R.P.F. PETRI DE ARAGON, ORDINIS EREMITARUM S. AUGUSTINI, ... IN SECUNDAM...

Pedro : de Aragÿn, Josè Maria Fonseca de Evora

Digitized by Google

37
31 D
2

R. P. F.

PETRI DE ARAGON,

ORDINIS EREMITARVM S. AVGVSTINI,
Artium, & Sacræ Theologiæ Magiſtri, & in Clariſſima Salmaticenſi Academia publici profeſſoris,

In Secundam Secundæ D. Thomæ Doct. Angelici Commentaria,

DE IVSTITIA ET IVRE.

Cum triplici Indice, vno Quæſtionum & Articulorum: altero locorum Sacræ Scripturæ: tertio rerum & verborum notatu dignarum ſumma diligentiæ Alphabetico ordine inconcinnè digeſto.

AD ILLVSTRISSIMVM, ET EXCELLENTISSIMVM Principem D. D. Franciſcum à Stunica & Sotomayor Ducem Vejarenſem, Marchionem de Gibraleon, & Comitem de Benalcazar.

B

A

VENETIIS, M DC VIII.

Apud Minimam Societatem.

R. P. F.

PETRI DE ARAGON.

ORDINIS EREMITARVM S. AVGVSTINI.

Artium, & Sacræ Theologiæ Magiſtri, & in Clariſſima Salmanticenſi Academia publici profeſſoris.

In Secundam Secundæ D. Thomæ Doct. Angelici Commentaria.

DE IVSTITIA ET IVRE

Cum triplici Indice, uno Quæſtionum & articulorum: altero [illegible] Sacræ Scripturæ: tertio rerum & [illegible] [illegible] ſumma diligentia Alphabetico ordine [illegible].

AD ILLVSTRISSIMVM, ET EXCELLENTISSIMVM Principem D.D. Franciſcum à Sandoual & Rojas [illegible] Marchionem de [illegible], & Comitem de [illegible].

VENETIIS, M DC VIII.

Apud [illegible].

CLARISSIMO ET EXCELLENTISSIMO PRINCIPI, DOMINO,

Domino Franciſco à Stunica, & Sotomayor; Duci Vejarenſi meritiſſ. Marchioni de Gibraleon, & Comiti de Benalcaçar, multiſq; alijs titulis ac nominibus præſtantiſſimo,

MAGISTER FRATER PETRVS DE ARAGON Ordinis Eremitarum Diui Auguſtini, & in Salmanticenſi Academia publicus profeſſor S. P. D.

LIBRVM hunc de Iuſtitia, & eius partibus, cum primum abſolui, equidem non diu anceps hæſi, cui nam Mecœnati ac Tutellari Deo (vt antiqui dicebant) nuncuparem. Tu enim initio ſtatim meæ cogitationis adfuiſti, non ſolum vt librum & eius autorem ſub tua protectione ſuſciperes, verum, vt vtrumque ad te tuo veluti iure vindicares. Nam Opus de Iuſtitia & integritate cui alteri dicandum erat, niſi tibi, iuſtiſſime & integerrime Princeps? qui poſthabitis omnibus exercitationibus, quæ aut vtilitatem tibi, aut voluptatem ingererent, & quibus alioqui Duces & optimates toti incumbunt, tute ad iuſtitiam excolendam, & exercendam in tuis oppidis quæ & multa & magna ſunt, totum conuertiſſe videris. Quo ſtudio fumoſas maiorum tuorum imagines, & Nobiliſſimum & Antiquiſſimum Ducum Vejarenſium ſanguinem, tam glorioſè illuſtraſti; vt cum nulla honoris acceſſio fieri poſſe credebatur, plurimum ſplendoris & dignitatis ex tua honeſtiſſima et integerrima viuendi norma ſuſceperit. Quare ſi libros hoſce meos de Iuſtitia ad te mitterem, rem tibi gratiſſimam facturum me ſemper exiſtimaui, non inde vt iuſtitiæ adminiſtrationem diſcas, qui docere omnes potes, ſed vt ibi tuæ iuſtitiæ & integritatis imaginem ad viuum expreſſam contempleris. Me autem, qui huius Libri Autor ſum, tibi multis de cauſis deuinctum eſſe, non opus eſt, ego vt verbis teſter: cum è reipſa deſumpta teſtimonia ſatis probent. Nam vt proprias ac priuatas rationes mei, ac maiorum meorum, erga te tuoſq; maiores, præteream, ſi quidem compertum habes, non ſolum D. Antonium del Caſtillo Portocarrero fratrem germanum meum, tibi, ſed parentes & auos meos, tuis clariſſimis progenitoribus obſequio & obſeruantia mancipatos fuiſſe: ſanè cœnobium hoc Auguſtinenſium Salmanticæ, cuius ego nomenclaturam & habitum præ me fero tam multis titulis tibi aſtrictum eſt, vt piacu-

lum ac ſcelus ingens perpetrare me crederem, ſi alteri quàm tibi librum à me editum conſecrarem. Etenim Clariſſima & Chriſtianiſſima illa Ducisſa parens tua Maria, ingentem pecuniarum vim noſtris fratribus Salmanticen. pro conſtruendo Collegio inſtituti noſtri legauit ac dereliquit, quam tu nouiſſimè petentibus religioſis, & habita facultate Pontificis, in conuentus huius augmentum & amplificationem conuerti & commutari voluiſti: & ipſum conuentum quàmplurimis alijs tuæ magnificentiæ & pietatis argumentis ditaſti, & exornaſti, videlicet, vt fratres eius ſodalitij in tuum obſequium arctius deuinceres. Quæ præclariſſima in nos collata beneficia dum anno ſuperiori Magiſter Frater Gregorius Elparenſis ordinis noſtri tunc R. Generalis: nunc vero S. Romanæ Eccleſiæ Illuſtriſſimus Cardinalis, hunc conuentum viſitans & inſtituens cognoſceret, Fratribus in eo commorantibus ſtrictè iniunxit ac præcepit, vt tui tuaq́; domus ac familiæ incolumitatem & augmentum perpetuis orationibus à Deo expoſcerent. Accipe ergo Ampliſſime & Magnificentiſſime Patrone, hoc licet exile & tenue munuſculum; permagnum tamen noſtræ erga te obſeruantiæ & gratitudinis ſymbolum, & Deum Optimum Maximum precamur, vt te quàm diutiſſime ſeruet, & humanis ac diuinis donis quàm maximè afficiat & exornet. VALE. E tuo hoc Salmanticen. Auguſtinianorum conuentu Kalend. Martij. 1590.

LECTORI.

ALTERI tomo quem ſuperioribus diebus de Fide, Spe, & Charitate ſuper ſecundam ſecundæ D.Thomæ compoſueram, ecce nunc, Lector candide, alterum de Iuſtitia, & eius partibus eundem D.Thomæ ordinem ſequutus annecto, & vtrunq; ſimul in publicum prodire ſino, propter incredibilem vtilitatem, quam vtriuſque libri lectio (vt arbitror) lectoribus eſt allatura. Vt enim prædictarum virtutum Fidei, Spei, & Charitatis, & eas proximæ conſequentis iuſtitiæ exercitatio eſt homini Chriſtiano imprimis neceſſaria, ita earum intelligentia, & ſuarum conditionum, & proprietatum exactâ diſquiſitio, viro Theologo, & cuiuis bene docto homini per quam neceſſaria eſt. Et vt nunc præcedentis libri rationem tibi reddere omittam, quoniam in eius proœmio ampliſſimam reddidi, ſane quod ad præſentem attinet, vix ſatis explicare queam, quantum olei, & operæ inſumpſerim, quales noctu vigilias, & diu labores exantlauerim, quot in eo componendo, expoliendo, & concinnando difficultates ſuperauerim. Nam vt multijuga doctrinarum varietate, & grauiſſimarum materiarum copia refertus hic liber eſt, ita quamplurimos libros & autores euoluere, codices lectitare, doctiſſimos Theologos, & iuris vtriuſque peritos conſulere, & proprium ingenium exercere, & fatigare oportuit, vt per noſtram diligentiam & ſtudium non ſtaret, quin liber ſuis numeris abſolutus, & proprijs ac natiuis coloribus expreſſus prodiret. Et quamuis in prioris tomi de virtutibus Theologicis editione, multum diuque deſudatum à me fuerit, ſi tamen labores in illo impenſi cum his, quos in poſteriori ſubiui, conferantur, aut nulli, aut perpauci videbuntur, quibus ſi adiunxeris eos labores, eos ſumptus & expenſas quas feci, vt optimis & pulcherrimis characteribus & circunquaque correctiſſimus ederetur, præſertim in his temporibus quibus papyri inopia; & typorum caritas tam magna, & inſolens eſt, mirabere, omni dubio procul, meam patientiam & infracti animi conſtantiam, ne dicam pertinaciam, qui tot difficultatibus ſuperatis, & laboribus emenſis, ad vmbilicum potuerim librum perducere, & perductum euulgare. Verum hoc vno tota hæc operarum iactura compenſabitur, quòd tibi, optimè lector, gratiſſimos, & vtiliſſimos labores noſtros futuros ſpero. Nam ſiue Theologiæ ſtudio adductus ſis, ſiue iuriſprudentiam profitearis, ſiue ſacrarum confeſſionum adminiſtrationi vaces, ſiue concionatoris Euangelici fungaris officio, ſiue regimen fori ſecularis, aut Eccleſiaſtici, tuæ ſit curæ demandatum, ſiue tandem abſtruſa philoſophiæ Moralis Ariſtotelicæ ſenſa velis perſcrutari, hic vnus liber inſtar mille tibi erit, quo duce ac Theſeo, prædicta munera poteris obire feliciſſimè, & ad optatum finem ac ſcopum compendio peruenire. Siue diues, ſiue pauper ſis multorum aliorum librorum operoſam emptionem & laborioſam lectionem excuſabis. Demum tale eſt, ac tam neceſſarium opus hoc, vt carmina illa Horatiana confidenter ei accommodari poſſint:

Aeque pauperibus prodeſt, locupletibus æque,
Aeque neglectum pueris, ſenibusq; nocebit.

Quod meum de hoc libro iudicium, ſi tuo tu, Lector, confirmaueris & approbaueris, calcar addes, vt cæteras huius ſecundæ partis quæſtiones, meis commentarijs illuſtrem. Quod fidens tuæ benignitati & gratitudini erga meos labores, iam libens cœpi, & vita duce perficiam. Vale ex hoc conuentu Salmanticenſi. 4. Idus Februarij. 1590.

INDEX QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM,

Quæ in hoc opere continentur & explicantur.

QVÆSTIO LVII.

¶ De iuſtitia. Et primo de iure.

1 *Vtrum ius ſit obiectum iuſtitiæ.*
2 *Vtrum ius conuenienter diuidatur in ius naturale & poſitiuum.*
3 *Vtrum ius gentium ſit idem quod ius naturale.*
4 *Vtrum ius dominatiuum & ius paternum debeãt diſtingui.*

QVÆSTIO LVIII.

¶ De Iuſtitia.

1 *Quid ſit iuſtitia.*
2 *Vtrum iuſtitia ſemper ſit ad alterum.*
3 *Vtrum iuſtitia ſemper ſit virtus.*
4 *Vtrum ſit in voluntate ſicut in ſubiecto.*
5 *Vtrum ſit virtus generalis.*
6 *Vtrum ſecundum quod eſt virtus generalis, ſit idem in eſſentia cum omni virtute.*
7 *Vtrum ſit aliqua iuſtitia particularis.*
8 *Vtrum iuſtitia particularis habeat propriam materiam.*
9 *Vtrum ſit circa paſſiones, vel circa operationes tantum.*
10 *Vtrum medium iuſtitiæ ſit medium rei.*
11 *Vtrum actus iuſtitiæ ſit reddere vnicuique quod ſuum eſt.*
12 *Vtrum iuſtitia ſit præcipua inter omnes virtutes morales.*

QVÆSTIO LIX.

¶ De Iniuſtitia.

1 *Vtrum iniuſtitia ſit ſpeciale vitium.*
2 *Vtrum iniuſta agere ſit proprium iniuſti.*
3 *Vtrum aliquis poſſit iniuſtum pati non volens.*
4 *Vtrum iniuſtitia ex ſuo genere ſit peccatum mortale.*

QVÆSTIO LX.

¶ De Iudicio.

1 *Vtrum iudicium ſit actus iuſtitiæ.*
2 *Vtrum ſit licitum iudicare.*
3 *Vtrum iudicandum ſit per ſuſpiciones.*
4 *Vtrum dubia ſint in meliorem partem interpretanda.*
5 *Vtrum iudicium ſit ſemper ſecundum leges ſcriptas proferendum.*
6 *Vtrum iudicium per vſurpationem peruertatur.*

QVÆSTIO LXI.

¶ De partibus iuſtitiæ. Et primo de partibus ſubiectiuis, quæ ſunt ſpecies iuſtitiæ, ſcilicet, commutatiua & diſtributiua.

1 *Vtrum diſtributiua & commutatiua ſint duæ ſpecies iuſtitiæ.*
2 *Vtrum eodem modo in eis medium accipiatur.*
3 *Vtrum ſit eorundem vniformis vel multiplex materia.*
4 *Vtrum ſecundum aliquam earum ſpecierum iuſtum ſit idem quod contrapaſſum.*

QVÆSTIO LXII.

¶ De reſtitutione quæ eſt actus commutatiuæ iuſtitiæ.

1 *Vtrum reſtitutio ſit actus commutatiuæ iuſtitiæ.*
2 *Vtrum ſit neceſſarium ad ſalutem omne ablatum reſtitui.*
3 *Vtrum oporteat illud multiplicatum reſtituere.*
4 *Vtrum oporteat reſtitui quod quis non abſtulit.*
5 *Vtrum oporteat reſtitui ei à quo acceptum eſt.*
6 *Vtrum oporteat reſtituere eum qui accepit.*
7 *Vtrum aliquem alium.*
8 *Vtrum ſit ſtatim reſtituendum.*

QVÆSTIO LXIII.

¶ De vitijs oppoſitis prædictis iuſtitiæ partibus. Et primo de acceptione perſonarum, quæ opponitur iuſtitiæ diſtributiuæ.

1 *Vtrum perſonarum acceptio ſit peccatum.*
2 *Vtrum habeat locum in diſpenſatione ſpiritualium.*
3 *Vtrum habeat locum in exhibitione honoris.*
4 *Vtrum habeat locum in iudicijs.*

QVÆSTIO LXIV.

¶ De vitijs oppoſitis commutatiuæ iuſtitiæ. Et primo de homicidio, per quod infertur nocumentum proximo in perſona.

1 *Vtrum occidere animalia bruta, vel etiam plantas ſit peccatum.*
2 *Vtrum occidere peccatorem ſit licitum.*
3 *Vtrum hoc liceat priuatæ perſonæ, vel ſolum publicæ.*
4 *Vtrum hoc liceat clerico.*
5 *Vtrum liceat alicui occidere ſeipſum.*
6 *Vtrum liceat alicui occidere hominem iuſtum.*
7 *Vtrum liceat alicui occidere hominem ſe defendendo.*
8 *Vtrum homicidium caſuale ſit peccatum mortale.*

QVÆSTIO LXV.

¶ De iniurijs in perſonam proximi commiſſis.

1 *Vtrum mutilare aliquem in membro aliquo in caſu ſit licitum.*
2 *Vtrum liceat parentibus verberare filios & dominis ſeruos.*
3 *Vtrum liceat aliquem hominem incarcerare.*
4 *Vtrum aggrauetur peccatum ex hoc quod prædictæ iniuriæ inferuntur in perſonas alijs coniunctas.*

QVÆSTIO LXVI.

¶ De furto per quod infertur nocumentum proximo in rebus.

1 *Vtrum poſſeſſio exteriorum rerum ſit homini naturalis.*
2 *Vtrum licitum ſit, quod aliquis rem aliquam poſſideat quaſi propriam.*

3 *Vtrum*

3 *Vtrum furtum ſit occulta acceptio rei alienæ.*
4 *Vtrum rapina ſit peccatum ſpecie differẽs à furto.*
5 *Vtrum omne furtum ſit peccatum.*
6 *Vtrum furtum ſit peccatum mortale.*
7 *Vtrum liceat furari in neceſſitate.*
8 *Vtrum omnis rapina ſit peccatum mortale.*
9 *Vtrum rapina ſit grauius peccatum quã furtum.*

QVÆSTIO LXVII.

¶ De iniuſtitia iudicis in iudicando.
1 *Vtrum aliquis poſſit iniuſte iudicare eum, qui non eſt ſibi ſubditus.*
2 *Vtrum liceat iudici ſententiam ferre contra veritatem quam nouit propter ea quæ ſibi proponuntur.*
3 *Vtrum iudex poſſit aliquem iniuſte cõdemnare non accuſatum.*
4 *Vtrum poſſit licite pœnam relaxare.*

QVÆSTIO LXVIII.

¶ De his quæ pertinent ad iuſtam accuſationem.
1 *Vtrum homo accuſare teneatur.*
2 *Vtrum accuſatio facienda ſit in ſcriptis.*
3 *Quomodo accuſatio ſit vitioſa.*
4 *Qualiter male accuſantes ſint puniendi.*

QVÆSTIO LXIX.

¶ De iniuſtitia ex parte rei ſiue accuſati in ſua defenſione.
1 *Vtrum peccet quis mortaliter negando veritatem per quam condemnaretur.*
2 *Vtrum liceat alicui calumnioſe ſe defendere.*
3 *Vtrum liceat alicui iudicium ſubterfugere appellando.*
4 *Vtrum liceat alicui damnato per violentiam ſe defendere, ſi adſit facultas.*

QVÆSTIO LXX.

¶ De iniuſtitia ex parte teſtis in teſtificando.
1 *Vtrum homo teneatur ad teſtimonium ferendum.*
2 *Vtrum duorum vel trium teſtimonium ſufficiat.*
3 *Vtrum alicuius teſtimonium repellatur abſq; eius culpa.*
4 *Vtrum perhibere falſum teſtimonium ſit peccatum mortale.*

QVÆSTIO LXXI.

¶ De iniuſtitia quæ fit in iudicio ex parte aduocatorum.
1 *Vtrum aduocatus teneatur præſtare patrocinium cauſæ pauperum.*
2 *Vtrum aliqui debeant arceri ab officio aduocati.*
3 *Vtrum aduocatus peccet iniuſtam cauſam defendendo.*
4 *Vtrum peccet pecuniam accipiendo pro ſuo patrocinio.*

QVÆSTIO LXXII.

¶ De iniurijs verborum quæ fiunt extra iudicium. Et primo de contumelia.
1 *Quid ſit contumelia.*
2 *Vtrum omnis contumelia ſit peccatum mortale.*
3 *Vtrum oporteat contumelioſos reprimere.*
4 *De origine contumeliæ.*

QVÆSTIO LXXIII.

¶ De detractione.
1 *Quid ſit detractio.*
2 *Vtrum detractio ſit peccatum mortale.*
3 *De comparatione eius ad alia peccata.*
4 *Vtrum peccet aliquis audiendo detractionem.*

QVÆSTIO LXXIV.

¶ De ſuſurratione.
1 *Vtrum ſuſurratio ſit peccatum diſtinctum à detractione.*
2 *Quod horum ſit grauius.*

QVÆSTIO LXXV.

¶ De deriſione.
1 *Vtrum deriſio ſit ſpeciale peccatum diſtinctum ab alijs peccatis, quibus per verba nocumentum proximo infertur.*
2 *Vtrum deriſio ſit peccatum mortale.*

QVÆSTIO LXXVI.

¶ De maledictione.
1 *Vtrum licite poſſit aliquis maledicere homini.*
2 *Vtrum licite poſſit aliquis maledicere irrationali creaturæ.*
3 *Vtrum maledictio ſit peccatum mortale.*
4 *De comparatione eius ad alia peccata.*

QVÆSTIO LXXVII.

¶ De fraude quæ committitur in emptionibus & venditionibus.
1 *Vtrum liceat aliquid vendere pluſquàm valeat.*
2 *Vtrum venditio reddatur iniuſta & illicita propter defectum rei venditæ.*
3 *Vtrum venditor teneatur dicere vitiũ rei venditę.*
4 *Vtrum liceat negotiando vendere aliquid plus quàm ſit emptum.*

QVÆSTIO LXXVIII.

¶ De vſura.
1 *Vtrum ſit peccatum accipere vſuram pro pecunia mutuata.*
2 *Vtrum liceat pro eodem quamcunque commoditatem accipere.*
3 *Vtrum aliquis teneatur reſtituere id quod de pecunia vſuraria iniſto lucro lucratus eſt.*
4 *Vtrum liceat mutuo accipere pecuniã ſub vſura.*

QVÆSTIO LXXIX.

¶ De duabus partibus quaſi integralibus iuſtitiæ quæ ſunt facere bonum, & declinare à malo.
1 *Vtrum duo prædicta ſint partes iuſtitiæ.*
2 *Vtrum tranſgreſſio ſit ſpeciale peccatum.*
3 *Vtrum omiſſio ſit ſpeciale peccatum.*
4 *De comparatione omiſſionis ad tranſgreſſionem.*

QVÆSTIO LXXX.

¶ De partibus potentialibus iuſtitiæ, ſcilicet, de virtutibus annexis.
1 *Quæ virtutes iuſtitiæ annectantur.*

QVÆSTIO LXXXI.

¶ De ſingulis virtutibus iuſtitiæ annexis. Et primo de religione ſecundum ſe.
1 *Vtrum religio conſiſtat tantum in ordine ad Deũ.*
2 *Vtrum religio ſit virtus.*
3 *Vtrum religio ſit vna virtus.*
4 *Vtrum religio ſit ſpecialis virtus.*
5 *Vtrum religio ſit virtus Theologica.*
6 *Vtrum religio ſit præferenda alijs virtutibus moralibus.*
7 *Vtrum religo habeat exteriores actus.*
8 *Vtrum religio ſit eadem ſanctitati.*

QVÆSTIO LXXXII.

¶ De actibus interioribus religionis. Et primo de deuotione.
1 *Vtrum deuotio ſit ſpecialis actus.*
2 *Vtrum deuotio ſit actus religionis.*

3 Vtrum contemplatio ſeu meditatio ſit cauſa deuotionis.
4 Vtrum lætitia ſit deuotionis effectus.

QVÆSTIO LXXXIII.

De oratione.
1 Vtrum oratio ſit actus appetitiuę virtutis, vel cognitiuæ.
2 Vtrum conueniens ſit orare.
3 Vtrum oratio ſit actus religionis.
4 Vtrum ſolus Deus ſit orandus.
5 Vtrum in oratione ſit aliquid determinate petēdum.
6 Vtrum orando debeamus temporalia petere.
7 Vtrum pro alijs orare debeamus.
8 Vtrum debeamus orare pro inimicis.
9 De ſeptem petitionibus orationis Dominicæ.
10 Vtrum orare ſit proprium rationalis creaturæ.
11 Vtrum ſancti in patria orent pro nobis.
12 Vtrum oratio debeat eſſe vocalis.
13 Vtrum attentio requiratur ad orationem.
14 Vtrum oratio debeat eſſe diuturna.
15 Vtrum oratio ſit efficax ad impetrandum quod petitur.
16 Vtrum oratio ſit meritoria.
17 De ſpeciebus orationis.

QVÆSTIO LXXXIV.

De actibus exterioribus latriæ. Et primo de adoratione per quā aliquis corpus ſuum ad Deum venerandum exhibet.
1 Vtrum adoratio ſit actus latriæ.
2 Vtrum adoratio importet actum interiorem, vel exteriorem.
3 Vtrum adoratio requirat determinationem loci.

QVÆSTIO LXXXV.

De actibus latriæ quibus aliquid de rebus exterioribus Deo offertur. Et primo de ſacrificijs.
1 Vtrum offerre ſacrificium Deo ſit de lege naturæ.
2 Vtrum ſoli Deo ſit ſacrificium offerendum.
3 Vtrum Deo offerre ſacrificium ſit ſpiritualis actus virtutis.
4 Vtrum omnes teneantur ad ſacrificiū offerendum.

QVÆSTIO LXXXVI.

De oblationibus, & primitijs.
1 Vtrum aliquæ oblationes ſint de neceſſitate præcepti.
2 Quibus oblationes debeantur.
3 De quibus rebus oblationes fieri debeant.
4 Vtrum homines de neceſſitate teneantur ad oblationes primitiarum.

QVÆSTIO LXXXVII.

De decimis.
1 Vtrum homines teneantur ad ſoluendas decimas de neceſſitate præcepti.
2 Vtrum homines teneantur de omnibus rebus decimas dare.
3 Vtrum decimæ debeantur ſolum clericis.
4 Vtrum clerici teneantur decimas dare.

QVÆSTIO LXXXVIII.

De voto per quod ex cultu latriæ aliquid Deo promittitur.
1 Quid ſit votum.
2 Quid cadat ſub voto.
3 Vtrum omne votum obliget ad ſui obſeruationem.
4 Vtrum expediat aliquid vouere: & ad quid ſit vtile.
5 Vtrum vouere ſit actus latriæ vel religionis.
6 Vtrum ſit magis meritorium facere aliquid ex voto quàm ſine voto.
7 De ſolennitate voti: per quid .ſ. ſolennizetur.
8 Vtrum illi qui ſunt ſubiecti poteſtati alterius poſſint vouere.
9 Vtrum pueri poſſint voto obligari ad religionis ingreſſum.
10 Vtrum votum ſit diſpenſabile, vel commutabile.
11 Vtrum in ſolenni voto continentiæ poſſit diſpenſari.
12 Vtrum requiratur in diſpenſatione voti ſuperioris autoritas.

QVÆSTIO LXXXIX.

De iuramento per quod aſſumitur nomen diuinum ad verba confirmanda.
1 Quid ſit iuramentum.
2 Vtrum iuramentum ſit licitum.
3 Vtrum iuſtitia, iudicium, & veritas ſint comites iuramenti.
4 Vtrum iuramentum ſit actus latriæ.
5 Vtrum iuramentum ſit appetendum & frequentandum tanquam vtile & bonum.
6 Vtrum liceat iurare per creaturam.
7 Vtrum iuramentum ſit obligatorium.
8 Quę ſit maior obligatio, vtrum iuramēti vel voti.
9 Vtrum in iuramento poſſit diſpenſari.
10 Quibus & quando liceat iurare.

QVÆSTIO XC.

De ſimonia.
1 Quid ſit ſimonia.
2 Vtrum liceat pro ſacramentis pecuniam accipere.
3 Vtrum liceat pecuniam accipere pro ſpiritualibus actibus.
4 Vtrum liceat vendere ea quæ ſunt ſpiritualibus annexa.
5 Vtrum ſolum munus à manu faciat ſimoniacum, an etiam munus à lingua & ab obſequio.
6 De pœna ſimoniaci.

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE,

Qui in hoc opere explicantur.

P*ERSISTENS in ſententia, quam in Primo Tomo ſequutus ſum non congerendi in Indicem niſi ea ſolum ſacræ Scripturæ teſtimonia, quæ ex profeſſo, & peculiari quadam ratione tractantur: vt ſic Lectores quærendi, & nihil aliud quam textum Biblicum inueniendi moleſtia leuarem. Accipe Lector optime eodem ordine, atque modo Indicem digeſtum, & quamuis multa alia ad veritates confirmandas ex ſacris literis fuerint loca deprompta; hæc tamen ſingularem continent explicationem: quæ ſi videre placuerit, nec laborem fruſtra impenſum, nec ſpes fruſtratas pœnitebit.*

EX GENESI 1. Cap. 1.

FACIAMVS hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, vt præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli. pag. 88. a

Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & vniuerſa ligna, quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui. 220. b

Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & vniuerſis animantibus quæ mouentur ſuper terram. 218. b

Fiant luminaria, & ſtellæ in firmamento, vt ſint ſigna, & tempora. 501. a

4. Reſpexit Dominus ad Abel & ad munera eius. 220. a

7. Tolle de animalibus mundis ſeptena, & ſeptena. De immundis autem duo, & duo. ibid.

8. Senſus & cogitatio hominis prona ſunt ad malum ab adoleſcentia ſua. 242. b

9. Omne quod mouetur, & viuit erit vobis in cibum, quaſi olera virentia tradidi vobis omnia. 484. a

15. Quod cum faceret Abraham, & partes illas in terra collocaſſet apparuit Dominus in ſpecie clibani ſuccenſi, & lampadis igne, ac pertranſiuit per illas diuiſiones. 691. b

19. Maledictus puer Canaan, ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis, & infra: Benedictus Dominus Sem, ſit Canaan ſeruus eius. 90. a

Habeo duas filias, adducam eas ad vos, abutimini eis. 466. a. b

24. Cum Abraham eſſet ſenex, multorumque dierum dixit ad ſeruum ſeniorem domus ſuæ, qui præerat omnibus quæ habebat, pone manum tuam ſubter fœmur meum, vt adiurem te per Deum cœli, & terræ. 691. a

25. Vende mihi primogenita tua. 466. b

EX EXODO.

Cap. 1. Omnes animæ eorum qui egreſſi ſunt de fœmore Iacob. 691. a

2. Moyſes vidit afflictionẽ Iſrael, & Ægyptium percutientem Hebræum, & cum circunſpexiſſet huc, atque illuc, & nullum adeſſe vidiſſet, percuſſum Aegyptium abſcondit. 73. a

3. Ego ſum qui ſum, & paulò inferius: Dices filijs Iſrael, qui eſt, miſit me ad vos. 540. a

12. Hæc eſt religio Phaſe. 479. a

32. Vnuſquiſque fratrem ſuum, amicum, & proximum occidat. 229. a

EX LEVITICO.

Cap. 19. Non maledices ſurdo, nec coram cæco pones offendiculum, ſed timebis Dominum Deum tuum. 378. b

Nõ eris criminator, nec ſuſurro in populis. 379. a

EX NVMERIS.

Cap. 19. Hæc eſt religio Victimæ. 479. a

EX DEVTERONOMIO.

Cap. 6. Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis. 710. b

17. Nec eleuetur cor eius in ſuperbia ſuper fratres ſuos, neque declinet in partem dexteram, aut ſiniſtram. 150. b

23. Non fœnerabis fratri tuo ad vſuram pecuniæ, vel quamlibet aliam rem, ſed alieno. 436. a

28. Benedicet Dominus cunctis operibus manuum tuarum, & fœnerabis gentibus multis: & ipſe à nullo fœnus accipiet. ibidem.

32. Suggerit mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo. 156. b

EX LIBRO PRIMO REGVM.

Cap. 8. Hoc erit ius Regis: filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, facietq; ſibi equites, & præcurſores quadrigarum ſuarum, &c. filias quoque veſtras tollet, & agros veſtros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit ſeruis ſuis, &c. 151. a

16. Vſquequo tu lugebis Saulem cum ego eiecerim eum à facie mea? 531. b

EX

EX LIBRO TERTIO REGVM.

Cap.21. Benedixit Naboth Deo & Regi. 390.a

EX LIBRO QVARTO REGVM.

Cap.18. Inuocate nomina Deorum veſtrorum. 465.a

EX LIBRO IOB.

Cap.1. Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus ſuis. 390.a
3. Pereat dies in qua natus ſum, & nox in qua dictum eſt, verè conceptus eſt homo, cum ſequentibus. 391.b

EX LIBRO PSALMORVM.

Pſal.2. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, poſſeſſionem tuam terminos terræ. 295.b
4. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. 5.a
6. Erubeſcant, & conturbentur vehementer omnes inimici mei. 522.a
54. Viri ſanguinum non dimidiabunt dies ſuos. 221.a
67. Qui inquirebant mala mihi, locuti ſunt vanitates. Ego autem tanquam ſurdus non audiebam. 365.a
71. Dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum. 295.a
108. Conſtitues ſuper eum peccatorem, & diabolus ſtet à dextris eius: cum iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum. 522.a

EX LIBRO PROVERBIORVM.

Cap.23. Noli vendere ſapientiam, & doctrinam, & intelligentiam. 723.b
26. Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij, ſic qui tribuit inſipienti honorem. 214.b
Ne reſpondeas ſtulto, iuxta ſtultitiam ſuam, ne ei ſimilis efficiaris. 365.a

EX LIBRO SAPIENTIÆ.

Cap.8. Sapientia diuina ſobrietatem, & prudentiam docet, & ſapientiam, & virtutem. 43.a
Attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. 506.b

EX LIBRO ECCLESIASTICI.

Cap.5. Non appelleris ſuſurro in vita tua, & in lingua tua ne capiaris, & confundaris. 378.b
7. Deus fecit hominem rectum, & ipſe immiſcuit ſe infinitis quæſtionibus. 234.a
8. Ne litiges cum homine linguato, ne ſtruas in ignem eius ligna. 363.b
11. Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipſe animam ſuam. 390.b
23. Si fruſtrauerit fratrem, delictum illius ſuper ipſum erit, & ſi diſſimulauerit delinquet dupliciter, & ſi in vacuum iurauerit, non iuſtificabitur, replebitur enim retributione pessima domus illius. 703.b
28. Vir peccator conturbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. 381.b
41. Curam habe de bono nomine. 94.b
42. Melior eſt iniquitas viri, quàm benefaciens mulier. 157.a

EX ESAIA.

Cap.1. Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis plena iudicij? iuſtitia habitauit in ea, nunc autem homicida, &c.
Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarum, plenus ſum, holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem hircorum nolui. 493.b
17. Scribe ſtylo hominis, velociter ſpolia detrahe, cito prædare. 282.a

EX ZACHARIA.

Cap.5. Et conuerſus ſum, & eleuaui oculos meos & vidi, & ecce volumen volans: & dixit ad me: Quid tu vides? & dixi: Ecce ego video volumen volās, longitudo eius viginti cubitorum, & latitudo eius decem cubitorum, & dixit ad me. Hæc eſt maledictio, quæ egreditur ſuper faciem omnis terræ, quia omnis fur (ſicut ibi ſcriptum eſt) iudicabitur: & omnis iurans ex hoc ſimiliter iudicabitur, educam illud dicit Dominus exercituum, & veniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter: & commorabitur in medio domus eius, & conſumet eum, & ligna eius, & lapides eius, &c. 281.b
9. Ecce Rex tuus veniet tibi, & dominium eius à mari vſque ad mare. 295.a

EX LIBRO SECVNDO Machabæorum.

Cap.14. Maluit nobiliter mori, quàm ſubditus fieri peccatoribus. 239.a

EX MATTHÆO.

Cap.5. Non iurabis neque per cęlum, quia thronus Dei eſt, &c.
Ego autem dico vobis, nolite iurare omnino. 694.b
Sit ſermo veſter, eſt, eſt, non, non: quod autem ab his abundantius eſt, à malo eſt. 696.b
6. Nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ, quid manducetis, nec corpori veſtro, quid induamini. pag. 521.b
Pater noſter qui es in cœlis, &c. vſque ad finem Orationis Dominicæ. à pag.537. vſq; ad 547.
Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua. 577.a
7. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam

Scriba-

Scribarum, & Phariſæorum. 2. a
Nolite iudicare, & non iudicabimini. 58. b
12. Qui dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei, qui autem dixerit verbum contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo, neque in futuro. 524. b
17. Liberi ſunt filij. 152. a
19. Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quę habes, & da pauperibus. 521. b
22. Licet nę cenſum dari Cæſari, an non? 152. b
Diliges Dominum Deum tuum ex tota mẽte tua, & ex toto corde tuo. 575. b
25. Sciebas, quod meto, vbi non ſemino, & congrego vbi non ſparſi? nunc autem ex ore tuo te iudico ſerue nequàm. 156. b
26. Et hymno dicto cum diſcipulis ſuis exijt in montem Oliueti. 492. b
Quid moleſti eſtis huic mulieri? opus enim bonũ operata eſt in me, nam ſemper pauperes habebitis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis. 618. b
10. Gratis accepiſtis, gratis date, & ſubdit ſtatim, Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris. 725. b

EX LVCA.

Cap. 1. Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? 663. b
6. Mutuum dantes, nihil inde ſperantes. 436. a
11. Veruntamen quod ſupereſt, date eleemoſynam, & omnia munda erunt. 90. a
18. Oportet ſemper orare, & nunquam deficere. pag. 575. a
22. Reges gentium dominantur eorum: Inter vos autem non ſic. 151. a
23. Bonum erat ei ſi natus non fuiſſet homo ille. pag. 235. b

EX IOANNE.

Cap. 4. Veniet hora quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem: vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt: ſed veniet hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabũt Patrem in ſpiritu, & veritate. 493. b
6. Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater meus traxerit illum. 508. b
8. Et in peccato veſtro moriemini. 531. a
Quinquaginta annos nõdum habes, & Abraham vidiſti? Amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego ſum. 538. b
9. Scimus quod Deus peccatores non exaudit. pag. 594. a. b
14. Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis. 551. a
16. Iterum veniam ad vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis, & in illo die nihil rogabitis me. 517. a
20. Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata remittentur, & quorum retinueritis erunt retẽnta. 338. a. & 595. a

EX EPISTOLA AD ROMANOS.

Cap. 2. Gentes quæ legem non habent, naturaliter (quæ legis ſunt) faciunt. 5. a
Non eſt acceptio perſonarum apud Deum. 197. b
7. Itaque lex ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum. 623. b
Non quod volo bonum, hoc ago, ſed quod nolo malum, illud facio. 242. b
8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. 157. a
Qui eſt ad dexteram Dei, qui & interpellat pro nobis. 550. a
Spiritus adiuuat infirmitatem noſtram: nam quid oremus vt oportet neſcimus, ſed ipſe Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. pag. 520. a
9. Itaque mihi quid aliud quæritur? voluntati eius quis reſiſtet? 507. b
10. Maior ſeruiet minori. 90. a
12. Non vos vindicantes chariſſimi, ſed date locum iræ. 312. a
13. Vis non timere poteſtatem? fac bonum, & habebis laudem ex illa: ſi autem malum feceris, time: non enim ſine cauſa gladium portat: Dei enim miniſter eſt. 226. b
Qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. pag. 322. a
14. Qui non manducat, manducantem non iudicet. 58. b

EX EPISTOLA PRIMA ad Corinthios.

Cap. 9. Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? quis plantauit vineam, & de fructu eius non edit? quis paſcit gregem, & de lacte eius non manducat? nunquid ſecundùm hominem hæc dico? an & lex hæc non dicit? ſcriptum eſt enim in lege Moyſi: Non alligabis os boui trituranti: nunquid de bobus cura eſt Deo? 614. a. b
12. Nunc autem poſuit Deus membra, vnumquodque horum in corpore ſicut voluit, &c. pag. 30. a
13. Charitas benigna eſt, patiens eſt, &c. 30. b

EX EPISTOLA AD GALATAS.

Cap. 3. Priuſquam veniret fides ſub lege cuſtodiebamur incluſi in eam fidem quæ erat reuelanda. Itaque lex Pedagogus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur. 624. a
5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. 242. b

EX EPISTOLA SECVNDA ad Theſſalonicenſes.

Cap. 3. Sine intermiſſione orate. 575. a

EX EPISTOLA PRIMA ad Timotheum.

Cap. 2. Vnus eſt mediator noſter Chriſtus Ieſus. pag. 516. b

3. Oportet

3. Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, non vinolentum, non percuſſorem. 230.b

EX EPISTOLA AD HEBRÆOS.

Cap. 1. Nonne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis. 88.b
Quem conſtituit hæredem vniuerſorum. 231.a

EX EPISTOLA IACOBI.

Cap. 1. Deus intentator malorum eſt. 140.a
2. Fratres nolite in perſonarum acceptione habere Domini noſtri Ieſu Chriſti gloriam, etenim ſi introierit in conuentum veſtrum vir aureum habens annulum in veſte candida: introierit autem pauper,&c. 214.a
4. Nolite detrahere alterutrum, fratres mei: qui detrahit fratri, aut iudicat fratrem ſuum, detrahit legi, & iudicat legem. 278.b
5. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros & oratio fidei ſaluabit infirmum, & ſi in peccatis fuerit, dimittentur ei. 578.b
Ante omnia, fratres mei, nolite iurare. 102.a

EX EPISTOLA PRIMA PETRI.

Cap. 1. Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium. 595.b
2. Hæc eſt gratia, ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias patiens iniuſte. 294.a

EX EPISTOLA PRIMA IOANNIS.

Cap. 2. Aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum. 550.a
5. Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum, non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem, & peccatum ad mortem, non dico, vt pro illo roget quis. 524.b

EX EPISTOLA IVDÆ.

Cum Michael Arcangelus cum diabolo diſputans altercaretur de Moyſi corpore, non eſt auſus iudicium inferre blaſphemiæ, ſed dixit, imperet tibi Deus. 190.b

EX ACTIS APOSTOLORVM.

Cap. 2. Erant autem in Hieruſalem habitantes Iudæi viri religioſi ex omni natione, quæ ſub cœlo eſt. 575.b
15. Qui tentatis Deum imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod nec nos, nec patres noſtri portare potuimus. 494.a

EX APOCALYPSI.

Cap. 1. Princeps Regum. 295.a
3. Hæc dicit amen, teſtis fidelis & verus. 547.a
6. Deſiderabunt mortem, & fugiet ab eis. 235.b
19. Habeat ſcriptum in fœmore eius Rex Regum, & Dominus Dominantium. 295.a

INDEX RERUM ET SENTENTIARUM,

Quæ in hoc opere continentur.

A. primam columnam, B. ſecundam indicat.

A

ABSOLVENS in peccato mortali exiſtens peccat mortaliter. pag. 56. a
Abſolutio ſacramentalis eſt actus iudicialis. 72. a
Abſolutio à non proprio ſacerdote facta, an ſit valida. ibidem.
Accepta pro faciendo opere bono, ſunt reſtituenda ei, qui dedit. 165. a
Accipiens iniuſte rem, non ſolum illam, ſed etiam damna reſtituere tenetur. 173. a
Accipiens rem ab eo, qui non eſt verus dominus non ei, à quo accepit, ſed vero domino debet facere reſtitutionem. 160. b
Acceptio perſonarum quid ſignificet. 197. b
Acceptio perſonarum eſt vitium contra iuſtitiam. ibid.
Acceptio perſonarum non habet locum in gratuitis. 198. a
Acceptio perſonarum quando ſit. ibidem.
Acceptio perſonarum nõ eſt in Deo, & quare. ibid. b
Acceptio perſonarum ex genere ſuo eſt peccatum mortale. 207. b
Acceptio perſonarum qualiter poſſit eſſe in collatione honoris. 214. b
Acceptio perſonarum eſt honorare diuites tantum propter diuitias. 215. a
Acceptio perſonarum poteſt habere locum in iudicijs. 216. a
Acceptio perſonarum poteſt habere locum in legibus ferendis. 217. b
Actus virtutis tria requirit, vt talis ſit. 15. a
Actus iuſtitiæ, qui eſt non lædere accipitur dupliciter. ibid. b
Actus vnius virtutis bene poteſt elici ab habitu exiſtenti in alia potentia. 19. a
Actus iuſtitiæ eſt reddere vnicuique quod ſuum eſt. fol. 38. a
Actio iniurioſa ex intentione facta facit formaliter iniuſtum. 47. a
Actio ſpiritualis quæ dicatur. 735. a
Actio iniurioſa facta ex paſſione, vel ignorantia non facit formaliter iniuſtum. 46. b
Actus interior, & exterior ſunt neceſſarij, vt donans vel promittẽs maneat in conſciẽtia ligatus. 102. b
Actus dupliciter poteſt ab aliqua potentia procedere. 479. b
Actus poteſt eſſe elicitus ab vna virtute, & imperatus ab alia. ibid.
Actus vt dicatur elicitus ab vna virtute, quid requiratur. ibid.
Actus bonus non poteſt eſſe niſi à virtute, vel tendens ad virtutem. 481. a
Actus ſuperioris virtutis poteſt eſſe imperatus à virtute inferiori. 495. b
Acquiſita per actum malũ an ſint reſtituenda. 162. b
Actuum humanorum diuiſio. 164. b
Actus voluntatis dupliciter poteſt procedere ex diſcurſu intellectus. 635. b
Accuſatus de aliquo crimine vere, ſed iniuſte, qualiter ſe poſſit tueri. 124. b
Accuſatio eſt licita. 311. b
Accuſare nullus tenetur de peccatis, quę ſolum nocent peccanti. 312. a
Accuſatio à quibus fieri poſſit, ibidem.
Accuſatio debet fieri in ſcriptis. 314. b
Accuſatio quibus de cauſis reddatur iniuſta. 315. a
Accuſationes quando poſſunt à iudice reſcindi. 316. a
Accuſationes poſſunt eſſe in triplici differẽtia. 315. b
Accuſatus an poſſit dare accuſatori pecuniam, vt ab accuſatione deſiſtat. folio 316. b
Accuſator deficiens in probatione tenetur ad pœnam talionis. 318. a
Admonitio ſecreta an debeat precedere denuntionem, vel accuſationem in peccatis quæ vergunt in perniciem reipublicæ. 310. b
Admoneri debet qui negat aliquid de fide ex ignorantia. 311. b
Accuſator quid ſit, & in quo differat ab actore. 299. b
Adoratio varias habet ſignificationes. 595. a
Adoratio eſt actus latriæ, ſiue religionis. ibid.
Adoratio duplex. 589. b
Ad adorationem qualiter requiratur determinatus locus. 590. b
Aduocatorum officium laudabile. 349. b
Aduocati tenentur gratis pauperibus patrocinari. ibid.
Aduocatus quando teneatur patrocinium ferre & quãta cum incommoditate. ibid. b
Aduocatorum incommoda triplicia. ibid.
Aduocati an teneãtur pauperibus patrocinari ſub mortali. 350. b
Aduocatorum dignitas. 351. b
Ab aduocatorum officio qui ſint excluſi. 352. a
Aduocari prohibitus, ſi patrocinium ferat, qualiter peccet. ibid. b
Aduocatus quando ex ignorantia excuſetur à culpa & à reſtitutione. 353. b
Aduocatus qui propoſuit quamcunque cauſam defendere ſiue iuſtam, ſiue iniuſtam an peccet defendendo iuſtam. 354. a
Aduocatus an poſſit defendere cauſam ambiguam. 355. a
Aduocatus qui cœpit defendere cauſam quam putauit iuſtam, ſi poſtea cognoſcit eſſe iniuſtam, ad quid teneatur. ibid. b

Aduocato eſt licitum pecuniam accipere pro patrocinio. 357.*a*
Aduocatus an poſſit cum parte paciſci, de quota litis ſi victoriam reportet. 358.*a*
Aduocatus, iudex, & teſtis differunt. ibid.*b*
Adultera an teneatur ſe prodere cum periculo vitæ, vel famæ, ne filius hæreditatem putatiui patris accipiat. 176.*a*
Adulter ad quam teneatur reſtitutionem. 177.*a*
Aequalitas aliter attenditur in iuſtitia commutatiua, quam diſtributiua. 135.*b*
Aetas ad recipiendum beneficium idonea. 209.*a*
Agria uitium oppoſitum Eutrapeliæ per defectum. 363.*a*
Amicitia excellens inuenitur inter patrem, & filium, virum, & vxorem, principem, & ſubditum. 12.*b*
Amicitia eſt maius bonum quam fama, atque honor. 383.*a*
Amicitia eſt habitus electiuus in mediocritate conſiſtens, & vera virtus. ibid.
Amicitias diſſoluere an ſit aliquando licitum. 384.*a*
Amen, quid ſignificet, & qualiter accipiatur in ſacris literis. 547.*a*
Ambroſij locus difficilis explicatur. 89.*a*
Angeli aliquo modo habent dominium ſuper hæc inferiora. 87.*b*
Animalis anima eſt in ſanguine. 484.*b*
Animæ purgatorij an ſint orandæ. 517.*b*
Animę purgatorij probabile eſt quod intercedunt pro nobis. ibid.
Appetitus motionis mali, & proſecutionis boni diſtinguuntur. 235.*a*.*b*
Appetitus ſenſitiuus naturaliter non inclinat in malū neque in peccatum. 241.*b*
Appetitus ſenſitiuus fuit inſtitutus à Deo vt obediret rationi. 242.*a*
Appellatio quid ſit. 329.*b*
Appellatio eſt de iure naturali. ibid.
De appellationibus religioſorum quid ſit dicendum. ibid. *b*
Appellans à iuſta ſententia peccat mortaliter. 330.*a*
Apoſtoli emiſerunt votum de paupertate ſeruanda. 663.*b*
Attentio quid ſit. 566.*b*
Attentio triplex. ibid.
Attentionum vna actualis altera virtualis. 567.*a*
Attentio quæ ſufficit vt quis ſatisfaciat officio diuino. ibidem.

B

B*Aptiſmus collatus cum errore perſonæ an ſit validus.* 415.*a*
In baptiſmo nullum fit votum. 648.*a*
Beati qualiter cognoſcunt orationes quas ad ipſos fundimus. 518.*a*
Beatiſſima Virgo Maria vouit virginitatem. 663.*b*
Beneficia eccleſiaſtica ſunt ſtipendia pro laboribus. 203.*a*
Beneficiati renunciantes ſua beneficia in fauorem alicuius ad quid teneantur. 205.*b*
Beneficiorum renunciationes à quibus poſſint admitti. ibid.
Beneficiorum pluralitas ex genere ſuo eſt multum ſuſpecta. 206.*a*
Inter beneficia quædam requirunt perſonalem præſentiam, & alia non. ibid.
Plura beneficia curata neque conferri, neque retineri poſſunt ſine legitima diſpenſatione. 207.*a*
Beneficia plura haberi poſſunt ex iuſta cauſa. ibidem.*b*
Beneficia ſimplicia plura haberi poſſunt ſine diſpenſatione. 208.*a*
Beneficia duo non poſſunt haberi, vnum in titulum, alterum in commendam. ibid.*b*
Beneficia ſimplicia an ſint pueris conferenda. 209.*a*
Beneficiati tenentur horas canonicas dicere. 558.*b*
Beneficium petens an illo efficiatur indignus. 743.*a*
Beneficium paruum habens quando teneatur dicere horas canonicas. 559.*b*
Beneficiatus non tenetur horas canonicas omiſſas iterum dicere. 569.*a*
Beneficiatus non dicens horas canonicas qualiter teneatur ad fructum reſtitutionis. ibid.
Bellum iuſtum ex vtraque parte nunquam poteſt dari 322.*a*
Ad bellum iuſtum tria ſunt neceſſaria. 20.*a*
Bonitas intellectus ex ſe præſtat bonitati morali. 41.*a*
Bonitas diuina tripliciter poteſt communicari rationali creaturæ. 485.*a*
Bonitas diuina qualiter ſit obiectum charitatis. ibidem.
Bona omnia conferuntur media oratione. 508.*b*
Bona per ſe appetibilia, vt gloria; & virtutes ſine aliqua conditione poſſunt à Deo peti. 521.*b*
Bona eccleſiaſticorum quædam ſunt patrimonialia, & alia eccleſiaſtica. 616. *a*
Bona monaſteriorum multiplicia. 86.*a*
Bona de quibus poteſt dubitari vtrum illorum habeat homo dominium. 87.*b*
Bona corporalia in duplici differentia. 95.*a*
Bona ſpiritualia in duplici differentia. 117.*a*
Bona hominis ſunt in duplici differentia. 49.*b*
Bona communia poſt diſtributionem fiunt propria. 133.*a*
Bonum vtile materia auaritiæ. 742.*a*
Bona cuius dominus ignoratur, cui, & qualiter ſint reſtituenda. 168.*a*
Bona quæ reſtituenda ſunt pauperibus, propria auctoritate diſtribui poſſunt. 169.*a*
Bona quæ Deus hominibus impartitur, ſunt multiplicia, 198.*b*
Bona ſpiritualia quæ diſpenſari poſſunt, ſunt duplicia. 200.*a*
Bonum diuinum, & bonum commune eſt maius bonum proprium hominis, quam bonum particulare ipſius. 242.*a*
Bonum commune ad quod lex debet ordinari, eſt multiplex. 303.*a*.*b*
Bona ſpiritualia quæ poſſunt animis noſtris accidere, ſunt in multiplici differentia. 357.*b*
Blaſphemia quid ſit. 705.*b*
Blaſphemia iactata in Deum, & ſanctos eſt eiuſdem ſpeciei. ibid.
Blaſphemus eſt qui per falſos Deos iurat, quamuis verum. 706.*a*
Breuiarium Pij Quinti & eius ordo ſeruandus. 562.*b*

Bruta animalia nec benedicuntur vel maledicuntur. 389.b.

C

Calumnia quid ſit. 315.b.
Calumniator quis dicatur. ibid.
Canonici præſtantes ſuffragium in capitulo cum iniuria alterius ad quid teneantur. 171.b.
Canonici choro non intereſſentes quamuis dicant officium diuinum, tenentur fructus reſtituere. 572.a
Canonici an teneantur pſallere in choro, vt muneri ſuo ſatisfaciant, & ad reſtitutionem nõ teneantur, 572.b.
Canendi vſus in ſacris officijs fuit in veteri lege cõprobatus. 555.a.
Cantus ſacris officijs admixtus, receptus eſt in noua lege. ibid.
Cantus ſacris officijs admixtus naturali rationi eſt conformis. ibid.
Cantus non repugnat laudationi, ſed potius congruit. 556.a.
Cãtus congruit gratiarum actioni, & petitioni. ibid.
In cãtu, & Muſica ſacris officijs admixtis hac noſtra ætate non rectus ſeruatur modus. 557.a.
Capellani tenentur dicere officium diuinum. 560.a
Carcer duplex. 531.b.
Carnium eſus ante diluuium non erat illicitus iure naturali. 220.a.
Caſus fortuitus quid ſit. 140.a.
Caſus in quibus poteſt iudex ſine accuſatore procedere. 306.a.
Caſus in quibus accuſatus poteſt ab accuſatione deſiſtere. 316.a.
Caſus in quibus audiens detractorem peccet mortaliter. 373.b.
Cauſa efficax quæ dicatur. 179.b
Quicunque ſunt cauſa efficax iniuſtæ acceptionis tenẽtur ad reſtitutionem. ibid.
Cauſæ quæ poſſunt excuſare ab obligatione reſtituendi. 192.b
Cauſæ propter quas diſpẽſari poteſt cum aliquo vt poſſit habere plura beneficia. 207.b
Cauſæ iuſtæ penſionis imponendæ. 209.b
cauſa motiua duplex. 732.a.b
Cenſuum venditio an ſit licita. 469.a
Cenſus duplex. ibid.
Certitudo euidentiæ nõ eſt poſſibilis in omni materia. 115.a.
Cæremonia quid ſit. 491.b
Cæremoniæ ſunt in duplici differentia. ibid.
Cæremoniarum vſus in communi eſt de iure naturali. 492.a
Cæremoniæ ſunt gratæ Deo quatenus ordinantur ad pietatem internam. ibid. b
Cæremoniæ fuerunt variatæ pro diuerſis ſtatib. ibid.
Cæremoniæ vitari poſſunt triplici ex cauſa. ibid.
Cœlum accipitur multipliciter. 543.a
Cœlum pro iuſtis, & terra pro peccatoribus. ibid.
Celebrans pro ſtipendio quem valorem promittat in Miſſa. 598.a
Ceſſio bonorum qualiter excuſet ab obligatione reſtituendi. 194.a
Charitas & religio differunt. 660.a
Charitatis ordo qualiter obliget. 148.a.b
Chriſtus quatenus homo fuit rex temporalis. 294.b
Chriſtus quatenus homo fuit Dominus orbis. 295.b
Chriſtiani bello capti non fiunt ſerui. 91.a
Chriſtus Dominus morti proximus cantauit. 492.b
Chriſtus Dominus nonnullas cæremonias in particulari inſtituit in lege noua. ibid.
Chriſto in quantum Deus non conuenit orare. 549.b
Chriſto in quantum homo fuit conueniens orare in diebus carnis ſuæ. ibid.
Chriſtus in cœlo exiſtens nõ orare nec preces fundit pro nobis. ibid. b
Choro aſſiſtẽs qualiter ſatisfaciat officio diuino. 565.a
Ciceronis ſententia de cognitione futurorum contingẽtium. 504.a.
Circunſtantia multitudinis coniunctorum eſt neceſſario confitenda. 268.a
Clericis nulla ratione licet occidere malefactores. 231.a
Clerici ſacris initiati exercẽtes cauſam ſanguinis peccant mortaliter. ibid. b
Clerici percuſſores quibus pœnis ſubijcientur. ibid.
Clerici an poſſint licite accuſare. 313.a
Clerici quare prohibeantur agere cauſam ſanguinis. ibid. b
Clerici non poſſunt aliquẽ criminaliter accuſare. ibid.
Clericus diues poteſt accipere ſtipendium ab eccleſia. 730.b
Clerici vnde dicti. 739.b
Clerici an poſſint per alios negotiationes exercere. 421.b
Clerici maioribus ordinibus conſtituti tenentur dicere horas canonicas. 558.b
Clerici in minoribus ordinibus conſtituti, neque ad horas canonicas, neque ad aliquid aliud tenentur. ibid. b
Clerici horas canonicas non dicentes ad quam teneantur reſtitutionem. 569.a
Clerici verè ſunt domini ſuorum bonorum tam ſecularium, quam eccleſiaſticorum. 617.a
Clericis tantum iure poſitiuo, & non naturali, aut diuinum eſt impoſitum præceptum caſtitatis. 679.b
Columbaria an ſit licita. 154.b
Commoda ex rerum diuiſione orta. 97.b
Compenſatio quid ſit. 129.a
Compenſatio duplex: vna directa, altera indirecta. ibidem.
Compenſatio qualiter poſſit fieri in reſtitutione famæ. ibid. b
Compenſatio vt ſit recta quas conditiones requirat. ibidem.
Complices delicti quando debeant manifeſtari a reo. 325.b
In comparatione virtutum, actus præſtantiſſimus vnius debet comparari ad præſtantiſſimum alterius. 43.a
Commutationes ſiue voluntariæ, ſiue inuolũtariæ ſunt eiuſdem ſpeciei. 79.a
Cõmmutationum omniũm rectificatio pertinet ad eandem iuſtitiam. ibidem.
Commutationis nomine quid importetur. ibid. b
Communitas rerum fuit conueniens in ſtatu innocentiæ. 97.b
Communitas rerum qualiter ſit de iure naturæ. 99.a
Communitas rerum qualiter à Chriſto fuerit poſita in conſilio. 100.a

Conditiones

Conditiones neceſſariæ, vt quis alterius famam reſtituere teneatur. 122. a
Confeſſarij qualiter ſe debeant habere cum reſtituentibus. 113. a
Confeſſarius debet eſſe cautus, ne eos abſoluat, qui ſunt obnoxii reſtitutioni. 189. a. b
In confeſſione non eſt explicanda circunſtantia, qua cõfeſſor veniat in cognitionem alterius. 370. b
Confeſſor virtute Bullæ vel iubilei electus tenetur commutare vel diſpenſare vota quæ vouens rationabiliter commutari vel diſpenſari poſtulauerit. 686. a. b
Conferens beneficium digno, prætermiſſo digniori peccat mortaliter. 133. a
Conſulens quando teneatur ad reſtitutionem. 153. a
Conſulere minus malum ad vitandum maius an liceat 154. a. & 467. a
Conſilium quod quis dat poteſt eſſe duplex. 154. a
Conſentiens operi iniuſto quando teneatur ad reſtitutionem. ibid. b
Conſuetudo quid requirat vt poſſit legẽ interpretari. 153. a
Conſuetudo interpretata eſt legem de ieiunio. ibid.
Conſuetudo qualiter inducat obligationem. 567. a
Contractus dupliciter poteſt eſſe nullus. 103. a
Per contractum irritum ex defectu perſonæ nullum transfertur dominium. ibid. b
Contractus nullus ex defectu ſolẽnitatis iuris an tranſferat dominium. ibid.
Contractus nullus iure humano in foro exteriori etiã, eſt nullus in conſcientia. 105. a
Contractus ſunt in duplici differentia, nam quidã trãſferunt dominium, alij non. 141 a
Quando contractus fit ſolum in vtilitatem accipientis, qui accipit, tenetur de culpa etiam leuiſſima. ibid. b
Quando contractus eſt in vtilitatem tam dantis quam accipientis, qui accipit tenetur de dolo, lata culpa, & de leui, non tamen de leuiſſima. 139. a
Quando contractus fit ſolum in vtilitatem dantis, accipiens tantum tenetur de dolo & lata culpa. ibid.
Contractus quid ſit. 395. a
Contractuum ſeptem ſunt ſpecies. ibid. b
Contrahentes an poſſint ſe decipere. 404. a
Contrapaſſum quid ſit. 80. b
Contrapaſſum poteſt fieri dupliciter. 81. a
Contumelia qualiter differat ab alijs peccatis linguæ. 360. a. b
Contumelia nõ poteſt exiſtere in factis quatenus ſunt res. ibid. b
Ad contumeliam non eſt neceſſarium, vt vitium quod manifeſtatur, ſit peccatum. ibidem.
Contumelia in abſentia qualiter fieri poſſit. 361. a
Contumelia, conuitium, & improperium, diſtinguũtur & qualiter. ibid.
Contumelia quando ſit peccatum mortale. 363. a
Contumelias repellere vel ſufferre quando ſit conſilium. 364. b
Contumeliã alteri obijcere, an aliqñ ſit licitum. 365. a
Contumelia oritur ex ira. 366. a
Contumelia eſt grauius peccatum, quam detractio, 378. b
Cooperãs iniuſtę acceptioni tenetur ad reſtitutionem. 153. a
Correctionis ordo ſeruandus. 312. b
Correctio, & accuſatio differunt. ibid.
Creditoribus quo ordine eſt ſatisfaciendum. 195. a
Cuſtodes agrorum vel vinearum non manifeſtantes damna, tenentur ad reſtitutionem. 187. b
Culpa quid ſit. 139. b
Culpa triplex: lata, leuis, & leuiſſima. ibid.
Cultus Dei in quo potiſſimum conſiſtat. 484. a
Cultus Dei duplex. 491. a
Cultus peculiaris debetur Deo. 589. a. b

D

Damnatus ad mortem an poſſit ſe licite defendere. 331. a
Damnatus ad mortem etiam iuſtè licite poteſt è carcere fugere. ibid. b
Damnatus ad mortem qualiter poſſit carcerem frangere vt fugiat. 332. a. b
Damnatus bibere poculum lethale licite illud bibit. 334. a
Damnatus vt fame pereat, licite poteſt accipere panem oblatum. ibid. b
Damnatis vt fame pereant an licite præfectus carceris cibum miniſtret. ibid.
Debitum duplex, vnum legale, alterum morale. 25. a
Debita multipliciter contrahi poſſunt. 190. b.
Debitor qualiter teneatur ad reſtitutionem, & cum quanto periculo. 191. a
Debita ſunt in multiplici differentia. 194. a. b
Debita iniuſte cõtracta an ſint præferenda alijs debitis. 195. b
Debitum ex iuſtitia non ſemper obligat ad reſtitutionem. 289. b
Deceptio in ſpiritualibus poteſt eſſe duplex. 116. b
Deceptio in iuſto pretio rei quę venditur, vel emitur, multipliciter fieri poteſt. 406. b
Decimæ quo iure nunc debeantur. 624. b
Decimæ quantum ad quotam, quæ decima pars eſt in lege euangelica, ſolum ſunt ex iure poſitiuo. 624. b
Decimę quantum ad quotam, nunc non excedunt iuſtũ miniſtrorum ſtipendium. 626. a
A decimarum ſolutione poteſt eximere conſuetudo, & qualiter. ibid. b
Decimæ de quibus rebus ſint ſoluendæ. 629. a
Decimæ an ſint ſoluendæ de donatis, & legatis, & de illicitè acquiſitis. ibid.
Decimas petendi ius conſequitur ſacerdotes ex miniſterio altaris. 630. a
Decimas obtinere feudum an ſit licitum. ibid. b
Decimas petendi ius ſolis clericis poteſt conuenire. ibid.
Decimas ſoluere quibus conueniat. 632. a
Defectus rei quę venditur quando irritet contractum. 413. a
Deferens merces prohibitas qualiter peccet. 149. b
Deliberatio importat duo. 635. a
Deliberatio accipitur dupliciter. ibid. b
Deliberatio & propoſitum qualiter differant. 659. b
Deriſio quid ſit. 386. a
Deriſio quando ſit peccatum mortale. ibidem.
Detractio contrariatur famæ, ſicut contumelia honori. 367. a
Detractio dupliciter differt à contumelia. ibid.
Detractio multipliciter fieri poteſt. ibid. b
Detractio ex genere ſuo eſt peccatum mortale. 369. a

Detractio

Detractio qualiter poſſit exiſtere in dicendo peccatum quod facto, vel iure eſt notorium. 372.a

Detractio poteſt eſſe in reuelatione defectus naturalis. 374.b

Detractio ex genere ſuo eſt maius peccatum, quàm furtum, & minus quàm homicidium. 377.b

Detrahentes Chriſto grauius peccant, quàm crucifixores. 378.a

In detractione quàm plurima latent mala. ibid. b

Detractionem audiens qualiter peccet. 380.a

Declinare à malo, & facere bonum ponuntur partes iuſtitiæ. 471.a

Deponens pecuniam apud vſurarium qualiter peccet. 465.a.b

Depoſitum, an ſit reddendum ei, qui vult abuti illo. 160.a.b

Denunciatio quid ſit. 297.b

Denunciatio duplex: paterna, & iudicialis. 303.a.b

Detinens alium ab ingreſſu religionis, an teneatur ad aliquam reſtitutionem. 116.b

Deus eſt omnium rerum Dominus. 87.a

Deus habet duas poteſtates: vnam Domini, alteram Legiſlatoris. 276.a

Deus & homo differunt in modo procedendi. 303.a.b

Deus & viſio Dei ſunt vnus finis. 487.a

Deus multa facit media oratione alias non facturus. 509.a

Deus eſt orandus. 514.b

Deus cur dicatur peccatores derelinquere. 526.a

In Deo eſt duplex voluntas, vna ſigni, altera beneplaciti. 527.b

In Deo eſt voluntas antecedens, & conſequens. ibidem.b

Deus qualiter dicatur Pater noſter. 538.b

Deus qualiter in nobis ſanctificetur. 542.a

Deuotio quid ſit, & vnde dicatur. 497.b

Dicens peccatum notorium ſiue facto, ſiue iure quando ſit peccatum mortale. 372.a

Dicens generalia verba turpia in aliquem, qualiter peccet. 376.a

Diffamatus in vno genere vitij non poteſt in alijs, de quibus bene audit, diffamari ſine obligatione reſtitutionis. 124.a

Differentia inter iuſtitiam commutatiuam, & diſtributiuam. 77.a

Dignitas eius qui eligitur qualiter ſit cognoſcenda. 132.b

Dignitas ad beneficium Eccleſiaſticum, in quo conſiſtat. 200.a

Dignitas neceſſario conſideranda ad officium conferendum. 210.a

Diſpenſatio iniuſta facta à Principe in lege quando ſit valida, & quando non. 69.a

Diſpenſare quid ſit. 676.a

Diſpenſare qualiter differat ab irritari. ibidem.b

Diſtributor beneficiorum quid teneatur attendere. 131.b

Diſtributio inordinata in bonis proprijs nunquam eſt peccatum contra iuſtitiam. ibidem.

Diſtribuens indignis officia publica tenetur Reipublicæ reſtituere quantum læſit. ibidem.b

Diſtribuens in pauperes res quarum dominus ignoratur, poſtea comparente vero domino quid facere teneatur. 170.a

Diuiſio rerum eſt de iure gentium. 9.a

Diuiſio rerum quo iure fuerit introducta. 100.a

Diuiſioni iure gentium factæ poſtea plures acceſſerunt. 103.a

Dolus quid ſit. 139.b

Dolus multipliciter poteſt ineſſe iuramento. 712.a

Dominium vox Latina. 82.b

Dominium dominatiuum & domeſticum differunt. 83.a

Dominium non eſt idem quod ius. ibidem.

Dominium eſt poteſtas conuertendi rem in proprium commodum. ibidem.b

Dominij diffinitio ponitur & explicatur. ibidem.

Dominium vſus, & vſusfructus diſtinguuntur. 84.a

Dominium diſtinguitur à titulo dominij, ſicut relatio à fundamento. ibidem.

Dominium omne deriuatur à Deo. 90.a

Dominium non eſt in brutis. 86.b

Dominium rerum inferiorum de iure naturali reſidet penes totam hominum vniuerſitatem & non penes ſingulos. 89.a

Dominium ad homines relatum eſt duplex. ibid.

Dominium vt opponitur ſubiectioni iure naturæ inuenitur in vno homine reſpectu alterius. ibid.b

Dominium & vſus non diſtinguuntur in rebus vſu conſumptibilibus. 91.b

Dominium vitæ tantum eſt penes Deum. 96.a

Dominiorum diſtinctio, an conuenienter fuerit facta. 97.a

Dominiorum diſtinctio fuit neceſſaria in ſtatu naturæ lapſæ. ibidem.b

Dominium transferre eſt homini maxime naturale. 101.a

Dominium non transfertur per actum interiorem. ibidem.

Dominium transfertur per præſcriptionem. 107.a

Dominium & tranſlatio rei diſtinguuntur. 460.b

Dominus rei dupliciter poteſt ignorari. 167.b

Donatio ſolo interiori actu facta nullam obligationem inducit. 102.a

Donatio libera creditoris excuſat debitorem ab obligatione reſtituendi. 192.a

Donatio quando eſt dicenda intercedere in emptione. 410.a

Dubia dupliciter poſſunt in meliorem partem interpretari, ſcilicet negatiuè, & poſitiuè. 63.b

Dubia ſunt interpretanda in meliorem partem negatiuè. 64.a

Dubia ex ſuppoſitione quod quis vult exire in actum iudicandi, ſunt interpretanda in meliorem partem poſitiuè. ibidem.

Dubitans an res ſit ſua non præſcribit. 108.a

E

Eccleſiam non habet poteſtatem in actus interiores. 567.b

Eccleſiæ ſtatus fuerunt diuerſi. 616.b

Eccleſia poteſt diſpenſare in votis ſimplicibus. 676.b

Eleazarus non peccauit quando ingreſſus ſub ventre Elephantis ipſum gladio confodit. 141.b

Eleemoſyna eſt facienda in caſu neceſſitatis ex iure naturali,

naturali, & diuino. 289.b
Eleemoſynæ obligatio aliquando eſt obligatio iuſtitiæ. ibidem.
Electio dignioris qualiter debeat fieri. 204.b
Electio digni prætermiſſo digniori ſtando in iure communi eſt valida, nec reſcindi poteſt. 135.b
Elector qua rõne teneatur quærere digniorem. 204.b
Eligere minus dignum, relicto digniori ad beneficia eccleſiaſtica eſt peccatum mortale. 203.b
Eligens dignũ prætermiſſo digniori nihil tenetur Reipublicæ, vel Eccleſiæ reſtituere. 132.a
Eligens dignum prætermiſſo digniori, tenetur reſtituere aliquid digniori prætermiſſo. 134.a
Emens rem à latrone, & illam alteri vendens bona fide quid facere debeat. 172.b
Emens rem à latrone bona fide, ſi poſtea ſcit eſſe alienam quid facere debeat. 173.a
Emens debitum futurum pro minori pretio, an peccet, & ad reſtitutionem teneatur. 431.a
In emptione & venditione ſeruari debet ęqualitas inter pretium, & mercem. 398.a
In emptione & venditione debet eſſe æqualis conditio vtriuſque contrahentis. 413.b
Emptionis & venditionis diffinitio. 396.a
Emphyteuſis quid ſit. 395.b
Epicheia quid ſit. 25.b
Epicheia non eſt pars potentialis iuſtitiæ, ſed ſubiectiua & ſpecifica. 22.a
Epiſcopus quando poſſit diſpenſare in votis Papæ reſeruatis. 687.b
Epiſcopus quid poſſit accipere pro ſuis functionibus. 735.b
Epiſcopi habentes iuriſdictionem ſæcularem, an poſſint vendere officia publica. 213.a
Epiſcopus habet poteſtatem diſpenſandi in omni irregularitate ex occulto delicto proueniente, excepto homicidio voluntario. 260.b
Aethiopes fraude capti non ſunt ſerui, nec iure vendi poſſunt. 90.b
Eutrapelia virtus conſtituens medium in iocis, & ludis. 363.a
Eucharistia non ſolum eſt ſacramentum, ſed etiam ſacrificium. 596.a
Eucharistia eſt vnicum ſacrificium fidelium. ibid.
Excommunicatio creditoris non excuſat debitorem ab obligatione reſtituendi. 192.b
Excõmunicatio & irregularitas diſtinguũtur. 231.b
Excommunicati repelluntur ab accuſando. 338.b
Excommunicatio pro peccato præterito, de quo non præceſſit admonitio imponi non poteſt. 324.b

F

FAlſitas ex ſe eſt quid peius quàm malitia moralis. 41.a
Fama qualiter poſſideatur ab homine. 93.b
Cuius famæ homo ſit dominus. ibidem.
Famæ diffinitio. 122.a
Fama qualiter differat ab honore. ibid.
Fama præſtat honori. 568. b
Famuli furum ad quid teneantur. 184. a. b
Famuli quibus incumbit res domeſticas cuſtodire, ſi pereant, quando teneantur ad reſtitutionem. 185.b
Fidem Chriſtianam ampliantes vi, & armis peccant grauiter. 292.a
Fides virtus moralis eſt conſtituenda. 337.a.b
Fideiuſſor ratione fideiuſſionis poteſt aliquid exigere. 184.b
Filius poteſt conſiderari ſecundùm duplicem ſtatum, ſcilicet, in quantum eſt ſub cura parentum, & in quantum eſt emancipatus. 13.b
Filius illegitimus, an teneatur credere matri reuelanti ſecretum de ſua illegitimitate. 177.a
Fingens paupertatem, vel cõſanguinitatem, vt extrahat eleemoſynam, cui reſtituere teneatur. 159.a
Fiſcalis miniſter Reipublicæ ad cauſas ipſius. 308.b
De fodinis apud Indos repertis quid ſit dicendum. 277.a
Fortitudo in ſacris literis retinet nomen virtutis. 43.a
Fortitudo eſt quæ maximè homines commendabiles facit. ibidem. b
Fortitudo ad iuſtitiæ præſidium neceſſaria. ibidem.
Fornicatio eſt grauius peccatum, quàm furtum. 283.a
Fratres minoritæ diſtinguunt vſum in vſum iuris, & vſum facti. 85.a
Fraus quid ſit. 139.b
Fraudulentia qualiter inueniatur in emptione, & venditione. 394.b
Furtum vnde dicatur. 271.a
Furti diffinitio à Canoniſtis poſita declaratur, & impugnatur. 273.a
Furti vera diffinitio. 271.b
Furtum differt à rapina & vſura. ibidem.
Furtum à filijs commiſſum quando habeat veram rationem furti. 272.a
Furtum & rapina ſunt peccata ſpecie diſtincta. 274.a
Fur duplex, nocturnus, & diurnus. ibidem.
Furtum ex genere ſuo eſt peccatum mortale. 281.b
Furtum eſt leuiſſimum peccatorum, quæ fiunt in proximum. 282.a
Furtum rei paruæ non eſt peccatum mortale. 283.a
Furtum ex leuitate materiæ quando ſit peccatum veniale. 285. vſque ad 388.
Qui furatur magnam quantitatem, à pluribus modicum accipiens quando peccet mortaliter. 287.a
Furtum eſt intrinſecè malum. 290.a
Futura contingentia qualiter cognoſcantur à Deo certo & infallibiliter. 504.a

G

GAbella qualiter debent imponi. 152.a
Gabella quædam dicitur cenſus. ibidem. b
Gabella Alcaualæ, vt iuſta ſit, quid ſit neceſſarium. 153.b
Gener quandiu non ſoluitur illi dos, fructus pignoris poteſt recipere ſaluo capitali. 450.a

H

HEbræi virtutes appellabant rectitudines. 2.a
Hebræi accipientes bona Aegyptiorum nullum furtum commiſerunt. 375.b
Hebræi orabant horis, Tertia, Sexta, & Nona. 554.a
Ab hæreſi mentali poteſt abſoluere quilibet idoneus Confeſſor. 567.a
Hæredes illius qui propter homicidium ſuſpenditur,

tenentur

tenentur ad reſtitutionem damni illati. 118.a
Hæredes in duplici differentia. 121.a
Hæretici ſtatim ſunt denunciandi. 311.b
Homo magis inclinatur ad bonum proprium, quàm ad commune. 16.b
Homo conſiderari poteſt in quantum perſona priuata & in quantum pars communitatis. 50.b
Homo iure naturæ habet dominium omnium rerum inferiorum. 88. a
Homo non dicitur habere dominium Angelorum, neque corporum cæleſtium. ibidem.
Homo iure naturali neque eſt dominus, neque eſt ſeruus. 89.a
Homo ex lege humana poteſt eſſe alterius dominus propriè. ibidem. b
Homo propriè habet dominium ſuæ famæ. 92.b.
Homo eſt dominus bonorum corporalium, ex quibus vita non pendet. 95.a
Homo neque membrorum, neque vitæ corporalis eſt propriè dominus. ibidem.
Homo eſt dominus bonorum ſuorum ſpiritualiũ. 96.b.
Homo habet vſum ſuæ vitæ, quamuis non habeat dominium. 122.a
Homo quandiu habeat ius, vt alij de ſe bene iudicent. 124.a
Homo dupliciter poteſt concurrere ad iniuſtam acceptionem. 180. a
Homo in multis caſibus non tenetur propriam vitam. 236.a
Homo aliquando poteſt velle non eſſe. 235.b
Homo eſt dominus vſus vitæ. 236.a
Homo poteſt cedere iuri ſuo, & non poteſt cedere iuri alterius. 237.b
Homo naturaliter magis inclinatur ad diligendum Deum, quàm ad diligendum ſe. 242.a
Homo habet naturale dominium rerum exteriorum quantum ad vſum illarum. 268.a
Homo qualiter debeat habere animum paratum ad ferendas iniurias. 364.b
Homo cui facta fuerit reuelatio de propria damnatione, an teneatur ſperare. 532.a
Homo qualiter ſibi & alijs poſſit mortem deſiderare. 534.a
In homine tres gradus vitæ inueniuntur. 589.b
Hominis miſeria declaratur. 546.a
Homines qualiter teneantur conformare ſe voluntati diuinæ. 577.b
Homines manducaſſe carnes ante diluuium, eſt valde probabile. 220.a
Homicidium eſt iniuſta hominis occiſio. 223.b
Homicidij grauitas ex multis colligitur. 224.a
Homicidium caſuale quid ſit. 255.b
Homicidium caſuale eſt alicui imputetur, tria requiruntur. ibidem.
Homicidium caſuale quamuis ſit culpabile, non ſemper eſt peccatum mortale. 256.a
Homicidium caſuale non imputatur ad irregularitatem, niſi habeat culpam annexam. 258.a
Homicidium caſuale quando inducat irregularitatem. 259.a
Homicidium eſt grauiſſimum peccatum, quæ contra hominem fiunt. 377.a
Honor qualiter differat à fama. 122.a
Honor qualiter ſit reſtituendus. ibidem.
Honorem lædens poteſt reſtituere alia via, non petendo veniam. 131.a
Honor dupliciter poteſt ab altero lædi. 360.a
Horæ canonicæ antiquitus fuerunt ab Eccleſia inſtitutæ. 553.a
Ad horas canonicas qui teneantur. 558.b
Horas canonicas prætermittendi quæ ſint cauſæ legitimæ. 567.b
Horæ canonicæ quo in loco dici debeant. 564.a
Horas canonicas non dicentes qualiter teneantur ad fructuum reſtitutionem. 569.a
Horas canonicas non dicentes, quibus debeant facere fructuum reſtitutionem. 571.b
Hymnus quid ſit. 492.b

I

IAcob emens ab Eſau primogenituram qualiter excuſetur à peccato. 740.b
Iacob qualiter emerit primogenita Eſau. 465.b
Ignorantia triplex. 353.b
Impediens alterum ab ingreſſu religionis, an teneatur ad reſtitutionem. 116.b
Non impediens detractorem qualiter teneatur ad famæ reſtitutionem. 128.a
Impediens indignum à reſtitutione beneficij, nihil tenetur reſtituere. 131.a
Impediens aliquem per vim, vel fraudem ne beneficiũ conſequatur tenetur ad illius reſtitutionẽ. 137.a.b
Impediens aliquem non vi, aut fraude, ſed precibus, ad nullam tenetur reſtitutionem, ſi beneficium digno tribuatur. ibidem.
Imperium in lege exiſtens habet ortum ex voluntate Legiſlatoris. 144.b
Impotentia quando excuſet ab obligatione reſtituendi. 190.a.b
Imperium eſt actus intellectus. 434.b
Incommoda, quæ ſequuntur ex officiorum venditione. 212.b
Incarcerare alterum nulli licet propria auctoritate. 266.b
Indicia maiora ſunt neceſſaria ad iudicium exterius, quàm ad interius. 61.b
Inducere ad vſuras quando ſit peccatum. 465.a
Inducere ad peccatum, & vti peccato alterius, diſtinguuntur. ibidem. b
Indignus accipiens beneficium tenetur illud reſignare. 69.b
Indicia quæ requiruntur, vt quis ad inquiſitionem procedat. 326.b
Indicia debent comprobari per teſtes. ibidem.b
Indicia qualiter debeant eſſe manifeſta. 327.a
Infamans tenetur ſuum dictum retractare ſi mendaciter infamauit. 123.b
Infamia, indicia, & clamoroſa inſinuatio habent in iure vim accuſatoris. 307.a
Infamia, quæ ſufficit vt Iudex poſſit procedere contra aliquem. 306.b
Infames repelluntur ab accuſando. 312.b
Infamia, quæ eſt ſufficiens, vt Iudex in inquiſitionem procedat. 322.b
Infamatus de vno crimine, an poſſit inquirere de alijs. 325.a
Infamans Deum, aut Sanctos, magis eſt blaſphemus,

quàm detractor. 367.b
infamatus de vno crimine, an poſſit infamari de alio. 373.b
Infamare ſeipſum etiam ſine cauſa, non eſt peccatum mortale ex genere ſuo. 93.a.b
Infamans ſeipſum metu tormentorum non peccat mortaliter. ibidem.
Infamans quando teneatur ad reſtitutionem. 122.b
Infamatio contra iuſtitiam duobus tantum modis fieri poteſt. 123.a
Infamare dicenda falſum, & infamare dicendo verum, ſed iniuſtè differunt. ibidem.
Infamans tenetur reſtituere damnum temporale, quod ex infamia ſequitur. 123.b
Infantia qualiter duret vſque ad ſeptimum annum. 674.b
Infideles tripliciter ſe poſſunt habere erga fideles. 291.b
Ab Infidelibus eſt licitum extrahere ſeruos, non autem alia bona rapere priuata authoritate. 392.a
Inimicis mala precari, an ſit licitum. 535.a
Iniuſtum ſimpliciter non inuenitur inter patrem & filium, ſed plus quàm iniuſtum, nempè impietas. 13.a
Iniuſtus dicitur aliquis dupliciter. 44.b
Iniuſtitia illegalis quid ſit. 45.a
Iniuſtitia formalis quando ſit. ibidem.
Iniuſtum fieri non poteſt, niſi à volente, neque pati, niſi à nolente. 49.a
Iniuria nõ irrogatur volenti, & conſentienti dummodo talis voluntas per vim non ſit extorta. ibid.b
Iniuria poteſt irrogari volenti & ſcienti in illis rebus quarum homo non eſt dominus. ibidem.
Iniuſtum faciens peccat mortaliter. 51.b
Iniuſtitia ex paruitate materiæ excuſatur à mort. ibid.
Innocentem occidere in nullo caſu eſt licitum. 147.a
Innocens ex charitate tenetur ſeipſum tradere ne Reſpublica pereat. 147.b
Innocentes in bello qualiter poſſunt licite occidi. 148.a
Inquiſitio qualiter fieri debeat. 324.b
Intellectus practicus qualiter concurrat ad operationes. 64.b
Interrogatus à Iudice, procedente infamia, vel indicijs, vel ſemiplena probatione ſemper tenetur dicere verum. 322.b
Intellectus & voluntas qualiter differant. 40.a
Interpretari quid ſit. 676.b
Inuenta cui ſint reſtituenda. 169.a
Inuenta tuta conſcientia poſſunt retineri ab inuentoribus poſt factam ſufficientem inquiſitionẽ. 279.b
Ioannis vigeſimiſecundi ſententia de diſtinctione dominij, & vſus rei. 85.a
Iob liber hexametris verſibus fuit compoſitus. 391.b
In ioco & ludo poteſt reperiri vitiũ & virtus. 363.a
Irregularitas incurritur per actum virtutis. 232.a
Irregularitas quando incurratur ex homicidio, vel mutilatione. ibidem.
Irregularitas quando incurratur ex hominis occiſione. 256.b
Irregularitas nõ incurritur ex vulnere illato niſi mors ſequatur. 257.a
Irregularitas duplex. 260.a
Ab irregularitate quis poſſit abſoluere. ibidem.
Irritare & diſpenſare diſtinguuntur. 670.b
Irritare quid ſit. 676.a
Iudex Eccleſiaſticus habet duplicem poteſtatem temporalem. 74.a
Iudex non condemnans reum ad pœnam legis an teneatur ad reſtitutionem. 186.a
Iudex poteſt ſequi in iudicando opinionem probabilem relicta probabiliori. 217.a
Iudex qualiter poſſit peccare peccato acceptionis perſonarum. 216.a
Iudex non debet ceſſare ab executione iuſtæ ſententiæ, ne reus condemnetur. 299.a
Iudex ad rectè iudicandum non debet habere affectum alterius partis. 55.a
Iudex exiſtens in peccato mortali publico, & ſcandaloſo peccat mortaliter ferendo ſententiã etiã iuſtã, maximè in illis rebus quibus ipſe tenetur. 56.a
Iudex triplex. 294.a
Iudex an teneatur iudicare ſecundùm allegata & probata. 301.a
Iudex inferior non poteſt diſpenſare in ſolennitatibus quæ ſunt de iure poſitiuo. 299.b
Iudex etiam ſupremus non poteſt prætermittere illas ſolemnitates quæ ſunt de iure naturali. ibidem.
Iudex non poteſt ex ſcientia particulari malefactorem punire. ibidem.
Iudex non tenetur cedere officio, ne condemnet innocentem probatum nocentem. 302.a
Iudex non poteſt aliquem condemnare, niſi habeat accuſatorem. 305.b
Iudex inferior non poteſt abſoluere à pœna contra legem à ſuperiori poſitam. 308.a
Iudex ſupremus quando poſſit pœnam legis relaxare. ibidem.
Iudex tenetur interdum punire minus peccatum, quàm maius. 310.b
Iudex quando dicatur legitimè interrogare. 320.b
Iudex, teſtis, & aduocatus differunt. 358.b
Iudex quo iure ſit prohibitus aliquid à litigantibus accipere. 359.a
Iudices inferiores atque Principes tenentur iudicare ſecundùm legem ſcriptam. 67.a
Iudicij nomen multipliciter accipitur. 53.a
Iudicium quid, quid Iudex, quid ius. ibidem.
Iudicium eſt actus elicitus à iuſtitia. ibidem.
Iudicium ſignificat rectam diffinitionem omnium virtutum circa propria obiecta. 53.b
Ad rectum iudicium duæ virtutes ſunt neceſſariæ. ibidem.
Vt iudicium ſit rectum tres conditiones ſunt neceſſariæ. 54.b
Iudicium ex defectu iuriſdictionis ſemper redditur mortale. 55.b
Iudicium ex defectu rectæ æſtimationis prudentiæ etiam redditur mortale. ibidem.
Iudicium ex defectu inclinationis iuſtitiæ ex ſuo genere non redditur mortale. ibidem.
Iudicium propter alium finem à fine iuſtitiæ, erit peccatum ſecundùm conditionem finis oppoſiti. ibidem.
Iudicium temerarium & ſuſpicio interdum accipiuntur pro eodem quamuis differant. 57.b
Iudicium idem reſpectu vnius poteſt eſſe leue, & reſpectu alterius poteſt eſſe graue. 58.a

Iudicium de malo graui proximi ex leuibus indicijs ortum ex genere ſuo eſt peccatum mortale. 60.a
Non ſolum iudicare pro certo ex leuibus indicijs, ſed etiam ſiniſtrè opinari de proximo in re graui eſt peccatum mortale. 60.b
Iudicium Salomonis, de quo dicitur 3. Regum cap. 3. qualiter fuerit iuſtum. 62.a
Iudicium de rebus, & iudicium de hominibus differunt. 65.b
Iudicium vſurpatum quid ſit. 71.b
Iudicium diuinum qualiter ſit futurum. 81.a
Ad iudicium plures requiruntur perſonæ. 294.a
Iudicium vt ſit ſtudioſum tres conditiones requirit. ibidem. b
Iudicium tertius comes iuramenti quid ſit. 697.b
Iuramentum, quibus conditionibus perſonæ vel temporis impediatur. 719.b
Iuramentum per falſos deos factum, an aliquam inducat obligationem. 707.b
Iuramenti irritandi & diſpenſandi, quæ ſit idonea cauſa. 718.a
Iuramentum quod faciebāt Reges Hiſpani antequam Principatum acciperent. 151.a
In iuramento promiſſorio vnum aſſeritur, & aliud promittitur. 699.b
Iuramentum vnde dicatur. 690.b
Iuramenti diffinitiones. ibidem.
Iurandi mos antiquitus obſeruatus. 692.a
iuramenti multiplex forma. 691.b
Iurare eſt Deum in teſtem adducere. ibidem.
Iurare, an conueniat infidelibus. 692.a
Iuramentum duplex, ſimplex, & imprecatorium. 693.a
Iuramento, vt ſit licitum tres comites ſunt neceſſarij. 694.b
Iuramentum ex defectu veritatis ſemper redditur peccatum mortale. 698.a
In iuramento non adimplendo, qualiter irrogetur iniuria Deo. 699.b
De Iuramento cui deeſt iuſtitia, vel iudicium quid ſit dicendum. 700.a
Iurans ex conſuetudine, qualiter peccet. 701.a
Iurare eſt actus religionis, ſiue latriæ. ibidem.
Iuramentum per ſe non eſt virtus, ſed ſolum ob neceſſitatem conceſſum. ibidem.
Iuramentum per ſe non eſt appetendum, neque frequentandum tanquam vtile & bonum. 704.a
Iurare per membra Dei, qualiter ſit delictum. 705.b
Iurare per falſos deos veraciter, eſt grauius peccatum, quàm iurare per verum Deum fallaciter. ibidem.
Iurare eſt licitum. 694.b
Iurare in caſu neceſſitatis non ſolum eſt licitum, verumetiam præceptum. 698.a
In iuramento quis poſſit diſpenſare. 717.a
Iuramentum (cui deeſt veritas, vel iuſtitia, vel iudicium) eſt peccatum. 698.a
Iuramentum petere ab idololatra, quem ſcio per falſos deos iuraturum, an ſit licitum. 706.a
Iuramenti per vim extorti, quæ ſit materia. 710.a
Iuramentum metu extortum obligat in foro conſcientiæ ſub reatu peccati mortalis. ibidem. b
Iuramenta promiſſoria per iniuriam extorta Eccleſia non cogit in foro contentioſo adimpleri. ibidem.
De Iuramentis doloſis quid ſit dicendum. 712.a
Iuramenti obligatio eſt minor, quàm voti. 714.b
Iuramentum tribus modis redditur incautum. 709.b
De Iuramentis coactis quid ſit dicendum. ibidem.
Iurare per Iouem lapidem quid ſit. 708.a
In Iuramento qualiter poſſit fieri diſpenſatio. 716.b
Iuramentum, & votum qualiter differant. ibidem.
Iuramētum irritare poteſt omnis ille ad quem propriè pertinet res comprehenſa in iuramento. 717.a
Iuramenta commutare in melius poteſt vnuſquiſque proprio arbitratu. 717.b
Ius multipliciter accipitur. 2.b
Ius obiectum iuſtitiæ. ibidem.
Ius, lex, ars, & iuſtitia differunt. 3.a
Ius, & iuſtum ſunt idem. ibidem. b
Ius aliquando accipitur pro iuſto ad quod terminatur iuſtitia, & aliquando pro iuſto ad omne genus virtutis pertinente. 5.a
Ius diuiditur in naturale, poſitiuum & gentium. ibid.
Ius naturale quid ſit. ibidem.
Ius poſitiuum, ſiue humanum, ſiue diuinum poteſt terminare actum iuſtitiæ virtutis. 6.b
Ius, ſeu iuſtum humanum ex triplici capite poteſt tale appellari. ibidem.
Ius naturæ & poſitiuum differunt in multis. ibidem.
Ius naturale, & ius gentium partim conueniunt, & partim differunt. 7.b
Ius gentium pertinet ad poſitiuum cuius pars eſt. ibid.
Ius gentium eſt quaſi mixtum ex naturali, & ciuili. 8.a
Ius gentium & naturale, qualiter differant. ibid. b
Iure gentium victi ſeruiunt victoribus. 9.a
Ius gentiū poteſt abrogari à perfecta Republica. ibid. b
Ius, ſiue iuſtum multiplex eſt, politicum, paternum, dominatiuum, & vxorium. 11.a
Iuſtum politicum differt ab alijs in multis. ibidem.
Iuſti, ſeu iuſtitiæ ratio tria poſtulat. 12.b
Ius paternum, & dominatiuum habent veram rationem iuris quantum ad eſſentialia. 13.a
Ius paternum & dominatiuum non habent perfectam rationem iuſti. ibidem.
Iuſtum qualiter inueniatur inter patrem & filium. 12.a
Iuſtum ſimpliciter poteſt inueniri quantum ad aliquid inter patrem & filium emancipatum. 13.a
Iuſtum ſimpliciter non inuenitur inter virum, & vxorem. ibidem. b
Ius proprie non inuenitur, niſi inter illa, quæ habent dominium ſuarum actionum. 16.a
Ius reddendum eſt alteri. ibidem.
Iuriſdictio qualiter requiratur in Iudice. 304.a
Ius quod habent ſuperiores in inferiores non eſt dominium. 83.a
Ius patronatus, qualiter vendi poſſit ſine ſimonia. 741.a
Ius præbendæ continet quatuor. 738.a.b
Ius ad ſtipendium & ius ad tantum ſtipendium eſt idem. 739.a.b
Iuſtitia pro omni virtute. 2.a
Iuſtitia pro particulari virtute. 2.b
Iuſtitiæ rectitudo ſumitur in ordine ad alterum. 3.a
Iuſtitiæ diffinitiones ponuntur & declarantur. 14.b
Iuſtitia metaphoricè dicta poteſt eſſe eiuſdem ad ſeipſum. 16.b
Iuſtitia eſt virtus. 17.b

Iuſtitiæ virtus ſolum eſt in voluntate. 18.b
Iuſtitia & aliæ virtutes morales differunt. 19.a
Iuſtitia quæ reſpicit bonum commune dicitur virtus generalis. 22.a
Iuſtitia generalis proprio nomine appellatur iuſtitia legalis. ibidem.
Iuſtitia proprie diuiditur in generalem, & particularem. ibidem.
Iuſtitia generalis debet eſſe in Principe, ſicut in radice. ibidem.
Iuſtitia generalis eſt conſtituenda vltra iuſtitiam particularem. ibidem. b
Iuſtitia legalis non habet adeo exactam rationem iuſtitiæ, ſicut particularis. 23.b
Iuſtitia legalis in ratione virtutis eſt perfectio particularis. ibidem.
Iuſtitia legalis quamuis non habeat exactiſſimam rationem iuſtitiæ, habet tamen veram, & propriam, & attingit perfectam. ibidem.
Iuſtitia multiplex diuiſio. 24.a
Iuſtitiæ generalis violatio non obligat ad reſtitutionem. 25.b
Iuſtitia legalis tribuit Reipublicæ, quod ſibi eſt debitum. ibidem. b
Iuſtitia legalis dupliciter poteſt diuidi. 25.a
Iuſtitia legalis diuiditur in Epicheiam, & iuſtitiam legalem ſtrictè acceptam tanquam in duas ſpecies. 26. a. b
Iuſtitia legalis in Principi, & in ſubditis non differunt ſpecie. 26.b
Iuſtitia, vt in Principe eſt architectonica, & vt in ſubditis, eſt miniſterialis. 27.a
Iuſtitia legalis dicitur generalis virtus ſecundùm virtutem. 28.a
Iuſtitia legalis eſt particularis virtus ſecundùm eſſentiam. ibidem.
Iuſtitia poteſt accipi multipliciter. 29.a
Iuſtitia legalis ordinat aliarum virtutum operationes in bonum commune. 29.b
Iuſtitia particularis conſtituenda eſt vltra generalem. 31.b
Iuſtitia particularis habet materiam ſpecialem. 32.b
Iuſtitia verſatur circa operationes, & non circa paſſiones. 34.b
Iuſtitia non eſt conſtituenda in appetitu ſenſitiuo. 37.b
Iuſtitia, vt ſit perfecta, non eſt neceſſarium vt obliget ad reſtitutionem. 38.b
Iuſtitia legalis eſt præſtantiſſima inter virtutes morales in appetitu exiſtentes. 41.a
Iuſtitia legalis præſtat humilitati. 42.a
Iuſtitia particularis præſtat quibuſcunque moralibus in appetitu exiſtentibus. 42.b
Iuſtitia diuiditur in commutatiuam, & diſtributiuam. 75.a
Iuſtitia diſtributiua & commutatiua differunt ſpecie. 75.b
Iuſtitia commutatiua eſt vna ſpecies ſpecialiſſima. ibidem.
Iuſtitiæ commutatiuæ medium eſt ſecundùm proportionem Arithmeticam. 77.b
Iuſtitiæ diſtributiuæ medium eſt ſecundùm proportionem Geometricam. ibidem.
Iuſtitiæ diſtributiuæ accidit, vt in ipſa præmium ſit æquale merito. 78.a
Iuſtitiæ commutatiuæ & diſtributiuæ eſt eadem materia remota. 79.a
Iuſtitiæ commutatiuæ & diſtributiuæ materia proximè eſt diuerſa. ibidem.
Iuſtitia qualiter ſit in Deo. 81.a
Iuſtitia commutatiua duo neceſſaria requirit. 82.a
Iuſtitiæ commutatiuæ munus eſt conſtituere æqualitatem inter datum & acceptum. ibidem.
Iuſtitia commutatiua proprie non eſt in Deo, ſed quidam modus illius. 81.b
Iuſtitia ſemper reddit alteri quod ſuum eſt. 110.a
Iuſtitia commutatiua multùm differt à diſtributiua. ibidem.
Iuſtitia diſtributiua violata obligat ad reſtitutionem. 132.a
Iuſtitia commutatiua & diſtributiua differunt in modo reddendi ſuum vnicuique. 135.b
Iuſtitia accipitur large & proprie. 471.b
Iuſtitia ſecundus comes iuramenti quid ſit. 697.b

L

LAtria ſoli Deo debetur. 596.a
Lædens alterum in corpore tenetur ad reſtitutionem. 117.b
Lex naturalis quantum ad prima principia eſt eadem apud omnes quantum ad cognitionem, & quantum ad rectitudinem. 5.b
Lex naturalis quantum ad concluſiones deductas ex primis principijs non ſemper eſt recta & iuſta. 6.a
Lex naturalis quantum ad concluſiones non ſemper eſt omnibus nota. 6.a
Lex naturalis quantum ad prima præcepta mutari non poteſt, bene tamen quo ad ſecunda. 6.a
Lex præcipiens ſolennia matrimonij pertinet ad ius gentium. 10.a
Lex bona primum bonum commune, deinde particulare intendit. 22.b
Lex à qua dicitur iuſtitia legalis duplicem habet finem. 25.b
Leges in duplici differentia. 67.a
Lex humana poteſt prohibere rerum tranſlationem. 102.a
Leges & iura poſſunt ab vno in alterum res transferre. 102.b
Legis fine ceſſante in particulari non ceſſat obligatio legis. 106.a. & 303.a.b
Leges reijciunt teſtamentum minus ſolenne, quia putant ibi potuiſſe eſſe dolum. 106.b
Leges de præſcriptione transferunt dominium. ibid.
Leges humanæ Eccleſiaſticæ obligant in foro conſcientiæ ad mortale. 143.b
Leges ciuiles obligant in foro conſcientiæ. 144.a
In lege ſunt duo, imperium, & ſubſtantia ipſius legis. ibidem. b
Lex ab vno habet quod obliget, ab alio autem quod magis, vel minus obliget. 145.a
Lex quando obligat ſub mortali. ibidem.
Leges humanæ poſſunt obligare ad ſui obſeruantiam cum periculo mortis. 145.b
Lex humana quando obligat ad ſui obſeruantiã cum periculo mortis. 146.a
Leges pœnales obligant in conſcientia ad culpam, niſi contrarium explicetur à Legiſlatore. 147.b

Legum

Legum pęnalium tranſgreſſores quãdo teneãtur ſubire pęnam ante Iudicis condemnationem. 148.b
Leges ſunt in multiplici differentia. 592.b
Lex iuſtitia dupliciter poteſt pręcipere aliquid dari. 148.a
Lex neceſſariò debet ordinari ad bonum commune. 303.a
Lex naturalis quid ſit. 591.a
Lex fomitis reducitur ad naturalem. ibidem.
Lex naturalis non eſt habitus, ſed actus. 129.a
Leges humanæ in duplici differentia. 644.a
In legibus qualiter poſſit fieri diſpenſatio. 719.a.b
Liberalitas propriè eſt in Deo. 21.a
Liberalitas qualiter eſſe poſſit in appetitu ſenſitiuo.ib.
Liberalitas quantum ad aliquid ſuperat iuſtitiã. 44.a
Loth, an peccauerit offerens filias Sodomitis. 466.b
Lucretia non eſt laudanda, quia ſe interfecerit. 238.a
Lucrum ex mutuo ſperare an licitum. 438.a.b
Lucrum ſperare ex vi mutui, ſiue primaria, ſiue ſecundaria intentione eſt illicitum, & vſurarium. 439.b
Lucrum ſperare in mutuo ex gratitudine, & beneuolentia non eſt peccatum. 440.a
Pro lucro ceſſante, aut damno emergente, an poſſit aliquid vltra ſortem accipi. 449.b
Lucrum ceſſans, quibus conditionibus accipi poſſit in mutuo. 453.a

M

Magiſtratus virum oſtendit. 42.b
Malum ſpirituale quando eſt recompenſandum bonis temporalibus. 115.b
Maledicere, & malefacere apud Deum idem ſunt. 282.a
Maledictio quid ſit. 388.a
Malum imprecari alteri, an aliquando ſit licitum. ibidem.b
Maledictio, quando ſit peccatum mortale. ibidem.
Maledicere creaturas, quatenus ſunt effectus Dei, eſt aperta blaſphemia. 390.a
Maledictio Dei in Scriptura appellatur benedictio. ibidem.
Maledictores qua pœna puniantur. ibidem.
Maledicunt Deum exiſtentes in inferno. ibidem.
Maledicentes ſanctos peccant mortaliter. ibidem.
Maledicere creaturis irrationalibus qualiter ſit peccatum. ibidem.b
Maledictionis multæ ſunt ſpecies. 392.b
Maledictio an ſit grauius peccatum, quàm detractio. 393.b
Mala pœnalia non licet petere, niſi in ordine ad bonum. 522.a
Manifeſtans peccatum veniale proximi, an poſſit peccare mortaliter. 374.b
Manifeſtans peccatum mortale proximi, an ſemper peccet mortaliter. 375.a
Non manifeſtans quando dicatur cauſa iniuſtæ acceptionis. 185.a
Maritus qui vxorem in adulterio deprehenſam occidit priuata auctoritate peccat mortaliter. 227.b
Maritus, an licitè interficiat vxorem adulteram iudicatam. 228.a
Maritus poteſt verberare vxorem ex legitima cauſa. 265.b
Martyrium aliquando eſt in conſilio & non in præcepto. 236.a
Pro matrimonio qualiter pecunia dari liceat ſine ſimonia. 733.a
Medium aliarum virtutum à Iuſtitia eſt, medium rationis. 36.b
Medium iuſtitiæ eſt medium rei. ibidem.
Mediũ iuſtitiæ quare dicatur rei, & nõ rationis. 37.b
Medium in virtutibus moralibus qualiter accipiatur. 77.a
Medium iuſtitiæ diſtributiuæ eſt ſecundùm proportionem Geometricam, & commutatiuæ ſecundùm Arithmeticam. 77.b
Mens noſtra habet quandam cognationem cum Muſica. 556.a
Membri corporalis abſciſſio quando eſt neceſſaria ad ſeruandam vitam fieri poteſt; quamuis non præcipi. 261.b
Membrum ſibi propria culpa abſcindens eſt irregularis. 263.a
Membrum quod appellatur. ibidem.
Mentiri nunquam eſt licitum ex quacunque cauſa fiat. 318.a
Mentiri in rebus leuibus in iudicio, aut in confeſſione non eſt peccatum mortale. 327.a.b
Mercatoris officiũ multis de cauſis nõ laudatur. 17.b
Mercis defectus multiplex. 411.a
Mercis, defectus, an ſit manifeſtandus in venditione. ibidem.
Merces operis praui quando ſit reſtituenda, & cui. 126.b
Meretrices qualiter permittantur. 444.a
Metus duplex. 651.b
Miniſtri Eccleſiæ poſſunt ſtipendium pactum deducere abſque ſimonia. 730.b
Miniſter Eccleſiæ qualem animum habere debet in acceptione ſtipendij. 731.a
Miſericordia verſatur tam circa operationes, quàm circa paſſiones. 35.b
Miſericordia præſtat iuſtitiæ etiam legali. 42.a
Miſſa dicere ante matutinum non eſt peccatum mortale. 563.b
Miſſa in loco priuato dicere, etiam ex priuilegio, non eſt laudabile. 564.a
Miſſa audiens, & ſimul dicens Officium diuinum, an ſatisfaciat. 569.a
In Miſſa inueniuntur tria. 597.b
In Miſſæ ſacrificio eſt duplex valor, ſcilicet ex opere operato, & ex opere operantis. 698.a
In Miſſæ ſacrificio poteſt conſiderari alius triplex valor ex parte Eccleſiæ. ibidem.b
Miſſa & quodlibet aliud opus bonum tripliciter poteſt alicui applicari. 559.a
Miſſæ valor ex opere operantis eſt minor pro multis, quam pro vno. 600.b
Miſſæ valor ex opere operato tantum prodeſt multis, ac ſi pro vno tantum offerretur. 75.a
Miſſæ & ſacramẽtorum fructus augetur ex deuotione miniſtri. 604.a
Miſſæ ſacrificium quibus proſit, & qualiter. ibid.b
Miſſam dicens pro pluribus, an omnibus æqualiter proſit ac ſi pro ſingulis celebraret. 606.a
Pro vna Miſſa plura ſtipendia accipientes tenetur ad reſtitutionem. 607.a

Miſſarum iuſtum ſtipendium quod ſit. 607.b

Miſſas anticipantes, vel poſtponentes ad quid teneantur. 610.a

Miſſas facientes dicere pro minori ſtipendio, quã ipſi acceperunt, ad reſtitutionem tenentur. 611.a

In vna vel duabus miſſis alterum defraudans, an peccet mortaliter. ibid.b

Modi quibus poteſt aliquis concurrere ad iniuſtam acceptionem. 181.a

Monachus profeſſus non ſacris initiatus ſemel, aut iterum non dicens officium non peccat mortaliter. 548.a

Monachi non procedunt in ſuis cauſis cum ſtrepitu iudiciali. 306.a

Monachis in ſacris ordinibus non conſtituti, an teneantur dicere Officium diuinum. 560.a

Monachi laici, & nouitij non tenentur dicere officium diuinum. 567.a

Monachus qui propter incorrigibilitatem excluditur à monaſterio ad quid teneatur. 657.a

Inter monachos, an ſit laudabile in omnibus quæ facere debent, ſpectare ſemper ſuperioris præceptum. 665.a

Monopolia multipliciter fieri poſſunt. 423.b

Monopolia emptorum illicita. 424.b

Mons pietatis quid ſit, & an ſit licitus. 468.a

Moralia moraliter ſunt intelligenda. 437.a

Morbum corporale & ſpirituale differunt. 262.a

Moyſes excuſatur à peccato vſurpati iudicij occidendo Aegyptium. 701.a

Mulier dicitur facta ad imaginem Dei. 88.b

Mulier cur velato capite oret. 89.a

Mulier quæ ſibi ſuppoſuit partum alienum, vel ex adulterio concepit, & maritus putat filium eſſe ſuum, ad quid teneatur. 174.b

Mulieri eſt licitum aggreſſorem occidere ne ſtuprum patiatur. 250.b

Mulier prægnans an poſſit ſumere potionem, ex qua fœtus mors ſequatur. 251.a

Mutilare ſeipſum an ſit licitum. 262.b

Mutilant alterum, ſiue iuſte, ſiue iniuſte faciat, quando incurrat irregularitatem. ibidem.

Mutilati, & corpore vitiati qualiter ſint irregulares in iure. 263.a

Mutuatarius non tenetur reſtituere damnum, quod mutuanti accipit ex mutuo. 156.a

Mutuatarius ad tempus præfixum non ſoluẽs ad quid teneatur. ibidem.b

Mutuatio, vt ſit vſuraria tria requiruntur. 445.a

Mutuans agricolæ ea lege, vt mutuantis agrum colat pro iuſto pretio eſt vſurarius. ibidem.

Mutuare ſub obligatione remutuandi eſt vſura. ibidem.b

Mutuans Regi ſub obligatione, vt officium aliquod, ſiue pro iuſto pretio, ſiue gratis, ſibi conferatur, an ſit vſurarius. 447.a

Mutuare alicuius, vt liti cedat, an ſit vſura. 448.b

Mutuanti eſt licitum paciſci cum mutuatario de lucro ceſſante. 451.a

Mutuans ratione lucri ceſſantis non poteſt aliquid exigere ſtatim ſoluendum. 455.a

Mutuans accepto pignore frugifero, tenetur fructus pignoris in partem ſolutionis accipere. 449.b

Mutuans accepto pignore ſub ea conditione, vt ſi certa die debitum non reddatur, pignoris poſſeſſio amittatur, an ſit vſurarius. 450.b

N

NAtura, & naturalis inclinatio ſemper eſt bona, & tendit ad bonum: nec contrariatur rationi. 240.b

Naturaliter poteſt cognoſci eſſe illicitum ſe ipſum occidere. 237.b

Naturale aliquando diſtinguitur contra liberum, & aliquando contra id quod eſt ex inclinatione naturali. 241.b

Naturale ius dictat non eſſe procedendũ ad inquiſitionem ſine infamia. 323.b

Naturales leges ſunt in multiplici differentia. ibidem.

In naturali lege qualiter debeat fieri interpretatio. ibi.

Neceſſitas duplex: vna inſtitræ, altera potentiæ. 324.a

Neceſſarium ad ſalutem ſtat dupliciter. 113.a

Negans veritatem iniuſte non tenetur pœnam ſoluere. 149.a

Negare licitam eſſe dominiorum diſtinctionem poſt naturam lapſam eſt aperta hæreſis. 98.a

Negotium vnde dicatur. 418.a

Negociationis duplex eſt ſpecies. ibidem.

Negociatio, an ſit licita. ibidem.

Negociatio qua merces carius venduntur, quam ſunt emptæ ex ſe licita eſt, & neceſſaria Reipublicæ. 419.a

Negociatio ex multis circunſtantiis reddi poteſt illicita. ibidem.b

Negociatio vitiari poteſt ex parte rei venditæ. ibid.

Negociationes ſunt clericis interdictæ. 421.a

Negociatio in loco ſacro quando ſit licita. 422.a

Negociator ratione mutui non poteſt accipere totum lucrum quod per negociationem erat lucraturus. 451.b

Nicolaus Tertius, & Ioannes Vigeſimus ſecundus diſcordes in diſtinctione vſus & dominij rerum conſumptibilium. 84.b

Nocens in ſpiritualibus qualiter teneatur ad reſtitutionem. 115.b

Notorium delictum quod dicatur. 373.a

Quis numerus hominum ſit ſufficiens, vt delictum cognitum notorium dicatur. ibidem.

Nummus ad quid inuentus explicatur. 81.a

O

OBiectum voluntatis non ſolum eſt bonum, ſed etiam eſt apparens bonum. 235.a

Obiectum iuſtitiæ differt ab obiectis aliarum virtutum. 2.b

Obiectum habitus, vel potentiæ ſignificatur aliquando nomine abſoluto, & aliquando relatiuo. 3.a

Obiectum iuſtitiæ tria includit. 24.b

Obiectum charitatis ſemper eſt idem formaliter. 26.b

Obiectum iuſtitiæ legalis diſtinguitur ab obiectis aliarum virtutum. 29.b

Oblatio qualiter differat à ſacrificio, decimis, & primitijs. 613.b

Ad oblationem tria requiruntur. 614.a

Oblationes qualiter poſſint eſſe in præcepto. ibidem.

Oblationes poſſunt eſſe in præcepto ex conſuetudine. ibidem.b

Oblatio-

Oblationes qualiter pertineant ad ſacerdotes. 615.b
Oblatio ex triplici ratione poteſt reddi illicita. 618.b
Oblatio an fieri poſſit ex rebus illicitè acquiſitis. ibid.
Obligationes iuſtitię & charitatis diuerſæ. 124.a
Non obſtans quando dicatur cauſa iniuſtæ acceptionis. 185.a
Occidens alterum, vltra pœnam legis quam patitur, tenetur ad reſtitutionem. 117.b
Occidens vel mutilans opificem, qualiter teneatur ad reſtitutionem, & quibus teneatur reſtituere, 118.b
Occidens hominem tenetur facere recompenſationem in bonis ſpiritualibus. 121.b
Occidere animalia in vſum hominum eſt licitum. 219.a
Non occidere quid ſit. 223.a
Occiſio hominis dupliciter fieri poteſt. ibid.b
Occidere homines intentione ſoli publicæ authoritati eſt licitum. 224.a
Occidere malefactores eſt licitum. ibidem.
Occidere hominem qui non peccauit, & timetur quod peccabit in Rempublicam, non eſt licitum. ibid.b
Occidere malefactores priuata authoritate eſt licitum. 226.a
Occidere ſeipſum nunquam eſt licitum. 234.a
Occidens ſeipſum facit iniuriam Deo, & Reipublicæ. 236.a
Occiſio aggreſſori illicita eſt quando non eſt neceſſaria ad propriam defenſionem. 246.b
Occiſio hominis quæ fit in propriam defenſionem, vim vi repellendo eſt licita. 247.b
Occiſio hominis in propriam defenſionem, vt ſit licita multis debet conditionibus honeſtari. ibidem.b
Occiſio aggreſſoris quando ſit præcepta. 248.b
Occidere latronem in defenſionem bonorum, vtrum ſit licitum. 249.a
Occiſio hominis in defenſionē honoris eſt licita. 250.b
Occiſio innocentis in via iacentis, quando aliter fugiens vitam ſeruare non poteſt, an ſit licita. 251.a
Occidere aggreſſorem ex propria intentione etiam ad ſaluandam vitam non eſt licitum. 252.b
Occiſio hominis triplex. 256.b
Officia ſæcularia aliquam habent proportionem cum beneficiis. 210.a
Officia ſæcularia diſtribuentes ſunt in duplici differentia. ibidem.b
Officia ſæcularia indignis diſtribuentes qualiter peccent, & ad reſtitutionem teneantur. 211.a
Officia publica, an vendi poſſint. 212.b
Officium diuinum per ſe non pertinet ad ſtatum monachorum. 592.b
Officium diuinum in communi debet dici ſtatutis horis ſub reatu peccati mortalis. 593.a
De officio paruo Beatæ Virginis, Mortuorum, & Litaniis. ibidem.
Officium diuinū ore, & voce exprimi debet. 594.a.b
Officium interrumpens ad quid teneatur. 595.a.b
Omiſſio qualiter opponatur iuſtitiæ. 472.b
Omiſſio eſt ſpeciale peccatum diſtinctum à peccatis, quæ opponuntur aliis virtutibus. 474.a
Omiſſio accipitur formaliter & materialiter. ibid.
Operis perfectio conſiderari poteſt vel ex obiecto, vel ex neceſſitate. 618.b
Operari ex habitu quid ſit. 46.b
Opinio Soti qui dicit, quod conferens beneficium digno prætermiſſo digniori eſt probabilis. 133.b
Opus factum ex voto eſt magis meritorium & laudabile, quàm factum ſine illo. 662.b
Orationis nomen multas habet ſignificationes. 499.b
Orationis variæ diffinitiones. ibidem.
Oratio eſt actus partis intellectiuæ. 500.b
Orare, vt quis dicatur, quæ requiruntur. 501.b
Oratio valde commendatur. 508.a
Orationis vtilitas declaratur. ibidem.
Oratio diſponit ad gratiam. ibidem.
Oratio valet ad cognoſcendam noſtram miſeriam, & diuinam bonitatem. ibidem.b
Oratio qua ratione iuuet ea vtentibus. ibidem.
Oratio eſt actus religionis. 510.a
In oratione tria conſiderantur. ibidem.b
Oratio eſt actus religionis etiam ſi ex metu proficiſcatur. ibidem.
De orando eſt præceptum, & quando obliget. 511.a
Oratio ad ſolum Deum eſt porrigenda tanquam per ipſum implenda. 514.a
Oratio poteſt porrigi ad ſanctos tam Angelos, quàm homines, tanquam per ipſos impetranda. ibid.
Orare pro temporalibus qua ratione ſit licitum. 520.a
Orare pro temporalibus, an ſit opus imperfectionis. 521.a
Oratio pro aliis fieri debet etiam peccatoribus. 523.b
Orare pro excommunicatis publica oratione non eſt licitum. 524.a
Orare pro infidelibus eſt licitum. 526.b
Orare pro ſe, an teneatur ille cui facta fuerit reuelatio de propria damnatione. 530.a
Orare pro damnatis non eſt licitum. 532.b
Orare pro beatis non eſt licitum. 533.a
Orare pro inimicis qualiter teneamur. 534.b
Oratio Dominica præſtat aliis orationibus ex parte Authoris. 537.a
Oratio hæc præſtat aliis in breuitate. ibidem.b
Oratio Dominica quare ita breuis fuerit compoſita. ibidem.
Oratio Dominica præſtat aliis fœcunditate. 538.a
In oratione vtendum eſt exordio. ibidem.
Orationes noui, & veteris Teſtamenti differunt in exordio. ibidem.
Oratio Dominica comprehendit petenda, & ordinem petendorum. 540.a
Orare eſt proprium rationalis creaturæ. 548.a
Orare qualiter conueniat peccatoribus, & an exaudiantur. ibidem.b
Oratio vocalis eſt conueniens. 552.a
Orationibus faciendis aſſignari debuerunt in Eccleſia particulares perſonæ, tempora, & loca. ibidem.
Orationis ſcopus quid ſit. 566.b
Orans ex præcepto, neque attendens peccat mortaliter, & fructum orationis amittit. 567.a
Orantes ex præcepto, & orantes libere diſtinguuntur. 568.a
Orans ſine actuali, vel virtuali attentione tenetur iterum officium dicere. ibidem.b
Oratio qualiter diuturna eſſe debet. 575.a
Oratio habet triplicem effectum. 576.b
Oratio quas conditiones debet habere, vt ſit infallibiliter efficax. 577.a
Oratio vnius pro altero fuſa ad quid proſit illi. ibid.

Oratio nulla ratione poteſt damnatis prodeſſe. 578. a
Oratio pro altero fuſa, an valeat ad primam gratiam conſequendam. ibidem.
Oratio à peccatore fuſa, an exaudiatur à Deo. 580. b
Ordo triplex Republica, & ſic triplex iuſtitia. 75. a
Ordines in quibus omnimoda caſtitas non ſeruatur, non ſunt veræ religiones. 683. a

P

PAlpans quis dicatur, & qualiter teneatur ad reſtitutionem. 154. b
Papa vnde habeat quod poſſit in votis diſpẽſare. 677. a
Partes ſuppoſito diſtinctæ à toto ſunt in triplici differentia. 24. b
De partibus ciuitatis loquendum ſicut de partibus corporis. 30. a
Participans quis dicatur, & qualiter teneatur ad reſtitutionem. 155. a
Paruitas materiæ quando excuſet ab obligatione reſtituendi. 194. a
Paſſiones nomen multas habet ſignificationes. 33. b
Paſſio quantum ad omnes ſuas ſignificationes poteſt inueniri in anima. ibidem.
Paſſio pro inclinatione ſequente cognitionem ſolum inuenitur in natura cognoſcente. 34. a
Paſſiones appetitus ſenſitiui dupliciter conſiderantur. 34. b
Patria dupliciter conſideratur. 24. b
Pater licite poteſt verberare filium, & dominus ſeruum cauſa correctionis, & diſciplinæ. 265. a
Patronus habens ius præſentandi tenetur præſentare digniorem. 204. a
Patronus dotans Eccleſiam, an poſſit inſtituere quod beneficiũ ſemper detur alicui ex ſua familia. 204. b
pauperes quod ius habent in re cuius dominus ignoratur. 168. a
Pauperum nomine qui intelligantur. 170. a
Peccatum mortale materialiter eſt iniquitas & iniuſtitia legalis. 45. a
Peccatum quod magis nocumentum habet annexum magis aduerſatur charitati. 116. b
Peccata facti, & linguæ diſtinguuntur, & qualiter. 362. b
Peccatum aggrauatur ex eo quod fit in perſonam cui alia ſunt coniuncta. 37. a
Peccatum in duplici genere mali conſtituitur. 284. b
Peccatum quando dicatur cedere in damnum Reipublicæ. 310. b
Peccatum in Spiritum ſanctum quid ſit. 524. b
Peccatores ſunt indigni, vt eligantur ad beneficia Eccleſiaſtica. 199. a
Pœna appoſita in lege ex ſua natura oſtendit legem ipſam eſſe obligatoriam in conſcientia. 147. a
Pœna ſunt in multiplici differentia. 147. b
Pœnæ ad quas homo poteſt damnari ſunt in multiplici differentia. 332. a
Penſiones, niſi ex iuſta cauſa imponi non debent. 276. b
Penſionarijs dicere tenentur Officium Beatæ Virginis. 210. a. 559. a
Perpetuum & conſtans differunt. 15. a
Perfectum, & imperfectum quandoque diſtinguunt ſpecies. 24. a
Perſona priuata poteſt remittere ſuæ famæ reſtitutionem. 126. b
Perſona publica non poteſt ſuæ famæ reſtitutionem remittere. 127. a
Perſonæ nomine quid intelligatur. 267. b
Periurij grauitas declaratur. 719. a
Periurium duplex. 701. a
Piſcatio & venatio, quibus in locis interdicantur. 154. a
Pietas eſt virtus perficiens filium in ordine ad patrem. 12. b
Plato impugnatur qui dicebat inter ciues non ſolum poſſeſſiones, ſed etiam vxores debere eſſe communes. 99. a
Poſſeſſor bonæ fidei præſcribit. 108. b
Poteſtas humana habet vim obligandi quatenus ſubeſt poteſtati diuinæ & legi æternæ. 144. a
Potentiæ nomen interdum tribuitur actibus. 15. a
Potentia vel habitus habent duos actus, & duas operationes. 15. b
Poteſtas Eccleſiaſtica non poteſt in temporalia, niſi quatenus habent ordinem ad ſpiritualem finem. 153. a
Poteſtas ſpiritualis & temporalis ſunt incompoſſibiles. 295. b
Poteſtas quæcunque ſupra Papam debet eſſe ex commiſſione illius. 296. b
Potentia ad lucrandum duplex. 450. a
Præbendarum commutatio iure poſitiuo eſt prohibita. 665. a. b
Prælati qualiter debeãtur iudicium ferre in rebus dubiis. 661. a
Prælati, vel Prætores, non obſtante damna ſubditorum tenentur ad reſtitutionem. 185. b
Prælati Religionum poſſunt irritare & diſpenſare vota ſubditorum. 670. b
Prælati verberantes ſubditos, an incurrant irregularitatem. 396. a
Prælati tenentur pro ſubditis orare. 417. b
Prælati iure naturali & diuino habent poteſtatem irritandi vota ſubditorum. 671. a
Prælatus infamans ſeipſum peccat contra iuſtitiam. 94. a
Prælati Eccleſiaſtici habentes poteſtatem temporalem non poſſunt ſe habere in omnibus tanquam domini ſæculares. ibidem. b
Præceptum de non ſe occidendo eſt iuſtitiæ & non charitatis. 95. b
Præceptum affirmatiuum de reſtituendo reducitur ad negatiuum de non furando. 114. b
Præcepta parentum & dominorum obligant in conſcientia. 145. a
Præceptum reſtitutionis qualiter ſit intelligendum. 588. b
Præceptum reſtitutionis quando inducat nouam culpam ſi non fiat ſtatim reſtitutio. 189. a
Præceptum de reſtituendo quo tempore obliget. ibi. a. b
Præceptum non occides, explicatur. 222. a
Præceptum non occides, eſt iuris naturalis, & non poſitiui. 223. a
Præcepta Decalogi ſunt prorſus indiſpenſabilia. 276. a
Præceptum de orando quando obliget. 512. b
Præcepta naturalia ſunt in multiplici differentia. 593. b

Præce-

Præceptum de ſoluendis decimis in veteri lege partim erat morale, partim iudiciale. 622.b
Præcepta veteris legis quædam iudicialia, alia moralia, alia cæremonialia. 623.b
Præcepta iudicialia, & cæremonialia veteris leg. ceſſauerunt. 624. a
Præcepta cæremonialia & iudicialia qualiter differant. ibidem.
Præceptum adimplere, & illud non violare diſtinguuntur. 634.b
Præceptum de diligendo Deo qualiter in hac vita adimpleatur. ibidem. a
Præmium bonorum habet rationem iuſtitiæ diſtributiuæ. 82. a
Præſcriptio quid ſit. 107.a
Præſcriptio bonæ & malæ fidei. ibidem. b
Præſcriptio, vt ſit bonæ fidei debet poſſeſſor toto tempore præſcriptionis rem bona fide tenere. 108.a
Pretio rei vnde ſumatur. 163.b
Pretium non conuenit rei ex duplici cauſa. 164. a
Pretium acceptum pro ſententia iniuſta, aut pro homicidio cui ſit reſtituendum. 166.a
Pretium meretricis aut alterius operis peccaminoſi, quod fit ſine iniuria tertij non eſt reſtituendum. ibidem.
Pretium iuſtum rerum vnde ſit cognoſcendum. 397.b
Pretium taxandi quis habeat poteſtatem. 398.b
Pretium lege taxatum, & illud quod communi æſtimatione accipitur, differunt. 399.a
Pretium iuſtum rei venditæ ad vocem præconis quid ſit. ibidem. b
Pretia rerum variantur quotidie. 400. a
Pretium iuſtum rerum exquiſitarum, vnde ſit ſumendum. ibidem. b
Pretij iuſti cognoſcendi triplex regula. 401.a
Pretium dupliciter à lege poteſt taxari. 401.b
Pretiũ rei, an poſſit augeri ex dubietate valoris, quem eſt habitura. 429.b
Præuaricatio quid ſit. 321.b
Primitiæ in veteri lege quadrupliciter differebant ab alijs obligationibus. 620.a
Ad Primitias offerendas tenentur homines de fructibus terræ in recognitionem diuini beneficij. ibid.
Primitiæ quæ ſoluantur in lege euangelica. ibidem. b
Primitiarum quantitas qualis fuerit in veteri lege. 621.a
Princeps aliquando poteſt contra legem ſcriptam iudicare. 67.b
Princeps non ſeruans legem ſine cauſa peccat. 68. a
Princeps qualiter differat ab alijs Iudicibus. 67.b
Princeps pœnam legis commutans ſine cauſa peccat mortaliter. 68. a
Princeps, vel Reſpublica non habet dominium vitæ ſubditorum. 96.a
Princeps an poſſit concedere facultatem malefactorem interficiendi vbicunque fuerit inuentus. 229.b
Princeps, vel Reſpublica circa iniuriam poteſt aliud à ſuis ciuibus extorqueri. 391.a
Priuatio beneficij ſimoniacè collati, non ſemper eſt pœna. 748.a.b
Probatio ſemiplena quid ſit. 327.a
Probatio teſtibus facta inartificioſa dicitur. 272.a
Profeſſus qui propter incorrigibilitatem excluditur à monaſterio ad quid teneatur. 657.b
Promiſſio, vel donatio, quæ ex ſe obligationem non induceret, appoſito iuramento erit obligatoria. 102.b
Promiſſio ſimplex facta homini, an obliget ſub mortali ex genere ſuo. 653.a
Promiſſio interius facta, aut etiam exterius, dummodo promittens ſit ſolus, an aliquam inducat obligationem. 653.b
Promiſſio facta homini eſt actus fidei. 661.b
promittens coactè, voluntariè promittit. 710.a
Proportio quid ſit. 77.b
Proportio Arithmetica, & Geometrica differunt. ibid.
Propoſitum & promiſſio qualiter differant. 640.a.
Propoſitum differt à deliberatione. 637.b
Prouidentiæ diuinæ ſubijciuntur omnia non tantum in vniuerſali, ſed etiam in particulari. 503.a
Publicatio ſufficiens ad proprios motus. 210.a
Punitio malorum eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ. 82. a
Puer quinque annorum à dæmone raptus propter maledictionem. 390.b
Puerorum tres ætates. 674.b
Pueri alios prima tonſura initiatos percutientes quando ſunt excommunicati. 780.a

Q

QVantitas materiæ quæ ſufficit in furto ad efficiendum peccatum mortale. 284.b
Quod ſimiliter eſt melius poteſt alicui ſecundùm quid melius non eſſe. 40.b
Quotus nomen accipitur dupliciter. 358. a
Qui eſt, eſt nomen proprium Dei. 539.b

R

RAcha quid ſignificet in ſacris literis. 547.a
Rapina non eſt ſpecies furti. 271. b
Rapinæ nomen accipitur multipliciter. 274. a
Rapina poteſt fieri multipliciter. ibidem.
Rapina nulli eſt licita. 291.a
Rapina qualiter poſſit exerceri contra infideles. ibid.b
Raſia, an peccauerit ſe interficiendo. 238.b
Rationabilis pars in homine ſemper inclinat in bonum honeſtum. 241. a
Ratio circa agenda tres habet actus. 501. a
Receptans quis dicatur, & quando teneatur ad reſtitutionem. 184. a
Recompenſatio poteſt cadere in læſione honoris, ſicut in læſione famæ. 128.b
Recompenſatio licita eſt aliquibus ſeruatis conditionibus, ibidem.
Recompenſatio debitorum qualiter fieri poſſit. 192.b
Recompenſatio eſt licita quando aliter res recuperari non poteſt. 280.a
Recompenſatio vt ſit licita aliquæ conditiones requiruntur. ibidem.
Rectitudo iuſtitiæ ſumitur in ordine ad alterum, & rectitudo aliarum virtutum ſumitur in ordine ad operantem. 33.a
Referens dictum aliorum quando teneatur ad reſtitutionem famæ. 127.b
Regulæ notandæ circa irregularitatem. 232.a
Regulæ ad cognoſcendum quando lex obligat ſub mortali. 145.a

Regula

Regula in inquiſitionibus generalibus ſeruāda. 312.*b*
Reges non ſunt domini bonorum ſubditorum. 150.*b*
Reges & Reſpublica poſſunt exigere tributa. ibid.
Rex, vel Princeps conferens officia indignis, peccat, & præterea fit reus damnorum quæ ex mala prouiſione ſequuntur. 136.*a*
Rex, & quicunque alius elector tenetur ad officia publica eligere digniorem. 211.*b*
Reges omnem ſuam poteſtatem habent à Republica. 212.*a*
Rex non eſt dominus Reipublicæ, ſed adminiſtrator. ibidem.
Rex tenetur officia publica in ciues ſui Regni, & non alienigenas diſtribuere. ibidem.
Rex ex rationabili cauſa poteſt officia publica vendere. ibidem. b
Regnum Dei multa ſignificat in ſacris literis. 542.*a*
Religio atque pietas in ratione virtutis ſunt præſtātes iuſtitia, in rōne autem iuſtitiæ ſecus contingit. 24.*b*
Religio eſt præſtantior virtus, quàm iuſtitia legalis. 41.*a*
Religionis ingreſſus non excuſat à debito reſtituendi. 194.*a*
Religionis nomen multa ſignificat. 478.*b*
Religionis nomen vnde deducatur. 479.*a*
Religio ſemper importat ordinem ad Deum. ibidem.
Religio eſt virtus. 481.*a*
Religio eſt vna virtus. 482.*a*
Religio eſt ſpecialis virtus ab alijs diſtincta. 484.*a*
Ad Religionem pertinent omnia quatenus in honorem Dei fiunt. ibidem. b
Religio poteſt imperare actus omnium virtutum. 485.*a*
Religio qualiter colat Deum. ibidem. b
Religio non eſt virtus Theologica. 486.*a*
Religio qualiter non tendat Deum immediatè. 488.*b*
Religio habet Deum pro obiecto cui, & non pro obiecto quod. ibidem.
Religio eſt præſtantiſſima inter omnes virtutes morales. 489.*b*
Repercuſſio dupliciter poteſt fieri. 184.*b*
Reprobi non ſunt excludendi à noſtris orationibus. 527.*a*
In Republica eſt neceſſarius diuerſus ordo hominum. 99.*a*
Reſpublica poteſt ſuos ciues manifeſto periculo mortis exponere. 244.*b*
Reſtitutio accipitur dupliciter. 110.*a*
Reſtitutio eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ. 111.*a*
Reſtitutio & ſatisfactio in aliquibus conueniunt, & in aliquibus differunt. ibidem.
Reſtitutio qualiter ſit neceſſaria ad ſalutem. 113.*a*
Reſtitutionis obligatio ſemper oritur, vel ex re percepta, vel ex iniuſta acceptione. 115.*a.* & 171.*b*
Reſtitutio, vel compenſatio facienda eſt pro damno corporali, etiam ſi nullum nocumentum in rebus ſequatur. 121.*b*
Reſtitutio, vel compenſatio quæ debet fieri pro damno corporali, an tranſeat ad hæredes. 94.*b*
Reſtitutio ad quid neceſſaria. 82.*b*
Reſtitutio famæ facienda eſt cum propriæ famæ periculo. 129.*a*
Reſtitutio famæ regulariter loquendo non eſt facienda cum periculo vitæ. ibidem.
In Reſtitutione famæ qualiter compenſatio habeat locum. 129.*b*
Reſtitutionis obligatio oriri poteſt ex violatione iuſtitiæ diſtributiuæ. 133.*a*
Reſtitutionis obligatio non eſt, quando aliquid perijt caſu fortuito. 140.*a*
Reſtitutionis obligatio oritur ex damno culpa lata illato. ibidem.
Reſtituendum eſt damnum alteri illatum. 155.*b*
Reſtitutio eius quod in potentia habetur, non eſt facienda ad æqualitatem rei, ſed ad æqualitatem potentiæ. ibidem.
Reſtitutio ei eſt facienda, à quo res eſt ablata. 155.*b*
Reſtituendæ res ſunt in multiplici differentia. ibid.
Reſtitutio rei furtiuæ, an ſit facienda latroni, an vero domino? ibidem.
Reſtitutio tantum inducitur quando facta eſt inæqualitas. 164.*b*
Reſtitutio cuius ſumptibus, aut expenſis ſit facienda. 167.*a*
Reſtitutio bonorum, quorum dominus ignoratur, cui ſit facienda. 168.*a*
Reſtitutio rerum temporalium aliquando debet fieri cum iactura honoris, aut famæ. 174.*a*
Ad Reſtitutionem tenetur quicunque eſt cauſa efficax iniuſtæ acceptionis. 179.*b*
Ad Reſtitutionem tenentur ſinguli, quando multi concurrunt ad iniuſtam acceptionem. ibidem.
Reſtitutio ſtatim eſt facienda. 188.*b*
Reſtitutionis ordo ſeruandus quando ſunt multi debitores. 195.*a*
Reſtitutio qualiter debeat fieri ab eo, qui magnam quantitatem accepit à pluribus. 288.*b*
Reſtitutio qualiter ſit in præcepto. 114.*a*
Non Reſtituens eſt in ſtatu damnationis, neque poteſt abſolui. 186.*b*
Reuelans peccatum alterius in confeſſione qualiter peccet. 361.*b*
Reuelatio duplex. 531.*a*
Reuelatio facta alicui de propria damnatione ſemper eſt intelligenda conditionaliter. ibidem.
Reus in iudicio veritatem negans multis eſt iniurius. 143.*a*
Reus iuridice interrogatus tenetur dicere verū. 320.*b*
Reus illegitimè interrogatus, non tenetur ſuum crimen manifeſtare. ibidem.
Reus dubitans, an indicia ſint ſufficientia non tenetur reſpondere veritatem. 322.*b*
Reus qualiter ſe debeat quando ſub particulari iuramento interrogatur contra ordinem iuris. 328.*a*
Reus damnatus ad mortem iuſtè, non poteſt Iudici reſiſtere. 333.*b*

S

Sacerdotium peculiare eſt Eccleſiæ conſtituendum. 594.*b*
Sacerdos qui ferè quotidie celebrat, tot ſtipēdia poteſt accipere à diuerſis quot ad decentem ſuſtentationem pauperis mercenarij ſunt neceſſaria. 607.*b*
Sacerdotes nunquam fuerunt permiſſi ducere vxorem. 680.*a.b*
Sacramentorum virtus eſt infinita ſyncategorematicè ex opere operato. 602.*b*
Sacramenti emptio aut venditio, an fieri poſſit in aliquo

quo caſu ſine ſimonia. 731. a. b
Sacrificium duplex, viſibile & inuiſibile. 592. a
Sacrificium offerre qualiter ſit de lege naturæ. 594. a
Sacrificium qualiter differat ab oblatione. 594. b
Sacrificia cur ab homine requirat Deus. ibidem.
Sacrificium ſoli Deo eſt offerendum. ibidem.
Sacrificium non offertur, ſanctis, ſed oblatio. 595. a
Sacrificiorum oblatio ſecundùm ſuam propriam rationem eſt ſpecialis actus religionis. 596. a
Sacrificium verè & propriè eſt Eccleſia. ibidem.
Sanctitas quid ſit, & qualiter differat à religione. 495. a
Sancti in cœlo exiſtentes ſunt à nobis orandi. 515. a
Sancti in hac vita exiſtentes ſunt à nobis honorandi. 517. a
Scientia diuina qualiter non imponat neceſſitatem rebus ſcitis. 505. a
Sepultura qualiter emi poſſit ſine ſimonia. ibidem. b
Senſitiua pars in homine non inclinat in malum formaliter morale. 241. b
Secretum vnde dicatur, & quot habeat gradus. 338. b
Secretum quo iura prohibeatur reuelari. 339. a
Simonia vnde dicatur. 721. b
Simoniæ diffinitio ponitur & declaratur. ibidem.
Simonia à Patribus appellatur hæreſis. 722. a
Simoniæ materia ſunt bona ſpiritualia. ibidem.
Simonia non committitur in venditione ſcientiarum etiam Theologiæ. 723. b
Simonia an ſit dare aliquid ſpirituale pro ſpirituali. 727. a. b
Simonia an ſit venditione ceſſationis rerum ſpiritualium. 724. b
Simonia quo iure ſit prohibita. 726. b
Simonia an potuerit eſſe in lege naturæ, & apud infideles. 727. a
In Simonia continentur iniuſtitia, & auaritia. 743. a. b
Simonia perinde committitur ſi res ſpiritualis pro aliquo temporali munere, vel obſequio exhibito, aut exhibendo conferatur, ac ſi pro pecunia largiretur. 742. a
Simoniaci pœna iure impoſita. 746. a. b
Simonia duplex: mentalis, & realis. ibidem.
Simoniacus mentalis incurrat pœnas iure ſtatutas contra ſimoniacos. ibidem.
Simoniacus quo iure ad reſtitutionem teneatur. ibid.
Simoniacus iure naturali non tenetur reſignare beneficium per ſimoniam acceptum, bene tamen iure poſitiuo. 747. a. b
Simoniaci mentales, an teneantur ad reſtitutionem. ibidem.
Simonia, an committatur in redemptione vexationis. 738. a. b
Simonia an ſit in acceptione pecuniæ pro ingreſſu religionis. 737. a. b
Simonia, an committatur in acceptione pecuniæ pro his quæ ſunt pro ſpiritualibus annexis. ibid. b
Simonia quando committatur in venditione penſionum. 739. a. b
Simonia qualiter committatur in permutatione lege reſignatione beneficiorum. ibidem.
Simonia, an ſit in venditione laboris coniuncti cum adminiſtratione ſacramentorum. ibidem.
In Simoniæ pœnis poteſt Summus Pontifex diſpenſare. 750. a. b
Simoniæ pœnæ, an incurrantur ipſo iure. ibidem.
Societatis duplex eſt genus. 456. a
Societatis contractus ſub conditione, vt capitale ſit ſaluum, an ſit vſurarius. ibidem. b
Solennitatis in iudicio requiſitæ ſunt in duplici differentia. 298. b
Speramus multa quæ non intendimus. 434. b
Spes comparatur ad Deum dupliciter. ibid.
Spiritus ſanctus eſt orandus non minus, quàm Pater, & Filius. 514. a. b
Spiritus multa ſignificat. 722. a
Summus Pontifex non eſt dominus vniuerſi. 296. b
Summus Pontifex in Scriptura nunquam appellatur Rex. ibidem.
Summus Pontifex qualiter ſe poſſit ſubijcere alterius iudicio. 297. a
Summus Pontifex alterius iudicio ſe ſubijciens, an teneatur parere ſententiæ. ibidem. b
Summus Pontifex, an poſſit eſſe ſimoniacus. 727. a
Summus Pontifex vendens beneficium, an ſit cenſendus diſpenſare in pœnis iuris. ibidem.
Suſurratio quid ſit. 381. b
Suſurratio eſt vna ſpecies ſpecialiſſima peccati, quæ aduerſatur amicitiæ. ibidem.
Suſurratio ex genere ſuo eſt grauius peccatum, quàm detractio, & contumelia. 383. b
Suſurratio ex genere ſuo eſt peccatum mortale. 384. a

T

TAcens quando dicatur cauſa iniuſtæ acceptionis. 184. a
Temporalia non ſunt abſolute petenda à Deo. 518. a
Templa ſunt erigenda in venerationem Sanctorum. 515. b
Tentatio vtilis. 546. a
Tergiuerſatio quid ſit. 411. a
Tergiuerſatio delicti nomen importat. ibidem. b
Teſtamentum factum ſine ſufficienti ſolennitas non obligat in conſcientia. 105. b
Teſtes quod ſint duo tres qualiter de lege naturæ ſit. ibidem.
Teſtis iuridicè interrogatus qui tacet, tenetur ad reſtitutionem. 184. a
Teſtis quis dicatur. 336. b
In teſtibus multa exploranda. ibidem.
Teſtis legitimè à Iudice interrogatus tenetur dicere veritatem. 337. a. b
Teſtis citra ordinem iuris interrogatus non tenetur crimen proximi manifeſtare. ibidem.
Teſtis dupliciter poteſt factum cognoſcere. ibid. b
Teſtis ſciens aliquid in confeſſionem poteſt reſpondere ſe illud neſcire. 338. a
Teſtis præter ius de occulto crimine interrogatus poteſt ſimpliciter reſpondere ſe neſcire. ibidem. b
Teſti vni fides non eſt adhibenda. 342. a
Teſtes duo, vel tres ſunt neceſſarij ad probationem. ibidem. b
Teſtes diſcordes nequeunt factum probare. 343. a
Teſtes ſingulares neque etiam ad probandum aliquid in genere ſufficiunt. ibidem.

Teſtes

Teſtes ſingulares non ſufficiunt ad probandum hominem hæreticum. 343.b
Teſtes plures quàm duo, vel tres requiruntur in multis caſibus ex diſpoſitione iuris. ibidem.
Teſtibus actoris, & teſtibus rei diſcordibus exiſtentibus, cæteris paribus ſtandum erit teſtibus rei. ibidem.
De Teſte contraria dicente quid ſit ſentiẽdum. 344.b.
Teſtes qualiter taxari poſſint crimina eis obijciendo. 345.b
Teſtis, Aduocatus, & Iudex differunt. 358.b
Teſtimonia adducta ad probationem cauſæ differunt à ratione, quæ adducitur pro opinione probabili. 217.b
Teſtimonium falſum quando ſit peccatum mortale. 361. a.b
Theologia reddit homines magis dignos ad Epiſcopatum, quàm iuris prudentia. 202.a
Theologi cæteris paribus ſunt aptiores ad beneficia Eccleſiaſtica. ibidem.
Theologia tendit in Deum mediate. 487.a
Theologia & fides qualiter diſtinguantur. ibidem.b
Theſaurus quid ſit. 277.b
De theſauris quid in iure habeatur diſpoſitum. ibid.
Theſaurum inueniens ad quid teneatur. 278. a
Theſaurum inueniens in agro alieno, licitè poteſt agrum emere. ibidem. b
Thomas Apoſtolus in abſentia recepit poteſtatem remittendi peccata. 595.a
Timor non tendit in Deum immediate. 487.b
Timor ſeruilis duplex. 511.a
Tranſgreſſor legi de frumento qualiter peccet, & ad quid teneatur. 149.b
Tranſgreſſio legis qualiter ſit ſpeciale peccatum. 472.b
Tranſgreſſio ſimpliciter loquendo eſt grauius peccatum, quàm omiſſio. 478.a
Tributa vt ſint iuſta tres conditiones debent habere. 152.a
Tributa non debent imponi exemptis, quales ſunt clerici. ibidem.
A tributis exemptæ ſunt aliquæ res. ibidem.
Tributorum nomina. ibidem.b
Tyranni Principes, an poſſint ferre ſententiam obligantem in conſcientia. 72.b
Tyrannus an poſſit interfici priuata auctoritate. 226.b

V

VEnari, lignari, & piſcari qualiter interdicantur. 154.a
Venditio facta pro pretio currenti in alio loco ab eo, vbi fit venditio, an ſit licita. 401.b
Venditio citra dimidium, an ſit reſcindenda. 402.a
Vendens citra dimidium peccat, & ad reſtitutionem tenetur. 403.a
In venditione citra dimidium non transfertur dominium. 404.b
Vendere rem carius, quàm valet quomodo ſit licitum. ibidem.
Vendere rem carius propter commoditatem emptoris eſt peccatum. 408.a
Venditio quando reddatur illicita ex defectu rei, quæ venditur. 409.a
In venditione, an ſit detegendum vitium mercis. 409.a
Venditor rei defectuoſæ ad quid teneatur. 412.a
Venditor qui ſciens magnam futuram copiam mercium: vendit eas, quas apud ſe habet, non eſt iniuſtus, neque ad reſtitutionem tenetur. 415.a
Vendentes res quibus alij male vtuntur, quo modo peccent. 420.a
Vendens rem carius credita pecunia, quo modo peccet. ibidem.
In venditione ad tempus ratione periculi, cui exponitur, pretium licitum eſt aliquid accipere. 436.a
Vendens ad tempus an ratione expenſarum quas facere timet poſſit pretium augere. 428.b
Verberare filium vſque ad necem non eſt licitum parentibus. 264.b
Verberatio filiorum non ſemper eſt conueniens. 265.a
Veritas primus comes iuramenti quid ſit. 696.b
Vexationis redemptio quando fieri poſſit ſine peccato. 733.a
Virtutes morales vltra iuſtitiam, & ſibi adiunctas non ſubiectantur in voluntate, ſed in appetitu ſenſitiuo. 19.a
Virtutes morales erant in ſtatu innocentiæ. 20.b
Virtus ibi eſt conſtituenda vnde naſcitur difficultas. 20.a
Virtutes morales manent in anima ſeparata non actu ſed virtute. ibidem.b
Virtutes morales qualiter maneant in Beatis. ibid.
Virtutes infuſæ conſtituuntur in appetitu ſenſitiuo. ibidem.
Virtus multiplicatur aliquando ex parte intellectus nulla facta multiplicatione ex parte voluntatis. 27.a
Virtus particularis quatenus imperatur à iuſtitia legali, dicitur vere iuſtitia legalis. 30.b
Virtus vna dupliciter poteſt alteri imperare. ibidem.
Virtutis finis duplex, vnus intrinſecus, & alter extrinſecus. ibidem.
Virtutes dicuntur connexę quia ſibi inuicem auxiliantur. 34.b
Virtutes morales qualiter dicantur conſiſtere in medio. 37.b
Virtutes Theologicæ præſtantiores ſunt quibuſcunque moralibus virtutibus. 39.b
Virtutes intellectuales ſimiliter præſtant quibuſcunque moralibus. ibidem.
Virtutis præſtantia non ſolum ex difficultate, ſed etiam ex nobilitate obiecti. 43.a.b
Virtutum moralium quædam ſunt in appetitu, aliæ in voluntate. 77.a
Virtutes iuſtitiæ annexæ quæ ſint. 476.
Virtus Theologica quæ dicatur. 309.a
Virtutes componentes hominem in ordine ad ſeipſum, & componentes eum in ordine ad alterum qualiter differant. 725.a
Vita corporalis qualiter ordinetur ad ſpiritualem. 225.a
Vitam periculo exponere licitum eſt in multis caſibus. 140.a
Vitam qualiter abbreuiare liceat per abſtinentiam. ibidem.b
Vita maius bonum, quam bona temporalia. 237.b
Vnum tripliciter dicitur. 482.a

Voluntas

Voluntas ex ſe eſt determinata ad bonum in communi, non tamen ad bonum ſibi proportionatū. 18.b
In voluntate ponitur habitus continentiæ, qui non eſt virtus. 20.b
Voluntas diuina qualiter non imponat neceſſitatem rebus. ibidem.
Voluntas diuina circa res quas vult poteſt ſe habere dupliciter. 531.a
Voluntarium duplex. 49.b
Homolochia, vitium oppoſitum Eutrapeliæ per exceſſum. 363.a
Votum quid ſignificet. 633.b
Voti emiſſio eſt poſſibilis de re aliqua ad quam ex vi præcepti diuini minime teneamur. ibidem.
Ad votum quæ deliberatio ſit neceſſaria. 636.a
Ad votum quale propoſitum voluntatis ſit neceſſarium. 637.b
Ad votum qualiter ſit neceſſaria promiſſio. 639.b
Votum de re illicita eſt peccatum, & non eſt obligatorium. 642.a
Votum de committendo peccato veniali tantum eſt peccatum veniale. ibidem.b
Votum de re indifferenti, quatenus talis, non eſt obligatorium. 643.a
Votum de re impoſſibili, vel neceſſaria, non eſt validum. ibidem.b
Voto de rebus præceptis emiſſum eſt validum & obligatorium. 644.a
Votum de nunquam pèccando non eſt validum, neque obligatorium. 645.a
Votum de nunquam peccando mortaliter, vel venialiter circa certam materiam, eſt validum, & obligatorium. ibidem.
Vota emiſſa de operibus conſiliorum propter malum finem quando ſint obligatoria. ibidem.b
Votum rebus impedientibus bona conſiliorum, vel de oppoſitis conſilijs non eſt validum. 653.a
Voto de nubendo non eſt validum. 652.b
Votum quodlibet obligat ad ſui obſeruantiam. 650.a
Votum de re leui emiſſum, etiam ſi illa res leuis ſit tota materia voti, non obligat ad ſui obſeruantiam ſub reatu peccati mortalis. ibidem.b
Votum emiſſum ex metu cadente in conſtantem virum ab extrinſeco illato, non eſt validum, neque obligatorium. 651.b
Votum factum ex metu non cadente in conſtantem virum eſt validum. ibidem.
Votum emiſſum ex metu cadente in conſtantem virum iure tantum poſitiuo eſt nullum. ibidem.
Vouens religionem ad quam non admittitur, ad quid teneatur. 654.b
Votum virginitatis dupliciter fieri poteſt à muliere. 655.b
Vouens non nubere, an ita teneatur ſeruare caſtitatem, vt ſi fornicetur peccet peccatum ſacrilegij. 656.a
Vouens religionem non ſolum; ſed etiam in illa profiteri, an poſſit exigere intra annum probationis. 656.b
Vouens religionem ad quam non admittitur ex defectu Grammaticæ, an teneatur illam addiſcere. ibidem.
Votum quo tempore debet adimpleri. 657.a
Votum conditionale dupliciter fieri poteſt. 657.b
Votum emittere eſt valde conueniens. 658.b
Votum eſt actus latriæ, aut religionis. ibidem.
Votum & præceptum partim differunt, partim conueniunt. 660.a
Votum frangens quando peccet duplex peccatum. ibidem.
Vota qualiter fiant Sanctis, atque Prælatis. 661.a
De voto pœnitere, an ſit peccatum. 664.a
Votum duplex vnum ſolenne, alterum ſimplex. 666.a
Voti ſolennitas in quo conſiſtat. ibidem.
Votum ſolenne non ex ſtatu Eccleſiæ, ſed ex natura ſua, & ex naturali iure habet dirimere matrimonium contractum. 667.b
Votum ſimplex & ſolenne differunt ſpecie. ibid.b
Vouere qui prohibeantur. 668.b
Votum à monacho emiſſum, an ſit obligatorium. ibid.
Vota à Monachis emiſſa qualiter valeant à Prælatis irritari. 671.a
Votum à Monacho emiſſum etiam ex licentia Prælati, poteſt ab eo diſpenſari. ibid.b
Votum à ſeruo emiſſum qualiter valeat à domino irritari. 672.a
Votum vxoris quando valet à marito irritari. ibid.
Votum mariti quod præiudicat actui matrimoniali, poteſt ab vxore irritari. ibid.b
Votum perſonale filiorum poſt decimumquartum annum emiſſum, an valeat à parentibus irritari. 674.b
Votum à puero emiſſum quando erat ſub poteſtate patris, an poſſit irritari à parente poſtquam eſt emancipatus. 675.a
Votum, quod ſemel eſt factum irritum, non habet amplius vim obligandi. 673.a
Voti ceſſatio quid ſit. 676.b
Voti diſpenſatio in Eccleſia eſt poſſibilis. ibid.
Votum ſolenne poteſt fieri tacitè, & expreſsè. 679.a
Votum ſolenne in nulla religione poteſt emitti ante decimumſextum annum. ibid.b
Ad voti commutationem, an requiratur Prælati authoritas. 685.b
In voto caſtitatis nunquam fieri poteſt commutatio ſine Prælati authoritate. 686.a
In votorum commutationibus oportet, vt conſideretur tenor priuilegij, vt non excedatur. ibid.
Votum quantum ad aliquid aſſimilatur legi, & quantum ad aliquid differt ab illa. 689.a
Ad voti diſpenſationem, an ſemper requiratur cauſa obſtans voti executioni. 686.a
Vota commutans virtute bullæ, poteſt etiam ſimilia iuramenta commutare. ibid.b
In votis quis poſſit diſpenſare. 687.a
De votis pœnalibus quantum ad diſpenſationem illorum. ibidem.b
In vota caſtitatis non perpetuæ poteſt Epiſcopus diſpenſare. 688.a
Vota ante profeſſionem emiſſa, an abſoluantur in profeſſione. ibidem.b
In voto ſolenni à Monacho emiſſo non poteſt ſummus Pontifex diſpenſare. 681.b
In voto ſolenni Clericorum poteſt ſummus Pontifex diſpenſare. 682.b
Qui vouit abſolutè religionem, ſatisfacit voto ſi ordinem Sancti Ioannis ſuſcipiat. 683.b
Vti, & frui diſtinguuntur. 84.a

Vſus

Vſus quid ſit, & qualiter diſtinguitur ab vſufructu. 84.a
Vſura quid ſit, & quid ſignificet. 433.b
Vſura interior, & exterior. 434.a
Vſura eſt illicita, & iure naturali probibita. 435.a
Vſura erat probibita in lege Moſayca. 436.b
Vſura eſt probibita in lege Euangelica. ibidem.
Vſura eſt probibita iure poſitiuo. ibidem.
Vſura mentali, an obliget ad reſtitutionem. 435.a
Vſura qualiter fuerit Iudæis permiſſa. 443.a
Vſus rei duplex, primarius & ſecundarius. 444.a
Vſurarius, an habeat dominium rerum per vſuram acquiſitarum. 460.a
Per vſuram accepta reſtituenda ſunt vero domino. 461.b
Vſurarij bona, an ſint obnoxia reſtitutioni. 462.a
Ab vſurarijs aliqua accipientes qualiter ſe debent habere. 463.a
Vſurarij vxor, filij, & famuli ad quid teneãtur. ibid.
Vſurariorum cooperatores ad quid teneantur. ibid.b
Vxores in communi poſſidere in nullo ſtatu fuit conueniens. 97.b
Vxor tenetur parere viro. 149.b
Vxor, & filij vſurarij quid facere debeant. 184.b

F I N I S.

FRATRIS PETRI ARAGONII,

ORDINIS SANCTI AVGVSTINI, ARTIVM ET SACRAE THEOLOGIAE MAGISTRI,

In Secundam Secundæ Diui Thomæ Commentaria.

De Iuſtitia & Iure.

PROOEMIVM.

MAteria de Iuſtitia, eſt celeberrima cognituq; difficillima, ac digniſſima, & ita neceſſaria, vt ſine ea, nec vita Chriſtiana, nec ciuilis tranſigi poſſit. Vt enim D. Aug. lib. 4. de Ciuit. cap. 4. inquit; Si iuſtitia ſemoueatur, quid erunt regna, niſi præda, & latrocinia? Et Cicero in oratione pro Aulo Cluentio, laudes iuſtitiæ celebrans, inter alia dicit; Hæc fundamentum libertatis, hæc fons æquitatis. De hac ergo, Deo dante, plura dicturi ſumus, diſputantq; de illa Philoſophi morales, 5. Ethic. Canoniſtæ in Decreto, diſt. 1. Iuriſconſulti, Inſtitut. de iuſtitia & iure, & ff. eodem titulo. Iſidorus lib. 9. Etymologiarum, à cap. 1. vſq; ad 7. Theologi in 4. diſt. 17. Sed inter omnes, vnus eſt D. Thom. qui miro ordine de hac materia adeò eleganter & doctè diſſerit, vt ſeipſo in hac re ſuperior eſſe videatur.

QVÆSTIO LVII.

De Iure, in quattuor Articulos diuiſa.

In q. 60 ar. 1. cor.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm ius ſit obiectum iuſtitiæ.

In Digeſto vet. lib. 1. titu. 1. in principio.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd ius non ſit obiectum iuſtitiæ. Dicit † enim Celſus Iuriſconſultus, quòd ius eſt ars boni & æqui. Ars autem nõ eſt obiectum iuſtitiæ, ſed eſt per ſe virtus intellectualis, ergo ius non eſt obiectum iuſtitiæ.

Lib. 5. Etymol. cap. 3. in prin. — Lib. 6. Ethymo. c. 6. tomo 5.

2. Præterea, Lex, ſicut Iſid. † dicit in libro Etymol. iuris, eſt ſpecies. Lex autem non eſt obiectum iuſtitiæ, ſed magis prudentiæ. Vnde & † Philoſophus legiſpoſitiuam partem prudentiæ ponit, ergo ius non eſt obiectum iuſtitiæ.

Lib. 6. Eth. cap. 6. to. 5. — Cap. 15. circa med. to. 1. — Lib. 5. ca. 2.

3. Præterea, Iuſtitia principaliter ſubijcit hominem Deo. Dicit † enim Aug. in lib. de Morib. Eccleſiæ, quòd iuſtitia eſt amor tantum Deo ſeruiens, & ob hoc bene imperans cæteris, quæ homini ſubiecta ſunt. Sed ius non pertinet ad diuina, ſed ſolum ad humana. Dicit † enim Iſido. in lib. Etymol. quòd fas lex diuina eſt, ius autem lex humana, ergo ius non eſt obiectum iuſtitiæ.

Lib. 5. ca. 3. in prin. — Lib. 5. ca. 1. in princip. tom. 5.

Sed contra eſt, quòd Iſid. dicit † in eodem, quod ius dictum eſt, quia eſt iuſtum. Sed iuſtum eſt obiectum iuſtitiæ. Dicit enim † Philo in 5. Eth. quòd omnes talem habitum volunt dicere iuſtitiam à quo operatiui iuſtorum ſunt, ergo ius eſt obiectum iuſtitiæ.

Reſpondeo dicendum, quòd iuſtitiæ proprium eſt inter alias virtutes, vt ordinet hominem in his, quæ ſunt ad alterum. Importat enim æqualitatẽ quandam, vt ipſum nomen demonſtrat, dicuntur enim vulgariter ea quæ adæquantur, iuſtari. Æqualitas autem ad alterum eſt. Aliæ autem virtutes perficiunt hominem ſolum in his, quæ ei conueniunt ſecundum ſeipſum. Sic ergo illud, quòd eſt rectum in operibus aliarum virtutum, ad quod tendit intẽtio virtutis quaſi in proprium obiectum, non accipitur niſi per comparationẽ ad agentem. Rectum verò, quod eſt in opere iuſtitiæ etiam præter comparationem ad agentem, conſtituitur per comparationem ad aliud. Illud enim in opere noſtro dicitur eſſe iuſtum, quòd reſpondet ſecundum aliquam æqualitatem alteri, puta recompenſatio mercedis debitæ pro ſeruitio impenſo. Sic ergo iuſtum dicitur aliquid, quaſi habens rectitudinem iuſtitiæ, ad quod terminatur actio iuſtitiæ, etiam non conſiderato qualiter ab agente fiat. Sed in alijs virtutibus nõ determinatur aliquid rectum, niſi ſecundum quod aliqualiter fit ab agente. Et propter hoc ſpecialiter iuſtitię præ alijs virtutibus determinatur ſecundum ſe obiectum quod vocatur iuſtum. Et hoc quidem eſt ius. Vnde manifeſtum eſt, quòd ius eſt obiectum iuſtitiæ.

Ad primum ergo dicendum, quòd conſuetum eſt, quòd nomina à ſui prima impoſitione retorqueantur ad alia ſignificãda. Sicut nomen medicinæ impoſitum eſt primo ad ſignificandum remedium quod præſtatur infirmo ad ſanandum: deinde tractum eſt ad ſignificandam artem, qua hoc fit: ita etiam hoc nomen, Ius, pri-

mo impoſitum eſt ad ſignificandum ipſam rem iuſtam. Poſtmodum autem eſt deriuatum ad artem, qua cognoſcitur quid ſit iuſtum. Et vlteriùs, ad ſignificãdum locum: in quo ius redditur: ſicut dicitur aliquis comparere in iure. Et vlteriùs dicitur etiam ius, quod redditur ab eo, ad cuius officium pertinet iuſtitiam facere; licet etiam id quod decernit, ſit iniquum.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut eorum quæ per artem exterius fiunt, quædam ratio in mente artificis præexiſtit, quæ dicitur regula artis: ita etiam illius operis iuſti, quod ratio determinat, quædam ratio præexiſtit in mente, quaſi quædam prudentiæ regula. Et hoc ſi in ſcriptum redigatur, vocatur lex. Eſt enim lex ſecundum † Iſidorum cõſtitutio ſcripta. Et ideò lex non B *eſt ipſum ius propriè loquẽdo, ſed aliqualis ratio iuris.*

Lib. 5. Etymol. cap. 3. parum à princ.

Ad tertium dicendum, quòd quia iuſtitia æqualitatem importat, Deo autem non poſſumus æquiualens recompenſare: inde eſt, quòd iuſtum ſecundum perfectam rationem non poſſumus reddere Deo. Et propter hoc non dicitur propriè ius, lex diuina, ſed fas: quia videlicet ſufficit Deo, vt impleamus quod poſſumus, iuſtitia tamen ad hoc tendit, vt homo, quantum poteſt, Deo recompenſet, totaliter animam ei ſubijciens.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpõdet D.Th. per duas propoſitiones. Prima concluſio: Hoc intereſt inter virtutẽ iuſtitiæ, & alias virtutes, quod rectitudo iuſtitiæ ſumitur in ordine ad alterum, rectitudo autẽ in alijs virtutibus ſumitur in ordine ad agentem. Secunda concluſio: Ius, ſiue iuſtũ, eſt obiectum iuſtitiæ. Has duas cõcluſiones nulla alia rõne probat D.Tho. quam terminorum declaratione.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo intelligentia huius materię aduertẽdum eſt, ꝙ hoc nomen Iuſtitia, dupliciter accipi poteſt: vno modo largè pro quacunq; virtute, in qua ſignificatione viri boni in ſacris literis appellantur iuſti. D Et ratio eſt: quia cum oĩs virtus in quadam æqualitate, & proportione debita ſecũdum regulam rõnis conſiſtat, à qua ſiue per exceſſum, ſiue per defectum recedatur, vitium eſt, conuenienter omni virtuti nomen iuſtitiæ tribuitur. Et propter hanc rationem Hebræi viros bonos appellabant rectos, & virtutes ipſas appellabant rectitudines; ea enim quæ obliqua ſunt, & tortuoſa, eo ipſo ſunt æqualia, & ad iuſtam menſuram reuocari nequeunt. Hac ẽt ſignificatione, & acceptione vſus eſt Chriſtus; Matth. 7. dum dixit, Niſi abũdauerit iuſtitia veſtra plus quàm Scribarum, aut Phariſæorum, &c. Hoc eſt: Niſi fuerit veſtra virtus perfectior, & ſuperior Phariſæorũ virtute. Et rurſus ibidem: Attendite, ne iuſtitiam veſtram: hoc eſt, bona opera, faciatis coram homini- E bus, &c. Sunt quidam, qui hoc teſtimonium, non de iuſtitia generali virtute, ſed de eleemoſyna, quæ ex Hebraici ſermonis proprietate iuſtitiæ nomine appellatur, dicunt eſſe interpretandum. Quam expoſitionem non parum adiuuat id, quod Chriſtus ſtatim adiecit, ſcilicet; Tu autem cum facis eleemoſynam, noli tuba canere. Sed poteſt etiam commodè interpretari de generali virtute, ſub qua, tanquam eius pars, eleemoſyna continetur. De iuſtitia etiam iſto modo accepta intelligendus eſt Plato in primo & ſecundo Dialogo de Republica; vbi ponit paradoxum nimis notandum dicens: iniuſtitiam, quæ eſt in ſummo, non poſſe nocere, & ſic à mediocri iniu-

Iuſtitia pro omni virtute.

A ſtitia dicit eſſe cauendum. De eadem iuſtitia interpretandum eſt illud Symbolum Pythagoricum; Stateram ne tranſieris; hoc eſt, iuſtitiam, quæ generalis virtus eſt. Nam id ad omnes virtutes pertinere ex verbis Archipi, & Lyſiadis, quos citat D.Hieronymus in Apologia contra Rufinum, poteſt intelligi. Cui ſimile eſt illud Prouerb. 11. Statera doloſa abominatio eſt apud Deum. Nam ibi per Metaphoram, ſicut in Symbolo illo Pythagorico, iuſtitia ſtatera dicitur. Eſt autem iuſtitia eo in loco, virtus generalis, vt D.Hieronymus in Commentarijs ſuper eundem locum mirificè exponit. Et iſto modo non diſſerimus in præſenti, de iuſtitia, nec illa habet proprium obiectum; ſed vnaquæque virtus, pro ſua ratione in particulari, habet proprium obiectum. Alio B modo ſumitur iuſtitia pro ſpeciali virtute; quæ eſt ad alterum, cuius proprium munus eſt, debita reddere, & æqualitatem inter ciues ſeruare: & de hac diſſerimus in præſenti.

Iuſtitia ſpecialis virtus.

Si quis autem quærat, quænam ſit ratio, propter quam D. Thom. diſputaturus de iuſtitia, præmittat tractatum de iure? Dico breuiter id feciſſe, ſequendo doctrinam & ordinem Ariſtotelis, qui libro ſecundo de Anima, textu 33. dicit: ad explicandos habitus, atque potentias, primò oportere eorundem habituum, & potentiarum obiecta, à quibus ſpeciem ſumunt, explicare. Eſt autem ius obiectum iuſtitiæ. Et ſi quis inſtet: Nam huic expoſitioni obſtare videtur, quod idem D. Thom. in aliarum virtutum explicatione non prius egit de obiectis, & C ſic, aut ibi, aut hic, errauit. Reſpondeo id conſultò feciſſe D. Thom. propter diſcrimen, quod eſt inter obiectum iuſtitiæ, & obiecta aliarum virtutum. Obiecta enim aliarum virtutum non ſunt in rebus ipſis extra operantem, ſed ipſum rectum, atque bonum, ad quod referuntur in vnaquæque illarum ſumitur per comparationem, & commenſurationem ad operantem ex habitu. Ex quo fit, vt non poſſit rectè explicari obiectum talium virtutum, non explicata prius earundem natura. At verò obiectum iuſtitiæ eſt in rebus ipſis, ſine aliquo ordine aut reſpectu ad eum, qui operatur; & ſic illius cognitio non pendet ex cognitione habitus iuſtitiæ. Sed potius præſupponitur, vt de obiectis potentiarum affirmat Ariſtoteles.

Dubium.

Solutio.

Diſcrimen inter obiectum iuſtitiæ & aliarum virtutum.

D Sed, quoniam ius ponitur obiectum iuſtitiæ, vt id melius intelligatur, aduertendum eſt, quod hoc nomen, ius, diuerſimodè accipitur apud Doctores. Nam primò accipitur pro arte, & peritia, qua homines cognoſcunt leges, regulas, & præceptiones iuris faciendi, & in hoc ſenſu intelligitur Celſus, quando dixit, quòd ius eſt ars boni, & æqui. Secundò accipitur pro authoritate alicui conceſſa ex conſenſu Reipublicæ. In qua ſignificatione loquitur Cicero in oratione pro Archia, quando dixit: Quare ſuo iure noſter Ennius ſanctos appellat poetas, hoc eſt, ſua authoritate, & pro libertate ſua. Tertiò accipitur ius pro ipſa lege, in qua ſignificatione loquitur Gratianus multis in locis. E Quartò accipitur pro eo, quod alicui ex Iudicis ſententia tribuitur. In qua ſignificatione communiter loquuntur homines, quando dicitur eos vti iure ſuo. Quintò & vltimò accipitur ius pro eo, ad quod terminatur actio iuſtitiæ, hoc eſt, id, quod producitur per actionem iuſtitiæ. In qua ſignificatione dixit Vlpianus in Inſtit. libro primo, Iuſtitiam eſſe conſtantem, & perpetuam voluntatem ius ſuum vnicuique tribuendi. Et in hac ſignificatione loquimur nos in præſenti, de iure. Et ſic ſecundum iſtam acceptionem idem eſt ius, quod iuſtum. Vnde idem verbum Græcum, δίκαιον, quod Latinè ſignificat Ius, ſimiliter etiam ſignificat iuſtum, quod eſt obiectum iuſtitiæ.

Ius diuerſimodè accipitur.

Sed

Obiectum habitus, vel potentiæ, dupliciter ſignificatur.

A Sed eſt aduertendum, quod obiectum alicuius habitus, vel potentiæ dupliciter poteſt ſignificari. Vno modo nomine abſoluto, nullam includente formaliter relationem ad potentiam, vel ad habitum, Et iſto modo ens ſignificatur nomine abſoluto, quamuis ſit obiectũ intellectus, & color quamuis ſit obiectum viſus. Alio modo poteſt ſignificari obiectum nomine relatiuo includente formaliter relationem ad potentiam, vel ad habitum, cuius eſt obiectum. Et ſic intelligibile includit relationem ad intellectum, viſibile ad viſum: appellanturque iſta obiecta formalia potentiarum. Et hoc modo ius, ſiue iuſtum, eſt obiectum formale iuſtitiæ: includit enim in ſuo conceptu formali relationem ad iuſtitiam.

Corollar.

B Ex his colligitur, quòd quamuis hæc nomina, lex, ius, ars, & iuſtitia, pro eodem inueniantur vſurpata à Doctoribus, differunt tamen inter ſeſe. Nam lex eſt ratio ipſa ſeu regula interior in mente, vel exterior in voce, vel in ſcripto dictans quod iuſtum eſt. Ius verò eſt iuſtum ipſum exiſtens in rebus, à lege regulatum. Ars verò iuris, eſt ſcientia ipſa, ſiue peritia ius faciendi. Et tandem iuſtitia eſt uirtus exiſtens in voluntate, quæ per artem, & ſecundum legem ius in rebus conſtituit.

Dubium. Argum. ex Buridano.

His conſtitutis circa primam concluſionem D. Thom. (in qua inter iuſtitiam, & alias virtutes tale conſtituit diſcrimen, quod rectitudo iuſtitiæ ſumitur in ordine ad alterum: rectitudo autem in alijs virtutibus ſumitur per ordinem ad agentem,) eſt difficultas, vtrum verum ſit. Et pro parte negatiua arguitur in hunc modum ex Buridano libro quinto Ethicorum, quæſt. 1. Aut enim loquitur D. Thom. de recto iuſtitiæ, hoc eſt, de opere iuſtitiæ formaliter, & in eſſe virtutis, aut materialiter, & ſecundum ſubſtantiam operis. Si formaliter, certè nullum opus eſt, quod poſſit dici rectum, niſi facta comparatione ad agentem. Vt enim dicit Ariſtot. ſecundo Ethicorum, capitulo quarto, opus vt ſit rectum, debet fieri ex electione agentis, & propter debitum finem intentum ad agentem, cum alijs circumſtantijs: & ſic rectum iuſtitiæ formaliter non abſtrahit ab agente. Si uerò loquatur materialiter, tunc nulla eſt differentia inter rectum iuſtitiæ, & rectum aliarum virtutum: vtrumque enim materialiter ſumptum, poteſt dici rectum ſine ordine ad agentem. Sicut enim poteſt quis facere opus iuſtum, verbi gratia, ſoluere debitum ob vanam gloriam: ita poteſt facere actum temperantiæ ob hypocriſin, & tunc vtrumque erit rectum materialiter: licèt non formaliter, quia intentio eſt praua; atque ex conſequenti quantum ad hoc, nullum eſt diſcrimen inter iuſtitiam, & alias virtutes.

Sententia communis.

Circa iſtud dubium omnes interpretes D. Thom. conueniunt in eo, quod D. Tho. loquitur de actibus ſtudioſis abſolutè, hoc eſt, ſecundum rectitudinem, quam habent ex obiecto, & ſecundũ hanc dicit differre actum iuſtitiæ, ab actibus aliarum virtutum, in eo, ſcilicet, quod ille rectus & iuſtus eſt ſine comparatione ad operantem, alij verò non ita.

1. Solutio. Ad argum.

Sed in diſſoluendo argumento à nobis propoſito, eſt maxima diſcordantia. Vnde illius eſt duplex ſolutio, vna Caietani, in præſenti, altera Soti, lib. 3. de Iuſtitia & iure, quæſt. 1. artic. 1. quæ à nobis ſuo ordine erunt explicandæ. Caietanus ergo concedit, quod ieiunium factum ex hypocriſi, eſt opus temperatum. Et ad argumentum, quo infertur: ergo actus temperantiæ non habet ſuam rectitudinem per comparationem ad operantem, ſi quidem adhuc cum proficiſcitur ex mala intentione, eſt temperatum, atque ex cõſequẽti rectum materialiter, & ſecũdum ſubſtantiam; reſpondet, negando cõſequentiam: Nam hoc ipſum, qđ talis actus ſit tẽperatus, hẽt ex eo, qđ eſt proportionatus pro loco, & tẽpore, & valetudine, & viribus operantis. Hæc enim omnia attendenda ſunt, ad hoc, vt opus dicatur temperatum materialiter, & ſecundum ſubſtantiam, quamuis intentio operantis ad id non requiratur. Et ſic ſemper rectitudo materialis tẽperantiæ ſumitur per cõparationem ad operantem. Et idem contingit in omnibus alijs virtutibus moralibus. At verò in actu iuſtitiæ, vt ſit rectus & iuſtus materialiter, nec eſt neceſſarium cõſiderare ex parte operantis intentionem, nec conditionem: ſed tantum habenda eſt rõ illius, cum quo contrahitur: ita ſcilicet vt tantum illi tribuatur, quã tum debetur. Et in hoc conſiſtit differentia, quam ponit D. Th. inter iuſtitiam & alias virtutes. Cui expoſitioni nonnihil fauere videtur idem D. Th. in corpore articuli, dũ dicit: Sed in alijs virtutibus nõ determinatur aliquid rectum, niſi ſecundum quod aliqualiter fit ab agente. Quibus verbis ſatis apertè ſignificare videtur, ad hoc, vt aliquod opus, putà, tẽperãtiæ, ſit rectum, & temperatum, debere aliquo modo comparari ad operantem, ſcilicet ad conditionem, & perſonam illius, ſed nõ omnimodò. Hæc Caietanus.

2. Solutio ad argum. verior.

Soto verò, & alij, negant ieiunium factum ex hypocriſi eſſe opus temperatum, & rectum. Quam ſnĩam exiſtimo veriorem. Vnde ad illius explicationem eſt aduertendum. Primò, quod obiectum, & id, quod vnaquæque virtus intendit, eſt facere opus rectum, & iuſtum, vnaquæque in ſuo genere, temperantia in actibus temperantiæ, & fortitudo in actibus fortitudinis. C Secundò eſt aduertendum, quod quia rectum, & iuſtum dicit relationem, & commenſurationem ad aliud, (rectum.n. dr̃ in ordine ad aliquam regulam, & iuſtum in ordine ad aliquam mẽſuram) & quia in alijs virtutibus iuſta regula, & menſura eſt bonum debitum operanti, in iuſtitia verò regula eſt bonum debitum ei, ad quem operat̃; idcirco fit, vt in alijs virtutibus illud opus dicatur rectum, & iuſtum, qđ eſt commenſuratum, atque conueniens bono operantis, in iuſtitia autem, id opus erit rectum atque iuſtum, quod eſt commenſuratum debito eius, ad quem operatur. Et ex his, quæ vera, & manifeſta ſunt, poſſumus colligere veritatem ſnĩæ D. Th. & ſolutionis, quam nos veriorem eſſe diximus. D Colligitur.n. qđ redditio debiti, etiam ſi fiat proteruo aio, & praua intẽtione, erit opus rectum & iuſtum: quia eſt proportionatum ſuæ regulæ, atq; menſuræ. At verò ieiunium ob hypocriſin factum, non erit opus temperatum: quia non eſt commenſuratum, nec congruens cum ſua regula. Et hoc eſt diſcrimen quod D. Tho. ponit inter iuſtitiam, & alias virtutes. Et ad verba D. Tho. adducta pro ſnĩa Caietani, rñdetur, quod illis magis confirmat noſtram ſnĩam. Dicit.n. D. Tho. quod in alijs virtutibus, putà, in temperantia, ad hoc, vt opus cenſeatur rectum, dẽt attẽdi qualiter fit ab operante. Si aũt nõ haberetur rõ intentionis, vt Caietanus dicebat, ſed tm̃ conditionis, & virium operantis, tunc actus non conſideraretur aliquo mõ ſecundũ qđ fit ab operante, ſed ſecundum qđ conuenit cũ operante. E Poſuit autem D. Tho. conſultò illam particulam, aliqualiter, vt doceret, non oĩa quæ in actu haberi ſolent ſecundum qđ exercetur ab operante, eſſe neceſſaria ad hoc, vt ſit bonus & rectus. Hæc.n. ſunt numero quattuor, ſ. intentio finis, promptitudo, intenſio, & modus charitatis; ex quibus tria vltima, ſ. promptitudo, intenſio, & modus charitatis, etiam ſi deſint, dummodò primum quod eſt intentio finis, remaneat, actus erit cenſendus bonus, & rectus.

Dubium. Ratio dubi.

In fine huius articuli dicit D. Tho. ius & iuſtum eſſe idem: & ex hoc colligit ius eſſe obiectum iuſtitiæ. Circa quod eſt difficultas, vtrum verum ſit. Et pro parte negatiua argumẽtatur Buridanus, contendens

dens probare, quod ius nihil aliud eſt, quam leges, A quibus ea, quæ iuſta ſunt, præcipiuntur. Argumentũ autem deſumitur ex teſtimonio Iſidori, quod habetur in Decreto, d. 1.

Solutio.

Sed hoc non obſtante dico, proculdubio verum eſſe, quod ius, atque iuſtum ſunt idem: & vtriuſque vocis eadem eſt vis, ſignificantq; hæc nomina illam æquitatem, quã quiſq; efficit, cum alteri, quod ſuum eſt, reddit. Et ſic ius, ſicut iuſtum, eſt obiectum iuſtitiæ: de quo loquitur Vlpianus, Inſtitu. lib. 1. dicens: Iuſtitia eſt conſtans, & perpetua voluntas, ius ſuum vnicuique tribuendi, Cicero 2. in Philip. quando dicit: Ius poſtulas: ſed quid ad rẽ plus ille poterat, &c. vbi ius, pro iuſto, accipitur. Idem etiam contingit apud plures alios, ꝓbatos autores, vt eſt videre apud Theſaurum linguæ Latinæ, verbo ius. B

Ad argum.

Et ad argumentum Buridani reſpondetur cum D. Tho. in ſolutione ad 1. quod hoc nomen, ius, plura ſignificat, inter quæ non infimum locum tenet ea ſignificatio, quia ius, pro iuſto per iuſtitiam effecto, accipitur. Quin potiùs dicit, quod quemadmodum nomen Medicinæ primò fuit impoſitum ad ſignificandum remedium quod præſtatur infirmo ad ſanandum, & indè fuit tranſlatum nomen ad ſignificandam artem, qua hoc fit: ita etiam nomen, ius, primò fuit impoſitum ad ſignificandum ipſam rem iuſtam, & inde deriuatum ad artem, qua cognoſcitur quid ſit iuſtum, & vlterius ad ſignificandum locum, in quo ius redditur, in qua ſignificatione dicitur quis in iure comparere. De hoc etiam nos ſuprà diximus, cum de ſignificatione huius vocis, ius, ageremus. C

Dubium.

Sed dubium eſt, pro quo ſupponat, ius, ſiue iuſtũ, quod dicimus eſſe obiectum iuſtitiæ. Et eſt quærere vtrùm ſupponat pro ipſa operatione exteriori iuſta, qua vnicuique quod ſuum eſt, redditur: an verò pro æquitate, quæ reſultat, & fit ex illa operatione. Ad

Nota.

cuius explicationem eſt aduertendum, quòd operatio, qua fit æqualitas, dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo in executione: altero modo in intẽtione, hoc eſt, ſecundũ ſpeciem. Primo modo operatio non eſt obiectum iuſtitiæ, ſed effectus: ſecundo autẽ modo, eſt obiectum. Nam totum hoc, quod eſt reſtituere Petro centum, accipitur à iuſtitia tanquam eius obiectum, vt author eſt D. Thom. articulo ſequenti, & 1. 2. q. 20. art. 1. ad primum, vbi dicit, quod operatio exterior conſiderata ſecundum ſpeciem, & in generali, eſt obiectum interioris operationis, licèt poſita in executione ſit effectus: & ſic conſtat, quòd æqualitas, ſeu iuſtum, quod remanet poſt operationem iuſtitiæ, eſt illius obiectum. Sed eſt aduertendum, quòd ad hoc, vt illa æqualitas ſit iuſtũ, & obiectũ iuſtitiæ, requiritur, quòd ſit debita. Siquis enim dat Epiſcopo centum gratis, & ipſe poſteà conferat beneficium, dato quod ſit inter illos æquale, non tamen eſt iuſtum obiectum iuſtitiæ: quia illud æquale non erat debitum. Et hæc dicta ſufficiant de toto iſto articulo.

ARTICVLVS II.

Vtrum ius conuenienter diuidatur in ius naturale, & ius poſitiuum.

In q. 60. ar. 5. cor. & 1. 2. q. 95. art. 4. cor. Et. 5. Eth. leg. 12. fin. 1.

AD Secũdum ſic proceditur. Videtur quod ius non conuenienter diuidatur in ius naturale, & ius poſitiuum. Illud enim quod eſt naturale, eſt mutabile, & idẽ eſt apud omnes. Nõ autem inuenitur in rebus humanis aliquid tale, quia omnes regulæ iuris humani, in aliquibus caſibus deficiunt, nec habent ſuam virtutem vbique, ergo non eſt aliquod ius naturale.

2. Præterea, Illud dicitur eſſe poſitiuum, quòd ex voluntate humana procedit. Sed non ideo aliquid eſt iuſtum, quia à voluntate humana procedit, alioquin voluntas hominis iniuſta eſſe non poſſet. Ergò cum iuſtum ſit idem quod ius, videtur, quòd nullum ſit ius poſitiuum.

3. Præterea, Ius diuinum non eſt ius naturale, cum excedat naturam humanam. Similiter etiam non eſt ius poſitiuum, quia non innititur authoritati humanæ, ſed authoritati diuinæ, ergo inconuenienter diuiditur ius, per naturale, & poſitiuum.

*Sed contra eſt, quod Philoſophus * dicit in quinto Ethic. quòd politici iuſti, hoc quidem naturale eſt, hoc autem legale, id eſt, lege poſitum.* Lib. 5. Eth. cap. 7. inter princ. to. 5.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum * eſt, ius ſiue iuſtum, eſt aliquod opus adæquatum alteri, ſecundum aliquem æqualitatis modum. Dupliciter autem poteſt alicui homini eſſe aliquid adæquatum. Vno quidem modo ex ipſa natura rei, putà cum aliquis tãtum dat, vt tantundem recipiat, & hoc vocatur ius naturale. Alio modo aliquid eſt adæquatum vel commenſuratum alteri ex condicto, ſiue ex cõmuni placito, quando ſcilicet aliquis reputat ſe contentum, ſi tantum accipiat. Quod quidem poteſt fieri dupliciter. Vno modo per aliquod priuatum condictum, ſicut quod firmatur aliquo pacto inter priuatas perſonas. Alio modo ex condicto publico, putà cum totus populus conſentit, quòd aliquid habeatur quaſi adæquatum, & cõmenſuratum alteri, vel cum hoc ordinat princeps, qui curam populi habet, & eius perſonam gerit, & hoc dicitur ius poſitiuum.* Art. præce.

Ad primum ergo dicendum, quòd illud quod eſt naturale, habens naturam immutabilem, oportet quòd ſit ſemper & vbique tale. Natura autem hominis eſt mutabilis, & ideò id quod naturale eſt homini, poteſt aliquando deficere. Sicut naturalem æqualitatem habet, vt deponenti depoſitum reddatur. Et ſi ita eſſet, quod natura humana ſemper eſſet recta, hoc eſſet ſemper ſeruandum. Sed quia quandoque contingit, quòd voluntas hominis deprauatur, eſt aliquis caſus in quo depoſitum non eſt reddendum, ne homo peruerſam voluntatem habens, malè eo vtatur, vt putà, ſi furioſus, vel hoſtis Reipublic. arma depoſita repoſcat. D

*Ad ſecundum dicendum, quòd voluntas humana ex communi condicto poteſt aliquid facere iuſtum, in his, quæ ſecundum ſe non habent aliquam repugnantiam ad naturalem iuſtitiam, & in his habet locum ius poſitiuum. Vnde * Philoſophus dicit in 5. Ethic. quod legale iuſtum eſt, quod ex principio quidem nihil differt ſic, vel aliter: quando autem ponitur, differt. Sed ſi aliquid de ſe repugnantiam habeat ad ius naturale, non poteſt voluntate humana fieri iuſtum: putà ſi ſtatuatur, quòd liceat furari, vel adulterium committere. E Vnde dicitur Iſaiæ 10. Væ qui condunt leges iniquas.* Lib. 5. cap. 7. in princ. tom. 5.

Ad tertium dicendum, quòd ius diuinum dicitur quod diuinitus promulgatur. Et hoc quidem partim eſt de his, quæ ſunt naturaliter iuſta, ſed tamen eorum iuſtitia homines latet: Partim autem de his quæ ſiunt iuſta inſtitutione diuina. Vndè etiam ius diuinum per hæc duo diſtingui poteſt, ſicut & ius humanum, ſunt enim in lege diuina quædam præcepta, quia bona, & prohibita, quia mala. Quædam vero bona, quia præcepta, & mala, quia prohibita.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultaté rñdet D. Tho. vnica concluſione affirmatiua. Et probatur: Ius, ſiue iuſtum, eſt opus alteri ſecundum aliquem æqualitatis modum adæquatum; ſed hmôi adæquatio poteſt contingere dupliciter, vno modo ex natura rei, vt cum quis tantum dat, vt tantundem recipiat, quod pertinet ad ius naturæ: alio modo ex condicto, ſeu ex communi beneplacito: vt cum quis reputat ſe cõtentum, ſi tantum recipiat, quid pertinet ad ius poſitiuum, ſiue id fiat per aliquod priuatum condictum inter priuatas perſonas firmatum, ſiue ex condicto publico firmato per legem, cui omnis populus conſentit, ergo ius conuenienter diuiditur in ius naturale, & poſitiuum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Nota 1. PRo explicatione huius articuli eſt aduertẽdũ primò, ꝙ vt cõſtat, ex articulo præcedẽti, ius aliqñ accipitur pro lege, aliquãdo pro ęqualitate: ſed quocunq; ſumatur, eſt verum dicere, quod lex, ſiue æqualitas, alia eſt naturalis, alia poſitiua.

Nota. 2. Secundò eſt aduertendũ, qđ ius, qđ hic diuiditur, poteſt accipi dupliciter: vno mõ ſtrictè pro eo iuſto, ad qđ terminat iuſtitia, q̃ eſt peculiaris virtus moralis: alio mõ latiſſimè pro iuſto, ad quodcunq; genus virtutis pertinente. Quemadmodum. n. iuſtitia aliqñ accipitur largè, pro quacũq; virtute, aliqñ autẽ ſtrictè, pro ſpeciali virtute, vt diximus articulo primo huius quæſtionis: ita etiã ius, ſiue iuſtum, eſt duplex, & de quocunque illorum poteſt præſens quæſtio intelligi, & quamuis D. Thom. hic peculiariter loquatur de iuſto ſtrictè conſiderato, vt ex verbis ipſius in initio articuli, & infrà, q. 60. artic. 5. videre licet. Nos tamẽ in præſenti, de iuſto, ſiue iure generaliter dicto, loquemur, quia quantum attinet ad diuiſionem in hoc articulo poſitam, eadem eſt vtriuſque ratio.

Nota. 3. Tertiò eſt aduertendũ, quòd Iuriſtę diuidunt ius, in tria membra, ſcilicet in ius naturale, poſitiuũ, & ius gentiũ, vt eſt videre apud Vlpian. l. 1. ff. de iuſt. & iure. & apud Gra. in Decre. d. 1. c. ius. Sed immeritò id faciunt. Ius enim gentium ad ius poſitiuum pertinet, vt docet D. Thom. artic. ſequenti.

Dubium. His cõſtitutis eſt prima difficultas, quidnã ſit ius naturale. Vlpianus loco citato, dicit eſſe, ꝙ natura omnia animantiã docuit, vt maris & fœminę coniunctio, & procreatio prolis. Ad idem facit Gratian. d. 1. c. ius naturale. Verũ hæc diffinitio non eſt bona; colere enim Deum, & honorare parentes, ſunt de iure naturæ: & tamen hæc non docuit natura omnia animantia: bruta enim, nec colunt Deum, nec venerantur parentes. Pręterquam quod etiam D. Thom. 1. 2. q. 91. artic. 2. ad 3. dicit, in brutis legem nõ inueniri, niſi metaphoricè.

Ius naturale quid ſit. Diffinitio recta iuris naturalis eſt, quam tradit Cicero in libris de legibus, & de inuentione, dicens, eſſe id, quod nõ opinio aliqua, ſed vis quædam innata nobis inſeruit. De quo loquitur Paul. ad Rom. 2. cum dicit: Gentes, quæ legẽ non habẽt (nempe poſitiuam) naturaliter, quæ legis ſunt, faciunt, habentes opus legis ſcriptum in frõtibus ſuis. Eãdem etiam diffinitionem ponit Ariſt. 5. Eth. c. 7. dicens: ius naturale eſſe, quod vbique eãdem vim habet: ius verò legale, ſeu poſitiuũ, ꝙ à principio nihil refert, ſic vel ſic fiat: ſed cõſtituta legẽ multũ refert. De hoc iure naturali interpretantur multi illud Pſal. 4. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. Quaſi dicat Propheta, lumen naturale eſſe, ꝙ hominibus bona oſtẽdit.

Egregia explicatio. Pſalm. 4. Sed fallũtur profectò, quia de nulla re minus agit Dauid eo in loco quam de naturali cognitione, quam vel iuſti, vel iniuſti habent:

A Sed nomine luminis vultus Domini, ibi ſignificatur præſens, & magnum Dei contra hoſtes auxiliũ. Agebat. n. Propheta eo in Pſalmo de ſua fuga à regno, filio Abſalone perſequente. Et inter alia acerba, quę commemorat, ſuorum & militũ voces ponit, de propria ſalute deſperantiũ, & dicit: Multi, id eſt, magna pars meorũ militũ de victoria deſperantes, dicebãt, quis oſtẽdit nobis bona, hoc eſt, eripiet nos à præſẽti periculo. Quibus regius vates de Domino confeſſus, tale reſpõſum oppoſuit: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, hoc eſt, vt ſignũ atque vexillum eſt eleuatum lumen vultus Domini, quod in diuinis literis, non niſi fauorem diuinum ſignificat (ea. n. eſt vis vocis Hebrææ ſignum: tanquã ſi dicat: Quamuis & vos, ò milites, diffidatis de mea ſalute;)
B ego tamen fiſus ſum, quòd Dominus in hoc bello ſuum vexillum eſt oſtenſurus, noſque ſua ope ſubleuaturus. Et quãdo dicit (ſignatum eſt) &, dediſti lętitiam, præterito vtitur pro futuro, vt hac ratiõne ſuę ſpei erga Deũ firmitatẽ oſtendat, qua de futura victoria, tanquam de præterita lætatur. Ex dictis conuincitur duplex error: Vnus antiquiſſimus, aſſerentium, nullũ eſſe ius naturæ, ſed id eſſe iuſtum, quod vnicuique iuſtũ videtur. De quo videndus eſt Ariſ. 1. Eth. cap. 3. & 4. Meta. tex. 22. & 5. Ethi. cap. 7. & D. Auguſt. lib. 3. de Doct. Chriſt. c. 14. **Duplex error de iure.** Alter hęreticorũ huius temporis, negãtium eſſe aliquod ius poſitiuũ. In quo errore fuit Ioannes VuicKleff, & Martinus Lutherus, vt referũt Ioãnes Cochleus in vita Lutheri, & Carolus V. Imperator, in quodam publico edi-
C cto facto anno Domini 1521. Eoq; temeritatis peruenit Martinus Lutherus, vt publico igne cõbuſſerit multos libros iuris Canonici, bullaſq; Pontificũ peiora facturus Iuri Ciuili, niſi magis timuiſſet ſæculi gladium, quã Põtificis excõmunicationem. **Ingens temeritas Lutheri.** De hoc errore, videndus eſt Roffenſis, artic. 27. & 37. cõtra Lutherum, & Soto, lib. 1. de Iuſt. & iure q. 6. ar. 4. eiuſque impugnatio propriè pertinet ad 1. 2. q. 95. & 96.

Dubium. Secundum dubium circa iſtũ articulum eſt, vtrũ ius naturale ſit idẽ apud omnes. Ad cuius explicationem eſt aduertendũ, primò, quòd titulus huius quęſtionis poteſt habere duplicẽ ſenſum. Primus eſt, vtrùm omnes homines habeant & cognoſcant eadẽ
D præcepta naturalia. Secundus, vtrũ id, quod à natura præceptũ eſt, ſemper, & in omni euẽtu ſit iuſtum, & in vtroq; ſenſu in præſenti diſputatur difficultas. Secundo eſt aduertendũ, quod inter præcepta legis naturæ, quædã ſunt generalia, & quaſi prima principia, vt bonum eſt faciendum, malum eſt fugiendũ, quod tibi nõ vis fieri, alteri ne feceris: alia verò sũt, quæ ex his principijs deducũtur euidenter. Et inter hæc adhuc eſt diſcrimen: nã quædam facili negotio deducuntur: alia verò magna cum difficultate, & poſt diuturnum laborẽ. His poſitis ſit prima concluſio. **1. Concluſ. Lex naturalis quantũ ad principia, eſt eadem apud omnes.** Lex naturalis quantum ad prima principia, eſt eadẽ apud oẽs: non ſolum quantũ ad cognitionem, ſed etiam quantum ad rectitudinem: quòd eſt dicere, ꝙ prima principia legis naturæ ab omnibus co-
E gnoſcuntur, & in omni euentu, & ſemper ſunt iuſta. Probatur: Prima principia practica, quantũ ad hoc, ſunt ſimilia principijs ſpeculatiuis: ſed prima principia ſpeculatiua ſemper, & vbiq; ſunt vera, & ab omnibus lumine naturali ſufficienter cognoſcuntur: ergo & prima principia practica ſemper & in omni euentu ſunt iuſta, & omnibus nota. Et confirmatur: Nullus eſſe poteſt adeò barbarus, vt prima principia practica ignoret: ergo lex naturalis quantum ad illa, eſt vna apud omnes.

2. Concluſ. Lex naturalis quãtum ad conclu- Secunda concluſio: Hæc lex naturalis quantũ ad concluſiones, quę deducuntur ex primis principijs, licèt vt in plurimum ſit recta, & iuſta apud omnes, nõ tamẽ ſemper. Et eſt dicere, quòd iudicia, quæ ex

ſiones, non ſemper eſt recta, & iuſta.

primis principijs deducuntur non ſemper ſunt iuſta & recta apud omnes: & ſic lex naturalis ſecundum illa non eſt eadem ſemper apud omnes, quantum ad rectitudinem. Probatur: Iuſtum, & rectum in operabilibus ſumitur non ſolũ ex obiecto operationis, ſed etiam ex omnibus circunſtantijs, quæ in particulari cõcurrunt: ſed fieri poteſt, vt eadẽ operatio, quæ ſecundum ſe & ſimpliciter conſiderata erat iuſta, & recta, & à lege præcepta, cõſiderata in particulari, propter aliquas circunſtãtias ſit praua, ergo & fieri poterit, vt præceptum naturæ, ꝙ ſecundum ſe erat iuſtum, in particulari ſit prauum pp aliquã circunſtantiam. Quod & hoc exemplo declaratur. Nã ex hoc principio: Quod tibi nõ vis fieri, alteri ne feceris, ſtatim neceſſariò ſequitur, alienum nec eſſe accipiendum, nec retinendum inuito dño rationabiliter. Et ex hac concluſione rurſus infertur, depoſitum eſſe reſtituendum, quod quidem præceptum, vt in plurimum rectum eſt, & iuſtum. Sed ſi eueniat, quod Dñs depoſiti in perniciem propriam, vel reipublicę velit vti depoſito, ratione illius circunſtantiæ, id, ꝙ natura ſua erat rectum, efficitur malũ: & ſic patet ꝙ iudicia practica deducta ex primis principijs, non ſemper & in omni euentu ſunt iuſta. Ex quo infertur, eſſe valdè facilè errare in diſcurſu practico, in quo ex principijs vniuerſalibus deducuntur cõcluſiones ad res particulares operandas. Nam cum ad ſtatuẽdum quid in particulari vt ſit bonũ, oporteat conſiderare omnes circunſtãtias, & noſter intellectus difficulter poſſit attendere ad plura, fit, vt in ſuo diſcurſu & ratiocinatione ſæpè ſæpiùs erret.

Errare in diſcurſu practico, eſt valdè facile.

3. Concluſ. Lex naturalis quãtum ad cõcluſiones, nõ ſemper eſt nota omnibus.

Tertia cõcluſio. Lex naturalis quãtum ad concluſiones, quæ deducuntur ex primis principijs, nõ ſemper eſt oĩbus nota. Et eſt dicere, qđ non oẽs hoĩes cognoſcunt eadẽ præcepta naturalia; ſi loquamur de præceptis, quæ ex primis principijs deducũtur, Probatur. Multi hoĩes pp ingenij imbecillitatẽ nequeũt intelligere neceſſitatem illationis: alij verò pp multas circunſtantias, ad quas attẽdere oportet, aſſequi nequeunt quid ſit rectum: ergo lex naturalis, quantum ad concluſiones, non eſt ſemper omnibus nota. Item idem probatur ex differentia, quæ eſt inter intellectum practicum, & ſpeculatiuum. Nam intellectus ſpeculatiuus, quia verſat circa neceſſaria, quæ aliter ſe habere non poſſunt, eandem veritatem, quã intuetur in principijs, reperit in cõcluſionibus abſq; aliquo defectu. Cæterum intellectus practicus, quia ex principijs neceſſarijs diſcurrit ad cõtingentia, & particularia, circa quæ actiones humanæ verſantur, fit, vt in illis defectus contingere poſſit, tam ex parte rectitudinis, quam ex parte cognitionis.

Corollarium.

Ex dictis infertur, eſſe quædam præcepta legis naturæ, quæ nulla ratione iniuſta eſſe poſſunt, nec ab aliquo ignorari; quàle eſt illud qđ tibi non vis, fieri &c. Et quantũ ad hæc, lex naturalis ſemper eſt eadẽ apud oẽs, tam quo ad cognitionẽ, quam quo ad rectitudinem. Alia verò ſunt, quæ licet, vt in plurimũ, ſint iuſta, & ab oĩbus cognoſcantur, tñ in caſu particulari iniuſta eſſe poſsũt, & ab hominibus ignorari. Qualia ſunt illa; quæ ex principijs primis deducuntur, inter quę quidem illa, quæ magis diſtat à primis principijs facilius iniuſta eſſe poſſunt, & ab hominibus neſciri. Et quantum ad hæc lex naturalis non eſt eadem ſemper apud omnes, nec quantum ad cognitionem, nec quantum ad rectitudinem, vt diximus.

Aliud eſt legẽ mutari, aliud perfici.

Et ſi quis quærat, vtrum ius naturæ poſſit mutari, aduertendum eſt pro ſolutione, aliud eſſe legem mutari, aliud verò perfici. Mutatur enim propriè, cum abrogatur, aut ex iuſta, fit iniuſta, perficitur verò, cũ ex adiunctis rebus additis efficitur honeſtior.

1. dictum.

Quo ſuppoſito, dico primò, quòd lex naturæ, quo ad vtraq; præcepta, poteſt perfici, vt autor eſt D. Th. 1.2.q.94.ar.5. perficitur enim tam per legem humanam, quam ſupernaturalem; nam lex humana ſtatuit graues pęnas in trãſgreſſores legis naturæ, & ſic addit maiorẽ vim coerciuam. Item lex ſupernaturalis multis in locis præcepta naturalia hominum vitijs obſcurata, illuſtrat, vt eſt videre apud Matthæum cap. 5. & etiam vocat eam in altiorem finem, quam habet lex naturalis, & ſic cõſtat, quod illam perficit.

2. dictum.

Dico ſecũdò, quod lex naturalis, quantum ad prima p̃cepta propriè mutari nõ pòt, benè tñ quo ad ſecunda: quia illa iniuſta eſſe non pñt: benè tñ hæc, vt ſtatim dicebã. Quamuis propriè loquẽdo, hæc mutatio nõ tam fit in lege, quã in rebus ipſis. Veritas. n. illius pręcepti, depoſitũ reddendũ eſt, nõ mutatur, niſi mutatis rebus, ex quarũ mutatione cõtraria naſcitur veritas. Ita aſſerit Ariſt. 5. Ethic. c. 7. Vbi dicit, qđ ius naturæ immutabile eſt; ſicut ignis, qui vbique vrit. Quod de primis p̃ceptis eſt intelligẽdũ. Nã de ſecundis ſubdit ſtatim, mutari poſſe, nõ q de quo ad Deos, qui immutabiles ſunt, ſed quo ad nos, q mutari poſſumus. Quibus verbis apertè ſignificat, mutationem in præceptis naturalibus oriri ex rerum mutatione.

Circa ius poſitiuum. Nota. 1.

Circa ius poſitiuum, ſuppoſito tanquam certo, in republica, tam eccleſiaſtica, q̃ ſæculari eſſe poteſtatẽ condendi ius poſitiuum obligans in conſcientia, vt diffinitũ eſt in concilio Viennenſi, & habetur in Clementina; At noſtrũ, de hæreticis, & in Cõſtantienſi, de quo eſt videndus Soto, lib. 1. de Iuſtitia, q. 6. art. 4. & D. Th. 1.2. q. 96. ar. 4. Aduertendũ eſt primò, ꝙ iuſtum poſitiuum, ſiue humanum, ſiue diuinum, ẽt pòt terminare actũ iuſtitiæ virtutis; vnde violatio iuris poſitiui erit iniuſtitia, & contra ius naturę. Qui enim vendit triticũ pluris, quã taxatum eſt lege humana, proculdubio cõmittit furtum, & peccat cõtra ius naturæ. Et ſi quis argumẽtetur: Nam ex hoc ſequi vr, qđ qui comedit carnes in quadrageſima, peccat contra ius naturæ, & ſic nullum peccatum erit cõtra ius poſitiuum. Rñdetur, verum eſſe, ꝙ qui peccat cõtra ius poſitiuum, peccat ẽt contra ius naturæ, à quo ius poſitiuum deriuatur, vt auctor eſt D. Tho. 1.2. q. 95. art. 2. cũ hoc tñ ſtat, qđ quædam peccata dñr contra ius poſitiuum, ex eo ſolũ, qđ immediatè ſunt contra legem aliquã poſitiuã: nam mediatè ẽt ſunt contra ius naturæ, alia verò peccata dñr ſimpliciter contra ius naturæ, quia immediatè pugnãt cũ iure naturali.

Nota. 2.

Secundò eſt aduertendum, ꝙ vt conſtat ex D. Th. in hoc art. ex triplici capite pòt prouenire, qđ aliquid dicatur ius, ſeu iuſtum humanum. Primò, ex peculiari condicto, ſeu beneplacito inter duos homines, vt in emptionibus, & venditionibus, & in ſatisfactione iniuriarum: quæ oĩa inter duos geruntur. Secũdò ex peculiari conſenſu populi; vt cum cõiter conſentit populus, quod panis, vinũ, & oleum, tanti, vel tanti vendatur. Tertiò, ex lege, quæ aliqñ determinat pretium: vt in tritico. Et eſt differentia inter hæc tria. Nam in primis duobus iuſtis, iuſtum non conſiſtit in indiuiſibili: ſed parum plus minuſve dicetur iuſtũ; vt cum quis vẽdit domum, aut equum &c. At verò, tertium iuſtum, cõſiſtit in indiuiſibili: vnde ſi tranſgrediatur, erit iniuſtum: vt qui vendit triticum pluris, q taxatum eſt, facit iniuſtũ, & tenetur reſtituere totum id, quod accipit ſupra iuſtum quod taxatum erat.

Nota. 3. Ius naturæ & poſitiuũ differunt in multis.

Tertiò eſt aduertendũ, quod ius naturæ, & poſitiuum in multis differũt. Primo ex parte cauſę efficiẽtis; nam cauſa efficiẽs iuris naturalis, eſt Deus, cauſa verò efficiẽs iuris poſitiui humani (de poſitiuo enim humano loquimur, & nõ de poſitiuo diuino) eſt homo. Secũdò differũt ex parte cauſę formalis, ſeu exẽplaris: nã exẽplar iuris naturalis eſt lumen naturalis rõnis: exẽplar verò & regula iuris humani, eſt ipſum ius naturæ: in tm̃ enim ius humanum eſt rectum, in quantũ conſonat iuri naturæ. Tertiò differũt ex parte obligationis; quia ius naturæ obligat oẽs, & ſemper, eſtq; immutabile: at verò ius poſitiuũ, nec obligat

rgat omnes, nec ſemper, & eſt mutabile. Quando autem dicimus, ius poſitiuum obligare oēs, & ſemper, & eſſe inuariabile, eſt intelligendum, quārum ad prima principia: nam de ſecundis præceptis iam diximus in hoc articulo, eſſe variabilia ex peculiaribus circunſtantijs: quamuis regulariter loquendo, ſemper, & omnes obligent. Quartò, differūt in eo, quod, vt aliquid ſit ius naturæ, neceſſarium eſt, quod per bonam & euidentem conſequentiam deducatur ex primis principijs practicis: at verò ius poſitiuum nō deducitur per bonam & euidentem conſequētiam ex iure naturali, ſed eſt conſonum illi. Vt v.g. ius naturale dictat ſceleratos eſſe puniendos; ex quo per bonam conſequentiam deducitur, quòd latrones & hæretici ſunt puniēdi: & ſic hæc ſunt de iure naturę. B Cæterum q̄ hæretici cōburantur, & latrones ſuſpendantur, non ſequitur per bonam conſequentiam ex lege naturæ, ſed ſunt conſona illi, & ſic pertinent ad ius humanū. Et hæc dicta ſint de toto iſto articulo.

ARTICVLVS III.

Vtrùm ius gentium ſit idem cum iure naturali.

2.2.q.57. articu.4. ad primum, & 5. Ethic. lec. 12. fin.
In digeſto. vet. lib. 1. titul. 1. lec. 9.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur quod ius gentium ſit idem cum iure naturali. Non enim omnes homines conueniunt, niſi in eo quod eſt eis naturale. Sed in iure gentium omnes homines conueniunt. Dicit † enim Iuriſconſultus, quòd ius gentium eſt, quo gentes humanæ vtuntur, ergo ius gentium eſt ius naturale. C

2. Præterea, Seruitus inter homines eſt naturalis: quidam enim ſunt naturaliter ſerui, vt Philoſophus † probat in primo Polit. Sed ſeruitutes pertinēt ad ius gentiū, vt Iſidor. † dicit, ergo ius gētiū eſt ius naturale.

Lib. 1. Poli. c. 3. & 4. to mo 5.
Lib. 5. Etymol. cap. 6.
Ar. præced.

3. Præterea, Ius vt dictum † eſt, diuiditur per ius naturale, & poſitiuum, ſed ius gentium non eſt ius poſitiuum. Non enim omnes gētes unquam cōuenerunt: vt ex communi condicto aliquid ſtatuerent, ergo ius gentium eſt ius naturale.

Lib. 5. Etymol. cap. 4. in prin.

Sed contra eſt quod Iſido. † dicit, quòd ius aut naturale eſt, aut ciuile, aut gentium: & ita ius gentium diſtinguitur à iure naturali.

Ar. præced.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut † dictum eſt, ius, ſiue iuſtum naturale eſt, quòd ex ſui natura eſt adæquatum vel commenſuratum alteri. Hoc autem poteſt contingere dupliciter. Vno modo, ſecundum abſolutam ſui conſiderationem: ſicut maſculus ex ſui ratione habet commenſurationem ad fœminam vt ex ea generet, & parens ad filium, vt eum nutriat. Alio modo aliquid eſt naturaliter alteri commenſuratum, non ſecundum abſolutam ſui rationem, ſed ſecūdum aliquid, quod ex ipſo ſequitur, putà, proprietas poſſeſſionum. Si enim conſideretur iſte ager abſolutè, non habet vnde magis ſit huius, quàm illius. Sed ſi cōſideretur per reſpectum ad opportunitatem colēdi, & ad pacificum vſum agri, ſecundū hoc habet quandā cōmēſurationē ad hoc quod ſit vnius, & non alterius: vt patet † per Philoſophum in 2. Poli. abſolutè autem apprehendere aliquid, non ſolum conuenit homini, ſed etiam alijs animalibus: & ideò ius quod dicitur naturale, ſecundum primum modum, cōmune eſt nobis & alijs animalibus. A iure autem naturali, ſic dicto, recedit ius gentium, vt Iuriſconſultus dicit: quia illud omnibus animalibus, hoc ſolum hominibus inter ſe commune eſt. Cōſiderare autem aliquid, comparando ad id, quod ex ipſo ſequitur, eſt proprium rationis. Et ideò hoc idem eſt naturale homini ſecūdum rationem naturalem, quæ hoc dictat. Et ideò A *dicit † Caius Iuriſconſultus. Quòd naturalis ratio inter omnes homines conſtituit id, quod apud omnes gentes cuſtoditur: vocaturque ius gentium. Et per hoc patet reſponſio ad primum.*

Lib. 1. c. 3. tom. 5.
In digeſto vet. lib. 1. titul. 1. leg. 9.

Ad ſecundum dicendum, quòd hunc hominem eſſe ſeruum, abſolutè conſiderando, magis quàm alium, nō habet rationem naturalem, ſed ſolum ſecundum aliquam vtilitatem conſequentem: in quantum vtile eſt huic, quòd regatur à ſapientiori: & illi, quòd ad hoc iuuetur, vt dicitur in primo † Polit. Et ideò ſeruitus pertinens ad ius gentium, eſt naturalis ſecundo modo, ſed non primo modo.

Lib. 1. c. 3. in fine, pręcipuè to. 5.

Ad tertium dicendum, quòd quia ea quæ ſunt iuris gentium, naturalis ratio dictat, putà ex propinquo habentia æquitatem: inde eſt quòd non indigēt aliqua ſpeciali inſtitutione; ſed ipſa naturalis ratio ea inſtituit, vt dictum † eſt in authoritate inducta.

Art. 1. & in fi. cor. ar.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, iuſtum naturale eſſe, quod ex ſui natura eſt adæquatum; vel commenſuratum alteri; & quod hæc commenſuratio poteſt contingere dupliciter; vno modo abſolutè, alio modo in ordine ad aliquem finem, reſpondet D. Thom. ad difficultatem vnica concluſione, quæ ex verbis ipſius colligitur, & eſt talis. Ius gentium non eſt idem ſimpliciter, quod ius naturale. Probatur: Id dicitur eſſe de iure naturæ, quod ex natura ſua abſolutè eſt commenſuratum: & id dicitur de iure gentiū, quod eſt adæquatum ex natura ſua non abſolutè, ſed in ordine ad aliquem finem: ergo ius gentium non eſt idem ſimpliciter, quod ius naturale.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRæcipua difficultas circa iſtum articulū eſt, an ius gentium pertineat ad ius naturale, vel ad poſitiuum: Et quidem quòd pertineat ad ius naturale, probatur multis & validiſſimis argumentis. Primò, Id, quod colligitur ex principijs naturæ per bonā & euidentem conſequentiam, pertinet ad ius naturale; & cōtinetur ſub illo, vt diximus articulo præcedēti: D ſed ius gentium colligitur ex principijs naturæ per bonam, & euidentem conſequentiam, ergo pertinet ad illud. Conſequentia cū maiori eſt nota: & minor ꝓbatur: Hęc ſunt principia iuris naturalis: Agri ſunt diligenter colēdi: & pax & tranquillitas Reipublicę eſt ſeruanda: ſed ex his principijs in bona cōſequentia infertur, quod ne agri ſegniter colantur, aut pax & tranquillitas Reipublicæ perturbetur, rerum diuiſio ſit facienda, quæ ſecundū oēs, eſt de iure gētium: ergo ius gentium colligitur ex principijs naturæ, atque ex conſequenti eſt idem cum iure naturali.

Dubium.
Primum argumētum.

Secundò ſic argumentor: Eodem præcepto, & iure, quo præcipitur finis, præcipiuntur & media neceſſaria ad talis finis conſequutionem, vt verbi gratia, quia iure naturæ tenemur cōſeruare vitam; eo- E dem etiam iure tenemur ſumere cibum neceſſariū ad vitæ conſeruationem, ſed ius gentium eſt neceſſarium ad conſeruationem iuris naturalis, & ordinatur ad illud: ergo ius gentiū pertinet ad ius naturæ.

Secundum argumentum.

Tertiò. Si ius gentium pertineret ad ius poſitiuū, ſequeretur, quòd poſſet à principe vel à Republicā abrogari: ius enim poſitiuum pendet ex beneplacito & voluntate Principis; atq; ex conſequenti, ſi modo Philippus rex Hiſpaniæ abrogaret ius de diuiſione rerum, & dominiorum, omnia poſſiderentur in communi: conſequens autem eſt abſurdum, ergò dicendum eſt, quòd ius gentium pertinet ad ius naturæ, ſuper qđ nulla poteſt cadere abrogatio, vel diſ-

Tertium argumētum.

Confirmatio. penſatio. Et confirmatur: Nam in l. veluti. ff. de iuſtitia, & iure, dicit Pomponius, religionem erga Deū, & vt parentibus, & patriæ pareamus, eſſe de iure gentium, & in l. vt vim, dicit Florentinus, iniuriam propulſare ad idem ſpectare ius: ſed hęc ſunt de iure naturæ, nam præceptum religionis & honorandi parentes, continetur in Decalogo, in quo, non niſi præcepta iuris naturæ ponuntur, & ſic omnia ſunt indiſpenſabilia, vt autor eſt D. Thom. 1. 2. q. 100. art. 8. & propulſatio iniuriarum eſt cōcluſio illius principij; Vnaquæque res appetit ſe conſeruare: ergo ius gentium eſt idem cum naturali. In contrarium tamen eſt: Nam D. Iſidorus lib. 5. Etym. c. 4. & refertur in Decretis d. 1. cap. ius autem, dicit. Ius aut naturale eſt, aut ciuile, aut gentium, quibus verbis, vt conſtat, ius gentium diſtinguit à naturali.

Iuris prudētes varij. In hac difficultate non ſolum iuris prudentes varij ſunt, confundentes interdum ius gentium cum naturali, & interdum diſtinguentes: ſed nec etiam D. Tho. ſibi ſatis conſtat: Nam in hoc articulo videtur ſignificare ius gentium pertinere ad ius naturale: ſuppoſito enim, quod ius naturæ eſt illud, quod ex natura ſua eſt commenſuratum, & quod hoc poteſt contingere, vel ſecundum abſolutam conſiderationem, vel in ordine ad aliquem finem, dicit ius gentium eſſe id, quod non abſolutè ſed in ordine ad aliquem finem ex natura ſua eſt commenſuratum; quibus verbis apertè ſignificatur, ius gentium pertinere ad ius naturæ, cum tamen 1. 2. q. 95. art. 4. ius poſitiuum diuidatur in ius gentium, & ciuile.

Sententia Soti. Soto lib. 1. de iuſtitia & iure q. 5. art. 4. hac ratione diſtinguit inter ius naturale, & ius gentium. Dicit enim, quòd prima principia practica, quæ homines ſine diſcurſu cognoſcunt, quia à natura ſunt indita mentibus noſtris, vt, bona ſunt agenda, & mala fugienda. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, &c. propriè conſtituunt ius naturæ; concluſiones verò inde deductæ, pertinent ad ius gentium. Cæterum

Impugnatur Soto. hæc ſententia vera eſſe non poteſt: nam ex ea ſequitur, omnia præcepta Decalogi eſſe de iure gentium: ſi quidem omnia ſunt concluſiones ex primis præceptis naturalibus deductæ: quod eſt falſum. Primò, quia vt ſtatim dicemus, quæ ſunt de iure gentium, à perfecta Republica abrogari poſſunt, præcepta verò Decalogi à nulla Republica poſſunt abrogari. Secundò, quia concluſiones, quæ neceſſaria conſequentia deducuntur ex primis principijs practicis, ita habent cum illis neceſſariam connexionem, vt ſine illis rectitudo naturalis conſtare non poſſit: ex quo fit vt ſint de iure naturę ſicut & principia. Quicunque enim præcipit aliquid, eo ipſo præcipit omnia, quę cum illo habēt neceſſariam connexionem, & ſunt neceſſaria ad illud.

Prima concluſio. Quapropter hac ſententia omiſſa, vt quid in hac re dicendum ſit, explicemus, ſit prima concluſio. Ius gentiū non pertinet ad ius naturæ, ſed ad poſitiuum humanum, cuius pars eſt: Hanc concluſionem ponit D. Tho. 1. 2. q. 94. art. 5. ad 3. vbi dicit, quod ſeruitus, & diuiſio rerum, non ſunt ab ipſa natura, ſed humana ratione inuentæ. Et Cicero lib. 2. de Inuentione, c. 5. inquit, diuiſionem dominiorum, & rerum, iuri poſitiuo eſſe aſcribēdam. Sunt autem ſeruitus, & diuiſio rerum, de iure gentium, vt omnes Doctores fatentur. Sed probatur noſtra concluſio. Primò: Ea quæ pertinent ad ius naturale, ſunt intrinſecè bona, & oppoſita ſunt intrinſecè mala, etiam ante quā per leges prohibeantur, vt eſt cōmunis conſenſus Theologorum, ſed quæ ſunt de iure gentium, non ſunt intrinſecè bona, nec oppoſita eorū ſunt intrinſecè mala: ergo ius gentium nō pertinet ad ius naturę. Conſequētia cum maiori eſt nota, minor probatur. Nam diuiſio rerum, atque proprietas, non eſt adeò bona, vt oppoſitum eius, ſcilicet, communitas rerum, non

A ſit etiam bona, quin potiùs in primitiua Eccleſia omnia erant communia, & etiam nunc ſunt in religionibus approbatis. Et confirmatur: Nam in extrema neceſſitate omnia ſunt communia, vt infrà dicemus, q. 62. ex quo manifeſtè colligitur, rerum proprietatem non eſſe intrinſecè bonam. Secundò, omnia illa, & ſola pertinent ad ius naturæ, quæ aut ſunt prima principia & practica, aut ex illis deducuntur per bonam, & euidentem cōſequentiam, vt diximus articulo præcedenti: ſed quæ ſunt de iure gentium, non ſunt huiuſmodi: nam primò ſeruitus, aut diuiſio rerum non ſunt prima principia practica, vt conſtat, nec etiam deducūtur ex illis abſolutè, ſed facta quadam ſuppoſitione, vt infrà videbimus: ergo ius gentium non pertinet ad ius naturæ. Et cōfirmatur.

B Ius gentium habetur ex conſenſu, & beneplacito hominum, & non abſolutè ex dictamine naturæ: ergo non eſt ius naturale. Vltimò: Ius gentiū poteſt aboleri per legem poſitiuam, imò de facto eſt abolita rerū diuiſio apud religioſos, & ſeruitus apud Chriſtianos; ſed ius naturæ non poteſt aboleri: ergo ius gentium diſtinguitur à iure naturali.

Secunda cōcluſio. Ius gētium eſt quaſi mixtum ex naturali & ciuili. Secunda concluſio. Ius gentium eſt quaſi mixtum ex naturali, & ciuili, habetque cum vtroq; multam propinquitatem, & ſimilitudinem ratione cuius in Inſtitutis aliquādo appellatur ius naturale, & aliquā- ius ciuile. Et ita conciliantur diuerſæ locutiones in eiſdem Inſtitutis inuentæ. Sed propriè dicendum eſt, quod ius gētium pertinet ad ius poſitiuum, propter rationes poſitas in prima concluſione. Et quidem, quod ius gentium habeat ſimilitudinem cum

C iure naturali, probatur. Nam primò, ſicut ius naturale eſt commune omnibus hominibus; ita & ius gentium. Secundò: Sicut ius naturale non habetur in ſcriptis, nec inuenitur, quando, aut vbi fuerit initum, ita ius gentium neſcitur, quando, aut vbi cœperit. Tertiò: Sicut ius naturæ ad ſui promulgationem non indiget, vt homines conuocentur, ita etiam in iure gentium nō eſt neceſſarium, vt fiant hominum conuentus. Tandem: ſicut ius naturæ, vel eſt primum principium iuris naturalis, vel concluſio, quæ neceſſario per viā illationis deducitur ex primis principijs: ita etiam ius gentium eſt velut concluſio ex primis principijs deducta, quamuis conſequentia abſolutè loquendo, nō ſit neceſſaria, cum tamen ius

D ciuile non deducatur ex primis principijs per modum concluſionis, ſed per modum determinationis v. g. præcipit ius naturæ, vt malefici puniantur, & determinat ius ciuile, vt fures ſuſpendantur, & hæretici comburantur; hoc non eſt colligere cōcluſionem, ex principijs, vt fit in iure naturali, & in iure gentium: ſed in particulari determinare quæ vniuerſaliter à lege naturali præcipiūtur. Quod autem ius gentium etiam conueniat cum iure ciuili, patet: nam vtrumque poteſt per legem poſitiuam abrogari, vt infrà dicemus.

Tertia concluſio. Differentia inter ius gētium & naturale. Tertia concluſio. Inter ius gentium & ius naturę in hoc potiſſimū ſtat differentia, quod quæ ſunt de

E iure naturæ abſolutè ſequuntur ex primis principijs naturæ: at verò quæ ſunt de iure gentium non ſequuntur abſolutè, ſed facta quadam ſuppoſitione. Pro cuius cōcluſionis intelligentia eſt aduertēdum, dupliciter cōtingere poſſe, quod aliquid neceſſario deducatur ex pricipijs naturę: vno modo abſolutè, alio modo facta aliqua ſuppoſitione. Id dicitur deduci ex principijs naturę abſolutè, quod ſimpliciter eſt neceſſarium ad comparandam rectitudinem naturalem, conſiderata abſolutè hominis natura. Id verò dicitur deduci ex principijs naturæ, facta ſuppoſitione, quod quidem eſt neceſſarium ad comparandam rectitudinem naturalem, non conſiderata hominis natura abſolutè, ſed ſuppoſita tali, aut tali hominis conditione. Hoc ſuppoſito, dicitur in concluſione,

quod

quod quæ inferuntur neceſſario ex principijs naturæ, natura hominis abſolutè conſiderata, propriè pertinent ad legem naturalé, illamq; conſtituunt: at verò quæ inferuntur neceſſario ex principijs naturæ, natura hominis non abſolutè conſiderata ſed facta aliqua ſuppoſitione, pertinent ad ius gentiũ, illudq; conſtituunt; & in hoc potiſſimum dico conſiſtere differentiam inter ius gētium, & ius naturæ. Quod exemplis declaratur, & manifeſtatur. v.g. quia cōſiderata hoīs natura abſolutè, neceſſaria eſt generatio ad conſeruandam ſpecie, & ad generationem eſt neceſſaria maris & fœminæ coniunctio, quæ in hominibus fit per matrimonium perpetuum, & indiſſolubile, vt proles: & ſuſcipi, & rectè educari poſſit; hæc oīa propriè pertinent ad legē naturæ; deducuntur. n. ex principijs illius, natura hominis abſolutè conſiderata. Cæterùm ſi conſideremus homines, in quantum maiori ex parte perfidi ſunt, & bonis matrimonij abuti ſolent, hac conditione ſuppoſita, etiā eſt neceſſarium, q matrimonium fiat debita cum ſolemnitate, vnde iure gentium fuit introducta lex de matrimonijs contrahendis adhibitis teſtibus & debita cum ſolemnitate; vt ſic homines perfidiæ argui poſſent, ſi ab vxore diſcederent. Quare lex, quæ præcipit matrimonia ſolemniter contrahi, propriè pertinet ad ius gentium; deducitur enim ex principijs naturæ, non quidem abſolutè conſiderata, ſed facta aliqua ſuppoſitione.

Declaratur cōcluſio exempli.

Lex præcipiens ſolemnia matrimonij, pertinet ad ius gentium.

Item eſt aliud exemplum. Nam conſiderata hominis natura abſolutè, naturaliter commendatur pax, atque tranquillitas, & ſic hæc ſunt de iure naturali, cæterum ſi conſideremus hominem quatenus propter naturæ corruptionem ſubijcitur diuerſis affectibus, ex quibus prouenit vnumquemque diuerſis iniurijs eſſe expoſitum, neceſſe eſt, q homo per bellū eas poſſit propulſare: & cum ratio poſtulet bellum minimo cum detrimento fieri, ad quod neceſſarium eſt quod intercedat legati, qui immunes ſint ab omni iniuria, idcircò iure gētium ſtatuta eſt legatorum immunitas. Item etiā; quia bellum eſt adminiſtrandum minimo cum detrimento; iure ſimiliter gentium introductum fuit, vt victi ſeruiant victoribus.

Victi iure gentium ſeruiunt victoribus.

Tandem eſt aliud exemplum, quo idem manifeſtatur: nam quia natura hominis abſolutè conſiderata, neceſſarium eſt quod pecora alantur, & agri conſerantur, vt ſic hominibus ſuppetat cibus, fit, vt hæc omnia pertineant ad ius naturæ. Cæterum, quia poſt peccatum primi parentis natura hominis corrupta manſit, & ex conſequenti inclinata magis ad bonum proprium, quàm ad commune, idcircò neceſſarium fuit, quod agri atque poſſeſſiones diuiderentur: quare iure gentium id factum fuit, & quia rebus inter homines diuiſis, neceſſarium erat earum commutationes fieri, ad quas nummus eſt neceſſarius, idcircò ſimiliter iure gentium introductæ ſunt pecuniæ. Et ſic conſtat, quod omnia, quę pertinent ad ius gentium, deducantur ex principijs naturæ, aliqua facta ſuppoſitione: illa verò quæ pertinent ad ius naturale deducuntur ex eiſdem principijs, natura hominis abſolutè conſiderata.

Diuiſio rerum de iure gentium.

1. Corolla. Ex dictis infero primò, ius gentium eſſe medium inter naturale & ciuile, vt diximus in ſecunda concluſione. Et quia medium participat rationē vtriuſque extremi; fit, vt ius gentium partim cum naturali, partim cum ciuili cōueniat, & partim differat ab vtroque. Conuenit cum naturali in eis, quæ ſupra retulimus; & differt ab eodem in eo, quod non deducitur ex principijs naturæ, abſolutè conſideratæ, ſicut ius naturale. Conuenit autem cum iure ciuili, eo quod conſenſu atque voluntate hominum ſtatutum eſt; & differt ab eodem in eo, quod ius ciuile proprium eſt alicuius gentis, ius verò gentium pertinet ad omnes. Sed eſt aduertendum, quod quando dicimus, ius gentium conſenſu, atque voluntate hominum fuiſſe ſtatutum, ſicut ius ciuile, nolumus ſignificare, omnes homines in vnum conueniſſe ad illius compoſitionem, ſed quòd omnium conſenſu tacito, vel expreſſo eſt approbatum.

Ius gētium, medium inter naturale, & ciuile.

2. Corolla. Infero ſecundò, quod ius pertinet ſequendo, ius gentium non ad ius naturale, ſed ad ius poſitiuum ſpectat; cum, vt ſtatim dicebam, non tam naturæ, quàm hominum beneplacito fuit ſtatutum.

3. Corolla. Infero tertiò, q cum ius gentium hominum beneplacito ſit inſtitutum, Reſpublica, quæ perfecta eſt, benè poterit illud abrogare; quod & factum eſt à Republica Chriſtiana, quæ eſt omnium perfectiſſima. Et conſtat ita eſſe; nam, vt ſtatim dicebam, de iure gentium eſt rerum diuiſio; & tamen in principio naſcentis Eccleſiæ tota multitudo poſſidebat omnia in communi, vt dicitur Actor. 4. Item de iure gentium eſt, quod victi ſeruiant victoribus, vt habetur ex D. Iſidoro d. 1. cap. ius ciuile. & cap. ius gentium, & ex Inſtitutis de iure perſonarum, §. ſerui autem. & tamen ſeruitus hæc inter Chriſtianos abrogata eſt: Chriſtianus enim capiens Chriſtianum, etiam in bello iuſto, non poteſt illum habere pro ſeruo: quod tractat optimè Bartolus, in titulo de captiuis, & poſtliminio reuerſis, l. hoſtes.

Reſpublica perfecta poteſt abrogare ius gentium.

Vltimum corollarium. Infero vltimò, ius gētium cum ad poſitiuum pertineat in nullo poſſe naturali iuri derogare: ex quo ſequitur in caſu extremæ neceſſitatis, quo iure naturali quiſque tenetur propriam vitam conſeruare, omnia debere eſſe communia, non obſtante iure gentium, quo rerum diuiſio facta eſt.

Ad 1. argumentum. Ad primum argumentum in principio factum reſpondetur, hoc eſſe diſcriminis inter ius gentium, & ius naturale, quòd concluſiones, quę ſunt de iure gentium, non deducuntur ex principijs naturæ abſolutè conſideratis, ſed facta ſuppoſitione, at verò concluſiones iuris naturalis deducuntur abſolutè nulla facta ſuppoſitione.

Ad 2. argumentum. Ad ſecundum argumentum reſpondetur concedendo, quod quando medium eſt ſimpliciter, & abſolutè neceſſarium ad finis conſequutionem, prout neceſſarium diſtinguitur contra vtile, vel commodum, tūc quo iure præcipitur finis, pręcipitur etiam medium. Cæterum quando finis non eſt abſolutè, & ſimpliciter quid neceſſarium, ſed tātum vtile, vel commodum, quale eſt ius gentium, in ordine ad ius naturæ, tunc non eodem præcepto, quo præcipitur finis, præcipitur etiam medium.

Ad 3. argumentum. Ad tertium argumentum magiſter Soto lib. 3. de Iuſtitia & iure. q. 1. art. 3. paulò ante reſpōſionem ad primum argumentum capitale, dicit, eſſe aliqua de iure gentium ita neceſſaria, vt non ſolum licitè abrogari non poſſent, ſed nec etiam talis abrogatio facta teneat, ponitque exemplum in rerum diuiſione. Sed proculdubio tenendum eſt, quodcunq; ius gentium poſſe abrogari, iuxta id, quod à nobis ſuperius eſt explicatum; ad eius tamen abrogationem non erit ſufficiens ſolius principis beneplacitum; ſed vltra hoc etiam requiritur conſenſus, & authoritas Reipublicæ. Cum enim ius gentium non fuerit introductum ſola Principis voluntate, ſed præcipue hominum, & populi conſenſu, iſte etiam erit neceſſarius ad eius abrogationem: vnumquodq; enim per quas cauſas naſcitur, per eaſdem diſſolui debet in moralibus. Vnde ad argumentum dico, quod ſi Rex Philippus abrogaret ius de diuiſione rerum, factum nō teneret: Ex hoc tamen non ſequitur, tale ius nō poſſe abrogari, quin potius de facto eſt abrogatū apud religioſos cōſenſu & beneplacito Reipublicæ Chriſtianæ; quod nulla ratione fieri poſſet, ſi ad ius naturale pertineret.

Ad confirmationem. Ad confirmationem reſpondetur, Iuris prudētes nimium extendere ius gentium. Exiſtimant enim

eius

eius appellatione comprehendi quidquid cunctis hominibus eſt commune, & ius naturale eſſe, quo etiam bruta cum hominibus participant: cum tamen multa ad ius naturale pertineant, quæ peculiariter hominibus, & non brutis conueniunt; vt eſt videre in præceptis Decalogi, & in alijs, quę ex eis euidenti conſequentia deducuntur. Vnde dico differentiam inter ius gentium, & naturale, non conſiſtere in eo, quod iuris prudentes affirmant; ſed in ratione à nobis in 3. concluſione explicata.

ARTICVLVS IV.

Vtrum debeat ſpecialiter diſtingui Ius paternum & dominatiuum.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur quod non debeat ſpecialiter diſtingui ius paternum, & dominatiuũ. Ad iuſtitiam enim pertinet, reddere vnicuique quod ſuum eſt. vt dicit * Ambroſ. de officijs. Sed ius eſt obiectum iuſtitiæ: ſicut dictum * eſt, ergo ius ad vnumquemque æqualiter pertinet: & ſic non debet diſtingui ſpecialiter ius patris, & domini.

Arg. 1. & in fin. cor. art. Inf. q. 58. artic. 7. ad 3. & 4. diſ. 44. q. 2. ar. 1. co. & 5. Ethic. c. 11. Lib. 1. de officc. 24. circa fi. tom. 1. Ar. 1. huius quæſt. Art. 1. ad 1. 1. 2. q. 90. artic. 2. Cap. 3. to. 5.

2. Præterea, Ratio iuſti eſt lex, vt dictum * eſt. Sed lex reſpicit commune bonum Ciuitatis & Regni: vt ſuprà * habitum eſt. Non autem reſpicit bonum priuatum vnius perſonæ, aut etiam vnius familiæ. C Non ergo debet eſſe aliquod ſpeciale ius, vel iuſtum dominatiuum, vel paternum, cum dominus & pater, pertineant ad domum, vt dicitur in primo Polit. *

3. Præterea, Multæ aliæ ſunt differentiæ graduum in hominibus, vt puta quòd quidam ſunt milites, quidam ſacerdotes, quidam principes. Ergo ad eos debet aliquod ſpeciale iuſtum determinari.

Lib. 5. c. 6. circa finẽ. tom. 5.

Sed contra eſt quòd * Philoſophus in 5. Ethic. ſpecialiter à iuſto politico, diſtinguit dominatiuum & paternum, & alia huiuſmodi.

Reſpondeo dicendum, quòd ius ſiue iuſtum, dicitur per commenſurationem ad alterum. Alterum autem poteſt dici dupliciter. Vno modo quòd ſimpliciter eſt alterum: ſicut quòd eſt omninò diſtinctum: ſicut D apparet in duobus hominibus, quorum vnus non eſt ſub altero, ſed ambo ſunt ſub vno principe Ciuitatis. Et inter tales ſecundum * Philoſophum in 5. Ethico. eſt ſimpliciter iuſtum. Alio modo dicitur aliquid alterum non ſimpliciter, ſed quaſi aliquid eius exiſtens. Et hoc modo in rebus humanis filius eſt aliquid patris: quia quodammodò eſt pars eius, vt dicitur in octauo * Ethicorum, & ſeruus eſt aliquid domini, quia eſt inſtrumentum eius, vt dicitur * in 1. Polit. Et ideo patris ad filium non eſt comparatio, ſicut ad ſimpliciter alterum. Et propter hoc non eſt ibi ſimpliciter iuſtũ, ſed quoddam iuſtum, ſcilicet, paternum: & eadem ratione, nec inter dominum & ſeruum, ſed eſt inter eos dominati- E uum iuſtum. Vxor autem quamuis ſit aliquid viri, quia comparatur ad eam ſicut ad proprium corpus, vt patet per Apoſtolum ad Ephe. 5. tamen magis diſtinguitur a viro, quàm filius a patre, vel ſeruus a domino. Aſſumitur enim in quandam ſocialem vitam matrimonij. Et ideò, vt Philoſophus * dicit, inter virum & vxorem plus eſt de ratione iuſti, quam inter patrẽ & filium, vel dominum & ſeruum, quia cum vir & vxor habeant immediatam relationem ad domeſticã communitatem, vt patet in * primo Polit. ideò inter eos non eſt etiam ſimpliciter politicum iuſtum, ſed magis iuſtum œconomicum.

Lib. 5. ca. 6. circa fi. tomo 5. Li. 8. ca. 12. tom. 5. Lib. 1. Polit. c. 3. & 4. tom. 5. D. 803. Lib. 5. Ethi. cap. 6. in fi. tom. 5. Lib. 1. ex q. 3. elicitur & ex vlt. to. 5.

A Ad primum ergo dicendum, quòd ad iuſtitiam pertinet reddere ius ſuum vnicuique; ſuppoſita tamen diuerſitate vnius ad alterum. Si quis enim ſibi det quod ſibi debetur, non propriè vocatur hoc iuſtum; & quia quod eſt filij, eſt patris, & quod eſt ſerui, eſt domini: ideò non eſt propriè iuſtitia patris ad filium, vel domini ad ſeruum.

Ad ſecundum dicendum, quòd filius in quantum filius, eſt aliquid patris, & ſimiliter ſeruus in quantum ſeruus eſt aliquid domini: Vterque tamen prout conſideratur vt quidam homo, eſt aliquid ſecundum ſe ſubſiſtens ab alijs diſtinctum. Et ideò in quantum vterque eſt homo, aliquo modo ad eos eſt iniuſtitia. Et propter B hoc etiam aliquæ leges dantur de his quæ ſunt patris ad filium, vel domini ad ſeruum. Sed in quantum vterque eſt aliquid alterius, ſecundum hoc deficit ibi perfecta ratio iuſti vel iuris.

Ad tertium dicendum, quòd omnes aliæ diuerſitates perſonarum, quæ ſunt in ciuitate, habent immediatam relationem ad communitatem ciuitatis, & ad principem ipſius; & ideò ad eos eſt iuſtum ſecundum perfectam rationem iuſti. Diſtinguitur tamen iſtud iuſtum ſecundum diuerſa officia. Vnde & dicitur ius militare, vel magiſtratuum, aut ſacerdotum: non propter defectum a ſimpliciter iuſto, ſicut dicitur paternum, & dominatiuum, ſed propter hoc quòd vnicui- C que conditioni perſonæ ſecundum proprium officium aliquid proprium debetur.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod iuſtum dicitur per cõparationem ad alterum, reſpondet D. Thom. ad hãc difficultatem, per duas propoſitiones.

Prima concluſio, Inter patrem & filium, & inter ſeruum, & dominum non eſt iuſtũ ſimpliciter; ſed ius paternum, & dominatiuum, probatur; iuſtum ſimpliciter eſt inter eos, qui ſunt omninò diſtincti, quales ſunt duo ciues, quorum vnus nõ eſt ſub alio, & ambo ſunt ſub eodem principe: ſed pa- D ter, & filius, Dominus, & ſeruus, non ſunt omninò diſtincti: filius enim in humanis dicitur aliquid patris, & ſeruus aliquid Domini, vt docet Ariſtoteles: ergo inter patrem, & filium, Dominum, & ſeruum non poteſt eſſe iuſtum ſimpliciter, ſed iuſtum ſecundum quid, quod appellatur, vel ius paternum, vel dominatiuum.

Secunda concluſio, Inter virum, & vxorem plus eſt de ratione iuſti, quam inter patrem, & filium, ſeruum, & Dominum; ſed non eſt ſimpliciter iuſtum, ſed iuſtum œconomicum. Probatur: Quia quamuis vxor ſit aliquid viri, ad quem comparatur tanquã ad propriam carnem: & propterea nõ poſſit eſſe inter eos iuſtum ſimpliciter, magis tamen diſtinguitur à viro, quam filius, à patre, & ſeruus, à Domino, E quia aſſumitur in eandem ſocialem vitam matrimonij: ergo inter virum, & vxorem, plus eſt de ratione iuſti, quam inter patrem, & filium, vel dominum, & ſeruum. Et quia vir & vxor habẽt immediatam relationem ad domeſticam gubernationem: fit, vt inter eos nõ inueniatur ſimpliciter ius poſitiuum, ſed magis iuſtum œconomicum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Dubiũ circa primam concluſionem D. Th.

ARticulus iſte hic ideò ponitur, vt explicetur text. Ariſtot. lib. 5. Ethic. c. 6. Ex quo loco ambę cõcluſiones D. Thom. deſumptę ſunt. Sed vt melius intelligatur, operęprecium erit, vt ſingulas ſuo ordine

ordine examinemus. Vnde circa primam concluſio- A nem eſt difficultas, vtrùm inter patrem & filium ſit iuſtum ſimpliciter, vel tantum ſecundum quid, Et quidem quòd ſit iuſtum ſimpliciter, probatur mul-

1. Argum. tis argumentis. Primò ſic: inter patrem & filium eſt amicitia ſimpliciter, vt docet D. Tho. 2. 2. q. 23. art. 1. ergo & iuſtitia ſimpliciter. Probo conſequentiam: Nam ratio amicitiæ atque iuſtitiæ eſt æqualis, quantum ad hoc, quod ſicut iuſtitia eſt ad alterum, ita &

Confirm. amicitia. Et confirmatur. Inter patrem & filium eſt iuſtitia ſecundum aliquam veram rationem iuſtitiæ, vt dicit D. Thom. hic in ſolutione ad ſecundum: ergo eſt iuſtitia ſimpliciter. Probo conſequentiam: Nam ſicut verus homo eſt ſimpliciter homo, ita vera iuſtitia eſt ſimpliciter iuſtitia.

2. Argum. Secundò, Contraria nata ſunt fieri circa idem, ſed B inter patrem & filium reperitur iniuſtum ſimpliciter; filius enim occidens patrem, aut pater filium, eſt omninò iniuſtus, vt omnes fatentur, ergò etiam reperitur inter eoſdem iuſtum ſimpliciter.

3. Argum. Tertiò, Si inter patrem, & filium non reperiretur iuſtum ſimpliciter, ex eo eſſet, quia filius eſt aliquid patris, vtpotè qui accipit ſubſtantiam à patre, vt dicit D. Thom. in hoc articulo. Sed hæc ratio nihil valet: ergo, Probo minorem: In diuinis inter patrem & filium inuenitur iuſtum ſimpliciter, & rigoroſum; filius enim, vt dicunt Theologi, de toto rigore iuſtitiæ ſatisfecit patri ad æqualitatem pro peccato totius generis humani, non obſtante quod filius accepit à patre totam ſuam ſubſtantiam, iuxta illud Io. C 10. Quod dedit mihi pater, maius omnibus eſt. & alibi. Omnia mea tua ſunt. & etiam non obſtante, quod filius in diuinis eſt multò magis idem cum patre, quàm in humanis: ergo pari ratione, vel potius à fortiori inter patrem & filium in humanis inuenitur iuſtum ſimpliciter.

4. Argum. Quartò, Inter Deum & hominem iuſtum, inuenitur iuſtum ſimpliciter: homo enim iuſtus exercens opera meritoria, meretur apud Deum, eſtque meritum illud iuſtum ſimpliciter, vt docet D. Thom. 1. 2. quæſt. 114. artic. 1. Sed homo iuſtus magis pendet à Deo in fieri, & in conſeruari, quàm filius à patre: ergo à fortiori inter patrem & filium inuenitur iuſtum ſimpliciter.

5. Argum. Quintò, Inter patrem & filium eſt iuſtum natura- D le exactiſſimum, maximè quantum ad educationem & reuerentiam, quam filij debent parentibus exhibere, ergo & iuſtum ſimpliciter. Probo conſequentiam: Nam iuſtum naturale, eſt iuſtum ſimpliciter.

Vlt. Argu. Vltimò, Inter patrem & filium emancipatum, habentem iam propriam domum, atque familiam, inuenitur propriè iuſtitia in contractibus, & commutationibus ciuilibus, non ſecùs ac inter duos ciues: ergò & iuſtum ſimpliciter. In contrarium tamen eſt Ariſtot. loco citato.

Pro explicatione huius difficultatis, & intelligentia eorum quæ D. Thom. dicit in hoc articulo, rem

Nota 1. Ius ſeu iuſtum multiplex. altius repetentes, aduertimus. Primò, quod ius, ſiue iuſtum eſt multiplex, ſcilicet, politicum, paternum, dominatiuum, & vxorium. Ius politicũ, eſt ius ſeruan- E di debitum ordinem inter ciues. Sunt autem ciues, qui ſub eodem principatu commorantes in viuendo, acquirendo, & poſſidendo, ſunt liberi, & æquales. Non dico æquales, quia quantum vnus acquirit vel poſſidet, tm̃ debeat alter acquirere: ſed quia æqualiter eſt licitũ vnicuiq; tm̃ ſibi acquirere, quantum poteſt, & acquiſita poſſidere, vtique eis, ſicut placet, dummodò id fiat ſine communitatis, & conciuium læſione. Ius verò paternum, eſt ius ſeruãdi debitum ordinem inter parentem & prolem. Ius autem dominatiuum, eſt ius ſeruandi debitum ordinem inter dominum & ſeruum, & tandem ius vxorium eſt ius ſeruandi debitum ordinem inter virum & vxorem.

A Secundò eſt aduertendum, quod iuſtum politicum in pluribus differt ab alijs trib. iuſtis. Nam primò differt, quantum ad materiam & obiectum. Iuſtum.n. politicum eſt intra parietes ciuitatis, & inter ciues, vt dictum eſt, ideoq; appellatur politicum, hoc eſt, ciuile. Alia autem iuſta ſunt intra parietes domus & inter partes illius: primæ enim & minimæ partes domus ſunt Dñs, & ſeruus, maritus & vxor, pater & filius, vt docet Ariſtot. 1. Polit. ideoq; appellantur iſta iuſta, non politica, ſed œconomica. Item ius politicum eſt inter perſonas omninò diuiſas in proprietate & vſu bonorum: at verò aliud triplex iuſtum eſt inter perſonas coniunctas in vtroque iſtorum: ſeruus.n. eſt tanquam poſſeſſio domini, & filius ſicut pars patris, & vxor ſimiliter eſt cõiuncta viro. Item B iuſtum politicum eſt inter perſonas æquales, quantum ad principari, & ſubijci: nulli.n. ciuium naturaliter principantur, vel ſubijciũtur alijs. Aliud autem triplex iuſtũ eſt inter perſonas naturaliter inæquales, quãtum ad hoc: pater.n. naturaliter principatur filio, & dominus ſeruo, & maritus vxori. Et ſic conſtat, quod ius politicum, quantum ad materiam, & obiectum diſtinguitur ab alijs tribus iuſtis. Secũdo differt iuſtum politicum ab alijs, quãtum ad formã, & modum. Iuſtum.n. politicum eſt æqualitas ſimpliciter eorum, inter quos eſt: quæ in hoc conſiſtit, vt quilibet habeat, quod ſuum eſt. Aliud autem triplex iuſtum eſt, inæqualitas ſimpliciter eorũ, inter quos eſt, æquata tamen ſecundum debitam proportionalitatẽ. Nam iuſtum eſt, quod ſicut pater præbet filio nu- C trimentum, & doctrinã, ita è contra, filius patri reddat honorem, & reuerentiam: & ſicut ſeruus acquirit Dño, ita è conuerſo Dominus ſeruum cuſtodiat, & defendat, & vt Albertus dicit, ſicut vir vxori præbet fœcunditatem, ita vxor viro rependat generationem: vel vt alij dicunt, ſicut vir honorem impendit vxori, ſic, ſcilicet, quod ex honore viri mulier honoratur; ita mulier reddat viro debitum famulatũ. Tertiò differt iuſtum politicũ ab alijs tribus iuſtis, quantum ad finem, vel effectum. Iuſtum.n. paternum, dominatiuum, & vxorium, ordinantur principaliter ad ſuſtentationem, & conſeruationem vitæ humanæ in particulari: cum tamen iuſtum politicum per ſe ordinetur ad ſufficientiam vitæ in communi, vt D docet Ariſt. lib. 1. Politicorum, & Cicero in principio ſuæ Rhetoricæ. Et quia bonum cõmune eſt perfectius particulari, quod ad cõe ordinatur, fit, vt ius politicũ ſit perfectè & ſimpliciter ius; ius autem paternum, vel dominatiuum, non ſimpliciter & per ſe, ſed in ordine ad politicum. Tandem differt iuſtũ politicum ab alijs iuſtis, ex parte cauſæ efficientis, cuius eſt iniuſtum ad iuſtum reducere; Quia.n. par in parem non habet imperium, & illi, inter quos eſt politicum ius, ſunt ſibi inuicem pares, vt dictum eſt; idcircò fit, vt in illo iniuria corrigi debeat per iudicem tertium, habẽtem ad hoc authoritatem, ſibi vel prædeceſſoribus ſuis à Communitate commiſſam. In alijs autem iuſtis, non eſt tertia perſona neceſſaria, ſed ea pars, quæ alteri præeſt, dirigit illam: & ſic E iuſtum domini, eſt ſeruum punire, & patris, filium caſtigare, & mariti, vxorẽ reprehẽdere, ſi delinquat. Quando autem dicimus iuſtum dominatiuum inueniri inter dominum, & ſeruum, nomine ſerui intelligimus ſolum illum ſeruum, qui alio nomine appellatur mancipium. Nam inter ſeruum qui ſeruit conductus, vel propter ſtipendium & dominum, inuenitur iuſtum ſimpliciter, vt oẽs Doctores fatentur.

Nota 2. Iuſtum politicum differt ab alijs multis.

Tertiò eſt aduertendum, ad perfectam rationem iuſti, ſeu iuſtitiæ, tria eſſe neceſſaria. Primũ eſt, quòd ſit inter duo extrema: iuſtitia.n. non eſt, niſi ad alterum. Secũdum, quòd reddatur æquale. Tertiũ, quòd reddatur debitũ. Ex quo fit, vt vbi aliquod iſtorum defuerit, non poſſit eſſe iuſtum perfectum. Vltimò eſt

Nota 3. Ad pfectã rationẽ iuſtitiæ, tria ſunt neceſſaria.

eſt aduertendum, quod quando communiter Philoſophi dicunt, ius filij erga parentes, non eſſe ſimpliciter ius, ſed ſecundum quid, verba illa ſimpliciter, & ſecundum quid, geminam poſſunt habere ſignificationem. Prima eſt, vt ly, ſimpliciter, idem ſit, ac ſecundum propriam, & veram rationem iuris, non metaphoricam, nec ſimilitudinariam; & ſecundũ quid, ac ſecundum metaphoricam, & non propriam nec veram rationem iuris. Secũda ſignificatio eſt, vt ius ſimpliciter dicatur, quod non ſolum habet propriã & verã rationem iuris, ſed etiam ex omni parte perfectam; & ſecũdum quid, quod etſi habeat propriã, & veram rationem iuris, non tamen ex omni parte perfectam. Bene enim poteſt contingere, vt aliquid habeat propriam, & veram rationem iuris, non tamen perfectam, & rigoroſam: ſicut & creatura habet veram & propriam rationem entis, non tamen ex omni parte perfectam, ſed hæc eſt in Deo.

1. Cõcluſio. Ius paternũ & dominatiuum, habet, veram rõnem iuris, quantũ ad eſſentialia.

His conſtitutis, ſit prima concluſio. Ius filij erga parentes, & ſerui erga dominũ, habet veram, & propriam rationem iuris, quantum ad eſſentialia: itaq; eſt ius ſimpliciter, ſi ly, ſimpliciter, accipiatur vt diſtinguitur contra metaphoricum & impropriũ. Hãc concluſionem ſupponit tanquam certam Ariſtotel. lib. 5. Ethic. cap. 6. & D. Thom. in hoc articulo. Nam dicunt, quod ſi filius conſideretur, vt eſt quidam homo, tunc eſt verum ius inter patrem & filium. Cęterum, quoniam hic homo eſt genitus à patre, à quo habet eſſe, ideò deficit illud ius à perfecta ratione iuſti. Et probatur: Omnes conditiones neceſſariò requiſitæ ad veram & propriam rationem iuris, reperiuntur in iure patris ad filium, & ſerui ad dominũ: ergo inter patrem & filium, ſeruum, & dominum, eſt verum & proprium ius. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Nam primò reperitur ordo ad alterum tantus, quantus ſufficit ad veram rationem iuris: reperitur. n. ordo ad diuerſa ſubſiſtentia, & ad diuerſa ſuppoſita, quod ſatis eſt: item etiam reperitur æqualitas, licèt nõ omnimoda, ſecundum tamen proportionem & modum eius qui operatur: nam filius modeſtus & obediens, ſecundum proportionem, & modum ſuum reddit patri quantum in ſe eſt, id, quod debet: & idem facit ſeruus ſtudioſus morigeratus: ergo inter patrem, & filium, ſeruum, & dominum, eſt verum & proprium ius.

2. Concluſio. Ius paternum, & dominatiuũ, non habent perfectã ratione iuſti.

Secunda concluſio: Ius inter patrem & filium, ſeruum & dominum, quod eſt ius paternum, & dominatiuum, non habet perfectam rationem iuſti, nec eſt ſimpliciter ius, ſi ly, ſimpliciter, accipiatur in ſecunda ſignificatione, in quãtũ ſcilicet, dicit id, quod non ſolum habet veram, & propriam rationem iuris; ſed etiam ex omni parte perfectam. Et probatur: Ius patris ad filium, vel ſerui ad dominum, dicitur ius, non per ſeipſum immediatè, ſed per ordinem ad ius politicum, & ciuile: ergò non habet perfectam rationem iuris, vel iuſti; ſed analogicam. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Ius dicitur ſimpliciter & perfectè tale in ordine ad bonum commune Regni, vel Ciuitatis: ſed ius patris ad filium, vel ſerui ad dominum, non dicit immediatum ordinem ad bonum commune Regni, vel Ciuitatis, nec ad ius politicum, & ciuile; ſed tantum dicit ordinẽ per ſe primò ad bonum domeſticum, & ad bonam gubernationem domus: ergo ſimpliciter loquẽdo nõ habet perfectam rationem iuris, niſi reſpectu quodam addito ad bonum commune, & ad ius politicum. Et confirmatur: Lex eſt ratio iuris, in quantum ius eſt, vnde Ariſtot. 5. Ethicor. c. 6. dicit, ad illos non poſſe eſſe iuſtum, vel iniuſtum ſimpliciter, ad quos lex non fertur: ſed lex dicit immediatum ordinem ad bonum commune; nullum enim præceptum poteſt habere rationem legis, quod ad bonum commune non ordinetur, vt docet D. Thom. 1. 2. q. 91. art. 2.

A ergo ius paternum, vel dominatiuum, quod immediatè reſpicit bonum priuatum domus, non poterit habere per ſe primo perfectam rationem iuris: ſed erit ius mediante alio iure, ſcilicet iure politico, ad quod mediatè ordinatur. Item ius dicit ordinem ad alterum: ergo perfectum, & ſimpliciter ius dicit ordinem ad alterũ ſimpliciter; ſed filius non eſt alius ſimpliciter à patre, nec ſeruus à dño: cõparatur. n. filius ad patrem, tanquã pars eius, vt dicit Ariſtot. 8. Ethic. c. 12. & ſeruus ad dominum, tanquã inſtrumentum illius, vt dicitur lib. 1. Polit. c. 3. & 4. ergo ius paternũ, & dominatiuum, ex iſta parte, qua ſunt ad alterũ, non habent perfectam rationem iuris. Item: Ratio iuſti conſiſtit in facienda æqualitate: ergo ratio perfecti iuſti, in facienda perfecta æqualitate: ſed inter pa-

B trem & filium, dñm & ſeruum, non poteſt eſſe perfecta æqualitas. Diis enim, patẽtibus, & magiſtris, non poſſumus reddere æquale, vt dicit Ariſtot. & idem eſt de ſeruis reſpectu dominorum: ergo ius paternũ, vel dominatiuum ex iſta parte, qua non poteſt reddi ęquale, non poteſt eſſe ſimpliciter perfectum. Ex dictis infertur, quod cum ad rationem perfecti iuſti requirantur tria, vt diximus in tertio notabili, ſ. quod ſit ad alterum, quod reddatur æquale, & quod reddatur debitum, ex defectu duorum priorũ, ius paternũ, vel dñatiuum, non dr̃ ſimpliciter, & perfectè ius. Tertia autem conditio, ſcilicet, ratio debiti, nõ deeſt iuri paterno, imò perfectius inuenitur in illo, quàm in iuſto ſimpliciter, ſiue politico. Et ex hoc fit, vt in **Corollar.**

C filiis in ordine ad parentes conſtituatur quædam virtus ſpecialis, appellata pietas, & eſt illa, qua filius exhibet patri debitum cultum, de qua diſſerit D. Tho. infra q. 80. art. 1. & q. 101. art. 1. 2. & 3. Ex qua quidem pietate ſtrictius obligantur filij parentibus, quã ex iuſtitia; vnde filius inferens patri iniuriam, non dicitur ſolum iniuſtus, ſed impius, & horrendus. **In filio reſpectu parentum ponitur pietas virtus ſpecialis.**

Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrùm, quando dicimus inter patrem & filium non eſſe ſimpliciter iuſtum, ſit intelligendum ex vtroque termino, tam ſcilicet, ex parte filij in ordine ad patrem, quàm ex parte patris in ordine ad filium. Ad quod breuiter reſpondetur, vtrinque eſſe intelligendũ, ſed non æqua ratione. Filij enim ad patrem deficit ratio iuſti ſimpliciter, tum, quia filius eſt pars patris, tum etiã, quia **Dubiolum. Solutio.**

D non poteſt reddere æquale. At verò patris ad filium, non eſt iuſtum ſimpliciter, non quia pater non poſſit reddere æquale, ſed quia ſe habet ad filium, ſicut totum ad partem. Vnde ſicut inter hominem, & ſua membra non poteſt eſſe propria ratio iuſti, quia non ſunt ſimpliciter duo: ita nec inter patrem & filium: ſed quidquid confert pater in filium, in ſeipſum quodammodo, conferre eſt dicendum. Cuius rei videtur habuiſſe rationem Seleucus Locrenſium Monarcha. Nam cùm à filio ob tranſgreſſionem legis à ſe poſitæ, vterque oculus eſſet eruendus, præcepit, vt alter ſibi, & alter filio erueretur: quaſi ſignificans, patris & filij eandem prorſus eſſe perſonam. Sed reſtat, vt reſpondeamus ad argumenta in principio facta.

E Ad primum reſpondetur, cõcedendo, verum eſſe quod amicitia, atque iuſtitia habent ſimilitudinem, quantum ad hoc, quod vtraque eſt ad alterum. Dico tamen, quod, quemadmodum, vt docet Ariſtot. 8. Ethic. cap. 11. eſt quædam ſpecies amicitiæ conſiſtẽs in excellentia, qualis eſt illa, quæ inuenitur inter patrem & filium, virum & vxorem, principem & ſubditum, de cuius ratione non eſt æqualitas ſimpliciter, ſed æqualitas proportionis, quæ inuenitur quando pater præſtat filio quæ patris ſunt, & filius patri, quæ ſunt filij, habita comparatione rationũ vtriuſq́; ita etiam eſt quædam iuſtitia conſiſtens in æqualitate, non ſimpliciter, ſed proportionis, qualis eſt iuſtitia paterna, vel dominatiua, vel vxoria, quæ quidem verè & propriè appellantur ius; quamuis non habeant **Ad 1. Argumentum.**

beant

beant perfectam rationem iuris, vt diximus in ſuperioribus.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem reſpondetur, concedendo ſimiliter, inter patrem & filium eſſe iuſtitiam ſecundum aliquam veram rationem iuſtitiæ. Ex hoc tamen non infertur, inter illos eſſe iuſtitiam ſimpliciter, ſi ly, ſimpliciter, accipiatur, vt diſtinguitur contra perfectum, vt diximus in ſecunda concluſione.

Ad 2. argumentum.

Ad ſecundum reſpondetur, cum Caietano in præſenti, conceſſa maiori, negando minorem; non enim inuenitur inter patrem & filium iniuſtum ſimpliciter, ſicut nec iuſtum. Sed quemadmodum inter eos eſt pluſquam ius; quia eſt vnitas fundans altiorē virtutem, nempe, pietatem, vt ſuprà diximus: ita etiam eſt plus quam iniuſtū, nempè, impietas: quia eſt violatio vnitatis, quę peior eſt violatione iuris. Vnde dico, quod ſicut occidere ſeipſum, eſt ſummè contrarium naturæ, & peius cęteris homicidijs, quia violatur identitas, quæ plus eſt, quā æqualitas, in qua conſiſtit ius: ita etiā cum filius occidit patrem, aut è cōuerſo; quia quaſi contra ſeipſum conſurgit, peius, q iniuſtū committit, quod in æqualitate conſtituitur.

Ad 3. argumentum.

Ad tertium argumentum reſpondetur, conceſſa maiori, negando minorem. Et ad probationem dico, nō eſſe eandem rationem de patre & filio in diuinis, & in humanis. Nam in diuinis, quia filius Dei non gratis, & liberè, ſed naturaliter & neceſſariò accepit eſſe à patre, eſſe inquam ſibi debitū; quoniam erat proprium ipſius filij Dei, nō mirum eſſe debet, ſi in ipſo filio reſpectu patris æterni inuenta fuerit iuſtitia perfectiſſima. At verò in humanis, quoniam pater liberè generat filium, & dat illi eſſe, quod nulla ratione erat ſibi debitum, hinc eſt, quòd filius ſemper manet aſtrictus, & obligatus patri, adeò, vt inter ipſos nō poſſit reperiri iuſtum ſimpliciter, niſi quantum ad aliqua; in quibus ex iure gentium filius eſt conſtitutus dominus, & ſui iuris, vt dicemus in ſolutione ad vltimum argumentum.

Ad 4. argumentum.

Ad quartum argumentum reſpondetur, quod ſicut inter Deum & hominem iuſtum eſt vera ratio iuſtitiæ, non tamen perfecta, quia homo iuſtus eſt creatura Dei, ab eoq; dependet, vt docet D. Thom. 1. 2. q. 114. artic. 1. & 3. ita etiam inter patrem & filium eſt vera, & propria ratio iuſtitiæ, non tamen perfecta, vt diximus in concluſionibus. Ex quo factum fuit, vt D. Tho. 3. par. q. 85. art. 3. iuſtum, quod reperitur inter hominem, & Deum, comparauerit iuſto paterno, & dominatiuo in humanis inuento.

Ad 5. argumentum.

Ad quintum argumentum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Non enim eſt inconueniens, quod ius inter patrem & filium ſit exactiſſimum, quantum ad naturalitatem: & tamen in ratione iuſti ſit imperfectum, ea ſcilicet parte, qua non eſt omninò ad alterum, quod neceſſariū eſt ad completam & perfectam rationē iuſti. Quin potiùs dico, quòd quemadmodum calor aeris in ratione naturalitatis ſimpliciter, & perfectè eſt naturalis, & tamen ex hoc non ſequitur, quod ſit perfectus in ratione caloris, quia non habet complementum quantum ad hoc; ita etiā ius paternum eſt perfectum, quantum ad naturalitatem, hoc eſt, eſt ſimpliciter naturale, non tamen eſt perfectum in ratione iuſti: quia non eſt omninò ad alterū, ad modum iam explicatum.

Ad vltimū argumētū.

In vltimo argumento tangitur difficultas, vtrùm inter patrem & filium emancipatū, poſſit quantum ad aliquas actiones, reperiri iuſtum ſimpliciter, & poſitiuum. Pro cuius intelligentia eſt aduertendū, duplicem ſtatum. Primus eſt, antequam emancipetur; tunc ſcilicet, quando adhuc eſt ſub cura parentum. Secundus, quando iam eſt emancipatus, & relictus ſuo iuri, quantum ad bona temporalia. Dixi quantum ad bona temporalia: nam quantum ad ius paternum, hoc eſt, quantum ad pietatē, & obedientiam parentibus debitam, nunquam filius emancipatur. Hoc ſuppoſito, dico inter filium emancipatum, & patrem reperiri poſſe iuſtum ſimpliciter, & ad æqualitatem, quo ad multas actiones. Ita docet Ariſtot. 5. Ethic. cap. 6. & D. Thom. ibidem, lect. 12. & Buridanus quæſt. 18. Et probatur: Si filius emancipatus vendat patri rem aliquā, pater tenetur ei precium reddere, non ex pietate, nec ex liberalitate: ergo ex iuſtitia ſimpliciter dicta, quæ eſt ad æqualitatem. Et confirmatur: Qui debet centum Regi, & ſoluit, facit iuſtum ſimpliciter, & ad æqualitatem, nec obedientia Regibus debita eā tollit: licèt enim quis teneatur Regi obedire, imò & dare illa bona ſua in caſibus neceſſitatis, eis tamen exceptis, vnuſquiſque habet ius etiam in ordine ad Regem ſuper bona ſua temporalia: ergo quantum ad hæc, poterit eſſe inter ipſum & Regem iuſtum ſimpliciter. Et eadem ratio eſt de filijs reſpectu parentū. Et hæc dicta ſufficiant de tota iſta dubitatione.

Inter patrē & filiū emācipatum, reperitur iuſtū ſimpliciter, quantū ad aliquid.

Dubiū circa ſecundā cōcluſionē D. Thom.

Circa ſecundam concluſionem D. Thomæ, vbi dicitur, inter virum & vxorem non reperiri iuſtum ſimpliciter, ſed œconomicum, eſt aduertendum; inter virum & vxorem duo actionum genera reperiri poſſe. Primum eſt, quòd conſiſtit in exigendo, & reddendo debitum. Et quantum ad hoc, inuenitur inter ipſos iuſtum ſimpliciter. Dicit enim Paulus 1. ad Corint. 7. Vxori vir debitum reddat, ſimiliter autem & vxor viro. Et rurſus. Mulier ſui corporis poteſtatē non habet, ſed vir: & vir ſui corporis ptātem non habet, ſed mulier. Nolite fraudare inuicē, &c. Quibus verbis apertè ſignificat, æquale eſſe debitū inter virum, & vxorem in actu matrimonij; & ſic eſſe inter illos iuſtum ſimpliciter, quantum ad hoc. Aliud genus actionum eſt quod conſiſtit in gubernatione familiæ, & reſpectu huius, nec vxor eſt viro æqualis, nec verò cenſetur ſuppoſitum per ſe à viro diſtinctum; & ſic quantum ad hoc, non eſt inter illos iuſtum ſimpliciter, ſed œconomicum. De quo eſt videndus Ariſt. 1. Polit. c. 3. & 8. & lib. 1. Oeconomicorum, capite primo, & tribus ſequentibus.

Inter virū, & vxorum duo actionū genera reperiūtur.

QVAESTIO LVIII.

De Iuſtitia; in duodecim articulos diuiſa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm conuenienter diffiniatur iuſtitia, quod eſt perpetua & conſtans voluntas, ius ſuum vnicuique tribuens.

*AD primum ſic proceditur: Videtur quòd inconuenienter diffiniatur à * Iuriſperitis, quòd Iuſtitia eſt perpetua & conſtans voluntas, ius ſuum vnicuique tribuens. Iuſtitia. n. ſecundum Philoſ. * in 5. Ethic. eſt habitus, à quo ſunt aliqui operatiui iuſtorum, & à quo operantur, & volunt iuſta. Sed voluntas nominat potentiā, vel etiam actum, ergo inconuenienter Iuſtitia dicitur eſſe voluntas.*

4. diſ. 33. q. 3. ar. 1. ad 5. Et veri. q. 1. ar. 5. ad 11.

In digeſto vet. lib. 1. titu. 1. le. 10. in princ.

Lib. 5. ca. 1. non longe à priu. to. 5.

2. *Præterea, Rectitudo voluntatis non eſt voluntas alioquin, ſi voluntas eſſet ſua rectitudo, ſequeretur, quòd nulla voluntas eſſet peruerſa. Sed ſecundum * Anſelmum in lib. de Veritate, Iuſtitia eſt rectitudo, ergo iuſtitia non eſt voluntas.*

In dialogo de verit. c. 13.

3. *Præterea. Sola Dei voluntas eſt perpetua: Si ergo iuſtitia eſt perpetua voluntas, in ſolo Deo erit iuſtitia.*

4. *Præterea.*

4. Præterea. Omne perpetuum eſt conſtans, quia eſt immutabile. Superflue ergo vtrumque ponitur in definitione iuſtitiæ, & perpetuum, & conſtans.

5. Præterea. Reddere ius vnicuique, pertinet ad principem. Ergò ſi iuſtitia ſit, vnicuique ius ſuum tribuens, ſequitur, quòd iuſtitia non ſit niſi in Principe; quod eſt inconueniens.

C. 15. circa med. to. 1.

6. Præterea, Auguſt. * dicit in libro de Moribus Eccleſiæ, quod iuſtitia eſt amor Deo tantùm ſeruiens, non ergo reddit vnicuique quod ſuum eſt.

Reſpondeo dicendum, quòd prædicta iuſtitiæ definitio conueniens eſt, ſi rectè intelligatur. Cum enim omnis virtus ſit habitus, qui eſt principium boni actus, neceſſe eſt quòd virtus definiatur per actum bonum, qui eſt circa ea, quæ ad alterum ſunt, ſicut circa propriam materiam virtutis. Eſt autem iuſtitia præcipuè circa ea quæ ad alterum ſunt, ſicut circa propriam materiam, vt infra * patebit. Et ideo actus iuſtitiæ per comparationem ad propriam materiam virtutis, & obiectum tangitur, cum dicitur: ius ſuum vnicuique tribuens. Quia vt Iſidorus * dicit in lib. Eth. Iuſtus dicitur, quia ius cuſtodit. Ad hoc autem, quod aliquis actus circa quamcunque materiam ſit virtuoſus, requiritur quòd ſit voluntarius, & quòd ſit ſtabilis & firmus: quia Philoſ. dicit * in 2. Ethic. quod ad virtutis actum requiritur, primò quidem, quòd operetur ſciens: ſecundò autem, quòd eligens, & propter debitum finem: tertiò, quòd immobiliter operetur. Primus autem horum includitur in ſecundo: quia quod per ignorantiam agitur, eſt inuoluntarium: vt dicitur * in 3. Ethic. Et ideo in definitione iuſtitiæ primo ponitur voluntas, ad oſtendendum quòd actus iuſtitiæ debet eſſe voluntarius. Additur autem de conſtantia & perpetuitate, ad deſignandam actus firmitatem. Et ideo prædicta definitio eſt completa definitio iuſtitiæ, niſi quod actus ponitur pro habitu, qui per actum ſpecificatur, habitus enim ad actum dicitur. Et ſi quis vellet eam in debitam formam diffinitionis reducere, poſſet ſic dicere: quod iuſtitia eſt habitus, ſecundum quem aliquis conſtanti & perpetua voluntate ius ſuũ vnicuique tribuit. Et quaſi eſt eadem diffinitio cum ea, quam * Philoſophus ponit in 5. Ethic. dicens, quòd iuſtitia eſt habitus, ſecundum quem aliquis dicitur operatiuus ſecundum electionem iuſti.

Ar. ſequen.

Lib. 10. c. 9. incipit, Ingenioſus, parũ à princip.

Lib. 2. Ethi. c. 4. to. 5.

Lib. 3. c. 1. tom. 5.

Lib. 5. ca. 1. & ſimul, tomo 5.

Ad primum ergo dicendum, quòd voluntas hic nominat actum, non potentiam. Eſt autem conſuetum quod apud authores habitus per actus diffiniantur; ſicut * Auguſt. dicit ſuper Ioan. quod fides eſt credere quod non vides.

Trac. 79. in Ioan. paulò à prin. to. 9.

Ad ſecundum dicendum, quòd neque etiam iuſtitia eſt eſſentialiter rectitudo, ſed cauſaliter tantum. Eſt enim habitus, ſecundum quem aliquis rectè operatur, & vult.

Ad tertium dicendum, quòd voluntas poteſt dici perpetua, dupliciter: Vno modo ex parte ipſius actus, qui perpetuò durat. Et ſic ſolius Dei voluntas eſt perpetua. Alio modo ex parte obiecti: quia ſcilicet, aliquis vult perpetuò facere aliquid. Et hoc requiritur ad rationem Iuſtitiæ. Non enim ſufficit ad rationem iuſtitiæ, quod aliquis velit ad horam in aliquo negotio ſeruare iuſtitiam; quia vix inuenitur aliquis qui velit in omnibus iniuſtè agere, ſed requiritur quòd homo habeat voluntatem perpetuò, & in omnibus iuſtitiam conſeruandi.

A Ad quartum dicendum, quòd quia perpetuum non accipitur ſecundum durationem perpetuam actus voluntatis, non ſuperfluè additur, Conſtans. Vt ſicut per hoc, quod dicit, Perpetua voluntas, deſignatur, quòd aliquis gerat in propoſito perpetuò iuſtitiam conſeruandi: ita etiam per hoc, quod dicitur conſtans, deſignetur, quòd in hoc propoſito firmiter perſeueret.

Ad quintum dicendum, quòd Iudex reddit quod ſuum eſt per modum imperantis, & dirigentis: quia iudex eſt iuſtum animatum, & princeps eſt cuſtos iuſti, vt dicitur * in 5. Ethic. Sed ſubditi reddunt quod ſuum eſt vnicuique per modum executionis.

Lib. 5. ca. 6. à med. to. 5.

Ad ſextum dicendum, quòd ſicut in dilectione Dei B includitur dilectio proximi, vt ſupra dictum * eſt: ita etiam in hoc quòd homo ſeruit Deo, includitur quòd vnicuique reddat quod debet.

q. 24. ar. 1.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Thom. per tres propoſitiones. Prima concluſio. Diffinitio ſuperius poſita eſt conueniens, ſi rectè intelligatur, ſumendo, ſcilicet, volũtatis nomen, pro actu voluntatis. Hanc concluſ. probat D. Tho. declarãdo ſingulas partes. Nam primo ponitur illa particula, voluntas, ad oſtendendũ, quod actus iuſtitię dẽt eſſe voluntarius: & additur illa (cõſtãs, & perpetua) ad deſignandã actus firmitatẽ. Et tandem dẽ, ius ſuũ vni- C cuiq; tribuendi: in quo declaratur propria materia virtutis, & obiectũ. Eſt. n. iuſtitia præcipuè circa ea, quæ ad alterũ ſunt, ſicut circa propriam materiã, vt latiùs videbimus artic. ſequenti. Secunda cõcluſio: Propoſita diffinitio poterit in debitam formã diffinitionis reduci, ſi dicamus, ꝙ eſt habitus, per quẽ conſtanter, & perpetua voluntate ius ſuum vnicuiq; tribuitur. Hanc concluſionem non probat D. Tho. ſed illam, vt notam ex ſuperiorib. relinquit. Tertia concluſio: Hæc diffinitio in formam reducta eſt ſimilis diffinitioni traditę ab Ariſt. 5. Ethic. c. 1. vbi dicit, iuſtitiam eſſe habitum, quo homines iuſta operantur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

D CIrca iſtum articulum eſt aduertendum, ꝙ diffinitio Iuſtitiæ in prima concluſione cõtenta, eſt Vlpiani, in l. iuſtitia, ff. de iuſtitia, & iure, ex quo loco illam deſumpſit Iuſtinianus in ſuis Inſtitutis, Cicero lib. 1. de Inuentione, c. 5. & lib. 2. Offic. c. de iuſtitia, aliter diffinit iuſtitiam, dicens, quòd eſt habitus animæ, communi vtilitati proſpiciens. Sed hæc diffinitio nõ tam iuſtitiæ particulari, quã legali conuenit, cuius eſt potiſſimum ordinari ad bonum commune, D. Ambroſius lib. 1. Officiorum. c. 24. diffinit iuſtitiam, ſicut Iuriſcõſultus, dicens, quod eſt virtus moralis qua vnicuiq; quod ſuum eſt redditur. Eandem diffinitionem approbat D. Aug. lib. 1. de libero arbitrio, c. 13. & lib. de Quantitate animæ, c. 9. & lib. E 8. de Trinitate, c. 6. & lib. 83. quęſtionum, q. 31. Eandem etiam approbat D. Tho. in hoc articulo, dicens eſſe conuenientem, ſi rectè intelligatur. Vnde ad illius explicationem eſt aduertendum primò, quòd cum omnis virtus ſit habitus electiuus, vt Ariſt. docet 2. Ethic. & habitus ſortiantur ſpeciem ab actibus, ſicut actus ab obiecto: Illa erit conueniens vniuſcuiuſq; virtutis diffinitio, in qua eius natura per proprium actum, & obiectum explicatur. Eſt autem iuſtitia virtus, quæ habentem ordinat ad alterum; inter quos æqualitatem dati, & accepti conſtituit; vt ex dictis in q. præcedenti colligere licet, & ſic actus proprius illius erit reddere vnicuique quod ſuũ eſt. Dicitur ergo in diffinitione iuſtitiæ, quod eſt volun-

Diffinitiones Iuſtitiæ.

tas,

tas, ius ſuum vnicuique tribuendi, vt proprius actus explicetur: & nomine voluntatis intelligitur, non potentia, ſed actus. Familiare enim eſt Philoſophis nomen potenti tribuere actibus: ad quem modum principiorum cognitio appellatur intellectus, ponitur autem illa particula, voluntas, non loco generis, vt aliqui exiſtimant: nam cum iuſtitia virtus, de qua in præſenti eſt ſermo, ſit habitus, nulla ratione fieri poteſt, vt reſpectu illius ſit genus nomen, quod non habitum, ſed actum importat: ſed ponitur illa particula cum præcedentibus, ſcilicet, conſtans, atque perpetua, ad denotandas quaſdam conditiones, quæ neceſſario in omni actu virtutis ſunt inueniendæ, vt ſtatim dicemus. Et loco generis debet ſubintelligi, vel habitus, vel virtus moralis. Et ſic prædicta verba efficiunt ſenſum cauſalem, ac ſi diceretur. Iuſtitia eſt habitus, quo fit actus voluntarius, firmus atque conſtans, ius ſuum vnicuique tribuendi. Iuxta quem modum D. Auguſt. ſuper Ioannem tracta. 79. dicit de fide, quòd eſt credere, quòd non vides. Et D. Anſelmus in libro de veritate dicit de iuſtitia, quòd eſt rectitudo, hoc eſt, habitus efficiens in actibus rectitudinem: nam ſola diuina voluntas eſt ſua rectitudo.

Familiare eſt Philoſophis nomē potētiæ tribuere actibus.

D. Auguſt.

D. Anſelm.

Nota 2. In omni actu virtutis tres conditiones ſunt neceſſariæ.

Secundò eſt aduertendum, quod, vt conſtat ex Ariſt. lib. 2. Ethicor. cap. 4. in omni actu virtutis tres conditiones ſunt neceſſariò inueniendæ. Prima eſt, quod quis ſciens operetur. Secunda, quod operetur eligens, & propter finem. Tertia, quod operetur conſtanter, & immobiliter. Duæ priores pertinent ad libertatem neceſſariò in operante inueniendam, quod enim per ignorantiam, vel per violentiã fit, cùm non ſit voluntarium, non poteſt habere rationem virtutis. Et tertia pertinet ad modum, qui in operatione eſt ſeruandus. Duæ priores conditiones explicantur illa particula, voluntas, quæ idem valet, ac actus volũtarius: & tertia declaratur per illam, ſcilicet, conſtans, atq; perpetua: nomine autem perpetui, intelligimus non eum actũ, qui nunquam interrumpitur, hæc enim perpetuitas ſoli Deo poteſt conuenire: ſed eum, qui fit ab eo, qui ſemper & in omni euentu propoſuit debitè & ſecundũ legem operari. Sapienter autem Vlpianus vltra illam particulam (perpetua) appoſuit aliam, ſcilicet, conſtans. Perpetuum enim ſolum dicit propoſitum, & intentionem bene ſemper operandi: at verò conſtans, vltra id addit eiuſdem propoſiti firmitatem: quod tũc eſt, quãdo homo in tali propoſito nec mutat, nec vacillat, ſed fixus manet: quod vtrumque eſt neceſſarium ad hoc, vt quis virtutem conſequutus fuiſſe dicatur. Multi enim reperiuntur habentes propoſitum ſemper ſtudioſè agendi, qui tamen quia firmis virtutum radicibus non nituntur, identidem dilabuntur: & ſic ſtudioſi minimè dicuntur. Et hæc de diffinitione Vlpiani, quãtum ad eius explicationem dicta ſufficiant: ex quibus manifeſtè colligitur, eſſe prorſus eandem cum ea, quam D. Thom. in hoc articulo ſub clariori verborum ſerie conſtituit.

Diſcrimen inter perpetuũ & conſtans.

Contra diffinitionem iuſtitiæ. 1. Argum.

Sed contra prædictã diffinitionẽ ſic argumentor: Actus iuſtitiæ ſunt tres, (honeſtè viuere, alterum nõ lædere, & tribuere vnicuique quod ſuum eſt, vt conſtat ex Vlpiano, in l. iuſtitia, ff. de iuſtitia & iure: ſed huiuſmodi actus non explicantur in diffinitione iuſtitiæ, ſed ſolum explicatur tertius actus, qui eſt, reddere vnicuique quod ſuum eſt: ergo ea nõ eſt bona.

2. Argum.

Secundò; Qui ſpontè patitur pœnam iuſtam à Iudice impoſitam, facit actum iuſtitiæ, & tamen non reddit alicui ius, ſed potius patitur; ergo malè dicitur iuſtitiam eſſe, quæ ius ſuum vnicuique tribuit.

Ad 1. argu.

In ſolutione primi argumenti valde ſe cruciat Buridanus, lib. 5. Ethicorum quæſtione ſecunda, ad ſecundum argumẽtum. Sed vera ſolutio eſt, quod honeſtè viuere, ſumitur dupliciter. Vno modo, vt idem ſit ac viuere ſecundùm rationem, & ſic non eſt actus particularis iuſtitiæ, ſed communis omnium virtutum moralium, omnis enim virtus moralis eſt principium honeſtæ & ſtudioſæ vitæ. Alio modo accipitur honeſtè viuere, magis particulariter, quatenus includit rationem debiti. Et ſecundum iſtam acceptionem eſt actus iuſtitiæ, nõ tamen diſtinctus ab illo tertio actu, qui eſt, reddere vnicuique quod ſuum eſt. Tunc enim dicitur homo honeſtè viuerè, ſecundum rationem debiti, quando proximo reddit quod ſuum eſt, & ſic non fuit neceſſarium, quòd hoc in diffinitione Iuſtitiæ conſtitueretur. Similiter ẽt ſecundus actus iuſtitiæ, qui eſt alterũ non lædere, põt accipi dupliciter. Vno modo negatiuè, inquantum dicit puram omiſſionem non lædendi quemquam. Et ſecundum iſtam rationem non eſt actus iuſtitiæ: imò non eſt actus, vnde ſtultis, & dormientibus poteſt conuenire. Altero modo ſumitur poſitiuè, quatenus includit propoſitum non lædendi alterum: & ſic eſt actus iuſtitiæ, incluſus tamen in illo tertio, qui eſt reddere vnicuique quod ſuum eſt. Et ratio huius eſt. Quia ſicut omnes potentiæ, vel habitus habent duos actus, & duas operationes, vnam principalem, & primam; qua proſequuntur ſuum obiectũ formale: alteram minus principalem, ortam ex priori, & contentam in illa, qua aduerſantur, & deſtruunt id, quod eſt contrarium ſuo obiecto, vt verbi gratia, voluntas habet duos actus, vnum primarium, qui eſt amor, quo proſequitur bonũ, quod eſt formale obiectum voluntatis; alterum ſecundarium, ortum ex priori, qui eſt fuga, & odium, quo proſequitur malum: ita etiam iuſtitia habet duos actus, vnum primarium, qui eſt reddere vnicuique quod ſuum eſt: alterum ſecundarium, incluſum in primo, qui eſt propoſitum non lædendi alterum, nõ enim poteſt fieri, vt quis firma & conſtanti voluntate reddat vnicuique quod ſuum eſt, qui habeat propoſitum non lædendi alterum nec in honore, neque in diuitijs, nec in vita. Et ſic non fuit neceſſarium, vt iſte ſecundus actus in diffinitione explicaretur.

Actus iuſtitiæ qui eſt non lædere accipitur dupliciter.

Ad 2. argu.

Ad ſecundum argumentum reſpondetur, illum, qui patitur pœnam iuſtam, reddere ius, vel iniuriato, vel Reipublicæ, ad æqualitatem; quod ſatis eſt ad hoc, vt iuſtitiam operari dicatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum iuſtitia ſemper ſit ad alterum.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd iuſtitia non ſemper ſit ad alterum. Dicit enim Apoſtolus ad Romanos tertio, quod iuſtitia Dei, eſt per fidem Ieſu Chriſti. Sed fides non dicitur per comparationem vnius hominis ad alterum, ergo neque iuſtitia.

Sup. q. 57. art. 4. & infra artic. 8. cor. & ad 3. & vlt. q. 2. ar. 7. ad 11.

*2. Præterea, ſecundum Aug. * in lib. de Moribus Eccleſiæ ad iuſtitiam pertinet ob hoc, quod ſeruit Deo benè imperare cæteris, quæ homini ſunt ſubiecta. Sed appetitus ſenſitiuus eſt homini ſubiectus, ut patet Gen. 4. vbi dicitur. Subter te erit appetitus eius, ſ. peccati, & tu dominaberis illius, ergo ad iuſtitiã pertinet dominari proprio appetitui, Et ſic erit iuſtitia ad ſeipſum.*

Cap. 15. circa med. tomo 1.

3. Præterea. Iuſtitia Dei eſt æterna. Sed nihil aliud eſt Deo coæternum, ergo de ratione iuſtitiæ non eſt, quòd ſit ad alterum.

4. Præterea. Sicut operationes quæ ſunt ad alterum indigent rectificari: ita etiã operationes quæ ſunt ad ſeipſum. Sed per iuſtitiam rectificantur operationes: ſecundum illud Prouerb. 11. Iuſtitia ſimplicis diriget viam eius, ergo iuſtitia non eſt ſolum circa ea quæ ſunt

ad

ad alterum, *ſed etiam circa ea quæ ſunt ad ſeipſum.*

Lib. 1. in c. de iuſtitia, in prin.

Sed contra eſt quod Tullius † dicit in 1. de Offic. ꝙ iuſtitia ea ratio eſt, qua ſocietas hoĩum inter ipſos & vitæ cõitas continetur. Sed hoc importat reſpectum ad alterum, ergo iuſtitia eſt circa ea quę ſunt ad alterum.

Q. præc. ar. 1. 2. & 3.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ * eſt, cum nomen iuſtitiæ æqualitatem importet, ex ſua ratione iuſtitia habet, quod ſit ad alterum: nihil enim eſt ſibi æquale, ſed alteri. Et quia ad iuſtitiam pertinet actus humanos rectificare, † vt dictum eſt, neceſſe eſt, quòd æqualitas iſta, quam requirit iuſtitia, ſit diuerſorum agere potentium. Actiones autem ſunt ſuppoſitorum, & totorum, non autem proprie loquendo, partium, & formarum, ſeu potẽtiarum. Non enim propriè* B *dicitur quod manus percutiat, ſed homo per manum: neque propriè dicitur, quòd calor calefaciat, ſed ignis per calorem, ſecũdum tamen ſimilitudinem quandam hæc dicuntur. Iuſtitia ergo propriè dicta, requirit diuerſitatem ſuppoſitorum, & ideo non eſt niſi vnius hominis ad alium. Sed ſecundum ſimilitudinem accipitur in vno & eodem homine diuerſa principia actionum, quaſi diuerſa agentia: ſicut ratio, & iraſcibilis, & concupiſcibilis, & ideò metaphoricè in vno & eodem homine dicitur eſſe iuſtitia, ſecundum quod ratio imperat iraſcibili, & concupiſcibili: & ſecundũ quod hæc obediunt rationi, & vniuerſaliter ſecundum quod vnicuique parti hominis attribuitur quòd ei conuenit.* C *Vnde & Philoſophus in quinto Ethic. hanc iuſtitiam appellat ſecundum metaphoram dictam.*

Ar. præced. & q. 57. ar. 1. & 2. q. 113. art. 1.

Lib. 5. cap. vlt. tom. 5.

Ad primum ergo dicendum, quòd iuſtitia quæ fit per fidem in nobis eſt, per quã iuſtificatur impius, quæ quidem in ipſa debita ordinatione partium animæ conſiſtit, ſicut ſupra † dictum eſt cum de iuſtificatione impij ageretur. Hoc autẽ pertinet ad iuſtitiam metaphoricè dictam, quæ poteſt inueniri ẽt in aliquo ſolitariam vitam agente. Et per hoc patet reſponſio ad ſecundum.

1. 2. q. 113. art. 1.

Ad tertium dicẽdum, quòd iuſtitia Dei eſt ab æterno, ſecundum voluntatem, & propoſitum ęternum. Et in hoc præcipuè iuſtitia conſiſtit: quamuis ſecundũ effectum non ſit ab æterno: quia nihil eſt Deo coæternũ.

D *Ad quartum dicendum, quòd actiones, quæ ſunt hominis, ad ſeipſum ſufficienter rectificantur, rectificatis paſſionibus per alias virtutes morales. Sed actiones quæ ſunt ad alterum, indigent ſpeciali rectificatione, non ſolum per comparationem ad agentem, ſed etiam per comparationem ad eum, ad quem ſunt. Et ideò circa eas eſt ſpecialis virtus, quæ eſt iuſtitia.*

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondit D. Thom. per duas propoſitiones. Prima concluſio. Iuſtitia propriè dicta ſemper eſt ad alterum, probatur iuſtitia, vt nomen præſefert, importat æqualitatem, ſed E æqualitas non poteſt eſſe, niſi inter duos: nihil enim dicitur ſibi, ſed alteri ęquale: ergo iuſtitia ſemper eſt ad alterum. Et confirmatur: Iuſtitia, ſi ad mores referatur, conuenit humanis actionibus; ſed actiones teſte Ariſt. 2. de anima, ſunt ſuppoſitorum, & non naturarum, vel partium; humanitas enim non net, imò nec digiti, aut manus, ſed mulier: ergo iuſtitia propriè dicta nõ ſolũ eſt inter duo, qualitercunq; diſtincta, ſed inter duo ſuppoſita, quorum quodlibet ſuas exerceat operationes. Secunda concluſio. Iuſtitia metaphoricè dicta, benè poteſt eſſe eiuſdem ad ſeipſum, inquantum, ſcilicet in vno & eodem homine diuerſa principia actionum, quaſi diuerſa agentia

A conſiderantur: ad quem modum dicere ſolemus, iuſtum eſſe, quod ratio imperet ſenſualitati, & quod hæc obediat rationi.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Nota. 1. Iuſtitia propriè, iuſtitia perfectè & iuſtitia metaphoricè, differunt.

COnclusiones huius articuli deſumptæ ſunt ex Ariſtot. lib. 5. Ethic. c. 11. Circa quas eſt aduertendum primò: non eſſe idem, iuſtitiam propriè, & iuſtitiam perfectè, & iuſtitiam metaphoricè. Nam, vt conſtat ex ijs, quæ diximus, quæſtione præcedenti, art. 4. inter nos & Deum eſt iuſtitia non metaphorica, nec perfecta, ſed propria, & idem eſt de patre reſpectu filij, & de Domino reſpectu ſerui, at vero eiuſdem ad ſeipſum ſolùm eſt iuſtitia metaphorica, non propria, nec perfecta; & idem eſt de homine reB ſpectu brutorum. Bruta enim vt dicit Ariſt. 10. Eth. c. 8. ſicut non poſſunt eſſe fęlicia, ita nec iniuriam pati. Et ratio eſt: Nam ius propriè non inuenitur, niſi inter illa, quæ habent dominium ſuarum actionum: bruta autem nullius rei poſſunt dominium habere: vnde ſi quis alterius equum occidat, vel ab eo pabulum ſubtrahat, nullam ei facit iniuriam, ſed domino. Ex quo infertur, falſam eſſe ſententiã Conradi lib. 6. de cõtractibus. & Gerſonis lib. de vita ſpirituali, qui dicunt bruta habere dominium circa pabula, & ſic poſſe eſſe iuſtitiam inter illa, & homines.

Nota. 2.

Secundò, eſt aduertendum, quod quando D. Tho. in hoc articulo, explicans, cui ſit reddendum ius, dicit illud reddi debere alteri ſuppoſito; Ly alteri ſuppoſito, abſoluitur à numero, & vult ſignificare, qđ C eſt reddẽdum ius alteri, quod eſt vnum ſuppoſitum, vel quod eſt collectio pluriũ ſuppoſitorum, vt Communitas. Ad quẽ etiam modum loquitur Ariſt. lib. 5. Ethic. c. 1. Nam cum dixiſſet, iuſtitiam alterum reſpicere, huius rei rationem reddens, ſubiungit. Reddit enim ius alteri, ſiue principi, ſiue Reipublicæ. Quibus verbis ſatis apertè ſignificat, nomine, alterius, intellexiſſe, vel alterum ſuppoſitũ, vel collectionem plurium ſuppoſitorum.

Nota. 3.

Tertiò eſt aduertendum, quòd quantum ad hoc, quod eſt alterum reſpicere, eſt latiſſimum diſcrimen inter iuſtitiam, prout eſt in propoſito voluntatis, & inter eandem, quatenus executioni mandatur, nam quamuis vera, & propria iuſtitia quatenus executioni mandatur, non poſſit inueniri, niſi inter ſuppoſita D realiter exiſtentia: in propoſito tamen voluntatis, benè poteſt vera, & propria ratio iuſtitiæ inueniri, antequam alterum exiſtat. v. g. Habet quis depoſitum pro filijs alterius, ſi illos habuerit, tunc ſeruat iuſtitiam; & verè dicitur iuſtus, quando habet propoſitum reddendi depoſitum, adhuc ipſis filijs non exiſtentibus: & ſi intendit nõ dare pro tempore quo erunt, eſt verè iniuſtus.

ARTICVLVS III.

Annot. 5. Eth. le. 2. & 3.

Vtrum iuſtitia ſit virtus.

E AD *Tertium ſic proceditur, Videtur quòd iuſtitia non ſit virtus. Dicitur enim Lucæ 17. Cũ feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite, Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Sed nõ eſt inutile facere opus virtutis. Dicit. n. * Ambroſius in ſecũdo de Officijs, vtilitatẽ nõ pecuniarij lucri æſtimationem dicimus, ſed acquiſitionẽ pietatis. Ergò facere ꝙ qs debet facere, non eſt opus virtutis. Eſt autẽ opus iuſtitiæ facere id ꝙ quis facere tenetur, ergo iuſtitia nõ eſt virtus.*

Lib. 2. ca. 6. circa princ. tom. 1.

2. Præterea, Quod fit ex neceſſitate, nõ eſt meritoriũ. Sed reddere alicui quod ſuum eſt, quod pertinet ad iuſtitiam, eſt neceſſitatis, ergò non eſt meritoriũ, Actibus autem virtutũ meremur, ergò iuſtitia non eſt virtus.

3. *Præ-*

*3. Præterea, Omnis virtus moralis eſt circa agibilia. Ea autem quæ exterius conſtituuntur, non ſunt agibilia, ſed factibilia; vt patet per Philoſophum in nono * Metaphyſ. Cum ergo ad iuſtitiam pertineat exterius facere aliquod opus ſecundum ſe iuſtum, videtur quòd iuſtitia non ſit virtus moralis.*

Lib. 9. tex. 15. tom. 3.

*Sed contra eſt, quòd * Greg. dicit in 2. Moral. quòd in quatuor virtutibus, ſcilicet, Temperantia, Prudentia, Fortitudine, & Iuſtitia, tota boni operis ſtructura conſurgit.*

Lib. 2. c. 36. in princ.

*Reſpondeo dicendum, quòd virtus humana eſt quæ bonum reddit actum humanum, & ipſum hominem bonum facit, quòd quidem conuenit iuſtitiæ. Actus enim hominis bonus redditur ex hoc, quod attingit regulam rationis, ſecundum quam humani actus rectificantur. Vnde, cum iuſtitia operationes humanas rectificet, manifeſtum eſt quod opus hominis bonum reddit. Et vt Tullius * dicit in 1. de Officijs, ex iuſtitia præcipuè viri boni nominantur. Vnde ſicut ibidem dicit, In ea virtutis ſplendor eſt maximus.*

Lib. 1. in c. de iuſtitia, circa princ.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ cum aliquis facit quod debet, nō affert vtilitatem lucri ei cui facit quod debet, ſed ſolum abſtinet à damno eius, ſibi tamen facit vtilitatem, in quantum ſpontanea & prompta voluntate facit illud quod debet, quod eſt virtuoſè agere. Vnde dicitur Sap. 8. ꝙ ſapientia Dei ſobrietatem & iuſtitiam docet, prudentiam & virtutem, quibus in vita nihil eſt vtilius hominibus, ſcilicet, virtuoſis.

Ad ſecundum dicendum, quòd duplex eſt neceſſitas, vna coactionis: & hæc, quia repugnat voluntati, tollit rationem meriti. Alia autem eſt neceſſitas ex obligatione præcepti, ſiue ex neceſſitate finis; quando ſcilicet aliquis non poteſt conſequi finem virtutis niſi hoc faciat, & talis neceſſitas non excludit rationem meriti, in quantum aliquis hoc quod ſic eſt neceſſariū, voluntariè agit, excludit tamen gloriam ſupererogationis: ſecundum illud 1. ad Corint. 9. Si euangelizauero, non eſt mihi gloria: neceſſitas n. mihi incumbit.

Ad tertium dicendum, quòd iuſtitia non conſiſtit circa exteriores res quantum ad hoc, quod eſt facere quod pertinet ad artem, ſed quantum ad hoc, quòd vtitur eis ad alterum.

SVMMA TEXTVS.

Concluſio eſt affirmatiua. Probatur: Virtus ſecundùm Ariſtot. 2. Ethic. eſt, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit: ſed talis eſt iuſtitia: ergo. Probo minorem: Bonum hominis eſt operari ſecundùm regulas rationis: nam cum homo natura ſua ſit rationalis, ex eo opus eius erit bonum, quod eſt conforme rectæ rationi: ſed hoc efficit iuſtitia, cuius munus eſt, ſecundùm regulas rationis æqualitatem conſtituere inter duos: ergo iuſtitia eſt virtus: & vt Ariſtot. dicit, non qualiſcunque, ſed tanto cæteris rutilantior, quanto Heſperus reliquis aſtris firmamenti ſplendore antecellit. Quod & Cicero lib. 1. Officiorum repetit, dicens, in habitu iuſtitiæ virtutis ſplendorem eſſe maximum, ex qua viri boni nominantur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Ratio, propter quam D. Thom. in hoc articulo mouet præſentem difficultatem, non eſt, quia de illa ſit aliqua dubitatio: omnes enim vno ore fatentur iuſtitiam eſſe virtutem: ſed vt ſeruet debitum ordinem, & præterea explicet immediatum genus eius iuſtitiæ, de qua in præſenti eſt ſermo: quod eſt non virtus ſecundùm totam ſuam latitudinem, in quantum ſcilicet complectitur tam virtutes intellectuales, quàm morales: ſed virtus moralis, cuius munus eſt dare bonum vſum in ordine ad rectam rationem. Hæc enim eſt, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit.

Sed contra concluſionem ſic argumentor: exercitati in actibus virtutum, ab omnibus laudantur: ſed non laudantur illi, qui exercent ſe in actibus iuſtitiæ, vt eſt videre in mercatoribus, qui emptionibus, & venditionibus intenti, quę ſunt actus iuſtitiæ, non laudantur, ſed potius vituperantur: ergo iuſtitia non eſt virtus. Ad hoc argumentum nonnulli reſpondent, quod ideo mercatores non laudantur, quamuis exerceant ſe in actibus iuſtitiæ, quia eorum ſtatus eſt adeo periculoſus, vt vix poſſint conſcientiam ſuam in talibus contractibus innoxiam ſeruare. Sed hæc ratio nihil valet. Ex ea enim ſequeretur, quod ſtatus iudicum, atq; Principum non eſſet laudabilis, imò nec ſtatus Epiſcoporum, dicente D. Auguſt. in Regula, quòd quanto quis in loco eſt ſuperiori, tanto in periculo maiori verſatur. Alij dicunt, quòd quamuis illi actus ſint ſtudioſi, quia tamen impediunt, ne homines ad altiora progrediantur, ideo in illis occupati, non laudantur. Sed nec hæc ratio eſt ſufficiens: quia tunc ſequeretur caſtitatem coniugalem non eſſe laudandam, cum impediat virginitatem, quæ eſt maius bonum: cuius tamen contrarium communiter tenent Catholici. Quocirca, his ſolutionibus omiſſis, dico, quòd mercatores ementes & vendentes, non laudantur, multis de cauſis. Prima eſt, propter abuſum, qui communiter in illis actibus inuenitur. Sæpè enim contingit, vt aliqui actus ſint ex ſe liciti & honeſti, qui tamen propter nimium abuſum redduntur mali, vt quod Religioſi deferant chirothecas, non quidem eſt ex ſe malum, ſed potius videtur bonum, vt eorū manus ſint mundæ & tales quales tanti ſacramenti miniſtros decet. Nihilominus tamen propter abuſum iam eſt hoc redditum vituperabile.

Arg. contra concluſion. D. Thom.

Solutio aliquorum.

D. Auguſt.

Vera ſolutio.

Mercatores multis de cauſis non laudantur.

Secunda ratio eſt: Quia communiter hoc munere vtuntur homines de media plebe: & quod de ſe nō eſt vituperabile aliquando redditur infame propter eos, qui re illa vtuntur. Ex vili enim conditione hominum ſæpè ſæpius prouenit, vt actus, qui ſecūdùm ſe ſunt boni, indebito modo fiant; & ſic redduntur vituperabiles. Quare ſi tantum homines graues & timorati communiter facerent tales contractus, proculdubio laudarentur. Vel tandem dico, quod quandò in aliqua virtute ſunt actus perfectiores, & minus perfecti, communiter non laudantur minus perfecti, quamuis ſint actus virtutis.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm iuſtitia ſit in voluntate tanquam in ſubiecto.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ iuſtitia nō ſit in voluntate ſicut in ſubiecto. Iuſtitia. n. quandoque veritas dicitur. Sed veritas nō eſt voluntatis, ſed intellectus, ergo iuſtitia non eſt in voluntate ſicut in ſubiecto.

3. diſt. 33. q. 2. art. 4. q. 8. & vir. q. 1. ar. 5. cor. fi. Et 5. Ethic. lect. 1.

2. Præterea, iuſtitia eſt circa ea quæ ſunt ad alterum. Sed ordinare aliquid ad alterum, eſt rationis, Iuſtitia ergo non eſt in voluntate ſicut in ſubiecto, ſed magis in ratione.

3. Præterea, Iuſtitia non eſt virtus intellectualis, cum non ordinetur ad cognitionem. Vnde relinquitur, ꝙ ſit virtus moralis. Sed ſubiectum virtutis moralis eſt rationale, per participationem, ꝙ eſt iraſcibilis, & con-

Lib. 1. cap. vlt. tom. 5. Annot.

*& concupiſcibilis, vt patet * per Philoſophum in 1. Ethic. ergo iuſtitia non eſt in voluntate ſicut in ſubiecto, ſed magis in iraſcibili & concupiſcibili.*

In dialogo de veritate, cap. 13.

*Sed contra eſt, quòd Anſelmus * dicit, quòd iuſtitia eſt rectitudo voluntatis, propter ſe ſeruata.*

*Reſpondeo dicendũ, quòd illa potentia eſt ſubiectum virtutis, ad cuius potentiæ actum rectificandum virtus ordinatur. Iuſtitia autem non ordinatur ad dirigendum aliquem actum cognoſcitiuum. Non enim dicimur iuſti ex hoc, quòd rectè aliquid cognoſcimus. Et ideo ſubiectum iuſtitiæ nõ eſt intellectus, vel ratio quæ eſt potentia cognoſcitiua: ſed quia iuſti in hoc dicimur, quòd aliquid rectè agimus, proximũ autem principium actus eſt vis appetitiua, neceſſe eſt, quòd iuſtitia ſit in aliqua vi appetitiua ſicut in ſubiecto. Eſt autem duplex appetitus, ſcilicet voluntas, quæ eſt in ratione, & appetitus ſenſitiuus conſequens apprehenſionem ſenſus, qui diuiditur per iraſcibilem, & concupiſcibilem, vt in primo habitum eſt. Reddere autem vnicuique quod ſuum eſt, non poteſt procedere ex appetitu ſenſitiuo: quia apprehenſio ſenſitiua non ſe extendit ad hoc, quòd conſiderare poſſit proportionem vnius ad alterum: ſed hoc eſt proprium rationis. Vnde iuſtitia nõ poteſt eſſe ſicut in ſubiecto in iraſcibili & concupiſcibili, ſed ſolum in voluntate. Et ideo Philoſophus * diffinit iuſtitiam per actum voluntatis, vt ex ſupradictis * patet.*

1. 2. q. 81. artic. 2.

Lib. 5. Ethi. cap. 1. & 5. ad finem.

Artic. 1. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, quòd quia voluntas eſt appetitus rationalis: ideo rectitudo rationis quæ veritas dicitur, voluntati impreſſa, propter propinquitatem ad rationem, nomen retinet veritatis. Et inde eſt, quòd quandoque iuſtitia veritas vocatur.

Ad ſecundum dicendum, quòd voluntas fertur in ſuum obiectum conſequenter ad apprehenſionem rationis. Et ideo quia ratio ordinat in alterum, voluntas poteſt velle aliquid in ordine ad alterum: quod pertinet ad iuſtitiam.

D. 131. & 1199.

Lib. 1. cap. vlt. to. 5.

*Ad tertium dicendum, quòd rationale per participationem non ſolum eſt iraſcibile & concupiſcibile, ſed omnino * appetitiuum, vt dicitur in primo Ethicorum: quia omnis appetitus obedit rationi. Sub appetitiuo autem comprehenditur voluntas: & ideo voluntas poteſt eſſe ſubiectum virtutis moralis.*

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Tho. vnica concluſione, quæ talis eſt. Virtus iuſtitiæ non eſt in intellectu, nec in appetitu ſenſitiuo; ſed ſolum in voluntate, tanquam in ſubiecto. Probat ſingulas partes. Et primò, quod non ſit in intellectu: nã illa potentia eſt ſubiectum virtutis, ad cuius potentiæ actum rectificandum ipſa virtus ordinatur: ſed iuſtitia non ordinatur ad rectificandum actum potentiæ cognoſcitiuę, non enim dicimur iuſti ex eo, quòd aliquid rectè cognoſcimus, ſed ex eo, quod aliquid rectè agimus; proximum autem principium actus eſt vis appetitiua: ergo iuſtitia non eſt in intellectu, tanquam in ſubiecto, ſed in aliqua vi appetitiua. Quod autem non ſit in appetitu ſenſitiuo, ſed ſolum in voluntate, probatur. Hoc eſt diſcriminis inter voluntatem & appetitum ſenſitiuum, quòd voluntas ſequitur apprehenſionem intellectus; & propterea dicitur appetitus rationalis: appetitus verò ſenſitiuus ſequitur apprehenſionem ſenſus: ſed apprehenſiò ſenſitiua non ſe extendit ad hoc, vt poſſit conſiderare proportionem vnius ad alterum: hoc enim eſt

A proprium rationis: ergo reddere vnicuique quod ſuum eſt, non poteſt procedere ab appetitu ſenſitiuo, ſed ſolum à voluntate, atque ex conſequenti iuſtitia, cuius eſt facere æqualitatem, reddẽdo vnicuique quod ſuum eſt, non erit in appetitu ſenſitiuo, tanquam in ſubiecto, ſed ſolum in voluntate.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Dubiũ circa concluſionem articuli.

1. Argum.

CIrca concluſionem huius articuli eſt difficultas, vtrum vera ſit. Et pro parte negatiua argumentor primò: iudicare eſt actus iuſtitiæ, vt omnes Doctores concedunt; & tamen pertinet ad intellectum: ergo iuſtitia eſt etiam in intellectu, tanquam ſubiecto. Et confirmatur: Reſtitutio, & redditio debiti, B ſunt actus iuſtitiæ; & tamen non eliciuntur immediatè à voluntate: ſed à potentiis exterioribus, imperium voluntatis exequentibus: ergo iuſtitia non ſolum eſt cõſtituenda in voluntate, ſed etiam in aliis potentiis. Probo conſequentiam: Nam omnis virtus in ea potentia debet conſtitui, in qua propriam exercet operationem.

2. Argum.

Secundò, Voluntas de ſe eſt determinata ad bonum rationis, ſed obiectum iuſtitiæ eſt bonũ rationis: ergo voluntas ex ſe eſt ſatis determinata ad illud; atque ex conſequenti non indiget virtute, qua mediante feratur in illud.

3. Argum.

Tertiò, Fortitudo & Temperantia ea ratione non cõſtituuntur in voluntate, quia voluntas ex ſe eſt ſatis determinata ad bonũ Temperantię, & ad bonum C Fortitudinis: ſed obiectum iuſtitiæ eſt multò excellentius, habetque maiorem dignitatem, quam obiectum Fortitudinis, vel Temperãtiæ: ergo ſicut Fortitudo non conſtituitur in voluntate: ita nec iuſtitia. Ad hoc argumentum nonnulli reſpondent, negando conſequentiam: Eſt enim diſcrimen, inter iuſtitiam ex vna parte, & fortitudinem, & temperãtiam ex alia, quantum ad hoc, quod materia, circa quam verſatur iuſtitia, eſt ad alterum, & ſic bonum alienũ. At verò materia, circa quam verſatur fortitudo, & temperantia, eſt ad ſe; & ſic bonum proprium. Vnde dicunt, quod voluntas, quamuis ſit per ſe formaliter determinata ad bonum iuſtitiæ, quatenus eſt bonum rationis præciſè, quia tamen non eſt determi- D nata ad tale obiectum, quatenus eſt materia, & bonum alterius, quia vt ſic, eſt bonum alienum: idcirco fuit neceſſarium ponere in volũtate iuſtitiam inclinantem ad hoc bonum. Cæterum, quia eadem volũtas reſpectu eius boni, quod eſt in fortitudine, vel temperantia eſt ſufficienter determinata, non ſolum formaliter, inquãtum eſt bonum rationis, ſed etiam materialiter, hoc eſt, ratione ei cõcupitæ, quæ etiam eſt ad ſe & bonum proprium; idcirco non fuit neceſſarium ponere in voluntate fortitudinem, vel temperantiam. Sed contra hoc ſic argumentor; Materia ex ſe poſtulat formam: ergo ſi voluntas per ſe eſt determinata ad bonũ iuſtitiæ formaliter, in quantum eſt bonum rationis, tanquam ad propriam formam, pari ratione etiam erit determinata & relata E ad materiam, ſiue ad bonum iuſtitiæ materialiter, in quo reperitur forma iuſtitiæ: atque ex conſequenti quantum ad hoc, nullum eſt diſcrimen inter iniuſtitiam, & alias virtutes.

Concluſio D. Tho. vera.

His tamen non obſtantibus, dico, quod concluſio D. Thom. eſt veriſſima, quam tenet D. Anſelmus in Dialogo de veritate, c. 13. dicens, iuſtitiam eſſe rectitudinem voluntatis propter ſe ſeruatam. Et Ariſtot. 5. Ethicor. cap. 1. dicit: Iuſtitia eſt habitus, quo iuſta volumus & iuſta facimus. Et Vlpianus in l. iuſtitia, ff. de iuſtitia, & iure, ſic inquit; Iuſtitia eſt conſtans, & perpetua voluntas, &c. Quibus verbis non ſolum actus, ſed etiam proprium iuſtitiæ ſubiectum oratorio quodam modo declaratur, & probatur ſufficiẽ-

ter

ter ratione D.Tho.in hoc art.Itém prætereà, ex differentia quam ipſe 1.2.q.56.ex mẽte Ariſtotelis conſtituit inter iuſtitiam & alias virtutes morales: iuſtitia.n.eſt in voluntate,aliæ vero virtutes,nempe,Fortitudo, & Temperãtia,ſunt in appetitu ſenſitiuo. Et ratio eſt; quia cum Temperantia,& Fortitudo perficiant hominem in ordine ad bonum proprium; voluntas autẽ ex ſe ſatis ſit propenſa & inclinata reſpectu huius boni:non eſt neceſſarium ponere in voluntate aliquas virtutes inclinantes ad illud:ſed erit neceſſarium ponere illas,nempe,Fortitudinẽ, & Temperãtiam in appetitu ſenſitiuo; ne propter inſurgentes paſſiones, iraſcibilis, & concupiſcibilis voluntas impediatur à bona electione, & cõſequutione proprij boni. Cæterùm,quia in ordine ad alterum,hoc eſt, in ordine ad alienum bonum, non eſt voluntas ex ſe ſatis propẽſa & inclinata, idcircò neceſſarium eſt,quod,vt homo debito modo ſe habeat in ordine ad alterũ, in eius voluntate conſtituatur aliqua virtus,& hęc eſt Iuſtitia.De hac re vidẽdus eſt D.Tho. 1.2.q.56.art.6.& q.6c. art.2.& in hac q.art.9.& 10.

Ad 1. argu. ſolutio Caietani.

Ad primum argumentum cum ſua confirmatione, vt reſpondeat Caietanus in hoc articulo, dicit tria. Primum eſt,quòd actiones virtutum neceſſariò debent eſſe immanentes. Secundum, quòd reſtitutio,cõmutatio,redditio debiti, &c. prout ſunt actiones tranſeuntes, non poſſunt elici à virtute Iuſtitiæ, ſed tantum imperari. Tandem tertiò affirmat,quòd iudicare non eſt actus elicitus à Iuſtitia, ſed imperatus: quia Iuſtitia eſt in volũtate, & iudicare eſt actus intellectus. Aliqui ſequuntur hunc modum dicendi Caietani:ſed mihi proculdubio non videtur probabilis. Nam,vt diximus ſupra,q.3.art.1. ex mente D.Tho. quamuis actus vnius potentiæ nõ poſſit elici ab alia potentia, ſed imperari: non tamen eſt incõueniens, quod eliciatur ab habitu exiſtenti in alia potentia. Et ratio eſt: Nam cum potentia concurrat ad actum quantum ad eius ſubſtantiam in genere naturæ, quod eſt quid intrinſecum, habitus verò quantum ad qualitatem & modum ipſius actus in genere moris,quod eſt,quid extrinſecum; eſt inconueniens, quòd actus, quoad ſuam ſubſtãtiam eliciatur ab alia potentia: & non eſt inconueniens, quod qualificetur ab habitu exiſtenti in alia potẽtia Qualitas enim quia eſt quoddam accidens aduentitium, & variabile,poteſt ab extrinſeco aduenire: ſubſtantia verò actus, quia eſt quid intrinſecum, implicat quod ab extrinſeco proueniat. Ex quo fit,vt orare, vouere,qui ſunt actus intellectus,& ſacrificare,& facere cęremonias, qui ſunt actus potentiarum exteriorum,puta,manus,atq; linguæ,ponãtur à D.Tho. infra,q.83.art.1.& 3.actus eliciti à religione, non obſtante, quod religio eſt in voluntate, tanquam in ſubiecto.Et eodem modo dico,ꝙ iudicare,quamuis ſit actus intellectus,quantum ad ſubſtantiam: & reſtitutio atque redditio debiti ſint potentiarum exteriorum;adhuc tamen ſunt actus eliciti à Iuſtitia exiſtente in voluntate, quia ab ea immediatè accipiunt bonitatem in eſſe moris. Et per hęc patet ſolutio ad primum argumentum cum ſua confirmatione.

Impugnat Caiet. & reſpondetur ad argum.

Ad 2. argumentum.

Ad ſecundum reſpondetur,ꝙ quamuis verum ſit, quod voluntas ex ſua natura inclinatur in quodcunque bonum; adhuc tñ indiget virtutibus,quibus faciliter feratur in particularia bona; maximè in illa, quæ nõ ſunt propria ipſius operantis: ex peccato.n. primi parentis adeò infirma manſit voluntas, & inclinata proprijs bonis, vt niſi media virtute in bonum alterius promptè & faciliter ferri non poſſit: quamuis ipſum ſecundum ſe ſit nobilius,atque præſtantius,quam bonum propriũ. Et per hoc patet ſolutio ad tertium argumentum,quantum ad primam partem illius.Quantum ad vltimum autem,quod in eodem argumento dicitur, reſpõdetur,quòd quemadmodum materia ex ſe eſt determinata ad formam ſubſtantialem in communi,non autem eſt determinata ex ſe ad iſtum gradum formæ, neque ad illum, niſi per diſpoſitiones,quas recipit: ita etiam voluntas ex ſe eſt determinata ad bonum in cõmuni, imò & ad bonum rationis ſibi proportionatum: non tamen eſt determinata ex ſe ad bonum ſibi non proportionatum,ſiue illud ſit diuinum,ſiue humanum. Et quia bonum alterius non eſt proportionatum voluntati,cum ſit difficile reddere alienum proximo: idcircò indiget voluntas habitibus, & diſpoſitionibus, quibus promptè & faciliter ad alterum operetur: & ſic ponitur iuſtitia.

Ad 3. argumentum.

Dubium.

Sed dubitabit aliquis conſequenter, vtrum ita ſit proprium Iuſtitiæ inter Cardinales virtutes eſſe in voluntate(iuſtitię inquam & aliarũ ſibi annexarum, quales ſunt religio, liberalitas & ſimiles) vt nulli alteri conueniat. Scotus namq; in 3.diſt.23.q.vnica,& diſt.33.eiuſdẽ libri,atq; Ocham,diſt.10.& 11.quos Neotericorum plerique ſequuntur, præcipuè Buridanus,1.Ethic.q.vlt.mordicùs tenent, non modo iuſtitiam,verum & Fortitudinem,atq; Temperãtiam in voluntate eſſe conſtituendas. Fatentur quidem in appetitu ſenſitiuo eſſe ponendos aliquos habitus, quibus rectè diſponatur & obediat rationi: dicunt tñ illos non mereri nomen virtutis:& ſic omnis virtus ad voluntatem eſt referenda. Et probari poteſt hæc ſnĩa multis argumentis.Primò ſic: Virtus eſt habitus electiuus in medio cõſiſtens, rectæ rationi conſentaneus,vt author eſt Ariſt.2.Ethi.c.2. ergo in illa potentia eſt conſtituenda, cuius eſt propriũ electionem facere: huiuſmodi autem eſt ſola volũtas:ergo ſola volũtas poteſt eſſe ſubiectum moralis virtutis.

Sententia Scoti.

Ad 1. argumentum.

Secundò: In voluntate ponitur iſte actus,qui eſt, volo tẽperatè viuere,vel fortiter agere,vt planè cõſtat: ergo ſunt conſtituendæ in voluntate virtutes Temperãtiæ & Fortitudinis, quæ illos actus eliciãt. Probo conſequentiam: Nam virtus eo in loco eſt conſtituenda,vbi ponitur operatio.Et confirmatur. Habitus intemperantiæ ponitur in voluntate: ergo & habitus temperantiæ. Conſequentia inde tenet, quòd contraria debent fieri circa idẽm.Antecedens verò probatur: Voluntas ex ſe non eſt determinata ad actus intemperantiæ: ergo ex frequentatione talium actuũ generabitur in ea habitus intemperãtiæ.

Ad 2. argu.

Tertiò: Si virtutes morales conſtituuntur in appetitu ſenſitiuo, ſequuntur quamplurima inconuenientia. Nam primò ſequitur, quòd iſtæ virtutes non fuiſſent in ſtatu innocentiæ; ſiquidem in illo omnes paſſiones eſſent moderatæ. Secundò ſequitur, quod non manent in anima ſeparata, in qua non manet appetitus ſenſitiuus; imò nec manſiſſent in Chriſto in triduo mortis, quod videtur alienum à vera Theologia. Tertiò ſequitur, has virtutes non manere in beatis poſt corporis reſurrectionem,cùm in illis non maneant paſſiones, quæ moderentur. Tandem ſequitur, quod Temperantia & Fortitudo infuſæ debeant collocari in appetitu ſenſitiuo,quod eſt impoſſibile. Nam cum prædictæ virtutes infuſæ verſentur circa bonum diuinum, & ſupernaturale, quòd à potentia ſenſitiua, nec cognoſci,nec deſiderari poteſt; manifeſtè ſequitur, illas non eſſe collocandas in appetitu ſenſitiuo.

Ad 3. argumentum.

Contrariam tamen ſententiam tenet Ariſtot. multis in locis & præcipuè,ſecundo Ethicorum,capitulo tertio, vbi ex profeſſo nititur probare virtutes morales,nempè,Fortitudinem & Temperantiam in reprimendis voluptatibus, ac doloribus & triſtitiis verſari, & ſic in appetitu ſenſitiuo, tanquam in ſubiecto ſunt collocandæ. In primo etiam Ethicorum capitulo vltimo. & tertio Ethicorum, cap.10. dicit Fortitudinem & Temperantiam eſſe partium animæ irrationalium, hoc eſt, iraſcibilis & concupiſcibilis.

Sententia Ariſt. vera.

ſcibilis. Aduerſarij dicunt, quòd Ariſtot. intelligit per hæc verba voluntatem, quæ non eſt rationalis per eſſentiam, ſed per participationem. Et forſan vere dicunt: ipſe enim ſic explicat lib. 6. Ethic. cap. 1. & lib. 10. Magnorum moralium, cap. 5. Sed non poterunt Ariſtotelem ita explicare in Opuſc. de Virtutibus, vbi expreſsè fatetur, prædictas virtutes in appetitu ſenſitiuo eſſe collocandas. Et probatur ratione: Virtus verſatur circa difficile: ſed vniuerſa difficultas in materia Temperantiæ, atque Fortitudinis prouenit ab appetitu renuente, & ab eius paſſionibus: ergo iſtæ virtutes in appetitu ſenſitiuo ſunt conſtituendæ, vt illum frenent. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur ex Paulo, qui ad Roman. cap. 7. difficultatem huius negotij ad appetitum ſenſitiuum retulit, dicens: Condelector legi ſecundum interiorem hominem, hoc eſt, ſecundum rationalem appetitum: ſed ſentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Et ad Gal. 5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, vt non quæcunque vultis illa faciatis, &c. Secundò, ſi conſtituamus hominem prudentem, ſcientem, quid, & quomodo ſit operandum, carentemq; omni paſſione, & difficultate appetitus ſenſitiui, is facillimè & animosè reſiſtet contrarijs, viuetque temperatè, vt conſeruet vitam ſuam. Quod & manifeſta experientia verum eſſe mõſtratur. Nam immutato corpore per ægritudinem, vel per alias cauſas, ita, vt ceſſent paſſiones, tunc facillimum eſt habere optimum propoſitum temperatè viuendi: ergo ocioſum erit has virtutes in voluntate conſtituere, atque ex conſequenti ſunt ponendæ in appetitu ſenſitiuo. Tandem hoc ipſum probatur efficaciſſima ratione D. Thom. 1. 2. q. 56. artic. 6. Vbi dicit, quod cum per habitum perficiatur potentia ad agendum, ibi indigebit potentia habitu ad benè agendum (qui ſit virtus) vbi ad hoc non ſufficit, propria ratio potentiæ; omnis autem potentiæ propria ratio attenditur in ordine ad obiectum. Vnde cum obiectum voluntatis ſit bonum rationis voluntati proportionatum, quantum ad hoc non indiget voluntas virtute perficiente; ſed ſi quod bonum immineat homini volendum, quod excedat proportionem volũtatis, ſiue quantum ad totam ſpeciem humanam, ſicut bonum diuinum, quod tranſcendit limites humanæ naturæ; ſiue quantum ad indiuiduum, ſicut bonũ proximi, ibi voluntas indigebit virtute, & ideò illæ virtutes, quæ ordinant affectum hominis in Deum, vel in proximum, erunt in voluntate tanquam in ſubiecto, vt Charitas, atque Iuſtitia: aliæ autem, vt Fortitudo, atque Temperantia, quę ordinat hominem ad bonum ſibi proportionatum, quale eſt bonum proprium, non in voluntate, ſed in appetitu ſenſitiuo: ex cuius perturbatione ſæpè ſæpius prouenit, vt homo non ſequatur bonum ſibi proportionatũ, erunt conſtituendæ; & ſic conſtat quod ex virtutibus moralibus, ſola Iuſtitia eſt in voluntate. De hac re videnda ſunt quæ dicit D. Thom. 1. 2. q. 56. per totam, vbi de ſubiecto virtutum differit.

Ad 1. argumentum.

Virtus ibi eſt cõſtituẽda, vnde naſcitur difficultas.

Et ad primum argumentum in contrariũ factum, rñdetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam qñ per ſe potẽtia poteſt electionẽ facere, nõ indiget ad id virtute ſuperaddita, ſed ibi erit conſtituenda virtus, vnde naſcitur difficultas, & obſtaculum rectè eligendi, ac ſubinde agendi. Ex quo ſequitur, ꝙ virtutes, quæ ſunt in appetitu ſenſitiuo, non ideò dicuntur habitus electiui, quia immediatè, & propriè cauſant electionem, ſed quia vel tollunt impedimenta rectę electionis (paſſiones. n. immoderatæ trahũt voluntatem ad malam electionẽ) vel quia ſunt principiũ ipſius electionis mediatæ, hoc eſt, mediante intẽtione finis: Nam cum qualis vnuſquiſq; eſt, talis finis ei videatur, vt dicit Ariſt. 3. Ethic. ex eo

A quod quis eſt rectè affectus ad bonũ Temperantiæ, videtur ei optimum temperatè viuere. Ex quo principio per diſcurſum Prudẽtiæ ſtatim colligit electio nis concluſionẽ, dicens, nunc temperatè eſt agendũ.

Ad 2. argu.

Ad ſecundum reſpondetur, cõceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ad probationem dico, nõ eſſe neceſſarium, quod virtus ſit in eadem potentia, in qua eſt habitus ab ea elicitus, vt diximus dubio præcedenti. Ad confirmationem reſpondetur, negando quod habitus intemperantiæ ſit in voluntate. Et ad probationem dico, quòd quamuis voluntas ex ſe nõ ſit determinata ad actus intemperantiæ, eſt tñ determinata ſuaptè natura ad bonũ temperantiæ. Ex quo fit, vt intemperãtia in illa produci
B non poſſit: ſicut, quia ignis ex ſua natura eſt determinatus ad calorem, nunquam põt in ſe habere frigiditatem. Vel ſecundo rñdetur, quòd ex frequẽtatione actuum intemperntiæ generetur in voluntate quidã habitus, qui vocatur incontinentia qui quidem non cõtrariatur virtuti temperantię exiſtenti in appetitu ſenſitiuo; ſed alij habitui in eadem voluntate ex frequentatione actuum temperantiæ generato, qui appellatur continentia. Nam, vt docet D. Thom. infra, q. 155 per totam. In voluntate ponitur quidã habitus, continentia, appellatus, qui non meretur nomen virtutis, quoniam nec faciẽdam rectam electionem, nec ad moderandas paſſiones ponitur, ſed, vt ſtabiliat & confirmet voluntatem, nec ex vehementibus paſſionibus abducatur: & huic contrariatur incontinentia. Quapropter dicit Ariſt. 7. Ethic. c. 7. 8. & 9.

In voluntate ponit habitus continentiæ, qui non eſt virtus.

C quòd continens, & incontinens circa paſſiones eodem modo ſe habent.

Ad 3. argu.

Ad tertium argumentum, quod rem ad incommoda adducebat, ad primum inconueniens Durandus in 2. diſt. 29. q. 2. apertè concedit in ſtatu innocentiæ non fuiſſe virtutes morales, quibus paſſiones moderarentur. Sed fallitur profectò: tum, quia iuſtitia originalis non erat ſolitaria, ſed ſecum adducebat orantes virtutes infuſas, & morales, ſicut gratia modo illas affert: tum etiam, quia licet iuſtitia originalis eſſet ſufficiens ad moderandas paſſiones, non tamen erat ſatis ad eliciendas moderatas operationes. Iuſtitia enim originalis (vt exiſtimo) non erat operatiua, nec conſtituebatur in potentiis animæ:
D ſed in eſſentiæ, ſicut gratia.

In ſtatu innocentiæ erant virtutes morales.

Virtutes morales manent in anima ſeparata, nõ actu, ſed virtute.

Ad ſecundum inconueniens reſpondetur, quod virtutes morales manent in anima ſeparata, nõ quidem actu, ſed virtute, vt optimè explicat D. Tho. in diſputatis, quæſtione de virtut. artic. 4. ad tertium, & quæſtione de virtutibus Cardinalibus, art. 4. ad 13.

Ad tertium inconueniens reſpondetur, prædictas virtutes manere in beatis poſt corporum aſſumptionem, non quantum ad materiale, ſed quãtũ ad formale, vt ex ſententia D. Aug. docet D. Tho. 1. 2. q. 67. artic. 1. Ad cuius intelligentiam eſt aduertendum, quòd in virtutibus moralib. aliquid eſt materiale, & aliquid formale. Materiale eſt in eis inclinatio quarũdam partis appetitiuæ ad paſſiones, vel operationes ſecundum modum aliquem: ſed, quia iſte modus
E determinatur à ratione, idcircò formale in omnib. virtutib. eſt ordo rationis. Dicit ergo D. Tho. quod huiuſmodi virtutes morales in futura vita non manent quantum ad id, quod eſt materiale in eis. Non enim habent in futura vita locum concupiſcentiæ & delectationes ciborum & venereorum; nec etiã timores & audaciæ circa pericula mortis; nec etiam diſtributiones & cõmutationes rerum, quę veniunt in vſum præſentis vitæ: ſed quantum ad id, quod eſt formale, remanebũt in beatis perfectiſſimè poſt hãc vitam, in quantum, ſ. ratio vniuſcuiuſque rectiſſima erit circa ea, quæ ad ipſum pertinebunt ſecundũ ſtatum illum. Vnde D. Auguſt. lib. 14. de Trinit. c. 9. dicit, quod Prudentia ibi erit ſine vllo periculo erroris,

Virtutes morales qualiter maneãt in beatis.

D. Auguſt.

tis, Fortitudo ſine moleſtia tolerandorum malorum, Temperantia ſine repugnantia libidinum, vt Prudentiæ ſit, nullum bonum Deo præponere, vel æquare, Fortitudinis, ei firmiſſimè inhærere, Temperantiæ, nullo defectu noxio delectari. De Iuſtitia verò manifeſtius eſt quem actũ ibi habebit, ſ. eſſe ſubditum Deo: quia etiam in hac vita ad iuſtitiam pertinet eſſe ſubditum ſuperiori. Hæc Auguſt.

Virtutes infuſæ conſtituuntur in appetitu ſēſitiuo.

Ad vltimum inconueniens reſpondetur, concedendo, quòd virtutes infuſæ debent collocari in appetitu ſenſitiuo. Nam fortitudo conſtituit medium inter timorem & audaciā, quę ſunt in appetitu ſenſitiuo, & Temperantia conſtituit medium inter delectationem guſtus & tactus; quæ ſimiliter habent ſedem in appetitu ſenſitiuo. Qualiter autem diſtinguantur virtutes morales infuſæ ab acquiſitis, diximus ſupra, q. 18. art. 1.

Dubium:

Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrùm iuſtitia ſaltem aliquo modo, hoc eſt, ſecundariò, vel per redundantiam ſit in appetitu ſenſitiuo. Et pro parte affirmatiua eſt primum argumentũ: Liberalitas eſt quędam virtus annexa iuſtitiæ, in voluntateque exiſtens, vt author eſt D. Thom. prima parte, quæſt. 21. articulo primo, ad 1. Vnde eo loco dicit, liberalitatem propriè eſſe in Deo, ſicut iuſtitiam: & tamen ſecundariò, & per quandam redundantiam etiam inuenitur in appetitu ſenſitiuo. Idem enim D. Thom. 1. 2. quæſt. 60. artic. 5. dicit, quòd liberalitas, prout eſt amor moderatus pecuniæ, recipitur in appetitu ſenſitiuo: ergo pari ratione dicendum erit de iuſtitia, quòd quamuis propriè eſt in voluntate, illamque inclinat in bonum proximi, ſecundariò tamen, & per redundantiam, erit in appetitu ſenſitiuo, vt impediat paſſiones; quæ poſſunt voluntatem à bono proximi retardare. Secundò: Miſericordia prout dicit voluntatem efficacem ſubleuandi miſeriam proximi, proculdubio eſt in voluntate, tanquam in ſubiecto, & tamen experimento conſtat, quod cum aliquis ſuccurrit proximo indigenti ſenſibiliter commouetur in ipſo appetitus ſenſitiuus, in quo etiam inuenitur miſericordia per quandam redundantiam: vnde qui miſeretur viſcera miſericordiæ habere dicitur: ergo pari ratione dicendum erit de iuſtitia.

1. Argum.

Sentētia vera, iuſtitia nō eſt in appetitu.

In contrarium tamen eſt D. Thom. in hoc articulo, qui expreſsè affirmat, Iuſtitiam nullo modo eſſe in appetitu ſenſitiuo, quæ ſententia tanquam vera, eſt tenenda. Et probatur: Difficultas exiſtens in actu iuſtitiæ, non eſt in appetitu ſenſitiuo, ſed in voluntate: ergo virtus Iuſtitiæ, per quam tollitur talis difficultas, nec etiam ſecundario erit ponenda in appetitu ſenſitiuo. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Nam vt docet D. Thom. 1. 2. q. 56. art. 6. ex eo ſolum voluntas patitur difficultatem in aſſequutione boni alterius, quia non eſt ad illud determinata. Et confirmatur. Nam vt infra dicemus, art. 9. huius quæſtionis, ex communi ſententia omnium Philoſophorum, iuſtitia non eſt circa paſſiones, ſed circa operationes: nomine autē paſſionum intelliguntur operationes appetitus ſenſitiui, & nomine operationum actiones voluntatis: ergo iuſtitia nec primariò, nec ſecundariò poterit eſſe in appetitu ſenſitiuo.

Ad 1. arg.

Et ad primum argumentum reſpondetur, notando, quòd liberalitas poteſt accipi dupliciter; vno modo pro virtute ordināte hominem ad dationem gratuitam, nulla expectata compēſatione; quę quidem datio fit propter bonũ ipſius donationis: alio modo pro amore moderato pecuniæ, qui amor ea ratione dumtaxat vocatur liberalitas, quia liberat hominem ab appetitu infirmo, & ſordido diuitiarum: qualis eſt auaritia. Hoc conſtituto, dico, quòd liberalitas in primo ſenſu eſt in voluntate, reperiturque in Deo, vt docet D. Thom. loco citato; & 1. contra gent. cap. 93. At verò liberalitas in ſecundo ſenſu eſt in appetitu ſenſitiuo. Et quantum ego exiſtimo, vna liberalitas ſpecie diſtinguitur ab altera, quamuis ea, quæ eſt in appetitu ſenſitiuo plurimum adiuuet ad exercitium alterius exiſtentis in voluntate. Et ſic conſtat, quod liberalitas quæ eſt in voluntate nullo modo eſt in appetitu, ſed de hoc dicemus infra, q. 117. & q. 134. art. 4. ad 1.

Ad 2. argumentum.

Ad ſecundum reſpōdetur, quod ille affectus compaſſionis repertus in exercitio miſericordiæ non eſt virtus, vt docet D. Thom. in hac 2. 2. quæſt. 36. art. 3. Et ideò non ponitur habitus ad illum determinandum; ſed neceſſitate quadam naturali ex coniunctione appetitus ſenſitiui ad voluntatem conſequitur, ſicuti & ex pęnitentia, quæ eſt deteſtatio peccati propter Deum ſummè dilectum, conſequitur triſtitia ſenſibilis in appetitu ſenſitiuo cum lachrymis: nec tamen propterea pœnitentia ponitur aliquo modo in appetitu ſenſitiuo, ſed ſolum in voluntate. Et hæc dicta ſufficiant de toto iſto articulo.

ARTICVLVS V.

Vtrùm iuſtitia ſit virtus generalis.

In q. 6. & 7. & q. 59. art. 1. Et 1. 2. q. 60. art. 3. & 5. Eth. lect. 1. 2. & 3.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod iuſtitia non ſit virtus generalis. Iuſtitia enim condiuiditur alijs virtutibus, vt patet Sapien. 8. Sobrietatem & iuſtitiam docet, prudentiam, & virtutem. Sed generale non condiuiditur ſeu connumeratur ſpeciebus ſub illo generali contentis, ergo iuſtitia non eſt virtus generalis.

2. Præterea, Sicut Iuſtitia ponitur virtus Cardinalis: ita etiam Temperantia & Fortitudo. Sed Temperantia vel Fortitudo non ponitur virtus generalis, ergo neque iuſtitia debet aliquo modo poni virtus generalis.

*3. Præterea, Iuſtitia eſt ſemper ad alterum: vt ſupra * dictum eſt. Sed peccatum quod eſt in proximum non poteſt eſſe peccatum generale: ſed diuiditur contra peccatum, quo peccat homo contra ſeipſum, ergo etiam neque iuſtitia eſt virtus generalis.*

Artic. 2. huius quæſt.

*Sed contra eſt, quòd Philoſophus * dicit in 5. Ethicorum, quod iuſtitia eſt communis virtus.*

Lib. 5. ca. 1. & 2. to. 5.

*Reſpondeo dicendum, quòd iuſtitia ſicut dictum eſt, * ordinat hominem in comparatione ad alium, quod quidem poteſt eſſe dupliciter: Vno modo ad alium ſingulariter conſideratum, alio modo ad alium in communi, ſecundum ſcilicet, quòd ille, qui ſeruit alicui Communitati, ſeruit omnibus hominibus qui ſub Communitate illa continentur. Ad vtrumque ergo ſe poteſt habere iuſtitia ſecundùm propriam rationem. Manifeſtum eſt autem, quod omnes qui ſub Communitate aliqua continentur, comparantur ad Communitatem ſicut partes ad totum. Pars autem id quod eſt totius eſt, vnde & quodlibet bonum partis eſt ordinabile in bonum totius. Secundum hoc ergo bonum cuiuſlibet virtutis ſiue ordinantis aliquem hominem ad ſeipſum, ſiue ordinantis ipſum ad aliquas alias perſonas ſingulares, eſt referibile ad bonum commune, ad quod ordinatur iuſtitia. Et ſecundum hoc actus omnium virtutum poſſunt ad iuſtitiam pertinere, ſecundum quòd ordinant hominem ad bonum commune. Et quantum ad hoc, iuſtitia dicitur virtus generalis. Et quia ad legem pertinet ordina-*

Artic. 2. huius quæſt.

1.2.q.90 artic.1.& argu.4.quæſt. præced.

*re in bonum commune, vt ſupra * habitum eſt, inde eſt, ꝙ talis iuſtitia prædicto modo generalis dicitur iuſtitia legalis: quia ſcilicet per eam homo concordat legi ordinanti actus omnium virtutum in bonum cõe.*

*Ad primum ergo dicendum, quòd iuſtitia condiuiditur ſeu connumeratur alijs virtutibus, non in quantum eſt generalis, ſed in quantum eſt ſpecialis virtus, vt infra * dicetur.*

Artic.7.& 12. huius quæſt.

Ad ſecundum dicendum, ꝙ temperantia, & fortitudo, ſunt in appetitu ſenſitiuo, id eſt, in concupiſcibili, & iraſcibili. Huiuſmodi autem vires ſunt appetitiuæ quorundam bonorum particularium, ſicut & ſenſus eſt particularium cognoſcitiuus. Sed iuſtitia eſt ſicut in ſubiecto in appetitu intellectiuo, qui poteſt eſſe vniuerſalis boni, cuius intellectus eſt apprehenſiuus. Et ideo iuſtitia magis poteſt eſſe virtus generalis, quam temperantia vel fortitudo.

Ad tertium dicendum, quòd illa quæ ſunt ad ſeipſum, ſunt ordinabilia ad alterum: præcipuè quantum ad bonum commune. Vnde & iuſtitia legalis, ſecundum quod ordinat ad bonum commune, poteſt dici virtus generalis. Et eadem ratione, iniuſtitia poteſt dici peccatum commune. Vnde dicitur primæ Ioan.3. quòd omne peccatum eſt iniquitas.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Tho. per duas propoſitiones. Prima concluſio. Iuſtitia, quæ reſpicit bonum commune, dicitur virtus generalis. Probatur: Iuſtitia eſt virtus hominis per comparationem ad alterum: ſed hæc comparatio poteſt fieri dupliciter, ſcilicet, vel ad alterum ſingulariter conſideratum, vel ad alterum in communi: ergo quantum ad vtrumque poterit iuſtitia habere ſe ſecundum propriam rationem, atque ex conſequenti, quemadmodum iuſtitia, quæ ordinat ciuem ad ciuem, tanquam vnam partem ad alteram, dicitur iuſtitia particularis: ita etiam illa iuſtitia, quæ ordinat ciues in bonum cõe, dicetur iuſtitia generalis. Quæ ſic appellatur; tum ex obiecto & fine: quia bonum commune eſt omnium generaliſſimum: tum etiam ex effectu, & proprio munere, quod eſt oĩum aliarum virtutum actus in tale bonum commune ordinare. Secunda concluſio: Hæc iuſtitia generalis proprio nomine appellatur iuſtitia legalis, quia ad legem propriè pertinet ordinare ad bonum commune, vt idem D.Thom. dixerat. 1.2.q.90.art.2.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Iuſtitia propriè dicta diuiditur in generalem, & particularem.

PRo intelligentia totius materiæ de iuſtitia generali, ſiue legali, de qua D.Tho. agit in hoc articulo, & duobus ſequentibus, eſt aduertendũ; quod iuſtitia propriè dicta, qualis eſt illa, quæ reſpicit alterum, facitq; æqualitatem, prima ſui diuiſione diuiditur in generalem, & particularem. Generalis eſt illa, quæ reſpicit bonum cõe. Et dicitur generalis præcipuè ſecundum virtutem, & ordinationem: quia, ſicut Sol in oĩbus cauſarum inferiorum effectib. influit, & propterea dicitur cauſa vniuerſalis, ac generalis: ita etiam iuſtitia, quæ generalis eſt, trahit ad ſe, ipſam atq; ordinat omnes alias virtutes; cum ſit ſumma inter morales, omniſque virtutis fons & origo.

D.Ambro.

Vnde D.Ambroſius, in Hexamero, de ea loquẽs dicit; Vbi prudentia, ſ. ſæcularis, ibi malitia, vbi fortitudo, ibi iracundia; vbi temperantia, ibi impatiẽtia, plerumque autem & alia vitia: vbi autẽ iuſtitia, ibi concordia aliarum virtutum, non enim per ſe pars eſt iuſtitia, ſed quaſi omnium virtutum mater. Hác generalem iuſtitiam appellat Ariſtot. legalem, 5.Ethic. & D.Thom. in hoc articulo; quia eſt principaliter à Legiſlatore, & à lege intenta, quæ cæteras virtutes ad bonum Reipublicæ ordinat. Lex enim rectè, ac ſanctè poſita diſponit ciues fore temperatos, fortes, prudentes, veraces, vt Reipublicæ bonum cõſeruetur: quod in quadam conſonantia ac iuſtitia conſiſtit: ita, ſcilicet, vt quilibet agat, & viuat ſecundum quod lege ſtatutum eſt. Puta, quòd ciuitatis cuſtodes animoſi ſint, fortes atque fideles: quod gubernatores & rectores, prudentes, quod erudientes iuuentutem temperati, atque pudici. Hæc igitur iuſtitia meritò generalis dicitur: quoniam generale, hoc eſt, totius ciuitatis commune bonum cõcernit, & ad illud reliquas virtutes ordinat. Quam quidem oportet eſſe in Principe, vt in prima radice, à cuius authoritate pendet commune bonum; in aliis autem miniſterialiter, & executiuè. Vnde qui viderit ciues intemperatos, imprudẽtes, infideles, diſcordes in conſeruatione patriæ, rectè concludet, illic non exiſtere hanc generalem iuſtitiam: ſed ſuum oppoſitum, ſcilicet generalem iniuſtitiam, quæ aſſimilatur ægritudini in corde, per quam non ſolum pars vna, ſed totum corpus tabeſcit. De hac iuſtitia generali loquitur Eſa. cap. 1. dum dicit: Quomodo facta es meretrix ciuitas fidelis, plena iudicij: iuſtitia habitauit in ea, nunc autem homicidæ, &c. Et Eccleſiaſt. cap. 10. Regnum à gente in gentem transfertur, propter iniuſtitiam, & iniurias, & contumelias, & diuerſos dolos. Hanc generalem iuſtitiam omnes leges & diuinæ, & humanæ rectè poſitæ intendunt. Sicut enim Deus totius vniuerſi bonum, & non ſolùm aliquarum partium intendit, ſic omnis bona lex bonum commune primò, deinde particulare procurat. Propterea que verus Legiſlator Deo Optimo dicitur aſſimilari & prudentiſſimo Medico, qui non tantum vnam partem: ſed totum ſanare intendit: tãto namque bene diſpoſito omnes partes bene ſe habent.

Iuſtitia generalis debet eſſe in Principe, vt in prima radice.

Lex bona primo bonum cõmune, deinde particulare intendit.

Iuſtitia particularis eſt, quæ reſpicit bonũ particulare inter perſonam, & perſonam, prout vna ordinatur ad alteram: vt inter dominum & ſeruum, patrem & filiũ, virum & vxorem, amicum & amicum: vt ex ſupradictis patet. Rationes autẽ, quæ conuincunt vltra iſtam iuſtitiam particularem, ponendam eſſe illam generalem, ſunt plures. Prima: Quia cùm homo poſſit dupliciter conſiderari, ſcilicet, ſecundũ ſe, & in quantum eſt pars communitatis politicæ: eſt enim homo naturaliter animal politicum, & ciuile: ſicut ad perfectionem hominis in ſe ipſo ponuntur habitus eum perficiẽtes: ita etiam ad perfectionem eiuſdem, in quantum eſt pars politicæ communicationis, erit neceſſarium ponere aliquem habitũ, qui illum perficiat in ordine ad bonum politicum. Omnis enim pars, & illud, quòd eſt partis eſt referibile naturaliter ad totum, & ordinabile ad bonũ totius: nec eſt minus laudabile habere ſe bene ad commune, quam habere ſe bene ad proprium: ſed tãtò magis, quantò bonum commune eſt proprio maius, vt Ariſt. docet lib.5.Ethic. Secunda ratio eſt: Nam virtutes ad hoc requiruntur, vt homo bene ſe habeat, hoc eſt, promptè delectabiliter, & firmè operetur circa ea, quę ſunt difficilia, vt dicit Ariſt. lib.2.Ethic. Sed vltra difficultates, quæ ſunt in eo, quod homo bene ſe habeat ad ſe ipſum, ſunt etiam & aliæ multò maiores in bene ſe habendo ad bonum commune, pro quanto homo magis inclinatur ad proprium curandum, quàm ad commune. Et propterea dicebat Ariſt. lib.2.Polit. minimam curam ſortiri, quod plurimorum eſt cõe: de propriis enim maximè curant; de communibus autem minùs, quàm vnicuique attinet: Apud alios enim tanquam altero curante negliguntur; ſicut in miniſterialibus ſeruitijs multi ſeruientes, quandoque deterius ſeruiunt paucioribus:

Rationes conuincentes vltra iuſtitiam particularẽ eſſe cõſtituendam aliam generalem.

Homo magis inclinatur ad bonũ propriũ quã ad cõmune.

ergo

A ergo neceſſarium erit cõſtituere aliquam virtutem, ſecundum quam homo bene ſe habeat ad bonum commune, & hæc eſt de iuſtitia generalis. Vltima rõ eſt: Quia vt Ariſt. docet lib. 5. Ethic. c. 5. aliqua ſunt, quæ ex principio nihil differunt, ſic, vel aliter fieri, ſcilicet antequàm ſint legis poſitione determinata; & ſic neutrum oppoſitorum facere, eſſet malũ. Quando autem lex ponitur, vna parte pręcipiens, vel prohibens multum differt: peccaret. n. qui non faceret, quod lege pcipitur, vel qui faceret, quod lege prohibetur. Sed ad talia ſecundũ ſe indeterminata; lege autẽ determinata nulla virtus ſpecialis dirigit nos: quia vnaquęq; virtus ſpecialis eſt præciſè circa propriam materiã; coniectaturq; medium, prout ſolum exigit natura & cõditio talis materiæ: ergo alia virtus, quæ nos inclinet, atq; dirigat ad operandum ſecundum legem eſt ponenda: quæ quia opera noſtra refert ad bonum cõe, & præterea lex, ad cuius obedientiam ordinat, ſecundum omnem virtutem præcipit, & ſecũdum vnamquamq; malitiam prohibet viuere, virtus debet dici generalis, atque cõmunis. Et hæc eſt iuſtitia; de qua in præſenti eſt ſermo.

Dubium. Sed dubitabit aliquis hoc loco, verum hęc iuſtitia legalis, atq; communis habeat veram, & propriam

1. Argum. rationem iuſtitiæ. Et pro parte negatiua argumentor primo: Ea ratione liberalitas, quamuis ſit ad alterum, deficit à vera & propria ratione iuſtitię, quia tribuit non ex debitis, ſed ex propriis & gratu tis voluntariè, quod eſt contra rationem iuſtitiæ, vt diximus: ſed iuſtitia legalis ſimiliter tribuit ex gratuitis, & indebitis; ciuis enim exponit non ſolum diuitias, C & proprium lucrum, ſed etiam vitã pro bono communi, non ex debito, ſed gratis: ergo iuſtitia legalis non habet magis veram, & propriam rationẽ iuſtitiæ, quàm liberalitas: atque ex conſequenti non eſt

2. Argum. verè & propriè iuſtitia. Secundò: Tranſgreſſio iuſtitiæ commutatiuæ obligat ad reſtitutionem, & ſimiliter tranſgreſſio iuſtitiæ diſtributiuæ, iuxta probabiliorem ſententiam, vt infra dicemus: & ratio eſt: quia vtraq; eſt vera & propria iuſtitia; ſed tranſgreſſio iuſtitiæ legalis nõ obligat ad reſtitutionem: ciuis enim ex iuſtitia legali tenetur in communibus neceſſitatibus Reipublicæ tribuere de bonis ſuperfluis ad ſtatum; & in extrema neceſſitate etiam de neceſſariis: quamuis autem trãſgrediatur huiuſmodi iuſtitiam legalem, non tenetur ad reſtitutionem; D ergo iuſtitia legalis non eſt verè & propriè iuſtitia. Et confirmatur: Diues, qui tranſgreditur iuſtitiam legalem nõ dans bona ſua Reipublicę, quo caſu ſunt neceſſaria, & ob eam cauſam ſequũtur maxima detrimenta Reipublicæ, non tenetur ad reſtitutionem illius nocumenti, nec reſarcire damna, quæ inde ſequuntur: eſſet enim nimis durum, cum ad id obligare: ergo iuſtitia legalis non habet veram, & pro-

3. Argum. priam rationem iuſtitiæ. Tertiò: Officium iuſtitiæ legalis eſt ordinare bona ſingulorum ciuium, tanquam bona partis ſeparatæ ad bonum totius: ſed inter partes ſeparatas ſuppoſito diſtinctas à toto, & totum ipſum, non eſt perfecta iuſtitia, vt de patre, & filio, domino, & ſeruo diximus ſuprà: ergo nec in iuſtitia legali poterit inueniri perfecta ratio iuſtitiæ. E

4. Argum. Quartò: Iuſtitia eſt virtus tribuens vnicuique quod ſuum eſt; ex quo fit, vt eius officium ſit non tollere aliena: ſed qui tranſgreditur iuſtitiam legalem, non tollit à Republica quod ſuum eſt, ac proinde non obligatur ad reſtitutionem: ergo iuſtitia legalis non

Vlt. Argu. eſt verè, & propriè iuſtitia. Vltimò ſic argumentor: Pietas, quæ eſt pars potentialis iuſtitiæ, non ſolum reddit debitum cultum, & honorem parentibus; ſed etiam patriæ, atque Reipublicæ, in qua quis natus eſt, vt Author eſt Diuus Thomas, infra q. 101. art. 1. & tamen pietas non habet perfectam rationem iuſtitiæ: ergo nec iuſtitia legalis, cuius eſt tendere in bonum patriæ. In cõtrarium tamen eſt: Nam Ariſt. lib. 5. Ethic. c. 1. dicit de iuſtitia, quod eſt præſtantiſſima inter virtutes morales: ita, vt nec Heſperus, neque Lucifer ſit adeò admirabilis.

Pro explicatione huius difficultatis operæpretiũ erat declarare, quidnam ſit neceſſarium ad verã, & perfectam rationem iuſtitiæ. Sed quoniam hoc à nobis ſatis eſt explicatum quæſtione pręcedenti, artic. 4. idcircò illud nunc vt totum relinquimus; & tantum ſupponimus, quòd iuſtitia legalis, quia habet pro proprio obiecto bonum commune, dicitur virtus architectonica; principaliterque reſidet in Principe & moderatore Reipublicę, quaſi in primo architectore: in ſubditis autem reperitur quaſi miniſterialiter, & executiuè. Et omnes virtutes particu-

Iuſtitia legalis dicitur virtus architectonica.

B lares recipiunt imperium & motionem ab illa, in quantum ab ea habent quod referantur, & ordinentur in bonum commune: ex quo fit, vt omnis virtus, vt mota à iuſtitia legali per participationem dicatur iuſtitia legalis.

Hoc conſtituto ſit prima concluſio: Iuſtitia legalis, in quantum iuſtitia non habet adeò exactam, & perfectam rationem iuſtitiæ, ſicut iuſtitia particularis, qualis eſt commutatiua. Volo dicere, quòd iuſtitia particularis, qualis eſt iter duos ciues, vel ſocios, eſt multò perfectior in ratione iuſtitiæ, quã ea, quæ eſt ciuis erga Rempublicam. Et hoc non eſt, quia in iuſtitia legali nõ reperitur perfecta ratio debiti: perfectior enim ratio debiti inuenitur in iuſtitia legali, quàm particulari (vnde his duobus debitis concurrentibus potius eſt ſubueniẽdum Reipublicæ, quàm priuatæ perſonæ; ſi cætera ſint paria) ſed, quia in iuſtitia legali non inuenitur tam perfectus ordo ad alterum, nec tam perfecta ratio æqualitatis, ſicut in iuſtitia particulari, propter quod iuſtitia particularis multo perfectior eſt in ratione iuſtitiæ, quàm legalis. Sed eſt aduertendum, quod quamuis iuſtitia particularis in ratione iuſtitiæ ſit præſtantior legali, tamen in rõne virtutis multò præſtantior eſt iuſtitia legalis, quàm particularis. Itaque, quemadmodum de virtutibus moralibus, ſcilicet, de liberalitate, atque fortitudine dum comparantur ad virtutes intellectuales, quales ſunt ſcientia, atque ſapientia, dicere ſolemus, quod virtutes intellectuales ſecundũ ſuam ſpeciem ſunt præſtantiores moralibus, tam ex parte ſubiecti, quàm ex parte obiecti; intellectus enim, qui eſt ſubiectum virtutum intellectualium, eſt præſtantior voluntate, vel appetitu ſenſitiuo, quæ ſunt ſubiecta virtutum moralium: & præterea obiectum ſpecificum virtutum intellectualium, ſcilicet, ſcientiæ, atque ſapientiæ, eſt magis purum & eleuatum à materia; cum hoc tamen ſtat, quod virtutes morales in genere virtutis ſunt pręſtãtiores intellectualibus: quoniam virtutes morales non ſolum præſtant facultatem operandi, ſed etiam præſtant bonum vſum & facultatem bene agendi: quod in virtutibus intellectualibus non inuenitur: ita etiam per omnem modum eſt dicendum de iuſtitia legali & particulari.

1. Cõcluſ.

Iuſtitia particularis in rõne iuſtitiæ eſt perfectior legali.

Iuſtitia legalis in ratione virtutis eſt perfectior particulari.

Secunda concluſio: Quamuis iuſtitia legalis non habeat exactiſſimam rationem iuſtitię, habet tamen non ſolum veram, & propriam rationem iuſtitiæ, ſed & attingit perfectam. Hæc concluſio eſt Ariſt. loco citato, vbi dicit, quod nec Heſperus, nec Lucifer eſt adeò admirabilis inter ſtellas, ſicut iuſtitia inter virtutes morales, illamq; ſupponit tanquam certam Diuus Thomas in hoc articulo, & duobus ſequentibus, maximè articulo ſeptimo, ad tertium argumentum. Vbi dicit, inter virum & vxorem, patrem, & filium nõ reperiri iuſtitiam ſimpliciter, ſed quandam eius ſpeciem, ſcilicet, œconomicam: inter ciuem tamen & Rempublicam reperiri perfectã iuſtitiam. Et probatur: In iuſtitia legali reperitur perfecta ratio debiti, & reperitur præterea tanta ratio

2. Concluſ.

Digitized by Google

æqualitatis quātam ſufficit ad perfectam rōnem iuſtitiæ; ergo eſt verè & propriè iuſtitia. Item: Si iuſtitia legalis nō eſſet vera, & perfecta iuſtitia, ſequeretur, q̄ nec iuſtitia diſtributiua haberet veram, & perfectam rōnem iuſtitiæ; conſequens autem eſt falſum, & contra cōem ſenſum Doctorū: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelam: Nam qn̄ aliqua duo ita comparantur, quòd vnius ad alterum nō eſt perfecta iuſtitia, ſimiliter nec ē conuerſo, vt, quia filij ad patrem nō eſt perfecta iuſtitia, ſimiliter nec patris ad filium; ſed ſicut officium iuſtitiæ diſtributiuę eſt, ordinare bonum cōe ad bonum ſingulorum ciuium; ſic ē conuerſo officium iuſtitiæ legalis eſt, ordinare bona ſingulorum ciuiū ad bonum cōe Reipublicæ: ergo ſi non eſt perfecta iuſtitia illa, quæ ordinat bona ciuium ad bonum cōmune, qualis eſt legalis, nec etiā illa, quæ ordinat bonum commune ad bona ſingulorum ciuium; qualis eſt diſtributiua, habebit veram, & perfectam rationē iuſtitiæ. Vltimò: Ius, circa quod verſatur iuſtitia legalis, eſt perfectū & exactum ius: ergo & ipſa iuſtitia legalis ex parte obiecti habet veram & perfectam rōnem iuſtitiæ. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Ius, circa quod verſatur iuſtitia legalis, dicit immediatum ordinem & relationem ad bonum commune: ergo eſt perfectū, & exactum ius: imò multò perfectius, & exactius, quàm illud, circa quod verſatur iuſtitia particularis. Ex ſententia enim Ariſtot. lib. 5. Ethic. cap. 6. ratio iuris eſt deſumenda penes ordinem ad bonum commune Reipublicę, vel ciuitatis.

Sed, vt reſpondeamus ad argumenta in principio facta, eſt aduertendum, quòd iuſtitia prima ſui diuiſione diuiditur in iuſtitiam metaphoricam, atque veram. Metaphorica dicitur, quæ eſt eiuſdem ad ſeipſum, & inter partes eiuſdem ſuppoſiti: Vera verò, quæ dicit ordinem ad alterum. Et hæc vera iuſtitia rurſus diuiditur ſecunda ſua diuiſione, tanquam genus in ſuas ſpecies, in iuſtitiam Cardinalem perfectam, & in Cardinalem imperfectam. Cardinalis perfecta eſt, quę verſatur erga ius perfectum, cui innititur omnis ſtudioſa vita. Cardinalis verò imperfecta eſt illa, quę, quamuis verſetur circa idem ius, & habeat modū ipſius virtutis Cardinalis, ad quam reducitur, deficit tamen magna ex parte ab ipſa virtute Cardināli iuſtitiæ; & propterea eſt pars potentialis illius, eique contubernalis, atque adiuncta. *(Iuſtitiæ multiplex diuiſio.)*

Et ſi quis obiiciat: Perfectum & imperfectū non multiplicant ſpeciem: ergo illa diuiſio, qua vera iuſtitia diuiditur in Cardinalem perfectā, & in Cardinalem imperfectam, quæ eſt pars potentialis illius, non eſt diuiſio generis in ſuas ſpecies, cum ſit ſecundum perfectum & imperfectū. Reſpondetur, quòd quando perfectio eſt intrinſeca rei, cuius eſt perfectio, & imperfectio, ſimiliter eſt intrinſeca rei, cuius eſt Imperfectio; tunc cauſatur intrinſeca diſtinctio penes perfectū, & imperfectum, aliquando ſpecifica, & aliquādo generica: & ita contingit in propoſito. Quia enim perfectio eſt intrinſeca iuſtitiæ Cardinali in prima acceptione, & imperfectio eſt intrinſeca iuſtitiæ Cardinali potētiali, idcircò illa diuiſio eſt eſſentialis, & per ſpecies. Poteſtque hoc declarari manifeſtiſſimis exemplis: Nā fides, & viſio, ſpes, & comprehenſio differunt penes perfectum, & imperfectum; cæterum, quia obſcuritas, & ænigmatica cognitio, quæ eſt imperfectio, eſt intrinſeca fidei, claritas verò, quæ eſt perfectio, eſt intrinſeca viſioni, & ſimiliter in aliis perfectio eſt intrinſeca comprehenſioni, imperfectio autem eſt intrinſeca ſpeciei; idcircò hæc omnia diſtinguūtur ſpecie, & aliqn̄ genere penes perfectum & imperfectum. Et ita contingit in propoſito, quod vera iuſtitia diuiditur ſpecificè in Cardinalem perfectam, & in Cardinalē imperfectam: Iuſtitia autem Cardinalis includit ſub ſe *(Obiectio. Solutio. Perfectum & imperfectū quando diſtinguant ſpecies.)*

A tanquam partes potentiales ſui, religionem atq; pietatem; quæ duo, quia attingunt veram & propriam rationem iuſtitiæ, quamuis non perfectam dicuntur Cardinales, imperfectæ.

Et ſi quis obiiciat: Liberalitas, & affabilitas ſunt partes potentiales iuſtitiæ, vtraque enim eſt ad alterum: ſed nec liberalitas, nec affabilitas habet verā rationem iuſtitiæ: ergo malè dicitur, quod partes potentiales iuſtitiæ, quamuis habeant imperfectam rationem iuſtitiæ, habent tamen veram. Reſpondetur, quod non omnes partes potentiales iuſtitiæ ſunt eiuſdem rationis, quantum ad hoc: Quædam enim habent veram rationem iuſtitiæ, quamuis non perfectam, vt religio, & pietas: alię autem nec perfectam, nec veram, vt liberalitas & affabilitas. Quod vt in- *(Altera obiectio. Solutio.)*

B telligatur eſt aduertendum, quòd (vt diximus ſuprà) in iure, quod eſt obiectum iuſtitiæ, tria includuntur, ſcilicet, ordo ad alterū ratio debiti & ratio æqualitatis. Ex defectu primi conſtituitur tantùm iuſtitia metaphorica. Ex defectu ſecundi conſtituitur pars potentialis iuſtitiæ: ſed quæ nō eſt vera, nec propria iuſtitia, ſecundum eſſentiam. Ex defectu autē tertij cōſtituitur pars potentialis iuſtitiæ, quæ quamuis nō ſit perfecta iuſtitia, eſt tn̄ vera, atque propria ſecundum eſſentiam. Ex quo infertur, quòd ad hoc, vt aliqua virtus ſit pars potentialis iuſtitię, habens veram rationem illius, quamuis non perfectam, requirūtur duo, ſcilicet, quod ſit ad alterum, & quod habeat rationem debiti. Et hoc inuenitur in religione, atque pietate. Ad hoc autem, vt aliqua virtus dicatur pars *(In obiecto iuſtitiæ tria includūtur.)*

C potentialis iuſtitiæ, non habens veram rationem illius, ſufficit, quòd ſit ad alterum, & faciat aliquo modo æqualitatem; quamuis non ſecundum rōnem debiti. Et hoc inuenitur in liberalitate & affabilitate. Et ſi quis argumentetur. Religio & pietas ſunt eminentiores iuſtitia in particulari, imò iuxta probabiliorem ſententiā, religio eſt pręſtantior iuſtitia legali: ergo religio, atque pietas non poſſunt eſſe partes potentiales iuſtitiæ; Reſpondetur, quod quamuis ſit verum, quòd in genere virtutis religio, atque pietas ſunt præſtantiores iuſtitia particulari, imò religio ēt ſi ſit pręſtantior iuſtitia legali, in ratione tn̄ iuſtitiæ aliter contingit: nam nec religio, nec pietas habent perfectam rationem iuſtitiæ, ſed deficiunt in tertia *(Argum. Solutio.)*

D conditione, quæ eſt æqualitas: & propterea quantū ad hoc ſunt partes potentiales iuſtitiæ. Iuſtitia Cardinalis perfecta rurſus diuiditur tertia ſui diuiſione in iuſtitiam legalem, & iuſtitiam particularem: de quibus ſatis diximus in principio huius articuli. Ex quo infertur, quòd qn̄ eo loco affirmauimus iuſtitiā prima ſui diuiſione diuidi in generalem & particularem tantùm, erat ſermo de iuſtitia Cardinali perfecta iuxta id, quod propoſitus articulus exigebat.

His conſtitutis ad primum argumentum reſpondetur conceſſa maiori, negando minorem. Iuſtitia enim legalis verè eſt ſecundum rationem debiti, & ciues dum in caſu neceſſitatis exponunt pro Republica diuitias, & bona vſque ad propriam vitam, verè id efficiūt ex debito iuſtitiæ; quod in liberalitate, *(Ad 1. argu.)*

E aut in affabilitate non inuenitur; quamuis etiam in his poſſimus conſiderare aliquam rationem debiti. Pro quo eſt aduertēdum, quòd debitum eſt duplex, vnum legale, alterum morale. Debitum legale eſt illud, ad quod ſoluendum tenetur vnuſquiſque ex lege & ex rigore iuris. Quale eſt illud, quod reperitur in iuſtitia legali, & in iuſtitia commutatiua, & diſtributiua. Et hoc eſt verè & ſimpliciter debitum: ad quod ſoluendum poſſunt ciues à Republica compelli. Debitum morale eſt debitum honeſtatis: ad quod ſoluendum nemo aſtringitur ex rigore iuris, ſed ſolum ex debito honeſtatis. Et eſt duplex: Vnum neceſſariū, quod ita vrget, vt ſine illo nō poſſit morū honeſtas, & vita ſtudioſa ſeruari: quale reperitur *(Debitū eſt duplex, vnū legale, alterum morale.)*

in

in veritate, fidelitate, & gratitudine; ſine quibus morum honeſtas inter homines non ſeruatur. Aliud eſt non neceſſarium, ſed vtile, & ſine quo, quamuis poſſit ſeruari morum honeſtas, non tamen ita commodè, & vtiliter ac cum illo. Et hoc debitum reperitur in liberalitate, & affabilitate: quod quidem non eſt debitum ſimpliciter, ſed tãtum ſecundum quid. Quando autem dicimus, iuſtitiam importare rationem debiti, loquimur de debito legali, quod eſt debitum ſimpliciter, & non de debito morali. Ex quo fit, vt ſinę ratione debiti legalis non poſſit eſſe vera iuſtitia.

Ad 2. argu. Ad ſecundum argumentum reſpondetur, ꝙ non quicunq; violat veram iuſtitiam tenetur ad reſtitutionem; ſed ille tantum, qui violat iuſtitiam particularem, vel alteram iuſtitiam, in qua admiſceatur aliqua ratio iuſtitiæ particularis, vt infra dicemus. Vnde, quia in caſibus poſitis in argumento, violator iuſtitiæ legalis nihil facit contra iuſtitiam particularẽ; non tenetur ad reſtitutionem. Et eodem modo reſpondetur ad confirmationem. Dico tamen, quòd quando cum iuſtitia legali admiſcetur aliqua ratio iuſtitiæ particularis, vt de facto admiſcetur in officio principis, vel rectoris (rector enim atque princeps ex officio, & ex quadam conuentione cum republica tenetur cõſulere bono publico) ipſa iuſtitia legalis obligat ad reſtitutionem. Vel potius dicere poterimus, talem obligationem non oriri ex iuſtitia legali, ſed ex commutatiua adiuncta: & ſic formaliter iuſtitia legalis nunquam obligat ad reſtitutionẽ.

Ad 3. argu. Ad tertium argumentum reſpondetur notando, ꝙ partes ſuppoſito diſtinctæ à toto ſunt in duplici differentia. Quædam enim ſunt, quæ dicunt liberũ, & voluntarium ordinem ad totum, à quo non neceſſario, ſed liberè dependẽt: quales ſunt ciues in ordine ad rempublicam; qui quidem nulla facta iniuria reipublicæ poſſunt ab ea in aliam migrare. Aliæ partes ſunt, quæ dicunt neceſſarium ordinem ad totũ, à quo non libere, ſed velint nolint, & neceſſario depẽdent: quales ſunt pater reſpectu filij, & filius reſpectu patris. Qui quidem idcirco dicuntur habere inter ſeſe intrinſecum & neceſſarium ordinem: quia neuter illorũ poteſt abijcere à ſe, vel repudiare ius paternum, quod habet: ſicut nec ſeruus poteſt repudiare ius herile. Hoc ſuppoſito dico, quòd inter partes, & totum primo modo diſtincta bene poteſt eſſe vera, & perfecta ratio iuſtitię, propter illam non neceſſariam dependentiam, quam habent: non tamen inter partes & totum diſtincta ſecundo modo. Vnde nihil probat argumentum.

Ad 4. argu. Ad quartum rñdetur conceſſa maiori, negando minorem. Verè.n. iuſtitia legalis tribuit reipublicæ, quod eſt ſibi debitũ: & qui eã tranſgreditur tollit à republica ius ſuum, & quod ſibi debetur. Cum hoc tamen ſtat, ꝙ violator iuſtitiæ legalis non teneatur ad reſtitutionem, vt paulò ante dicebam, niſi quãdo admiſcetur aliqua ratio iuſtitiæ commutatiuæ. Et ratio eſt: Quia qui violat ſolã iuſtitiam legalem, nõ aufert à republica aliquid quod ſit ſibi appropriatum, ſed tantum id, quod eſt appropriatum ciuibus: ex quo fit, vt nihil teneatur reipublicæ reſtituere.

Ad vltimũ. Ad vltimum argumẽtum rñdetur, ꝙ patria poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo, inquantũ eſt principium eſſendi natiuitatis cuiuſque. Et ſecundum iſtam rationem reſpicitur à virtute pietatis: nec poteſt eſſe inter liberos, & patriam ſic conſideratã perfecta ratio iuſtitiæ. Quia ſicut filij pendent à parentibus, tãquam à principio eſſendi: ſic etiam à patria. Alio modo poteſt conſiderari patria in quantum eſt quędam reſpublica, & locus habitationis. Et ſecundum iſtam rationem reſpicitur à iuſtitia legali, quæ vt ſupra diximus, non ſolum habet veram & propriam rationem iuſtitiæ: ſed etiam attingit perfectam. Et ſic nihil obſtat argumentum.

Dubiũ graue. Eſt aliud dubium graue circa iſtum articulum, an iuſtitia legalis habeat partes ſubiectiuas, & ſpecificas, ita, ſcilicet, vt ſit ſpecies ſubalterna potẽs diuidi in alias ſpecies, vel potiùs ſit ſpecies ſpecialiſſima. Ad cuius intelligentiam eſt aduertendum, ꝙ cum iuſtitia legalis duas poſſit habere diuiſiones: prima, qua diuiditur in iuſtitiam legalem communiter dictam, & epicheiam: altera, qua diuiditur in iuſtitiam legalem, quæ eſt in principe architectonicè, & eam, quæ eſt in ſubditis adminiſtratiuè, propoſita quęſtio duplicem poteſt habere ſenſum.

Duplex ſenſus quæſtionis. Primus eſt, vtrùm illa diuiſio, qua iuſtitia legalis diuiditur in legalem communiter dictam, & epicheiam, ſit diuiſio generis in ſuas ſpecies. Alter, vtrùm illa diuiſiò, qua legalis iuſtitia diuiditur in eam quæ eſt in principe, & eam, quæ eſt in ſubditis, ſit ſimpliciter ſpecifica. Et in vtroq; ſenſu erit à nobis propoſita difficultas diſcutienda, nõ ſine magna vtilitate. Ex dicendis enim intelligemus qualem diſtinctionem ſingulæ illæ partes iuſtitiæ legalis habent inter ſe.

Quæſtio in primo ſenſu. Ad primũ ergo ſenſum quæſtionis deuenientes, in quo de diuiſione iuſtitiæ legalis in eandem cõiter dictam, & epicheiam eſt ſermo, pro illius intelligentia eſt aduertendum, ꝙ lex, à qua dr̃ iuſtitia legalis, duplicem habet finem.

Lex à qua dicitur iuſtitia legalis, duplicẽ habet finem. Vnum intrinſecum, proximum, & immediatum: & eſt ille, quem immediatè legiſlator per verba legis intendit. Alterum remotũ mediatum, & extrinſecum: & eſt ille, quem principaliter intendit legiſlator, quamuis per verba legis nõ exprimatur. Verbi gratia, fertur lex & promulgatur de non aperiẽdis portis ciuitatis, ne hoſtes reipublicæ ciuitatem capiant: ille eſt finis proximus, & immediatus, quem verba legis immediatè pręſeferunt. Finis autẽ mediatus, ſed principaliter intentus eſt, quem legiſlator principaliter intendit, quamuis in verbis legis non exprimatur, & eſt communis ſtatus ſecuritas, atq; ſalus reipublicæ. Dico ergo, quòd iuſtitia legalis in ampliſſima ſua ſignificatione vtrumque reſpicit finẽ: Iuſtitia verò legalis ſtrictè ſumpta ſolum reſpicit primum finem immediatum, quem verba legis in literæ cortice prætendunt. Epicheia autem, ſeu æquitas reſpicit ſecundum finem, quem principaliter legiſlator in ferendis legibus intendit.

Epicheia quid ſit. Ex quo infertur, quod iuſtitiã legalis ſtrictè ſumpta ſolũ ſequitur verba legis: at verò epicheia, ſeu ęquitas prætermiſſis verbis legis, ſequitur id, quod ratio iuſtitiæ, & communis vtilitas reipublicæ poſtulat. Accõmodauit autem ſibi iuſtitia legalis ſtrictè ſumpta nomen genericum iuſtitiæ legalis; quoniã commune eſt ſciẽtiarum ſectatoribus, ob vocabulorum inopiam nomen genericum tribuere ſpeciei imperfectiori: & eſt ęquitas ſeu epicheia multò perfectior ea iuſtitia legali, quæ ſequitur verba legis.

Punctus difficultatis. 1. Argum. Sed eſt difficultas, vtrum huiuſmodi partes iuſtitiæ legalis, ita inter ſeſe ſpecie differant, vt ſub immediato genere iuſtitiæ legalis tanquam propriæ ſpecies conſtituantur: id enim eſt neceſſarium ad hoc, vt iuſtitia legalis ex hac parte diuidatur, tãquam genus in ſuas ſpecies. Et pro parte negatiua argumentor in hunc modum: Iuſtitia legalis ſecũdum totam ſuam latitudinem habet veram & perfectam rationem iuſtitiæ, vt diximus dubio præcedenti: ſed epicheia non habet veram & perfectam rationem iuſtitiæ: ergo epicheia non eſt ſpecies iuſtitiæ legalis: atque ex conſequenti diuiſio, qua iuſtitia legalis diuiditur in eandem cõmuniter dictam, & epicheiam, non eſt generis in ſuas ſpecies. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor ꝓbatur: Epicheia eſt pars potentialis iuſtitiæ, & non ſubiectiua ſeu ſpecifica; & ita D. Tho. agit de illa infrà quæſt. 120. poſtquam numerauit omnes partes potentiales iuſtitiæ: ergo non habet veram rationem iuſtitiæ.

Secundò

2.Argum.

Secundò ſic argumentor: Charitas eſt generalis virtus; & tñ eſt ſpecies ſpecialiſſima: ergo quamuis iuſtitia legalis ſit generalis virtus, erit ſpecies ſpecialiſſima. Patet cōſequentia: Nam ſicut iuſtitia legalis refert actus omnium virtutum in bonum commune reipublicæ: & ita charitas in obiectum proprium.

Concluſ.

Hoc tamen non obſtante ſit concluſio, quòd iuſtitia legalis ſecundum omnem ſuam latitudinem diuiditur tanquam in duas ſpecies, in Epicheiam, quæ Latinè dicitur æquitas, & iuſtitiam legalem ſtrictè acceptam. Hanc concluſionem tenet Ariſtot. lib. 1. Magnorum moralium, cap. 2. & lib. 1. Rhetoricorũ cap. 3. & D. Tho. infra quæſt. 120. art. 2. Et probatur: Obiectum Epicheiæ, ſeu æquitatis, & obiectum iuſtitiæ legalis ſtrictè ſumptæ ſunt obiecta formaliter diſtincta: ergo ipſi habitus ſpecie diſtinguuntur. Conſequentia eſt nota: Quoniam habitus ſpecificantur ex obiectis; & antecedens probatur: Regula, & regulatum, menſura, & menſuratum in ratione obiecti virtutis formaliter diſtinguuntur: ſed obiectum æquitatis eſt regula, & menſura obiecti iuditiæ legalis ſtrictè ſumptæ, vt eſt videre in exemplo poſito in lege de non aperiendis portis ciuitatis: in quo quidem obiectum æquitatis, quod eſt ſtatus incolumis, & ſalus reipublicæ, eſt regula, & menſura, per quam debemus metiri, an hoſtes reipublicæ ſint arcendi à mœnibus ciuitatis, vel admittendi: ergo obiectum æquitatis eſt formaliter diſtinctum ab obiecto iuſtitiæ legalis ſtrictè ſumptæ. Item: Obiectum ęquitatis addit ex natura rei ſpecialem & ingentem difficultatem ſuper obiectum iuſtitiæ legalis ſtrictè ſumptę: ergo vtrumque habet ſuam formalitatem ſpecie diſtinctam: atque ex conſequenti ipſæ virtutes diſtinguuntur ſpecie. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Obiectum iuſtitiæ legalis eſt bonum commune, quod ſequitur regulas communes iuris; obiectum autem æquitatis eſt bonum cōmune præter regulas communes, & præter leges: ſed hæc habent diuerſas difficultates. Vnde ſæpè videmus viros doctos, atque ſapientes eſſe adeò ſuperſtitioſos, & ſcrupuloſos in ſequendis verbis legis, vt nulla ratione, etiam vtiliori ad bonum commune adducta, moueantur, ſed ſequentes corticem litteræ, & ſuperficiem verborum non conſiderant, quid legiſlator in tali lege lata principaliter voluerit: ergo obiectũ ęquitatis ex natura rei addit ingentem difficultatem ſuper obiectum iuſtitiæ legalis, atque ex conſequenti iſtæ virtutes diſtinguuntur ſpecie. Et confirmatur ex Ariſtot. qui lib. 1. Rheto. cap. 13. dicit, conſtituendum eſſe aliquem iudicem arbitrum, vt æquum & bonum prævaleat: quoniam apud tribunal iudicis præſtat & prævalet iuſtum legale. Quaſi ſignificans non paruæ eſſe difficultatis, ſed ingentis, atque maximæ, ſequi bonum commune contra tenorem legis à principe latæ. Et hinc communiter ſolet dici, eſtq; tritum prouerbium apud Ciceronem: Summum ius ſumma iniuria. Quibus verbis ſummum ius non accipitur pro eo, quod eſt rigor, & ſeueritas iuris: ſic enim ſummum ius nunquam poteſt eſſe iniuria: ſed accipitur ſummum ius pro ſummitate iuris, vt idem ſit, quod ſuperficies legis, & cortex literæ non attendendo finem principalem legiſlatoris. Iuſtitia enim ſtrictè ſumpta ſequitur verba legis, & corticem literæ, æquitas verò bonum commune, & finem præcipuum, prętermiſſis verbis legis. Propter quod dicebat Paul. Iuriſconſul. ff. de reg. iur. titulo de regulis iuris, in omnibus quidem, maxime tamen in iure æquitas eſt expetenda.

Summum ius ſumma iniuſtitia, qualiter intelligendũ.

Ad 1. argu.

Et ad primum argumentum in contrarium factũ, reſpōdetur, negando minorem. Et ad probationem dico, cum Diuo Tho. loco in argumēto citato art. 1. quod æquitas ſeu Epicheia non eſt pars potentialis, ſed ſubiectiua, & ſpecifica iuſtitiæ legalis. In eo autē, quòd D. Tho. diſputat de æquitate poſt diſputationem de partibus potentialibus iuſtitiæ ſeruat ordinem naturę, & ordinem diſciplinę. Naturę quidem; quoniam poſt diſputationem de iuſtitijs imperfectis natura poſtulabat, vt ageret de æquitate, quæ eſt iuſtitia omnium perfectiſſima. Doctrinæ autem: quia poſtquam diſputauit de iuſtitia, quæ ſequitur regulas, & leges communes, ordo doctrinæ poſtulabat, vt ageret de æqualitate, quæ præter regulas, & leges communes, ordinatur ad bonum reipublicæ.

Ad 2. argu.

Ad ſecundum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Obiectum enim charitatis ſemper eſt idem formaliter ſecundum ſpeciem, ſcilicet, bonum diuinum. Et prætereà, non eſt ſpecialis difficultas in referendis actibus aliarum virtutum in obiectum charitatis ab ea, quæ eſt in diligendo Deo: at vero in iuſtitia legali prorſus eſt diuerſa ratio; tum quia obiectum iuſtitiæ legalis variatur ſecundum ſpeciem, in iuſtitia legali ſtrictè ſumpta, & in æquitate, vt ſupra diximus: tum etiam, quia multò maior difficultas eſt in procurando bono communi præter leges, & præter regulas communes, quam in procurando eodem bono communi per leges & per regulas communes. Et hæc de difficultate in primo ſenſu.

Quæſtio in 2. ſenſu.

Secūdus ſenſus quæſtionis erat; vtrum ea diuiſio, qua iuſtitia legalis diuiditur in eam, quæ eſt in principe, & eam, quæ eſt in ſubdito, ſit generis in ſuas ſpecies. Et loquimur in præſenti de iuſtitia legali, ſecundum quod ſe extendit ad Epicheiam, & ad aliam iuſtitiam legalem ſtrictè ſumptam; de qua ſtatim dicebam, vtraque enim poteſt eſſe vel in principe, vel in ſubditis. Et quidem, quòd illa diuiſio ſit generis in ſuas ſpecies probatur: Prudentia, quæ eſt in ſubditis, quæ eſt in prudentia politica, eſt diſtincta ſpecie à prudentia gubernatiua, & monarchica, quę eſt in principe: ſed iuſtitia legalis exiſtens in voluntate, reſpondet vtrique prudentiæ: nam iuſtitia legalis, prout eſt in principe, correſpōdet prudentiæ gubernatiuæ, & principali, qualis eſt monarchica: & iuſtitia legalis, quæ eſt in ſubditis, correſpondet prudentiæ politicæ: ergo pari ratione iuſtitia legalis in principe & in ſubditis diſtinguuntur ſpecie. Et cōfirmatur: Facilius eſt diſtinguere, & multiplicare virtutes ex parte voluntatis, quam ex parte intellectus: illa enim, quæ ſunt diuiſa in alijs potentijs, in intellectu inueniuntur ſæpè ſæpiùs vnita: & ſic ex parte intellectus tantum ponimus vnam prudentiã monaſticam ad plures virtutes morales, ſcilicet, liberalitatem, fortitudinem, temperantiam, &c. quæ ſunt in voluntate: ſed ex parte intellectus conſtituuntur duæ virtutes ſpecie diſtinctæ, ſcilicet, prudentia exiſtens in principe, & prudētia politica exiſtens in ſubditis: ergo & à fortiori ex parte voluntatis debemus conſtituere vnam iuſtitiam legalem in principe ſpecie diſtinctam ab ea, quæ eſt in ſubditis. Secundò: Virtus architectonica diſtinguitur ſpecie à virtute vſuali, & miniſtra: ſed iuſtitia legalis in principe eſt architectonica, in ſubditis verò eſt vſualis, & miniſtra: ergo diſtinguuntur ſpecie. Conſequentia cum minori eſt nota: & maior probat ex Ariſt. 2. Phyſ. tex. 34. & 35.

1. Argum.

Confirma.

2. Argum.

Concluſ.

His tamen non obſtantibus ſit concluſio; quòd iuſtitia legalis, ſiue accipiatur pro æquitate, ſiue pro iuſtitia ſtrictè ſumpta, eſt eiuſdem ſpeciei in principe, & in ſubditis; & ſic ea diuiſio, qua iuſtitia legalis diuiditur in architectonicam, & vſualem, ſiue miniſterialem non eſt generis in ſuas ſpecies. Probatur, Obiectum iuſtitiæ legalis ſiue ſit ſermo de ęquitate, ſiue de alia iuſtitia legali ſtrictè ſumpta eſt idem formaliter, & ſecundum ſpeciem in principe & in ſubdito: ergo iuſtitia legalis quãtùm ad omnes ſuas partes eſt eiuſdē ſpeciei in principe, & in ſubditis. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Obiectum

Iuſtitia legalis in principe, & in ſubditis, nō differũt ſpecie.

ctum æquitatis in principe eſt bonum commune pręter leges, & regules communes; procurat enim princeps commune bonum per ęquitatem tanquam per iuſtitiam perfectiſſimam, non ſecũdum leges, aut regulas communes; & prætereа obiectum iuſtitiæ legalis ſtrictè ſumptæ, quod intẽdit princeps eſt idem bonum commune per leges & regulas iuris communis: ſed idem eſt obiectum æquitatis, & iuſtitiæ legalis in ſubditis: ergo vtrobiq; eſt idem obiectum formale ſecundum ſpeciem: atque ex conſequenti iuſtitia legalis, quãtum ad omnes ſuas partes per hoc, quòd eſt in principe, vel in ſubditis, non variatur ſecundum ſpeciem. Sed, vt hoc meliùs intelligatur, aduertẽdum eſt, quòd iuſtitia legalis, quæ eſt in principe, ſiue ſit æquitas, ſiue alia iuſtitia ſtrictè ſumpta ſecundum ſuam eſſentiam, atque naturam, non eſt virtus architectonica, quatenus diſtinguitur contra iuſtitiam legalẽ, quæ eſt in ſubditis. Et ratio eſt: quia vtrobique eſt idem obiectum, & idem finis. Illa autem virtus, quæ ſecundum ſuam eſſentiam eſt architectonica, debet habere vniuerſaliorem finem, quã virtus vſualis. Cum ergo iuſtitia legalis habeat eundem finem in ſubditis, quem habet in principe, manifeſtè ſequitur, quod eſt vna ſecundum ſpeciem in vtriſque. Et quando Philoſophi morales, & Theologi dicunt, quod iuſtitia legalis eſt in principe, quaſi architectonicè, ita ſunt intelligendi, ſcilicet, quòd iuſtitia legalis in principe ratione ſubiecti, in quo eſt, dominatur & principatur, cum tamen eadem iuſtitia quatenus eſt in ſubditis, habeat obtemperare, & obedire. Hæc tamen differentia, quæ ſumitur ex parte ſubiecti eſt accidentalis.

Eadem iuſtitia, vt in principe eſt architectonica, & vt in ſubditis miniſterialis.

Ad 1. argu. cũ ſua confirmatione.

Et ad primum argumentum in contrariũ factum cum ſua confirmatione reſpondetur: Quòd, quamuis, vt in plurimum, facilius diſtinguãtur virtutes ex parte appetitus, quàm ex parte intellectus, quoniam intellectus eſt potentia ſuperior, & magis vniuerſalis; & ea, quæ ſunt diuiſa in inferioribus, ſolent eſſe colligata, & vnita in ſuperioribus: cæterũ aliquando contingit oppoſitum; & multiplicantur virtutes, atque principia ex parte intellectus, nulla facta multiplicatione ex parte voluntatis. Nam in intellectu ſunt duo lumina, & duo habitus primorũ principiorũ, ſcilicet, intellectus, qui verſatur circa prima principia ſpeculatiua: & ſynderesis, quæ verſatur circa prima practica principia. Et tamen ex parte voluntatis non conſtituitur aliquis habitus, in ordine ad obiectum virtutum moralium, quod eſt ſibi connaturale; & proportionatum: ſed ſufficit ſola inclinatio naturalis. Item ex parte intellectus conſtituuntur duo habitus; vnus circa principia, qui vocatur intellectus: alter circa concluſiones, qui appellatur ſcientia: cùm tamen ex parte voluntatis circa media, quæ ſunt velut concluſiones in agibilibus, & circa finem qui eſt primum principium in practicis ſolum conſtituatur vnus habitus. Tandem ex parte intellectus multiplicãtur quatuor virtutes; in ordine ad media, quæ ſunt prudentia, eubulia, ſyneſis, & gnome. At verò ex parte voluntatis ſolum ponitur vna virtus circa media in ordine ad eius obiectum & finem. Et ſic eſt dicendum in propoſito, quòd quamuis multiplicetur prudentia in principe, & in ſubditis, vnaq; dicatur monarchica, & altera politica; ſintque diſtinctæ ſpecie: Iuſtitia tamen legalis, quæ eſt in voluntate, & ſequitur has rationes prudẽtiæ, non diſtinguitur ſpecie, quatenus eſt in principe, ab eadem, quatenus eſt in ſubditis, ad modum iam explicatum.

Aliquando multiplicãtur virtutes ex parte intellect⁹ nulla facta multiplicatione ex parte voluntatis.

Ad 2. argu.

Ad ſecundum argumentum reſpondetur, verum eſſe, quòd ea virtus, quæ ſecundum ſuam eſſentiam eſt architectonica, ſpecie diſtinguitur à virtute vſuali, vt rectè docet Ariſtoteles loco citato in argumento: tamen iuſtitia legalis, quæ eſt in principe nõn eſt architectonica ſecundum ſuam eſſentiam, vt diſtinguitur contra iuſtitiam legalem, quæ eſt in ſubditis, ſed ſolum ex parte ſubiecti, vt ſtatim dicebam. Et ſic non eſt neceſſarium, quod inter illas ſit ſpecifica diſtinctio.

ARTICVLVS VI.

Vtrum iuſtitia ſecũdum quod eſt generalis, ſit idem per eſſentiam cum omni virtute.

*AD Sextum ſic proceditur. Videtur quòd iuſtitia ſecundum quod eſt generalis, ſit idem per eſſentiam cum omni virtute. Dicit enim Philoſophus * in quinto Ethico. quòd virtus & iuſtitia legalis eſt eadem cum omni virtute, eſſe autem non eſt idem. Sed illa quæ differunt ſolum ſecundum eſſe vel ſecundum rationem, non differunt ſecundum eſſentiam; ergo iuſtitia eſt idem ſecundum eſſentiam cum omni virtute.*

1.2.q.60.ar ti.3.ad 2.& ar.7.cor.& 3.d.9.q.1. artic.1.q.1. cor.& 5.Ethic. lec.2. fin.

Lib.5.ca.1. in fi.to.5.

*2. Præterea; Omnis virtus, quæ non eſt idem per eſſentiam cum omni virtute, eſt pars virtutis. Sed iuſtitia prædicta, vt idem * Philoſophus dicit, non eſt pars virtutis, ſed tota virtus; ergo prędicta iuſtitia eſt idem eſſentialiter cum omni virtute.*

Eodem lib. & c.to.5.

3. Præterea, Per hoc, quòd aliqua virtus ordinat actum ſuum ad altiorẽ finem, non diuerſificatur ſecundum eſſentiam habitus: ſicut idem eſt eſſentialiter habitus temperantiæ, etiam ſi actus eius ordinetur ad bonum diuinum. Sed ad iuſtitiam legalem pertinet quòd actus omnium virtutum ordinẽtur ad altiorem finem id eſt, ad bonum commune multitudinis: quod præeminet bono vnius ſingularis perſonæ; ergo videtur quòd iuſtitia legalis eſſentialiter ſit omnis virtus.

4. Præterea; Omne bonum partis ordinabile eſt ad bonum totius. Vnde ſi non ordinetur in illud; videtur eſſe vanum & fruſtra. Sed illud quod eſt ſecundum virtutem, non poteſt eſſe huiuſmodi. Ergo videtur quòd nullus actus poſſit eſſe alicuius virtutis, qui non pertineat ad iuſtitiam generalem, quæ ordinatur in bonum commune. Et ſic videtur quod iuſtitia generalis ſit idem in eſſentia cum omni virtute.

*Sed contra eſt, quod dicit Philoſophus * in quinto Ethic. quòd multi in proprijs quidem poſſunt virtute vti: in his autem, quæ ad alterum ſunt, non poſſunt. Et in 3. Politic.* dicit; quod non eſt ſimpliciter eadem virtus boni viri, & boni ciues. Sed virtus boni ciuis eſt iuſtitia generalis, per quam aliquis ordinatur ad bonũ commune; ergo non eſt eadem iuſtitia generalis cum virtute communi, ſed vna poteſt ſine alia haberi.*

Lib.5.c.1. paulo ante fin.

Lib.1.Poli. cap.3.to.5.

*Reſpondeo dicendum, quòd generale dicitur aliquid dupliciter: vno modo per prædicationem, ſicut animal eſt generale ad hominem & equum, & ad alia huiuſmodi. Et hoc modo generale oportet, quòd ſit idem eſſentialiter cũ his, ad quæ eſt generale: quia genus pertinet ad eſſentiam ſpeciei, & cadit in diffinitione eius. Alio modo dicitur aliquid generale ſecundum virtutem, ſicut cauſa vniuerſalis eſt generalis ad omnes ſuos effectus, vt ſol ad omnia corpora, quę illuminantur vel immutantur per virtutem ipſius. Et hoc modo generale non oportet quòd ſit idem in eſſentia cum his, ad quæ eſt generale, quia non eſt eadem eſſentia cauſæ & effectus. Hoc autem modo * ſecundum prædicta, iuſtitia legalis dicitur eſſe virtus generalis, in quantum, ſcilicet, ordinat actus aliarum virtutum ad ſuum finẽ; quod eſt mouere per imperium omnes alias virtutes. Sicut enim charitas poteſt dici virtus generalis, in*

Ar.5. huius quæſt.

quantum

quantum ordinat actus omnium virtutum ad bonum diuinum, ita etiam iuſtitia legalis inquantum ordinat actus omnium virtutum ad bonum commune. Sicut ergo charitas, quæ reſpicit bonum diuinum, vt propriũ obiectum, eſt quædam ſpecialis virtus ſecundum ſuam eſſentiam, ita etiam iuſtitia legalis eſt ſpecialis virtus ſecundum ſuam eſſentiam, ſecundum quod reſpicit commune bonum, vt proprium obiectum. Et ſic eſt in principe principaliter & quaſi architectonicè: in ſubditis autem ſecundariè & quaſi adminiſtratiuè. Poteſt tamen quælibet virtus ſecundum quod à prædicta virtute, ſpeciali quidem in eſſentia, generali autem ſecundũ virtutem, ordinatur ad bonum commune, dici iuſtitia legalis. Et hoc modo loquendi iuſtitia legalis eſt idem in eſſentia cum omni virtute, differt autem ratione. Et hoc modo loquitur Philoſophus. Vnde patet reſponſio ad primum & ſecundum.

Ad tertium dicendum, quòd etiam illa ratio ſecundum hunc modum procedit de iuſtitia legali, ſecundum quod virtus imperata à iuſtitia legali, iuſtitia legalis dicitur.

Ad quartum dicendũ, quòd quælibet virtus ſecundum propriam rationem ordinat actum ſuum ad proprium finem illius virtutis. Quòd autem ordinetur ad vlteriorem finem ſiue ſemper, ſiue aliquando hoc non habet ex propria ratione, ſed oportet eſſe aliam ſuperiorem virtutem, à qua in illum finem ordinetur. Et ſic oportet eſſe vnam virtutem ſuperiorem, quæ ordinet omnes uirtutes in bonum commune, quæ eſt iuſtitia legalis: & eſt alia per eſſentiam ab omni uirtute.

SVMMA TEXTVS.

ANtequam D.Thom. ad hanc difficultatem reſpondeat, præmittit, dupliciter poſſe aliquid dici generale. Vno modo per prædicationem. Et quod hoc modo eſt generale ad eſſentiam eorũ pertinet, quibus eſt generale. Alio modo ſecundum virtutem: quia, ſcilicet, eſt cauſa inferioribus influens, vt ſol reſpectu inferiorum. Et quod hoc modo eſt generale, non eſt particularibus idem eſſentialiter; nec de illis prædicatur. Hoc ſuppoſito ſit prima concluſio: Iuſtitia legalis dicitur virtus generalis ſecundum virtutem, inquantũ, ſcilicet, ordinat actus aliarum virtutum ad ſuum finem, quod eſt mouere per imperium omnes virtutes. Probatur: Iuſtitia legalis ordinat actus omniũ virtutum ad bonum commune; ſicut charitas ad bonum diuinum: ergo ſicut charitas dicitur virtus generalis ſecundum virtutem; ita etiam & iuſtitia legalis.

Secunda concluſio: Iuſtitia legalis eſt particularis virtus ſecundum ſuam eſſentiam. Probatur: Sicut charitas reſpicit bonum diuinum tãquam proprium obiectum; & propterea eſt ſpecialis virtus ſecũdum ſuam eſſentiam; quamuis omnium aliarum virtutũ actus ordinet in bonum diuinum: ita etiam iuſtitia legalis reſpicit bonum commune tanquã proprium obiectum: ergo eſt ſpecialis virtus ſecundum ſuam eſſentiam; quanuis omnium aliarum virtutũ actus ordinet in bonum commune.

Tertia concluſio: Hæc iuſtitia generalis, atque legalis potiſſimum reſidet in principe, quaſi architectonicè; deinde autem in ſubditis, quaſi adminiſtratiuè, qui illa probe aſſiciuntur, vt promptè legibus ac principi obtemperent.

Quarta concluſio: Vnaquæque virtus conſiderata, vt à iuſtitia legali imperatur, poteſt denominationem ſuſcipere, vt legalis dicatur: quemadmodum & omnis virtus ea ratione, qua à charitate imperatur, dicitur quodam modo charitas. Et in iſto ſenſu poſſumus concedere, iuſtitiam legalem eſſe idem ſecundum eſſentiam cum omni virtute. Hanc concluſionem ponit Diuus Tho. vt interpretetur Ariſtotelem, qui dicit iuſtitiam eſſe totã virtutem. Quæ verba talẽ debent exhibere ſenſum, ſcilicet, quod quælibet virtus imperata à iuſtitia legali (de hac enim tantum eſt ſermo) eſt quodam modo iuſtitia legalis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

MAxima pars eorum, quæ dicuntur in iſto articulo explicata manent ex ijs, quæ diximus articulo præcedenti. Et ſic tantum circa ſecundam cõcluſionem eſt difficultas; vtrum verum ſit, quòd iuſtitia legalis, ſecundum ſuam eſſentiam eſt particularis virtus diſtincta contra alias? Hanc difficultatem latè diſputat Buridanus lib. 5. Ethic. quæſt. 4. Qui dicit, quamcunque virtutem includere in ſeſe rationẽ generalis iuſtitiæ, & ſic quod generalis iuſtitia non ſit particularis virtus. Quod & probat pluribus argumentis. Primo ſic: Si iuſtitia legalis eſſet particularis virtus condiſtincta contra alias; ex eo eſſet, quod dirigit opus ſuum ad bonum commune; cum tamen aliæ virtutes illud dirigant ad bonum particulare, vt hic D.Tho. dicit: ſed hæc ratio nihil valet: ergo. Probo minorem: Quicunq; homines ſtudioſi reſpiciunt bonum cõmune, & ad illud dirigunt ſuas operationes per fortitudinem, temperantiã, & alias particulares virtutes: ergo ex hac parte iuſtitia legalis non eſt virtus ſpecialis condiſtincta contra alias. Conſequentia eſt nota: & antecedens probatur ex Ariſtot. qui lib. 3. Ethic. c. 6. de fortitudine dicit, virtutem fortitudinis eſſe circa pericula belli propter bonum commune. Et 4. Ethic. c. 2. etiam dicit, quòd virtus magnificentiæ non eſt, niſi quando fiunt magni ſumptus propter bonum commune. Quibus in locis apertè ſignificat ad particulares virtutes pertinere ordinare ſuas operationes ad bonum commune: atque ex conſequenti ad hoc nõ eſt neceſſarium ponere iuſtitiam legalem ab illis diſtinctam. Secundò. Non eſt inducenda pluralitas ſine neceſſitate: ſed vnaquæque virtus per ſe inclinat ad honeſtè agendũ in ſua materia, nõ ſolum propter fines particulares; ſed etiam propter bonum commune: ergo non eſt neceſſarium ponere iuſtitiam legalem, quæ ſit virtus ab alijs diſtincta, vt dirigat operationes particularium virtutum in bonum commune. Conſequentia cum maiori eſt nota: & minor probatur: Virtus inclinat non ſolum ad operandum, ſed etiam ad operandum propter finem honeſtum, vt patet ex Ariſt. 2. Ethic. c. 4. ſed bonum commune eſt finis maximè honeſtus: ergo vnaquæq; virtus per ſe eſt ſufficiens inclinare ad operandum propter bonum finem.

Tertiò: Si, circa materiam fortitudinis, verbi gratia, eſſet conſtituenda iuſtitia legalis alia à fortitudine, propter rationem operis in bonum commune ciuitatis: ſequeretur, quod cum inter hominem ſecundum ſe, & communitatem ciuilem ſit quædam alia cõmunitas ſpecie diſtincta, ſcilicet, domeſtica oporteret ponere circa eandem materiam tertiam virtutem moralem præter fortitudinem, & iuſtitiam legalem, quę ordinaret operationem in bonum commune domus: conſequens autem eſt falſum, & contra communem Doctorum ſententiam; nullus enim eſt, qui talis virtutis fecerit mẽtionem: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelã: Nam æqua eſt vtriuſque ratio.

Quartò: Vnaquæque virtus moralis habet dirigere operationem circa propriam materiam, ſecũdum opportunitatem omnium circunſtantiarum, ſcilicet, quid, quando, vbi, & cum quibus oportet, & ſic de alijs: ſed vna ex circunſtantijs eſt, cuius gratia, vt docet Ariſtoteles lib. 5. Ethicor. c. 3. ergo ſi circa materiam

Dubiũ circa ſecũdam concluſionẽ D.Tho.
Sententia Buridani.
1. Argum.
2. Argum.
3. argumentum.
4. argumentum.

etiam fortitudinis, vel temperantiæ fuerit opportunum non ſolùm boni proprij, ſed etiam boni communis gratia operari temperantia, & fortitudo ſic operabuntur, & non virtus eſſentialiter ab iliis diuiſa. **Confirmatio.** Et confirmatur, Si quælibet virtus particularis nõ attenderet in ſua operatione ad bonum commune, ſequeretur poſſe contingere, quòd ipſa aliquando malè operaretur: cõſequens autem eſt falſum; quia, vt Ariſto. dicit lib. 1. Rhetor. virtutibus moralibus nunquam contingit malè vti: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelam: Nam poteſt contingere, quòd aliqua operatio aliquando ſit laudabilis ſecundum conſiderationem omnium circunſtantiarum, circunſcripto bono communi; quæ tamen ſit praua ſimpliciter, quia lęſiua, vel impeditiua boni cõis: vt ſiquis dum debet defendere ciuitatem contra inimicos, exerceret actum matrimonij cũ vxore propria, ad quem actum pro tunc, ſi non oporteret attẽdere ad bonum commune, temperantia inclinaret.

Vltimum argumentum. Vltimum argumentum ad idem probandum deſumitur ex pluribus locis Ariſtotelis, qui ſæpè ſępiùs affirmat, maximè libro quinto Ethic. iuſtitiam legalem eſſe generalem virtutem, ſiue omnem virtutẽ. In contrarium tamen eſt D. Tho. in hoc articulo, & etiam Ariſt. lib. 3. Poli. c. 3. vbi dicit, non eſſe eandem virtutem boni viri & boni ciuis. Et cum virtus boni ciuis ſit iuſtitia politica, ſeu legalis, per quam quis ordinatur in bonum commune, vt idem Ariſtot. in eo loco affirmat; maniſeſtè ſequitur iuſtitiam generalem non eſſe idem cum alijs virtutibus; ſed ab eis ſecundum ſuam eſſentiam diſtingui.

Nota. 1. Pro explicatione huius difficultatis eſt aduertendum primò; quòd cùm iuſtitia, vt ſupra diximus, ſit virtus ordinans ad alterum, & hæc ordinatio ad alterum ſit multiplex, ipſa etiam ratio iuſtitiæ poteſt eſſe multiplex. Nam primò, dupliciter aliquid poteſt dici alterum. Vno modo propriè: & eſt illud, quod ſuppoſito & perſona ab aliquo eſt diſtinctum. Quod rurſus eſt duplex, ſcilicet, aut ſingularis aliqua perſona, aut tota communitas. Alio modo dicitur aliquid alterum impropriè & metaphoricè: quale eſt id, quod ab alio diuiditur, non perſona, ſed, vel potentia, vel ratione: quomodo animus dicitur alter à corpore, & anima rationalis à parte ſenſitiua. Ad quem modum loquitur Paulus cum appellat hominem interiorem partem rationalem, & hominem exteriorem partem ſenſualem.

Nota. 2. **Iuſtitia accipitur multipliciter.** Secundò eſt aduertẽdum, quòd iuſtitia poteſt accipi multipliciter. Vno modo impropriè, & translatitiè pro quacunque virtute faciente æqualitatẽ inter diuerſas partes eiuſdem hominis: de qua eſt intelligendus D. Anſelmus in lib. de veritate, ca. 12. dum diffiniens iuſtitiam dicit, quòd eſt rectitudo voluntatis. Secundo modo accipitur iuſtitia propriè pro illa virtute, quę ordinat hominem ad alterum: dummodo illud alterum ſit communitas: & hæc eſt, quæ facit hominem obſeruantem legum, propterea appellatur, iuſtitia legalis. Tertiò accipitur iuſtitia etiam propriè pro illa virtute, quæ ordinat hominem in proprijs actionibus ad alterum, tanquam ad priuatam perſonam.

1. cõcluſio. His conſtitutis ſit prima concluſio: Iuſtitia metaphoricè dicta, eſt generalis quædam ratio in eſſentijs omnium virtutum incluſa, nec eſt particularis virtus ab illis diſtincta. Probatur; Quoniam ad ſingulas virtutes propriè pertinet commẽſurare proprias operationes ad id bonum quod eſt, vel proprium, vel alienum, iuxta vniuſcuiuſque virtutem. Et hac ratione ſunt intelligẽdi ſancti atque ſacræ literæ, dum vniuerſas virtutes iuſtitiam appellant.

2. cõcluſio. Secunda concluſio: Illa iuſtitia, quæ in proprijs actionibus ordinat ad alterum, tanquam ad priuatam perſonam: qualis eſt iuſtitia particularis, cuius

A eſt facere æqualitatem in emptionibus, & venditionibus, &c. eſt particularis virtus ab alijs moralibus diſtincta. Hanc concluſionem recipiunt communiter omnes Doctores, tam morales, quàm Theologi; & conſtat ſufficienter ex iis, quæ diximus ſupra art. 1. 2. & 3. huius quæſtionis.

Tertia concluſio: Illa iuſtitia, quæ ordinat hominem ad bonum commune per obſeruãtiam legum, & ideò dicitur generalis, eſt ſpecialius virtus diſtincta ab alijs ſecundum ſuam eſſentiam. Hæc concluſio eſt contra Buridanum loco citato, & contra Iabellum lib. 5. Ethic. tract. 1. c. 1. Sed illam tenẽt communiter omnes Doctores. Et probatur: Illæ virtutes ſunt ſpecie diſtinctæ, quarum fines proprij ſpecie diſtinguuntur: vt enim Ariſt. dicit, in cap. de fortitudine, omnia determinantur fine: & propterea idem Ariſt. lib. 5. Ethi. dicit, quod qui lucrandi gratia mœchatur, iniuſtus eſt, non luxurioſus: ſed finis iuſtitiæ legalis, & finis aliarum virtutum particularium ſunt ſpecie diſtincti: iuſtitia enim legalis ordinatur in bonum commune, & aliæ virtutes ordinantur in bonũ particulare: ergo & ipſa iuſtitia legalis diſtinguitur ſpecie à virtutibus particularibus. Item illæ virtutes ſunt ſpecie diſtinctæ, quarum obiecta formalia ſpecie diſtinguuntur: ſed obiectum formale iuſtitiæ legalis diſtinguitur ſpecie ab obiectis virtutum particularium: ergo iuſtitia legalis ſpecie diſtinguitur ab alijs. Conſequentia cum maiori eſt nota; & minor probatur: Nam, ſiue dicamus, quòd obiecta virtutum ſpecialium ſint paſſiones, & operationes humanæ ſecundum ſpeciales rationes, & obiectum legalis iuſtitiæ eſt paſſiones, & operationes humanæ ſecundum communem rationem, ſcilicet, ſecũdum quod reducibiles ſunt in cõmunitatẽ ciuilem; vt aliqui affirmant: ſiue dicamus, quòd paſſiones & operationes humanæ prout ſunt ſunt ſecundum rectam rationem moderabiles, ſunt obiecta ſpecialium virtutum, & ipſæ virtutes ſpeciales, & earum operationes, ſecundum quod ordinabiles in bonum commune ſunt obiectum legalis iuſtitiæ, vt alijs videtur; maniſeſtũ eſt huiuſmodi obiecta eſſe formaliter diſtincta: & ſic debent cauſare diuerſitatem ſpecificam habituum moralium quemadmodum ratio mobilitatis in ente mobili, & ratio entitatis in eodẽ ente cauſant ſcientias ſpecie diſtinctas, ſcilicet, phyſicam & metaphyſicam. Item: Illæ virtutes ſunt ſpecie diſtinctæ, quarum propriæ operationes ſunt diuerſæ; virtutes enim, atque potentiæ per actus & operationes diſtinguuntur, vt ex ſentẽtia Ariſtotelis dicunt communiter Philoſophi: ſed operatio iuſtitiæ legalis eſt diuerſa ab operationibus virtutum particularium: ergo & ipſa iuſtitia legalis ſpecie diſtinguitur ab alijs virtutibus. Probo minorem: Nam operatio iuſtitiæ legalis eſt ordinata ad communitatem ciuilẽ, quam quilibet ciuis, inquantum ciuis, intendit. & ſic eſt quaſi operatio ipſius communitatis: operationes autem virtutum particularium ſunt ordinatę ad ipſum hominem ſecundum ſe: & ſic ſunt velut operationes partium. Vnde quemadmodum videmus in homine multas operationes cõuenientes illi, ſecundum diſtinctas & proprias rationes partium; vt alia propria operatio manus, alia pedis, &c. & præter has ſunt etiam in eodem homine aliæ operationes communes toti homini ſecundum ſe, & quæ ſpecie diſtinguuntur à prioribus: ita etiam dicendum eſt in propoſito; quòd ſunt aliquæ operationes propriæ hominibus ſecundum ſe: & has reſpiciunt virtutes particulares, & aliæ totius communitatis, vel potiùs eorundem hominum, quatenus reſpiciũt communitatem; & has reſpicit iuſtitia legalis. Vltimò probatur concluſio: Sicut de partibus corporis ad totum corpus; ita proportionabiliter loquẽdum eſt de partibus ciuitatis ad totam ciuitatem: quod & fecit

Margin notes, right column: **3. cõcluſio.** (at "Tertia concluſio"); B (at "ne, omnia determinantur fine"); **Obiectum iuſtitię legalis diſtinguitur ab obiectis aliarũ virtutum.** (at "ſed obiectum formale iuſtitiæ legalis"); C (at "tutum ſpecialium"); D (at "metaphyſicam. Item"); E (at "mus in homine multas operationes").

fecit Paulus 1. ad Corinth. c. 12. dicens: Nunc autem poſuit Deus membra, vnumquodq; eorum in corpore, ſicut voluit, quòd ſi eſſent omnia vnum membrum vbi corpus? nunc autem multa quidem membra, vnum autem corpus, non poteſt autem oculus dicere manui: Opera tua non indigeo, aut iterum caput pedibus: Non eſtis mihi neceſſarij: ſed multò magis, quæ videntur membra corporis infirmiora eſſe, neceſſaria ſunt, & quæ putamus ignobiliora mēbra corporis eſſe, ijs honorem abundantiorem circundamus, & quæ inhoneſta ſunt noſtra, abundantiorē honeſtatem habent, &c. Et paulò inferius: Vos autē eſtis membrum Chriſti, & membrum de mēbro, &c.

De partib⁹ ciuitatis loquendū eſt, ſicut de partibus corporis.

Loquendum eſt igitur de partibus ciuitatis ad totā ciuitatem, ſicut de partibus corporis ad totum corpus. Sed accepto, verbi gratia, cerebro in genere humanorum cerebrorum perfectiſſimo, tam ſecūdum quantitatem, quàm ſecūdum qualitatem, & omnem aliam ſibi debitam diſpoſitionem, certum eſt, quòd diſpoſitio atque operatio talis cerebri ſecundum ſe conſiderati eſſet optima: & tamen illa non eſſet conueniens omni humano corpori: nam non eſſet conueniens infanti paruo, aut viro debilis & parui cordis; quia non ſaluaretur membrorum harmonia: ſimiliter ergo eſt dicendum in propoſito non eſſe poſſibile, quòd illa operatio, atq; diſpoſitio, quæ eſt homini ſecundum ſe optima; ſit etiam ſemper optima in ordine ad communitatem ciuilem. Atq; ex conſequenti non erit eadem virtus, quæ inclinat ad optimam operationem ſecundum ſe, & ad optimam operationem ſecundum bonum commune. Et ſic iuſtitia legalis, quæ inclinat ad optimam operationem in ordine ad communitatem, erit diſtincta à virtutibus particularibus inclinantibus ad bonum particulare. Pro hac etiam concluſione faciunt rationes, quas poſuimus in principio articuli præcedentis, ad probandum iuſtitiam legalem eſſe neceſſariam. Illæ enim quodammodo etiam oſtendunt, quòd hæc virtus eſt diſtincta ab alijs.

4. Concluſ.

Quarta concluſio: Vnaquæq; virtus particularis quatenus imperatur à iuſtitia legali, tam ſecundum actum, quàm ſecundum habitum, dicitur verè iuſtitia legalis; & propterea iuſtitia legalis dicitur generalis virtus. Et quidem, quòd temperantia, verbi gratia, ſecundum ſuum actum, quando imperatur à iuſtitia legali, dicat̃ ſimiliter iuſtitia legalis, eſt res manifeſta. Nam primò ex parte principij ille actus habet ortum à iuſtitia legali; & præterea ex parte finis, à quo ſumitur ratio formalis obiecti, tendit ad eundem finem, quem reſpicit iuſtitia legalis. Sed quod ſecundum habitum temperantia dicatur iuſtitia legalis probatur: Nam licèt in tali habitu non ſit vis ſufficiens & inclinatio ad operandū temperatè propter bonum commune, eſt tamen aptitudo & habilitas naturalis ad id, vt facile poſſit dirigi à virtute iuſtitiæ in illum finem: quæ aptitudo eſt quædam inchoata, & participata iuſtitia, vt eſt omnis diſpoſitio reſpectu eius formæ, ad quam diſponit. Et ſecūdum iſtam rationem eſt intelligendus Ariſto. 5. Ethic. c. 1. cùm dicit, iuſtitiam legalem non eſſe virtutis partē, ſed totam virtutem: & rurſus, cùm dicit vitiū, quod opponitur iuſtitiæ, eſſe omnium maximum: quia nō ſolum deordinat hominem erga Deum, ſed etiam erga ſe ſe. Sicut enim iuſtitia legalis eſt congeries omnium virtutum: ita etiam vitium illi oppoſitum eſt cumulus omnium vitiorum.

Obiectio contra quartam concluſionem.

Sed contra iſtam concluſionem eſt argumentum. Nam, ſi iuſtitia legalis ea ratione dicitur virtus generalis, quamuis habeat eſſentiam particularem; quia poteſt dirigere actus omnium aliarum virtutum in ſuum finem, pari ratione ſequitur, quòd quælibet alia virtus particularis, vt temperātia, vel fortitudo dicetur ſimiliter virtus generalis: ſi quidē vnaquæque illarum poteſt omnes alias virtutes ordinare in ſuum finem: conſequens autem eſt falſum: nam ſic non eſſet maior ratio, propter quam iuſtitia legalis dicatur generalis virtus, quàm quæcunq; alia quod eſt contra Ariſtotelem, & communem modum loquēdi doctorum: ergo & illud, ex quo ſequitur.

Solutio obiectionis.

Reſpondetur tñ, negando ſequelam. Et ad probationē dico, ꝙ vna virtus dupliciter poteſt alteri imperare. Vno modo ex accidenti; quod contingit, quando ipſæ virtutes nullum ordinem habent inter ſeſe. Alio modo per ſe: & eſt quando vna virtus id vendicat ſibi ex natura rei: quia ſcilicet obiectum virtutis imperātis eſt ſuperius obiectis imperatarum, ad illudque relicta obiecta ex natura rei ordinantur: vt obiectum artis frænefactiuæ, & equeſtris, & rei militaris, ex natura ſua ordinatur ad victoriam, quæ eſt obiectum facultatis imperatiuæ. Dico ergo quòd illa virtus, quæ iſto ſecundo modo imperat alijs ex natura ſua, dicitur virtus generalis reſpectu illarum: at verò illa virtus, quæ non habet iſtum naturalem ordinem ad alias virtutes, licet in aliquo caſu dirigat, & imperet alijs, vt iuſtitia imperat aliquando charitati, vt det eleemoſynam ad ſatisfaciendum pro peccatis; nō tamen dr̃ virtus generalis: ſed particularis. Et quia obiectum iuſtitiæ legalis, quod eſt bonum cōe, ex natura ſua eſt ſuperius obiectis aliarū virtutum particularium: hinc ſit, vt ipſa ex natura ſua imperet alijs: & ſic eſt virtus generalis. Sed reſtat, vt rñdeamus ad argumēta facta pro opinione Buridani; quæ adeo efficacia ſunt, vt eius ſententiam reddant valde probabilem: quamuis, vt exiſtimo, verior eſt ea, quæ à nobis poſita fuit in tertia concluſione.

Ad 1. argu. Operationes aliarum virtutum ordinātur ad bonum cōmune per iuſtitiam legalem.

Ad primum argumentum reſpondetur conceſſa maiori, negādo minorem. Et ad probationem dico; ꝙ homines ſtudioſi nō dirigunt ſuas operationes in bonum commune per virtutes particulares: ſed per iuſtitiam legalē, ad quam proprie & per ſe pertinet, reſpicere bonum commune. Et quando obijcitur Ariſt. affirmans virtutem fortitudinis eſſe circa pericula belli propter bonum commune; reſpondeo, verum eſſe, quòd fortitudo verſatur etiam circa illa pericula, quæ aſſumuntur propter bonum cōmune: cæterum hoc non eſt per ſe. Nam ille finis boni cōmunis non reſpicitur intrinſecè, & formaliter à fortitudine: ſed à iuſtitia legali, quæ eſt virtus ſuperior: & fortitudo per ſe ſolum verſatur circa pericula inſurgentia ex timoribus & audacijs. Itaq; quemadmodum cùm Martyres appetebant mortem pro Chriſto, quamuis fortitudo erat, quæ ordinabat actum illum in bonum fortitudinis: charitas tamen, & nō fortitudo erat, quæ ordinabat eum ad hoc, vt eſſet pro Chriſto; quia ſolius charitatis eſt aliarum virtutum operationes dirigere in Deum. Et propterea dicebat Paulus. 1. ad Corin. 13. Charitas benigna eſt patiens, &c. nempè quia obiectum patientiæ, & benignitatis ordinat in obiectum charitatis. Sic etiam in propoſito; quando quis ſuſtinet pericula belli propter bonū cōmune, quamuis fortitudo ſit, quę verſatur circa illa pericula: iuſtitia tñ legalis eſt, quæ illa ordinat in bonū cōmune. Et eodem modo rñdetur ad illud, qđ de magnificentia adducitur in eodem argumento.

Ad 2. argu.

Ad ſecundum argumētum ſimiliter rñdetur, conceſſa maiori negando minorem. Et ad probationem dico: Quòd finis virtutis eſſe poteſt duplex. Vnus intrinſecus: & eſt ille, ad quem ipſa virtus ex natura ſua ordinatur, & à quo ſpeciem ſumit. Alter extrinſecus: & eſt ille, quem non ſemper neceſſario reſpicit virtus, quamuis aliqñ propter illum operetur. Dico ergo, ꝙ qñ Ariſtot. dicit, virtutem eſſe, quę inclinat ad operādum propter finem honeſtum; tñ loquitur de fine intrinſeco, & non de fine extrinſeco, propter quem, quando operatur virtus, debet neceſſario imperari ab ea virtute, cuius eſt propriū

Finis virtutis duplex, vnus intrinſecus, alter extrinſec⁹.

reſpicere

reſpicere illum finem. Vt eſt videre in eo, qui dat eleemoſynam, vt ſatisfaciat pro peccatis. Finis enim iſte ſatisfactionis, quamuis ſit honeſtus, non poteſt intendi à virtute eleemoſynæ, niſi imperata à iuſtitia, cuius eſt proprium, reſpicere ſatisfactionem. Et ita etiam contingit in eo, qui fortiter vel temperatè agit propter bonum commune, finis enim iſte boni communis ſemper debet apponi à iuſtitia legali, cuius eſt proprium, reſpicere bonum commune.

Ad 3. argu. Ad tertium reſpondetur negando ſequelam. Et ad probationem dico, non eſſe æquam vtriuſque rationem. Nam cum ſpecialis virtus tantum ſit cõſtituenda, vbi eſt ſpecialis ratio difficultatis, vt docet Ariſt. lib. 2. Ethi. & in eo qui habet iuſtitiam legalem, qua operatur propter bonum commune ciuitatis, nõ habeat ſpecialem rationẽ difficultatis, operari propter bonum commune domus, ad quod magis inclinatur: quia, vt idem Ariſt. dicit: Amabile quidem bonum, vnicuique autem proprium: hinc fit, vt non ſit neceſſarium, conſtituere aliam tertiam virtutem inter iuſtitiam particularem, & legalem, quę verſetur circa bonum commune domus.

Ad 4. argu. Ad quartum argumẽtum reſpondetur; quidquid ſit de antecedenti, negando conſequentiam. Nam circunſtantia finis; quam per ſe vnaquæque virtus debet reſpicere, eſt illa, quæ eſt finis intrinſeci, & in propria materia. Si autem aliquando autem eſt neceſſarium, vt reſpiciat alium finem, id debet habere ex imperio, & conſortio illius virtutis, cuius eſt tendere in talem finem. Propter hoc enim Ariſt. lib. 6. Eth. c. vltimo. conſtituit virtutes morales connexas, vt eſt videre apud D.Th. 1.2.q.65. art. 1. Et ſic etiam ſi ſit opportunum vel neceſſarium, quòd fortitudo, vel temperantia operentur, non ſolum propter bonum particulare, ſed etiam propter bonum commune, non ad hoc erũt propter ſe ſufficiẽtes, niſi adiuncta iuſtitia legali, cuius eſt, reſpicere bonum commune: ſicut nec ſunt ſufficientes ad hoc, vt operentur propter Deum, niſi ex conſortio charitatis.

Ad Confirmationem. Quamuis iſta circunſtantia finis diuini ſit ſæpe ſæpius neceſſaria ad operis honeſtatem: vt eſt videre in eo, qui ſuſtinet mortem pro Chriſto. Et per hoc etiam patet ſolutio ad confirmationem. Quamuis enim ſit verum, aliquando poſſe contingere, vt aliqua operatio ſit laudabilis, ſecundum conſiderationem omnium circunſtantiarum circumſcriptio bono communi, quæ tamen ex defectu huius circunſtantiæ boni communis reddatur vituperabilis, vt patet in exemplo poſito. Et hoc tamen nõ ſequitur, nec quòd virtus particularis inclinat ad malum, nec quod ipſa per ſe habet reſpicere bonum commune: ſed quòd ad ſui perfectionem requirit connexionem eius virtutis, quæ habet reſpicere bonum commune: quod quidem eſt verum.

Ad vltimũ argumentum. Ad vltimum argumentum patet ſolutio ex quarta concluſione à nobis poſita.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ſit aliqua iuſtitia particularis præter iuſtitiam generalem.

Supra ar. 5. & 6. Et inf. q. 59. art. 1. & 1.2.q.60. arti. 3. & 5. Ethi. lec. 1. 2. & 3.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd non ſit aliqua iuſtitia particularis præter iuſtitiam generalem. In virtutibus enim nihil eſt ſuperfluum, ſicut nec in natura. Sed iuſtitia generalis ſufficienter ordinat hominem circa omnia, quæ ad alterum ſunt. Ergo non eſt neceſſaria aliqua iuſtitia particularis.

2. Præterea: Vnum & multa non diuerſificant ſpeciem virtutis. Sed iuſtitia legalis ordinat hominem ad aliũ ſecundũ ea quæ ad multitudinem pertinẽt, vt ex
A *prædictis † patet. Ergo non eſt alia ſpecies iuſtitiæ, quæ ordinet hominem ad alterum in his, quæ pertinent ad vnam ſingularem perſonam.* Ar. 5. & 6.

3. Præterea, Inter vnã ſingularẽ perſonã, & multitudinẽ ciuitatis, media eſt multitudo domeſtica. Si ergo eſt iuſtitia alia particularis per cõparationẽ ad vnã perſonã, præter iuſtitiã gñalem; pari rõne debet eſſe alia iuſtitia œconomica, quæ ordinet hoĩem ad bonum cõmune vnius familiæ: quod quidem non dicitur. Ergo nec aliqua particularis iuſtitia eſt præter iuſtitiã legalem.

Sed cõtra eſt quòd Chryſ. ſuper illud Matth. 5. Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, dicit, iuſtitiã autem dicit ad vniuerſalem virtutem, vel particularem, Hom. 15. in Matth. inter prin. & med. to. 2.
B *auaritiæ contrariam.*

Reſpondeo, dicendũ, quòd ſicut dictũ † eſt. Iuſtitia legalis nõ eſt eſſentialiter oĩs virtus, ſed oportet præter iuſtitiã legalẽ, quæ ordinat hoĩem immediate ad bonũ cõe, eſſe alias virtutes, quæ immediate ordinant hoĩem circa particularia bona: quæ quidẽ poſſũt eſſe vel ad ſeipſum, vel ad alterã ſingularem perſonã. Sicut ergo præter iuſtitiã legalẽ oportet eſſe aliquas virtutes particulares, quæ ordinet hoĩem in ſeipſo, putà, temperantiam & fortitudinem: ita & præter iuſtitiã legalem oportet eſſe particularẽ quandam iuſtitiã, quæ ordinet hoĩem circa ea, quæ ſunt ad alteram ſingularem perſonam. Ar. præced.

Ad primum ergo dicendum, quòd iuſtitia legalis ſufficienter quidem ordinat hominem in his, quæ ſunt ad alterum
C *quantum ad commune quidem bonum immediate: quantum autem ad bonum vnius ſingularis perſonę, mediatè. Et ideo oportet eſſe aliquam particularem iuſtitiam, quæ immediate ordinet hominem ad bonum alterius ſingularis perſonę.*

Ad ſecundũ dicendum, quòd bonum cõmune ciuitatis, et bonum ſingulare vnius perſonæ non differunt ſolum ſecundum multum & paucum, ſed ſecundum formalẽ differentiam. Alia enim eſt ratio boni cõis, & boni ſingularis, ſicut & alia eſt ratio totius & partis. Ideo Philoſophus in 1. Polit. † dicit; quòd non bene dicunt, qui dicunt ciuitatem, & domum, & alia huiuſmodi differre Lib. 1. ca. 1. circa princ. tom. 5.
D *ſolum multitudine, & paucitate, & non ſpecie.*

Ad tertium dicendum, quòd domeſtica multitudo ſecundum Philoſophum in primo † Polit. diſtinguitur ſecundum tres coniugationes, ſcilicet, vxoris & viri, patris & filij, domini & ſerui, quarum perſonarũ vna eſt quaſi aliquid alterius. Et ideo ad huiuſmodi perſonas nõ eſt ſimpliciter iuſtitia, ſed quædam iuſtitiæ ſpecies, ſcilicet œconomica, vt dicitur in quinto Ethic. † Lib. 1. c. 3. & c. vltim. tom. 5. Lib. 5. Ethi. c. 6. in fi. & c. vlt. to. 5.

SVMMA TEXTVS.

AD propoſitam difficultatem reſpondet D.Th. vnica concluſione affirmatiua. Et probatur: Præter iuſtitiam legalem requiruntur aliæ virtutes particulares, ſcilicet fortitudo, & temperantia ad eli- 1.2.q.60. artic. 2. cor. & 3. diſt. 33. q. 2. ar. 2. q. 3. & 2. Ethic. lec. 8.
E ciendos actus circa ſua particularia obiecta: nõ obſtante, quòd ijdem actus ab eadem iuſtitia legali referantur in bonum cõmune: ergo pari ratione etiam erit neceſſaria iuſtitia particularis, quę eliciat actum circa ſuam particularem materiam, quę eſt, reddere vnicuique quod ſuum eſt: qui quidem actus aliquãdo ordinabitur à iuſtitia legali in bonum commune, & aliquando non. Poteſt enim quis mutuum reddere, aut mercedem ſoluere operario, non propter obedientiam legis, nec propter bonum commune; ſed vt ſeruet ſuam fidem, & propter ſeipſum: & tũc talis actus emanabit à ſola iuſtitia particulari. Si autem id faciat propter bonum commune, & vt legi obediat, tunc imperatur à iuſtitia legali.

EX-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Concluſio huius articuli eſt certiſſima; quam ponit Ariſtot. multis in locis: & præcipue lib. 5. Ethic. cap. 2. Vbi poſtquam egit de iuſtitia generali, quam appellauit omnem virtutem propter rationes à nobis articulo præcedenti explicatas, dicit, ſe velle inſtituere ſermonem de iuſtitia, quæ eſt pars virtutis, hoc eſt, de iuſtitia particulari: quam multis rationibus probat eſſe diſtinctam à iuſtitia legali. De quibus vidēdus eſt Iabellus ſuper lib. 5. Eth. tract. 1. cap. 2. & in libro de philoſophia Chriſtiana parte ſecunda, tract. c. 3. de quo etiam nos diximus ſuper articulum 5. huius quæſtionis.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm iuſtitia particularis habeat materiam ſpecialem.

AD Octauum ſic proceditur. Videtur quòd iuſtitia particularis nō habeat materiam ſpecialē. Quia ſuper illud Gen. 2. Fluuius quartus ipſe eſt Euphrates, dicit gloſ. Eufrates frugifer interpretatur, nec dicitur contra quos vadat: quia iuſtitia ad omnes animæ partes pertinet. Hoc autem non eſſet, ſi haberet materiam ſpecialem: quia quælibet materia ſpecialis ad aliquam ſpecialem potentiam pertinet. Ergo iuſtitia particularis non habet materiam ſpecialem.

Lib. 83. q. 61. tom. 4. *2. Præterea, Auguſtinus * dicit in lib. 83. q. quod quatuor ſunt animæ virtutes, quibus in hac vita * ſpiritualiter viuitur, ſcilicet, temperantia, prudentia, fortitudo, & iuſtitia: & dicit quod quarta eſt iuſtitia, quæ per omnes diffunditur. Ergo iuſtitia particularis, quæ eſt vna de quatuor virtutibus cardinalibus, non habet ſpecialem materiam.* Alias ſpecialiter.

3. Præterea, Iuſtitia dirigit hominem ſufficienter in his, quæ ſunt ad alterum. Sed per omnia, quæ ſunt huius vitæ, homo poteſt ordinari ad alterum: ergo materia iuſtitiæ eſt generalis, & non ſpecialis.

Lib. 5. c. 2. tom. 5. *Sed contra eſt, quod Philoſophus in quinto * Ethic. ponit iuſtitiam particularem circa ea ſpecialiter, quæ pertinent ad communicationem vitæ.*

Reſpondeo dicendum, quòd omnia quæcunque rectificari poſſunt per rationem, ſunt materia virtutis moralis, quæ diffinitur per rationem rectam: vt patet Lib. 2. ca. 2. & 6. to. 5. *per Philoſophum in quinto * Ethic. Poſſunt autem per rationem rectificari & interiores animæ paſſiones, & exteriores actiones, & res exteriores, quæ in vſum hominis veniunt: ſed tamen per exteriores actiones, & per exteriores res, quibus ſibi inuicem homines communicare poſſunt, attenditur ordinatio vnius hominis ad alterum, ſecundum autem interiores paſſiones conſideratur rectificatio hominis in ſeipſo. Et ideo cum iuſtitia ordinetur ad alterum, non eſt circa totam materiam uirtutis moralis, ſed ſolum circa exteriores actiones, & res ſecundum quandam rationem obiecti ſpecialem: prout ſcilicet ſecundum eas vnus homo alteri coordinatur.*

Ad primum ergo dicendum, quòd iuſtitia pertinet quidem eſſētialiter ad vnam partem animæ, in qua eſt ſicut in ſubiecto, ſcilicet ad voluntatem, quæ quidem mouet per ſuum imperium omnes alias animæ partes. Et ſic iuſtitia nō directè, ſed quaſi per quandam redundantiam ad omnes animæ partes pertinet.

1. 2. q. 61. articulo 8. & 4. Annot. *Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut ſupra * dictum eſt, virtutes cardinales dupliciter accipiūtur. Vno modo, ſecūdum quod ſunt ſpeciales virtutes habentes determinatas materias: alio modo, ſecundum quod ſignificant quoſdam generales modos virtutis; & hoc modo loquitur ibi Auguſt. * dicit enim, quod prudentia eſt cognitio rerum appetendarum, & fugiendarum. Temperantia eſt refrænatio cupiditatis ab his, quæ temporaliter delectant. Fortitudo eſt firmitas animi aduerſus ea, quæ temporaliter moleſta ſunt. Iuſtitia eſt quæ per cæteras diffunditur, dilectio Dei & proximi, quæ, ſcilicet, eſt communis radix totius ordinis ad alterum.* Eodem lib. & c. in arg. citatis.

Ad tertium dicendum, quòd paſſiones interiores, quæ ſunt pars materiæ moralis, ſecundum ſe non ordinantur ad alterum, quod pertinet ad ſpecialem rationem iuſtitiæ, ſed earum effectus ſunt ad alterum ordinabiles, ſcilicet, operationes exteriores. Vnde non ſequitur quòd materia iuſtitiæ ſit generalis.

SVMMA TEXTVS.

AD propoſitam difficultatem reſpondet D. Th. vnica concluſione quæ talis eſt: Iuſtitia particularis non verſatur circa totam materiam omnium virtutum, ſed tantum circa externas actiones, & res. Ex quo fit, vt habeat particularem materiam. Probatur: Omnia, quæ noſtro ſubduntur arbitrio, & ad rationis normam emendari poſſunt, ſunt materiæ moralium virtutum, vt docet Ariſt. lib. 2. Ethic. cap. 2. inde enim virtus dicitur moralis, quòd morum eſt moderatrix, & cultrix: ſed ea, quæ poſſunt per rationem rectificari, ſunt in triplici differentia: aut enim ſunt paſſiones animę; aut actiones exteriores; aut res externæ in noſtrum vſum venientes; ex quibus per actiones tantum, & per res ordinatur homo ad alterum, & per paſſionum moderationem ordinatur ad ſeipſum: ergo iuſtitia particularis, quę inter alias virtutes morales eſt ad alterum, ſolum erit circa actiones exteriores, & res: atque ex conſequenti habet determinatam materiam, nempe, honorem debitum alteri deferre; & à contumelijs abſtinere; & pecuniam, vel quamcunque aliam rem creditori debitam reddere, &c.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm Iuſtitia ſit circa paſſiones.

*AD Nonum ſic proceditur. Videtur, quòd iuſtitia ſit circa paſſiones. Dicit enim Philoſophus * in ſecundo Ethicorum, quòd circa voluptates, & triſtitias eſt moralis virtus. Voluptas autem, id eſt, delectatio, & triſtitia ſunt paſſiones quædam, vt ſupra habitum * eſt, cum de paſſionibus ageretur: ergo iuſtitia cum ſit uirtus moralis, erit circa paſſiones.* 4. d. 15. q. 1 artic. 1. q. 2. ad 2. Lib. 2. ca. 3. tom. 5. 1. 2. q. 23. art. 4.

2. Præterea, per iuſtitiam rectificantur operationes, quæ ſunt ad alterum. Sed operationes huiuſmodi rectificari non poſſunt, niſi paſſiones ſint rectificatæ: quia ex inordinatione paſſionū prouenit inordinatio in prędictis operationibus. Propter cōcupiſcentiam enim venereorum proceditur ad adulterium. Et propter ſuperfluum amorem pecuniæ proceditur ad furtum: ergo oportet quòd iuſtitia ſit circa paſſiones.

3. Præterea, Sicut iuſtitia particularis eſt ad alterū: ita etiam & iuſtitia legalis. Sed iuſtitia legalis eſt circa paſsiones: alioquin non ſe extenderet ad omnes virtutes, quarum quędam ſunt manifeſtæ circa paſsiones: ergo iuſtitia eſt circa paſsiones.

*Sed contra eſt, quòd Philoſophus dicit in quinto * Ethicorum, quòd eſt circa operationes.* Lib. 5. ca. 1. & 2. to. 5.

Reſpondeo

*Reſpondeo dicendum, quòd huius quæſtionis veritas ex duobus apparet. Primo quidem ex ipſo ſubiecto iuſtitiæ, quod eſt voluntas: cuius motus vel actus non ſunt paſſiones, vt ſuprà * habitum eſt, ſed ſolum motus appetitus ſenſitiui paſſiones dicuntur. Et ideo iuſtitia non eſt circa paſſiones: ſicut temperantia, & fortitudo, quæ ſunt iraſcibilis, & concupiſcibilis, ſunt circa paſſiones. Alio modo ex parte materiæ: quia iuſtitia eſt circa ea, quæ ſunt ad alterum, non autem per paſſiones interiores immediate ad alterum ordinantur, & ideo iuſtitia circa paſſiones non eſt.*

Annot. 1.2.q.22.artic.3. & q.59.art.4.

Ad primum ergo dicendum; quòd non quælibet virtus moralis eſt circa voluptates & triſtitias, ſicut circa materiam; nam fortitudo eſt circa timores & audacias. Sed omnis virtus moralis ordinatur ad delectationem & triſtitiam, ſicut ad quoſdam fines conſequentes: quia, vt Philoſophus dicit in 7. Ethicor. Delectatio, & triſtitia eſt finis principalis, ad quem reſpicientes vnumquodq; hoc quidem malum, hoc quidem bonum, dicimus. Et hoc modo pertinent etiam ad iuſtitiam, quia non eſt iuſtus, qui non gaudet iuſtis operationibus, vt dicitur in 1. Ethic.*

Lib.7.c.11. in princ.to.5.

Lib.1. ca.8. tom.5.

Ad ſecundum dicendum, quòd operationes exteriores mediæ ſunt quodam modo inter res exteriores, quæ ſunt earum materia: & inter paſſiones interiores, quæ ſunt earum principia. Contingit autem quandoque eſſe defectum in vno eorum ſine hoc, quod ſit defectus in alio. Sicut ſi aliquis ſurripiat rem alterius non cupiditate habendi, ſed voluntate nocendi. Vel è conuerſo, ſi aliquis alterius rem concupiſcat, quam tamen ſurripere non velit. Rectificatio ergo operationum, ſecundum quod ad exteriora terminantur, pertinet ad iuſtitiam. Sed rectificatio earum ſecundum quòd à paſſionibus oriuntur, pertinet ad alias virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones. Vnde ſurreptionem alienæ rei iuſtitia impedit, inquantum eſt contra æqualitatem in exterioribus conſtituendam. Liberalitas verò inquantum procedit ab immoderata concupiſcentia diuitiarum. Sed quia operationes exteriores non habent ſpeciem ab interioribus paſſionibus, ſed magis à rebus exterioribus, ſicut ex obiectis: ideo per ſe loquendo, operationes exteriores magis ſunt materia iuſtitiæ, quàm aliarum virtutum moralium.

Annot.

*Ad tertium dicendum: quòd bonum commune eſt finis ſingularium perſonarum in communitate exiſtentium, ſicut bonum totius finis eſt cuiuſlibet partium. Bonum autem vnius perſonæ ſingularis non eſt finis alterius. Et ideo iuſtitia legalis, quæ ordinatur ad bonum commune, magis ſe poteſt extendere ad interiores paſſiones, quibus homo aliqualiter diſponitur in ſeipſo, quam iuſtitia particularis, quæ ordinatur ad bonum alterius ſingularis perſonæ: quamuis iuſtitia legalis principalius ſe extendat ad alias virtutes, quantum ad exteriores operationes earum, inquantum ſcilicet, præcipit lex fortia opera facere, & quæ temperati, & quæ manſueti, vt dicitur in quinto * Ethicorum.*

Lib.5. Eth. c.2. à med. tom.5.

SVMMA TEXTVS.

Concluſio huius articuli eſt negatiua: quam probat D.Tho. duplici ratione. Prima deſumitur ex ſubiecto iuſtitiæ, quod eſt voluntas: cuius quidem actiones nec rem habent nec nomen paſſionũ, ſed ſolum motus appetitus ſenſitiui appellantur paſſiones, vt idem D.Thom. latè docuit. 1.2.quæſt.22. artic.3. Secunda ratio deſumitur ex materia, circa quam verſatur iuſtitia; quæ quidem eſt ad alterum, vt ſæpè dictum eſt: cùm tamen per paſſiones interiores non immediate ordinetur homo ad alterum, ſed ad ſe ipſum. Et ſic iuſtitia non poteſt eſſe circa paſſiones.

EXPLICATIO HVIVS ARTICVLI, & præcedentis.

PRo intelligentia eorum, quæ D.Tho. dicit in his duobus articulis, operæprecium eſt, vt explicemus, quid ſit paſſio, & quid ſit operatio, de quibus in præſenti eſt ſermo. Eis enim nominibus ignoratis nulla ratione poterit conſtare, qualiter iuſtitia ſit circa operationes, & non circa paſſiones. Quod, vt fiat aduertendum eſt primò, quòd nomen paſſio, multas habet ſignificationes. Nam primo ſignificat omne illud, quod quis patitur, ſiue illud in ſubiecti ruinam, ſiue in eiuſdem ſalutem: & perfectionem tendat: in qua ſignificatione tam ſentire, quam intelligere paſſiones nuncupantur. Alio modo accipitur paſſio pro receptione vnius cum expulſione, & iactura alterius. Quod adhuc dupliciter contingit. Aut cum abijcitur, & deperditur illud; quod in ſubiecti ruinam, & nocumentum tendit: vt cum quis conſequitur ſanitatem cum morbi expulſione; vel deperditur id, quod ad eiuſdem ſubiecti ſalutem, & perfectionem conducit, quomodo ægrotare, & morbo affici paſſiones dicuntur. Et iſte vltimus eſt perfectiſſimus modus paſſionis. Quemadmodum enim Ariſtor. dicit libro primo, de generatione, quod quando ex ignobiliori nobilius generatur, illa eſt generatio ſimpliciter, & ſecundum quid corruptio, quando autem oppoſita ratione ex nobiliori gignitur ignobilius, eſt exiſtimanda ſimpliciter corruptio, & ſecundum quid generatio: ita etiam in propoſito, quando tranſmutatio fit in deterius, eſt propriè paſſio, quando autem fit in melius, non propriè paſſio eſt cenſenda. Tertiò accipitur paſſio pro inclinatione, ſeu impetu ab agente in paſſo relicto, quo agens trahit paſſum ad ſe. Verbi gratia, ignis generans ignem relinquit in igne genito calorem, & leuitatem, quibus impetu quodam in ſupernum ducitur locum, quem igneæ ſubſtantiæ inhabitant: & dum illic eſt, quieſcit, dum verò illuc tendit impetu fertur naturæ; oditque locum infernum, tanquam ſibi aduerſum: & minimè conſentaneum. Has ergo qualitates, quibus ignis genitus hæc omnia agit, appellamus in iſta tertia ſignificatione paſſiones. Sed eſt aduertendum, quòd omnis paſſio pro inclinatione accepta cognitionem aliquam ſequitur, ſiue coniunctam, vt in rebus cognitione præditis; ſiue ſeparatam, vt in rebus tali cognitione carentibus. Habet enim vniuerſa natura, quantumuis rudis ſit, & cognitionis expers, ſuas inclinationes naturales ab ipſo naturæ authore inditas, quibus in finem vltimum, qui eſt ipſe Deus per proximos, & immediatos fines ducitur. Quæ quidem naturalis inclinatio varijs nominibus appellatur. Nunc enim naturæ pondus, nunc impulſus, nunc impetus naturalis, non nunquam verò inſtinctus, & aliquando lex naturæ dicitur, & vocatur.

Nomen paſſio, multas habet ſignificationes.

Secundò eſt aduertendum, quòd paſſio, quantum ad omnes ſuas ſignificationes poteſt inueniri in anima rationali. Nam primò, quòd in ea inueniatur paſſio, in quantum ſolùm dicit receptionem alicuius, eſt res manifeſta. Poteſt enim intelligere, quod pati quoddam eſt, in ipſo intellectu, à quo proficiſcitur, receptum, In qua etiam ſignificatione velle eſt, quoddam pati, Imo & quæcunque actio immanens poterit ſecundum iſtam conſidera-

Paſſio quãtum ad omnes ſuas ſignificationes pôt inueniri in anima.

tionem appellari paſſio, cũ omnis hoc habeat, quod A in agente, à quo proficiſcitus, recipiatur. Inuenitur etiam in anima paſſio accepta pro receptione vnius cum abiectione contrarij. Si quidem certum eſt, quòd intellectus aliquando abiecto errore recipit ſcientiam, & deſtructis vitijs ſuſcipit habitus ſtudioſos. Et tandem inuenitur in anima humana paſſio accepta pro inclinatione, & propenſione, qua res naturæ in proprium commodum inclinatur. Paſſio enim vt paulò ante dicebam, ſecundum iſtam rationem in quauis natura inuenitur, ſiue cognitione prædita ſit, ſiue illius expers. Nec eſt accidens, aut qualitas aliqua ipſi naturæ ſuperaddita, qua in ſuum commodum trahatur, vt aliquibus viſum eſt: ſed eſt potius ipſamet natura, ſic à Deo inſtituta, vt finem ſuum conſequi valeat; quem ſi adeſſe conſpiciat, B quieſcit, ſi abeſſe, contemplatione in illum fertur, odioque proſequitur contrarium: & ſi ei aliquando appropinquat, inquieta manet. In quo ſenſu Heraclitus philoſophus dixit, omnia per litem & amicitiam fieri.

Paſſio pro inclinatione ſequente cognitionem ſolum inuenitur in natura cognoſcente.

Tertio eſt aduertendum, quòd paſſio accepta pro inclinatione, quæ coniunctam ſequitur cognitionẽ, tantum inuenitur in natura cognoſcente, poteſtque definiri; quòd ſit inclinatio, ſeu motus ex alicuius conuenientis, vel diſconuenientis cognitione procedens. Talemque ſeruat ordinem & proportionem, vt ſi ſequatur naturam, & non cognitionem, dicatur paſſio naturalis; ſi verò ſequatur cognitionem rationis deliberantis, dicatur paſſio rationalis; & tandem ſi ſequatur cognitionem ſupernaturalem, ſiue fidei, ſiue diuinæ ſapientiæ, dicatur paſſio diuina. Ex quo infertur omnium hominum paſſiones in quatuor poſſe diſtingui genera, ſcilicet, in naturales, animales, rationales, & diuinas. Ex quibus, quantum attinet ad præſens inſtitutum, illæ ſolum dicũtur paſſiones, quæ ſequuntur cognitionem ſenſitiuam, fiuntque ſemper cum aliquali corporis tranſmutatione, vt triſtitia, gaudium, ira.

Dubium.

Vnde de his ſolùm eſt quæſtio; vtrùm iuſtitia verſetur circa paſſiones. Et eſt aduertendum, quòd ſi dicamus iuſtitiam verſari circa vtrumque, ſcilicet, circa operationes, & circa paſſiones, neceſſario etiam debemus dicere, quòd iuſtitia eſt in duabus potentijs, ſcilicet, in voluntate, & in appetitu ſenſitiuo. Si autem dicamus, quod iuſtitia ſolùm verſatur circa operationes, quales ſunt actus interiores voluntatis; & exteriores cuiuſcunque potentiæ: ex conſequenti etiam debemus affirmare iuſtitiam ſolum reſidere in voluntate, & non in appetitu ſenſitiuo.

Sententia aliquorum philoſophorum.

In qua re aliqui ex philoſophis, & Theologis recentioribus dicunt, quòd ſicut liberalitas conſtat ex duobus habitibus, quorum vnus eſt in voluntate ordinans hominem ad gratuitam donationem, nulla expectata compenſatione, alter in appetitu ſenſitiuo, liberans hominem ab appetitu infimo, & ſordido diuitiarum, qualis eſt auaritia: ita etiam iuſtitia integratur ex duobus habitibus; quorũ vnus eſt in voluntate ad habendas rectas electiones: alter in appetitu ſenſitiuo ad moderandas paſſiones. Quin potius Buridanus libro quinto Ethicorum quæſtione prima, miratur, quòd Diuus Thomas tale conſtituat diſcrimen inter iuſtitiam, & alias iuſtitias morales, quod illa ſit circa operationes, iſtæ verò circa paſſiones, cùm omnibus ſit commune non ſolum verſari circa operationes, ſed etiam reprimere paſſiones, quæ vniuſcuiuſque propriam electionem impeditur. Et quod hæc ſententia ſit vera probatur pluribus argumentis. Primò ſic: Ad quamcunque virtutem moralem pertinet deſtruere impedimenta perturbantia illius operationes, & electiones circa proprium obiectum; ſed iuſtitia perturbatur interdum paſſionibus appetitus ſenſitiui, vt

1. Argum.

ab ira, & à cupiditate, ne faciat æqualitatem: ergo ad iuſtitiam propriè pertinet comprimere huiuſmodi paſſiones: atque ex conſequenti verſatur circa paſſiones.

2. Argum.

Secundò: Si aliqua ratione non iuſtitia verſaretur circa paſſiones, maximè quia per paſſiones, non ordinatur homo ad alterum: ſed ſunt quam plurimæ paſſiones, quibus homo non ſolum ordinatur ad ſeipſum, ſed etiam ad alterum: quales ſunt turpis cupiditas alienæ vxoris, & ira, qua quis intendit homicidium: quæ, vt conſtat, ſunt iniurioſæ: ergo iuſtitia verſatur circa has paſſiones.

3. Argum.

Tertiò: Miſericordia conſtat ex duobus habitibus, quorum vnus eſt in appetitu ſenſitiuo: verſatur circa paſſiones, ne per exceſſum, aut per defectum reliquat homo ſubleuare alienã miſeriam: alter in voluntate; & eſt ad alterum, ſicut iuſtitia: ergo pari ratione dicendum erit, quòd multiplicantur habitus iuſtitiæ in voluntate, & in appetitu ſenſitiuo. Et confirmatur ex Diuo Auguſtino, qui libro 83. quæſtionum, quæſtio. 61. dicit; quatuor eſſe virtutes: quibus in vita morali, & in ſpirituali rectè viuitur, ſcilicet, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, & iuſtitiam. Quarum quarta, ſcilicet, iuſtitia, hoc habet, quod per omnes partes hominis diffunditur. Cui ſententiæ, conſonat gloſſa ſuper Geneſim, cap. 2. in illa verba: Fluuius quartus, ipſe eſt Euphrates. Vbi dicit ideo de Euphrate, quòd interpretatur frugifer, non dicere ſcripturam ad quas partes fluuat, ſicut dixit de alijs tribus, vt hac ratione intelligeremus, iuſtitiam per Euphratem deſignatam ad omnes animæ partes pertinere; & ſic verſari tã circa operationes, quàm circa paſſiones. Vltimò: Fortitudo, & temperantia verſantur, non ſolum circa paſſiones, ſed etiam circa operationes exteriores; comedere enim atque bibere, quando, & vbi oportet, ſunt operationes exteriores pertinentes ad temperantiam: & ſimiliter ſtrenuè pugnare eſt operatio exterior pertinens ad fortitudinem: ergo omnes virtutes morales habent hoc, quod eſt verſari circa operationes, & paſſiones, atq; ex conſequenti nullum eſt diſcrimen inter iuſtitiam & alias virtutes morales, quantum ad hoc.

Confirmatio ex Aug.

Paſſiones appetitus ſenſitiui dupliciter conſiderantur.

D Pro explicatione huius difficultatis aduertendum eſt primò, quod paſſiones appetitus ſenſitiui; quales ſunt gaudium, & triſtitia, poſſunt conſiderari dupliciter. Vno modo inquantum ſunt effectus, qui ſequuntur, & originantur ex actibus virtutum moralium. Et ſecundum iſtam conſiderationem, certum eſt, quòd iuſtitia verſatur circa paſſiones, tanquam circa proprios effectus, & quaſi finem ipſius. Omnis enim virtus, dum operatur ex natura ſua, excitat quandam delectationem circa proprium obiectum: & etiam excitat triſtitiam, ſi ab eius contrario & oppoſito impediatur, ne promptè & faciliter operetur. In qua ſignificatione dicit Ariſtot. lib. 2. Ethic. cap. 3. omnem virtutem moralem verſari circa delectationes, & triſtitias. Et 5. Ethic. Non eſt iuſtus, qui operando iuſta, non delectatur. Alio mo- E do conſiderantur paſſiones, inquantum ſunt materia, circa quam ipſæ virtutes verſantur, componendo, ſcilicet, eas, ne inſurgant contra rationem. Et de paſſionibus, ſecundum iſtam conſiderationem, eſt ſermo quando quærimus, vtrum iuſtitia verſetur circa paſſiones.

Virtutes dicuntur connexæ, quia ſibi inuicẽ auxiliãtur.

Secundò eſt aduertendum, quòd virtutes morales præcipuè cardinales ea ratione dicuntur connexæ, quia ſibi inuicem auxiliantur. Iuſtitia enim verbi gratia, cuius officium eſt, reddere vnicuiq; quod ſuum eſt, aliquando adiuuatur ad hoc à prudentia tollendo errorem & ignorantiam; & aliquando à temperantia, & à fortitudine, & mãſuetudine; quarum

rum eſt auferre, iram, auaritiam, & timorem; quibus iuſtitia interdum à ſuo officio impeditur, vt hic è docet D.Tho.1.2.q.65.art.1. Tertiò eſt aduertendum, quòd vnaquæque virtus ex natura ſua habet tollere ea impedimēta, quæ ſunt ſibi intrinſeca: qualia ſunt illa, quæ perturbant eius operationem, & electionem circa proprium obiectum. Hæc enim cum intra regnum & regimen talis virtutis contineantur, à nulla alia, niſi ab ipſa poterunt moderari. Impedimenta autem extrinſeca habebit auferre per virtutes ſibi comites, & auxiliares. Verbi gratia, iuſtitia exiſtens in voluntate ex natura ſua habebit tollere impedimēta, & difficultates, quas patitur in ijs, quæ ſunt ad alterum, & in eo, quòd eſt reddere vnicuiq; quod ſuum eſt, quia hæc ad eius regimen & regnum per ſe pertinent: ea autem impedimenta, quæ proueniunt ex ira, vel ex odio, vel ex amore (aliquando enim iuſtitia impeditur ab his, ne reddat vnicuique quod ſuum eſt: quia ſunt extrinſeca, vtpote quæ exiſtunt in alia potentia, & diſponunt hominem in ſe ipſo) tollit iuſtitia, non per ipſam, ſed per virtutes ſibi comites, & auxiliares, ſcilicet, per fortitudinem, & temperantiam.

Concluſio. His conſtitutis ſit concluſio. Iuſtitia reſpicit operationes tanquam propriam materiam, non autem paſſiones. Volo dicere, quòd iuſtitia per ſe directè, & immediatè reſpicit operationes, quibus homo ordinatur ad alterum, paſſiones verò non niſi indirectè & per aliud, hoc eſt, per virtutes ſibi comites, & auxiliares. Hanc concluſionem tenet Diuus Tho. expreſsè in his duobus articulis, & 1.2.quæſt.60.art.2.& 3.& Ariſt.lib.5.Ethi.cap.1.& 2. Et probatur primò: Tria ſunt, quæ poſſunt rectificari ab homine, & quæ ſubduntur poteſtati humanæ, ſcilicet, res, operationes, & paſſiones: ſed per res, & operationes dicit homo ordinem ad alterum: per paſſiones verò diſponitur immediatè in ſeipſo: ergo iuſtitia, quæ ſecundum ſuam ſpeciem habet reſpicere, & dicere ordinem ad alterum, non verſatur circa paſſiones, tanquam circa propriam materiam: ſed circa res & operationes. Et confirmatur: Hoc eſt diſcriminis inter iuſtitiam, & alias virtutes morales appetitus ſenſitiui: quod iuſtitia diſponit hominem in ordine ad alterum: temperantia autem & fortitudo diſponunt eundem hominem in ſeipſo, vt ex ſupra dictis patet: ergo ſola iuſtitia habebit verſari circa operationes, & res, quibus homo ordinatur ad alterum; aliæ autem virtutes verſabuntur circa paſſiones, quibus diſponitur ad ſeipſum. Secundo: Temperantia tollit omnia impedimenta appetitus concupiſcibilis, ſiue ſint impedimenta iuſtitiæ, ſiue fortitudinis, ſiue liberalitatis, aut cuiuſcunque alterius virtutis: ergo ſuperfluum erit conſtituere in eodem appetitu concupiſcibili iuſtitiam ad remouenda ea impedimenta, quæ ſibi ex hac parte poſſunt prouenire. Conſequentia eſt nota; & antecedens probatur: Nam officium temperantiæ eſt comprimere omnes paſſiones appetitus concupiſcibilis, quomodolibet ſint impedimenta reſpectu cuiuſcunque virtutis. Tertiò: Si eſſet conſtituenda iuſtitia in appetitu ſenſitiuo ad compeſcendas paſſiones, & remouenda impedimenta, quæ poſſunt illam perturbare à ſuis operationibus, ſequeretur, quòd eodem modo eſſet conſtituenda alia fortitudo in appetitu concupiſcibili ad compeſcendas paſſiones, & remouenda ea impedimenta, quæ poſſunt illam retardare, nè exerceat ſuas operationes; & ſimili modo eſſet conſtituenda alia temperantia in appetitu iraſcibili ad remouendas paſſiones perturbantes actum temperantiæ: & conſequens autem eſt falſum; quia ſic confunderetur omnis ordo virtutum moralium, & illarū obiectorum: ergo, & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelam: Nam non eſt maior ratio vnius, quàm alterius.

Iuſtitia verſatur circa operationes & non circa paſſiones.

Item conſtituere medium inter paſſiones appetitus ſenſitiui ſecundum regulas prudentiæ, eſt conſtituere medium rationis: ſed medium iuſtitiæ eſt medium rei, vt dicemus articulo ſequenti: ergo iuſtitia non verſatur circa paſſiones, tanquam circa propriam materiam. Et confirmatur: Medium iuſtitiæ conſtituitur inter plus mihi, & minus tibi: medium autem aliarum virtutum moralium conſtituitur, inter plus tibi, & minus mihi: ergo iuſtitia non verſatur circa affectus, & paſſiones, quibus homo diſponitur ad ſeipſum: ſed circa operationes, quibus diſponitur ad alterum. Vltimo: Medium iuſtitiæ eſt conſtitutum ex natura rei, & non à prudentia: ſi enim debeo centum alicui, medium ad ſeruandam iuſtitiam ex natura rei, erit totidem reddere: medium autem in alijs virtutibus non eſt conſtitutum ex natura rei: ſed à ſola ratione, & prudentia præſcribitur: in temperantia enim medium temperatum Milonis erat bos, vt dicit Ariſt. qui tamen non erat medium Socratis: ergo ſola iuſtitia verſatur circa operationes. Ex dictis infertur: iuſtitiam non eſſe conſtituendam in appetitu ſenſitiuo, ſed in appetitu intellectiuo. Cum enim iuſtitia non verſetur circa paſſiones, tanquam circa propriam materiam, quamuis illas reſpiciat tanquam effectus, & quaſi finem ipſius, quod eſt commune omni virtuti, vt diximus in primo notabili, manifeſtè ſequitur, eam non in appetitu ſenſitiuo, ſed in intellectiuo eſſe conſtituendam. Vnaquæque enim virtus conſtituitur in illa potentia, cuius actum rectificat. Sed reſtat, vt reſpondeamus ad argumenta in principio facta.

Iuſtitia non eſt conſtituēda in appetitu ſenſitiuo.

Ad 1. argu. Ad primum reſpondetur, quòd iuſtitia tollit impedimenta ſibi intrinſeca immediatè per ſeipſam; reliqua verò impedimenta extrinſeca orta in appetitu ſenſitiuo tollit per alias virtutes ſibi comites, & auxiliares, vt diximus in tertio notabili.

Ad 2. argu. Ad ſecundum argumentum reſpondetur conceſſa maiori diſtinguendo minorem. Nam illæ paſſiones, quibus homo alterum lædit, quales ſunt turpis cupiditas alienæ vxoris, & ira, qua quis homicidium intendit, poſſunt dupliciter conſiderari. Vno modo ſecundum ſe, Et ſecundum iſtam rationem non proſunt, nec nocent proximo, ſed operanti. Ex quo fit, vt ſecundum iſtam rationem non ad iuſtitiam, ſed ad illas virtutes, quarum eſt diſponere operantem in ordine ad ſeipſum, pertineant. Alio modo poſſunt conſiderari quatenus coniunguntur externis operationibus. Et ſecundum iſtam rationem bene poſſunt proximo nocere, & ex conſequenti etiam aliquo modo ad iuſtitiam pertinere, non quidem, in quantum ſunt paſſiones ipſum operans deordinantes; ſed in quantum ſunt principia eius operationis, qua proximus læditur. Vnde etiam in illis propriè loquendo non dicetur iuſtitia verſari circa paſſiones, ſed circa operationes.

Ad 3. argu. Ad tertium argumentum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam non eſt eadem ratio de miſericordia, & de iuſtitia. Miſericordia enim, quia non ſolum reſpicit bonum alienum, ſed etiam bonum proprium ipſius habentis (quatenus enim leuat alienam miſeriam, reſpicit bonum alienum; & quatenus moderatur compaſſionem habētis, reſpicit bonum proprium) idcircò per ſe & directè non ſolum verſatur circa operationes, ſed etiam circa paſſiones. Et ex cōſequenti etiam expoſcit duos habitus: vnum in voluntate inclinantem ad ſubueniendum neceſſitati patientis; & alterum in appetitu ſenſitiuo ad moderandam compaſſionem: Eſt enim miſericordia nihil aliud, quàm compaſſio, & triſtitia de malo alieno, ratione regulata. Et idem eſt dicendum de liberalitate. At verò iuſtitia,

Miſericordia verſatur tā circa operationes quàm circa paſſiones.

iuſtitia, quia ſolum reſpicit bonum alienum, & nullo modo bonum operantis, hinc fit, vt tantùm in voluntate ſit conſtituenda. Ad confirmationem reſpondetur; quod iuſtitia, quia eſt in voluntate, & ad voluntatem pertinet mouere, & applicare reliquas potentias ad operandum, hinc eſt, quòd etiam ipſa iuſtitia per quandam redundantiam dicatur diffundi ad reliquas animæ partes, atque potentias.

Ad confirmationem ex Auguſt.

Et hoc eſt quod Diuus Auguſtinus, atque gloſſa in locis citatis voluerunt ſignificare. Cùm hoc tamen ſtat, quod per ſe atque directè ſolùm verſetur iuſtitia circa operationes ad modum iam explicatum. Hæc ſolutio colligitur ex D. Thom. articulo præcedenti ad primum argumentum. Ad vltimum argumentum reſpondetur, concesſo antecedenti, negando conſequentiam. Quamuis enim ſtrenuè pugnare & comedere atque bibere moderatè, quando & vbi oportet ſint operationes exteriores pertinentes ad fortitudinem, & ad temperantiam; nihilominus tamen, quia moderatis paſſionibus appetitus iraſcibilis & concupiſcibilis, nulla eſt difficultas in huiuſmodi operationibus exercendis, hinc fit, vt iſtæ virtutes non circa illas, ſed tantùm circa paſſiones, tanquam circa propriam materiam dicantur verſari. Et hæc dicta ſufficiant de toto iſto articulo.

ARTICVLVS X.

Vtrùm medium iuſtitiæ ſit medium rei.

1.2.q.64.arti.2.& 3.diſtin.33.q.1.ar.3.q.2.& 4.diſt.15.q.3.ar.1.q.2.& vir.q.1.ar.13.ad 7.12.13.& 17.

AD Decimum ſic proceditur. Videtur, quòd medium iuſtitiæ non ſit medium rei. Ratio enim generis ſaluatur in omnibus ſpeciebus: Sed virtus moralis in 2. Ethic. diffinitur eſſe habitus electiuus in medietate exiſtens determinata actione quoad nos. Ergo & iuſtitia non eſt medium rationis, non rei.*

Lib.2.ca.6.tom.5.

2. Præterea, in bis, quæ ſimpliciter ſunt bona nō eſt accipere ſuperfluum, & diminutum, & per cōſequens nec medium: ſicut patet de virtutibus, vt dicitur in 2. Ethic. Sed iuſtitia eſt circa ſimpliciter bona, vt dicitur in quinto* Ethicorum; Ergo iniuſtitia non eſt medium rei.*

Lib.2.ca.6.non procul à fine, to.5. Lib.5.ca.1.parum ante med.

3. Præterea, in aliis virtutibus ideò dicitur eſſe medium rationis, & non rei, quia diuerſimodè accipitur per comparationem ad diuerſas perſonas: quia quod vni eſt multum, alteri eſt parum, vt dicitur in ſecundo Ethicorum, ſed hoc etiam obſeruatur in iuſtitia. Non enim eadem pœna punitur qui percutit principem, & qui percutit priuatam perſonam: ergo etiam iuſtitia non habet medium rei, ſed medium rationis.*

Lib.2.ca.6.tom.5.

Sed contra eſt, quòd Philoſophus in 2. Ethic. aſſignat medium iuſtitiæ ſecundum proportionalitatem Arithmeticam: quod eſt medium rei.*

Ar. proced. & 1.2.q.59.art.4.& q.60.art.2.

Reſpondeo, dicendum; quòd ſicut ſuprà dictum eſt, aliæ virtutes morales principaliter conſiſtunt circa paſſiones, quarum rectificatio non attenditur niſi ſecundum comparationem ad ipſum hominem, cuius ſunt paſſiones: ſecundum, ſ. quòd iraſcitur & concupiſcit prout debet, ſecundū diuerſas circunſtantias. Et ideò mediū talium virtutum non accipitur ſecundum proportionem vnius rei ad alteram, ſed ſolum ſecundum comparationem ad ipſum virtuoſum. Et propter hoc in ipſis eſt medium ſolum ſecundum rationem quo ad nos. Sed materia iuſtitiæ eſt exterior operatio, ſecundum quod ipſa vel res, cuius eſt vſus, debitam proportionem habet ad aliam perſonam, & ideò medium iuſtitiæ conſiſtit in quadam proportionis æqualitate rei exterioris ad perſonam exteriorem. Æquale autem eſt realiter medium inter maius, & minus; vt dicitur* in 10. Metaph. vnde iuſtitia habet medium rei.*

Lib.10 tex.18.& 19.tom.3.

Ad primum ergo dicendum; quod hoc medium rei eſt etiam rationis: & ideò in iuſtitia ſaluatur ratio virtutis moralis.

Ad ſecundum dicendum, quòd bonum ſimpliciter dicitur vno modo, quod eſt omnibus modis bonum: ſicut virtutes ſunt bonæ. Et ſic in his, quæ ſunt bona ſimpliciter, non eſt accipere medium, & extrema. Alio modo dicit aliquid ſimpliciter bonum, quia eſt abſolutè bonum, ſcilicet ſecundum ſuam naturam conſideratū; quamuis per abuſum poſſit fieri malum, ſicut patet de diuitiis, & honoribus. Et in talibus poteſt accipi ſuperfluum diminutum, & medium, quantum ad homines, qui poſſunt eis vti, vel bene, vel male. Et ſic circa ſimpliciter bona dicitur eſſe iuſtitia.

Ad tertium dicendum, quòd iniuria illata aliā proportionem habet ad principem, & aliam ad perſonam priuatam. Et ideò oportet aliter adæquare vtranq; iniuriam per vindictam; quod pertinet ad diuerſitatem rei, & non ſolum ad diuerſitatem rationis.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondit D. Tho. duabus propoſitionibus. Prima concluſio: Medium aliarum virtutum à iuſtitia, eſt medium rationis. Probatur: Medium temperantiæ, & fortitudinis non ſumitur per comparationem ad alterum, ſed ſecundum proportionem ad illum, qui ſtudioſè agit, & operatur ſecundum virtutem: medium enim fortitudinis & temperantiæ ſumitur inter paſſiones ipſius agentis, quatenus, ſcilicet, agens iraſcitur, & concupiſcit quantum debet, ſecundum circunſtantias: ergo medium in his virtutibus neceſſario debet eſſe medium rationis. Secunda concluſio. Medium iuſtitiæ eſt medium rei. Probatur: Medium iuſtitiæ ſumitur per comparationem rerum inter ſeſe, & per comparationem ad alterum, ad quem quis vtitur iuſtitia: ſed iſta comparatio, & æqualitas eſt in rebus: ergo medium iuſtitiæ eſt medium rei.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COncluſiones huius articuli ſunt deſumptæ ex Ariſt. lib. 2. Ethic. cap. 6. & lib. 5. Ethic. c. 3. & 4. Pro quarum intelligentia eſt aduertendum primò; quòd medium in virtutibus eſt duplex: vnum rei, alterum rationis. Medium rei conſiſtit in æqualitate rerum inter duas perſonas diſtinctas. Medium autem rationis eſt, quod conſtituit ratio, attenta natura, & qualitate operantis. Ponit autem Ariſtot. lib. 2. Ethicor. c. 6. duplicem differentiam inter medium rei, & medium rationis; quod ipſe appellat medium ad nos. Prima eſt, quod medium rei ſumitur ſecundum æque diſtantiam ab extremis: vt ſi extrema ponantur duo & decem medium erit ſex. At verò medium rationis ſumitur in ordine ad nos. Vnde tale dicetur, quod reſpectu noſtri nec excedit, nec deficit. Secunda differentia eſt, quòd medium rei eſt idem apud omnes: ſex enim apud omnes æquè diſtant à duobus, & decem. At verò medium rationis non eſt idem apud omnes, ſed diuerſum. Nam comedere bouem Giganti eſt medium;

Medium virtutis duplex, vnum rei, alterum rationis.

quia

quia nec plus, nec minus debito: & tamen reſpe-ctu alterius hominis particularis, hoc non erit medium, ſed exceſſus. Ex his differentijs ſequitur alia: & eſt, quòd medium rei ſemper requirit extrema determinata, aliàs non poterit ſumi ſua æquè diſtantia ab extremis. At verò medium rationis non requirit huiuſmodi extremorum determinationem, cùm non ſumatur ex aliqua determinata diſtantia ab eis: ſed ſufficit, quòd reſpectu noſtri ſit determinata, & certa proportione. Eſt enim medium rationis illud, quod nobis eſt debitè commenſuratum, & proportionatum ſecũdum exigentiam omnium circunſtantiarum noſtræ diſpoſitionis. Et quòd ab hac commenſuratione & determinata proportione deficit, vel excedit, quantumcunque deficiat, vel excedat, etiam ſi in infinitum creſcat: omne, inquam, tale habet rationem extremi. Dicit ergo Diuus Tho. in hoc articulo, quòd medium omnium aliarum virtutum moralium eſt mediũ rationis: medium autem iuſtitiæ eſt medium rei.

Medium iuſtitię quare dicatur rei, & non rationis.

Secundo eſt aduertendum: quòd medium iuſtitiæ dicitur rei, & non rationis: nõ quia ratio non approbet iſtud medium iuſtitiæ: quin potius ipſa ratio docet æqualitatem in rebus eſſe ſeruandam: Sed dicitur medium rei, & non rationis, quia eſt in rebus ipſis conſtitutum: nec diffinitur à ratione: quamuis approbetur ab illa. Dupliciter enim aliquod poteſt dici medium rationis. Vno modo, quia eſt præſcriptum à ratione. Et in hoc ſenſu non ſolum medium cuiuſcunq; virtutis moralis, ſed etiam medium iuſtitiæ appellatur medium rationis. Ratio enim eſt, quæ illud præſcribit, atque dictat. Ad quem ſenſum dixit Ariſtot. libro ſecundo, Ethicor. cap. 6. in definitione virtutis, quòd virtus eſt habitus electiuus in medocritate conſiſtens determinata ratione: prout ſapiens diffinit. Altero modo dicitur medium rationis illud, quod ratio terminat, atque menſurat in ſeipſa. Et in hoc ſenſu medium iuſtitiæ non eſt medium rationis. Quia enim iuſtitia intrinſecè eſt ad alterum idcirco menſura, & terminus actionis iuſtitiæ, & medij ipſius non poteſt eſſe ratio agentis, & operantis, ſed ille alter, cum quo quis negotiatur, & agit. Menſura quidem, & regula, ſecundum quam commenſurantur, & iuſtificantur actiones virtutum moralium: quibus homo rectè diſponitur, ad ſe ipſum bene poteſt eſſe ratio ipſius agentis & operantis. Cæterum in iuſtitia: quia eſt ad alterum terminus & menſura, ſecundum quam menſurantur, & rectificantur eius actiones; non poteſt eſſe ratio ipſius agentis; ſed ille alter, ad quem dirigitur, & cum quo negociatur. Propterea que medium iuſtitiæ appellatur medium rei, & non medium rationis: & item quia in medio iuſtitiæ ratio pendet ex natura rei, & non natura rei ex ratione conſtituente, ſed approbante, vt diximus: idcircò medium iuſtitiæ eſt certum & firmum, nec poteſt ratio aliud conſtituere. Cum tamen in alijs virtutibus non ſit certum, & diffinitum medium ex natura rei, ſed illud ratio conſtituat. Verbi gratia, temperantia cõſiſtit in mediocritate paſſionum, vt, ſcilicet, non plus minuſve quis ſuſcipiat, quàm oportet, hoc tamen plus, & minus non ſumitur ex ipſa natura rerum, ſcilicet, libram omnes ſumant, aut tali certa hora: ſed prout expedit vniuſcuiuſque valetudini, pro loco & tẽpore. Quare quod parciſſimo Diogeni multum erat, voraci Miloni, qui (vt eſt in fabulis) integrum edebat bouem, erat paruum. Medium autem iuſtitiæ, quia conſiſtit in rerum æqualitate ad alterum, non ex illa rationis conſideratione: ſed ex ipſa rerum natura ſumitur. Vnde ſi quis emat domum, aut alienas operas conducat pretium rebus ipſis debet æquari: ſicut duæ quantitates natura ſua ſunt æquales.

Argumentum.

Sed contra hoc eſt argumentum: In alijs virtutibus à iuſtitia ex natura rei inuenitur medium. In materia enim temperantiæ inuenitur aliquid, quod eſt licitum, & aliquid quod eſt illicitum, non conſiderando perſonas, ſed rem. Nam ſi quæratur, an ſit licitum adulterari? dicimus, quod non nulla facta cõparatione ad perſonas: ergo falſum eſt, quod in alijs virtutibus à iuſtitia medium non eſt rei, ſed rationis.

1. reſpondetur.

Ad hoc argumentum reſpondetur primò, quòd, licet in materia temperantiæ, & fortitudinis, aliquando ſit medium determinatum ex natura rei; non tamen ſemper, ſed quaſi ſemper pendet ex ratione, & ex circunſtantijs: & tamen in materia iuſtitiæ ſemper eſt determinatum. Et hoc voluit dicere D. Tho. Vel ſecundo reſpondetur, quod medium in alijs virtutibus à iuſtitia ſemper reſpicit circunſtantias perſonarum: & ex conſequenti etiam menſuratur ratione. Et ad argumentum dico, quòd in illo medio, fornicari, vel adulterari includuntur etiam circunſtantiæ perſonarum, ſcilicet, quod eſt acceſſus ad non ſuam; & propterea eſt actus illicitus. De hac re videndi ſunt D. Thom. & Caiet. 1. 2. quæſt. 64. artic. 2. De qua etiam nos dicemus infra quæſt. 61. cum oſtenderimus, hoc medium rei aliter conſtitui in iuſtitia commutatiua, & aliter in iuſtitia diſtributiua: & quòd eſt proprium iuſtitiæ particularis, reſpicere medium rei. Nam generalis non ſolum circa hoc verſatur; ſed etiam diffunditur ad omnes virtutum materias, referendo illas in bonum cõmune; vt dictum eſt.

2. reſpondetur.

Qualiter eſt intelligẽdum, quod virtutes morales conſiſtunt in medio.

Vltimò circa iſtum articulum eſt aduertendum, quòd quando communiter dicitur virtutes morales conſiſtere in medio, & habere extrema vitioſa, hoc non eſt intelligendum, vt iacet. Eſt enim impoſſibile, quòd actio virtutis, vt ſic, conſiſtat in medio, & habeat extrema vitioſa: Et ratio eſt: Quia cum actio virtutis, vt ſic, ſit intrinſecè, & eſſentialiter bona; non poteſt fieri, vt conſiſtat in medio, & habeat extrema vitioſa. Sed ſignificatur his verbis quædam differentia, quæ ſolet aſſignari inter virtutes morales, ex vna parte, & Theologicas ex alia. Et differentia eſt, quod virtutes morales ſuſcipiunt medium; Theologicæ verò non. Quod eſt intelligendum ex parte materiæ, circa quam verſantur. Quia enim obiectum, circa quod verſantur virtutes Theologicæ, eſt Deus in ſeipſo, idcircò ex parte huius obiecti virtutes Theologicæ non poſſunt ſuſcipere medium, nec habere extrema vitioſa. At verò virtutes morales, quia verſantur circa res creatas, idcircò ex parte huius materiæ, circa quam verſantur, ſuſcipiunt medium; & poſſunt habere extrema vitioſa. De quo etiam nos diximus ſupra, quæſt. 17. artic. 5. circa finem.

ARTICVLVS XI.

Vtrùm actus iuſtitiæ ſit, reddere vnicuique quod ſuum eſt.

AD Vndecimum ſic proceditur. Videtur ꝙ actus iuſtitiæ non ſit reddere vnicuique quod ſuum eſt. Aug. enim 14. de Trin. attribuit iuſtitiæ ſubuenire miſeris. Sed in ſubueniendo miſeris non tribuimus eis, quę ſunt eorum, ſed magis quæ ſunt noſtra: ergo iuſtitiæ actus non eſt tribuere vnicuique quod ſuum eſt.*

In q. 66. ar. 3. & 5. cor. & 1. par. q. 21. ar. 1. co. & 2. di. 27. ar. 3. cor. & ad 3.

Lib. 14. cap. 9. circa fin. tom. 3.

2. Præterea, Tullius in lib. de Offic. dicit, quòd beneficentia, quam benignitatem vel liberalitatẽ appellare licet, ad iuſtitiam pertinet. Sed liberalitatis eſt de proprio dare alicui, non de eo quod eſt eius: ergo iu-*

Lib. 1. in ca. de iuſtitia. circa prin.

Digitized by Google

ſtitiæ actus non eſt, reddere vnicuique, quod ſuum eſt.

3. Præterea, Ad iuſtitiam pertinet, non ſolum res diſpenſare debito modo, ſed etiam iniurioſas actiones prohibere, putà, homicidia, adulteria, & alia huiuſmodi. Sed reddere quod ſuum eſt, videtur ſolum ad diſpẽſationem rerum pertinere. Ergo non ſufficienter per hoc notificatur actus iuſtitiæ, quod dicitur, actus eius eſt, reddere vnicuique quod ſuum eſt.

Lib. 1. c. 24. circa fi. to. 1.

Sed contra eſt, quod Ambr. dicit in primo de Offi. Iuſtitia eſt, quæ vnicuique quod ſuum eſt tribuit, alienum non vendicat, vtilitatem propriam negligit, vt communem æquitatem cuſtodiat.*

Ar. 9. & 10. huiꝰ quæſt.

Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt, materia iuſtitiæ eſt operatio exterior: ſecundum quod ipſa vel res, qua per eam vtimur, proportionatur alteri perſonæ, ad quam per iuſtitiam ordinamur. Hoc autem dicitur, eſſe ſuum vnicuique perſonæ, quod ei ſecundum proportionis æqualitatem debetur. Et ideò proprius actus iuſtitiæ nihil aliud eſt, quàm reddere vnicuique quod ſuum eſt.*

Ad primum ergo dicendum, quòd iuſtitia, cum ſit virtus cardinalis, quædam aliæ virtutes ſecundariè adiunguntur, ſicut miſericordia, liberalitas, & aliæ huiuſmodi virtutes; vt infrà patebit. Et ideo ſubuenire miſeris, quod pertinet ad miſericordiam, ſiue pietatẽ, & liberaliter benefacere, quod pertinet ad liberalitatem, per quandam reductionem attribuitur iuſtitiæ, ſicut principali virtuti. Et per hoc patet reſponſio ad ſecundum.*

Quæſt. 80. art. 1.

Lib. 5. ca. 4. tom. 5.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in 5. Ethic. Omne ſuperfluum in his, quæ ad iuſtitiã pertinent, lucrum extenſo nōie vocatur: ſicut & omne quod minus eſt, vocatur damnum. Et hoc ideò, quia iuſtitia prius eſt exercita, & communis exercitetur in volũtarijs commutationibus rerum, putà emptione & venditione, in quibus propriè hæc nomina dicuntur. Et exinde deriuantur hæc nomina ad omnia, circa quę poteſt eſſe iuſtitia. Et eadem ratio eſt de hoc, quod eſt reddere vnicuique quod ſuum eſt.*

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondit D. Tho. vnica concluſione affirmatiua. Et probatur: Materia, circa quam verſatur iuſtitia, eſt operatio exterior, ſecundum quòd ipſa, vel res, qua per eam vtimur, proportionatur illi perſonæ, ad quam per iuſtitiam ordinamur: ſed hoc eſt, ius ſuum vnicuiq; reddere; ergo proprius actus iuſtitiæ eſt, reddere vnicuique, quod ſuum eſt.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Concluſio D. Tho. intelligit tam de iuſtitia legali, quã particulari.

CIrca iſtum articulum eſt aduertẽdum: quòd in eo loquitur D. Th. tam de iuſtitia legali, quam particulari; cum enim vtraq; ſit perfectè iuſtitia, vt ex ſuperioribus conſtat: ad vtramque propriè pertinebit, ius ſuum vnicuiq; tribuere. Et ſi quis argumẽtetur; Si actus iuſtitiæ legalis eſſet, reddere vnicuique, quod ſuum eſt, ſequeretur, quod qui eam tranſgrederetur, obligaretur ad reſtitutionẽ; conſequens autem eſt falſum; tum, quia ciuis non adiuuans rempublicam in neceſſitate, & ſimiliter qui non pugnat pro bono reipublicæ, cùm debet, peccat contra iuſtitiam legalem: & tamen certum eſt, quòd tranſacta illa neceſſitate, nihil tenetur reſtituere reipublicæ: &, item qui nõ dat ſuperflua pauperibus, peccat contra iuſtitiam legalem, vt dicit D. Thom. infrà q. 118.

A art. 4. ad 1. & tamen nõ tenetur deinde reſtituere: vt diximus in materia de eleemoſyna: ergo & illud, ex quo ſequitur. Reſpondetur, negando ſequelam. Ad hoc enim vt aliqua ſit perfecta iuſtitia, non eſt neceſſarium, quòd eius tranſgreſſio obliget ad reſtitutionem. Iuſtitia enim legalis eſt verè, & propriè iuſtitia, vt diximus ſupra: & tamen qui illam tranſgreditur, nihil tenetur reſtituere, niſi ſimul etiam violet iuſtitiam particularem. Et ratio eſt: Quia cũ illud, quod per ſolam iuſtitiam legalem debetur reipublicæ, aut pauperibus nulli illorum ſit appropriatum: ſed verè eſt eius, qui illud poſſidet, fit, vt ſi non det, quamuis peccet mortaliter, tamen non teneatur ad reſtitutionem. Et ſi fiat inſtantia: Iudex poteſt compellere talem ciuem ad defendendum bonum commune ex

Ad hoc vt aliqua ſit ꝑfecta iuſtitia, non eſt neceſſariũ, vt obliget ad reſtitutionem.

B iuſtitia: ergo ſi non defendat tenetur ad reſtitutionem; reſpondetur cõceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Poteſt enim quiſque compelli à iudice, vt præſtet officium, quod debet ex iuſtitia legali: ſicut quod ſuccurrat pauperi grauiter laboranti, ſi habet bona ſuperflua; nõ tamen ideò manet obligatus ad reſtitutionem, ſi non faciat, licet peccet mortaliter. Hoc dixerim contra Magiſtrum Nauarro; qui in tractatu de redditibus Eccleſiaſticis, tenet clericos teneri ad eleemoſynas ex ſuperfluo ſub pœna reſtitutionis. Et ad id inducitur ex eo, quòd ſi non facerent poſſent à iudice compelli. Cùm tamen hæc conſequentia nullam habeat vim, & patiatur quam plurimas inſtantias. In multis enim datur actio filijs cõtra parentes, quos iudex poteſt compellere ad præ-

Impugnatur Nauar.

C bendum alimenta filijs coniugatis. Et tamen certum eſt, quod ſi ante ſententiam non præbeant, nõ tenentur ad reſtitutionem. Et ſimile eſt de clerico nõ dante eleemoſynã, vt docet rectè Caietanus. 2.2. q. 118. art. 4. ad 2. Eſt ergo proprius actus cuiuſcunque iuſtitiæ ſiue particularis, ſiue legalis, ius ſuum vnicuiq; tribuere, vt dicit D. Th. in hoc articulo. Si enim obiectum iuſtitiæ eſt, conſtituere medium in rebus, quo, æqualitas inter homines cõſtet; & æqualitas eſt idẽ, quod iuſtum, iuſtum autẽ, vt ſupra diximus, eſt idem prorſus, quod ius; manifeſtè ſequitur propriũ actum iuſtitiæ eſſe, ius ſuum vnicuiq; tribuere, vt iuriſconſultus in diffinitione ſuperius poſita affirmauit, cui, & cõſonat D. Ambroſ. lib. primo de Offic. dicens; Iuſtitia eſt, quæ vnicuique, quod ſuum eſt, tribuit, alie-

Proprius actus cuiuſcunq; iuſtitię eſt, ius ſuũ vnicuique tribuere.

D. Ambro.

D num non vendicat, vtilitatem propriam negligit, vt communem æquitatẽ cuſtodiat. In hoc autem, quod dicitur, ius ſuum vnicuique tribuere, etiam includitur hoc, ꝙ eſt, neminem lædere, quod & Ambroſius explicuit dum dixit; alienum non vendicare. Iuſtitia namque licet prius conueniat commutationibus voluntarijs, in quibus vterq; contrahentium alteri tribuit, deriuatur tamen ab inuoluntaria, quibus alter ab altero inuito, quippiam aufert, quod eſt lædere.

ARTICVLVS XII.

Vtrùm iuſtitia præemineat inter omnes virtutes morales?

E

Annot. Inf. q. 123. artic. 12. Et q. 141. ar. 8. Et 12. q. 66. art. 4. & 3. diſt. 35. q. 2. artic. 3. q. 1. cor.

AD duodecimum ſic proceditur. Videtur, ꝙ iuſtitia nõ præemineat inter omnes virtutes morales. Ad iuſtitiam. n. pertinet, reddere alteri quod ſuum eſt. Ad liberalitatẽ autem pertinet de proprio dare, quod virtuoſius eſt. Ergo liberalitas eſt maior virtus, quàm iuſtitia.

Lib. 4. ca. 3. ante me. tomo 5.

2. Præterea, Nihil ordinatur, niſi per aliquid dignius ſe. Sed magnanimitas eſt ornamentum & iuſtitiæ, & omnium virtutum: vt dicitur in 4. Ethic. Ergo magnanimitas eſt nobilior, quàm iuſtitia.*

3. Præterea; Virtus eſt circa difficile, & bonum, vt di-

Lib. 2. ca. 3. circa finem tom. 5. Lib. 3. ca. 1. & 2. ſimul tom. 5. Lib. 1. in c. de iuſtitia circa princ.

A *vt dicitur * in 2. Ethic. Sed fortitudo eſt magis circa difficilia, quam iuſtitia, ideſt, circa pericula mortis, vt dicitur * in 3. Ethi. Ergo fortitudo eſt nobilior iuſtitia.*

*Sed contra eſt, quòd Tullius dicit * in 1. de Offic. In iuſtitia virtutis ſplendor eſt maximus, ex qua boni viri nominantur.*

Lib. 5. ca. 1. aliquãtulũ ante fin. to. 5.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſi loquamur de iuſtitia legali manifeſtum eſt, quòd ipſa eſt preclarior inter omnes virtutes morales, in quantum bonum commune præminet bono ſingulari vnius perſonæ. Et ſecũdum hoc Philoſ. in 5. Ethic. * dicit, quòd præclariſſima virtutum videtur eſſe iuſtitia, & neque eſt Heſperus, neque Lucifer ita admirabilis. Sed etiam ſi loquamur de iuſtitia particulari, præcellit inter alias virtutes* B *morales, duplici ratione. Quarum prima poteſt ſumi ex parte ſubiecti; quia ſcilicet eſt in nobiliori parte animæ, ideſt, in appetitu rationali, ſcilicet in voluntate, alijs virtutibus moralibus exiſtentibus in appetitu ſenſitiuo, ad quem pertinent paſſiones, quæ ſunt materia aliarum virtutum moralium. Secunda ratio ſumitur ex parte obiecti. Nam aliæ virtutes laudantur ſolum ſecũdum bonum ipſius virtuoſi. Iuſtitia autem laudatur, ſecundum quod virtuoſus ad alium bene ſe habet. Et ſic iuſtitia quodammodo eſt bonum alterius, vt dicitur * in 5. Ethic. Et propter hoc Philoſ. dicit in 1. * Rhet. Neceſſe eſt maximas virtutes eſſe eas, quæ ſunt alijs honeſtiſſimę: ſi quidem eſt virtus potentia beneſa-* C *ctiua. Propter hoc & fortes, & iuſtos maximè honorant, quoniam fortitudo eſt vtilis in bello, iuſtitia autem in bello & in pace.*

Lib. 5. ca. 1. aliquantulum ante fi. tom. 5. Lib. 1. Rhe. c. 9. paulò à prin. to. 6.

Ad primum ergo dicendum, quòd liberalitas etſi de ſuo det: tamen hoc facit, in quantum in hoc conſiderat propriæ virtutis bonum. Iuſtitia autem dat alteri, quod ſuum eſt, quaſi conſiderans bonum commune. Et propterea iuſtitia obſeruatur ad omnes: liberalitas autem ad omnes ſe extendere non poteſt. Et iterum liberalitas, quæ de ſuo dat, ſupra iuſtitiam fundatur, per quam vnicuique quod ſuum eſt, tribuitur.

Ad ſecũdum dicendum, quòd magnanimitas quando ſuperuenit iuſtitiæ, auget eius bonitatem, quæ tamẽ D *ſine iuſtitia nec virtutis rationem haberet.*

*Ad tertium dicendum, quòd fortitudo etſi conſiſtat circa difficiliora, non tamen eſt circa meliora; cum ſit ſolum in bello vtilis: iuſtitia autem & in pace & in bello, ſicut dictum * eſt.*

In cor. art.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quòd Iuſtitia eſt duplex, vna communis, ſeu legalis, altera particularis, reſpondet D.Tho. ad propoſitam difficultatem per duas propoſitiones. Prima concluſio: Iuſtitia legalis eſt nobilior cæteris virtutibus moralibus. Probatur: Iuſtitia legalis reſpicit bonum cõmune, & aliæ virtutes morales reſpiciunt bonum particulare: ergo Iuſtitia legalis præſtat cæteris virtutibus moralibus. Probo conſequentiam. Nam bonum commune multò prę̃ſtantius eſt bono particulari, & propterea dixit Ariſtot. lib. 5. Ethic. c. 1. de Iuſtitia legali; quod nec Heſperus, nec Lucifer eſt ita admirabilis. Secunda concluſio: Etiam iuſtitia particularis præſtat cæteris virtutibus moralibus. Probatur primò: Nã Iuſtitia particularis ſubiectatur in volũtate, & aliæ virtutes morales ſubiectantur in appetitu ſenſitiuo. Certum eſt autem, quòd voluntas multò excellentior eſt appetitu ſenſitiuo. Secundò: Quia iuſtitia non ſolum reſpicit bonum proprium, ſed etiam bonum alte-

A rius: cùm tamen cæteræ virtutes morales ſolum reſpiciant bonum ipſius operantis: & ſic Iuſtitia videtur eſſe præſtantior.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Quæſtio de cõparatione virtutum ſæpe repetita à D.Th.

CIrca iſtum articulum eſt aduertendum primò; quòd de comparatione virtutũ moralium inter ſeſe, & de comparatione illarũ ad alias virtutes ſiue intellectuales, ſiue theologicas, agit ex profeſſo D.Tho. 1.2.q.66. per totã. Deinde in hac ſecunda ſecundæ, decies inquirit de quibuſdam virtutibus in particulari, an ſit oĩum maximæ. Nam de miſericordia id quærit ſupra q.30.ar.4. & de iuſtitia in iſto articu. & de religione, q.81.ar.6. & de obedientia. q.104. B art.3. & de liberalitate, q.117.ar.6. & de fortitudine q.123.art.12. & de patientia q.136.art.2. & de tẽperantia q.141.art.8. & de virginitate q.152.ar.5. & de humilitate q.161.ar.5. Et oĩbus illis concedit quandam eminentiam ſupra cæteras quãtum ad aliquid. Ex quo fit, vt eo modo; quo Eccleſia canit de quocunq; confeſſore pontifice, quod non eſt inuentus ſimilis illi; ita ẽt & nos dicere poſſimus de ſingulis virtutibus, quod non eſt inuenta ſimilis illi. Sed in præſenti non agitur de illa particulari excellentia, quam vnaquæq; virtus in ſuo genere ſuper alias habet, ſed tantum inquirimus, quę nam illarum ſimpliciter & abſolutè dicenda ſit cæteris præſtantior.

Virtutes Theologicæ ſunt prę̃ſtantiores quibuſcunque moralibus.

Secundo eſt aduertendum, ꝙ in præſenti nõ comparat D.Tho. Iuſtitiam cũ virtutibus Theologicis, C quas certũ eſt eſſe longè præſtantiores quibuſcunq; virtutibus moralibus; vt diximus ſup. q.23.ar.6. Sed nec cõparat illam cum virtutibus intellectualibus, nec cum prudẽtia, quamuis ſit virtus moralis, tum; quia de hoc agit 1.2.q.66. tum ẽt, quia certum eſt prudentiam prę̃ſtantiorem eſſe quacunq; Iuſtitia, vt docet D.Th. in hac 2.2.q.123.ar.12. Vbi dicit, quod prudẽtia ideò præſtat cæteris virtutibus, quia eſt earum moderatrix, regula, & forma, ſicut charitas virtutum infuſarum: ſed comparat Iuſtitiam cum virtutibus moralibus, quæ in appetitu ſenſitiuo ſubiectantur: vt ex rõnibus illius colligere licet. Cæterum vt quid in hac re dicendum ſit, clarius innoteſcat: operępretium duximus in præſenti non ſolum cõparare D Iuſtitiam ad virtutes morales in appetitu ſenſitiuo ſubiectatas, ſed etiã ad oẽs alias, quæ ſubiectantur in voluntate, vt religio, atq; adeo ad omnes illas, quæ recipiuntur in intellectu, propterea que appellantur intellectuales virtutes. Vnde ſit vniuerſalis quæſtio: vtrùm iuſtitia, ſiue generalis, ſiue particularis, ſit nobilior cæteris virtutibus humanis, tam intellectiuis, quam moralibus? (theologicis dumtaxat virtutibus exceptis) In qua re quot capita tot ſententiæ. Quidã enim dicunt, ꝙ non ſolum iuſtitia: ſed etiam omnes aliæ virtutes morales præſtant intellectualibus. Alij verò, ꝙ intellectuales ſint eminentiores, iuſtitia tamen legalis eſt præſtãtior quibuſcunque virtutibus moralibus, tam in appetitu ſenſitiuo, quam in volun-

Quæſtio vniuerſalis de comparatione virtutũ humanarum inter ſe.

Diuerſitas opinionũ.

tate exiſtẽtibus. Tandem alij dicunt, quòd quamuis E iuſtitia legalis ſit præſtantior illis virtutibus moralibus, quæ ſunt in appetitu ſenſitiuo: nõ tamen præſtat omnibus illis, quæ ſubiectantur in voluntate: quales ſunt religio, pietas, & miſericordia. Quorum authorum fundamenta poſtea à nobis proponentur, cum quid circa vnamquamque rem ſit dicendum, aliquibus propoſitionibus explicuerimus.

Prima concluſio. Virtutes intellectuales ſimpliciter præſtãt quibuſcunque moralibus.

Prima concluſio: Virtutes intellectuales ſimpliciter ſunt præſtantiores quibuſcunque virtutibus moralibus. Hanc concluſionem ponit Diuus Tho. 1.2.quæſt.66. artic.3. Et eſt aduertendum, quòd in ea tantum ſit comparatio virtutum intellectualium ad morales acquiſitas in appetitu exiſtentes, ſiue ille appetitus ſit rationalis, ſiue ſenſitiuus. Nam prudẽ-

tia, quæ ſimul eſt virtus moralis,& intellectualis nõ A ſolum excedit virtutes morales, ſed & alias intellectuales, vt docet D.Tho.2.2.q.47.art.4.Et probatur noſtra cõcluſio, primo ex ratione ſubiecti: Nam virtutes intellectuales collocantur in intellectu;& morales in appetitu; intellectus aũt præſtantior eſt voluntate: tum, quia intellectus eſt rationalis per eſſentiam, voluntas verò per participationem; vt dicit Ariſt.1.Ethi.c.vltimo: tum etiam, quia perfectio voluntatis in hoc conſiſtit, vt intellectui, & rationi obtemperet. Secundò idem probatur: Nam virtutes accipiunt ſpeciem, & potiſſimam ſuam nobilitatem ex obiecto: ſed obiectum virtutum intellectualium ex genere ſuo eſt præſtantius obiecto virtutum moralium: obiectum.n.virtutum intellectualium eſt verum, qđ ſanè eſt magis purum & denudatum à mate B ria, q̄ bonum, quod eſt obiectum virtutum moraliũ; nam voluntas, cuius eſt reſpicere bonũ, fertur ad res prout ſunt in ſeipſis: & certum eſt, quod exiſtentia rerum eſt conditio materialis,& ipſius indiuidui: ergo virtutes intellectuales ex parte obiecti, atque ex conſequenti ſimpliciter ſunt nobiliores virtutibus moralibus. Nõ negamus, quin intellectus ſingularia ẽt,& rerum exiſtentias cognoſcere poſſit. Nec ẽt negamus, quin vice verſa voluntas poſſit quoq; appetere bonum in communi. Sed in hoc conſtituimus differentiam inter intellectum,& volũtatem; quod intellectus cum ſit potentia apprehenſiua, & iudicatiua in hoc perficitur, quod eſt verum cognoſcere: quamuis ipſum verum non exiſtat in rerum natura. C At vero appetitus, quia fertur in obiectum, nihil appetit, niſi, vt illo exiſtenti in rerum natura fruatur, illudq; poſſideat. Et ſic obiectum intellectus ſimpliciter eſt abſtractius & nobilius, q̄ obiectum voluntatis. Tertio probatur concluſio: Fœlicitas,& beatitudo hominis conſtituitur ab Ariſt.lib.10. Ethi.cap.6. 7.& 10.in operationibus virtutum intellectualium, non ſolum, quia ſunt in nobiliori potentia,& de meliori obiecto; ſed etiam, quia ſunt magis diuturnæ, & cõtinuæ,& neceſſariæ,& in quibus homo maiorẽ accipit voluptatem, & ſuauitatem, quam in operationibus virtutum moralium: ergo virtutes intellectuales ſimpliciter, & ex ſuo genere præſtant moralibus. Et confirmatur: Vita contemplatiua præſtantior eſt vita actiua, vt communiter dicunt Doctores, D Idq; probant ex Lucę c.10. Vbi loquens Chriſtus de vita actiua,& contemplatiua dixit: Martha Martha, ſolicita es, & turbaris erga plurima: porro vnum eſt neceſſarium: Maria optimam partem elegit, quæ nõ auferetur ab ea: ſed vita contemplatiua conſiſtit in exercitio virtutum intellectualium; actiua autem in exercitio virtutum moralium: ergo virtutes intellectuales ex genere ſuo præſtant moralibus.

Diſcrimen inter intellectum, & voluntatem.

1. Argum. Contra primam cõcluſionem.

Sed contra iſtam concluſionem ſunt quampluri ma argumenta, quæ maximam habent difficultatẽ. Primum eſt: Propria ratio virtutis, vt ex nomine ipſo colligere licet, eſt applicare potentiam ad vſum: ſed virtutes intellectuales dant facultatem operãdi, putà cognitionem, & non rectum vſum, vt docet D.Tho.1.2.q.56.art.3.& q.57.art.1. Virtutes autem E morales dant facultatem,& rectum vſum: inclinant enim ad recte operandũ: ergo virtutes morales ſunt præſtantiores intellectualibus.

2. Argum.

Secundo: Virtutes intellectuales non faciunt hominem bonum ſimpliciter, ſed bonũ rectorem, vel Theologum virtutes autem morales faciũt bonum habentem,& eius opus bonum reddunt: ergo morales præſtant dignitate,& excellentia. Et cõfirmatur: Virtutes intellectuales ſunt communes bonis & malis: morales vero tantum competunt viris bonis: ergo morales ſunt præſtantiores.

3. Argum.

Tertiò; Dignitas virtutis per ordinem ad ſupremam fęlicitatem debet abſolutè,& ſimpliciter conſiderari: ita, ſcilicet, vt ea dicatur præſtantior virtus, qua magis homo appropinquat ſupremæ fœlicitati, ſed tales ſunt virtutes morales, & non intellectuales: ergo morales præſtant intellectualibus.

Vlt. Argu.

Vltimo: Diffinitiones virtutis ab Ariſtotele,& ab alijs Doctoribus cõiter receptę (quales ſunt iſtæ: Virtus eſt, quæ bonum facit habentem,& opus eius bonum reddit;& illa virtus eſt habitus in medio conſiſtens electiuos, prout ſapiens determinauerit, & illa virtus eſt bona qualitas mentis, qua rectè viuitur) iſtæ, inquam, diffinitiones, vel non conueniunt virtutibus intellectualib. vel potiſſimè cõueniunt moralibus; vt ſatis conſtare poterit intuenti: ergo virtutes morales sũt p̃ſtantiores, & digniores intellectualib.

Sententia Caietani,& Conrad.

Propter hæc argumenta quidam authores inter quos præcipui ſunt Caietanus,& Conradus ſuper 1.2.q.66.art.3.dicunt, ꝙ virtutes intellectuales in rõne habitus, & entis ſunt præſtantiores; tamen in ratione virtutis præſtant morales; idq; dicunt eſſe de mẽte D.Tho.in illo articulo, vbi has duas cõcluſiones conſtituit. Prima eſt: Loquendo de virtutibus ſimpliciter,& ſecundum ſe; intellectuales ſunt præſtantiores moralibus. Secunda propoſitio: Virtutes morales in ratione virtutis nobiliores ſunt, quàm intellectuales. Itaque dicunt iſti anthores mentem D.Tho. eſſe (quam & ipſi ſequuntur) quod quemadmodum quando vna ſtatua eſt perperam expreſſa in auro, altera autem optime in plumbo, prior figura in genere entis eſt perfectior, ſecunda verò in ratione artis, & figuræ, ita etiam in noſtro propoſito virtutes intellectuales in ratione habitus,& entis ſunt præſtantiores, ſed in ratione virtutis excedunt morales.

Impugnatur ſentẽtia Caiet.

Cæterum meo iudicio hæc ſententia Caietani, atque Conradi, nec eſt vera, nec ad mentem D.Tho. Et quidem quod non ſit vera probatur omnib. illis rationibus, quibus ſupra probauimus, virtutes intellectuales ſecundum ſe & ſimpliciter eſſe meliores moralibus, quæ debent procedere de virtutibus formaliter,& nõ tantum materialiter,& in ratione entis. Alioqui non rectè concederemus virtutes intellectuales eſſe præſtantiores; ſed quod res, quæ ſunt virtutes intellectuales, præſtãt virtutibus moralibus qua ratione nullus vſque adhuc eſt loquutus. Sed qđ nec etiam hæc fuerit mens D.Tho. probatur manifeſtè. Nam eo in loco S.Doctor agit de excellentia, & æqualitate virtutum, in quantum ſunt virtutes. Et dicit in prima propoſitione, ꝙ virtutes intellectuales ſecundum ſe ſunt meliores moralibus, ergo loquitur de virtutibus formaliter, & non ſolum in ratione entis. Probo conſequentiam: Quia alioqui non reſponderet ad propoſitum. Item D.Tho.ibi oſtẽdit perfectionem virtutum intellectualium ſuper alias ex præſtantia obiecti: ſed certum eſt, ꝙ virtutes in eſſe virtutis ſpecificantur ex obiecto, & non materialiter,& in ratione entis: ergo loquitur de virtutibus formaliter. Item in fine articuli dicit, ꝙ virtutes intellectuales ſunt perfectiores habitus, & ſunt virtutes: ergo ſunt perfectiores virtutes. Probo cõſequentiã à ſimili: Nam bene valet: Iſtud eſt perfectius ens, & eſt ſubſtantia: ergo eſt perfectior ſubſtantia.

Sentẽtia autoris.

Quo circa hac ſententia Caietani omiſſa, ſimpliciter dicendum exiſtimo; ꝙ virtutes intellectuales, in eſſe virtutis ſubſtantialiter, & ſecundum ſe præſtant moralibus. Et ita nos intelligimus noſtram primam concluſionem. Et pro ſolutione argumentorũ contra illam facta, aduertendum eſt ex D.Tho. 1.2. quæſt. ſuperius citata, fieri poſſe, ꝙ id, quod ſimpliciter melius eſt, ſecundum quid non ſit alicui propter neceſſitatem melius. Vt v.g. philoſophari melius eſt ſimpliciter, quàm ditari, inopi tamen propter neceſſitatem melius eſt ditari. Et ita contingit in noſtro propoſito. Licet enim virtutes intellectuales meliores ſint moralibus ratione obiecti, penes quod excel

Idq đ ſimpliciter eſt melius poteſt ſecun-

lentia

dũ quid alicui melius non eſſe.

lentia gradus ſimpliciter exiſtimatur: morales tamẽ ſunt meliores reſpectu noſtri; quia plus participant generalem rationem virtutis, quæ eſt ordinare ad actum & vſum, propterea quòd ſunt in appetitu, cuius eſt mouere alias potentias, & compellere ad opus: & perfectio noſtra pro iſto ſtatu cõſiſtit in operatione. Vnde ſolum per virtutes morales dicitur homo ſimpliciter bonus, & ſimpliciter ſtudioſus, & nõ per intellectuales: quia morales ſunt, quibus homo tantum operatur bonum honeſtum.

1. Corolla. Falſitas ex ſe eſt quid peius, quã malitia moralis.

Ex hac doctrina infero primò, quòd falſitas, quæ eſt malum intellectus, eſt quid peius in ſe, quam malitia moralis, quatenus præciſe opponitur virtutib. moralibus. Nam malitia moralis, vt opponitur charitati eſt maius malum: quia, vt ſic, opponitur bono diuino in ſeipſo. Et ratio eſt; quoniam falſitas tollit maius bonum in ſe, quàm malitia moralis: quamuis malitia moralis tollat nobis bona magis neceſſaria, ſcilicet, virtutes morales.

Bonitas intellectus ex ſe pſtat bonitate morali.

Infero ſecundò, quòd bonitas intellectus, quæ eſt veritas, eſt multò maior bonitas, & perfectior bonitate virtutum moralium acquiſitarum exiſtentium in voluntate & in appetitu. Et ſi fiat argumentum: Simul cum bonitate & veritate intellectus poteſt ſtare malitia & peccatum: at verò ſimul cum bonitate morali voluntatis non poteſt ſtare malitia: ergo preſtantior eſt bonitas moralis, quam bonitas intellectus: Reſpondetur, ꝙ perfectio alicuius rei non eſt conſideranda ex adiunctis, & alienis; ſed ex proprijs & intrinſecis. Et quoniam ex proprijs veritas & obiectum intellectus habent multò maiorem perfectionem, quàm habeant virtutes morales; hinc fit, vt ſimpliciter veritas intellectus dicatur multò maior bonitas, quàm moralis, non obſtante, quòd ex alia parte ſecum admittit malitiam, & peccatum, quod eſt per accidens.

Ad 1. argu.

His conſtitutis ad primum argumentum reſpondetur; illud quidem probare, quod virtutes morales reſpectu noſtri, & ſecundũ quid, ſunt meliores intellectualibus: quia, ſ. præſtant facultatẽ, & rectũ vſum operationum: quod nos libenter concedimus. Cum hoc tamen ſtat, quòd intellectuales ſimpliciter, & ex parte obiecti ſint meliores, vt diximus. Et ſic nihil obſtat argumentum. Et ex eadem doctrina reſpondetur facilè ad ſecundum cum ſua confirmatione.

Ad 2. cum ſua confirmatione.

Ad 3. argu.

Ad tertium argumentum reſpondetur conceſſa maiori, negando minorem. Quamuis. n. in ordine ad fœlicitatem ſint virtutes exiſtimandæ: digniores tñ ſunt illæ, in quibus conſiſtit fœlicitas, quam illæ, per quas ad fœlicitatem tendimus. Et licet per virtutes morales illuc progrediamur: contemplatione tñ, Deo fruimur. Ex quo fit, vt, quamuis virtutes intellectuales in hac vita ſint propter morales: quia cognoſcere eſt propter operari; ſimpliciter tñ morales ſunt media, quibus ad ſupremã peruenimus cõtemplationẽ. Et ſic, quamuis morales in ha vita ſint magis laudabiles, intellectuales tñ ſunt præ illis honorabiliores. Laus. n. debetur medijs; honor autẽ fini.

Ad vltimũ.

Ad vltimum argumentum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ratio eſt: Nam omnes illæ diffinitiones in argumento adductæ, dantur de virtute, non ſecundùm ſe, ſed quatenus reſpicit operationem: & certum eſt, quod virtutes morales in ratione principij operatiui ſunt præſtantiores intellectualibus, vt ex ſupradictis patet.

2. Concluſ.

Secunda concluſio: Iuſtitia legalis eſt præſtantiſſima inter virtutes morales in appetitu exiſtentes. Hoc dixerim propter prudentiam, quæ virtus moralis eſt exiſtens in intellectu, & omnium maxima; vt diximus ſupra quæſt. 4. Hanc concluſionem ponit D. Tho. in hoc articulo. & Ariſt. 5. Ethic. c. 1. Vbi adducit illud commune prouerbium: Iuſtitia virtutem continet omnem. Et ait; ꝙ nec Heſperus, nec Lucifer adeo ſplendent inter aſtra, ſicut iuſtitia inter vir-

A tutes. Sicut enim à Sole ſtellæ participant perfectionem, & lumen; ſic omnes virtutes morales habẽt ſe reſpectu iuſtitiæ legalis. Et propterea dixit Cic. lib. 1. Offic. in c. de Iuſti. ꝙ iuſtitia habet maximũ ſplendorem in vita morali. Et ratio eſt: Nam bonũ commune excellentius quid eſt, & diuinius bono priuato, & particulari: ſed iuſtitia legalis habet pro obiecto huiuſmodi bonum commune: ergo præſtat cæteris virtutibus moralibus, quæ ſunt particulares. Burid. 5. Ethic. q. 6. dicit, quòd illa virtus, quæ hominem bene afficit in ordine ad ſeipſum, eſt per ſe pręſtantior illa, quæ eundem hominem inſtituit in ordine ad bonum commune. Quia, inquit, natura atque charitas plus inclinat hominem ad diligendum

B ſeipſum, quàm bonum commune. Cæterum hæc ſententia eſt apertè falſa, & contra omnem rationẽ bonæ philoſophiæ; vt latè diximus ſupra, q. 26. art. 3.

1. Argum. Contra primam cõcluſionem.

Sed contra concluſionem à nobis poſitã ſunt aliquot argumenta. Primũ eſt: illa eſt præſtantior virtus, cui debetur excellentius & maius præmium: ſed virtuti humilitatis debetur excellentius præmium, quàm iuſtitiæ legali: ergo humilitas eſt præſtantior virtus. Conſequentia cum maiori eſt nota; & minor probatur ex illo Luc. 14. Qui ſe humiliat exaltabitur; & ad Philippenſ. 2. dr de Chriſto, Qui humiliauit ſemetipſum: propter quod Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, &c. Item D. Aug. in lib. de vera religione, c. 16. inquit, quod tota vita Chriſti in terris, per hominem, quem ſuſcipere dignatus eſt,

D. Auguſt.

C fuit morum diſciplina: ſed Chriſtus præcipuè ſuam humilitatem hominibus imitandam propoſuit, iuxta illud Matth. 11. Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: ergo humilitas præſtat omnib. alijs virtutibus. Et confirmatur ex D. Gregorio, qui in Paſtorali. par. 3. c. 18. non procul à principio dicit, quod argumẽtum redemptionis noſtræ inuenta eſt humilitas Dei. Quibus verbis videtur ſignificare humilitatem eſſe præſtantiſſimam omnium virtutum.

2. Argum.

Secundò: Actus miſericordiæ eſt leuare miſeriã alienam & defectus alterius: actus autem iuſtitiæ tantùm eſt reddere vnicuique, quod ſuum eſt: ergo præſtantior eſt actus miſericordiæ quam actus iuſtitiæ. Probo conſequentiam. Quoniam leuare in vniuerſum omnem miſeriam corporalem, & ſpiritua-

D lem, tam à perſonis priuatis, quàm à perſonis publicis, etiam à tota Republica, & à toto orbe eſt actus penè diuinus, quo alius excellentior excogitari non poteſt: ergo virtus miſericordiæ inter morales, præſtat iuſtitiæ legali.

3. Argum.

Tertiò: Exo. 20. Deus prius poſuit præcepta pertinentia ad religionem, quam præcepta pertinentia ad iuſtitiam, ſiue communem, ſiue particularem: ergo religio, quæ eſt virtus moralis appetitiua, præſtantior eſt quacunque iuſtitia, etiam legali. Probo conſequentiam: Nam præcepta, & ordo præceptorum proportionari debent ordini virtutum: cum præcepta dentur de actibus virtutum.

Singula hæc argumenta ſingulas continent difficultates, de excellentia & præſtantia humilitatis, mi-

E ſericordiæ, & religionis ſupra iuſtitiam legalem. Vtrùm, ſcilicet, aliqua iſtarum virtutum in excellentia, & dignitate excedat iuſtitiã legalem; vel potius iuſtitia legalis excedat omnes. In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò: certum eſſe, quod iuſtitia legalis eſt præſtantior virtus, quàm humilitas; vt expreſsè docet D. Thom. infra. q. 161. artic. 5.

Iuſtitia legalis præſtat humilitati. Ad 1. argu.

Et ad primum argumentum reſpõdetur, quod exaltatio non ſolum eſt præmium humilitatis: ſed etiam omnium aliarum virtutum moraliũ. Cæterum per quandam appropriationẽ accommodatur hoc præmium virtuti humilitatis. Sicut. n. contemnenti terrena, promittuntur cœleſtia; & ſicut contemnentibus diuitias terrenas, promittuntur cœleſtes theſauri;

ri; iuxta illud Matt.6. Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, ſed theſaurizate vobis theſauros in cœlo; & ſicut contemnentibus mundi gaudia promittuntur conſolationes cęleſtes, iuxta illud Matt.5. Beati qui lugent, q̃m ipſi conſolabuntur: ita etiã humilitati promittitur ſpiritualis exaltatio: non, quia ſola ipſa mereatur; ſed, quia eſt proprium eius contemnere terrenam ſublimitatem. Ad aliud, quod in eodem argumento adducitur ex D. Aug. r̃ndetur, quod ideo Chriſtus nobis præcipuè humilitatem commendauit, quia per eam maximè remouetur impedimentum humanæ ſalutis. Quæ in hoc conſiſtit, vt homo ad cœleſtia & ſpiritualia tendat, à quibus impeditur, dum in terrenis magnificari audet. Cum hoc tamen ſtat, quod illæ virtutes præſtent humilitati, quæ magis homini proficiunt: quales ſunt virtutes Theologicæ, & iuſtitia legalis.

Miſericordia præſtat iuſtitiæ etiã legali.

Dico ſecundò, etiã eſſe certum, quod ſi miſericordia accipiatur pro habitu exiſtente in voluntate; & inclinante ad leuãdam miſeriam proximi, & reipublicæ: ſic miſericordia eſt præſtantior virtus, quàm iuſtitia legalis. Eſt.n. iſte habitus penè diuinus, acceditq; quam proximè ad naturam virtutum Theologicarum: imò eſt filius charitatis, & quaſi pars illius. Proptereaq; diſputauit D.Tho. de miſericordia immediatè poſt titulum de charitate. Imò & ſecũdùm aliquam rationem miſericordia põt dici maior virtus, quàm charitas, vt diximus ſupra q.30.art.4. Quocirca q̃n in pręſenti dicimus, iuſtitiam legalem eſſe præſtantiſſimam inter virtutes morales in appetitu exiſtentibus, nõ venit comparãda miſericordia. Niſi fortè loquamur de miſericordia pro triſtitia, & commiſeratione alienæ miſeriæ ratione regulata in appetitu ſenſitiuo exiſtente, quæ quidẽ multò imperfectior eſt, quàm iuſtitia. Et per hoc patet ſolutio ad ſecundum argumentum. Itaque hæc certa ſunt.

Ad 2. argu.

Dubium de religione.

Sed dubium eſt de religione, vtrũ ſit præſtantior virtus, quàm iuſtitia legalis. Caiet. infra q.81.art.6. partem tenet negatiuam, idq; dicit eſſe de mente D.Tho. in hoc articulo.

Sententia Caietani.

Vbi comparans iuſtitiam legalem cum omnibus virtutibus moralibus in appetitu exiſtentibus, dicit, eam eſſe omnium præſtantiſſimã. Quod & colligi v͂r ex Ariſt. de iuſtitia dicẽte, quod nec Lucifer eſt adeo admirabilis. Argumenta autem quibus hæc ſñia probatur ſunt huiuſmodi. Primum: Iuſtitia legalis eſt quædam virtus generalis, & Architectonica: comparaturque ad religionem, ſicut totum ad ſuam partem: Religio enim eſt pars potentialis iuſtitiæ legalis: ergo iuſtitia legalis eſt præſtãtior religione. Probo conſequentiam: Nam totum ſemper eſt præſtantius ſua parte, tanquam id, quod continet perfectionem ſuarum partium. Secundò: Sicut ad iuſtitiã legalem pertinet ordinare quæ ſunt temperati, atque fortis: ita etiam pertinet ordinare quæ ſunt religionis: lex enim, quæ eſt actus elicitus iuſtitiæ legalis ſicut præcipit quæ ſunt temperati atque fortis: ita etiam præcipit quæ ſunt religionis: qualiter, ſcilicet, Deo exhibeamus debitum cultum: ergo ſicut iuſtitia legalis eſt præſtantior temperantia & fortitudine: ita etiam eſt præſtantior religione.

3. Concluſ. Religio eſt pręſtantior virtus, quã iuſtitia legalis.

In hoc tamen ſit tertia concluſio. Religio eſt præſtantior virtus, quàm iuſtitia legalis. Et probatur primo argumento tertio loco poſito, contra ſecundam concluſionem. Item ſecundo: Ea, quæ ſunt ad finem, ſortiuntur ſuam bonitatem ex ordine ad finem: ergo quanto aliqua fuerint propinquiora fini, tantò maiorem bonitatem ſortiuntur: ſed religio inter omnes virtutes morales directè & per ſe immediatius, atque propinquius reſpicit Deum, tanquam finem: directè enim, & per ſe religio offert Deo cultum, & honorem, & ſacrificium: ratioque immediata, propter quã Deum colimus, offerendo ei oblationes, & ſacrificia eſt excellentia diuinæ bonitatis in ſeipſa: ergo religio eſt excellentiſſima inter omnes virtutes morales. Item ex ſententia Caietani, religio, tanquã prima inter omnes virtutes morales, attingit conditionem ſuperioris naturæ & ſuperioris virtutis eo ꝙ ſupremum infimi attingit, infimum ſupremi: ſed ſuperiores virtutes ſunt Theologicæ: ergo religio ex ſententia Caietani attingit conditionem virtutum Theologicarum: Et eſt quodam modo participatiuè virtus Theologica: atque ex conſequenti nõ ſibi ſatis conſtat, cum in præſenti dicit iuſtitiã legalem eſſe præſtantiorem religione. Et confirmatur ex D.Tho. qui in quæſtione de religione infra, dicit, ꝙ quamuis religio nõ habeat Deum pro obiecto quod, quia non verſatur circa Deum, tanquam circa propriam materiam: ſed verſatur circa mentem humanam, & circa operationes interiores, & exteriores, & circa ſacrificia & orationes, illa omnia Deo offerendo; habet tamen Deum pro obiecto cui: atque ex conſequenti præſtat cæteris virtutibus moralibus. Et ad primum argumentũ pro ſententia Caietani reſpondetur; quòd quamuis religio in ratione iuſtitiæ ſit pars potentialis illius, & ſic imperfectior, vt diximus ſupra articulo quinto, huius quæſtionis; in ratione tamen virtutis eſt præſtantior illa: nec ex hoc aliquod ſequitur inconueniens. Ad ſecundum reſpondetur, illud quidem probare, ꝙ iuſtitia legalis ſecundùm quid, hoc eſt, in quantum ordinat, & pręcipit quæcunque ad alias virtutes pertinentia, præſtat cæteris virtutibus, non ſolum moralibus, ſed & intellectualibus, & Theologicis. Sicut enim ad legẽ pertinet præcipere quæ ſunt temperati atque fortis: ita etiam & quę ſunt fidei, ſpei, & aliarum virtutum. Nihilominus tamen virtutes Theologicæ & intellectuales ſunt præſtantiores ſimpliciter iuſtitia legali: quia ſunt de præſtãtiori obiecto, vt diximus in proprijs locis: & idem contingit in religione.

4. Concluſ. Iuſtitia particularis p̃ſtat quibuſcunq; moralib. in appetitu exiſtentibus.

Quarta concluſio: Iuſtitia particularis, quæ diuiditur in commutatiuam, & diſtributiuã eſt præſtantiſſima inter virtutes morales in appetitu ſenſitiuo exiſtentes. Hanc concluſionem tenet D. Thom. 1.2. q.66. artic.4. & in præſenti articulo; ſuitque ſententia Ariſt. lib.5. Ethic. ſtatim in principio. Et probatur primò ex ratione ſubiecti. Reſidet enim iuſtitia particularis in volũtate, quæ eſt appetitus intellectiuus, & rationalis: cum tamen aliæ virtutes, de quibus loquimur ſint in appetitu ſenſitiuo. Item præterea: Obiectum iuſtitiæ particularis eſt difficilius, quàm obiectum virtutum moralium in appetitu ſenſitiuo exiſtentium: ergo iuſtitia particularis eſt præſtantiſſima inter illas. Patet conſequentia: Nam virtus eſt circa arduum & difficile. Et antecedens probatur: Difficilius eſt, probè eſſe hominem affectum ad alienum bonum conſeruandum, ad quod natura noſtra non eſt adeò propenſa, quàm ad cuſtodiendum bonum proprium, ad quod, niſi vbi eſt impedimẽtum, natura noſtra eſt ſufficienter inclinata: ſed cæteræ virtutes exiſtentes in appetitu ſenſitiuo verſantur circa bonum proprium; iuſtitia autem verſatur circa bonum alienum: ergo obiectum iuſtitiæ particularis difficilius eſt obiectis virtutũ moraliũ in appetitu ſenſitiuo exiſtentiũ: atque ex conſequenti iuſtitia præſtat inter illas, vtpotè quæ debet eſſe robuſtior, & validior ad vincendam maiorem difficultatem. Et propter hoc dicebat Ariſt. lib.5. Ethic. c.1. ꝙ complures in proprijs poſſunt quidem virtute vti, ſed in iis, quæ ſunt ad alterum nequeunt, quia res eſt magis ardua. Et ex hoc etiam fit, vt videamus plures homines eſſe ſtudioſos cum vitam priuatam degunt; qui tñ, ſi aſcendũt ad publicos honores, & magiſtratus, in quibus oportet eos iuſtitiam adminiſtrare, ſtatim peſſimi fiunt. Magiſtratus.n. virum oſtendit, vt dicebat Bias Philoſophus. Item probatur cõcluſio: Nam Ariſt.7. Polit. c.15. & 1. Rheto. dicit, ꝙ iuſtitia eſt ne-

Magiſtratus virũ oſtendit.

ceſſaria

ceſſaria in omni loco, & tempore tam in bello, quã in pace, tam hominibus, quàm angelis: reliquæ autem virtutes morales, quæ ſunt in appetitu ſenſitiuo non item: ergo iuſtitia præſtat cæteris. Et confirmatur: Homo eſt animal politicum, aptum natum in humana ſocietate viuere: ad quam trãſigendam eſt potiſſimè neceſſaria pax, atque tranquillitas: ſed iuſtitia habet potiſſimum pro fine pacem, & tranquillitatem inter homines, & in Republica: ergo iuſtitia eſt præſtantiſſima inter virtutes morales. Sed eſt aduertendum, quod quando dicimus virtutẽ vnius potentiæ eſſe eminentiorem virtute alterius, nõ debet fieri comparatio inter quemcunq; actum quantumcunq; infimum vnius virtutis cũ quolibet actu alterius: ſed tantum debet fieri comparatio inter genus & genus, & inter præſtantiſſimum actum vnius virtutis, & præſtantiſſimum alterius. Ex quo colligitur, quòd cum lumen gloriæ ſit præſtantiſſimum inter virtutes intellectuales, & operatio etiam luminis, quæ eſt viſio, ſit præſtantior dilectione & amore; imò amor, & dilectio, atque charitas originantur ex lumine gloriæ; fit, vt virtutes intellectuales ſimpliciter dicantur præſtãtiores moralibus. Et idem dicendum eſt de vnaquaque virtute cum alia comparata; vt diximus ſupra ſæpe ſæpius.

In comparatione virtutum præſtãtiſſimus actus vnius debet cõparari ad præſtantiſsimũ alterius.

1. Arg. contra 4. cõcluſionem.

Sed contra iſtam concluſionem eſt argumentum: Iuſtitia verſatur circa rerum commutationes, & circa emptiones, & venditiones; fortitudo autem verſatur circa pericula mortis & vitæ, ſed pręſtantiores ſunt operationes, quæ verſantur circa mortem & vitam; quàm quæ verſantur circa emptiones & vẽditiones; iuxta illud Iob c. 2. Pellem pro pelle, hoc eſt, omnem pellem dabit homo, & cuncta, quæ poſſidet pro anima ſua: ergo fortitudo eſt excellentior iuſtitia. Et confirmatur: Præſtantiſſimus actus fortitudinis eſt præſtantior præſtantiſſimo actu iuſtitiæ. Martyrium enim qui eſt actus fortitudinis præſtat vniuerſis actibus aliarum virtutum moralium; iuxta illud Ioan. cap. . Maiorem charitatem nemo habet, quàm, vt ponat quis animam ſuam pro amicis ſuis: ergo fortitudo eſt præſtantior iuſtitia.

Ad 2. argu.

Item ſecundò: Obiectum virtutis eſt difficile, & arduum: ſed obiectum fortitudinis eſt difficilius, & magis arduum, quam obiectum iuſtitiæ: quia fortitudo verſatur circa pericula mortis, & mors eſt omnium terribilium terribiliſſimum, & magis difficile: ergo fortitudo præſtat iuſtitiæ.

Ad 3. argu.

Tertiò: Illa dicitur præſtantiſſima virtus, quę plura nobis commoda affert: ſed temperantia affert hominibus plura & maiora commoda, quàm iuſtitia: ergo temperantia eſt præſtãtior iuſtitia. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur. Nam primò temperantia cauſat ſalutem corporis. Secundò cauſat tranquillitatem, & pacem quandam rationis & mentis. Tertiò cauſat voluntatis libertatem, quæ tria ſunt veluti omnium virtutum moralium fundamenta: ergo.

Vltim. arg.

Vltimò: Perfectius eſt tribuere gratis id, quod nemini debetur, quàm tribuere ex neceſſitate, & debito iuſtitiæ: ſed per iuſtitiam tribuitur id, quod debetur ex rigore iuſtitiæ, per liberalitatem autem tribuitur gratis quod nulli debetur: ergo liberalitas eſt præſtantior iuſtitia.

Ad 1. argu.

Circa primum argumentum, in quo de comparatione iuſtitiæ ad fortitudinẽ eſt ſermo, eſt aduertendũ; quod habet fortitudo in hac re multa argumenta ſibi patrocinantia. Nam primo poteſt cognoſci eius dignitas atque præſtantia ex eo, quod in ſacris litteris fortitudo eſt, quæ per excellentiam videtur retinere nomen virtutis. Dicitur enim Sap. 8. quod diuina ſapientia ſobrietatem & prudẽtiam docet, & iuſtitiam & virtutem, hoc eſt, fortitudinem; vt ſancti Doctores, & Gloſſa interlinearis ſuper iſtum lo-

In ſacris litteris fortitudo retinet nomen virtutis.

A cum docent. Item prꝗterea commendari poteſt dignitas fortitudinis ſupra alias virtutes morales ex ſplendore, & pretio, quo habetur in republica. Magnates enim, & illuſtriſſimi viri inde præcipuè facultatibus cumulantur & magnis honoribus ſuſcipiuntur, quod fortitudinis virtute rempublicam tuẽtur. Id quod vel Gentilium, nempe, Lacedæmoniorum, Romanorum, & Græcorum hiſtoriæ perpetuæ memoriæ prodiderunt. Fortitudo enim (vt Hercules & Theſeos, & quos poetæ fabulantur omittamus) Alexander, Cæſares, Scipiones, atque alios id genus toto orbe celeberrimos fecit. Et non ſolum in hiſtorijs profanis, ſed etiam in Eccleſiaſticis, & diuinis id cõſpicere erit licitum. In quibus quidem non ſolum viri, ſed & mulieres virgines iuuenculæ & ſanctiſſimæ proptereà, quòd mortem pro Chriſto fortiter ſuſtinuerunt, perpetuis honoribus celebrantur. His tamen, & alijs à nobis ſuperius poſitis non obſtantibus, dico iuſtitiam ſimpliciter eſſe nobiliorem fortitudine. Id quod vltra rationes pro quarta concluſione adductas, hac vna ſufficienter conuincitur, qđ fortitudo nullo modo, niſi ad iuſtitię præſidium, & cuſtodiam eſt neceſſaria. Vnde Ageſilaus prudentiſſimè apud Plutarchum interrogatus, vtra harum virtutum alteri præſtaret: Reſpondit; nihil vtique fortitudine indigeremus, ſi omnes iuſti eſſemus. Imò, ſi iuſtitia non violaretur, neutiquam bellis, in quibus præcipuè fortitudo reipublicæ ſeruit, daretur occaſio. Quare ad primum argumentum reſpõdetur, quòd ſi comparemus imperfectum actum iuſtitiæ cum perfectiſſimo fortitudinis, certa res eſt præſtantiores eſſe perfectiſſimos actus fortitudinis, imperfectiſſimis iuſtitiæ. Sed comparatio debet fieri inter æqualia, ſcilicet, ꝙ inter genus & genus virtutis, vel inter præſtantiſſimum actum iuſtitiæ, & præſtantiſſimum fortitudinis, ad modum iam explicatum. Vel ſecundo reſpondetur, quòd iuſtitia non ſolum rectificat appetitum circa emptiones, & venditiones, & commutationes rerum, ſed etiam circa vitam & mortem: nam quando quis debet, & tenetur mori pro Republica, etiam ille actus moriẽdi eſt actus iuſtitiæ. Ad confirmationem reſpondetur, quod mori pro Chriſto poteſt dupliciter conſiderari, vno modo quatenus procedit elicitiuè à virtute fortitudinis. Et ſic non eſt præſtantiſſimus actus in ordine ad præſtantiſſimum iuſtitiæ; ſicut nec fortitudo, cuius eſt ille actus, præſtat iuſtitiæ. Alio modo poteſt conſiderari actus moriendi pro Chriſto quantum ad primum motiuum ipſius, quod eſt charitas, & amor. Et ſecundùm iſtam rationem motiuum eſt præſtantius, etiam facta relatione ad præſtantiſſimum actum iuſtitiæ. Hoc tamen non habet à fortitudine præciſè, ſed à charitate. Nam mori pro amico præciſè non adæquat perfectionem exiſtentem in præſtantiſſimo actu iuſtitiæ. De hac re videnda ſunt, quæ diximus ſupra quæſt. 23. artic. 6.

Fortitudo eſt, quæ maxime homines cõmendabiles facit.

Fortitudo ad iuſtitiæ præſidiũ neceſſaria.

Ad ſecundum argumentum reſpondetur, quidquid ſit de antecedenti, negando conſequentiam. Præſtantia enim, & perfectio virtutis non ſolum ſumitur ex ratione difficultatis, ſed etiã ex ratione nobilitatis, quæ eſt in obiecto. Difficilius. n. eſt diligere inimicos, quam amicos, ſed perfectius eſt diligere amicũ, quia plures ſunt rationes amandi eum, quam inimicum; vt diximus ſupra q. 27. artic. 7. Vnde, quia obiectum iuſtitię eſt nobilius, quam obiectum fortitudinis (præclarius. n. eſt, ꝙ pax, & tranquillitas humani generis per iuſtitiam conſeruetur, quàm quod quis per fortitudinem mortẽ ſuſtineat) hinc fit, vt iuſtitia pręſtet fortitudini; non obſtante quod obiectũ fortitudinis ſit difficilius. Et ad id, qđ obiiciebatur de nomine virtutis, reſpõdeo, ꝙ hoc nomen tribuitur in ſacris litteris fortitudini, non ſimpliciter per excellentiã; ſed, quia qualitas illa ac vis virtutis, quæ animum

2. Argum.

Præſtantia virtutis nõ ſolum ſumitur ex difficultate, ſed etiã ex nobilitate obiecti.

animũm robuſtum efficit, ac cõſtantem, in ipſa præcellit. Et ad aliud de ſplendore,& pretio,quo habetur in Republica,dico;q́,ſi fortitudo magnos honores,& diuitias hominibus cõciliat, id facit tanquam miniſtra iuſtitiæ,cùm nec virtutis rationẽ aſſequi valeat,niſi quatenus eſt cuſtos, ac ꝓpugnatrix iuſtitiæ.

3. Argum. Ad tertium argumentum reſpondetur, ꝙ quamuis temperantia ea nobis commoda afferat, propter quod Ariſtot.7.Politic.cap.15. aliqua ex parte illam iuſtitiæ adæquet,dicens; quòd ſicuti iuſtitia tempore belli, & pacis eſt neceſſaria : ita etiam & temperantia : iuſtitia tamen ſimpliciter propter rationes adductas eſt anteferenda. Et præterea; quia temperantia ſolum reſpicit bonum proprium, cum tamen iuſtitia præter hoc, quòd efficit hominẽ ſtudioſum, reſpiciat etiam bonum alienum.

Vlt.argum. Ad vltimum de liberalitate reſpondetur,quòd licèt liberalitas in eo ſuperet iuſtitiam, quod tribuit illud,quod nemini debet; iuſtitia tamen in pluribus alijs excedit liberalitatẽ. Nam primò excedit illam in eo,quòd liberalitas reſpicit bonum priuatum: iuſtitia vero pacem, & tranquillitatem Reipublicæ. Deinde iuſtitia eſt neceſſaria omni homini & ſtatui: liberalitas autem non item. Tandem, quia nullus poteſt eſſe liberalis,niſi prius fuerit iuſtus,reddendo vnicuique quod ſuum eſt. Ex quibus patet, quam ſit excellens iuſtitia, reſpectu liberalitatis.

QVAESTIO LIX:

De Iniuſtitia, in quatuor Articulos diuiſa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Iniuſtitia ſit vitium ſpeciale?

Sup. q. 58. art.5. ad 3. & infra q. 79.art.2.ad 3.

AD Primum ſic proceditur. Videtur,quod Iniuſtitia non ſit vitium ſpeciale. Dicitur enim 1. Ioan.3. Omne peccatum eſt iniquitas. Sed iniquitas videtur idem eſſe, quòd iniuſtitia quia iuſtitia eſt qualitas quædam. Vnde iniuſtitia idem videtur eſſe quod inæqualitas, ſiue iniquitas: ergo iniuſtitia non eſt ſpeciale peccatum.

2. Præterea; Nullum ſpeciale peccatum opponitur omnibus virtutibus. Sed iniuſtitia opponitur omnibus virtutibus. Nam quantum ad adulterium, opponitur caſtitati, quantum ad homicidium, opponitur manſuetudini: & ſic de alijs, ergo iniuſtitia non eſt ſpeciale peccatum.

*3. Præterea; Iniuſtitia iuſtitiæ opponitur; quæ in voluntate eſt. Sed omne peccatum eſt in voluntate, vt Auguſt. * dicit: ergo iniuſtitia non eſt ſpeciale peccatum.*

Lib. de duobus animabus cap. 10. & 11. to. 6.

Sed contra eſt; quòd iniuſtitia iuſtitiæ opponitur. Sed iuſtitia eſt ſpecialis virtus, ergo iniuſtitia eſt ſpeciale peccatum.

*Reſpondeo dicendum, quòd iniuſtitia eſt duplex. Vna quidem illegalis, quæ opponitur legali iuſtitiæ. Et hæc quidem ſecundùm eſſentiam eſt ſpeciale vitium, in quantum reſpicit ſpeciale obiectum, ſcilicet bonum commune, quod contemnit. Sed quantum ad intentionem eſt vitium generale, quia per contemptum boni communis poteſt homo ad omnia peccata deduci. Sicut etiam omnia vitia in quantum repugnant bono communi, iniuſtitiæ habent rationẽ quaſi ab iniuſtitia deriuata: ſicut & ſupra de iuſtitia * dictum eſt. Alio modo dicitur iniuſtitia ſecundùm inæqualitatem quandam ad alterum, prout ſcilicet homo vult habere plus de bonis, puta diuitijs & honoribus, & minus de malis, puta laboribus,& damnis. Et ſic iniuſtitia habet materiam ſpecialem: & eſt particulare vitium, iuſtitiæ particulari oppoſitum.*

Quæſt. 58. art.6.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut iuſtitia legalis dicitur per comparationem ad bonum commune humanum; ita Iuſtitia diuina dicitur per comparationem ad bonum diuinum, cui repugnat omne peccatum: & ſecundùm hoc omne peccatum dicitur, eſſe iniquitas.

*Ad ſecundùm dicendum, quòd iniuſtitia etiam particularis, opponitur indirectè omnibus virtutibus: in quantum ſcilicet exteriores etiam actus pertinent & ad iuſtitiam, & ad alias virtutes morales, licet diuerſimodè, ſicut ſupra dictum * eſt.* Art.9. præced.quæſt.

Ad tertium dicendum, quòd voluntas ſicut & ratio ſe extendit ad materiam totam moralem, ſcilicet ad paſſiones & operationes exteriores, quæ ſunt ad alterum; ſed iuſtitia perficit voluntatem ſolum, ſecundùm quod ſe extendit ad operationes, quæ ſunt ad alterum, & ſimiliter iniuſtitia.

SVMMA TEXTVS.

QVia per regulam topicam,quot modis dicitur vnum contrarium,dicitur & reliquum, fit,vt ſicut iuſtitia eſt duplex,vna generalis,ſiue legalis,altera particularis, ſic etiam & iniuſtitia ſit duplex, vna generalis, altera ſpecialis. Et ſic ad propoſitam difficultatem reſpondetur per duas propoſitiones. Prima concluſio : Iniuſtitia illegalis, quæ propriè aduerſatur iuſtitiæ legali, eſt vitium ſpeciale ſecundùm ſuam eſſentiam; intentione autem atque imperio eſt vitium generale. Hæc concluſio,quantum ad vtramq; partem probatur ſimili ratione, qua idem de iuſtitia legali quæſtione præcedenti art.5.fuit demonſtratum. Sicut enim iuſtitia legalis habet commune bonum pro obiecto, & ob id eſt ſpecialis virtus ſecundùm ſuam eſſentiam; & præterea cæteris omnibus imperat, omneſq; ad ſuum finem refert: ex quo fit,vt generalis virtus appelletur: ita etiam, & de iniuſtitia eſt dicendum. Eſt enim illegalis iniuſtitia legum inobedientia,& boni communis deſpectio. Et ſic eſt ſpeciale vitium. Quia autem præterea per reliqua omnia vitia graſſatur; poteſt enim quis ex cõtemptu legis adulterari, occidere,& furari,&c. appellatur vitium generale. Secunda cõcluſio: Iniuſtitia particularis,qua æqualitas,quæ eſt ad alterum, corrumpitur;vt cum homo plus habere vult,aut rerũ,aut honorũ, & minus de malis, eſt vitium ſpeciale. Probatur : Quia,vt ſic,habet ſpecialem materiã, & obiectũ,vt ſupra dictũ eſt de iuſtitia, q.præc.art.7.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CVm contrariorum,vt author eſt Ariſtot. lib.1. Topic.eadem ſit diſciplina: & opus hoc,De iuſtitia, & iure,non ſolum circa iuſtitiæ virtutem, ſed etiam circa iniuſtitiæ vitia in ſubſequentibus verſetur; operæpretium fuit,vt poſt explicatam naturam iuſtitiæ ſtatim D. Tho. de contraria iniuſtitia adhiberet ſermonem. Et ſic quærit; verùm iniuſtitia ſit vitium ſpeciale? Concluſiones autem ab ipſo poſitæ ſunt ambæ deſumptæ ex Ariſtot. lib.6.Ethic.c.1, Vbi dicit,quod bifariam poteſt aliquis dici iniuſtus, ſcilicet & qui à legibus exorbitat, & qui plus capit, atque iniquus eſt. Sicuti & iuſtus quoque dicitur dupliciter, ſcilicet, & qui legitimum facit, ideſt, legibus obtemperat, & ad commune contuetur bonum, atque

Dupliciter poteſt quis dici iniuſt.

que

que ille, qui æquus eſt, id eſt, quod vnicuique quod ſuum eſt tribuit. Ex quo infertur, quòd quemadmodum omnes virtutes poſſunt dirigi à iuſtitia legali in bonum commune: ita etiam, & omnia vitia ab illegali iniuſtitia. Sed eſt dubium, vtrum, omnia vitia ſint dicenda formaliter iniuſtitia. Et pro parte affirmatiua eſt argumentum ex D. Ioan. 1. ſua Canon. cap. 3. dicente, quod omne peccatum eſt iniquitas: ſed iniquitas dicit inæqualitatem, quæ eſt iniuſtitia: ergo omne peccatũ eſt formaliter iniuſtitia. Et confirmatur. Nam D. Aug. in lib. contra Fauſtum definiens peccatum dicit, eſſe dictum, vel factũ, vel concupitum contra legem Dei. Quibus verbis apertè ſignificat, omnia vitia eſſe contra bona legalia, atque ex conſequenti eſſe formaliter iniuſtitiam: ſaltem illegalem, & communem: quæ ex ſententia D. Tho. in iſto artic. eſt ſecundùm ſuam eſſentiam vitium ſpeciale. Pro hoc etiam facit D. Paul. ad Român. 4. affirmans, quod vbi non eſt lex, ibi nec prævaricatio legis.

Dubium. Argum. D. Auguſt.

Nota. Pro explicatione huius difficultatis, eſt aduertendum, quod præſens quæſtio non eſt omnino Metaphyſica, nec aliena à materia morali: ſed pertinet ad materiã confeſſionis. Et ratio eſt: Quia ſi quodcunque peccatum mortale eſt formaliter, & de per ſe iniuſtitia, oportebit illud cõfiteri: omnes enim circunſtantiæ mutantes ſpeciem ſecundum omnẽ opinionem ſunt neceſſario confitendæ. Si quis enim furatur, vt mœchetur; proculdubio tenetur talem circunſtantiam confiteri: & ſic ſi omne peccatum eſt per ſe & formaliter iniuſtitia, quod etiam hæc circunſtantia in confeſſione exprimatur, erit neceſſe.

1. Dictum. Hoc ſuppoſito, dico primò, quòd omne peccatum mortale materialiter eſt iniquitas, & iniuſtitia legalis. Probatur: Quia eſt contra legem Dei, quod facit illegalem iniuſtitiam. Et hoc probant argumenta facta.

2. Dictum. Dico ſecundò, quòd tunc tantum peccat aliquis peccato iniuſtitiæ formaliter, & de per ſe, quando aut ipſam legem, aut bonum commune contemnit. Qui enim peccat ex ignorantia, vel ex imbecillitate, vel ex paſſione, & non animo lædendi leges, neo bonum commune, vt qui ex paſſione frangit ieiunium, formaliter non peccat contra iuſtitiam legalem. Et ſic hæc circunſtantia nõ eſt neceſſario confitenda, niſi fortè ex intentione operetur contra legem. Et ratio eſt: quia, vt docet D. Thom. artic. ſeq. ex mente Ariſtot. in actibus moralibus, illud vocatur formaliter, & per ſe tale, quod eſt per ſe intentũ. Et ſic dicit 5. Ethic. cap. 6. quòd, ſi quis congrediatur cum aliena, non ex electione, ſed ex ignorantia, vel ex paſſione, non eſt dicendus adulter. Eſt autem aduertendum, quod hæc iniuſtitia illegalis, quæ tunc eſt, quando quis ex intentione vult violare legem, aut bonum commune, formaliter loquendo, non eſt inobedientia legum; ſed eſt violatio debiti, & æqualitatis in ordine ad communitatem. Itaque quemadmodum ex ſententia D. Tho. quæſtio. præcedenti, artic. 5. iuſtitia legalis non eſt obedientia legum, ſed eſt virtus quædam, per quam reddimus æquale debitum ipſi communitati: ita etiam iniuſtitia legalis non eſt formaliter inobedientia, ſed violatio debiti in ordine ad communitatem.

Quando quis peccet peccato iniuſtitiæ formaliter.

Iniuſtitia illegalis quid ſit.

ARTICVLVS II.

Vtrùm aliquis dicatur iniuſtus ex eo quod facit iniuſtum?

Inf. ar. 4. ad 3. & 5. Ethic. l. 13. & Pſal. 35. princ. 1. 2. q. 54. artic. 2.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd aliquis dicatur iniuſtus ex hoc, quòd facit iniuſtum. Habitus enim ſpecificantur per obiecta, vt ex ſupradictis * patet. Sed proprium obiectum iuſtitiæ eſt iuſtum: & proprium obiectum iniuſtitiæ eſt iniuſtum: ergo & iuſtus dicendus eſt aliquis ex hoc, quòd facit iuſtum: & iniuſtus ex hoc, quod facit iniuſtum.

2. Præterea, Philoſophus dicit * in 5. Ethic. falſam eſſe opinionem quorundam, qui æſtimant in poteſtate hominis eſſe, vt ſtatim faciat iniuſtum, & quod iuſtus non poſſit minus facere iniuſtum, quàm iniuſtus. Hoc autem non eſſet, niſi faceret iniuſtum, eſſet proprium iniuſti; ergo aliquis iudicandus eſt iniuſtus ex hoc, quòd facit iniuſtum. — Lib. 5. cap. 4. & 16. in prin. & c. 9. à me. to. 5.

3. Præterea, Eodem modo ſe habet omnis virtus ad proprium actum, & eadem ratio eſt de vitijs oppoſitis. Sed quicunque facit aliquid intemperatum dicitur intemperatus: ergo quicunque facit aliquid iniuſtum, dicitur iniuſtus.

Sed contra eſt, quòd Philoſophus dicit * in 5. Ethic. quòd aliquis facit iniuſtum, & iniuſtus non eſt. — Lib. 5. c. 6. tomo 5.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut obiectum iuſtitiæ eſt aliquid æquale in rebus exterioribus, ita etiam obiectum iniuſtitiæ eſt aliquid inæquale: prout, ſcilicet, alicui attribuitur plus vel minus, quàm ſibi competat. Ad hoc autem obiectum comparatur habitus iniuſtitiæ mediante proprio actu, qui vocatur iniuſtificatio. Poteſt ergo contingere, quòd qui facit iniuſtum, non eſt iniuſtus dupliciter. Vno modo propter defectum comparationis ipſius operationis ad proprium obiectum, quæ quidem recipit ſpeciem, & nomen à per ſe obiecto, non autem ab obiecto per accidens. In his autem quæ ſunt propter finem, per ſe dicitur aliquid, quod eſt intentum; per accidens autem, quòd eſt præter intentionem. Et ideo ſi aliquis faciat aliquid, quod eſt iniuſtum, non intendens iniuſtum facere (puta cum hoc facit per ignorantiam, non exiſtimans ſe iniuſtum facere) tunc non facit iniuſtum per ſe, & formaliter loquendò; ſed ſolum per accidens, & quaſi materialiter faciens id, quod eſt iniuſtum. Vnde & talis operatio non denominatur iniuſtificatio. Alio modo poteſt contingere propter defectum comparationis ipſius operationis ad habitum. Poteſt enim iniuſtificatio procedere, quandoque quidem ex aliqua paſſione, puta iræ vel concupiſcentiæ. Quandoque autem ex electione: quando ſcilicet ipſa iniuſtificatio per ſe placet, & tunc propriè procedit ab habitu, quia vnicuique habenti aliquem habitum eſt ſecundùm ſe acceptum, quod conuenit illi habitui. Facere ergo iniuſtum ex intentione & electione, eſt proprium iniuſti, ſecundùm quod iniuſtus dicitur, qui habet iniuſtitiæ habitum: ſed facere iniuſtum præter intentionem, vel ex paſſione, poteſt aliquis abſque habitu iniuſtitiæ.

Ad primum ergo dicendum; quòd obiectum per ſe & formaliter acceptum, ſpecificat habitum, non autem prout accipitur materialiter & per accidens.

Ad ſecundum dicendum; quòd non eſt facile cuique facere iniuſtum ex electione, quaſi aliquid per ſe placens, & non propter aliud; ſed hoc proprium eſt habentis habitum, vt ibidem Philoſophus dicit.

Ad tertium dicendum, quòd obiectum temperantiæ non eſt aliquid exterius conſtitutũ, ſicut obiectum iuſtitiæ. Sed obiectum temperantiæ, id eſt, temperatum, accipitur ſolum in comparatione ad ipſum hominem. Et ideo quod eſt per accidens & præter intentionem, non poteſt dici temperatum nec materialiter, nec formaliter, & ſimiliter neque intemperatum. Et quantum ad hoc eſt diſſimile in iuſtitia, & in alijs virtutibus

bus moralibus. Sed quantum ad comparationem ope- A *rationis ad habitum in omnibus ſimiliter ſe habet.*

SVMMA TEXTVS.

ANtequam D. Thom. reſpondeat ad hanc difficultatem, pręmittit duo. Primum eſt, quòd, ſicut obiectum iuſtitię eſt aliquid ęquale in rebus exterioribus exiſtens: ita etiam obiectum iniuſtitiæ eſt aliquid inæquale, in quantum, ſcilicet, alicui tribuitur plus, vel minus, quàm ſibi competit. Præmittit ſecundò, quòd habitus iniuſtitiæ comparatur ad obiectum mediante proprio actu. His ſuppoſitis ſit prima concluſio: Quicunque facit iniuſtum ex intentione & electione, ille talis eſt iniuſtus. Secunda concluſio: Qui facit iniuſtum ex ignorantia, vel ex B paſſione, ille talis non eſt propriè dicendus iniuſtus. Sed quoniam opus eſt, vt plura dicamus, vt harum concluſionum rationes intelligantur; idcirco eas in expoſitionem articuli relinquimus.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PReſentem difficultatem mouet D. Tho. propter Ariſt. qui 5. Ethic. c. 8. eaſdem conſtituit conclu-

Dubium. ſiones, quas ipſe ponit in pñti. Cęterum, vt vtriuſque ſententia magis clara fiat, eſt difficultas, vtrùm verum ſit, ꝙ tantum ille, qui facit iniuſtum ex intẽtione, & electione ſit dicendus iniuſtus? Et pro parte

Ad 1. argu. negatiua arguitur primò: Quicunque facit iniuſtũ, ſiue ex ira, ſiue ex paſſione, eſt formaliter iniuſtus: C ergo non tantum ille, qui ex intentione, & electione operatur, eſt cenſenſus hoc nomine. Conſequentia eſt nota; & antecedens probatur. Actio iniurioſa, v. g. furtum, & rapina facta ex paſſione, vel ex ira, eſt formaliter actus iniuſtitiæ: ergo facit ſubinde hominem formaliter iniuſtum. Sicut & acceſſus ad mulierem in loco ſacro nõ animo profanandi Eccleſiam, ſed implendi libidinem, eſt formaliter ſacrilegium ac ſubinde facit hominem formaliter ſacrilegum.

2. Argum. Secundo: Omnis in vniuerſum actus iniquus & iniuſtus contrariatur iuſtitiæ, & corrumpit illam, atque ex conſequenti ſi ſæpius multiplicetur, generabit contrarium habitum iniuſtitiæ: ergo ad hoc, vt quis dicatur iniuſtus, nihil refert, quod faciat opus iniuſtum ex paſſione, vel ex ignorantia. Probo D conſequentiam: Nam ſicut opus iniuſtum factum ex paſſione, vel ignorantia contrariatur iuſtitiæ, & generat habitum contrarium: ita etiam eſt potens, denominare iniuſtum eum, in quo eſt.

3. Argum. Tertiò: Omnis actio iniurioſa, ſiue procedat ex ignorãtia, ſiue ex paſſione, ſiue ex electione, ſi tñ eſt peccatum mortale, auertit hominẽ à Deo, vt eſt author gratiæ corrumpitq; iuſtitiam infuſam, & reliquas virtutes morales infuſas, & auertit etiã ſecundum ſuam naturã hominẽ à Deo, vt eſt author naturæ, & à fine honeſto, & à recta rõne iuſtitię: ergo õmnis talis eſt ſufficiens denominare hominem iniuſtũ.

Vlt. argum. Vltimò: Si eſſet verum, quod tãtum ille homo diceretur iniuſtus, qui ex electione, & intentione operatur iniuſtum, ſequeretur, idem eſſe dicendum de E temperantia, & de alijs virtutibus oppoſitis virtutibus moralibus: conſequens autem eſt falſum: nam per quemcunque actum intemperantiæ; ſiue fiãt ex paſſione, ſiue ex ignorantia dicitur homo formaliter intemperatus: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelam: Nam eadem eſt omnium virtutum ratio.

Pro explicatione huius difficultatis, eſt aduertendum; quod, vt conſtat ex Ariſtot. lib. 2. Ethic. nullus dr operari ex virtute, niſi qui operatur ex habitu.

Vt quis ex habitu ope Ad hoc autẽ, vt quis dicatur ex habitu operari, tria ſunt neceſſaria. Primum eſt, quod operetur ſciens.

A Secundum, quod operetur ex electione. Tertium, quòd operetur propter honeſtum, & ex intentione finis. Vnde, ſi quis, vel caſu, vel repentina quadam affectione vnum de ſe præſtat virtutis actum, non proinde ſtatim probus eſt dicendus; & idem Ariſtot. dicendum exiſtimat in vitijs. Vnde; vt quis vitioſus dicatur, neceſſarium erit, vt alicuius vitij habitum obtineat, & ex illo operetur. Quod tunc erit quando ex intentione, & electione operatur. Manifeſtat autem D. Thom. in hoc articulo hanc rationem iſto modo. Sicut (inquit) obiectum iuſtitiæ eſt iuſtum; ita & obiectum iniuſtitiæ eſt iniuſtum, puta inæquale. Radix autem propria, vnde iniuſtum aboritur, eſt habitus, quo potentia afficitur ad obiectum. Vnde, qui ex electione, & habitu operatur, ille propriè iniuſtus eſt. Poterit autem duobus modis vſu venire, vt quis iniuſtum patrando non ſit iniuſtus. Vno modo propter defectum relationis actus ad obiectum: quia, ſcilicet, operans illud nõ intendit. Actus enim ex intentione fit ſpontaneus, ac ſubinde humanus. Quare quomodolibet quis non vltro faciat, excuſatur, ne ſit iniuſtus. Et, quia ignorantia, viſque tollunt inuoluntarium; Si quis (inquit Ariſtot.) per ignorantiam iniuſtum faciat, vel vi compulſus nemini iniurius eſt; & ſic non eſt iniuſtus. Secundus modus, quo contingit vt iniuſtum faciens non ſit iniuſtus, eſt ex defectu relationis actus ad habitum: quia, ſcilicet, licèt obiectum ſit voluntarium, & intentum, atque adeo operatio referatur ad obiectum; tamen operatio non naſcitur ex habitu. Vt ſi quis, alioqui mitis homo, & probus ſubitanea iracundiæ procella alium vulneret: tunc enim non operatur ex electione, quam neceſſe eſt, vt deliberatio præcedat: atque adeo neque ex habitu: & ſic non eſt iniuſtus.

rari dicat; tria ſunt neceſſaria.

Hoc ſuppoſito, ſit prima concluſio: Actio iniurioſa facta ex intentione, & electione eſt, à qua propriè homo dicitur iniuſtus; & quæ facit hominem formaliter iniuſtum. Hanc concluſionem ponit D. Thom. in iſto articulo, & Ariſtot. 5. Ethicorum, cap. 8. poteſt tamen habere duplicem ſenſum. Primus eſt, ſi ſumatur nomen, iniuſtus, ea ratione, qua eſt nomen connotans habitum iniuſtitiæ, ſecundum ſtatum. Secundus, ſi accipiatur ly, iniuſtum, pro re & pro actione, cui formaliter in ſenſu propriiſſimæ, & formaliſſimæ loquutionis conuenit ratio iniuſti. Et in præſenti tantum ponimus concluſionem in primo ſenſu. Quæ probatur primò: Nam ille eſt iniuſtus, qui habet habitum iniuſtitiæ: ſed ſolus actus iniuſtitiæ factus ex intentione & electione, arguit ineſſe homini habitum iniuſtitiæ ſecundùm rigorem moralis Philoſophiæ: actus verò iniuſtitiæ factus ex paſſione, & ignorantia non arguit ineſſe homini iniuſtitiæ habitum: ergo ſola actio iniurioſa facta ex electione, & intentione facit hominem formaliter iniuſtum, quatenus iniuſtum connotat habitum iniuſtitiæ, ſecundum ſtatum. Secundò idem probatur: Quoniam in moribus nemo repente fit ſummus: ſed ſummus actus iniuſtitiæ eſt ille, qui fit ex intentione, & electione: actus autem facti ex ignorantia, & paſſione ſunt remiſſiores: ergo. Tertiò: Virtus eſt habitus electiuus in mediocritate conſiſtens: vitium verò eſt habitus electiuus in extremitate conſiſtens, & propter inhoneſtum finem factus, ac ſubinde electio tam eſt neceſſaria ad vitiũ, quàm ad virtutem: ergo ſolus actus procedens ex intentione, & electione facit hominem iniuſtũ formaliter, quatenus iniuſtum connotat habitum iniuſtitiæ ſecundum ſtatum. Quartò: Virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum; vt dicit Ariſtot. 7. Phyſic. text. 13. vitium autem è contrario eſt diſpoſitio imperfecti ad peſſimum: ſed peſſimus actus iniuſtitiæ eſt ille, qui fit ex intentione, & electione; ergo ſolus

1. Concluſ. Actio iniurioſa ex intentione facta facit formaliter iniuſtum.

ſus ille facit hominem iniuſtum formaliter, quatenus iniuſtum dicitur ab habitu iniuſtitiæ ſecundùm ſtatum. Et confirmatur: Nam Ariſtot. 2. Ethicorum, cap. 3. dicit, quod delectari in operibus honeſtis eſt ſignum virtutis iam genitæ, & eodem modo delectari in operibus vitioſis, eſt ſignum vitij geniti: ſed qui operatur ex ignorantia, non capit huiuſmodi voluptatem, & delectationem; ille verò, qui operatur ex intentione volens, ſciens, & eligens, maximè delectatur in opere ipſo: ergo, &c. Vltimo: Ille dicitur iniuſtus ab habitu iniuſtitiæ, qui habet habitum iniuſtitiæ ſecundùm ſtatum; ſed actio iniuſtitiæ facta ex ignorantia, & ex paſſione, non eſt propriè actio iniuſtitiæ: ergo talis actio non facit hominem formaliter, & propriè iniuſtum. Conſequentia eſt nota: Nam actus dicitur talis à ſua forma, & accipit ſpeciem à fine per ſe ab operante intento in genere moris. Minor verò probatur: Quoniam iniuſtum volitum ex paſſione, vel ex ignorantia non eſt per ſe intentum, ſed per accidens & indirectè.

2. Concluſ. Actio iniurioſa facta ex paſſione vel ignorantia nō facit formaliter iniuſtum. Secunda concluſio: Actio iniurioſa procedēs ex ignorantia, vel ex paſſione, non eſt propriè nec formaliter actio iniuſtitiæ, atque ex conſequenti nec denominat hominem iniuſtum. Hanc concluſionem ponunt D. Tho. & Ariſt. vbi ſupra, & huc pertinet ſecundus ſenſus poſitus in prima concluſione. Probatur; Operatio propria alicuius habitus dicit duplicem ordinem, & duplicem comparationem, ſcilicet ad obiectum & ad habitum, à quo procedit, ſed vtraque comparatio deficit in eo, qui operatur ex ignorantia & ex paſſione: primò, quoniam ille qui operatur ex ignorantia, habet obiectum occultum, & velatum, ita deficit illi comparatio ad obiectum. Secundò: Quoniam de ratione virtutis eſt, operari ex intentione & electione, & idem eſt de rōne vitij: ergo quando actus procedit ex paſſione, vel ignorantia, & non ex intentione, & electione, & tunc deficit in illa operatione ordo ad habitum; ſiquidem deſunt illa, quæ ſunt de ratione habitus. Secundò: Siquis faciat actionem iniuſtam ex ignorantia non cognoſcendo iniuſtum, talis actio nō habet formam iniuſtitiæ: ſi verò faciat illam actionem ex paſſione, habet quidem formā iniuſtitiæ, cæterū habet illam ordinatam, & relatam in finem paſſionis tanquam medium in finem, & tanquam materiam ad ſuam formam, vnde illa actio eſt alienata, & diſtracta à ſua forma: quando autem aliquis operatur iniuſtè ex intentione, & electione, talis actio tūc non alienatur ab obiecto iniuſtitiæ, nec tendit in iniuſtum extra eius limites: ergo ſola actio iniuſtitiæ facta ex intentione, & electione eſt propriè & formaliter iniuſtitia: atque ex conſequenti ſola illa poteſt denominare iniuſtum. Et confirmatur: Siquis ſit fur, & iniuſtus ex ignorātiā; ille magis peccat contra prudentiā, & cōtra illa, quæ ſcire tenetur, quam contra iuſtitiam; & ſimiliter, qui eſt fur, & iniuſtus ex libidinis paſſione, magis eſt luxurioſus, & libidinoſus, quam iniuſtus; ergo ſolus ille actus, qui eſt ex intentione & electione, dicitur propriè, & formaliter actus iniuſtitiæ. Tertiò: Iniuſtum volitū ex ignorantia & paſſione, eſt volitum indirectè, interpretatiuè & per accidens, reductiueq; pertinet ad iniuſtitiam; iniuſtum autem volitum ex intentione, & electione, eſt per ſe volitum, & directè; nec conſtituitur reductiuè in ſpecie iniuſtitiæ: ergo actio iniurioſa procedens ex ignorantia, aut ex paſſione, cùm nō ſit per ſe volita, nec etiam erit propriè & formaliter actio iniuſtitiæ. Probo conſequentiam: Nam finis eſt, qui dat ſpeciem, & denominationem actionibus moralibus, quæ ſunt propter finem. Vnde cum finis ſit per ſe intentus; vniuerſa autem alia ſint volita propter finem, manifeſtè ſequitur, quod illa

A tantum actio erit propriè, & formaliter iniuſtitia, quæ eſt per ſe intenta; qualis eſt illa, quæ fit ex intentione, & electione. De his duabus concluſionibus videndus eſt Burida. lib. 5. Ethic. q. 12.

Tertia concluſio; Doctrina tradita in prima, & ſecunda concluſione, etiā habet verum in aliis actionibus pertinentibus ad reliqua vitia, quę ſunt virtutibus moralibus oppoſita. Volo dicere, quod ſi quis faciat actum intemperantiæ, aut prodigalitatis ex ignorantia, & non ex intentione, & electione, talis actus non facit talem hominem prodigū, nec intemperatum formaliter. Hæc concluſio probatur eiſdem rationibus, quibus duæ priores à nobis probatæ manent: cum æqua ſit omniū ratio. Sed quoniam reliqua vitia ab iniuſtitia verſantur circa paſ- 3. Concluſ. Propoſita doctrina de iniuſtitia extenditur ad alia vitia.

B ſiones; idcirco aduertendum eſt, quod illa operatio dicitur in aliis vitiis facta ex paſſione, quæ fit ex paſſione non pertinente ad propriam materiam illius vitij. Verbi gratia: Actio intemperantiæ ex timiditate facta, dicitur actio intemperantiæ ex paſſione. Et idem eſt de alijs virtutibus. Vnde tales non erunt ſufficientes denominare proprium ſubiectum: bene tamen illæ, quæ fiunt ex paſſione pertinente ad materiam eiuſdem vitij. Et ſic dico, quod in vitijs, quæ ſunt in appetitu ſenſitiuo, tantum paſſio aliena in diuerſa materia vitij eſt, quę transfert operationem in diuerſam formam, ſcilicet, in formam paſſionis. Ita tenet D. Tho. in iſto artic. maximè in ſolutione ad 3. Vbi dicit omnes habitus conuenire in hoc, quod

C operationes factæ ex paſſione, & non ex intentione, non ſunt ab ipſis. Et ratio eſt, quia non habent ad illos comparationem. De ratione enim cuiuſcunque habitus, ſiue vitioſi, ſiue honeſti eſt, ꝙ eius operatio procedat ex intentione & electione. Sed eſt obſeruandum hoc eſſe diſcriminis inter intemperatum, quod eſt obiectū intemperantiæ, & iniuſtum, quod eſt obiectum iniuſtitiæ. Quod iniuſtum, ſi accipiatur formaliter, poteſt eſſe materia actionis iniuſtitię factæ ex ignorantia. At verò intemperatum formaliter acceptum non poteſt eſſe materia actionis intemperantiæ factæ ex ignorantia. Et ratio eſt: Quoniam iniuſtum, quod eſt obiectum iniuſtitiæ, eſt aliquid extra nos, quod ſumitur per ordinem ad alterum. At vero temperatum, ſiue intemperatum, non

D eſt aliquid extra nos, ſed ſemper ſumitur per ordinē ad agens, non ſolum in ratione agentis, ſed etiam in ratione termini, vt diximus ſupra quæſt. 57. artic. 1.

Ad primum argumentum in contrarium factum reſpondetur, negando antecedens. Et ad probationem dico, quòd quamuis actio iniurioſa procedens ex paſſione ſit multò minus aliena à ratione iniuſtitiæ, quam illa actio iniurioſa, quæ fit ex ignorantia: cęterum actio iniurioſa, procedens ex paſſione comparata cum illa actione iniurioſa, quæ fit, & procedit ex intentione, & electione, abſolutè loquendo, eſt dicenda aliena à ratione iniuſtitiæ. Et ratio eſt, quoniam paſſio illa, à qua procedit talis operatio, & actio iniurioſa, trāsfert talem actionem in formam paſſionis, à qua procedit; vt diximus in explicatione Ad 1. argu.

E tertiæ concluſionis.

Ad ſecundum reſpondetur, negādo quod operatio procedens ex paſſione contrarietur per ſe, & directè iuſtitiæ, ſed illi virtuti, cuius eſt moderari talem paſſionem. Et ita directè, & per ſe non corrumpit iuſtitiam, nec denominat hominem iniuſtum. Ad 2. argu.

Ad tertium argumentum reſpondetur; verum eſſe non ſolum apud Theologum, ſed etiam apud Philoſophum moralem, quod quodcunque peccatum mortale auertit hominē à Deo, & à bono rationis. Et ſic operatio iniurioſa, etiam facta ex paſſione, & ignorantia, ſi peccatū mortale eſt, auertit hominem à Deo, & à bono rationis. Cæterum, quia quamuis talis operatio corrumpat habitum iuſtitiæ in ſtatu Ad 3. argu.

virtutis,

virtutis, non tamen corrumpit illam in eſſe habitus, A
quantum ad ſubſtantiam. Et actio iniurioſa facta ex
electione, & intentione non ſolùm corrumpit iuſti-
tiam in eſſe virtutis; ſed etiam quantum ad ſubſtan-
tiam habitus. Idcirco fit, vt quæcunque operatio iu-
ſtitiæ ex electione,& intentione facta, generet iuſti-
tiam in eſſe iuſtitiæ; atque ex conſequenti denomi-
net hominem iniuſtum. Cùm tamen operatio facta
ex ignorantia, aut ex paſſione, ſicut non generat iu-
ſtitiam in eſſe iuſtitiæ; ita etiam nec denominet ho-
minem iuſtum, Bene video non ſufficere ad gene-
randum habitum iuſtitiæ vnum, aut alterum actum
ex intentione & electione factum;ſed ſemper requi-
runtur plures, vt docet Ariſt.multis in locis, Cæte-
rum,quia maiori ex parte actus facti ex electione &
intentione, procedunt ex habitu, & illum generant, B
vel ſi non ſufficiunt generare habitum,generant ta-
men diſpoſitionem, à qua quis poteſt dici diſpoſiti-
uè iuſtus; idcirco dico, quòd quicunque actus iniu-
ſtitiæ procedens ex electione,& intentione denomi-
nat hominem habitualiter iniuſtum,non tamen ille,
qui procedit ex ignorantia, vel paſſione.

Ad 4.argu. Ad quartum argumentum reſpondetur, conce-
dendo ſequelam: vt conſtat ex tertia concluſione à
nobis poſita.

Dubiũ circa ſolutionem ad 3. D.Thom. Circa ſolutionem ad tertium argumentum, vbi
dicit D. Thom. quòd qui ex ignorantia inuincibili
accipit rem alienam, dicitur iniuſtus materialiter;
qui verò ex eadem ignorantia comedit pluſquam
oportet, non dicitur intemperatus, etiam materia-
liter, eſt difficultas vtrum verum ſit. Caietanus in C
præſenti verſat hoc dubium,ſubobſcurè tamen.Nec
mirum quidem, quoniã res eſt obſcuriſſima,de qua
nos diximus ſupra,q.57.artic.1. Pro nunc tamen di-
co breuiter, doctrinam D.Tho. eſſe veriſſimam. In
iniuſto enim materiali ſaluatur re vera ratio forma-
lis iniuſti ſecundùm ſubſtantiam. Et ratio eſt,quo-
niam iniuſtum ſumitur per inęqualitatem ad alterũ.
Et hoc inæquale, ſiue iniuſtum verè inuenitur in re
ipſa,ſiue operans id faciat ex ignorantia, ſiue ex ma-
litia. Vnde articulo ſequenti ad tertium dicitur, ꝙ
poteſt quis pati iniuſtum formaliter, altero non fa-
ciente iniuſtum,niſi materialiter, At verò in materia
temperantiæ, quia intemperatum ſumitur per com
parationem ad operantem, hinc eſt,quòd dum ope-
rans facit actum ex ignorantia inuincibili, non po- D
Explicatio ſubobſcura. teſt dici intemperatus, etiam materialiter. Sed quia
adhuc res iſta manet in ſua obſcuritate, inquirenda
eſt radicalis ratio huius differẽtiæ. Et eſt: Quia,cum
temperantia,& intemperãtia verſentur circa paſſio-
nes,fit,vt quandiu paſſio non inſurrexerit in aliquo
contra rectam rationem, non poterit dici intempe-
ratus,pluſquam brutum. Vnde qui comederet car-
nes in die veneris,non inſurgente paſſione,ſed purè
ex ignorantia inculpabili, non faceret intemperatũ,
non ſolum in eſſe vitij,ſed neque in eſſe intemperan
tiæ materialiter; ſecundumque ſubſtantiam: quo-
niam ratio, & ſpecies intemperantiæ non reperitur
in illa comeſtione, poſtquam non fit ex paſſione in-
ſurgente. Vnde erit dicendum, quod Noe bibens
vinum vſque ad ebrietatem, non fecit intempera- E
tum: quia ratio intemperantiæ in illo non fuit ma-
gis,quàm ſi biberet aquam. At verò qui ex ignoran
tia inuincibili acciperet rem alienam, faceret iniu-
ſtum verè,quia in re ipſa faceret inæqualitatem,quę
eſt ratio formalis iniuſtitiæ. Quamuis in eſſe vitij
non faceret iniuſtum, Et hoc modo defendenda eſt
hæc doctrina: quæ clarior eſt,quam ea, quam tradi-
dimus ſup.q.57.art.1.Quamuis & illa ſit probabiliſſi
ma. Maximè, ſi dicamus, quod opus quod fuit in
Noe,dicitur materialiter intemperatum; non, quia
in illo opere inueniatur intemperantia, etiam mate-
rialiter,& quantum ad ſubſtantiam; Quoniam ſub-
ſtantia intemperantiæ cõnotat neceſſario paſſionem A
inſurgentem, quæ in Noe non fuit: ſed poteſt dici
intemperatum illud opus; quoniam reuera illa ni-
mia potatio ex natura ſua poſſet eſſe quodammodo
materia,circa quam verſaretur intemperantia.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquis poſſit pati iniuſtum volens.

*AD tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ ali-
quis poſſit pati iniuſtum volens. Iniuſtum
enim eſt inæquale: vt dictum * eſt. Sed* Inf q.66.arti.4.cor. Et 5.Ethic. le. 12. 13. & 14. art.præced.
*aliquis lædendo ſeipſum, recedit ab æqua
litate; ſicut & lædendo alium. Ergo aliquis poteſt ſi-
bi ipſi facere iniuſtum, ſicut & alteri. Sed quicunque* B
*facit iniuſtum, volens facit. Ergo aliquis volens po-
teſt pati iniuſtum, maximè à ſeipſo.*

*2. Præterea: Nullus ſecundùm legem ciuilem pu-
nitur, niſi propter hoc, quòd facit aliquam iniuſtitiam.
Sed illi, qui interimunt ſeipſos, puniuntur ſecundùm le
gem ciuitatum, in hoc ꝙ priuabantur antiquitus hono-
re ſepulturæ, vt patet per Philoſoph. in 5. Ethic. * Er-* Lib. 5. cap. vlt. paulò à princ. to. 5.
*go aliquis poteſt facere ſibi ipſi iniuſtum: & ita con-
tingit quòd aliquis iniuſtum patiatur volens.*

*3. Præterea: Nullus facit iniuſtum, niſi alicui pa-
tienti iniuſtum. Sed contingit, quod aliquis faciat in-
iuſtum alicui hoc volenti, puta, ſi vendat rem carius
quàm valeat. Ergo contingit aliquem volentem ali-* C
quid iniuſtum pati.

*Sed contra eſt, quod iniuſtum pati eſt oppoſitum, ei
quod eſt iniuſtũ facere. Sed nullus facit iniuſtum, niſi
volens: ergo per oppoſitum nullus patitur iniuſtum,
niſi nolens.*

*Reſpondeo dicendum, ꝙ actio de ſui ratione proce-
dit ab agente, paſſio autem ſecundùm propriam ratio-
nem eſt ab alio. Vnde non poteſt eſſe idem ſecundùm
idem agens, & patiens, vt dicitur in 3. & 8. * Phyſic.* Lib. 8. text. 40. to. 2.
*Principium autem proprium agendi in hominibus eſt
voluntas, & ideo illud propriè & per ſe homo facit,
quod volens facit. Et econtrario illud propriè homo
patitur, quod præter voluntatem ſuam patitur, quia* D
*in quantum eſt volens, principium eſt ex ſeipſo. Et
ideo in quantum huiuſmodi magis eſt agens, quàm pa-
tiens. Dicendum eſt ergo, quòd iniuſtum per ſe, & for-
maliter loquendo, nullus poteſt facere niſi volens, nec
pati niſi nolens. Per accidens autem, & quaſi mate-
rialiter loquendo, poteſt aliquis id, quod eſt de ſe iniu-
ſtum, vel facere nolens (ſicut cum quis præter inten-
tionem operatur) vel pati volens, ſicut cum aliquis
plus alteri dat ſua voluntate, quàm debeat.*

*Ad primum ergo dicendum, ꝙ cum aliquis ſua vo-
luntate det alicui id, quod ei non debet, non facit nec
iniuſtitiam, nec inæqualitatem. Homo. n. per ſuam vo
luntatem poſſidet res: & ita non eſt præter proportio-* E
*nem, vel propoſitum, ſi aliquid ei ſubtrahatur, ſed ſe-
cundùm propriam voluntatẽ, vel à ſeipſo, vel ab alio.*

*Ad ſecundum dicendum, ꝙ aliqua perſona ſingu-
laris poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo ſecũdùm
ſe. Et ſic ſi ibi aliquod nocumẽtum inferat, poteſt qui-
dem habere rationem alterius peccati, puta, intempe-
rantiæ, vel imprudentiæ: non tamen rationem iniuſti-
tiæ, quia ſicut iuſtitia ſemper eſt ad alterum, ita & in-
iuſtitia, Alio modo poteſt conſiderari aliquis homo,
inquantum eſt aliquid ciuitatis, ſcilicet, pars: vel in-
quãtum eſt aliquid Dei, ſcilicet, creatura & imago. Et*

ſic

ſic qui ſeipſum occidit, iniuriam quidem facit non ſibi, ſed ciuitati & Deo: & ideo punitur tam ſecundum legem diuinam, quam ſecundum legem humanam, ſicut de fornicatione Apoſtol. dicit. Si quis templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus.

Ad tertium dicendum; quòd paſſio eſt effectus actionis exterioris. In hoc autem quod eſt facere, & pati iniuſtum, id quod materialiter eſt, attenditur ſecundum id, quod exterius agitur, prout in ſe conſideratur, vt dictum eſt.* (Art. præce.) *Id autem quod eſt ibi formale & per ſe, attenditur ſecundum voluntatem agentis & patiẽtis; vt ex dictis† patet.* (In corp. & art. præced.) *Dicendũ eſt ergo; quod aliquẽ facere iniuſtum, & alium pati iniuſtum, materialiter loquendo, ſemper ſe concomitantur. Sed ſi formaliter loquamur, facere aliquis poteſt iniuſtum, intendens iniuſtum facere: tamen alius non patietur iniuſtum, quia volens patietur. Et è conuerſo poteſt aliquis pati iniuſtum, ſi nolens id quod eſt iniuſtum, patiatur: & tamen ille qui hoc facit ignorans, non faciet iniuſtum formaliter, ſed materialiter tantum.*

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D.Thom. duabus propoſitionibus. Prima cõcluſio: Per ſe & formaliter loquendo, nemo poteſt facere iniuſtũ, niſi volens: nec pati, niſi nolens. Probatur: Sicut eſt de intrinſeca ratione actionis, vt ab agẽte procedat: ſic etiam eſt de intrinſeca ratione paſſionis, vt ab alio fiat, paſſo non conferente vim: ea enim ratione colligit Ariſtotel. 3. & 8. Phyſic. non poſſe idem eſſe agens, & patiens; imò omne quod mouetur ab alio moueri: ſed principium proprium agẽdi in hominibus eſt volũtas: vnde illud proprie dicitur homo facere, quòd à ſua egreditur voluntate: & id è contrario dicitur pati, quòd renuente eius voluntate de ipſo fit: nã pati eſt vinci à ſuperiori; & vbi quis volẽs patitur vim, ad id confert, ac ſubinde agere potiùs dicitur, quam pati: ergo per ſe & formaliter loquẽdo: ſicut nullus facit iniuſtum, niſi volens: ita etiam nec patitur, niſi nolens. Secunda concluſio: Per accidens, & quaſi materialiter loquendo, poteſt quis id, quod eſt de ſe iniuſtum, vel facere nolens, vel pati volens.

EXPLICATIO ARTICVLI.

HIc etiam articulus gratia interpretandi Ariſtotelem qui 5. Ethic. cap. 9. & ſequentibus, cõſtituit, neminem iniuſtum pati, ſeu iniuriam, dum ſua id ſponte patitur, adhibitus eſt. Quocirca ex interpretatione literæ D.Thom. quid etiam ad Ariſtot. ſit dicendum, conſtabit. Vt autem ſententia authoris magis clara fiat, circa eius primam cõcluſionem eſt difficultas, vtrum vera ſit. Et pro parte negatiua argumentor primò: Sunt plures homines, qui ſe interficiunt; & etiam in pluribus alijs ſeipſos dicuntur lædere volentes: ergo poteſt quis pati iniuſtum volens. (Dubium circa primam cõcluſionẽ D.Tho. 1. Argum.) Ad hoc argumentum reſpondet D.Tho. hic ad 2. dicens: quod qui ſe interficiunt, peccant quidem peccato intemperantiæ, & imprudentiæ, nõ tamen peccato iniuſtitiæ. Sed contra hoc eſt argumentum: Temperantia verſatur circa cibos, & circa res venereas: illi autem, qui ſe interficiunt, non verſantur in hac materia, ergo non peccant peccato intemperantiæ, ſed iniuſtitiæ. Quod autem nec etiam peccent peccato imprudentiæ, probatur: Materia imprudentiæ eſt agibile in alijs vitijs: imprudentia enim verſatur circa agibile alterius vitij tãquam circa propriã materiam: ergo, ſi huiuſmodi peccatum, vt dicit D. Thom. eſt peccatum imprudentiæ, debet ibi aſſignari materia alterius vitij, circa quam verſetur: nulla autẽ poteſt aſſignari, niſi materia homicidij, & materia iniuſtitiæ: ergo propriè loquendo, eſt peccatũ iniuſtitiæ, & non peccatum imprudentiæ. Secundò: Qui tribuit pecunias vſurario vltra ſortem, & item qui tribuit ſicario, & graſſatori, vt vitam ſeruet incolumem, proculdubio patitur iniuſtum volens; verè enim vult talem pecuniam donare: ergo falſum eſt dicere, quòd nullus patitur iniuſtum volens. (2. Argum.) Tertiò: Si ea ſententia eſſet vera, ſequeretur; quòd nullus, quamuis metu in aliquod pactum conſentiret, poſſet de iniuria conqueri: conſequens autem eſt falſum: nam matrimonium, quod per conſenſum metu mortis extortum contrahitur, iura propter iniuriam diſſoluunt, ergo & illud, ex quo ſequitur. (3. Argum.) Si quis autem velit ad hoc argumentum reſpondere; quod qui metu conſentit ſub conditione, id non vult, & propterea pactum illud eſt inuoluntarium; obſtat Ariſtot. 3. Ethic. affirmans, eum, qui in genere nollet, & in particulari vult, ſimpliciter velle. Vt qui in naufragio merces eijcit, licèt nollet, ſimpliciter tamen vult. Quartò, ſic argumentor: Pater tradens filiã, & maritus tradens vxorem, vt eis alij homines abutantur, patiuntur iniuriam ſcientes, & volentes: ergo falſum eſt dicere; quod nullus patitur iniuriam, volens. (4. Argum.) Conſequentia eſt nota: & antecedens probatur. Nam ille, qui abutitur vxore alterius, committit adulteriũ: & qui abutitur filia parentis, committit ſtuprum; & ſic vterque facit iniuſtum. Vltimò: Chriſtus Dominus & Martyres formaliter patiebantur iniuſtum, ſcilicet, mortem iniuſtè illatam; & tamen eam paſſi ſunt volentes: ergo poteſt quis pati iniuſtum volens. (Vlti. Argu.) Et confirmatur: Violans Virginem, ipſa conſentiente, facit illi iniuriam: vnde etiam, ſi ipſa voluerit violari, tenetur aliquid reſtituere pro integritate, quam abſtulit: ergo ſcienti, atque conſentienti poteſt fieri iniuria. In contrariũ tamen eſt D.Tho. in hoc articulo, & Ariſt. loco citato.

Pro explicatione huius difficultatis eſt aduertendum primò ex Ariſt. 3. Ethi. c. 1. q. voluntarium eſt duplex. (Voluntariũ duplex.) Vnũ ſimplex, & abſolutum, ſine admixtione alicuius inuoluntarij; vt diligere Deum, velle beatitudinem. Alium eſt inuoluntariũ habens admixtionem inuoluntarij, quod ab Ariſt. & ab alijs Philoſophis appellatur volũtarium ſimpliciter, & inuoluntarium ſecundum quid. Quale eſt quando mercator ex metu tẽpeſtatis proijcit merces in mare, vel viator ex metu mortis porrigit pecunias aggreſſori. Huiuſmodi autem ſecundum voluntarium adhuc poteſt contingere dupliciter. Aliquando. n. extorquetur cum aliqua iniuria; vt in exemplo poſito de latrone, cum viator voluntariè dat pecuniam; illa tamen voluntas per vim, & contra ius eſt extorta. Aliquando autem extorquetur ſine iniuria, vt quando mercator proijcit merces in mare: aut quando quis ductus ad ſuſpendium poſtulatur à meretrice in virũ, & ipſe conſentit: tunc enim eſt volũtarium ſimpliciter, & inuoluntarium ſecundum quid, extortum tamen ſine aliqua iniuria.

Secundò, eſt aduertendum; quòd bona hominis ſunt in duplici differentia. (Bona hominis ſunt in duplici differentia.) Quædam enim ſũt, quorum homo eſt verè Dominus per facultatem liberi arbitrij in quo genere continentur bona fortunæ, diuitiæ, honores, &c. Alia bona ſunt, quorum homo non eſt dominus, ſed tantum tutor & cuſtos à natura deputatus: ad quod genus bonorum reducitur clauſtrum Virginitatis, & integritas filiarum reſpectu parentum, & corpus vxoris reſpectu viri. Item etiam homo non eſt dominus vitæ, nec ſalutis, nec integritatis ſuorum membrorum: ſed eſt tutor iſtorum bonorum, & cuſtos à natura datus.

1.Concluſ.
In reb. qua rum homo eſt domin⁹, non poteſt pati iniuſtũ volens.

A Quibus poſitis ſit prima concluſio: In illis bonis, quorum homo eſt verè dominus, nulla poteſt cadere iniuria, nec irrogatur volenti, & conſentienti; dummodò talis voluntas per vim, & iniuriam non ſit extorta. Hanc concluſiouem ponit Ariſtotel. 5. Ethicorum, capitulo 9. ex quo loco illam deſumpſit D.Thom. in hoc articulo; habeturque expreſſe de regulis iuris, in ſexto, regu. 27. Vbi dicitur: Volenti, & conſentienti non fit iniuria, nec dolus. Quod eſt intelligendum, quando tale voluntarium non eſt extortum per iniuriam, alias, ſi per metum extorqueatur, non eſt dubium, quin veriſſimè fiat iniuria. Et ratio concluſionis eſt: Quia cum homo ſit verè dominus iſtorum bonorum, habeatque plenarium dominium reſpectu illorum, nulla improportio, nulla inæqualitas, nulla iniuria irroga B tur illi per hoc, quod ipſo volente, & conſentiente, ab illo ſubtrahantur hæc bona. Ex hac concluſione infero primo, quòd illa, quæ quis lucratur in ludo aliàs licito, nulli manent obnoxia reſtitutioni. Reſtitutio enim, vt latius infra dicemus, ſemper fundatur in aliqua iniuria. Volenti autem, & ſcienti ludere nulla fit iniuria, ſi ludus alias eſt licitus, & ipſe eſt ſui iuris. Infero ſecundo; quod ſi aliquis prodigè det bona ſua; vt ſi eques det ſcurræ mille aureos alicuius facetiei gratia, accipiens nihil tenebitur reſtituere per rationem modo datã. Infero tertio; quòd ſi quis voluntariè det mulieri mille aureos, aut bis mille, illa nihil tenebitur reſtituere. Voluntariè enim homo contulit illa bona; nec talis voluntas per iniuriam extorquetur. Ex quo ſequitur; peccare C grauiter confeſſores, qui nolunt huiuſmodi mulieribus abſolutionem impendere, donec reſtituant tales pecunias. Prætерquam enim quòd mentiuntur in ſacramento dicentes, illas teneri ad reſtitutionẽ, cùm tamen ſit falſum, quod eſt res grauiſſima, priuant etiam eas bonis proprijs ipſis nolẽtibus, quod ſine iniuria fieri non poteſt. Quod confeſſores debẽt facere eſt monere illas, & rogare, vt aliquid reddant ex pecunijs acceptis: nullis tamẽ impoſitis ſcrupulis non neceſſarijs. Eſt autem hoc intelligendum, dummodo in tali collatione pecuniæ nulli tertiæ perſonæ fiat iniuria. Si enim habens vxorem, & liberos omnia bona ſua prodigeret, accipiẽs, de iuſtitia teneretur illi reddere quãtum ſufficeret ad commo D de ſuſtentandam propriam familiam. Liberi enim atque vxor verum ius habẽt ad hoc, vt ex huiuſmodi bonis commode alantur ſecundum ſuum ſtatum, cui pater familias cedere non potuit. Propter quod dicebat Paul. 1. ad Timot. c. 3. Si quis ſuorũ, & maximè domeſticorum curam nõ habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior.

2.Concluſ.

Secunda concluſio: In illis bonis proprijs, quorum homo non eſt verè dominus, ſed tutor, & cuſtos; vt in vita, in ſalute, in integritate membrorum, &c. verè irrogatur aliqua iniuria, etiam volenti, & conſentienti. Hæc concluſio probatur ratione oppoſita, & contraria rationi primæ concluſionis. Si enim homo iſtorum bonorum non eſt verè dominus, ſed tantũ tutor, & cuſtos; maniſeſte ſequi E tur, quod etiam ipſo tutore cõſentiente aliqua irrogatur iniuria, & fit iniuſtum. Dico tamen; quod iniuria facta in iſtis bonis, quando fit volenti & conſentienti, vt ſi quis propriam manum abſcindat, vel brachium, non obligat ad reſtitutionem. Vnde quãuis ille, qui propriam manũ abſcidit, fuerit artifex, valde vtilis reipublicæ, nihil tamen ei tenebitur reſtituere. Et ratio eſt: quia qui præciſè lædit iuſtitiam legalem, ex hoc ſolum non obligatur ad reſtitutionem, vt diximus ſupra agentes de iuſtitia legali. In caſu autẽ concluſionis, quo quis abſcindit propriũ brachium, ſolũ eſt violatio iuſtitiæ legalis: & ſic nõ poteſt eſſe obligatio reſtitutionis.

3.Concluſ.

Tertia concluſio: In alijs bonis, quorum homo non eſt dominus, ſed tutor & cuſtos: de quibus fit mentio in quarto articulo; vt quando pater conſentit ſtupro filiæ, & maritus adulterio vxoris; & ſimiliter, quando aliquis rogatus interficit aliũ, vel mutilat ei aliquod membrũ, ipſo petente & volente fit quidem iniuria, non tamen obligat ad reſtitutionẽ. Et quidem, quòd in illis bonis fiat iniuria, eſt res maniſeſta, propter rationem poſitam in ſecunda concluſione. Quod autem ex illa non naſcatur obligatio reſtitutionis; probatur: Nam, ſi reſtitutio eſt facienda debet eſſe in illis bonis quorum homo læſus erit verus dominus, ſcilicet, in pecunia, vel in frumento, vel in honore: ſed volens talem iniuriam pati, cenſetur omnino ea bona condonaſſe: ergo delinquens tunc ad nullam tenebitur reſtitutionem. Et idem iudicium eſt de eo, qui ſtuprat Virginem, ipſa volente, & petente. Quamuis enim ei faciat iniuriam, non tamen quæ obligat ad reſtitutionem. Secus autem erit, ſi violans, vel metu, vel importunis precibus ipſam inducat ad violationem. Tunc enim tenebitur aliquid reſtituere; vt infrà dicemus in materia de reſtitutione. Ex dictis infertur; quod hæc duo, facere iniuſtũ, & pati iniuſtũ, ſunt correlatiua; & materialiter inferunt ſe mutuò; non tñ formaliter. Et ratio eſt; quoniam põt quis iniuſtum facere ex intentione, quod eſt facere iniuſtum formaliter, & alter pati illud volens; & conſentiens; quod eſt pati iniuſtum materialiter. Similiter etiam poteſt contingere, vt quis patiatur iniuſtum formaliter, ſcilicet, nolendo, & repugnando; & tamen qui facit iniuſtum, ſi faciat ex ignorantia, & non ex intentione, facit iniuſtũ materialiter, & non formaliter.

Ad 1.argu.

Ad primum argumentum reſpondetur notãdo; quòd homo poteſt cõſiderari in quantum eſt pars ciuitatis, & membrum reipublicæ. Et ſic peccat contra iuſtitiam legalem, ſe interficiens: propter quod punitur, & priuatur honore ſepulchri; vt docet Ariſtot. Eth. c. 11. Ex quo loco ius Canonicũ talem pœnam deſumpſit. Altero mõ põt conſiderari, in quantum eſt perſona priuata, & ens particulare. Et ſic ſe occidens violat leges appetitus naturalis. Ineſt .n. homini appetitus naturalis ſe conſeruandi multo excellentior, quàm amicitia, importans vnionem ad alterum. Vnde qui ſe occidit, violat vnitatem, & recedit à ſeipſo; quod peccatũ grauius eſt, quàm violare amicitiam. Theologi dicunt, quòd qui ſe interficit, peccat contra charitatẽ, qua ſeipſum tenetur diligere in ordine ad Deum, quæ quidẽ ſententia etiam eſt vera. Et quando D.Thom. affirmat, quod peccat peccato intemperantiæ, eſt intelligendus, ſi ſe interficit in cibis, & in venereis: alias nulla ratione dicetur intemperatus; vt rectè probat argumentum. De peccato autem imprudentiæ dico; quod eſt duplex imprudentia: vna, quæ eſt vitium particulare oppoſitum particulari virtuti prudẽtiæ: altera, generale vitium incluſum in omnibus alijs: de qua loquitur Sapiens, quando dicit; quod omnis prauus eſt ignorans. Et de hac imprudentia eſt intelligendus D.Thom. in ſolutione ad ſecundum, quando dicit, eum, qui ſe interficit, peccare peccato imprudentiæ. Quare nihil obſtat obiectio facta.

Ad 2.argu.

Ad ſecundum argumentum reſpondetur; ſufficere inuoluntarium mixtum, ad hoc, vt quis dicatur pati iniuſtum formaliter; maximè quando voluntarium coniunctum cum illo inuoluntario fuerit per iniuriam, & violentiam extortũ; vt contingit in caſibus argumenti.

Ad 3.argu.

Ad tertium argumentum reſpondetur, negando ſequelam: Nam conditio illa, quam Theologi nolleitatem appellant, ſatis eſt ad hoc, vt quis cenſeatur iniuriam paſſus; tametſi aliàs ſimpliciter velit, dummodo conſenſus contra ius; & per violentiam extorqueatur; vt contingit in eo qui metu mortis

tis

tis matrimoniũ contrahit. Ad quartũ argumentũ, ex dictis in tertia cõcluſione patet ſolutio. Ad vltimũ

Ad 4. argu.

rñdetur primò, negando; ꝙ Chriſtus Dñs, atq; Martyres patiebãtur iniuſtũ formaliter; ſed tm̃ materialiter. Quod bñ poteſt quis pati volẽs; vt dicit D. Th. in 2. cõcluſione: ẽt dum alteri facit iniuſtũ formaliter; vt habetur in ſolutione ad tertiũ. Vel ſecũdo rñdetur, concedendo: ꝙ Chriſtus Dñs, atq; Martyres patiebantur iniuſtum formaliter: tum, quia, quãuis ſuſtinebant mortem voluntariè, non tñ deprecabantur ipſos tortores, vt ſe occiderent: tum etiam, quia, quamuis mors illa eſſet volita ſecundum rationem, tamen ſecũdum appetitum ſenſitiuum erat odio habita, vt Chriſtus Dominus manifeſtauit, dum proximus morti dixit: Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte: veruntamen non mea ſed tua fiat voluntas. Et hoc ſatis eſſe videtur ad hoc, vt dicantur pati mortem nolentes; atque ex conſequenti iniuſtum formaliter. Meo tamen iudicio melior eſt prima reſponſio. Ad confirmationem reſpondetur; negando quòd qui violat virginem ipſa petente, atque cõſentiente, quamuis faciat injuriam, teneatur aliquid reſtituere; vt diximus in tertia concluſione. Quam etiam ſententiam tenet Syluester verbo, luxuria. §. 6. & Nauarro in Manuali, c. 16. & Soto li. 4. de Iuſtitia & iure, q. 7. art. 1. ad ſecundum, & Victoria in relectione de matrimonio; de quo nos etiam plura dicemus in materia de reſtitutione.

Ad vlt. arg. Chriſtus, atque Martyres qualiter iniuſtum patiebantur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm quicunque facit iniuſtum, peccet mortaliter.

Inf. q. 69. articl. 1. co. & q. 70. art. 4. cor. & quę. 110. artic. 3. cor.

Lib. 5. ca. 8. in fi. to. 5.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd non quicunque facit iniuſtum, peccat mortaliter. Peccatum enim veniale mortali opponitur. Sed quandoque veniale peccatum eſt, quòd aliquis faciat iniuſtum. Dicit enim Philoſo. † in 5. Ethico. De iniuſta agentibus loquens: Quicunque non ſolum ignorantes, ſed & propter ignorantiam peccant, venia digni ſunt: ergo non quicunque facit iniuſtum, mortaliter peccat.

*2. Præterea, Qui in aliquo paruo iniuſtitiam facit parum à medio declinat. Sed hoc videtur eſſe tolerabile, & inter minima malorum computandum, vt patet per Philoſophum * in 2. Ethi. Non ergo quicunque facit iniuſtum, peccat mortaliter.*

Li. 2. c. vlti. cir. fi. to. 5.

3. Præterea; Charitas eſt mater omnium virtutum, ex cuius contrarietate aliquod peccatum dicitur mortale. Sed non omnia peccata oppoſita aliis virtutibus ſunt mortalia: ergo etiam neque facere iniuſtum, ſemper eſt peccatum mortale.

Sed contra; Quicquid eſt contra legem Dei, eſt peccatum mortale. Sed quicunque facit iniuſtum; facit contra præceptum legis Dei: quia vel reducitur ad furtum, vel ad adulterium, vel ad homicidium, vel ad aliquid huiuſmodi, vt ex ſequentibus † patebit; ergo quicunque facit iniuſtum, peccat mortaliter.

q. 64. & ſequentib.

Reſpondeo dicendum; quòd ſicut ſupra † dictum eſt, cum de differentia peccatorum ageretur; peccatum mortale eſt, quòd contrariatur charitati, per quam eſt animæ vita. Omne autem nocumentum alteri illatum, ex ſe charitati repugnat, quæ mouet ad volendum bonum alterius: & ideo cum iniuſtitia ſemper conſiſtat in nocumento alterius, manifeſtum eſt, quòd facere iniuſtum, ex genere ſuo eſt peccatum mortale.

q. 24. ar. 12. & 1. 2. q. 72. art. 5.

Ad primum ergo dicendum; quòd illud verbum Philoſophi intelligitur de ignorantia facti, quam ipſe vocat ignorantiam particularium circumſtantiarum, quæ meretur veniam: non autem de ignorantia iuris, quæ non excuſat. Qui autem ignorans facit iniuſtum, non facit iniuſtum, niſi per accidens: vt ſupra † dictum eſt. Artic. 2.

Ad ſecundum dicendum; quòd ille qui in paruis facit iniuſtitiam, deficit à perfecta ratione eius, quod eſt iniuſtum facere, inquantum poteſt reputari non eſſe omnino contra voluntatem eius, qui hoc patitur: putà ſi auferat aliquis alicui vnum pomum, vel aliquid tale, de quo probabile eſt, quòd ille inde non lædatur, nec ei diſpliceat.

Ad tertium dicendum; quòd peccata, quæ ſunt contra alias virtutes, non ſemper ſunt in nocumentum alterius, ſed important inordinationem quandam circa paſſiones humanas. Vnde non eſt ſimilis ratio.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio: Facere iniuſtum, ex genere ſuo eſt peccatum mortale. Probatur: Illud eſt ex genere ſuo peccatum mortale, quod contrariatur charitati, per quam eſt vita animæ: ſed facere iniuſtum, eſt huiuſmodi; ergo ex genere ſuo eſt peccatũ mortale. Conſequentia cum maiori eſt nota: minor probatur: Facere iniuſtum, eſt inferre alteri nocumentum: ſed quodcunque nocumentum alteri illatum repugnat charitati, cuius eſt mouere voluntatem ad volendum bonum alterius: ergo quodcunque facere iniuſtum, aduerſatur charitati; atque ex conſequenti ex genere ſuo eſt peccatum mortale.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COncluſio huius articuli eſt manifeſta; ſed ſolutiones argumẽtorum ſunt valde notandæ. Vnde circa ſolutionem ad primum aduerte, ꝙ doctrina ibi tradita habetur de regulis iur. in 6. regula 13. vbi dicitur, ꝙ ignorantia facti excuſat, nõ verò ignorantia iuris. Idem etiam tenet Ariſ. 5. Ethic. ca. 8. De quo videndus eſt D. Tho. 3. par. q. 86. art. 4. ad 5. & Caie. in opuſc. de confeſſione, q. 5. & Caſtro lib. 2. de lege pœnali, cap. 14.

Circa ſolutionem ad ſecundum eſt aduertendũ; quod vt ex illa conſtat paruitas materiæ excuſat, ne facere injuſtum, ſit peccatum mortale. Verbi gratia; rixantur pueri inter ſeſe, etiam habentes vſum rationis, manuque & pugno ſe feriunt: & item fratres germani, dum paruuli ſunt in domo paterna conuitijs ſe laceſſunt, & alapas ſibi figunt, regulariter loquendo non peccant mortaliter; quia maiori ex parte id non procedit ex odio, aut maleuolẽtia; ſed nec ex ira perfecta: vnde talis materia inter ipſos parua cenſetur. Ex quo fit, vt etiam ſi ſint initiati prima tonſura, non maneant excommunicati: Excommunicatio enim ſine peccato mortali non incurritur. Dixi regulariter: nam interdum poteſt oppoſitum accidere; quod per prudentiam boni viri erit iudicandum. Sit aliud exemplum, quod à D. Thom. ponitur in eadem ſolutione ad ſecundũ: Surripit quis ex pomario alieno vnum pomum, peccat ſolum venialiter, ob paruitatem materiæ. Et addit D. Thom. rationem: quia, ſcilicet, id non reputatur eſſe contra voluntatem domini illius. Sed dubitabit aliquis hoc loco, an ſi ſciat eſſe contra volũtatem domini illius, eo quod eſt homo animi miſeri, & anguſti, tũc peccet mortaliter, auferẽdo pomum? Soto lib. 5. de iuſ. & iu. q. 3. ar. 3. ad. 3. reſpondet affirmatiue; reſellitq;

Paruitas materię excuſat, ne iniuſtitia ſit peccatum mortale.

Quãdo pueri alios prima tonſura initiatos percutiẽtes ſint excommunicati.

Caietanum oppoſitum dicentem.2.2. quæſtio.66. artic.6. Cæterum meo iudicio, opinio Caietani eſt multò verior. Vnde dico breuiter, quòd in tali caſu nullum eſt peccatũ mortale. Subreptio enim vnius pomi non cenſetur rationabiliter contraria voluntati domini licèt de per accidens ex paruitate animi multum offendatur ex tali ſubreptione. Verum tamen eſt; quod ſi ſcirem, hominem illum ex eo facto prouocandum eſſe ad multam iram, putà ad peierãdum vel blaſphemandum, vel concipiendum odiũ lethale, peccarem mortaliter, auferendo pomũ; nõ quidem contra iuſtitiam, quod intendit D.Thom. ſed contra charitatem: quia eum prouoco ad peccandum. Et hoc eſt valde notandum pro pluribus alijs materijs.

Circa ſolutionem ad tertium argumentum eſt vi dendus D.Tho.inf.q.148.art.2. & Caietanus ibidẽ, & art.3.ad.3.& quæſt.118.art.2.& 3.

QVAESTIO LX.

De Iudicio, in ſex Articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Iudicium ſit actus iuſtitiæ.

*AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd iudicium non ſit actus iuſtitiæ. Dicit enim * Philoſoph. in primo Ethic. quod vnuſquiſq; benè iudicat, quæ cognoſcit: & ſic iudicium ad vim cognoſcitiuam pertinere videtur. Vis autem cognoſcitiua per prudentiam perficitur. ergo iudicium magis pertinet ad prudentiam, quàm ad iuſtitiam, quæ eſt in voluntate: vt dictum eſt.*

Inf.q 63. ar.4.cor. & Iſa.1. le.6. prin.

Q.58.ar.4.

2. Præterea; Apoſtolus dicit † 1.ad Corint.2 Spiritualis iudicat omnia. Sed homo maximè efficitur ſpiritualis per virtutem charitatis, quę diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis: vt dicitur Rom.5. ergo iudicium magis pertinet ad charitatem, quàm ad iuſtitiam.

Lib.1.ca.3. tom.5.

3. Præterea, Ad vnamquanque virtutem pertinet rectum iudicium circa propriam materiam, quia virtuoſus in ſingulis eſt regula, & menſura: ſecundum Philoſo.† in lib.Ethic. Non ergo iudicium magis pertinet ad iuſtitiam, quàm ad alias virtutes morales.

Li.3.Ethic. c.3. ad fin. tom.5.

4. Præterea, Iudicium videtur ad ſolos iudices pertinere. Actus autem iuſtitiæ inuenitur in omnibus iuſtis. Cum ergo non ſoli iudices ſint iuſti, videtur, quòd iudicium non ſit actus proprius iuſtitiæ.

Sed contra eſt, quod in Pſalm.93 dicitur. Quoaduſque iuſtitia conuertatur in iudicium.

Reſpondeo dicendum; quòd iudicium proprie nominat actum iudicis, inquantum iudex eſt. Iudex autem dicitur quaſi ius dicens. Ius autem dicitur obiectum iuſtitiæ: vt ſuprà habitum † eſt. Et ideo iudiciũ importat ſecundum primam nominis impoſitionem, diffinitionem, vel determinationem iuſti vel iuris. Quod autem aliquis benè diffiniat aliquid in operibus virtuoſis, propriè procedit ex habitu virtutis: ſicut caſtus rectè determinat ea, quæ pertinent ad caſtitatem. Et ideo iudicium, quod importat rectam determinationem eius, quod eſt iuſtum, propriè pertinet ad iuſtitiam. Propter quod Philoſophus † in 5. Ethic. dicit,

Q.57.ar.1.

Lib.5.ca.4. paulò ante med. to.5.

A *quod homines ad iudicem confugiunt ſicut ad quandam iuſtitiam animatam.*

Ad primum ergo dicendum, quòd nomen iudicij, quod ſecundum primam impoſitionem ſignificat rectã determinationem iuſtorum, ampliatum eſt ad ſignificandam rectam determinationem in quibuſcunque rebus, tam in ſpeculatiuis, quàm in practicis: in omnibus tamen ad rectum iudicium, duo requiruntur, quorum vnum eſt ipſa virtus proferens iudicium. Et ſic iudicium eſt actus rationis: dicere enim vel diffinire aliquid, rationis eſt. Aliud autem eſt diſpoſitio iudicantis, ex qua habet idoneitatem ad rectè iudicandum: & ſic in his, quæ pertinent ad iuſtitiam, iudi- B *cium procedit ex iuſtitia: ſicut & in his, quæ ad fortitudinem pertinent, ex fortitudine. Sic ergo iudicium eſt quidam actus iuſtitiæ, ſicut inclinantis ad rectè iudicandum: prudentiæ autem, ſicut iudicium proferentis. Vnde & Syneſis ad prudentiam pertinens dicitur bene iudicatiua: vt ſupra * habitum eſt.* q.51.art.3

Ad ſecundum dicendum, quòd homo ſpiritualis ex habitu charitatis habet inclinationem ad rectè iudicandum de omnibus ſecundum regulas diuinas, ex quibus iudicium per donum ſapientiæ pronuntiat: ſicut iuſtus per virtutem prudentiæ pronuntiat iudiciũ ex regulis iuris.

Ad tertium dicendum; quòd aliæ virtutes ordinãt C *hominem in ſeipſo: ſed iuſtitia ordinat hominem ad alium; vt ex dictis * patet. Homo autem eſt dominus eorum, quæ ad ipſum pertinent: non autem eſt dominus eorum, quæ ad alium pertinent. Et ideo in his, quæ ſunt ſecundum alias virtutes, non requiritur, niſi iudicium virtuoſi, extenſo tamen nomine Iudicij: vt dictum * eſt. Sed in his, quæ pertinent ad iuſtitiam, requiritur vlterius iudicium alicuius ſuperioris, qui vtrunque valeat arguere, & ponere manum ſuam in ambobus. Et propter hoc iudicium ſpecialius pertinet ad iuſtitiam, quam ad aliquam aliam virtutem.*

q.58.art.2. 9.& 10.

In iſto art.

Ad quartum dicendum, quòd iuſtitia in principe D *quidem eſt ſicut virtus architectonica, quaſi imperans & præcipiens quod iuſtum eſt: in ſubditis autem eſt tanquam virtus executiua & miniſtrans. Et ideo iudicium, quod importat diffinitionem iuſti pertinet ad iuſtitiam, ſecundum quod eſt principaliori modo in præſidente.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmatiua: Et probatur ex ipſo nominis ſono, & compoſitione. Nam Iudicium idem eſt, quod dictio iuris, & iudicare; quod ius dicere, & iudex, quod ius dicens. Ex quo fit, vt iudicare ſit proprius actus circa ius: ſed ius eſt obiectum E iuſtitiæ, vt ſupra dictum eſt, hoc eſt, illud iuſtum, quod per iuſtiam in rebus conſtituitur: ergo iudicare, ſecundum ſuam propriam ſignificationem idem eſt, quod diſcernere, & diffinire id, quod iuſtum eſt: ſed hoc pertinet ad iuſtitiam, ergo iudicare eſt actus iuſtitiæ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo intelligentia huius materiæ, vt à nomine ipſo exordiamur, aduertẽdum eſt, quòd iudicium multis modis accipitur in ſacris literis. Nam primò accipitur pro ipſa lege Dei, iuxta illud Pſal.118. Iuraui, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ. Secundò

Nomen iudiciũ multis modis accipitur.

dò ſumitur pro cauſa, quæ ad iudicem defertur; vt A in eodem Pſalmo; Iudica iudicium meum, & redime me. Quo loco D. Thom. Hieronymus vertit. Iudica cauſa meam. Tertiò accipitur pro effectibus Dei, quorum cauſam ignoramus; vt Pſalmo 35. Iudicia tua abyſſus multa. Quartò, pro punitione; quo modo accipitur. Exo. ca. 6. dum dicitur: Ego Dominus, qui educam vos de ergaſtulo Ægyptiorum in brachio excelſo, & iudicijs multis. Et Mar. 12. dicit Chriſtus de Phariſæis: Hi recipient prolixius iudicium, id eſt, grauius punietur. Quinto accipitur multo communius pro actu iudicandi; vt in Pſalm. 1. Non reſurgent impij in iudicio. Et Ioan. 5. Poteſtatem dedit ei, iudicium facere, quia filius hominis eſt. Et in hac ſignificatione accipitur à D. Thom. in B præſenti, quando dicit; quod iudicare eſt actus iuſtitiæ. Plures alias acceptiones huius vocis, iudicium, ponit Syluester verbo, iudicium. §. 1. & Lexicon Theologicum eodem verbo. Videte illas.

Quid iudicium, quid iudex, quid ius.

Secundò eſt aduertendum; quòd iudicium eſt actus iudicis, in quantum iudex eſt: iudex autem idē eſt, quod ius dicens: ius vero idem, quod iuſtum, ſiue æquale. Vnde in propria ſua natura, & in proprio ſuo conceptu iudicium importat diffinitionem, & determinationem iuris, vel iuſti. Dicitur etiam iudex controuerſiarum cognitor: eſtque ille, qui ex iuriſdictione ſibi propria, vel delegata, & commiſſa ius habet litigantium cauſas cognoſcendi. Vnde Ariſto. 5. Ethi. cap. 4. vocat iudicem iuſtitiam animatam; idq; multis de cauſis. Primò, quia iuſtitia debet C occupare totam iudicis animam. Secūdo, quoniam, ſicut iudex operatur, & exercet operationem vitæ per animam: ita etiam per iuſtitiam tanquam per animam, & principium vitæ debet ſuas operationes exercere. Tertiò, quoniam iuſtitia ex ſe mortua eſt, niſi executioni mandetur. Executio autem fit per iudicem: ſicque iudex vocatur iuſtitia animata.

Dubium circa concluſionem articuli.

Sed eſt difficultas circa concluſionem huius articuli: Vtrùm iudicium, de quo in præſenti eſt ſermo, ſit actus elicitus à iuſtitia, an verò à prudentia? Et quidem, quòd ſit actus elicitus à prudentia, probatur primò: Vnuſquiſq; vt dicit Ariſt. lib. 1. Ethi. c. 3. bene iudicat quæ cognoſcit: ergo iudicium ad vim cognoſcitiuam pertinet. Tunc vltra; ſed vis cognoſcitiua in moralibus perficitur per prudentiam: er- D go iudicium potius per prudentiam, quæ eſt in intellectu, quàm per iuſtitiam, quæ eſt in voluntate, elicitur.

1. Argum.

2. Argum.

Secundò: Iudicium, quo quis determinat in materia caſtitatis, pertinet ad caſtitatem, & quo determinat in materia fortitudinis, pertinet ad fortitudinē: & ſimiliter iudicium, quo quis determinat in materia iuſtitiæ, pertinet ad iuſtitiam: ergo non eſt cur iudicium in ſua generalitate magis ſit actus iuſtitiæ, quàm cæterarum virtutum.

3. Argum.

Tertiò: Si iudicium hic ſumatur pro eo, quo quis determinat caſus dubios iuſtitiæ, certum eſt, quod elicitur à ſcientia iuris, & peritia, quam quis habet; ſi verò ſumitur pro eo, quod iudex determinat, quid, & quando ſit faciendum, elicitur à prudentia; vt conſtat: ergo falsò dicit D. Thom. quòd iudicium, prout ſignificat determinationem iudicis, eſt actus iuſtitiæ.

1. cōcluſio.

Iudiciū eſt actus elicitus à iuſtitia.

His tamen non obſtantibus ſit concluſio; quod iudicium pro determinatione facta à iudice competenti in materia iuſtitiæ (ſic enim accipitur iudiciū in præſenti, & eſt, cum iudex iudicat inter partes litigantes, eaſque coercet ad aſſecutionem iuſti) tale, inquam, iudicium eſt actus elicitus à iuſtitia. Probatur: Tale iudicium eſt debitum, & conſtituit æquale & iuſtum; idq; in ordine ad alterum: ergo nihil deeſt illi quominus ſit actus elicitus à iuſtitia. Eſt autē actus iuſtitiæ legalis, in quantum iudex debet illud A iudicium bono communi: & eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ, in quantum iudex tanquam miniſter reipublicę ſtipendio conductus, profert tale iudicium, conſtituitque æquale in re. Cęterum ſi iudicium fiat non à iudice, ſed ab homine priuato, poterit eſſe vel actus miſericordiæ: ſi fiat ad ſuccurrendum miſero, aut ad docendum ignorantes; vel poterit eſſe actus ſcientiæ, ſi fiat ſolum ſpeculandi, & docendi gratia: vel poterit eſſe actus iuſtitiæ legalis; ſi fiat pro bono communi & obſeruatione legum. Et tandem ſimiliter poterit eſſe actus cæterarum virtutum, iuxta motiua, quibus quis motus fuerit ad ferendum tale iudicium.

Ad 1. argu.

Et ad ſecundum argumentum, in contrarium factum reſpondetur negando vltimam conſequen- B tiam. Quamuis enim ſit verum, quod iudiciū pertinet ad vim cognoſcitiuam, & quod vis cognoſcitiua in moralibus perficitur per prudentiam, non tamen inde infertur, quòd iudicium pro determinatione facta à iudice in materia iuſtitiæ, non ſit actus elicitus à iuſtitia. Quod, vt intelligatur aduertendū eſt; quòd cum nomen iudicium à iure ſit deriuatum, fit, vt primò fuerit impoſitum ad ſignificandam rectam determinationem iuſtorum. Inde autem fuit deriuatum nomen ad ſignificandum in vniuerſum quamcunque rectam diffinitionem aliarum virtutum circa propria obiecta, tam in ſpeculatiuis, quam in practicis. Vt verbi gratia, ad ſignificandum rectam diffinitionem in materia temperantiæ & forti C tudinis, &c. & ſimiliter ad ſignificandum in ſcientijs ſpeculatiuis adæquationem obiecti ad intellectum, in quo recta diffinitio talis ſcientiæ conſiſtit: ſed in omnibus his ad rectum iudicium duæ virtutes ſunt neceſſariæ. Vna, quæ iudicium proferat: altera, quæ potentiam iudicantis diſponat ad hoc, vt ſit apta, & idonea ad rectitudinem iudicij. Primum eſt proprium rationis, cuius eſt loqui. Secundum autem eſt proprium illius habitus, cuius eſt bene afficere potentiam ad obiectum. Qui habitus in rebus ſpeculatiuis, eſt ſpeculatiuus, in intellectu exiſtens: in practicis autem eſt habitus afficiens appetitum, nēpe, in materia temperantiæ; habitus temperantię in materia fortitudinis, habitus fortitudinis. Nemo enim rectiſſimè iudicabit, eſſe bonum aggredi res D difficiles, quando oportet, niſi qui fortis eſt: nec etiam cenſebit, eſſe melius, vti ciborum moderatione quam illis immergi, niſi qui temperatus. Et pari ratione rectum iudicium in materia iuſtitiæ erit opus ipſius; tanquam inclinantis hominem ad rectè iudicandum; prudentiæ autem, tanquam proferentis iudicium. Prudentia enim eſt, quæ in omnium virtutum materijs iudicia profert: cum tamen, quòd recta ſint ab habitibus moralibus affectum præparantibus proueniat, &c. Si quis autem quærat, vtrinam harum virtutum ſit magis proprium iudicare? dico breuiter propinquius quidem id cōuenire rationi, atque prudentiæ, à qua iudicium profertur; ſed poſtremum conuenire iuſtitiæ, à qua habetur, vt iudicium ſit rectum. Virtus enim moralis, vt inquit E Ariſt. 6. Ethic. cap. 12. eſt, quæ propoſitum ipſum efficit rectum: prudentia verò, quæ circa media negotiatur. Et quia, vt diximus ſuprà, in primo Tomo, quæſt. 3. artic. 1. omnis actus dicitur elici ab illa virtute, ſeu vitio, à quo habet bonitatem, vel malitiam in eſſe moris, quamuis non ſit actus illius potentiæ, in qua talis habitus conſtituitur, fit, vt iudicium in materia iuſtitiæ eliciatur à virtute iuſtitiæ, à qua habet ſpeciem moralem: quamuis iuſtitia ſit in voluntate, & iudicium in intellectu.

Ad iudiciū ſignificat rectam diffinitionē omnium virtutum circa propria obiecta.

Ad rectum iudiciū duę virtutes ſunt neceſſariæ.

Ad 2. argu.

Ad ſecundum argumentum ex dictis patet ſolutio. Cum enim iudicium propriè ſumptum, vt dicit D. Thom. hic ad primum, ſolùm ſignificet determinationem iuſtorum, hoc eſt determinationem in

materia iuſtitiæ,fit,vt propriè non inueniatur, nec ſit actus, niſi ſolius iuſtitiæ. Cæterum ſi ſumatur amplè & extenſo vocabulo,poterit etiam reperiri in materia cuiuſcunque alterius virtutis; vt iam dictum eſt,&,vt declarat D.Thom.hic ad 3.

Ad.3.argu.

Ad tertium reſpondetur,verum eſſe, quòd iudicium poteſt eſſe actus diuerſarum virtutum, iuxta diuerſa motiua ipſius operantis.Cæterum,quia hic non loquimur de iudicio,niſi habita ſolùm ratione finis,& obiecti,& non ipſius operantis,& iudicium ex natura ſua ordinatur ad conſtitutionem iuſti in rebus ipſis,quod propriè pertinet ad iuſtitiam, fit, vt iudicium propriè ſit actus iuſtitiæ, & non alterius virtutis.Et hæc de iſto articulo.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſit licitum iudicare?

Inf ar.3. & 6.& q. 67. arti.1. & 4. diſ.48. cor. principio. Et Rom.2. & c.14.co. 3.fin. & 1. Cor.4.

AD Secūdum ſic proceditur. Videtur quòd non ſit licitum iudicare. Non enim infligitur pæna,niſi pro illicito. Sed iudicantibus imminet pæna,quam non iudicantes effugiunt: ſecundum illud Matth.7. Nolite iudicare, ne iudicemini. Ergo iudicare eſt illicitum.

2. Præterea,Rom.14.dicitur. Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum ſuo domino ſtat aut cadit. Dominus autem omnium Deus eſt. Ergo nulli homini licet iudicare.

3. Præterea. Nullus homo eſt ſine peccato; ſecundum illud.1.Ioan.1. Si dixerimus quia peccatum non habemus,noſipſos ſeducimus. Sed peccanti licet iudicare: ſecundum illud ad Romanos.2. Inexcuſabilis es homo omnis, qui iudicas. In quo enim alterum iudicas: teipſum condemnas,eadem enim agis quæ iudicas. Ergo nulli licitum eſt iudicare.

Sed contra eſt; quòd dicitur Deuter.16. Iudices & magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, vt iudicent populum iuſto iudicio.

Ar. præce.

*Reſpondeo dicendum; quòd iudicium intantum eſt licitum, inquantum eſt iuſtitiæ actus. Sicut autem ex prædictis * patet ad hoc quòd iudicium ſit actus iuſtitiæ, tria requiruntur. Primò, quidem, vt procedat ex inclinatione iuſtitiæ. Secundò,quòd procedat ex authoritate præſidentis. Tertiò; quòd proferatur ſecundum rectam rationem prudentiæ, Quodcunque autem horum defuerit, iudicium erit vitioſum & illicitum. Vno quidem modo; quando eſt contra rectitudinem iuſtitiæ. Et ſic dicitur iudicium peruerſum,vel iniuſtum. Alio modo; quando homo iudicat in his,in quibus non habet authoritatem: & ſic dicitur iudicium vſurpatum. Tertio modo; quando deeſt certitudo rationis, puta, cum aliquis de his iudicat,quæ ſunt dubia, vel occulta propter aliquas leues coniecturas, & ſic dicitur iudicium ſuſpicioſum, vel temerarium.*

Lib.2.c.18. to.4. Capit.5. in Matth. non procul à fine. Hom.17.in opere imperfecto. to.2.

Ad primum ergo dicendum, quòd Dominus ibi, prohibet iudicium temerarium,quod eſt de intentione cordis,vel de alijs incertis; vt Auguſtin. dicit in libro de Sermone Domini in monte. Vel prohibet ibi, iudicium de rebus diuinis; de quibus cum ſint ſupra nos, non debemus iudicare, ſed ſimpliciter ea credere: vt Hilarius * dicit ſuper Matthæ. vel prohibet iudicium quod nō ſit ex beneuolentia, ſed ex animi amaritudine; vt Chryſ.* dicit.*

Ad ſecundum dicendum; quòd iudex conſtituitur,

A *vt miniſter Dei. Vnde dicitur Deuterono.1. Quod iuſtum eſt iudicate. Et poſtea ſubdit; Quia Dei eſt iudicium.*

Hom.24. nō remotè à princip. to.2.

*Ad tertium dicendum; quod illi qui ſunt in grauibus peccatis,non debent iudicare eos, qui ſunt in eiſdem peccatis, vel minoribus: vt Chryſo.dicit * ſuper illud Matth.7. Nolite iudicare. Et præcipue, hoc eſt intelligendum,quando illa peccata ſunt publica: quia ex hoc generatur ſcandalum in cordibus aliorum. Si autem non ſunt publica,ſed occulta, & neceſſitas iudicandi immineat, propter officium poteſt cum humilitate & timore, vel arguere, vel iudicare. Vnde Auguſ.* dicit in libro de Sermone Domini in monte.*

Lib.2.c.28. à me.to.4.

B *Si inuenerimus nos in eodem vitio eſſe, congemiſcamus, & pariter ad condemnandum inuitemur. Nec tamen propter hoc homo ſic ſeipſum condemnat, vt nouum condemnationis meritum ſibi acquirat: ſed quia condemnans alium, oſtēdit ſe ſimiliter condemnabilem eſſe propter idem peccatum vel ſimile.*

SVMMA TEXTVS.

DIuus Tho. ea tantum ratione mouet præſentem difficultatem, vt explicet conditiones, quæ neceſſariæ ſunt ad hoc,vt iudicium ſit rectum, atque licitum. Et ſic conſtituit talem cōcluſionem: Ad hoc,vt iudicium ſit rectum & licitum, opus eſt,
C vt procedat à poteſtate legitima, ab inclinatione iuſtitiæ,& quod fiat ſecundum rectam rationem prudentiæ:& quauis ex his conditionibus deficiente, iudicium erit vitioſum,& peccatum, Probatur: Iudicium eatenus eſt rectum,& licitum,quatenus eſt actus iuſtitiæ:ſed ad hoc,vt ſit actus iuſtitiæ,tria hæc commemorata ſunt neceſſaria: ergo & eadem requiruntur ad iudicij rectitudinem. Conſequentia cum maiori eſt nota;& minor probatur:Nam ſi deſit legitima poteſtas, appellatur iudicium vſurpatum.Si autem deſit inclinatio iuſtitiæ,appellatur iudicium peruerſum,& iniuſtum. Si verò deſit recta ratio prudentiæ,dicitur iudicium ſuſpicioſum, & temerarium; quæ omnia important actum vitio-
D ſum:ergo.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Tres cōditiones ſūt neceſſarię, vt iudicium ſit iuſtum.

PRo intelligentia huius articuli aduertēdum eſt primò,quod,vt ex litera conſtat, tres ſunt conditiones neceſſariæ ad hoc, vt aliquod iudicium ſit iuſtum ſtudioſum; & ſecundum iuſtitiam. Prima conditio eſt; quod iudicium procedat ex intentione,& inclinatione iuſtitiæ. Secunda; quòd procedat ex iuriſdictione, & authoritate præſidentis, & iudicantis. Tertia conditio eſt, quòd tale iudicium procedat ſecundum rectam æſtimationem prudentiæ,& debitam conſultationem. Legitimus ſenſus primæ conditionis eſt,quòd iudicium procedat ex
E iſto actu iuſtitiæ: Volo reddere alteri quod ſuū eſt. Et tunc iudicium procedit ex intentione,& inclinatione iuſtitiæ, quamuis in illo iuſtitiæ habitus non ſit. Iuſtitia enim per iſtum actum, & diſponit intellectum,& inclinat voluntatem ad iudicandum ſecundum rectam rationem prudētiæ. Eſtque iſta conditio potiſſima inter requiſitas ad rectum iudicium: quia ſumitur ex fine,qui præcipuus eſt,in rebus moralib. Secunda conditio ſumitur ex parte agentis,& ex parte ſubiecti,in quo recipitur authoritas & iuriſdictio. Et ratio illius eſt: Nam cum iuſtitia neceſſario debeat habere vim coactiuam; & cogere nullus poſſit,niſi ſibi ſubditum; quòd & exemplo rerū naturalium conſtat: agens enim naturale non vin-

cit paſſum, niſi intra ſuæ actiuitatis ſphæram ſit ſibi ſubiectũ: manifeſtè ſequitur eſſe opus iuriſdictione, & authoritate in iudicante ad hoc, vt iudicium ſit rectum. Propter quod dicebat Paulus ad Romanos 14. Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum? domino ſuo ſtat, aut cadit. Et cum Deus ſit vniuerſalis omnium Dominus, fit, vt nullus inter mortales legitimus poſſit eſſe iudex, niſi qui ab ipſo iudicandi poteſtatem acceperit. Nõ enim eſt poteſtas, niſi à Deo: & qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit; vt dicit idem Paulus ad Roman. 13. Tertia conditio ſumitur ex parte diſpoſitionis, quæ debet eſſe in intellectu, & ratione iudicantis. Nam cùm iudicium ad hoc, vt ſit rectum, neceſſarium ſit, vt fiat ſecundum regulas, & terminos iuris; maxima conſultatione & prudentiæ exiſtimatione erit opus, vt nihil ex his prætermittatur. Omnes has conditiones explicuit ſcriptura, Exodi. 18. quando Ietro Socer Moyſi dixit: Prouide de omni plebe viros ſapientes, & timentes Deum; in quibus ſit veritas; & qui oderint auaritiam: & conſtitue, ex his Tribunos, Centuriones, & Decanos, qui iudicẽt populum omni tempore, &c. Nam in illis verbis: Elige viros timentes Deum, in quibus ſit veritas, explicatur prima conditio, quæ eſt; vt iudicium procedat ex inclinatione iuſtitiæ. Et in illis: Conſtitue ex eis Tribunos, & Centuriones, explicatur ſecunda conditio. Et tandem quando dicitur: Elige viros ſapientes, explicatur tertia, quæ eſt, vt iudicium procedat ſecundum rectam prudentiam. Nam prudentia maximè ſplendere ſolet in viro ſapiente. Ex hac doctrina colligitur, quòd ſi aliqua ex his conditionibus deſit, iudicium erit vitioſum, & illicitum. Cæterum ex defectu primæ conditionis, dicitur iudicium peruerſum, & impium: ex defectu ſecundæ dicitur iudicium vſurpatum: & ex defectu tertiæ conditionis dicitur iudicium ſuſpicioſum, vel temerarium.

Iudex ad rectè iudicandum nõ debet habere affectũ alterius partis.

Secundò eſt aduertendum, quòd ad hoc, vt iudicium procedat ex intentione, & inclinatione iuſtitiæ, quæ eſt potiſſima inter cõditiones requiſitas ad rectè iudicandum, vt diximus, oportet iudicem non habere affectum alterius partis; ſed incredibilẽ quẽdam, & vehementiſſimum amorem efficiendi æqualitatem inter vtramque partem, ſcilicet, inter actorem, & reum. Cuius veritatis quam plurimæ ſunt rationes & cauſæ. Prima eſt: Nam, ſi iudex haberet affectum alterius partis, efficeretur proculdubiò alterum extremorum, ſcilicet, amicus, vel actoris, vel rei. Amicus autem cum ſit alter ego, nulla ratione poteſt eſſe iudex: tunc enim eſſet quis iudex in propria cauſa: quod omnino abhorret & deteſtatur natura. Secunda ratio deſumitur ex principio quodam philoſophiæ, ſcilicet. Intus exiſtens prohibet extraneum: ergo actor exiſtens in pectore iudicis, prohiberet reum, & è contra reus exiſtens in pectore iudicis, prohiberet actorem: atque ex conſequenti iudex, vt ex inclinatione iuſtitiæ operetur, nullũ debet habere affectum alterius partis. Quod & confirmatur exemplo oculi, in quo videmus, quòd non poteſt rectè iudicare de coloribus, niſi eius pupilla omni prorſus careat colore. Propter quòd Ariſtotel. 3. Ethicorum, ca. 11. ex Archita philoſopho, comparabat iudices areæ Deorum: quaſi ſignificans, oportere eos ab omni paſſione, & acceptione perſonarum eſſe vacuos, tanquam Deos. Ad quod etiam attendens Chriſtus dixit, Matthæi. cap. 5. Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam: quoniam ipſi ſaturabuntur. Sitiendam enim & eſuriendam dicit iuſtitiam: quoniam qui eſuriunt, & ſitiunt vacui ſunt à cibis, & potibus. Et tales oportet eſſe iudices, ſcilicet, vacuos ab omni affectione, atque paſſione, vt rectè poſſint ex inclinatione iuſtitiæ iudicium proferre. De hac re eſt videndus D. Antoninus Archiepiſcopus, A Florentinus in ſumma Theologica, ſecunda parte, titulo primo, cap. 19. §. 1.

Dubium.

Sed eſt difficultas, vtrùm ſemper, quod iudicio deeſt aliqua ex poſitis conditionibus, illud ſit peccatum mortale ex genere ſuo. In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primo, certum eſſe, quòd defectus ſecundæ conditionis, quæ eſt iuriſdictio, ſemper ex genere ſuo facit iudicium eſſe peccatum mortale. Itaque iudex, qui vel nullam habens authoritatem, vel alienam vſurpans, cum iudicat, qui ſibi non ſubditur, mortaliter peccat. Vnde iudex ſecularis in clericorum cauſas ſe intromittens, etiam ſi à iure excommunicatus non eſſet, mortali peccato eſt obnoxius, ac ſi eſſet priuata perſona. Imò etiam peccat grauius, quò intuitu publicæ authoritatis id B facit. Ex quo infertur, quòd ſi talis iudex clericum bonis ſuis priuet, verè erit latro; &, ſi occiderit, erit verè homicida.

Ex defectu iuriſdictionis ſemper iudiciũ redditur mortale.

Ex defectu rectæ æſtimationis prudentiæ, et redditur mortale iudicium.

Dico ſecundò, etiam eſſe certum, quòd defectus tertiæ conditionis, quæ eſt, vt iudicium fiat ſecundum rectam æſtimationem prudentiæ, ſimiliter ex genere ſuo inducit peccatũ mortale: poterit tamen fieri veniale ex leuitate materiæ: vt ſi iudex leues aliquos terminos iuris miſſos faciat: vel aliquis quẽpiam de re leui leuiter iudicet, vt articulo ſequenti ſumus dicturi. Sed dubium eſt de iudicio, cui tantum deeſt prima conditio, quæ eſt, vt fiat ex inclinatione iuſtitiæ, vtrùm illud ſit peccatum mortale, ex genere ſuo? Magiſter Soto lib. 3. de iuſtitia & iure, C quæſt. 4. artic. 2. partem tenet affirmatiuam. Nec eius rei alia ratio poteſt aſſignari, niſi, quòd D. Tho. in iſto articulo dicit tale iudicium eſſe peruerſum, atque iniquum.

1. cõcluſio.

In hoc tamen ſit prima concluſio: Defectus primæ conditionis ex genere ſuo non facit iudicium eſſe peccatum mortale. Itaque ſi iudex præcipit ſuſpendere furem, ſufficienter de furto conuictum: idque faciat non ex zelo, & inclinatione iuſtitiæ, ſed ex inani gloria; tale iudicium nõ eſt peccatum mortale, ex genere ſuo. Probatur: Iudex in tali caſu non peccat mortaliter: ergo defectus primæ conditionis ex ſe non inducit peccatum mortale. Conſequentia eſt nota: & antecedens probatur: Ille actus, putà, ſuſpendere furem ſufficienter conuictum, de ſe D eſt licitus, & circunſtantia vanæ gloriæ appoſita, non eſt peccatum mortale; inanis enim gloria, vt docet D. Thomas infra, quæſtio. 132. non eſt peccatum mortale: ergo, nec iudex in illo actu peccat mortaliter. Et confirmatur: Facere opera aliarum virtutum ex inani gloria, non eſt peccatum mortale: ergo nec facere iudicium. Conſequentia tenet ex paritate rationis; & antecedens probatur: Nam orare Deum ex vana gloria, non eſt peccatum mortale, vt omnes Doctores concedunt, & ſimiliter nec leuare miſeriam pauperis, aut ſoluere debitum.

2. cõcluſio.

Secunda concluſio: Facere iudicium propter aliũ finem à fine iuſtitiæ, vt verbi gratia, facere iudiciũ ex odio, vel ex inani gloria, erit peccatum, ſecundum conditionem finis appoſiti. Itaque ſi finis eſt E mortalis, iudicium erit mortale; & ſi fuerit venialis, erit peccatum veniale. Hoc tamen non erit in quantum iudicium; quia talis actus non eſt contra iuſtitiam: ſed, aut contra charitatem, aut contra humilitatem. Ex hoc infertur, quòd quotieſcunque in iudicio deficit prima conditio, illud eſt peccatum ſaltem veniale. Et hoc eſt, quod voluit dicere D. Thom. quando in hoc articulo affirmat, tale iudicium eſſe peruerſum, & iniquum. Bonum enim vt dicit D. Dionyſius; conſurgit ex integra cauſa; malum autem ex ſingularium defectu. Et per hoc patet ſolutio ad argumentum in contrarium factum.

Circa ſolutionem ad tertium argumẽtum, vbi di-

Dubiū circa ſolutionē ad 3. argumentum D.Tho.

cit D.Tho. quòd qui ſunt in grauibus peccatis, maximè ſi fuerint publica, non debēt iudicare eos, qui vel in ſimilibus, vel in minorib. peccatis ſunt conſtituti, eſt difficultas, vtrum iudex in peccato mortali exiſtens, peccet mortaliter, alios iudicādo.

Snia Alexādri, & aliorum.

Alexander Alenſ. vt refert Sylueſter, verbo iudex primo.§.10. tenet, quod omnes iudices, ſiue profani, ſiue Eccleſiaſtici in peccato mortali exiſtentes, peccant mortaliter iudicando. Et Syluester verbo, correctio.§.15.& 16. tenet, quòd ſaltem iudices Eccleſiaſtici peccāt mortaliter ſententiam proferentes; & idem tenet D.Thom. in 4.diſt.19.quęſt.2.articu.2.quæſtiuncula 2.& Paludanus diſtin.19.quæſt.3.

1. Argu.

Et probari poteſt hæc ſententia primò ex illo Matthæi.7. Vbi poſtquam Chriſtus dixit; Nolite iudicare, & non iudicabimini, nolite condemnare, & non condemnabimini: in quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini; & in qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis, ſubdit ſtatim. Quid autem, vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo; Frater ſine eijciam feſtucam de oculo tuo, & ecce trabs eſt in oculo tuo; Hypocrita eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere feſtucam de oculo fratris tui. Quibus verbis, vt conſtat: Redemptor noſter prohibet, ne quis in peccato exiſtēs alios iudicet. Et Ioan. capit.8. dicitur: Qui ſine peccato eſt, veſtrum primus in eam lapidem mittat. Supra quæ verba dicit D.Gregorius, & habetur in Decretis.3.quæſt.7.ca. qui ſine. Ad aliena quippe peccata punienda ibant, & ſua relinquebant. Reuocentur igitur intus ad conſcientiam, vt prius propria corrigant; & tunc aliena reprehendant. Et paulo inferius: Prius ipſi purgandi ſunt, per quos aliorum culpæ feriuntur, vt ipſi iam mundi per vltionem veniant, qui aliorum vitia corrigere feſtinãt. Et idem habetur in capit. poſtulatus, eadem cauſa & quæſtione.

2. Argu.

Et ratione ſic argumentor: Miniſtri debent eſſe ſimiles principali agenti iuxta illud Leuit.10. Sancti eſtote; quoniam ego ſanctus ſum: ſed omnis poteſtas iudicandi eſt à Deo, vt conſtat ex Paulo ad Romanos.13.& ex illo celebri teſtimonio Sapientes: Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt: ergo quicunque iudicans in peccato mortali cùm non ſit ſimilis Deo principali agenti, peccabit mortaliter.

Sentētia D. Tho.

Contrariam tamen ſententiam tenēt D.Thom. Et Caietanus in præſenti, & Soto lib.3. de iuſtitia & iure, quęſt.4. artic.2.& Sylueſter verbo, iudex, §.12. quæ proculdubio eſt vera. Vnde ad illius explicationem

1. Concluſ.

ſit prima concluſio: Iudicare alium de conſimili peccato mortali, aut leuiori ex ſe, non eſt peccatū mortale. Itaque prætor quantumuis ſit adulter, non peccabit mortaliter iudicans ciues adulteros, vel in alio peccato exiſtentes. Et idem eſt dicēdum de alijs prælatis, atque iudicibus. Quod debet intelligi de iudicio exteriori extra confeſſionem facto.

Abſoluens in peccato mortali exiſtēs, peccat mortaliter.

Nam, ſi quis in foro conſcientiæ in mortali exiſtens alium abſoluat, peccabit mortaliter; vt omnes Doctores concedunt in materia de confeſſione. Sed probatur noſtra concluſio primo: Quia alias ſequeretur; quod omnes Gentiles cum iudicabant, peccarent mortaliter; ſi quidem omnes erant in peccato mortali: conſequens autem eſt contra D.Auguſtinū qui ſæpe ſæpius: laudate Romanos de rectitudine in iudicando: ergo non eſt dicendum, quod iudicare in peccato mortali, ex ſe ſit peccatum mortale. Quin potius addiderim, quod ex ſe talis iudex, nec mortaliter, nec venialiter peccat (quidquid dicant Soto atque Caietanus locis citatis:) facit enim opus mortaliter bonum; ſicut & ille, qui dat eleemoſynā, aut audit miſſam in peccato mortali: de quo certum eſt, quod nec venialiter peccat, niſi apponat malam circumſtantiam. Et confirmatur. Iudex in peccato mortali exiſtens poteſt ſeruare in iudicandis conditiones requiſitas ad rectitudinem iudicij: nam poteſt primo habere poteſtatem, & iuriſdictionē ad iudicandum, quæ (vt diximus ſupra, quæſt.10. articu.10.& latius dicemus in materia de Dominio) non fundatur in gratia: item poteſt iudicare ſecundum rectam rationē prudentiæ, & tandem moueri id ex zelo iuſtitiæ, ſcilicet, ex iſta voluntate: Volo reddere alteri, quod ſuum eſt: ergo tunc, nec mortaliter, nec venialiter peccabit. Atque ex conſequenti iudicare in peccato mortali ex ſe, nec eſt peccatum mortale, nec veniale.

2. Concluſ.

Secunda concluſio: Iudex exiſtens in peccato publico, & ſcandaloſo peccat mortaliter ferendo ſententiam, etiam iuſtam, potiſſimè in illis ſceleribus, quibus ipſe tenetur. Probatur: Talis publicus peccator iudicans alterum de conſimili peccato, quantum eſt ex ſe, dat materiam ſcandali; & facit, vt iudicium, atque iuſtitia à populo, vilipendatur, dum videt populus non eſſe idem iudicium pro maioribus, & pro minoribus: ergò peccat mortaliter. Ex hoc infertur; quòd cùm iudex ex officio, & ex iuſtitia teneatur ſubditos corrigere, & adhibere omnia media ad id neceſſaria, ſi tempus iudicij inſtet, & ipſe ſit in conſimili peccato publico, & ſcandaloſo, tenebitur agere pœnitentiã, & reſpicere, vel relinquere officium. Ad hoc enim pertinet illud Chriſti: Quid vides feſtucam, in oculo fratris tui, trabem autem in oculo tuo non vides? Hypocrita eijce potius trabem de oculo tuo, &c. Et etiam illud. Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in eam lapidem mittat.

Ad 1. arg.

Sed de hoc latè à nobis eſt diſputatum ſupra, quæſtione.33. articulo.3. dum ageremus de correctione à prælatis facienda.

Ad 2. arg.

Et per hoc patet ſolutio, ad argumentum ex teſtimonijs deſumptum. Ad rationem reſpondetur; illam tantum probare, eſſe quandam decentiam, vt qui alios iudicat talem ſe gerat, quales ſubditos vult eſſe, quos condemnat. Nihilominus tamen ex hoc non infertur, quòd qui contrarium facit, peccet mortaliter, niſi fortè propter ſcandalum, ſi peccatum ſit publicum; vt diximus in ſecunda concluſione. Ex dictis infertur, meritò concilium Conſtantienſe, Seſſione octaua, Canone.15. damnaſſe Vviclephum, aſſerentem, quod exiſtens in peccato mortali nec eſt verè dominus, nec prælatus, nec iudex. Sed de hoc in materia de dominio, quæſtio.62. articulo primo.

ARTICVLVS III.

Vtrùm iudicium ex ſuſpicione procedens, ſit licitum.

Locis ſupra art.2. inductis. Et quol.12. art.25. Lib.6. ca.3. tom.5.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd iudicium ex ſuſpicione procedens; non ſit illicitum, Suſpicio enim videtur eſſe opinio incerta de aliquo malo. Vnde & Philoſo. in 6. Ethicor. ponit quod ſuſpicio ſe habet & ad verum, & ad falſum. Sed de ſingularibus contingentibus non poteſt haberi opinio, niſi incerta. Cum ergo iudicium humanum ſit circa humanos actus, qui ſunt in ſingularibus & contingentibus, videtur quòd nullum iudicium eſſet licitum, ſi ex ſuſpicione iudicare non liceret.*

Annot.

2. Præterea, Per iudicium illicitum fit aliqua iniuria proximo. Sed ſuſpicio mala in ſola opinione hominis conſiſtit: & ſic non videtur ad iniuriam alterius pertinere. Ergo ſuſpicionis iudicium non eſt illicitum.

3. Præ-

*3. Præterea, Si ſit illicitum, oportet quod ad iuſtitiam reducatur: quia iudicium eſt actus iuſtitiæ, vt dictum * eſt. Sed iniuſtitia ex ſuo genere ſemper eſt peccatum mortale, vt ſuprà * habitum eſt. Ergo ſuſpicionis iudicium eſſet ſemper peccatum mortale, ſi eſſet illicitum. Sed hoc eſt falſum: quia ſuſpiciones vitare non poſſumus, vt dicit gloſſ. * Auguſ. ſuper illud primæ ad Corint. 4. Nolite ante tempus iudicare. Ergo iudicium ſuſpicioſum non videtur eſſe licitum.*

Artic. 1. Q. 59. ar. 4. Tracta. 90. in Io. circa med. to. 9.

*Sed contra eſt, quòd Chryſoſt. * ſuper illud Matth. 7. Nolite iudicare, &c. dicit; Dominus hoc mandato non prohibet Chriſtianos ex beneuolentia alios corripere, ſed ne per iactantiam iuſtitiæ ſuæ Chriſtiani Chriſtiános deſpiciant, & ſolis plerunque ſuſpicionibus odientes cæteros, & condemnantes.*

Homil. 17. in opere imperfecto in prin. to. 2.

B

*Reſpondeo dicendum; quòd ſicut Tull. dicit; ſuſpitio importat opinionem mali, quando ex leuibus indicijs procedit. Et contingit ex tribus. Vno quidem modo ex hoc, quòd aliquis ex ſe ipſo malus eſt: & ex hoc ipſo, quaſi conſcius ſuæ malitiæ, faciliter de alijs malum opinatur; ſecundum illud Eccle. 10. In via ſtultus ambulans, cum ipſe ſit inſipiens, omnes ſtultos æſtimat. Alio modo prouenit ex hoc, quòd aliquis malè afficitur ad alterum: cum enim aliquis contemnit, vel odit aliquem, aut iraſcitur, vel inuidet ei, ex leuibus ſignis opinatur mala de ipſo: quia vnuſquiſque faciliter credit, quod appetit. Tertiò modo prouenit ex longa experientia. Vnde Philoſ. * dicit in 2. Rheto. quod ſenes ſunt maximè ſuſpicioſi; quia multotiens experti ſunt aliorum defectus. Primæ autem duæ ſuſpicionis cauſæ, manifeſtè pertinent ad peruerſitatem affectus. Tertia vero cauſa diminuit rationem ſuſpicionis, inquantum experientia ad certitudinem proficit, quæ eſt contra rationem ſuſpicionis. Et ideo ſuſpicio vitiũ quoddam importat: & quanto magis procedit ſuſpicio, tanto magis eſt vitioſum.*

C

Lib. 2. Rhe. c. 13. parũ à prin. to. 6.

*Eſt autem triplex gradus ſuſpicionis. Primus quidem gradus eſt, vt homo ex leuibus indicijs de bonitate alicuius dubitare incipiat. Et hoc eſt veniale, & leue peccatum. Pertinet enim ad tentationem humanam, ſine qua vita iſta non ducitur: vt habetur in * gl. ſuper illud. 1. ad Corint. 4. Nolite ante tempus indicare. Secundus gradus eſt, cum aliquis pro certo malitiam alterius æſtimat ex leuibus indicijs. Et hoc ſi ſit de aliquo graui, eſt peccatum mortale, inquantum non eſt ſine contemptu proximi. Vnde * gloſſ. ibidem ſubdit. Si ergo ſuſpiciones vitare non poſſumus, quia homines ſumus, iudicia tamen, id eſt, diffinitiuas firmaſque ſententias continere debemus. Tertius gradus eſt, cum aliquis iudex ex ſuſpicione procedit ad aliquẽ condemnandum, & hoc directè ad iniuſtitiam pertinet: unde eſt peccatum mortale.*

D

Eſt Auguſ. tract. 9. in Ioã. parum ante med. tom. 9.

Eſt Auguſ. loco nunc dicto circa medium.

E

Ad primum ergo dicendum; quòd in humanis actibus inuenitur aliqua certitudo, non quidem ſicut in demonſtratiuis, ſed ſecundum quod conuenit tali materiæ, putà cum aliquid per Idoneos teſtes probatur.

Ad ſecundum dicendum; quòd ex hoc ipſo, quod aliquis malam opinionem habet de alio ſine cauſa ſufficienti, indebitè contemnit ipſum: & ideo iniuriatur ei.

*Ad tertium dicendum; quòd, quia iuſtitia & iniuſtitia eſt circa exteriores operationes (ut dictum * eſt) tunc iudicium ſuſpicioſum directè ad iniuſtitiam* A *pertinet, quando ad actum exteriorem procedit: & tunc eſt peccatum mortale, ut dictum * eſt. Iudicium autem interius pertinet ad iniuſtitiam: ſecundum quod comparatur ad exterius iudicium, ut actus interior ad exteriorem, ſicut concupiſcentia ad fornicationem, & ira ad homicidium.*

Q. 59. ar. 1. ad 3. In corp. ar.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem, quæ præcipua eſt in hac matera, & ad humanos vſus apprimè neceſſaria, ſuppoſito, quod ſuſpicio importat opinionem mali, quando ex leuibus indicijs procedit; reſpondet D. Thom. per plures propoſitiones. Prima con- B cluſio: Quod aliquis habeat malam opinionẽ de aliquo, ex tribus cauſis poteſt prouenire. Prima eſt, quia ille, qui ſuſpicatur, eſt malus, iuxta illud Eccleſ. 10. In via ſtultus ambulans, cum ipſe ſit inſipiens, omnes ſtultos æſtimat. Secunda, quia odio proſequitur illum, de quo ſiniſtrè opinatur, iuxta illud Philoſophi: Quæ optamus, facile credimus. Tertia eſt, experientia, propter quod Ariſtot. lib. 2. Rheto. ca. 13. dicebat, ſenes eſſe maximè ſuſpicioſos. Secunda concluſio: Suſpicio, quæ oritur ex duabus primis cauſis, manifeſtè conſtat eſſe peccatum: ſed illa, quæ prouenit à tertia, deficit magis à ratione ſuſpicionis. Probatur: quoniam habet cauſam magis certam; quod eſt contra rationem ſuſpicionis. Tertia conclu- C ſio ſequitur ex alijs, & eſt, quòd ſuſpicio eſt peccatum, vndequaque illa proueniat; atque ex conſequẽti iudicium ex ſuſpicione procedẽns erit illicitum. Sed quoniam ſuſpicionis poſſunt eſſe plures gradus, ſcilicet, tres: Primus eſt; quando quis ex leuibus indiciis incipit dubitare: Secundus, quando pro certo iudicat ex leuibus indicijs, alium peccare: Tertius quando iudex ex leuibus indicijs alium condemnat; ponit D. Thom. alias tres concluſiones. Et ſic quarta in ordine eſt; quod primus gradus ſuſpicionis tantum eſt peccatum veniale: pertinet. n. ad tentationem humanam, ſine qua vita iſta non ducitur; vt dicit gloſſa ſuper illud. 1. ad Corint. 14. Nolite ante tempus iudicare. Quinta concluſio: Secundus gradus ſuſpicionis ità ſe habet, quòd ſi eſt in ma- D teria graui, eſt peccatum mortale: ſi autem eſt in materia leui, eſt veniale. Et ratio eſt: Nam iſte gradus ſuſpicionis non poteſt eſſe, ſine contemptu proximi. Vnde ſi contemptus fuerit in re graui, erit mortale peccatum, ſi autem fuerit in re leui, veniale. Sexta concluſio: Tertius gradus ſuſpicionis ex genere ſuo eſt peccatum mortale. Probatur: quoniam eſt directè contra iuſtitiam, & iniuſtitia ex genere ſuo eſt peccatum mortale; vt diximus in ſuperioribus.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE materia huius articuli, quæ grauiſſima eſt, diſputant ſummiſtæ verbo, iudicium temerariũ, E & verbo, ſuſpicio. Pro cuius intelligentia eſt aduertendum; quòd hæc tria nomina, dubium, ſuſpicio, & iudicium temerarium pro eodem accipiuntur à iuriſprudentibus: & etiam ſæpe ſæpius confunduntur apud Theologos, & Philoſophos morales. Vt eſt videre apud D. Thom. in iſto articulo. Qui in primo gradu ſuſpicionis pro eodem accipit dubium, & ſuſpicionem, & in ſecundo gradu accipit etiam pro eodem ſuſpicionem, & iudicium temerarium: cum tamen hæc tria in rigore ſint valde diuerſa; habeantque ſuas rationes formales multum diſtinctas. Nam dubium propriè eſt: quando animus manet ſuſpenſus, hæretque in ancipiti, non magis declinando ad vnam partem, quam ad alteram in aſſentiendo, & iudicando.

Dubiũ, ſuſpicio & iudiciũ temerarium pro eodem accipiũt interdum, quamuis differãt.

dicando. Vt cùm, verbi gratia, dubitat quis vtrum aſtra ſint paria, vel imparia. Et huiuſmodi homines dubios comparat Ariſt. 3. Metaphy. in principio ho minibus ligatis, qui nec huc, nec illuc poſſunt promoueri. Suſpicio eſt opinio mali ex leuibus indicijs procedens. Per hoc, quòd dicitur opinio diſtinguitur ſuſpicio à dubio. Nam opinio, vt ſcitis ex dialectica, dicit aſſenſum vnius partis cum formidine alterius: cum tamen dubium ex ſe nullius partis aſſenſum dicat: ſed tantũ animi fluctuationem. Additur etiam illa particula, mali; vt per ipſam diſtinguatur ſuſpicio ab opinione. Nam opinio tam verſatur circa bonum, quàm circa malum: cum tamen ſuſpicio tantum verſetur circa malum. Dicitur enim quis in ſuſpicionem venire, quando ſiniſtra de illo concipitur opinio: & ſi opinio eſt de re bona potius dicitur bona exiſtimatio, quam ſuſpicio. Ex hoc infertur; quòd ad ſuſpicionem propriè dictam tria requiruntur. Primum eſt, quod ſit aſſenſus cum formidine; qui enim dubitat, non eſt ſuſpicioſus. Secundum, quòd talis aſſenſus formidoloſus ſit reſpectu alicuius mali moralis, hoc eſt peccati. Tertium, quod oriatur ex leuibus indiciis. Nam ſi indicia ſint ſufficientia, & euidentia, aſſenſus inde exortus non diceretur propriè ſuſpicio. Illa autem dicuntur leuia indicia, quæ ſecundum æſtimationem prudentiæ non ſunt ſufficientia ad cauſandam aliquam perſuaſionem. Sed eſt aduertendum, poſſe contingere, quòd aliquod indicium, reſpectu vnius perſonæ, ſit leue, quod tamen reſpectu alterius habeat grauitatem ad perſuadendum. Vt verbi gratia, alloquutio alicuius perſonæ grauis in ſecreto loco cum meretrice, eſt leue indicium ad ſuſpicandum, quòd talis loquutio ordinetur ad malum, cum tamen ſi quis videret iuuenem procacem, & libidinoſum illo modo loquentẽ cum fœmina, non eſſe leue indicium ad ſuſpicandum; quòd ea loquutio ordinaretur ad libidinem. Similiter etiam poteſt contingere, vt indicia aliqua ſint leuia in vna materia, quæ tamen reſpectu alterius materiæ ſint grauia, & ſufficientia. Nam ſi quis non adorauerit hoſtiam, quam ſemel aut bis videt eleuari, eſt graue & ſufficiens indicium, vt poſſit iudicari indeuotus, leue tamen, vt iudicetur hæreticus. Iudicium temerarium eſt firma ſententia de malitia proximi, ex leuibus ſimiliter coniecturis procedens. Ex quo infertur; quòd iudicium temerarium in eo ſolum diſtinguitur à ſuſpicione, quòd iudicium temerarium dicit firmitatem ſententiæ, at verò ſuſpicio tantum dicit opinionem; quæ ſemper eſt cum formidine alterius partis.

Ad ſuſpicionem tria requiruntur.

Idem indicium reſpectu vnius poteſt eſſe leue, & reſpectu alterius graue.

His conſtitutis operæpretium eſt, vt ſingulas concluſiones D. Thomæ ſuo ordine examinemus. Et quidem de prima, atque ſecunda concluſione nulla eſt controuerſia, ſed illæ ab omnibus, vt notæ, recipiuntur. Vnde circa tertiam eſt difficultas, vtrum verum ſit, quòd ſuſpicio ex ſe ſit mala, atque peccatũ? Et loquimur in præſenti de ſuſpicione ſecũdũ quod comprehendit dubitationem, & ſuſpicionem propriè dictam, & iudicium temerarium. Quo etiam modo D. Thom. loquitur in iſto articulo de ſuſpicione. Et quidem, quòd ſuſpicio ex ſe non ſit mala probatur primò; Suſpicio nullibi inuenitur prohibita: ergo ex ſe non eſt mala. Conſequentia conſtat ex illo Pauli ad Rom. 4. Vbi non eſt lex, ibi nec præuaricatio legis. Et ex D. Aug. lib. 22. contra Fauſtum, cap. 27. dicente: Peccatum eſt dictum, vel factũ, vel concupitũ contra legem Dei. Et antecedens probatur: Si alicubi eſſet prohibita ſuſpicio, & iudicium temerarium maximè apud Matthæum. c. 7. in illis verbis: Nolite iudicare & non iudicabimini: ſed ibi hoc non prohibetur; ergo. Probo minorem: Chriſtus Dominus eo in loco tantum vult reprehendere eos, qui in maioribus criminibus exiſtentes iudicant, & condemnant eos, qui ſunt in minoribus; vt conſtat tum ex verbis, quæ ſequuntur. Subdit enim ſtatim: Quid vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Hypocrita eijce prius trabẽ de oculo tuo, & tunc videbis eijcere feſtucam de oculo fratris tui. Tum etiam ex D. Hieronymo. Qui ſuper illum locum dicit de ijs loqui Chriſtum: qui cum ipſi mortali crimini ſint obnoxij, minora peccata fratribus non concedunt, culicem quidem liquantes, camelum verò deglutientes: ergo ibi non fit ſermo de ſuſpicione, aut iudicio temerario. Secundo, ſic argumentor: Nullam iniuriam facio proximo ſiniſtrè de illo iudicando: ergo ſuſpicio ex ſe non eſt peccatum. Conſequentia eſt nota: Nam ſi aliquod eſſet peccatum, proculdubio illud eſſet contra iuſtitiã. Antecedens autem probatur: Qui malè ſuſpicatur de proximo, nec aufert ab eo pecuniam, nec famam, nec aliquid aliud, quod ad ipſum pertineat: ergo nõ facit ei aliquam iniuriam. Nec valet ſi dicatur cum D. Tho. in ſolutione ad ſecundum; quòd qui habet malam ſuſpicionem de alio, eo ipſo nocet ei; contemnens illum; quia loquor in præſenti in caſu, quo habens ſuſpicionem impendit alteri eandem reuerentiam, & honorem antea impendebat, nec ipſum contemnit.

Dubiũ circa tertiam cõcluſionẽ D. Thom.

1. Argum.

2. Argum.

His tamen non obſtantibus ſit concluſio; quòd ſuſpicio ex ſe eſt mala, atque prohibita, non ſolum iure naturali, ſed etiam iure diuino poſitiuo. Et quidem, quòd ſit prohibita iure naturali; probatur ex illo communi naturæ præcepto; Quod tibi non vis, alteri ne feceris. Ex quo tale colligo argumentum: Nullus eſt, qui velit quod proximus habeat de ſe malam ſuſpicionem: ergo contra ius naturæ eſt, quod quis malè ſuſpicetur de alio ſine cauſa. Item in rei veritate mallet homo prudens amittere centum aureos, quàm amittere bonum nomen apud alium; ſed quòd ab aliquo ſine cauſa auferantur centum aurei, eſt contra ius naturæ: ergo & quod auferatur bonũ nomẽ alicuius apud alium per ſiniſtram ſuſpicionẽ, erit contra idem ius. Et confirmatur: Quia, vt conſtat, ex D. Thom. Opuſc. 6. cap. 11. mala opinio, & fama numerantur ab Ariſt. & ab alijs Philoſophis inter grauiſſima mala, quæ poſſunt hominibus accidere. Ex quibus fit, vt, qui ſine cauſa ſufficienti ſuſpicaretur, vel iudicaret alterum eſſe malum, faceret ei iniuriam; atque ex conſequenti peccaret contra ius naturæ; eſſetque illud peccatum reducendum ad id, quod fit contra octauum præceptũ Decalogi. Quod autem etiam ſit prohibita ſuſpicio iure diuino poſitiuo, probatur ex Paulo ad Rom. 14. dicente; Qui nõ manducat manducantem non iudicet. Vbi non ſolum hypocritę, qui in maioribus ſunt criminibus; ſed etiam vniuerſi alij homines iudicare prohibentur. Id enim ſonant verba illa: Non manducans, non iudicet. Et vt denotaret Apoſtolus idem eſſe iudicare, & contemnere, dixerat prius: Is qui manducat, non manducantem non ſpernat. Et ſubdit ſtatim: Et qui non manducat, manducantem non iudicet. In eodem etiam ſenſu debet accipi illud 2. ad Corin. 4. Nolite ante tempus iudicare, quoàduſque veniat Dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum. Vbi, vt videtis, non iudicandi cauſam aſſignat Apoſtolus. Non, quod nos ipſi peccatores ſimus: ſed quia incerta, & obſcura ſunt, quæ nos pro certis, & claris ducimus; quod propriè pertinet ad ſuſpicionem, & iudicium temerarium. Poſſumus tandem dicere, hanc ſuſpicionem prohiberi illis verbis Matth. c. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini, &c. Nã quanuis literalis ſenſus illius loci ſit, quòd loquatur Chriſtus de hominibus, qui cum ipſi mortali crimini ſint obnoxij, minora peccata fratribus non concedunt; vt rectè probat argumentum primum, in contrariũ factum; nihilominus tamen adhuc poteſt, ad literam explica-

Concluſio.

Ad 1. argu.

explicari de quacunque alia ſiniſtra opinione; ſicut illum interpretatur D. Aug. lib. 2. de Sermone Domini in monte, & in lib. de Concordia Euangeliſtarum. Cuius verba referuntur à D. Thom. in Cathena aurea ſuper Matth. ca. 7. Et per hoc patet ſolutio ad primum argumentum. Ad ſecundum reſpondetur, negando antecedens. Et ad probationem dico; quòd cùm fama ſit vnum è maioribus, & prioribus bonis temporalibus, quæ habet proximus; quod conſtat ex eo; quòd in ſacris literis ſupra alia commendatur: Nam Eccleſiaſt. ca. 41. dicitur: Curam habe de bono nomine, & Prouerb. 22. Melius eſt bonum nomen, quàm diuitiæ multæ, & Eccleſiaſt. c. 7. Melius eſt bonum nomen, quàm vnguenta pretioſa: manifeſte ſequitur, quod qui partem famæ per ſiniſtram ſuſpicionem aufert, facit iniuriam proximo: & ſic non ſolum peccat contra charitatem; ſed ēt contra iuſtitiā.

D. Aug.

Ad 2. argu.

Suppoſito iam quod ſuſpicio ex genere ſuo eſt mala; conſequens eſt, vt inquiramus, quando eſt mala mortaliter, & quando venialiter; quod à D. Thom. in tribus vltimis concluſionibus huius articuli declaratur. Sed, vt in hac re recto ordine procedamus, operæpretium erit, vt prius nonnulla de ſuſpicione dicamus. De qua quidem quatuor veniunt conſideranda: Primum eſt, ſubſtantia ipſius ſuſpicionis. Secundum ſunt cauſæ, quibus homo inclinatur, & afficitur ad ſuſpicandum malum de altero. Tertium coniecturæ & indicia, ex quibus talis ſuſpicio oritur. Quartum autem eſt, quantitas mali, quod quis de proximo ſuſpicatur. Et loquimur in præſenti de ſuſpicione, ſecundum quod ſignificat, ſiue dubitationē, ſiue iudicium temerarium, vt diximus in primo dubio. Et quidem quantum ad primum D. Thom. in iſto articulo triplicem gradū ſuſpicionis aſſignat. Primus eſt; quando aliquis incipit dubitare de bonitate alterius: & hoc dicit eſſe tantum peccatum veniale. Secundus gradus eſt, quando quis certo iudicat de malitia alterius. Et hoc dicit eſſe peccatū mortale: ſi materia, de qua quis iudicat ſit grauis; moueaturque ex leuibus indiciis, & coniecturis ad iudicandū: Tertius gradus eſt, quando iudex procedit ex ſuſpicione ad aliquem iudicandum: & hoc dicit eſſe peccatum mortale contra iuſtitiam. Cæterum quamuis D. Thom. hos tantum tres gradus ſuſpicionis diſtinguat, Caietanus tamen hic, & Soto lib. 3. de iuſt. & iur. queſt. 4. art. 3. addunt alium quartum gradū, qui eſt ex leuibus indicijs opinari malum de proximo cum formidine alterius partis: qui gradus mediat inter primum, & ſecundum ex enumeratis à D. Tho. Nam iudicium de malitia alterius, vt hic dicit Caietanus, poteſt accipi dupliciter: vno modo pro credulitate vnius partis, cum aliqua tamen hæſitatione admixta: alio modo pro aſſertiua determinatione. Et certum eſt, quod credulitas cum dubitatione admixta differt multum à dubietate poſita in primo gradu, & etiam ab aſſertiua determinatione excludente omnem dubitationem, quæ ponitur in ſecundo. Et ſic conſtat, quod illa credulitas alium quendam ſuſpicionis gradum conſtituit medium inter dubitationem, & certum iudicium. Sed de primo gradu ſuſpicionis à D. Thom. aſſignato, qui eſt dubietas, & etiā de illo à nobis poſito, qui eſt iudiciū de malo alterius cum hæſitatione admixta, dicunt Soto atque Caietanus, quòd loquitur D. Thom. in 4. concluſione; quando dicit, primum gradum ſuſpicionis eſſe tātum peccatū veniale. Imò addit amplius Caietanus hic, & in ſumma, verbo, iudicium temerariū, & verbo, ſuſpicio, quòd etiam ſi aliquis iudicet ex leuibus indicijs aliquid graue, de aliquo, ſine explicita formidine alterius partis, ſi tamen ſit ita diſpoſitus interius, vt ſi ipſe peteret à ſe, an hoc haberet pro certo, & iudicaret tale abſque formidine alterius partis; & reſponderet, ſibi talia interroganti, quòd non exiſti-

In ſuſpicione quatuor veniūt conſideranda.

Explicatur primū qd in ſuſpicione conſideratur.

A mat illud pro certo, in ea ſuſpicione non peccaret mortaliter. Eiuſdem opinionis eſſe videtur Nicolaus de Lyra ſuper illud Iacobi cap. 4. Qui iudicat fratrē ſuum, &c. Summa Armilla in verbo, iudicium, num. 8. & Nauarro, de pœnitētia. diſt. 7. c. ſiquis, nu. 12. & 13. & in Manu. c. 12. Sed de hoc nos ſtatim dicemus.

Secundum quod erat conſiderandum de ſuſpicione ſunt cauſæ, ex quibus quis inclinatur ad temerè ſuſpicandum, & iſtæ ſunt tres, vt dicit D. Tho. in iſto articulo. Prima eſt: malitia, & prauitas temerè ſuſpicantis, & iudicantis. Stultus enim in via ambulans cum ipſe ſit inſipiens omnes ſtultos æſtimat; vt dicitur Eccleſiaſ. c. 10. quia facilè quiſque cæteros iudicat, qualis ipſe eſt. Vnde Cicero ad Quintū Fratrem dicebat: Vt optimus quiſque eſt, ita difficulter putat alios B improbos eſſe. Secunda cauſa eſt, praua affectio, qua quis diſponitur erga alios. Ex eo.n. quòd aliquis odio, aut inuidia proſequitur proximum, facile credit, & ſibi perſuadet, illum eſſe malum. Nam cum voluntas moueat intellectum, ſicut & reliquas potentias, facilè pertrahit eum ad hoc, vt iudicet quod ipſa appetit: & cum appetat illum, quē odio habet, eſſe malum, facile intellectus ita iudicat. Tertia cauſa eſt, lōga experientia malorum. Et hinc authore Ariſtotele lib. 2. Rhetor. ſenes ſunt maxime ſuſpicioſi. Quia.n. experti ſunt multos fuiſſe malos in aliquo genere mali, facile ſuſpicantur etiam ex leuibus coniecturis, alios eſſe malos. Et dicit D. Thom. & benè, quod hæc tertia cauſa iudicandi, vel ſuſpicandi temerè, diminuit aliquid de ratione iudicij temerarij. Habet.n. C hæc cauſa maiorem certitudinem, quā duæ priores. Ex quo fit, vt diminuat ipſam ſuſpicionem, de cuius ratione eſt incertitudo. Et ſic non eſt ita culpabilis & vitioſa, ſicut illa, quę ex alijs cauſis oritur.

Explicatur ſecundum, quod in ſuſpicione eſt conſiderandum.

Tertium quod erat cōſiderandum de ſuſpicione, ſunt indicia, & coniecturæ, ex quibus talis ſuſpicio oritur: quæ quidem neceſſariò debent eſſe leues, nec ſufficientes ad malè iudicandum de aliquo. Si enim ſufficientes ſunt, iudicium inde exortum non erit temerarium. Sed non eſt facilè ſtatuere, quænam coniecturæ, ſiue indicia ſint leuia, & quæ ſufficientia. D. Thom. hic ad primum ſolum dicit, ſufficere ad iudicandum non temere de malitia alterius, quòd ea per idoneos teſtes probari poſſit. Ex quo à contrario D ſenſu colligi videtur, quod quando per idoneos teſtes non probatur iudicium, quod de tali malitia habetur, eſt temerarium; vt potē non procedens ex ſufficientibus coniecturis & indicijs. Cæterum hæc doctrina D. Thomæ intelligenda eſt de iudicio, quo iudex iudicat, & condemnat aliquem. Huiuſmodi.n. iudicium ad hoc, vt rectum ſit, & iuſtum, neceſſe eſt, vt procedat, aut ex confeſſione rei, aut ex probatione debiti per idoneos teſtes, & ſufficientes. Ad iudicādum aūt iudicio interiori aliquem eſſe malum, non ſunt neceſſaria iſthæc teſtimonia; ſed minores coniecturæ ſufficientes erunt ad excuſandum iudicium à temeritate. Siquis enim videret iuuenem cum puella turpiter loquentem in loco ſecreto, non temere de illis iudicaret malum; quamuis id per idoneos teſtes probari non poſſit. Vnde in hac re dico E certum eſſe, quòd ſunt aliqua indicia adeò vehemētia, vt iudicium ex illis exortum non ſit temerarium & ſic, qui ex illis induceretur ad malè iudicandum, excuſaretur à mortali. Similiter etiam ſunt alia indicia adeo leuia, vt iudicium ex illis procedens manifeſtè ſit temerarium; atque ex conſequenti; qui ita iudicat ex hac parte, non excuſatur à mortali. Sunt etiam alia indicia, de quibus eſt dubium, an ſint ſufficientia, nec ne. Et tunc etiam eſt dubium, an iudicium ex illis procedens ſit temerarium. Nec, quantum ad hoc poteſt conſtitui certior regula, quā quod illa indicia cenſentur ſufficientia ad ſiniſtre iudicandum de aliquo, quæ virum probum & prudentem induce-

Explicatur tertiū conſiderādum in ſuſpicione.

A inducerent ad male iudicandum. Illa autem cenſentur inſufficientia, quibus vir iuſtus, & prudens non moueretur ad male iudicãdum. Sed eſt aduertendũ, poſſe contingere, quod aliqua indicia ſint ſufficientia ad dubitandum de bonitate alicuius; quæ tamen non ſufficiunt ad opinandum malè de illo. Et ſimiliter ſunt alia indicia, quæ ſufficiunt ad ſiniſtrè opinandum de aliquo: quæ tamen non ſufficiunt ad male iudicandum. Ex quo fit, vt dubietas & opinio procedens ex talibus indicijs nõ ſit temeraria; quia indicia erant ſufficientia ad dubitandum, & opinandum, & tamen iudiciũ proueniens ex illis eſt temerariũ; quia indicia non erant ſufficientia ad male iudicandum.

Explicatur quartum in ſuſpicione conſiderandum.

Quartum & vltimum, quod erat conſiderandum in ſuſpicione erat quantitas mali, quod ex leuibus in- B dicijs de proximo ſuſpicamur, & iudicamus. Caietanus locis citatis, & ſumma Armilla, atque Nauarrus locis, etiam citatis, & communiter Summiſtæ dicunt tale malum eſſe peccatum mortale. Itaq; quando aliquis ex leuibus indicijs iudicat aliquẽ, peccare mortaliter, aut eſſe in peccato mortali, tale iudicium eſt temerarium, & peccatum mortale; quia ſine ſufficiẽti motiuo iudicat hominẽ de graui malo. Cæterùm, quamuis hoc, vt in plurimum ſit verum, non tamen eſt vndequaq; certũ. Nam qui ex leuibus indicijs iudicaret, iuuenes aulicos habere turpes amores cũ fœminis; proculdubio non peccaret mortaliter. Vnde magis in hoc reſpiciendũ reor ad infamiam, quæ ſequitur ex malo, de quo quis iudicat alterũ, quam ad hoc, vt ſit peccatũ mortale, vel veniale: grauitas n. C iudicij ex infamia penſanda eſt. Ex quo fit, vt ſiquis de viro illuſtri temere iudicet eſſe infimæ ſortis, & ex ignobili genere natus, grauius delinquere quàm, ſi iudicaſſet illum fuiſſe fornicarium. Maior enim infamia ſequitur ex illo, quam ex hoc: & ægrius fert audire illud, quam hoc. Vnde, quamuis in hac re non poſſit conſtitui certa regula, dico ſemper habendum eſſe reſpectũ ad malũ, quod grauius fert ille de quo temere iudicatur, vt iuxta id delicti grauitas pẽſetur, nulla habita ratione peccati mortalis, vel venialis.

Dubiũ qñ ſuſpicio ſit peccatum mortale.

His conſtitutis reſtat explicandum, quando ſuſpicio, ſub qua tam dubitationem quam opinionem, quàm iudicium intelligimus, eſt peccatum mortale & quando veniale. In qua re, vt à certioribus inci- D piamus, ſit prima concluſio:

1. Concluſ.

Iudicium de malo graui proximi ex leuibus indicijs ortum, ex genere ſuo eſt peccatum mortale. Ità tenet D. Thom. in hoc articulo, & communiter omnes Doctores. Appellamus autem, graue malum proximi illud, ex quo grãdis ſequitur infamia, licèt non ſit peccatum mortale, iuxta id, quod paulò ante dicebam. Probatur hæc ſententia primò ex illo Matth. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Quibus verbis, vt diximus ex ſententia Auguſt. prohibentur iudicia temeraria. Et ad Rom. 14. dicit Paul. Qui non manducat, manducantem non iudicet. Et ſubiungit ſtatim: Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum? Domino enim ſuo ſtat, aut cadit. Ex quibus verbis colligit D. Tho. ibi lect. 4 iudicium de rebus occultis reſeruandum eſ- E ſe Deo; & ſic non licere homini iudicare de illis. De ijs enim, quæ reſeruata ſunt iudicio ſuperioris, non poteſt inferior ſine mortali peccato iudicare. Pro hoc etiam facit illud Iacobi in ſua Cano. cap. 4. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem ſuum, detrahit legi & iudicat legem. Si autem iudicas legem, nõ es factor legis, ſed iudex. Vnus eſt enim legiſlator, & iudex, qui poteſt perdere, & liberare. Tu autem quis es, qui iudicas proximum tuum, &c. Nec ex his teſtimonijs licet colligere, omne iudicium hominis de altero homine eſſe peccatum, & illicitum: quia, vt optime D. Tho. ad Rom. 14. lect. 1. dicit, iudiciũ hominis de altero homine, in tantum eſt licitum, in quantum eſt diuina authoritate conceſſum. Quod autem concedatur, quandoque hominibus de alijs iudicare, patet ex illo Sapient. 1. Diligite iuſtitiam, qui iudicatis terram. Et Deuter. cap. 1. Audite illos; & quod iuſtum eſt iudicate; Dei enim iudicium eſt; id eſt diuina authoritate agitur. Et rurſus per Sapientiam dicit Deus; Per me Reges regnant, & legũ conditores iuſta decernunt. Iudicium autem de malo graui proximi ex leuibus indicijs ortum, non eſt conceſſum hominibus authoritate diuina, ſed potius prohibitum, vt conſtat ex teſtimonijs citatis; & ſic eſt peccatum mortale. Item ratione ſic argumentor: Si alius ex leuibus indicijs ſuaderet mihi malũ graue proximi, proculdubio peccaret mortaliter: ergo ſi ego ex leuibus indicijs idem iudico, ſimiliter pecco mortaliter. Probo conſequentiam: Nam tantum noceo proximo per hoc iudicium, quantum alter malum ſuadendo. Et confirmatur: Nam, ſi ego non pecco per hoc, quod ſiniſtrè iudico ex leuibus indicijs de proximo, nec etiam alter, verbi gratia, Franciſcus peccabit, talem opinionem mihi perſuadendo, quod eſt falſum. Secundò probatur concluſio: Proximus pluris facit æſtimationem rectam apud me, quàm quinquaginta, aut centum argenteos: ſed, ſi ego ſuffurarem ab eo hos argenteos, peccarem mortaliter: ergo etiam peccabo mortaliter: ſubripiendo ab illo ex leuibus indicijs bonum nomen, quod apud me habet. Item: Si inferrem illi ſecretò contumeliam, peccarem mortaliter; vt ſi, verbi gratia, ei dicerem (*ſoys vn indio:*) ergo etiam tollendo ab eo apud me rectam opinionem ex leuibus indicijs pecco mortaliter. Probo conſequentiã: Quia maius bonum eſt fama, contra quam ago, ſiniſtrè ſentiendo de proximo, quàm honor, contra quem facio, inferendo contumeliam; fama enim, vt dicit D. Thom. inf. q. 75. art. 2. pretioſior eſt omnibus alijs rebus temporalibus.

2. Conclu.

Secunda concluſio: Non tantum pro certo iudicare ex leuibus indicijs, ſed etiam ſiniſtrè opinari de proximo in re graui, eſt peccatum mortale. Vt, ſi verbi gratia, aliquis ex leuibus indicijs ſuſpicaretur, Petrum cõcubuiſſe cum matre, aut cum ſorore, aut eſſe hæreticum, proculdubio peccaret mortaliter. Hãc concluſionem tenet Magiſter Victoria contra Caietanum hic, & in ſumma dicentem; quòd quantumuis aliquis ſiniſtrè de aliquo opinetur, dum tamen pro certo id non credat, non eſt peccatum mortale. Nos tamen dicimus, quòd licèt non habeat tantam certitudinem, vt dicit Caietanus, ſufficit, vt peccatũ ſit mortale. Probatur: Qui ex leuibus indicijs pro certo iudicat Petrum peccare cum ſoluta; minus lædit, quàm qui opinatiuè credit eundem Petrum habere rem cum matre, aut cum ſorore, vel eſſe hæreticum, &c. ſed primum eſt peccatum mortale, vt dicit Caietanus: ergo & ſecundum. Conſequentia eſt nota: Nam peccata, quæ committuntur in proximos, ex quantitate damni penſanda ſunt. Antecedens autem probatur: Petrus mallet, quòd quis certo crederet de ipſo, quod habuit rem cum ſoluta, quam, quod opinatiuè credat eundem concubuiſſe cum matre, aut eſſe hæreticum, vel proditorem rei publicæ: ergo magis nocet ei dubitans de ſecundo, quam qui eſt certus de primo. Atq; ex conſequenti; ſi hic peccat mortaliter, etiam ille. Et confirmatur: Qui ſuaderet talem opinionem alteri, proculdubio peccaret mortaliter; faceret enim grauem iniuriam Petro, eam opinionem ſeminando, vt de ſe conſtat: ergo etiam ille, qui ſine idonea cauſa habet eandem opinionem, peccat mortaliter; ſiquidem vtrobique eſt idem nocumentum. Item: Vir bonæ famæ, atque prudens mallet amittere centum aureos, quàm male audire apud alios de ſimilibus peccatis: ſed qui auferret cẽtum aureos peccaret morteliter, ergo etiã ille, qui ſiniſtre opinatur de aliquo ex leuibus

bus

bus indiciis de ſimilibus peccatis, peccat mortaliter.

3. Concluſ. Tertia concluſio: Non ſolum opinari; ſed etiam dubitare ex leuibus indicijs, in ſimilibus peccatis, habita ſufficienti deliberatione, eſt peccatum mortale. Itaque, ſi aliquis ſemper credidit Petrum eſſe virum Catholicum; poſteà autem ex leuibus indicijs incipit dubitare de illo, an ſit Catholicus, vel hæreticus, neutri parti aſſentiendo, talis dubitatio eſt peccatum mortale. Probatur: Non ſolum debetur proximo, ne quis habeat ſiniſtram opinionem de illo; ſed etiã, quod omnes habeant bonam æſtimationem de eodem: ergo qui ſine ſufficienti cauſa adimit illi apud ſe hanc bonam æſtimationem, præſertim circa materiam grauiſſimam, infert illi grauem iniuriam, atque ex conſequenti: peccat mortaliter. Item: Qui tollit ab altero bonam æſtimationem, quam habet de proximo in materia grauiſſima, peccat mortaliter, quia multum offendit proximum: ergo etiam ille, qui ſine ſufficienti cauſa aufert illam bonam æſtimationem à ſe ipſo, peccat mortaliter. Probo cõſequentiam: Quia non minoris pretij eſt bona æſtimatio, quam quis habet de proximo, quam illa, quam habet alter de eodem. Vltimò: Vir ſapiens & prudẽs grauius ferret illius bonæ æſtimationis iacturã, quã iacturam viginti aureorum: ſed qui tolleret viginti aureos, peccaret mortaliter: ergò etiam qui aufert illam bonam æſtimationẽ in re graui, quod fit per dubitationẽ, peccat mortaliter. Sed quid dicemus ad D. Thom. in prima concluſione, affirmantem, quod qui incipit dubitare de bonitate alicuius, ſolũ peccat venialiter? Sub qua dubitatione dicit Caietanus eſſe ẽt intelligẽdum illum, qui ſiniſtrè opinatur de aliquo.

Obiectio ex D. Tho.

Solutio. Reſpondetur primò, quòd D. Tho. loquitur regulariter, & de ijs, quæ vt plurimum contingũt, quo modo loquendũ eſt in materia morali. Dubitare autem de bonitate alicuius, cõmuniter eſt peccatũ veniale. Sed cum hoc ſtat, vt aliqñ dubitare ſine idonea cauſa circa materiam grauiſſimã, ſit peccatum mortale, vt diximus in tertia concluſione.

Impugnatur Caieta. Quantũ autem attinet ad opinionem, quam Caietanus dicit comprehendi à D. Tho. ſub dubitatione conſtituente primũ gradum ſuſpicionis, & non ſub certo iudicio, quod conſtituit ſecundum gradum, exiſtimo, quod fallitur Caietanus. Quod vt intelligatur, aduertendum eſt, aliter loquendum eſſe de firmitate, & certitudine in materia morali, maximè quando eſt ſermo de iudicio temerario: & aliter in Dialectica, & Philoſophia, & alijs ſcientijs, quãdo loquimur de firmitate, & certitudine aſſenſus. Nã in his ſcientiis firmitas, & certitudo excludit omnem hæſitationem, & formidinem alterius partis: at vero in iudicijs non eſt neceſſe, qđ firmitas & certitudo excludat omnem hæſitationẽ, & formidinem de oppoſito. Siquis enim probaretur malus, v.g. fur per duos, vel tres idoneos teſtes omni exceptione maiores, iudex certò iudicaret illum eſſe furem: tamen teſtimonium illud non eſt neceſſe, vt excludat omnem dubitationem, & formidinem de oppoſito. Vnde in hac materia illud iudiciũ dicetur firmum, & certum, quod eſt plenè & perfectè deliberatum, etiam ſi maneat aliqua formido de oppoſito. Qui enim poſt diligentem conſiderationem indiciorum, & maturã deliberationẽ iudicaret alterum eſſe malũ, ſcilicet, furem ẽt ſi maneat nonnulla formido, & hæſitatio de oppoſito, verè dicetur firmiter, & certè iudicare: quia difficultet poteſt ab illo iudicio recedere. Et hanc opinionem dicimus nos eſſe peccatũ mortale; quam & D. Tho. comprehendit ſub certo iudicio conſtituente ſecundum gradum ſuſpicionis, & non ſub dubitatione, vt Caietanus affirmat.

Nota pro timoratis cõſcientijs. Eſt tamen aduertendum ad pacandas timoratas conſcientias, quòd quando quis eſt timoratæ cõſciẽtiæ, habenſque curam propriæ ſalutis, & nõ propenſus ad inquirendum aliorum vitas, & mores, regula-

A riter loquendo, non eſt timendum de mortali, quantumuis multũ fuerit demoratus in tali opinione, aut iudicio. Et ratio eſt: Tum, quia, qui hẽt curam propriæ ſalutis, nec eſt propenſus indagare vitas aliorũ, ſi non meminit ſe conſenſiſſe, ſignum eſt, ꝙ non conſentit, aliàs cõſcientia inſtaret, nec ſineret eum quieſcere. Tum ẽt, quia qui eſt timoratæ conſcientiæ, ẽt ſi aduertat, ſe malè opinari, aut iudicare de proximo, credere dẽt, quod indicia, ex quibus motus fuit ad ſic dubitandum, vel opinandũ, vel iudicãdum, ad id facere, fuere ſufficientia, maxime, ſi poſtquã aduertit ſe talem dubitationẽ, vel opinionẽ, aut iudicium ex illis indicijs ortum habere, id à ſe repellere nequiuit. Certum eſt.n. quod qñ indicia ſunt ſufficientia, vel ad opinandum, vel ad iudicandũ male de proximo, B nullum eſt peccatum in tali opinione aut iudicio, vt ſtatim dicebam.

Corollariũ de negligẽte propriæ ſalutis. Ex quo infertur; quod qui non gerit curam propriæ ſalutis, ſed, vt plurimũ eſt, cẽſor vitæ aliorum, ſi eſt dubius, an conſenſerit in malo iudicio proximi, ſemper dẽt habere ſcrupulũ de pctõ mortali, & accuſare ſe in cõfeſſione ſub dubio de illo. Tum quia probabile eſt, illum, qui nihil facit vitã, & famã aliorum, in eorũ prauis iudicijs cõſenſiſſe ex leuibus indiciis. Tum etiam; quia tales, vt in plurimum ſunt in malo ſtatu; ſiquidem volentes, atque ſcientes exponunt ſe periculo probabili iudicandi male de proximo. Quare in omnibus ſuis iudicijs regulariter peccant mortaliter: ſicut & illi, qui aſſueti iuramentis, quia exponunt ſe periculo mentiendi, & firmandi mendacium iuramento, regulariter iurantes C peccant mortaliter: etiam quando iurant verum, vt in materia de iuramento latius dicemus.

Dubium. Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrum iudicare ex leuibus indicijs aliquem eſſe indoctum, vel ignorantem, vel quod argumentatus ſit male, vel quod eſt prodigus, vel auarus, & his ſimilia, ſit peccatum mortale.

1. Dictum. In qua re dico primò, certum eſſe, quòd iudicare iſta de proximis ex leuibus indicijs eſt peccatũ. Patet: Nam cõducunt iſta ad famam, & honorem alicuius: & ſic ſubtrahere illa, erit peccatum.

2. Dictum. Dico ſecundo, quod in rebus, quæ non admodũ conducunt ad famam, & honorem, iudicare de illis ex leuibus indicijs nõ eſt mortale. Vt ſiquis iudicet de aliquo, quod eſt prodigus, vel auarus: maxime ſi ſit verum. Et ratio eſt; quia tunc parum nocet. D Cæterum iudicare aliquem eſſe ex proſapia Hebræorum, vel neophitorũ, maxime ſi ſit falſum, poſt ſufficientem deliberationẽ, erit peccatũ mortale. Et ratio eſt: Nam quamuis eſſe ex illo genere nulla ſit culpa, aut peccatum, facit tamen quàm maxime ad famam, & honorem, quæ inter homines plurimi fiunt: & ſic id cenſetur materia grauis. Ex hoc infertur; quod ſi ſint inter religioſos aliquæ res, quæ licet ſecundum ſe non ſint magni momenti, habentur tamen inter ipſos in magno pondere, conducũtque quam maxime ad famam illorum; iudicare de illis ex leuibus indicijs, erit peccatum mortale. Vt ſi quis iudicet de aliquo religioſo, quod nullam curam gerit cæremoniarum, vel de monacho Carthuſiano, quod manducet carnem. Et ratio eſt: E Nam per tale iudicium offenduntur quam maximè religioſi in fama & honore, quæ inter bona temporalia plurimi fiunt apud ipſos.

Maiora indicia ſunt neceſſaria, ad iudiciũ exterius, q̃ ad interius. Circa vltimam concluſionem D. Thom. in qua de iudice temerè exterius iudicante ſubditum, eſt ſermo, aduertendum eſt, quod cum per iudiciũ exterius à indice factum multo maior iniuria irrogetur proximo, ſi eſt temerarium, & iniuſtum, quã per iudicium interius; multo maiora indicia, & efficaciora argumenta erunt neceſſaria ad hoc, vt iudiciũ exterius non ſit temerarium, quàm ad excuſandum iudiciũ interius à temeritate. Poſſunt.n. eſſe aliqua indicia ſufficientia ad hoc, vt quis interius iudicetur malus abſque temeritate; quæ tamen non ſunt ſufficientia

cientia ad hoc, vt exteriori iudicio condemnetur. A Ad iudicandum.n. aliquem exteriori iudicio debẽt indicia, & teſtimonia eſſe efficaciſſima. Vnde de illis loquens D. Tho. in ſolutione ad primum dicit; ꝙ debent eſſe adeò certa, vt per idoneos teſtes probentur. Quod & affirmat Sixtus Papa, ſcribens Epiſcopis Hiſpaniæ, vt eſt videre apud Gratianũ in Decre. 30. q. 5. c. ſi quis. Cuius verba talia ſunt; Incerta nemo pontificum iudicare præſumat. Et quamuis vera ſint, non tamen credenda, niſi quæ certis indicijs cõprobantur, niſi quæ manifeſto iudicio conuincuntur, niſi quæ iudiciario ordine publicantur. Idem ẽt docet Eleutherius Papa in ca. nullum. eadem cauſa, & quæſtio. Quod ſic habet. Nullum ante veram, iuſtamque probationem iudicare, aut damnare debe- B mus; teſte Apoſtolo, qui ait: Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum, &c. Huius autem rei ratio aſſignatur in lege abſentem. ff. de pœnis. Quia multò peius (inquit) eſt innocentem condemnare, quàm nocentem impunitũ relinquere. De hac re videndum eſt c. afferte mihi gladium. & c. literas. de præſumptio. & gloſſ. ſuper vtrumque cap. maximè ſuper ca. literas, verſic. vehementem.

Argum. de iudicio Salomonis.

Sed contra hoc eſt argumentum: Rex Salomon exteriori iudicio iudicauit ex ſola præſumptione, ſine certa & afficaci probatione, eiuſq; iudicium laudatur. 3. Reg. c. 3. non ergo eſt neceſſarium ad excuſandum iudiciũ exterius à temeritate, ꝙ probationes certæ & efficaces præcedant. Conſequentia eſt nota: & antecedens probatur: Nã contendentibus dua- C bus mulieribus, quæ in eodem lecto iacuerant, vnaquaque cũ proprio filio, quorũ vnus fuit ſuffocatus, cuius nam illarum filius eſſet alter infans, qui viuus relictus fuerat, præcepit Salomon, vt in duas partes diuideretur, & vna vni, altera alteri concederetur. Poſteà aũt ex indicio piæ cõmotionis ſuper occiſione infantis iudicauit, quænam eſſet mater, nulla alia precedente informatione.

Solutio ex Caietano.

Ad hoc argumentum Caietanus dicit, & bene, meo iudicio, quod iudicia, quãtum attinet ad propoſitum, ſunt in duplici differentia. Quædã.n. ſunt, quæ ita cadunt in vtilitatẽ vnius partis, vt nulli noceant: alia autem, quæ non poſsũt fieri in fauorẽ vnius partis, ſine detrimento alterius. Ad iudicium primi generis, dicit Caietanus, non requiritur certa & manifeſta probatio: ſed ſufficit pro- D babilis præſumptio, quæ ſemper exiſtimatur vera. Et ratio eſt: Nã cum per tale iudicium nulli inferatur iniuria; ſed redundet ſemper in cõmodum aliorum; ratio poſtulat, vt ad eius iuſtificationem probabilis tantũ coniectura ſufficiat. Et tale fuit iudicium Salomonis in caſu argumenti. Quod & facere debent alij iudices in ſimilibus euentibus. Ad iudicium autem ſecundi generis, quia redundat in detrimentum alterius partis, ſemper ſunt neceſſariæ certæ & efficaces probationes. In crimine.n. puniendo omnia debẽt eſſe clara. Vnde Salomon quamuis per ſuam ſententiã adiudicauit infantem mulieri piæ, quod profuit vtrique matri, ſ. & filio, non tamen per hoc alteram damnauit homicidij; quia filiũ oppreſſerit. Ex quo nãq; alia certitudo haberi non potuit, debuit ex illo indi- E cio iudex in meliorem partem iudicare; vt hic dicit Caietanus. Vel ſecundo reſpondetur; quod alia eſt ratio iudicis inferioris, & alia iudicis ſuperioris, nullum habentis ſuperiorem, præter Deum. Nam iudex inferior cum ſit allegatus legibus, tenetur ſemper ſecundum illas iudicare. Et cum iſtæ præcipiant, vt neminem condemnet, niſi vel confeſſum, vel ſufficienter conuictum, fit, vt nunquam poſſit ſine ſufficienti probatione iudicare. At verò iudex ſuperior cum non ſit allegatus, nec ſubditus legibus, niſi tantũ quãtum ad vim directiuam, poterit aliquando ſine certa & manifeſta probatione hominis iudicare, imò & condemnare ad aliquam pęnam (dummodo non ſit A pœna mortis) cum probabili & vehementi præſumptione. Et hæc dicta ſint de toto iſto articulo.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm dubia ſint in meliorem partem interpretanda?

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd dubia non ſint in meliorẽ partem interpretanda. Iudicium enim magis debet eſſe de eo, quod in pluribus accidit. Sed in pluribus accidit, quòd aliqui malè agant: quia ſtultorum eſt numerus infinitus; vt dicitur Eccleſiaſt. 1. Proni enim ſunt ſenſus hominis ad malum ab adole- B ſcentia ſua; vt dicitur Geneſ. 8. Ergo dubia magis debemus interpretari in malum, quàm in bonum.

2. Præterea, Auguſt. dicit; quòd ille pie & iuſte viuit, qui rerum integer eſt æſtimator, in neutram partem declinando. Sed ille qui interpretatur in melius, quod dubium eſt, declinat in alteram partem; ergo non eſt faciendum.*

Libro 1. de doc. Chriſ. capit. 27. in prin. to. 3.

3. Præterea; Homo debet diligere proximum ſicut ſe ipſum. Sed circa ſeipſum homo debet dubia interpretari in peiorem partem: ſecundum illud Iob. 9. Verebar omnia opera mea; ergo videtur quod ea, quæ ſunt dubia circa proximos, ſint in peiorem partem interpretanda.

C *Sed contra eſt, quòd Rom. 14. ſuper illud; Qui non manducat, manducantem non iudicet; dicit * gloſſa. Dubia in meliorem partem ſunt interpretanda.*

Eſt Auguſ. li. 2. de ſer. Do. in monte. c. 28. ante med. to. 4. Et habetur de reg. iur. c. Eſto. Art. præce. ad 2.

*Reſpondeo dicendum; quòd ſicut dictum * eſt, ex hoc ipſo, quod aliquis habet malam opinionem de alio abſque ſufficienti cauſa, iniuriatur ei, & contemnit ipſum. Nullus autem debet alium contemnere, vel nocumentum quandocunque inferre, abſque cauſa cogente. Et ideo vbi non apparent manifeſta inditia de malitia alicuius, debemus eum bonum habere; in meliorem partem interpretando quod dubium eſt.*

Ad primum ergo dicendum, quòd poteſt contingere, quod ille, qui in meliorem partem interpretatur, fre- D quentius fallitur. Sed melius eſt, quod aliquis frequenter fallatur, habens bonam opinionem de aliquo malo homine quàm quòd rarius fallatur, habens malam opinionem de aliquo bono: quia ex hoc fit iniuria alicui, non autem ex primo.

*Ad ſecundum dicendum; quòd aliud eſt iudicare de rebus, & aliud de hominibus. In iudicio enim in quo de rebus iudicamus, non attenditur bonum, vel malum ex parte ipſius rei, de qua iudicamus, cui nihil nocet qualitercunque iudicemus de ipſa, ſed attenditur ibi ſolum bonum iudicantis, ſi verò iudicet: vel malum, ſi falſo: quia verum eſt bonum intellectus, falſum autem eſt malum ipſius; vt dicitur in ſexto E Ethicorum, * & ideo vnuſquiſque debet niti ad hoc, quod de rebus iudicet, ſecundum quod ſunt. Sed in iudicio, quo iudicamus de hominibus, præcipuè attenditur bonum & malum ex parte eius, de quo iudicatur: qui in hoc ipſo honorabilis habetur, quod bonus iudicatur, & contemptibilis, ſi iudicetur malus. Et ideo ad hoc potius tendere debemus in tali iudicio, quod hominem iudicemus bonum, niſi manifeſta ratio in contrarium appareat. Ipſius autem hominis iudicantis falſum, iudicium, quo benè iudicat de alio non pertinet ad malum intellectus ipſius: ſicut nec ad eius perfectionem pertinet, ſecundum ſe cognoſcere verita-*

Lib. 6. Eth. ex c. 2. colligitur to. 5. & lib. 6. Met. tex. 8. habetur ex preſſè to. 3.

veritatem ſingularium contingentium, ſed magis pertinet ad bonum affectum.

Ad tertium dicendum, quòd interpretari aliquid in deteriorem vel meliorem partem, contingit dupliciter. Vno modo per quandam ſuppoſitionem: & ſic cum debemus aliquibus malis adhibere remedium, ſiue noſtris, ſiue alienis, expedit ad hoc, vt ſecurius remedium apponatur, quòd ſupponatur id, quod eſt deterius: quia remedium quod eſt efficax contra maius malum, multo magis eſt efficax contra minus malũ. Alio modo interpretamur aliquid in bonum vel malum, diffiniendo, ſiue determinando: & ſic in rerum iudicio debet aliquis niti ad hoc, vt interpretetur vnumquodque ſecundum quod eſt. In iudicio autem perſonarum, vt interpretetur in melius: ſicut † dictum eſt.

In cor. art. & ad 2.

SVMMA TEXTVS.

Reſpondet D. Thom. ad propoſitam difficultatẽ per talem concluſionem: Vbi non apparẽt manifeſta indicia de malitia alicuius, debemus eum, vt bonum habere, in meliorem partem, quod eſt dubium, interpretando. Probatur: Nullus debet alium contemnere, vel nocumentum quodcunque ei inferre, abſque cauſa cogente: ſed qui habet malam opinionem de alio abſque ſufficienti cauſa, infert illi iniuriam, & ipſum contemnit: ergo vbi non apparent manifeſta indicia de malitia alicuius, debemus eum vt bonum habere, & ſic in meliorem partem, quod eſt dubium interpretari.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Dubiũ circa cõcluſionem D.Th.

1. Argum.

Circa cõcluſionem huius articuli eſt difficultas; vtrum ſit verum, quòd dubia ſemper ſint in meliorem partem interpretanda. Et pro parte negatiua, argumentor primò: Iudicium in rebus dubijs cũ declinat in deteriorem partem, regulariter, & vt in plurimum eſt verum; vt Diuus Thom. fatetur hic ad primum: ergo illud eſt ſecundum prudentiam: atque ex conſequenti, dubia ſemper ſunt in deteriorẽ partem interpretanda. Probo conſequentiam: Nam in agibilibus id iudicium vocatur ſecundum prudentiam, quod regulariter eſt verum.

2. Argum.

Secundò: In obiecto neutrali nullus tenetur ad alteram partem declinare, cum detrimẽto ſui ipſius: ſed qui interpretatur dubia in meliorem partem, declinat in alteram partem obiecti neutralis cum detrimento ſui ipſius: ergo nullus tenetur, dubia in meliorem partem interpretari. Conſequentia cum maiori eſt nota: & minor probatur: Quoniam qui dubia interpretatur in meliorem partem, patitur detrimentum falſitatis in proprio intellectu: falſum enim eſt malum intellectus, ſicut verum eſt bonũ eiuſdem: Nec valet, ſi dicatur cum D. Thom. hic ad ſecundum, quòd cognitio ſingularium non pertinet ad perfectionem intellectus. Et ſic, quamuis fallatur in particulari, dubia in meliorem partem interpretando, nullum patitur detrimentum. Non, inquam, valet hoc. Nam, quamuis verum ſit, quòd cognitio ſingularium non pertinet ad perfectionem intellectus ſpeculatiui, pertinet tamen ad perfectionem intellectus practici, vt docet D.Thom. 3. part. q. 11. artic. 1. ad 3. Intellectus enim extenſione fit practicus; vt dicitur lib. 3. de anima. Et ſic dicimus, quod ad prudentiam, quæ in intellectu practico recipitur, neceſſaria eſt memoria præteritorum, & intelligentia præſentium, & prouidentia futurorum, quæ omnia important ſingularium cognitionem.

3. Argum.

Tertiò ſic argumentor: Nullus tenetur habere A actum poſitiuum circa proximum, niſi proximus ſit in caſu neceſſitatis: ergo nec tenebitur dubia in meliorem partem interpretari poſitiuè: ſed poterit ſuſpendere actum. Antecedens eſt manifeſtum ex his, quæ diximus in materia de charitate: & conſequentia probatur: Nam ex eo, quòd caſus dubij ſeſe offerant, proximus non eſt in neceſſitate, quod quis poſitiuè habeat bonam æſtimationem de illo.

Vltim. Ar.

Vltimò: Cum quis audit aliquod delictum graue de proximo à perſona veridica: vt, ſi verbi gratia, vir probatæ fidei diceret de fœmina honeſtiſſima, quòd non ſeruat fidem marito; tunc res manet in dubio; nec ſatis conſtat an fœmina tale peccatum fecerit, necne: & tamen non teneor id dubium in meliorem B partem interpretari: ergo falſum eſt dicere, quod ſemper dubia ſunt in meliorem partem interpretanda. Conſequentia cum maiori eſt nota: & minor probatur: Nam, ſi interpretor illud dubium in meliorem partem, facio iniuriam viro illi magnæ authoritatis, iudicando eum fuiſſe mentitum; nulli autem eſt facienda iniuria.

Regula ab omnibus recepta.

In contrarium tamen eſt illa celebris regula, quæ dicit; dubia in meliorem partem eſſe interpretanda. Quæ eſt D. Aug. lib. 2. de ſermone Domini in monte, cap. 28. quam & ipſe colligit ex illo Matth. 7. Nolite iudicare & non iudicabimini. Super quæ verba dicit D. Auguſt. Nihil aliud nobis præcipi exiſtimo, niſi, vt ea facta, quæ dubium eſt, quo animo fiant, in C meliorem partem interpretentur. Eadem regula adducitur à gloſſa ſuper illud Paul. ad Rom. 14. Qui non manducat, manducantem non iudicet. Et refertur extra de regulis iur. cap. 2. Quam & cõmuniter recipiunt Theologi, & vtriuſque iuris Doctores. Et merito quidem: Nam ſicut in dubijs verbum generale, quod poteſt ad malũ, & ad bonũ ſenſum trahi, interpretandum eſt in bonum; vt habetur. l. in ambigua. ff. de regulis iuris: ità etiam & in factis dubiis ſemper interpretatio eſt facienda in meliorem partem. Dixi in dubijs: Nam in manifeſtis non eſt opus tali interpretatione. Sed quamuis omnes conueniãt in iſta regula, non tamen omnes conueniunt in eiuſdem interpretatione. Vnde ad illius intelligentiam, & etiam ad explicationem difficultatis propo- D ſitæ aduertendum eſt primo, quod in præſenti tantũ loquimur de dubio rationabili, quod in vtramque partem habet ſufficientia indicia atq; motiua ad dubitandum. Nam de dubio, quod naſcitur ex leuibus indicijs, iam diximus art. præcedenti, id eſſe peccatum, regulariter veniale, & interdum mortale, ſi ſit de re grauiſſima. Vt ſiquis ſine idonea cauſa de aliquo dubitaret, an eſſet hæreticus, vel proditor reipublicæ, &c. Et ſic ſenſus quæſtionis eſt, an eo tempore, quo quis videt alicuius factum, vel dictum, de quo rationabiliter dubitatur, an ſit peccatum necne, quia pro vtraque parte ſunt ſufficientia motiua ad dubitandum, ſemper teneatur tale dubium in meliorem partem interpretari, iudicando illud non eſſe peccatum.

Nota primò pro explicatione difficultatis.

2. Nota.

E Secundò eſt aduertendum cum Caietano in præſenti, quod dubia dupliciter poſſunt in meliorẽ partem interpretari, ſ. negatiuè & poſitiuè. Negatiuè eſt non interpretari in deteriorẽ. Quod contingit, quando quis propter factũ ambiguum, quod videt de proximo, non format peiorem æſtimationem de illo, quã prius habebat; ſed prorſus perſiſtit in eadẽ. Verbi gratia, iudicabat quis Petrum eſſe ſobrium, poſtea autem videt illum bene comedentem, & bibentem, tunc dicetur hoc factum ambiguum in meliorem partem interpretari negatiuè, quando non mutans iudicium perſiſtit in eadem opinione, quam antea habebat. Poſitiuè verò interpretari in meliorem partem, eſt formare nouum iudicium, quo de proxi-

mo

mio iudicet id, quod melius eſt, vt in exemplo poſito, cùm quis videns Petrum bene comedentem, & bibentem iudicat id facere ex neceſſitate, & ſic, quòd in illo opere benè & meritoriè operatur, interpretatur dubium in meliorem partem poſitiuè.

3. Nota. Tertiò eſt aduertendum, quòd hominem teneri ad interpretandum dubium in meliorem partem poſitiuè, adhuc poteſt efficere duplicē ſenſum. Primus eſt, quòd homo abſolutè loquendo, cùm ſe offert dubium, tenetur exire in actum poſitiuum, quo bene iudicet de proximo. Alter ſenſus eſt; quod illa obligatio ſolum ſit ex ſuppoſitione. Itaque ſuppoſito, ꝙ vult exire in actum poſitiuum, tenetur dubiū in meliorem partem interpretari, & habere bonam æſtimationem de proximo, cùm tamen poſſit ſuſpendere actum, & nullum iudicium poſitiuum formare.

1. Dictū certum. His ſuppoſitis, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò; certum eſſe, quòd dubia ſunt interpretanda in meliorem partem negatiuè. In hoc dicto omnes conueniunt. Et probatur manifeſtè ratione D. Tho. in iſto articulo, quæ ſolum probat dubia eſſe interpretanda in meliorem partem negatiuè, ne alicui fiat iniuria. In quo ſenſu dicit Caietanus, eſſe intelligendum illud Matth. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Et illud ad Rom. 14. Qui manducat, non manducantem non iudicet. Quaſi præcipiant Chriſtus, atque Pau. in dubiis non habere malam opinionem de proximo: quod eſt interpretari dubia in meliorem partem negatiuè.

2. Dictū certum. Dico ſecundò, etiam eſſe certum, quod ex ſuppoſitione dubia, ſunt interpretanda in meliorem partem poſitiuè. Hoc eſt, ſuppoſito, ꝙ in re dudia, quis vult exire in actum poſitiuum iudicandi, tenetur habere actū bonæ æſtimationis de proximò. Probatur. Quia alias peccaret auferens à proximo bonam æſtimationem, quam apud ſe habebat ſine ſufficienti, & idonea cauſa, quod ſine iniuria, & peccato fieri non poteſt, vt diximus art. præcedenti. Ad id probandum ſolet etiam communiter adduci regu. 11. de regulis iuris, in 6. Quæ ſic habet: Cùm iura ſunt obſcura, reo fauendum eſt, potius, quàm actori. Et regu. 65. eiuſdē tituli, quæ dicit: In pari delicto, & cauſa, melior eſt conditio poſſidentis. Sed iſtæ regulæ loquuntur de iudicio probato à iudice in foro exteriori, quamuis poſſint etiam per quandam analogiam accommodari ad iudicium, de quo loquimur. Nam cum vnuſquiſque habeat poſſeſſionem bonæ famæ, quamdiu non probetur mala, videtur, quòd in dubiis debemus declinare in fauorem poſſidentis, ad ſenſum iā explicatum. Itaque hæc certa ſunt.

Pūctus difficultatis. Sententia Soti. Sed dubium eſt, vtrùm, abſolutè loquendo, ſemper teneatur homo dubia interpretari in meliorem partem poſitiuè. In qua re Soto libro tertio, de iuſtitia, & iure, quæſt. 4. articulo quarto, partem tenet affirmatiuam, dicens; quòd tenetur vnuſquiſque dubia poſitiuè in meliorem partem interpretari, nec ſufficere, quòd animum ſuſpendat. Quin potius addit, quòd ſi ſigna, atque indicia ſint amphibola, etiam tenetur illa poſitiuè in meliorem partem interpretari. Contrariam tamen ſententiam tenet Caietanus in hoc articulo, quam ego veriorem exiſtimo. Vnde in hoc ſit concluſio. Per ſe loquendo

Concluſ. non tenetur homo dubia interpretari in meliorem partem poſitiuè. Itaque, ſiquis videt Petrum bene comedentem, & bibentem, non tenetur poſitiuè iudicare id fieri ex neceſſitate: ſed ſat erit ſuſpendere actum. Probatur: Illo opere ambiguo non exiſtente, non tenetur formare nouum actum, quo iudicet Petrum eſſe ſobrium: ergo multo minus tenebitur formare idem iudicium eo opere exiſtente. Antecedens eſt manifeſtum: & conſequentia probatur. Nam opus illud ex ſe eſt neutrum, & indifferens ad bene, vel male iudicandum. Non videtur autem conforme rationi, quod ex facto ambiguo ſemper ex neceſſitate inducatur quis ad poſitiue id, quod eſt melius, iudicandum. Item quamuis teneatur homo diligere proximum ſemper, non tamen pro ſemper, ſed in caſu neceſſitatis, vt diximus ſupra in materia de charitate: ergo pari ratione, quamuis teneatur homo habere bonam æſtimationem de proximo, quandiu nō apparent ſufficientia indicia in contrarium, non tamen tenebitur habere illam pro ſemper, hoc eſt, exire in nouum actum, niſi in caſu neceſſitatis: ſed opus illud dubium occurrens non conſtituit proximum in neceſſitate eius bonæ actualis æſtimationis: ergo non tenetur homo illam habere: atque ex conſequenti dubia per ſe loquendo non ſemper ſunt in meliorem partem interpretanda poſitiue. Dixi notanter in concluſione, per ſe loquendo. Nam cum ſit difficile in huiuſmodi dubiis ſuſpendere actum, & homines ſint procliues ad male iudicandum, poterit aliquando contingere, quod ad vitandum periculum de mala æſtimatione ſit neceſſarium prorumpere in actum poſitiuum boni iudicij. Id tamen eſt per accidens: & ſic nihil facit contra noſtram concluſionem.

Ad primum argumentum in contrarium factum, ſuppoſito, quòd, vt conſtat ex dictis, illud tantum procedit quando homo ex ſuppoſitione, dubium interpretatur poſitiue, quod quidem debet facere in meliorem partem. Nam de neceſſitate ſolum tenetur habere ſe negatiuè, vt diximus in primo dicto. 1. Argum. Reſpondetur, quòd quamuis verum ſit, quòd iudicium de re dubia declinans in deteriorem partem regulariter ſpeculatiuè ſit verum, quia tamen ſemper ſit cum detrimento, & iniuria proximi, & ex conſequenti eſt peccatum, ſit, vt ſecundum prudentiam illud ſit maximè vitandum. Fateor tamen, quòd ſi tale proximi detrimentū non intercederet, ſemper deberemus rē dubiā ſecundum prudentiā in deteriorē partem interpretari, propter rationem argumenti.

Ad 2. argu. Ad ſecundum ſuppoſito ſimiliter, quòd tantum procedit ex ſuppoſitione, reſpondetur, conceſſa maiori, negando minorem. Et ad probationem, vt dicamus, aduertendum eſt cum Caietano in præſenti, quòd intellectus practicus in moralibus dupliciter concurrit ad operationem. Vno modo, vt cognoſcens; in quo conuenit cum intellectu ſpeculatiuo. Alio modo, vt dirigens ad operandum. Et quia non eodem modo attenditur veritas ſecundum vtramq; actionem; nam veritas intellectus practici, vt cognoſcens eſt, conſiſtit in adæquatione rei ad intellectum; ab eo enim quod res eſt, vel non eſt, oratio dicitur vera vel falſa; & veritas eiuſdem intellectus, vt dirigens eſt, non conſiſtit in hoc, ſed in conformitate ipſius ad appetitum rectum; vt docent Ariſtot. lib. 6. Ethic. cap. 2. & D. Thom. ibidem, Lectione ſecunda, ſit, vt aliquando contingat, quòd iudicium intellectus practici, in quantum eſt cognoſcens, ſit falſum: & tamen iudicium eiuſdem in quantum dirigens eſt, ſit verum. Vt eſt videre in eo, qui hominem malum propter indicium ambiguum non iudicat eſſe malum, ſed bonum, dubium interpretādo in meliorem partem. Tunc enim iudicium illud in quantum eſt intellectus cognoſcentis, eſt falſum; quia non eſt ita à parte rei, ſicut iudicatur. Et tamen idem iudicium, inquantum eſt intellectus practici dirigentis, eſt verum; quia eſt conforme appetitui recto: & quia eſt magis proprium intellectus practici dirigere ad operationem, quam cognoſcere. Rurſus ſit, vt, veritas intellectus practici, vt dirigens eſt, ſit multo maior perfectio illius, quam veritas eiuſdē intellectus, vt cognoſcens eſt. Atque ex conſequenti quamuis ſæpius fallatur intellectus, vt cognoſcēs eſt, interpretando dubia in meliorem partem; tamē, vt dirigens eſt, eſt verus, & ſic habet maiorem perfectionem,

Intellectus practicus qualiter cō currat ad operationē.

ſectionem.Imò poteſt aliquando contingere, quòd ex iudicio falſo intellectus practici, vt cognoſcens eſt ſequatur iudicium verum eiuſdem intellectus, in quantum dirigens eſt. Vt eſt videre in Iacob, qui ex iſto iudicio intellectus, practici, vt cognoſcens eſt;Hæc eſt Rachel,quod quidem erat falſum, quia non erat Rachel,ſed Lia, intulit iudicium eiuſdem intellectus practici,vt dirigens eſt.Hæc eſt à me cognoſcenda, quod propter inuincibilem ignorantiã erat verum; quia conforme appetitui recto. Et per hoc patet ſolutio ad argumentum.

3. Argum.

Ad tertium reſpondetur, quòd probat noſtram concluſionem,vt ex dictis conſtat.

Dubiũ graue.

In quarto argumento tangitur grauis difficultas; quid ſit faciendum in caſu,quo vir probatæ fidei dicit de fœmina honeſtiſſima, quòd non ſeruat fidem marito,an,ſcilicet,tunc dubium ſit interpretandũ in meliorem partem,vel potiùs in deteriorem;Et ratio dubitandi eſt: Nam,ſi interpretor dubium in deteriorem partem,credendo virum illum dicere verũ; proculdubio facio iniuriam fœminæ priuando eam, ſine ſufficienti cauſa bona opinione, quam apud me habebat.Si autem interpretor dubium in meliorem partem,credendo fœminam nihil ſimile feciſſe,ſimiliter facio iniuriam viro probatæ fidei,iudicando illum fuiſſe mentitum in re grauiſſima: quod etiam ſine graui damno fieri non videtur.

Ratio dubitandi.

1. Dictum.

In hac dubitatione multi multa dicũt.Sed omiſſis eorũ diuerſis ſententiis,vt explicẽ,quid in hac re mihi ſemper eſt viſum probabilius,dico primò;diligẽter eſſe conſiderandum,qua rõne,atq;cauſa homo ille moueatur ad tale malum dicendum de proximo. Et ſi cõſtiterit,eũ moueri ex odio, vel ex amore,vel ex quauis alia affectione, proculdubio tunc interpretatio dẽt fieri in fauorẽ mulieris conſeruando de ea bonã æſtimationẽ, quã antea habebam.Si autẽ ex coniecturis conſtiterit, virum illũ bono aĩo moueri ad tale malũ aſſerendũ ea, ſ. de cã, vt remediũ adhibeatur,tunc maior eſt difficultas. Sed ego dico ſecũdò: ꝙ ſi homo ille tunc põt ſuſpẽdere iudiciũ in neutram partẽ declinãdo,benefaciet;ne alicui irrogetur iniuria.Cæterum, qm̃ non ſemper eſt poſitum in noſtra ptãte moraliter loquendo, in ſimilibus caſibus iudicium ſuſpendere;Dico tertiò,quòd ſi in caſu poſito voluerimus exire in aliquod iudiciũ, debemus dubiũ in meliorẽ partẽ interpretari,iudicando, ſ. eã fœminam eſſe honeſtiſſimã.Et rõ eſt: Quia,vt habetur de regulis iuris in 6. reg.11. Quando partium iura obſcura ſunt,reo potius quã actori fauendum eſt. Habet autẽ locum rei is,de quo malũ dr̃.Item prtæterea;Quia,vt præclarè docet Abb.ſuper c.qñ. de præſumpt. iura promptiora ſunt ad abſoluendum, quã ad dãnandum:& ità debet facere iudex. Subiungit ſtatim vnum annotatione digniſſimũ, dicens; quod etiã ſi ſit maior probatio pro actore, quam pro reo, ſi tamen exceſſus ſit exiguus, potius pro reo,quã ꝑ actore dẽt iudiciũ proferri.Idq; probat ex glo. in c. clerici.81. diſt. dicente;quòd ſi duo clerici dixerint Petrũ certa die fuiſſe fornicatum, & alij duo laici affirmẽt eundem Petrum eadẽ die fuiſſe apud illos:ita vt tale crimen cõmittere non potuerit;præponendi ſunt laici clericis. Nã quãuis cæteris paribus maior ſit authoritas clerici,quam laici,quia tñ exceſſus eſt modicus,potius pro reo, quã pro actore eſt iudicandũ.Item præterea ſic argumentor:Si homo ille corã duobus,vel tribus teſtibus diceret malum de ea muliere,ego tenerer pro illa rñdere,atq;corrigere dicẽtem: ergo ſimiliter ſi mihi ſolum renũtiet malum de eadẽ muliere, tenebor cõſeruare bonã æſtimationẽ, quã antea habebam.Patet conſequẽtia:Nã ex eo,qd corã me ſolum, vel corã alijs dicat;factum ipſum nõ redditur magis, vel minus probabile. Si autem ex hoc ſequatur aliqua iactura in honore illius,qui ma

2. Dictum.

3. Dictum.

A lũ dicebat,ſibi imputet, qui ſine ſufficienti cauſa diffamauit ꝓximũ.Et hęc dicta ſint,de iſta difficultate.

In ſolutione ad primũ argumentum dicit D.Th. quod quamuis, qui dubia in clariorem partẽ interpretatur,frequentius fallatur; tamen melius eſt frequentius falli per bonã opinionẽ de aliquo malo homine,quã rariùs falli, habendo malam de alibuo bono; quia ex hoc naſcitur iniuria: ex illo autẽ nulla. Sed,vt hoc intelligatur, aduertendum eſt primò, ꝙ vt conſtat ex D. Thom.1.2.q.56.ar.3. hoc eſt diſcriminis inter virtutes morales, & virtutes purè intellectuales, quod virtutes morales eum, in quo ſunt, efficiunt bonum ſimpliciter: at verò virtutes intellectuales eum,in quo ſunt, non efficiunt bonum ſimpliciter, ſed bonum ſecundũ quid,ſcilicet bonum, B vel Theologum, vel Philoſophũ.Et ratio huius eſt: Quia cũ id, quod contingunt & conſequuntur virtutes intellectuales,non ſit bonum vniuerſale perficiens totũ hominem, ſed bonum particulare perficiẽs particularem potentiam, quod eſt bonum ſecũdum quid, non poſſunt efficere bonum ſimpliciter. At verò virtutes morales,quia attingunt vltimum finem,qui eſt bonum vniuerſale, & bonum ſimpliciter,in quo totius hominis fœlicitas conſiſtit, fit, vt illum,in quo ſunt, efficiant & denominẽt bonum ſimpliciter.Et,quia bonum,quod efficiunt virtutes morales,eſt bonum ſimpliciter:bonum autem, quod efficiunt virtutes intellectuales non eſt bonum ſimpliciter,ſed ſecũdum quid;rurſus fit, quòd nec malum intellectus ſit malum ſimpliciter, ſed ſecundũ quid; C Qui enim ignorat, vel errat aliquid in philoſophia, non dicetur malus ſimpliciter, ſed malus Philoſophus. At verò malum oppoſitum virtutibus moralibus eſt malum ſimpliciter:& ſic eum,in quo eſt,abſolutè malum denominat.

1. Nota circa ſolutionẽ ad 1.argu.D.Tho.

Secũdò eſt aduertendum;quòd,quia bonum morale conſiſtit in recto ordine circa ſuum finem vltimum, & ad finem ordinatur homo per appetitum, fit,vt in tantum iudicium aliquod intelligatur pertinere ad mores,& eſſe bonum,vel malum morale,in quantum eſt cõforme,aut difforme appetitui recto. Illud autem iudicium dicetur cõforme appetitui recto, quod ex natura ſua eſt natum dirigere appetitũ in id,quod eſt rectum. Et è contrariò id iudicium dicetur difforme,quod dirigit appetitũ in id,quod eſt D malum. Ex hoc ſequitur,quòd cũ in re dubia iudico bene de homine,& tamen fallor, tũc illud iudiciũ, in quantum eſt error ſpeculatiuus, eſt malum,ſecũdum quid.At verò idem iudicium, in quantum dirigit appetitũ in id,quod eſt rectũ:inclinat.n.ad amãdum proximum,eſt bonum morale: & ſic bonũ ſimpliciter.Dicit ergo D. Tho. quòd eſt melius habere tale iudicium,quamuis falſum,quam cum iniuria ꝓximi verè iudicare ſpeculatiuè: In iſto.n. iudicio,quis falſo eſt plus boni, quam mali:ſiquidem eſt bonum ſimpliciter,& malum ſecundum quid: cum tamen in iudicio ſpeculatiuo vero ſit plus mali, quam boni: nam eſt malum ſimpliciter, & bonum ſecundum quid. Et ſic conſtat quod eſt melius frequẽtius E falli per bonã opinionem de aliquo malo homine, quàm rarius falli habendo malam de aliquo bono: quia ex hoc naſcitur iniuria;ex illo autem nulla.

Diſcrimen inter iudicium de rebus & iudicium de hominibus.

In ſolutione ad ſecundum argumentum tale conſtituit D.Thom.diſcrimen inter iudicium de rebus, & iudicium de hominibus, ſeu de perſonis. Quòd in iudicio de rebus: quia non attenditur principaliter bonum,vel malum rei,de qua iudicatur;nihil.n. boni,aut mali ei accreſcit ex noſtro iudicio, ſed ſolum attenditur bonum iudicantis,quod conſiſtit in eo,quod verum iudicet: verum enim eſt bonum intellectus,ſicut falſum eſt malũ illius, vt docet Ariſtot. lib.6.Ethic.c.2.& 6. Meta.tex.8. Idcircò qui de rebus iudicat debet ſolum niti atque ꝓcurare, vt de

E illis

illis iudicet, ſicut ſunt à parte rei. At verò in iudicio de hominibus, quia principaliter intenditur bonũ, aut malum eius perſonæ, de qua iudicamus, quæ, ſi iudicatur bona, habetur in pretio, & æſtimatione: &, ſi dicatur mala, habetur contemptui, atque deſpectui, in quo irrogatur illi iniuria: idcircò in hoc iudicio, in id præcipuè debemus niti, vt bene iudicemus de altero. Et ſic dubia ſunt in meliorem partem interpretanda. Quæ doctrina eſt optima, atque ſequenda. Sed circa illam aduertit Caietanus, aliud eſſe iudicare, hoc dictũ vel factum eſſe peccatũ: aliud autẽ iudicare, quòd ille, qui id fecit aut dixit, peccauit. Primum enim, quia eſt iudicium de rebus, quantum fieri poteſt, debet conformari ipſi rei. Aliud autem, quia eſt iudicium de perſonis, debet accommodari ipſi perſonæ, de qua iudicatur; & ſic ſemper debet in meliorem partem declinare.

Nota pro prælatis.

Solutio D. Tho. ad tertium argumentum eſt valde notanda, maximè pro prælatis. Diſtinguit enim duplex iudicium: vnum ſecũdum ſuppoſitionem: alterum ſecundum diffinitionem, & determinationem. Et dicit, quòd in iudicio ſecundum ſuppoſitionem, quod eſt, quando agitur de remedio, & cautela, ſemper dubia ſunt interpretanda in priorẽ partem, vt efficacius remedium adhibeatur. At verò in iudicio ſecundum diffinitionem, & determinationem debemus interpretationem facere in partem meliorem, ne proximum iniuria afficiamus. Et ſic vna & eadẽ diſtinctione ſimul, & ſemel reddit nos D. Tho. iuſtos erga proximos iudicandos, & prudẽtes ad cauendum, cuſtodiendum, ac prouidendum. Quod enim quis cauet, cuſtodit, ac prouidet in maiori malo, conſequens eſt, vt magis valeat in minori vt D. Th. dicit in littera. Ex iſta ergo doctrina prælati debent ſubditos, atque ſubditas in rebus dubiis non malitiæ arguere, aut punire, ſed bonam de eis, vt prius, opinionem habere: & tamen cautelas, cuſtodias, remediaque adhibere, ac ſi mali eſſent, nihil tamen faciendo, quod famæ proximi poſſit aliqua ratione derogare. Hoc enim eſſet iniuriam facere; quod, vt diximus, eſt peccatum.

ARTICVLVS V.

Vtrùm ſit ſemper ſecundum leges ſcriptas iudicandum?

Infr. art. 6. cor.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd non ſit ſemper ſecundum leges ſcriptas iudicandum. Semper enim vitandum eſt iniuſtum iudicium. Sed quandoque leges ſcriptæ continent iniuſtitiam: ſecundum illud Iſa. 10. Væ qui condunt leges iniquas, & ſcribentes iniuſtitiã ſcripſerunt; ergo non ſemper eſt ſecundum leges ſcriptas iudicandum.

2. Præterea, Iudicium oportet eſſe de ſingularibus euentibus. Sed nulla lex ſcripta poteſt omnes ſingulares euentus comprehendere: vt patet per philoſ. in 5. Ethic. ergo videtur quòd non ſemper ſit ſecundum leges ſcriptas iudicandum.*

Lib. 6. cap. 10. tom. 5.

3. Præterea, Lex ad hoc ſcribitur, vt ſententia legiſlatoris manifeſtetur. Sed quãdoque contingit, quod ſi ipſe legiſlator præſens eſſet, aliter iudicaret. Ergo nõ eſt ſemper ſecundum leges ſcriptas iudicandum.

Capi. 31. à med. to. 1.

*Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in lib. * de vera Relig. In iſtis temporalibus legibus, quanquam de his, homines iudicent, cum eas inſtituerint, cum tamen fuerint inſtitutæ & firmatæ, non licebit iudicibus de eis iudicare, ſed ſecundum eaſdem.*

Artic. 1. huius quæſt.

*Reſpondeo dicendum; quòd ſicut dictum * eſt, iudicium nihil aliud eſt, quam quædam diffinitio, vel determinatio eius, quod iuſtum eſt: Fit autem aliquid iuſtum dupliciter. Vno modo ex ipſa natura rei, quod dicitur ius naturale. Aliò modo ex quodam condicto inter homines, quod dicitur ius poſitiuum, vt ſuprà habitum * eſt. Leges autem ſcribuntur ad vtriuſque iuris declarationem, aliter tamen & aliter. Nam legis ſcriptura, ius quidem naturale continet, ſed non inſtituit. Non enim habet robur ex lege, ſed ex natura. Ius autem poſitiuum ſcriptura legis & continet & inſtituit, dans ei authoritatis robur. Et ideò neceſſe eſt, quòd iudicium fiat ſecundum legis ſcripturam: alioquin iudicium deficeret, vel à iuſto naturali, vel à iuſto poſitiuo.*

Quæſt. 57. art. 2.

*Ad primum ergo dicendum, quòd lex ſcripta, ſicut non dat robur iuri naturali, ita nec poteſt eius robur minuere, vel auferre: quia nec voluntas hominis poteſt immutare naturam. Et ideo ſi ſcriptura legis contineat aliquid contra ius naturale, iniuſta eſt, nec habet vim obligandi. Ibi enim ius poſitiuum locum habet, vbi quantum ad ius naturale, nihil differt vtrũ ſic vel aliter fiat, ſicut ſuprà habitum * eſt. Et ideo nec tales ſcripturæ legis dicuntur, ſed potius legis corruptiones: vt ſupra dictum * eſt, & ideo ſecundum eas non eſt iudicandum.*

Quæſt. 57. art. 2.

1. 2. q. 95. art. 21.

*Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut leges iniquæ ſecundum ſe contrariantur iuri naturali, vel ſemper, vel vt in pluribus: ita etiam leges, quæ ſunt rectæ, poſitæ in aliquibus caſibus deficiunt: in quibus ſi ſeruarentur, eſſent contra ius naturale. Et ideo in talibus non eſt ſecundum literam legis iudicandum, ſed recurrendum ad æquitatem, quam intendit legiſlator. Vnde Iuriſperitus * dicit, Nulla ratio iuris, aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ ſalubriter pro vtilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipſorum commodum producamus ad ſeueritatem. Et in talibus etiam legiſlator aliter iudicaret, & ſi conſideraſſet, lege determinaſſet. Et per hoc patet reſponſio ad tertium.*

In digeſto veteri, li. 1. tit. 3. l. 24.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod iudicium eſt determinatio eius quod eſt iuſtum, & quod iuſtum eſt duplex, vnũ ex natura rei, quod appellatur ius naturale, aliud ex condicto hominum, quod appellatur ius poſitiuũ, reſpondet D. Thom. ad propoſitã difficultatem per duas propoſitiones. Prima concluſio: Quando lex ſcripta ius naturale continet, nunquã licet nec principi, nec ſubditis contra illam agere, ſed ſemper ſecundum eã iudicandũ eſt. Probatur: Huiuſmodi leges non ſunt illius iuſti cõſtitutiuæ, ſed declaratiuæ, nec iuſtum illarum oritur ex legibus, ex rebus ipſis, ſuper quas nullus iudex etiam ſupremus poteſt diſpenſare: ergo ſemper eſt ſecundũ eas iudicandũ. Secunda concluſio: Adhuc quando lex eſt humana, tenetur princeps, atque iudex ſecundum illam iudicare, quatenus iuri naturæ non repugnat. Probatur: Nã quamuis iſtæ leges non ſint declaratiuæ iuſti naturalis, ſunt tamẽ conſtitutiuæ eius iuſti, quod humano condicto ſecundũ regiones, tẽporumq; conditiones viſum eſt expedire, & ſic ſemper eſt ſecundum eas iudicandum, quando iuri naturæ non repugnat.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo intelligentia huius articuli, aduertendũ eſt; quod, vt ex litera conſtat, quantum attinet ad

præſens

præſens inſtitutum, leges ſunt in duplici differentia. Quædam enim ſunt naturales, quarum iuſtum ratione naturali conſtat: qualia ſunt præcepta Decalogi, & illa, quę ex ipſis euidenti conſequentia deducũtur. Aliæ autẽ ſunt leges poſitiuę, quarũ iuſtum humano condicto, & voluntate poſitũ eſt: quales ſunt omnes aliæ, quæ principium voluntate ad rectè gubernandã rempulicam pro loco, ꝙ tempore introducuntur. Et quidem in præſentiarum, quando quærimus, an ſit ſemper ſecundum ſcriptas leges iudicandum, non eſt ſermo de naturalibus. De eis enim, quia earum lumen naturaliter mentibus noſtris eſt inſitũ, nulla ratione licet dubitare, quominùs ſit ſemper ſecundum ipſas iudicandum. Sed peculiariter loquimur de illis legibus ſcriptis, quæ humanæ, & poſitiuæ appellantur.

Leges in duplici differẽtia.

Et ſic priori concluſione D. Tho. vt nota relicta circa ſecunda, eſt grauis difficultas; vtrũ verum ſit, quod princeps, qui eſt ſupremus iudex teneatur ſemper ſecundum legem ſcriptam iudicare? Et ratio dubitandi eſt: Nam cum princeps ſit ſolutus ſuis legibus, vt dicitur in l. princeps. ff. de legib. Videtur, ꝙ non ſemper teneatur ſecundum illas iudicare, maximè, quod, cum poſſit diſpenſare in lege, vt omnes Doctores concedunt, in ipſa ſententia ferenda poterit etiam vti poteſtate diſpenſandi, & ſic agere contra verba legis abſq; aliquo peccato. In contrarium tamen eſt, quòd habetur in c. ſummopere. 11. q. 3. Vbi D. Gregor. dicit quòd in dictandis ſententiis diuina ſimul & humana lex reſoluatur, & ſecundum quod ibi fuerit, ſententia proferatur.

Dubiũ circa ſecundã cõcluſionẽ D. Th.

Ratio dubitandi.

Pro explicatione huius difficultatis aduertẽdum eſt primo, ꝙ præſens quæſtio poteſt habere duplicẽ ſenſum. Primus eſt; vtrum princeps teneatur ſuis legibus parere. Et hic non prętenditur in pręſenti: ſed de illo diſputat D. Thom. 1. 2. quæſt. 96. artic. 5. Vbi propoſita diſtinctione de duplici vi quã habet lex, coercitiua, ſcilicet, & directiua, dicit, quod quantum ad vim coercitiuam, princeps non tenetur ſuis legibus: quia nullus ſe ipſum punire debet; bene tamen quantum ad vim directiuam: quia ratio poſtulat, vt princeps ſeipſum dirigat, eo modo, quo dirigit alios. Quod quidem eſt intelligendum, quantum ad illas leges, quæ comprehendunt & concernunt ipſos legiſlatores. Nam poſſunt eſſe aliquę leges, quę ex æquitate naturali non debent intelligi comprehendere legiſlatorem. Vt ſi in curia caueretur, ne quis indueret veſtem ſericam, vel ne quis æquitaret mulã tales leges nõ concernerent perſonam Regis: & ſic princeps quantum ad nullam vim eſſet ſubiectus illis. Secundus ſenſus quæſtionis eſt, an in ferendis ſententiis teneatur ſemper princeps ſecundũ legem ſcriptam iudicare, ſicut alij iudices inferiores. Et in iſto ſenſu diſputatur quæſtio in præſenti.

Explicatur titulus quæſtionis.

Sed eſt aduertendum ſecundò, quòd de lege ſcripta, quantum ad hoc, adhuc poſſumus loqui dupliciter; vno modo quantum ad verba ipſius legis: alio modo quantum ad mentem, & intentionem quam legiſlator habuit, dum talem legem conderet. Et quidem ſi loquamur, quãtũ ad verba legis ſit prima concluſio certa: Poſt princeps aliquando contra legem ſcriptam iudicare, id eſt, contra id, quod verba legis prima facie ſignificare videntur. Quin potius dico, ꝙ toties tenebitur princeps ſic iudicare, quoties ſeruatis verbis ipſius legis, videret non ſeruari mentem & intentionem legiſlatoris. Et ad hoc propoſitum adducit D. Thom. ſolutione ad ſecundum illud iuris prudentis in Digeſto veteri. lib. 1. titu. 3. l. 24. Nulla ratio iuris aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ ſalubriter pro vtilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipſorum commodum producamus ad ſeueritatem. Quin potius addiderim, quòd non ſolum princeps,

1. Concluſ.

Princeps aliquando tenetur, contra verba legis iudicare.

A ſed etiam alij iudices inferiores debent aliquando non ſecundum verba legis, ſed ſecundum eius mentem & intentionem iudicare. Vt enim dicit cõmunis regula iuris; In legem peccat quicunque verba legis amplexus contra legis nititur voluntate. Vbi nõ tantum eſt ſermo de principe, ſed etiam de quocunque alio iudice contra legis intentionẽ iudicante. Et ratio eſt manifeſta: Nam cũ ſint plurimi caſus, in quibus, ſi ſeruetur lex quãtũ ad verba, operabitur iudex contra ius & æquitatem naturalẽ; manifeſtè ſequitur, quòd in illis non erit licitum ſecundum verba legis iudicare. Quod autem ſint huiuſmodi quàm plurimi caſus, probatur: Nam leges ſunt inſtitutæ pro bono communi, vt docet D. Thom. 1. 2. quæſt. 90. art. 2. ſed poteſt ſæpè ſæpius contingere, vt obſer-

B uatio legis quantum ad verba redundet in detrimentum boni communis: ergo, tunc contra ius naturale erit illius legis quantum ad verba, obſeruatio. Cõſequentia cum maiori eſt nota: & minor probatur: Nam ſi obſeſſa ab hoſtibus ciuitate ſtatueretur lex, ne portæ ipſius in nocte aperirentur, & contingeret caſus, quòd ciues, per quos ciuitas eſt defendẽda ab hoſtibus, fugientes ad illam cõfugerent: ſi lex tunc, quæ pro commodo ipſius reipublicæ fuit inſtituta, quantum ad verba ſeruaretur, proculdubio vergeret in detrimentum ciuitatis. Et ſic quicunq; iudex, eo in caſu debet non ſecundum verba, ſed ſecũdum legis intentionem, & mentem iudicare. Sed de hoc iam diximus ſupra, agentes de Epicheia. Eſt tamen

C aduertendum, eſſe latiſſimum diſcrimen, quantum ad hoc, inter principem ex vna parte, & alios iudices inferiores ex alia. Nam primò, princeps ad hoc, vt poſſit, nõ quantum ad verba, legem interpretari, ſatis eſt, quòd habeat probabilem coniecturam ꝙ illa, quantum ad verba, cedit in damnum reipublicę. At vero iudex inferior non poterit in iudicando à verbis legis recedere; niſi certò ſibi conſtet, moraliter loquendo, quod obſeruantia legis, quantum ad verba, eſt in perniciem reipublicæ. Nec prętereà hic id poterit efficere principe inconſulto; niſi fortè periculum ſit adeò ſubitum, & imminens, vt conſultandi principis non detur locus, vt in exemplo poſito. Secundo differt princeps ab alijs iudicibus in eo, ꝙ princeps poteſt interpretari legem, & in illa diſpe-

Diſcrimen inter principem & alios iudices.

D ſare: cum tamen iudices inferiores id efficere non poſſint: illius enim eſt legẽ interpretari, cuius eſt condere, vt habet commune axioma iuriſprudentium. Ex quo infertur, quòd ſi ſit aliquis iuſtè damnatus ad mortem: & ille talis cognoſcatur vtiliſſimus reipublicæ, poterit princeps tunc in lege diſpenſare, liberando eum à morte; quod iudex inferior efficere non poterit.

Secunda concluſio: Nõ ſolum iudices inferiores, ſed etiam princeps tenetur iudicare ſecundum legẽ ſcriptam quantum ad mentem, & intentionem ipſius legis. Et quidem, quod iudices inferiores id facere teneantur, eſt res manifeſta; ſunt enim ſubditi, atque ſubiecti illis legibus, & ſic contra eas facere non poſſunt. Sed quod etiã princeps id facere tenea-

2. Cõcluſ.

E tur, probatur: Nã ratio naturalis dictat, vt patiatur quiſque legem, quã tulit, & quod caput conformet ſe membris, ac ſimul cum illis ſe ſubmittat oneri legis, ne de illo dicatur, quod de Scribis, atque Phariſæis dicebat Chriſtus apud Matth. cap. 23. Alligant onera grauia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem ſuo nolunt ea mouere, &c. Ad hoc etiam propoſitum dicit D. Auguſt. in libro de vera religione, cap. 31. quòd licet, quando leges inſtituuntur, de illis iudicent homines, qui eas inſtituunt, cum tamen fuerint inſtitutæ, & firmatæ, non licebit iudicibus de eis iudicare, ſed ſecundum illas. Ex hoc infertur, quòd princeps non ſeruans legem ſcriptam à ſe, vel à ſuis prædeceſſoribus cõditã

D. Auguſt.

Princeps non ſeruãs legem ſine cauſa peccat.

ſine rationabili cauſa, peccat mortaliter: vt ſi Papa non confitetur ſemel in anno peccata ſua; vel non ieiunaret tempore ab Eccleſia præſcipto. Et ſiquis obijciat, ꝙ princeps eſt ſolutus ſuis legibus, nec potuit ad illas à ſe, vel à ſuis prædeceſſoribus obligari, cum par in parem non habeat imperium; Reſpondetur, quod princeps non tenetur ad obſeruantiam ſuæ legis ex vi illius, ſed ex vi legis naturalis præcipientis, vt quiſque ſubeat legem, quàm aliis imponit. Et in hoc differt à iudicibus inferioribus, quod iſti non ſolum virtute legis naturæ, ſed etiam virtute legis ſcriptæ tenentur ad eius obſeruantiam: at verò princeps ad id ſolum tenetur ex vi legis naturalis. Et per hoc patet ſolutio ad rationem dubitandi. Ad aliud, quod adducitur in eodem argumento, de poteſtate diſpenſandi in principe exiſtente, ex qua videtur colligi, quòd non tenetur ſecundum legem ſcriptam iudicare; reſpondetur, verum eſſe, quòd ex rationabili cauſa poteſt princeps in lege à ſe, vel à ſuis prædeceſſoribus lata diſpenſare, & ſic agere contra verba legis, vt paulò ante dicebam: cæterum ſi id faciat ſine rationabili cauſa peccabit mortaliter, vt docet Caietanus in ſumma verbo, iudex: tum propter iniuriam factam reipublicæ, in non ſeruandis legibus iuſtis ipſius: tum etiam propter graue ſcandalum & detrimentum, quod inde redundat. Ex eo enim quod mali manent impuniti, fiunt audaciores, & ad perpetranda ſcelera promptiores: quod in damnum reipublicæ vergere eſt neceſſe. Ex quo infert Caietanus: quòd ſi princeps eũ, qui iuſtè eſt ad mortem damnatus, vel propter homicidium, vel propter latrocinium à morte liberaret, eam pœnam in aliam, vel pecuniariam; vel exilij commutando (etiam parte læſa remittente) proculdubio peccaret mortaliter. Imò amplius addit; quòd eſſet princeps reus omnium illorum malorũ, quæ ex eo, quòd iniqui manerent impuniti ſecundum leges, ſequerẽtur. Quod etiam affirmat Nauar. in Manua. cap. 23. & ego verum exiſtimo. Propter quod dicebat D. Gregorius, & refertur in cap. ſummopere. 11. quæſt. 3. debere iudices reuoluere omnes leges, tam diuinas, quam ſcriptas, & ſecundum illas proferre ſententiam. Verba autem Gregorij ſunt quæ ſequuntur. Summopere præcauendum eſt, ne rectores Eccleſiæ, & qui publica iudicia exercent in dictandis ſententiis nullatenus leuitate, aut furore ducti ſint præcipites: ſed cauſis prius diligenter ventilatis, cùm res, quæ ignorabatur ad notitiam pleniter venerit, tunc diuina & humana lex reſoluatur, & tunc ſecundum quod ibi conſtitutum eſt, remota perſonarum acceptione, diffinitiua proferatur ſententia. Hinc eſt, quòd Moyſes querelas populi ſemper ad Domini tabernaculum ingreſſus referebat, & iuxta quòd Dominus imperabat, iudicia proponebat. Nimirum nos inſtituens, vt non ex corde noſtro, ſed ex præcepto diuino condemnationis, & iuſtificationis ſententiã proferamus. Hæc Greg. Et quòd ibi loquatur vniuerſaliter de omni iudice, tam ſuperiori, quàm inferiori, probatur primò ex exemplo adducto de Moyſe, qui ſupremus erat populi princeps. Item ſecundò ex eo, quòd dicit, inſtruens nos, &c. Nã D. Greg. erat maximus Eccleſiæ Pontifex, nullum in condendis legibus cognoſcens ſuperiorem. Et ſic docet idem debere facere alios iudices ſuperiores.

Solutio ad Caietani verum.

Notanda verba D. Greg.

Dubium aliud. Ratio dubitandi.

Sed eſt aliud dubium; vtrum ſententia contra legem lata, hoc eſt, iniuſta obliget in foro conſcientiæ. Et ratio dubitandi eſt: Nam cum multa fieri prohibeantur, quæ tamen facta tenent, videtur, quòd quãdo aliqua ſententia profertur à legitimo iudice, quãuis illa iniuſta ſit, vtpotè contra legem, quod poſſit tutò in conſcientia ſeruari. Præſertim quando ille, in cuius fauorem ſententia fuit lata, nihil fecit fraudulentum, nec aliquid mali commiſit ad hoc, vt ſententia pro illo proferretur.

Argumentũ in contrariũ.

A In contrarium tamen eſt: Nam iudicium eatenus eſt iudicium, quatenus eſt determinatio, & declaratio iuſti & iuris: ſed iudicium, quod non fit ſecundum ſcripturas, & eſt iniuſtum, non eſt determinatio iuſti & iuris; ſed potius eſt determinatio iniuſti, & iniuriæ: ergo illud non obligat in conſcientiã.

Multipliciter aliqua ſentẽtia poteſt dici iniuſta.

Pro explicatione huius difficultatis, aduertendũ eſt; quòd ſententia multipliciter poteſt dici iniuſta. Vno modo, quia continet cauſam iniuſtam, etiam ſi proferatur ſecundum allegata, & probata, ſeruatoque ordine iuris. Quod contingit quando res, quæ verè eſt Petri per ſententiam tribuitur Paulo à iudice iudicante, ſecũdum allegata & probata. Alio modo poteſt dici ſententia iniuſta; quia quamuis non B contineat cauſam iniuſtam, non tamen profertur ſecundum leges præcipientes ordinem, & modũ, qui in proferendis ſententiis ſeruari debet. Sed quoniã leges, quæ præcipiunt modum in ſententijs proferendis ſeruandum, ſunt in duplici differentia; quædam enim ſunt, quæ ita præſcribunt aliquem modum, vt etiam ſi ille non ſeruetur, adhuc ſententia non ſit irrita & nulla; aliæ autem ſunt, quæ ita præſcribunt modum, vt ſi ille non ſeruetur, ſententia ſit irrita & nulla, fit, vt ex defectu obſeruantiæ legum, adhuc poſſit ſententia dici dupliciter iniuſta, ſcilicet vel quia prætermittitur ordo ſimpliciter neceſſarius, & tunc dicitur iniuſta per ſe, vel, quia prætermittitur ordo non ſimpliciter neceſſarius, & tunc dicitur iniuſta per accidens.

1. Concluſ.

C Hoc conſtituto ſit prima concluſio: In cauſis profanis, & ſæcularibus, ſententia iniuſta ex cauſa, quã continet, quamuis procedat ſecundum allegata, & probata, ſeruatoque ordine iuris, non obligat in cõſcientia, nec confert ius illi parti, in cuius fauorem eſt pronũtiata, nec ſpoliat partem damnatam ſuo iure. Hanc tenet Caietanus in Opuſc. viginti ſeptem quæſt. q. 13. & in Opuſc. decem & ſeptem reſponſionum, reſponſio. 14. dubio 1. & Soto lib. 3. de iuſtitia, & iure. quæſt. 4. art. 5. & D. Tho. 2. 2. q. 70. artic. 4. Et probatur: Iudicium eatenus eſt iudicium, quatenus eſt declaratio, & determinatio iuſti & iuris: ſed iudicium quod continet cauſam iniuſtam, non eſt determinatio iuſti & iuris: ſed potius eſt determinatio D iniuſti & iniuriæ: ergo non eſt iudicium, atque ex cõſequenti non obligat in conſcientia. Secundo: Sententia & iudicium iudicis, eſt quædam lex particularis in particulari euentu, & in particulari caſu lata, vt docet D. Tho. 2. 2. q. 67. art. 1. Sed lex, quæ continet cauſam iniuſtam, non obligat in conſcientia: ergo nec ſententia particularis. Tertiò: ſententia lata in foro exteriori obligat in conſcientia, niſi fundetur in falſa præſumptione, vt habet communis regula Doctorum: ſed ſententia, quæ continet cauſam iniuſtam, fundatur in falſa præſumptione: ergo non obligat in conſcientia. Et confirmatur: Nam lex eatenus obligat, quatenus eſt iuſta: ſed ſententia, quæ continet cauſam iniuſtam, & eſt particularis lex, ſolum eſt iuſta in foro exteriori: ergo tantum obligat E in foro exteriori, & non in foro conſcientiæ. Ex hoc infertur, quòd ille, in cuius fauorem eſt lata talis ſententia iniuſta, in foro conſcientiæ, tenetur reſtituere, quæ ſibi ratione illius obuenere. Sententia. n. per quam alicui adiudicatur quod ſuum non eſt, nullum ius dat in foro conſcientiæ: & ſic ille nõ põt id, ſalua conſcientia, retinere. Quin potius addiderim, quod etiam ſi ille, in cuius fauorem fuit ſententia lata, bona fide litigaſſet, quã primum intellexerit ſententiam fuiſſe iniuſtam, tenebitur, quod ſibi ꝑ eam fuit adiudicatum, reſtituere, non tamen tenebitur parti læſæ pro expenſis, quas litigando fecerit ſatisfacere. Secus autem erit, ſi mala ſide litigauit. Sed

quid

quid dicendũ erit, quando pars, contra quam fuit ſẽtentia lata, illi conſenſit, nec ab ea appellauit, an tũc altera pars poſſit ea bona in conſcientia retinere, maxime ſi bona fide litigauit? Et quidem, quod poſſit, probatur: Nam eo ipſo, quod pars læſa non appellat, videtur cedere iuri ſuo, & ſic libere & voluntariè conſentire ſententiæ, poſtquam non vtitur remedio appellationis ſibi per legem cõceſſo. Ita tenent Innocent. & Abb. in c. quia plerique. de immunitate Eccleſiarum. Hoc tamen non obſtante dico, quòd etiam ſi pars damnificata non appellet, non poterit altera pars, ſalua conſcientia, quod ſibi per iniuſtam ſententiam fuit adiudicatum, retinere: & ſic quam primum ſibi conſtiterit de iniquitate ſententiæ, tenetur illud vero domino reſtituere. Et ratio eſt: Quia ſemper retinet alienum inuito domino rationabiliter; nec ex eo, quod verus dominus non appellat, debet cenſeri conſentire ſententiæ, aut cedere iuri ſuo. Ab hoc tamẽ excipimus eum, qui poſt adiudicata ſibi aliqua bona per iniuſtam ſententiam, illa poſſidet bona fide toto tempore ad præſcribendum requiſito. Tunc.n. eo tempore elapſo, quãuis poſtea ſciat fuiſſe aliena, nõ tenetur illa bona reſtituere: ſed poteſt ea ſibi reſeruare, vt patet ex communi cõſenſu omnium Doctorum, & ex legibus præſcriptionum, quæ pro bono communi reipublicæ; & ipſorum ciuium ſunt inſtitutæ.

2. Concluſ. Secunda concluſio: Sententia, quæ ea tantum ratione eſt iniuſta, quia prætermittitur ordo iuris non ſimpliciter neceſſarius, hoc eſt, illa ſentẽtia quæ per accidens eſt iniuſta, obligat in conſcientia, etiam ſi iudex in ea ferenda grauiter peccet. Hæc concluſio colligitur ex c. ſacro approbante, extra de ſen. excõ. & c. biduum. 2. q. 6. recipiturq; cõiter ab oĩbus Doctoribus. Et ratio eſt manifeſta: Nam id, quod eſt per accidens, non variat naturam rei. Ex quo infertur; quòd ſi iudex prætermiſſa aliqua ſolemnitate iuris, vel ex odio, vel ex mala intentione ſententiam proferat, erit valida in conſcientia non obſtante, quòd peccet mortaliter.

3. Concluſ. Tertia concluſio: Sententia, quæ ea ratione eſt iniuſta, quia prætermittitur ordo iuris ſimpliciter neceſſarius, hoc eſt illa ſententia, quæ eſt iniuſta per ſe, non obligat in conſcientia: & ſic ille, in cuius fauorẽ fuerit lata, non poterit virtute illius, quod ſibi per eam fuerit adiudicatum, retinere. Probatur: Sententia iniuſta per ſe non eſt ſententia: ergo nulla ex illa naſcitur obligatio in conſcientia. Talis autem eſt ſententia, quæ fuerit lata à iudice notoriè excommunicato; vt habetur in cap. ad probandum, de re iudicata, & quæ fuerit lata in die feriato; vt habetur in capit. finali. de ferijs, & quæ fuerit lata in eccleſia per iudicem ſæcularem; vt habetur in cap. decet, de immunitate Eccleſiarum, & in multis aliis caſibus, quos refert Abbas in cap. 1. de ſententia & re iudicata, de quibus legibus venit intelligendum illud Gratiani, 2. q. 6. c. ei qui. dicentis, ꝙ ſententia circa ſolitũ ordinẽ iudiciorum à præſide prolata authoritatem rei iudicatæ non obtinet. Et paulò inferius: Si ſententia contra ius ſcriptum feratur, nullas vires obtinet, nec contra eam eſt neceſſarium auxilium prouocationis.

Argumentum contra tertiam cõcluſionem. Sed contra hoc arguitur: Diſpenſatio iniuſta facta à principe in lege, eſt valida, quamuis princeps in diſpenſando peccet mortaliter; ſi enim diſpenſaret Papa cum Petro, ne occideris clericum incurreret excommunicationem, & Petrus clericum occideret, proculdubio ſecundum omnes non eſſet excommunicatus, & tamen diſpenſatio eſſet iniqua: ergo pari ratione ſententia, quæ per ſe eſt iniuſta, quia prætermittitur ordo neceſſarius iuris, erit valida, quamuis illam proferens peccet mortaliter.

Solutio. Reſpondetur tamen, diſtinguendo antecedens:

A Nam vel diſpenſatio iniuſte facta à principe eſt cum damno alterius, vel nõn. Si ſit cum damno alterius, nego, quod teneat factum: nullus enim contra ius alterius poteſt diſpẽſare; & ſi diſpenſetur, tenebitur reſtituere, quod per talem diſpenſationem recepit. Si autem diſpenſatio fiat ſine damno alterius, concedo, quod erit valida; quãuis diſpenſans peccet mortaliter. Si enim princeps diſpenſet mecum ſine cauſa, vt equitem mula, poſſem rectè id facere; quia hęc diſpenſatio non eſt cum iniuria alterius. Et idẽ prorſus eſt dicendum de ſententia iniuſta; ſi fuerit cum damno vnius; nullum ius dabit alteri; ſi autem fuerit ſine damno alterius, verum ius dabit illi, pro quo lata eſt. Nec ex hoc aliquid ſequitur inconueniens contra noſtram tertiam concluſionem, in qua ſolum
B loquimur de ſententia iniuſta lata in fauorẽ vnius, cum damno alterius. Ex hoc infertur, quod ſi Epiſcopus, aut Papa confert beneficium indigno, nõ obſtante ea collatione tenebitur indignus reſignare beneficium, & reſtituere fructus inde perceptos: ex diffinitione enim noſtra, illa collatio fuit nulla, quia in damnum tertij: & ſic indignus per eam nullum ius potuit acquirere. Reſtitutio autem non eſt faciẽda alteri parti, quę erat digna, quia hæc nondum habebat verum ius ad beneficium, ſed Eccleſiæ, cuius erat beneficium, & cui facta eſt iniuria per talem collationem. Et ratio huius eſt: Nam cum Papa, & Epiſcopus ſint diſpenſatores beneficiorum Eccleſiæ, & non diſſipatores bonorum illius, tenentur illa dignis conferre. Indignus recipiẽs beneficium tenetur illud reſignare.

C Sed maius dubium eſt de beneficiis Eccleſiaſticis, an per iniuſtam ſententiam poſſit aliquis acquirere verum ius ad illa. Verbi gratia, Petrus per falſas informationes probauit deberi ſibi aliquod beneficiũ lataque ſententia ab Epiſcopo fuit ſibi applicatũ; dubium eſt, an per iſtam ſententiam iniuſtam acquirat Petrus in foro conſcientiæ verum ius ad tale beneficium? Et pro parte negatiua eſt argumentum; de ſumptũ ex bonis ſæcularibus, circa quę, vt diximus dubio præcedenti, nulla ſententia iniuſta dat verum ius in foro conſcientiæ; & par videtur eſſe ratio de beneficijs Eccleſiaſticis. Dubium de beneficijs eccleſiaſticis. Argumentum.

In contrarium tamen eſt communis Canoniſtarum ſententia. Innocentius in cap. quia plærique. de Sentẽtia Innocentij, & Abbatis.
D immunitate Eccleſiarum, & Abbas in cap. 1. de conceſſione præbendę; vt reſpondeant ad præfatam difficultatem, aduertunt, quod ſententia circa beneficia poteſt eſſe duplex, vna declaratiua, altera priuatiua. Declaratiua eſt, quando duobus de beneficio aliquo contendentibus, ad quod exiſtimant ſe ius adquiſitum habere, iudex per propriam ſententiam declarat illud ad vnum, & non ad alterum pertinere: Priuatiua autem eſt, quando quis propter crimen aliquod à ſe cõmiſſum priuatur ſuo beneficio, quod deinde confertur alteri: vt eſt videre apud Angelũ in ſumma, verbo, ſententia. §. 8. & apud Syluestrũ eodem titulo. §. vltimo. Hoc ſuppoſito, dicunt primò præfati Doctores: quòd ſi ſententia ſit declaratiua; & conſtet illi, in cuius fauorem fuit lata, eam eſſe in
E iuſtam, ſtatim tenetur, renuntiare beneficium, nec poteſt illud tuta conſcientia retinere, etiam ſi alter non appellet, quia nullum ius ad illud acquirit. Idẽ affirmat Soto lib. 3. de iuſtitia & iure, quæſt. 4. art. 5. in quo communiter conueniunt Doctores. Et proculdubio videtur verum. Nam cum beneficium Eccleſiaſticum, vt habetur de regulis iuris, in 6. regula prima. ſine titulo Eccleſiaſtico retineri non poſſit, & ille, in cuius fauorem fuit lata ſententia declaratiua iniuſta, nullum canonicum titulum habeat ad tale beneficium: nam ſententia illa declaratiua non tribuit ei aliquod ius de nouo, nec ante ſententiam illud habeat, fit, vt nulla ratione poſſit tale beneficiũ retinere. Itaque quantum ad ſententiam declarati-

uam iniuſtitiam, idem eſt iudicium de bonis ſeculari bus, & de beneficiis Eccleſiaſticis; vt tradit Abbas loco citato. Dicunt ſecundo præfati Doctores, quòd ſi ſententia ſit priuatiua, & iniuſta, & reus appellat in tempore, alius non adquirit ius ad beneficium, ſed tenetur illud ſtatim reſtituere. Secus autem erit, ſi reus non appellet in tempore. Verbi gratia, Petrus ex falſis teſtibus, vel ex malitia, aut ignorantia fuit damnatus de hęreſi, & ſic priuatus ſuis beneficijs Eccleſiaſticis, dicunt iſti Doctores, quòd ſi Petrus appellat in tempore, ille, cui applicatum fuerit beneficium, tenebitur illud reſtituere: ſi autem Petrus non appellat in tempore, alius non tenebitur beneficiũ, reſtituere, etiam poſt compertam veritatem. Primã partem huius dicti probant præfati authores: Nam cùm illa ſententia ſit iniuſta, non poteſt Petrum pri- B uare ſuo beneficio, maximè interpoſita appellatione. Secundam autem partem probant; Quia eo ipſo, quòd Petrus non appellat, videtur, vel cõſentire in crimine, vel cedere præbendæ: quorum quodlibet eſt ſatis ad hoc, vt beneficium habeatur vacans: & ſic rectè poteſt alteri cõferri. Si quis autem quęrat, quænam ſit ratio, propter quam iſte, cui applicatur beneficium poſt ſententiam priuatiuã, non interpoſita appellatione, poſſit illud retinere, & ille, cui applicatur per ſententiam declaratiuam, non poſſit: ſi quidem vtraque ſententia tam priuatiua, quàm declaratiua, vt ſupponimus, eſt iniuſta: Reſpondetur, quòd, quia ille, qui poſſidet beneficium poſt ſententiam priuatiuam, non obtinet illud virtute ſententiæ priuatiuæ, quia fuit iniuſta, & irrita, per talem C enim ſententiam, quãuis vnus fuerit priuatus beneficio, non tamen per illam fuit collatum alteri, ſed per nouam collationem ab Epiſcopo factam, quæ eſt ſufficiens, & legitimus titulus. At verò in ſententia declaratiua, quia per eandem ſentẽtiam iniuſtã, & irritam beneficium confertur vni, & aufertur ab altero, fit, vt niſi ille, cui confertur, habeat alium legitimum titulum, ſtatim teneatur illud reſtituere, tanquam id, quod ſine ſufficienti, & legitimo titulo poſſidetur, quod in beneficijs Eccleſiaſticis fieri nõ poteſt.

Soto nõ acquieſcit Abbati, & Innocentio.

Licet hæc ſententia Innocentij, & Abbatis appareat ſubtilis, Magiſter tamen Soto loco citato non omnino illi acquieſcit: Sed dicit, quòd ſi iudex per D fraudem, vel per alium modum illicitum priuat quẽpiam beneficio, & hoc conſtat illi, cui eſt poſtea facta collatio, non poteſt iuſte illud retinere, ſed tenetur ſtatim reſignare. Cæterum, ſi iudex debite, ſecũdum allegata, & probata priuat aliquem beneficio, quãuis poſtea ex aliis rebus conſtet priuationem nõ fuiſſe iuſtam, ille, cui eſt facta collatio, licitè poteſt tale beneficium retinere, nec tenetur illud in conſcientia reſignare. Et ratio huius differẽtiæ eſt: Quia quando iudex ſciens, & prudens iniuſte priuat aliquem beneficio, talis ſententia per ſe iniuſta, & priuatio, quantum ad Deum eſt nulla: & ſic non poteſt tale beneficium alteri conferri: & ſi conferatur, collatio erit nulla: non enim poteſt beneficium ſimul iuſtè à duobus poſſideri. Cæterum, quando ſenten- E tia eſt legitimè lata, ſecundum allegata, & probata, ſicut ſententia eſt valida: ita etiam, & priuatio eſt valida. Atque ex conſequenti: cùm beneficium poſt talem ſententiam ſit legitime vacans, rectè poteſt alteri conferri, & ſi conferatur, ille, cui facta fuerit collatio, erit tutus in conſcientia, nec tenebitur beneficium reſignare: quamuis poſtea conſtet, ſententiam priuatiuam fuiſſe iniuſtam.

Sẽtẽtia Soti in quib. habeat verum.

Hæc ſententia Soti habet verum in beneficijs Eccleſiaſticis, quæ per prælatos conferuntur, non tamẽ in aliis rebus. Nam ſi quis fuiſſet falſo accuſatus de crimine hæreſis, & ſecundum allegata, & probata, legitime cõdemnatus de illo, & fiſcus occuparet bo- A na illius, poſteà conſtaret talem fuiſſe falsò accuſatum, fiſcus teneretur ea bona reſtituere, quia quãuis fuiſſet iuſtè damnatus ſecundum allegata, & probata, illa tamen ſententia fundaretur in falſa præſumptione: & idem eſt dicendum in alijs ſimilibus caſibus.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, quæ nam ſit ratio, propter quam in rebus profanis ille, cõtra quem eſt lata ſententia iniuſta, adhuc manet verus dominus ſuarum rerum, quãuis in tempore non appellet, ità, vt alter deprehenſa veritate teneatur illa reſtituere; & tamen in beneficijs Eccleſiaſticis non ita contingit? Et ratio dubitandi eſt; quia non apparet aliquis textus, ex quo hæc differentia colligatur. Nonnulli affirmant huius rei rationem eſſe, quia Eccleſia vult, quod quiſque acquirat poſſeſſionem in beneficio, quando alius in tempore débito non appellat, quamuis in rebus profanis talem poſſeſſionem non acquirat; vt hac ratione rectè prouideat bono ſpirituali. Si.n. quando aliquis iniuſtè priuatur beneficio, ille, cui confertur, non haberet verum ius ad illud, ſequeretur, quòd nec etiam poſſet legitime miniſtrare ſacramenta, & ſic, quòd facta non tenerent, quod ſine graui iactura boni ſpiritualis fieri non poſſet. Sed hæc ratio non eſt ſufficiens. Tum, quia non reddit vniuerſalem rationem de omnibus beneficiis; ſed dumtaxat de beneficiis curatis: cùm in beneficiis non curatis non ſequatur tale incõueniens. Tum etiam, quia, quando aliquis habet publicum titulũ, & ignorat impedimentum illius, geſta per ipſum rectè valent: vt docet Caietanus in ſumma, & ſic illa ratio in vniuerſali deficit. Quo circa dicendum exiſtimo, quòd quemadmodũ leges ad dirimendas lites tranſacto tempore præſcriptionis applicant bona poſſidentibus: ita etiam in beneficijs Eccleſiaſticis, propter eundem finem tranſacta ſententia priuatiua applicant beneficia illis, quibus conferuntur. Et ſi quis petat huius rei textum, dico, ſufficere communem ſententiam Doctorum, licet nõn ſit textus ab ipſis adductus. Panormitanus adducit ca. cùm dilectus, extra de electione, & gloſſa in illo c. 1. de conceſſione præbendæ. adducit capitulum, quod ad cõſultat onem, extra. de ſententia, & re iudicata. Sed iſta duo capit. loquuntur in foro exteriori, quod fundatur in præſcriptione.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm iudicium per vſurpationem reddatur peruerſum.

Sup. arti. 2. cor. & infr. q. 67. art. 1. Et 4. diſt in. 17. q. 3. art. 3. q. 4. Ex d. 48. q. 1. art. 1. cor.

AD Sextum ſic proceditur. Videtur quod iudicium per vſurpationem nõ reddatur peruerſum: iuſtitia enim eſt rectitudo quędam in agendis. Sed nihil deperit veritati à quocunque dicatur ſed à quocunque eſt accipienda: ergo etiam nihil deperit iuſtitiæ, à quocunque iuſtum determinetur: quod pertinet ad rationem iudicij.

2. Præterea, Peccata punire, ad iudicium pertinet. Sed aliqui laudabiliter leguntur peccata puniſſe, qui tamen authoritatem non habebant ſuper illos, quos puniebant: ſicut Moyſes occidendo Aegyptium; vt habetur Exod. 2. & Phinees filius Eleazari Zambri filium Salumi: vt legitur Num. 25. & reputatum eſt ei ad iuſtitiam: vt dicitur in Pſalm. Ergo vſurpatio iudicij non pertinet ad iniuſtitiam.

3. Præterea; Poteſtas ſpiritualis diſtinguitur, à temporali. Sed quandoque prælati, habentes ſpiritualem poteſtatem, intromittunt ſe de his, quæ pertinent ad ſecularem

cularem poteſtatem. Ergo vſurpatum iudicium nō eſt A *illicitum.*

*4. Præterea, Sicut ad rectè iudicandum requiritur authoritas: ita etiam & iuſtitia iudicantis & ſcientia, vt ex ſupra dictis * patet. Sed non dicitur iudiciū eſſe iniuſtum, ſi aliquis iudicet, non habens habitum iuſtitiæ, vel non habens ſcientiam iuris. Ergo etiam neque iudicium vſurpatum, quod fit per defectum authoritatis, ſemper erit iniuſtum.* Art. 2.

Sed contra eſt, quod dicitur Rom. 14. Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum.

*Reſpondeo dicendum, quòd cum iudicium ſit ferendum ſecundum leges ſcriptas; vt dictum * eſt, ille, qui iudicium fert, legis dictum quodammodo interpreta-* B *tur, applicando ipſum ad particulare negotium. Cum autem eiuſdem authoritatis ſit legem interpretari, & legem condere, ſicut lex condi non poteſt niſi publica authoritate, ita nec iudicium ferri poteſt, niſi publica authoritate, quæ quidem ſe extendit ad eos, qui communitati ſubduntur. Et ideo ſicut iniuſtum eſſet, vt aliquis conſtringeret alium ad legem ſeruandam, quæ nō eſſet publica authoritate ſancita: ita etiā iniuſtum eſt, ſi aliquis compellat aliquem ferre iudicium, quod publica authoritate non fertur.* Art. præc.

Ad primum ergo dicendum; quòd pronunciatio veritatis non importat compulſionem ad hoc, quod ſuſcipiatur: ſed liberum eſt vnicuique eam recipere, vel nō C *recipere, prout vult. Sed iudicium importat quandam impulſionem. Et ideò iniuſtum eſt, quod aliquis iudicetur ab eo, qui publicam authoritatem non habet.*

Annot.

*Ad ſecundum dicendum, quòd Moyſes videtur Aegyptium occidiſſe, quaſi ex inſpiratione diuina authoritatem adeptus: vt videtur per hoc, quod dicitur Actuum 7. quòd percuſſo Aegyptio æſtimabat Moyſes, intelligere fratres ſuos, quoniam Dominus per manum ipſius daret ſalutem Iſrael. Vel poteſt dici, quòd Moyſes occidit Aegyptium defendendo eum, qui iniuriam patiebatur, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Vnde Amb. dicit * in lib. De offic. quòd qui non repellit iniuriam à ſocio, cum poteſt, tam eſt in vitio,* D *quàm ille, qui facit. Et inducit exemplum Moyſi. Vel poteſt dici, ſicut dicit Auguſt. * in quæſtionibus Exo. quod ſicut terra ante vtilia ſemina, herbarum inutilium fertilitate laudatur: ſic illud Moyſi factum, vitioſum quidem fuit, ſed magnæ fertilitatis ſignum gerebat, inquantum ſcilicet, erat ſignum virtutis eius, qua populum liberaturus erat. De Phinees autem dicendum eſt, quod ex inſpiratione diuina, zelo Dei cōmotus, hoc fecit. Vel quia licet nondum eſſet ſummus Sacerdos, erat tamen filius ſummi Sacerdotis: & ad eum hoc iudicium pertinebat, ſicut & ad alios iudices, quibus hoc erat preceptum.*

Lib. 2. c. 36 in prin. t. 1.

Lib. 1. ca. 2. to. 4. & lib. 22. contra Fauſtum c. 70. to. 6.

Ad tertium dicendum; quòd poteſtas ſæcularis ſub- E *ditur ſpirituali, ſicut corpus animæ. Et ideo non eſt vſurpatum iudicium, ſi ſpiritualis prælatus ſe intromittat de temporalibus, quantum ad ea, in quibus ſubditur ei ſæcularis poteſtas, vel quæ ei à ſeculari poteſtate relinquuntur.*

Ad quartum dicendum, quòd habitus ſcientiæ, & iuſtitiæ ſunt perfectiones ſingularis perſonæ. Et ideo, per eorum defectum non dicitur vſurpatum iudicium: ſicut per defectum publicæ authoritatis, ex qua iudicium uim coactiuam habet.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Tho. vnica concluſione affirmatiua, quæ probatur hac ratione: Iudicium cùm ſit ferendum ſecundum leges ſcriptas, nihil aliud eſt, quam quædam legis interpretatio applicādo ipſam ad particulare negocium: ſed interpretatio hæc non poteſt fieri abſque publica authoritate: eiuſdem enim eſt legem condere, & interpretari: ergo ſi aliter fiat, erit vitioſum, & nullum; atque ex conſequenti iudicium per vſurpationem redditur peruerſum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo explicatione huius articuli eſt aduertēdum; iudicium vſurpatum dici illud, quod fertur ab eo, qui non eſt iudex eius, quem iudicat iuxta illud Pauli, ad Rom. 14. Tu quis es, qui iudicas alienū ſeruum? Et etiam dicitur vſurpatum iudicium, quando quis iudicatur de eo, in quo tali iudici non ſubijcitur, vt quando homo de occultis iudicatur, quæ ſunt reſeruata diuinó iudicio, occultorum .n. Deus & cognitor, & iudex eſt. Quod quidē iudiciū vſurpatum eſt iniurium, & ei, cuius iuriſdictionem vſurpat, & etiam illi, qui iudicatur; cū iudex non habeat iuriſdictionem in illum. Nō ſolumque eſt illicitum & malum, verum etiam ſnīa per tale iudicium lata ipſo iure eſt nulla; vt habetur expreſſe in cap. ad audientiam, de conſuetudine, vbi dr̄, ſnīa à non ſuo iudice lata firmitatem non obtinere. Idem etiam habetur in cap. at ſi clerici. de iudicijs, & in cap. in primis. 2. q. 1. Iudicium vſurpatum quod ſit.

Sed eſt difficultas, vtrum ſententia quæ fertur ab eo, qui iudex, vel prælatus non eſt, gerit tamē ſe pro prælato, ſit valida. Hanc difficultatem mouet gloſſa ſuper cap. nihil. de electione, & electi poteſtate, diffuſiuſq; tractat illam Abbas ſuper idem cap. Et eſt ſententia iſtorum Doctorum, & vt exiſtimo communis omnium, atque vera; quòd geſta per talem prælatum, ſeu iudicem ſunt valida duabus conditionibus concurrentibus. Prima eſt authoritas ſuperioris, hoc eſt, quod fuerit talis prælatus, ſeu iudex authoritate ſuperioris conſtitutus. Secunda eſt communis error: hoc eſt, quod communiter habeatur pro prælato, atq; iudice. Quod probatur ex lege, Barbarius, ff. de officio prætorum. Vbi geſta per illum, qui ſeruus erat, & fugitiuus, Romæ tamen optimè geſſerat prætoratum, non reuocantur, nec annullantur, ſed potius approbantur: quia illæ duæ conditiones concurrebant. Idem etiam habetur. 3. q. 7. c. infamis. Ex quo infero primò cum Abbate, atque Innocentio ſuprà dictum cap. nihil. quod ſi altera illarum conditionum deficiat, geſta per talem iudicem, ſeu prælatum nullum robur, & firmitatem obtinebunt. Infero ſecundo; quòd geſta per intruſum, hoc eſt, per illum, qui propria authoritate, & ſine authoritate ſuperioris, ſiue per violentiam, ſiue per fraudem aliquam dignitatem, tam Eccleſiaſticam, quàm ciuilem obtinuit, erunt inualida, atque irrita. Et eadem ratio eſt de illo, qui ſe gerit pro prælato, nondum tamen obtinuit poſſeſſionem. Dubium. Reſponſio.

Sed maior difficultas eſt de illo, qui reuerà fuit à ſuperiore inſtitutus prælatus, ſeu iudex; & habitus communiter pro tali; poſteà autem cōmiſit aliquod crimen, propter quod ipſo facto, ſecundum ius eſt priuatus ſua dignitate, an geſta per iſtum, poſt quā crimen commiſit, ſint valida? Abbas loco citato dicit; quod ſi crimen, propter quod eſt ipſo facto priuatus, eſt occultum, geſta per illum ſunt valida, atq; tenent, quia neutra ex poſitis conditionibus deficit. Cæterum, ſi crimen ſit notorium, geſta per ipſum non ſunt valida: quia deficit tunc communis error: Aliud dubium. Reſponſio.

non enim habetur communiter pro prælato. Sed nõ habet hoc verum in ordine noſtro Auguſtiniano. In prologo enim noſtrarum conſtitutionum dicitur, quòd quamuis quis propter aliquod crimen ſit priuatus ipſo facto officio, quod habet, vel voce actiua, vel paſſiua, etiam ſi factum ſit euidens, & notorium ius; non tamen eſt cenſendus priuatus, quo ad vſque ſententia, vel declaratio prælati ſuperueniat. Quo circa illa erit expectanda, ad hoc, vt geſta per talem prælatum non ſint valida. Pius Quintus in quodam proprio motu, qui incipit: Ad perpetuam rei memoriam: præcipit Præpoſitis, Abbatibus, Prioribus, tam mendicantibus, quàm non mendicantibus ſub priuationis officiorum, quæ in præſentia obtinent, & inhabilitatis in poſterum ad illa: & alia omnia, & ſuſpenſionis à diuinis ipſo facto ſine alia declaratione pœnis incurrendis, ne mulieres intra domos, & monaſteria introducere, vel admittere præſumant. Et tunc certum eſt, quod qui hanc legem tranſgreditur, etiam ſi tranſgreſſio ſit occulta ante declarationem, vel ſententiam prælati, ita eſt priuatus officio, quod habebat, vt ſalua conſcientia illud retinere non poſſit. Nihilominus tamen, ſi crimen ſit occultum adhuc geſta per talem prælatum erunt valida: quia duæ illæ conditiones ſuperius poſitæ, ſcilicet, authoritas ſuperioris; & communis error, adhuc concurrunt. Secus autem erit, ſi crimen fuerit notorium: quia tunc deſuit ſecunda conditio: vt dicit Abbas loco citato.

Nota pro ordine D. Auguſt.

Aliud Dubium.

Eſt aliud dubium iam: An abſolutio facta in foro pœnitentiario ab eo, qui non eſt proprius ſacerdos, ita ſit valida, vt qui ità confeſſus eſt, & abſolutus, non teneatur iterare confeſſionem, etiam ſi poſteà ſciat, talem ſacerdotem non habuiſſe poteſtatem Iuriſdictionis, nec ordinariam, nec ex commiſſione. Pro huius difficultatis explicatione, ſupponendum eſt, abſolutionem ſacramentalem eſſe actum iudicialem, & ſententiam à iudice latam in foro interiori, vt diffinitum eſt in concilio Tridentin. ſeſſione. 14. ca. 2. 5. & 6. vnde canone 9. eiuſdem ſeſſionis anathemate feriuntur, quicunque negauerint abſolutionem eſſe actum iudicialem. Et cum ſentẽtia à non ſuo iudice lata nulla ſit, & abſolutio ſit quędam ſententia iudiciaria, manifeſtè ſequitur, quòd ſi ea eſt lata ab eo, qui iuriſdictionem non habet, erit nulla. Quod etiam habetur expreſsè in eodem concilio Tridentino, ſeſſione 14. cap. 7. Ex hoc infero primò; quod abſolutio facta ab eo, qui ſe intromiſit in beneficium, eſt nulla. Et ſic talis confeſſio neceſſaria erit iteranda, quam primum conſtiterit illum fuiſſe intruſum, nec habuiſſe titulum beneficij authoritate ſuperioris. Et idem eſt dicendum de confeſſione facta ſacerdoti non habenti legitimam poſſeſſionem beneficij curati. Infero ſecundo; quod confeſſio facta illi ſacerdoti, qui ipſo facto propter aliquod crimen eſt priuatus ſuo beneficio, ſi crimen ſit notorium, & manifeſtum, eſt nulla, & iteranda, vt ſupra diximus de alijs ſententijs. Infero tertio, ꝙ confeſſio facta illi ſacerdoti, qui authoritate ſuperioris obtinet beneficium; etiam ſi propter aliquod crimen occultum ipſo facto ſit eo priuatus, talis inquam, confeſſio, & abſolutio ſacramentalis ab iſto ſacerdote lata, ita ſunt valida, vt etiam ſi poſteà conſtet, talem ſacerdotem fuiſſe ipſo facto priuatum ſuo beneficio, non ſit confeſſio neceſſariò iteranda. Et ratio eſt quoniam in iſto iudicio, quod in foro conſcientiæ geritur, concurrunt illæ duæ conditiones ſuperius poſitæ, ſcilicet, authoritas ſuperioris, & cõmunis error. Ita tenet expreſſe Caietanus in ſumma, verbo, abſolutionis impedimenta, & verbo, confeſſionis iteratio, & Syluester verbo, confeſſor. 1. nu. 15. & Nauarro in Manuali latino cap. 9. nu. 8. & idem Nauarro de pœnitentia. d. 6. c. placuit, n. 177.

Abſolutio ſacramentalis eſt actus iudicialis.

A & duobus ſequentibus, & Panormitanus Abbas, in cap. dudum. 2. de electione, & electi poteſtate.

Sed contra hoc eſt apparens argumentum: Qui propter dicta eſt priuatus, ipſo facto, ſuo beneficio curato, non habet iuriſdictionem ordinariam, nec ſubdelegatam: ergo abſolutio ab ipſo facta eſt nulla: atque ex conſequenti: confeſſio iteranda. Conſequẽtia tenet ex diffinitione Concilij Tridentini ſeſſione. 14. c. 7. Antecedens autem probatur. Et primo; quòd non habeat iuriſdictionem ordinariam, patet ex eo, quòd ipſo facto eſt priuatus beneficio, ratione cuius ſibi competebat ordinaria iuriſdictio. Quod vero nec etiam habeat ſubdelegatam, patet; quia nullus ſuperior eam ſibi conceſſit.

Argumentum.

B Reſpondetur tamen negando, quod talis ſacerdos in hoc caſu, non retineat iuriſdictionem ſufficientem ad hoc, vt abſolutio ſacramentalis ab ipſo facta ſit valida. Retinet enim illam ex ſtatuto, & ordinatione Eccleſiæ: quæ vult, vt quando aliquis authoritate ſuperioris obtinuit beneficium, quandiu toleratur in illo, geſta per ipſum ſint valida, obtineantque robur, & firmitatem, etiam in foro conſcientiæ. Et fuit hoc prouidentiſſime, & ſanctiſſimè ſtatutum propter animarum ſubditorum quietem.

Solutio.

Vltimum dubium circa iſtum articulum eſt; vtrũ iudicium tyranni principis, qui vi armorum rem publicam occupauit, obliget in conſcientia ciues, quando iudicium aliàs eſt iuſtum. Et loquimur in præſenti de tyranno, qui ceſſante iam ſtrepitu armorum pacificè de facto poſſidet rempublicam, illamque gubernat. Et quidem, quòd tale iudicium

Vltimũ Dubium.

C in conſcientia non obliget, probatur primò: Quia eſt vſurpatum; &, vt docet Diuus Thom. in iſto articulo, iudicium vſurpatum non ſolum eſt iniuſtum, ſed nullum: quod etiam docet in 4. d. 16. & 18.

1. Argum.

Item ſecũdò ſummorum pontificum decreta docent ſententiam eſſe nullam, quando profertur à nõ iudice; vt habetur in cap. at ſi clerici, de iudicijs. & in multis alijs. Vnde Diuus Gregorius in cap. ſententia. 11. quæſt. 3. non quamlibet ſententiam dixit eſſe timendam, ſed paſtoris, prælati, atque iudicis: cui etiam conſentit Imperator in lege, Barbarius, ff. de officio prætoris: ſed illi, qui per tyrannidem occupant rempublicam, re vera non ſunt iudices, nec prælati, aliàs tyranni non eſſent: ergo illorum

2. Argum.

D iudicia, atque ſententiæ in conſcientia non obligant.

Propter hæc argumẽta Soto lib. 3. de iuſtitia, & iure quæſtio. 4. artic. 6. affirmat eos, qui per tyrannidem regnum inuaſum occupauerunt, nec legem ferre vllam poſſe, nec ius dicere, quod vllo pacto ciues in conſcientia obliget; niſi forſan præſcriptione, aut rei publicæ conſenſu tandem fuiſſent iam facti legitimi principes, quales Franci apud Gallos, & Gothi, apud Hiſpanos leguntur.

Sententia Soti.

Oppoſitam tamen ſententiam tenet Victoria, in relectione, de poteſtate ciuili, numero. 23. quam & publicè docuit in his ſcholis, eſtque non minus vero ſimilis, ſed fortaſſe magis, atque probabilior.

Sententia Victorię vera & tenenda.

E Et probatur primò coniectura ex Euangelio deſumpta: Nam certum eſt ex ſcriptura, Romanos principes per tyrannidem Iudæam occupaſſe eo tempore, quo Chriſtus in ea prædicauit: & tamen Chriſtus Dominus Romanorum tyrannicum Imperium prædicauit eſſe ferendum. Matth. enim 22. quibuſdam rogantibus; Liceatne cenſum dare Cæſari, an non? Reſpondit Chriſtus; reuera eſſe ſoluendum, quantum ex Euangelica hiſtoria colligere licet. Dixit enim: Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quę ſunt Dei, Deo. Imo ipſe Chriſtus Matth. 17. cum præmiſiſſet ſe liberum eſſe à Cæſaris tributo, & didragmate ſoluendo, ſoluit tamen didragma. Et Lucæ cap. 3. interrogantibus militibus Ioannem Baptiſtam;

ptiſtam; quid ipſi deberent facere, non præcipit eis Ioannes, vt diſcederent à præſidio, & militia Cæſaris: ſed quòd contenti eſſent ſuis ſtipendijs, neminem concutientes, nec calumniam inferētes, quod nulla ratione faceret, niſi licitum eſſet Cæſaris ſententijs, & legibus parere. Item ſecundò ſic argumentor: Ad bonam gubernationem reipublicæ pertinet, vt in rebus tam deſperatis, & in tam miſero reipublicæ ſtatu, qualis eſt tyranno imperante, ſit aliquis iudex, qui componat, & dirimat controuerſias inter ciues exortas, puniatque, atque coerceat malefactores: alioqui, vt ait poeta, viueretur ex rapto, nec hoſpes ab hoſpite tutus: ſed non eſt, qui de facto id poſſit efficere, niſi tyrannus ille, aut illius miniſtri: ergo ratio poſtulat, vt eius leges atque iudicia obligent in conſcientia. Et confirmatur: Iure naturali è duobus malis minus eſt eligendum: ſed eſt minus malum, quod ſententia tyranni aliàs iuſta obliget in conſcientia, quam quod reipublicæ tranquillitas perturbetur: pertubaretur autem respublica, nullis legibus exiſtentibus: ergo ſanctius erit, quòd leges à tyranno latæ ſeruentur, quàm, quòd nullæ; & ſic obligant in conſcientia.

Ad 1. argu.

Et ad primum argumentum reſpondetur, quòd quamuis iudicium tyranni ſimpliciter ſit vſurpatum, in quantum à principio in ipſo imperio, atque principatu fuit facta vſurpatio: quadam tamen ratione non eſt vſurpatum, ea, ſcilicet, qua reſpublica ex ſuppoſitione ad vitandum maius malū conſentit eius ſententijs, præbens eis robur, & firmitatem, quod ſatis eſt ad hoc, vt ſecundum quid dicantur non vſurpatæ: & ſic obligent in conſcientia.

Ad ſecundum reſpondetur; quòd tyrannus aliquo modo ex iure naturæ eſt iudex, & ſic ſententiæ ab ipſo latæ ſunt validæ, nec contrarium conſtat ex capitibus citatis.

Difficultas de Moyſe an peccauerit occidendo Ægyptium.

Circa ſolutionem ad ſecundum argumentum, D. Thom. eſt difficultas, vtrùm Moyſes ſit accuſandus de homicidio, & de crimine vſurpati iudicij, propterea quòd occidit Aegyptium; vt legitur Exod. capit. 2. vel potius ſit excuſandus. De qua re, & ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Prima eſt, quæ excuſat Moyſem ab homicidio, & à crimine vſurpati iudicij, dicens; quod Moyſes occidit Aegyptium excitatus diuino ſpiritu in vindictam iniuriæ, quam Aegyptius inferebat cuidam Hebræorum; qd poſteà Dominus innumeris factis miraculis declarauit; præterquam quod etiam Moyſes erat deſti-

1. Sentētia.

natus dux, & liberator populi Iſraelitici. Hanc ſententiam tenet Diuus Auguſtinus, libro 2. quæſtionum ſuper Exodum. quæſt. 2. cui etiam conſentiunt Aloyſius Lipomanus, Rupertus Abbas, Abulenſis, Nicolaus de Lira, & Rabanus ſuper Exod. capit. 2. Clemens Alexandrinus, libro 1. ſtromatum, ante finem, eadem ratione excuſat Moyſem. Sed addit, quod Moyſes ſolo verbo Aegyptium interfecit, ſicut Diuus Petrus Actor. 5. ſolo verbo interfecit Ananiam, & Saphiram. Idque fecit, vt quidam Hebræorum dicunt, per inuocationem nominis Tetragrammaton. Itaque inuocando nomen illud occidit Aegyptium. Sed hæc ſententia, quantum ad modum interficiendi (præterquam, quòd videtur inferre vim textui ſacro dicenti: Cumque circunſpexiſſet huc atque illuc, & nullum adeſſe vidiſſet, percuſſum Aegyptium abſcōdit ſabulo; quibus verbis occiſio vi, & non tantum verbis facta ſignificatur) eadem facilitate, qua aſſeritur, & reijcitur.

2. Sentētia.

Secunda ſententia etiam excuſat Moyſem; ſed alio titulo dicens; quòd Moyſes non per modum vltionis, ſed per modum defenſionis cum moderamine inculpatæ tutelæ occidit Aegyptium, ſcilicet, defendendo Hebræum, cui Aegyptius iniuriam inferebat, quod licet etiam priuatæ perſonæ. Ita ſentit D. Ambr. lib. 1. offi. c. 36. Quam ſententiam etiam approbant Rupert. Abbas, & Lipom. loco citato.

3. Sentētia.

Tertia ſententia carpit, & reprehendit Moyſem, atque eius factum, quamuis zelum, & indolem illius laudet. Hæc eſt D. Auguſt. libro 22. contra Fauſtum Manichæum, c. 70. & D. Hieron. in Epiſtola ad Damaſum Papam. Explicans enim ibi primam Eſaiæ viſionem dicit; Moyſi conſcientiam ſorduiſſe extincto Aegyptio. Et D. Chryſoſt. lib. 3. de prouidentia in principio etiam videtur hoc factum Moyſi reprehendere, tanquam homicidium.

4. Sentētia Caietani.

Quarta ſententia eſt Caietani ſuper illum locum Exodi dicentis, ſe non videre certam rationem excuſandi Moyſem, ſed incertam tantum. Et quidem, quòd non ſit certa ratio excuſandi, probat: Nam, ſi aliqua inueniretur, ea eſſet, vel quia Moyſes id fecit ex inſpiratione diuina; vt dicit prima opinio; vel quia id fecit non per modum vltionis, ſed per modum defenſionis; vt dicit ſecunda, vel quia Ægyptius ille erat poſitus publicè ad affligendos Hebræos: tunc enim rectè poſſet Moyſes, etiam, vt priuata perſona, illum interficere, tanquam communem hoſtem reipublicæ Hebræorum: hoſtes enim reipublicæ poteſt priuata perſona occidere; vt Diuus Thom. 22. quæſt. 64. artic. 3. inſinuat: ſed nihil horum certò conſtat ex ſcriptura. Et quidem, quòd non certò conſtet ex ſcriptura, illum Ægyptium publicè eſſe poſitum ad affligendos Hebræos, eſt res manifeſta. Quod autem, nec etiam conſtet id fuiſſe factum ex inſpiratione diuina, aut per modum defenſionis probatur ex verbis ſcripturæ, quibus ipſum factum refertur. Dicitur enim: Et cum circunſpexiſſet huc atque illuc, & nullum adeſſe vidiſſet, percuſſum Ægyptium abſcondit. Sanè circunſpectio illa, an aliquis teſtis adeſſet, teſtatur, inquit Caietanus, quod non per modum defenſionis, ſed per modum vltionis occiderit Ægyptium. Et præterea illa eadem circunſpectio erat ſignum humanæ cautelæ, & prouidentiæ, & non diuinæ inſpirationis. Et ſic non certo conſtat, an ex inſpiratione diuina, vel per modum defenſionis Moyſes occiderit Ægyptium: & ex conſequenti: nec etiam inuenitur aliqua certa ratio, ipſum excuſandi. Sed quòd inueniatur incerta ratio excuſandi Moyſem, probat Caietanus. Nam quamuis non ſit certum, eſt tamen veriſimile, quod Ægyptius ille publicè erat poſitus ad affligendos Hebræos: quod & ſacer textus inſinuare videtur. Ante verba enim præfata præmiſerat, quod Moyſes vidit afflictionem Iſrael, & Ægyptium percutientem. Quaſi diceret, quòd, vt publicè poſitus afflictioni Hebræorum eos percutiebat.

Sententiæ excuſantes Moyſē ſunt probabiliores.

Inter has ſententias illæ, quæ excuſant Moyſem ab homicidio, & à iudicio vſurpato, ſemper mihi viſæ ſunt præferendæ. Tum quia Moyſes à pluribus ſanctis patribus excuſatur, quàm accuſatur. Tum etiam, quia Diuus Auguſtinus in quæſtionibus ſuper Exodum, vbi illum excuſat, facit mentionem eius ſententiæ, quam habuerat in libro contra Fauſtum Manichæum, eamque tandem deſerit. Ac demum, quoniam excuſare Moyſem, præter quam quòd eſt excuſare hominem ſanctum à peccato, eſt etiam valdè conſonum alteri loco ſacræ ſcripturæ. Numerorum enim 12. dicitur de Moyſe; quòd erat mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra. Ex quo colligi videtur, quod non vlciſcendi cauſa, ſed tanquam dux & liberator populi Iſraelitici excitatus diuino ſpiritu Ægyptium interfecerit. Inter ſententias autem, quæ excuſant Moyſem prima videtur præferenda. Tum quia à pluribus ex ſanctis patribus aſſeritur. Tum etiam, quia eſt valde conſona ijs, quæ habentur Actorum 7. Dicitur

tur enim, quòd percuſſo Aegyptio ęſtimabat Moyſes intelligere fratres ſuos, quoniam dominus per manum ipſius daret ſalutem Iſrael: quibus verbis ſignificari videtur, iam Dominum inſpiraſſe Moyſi, per ipſum eſſe populum liberandum à ſeruitute Aegypti, & ſic quod ex inſpiratione diuina, tanquam tutor & defenſor populi à Deo conſtitutus, Aegyptium interfecit. Lepidum autem eſt, quod ex iſto loco colligunt iuris periti, nempe Moyſem non fuiſſe ſacerdotem, ſiquidem Aegyptium interfecit: quaſi tunc homicidium voluntarium efficeret hominem indignum ſacerdotio, aut illud, Pſal. 98. Moyſes & Aaron in; ſacerdotibus eis verum non eſſet.

Iudex Eccleſiaſticus habet duplicē poteſtatem temporalē. Circa ſolutionem ad tertium argumentum D. Thom. aduertendum eſt, ex mente Caietani in præſenti; quod iudex eccleſiaſticus duplicem tantum habet authoritatem temporalem: Vnam ordinariam, & propriè ſuam: quæ proficiſcitur ex ipſa authoritate ſpirituali: qualis eſt poteſtas temporalis neceſſaria ad cōſeruationem boni ſpiritualis, à qua habet, vt ſi ad bonum ſpirituale ſit neceſſarium, temporaliter priuare aliquem principem ſuo regno, illud poſſit Papa efficere. Altera poteſtas eſt quaſi extraordinaria: & eſt illa, quam iudex eccleſiaſticus habet ex ſpeciali priuilegio Regis: qualis eſt authoritas noſtri Cancellarij, quæ etiam eſt confirmata per Papam. Ex quo infertur, quòd ſi iudex eccleſiaſticus mittat manum ſuam ad res temporales, ſupra quas non habet priuilegium, vel quæ neceſſariæ non ſunt ad bonum ſpirituale, quidquid faciet, aut determinet iudicando, nullius erit momenti. Vnde ſi in illis imponat pœnam excommunicationis aut alias pœnas, nihil obligabunt. Et ratio eſt: Nam, quamuis ita ſit, vt dicit Diuus Thomas, in præſentiarum, quòd poteſtas temporalis eſt ſubiecta ſpirituali, ſicut corpus animæ; quia tamen non eſt omnino ſubdita, ſed in illis rebus tantum, quæ concernunt bonum ſpirituale: idcirco quidquid extra hoc præceperit, erit inane. Hic ſolet diſputari, an iudex excommunicatus ferat veram ſententiam, quæ alios liget; ſed hoc proprie pertinet ad materiam de excommunicatione, in quarto.

QVAESTIO LXI.

De partibus Iuſtitiæ, in quatuor Articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrùm conuenienter ponantur duæ ſpecies iuſtitię, ſcilicet, commutatiua, & diſtributiua.

1. q. 21. art. 1. cor. & d. 33. q. 3. art. 4. q. 5. & 4. d. 46. q6. 1. art. 1. q. 1.

*AD Primum ſic proceditur. Videtur quod inconuenienter ponantur duæ ſpecies iuſtitiæ, iuſtitia diſtributiua, & commutatiua. Non enim poteſt eſſe iuſtitiæ ſpecies, quod multitudini nocet, cum iuſtitia ad bonum commune ordinetur. Sed diſtribuere bona communia in multos, nocet bono communi multitudinis: tum quia exhauriuntur opes communes, tum etiam quia mores hominum corrumpuntur. Dicit etiam Tul. in lib. * de Offic. Fit deterior, qui accipit, & ad idem ſemper expectandum paratior. Ergo diſtributio non pertinet ad aliquam iuſtitiæ ſpeciem.*

Lib. 2. paulò à medio, illius c. duplex liberalitatis gen° &c.

Quatenus ad conciliādum, &c.

q. 58. ar. 11. *2. Præterea, Iuſtitiæ actus eſt, reddere vnicuique, quod ſuum eſt: vt ſupra * habitum eſt. Sed in diſtributione non redditur alicui, quod ſuum erat, ſed de nouo appropriatur ſibi id, quod erat commune. Ergo hoc ad iuſtitiam non pertinet.*

*3. Præterea, Iuſtitia non ſolum eſt in principe, ſed etiam in ſubditis: vt ſupra habitum * eſt. Sed diſtribuere ſemper ad principem pertinet. Ergo diſtributiua non pertinet ſemper ad iuſtitiam.* 1. 2. q. 58. art. 6. & ar. 1. & 5.

*4. Præterea, Diſtributiuum iuſtum eſt bonorum communium, vt dicitur in quinto * Ethicorum. Sed communia pertinent ad iuſtitiam legalem. Ergo iuſtitia diſtributiua non eſt ſpecies iuſtitiæ particularis, ſed iuſtitiæ legalis.* Lib. 5. ca. 2. circa fin. & cap. 3.

5. Præterea, Vnum & multa non diuerſificant ſpeciem virtutis. Sed iuſtitia commutatiua conſiſtit in hoc, quòd aliquid redditur vni, iuſtitia vero diſtributiua in hoc, quòd aliquid datur multis. Ergo non ſunt diuerſæ ſpecies iuſtitiæ.

Sed contra eſt, quod Philoſophus in quinto Ethicorum † ponit duas partes iuſtitiæ, & dicit quod vna eſt directiua in diſtributionibus, alia in commutationibus. Lib. 5. ca. 2. circa fi. t. 5.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum † eſt, iuſtitia particularis ordinatur ad aliquam priuatam perſonam, quæ comparatur ad communitatem, ſicut pars ad totum. Poteſt autem ad aliquam partem duplex ordo attendi. Vnus quidem partis ad partem, cui ſimilis eſt ordo vnius priuatæ perſonæ ad aliam. Et hunc ordinem dirigit commutatiua iuſtitia quæ conſiſtit in his quæ mutuo ſunt inter duas perſonas adinuicem. Alius ordo attenditur totius ad partes. Et huic ordini aſſimilatur ordo eius, quod eſt commune ad ſingulas perſonas, quem quidem ordinem dirigit iuſtitia diſtributiua, quæ eſt diſtributiua communium ſecundum proportionalitatem. Et ideo duæ ſunt iuſtitię ſpecies, ſcilicet, diſtributiua & commutatiua. q. 58. art. 8.

Ad primum ergo dicendum. quod ſicut in largitionibus priuatarum perſonarum commendatur moderatio, effuſio verò culpatur: ita etiam in diſtributione communium bonorum eſt moderatio ſeruanda, in quo dirigit iuſtitia diſtributiua.

D *Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut pars, & totum quodam modo ſunt idem: ita id quod eſt totius, quodammodo eſt partis. Et ita cum ex bonis communibus aliquid in ſingulos diſtribuitur, quilibet aliquo modo recipit quod ſuum eſt.*

Ad tertium dicendum: quod actus diſtributionis, qui eſt communium bonorum, pertinet ſolùm ad præſidentem communibus bonis. Sed tamen iuſtitia diſtributiua eſt in ſubditis, quibus diſtribuitur: in quantum, ſcilicet, ſunt contenti iuſta diſtributione. Quamuis etiam diſtributio quandoque fiat bonorum communium, non quidem ciuitati, ſed vni familiæ: quorū diſtributio fieri poteſt authoritate alicuius priuatæ perſonę.

E *Ad quartum dicendum, quòd motus accipiunt ſpeciem à termino ad quem. Et ideo ad iuſtitiam legalem pertinet ordinare ea, quæ ſunt priuatarum perſonarum in bonum commune. Sed ordinare contrario bonum commune ad perſonas particulares per diſtributionem, eſt iuſtitiæ particularis.*

Ad quintum dicendum, q iuſtitia diſtributiua, & commutatiua non ſolum diſtiguuntur ſecundū vnum & multa, ſed ſecundum diuerſam debiti rationem. Alio enim modo debetur alicui id quod eſt commune. Alio modo id quod eſt proprium.

SVM-

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmatiua. Et probatur: Diſtinctio ſpecifica habituum ex obiectis eſt conſideranda: diſtinguitur enim habitus per actus, & actus per obiecta: ſed in republica, in qua iuſtitia æquitatem cõſtituit, eſt duplex ordo particularis, & diuerſus: vnus totius ad partes, & alter partiũ inter ſeſe: ergo per illos duos ordines, duæ etiam ſpecies iuſtitiæ erunt diſtinguendæ. Vna quæ ſit totius ad partes, hoc eſt, quæ communia bona ciuibus bene diſponat: & hæc denominatur iuſtitia diſtributiua. Altera, quæ æquitatem ſeruet inter partes: & hæc nuncupatur iuſtitia commutatiua. Atque ex conſequenti conuenienter ponuntur duæ ſpecies iuſtitiæ, ſcilicet, commutatiua, & diſtributiua.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo explicatione huius articuli, eſt aduertendũ, ꝙ quemadmodum fortitudo eſt virtus, qua homo eſt fortis; & tẽperantia, qua eſt temperatus: ita etiam, & iuſtitia eſt virtus, qua homo eſt iuſtus. Sed eſt dr̃ia: Nam fortitudo, & temperantia, & aliæ virtutes ſolum reſpiciunt ſubiectum: at verò iuſtitia, quia eſt ad alterum ſemper neceſſario præſupponit, & includit ordinem ad alterum. Triplex autem in republica poteſt inueniri ordo. Primus eſt partium ad totum. Secundus eſt totius ad partes; & tertius partium inter ſe ſe. Et ſicut eſt triplex ordo: ita etiã eſt triplex iuſtitia. Vna directiua ordinis partium ad totum, hoc eſt, quæ bonum partium ordinat in bonum totius. Et hæc appellatur iuſtitia legalis. Sicut enim leges potiſſimum reſpiciunt bonum commune: ita etiam & iuſtitia legalis, quæ alio nomine appellatur iuſtitia generalis, non quidem per prædicationem, quomodo animal eſt generale omnibus ſpeciebus animalis, ſed per virtutem inquantum, ſcilicet, actus cuiuſcunque iuſtitiæ particularis, imò, & cuiuſcunque alterius virtutis, ordinat ad bonum cõmune, quod eſt proprium obiectum illius, vt diximus ſupra, agentes de iuſtitia legali. Altera iuſtitia eſt, quæ dirigit ordinem totius ad partes, appellaturque diſtributiua, & eſt illa, per quã princeps ſeruat rectitudinem in diſtribuendo bona communia reipublicæ partibus ipſius; diciturque hęc iuſtitia particularis, ex ſententia D. Thom. hic ad 4. Quia quamuis diſtribuat bona communia, diſtribuit tamen illa priuatis perſonis: & motus ſemper accipit ſpeciem à termino, ad quẽ. Tertia iuſtitia eſt, quæ dirigit ordinem inter partes reipublicæ, efficiens iuſtum in emptionibus, & venditionibus, & in alijs contractibus, ſeu commutationibus, diciturque hæc iuſtitia particularis propter eandem rationem, qua & diſtributiua.

Triplex iuſtitia ſicut & triplex ordo.

Ex hoc infertur, ꝙ iuſtitia, quæ in præſenti diuiditur à D. Th. in commutatiuam, & diſtributiuam, non eſt iuſtitia, ſecundum totam ſuam latitudinem; ſed iuſtitia particularis, cuius ſpecies ſunt commutatiua, & diſtributiua. Quòd etiam affirmat Ariſto. lib. 5. Eth. c. 2. Buridanus lib. 5. Eth. q. 7. dicit has virtutes non eſſe ſpecie diſtinctas. Nec huius rei aliam rationem aſſignat, niſi, quòd argumenta partis contrariæ non omnino conuincunt. Cæterum hæc ratio neminem ex philoſophis cõtra Ariſtotelem mouere deberet, niſi ipſe validioribus vteretur. Præterquàm, ꝙ etiam rõnes, quę ad id cõiter adduci ſolẽt ſatis abũdè rem demonſtrant in philoſophia morali, à qua non eſt expectanda mathematica demonſtratio, vt dicit Ariſt. ſtatim in principio libri primi Ethicorum. Prima ratio eſt illa, quam ponit D. Tho. in iſto articulo, & eſt velut fundamentum omnium

Quæ iuſtitia diuidatur in diſtributiuam, & commutatiuam.

Iuſtitia commutatiua, et diſtributiua differũt ſpecie.

A aliarum. Fundatur enim in formali diſtinctione obiectorum, quæ ſolet eſſe prima radix ſpecificæ diſtinctionis habituum, vt Ariſt. atq; D. Tho. in multis locis oſtendunt: nos autem illam ad formam reduximus, dum conſtitueremus ſummam textus. Sed poteſt præterea ſecũdò hoc ipſum probari hoc modo: Munus iuſtitiæ particularis eſt reddere vnicuiq; quod ſibi debetur: ſed rõ debiti in iuſtitia diſtributiua, eſt ſpecie diſtincta ab illa, quæ eſt in commutatiua: ergo iſtæ virtutes ſpecie diſtinguũtur. Conſequẽtia cum maiori eſt nota: & minor probatur. Eo modo vnaquæque res debetur alicui perſonæ, quo eſt eius. Dupliciter autem aliquid poteſt dici hominis: Vno mõ ſimpliciter; quale eſt illud, ꝙ eſt ꝑpria eius poſſeſſio. Alio mõ ſecũdũ quid; quale eſt illud, quod

B non eſt propriè ſuum, niſi quatenus eſt totius, cuius homo eſt pars. Ea. n. quę ſunt totius, quodammodo, ſunt partium: ſed iuſtitia commutatiua verſatur circa debitũ prioris generis, & iuſtitia diſtributiua verſatur circa ſecundum debitum: ergo rõ debiti in iuſtitia diſtributiua eſt ſpecie diſtincta ab illa, quæ eſt in cõmutatiua, atq; ex cõſequenti iſtæ virtutes ſpecie diſtinguũtur. Tertio põt id ipſum probari. Nam ibi eſt opus diſtincta virtute ſpecie, vbi difficultas operãdi eſt etiã ſpecie diſtincta: ſed in diſtributione bonorum communium, q̃ princeps hẽt in ſua potãte, nec vnquam fuerunt ciuiũ, eſt ſpecialis difficultas, diſtincta ab illa, quæ eſt in cõmutationibus, & in reddendis illis, quæ ab alijs accepimus, ergo iuſtitia

C diſtributiua, cuius eſt vincere difficultatẽ diſtributionis bonorum communium, eſt ſpecie diſtincta à iuſtitia commutatiua, cuius eſt vincere difficultates in commutationibus, & in alijs rebus reddẽdis exiſtentes. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Quòd. n. quis reddat quod ab alio accepit, vel quod non committat fraudem in commutationibus communibus, id rõ, & inclinatio naturalis protinus dictat, fitque faciliori negocio. Cæterũ, ꝙ principes, & bonorum communium diſpenſatores, ea quæ penes ſe habent in alios diſtribuant, ſi ſibi illa vſurpare poſſunt, ingentẽ continet difficultatem, vt experientia conſtat: & ſic opus erit ad illam vincendam alia virtute diſtincta à iuſtitia commutatiua.

D Sed dubitabit aliquis, hoc loco, vtrùm iuſtitia cõmutatiua ſit rurſus diſtinguenda in alias ſpecies? Quod eſt quærere, vtrùm ſit conſtituenda vna iuſtitia cõmutatiua ad efficiendam rectitudinem in venditionibus, & alia in emptionibus, & ſic de ſingulis, vel potiùs ad hæc omnia vna, & eadem ſpecies ſpecialiſſima iuſtitiæ commutatiuæ ſufficiat. Ad qd̃ breuiter r̃ndeo, vnicam tñ ſpeciam iuſtitiæ cõmutatiuæ indiuiſibilem formaliter eſſe cõſtituendam. Nam cùm in oĩbus contractibus, & commutationibus vnica ſolum ratio formalis debiti, quæ eſt reddere vnicuique quod ſuum eſt, ſimpliciter conſideretur, vnica etiam iuſtitia cõmutatiua erit ſufficiẽs. Et ſimiliter eſt dicendum de iuſtitia diſtributiua, qd̃ eſt vnus habitus in ordine ad omnẽ diſtributionem.

Dubium.

Solutio.

E Itaque, quemadmodũ comedere anguillam, & paſtinacam, & oua in feria ſexta ad eandem virtutem temperantiæ pertinet, quamuis iſti actus materialiter diſtinguantur: ità etiam, & facere æqualitatem in venditionibus, & emptionibus pertinet ad eandem iuſtitiam: quamuis iſti actus materialiter diſtinguantur. Si quis autem de iuſtitia vindicatiua, ſeu punitiua quærat ad quam ſpeciem iuſtitiæ particularis pertineat, an, ſcilicet, ad commutatiuam, vel ad diſtributiuam? dico, ꝙ vt eſt in principe puniente ſcelera, eſt quidem actus elicitus à iuſtitia cõmutatiua. Ad iuſtitiam enim commutatiuam pertinet, conſtituere æqualitatem ſimpliciter inter datum, & acceptum, & inter culpam & pœnam. Propter quod

dicit

dicit ſcriptura, q iuxta quantitatẽ debiti erit, & plã garum modus. Cæterum imperatur iſte actus à iuſtitia legali, cuius eſt reſpicere bonum commune; & ordinare non ſolum bona ciuium ad bonum totius reipublicæ, ſed etiam pœnas, & vindictas maleſactorum, quæ ideò inferri debent, vt in pace & quiete ſtatus reipublicæ gubernetur.

ARTICVLVS II.

Vtrùm medium eodem modo accipiatur in iuſtitia diſtributiua, & commutatiua.

Infra art.4. cir. fi. & 2. d.27. art.3. cor. & 3. d. 33.q.1. art. 3.q. 2. cor. Et virt. q.1. art.13.ad 7. Art.præced.

*AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod medium eodem modo accipiatur in iuſtitia diſtributiua, & commutatiua. Vtraque enim ſub iuſtitia particulari continetur, vt dictum * eſt. Sed in omnibus temperantia, vel fortitudinis partibus accipitur vno modo medium. Ergo etiam eodem modo medium eſt accipiendum iuſtitia diſtributiua & commutatiua.*

2. Præterea, Forma virtutis moralis in medio conſiſtit, quod ſecundum rationem determinatur. Cum ergo vnius virtutis ſit vna forma, videtur quod in vtraque ſit eodem modo medium accipiendum.

3. Præterea, in Iuſtitia diſtributiua accipitur medium, attendendo diuerſam dignitatem perſonarum. Sed dignitas perſonarum attenditur etiam in commutatiua iuſtitia, ſicut in punitionibus. Plus enim punitur qui percutit principem, quàm qui percutit priuatam perſonam. Ergo eodem modo accipitur medium in vtraque iuſtitia.

Lib.5.ca.3. tom.5. *Sed contra eſt, quòd Philoſoph. dicit in 5. Ethic. quod in iuſtitia diſtributiua accipitur medium, ſecundum geometricam proportionalitatem, in commutatiua autem ſecundum arithmeticam.*

Art.præce. *Reſpondeo dicendum, quod ſicut dictum * eſt in diſtributiua iuſtitia datur aliquid alicui priuatæ perſonæ, inquantum id quod eſt totius, eſt debitum parti. Quod quidem tanto maius eſt quanto ipſa pars maiorem principalitatem habet in toto. Et ideo in diſtributiua iuſtitia tanto plus alicui de bonis communibus datur, quanto illa perſona maiorem habet principalitatem in communitate. Quæ quidem principalitas in ariſtocratia communitate attenditur, ſecundum virtutem in olicratia ſecundum diuitias, in democratia ſecundum libertatem, & in alijs aliter. Et ideo in iuſtitia diſtributiua non accipitur medium, ſecundum æqualitatem rei ad rem, ſed ſecundũ proportionẽ rerum ad perſonas, ſcilicet ſicut vna perſona excedit aliam, ita etiam res, quæ datur vni perſonæ, excedit rem, quæ datur alij. Et iõ dicit * Philoſophus, quod tale medium* Lib 5. Ethi. c.3. à med. tom.5. *ad ſecundum geometricam proportionalitatem, in qua attenditur æquale non ſecundum quantitatem, ſed ſecundum proportionem. Sicut ſi dicamus, quod ſicut ſe habent ſex ad quatuor, ita ſe habent tria ad duo, quia vtrobique eſt ſeſquialtera proportio, in qua maius habet totum minus, & mediam partem eius. Non autem eſt æqualitas exceſſus, ſecundum quantitatem, quia ſex excedunt quatuor in duobus: tria vero excedunt duo in vno. Sed in commutationibus redditur aliquid alicui ſingulari perſonæ propter rem eius, quæ accepta eſt, vt maximè patet in emptione & venditione, in quibus primo inuenitur ratio commutationis. Et ideo oportet adæquare rem rei: vt quanto iſte plus habet, quàm ſuum ſit de eo quod eſt alterius, tantundem re-*

A *ſtituat ei, cuius eſt. Et ſic fit æqualitas ſecundum arithmeticam medietatem, quæ attenditur ſecundum parem quantitatis exceſſum: ſicut quinque eſt medium inter ſex & quatuor, in vnitate enim excedit & exceditur. Si ergo à principio vterque habeat quinque, & vnus eorum accipit vnum de eo quod eſt alterius, vnus, ſcilicet accipiens habebit ſex, & alij relinquentur quatuor. Erit ergo iuſtitia ſi vterque reducatur ad medium, vt accipiatur vnum ab eo qui habet ſex, & detur ei qui habet quatuor, Si enim vterque habebit quinque quod eſt medium.*

Ad primum ergo dicendum, quod in alijs virtutibus moralibus accipitur medium ſecũdum rationem, B *& non ſecundum rem. Sed in iuſtitia accipitur medium rei: & ideo ſecundum diuerſitatem rerum, diuerſimodè medium accipitur.*

Ad ſecundum dicendum, quod generalis forma iuſtitiæ eſt æqualitas, in qua conuenit iuſtitia diſtributiua cum commutatiua. In vna tamen inuenitur æqualitas ſecundum proportionalitatem geometricam, in alia ſecundum arithmeticam.

Ad tertium dicendum, quòd in actionibus & paſſionibus conditio perſonæ facit ad quantitatem rei. Maior enim eſt iniuria ſi percutiatur princeps, quàm ſi percutiatur priuata perſona. Et ideo conditio perſonæ in diſtributiua iuſtitia attenditur ſecundum ſe. In C *commutatiua autem, ſecundum quod per hoc diuerſificatur res.*

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D.Thom. per duas propoſitiones. Prima concluſio: In iuſtitia diſtributiua medium debet accipi ſecũdum proportionalitatem geometricam, ideſt, ſecundum æqualitatem proportionis perſonæ ad rem, quæ per diſtributionem confertur. Probatur: In iuſtitia diſtributiua datur aliquid alicui perſonæ, in quantum id, quòd eſt totius eſt debitum parti: ſed id quod eſt totius, & debitum parti, eſt maius, quantò ipſa pars maiorem principalitatem habet in toto: ergo ſecun- D dum æqualitatem proportionis perſonæ ad rem, q̃ confertur debet medium in iuſtitia diſtributiua attendi atque ex conſequenti, ſecundum proportionalitatem geometricam, in qua attenditur æquale, non ſecundum quantitatem; ſed ſecundum proportionẽ. Ita, ſcilicet, vt ſicut vna perſona excedit aliã, ita etiam res, quę datur vni perſonę, excedat rem, q̃ datur alteri. Secunda concluſio: In iuſtitia commutatiua medium debet accipi ſecũdum proportionalitatem arithmeticam, hoc eſt, ſecundum æqualitatem rei ad rem. Probatur; In commutationibus datur aliquid alicui ſingulari perſonæ propter rẽ eius, quæ accepta eſt, vt eſt videre in emptione, & venditione: ergo in illis ita eſt neceſſarium adæquare E rem rei, vt quanto iſte plus habet, quàm ſuum eſt, de eo quod eſt alterius, tantumdem reſtituat ei, cuius eſt. Et ſic medium in iuſtitia commutatiua, accipitur ſecundum ęqualitatem rei ad rem, quę eſt ęqualitas arithmatica. Ex dictis infertur medium non eodem modo accipiendum eſſe in iuſtititia diſtributiua, & commutatiua, quod erat præcipuum quæſitum huius articuli.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo explicatione huius articuli eſt aduertẽdum, quod medium dupliciter accipi poteſt. Vno mõ per comparationem ad extrema; qua ratione dici-

tur

Qualiter accipiatur medium in virtutibus moralibus.

tur medium illud, quod æqualiter diſtat ab extremo, vt centrum in circulo. Et iſto modo non accipitur medium in virtutibus moralibus. Fortitudo enim, quæ mediat inter audacias, & timores magis accedit ad audaciam, & ſimiliter liberalitas magis accedit ad prodigalitatẽ, quam ad auaritiam. Alio modo accipitur medium per commenſurationem, ſeu adæquationem ad aliquam regulam, & menſuram extrinſecam: inter exceſſum enim, atque defectum regula mediat, adæquatio & conformitas ad talem regulam. Et ſecundum iſtum modum debet accipi medium in virtutibus moralibus. Regula autem, cui debent commenſurari & conformari operationes virtutum moralium, eſt regula præſcripta à ratione. Conformitas, ſeu adæquatio ad iſtam regulam dicitur medium virtutis: quod quia à ratione conſtituitur, appellatur medium rationis. Vt verbi gratia, in materia temperantiæ recta ratio præſcribit certum modum, ſeu medium tenendum ab iſto homine in comedendo; & ſi plus comedit excedit regulam; ſi autem minus deficit ab illa: & ſi ſeruat modum conformat ſe regulæ: quæ conformitas eſt medium inter exceſſum & defectũ à regula. Et in hoc medio conſiſtit omnis virtus moralis, vt docet D. Thom. quæſtione prima de virtutibus, in communi, articul. 13. & 1.2. quæſtio. 64. articul. 1. Et propterea dicebat Ariſtotel. libro ſecundo Ethicorum. capit. ſexto, quòd virtus eſt habitus electiuus in mediocritate conſiſtens, prout ſapiens diffinierit.

Virtutum moralium quędã ſunt in appetitu aliæ in voluntate.

Secundo eſt aduertendum, quòd inter virtutes morales quædam ſubiectantur in appetitu ſenſitiuo, vt temperantia, & fortitudo: quarum proprium munus, & officium eſt reducere paſſiones appetitus ad mediocritatem conformem rectæ rationi. Aliæ autem ſubiectantur in voluntate; vt iuſtitia commutatiua, & diſtributiua. Et quia iſtæ virtutes verſantur circa actiones exteriores, quæ ſunt ad alterum, vt diximus ſupra, proprium officium illarum eſt, efficere æqualitatem illarum actionum ad ſuam regulam. Quæ quidem æqualitas eſt æqualitas rei; & non ſolum æqualitas rationis, ſicut in temperantia & fortitudine. In vtraque enim iuſtitia, tàm commutatiua, quàm diſtributiua eſt neceſſarium, quòd ſeruetur æqualitas inter ipſas res, quę commutatur, vel diſtribuũtur. Eſt tamen quantũ ad hoc differentia inter iuſtitiam commutatiuam, & diſtributiuam. Nam in iuſtitia diſtributiua non eſt neceſſe, vt ſeruetur æqualitas, ſecundum quantitatem; ſed ſufficit, quòd ſeruetur æqualitas, ſecundum proportionem, vt, ſcilicet, qualis eſt proportio inter vnam perſonã & ea, quæ per diſtributionem illi conferuntur, talis etiam ſit proportio inter alteram perſonam, & ea, quæ illi conferuntur. In iuſtitia autem commutatiua neceſſe eſt, vt ſeruetur æqualitas rei ad rem; nó quidem ſecundum proportionem, ſed ſecundum quantitatem. Et hæc diuerſitas æqualitatis inuenta iuſtitiã commutatiuã, & diſtributiuã efficit, vt medium in vtraque iuſtitia non accipiatur eodem modo; quod vult oſtẽdere D. Thomas, in hoc articulo.

Differentiæ inter iuſtitiam cõmutatiuam & diſtributiuam.

Concluſiones autem ab eo poſitæ, ponuntur etiam ab Ariſtot. libro quinto Ethicorum, capitulo tertio, & quarto. Vbi de medio iuſtitiæ commutatiuę, & diſtributiuæ differens dicit medium in vtraque iuſtitia, debere eſſe medium inter magis & minus, cæterum medium in iuſtitia diſtributiua debere ſumi ſecundum proportionem geometricam, & non ſecundum æqualitatem quantitatis: cum tamen in iuſtitia commutatiua medium ſumatur, ſecundum æqualitatem quantitatis, quod appellatur medium arithmeticum.

Quid ſit proportio.

Sed, vt hoc perfectè intelligatur eſt aduertendũ primo, quòd proportio ſecundum mathematicos,

A nihil aliud eſt, quàm certa, & determinata habitudo inter duas res ex aliqua conditione, ſeu ſimilitudine prouenicns. Propterea enim inter binarium, & quaternarium dicimus eſſe proportionem, quia quaternarij ad binarium eſt quædam habitudo appellata, proportio dupla, fundata in ſimilitudine, quam iſti numeri habent inter ſeſe. Ex quo fit, vt inter finitum, & infinitum, vt inter Deum & creaturam nulla poſſit eſſe proportio, ſicut nec inter hæc poteſt eſſe certa, & determinata habitudo.

Differentia inter ꝓportionem geometricã & Arithmeticam.

Secundo eſt aduertendum, quod proportio geometrica, & arithmetica; quantum attinet ad præſens inſtitutum inter alia differunt in hoc, quod proportio geometrica eſt habitudo inter duas proportiones; vocaturque proportionalitas; & ad minus debet eſſe inter quatuor terminos. Vt ſi, verbi gratia, ponam iſtos quatuor numeros, binarium, ternarium, quaternarium, & ſenarium: tunc fiet proportio geometrica, ſi dicamus in hunc modum: ſicut ſe habet binarius ad quaternarium: ita ſe habet ternarius ad ſenarium: vtrobique enim eſt eadem proportio, ſcilicet, dupla: & proportionaliter, & geometrice tantum excedit quaternarius binarium, quantum ſenarius ternarium, ſcilicet, per medietatem: quamuis non ſit vtrobique idem exceſſus, ſecundum numerum. Nam quaternarius excedit binarium in duabus vnitatibus; at vero ſenarius excedit ternarium per tres vnitates. Dicitur autem iſta proportio geometrica: quia geometria eſt, quæ agit de quantitate continua: & inter quaſcunque duas quantitates continuas eiuſdem generis eſt dare mediam quantitatem, quæ qua proportione excedit vnam illarum, excedatur ab alia: quod non eſt dare inter quoſcunque duos numeros. Vt eſt videre in his duobus, duo & quatuor: medius enim numerus eſt tria: qui tamen diuerſa proportione refertur ad extrema: nam tria ad duo eſt proportio ſeſquialtera, quatuor verò ad tria eſt proportio ſeſquitertia. Proportio arithmetica attenditur ſecundum parem vnitatum exceſſum: & ſic dicimus, quòd tria eandem arithmeticam proportionem habet ad duo, & quatuor; ab vtroque enim diſtat per vnitatem; quamuis non habeat ad illa eandem proportionem geometricam, vt ſuperius dicebam.

Explicatur D. Tho. & Ariſtot.

His conſtitutis, facile erit intelligere, quid ſibi D. Thomas, Ariſtotel. voluerint, quando dixerunt, iuſtitiæ diſtributiuæ medium eſſe conſiderandum, ſecundum proportionem geometricam: & iuſtitiæ commutatiuæ medium eſſe conſiderandum, ſecundum proportionem arithmeticam. Senſus enim eſt, quòd in iuſtitia commutatiua ad hoc, vt medium teneatur, neceſſarium eſt adæquare rem rei, ſecundum quantitatis exceſſum, nulla habita ratione perſonarum. Ita, ſcilicet, vt quantò plus iſte habet, quam ſuum eſt, tantundem reſtituat ei, cuius eſt, minus habenti, ſine aliquo reſpectu ad dignitatem perſonæ. At verò in iuſtitia diſtributiua medium accipiendum eſt, non ſecundum eandem quantitatem; E ſed ſecundum proportionem. Cum enim bona communia, quæ per iuſtitiam diſtributiuam conferuntur, vt honores, & alia huiuſmodi, æqualia non ſint, nec ciues ęquales eſſe omnes poſſint, ſi princeps, vel ij, qui rempublicam regunt, de rebus communibus omnibus æqualiter prouiderent, confuſio maxima accideret, & totius politiæ ordo periret; eſſetque talis æqualitas ſumma inæqualitas. Debet ergo qui præeſt communitati diligenter attendere conditiones perſonarum, & bonorum communium qualitates; quibus inſpectis, & ad inuicem compenſatis debet etiam ea proportionabiliter diſtribuere. Ita ſcilicet, vt ſicut vna perſona aliam excedit: ita ſimiliter quod vni confertur excedat collatum alteri.

Sed,

Sed,vt hoc melius intelligatur,libet illud tali exemplo declarare:Si decreuit.verbi gratia,princeps decem talenta ciuibus diſtribuere, debet etiam illa in tot partes partiri,quot ſunt ciues, quibus ſunt conferenda:tali tamen ratione, vt qualis eſt proportio meritorum Petri ad merita Pauli;talis ſit proportio præmij illius ad præmium huius. Et ſi merita Petri ſunt, vt ſex, & Pauli, vt tria, quæ eſt proportio dupla, & Paulo confertur præmium, vt duo: tunc debet Petro cõferri præmium duplum,ſcilicet,quatuor; vt qualis eſt proportio meriti Pauli ad ſuum præmium,puta, ſeſquialtera:talis etiam ſit Petri ad ſuum præmium. Et hoc eſt inuenire medium geometricum neceſſario requirendum in iuſtitia diſtributiua. Ex hoc infertur eſſe accidentarium, & quaſi impertinens ad iuſtitiam diſtributiuam,quòd in diſtributione bonorum communium præmium ſit æquale merito: Cùm enim non ſemper æqualis bonorum ſumma ſit ciuibus diſtribuenda:quoniam reſpublica humana,quandoque in bonis plus,quandoque minus habet:imo nunc,verbi gratia, diſtribuit triginta talenta ab hoſtibus accepta;&alio tempore viginti;& alio decem,fieri non poteſt, vt ſemper præmium ſit æquale merito. Quod requiritur, ſolum eſt, vt in diſtributione bonorum communiũ ea proportionalitas meritorum ſeruetur:vt ſi Petro propter ſua merita conferuntur duo,illi,qui habuerit maiora merita in dupla proportione conferãtur quatuor,ad modum iam explicatum.In diſtributione quidem diuinorum bonorum, quæ à Chriſto in die iudicij eſt futura: quia infinita illa ſunt, & quæ exhauriri nequeunt,diſtributio fiet, nõ ſolum ſecundum proportionem geometricam ,quæ eſt, vt quo quiſque longius antecellit alios meritis excedat, & præmio,vtrum etiam ſecundum arithmeticam,quę eſt,vt quiſque tantum recipiat in præmio,quantum habuit in meritis ex diuina gratia profectis. Faxit Deus,vt illius beatiſſimæ diſtributionis ex ſua benignitate participes ſimus.

Per accidẽs eſt in iuſtitia diſtributiua quòd præmiũ ſit æquale merito.

ARTICVLVS III.

Vtrùm materia vtriuſque iuſtitiæ ſit diuerſa.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quod materia vtriuſque iuſtitiæ non ſit diuerſa. Diuerſitas enim materiæ facit diuerſitatem virtutis, vt patet in temperantia & fortitudine. Si ergo diſtributiua iuſtitia & commutatiua ſit diuerſa materia, videtur quòd non contineantur ſub vna virtute, ſcilicet, ſub iuſtitia.

2. Præterea, Diſtributio, quæ pertinet ad iuſtitiam diſtributiuam eſt pecuniæ vel bonoris, vel aliorum quæcunque diſpartiri poſſunt inter eos, qui communitate communicant: vt dicitur.in 5. Ethico. quorum etiam eſt commutatio inter perſonas adinuicem, quæ pertinet ad commutatiuam iuſtitiam. Ergo non eſt diuerſa materia diſtributiuæ & commutatiuæ iuſtitiæ.*

Lib. 5. ca. 2. circa finem tom. 5.

*3. Præterea, Si ſit alia materia diſtributiuæ iuſtitiæ,& alia materia commutatiuæ,propter hoc, quòd differunt ſpecie, vbi non erit differentia ſpeciei, non debebit eſſe materiæ diuerſitas. Sed Philoſophus * ponit vnam ſpeciem commutatiuæ iuſtitiæ, quæ tamen habet multiplicem materiam. Non ergo videtur eſſe multiplex materia harum ſpecierum.*

Lib. 5. Ethi. cap. 2. ante medio. to. 5.

In contrarium eſt quod dicitur.in 5. Ethico. quòd vna ſpecies iuſtitiæ eſt directiua in diſtributionibus: A alia commutationibus.*

Lib. 5. ca. 2. circa finem to. 5.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum * eſt, iuſtitia eſt circa quaſdam operationes exteriores, ſcilicet, diſtributionem & commutationem: quæ quidem ſunt vſus quorundam exteriorum vel rerum, vel perſonarum, vel etiam operum. Rerum quidem ſicut cum aliquis, vel aufert, vel reſtituit alteri ſuam rem. Perſonarum autem, ſicut cum aliquis in ipſam perſonam hominis iniuriam facit, puta, percutiendo, vel conuitiando, aut etiam cum irreuerentiam exhibet. Operum autem, ſicut cum aliquis iuſtè ab alio exigit, vel alteri reddit aliquod opus. Si ergo accipiamus, vt materiam vtriuſque iu-* B *ſtitiæ ea, quorum operationes ſunt vſus, eadem eſt materia diſtributiuæ & commutatiuæ iuſtitiæ. Nam & res diſtribui poſſunt à communi in ſingulos,& cõmutari de vno in alium. Et etiam eſt quædam diſtributio laborioſorum operum,& recompenſatio. Si autem accipiamus vt materiam vtriuſque iuſtitiæ actiones ipſas principales, quibus vtimur perſonis, rebus, & operibus: ſic inuenitur vtrobique alia materia. Nã diſtributiua iuſtitia eſt directiua diſtributionum. Commutatiua verò iuſtitia eſt directiua commutationum, quæ attendi poteſt inter duas perſonas: quarum quædam ſunt inuoluntariæ,quædam verò voluntariæ. Inuoluntariæ quidem quando aliquis vtitur re alterius,* C *vel perſona, vel opere,eo inuito. Quod quidem contingit quandoque occultè per fraudẽ,quãdoque etiam manifeſte per violentiam. Vtrunque autem contingit aut in rem,aut in perſonam propriam, aut in perſonã coniunctam. In rem quidem, ſi occultè vnus rem alterius accipiat, & vocatur furtum: ſi autem manifeſtè,vocatur rapina. In perſonam autem propriam, vel quantum ad ipſam conſiſtentiam perſonæ, vel quantũ ad dignitatem ipſius. Si autem quantum ad conſiſtentiam perſonæ, ſic læditur aliquis occultè per doloſam occiſionem,ſeu percuſſionem,& per veneni exhibitionem. Manifeſtè autem per manifeſtam occiſionem, aut per incarcerationem,aut verberationem,ſeu mem-* D *bri mutilationem. Quantum autem ad dignitatem perſonæ læditur aliquis occultè quidem per falſa teſtimonia, ſeu detractiones, quibus aliquis aufert famam ſuam, & per alia huiuſmodi. Manifeſtè autem per accuſationem in iudicio,ſeu per conuitii illationem. Quantum autem ad perſonam coniunctam læditur aliquis in vxore, vt in pluribus occulte per adulterium. In ſeruo autem cum aliquis ſeruum ſeducit, vt à domino diſcedat. Et hæc etiam manifeſtè fieri poſſunt. Et eadem ratio eſt de aliis perſonis coniunctis,in quas etiam poſſunt omnibus modis iniuriæ committi, ſicut & in perſonam principalem. Sed adulterium & ſerui ſeductio ſunt propriæ iniuriæ circa has perſonas:* E *tamen quia ſeruus eſt poſſeſſio quædam, hoc refertur ad furtum.*

Ar. 1. huius q. & q. 58. arti. 9. ad. 3. & art. 10.

Voluntariæ autem commutationes dicuntur quando aliquis voluntariè transfert rem ſuam in alterum. Et ſi quidem ſimpliciter in alterum transferat rem ſuam abſque debito, ſicut in donatione, non eſt actus iuſtitiæ, ſed liberalitatis. In tantum autem ad iuſtitiam voluntariam translatio pertinet, inquantum eſt ibi aliquid de ratione debiti. Quod quidem contingit multipliciter. Vno modo, quando quis transfert ſimpliciter rem ſuam in alterum, pro recompenſatione alterius rei, ſicut accidit in venditione & emptione.

Alio

Alio modo, quando aliquis tradit rem ſuam alteri, concedens ei vſum rei cum debito recuperandi rem. Et ſi quidem gratis concedit vſum rei, vocatur vſusfructus in rebus, quæ aliquid fructificant, vel ſimpliciter mutuum ſeu accommodatum in rebus quæ non fructificant: ſicut ſunt denarii, vaſa, & huius modi. Si vero nec ipſe vſus gratis conceditur, vocatur locatio & conductio. Tertio modo aliquis tradit rem ſuam, vt recuperandam, non ratione vſus, ſed vel ratione conſeruationis, ſicut in depoſito: vel ratione obligationis, ſicut cum quis rem ſuam pignori obligat, ſeu cum aliquis pro alio fideiubet. In omnibus autem huiuſmodi actionibus ſiue voluntariis, ſiue inuoluntariis, eſt eadem ratio accipiendi mediũ, ſecundum æqualitatem recompenſationis. Et ideo omnes iſtæ actiones ad vnam ſpeciem iuſtitiæ pertinent, ſcilicet, ad commutatiuam. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Nota.

A

B

SVMMA TEXTVS.

ANte quàm D. Thom. reſpondeat ad hanc difficultatẽ præmittit quòd cum iuſtitia verſetur circa operationes exteriores, quæ ſunt ad alterum, duplicem materiam poſſumus in illa conſiderare. Vnam remotam: & ſunt res illæ, quæ diſtribuuntur, & commutantur; ſiue ſint pecuniæ, ſiue triticũ, &c. Alteram proximam: & eſt vſus ipſius materiæ remotæ, ſcilicet, vel diſtributio vel commutatio. Et hoc ſuppoſito conſtituit tres propoſitiones. Prima concluſio: Si loquamur de materia remota, eadem eſt materia iuſtitiæ diſtributiuæ, & commutatiuæ. Probatur: Nam eædem res ſunt, quæ poſſunt inter aliquos & diſtribui, & commutari. Secunda concluſio. Loquendo de materia proxima, alia eſt materia iuſtitiæ diſtributiuæ, & alia iuſtitiæ commutatiuæ. Probatur: Materia proxima iuſtitiæ diſtributiuę eſt diſtributio illarum rerum, quæ non debentur illis, quibus conferuntur; niſi, quia ſunt partes reipublicæ, cuius ſunt illa bona; materia autem proxima iuſtitiæ commutatiuæ eſt commutatio illarum rerum, quæ ſunt debita alicui, quia ſunt propria illius: ſed iſtæ duæ actiones, ſcilicet, diſtributio, & commutatio ſunt inter ſe ſpecie diſtinctæ, vt conſtat ex diuerſa ratione debiti in illis inuenta: ergo materia proxima iuſtitiæ diſtributiuæ eſt diuerſa à materia proxima iuſtitiæ commutatiuæ. Et ex iſta diuerſitate materiæ proximæ ſumitur diuerſitas ſpecifica vtriuſque iuſtitiæ. Tertia concluſio: Omnes commutationes ſiue voluntariæ, ſiue inuoluntariæ in ratione commutationis ſunt eiuſdem ſpeciei: & ſic omnes pertinent ad eandem ſpeciem iuſtitiæ. Probatur: In omnibus illis eſt eadem ratio accipiendi medium, ſcilicet, ſecundum proportionem arithmeticam, hoc eſt, ſecundum æqualitatem rei ad rem: ergo in omnibus illis eſt eadem ratio ſpecifica iuſtitię: atque ex conſequenti omnes pertinent ad eandem ſpeciem.

C

D

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE prima, & ſecũda cõcluſione huius articuli, nihil aliud eſt dicendum quã quòd dicitur in textu. Sed circa tertiam eſt aduertendum mẽtem D. Thom. in illa eſſe, oſtendere, omnium commutationum, ſiue voluntariarum, ſiue inuolũtariarũ, rectificationem ad eandem ſpeciem ſpecialiſſimam iuſtitię commutatiuæ pertinere; quamuis diuerſimodè. Nam iuſtitia commutatiua eatenus rectificat commutationes inuoluntarias, quatenus reſtituit damna, quæ ex illis reſultant; commutationes verò voluntarias rectificat conſtituens, in ipſis debitam rectitudinẽ. Ratio aũt propter quam dicuntur iſtæ rectificationes ad eandem ſpeciẽ iuſtitiæ commutatiuæ pertinere, eſt, quia omnes fiunt ſecundum æqualitatem rei ad rem, præſuppoſitæ prius ratione debiti ſimpliciter, quod eſt debitum iuſtitiæ cõmutatiuæ, vt diximus ar. 5. huius quæſtionis.

Omniũ cõmutationũ rectificatio pertinet ad eandem iuſtitiam.

E

Secundò eſt aduertendum, quòd nomen commutationis, non denotat ſimplicem, vel donationem, vel receptionem: Vbi enim res gratis donatur, donoque recipitur, nulla eſt commutatio; ſed tunc datio propriè dicitur commutatio (vt nomen præſefert) quando alter dat, vt recipiat, & alter recipit, vt reddat; vt eſt videre in mutuo, in depoſito, in venditionibus, conductionibus, reliquiſque id genus ciuilibus contractibus. Eſt autem commutatio ſecundum iſtam rationem accepta duplex, vna voluntaria, altera inuoluntaria. Voluntaria eſt, quando quis rem à Domino volente, & conſentiente ſuſcipit, vt in mutuo. Inuoluntaria verò, quando quis vſurpat ſibi rem alienam, vel perſonam, vel opus inuito Domino. Sed eſt aduertendum, quod quemadmodum cõmutatio voluntaria ſpontaneam quandam & voluntariam actionem ex vtraque parte ſignificat, videlicet, tam recipientis, quam conferentis: ita etiam cõtraria ratione, commutatio inuoluntaria importat actionem inuoluntariam, tam ex parte patientis, quàm ex parte offerentis. Vt eſt videre in furto, in quo nec Dominus dat, vt recipiat; nec fur capit vt reddat. Sed ille contrà ſuam voluntatem patitur; & hic liberè accipit, quod nollet vnquam rependere. Et ſi quis argumentetur: Ille, qui furatur, peccat: ergo talis actio eſt voluntaria; atque ex conſequenti falſum eſt dicere, quod commutatio inuoluntaria, in furto exiſtens, tam ex parte patientis, quam ex parte auferentis eſt inuoluntaria: Reſpondetur, quod quamuis furtum, quantum ad acceptionem ſit voluntarium; & hac ratione peccatum, vt dicitur in argumento: quia tamen ille, qui liberè accipit nollet reddere acceptum; commutatio autem voluntaria conſiſtit in hoc, vt ſicut vnus voluntariè dat, vt ſibi reddatur; ita etiam alter voluntariè accipiat, vt reddat: idcircò furtum in ratione commutationis dicitur inuoluntarium ex vtraque parte. Et idem eſt dicendum de quacunque alia commutatione inuoluntaria, vt de homicidio, percuſſione, conuitio, & id genus alijs. Bene poteſt contingere, quòd is, qui per inuoluntariam commutationem aliquid accipit, id poſteà reddat, vel voluntariè pœnitentia ductus, vel inuoluntariè à publica poteſtate compulſus: hoc tamen eſt impertinens ad hoc, vt ipſa commutatio dicatur voluntaria, vel inuolũtaria. A priori enim radice acceptionis commutatio nomen ſortitur. Vnde ſi acceptio fuit voluntaria, quamuis redditio poſtea ſit inuoluntaria, vt contingit in illo, qui poſt factam emptionem vi compellitur pretiũ perſoluere, tota commutatio eſt dicẽda voluntaria: & ſi acceptio fuit inuoluntaria, quamuis poſteà redditio ſit voluntaria, pari ratione commutatio erit dicenda inuoluntaria. Sed quoniam Ariſtot. lib. 3. Ethicorum duabus de cauſis dicit accidere inuolũtarium, ſcilicet, aut vi & metu, aut ignorantia; idcirco libro quinto Ethicorum inuoluntarias commutationes adhuc in duas ſubdiuidit; in eas, ſcilicet, quæ occultè, & ignorante Domino per fraudem fiunt; & in eas, quæ fiunt manifeſtè per violentiam, quas omnes D. Thom. in iſto articulo latè proſequitur. Et circa illas ſolum eſt aduertendum, quod, quamuis in commutationibus inuoluntarijs reperiantur diuerſæ ſpecies peccatorum, quæ habent propria nomina, & pertinent omnia ad iniuſtitiam; videlicet, furtum, rapinã, homicidium, veneficium,

Quid nomine commutationis importetur.

Argumen.

Solutio.

incat-

incarceratio, mutilatio, verberatio, falſa accuſatio, detractio, deriſio, contumelia, ſuſurratio, maledictio, adulterium, & huiuſmodi, de quibus diſſerit D. Thom. in ſubſequentibus; omnia tñ quantum ad rectificationem, pertinent ad eandem iuſtitiam commutatiuam: quia in omnibus ſecuudum eandẽ rationem debet fieri reſtitutio, aut ſatisfactio. Commutationes ſimiliter voluntariæ per ſua quoq; mẽbra à D.Th. explicãtur in iſto articulo. Videte literam.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm iuſtum ſimpliciter ſit idem quod contrapaſſum?

5. Eth. le. 8. Annot.

A

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd iuſtum ſit ſimpliciter idem quod contrapaſſum. Iudicium enim diuinum eſt ſimpliciter iuſtum. Sed hæc eſt forma diuini iudicij, vt ſecundum quod aliquis fecit patiatur, ſecundũ illud Matt. 7. In quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & ĩ qua mẽſura mẽſi fueritis, remetietur vobis: ergo iuſtum eſt ſimpliciter idẽ quod contrapaſſum.

2. Preterea. In vtraque iuſtitię ſpecie datur aliquid alicui ſecundum quandam æqualitatem, in reſpectu quidem ad dignitatem perſonæ, in iniuſtitia diſtributiua, quæ quidem perſonæ dignitas maximè videtur attendi ſecundum opera, quibus aliqui commutati ſeruiunt: in reſpectu autem ad rem, in qua quis damnificatus eſt in iuſtitia commutatiua. Secundum autem vtramque ęqualitatem aliquis contrapatitur ſecundũ quod fecit. Ergo videtur quod iuſtum ſimpliciter ſit idem, quod contrapaſſum.

3. Præterea. Maximè videtur ꝙ non oportet aliquem contrapati, ſecundum quòd fecit propter differentiam voluntarij & inuoluntarij. Qui enim inuolantariè fecit iniuriam, minus punitur. Sed voluntarium & inuoluntarium, quæ accipiuntur ex parte noſtra, diuerſificant medium iuſtitiæ: quod eſt medium rei, & non quo ad nos, ergo iuſtum ſimpliciter videtur eſſe idem quod contrapaſſum.

Lib. 5. ca. 5. tom. 5. 1.

Sed contra eſt, quòd Philoſ. in 5. Ethico. probat non quodlibet iuſtum eſſe contrapaſſum.

*Reſpondeo dicendum, quòd hoc quod dicitur cõtrapaſſum, importat æqualem recompenſationem paſſionis ad actionem præcedentem. Quod quidem propriiſſimè dicitur in paſſionibus & actionibus iniurioſis, quibus aliquis perſonam proximi lædit, putà ſi percutit, quòd repercutiatur. Et hoc quidem iuſtum determinatur in lege Exod. 21. Reddet animam pro anima, oculum, pro oculo, &c. & quia etiam auferre rem alterius, eſt quoddam iniuſtum facere, ideo ſecundario etiam in his dicitur contrapaſſum, prout ſcilicet aliquis qui damnum intulit, in re ſua etiam ipſe damnificetur. Et hoc etiam iuſtum damnum continetur in lege, Exo. 22. Si quis furatus fuerit bouem, aut ouem, & occiderit vel vendiderit, quinque boues pro vno boue reſtituet, & quatuor oues pro vna oue. Tertiò verò transfertur nomen contrapaſſi ad voluntarias cõmutationes, in quibus vtriuſque eſt actio & paſſio: ſed voluntarium diminuit de ratione paſſionis, vt dictũ * eſt. In omnibus autem his debet fieri ſecundum rationem iuſtitiæ commutatiuæ recompenſatio ſecundum æqualitatẽ, vt ſcilicet paſſio recompenſata ſit æqualis actioni: non autem ſemper eſſet æqualis, ſi idem ſpecie aliquis pateretur, quod fecit. Nam primo quidem cum aliquis iniurioſè lædit alterius perſonam maiorẽ, maior eſt actio, quam paſſio eiuſdem ſpeciei quam ipſe pateretur. Et ideo ille qui percutit principem, non ſolum repercutitur, ſed multo grauius punitur. Similiter etiam cum quis aliquem inuoluntarium in re ſua damnificat, maior eſt actio, quàm eſſet paſſio ſi ſibi ſola res illa auferretur. Quia ipſe damnificauit alium in re ſua, nihil damnificaretur. Et ideò punitur in hoc, quòd multiplicius reſtituat: quia etiam non ſolum damnificauit perſonam priuatam, ſed rempublicam, eius tutelæ ſecuritatem infringendo. Similiter etiam nec in commutationibus voluntarijs eſſet ſemper ęqualis paſſio, ſiquis daret rem ſuam accipiens rem alterius: quia forte res alterius eſt multo maior quam ſua. Et ideò oportet ſecundum quandam proportionatam commẽſurationem adæquare paſſionem actioni in commutationibus, ad quod inuenta ſunt numiſmata. Et ſic contrapaſſum eſt cõmutatiuum iuſtum. In diſtributiua autem iuſtitia non attenditur æqualitas ſecundum proportionem rei ad rem, vel paſſionis ad actionem, vnde dicitur contrapaſſum: ſed ſecundum proportionalitatem rerum ad perſonas, vt ſupra dictum * eſt.*

Quæſt. 58. ar. 3. & 1. 2. q. 6. ar. 5. & q. 24. art. 3.

Arti. 2. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, quòd illa forma diuini iudicij attenditur ſecundũ rationem commutatiuæ iuſtitiæ, prout ſcilicet recompenſat præmia meritis, & ſupplicia peccatis.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſi alicui qui communitati ſeruiſſet, retribueretur aliquid pro ſeruitio impenſo, non eſſet hoc diſtributiuæ iuſtitiæ, ſed commutatiuæ. In diſtributiua enim iuſtitia non attenditur æqualitas eius quod quis accipit, ad id quod ipſe impendit: ſed ad id quod alius accipit, ſecundum modum vtriuſque perſonæ.

Ad tertium dicendum, quòd quando actio iniurioſa eſt voluntaria, excedit iniuriam: & ſic accipitur vt maior res. Vnde oportet maiorem pœnam ei recompenſari, non ſecundum differentiam quoad nos, ſed ſecundum differentiam rei.

SVMMA TEXTVS.

ANtequã D.Tho. reſpondeat ad hanc difficultatem præmittit, contrapaſſum idem prorſus eſſe, quòd æquale ſecundum recompenſationem paſſionis ad actionem præcedentem. Quod propriiſſimè inuenitur in actionibus & paſſionibus iniurioſis perſonarũ, iuxta illud Exod. 21. Oculum pro oculo, dentem pro dente. Sed quoniam auferre rem alienam, eſt quoddam iniuſtum facere; idcircò etiam in his ſecũdariò dicetur eſſe contrapaſſum, in quantũ ille, qui damnũ intulit in re ſua damnificatur. Et tandem tertiò trãsfertur nomẽ cõtrapaſſi ad volũtarias cõmutationes, in quibus eſt vtriuſq; actio & paſſio. Hoc ſuppoſito cõſtituit D.Tho. tres propoſitiones, quæ virtualiter ex litera colligũtur. Prima cõcluſio: Si cõtrapaſſum ſit pati idẽ in ſpecie, qđ ipſe feceris, iuſtum & contrapaſſum non ſunt idem ſimpliciter. Secunda concluſio: Si cõtrapaſſum ſit agere, aut pati ęquale, non in ſpecie, ſed proportionabiliter ijs rebus, quæ ipſe feceris, aut receperis, iuſtum & contrapaſſum ſunt idẽ. Tertia concluſio: Iuſtũ ꝙ efficit iuſtitia diſtributiua non eſt idẽ quod contrapaſſum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

ARticulus iſte ponitur à D.Thom. ad explicandũ Ariſtotelem, qui l. 5. Ethi. c. 5. contra Pythagoricos, & Rhadamantem legiſlatorem aſſerentes contra-

cōtrapaſſum (quod nihil aliud eſt, quàm pati idē, A quod quis intulit; ita, vt eadem menſura menſuretur, qua meritus eſt alios: vt ſi percuſſit, percutiatur; ſi occidit occidat, ſi furatus eſt, quod alij bona eius furentur) eſſe iuſtum ſimpliciter, & æquale ſecundùm iuſtitiam commutatiuam, talem conſtituit concluſionem. Contrapaſſum nō eſt idem, quod iuſtum ſimpliciter, & æquale ſecundùm iuſtitiam commutatiuam. Hanc probat Ariſtot. multipliciter. Primò: Nam ſi Princeps percutiat ſubditum hominem de media plebe, non erit iuſtum, quòd ipſe percutiatur ſecundùm æqualitatem. Nec ſimiliter ſi ſubditus percutiat Principem erit ſatis, quòd ipſe pari modo percutiatur, ſed multò maiori pęna erit puniendus, ſecundùm æqualitatem iuſtitiæ commutatiuæ: ergo contrapaſſum ad modū, quo illud ponebant Pythagorici non eſt idem, quod iuſtū ſimpliciter, & æquale ſecundùm iuſtitiam commutatiuam. B Item: Si fierent duæ operationes prauæ, quarum altera eſſet voluntaria, altera verò inuoluntaria ex ignorantia, & eadem pœna punirentur: tunc eſſet idem cōtrapaſſum, ſed non eſſet idem iuſtum ſimpliciter: nam maiorem meretur pœnā, qui operatur volūtariè, quàm qui operatur inuoluntariè ex ignorantiā: ergo contrapaſſum, & iuſtum ſimpliciter non ſunt idem.

Sententia Ariſtot. de cōtrapaſſo.

Sed eſt aduertendum, quòd contrapaſſum poteſt dupliciter intelligi. Vno modo, quòd fiat ſecundùm identitatem ſpeciei, vt, ſcilicet, patiatur quis quod egit, vt animam pro anima, oculum pro oculo. Et de hoc dicit Ariſt. non eſſe iuſtum ſimpliciter propter rationes iam dictas. Alio modo poteſt intelligi contrapaſſum, C quòd fiat ſecundùm æqualitatem quātitatis, & ſecundùm menſuratam proportionem, vt, ſcilicet, tanta ſit paſſio, quanta fuit actio, quantumcunque diuerſarum ſpecierum, vel generum ſint actio, & paſſio. Vt ſi, verbi gratia, læſit quis quempiam in bonis corporis, lædatur in bonis exterioribus; & ſi percuſſit ſoluat tantum læſo, & tm̄ curiæ, & deniq; recompenſatio fiat ſecundùm aliquā proportionem, etiam ſi non ſit ſecundùm eandem ſpeciem. Et hoc modo extenſo nomine contrapaſſi, & paſſionis ad omnes commutationes, contrapaſſum eſt idem, quod iuſtum commutatiuum, vt D.Tho. dicit in ſecunda concluſione. Imo ad hoc inuentum eſt numiſma, vt dicit Ariſt. loco citato, vt per ipſum in omnibus rebus, & iniuriis fiat recompenſatio ſe- D cundùm proportionalem commenſurationem. Vnde numus dr̄ à nomos, Greco vocabulo, quod idem ſignificat, quod lex, quaſi numus ſit lex, regula, & menſura valoris vniuſcuiuſque rei. Et ex hac diſtinctione habemus, vnde diuerſa dicta negantium, vel affirmātium iuſtum de cōtrapaſſo ſaluare poſſimus.

Cōtrapaſſum poteſt fieri dupliciter.

Numus ad quid inuentus explicatur.

In ſolutione ad primum argumentum dicit D. Thom. quòd forma diuini iudicij attendenda eſt ſecundùm rationem iuſtitiæ commutatiuæ. Quibus verbis videtur ſignificare actum, quo Deus in finali iudicio retribuet præmia pro meritis, & ſupplicia pro peccatis eſſe actum iuſtitiæ commutatiuæ: & ſic quod in Deo eſt iuſtitia commutatiua. Cuius tamen contrarium docet expreſsè, idem D.Tho. p.p. quæſt. E 21. artic. 1. & 1. contra gentes, cap. 93. & in 4. diſtinctio. 46. quæſtio. 1. artic. 1. quæſtiuncula 1. ad 1. Capreolus in 2. diſtinct. 27. quæſt. 1. in reſponſione ad argumenta Durandi nititur conciliare hæc dicta D. Thom. Pro quo notat ex eodem D.Tho. 1.2. quæſt. 114. artic. 3. quòd opus meritorium dupliciter poteſt conſiderari: vno modo quantum ad ſubſtantiam operis, quatenus pcedit ex libero arbitrio: alio modo, ſecundùm quòd procedit ex gratia & motione Spiritus ſancti. Et dicit, quod, ſi conſideretur primo modo, ſic inter meritum, & præmium non eſt æqualitas ſimpliciter, quàm reſpicit iuſtitia commutatiua: ſed meritum eſt multò inferius præmio; atque ex conſequenti, vt remunerante, ſecundùm iſtam rationem non eſt iuſtitia commutatiua. Et hoc eſt, inquit Capreolus, quod vult ſignificare D. Thom. quando affirmat, non eſſe in Deo iuſtitiam commutatiuam. Si autem conſideretur meritum. Secundo modo, dicit, quòd inter meritum & præmium vitæ æternæ eſt æqualitas ſimpliciter. Gratia enim, quam in præſenti habemus, vt D.Thom. 1.2. loco citato ad 1. affirmat, æqualis eſt vitæ ęternæ; nō quidem in actu, ſed in virtute: qua ratione ſemen dicitur in æquale arbori. Et ſic Deus retribuens mercedē vitæ æternę pro merito, vt procedit ex gratia, exercet actum iuſtitiæ commutatiuæ. Et iſto modo, inquit Capreolus, loquitur D.Tho. hic ad 1. Hæc tamen ſententia Capreoli nec eſt ad mentem D.Tho. nec vera. Et quidem, quòd non ſit ad mentem D. Thom. probatur: Nam p.p. & 1. contra gentes, locis citatis ex eo D.Thom. probat, non eſſe in Deo iuſtitiam commutatiuam, quia Deus nihil accipit à nobis, iuxta illud Paul. ad Rom. 11. Quis prior dedit ei & retribuetur illi. Et Iob cap. 41. Quis ante dedit mihi, & ego reddam ei. Hæc autem ratio ita procedit de opere meritorio, quatenus procedit à libero arbitrio, ſicut quatenus procedit ex gratia. Si enim òpus quatenus procedit à libero arbitrio, magis eſt Dei, quam noſtri: quia Deus eſt qui dedit nobis liberum arbitrium, & mouet ad operandum, à fortiori etiam idem opus, quatenus procedit ex gratia, magis erit Dei, quàm noſtri: ſiquidem ipſa gratia à ſolo Deo confertur. Atque ex conſequenti, ſi in præmiando opere, quatenus procedit à libero arbitrio, non inuenitur ratio iuſtitiæ commutatiuæ, quia Deus nihil accipit à nobis, quod non ſit ſuum; multò minus inuenietur talis ratio iuſtitiæ in præmiando opere meritorio, quatenus procedit ex gratia.

Sententia Capreoli.

Quæ iuſtitia ſit in Deo, et qualis ſit futurus modus diuini iudicij.

Quocirca Caietanus in iſto articulo, & Ferrara loco citato, & Soto de iuſtitia & iure, lib. 3. quæſt. 5. artic. 4. Abſolutè dicunt, non eſſe in Deo propriè iuſtitiam commutatiuam, eſſe tamen in eo quendam modum illius. Et hoc eſt, inquit, quod D. Thom. voluit ſignificare hic ad 1. Quæ quidem ſententia eſt vera, atque tenenda. Vnde ad illius explicationem eſt aduertendum, quòd cum munus iuſtitiæ commutatiuę ſit conſtituere æqualitatem ſimpliciter inter datum, & acceptum, ſiue inter dantem, & accipientem, duo erunt neceſſaria ad rationem illius. Vnum eſt, quod ſit æqualitas ſimpliciter inter datū, & acceptum, & inter dantem & accipientem: alterum, quod ſit ibi aliquid verè datū: quod tunc contingit quando id, quod datur vere eſt ipſius dantis & non illius, cui datur. Et, quia nihil poſſumus Deo dare, quod non ſit magis ipſius Dei, quàm noſtrum, idcirco verè & propriè nihil illi damus, nec ipſe propriè accipit aliquid à nobis. Ex quo fit, vt inter Deum præmiantem, & homines, quos remunerat, non poſſit eſſe propriè iuſtitia commutatiua: eſt tamen quidam modus illius, in quantum Deus dat vnam rem pro alia, ſcilicet, vitam æternam pro meritis. Et eſt etiam in iſta remuneratione alius modus iuſtitiæ commutatiuæ: quia præmium ſemper eſt æquale meritis: tantum enim præmij Deus vnicuique tribuit, quantum habuit meriti. Nec ſolum ſeruatur in hoc æqualitas proportionum inter merita hominum, & præmia illis collata, quod pertinet ad iuſtitiam diſtributiuam: ſed etiam ſeruatur æqualitas inter meritum vnius & pręmiū eiuſdem: quod pertinet ad iuſtitiam commutatiuam. Sed quoniam in iudicio finali duplex eſt futura actio; vna qua Deus iuſtos remunerat, tribuendo præmia pro meritis; altera, qua punit peccatores, tribuendo debita ſupplicia pro culpis, & de prima operatione iam ſatis probatum eſt, nō eſſe actum iuſtitiæ commutatiuæ: quia Deus nihil à nobis accipit, nec nos

Sententia Caietani, et aliorum vera.

Duo neceſſaria ad rationē iuſtitiæ commutatiuæ.

ei quidquam damus: ſupereſt, vt de ſecũda, ſcilicet, de punitione malorum, inquiramus: an ſit actus iuſtitiæ commutatiuæ, vel diſtributiuæ. Caietanus in præſenti tenet, eſſe actũ iuſtitiæ diſtributiuę. Quod etiam affirmat Ferrara loco citato: & videtur eſſe ſententia D. Tho. 1. p. q. 21. art. 1. & 1. contra gentes, c. 93. Vbi abſolute negat eſſe in Deo iuſtitiam commutatiuam, nulla facta diſtinctione inter actum remunerandi, & actum puniendi. Et ratio videtur eſſe in promptu: Nam in punitione malorum ita ſeruatur ęqualitas proportionum, vt ea proportione, qua culpa vnius excedit culpam alterius, eadem etiam pœna, quæ infligitur vni, excedat pœnam alteri inflictam: quod eſt proprium munus iuſtitiæ diſtributiuæ, & non commutatiuæ. Hoc tñ nõ obſtante, dico eſſe longè probabilius, quòd, punitio malorũ eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ. Nec eſt eadem ratio de remuneratione, & punitione quantum ad hoc: ſed remuneratio eſt actus iuſtitiæ diſtributiuæ: punitio verò commutatiuæ. Ita tenet Soto loco citato. Et proculdubio colligitur ex mente D. Tho. inf. q. 108. art. 2. ad 1. Vbi dicit punitionem peccatorum ſecundùm quod pertinet ad publicam iuſtitiã eſſe actum iuſtitiæ commutatiuæ. Et ratio eſt manifeſta. Nam in punitione malorum primum, quod attenditur eſt quantitas culpę, vt reddatur pro illa æqualis pęna: quod pertinet ad iuſtitiam cõmutatiuam. Si autem contingit, vt eadem proportio inter culpas & pęnas eorum, qui puniuntur ſeruetur, eſt per accidens: & res non debent denominari ab eo, quod illis conuenit per accidens; ſed ab eo, quod illis cõuenit per ſe.

QVAESTIO LXII.

De Reſtitutione.

AD ſeruandam rerum æqualitatẽ inter homines, ad quod pręcipuè iuſtitia ordinatur, duo ſunt neceſſaria, vnum per ſe: alterum per accidens. Quod per ſe eſt neceſſarium, eſt, vt quacunque ratione ius ſuũ vnicuique reddatur: ita, vt in omni commutatione ſemper æqualitas dati, & accepti ſeruetur. Quod autem per accidens eſt neceſſarium, eſt, vt ſi quando per præcedentem actionem violata fuerit æqualitas, per ſubſequentem reparetur reſtitutionẽ: eſt enim reſtitutio velut medicamentum æquitatis violatæ. Itaque quemadmodum ad vitam corporalẽ generatio, atque nutritio ſunt per ſe neceſſariæ, per accidens autem eſt neceſſarium medicamentum, vt, ſi quando à ſtatu valetudinis corpus defecerit, per illud reparetur, & priſtinæ valetudini reſtituatur: ita etiam ad vitam moralem æqualitas dati, & accepti eſt ſimpliciter neceſſaria. Reſtitutio autem eſt neceſſaria per accidens, ſuppoſito ꝙ æquitas ſit violata. Diximus iam in ſuperioribus de primo, ſcilicet, de æqualitate inter homines ſeruãda: & ſupereſt nũc, vt dicamus de ſecundo, ſ. de reſtitutione poſt violatã æqualitatẽ faciendã: de qua D. Tho. in iſta quæſt. inſtituit diſputationem. Ad cuius intelligentiam eſt aduertẽdum: ꝙ, quemadmodum non quælibet rerum traditio ad iuſtitiã pertinet, ſed illa tm̃, in qua ratio debiti ſimpliciter inuenitur: ita etiã non quæcunque redditio rei acceptæ, eſt vocanda reſtitutio; ſed illa tm̃, qua id redditur, quod ſecundùm iuſtitiam iam olim debebatur. Quare ſiquis pro accepto beneficio gratiã referat, talis relatio nõ erit dicenda reſtitutio: quia non ex iuſtitiæ rigore, ſed ex animi gratitudine eſt debita. Ex quo infero primò; ꝙ ad reſtitutionẽ propriè dictam duo ſunt neceſſaria. Vnum eſt; ꝙ ſit debitum iuſtitiæ, vt modo dicebam. Alterum autẽ vel, ꝙ præceſſerit aliqua actio; per quã aliquid ſublatum

Reſtitutio ad quid neceſſaria.

A ſit, quod ſecundùm iuſtitiam ſit alterius; vel, ꝙ nõ ſit conſtituta æqualitas eo tpe, quo erat conſtituenda. Qui. n. emptæ rei pretium ſoluit, vel ſtatim, vel tpe præfinito reddere potius, quàm reſtituere eſt dicendus. At verò, qui alienum abſtulit, vel vltra, q̃ oportuit, ſolutionem diſtulit, cùm poſtea æqualitatẽ reparat, is verè dr̃ reſtituere: quia reducit aliũ in eum ſtatũ, quem habuit, vel debuit habere. Infero ſecundò, ꝙ ante reſtitutionem ſemper oportet præintelligere aliquam priuationẽ in eo, cui reſtitutio eſt facienda: quæ licet, vt in plurimũ ſupponat moralem defectum in eo, qui reſtituere tenetur, poteſt tñ aliquando ſine culpa inueniri: vt in rebus inuentis, & in eo, qui pp legitimum impedimentum debitũ ſtatuto tempore non potuit, eſt videre. Infero tertiò, ꝙ B omnis obligatio reſtitutionis ſemper ex eo oritur, quod quis priuatur dominio rei, quod prius habebat. Ex quo ſumunt Theologi occaſionem diſputandi de dominio, ante diſputationem de reſtitutione.

Materia de Dominio.

DE materia dominij diſputant Theologi in 4. diſt. 15. & Iuriſperiti Inſtitut. de rerum diuiſione. & ff. de acquirendo rerũ dominio. & de acquirenda rerum poſſeſſione. Gerſon lib. de poteſtate Eccleſiaſtica conſider. 13. & lib. de vita ſpirituali. lect. 3. c. 3. Conradus de contractibus, tit. 2. Medina Complutenſ. C. de reſtitu. q. & Soto lib. 4. de iuſtitia, & iure, q. 1. & ſeq. C De qua re à nobis quinque ſunt tractanda. Primum eſt, quid ſit dominium. Secũdum de ſubiecto dominij; quis. ſ. habeat dominium. Tertium, de obiecto dominij. i. quæ res poſſint cadere ſub dominio, an vita, an fama, &c. Quartum de diſtinctione dominij, quãdo, ſcilicet, incępit dominiorũ diſtinctio. Quintum de modo transferendi dominia. Ad primum igitur deuenientes, vt à nomine ipſo exordiamur, aduertendum eſt, ꝙ dictio, dominium, Latina eſt, ab optimis viris vſurpata, præcipuè à iuris prudentibus; apud quos extant in Digeſtis integri tituli, de rerum dominio. Et eſt differentia inter dñium, dominationẽ, & dñatum; quæ omnes ſunt voces Latinæ, ſignificantes poteſtatem in alios. Non eam, quam ſomniauit D Soto lib. 4. de iuſtitia, & iure, q. 1. art. 1. qui dicit has voces differre in eo, ꝙ dominiũ ſemper dr̃ in bonam partem; dominatum aũt, & dominatio ſemper accipiuntur in malam, & ſignificant poteſtatẽ regiã, non legitimã, ſed per tyrannidem partã. Qm̃ omnes iſtæ voces in bonã & in malam partẽ accipi cõſueuerunt, vt eſt videre apud Theſaurum linguæ Latinæ. Sed dr̃ia eſt in eo ꝙ dominatio, & dominatus ferę ſemper dñr de imperio, quod in ſubditis hominibus exercetur, ſiue id legitimum ſit, ſiue ſecus. At verò dominium ſignificat hoc, & etiã facultatẽ, qua quis vtitur in aliis rebus ſenſu, & ratione carẽtibus. Itaq; in domo & in fundo habere te dominiũ rectè dixeris; dominationem autem & dominatum nõ rectè.

Diſcrimen inter dominium, dominationẽ, & dominatũ.

Sed eſt difficultas, vtrùm dominium ſit idẽ, quod E ius. Ad cuius explicationem Conradus in lib. de contractibus tract. 1. quæſtio. 1. in 1. & 2. ſuppoſitione (ſuppoſito, quòd ius poteſt accipi dupliciter vno modo pro lege iura præſcribente, in qua ſignificatione leges pontificias appellamus ius canonicũ, & leges regias ius ciuile; alio modo pro poteſtate aliquid agẽdi: qua ratione dicimus Regem habere ius in ſubditos, hoc eſt poteſtatem) dicit multa. Primum eſt, quòd ſi ius accipiatur ſecundo modo, ſcilicet, pro poteſtate legitima aliquid faciendi, tunc ius, & dominium ſunt idem. Dicit ſecundo Conradus, quòd ſi dominium accipiatur nimis ſtrictè pro poteſtate non quacunque, ſed ſuperioris inferiorem quomodo Doctores ſæpè ſæpiùs loquuntur de dominio:

1. Dubium Sententia Conradi.

minio: tunc ius, & dominium nõ ſunt idem: ſed ius (A) eſt quid ſuperius ad dominium. Tam enim ſuperiores, quàm inferiores dicuntur habere ius, vt patres habent ius in filios, & filij in parentes: tñ inferiores non dicuntur habere dominium in ſuperiores, loquendo de dñio ſecundùm magis ſtrictam rationẽ. Dicit tertiò Conradus, ꝙ ſi dominium accipiatur, vt accipitur in iure ciuili pro proprietate, & poteſtate, quæ verſatur circa ſubſtãtiam rei poſſeſſæ, vt diſtinguitur contra vſum, & vſumfructum, tunc ius & dominium non ſunt idem, ſed ius eſt quid ſuperius ad dominiũ. Vſuarius.n. & vſufructuarius dicũtur habere ius: & tñ neuter iſtorum habet dominium: loquendo de dominio pro proprietate, quæ verſatur circa ſubſtantiam rei. Ex his infertur, ꝙ ſecundùm ſententiam Conradi dominium accipitur tripliciter. (B) Vno modo ſtrictè pro iure ſuperioris in inferiorem. Secundò pro iure proprietatis: quibus duobus modis non conuertitur cum iure. Tertio modo accipitur largè pro iure cuiuſcunque rei faciendæ: & ſic eſt idem, quod ius. Quod autem dominium iſto tertio modo ſumatur, probat Conradus: Nam qui habet ius in re aliqua, poteſt dici dominus eius: ergo & habere dominium illius: atq; ex conſequenti dominium, & ius ſunt idem. Et confirmatur: Qui tale rem ab inuito auferret, proculdubio diceretur furtum commiſiſſe: ergo qui illam habebat erat dominus illius, atque ex conſequenti habebat dominium. Probo conſequentiam ex definitione furti, qua dicitur, furtum eſſe contrectationem rei alienæ, inuito domino rationabiliter. Hæc Conradus.

(C) Sed quoniam in eius ſententia plura continentur falſa, & aliena à recto modo loquendi, vt explicemus, quid in hac re ſit dicendum ſit prima concluſio.

1.Concluſ. Omne dominium eſt ius, non tamen è contra: niſi velimus magnam vim inferre vocibus. Et quidem quòd omne dominium ſit ius, eſt res manifeſta: Nam habere dominium, eſt eſſe dominum: omnis autem dominus habet ius in re, cuius eſt dominus; & ſic omne dominium eſt ius. Quòd autẽ non omne ius ſit dominium; probatur: Nam vxor habet ius in virum, dicente Paulo, 1. ad Corinth. cap. 7. Vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier, & filij habent ius in parentes, qui curam eorum habere tenentur, & ſerui habent ius in dominos, à quibus ſuſtentari debent, & tamen nulli horum habẽt (D) dominium, nec vxor in virum, nec filius in parentes, nec ſeruus in dominum: ergo non omne ius eſt dominium, propriè loquendo de dominio.

2.Concluſ. Secunda concluſio: Non omne ius, quod habent ſuperiores in inferiores, eſt dñium. Probatur primò ex Inſtituta, de iure perſonali. Vbi ius quod habetur in perſonas, & eſt ius ſuperioris in inferiorẽ, diuiditur in ius patriæ poteſtatis, quod dr̃ ius paternum, & ius dominij, quod habet dñs in ſeruos: ergo ius patris, quod eſt ſuperioris in inferiorem, nõ eſt dominium, atq; ex conſequenti nõ omne ius ſuperioris in inferiorum eſt dñium. Secundò: Prælati Eccleſiaſtici habent ius in ſibi ſubditos, nõ tñ ſunt dñi illorum, iuxta illud Matt. 20. Principes gentium dominantur eorũ: vos autẽ non ſic: ergo nõ omne ius ſuperioris (E) in inferiorem eſt dñium. Quin potius addiderim ſolum illud ius, quod Dñs hẽt in ſeruos, eſſe dominiũ: nã ius, quod Pręlati, ſiue Eccleſiaſtici, ſiue ciuiles, habent in ſubditos, & ius quod Reges hñt in rempublicam, nulla rõne eſt appellandum dñium. Qui.n. hẽt dominiũ eſt dñs: dñs autem dicit reſpectum ad ſeruum: & certũ eſt, quod nec ſubditi Eccleſiaſtici, nec ciuiles ſunt ſerui. Vnde Ariſt. lib. 1. Polit. c. 3. diſtinguit inter imperium ciuile, ſiue regiũ, & deſpoticũ, quod eſt dominatiuũ. Et dicit animã habere in corpus dominicum principatũ, mentem verò in appetitum, non niſi ciuile, & regium, quod nõ eſt dñium.

(A) 3.Concluſ. Tertia concluſio: Non omnis poteſtas conuertendi aliam rem in proprium commodum, eſt dñium. Probatur: Qui tm̃ habet vſum domus, aut equi, hẽt poteſtatem conuertendi talem vſum, in proprium commodum: & tñ certum eſt illum non habere dominium domus, aut equi, vnde nec poteſt illa vẽdere, nec donare: ergo non omnis poteſtas conuertẽdi aliam rem in proprium commodum eſt dominium.

4.Concluſ. Quarta concluſio: Ad dominium non eſt neceſſariũ, ꝙ poſſit quis vti re, cuius eſt dñs in oẽs vſus. Probatur: Nam pupilli ſub tutore exiſtẽtes ſunt veri dñi ſuarum rerum, non tñ pñt illas vẽdere, nec diſtrahere. Item primogeniti ſunt veri dñi illarum rerum, quas habẽt vinculatas, & tñ nõ poſſunt illas alienare. Sunt qui dicant primogenitos non eſſe veros (B) dominos maioricatus, ſed tm̃ vſuarios, ſeu vſufructuarios. Oppoſita tñ ſentẽtia eſt vera. Tum; quia neceſſe eſt aſſignare aliquem verum dominũ illorum bonorum, & nullus fingi põt, niſi ipſe primogenitus. Tum etiam; quia, ſi primogenitus per iniuriam expoliaretur illis bonis, iterum eſſet in illis reſtituendus; quod non eſſet verum, niſi haberet illorum dominium. Eſt enim reſtitutio, vt dicit D. Thom. in artic. 1. huius quæſtionis, iterato aliquem ſtatuere in poſſeſſionem vel dominium rei ſuæ.

Diffinitio dominij. Ex dictis poſſumus colligere veram dominij diffinitionem dicentes, dominium eſſe facultatem propriam vtendi re in omnes vſus lege permiſſos, referendo & ordinando eandem rem in propriã vtilitatem & commodum. In qua diffinitione ponitur loco generis, (C) facultas, quæ idem eſt ac poteſtas iuridica, & legitima ſecundùm leges, & iura habita, quæ latius patet, quam dominium, vt ex ſupradictis conſtat. Ponitur autem illa particula, propria, tanquam differentia diſtinguens dominium à poſſeſſione. Sæpè ſæpiùs enim contingit, vt quis habeat poſſeſſionem alicuius rei, non tamen habet dominium; quia nõ habet proprietatem, quæ adhuc ſub Iudice eſt. Additur etiam illa particula (vtendi re in omnes vſus) ad differentiam vſus, & vſusfructus. In vſu enim & vſufructu non eſt poteſtas vtendi ſubſtãtia rei ſi propriè loquamur de vſu: & ſic qui ſolũ habet vſum, vel vſumfructum non poteſt alienare rem ſecundùm ſubſtantiam, nec per donationem, nec per venditionem, ſed ſalua ſubſtantia rei ſolum poteſt eius fructibus vti & (D) frui. Ponitur præterea in diffinitione dominij illa particula, in omnes vſus lege permiſſos, ad explicandum quòd pupillus ante legitimam ætatem verè eſt dominus ſuarum rerum, quamuis eis potiundi liberam poteſtatem non habet, eas vendendo, aut donando, quoniam lege humana id prohibetur. Propter quod dicebat D. Paulus, quadiu hæres paruulus eſt, nihil differt à ſeruo, non quidem quãtum ad dominium, ſed quantum ad vſum, & ideo eſt ſub tutoribus. Similis etiam eſt ratio de illo, cuius bona vinculo primogeniture obligata ſunt: qui quamuis ſit verè eorum dominus, illa tamen non poteſt aliqua ratione alienare; quia id ſibi ciuili lege eſt prohibitum. Ponitur tandem in definitione, dominij illa (E) particula, referendo & ordinando eam rem in propriam vtilitatem & commodũ, ad differentiam omnium aliarum ſpecierũ iuris, in quibus, vt ex dictis conſtat, non eſt licitum res ſubiectas in propriã vtilitatem, & cõmodum conuertere. Rex enim habet ius in ſubditos, & pater in filios; & tamen neuter illorum poteſt dici dominus; quia tale ius nõ ad commodum Principis, vel parentis, ſed ad commodum ſubditorum, vel filiorum debet ordinari. Ex hac definitione colligitur diſcrimen, quod eſt inter dominium, vſum, & vſum fructum. Nam dominium, quia eſt facultas, vtendi re pro libito ſui domini, ſit, vt ita verſetur circa ſubſtantiam rei poſſeſſæ, vt dominus, verbi gratia, domus, nõ ſolum poſſit eam locare, ſed

etiam vendere, & diruere, ſi voluerit, cum tñ vſuarius, & vſufructuarius nullũ ius habeant in ſubſtantiam rei; ſed tñ poſſint vti fructibus inde collectis. Diuerſimodè tñ: Nam qui habet vſum domus, & nõ vſumfructum, ſolum põt illam inhabitare, & nõ locare eam alijs inhabitandam: at verò qui habet vſumfructum vtrunq; poteſt facere; & ſic minus iuris eſt in vſu, quàm in vſufructu. Ex quo fit, diuerſimodè hæc definiãtur à Doctoribus. ff. de vſufructu. Et Inſtituta eodẽ titulo. Nam de vſufructu dr̃, quod eſt ius vtendi, & fruendi re alterius, ſalua eius ſubſtantia. De vſu autem dr̃, q́ eſt ius alienis rebus vtendi, & non fruendi. Circa quas definitiones eſt aduertendum primo ex Conrado tract. 1. de contractibus, q. 12. quod iſtæ voces vſus, & vſusfructus, poſſunt accipi dupliciter. Vno modo pro ipſo actu vtendi rebus poſſeſſis qualis eſt actualis equitatio, vel habitatio domus, & ſic ſunt quædã res ſucceſſiuæ; q̃uo non accipiuntur iſtæ voces in præſenti. Alio modo põt accipi pro iure exercẽdi tales actiones, quod ius eſt quid diſtinctum ab ipſa actione: quia põt vnum ſine alio inueniri, & hoc modo accipiunt vſum, & vſumfructum iuris prudentes in præfatis definitionibus.

Diſcrimen inter vſum & vſumfructum.

Secundò eſt aduertendum, q́ vti, & frui cùm ponuntur in definitionibus vſus & vſusfructus nõ accipiuntur in ea ſignificatione, qua Theologi in 1. diſt. 1. illis dictionibus vti conſueuerunt, cùm dicunt, q́ vſus eſt, quãdo voluntas amando adhæret alicui rei non propter ſe, ſed propter alterũ; fruitio vero, qñ adhæret propter ſe. Itaque non eſt hæc vis horum verborum in hoc loco, ſed vti in præſenti eſt ex re aliena tibi promiſſa te ſolum fructũ capere: frui verò eſt eoſdem fructus, & in tuum, & in aliorum, ſi libuerit, vſum poſſe cõuertere. Ex quo fit, vt propriè loquendo apud Iuriſconſultos, iuxta poſitas definitiones, qui habet dominiũ alicuius rei, nulla ratione poſſit dici habere illius vſum, aut vſumfructũ; quia hæc tñ verſant circa res alienas, & nõ circa ꝓprias.

Quid ſit vti & quid ſit frui.

2. Dubium.

Sed eſt difficultas, vtrum dominiũ, & titulus dominij ſint vna, & eadem res. Hoc quæritur pp Gerſonem, & alios Pariſienſes, qui vt eſt videre apud Conradum, tract. 1. de cõtract. q. 1. concl. 4. affirmãt titulum dominij, & dñium eſſe prorſus idẽ. Et idem dicebant de vſu, & titulo vſus, & de vſufructu, & titulo vſusfructus: nam exiſtimabãt, quod titulus dominij nihil aliud eſt, quã habere facultatẽ vtendi re. Hoc tñ non obſtante dico, q́ titulus dominij diſtinguitur à dominio, ſicut fundamentum à relatione. Dominium. n. eſt quædam habitudo inter dominũ, & rem poſſeſſam. Fundamentum autẽ, ratione cuius in domino exiſtit talis habitudo, ſeu relatio eſt titulus dominij, & iſte eſt vel electio in prioratu, & epiſcopatu, vel emptio, aut donatio, aut natiua hæreditas, vel ꝑſcriptio in alijs rebus, quę cõſtant, eſſe quid diſtinctum à dominio, & cauſa & fundamẽtũ illius. Et idem eſt dicendũ de titulo vſus, & vſusfructus.

Sententia Gerſonis.

Sententia Authoris.

Sed quoniam diximus in ſuperioribus dominium rei & vſum illius differre inter ſe ſe, idque probauimus in rebus permanentibus, quales ſunt domus, & vinea, quia poteſt dominium inueniri penes vnum, & vſus penes alterum; eſt grauis difficultas, an in rebus vſu conſumptibilibus vſus & dominium diſtinguantur. Ad cuius intelligentiam eſt aduertendum, eſſe quaſdam res, quarum fructibus vtimur ipſis rebus manentibus, vt domus, vinea, prædium, &c. Alias verò, quarum totus vſus conſiſtit in earundem conſumptione, vt pecunia, cuius proprius vſus eſt illam in alienum dominium transferre, & panis, & vinum, quorum vſus eſt illa conſumere. Et de iſtis eſt ſermo, quando quærimus, an in rebus vſu conſumptibilibus vſus diſtinguatur à dominio. Et loquimur (vt grauius ſit dubium) tantùm de illis rebus, quæ vnico actu conſumuntur. Nam in veſte, licet vſu atteratur, quia tamen non vnico actu attrita perit; poteſt vtcunque diſcerni vſus à dominio, ſicut in alijs rebus permanentibus.

3. Dubium graue de diſtinctione vſus à dominio.

A

Secundò eſt aduertendum, quòd quando quærimus, an in rebus conſumptibilibus vſus diſtinguatur à dominio, nõ eſt ſermo de diſtinctione iſtorum ſecundùm eſſe naturale. Hæc enim tractatio propriè pertinet ad Logicum, vel Metaphyſicum: & eſt facile videre, ſic diſtingui; quia conſtat aliud eſſe vinum, & aliud vſum vini in eſſe rei. Sed quod quærimus eſt, an in huiuſmodi rebus poſſit vſus ſine dominio inueniri, vel è contra. De qua re eſt grauis concertatio, non ſolum inter Doctores Theologos, & Iuriſconſultos, ſed etiam inter ſummos Pontifices Nicolaum III. & Clemen. V. ex vna parte, & Ioannem XXII. ex alia. Fuit autem orta hæc controuerſia propter Fratres Ordinis S. Franciſci, qui nec in particulari, in quo conueniunt cũ Religioſis aliorum Ordinum, nec in communi, in quo diſtinguuntur ab illis, dicuntur habere dominium ſuarum rerum, ſed quod panis & vini, & aliorum eduliorum dominium reſidet penes ſummum Pontificem, & ipſi ſolum habent ſimplicem iſtarum rerum vſum. Dominium autem pecuniarum, quæ illis donantur, & conferũtur reſidet penes illos, qui tales pecunias dederunt. Et ſic in rebus vſu conſumptibilibus dominium, & vſus diſtinguuntur. Hanc ſententiam tenet Soto lib. 4. de Iuſtitia, quæſtio. 1. artic. 1. & Ledeſma in 2. par. 4. quæſt. 18. artic. 1. fol. 219. & Nauarro in comment. ſuper cap. non dicatis, 12. quæſt. 1.

Explicatur ſenſus quæſtionis.

B

Diſſenſio inter ſummos Pontifices.

Sẽtẽtia Nicolai III. & Clem. V.

G

Contrariam tamen ſententiam tenent alij, quam plurimi authores. Et quidem ſententia illorum, qui dicunt dominium & vſum diſtingui in rebus conſumptibilibus, & ſic poſſe eſſe vſum penes Fratres Minores, dominium autem penes alterum, poteſt probari pluribus argumentis. Primò ex Nicolao III. in c. exijt, qui ſeminat. de verb. ſignificat. in 6. & ex Clemente V. in clement. exiui de Paradiſo, qui id expreſsè affirmant. Idem ſecundò: Ad hoc, vt quis habeat dominium alicuius rei, non eſt ſatis, quod poſſit vti illa, ſed vltra hoc requiritur, quod poſſit illam conſumere alienando, donãdo, vendendo, & vtendo illa quocunque alio vſu lege permiſſo, vt ex definitione dominij ſuperius poſita licet colligere: ſed

1. Argum.

2. Argum.

D

Fratres Minores, quamuis vtãtur alimentis, & veſtibus, & alijs rebus, quæ vſu conſumuntur, non tamen poſſunt illas alienare, aut vendere; ergo non habent illarum rerum dominium. Sed ſi illæ res ſunt pecuniæ, dominium manet apud illum, qui dedit, & ſic poteſt illa repetere & accipere tanquam propria bona. Si autem ſunt alimenta, & alia vtenſilia, dominium manet penes ſummum Pontificem, qui poteſt ea ſibi accipere, & alijs tribuere tanquam propria bona ipſius Papæ. Tertiò ſic argumentor: Quando quis amicos conuiuio excepit, non facit eos dominos eſculentorum, & poculentorum, quibus menſa extruitur, quia nec illis facit facultatẽ illa ſurripiendi, vt in proprias domos importent, nec vendendi, aut donandi: ſed tantum cõcedit eis vſum, vt, ſcilicet, ad menſam ſedentes illis veſcantur: ergo in rebus vſu conſumptibilibus vſus & dominium diſtinguuntur. Atque ex conſequenti poſſumus dicere, quòd ſummus Põtifex quotidie inuitat Fratres Minores, quibus facit facultatem edendi, atque bibendi harum rerum dominio penes ſe reſeruato. Quare, ſi ab eis illa auferret non eſſet habendus tanquam fur, & latro, ſed tanquam dominus, qui propria recipit. Et confirmatur ex illo Act. 2. vbi dicitur de fidelibus, quòd erant illis omnia communia. Quibus verbis ſignificari videtur, omnia vſque ad alimenta eſſe illis communia. Atque ex conſequenti vſus & dominiũ in rebus vſu conſumptibilibus diſtinguuntur. Quartò argumentor argumento magiſtri Se-

3. Argum.

E

Confirma.

4. Argum.

ti, quo ipſe fatetur ſe conuinci ad hanc ſententiam ſectandam. Argumentum aũt eſt huiuſmodi. Fatentur impugnatores huius paupertatis, poſſe Monachos habere proprium in cõmuni, licèt illud nemo habeat in particulari: ergo poſſum ego particularis monachus veſci communibus, quamuis nõ ſim particularis eorũ dñs: ſed eadem rõ eſt de toto Cõuentu, & de toto Ordine: ergo poterit totus Ordo Franciſcanus vti veſcibilibus, quãuis omni careat dominio: atq; ex conſequenti vſus & dñium in his rebus

Vlt. argum. diſtinguuntur. Vltimò ſic argumentor: Ego teneor ſuccurrere pauperi extremè indigẽti: non tñ teneor in illum transferre dominiũ eius rei, qua indiget, verbi gratia, panis, ſed tm̃ vſum: ergo vſus & dominiũ in rebus conſumptibilib. diſtinguuntur. Cõſequentia cum maiori eſt nota; & minor probatur, ſcilicet, ꝙ in tali caſu non teneor transferre dñium: Nam ſi teneret, & id non facerem, perinde eſſem ac ſi retinuiſſem alienum inuito domino, quod eſt contra iuſtitiam, atque ex conſequenti teneret ad reſtitutionem, cuius contrarium diximus eſſe verum in materia de eleemoſyna. Et confirmatur ex illa lege Deuteronomij, c.23. Ingreſſus vineam proximi tui comede vuas, quantum tibi placuerit; foras autẽ ne efferas tecum. Quibus verbis videtur concedi ingredientibus vineam vſus vuarum abſque dominio.

Sententia Ioã. XXII. Contrariam tñ ſententiam tenet Ioannes XXII. in Extrauaganti ad conditorem, de verb. ſig. §. quod autem, vbi dicit multa. Primum eſt, ꝙ in rebus vſu conſumptibilibus vſus, & dominium nõ diſtinguuntur, ſed cui confertur vnum, conceditur vtrumque. Secundum quod dicit eſt, Fratres Franciſcanos habere vſum, & dominium iſtarum rerũ. Dicit tertiò, eſſe figmentum chimericum, & verbale (verba ſunt Põtificis) affirmare dominium eorum, quæ vſu conſumuntur reſidere penes ſummum Põtificem. Dicit quartò, ex eo, ꝙ Fratres Franciſcani habeant vſum rerum conſumptibilium, dominio penes alium exiſtente, nihil perfectionis eis accreſci, cum eodẽ modo vtantur iſtis rebus, ac eis vtuntur alij mendicantes, qui in cõi habent dominium. Dicit vltimò, hoc

Concluſio. figmẽtum eſſe iniurioſum Romanæ Eccleſiæ. Quare de huius Pontificis ſñia talem ſtatuo concluſionẽ: In rebus vſu cõſumptibilibus, vſus & dominiũ non diſtinguũtur: ex quo fit, vt harum rerum vſus nulli concedi poſſit, quin etiã concedatur dominium. Et loquor ſolum de illis rebus, quæ vnico tm̃ actu conſumuntur, non de alijs vtenſilibus, quæ per aliquod tempus in ſuo vſu durare poſſunt: quales ſunt libri, veſtes, & reliqua huiuſmodi, longè diuerſa eſt ratio: habent enim iſtæ res, quantum ad hoc, naturã rerum permanentium. Hanc ſententiam tenent D. Thom. & Caiet. infra q.78. art.1. Et probatur primo ex l.2. ff. de vſufructu earum rerum, quæ vſu conſumuntur. Vbi præcipitur, quod cum legatur alicui vſus alicuius pecuniæ, vel alterius rei vſu conſumptibilis, ipſa etiam pecunia legetur. Et addit rationem, quia nemo poteſt vti his rebus, niſi illas conſumendo. Quibus verbis manifeſtè ſignificatur ſenſum Legiſlatoris fuiſſe, quòd in rebus vſu conſumptibilibus vſus & dominium non diſtinguuntur. Item ſecundò: Qui habent ius vtendi talibus rebus, habent ẽt ius conſumendi, & in nihilum redigendi ipſarum ſubſtantias: ergo ſunt illarum domini. Probo conſequentiam ex ratione dominij, quæ eſt, vt verſetur circa rei ſubſtantiam. Et confirmatur: Ius, quod diſtinguitur à dominio, eſt ius vtendi aliqua re, ſalua eius ſubſtantia: ſed hoc fieri non poteſt in rebus vſu conſumptibilibus, vt patet ad ſenſum: ergo in his rebus non poteſt eſſe vſus, qui diſtinguatur à dominio. Item: Multò magis arguit dominium, & ſuperioritatem poſſe rem aliquam conſumere, quàm poſſe illam vendere, aut diſtrahere: ſed qui hoc facit habet

A dominium, vt conſtat: ergo & ille. Item, Si in rebus vſu conſumptibilibus vſus diſtingueretur à dominio, ſequeretur vſuram eſſe licitam: conſequens autem eſt falſum, & abſurdum: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelam: Nam ſi in his rebus vſus diſtinguitur à dominio; ſequeretur poſſe aliquem reſeruare ſibi dominium illarum, & vendere alteri vſum: vt verbi gratia, reſeruare ſibi dominiũ tritici, aut pecuniç, & tradere alteri vſum iſtorum, & pro illo vſu accipere aliq̃d ab eo. Sicut, quia in equo, vel domo vſus diſtinguitur à dominio poteſt quis retinere ſibi dominium, & vendere alteri vſum, vel conducendo, vel locando equum, aut domum: ſed hoc eſt manifeſtè vſura in pecunia, & in tritico: ergo in rebus vſu conſumptibilibus vſus non diſtinguitur à

B dominio. Item probatur concluſio peculiariter de Minoritis: Fratres Minoritæ poſſunt bona vſu conſumptibilia, quibus vtuntur vendere, donare, & diſtrahere: ergo ſunt veri illorum domini: cõſequentia eſt nota, & antecedens probatur ex illa Extrauaganti Io. XXII. iam citata, vbi id expreſsè affirmat, & ex Decreto Nicolai III. in c. exijt. vbi dicit poſſe Minoritas facere de rebus, quas poſſident quod ſibi placuerit & libuerit. Sed reſpondent Minoritæ ad hoc argumentum, vtentes diſtinctione, qua ẽt vtitur Nicolaus in d. c. exiit. id dicentes, quòd vſus eſt duplex, vnus iuris, alter facti. Vſus iuris eſt, vſus à lege conceſſus, hoc eſt, habere ex lege ius vtendi re aliqua, qui à Magiſtro Soto appellatur vſus in habitu. Et talis vſus, dicit, non diſtinguitur à dñio in rebus **Solutio fratrum Minorum impugnatur.**

C vſu cõſumptibilibus: ſed cui competit vſus ex lege, competit etiã dominiũ. Vſus facti eſt ipſa actio comedendi, vel bibendi. Et hic eſt, qui diſtinguitur à dñio, & qui ſolum inuenitur apud Minoritas. Sed, ſalua eorum pace, hæc diſtinctio nihil illos adiuuat. Tum; quia, cum vſus facti ſit rem conſumere, non vr̃ qua ratione poſſit à dominio diſtingui. Tum etiam; quia, ſi Minoritæ tantum habent vſum facti, quæro, vtrum id habeant dominis renuentibus, vel volentibus. Primum dici non poteſt: nã ſic vtentes re conſumptibili peccarent, quod Fratres non concedent: ergo id habent dominis volentibus, & conſentientibus: ſed hoc non ſolum eſt habere vſum facti, ſed etiam iuris; leges enim ſtatuunt, vt quiſque vtatur libere quacunque re domino volente: ergo habent

D Fratres eum vſum, qui non diſtinguitur à dominio.

Et ad primum argumentum in contrariũ factum, reſpondetur: concedendo Nicol. III. & Clemen. V. fuiſſe contrariæ opinionis, vt eſt videre in locis citatis. Ex hoc tamen non ſequitur noſtram ſententiam eſſe falſam: quia illam tenet Ioan. XXII. Et in his rebus, quæ non pertinent ad fidem non eſt inconueniens, quòd dicamus ſummum Pontificem erraſſe, ſicut illud affirmat Ioan. XXII. in Extrauaganti ad conditorem iam citata. Cuius verba ſunt, quæ ſequuntur: Ad conditorem canonum non eſt dubium pertinere cum ſtatuta à ſe, vel prędeceſſoribus edita obeſſe percipit potius, quàm prodeſſe, ne vlterius obeſſe valeãt prouidere. Ad ſecundum reſpõdetur, **Ad 1. argu.**

E falſum eſſe, quòd ad hoc, vt quis dicatur habere dominium rei, eſt neceſſarium, quòd poſſit vti illa in omnem vſum, ſed ſolùm requiritur, quòd habeat facultatem vtendi re in omnẽ vſum, lege permiſſum. Ex quo fit, vt primogeniti, & pupilli etiam dicantur habere dominium ſuarũ opum, quamuis eas in alios transferre non poſſint, vt oſtendimus in ſuperioribus. Certum eſt autem, quòd Minoritæ lege ſunt prohibiti vendere, vel alienare res vſu conſumptibiles: quare ex hoc nõ licet inſerre, quòd non habent earum dominium: maximè cum eis vti poſſint, vſque ad conſumptionẽ, quod cum ſolo vſu fieri non poteſt. Ad tertium ſimiliter reſpondetur, negando, conuiuas non eſſe dominos earum rerum, quæ ſibi **Ad 2. argu.** **Ad 3. argu.**

apponuntur, quamuis eas, aut donare, aut vendere, aut in domum aſportare nullo modo poſſint. Hæc enim omnia inuitantis voluntate, prohibentur, quæ in hoc caſu eſt habenda pro lege. Ad confirmationẽ reſpondetur, verum eſſe, ꝙ fidelib. in primitiua Eccleſia erant omnia vſque ad edulia communia: non tñ licet ex hoc inferre, ꝙ vſus & dominium in rebus vſu conſumptibilibus diſtinguuntur. Cum enim bona dicuntur communia hunc ſenſum facimus, quòd omnia bona fidelium in aceruo quodam conſtituebantur, ex quo ſingulis quod erat neceſſarium diſtribuebatur: poſtea tamen cum aliquid vſu cõſumptibile alicui in particulari aſſignabant fiebat propriũ.

Ad 4. argu. Ad quartum argumentum reſpondetur, ꝙ quamuis ſit verum, ꝙ poſſunt Monachi habere proprium in cõmuni, licèt nemo illud habeat in particulari: nego tñ ex hoc inferri, quod poſſit aliquis veſci communibus, non exiſtens eorum particularis dñs. Eo enim ipſo, ꝙ alicui apponitur aliquid ad veſcendum cum ipſo vſu conceditur dominium, ad modum iam explicatum. Et idem etiam contingit in toto Ordine Franciſcano. Sed, vt hoc melius intelligatur, aduertendum eſt, quòd bona, quæ poſſidentur à monaſterijs ſunt in duplici differentia. Quædam enim ſunt vſu conſumptibilia, vt panis, vinum: alia permanentia, vt domus, libri. Et rurſus iſta bona poſſunt conſiderari dupliciter: vno modo antequam diuidãtur ſingulis, & vt ſunt in communi cella: alio modo, vt ſunt ſingulis fratribus data, eiſque actu conceſſa ad vſum. Hoc ſuppoſito dico primò, qđ in bonis permanentibus, nec ante diſtributionem, nec poſt diſtributionem habet aliquis frater in particulari dominium, quamuis habeat vſum, ſed dominiũ in nobis reſidet penes conuentum: in monachis autem Franciſcanis poteſt fieri, vt nec reſideat in ſingulis, nec in toto conuentu, ſed, vel penes ſummum Pontificem, vel penes eos, qui ea bona cõtulerunt. Dico ſecundò, quòd in rebus vſu conſumptibilibus antequam diuidantur nullus in particulari habet dominium, tamen poſtquam actu ſunt diuiſa, & eis actualiter vtuntur, ſinguli habent dominium tam in noſtro Ordine, quàm in Franciſcano.

De bonis monaſteriorum doctrina.

Ad vlt. arg. Ad vltimum argumentum reſpondetur, verum eſſe, quod nullus tenetur in extrema neceſſitate conferre dominium pauperi indigenti directè & per ſe loquendo. Ex vi enim illius præcepti ad ea ſolùm obligamur, quæ neceſſaria ſunt ad indigentiam talis pauperis ſubleuandam, ad quam certum eſt non eſſe neceſſarium directè & per ſe dominium, ſed ſolum vſum. Cæterum, quia talis eſt illarum rerum natura, vt vſus in eis nõ poſſit ſeparari à dominio, idcircò indirectè & per accidens teneor concedere dominiũ. Et quando ex hoc infertur: ergo ſi non do, teneor ad reſtitutionẽ, negatur conſequentia. Tum, quia quamuis tenear conferre dominium, illud non eſt per ſe, ſed per accidens. Tum etiam, quia illa obligatio non naſcitur ex iuſtitia, ſed ex lege charitatis, cuius violatio non obligat ad reſtitutionem, vt diximus in materia de eleemoſyna. Ad cõfirmationem, ex Deuteronomio reſpondetur negando, ꝙ illi, cui conceditur vſus aliquarum non etiam concedatur dominium illarum, quamuis eas aut vendere, aut donare, aut foras trahere prohibeatur. Ad rationem enim dominij ſatis eſt, quod poſſit quis vti re in omnem vſum lege permiſſum. Et hæc dicta ſint de iſta difficultate.

De ſubiecto dominij. Explicato iam, quid ſit dominium, operæpretium eſt, vt agamus de ſubiecto dominij, de illis, ſcilicet, qui poſſunt habere dominium, quod eſt ſecundum punctum à nobis in hac materia pertractandum. In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus, ſupponẽdum eſt primo tanquam certum, quòd Deus eſt omnium rerum verus, & legitimus dominus, iuxta illud Pſal. 23. Domini eſt terra, & plenitudo eius. Propter qđ

Deus eſt omnium rerum dñs.

A Iudic. cap. 9. in oratione, quàm pro victoria contra Aſſyrios faciebat, hoc modo dicebat; Deus cœlorũ, creator aquarum, & dominus totius creaturæ, exaudi me miſeram deprecantem, & de tua miſericordia præſumentem, &c. Et Salomon confitetur de Deo: Dominus vniuerſorum tu es, Fuit quidem Deus ab æterno omnium rerum poteſtate Dominus. At verò ab orbe condito fuit vſu, atque actu, cum nullæ res antea eſſent, quæ illi parere poſſent, Eſt enim nefas, eo vſque abuti dominij nomine, vt illud inter diuinas perſonas conſtituamus, ſicut illi nonnulli conſtituere non verentur, dicentes, quòd Pater habet dominium in Filium, & Pater & Filium in Spiritum ſanctum, cum Filius nullo modo ſubiiciatur

B Patri, nec Spiritus ſãctus Patri & Filio; ſed inter omnes perſonas ſit ſumma æqualitas, quæ ratione dominij omninò repugnat, vt fides docet. Secundò eſt ſupponendum, quòd omne ius, atque dominium in inferioribus exiſtens deriuatur à Deo tanquam à primo fonte, & tanquam ab vno, & ſummo omnium rerum domino, iuxta illud Sapien. 10. Per me Reges regnant, & legum cõditores iuſta decernũt. Sed eſt difficultas, vtrùm Deus dederit aliquod dominiũ brutis, vel alijs rebus ratione carentibus? Nam Maioris in 4. diſt. 15. q. 2. & Conrad. in lib. de contract. tract. 1. q. 3. ex ſententia Gerſonis, dicunt, non ſolum Deum, & creaturas rationales, ſed etiam bruta & alias res inſenſibiles habere aliquarum rerum dominium. Et quidem quod bruta habeant dominium probant ex illo Geneſ. cap. 1. Ecce dedi vo-

Omne dominiũ deriuat à Deo.

Dubium de brutis vtrũ habeant dominium.

C bis omnem herbam, vt ſit vobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ. Item præterea: Nam inter apes eſt vnus princeps, & inter grues vnus dux, quem cæteræ ſequuntur (vt author eſt D. Hieronym. in epiſt. ad Ruſticum Monachum, cuius verba habentur, 7. q. 1. cap. in apibus) & inter aues eſt herodius dux, atque rex, iuxta illud Pſal. 103. Herodij domus dux eſt eorum: ergo vnum brutum habet dominium ſupra alterum, & cuncta ſupra illas res, quibus veſcuntur. Quòd autem aliæ res inſenſibiles etiam habeant aliquod dominium probant ſimiliter ex Geneſ. c. 1. Vbi Deus dicitur creaſſe duo magna luminaria, vnum vt præeſſet diei, alterum, vt præeſſet nocti. Et item præterea: Nam cœli, atque aſtra huic ſublunari

Argumẽta pro parte affirmatiua ex Geneſi.

Ex apibus.

D mundo dominari videntur, vtpotè cui calorẽ, atque virtutem influit, quibus foueatur, ac vegetetur, Propter quod dicebat Ariſtot. lib. 1. Meteo. Neceſſe eſt mundum hunc inferiorẽ ſubiectum eſſe lationibus ſuperioribus, vt eius inde virtus gubernet, &c.

His tamen non obſtantibus ſit concluſio, quòd Deus nulli creaturæ ex irrationalib., vel inſenſibilibus aliquod dominium dedit. Hæc eſt D. Tho. multis in locis. Et probatur: Si bruta haberent dominiũ pabulorum, ſequeretur, quod qui ea ab eis auferret, faceret iniuriam, atq; ex conſequenti peccaret: conſequens autẽ eſt falſum, & abſurdum: ergo & illud, ex quo ſequitur. Sequela probatur: Nã propter nullam aliam rationẽ auferens ab alio rem aliquam eſt iniurius illi, niſi quia tollit ab eo rẽ cuius habet do-

Concluſio.

E minium. Item præterea: Ille ſolus poteſt habere aliquarum rerum dominium, qui operatur liberè volens, & ex electione, vt docet Ariſtot. lib. 6. Ethic. & D. Tho. 1. 2. q. 1. art. 1. & 2. Vnde etiam hic reſpectu eorum, quæ neceſſario vult, nõ dicitur propriè dominus: ſed creaturæ irrationales neceſſario agunt quidquid agunt, ſcilicet, ex inſtinctu naturæ: ergo nullius rei poſſunt habere dominium. Et confirmatur: Qui ſui aut ſuarum actionum dominus non eſt, aliarum rerum externarum dominium habere nullo modo poteſt, cum hoc ſecũdum ex priori deriuetur, aut illud ſaltim neceſſario præſupponat: ſed creaturæ irrationales non ſunt dominæ ſuarum actionum, vt docet D. Thom. 1. 2. ſæpè ſæpius: non enim

habent

habent intellectum, & voluntatem, nec agunt propter ſe, quæ neceſſaria ſunt ad dominium, ergo nullius rei ſunt dominæ. Item ſolis hominib. datum eſt à Deo omnium rerum ſublunarium dominium, iuxta illud Gen. c. 1. Faciamus hominẽ ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, vt præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli, & beſtijs terræ, &c. quaſi diceret in hoc: Faciamus hominem ad noſtram imaginem, ſcilicet, intellectu & voluntate liberum (hæc enim eſt facies Dei) vt reliquarum rerũ vniuerſitati, quæ noſtra caret imagine dñs conſtituatur: ergo creaturæ irrationales, quæ nõ ſunt factæ ad imaginem Dei nullius rei poſſunt habere dominium. Et confirmatur: Habere dominiũ rei, eſt ipſa re licite poſſe, vti, vt ex ſententia Auguſtini lib. 83. quæſtionum, docet D. Tho. 1. 2. q. 16. art. 1 Sed creaturæ irrationales nulla re poſſunt vti: eſt.n. vſus mediorũ ad finẽ, & creaturæ irrationales nõ poſſunt agere propter finẽ, cum non cognoſcant rationem finis: ergo creaturæ irrationales nullius rei poſſunt habere dominium. Vltimò: Domini eſt imperare: ſed creaturæ irrationales imperare non poſſunt: eſt.n. imperare rem aliquã in alium finẽ ordinare, vt docet D. Tho. 1. 2. q. 17. quod bruta facere nõ poſſunt: ergo nec habere dñium rei.

Ad argum. ex Geneſi. Et ad primum argumentum deſumptũ ex Geneſi reſpondetur, illud teſtimonium potius eſſe pro nobis, quàm contra nos. Dominium enim herbarum, de quo ibi fit ſermo, magis ſignificatur datum hominibus, cum quibus loquitur Deus, quàm brutis. Et ſic cùm dicit; Ecce dedi vobis omnem herbam, &c. idem eſt, ac ſi dixiſſet: Ecce do vobis herbas ad paſcendum armenta, ac pecudes veſtras. **Ad aliud de apibus.** Ad aliud de apibus, & de gruibus reſpondetur, quòd aliqua animalia habeant excellentiam ſupra alia, id non ex dominio, ſed ex naturali indiſtinctu prouenit. Vnde nõ propriè, ſed metaphoricè dr̃ vnum alteri dominari, propter excellentiam, quã vnum habet ſupra aliud. Ad quem etiã modum dicere poſſumus albedinem dominari nigredini, & vnam qualitatem alteri: nec ex hoc aliquid ſequitur cõtra noſtram concluſionẽ. **Ad aliud de aſtris.** Ad aliud de aſtris, & de cœlis, quæ dñr dominari his inferioribus, ſimiliter reſpondetur, talem loquutionem eſſe metaphoricam. Si.n. Sol, aut Luna, aut cœlum influit in hæc inferiora, & propterea dr̃ habere ſuperioritatem ſupra illa; id non ex dominio, ſed ex inſtinctu naturæ prouenit: & ſic nullum in eis põt eſſe dominium. Ex dictis colligitur, ſolum Deum & creaturas intellectuales, poſſe habere rerum dñium.

Dubium de Angelis, vtrũ habeãt dominiũ rerum ſublunarium. Sed quoniam creaturæ intellectuales ſunt in duplici differentia, quædã enim ſunt purè intellectuales, vt Angeli, aliæ non purè intellectuales, ſed rationales, vt homo; eſt grauis difficultas, an harum rerum ſublunarium dominium tantum inueniatur penes homines, an vero etiam inueniatur penes Angelos. In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certum eſſe, quòd homines habent dominiũ rerum ſublunarium, vt ex his, quæ dubio præcedenti diximus, ſatis clarè conſtare poterit. Dico ſecũdò etiam eſſe certum, quod Angeli habent dominium ſuarum operationum naturalium. Cùm.n. operentur per intellectum, & voluntatẽ, ex quibus propriarum operationum dominium prouenit, vt docet D. Tho. 1. 2. q. 1. art. 1. nulla rõne poteſt negari, eos eſſe ſuarum operationũ dominos. Itaq; hæc certa ſunt. Sed dubium eſt, vtrùm Angeli aliquarum rerum inferiorum dñium habere dicantur. **Sẽtẽtia Soti cum ſuo fundamento.** Soto de iuſtitia & iure lib. 4. q. 1. artic. 2. dicit, Angelos tantum eſſe dominos ſuarum operationum naturalium, ſcilicet, cogitationum, & volitionum, nec aliquod eos poſſe habere dominiũ in his rebus inferioribus, materia, & forma conſtantibus. Et ratio eſt: Nam cùm iſtæ res inferiores non ſint conditæ propter Angelos, ſed tantum propter homines, quos Deus inſtituit finem immediatum omnium rerum creatarum, vt conſtat ex Geneſi cap. 1. & 2. (Angeli enim cùm ſint ſpiritua les nullo modo corpore egere poſſunt) & res quæ eſt propter finem ſuo tantum fini ſit ſubiecta: manifeſtè conuincitur tantum homines, & non Angelos harum rerum ſublunarium habere dominium.

Sententia Authoris. Hoc tamen non obſtante, dico, poſſe & debere concedi, quòd Angeli habent dominium aliquomodo ſupra hæc inferiora; & non tantum ſupra res inanimatas, ſed etiam ſupra homines. Probatur: Deus cuncta iſta inferiora gubernat, & ad proprios fines perducit medio miniſterio Angelorum, quorum quoſdam fecit præfectos cœlorum, alios animantium brutorum, alios hominum, iuxta illud Pauli ad Hebræos 1. Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi, propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis: & ad has res miniſtrandas quilibet Angelorum in ſua commendatione habet ius, nihil minus, quàm præfectus alicuius oppidi; ita, vt non poſſit ab illo munere impediri ſine graui iniuria: ergo eſt dicendum, quòd Angeli aliquo modo habent dominium in hæc inferiora. Et confirmatur ex Daniele cap. 10. Vbi vnus Angelus dicitur præfectus Medorum, alter nationis Perſarum, alter, ſcilicet, Michael, dicitur Princeps Eccleſiæ, & Synagogæ: & ſimilis loquutio inuenitur ſæpè ſæpius in Apocalxpſi: ergo iſti Angeli habent ius in iſtas prouincias, atque ex conſequenti aliquo modo ſunt dicendi domini illarum. **Reſponſio ad fundamentũ Soti.** Et ad argumentum Soti reſpondetur, quòd quamuis hæc inferiora non ſint condita propter Angelos, tanquam propter eos, qui eis indigebant (Angeli enim nihil horum poſſunt indigere) tamen poſtquam à Deo habent poteſtatem illa regendi, atque gubernandi, vnuſquiſque ſecundùm peculiarem commiſſionem ſibi Deo factam, ſinguli habent ius in partes ſibi conceſſas, adeò, vt peculiari quadam ratione poſſint appellari domini illarum.

De obiecto dominij. Ex his, quę diximus de ſubiecto dominij ſatis clarè conuincitur ex omnibus creaturis, ſolos homines, & Angelos poſſe habere dominium. Reſtat autem nunc explicãdum, quæ nam ſint illa bona, quorum homo poteſt eſſe dominus: quod eſt agere de obiecto dominij tertio loco à nobis propoſito. Quæ res grauiorem & difficiliorem continet diſputationem. Loquimur autem in hac parte peculiariter de hominibus, quoniam de Angelis ex ijs, quæ diximus dubio præcedenti ſatis clarè colligitur quænam ſint illa, quorum poſſunt eſſe domini. **Bona de q̃bus põt dubitari vtrũ illorum homo habeat dominium.** Pro huius autem rei intelligentia, eſt aduertendum, multa eſſe bonorum genera, de quibus in pręſenti poſſumus dubitare, an homo illorum ſit dominus. Quædam ſunt in nobis, & alia ſunt extra nos. Rurſus ea, quæ ſunt in nobis, adhuc ſunt in duplici differentia. Quædam enim pertinent ad corpus, vt vita, ſalus, membra, & vſus membrorum: alia pertinent ad animam, vt ingenium, virtutes, tam intellectuales, quàm morales: & denique omnes dotes animæ. Bona autem, quæ ſunt extra nos reducuntur ad hæc tria, famam, honorem, & diuitias. Per diuitias intelligo quæcunq; bona temporalia, quæ dicuntur bona fortunæ. Inter famam autem & honorem hoc eſt diſcriminis, quòd fama eſt bona æſtimatio habita de homine: honor verò eſt reuerẽtia exterior alicui exhibita propter aliquam excellentiam: ex quo fit vt fama ſit velut parens honoris. Et ſiquis obijciat, quòd aliquando honoramus eum, de quo habemus ſiniſtram opinionem, reſpondetur, illum non eſſe verum honorem: eſt.n. honor præmium virtutis, vt multis in locis docet Ariſt. De his ergo omnibus bonis eſt à nobis in pręſenti diſputandum, an homo illorum habeat dominium; vt ex hoc colligere liceat, an poſſit illis pro libito vti: & an circa illa poſſit alicui fieri

 iniuria,

iniuria, quæ ſunt res grauiſſimæ & valde difficiles. A

Dubium de bonis temporalibus. Et vt à clarioribus, & notiorib. incipiamus primò circa bona temporalia, quæ ſunt bona fortunæ, eſt difficultas, vtrùm homo iure naturali illorũ ſit dñs:

1. Concluſ. In qua re ſit prima concluſio. Homo iure naturali habet dñium omnium rerum inferiorum. Probatur ex illo Pſalm. 8. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, oues & boues vniuerſas, & pecora campi. Quamuis enim iſtud teſtimonium poſſit referri ad Chriſtum, quatenus homo eſt, conuenientiſſimè tñ etiam adaptatur reliquis hoibus. Maximè, cũ illud, quod antecedit, Quid eſt homo, q̃ memor es eius, nõ poſſit ita conuenienter Chriſto tribui, ſicut alijs. Pro eadem etiã concluſione facit illud Gen. c. 1. Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtrã, vt præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli, &c. Et paulò inferius: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & ſubijcite eam, & dominamini piſcib. maris, & volatilibus cœli, & vniuerſis animãtibus, quæ

D. Chryſo. mouẽtur ſuper terrã. Quæ verba explicãs D. Chryſ. hom. 7. ad populum Antiochenum arbitratur hominem eſſe conditũ ad imaginem Dei, diciq; eſſe imaginem Dei à D. Paulo, 1. ad Corint. 11. propter præeminentiam dominij, quod in res inferiores habet. Sicut. n. Deus dominatur in cœleſtibus: ita etiam ho

D. Auguſt. mo dominatur in terreſtribus. Idem docet D. Aug. in lib. Quæſtionum veteris teſtamenti, q. 45. & refertur à Gratiano in Decretis, 33. q. 5. c. hæc imago. Cuius verba ſunt quæ ſequuntur: Hæc imago Dei eſt in hominibus, vt vnus factus ſit dñs, ex quo cæteri oriantur, habens imperium Dei, quaſi vicarius eius: quia vnius Dei habet vir imaginem. Probant autem iſti ſancti hominem dici factum ad imaginem Dei propter præeminentiam dominij ex eo, q̃ Paulus, 1. ad Cor. 11. præcipit, vt mulieres orent in Eccleſia velato capite, viri verò detecto. Et reddit rationẽ: Nam mulieris caput eſt vir, caput autẽ viri eſt Chriſtus. Velamen capitis denotat & ſignificat ſubiectionem: & quia mulier debet eſſe ſubiecta viro: idcirco eius caput præcipitur velari. At verò vir, quia ſoli Deo, qui eſt eius caput, eſt ſubiectus, idcirco eius caput non p̃cipitur velari. Ex quo fit, vt conuenientiſſimè dicatur imago Dei propter præeminentiam dominij. Ita interpretãtur hunc locum Pauli Theophylactus, & Theodoretus, & D. Thom. ibi lectio. 2. D

Nota. Sed eſt aduertendum, q̃ cùm eadem ſit natura intellectualis viri, & mulieris, penes quã præcipuè attenditur Dei imago, idcirco non ſolum vir, ſed etiã mulier abſolutè dr̃ condita ad imaginem & ſimilitudinem Dei. Cùm hoc tñ ſtat, q̃, ſi imago cõſideretur, quantum ad præeminẽtiam, & dominium, ſolus vir dicatur imago Dei, & non mulier, quia vir non habet ſuperiorem præter Deũ, cum tñ mulier habeat ſuperiorem virum, qui eſt eius caput. Poteſt tandem probari noſtra prima concluſio rõne ſic: Ad hoc, vt quis dicatur habere alicuius rei dominium ſufficit, vt illa ordinetur ad vtilitatẽ ipſius: & quod ipſe poſſit vti illa pro ſuo arbitratu: ſed ita ſe habet homo ex iure naturali reſpectu omnium rerum inferiorũ: ergo homo ex iure naturali eſt dominus illarum. E

2. Concluſ. Secunda concluſio: Rerum ſuperiorum, quales ſunt Angeli, & cæleſtia corpora, homo non dr̃ habere propriè dñium. Probatur ex illo Pſalmi: cœlum cœli dño, terram autem dedit filijs hominum: & ex alijs teſtimonijs Geneſis, quibus dr̃ traditum dominium hominibus, in quibus neq; fit mentio rerum ſuperiorum, ſed tantum inferiorum. Si autem fuiſſet cõicatum homini dñium ſuperiorum, ſicut dixit Propheta: Terram autem dedit filijs hominum: ita etiam dixiſſet: Cœlum dedit filijs hominum. Item ratione hoc ipſo probatur: Angeli ſunt ſuperiores hominibus, præſuntq; illis, & corpora cæleſtia ſunt ſimiliter ſuperiora corporib. humanis: ergo homo non habet dñium illorum. Probo conſequentiam: Nam dñs ſemper eſt ſuperior eo, cuius eſt dominus. Et confirmatur: Homo non poteſt vti Angelis, nec corporibus cæleſtibus pro ſuo arbitratu: ergo non poteſt dici illorum dominus.

1. Argum. cõtra ſecundam cõcluſionem. Sed contra iſtam concluſionem argumentor primo ex Paulo ad Hebræos cap. 1. dicente de angelis: Nonne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis? Quibus verbis videtur ſignificari, Angelos eſſe miniſtros hominum, atque ex conſequenti homines habere ius in Angelos, & ſic quodãmodo homines eſſe illorum dominus. Item Deuteronomij,

2. Argum. cap. 4. prohibens Deus, ne homines Solem, aut Lunam, aut aſtra adorent, aſſignat rationem: Quia hæc, inquit, omnia creauit Deus, vt eſſent in miniſterium cunctis gentibus: Et 1. ad Corinth. cap. 3. cum gloriarentur Corinthi, de ſuis præceptoribus dicentes: Ego ſum Pauli, ego Cephæ, ego verò Apollo, inquit Paulus: Nemo itaque glorietur in hominibus: omnia enim veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors, &c. Quibus verbis manifeſtè ſignificat, mundum, quo continentur omnes creaturæ (vt D. Tho. ſuper illum locum dicit) eſſe hominum, & ex conſequenti homines habere ius & dominium ſuper il-

Ad 3. argu. lum. Item ratione ſic argumentor: Qui habet poteſtatem in aliquem finem habet etiam poteſtatem in ea, quæ ſunt neceſſaria ad illum finem, ſed homo habet ius conſeruandi vitam: ergo etiam habet ius in celeſtiã corpora, quæ neceſſaria ſunt ad vita conſeruationem. Et confirmatur teſtimonio Magiſtri in 2. diſt. 1. dicentis, quòd, ſicut homo factus eſt propter Deum, id eſt, vt ſeruiret Deo: ita etiam mundus factus eſt propter hominem, id eſt, vt ſeruiret homini. Quibus verbis ſignificari videtur, hominẽ eſſe dominum mundi; ſiquidem mundus creatus eſt, vt ſeruiret homini.

Ad 1. argu. Ad primum argumentum ex Paulo ad Hebræos. 1. reſpondetur, quòd Apoſtolus non dicit, Angelos eſſe miniſtros hominum, ſed miniſtros Dei, iuxta illud; Qui facit Angelos ſuos ſpiritus. Dicuntur quidem Angeli miſſi in miniſterium propter electos: ex hoc tamen nõ licet colligere, quòd ſint miniſtri hominum; ſicut nec ex eo, quòd rex mitteret quoſdam ex ſuis miniſtris ad reparandam aliquam ciuitatem, liceret inferre, quod illi eſſent miniſtri ciuitatis, ſed quod eſſent miniſtri regis, in tale miniſterium miſſi.

Ad 2. argu. Ad aliud ex Deut. c. 4. reſpõdetur, q̃ Sol & aſtra dr̃ creata in miniſterium hominum, nõ quia ſubſint dominio hominis: ſed quia ſunt cõdita ad hominũ vtilitatem. Ad aliud ex Paulo. 1. ad Cor. 3. r̃ndetur, cum Magiſtro ſentẽtiarum loco ſupra allegato, quod oĩa dñr noſtra, ſiue ſuperiora, ſiue æqualia, ſiue inferiora: diuerſimodè tamen. Non ſuperiora dicuntur eſſe noſtra ad perficiendum; æqualia ad conuiuendum; inferiora ad vtendum. Et dicũtur omnia iſta eſſe noſtra eo modo, quo res dominorum dicuntur eſſe famulorum; non quidem quantum ad dominium, ſed quantum ad vſum. Ad rationem reſpondetur, quidquid ſit de antecedenti, negando cõſequentiam. Ad hoc enim, quod aliquis dicatur habere dominiũ alicuius rei, non ſufficit, quòd illa ordinetur in eum tanquam in finem. Nam, Deus factus eſt homo propter nos, & propter noſtram ſalutem; & tamen homo non habet dominium verbi incarnati. Sed ad dominiũ alicuius rei vltra hoc, quòd illa debet ordinari in dominum, tanquam in finem, opus eſt, vt ſubſit eius facultati, & poteſtati. Et quia nec Angeli, nec cæleſtia corpora ſubduntur facultati, & poteſtati hominis, idcirco homo non poteſt dici habere dominium illorum. Ad confirmationem reſpondetur, quòd mundus dicitur à Magiſtro factus propter hominẽ: quia

quia quidquid eſt in mundo cedit in vtilitatem electorum, & ad illam ordinatur, iuxta illud Pauli ad Rom.8. Diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, & alibi: Omnia propter electos.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, an quilibet homo de iure naturali habeat dominium oium rerum inferiorum, vel potius iure naturali id pertineat ad hominum vniuerſitatem, ita quod non ad ſingulos. In

3. Concluſ. qua re ſit tertia concluſio: Dominium rerum inferiorum de iure naturali reſidet penes totam hoīum vniuerſitatem, & non penes ſingulos. Ita, ꝙ iure naturali nullus in particulari eſt dñs oium rerum inferiorum. Probatur primò hæc cõcluſio ex D. Aug. ſuper Ioan. & refertur in Decr. diſt. 8. c. quo iure. Vbi dicit: Quo iure defendes villas Eccleſiæ, diuino an humano? Diuinum ius in ſcripturis diuinis habemus. Humanum in legibus Regum. Vnde quiſquis poſſidet, quod poſſidet, nonne iure humano? Et paulò inferius: Tolle iura Imperatoris; & quis audet dicere; hæc villa eſt mea, meus eſt iſte ſeruus, mea eſt hæc domus, &c. Sed ſi quilibet homo iure naturali eſſet dñs rerum inferiorum ſublato iure regio, & Imperatoris, poſſet dicere: hæc villa eſt mea: hæc domus eſt mea, quod eſt expreſſè cõtra diuinum Auguſtinum: dominium enim ſecũ affert proprietatem rerũ quarum eſt dominium: ita, vt dñs alicuius rei verè poſſit dicere: hæc res eſt mea: ergo dominium rerum inferiorum iure naturali non reſidet penes ſingulos homines. Secundò probatur concluſio: Communitas rerum eſt de iure naturali, vt conſtat ex D. Iſido. lib. 5. Etymol. c. 4. & refertur à Gratiano d. 1. c. ius naturale, vbi inter alia, quæ ſunt de iure naturali connumeratur communis rerum poſſeſſio: ergo nullus homo ſtando in iure naturali eſt dñs rerum inferiorũ. Probo conſequentiam: Nam ſi aliquis in particulari haberet dominium aliquarum rerum, iam illæ non eſſent cõmunes hominum. Et confirmatur: Quia aut quilibet homo habet dominium rerum inferiorum inſolidum aut nullus: ſi ſecũdum, habeo intentum: ſi primum eſt maximum inconueniens: ergo dominiũ iure naturali reſidet penes hominũ vniuerſitatem.

Nullus homo iure naturali eſt dominus rerũ inferiorum.

Dubium. De modo autem, quo fuit facta rerum diuiſio, dicemus infra, cum de rerum diuiſione, quarto loco à nobis propoſita, fuerit ſermo. Et nunc opus eſt, vt dicamus de alijs bonis, de quib. poteſt eſſe dubitatio, an cadant ſub obiecto humani dominij. Et primum de ipſis hominibus eſt difficultas, vtrũ vnus homo poſſit eſſe dñs alterius. Geneſius Sepulueda in lib. de iure, quo Hiſpani dominantur Indis, dicit eſſe quoſdam homines natura ſeruos. Nam Barbari, quales ſunt illi, qui ſine aliquo cultu more ferarum viuunt naturaliter ſunt ſerui eorum, qui viuunt politicè: & hac de cauſa affirmat licitè potuiſſe Hiſpanos dominari Indis. Probat aũt ſuam ſniam ex Ariſt. lib. 1. Polit. c. 1. & 3. vbi hanc naturalẽ ſeruitutem conſtituit.

Sententia Geneſij de Sepulueda.

Nota. 1. Sed pro explicatione huius difficultatis eſt aduertendum primo ex D. Tho. p. p. q. 96. ar. 4. ꝙ dominiũ, ſecundum ꝙ refertur ad hoĩes poteſt accipi dupliciter: vno modo, vt opponitur ſeruituti; alio modo, vt opponitur ſubiectioni. Primum dominiũ eſt verè & propriè dominiũ, reſpicitq; veram, & propriam ſeruitutem, qualis eſt legalis. At verò ſecundum dominium nõ eſt verè & propriè dominium, nec reſpicit verã, & propriã ſeruitutẽ; ſed impropriam tm̃: qualis eſt illa, qua ſubditi ſubijciuntur prælatis, & vaſſalli dominis, ſeu principibus: & conſiſtit in eo, quòd vnus alterius regimini, & gubernationi ſubdatur.

Dominium ad homines relatum eſt duplex.

Nota. 2. Secundò notadum eſt, quòd inter dominium, vt opponitur ſeruituti: & dominiũ, vt opponitur ſubiectioni, hoc eſt diſcriminis inter alia, ꝙ habens dominium primo modo poteſt vti ſeruis ad propriã vtilitatem, ſicut & alijs rebus quarum habet dominium, vnde poteſt illos vẽdere & alienare. At verò habens dominium ſecundo modo debet ordinare illud, nõ ad propriam vtilitatem, ſed ad illorum cõmodum, quibus præeſt, vt ex ſupradictis conſtat.

1. Concluſ. Hoc conſtituto ſit prima concluſio. Loquendo de dominio ſecundum propriam rationẽ nullus homo iure naturali eſt dñs, aut ſeruus. Probatur ex l. libertas. ff. de ſtatu hominis, vbi dr̃ ſeruitutem eſſe cõtra naturam hominis, aut ſaltim præter naturam. Et loquitur Legiſlator de propria ſeruitute, qua vnus homo alteri, tãquam ſeruus ſubijcitur. Item rõne ſidem probatur. Earum rerum propriè dr̃ homo dñs ſecũdum naturam, quæ ſunt pp ipſum factæ: ſed nullus homo naſcitur alterius hominis cauſa: ergo nullus homo iure naturali eſt dominus, aut ſeruus alterius.

2. Concluſ. Secunda concluſio. Loquendo de dominio, vt opponitur ſubiectioni, quod eſt dominium imperfectum, vnus homo iure naturæ poteſt dici alterius dominus. Probatur ex Ariſt. lib. 1. Polit. c. 3. & 4. Vbi dicit ſeruitutem eſſe duplicem, vnam naturalem, alteram legalẽ: Naturalis eſt, qua hoĩes elegantioris ingenij hebetibus & rudibus dominantur: ergo ſecundum ſententiam Ariſt. ſapientes & prudentes iure naturæ dominantur inſipientibus, & ſtultis: & ſic iure naturæ vnus homo eſt dominus alterius loquendo de dominio, vt opponitur ſubiectioni. Item ratione ſic argumentor: Sicut in eodem homine anima præſtat corpori: ita in toto genere humano vnus præſtat alteri: ergo ſicut in corpore humano propter ſuam præſtantiam anima in iure naturæ dominatur corpori: ita etiam & in toto genere humano ex iure naturæ illi debent dominari, qui fuerint alijs ſapientiores & perfectiores. Et confirmatur: Natura hominis eſt, tam in particulari quam in communi, vt viuat ſecundũ rationem, atq; adeò vt eidem obtemperet: ergo ſicut perfectio naturalis appetitus ſenſitiui in homine eſt, quòd pareat rationi: ita etiam & inter homines naturalis perfectio agreſtiũ, & ignorantium erit, quòd ſapientium gubernationi ſubdantur. Propter hoc enim natura ſagax quoſdam homines ingenio & prudẽtia dotauit, vt eſſent apti ad imperandum, alios verò neruis & membris roborauit, vt eſſent apti ad ſeruiendum, quæ dominatio, atque ſeruitus naturales appellantur; eſſentque non ſolum in ſtatu naturæ lapſæ, ſed etiam in ſtatu innocentiæ, ſi homo in illo perſeueraſſet. Nam quamuis in ſtatu innocentiæ nulla eſſet miſeria, nullaque ignorantia; nõ tamen eſſent futuri omnes homines æquales in ſapientia & virtute, & in alijs dotibus animæ, tam naturalibus, quàm ſupernaturalibus: Et ideò qui inter eos ſapientia & virtute præſtarent dominarentur alijs; abſque aliqua tamen moleſtia. De hac re eſt videndus D. Thom. 1. par. q. 96. artic. 4. & lib. 3. de regimine principum. Sunt etiam videndi Driedo de libert. Chriſtiana. pag. 8. & Couar. lib. 1. Variarum reſolutionum, cap. 1. nu. 10. & in relectione ſuper regula. peccatum, de regulis iur. in 6. p. 2. §. 11. Ex dictis infertur, quòd ſi Geneſ. Sepul. quando dicit, quoſdã homines eſſe natura ſeruos, loquitur de ſeruitute impropriè dicta, eius ſententia eſt vera, atque tenenda: ſi autem loquitur de propria ſeruitute, ſicut loqui videtur, cum ex eo inferat licitè Hiſpanos potuiſſe dominari Indis, & eos in ſeruitutem redigere procul dubio eius ſententia eſt falſa, & contra noſtram primam concluſionem.

Qua ratione homo vnius iure naturæ dicatur alterius dominus.

Quæ ſeruitus eſſet in ſtatu innocentiæ.

3. Concluſ. Tertia concluſio: Loquendo de dominio ſecundũ propriam rationem, vnus homo ex lege humana licite poteſt eſſe alterius dominus. Volo dicere, quòd ſeruitus legalis, qua vnus homo ita alterius imperio ſubijcitur, vt poſſit dominus eo vti ad propriã vtilitatem, ſicut alijs rebus, quarum habet dominiũ, eſt licita, & iure humano introducta. Sed antequam ad probationem huius cõcluſionis accedamus pro illius intelligentia eſt aduertẽdum primò, quòd ſeruitus

Homo ex lege humana poteſt eſſe propriè alterius dominus.

uitus legalis, de qua in præſenti eſt ſermo, diffinitur Inſt. de iure perſonarum. §. 1. ꝙ ſit conſtitutio iuris gentium, qua aliquis alieno dominio contra naturã ſubijcitur. Ex prima particula huius diffinitionis colligitur, ſeruitutem legalem nõ eſſe de iure naturali, ſed de iure gentium: quod ẽt habetur inſtit. de iure naturali, & gentium. §. ius aũt gentium, & in Decreto, diſt. 1. c. ius gentiũ.

Obiectio.

Et ſi quis obijciat, ꝙ Gen. c. 9. Noe ebrietate depulſa, cum malediceret Cham filiũ ſuum, quia eius nuditatem irriſit, inter alia dixit: Maledictus puer Chanaan ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis: & paulò inferius: Benedictus dñs Deus Sem; ſit Chanaan ſeruus eius, &c. Quib. verbis Chanaan filius Cham ꝑꝑ parentis peccatum ſeruus efficitur: & ſic dicunt Hebræi, quod Ethiopes homines nati ad ſeruiendum ex Chanaan originem ducunt: ſed iſtæ benedictiones, & maledictiones patriarcharum fiebant nutu diuino: nondumq; tunc erat ius gentium introductum: ergo eſt dicendum, quòd ſeruitus non de iure gentiũ, ſed potius iure diuino fuit introducta;

Solutio.

Rñdetur primò, verba illa Noe non continere præceptum diuinum; ſed eſſe tantum prophetiam rei venturæ. Cum enim eſſet Noe iratus in filium, Deus oſtendit ei pęnas, quas filij Cham propter ſcelus parentis erant paſſuri; quarum vna erat, quòd poſteritas eius magna ex parte eſſet ſeruitura. Et hæc eſt, quam Noe verbis illis explicat, & declarat. Vel ſecundo rñdetur locum illum non eſſe intelligendum de propria ſeruitute, qua quis tanquam mancipium alicui inſeruit; ſeruire enim in ſacris literis frequentiſſime accipitur pro eo, quod eſt, eſſe inferiorem, & ferre ſecundas partes, & non primas. Ad quem modum eſt intelligendum illud Pauli ad Rom. 10. Maior ſeruiet minori, & Geneſ. c. 27. Eſau dixit parens Iſaac: Dñm tuum illum cõſtitui, & omnes fratres ſuos illi ſubiugaui. Conſtat aũt Eſau nunquam ſeruiſſe Iacob; ſed propterea id fuit dictum; quia primas partes obtinuit Iacob in omni re.

Explicatur D. Ambro.

Ex his poſſumus colligere, veram intelligentiam verborũ D. Amb. quæ habentur. 35. d. c. 6. die. Vbi dicit: Non eſſet hodie ſeruitus, niſi ebrietas præceſſiſſet. In cuius explicatione fallitur Soto lib. 4. de iuſt. & iu. q. 2. art. 2. dicens, ſe ignorare, quid velit Ambroſius, quãdo inquit, ſeruitutem ortã ex ebrietate, niſi per ebrietatem intelligat rationis defectum; ita, vt ſit ſenſus ꝙ ſerui ſint velut iumenta. Sed legitimus ſenſus eſt, ꝙ ex ebrietate, in quam incidit Noe, Cham ſumpſit occaſionem peccandi, & ad id peccatum in pęnam ſequuta fuit ſeruitus. Cõmendat. n. D. Ambr. eo in loco, ſobrietatem. Et, vt id faceret enumerat mala, quę ex ebrietate ſequuntur: inter quæ vnum fuit, ꝙ ex ebrietate ſumpſit Cham occaſionẽ peccandi, & Noè maledicendi: ad quam maledictionẽ poſteà fuit conſequuta ſeruitus filiorum Chanaan. Et ſic de primo ad vltimum ſeruitus vr̃ orta ex ebrietate. Et hoc eſt quod D. Ambroſius voluit illis verbis ſignificare.

Dupliciter aliquid dici poteſt de iure naturali.

Dicitur præterea in diffinitione ſeruitutis legalis, quòd eſt cõtra naturam hominis. Ad cuius particulæ intelligentiam eſt aduertẽdum ex D. Tho. 1. 2. q. 94. art. 5. ad 3. dupliciter poſſe aliquid dici de iure naturæ. Vno modo quia natura ad illud inclinat: qua ratione dicimus eſſe de iure naturæ, ꝙ nemini iniuriã faciamus. Alio modo, quia natura non inſtituit contrariũ illius: qua rõne poſſumus dicere eſſe de iure naturæ, ꝙ homo ſit nudus: quia homo in ſua conditione non fuit veſtitus: ſed poſtea per artem fuerunt veſtes inuentæ. Et quod eſt contra ius naturæ vtroq; modo, dr̃ eſſe contra hominis naturam: & quia communitas rerum & libertas erant de iure naturæ iſto ſecundo modo, idcircò rerum proprietas, atq; ſeruitus dicuntur eſſe contra naturam hominis.

Seruitus legalis multipliciter poteſt alicui accidere.

Secundo eſt aduertendum, quod ſeruitus legalis multis modis poteſt alicui accidere. Primus eſt, ſi ho-

A mo maior viginti annis cauſa percipiendi pretium ſeipſum vendit. Et hic modus ſeruituris erat valde vſitatus in veteri lege, vt cõſtat ex Exodo c. 21. & ex Leuit. c. 25. Secundus modus contrahendi ſeruitutẽ eſt, qñ parentes neceſſitate compulſi vendunt filios. Ita habetur expreſſe de parentibus, qui diſtraxerũt, lege. 1. & 2. Et hunc modũ dicunt nonnulli eſſe modo in vſu apud Ethiopes, qui filios vendunt Luſitanis. Et quidem ſi hoc verum eſt, licitè ſerui illi poterunt poſſideri alijſq; vendi. Cæterum ſi eſt verum quod alij affirmant, nempe, quòd homines illi per vim, aut per fraudem à Chriſtianis capiũtur, nec illi, qui capiunt, nec illi, qui ab eis eos emunt, nec ẽt illi, qui modo eos poſſident, erunt tuti in conſcientia, quicunque ſint illi: ſed oẽs tenentur ad manumiſſio-

B nem; ẽt ſi non poſſent alio modo pretium recuperare; & ẽt ſi bona fide tales ſeruos emerint. Nam ſi ille, qui bona fide, & iuſto titulo, vt emptione, poſſidet rem aliquam, quam primũ reſciuerit, eſſe alienam, tenetur illam reſtituere, ẽt cum diſpendio pretij, qđ pro illa dedit, vt omnes Doctores fatẽtur; à fortiori, & ille, qui poſſidet eum, qui verè ſeruus non eſt, ſed eſt ſui iuris, tenebitur illum ſuæ libertati reſtituere, ẽt cum iactura pecunię, quam pro illo dedit. Tertius modus contrahendi ſeruitutem legalem eſt ex eo, quòd aliquis capitur in iuſto bello. Sicut enim ea, quæ capiuntur in bello iuſto iure gentiũ ſunt capientium: ita ẽt, & hoĩes in bello iuſto capti eodem iure fiunt ſerui capiẽtium. Ita habetur expreſsè Inſtit. de rerum diuiſione. §. Item ea, quæ ex hoſtibus capiun-

C tur, & ex lege libertas. ff. de ſtatu hominum. Inter ſeruos aũt iure belli captos, & alios ſeruos, qui ſeipſos vendiderunt Soto lib. 4. de Iuſtitia & iure q. 2. art. 2. conſtituit duplicem differẽtiam.

Sententia Soti.

Prima eſt, quòd illi, qui ſe in ſeruos vendiderunt, nunquã poſſunt à ſuis dominis fugere; & ſi fugiant, non ſolũ peccant mortaliter, ſed ẽt tenentur ad reſtitutionem: ſicut & illi, qui furãtur rem alienam: at verò illi, qui ſunt ſerui, quia bello iuſto capti, licitè poſſunt fugere, niſi fortè dño fecerint fidem non fugiendi. Et ratio huius differentiæ eſt: Quia eodem iure gentium, quo factum eſt, vt capti in bello iuſto ſint ſerui, eodem ẽt fuit cautum, vt tandiu inſeruiant iſti, quandiu ſeruãtur à dominis. Videturq; hoc valde conſonum rationi: Nam

D cum illi, qui bello capiuntur nõ liberè ſeipſos in ſeruos dederint, ſed inuiti, nõ eſt cur illos in tantas anguſtias detrudamus. Altera differentia eſt, quòd ſerui, qui ſeipſos vendiderunt, nihil poſſunt ſibi acquirere: ſed quidquid acquirũt, quocunq; titulo acquiſierint, eſt ſuorum dñorum. At verò capti in bello nõ tenentur reddere dominis, quæ fuerint ſibi donata, nec quæ per hæreditatẽ acquiſierint; nec ẽt illa, quæ ludo licito fuerint lucrati. Nec alia ratione id probat Soto, niſi, quia ſecundũ regulas iuris fauores ſunt ampliandi, & pęnæ reſtringendæ.

Impugnatur Soto. Nullum eſt diſcrimẽ inter ſeruos captos bello & pretio emptos.

Cæterum, meo iudicio, neutra ex his differentijs eſt vera. Et quidem quòd prima differentia ſit falſa, probatur multipliciter. Primò: Nam in cap. ius gentium. diſt. 1. gloſſa apertè dicit ſeruum in bello iuſto captum peccare

E mortaliter, qñ à dño fugit. Et reddit rationem: quia ſubtrahit à dño inuito rationabiliter ſeipſum, qui eſt propria res ipſius dñi. Præterea in c. ſi quis ſerui. 17. q. 4. expreſſe prohibetur, ne quis ſeruum cõſilio, aut ope iuuet ad hoc, vt fugiat à domino; nec aliqua ibi ſit diſtinctio inter ſeruum, qui ſeipſum vendidit, & illum qui bello iuſto fuit captus: ergo neuter poteſt licitè fugere. Item ratione ſic argumentor: Non minus ſit tranſlatio dominij iure gentium, quàm propria volũtate: ſed qui propria voluntate ſeipſum vẽdit, ita transfert dominium ſui ipſius in eum, qui emit, vt nullo modo liceat ei ab illo fugere: ergo pari rõne, qui eſt captus in bello, ita iure gentium trãſfertur in dominium capientis, vt nullo modo liceat

ab

ab illo fugere. Et ad argumentum Soti reſpondetur A merè gratis fingi illud ius gẽtium, quo ipſe dicit cautum fuiſſe, vt tandiu inſeruiant capti in bello, quandiu à dominis ſeruantur, cùm illud nullibi inueniatur expreſſum. Ex hoc etiam colligitur ſecũdam differentiam minus conuenienter fuiſſe aſſignatam: Nam ſi ille, qui eſt captus bello, nõ eſt minus ſeruus capientis, quàm ille, qui eſt emptus, ementis, manifeſte ſequitur, ꝙ, ſi iſte nihil poteſt habere, quod non ſit domini ſui, nec ẽt ille. Et confirmatur: Nam Inſtituta. per quas perſonas cuique acquiritur. §. Item vobis. ſic habet: Item vobis acquiritur quod ſerui veſtri ex traditione nanciſcuntur, ſiue ex donatione, ſiue ex legato, ſiue ex quauis alia cauſa acquirat; hoc erit vobis ignorantibus obueniens, ipſe enim ſeruus qui in poteſtate alicuius eſt, nihil ſuum habere poteſt, &c. B Quibus verbis, vt videtis nulla fit diſtinctio inter ſeruum captum bello, & emptũ pretio, & vbi lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus. Præterquam quod etiam communiter Doctores loquuntur vniformiter de vtroque ſeruo. Sylueſt. in ſum. verbo furtum. q. 6. abſolutè affirmat, ſeruum fugientem mortaliter peccare, teneriq; ad reſtitutionem. Idem dicit Nauarr. in Man. c. 17. nu. 103. & Couarr. in lectione ſuper regulã, peccatum. par. 2. §. 11. num. 2. & lib. 1. Var. reſol. cap. ſecundo, num. 10. Et nullus Doctorum, quos ego viderim, ponit diſcrimen inter ſeruum pretio emptum, & ſeruum bello captum.

Christiani bello capti ab alijs non efficiuntur ſerui.

Eſt tamen aduertendũ, quòd Chriſtiani capti bello ẽt iuſto ab alijs Chriſtianis nõ efficiuntur ſerui illorum. C Ita habet expreſſe Bart. in l. hoſtes. ff. de captiuis. & Abbas in c. ſicut. el tercero, de iureiur. Couarruuias, Nauar. & communiter Doctores. Quia ius illud, quòd capti in iuſto bello efficiantur ſerui capiẽtium per contrariam conſuetudinem, quando Chriſtiani à Chriſtianis capiuntur, abrogatum eſt: non tamen eſt abrogatum quantum ad bona eorum, qui capiuntur: ſed efficiuntur illa capientium, & debent aſſignari duci, vt ea inter milites iuxta eorum merita diſtribuantur, niſi forte contraria cõſuetudine ſit obtentum, vt fiant illa bona capientium.

De Chriſtianis ab infidelibus captis.

Sed maior eſt difficultas de Chriſtianis captis ab infidelibus in bello iuſto ex parte infidelium, vtrùm fiant ſerui capientium. In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus, D dico primò certum eſſe, quod ſi infideles, qui habent ſeruos Chriſtianos eos cõpellunt, vel ad infidelitatem, vel ad deſerendum bonos mores: tales Chriſtiani manent liberi, poſſuntq; ab eis licitè fugere: & quicunque illos ad hoc iuuanerit bene facit, vt oſtendimus ſupra quæſt. 10. art. 10. Et hæc eſt communis Doctorum ſententia. Secundo etiam eſt certum, quòd ſi bellum ſit iniuſtum ex parte infidelium, Chriſtiani in illo capti ſecundum rei veritatem non ſunt ſerui. Tertio etiam eſt certum, aliquando poſſe cõtingere, quòd bellum aliquod ſit iuſtum ex parte infidelium: Nam ſi tẽpore induciarum, vel pace conſtituta, inter vtroq; Chriſtiani illos aggrederentur, proculdubio infideles haberent bellum iuſtum pro ſe, fides enim etiam hoſtibus eſt ſeruanda. E Itaque hæc certa ſunt. Sed dubium eſt de illis Chriſtianis, qui non coguntur ab infidelibus ad peccandum, vtrum maneant illorum ſerui; Bartolus vbi ſupra tenet, quòd manent ſerui. Idem tenent Sylue. atq; Nauar. locis citatis, & Soto non videtur eſſe alienus ab hac ſententia. Dicit enim ius gentium debere eſſe æquale Chriſtianis, & infidelibus. Cæterum contraria ſententia vr̃ mihi longè probabilior, ſcilicet, quòd Chriſtiani quãtumcunq; capiantur in bello iuſto à Turcis, ſiue ab alijs infidelibus, nõ efficiuntur illorũ ſerui. Ita tenet Couarruuias in regula, peccatum. & in Summa Angelica, & Roſella, & probatur ex lege hoſtes. ff. de captiuis. Vbi prohibetur ne

Chriſtiani quantũcunque capiantur bello iuſto ab infidelibus nõ efficiuntur ſerui.

A qui s hæreticus, vel Iudæus, vel Paganus, Chriſtianũ aliquem habeat mancipium, vel poſſideat. Idem habetur lege 2. eodem titulo, & in c. mancipia. 54. diſt. & in c. multorum. de Iudæis & Sarracenis. Vbi dicitur, nulli Iudæo liceat Chriſtianũ mancipium in ſuo dominio retinere: ſed ſi qui apud eos inueniuntur libertas eis ſeruetur. Quamuis enim ius gentium æquale ſit Chriſtianis, & infidelibus, vt dicit Soto, meritò tamen illud in fauorem fidelium eſt ab imperatoribus Chriſtianis reuocatum. Et etiam ſi non eſſet in hac parte reuocatum, adhuc tamen, quia Turcæ & Sarraceni innumeros Chriſtianos captiuos iniuſtè detinent, poſſet Eccleſia ſtatuere, vt Chriſtiani ab illis, in iuſto bello capti poſſent ab eis licitè fugere, vt diximus, primo tomo, q. 10. art. 10. in fine.

Probatur 3. cõcluſio.

B His cõſtitutis operæpretium eſt, vt accedamus ad probandam tertiam concluſionem à nobis poſitam, qua dicebatur eſſe licitam ſeruitutem legalem, qua vnus homo ità alterius imperio ſubijcitur, vt poſſit dominus eo vti ad propriam vtilitatem, ſicut alijs rebus, quarum habet dominium. Et probatur primò ex Paulo ad Epheſ. 6. dicente: Serui obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, & ad Coloſſ. 3. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, &c. & 1. ad Timot. 6. Quicunque ſunt ſub iugo ſerui dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen domini, & doctrina blaſphemetur. Et D. Petrus prima ſua canonica, c. 2. ſimiliter pręcipit, vt ſerui ſint ſubditi dominis ſuis, etiam diſcolis. Item ratione ſic argumentor: C Seruitus legalis, de qua in pręſenti eſt ſermo, vel introducitur, quia parentes neceſſitate compulſi filios vẽdunt, vel quia ipſi homines cauſa percipiendi pretium ſeipſos vendunt, vel tandem, quia in bello iuſto aliqui capiuntur, ſed omnes iſtæ cauſæ ſtando in iure naturæ ſunt licitę & honeſtæ: ergo, & ipſa ſeruitus legalis ex natura ſua eſt licita, & honeſta. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur. Et primo, quòd parentes vendentes filios paruos, & ſimiliter illi, qui ſeipſos vendunt in caſu neceſſitatis ex iure naturæ licite faciãt, eſt res manifeſta. Nam cum prius homines teneãtur ſeruare propriam vitam, quam quodcunque aliud, manifeſtè ſequitur quòd licitè poterunt pro ſeruanda vita ſeipſos vendere. Et eadem eſt ratio de parentibus reſpectu paruulorum, D cùm paruuli quamdiu non ſunt ſui iuris inter bona parentum numerentur. Dixi notanter id eſſe licitum de iure naturæ; quia inter Chriſtianos iſti duo modi contrahendi ſeruitutem iam nõ ſunt in vſu, quanuis apud alias nationes in vſu habeantur. Quòd autem ſimiliter ſeruitus iure belli introducta, ſit licita, probatur; Homo, vt iam probauimus, poteſt gratia ſuſtentandæ vitæ libertatem vendere: ergo & victores, qui in bello iuſto licitè poſſunt occidere captiuos, à fortiori poterunt illos in ſeruitute retinere vel vendere, &c. De hac cõcluſione eſt vidẽdus Ledeſma in 2. p. 4. q. 18. ar. 1. dubio 11. Et hæc dicta ſint de iſta difficultate.

Aliud dubium de dominio famæ.

Eſt aliud dubium vtrùm, ſicut homo eſt dominus bonorum temporalium, & poteſt etiam licitè eſſe dominus alterius hominis, vt dictum eſt; ita etiam E ſit dominus propriæ famæ, atq; honoris? Caietanus infra quæſt. 73. art. 2. & in ſum. verbo, detractio, partem tenet negatiuam, dicens, hominem non eſſe dominum propriæ famæ, nec habere proprietatem illius, ſed tãtum vſum, ſicut nec habet dominium, aut proprietatem propriæ vitæ.

Sententia Caietani.

Et probari poteſt hæc ſententia primò ex illo Eccleſiaſti. 41. Curam habe de bono nomine, vbi cuſtodes videntur inſtitui homines propriæ famæ, & non domini, vt pecuniæ, cui & conſonat illud Prouerb. 22. Melius eſt bonum nomen, quam diuitiæ multæ. Item D. Auguſt. de bono viduitatis, cap. 20. & refertur in c. non ſunt audiendi. 11. q. 3. repræhendit eos, qui propriam negligunt famam.

Argumẽtã Caietani.

famam. Et ſubdit rationem; Quia nobis neceſſaria eſt vita noſtra, alijs vero fama noſtra. Quibus verbis ſignificare videtur dominium famæ noſtræ, non eſſe penes nos, ſed penes rempublicam. Et libro primo de Ciuitate Dei, cap. 10. inquit, Præcepto illo nõ falſum teſtimonium dices, prohiberi quemquam aduerſum ſe falsè teſtari, ſicut aduerſus proximum, quemadmodum, & illo præcepto: Non occides, vna & proximi homicidium, & proprium prohibetur. Ex quo loco ſic colligo argumentum: Hæc duo pręcepta prohibent tam teſtimonium aduerſus propriã famam, quam proprium homicidium iuxta Diuum Auguſtinum: ſed ex hoc ſecundo colligitur hominem non eſſe dominum vitæ: ergo ex altero pariter elicere debemus, neminem eſſe dominum propriæ famæ.

1. Corollarium ex ſententia Caietani.

Ex hac ſua ſentẽtia infert primò Caietanus, quòd infamare ſeipſum ex genere ſuo eſt peccatum mortale, & grauius, quàm infamare proximum. Nam cum ex ordine charitatis teneatur homo diligere ſe, pluſquam proximum, grauius peccatum erit infamare ſe, quam proximum; ſicut & grauius peccatũ eſt occidere ſe, quàm proximum.

2. Corollarium ex eadem ſententia.

Infert ſecundo, quòd ſi quis metu mortis, aut tormentorũ infamat ſeipſum, confitendo crimen, quod nunquam commiſit, peccat mortaliter. Si enim non ſunt facienda mala, vt inde veniant bona (vt communiter dicunt Theologi) multo minus erunt facienda mala ad vitanda alia mala, præſertim mala pœna; qualia ſunt tormenta, cruciatus, & mors.

3. Corollarium Caietani.

Tertio infert Caietanus, quòd ſi quis infamat ſeipſum confitendo falſum crimen, tenetur reuocare confeſſionem, & reſtituere famam ſibi, & reipublicæ, quod ſi facere noluerit neganda erit ei ſacramẽtalis abſolutio. Et ratio huius eſt; Quia cum homo ſit pars reipublicæ, fama ipſius ſicut & vita non ſolum erit ſua, ſed etiam reipublicæ: & ſic cum per talem confeſſionem iniuſtè priuauerit rempublicam fama cuiuſdam ſui membri, tenebitur ad illius reſtitutionem, ſicut tenetur ad reſtitutionem famæ cuiuſcunque alterius, ſi illum diffamaſſet. Et ſi quis obijciat Caietano, quòd fama enumeratur inter bona temporalia, & ſicut poteſt homo pro conſeruanda vita dare diuitias, & alia bona temporalia; ita etiam poterit dare famam confitendo crimen, quod nunquam cõmiſit, reſpondet Caietanus negando eſſe eandem rationẽ de diuitijs & de fama. Nam, quia homo non eſt ita ſuus, quin etiam ſit reipublicæ, cuius eſt pars: ita debet de ſeipſo diſponere, vt nullam iniuriam irroget toti: infamãdo aũt ſe, etiã infamat rempublicam, cuius eſt pars; quia ſicut fama totius reſultat ex fama partium: ita infamia partis reſultat in infamiã totius. At verò in diuitijs non ita contingit. Quia. n. diuitiæ, ſecundum rectum ordinem naturæ poſtponendæ ſunt vitæ, & integritati corporis: idcircò qui illas harum rerum gratia conſumit nulli irrogat iniuriam. Eſt pręterea aliud diſcrimen inter hoc, quod eſt, dare diuitias pro vita, & ſanitate; & inter hoc, qđ eſt, dare famam confitendo crimen, quod non fecit. Ex hoc enim, quòd dãtur diuitiæ ſolum ſequitur priuatio illarum: at verò ex hoc, quod quis dat famam confitendo crimen, quod nõ fecit, non ſolum ſequitur priuatio famæ, ſed etiam appoſitio infamiæ. Et ſicut nemini licet pro conſeruanda propria vita infamare alterum: ita nec infamare ſeipſum.

Concluſio contra Caietanum.

His tamen non obſtãtibus ſit concluſio, quòd homo propriè habet dominium ſuæ famæ, & honoris; ſicut habet dominium pecuniarum, & aliorum bonorum temporalium, ita tenet D. Anto. 2. p. tit. 2. c. 1. §. 3. Adrianus in materia de reſtitutione, quęſt. penultima, Soto lib. 4. de iuſtitia & iure. q. 2. ar. 3. & in relectione, de ratione tegendi, & detegendi ſecretum, memb. 1. q. 3. Nauarrus in Manuali, c. 18. nu. 46. & in

A relectione ſuper cap. inter verba. 11. q. 3. concluſione 6. Corolla. 44. Couarruuias lib. 1. Variarum reſolutionum, c. 2. nu. 8. & videtur eſſe ſententia D. Tho. infra, q. 129. artic. 1. vbi inter alias res humano vſui ſubiectas famam & honorem cõmemorat. Et probatur noſtra concluſio: fama, & honor proprio labore, propriaq; induſtria acquiruntur & augentur: ergo ſumus illorum domini. Probo conſequentiam: Nam proptereà ſumus Domini bonorum temporalium, quia illa propria induſtria, & labore acquirimus: nec videtur alius titulus conuenientior ad habendum alicuius rei dominium, quam, quod fuerit proprio labore acquiſita. Et confirmatur: Honor eſt præmium virtutis, vt docet Ariſt. 1. & 10. Ethicorũ: ſed virtutis ſalutis ſaltim naturalis, & acquiſitæ habet B homo dominium, vt infra dicemus: ergo & honoris, qui eſt pręmium illius. Probo conſequentiam: Nam qui eſt dominus operum, quibus aliquam mercedem meretur, etiam erit dominus mercedis pro talibus operibus redditæ: Item: Honor & fama ſunt partes felicitatis humanæ, vt autor eſt Ariſtot. lib. 1. Rheto. c. 5. ſed felicitas eſt proprium bonum felicis: ergo etiam honor & fama. Tertiò: Si homo nõ eſſet dominus propriæ famæ, atque honoris, ſequeretur quod nulla cauſa, vel ratione liceret ſibi famã perdere: ſicut quia homo non eſt dominus propriæ vitæ pro nulla cauſa, vel ratione poteſt dare vitam, ſcilicet, nec pro vitanda culpa, nec pro vitãda miſeria, nec pro acquirenda ſalute æterna, vt optimè probat D. Aug. lib. 1. de Ciuit. c. 2. adduciturq; à Gratiano in C Decretis. 23. q. 5. cap. ſi non licet. conſequens autem eſt falſum: nam qui cognoſceret famam & honorem eſſe ſibi impedimẽto ad virtutem, & ad ſalutem animæ, proculdubio poſſet illam licitè perdere, vt eſt videre in D. Ambroſio: de quo legitur, fœminas in ſuum cubiculum introduxiſſe, vt ratione à cõſequutione Epiſcopatus impediretur, & D. Auguſt. in libris cõfeſſionum ſua etiam peccata manifeſtauit; & Diuus Anſelmus, amiſſam virginitatem ſæpe ſæpius deplorat, quòd facere iſti ſancti nullo modo licitè poſſent, niſi eſſent propriæ famæ domini: ergo. Itẽ: Si homo non eſſet dominus ſuæ famæ, atq; honoris ſequeretur, quod altero imponente crimen falſum, aut detegente crimen verum, aliàs occultum, ille, D qui infamatur, teneretur reſpondere infamanti, & expurgare ſe à crimine obiecto, ſicut, quia ego non ſum dominus propriæ vitæ (vt poſtea dicemus) cuicunque volenti illam tollere, teneor reſiſtere, & impedire illum meliori modo, quo poſſum, maximè, ſi id facere fas eſt, abſque eo, quòd alterum occidam: conſequens autem eſt falſum, & abſurdum: nam, vt D. Tho. docet infra quęſt. 73. art. 4. liberum eſt homini pati detrimentum famæ, niſi hoc vergat in periculum aliorum; propter quod dicebat D. Auguſt. Secundino Manichæo, & refertur à Gratiano. 11. q. 3. cap. ſenti. Senti de Auguſtino, quod libet ſola in oculis Dei cõſcientia me excuſet, & D. Paul. 1. ad Cor. 4. Mihi autem pro minimo eſt, vt à vobis iudicer, aut ab humano die, quin potius Chriſtus redemptor no- E ſter hoc ipſum non ſolùm verbo, ſed etiam exemplo docuit: cum enim acceſſiſſent multi teſtes, quorum teſtimonium conueniens non erat, & Pilatus diceret illi: Nihil reſpondes? ipſe reſponſum non dedit: ergo. Item: Si homo non eſſet dominus ſuæ famæ, id eſſet, vel, quia reſpublica eſt domina illius, vel quia Deus famæ, ſibi dominium reſeruauit, vt de vita dicemus infra: ſed nihil horum eſt dicendum: ergo homo habet dominium propriæ famæ atque honoris. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur. Et primò, quòd Deus ſibi ſoli nunquam dominium famæ & honoris reſeruauerit, eſt res manifeſta, cùm id nec teſtimonio ſcripturæ, nec Eccleſiæ diffinitione, nec aliqua euidẽti ratione probari poſſit.

ſit. Sed quod reſpublica non habeat dominium famæ ſingulorum probatur contra Caietanum: Si reſpublica haberet huiuſmodi dominium, ſequeretur, quòd etiam ſi ipſa iniuſte infamaret aliquem ciuem, vel imponendo ei falſum crimen, vel reuelando occultum, non teneretur ei aliquam famæ reſtitutionem facere; nemo enim tenetur id reſtituere, cuius eſt dominus, etiam ſi in illius diſpendio peccet, vt in eo qui prodigè conſumit bona propria eſt videre: hoc autem eſt adeo falſum, vt nec Caietanus illud concederet: ergo & illud, ex quo ſequitur. Vltimo: Homo per iniuriam infamatus poteſt parcere infamanti: ergo eſt dominus ſuæ famæ. Antecedens conceditur à D. Tho. infra. q. 73. art. 4. ad primum, vbi dicit liberum eſſe cuiq; detrimentum ſuæ famæ pati, niſi hoc vergat in aliorum periculum. Conſequentia autem probatur: Nam, ſi ego non ſum dominus meæ famæ, ſequitur quòd alter erit dominus illius, cui ex conſequenti fiet iniuria; cùm à me iniuſtè fuerit ablata: ſed iniuriam alteri illatam ego non poſſum remittere: ergo. Ad hoc argumentum Adrianus loco citato, quamuis teneat noſtram ſententiam, negat conſequentiam. Et adducit inſtantiam: Nam certum eſt, inquit, neminem eſſe dominum ſuorum membrorum, vt infra dicemus: & tamen mutilatus membro per iniuriam poteſt remittere percuſſori: & ſic pari ratione, quamuis ego non ſim dominus meæ famæ potero illam condonare ei, qui abſtulit. Hoc tamen non obſtante dico, quòd ratio à nobis poſita eſt optima, nec inſtantia ab Adriano adducta aliquid valet. Pro quo nota, quòd res ab aliquo per iniuriam ablata, aliquando poteſt ipſamet, vel in numero, vel in ſpecie reſtitui. Aliquãdo aũt non poteſt eadem, nec in numero, nec in ſpecie reddi; & in tali caſu ad faciendam reſtitutionem debent aſſumi res diuerſi generis, æqualis tñ valoris, ſecundum arbitrium prudẽtiæ; vt eſt videre in abſciſſione brachij. Quia enim brachium ſemel abſciſſum, nec idẽ numero, nec idẽ ſpecie poteſt reſtitui, fit, vt in alijs rebus ex arbitrio iudicis ſit reſarciendum. Hoc ſuppoſito dico, q̃ ſi brachium abſciſſum poſſet mihi de nouo reſtitui, nullo modo poſſem illius reſtitutionem remittere: tunc enim virtualiter eſſet brachium abſcindere, cuius non habeo dominium. Tamen; quia malum illud ex natura ſua eſt irreparabile, idcirco iuſtitia, atque prudentia diſponunt, vt minoribus compenſetur bonis, ſcilicet, pecunijs. Et quia certum eſt pecuniatum hominem habere verũ, & perfectum dominium, rurſus fit, quòd, ſicut ſanus, atq; integer poterat quiſq; donare centum aureos, & etiam ſtipendiũ, quod pro ſuo labore erat accepturus: ita etiam poſt brachium abſciſſum, poteſt eoſdem centum aureos pro abſciſſione debitos pro ſua voluntate cõdonare. Cæterum in læſione famæ certum eſt, quòd poteſt eadem, vel in numero, vel in ſpecie reſtitui, faciẽdo, ſcilicet, vt qui anteà male audiebat, poſteà bene audiat. Et ſic, ſi homo nõ eſt dominus ſuæ famæ, nullo modo poterit illius reſtitutionem remittere. Vnde inſtantia Adriani nihil valet. Manet ergo fixum, quòd homo eſt dominus ſuæ famæ, atque honoris, ſicut eſt dominus pecuniarum, & aliorũ bonorum temporalium, vt diximus in noſtra concluſione.

Difficultates quę cõſurgunt ex poſita concluſione.

Sed cõſurgunt ex illa aliquot difficultates. Prima eſt: Qualiter fieri poſſit, quòd homo habeat dominium ſuæ famæ, cum ea ab homine nõ poſſideatur, ſed ſit veluti in depoſito in mentibus aliorum? Eſt enim fama, bona opinio, vel æſtimatio, quam alij habent de homine. Secunda difficultas eſt: Quæro, cuius nam famæ homo eſt dominus, an illius præciſe, quæ debetur ſuis meritis, & operibus, an etiã illius, quæ vltra merita ab hominib. cõceditur, vel vtriuſque; Primum dici non poteſt; quia tunc ſequeretur, quòd, ſi aliquis haberet maiorem æſtimationem de

A aliquo, quã eius vitæ, & operibus debetur, talis poſſet tollere, & auferre eam partem famæ, quam alteri vltra merita conceſſit abſque eo, quod teneretur ad reſtitutionem, quod nullus concedit. Nec etiã eſt homo dominus eius famæ, quæ ſibi vltra merita cõceditur. Nam, ſi non eſt dominus eius famę, quę debetur meritis, multo minus erit dominus illius, quæ nõ debetur. Et eadem ratione poteſt probari, quòd non eſt dominus vtriuſque. Quod & confirmari poteſt ex eo, quòd, ſi homo eſſet dominus vtriuſque famæ, ſequeretur, quod qui habebant de aliquo maiorem opinionem, quam eius meritis debebatur, non poſſent poſteà aliquid de illa remittere rediſcendo famam ad iuſtam; conſequens autem eſt falſum & abſurdum: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelam: B Nam poſtquam aliqui habuerũt de aliquo maiorem opinionem, quam eius meritis debebatur, talis acquiſiuit dominium ſupra talem famam: atq; ex conſequenti iniuſtè faceret quicunq; illum ea priuaret: ſed, ſicut qui prodigè largitur pecunias paraſitis, non poteſt inuitos talibus pecunijs priuare, quia iam paraſiti acquiſierunt dominium illarũ, quamuis cõferẽs in tali largitione peccet: ita in propoſito qui habent maiorem opinionẽ de aliquo, non poterunt eam minuere, quia alius eius acquiſiuit dominium.

Satisfactio ad difficultatem.

Ad primam difficultatem reſpondetur breuiter negando, quod homo non poſſideat propriam famam. Et quando dicitur: Illa bona fama, ſeu æſtimatio non eſt in ipſo, ſed in alijs: ergo ipſe non poſſidet eam, reſpondetur, conceſſo antecedenti, C negando conſequentiam. Et ratio eſt: Quia non omnes res poſſidentur eodem modo, nec ſemper poſſeſſio eſt eiuſdem rationis: aliter enim poſſidentur pecuniæ, & aliter honor, atque fama. Pecuniæ enim poſſidentur, quando ſunt in manu & poteſtate poſſeſſoris: honor verò atque fama poſſidentur, quando ſunt in mente, & ore illorum, qui bene de homine opinantur & loquuntur: nec fama & honor poſſunt aliter poſſideri. Ad ſecundam difficultatem, vt reſpondeamus, dico primò, certum eſſe, quòd homo eſt dominus eius famæ, quæ ſuæ vitæ & meritis debetur. Nam cum homo ſit dominus ſuæ famæ, vt abundè ſupra probauimus, non videtur, quòd alicuius poſſit magis eſſe dominus, quàm illius, quæ ſuis meritis, & vitæ reſpondet, cùm hæc D proprio labore & proprijs operibus fuerit acquiſita. Dico ſecundò: Quòd quando homo habet eam famam, quæ eius vitæ & meritis non debetur, alij tamen tenentur habere bonam æſtimationem de illo; vt quando quis, verbi gratia, occulte eſt iniquus, & inhoneſtus, exterius tamen & in ijs quæ hominum oculis patent apparet probus, honeſtus, & religioſus, tunc ille verè habet dominium talis famæ; & qui illum ea priuaret teneretur ad reſtitutionem. Probatur: Nam, quamuis iſte non mereatur bonam famam, alij tamen, qui debent iudicare ſecundum ea, quæ exteriùs apparent, tenentur habere bonam æſtimationem de illo: & ſic contrarium facientes maximam ei irrogant iniuriam. Dico tertio: E Quando fama non debetur meritis nec alij tenentur habere bonam æſtimationem de aliquo, etiam ſi ille, apud alios bene audiat, non eſt dominus talis famæ. Verbi gratia, eſt aliquis concionator parum doctus, qui apud imperitam plebem obtinet magnam gratiam, reputaturque communiter bonus concionator, ille non eſt dominus talis famæ, nec qui illum ea priuat facit iniuſtitiam; quia cum ipſe publice cõcionetur, nullus tenetur habere bonam æſtimationem de illo; & ſic qui illum ea priuat propter bonum finem non facit ei iniuriam, nec tenetur ad reſtitutionem. Si autem id faceret ex inuidia peccaret quidem non tamen contra iuſtitiam: & ſic non teneretur ad reſtitutionem.

Habemus

1. Corollarium, quod ſequitur cõtra Caietanum.

Habemus ergo, hominem eſſe dominum ſuæ famæ contra Caietanum, vt diximus in noſtra concluſione. Ex qua nonnulla corollaria colligere licebit contraria illis, quæ ex opinione Caietani ſequebantur. Primum corollarium eſt, quòd aliquem infamare ſeipſum etiam ſine cauſa ex genere ſuo non eſt peccatum mortale. Probatur primò: Qui id facit non peccat contra iuſtitiam, quia iuſtitia eſt ad alterum, & non ad ſeipſum, vt docet Ariſt. 5. Ethicor. nec contra charitatem proximi: quia, vt ſuppono, qui infamat ſeipſum nemini nocet: nec etiam peccat contra propriam charitatem: charitas enim, qua quis ſeipſum diligere tenetur, primò, & per ſe obligat ad bona ſpiritualia, & ad bona temporalia non obligat, niſi quatenus ſunt neceſſaria ad bona ſpiritualia; cùm ergo fama propria inter bona temporalia connumeretur, manifeſtè ſequitur, quod qui ſeipſum infamat, etiam ſi ſine cauſa id faciat, non peccat contra charitatem; & ſic non peccat mortaliter. Et confirmatur: Prodigalitas ex genere ſuo non eſt peccatum mortale, ſed veniale: qui enim prodige expendit diuitias, aut facultates (niſi illæ neceſſariç eſſent ad alendam familiam, vel ad ſubueniendum pauperibus in graui neceſſitate conſtitutis) non peccant mortaliter: ſed qui ſeipſum ſine cauſa infamat, ſolùm committit peccatum prodigalitatis, ergo: Dixi notanter (ex genere ſuo) nam ſi perſona publica in dignitate, aut magiſtratu cõſtituta ſeipſum de graui aliquo crimine infamaret, proculdubio peccaret mortaliter. Et ratio eſt: Quia cum ille propriam famam habeat alligatam dignitati, & muneri, quo fungitur, eius infamia neceſſariò vergit in ſcandalum, & perniciem aliorum; & ſic quodammodo peccat contra iuſtitiam. Similiter etiam ille, qui ſeipſum, infamat de crimine hæreſis, aut apoſtaſiæ, vel de alijs grauiſſimis, & enormiſſimis peccatis, quanuis ſit perſona priuata, poterit aliquando peccare mortaliter, vt docet Nauarro ex mente Soti, & aliorum in Manuali, cap. 18. num. 28. tunc, ſcilicet, quando ex alicuius infamia damnum animæ, aut vitæ propriæ, aut alienæ, aut honoris, aut bonorum alienorum ſequitur. Animæ propriæ; vt quando indigens notabiliter fama ad ſe honeſte continendum eam prodigit. Animæ alienæ; vt qui pro iuſto habitus hæreſis, aut alia ſua turpiſſima delicta detegit, quod eſt probabile fore cauſam, vt alij in eadem incidant. Vitæ propriæ, vt qui crimen aliquod detegit, ob quod eiuſdem, aut alterius membri iacturam mereatur. Infamiæ alienæ; vt quando monachus, aut monialis ſeipſos infamant peccatis, quæ ipſorum ordini, aut monaſterio notabilẽ inferunt infamiam. In quibus caſibus dicit Nauarro, eſſe certum, quod eſt peccatum mortale ſeipſum infamare. Et ratio eſt: nam præiudicat is ſibi, vel alteri in ijs, quæ iure renuntiare non poteſt.

Prælatus infamans ſeipſum, peccat contra iuſtitiam.

Quid ſit dicendum de eo qui metu tormẽtorum ſe infamat.

De illo autem, qui metu tormentorum ſe ipſum infamat confitendo crimen, quod non cõmiſit, multi & graues Doctores tenẽt peccare mortaliter: ita, vt ſi ante mortem non reuocet, aut retractet talem confeſſionem, vitam non poſſit conſequi æternam. Ita tenet expreſſe Abbas in cap. ex parte, de ſepulturis, & idẽ Abbas, & Felinus in c. 1. de teſtibus cogendis. & Syluester verbo, detractio. q. 3. & Palacios Rubeus in titulo de iuſtitia, & iure regni Nauarræ. p. 3. §. 2. & in Repetitione de donationib. inter virum, & vxorem, §. 70. Nihilominus tamen ad huius rei explicationem dico primò, quòd metu tormentorum cõfiteri crimen, quod quis fecit, etiã ſi illud ſit occultum nullum eſt peccatum. Quin potius Scotus in 4. diſt. 15. q. 3. exiſtimat id optime fieri, vt reus confitendo crimen, quod fecit, pœnam ſubeat pro illo à lege taxatam: eſt enim hæc pęna maximè ſatisfactoria pro culpa. Dico ſecundo, quòd metu tormento- A rum confiteri crimen, quod quis nõ fecit, ſi hoc nõ redundat in præiudicium aliorum, nõ eſt peccatum mortale. Ita tenent Soto, & alij Doctores citati contra Caietanum. Et probatur: Nam cùm ille ſit dominus propriæ famæ, perdere illam pro vitandis tormentis, non poteſt eſſe peccatum mortale: ſicut nec etiam eſt peccatum mortale perdere diuitias, aut alia bona temporalia pro eiſdem tormentis vitandis: connumeratur enim fama inter bona temporalia. Dico tertio, quod ſi confeſſio delicti, quod quis non fecit, eſt cauſa occiſionis eiuſdem, tunc talis confeſſio eſt peccatum mortale. Verbi gratia: Accuſatur quis falsò de aliquo crimine, nec ſunt teſtes ſufficientes ad condemnandum illum, ſunt tamen ſufficientes ad hoc, vt ei tortura adhibeatur, & ſi metu tor- B mentorum confiteatur, damnabitur ad mortem: dico eſſe peccatum mortale tale crimen cõfiteri; non quia ſeipſum infamat, cum propriæ famæ ſit dominus, vt diximus: ſed quia confitendo, quod non fecit, eſt ſibi cauſa mortis, quod eſt peccatum mortale: Qui enim cauſam damni dat, ipſum damnum dediſſe videtur: Et ſi hoc voluerunt dicere Abbas, & Felinus, & alij Doctores ſuperius citati, verum affirmauerunt.

Ad argumenta Caietani.

Sed reſtat nunc reſpondere ad argumenta, quæ ſupra fecimus pro opinione Caietani. Et primo ad illud ex Eccleſiaſtic. c. 4. Curam habe de bono nomine, vbi cuſtodes videntur homines inſtitui propriæ famæ, & non dominij, reſpondetur, quòd ex illo loco ſolum colligitur præcepto charitatis teneri homi- C nes habere curam proprij honoris, atque famę: non tamen inde inferre licet, quòd cõtrarium delictum in perſona priuata eſt contra iuſtitiam; quod neceſſario eſſet dicendum, ſi non eſſet homo dominus ſuę famæ. Et adde, quòd modus ille procurandi bonum nomen, eſt penitus, vt curam habeamus colendi virtutes, quas veluti vmbra ſequitur honor, & fama, & ſic in bonum virtutis poterit quiſque, ſi opus eſt, ea tanquam verus illorum dominus diſpenſare. Cui & conſonat illud Prouerbiorum 22. Melius eſt bonum nomen, quàm diuitiæ multæ, ad bonum, ſcilicet, virtutis procurandum. Ad aliud ex D. Auguſt. in lib. de bono viduitatis, c. 20. vbi reprehendit eos, qui propriam negligunt famam, reſpondetur, quòd eo præ- D ciſe nos admonet, vt non ſimus propriæ famæ negligentes, ita, vt ſine legitima cauſa illam deſpiciamus; maximè quando, vel illa poſſumus reipublicæ inſeruire, vel ſine ſcandalo nõ poſſumus eam prodigere. Loquebatur enim quibuſdam mulieribus, quæ cùm inſigni ſanctitatis loco haberẽtur in populo, moliebantur ipſæ humilitatis prætextu, ſiniſtram de ſe ſuſpicionem generare, vt vilius æſtimarentur. Quòd D. Aug. reprehendit: non quia tales mulieres non eſſent propriæ famæ dominæ: ſed quia eam ſine ſcandalo, vel ſaltim ſine peccato prodigalitatis prodigere nõ poterant. Ad aliud ex eodem D. Auguſt. lib. 1. de Ciuitate, cap. 10. vbi affirmat, illo præcepto; Non falſum teſtimonium dices, prohiberi quemquam aduerſum ſe falsò teſtari, ſicut aduerſus proximum; E quemadmodum, & illo pręcepto: Non occides, vna & proximi homicidium, & propriũ prohibetur: ex quo colligi videtur, q, ſicut homicidium proprium eſt contra iuſtitiam: ita etiam & falsò teſtificari aduerſum ſe; reſpondetur, ſenſum D. Aug. eſſe, quòd illo præcepto: Non falſum teſtimonium dices, prohibentur homines nõ ſolùm aduerſus alios, ſed etiam aduerſus ſeipſos falſum teſtimonium dicere: ſicut & illo præcepto: Non occides, prohibentur non ſolùm alios, ſed nec ſeipſos occidere. Non tamẽ inde infertur, quòd dicere falſum teſtimonium aduerſum ſeipſum, eſt peccatum cõtra iuſtitiam: ſed tantum quod eſt peccatum: Sicut nec ex illa præciſa forma præcepti. Nõ occides, colligitur proprium homicidium eſſe

Explicatur D. Auguſt.

eſſe contra iuſtitiam; ſed eſſe peccatum. Et aliæ ra- A
tiones ſunt, vt dicemus, dubio ſequẽti, propter quas
concludimus, homicidium proprium eſſe contra iu
ſtitiam. Et hæc dicta ſint de iſta difficultate.

Dubium de dominio bonorum corporis.

Diximus ſupra hominis bona eſſe duplicia. Quæ-
dam extra hominem, vt diuitiæ, famæ, & honor; &
de dominio iſtorum bonorum hactenus dictum eſt.
Alia ſunt bona in ipſo homine. Et hæc quædam ſunt
corporis, vt ſalus, vita, & membra: & alia animæ, vt
virtutes. Dicendum eſt modo breuiter de dominio
bonorum corporis, dicturi poſteà de dominio bo-
norum naturæ. Et ſic eſt difficultas, vtrùm homo ſit
dñs bonorum corporalium, ſicut eſt dñs ſuæ famæ,
atq; honoris. Pro cuius dubij explicatione aduerten
dum, quod bona corporalia ſunt in duplici differen

Bona corporalia in duplici differentia.

tia. Quædam enim ſunt, quæ ſuapte natura ordinan- B
tur ad vitæ conſeruationem, & à quibus vita huma-
na dependet, vt ſalus, incolumitas membrorum, &c.
Alia autem ſunt, quæ ex natura ſua non ordinantur
ad vitæ conſeruationem, nec ab ipſis vita dependet,

Certa in hac difficultate.

vt pulchritudo, &c. Et quidem de iſtis bonis corpo-
ralibus, à quibus vita non dependet, certum eſt, ꝙ
eſt propriè homo illorum dominus, cum poſſit illa
diſpenſare, ſicut diſpenſat de pecunijs, & de alijs bo
nis temporalibus. Similiter etiam eſt certum, quòd
habet homo dominium proprij corporis, quantum
ad aliquos ipſius vſus. Nam, cum dicat Paulus. 1. ad
Corint. c. 7. Mulier ſui corporis poteſtatem non ha-
bet, ſed vir: manifeſtè ſequitur, quòd ipſa prius ha-
bebat poteſtatem in proprium corpus, quantum ad
actum matrimonialem: alioqui non potuiſſet illam C
transferre in virum, cùm nemò poſſit in alterum
transferre, quod ipſe non habet. Et eadem ratio eſt
de alijs actibus corporalibus, vt ambulatio, &c. Ex
quo infertur, quòd, ſi quis impediat hominem ab
ambulando, vel operando, ligando eius pedes aut
manus, faceret ei iniuriam, quia auferret ab eo vſus
membrorum, quorum plenè atque perfectè eſt do-
minus. Itaque hæc certa ſunt.

Pũctus difficultatis. 1. argumentum.

Sed dubiem eſt, vtrùm propriæ vitæ, atque aliorũ
bonorum corporalium, quæ neceſſaria ſunt ad vitæ
conſeruationem, habeat homo plenum, atque per-
fectum dominiũ? Et pro parte affirmatiua argumen
tor in hunc modum: Poteſt homo propriam vitam
perdere pro amico, vt ſæpe diximus in ſuperiori-
bus: ergo habet illius plenum, atque perfectum do- D.
minium. Probo conſequentiam: Nam nullus poteſt
rem alienam pro altero exponere. Et cõfirmatur ex
illo Eccleſiaſt. c. 15. Deus ab initio conſtituit homi-
nem, & reliquit eum in manu conſilij ſui: relinque-
re enim in manu conſilij ſui nihil aliud eſſe videtur,
quàm facere eum ſui atq; propriæ vitæ dominum.

2. argumentum.

Item ſecundo: Propter vnumquodque tale, & il-
lud magis, vt dicit Ariſt. lib. 1. Poſteriorum: ſed ho-
mo eſt dominus reliquorum bonorũ temporalium,
propter vitam, vt communiter dicunt Theologi: er-
go multo magis eſt dominus vitæ.

1. cõcluſio. Homo non eſt propriè dominus vitę, nec mẽbrorum.

His tamen non obſtantibus ad explicationem dif
ficultatis ſit prima concluſio. Homo nec membro-
rum, nec vitæ corporalis eſt propriè dominus. Ex
quo infertur, quòd nec membra, nec vitam corpo- E
ralem poteſt pretio vendere, aut illa pro pecunijs
commutare. Primum probatur ex lege, liber homo.
ff. ad legẽ Aquiliam. vbi expreſsè dicitur, neminem
eſſe dominum ſuorum membrorum. Et D. Paulus,
ad Galat. 4. inquit: Teſtimonium vobis perhibeo, qđ
ſi fieri poſſet oculos veſtros vobis eruiſſetis, & mihi
tradidiſſetis: quibus verbis apertè ſignificat, nullum
hominem habere poteſtatem ſuos oculos tradendi,
& ſic nec habere dominium illorũ. Item in cap. con-
tingit, de ſententia excõmunicationis, dicit ſummus
Pontifex: quòd qui percutit clericum etiam volen-
tem incidit in excommunicationem canonis, ſi quis

A ſuadente diabolo. Et reddit rationem: Quia licet il-
la percuſſio non ſit violenta, eſt tamen iniurioſa. Ex
quo loco ſic colligo argumentum: Si clericus habe-
ret dominium ſui corporis, eius percuſſio volunta-
ria non eſſet iniurioſa, ſicut nec ablatio pallij à ſcien
te, & volente eſt iniurioſa: quia homo eſt dominus
proprij pallij: cum ergo ſummus Pontifex dicat, ꝙ
percuſſio clerici voluntaria adhuc eſt illi iniurioſa,
aperte videtur ſignificare, eum non habere proprij
corporis dominium. Quòd autem, nec etiam habeat
homo dominium propriæ vitæ, præterquam, quòd
conuincitur ex ſcriptura; dicitur enim Sap. 16. Tu es,
Domine, qui vitæ, & mortis habes imperiũ: & Deu-
teronomij c. 22. Ego occidam, & ego viuere faciam;
probatur aperta ratione: ille eſt dominus vniuſcu-
B iuſq; rei, qui citra iniuriam, quam cuipiam irroget,
poteſt ea pro ſua voluntate vti, etiam vſq; ad illius
diſpendium, vt diximus explicantes diffinitionẽ do-
minij: ſed homo nullam ob cauſam, nec aliquo colo-
re poteſt ſeipſum interficere, lege iuſtitiæ id vetan-
te: ergo homo non eſt dominus propriæ vitæ. Dixi
notanter (lege iuſtitiæ id vetante). Nam quamuis
lex charitatis, qua quis ſeipſum, & ſua diligere tene-
tur, prohibeat ne quis bona ſua exteriora abſque ali
quo fructu dilapidet, quorũ tamen eſt dominus, non
tamen eſt aliqua lex iuſtitiæ, quæ id prohibeat: &
ideò citra iniuriam poteſt talia bona effundere, tan-
quàm verus illorum dominus. Similiter pupillus
prohibetur alienare bona, quorum eſt dominus, nõ
tamen lege iuſtitiæ. Secus autem eſt de vita: nam le-
C ge iuſtitiæ prohibetur homo ſeipſum occidere, ſicut
& interficere alios. Ex quo conuincitur non eſſe ma
gis dominum propriæ vitæ, quàm alterius.

Obiectio.

Si quis autem quærat: Vnde nam cõuincitur præ-
ceptum illud, ne ſe homo interficiat, eſſe præceptũ
iuſtitiæ prohibentis rem alienam auferre, & non eſ-
ſe iuſſionẽ charitatis, ſimilem illi, qua quis prohibe-
tur, ne bona ſua exteriora per prodigalitatem con-

Reſponſio.

ſumat; dico nullam aliam poſſe rationem aſſignari,
niſi eam, quæ eſt fons, & origo noſtræ concluſionis.
Nam cum vita ſit fundamẽtum bonorum omnium
temporalium, quam homo non per ſe acquirit, ſed
Dei beneficio, & parentum opera recepit; conue-
niens fuit vt illius dominium ei non concederetur,
ſed Deus illud penes ſe retineret. Tandem probatur
D. concluſio. Nec ius naturale, nec diuinum, nec huma
num cõcedunt homini dominium propriæ vitæ: er-
go homo non eſt dominus illius. Conſequentia eſt
nota: Nam vt diximus in ſuperioribus, nullum eſt
dominium, quod aliquo iure non fuerit introductũ:
antecedens autem probatur quo ad ſingulas partes.
Et primum, quòd ius naturale non concedat homi-
ni dominium ſuæ vitæ, eſt res manifeſta: Nam cum
primus omnium appetitum naturalium ſit ille, quo
vnaquæque res appetit ſe in ſuo eſſe conſeruari, iux-
ta illud; Pellem pro pelle dabit homo, & cuncta quę
poſſidet pro anima ſua: ex quo factum fuit, vt nulli
rei natura tribuerit qualitates ſeu inſtrumenta, qui-
bus ſuam corruptionem intendat, ſed illa, quibus
ſe conſeruet, vt igni calorem, & aquæ frigidita-
E tem, & alijs animantibus ſuas debitas qualitates:
manifeſtè ſequitur, nunquam ius naturæ permiſiſ-
ſe homini ſe interficere: atque adeo, nec tribuiſſe ei
vitæ dominium. Quòd autem, nec etiam illud tri-
buat ius diuinum, probatur: Nam nunquam ius di-
uinum concedit aliquid, quod ſit contra ius naturæ.
De iure autem humano, eſt res clariſſima: eo vel
maximè, quòd ſint innumeræ leges poſitiuæ, qui-
bus grauiſſimis pœnis afficiuntur illi, qui ſeipſos in-
terficiunt. Ex quo infertur, eodem modo peccare
contra iuſtitiam qui ſe interficit, ſicut qui interficit
alios: quod & affirmat Ariſtoteles lib. quinto Ethi-
corum, cap. 10. de qua re eſt videndus D. Tho. ſuper
illum

illum locum, lectione 17. & D. Auguſt. lib. 1. de Ciuita. cap. 20.

2. cõcluſio. Reſpublica nec pŕiceps habet dominium vitæ ſubditorũ. Secunda concluſio: Reſpublica, aut princeps, non habet dominium vitæ ſuorum ſubditorum. Probatur efficaciſſima ratione: Si reſpublica, aut princeps haberet dominium vitæ ſuorũ ciuium, ſequeretur, quòd etiam ſi illos abſq; aliqua prorſus cauſa interficeret, non teneretur ad reſtitutionem; ſicut nec ille, qui prodigè conſumit bona temporalia, tenetur aliquid reſtituere; quia eſt illorũ bonorum dominus: conſequens autem eſt abſurdum, & contra communem Doctorum ſententiam: ergo. Nec obſtat, quòd princeps interficit nocentes, aut etiam in bello exponit manifeſto periculo mortis vitam ſuorum: Nam ex primo ſolùm ſequitur, quod eſt iudex, & ſic poteſt pro delicto punire. Ex ſecundo autem conuincitur, quòd eſt reipublicæ cuſtos, & ſic poteſt pro conſeruatione totius vitam eorum, qui ſunt partes, exponere. Quando autem Ariſt. lib. 5. Ethic. c. 11. affirmat, quòd qui ſe, aut alterum interficit, facit iniuriam reipublicæ, non ideò dicit, quia vitæ dominium ſit penes rempublicam: ſed quia cùm reſpublica ſit, cui cuſtodia atque tutela vitæ ciuium eſt commiſſa, ipſa ſola eſt, quæ iure poteſt homines vita priuare.

3. cõcluſio: Deus eſt qui habet vitæ dominium. Tertia concluſio: Solus Deus eſt, qui vitæ humanæ habet abſolutum dominium, ita, vt non ſolũ tanquam iudex puniendo, vel tanquam cuſtos defendẽdo, ſed etiam abſolutè tanquam humanę vitæ autor poteſt homines interficere. Probatur ex illo Sap. 16. Tu es Domine, qui vitæ, & mortis habes imperium: Vbi non loquitur de poteſtate ac dominio vniuerſali, quod Deus habet in omnia: tunc enim tantundem eſſet dicere, quod Deus habet poteſtatem vitæ, & mortis, ac dicere, qđ habet poteſtatẽ piſcium maris, & volatilium cœli, &c. quod non eſt dicendum: ſed loquitur de peculiari quadam poteſtate, quam ſibi Dominus ſupra vitam humanam reſeruauit. Et ratio eſt: Nam cum vita humana nullo noſtro labore acquiratur, ſed ſolo diuino munere ſit conceſſa, ratio poſtulare videtur, vt eius dominium penes ſolum Deum reſeruetur. Sed eſt aduertendum, quòd quamuis Deus habeat huiuſmodi plenum dominiũ ſupra vitam humanam, quo, eo modo poteſt homines interficere quo quiſque poteſt occidere proprium iumentum, nunquam tamen illo vſq; adhuc, nec in vitã noſtram, nec in reliqua bona pro ſua miſericordia eſt vſus. Et ſic quando præcepit Hebræis, vt Ægyptios ſpoliarent, iuſto id iudicio factum fuiſſe, eſt dicendum, vt ea, ſcilicet, ratione Hebræi debitam mercedem acciperent pro ſeruitio luti, & lateris. Et quãdo Oſeæ præcipit, vt ex meretrice filios tolleret, quod tanquam corporum dominus poterat, credendum eſt, prophetam illam primum duxiſſe in vxorẽ, vt ſic etiam eam iure humano cognoſceret. Et ſi Abrahæ tanquam vitæ dominus præcipit, vt filium ſuum in ſacrificium immolaret, id tamen poſteà non permiſit. Et quando Exodi. cap. 32. præcipit per Moyſen, vt vnuſquiſque occideret fratrem ſuum; id fecit tanquam vindex conflati vituli. Ex quo infertur, contra rationem naturalem eſſe, affirmare, quòd princeps, ita eſt dominus ſuorũ ſubditorum, vt poſſit illos pro ſua voluntate abſque aliqua cauſa occidere, quod multi ex Barbarorũ principibus affirmarunt.

Sed reſtat nunc reſpondere ad argumenta in principio facta. Ad 1. arg. Vnde ad primum, conceſſo antecedenti, negatur conſequentia. Et ratio eſt: Nam mortem oppetere pro amico, non eſt ſeipſum occidere, aut ſua vita vti, ac ſi eſſet illius dominus, ſed eſt anteponere opus virtutis vitæ corporali, quod naturalis ratio dictat eſſe faciendum. Ad confirmationem ex Eccleſiaſtico, reſpondetur, quòd ideò dicitur do-

A minus reliquiſſe hominem in manu conſilij ſui, quia fecit illum dominum ſuarum actionum. Nec ex hoc infertur, quod ſit dominus vitæ.

Ad aliud, quod deſumitur ex Ariſtotele, dicente; Ad 1. arg. propter vnumquodque tale, & illud magis; reſpondetur; commune illud axioma Philoſophorum non aptè ad rem præſentem accommodari. Ex eo enim, quòd ſimus rerum domini propter ſuſtentãdam vitam, non ſequitur, quòd ſimus domini vitæ, ſed ſolũ cuſtodes; ſicut nec ex eo, quòd ſumus domini actionum noſtrarum propter comparandam amicitiam Dei: ſequitur, quòd ſumus diuinæ amicitiæ domini. Qualiter autem dictum illud Ariſtotelis ſit intelligendum explicant Doctores in Logica.

B Eſt aliud dubium, vtrùm bonorum ſpiritualium, vt gratiæ charitatis, atque fidei homo ſit dominus. Dubium de dominio bonorũ ſpiritualium. Et pro parte negatiua argumẽtor in hunc modum: Primum argumentum ꝑ parte negatiua. Vita ſpiritualis eſt longè præſtantior vita corporali; nec minori beneficio, & gratia Dei nobis conceditur, quàm vita corporalis: ergo ſicut homo non eſt dominus vitæ corporalis, ſed Deus ſibi illam reſeruauit: ita etiam nec eſt dominus vitæ ſpiritualis, aut eorum, quæ neceſſaria ſunt ad illius conſeruationẽ, qualia ſunt fides, ſpes, charitas.

Hoc tamen non obſtante ſit concluſio. Concluſio. Quòd homo eſt dominus bonorum ſuorum ſpiritualium. Ita tenet Cano in relectione de pœnitentia, par. 4. in reſponſione ad ſecundum argumentum. Et probatur primò ex illo Eccleſiaſtici 15. Ante hominem vita, C & mors, bonum, & malum; quòd placuerit ei dabitur illi: quoniam multa ſapientia Dei, & fortis in potentia, &c. Item ratione ſic argumentor: Superius probauimus, hominem habere dominiũ bonorum ſuorum temporaliũ, & propriæ famæ, quia hæc omnia propria vniuſcuiuſque induſtria atque labore comparantur; ſed etiam bona ſpiritualia acquiruntur proprio labore, & propria diligentia: ergo ſimiliter iuſtorum eſt dominus.

Nec obſtat, ſi dicatur, quòd homo acquirit bona Explicatur obiectio quę poterat eſſe. ſpiritualia adiutus ſupernaturali auxilio Dei: quia ſicut acquiſitio bonorum ſupernaturalium nõ poteſt eſſe ſine auxilio ſpeciali, & ſupernaturali: ita etiam nec acquiſitio bonorum temporalium poteſt eſſe ſine generali Dei auxilio. Ex quo fit, vt ſicut hoc non D impedit, quominus homo ſit dominus bonorũ temporalium: ita etiam nec illud impediet, quominus ſit dominus bonorum ſpiritualiũ. Item ex eo, quòd homo non eſt dominus propriæ vitæ, ſi committit furtum, aut fornicationem cum periculo ſuæ vitæ, peccat duplex peccatum: vnum contra præceptum, de non furando, aut fornicando: & alterum contra præceptum, de non occidendo: quia qui ſe exponit probabili periculo peccandi mortaliter, peccat mortaliter: ſed qui tranſgreditur aliquod præceptum diuinum, certum eſt illum amittere gratiam, atq; charitatem, nõ tamen committit duplex peccatum, ſed vnum tantum, illud, ſcilicet, quod eſt contra præceptum violatum: nec huius rei alia poteſt aſſignari ratio, niſi, quòd homo eſt dominus bonorum ſuorum E ſpiritualium: ergo ita eſt affirmandum. Præterea: Volenti ſe occidere corporaliter quiſque priuatus homo poteſt vim inferre, cogereque vel inuitum, ne ſe occidat, quam violentiam non licet inferre volenti ſe interficere ſpiritualiter, niſi ille, qui infert ſit ſuperior, vt omnes Theologi fatentur; ſed huius differentiæ nulla alia ſufficiens cauſa poteſt aſſignari, niſi quòd vitæ ſuę corporalis nemo eſt dominus; ex quo fit, vt ſicut volenti alium occidere vim inferre quilibet poteſt, vt impediat; ita & ſeipſum interimere volenti: at verò vitæ ſpiritualis vnuſquiſque eſt dominus: ex quo prouenit, vt iniuriam facias, ſi vim attuleris, non aliter, ac ſi domino pecuniarum pecunias ſuas etiam prodigè cõſumenti manus ad impediendum

diendum

dicendum inijcias violentas: ergo homo eſt dominus bonorum ſuorum ſpiritualium. Et confirmari poteſt hæc ſententia ex D. Tho. infra q. 64. art. 5. ad tertium, vbi dicit, quod homo cõſtituitur dominus ſui ipſius per liberum arbitrium; & ſic licite poteſt diſpenſare de ſeipſo quãtum ad ea, quæ ſubſunt libero arbitrio. Certum eſt autem, quòd bona ſpiritualia ſubiacent libero hominis arbitrio. Eſt tamen aduertendum, quòd bona ſpiritualia ſunt in duplici differentia. Quædam enim ſunt quæ Deus in nobis ſine nobis operatur, vt habitus ſupernaturales, & gratia, & etiã auxilium ſupernaturale Dei. Et hæc bona non ſunt tam propriè noſtra, nec ſumus ita domini illorum; ſicut bonorum temporalium, quia ſunt opus Dei, & non noſtrum. Alia bona ſupernaturalia ſunt, quæ nos ipſi cum auxilio ſupernaturali Dei operamur, vt actus fidei, charitatis, & denique omnia opera meritoria. Et iſtorum bonorum ſpiritualium, qui a propria induſtria, & proprio labore acquiruntur proprijſſime dicimur domini. Quamuis etiam priorum bonorum eſt homo dominus, quãtum ad illud, quod eſt, non committere nouum peccatum iniuſtitiæ in illorum amiſſione, vt paulò ante dicebam.

Ad argumentum in contrarium. Et ad argumentum in contrarium factum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Non enim ex præſtantia rei ſed ex poteſtate, quam quis habet ſupra illam, ratio dominij debet deſumi: & certum eſt, quod maiorem poteſtatem habet homo ſupra vitam ſpiritualem, quàm ſupra vitam corporalem, vt ex dictis patet.

Explicatis iam à nobis tribus ex quinque, quæ propoſuimus agere de dominio, nempe, quid ſit dominium, & quis habeat dominium, & quod ſit eius obiectum; conſequens eſt, vt dicamus de diſtinctione dominij, quando, ſcilicet, incepit dominiorum diſtinctio, quod erat quarto loco à nobis propoſitũ.

Dubium. Ad cuius declarationẽ eſt prima difficultas. Vtrùm conueniens fuerit fieri dominiorum diſtinctionem?

1. argumentum. Et pro parte negatiua arguitur primò ex Clemente Papa in quadã ſua Epiſtola, quæ refertur 12. quæſt. 2. cap. dilectiſſimis. Vbi dicitur: Communis vſus omnium, quæ ſunt in hoc mundo, omnibus hominibus eſſe debuit; ſed per iniquitatem alius hoc dixit eſſe ſuum, & alius iſtud: & ſic inter mortales facta eſt diuiſio: non autem poteſt eſſe, vt quod per iniquitatem fuit introductum, aliqua ratione fuerit conueniens: ergo eſt dicendum, quod dominiorum diſtinctio non fuit conueniens.

Ad 2. argumentum. Secundo: Iure naturali omnia ſunt communia, vt conſtat ex D. Iſidoro lib. 5. Etymologiarum, & refertur diſtin. 1. cap. ius naturale. ergo dominiorum diſtinctio non potuit eſſe conueniens. Probo conſequentiam: Nam id, quod eſt contra ius naturale, ex neceſſitate, debet eſſe iniuſtum, & iniquum, & ſic nulla ratione conueniens.

Confirmatio. Et confirmatur: Contra rationem naturalem eſſe videtur, quòd quis abſque ſua culpa priuetur re, ad quam habet ius: ſed ante rerum diuiſionem quilibet iure poterat omnibus rebus vti; quibus iam, facta diuiſione, & rerum appropriatione, licèt vti non poteſt; & hoc abſque ſua culpa: ergo dominiorum diſtinctio fuit iniuſta; atque ex cõſequenti non conueniens.

Sententia Platonis de rerum diuiſione. Pro explicatione huius difficultatis aduertẽdum eſt, quòd Plato in Timæo ſub nomine Socratis, enixè intendit probare, conuenientiſſimum eſſe, quòd talis inter homines reſpublica inſtitueretur, vt omnia inter ciues non ſolum poſſeſſiones, verum vxores, atque nati eſſent communes. Præcipuum huius ſententiæ fundamẽtum erat, vt autor eſt Ariſt. lib. 2. Politicorum ſtatim in principio, quia ſupponebat Plato pro certo, optimum eſſe ciuitati, ſi ſit maximè vnita, atque pacifica: ſicut enim diſcordijs, & liti- A bus diſſipatur, ſic vnitate, & pace ſeruatur. & videmus, quòd inter ciues maiori ex parte lites, atque diſcordiæ fiunt propter proprios filios, & vxores, & poſſeſſiones; quæ ceſſarent iſtis communibus exiſtentibus.

In hoc tamen ſit prima concluſio. Quòd vxores in communi poſſiderentur, in nullo ſtatu fuit conueniens. Hanc ponit Ariſt. lib. 2. Politic. capit. 2. & 3. Et probatur ex multis incommodis, quæ ex tali communitate ſequerentur, quæ referuntur, & explicantur à Iabello ſupra lib. 2. Politicorum. tractatu. 1. quæſtione prima. *1. concluſio.*

Secunda concluſio: Quod in ſtatu innocentiæ res in communi poſſiderentur, erat valde conueniens. Probatur: Nam tunc nulla eſſet inter homi- B nes auiditas, ipſaque terra, vel inculta, ſua ſponte fructus tuliſſet, vel perparua indiguiſſet cultura, quam refugiſſet nemo; ex quo fieret, vt nullũ eſſet periculum, aut quòd fructus terræ deficerent, aut quòd vlla inter homines oriretur diſcordia. Quod & olfeciſſe videtur Poeta Ethnicus, dum dixit: *2. concluſio.*

Ipſa quoque immunis raſtroque intacta nec vllis,
Sauciata vomeribus per ſe dabat omnia tellus;
Contentiq; ciuis nullo cogente creatis, &c.

Tertia concluſio: In ſtatu naturæ lapſæ, & poſt peccatum, non ſolùm fuit conueniens ſed & neceſſarium, vt rerum diuiſio fieret. Hanc ponit Ariſtoteles loco citato. Et probatur: Vno è tribus modis poteſt intelligi communitas poſſeſſionum. *3. concluſio.*

C Primus eſt, quòd fundi ſint proprij, fructus verò communes. Secundus, quòd agri ſint communes, & fructus diuiſi. Et tertius, quòd tam agri, quàm fructus ſint communes: ſed nullus horum eſt conueniens: ergo. Probo minorem. Et primò, quòd non ſit conueniens agros eſſe proprios, & fructus communes; Quia ſic daretur anſa diſcordijs cum labores eſſent impares (qui enim plures poſſeſſiones haberet, plus laboraret) & tamen fructus æqualiter vnicuique pro cuiuſque neceſſitate obueniret, quod nullus æquo animo ferret; ſed quiſque tantò plus fructuum vellet percipere, quantò plus hauſiſſet laboris. Quòd autem nec etiam ſit conueniens, quòd agri ſint communes, & fructus proprij, probatur: Quia ſic daretur hominibus occaſio ignauiæ, atque D ſocordiæ ſingulis ad propria ardentiſſimis exiſtentibus, ad communia autem deſidibus, & languentibus; & idem ſequeretur incommodum, ſi fructus & fundi eſſent communes. Item probatur cõcluſio ex multis commodis, quæ ex diuiſione poſſeſſionum & fructuum inter ciues ſequitur, vt autor eſt Ariſt. loco citato. Primũ eſt, quòd ſeruatur pax, & concordia inter homines. Dum enim plures vnum curant, communiter oriuntur iurgia atq; litigia, vno volente, vt vno modo fiat, altero, aliter. Secundũ, quod poſſeſſiones fiunt magis fructuoſę; quilibet enim naturaliter magis inſiſtit circa proprium, quàm circa commune. Nam quod commune eſt nullius eſſe reputatur, & ſic negligentius curatur. Tertium, quod conſeruatur delectatio, quam quiſque naturaliter in ſeipſo, & in E ſuo proprio bono habet. Sicut enim quilibet naturaliter amat ſeipſũ, et ſeipſo delectatur; nec hoc eſt malũ, nec vanum, modo amet ſe, & delectetur, vt decet, vt dicit Ariſtoteles libro nono Ethicorum: ſic etiam naturaliter amat, & gaudet bonis proprijs, tã quam medijs deſeruientibus ſuæ conſeruationi. Hanc autem naturalem delectationem aufert qui bonorum communitatem conſtituit. Parum enim amatur, parumque gaudium affert bonum, quod in dominio amantis non continetur, & tale eſt bonum commune. Quartum commodum eſt, quòd facta rerum diuiſione conſeruatur liberalitas inter ciues. Quemadmodum enim conceſſa vxorum communitate, tolleretur temperantiæ virtus, quæ potiſſi- *Commoda ex rerum diuiſione orta.*

potiſſimum conſiſtit in eo, quòd quiſque ab alieno A toto abſtineat: ſic etiam conceſſa poſſeſſionum communitate, tolleretur virtus liberalitatis, non infimum in republica locum tenens. Nam qui proprium non habet, liberalis eſſe non poteſt; cum non ſit actus liberalitatis conferre alteri communia, ſed propria: ſicut nec eſt opus eleemoſynæ, niſi de proprio. Poſſumus tandem probare noſtram concluſionem ex debito ordine in republica ſeruando. Nam neceſſarij ſunt in republica diuerſi ordines, diuerſæque claſſes hominum, ipſo etiam Platone conſentiente. Qui tres hominum ordines cõſtituebat, ſcilicet agricolarum, quibus etiam connumerantur opifices, & cuſtodum, hoc eſt, militum, ac nobilium reipublicæ tutelæ adſcriptorũ, B & legum prudentium, hoc eſt eorum, qui ius dicunt. Sed iſti eſſe non poſſunt ſine rerum diuiſione: ſi enim omnia eſſent communia, quiſque recuſaret agricolarum onus, ad aliaque maiora officia anhelaſſet: & præterea imminente bello, niſi propria eſſent ſtatuta præmia, nullus vellet ſe periculo exponere: & denique quotquot poſſent ad gubernacula aſpirarent: ergo conuenientiſſimum fuit, vt rerum diuiſio fieret. Sed eſt aduertendum, nullum eſſe inconueniens, vt dicit Ariſtoteles libro ſecundo Politicorum, quòd cum diuiſione facultatum communicatio etiam in multis inter ciues obſeruetur, vt inter amicos ad conſeruandam vniuerſalem beneuolentiam. Quæ communicatio introducta fuit in Lacedæmonia, vbi ſeruis, & equis, & canibus, & vehiculis, puta, curribus, & plauſtris viciſſim vtebantur, tanquã ſi forent vniuſcuiuſque. Et in Creta legiſlator inſtituit quædam cõia, ſcilicet, publica conuiuia temporibus determinatis celebranda, vt inter ciues maior familiaritas exiſteret. Imo etiam & nunc inueniũtur plura apud homines, quorum dominia non ſunt diuiſa, vt aer, cœlum, elementa, piſces, & aues, &c.

Neceſſarius in republica diuerſus ordo hominum.

4. cõcluſio.

Quarta concluſio: Dicere, quòd poſt naturam lapſam non fuit licitum rerum dominia diſtinguere, eſt aperta hæreſis. Probatur primò ex Concilio Conſtantienſi, vbi contrarium huius diffinitur contra Ioannem Hus; qui dicebat nulla ratione eſſe licitum, quod clerici aliquid in particulari poſſideant. Et ex Diuo Auguſtino in libro de hæreſi, capit. quadrageſimo, quo loco diſputat contra quoſdam hæreticos Apoſtolicos nominatos, ea ſolum ratione, quòd affirmarent non eſſe licitum Chriſtianis aliquid proprium poſſidere. Præcipuum huius hæreſis fundamentum deſumebatur ex illo Lucæ capite decimo quarto. Niſi quis renuntiauerit omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus; cum tamen Chriſtus ibi non realem renuntiationem, ſed ſolum affectum prohibeat. Sic enim Chriſtiani debent eſſe affecti erga res exteriores, vt ſint parati omnia relinquere, ſi id poſtulet ſalus animæ. Nonnulli dicunt illis verbis contineri ſolum conſilium, & non præceptum. Sed hoc verum eſſe non põt: nam illa forma verborum, niſi quis renuntiauerit, &c. manifeſtè continet vim præcepti, ſicut & illa: Niſi pœnitẽtiam egeritis, oẽs ſimul peribitis; & illa: Niſi quis renatus fuerit, &c. & illa: Niſi manducaueritis carnem filij hois, &c. Poteſt præterea probari noſtra concluſio ex illo Matth. c. 19. Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata: ſi vis perfectus eſſe, vade, & vende oĩa, quæ habes, & da pauperibus. Quibus verbis apertè ſignificat Chriſtus ſine rerũ abdicatione poſſe hoiem Chriſtianũ vitã æternã poſſidere.

Ad 1. argu.

Et ad primum argumentum in contrarium factum, quod deſumitur ex Clemente, & refertur 12. quæſtio. 2. capit. dilectiſſ. gloſſa ſuper illum locum interpretatur per iniquitatem, id eſt, per conſuetudinem iure gentium introductam, quæ repugnat iuri naturæ. Sed hæc expoſitio eſt ſtulta: nam quod iuri naturali repugnat, nec ius gentium, nec lex appellari poteſt. Quocirca hac interpretatione omiſſa, dico, quod Clemens ibi loquitur non de dominio, & proprietate rerum; ſed de vſu, qui, vt ſupra diximus, cũ neceſſitas poſtulat, debet eſſe cõis. Per iniquitatem aũt, atque peccatum fit, vt quis indigentiam patiatur, vno dicente, hoc eſſe ſuum, & altero, iſtud. Vel ſecundo reſpondetur, quòd Clemens non dicit rerum diuiſionem eſſe illicitam, ſed quod fuit orta ex peccato naturæ; quod libenter concedimus: nam, ſi hoĩes non peccaſſent, nunquam dominiorũ diſtinctio fieret. Naturalis enim ratio dictabat, vt oĩa in communi poſſiderentur eo tempore, quo nec agri indiguiſſent cultura, nec in rebus diuidẽdis aliqua potuiſſet eſſe inæqualitas ꝑpter hoĩum innocẽtiã.

Ad 2. argumentum.

Sententia Scoti.

Ad ſecundum argumentum Scotus in quarto, diſtin. 15. quæſtio. ſecunda, concluſione ſexta; & Gabriel eadem diſtinct. quæſtio. ſecunda, dicunt communitatem rerum fuiſſe de iure naturali ante lapſum, tunc. n. erat præceptum, vt oĩa in cõmuni poſſiderentur. Cæterum poſt peccatum præceptum illud fuit reuocatum; & ſic appropriatio rerũ contra nullum præceptum naturale eſt, quod nunc exiſtat. Sed hæc ſolutio Scoti eſt apertè falſa. Primò: Quia ius naturale eſt oĩno immutabile, vt habetur expreſſe in capitulo, non eſt peccatum. diſtin. ſexta, vbi ex eo, quòd ius naturale ab exordio rationalis creaturæ incipiens, immobile manet, oſtenditur præcepta moralia, nempe, Non furtum facies. Non occides, &c. C perpetuam habere immutabilitatẽ. Et in capitulo hæc quæſt. diſtinctione quinta, ẽt dicitur, quòd ius naturale non variatur tempore, ſed immobile ſemper manet. Si ergo rerum communitas in ſtatu innocentiæ iure naturali eſſet præcepta, vt affirmat Scotus, manifeſtè ſequitur, quòd etiam nunc perſeueraret; quod eſt apertè falſum. Item: Si fuiſſet præceptum naturale de rerum communitate, aut illud eſſet vniuerſale obligans pro omni ſtatu, aut particulare obligans ſolum pro ſtatu innocentiæ. Primum dici non poteſt: quia ſic rerum proprietas etiã nunc eſſet illicita, & præcepto iuris naturalis cõtraria; quod non ſolum falſum, ſed & hæreticum eſſe diximus in quarta concluſione. Si autem dicatur ſecundum, ſequitur non fuiſſe neceſſarium, quòd D præceptum illud in ſtatu naturæ lapſæ reuocaretur; ſi quidem erat particulare obligans ſolum pro ſtatu innocentiæ: & ſic ſententia Scoti ſecum continet repugnantiam. Præterea: Si præceptum illud iuris naturalis fuit reuocatum; aut fuit reuocatum autoritate diuina, aut humana: non diuina; quia, vt dicit D. Auguſtinus tractat. ſexto, ſuper Ioannem, & habetur in capitulo quo iure, diſtinctione octaua, ius diuinum in diuinis ſcripturis habetur; nullibi autem in diuinis literis illius præcepti iuris naturalis reuocatio habetur; & ſic non poteſt dici, quòd fuit reuocatum diuina autoritate: Nec etiam humana: Quia, quòd autoritate ſuperioris ſancitum, & inſtitutum eſt, per inferiorem reuocari, aut retractari non poteſt. Quocirca hac ſolu- E tione omiſſa, alij aliter reſpondent cum Alexandro de Ales, tertia parte, quæſtione vigeſima ſeptima, membro 4. dicentes, quòd lex illa, qua rerum communitas præcipiebatur, appellanda eſt naturalis, ſi intelligatur inſtituta ſolum pro ſtatu innocentiæ: cæterũ mutato ſtatu, ipſa quoque lex amiſſa eſt. Itaque ſenſus huius ſolutionis eſt, quòd in ſtatu naturæ integræ, erat præceptum iuris naturalis de conſeruanda rerum communitate; quod, quia erat particulare pro illo ſtatu tantum, adueniente peccato ceſſauit; & ſic rerum proprietas nunc contra nullũ præceptum naturale eſt. Sed nec hæc ſolutio mihi ſatis probatur: tum, quia, vt paulò ante dicebã, id, quod

Impugnat Scotus.

D. Auguſt.

Sententia Alexãdri.

Impugnat Alexãder.

eſt de iure naturæ, ſemper & pro omni ſtatu inuariabile manet: tum etiam, quia, licèt in ſtatu naturæ integrę hominibus eſſet vtile, res in communi poſſidere; non tamen putò fuiſſe aliquam legem taliter illos obligantem, vt qui poſſideret aliquid propriũ, facerent contra ius naturæ.

Vera ſolutio argumẽti.

Vnde aliter ad argumentum reſpondeo, quod quanuis nullum vnquam fuerit iuris naturalis præceptum, quo rerum communitas præcipiatur; alioqui diuiſio dominiorum etiam nunc eſſet illicita, quod eſt apertè falſum: adhuc tamen communitas rerum dicitur eſſe de iure naturali, non poſitiuè, ſed negatiuè. Pro quo eſt notandum, quòd, vt colligitur ex Diuo Thoma, infra quęſtione ſexageſima ſexta, articulo ſecundo, ad primum: dupliciter aliquid poteſt dici de iure naturali. Vno modo poſitiuè: quale eſt illud, quod ratio naturalis dictat faciendum eſſe, aut non faciendum; vt quod diſtinctè præcipit, aut prohibet: alio modo negatiuè: & eſt illud, quod ex dictamine rationis nec præcipitur, nec prohibetur; ſed neutro modo ſe habet. Hoc ſuppoſito dico, quòd communitas rerum eſt de iure naturali, non poſitiuè: ratio enim naturalis non dictat, aut præcipit, vt res in communi poſſideantur, ſed negatiuè, ea, ſcilicet, ratione, quia ſecũdum ius naturale poſſeſſionum diſtinctio non eſt facta, & ſic rerum proprietas non eſt contra ius naturæ: ſed magis ipſi iuri naturali ſuperadditur per adinuentionem humanæ rationis, vt dicit D. Thom. loco citato. Vel ſecundo reſpondetur, diſtinguendo inter dominium & vſum, quòd quamuis res quantum ad dominium ex lege naturæ non ſint communes, ſunt tñ communes, quantum ad vſum; quæ communitas adhuc manet in caſu extremæ neceſſitatis, in quo quilibet quibuſcunque rebus, etiam quantum ad dominiũ alienis pro ſua voluntate licitè vti põt: quod ſatis eſt ad hoc, vt res ex lege naturæ communes dicantur.

Dupliciter aliquid dicitur de iure naturali.

Ad cõfirmationem.

Ad confirmationem reſpondetur, quòd quamuis verum ſit, quòd ante dominiorum diuiſionem quilibet habebat ius vtendi quibuſcunqne rebus, tamẽ poſtquam facta eſt diuiſio, ſolùm poteſt vti illis, quæ in proprio dominio continentur. Nec hoc eſt priuari re, ad quã habebat ius ſine culpa ſua, ſed eſt exercere diuiſionem, quæ multis & rationabilibus de cauſis facta eſt, vt diximus in tertia concluſione.

Impugnatur ſentẽtia Platonis, & eius fundamentum deſtruitur.

Ad fundamentum Platonis reſpondetur, ex mente Ariſtot. lib. 2. Polit. illud non conuincere. Tum, quia primum eius principium, nempe, optimum eſt ciuitati, quòd ſit maximè vnita, vel maximè vna, eſt apertè falſum. Nam cùm ciuitas ſit communitas, & communitas ſit multitudo, & multitudo repugnet vnitati, non poteſt fieri, quod optimum illius abſolutè ſit vnitas, hoc enim eſſet deſtruere ciuitatem. Sed dices, Platonem non loqui de vnitate oppoſita multitudini abſolutè, ſed de oppoſita multitudini hominum diuerſarum conditionum, quales ſunt diues, & pauper, nobilis & ruſticus, &c. hæc. n. diſſimilitudo eſt, quæ parit lites, & inuidias, ſoluitque vnitatem ciuitatis, & ſic optimum eſt ciuitati, eſſe vnam, & indiuiſam. Sed contra hoc argumentatur Ariſtoteles tripliciter, & probat, melius eſſe ciuitati, ſi ſit in ea multitudo diſſimilium hominum, quàm tantum ſimilium. Primò: Nam ciuitas non eſt, ſicut exercitus, nec ſicut multitudo ordinata ad trahendum aliquod pondus, in quibus ſimilitudo congregatorum melior eſt: milites enim, quantò magis ſimiles tantò magis ad victoriam intendunt: & trahentes pondus, quantò ſimiliores tantò fortiores ſunt: ſed eſt ciuitas, veluti quoddam totum perfectum: videmus autem in naturalibus, & artificialibus, quòd totum perfectum conſtat ex partibus diſſimilibus, vt corpus animalis, imago, domus & veſtis, &c. & quæ ſunt ſimilium pactuum,

A vt elementa, ſunt imperfecta: non ergo eſt optimum ciuitati conſtare ex ſola multitudine perſonarum ſimilium. Secundo: Neceſſe eſt eſſe in ciuitate aliquos principantes, & aliquos ſubditos: nec eſt poſſibile omnes ſimul principari, & omnes ſubijci: ſed non poſſunt eſſe aliqui principantes, & aliqui ſubditi, ſiue perpetuò, ſiue viciſſim, niſi ſit in ciuitate diſſimilitudo hominum: differt enim ſpecie principans, vt ſic, à ſubdito, vt ſic, cum ſint oppoſitarum conditionum: ergo ciuitas non poteſt conſtare ex ſola multitudine hominum ſimilium, & eiuſdem conditionis. Tertiò: Ciuitas differt à domo, vt docet Ariſtoteles libro primo Politicorũ, in eo, quod licèt in domo ſint neceſſaria vitæ, non tamen ſunt omnia ſufficientia: hæc enim habentur per diuer- B ſa negotia, & per diuerſa officia, & artificia, quæ exercentur in ciuitate: ſed diuerſa officia, negotia, & artificia requirunt diuerſitatem hominum, & qui ſunt Doctores non ſunt milites, nec mercatores ſunt fabri: ergo principium aſſumptum à Platone, nempe, optimum eſt ciuitati eſſe maximè vnã, eſt falſum. Poteſt prætereà probari, ꝙ ratio Platonis non conuincit ex eo, ꝙ vnitas, quã ipſe cõſtituit, maximas parit lites atque diſcordias, vt ex ſupra dictis patet: & ſic non poteſt eſſe optima ciuitati.

Alterum argumentum ad probandam rerum communitatem.

Sed vltra hæc poteſt eſſe aliud argumentum ad probandum, quòd communitas rerum fuerit conueniens: Chriſtus Dominus conſuluit ſuis ſectatoribus eam vitæ rationem, quæ melior, atque vti- C lior erat: conſilia enim Euangelij ſemper dantur de meliori bono: ſed conſuluit, vt nihil próprium haberent, ſed viuerent de communi, ex quo factum fuit, vt in primitiua Eccleſia, quò feruentius omnium amor coaleſceret, in communi viuerent, quo exemplo monachorum vitæ fuerunt inſtitutæ: ergo communitas rerum eſt conuenientior, quàm diuiſio. Et confirmatur; Nam actorum capit. 5. Ananias dicitur interfectus propterea quòd partẽ agri venditi ſibi reſeruauit: ex quo colligi videtur, non ſolùm fuiſſe conſilium, ſed & præceptum, res in communi poſſidendi.

Confirmatio.

Nota primo pro ſolutione argumenti.

Pro ſolutione huius argumenti aduertendum eſt primò, poſſe eſſe aliqua meliora alijs ſimpliciter, & abſolutè, quæ tamen comparata ad particularia ſub- D iecta, ſunt deteriora, vt volare, vel eſſe incorporeum abſolutè meliora ſunt, quàm non volare, vel eſſe corporeum: tñ reſpectu hominis ſunt deteriora.

Nota ſecundo.

Secundo eſt aduertendum aliqua fieri, quæ ſi comparentur paucis hominibus, ſunt conuenientia; cœterum comparata reſpectu totius generis humani, ſunt noxia & nociua; vt vacare contemplationi per ſe, & reſpectu paucorum hominum eſt præſtantiſſimum: tamen reſpectu totius reipublicæ eſt nociuum, & peſtilentiſſimum. Hoc ſuppoſito dico, ꝙ quamuis ſimpliciter, & per ſe loquendo, melius ſit in communi viuere, quã res priuatim poſſidere; imò religioſis, & alijs, qui Deo vacare volunt, melius eſt ſic viuere, quam alio modo: tamen vniuerſo generi humano melior eſt poſſeſſio rerum E in particulari, propter rationes iam dictas. Vnde ad argumentum reſpondetur conceſſa maiori, atque minori negando conſequentiã; ſi loquamur de conuenientia reſpectu totius generis humani. Ad hoc enim, vt aliqua res poſſit eſſe in conſilio ſatis eſt, qđ ipſa per ſe ſit bona, quod certò generi hominum ſit vtilior, quamuis omnibus in communi non expediat, vt eſt videre in cœlibatu, & caſtitate, quę ſũt in conſilio, tamen ſi ab omnibus in communi amplecterentur eſſent peſtilentiſſima, & reſpectu aliquorum ſunt meliora.

Reſpondetur ad arg.

Ad confirmationem.

Ad confirmationẽ deſumptam ex exemplo Ananiæ, Medina Cod. de Reſtitutione. quæſt. 1. dicit, ꝙ in ſtatu primitiuæ Eccleſiæ forſan Chriſtiani voue-

bant viuere in communi,& ſic Ananias fuit interfe ctus,tanquam voti tranſgreſſor. Sed hæc ſententia mihi non placet.Nam,vt conſtat ex verbis D.Petri, eo loco dicentis.Nóne manens tibi manebat, & venũdatũ erat in tua ptãte;quare poſuiſti in corde tuo hanc rem?nõ es mentitus hominibus,ſed Deo,&c. liberum erat Ananiæ, vel non vendere agrum, vel ſi venderet pecuniam ſibi reſeruare, & ſic non fuit interfectus,quia fecit contra votum,ſed quia voluit decipere Diuum Petrum,& in eo Spiritũ ſanctum, perſuadens illi ſe totum agri pretium fidelium cõmunitati obtuliſſe,cum tamen ſibi partem reſeruaſſet.Nec ex hoc aliquid ſequitur contra noſtram cõclusionem.

Dubium de iure quo rerũ diuiſio facta fuit.

Suppoſito iam rerum diuiſionem poſt peccatum fuiſſe toti hominum communitati conuenientem, conſequens eſt diſputare,quo nam iure & qua lege hæc rerum diuiſio fuerit facta, & quòd fuerit facta iure naturali probatur.Id eſt de iure naturali, quod ratio naturalis dictat eſſe faciendum:ſed ratio naturalis dictat,quòd ad pacificum hominum ſtatum,& ad tranquillitatem reipublicæ ſeruandam res diuidantur,vt conſtat ex dictis: ergo rerum diuiſio eſt de iure naturali.Et cõfirmatur:De iure naturæ eſt, quòd ea,quæ nullius ſunt,ſint primò occupantis,vt dicitur Inſtituta de rerum diuiſione.§.ferè, ſed prima rerum diuiſio facta fuit per occupationẽ: ergo rerum diuiſio iure naturali eſt facta.

1.Concl. In hoc tamen ſit prima concluſio:Negari non poteſt, aliquarum rerum dominia iure naturali fuiſſe hominibus diuiſa.Probatur:Iure naturę vnuſquiſq; eſt dominus ſuæ famæ, & propriarum ſuarũ actionum:ergo aliquarum rerum dominia iure naturali ſunt diuiſa.

2.Concl. Secunda concluſio:Rerum externarũ diuiſio nulla lege naturali,aut diuina eſt facta. Et quidẽ, quòd nõ ſit facta lege naturali probatur. Nam aliàs ſequeretur,vitam eorum,qui in communi viuunt,eſſe cõtra naturam: conſequens autem eſt hæreticum, vt ex ſupra dictis patet:ergo.Itẽ: Iure naturali omnia ſunt communia,vt habet cõmune axioma,tam Philoſophorum,quàm Theologorum:ergo non poteſt fieri,quòd eadem bona ex eodẽ iure ſint particularia;atque ex conſequenti nec diuiſa.Quòd autẽ,nec etiam ſint diuiſa iure diuino,probatur ex D.Auguſt. tract.6.ſuper Ioannem,& refertur in cap.quo iure. diſt.8.dicente:Quo iure defendis villas Eccleſiæ?diuino, an humano? Diuinum ius in ſcripturis habemus;humanum in legibus regum. Vnde ergo quiſque poſſidet,quod poſſidet? nonne iure humano? Tolle iura Imperatorum, quis audeat dicere: Hæc villa mea eſt,&c.Item ratione ſic argumentor. Lex diuina, qua legimus rerũ dominia hominibus fuiſſe conceſſa, loquitur in communi, nulla facta rerũ diuiſione, vt conſtat ex illo Geneſ.c.1.Creſcite & multiplicamini;& replete terram, & ſubijcite eam, & dominamini piſcibus maris; & volatilibus cœli, & vniuerſis animantibus, quæ mouẽtur ſup terram,&c.Eademque ferè verba dicta fuerunt cap.6. ergo iure diuino non fuit facta rerum diuiſio.Et ſiquis obijciat,ꝙ iure diuino,vt conſtat ex ſacris literis,terra promiſſionis fuit facta ꝓpria populi Iſraelitici,& Dauid fuit eodem iure conſtitutus Rex,& denique Deus præcipiebat, ꝙ decima pars fructuũ offerretur Leuitis; Reſpondeo,noſtram concluſionem eſſe intelligendam in vniuerſali: cum quo ſtare poteſt,qđ Deus ſua authoritate particularia quędam dominia aliquibus conceſſerit.

3.Concl. Prima rerũ diuiſio facta eſt iure gentium.

Tertia concluſio:Prima rerum externarum diuiſio facta fuit iure gẽtium,licèt poſteà iure ciuili plures earundem rerum diuiſiones acceſſerint.Hæc cõcluſio duas continet partes.Prima eſt,qđ prima rerum diuiſio facta fuit iure gentium.Secunda; quòd

A plures earũdem rerum poſteà diuiſiones iure ciuili acceſſerũt.Prima pars probatur: Hoc intereſt inter ius naturæ,& ius gentiũ,ꝙ quæ pertinent ad ius naturæ, vel ſunt prima principia naturæ, vel abſolutè ſequuntur ex primis principijs:at vero quæ ſunt de iure gentium,non ſequũtur abſolutè,ſed facta quadam ſuppoſitione,vt diximus ſupra q.57.artic.3. ſed prima rerum diuiſio colligitur ex principijs naturę, nõ ſimpliciter,& abſolutè;ſed facta quadam ſuppoſitione:ergo pertinet ad ius gentium. Conſequentia cum maiori eſt nota;& minor probatur. Nam,quia natura hominis abſolutè conſiderata, neceſſarium eſt,qđ pecora alantur, & agri colantur,vt ſic hominibus ſuppetat cibus,fit, vt hæc pertineant ad ius naturæ. *Argum.*

B Cæterùm,quia poſt peccatũ primi parentis natura hominis corrupta manſit;& ex conſequenti inclinata magis ad bonum proprium, q̃ ad cõe, idcirco neceſſarium fuit,quod agri atq; poſſeſſiones diuiderentur:quare iure gentiũ id fuit factum. Et ſiquis quærat: Quis nam fuerit primus,qui huiuſmodi diuiſionem fecit, nonnulli rñdent,primum diuiſorem fuiſſe Adam. Contra quod nõnulli argumentantur: Adam nõ habuit regiam poteſtatẽ, authoritatemve reipublicæ coercivam,ſed ſolum fuit paterfamilias, qui filijs diſtribuere,niſi proprium peculium nõ potuit: ergo prima rerũ diuiſio nõ fuit facta ab Adam. Cæterum, quamuis hoc argm̃ vim non habet, tum, quia eſt valde probabile,quod primus parens(licèt nullibi legatur)authoritatẽ habuit principis,eodem

C iure,quo fuit ſolus primuſq; parẽs humani generis; nõ enim eſt veroſimile quod aliquo tpe fuerit mundus abſque humano principe, qui poſſet male facta vlciſci: tum ẽt,quia iure paterno poterat ſuas facultates,quibus abũdantiſſimè affluebat, filijs diſtribuere:imo non eſſet abſurdum affirmare fuiſſe dñm totius orbis: ſi quidem erat ſolus,& mũdus pp hoiem factus eſt: non tñ exiſtimo,quod prima rerum diuiſio fuit facta ab Adam.Nam cum illa ſit de iure gentium,vt diximus, nõ ab aliquo in particulari,ſed ab ipſis hominibus tacitè vel expreſsè conſentientibus, introductam fuiſſe, eſt dicendum, iuxta explicata à nobis ſupra.q.57.artic.3.Hoc enim intereſt inter ius gentium,& ciuile,qđ illa,quæ iure gentium ſtatuuntur nec indigent principe, nec vllo reipublicæ con-

D uentu, ſed ratio naturalis ea hoĩes docet, quare ex cõdicto poterant filij Adam ac deinceps nepotes & pronepotes fundos,& agros occupare,& peculium augere,ipſa docente ratione.At vero ea,quæ ſunt de iure ciuili,niſi ab aliquo principe,vel à republica legem ferente,ſtatui nõ poſſunt. Secunda pars concluſionis.nempe,ꝙ primæ rerũ diuiſioni plures poſteà iure ciuili acceſſerunt,eſt adeo clara & manifeſta,vt nõ indigeat probatione.Certum eſt enim,ꝙ temporum lapſu reipublicæ imperium ſuum & regnorum dominia in Reges tranſtulerunt. vt habetur in lege, quod principi placuit.ff.de conſt.prin.atque deinde per legem Agrariam communes agri fuerũt diuiſi, & denique ſunt plura alia de dominiorum diuiſione contenta in iure tam ciuili,quàm canonico. *Diuiſio iure gentium facta, plures poſtea acceſſerunt ex iure ciuili.*

E Ad argumentum in contrarium factum, reſpondetur,id eſſe de iure naturę,quod ratio naturalis abſolutè conſiderata dictat eſſe faciendũ:modo rerum diuiſio nõ eſt huiuſmodi: non enim ſequitur ex principijs naturæ abſolutè, ſed facta ſuppoſitione, nempe,quod hominis natura poſt peccatũ corrupta mãſit; atque ex conſequenti inclinata magis ad bonum proprium,quàm ad commune:& ſic eſt de iure gentium. Ad confirmationem reſpondetur, quòd res exteriores ex iure naturæ dicuntur eſſe primi occupantis,quantum ad fructus illarum,non quãtum ad dominium. Ad hoc enim, vt aliqua res ſit alicuius, neceſſe eſt,quòd accedat vel ius gentium, vel ius ciuile eius dominium conferens. *Ad arg.*

Vltimum

Vltimum eorum,quæ de dominio tractanda propoſuimus,erat, de tranſlatione dominij. Ad cuius intelligentiam aduertẽdum eſt,quòd dominia poſſunt transferri vno è duobus modis,ſcilicet, vel voluntate domini,vel ordinatione legis. Quæ poteſt eſſe duplex.Nam vel cohiber voluntatem domini, ne volens transferat dominiũ in alterũ;vel transfert dominium ipſo domino inuito. Dicemus ſuo ordine de vtraque ratione:Et primò de tranſlatione dominij per propriam voluntatem.Et ſic eſt prima difficultas,vtrùm quiſque naturali iure valeat propria voluntate rei ſuæ in alterum dominium tranferre, ad cuius explicationem breuiter, quoniã de hac re plura in ſubſequentibus ſumus dicturi,ſit prima cõcluſio:Maximè eſt homini naturale,propria voluntate rerum ſuarum in alterum transferre dominiũ. Probatur ex Inſtituta de rerũ diuiſio. §. traditione, & ex.l.quam.§.literæ.ff.de acquirendo rerũ dominio.Vbi dicitur; Nihil naturali æquitati eſſe magis conueniens, quàm volũtatem domini rem ſuam in alterum transferre volentis ratam habere. Et ratio eſt manifeſta: Nam qui habet dominiũ alicuius rei, ex conſequenti etiam habet poteſtatẽ vtendi illa in omnes vſus à lege non prohibitos,vt diximus ſupra in definitione dominij:ſed poſſe alienare res,proprias earum dominium in alterũ transfundendo eſt optimus vſus illarum:inde enim liberalitas,& magnificentia exiſtunt: ergo eſt maximè naturale homini propria voluntate rerum ſuarum in alterum dominium transferre. Et confirmatur: Fundamentũ naturale, & diuinum dominij rerum, eſt humana ratio, atque libertas: quia enim Deus hominẽ ad ſui imaginem condidit,hoc eſt rationalem,& liberum, per quam rationem,& libertatem habet dominium ſuarum actionum:inde factus eſt aliarum rerũ dñs, iuxta illud Gen.ca.1.Faciamus hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtrã,vt præſit piſcibus maris, &c. ergo eſt valde naturale homini,quòd,ſicut per voluntatem conſtituitur dominus: ita etiam per eandem poſſit rerum ſuarum dominium à ſe abdicare.

Incipit diſputatio de translatione dominij. — *Dubium.* — *1. Concluſ.* — *Maximè naturale eſt homini propria voluntate rei dominiũ transferre.*

Sed dubitabit aliquis hoc loco; vtrùm ſolus actus interior ſufficiens ſit ad transferendum rerum dominiũ.Verbi gratia:Ego tacitus apud me dico, Do Petro centum:dubium eſt,an eo ipſo ſit translatum dominium:ita,vt teneat adimplere promiſſionem; vel potiùs vltra id requiratur aliquis actus exterior? Almainus in 4.d.15.q.2. & Tho. de Argen. in materia de matrimonio.q.1. dicunt ſolo actu interiori non transferri dominium.Idque probant: Nã matrimonium non contrahitur ſolo actu interiori; quamuis enim vterque coniugum interius conſentiat,niſi conſenſum exprimat actu exteriori,neuter corporis alterius dominium acquirit;& idem dicendum videtur de tranſlatione dominij cuiuſcunque alterius rei.Hæc tamen ratio nihil valet.Nam matrimonium eſt cõtractus mutuus:Dupliciter enim poteſt fieri dominij trãſlatio. Vno modo per mutuum contractum,in quo vltrò citroque naſcitur obligatio,vt in matrimonio,& in venditione,vt dicitur in l.Labeo. 2.ff.de verbo.ſign.Et in his certũ eſt, nõ fieri tranſlationem dominij per ſolum interiorem voluntatis actum;ſed vltra illum requiri ſigna exteriora,quibus contrahentes certi fiant de mutua volũtate.Alio modo fit tranſlatio dominij ſine mutuo cõtractu, vt in donatione. Et de hoc ſolum loquimur in præſenti,quãdo quærimus, vtrùm ſolus actus interior ſit ſufficiens ad transferendum rerum dominium.Et cum donatio interior non ſit iſte actus elicitus à voluntate,volo donare, ſed iſte,do, ſicut nec iſte actus,volo vouere,eſt votum,ſed iſte,voueo,vel promitto:quãdo dubitamus, vtrùm per ſolum interiorem actum transferatur dominium, non eſt ſermo de iſto actu,volo dare, ſed de iſto,do.

An actus interior ſit ſufficiens trãsferre dominium. — *Sententia Almaini et aliorum.*

In qua re,vt certa ab incertis ſeparemus dico primò,certum eſſe,quòd,qui talem actum habuit, verbi gratia,do Petro,vel Hoſpitali centum aureos,nulla lege ciuili cogi põt ad talis actus interioris adimpletionẽ,quoad vſque foris fuerit explicatus:Lex.n. ciuilis ſicut nec Eccleſia,nõ iudicat de occultis, hoc eſt,de illis, quæ ad forum exterius deduci non poſſunt,quales ſunt actus animæ purè interiores.

1. Certum.

Secundo:Etiam eſt certum, ꝙ poſito tali actu interiori, non ſtatim transfertur dominium in alterũ, ſed ſemper manet in eo,qui talem actũ habuit, vſq; ad realem donationem. Nam cum dare ſit correlatiuum eius,quod eſt accipere, quandiu non eſt, qui accipiat,nõ eſt datio,nec trãſlatio dominij; certum eſt autem, quòd quando donatio ſit ſolo actu interiori,nullus eſt,qui accipiat. Item: Ego non poſſum transferre dominium in alterũ,ipſo inuito:ſed quãdiu tacitus apud me habeo huiuſmodi voluntatem interiorem, alter non conſentit: ergo non transfertur dominium. Et confirmatur ex communi conſenſu iuriſperitorum, qui dicunt ad tranſlationem dominij ſemper eſſe neceſſariam actualem exhibitionem rei,quæ donatur:exhibitio autẽ nihil aliud eſt,quam,quòd vnus palã faciat ſe dare, & alter accipiat.Itaque hæc certa ſunt.

2. Certum.

Sed dubiũ eſt,vtrùm donatio facta ſolo actu interiori obliget dantẽ in conſcientia ad hoc,vt ſatisfaciat,vel potius poſſit renocare ſuum actum interiorem quoties voluerit,antequã fiat acceptatio? Martinus de Ledeſma in 2.par.4.q.18.artic.1. dubio 10. quamuis vtranque partem probabilẽ exiſtimet,probabilius tamen atque ſecurius eſſe dicit,quòd datio facta ſolo actu interiori. ſicut & promiſſio, tenet & obligat dantem in conſcientia,vt ſatisfaciat.Quam ſuam ſententiam probat pluribus argumentis. Primò ſic:Voces ſunt ſigna conceptus:ergo ſi vox obligat,non eſt,niſi ex vi cõceptus: atque ex conſequenti magis obligat conceptus.Et confirmatur:Mentalis donatio eſt quædam loquutio: ergo ſi nõ impleatur,non poteſt carere mendacio, quod de intrinſeca ſua ratione eſt peccatum.

Pũctus difficultatis. — *Sententia Martini de Ledeſma.* — *1. Argum.*

Secundò: Qui ſolum mente de re aliqua deliberat, illamq́ue facere proponit, nondum eſt obligatus: ergo qui mente loquẽs tali deliberatione adhibet abſolutam donationem dicens,verbi gratia:Do tali indigenti talem pecuniam,aliquid obligationis ad præcedentia adijcit, atque ex cõſequenti manet obligatus. Probo conſequentiam: Nam plurimum intereſt inter actum & deliberationem.

2. Argum.

Tertiò:Qui talem donationẽ mentalẽ in ipſa mẽte iuramento firmaret,vinctus manſiſſet ad ſoluendũ:ſed iuramentũ promiſſoriũ non obligat, niſi virtute præcedentis donationis,aut promiſſionis:ergo ipſa mentalis donatio, aut promiſſio iã obligabat.

3. Argum.

Quartò: Si ille, qui poſtquam aliquid alicui ſola mente donauit,nullam aliam mente conciperet donationem:ſed præteritam amico ſignificaret,dicẽs, Nihil tibi nunc do,ſed heri apud me, hoc tibi dedi, vide an accepres ratamque habẽas meam donationem:& alius dicat, Accepto, iam obligatus manet, & non, niſi prioris donationis virtute: ergo prius obligabatur; atque ex conſequenti ſola donatio interior obligat dantem in cõſcientia.Nec valet,ſi dicatur,donationẽ pendere ex alterius acceptatione, & ideò antequam ipſe nouerit non tenet talis donatio.Nã,eſto ita ſit, quòd donatio pendet ex alterius acceptatione, in præſenti ſolum intendimus probare,quod ille, qui alteri ſola mente aliquid donat,tenetur in conſcientia id ei ſignificare, & ſi voluerit acceptare tenebit̃ ei dare:hoc enim ſatis eſt ad hoc, vt dicamus interiorem donationẽ iure naturæ obligare in foro conſcientiæ.

4. argumentum.

Vltimò ſic argumentor: Promiſſio purè mentalis tenet

Ad vltimũ argumẽtũ.

tenet in conſcientia, vt eſt videre in voto ſolo actu interiori emiſſo: ergo idem eſt dicendum de abſoluta donatione. Probo conſequentiam: Nam maioris virtutis videtur eſſe donatio, quam promiſſio. His tamen non obſtantibus ſit ſecunda concluſio.

2. Concluſ. Quãuis opinio Ledeſmij ſit probabilis, probabilior tñ, atque verior eſt illa, quæ affirmat quòd donatio, aut promiſſio ſolo actu interiori homini facta nullam obligationem inducit in conſcientia: ſed poteſt qui illam fecit, aut celare, aut reuocare, cũ voluerit.

Donatio ſolo interiori actu facta nullã obligationẽ inducit. Hęc ſententia videtur eſſe D. Thom. infrà quæſt. 88. ar. 1. vbi ſic dicit: Promiſſio, quæ ab homine fit homini, non poteſt fieri niſi per verba, vel quæcunque exteriora ſigna. Et eadem eſt ratio de donatione. Et in 4. diſt. 38. quæſt. 1. arti. 1. quæſtiuncula 1. etiam dicit, ꝙ B homo per ſolam voluntatem non poteſt obligari, niſi ſolum illi, qui volũtatis eſt cognitor. Et ratione ſic argumentor. Quandiu homo apud ſe retinet interiorem donationem, quam fecit, alter non habet ius ad rem; ergo nullam illi facit iniuriam aut tacendo, aut reuocando donationem. Conſequentia patet: quia, vbi non eſt ius, iniuria eſſe non poteſt: & antecedens probatur; Poſito tali actu interiori, non ſtatim transfertur dominium in alterum; ſed ſemp manet in eo, qui talem actum habuit vſq; ad actualem donationem, vt paulò ante dicebam: ergo alter nullum ius habet ad rem. Item: Si ex mea interiori donatione, aut promiſſione aliqua oriretur obligatio, ea ortum haberet ex lege, quã mea interiori & priuata voluntate condidi: ſed huiuſmodi priuatæ legis eadem voluntate, qua conſtituuntur, poſſunt & reuocari, quandiu ab alio non fuerit facta acceptatio: ergo. Et confirmatur: Nam cùm naturale ſit hominibus, verbis, aut ſignis ſuos conceptus ſignificare, ratio poſtulare videtur, vt ante ſignificatam promiſſionem, nulla inter illos reſultet obligatio. Ex dictis infertur, quòd quamuis ſit naturale homini ꝓpria voluntate rerum ſuarum transferre dominium in alterum; nõ tamen illud transfert, niſi verbis, aut ſignis exterioribus eius voluntatis indicium faciat, accepteturque ab illo, cui res confertur.

3. Concluſ. Lex humana pôt prohibere rerũ trãslationẽ. Tertia concluſio: Lex humana poteſt prohibere dominis, ne res ſuas in alios transferant; atque etiã poteſt ipſis inuitis, dominij translationem facere: eſtque hoc valde conſentaneum humanæ naturæ, D atque rationi. Probatur: Nam cum homo naturaliter ſit animal ſociabile, atque ciuile, & vita mortalium in vnum coaleſcere non poſſit, niſi publica authoritate, quæ & cuſtos reipublicæ, & iuſtitiæ vindex ſit, in pace contineatur: ratio ipſa poſtulat, vt talis in republica authoritas ſit, quæ poſſit & ea; quæ ad cuſtodiam, & illa, quæ ad iuſtitiæ vindictam ſpectant, exhibere. Ad legitimam autem cuſtodiã primò eſt neceſſariũ, vt ciuibus ità proſpiciat, vt antequàm eorum libertas pleno iudicio rationis ducatur, ſua bona non dilapident: & ſic prohibet ne pupilli de bonis ſuis diſponant. Eſt etiam neceſſarium, vt ſumptus eidem reipublicæ neceſſarios à ciuibus colligat: partes enim iure naturę ſunt propter totũ. E Ac denique, tanquam iudex, & cuſtos iuſtitiæ debebit maleficia vlciſci: & ſic poterit quemlibet ciuiũ, ſicuti vita, ita & bonis priuare, ipſis inuitis. Ex dictis infertur, quòd ſicut eſt naturale homini, vt quiſque pro ſua voluntate poſſit de ſuis bonis diſpenſare: ita etiam eſt eidem maximè naturale, quòd id non faciat, humana lege prohibente. Quare prætor in l. 1. de minoribus inquit, quòd naturalem æquitatem ſequutus, cauit, ne pueri, quorum conſilium infirmũ eſt, multorumque inſidijs expoſitum, ſuam diſpẽſarent ſubſtantiam. Et Vlpian. in l. 1. de pactis, etiam dicit, ęquitatem naturalẽ eſſe; quòd qui in tenera ætate de rebus ſuis paciſcuntur, fidei ſuæ ſtare non obligentur. Et ſic apparet, qualiter prima & tertia con-A cluſiones, quæ primo aſpectu ſecum pugnare vidẽtur, ex iuris naturalis viſceribus colliguntur.

Ad 1. argu. pro ſententia Martini d Ledeſma. Sed reſtat nunc reſpondere ad argumenta Martini Ledeſmij contra ſecundam concluſionem. Vnde ad primum reſpõdetur, ꝙ quamuis verum ſit, quòd voces ſunt ſigna conceptus; & quòd voces obligãt propter conceptus; non tamen inde licet inferre, ꝙ ſolus conceptus poteſt inducere obligationem: ſed quod actus interior requiritur ad obligationẽ. Qđ quidem verum eſt. Quamuis enim quis exterius proferat aliquam promiſſionem; ſi tamen nõ habet animum illam adimplendi, non tenebitur in conſcientia ad illius impletionem. Et idem eſt dicendũ de eo, qui tãtùm interiùs, quidquam promittit, aut donat alteri homini. Itaque & actus interior & B exterior ſunt neceſſarij ad hoc, vt donans, vel promittens maneat in conſcientia ligatus. Ad confirmationem reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam cùm mendacium, vt dicit Magiſt. in 3. d. 38. ſit falſa vocis ſignificatio, cũ intentione fallendi, & ille, qui mente donat, quamuis poſteà non adimpleat donationem, ſed illam reuocet, non faciat id cũ intentione fallendi, ſed vtens iure ſuo, quo pôt proprios actus, quorũ verè eſt dominus qñ voluerit reuocare, dummodo ab altero non ſit facta acceptatio, nullo modo poteſt dici talem reuocationem aliquod in ſe continere mendacium.

Ad 2. argu. Ad ſecundum argumentum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ad pro-C bationem dico, ꝙ quamuis interſit multum inter actum abſolutum, & deliberationem, quantum attinet ad ipſorum naturã; tamen quantum ad id, quod eſt inducere obligationẽ in conſcientia, ſunt æquales; quando actus abſolutus mente tãtum retinetur, nec illius ab aliquo fit exterior acceptatio.

Ad 3. argumentum. Ad tertium reſpondetur, concedendo, quòd qui donationem mentalẽ iuramento firmaret, vinctus maneret ad ſoluendum. Et quando dicitur, quòd iuramentum promiſſorium non obligat, niſi virtute præcedentis promiſſionis; & ſic videtur, ꝙ promiſſio mentalis anteà obligabat; dico, ſenſum eſſe, quòd non obligat tale iuramentum, quando ꝓmiſſio ſine diſpendio ſalutis ęternæ adimpleri non pôt, vel eſt contra bonos mores, vt dicitur in cap. non eſt D obligatorium. de regulis iuris, in 6. Cum hoc tamen ſtat, quòd promiſſio, vel donatio, quæ ex ſe obligationem non induceret, appoſito iuramento ſit obligatoria; vt eſt videre in eo, qui promittit ſoluere vſuram, aut dare latroni, ipſum occidere volenti, centum aureos: tales enim promiſſiones, niſi iuramẽto firmentur, nullæ ſunt, vt infrà dicemus in materia de iuramento. Et idem contingit in promiſſione, aut donatione purè, mentali, quæ niſi iuramentum apponatur, obligationem inducere non poteſt; quãuis rationes ſint diuerſæ. Promiſſio enim facta de ſoluendo vſuras; vel de dando latroni aliquam pecuniam, quando non apponitur iuramentum, nõ obligat; quia non continet plenam libertatem: ſic enim promittit, vt ꝓmittere nollet. At verò donatio, vel E promiſſio purè mentalis, non appoſito iuramento, propterea non eſt obligatoria; quia quãdiu exterius non profertur, nec fit acceptatio ab alio, donãs, vel promittens eſt potens reuocare talem donationem vt diximus in probatione ſecundæ concluſionis.

Ad 4. argu. Ad quartum reſpondetur, conceſſa maiori, negãdo minorem. Non enim præcisè ex virtute prioris donationis naſcitur obligatio in caſu argumẽti; ſed ex illa ſimul cum manifeſtatione & acceptatione illius, cui fuit facta donatio. Vtrunque. n. eſt neceſſarium ad hoc, vt illa obliget in conſcientia, vt modo dicebamus.

Ad vltim. Ad vltimum reſpondetur, negãdo, quòd promiſſio purè mentalis obliget in conſcientia, niſi illa fiat

Deo,

Deo, qui intuetur corda hominum: quod & inuenitur in donatione: & ſic nõ differunt quantũ ad hoc.

De tranſlatione dominij ſecundum legis ordinationem.

Nunc diſputandum eſt de altero modo, quo poſſunt dominia traſferri, ſcilicet, ſecundum legis ordinationem. In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certũ eſſe, quòd leges & iura principũ, ſicut in initio res ſingulas ſingulis addixerunt; ita etiam nũc diuiſione facta poſſunt eaſdem res ab vno in alterum transferre, præcipereque dominis vt non pro ſuo libito, ſed ſecundum leges talium rerum faciant alienationem. Secundò etiam eſt certũ; quòd leges non ſolum poſſunt impedire trãſlationẽ dominij, præcipiendo, ne fiat, id eſt, inducendo culpam, & adhibendo pœnam; verùm etiam faciendo, vt contractus ſit nullus, & transſlatio irrita. Et item non ſolum poſſunt mihi præcipere, vt bona mea alteri reſignem; verùm etiam me inuito illorum dominium in alterum transferre. Et ratio eſt: Nam cũ reſpublica ex natura rei ſit domina bonorum ſuorũ ciuium, fit, vt pro cõmuni vtilitate poſſit de illis diſponere, nihil minus, quàm ſi iuris ſui eſſent. Itaque in genere hæc certa ſunt.

Dubiũ graue de tranſlatione dominij per cõtractũ iure iualidũ.

Sed in particulari exiſtunt multæ & graues difficultates. Prima eſt; vtrùm per contractum, qui iure ciuili eſt nullus, dominium transferatur. Quod eſt quærere, vtrùm lex cùm irritat aliquem contractũ; ita irritet, vt ſtando in foro conſcientiæ dominium transferatur, vel potiùs tantùm ſit irritum in foro contentioſo. Ad cuius explicationem aduertendum eſt, quòd dupliciter aliquis contractus poteſt reddi ipſo iure nullus. Vno modo ex parte contrahentis: quia, ſcilicet, perſonæ redduntur inhabiles ad contrahendum; vt contingit in pupillis, monachis, & amẽtibus, qui legibus humanis ita prohibentur rerũ ſuarum dominium à ſe abdicare, vt omnino reddãtur inhabiles ad illud transferẽdum. Alio modo ex defectu alicuius ſolennitatis iuris; vt contingit in teſtamentis: vt quando, ſcilicet, in teſtamento nuncupatiuo ſine tabellionis ſubſcriptione, verbo tenus nuncupantur teſtes, & hæres, & non ſunt ſeptem teſtes, iuxta id, quod dicitur Inſtitut. de teſtamentis. §. fin. qui etiam ſunt neceſſarij in teſtamento ſubſcripto, occluſo tamen & obſignato, vt habetur in l. hac conſultiſſima. C. de teſtamentis. & in l. peculiari Regni. 3. Tauri, vel quando teſtator non ſubſcribit, vel non nominat hæredem, vel alius ſimilis defectus committitur. In ijs enim caſibus contractus redduntur nulli, non ex defectu perſonæ, quæ potens erat ſuorum bonorum dominium à ſe abdicare; ſed ex defectu ſolennitatis iuris. Similiter iure pontificio cautum eſt, ne res Eccleſiæ ſine tribus contractibus diſtrahantur, vt in c. ea. n. 10. q. 2. & in c. fine exceptione. 12. q. 2. & de rebus Eccleſiæ nõ alienãdis à Doctor. adnotatur. Et ſi cũ vno, vel duobus contractibus res Eccleſiæ fuerint alienatæ, alienatio in iure redditur nulla: non q͡a perſonæ fuerint inhabiles ad transferendum dominiũ; ſed quia in tali alienatione aliqua deficit ex conditionibus iuris neceſſarijs.

Dupliciter aliquis contractus poteſt reddi iure nullus.

Per contractum irritũ ex defectu pſonæ nullum transfertur dominium.

Hoc ſuppoſito, dico etiã certum eſſe, quòd per contractum irritum ex defectu perſonæ nullũ transfertur dominium, nec in foro contentioſo, nec in foro conſcientiæ. Ità tenet Panormit. in c. quia plerique. de immunitate Eccleſiarum, quem cõiter ſequũtur Doctores tã Theologi, q̃ Canoniſtę: nec in hoc inter ipſos vlla vnquam exiſtit dubitatio. Et ratio eſt: Nam, cùm perſonæ tũc ſint inhabiles ad transferendum dominium, nulla ratione poteſt fieri, vt alter, aut in foro contentioſo, aut in foro conſcientiæ talium rerum acquirat ius: & ſic tenetur ſtatim eas reſtituere, nulla expectata iudicis declaratione.

Pũctus difficultatis.

Sed dubium eſt; vtrùm in illis contractibus, qui dicuntur nulli, non ex defectu perſonæ, ſed ex defectu ſolennitatis iuris, transferatur dominium in fo-

A ro conſcientiæ. Quod eſt quærere; an illud teſtamentum, cui deeſt iuris ſolennitas, ſicut eſt nullum in foro exteriori ſecũdum leges ciuiles: ita etiam ſit nullum in foro interiori? De qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Prima eſt Panor. ſupra dictum c. quia plerique. qui ſequutus Innocentium dicit, quòd, ſi in teſtamento, quod iure nullum eſt, ſit aliquid legatum etiam amicitiæ cauſa, proprius hæres in conſcientia tenetur illud tali legatario reddere. Verbi gratia: Pater meus legauit alicui amico centum aureos, & teſtamentum eſt nullum propter defectum ſolennitatis iuris, dicit Panormitanus, quod ego, qui in hæreditatem patris ſuccedo, in conſcientia teneor illi legatorio eos centum aureos ſoluere, non obſtante iuris impedimento. Imo conſtituit regulã

Sententia Panorm. & aliorum.

B generalem, quòd contractus, qui iure humano irritatur, ſi manet legitimus intra limites iuris naturalis, tenet & obligat in conſcientia, niſi fraus, aut dolus interueniat. Eandem ſententiam tenet Syluester, verbo, alienatio. §. 12. & citat pro ſe Antonium de Butrio ſuper cap. quia plerique. de immunitate Eccleſiarum. Qui Antonius de Butrio aliud ponit exemplum, nempe: Cautum eſt in iure, vt Eccleſia non alienet bona ſua immobilia, niſi tribus præcedentibus tractatibus. Dicit iſte author, quòd ceſſante fraude, & dolo, quamuis non præcedant illi tres tractatus, ſi alias transſlatio eſſet legitima cum illis, etiam eſt legitima & valida in conſcientia, ſine illo triplici tractatu: nec Eccleſiaſtici, qui ſic alienauerũt bona immobilia, poſſunt poſteà cũ tuta conſciẽ-

C tia ea in foro exteriori repetere. Et ſubdit rationẽ: Nam in foro conſcientiæ omnia ſunt reducẽda ad limites, & metas legis naturalis, ac iuris gentium. Certum eſt autem, quòd ad hoc, vt ille contractus, ſtando in iure naturali, eſſet validus, ſufficiens eſſet partium conſenſus ſine fraude, & dolo: & ſic, vbi hæc affuerint, obligabit in conſcientia. Eandem opinionem repetit, idem Syluest. verbo teſtamentum. 1. quæſt. 5. dicens, quòd ſecundum veritatem, ſiquis ſanus, aut infirmus, ſanæ tamen mentis exiſtens, liberè diſponit de bonis ſuis ſimplici etiam verbo, ſine tabellione, & teſtibus, tenet illa alienatio & diſpoſitio in foro conſcientiæ, ex illo cap. vltimã voluntas. 13. quæſt. 2. Vbi textus ſic habet; Vltima voluntas de-

D functi, modis omnibus ſeruanda eſt. Eandem ſententiam tenet Adrianus quodlib. 6. art. 1. & in eadem videtur eſſe Bart. in tract. de fratribus minoribus. Vbi dicit, quòd, ſiquis in ſuo teſtamento fratres minores inſtituat hæredes; quamuis illud teſtamentum ſecũdum ius humanum ſit nullum, propterea quòd fratres minores non ſunt capaces habendæ hæreditatis, ille tamen, qui ſuccedit in teſtamento, tenetur in conſcientia ea bona fratribus minoribus reddere. Et ſubdit rationem: Nam ille teſtator errauit p ignorantiam: & ſi ſciret teſtamentum non valere, alia via bona ſua fratribus dediſſet; & fraude, ac dolo deficiente ſtandum eſt in conſcientia iuri naturali, ac gentium. Et denique hæc eſt communis ſententia omnium iuriſconſultorum, & multorum Theo-

1. Argum. pro ſenten Panormit.

E logorum: quæ probari poteſt pluribus, & efficaciſſimis argumentis. Primò ſic: Ceſſante fine legis, non ſolum humanæ, ſed etiam diuinæ eiuſdem legis ceſſat obligatio, ſtandumq; eſt tunc legi naturali, vt eſt videre in lege de correctione fraterna poſita à Chriſto Matth. c. 18. dum dicit: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te, & ipſum ſolũ, &c. In qua quia finis legis eſt emendatio fratris; cõiter dicunt Doctores, q̃ quando non eſt ſpes emendæ, nullus tenetur fratrem corripere, iuxta illud D. Aug. q̃ refertur de pœnitentia. diſt. 7. c. ſiquis. Si ſcirem non tibi prodeſſe, non te terrerem, non te admonerem, &c. Sed illæ leges, quæ in teſtamẽtis præcipiunt aliquas iuris ſolennitates, ſolùm ſunt inuentæ ad vitandas

fraudes,& dolos:ergo vbi iſta non interfuerint, leges ipſæ non obligabunt: atque ex conſequenti illa teſtamenta erunt valida in foro conſcientiæ.

Ad 2. argu.

Secundò argumentor ex Inno.III.in cap.quod ſicut.& in cap.quia propter,de electione. Vbi dicit, quòd electio facta à maiori parte eligentiũ,eſto deficiat aliqua conditio iuris humani, propter quã ſit irrita ſecundum ius,vt ſi verbi gratia,non fuit vocatus vnus elector,vel aliquid ſimile vſu venit; tenet tamen electio in foro conſcientiæ,licèt in foro exteriori ſit irrita,& nullius momenti:quia non interuenit fraus & dolus; ſed eadem eſt ratio de omnibus alijs contractibus,qui dicuntur nulli ex defectu alicuius ſolennitatis iuris:ergo deficiente fraude, & dolo validi erunt in foro conſcientiæ.

Ad 3. argumentum.

B Tertiò argumentor ex cap.cum eſſes.de teſtamẽtis,vbi Alexand.III.interrogatus de conſuetudine obſeruata in Epiſcapatu Hoſtienſi,nempe, ꝙ nullũ teſtamentum erat validum,niſi ſecundum leges humanas ſeptem,aut quinque teſtibus erat ſubſcriptũ, reſpondit tales leges à diuina lege,& ſanctorum patrum inſtitutis,& à generali Eccleſiæ conſuetudine eſſe alienas;& ideo ſtandum eſſe contra illas iuri naturali,ſecundum quod in ore duorum vel triũ ſtat omne verbum:ergo ex determinatione ſummi Pontificis illa teſtamenta;quæ ex defectu ſolennitatis iuris ciuilis ſunt nulla,erunt valida in conſcientia,maximè vbi fraus, & dolus non interfuerit.

4. argumentum.

C Quartò:Leges,quæ fundantur in falſa præſumptione,nec dant, nec adimunt ius in foro conſcientiæ; qñ.n.iudex abſoluit debitorẽ:quia creditor ſibi deberi non probat,cum re vera debeat,tũc debitor non manet tutus in conſcientia; ſed leges, quæ irritãt teſtã minùs ſolennia,fundantur in falſa præſumptione: ergo nec dant, nec adimunt ius in conſcientia: atq; ex conſequenti teſtã minus ſolennia erunt valida in foro conſcientiæ;ac ſi tales leges nõ eſſent latæ.Conſequentia cũ maiori eſt nota, & minor probatur: Non ideò leges reijciunt teſtamenta minùs ſolennia;quia velint infirmare voluntatẽ teſtatoris, cui potiùs volunt oĩ rõne conſulere:ſed, quia putant adeſſe dolum illi teſtamento,in quo teſtes per legẽ requiſiti nõ inueniuntur,& ſic iudicãt ex illo teſtamento nõ ſufficienter colligi voluntatẽ teſtatoris:ergo fundantur in falſa præſumptione.

Ad vltimũ argumentũ.

D Vltimò:Si teſtamentum eſſet nullum in conſciẽtia,ex eo ſolùm,quòd ſine ſufficienti eſt factũ ſolennitate, ſequeretur vſu ſæpè venire poſſe, quòd qui morti eſt proximus, nullatenus poſſet bona ſua cui voluerit dare;tunc,ſcilicet, quando legitimi teſtes non inuenirentur:ſed hoc eſt maximo cum rigore ius ciuile ſeruare:ergo non eſt dicendum.

Sententia Theologorum.

Contrariam tamen ſñiam tenent multi ex Theologis,vt eſt videre apud Magiſt.Soto li.4.de iuſt. & iur.q.5.art.3.& apud Mart.Ledeſ.2.par.4.q.18.art. 1.dub.12.Quæ ſimiliter probari põt nõ minoribus, nec in efficacioribus rationib.Primò ſic: Leges humanæ poſſunt irritare in conſcientia eos cõtractus, vel ea teſtamẽta, quæ ſine aliq̃bus iuris ſolennitatibus fuerint facta,vt cõiter dicunt Doct.tam Theologi,q̃ Iuriſperiti;& à nobis, tanq̃ certũ fuit propoſitum,ſecundò loco in initio diſputationis:ergo cum illa annullant,ità irrita faciunt,vt nec ẽt in foro cõſcientiæ ſint valida.Probo conſequentiã. Nam ſemper vtũtur leges in tali irritatione eis verbis, quæ ſignificant plenam, & abſolutam annullationem. In lege.n.hac conſultiſſima: C.de teſtamen. dicitur, ꝙ vbi teſtm̃ nõ fuerit ſubſcriptum,pro infecto habeatur:& rurſus, ex imperfecto teſtamento volũtatem defuncti teneri nõ volumus: Et inſti.quib.mod.teſt. infir.§.ex eo. dicit Iuſtin. Imperfectum teſtm̃ ſine dubio nullum eſt.Et lege Regni.3.Tauri habetur,ꝙ vbi teſtium numerus iuſtus non fuerit, teſtm̃ nullã

A fidem faciat,nec in iudicio,nec extra.Et in c.ſine exceptione.12.q.2.ẽt dicit, ꝙ alienatio inconſultò facta rerum eccleſiaſticarũ,ſit irrita.Cum ergo leges eam vim habeant,quã verbis perſonant, fit, vt ſine vlla interpretatione illis ſit obediendũ, tam in foro conſcientiæ,q̃ in foro exteriori. Nec valet, ſi dicatur,ꝙ nunq̃ leges dicunt,ꝙ irritarẽt in cõſcientia ea teſtamenta,quæ ſine iuris ſolennitate fuerint facta. Non.n.eſt in more legiſlatoris talia verba adijcere, ẽt in illis legibus,quas oẽs concedunt obligare in cõſciẽtia,vt in donatione pupilli,aut in donatione monachi eſt videre.Ex natura.n.cuiuſcũq; legis ſtatim ſequitur obligatio in conſcientia,vt docet D.Tho. 1.2.q.96.nec id verbis explicare eſt neceſſe.

2. Argum.

Secundò. Qui teſtamẽtum reliquit illegitimum, B perinde diſcedit,ac ſine vllo prorſus meruerit teſtamento; quandoquidem leges illud nullum eſſe dicunt,vt conſtat ex locis in primo argumento adductis:ſed qui ſine teſtamento diſcedit; non poteſt grauare hæredem ab inteſtato ſuccedẽtem,ad hoc, vt in cõſciẽtia teneatur hæreditatem alteri cõferre, etiam ſi fraus aut dolus non interueniat; ſi quis.n. abſque liberis moriens præſente fratre diceret:Ego conſtituo talem hæredem extraneum,aut,tale facio legatum,quod non eſſet donatio; & frater non polliceretur,ſed id ratum habiturum; ſed potiùs renueret,nec haberi poſſet copia tabellionis,ac teſtiũ, vt ſecundum leges teſtamentum conderetur,profectò frater ille,quamuis optimè nouiſſet defuncti voluntatem,ſciretq; nullam iniectam fuiſſe fraudem,non C teneretur in conſcientia aut alteri hæreditatem cõcedere,aut legata implere, non obſtante iure naturæ;quia lex iuſte ad vitãdas fraudes voluit,ne defuncti voluntas vlla eſſet, niſi per teſtamentum conſtaret: ergo teſtamentum minùs ſolenne nullam obligationem in conſcientia inducit.

3. Argum.

Tertiò:Lex,vt communiter dicunt Doctores,accidentarios caſus nõ reſpicit,ſed ea,quæ,vt in plurimum contingũt:iura.n.vt ait Pomponius.ff.de legibus. conſtitui debent in ijs, quæ accidunt, & vſu venire poſſunt,& non in ijs,quæ præter opinionem & inſperato contingunt: ergo quamuis ratio iſtarũ legũ ſit,vt fraudibus,doliſque obuietur: Nihilominus tamen etiam ſi in aliquo caſu finis ille deficiat, D lex ſuum retinebit vigorem:atque ex cõſequenti cõtractus contra tales leges facti tam in foro interiori, quàm exteriori erunt nulli. Conſequentia eſt nota; & antecedens probatur multis adductis exemplis: Prohibet lex, ne pueri bona ſua alienent pro ſua voluntate,cuius vtiq; legis finis eſt,ne per eorũ imprudentiam bona diſtrahantur. Contingit aliquando, eſſe puerum duodecim,vel tredecim annorum;qui ſapienter poſſit de rebus ſuis diſponere,non tamen propterea contractus ab ipſo facti,inconſulto tutore,validi erunt in conſcientia,vt omnes tam Theologi,quam Iuriſperiti concedunt. Item: Legis ieiunij finis eſt corporum maceratio; & tamẽ quamuis aliquis illa corporis maceratione non indigeat,non propterea exẽptus erit à lege ieiunij.Deniq; Prohi E bet lex ad vitandos tumultus,ne quis in nocte arma deferat;nec propterea qui pacificus eſt, poterit illa deferre:ergo pari rõne in noſtro propoſito, quãuis finis legum irritantiũ contractus ſine ſufficienti ſolennitate factos ſit obuiare dolis,& fraudibus, licèt in aliquo caſu particulari nullus interſit dolus, adhuc tamen lex ſuum retinebit vigorem. Et ratio eſt manifeſta:Nam aliàs multi ſcrupuli hominum conſcientijs inijcerentur; cùm ſit valdè obſcurũ & difficile iudicare,an fraus ſit tanta,quod non excuſet à ciuili lege,vel potiùs ſit tam parua, quòd ſit ſtandũ iuri naturæ.Et ſi quis obijciat,eſſet contra ius naturæ, ꝙ qui vult diſponere de bonis ſuis, ꝓpter defectum ſolemnitatis ab adimpletione propriæ volun-

tatis

taris impediatur, reſpondeo, id non eſſe contra ius naturæ; ſed potius eidem naturæ valde conſentaneum; vt hac ratione fraudes ac deceptiones, quas in defunctos humana fallacia extruere poſſet radicitus tollantur. Reſpublica .n. cui intereſt cõmunẽ ciuiũ vtilitatem reſpicere, non ſolum poteſt impedire tranſlationem dominij præcipiendo, ne fiat, hoc eſt, inducendo culpam, & adhibendo pęnam: verum etiam faciendo, vt contractus ſit nullus, & tranſlatio irrita, vt diximus in initio diſputationis.

4. Argum. Quartò arguitur: Si contractus minus ſolennes eſſent validi in conſcientia, vt dicit prima opinio, ſequeretur, quòd leges, quæ irritant teſtamenta ſine ſufficienti numero teſtium facta, eſſent iniuſtæ, atq; iniquæ, & ſic nullo modo obligantes: conſequẽs autem eſt abſurdum, vt omnes Doctores concedunt: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelam: Illa lex eſt iniqua, quæ ſine peccato impleri non poteſt: ſed talis eſſet lex, quæ irritat teſtamenta ſine ſufficiẽti ſolennitate facta, ſuppoſito, quòd illa ſunt valida in cõſcientia. In quocunque enim caſu teſtamentum eſt nullum propter defectum ſolennitatis, talis lex ſeruari non poſſet ſine peccato mortali. Nam, ſi ſecundum primam opinionem ille qui ſuccedit propter defectũ teſtamenti; non poteſt retinere ſine peccato mortali res, quas acquiſiuit, ſed tenetur eas reſtituere illi extraneo, vel remoto conſanguineo, qui fuit à defuncto hæres inſtitutus, manifeſtè ſequitur, quòd lex fuit iniqua, atque ex conſequenti nulla, cũ rex non habeat poteſtatem condendi leges iniquas, vt docet D. Thom. 1.2.q.90. artic.1. & conſtat ex ca. vltimo. de præſcr. vbi dicitur: Omni cõſtitutioni & conſuetudini eſt derogandum, quæ abſque mortali peccato obſeruari non poteſt. Soto lib. 4. de iuſtitia & iure. q.5. ar. 3. qui hanc opinionem probabiliorẽ exiſtimat, forſan huius argumenti efficacia commotus, dicit, quod contractus, cui deeſt ſolennitas iuris, licèt in conſcientia non ſit ipſo facto ſimpliciter nullus, veluti ille, qui fieret à pupillo illegitimę ætatis; catenus tamen eſt nullus, vt bona conſcientia poſſit quiſquam legis beneficio in tali caſu vti. Itaque dicit, quòd ſi frater meus ſine liberis moriens, cuius ego ab inteſtato hæres ſum: per teſtamentum minus ſolenne, quod in iudicio meritò pronuntiabitur nullum, extraneum nuncupauit hæredem; ego tuta conſciẽtia poſſum hæreditatem adire, & defendere me nullitate teſtamenti, quamuis ſciam abſque fraude id fratrem meum aliter diſpoſuiſſe. Ac proinde quãdo mihi in foro exteriori adiudicabitur hæreditas, optima fide potero eã poſſidere. Exiſtimat .n. Soto ea iura non ſimpliciter, & abſolutè irritare teſtamenta; ſed tantum velle, quòd cùm res delata fuerit ad iudicium, tales contractus habeantur nulli. Nam dicit, ꝙ leges meliorem partem ſunt interpretandæ. Quantum autem veritatis habeat hæc limitatio Soti, videbimus infra in probatione ſecundæ concluſionis.

1. Concluſ. Quocirca ſit prima cõcluſio: Vtraque opinio eſt tuta in conſcientia, Et ſiue hæres conſtitutus teſtamento minus ſolenni poſſideat hæreditatẽ, ſiue ſuccedens ab inteſtato, aut alter ab altero petat corã iudice, ambo ſunt abſoluẽdi. Probatur: Vtraq; opinio habet pro ſe graues authores, apparẽteſq; rationes, vt ex ſupradictis patet: ergo vnicuiq; erit licitũ ſe illi cõformare: atq; conſequenti poterit iure abſolui.

2. Concluſ. Secunda concluſio: Probabilior, & ſecurior mihi ſemper viſa eſt ſecunda opinio, nempe, quòd contractus nullus iure humano in foro exteriori, etiam eſt nullus in conſcientia, & ſic dico, quòd quando teſtamentũ eſt inperfectum, atq; adeo nullum ob defectum ſolẽnitatis iuris, ille debet ſuccedere legitimus hæres, qui ſuccederet in bonis defuncti, ſi mortuus fuiſſet penitus inteſtatus. Nec placet mihi limitatio, quam inſinuat Soto, nempe, quòd ſi extraneus nominatus in teſtõ ſecundum iura inualido, aut legatarius in tali teſtamento iã habeant poſſeſſionem legati, aut aliorum bonorum defuncti, non ſtatim tenentur ea reſtituere vero hæredi, quouſque in iudicio condemnentur. Quia dicit, quòd leges illæ nõ ſimpliciter irritant teſtamentum, ſed tantũ volunt, ꝙ cum delatum fuerit ad iudicium pronuntietur nullum. Non, inquam, mihi placet hæc limitatio: ſed dico, ꝙ ſtatim nullo iudicio expectato tenentur tales omnia illa bona vero hæredi reſtituere, ſiue qui nominatus fuit in teſtamento minus ſolẽni iam habuerit poſſeſſionem ſiue non. Et probatur primò: Legatarius, & hæres vocatus in teſtamento inualido nullum ius habent ad retinenda bona defuncti, quo ad vſq; in iudicio condemnentur, niſi virtute illius teſtamenti inualidi: ſed illud teſtm̃ nullam habet virtutem, vt ex ſupradictis patet: ergo retinere illa bona prædicti nullo modo poſſunt; ſed ſtatim tenentur ea vero domino reſtituere. Nec valet, ſi dicatur, ꝙ ea iura nihil aliud volunt, ſ. ti, quòd huiuſmodi contractus in iudicio habeantur nulli, vt dicit Soto. Nã, cũ hoc ex ipſis legibus non conſtet, habendũ erit ꝓ propria imaginatione non fundata in lege. Secũdò: Si defunctus mortuus fuiſſet penitus inteſtatus, prædictus vocatus hæres, & legatarius in teſtamento inualido non poſſent retinere prædicta bona; ſed ſtatim tenerentur ea reſtituere: ergo & nunc. Probo conſequentiam: Nam, cùm factum teſtamentum ſit nullum, idẽ eſt ac ſi non fuiſſet factum. Quare ſecurior, & verior erit noſtra ſententia, nempe, quod ſtatim tenẽtur hæreditatẽ reſtituere legatarius & hæres vocati in teſtamento inualido, legitimo hærede ſuccedente ab inteſtato. Quam ſententiã tenet et Couar. in ſuo Codice de teſtam. fol. 55. n. 4. Et probari poteſt vltra argumẽta facta pro ſecunda opinione alijs non minoribus rationibus. Primò ſic: Teſtiũ numerus, atq; ſolennitas, ita eſt forma ſubſtantialis cõtractus, vt ſine illis nihil valeat, & contractus non ſit, vt dicit Bart. in l. nemo poteſt. ff. de legat. 1. ergo ſine teſtium ſolẽnitate, & numero contractus tanq̃ informis nihil valebit, nec in foro exteriori, nec in conſcientia. Item: Hoc intereſt inter laicas poteſtates, & eccleſiaſticas, vt cõmuniter dicunt Theologi ſequuti D. Th. 1.2.q.96. ar. 4. quòd habens poteſtatẽ eccleſiaſticam immediatè & directè poteſt obligare ad peccatũ mortale, vel veniale pro ſua voluntate; at verò qui tantum habet poteſtatẽ ſecularem non poteſt immediatè & directè obligare ad mortale, vel veniale, ſed ipſa lex cum à principe lata fuerit ex natura rei obligat in cõſcientia, nec poteſt Rex facere, ꝙ lex à ſe lata, poſt quã ſemel abſolutè et ſine vlla limitatione poſita eſt, obliget ad mortale, vel veniale: ſed obligabit lex ad mortale, vel veniale ratione materiæ: ſi enim lex fuerit de materia graui, obligabit ad mortale, & ſi fuerit de materia leui, obligabit ad veniale: cum ergo leges irritantes teſtamenta abſolutè ſint poſitæ à principibus, & ſint de materia graui, multumq; concernẽti bono cõmuni, vt hac, ſcilicet, ratione fraudes, ac deceptiones, quas in defunctos humana fallacia extruere poſſet, tollerentur; manifeſtè ſequitur, ꝙ nõ ſolum obligabit in foro contẽtioſo, ſed etiam in foro conſcientiæ. Atque ex conſequenti contractus vel teſtamenta ſine iuris ſolennitate facta nullã obligationem inducent in aliquo foro exteriori, aut interiori: Prætereà: Si teſtamenta facta ſine ſufficiente ſolennitate vbi fraus, & dolus non interueniunt, eſſent valida in conſcientia, vt dicit prima opinio: ſequeretur poſſe aliquando contingere, ꝙ ſit aliquis ita perplexus, ꝙ teneatur ſine culpa ſua, vel perdere propria bona, vel peccare mortaliter: hoc autem eſt abſurdum: ergo. Probo ſequelã: In caſu, ꝙ pupillus ſit hæres ab inteſtato eius defuncti, qui per teſtamẽtum illegitimum alium extraneum hæredem nũcupauit;

pauit;tũc.n.ſi tutor hæreditatẽ pro ſuo pupillo non
petat, poterit poſteà pupillus agere contra eũ;& in
iudicio cõdemnabitur tutor, vt pupillo reddat, quæ
pro ſua negligentia perdidit: Si autẽ petat peccabit
mortaliter ſecundũ primã opinionem:quia ſciẽs, &
prudens petit,quod nõ eſt pupilli(ſuppono.n. tutori
certò conſtare,nullã interueniſſe fraudẽ in teſtamen
tò)imò non ſolum tutor,ſed etiam aduocatus,procu
rator & omnes alij,qui ad ſuſcipiendam illam hære
ditatem ſecundũ leges in foro exteriori cooperaren
tur,peccarent mortaliter,tenerenturq; ad reſtitutio
nem,propter eãdem rationem:quod nullo modo eſt
dicendum.Vltimò:Qui bona fide poſſidet fundũ al-
terius viginti annis, ita illius acquirit dominiũ ẽt in
conſcientia, ꝙ quantumcũq; poſtea ſciat, quòd non
erat ſuus, non tenetur illum reſtituere; & hoc ſolũ
propter leges humanas,ſic diſponentes:cum tamen
ſecundum legem naturalem nunquam eius fundi ac
quiſiſſet dominiũ,eſto illum poſſediſſet centũ annis:
ergo pari ratione dicendum eſt de teſtamento mi-
nus ſolenni,quod ſicut eſt nullum in foro exteriori;
ita etiam eſt nullum in conſcientia, propter diſpoſi-
tionem legis humanæ,non obſtante, quòd ſecũdum
legem naturalem,quando fraus non intercedit,obli
gationem induceret in conſcientia.

Ad 1. argu. pro ſententia Panor. & aliorum.

Sed reſtat nunc reſpondere ad argumenta facta
pro prima opinione.Vnde ad primum dico,quod fi
nis legis dupliciter poteſt ceſſare: aut in communi
pro tota republica; aut in caſu particulari. Quando
ceſſat primo modo, ceſſat obligatio legis;non autẽ
quando ceſſat in particulari:vt communiter dicunt
Doctores in materia de legibus.Et certum eſt,quòd
quamuis finis legis irritantis teſtamentum minus
ſolenne, qui eſt obuiare fraudibus,& dolis,ceſſet in
aliquo teſtamento particulari; non tamen ceſſat in
omnibus, cum in aliis poſſint hæc inueniri.Et ad in
ſtantiam de lege correctionis fraternæ, quæ eſt lex
diuina,& ceſſat,quando in particulari non ſperatur
correctio fratris, reſpondetur, quòd quia finis præ-
cepti de correptione fraterna, non eſt commune ali
quod bonum reipublicæ,ſed ſolum particularis emẽ
datio proximi,idcirco quando ille finis particularis
ceſſat,ſuperuacanea eſt correptio; At verò leges, q́
irritant illegitimos contractus, habent pro fine bo-
num commune: & ſic quamuis ceſſet in particula-
ri,ſemper earum obligatio firma manet. Vel ſecun-
dò reſpondetur, quòd præceptum correptionis fra
ternæ,eſt affirmatiuum;& ſic non obligat, niſi quan
do, & vbi oportet:aliæ autem leges ſunt generales,
continentes præceptum negatiuum, quo illegitimi
contractus prohibentur: & ſic obligant ſemper, &
pro ſemper,etiam quando fraus non intercedit.

2. Argum.

Ad ſecundum argumentum,deſumptum ex Inno
cen. IIII.in c. quod ſicut,& in c. quia prooter.de ele
ctio.reſpondetur, ꝙ ſummus Pontifex ibi non loqui
tur de electione, quæ iure poſitiuo eſt nulla,ſed de
illa,quæ infirmaretur,vel caſſaretur,ſi in iudiciũ de
ferretur, vt ex verbis ipſius textus conſtare poteſt.
Vnde ponit exemplũ:Vt ſi quis electorũ ex cõtẽptu
non fuiſſet vocatus: tunc enim electio,quę fieret à
maiori parte illo connumerato, valida eſſet,tã iure
humano,q̃ naturali: ſicq́; electus eſſet tutus in con-
ſcientia, quouſq; eius electio caſſaretur: quãuis ille
contẽptus poſſet agere ad infirmandã electionẽ. Et
hoc potius eſto pro nobis quam contra nos.

3. Argum.

Ad tertium argumentum deſumptum ex cap. cũ
eſſes,de teſtamen.quod ingentem habet difficultatẽ
vt reſpondeamus,ſupponendum eſt primò, tanquã
certum,quòd licèt ius naturæ ſit,vt duo, vel tres te-
ſtes ſufficiant; quia vbi homines naturali ſyncerita-
te viuerent, ille numerus eſſet ſatis, nihilominus ta-
men negari non poteſt,quòd poſtquã humanæ frau
dulentiæ rempublicã infeſtarunt, ſanctiſſimum fuit
A teſtium numerum lege augere. Illud.n. ius naturæ
non prohibebat,ne plures exigerentur teſtes;ſed tñ
humanam ſynceritatẽ declarabat,nempe,quòd duo
vel tres ſufficerent. Qui ideo numerus licèt multis
in cauſis tam ciuilibus,quam eccleſiaſticis ſufficiat,
merito tñ in pluribus aliis exiguntur plures; vt de te
ſtamento nuncupatiuo, ſine tabellionis ſubſcriptio-
ne facto, & de aliis huiuſmodi ſupra dicebamus.
Quin potius & ipſa Eccleſia vult,vt in aliquibus cau
ſis plures, quam tres exigantur teſtes, vt ex c. Præ-
ſul.2.q.5.apertè conſtat. Secundò eſt ſupponendum
tanquã certum; ꝙ ſummus Pontifex in illo c.cũ eſ-
ſes. de teſtamen.non eſt credendus,leges illas huma
nas voluiſſe abrogare,quæ plures, quàm duos, vel
tres exiſtunt teſtes;tum quia illic nullo abrogationis
B verbo vtitur;tum etiam,quia Papa nõ habet autho-
ritatem in legis Principum, niſi quatenus ſunt con-
tra ius diuinum, vt ipſe fatetur in c.cum ad verum.
& in c.duo ſunt,96.d.nec talis abrogatio vnquam à
principibus recepta fuit.Sed qualiter hęc,quę certa
ſunt,cum verbis illius textus quadrare poſſint: hoc
opus,hic labor eſt. Gloſſa ſuper dictum cap.dicit,ꝙ
Papa illic loquitur de legatis pijs,hoc eſt,de legatis,
quæ Eccleſiæ à teſtatoribus relinquuntur: ad iſta.n.
cum ſint pia minor ſolennitas requiritur; vt explica
tur in c.relatum.eodem titulo. Vel ſecundo reſpõde
tur, prædictum textum ſolum habere locum in ter-
ris Eccleſiæ,in quibus, quia Papa habet iuriſdictio-
nem temporalem,poteſt præcipere quod non ſeruẽ
tur aliæ leges imperatorũ, & talis erat Epiſcopatus
C Hoſtiẽſis in Eccleſiæ territorio exiſtens,eſtq; hæc ſo
lutio multo cõuenientior:non enim ſemper,nec vbi
que terrarum etiam in cauſis pijs admittitur legatũ
illegitimi teſtamenti, quamuis ſit valde honeſtũ hæ
redes talia pia legata ſemper adimplere.

Ad 4. argu.

Ad quartum argumentum reſpondetur,conceſſa
maiori negando minorem, & ad probationẽ dico,
quod non ideo leges reijciunt teſtamentũ minus ſo
lenne,quia putant illi adeſſe dolum,ſed quia putant
illi potuiſſe adeſſe dolum quod verum eſt, quare nõ
fundãtur in falſa præſumptione,ſed in veritate qua-
dam:cuius conſideratio pertinet ad legiſlatorem,vt
ſic fraudes, ac deceptiones,quas homines in defun-
ctos extruere poſſent,tollerentur.Hac enim de cau
D ſa diximus ſupra poſſe rempublicã naturalem volũ
tatem ciuiũ in ſuis diſpenſandis rebus cohibere, mo
dumq; illis præſcribere, & eſt hoc adeo verũ,vt ar-
bitror,quod ſi ex occulto modo ſoluẽdi debita frau
des crebreſcerent, poſſet etiam princeps leges ſanci
re, vt ſolutio quæ coram teſtibus non fieret non va-
leret,ita,vt in conſcientia poſſet quod contra legem
ſolutum eſſet iterato peti, nec ea lex fundaretur in
falſa præſumptione,ſed in veritate cõcernenti bono
communi, ſed quidquid hoc veritatis habeat ambi-
gendum non eſt, quin poſſit in conſcientia pro in-
fecto haberi intelligitimus contractus,etiam ſi fraus
non interfuerit ob id,quòd intereſſe potuit.

Ad vltimũ argum.

Ad vltimum argumentum reſpondetur conceden
do ſequelam:non enim eſt inconueniens,quod quis
E citra culpam ſuam aut negligentiam ob euentũ for-
tuitum de ſuis bonis diſponere cohibeatur,vt pax tu
ta ſit in republica:leges enim non valent ſingularia
cuncta cauere.

Aliud arg. cõtra 2.cõcluſio.

Sed vltra hæc eſt aliud argumentum cõtra noſtrã
ſecundam concluſionem deſumptum ex l.fin. C.de
fideicomiſſ. vbi caſu quo quis è vita diſcedat,& ſcri
ptura publica conſtituat hæredem, v.g. Petrũ, eidẽ-
que extra teſtamentũ dicat,vt alteri aliquid cõferat,
præcipit lex quod ſi de volũtate teſtatoris aut dicto
ipſius Petri, aut alio modo certo conſtet ſecundũ ip
ſam iudicetur: & ſic videtur quod non ſolum in fo-
ro conſciẽtiæ,ſed etiam in foro contentioſo transfe-
ratur dominium per teſtamẽtum minus ſolenne.

Reſpondet tamen Sylueſt. verbo, teſtamentum. 1. §. 5. in fin. textum illum arctandum eſſe ad fideicommiſſa relicta ad pias cauſas. Cæterum hæc ſolutio nihil valet: expreſſe. n. loquitur Imperator de quocunque fidei commiſſario. Quocirca communis ſententia iuriſprudentium eſt cũ Barto. interueniſſe ibi ad validationem fideicommiſſi in minus ſolenni teſtõ relicti contractũ inter teſtatorẽ & hęredẽ de pręſtando fideicõmiſſo celebratũ, & interpoſitam à teſtatore ſtipulationẽ in fauorem fideicõmiſſarij. Cæterũ, quia iuris ciuilis regulis repugnare accepi, vt quis alteri ſtipularetur: inuentæ. n. ſunt ſtipulationes, vt vnuſquiſq; ſibi ſtipuletur quod ſua intereſt, & quia Imp. non aperit in d. l. fi. ex contractu deberi fideicõmiſſum: non videtur admittenda huiuſmodi interpretatio: verius itaq; iudico textũ illum loqui in fideicõmiſſo, quo quædam nuda voluntate perficiuntur, & nullo teſtõ condito relinqui poſſunt: nullãq; expoſtulant iuris ſolennitatẽ. l. 3. leg. conficiuntur. ff. de iure codicil. l. ſi Titio. 95. §. vlt. l. penul. de leg. 1. l. nutu. ff. de legatis. 3. §. præterea. Inſtituta de fideicõmiſſarijs hęreditatibus. vnde in fideicommiſſis peculiaris ratio eſt, ob quam in his minus ſolennis volũtas totum efficiat, & hanc rationem expreſſit Iuſtinia. in §. fin. Inſtitu. de fideicommiſſ. hæred. ex quo textu deſumenda eſt d. l. fi. explicatio: meminit enim in eo Imperator ſuæ nouæ inſtitutionis, quæ ſtat in d. l. fi. dum ſubdit hæc verba, ne depereat vltima voluntas teſtõris fidei hæredis cõmiſſa. Rurſus illa deciſio ſpeciali ratione procedit in odiũ hæredis inficiantis & peruerſe negantis quidquam à ſe fuiſſe relictum: vt adnotauit Accurſ. ex Ioan. ſententia in fine vltimi ſcholij ad d. §. fin. & cõſtat ex illis verbis textus, ſi hæres perfidia tentus adimplere fidem recuſat negando rem, ita eſſe ſubſecutam, item ex illis (quod ſi is à quo relictum dicitur poſtquam negauerit, &c.) Ob hanc igitur inficiationis pernicię defertur illi iuramentum, vtrùm id à ſe teſtator petijſſet, quo iuramentum præſtare recuſante ſibi relictum fideicommiſſarius conſequatur.

Diximus in principio præcedẽtis difficultatis dupliciter poſſe dominia transferri ſecundum legis ordinationem, ſ. vel quia lex impedit tranſlationẽ dominij, vt contingit in pupillis, monachis, amentibus, & in alijs contractibus, qui fiunt ſine iuris ſolennitate, vel quia me inuito bonorum meorum dominium in alterum transfert, vt contingit in præſcriptione. Explicato iam priori modo, ſupereſt, vt de ſecunda noſtra conſtituatur diſputatio, & ſic eſt alia difficultas, Vtrùm leges quæ exiſtunt de præſcriptione transferant in conſcientia rerum dominium in poſſeſſores.

Dubium. vtrum leges de præſcriptione transferant dominium.

Ad cuius explicationem aduertendũ eſt, ꝙ præſcriptio poteſt accipi dupliciter, vno modo cõmuniter, vt comprehendit etiam vſucapionem, & ſic eſt acquiſitio dominij per continuationem poſſeſſionis per ſpatium temporis à lege diffiniti, vt dicitur. ff. de vſucapio. leg. 3. Alio modo propriè, vt diſtinguitur contra vſucapionem, & ſic eſt acquiſitio dominij circa rem immobilem certo temporis ſpatio, ex quo infertur, quod præſcriptio hoc ſolo differt ab vſucapione, qđ præſcriptio eſt de rebus, immobilibus, vſucapio vero de rebus mobilibus, & differũt pręterea in eo qđ breuiori tẽpore vſucapitur res q̃ præſcribatur, vſucapitur. n. res tribus annis, & non pręſcribitur tã facile, vt habetur in Inſtitutis de vſucapione, & C. de ſacroſan. Eccleſ. in auth. quas actiones. cæterũ quantũ attinet ad p̃ſentem diſputationẽ eadẽ eſt ratio præſcriptionis & vſucapionis.

Quid præſcriptio.

Secundò eſt aduertendũ, quòd præſcriptio eſt duplex: vna longi tpis, altera longiſſimi, præſcriptio lõgi temporis, eſt ea quæ per decẽniũ inter præſentes, & per viginti annos fit inter abſentes, vt in prædictis Inſtitutis, & C. de præſcript. longi tẽporis auth. malæ fidei dicitur, dicuntur aũt præſentes exiſtẽtes in eadẽ prouincia, vel melius hodie exiſtentes in eadẽ ciuitate ſecundũ Accur. vt not. glo. in l. cũ in longi. C. de præſcriptione lõgi tẽporis, quia ſicut olim ſingulæ prouinciæ, ita hodie ſingulæ ciuitates habẽt ſua regimina; præſcriptio autem lõgiſſimi temporis eſt, quæ per ſpatium triginta annorum inter præſentes, & per quadraginta inter abſentes fit, quales in rebus Eccleſiaſticis eſt neceſſaria, & de qua plura extant capita. 16. q. 3. imo in auth. ſupra citata quas actiones, hæc omnia diſtinguuntur. Dicitur enim, quòd præſcriptio decennalis, & vicennalis ſufficit in rebus ſæcularibus, trigennalis autem, & quadragenalis competit rebus Eccleſiaſticia, vſucapio vero triennio fit inter præſentes, & quadriennio inter abſentes, ſed contra Romanam Eccleſiam nunquã præſcribitur aliquid niſi centum annis, vt in cap. nemo. 16. q. 3. dicitur, & licet ſecundum antiquas Imperatorum leges omnibus Eccleſijs fuerit hoc tempus centum annorum conceſſum, ita vt minus non ſufficeret ad præſcribendum contra aliquã, hodie tamen ſola Romana Eccleſia habet hoc priuilegium de iure, & ſummi Pontifices interdum communicant illud alicui alteri per indultum particulare. Ratio autem, propter quam longius tempus requiritur ad præſcribendum inter abſentes, quam inter præſentes, eſt: quia ratio poſtulat, vt præſentium negligentia, nempe, qui in eadem prouincia, vel in eadem vrbe commorantur, breuiori tempore puniatur, quam abſentium; ad quos nec ita citò, nec ita facile rerum notitia potuit peruenire.

Præſcriptio bonę & malæ fidei.

Tertiò eſt aduertendum, quòd præſcriptio rurſus eſt duplex, vna bonæ fidei, altera malæ. Præſcriptio bonæ fidei eſt, cum quis per totum tempus à lege conſtitutum in rei poſſeſſione, manet ſine conſcientia, aut dubio, quòd ſit alterius, ſed putans ſemper ſine aliqua hæſitatione, quòd ſit ſua, vel quia in illa ſucceſſit patri, vel quia alio iuſto titulo eã poſſidet. Præſcriptio autem malæ fidei oppoſito modo deſcribitur, quod eſt, quando quis poſſidet fundum aliquẽ cum conſciẽtia, aut dubio, quod eſt alterius. Ex quo infertur, ad bonam fidem quatuor eſſe neceſſaria. Primum eſt ſubſtantia ipſa fidei, hoc eſt, ſciẽntia, vel credulitas ſine dubitatione, quòd res illa ſit propria: vbi enim hoc fundamentum non adeſt, tota vis præſcriptionis infringitur. Secundò requiritur poſſeſſio; nam vt habet regula iuris ſine poſſeſſione non præſcribitur, nec vſu capitur res. ff. de vſucapio. lege ſine poſſeſſione. Tertio requiritur titulus, vel naturalis, vel iure legitimus, vel pręſumptus: fur enim & vſurarius, & alij id genus, res, quas furto, aut pro vſuras acquirun, nunquam præſcribunt. Quartò & vltimò requiritur, quòd prædicta bona fides toto tẽpore abſque interruptione continuetur, vt expreſsẽ habetur in c. fin. de præſcriptio. Nam ſi interrupta fuerit, vel quia dominus petit, vel alia via, tunc tempora illa interrupta non conſtituunt vnum legitimũ tempus pręſcriptionis.

Sententia gloſſæ cum ſuo fundamento.

Scio gloſ. in cap. fin. de præſcriptio. affirmare, quòd dubitans, etiam ſi habeat iuſtam dubitandi cauſam, nihilominus eſt in bona fide; & citat per ſe legem, qui ſcit. ff. de vſur. §. bonæ fidei. Imò & Panormi. eandem ſententiam tenet, quam dicit ad literam probari ex ca. ſi virgo. 34. q. vnica. Vbi D. Augu. affirmat tandiu bonæ fidei poſſeſſorem rectiſſimè quemquam dici, quandiu poſſidere ſe ignorat alienum: cum verò ſciuerit, tunc eſſe malæ fidei. Et certũ eſt, dicit Panormit. quod qui dubitat ignorat. Poteſt præterea formari argumentum in fauorem huius ſententiæ hoc modo: Qui dubitat rem, quam poſſidet eſſe ſuam, bona conſcientia poteſt illam in iudicio defendere, donec tale dubiũ deponat, vel à ſe per ſententiã ſubtrahatur: ergo permanet ſemper in bona fide. Et confirmatur ex regu

la iuris dicẽte, quòd in dubijs melior eſt cõditio poſſidentis. Hoc tamen non obſtante dico, quòd tempus, quo quis non leui ſcrupulo, ſed probabili coniectura dubitat, rem eſſe ſuam, non annumeratur præſcriptioni; quin potius ipſum legitimũ tempus præſcriptionis interrumpit: nec poteſt qui tale dubium habet aliqua ratione præſcribere. Probatur: Nam iam habet conſcientiæ vulnus, atque adeò eius fides non eſt bona: bona enim idem eſt ac ſana atque quieta. Ex quo fit, vt nec etiam ignoret rem eſſe alienam, quod D. Auguſt. affirmat ad bonam fidem eſſe neceſſarium. Nec Panormita. id animaduertit, quia nõ erat Dialecticus, vt dicit Adrian. in 4. in q. de præſcriptione. Ignorantia enim eſt duplex; vna puræ negotiationis, ideſt, carentia ſcientiæ, quæ ſtat cũ dubio: altera prauæ diſpoſitionis, quæ eſt contrarium iudicium. Et Auguſtinus non loquitur de hac poſteriori, vt putat Panormitanus, ſed de priori. Non enim vult Auguſtinus poſſeſſorem in bona fide manere, quandiu ignorat, hoc eſt, quandiu non certè iudicat, aut opinatur rem eſſe alienam, ſed quandiu ignorat, hoc eſt, nullam habet, vel probabilitatem, vel coniecturam: ſed certo credit rem eſſe ſuam, hoc. n. ſonat bona fides, quod, non læſa conſcientia. Accipitur namque fides in præſenti pro cõſcientia, ſicut & accipitur à D. Paul. ad Roman. 14. quando dicit. Quod nõ eſt ex fide peccatum eſt. Nec §. illud. ex leg. qui ſcit, ff. de vſuris. à gloſſa citatum facit contra nos. Ibi. n. ſolum dicitur, quòd ſiquis fundum bona fide ab vſurario emit, & antequam fructus percipiat, agnouerit eſſe alienũ, hoc eſt, probabiles habuerit coniecturas, poteſt quidem fructus percipere, quoad vſq; fundus euectus ſit, hoc eſt, publico iudicio ſublatus: non tamen dicitur, quod conſcientia illa tempus legitimæ præſcriptionis continuat. Ad rationem, quã formauimus pro ſententia gloſſæ, Adrian. loco citato dicit, nemini eſſe licitum, rem illam poſſidere, quam dubitat eſſe ſuam, niſi quantum temporis conceditur ad inquirẽdam veritatem. Et ſubdit ſtatim, quòd; ſicut iniuſtè quis capit rem, de qua dubitat, an ſit ſua: ita etiam iniuſtè tenet & poſſidet. Sed hæc ſẽtentia eſt apertè falſa & toti iuri contraria. Nam cũ ſecundum ius in dubijs melior ſit conditio poſſidentis, manifeſtè ſequitur, non tantam ſcientiam eſſe neceſſariam ad retinendum quod quis poſſidet, quanta ad capiẽdum priuata authoritate quod non poſſidet, requiritur. Ex quo etiã fit, vt dubius licitè tueri poſſit poſſeſſionẽ rei, quam hẽt, quam tñ ſub eodem dubio ab alio de nouo ſuſcipere non poſſet. Qñ igitur quis rem aliquam hẽt, de qua rationabiliter dubitat an ſit ſua, eſto, nullus petat, tenetur adhibere diligentiam, vt veritatem exploret, quã ſi aſſequi non põt, non ideo tenetur illã rem, ad minus totã dimittere, ſed pro ratione dubij, vel cũ illo diuidere, quem dubitat eſſe dominium. Vel, ſi dubitat rem eſſe ſuã, & nullo modo ẽt ſub dubio iudicat eſſe alterius, quia id penitus ignorat in particulari, dẽt aliquam partẽ pauperibus erogare: & ſic erit tutus in conſcientia. Et ad argumentum rñdetur conceſſo antecedẽti, negando conſequentiam. Ratio. n. propter q̃ dubiũ tollit bonam fidem, nõ eſt, quia ſub illo non põt quis rẽ defendere in iudicio, aut illa vti: ſed quia tunc, vt diximus, eſt cõſcientia læſa: & ſic nomen bonæ fidei ad præſcribendum neceſſarium obtinere nõ põt. Et ad confirmationem ex regula iuris rñdetur, ibi tm̃ dici ad vſum rei in dubiis eſſe meliorem conditionẽ poſſidentis, non aũt ad præſcriptionem. Erit ergo tunc præſcriptio bonæ fidei, cũ quis per totũ tempus à lege conſtitutũ in poſſeſſione manet ſine conſcientia, aut dubio, qđ ſit alterius, vt paulò ante dicebamus.

Qui dubitat an, res ſit ſua, non præſcribit.

Ad fundamentũ gloſſæ.

Dubiũ principale.

His conſtitutis eſt nr̃a difficultas, vtrũ ille, qui toto tempore ad præſcribendũ ex lege aſſignato rẽ poſſidet, quamuis poſtea ſciat nõ eſſe ſuã, ſed alterius, tu- A tò poſſit illã retinere; vel potius teneatur in conſciẽtia eam priori domino reſtituere? De qua re ſunt variæ Doctorum ſententię. Prima eſt eorũ, qui dicunt, ꝙ quamuis bona fide quis rẽ poſſideat toto tẽpore legis, tamen quotieſcunq; ſciuerit eam eſſe alienã, etiam ſi in foro exteriori ſibi fuerit adiudicata, tenetur in conſcientia eã vero domino reſtituere: pręſcriptio enim, vt dicunt, non transfert dominium in foro conſcientiæ; quamus in foro exteriori leges diſponant eſſe transferendum. Hanc ſententiam tenet ſumma Roſel. in verb. præſcript. & Raymun. in ſua ſumma. Quæ probari poteſt hoc argumento: Reſpublica, aut Rex neminem ciuium poteſt ſpoliare inuitum ſua ſubſtantia, niſi ratione delicti, vel quando ipſa reſpublica indiguerit pro bono cõmunitatis: ſed B poteſt contingere, quòd abſque vlla prorſus domini culpa, aut negligentia quiſpiam triginta annis poſſideat alienum: ergo tũc poſſeſſor nullum dominiũ eius rei alienæ, quam poſſidet acquiret, eſto eã poſſideat cẽtum annis, ſiquidem nulla videtur eſſe legitima cauſa, propter quã prior dominus ſua re priuetur. Altera opinio eſt gloſ. in cap. fin. de præſcript. aſſerentis ſemper eſſe iudicandum ſecundum leges de præſcriptione, etiam ſi poſſeſſor malæ fidei rem obtineat. Itaque ſecundum iſtam ſententiam non ſolum per continuationem poſſeſſionis per ſpatium temporis à lege diffiniti, quando adeſt bona fides trãsfertur dominiũ; ſed etiam quando adeſt mala; tã in foro contentioſo, quam in foro conſcientiæ. Et ꝓbatur: Finis legis de præſcriptione eſt, vt ſic puniatur C dominus ob negligentiam, quam in propria re acquirenda habuit, ſed non eſt minori dignus pœna dum poſſeſſor mala fide poſſidet, quam dũ poſſidet bona: ergo æqua eſt vtriuſque ratio.

Sentẽtia aliquorum.

Argumen.

Sententia gloſſæ.

In hoc tamen ſit prima concluſio: Nemo tutus in conſcientia præſcribit beneficio legis humanæ, niſi toto præſcriptionis tempore rem, quam habet alterius bona fide poſſideat. Hæc eſt expreſſa determinatio iuris in illa regula: Poſſeſſor malæ fidei, nunquam præſcribit. Et ratio eſt: Nam cum ille dicatur poſſeſſor malæ fidei, qui conſcius eſt, aut dubius rẽ, quam poſſidet non eſſe ſuam, & qui facit contra propriam conſcientiam peccet: peccatum autem illi debeat patrocinari; manifeſtè ſequitur contra rationẽ D naturalem eſſe, quòd poſſeſſori malæ fidei ius ciuile patrocinetur: & ſic dominium rei alienæ ei non confert. Scio ſecundum leges ciuiles olim poſſeſſoribus etiam malæ fidei rem poſſeſſam fuiſſe adiudicari ſolitam, vt Gratian. adnotauit in cap. dilectio. §. poteſt. 16. quæſt. 3. & habetur expreſſe in ca. vigilanti. de præſcriptio. Cæterum Alexan. III. in eod. c. eaſdem leges, vel reijcit, vel ſaltim moderatur, quantũ ad hoc, quòd poſſeſſoribus malæ fidei non patrocinetur. Et eandem reuocationem, ſeu moderationem Innoc. III. in Concil. Lateranen. poſteà confirmauit, vt eſt videre in capit. fin. eod. titu. gloſſa dicit, ſummum Pontificem non potuiſſe leges illas reuocare: & ſic quòd adhuc manent in ſuo vigore. Tamen hæc ſententia eſt falſa. Nam quamuis poteſtas Imperialis diſtincta ſit à pontificia, nec illa huic ſit ꝑ omnia ſubiecta; tamen, quia quantum ad regimen animarum ſpiritualis poteſtas temporali ex diuino iure eſt prælata, fit, vt leges ciuiles delictorum fautrices qualis eſſet illa, quæ poſſeſſoribus malæ fidei faueret, poſſit de medio tollere. Secunda concluſio. Poſſeſſor bonæ fidei legitimo præſcriptionis tempore elapſo tuta conſcientia rem tanquam propriam poſſidet, ita, vt quamuis poſtea ſciat non fuiſſe ſuam, non teneatur illam priori domino reſtituere. Hæc eſt expreſſa ſententia D. Tho. quodlib. 12. ar. 15. quã etiam ſequitur Scotus. in 4. diſtin. 15. quæſt. 2. art. 2. Palud. in 4. diſt. 15. quæſt. 2. concluſ. 4. Adria. in 4. in propria quæſt. de præſcriptio. Conradus. C. de contract.

1. Concluſ.

2. Concluſ.

tract. quæſt. 15. Sylueſt. in ſumm. verb. præſcriptio. A P. Soto lib. 4. de iuſtit. & iure. quæſt. 5. artic. 3. & Martinus Ledeſmius. in 2. par. 4. quæſt. 18. ar. 1. dub. 14. Itaq; ſecundū omnes iſtos Doctores in præſcriptione non ſolū in foro contentioſo, ſed etiam in foro cōſcientiæ transfertur dominium: non voluntate prioris dominij, ſed beneficio & potentia legis. Probatur: Leges humanæ non ſolum poſſunt mihi præcipere, vt bona mea alteri reſignem, verum etiam me inuito illorum dominium in alterum trāsferre, quādo id opus fuerit ad bonum commune, vt communiter dicunt Doctores. Cum enim omnes ciues in republica ſint mēbra vnius corporis, vt dicit Paul. ad Roman. 14. omnes tenentur ſuo corpori ſuccurrere. Sed conducit quàm maximè ad bonum commune, quòd certa ſint rerum dominia, & quod error longi temporis ab hominibus tollatur, & denique tranquilla ſit rerum poſſeſſio, vt dicitur in l. 1. ff. B de vſucapione. Vbi ſic habetur: Bono publico introducta eſt vſucapio, ne quarundam rerum diu, & ferè ſemper incerta dominia eſſent, cum ſufficeret dominis ad inquirendas res ſuas ſtatuti temporis ſpatium: ergo leges de præſcriptione non ſolum in foro contentioſo, ſed etiam in foro conſcientiæ transferunt dominium. Et confirmatur: Leges illæ poſſunt transferre dominium in vtroque foro: ergo illud transferunt: Probo conſequentiam: Nam cum iura etiam pontificia. 16. quæſt. 3. per multa capita, & in cap. ſi virgo. 34. quæſt. vnic. & de præſcriptione, cap. ſanctorum, ſine aliqua limitatione loquantur, & dent dominium rei poſſidenti eam bona fide C toto tempore in lege aſſignato, manifeſtè ſequitur, quod intendunt dare illud etiam in foro conſcientiæ. Imò, quòd leges ciuiles non ſolum approbentur à pontificibus in foro exteriori, ſed etiam in foro conſcientiæ, probatur ex cap. vigilanti, & ex ca. fin. de præſcriptio. Ex eo enim, quòd pontifices ibi ſolum irritauerunt præſcriptionem malæ fidei à cōtrario ſenſu colligere licebit, quòd approbauerunt præſcriptionem bonæ fidei, maxime dum debita opera de hoc tractarent, an præſcriptio à legibus ciuilibus conceſſa eſſet licita in conſcientia, vel non.

Ad arg. pro prima opi.

Ad argumentum pro prima opinione, Adrianus loco citato dicit, quòd, quia principes, & ſuperiores conſtituerunt leges de præſcriptione in pœnam prioris domini, res ſuas negligentis, vt conſtat ex D cap. vigilanti, de præſcrp. vbi ſic dicitur: Epheſinus legiſlator ſolum propter vitādam miſerorum ſegnitiem, & longi temporis ſpatium, primus triennali & quadragenali præſcriptioni vigorem legis impoſuit, &c. quotieſcunq; prior dominus non fuit negligens, ſed ex mera ignorantia inuincibili res ſuas nō petiuit infra tempus præſcriptionis, quantumcunq; poſteà poſſeſſor bona fide illas poſſideat, nō præſcribit in foro conſcientiæ, ſed tenetur eas priori domino reſtituere. Et ratio Adriani eſt: Nā dicit, ꝙ ceſſante fine legis, quod etiā eius obligatio ceſſet eſt neceſſe. Hæc tn̄ ſententia eſt apertè falſa. Primo; quia in iure nulla talis legitur exceptio; quam tamen ſummi Pontifices conſcientiarū conſultores non prætermiſiſſent, ſi eſſet intelligenda. Secundo quia quāuis vul E gò non alia præſcriptionis cauſa circunferatur, quā culpabilis dn̄i negligentia; ſi iura tamen, & rationes conſulas, non hæc eſt potiſſima; ſed certè bonum publicum, vt. ſ. certa ſint dominia; & tranquilla rerum poſſeſſio, vt dicitur in l. 1. ff. de vſucap. & in c. vigilanti. de præſcriptio. iā citatis. Vnde dico, ꝙ qui bona fide præſcripſerit, ſiue dominus negligēs fuerit, ſiue non, tutus deinde manens in iudicio conſcientiæ retinet rē, quæ erat alterius, eius dominio verè acquiſito, nec trāſacto præſcriptionis tēpore; quamuis ſciat rē, quam poſſidet, eſſe alienam, tenetur eam reſtituere. Ratio autē Adriani nihil valet. Tū; quia, cum lex illa de præſcriptione non fuerit punitiua alienæ culpæ; ſed conſultiua boni communis, non ille, quem dicit Adrianus, ſed hic eſt potiſſimus legis finis; & ſic illo ceſſante, non ceſſat lex. Tum etiam, quia quāuis verum eſſet, quod finis legis ſolum eſſet ille, quē dicit Adrianus, adhuc tamen non ſequitur, ꝙ illo ceſſante in particulari legis obligatio ceſſet. Quià, vt diximus dubio præcedenti, ad hoc, vt aliqua lex ſuum amittat vigorem, neceſſarium eſt, quòd eius finis nō in particulari ſolum, ſed in omnibus communiter ceſſet, quod in præſenti non contingit. Quare hac ſententia Adriani omiſſa, aliter reſpondetur ad argumentum pro prima opinione factum, negando, ſcilicet, quòd reſpublica nō poſſit quēquam ſuis bonis priuare, niſi propter crimen. Poteſt enim id facere propter pacem & bonum commune, vt iam ſæpè diximus: Et ita cōtingit in præſcriptione. Et per hoc etiam patet ſolutio ad argumentum factū pro ſecunda opinione. Explicatis iam eis, quæ ad materiam dominij ſpectant, ſuntque velut fundamenta reſtitutionis, operæpretium eſt, vt ad ipſam reſtitutionis materiam accedamus, ſequuti ordinem D. Th. cuius interpretis, licèt indigni, perſonam agimus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum reſtitutio ſit actus iuſtitiæ commutatiuæ?

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd reſtitutio non ſit actus iuſtitiæ commutatiuæ, iuſtitia enim reſpicit rationem debiti. Sed ſicut donatio poteſt eſſe eius quod non debetur, ita etiam & reſtitutio, ergo reſtitutio nō eſt actus alicuius partis iuſtitiæ. Inf. art. 2. & 5. cor.

2. Præterea, Illud quod iam tranſit, & non eſt, reſtitui nō poteſt: ſed iuſtitia & iniuſtitia ſunt circa quaſdā actiones & paſſiones, ꝗ nō manent, ſed trāſeunt, Ergo reſtitutio nō videtur eſſe actus alicuius partis iuſtitiæ.

3. Præterea, Reſtitutio eſt quædam recompenſatio eius quod ſubtractum eſt. Sed aliqiud poteſt homini ſubtrahi non ſolum in commutatione, ſed etiam in diſtributione, putà cum aliquis diſtribuens, minus dat alicui quàm debeat habere, ergo reſtitutio non magis eſt actus commutatiuæ iuſtitiæ quàm diſtributiuæ.

Sed contra, Reſtitutio ablationi opponitur. Sed ablatio rei alienæ eſt actus iniuſtitiæ circa commutationes, ergo reſtitutio eius eſt actus iuſtitiæ, quæ eſt in commutationibus directiua.

Reſpondeo dicendum, quòd reſtituere nihil aliud eſſe videtur, quàm iterato aliquem ſtatuere in poſſeſſionem, vel dominium rei ſuæ. Et ita in reſtitutione attenditur æqualitas iuſtitiæ ſecundum recompenſationem rei ad rem: quod pertinet ad iuſtitiam commutatiuam. Et ideò reſtitutio eſt actus commutatiuæ iuſtitiæ, quando ſcilicet res vnius ab alio habetur, vel per voluntatem eius, ſicut in mutuo, vel depoſito, vel cōtra voluntatē eius, ſicut in rapina vel furto.

Ad primum ergo dicendum, quòd illud quod alteri non debetur, non eſt, propriè loquendo eius etſi aliquando eius fuerit. Et ideo magis videtur eſſe noua donatio quā reſtitutio, cùm quis alteri reddit quod ei non debetur. Habet tamen aliquam ſimilitudinem reſtitutionis, quia res materialiter eadem eſt: non tamē eſt eadem ſecundum formalem rationem, quam reſpicit iuſtitia, quod eſt eſſe ſuum alicuius. Vnde nec propriè reſtitutio dicitur.

Ad ſecundum dicendum, quòd nomē reſtitutionis, in quan-

inquantum importat iterationem quandam, ſupponit rei identitatem. Et ideò ſecundum primam impoſitionem nominis, reſtitutio videtur locum habere præcipuè in exterioribus, quæ manentes eadem, & ſecundum ſubſtantiam, & ſecundum ius dominij ab vno poſſunt ad alium deuenire. Sed ſicut ab huiuſmodi rebus nomen commutationis tranſlatum eſt ad actiones vel paſſiones, quæ pertinent ad reuerentiam vel iniuriam alicuius perſonæ, ſeu nocumentum vel profectum, ita etiam nomen reſtitutionis ad hoc deriuatur: quæ licet realiter non maneant, tamen manent in effectu vel corporali, putà cum ex percuſſione læditur corpus. Vel qui eſt in opinione hominum: ſicut cum aliquis verbo opprobrioſo remanet infamatus, vel etiam minoratus in ſuo honore.

Ad tertium dicendum, quòd recompenſatio quam facit diſtribuens ei cui dedit minus, quàm debuit, fit per comparationem rei ad rem: vt ſi quanto minus habuit, quàm debuit, tanto plus ei detur. Et ideò iam pertinet ad iuſtitiam commutatiuam.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Th. vnica concluſione affirmatiua, quę probatur in argumento, ſed contra, hac ratione: reſtitutio opponitur ablationi: ſed ablatio eſt actus iniuſtitiæ verſantis circa commutationes: ergo reſtitutio ſimiliter eſt actus iuſtitiæ cõmutatiuæ. Et in corpore articuli hoc modo: In reſtitutione attenditur æqualitas iuſtitiæ ſecundum recompenſationem rei ad rem: ſed hoc pertinet ad iuſtitiam commutatiuam; ergo reſtitutio eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Reſtitutio accipitur dupliciter.

PRo explicatione huius articuli aduertẽdum eſt, primò, quòd reſtitutio poteſt accipi dupliciter. Vno modo largè pro recompenſatione cuiuſcunq; damni iniuſte illati, quæ magis propriè dicitur ſatisfactio, quam reſtitutio; vt colligitur ex c. ſi culpa. extra de iniurijs, & damno illato. Vbi dicitur: Si culpa tua datum eſt damnum, iure ſuper hoc ſatisfacere te oportet. Alio modo accipitur reſtitutio propriè pro redditione rei ablatæ. Et ſic dicit D. Thom. in hoc articulo, quòd reſtituere propriè eſt iteratò aliquem in dominio & poſſeſſione rei ſuæ ſtatuere. Hęc autem duplex reſtitutio ex duplici iniuſtitia, quam vnus homo in alterum committere poteſt, oritur. Prima conſiſtit in rebus exterioribus: vt dum quis rem alienã occupat. Altera aũt in actionibus, & paſſionibus iniurioſis: vt cum quis ciuẽ violẽter verberat, aut cõuitijs aſpergit. Prior modus reſtitutionem exigit, qua in rebus ablatis æqualitas cõſtituatur. Poſterior verò expoſtulat ſatisfactionẽ, vt de commiſſa culpa fiat proximo compenſatio. Itaque ſatisfactio non eſt, niſi vbi iniurioſum crimen adfuit; reſtitutio vero etiã vbi nulla interfuerit ablationis culpa.

Iuſtitia ſemper reddit alteri quod ſuum eſt.

Secundò eſt aduertendum, quòd iuſtitia, ſiue ſit commutatiua, ſiue diſtributiua, ſemper reddit alteri quod ſuum eſt, ſiue quod ſibi debetur; & ſiquis dat alteri quod non eſt ſuum, ſiue quod ſibi non eſt debitum, non erit actus iuſtitiæ; ſed liberalitatis: vt dicit D. Thom. hic in ſolutione ad ſecundum.

Diſcrimina quæ ſunt inter iuſtitiã diſtributiuã & commutatiuã.

Tertiò eſt aduertendum, inter iuſtitiam commutatiuam & diſtributiuam multiplicem eſſe differentiam. Prima eſt, quòd cùm inter ciues reipublicæ duplex poſſit actio inueniri; vna qua bona communia illius ciuitatis inter ipſos ciues diſtribuuntur; altera, qua ipſi ciues bona propria inter ſe cõmutant, iuſtitia diſtribuitiua rectificat primã actionẽ; & poſte- A rior rectificatur per cõmutatiuã. Differunt ſecundo in eo, ꝙ aliter inuenitur ſuum in iuſtitia cõmutatiua, & aliter in iuſtitia diſtributiua. Conueniunt quidẽ duæ iſtæ iuſtitiæ in eo, ꝙ vtraq; reddit alteri, quod ſuum eſt: ſed differũt, quia aliter eſt ſuum, quod redditur alicui per iuſtitiã diſtributiuã; & aliter, ꝙ redditur per cõmutatiuã. In iuſtitia. n. diſtributiua, quia redduntur & diſtribuuntur bona cõmunia reipublicæ, quæ non ſunt propriè & ſimpliciter ciuiũ, inter quos diſtribuuntur, non redditur propriè & ſimpliciter ſuum, ſed ſolũ ſecundum quid, in quãtum, ſ. bona totius ſunt aliquo modo partium. At verò in iuſtitia cõmutatiua, quia illa, quæ inter ciues cõmutãtur, ſunt propria illorũ, propriè & ſimpliciter redditur ſuum. Et ex hac differentia ſequitur alia; nempe, ꝙ B in iuſtitia diſtributiua id, quod redditur, nõ propriè & ſimpliciter eſt debitum illis, quibus redditur, ſed ſolũ ſecundũ quid, in quantum, ſcilicet, ſunt partes illius reipublicæ, cuius ſunt illa bona, quæ diſtribuũtur. At vero in iuſtitia cõmutatiua illa, quæ redduntur ꝓpriè & ſimpliciter, ſunt debita illis, quibus reddũtur, tanquã bona propria illorũ. Et ex his differentijs conuenienter colligunt D. Th. & reliqui Doctores reſtitutionẽ eſſe actum iuſtitię commutatiuæ. Eſt enim recompenſatio ad æqualitatẽ ſimpliciter inter datũ & acceptũ, quæ ad iuſtitiã cõmutatiuã ſpectat.

Arg. contra cõcluſionẽ D. Thom.

Sed contra hoc eſt apparens argumentũ, quòd à D. Thom. in iſto artic. ponitur tertio loco. Reſtitutio eſt quædam recompenſatio eius, quod ablatum eſt: ſed non ſolum per cõmutationem poteſt aliquid C ſubtrahi alicui, ſed etiã per diſtributionem. Si enim diſtribuens bona communia det alicui minus, quam debuit: vt ſi debebat dare decem, & non dedit niſi quinque; tunc alia quinque ſunt ablata: ergo recompenſatio illius, quod ſublatum eſt, ſiue per commutationem, ſiue per diſtributionem erit verè reſtitutio: atque ex conſequenti reſtitutio non eſt magis actus iuſtitiæ commutatiuæ, quam diſtributiuæ.

Solutio D. Thomæ.

Ad hoc argumentum reſpondet D. Thom. quòd diſtribuẽs alicui minus, q̃ debuit; vt ſi debebat dare decẽ, & dedit quinq; tenetur facere recõpenſationẽ illius, quod minus dedit per comparationem rei ad rem ſpectantem ad iuſtitiam commutatiuam: quare reſtitutio ſemper erit actus iuſtitiæ commutatiuæ.

Inſtantia Caietani.

D Sed contra hoc argumentatur Caietanus: Recõpenſatio rei ad rem, ſiue quæ ſit ad æqualitatem, ſimpliciter ſolum habet locum, quando illud, quod ablatum eſt, erat verè ſuum, ſeu proprium reſpectu illius, cui talis fit recompenſatio: ſed illud minus, qd quis omiſit diſtribuere non erat propriè ſuum, nec proprium bonum illius, cui non fuit diſtributum, etiamſi debeat illi diſtribui, ergo recompenſatio, quæ fit ratione illius, non debet fieri ſecundũ æqualitatem ſimpliciter, atque ex conſequenti, nec ſpectabit ad iuſtitiam commutatiuam. Conſequentia cum maiori eſt nota; & minor probatur: Bona communia per diſtributionem efficiuntur propria eorum, quibus diſtribuuntur: ergo quod non fuerit diſtributum alicui, etiamſi debeat illi diſtribui, non erit bo- E num proprium illius: atque ex conſequenti, nec eius recompenſatio erit ad æqualitatem ſimpliciter nec ſpectabit ad iuſtitiam commutatiuam.

Ad hoc argumẽtum reſpondet idem Caietanus, quòd, licet illud, quod aufertur per indebitam diſtributionem, nõ ſit propriè debitum, & propriè ſuum ſimpliciter, & abſolute reſpectu illius, à quo aufertur vt rectè probat argumentum, eſt tamen proprie debitum, & propriè ſuum reſpectu illius, qui tenebatur facere proprium, & nõ fecit. Quare reſpectu eiuſdẽ erit facienda recompẽſatio, ſecũdũ æqualitatẽ rei ad rem. Ita, ſ. quòd ſi tenebatur aliquis dare alicui decem de bonis communibus, & non dedit niſi quinque, tenetur alia quinque eidem reſtituere, vt ſic ſit

inter

A inter eos debita æqualitas iuſtitiæ commutatiuæ. Vnde licet abſolute valeat argumentum: Non eſt proprium: ergo non eſt reſtituendum ſecundum æqualitatem: non tamen valet reſpectu diſtributoris, qui tenebatur facere appropriationem, & non fecit. Sed oportet dicere hoc modo: Non eſt propriũ nec diſtributor tenebatur facere appropriationem: ergo non eſt reſtituendum ſecundum æqualitatem. Sed tunc eſt falſum antecedens pro ſecunda parte. Et ſic patet qualiter ex debito communi factum fuit debitum propriũ reſpectu illius, qui non diſtribuit. Quia enim diſtributor tenebatur facere de communi proprium cuilibet parti ſecundum ſuam proportionẽ: idcircò omnibus & ſingulis partibus tenetur compenſare, ſecundum æqualitatem iuſtitiæ cõmutatiuæ tantum, quantum de portione ſibi debita illi nõ B dedit. Et omiſſa applicatio illius portionis damnificat partem in proprio, non quidem id, quod erat proprium auferendo; ſed auferendo appropriationem ad quam tenebatur. Quare recompenſatio ſimiliter erit in proprio, atque ex conſequenti pertinebit ad iuſtitiam commutatiuam.

Corollariũ quod ſequitur ex poſita ſolutione.

Ex ſolutione huius argumẽti colligit Caietanus quòd, ſi in aliqua republica eſſet ſtatutum, vt aliqui prouẽtus ſingulis annis diſtribuerentur inter ciues conſcriptos eiuſdem reipublicæ, & diſtributor tribus annis nõ diſtribuiſſet, quarto autem anno pnia ductus, vellet eos diſtribuere, non deberet omnes tales pũctus inter ciues, qui illo quarto anno eſſent conſcripti, diſtribuere; ſed redditus primi anni deberent diſtribui ſolùm inter ciues, qui illo anno fuerũt C conſcripti. Et ſic de ſingulis. Et ſi aliqui illorũ eſſent mortui, reſtitutio facienda eſſet eorum hæredibus. Si verò diſtributor omnes illos prouentus trium annorum ſolùm inter ciues conſcriptos quarti anni diſtribuiſſet, omnibus aliis ciuibus aliorum annorum tenetur ſuas partes reſtituere. Cæterum ſi hoſtis reipublicæ omnes illos prouentus trium annorum ſurripuiſſet, ſufficienter ſatisfaceret, eos reipublicæ reſtituendo, quamuis fuerit cauſa quod ciuibus non diſtribuerentur. Et ratio diſcriminis eſt; Nam cũ fur non teneatur illa bona ciuibus appropriare per diſtributionem, & quamdiu non appropriantur ſingulis ſint propria reipublicæ, ſufficienter ſatisfacit reddendo ea reipublicæ, cuius ſunt. At verò diſtribu- D tor, qui tenebatur ſingulis annis illa bona appropriare ciuibus conſcriptis eiuſdẽ anni, ſingulos damnificauit, non faciendo appropriationẽ. Et ſic de ſingulis tenetur ſatisfacere per reſtitutionem.

In ſolutione ad ſecundum argumentum dicit D. Thom. quòd quamuis reſtitutio ſecundum nominis proprietatem, quæ iterationem quandam importat, ſolum videatur habere locũ in rebus exterioribus, quæ manentes eædem ſecundum ſubſtantiã, & ſecundum ius dominij ab vno ad alterum deuenire poſſunt: inde tamen tranſlatum eſt nomen ad actiones, & paſſiones, ad reuerentiam, vel iniuriam alicuius perſonæ pertinentes. Quæ licet realiter non maneãt, manent tamen in effectu, quales ſunt corporum percuſſiones, & iniuriæ, &c. Circa quod eſt difficultas,

Dubium vtrum reſtitutio ſit idẽ quod ſatiſfactio.

vtrùm reſtitutio idẽ ſit, quod ſatisfactio? Ad cuius explicationem dico breuiter, quod quamuis cõmuni vſu ſæpe reſtitutio & ſatisfactio pro eodem accipiãtur, notabile tamen eſt diſcrimen, quod inuenitur inter iſtas actiones. Et quia ea, quæ propriè differunt, neceſſe eſt, quod in aliquo cõueniant, explicauimus prius, quid nam ſit illud, in quo reſtitutio & ſatisfactio conueniunt; explicaturi poſtea eorum differentias.

Reſtitutio & ſatisfactio in aliquibus conueniunt.

Dico ergo quòd ſatisfactio, & reſtitutio in hoc conueniunt, quòd vtraque pertinet ad iuſtitiam cõmutatiuam, vtraque. n. fit, ſecundum æqualitatẽ rei ad rem; in quo commutatiua iuſtitia à diſtributiua diſtinguitur. Nam ſi quis iniuria aliquem ſedit, ad æqualitatis menſuram debet eidem ſatisfacere; ſicut & ille, qui ab altero rem aliquam abſtulit. Scotus in 4. diſt. 14. quæſt. 2. conſtituit pœnitentiam ſub iuſtitia vindicatiua, quæ eſt ſpecies diſtributiuæ. Et ſic ſatisfactionem, quæ eſt pars pœnitentiæ ſub eadem iuſtitia diſtributiua conſtituere debet. Cæterũ, D. Tho. 3. par. quæſt. 85. art. 5. penitentiam ſub iuſtitia commutatiua conſtituit etiam, quantũ ad ſatisfactionẽ. Afficere enim iniuria aliquem, idem eſt, ac ſi rem illi auferas. Et ſic ſatisfacere pro offenſa eiuſdem, etiam iuſtitiæ debet eſſe, ac ſi rem ablatam reddas. Verum tamen eſt, quòd, quoniam Deo poſt contritum animum, nihil corporeum gratius reddere poſſumus, quam corporis caſtigationem, idcircò reſpectu Dei ſatisfactio habet quandam punitionis formam, iuxta illud Auguſtini: Penitentia eſt quædam dolentis vindicta ſemper puniens in ſe, quod dolet commiſiſſe. Sed de hoc in materia de penitentia.

Satisfactio & reſtitutio in multis differunt.

Conſtituto iam eo, in quo reſtitutio, & ſatisfactio conueniunt, operæpretium eſt, vt dicamus de carũ differentijs, quæ ſunt plures. Prima ſumitur ex parte materiæ, quam conſtituit D. Thom. in 4. diſtin. 15. quæſt. 1, artic. 5. Reſtitutio. n. propriè verſatur circa res exteriores; ſatisfactio vero non, niſi circa actiones, & paſſiones iniurioſas, vt diximus in principio huius articuli? Ex quo fit, vt ſatisfactio non ſit niſi vbi iniurioſum crimen adfuit; cum tamen reſtitutio inueniri poſſit, etiam vbi nulla interfuit ablationis culpa, vt contingit in depoſito, & in rebus inuentis. Secunda differentia naſcitur ex priori, & deſumitur ex parte illorum, quibus reſtitutio & ſatisfactio eſt facienda. Reſtitutio enim propriè ſolũ fit hominibus. Nã cũ à Deo nihil propriè poſſimus auferre, nec etiã aliquid eidem reddere, quod ſibi accreſcat (bonorum enim noſtrorum non indiget) nulla ratione fieri poteſt, vt inter Deum & homines vera inueniatur reſtitutio. At verò ſatisfactio non ſolum hominibus, ſed præcipuè fit Deo. Licet enim in proximos contingat peccare quos diligere, vt nos ipſos tenemur, & ideò illis aliqua ſatisfactionis ratio debeatur, propriè tamen in Deum ſolum peccamus. Et ſic dicit D. Aug. peccatum eſſe dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Quare ſoli Deo propriè debetur ſatisfactio ad iuſtum, quæ vel in hac vita, vel in purgatorio neceſſario perſoluenda eſt.

D Tertia differentia ſumitur ex diuerſitate effectuũ vtriuſque virtutis. Nam per reſtitutionem non remittitur peccatum: ſed ſolum à peccando ceſſatur, cum tamen per ſatisfactionem remittatur peccatũ, quo ad pœnam, remiſſa prius culpa. Eſt enim ſatisfactio, ſolutio pro debito peccati, quod tamdiu dicitur durare, quandiu durat pena. Et ex hac differentia ſequitur quarta: nempe, quod ſatisfactio non poteſt fieri ſine Dei gratia, vt latè docet D. Thom. in materia de ſatisfactione. At verò reſtitutio legitimè fit inter homines ſine gratia Dei, imò & ſine humana amicitia, quod ſatisfactioni repugnat. Qui enim reddit inimico totum quod ab illo abſtulit, aut mutuo recipit, perfectè dicitur reſtituere, quamuis eum in ſuã E amicitiam non recipiat. Quinta differentia eſt, quòd ſatisfactio eſt pars pœnitentiæ. Reſtitutio autem non eſt pars penitentiæ, ſed potius præambulum ad illam. Qui enim alienam pecuniam contraxit, quãdum eſt ſoluendo inuito domino retinet, vel iniuriam, quam illi intulit diluere recuſat, non poteſt dignè ad penitentiam accedere, niſi à tali delicto per reſtitutionem euellatur. Itaque reſtitutio contritionem, (quæ ſaltim natura eſt prior pars penitentiæ) antecedit: ſatisfactio verò etiam confeſſionem, quæ eſt ſecũnda pars penitentiæ ſubſequitur. Vltima differentia eſt, quòd ſatisfactio non ſolum viuis ad meritum; verum & defunctis in purgatorio exiſtentibus ad remiſſionem penæ, quando illorum nomine fit,

ſit, prodeſſe poteſt: Cum tamen reſtitutio, per ſe loquẽdo, non ea rõne auxilietur defunctis, vt ſedulitas hæredũ proſit, vel noceat negligentia; ſicuti vulgò exiſtimatur. Qui.n.dedit operã in hac vita, vt debita ſolucrẽtur, ſiue negligãt hæredes, ſiue nõ, ideo tardius à pęna liberabitur. Contra rationẽ.n.eſt ꝙ quis pro ea culpa patiatur, quæ iã nullo modo eſt in ſuã poteſtate, ſecus autẽ eſſet ſi hæredes omiſiſſent ſacrificia, vel ſuffragia: quoniã hæc habent rõnem ſatis factionis.

Corollariũ. Ex dictis infertur, ſatisfactionẽ, & reſtitutionẽ plurimũ inter ſe ſe diſtingui, quãuis ſæpe ſæpius in iure eodem reſtitutionis nomine appellentur.

ARTICVLVS II.

Vtrùm ſit neceſſarium ad ſalutem, quòd fiat reſtitutio eius quod ablatum eſt.

4.d.15.q.1. ar.8.q.2. Et quol.12.ar.20.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd non ſit neceßarium ad ſalutem, quòd fiat reſtitutio eius, quod ablatum eſt. Quod enim eſt impoſſibile, non eſt de neceſſitate ſalutis. Sed aliquãdo impoſſibile eſt reſtituere id quod eſt ablatum, puta, cum aliquis diſtulit alicui membrũ, vel vitam, ergo non videtur eſſe de neceſſitate ſalutis, quòd aliquis reſtituat, quod alteri abſtulit.

2. Præterea, Committere aliquod peccatum non eſt de neceſſitate ſalutis quia ſic homo eſſet perplexus. Sed quandoque illud quod auſertur, non poteſt reſtitui ſine peccato: puta, cum aliquis alicui famam abſtulit, verũ dicendo: ergo reſtituere ablatum non eſt de neceſſitate ſalutis.

3. Præterea, Quod factum eſt, non põt fieri, vt factum non fuerit. Sed aliquando alicui aufertur honor ſuæ pſonæ ex hoc ipſo, ꝙ paſſus eſt ab aliquo iniuſtè vi ſuperante eum: ergo non põt ſibi reſtitui quod ablatum eſt. Et ita nõ eſt de neceſſitate ſalutis reſtituere ablatũ.

Lib.2. text. 56. tom. 2.

*4. Præterea, ille, qui impedit aliquem ab aliquo bono conſequẽdo, videtur illud ei auferre: quia quod modicum deeſt, quaſi nihil deeſſe videtur, vt Philoſophus * dicit in ſecundo Phyſicor. Sed cum aliquis impedit aliquem, vt non conſequatur præbendam, vel aliquid huiuſmodi, non videtur, quòd teneatur ei ad reſtitutionem præbendæ: quia quandoque non poſſet. Non ergo reſtituere ablatum eſt de neceſſitate ſalutis.*

Epiſt. 54. à med. illius, to. 2. Et habetur. 14.q.6.cap. Si res aliena.

*Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in Epiſtola * ad Maced. 14.q.6. Si res aliena propter quam peccatum eſt, reddi poſſit, & non redditur, pęnitentia non agitur, ſed ſimulatur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum, ſi (vt dixi) reſtitui poteſt.*

ar. præced.

*Reſpondeo dicendum, quòd reſtitutio ſicut dictum * eſt, eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ, quæ in quadam æqualitate conſiſtit. Et ideò reſtituere importat redditionem illius rei, quæ iniuſtè ablata eſt. Sic enim per iteratam eius exhibitionem æqualitas reparatur. Si verò iuſtè ablatum ſit, inæqualitas erit, vt ei reſtituatur: quia iuſtitia in æqualitate conſiſtit. Cùm ergo conſeruare iuſtitiã ſit de neceſſitate ſalutis, conſequens eſt quòd reſtituere id quod iniuſtè ablatum eſt alicui, ſit de neceſſitate ſalutis.*

Lib. 8. c. vlt. nõ procul à fine, to. 5.

*Ad primum ergo dicendum, quòd in quibus non poteſt recompenſari æquiualens, ſufficit, quòd recompẽſetur, quod poſſibile eſt: ſicut patet de honoribus, qui ſunt ad Deum, & ad parentes, vt Philoſophus dicit * in octauo Ethicorum. Et ideò quando id, quod eſt abla-*
A *tum, non eſt reſtituibile, per aliquid æquale, debet fieri recompenſatio, qualis poſſibilis eſt: puta, cum aliquis alicui abſtulit membrum, debet ei recompẽſare, vel in pecunia, vel in aliquo honore, conſiderata conditione vtriuſque perſonæ ſecundum arbitrium boni viri.*

Ad ſecundum dicendum, quòd aliquis poteſt alicui famam tripliciter auferre. Vno modo verum dicendo, & iuſte, puta, cum aliquis crimen alicuius prodit ordine debito ſeruato, & tunc non tenetur ad reſtitutionẽ famæ. Alio modo falſum dicendo, & iniuſtè, & tunc tenetur reſtituere famam, confitendo ſe falſum dixiſſe.

Tertio modo verum dicendo, ſed iniuſtè puta, cum aliquis prodit crimen alterius contra ordinem debitũ: B *& tunc tenetur ad reſtitutionem famæ quantum poteſt ſine mendacio tamen: vtpote quod dicat ſe malum dixiſſe, vel quòd iniuſtè eum diffamauerit. Vel ſi non poſſit famam reſtituere, debet ei aliter recompenſare, ſicut & in alijs dictum * eſt.* In ſol. ad. 1.

Ad tertium dicendum, quòd actio contumeliam inferentis, non poteſt fieri, vt non fuerit. Poteſt tamen fieri, vt eius effectum, ſcilicet, diminutio dignitatis perſonæ in opinione hominum, reparetur per exhibitionem reuerentiæ.

Ad quartum dicendum, quòd aliquis poteſt impedire aliquem, ne habeat prębendam multipliciter. Vno modo iuſtè, puta, ſi intendens honorem Dei, vel vtilita- C *tem Eccleſiæ, procuret, quòd detur alicui perſonæ digniori, & tunc nullo modo tenetur ad reſtitutionem, vel ad aliquam recompenſationem faciendam. Alio modo iniuſtè: putà, ſi intendat eius nocumentum, quẽ impedit propter odium, vel vindictam, aut aliquid huiuſmodi: & tunc ſi impedit ne præbenda detur digno, conſulens quod non detur antequàm ſit firmatum quod ei detur, tenetur quidem ad aliquam recompenſationem, penſatis conditionibus perſonarum, & negotij ſecundum arbitrium ſapientis: non tamen tenetur ad æquale, quia illam nondum fuerat adeptus, & poterat multipliciter impediri. Si verò iam firmatum ſit, quòd alicui detur præbenda, & aliquis* D *propter indebitam cauſam procuret quòd reuocetur, idem eſt, ac ſi iam habitam ei auferret, & ideò tenetur ad reſtitutionem ęqualis tamen ſecundum ſuam facultatem.*

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Tho. vnica cõcluſione, quę talis eſt: Reſtitutio eius, quod iniuſtè ablatum eſt, eſt de neceſſitate ſalutis. Probatur in argumento, ſed contra, teſtimonio D. Auguſtini in Epiſtola ad Marc. dicentis. Si res aliqua, propter quam peccatum eſt, reddi poſſet, & non redditur, pęnitentia nõ agitur, ſed ſimulatur. Si autem ve-E raciter agitur, nõ remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. Et in corpore articuli: Hac ratione conſeruare iuſtitiam eſt de neceſſitate ſalutis: ſed ad conſeruandam iuſtitiam eſt neceſſaria reſtitutio iniuſtè ablatorum: eſt enim reſtitutio, vt ex ſupra dictis patet, recompenſatio æqualitatis violatæ: ergo reſtitutio eius quod iniuſtè ablatum eſt, eſt de neceſſitate ſalutis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo explicatione huius articuli aduertẽdum eſt, quòd, vt conſtat ex litera D. Thom. dupliciter aliquid poteſt à proximo auferri. Vno modo iniuſtè.

Et

Et de huiuſmodi iniuſtè ablatis per iniuſtam acceptionem,ponitur cõcluſio,qua dicitur,neceſſarium eſſe ſalutem, quòd talia iniuſtè ablata reſtituantur. Alio modo iuſtè,vt contingit in mutuis,& in venditione. Et de his dicit D. Thom. in corpore articuli, quòd fiet inæqualitas, ſi talia reſtituantur.

Argumentum contra dicta in litera D. Tho.

Sed contra hoc eſt argumentum:Qui rem alienam iure emptionis,aut mutui accepit, iuſtè abſtulit, & tamẽ eſt obnoxius reſtitutioni: ergo falſum eſt dicere, quòd qui reddit iuſtè accepta facit inæqualitatẽ.

Nota pro ſolutione.

Reſponſio.

Ad hoc argumentum, vt reſpondeamus ſupponendum eſt tanquam certum, ex doctrina D. Thomæ in præcedenti articulo, quòd vndecunque debitum ſit contractum,ſiue ex voluntario commercio, ſiue ex iniqua vſurpatione,ſemper illud eſt reddendum ex neceſſitate. Neque contrarium huius vult affirmare D.Tho. in iſto articulo: ſed tantum vult docere id, quod nos ante inſinuauimus, nempe, quòd reſtitutio, propriè loquendo, non habet locum, niſi quando præceſſit,vel iniuſta acceptio,vel detentio. Nam vtrunque horum nomine iniuſtæ ablationis intelligendum eſt. Quamdiu enim aliquis rem aliquam iuſtè detinet, quia nondum tempus ſolutionis aduenit non eſt obnoxius reſtitutioni. Quare ſi ex neceſſitate illam reſtituere compelleretur, proculdubio fieret inæqualitas. Et ſic in vniuerſum habet verum, quòd reſtitutio ſemper eſt de iniuſtè ablatis. Nam quæ cõgruo tempore ſoluuntur reddi potiùs,quàm reſtitui ſunt dicenda. Et per hoc patet ſolutio ad argumentum.

Caietanus in principio ſui commẽti dicit D.Tho. in iſto articulo ſolum loqui de reſtitutione iniuſtè acceptorum,& non de reſtitutione ſimpliciter.Idq; probare nititur ex titulo eiuſdem articuli. Sed proculdubio fallitur. Nam nomine ablatorum,non ſolum intelligit iniuſtè accepta, ſed & iniuſtè detenta, quæ etiam reſtituere eſt de neceſſitate ſalutis.

Dubium.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, quanam ratione ſit intelligendum, quod reſtitutio ſit neceſſaria ad ſalutem. Ad cuius explicationem aduertendum eſt, quòd dupliciter aliquid poteſt dici hominibus ad ſalutem neceſſarium.

Dupliciter aliquid poteſt dici neceſſariũ ad ſalutem.

Vno modo per modum applicationis,tanquam medium,quo virtus Chriſti capitis nobis applicetur; Siue per ſolam ſuſceptionem ſine aliquo actu ex parte noſtra, vt contingit in baptiſmo paruulorum. Siue mediante aliqua diſpoſitione,vt contingit in pœnitentia. Qua ratione quædam ſacramenta dicuntur hominibus neceſſaria ad ſalutem, quia, ſcilicet ſtatuit Deus virtutem paſſionis Chriſti, non niſi pro illa hominibus applicare. Alio modo dicitur aliquid neceſſarium ad ſalutem, non per modum applicationis,ſed per modum executionis tantum. Qua ratione præcepta omnia obligantia ad mortale dicuntur neceſſaria ad ſalutem, iuxta illud Matth. cap.19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.

Reſpondetur ad dubitationem.

Hoc ſuppoſito dico,quòd ei,qui iniuſtè quidpiam accepit, vel etiam detinet, reſtitutio eſt neceſſaria ad ſalutem. Non per modum applicationis: non enim ſtatuit Deus virtutem paſſionis Chriſti per reſtitutionem hominibus applicare ex opere operato, tanquam per ſacramẽta: ſed per modum executionis tantum. Itaque,quemadmodum ſuppoſito peccato mortali, eſt neceſſarium ſacramentum pœnitentiæ per modum applicationis in re, ſi adſit facultas; & in voto,ſi deſit:ita etiam ſuppoſita iniuſta detentione eſt neceſſarium neceſſitate præcepti reſtituere aliena. In quo ſenſu concluſio D. Thomæ eſt de fide tenenda, contra errorem Græcorum, quem refert Caſtro de hæreſibus, verbo reſtitutio, & Soto lib.4.de iuſtitia & iure, quæſt.6. artic.2. Et probari poteſt,primò ex Pſalmo 14.vbi inter conditiones ad beatitudinem requiſitas, vna ponitur, operari iuſtitiam. Et Eſai.cap.33.& aſſignatur tanquam neceſſarium ad cauendam damnationem, & conſequẽdam cœleſtem habitationem, ambulare in iuſtitijs. Certum eſt autem, quòd reſtitutio eſt opus neceſſarium tam ad conſeruandam iuſtitiam,quam ad ambulandũ in illa. Præterea ad Rom.13. dicit Pau. Reddite omnibus debitum,cui tributum,tributum,& cui vectigal,vectigal,& cui honorem,honorem, & nemini quidquam debeatis,&c. Sed qui retinet alienum, debet: ergo de fide eſt,quod eſt facienda reſtitutio. Ad hoc idem propoſitum adducunt multa alia ſcripturæ teſtimonia Caſtro & Soto locis citatis. Videte illa.

Quæſtio.

Et ſi quis quærat,quænam ſit ratio,propter quam D.Thom. peculiariter quærit de reſtitutione, an ſit neceſſaria ad ſalutem, & non illud quærit de iuſtitia in genere, ſi reſtitutio non eſt alio modo neceſſaria, quam aliæ operationes virtutum quæ ſunt in præcepto?

Solutio.

Dico,quòd quamuis reſtitutionis præceptum hoc habeat commune cum alijs affirmatiuis, quòd exigit determinatum tempus, quo peculiariter obliget: habet tamen hoc in particulare, q̃ eſt veluti quædam interdictio ſtatus peccati mortalis. Quamdiu enim durat iniuſta detentio, tamdiu quantum ad continuationem perſeuerat peccatum, iuxta illud Auguſtini, adductum in argumento, ſed contra: Non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. Et propterea peculiariter quæritur de reſtitutione,an ſit neceſſaria ad ſalutem.

Nota pro cõfeſſarijs.

Ex quo infero,quòd aliter ſe gerere debent confeſſarij cum pœnitentibus reſtitutionem impoſitam omittentibus, quàm cum illis,qui alia præcepta omiſerunt. Nam pleraque alia ſi omittantur ſola pœnitentia deleri poſſunt, quia tranſiuit obligatio. Cæterum in reſtitutione ſemper manet. Et ideò ante abſolutionem, ſi facultas adeſt, exequenda erit regulariter reſtitutio. Dixi regulariter: nam pro qualitate perſonarum,& temporis opportunitate aliter aliquando facere oportebit, ſecundùm rectam prudentiam Confeſſarij.

Primum argumentum contra concluſionem D. Tho.

Sed contra concluſionem D. Tho. argumentor: Qui alienum iniuſtè accepit ſatis ſuæ ſaluti conſulit, ſi eleemoſynas facit: ergo reſtitutio non eſt neceſſaria ad ſalutem. Conſequentia eſt nota,& antecedens probatur ex Luca, cap.11. vbi Phariſæis, qui erant pleni rapina,& iniquitate, dixit Chriſtus: Verumtamen, quod ſupereſt, date eleemoſynam, & omnia munda erunt. Quibus verbis D. Ambroſius exiſtimat mirè commendari virtutem eleemoſynæ.

2. Argum.

Secundò: Obſeruare diuina præcepta ſufficit ad ſalutem, iuxta illud Matt.19. Si vis ad vitam ingredi,ſerua mandata;ſed nullo præcepto diuino præcipitur nobis reſtitutio rei alienæ: ergo ea non eſt neceſſaria ad ſalutem.

Ad 1. argu.

Ad primum reſpondetur, negando antecedens. Et ad probationem dico, quòd loci illius duplex eſt ſenſus. Vnus,quod Chriſtus in illis verbis nulla vſus eſt figura, aut tropo; ſed abſolutè voluit commendare eleemoſynam, tanquam plurimum valentem ad delenda peccata: ſicut & illam commẽdauit Daniel c.33.dum dixit Nabuchodonoſori:Peccata tua eleemoſynis redime. Per hoc tamen non eximitur debitor,aut fur ab obligatione reſtitutionis,quotieſcunque conſtat cui illa eſt facienda. Itaque dat Chriſtus Conſilium de facienda eleemoſyna in eo loco; & non tollit obligationem reſtituendi. Hanc expoſitionem ſequuntur antiqui Patres Aug. Ambroſius, atque Chryſoſtomus.

D. Auguſt.
D.Ambro.
D. Chryſo.

Quæ licèt bona ſit,non tamen omnino videtur quadrare textui. Nam finis Chriſti in eo loco eſt reprehendere Phariſæorum vitam, atque docere eam maximis criminibus eſſe plenam. Eſſet autem valde à propoſito alienum,eo tempore, quo multa Chriſtus Phariſæos aſperè diceret,& plu-

Explicatur locus Lucæ cap. 11.

ra reſtarent dicenda, in medio orationis admonere eos, vt ſua illa maxima peccata parua eleemoſyna redimeret. Tum, quia ſic diminueretur authoritas reprehenſionis, cùm nõ multi facienda viderentur ea vitia, quæ tam facilè ab anima poſſunt deleri. Tum etiam, quia Phariſæi eam emendationem, quam ex Chriſti reprehenſione concepiſſent, ſtatim remitterent, tam facili oblato remedio. Ac denique, vt dicit Caietanus, quia, licèt præceptum de danda eleemoſina in vniuerſali ſit ſanctũ, tñ in particulari ijs, qui furto & rapinæ ſtudẽt, dicere, vt eleemoſynis ſe purgent, impium vr̃, & abſurdum conſilium. Quocirca aliter idem Caiet. interpretatur illum locum dicẽs, quod verbis illis Chriſti deriſio quædã ironica continetur. Qui tropus frequentiſſimus eſt in ſacris literis; vt conſtat ex illo Eccleſiaſtes c. 11. Lætare iuuenis in adoleſcentia tua, & ambula in vijs cordis tui, & in intuitu oculorum tuorũ, &c. Quo loco certum eſt Salomonem non præcipere illi ætati, vt lætitiæ ſe dedat, atque gaudio, ſed potiùs ironia quadam vſus latentè hortatur: atque indicat quantus meror & quanta triſtitia in modicam eam lætitiã conſequantur. Et ideò adijcit ſtatim; Pro omnibus his adducet te Deus in iudicium. Ac ſi diceret: gaude, vt lubet iuuenis; ſerui voluptatibus tuo arbitratu. At interim ſcito, ꝙ non poſt multum temporis omnium earum rerum ſub ſeueriſſimo Iudice rationem reddes. Et ad iſtum modum intellige, quod Chriſtus non præcepit Phariſæis eleemoſynas dare, ſed potiùs per ironiam eos irridet: quia cum tot ſint implicati ſceleribus, atque rapinis, putant ab omnibus per paruam eleemoſynam eſſe liberandos.

Ad 2. argu. Sententia Adriani, & aliorum de modo quo reſtitutio eſt ꝓcepta.

Pro ſolutione ſecundi argumenti operæpretium eſt, vt explicemus, quonã mandato reſtitutio ſit præcepta. Cano in relectione de pœnitentia, parte 4. & Medina, C. de pœnitentia, titulo 1. quæſtione 6. & Adrianus in 4. in materia de reſtitutione, dicunt, ꝙ præcipitur illo præcepto negatiuo: Non furtum facies. In qua ſententia videtur eſſe D. Thom. artic. 8. huius quæſtionis in reſponſione ad primum argumentum. Vbi dicit, quòd præceptum de reſtitutione facienda quamuis ſecũdùm formam ſit affirmatiuum, implicat tamen in ſe præceptum negatiuum, quo prohibemur rem alterius detinere. Et quæſtione 66. art. 5. ad 2. etiam dicit, quòd detinere id, quod alicui debetur eandem rationem nocumenti habet cum acceptione iniuſta. Et ſic ſub iniuſta acceptione intelligitur etiam iniuſta detentio. Sed, vt hæc ſententia melius intelligatur, aduertendum eſt cum Adriano loco citato, ꝙ quamuis præcepto negatiuo directè & principaliter prohibeatur aliquis actus poſitiuus, vt illo præcepto: Non occides, prohibetur directè actus occidendi, & illo præcepto: Non furtum facies, prohibetur directè actus furandi; ſecũdario tamen & indirectè etiam prohibetur quidquid æquiparatur actui illi poſitiuo principaliter & directè prohibito per tale præceptum negatiuum, ẽt ſi illud, quòd æquiparatur ſit purè negatiuum. Et ſic dicit, quòd, quia hoc, quod eſt; Non paſcere fame morientem, æquiparatur actui occidendi, iuxta id, quod dicit Symmachus Papa 83. diſt. ſtatim in principio, Non grandis, differentia eſt, ſi mortem inferas, aut non prohibeas. Mortem enim languentibus probatur inferre, qui hanc cùm poſſit, nõ excludit. Et D. Ambroſius in c. paſce, 86. diſt. Paſce, inquit, fame morientem; quod ſi non paueris, occidiſti. Itaque, quia hoc, quod eſt, nõ paſcere fame percũtem; quãtum ad nocumentũ proximi æquiparatur actui poſitiuo occidendi, idcircò illo præcepto negatiuo; Non occides, prohibetur vtrumque. Et ſimiliter in noſtro propoſito, quia, nõ reſtituere alienum æquiparatur actui poſitiuo furandi: per vtrumque enim æquale nocumentũ proximo infertur: idcircò iſtud negatiuum, quod eſt non reſtituere, etiam prohibetur illo præcepto, de nõ furando. Et ſi quis obijciat; reſtituere eſt actus poſitiuus: ergo ſi præcipitur, debet præcipi præcepto affirmatiuo, reſpõdet Adrianus, quod, quotieſcunque aliquo præcepto prohibetur aliquid negatiuum, etiam eodem præcepto præcipitur actus poſitiuus illi negatiuo contrarius. Vt, quia hoc negatiuum; quod eſt, non paſcere fame percũtem, prohibetur illo præcepto; Non occides, idcircò etiam eodem præcepto præcipitur actus poſitiuus, illi negatiuo cõtrarius, qui eſt; Paſcere fame morientẽ. Et pari ratione in noſtro propoſito, quia hoc, quod eſt, non reſtituere, prohibetur præcepto de non furando, idcircò etiã eodem præcepto præcipitur actus poſitiuus, qui eſt, reſtituere alienum.

Sentẽtia authoris cõuenientior.

Cæterum, quamuis hæc ſententia Adriani ſit valde probabilis, & ingenioſa, melius tamen atque clarius exiſtimo, affirmare, quod ſunt aliquo modo diſtincta, illud, quo prohibetur, non reſtitutio, ſeu detentio rei alienæ, & illud, quo præcipitur reſtitutio. Nam cum ſint duo diſtincta obiecta, reſtituere, & nõ reſtituere, vnum poſitiuum, alterum negatiuum; videtur, ꝙ ad diſtincta debeant præcepta pertinere. Et confirmatur: Præceptis negatiuis prohibentur actus mali, & præceptis affirmatiuis præcipiuntur actus boni: ſed detinere alienum, ſeu non reſtituere eſt malum: reſtituere verò eſt bonum: ergo vnum prohibetur præcepto negatiuo, & alterum præcipitur affirmatiuo, atq; ex conſequenti ſunt duo præcepta cum ius vtriuſq; fecit mentionẽ D. Paul. ad Roman. 13. affirmatiui dicẽs: Reddite omnibus debita: Et negatiui ſubiungens: Nemini quidquã debeatis. Hunc modum dicendi ſequitur Soto lib. 4. de iuſtitia & iure, q. 6. art. 2. in reſponſione ad ſecundùm argumẽtum. Verumtamen eſt, quod illud præceptum affirmatiuum reſtituendi, reducendum erit ad præceptum negatiuũ, de non furando. Nam iure nõ ſolum dr̃ furtum accepto rei alienæ inuito dño: ſed ẽt quæcunq; rei contrectatio domino inuito. Imo qui vtitur pignore, aut re mutuata in aliquem vſum contra domini voluntatem, dicitur furtum committere, vt habetur expreſsè Inſt. de obligationibus, quæ naſcuntur ex delicto, §: furtum. Et in l. qui iumenta. ff. de furtis, etiam dicitur, ꝙ qui iumenta ſibi commodata longius duxerit, alienave re inuito domino vſus fuerit, furtum facit. Ex dictis infertur reſtitutionem rei alienæ eſſe in præcepto, ſiue illud ſit negatiuum, vt dicit Adrianus, ſiue affirmatiuum, vt dicit Soto. Et ſic patet ſolutio ad argumentum.

Præceptũ affirmatiuũ de reſtituẽdo reducitur ad negatiuũ de non furando.

Circa argumenta D. Thomæ eſt aduertendum, ꝙ in illis diſcurrit Doctor Sanctus per omnia genera bonorum temporaliũ; quorum reſtitutionem oſtendit eſſe neceſſariam. Et quia ſecundùm ordinem dignitatis inter alia corporalia primum locum obtinet vita, idcircò ab illa in primo argumento exordium ſumit. Cæterum, quia nos in præſenti agere intendimus de omnibus illis bonis, in quibus obligatio reſtituendi locũ habere poteſt, inter quæ ſupremum locum tenent ſpiritualia, idcircò prius dicemus de ſpiritualibus, dicturi poſtea de corporalibus ſecundùm ordinem à D. Tho. obſeruatum. Quare eſt prima difficultas, vtrùm ille, qui læſit aliũ in bonis ſpiritualibus, teneatur aliquam reſtitutionem facere? Et pro parte affirmatiua argumentor primò. Quicunque nocet proximo in temporalibus, manet obnoxius reſtitutioni; ſed ſpiritualia nocumenta ſunt grauiora temporalibus: ergo à fortiori, qui nocet in ſpiritualibus manebit obnoxius reſtitutioni.

Prima difficultas de reſtitutione bonorũ ſpiritualium.

1. Argum.

2. Argum.

Secundò: Si nocenti in ſpiritualibus, non ſupereſſet talis obligatio, ex eo potiſſimum eſſet, quòd qui peccat ſumit voluntariè tale detrimentum: ſed hæc ratio nihil valet; nam qui ſoluit vſuras voluntariè patitur; & tamen alius tenetur reſtituere: ergo.

Tertiò:

3. Argum. Tertiò: Qui decipit alium maiori vinculo tenetur, eum ab errore reuocare, quàm alij, vt de ſe patet: ſed hoc maius vinculum non poteſt oriri, niſi ex obligatione iuſtitiæ, ad quam ſequitur neceſſitas reſtitutionis: ergo qui nocet in ſpiritualibus tenetur aliquam facere reſtitutionem.

4. Argum. Quartò: Qui ex malitia reuocauit à religione nouitium, vel profeſſum, tenetur eidem, aut religioni aliquam facere ſatisfactionem, propter iniuriam illatam: ſed ſtatus religionis inter ſpiritualia computatur: ergo etiã in his habet locũ reſtitutio. Et cõfirmatur: Qui ab altero mentem eripuit per venenũ, aut alia via, vel abſtulit ſcientiæ, aut artis memoriã, nocet in ſpiritualibus, & tñ tenetur ad reſtitutionẽ, vt oẽs concedunt: ergo ſpiritualia ſunt reſtituenda.

Sententia Adriani, & aliorum. Propter hæc argumenta nonnulli ex Theologis dicunt, quòd qui nocuit alicui in ſpiritualibus, quod contingit quando quis conſilio, aut exemplo inducit alium ad peccandum, vel reuocat illum à bono opere, ſcilicet, ab ingreſſu religionis, vel ab eleemoſyna conferenda, propter quod factum fuit, vt amittat gratiam, aut non habeat maiorem, talis tenetur eorum bonorum ſpiritualium facere reſtitutionem; non quidem eadem bona conferendo; nam hoc eſt impoſſibile, ſed vel rogando, vel hortando, vel orando Deum pro ipſo; vel quacunque alia via dando operam, vt emendetur, & redeat ad gratiam Dei. Hanc ſententiam tenet Adrianus in 4. in propria quæſtione, quam de hoc mouet, in materia reſtitutionis, & Scotus in 4. diſt. 15. q. 3. art. 1. Ricardus eadem d. artic. 4. q. 2. Paludanus in 4. diſt. 15. q. 2. art. 2. concluſ. 1. Maioris eadem diſtinct. q. 17. dubio vltimo, Antoninus 2. par. tit. 2. cap. 2. & ſumma Angelica, verbo, reſtitutio, in principio.

Nõ eſt poſſibilis i omni materia certitudo euidentiæ. Pro explicatione huius difficultatis & multarum aliarum, quæ in materia morali frequenter occurrunt, aduertendum eſt primò ex Ariſtot. lib. 1. Ethic. non eſſe poſſibile, quòd in omni materia omnium eorũ, quę ibi tractantur habeatur certitudo euidentiæ. Imò addit Ariſtoteles eſſe pertinacis, & hebetis ingenio æqualem in omnibus exigere certitudinẽ, nec contentum eſſe illis, quæ in tali materia quo quomodo ſciri poſſunt. Habetque hoc maximè locum in materia morali, in qua imprudentis, & amentis eſt plus quàm coniecturas, aut rationes probabiles, authoritateſq; Doctorum, ac virorum prudentum poſtulare: quod & nos faciemus hic & in quacunque alia morali diſputatione. Secundo eſt aduertendum, quod, vt conſtat ex D. Tho. infra, art. 6. vno è duobus modis, vel ambobus ſimul, poteſt alicui contingere obligatio reſtitutionis, ſcilicet, ratione rei acceptę, vel ratione iniuſtę acceptionis. Exemplum primi: Petrus, qui rem alterius furatus nõ fuit, habet eam apud ſe, vel quia eã emit ab eo, qui furatus fuerat, vel, quia fur gratis illam contulit, tenetur eam reſtituere ratione rei acceptę apud ſe detentæ. Exemplum ſecũdi: Idem Petrus furatus fuit rem alterius, & poſtea perdidit illam; aut alios fur ab eo furatus fuit, tenetur nihilominus eam reſtituere: non ratione rei acceptæ, quia eam apud ſe non habet, ſed ratione iniuſtæ acceptionis. Et ſic qui alterius domus combuſſit, aut meſſes depopulatus eſt, tenetur reſtitutionem facere ratione tantum iniuſtæ acceptionis. Appellamus autem iniuſtam acceptionem in præſenti quamcumque iniuriam alteri factam, dummodo violationem iuſtitiæ in ſe cõtineat: nam ex hac ſolum naſcitur obligatio reſtitutionis.

Obligatio reſtitutionis ſemper oritur, vel ex re accepta, vel ex iniuſta acceptione.

Primum dictum. His ſuppoſitis ad explicationẽ difficultatis, dico primo, certum eſſe, quod qui alteri nocuit in ſpiritualibus bonis, non tenetur ad reſtitutionem ratione rei acceptæ: nõ enim habet apud ſe gratiam, aut virtutem, in quibus nocuit. Dico ſecundo, ꝙ quamuis alicuius peccatum ſit ex ſuo genere grauiſſimũ, ex eoque ſequatur proximo maximũ detrimentum, adhuc intentum ab operante; ſi tamen nõ habet annexam iniuriam, nullam relinquit obligationem reſtituendi. Verbi gratia: Si quis ex ſola libidine citra vim, aut fraudem nobilem fœminam ad flagitium inducat, & illa conſentiens amittat non ſolum Dei gratiam, ſed & æſtimationem apud homines, & ſtatum, ad quem vocanda eſſet, ſi caſtè vixiſſet; non tenetur aliquid reſtituere. Fateor peccati grauitatem plurimum augeri, & ex nocumento ſequuto, & ex praua intentione nocendi: quæ quanto magis fuerit expreſſa, tanto magis erit charitati cõtraria. Sed nego obligationem reſtituendi ſupereſſe. Et probatur ex fundamẽto poſito: Obligatio reſtitutionis ſolum habet ortum, vel ex re accepta, vel ex iniuſta acceptione. Sed in caſu poſito non eſt res accepta, vt conſtat, nec etiam acceptio iniuſta; nulla enim fœminæ fit iniuria, quæ iuſtitiæ violationem contineat: ergo nulla manet obligatio reſtitutionis. Ex hoc infertur, quod ex peccato ſcandali, vel materiali, quando ex facto alicuius præter intentionem ſequitur ruina proximi, vel formali, quãdo malum alterius eſt per ſe intentum, nunquã relinquitur obligatio reſtituendi. Scandalum enim formaliter opponitur charitati, & non virtuti iuſtitiæ: & reſtitutio ſemper præſupponit iuſtitiæ violationem. Secus autem erit de obligatione correctionis fraternæ, quæ ex miſericordia procedit, & non ex debito iuſtitiæ, vt diximus ſupra, quæſtione 33.

Secundum dictum.

Tertium dictum. Dico tertio: Quicunque per vim aut fraudem aliquem in peccatum induxit, tenetur ad reſtitutionem eius damni, quantum poſſibile fuerit. Probatur: Quando fraus intercedit, aut violentia, eſt locus iniuriæ, vt patet in ciuilibus contractibus: ſed reſtitutio eſt veluti reparatio factæ iniuriæ: ergo poterit in eis locum habere. Et ſi quis quærat, quid tunc facere teneatur, reſpondeo, quòd ſi per vim detinet in occaſione peccandi, tenetur liberum relinquere: ſi metu eſt oppreſſus, tenetur ſecurum facere: ſi decepit, tenetur docere veritatem. Sed quoniam hæc remedia potius videntur ad cauenda futura peccata, quàm ad delendum commiſſa, adhuc dico, quòd iure reſtitutionis tenetur qui taliter læſit admonere, exhortari, preces ad Deum fundere, ac meliori via, qua poterit, dare operam, vt læſus reſipiſcat. Cùm enim ex iuſtitia teneatur ſpirituale detrimentum, quod per vim, aut fraudem intulit, reparare, & ad id faciendum prædicta media videantur aptiora, & magis opportuna; manifeſtè ſequitur, quod tenetur illa omnia adhibere.

Quæſtio. Et ſi quis quærat, an in temporalibus teneatur facere recompenſationem, qui alterum fraudulenter induxit ad peccandum;

Solutio. reſpondeo, per ſe loquendo damna ſpiritualia reparanda non eſſe per bona temporalia; quia temporalia; & ſpiritualia ſub eodẽ genere commutabilium non continentur. Per accidens tamen exigitur aliquando temporalis recompenſatio in duobus caſibus.

Quãdo malum ſpirituale eſt recompẽſandum bonis temporalibus. Primus eſt, quando ſpirituali nocumento fuit etiam annexum malũ corporale, vt ſi vulnerauit eum, quem per violentiam volebat inducere ad peccandum: tantò enim corporalis iniuria fuit maior, quanto cauſa ex parte inferentis fuit iniuſtior. Secundus, quando aliquis per vim, aut fraudem in eum ſtatum peccati eſt inductus, à quo ſine temporali ſumptu eripi non poteſt. Vt ſi fœmina per violentiã alterius ſit adeò libidini expoſita, vt reuocari non poſſit abſque eo, quòd matrimonio copuletur, vel religionem ingrediatur, tũc enim qui cauſam dedit tãto malo, teneretur illud temporale diſpendium ſubire. Sed an teneatur reuocare peccato, in quod induxit, etiam cum periculo vitæ; reſpondeo, quod cum ſola charitas obliget aliquando pro fratribus animam ponere, vt diximus ſupra q. 26. artic. 4. multò magis locum habebit hæc obligatio

gatio qñ adeſt etiam debitum iuſtitiæ. Vnde, quemadmodum exiſtenti in extrema neceſſitate tenentur omnes de neceſſarijs ad ſtatũ ſubuenire; ſed multò magis ille, qui egẽtis bona diripuit, quia &t ex iuſtitia tenetur: ita in noſtro propoſito. *Corollariũ* Ex dictis infertur, quod qui abſque vi & fraude alium induxit ad peccandum, etiam ſi malo animo, & dedita opera id fecerit, nullam tenetur facere reſtitutionem. Cuius cõtrarium Adrianus, & alij affirmabant. Cæterum, ſi per vim, aut fraudem induxit ad peccandum, vel aliter læſit in ſpiritualibus, manet obnoxius reſtitutione quidquid dicat Syluester verbo, reſtitutio, tertio, §. 1. Nec obſtat, ꝙ volũtariè quis peccet, ad hoc, vt ille, qui per vim, aut fraudem nocumentum intulit in ſpiritualibus, excuſetur à reſtitutione. Qui.n. B per metum virginem compulit, vt ſui copiâ faceret, vel per vim traxit alium, vt hæreticorum intereſſet conuentui, à quibus eſt ſubductus, non excuſatur à reſtitutione, quamuis vtrobique adfuerit peccantis voluntas. Et ratio eſt: Nam quamuis ex ea parte, qua fuit voluntarium, non ſit locus iniuriæ, ex ea tñ, quia permiſcetur inuoluntarium, iniuſtitia committitur. Sicut & accidit in venditione, in qua licèt ſit voluntarium ſimpliciter, quantum ad ſubſtantiam contractus; quia tñ eſt admixtum inuoluntarium quãtum ad exceſſum iuſti pretij manet locus reſtitutioni. Nec etiam obſtat, ꝙ ſpiritualia nocumenta perfectè ab hominib. reparari nõ poſſunt ad hoc, vt ille, qui per vim, aut fraudem damnum intulit, excuſetur à reſtitutione. Nam certum eſt, ꝙ erutum oculum aut C manum abſciſſam ſolus Deus poteſt perfectè reparare: & tñ qui tales intulit iniurias aliquam tenetur facere reſtitutionem. Et item, qui tantũ debitorum contraxit, quod pro tenuitate facultatis reſtituere non poteſt, tenetur nihilominus ad id, quod poteſt.

Sed reſtat nunc reſpondere ad argumenta facta in principio quæſtionis. *Ad 1. Argu.* Ad primum reſpondetur conceſſa maiori, atque minori, negando conſequentiam: aliter enim iudicandum eſt de vitijs oppoſitis charitati, & aliter de vitijs oppoſitis iuſtitiæ. Nam, quia charitas attẽdit bonum amici, illud peccatum erit magis contrarium charitati, quod grauius detrimentum habet annexum. Tamẽ, quia iuſtitia ſeruat æqualitatem in rebus, ſecundum voluntatem proximi illud peccatum erit magis contrarium iuſtitię, D quod fuerit magis aduerſum voluntati patientis, quàmuis ex genere ſuo ſit leuius malum. Ex quo infertur, quòd quia ſpiritualia detrimenta quamuis ſint maiora: ob idq́ue magis charitati cõtraria: quia tamen ſunt minus contra voluntatem patientis, eo quòd ſemper in illis adeſt ſimpliciter voluntarium, idcirco fit, vt etiam ſint minus contra iuſtitiam. Et oppoſito modo ſe habent temporalia nocumenta; quæ quamuis ex genere ſuo ſint minora, & ob id minus oppoſita charitati; quia tamen, regulariter loquendo ſunt magis contra voluntatem patientis, fit vt etiam ſint magis contra iuſtitiam, atque ex cõſequenti magis obnoxia reſtitutioni. Reſtitutio enim, vt diximus, ſolùm oritur ex iuſtitię violatione. *Ad 2. argu.* Ad ſecundum argumentum reſpõdetur, quòd ex vo- E luntate peccantis non tollitur omnino reſtituendi obligatio; ſed ex eo ſolùm, quòd nullus relinquitur iniuriæ locus. Vnde, quia qui ſoluit vſuras, voluntariè reddit mutuum, & ſic quãtum ad hoc nulla ei fit iniuria; inuoluntariè autem dat ſuperabundantiam, ea, ſcilicet, ratione, quia aliter ſuæ neceſſitati conſulere non poteſt; & ob id, quantum ad hoc, patitur iniuriam; fit, vt qui ad vſuras dedit, quidquid vltra ſortem accepit teneatur reſtituere, & iſtem etiam contingit in ſpiritualibus, vt diximus in tertio dicto. *Ad 3. argu. Duplex poteſt eſſe deceptio ĩ ſpiritualibus.* Ad tertium argumentum, vt reſpondeamus, ſupponendũ eſt, quòd deceptio in ſpiritualibus poteſt eſſe duplex. Vna formalis, quando quis ſciens, & prudens A docet pernicioſam doctrinã. Et qui taliter decepit tenetur non ſolum ex charitate, verùm etiam ex iuſtitia ſuum reuocare errorem: quemadmodum & qui in ciuilibus contractibus alium deciperet. Fides enim, quæ dictorum, atque pactorum conſtantia, & veritas à Cicerone appellatur, eſt fundamentum iuſtitiæ. Altera deceptio eſt materialis; quando quis putans dicere verum, docuit falſum. Et tunc qui taliter decipit, ſi verum poſtea reſciuerit reſpectu priſtini erroris, tenetur ſolum ex charitate ſuam ſniam reuocare, cæterum reſpectu nocumẽti futuri, etiam ex iuſtitia tenetur remedium adhibere; alioqui reus erit damnorum, quæ inde fuerint ſubſequuta. Sicut & Medicus, qui per ignorantiã pro ſalubri remedio adhibuit pernicioſum. *Ad 4. Arg. Dubium de eo qui retrahit aliũ ab ingreſſu Religionis.* In quarto argumento tangi- B tur difficultas de illo, qui aliquẽ à religionis ingreſſu, vel profeſſione retraxit, an teneatur quidquã reſtituere? Paludan. in 4. diſt. 15. q. 2. dicit, ꝙ qui alteri propoſitum religionis ſic diſſuaſit, vt perſuaſerit ne intret, vel alia via eum vitæ monaſticæ ſubduxerit, tenetur ad reſtitutionem in integrum, nempe, aut illi religionis ingreſſum rurſus perſuadendo; aut alterum eius loco ſubſtituendo; aut ſi neutra iſtarum via patuerit, obſtringitur, inquit, idem ipſe intrare. Eandem ſententiam tenet Antoninus 2. parte, tit. 2. cap. 2. & Adrianus in quæſtione illa citata de bonis animæ reſtituendis. Verum tamen eſt, quòd Adrianus ponit quandam limitationem dicens, hanc opinionem tunc eſſe veram, quando quis, vel religionis odio, vel alio malo animo id fecit; ſecus autem eſt, ſi C aut amicitia, aut parentũ commiſeratione ad id fuerit adductus. Nam tunc dicit, quòd quamuis peccatum committat, lex tamen reſtitutionis nõ obligat. Nos tamen ſuppoſito, quòd in præſenti diſputatione poſſumus loqui, aut de ſpirituali nocumento, quod per ſe inuenitur in tali reuocatione, aut de nocumento temporali, quod per accidẽs poteſt imminere religioni ex eo, ꝙ ab ea vir vtilis abducitur.

1. Dictum. Ad explicationẽ propoſitæ difficultatis dicimus multa. Primum eſt: Qui per iniuriam retraxit à religione aliquem, ex cuius præſentia proueniebat ipſi religioni temporalis vtilitas, tenetur ad illius reſtitutionem, ſiue talis vtilitas prouenerit ex induſtria, perſonæ, ſiue ex paterna hæreditate. Dicitur autem D ille per iniuriam retrahere aliquem à religione, qui per vim, aut fraudẽ id facit, vt conſtat ex dubio præcedenti. Probatur: Damnum illud temporale eſt contra iuſtitiam illatum: ſed in his propriè habet locum reſtitutio: ergo ea eſt faciẽda. Eſt tamen aduertendum, quod nõ ſemper in his æqualis exigitur ſatisfactio, ſed quantò maius fuerit ius acquiſitum ipſi religioni, tantò maior reſtitutio erit facienda. Nam, ſi diſtractus erat profeſſus, & propter iniquã diſtractionem religio non poteſt hæreditatẽ obtinere, tenetur diſtrahens in totũ. Si verò diſtractus erat nouitius, quia tunc hæreditas pẽdebat ex futuro euentu, minor quantitas debetur. Et erit adhuc leuior obligatio, ſi talis diſtractus ſolũ apud ſe propoſuerat particularis religionis ingreſſm. Itaque quemadmo- E dum qui alterius ſata deſtruit, tantò magis reſtituere tenetur, quantò ipſa ſata maturis frugibus fuerint viciniora: ita etiam in noſtro propoſito. *2. Dictum.* Dico ſecundo: Qui per iniuriam alium impedit ab ingreſſu, vel ſtatu religionis, tenetur eidem in bonis ſpiritualibus tantum reſtituere, quantum humana facultas permiſerit. Itaque non ſolum tenetur remouere impedimenta in futurum, ſed etiam admonere, orare, & preces ad Deum fundere, vt antiquũ exequatur propoſitum. Sunt enim omnia iſta media tali fini proportionata, vt ſupra dicebam de alijs bonis ſpiritualibus. *3. Dictum.* Dico tertio, quòd, qui ſine fraude, aut dolo impedit alterũ ingreſſu, vel ſtatu religionis, quamuis id faciat ex malo animo, aut etiam ex odio reli-

gionis,

gionis, nullam tenetur facere reſtitutionem. Proba- A
tur: Nulla ibi inuenitur iniuſtitia, quę per reſtitutio-
nem ſit reparanda, ſed ſolum eſt peccatū contra cha
Vltimū dictum. ritatem: ergo. Dico vltimò: Ex eo quod aliquis per
iniuriam retrahat alterum ab ingreſſu Religionis,
nunquam tanta relinquitur obligatio, vt ipſe tenea-
tur pro illa religionem ingredi, aut alterum loco il-
lius ſubſtituere. Probatur primò: Quoniam hæc nō
ſunt media per ſe ordinata, aut neceſſaria, ad hoc vt
augmentum ſpirituale, quo quis fuit defraudatus ei
reſtituatur. Et pręterea quia cū conſilium religionis
ſequendę, quo homo à ſe abdicat propriam volunta
tem, ſit valde difficile, nullo metu, aut delicti com-
miſſione poteſt quis compelli, vt illud ſequatur, etiā
ſi mille monachos, vt exirent, compelleret. Propter
quod tantum volentibus dixit Chriſtus Matt. 19. Si B
vis perfectus eſſe vade & vende omnia, quæ habes,
& da pauperibus. Et hinc, vt arbitror, ortum habuit,
ꝙ quamuis ſæpè ſæpiùs leges Canonicæ adulteras,
vel hæreſiarchas, aut alios delinquentes intra mona
ſteria aut etiā intra arctiſſimas cancellas occludant,
neminē tñ cogunt votum Religionis emittere. Fa-
teor quidem, quòd ſi tantum detrimentum tempo-
rale alicui Religioni euenisſet, vt non poſſet, qui fe-
cit iniuriam reſtituere teneretur ſe Religioni trade-
re: ſicut & aliquando debitor tenetur ſe in ſeruum
tradere creditori: tamen ꝙ teneatur monachus fie-
ri, aut Religionem vouere, id prorſus negamus. Et
exemplum Magiſtri Raimundi, quod adducit Syl-
ueſter, verbo reſtitutio. 3. §. 1. & cuius meminit Soto
lib. 4. de iuſtitia, & iure, q. 6. art. 3. potius eſt argumē- C
tum diuinæ vocationis, quā obligationis humanæ.

Argumētū contra vltimū dictū. Sed contra hoc eſt argumentum: Si quis ſuaderet
alieno ſeruo, vt à dño fugeret, teneretur ad illius re-
ſtitutionem: ſed tantum ius habet religio ad mona-
chum, quantum dñs ad ſeruum: ergo pari ratione
qui ſuaderet monacho, vt Religionem relinqueret,
Solutio. teneretur ad illius reſtitutionem. Reſpondetur tñ,
quidquid ſit de antecedenti, negando conſequen-
tiam. Nam non eſt eadem ratio de monacho, & de
ſeruo. Dominus. n. habet ius vtile in ſeruum, ſicut &
in alias res temporales: & ideò qui contra dñi vo-
luntatem ſeruum adducit, non minus violat iuſtitiā,
quàm, ſi equam ſolueret, aut bouem abigeret: At ve
rò religio non hac ratione poſſidet monachum, ſed
eſt ſicut filius in domo patris, & ſicut ciuis in libera D
ciuitate. Qui. n. diuino obſequio ſeipſos mācipauę-
runt, & ſi obligati ſint religionis voto, non tñ poſſi-
dentur, vt ſerui ad Religionis, vel Prælatorum tem-
porale commodum, ſed ad ſuā ipſorum ſpiritualem
vtilitatem. Ex quo fit vt ſeruitus illa libertate plena
ſit. Et ſic, licèt monachus ea abutatur exeundo à re-
ligione pro ſua voluntate, ſolum tñ obligatur voto
obedientiæ redire, nec ad aliquam tenetur reſtitu-
tionem. Et eadem ratio eſt de illo, qui ſuaſit mona-
cho, vt exiret. Et per hæc patet ſolutio ad quartum
argumētum, cuius occaſione hæc omnia dicta ſunt.
Bona ſpiritualia, in duplici differentia. Ad confirmationem reſpondetur, ꝙ bona ſpiritua-
lia ſunt in duplici differentia. Quædam enim ſunt,
quæ immediatè ſpectant ad animam, nempe, ad con
ſequendam ęternam fœlicitatem, vt gratia, virtutes, E
& id genus alia. Et de huiuſmodi bonis ſpiritualibus
intelliguntur ea, quę hucuſque dicta ſunt. Alia bona
ſpiritualia ſunt, quæ non immediatè ordinantur ad
ſalutem ſpiritualem animæ, vt ſcientia, ars, & ſimi-
lia. Et de his eadem eſt ratio, ſicut de aliis bonis cor
poralibus. Vnde dico, quòd qui hominem, aut pręſti
gijs, aut alia via dementaret, vel per vim, aut fraudē
à literarum ſtudio diuerteret, ad arbitrium boni vi-
De reſtitutione vitæ, vel membri diſputatio. ri teneretur, ſicut in alijs temporalibus damnum re-
ficere. Et hæc dicta ſint de tota iſta difficultate.
In primo argumento inquirit D. Thom. an reſtitu
tio vitæ, vel alicuius membri ſit de neceſſitate ſalu-
tis. Et videtur, quòd non, quia eſt impoſſibilis.
Reſpondet tamen D. Tho. quòd quando illud, quod
eſt ablatum non eſt reſtituibile, vt vita, & membra,
debet fieri recompēſatio per aliud, quod ſit poſſibi-
le, vt per pecunias, vel per honorem, cōſiderata con
ditione vtriuſque perſonæ ad arbitrium boni viri.
Sed pro ampliori huius rei declaratione aduertēdū
eſt primò, multipliciter poſſe contingere, quòd ali-
quis lædat alterum in corpore. Nam primo poteſt
lædere, auferendo vitam. Secundò, mutilando mem
brum. Tertiò infligendo vulnus abſq; alicuius mem
bri mutilatione. Et tandem quartò, in aliquibus bo-
nis corporalibus, à quibus vita non dependet, vt in
pulchritudine, celeritate corporis, &c.

Secūdò eſt aduertendum, quòd duplex damnum
poteſt ſequi ex corporis læſione. Vnum eſt in bonis Duplex dānum ſequi pōt ex corporis læſione.
temporalibus, vt quando alicui opifici abſcinditur
manus, qua ſe, & familiam ſuam alebat. Alterum in
ipſo corpore tantum, vt quando eruitur oculus, vel
aliud infligitur vulnus, ex quo nullum ſequitur no-
cumentum in bonis temporalibus, & ſic duplex po
teſt eſſe quæſtio. Prima, an qui læſit alterum in cor-
pore teneatur facere recompenſationē illorum bo-
norum temporalium, quorū detrimentum patitur,
qui ſit corpore læſus. Altera, an teneatur facere re-
compenſationem illius nocumenti, quod intulit. Di
cemus de vtraque ſuo ordine. Et ſic ad primam de-
uenieētes, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò
certum eſſe, ꝙ qui læſit alterum in corpore, & ex illa
læſione aliquorum bonorum temporalium iactura
eſt ſubſequuta, vt in exemplo poſito de opifice, cui
manus fuit abſciſſa, tenetur in conſciētia talium bo
norum iacturam compenſare. Probatur ex illo Exo
di cap. 21. quod refertur in c. 1. de iniurijs, & damno
illato. Si irati fuerint homines, & percuſſerit alter
proximum ſuum lapide, vel pugno, & ille mortuus
non fuerit, & iacuerit in lecto, qui percuſſerit, ope-
ras eius, & non impenſas in Medicos, reſtituat. Si di-
cas hoc eſſe præceptū veteris legis, & ſic per legem
Euangelicam fuiſſe reuocatum, reſpondeo, ꝙ licet
præcepta cæremonialia & iudicialia veteris legis
fuerint per Euangelicam reuocata, moralia tñ vtpo
te, quæ erant de iure naturali, reuocata non fuerunt.
Et certum eſt, ꝙ præceptum de reſtituendis operis,
& expenſis ab illo, qui alterum læſit, eſt morale prę-
ceptum, valde rationi naturali conſentaneum. Idem
etiam poteſt probari ex cap. ſi culpa, extra, de iniu-
rijs, & damno illato. Vbi hæc ponuntur verba: Si
culpa tua datum eſt damnum, vel iniuria irrogata,
ſeu alijs irrogantibus opem forte tuliſti: aut hęc tua
imperitia ſeu negligentia euenerunt, iure ſuper his
ſatisfacere te oportet. Itaque hoc certum eſt.

Sed eſt dubium, an ſi ille, qui alterum læſit in cor- Pūctus difficultatis.
pore, puniatur à Iudice pęna legali, teneatur adhuc
recompenſare damna, quæ ex tali læſione fuerunt
ſubſequuta. Verbi gratia, Occidit aliquis opificem
ſua induſtria alentem familiam: & poſtea homicidā
ille ſuſpenditur à Iudice, dubium eſt, an etiam tenea
tur liberis & vxori compenſare damnum tempora-
le, quod ex tali homicidio fuit ſubſequutum. Scotus
in 4. diſt. 15. videtur ſignificare, ꝙ talis occiſor ad vl
teriorem ſatisfactionem non tenetur, ſed ſufficien-
ter ſatisfacit patiendo pœnam, quam alteri intulit.
Idem tenet Adrianus in materia de reſtitutione, q.
vlt. Et ratio eſt: Nam non videtur æquum, ꝙ qui
luit in corpore, in bonis etiam temporalibus luat
duplicem pœnam pro eodem delicto ſuſtinens.

In hoc tamen ſit concluſio: Qui alterum occidit, Concluſio.
vltra pœnam mortis, quam iuſtè patitur, tenetur re-
compenſare damnum temporale, quod ex tali occi-
ſione vxori & filijs fuit ſubſequutum. Hanc ſen-
tentiam tenet Couarruuias lib. 2. variarum reſolu-
tionum, cap. 10. nu. 7. & Nauarro in Manuali cap. 15.

num.25. Et probatur: Lex naturalis, & diuina obligat talem occiſorem ad reſtituendum parti damnũ, ſed illa punitio, quæ ad vindictam publicam ſumitur; ſolum eſt compenſatio iniuriæ Reipublicæ factæ; vt conſtat ex lege, ita vulneratus, ff. ad legem Aquiliam. & ex c. vt famæ, de ſentẽtia excommunicationis, quæ à debito, quo parti tenebatur non liberat: ergo ea non obſtante tenebitur occiſor parti ſatisfacere damnum illatum. Secundò: Qui duobus hominibus diuerſas res debet, per hoc, quod ſoluit vni nõ liberatur à debito alterius: ſed homicida ille eſt debitor Reipublicæ, quã occidẽdo eius membrum iniuria affecit: & præterea eſt debitor damni temporalis ex tali occiſione ſubſequuti, iuxta illud, quod habetur in c. vlt. de iniurijs, & damno illato. Qui cauſam damni dat, ipſum damnum dediſſe videtur: ergo per hoc quod ſatisfaciat Reipublicæ moriendo, non liberabitur ab obligatione ſatisfactionis, quæ erga hæredes relinquitur. Vltimò: fur, qui propter ſua delicta ſuſpenditur, tenetur ad reſtitutionem omnium eorum, quæ furtinè ſuſtulerat, ſi habeat vnde poſſit illa reſtituere, vt omnes Doctores concedunt: ergo ſimiliter qui occidendo aliquẽ fuit cauſa damni temporalis, tenebitur illud vxori, & liberis compenſare, quamuis ex alia parte pro delicto ſuſpendatur. Probo conſequentiam: Nã æqua eſt vtriuſque ratio. Ex hoc infert Nauarro, quòd hæredes illius, qui decollatus, vel ſuſpenſus eſt per ſententiam obligatur ad reſtituendum damnum parti illatum, ſicut ad ſoluendum alia debita. Imò etiam dicit, quòd fiſcus ad id tenetur, ſi bona fuerint confiſcata, vt colligitur ex lege, non poſſunt, & ex lege, in ſumma ff. de iure fiſci. Eſt tamen hoc intelligẽdum, quando ad hæredem libera bona defuncti translata ſunt. Nam ſi ſolum iure ſucceſſionis prouenit primo genitura, nequaquam ad id tenetur. Ex quo ſequitur, quòd ſi homicida quandiu vixit nullam reſtitutionem fecit, tenentur hæredes eandem facere, quã ille, ſi vixiſſet. Sed hoc moderamine adhibito, quòd cum hæredes non teneantur ratione iniuriæ à ſe cõmiſſæ, ſicut author criminis, non ſunt tantum vrgendi ad reſtitutionem, quantum homicida. Cum maiori enim grauamine eſt facienda reſtitutio, quæ debetur ex iniuſta acceptione, quàm illa, quæ ſolum debetur ex re accepta. Quod velut generale documentum habendum eſt pro omnibus debitis, quæ ex damno per accidens conſequuntur. Et ad argumentum in contrarium factum reſpondetur, non eſſe æquum, quòd qui luit in corpore, pro eodem etiã delicto luat in bonis, vt optimè docet Felinus in capit. ad liberandum, de Iudæis. Et ſic dicit, quòd qui ob delictum luit corpore, eo quòd non habet in ære ad pęnam pecuniariam non tenetur, quamuis poſtea ſatis bonorum ad eam ſoluendam acquirat. Cæterum in caſu argumenti nõ pro eodem delicto luit in corpore, & in bonis. Nam in corpore luit propter iniuriam factam reipublicæ, cui intereſt delicta punire, ne qui nequam ſunt nequiores fiant. Obligatio autem reſtituendi naſcitur ex damno illato. Ex quo infero, quòd quando pars læſa vult, quòd delinquẽs per pœnam corporalem non ſolum reipublicæ, ſed etiam ſibi ſatisfaciat, ad nullam vlteriorem tenetur recompenſationem. Quod etiam colligit Nauar. loco citato ex lege prima. ff. qui ſatiſd. cog. & ex leg. ſi rem. §. omnis. ff. de pignor. act.

Notandum corollariũ Nauarri.

Dubium de occidente, aut mutilãte opificẽ.

Sententia Ierſonis.

Sed dubitabit aliquis hoc loco quantum teneatur reſtituere ille, qui occidit, aut mutilauit opificem, ſua induſtria liberos; & vxorem alentem. Ioannes Maioris in 4. diſtinct. decima quinta, quæſtione decimanona, dubio vltimo, dicit teneri talem homicidam tantum reddere hæredibus, quantum defunctus iudicio prudentum in tota vita fuiſſet lucraturus, deductis tamen laboribus. Quia non eſt, inquit,
A æquum, quòd tantum detur quieſcenti, quantum daretur laboranti. Sed hæc ſententia meritò reijcitur à Magiſtro Soto, libro quarto, de iuſtitia, & iure, quęſtione ſexta, articulo tertio, & à Couarruuias libro 2. varia. cap. 10. nume. 7. quia tunc contingere poſſet, quòd nihil ſupereſſet reſtituendum ſi labores deducantur. Vt eſt videre in eo, qui occidit, aut mutilauit hominem, qui ſolo ſuo labore lucrum, & victum quærebat, vineam, aut agrum colendo. Tunc enim, ſi labores deducantur, nihil reſtat, quòd ſit ſibi recompenſandum. Item, qui impedit inuitum ab opere, quo duos argenteos erat lucraturus, tenetur illos in integrum reſtituere, non deducẽdo laborẽ: quia talis impeditus erat accinctus operi: ergo pari ratione, qui occidendo, aut abſcindendo brachium
B impedit alterum à pecunia, quam laborando lucraretur, tenetur illã reſtituere, nullo deducto labore.

Sententia Scoti.

Scotus in 4. d. 15. q. 3. dicit, quòd qui occidit, aut mutilauit opificem, totum illud tenetur reſtituere, quod ipſe lucraretur. Ita quòd ſi ſuo opere liberos, & familias alebat, totum illud tenetur recompenſare, qui huius damni extitit cauſa. Eandem opinionẽ tenet Adrianus, quæſtione vltima, de reſtitutione. & Nauarro in Manuali, capitulo decimoquinto, numero vigeſimoſexto. Et probatur ex capitulo vltimo, de iniurijs, & damno illato. Vbi ſic dicitur: Si tua culpa damnum datum eſt, iure ſuper hoc ſatisfacere te oportet. Et ratione ſic argumentor: Iuſtitia commutatiua conſtituit ęqualitatem ſimpliciter inter datũ, & acceptum, & ſimiliter inter damnum illatum, &
C id quod in illius recompenſationem redditur: ergo tantum tenetur quiſquam reddere, quantum damnificauit, vt ſic ſit debita ęqualitas commutatiuę iuſtitiæ. Ex hoc infert Nauarro Confeſſarium non debere abſoluere homicidam illum, aut mutilatorem, niſi facta prius ſufficienti recompenſatione ad æqualitatem, ſi habeat, vnde poſſit ſatisfacere, aut ſi non habeat ſine firmo propoſito ſatisfaciendi, habita commoditate. Hæc tamen ſententia eſt nimis rigida. Primò: Quia ex ea ſequitur, quòd ſi vnus artifex alterum occidit, aut mutilauit, & occiſor ſua arte ſolum id lucratur, quod defunctus lucrabatur, totum illud tenetur hæredibus defuncti dare: quod eſt valde durum. Item ſequitur, ꝙ ſi mercator occi-
D dit mercatorem, & occiſor ſolum id lucratur, quod defunctus erat lucraturus, totum illud tenetur hæredibus conferre: quòd eſt valde graue. Adrianus loco citato nihil horum habet pro inconuenienti. Sed Maioris dicit, quòd poſtquam familia defuncti habet aliunde victum, nihil homicida tenetur ei dare. Fallitur tamen: Nam cum iuſtitia commutatiua præcipiat, vt quantum ablatum eſt, tantum reddatur, modò qui abſtulit ſit ſoluendo, parum refert, ſint ne hæredes diuites, aut pauperes.

1. Certum.

Quocirca ad explicationem huius difficultatis, quæ grauiſſima eſt, ſupponendum eſt primò tanquam certum, quòd expenſæ factæ in curatione illius, qui cæſus, aut occiſus eſt, ſunt neceſſario ſoluendæ, vt conſtat ex cap. primo de iniurijs, & damno illato.
E

2. Certum.

Secundò etiam eſt certum, quòd damnum temporale ex morte ſeu ex læſione iniuſta alicuius ſubſequutum, etiam eſt ad æqualitatem reſarciandum ab eo, qui iniuſtè læſit, aut occidit. Ratio enim iuſtitiæ commutatiuæ id poſtulat; nec quãtum ad hoc eſt aliqua differẽtia inter Doctores. Cæterum, quoniam non ſatis cõſtat, quanta ne ſit futura illa quantitas requiſita ad æqualitatem conſtituendam inter occiſorem, & damnum ſubſequutum; idcirco ad id opus eſt multa prudentia. Caietanus in ſumma, verbo, reſtitutio. c. 3. dicit, quòd illa eſt aſſignãda ſecundùm prudentiam boni viri; qui diligenter cõſiderare debebit, qualitatem vtriuſque perſonæ, ſcilicet,

Pũctus difficultatis.

Sententia Caietani vera.

damnifi-

damnificantis, & damnificatæ. Quando.n.homicida eſt diues, maior ei reſtitutio eſt iniungẽda, quàm ſi egeret: & ſi occiſus erat inutilis ſuis, minor, quàm ſi eſſet frugi. Sunt item cõſiderandæ aliæ circunſtantiæ particulares dignitatis perſonarum, & modi occidendi. Et in primis ſunt deducendi dies feſti, & illi, in quibus homines laborare nõ ſolent. Sunt etiam deducendæ operæ, quas vxor, & liberi faciebãt: non enim tenetur qui damnũ intulit, has operas compenſare. Ac deniq; eſt conſiderandum, ꝙ id, quod eſt in ſpe, non tñ valet, quantum id, quod eſt in ſe. Vnde quemadmodũ qui conculcat triticũ incipiens oriri, quamuis ſit bona ſpes de illo, nõ tenetur tñ reſtituere, quãtũ ex illo colligeretur, quia occurrũt frequenter multa pericula, quib. ſegetes defraudari pñt; ita etiã in noſtro propoſito non tñ debet reddi illi, qui (A)

(B) damnum patitur, quantum poſſet ipſe ſuo labore lucrari. Maximè cũ poſſet mori, aut ægrotare, aut multis aliis modis à lucro impediri. Oportet etiã, quantum ad hoc, conſiderare cõditionem, atq; ingenium eius, cui fuit damnum datũ. Nam ſi erat negligẽs in operando non tñ ei reddi debet, quãtum, ſi erat diligens, cum minus eſſet lucraturus. De quibus omnibus videndus eſt Caiet. loco citato, & Soto lib. 4. de iuſtitia. q. 6. art. 3. circa ſolutionẽ ad 2. argumentum.

Quæſtio. Et ſi quis quærat, an omnibus in hac parte læſis ſit facienda reſtitutio; verbi gratia, occiſus eſt vir, qui ſuis prouentibus alebat parentes vxorem, liberos, quinetiam, & in pauperes liberalis erat; dubium eſt, an homicida teneatur his omnibus ſatisfacere. Ad

Solutio. quod breuiter reſpondeo, quòd ſolum illis tenetur reſtituere, quos ſecundùm iuſtitiam defunctus alere tenebatur; quales ſunt vxor, filij, atque parentes. Nam, cum reſtitutio ſupponat iuſtitiam commutatiuam violatam; & alij ab vxore, filijs, & parentibus ſecundùm iuſtitiam ex natura rei non habeant ius ad talia ſubſidia; manifeſtè ſequitur, quòd ſolum his tenetur facere recompenſationem. (C)

Aliæ quæſt. De tempore autem, pro quo ille, qui occidit, aut mutilauit opificem ſua opera, vxorem, & filios alentem, teneatur recompenſare damnum illatum, ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Panormitanus in c. 1. de iniurijs. dicit, ꝙ tenetur facere recompenſationem pro toto tempore vitæ ipſius defuncti: ita ꝙ ſi occiſus erat triginta annorum, tenetur occiſor pro alijs triginta, vel quadraginta recompenſationem facere. Et ratio eſt: Nam, cùm damnum ſit illatum pro toto tempore vitæ ipſius defuncti; videtur, quòd pro eodem toto tempore ſit damnum reſarciendum, vt

Solutio. ſic ſit æqualitas iuſtitiæ. Hæc tamen ſententia eſt nimis rigida. Vnde dico, quòd quãtum ad hoc etiam habet locum, quod ſupra dicebam de eo, quod habetur in ſpe, quod non tantum valet, quantum id quod eſt in re, maximè cum vita hominis ſit incerta, & iuuenes mori ſæpè contingat, ſicut & ſenes. Quare ad arbitrium boni viri erit faciẽda reſtitutio, deductis prius illis, quæ ſecundùm prudentiam deduci debent, vt ſupra dicebam. Et hæc dicta ſint de prima illa quæſtione, quia de recompenſatione bonorum temporalium, quorum detrimentum ex læſione ſequitur, diſputare propoſuimus. (D)

Aliud dubium principale. Supereſt, vt dicamus de ſecunda: nempe, an pro damno corporali ſit etiam facienda aliqua recompenſatio. Verbi gratia, occidit aliquis hominem, vel amputauit eius brachium, ex quo damno corporali nullum detrimẽtum in bonis temporalibus fuit ſubſequutum; dubium eſt, an ille, qui occidit, aut mutilauit, teneatur pro damno illo corporali aliquam recompenſationem facere? In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certum eſſe, quod ſi homo ille occiſus, aut truncatus eſt ſeruus, tenetur qui illum occidit, aut mutilauit reſtituere domino illius verum, ac legitimum valorem ipſius ſerui. Et ratio eſt: Nam cum ſeruus ſit bonum temporale domini, in quo fuit iniuſtè damnificatus, manifeſtè ſequitur, quòd ad æqualitatem erit ei facienda reſtitutio, vt ſit æqualitas iuſtitiæ commutatiuæ. Sed eſt dubium, vtrum qui occidit, aut mutilauit hominem liberum pro damno illo corporali, tenecatur ipſi, aut eius heredibus aliquam facere reſtitutionem?

Sententia Nauarri, & aliorum. Nauarro in Manuali, capite decimoquinto, numero vigeſimo ſecundo, partem tenet negatiuam. Eandem tenet Couarruuias libro ſecundo Variarum capit. decimo, numero ſeptimo. Et in eandem videtur declinare Gloſſa in capit. primo, de iniurijs, & damno dato. Et probatur primo: Nam in dicto illo capitulo primo, de iniurijs. ſolum præcipitur fieri recõpenſationem impenſarũ, quæ in medicos fuerint factæ, & operarum, quibus læſus caruit nulla facta mentione reſtitutionis pro corporis læſione; non autem eſt veroſimile, quòd ſi illa eſſet neceſſaria, prætermitteretur. Præterea in lege, qua actione. ff. ad legem Aquiliam, dicitur patrem conſequuturum eſſe, quod minus ex operis ſui filij propter vitiatum oculum ſit habiturus, & impendia, quæ in eius curatione fecerit: nulla autem ſit mẽtio recompenſationis faciendæ pro læſione oculi. Et in lege ex hac. ff. ſi quadrupes pauperiem feciſſe dicatur: dicitur: Liberum corpus æſtimationem non recipit, Et ideò pro illo nihil eſt neceſſario reſtituendum; ſed ſolùm eſt habenda ratio impenſarum in curatione factarum, & operarum amiſſarum. Idem etiam habetur in l. prima. ff. de his, qui effuderint, vel deiecerint, §. ſed cum. vbi dicitur: Quando homo liber perit, damni æſtimatio non fit in duplum, quia in homine libero nulla corporis æſtimatio fieri poteſt. Et in lege vltima, eodem titulo, cum liberi hominis corpus ex eo, quod deiectum, vel effuſum quid erit, læſum fuerit, iudex computet mercedes medicis præſtitas, &c. Et paulò inferius: Cicatricum autem, aut deformitatis nulla fit æſtimatio: quia liberum corpus nullam recipit æſtimationem.

2. Argum. Secundò, ratione argumentor pro eadem opinione; Qui debet alteri centum aureos mutuò, aut furtim acceptos, nec habet vnde reſtituat iure naturæ manet liber ab obligatione reſtituendi, nec quiſquã obligabit eum ad faciendum aliam recompenſationem, aut in bonis ſpiritualibus, aut in honore: ſed qui occidit, aut mutilauit alterum, non poteſt reſtituere damnum corporale illatum: ergo iure naturæ manet liber; atque ex conſequenti non tenetur facere recompenſationem in alijs bonis. Tertio: Si ille qui occidit alterum, teneretur aliquam facere recompenſationem pro damno corporali, maximè in bonis ſpiritualibus, quæ etiam defunctis poſſunt prodeſſe: ſed in his non tenetur: ergo. Probo minorem: Qui occidit paganum non tenetur facere recompenſationem, aut reſtitutionem in bonis ſpiritualibus, vt conſtat: ergo nec qui occidit Chriſtianum, cum reſtitutio in lege naturali fundetur, quæ omnibus eſt communis. Et confirmatur: Reſtitutio eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ, quæ ideò commutatiua dicitur, quia habet locum in commutationibus humanis, vt in venditione, emptione, &c. ſed bona ſpiritualia in commutationes humanas venire non poſſunt: ergo nec compenſatio in illis erit actus iuſtitiæ commutatiuæ, atque ex conſequenti nec reſtitutio. Quartò: Si Petrus occidit Paulum, pro quo delicto poſtea Petrus occiditur à iudice, vxor, & filij Petri nullam aliam tenentur facere recompenſationẽ vxori, & filijs Pauli, vt omnes cõcedunt & colligi poteſt ex eo, quod habetur Exodi 21. & Leuit. 24. vbi pœna Talionis pro aliquibus delictis iniungitur, vt pro morte nulla alia reſtitutio imponitur facienda: ergo etiamſi Petrus non fuiſſet occiſus à iudice, non teneretur aliquam compenſationem

(Margin notes in the right column: "1. Argum." beside "damno dato. Et probatur primo"; "3. Argum." beside "Tertio"; "4. Argum." beside "Quartò"; letters B, C, D, E mark the sections between the columns.)

nem facere Paulo, aut eius hæredibus pro damno corporali. Probo conſequentiam: Nam ex eo, quod aliquis punitur pœna debita, ſecundùm legem non deobligatur à reſtitutione, ad quã prius tenebatur: Vt ſi quis furatus eſt 100. aureos, pro quo furto ſuſpẽditur, nõ deobligatur à reſtitutione illorũ. Et pari rõne diximus de eo, qui occidit opificem ſua opera vxorẽ, & liberos alentem: quod quamuis pro delicto occidatur à Iudice, manet obligatus ad recompenſandum damnũ tpale vxori, & liberis illatum.

Vlt. argum. Vltimò: Homo nõ eſt dñs vitæ, nec membrorũ ſuorum, vt diximus ſupra in materia de dñio: ergo, qui abſtulit ab eo vitã, aut aliquod membrũ nihil ei pro illo tenetur reſtituere: ſed ſatis fuerit, ſi dño vitæ ſatisfaciat per pœnitentiã. Probo conſequentiã: Nam, qui accepit à ſeruo 10. aureos, qui erant dñi ſui, ſufficienter ſatisfeciſſe dicetur, ſi illos dño recõpẽſet.

Concluſio. His tñ non obſtantibus ſit concluſio: Pro damno corporali, vt ꝑ ablatione vitæ, aut abſciſſione membri, neceſſario eſt facienda aliqua recompenſatio, et ſi ex illo damno corporali nullum ſequatur detrimentum in bonis temporalibus. Hæc eſt cõis opinio Doctorũ, quam tenet D. Tho. hic in ſolutione ad 1. Caiet. in ſumma, verbo reſtitutio. c. 2. Syluester verbo reſtitutiõ. 3. §. 2. Scotus in 4. diſt. 15. q. 3. Gabr. eadem diſt. q. 15. Adrianus in 4. in materia de reſtitutione, q. vlt. & Soto vbi ſupra. Sed antequam illam probem, ſupponendum eſt, tam authores huius opinionis, quàm alterius conuenire in hoc, quòd ſi quis iniuſtè deformat aliquam fœminam, ratione cuius deformitatis ipſa non ita conueniens conſequitur matrimonium, ac eſſet conſequutura, ſi illam deformitatem non haberet, talis tenetur damnum recompenſare, dando pecuniam, aut augendo dotem, qua illarum nocumentum reſarciatur. Et eadem eſt ratio de illo, qui iniuſtè defloraauit, aut infamauit virginem; ratione cuius infamiæ non ita bene nubit. Veruntamen eſt, quòd hæc recompenſatio nõ ſit propriè pro læſione corporis, ſed pro damno temporali inde ſubſequuto. Hoc ſuppoſito probatur noſtra cõcluſio: Quicunque alicuius iniuſtæ inæqualitatis eſt cauſa, tenetur illam recompenſare eo modo, quo poteſt; vt patet ex rõne naturali id dictãte, & ex lege cõmutatiuæ iuſtitiæ, quæ id poſtulat: ſed qui iniuſtè occidit hominem, aut abſcidit eius membrum, fuit cauſa iniuſtæ inæqualitatis, vt cõſtat: ergo tenetur illam reſarcire eo modo, quo poteſt. Præterea, quando damnum eſt illatum in bonis temporalibus aut in fama, recompenſatio eſt neceſſario facienda, vt infra dicemus: ergo à fortiori, quando damnum fuerit illatum in bonis corporis. Probo conſequentiam. Nam bona corporis ſunt maiora bonis temporalibus, & ipſa fama. Et confirmatur: Nam aliàs ſequeretur eſſe melioris conditionis illum, qui hominem occidit, quàm qui occidit bouem alterius; ſi quidem iſte ex natura rei maneret obnoxius reſtitutioni, & alter non; quod eſt abſurdum. Item: Si ille, qui occidit alterum, nihil pro damno corporali teneretur reſtituere, ex eo eſſet, quia vitam ad æqualitatem compenſare non poteſt: ſed hæc ratio nihil valet; nam qui debet cẽtum millia aureorum, etiamſi nõ habeat, niſi centum, tenetur illa reſtituere; ergo idem eſt dicendum in propoſito. Vltimò: Pars læſa pp acceptam iniuriam põt conuenire cum homicida aut cum eo, qui brachium abſcidit in pretio temporali, vt omnes fatentur: ergo talis homicida aliqđ temporale debet ex iuſtitia. Probo conſequentiam: Nam aliàs illa cõuentio eſſet iniuſta. Poteſt tandem confirmari noſtra ſnã; ex illo Exo. c. 21. Siquis percuſſerit oculum ſerui, aut ancillæ, & fecerit eos luſcos, dimittet illum liberum pro oculo, quem eruit. Vbi, vt videtis, pro damno corporali recompẽſatio libertatis iniungitur. Et in eodem c. Si rixati fuerint viri, & alter percuſſerit mulierem prægnantem, & abortiuum fecerit, ſi illa mortua non fuerit, reddet quantum maritus petierit, & arbitri iudicabũt. Et, vt docet D. Aug. q. 80. ſuper Exodum, ibi ſolum eſt ſermo de abortiuo, nondum animato. Si ergo pro iſto recompenſatio fieri præcipitur, à fortiori eſſet facienda, ſi abortiuum eſſet animatum. Sunt deniq; in illo cap. plures aliæ recompẽſationes taxatæ, quæ pro damno corporali fieri præcipiuntur. Ex quibus omnibus colligere licet, eſſe de iure naturali, quòd pro damno corporali vitæ, aut membrorum recompenſatio fiat, quamuis quãtitas, aut qualitas recompenſationis ex naturali iure non ſit taxata, ſed determinetur ex iure poſitiuo, aut diuino, vt in veteri lege; aut humano, vt in legibus ciuilibus, & canonicis.

Quæſtio. Et ſi quæratur, quænam ſint illa bona, quibus homini occiſo, aut mutilatio debet fieri recompenſatio pro damno corporali, dico primò certum eſſe, quòd illi,

Solutio. cui brachium, aut aliud membrum fuit iniuſtè ablatum, vel vulnus citra mortem inflictũ, poteſt, & debet fieri recompenſatio in bonis temporalibus, non ad libitum illius, qui damnum accepit, ſed ſecũdùm arbitrium boni viri, pluribus circunſtantijs cõſideratis. Nam, quamuis membrum, aut quodcunque aliud bonum corporale præſtet quibuſcunque temporalibus, vtpote quod eſt ſuperioris ordinis, iam tamen, ſecundùm humanã æſtimationem, eſt factum pretio æſtimabile; & ſic illo poteſt fieri recompenſatio, ſi non ad æqualitatem ſimpliciter; ſaltem ad æqualitatem aliquo modo. Dico ſecundò: Potiſſimus modus, quo homini iniuſtè occiſo poteſt, & debet fieri recompenſatio eſt per ſuffragia, & alia bona ſpiritualia. Hanc ſententiã tenent Scotus, Adrianus, & Soto vbi ſupra. Et probatur: Recompenſatio, quę ſit pro damno illato cedere debet in vtilitatem damnificati: ſed nullum bonũ poteſt eſſe adeò vtile iniuſtè occiſo, ac ſunt bona ſpiritualia, atque ſuffragia: ergo illis potiſſimè debet fieri recompenſatio. Et cõfirmatur: Qui alium iniuſtè occidit, non ſolum irrogat iniuriam corpori, ſed etiam animæ, imò animæ præcipuè: ergo illa recompenſatio erit conuenientior, quæ fit per bona animæ magis vtilia, qualia ſunt ſpiritualia, atque ſuffragia. Nolumus per hoc negare, quòd etiam in morte pro damno corporali ſit aliquod pretium tribuendum, vt fiat debita compenſatio. Nam, quemadmodum membrum ex humana æſtimatione eſt factum pretio æſtimabile: ita etiam, & vita. Sed quod dicimus eſt, quòd vltra illam recompenſationem temporalem, debet etiam fieri ſpiritualis, quæ vtilior eſt, atque conuenientior.

Alia quæſt. Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrum recompenſatio temporalis, quã dicimus deberi homini iniuſtè occiſo, aut mutilato pro damno corporali; tranſeat etiam in hæredes. Verbi gratia: Mutilauit Petrus Paulũ brachio, & mors Pauli deinde eſt ſubſequuta ſiue ex illo vulnere, ſiue ex alio: ſupponamus, quòd pro illo damno corporali ad arbitrium boni viri debebant reddi Paulo centum aurei; dubium eſt, an Paulo defuncto Petrus in conſcientia teneatur illos

Argumentũ pro parte affirmatiua: centum aureos Pauli hæredibus reſtituere. Et pro parte affirmatiua eſt argumentũ: Hæredes defuncti ita in alijs debitis ſuccedunt, quod ſunt illis neceſſario reſtituenda; ergo ſimiliter ſunt dicendi ſuccedere in iſto, quod ratione damni corporalis iniuſtè illati fuit contractum. Patet conſequentia: Nam æqualis videtur eſſe in omnibus ratio. Et confirmatur: Si iudex antequàm Paulus moreretur, condemnaſſet Petrum in illis centum aureis, ratione iniuriæ illatæ, Petrus proculdubio teneretur eos Pauli hæredibus ſoluere; ergo idem erit dicendum, nulla Iudicis condemnatione exiſtente. Probo cõſequentiam: Nam Iudex nihil aliud facere videtur, quam

taxare

taxare pretium pro damno corporali cõferendum, **A** quam tamen taxationem facerẽt viri prudentes ſuo arbitrio, etiam ſi nulla iudicis ſententia exiſteret.

Hæredes in duplici differentia.

Sed vt ad propoſitam difficultatẽ reſpondeamus ſupponendum eſt, ꝙ hæredes alicuius poſſunt eſſe in duplici differentia. Quidam ſunt neceſſarij, qui totaliter excludi ab hæreditate non poſſunt; vt parentes, liberi, & vxores. Alij ſunt non neceſſarij, qui ab hæreditate excludi poſſunt; vt fratres, & alij conſanguinei, & etiam extranei, quos hęredes inſtituere eſt liberum cuiquam, non habenti hęredes neceſſarios. Inter quos hæredes, hoc eſt diſcriminis, quòd primi ſunt aliquid teſtatoris, & è conuerſo. Homo enim non ſolum eſt bonum ſuum, ſed etiam eſt bonũ vxoris, filiorum, atque parentum. Ex quo fit, vt quando damnificatur homo in corpore, ſiue per amiſſionẽ **B** vitæ, ſiue per membri mutilationem, vxor etiam, atque filij, & parentes in bono ſuo damnificati dicantur, in alijs autem hæredibus, cum non ſint ita coniuncti teſtatori, nec ipſe teſtator, ſit aliquod bonum ipſorum, etiam ſi teſtator damnificetur in corpore, nulla ratione hęredes dicuntur damnificati in bono ſuo.

Rẽſponſio ad quæſtionem.

Hoc ſuppoſito dico primò: Si ante mortẽ occiſi, aut mutilati, reus fuit condemnatus ad perſoluendã pro damno corporali aliquam quãtitatem pecuniæ, illa neceſſario erit reddenda hæredibus damnificati, ſiue ſint hæredes primi ordinis, ſiue ſecundi: præſertim ſi ſentẽtia tranſit in rem iudicatam. Probatur: Per illam ſententiam erat iam ius acquiſitum damnificato ad talem quantitatem pecuniæ, ſed hęredes quicunq; ſint illi ſuccedunt teſtatori in omnibus bo**C**nis, ad quæ habet ius acquiſitum: ergo. Dico ſecũdò: Etiam ſi damnificatus moriatur ante ſententiam latam, hæredibus primi ordinis eſt neceſſario aliqua recompenſatio faciẽda ad arbitrium boni viri. Probatur: Nam etiam iſti hæredes fuerunt damnificati in bono, quod erat ſuum: & quæcunque iniuſta damnificatio debet per reſtitutionem reparari. Dico tertiò: Hæredibus ſecundi ordinis non eſt neceſſario facienda recompenſatio pro damno corporali, quando damnificatus moritur ante ſententiã latam. Probatur: Nam iſti hæredes non fuerunt damnificati in bono proprio.

Ad arg. pro parte affirmatiua.

Et per hoc patet ſolutio ad argumentum factum pro parte affirmatiua. Ex dictis infertur, amplectendam eſſe eam communem opinionẽ, quæ **D** aſſerit, pro damno corporali aliquam de neceſſitate faciendam eſſe recompenſationem, penſata prius qualitate damnificati, & quantitate damni, & poſſibilitate damnificantis, ad modum iam explicatum.

Ad 1. argu. ex factis ꝑ ſentẽtia Nauar.

Sed reſtat nunc reſpõdere ad argumenta facta in principio quæſtionis. Vnde ad primum quod cõſtat ex plurium legũ determinatione dico, quod illæ ſolum determinant debere fieri compenſationem impenſarum in medicos, & in curationem, & ẽt operarum, quibus damnificatus caruit. De compẽſatione autem facienda pro damno corporali, nihil ſe velle determinare dicunt. Et reddunt rationem. Quia pro corpore hominis liberi condigna nõ poteſt fieri cõpenſatio. Ex hoc autẽ non licet colligere, quod qui damnum intulit, maneat liber à facienda recompen**E**ſatione pro damno corporali, eo modo, quo poteſt. Sicut nec ex eo, ꝙ Deo qui æquiualens reddere non poſſumus, licet inferre, ꝙ nihil ei reddere debemus. Et quod hæc ſolutio ſit conueniens, colligi poteſt ex eo, ꝙ cõpenſare in iure idem eſt, quod ex æquo reddere, ſeu quaſi pari pondere repẽdere, vt conſtat ex l. 1. ff. de compenſationib. Vbi dr̃, compenſationem eſſe debiti crediti contributionẽ. Quando ergo in illis legibus dr̃, non poſſe pro corpore hominis liberi fieri compenſationem, aut æſtimationem, ſolum eſt ſenſus, quod non poteſt fieri pro illo condigna retributio, quod eſt verum. Et nõ eſt ſenſus, ꝙ qui nocuit in corpore maneat liber ab obligatione ſatisfaciẽdi eo modo, quo poteſt; vt intendebat cõtraria opinio.

Ad 2. argu.

Ad ſecundum argumentum rñdetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam, quia pecuniæ ex natura ſua ſunt reſtituibiles, & ille, qui modò non eſt ſoluendo, ſi poſtea deueniat ad pinguiorem fortunam, tenetur reſtituere quidquid mutuò, aut furtim accepit, etiam ſi multis ſuffragijs, aut orationibus procurauerit ſatisfacere creditori, nullus eſt qui illum obliget ad ſatisfaciendum in bonis ſpiritualibus, aut in honore: cæterũ, quia vita, aut membra hominis liberi ſecundum ſe reſtitui nõ poſſunt, nec poteſt qui talia abſtulit aliqñ deuenire ad talem ſtatũ, quo ea in ſpecie creditori reddat, fit, vt ſtatim teneatur per alia bona ad arbitrium boni viri damni illati facere recompenſationem.

Ad 3. argu.

Ad tertium argũ rñdetur, conceſſa maiori, negando minorem. Et ad probationem dico, non valere iſtam cõſequentiam: Qui occidit Paganum non tenetur facere recompẽſationem in bonis ſpiritualibus: ergo nec qui occidit Chriſtianum. Nam cùm ratio naturalis dictet, ꝙ qñ nõ poteſt reſtitui id, quod ablatum eſt, reſtitutio fiat in eo, quod cedit in vtilitatem illius, cui iniuria fuit facta; & bona ſpiritualia, atq; ſuffragia ſecundum fidem non poſſint prodeſſe Pagano occiſo, poſſint aũt prodeſſe Chriſtiano, fit, vt non ſit eadem ratio de vtroque, ſed longè diuerſa. Ad confirmationem reſpondetur, verum eſſe, ꝙ reſtitutio eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ, quę propriè ſolum habet locum in illis, inter quæ poteſt eſſe æquale ſimpliciter; quales ſunt cõmutationes humanæ. Cæterum qm̃ ſunt plura alia, inter quæ licet non inueniatur perfecta ratio commutatiuæ iuſtitię, quia nõ redditur æquale ſimpliciter, inuenitur tñ aliqualis ratio iuſtitiæ, quia redditur quod poteſt, licèt nõ totum quod debetur, fit, vt etiam in his inueniatur aliquo modo reſtitutio, vel potius ſatisfactio. Et hæc eſt, quæ habet locum in bonis ſpiritualibus, & in recompenſatione bonorum corporalium ad arbitrium boni viri.

Ad 4. argu.

Ad quartum argumẽtum Scotus, Gabriel, & Adrianus locis citatis reſpondent concedendo antecedens. Imò dicunt, quòd qui alterum occidit nullo meliori modo poteſt pro damno corporali illato ſatisfacere, quam patiendo pœnam à lege taxatam. Et addunt iſti Doctores, quod ſi iudex homicidam non interfecerit non poteſt ipſe melius ſatisfacere, quam exponendo vitam morti in bello contra infideles pro anima occiſi. Hæc tamen ſentẽtia eſt apertè falſa. Primò, propter rationem poſitam in eodem argumẽto. Si enim qui occidit alterum, priusquam pateretur pœnam legis, aliquam tenebatur facere reſtitutionẽ, ſequitur quod eandem tenebitur poſtquam talem pęnam fuerit perpẽſus. Ex eo enim, quòd quis puniatur pęna debita ſecundum legem nõ deobligatur à reſtitutione ad quam prius tenebatur, vt eſt videre in eo, qui propter furtũ ſuſpenditur. Secundò, pati pęnam legis verè, & propriè loquendo non eſt reſtituere. Reſtitutio enim importat redditionem illius, quod iniuſtè fuerat ablatum, aut alterius æquiualentis eo modo, quo melius fieri; ita, qđ ex ipſa reſtitutione aliqua reſultet vtilitas ei, cui fuit iniuria facta: Sed ex eo, quod homicida occidatur à iudice, nihil occiſo tribuitur, nec eius hæredibus, nec aliquid vtilitatis in eos redundat: ergo per talem pœnã mortis homicidæ inflictam nulla fit reſtitutio, aut recompenſatio defuncto, nec eius hæredibus. Atquè ex conſequenti ſi ante pœnam inflictam tenebatur homicida aliquam facere reſtitutionem, vt Scotus, atq; Gabriel concedunt, ſequitur, quòd ad eandem tenebitur poſt pœnæ inflictionem. Quo circa nos ad argumentum propoſitum reſpõdemus negando antecedens. Falſum enim putamus, quòd qui propter homicidium ſuſpẽditur à iudice non tenetur ad faciendam aliquam recompenſationem filijs defuncti.

Et ratio eſt: Nam, cũ ille iniuſtè damnificauerit eos, occidendo illorum patrem, & hoc damnum non reſarciatur, per hoc, quòd ipſe à iudice occidatur, ratio poſtulare videtur, vt aliam eis faciat compenſationem.

Ad vlt. arg.

Ad vltimum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiã. Et ad probationem dico, nihil valere exemplum adductum de ſeruo. Nam, quamuis homo non ſit dominus vitæ ſuæ, habet tamen vſum illius. Vnde quemadmodum quando aliquis habet vſum alicuius domi, vel fundi, & alius euertit, aut incendit talem domũ, vel fundum, non ſolum facit iniuriam domino, ſed etiam vſufructuario; & ideò non reſtituit ſufficienter damnum, niſi vtrique ſatisfaciat: ita etiam in noſtro propoſito, quia homo habet vſum vitæ, atque membrorum, quamuis non habeat dominium illorum, nõ poterit qui iſta iniuſtè abſtulerit, ſufficienter ſatisfacere, niſi Deo per pœnitentiam, & ei à quo abſtulit per reſtitutionem debitam faciat recõpenſationem. Ex hoc infertur, quòd qui aufert à religioſo librum, aut aliquid aliud, quod habeat ad vſum, ẽt ſi ille, qui aufert ſit religioſus eiuſdem ordinis, vltra hoc, quòd peccat mortaliter, tenetur illud eidem reſtituere. Et ratio eſt: Nam cum habeat facultatem vtendi illo libro, iniuriam facit qui eum ab eo aufert: & ſic tenetur illi per reſtitutionem facere recompẽſationem.

Sententia D. Tho. de reſtitutione famæ.

In ſolutione ad ſecũdum argumentũ agit D.Tho. de reſtitutione famæ. Et ſuppoſito, quòd tripliciter poteſt alicuius fama lædi: vno modo vere & iuſte; vt ille, qui ſeruato ordine iuris, alium de vero crimine accuſat: alio modo falsò, & iniuſte; vt dum quis imponit alteri falſum crimen. Tertiò verè & iniuſtè; vt quando crimen occultum detegitur, conſtituit tres propoſitiones. Prima eſt qui nocet alteri in fama vere & iuſte nullam tenetur facere reſtitutionem. Secunda propoſitio: Qui nocet alteri in fama falsò, & iniuſtè, tenetur facere reſtitutionem dicendo, ſe falſum dixiſſe. Tertia propoſitio: Qui nocet alteri in fama, dicendo verum crimen, ſed occultum, tenetur facere reſtitutionem ſine mendacio tamen. Itaque non debet dicere ſe fuiſſe mentitum; ſed quòd fecit iniuſte, & male quòd fides ei adhiberi non debet. Et addit D.Tho. quòd ſi fama ſecundum ſe reſtitui non poteſt, facienda erit pro illa recompenſatio in alijs bonis, ſicut dictum eſt de recompẽſatione pro damno corporali, quod ſecũdum ſe eſt irreparabile. Hæc habet D.Tho. in litera. Sed quoniam continent ingentem difficultatem plura ad illorũ intelligentiam dicere oportebit. Et vt recto ordine procedamus, aduertendum eſt primò, quòd fama, vt dicit gloſſa in c. veſtræ. de cohabitatione mulierum & cleric. eſt illæſæ dignitatis ſtatus, moribus & legibus approbatus, & in nullo deficiens.

Famæ diffinitio.

Vel, vt dicunt Philoſophi, atque Theologi, eſt æſtimatio inculpatæ, & bonæ vitæ, quam de aliquo habent homines. Et quoniam vnuſquiſque reipublicæ ciuis ius habet, vt talis exiſtimetur, qualem propria opera oſtendunt, iuxta illud, quod Saluator noſter dicit Ioan. 7. Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed rectum iudicium iudicate, hinc fit quòd tunc aliquis dicitur infamare proximum qñ præclaram eius opinionem, quam habebat apud alios prauis rumoribus denigrat; atque adeò tunc ẽt dicitur ablatam famam reſtituere qñ proximum reducit in eum ſtatum, quem in aliorum mentibus habebat.

Differentia inter honorem & famam.

Differt autem fama ab honore in eo, quòd honor eſt cultus & reuerentia exterius homini exhibitus virtutis, & dignitatis cauſa. At verò fama eſt bona opinio in mente, & animo aliorum reſidens, originemque ducens, vel à donis ſupernaturalibus, vel à virtute morali, vel à ſcientia, vel à nobilitate. Ex quo fit, vt fama lædatur per detractionem, qua alicuius vita, aut verè aut falsè verbis traducitur. Honos verò læditur per irreuerentiam atq; contumeliam, quę tam verbis, quàm factis conſiſtere poteſt. Et quoniam homines proniores ſunt ad malum, quàm ad bonum, fit, vt malum quam facillime ſuadeatur; ſemel autem perſuaſum ægre deleri poſſit à cordibus hominum. Sæpè enim authoritas vnius, quæ potens fuit generare ſiniſtram opinionem de aliquo, non eſt ſatis ad eam abolendam; quæ eſt cauſa, vt reſtitutio famæ frequentiſſimè ſit neceſſaria, & difficillimè perficiatur.

Conditiones neceſſariæ, vt quis alterius famam reſtituere teneatur.

Secundò eſt aduertẽdum, quòd ad hoc vt aliquis alterius famam reſtituere teneatur, tres conditiones ſunt neceſſariæ. Prima eſt, quòd ipſa fama verè fuerit læſa. Vnde quantumuis aliquis grauiſſimam aliquam detractionem fecerit, ẽt animo lædendi, ſi tñ inde nulla infamia eſt ſubſequuta, ad nullam tenetur famæ reſtituionem. Debet enim ſemper præſupponi inæqualitas, non ſolum intenta, ſed realiter facta, ad hoc, vt reſtitutionis obligatio oriatur. Sæpè aũt vr̃ fama auferri, quæ tñ in rei veritate non aufertur. Quod quatuor modis contingit. Primus eſt, qñ peccatum, quod de aliquo dicitur, ſecundum cõem æſtimationem non cedit illi in infamiam. Vt ſi quis dicat de homine aulico, quòd prouocauit alterum ad ſingulare certamen, vel, quòd ſeruiuit alicui fœminæ nobili. Secundus: Quando ille, de quo aliquid dr̃, eſt publicè infamis circa illam materiã. Vt ſi quis diceret de publica meretrice, quòd iuuenem aliquẽ admiſit. Tertius: Quando infamia eſt leuis. Quartus: Quando infamator eſt adeò fide indignus, vt nullus illi fidem adhibuerit; vel creditur id ioco dixiſſe. In his.n. omnibus caſibus ille, qui crimen detegit, vel falsò illud alicui impoſuit, ad nullam tenetur reſtitutionem ex defectu infamiæ ſubſequutæ. Secunda cõditio neceſſaria ad hoc, vt quis alterius famam reſtituere teneatur, eſt, quòd illam abſtulerit, vel læſerit iniuſtè. Ex quo infero primò, quòd ſi quis ſeruato ordine iuris accuſet aliquẽ de crimine, quod ſufficientibus teſtibus probat, quamuis auferat famam illius, ad nullam tenetur reſtitutionem. Et idem iudicium eſt de eo, qui in correctione fraterna adhibuit duos, vel tres teſtes. Infero ſecundò, quòd quamuis iudex iniquo animo ferat ſententiam contra reum; & accuſator ſimiliter ex odio procedat; ſi tñ ſñia fuit iuſta ad nullam tenentur famæ reſtitutionem. Et ratio eſt: Nam licet fuerit ablata contra charitatem, non tñ contra iuſtitiam. Et idem iudicium eſt de illo, qui publicè, & iuridicè diffamatum in in vno loco diffamat in altero. Infero tertiò, quòd qñ aliquis hypocrita ab omnibus reputatur vir ſanctus, ſi quis veritatem reuelat, ad nullam tenetur reſtitutionem. Imò aliquãdo præcepto charitatis obligabimur reuelare alijs malitiam illius, ne velamine pietatis alios praua doctrina vel exemplo corrumpat. Qua ratione Chriſtus Dñs in Euangelio ſæpè inuehitur contra Phariſæos hypocritas, illorum peccata detegens. Et ratio eſt: Nam illa fama non eſt ſua, ſed per fraudem vſurpata: & ſic nulla fit iniuſtitia in eius ablatione. Infero quartò, quòd quando aliquis ſeductor iactat ſe generoſum eſſe, quem alter ſcit eſſe infimo loco natum, nõ violat iuſtitiam, qui reuelat natales illius propter eandem cauſam, ſcilicet; quia, cùm ille per iniuriam tale nomen vſurpat, non priuatur iure ſuo. Et ſi quis argumentetur, quod quando aliquis iniuſtè poſſidet aliena bona, non licet cuicunque priuato homini auferre illa, quamuis ſciat eſſe aliena, ſed ſpectat hoc ad publicam poteſtatem: ergo pari ratione quamuis aliquis ſit iniuſtus poſſeſſor alienæ famæ non eſt à quopiam deturbandus: reſpondetur, eſſe latiſſimum diſcrimen inter hæc bona. Nam corporalia taliter ſunt in poteſtate poſſidentis, vt, regulariter loquẽdo, nequeant auferri ab inuito, niſi per vim, aut ſcandalum. Ex quo fit, vt ad id ſit opus miniſterio publicæ poteſtatis. At vero fama ſita eſt in

mentibus

mentibus aliorum:& ſic quando non habet ius ad il lam abſque ſcandalo per verum teſtimonium poteſt auferri. Quare non valet illa conſequentia. Infero vltimò, quòd quando quis ſcit ſeruum alicuius furē eſſe,ſine culpa poteſt dominū admonere, aut etiam amicum,ne illum domi recipiat,vel detineat. Et rō eſt:Quia tūc verè,& iuſtè infamat,nō vt noceat peccatori,ſed vt conſulat innocenti. Et ſi inferas: Ergo licebit publicè reuelare crimen, vt omnes caueant, reſpondetur negādo ſequelam. Nam occultiſſimus peccator ius habet,vt ei publica æſtimatio conſeruetur,quamdiu manifeſtatio non eſt medium neceſſarium,vel ad procurandam ſalutem illius,vel ad alterius periclitantis defenſionem. Et ſic, quandocunq; dubium eſt, vel de correptione, vel de futuro periculo,conſeruanda eſt ſua fama. Tertia conditio neceſſario requiſita ad hoc, vt quis alterius famam reſtituere teneatur, eſt, quòd ille, qui diffamatus fuit eam in integrum non recuperauerit. Nam ſi illam recuperauit,qui abſtulerat nihil amplius tenetur reſtituere:iam enim facta eſt ęqualitas.Ex quo infero, quòd ſi quis accuſauit alterū de falſo crimine,quod ipſe ſufficientiſſimè oſtendit fuiſſe falsò impoſitum, ad nullam vlterius tenetur reſtitutionem:iam enim damnificatus habet totum;quod amiſerat.

Duobus tātum modis poteſt quis contra iuſtitiam infamari.

Tertio eſt aduertendum, ꝙ vt conſtat ex D.Tho. in præſenti,duobus tantum modis poteſt aliquis cōtra iuſtitiam infamari. Primus eſt,qn̄ falſum crimen alicui imponitur,& iniuſtè.Secundus,quando imponitur verum crimen,ſed iniuſtè. Et ſi quis obijciat. Nunquam poteſt contingere, quod falſum crimē alicui obijciatur, quin hoc fiat iniuſtè: ſuperſlue ergo ponitur illa particula, iniuſtè, in primo modo auferendi famam contra iuſtitiam; reſpondeo cum Caietano in præſenti, non fuiſſe ſuperfluè illam particulam poſitam.Nam quando iudex eum,quem ipſe nouit innocentem,quia tamen in ſuo tribunali eſt probatus nocens,condemnat, quo vtique caſu, falſum illius crimen facto ipſo cōfirmat, ad nullam tenetur reſtitutionem: quia non iniuſtè,ſed iuſtè id facit. Et extra iſtum caſum, nec in iudicio, nec extra poteſt aliquando falſum crimen alicui imponi,niſi iniuſtè.

Diſcrimen quod eſt inter infamare falſū crimen imponēdo,dicendo verū ſed iniuſtè.

Quartò eſt aduertendum, eſſe latiſſimum diſcrimen inter iſtos duos modos auferendi famam iniuſtè. Nam qui illam abſtulit, dicendo falſum tenetur dicere ſe fuiſſe mentitum, imo quia homines prócliuiores ſunt ad credenda mala,quā bona,non ſatis erit ſemper coram eiſdem,quibus mendacium dixeras te mentitum aſſerere:ſed vltra id opus erit,vt iureiurando, & adhibitis inſuper teſtibus demonſtres te falſum dixiſſe,vt hac ratione,qui tua culpa fuerat infamia reſperſus, tua quoque diligentia purgatus euadat. Donec enim contrarium eius,quam feceras fidem facias, non ceſſat obligatio reſtitutionis. Ille vero,qui abſtulit famam dicēdo verum, ſed iniuſtè, ſiue id fecerit in iudicio, ſiue extra non poteſt dicere ſe fuiſſe mentitum. Hoc enim eſſet mendacium, quod pro ſalute totius mundi dicere non licet. Ex quo fit,vt hic reſtitutionis caſus ſit difficilior. D.Th. & plerique Doctorum dicunt, quòd debet ille tunc dicere ſe perperam id dixiſſe, & iniquè proximum diffamaſſe,nec eſſe ſibi fidem adhibendam.Sed proculdubio adeo parum, aut nihil ad reſtitutionē hoc confert,vt citius ac ſæpius noceat.Quare hęc dicere non erit opus. Alij recentiores affirmant,quòd debet tunc infamator vti amphibolis verbis, quibus abſq; mendacio à ſe prolato alij intelligant ſe fuiſſe mentitum.Cęterùm nec h c modus dicendi ſatis placet. Tum,quia hoc eſt genus quoddam mendacij. Tum etiam,quia regulariter loquendo,nihil vtilitatis affert. Sed quod mihi in hac parte ſemper viſum eſt melius, eſt,quod affirmat Caietanus in iſto articulo,nempe, tacēdo de priori delicto, laudare,cum

A veritate tamen,perſonam illam pluties a periculo,quod credit ipſum virum bonū, & dare operam ad hoc, quod ſic habeatur ab alijs, & hoc ita caute, ne videatur hoc facere pro reſtitutione,quia tunc eſſet prioris infamiæ confirmatio. Verba ſunt Caietani. Sed eſt aduertendum, quod quando diximus illum, qui falsò,& iniuſtè aliquem diffamauit, teneri ad affirmandum fuiſſe mentitum,ſermo eſt de ijs,quę regulariter cōtingunt. Nam ſi Comes,vel Epiſcopus, vel alia perſona magnæ dignitatis hoīem plebeium falsò,& iniuſtè infamaſſet,non teneretur ſe profiteri mendacem;ſed poſſet alia ratione ſatisfacere: & qui læſus eſt teneretur talem ſatisfactionem acceptare. Si enim ille,qui decem numos furtò abſtulit,nec eos reſtituere poteſt, ſine iactura mille aureorum, non tenetur talem reſtitutionem facere cum tanta iactura,vt omnes Doctores concedunt: à fortiori,nec ille,qui in magna dignitate cōſtitutus diffamauit plebeium,tenebitur cum propria infamia eius famam reſtituere: cum maius ſit interuallum inter famam Epiſcopi,vel Comitis,vel Ducis, & famam hominis plebeij,quàm inter decem,& mille aureos. Sed erit tunc facienda reſtitutio in pecunia ad arbitriū boni viri. Pecunia enim eſt mēſura rerum temporalium, qua etiam fama æſtimari poteſt. Et,vt dicit D.Tho. hic ad ſecundum, quando fama reſtitui non poteſt, debet in alijs recompenſari. Si autem contingat,ꝙ ille cui nō datur facultas retractandi ſuum dictum; nec etiam habeat pecunias, quibus alienæ infamiæ ſatisfaciat, nō tenebitur ex iuſtitia eum, qui læſus eſt orationibus iuuare. Orationes enim,& bona ſpiritualia nō poſſunt eſſe ſatisfactoria ex iuſtitia rerum temporalium, ſed habendus erit tunc tanquam imponens ſatisfactionis,vel tenebitur ſatisfacere ad illum modum,quo verum dicentes,ſed iniuſtè,ſatisfacturos eſſe vt diximus ex mente Caiet.

Nota.

B

C

Quando ex infamia ſequitur temporale damnum qui iniuſtè infamauit tenetur illud reſtituere.

Vltimò eſt aduertendum, quòd quotieſcunq; ex infamia damnum in bonis temporalibus eſt ſubſequutum,ille qui iniuſtè infamauit alterum, tenetur ea in integrum reſtituere,nec quātum ad hoc poteſt eſſe dubitatio inter Doctores. Qui enim cauſam dāni dat,ipſum damnum dediſſe videtur:& ſic obligatur ad illius reſtitutionem. Verum tamen eſt,quod, quoniam damnum temporale ex infamia ſubſequutum non ſemper eſt determinatum, determinādum erit ex arbitrio boni viri,omnibus circū ſtantijs conſideratis, vt diximus ſupra de damno temporali ex corporali ſubſequuto.

D

1. Dubium de reſtitutione famę.

His cōſtitutis, quæ generalia ſunt,operæpretium eſt,vt ad alia,quæ in hac materia de reſtitutione famæ particularia ſunt,deueniamus. Et ſic eſt prima difficultas, vtrum ille,qui alterius famam mendaciter læſit,iam tamen illud in obliuionem eſt traditum etiam apud eos,apud quos læſus eſt, teneatur ſuum dictum retractare. Et pro parte negatiua eſt argumētum: Fama illius pro tunc in re nō eſt læſa,ſi quidem illi,qui audierunt iam bene iudicāt,meiq; dicti ſunt penitus obliti: ergo nihil reſtat reſtituēdum. Probo conſequentiam: Nam vna ex conditionibus,quas diximus eſſe neceſſarias,ad hoc,vt quis teneatur ad famæ reſtitutionem, eſt, quòd ipſa fama in re ſit læſa. Et confirmatur: Renouare memoriā prioris delicti, quamuis falsò impoſiti, magis videtur in infamiam, quàm in honorem cedere: ergo id non eſt faciendū.

E

Concluſio.

Hoc tamen non obſtante dico cum Caietano in præſenti,quòd qui taliter læſit famam,tenetur ſuum dictum retractare. Et ratio eſt: Nam quamuis illi,qui audierunt ſint obliti, poſſunt tamen facile recordari,vt ſæpe accidit: & tunc male de illo iudicabunt. Et ad argumentum in contrarium factum reſpōdetur,negando, quòd in caſu poſito fama illius non ſit læſa. Nam quamuis non ſit læſa actu,eſt tamen læſa habitu; quod ſatis eſt ad hoc, vt nō deficiat illa conditio.

dictio. Ad confirmationem reſpondetur, negandò antecedens. Illa enim renouatio memoriæ prioris delicti deſeruit ad hoc, vt qui audierunt, ſciant id eſſe falſum: & ſic amplius ei nocere non poſſit.

Dubium 2.

Eſt aliud dubium, vtrùm ille, qui alterius delictũ detulit ad prælatũ, non ſeruato ordine correctionis fraternæ teneatur reſtituere infamiam ex tali delatione ſubſequutam. Et pro parte affirmatiua eſt argumentum; Nemini conceditur facultas à Chriſto, vel à iure proferendi crimen alterius apud iudicẽ, ſeu apud aliquem alium, niſi adhibita prius correctione fraterna: ergo quandiu illa non fuerit adhibita talis delinquens habet ius ad ſuam famam; atq; ex conſequenti facit iniuſtè qui illã aufert, & tenetur ad reſtitutionẽ. Pro explicatione huius difficultatis eſt aduertendum.

Obligationes iuſtitiæ & charitatis diuerſæ.

Primò, ꝙ, qm̃ iuſtitia conſiſtit in æqualitate rei, & charitas eſſentialiter eſt amor, cuius ꝓprium munus eſt velle, vt amicus bonis abũdet: hinc fit, varias eſſe obligationes iuſtitiæ, & charitatis, vnamq; altera ampliorem. Nam iuſtitia ſolum obligat ad illa, ſine quibus non poteſt ſtare æqualitas: Charitas verò ad illa, ſine quibus nõ poteſt ſtare amicitia. Et certum eſt, ꝙ quotieſcunq; violatur æqualitas rei, violatur etiam amicitia, & non è contra.

Quandiu quis habeat ius vt alij de ſe bene iudicent.

Secundò eſt aduertendum, ꝙ quia fama eſt bona opinio, quam de alterius virtute habent homines, & homines non iudicant de occultis, ſed de illis, quæ in publicam lucem veniunt, idcirco tãdiu habet vnuſquiſq; ius vt de ſe alij bene iudicent, non quãdiu eſt bonus, & innocens, ſed quandiu ita viuit, vt malum illius factum in publicũ idoneis teſtibus deferri non poteſt. Nam ſi poteſt probari, ẽt antequam in publicum deferatur bona opinio, q̃ de illo habent cæteri, non tam ex iuſtitia debetur ei, q̃ gratis datur. Iſtam tñ bonam opinionem, quam iuſtitia in iſto caſu non concedit, tribuit charitas, quæ ſemper aliquid vltra iuſtitiam dat. Et ſic ex charitate tenentur homines bene opinari de illo: quamuis non ex iuſtitia.

1. Dictum.

His conſtitutis dico primò: Si crimen quòd ante iudicẽ defertur nõ ſeruato ordine correptionis fraternæ, eſt ita occultũ, vt idoneis teſtibus probari non poſſit, qui illud detulit tenetur ad famę reſtitutionẽ. Probatur: Nam cum talis ſpoliet illum re ſua, ad quã habet ius, non ſolum peccat contra charitatem, & contra præceptũ de correptione fraterna, ſed ẽt contra iuſtitiam, ex cuius violatione oritur obligatio reſtitutionis.

2. Dictum.

Dico ſecundò; Si peccatum alterius poteſt idoneis teſtibus probari, licèt illud crimen aliàs ſit occultum, qui defert illud ad prçlatum non ſeruato ordine correptionis fraternæ, peccat mortaliter; quia prçceptũ de correptione violat; non tñ tenetur ad reſtitutionẽ infamiæ, quæ ex tali delatione fuerit ſubſecuta. Probatur: Bona opinio, q̃ ille in tali caſu habet, non debetur ei ex iuſtitia: ergo qui illã aufert non tenetur ad reſtitutionem. Et ad argm̃ in contrarium factum rñdetur, conceſſo antecedenti, diſtinguendo conſequens. Nam ius, ꝙ quis habere poteſt ad ſuam famam, eſt duplex. Vnũ propriè dictũ; quale eſt illud, ꝙ ex iuſtitia habet ortũ. Et iſtud ius non habet ille, qui cõmittit peccatũ, ex natura ſua publicum; quale eſt illud, quòd idoneis teſtibus ꝓbari poteſt. Alterũ eſt ius amicitiæ, & charitatis. Et iſtud violat, qui prætermiſſo ordine correptionis fraternæ defert ad prælatũ crimen, quòd ex ſe eſt probabile: & ſic nõ tenetur ad reſtitutionẽ. Ex violatione enim præcepti charitatis nulla naſcitur obligatio reſtituẽdi. Diximus in ſuperioribus, qđ qui publicè & iuridicè diffamatũ in vno loco diffamat in altero, quamuis peccet contra charitatem, non tñ peccat contra iuſtitiam, qm̃ ille nullum ius iuſtitiæ habet ad ſuã famã.

Dubium 3.

Sed eſt difficultas, vtrũ qui diffamatũ in vno genere vitij diffamat in altero, de quo bene audiebat, ad aliquã teneatr reſtitutionẽ? Verbi gratia: Eſt aliquis A homo, qui publicè habetur, fur atque periurus, & ſime ẽt cognoſcitur adulter, qđ alij ignorãt. Dubium eſt, vtrũ poſſim ego iſtud crimen occultũ alijs reuelare, abſq; eo, qđ aliqua inde oriatur obligatio reſtitionis?

Sententia Paludani.

Palud. in 4. diſt. 19. q. 4. prope finem, partẽ tenet affirmatiuam. Dicit enim, quòd reuelare occulta peccata eius, qui iam in vno crimine eſt diffamatus, nullum eſt peccatũ. Et ex hoc infert, quòd conuictus apud iudicem de latrocinio tenetur iudici interroganti oĩa alia ſua crimina ẽt occulta manifeſtare. Et idem dicit debere facere cum interrogatur de ſocijs criminis, ſcilicet, quòd tenetur reuelare non ſolum crimẽ, in quo cum illis communicauit, ſed ẽt omnia alia illorum peccata. Et probat ſuam ſententiam.

1. Argum.

Primò ex diffinitione famæ, quæ eſt illæſæ dignitatis B ſtatus moribus, & legibus approbatus, & in nullo deficiens. Ex quo ſic colligit argumẽtum. Qui eſt conuictus de vno crimine iam non habet illæſæ dignitatis ſtatum: ergo non habet famam: atq; ex conſequenti qui illius peccata etiam occulta manifeſtat, nullam illi facit iniuriam.

2. Argum.

Secundò: Prçceptum de occultandis aliorum peccatis non ideò ponitur, vt crimina maneant occulta, ſed ne is, qui peccauit notetur infamia: ſed in caſu poſito ille iã eſt infamis: ergo nulla relinquitur cauſa, ꝓp quã reliqua eius peccata ſileantur.

1. Concluſ.

His tñ non obſtantibus, ſit prima concluſio: Qui diffamatum in vno genere vitij, vel pluribus, diffamat in altero, de quo bene audit, non ſolum peccat mortaliter, ſed ẽt tenetur ad reſtitutionem. Probatur: Qui id facit non C minus eſt proditor occulti criminis, quàm ſi reuelaret peccata hominis bonæ opinionis: ſed hoc eſt illicitum, & contra iuſtitiam: ergo & illud.

Item: Qui palam eſt ebrius, vel fur, & habetur pudicus, habet ius ad illam bonam opinionẽ, quam de ſua pudicitia habent homines: ergo qui eam ab eo auferret reuelando occultum adulterium faceret ei iniuriam, atq; ex cõſequenti teneretur ad reſtitutionem. Cõſequentia eſt nota, & antecedens probatur; ſi ille nõ haberet ius ad illam bonam opinionem, ex eo eſſet, quòd amiſit famam ſobrietatis; ſed hoc non obſtat, nam qui ſua culpa amiſit partem ſuarũ facultatum, nõ ideò dr̃ amiſiſſe ius ad reliquas portiones, quas poſſidet: ergo ſimili modo in propoſito. Verũ D tñ eſt, quòd ſunt quidam homines ita flagitioſi, & eſt tanta coniunctio inter nõnulla crimina, vt reuelatio alterius criminis occulti non ſit ſemper peccatum mortale; nec inducat obligationem reſtitutionis. Vt, verbi gratia, dicere de infami aleatore, quòd crebrò iurat, aut de illo, qui publicè habetur periurus, quòd in die dominica non audit rem ſacram, non eſt peccatum mortale. Tales enim homines propter vitã ſuæ infamiam parum, aut nihil læduntur ex tali occulti peccati manifeſtatione. Item dicere de illo, qui virginem incitauit, & induxit ad ſtuprum, quòd ſcripſit epiſtolas amatorias, vel quòd pretio corrupit familiares, non eſt peccatum mortale. Habent enim hæc peccata inter ſeſe adeo magnam familiaritatem, vt poſſit vnuſquiſq; ea per ſe iudicare, aut ſuſpicari etiã E nemine dicente. Prærerquam quòd lex illis nihil infamiæ accreſcit ei, qui virginem incitauerit.

2. Concluſ.

Secunda concluſio: Intolerabiliter errat Paludanus in eo, quod dicit, quòd conuictus de vno crimine tenetur iudici interroganti ſua, & aliorum peccata ẽt occulta, & alterius generis manifeſtare. Probatur: Iudex non poteſt de iſtis interrogare; nã de occultis nõ pertinet ad iudicem interrogatio, vt infra dicemus, cùm de iudicijs fuerit ſermo: ergo nec ipſe tenetur rñdere.

Ad argum. Palud.

Et ad vtrumq; argm̃ Paludani ſimul rñdetur negando, quod qui eſt infamis de vno delicto, iam non habeat famam circa alia. Non enim fama adeò conſiſtit in indiuiſibili, vt per partes amitti nõ poſſit. Nec obſtat diffinitio famæ à iuris prudentibus

tibus aſſignata. Nam ibi ſolum illa fama diffinitur, quæ ex omni parte eſt integra, atque perfecta.

Dubium 4.

Diximus iam de illis, qui directè atque per ſe alterius famam lædunt; ſupereſt nunc diſputare de eis, qui lędunt per accidens. Et eſt difficultas, vtrum ille qui accuſatus apud iudicem de aliquo crimine, vere quidem, ſed iniuſtè, quia non ſunt teſtes ſufficientes ad eius probationem, negat crimen obiectum, ex quo indirectè accuſatoris fama læditur, aliquam teneatur facere reſtitutionem?

Sententia Caietani.

Caietan. in ſumma, verbo reſtitutio, c. vltimo, & in iſto articulo in ſolutione ad ſecundum dicit, quòd qui verum crimen ſibi coram iudice obiectum, quamuis iniuſtè, taliter negat, quod accuſatoris fama læditur, vel quia accuſatus dicit illum eſſe falſarium, & criminatorem, vel quia ex modo negandi id alij intelligunt, tenetur accuſatoris famam reſtituere. Et loquitur Caietanus, non quãdo iniuſtè accuſatus procedit animo, & intentione diffamandi accuſatorem, ſed quãdo ſolum vult excuſare, & defendere ſeipſum; & ex tali defenſione ſequitur alterius infamia, quod eſt eſſe detractorem nó formaliter, nec ex intentione, ſed tantum materialiter, & indirectè.

Argum.

Et probat ſuam ſententiam primò: Nam ſi aliqua ratione accuſatus in caſu poſito non teneret accuſatoris famam reſtituere, ex eo eſſet, quod ipſe prius fuit iniuſtè diffamatus: ſed hæc ratio nó eſt ſufficiens: ergo. Probo minorem: Non licet malum pro malo reddere, nec maleficium maleficio compenſare: ergo etiam ſi Petrus iniuſtè fuerit accuſatus, & diffamatus à Ioanne obijciente ſibi verum crimen, ſed occultum, nó propterea licet illi diffamare Ioannem negando verũ crimen, aut notando ipſum Ioannem de falſario, & criminatore. Et confirmatur: Qui ab aliquo percutitur alapa, non põt alteram ei dare, vt de ſe patet: ergo pari ratione, qui ab alio percutitur in fama non poteſt illum diffamare, quòd ſi fecerit erit obnoxius reſtitutioni.

2. Argum.

Secundò: Iniuſtè aggreſſus ab aliquo, ſi poteſt ſe defendere, ſine nocumento illius, non erit licitum defendere ſe cum nocumento: & ſi poteſt cum minori non erit licitum defendere ſe cum maiori; vt ſi poteſt tueri vitam abſcindendo manum aggreſſoris, ꝙ licitè faciet, peccatum erit occidere illum: tũc enim illa occiſio iam non eſſet cum moderamine inculpatæ tutelę: ſed accuſatus in caſu poſito poteſt ſe defendere, abſque eo, quod accuſatorem diffamet, dicendo, ſcilicet, quòd accuſator probet crimen obiectũ; ergo ſi diffamat malefacit, atque ex conſequenti tenebitur ad reſtitutionem. Addit etiam Caietanus, quod accuſans ſimiliter tenetur reſtituere famam accuſati. Itaq; ſibi inuicem accuſans, & accuſatus tenentur famæ reſtitutionem facere, quamuis diuerſimodè. Nam accuſans, quia verum dixit, quamuis iniuſtè, non debet reſtituere famam dicendo ſe fuiſſe mentitum, aut falſum dixiſſe, quia hoc eſſet mendacium: ſed debet dicere, ſe malè feciſſe, & iniuſtè, & quod accuſatus nó debet reputari talis, qualem ipſe dixit, quod verum eſt; quia vt habetur in c. vnico. de ſcrutinio in ordine faciendo, quem humana fragilitas nó nouit eſſe indignum, debet exiſtimare dignũ: accuſatus vero negans crimen obiectum, & ex conſequenti infamans accuſatorem de culpa falſarij, tenetur reſtituere famam dicendo ipſum non eſſe falſarium, nec criminatorem. Vltimò dicit Caietanus, non poſſe in hoc caſu fieri iniuriæ recompenſationẽ per mutuam remiſſionem. Et quod dicitur de accuſatore, & accuſato coram iudice quantum ad reſtitutionem famæ, dicit etiam eſſe aſſerendum quando priuatim vnus detegit crimen verum alterius, occultum tamen, & alter negat illud. Ex quo indirectè ſequitur, quod ille qui detegit crimen habeatur pro mendace pernicioſo. Hæc Caietanus.

In ſentẽtia Caiet. cõtinetur multa falſa.

Cæterùm meo iudicio, multa in hac ſñia cõtinentur falſa. Quod vt explicem, & ſimul ſatisfaciam difficultati propoſitæ aduertendum eſt, quòd ille, qui ab aliquo in iudicio accuſatur iniuſtè, quamuis verè, variè poteſt rñdere crimini obiecto. Nam primò poteſt rñdere nihil affirmando, aut negando, ſed tãtum petendo, aut accuſator crimen in iudicium delatum probet. Secundò poteſt rñdere, negando propoſita, vt proponuntur; quòd regulariter in iudicio fieri ſolet. Et perinde eſt, ac ſi diceret: Peccatum meum in publico proponitur, vt publicũ, & vt publicè probandum; nego eſſe publicum. Tertiò poteſt reſpondere negando abſolutè, ſe feciſſe id, quod obijcitur. Quartò, & vltimò, affirmando accuſatorem tale crimen ſibi impoſuiſſe, & quod eſt falſarius, & criminator.

1. Concl.

Hoc ſuppoſito ſit prima cõcluſio. Qui primo modo ſe gerit, ſ. quòd neq; ait, neq; negat, ſed tm̃ petit, vt accuſator crimẽ ſibi obiectũ probet, nihil peccat, nec accuſatori aliquam facit iniuriã. In hac concluſione omnes conueniunt. Et probatur: Nam accuſatus in caſu, de quo loquimur, non tenetur ſeipſum prodere, vt omnes concedunt; nec modeſtius quidquam dicere poteſt in ſuam defenſionem, quam petere criminis obiecti probationem.

2. Concl.

Secunda Concluſio: Qui ſecundo modo ſe gerit, ſcilicet, quòd negat propoſita, vt proponuntur, non peccat, nec ad reſtitutionem tenetur, etiam ſi ex tali negatione proueniat quòd alij ſuſpicentur accuſatorem fuiſſe falſarium, & ſic famã amittat. Prima pars huius concluſionis, ſcilicet, quod talis non peccet, probatur. Nam ſi aliquod peccatum committeret, proculdubio illud eſſet mendacij; ſed nó mentitur; ergo probo minorem. Ille ſolum negat crimen, vt eſt obiectum atque propoſitum, ſcilicet, vt eſt publicum, & iuridice probandum: ſed eſt occultũ, & probari non poteſt, vt ſupponimus: ergo non mentitur. Secunda pars, ſcilicet, quòd talis ad nullam teneatur reſtitutionẽ etiam probatur. Nam nullam iniuriam facit accuſatori; nemo enim vtens iure ſuo alteri facit iniuriam. Quin potius addiderim, quod etiam ſi accuſatus petat à iudice, vt circa accuſatorem faciat quod ex iure fieri ſolet, circa deficientes in probatione: ex quo fit, quòd accuſans non ſolum infamis, ſed etiam punitus euadat, ad nullã ei tenebitur reſtitutionem. Hoc enim potius accuſatori, quam accuſato debet imputari.

3. Concl.

Tertia Concluſio: Qui tertio modo ſe gerit, ſcilicet, quòd abſolutè negat crimẽ ſibi obiectum, etiam ſi ex hac negatione ſequatur accuſatoris infamia, nullam accuſatus tenetur facere reſtitutionem. Probatur. Accuſatus in caſu poſito habet ius defendendi ſuam famam: ergo etiam ſi ex negatione, quam pro medio ad id aſſumit, ſequatur accuſatoris infamia, ad illius reſtitutionem non tenebitur: probo conſequentiam. Nam quamuis illud medium ſit forſan contra charitatem, vel, vt melius dicam, præter charitatem, cum ſit mendacium, non tñ eſt contra iuſtitiam, ex cuius violatione ſolum oritur obligatio reſtitutionis. Quin potius addiderim, quòd etiam ſi cum iuramento confirmet ſe illud crimen non commiſiſſe, & ſic peccet mortaliter iurando falſum, ad nullã tamen tenetur reſtitutionem. Et ratio eſt. Nam non tenetur aliquis ad reſtituendam famam, quam abſtulit, niſi quãdo peccauit contra iuſtitiam. In hoc autem caſu negans crimen obiectum etiam cum iuramento, nó peccat contra iuſtitiam; cum potius patiatur iniuriam ab accuſante, quam eam illi irroget. Item: qui occidit inuaſorẽ ob defenſionem propriæ vitæ, nec peccat nec ad reſtitutionem tenetur: ergo nec qui ob defenſionem propriæ famæ diffamat infamantem. Conſequentia tenet ex paritate rationis, & antecedẽs probatur, ex lege ſcientiam. §. qui cum aliter. ff. ad legem Aquiliam. Vbi dicitur: Qui cũ aliter tueri ſe nó poteſt, damni culpã dat, innoxius eſt.

Vim

Vim enim vi defendere omnes leges, omniaque iura permittunt. Idem etiam habetur in l. vt vim. ff. de iuſtitia, & iure. Imò, vt dicit Caietanus infra q. 64. art. 7. non ſolùm eſt licitum interficere aggreſſorem ob deſenſionem propriæ vitæ; ſed etiam ob deſenſionem bonorum. De quo latè diſputat Couarruuias In relectione ſuper Clementinam, ſi furioſus, de homicidio, par. 3. §. vnico, num. 3.

4. Concluſ. Quarta concluſio: Qui quarto modo ſe gerit, ſcilicet, quòd affirmat accuſatorem eſſe falſarium, & criminatorem vltra hoc, quòd peccat mortaliter tenetur reſtituere famam accuſanti, non quidem in integrum, ſed ſolum quoad illam partem infamiæ, quæ reſultauit ex eo, quod appellauit illum falſarium, ac criminatorem. Et quantum ad hoc vera eſt ſententia Caietani. Probatur: Illa reſponſio continet in ſe mendacium iniurioſum, & pernicioſum alteri in re graui; ergo vltra hoc, quod eſt peccatũ mortale inducit obligationem reſtituendi. Et confirmatur: In nullo caſu eſt licitũ imponere alteri falſum crimen; ipſa enim impoſitio ex natura ſua eſt iniurioſa, & peccatũ mortale, ſi crimen, quod imponitur eſt mortale: ſed in caſu, quo reus dicit, accuſatorem eſſe falſarium, cum tamen obijciat verum crimen, imponit illi falſum crimen in re graui: ergo peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem. Poteſt tandem hoc ipſum probari, ſecundo argumento à Caietano facto. Nam cùm accuſatus poſſit ſe defendere abſque eo, quòd dicat accuſatorem eſſe falſarium, ſcilicet, primo, ſecundo, & tertio modo, iuxta id, quòd diximus in cõcluſionibus ſupra poſitis, non eſt cur iſtud medium adhibeat: & ſi adhibuerit erit iniurioſus, non minus, quam ille, qui cum abſciſſione manus poteſt vitam tueri, & occidit aggreſſorem. Sed dubitabit aliquis hoc loco, quanam ratione poſſit accuſatus in iſto caſu reſtituere famam accuſanti? Nam ſi retractat ſuum dictum prodit ſeipſum; quòd videtur contra rationem. Reſpondeo, quòd poterit fieri per hoc, quod vterq; ſibi reſtitutionem famæ faciendam remittat, & ſic fiat mutua compenſatio infamiæ ab vtroque illatæ. Nam quamuis Caietanus affirmet non poſſe hoc modo fieri reſtitutionem famæ, quia exiſtimat nec mutuam remiſſionem, nec mutuam recompenſationem in famæ reſtitutione habere locum, & fundamẽtum illius eſt, quia dicit hominem nõ eſſe dominum ſuæ famæ; nihilominus tamen nos cõtrarium affirmamus: quod verum eſſe, ex ijs, quæ diximus in materia de dominio, agentes de dominio famæ, colligere licebit.

Ad 1. argu. Caiet. Ad primum argumentum Caietani reſpondetur conceſſa maiori, negando minorem. Et ad probationem dico, non reddi malum pro malo, quando ex defenſione propriæ famæ iniuſtè ablatæ per accidens ſequitur infamia illius, qui abſtulit; ſed tunc ſãtum, quando ad vindicandam iniuriam illatam malum alteri incutitur; quod non fit, quando quis negãdo crimen obiectum, propriam famam, ad quam habet ius iuſtè defendit.

Ad confirmationem, vt reſpondeamus, aduertendum eſt, quòd dupliciter aliquis poteſt alterum repercutere. Vno modo, quia iam ille eum percuſſit, quanuis ceſſauerit à percutiendo. Et in iſto caſu certum eſt, nulli particulari eſſe licitum alterum repercutere. Tunc enim illa repercuſſio non eſſet defenſio, ſed vindicatio prioris iniuriæ, quam homines propria autoritate ſumere non poſſunt. Alio modo poteſt quis repercutere alterum, quando ipſe adhuc non ceſſauit à percuſſione, ſed in illa perſeuerat. Et in iſto caſu licitum eſt repercutere; non quidem pro vlciſcenda priori iniuria, ſed pro vitanda futura: quia habet hæc repercuſſio rationem defenſionis, & non vindictæ. Hoc ſuppoſito dico, quòd quando aliquis alterum diffamauit ſic, vt iam tranſierit illa diffamatio, tunc nulli hominum eſt licitum talem diffamatorẽ nec per ſe, nec per accidens diffamare; quia haberet ea ſecunda diffamatio rationem vindictæ, & nõ defenſionis. Cæterùm, quandiu diffamatio eſt in fieri, nec cenſetur conſummata, aut completa, vt quãdo mihi obijcitur crimen iniuſtè, quod nec mihi probatur, nec ego illi conſentio, ſed potiùs reclamo; etiam ſi ex hoc ſequatur aliqua infamia illius, qui me accuſauit, non propterea pecco, nec teneor ad reſtitutionem, quia habet hæc ſecunda diffamatio magis rationem defenſionis, quum iniuriæ illatæ. Et per hæc patet ſolutio ad confirmationem.

Ad 2. arg. Ad ſecundum argumentũ reſpondetur, quòd probat noſtram quartam concluſionem, qua diximus, quòd quando quis ad defenſionem vitæ, vel famæ adhibet acrius medium, quam ad id eſt neceſſarium peccat, & tenetur ad reſtitutionem illius exceſſus. Quæ reſtitutio poteſt fieri, vel per remiſſionem partis læſæ, vel per compenſationem in alijs bonis ex partium conſenſu, vt iam ſæpè diximus.

Dubium 5. Sed eſt difficultas, vtrum ſit vniuerſaliter verum, quod quælibet perſona poteſt ſuæ famæ reſtitutionẽ remittere? Pro cuius intelligentia aduertendum eſt primò, ꝙ præſens quæſtio duplicem poteſt habere ſenſum. Primus eſt, vtrum ipſe infamatus licitè poſſit remittere ſuæ famæ reſtitutionem. Alter an ſi infamatus remittat reſtitutionem ſuæ famæ, ſiue licitè, ſiue illicite, infamans maneat verè abſolutus à debito amplius talem famam reſtituendi. Et in vtroque ſenſu erit à nobis quæſtio explicanda. Secundò eſt aduertẽdum, aliud eſſe loqui in præſentiarum de perſona priuata, & aliud de perſona publica. Nam qui gerit perſonam publicam, quia non poteſt ſuum officium exercere, ſi ſit infamis, ideo propriã famam habet ſuo officio mancipatam: ex quo fit, vt qua lege tenetur adminiſtrare ſuum officiũ, eadem etiam ad obſeruandam ſuam famam teneatur.

1. Dictum. His ſuppoſitis dico primò: Si perſona priuata remittat alteri ſuæ famæ reſtitutionẽ, talis remiſſio eſt efficax ad hoc, vt debitor maneat tutus in conſcientia, nec amplius ad talis famæ reſtitutionẽ teneatur. Hæc concluſio eſt contra Caietanum, qui in ſua opinione perſiſtens, qua dicit hoĩem non eſſe dñm propriæ famæ, ex conſequenti affirmat, quòd, quanuis ille, qui fuit infamatus, ſuæ famæ reſtitutionem remittat, ille tamen, qui infamauit, non manet tutus in conſcientia, ſed ſemper tenetur ad reſtitutionem; ſicut qui accepit rem alienam ab eo, qui non eſt verè dominus. Hæc tamen ſententia iam ſatis à nobis fuit impugnata, in materia de dominio, & contraria pluribus rationibus aſſerta. Ex qua euidenti conſequentia colligitur, quòd ſi ille, qui ſuæ famæ eſt verus dominus illius reſtitutionem remittat, is, qui infamauit, erit tutus in conſcientia, nec amplius ad talem reſtitutionem faciendam erit obligatus.

2. Dictum. Dico ſecundò: Quotieſcunque perſona priuata ſuæ famæ reſtitutionem remittit, non ſolum talis remiſſio eſt efficax ad hoc, vt infamator ſit tutus in cõſcientia, ſed etiam remittens bene facit, & nullum peccatum committit. Probatur: Qui infamauit alterum, regulariter loquendo, non poteſt ei ſatisfacere ſine aliqua iactura propriæ famæ, aut bonorum ſuorum: ergo remittere reſtitutionem famæ, regulariter loquendo, erit conſulere famæ, aut bonis alterius. Sed eſt maximè honeſtum atq; præclarum negligere propriam vtilitatem propter aliorum cõmoda: ergo etiam erit valde honeſtum propriæ famæ reſtitutionem remittere. Secundò: Remittere reſtitutionem propriæ famæ eſt illatas iniurias cõdonare: ſed hoc eſt valde honeſtum, atq; laudabile, vt conſtat ex Euangelio, in quo Chriſtus ſæpe hortatur fideles, vt illatæ ſibi iniuriæ remiſſionem faciãt: ergo. Vltimò: Certum eſt, quòd ſicut diſſipare propriam famam, quan-

quando non adeſt iuſta cauſa ad id faciendum, eſt peccatum prodigalitatis; ita etiam quando adeſt iuſta cauſa eſt opus maximæ virtutis illam perdere; ſed qui remittit propriæ famæ reſtitutionem, ſemper habet iuſtam, & legitimam cauſam id faciendi; cauet enim ne proximus infamiam patiatur, & conſultabenis commodis: ergo ſemper bene facit, atq; ex conſequenti non peccat. Eſt autem hoc intelligẽdum, dummodo fama non ſit neceſſaria ad conſequendam vitam ſpiritualem. Tunc enim malè faceret, qui infamiæ ſibi illatæ reſtitutionem remitteret. Vt, ſi eſſet quis adeò fragilis, & periculis ſpiritualibus expoſitus, quòd niſi religionẽ ingrediatur eius bonum ſpirituale periclitaretur, ſed in religione nõ recipiuntur homines infames; in hoc caſu qui propriæ famæ reſtitutionem remitteret, proculdubio peccaret: quamuis adhuc ipſa remiſſio ſufficiens eſſet ad hoc, vt infamator eſſet tutus in conſcientia. Et idem iudicium eſt de eo, qui aliorum ſcandalo ſuæ famæ reſtitutionem remittere non poſſet. Vt ſi, verbi gratia, vir grauis, & magnæ autoritatis notaretur de adulterio, ex quo puſilli inducerentur ad peccandum, tunc ille non poſſet licitæ ſuæ famæ remittere ſatisfactionem. Sed hoc eſt per accidens, ratione nocumenti inde illati. In quo ſenſu eſt intelligendus D. Auguſt. quando dicit; Qui negligit famam ſuam crudelis eſt, 11.q.3.cap.non ſunt audiendi.

3. Dictum.

Dico tertio: Si perſona publica propriæ famæ reſtitutionem remittat, vltra hoc, quòd peccat, ipſa remiſſio eſt inefficax ad hoc, vt infamator ſit tutus in conſcientia; ſed adhuc tenetur talis famæ reſtitutionem facere. Hæc concluſio quantum ad ſecundam partem eſt contra Magiſtrum Soto lib. 4. de iuſtitia, & iure. q. 6. artic. 3. in ſolutio. ad 5. vbi dicit prælatũ, ſeu perſonam publicam in illis peccatis, quæ attingunt propriam perſonam, & non perſonam ſubditorum, ſi remittat ſuæ famæ reſtitutionem, peccare quidem: cæterùm ipſam remiſſionem ſufficientem eſſe, ad hoc, vt infamator maneat tutus in cõſciẽtia, nec ad aliam teneatur ſatisfactionem. Colligit autẽ huius ſententiæ rationem ex duobus fundamentis. Primum eſt, quòd prælatus, & perſona publica tenetur ex iuſtitia ſuam famam conſeruare, quia habet eam alligatam officio. Et ex hoc infert, quòd peccat, ſi ſuæ famæ reſtitutionem remittat. Secundum fundamentum eſt, quòd licet prælatus iſtam obligationem habeat, adhuc tamen ipſa fama eſt bonum proprium prælati, & non ſubditorum. Et ex hoc infert, quòd taliter poteſt illius reſtitutionem remittere, quòd infamator erit tutus in conſcientia, vt potè remiſſione, quæ facta eſt à vero domino. Sed meo iudicio in hoc ſecundo multum fallitur Soto. Et probatur: Prælatus ex iuſtitia tenetur ſuam famam conſeruare: ergo prælati fama non ſolum pertinet ad prælatum, ſed & ad ſubditos; iuſtitia enim eſt ad alterũ. Tunc vltra. Prælati fama non ſolùm eſt prælati, ſed etiam ſubditorum: ergo ſola remiſſio prælati non erit ſufficiens liberare detractorẽ à debito reſtituendi. Prætereà: Ex eo prælatus dicitur habere famam addictã officio ex iuſtitia, quia prælati fama eſt perneceſſaria ad gerẽdam perſonam publicam; ſed prælati, & perſonæ publicæ ex iuſtitia debent præſtare ſuis ſubditis omnia illa, quæ eis ſunt neceſſaria: ergo etiam debent ex iuſtitia ſuam famam ſubditis: atque ex conſequenti fama prælati pertinet ad ſubditos: ergo ſola remiſſio prælati non erit ſufficiens ad hoc, vt diffamator ad nullam vlteriorem teneatur reſtitutionem. Sed, vt hoc melius intelligatur, aduertẽdum eſt, quòd bona opinio, quæ de aliquo habetur, eſt illius, & poteſt etiam eſſe mea, dupliciter. Vno modo; quia in illius bona opinione includitur mea, & ita ex ea dependet, vt altero male audiente, me etiam male audire ſit neceſſe. Qua ratione bona opinio filij continetur in fama parentis, maximè in ijs, quæ ad genus, & ſanguinem ſpectant. Alio modo dicitur mea bona opinio alterius, non quia fama mea contineatur in illa, aut altero malè audiẽte me etiam malè audire ſit neceſſe: ſed quia bona opinio illius eſt mihi neceſſaria ex eo, ſcilicet, quòd officium, quod mihi ex iuſtitia præſtare tenetur, ipſo infami exiſtente commodè præſtare non valet. Hoc ſuppoſito dico, quòd quamuis fama prælatorum nõ ſemper pertineat ad ſubditos primo modo (non enim ſemper ſubditi efficiuntur infames ex flagitijs prælatorum), pertinet tamen ſemper ſecundo modo. Quocunque enim vitio prælatus infametur ſubditi afficiuntur damno, ex eo, quòd redditur ſibi prælatus inutilis in ijs, quæ ex iuſtitia præſtare tenetur. Quod ſatis eſt ad hoc, vt remiſſio infamiæ facta à ſolo prælato, non ſufficiat illi, qui ipſum infamauit: ſed requiritur prætereà, quod ſatisfaciat ſubditis.

Bona opinio quæ de altero habetur poteſt eſſe illius, & mea dupliciter.

Dubium 6.

Eſt aliud dubium, vtrùm illi, qui non affirmando, ſed aliorum dicta referentes, crimen occultum alicuius manifeſtãt, ſint habendi detractores, & teneantur ad famæ reſtitutionem? Caiet. infra q. 73. artic. 2. partem tenet negatiuam. Et ratio illius eſt: Nam dicit, quòd illa leuis aſſertio ex auditu tantum, ex ſe, non eſt ſufficiens cauſa infamię; & ſic ſequitur, eſt ex leuitate audientium, qui non deberent tam cito credere. Ex quo infert, illum ſolum, qui abſolutè aſſerit crimen de abſente, vel eum qui eſt cauſa actiua infamiæ, teneri ad reſtitutionẽ. Idem affirmat Adrianus in 4. in propria quæſt. de reſtitutione famæ, & citat pro ſe Scotum in 4. diſt. 15. q. 4.

Sententia Caiet.

Referens crimen alterius multipliciter ſe poteſt habere.

Sed pro huius rei explicatione eſt aduertendum, quòd referẽs crimen alterius multipliciter ſe poteſt habere. Nam, vel refert illud animo lædendi, vel ſine illo, ex propria, ſcilicet, leuitate, aut loquacitate. Tunc vltra, vel refert illud coram illis, apud quos ſcit, eum, cuius crimen manifeſtat, nihil infamiæ habiturum, vel coram illis, apud quos dubitat, vel certo ſcit, illum, cuius peccatum refert, aliquid bonæ ſuæ opinionis amiſſurum, ſiue id proueniat ex leuitate audientium, ſiue ex grauitate criminis. Sunt enim aliqua crimina adeo grauia, & infamiæ plena, vt peior ſit leuis ſuſpicio de illis quam plena probatio circa alia.

1. Dictum.

Hoc ſuppoſito dico primò, certum eſſe, quòd qui animo lædendi, non affirmando, ſed aliorum dicta referens, crimen alicuius manifeſtat, ſiue ex tali manifeſtatione ſequatur infamia, ſiue non, peccat mortaliter. Probatur: Nam ille malus animus eſt contra charitatem, quod ſatis eſt, vt ſit peccatum mortale.

2. Dictum.

Dico ſecundò etiam eſſe certum, ꝙ quando quis referens dicta aliorum, alicuius crimen manifeſtat, ex qua manifeſtatione nihil infamiæ accreſcit illi, cuius crimen detegitur, ſiue id faciat animo lædendi, ſiue ſecus, ad nullam tenetur reſtitutionem. Probatur: Tunc tantum obligat reſtitutio famæ; quando ea contra iuſtitiam fuerit violata, vt paulò ante dicebam: ſed in caſu poſito fama illius, cuius crimen manifeſtatur, nec iuſtè, nec iniuſtè fuit violata: ergo nulla illius reſtat obligatio reſtitutionis.

3. Dictum.

Dico tertio; Quotieſcunque aliquis non affirmando, ſed aliorum dicta referens, ſiue id faciat ex malo animo, ſiue ex propria leuitate, aut loquacitate alicuius crimen manifeſtat coram illis, apud quos dubitat, vel certò ſcit illum, cuius crimen detegitur, aliquid infamiæ habiturum, ſiue id proueniat ex leuitate audiẽtium, ſiue ex quauis alia cauſa tenetur ad famæ reſtitutionem. Hoc dictum eſt contra Caietanũ. Et probatur: Talis intulit damnum ex culpa ſua: ergo tenetur ad illius reſtitutionẽ. Antecedens eſt manifeſtum, & cõſequentia probatur ex c. finali. de iniurijs, & damno dato. Vbi dr̃ teneri ad reſtitutionẽ illum, qui damnum intulit etiam ex leuiſſima cauſa,

aut

aut culpa. Sed eſt aduertendum, q̃ debet ille tunc reſtitutionem facere, non dicendo, ſe nihil audiuiſſe: hoc.n. eſſet mendacium; ſed affirmãdo ſe leuiter, & ſine aliqua conſideratione fuiſſe loquutũ, & curando prꝭterea, vt omni modo, quo melius poſſit ea mala opinio, quam alij conceperunt ab eorum animis penitus euellatur, iuxta id quod in ſuperioribus diximus de reſtitutione circa famam facienda.

Ad rationẽ Caiet. Et ad rationem Caiet. rñdetur, q̃ quamuis ſit verum, quòd leuis aſſertio ex auditu tantùm, non eſt ſufficiens cauſa, propter quam homines prudentes, atque cordati debeant induci ad credendũ aliquod malum de proximo, cæterũ, quoniam homines maiori ex parte ſunt ignorantes, procliuioresq́; ad credendum de fratribus malum, quam bonum; hinc fit, vt qui etiam ex auditu, aut dubitando alicuius occultum peccatum manifeſtat ſufficientem exiſtimetur dediſſe cauſam infamiæ, & ſic teneatur ad reſtitutionem.

Dubium 7. Eſt aliud dubium, Vtrum nõ impediens detractorem, cum facile poſſit, ex quo proximi ſequitur infamia, aliquam teneatur facere reſtitutionem. In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, quòd qui volens audit coram alijs detrahentem, quem facile, & ſine aliquo ſuo detrimento poteſt impedire, peccat mortaliter. Probatur: Talis eſt cauſa, ſine qua abſens proximus, cui detrahitur, non diffamaretur: ergo facit contra charitatem debitam illi. Et confirmatur: Qui poteſt ſine ſuo detrimento defendere domum, aut pecuniam proximi, ne à furibus accipiatur, & non facit, peccat mortaliter: ergo, & qui poteſt defendere famam, & non defendit. Patet conſequentia: Nam maioris valoris eſt fama, quàm pecuniæ. Dico ſecundò, etiam eſſe certum, quòd qui nolens audit detractionem, quam ſine ſuo notabili damno impedire non poteſt, nec peccat; nec ad aliquam tenetur reſtitutionem. Probatur; Nulla priuata perſona obligatur ad defendendũ famã proximi, niſi ex debito charitatis; ſed non obligat cum notabili proprio detrimento, vt omnes Doctores concedũt, & nos diximus latè in materia de charitate, agentes de illius ordine: ergo qui contrarium facit, nec peccat, nec ad aliquam tenetur reſtitutionem. Secus autem eſſet, ſi ex debito iuſtitiæ teneretur, quis alterius famam defendere, vt tenentur iudices. Itaque

Punctus difficultatis. hæc certa ſunt. Sed dubium eſt de illo, qui volens audit detractionem, quam facile & ſine ſuo magno detrimento poteſt impedire, an ſicut peccat mortaliter, ita etiam ad aliquam teneatur famæ reſtitutionem? In cuius rei explicationem omiſſis varijs opi-

Reſponſio. nionibus, dico tertiò: Qui volens audit abſentis detractionem, quam facile, & ſine ſuo detrimento poteſt impedire, quãuis peccet mortaliter, ad nullam tamen tenetur famæ reſtitutionem; niſi fortè huiuſmodi non impediens talis ſit conditionis, quod ex officio teneatur abſentis famæ prouidere. Hæc concluſio eſt Adriani in quodl. q. 11. & D. Tho. in 4. diſt. 15. q. 1. art. 5. q. 3. & Caietani infra q. 73. ar. 2. Et probatur: Qui poteſt clamando, aut detinendo ſine ſuo nocumento impedire latronem, ne alterius pecuniam furetur, & non facit, quamuis peccet mortaliter, ad nullam tamen tenetur reſtitutionem, niſi fortè ex officio teneatur talem pecuniam defendere, vt communiter dicunt Theologi. Et ratio eſt, quia nulla ibi inuenitur obligatio iuſtitiæ, ſed tantum vinculum charitatis: ergo idem eſt dicendum in noſtro propoſito. Probo conſequentiam ex paritate rationis. Secundò: Quicunque tenetur ad reſtitutionem, vel tenetur ratione rei acceptæ, vel ratione iniuſtæ acceptionis, vt ex mente D. Thom. diximus in ſuperioribus; ſed ille, qui non defendit famam proximi, quando ad id ex officio non tenetur, nec habet rem acceptã, vt conſtat, nec etiam eſt cauſa influens acti-

A uè iniuſtæ acceptionis: ergo non tenetur ad illius reſtitutionem. Et ſi quis obijciat: Ille, qui nõ defendit, cum poteſt infert damnum ex ſua culpa; ergo tenetur ad illius reſtitutionem; reſpondeo, negando antecedens. Ad hoc enim, vt aliquis dicatur inferre malum, neceſſarium eſt, vel quòd influat actiuè in illud, vel quod non impediat cum poteſt, & tenetur. Tunc enim tantum dicitur omiſſio ſequi naturam ſui poſitiui, quando eſt eius rei, quam omittens poteſt, & tenetur facere, vt latè docet D. Thom. in materia de omiſſione. 1. 2. quæſt. 71. art. 5.

Diximus iam de obligatione reſtitutionis, quæ ex violatione famæ, ſiue per ſe, ſiue per accidens poteſt oriri, ſupereſt nunc diſputare de periculo, cum quo quis tenetur ad famæ reſtitutionem. Et ſic eſt diffi- Dubium 8.
B cultas, vtrùm cum periculo famæ, vel vitæ teneatur quis reſtituere famam, quam iniuſtè abſtulit. Caiet. Sententia infra art. 6. tres rerum ordines diſtinguit. In primo Caietani. conſtituit pecunias, & reliqua bona temporalia. In ſecundo famam, atque honorem. In tertio deniq; vitam, & illa, quę ad eius conſeruationem ſunt neceſſaria. Et dicit, quòd rem inferioris ordinis nemo tenetur cum iactura ſuperioris reſtituere; vt pecuniam cum detrimento famæ, aut honoris, & famam cum detrimento vitæ. Cæterum rei, cuiuſcunque ordinis cum detrimento eorum, quæ in eodem ordine conſtituuntur, quiſque tenetur facere reſtitutionẽ. Hæc Impugnatur Caiet. ſententia Caietani quamuis regulariter loquendo ſit vera, ſi cætera ſint paria, nec grandis exceſſus ex vna parte inueniatur, poteſt tamen quam plurimas
C pati inſtantias. Nam poteſt ſæpè contingere, quòd pecuniam cum detrimento famę, & famam cum detrimento vitæ teneatur quis reſtituere, tunc, ſcilicet, quando pecunia eſſet in magna quantitate, & fama, cuius iactura reſtitutio eſt facienda, non tanti eſſet, vt ſecundum prudentiam hominis cordati deberet cum illa comparari. Et ſimiliter quando fama eſſet cuiuſdam hominis grauiſſimi falsò de re grauiſſima, & valde infami accuſati, & vita cum cuius periculo reſtitutio fit, hominis cuiuſdam infimæ claſſis. In his enim caſibus certum eſt, quod pecuniam cum detrimento famæ, & famam cum detrimento vitæ tenetur quiſquam reſtituere. Et ratio eſt: Nam quamuis fama ex genere ſuo ſit præſtantior, quam
D pecunia, & vita ſimiliter ex genere ſuo ſit præſtantior, quam fama; poteſt tamen ex parte pecuniæ tantum æris accumulari; vt cumulus ille ſecundum iudicium hominis prudentis pluris ſit faciẽdus, quam fama alicuius. Et poteſt ſimiliter fama alterius tot circunſtantijs honeſtari, vt ſecundum rectam prudentiam pluris ſit facienda, quàm vita hominis priuati. Aſſignareque poſſumus huius noſtræ doctrinæ exemplum in rebus naturalibus. Nam, quamuis aurum ex genere ſuo ſit præſtantius argento, poteſt tamen tantum argenti pondus ex vna parte conſtitui, vt multò pluris ſit æſtimandum, quam minus auri. Patitur ſimiliter inſtantias alterum dictum Caietani, nempe, quòd res cuiuſcunque ordinis cum iactura eorum, quæ in eodem ordine conſtituuntur,
E ſemper reſtitui debet. Nam, vt diximus in ſuperioribus, ſi homo magnæ autoritatis infamaſſet iniuſtè hominem plebeium, non teneretur cum propria infamia illius famam reſtituere: ſed deberet tunc eam compenſare in pecunijs, aut alijs bonis temporalibus.

Quocirca ad breuem explicationem, & reſolu- 1. Dictum. tionem difficultatis propoſitæ, dico primò: Regulariter loquendo: fama alterius læſa reſtituenda eſt, etiam cum propriæ famæ iactura. Probatur; Tum, quia non eſt iuſtum, vt quis ſuæ famæ, & ſuis bonis conſulat, cum alterius hominis in eiſdem detrimento. Tum etiam, quia, cum in iſto caſu neceſſarium ſit quod alter maneat infamis, vel is, cui eſt

detractum,

Digitized by Google

detractum, niſi alter reſtituat, vel ille, qui detraxit, ratio ipſa poſtulat, vt potior ſit conditio innocentis. Et ſi quis obijciat; Ordine charitatis tenetur quiſque propria bona anteferre bonis proximorum: ergo non debet quis pati iacturam propriæ famæ vt alienam reſtituat, reſpondeo verum eſſe, quod bona propria ſunt anteponenda bonis proximorum ex ordine charitatis. Sed eſt hoc intelligendum quando bona propria mihi iuſtè competunt, & etiam proximo. Nam ſi proximo competunt iuſtè, & mihi iniuſtè, tunc ordine charitatis propria non ſunt præferenda alienis. Et certum eſt, quòd in caſu noſtræ cõcluſionis, ꝓpria bona cõpetũt mihi iniuſtè. Fama.n. propria iniuſtè debetur detractioni, cũ tamen bona aliena, ſcilicet, fama illius, cui fuit detractum iuſtè debeatur ei; & ſic etiam ex ordine charitatis tenetur quiſq; propriæ famæ pati iacturã vt alienã reſtituat.

2. Dictum. Dico ſecundò: Tanta poteſt eſſe inæqualitas inter perſonas, & tam grauis poteſt eſſe annexa iactura alicui reſtitutioni, vt non teneatur illã facere qui læſit. Hoc dictũ patet ex ijs, quæ diximus in ſuperiorib.

3. Dictum. Dico tertio: Regulariter loquendo, cum iactura propriȩ vitȩ nullus tenetur famam alteri reſtituere. Hoc dictum probat Caietanus: quia vita eſt bonum alterius ordinis, quam fama, & nullus tenetur reſtituere rem inferioris ordinis cum iactura ſuperioris. Sed hæc ratio eſt inſufficiens, vt paulò ante dicebam. Et ſic aliter probatur: Fama, regulariter loquendo, non eſt tantum bonum, quantum vita: ergo ſicut non tenetur quis reſtituere decem cum iactura centum aureorum: ita etiam nec tenetur reſtituere famam cum iactura propriæ vitæ. Maximè cũ inter vitam, & famam maior ſit diſtantia, ſi cætera ſint paria, quàm inter decem, & centum aureos.

4. Dictum. Dico quartò: In caſu aliquo particulari poteſt cõtingere, vt teneatur quis alienam famam reſtituere etiam cũ manifeſto periculo vitæ. Vt, ſi. v.g. notauit quis iniuſtè perſonã nobilem de crimine hȩreſis, ex quo ipſe, & tota eius poſteritas infamis manet, tenetur in hoc caſu famam reſtituere etiã cum manifeſto periculo vitȩ. Et ratio eſt: Nam fama hominis ita illuſtris, & quæ non ſolum ad ipſum, ſed etiam ad multos alios pertinet, pluris eſt facienda, quam vita hominis abiecti, atque humilis, ſecundum prudentiam hominum rectè iudicantium.

Dubium. 9. Eſt aliud dubium, vtrum in reſtitutione famȩ habeat locum cõpenſatio? Quod eſt quȩrere, an quando abſtulit aliquis alicui iniuſtè famã, quam reſtituere non vult, & illa fama arbitrio boni, atq; prudẽtis viri merito ȩſtimatur centum aureis poſſit is, qui infamiam pertulit accipere ſecretò illos cẽtum aureos in ſuæ famæ recompenſationem? Pro cuius explicatione aduertendum eſt primò, quòd compenſatio nihil aliud eſt, quam debiti, atq; crediti inter ſe contributio: verbi gratia, debeo ego Petro decẽ aureos,

Compenſatio quid ſit. quos mihi mutuauit, & ipſe debebat mihi totidẽ, petit ille, vt ſoluam, & ego à ſoluendo me excuſo rõne prioris debiti. Hæc contributio vnius debiti pro altero, ex qua ſit, vt nec in foro exteriori compellat ad ſoluẽdum, ſi debitum, quod mihi debet, eſt liquidũ, & clarum, nec in foro interiori ſoluere teneat, appellatur propriè compenſatio. Neceſſitas autem huiuſmodi compenſationis ex eo habet ortum, quòd, vt dicitur in lege neceſſaria. Noſtra intereſt potius nõ ſoluere, quàm ſolutum repetere.

Secundò eſt aduertendum, quòd, vt docet Panormitanus in cap. bona fides. de depoſito. Hæc com-

Compenſatio duplex, vna directa altera indirecta. penſatio eſt duplex, vna directa, altera interdicta. Compenſatio directa habet locum in illis rebus, quæ habent functionem in ſuo genere, id eſt, quarum vna poteſt fungi vice alterius. Et hæ ſunt, quȩ conſiſtunt in numero, pondere, & menſura, vt quando frumentum compenſatur frumento, & vinum

A vino, aut pecunia pecunijs. Si quis autem deberet alteri quinquaginta aureos, & commodaret illi equum, non poſſet in his fieri directa compenſatio equi pro auro; quia non habent functionem ad inuicem. Compenſatio verò indirecta eſt, quotieſcunque res aliqua debitoris ad creditorem peruenit, quam ipſe retinet, quouſque debitum perſoluatur. Vt in exemplo poſito, ille, cui debebantur quinquaginta aurei accipit equum alterius, illumque retinet, quouſque ſibi debitum perſoluatur, hæc dicitur compenſatio indirecta, quæ habet locum in illis rebus, quæ non habent functionem ad inuicem.

1. Dictum. His ſuppoſitis dico primò certum eſſe, quod in reſtitutione famæ nequit fieri directa compenſatio cũ
B alijs bonis temporalibus: nõ enim habent iſtam functionem ad inuicem, vt conſtat.

2. Dictum. Dico ſecundò in reſtitutione famȩ habere locum compenſationem indirectam. Vnde, ſi ille, qui eſt diffamatus accipiat eam quantitatem pecuniæ, quæ arbitrio viri prudentis videtur ſufficiens pro ablatæ famæ reſtitutione, poterit illam tuta conſcientia retinere. Hoc dictum videtur colligi ex Diuo Thoma hic ad 2. Vbi dicit, quòd qui non poteſt reſtituere famam, quam iniuſtè abſtulit, tenetur illam compenſare in alijs bonis. Ex quo loco ſic colligo argumentum: Qui abſtulit famam iniuſtè, tenetur illam compenſare, ſaltim ex alijs bonis, ex ſententia D.Thom. ergo ſi noluerit eam compenſare, poterit diffamatus accipere eam quãtitatem pecuniȩ,
C quæ videbitur iuſta in ſuæ famæ compenſationem. Probo conſequentiam: Nam, cùm ille teneatur reddere, & non reddat, irrationabiliter erit inuitus, ſi alius accipiat quod ſibi debetur, & ſic nulla ei ſit iniuria. Et confirmatur: Si illud, quod diffamato debetur, eſſet pecunia, poſſet per æqualis pecuniæ, vel alterius rei acceptionem damnum compenſari: ergo etiam ſi id, quod debetur ſit fama poterit ſimiliter, ſi alius modus compenſandi non pateat per acceptionem pecuniæ compenſari. Patet conſequentia ex paritate rationis.

Quæ ſint conſideranda circa cõpẽſationẽ. Sed ſunt nonnulla conſideranda circa compenſationem vnius debiti pro altero. Primum eſt, quòd contra depoſitum non admittitur compenſatio. Verbi gratia, depoſuit Petrus apud me cẽtum aureos, &
D ipſe debet mihi totidem, non potero compẽſare qd mihi debet accipiendo pecuniã apud me depoſitã, vt habetur expreſsè in c. bona fides. de depoſit. vbi dicitur, ꝙ circa depoſitum non admittitur compẽſatio. Et ſubdit ſtatim: In alijs autem ſic. Ex quibus verbis colligere poſſumus, quòd in omnibus alijs rebus, præter depoſitum, habet locum compenſatio. Exceptio enim firmat regulam in alijs, vt colligunt DD. ex cap. dominus. 32. quæſt. ſeptima. Idem etiam dicitur in l. ſi quis. C. de depoſit. Vbi habetur: Circa rem depoſitam, ſiue illa ſit pecunia, ſiue quid quam aliud, non eſt admittenda compenſatio. Et tam in hac lege, quàm in capitulo illo iam citato, redditur pro cauſa, ne contractus, qui ex bona fide
E oritur ad perfidiam protrahatur. Secundò eſt aduertendum, quòd ad hoc, vt compenſatio, quæ non ſit authoritate publica, ſed priuata poſſit licitè fieri aliqua requiruntur, quæ referuntur à Syluest. ver. furtum, quæſt. 13. numero 17. Primum eſt, quòd tam in compenſatione directa, quàm indirecta, debitum ſit liquidum. Indecens enim eſt, & ſatis abominabile, vt in re dubia manifeſta detur ſententia, vt dicitur in cap. indecens. 11. q. 1. Secundum, quod requiritur eſt, quòd debitum, pro quo ſit compenſatio, publica authoritate recuperari nõ poſſit, aut ex defectu teſtium, aut iudicis, aut etiam quia res eſt modica, & expenſæ iudiciales multæ. Tertium, ꝙ non ſit veroſimile, ſequi ſcandalum, aut grauamen

alijs. Nemo enim debet cum alterius iactura locupletari, vt dicitur de regulis iuris, lib.6. Quartò, & vltimò, quòd hoc non vergat in periculum propriæ vitæ, aut famæ. Vnuſquiſque enim tenetur ſuam vitam, atque famam cõſeruare, quamuis diſpari ratione. Et quod concurrentibus iſtis conditionibus poſſit licitè creditor accipere à debitore quantitatẽ debito æqualem, eſt communis ſententia Doctorum.

Recompenſatio licita aliquibus ſeruatis cõditionibus.

Ita tenet gloſſ. in cap. ius gentium. diſt. 1. Innoc. in c. olim, de reſtitutione ſpolia. Caieta. infra q. 66. art. 5. Soto lib. 5. de iuſtitia. q. 3. ar. 3. in ſolut. ad 1. Couar. lib. 2. Variar. c. 6. nu. 14. Nauarr. in c. inter verba. 11. q. 3. concluſ. 6. corol. 66. nu. 294. & Medina. C. de reſtit. q. 10. fol. 43. Et probatur efficaci ratione: Per recompenſationẽ, quæ fit hoc modo, nulli fit iniuria: B ergo eſt licita. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Nam primò nõ fit iniuria debitori, cuius ego bona in mei debiti compenſationẽ accipio. Cũ enim ille teneatur ea reddere, nulla ei fit iniuria per hoc, quod creditor talia bona ab eo, qui reddere nõ vult ſecreto accipiat. Et cõfirmatur: Per huiuſmodi recõpenſationẽ debiti conſtituitur æqualitas, & tollitur inæqualitas, q̃ antea erat: ergo eſt actus iuſtitiæ; atq; ex conſequenti licitus. Nec etiã fit iniuria autoritati publicæ. Nam q̃uis iura puniant eos, qui propria autoritate de ijs, quæ ſibi debentur ſibi ſatisfaciunt, vt conſtat ex l. 1. C. de ijs, qui in propria cauſa; hoc tñ eſt intelligendum, quando ſeruato ordine iuris poteſt quis ꝙ ſibi ab alio debetur recuperare. Nã qui id non põt autoritate iudicis retinere, & ex alia C parte accipiendo clã, ſeu occultè æquiualens ſuo debito, ſine ſcãdalo, & perturbatione publicę pacis ſuũ damnum recompenſat, nullam iniuriam facit reipublicæ. Ordo enim iuris ad id fuit inſtitutus, vt ius ſuum vnicuique redderetur, & publica pax conſeruaretur: quod vtrunq; inuenitur in illa occulta acceptione, quando aliter compenſatio fieri uon poteſt. Si autem quis ſine iſtis conditionibus, rei, quæ ſibi debetur, propria autoritate faciat compenſationem, peccauit quidem, ſed ad nullam tenebitur reſtitutionem.

Nota valde.

Quin potius dico, quòd etiam ſi ſententia excommunicationis proferatur contra eos, qui talem pecuniam, aut rem acceperunt, ille, qui illam accepit in recompenſationem debiti non tenetur tali excommunicationi reſpondere, nec illam incurrit D ipſe, aut illi, qui id ſcientes non denuntiant, vt optimè docet Syluester verbo, furtum. q. 15. nu. 19. & Soto atq; Nauar. locis citatis. Eſt autem hoc intelligendum, quando debitum eſt liquidum, nec id, qđ accipitur in compenſationem, eius quantitatem excedit. Et hæc dicta ſint de famæ reſtitutione.

Circa ſolutionem ad 3. D. Tho. Dubium.

In ſolutione ad tertim argumentum agit D. Tho. de reſtitutione honoris, qui per iniuſtam vituperationem aufertur. Et dicit, quòd quanuis actio contumelioſa non poſſit fieri, quod non ſit facta, poteſt tamen eius effectus, qui eſt diminutio dignitatis perſonæ in hominum opinione per exhibitionem reuerentiæ reparari, & ſic violatus honor reſtituitur. Sed circa iſtam doctrinam, ſuppoſito, quòd honor atque fama differunt inter ſeſe in eo, quòd fama E eſt bona opinio, quam alij habent de aliquo, honor verò eſt reuerentia, quę alteri exhibetur, propter aliquam eius excellentiam, vel in genere, vel in virtute, vel in magiſtratu, vel in doctrina, vt diximus ſupra, cùm de fama eſſet ſermo, eſt nũc difficultas, quęnam ſit iſta reuerentiæ exhibitio, quam author affirmat neceſſariam eſſe ad reſarciendam læſionem in honore illatam.

Sententia aliquorum de reſtitutione honoris: Argum.

Theologi cõmuniter dicunt, ꝙ qui læſit alterum in honore, tenetur ab eodem petere veniam. Et hanc dicunt eſſe exhibitionem reuerentiæ quam D. Thom. affirmat eſſe neceſſariam ad reſtitutionem honoris. Quam ſuam ſententiam probant ex D. Aug. in regula dicente; Quicunque ma- A ledicto vel conuitio aliquem læſerit, meminerit ſatisfactione, quam citius curare quod fecit. Et ſubdit ſtatim: Qui autem non vult petere veniam, aut non ex animo petit, ſine cauſa eſt in monaſterio; etiam ſi inde non proijciatur. Quaſi diceret; eſt in malo ſtatu. Ex quo manifeſtè conuincitur, quòd qui fecit alicui contumeliam, tenetur ab eodem petere veniam.

Confirm.

Et cõfirmatur ex illo Matth. 5. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuũ ante altare, & vade priùs recõciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum. Quibus verbis dominus apertè ſignificat, quod qui infert contumeliam, tenetur ab eodem veniam petere.

Sententia Caietani.

Caietanus infra. q. 72. art. 3. dicit, ꝙ qui fecit contumeliam B non tenetur petere veniam ab inhonorato, ſed tantum tenetur eo modo, quo potuerit ſatisfacere: nec qui læſus fuit poſt integram reſtitutionẽ poteſt quid quã aliud exigere. Itaque dicit, quod qui nocuit alicui in honore, ex præcepto tenetur illi ſatisfacere. Cæterum modus ſatisfaciendi non eſt in præcepto.

1. Concluſ.

Sed, vt quid in hac re ſit tenẽdum breuibus explicemus, ſit prima propoſitio: Sicut in ſatisfactione famæ poteſt cadere remiſſio: ita etiam in ſatisfactione honoris. Volo dicere, ꝙ ſicut poteſt quilibet damni in ſua fama illati remittere ſatisfactionẽ: ita etiam poteſt condonare contumeliam illatam. Hæc concluſio eſt contra Caietanum. Qui, vt dicebat hominem, non eſſe dominum ſuę famæ; ita etiam affirmabat, quòd nec eſt dominus honoris. Ex quo colligebat, C quòd nec vnius nec alterius poteſt remittere ſatisfactionem. Sed nos, qui contrariam ſententiam in ſuperioribus ſumus ſequuti, ex conſequenti dicere debemus, quòd poteſt homo ſui honoris ſatisfactionem remittere, non minus, quam ſatisfactionem pecuniæ, aut aliarum rerum, quarũ verè eſt dominus. Et poſt talem remiſſionem qui læſit ita erit tutus in conſcientia, vt nec teneatur veniam petere, nec aliquam aliam facere recompenſationem.

2. Concluſ.

Secunda propoſitio: Si læſus in honore non vult remittere ſatisfactionem, niſi lędens petat veniam, nec ille honor poteſt alio modo reſtitui; tunc qui fecit contumeliam regulariter loquendo, tenetur veniam petere. Probatur; Lædens tenetur ſatisfacere, nec ad id faciendum eſt aliud mediũ, niſi petere veniam, D vt ſuppono: ergo illud erit neceſſario exhibendum. Dixi regulariter loquendo. Nam ſi is, qui læſit eſt prælatus, eſto non habeat vnde reſtituat, niſi petendo veniam, non tamen tenetur veniam petere, iuxta illud D. Aug. Quando autem neceſſitas diſciplinæ in moribus coercendis dicere vos dura verba compellit, non à vobis exigitur, vt à vobis ſubditis veniam poſtuletis, ne apud eos, quos oportet eſſe ſubiectos, dum nimium ſeruatur humilitas, regendi frangatur authoritas.

3. Concluſ.

Tertia propoſitio: Petitio veniæ regulariter loquẽdo, eſt decentiſſimus & conuenientiſſimus modus honoris inter homines reſtituẽdi. Probatur: Nã cum reſtitutio debeat fieri per contrarium, & contu- E melia ſit ſignum contemptus, quo cõtumeliator gerit ſe, vt ſuperiorem alterum ſubijciens, propriũ antidotum erit, contraria humiliatio, etiam vſque ad corporis inflexionem. Sed eſt aduertendum, quòd non ſemper petitio veniæ eſt ſufficiens medium ad reſtituendum honorem læſum. Sæpè enim tanta eſt contumelia, quòd ad illius reſtitutionem vltra petitionem veniæ ſit neceſſaria aliqua alia compenſatio ad arbitrium viri prudentis. Vt cùm quis alterũ alapa percuſſit, & in iſto caſu opus erit, vt vltra petitionem veniæ, alia etiam compenſatio adhibeatur, quę æqualitatem cõſtituat. Sed dubitabit aliquis hoc loco, an ſi lædens non vult petere veniam, ſed reſtituere alio modo, nempe pecunia, quantum læſus voluerit;

rit;

tis; læſus autem non vult aliam ſatisfactionem recipere, niſi quòd petat veniam, teneatur tunc is, qui læſit veniam petere? Et pro parte negatiua eſt argumentum: Talis reſtituit pluſquam debet, vt ſuppono: dat enim centum aureos pro honore, qui nō valet quinquaginta: ergo non tenetur amplius veniam petere.

4. Concluſ.

In hoc autem ſit quarta propoſitio: Quādo is, qui alteri dixit conuitium, vel contumeliam non poteſt honorem, quem læſit reſtituere, eſto det maiorem pecuniæ ſummam, quàm honor valet, niſi petat veniam, tenetur adhuc veniam petere. Probatur, quouſque talis veniam petat retinet iniuſtè alienum honorem: ergo ſemper tenetur ad illius reſtitutionem: Secundò: qui habet equum, vel phialam argenteam alicuius, ipſo inuito non ſatisfacit dando pecuniam æquiualentem, nec etiam maiorem, niſi propriam reddet vero domino: ergo pari ratione qui retinet honorem alienum, quem ſola veniæ petitione poteſt reſtituere, non ſatisfaciet dando maiorem pecuniā, quàm valet, ſed tenebitur adhuc eundem honorem reddere petendo veniam; aliàs erit in malo ſtatu, nec poterit abſolui. Et ad argumentum reſpondeo, quòd tunc tantum debet dari pro fama, vel honore æquiualens, quādo ipſa, alia via in propria ſpecie reddi non poſſunt.

5. Concluſ.

Vltima propoſitio: Si lædens alterius honorē poteſt illum reſtituere alia via non petendo veniam, & læſus non vult, niſi quòd petat veniam; tunc qui læſit non tenetur veniam petere. Et quantum ad hoc bene dixit Caietanus. Probatur. Nullus obligatur ad modum ſatisfactionis, ſed tantum ad ſatisfaciendum in integrum: ergo cum iam ille ſatisfacit, vel ſatisfaciet in integrum alia via, non eſt cur ad petendam veniam teneatur. Ex hoc infertur, quòd ſi lædēs in honore eſt vir nobilis, læſus autem eſt agricola, vel alius infimæ claſſis, nō eſt cur lædentem ad petendam veniam obligemus, cum ſint multi alij modi, quibus poſſit agricolæ fieri ſatisfactio. Imò cū nō ſit mos inter nobiles, & illuſtres viros huiuſmodi veniam petendi, nec etiam ipſi erunt cogendi à cōfeſſoribus, vt veniam petāt: ſed ſat erit ſi alia via ſatiſfaciant, ſeruatis euangelicis præceptis.

Sententia D. Tho. de eo qui læſit in bonis cōmunibus.

In ſolutione ad quartum argumentū agit D. Tho. de eo, qui alterum læſit in bono communi; quod ſecundum diſtributiuam iuſtitiam erat conferendum. Qualis eſt ille, qui impedit alterum à conſequutione beneficij. Et dicit tria. Primum eſt, quòd qui iuſtè impedit alterum à conſequutione alicuius præbendæ, intendens, ſcilicet, honorem Dei, & commodū Eccleſiæ ad nullam tenetur reſtitutionem. Secundū dictū D. Tho. eſt, ꝙ qui iniuſtè impedit dignum, aut conſilio, aut alia via ex malo animo, ne beneficium conſequatur, ſed antequam prælatus, vel electores haberent firmatum animum illud ei conferendi, tenetur aliquam compenſationem facere perpenſis prius conditionibus perſonarum, & propinquitate, in qua erat ad tale beneficium obtinendum ſecundū arbitrium hominis prudentis. Non autem tenetur in totum, quia prouiſio illa adhuc poterat impediri.

Impediens indignum à conſequutione beneficij nihil tenetur reſtituere.

Tertium dictum eſt, quòd qui impedit ne beneficiū obtineat, cui prælatus firmiter iam conferre conſtituerat, tenetur totum ad æqualitatem reſtituere ſecundum ſuam facultatem.

Primum dictum D. Tho. eſt certū, & de quo apud Doctores nulla vnquā extitit dubitatio. Et ratio eſt: Nam cum talis impeditus non ſit dignus beneficio, nulla ei fit iniuria per hoc, quod ab illius conſequutione bono animo impediatur. Quin potiùs addiderim, quòd etiam ſi indignus ex malo alterius animo à conſequutione præbendæ impediretur, quamuis talis impediens propter illum malum animum peccaret, nihl tamen teneretur reſtituere. Eſſet enim id peccatum non contra iuſtitiam, ſed contra charitatem, cuius violatio ad reſtitutionem non obligat.

A Sed circa alia duo dicta plures atque graues conſurgūt difficultates, quas vt perfectè abſoluamus diſputabimus, non ſolum de impedimento iniuſtè, ſed etiā de illo, qui diſtribuit. Et primò de diſtributore, qui eſt principalis cauſa reſpectu impedientis, & poſteà de impediente, qui eſt cauſa minus principalis. Ex parte enim vtriuſque poteſt fieri iniuria.

Diſputatio de diſtributore bonorum cōmunium.

Ad primum ergo deuenientes, aduertendum eſt, quòd bona, quæ alijs conferuntur interdū ſunt propria ipſius conferentis qualia ſunt illa, quæ donationibus & teſtamentis diſtribuuntur. Interdum autem non ſunt propria conferentis, ſed illius diſtributioni commiſſa, vel à priuata perſona, vt in œconomo, vel à republica, vt in principe contingit. Et hæc rurB ſus ſunt in duplici differentia. Quædam enim ſunt inſtituta, vt aliis gratis donētur. Qualia ſunt illa, quæ vel à republica, vel à priuata perſona relicta ſunt, vt ſingulis annis vel ciuibus, vel pauperibus diſtribuātur. Alia autem ſunt, quæ non fuerunt inſtituta, vt gratis donentur, ſed principaliter, vt ſint ſtipēdia eorum, qui in republica aliquod munus exercēt; & minus principaliter, vt ſint præmia benemeritis diſtribuenda. Qualia ſunt beneficia Eccleſiaſtica. Quę quidem primò & principaliter fuerunt inſtituta in ſtipendia miniſtrorū, vt, ſcilicet, Eccleſia haberet idoneos miniſtros, & ſecundario, & minus principaliter, vt clerici, qui moribus, & vita, atq; ſcientia ſunt ornati, conuenientia habeant præmia. Ex quo fit, vt qui huiuſmodi bona diſtribuit duo teneatur attendeC re in illorum diſtributione. Vnum eſt vtilitas Eccleſiæ, vt, ſcilicet illum eligat, qui aptus ſit exercendo muneri, ad quod eligitur. Et hoc tenetur facere ex iuſtitia commutatiua, quam inter Eccleſiam ex vna parte, & miniſtrum ex alia conſtituere debet, faciendo, ſcilicet, qualitatem inter miniſtrum, quem eligit, & ſtipendium, ad quod eligitur. Secūdum, quòd debet attendere, eſt meritum eorum, inter quos fit electio. Nam cum beneficia nō ſolum ſint ſtipendia pro idoneis miniſtris, ſed etiam præmia quæ ſecundum iuſtitiam diſtributiuam melioribus ſint cōferēda, fit, vt qui diſtribuit non ſolum teneatur habere rationem ſufficientiæ miniſtrorum; ſed etiam meritorum quæ in vnoquoque illorum inueniuntur, qđ D niſi faciat, peccabit contra iuſtitiam diſtributiuam.

Diſtributor beneficiorū quid teneatur attendere.

1. Certum.

Hoc ſuppoſito, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certum eſſe, quòd in diſtributione illorum bonorum, quorum eſt dominus qui diſtribuit, ſi talis diſtributio inordinatè fiat ante ponēdo, ſcilicet, deteriorem melioribus, licet qui ſic diſtribuit per ſe loquendo peccet venialiter, & raròmoraliter, nunquā tamen peccat contra iuſtitiā: & ſic non tenetur ad aliquā reſtitutionem: vbi.n. nulla eſt violatio iuſtitiæ, nulla etiam eſt obligatio reſtitutionis.

2. Certum.

Secundò, etiam eſt certum, quòd qui bona conſtituta, vt alijs gratis diuidantur, vel non diuidit, vel diuidit iniuſtè anteponendo, ſcilicet, indignos dignis, vel dignos dignioribus, tenetur illis reſtituere, quātum læſit. Probatur: Qui violat iuſtitiam diſtributiE uam, tenetur ad reſtitutionem, non minus, quā qui violat iuſtitiam commutatiuam: ſed qui bona conſtituta, vt alijs gratis diuidantur, vel non diuidit, vel diuidit iniuſte, violat iuſtitiam diſtributiuam: ergo tenetur ad reſtitutionem. Conſequentia cum minori eſt nota, & maior probatur. Tum ex D. Thom. qui ar. 1. huius q. in ſolutione ad 3. tāquam certū ſupponit, violationē iuſtitię diſtributiuæ inducere obligōnē reſtituendi. Tum ēt, quia qui violat iuſtitiā diſtributiuā facit inæqualitatē, ſicut, & qui violat iuſtitiā cōmutatiuā. Omnis autem inæqualitas per reſtitutionem ad æqualitatem reducēda eſt. Et ſi quis obijciat: Reſtitutio eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ: ergo tantum naſcitur ex violatione iuſtitiæ commutatiuę

tiuæ reſpondetur concesſo antecedenti, negando A conſequentiam. Quamuis enim reſtitutio ſit actus iuſtitiæ commutatiuæ, obligatio tamen reſtituendi bene poteſt oriri ex iuſticia diſtributiua violata, vt latè diximus articulo primo huius quæſtionis.

3. Certum.

Tertiò etiam eſt certum, quòd qui diſtribuit indignis ea bona, quæ principaliter fuerunt inſtituta, vt eſſent ſtipēdia eorum, qui in republica aliquod munus exercent, & minus principaliter, vt eſſent præmia pro meritis, qualia ſunt beneficia atque cathedræ, tenetur reſtituere reipublicæ, quantum læſit. Nam cum talis prouiſor ex iuſticia commutatiua teneatur talem prouidere miniſtrum, qui aptus, & idoneus ſit ad exercendū munus ad quod eligitur, manifeſtè ſequitur, quòd ſi id non facit tantam tenebitur facere reſtitutionem, quanta opus fuerit ad con- B ſtituendam æqualitatem inter miniſtrum, quem eligit, & ſtipendium, ad quod eligitur. Ex quo infertur quòd qui præficit Eccleſiæ, aut cathedræ miniſtrum indignum, ſuis ſtipendijs tenetur prouidere de altero digno, vt hac ratione Eccleſiæ ſatisfaciat. Imo, qui contulerit beneficia huiuſmodi indignis nō ſolū tenebitur reſtituere Eccleſiæ ſtipendium, quod ipſa perſoluit, ſed etiā damnū, quod ex mala officij adminiſtratione incurrit. Quin potius non ſolum illi qui præficiunt indignos muneribus, & officijs publicis tenentur reſtituere tam ſtipendia, quam damna inde ſubſequuta, ſed etiam ipſi indigni, qui fuerunt præfecti tenentur ſimiliter ad vtriuſque reſtitutionem. Et quidem quod teneantur ad reſtitutionē ſtipendij, patet, quia nec faciūt opus, pro quo datur C ſtipendium, nec facere poſſunt, cum careant requiſitis ad illius operis executionē. Qd autē etiā teneantur ad reſtitutionē damni probatur, quia ſunt cauſa illius, quare erunt cōpellendi illa officia reſignare, ſiue ſint Eccleſiaſtica, ſiue ſecularia. Alioqui nō erūt abſoluendi in foro conſcientiæ. Sed eſt aduertendū, quod dupliciter aliquis poteſt eſſe indignus officio, vel beneficio publico. Vno modo de per ſe: quia, ſcilicet, non habet ea requiſita, ſine quibus officium, vel beneficiū conuenienter adminiſtrari non poteſt. Et de huiuſmodi indigno ſunt intelligenda, quæ modo diximus. Alij ſunt indigni de per accidens; quia licèt habeant ea, quæ requirūtur ad debitā executionem ſuorum officiorū, tamen vel propter negligentiam, D vel propter alia vitia, quibus ſunt implicati non debitè munera ſua exercent. Et iſti non ſunt compellendi, vt reſignent officia; ſed corrigendi, vt illa debitè exerceāt. At quod ſi dixerint ſe eſſe paratos, poterūt abſolui præuia, pœnitentia, de culpis præteritis, & præuia etiam ſatisfactione de damno, quod ex mala eius admiſtratione fuit ſubſequutum.

4. Certum.

Quarto etiam eſt certū, quòd qui eligit miniſtrū dignum prætermiſſo digniori, nihil tenetur reſtituere Eccleſiæ, cui de tali miniſtro prouidet. Nam cum inter miniſtrum dignum, & ſtipendium ad quod eligitur, ſit æqualitas iuſtitiæ commutatiuæ, fit, vt quātum ad hoc nulla relinquatur inæqualitas, quæ per reſtitutionem ſit reparanda. Itaque hæc certa ſunt.

Dubiū de eo qui eligit dignum prætermiſſo digniori

Sed dubiū eſt, verū ille, qui ad aliquod beneficiū, E vel ad aliquam cathedam eligit dignū prætermiſſo digniori, teneatur aliquid reſtituere illi digniori prætermiſſo. Et eadem eſt dubitatio de illo, qui confert beneficium indigno prætermiſſo digno, an teneatur aliquid digno reſtituere. Nam quod teneatur Eccleſiæ quantum læſit ſatisfacere iam diximus eſſe certum, & citra controuerſiam poſitum. Magiſter Soto lib. 4. de Iuſtitia & iure. q. 6. ar. 3. in ſolutione ad 6. argumentum, dicit, quòd qui confert beneficium digno prætermiſſo digniori, quamuis peccet mortaliter, nihil tamē tenetur reſtituere, nec Eccleſiæ, nec digniori illi prætermiſſo. Eandem ſententiam tenēt Adrianus in 4. in propria quæſtione, de diſtributione præbendarum. Martinus Ledeſmius in 2. par. 4. quæſt. 18. arti. 2. fol. 255. Nauarro in Manual, c. 17. num. 69. & ſequentibus, & Couarruuias in regul. a peccatum, par. 2. §. 7. nu. 6.

Sētētia Soti & aliorū.

Præcipuum fundamentum huius opinionis.

Præcipuum fundamentum huius opinionis eſt, quoniam dicunt, quòd huiuſmodi bona, ſcilicet, beneficia Eccleſiaſtica, atque cathedræ ad id principaliter fuerunt inſtituta, vt eſſent ſtipendia miniſtrorum; & minus principaliter atque ſecundario, vt eſſent præmia benemeritorum. Ex quo factum fuit, vt præcipuum, quod in illorum diſtributione attēdi debet, eſt, ne Eccleſia, vel Reſpublica afficiatur iniuria, accipiendo minus idoneos miniſtros, quàm pro ratione ſtipendij eſſe debent: minus autem principaliter, & ſecundario attenditur, & habetur ratio iuſtitiæ diſtributiuæ poſtulātis, vt meliores ſemper præferantur.

Obiectio.

Et ſi quis obijciat: ergo quando beneficium confertur digno, prætermiſſo digniori, ſaltem violatur iuſtitia diſtributiua, quæ ex ſententia D. Thomæ, articulo præcedenti, in ſolutione ad tertium obligat ad reſtitutionem, reſpondent verum eſſe, quod in tali collatione violatur iuſtitia diſtributiua, & propterea eſt mala, atque peccatū: non tamē eius violatio inducit obligationem reſtitutionis. Nam dicūt, quod violare iuſtitiam diſtributiuam, quando illius principaliter non habetur ratio, ſed tantum ſecundario & minus principaliter, nullam inducit obligationem reſtituendi; nec contrarium huius dicit D. Tho. qui ſolum loquitur de violatione illius iuſtitiæ diſtributiuæ, cuius principaliter habetur ratio in bonorū diſtributione. Quod contingit, quando diſtributor ea bona diſtribuit, quæ gratis hominibus conferuntur. Tunc enim qui, vel non diſtribuit, vel diſtribuit iniuſtè anteponendo indignos dignis, vel dignos dignioribus, tantum illis tenetur reſtituere quantum læſit, ex ſola violatione iuſtitiæ diſtributiuæ, vt ſupra dicebam. Ex hoc inferunt iſti Doctores primò, quòd diſtributor in huiuſmodi electionibus, ſiue eligat dignum, ſiue indignum, nunquam tenetur aliquid reſtituere digniori prætermiſſo, ſed ſolum Eccleſię. Reſpectu enim prætermiſſi, ſiue ille ſit dignus ſiue dignior, tantum violatur ea iuſtitia diſtributiua, cuius principaliter non habetur ratio in iſtorum bonorū diſtributione. Inferunt ſecūdo, quod qui eligit indignum, tenetur reſtituere Eccleſiæ, vel reipublicæ quantum læſit. Violat enim tunc iuſtitiam commutatiuā reſpectu Eccleſiæ, vel reipublicę, quę ſemper habet annexam obligationem reſtitutionis. Cæterū, ſi eligat dignum neutri tenetur reſtituere, nec Eccleſiæ, nec digniori prætermiſſo propter rationem iam dictam.

Reſponſio ex ſententia Soti.

Sententia Caietani verior.

Caietanus hic circa ſolutionē, ad quartum, dub. 3. oppoſitam tenet ſententiam, quòd qui confert beneficium digno prætermiſſo digniori non ſolū peccat mortaliter, ſed etiam tenetur aliquid reſtituere digniori illi prætermiſſo. Cuius opinio ſemper mihi viſa eſt probabilior. Vnde ad illius explicationē aduertendum eſt primò, quod ſtat bene, quòd vnus ſit abſolutè melior in moribus altero, nempe quia maiori eſt præditus gratia, atque charitate, & tunc alter minus ſanctus ſit dignior miniſter ad aliquam præbendam; quia, ſcilicet, eſt doctior, maioris authoritatis, atque prudentior ad finem illius ſacerdotij, vel, quia eſt diligentior, ſeruietq; Eccleſiæ plus quā ille ſanctior. Ex quo infertur, quòd, cùm in prouiſione beneficiorum, & aliorum officiorum; quæ primo & principaliter fuerunt inſtituta, vt Eccleſia, vel reſpublica idoneos haberet miniſtros, minus autem principaliter, & ſecundario, vt eſſent præmia benemeritis diſtribuenda, præcipuum, quod attenditur, ſit vtilitas Eccleſię vel reipublicę, ille miniſter erit cenſendus dignior, qui iuſti fini conſequendo fuerit magis aptus. Vnde fit, quòd ſi vnus eſt doctior

Quo ratione dignitas eius qui eligitur ſit cognoſcenda.

&

& ſanctior, ſed non miniſtrabit Eccleſię, quia præſens non aderit, alter autem indoctior, & minus ſanctus, reſidebit, ſeduloque ſeruiet Eccleſiæ, hic indoctior erit cenſendus dignior miniſter. Imo hic eſt dignus, & alter non; ſi quidem alterius doctrina atque ſanctitas nihil proderunt Eccleſiæ, ad quam eligitur. Quando autem dico in iſto caſu, illum minus doctum eſſe digniorem miniſtrum, eſt ntelligẽdum, dummodo ſit bonus vir, hoc eſt, talis de quo communiter habeatur opinio, quòd regulariter, & vt in plurimum non eſt in peccato mortali. Qui n. eſt publicus peccator nunquam poteſt eſſe dignus miniſter. Itaque ad dignitatem, & bonitatem miniſtri neceſſaria erunt bonitas in moribus, ſcientia, valetudo, & prudentia adminiſtrandum Eccleſię ſibi cõmiſſæ. Quæ omnes qualitates, atque circunſtantiæ ęſtimandæ erunt ſecundũ arbitrium viri prudentis.

Obligatio reſtõnis poteſt oriri ex violatione iuſtitiæ diſtributiuæ.

Secundò, eſt aduertendum, quòd licèt reſtitutio, cuius officium eſt reſtituere æqualitatem inter rem, & rem, ſit actus ſolius iuſtitiæ commutatiuæ, vt articulo præcedenti diximus ex mente D. Thomę, tamen eius obligatio oriri poteſt, non ſolum ex violatione iuſtitiæ commutatiuæ, ſed etiam ex violatione iuſtitiæ diſtributiuæ, vt ex eodem D. Thom. in eodem articulo in ſolutione ad tertiũ colligere licet. Qui enim non diſtribuit quod diſtribuendum accepit, vel iniuſtè diſtribuit anteponendo indignos dignis, vel dignos dignioribus, ſolum violat iuſtitiam diſtributiuam; & tamen tenetur ad reſtitutionem. Ex quo colligitur falſam eſſe opinionem illorũ, qui abſolutè dicunt violationem iuſtitię diſtributiuæ nũquam inducere obligationem reſtitutionis.

Bonã communia poſt diſtributionẽ ſiunt propria.

Tertiò eſt aduertendum, quòd bona diſtribuenda ante diſtributionem ſunt bona communia; poſt diſtributionem ſunt propria illius, cui fuerint diſtributa; medio autem tempore, quo propinquior fuerit diſtributio, atque electio, magis deſinunt eſſe cõmunia, & accedunt ad eſſe propria.

Vltimò, eſt aduertendum, quòd reſpectu bonorũ diſtribuendorum, alia eſt obligatio illius, cui ex officio incumbit diſtribuere, & alia illorum, ad quos diſtributio non ſpectat. Nam diſtributor ex iuſtitia tenetur facere quod illa bona ſint propria illorũ, qui ad ea habenda ex iuſtitia fuerint eligendi. At verò illi, ad quos id officium non ſpectat, ſolum tenetur nõ adhibere impedimentum, ne illa bona ſecũdum voluntatem electoris fiant propria. Ex quo infertur, ꝙ elector quocunque tempore ceſſat in electione eligere idoneum, tenetur ad integram reſtitutionem, Non enim facit, vt id bonum commune, ſit propriũ illius, cui ex iuſtitia erat conferendũ, quod ſine iniuria fieri non poteſt. At verò cæteri tantum tenentur ad reſtitutionem, quatenus impediunt alium à conſequutione boni communis: quod quoniam paulatim fit proprium, tanto vnus alio magis tenebitur, quanto propinquiori tempore attulerit impedimentum. Itaque, qui in initio electionis affert impedimentum, quia tunc facilius poterat prouiſio impediri, ad minus tenetur, quam qui impedit in fine, vt dicit D. Thom. in ſolutione ad quartum.

1. Concluſ.

Conferens beneficium digno prætermiſſo digniori peccat mortaliter.

His conſtitutis ſit prima concluſio: Quicunque confert beneficium, aut officium, vel cathedram digno prætermiſſo digniori, peccat mortaliter. In hac concluſione omnes conueniunt. Et probatur pluribus rationibus. Primo. Nam id facere, ſcilicet, eligere illo modo, eſt cõtra fidelitatem, qua quiſque fidelis diſpenſator, quam vtiliſſimè poteſt, negotium ſui domini gerere tenetur. Item: Qui præficit dignum prætermiſſo digniori, neceſſario id facit ex aliqua ratione, ad electionẽ non pertinente; nempe, vel ex amicitia, vel precibus, vel precio: ſed hęc eſt manifeſta acceptio perſonarũ, quæ ex genere ſuo eſt peccatũ mortale: ergo. Et confirmatur: Collatores beneficiorũ,

A & aliorum officiorum ad rempublicam pertinentiũ, ſunt diſpenſatores miniſteriorum Dei, vt dicit Paulus. 1. ad Corinth. c. 4. quibus, vt ibidem ſubiungit, fides ſincera eſt quã maximè neceſſaria, iuxta illud verbũ Chriſti; Quis putas eſt fidelis diſpenſator, & prudẽs, &c. ſed œconomus, & diſpẽſator principis, qui quos poſſet optimos ſeruos, eodem ſtipendio non adduceret in ſeruitiũ domini ſui, reus ꝑfecto eſſet, aut de fractæ fidei, aut neglectæ prudentię: ergo idem eſt dicendũ de eo, qui confert beneficiũ digno prætermiſſo digniori, atque ex cõſequẽti peccat mortaliter. Præterea hoc ipſum probatur exemplo Chriſti. Qui Ioan. 21. Eccleſiæ ſuæ electurus paſtorem, ter rogauit Petrum, Cæteris Apoſtolis aſtantibus, an diligeret ſe plus alijs, vt ex modo eligẽdi &

B reſponſione à Petro data omnibus conſtaret, ſe eligere meliorem, Leuitici etiam cap. 8. omni populo aſtante eligit dominus Aaron in ſummũ ſacerdotẽ. Quia, vt inquit D. Hieronymus, & refertur in cap. licet. 8. q. 1. licet dominus de conſtituendo principe præcepiſſet ſingularemque elegiſſet, conuocatur tamen Synagoga, vt ſciant omnes, & certi ſint, quòd qui præſtantior eſt ex omni populo, qui doctior, qui in omni virtute eminentior eligitur ad ſacerdotiũ. Oportet enim illum, vt dicit Paulus, teſtimoniũ habere bonum etiam ab ijs, qui foris ſunt, &c. Diuus etiam Auguſtinus in illa verba Iacobi c. 2. Nolite in perſonarum acceptione habere fidẽ domini, dicit: Non eſt putandũ leue peccatũ in perſonarum acceptione habere fidem domini gloriæ. Quis. n. ferat

C eligi diuitẽ ad ſedẽ honoris glorię Eccleſiæ, cõtẽpto paupere inſtructiore, & ſanctiore? Et Leo Papa, cuius verba referuntur in c. Metropolitano, 63. diſtin. etiam dicit, ad beneficia eccleſiaſtica eligendos eſſe optimos, quod pręcipitur in cap. vnico, extra, vt eccleſiaſtica beneficia ſine diſ. conſ. Vnde in pragmatica Concilij Baſilienſis hæc forma iuramenti eligentiũ ponitur: Ego N. Iuro, & ꝓmitto omnipotẽti Deo & ſancto, cuius nomini hæc Eccleſia eſt dedicata, eũ eligere, quem credã eſſe in ſpiritualibus, & tẽporalibus meliorẽ. Eſt tamen circa iſtã concluſionẽ aduertendum, ꝙ quando beneficium, aut officium eſt parui momenti, tunc prætermittere digniorem, nõ erit peccatum mortale. Sicut. n. furtum, quod ex genere ſuo eſt peccatũ mortale; propter paruitatẽ mate-

D riæ fit veniale, ita etiã in propoſito collatio illa beneficij exigui, ex paruitate materiæ erit veniale. Secundo, eſt aduertendũ, quòd etiã ſi aliquis ſit doctiſſimus, & optimus ad regimen alicuius Eccleſię; ſi tamen eſt ita aliis negotiis impeditus, ꝙ probabiliter credatur, quòd non dabit operã Eccleſiæ, vt debet, non eſt eligendus, nec tunc ille cenſetur dignus.

Secunda concluſio: Opinio Soti dicentis, quòd qui confert beneficium, aut officium digno, prætermiſſo digniori, quamuis peccet mortaliter, nihil tamen obligatur reſtituere digniori illi prætermiſſo, eſt probabilis, ſaltim quantum ad illa beneficia, atq; officia, quæ ſine oppoſitione diſtribuuntur. Itaq; eſt probabile, quòd ſi princeps, vel patronus nominat 2. Concluſ.

E in Epiſcopum, aut in beneficiatũ hominẽ dignum, ſciens alterum eſſe digniorem, nihil tenetur tali digniori reſtituere. Probatur: Nam cum hæc ſacerdotia non videantur inſtituta in præmium meritorum, ſed in ſtipendium laborantium, ſicut & ſalariũ correſpondet operationi iuxta illud Lucæ ca. 1. Dignus eſt operarius mercede ſua, & 1. ad Corinth. cap. 9. Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam, & paulò inferius. Qui altario ſeruit, de altario viuere debet, & 1. ad Timotheum cap. 5. Qui bene præſunt presbyteri duplici honore digni ſunt. Vbi eſt ponderandũ, quod non dixit; Qui boni ſunt; ne quis putaret hæc ſacerdotia eſſe diſtribuenda in præmium meritorũ; ſed, qui bene præſunt, vt ſignificaret eſſe diſtribuenda

da pro labore. Et ad Epheſ. 4. Dedit Apoſtolos & Doctores in opus miniſterij; hoc eſt, adminiſtrandū. Quod & apertius ſignificauit Dominus Num. capit. 18. cùm de filiis Leui, dicit: Dedi eis decimas in poſſeſſionē pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi. Pro quo etiam facit cap. finale, de reſcriptis, li. 6. vbi Prouerbium illud habetur; Beneficium non datur, niſi pro officio. Itaque cū hæc ſacerdotia ſint inſtituta in ſtipendium laborantium, videtur probabile, quòd qui non laborant nihil debeant accipere: atque ex cōſequenti diſtributor nihil tenebitur reſtituere dignioribus prætermiſſis qui nihil laboris in Eccleſia Dei impendunt. Sed, quemadmodū dux, qui eligit milites dignos ad bellum; & œconomus, qui eligit operarios dignos in vineam domini, nihil tenetur dignioribus reſtituere, ſed ſi eligunt indignos tenentur domino ſatisfacere, cui inferunt nocumentum, ita etiā qui eligit dignum ad miniſteriū Eccleſiaſticum, nihil tenebitur reſtituere, dignioribus prætermiſſis. Tamen, ſi eligat indignum tenebitur reſtituere Eccleſiæ, cui tale detrimentū dedit. Poteſt præterea probari probabilitas ſententiæ Soti, ſaltim quantū ad illa beneficia, quæ ſine oppoſitione diſtribuuntur. Nam vbi non eſt debitū legale, non eſt quod reſtituatur: ſed quando cōfertur beneficium, aut officiū digno, prætermiſſis dignioribus ſine aliqua oppoſitione nihil eſt debitū illis dignioribus: ergo nihil illis eſt reſtituendum. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Nemini, cui non eſt ius in re, hoc eſt, ius perfectū, vel ius ad rem, ideſt, imperfectum, quod eſt ius ad petendū coram iudice, eſt debitū legale, licèt fortè ſit debitum morale, vt colligitur ex gloſſa, & alijs, Inſtitut. de actionibus, in principio, & in lege, ex hoc iure. ff. de iuſtitia & iure, ſed illi digniores, qui prætermittuntur quando beneficiū datur ſine oppoſitione, nec habent ius in re, nec ad rē, non enim poſſunt illud coram iudice petere: ergo nihil illis debetur, atque ex conſequenti nihil eſt eis neceſſario reſtituendum. Et confirmatur: Reſtitutio, ſiue redditio præſupponit ablationem ſecundum mentem omnium; ſed cui nihil iuris eſt, nihil iuris aufertur; priuatio enim præſupponit habitum, ſeu poſitiuum, vt conſtat ex lege decem. ff. de verborum obligatione, & ex cap. ad diſſoluendum, de deſponſ. impub. ergo cum illis dignioribus prætermiſſis nihil ſit ablatum per collationem factam digno, ſi quidem nihil iuris habebant ad tale beneficium, manifeſtè ſequitur, quòd nihil etiam eſt eis neceſſario reſtituendum. Probatur præterea cōcluſio: Nā videtur valde rigoroſum affirmare, quod quando princeps, vel Epiſcopus nominat hominem dignum ad aliquod officium, vel beneficium, quod ſine oppoſitione confertur, tenetur aliquam facere reſtitutionem omnibus illis hominibus, qui eo officio, aut beneficio cognoſcuntur digniores; quod tamē neceſſario ſequitur, ſi dicamus, quòd reſtitutio debet fieri digniori, etiam quando beneficium datur ſine aliqua oppoſitione. Ex hac concluſione ſequitur primò, quòd qui eligit dignum prætermiſſo digniori, propriè non peccat contra iuſtitiā, ſed cōtra fidelitatē Eccleſiæ, cui tenetur prouiſor optimū miniſtrum prouidere. Sequitur ſecundò, quòd qui eligit indignū nihil tenetur reſtituere dignis, ſed tātum reipublicæ, cui detrimentum dedit. Sequitur tertiò, ꝙ quamuis ſecundum iſtā opinionem in his electionibus, nō ſit obligatio reſtitutionis, tamē qui eligit, aut conſulit, vt dignus eligatur prætermiſſo digniori, peccat grauiſſimum peccatum mortale.

Corollaria, quæ ſequūtur ex ſentētia Soti.

3. Concluſ. Eligens dignum prætermiſſo digniori tenetur ad reſtitutionem.

Tertia concluſio: Ea opinio, quæ affirmat, quòd qui confert beneficium digno, prætermiſſo digniori, tenetur aliquid reſtituere digniori illi prætermiſſo, eſt longe probabilior, & mihi certiſſima, de cathedris & beneficiis, quæ oppoſitione obtinentur.

A Probatur: Qui in his beneficijs diſtribuendis prætermittit digniorem, peccat contra iuſtitiam diſtributiuam; eſt enim acceptor perſonarū: & acceptio perſonarum non habet locum, niſi vbi eſt debitum iuſtitiæ: ergo obligatur digniori reſtituere. Probo conſequentiam: Nam violatio iuſtitiæ diſtributiuæ inducit obligationem reſtituendi, vt ex mente D. Thomæ, diximus in ſuperioribus. Nec valet, ſi dicatur, vt dicunt Soto, atque Nauarro locis ſuperius citatis, quod, quia iſte violat iuſtitiam diſtributiuam, minus principaliter intentam, idcircò non obligatur ad reſtitutionē. Obligatio enim reſtituendi, qui ortum habet ex violata æqualitate, vbicunque ſperit illa æqualitatis violatio, ſiue per contractum, in quo principaliter intenditur iuſtitia diſtributiua, ſiue minus principaliter intelligi non poteſt, quin maneat aliqua inæqualitas, quæ per iuſtitiam atque reſtitutionem ad æqualitatem ſit reducenda. Præterea qui iniuſtè diuidit bona inſtituta, vt gratis ciuibus diuidantur, tenetur ad reſtitutionem, vt in principio huius difficultatis ex mente omnium ſuppoſuimus, tanquam certum: ergo, & qui iniuſtè diuidit beneficia, quæ ſunt bona ſingulis ciuibus diſtribuenda, ſimiliter tenetur ad reſtitutionem. Ad hoc argumentum Soto atque Nauarro negant conſequentiam. Nā dicunt, quòd aliter ſunt debita ciuibus bona inſtituta, vt illis gratis conferantur, & aliter ſunt debita beneficia. Illa enim bona ſunt debita ſecundum iuſtitiam diſtributiuam principaliter intentam: hæc vero per iuſtitiam diſtributiuam intentā ſecundario, & minus principaliter. Ex quo fit, vt illa ſint obnoxia reſtitutioni, hæc autem minimè. Sed hæc ſolutio nihil valet. Nam ſi vtraque bona ſunt debita ciuibus ex iuſtitia diſtributiua quamuis diuerſimodè, vt ipſi fatentur: ergo vtraq; ſunt reſtituenda, ſi iniuſte diuidantur. Probo conſequentiam: Quia obligatio reſtitutionis ſemper ortum habet ex debito violato, & parum refert, quòd vno, aut duobus titulis res debeatur, ad hoc, vt ſit neceſſario reſtituēda, modo illa verè ſit debita. Item: Si beneficia, aut officia Eccleſiaſtica iniuſtè diſtributa, non ideò eſſent dignioribus reſtituenda, quia hæc non ſunt principaliter inſtituta propter vtilitatē illorū, qui ea habuerint, ſed propter vtilitatem, & ſeruitiū Eccleſię, aut reipublicæ, ſequeretur, ꝙ ſi quis modo conferret maximā copiā pecuniæ ciuibus huius ciuitatis diuidenda, primò propter vtilitatē ipſius ciuitatis, & ſecundario propter vtilitatē ciuium: qui iniuſtè talia bona diuideret, non teneretur ad reſtitutionē: Vt ſi, v. g. quis, videns, ꝙ iſte populus maxime opus habet chirurgis, inſtitueret modo certā pecuniæ ſummam, quotannis chirurgis diſtribuendam, qui iniuſte diuideret, ad nullam teneretur reſtitutionem: conſequens autem eſt falſum, vt de ſe patet: ergo & illud, ex quo ſequitur. Nec eſt ſimile, quod adduci ſolet à Doctoribus oppoſitæ ſententiæ de œconomo conducente in vineam domini ſui operarios idoneos, & ſufficientes, dignioribus prætermiſſis, qui nihil tenetur ipſis dignioribus reſtituere. Non, inquam, eſt ſimile. Nā ſtipendia ab œconomo pro labore data, ſic ſunt ſtipendia, vt nullo modo ſint prēmia, cum tamen beneficia, ad quæ eliguntur miniſtri Eccleſiæ, ſic ſint ſtipendia, vt etiam ſint prēmia virtutis, atque meriti. Ex quo fit, vt œconomus dum eligit operarios, nō teneatur attendere merita illorum, inter quos eligit ex iuſtitia diſtributiua, ſicut diſtributor beneficiorum; ſed ſolum ex iuſtitia commutatiua tenetur attendere æqualitatem, quæ eſt inter meritum illius, qui adducitur, & ſtipendiū, ad quod conducitur, & ex fidelitate domino debita tenetur conducere meliores. Quod niſi faciat, peccabit cōtra fidelitatem, quę ex genere ſuo non obligat ad mortale, vt docet D. Thom. infra. q. 113. & non contra iuſtitiam diſtributiuam,

tiuam, cuius violatio ex genere ſuo eſt peccatũ mortale, vt diximus in ſuperioribus. Præterea: Qui impedit digniorem à conſequutione beneficij, obligatur ad reſtitutionem: ergo & qui diſtribuit beneficium digno prætermiſſo digniori, magis tenebitur ad reſtitutionem. Conſequentia ex eo eſt valida, ꝙ diſtributor efficacior cauſa damni eſt, quam impediens. Antecedens verò aſſeritur à D. Thom. hic, ad 4. Sed dicunt Doctores oppoſitæ ſententiæ, D. Tho. eſſe intelligendum ſolum de impedientibus ꝑ vim, aut fraudem. Hæc tamen interpretatio merè gratis adhibetur. Tum, quia D.Tho. nec violẽtiæ, nec fraudis meminit: ſed tantum dicit, quòd qui malo animo ex odio impedit digniorem à conſequutione beneficij, aliquam tenetur facere reſtitutionem. Tum etiam; quia, ſi D.Th. ſolùm loqueretur de impediente per vim, aut fraudem, ſequeretur, quòd qui hoc modo impediret dignum, vt dignior beneficium conſequeretur, etiam eſſet obligandus ad reſtitutionem; cuius tamen contrarium dicit D.Tho. in eadẽ ſolutione. Probo ſequelam: Nam inferre vim, aut fraudem homini digno ſemper habet annexam reſtitutionem. Sed quod noſtra ſententia peculiariter habeat verum, ac ſit neceſſaria in cathedris, & beneficijs oppoſitione obtẽtis, probatur primò: Nam aliquod ius iuſtitiæ habet dignior ad illud beneficiũ, vel cathedram, quod oppoſitione obtinere nititur, quod non habent alij, qui non ſunt oppoſitores: ꝙ ſi non eſt ius in re, eſt ſaltim ius ad rem, vel ius ad illam petendam, quo priuatur iniuſte quotieſcunq; cathedra, vel beneficium cõfertur digno prætermiſſo digniori: ergo ſtrictiori iure tenetur diſtributor conferre beneficium digniori, quando intercedit oppoſitio, quam quando confertur ſine illa. Secundò: Eſt ſpecialis lex quòd cathedræ & iſta beneficia, quæ examine obtinentur, cõferantur dignioribus: ergo ſi quis prætermittat iſtum ordinem conferendo ea dignis, obligabitur ad reſtitutionem. Antecedens eſt manifeſtum, & conſequentia probatur: Nã ſi eſſet lex, quòd vberiores eleemoſynæ conferrentur pauperioribus, qui hunc ordinem præteriret dãdo maiorem eleemoſynam, minorem neceſſitatem patientibus, proculdubio obligaretur ad reſtitutionem. Et confirmatur: Si dominus præciperet famulo, vt daret eleemoſynam pauperibus propinquioribus, & famulus præteriret hunc ordinem, obligaretur ad reſtitutionem, quoniam facit contra voluntatem veri domini, ſed Chriſtus, qui eſt dominus beneficiorum præcipit, vt dentur dignioribus: ergo ſi non datur erit obligatio ad reſtitutionem. Vltimò: Ex eo quod dominus præcipit hæc beneficia atq; ſacerdotia dari gratis, ſi dẽtur pro pecunia eſt obligatio reſtitutionis: ergo ſi mandauit dari dignioribus, & ſecus fiat erit obligatio ad reſtitutionem. Ex hac concluſione infertur, ꝙ qui eligit ad aliquod beneficium indignũ vltra hoc, quòd ex iuſtitia commutatiua tenetur facere reſtitutionem Eccleſiæ, vt ſupra dicebam, tenetur etiam aliquid reſtituere digno prætermiſſo, cui ex iuſtitia diſtributiua beneficium conferre tenebatur; vtriuſq; enim iuſtitiæ violatio inducit obligationem reſtitutionis, vt ex dictis patet.

Primum argumentum contra tertiam cõcluſionẽ à nobis poſitã.

Sed contra iſtam concluſionem ſunt aliquot argumenta. Primum: Principes conferunt officia publica indigniſſimis prætermiſſis dignioribus, & inde nulla naſcitur obligatio reſtitutionis: ergo falſum eſt dicere, quod iniqua diſtributio in beneficijs inducit vinculum reſtituendi.

2. Argum.

Secundò, ſic argumentor: Prælatus conferens beneficium conſanguineo propter conſanguinitatem, eſt acceptor perſonarum, lęditque iuſtitiam diſtributiuam, & nemo obligat eum ad reſtitutionem: ergo talis obligatio non habet ortum ex violatione iuſtitiæ diſtributiuæ.

3. Argu.

A Tertiò: Si collatio beneficij iniuſtè alicui diſtributi, nempe, digno prætermiſſo digniori induceret obligationem reſtitutionis, ſequeretur, ꝙ illud beneficium eſſet debitum ex iuſtitia digniori, atq; ex cõſequenti, quod dignus, cui fuit collatum tenetur illud digniori reſignare: conſequens autẽ eſt falſum, & contra communem doctorum ſentẽtiam; nemo enim eſt, qui obliget dignum cui beneficiũ fuit collatũ, vt illud digniori reſtituat: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelam: Nam ſi bonum aliquod mihi ex iuſtitia diſtributiua debitũ detur alteri, tenetur ille illud mihi reſtituere: vt ſi centum aurei inſtituti, vt diuidantur pauperibus, darentur diuitibus, diuites tenerentur illos pauperibus reſtituere. Et cõfirmatur: Dignus, cui tale beneficium fuit collatum, B occupat ius dignioris: ergo tenet̃ illud ei reſtituere.

4. Argumẽ.

Quartò: Si violatio iuſtitię diſtributiuę induceret obligationem reſtitutionis, ſequeretur, quòd prælatus, vel præſtans ſuffragium digno bona fide, quem exiſtimat digniorẽ prætermiſſo eo, qui re vera erat dignior, adhuc tenetur ad reſtitutionem: conſequẽs autem eſt falſum, & contra communem Doctorum ſententiam: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelam: Nam qui aufert ab aliquo id, quod ſibi ex iuſtitia erat debitum, quamuis id faciat bona fide, putans ſibi non deberi, ſtatim ac contrarium reſciuerit, tenetur illius facere reſtitutionem.

Vltim. arg.

Vltimò: Qui confert beneficium digno multis dignioribus prætermiſſis, vel ille tenetur facere reſtitutionem omnibus illis dignioribus, aut vni, aut nulli: C non omnibus: tum quia hoc videtur impoſſibile: tũ etiam, quia ipſe diſtributor non tenebatur omnibus illis beneficium conferre, nec vni, cùm non ſit maior ratio de vno, quam de altero: ergo nulli; quod eſt contra concluſionem.

Pro ſolutione argumẽtorum ſupponendum primo.

Pro ſolutione horum argumentorum, ſupponendum eſt primo, quòd qñ eligitur dignus prætermiſſo digniori, ſtando in iure communi, electio ipſa valida eſt, nec reſcindi poteſt in foro exteriori, aut interiori, vt conſtat ex D.Thom. infra q.63. ar.2. ad 3. & quodli.6. ar.9. & quodli.8. ar.6. Et colligitur ex c. cum nobis olim. de electione, & electi poteſtate. Vbi cuiuſdam, qui non erat eminentis literaturę electio fuit approbata. Et in c. cùm dilectus, eodem titu- D lo, ſimiliter approbatur alterius electio, etiam ſi fuerint in eadem Eccleſia (vt ibi dicitur) alij digniores. Et ratio D.Thom. atque aliorum eſt, quia ſi electio, qua dignus eligitur prætermiſſo digniori, poſſet annullari, vix eſſent vllæ electiones firmæ cum omnes poſſent in litem, & dubium reuocari, dicentibus hominibus illas non fuiſſe factas de dignioribus, quod vergeret in graue detrimentum Eccleſiæ. Dixi, ſtando in iure communi. Nam ſecundum ius modernũ, ſi Epiſcopus eligat in parochum minus dignum ꝑtermiſſo digniori, poterit electio per Metropolitanũ reuocari, dariq; beneficiũ digniori relicto iuxta proprio motum Pij Quinti, de hac re ſpecialiter editum ſub anno 1566. De hac re videndus eſt Couarruuias in regul. peccatũ. §.7. nu.5. Qui ex iſto fundamento E colligit, ꝙ qñ patronus præſentat dignũ Epiſcopo, vel Pontifici, Epiſcopus tenetur illi conferre beneficiũ, etiam ſi alij digniores fuerint à patrono prætermiſſi. Tamen ſi patronus præſentaret plures, Epiſcopus teneretur digniorem ex illis eligere. Si autẽ ſint plures patroni, & maior pars eligat dignũ, minor verò pars eligat digniorem, tenebitur Epiſcopus tunc conferre beneficium digno, à maiori parte præſentato. Nã præſentatus à minori in illo caſu cenſetur non præſentatus, vt dicit Couarruuias, vbi ſupra.

Supponendũ ſecũdo.

Secundò, eſt ſupponẽdum, quòd, licèt ſit propriũ iuſtitiæ conſtituere æqualitatem (ideo.n. dicitur iuſtitia, quia æqualitatem conſtituit) aliter tamen attẽditur æqualitas in iuſtitia commutatiua & aliter in

diſtributiua. Nam in commutatiua attenditur æqualitas vnius rei ad alteram, ſecundum proportionem arithmeticam, nullo habito per ſe reſpectu, aut conſideratione ad perſonas; quamuis aliquando etiam in illa habeatur iſte reſpectus per accidens, in quantum, ſ. augetur, aut minuitur valor rei, aut operis ex qualitate perſonæ. At verò in iuſtitia diſtributiua per ſe, & principaliter habetur reſpectus ad perſonas, inter quas diſtributio eſt facienda, & minus principaliter, ac deinde ad res diſtribuendas, vt, ſcilicet, inter ipſas res, quæ diſtribuũtur eadē proportio ſeruetur, quę eſt inter perſonas: īter quas fit diſtributio. Et hanc æqualitatem conſtituit iuſtitia diſtributiua, quæ non eſt æqualitas ſimpliciter, ſed æqualitas, ſecundum proportionem geometricam.

Supponendū tertio. Tertio, eſt ſupponendum, ꝙ quamuis iuſtitia commutatiua, & diſtributiua in hoc conueniant, quod vtraque reddit alteri quod ſuum eſt, differunt tamē in eo, quod aliter eſt ſuum, quod redditur alicui per iuſtitiā diſtributiuā, & aliter qđ redditur per cōmutatiuam. In iuſtitia.n. diſtributiua, quia redduntur & diſtribuuntur bona cōmunia reipublicę, quę nō ſunt propriè & ſimpliciter ciuiũ, inter quos diſtribuuntur, non redditur propriè & ſimpliciter ſuum, ſed ſolum ſecundũ quid, in quantum, ſcilicet, bona totius ſunt aliquo modo partium. At vero in iuſtitia cōmutatiua, quia illa, quæ inter ciues commutantur, ſunt propria illorum propriè & ſimpliciter redditur ſuũ. Ex quo rurſus ſequitur, ꝙ in iuſtitia diſtributiua id, quod redditur, non propriè & ſimpliciter eſt debitũ illis, quibus redditur, ſed ſolum ſecundũ quid, in quātum, ſ. ſunt partes illius reipublicæ, cuius ſunt illa bona, quæ diſtribuũtur. At verò in iuſtitia cōmutatiua illa quę reddũtur ꝓpriè & ſimpliciter ſunt debita illis, quibus redduntur, tanquā bona propria illorum.

Ad primū argumētū. Prima ſolutio. His ſuppoſitis, ad primum argumentum reſpondetur primò, quidquid ſit de antecedenti, negando conſequentiam. Non enim eſt eadem ratio de principe, & de prælato Eccleſiaſtico. Nam princeps eſt veluti dominus officiorum publicorum, qua ratione poteſt ea, ſi voluerit vēdere. At verò prælatus Eccleſiæ non eſt beneficiorum dominus, ſed diſpenſator; & ſic ſi ea diſtribuit contra voluntatem veri domini, tenetur ad reſtitutionem. Eſt tamen aduertendum, quòd quamuis Rex, vel Princeps ſit quaſi dominus officiorum publicorum, ſi tamen ea conferat indignis peccabit, & præterea erit reus omniũ damnorum, quæ ex mala illa gubernatione fuerint ſubſequuta, tanquam ille, qui omnium eorum extitit moralis cauſa, vt diximus in ſuperioribus. Ex quo infertur, quòd licèt Rex, aut princeps in diſtributione officiorum merè ſecularium non teneretur ſeruare ordinem iuſtitiæ diſtributiuæ, magis, quàm ille qui ea bona diſtribuit, quorum verè eſt dominus. Secus tamen eſſet de prębendis Eccleſiaſticis, quarũ ex ſummorum Pontificum conceſſione & indultu, eſt patronus atq; præſentator. In his.n. diſtribuendis eundem ordinē diſtributiuæ iuſtitiæ tenetur ſeruare, quem alij electores Eccleſiaſtici obſeruare tenentur. Et ratio eſt: Nam cum ſummus Pontifex, qui non eſt dominus beneficiorum, ſed diſpenſator, non ſolum peccet, ſed etiam teneatur ad reſtitutionem, quotieſcunq; confert illa dignis prætermiſſis dignioribus, vt ex ſupra dictis patet, & patrono non ſit aliter conceſſa facultas præſentandi ad beneficia Eccleſiaſtica, quàm habet ſummus Pontifex ad illa conferenda; manifeſte ſequitur, ꝙ ſi ſummo Pontifici nō eſt licitum ſine obligatione reſtitutionis conferre ea digno prætermiſſo digniori, ꝙ nec etiam id erit licitũ patrono. *Secunda ſolutio.* Vel ſecundo reſpondetur ad argumentum, negando, quòd Rex, aut Princeps nō teneatur cōferre officia publica dignioribus ex iuſtitia diſtributiua, vt explicabimus infra q.63. art.2. circa finē.

2. Argum. Ad ſecundum argumētum reſpōdetur, quòd prę latus quando confert beneficia conſanguineis eodē modo ſe debet habere, ac quādo cōfert ea alijs. Quare ſi conſanguineus eſt dignior ad nullam tenebitur reſtitutionem. Cæterum, ſi non eſt dignior, naſcitur obligatio reſtitutionis, ſicut in alijs, maximè in illis beneficiis, quæ oppoſitione obtinentur.

3. Argum. Ad tertium argumentum reſpondetur, diſtinguēdo conſequens. Nam ſi ex eo, quòd collatio beneficij facta digno prætermiſſo digniori, inducit obligationem reſtituendi, infertur, quod illud beneficium ex iuſtitia erat debitũ digniori, antequam digno cōferretur, tunc, ſ. quando cōputabatur inter bona cōmunia, verum eſt. Cæterum poſtquam eſt propriatum digno, quæ appropriatio valida eſt in vtroque foro, vt paulo ante dicebam, falſum eſt, quòd dignior iam habeat ius ad illud, aut quod dignus teneatur illud reſignare. Et quando obijcitur; Si bonũ aliquod mihi ex iuſtitia diſtributiua debitum detur alteri, ille tenetur illud mihi reſignare, vt ſi centum aurei ex alicuius inſtituto pauperibus diuidendi, diuiderentur diuitibus; tunc diuites tenerētur illa pauperibus reſtituere; ergo idem erit dicendum de beneficio collato digno, quod ex iuſtitia diſtributiua erat debitum digniori; reſpondetur illud antecedēs ſolum habere verum in illis bonis cōmunibus, quā inſtituta ſunt, vt gratis hominibus conferantur, non autē in illis, quæ, quamuis dentur ſecundum rationem iuſtitiæ diſtributiuæ, conferuntur tñ ꝓpter aliquod miniſteriũ in republica exercendũ; qualia ſunt beneficia Eccleſiaſtica. Quare conceſſo antecedēti, neganda erit conſequentia. Et ſi rurſus obiicias: Dignus, cui beneficiũ eſt collatũ, non tenetur illud digniori reſtituere; ergo nec diſtributor tenet̃ illud digniori reſignare, rñdeo, illud in particulari verũ eſt, imo nec poteſt. Cęterum tenetur aliquam facere recompenſationem ad arbitrium viri prudentis, vel aliud ei beneficiũ conferre. Ad cōfirmationē reſpondetur, negando, quòd poſtquam beneficium eſt digno collatum, dignus occupet ius dignioris, iam.n. dignior non habet ius ad illud, vt ex dictis patet: & ſic nec tenetur illud ei reſtituere. Ita reſpondet Caietanus hic, dubio 5. ad vltimam confirmationem.

4. Argumē. Ad quartum argumentum reſpondetur, negando ſequelam. Ad hoc.n. vt quis dicatur iuſtè conferre beneficium, vel quācunque aliam præbendam, ſatis eſt bona fide illa conferre ei, quem exiſtimat digniorem. Vnde, cùm in cauſa argumenti Epiſcopus, vel præſtans ſuffragiũ iuſtè contulerit beneficiũ ad nullam tenebitur reſtitutionē. Eſt tñ hoc intelligendum, dummodo Epiſcopus ſufficientem adhibeat diligentiam. Nā ſi nullo præuio examine, & nulla diligētia facta cōfert beneficiũ ei, quē exiſtimat digniorem, illo, qui re vera erat dignior, prætermiſſo, proculdubio tenebit̃ ad reſtitutionē. Et ſi quis obijciat; Qui aufert ab aliquo id, quod ſibi ex iuſtitia erat debitum, quamuis id faciat bona fide, putans ſibi non deberi, ſtatim ac contrarium reſciuerit, tenetur illius facere reſtitutionem: ergo pari ratione dicendũ eſt de eo, qui confert beneficiũ digno, quem exiſtimauit digniorem, prætermiſſo illo, qui re vera erat dignior, tenebitur ad reſtitutionem, ſtatim, ac cognouerit veritatē; reſpondetur, illud antecedens, ſolum habere verum in ijs, quæ ſunt debita ſimpliciter; qualia ſunt illa, quę per iuſtitiā cōmutatiuam conferuntur: Non autē in ijs, q̃ ſunt debita ſolum ſecundum quid, in quantum, ſcilicet, illi, quibus conferuntur, ſunt partes illius reipublicæ, cuius ſunt illa bona; quæ diſtribuuntur. Quæ quidē poſtquā vni ſunt appropriata iam non ſunt amplius ipſius cōmunitatis; atque ex conſequenti nec partes illius habent ius ad illa. Quare, conceſſo antecedenti, negatur conſequentia.

Vltim. arg. Ad vltimum argumētum reſpondetur, qđ, quam-

uis

uis metaphyſicè loquendo intelligi poſſit, ꝙ beneficium conferatur digno, multis dignioribus prætermiſſis; moraliter tñ id nunquam vſu venit, maximè in illis beneficijs quæ oppoſitione obtinẽtur, in quibus maiori ex parte apparet vnus dignior, cui beneficium ſecundum debitum iuſtitiæ diſtributiuæ erat conferendum. Et huic, ſi alteri minus digno conferatur, erit facienda recompẽſatio, vel in alio beneficio, vel in bonis temporalibus, deductis prius expẽſis atq; labore, quem in adminiſtratione talis beneficij impendere debebat arbitrium boni viri, vt diximus de quibuſcunq; alijs ſatisfactionibus. Si autẽ cõtingat, qđ plures digniores relinquãtur, omnibus erit facienda aliqua recompenſatio. Nam quamuis beneficium vni tantum erat conferendum, omnibus tamen fuit facta iniuria in eo, quòd fuit collatũ digno, ipſis dignoribus prætermiſſis.

Reſponſio ad rões factas pro ſecunda concluſione.

Reſtat nunc reſpõdere ad rationes, quas fecimus pro ſecunda concluſione, ad probandum, ꝙ ſententia Soti, atq; aliorum aliquã continebat probabilitatem; ſaltim quantũ ad illa beneficia, quæ ſine oppoſitione diſtribuuntur. Vnde ad primam dico, falſum eſſe, ꝙ beneficia & aliæ dignitates Eccleſiaſticę non ſolũ fuerunt inſtituta in ſtipendiũ pro labore, ſed etiam in præmiũ pro virtute, vt in ſuperioribus diximus. Et ſic ſunt honoroficentiſſima. & locupletiſſima, nec rñdent labori ad æqualitatẽ. Ex quo fit, vt ſecundam rõnem iuſtitiæ diſtributiuæ ſint conferenda, quod ſi ſecus fiat, erit obligatio reſtõnis. Vel ſecundo reſpondetur, quòd quamuis ita eſſet, quod ſolũ eſſent ſtipendia; quia tñ ex volũtate veri domini ſolum ſunt dignioribus diſtribuenda, ſi aliter fiat erit obligatio reſtitutionis. Ad ſecundam rõnem reſpondetur, conceſſa maiori negando minorem. Et ad probationem dico, quod dignior habet ius iuſtitiæ diſtributiuæ ad beneficiũ, quod eſt diſtribuẽdũ antequam alicui conferatur. Et hoc ius violat diſtributor, quotieſcunq; cõfert illud digno, digniori ꝑtermiſſo. Quod quidem non eſt ius ſimpliciter, ſed ius ſecundũ quid, ſicut nec debitũ, quod per iuſtitiã diſtributiuã confertur eſt debitũ ſimpliciter, ſed tantũ debitum ſecundum quid, vt diximus in 3. præſuppoſito. Et ex violatione cuiuſcunque iuris naſcitur ſemper obligatio reſtitutionis maioris, vel minoris, pro rõne ipſius iuris violati. Ad confirmationem ſimiliter, reſpondetur, negãdo quod dignioribus illis ꝑtermiſſis, nihil fuerit ablatũ. Fuit.n. eis ablatum ius illud iuſtitiæ diſtributiuæ, quod ad beneficiũ habebãt; & ſic per reſtitutionem erit neceſſario reparandum. Ad vltimam rõnem reſpõdeo eo modo, quo paulò ante reſpondebam ad quoddam argumentũ factũ contra tertiã concluſionẽ, ſ. quod moraliter loquendo, nũquã vſu venit, quod plures æquè digniores relinquantur, maxime cùm dignitas ſit penſanda, non ſolũ ex bonitate morũ, ſed ex pluribus alijs circunſtantijs in ordine ad officium, ad quod eligitur. Poteſt.n. contingere, vt vnus ſit dignior altero ad aliquod beneficiũ, qui tñ in ordine ad aliud ſit minus dignus, imò indignus abſolutè, vt diximus in ſuperioribus. Cæterũ, ſi ita cõtigerit, ꝙ plures ęquè digniores relinquantur, omnibus erit aliqualis cõpenſatio facienda. Et hoc eſt maximum periculũ, quod Epiſcopus, aut alij electores incurrunt, ex eo, quod beneficia non diſtribuant illis, quos exiſtimãt digniores. Hæc dicta ſint de tota iſta difficultate.

Diſputatio de eo, qui impedit alterum à cõſequutione beneficij.

Diximus iã de diſtributore: ſupereſt, vt dicamus de eo, qui eſt alteri impedimẽto, ne ei beneficium, aut aliquod aliud bonum commune conferatur, de quo propriè loquitur D. Tho. in ſolutione ad quartum, & de quo ſunt intelligenda tria illa dicta ab ipſo in ea ſolutione poſita.

1. cõcluſio.

Sed, vt hæc res breuibus abſoluatur, ſit prima cõcluſio: Quicunque eſt alteri impedimento per vim,

A metum, aut fraudem, aut mẽdacium, ne aliquod bonum conſequatur, ſiue illud ſit ſtipendium, ſiue pręmium, ſiue detur à diſtributore, ſiue à vero domino tenetur ad illius reſtitutionem. Itaq; ſi quis mẽtiens me eſſe mortuum, aut non eſſe alicuius conſanguineum, aut eſſe ſpurium aut ignarum, aut malũ, aut ꝑ alias fraudes, aut per vim faceret mutari teſtamentum, aut legatum, aut collationem, aut præſentationem beneficij, officij, aut alterius boni factam, aut iam decretam, tenetur illud mihi reſtituere. Probatur: Nam talis per iniuriam priuaret tam dantẽ iure donandi, q̃ eum, qui recipere debebat iure recipiendi: ſunt.n. omnes iſti modi contra iuſtitiam. 2. cõcluſio.

Secũda cõcluſio; Quicunq; eſt alteri impedimento per vim, aut fraudem, aut metum, aut mendaciũ,
B ne aliquod ſupradictorum bonorum petat, tenetur ad reſtitutionem eidem faciendam. Et ratio eſt; Nam quilibet, qui non eſt planè indignus, habet ius ſaltim petendi quæcunque munera, ſiue publica, ſiue priuata, quo ſi iniuſte priuetur, patietur iniuriã, per reſtitutionem neceſſario reparandam. Sed eſt aduertendum, ꝙ non tenetur talis impediens tm̃ reſtituere, quantũ ſoluere deberet, ſi bonũ illud eſſet iam debitum, aut acquiſitum; ſed quantum conſideratis circunſtantijs, & propinquitate, quam habebat ad illud acquirendum iudicio boni viri, videbitur conueniens, vt in alijs caſibus dicere ſolemus.

Tertia concluſio: Qui non vi, aut fraude, aut mẽdacio, ſed precibus, atque perſuaſionibus agit cum eo, qui eſt verus dominus eorum, quæ daturus eſt, 3. cõcluſio.
C vt quod decreuerat dare vni, det alteri, etiam minus digno, nullam tenetur facere reſtitutionem. Probatur, quia nulli facit iniuriã. Non domino, cum quo tñ precibus agit; nec alteri, cum talis nullũ ius habeat ad hoc, vt illud ſibi cõferatur, ſed totum, id ſit poſitum in alterius ſola ac libera voluntate.

Quarta concluſio: Qui precibus, atque perſuaſionibus (dummodo abſit fraus & mendacium) agit cum aliquo ẽt digno, ne petat beneficiũ, vel præbendam, vel cathedram; vt ſæpe contingit, ad nullã tenetur reſtitutionem. Probatur: Quia, vt habet cõmune prouerbiũ volenti, & ſcienti non fit iniuria. 4. Concluſ.

5. Concluſ.

Quinta concluſio: Qui pro ſe, vel pro altero digno petit beneficium, aut cathedram, & illa ſua petitio eſt cauſa, quòd alius æquè dignus, aut dignior,
D beneficium illud, aut cathedram non conſequatur, etiam ſi id faciat malo animo (dummodo fraus, aut dolus non intercedant) nullam tenetur facere reſtitutionem. Hæc concluſio eſt contra Scotum, & contra Ricardum in 4. d. 15. Qui, vt author eſt magiſter Soto. libro de Iuſtitia, q. 6. art. 3. in ſolutione ad. 6. argumentum, dicunt, quòd, ſi quis ſibi, aut alteri præbendam procurans, alteri ſit obſtaculo, ne illam obtineat, idque faciat non, vt illi noceat, ſed vt ſibi, vel amico proſit, ad nullam tenetur reſtitutionem. Cęterum, ſi id faciat ex malo animo, alterius procurans nocumentum, reſtituere tenetur. Cui etiam ſententiæ fauere videtur Caiet. hic dubio 2. circa ſolutionem ad 4. argumentum D. Tho. falluntur tamen iſti
E doctores. Nam, vt optimè docet Nauarro in Manuali, capitulo decimo ſeptimo, numero ſeptuageſimo, intentio nocendi, aut malum iniuſtum inferendi, quamuis inducat peccatum, neceſſitatem tamen reſtituendi non inducit, niſi opus aliquod exterius ei adijciatur, quod ſit iniurium, & contrariũ legibus iuſtitiæ. Litor enim mala intentione ſuſpendens iuſtè damnatum, quamuis peccet, non tenetur quidquã reſtituere. Et miles in bello iuſto occidens hoſtem, vel diripiens ciuitatem malo animo, & fine, peccat quidẽ, ſed nõ tenetur reſtituere. Quia licet tranſgrediatur leges charitatis, vel aliarum virtutum, non tñ tranſgreditur leges iuſtitiæ, quarum tranſgreſſio ſola eſt iniuria, & obligat ad reſtõnem,

Et

Et ſi quis obijciat,l.1.§.deniq; .ff.de aqua pluuia
Obiectio. arcẽda,vbi dicitur,eum,qui puteum effodit, aut a-
liud opus in ſuo facit, vnde damnũ vicinus accipit,
non teneri de damno, ſi non faciat animo nocen-
di:ex quibus verbis à cõtrario ſenſu colligere licèt,
quod ſi malo animo fuerit tenetur;& D. Thomam,
qui in iſto articulo ſolutione ad quartum videtur ſi-
gnificare,quòd aliquis actus malo animo factus in-
ducit reſtitutionem in aliquo caſu,in quo bono ani
mo factus non induceret; dicit enim quod ſi inten-
dens is nocumentum alterius propter odium, vel
propter vindictam impediat ne ille beneficium ali-
quod conſequatur,ad aliquam tenetur recompenſa
Reſponſio tionem,reſpondeatur ad primum ex mente Nauar
ad obiectio ri,vbi ſupra,quòd licèt argumentum à cõtrario ſen
nem. ſu alioqui ſit validiſſimũ in iure lege 1.ff. de officio
eius,cui mandata eſt iuri.& cap.Apoſtolica, de his,
quæ fiunt à prælato,ſine conſenſu capituli,nihil ta-
men, valet quo ad ea,quorum contrarium exprimi
tur in iure, vt notat Felinus in c. ſignificaſti.de fo-
ro competẽti.Pro quo eſt textus in capit.à nobis.ſe-
cundo, de ſententia excommunicationis. Eſt au-
tem certum ſecundum omnes ex iure, quòd inten-
tio mala ſine opere iniurioſo non obligat ad reſti
tuendum damnum, vt ſupra dicebam. Quæ ſolutio
roborari põt ex eo, quòd Vlpianus in illa lege cita-
ta non vult innuere,quòd obligatio reſtituẽdi indu
citur propter malum animum;ſed,vt clarius confir-
maret dictum Marcelli negantis eo caſu actionem
de dolo dari,dixit,nõ eſſe locum actioni de dolo ſi-
ne malo animo,ſine quo dolus non datur,l.dolum,
C.de dolo.Ad aliud ex D.Thom.reſpõdetur, quòd
non loquitur de actu ſolo animo malo facto, ſed de
actu,malo animo iniuſtè facto.Et ſic eſt intelligen-
dus de opere iniurioſo alteri, vel modo iniurioſo fa
cto,puta,per vim,metum,vel fraudẽ,vt ſupra dice-
bam.Suppoſito iam,quòd mala intentio, vel malus
animus non ſit ſufficiens ad inducendum obligatio
nem reſtitutionis in eo,qui pro ſe, vel pro altero di
gno petit beneficium,aut cathedram,& ea ſua peti
tione eſt obſtaculo alteri æquè digno,aut digniori,
ne illud beneficium obtineat,ſupereſt modò proba
re,quod illa petitio non ſit iniuſta, nec obliget ad re
ſtitutionem. Quod quidem ſufficienter conuinci-
tur ex eo,ꝙ qui petit beneficium pro ſe, vel pro al-
tero digno vtitur iure ſuo; & nullus vtens iure ſuo
facit alteri iniuriam; quamuis ex tali vſu damnũ il-
lius ſubſequatur. Nemo enim damnum facit niſi
qui facit illud,quod facere ius nõ habet,vt dicit re-
gula iuris.
6. Concluſ. Sexta concluſio: Qui facit, vt beneficium detur
indigno,vel quod detur digno, prætermiſſo dignio
ri,etiam ſi id faciat precibus,& perſuaſionibus,nul-
lo dolo,aut fraude interueniente, tenetur ad reſti-
tutionem. Si diſtributor iam decreuerat illud dare
digniori prætermiſſo,tenetur reſtituere in integrũ,
& ſi non decreuerat, tenetur facere reſtitutionem
arbitrariam,ſecundum propinquitatem, quam di-
gnior habebat ad tale beneficium obtinendum.Hęc
concluſio eſt Diui Thomę,atque Caietani in iſto ar
ticulo,& partim contra Sotum dicẽtem,quòd,ſi do
lus abſit,licèt adſint preces, qui fuit cauſa quod be-
neficiũ conferretur digno,prætermiſſo digniori nõ
tenetur in integrum reſtituere.Probatur tamen: Be
neficium de quo loquimur,cum iam eſt firmata ele
ctoris voluntas,eſt quaſi propriũ dignioris,cui ele-
ctor illud conferebat non ex proprio arbitratu,ſed
ex debito iuſtitię:ergo qui facit cum electore quod
mutet ſententiam ſpoliat digniorem iure ſuo, & re
ſibi ex iuſtitia debita, & quæ eſt iam quaſi propria;
atque ex conſequẽti in integrum tenetur illam reſti
Obiectio tuere.Et ſi quis obijciat: Electio illa adhuc poſt fir-
ex D.Tho. matum electoris animum poterat impediri,alio,ſci-

A licet,digniori occurrente:ergo qui facit, vt bene-
ficium detur digno,prætermiſſo digniori, etiã poſt
quam electoris animus erat firmatus illud conferre,
non tenetur in totum reſtituere;ſi quidem non au-
fert id,quod re vera erat ſuum.Hoc argumentũ pe
tit,vt explicemus,quid intelligat D.Thom.per ani- Explicatur
mum electoris firmatum ad conferendum? Nam, quæ fuerit
aut intelligit eam firmitatem,qua eſt illi ius acquiſi mens Diui
tum; aut firmitatem adhuc impedibilem. Non pri- Tho.in iſto
mum;quia ſic nõ eſſet firmitas,vt daretur,ſed firmi- articulo.
tas dans,quæ amplius non eſt impedibilis.Nec ſecũ
dum:quia,ſi eſt impedibilis,non erit obligatio reſti-
tuendi in totum, cum multum interſit inter actum
& potentiam.Ad hanc difficultatem, vt reſpondea-
mus,aduertendum eſt,quòd D. Tho.in hac ſolutio-
B ne tres ſtatus conſtituit.Vnum ante firmitatem,hoc
eſt,antequam diſtributio ſit decreta ad hunc.Secun
dum,quando diſtributio iam eſt decreta ad hunc di-
gniorem,ſed non executioni mandata.Tertiũ quan-
do iam eſt executioni data. Et quidem de iſto 3. ſta-
tu,nihil in litera dicitur, in qua de impedimento cõ
ſequutionis eſt ſermo.Conſummata autem diſtribu
tione conſequutio impediri non poteſt. De primo
verò ſtatu dicitur,ꝙ ad arbitrium boni viri penſatis
conditionibus reſtitutio debet fieri.De 2.autem ſta
tu dicit litera,quòd impediens tenetur ad reſtitutio
nem æqualis.Et quod hoc ſit intelligendum de iſto
ſecũdo ſtatu probatur primo ex eo,quod dicit,ſi eſt
firmatum,quod alicui detur.Et ſecũdo,nam ſubdit,
& aliquis procurat,quod reuocetur.Si autẽ loque-
C retur de diſtributione executioni mandata,nõ dice-
ret,ly,vt detur, cũ iam data eſſet præbenda. Nec e-
tiam diceret,ly,reuocetur;nam electio poſtquã eſt
executioni mandata,non eſt reuocabilis,quãuis poſ
ſit aliquando prębenda auferri propter defectũ poſ
ſidentis.Sed ſuppoſito,quod quãdo D.Tho. dicit,ꝙ
impediens tenetur in totum eſt intelligendus,quan
do diſtributio eſt decreta ad hunc digniorem,& nõ
eſt executioni mãdata.Supereſt expicare, quæ nam
ſit ratio propter quã huiuſmodi impediẽs teneatur
in totum,ſi quidem illa electio adhuc erat impedibi
lis,nec aufertur quod erat propriũ.quæ eſt difficul-
tas argumenti propoſiti.Ad quod dico cum Caieta
no in præſenti, quod paria ſunt eſſe actu meũ, & eſ-
D ſe ex debito decretum,vt ſit meum. Statim.n.ac di
ſtributione iuſtitiæ diſtributiuæ exigente decretum
eſt,vt hoc detur vni,& illud alteri vnicuiq; parti de
betur id,quod eſt decretum,quaſi ſibi propriũ,quã
uis vſq; ad executionẽ decreti nõ ſit illud verè pro-
prium.Et propterea D.Tho. dicit ꝙ qui hoc aufert
tenetur ad reſtitutionem ęqualis.Et ſi quis rurſus o-
bijciat;Poteſt contingere,quòd decreta iuſta diſtri- Alia obie-
butione aliquorum beneficiorum pro aliquibus,an ctio.
tequam exequutio mandetur,appareat alius digni-
or,cui ſecundum rationem diſtributiuæ iuſtitiæ pri
mus locus debeatur,& tunc qui procurat reuocare
diſtributionem decretam, vt beneficiũ daretur di-
gniori,non violaret iuſtitiam diſtributiuam,nec te-
neretur ad reſtitutionem illi, cui erat decretum be
E neficiũ, & tñ aufert illud,quod erat ſibi debitum,
quaſi proprium: ergo nõ ſunt paria auferre debitũ,
quaſi proprium,& auferre proprium, nam conſtat
non eſſe auferendum beneficium proprium ab ali-
quo,vt detur digniori;Reſpondetur,hoc nõ obſta-
re,quia res non permanet in eodem ſtatu.Nã quan- Solutio.
diu diſtributio decreta habebat rationem iuſtitiæ,
portio decreta huic erat debita illi,quaſi propria.
Ex quo fit,vt quandiu habebat iſtam rationem non
poterat ab illo auferri,niſi iniuſte,& erat quaſi pro-
pria.Cæterum ſtatim ac diſtributio deſijt habere ra
tionem iuſti,propter perſonam digniorem, de no-
uo manifeſtatã,deſijt illa prębẽda debita eſſe huic,
quaſi propria:& propter hoc licitè data eſt alteri.

Ex

Corollaria quę ſequũtur ex dictis.

Ex dictis infero primò, quòd qui impedit p vim aut fraudem eleemoſynam dandam extremè indigenti, ex quo ſequitur mors: nõ ſolum tenetur eleemoſynam reſtituere, ſed & vitam, cuius priuatio inde fuit ſubſequuta. Infero ſecundo, quãto in periculo verſentur, qui fraudibus, & dolis impediunt gratias, & beneficia, quæ principes excogitauerunt facere, diuertẽtes eorum animos ad alios. Iſti enim proculdubio obligãtur ad reſtitutionem. Infero tertio, quàm prudentes & cauti debent eſſe qui ſcribendis teſtamentis morituris aſſiſtunt. Si enim infirmus petit conſilium an ſit cõueniens relinquere bona ſua hoſpitali, aut certæ perſonæ, ſi conſiliarius illud det ſincere & Chriſtiane, nihil tenetur reſtituere; quia, ſicut donatio eſt libera, ita & conſilium. Verum, ſi fraude, & dolo impedit teſtamentum in fauorẽ alicuius domus, vel perſonę, tenetur aliquid reſtituere ad arbitrium viri prudentis, & non in totũ; quoniam donatio non erat determinata, multiſque modis poterat impediri. Cęterum ſi eo tẽpore, quo debebat legatũ ſcribere in fauorẽ alicuius per vim aut fraudem, illud impedit, tenetur in totũ propter rationes ſuperius poſitas. Et hæc dicta ſint de tota iſta materia.

Explicatur illa regula quod parũ diſtat nihil diſtare videtur.

Caietanus in iſto articulo circa ſolutionem ad quartũ argumentũ dub. 5. multum laborat in explicatione illius regulæ Ariſt. 2. Phyſ. tex. 56. Quod parum diſtat, nihil diſtare videtur. Obijcitque quam plurimas exceptiones, quas in materia morali patitur. Nam qui parum abeſt, vt peccet, non ideo dicitur peccare, nec qui parum abfuit, vt hominẽ interficeret, punitur, tanquam homicida, aut tenetur ad reſtitutionem, ſicut nec ille, qui parum abfuit, vt furaretur, & non fuit furatus. Propter quas & alias ſimiles, quas ipſe adducit diſcedit à D. Thom. dicens, quod ex illa regula, non eſt ſumenda ratio efficax in hac materia, quamuis quandoque habeat verum ratione ſubiectæ materiæ, quæ vel habet magnam latitudinem, vel incertitudinem materialem, vt in menſuris & numeris. Et propterea D. Tho. illa non fuit vſus in reſponſione, quamuis eam attulerat in argumento. Cæterum Caietanus in hac re fallitur, nec bene percepit mentem D. Tho. Longè enim aliud eſt parum abeſſe, vt damnum des, & damnum dare in eo, quod parum abeſt, vt ſit. D. Thom. autem non dicit, quòd qui parum abeſt, vt damnũ det, tenetur ad reſtitutionem, & eſt iudicandus ac ſi damnum dediſſet, vt Caietanus arbitratur, ſecundum quam intelligentiam procedunt obiectiones ab ipſo poſitæ. Sed quod dicit eſt, quod qui re vera damnum dat in re, quæ parum abeſt, vt ſit, tenetur totum reſtituere, quia quod parum diſtat, nihil diſtare videtur: Et hoc quidem verum eſt: quod iſto exemplo fiet manifeſtũ: Sunt ſata, quorum fructus iam iam matureſcunt, ſi parum abfuit, vt venator ſuo comitatu circuncurrens illa peſſundaret ad nullam tenetur reſtitutionem, quoniam id fuit parum abeſſe, vt damnum daret, & damnum non intulit. Cæterũ ſi medius transiens illa poſſundedit, tenetur in totũ, quia id fuit damnum dare in fructu, qui parum aberat, vt eſſet. Et ità in propoſito, qui parum abfuit, vt impediret hominem à præbenda, & nõ impediuit, ad nullam tenetur reſtitutionẽ. Tamen, ſi re vera fuit impedimento, vt ille eam non conſequeretur, cum iam diſtributor habebat firmatum animũ conferendi, ſecundum ſuam facultatem tenetur in totum, quia damnum intulit in re, quæ parum aberat, vt eſſet. Et eſt ponderanda illa particula ſecundum ſuam facultatem, quam D. Tho. addidit, vt ſignificaret, quod in huiuſmodi impeditionibus vix poteſt contingere, vt reſtitutio fiat in integrum.

Quæſt. grauiſſima de damnificantibus per accidens.

Diximus hucuſq; in iſto articulo de reſtitutione, ad quam tenetur qui alterum per ſe, hoc eſt, ex intẽtione damnificauit, vel in bonis ſpiritualibus, inducendo ad peccatum, vel in corporalibus occidendo aut mutilando, vel in fama, & honore alterum conuitijs aut detractione impetendo, vel denique in bonis cõmunibus eorum malam diſtributionem faciẽdo, aut impediendo, ne fiat bona. Superest nunc, vt dicamus de ijs, qui per accidens, hoc eſt, præter intentionem, in his omnibus damnum inferunt, an teneantur ad reſtitutionem. Quæ quęſtio difficilis eſt atque grauiſſima, & penè innumeras perſonas concernens. Habet enim locum in iudicibus, in aduocatis, in medicis, in artificibus, & denique in omnibus illis qui vel caſu fortuito, vel ignorantia, aut malitia alteros lędunt. Ad cuius explicationem, quoniã plurimum intereſt, an aliquid dolo, an culpa, an caſu pereat, & an culpa lata, an leui, an leuiſſima, operæpretium erit, vt vnumquodque horum, quidnã ſit videamus. Et loquimur de culpa in pręſenti, non vt loquuntur Theologi cum D. Tho. 1. 2. quæſt. 21. art. 2. ſed, vt loquuntur iuris periti, cum Panormit. in c. 1. de cõmodo, & in capit. fina. de depoſitis, poſt Barto. in leg. quod Neruа. ff. depoſiti.

Quid ſit culpa.

Culpa ergo, quantum attinet ad præſens inſtitutum generaliter ſumpta, eſt voluntaria inordinatio actus, aut deuiatio à bono. Et quia inordinatio, ſiue deuiatio voluntaria aliquando fit ſtudioſe, hoc eſt, ex induſtria, & aliquando inconſideratè, idcirco iuris periti diuidunt culpam generaliter dictam in dolum, & culpam ſimplicem.

Quid ſit dolus.

Dolus eſt machinatio, ſeu circunuẽtio adhibita ad decipiendum ſeu fallendum alium. De quo D. Tho. infra q. 118. ar. 8. Et eſt duplex, alter, qui fit verbis, & vocatur fallacia; alter, qui fit factis tantum, & vocatur fraus. Rurſus, aut dolus diuiditur in verum, & præſumptum, vt dicunt Bartolus, & Panormitanus vbi ſupra. Nã licèt dolus non poſſit probari, niſi per confeſſionẽ partis, vel per coniecturas, quo ad forũ exterius iuxta gl. c. 2. de renuntia. li. 6. & in l. dolũ. C. de dolo: tñ qñ ſigna ſunt manifeſta, appellatur dolus verus, quando autẽ non ſunt manifeſta, appellatur dolus præſumptus. Verbi gratia, Reliquit quis librum cõmodatum noctu in platea furibus frequẽtata, & eſt perditus, dicitur apud homines is vero, dolo, vt perderetur librũ reliquiſſe, Si autem in platea eundem librũ reliquit in die, dicitur dolo pręſumpto illum reliquiſſe. Licèt fieri poſſet, quod neutro caſu coram Deo id dolo fecerit, vel quod in poſteriore caſu doloſe fecerit, & non in priori. Ex quo infero primò, frequẽtiſſimè fieri poſſe, quòd qui vere coram Deo non eſt in dolo, præſumatur eſſe in eo coram hominibus. Infero 2. q fraus eſt ſpecies doli generaliter ſumpti, iuxta l. ius gentium. §. ſed ſi fraudandi. ff. de pactis, adiuncta gloſſa. Infertur 3. quòd omnis dolus eſt culpa. Et ſic qui promittit indemnitatem alicui de culpa commiſſa per famulum, tenetur etiam de furto doloſè ab ipſo commiſſo, vt dicunt Bar. & Panor. vbi ſupra.

Culpa poteſt eſſe triplex, lata, leuis, & leuiſsima.

Culpa autem ſimplex differt à dolo in eo, quòd dolus ſciẽter, & ſtudioſè fit, culpa verò ignoranter, vel negligenter. Et eſt triplex, lata, leuis, & leuiſſima: lata eſt, deuiatio incircunſpecta. i. inconſiderata ab ea diligentia, quam homines communiter adhibent. Et ſic ignorare illud, quod communiter homines ſciunt, lata culpa eſt. Leuis culpa eſt deuiatio incircũſpecta ab ea diligentia, quam homines periti illius artis & profeſſionis adhibere ſolẽt. Culpa autem leuiſſima eſt deuiatio incircunſpecta ab ea diligentia, quam homines prudentiſſimi, & peritiſſimi illius artis & profeſſionis ſolent adhibere. Vel clarius ad mores dicere poſſumus, quòd lata culpa eſt, quam regulariter, & communiter omnes vitant. Qualis eſt eius qui extra domum, aut in ſcamnum librum ſibi commodatum reliquit. Leuis verò, quam regulariter homines diligentes ſuæ profeſſionis euitant. Qualis eſt

eius,

eius,qui librum aliquem cõmodatum intra cellam, hoſtio tamen aperto reliquit.Leuiſſima eſt,quã homines diligentiſſimi vitare ſolent. Qualis eſt eius,q̃ librum commodatum intra cellam reliquit,quã claue obſerauit,non tamen tentauit manu,an bene eſſet obſerata.Caſus fortuitus eſt inopinatæ rei euentus,qui prouideri non põt ẽt per diligentiſſimum.

Caſus fortuitus quid ſit.

1.certum.

His conſtitutis,vt certa ab incertis ſeparemus,dico primò,certum eſſe,quòd quãdo aliquid perit caſu fortuito,nulla eſt obligatio reſtitutionis. Verbi gratia:Habeo librum à Petro cõmodatum,& latrones ſubitò in publica via egreſſi illum à me per violentiam abſtulerunt.Vel appoſui ignem comburendis ſtipulis agri mei in die quieto,& placido, & ſubito exortus magnus ventus ignem in meſſes vicini coniecit,quem ego impedire non potui,non teneor ad reſtitutionem illorum damnorum,quę nõ ex culpa mea,ſed ex caſu fortuito proceſſerunt. Hoc habetur expreſſe in cap.ſi culpa,de iniurijs,& damno dato.Vbi dicitur:Licèt,qui occaſionem dat,damnũ dediſſe videatur,ſecus tamen eſt in illo dicendum, qui,vt non accideret de contingentibus nihil dimiſit.Idem etiam probatur ex cap.vnico.de cõmodato.Vbi dicitur:Ei,qui commodatum aliquod accepit,caſus fortuitus non debet imputari.Et lege ſi ex plagis.§.finali.ff.ad legem Aquiliam,pluribus ad pilã ludẽtibus,illorum vnus conatus percipere pilam alterius ſeruũ impulit,qui cadens fregit crura.Quęrebaẽ, an ille teneretur ad aliquam reſtitutionem? Et Iuriſconſultus reſpondit,quod nõ,cum caſu magis,quã culpa videatur factum. Idẽ etiam habetur in lege occidit.§.in hac quoque actione,eodẽ titulo.Et ratio eſt manifeſta:Nam cùm ille,cui res in caſu fortuito perit,non ſit cauſa illius damni,nec per ſe,nec per accidens,manifeſtè ſequitur,ꝙ non debet ei imputari.Et quidem, ꝙ non ſi cauſa per ſe patet: nam non illud intendit.Quòd autem nõ ſit cauſa per accidẽs probatur.Ad hoc,vt aliquis ſit cauſa per accidens alicuius damni,neceſſarium eſt,quòd debuerit,& potuerit illud impedire:certum eſt aũt, quòd caſum fortuitum,qui prouideri nõ poteſt,nemo poteſt impedire:ergo.Nauarro in Manuali cap.17.numero.179.excipit tres caſus,in quibus id,quod caſu perit,eſt reſtituendum.Primus eſt, quãdo culpa pręcedit. Vt ſi quis equum ſibi vſque ad Valliſoletum, accommodatũ duxit ad Burgos, & poſt Valliſoleti tranſitum incidit in latrones, qui eum à ſe abſtulerunt.Secundus caſus eſt,quando mora intercedit,& res perijt aliter,quàm periſſet apud commodantẽ. Verbi gratia: Commodauit aliquis alteri equũ ad certum diem,quem ipſe vltra retinuit,& tũc equus caſu fortuito perit, tenetur commodarius equum reſtituere.Tertius caſus eſt,quando ſit pactũ, quòd etiam ſi res caſu fortuito pereat,mutuatarius teneatur illam reſtituere iuxta id,quod dicitur in cap.vnico.de commodato.

2.certum.

Secundò etiam eſt certum, quòd quicũque dolo ſeu lata culpa fuit cauſa alterius damni tenetur illud reſtituere.Et ratio eſt: Nã ſi is,qui culpa ſua eſt cauſa damni alterius, tenetur ad illius compenſationẽ, vt patet ex cap.ſi culpa,& ex legibus iam citatis, & dolus,& culpa lata ſunt magis culpa,quàm leuis,& leuiſſima;manifeſtè ſequitur, ꝙ ſaltim qui iſto modo ſunt cauſa damni,tenentur ad illius reſtitutionẽ. Itaque in his oẽs Doct. conueniunt,& certa ſunt.

Dubiũ graue.

Sed eſt difficultas,an ille,qui ex culpa leui,vel leuiſſima damnũ alteri intulit, vel in corpore, vel in bonis,vel in fama,ſiue in quacunque alia re, teneatur ad illius reſtitutionem?

Sentẽtia Innocentij & aliorum.

Innocentius in cap.ſicut dignum,de homicidio,tenet,quòd in foro exteriori,etiam,qui ex leuiſſima culpa damnum alteri intulit,tenetur ad illius reparationem.Addit tamen, qđ in foro interiori,qui ex culpa leui,vel leuiſſima no- [A] cuit,nõ tenetur ad reſtitutionem.Et ſecus eſt de eo, qui dolo,aut culpa lata damnificauit.Hic enim tam in foro exteriori,quam interiori reſtituere tenetur. Eandem opinionem ſequuntur multi Doctores tam iuris pontificij,quam Cæſarei, quos citat Couarruuias in epitome in quartum li.Decretalium,parte 2. cap.6.§.8.numero 12.Eandem tenet Syluester,verbo,culpa.§.4.& verbo,aduocati.§.24.& verbo reſtitutio.2.§.12.& 17.

Fundamenta huius ſententiæ.

Et quidem,quòd in foro exteriori teneatur ille, qui damnum ẽt ex leuiſſima culpa alteri intulit, probat Innocentius ex lege in lege Aquilia.ff.ad legem Aquiliam. Vbi habetur, quòd in lege Aquilia etiam leuiſſima culpa venit. Quod vero in foro interiori ſolum ille,qui ex dolo,aut culpa lata nocuit teneatur ad reſtitutionem,probat Inno- [B] centius ex D. Auguſtino lib.22. contra Fauſtum.ca.44.& refertur 15.q.1.c.inebriauerũt. Vbi dicitur: Inebriauerunt Loth filiæ eius, & ſe neſcienti miſcuerunt.Propterea culpatus eſt,non quantum ille inceſtus, ſed quantum illa ebrietas meretur. Ex quibus verbis colligit Innocentium ex mente Auguſtini,eſſe imputandam homini culpam, ex qua aliud damnum ſuccedit præter intentionem operantis;non tamen eſſe imputandum in foro conſcientiæ damnũ, ex illa ſubſequutum.Culpandus eſt,inquit Auguſtinus, Loth quantum meretur ebrietas; non tamen quantũ meretur inceſtus ex illa ebrietate ſubſequutus.Ergo pari ratione in noſtro propoſito,quamuis culpa leuis,vel leuiſſima debeat imputari illam ad- [C] mittenti, damnum tamen ex illa ſubſequutum non obligabit in foro conſcientiæ, nec imputabitur illi, qui talem culpam commiſit. Et confirmari poteſt hæc ſententia hac ratione: damnum ſubſequutum ſoluitur in pœnam culpæ præcedentis:ſed nemo tenetur in foro conſcientiæ ad ſolutionem pœnæ ante iudicis condemnationem: ergo quamuis quis committat culpam leuem,aut leuiſſimam,nõn tenebitur ad reſtitutionem damni ſubſequuti in foro conſcientiæ ante iudicis condemnationem.

Sententia Gloſſæ & aliorum.

Altera opinio eſt in alio extremo,quę tenet,quodcunque damnum ſequutum ex culpa etiam leuiſſima eſſe neceſſario reſtituendum in foro cõnſcientiæ. Itaque,ſi quis fuit cauſa damni alterius, ſiue in bonis tẽporalibus,ſiue in corporalibus, ex eo quòd [D] non adhibuit tantam diligentiam quantam habere, & adhibere ſolent peritiſſimi, & diligentiſſimi illius profeſſionis, atque artis, tenetur illud damnũ reparare.Hanc ſententiam tenet gloſſa in cap.finali. de iniurijs, & Panormitanus expreſſe ibidem, & Adrianus in materia de reſtitutione in quæſtione quadam,quæ incipit,in foro animæ. & ſumma Angelica verbo.culpa.circa finem.

Fundamenta huius ſententiæ.

Et probatur primò ex illo cap.finali.de iniurijs. Vbi dicitur, damnum datum ex culpa eſſe neceſſario reparãdum.Certum eſt autem,quod culpa leuiſſima,culpa eſt in iure.Et vt dicit Panormitanus ibidem,quia indiffinita ęquipollet vniuerſali, idem eſt dicere; damnum datum ex culpa eſt recompenſandum,& dicere; datum ex quacumque culpa.Secundò;In eodem capitulo ha- [E] bentur hæc verba: Nec ignorantia te excuſauit, ſi ſcire debuiſti, ex facto tuo iniuriam veroſimiliter poſſe contingere: ſed qui leuiſſima culpa damnificat debuit ſcire,quòd damnum poterat ex illa contingere, alioqui ſi non debuiſſet ſcire, non eſſet culpa:ergo leuiſſima culpa non excuſat à damno ex ea ſubſequuto. Tertio:Præterea leges humanæ obligant in foro conſcientiæ, vt docet D. Thom.1.2.q.96 articu.4.& nos ẽt dicemus articulo ſequenti:ſed ſecundum leges humanas,vt etiam Innocentius cõcedit,tenetur quiſquã ad reparationem dãni, quod ex culpa leuiſſima eſt ſubſequutum: ergo idem erit dicendum in foro conſcientiæ.

Sententia authoris.

Mihi ex his ſententijs extremis, neutra videtur

vnde-

Contractus in duplici differentia.

vndequaque vera. Quocirca, vt explicemus, quid in hac re ſit dicendum, aduertendum eſt quòd contractus ſunt in duplici differentia. Quidam enim ſunt per quos non tráſfertur dominium rei ab vno in alium, vt depoſitum, locatum, conductum, commodatum, &c. Et ex his quidam ſiunt in ſolam gratiam, & vtilitatem dantis, vt in depoſito, quod ſemper cedit in vtilitatem deponentis, & non depoſitarij. Alij in ſolam vtilitatem accipientis, vt in commodato. Si quis enim mihi aliquid gratis commodat, illud ſolum cedit in vtilitatem meam. Alij autem ſunt, qui cedunt in vtilitatem vtriuſque, vt in conducto, & locato. Quia enim locatum, vel conductum non gratis conceditur, ſed pretio; idcirco locatio, & conductio in vtilitatem vtriuſque cedere dicuntur. **B** Alij contractus ſunt in quibus transfertur dominiũ ab vno in alterum, vt ſunt emptio, venditio, permutatio, donatio, mutuum, quod in duobus differt à commodato. Primum eſt, quod mutuum propriè eſt rerum, quæ vſu conſumuntur, & conſiſtunt in numero, pondere, & menſura, vt pecunia, vinum, triticum. Commodatum vero eſt rerum, quæ vſu non conſumuntur, vt equus, mula, vaſa argentea, veſtis, &c. Secũdò differunt in eo, quod per mutuum transfertur dominium rei mutuatæ in illo, cui mutuatur. Si quis enim dat alteri mutuo, decem aureos, vel decem modios tritici ille, cui mutuantur, efficitur illorum dominus. At verò in commodato non transfertur dominium. Similiter etiam depoſitarius nõ acquirit dominium rei depoſitæ. **C** Tamen, ſi res depoſitæ fuerint vſu conſumptibiles, vt pecunia, vel triticum, & ex facultate deponentis depoſitarius vtitur illis, tunc depoſitum tranſit in mutuũ, & qui prius erat depoſitarius, efficitur mutuatarius, & acquirit dominium illarum rerum, vt docet Nauarro in Manuali capit. decimo ſeptimo, nume. 182.

1. Concluſ. Hoc conſtituto ſit prima concluſio: Opinio, quæ aſſerit illum, qui ex culpa leui, aut leuiſſima damnum infert, non teneri in foro conſcientiæ ad illius reparationem, eſt falſa, & periculoſa. Probatur primò, ex illo capitulo, ſi culpa, iam citato. Vbi Gregorius nonus, expreſſe diffinit eũ, qui culpa ſua eſt cauſa damni alterius, iure teneri ad illius ſatisfactionem. **D** Videtur autem periculoſum ab hac regula tã generali excipere, ſaltim, eum, qui ex culpa leui dãnum infert: cùm hic tam in iſto capitulo, quam in pluribus alijs iuris, damni cauſa appelletur. Et confirmatur: damnum illatum ex imperitia, vel negligentia eſt neceſſario recompenſandum in foro conſcientiæ, vt habetur expreſſe in dicto capitulo, Cuius verba ſunt; ſi culpa tua datum eſt damnum, vel iniuria eſt irrogata, vel alijs irrogantibus opem forte tuliſti, aut hæc imperitia, aut negligentia obuenerũt, iure ſuper his ſatisfacere te oportet, nec ignorantia excuſat ſi ſcire debuiſti ex facto tuo veroſimiliter iniuriam poſſe contingere, vel iacturam: ergo, etiam damnum illatum ex leui culpa eſt recompenſandum in foro conſcientiæ. Probo conſequentiam. **E** Tum, quia imperitia, annumeratur culpæ leui. Inſt. de lege Aquilia. §. imperitia. Veluti ſi medicus ideò ſeruum tuum occidit, quia male eum ſecuit, aut perperam medicamentum dedit. Tum etiam, quia culpa leuis eſt, quando errat quis in eo, quod ſcitur à peritis illius artis, ſiue ſit per ignorantiam, ſiue per negligentiam. Si ergo damnum ſequutum ex imperitia eſt neceſſario reſtituẽdum in foro cõſcientiæ, manifeſtè ſequitur, quod etiam eſt reſtituendum quod ex culpa leui ſequitur. Pro hoc etiam facit lex illicitas. ff. de officio præſidis. Vbi dicitur circa finẽ: ſicut medico imputari euẽtus mortalitatis non debet, ita quod per imperitiam commiſit imputari ei debet. Ex quo colligit Panormitanus

A in capit. tua nos. de homicidio, aduocatum, qui præbendo erroneum conſilium, ſiue per imperitiam, ſiue per negligentiam, fuit cauſa, quod ferretur iniuſta ſententia, teneretur ad ſatisfaciẽdum illi parti, contra quam fuit lata. Et idem dicit de medicis, & omnibus alijs artificibus in cap. ſi culpa, ſuperius citato. Et ad argumẽtum Innocentij facile eſt reſpondere, quod Diuus Auguſtinus in illo loco ſolum loquitur de culpa commiſſa à Loth, & de pena pro illa debita, quam dicit non eſſe tantam, quãtam meretur inceſtus, ſed quãtam meretur ebrietas. Nec ibi aliquid loquitur de damno ex tali culpa ſubſequuto. Ad cõfirmationem reſpondetur, falſum eſſe, quòd quando ex culpa vnius ſequitur damnum alterius, id ſoluendum eſt in pœnam prioris culpæ; ſed ad ſatisfaciendum pro damno cuius extitit cauſa. Et ſic tenetur illud ſoluere in foro conſcientiæ, etiam ante iudicis condemnationem.

2. Concluſ. Secunda concluſio, opinio quæ affirmat, quodcunque damnum ſubſequutum ex culpa etiam leuiſſima eſſe neceſſario reſtituendum in foro conſcientiæ, eſt nimis dura, nec poteſt eſſe vndequaque vera. Et quidem quòd ſit nimis dura probatur, hac efficaciſſima ratione: Leges non ſolùm diuinæ, ſed etiam humanæ, vt docet D. Tho. 1. 2. quæſt. 95. artic. 3. non debẽt eſſe difficillimæ obſeruatu, ſed ſuaues, & proportionatæ viribus hominum, ex quo ſit; vt quæ ſunt multum difficiles, quamuis ſint ex obiecto bonæ, ſunt tamen pernicioſæ, quia præbent hominibus offendicula, & ſunt tanquam laquei ad irretiendos homines, ſed ſi teneretur quiſquam in negotijs, quæ gerit tantam habere peritiam quãtam tenentur habere peritiſſimi, & diligentiſſimi illius artis, atque profeſſionis, lex, quæ hoc præciperet, eſſet difficillima, atque duriſſima; ergo duriſſimum eſt dicere, quodcunq; damnum ex culpa, etiam leuiſſima, ſubſequutum eſſe neceſſariò reſtituendum in foro conſcientiæ. Quod autem non poſſit illa opinio eſſe vndequaque vera conſtabit ex ſubſequentibus cõcluſionibus, & ex earum probationibus.

3. Concluſ. Tertia concluſio: Quando contractus ſit ſolum in vtilitatem accipientis, vt in commodato, tenetur qui accipit etiam de leuiſſima culpa. Hæc concluſio habetur expreſſe in c. vnico. de commodato. **D** Vbi habetur: Si gratia ſui quis commodatum accepit, tenetur de culpa etiam leuiſſima, & in lege in rebus. ff. de cõmodatis, etiam dicitur: In rebus cõmodatis talis diligentia præſtanda eſt, qualem quiſque diligentiſſimus pater familias ſuis rebus adhibet.

4. Concluſ. Quarta concluſio: Quando contractus eſt in vtilitatem vtriuſque, ſcilicet, dantis, & accipientis, vt in conducto, locato, qui accipit tenetur de dolo, & lata culpa, & ẽt de leui, ſed non de leuiſſima. In hac concluſione conueniunt ferè omnes Doctores, Abbas in cap. vnico, de commodato, & in c. bona fides, de depoſito. Antonius Gomez to. 2. c. 7. de commodato, & depoſito. Nauarro in Manuali cap. 17. nu. 179. & duobus ſequentibus. Sylueſter verbo, commodato, & Caietanus infra ar. 6. quam colligunt ex lege illa, **E** in rebus. ff. commodati, Vbi poſtquam iuris conſultus dixit in rebus commodatis tantam diligentiam præſtandam eſſe, quantam quiſque diligentiſſimus pater familias ſuis rebus adhibet, ſubiungit: Hæc ita, ſi duntaxat accipientis gratia commodata ſit res. At, ſi vtriuſq;, tum temporis de leuiſſima culpa non tenetur ille, qui accepit, &c. Itaq; ſecundum iſtos Doctores, & ſecundum veritatem, ſi quis locauit alteri equum, aut domum, & pereat equus, vel domus ob culpam leuiſſimam conductoris, non tenetur ad reſtitutionem. Teneretur tamen ſi periſſet, ex culpa lata, aut leui.

5. Concluſ. Quinta concluſio: Quando contractus ſit ſolum in vtilitatem dantis, vt in depoſito, accipiens tantum

tum tenetur de dolo, & lata culpa: Itaque, quamuis res depoſita apud me pereat ex mea culpa leuiſſima aut leui, non teneor ad illius recompenſationem, tenerer tamẽ, ſi periret ex dolo, aut culpa lata. Hanc concluſionem tenent iidem Doctores ſuperius citati. Sed eſt aduertendum, quòd ſi deponens & depoſitarius inter ſe conuenerint, quod depoſitarius ſubeat periculum rerum depoſitarum pro pretio, quod accipit à deponente, tũc idem iudiciũ erit de contractu depoſitionis, & aſſecurationis. Regulariter tamen loquendo, quando non interuenit huiuſmodi pactum, etiam ſi depoſitarius pro cuſtodia rerum depoſitarum accipiat aliquam mercedem à deponente, ſi res pereũt ex caſu fortuito, vel ex culpa leuiſſima depoſitarij, non tenetur ad illarũ reſtitutionem. Secus autem erit ſi pereunt ex dolo, aut lata, aut leui culpa. Nam quando depoſitarius accipit aliquid pro depoſito, tunc iam ille contractus habet rationem eorum, qui fiunt in vtilitatem vtriuſque; in quibus qui accipit tenetur de culpa leui, & non de leuiſſima, vt diximus in quarta concluſione. Cæterum, ſi nihil accipiat pro depoſito, tantum tenetur de dolo & lata culpa, vt modo dicebam. Infertur ex dictis falſum eſſe, quod omne damnum ſubſequutum ex culpa etiam leuiſſima ſit neceſſario reſtituendum in foro conſcientiæ, vt dicebat Adrianus, Panormitanus, & alij, quos in ſecunda opinione retulimus. Et ad eorum argumenta, quæ deſumpta ſunt ex capit. fin. de iniurijs. Reſpondetur, quòd quamuis in illo cap. dicatur damnum ex culpa datum eſſe reſtituendum, & ſimiliter illud, quod ex negligentia, & imperitia eſt ſubſequutum, non tamen qualiſcunque culpa, nec qualiſcunque negligentia obligat ad reſtitutionem dãni ex illa ſubſequuti. Sed iuxta diuerſitatem negotiorum diuerſa etiam diligentia eſt adhibenda. Illa enim diligentia, quæ ſufficit ad excuſandum damnum ex ea ſubſequutum in vno negotio, ſeu materia, non ſufficit ad excuſandum in alio, vt conſtat ex ipſo iure. Nam qui ex leuiſſima culpa fuit cauſa, vt periret res ſibi ad ſuam tantum vtilitatem accommodata, tenetur ad illius reſtitutionem, vt patet ex capit. vnico. de commodato, & ex. l. in rebus, ff. commodati. Et tamen eadem leuiſſima culpa non eſt ſufficiens ad inducendam obligationem reſtitutionis in eo, qui perdit rem in depoſito acceptam, aut locatam. Itaque illa quæ cenſetur culpa, & negligentia reſpectu rei gratis commodatæ, non cenſetur culpa, aut negligentia reſpectu rei depoſitæ, aut locatæ, ſeu commodatæ in gratiam vtriuſque. Et textus ille formaliter eſt intelligendus ad iſtum modum; Si culpa tua, aut tua negligentia datum eſt damnum; ſic, vt reſpectu illius damni ſit verè culpa, & verè negligentia, illud eſt neceſſario reſtituendum. Nam ſi reſpectu illius damni, nec eſt culpa, nec negligentia, quamuis reſpectu alterius in alio negotio, ſiue in alia materia eſſet vere culpa, & vera negligentia, non inducit obligationem reſtituendi, ad modum iam explicatum. Et per hoc patet ſolutio ad primum & ſecundum argumentum. Ad tertium reſpondetur, verum eſſe, quòd leges humanæ obligant in conſcientia, vt dicemus articulo ſequenti. Cæterum illæ non præcipiunt, vt quodcũque damnum, etiam ex leuiſſima culpa ſubſequutum ſit neceſſario reſtituendum.

Ad argum. gloſſæ & aliorum.

Ex dictis in iſta quæſtione poſſumus colligere primò, minus conuenienter Magiſtrum Soto loquutum fuiſſe in multis, libro quarto, de iuſtitia, quæſtio. 7. articul. ſecundo, circa tertiam concluſionem. Nam primo falſus eſt in eo, quòd nullum diſcrimen conſtituit inter contractum, qui ſolum fit in vtilitatem accipientis, quale eſt commodatum, & illum, qui fit in gratiam & vtilitatem vtriuſque,

Impugnatur Soto circa multa in quibus errauit.

A qualis eſt locatio, & conductio. De quibus omnibus dicit teneri eum, qui accepit de culpa leui & non de culpa leuiſſima. Cum tamen ſit certum, qđ in commodato non ſolum ex culpa leui, ſed etiam ex leuiſſima tenetur commodatarij ad reſtitutionem, vt habetur expreſſe in capit. vnico. de commodato, & in l. in rebus. ff. commodati. Secundò dicit Soto, quòd tam commodatarius, quàm conductor, qui ex leui culpa fuit cauſa, vt res commodata, aut conducta periret, aut fieret deterior, tenetur ad reſtitutionem, non quidem in totum, ſed pro ratione culpæ. Ita, ſcilicet, quòd ſi culpa, ob quam perijt fuit grauis, tenetur reſtituere in totum, ſi autem fuit leuis ſolum in parte pro quantitate culpæ. Sed hoc etiam eſt falſum. Nam cùm illo capi-

B tulo iam citato abſolutè dicatur ex leuiſſima culpa teneri ad reſtitutionem eum, qui fuerit cauſa, quod commodatum pereat, nec dicat teneri in parte, manifeſtè ſequitur, quòd ex leuiſſima culpa tenetur in totum; & à fortiori quando res commodata pereierit ex culpa leui. Nec obſtat ratio ab eodem Soto adducta circa finem corporis articuli, ſcilicet, quia non eſt rationi conſentaneum, vt propter leues culpas, quæ ſunt veniales, veniat quis tanta pœna plectendus, vt teneatur reſtituere totum illud, quod ob leuem culpam perit. Non, inquam, obſtat hæc ratio. Tum; quia in præſenti non loquimus de culpa, vt loquuntur Theologi, qui illam diuidunt in mortalem, & venialem; ſed, vt loquuntur Iuriſconſulti. Tum etiam; quia, vt optimè dicit Adrianus,

C quantum attinet ad obligationem reſtituendi per accidens, atque impertinens eſt, an proueniat ex culpa mortali, aut veniali; ſed ſolum debet attendi, an qui damnum intulit ſit cauſa illius vel ex dolo, vel ex culpa, vt de his loquuntur iuriſperiti. Tertio dicit Soto, quòd quando depoſitarius accipit aliquam mercedem, vel aliquod pretium, etiam ſi citra culpam ſuam pereat res depoſita, tenetur ex iuſtitia ad illius reſtitutionem, ſicut qui contractu aſſecurationis periculum ſubit. Sed hoc etiam eſt falſum. Tum; quia qui accipit à deponente pretium pro cuſtodia rei depoſitæ, non illam aſſecurat. Tum etiam; quia, cum iſte contractus cedat in vtilitatem vtriuſque, ita eſt loquendum de illo, ſicut de condu-

D ctione, aut locatione, vt iam diximus.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſufficiat reſtituere ſimplum, quod iniuſtè ablatum eſt?

Infr. arti. 4. cor. Et 12. q. 105. ar. 2. ad 9. Et 4. d. 15. q. 1. ar. 5. q. 2. ad 5.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd non ſufficiat reſtituere ſimplum quod iniuſtè ablatum eſt. Dicitur enim Exodi 22. Si quis furatus fuerit bouem, aut ouem: & occiderit vel vendiderit; quinque boues pro vno boue reſtituet: & quatuor oues pro vna oue. Sed quilibet tenetur mandatum diuinæ legis obſeruare. Er

E *go ille qui furatur tenetur reſtituere quadruplum, vel quintuplum.*

2. Præterea. Ea quæ ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt: vt dicitur ad Roman. 15. Sed Lucæ 19. Zachæus dixit ad Dominum, Si quem defraudaui, reddo quadruplum: ergo homo debet reſtituere multiplicatum id quod iniuſtè accepit.

3. Præterea. Nulli poteſt iuſtè auferri id quod dare non debet. Sed iudex iuſtè aufert ab eo qui furatus eſt plus quam furatus eſt pro emenda: ergo homo debet illud ſoluere, & ita non ſufficit reddere ſimplum.

Sed Contra eſt, quia reſtitutio reducit ad æqualitatem quod inæqualiter ablatum eſt. Sed aliquis reddendo quod accepit ſimplum, reducit ad æqualitatem: ergo ſolum tenetur reſtituere tantum quantum accepit.

Reſpondeo dicendum, quòd cum aliquis iniuſtè accepit rem alienam, duo ſunt ibi conſideranda: quorum vnum eſt inæqualitas ex parte rei, quæ quandoque eſt ſine iniuſtitia, vt patet in mutuis. Aliud autẽ eſt iniuſtitiæ culpa, quæ poteſt eſſe etiam cum æqualitate rei: putà cum aliquis intendit inferre violentiam ſed non præualet. Quantum ergo ad primum, adhibetur remedium per reſtitutionem: in quantum per eam æqualitas reparatur: ad quod ſufficit quod reſtituat tantum quantum habuerit de alieno. Sed quantum ad culpam, adhibetur remedium per pœnam, cuius inflictio pertinet ad iudicem. Et ideo antequam ſit condemnatus per iudicem, non tenetur reſtituere plus quàm accepit. Sed poſtquam condemnatus eſt, tenetur pœnam ſoluere.

Et per hoc patet reſponſio ad primum: quia lex illa determinatiua eſt pœnæ per iudicem infligendæ: cum ad obſeruantiam iudicialis præcepti nullus teneatur poſt Chriſti aduentum, vt ſupra habitum eſt. Poteſt tamen idem vel ſimile ſtatui in lege humana: de qua erit eadem ratio.*

* 1.2.q. 104. art. 3.

Ad ſecundum dicendum, quòd Zachæus id dixit quaſi ſupererogare volens. Vnde & præmiſerat: Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus.

Ad tertium dicendum, quòd iudex condemnando, iuſtè poteſt accipere aliquid amplius loco emendæ: quod tamen antequam condemnaretur non debebat.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quòd in acceptione rei alienę duo poſſunt conſiderari, vnum eſt rerum inæqualitas, quę ſine delicto iniuſtitię reperiri poteſt, vt patet in mutuo & in depoſito, alterum eſt delictum iniuſtitiæ, quod etiam cum æqualitate rei poteſt reperiri, vt patet in eo, qui conatus eſt inferre detrimentum, & non intulit, reſpondit D. Thom. ad difficultatem propoſitam per tres propoſitiones. Prima concluſio: Si ſolum habeatur ratio inæqualitatis, quæ contingit in acceptione rei alienæ, ſufficit reddere tantum, quantum ablatum fuit. Secunda concluſio: Si habeatur ratio culpæ, quæ interdum in acceptione rei alienæ contingit, non ſufficit reddere tantum, quantum ablatum fuit; ſed vltra id eſt neceſſariũ ſatisfacere per pœnam à lege vel ab homine impoſitam. Tertia concluſio: Nullus tenetur ſubire pœnam ante iudicis condemnationem: & ſic ea non exiſtente ſatis erit reddere tantum, quantum ablatum fuit, vt ſit homo tutus in conſcientia. Has concluſiones non probat D. Thom. ſed illas, vt notas, relinquit ex ſuperioribus.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRima concluſio huius articuli eſt certa, & ab omnibus conceſſa. Et ratio eſt: Nam cùm reſtitutio ſit actus iuſtitiæ commutatiuæ, cuius eſt æqualitatem conſtituere inter rem & rem; nulla habita conſideratione, an illa inæqualitas iuſtè fuerit facta, vt in mutuo, vel iniuſtè, vt in furto: ad hoc, vt reſtitutioni debitæ ſit ſatisfactum, ſatis erit tantum reddere, quantum fuit ablatum nulla iudicis

A condemnatione expectata, ex natura rei, quamuis aliquando per accidens (tunc ſcilicet, quando debitum non eſt clarum) ſit etiam neceſſarium iudicis ſententiam expectare. Sed circa poſteriores concluſiones multæ, atque graues ſe offerunt difficultates de legibus humanis pœnam pro delictis imponentibus diſputandæ. Quas vt recto ordine declaremus, operæpretium eſt, vt prius videamus, an leges humanæ habeant vim obligandi in foro conſcientiæ. Hoc enim principio ignorato, non ſatis poterit conſtare, an pena in foro conſcientiæ ſit ſubeunda ante iudicis condemnationem, vel non. De quo D. Thom. agit in iſto articulo. Et quidem, quod leges humanæ non poſſint in conſcientia obligare, probatur primo: Si lex humana obligaret

Dubium vtrũ leges humanæ poſſint in conſcientia obligare.

B in foro conſcientiæ, ſequeretur eam poſſe obligare ad culpam mortalem: Hoc autem eſt falſum: ergo. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Homo ſicut non poteſt gratiam inducere; ita nec illa priuare: ſed culpa mortalis priuat gratia: ergo homo non poteſt condere legem, quæ obliget ad mortalem culpam. Secundò: Sicut ſubditi tenentur parere principibus, atque poteſtatibus, ita etiam ſerui dominis, & filij parentibus: ſed præcepta parentum, vel dominorum non obligant in foro conſcientiæ: ergo non præcepta principũ, vel poteſtatum. Tertiò: Poteſtas ciuilis nequit ligare, aut ſoluere in foro conſcientiæ cum hoc peculiariter fuerit datum à Chriſto Petro, & Eccleſiæ: ergo nec condere legem, quæ obliget in foro conſcientiæ. Patet conſequentia: Nam hoc eſt ligare in foro conſcientiæ. Et confirmatur: Poteſtas ciuilis non eſt ſpiritualis, vt conſtat: ergo non poteſt obligare in foro conſcientiæ, cum hoc ſpirituale ſit.

1. Arg. pro parte negatiua.

2. Argum.

3. Argum.

C

Quartò ſi leges humanæ obligarent in foro conſcientiæ, ſequeretur eas eſſe obſeruãdas, etiam cum periculo vitæ: conſequens autem eſt falſum: ergo. Probo ſequelam: Nam cum culpa maius malum ſit quam mors; ſi leges humanæ obligant in foro conſcientiæ, ſequitur, quòd potius mori, quàm illas tranſgredi debeamus.

4. Argum.

His tamen non obſtantibus, ſuppoſito, quòd lex humana eſt duplex, vna Eccleſiaſtica, altera ciuilis; ad D explicationem difficultatis ſit prima concluſio: Leges Eccleſiaſticæ humanæ obligant in foro conſciẽtiæ ad culpam mortalem: & contrarium dicere eſt, hæreticum. Hæc concluſio eſt contra Vvicleph, Ioãnem Hus, atq; Lutherum, qui dicunt Eccleſiã nõ habere poteſtatem ad condendas leges, quę obligẽt in foro conſcientiæ. Quorum error damnatus eſt in Concilio Conſtantienſi, Seſſ. 10. & 15. & in Concilio Viennenſi, & habetur in Clemen. ad noſtrum de hæretic. & in Bulla Leonis X. contra Lutherum, art. 27. Et probatur apertis teſtimonijs ſacræ ſcripturæ. Luc. 10. dicit Chriſtus: Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit. Et Matth. 18. Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus. Et Matth. 23. Super Cathedram Moyſi ſederunt Scri-E bæ, & Phariſæi: quæcunq; dixerint vobis facite. Et D. Paul. 1. ad Teſſal. cap. 4. Scitis quæ præcepta dederim vobis per Dominum Ieſum. Et paucis interiectis: Itaque qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum, qui dedit ſpiritum ſuum ſanctum in nobis. Hoc etiam Moyſes clariſſimè docuit cum populo Iſrael murmuranti aduerſus eum, & Aaron fratrem eius, dixit: Dabit vobis Dominus veſpere carnes edere, & mane panes in ſaturitate, eo quòd audierit murmurationes veſtras, quibus murmurati eſtis cõtra eum. Nos enim quid ſumus? Nec contra nos eſt murmur veſtrum, ſed contra Dominum. Ex quibus duobus vltimis locis apertè conuincitur, præcepta iuſta præpoſitorum Eccleſiæ non eſſe dumtaxat

1. Concluſ.

huma-

humana dicenda, cum vim ſuam, & robur habeant à præcepto diuino; præſertim cum illorum contemptores tanquam contemptores diuinorum præceptorum coram Deo reputentur.

2. Concluſ. Secunda concluſio: Leges ciuiles obligant in foro conſcientiæ, & contrarium dicere eſt temerarium. Probatur ex 1. Petri, cap. 2. Vbi dicitur: Subditi eſtote omni creaturæ propter Deum, ſiue regi tanquam præexcellenti, ſiue ducibus tanquam à Deo miſſis. Et ad Roma. 13. Subditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam: id eſt, non ſolum propter vltionem præſentem, ſed etiam propter iudicium futurū, vt explicat D. Amb. Dixi notanter primam concluſionē eſſe de fide, & ſecundam ita certam, vt contrarium ſit temerariū: quia quamuis D. Auguſt. in Epiſt. 54. quæ eſt ad Macedonium, & D. Chryſoſtomus in commentarijs ſuper D. Paulum, & alij Doctores dicāt, Apoſtolos in his duobis locis modo citatis apertè loqui de lege ciuili, vt textus ipſe oſtendere videtur; quia tamē apertiora ſunt teſtimonia quæ loquuntur de lege eccleſiaſtica, quibus & accedit Eccleſiæ determinatio, iure optimo diximus primum eſſe de fide, ſecundum autem ita certum, vt contrarium dicere ſit temerarium. Probatur tamen vtraque concluſio aperta ratione: Tam poteſtas ciuilis, quàm eccleſiaſtica eſt neceſſaria, vt homines poſſint bene, & faciliter viuere; ergo vtraque obligat in foro conſcientię. Antecedens eſt manifeſtum: Nam poteſtas ciuilis conſeruat homines in pace: poteſtas verò eccleſiaſtica dirigit eos ad bona ſpiritualia alterius vitæ, in quibus vera fęlicitas conſiſtit. Conſequentia autem probatur: Vtroq; poteſtas eſſet vana, ſi careret poteſtate obligandi homines in foro conſcientiæ: fruſtra enim eſſet in principe talis poteſtas, ſi ſubditi non tenerentur parere legibus à ſe latis: ergo dicendū eſt, qđ tam lex ciuilis, quàm eccleſiaſtica obligat in foro cōſcientiæ. De hac re videndus Rophen. artic. 27. contra Lutherum, & Caſtro in libro de hæreſi. verbo, Eccleſia, hære. 2. & Ayala in libro de traditionibus diuinis, & apoſtolicis. p. 3.

3. Concluſ. Et ſi quis quęrat, quanam ratione poteſtas humana poſſit homines obligare in foro conſcientiæ, in hoc ſit tertia concluſio; Poteſtas humana habet vim obligandi in foro conſcientiæ, quatenus ſubeſt poteſtati diuinæ, & legi æternæ: Itaque, quemadmodum in naturalibus cauſæ ſecundæ producunt ſuos effectus, non ipſæ abſolutè, & per ſe, ſed quatenus ſubſunt motioni primæ cauſæ: ita etiam in præſenti poteſtas humana, quæ eſt veluti cauſa ſecunda producit hunc effectum, qui eſt obligare homines in conſcientia non abſolute & per ſe, ſed quatenus ſubeſt motioni poteſtatis diuinæ, atque legis æternæ. Ex quo ſequitur prædictam obligationem dimanare à duplici voluntate, ſcilicet, à voluntate poteſtatis humanæ aliquid conſtituentis, quæ eſt veluti cauſa ſecunda, & à voluntate poteſtatis diuinæ & legis æternæ in generali præcipientis, vt quidquid ab humanis poteſtatibus præcipitur id firmum; & ratum habeatur. Habentque ſe iſtæ voluntates, veluti cauſæ ſubordinatæ, ex quibus tanquam ex concurſu primæ cauſæ cum ſecunda exiſtit in lege illa vis obligandi in foro conſcientiæ, vt rectè docet D. Tho. 1. 2. q. 96. artic. 4.

Quæſtio. Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrum illa obligatio exiſtens in lege habeat ortum ex voluntate legiſlatoris, vel ex materia rei præceptæ. Et ratio dubitādi eſt: Nam ſi dicamus obligationē oriri tm̄ ex volūtate legiſlatoris, ſequeretur in voluntate legiſlatoris poſitum eſſe, quod lex aliqua grauiſſima obliget ad culpam venialem, & leuiſſima ad mortalem; conſequens autem eſt falſum: ergo. Si verò dicamus, obligationem oriri ex natura rei, quę præcipitur, etiam ſequitur, quòd legiſlator non poſſet efficere, vt lex aliqua à ſe poſita ad nullam culpam obliget; cōſequens autem eſt contra conſuetudinem præceptorum, quæ in religione ponuntur, in quorum initio ſtatim dicitur voluntatem legiſlatoris eſſe, quod præcepta illa non obligent ad mortale nec ad veniale: ergo. Item etiam ſequitur, plures leges humanas nullam obligationem inducere in foro conſcientię, ſiquidem plures res ex illis, quæ in illis præcipiuntur ex natura ſua ſunt indifferentes, nec multum conducibiles ad bonum commune: hoc autem etiam eſt abſurdum; quia, vt paulò ante dicebam, leges humanæ obligant in conſcientia: ergo.

Explicatio quæſtionis. Duo ſūt cōſideràda in lege. Pro explicatione huius difficultatis aduertendū eſt primò, quòd in lege duo poſſumus conſiderare. Vnum eſt imperium, quod in ea inuenitur: & eſt veluti ſubſtantia ipſius legis. Cum enim ad hoc, vt rex, vel princeps dicatur legem ferre, non ſatis ſit, quòd iudicet aliquid fieri oportere, & quod velit id fieri, ſed vltra hoc requiritur, quòd ſtatuat illud faciendum, non quidem conſulendo, aut adhortando, ſed efficaciter præcipiendo, fit, vt lex nihil aliud ſit, quàm quoddam imperium rei probatæ per iudiciū, & voluntatem: vel, vt melius dicam, vis quædam imperans id, quod principis iudicio, & voluntate probatur. Ex quo fit, vt Doctores atque philoſophi diſtinguant in lege duplicem vim, vnam directiuam, alteram coactiuā. Nam ex eo, quòd lex ſtatuit res ratione probatas, dirigit, & docet quid faciendum ſit. Et ſic eſt in ea vis directiua. Qui autem nō ſolum ſtatuit, & docet, quæ recta ſunt, ſed etiam eadem efficaciter pręcipit, habet vim ſimiliter coerciuam quarū quælibet eſt de intrinſeca ratione legis; continenturq; vtraque in imperio. Hanc duplicem vim ſignificare voluit Moyſes Deute. 33. qn̄ dixit de Deo, quod apparuit habēs in manu dextra igneā legem. Nam ſicut in igne ſunt duo, ſcilicet, claritas & comburendi vis, ſic in legē eſt doctrina praui, atque recti, quæ tanquam quoddam lumen dirigit, & eſt etiam poteſtas cogendi, & ſupplicia inferendi, pertinens ad vim coactiuam. Propter hoc etiam dr̄ Pſal. 18. quod lex Domini eſt immaculata, & cōuertens animas. Immaculata quidē; quia habet vim dirigendi, & perducendi ad bonum: & cōuertens animas pp efficaciam & coactionem. Secundum quod pōt conſiderari in lege, eſt ordo ad bonum commune, à quo efficitur, vt ſit recta lex.

Imperiū in lege exiſtēs habet ortū à voluntate legiſlatoris. Secundò eſt aduertendum, quòd imperium exiſtens in lege ortum habet à voluntate legiſlatoris. Ex eo enim aliquid pręcipitur & lege ſtatuitur; quia legiſlator vult. Cęterum ordo ad bonum commune non ex voluntate legiſlatoris, ſed ex natura rei præceptæ oritur. Non enim ex eo, quòd legiſlator vult, lex à ſe lata ordinatur ad bonum commune. Sed potius, quia res præcepta ex natura ſua habet proportionem ad bonum cōmune, ad illud ordinatur. Tertio eſt aduertendum, quòd lex ab vno habet, quòd obliget; ab alio autem, quòd magis, aut minus obliget. Nam quod obliget habet, quia eſt imperium à legitima poteſtate poſitum. Quod autem magis, aut minus obliget, habet ex eo quòd res pręcepta magis aut minus conſentit cum bono cōmuni. Hoc ſuppoſito dico, in voluntate legiſlatoris eſſe poſitum, ꝙ lex à ſe lata obliget in foro conſcientiæ, quia in voluntate legiſlatoris eſt poſitum cohibere imperiū, ſine quo propriè non eſt lex, nec obligat. Cæterum, poſtquam aliqua lex eſt ſtatuta, non eſt poſitū in manu legiſlatoris facere, quod magis aut minus obliget, id eſt, ꝙ obliget ad mortale, vel veniale. Quod aliqua lex magis, aut minus obliget id prouenit ex eo, quod res præcepta magis aut minus cōſentit cū bono cōmuni. Nō poteſt autem legiſlator facere quod res, quam pręcipit magis, aut minus cōueniat

cum

cum bono communi;ſed id habet ex ſua natura. Ex dictis inferò primò,quod præcepta, quæ continentur in conſtitutionibus religioſorum,propriè loquẽdo non ſunt lex,ſed potius quædam decreta hominum prudentum,habentia magis vim conſilij, quã legis,cum non contineat verum imperium neceſſario requiſitum ad ſubſtantiam legis. Infero ſecũdò, quod quando legiſlator verè pręcipit aliquam rem valde conducentem ad bonum commune, non eſt poſitum in eius voluntate facere quod talis lex obliget ad veniale.Nec è conuerſe,ſi præcipiat rẽ,quæ parum conducit ad bonum commune, erit in eius poteſtate poſitum,efficere,quod obliget ad mortale;id enim prouenit ex natura rei,vt diximus.

Alia quæſt. Et ſiquis quærat,quibus nam modis poſſimus colligere,legem aliquam obligare ad mortale; reſpondeo in genere quantitatem obligationis ſumendam eſſe ex materia rei præceptæ in ordine ad bonũ cõmune.Cæterum,quia difficile eſt cognoſcere,quando materia rei præceptæ multum, vel parum conferat ad bonum commune, idcircò ad hoc ponuntur aliquæ regulæ.

1.Regula. Et primò de lege Eccleſiaſtica ſit prima regula:Quotieſcũque leges Eccleſiaſticæ decernunt aliquid tanquam neceſſarium ad ſacramentorum ſuſceptionem,obligãt ad mortale. Tales enim leges verſari cenſentur in re graui,vt lex,quę ſtatuit ne matrimonia contrahantur inter conſanguineos vſque ad quartum gradum;quia præbet materiam neceſſariam ad matrimoniũ. Similiter lex qua Epiſcopus,vel Papa reſeruat ſibi aliqua peccata; ita,vt ſi contra fiat,ſacramentum pœnitentiæ ſit nullum, obligat ad peccatum mortale.

2.Regula. Secunda regula: Illæ leges quæ continent formale præceptum, ſcilicet, Pręcipimus in virtute Spiritus ſancti, aut obedientiæ, vel quæ adiungunt pœnam excommunicationis,obligant ad mortale.Quia,niſi legiſlatores iudicaſſent,quòd pręcipiunt vehemẽter expedire bono communi,nec ponerent pœnam excommunicationis,nec id præciperent in virtute Spiritus ſancti.Et ſubditi,quandiu apertè non cõſtat de iniuſtitia, aut leuitate legis tenẽtur ſtare iudicio ſuorum maiorũ.

3.Regula. Tertia regula: Quando fideles communi conſenſu exiſtimant legem aliquam obligare ad mortale,etiã ſi forma præcepti non ſit valde ſeuera,nec imponatur pœna grauis,obligat ad peccatũ mortale, vt lex de ieiunio, & de abſtinendo ab eſu carnium feria 6. Quamuis Caietanus infra, quæſt.147. non attendẽs ad hunc communem conſenſum iudicauerit has leges de ieiunio,& delectu ciborum non obligare ad mortale.Cæterum hæc ſententia eſt falſiſſima. De legibus ciuilibus ferè eodem modo eſt iudicãdum. Nã ex neceſſitate reipublicæ,ex materię grauitate, & ex pœna impoſita cognoſcendum eſt, an obligẽt ad mortale,nec ne.Ex quo ſequitur primò, quòd ſi tempore,quo reſpublica famæ laborat, vel bellũ imminet,feratur lex ne triticum,vel arma extra rẽpublicam deferantur, talis obligabit ad mortale:quia in his caſibus res pręceptę maximè conducũt ad bonum commune.Sequitur ſecundo quod leges ciuiles,quæ aliquid ſtatuunt circa materiã iuſtitiæ,quales ſunt illæ,quę taxant pretia rerum,maiori ex parte obligãt ad mortale:quia hæc virtus eſt, qua maximè reſpublica conſeruatur.Sequitur tertiò: leges ciuiles,quę minantur pœnam capitis,aut exilij perpetui,ſemper obligare ad mortale. Seueritas enim ipſa pœna efficaciter ſuadet rem,quæ præcipitur eſſe valde conducentẽ ad bonum cõe, reliquæ autem leges,quæ verſantur circa materiã temperantiæ,quales ſunt illę,quę pręcipiũt quibus veſtibus,vel cibis ſit vtendũ,vel circa materiã aliarũ virtutum,maiori ex parte non obligant ad mortale: niſi fortè earum transgreſſio fiat ex cõtẽptu. Tunc.n.eas transgredi eſſet mortale, cũ contemnere ſuperiorem & eius mandatum res ſit grauiſſima,& peccatum mortale.

Reſtat nunc, vt reſpondeamus ad argumenta in principio facta.

Ad 1.argu. factũ, pro parte negatiua. Ad primum reſpondetur,diſtinguẽdo maiorem.Dupliciter enim dici poteſt,quòd aliquis ad culpam obliget.Vno modo,vt agens principale. Et hac ratione nullus poteſt ad culpam obligare,niſi ſolus Deus.Alio modo tanquam cauſa ſecundaria quæ innititur vi & efficacia primæ cauſæ. Et hoc modo homines ſuis legibus poſſunt obligare ad culpã,quatenus ſubſunt poteſtati diuinæ, vt diximus tertia concluſione. Nec ex hoc aliquod ſequitur inconueniens.

Ad 2.argu. Ad ſecundum reſpondetur conceſſa maiori,negando minorem.Nam præcepta parentum, & dominorum etiam obligant in foro conſcientiæ,ſicut & leges ſuperiorum. Quod,vt explicemus,aduertendum eſt,quod cum obligatio in foro conſcientiæ in legibus, vel in præceptis inuenta, ortũ habeat ex ſubiectione, quam quis habet ad ſuperiorem,fit,vt ad cognoſcẽdum,vtrùm lex aliqua, vel præceptum obliget in conſcientia,necne, neceſſarium ſit attendere ad ſubiectionem,quam quis habet ad ſuperiorem.Et cùm non omnes in omnibus, nec in eiſdem æqualiter ſubijciantur,fit conſequenter,vt leges,vel præcepta ab aliquo ſuperiori poſita nõ æqualiter,nec eodem modo omnes obligẽt, ſed magis,aut minus pro maiori,aut minori ſubiectione habita ad ſuperiorem in re,quæ præcipitur. Ex quo infertur, quòd cum filij iure naturæ ſubdantur parentibus in diſpenſatione ſuarum facultatum, & in moderatione propriæ vitæ reſpectu virtutum, ſi filius ſine licentia patris diſpenſat bona paterna, & ſi ſit vnicus hæres,peccat mortaliter. Et ſimiliter ſi pater præcipiat filio, vt abſtineat ab aliquo conſortio,tenetur id facere ſub reatu peccati mortalis. Itẽ quia vxor ſubditur quantum ad diſpoſitionẽ rei domeſticæ,& quantum ad ea, quæ circunſtant actum coniugij,ſub reatu peccati mortalis tenetur parere marito præcipienti,ne quid etiam ſub prætexu eleemoſynę alteri tribuat. Quod intelligitur, dummodo vir non ſit nimis durus.Tunc enim aliquid facultatis tribuẽdum erit vxori,vt patet exemplo Abigail.1.Reg.c.25.Propter eandem cauſam tenetur etiã vxor parere viro in ijs,quæ pertinent ad ornatum. Et aliquando ſi vir præcipiat vxori, vt ſe domi cõtineat tenetur illi parere ſub reatu culpę mortalis.Itẽ quia ſerui ſubijciũtur dominis præcipuè in ijs,quæ ſunt neceſſaria ad procurationem rei domeſticæ;idcircò ſi dominus præcipiat ſeruo,vt emat triticum, vel vendat certo tempore,tenetur parere ſub reatu peccati mortalis.

Ad 3.argu. Ad tertium argumentum reſpondetur,conceſſo antecedenti, negando conſequentiam.Nam ligare,aut ſoluere,vt ſunt actus clauium pertinentes ad Eccleſiã importãt remiſſionem, aut detentionem culpæ iudiciaria poteſtate.Quod facere nequeunt leges ciuiles, q̃nis obligent in foro cõſcientiæ,& inducant obligationẽ ad culpam mortalem.Inducere.n. obligationem ad culpam, non eſt ligare,ſed potius conſtituere aliquid in genere virtutis:ita,vt eius contrariũ ſit peccatũ.Ad confirmationem rñdetur,ꝙ quamuis poteſtas ciuilis non ſit ſpiritualis,põt tñ obligare in foro cõſcientiæ in quãtum ſubeſt poteſtati diuinæ,& ab ea mota operatur.

Ad 4.argu. Difficultas. In quarto argumento tangitur difficultas, vtrùm leges humanæ obligent ad ſui obſeruãtiã cum periculo mortis? De qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ.Prima eſt quorundam aſſerentium,quòd lex humana nunquam poteſt obligare ad ſui obſeruantiã cum periculo mortis. Et ratio eorum eſt: Nam vnuſquiſque iure naturali tenetur propriam vitã cõſeruare:& ius poſitiuum non poteſt iuri naturali derogare.Altera ſententia eſt in alio extremo, quę aſſerit, quamcunque legem humanam obligantẽ ad culpam mortalem ſiue venialem, ex conſequenti et

obligare ad ſui obſeruantiam cum periculo mortis. A
Nota.1. Hanc tenet Caiet.1.2.q.96.ar.4. Sed, vt hæc res bre
uiter abſoluatur aduertendum eſt primò, ꝙ in præ-
ſenti non quærimus, an pro vitanda morte ſit ad-
mittẽda culpa aliqua, vel mortalis, vel venialis. Nã
certũ eſt apud oẽs, nullam eſſe admittendã pro quo
cunq; periculo vitando. Sed qđ quærimus eſt, vtrũ
ſupꝛueniente periculo mortis, ita ceſſet legum hu-
manarũ obligatio, vt ſine aliqua culpa eas tranſgre
di poſſimus. Secundo eſt aduertendũ, ꝙ periculum
Nota.2. mortis dupliciter pôt coniungi cum obſeruantia le
gum humanarum. Vno mô intrinſecè. Et eſt qñ ex ip
ſis legibus, ita oritur periculum mortis, vt potuerit
eſſe præuiſum à legiſlatore. Vt qñ dux hoſtibus in-
gruentibus imponit militibus præceptũ, ꝙ irruant.
Alio mô accidentariè, & ab extrinſeco. Vt qñ quis B
mortem minatur alicui, niſi tranſgrediatur legẽ hu-
manam. Quod adhuc pôt fieri dupliciter; vno modo
in contemptum legum; alio modo ſolum in odium
Nota.3. perſonæ. Tertio aduertendum, certum eſſe, ꝙ leges
humanę poſſunt obligare ad ſui obſeruantiam, ẽt cũ
periculo vitæ. Nam cum hoĩes non ſolum quantum
ad ea, quæ poſſident, ſed ẽt quãtũ ad ſeipſos ſint par-
tes reipublicæ, fit, vt reſpublica poſſit eorum vitam
periculo exponere pro conſeruando, & tuendo bo-
no publico. Vnumquodq; .n. compoſitum iure natu-
ræ pôt exponere periculo partẽ pro conſeruatione
totius. Nec eſt verum dicere, vt dicebat prima opi-
nio, ꝙ iure naturæ tenetur quiſque ſeruare propriã
vitam in oĩ caſu. Nam illã periculo exponere, tũ pro
amico, tum pro republica honeſtiſſimum eſt. Præter C
q̃. ꝙ idem ius naturæ, quod præcipit conſeruare pro
priam vitam concedit ẽt vnicuique compoſito fa-
cultatem exponendi periculo partẽ pro conſerua-
tione totius, vt mô dicebam. Sed eſt difficultas, vtrũ
hac poteſtate, quam reſpublica habet obligandi ad
obſeruãtiam ſuarum legum cum periculo mortis in
oĩbus legibus à ſe latis, ita vtatur, vt nullus poſſit ẽt
1.Dictum. ob vitandum mortis periculum illas licitè tranſgre
di. Ad cuius explicationem dico primò, ꝙ quotieſ-
cunq; periculum mortis cõiungitur cũ obſeruantia
legis intrinſecè, tunc lex humana obligat etiam cũ
periculo mortis. Nam ſi leges humanæ poſſunt obli
gare ad ſui obſeruantiam cum periculo mortis, &
talis lex ſtatuitur, ad cuius obſeruantiam intrinſe- D
cè ſequitur periculum mortis, maniſeſtè ſequitur,
quòd legiſlator vult cum illo obligare; alioquin nõ
conderet eam legem, ad quam vult intrinſecè ſequi
mortis periculum. Ex hoc infertur, quòd, ſi tẽpore,
quo peſtis viget, Epiſcopus præcipiat parochis, vt
maneant in ſuis Eccleſijs, & ſacramenta miniſtrent,
vnuſquiſq; tenetur parere. Item: Si tempore, quo hę
retici graſſantur Epiſcopus præcipiat viſitatoribus,
vt exerceant munus ſuum, tenetur id facere, etiam
cum periculo mortis. Et ſimiliter ſi dux ingruenti-
bus hoſtibus det ſignum militibus irruendi, tenetur
id facere, etiam cum mortis periculo. Quia omnes
iſtæ leges, atque præcepta ſunt talis naturæ, vt ad
eorum obſeruantiam intrinſecè ſequatur pericu-
2.Dictum. lum mortis à legiſlatore præuiſum. Dico ſecun- E
dò quòd ſi periculum mortis imminet ab extrin-
ſeco, infertur tamen in odium & in contemptum
legis, & religionis, potius eſt ſubeunda mors, quam
violanda lex. Verbi gratia; Si Lutherani in odium
religionis monacho mortem minarentur, niſi habi-
tum deponeret, potiùs eſt ſubeunda mors, quam
exeunda veſtis; cum tamen alioqui liceat monachis
habitũ deponere propter vitanda minora pericula.
Item: Si Lutherani alicui fidelium mortem minarẽ-
tur, niſi veſceretur carnibus in ſexta feria, idque
facerent in contemptum Eccleſiæ, potiùs eſſet mo-
riẽdum, quam violanda lex. Cuius rei eſt optimum
exemplum, 2. Mach. c. 6. & 7. Huiuſque rei ratio eſt:
Nam quotieſcunque bonum publicum, & commu-
ne periclitatur, ſinguli de ciuitate tenẽtur illud pro
curare, atque tueri, etiam cum periculo mortis: ſed
ſic eſt, ꝙ in tempore, quo tyrannus in contemptum
legis, vel religionis mortem minatur alicui non fa-
cienti contra legẽ, bonum commune quod maxime
legibus continetur, periclitatur: ergo potiùs eſt mo
riendum, quàm violanda lex. Dico tertiò, quòd in 3.Dictum.
omnibus alijs caſibus, leges humanæ non obligant
ad ſui obſeruantiam cum periculo mortis. Et ratio
eſt: Quia legiſlatores in ferendis legibus ita debent
attendere ad bonum commune, vt tamen habeant
rationem boni priuati: ſed maximum bonum priua
tum cuiuſcunque eſt vita: ergo ita debent eius ratio
nem habere, vt non quacũque ex cauſa illud in peri
culum adducant. Ex quo infertur, leges de audiẽda
miſſa, de communicatione paſchali, de recitandis
horis, & reliquis huiuſmodi non obligare ad ſui ob
ſeruãtiam cum periculo mortis. Eccleſia enim, quæ
pientiſſima mater eſt, non vult in his rebus, cum
tanto diſpendio obligationem inducere. Quin po-
tius addiderim, quod non ſolum leges humanæ non
obligant ad ſui obſeruantiam cum periculo mortis,
imo nec plures ex diuinis & naturalibus. Quod ita
eſſe conſtat: Nam lex naturalis eſt, quod ſubuenia-
mus pauperi extremè indigenti, hæc tamen nõ obli
gat cum periculo mortis. Itẽ: Lex diuina erat, quòd
nullus comederet panes propoſitionis, niſi ſoli ſacer
dotes: & tamẽ Dauid vt habetur 1. Reg. 21. in extre
ma neceſſitate cõſtitutus de illis comedit, nec in ea
re peccauit, vt dicitur Matth. cap. 12. Item: Li. 1. Ma
chab. ca. 4. dicitur, quòd Mathatias pugnauit in die
ſabbathi, exiſtimans, ſe non teneri cum tanto diſcri-
mine ad obſeruantiam legis diuinæ, id prohibẽtis.
Vnde ad exactam huius rei intelligentiã ſuppoſita
illa celebri diſtinctione, qua dicitur aliqua eſſe ma
la, quia prohibita, & alia prohibita, quia mala,
dico, quòd quæ ſunt prohibita, quia mala, id eſt, ea
quæ ſunt intrinſecè mala, vt fornicari, aut mentiri,
nũquam licet facere, ſiue ſint peccata mortalia, ſiue
venialia, etiam ad vitãdum mortis periculum. Quia
cum hæc ſint intrinſecè mala nulla ratione poſſunt
licitè fieri. Implicat enim quòd ſit malum, & quod
licitè fiat. Cęterum ea quæ ſunt mala quia prohibita
licet facere ad vitãdum mortis periculum, ſiue diui
na, ſiue humana lege præcipiantur. Nec Deus nec
Eccleſia volũt ſuis legis obligare cum tanto diſpẽ
dio. Ex quo infertur, ꝙ cum tm̃ ea, quæ præceptis
negatiuis naturalibus prohibẽtur ſint intrinſecè ma
la tm̃ huiuſmodi leges, regulariter loquẽdo, obli-
gant ad ſui obſeruantiã cũ periculo mortis: Aliæ ve
rò minimè, ex æquitate præcipientis, niſi in caſibus
exceptis in 1. & 2. dicto. Et per hoc patet ſolutio ad
quartũ argumentũ, cuius occaſione hæc dicta ſunt.
Suppoſito iam, quòd leges humanæ tam ciuiles, Aliud dubiũ graue.
quàm canonicæ obligant ad ſui obſeruantiam in fo
ro conſcientiæ, eſt difficultas, vtrum hoc ſit commu
ne omnibus legibus, vel potius ab hac obligatione
excipiãtur leges pœnales, de quibus peculiariter in
iſto articulo eſt ſermo. Quæ quidem quęſtio dupli- 1.Senſus quæſtionis.
cem poteſt habere ſenſum. Primus eſt, vtrum illę le
ges, quæ aliquid vel præcipiunt, vel prohibẽt appo
ſita pęna (has enim pœnales appellamus) ita obligẽt
in conſcientia, vt contrarium facientes peccent. Se- 2.Sẽſus quæſtionis.
cundus ſenſus eſt, vtrùm qui tranſgrediuntur legẽ
pœnalem teneantur in conſcientia pęnam perſolue
re. Et in vtroque ſenſu eſt neceſſario hæc quæſtio
tractanda, ad intelligentiam eorum quæ D. Thom.
dicit in 2. & 3. concluſionibus. Ad primum ergo ſen
ſum quæſtionis deuenientes, dico, fuiſſe opinionem
quorundam iuris prudentium, qui aſſeruerunt leges
pœnales non obligare ad culpam, ſed tantum ad pę
nam. Huius ſententiæ mentionem facit Syluest. ver
bo,

bo, inobedientia circa finem. Et probatur aliquibus argumentis: Primò ſic: Plures leges ſunt quæ imponunt pœnam irregularitatis contra tráſgreſſores, & tamen non obligant ad culpam: ergo leges pęnales nō obligant ad culpam. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Nam iudex, qui occidit iuſtè malefactores, & ſimiliter bigamus ex lege humana fiunt irregulares: hi tamen nullam culpam cō mittunt. Secundò: Qui aliquid præcipit appoſita pęna virtualiter dat ſubditis optionem, vt eligát quod maluerint, ſcilicet, vel facere quod præcipitur, vel ſubire pœnam: ergo poterit vnuſquiſq; quoduis illorū eligere: atq; ex conſequenti qui eligit pęná ſubire, erit liber à culpa. Et confirmatur: Votū, vel iuramentū pęnale non obligat ad culpam: ergo nec lex pęnalis. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Nā qui iurat ſe non luſurū, vel ſi luſerit daturū aliq̃ eleemoſynam, vel ieiunaturum, ſi poſtea lūdat non peccat, ſed tantum tenetur ſoluere pœnam:

Diſputatur dubium in primo ſenſu.

1. Argumẽ.

2. Argumẽ.

1. Certum. In hac difficultate, vt certa ab incertis ſeparemus dicò primò certum eſſe, quòd legiſlator pōt efficere, vt leges vel præcepta à ſe impoſita nullā obligationē inducant in conſcientia, vt ſupra diximus. Poterit enim leges condere, non ſerio imperando, ſed tanquā conſulendo, & proponendo rectas quaſdam regulas, quales diximus contineri in conſtitutionibus monachorum. Secundò etiam eſt certum, quòd ſi legiſlator aliquid ſeriò præcipiat nō erit poſitum in eius poteſtate efficere, quod tale præceptū non obliget in conſcientia. Quia eo ipſo quod ſeriò aliquid præcipit, alij in conſcientia tenentur ei parere. Itaque hæc certa ſunt.

2. Certum.

Punctus difficultatis. Sed dubium eſt, vtrùm cum legiſlator ſtatuit legē appoſita pœna, ipſa ſola appoſitio pœnæ ſit ſufficiēs argumentum ad cognoſcendum, quod in lege illa non continetur verum imperium, ſed quod legiſlator id ſtatuit tanquam conſilium, relinquens ſubditis liberam poteſtatem eligendi, vel facere quod in lege præcipitur, vel pęnam ſubire. Nam ſi ita eſt, veriſſimum eſſet, quòd leges pœnales nō ſunt propriè leges, nec continent verum imperium, atque ex cōſequenti nec obligant in conſcientia ad culpam. Si autem ex appoſita pœna id non colligitur, nulla erit cauſa, propter quam leges pęnales excipiamus à cōmuni ratione aliarum legum. Ad huius rei explicationem ſuppoſito, quòd pœna propriè loquendo dicit reſpectum ad culpam: Tum quia habuit ortum à culpa, iuxta illud Paul. ad Rom. 5. Per vnū hominē peccatum intrauit in mūdum, & per peccatū mors, nomine mortis intelligens omne genus pęnarum, vt omnes Doctores interpretãtur: Tum etiam, quia pœna eſt tãquam medicina culpæ; Id enim, quod p culpam violatum eſt, & labefactatū per pœnam reuocatur ad æqualitatem: ſit prima concluſio. Pœna appoſita in lege, ex ſe & ex natura ſua oſtēdit, quòd legiſlator habuit voluntatem imperandi, & condendi legem obligatoriam. Probatur: Nam, ſi pœna dicit ordinē ad culpam, vt modo dicebam; manifeſtè ſequitur, quòd cum legiſlator ſtatuit pęnam eo ipſo oſtendit ſe cōdidiſſe legem obligatoriam ad culpā. Loquimur enim in præſenti de pœna, non vt de illa loquuntur Philoſophi appellantes pœnam quemcūque cruciatum, quē quis patitur, vel à febre, vel ab alio quouis morbo afferēte dolorē, ſed iuridicè pro eo, quod eſt vltio & vindicta. Vindicare enim & vlciſci, & ſupplicium poſcere, atque adeò pœnam infligere, non niſi pro culpa licitum eſt. Secundò: Si legiſlator ſimpliciter, & ſine appoſitione pœnæ aliquid præciperet, omnes faterētur, quòd tale præceptum eſt verè lex obligans in cōſcientia, & quod legiſlator habuit intentionem obligandi: ergo pari ratione, & quando pœnam ſtatuit. Patet conſequentia: Nam illa appoſitio pœnæ potiùs eſt ſignū, quòd

1. Concluſ.

A legiſlator, non vtcūque vult fieri id, quod præcipit, ſed quod vehementiſſimè vult: ſiquidem pœnam ſtatuit de tranſgreſſoribus. Vltimò: In legibus pœnalibus ponuntur inæquales pœnæ: legiſlator autem id non faceret, niſi iudicaſſet in tranſgreſſione illarum legum ineſſe culpas inæquales, vt ſic iuxta menſurā delicti eſſet, & plagarum modus, vt dicitur Deute. ca. 25. ergo pœna appoſita in lege ex ſe & ex ſua natura, oſtendit, quod ipſa obligat ad culpam. Quod & confirmari poteſt exemplo illius primæ legis, quam Deus in ſtatu innocentiæ primis noſtris parentibus impoſuit: in qua, quia eius præuaricatio tam longe grauiſſima erat, acerbiſſimã ẽt pœnam comminatus eſt, dicens: In quacūque hora comederis morte morieris. Ex quo factū fuit, vt mors ac cæteræ calamita

B tes & ærūnæ, quæ ſi in puris eſſemus naturalibus cōditi, nō pęnæ, ſed natura nobis eſſent, iā nunc ob culpam Adæ expoliantis nos originali iuſtitia, qua ab his ſeruaremur incolumes, pęnæ dicuntur & ſunt.

Secunda concluſio: Omnes leges etiam pœnales, obligant in conſcientia ad culpam, niſi contrarium explicetur à legiſlatore. Hæc concluſio ſequitur ex priori. Nam ſi pęna appoſita non eſt argumentum, quod legiſlator noluerit obligare ad culpam, ſed potius, quòd voluerit, vt diximus, manifeſtè ſequitur, quod leges pęnales obligant ad culpam, niſi contrarium explicetur. Et ad primum argumentum in cōtrarium reſpondetur, quòd irregularitas in iudice, aut bigamo non eſt pœna. Quamuis enim arceantur à ſacris ordinibus ſuſcipiendis, id non eſt, vt pœna

2. Concluſ.

Ad 1. argu.

C na afficiantur, ſed tantum propter decentiam, & ſignificationem. Vnde dico, quòd irregularitas eſt duplex. Vna, quæ incurritur ratione delicti; vt quādo excommunicatus celebrat, vel ſuſcipit ſacros ordines. Et hæc eſt vera pœna. Altera, quæ imponitur propter decentiam, & ſignificationem, vt in iudice & bigamo. Et hæc non eſt propriè pęna, vt omnes concedunt. Ex quo infertur, quòd quando in bulla Cruciatę datur facultas abſoluendi à quacunque cēſura Eccleſiaſtica, non intelligitur de irregularitate impoſita propter decentiam, aut ſignificationem; quoniam hæc non eſt propriè pęna, aut cenſura: ſed tantum de ea, quæ contrahitur ex delicto. De hac re videndus eſt Soto in 4. diſt. 27. quæſt. 3. arti. 1. Ad ſe-

Ad 2. argu.

D cundum reſpondetur, negando, quòd in lege pęnali legiſlator liberum faciat ſubditis eligere quod voluerint, ſcilicet, facere quod præcipitur, vel ſubire pęnam. Sed tantum vult, quòd ſinguli legi obediant. Et, vt efficacius moueat eorum animos ad id faciendum adiungit pęnæ metum. Sicut & Dominus Exod. 21. & Leuit. 20. legibus à ſe latis, quas certum eſt obligaſſe in conſcientia, grauiſſimas pęnas appoſuit, vt ſic ſaltim pęnæ metu inducerentur ſubditi ad faciendum, vel non faciendum id, quod in foro conſcientiæ ex lege naturæ facere, vel non facere tenebantur. Qui maledixerit (inquit) patri ſuo, aut matri, morte moriatur. Si mœchatus fuerit quis cum vxore alterius morte moriatur, &c. Et tamen certum eſt, quòd tam maledicens patri, quam mœ-

E chans cum vxore alterius grauiſſimam incurrebant culpam, à qua expoſitione pœnæ non excuſabantur. Ad confirmationem reſpondetur, quòd iuramētum vel votum pęnale poteſt fieri dupliciter. Vno modo ſub disiunctione: vt ſiquis voueat ſe non luſurum, vel ſi luſerit ieiunaturum. Et qui hoc modo vouet, vel iurat, ſi poſteà luſerit, non erit reus voti, vel iuramenti: ſed tantum tenebitur ieiunare; quia id ſolū eſt, quod iurauit. Alio modo poteſt fieri votum abſolutè de aliqua re. Tamē poſteà iurans, vt voti, vel iuramenti ſit memor, imponit ſibi aliquam pęnam, ſi iuramentum fregerit, ſubeundam. Et tunc votum illud, vel iuramentum pęnale obligat in conſcientia. Et huius rationis ſunt omnes leges pę-

nales,quæ abſolutè aliquid, vel prohibent,vel præcipiunt.

1.Senſus quæſtionis.

Sequitur,vt dicamus de quæſtione in ſecundo ſenſu,vtrum,ſcilicet,leges pœnales obligent tranſgreſſores in conſcientia ad ſubeundas pœnas. Quæ adhuc poteſt dupliciter intelligi.Vno modo, vt ſit ſenſus, vtrum tranſgreſſores legum pœnalium teneantur in conſcientia pœnam ſubire,cùm à iudice fuerint condemnati. Alio modo, vtrum ante iudicis condemnationem teneantur ad pęnam ſubeundam. Et quidem de quæſtione primo modo intellecta facilis eſt determinatio.Nam certum eſt, quòd tranſgreſſores legum pœnalium poſt iudicis condemnationem,tenentur in conſcientia pœnam ſubire; hoc eſt, tenentur non reſiſtere iudici, aut miniſtris pœnam inferentibus. Et ratio eſt: Nam cum iudex,atque miniſtri iuſtè eas pœnas inferant,ſi ſubditi non tenerentur in conſcientia illas perpeti, daretur bellum iuſtũ ex vtraque parte,quod eſt impoſſibile, vt diximus in 1.tom.quæſt.40.Cæterum,quoniam plures pęnæ ſunt,quæ non ſolum in paſſione, ſed etiam in actione conſiſtunt;dubitabit aliquis hoc loco, vtrùm,quemadmodum poſt iudicis condemnationē tenentur tráſgreſſores legum pęnalium perpeti pęnam, ita etiã teneantur eam ſibi propria actione inferre.Pro cuius declaratione eſt aduertendũ, quòd pęnæ ſunt in multiplici differentia. Quædam enim ſunt, quæ ſine vlla prorſus actione inferuntur: ſed conſiſtunt in ſola paſſione. Quales ſunt excommunicatio,& irregularitas. Et de his non eſt ſermo in præſenti diſputatione. Aliæ pęnæ ſunt, quæ conſtant partim ex actione,& partim ex paſſione,vt pęna capitis,& pœna exilij,&c.Sed actiones, quæ immiſcentur huiuſmodi pœnis adhuc ſunt duplices. Quædã enim ſunt talis naturæ, vt à nemine poſſint cõmodè exerceri,niſi ab eo,qui pœnam patitur; vt actio, quæ inuenitur in pœna exilij, & in pœna pecuniaria.Aliæ autem ſunt,quæ vel à iudice,vel à miniſtris multò commodius poſſunt exerceri, quã ab eo,qui pœnam patitur.Qualis eſt actio, quæ inuenitur in pœna ſuſpendij,aut capitis.

Pœnæ ſunt in multiplici differentia.

1. Dictum.

Hoc conſtituto dico primò, quòd tranſgreſſor legis pœnalis poſt iudicis condemnationem tenetur in conſcientia exercere eas actiones,quæ ſunt neceſſariæ ad pœnam ſubeundam, & ab alio,niſi ab ipſo commode exerceri nõ poſſunt. Itaque debet nocēs poſt iudicis condemnationem progredi in locum, quo pœna eſt afficiendus, & ſimiliter debet ſoluere pecuniam,qua mulctatus eſt,& aſcendere ſcalam,ſi fuerit ſuſpendendus. Probatur: Talis tenetur non reſiſtere iudici, aut miniſtris pœnam inferentibus: ſed qui ea,quæ ad pœnam ſubeundã neceſſaria ſunt, & ab alio,niſi ab ipſo commode fieri nõ poſſunt, recuſaret,illis reſiſteret:ergo peccaret: atque ex conſequenti tenetur omnia illa facere.

2. Dictum.

Dico ſecundò, quòd tranſgreſſor legis pœnalis poſt iudicis condēnationem non tenetur exercere eas actiones, quæ commodius à miniſtris, quam ab ipſo fieri poſſunt, quamuis ſint neceſſariæ ad pœnam ſubeundam. Itaque non tenetur nodum colo aptare,nec gladiũ in iugulum mittere, aut ſibi manus quoquo modo inferre. Et ratio eſt: Nam,cùm huiuſmodi actiones ab alio commodius, quam ab ipſo nocente poſſint exerceri,& ad eas illum obligare ſit inhumanũ, nõ videtur dicendum,quod eas exercere teneatur.

Quæſtio.

Et ſiquis quærat,vtrum, ſiquis iuſtè à iudice damnaretur ad bibendum poculum lethale,talis teneatur, & poſſit illud licitè bibere; non obſtante ſententia aliquorum,partem negatiuam tenentium, quia dicunt,illud eſſe ſibi mortem inferre, quod eſt intrinſecè malum,reſpondeo oppoſitum eſſe longè probabilius,atque verius.

Reſponſio.

Et probatur primò:Bibere de ſe non eſt actio lethalis,quamuis bibere venenum lethale ſit: ſicut nec progredi in locum ex ſe eſt actio lethalis, quamuis progredi in locum neci diſtinatũ lethale ſit,ergo ſicut nocens poſt iudicis condemnationem tenetur,& poteſt hoc ſecundum facere: ita etiam,& primum. Secundò: Illa pœna nequit executioni mandari ſine iſta actione, quæ ab alio, niſi ab ipſo exerceri non poteſt:ergo tenetur eam exercere.De hac re plura erũt dicenda infra.q.69.ar.vlt.

An tranſgreſſores legum pœnalium, ante iudicis condemnationē teneantur pœnam ſubire.

De quæſtione alio modo intellecta, ſcilicet,vtrũ tranſgreſſores legum pœnalium ante iudicis cõdemnationem teneantur in conſcientia pęnam ſubire, maior eſt difficultas.Sed quoniam illam latè diſputauimus in 1.tom.q.11.ar.4.idcircò ab ea in præſenti ſuperſedebimus.Et ſolum dicemus illa,quæ ad intelligentiam D.Tho.fuerint neceſſaria, ſuppoſito prius,ꝙ non loquimur de illis legibus, quæ decernunt pœnas non latas,ſed ferendas. Nam de his nulla eſt dubitatio,ꝙ earum tranſgreſſores non tenentur pœnam ſubire ante iudicis condēnationem: ſed de illis,quæ ipſo iure inferunt pęnas,quales ſunt illæ in quibus iſtæ particulæ ponuntur,ipſo facto,ipſo iure, vel quid ſimile. Nã cum leges pœnales ſint odioſiſſimæ, & ſic iuxta regulam iuris in meliorem partem interpretandæ,quotieſcunq; prælatus præcipit aliquid ſub aliqua pœna ſiue excõmunicationis, ſiue priuationis,ſiue pecuniæ ſoluendæ, ſemper eſt intelligēdus loqui de pœna ſeu excommunicatione ꝑ iudicē ferenda,niſi in ipſa lege,aut præcepto dicatur,tranſgreſſores illius ipſo iure,aut ipſo facto, aut nulla iudicis expectata ſententia,pœnas incurrere. Itaq; eſt dubitatio,vtrũ tranſgreſſores illarũ legum, quæ inferunt pœnas ipſo iure incurrendas teneantur eas in conſcientia ſubire ante iudicis cõdēnationem.De qua re eſt celebris opinio Caſtri in li.de iuſta hæreticorum punitione.c.6.& de lege pœnali.li.2.ca.8.& 9.Qui vniuerſaliter dicit de oĩbus legibus pœnalibus pœnam ipſo iure inferentibus, qđ obligant tranſgreſſores in conſcientia ad ſoluendam pœnam nulla iudicis ſnĩa expectata: Ex quo infert, ꝙ hæreticus ſtatim ac incidit in crimē hæreſis tenetur in conſcientia tradere fiſco bona ſua,quorum dominio ipſo iure priuatur per cap.ſecundũ leges.de hæreticis,lib.6.Eandem ſententiam tenent quam plurimi ex Canoniſtis:quos refert Corduba.lib.1.quæſtione.36.

Celebris opinio Caſt.

Sententia D. Thom.

Contrariam ſententiam tenent D.Thom. atque Caietanus in iſto articulo. Sed pro breui reſolutione huius difficultatis, ſuppoſito quòd ex pœnis,quæ legibus ipſo iure imponuntur, quædã ſunt, quæ in mera priuatione conſiſtunt, vt excommunicatio & irregularitas,aliæ autem ſunt,quæ requirũt aliquam actionem paſſioni adiunctam, ſiue actio ſit ex illis,quæ commodius fiunt à nocente, ſiue ex illis,quę fiunt commodius à iudice,vel à miniſtris,dico,primò,quod tranſgreſſores legum pœnalium ante iudicis condemnationem incurrunt eas pœnas, quæ in ſola priuatione conſiſtunt. Itaque ſi iudex Eccleſiaſticus præcipit aliquid ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ,vel ipſo facto incurrēdæ, quicunque illam tranſgreditur ante iudicis condēnationē erit excõmunicatus.Et idem eſt de irregularitate,ſuſpenſione,& priuatione vocis, tam actiuæ, quam paſſiuæ.Et ratio huius eſt, vt dicit Caietanus in iſto articulo. Quia cũ huiuſmodi pœnæ in mera priuatione conſiſtant,ita, vt ad eas inferendas nulla actio requiratur ex parte delinquentis,poteſt Eccleſia eas inferre cum ſola notitia criminis, quam habet tranſgreſſor.

1.Dictum.

2.Dictum.

Dico ſecundò, quòd trangreſſores legum pœnalium non tenentur in conſcientia ante iudicis condemnationem ſubire eas pœnas, quæ in actione & paſſione conſiſtunt. Probatur: Leges,qui mortuæ ſunt,egēt iudice atque miniſtro qui eas executioni mandet,ſeuerè animaduertens, quoſcunque tranſgreſſores quantum ipſæ leges patiuntur:

Digitized by Google

tiuntur: ſed nullus poteſt in cauſa propria eſſe ſeuerus, ac rectus iudex: ergo nullus ad legem pœnalem in ſe exequendam eſt rectus miniſter: atque ex conſequenti nullus obligabitur ad ſubeundam pęnam ante iudicis condemnationem. Et confirmatur: Nã eſt ab omni humanitate alienum, quod qui in occulto crimen commiſit ſeipſum cóndemnet ad iacturam bonorum, vel ad pęnam exilij, aut mortis, & quod ſeipſum perdat futurus iudex, reus, accuſator, & teſtis in cauſa propria. Ex quo fit, vt leges pęnales quantum ad diuerſas partes, quas continent ad aduerſos etiam ſint intelligendæ, quod loquantur. Nam in eo, quòd præcipiunt, ne quis faciat hoc, aut illud ſubditos alloquuntur. In eo autem, quòd pęnã confiſcationis bonorum, aut exilij apponunt ad iudices tantum, per quos ſimiles pęnæ veniunt executioni mandandæ, dirigunt ſermonem. Ex eo enim Ariſtot. 5. Ethic. iudicem ad actum appellat: quia ipſius munus eſt lege agere contra reos.

Dubium. Sed eſt difficultas vtrùm reus qui negat veritatẽ in iudicio, quam fateri tenebatur, propter quod liberatur à pęna, teneatur in conſcientia illam perſoluere, ac ſi eſſet de ea condemnatus. Dixi notanter, ſi tenebatur fateri veritatem. Nam ſi non tenebatur, certum eſt, nullam eſſe obligationem. Et pro parte

1. Argumẽ. affirmatiua ſunt quammaxima argumenta. Primò, iſte homo per iniuſtitiam impedit executionem pęnæ, ad quam fiſcus habet ius: ergo tenetur illã reſtituere. Probo conſequentiam: Nam qui per iniuſtitiã impedit ius, aut lucrum alterius, manifeſtè obligatur ad reſtitutionẽ.

2. Argumẽ. Secundò ſic argumentor: Iſte per iniuſtitiam negat veritatem, ex quo ſequitur, ꝙ non ſoluat pęnas: ergo per iniuſtitiam non ſoluit illas; atque ex conſequenti tenetur ad reſtitutionẽ.

3. Argum. Tertio: Si iudex non dãnaret iſtum malefactorem ad pęnã lege ſtatutam; ſi tabellio conficeret ſnĩam falſam; ſi teſtes dicerent falſum teſtimoniũ ſi aduocatus patrocinaretur vt à pęna liberaretur; vniuerſi tenerentur ad reſtitutionem: ergo à fortiori obligatur ipſe reus, qui per iniuſtitiã impedit pęnæ executionem.

4. Argum. Quartò: Si iſte non teneretur ad ſolutionem pęnæ, ſequeretur dari bellum iuſtũ ex vtraq; parte, qđ nulla rõne eſt dicendum. Nam reus poterit tueri bona ſua ſecundum iſtam opinionem; & ex alia parte, ſi fiſcus cognoſceret iſtũ negaſſe veritatem, cõtra iuſtitiã poſſet eius bona occupare; qđ eſſet bellũ iuſtũ.

Vlt. argum. Vltimò. Qui occultat, aut negat veritatem in ſolutione tributorum, continuò obligatur reſtituere: ergo ſimili rõne obligabitur ad reſtitutionem qui negauerit veritatem in executione pęnæ. In contrarium tñ eſt conſuetudo qua conſtat neminem ſoluere iſtas pęnas, licet multi iudicio veritatem negent.

Reus in iudicio veritatem negãs multis eſt iniurius. Pro explicatione huius difficultatis aduertendũ eſt, ꝙ reus iniuſtè in iudicio veritatem negans multis eſt iniurius: iudici, cui obediẽtiam negat debitã: accuſatori, quem infamat; ſocijs criminis, qui maiorem fortè coguntur pęnam ſobire, quam ſi dixiſſet veritatem. Et tandem eſt iniurius fiſco, cui pęna eſt applicanda. Et quidẽ certum eſt, ꝙ iudici tenetur de damno dato, ſi propter hoc perdidit bonum nomẽ, aut priuatus fuit officio, vel aliquid aliud incommodum ſubijt. Et idẽ iudicium eſt de accuſatore, ſi ꝑꝑ hoc aliquas fecit expenſas, aut fuit infamatus, vel ꝙ pęnam talionis ſubiret, fuit compulſus. Atque adeo idem iudicium erit, ſi ex negatione veritatis fuiſſet condemnatus innocens, aut ſocij maiorem pœnam ſubiſſent. Omnium enim iſtorum eſt vna & eadem ratio, ſcilicet, ꝙ eſt cauſa iniuſta omnium iſtorum detrimentorum, & ſic tenentur ad omnium illorũ reſtitutionem.

Negãs iniuſtè veritatẽ nõ tenetur pęnas ſoluere. Cæterum de pęnis mihi videtur dicendum, quod negans iniuſtè veritatem non tenetur illas ſoluere ante iudicis condemnationem; & ꝙ ſatis eſt ad rigorem legis, ꝙ pœnas, ſoluat, quando à iudice ad id fuerit compulſus. Probatur: Nemo tenetur ſoluere pœnas, niſi cõdemnatus, vt diximus in ſuperioribus: ſed in noſtro propoſito reus non eſt condẽnatus: ergo non tenetur illas ſoluere. Secundò: Potiſſima ratio, qua demonſtratur, neminem eſſe obligatum ad ſoluendum pęnam ante iudicis condemnationem eſt, quoniam aduerſatur iuri naturali, quod idem homo ſit agens, & accuſator, & proditor ſui ipſius: ſed hæc ratio nõ minus habet locum in eo, qui iniuſtè veritatem in iudicio negauit, ſi compellitur ad ſoluendas pęnas; ſiquidem ſuturus erit accuſator & proditor ſui ipſius: ergo non eſt dicẽdum, ꝙ teneatur illas ſoluere. Vltimò: Ex oppoſita ſentẽtia ſequũtur quam maxima inconuenientia. Nam primò ſequitur, quòd qui cõtra veritatem negant in iudicio ſe luſiſſe, tenentur ſoluere pęnas pronuntiatas contra ludentes. Secũdo ſequitur, quòd clericus negans in iudicio crimen, propter quod ſacerdotio erat priuandus, tenetur continuo beneficium reſignare, ante iudicis condemnationem. Sequitur tertio, quòd ſi reus, qui negauit veritatem eſſet damnandus pœna perpetui exilij, aut carceris, teneretur in conſcientia ire in exilium, aut ſe perpetuo carceri mãcipare antequam à iudice cogeretur. Hęc autem nullo modo ſunt dicenda: ergo. Nec illud argumẽtum eſt validum: Iſte per iniuſtitiam negat veritatem, ex quo ſequitur, quòd non ſoluat pęnas; ergo per iniuſtitiã detinet pœnas: Sicut non valet: Malefactor per iniuſtitiam infert violentiam cuſtodi carceris, ex quo ſequitur quod non ſoluit pœnas: ergo per iniuſtitiã non ſoluit pœnas. Nam, licèt iſte non habeat ius ad inferendam violentiam cuſtodi carceris; iure tamẽ naturali eſt ſibi conceſſa fuga: qua ſubſequuta, iure ẽt poteſt non ſoluere pœnas. Et eodẽ modo dico in noſtro propoſito, quòd licèt reus non habeat ius ad negandam veritatem iniuſtè; iure tamen naturæ eſt ſibi conceſſum, vt non ſoluat pęnas ante iudicis condemnationem, ne ſimul ſit actor, & reus in propria cauſa.

Ad 1. & 2. Argumen. Et per hoc patet ſolutio ad primum & ſecundum argumentum. Sed eſt aduertendum quod poſtquam reus eſt iam condemnatus ad iacturam bonorum ſuorum, vt condemnatur hæretici, in conſcientia tenentur nullam illorum partem occultare. Alioqui erunt habendi fures, qui rem alienam accipiunt inuito domino rationabiliter. Poſt factam enim condemnationem iam illa bona ſunt fiſci, à quo ſine domini voluntate iuſtè auferri non poſſunt.

Ad 3. argu. Ad tertium argumentum reſpondetur, conceſſo antecedenti negando conſequentiam. Iudex enim ex officio tenetur dicere ius, & tribuere, atque applicare pœnas fiſco. Quod, niſi fecerit tenetur ad reſtitutionem non in pœnam delicti, ſed, quia, damnum intulit fiſco, nec ſuum officium fecit. Et idem iudicium eſt de tabellione, aduocato, & teſtibus. Cæterum reus, quamuis peccet negando veritatem, vtitur tamen iure ſuo, non ſoluendo pœnam quoſque condemnetur. Nullus enim obligatur, eſſe miniſter iuſtitiæ, & ſibi pœnam inferre. Ex quo infero, poſſe aliquando contingere, quòd cauſa principalis non teneatur ad reſtitutionem: & tamen cauſæ minus principales, & adiuuantes teneantur, vt patet in noſtro caſu.

Ad 4. Arg. Ad quartum dico, quòd reus ante iudicis condemnationem habet bellũ iuſtum ex parte ſua. Poteſt enim detinere & tueri bona propria: & ſi fiſcus ea vſurparet ante iudicis cõdemnationem, peccaret mortaliter, tenereturque ad reſtitutionem.

Ad vltim. Ad quintum ſimiliter reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam ſoluere tributum non eſt pœna, ſed debitum, vt infra dicemus.

Corollariũ pro tranſgreſſoribus Ex dictis infertur, quòd ſiquis tranſgrediatur legem de frumento, qua nequis vltra taxatum pretiũ ſub certa & determinata pœna triticum vendat, ſan

citur,non tenetur illam ſubire ante iudicis condemnationẽ,quamuis teneatur ſtatim reſtituere id,quod vltra taxatum pretium accepit. Hoc enim non ad pœnam,ſed ad materiam iuſtitiæ pertinet. Et oportet quàm maximè Theologum eſſe attentum ad diſcernendum id,quod in lege pertinet ad materiam, iuſtitiæ, & id,quòd ad pœnam ſpectat. Illud enim ſtatim ante iudicis condemnationem eſt reddendũ; & hoc non,niſi poſt factam condemnationem. Itaque,ſi ſit lex,quæ præcipiat, vt tritici modius quatuordecim argenteis vendatur,& qui contrariũ fecerit ſoluat quinquaginta,qui vendit carius tenetur continuò reſtituere exceſſum iuſti pretij: ob id,ſcilicet,quia accipit pluſquã ex iuſtitia debet habere. Cæterum ad pœnam non tenetur, niſi condemnatione præcedente. Et idem iudicium eſt de tabellionibus,qui ſtatim reſtituere tenentur;quidquid vltra taxatum pretium acceperint vtporè,quod pertinet ad materiam iuſtitiæ,non tamen pœnam pro ſimili tranſgreſſione impoſitam,ſicut nec ille, qui traijcit pecunias aut merces ab vno regno in alterum, non obſtante quod lex hoc ſub grauiſſimis pęnis prohibeat:Sed de traiectoribus horum bonorum poſſumus meritò dubitare;verùm dato,quòd non teneãtur pęnam ſoluere ante iudicis condemnationem, an ſaltim peccẽt mortaliter tales prohibitos,merces deferentes. Bartholamæus de Medina Salmanticenſis.1.2.q.106.ar.4. abſolute tenet partem affirmatiuã. Sed ego ad propoſitam difficultatem ſub diſtinctione reſpondeo:Nam vel illæ leges factæ ſunt ad bonum cõe regni,ne ſcilicet,regnum rebus ſibi neceſſarijs careat,aut in proprium commodum eius, qui præeſt. Qualis videtur eſſe illa quæ prohibet, ne ſal extrinſecus afferatur,aut illæ,quibus in regnorum confinibus, quæ eidem principi ſubijciuntur, merciũ extractores;commercia prohibentur, nõ tã in ipſorum regnorum commodum q̃ in proprium quæſtum. Et quidem,ſi leges ſint prioris ordinis,certum eſt,ꝙ obligant in conſcientia magis,vel minus pro ratione boni cõis,qđ ex ipſis reſultat,vt in ſuperioribus diximus. Ex quo fit, quòd ſi tempore,quo reſpublica fame laborat, vel bellũ imminet contra præceptum legis triticum,vel arma extra rẽpublicã deferantur,deferẽs peccabit mortaliter, quia in his caſibus res præceptæ maximè conducent ad bonũ cõmune. Cæterum,ſi leges ſint ſecundi ordinis ordinatæ,ſcilicet,in proprium quæſtum, & in proprium commodum,tantum abeſt,vt obligent ad mortale, quòd illarum tranſgreſſores nullam culpam cõmittunt. Lex enim, quæ ad bonum commune non ordinatur,non eſt lex,vt optime docet D. Thom.1.2. quæſt.90.articu.2.& ſic nec obligationem inducit. Huius ſententiæ videtur eſſe Magiſter Soto lib.4.de iuſtitia & iure,quæſt,6.ar.4. quãuis ipſe in publicas leges oblatrare nolle dicat. Fuerunt nonnulli ex iuris prudentibus,inter quos præcipuus eſt Dec.conſ. 252.& 269. qui dixerunt Reges & Imperatores de plenitudine ſuæ poteſtatis poſſe à ſuis ſubditis rerũ dominium auferre, & ex conſequenti condere leges,quibus ſingulorum bona ad proprios vſus conuertant. Quorum præcipuum fundamentum deſumitur ex illo.1.Reg.cap.8. vbi populo Iudæorũ regem petẽti dixit Samuel:Hoc erit ius Regis: Filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis; agros quoque veſtros,& vineas,& oliueta optima tollet,& dedit ſeruis ſuis;ſed & ſegetes veſtras,& vinearum redditus addecimabit;ſeruos etiam veſtros,& ancillas, & iuuenes optimos,& aſinos auferet; voſque eritis ei ſerui,&c. Ex quo loco videtur colligi Deum tribuiſſe Regi facultatem conuertendi in propria commoda omnia ſubditorum bona agros & filios, &c. Et tandem redigendi illos in ſeruitutem. Et confirmatur ex illo Luc.22. Reges gentium dominantur

legis de ſiumento non vendẽdo vltra taxatũ pretium.

Dubium de deferentibus merces prohibitas.

Sententia Autoris.

Sententia iuriſprudẽtum.

Fundamentum.

A eorum,inter vos autem non ſic. Ex quo loco ſic colligo argumentum: Chriſtus ibi conſtituit diſcrimen inter ſecularem poteſtatem,& Eccleſiaſticam; & dicit ad regiam poteſtatem pertinere,bona ſubditorũ in proprios vſus conuertere,quod Eccleſiaſticæ poteſtati non licet:ergo Reges ſeculares id poſſunt efficere. Item:Bona & corpora eorum,qui in bello victi ſunt, iure gentium ſunt victoris; ita quòd victor poteſt illa in quemcunq; vſum conuertere: ſed Reges bello ſibi ſubiecerunt prouincias: ergo ita ſunt domini bonorum & corporum ſubditorum, vt poſſint illa in proprios vſus conuertere.

His tñ non obſtantibus,dico,quòd aſſerere Reges ita eſſe terminos bonorum ſubditorũ,vt poſſint ſibi ea aſſumere, quando libuerit,eſt falſum, & temerarium,& B ſcandaloſum, excogitatumque ad alendam tyrannidem. Nolumus negare,quòd priuatorum bona ſint reipublicæ, cùm id poſtulat publica neceſſitas. Nam certum eſt, quòd quemadmodum pars ordinatur ad totũ, & natura exponit periculo partem pro conſeruatione totius,ita etiam priuati ordinantur ad rempublicam, & debent pro ſalute publica ſua bona conferre; quòd niſi fecerint poterit princeps eos ad id cõpellere. Sed quod negamus eſt ſingulorum bona ita eſſe regis, vt poſſit illa aſſumere, & conuertere in vſus ſibi vtiles qñ voluerit. Probatur primò, ex illo Deut.c.17. vbi poſitis pluribus ad formam viuendi pertinẽtibus,quã Reges obſeruare debent,tãdẽ in fine capitis dicitur. Nec eleuetur cor eius in ſuperbia ſuper fratres ſuos, nec declinet in C partem dexteram, aut ſiniſtram. In quo teſtimonio primo eſt aduertendum, quod ſubditi appellantur fratres Regis,& nõ ſerui,vt hac ratione ſignificetur ad Regem pertinere ſubditorum commoda, vt fratrum procurare, non aũt illorum bona, velut ſeruorum in propriam vtilitatem conuertere. Deinde ẽt cum dr̃,quod Rex nõ debet declinare ad dexteram, aut ſiniſtram phraſi Hebraica præcipitur, vt teneat æquitatis certum iter, nec alicui ſuorum ciuium noceat,vt cõiter exponunt Doctores: ergo Reges non ita ſunt domini ſubditorum, vt poſſint illorum bona in proprios vſus conuertere. Item Ezech.cap.46. præcipit Deus principibus,vt non accipiant de hęreditate populi per violentiam,nec de poſſeſſione eorum, ſed de poſſeſſione ſua hæreditatem dent filijs D ſuis. Inueniturq; in paſtores,& principes eò ꝙ ſubditorum bonis pro ſua libidine vterentur dicens c.23. Væ paſtoribus Iſrael,qui paſcebãt ſemetipſos. Nonne greges à paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini,&c. Pluraque alia ſubdit,quibus apertè docet officium principis eſſe ſubditorum bona procurare, atque tueri,non autẽ illorum bona in proprios vſus conuertere. Item 3.Reg.c.21. Elia ex perſona Domini minatur mortẽ Achaz & Iezabel, eo quòd Naboth agrum paternum eis dare recuſantem interfecerunt,& bona eius inuaſerũt: Sed ſi reges eſſent Domini bonorum ſubditorũ Naboth iniuſtè agrum denegaſſet; & ex conſequenti iuſtè eſſet à Regibus interfectus: Cuius tamen contrarium E conſtat ex ipſo textu; ergo Reges nullum talem dominium habent. Item ratione idem probatur: Hac vna re potiſſimum diſtinguitur à tyrãnide regia poteſtas,quòd hæc habet pro fine commodum ſubditorum;illa verò propriam vtilitatem:ſed ſi Reges haberent poteſtatem,quam Decius cõcedit,finis illius eſſet propria vtilitas,& nõ ſubditorum fœlicitas:ergo non eſſet regia poteſtas, ſed tyrannis illa,quã reges exercent. Item natura,atque ratio magis intendunt bonum commune,quam priuatum;ergo ea tãtum ratione approbatur à natura regia poteſtas, & vnius dominatio in quantum ordinatur ad bonum commune;atque ex conſequenti ratio docet regiam vtilitatem referendam eſſe ad bonum commune, & non

Reges non ſunt domini bonorũ ſubditorũ.

Quod Rex non ſit dominus bonorum ſubditorũ probatur multipliciter.

non è cõtra. Præterea: Si reges verè ſunt Reges, omnem ſuam poteſtatẽ habent à republica, cum nõ natura ſed populi cõſenſu tacito, vel expreſſo factum ſit, vt vnus omnibus præſit: ſed ratio naturalis dictat, quòd nullus populus & nulla reſpublica dederit Regibus plenam poteſtatem; atq; dominium in bona ſubditorũ: ergo Reges illam non habent. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur. Nam quæcunq; reſpublica ſui commodi gratia Regem conſtituit, vt, ſcilicet, Rex ſingulos ciues ab iniuria teneretur, efficeretq; beatos, atq; fęlices, nõ autem propter principis vtilitatem, nec vt eos bonis priuaret. Et confirmatur hoc præcipuè de Regibus Hiſpaniæ. Nam, vt ex hiſtoria conſtat, eo tempore, quo Mauri totam fere Hiſpaniam occuparũt, extincta Gothorum nobilitate, pauci ex ijs, qui remanſerunt, detulerunt principatum Pelagio, non vt omnium eſſet dominus, ſed, vt communi conſilio, atq; viribus Mauros debellaret, & amiſſam patriã recuperaret: ergo Reges nõ habent maiorem poteſtatẽ in ſubditos. Tãdem hoc ipſum probatur ex l. vlt. C. ſi contra ius, vel vtilitatem publicam. Vbi Iuſtinianus præcipit iudicibus, ne legem aliquam à ſe latã, vel pragmaticam in diſceptatione cuiuſlibet litigij patiãtur proferri, ſi aduerſam vtilitati publicæ eſſe cõſtiterit: ergo intelligebat Imperator, quod ſibi ob nullam cauſam licet violare iura publica, atque ex conſequenti ſpoliare ciues bonis ſuis, cum nulla re magis violetur ius commune. Idem etiam intelligebat Iulianus Imperator. Et ſic in quadam ſua Epiſtola dicit, ſuum munus eſſe non complurima ex ſubditis colligere, ſed complurimum eis prodeſſe. Tandem hoc ipſius probatur ex iuramento, quod ſoliti erant præſtare Reges Hiſpaniæ anteq̃ principatum acciperent, vt conſtat ex Concil. Toletano. 8. c. 10. vbi dr̃, ꝙ nulli Regum liceat principatũ ſubire, niſi prius iurent, quod erunt actibus iudices, & vita modeſti, in prouiſionibus rerũ parci, & qđ nulla vi ac factione ſcripturarum, vel diffinitionum cõtractus à ſubditis, vel exigant, vel exigẽdos intendant; & qđ erunt in conquiſitis rebus non perſpectãtes proprij iura cõmodi, ſed conſulentes patriæ atq; genti. Ex quibus oĩbus manifeſtè conuincitur, q̃ falsè, periculosè & ſcandalosè fuerit locutus Decius cum dixit, poſſe Reges, & Imperatores de plenitudine ſuæ poteſtatis à ſuis ſubditis rerum dominiũ auferre, & cõdere leges propriã tantum vtilitatem reſpicientes.

Ad fundamentũ Decij ex 1. Reg. Et ad fundamentum ipſius deſumptum ex lib. 1. Reg. Reſpondetur, quòd in illo loco non ponuntur ea, quæ Rex iure poteſt facere, ſed quę per iniuriam interdum efficit, abuſus ſua poteſtate. Quæ omnia ita latè commemorauit Samuel, vt deterreret populum Hebræum contra ſuum morem antiquum Regem parentem, hacq; ratione deſiſtere faceret ab incepto conſilio, viſis & cognitis malis, quæ euenire poterant ex eo, quòd poſtulabant. Ita exponit hunc locum **D. Hieron.** D. Hieronymus ſuper 8. cap. Oſeæ id illa verba; Ipſi regnauerunt & non ex me. Quem communiter ſequuntur omnes ſancti Patres, atq; Theologi, & Clemens lib. 1. recognitionum, & D. Cyprianus li. 8. Epiſtolarum Epiſtola 9. **D. Cypria.** Ad aliud ex Luca reſpõdetur, quòd ex illo loco potiùs damnatur ratio dominandi gentilium, quam appiobatur. Nam Chriſtus propterea vult vicarios ſuos longiſſimè recedere ab illa imperandi forma, quia iniqua eſt, & iniuſta, & per tyrãnidem introducta: cùm munus cuiuſcũque principis tam ſecularis, quàm eccleſiaſtici ſit ſubditorum bona procurare, vt dictum eſt. Ad vltimum reſpondetur, concedẽdo, quòd Reges in eos, quos iuſto bello vicerunt, & in eorum bona habent poteſtatem, vel plenam, ſi omnino eos ſuperarunt, vel limitatam, iuxta poſitas conditiones, ſi eos acceperunt in deditionem. Nego tamẽ, quòd omnes Reges bello ſibi ſubiecerunt prouincias, quin potiùs maiori ex parte facti ſunt per electionem, & multitudinis beneplacitum. Præter quam quòd etiam ſi Reges bello ſibi ſubieciſſent prouincias, non tamen ex hoc ſequitur, quòd ipſi ſoli habent rerum dominium, cùm et milites, & ſubditi illi, quorum opibus, & viribus bellum geſtum eſt, atq; adeò ipſa reſpublica cuius nomine geſtum eſt, in partem eius dominij venire debeant. Et ſic conſtat quòd non omnium bonorum dominium habet Rex, ſed tãtum eorum, quę ſibi iure competunt. Hæc dixerim contra Decium, qui ſuo peſſimo cõſilio totum reipublicæ ſtatum conatus eſt euertere contra cõmunem Doctorum ſententiam, & contra ſcripturæ, atq; rationis autoritatem. Ex quo infero, nullam legẽ poſſe principes condere in propriam vtilitatem, quæ vim habeat obligandi in conſcientia, quòd fuit à nobis in principio huius diſputationis propoſitum, atque probatum.

Dubiũ grauc de vectigalibus. De tributis, atque vectigalibus eſt non leuis difficultas, an teneantur ſubditi illa ſoluere ante iudicis condemnationem, vel antequam ab exactoribus, qđ illa ſoluant fuerint requiſiti. **Sententia Enrici.** Enricus de Gandauo quodlib. 5. quæſt. 23. & Angelus de Clauaſio in ſumma, verbo, pedagium, quæſt. 1. partem tenent negatiuam. Et ratio illorum eſt; Nam exiſtimãt eas leges, quæ præcipiunt ſoluere tributa, aut vectigalia, eſſe pœnales, & nullus tenetur pœnam ſoluere ante iudicis condemnationem. **Sententia communis.** Alia tamen eſt communis ſententia Theologorum, & Iuriſconſultorum, in c. innouamus, extra de cẽſibus. Qui dicunt teneri ciues, & ſubditos omnes iuſta tributa & vectigalia ſoluere, etiam ante iudicis condemnationem: quod niſi fecerint, ad reſtitutionem erunt obligati. Hæc eſt ſententia D. Tho. in Opuſc. 20. de regimine principum, lib. 1. c. 12. & in eodem Opuſculo lib. 3. c. 5. & 11. & ad Rom. 13. lec. 1. **Reſpublica atque Rex poſſunt exigere tributa.** Sed, vt hæc res perfectè intelligatur plura à nobis erunt dicenda, ſupponendo prius, tanquam certum, quod reſpublica, atque princeps eius authoritatem habens, poteſt imponere & exigere tributũ à ſubditis, iuſtis & rationabilibus de cauſis. Cùm enim nullus militet ſuis ſtipendijs, vt dicit Paul. 1. ad Cor. 9. & Rex militet pro populo tãquam cuſtos pacis illius, manifeſtè ſequitur, quòd poterit à republica, quam defendit iuſtum tributũ petere. Et propter hoc dicebat Paul. ad Rom. 13. Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, & cui vectigal, vectigal. Et appellat tributum, debitum, vt hac ratione omnes intelligant, principem habere ius iuſtitiæ ad illud petendum. Et paulò inferius. Ideò tributa præſtatis; miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes, &c. Quaſi dicere: Quia Reges ſeruiunt Deo & populo, ideò tributa præſtatis, hoc eſt, præſtare debetis: Pro hoc etiam facit illud 1. ad Corinth. 9. Quis paſcit gregem, & de lacte eius nõ edit, & Matth. 22. dixit Chriſtus: Reddite ergo, quæ ſunt Cæſaris Cæſari: &c. & loquebatur de pecunia tributi. Matth. etiam cap. 17. cum exactores tributi peterẽt à Petro didragma, quæſiuit Chriſtus, Reges terrę à quibus accipiunt tributũ, vel cenſum à filijs ſuis an ab alienis? & reſpondit Petrus; Ab alienis. Liberi ergo ſunt filij, dixit Chriſtus: nec condemnauit principes tributa exigentes: poſſunt ergo illud iuſtis ac rationabilibus de cauſis petere, & contrarium dicere eſt aperta hæreſis. **Subditi nõ debẽt negare tributũ iuſtum regi petenti.** Ex quo ſimiliter conuincitur: quòd principe petente tributum cum cauſa rationabili, ſubditi nec poſſunt, nec debent illud negare, aut reſiſtere; alioqui daretur bellum iuſtum ex vtraque parte, quod eſt impoſſibile. Prꝛterquam, ꝙ etiam teſtimonia, quæ dicunt principes poſſe tributa imponere, potiùs præcipiunt ſubditis vt illa ſoluant, vt patet ex ijs, quæ adduximus. Itaque hoc certum eſt.

Punctus difficultatis. Sed cùm ſint varia genera tributorum diuerſis ex cauſis

cauſis impoſita, dubium eſt, vtrum omnia illa ſint iuſta, atque ſoluenda in foro conſcientiæ ante Iudicis condemnationem, vel antequam ab exactoribus petantur. Ad cuius rei explicationem eſt aduertẽdum primò quod ad hoc, vt gabellæ, vel tributa iuſta ſint tria ad minus requiruntur, ſcilicet, authoritas, cauſa, & forma. Authoritatem illa imponendi habent Imperator, Papa, Concilium, Rex, & antiquiſſima conſuetudo, de cuius initio nulla eſt memoria, vt declarat Innoc. Papa in cap. ſuper quibuſdam. de verb. ſignific. Vbi habetur: Duximus declarandum illa eſſe pedagia, guidagia, ſalinaria, interdicta, quæ non apparent Imperatorum, vel Regum, vel Lateranenſis Cõcilij largitione conceſſa, vel ex antiqua cõſuetudine à tempore, cuius non extat memoria, introducta. Idem habetur in cap. innouamus, de cenſibus. Sed eſt aduertẽdum, quòd habet locum in hoc pręſcriptio iuxta communem Doctorum ſententiam. Ex quo fit, vt multę ciuitates, aut populi, aut domini temporales iura Principis in hac re præſcripſerint, vt poſſint nouas gabellas imponere, quod ius ex antiquiſſima conſuetudine eas imponendi acquirere potuerunt. Secundum requiſitũ iuſti tributi eſt cauſa, quæ eſt neceſſitas, vel vtilitas publica. Non enim talia imponenda ſunt, ob principis ſeu domini priuatam vtilitatem, quando quidẽ non populus propter Regem, ſed Rex propter populũ eſt inſtitutus. Poſſet tamen tanta eſſe principis aut domini inopia, cui communes redditus nõ ſufficerent, vt pro ſua ipſius debita ſuſtentatione ſubditis gabellam imponere eſſet licitum. Sed tunc hoc nõ tam in priuatam domini vtilitatem, quàm in totius Regni, ſeu Reipublicæ vtilitatẽ redundare eſt dicendum. Maximè ſi Rex in eam inopiam incidit rem ſui regni vtiliter agendo, bello, ſcilicet, pro Regni defenſione habito, aut alia ſimili de cauſa, quæ ad regni vtilitatẽ pertinet. Et eſt aduertendum, quòd non maiores gabellæ ſunt imponendæ, quàm cauſa, propter quam imponuntur exigit. Alioquin in ea parte, qua excedit, iniuſta erit exactio ob cauſæ iuſtæ defectum, & exceſſus veniet reſtituendus, vt habetur in c. quia plerique de immunita. Eccleſ. Vbi extorta vltra quã cauſa exigit, reſtitui mandantur, & tantundẽ pauperibus reddi. Tertium requiſitum iuſtorum tributorũ eſt forma, vt. ſ. talia æqualiter ſecundùm proportionẽ geometricam ſubditis imponantur, attenta ſingulorũ facultate. Et his tribus conditionibus exiſtentibus gabellæ, atq; tributa erunt iuſta. Altera autem illarũ deficiente, quòd etiam tributa ſint iniuſta erit neceſſe.

Tria requirũtur vt tributa ſint iuſta.

Non maiores gabellæ ſunt imponendæ quà cauſa exigit.

Eſt etiam tanquam primum principium ad tributorum iuſtitiam præſupponendum, quod non imponantur perſonis reipublicę exemptis, quales ſunt Eccleſiaſtici reſpectu tributorum laicorum, iuxta illud Mat. 17. Liberi ſunt filij, ſcilicet, à tributo de quo ibi erat ſermo. Vnde Gen. 47. dr̃ de Ioſeph, ꝙ fecit tributariam totã Ægyptũ, vna excepta terra ſacerdotali. Hoc etiam diſponunt multæ leges ciuiles relatæ in c. generaliter. 18. q. 1. & leges particulares huius Regni in noua Recopilatione lib. 9. tit. 28. leg. 6. & 7. Et in iure canonico etiam pręcipitur ſub excommunicationis ſententia, ne laici tributa imponant clericis, vel ab eis illa exigãt, niſi fortè de licẽtia Papæ, vt patet ex c. non minus. & ex cap. aduerſus. de immunit. Eccleſ. & ex c. nouerint. de ſententia excommunicationis. & ex c. quanquam: de cenſibus. in 6. quæ excommunicatio reſeruata eſt Pontifici in Bulla Cœnæ Domini. Verum eſt tamen, ꝙ non gaudent his priuilegijs clerici minorum ordinum, qui beneficia actualiter nõ habuerint, nec alij clerici, quo ad illas res, quas emunt, aut vendũt ad mercaturã exercendam, vt patet ex legibus Regni citatis, & ex alia noua lege nuper edita per Philippum II. quæ habetur lib. 1. Recopilat. tit. 4. leg. 2. quibus cõſonat lex 6.

Tributa nõ debent imponi exemptis, quales ſunt Clerici.

A & 7. Partita 5. Vbi videndus eſt Gregorius Lopez, verſiculo Clerigo, & Nauarro in Manuali cap. 17. nu. 201. & Medina, C. de reſtitutione, q. 15. qui latè diſputat an hæc exemptio clericorum à tributis laicorum ſit de iure diuino. Et concludit rectè, quòd non, licèt ſit illi valde conſona. Sunt etiam aliquæ res exemptæ à tributis, ſcilicet, illæ, quas quis emit, aut vendit pro vſu vitæ, & familiæ, vt patet ex lege parti, modo citata, & ex lege vnica. C. de vectigalibus, vbi ſub pœna capitis prohibetur, quod nullus de his rebus tributum accipiat. Vnde Caietanus in ſumma, verbo vectigal. & Ledeſma in 2. par. quarti, q. 18. art. 3. dubio 10. vniuerſaliter dicunt, iniuſtum omnino eſſe, & nulla ratione ferendum tributum, quod ſupra his rebus fuerit impoſitũ. Imo Hoſtien-
B ſis dicit, quòd nulla conſuetudo in contrarium aliquid valebit, quia erit irrationabilis. Cæterum conſuetudo totius ferè Chriſtiani orbis tenet contrarium. Nec videtur negandum, quod ex cauſa vrgenti, & valde neceſſaria Reipublicæ ſupra huiuſmodi poſſit imponi tributum, vt bene Gabr. in 4. diſt. 15. q. 5. artic. 2. & Sylueſt. verbo, Gabella. 3. q. 5. cum alijs pluribus. Et ita de facto ſæpe videmus poni tributum, quod vulgò vocatur ſiſſa, circa carnes, vinũ, piſces, &c. Et licet Caſtro de lege pœnali, lib. 1. c. 5. cenſeat hoc tributum eſſe iniuſtum, quia per illud non plus non ſoluit, qui plus habet, ſed qui pluribus indiget, non tamen eſt damnandum; quia vix poteſt reperiri commodior via ad ſuccurrendum publicis neceſſitatibus, vt rectè docet Medi. loco citato.

Res exemptæ à tributis.

C Secundo notandum, quòd quamuis Summiſtę ex iuris prudentibus innumera nomina tributorum multiplicent, vt refert Sylueſter in ſumma, verbo, Gabella; illis tñ omnibus cum ſuis interpretationibus omiſſis, dico, ꝙ Gabella aliquando ſoluitur de bonis ab homine poſſeſſis, idque iuxta ſubditorum facultatem, & dicitur collecta. Aliquando de bonis venditis, eamq; ſoluit venditor, & dicitur vulgariter, alcauala. Aliquando de bonis emptis, & illam ſoluit emptor de rebus ad cibum, & potum pertinentibus, & dicitur, aſſiſium. Aliquando de bonis, quæ per certum locum portantur, ſeu vehuntur, & dicitur vectigal, ſeu guidagium, ſeu pedagium. Aliquando de bonis ex mari acquiſitis, & dicitur thelo-
D neum. Aliquando de bonis inuentis, ſeu aliter conquiſitis, quæ varias habent nuncupationes. De quibus omnibus certum eſt, ꝙ ſi iuſtè fuerint poſita illa ſoluenda erunt in conſcientia, ſecus autem ſi iniuſte. Alius modus gabellæ ſolitus erat antiquitus ſolui, qui appellabatur, cẽſus, à cẽſendo; ideo dictus, quia ad illum ſoluendum, ꝙ facultates recenſerẽtur, erat neceſſarium vt inde tributum pro vniuſcuiuſque ſubſtãtia ſolueretur, vt notatur in l. forma. ff. de cenſibus. Cæterùm nunc peculiariter cenſus illam ſolam penſionem ſignificat, quam ſubditi viritim pro capite Regi exhibent. Et eſt illa, de qua Iudæi Mat. 22. Chriſtum ſciſcitabantur, quærentes, an eſſet licitum cenſum dari Cæſari, an non? Alia enim tributa, quę Principes pro defenſione, & gubernatione Rei-
E publicæ imperabant, nihil tribuere recuſabant, ſed recuſabant cenſum. Ideò quod hic ſubiectionem ſignificabat, à qua ſe liberos, tanquam filios Abrahæ, profitebãtur, iuxta illud, quod dicebãt. Ioan. 8. Nos filij Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquam. Principes Chriſtiani raro, aut nunquam iſtũ cenſum petunt ob id, ꝙ nec ad ſumptus publicos, nẽc ad ſtatus cõſeruationem eſt neceſſarius. Et præterea; quia in Principe illum exigente quandam imperandi elationem, & ſuperfluã habendi pecunias cupiditatem ſignificat, Principes Chriſtianos minimè decentem.

Nomina tributorum.

Quæ gabella dicatur cenſus.

1. Concluſ.

His conſtitutis ſit prima concluſio: Si aliquod tributum imponitur à Rege, quod cum cauſas habeat iuſtas, honeſtum quoque eſt, æquum, & tolerabile; tenentur

tenentur ſubditi in cõſcientia illud ſoluere, eſto non
A
exigatur à publicano, ſi lex hoc præcipiat. Probatur: Leges obligant in foro conſcientiæ, vt ſupra diximus, quantum ad id, quod præcipiunt, quãuis non quantum ad ſolutionem pœnæ ante iudicis condemnationem: ſed illæ leges, quæ præcipiunt tributa ſoluere cum conditionibus poſitis, ſunt iuſtæ nec numerandæ inter pœnales quantum ad id, quod eſt, vt tributum ſoluatur: ergo obligant in conſcientia, & tenentur ſubditi illas ſeruare. Secundò. Debitores decimarum tenentur eas ſoluere clericis, eſto non exigantur ſola lege humana Eccleſiaſtica ad id obligante, quia iuſta eſt, & in Eccleſia recepta; nec de hoc vnquam aliquis dubitauit: ergo pari ratione vectigalia iuſta tenentur ſubditi ſoluere antequam exigantur, ſi lex illud intendit.
B
Probo conſequentiam: Nam non eſt minus iuſta hæc lex, quam illa, cùm nõ minus debeatur principi condecens penſio, atq; ſuſtentatio, quàm Eccleſiaſticis.

2. Concluſ.

Secunda concluſio. Vbi eſt conſuetudo, quòd vectigalia, ſeu gabellæ non ſoluantur, niſi petita, quicunque palam tranſit via recta, cum ſuis mercibus, aut eas vendit ſine fraude, & dolo, nec aliquis apparet publicanus, qui ea exigat non tenetur ad reſtitutionem, eſto prędicta tributa non ſoluat, ſed ſi venerit quæſtor, & quærit ab illo, an vendiderit, tenetur dicere verum, nec poteſt id celare. Probatur: Leges tributa, aut gabellas imponẽtes, quamuis ad eorum ſolutionem etiam antequam exigantur poſſint obligare in conſcientia, vt diximus in prima cõcluſione,
C
conſuetudo tamen poteſt legem interpretari, & veterem abrogare, & inducere nouam ſine i.o pręceptione, vt autor eſt D. Tho. 1. 2. q. 97. art. 3. e. go ita conſuetudo erit ſufficiens ad hoc, vt nullus teneatur ſoluere gabellas, niſi petitas. Leges enim, quę quemadmodum à principe inſtituuntur, ita ẽt ab eodem interpretationem accipiũt, dupliciter poſſunt interpretari. Vno modo verbis illas declarando. Alio modo factis, in quantum publicis moribus, recepta conſuetudo principe vidente, & conſentiente, manifeſtè oſtendit, voluntatem eius eſſe, quòd leges à ſe latæ tali, aut tali modo intelligantur; Non quidem, vt iacent, ſed, vt exequi permittuntur. Sed eſt aduertendum, quòd ad hoc, vt conſuetudo leges poſſit interpretari, duo requiruntur. Vnum eſt, quòd conſuetudo

Quæ ſint neceſſaria, vt conſuetudo poſſit legem interpretari.

D
ſit adeò recepta, vt neminem poſſit latere. Talis enim in iure proprie dicitur conſuetudo, vt conſtat ex diuo Iſidoro, & refertur in Decretis. diſt. 1. Vnde quamuis aliquid à multis frequenter obſeruetur, occultè tñ, & ita vt probabile ſit illud ad notitiam principis non perueniſſe, talis conſuetudo non poterit leges interpretari. Secundum, ꝙ requiritur, eſt, ꝙ princeps formaliter, vel interpretatiue approbet eũ modum ſeruandę legis, quẽ conſuetudo induxit. Quod quidem tunc erit, qñ cognita conſuetudine non puniret legis tranſgreſſores, ẽt ſi in iudicium deferrentur. Nam quamuis princeps ſciat ſuas leges non ſeruari, nec etiã puniat tranſgreſſores, niſi qñ accuſantur. Hæc indulgentia non erit ſufficiens argũ ad oſtendendum, ꝙ princeps eam cõſuetudinem approbet,
E
vel formaliter, vel interpretatiue. Cum talis indulgentia oriri poſſit, vel ex negligentia principis, vel ex quadã animi leuitate, & non ex voluntate, quam habet talem conſuetudinẽ approbandi. Ex quo infero primò, ꝙ conſuetudo optimè interpretata eſt legem de ieiunio. Quamuis enim lex antiqua fuerit, vt ſemel tm̃ in die cibus ſumeretur, idq; poſt horã nonam, hoc eſt hora tertia poſt meridiem, cõſuetudine tñ iam introductum eſt, vt tempore ſerotino aliquid cibi ſumatur & ꝙ in eiſdẽ diebus cibum ſumere poſſimus ante horam nonam: vnde id facere nullũ erit peccatum. Infero ſecundo, ꝙ quamuis crebra cõſuetudine à tabellionibus, & ſtabularijs ſit receptũ exigere aliquid vltra pretium taxatũ à republica, hæc tamen conſuetudo non habet vim leges interpretandi; vnde in conſcientia tenentur nihil amplius accipere. Et ratio eſt: Nam quamuis id frequentiſſimè fiat, principe vidente & conſentiente, quia tñ quotieſcunque aliqui huiuſmodi tranſgreſſores deferuntur in iudicium puniuntur iuxta leges, impoſitas, dicendum eſt quod princeps, nec formaliter nec interpretatiuè talem conſuetudinem approbat, quod requiritur ad hoc, vt poſſit leges interpretari.

Cõſuetudo interpretata legem de ieiunio.

Not: pro tabellionib⁹.

3. Concluſ.

Tertia concluſio: Omnes tenentur tributa, atque gabellas ſoluere (modo iuſta ſint) ẽt antequã ab exactoribus exigantur, quod niſi fecerint reſtitutioni erunt obnoxij: Itaq; non puto eſſe conſuetudine receptum, quòd talia tributa maximè illud, quod vulgo dr̃, alcauala, non reddantur, niſi petita. Probatur: Contrarium facientes ſeuere à iudicibus puniuntur. Et prætereà: hæc conſuetudo non ſoluendi tributa, niſi petantur plurimos latet: ergo non habet vim interpretandi leges: atque ex conſequenti erunt intelligendæ, vt iacent, obligabuntq; in conſciẽtia, etiam ante exactionem. Magiſt. Soto, lib. 3. de iuſtitia & iure. q. 6. ar. 7. ar. 3. vbi pluribus nititur alcaualæ gabellam honeſtare, iuſtamq; oſtendere, dicit hoc f. rſan moderamine eſſe vtendum, quod cum res venduntur, quæ non ſunt grandis pretij, non tenentur venditores publicanos ad ſoluendum quærere, ſed ſatis erit ſoluere, dum ab illis petitur dummodo venditores non vtantur fraude, & dolo ſe occultent, quod ẽt repetit lib. 4. quæſt. 6. ar. 4. Sed huius dicti ego rationem non inuenio: niſi forte excuſari dicantur ex paruitate materiæ. Sed hoc non eſt peculiare moderamen huius legis. Præterquam, quòd tm̃ poteſt eſſe nocumentum ſubſequutũ ex illa parui pretij rerum venditione, vt rõne damni illati teneãtur oẽs ad reſtitutionem, ac ſi rem magni pretij vendidiſſent. Sicut dici ſolet de illis, qui ſingulos racemos accipientes totam vineam deuaſtarunt, ex quo grauiſſimum damnum dño fuit ſubſequutum. Quapropter verũ exiſtimo, quòd niſi ex grauitate, & iniuſtitia tributi, excuſentur ſubditi ab illius ſolutione ante exactionem, ex conſuetudine excuſari non poterunt. Et qñ tributum eſt iniuſtum, ẽt ſi fraude & dolo, ab illius ſolutione liberentur, ad nullam erunt obligati reſtitutionem. Si quis autem quærat, quid ſit faciendum qñ eſt dubiũ de iuſtitia tributi, & ſunt rõnes probabiles pro vtraq; parte rñdeo, quòd, ſi tributum fuerit antiquum, & longa conſuetudine receptum, non obſtante hoc dubio erit in conſcientia ſoluẽdum, vt docet Caſtro lib. 1. de lege pœnali, c. 10. Et ratio eſt: Nam Rex eſt in poſſeſſione talis tributi exigendi, & in dubijs melior eſt conditio poſſidentis. Cæterum ſi tributum de nouo imponatur, & ſit dubium de illius iuſtitia, non tenebuntur ciues in conſcientia illud ſoluere, vt dñt Gabriel in 4. diſt. 15. q. 5. art. 2. & Medina q. 13. ꝓp eandẽ rõnem. Nam tunc ciues ſunt in poſſeſſione ſuarum rerum, & in dubijs melior eſt conditio poſſidentis. Et præterea: Quia noua tributa ſemper præſumuntur iniuſta in iure, niſi conſtiterit de cõtrario, vt patet ex c. quãquam de cenſibus in 6. Nec obſtat illud axioma cõe; In dubijs præſumendum eſt pro ſententia, vel mandato ſuperioris: quia hoc intelligitur, quando non agitur de intereſſe ipſius. Hinc ſequitur, quod quando tributũ antiquum de nouo augetur, & eſt dubium an tale augmẽtum ſit iuſtum, non tenentur ciues, quo ad illud exceſſũ, licet teneantur quo ad antiquum.

Sententia Soti de ſolutione alcaualæ.

Sententia authoris.

Quæſtio.

Solutio.

Eſt aliud dubium huius articuli proprium, de legibus, & ſtatis, quibus ſcindere ligna, venari, atq; piſcari in certis locis, & tẽporibus interdicitur, an obligent in conſcientia, ad incommodum ex tali venatione, aut piſcatione, aut lignorum ſciſſione ſubſequutum ſtatim ſoluendum, & ad pœnam poſt latam iudicis

Dubium de legibus venari, piſcari & ligna ſcindere interdicitur.

iudicis ſententiam. Ad cuius explicationem eſt ad- A uertendum primò, quòd piſcari, venari, & ſcindere ligna, aliqñ interdicuntur iuſtè, & aliqñ iniuſtè: iuſtè quidem, qñ fit ex rationabili cauſa. Quæ poteſt eſſe triplex. Prima, quando hæc interdicuntur ob cauſam, & vtilitatẽ publicam, ne, ſcilicet, feræ, aut aues omnino pereant, ſed illarum ſuppetat copia. Et hac ratione iuſtè fuerunt poſitæ leges interdicentes venationem, aut piſcationem in illis temporalibus, in quibus tam feræ quam piſces ſuos fœtus edunt. In multis ẽt locis ob hanc eandem cauſam prohibetur ſciſſio lignorũ, ne, ſcilicet, ſyluæ, quę maximè neceſſariæ ſunt ad bonum commune, omnino pereãt. Secundo, interdicuntur iſta iuſtè ex cauſa, ita vt dicam, principali, vt, ſcilicet, Rex, aut princeps, aut Magnates, quæ ſua ſtudia in rempublicã inferunt, habeant B aliquod ſolatium, quo proprios animos relaxẽt. Sed eſt aduertendum, quod loca ob hanc cauſam conceſſa, aut interdicta debent eſſe pauca, nec debent omnibus ea æqualiter licere. Plura enim licent principi, quam alijs, ſiue Ducibus, ſiue Comitibus, & pauciora viris ex claſſe inferiori. Tertia cauſa iuſtæ interdictionis eſt, proprietas: quia, ſcilicet, flumen, vel ſylua, quæ interdicitur eſt propria interdicentis, dominus enim vniuſcuiuſq; fundi iuſtè poteſt interdicere, ne quis illũ piſcationis, aut venationis, aut ſciſſionis lignorum gratia ingrediatur, vt habetur Inſtituta, de rerũ diuiſione, & ff. eo. tit. Iniuſtè vero interdicuntur hæc omnia, quotieſcunq; ſine aliqua ex ſupra dictis cauſis prohibentur. Itaq; triplex tñ poteſt eſſe cauſa iuſtæ prohibitionis, ſ. bonum commune, C recreatio Magnatum, & particularis proprietas.

Quando venari, piſcari, & lignari interdicãtur iuſtè, & quando iniuſtè.

Loca in quibus piſcatio vel venatio interdicitur poſſunt eſſe multiplicia.

Secundò, eſt aduertendum, quòd ſylua, in qua ligna ſcindere, aut venationi intendere, interdicitur, & ẽt flumen, in quo prohibetur piſcatio, vel pertinet ad propriam rempublicam, vel ad alienam, vel ad priuatam perſonam. Rurſus animalia, quæ capi prohibentur, aut ſunt de genere quadrupedum, aut aues; & prætereà, aut ſunt feræ, aut mãſuetæ, vel partim ſunt feræ, & partim manſuetæ, vt columbæ. Et denique, aut illa animalia capiuntur intra ipſa loca, vel extra. Nam ſingula ex his peculiarem habent rationem. Tertiò, eſt aduertendum, quod quemadmodum iſta poſſunt iuſtè & iniuſtè interdici; ita etiam & pęna, quæ tranſgreſſoribus imponitur interdum D poteſt eſſe æqua, & interdum iniqua. Æqua quidem erit, ſi fuerit pecuniaria, iniqua verò ſi fuerit corporalis. Nam, quia qui cędunt ligna in aliena ſylua ex communi gentium conſuetudine, non perinde habentur fures, ac ſi in alienam domum ingredientes, pecunias ſurriperent, fit, vt ex eodem iure gentium non in corpore, ſed in pecunijs luere debeant.

1. Concluſ. His conſtitutis ſit prima concluſio. Qui ligna cædunt, vel venantur, vel piſcantur in alieno loco iuſte prohibito, tenẽtur ad pęnã legis, ſed non antequam ſint comprehenſi. Probatur. Nam lex non obligat ad pœnam ante iudicis condemnationem.

2. Concluſ. Secunda concluſio: Qui ligna cædit in loco iuſtè prohibito, proprio tamen ſuæ reipublicæ, male facit, & ob id tenebitur ad pœnam legis, quando fuerit coniunctus: E non tamen tenetur in conſcientia aliquid reſtituere. Probatur: Iſte nihil accipit de alieno, ſed de ijs, quæ communia ſunt: non eſt autem veroſimile, quòd reſpublica voluerit eum obligare ad reſtitutionem, niſi in caſu, quo faciat magnã ſtragem; tunc enim reſtitutioni erit obnoxius, vt communiter dicunt Doctores: ergo.

3. Concluſ. Tertia concluſio: Qui lignantur, venantur, aut piſcantur nõ in loco ſuæ reipublicæ, ſed in alio ei proximo, aut vicino, cuius habitatores idem facere conſueuerunt in loco ſuæ reipublicæ, non tenentur ad reſtitutionem earum rerum, quas acceperint. Probatur. Nam illa oppida vicina, quæ mutuò prædas agunt, tacito quodam conſenſu videntur ſibi ea condonare, dummodo pœnam ſoluant, quando in præda capiuntur; aliudq́ue dicere eſſet condemnare penè infinitos homines, qui vix abſtinere poſſunt à ſimilibus mutuis prædationibus, aut venationibus.

Quarta concluſio: Qui ligna cędunt in ſylua prorſus aliena, proculq́; poſita à finibus ſuæ reipublicæ, ſiue ſit alicuius communitatis, ſiue alterius priuatæ perſonæ, tenentur in conſcientia ante iudicis condemnationem ad reſtitutionem eius, quod accepẽrunt. Probatur: Nam acceperunt alienum inuito domino rationabiliter. 4. Concluſ.

Quinta concluſio: Qui piſcantur, aut venantur in loco prorſus alieno, niſi is locus ſit cinctus muris, non tenetur ad reſtitutionem eius, quod acceperũt. Itaq; non eſt idem iudicium de arboribus, quas terra fert, & de animalibus, quę ipſa ſe alunt, ac ſubinde mutant locum. Et ratio eſt. Nam cum ille, cuius eſt ſylua, non ita cenſeatur dñs animalium, ac arborum ſit, vt non tãtam faciat iniuriam, animalia accipiens, quãta faceret ſciſſor lignorum, & ſic inæqualiter tenentur ad reſtitutionem. Dixi notanter dummodo locus non ſit muratus. Nam qui piſcatur in alterius piſcina, aut venatur in agro muris cincto, non planè excuſatur à reſtitutione rei acceptæ, cum piſces atque feræ illic contentæ verè ſint domino ſubiectæ prope eodem modo, ac ſi eſſent cicures. Dixi prope eodẽ modo; nam nõ ſunt planè cicures. Cuius rei ſignũ eſt, quod, licet ea capere cum vagãtur extra ſeptum loci, quod non liceret, ſi eſſent planè cicures. 5. Concluſ.

Sexta concluſio: Feras aues, etiam in terris alterius muris cinctis accipere licet, nec qui accipiunt aliquam tenentur facere reſtitutionem. Probatur: Nam cùm iſtę aues libere vagentur nullo proprio loco contineri dicuntur. 6. Concluſ.

Septima concluſio: Qui aues partim feras, & partim cicures, quales ſunt columbæ acceperit intra terminos à lege præſcriptos ad reſtitutionem tenetur: ſi autem eas acceperit extra terminos, nihil tenetur reſtituere. Et ratio eſt: Nam intra terminum à lege præſcriptũ habentur cicures, iuxta terminum autem habentur tanquam feræ. Ex quo fit, vt interdum qui illas occidit teneatur ad reſtitutionem, & interdum non. Eſt tñ huic concluſioni moderatio adhibenda, ſcilicet, ꝙ qui habet ſata intra terminum à lege præſcriptum, ſi inuenerit columbas ſata conculcãtes poterit eas licitè capere, nec tenetur ad reſtitutionem. Vnicuique, n. licitum eſt proprium damnum propulſare, ꝙ niſi captis columbis cõmode fieri non poteſt. 7. Concluſ.

Sed contra iſtam concluſionem eſt argumentum: Qui erigunt huiuſmodi columbaria peccant mortaliter, quia faciunt iniuriam ijs, qui habent agros circumcirca, quorum ſata à columbis neceſſe eſt deuaſtari: ergo qui illas capit, ſiue intra terminum, ſiue extra nõ peccat; quin potius propulſat communem iniuriam: atq; ex conſequenti ad nullam tenetur reſtitutionem. *Argumentum contra 7. Concluſ.* Pro ſolutione eſt aduertendũ, quod Caietanus in ſumma verbo columbarium, affirmat, ꝙ qui ſtatuunt columbaria in loco alijs pernicioſa peccant mortaliter, propter rationem argumenti. *Reſponſio.* Cæterum, qm̃ leges id concedunt potius videtur diſtinguendum, ſ. ꝙ dñs columbarij, aut ſuppeditat columbis ſufficiens pabulum, aut ſecus. Si ſuppeditat, videtur poſſe erigere columbarium ex legum cõceſſione; & qui huiuſmodi hominis columbas caperet teneretur ad reſtitutionẽ: nã de hoc tantũ loquitur noſtra concluſio. Si autem non ſuppeditat cibum, & ob id columbæ, ſatis circunſtãtibus inferunt graue damnum, vnicuique erit licitum eas capere, ſine obligatione reſtitutionis, vt rectè probat argumentum. De hac re eſt vidẽdus Syluester, verbo, reſtitutio. 3. §. 4. & Soto lib. 4. de iuſtitia, quæſt. 6. artic. 4.

Octaua concluſio: Quãdo quis lignatur, venatur, aut 8. Concluſ.

aut piſcatur in ſylua, aut fluuio iniuſtè ꝓhibito, nec tenetur aliquid reſtituere, nec pęnam ſoluere, etiam poſt iudicis cõdemnationem. Et ratio eſt: Nam cum iſte nullum peccatum contra iuſtitiam committat, quin potius iniuſtè ſupradicta prohibens contra illam faciat; manifeſtè ſequitur, quòd nec ante, nec poſt iudicis condemnationem alicui erit obnoxius reſtitutioni.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm aliquis debeat reſtituere quod non abſtulit.

A*D quartum ſic proceditur. Videtur quòd aliquis debeat reſtituere, quod non abſtulit. Ille enim qui damnum infert alicui, tenetur damnum remouere. Sed quando aliquis damnificat aliquem vltra id quod accepit: putà, cum aliquis effodit ſemina: damnificat eum qui ſeminauit in totâ meſſe futura. Et ſic videtur quod teneatur ad eius reſtitutionem: ergo aliquis tenetur ad reſtitutionem eius quod non abſtulit.*

2. Præterea, Ille qui detinet pecuniam creditoris vltra terminum præfixum: videtur eum damnificare in toto eo, quod lucrari de pecunia poſſet: quod tamen ipſe non aufert: ergo videtur quòd aliquis teneatur reſtituere, quod non abſtulit.

3. Præterea, Iuſtitia humana deriuatur à iuſtitia diuina. Sed Deo debet aliquis reſtituere plusquàm accepit ab eo: ſecundũ illud Matt. 25. Sciebas qđ meto, vbi non ſemino: & congrego vbi non ſparſi: ergo iuſtũ eſt, vt etiã reſtituat homini aliquid quod non accepit.

Sed contra eſt, quod recompenſatio ad iuſtitiã pertinet in quantum ad æqualitatem facit. Sed ſi aliquis reſtitueret quod non accepit, hoc non eſſet ęquale: ergo talis reſtitutio non eſt iuſtum quod fiat.

Reſpondeo dicendum, ꝙ quicunque damnificat aliquem, videtur ei auferre id in quo ipſum damnificat, damnum enim dicitur, ex eo quod aliquis minus habet quam debet habere, ſecundum Philoſ. in 5. Ethic. * *Et ideo homo tenetur ad reſtitutionem eius, in quo aliquẽ damnificauit. Sed aliquis dãnificatur dupliciter. Vno modo quia aufertur ei quod actu habebat: & tale damnum eſt ſemper reſtituendum, ſecundum recompenſationem æqualis; puta, ſi aliquis damnificet aliquem diruens domum eius, tenetur ad tantum quantum valet domus. Alio modo ſi damnificet aliquem impediendo ne adipiſcatur quod erat in via habendi. Et tale damnum non oportet recompenſare, ex æquo, quia minus eſt aliquid habere virtute quam habere actu. Quia autem eſt in via adipiſcendi aliquid, habet illud ſolum ſecundum virtutem, vel potentiam, & ideo ſi redderetur ei, vt haberet hoc in actu, reſtitueretur ei quod eſt ablatum non ſimplum, ſed multiplicatum quod non eſt de neceſſitate reſtitutionis, vt dictum* * *eſt. Tenetur tamen aliquam recompenſationem facere ſecundum conditionem perſonarum & negotiorum.*

Lib. 5. c. 6. tom. 5.

Ar. præced.

Et per hoc patet reſponſio ad primum, & ſecũdum. Nam ille qui ſemen ſparſit in agro, nondum habet meſſem in actu, ſed ſolum in virtute, & ſimiliter ille qui habet pecuniam, nõdum habet lucrum in actu, ſed ſolũ in virtute: & vtrumq; poteſt multipliciter impediri.

Ad tertium dicendum, quòd Deus nihil requirit ab homine, niſi bonum quod ipſe in nobis ſeminauit. Et ideo verbum illud, vel intelligitur, ſecundum prauam exiſtimationem ſerui pigri, qui exiſtimauit ſe ab alio non accepiſſe: vel intelligitur quantum ad hoc, quod Deus requirit à nobis fructus donorum qui ſunt ab eo, & à nobis: quamuis ipſa dona à Deo ſint ſine nobis.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem rñdet D. Tho. per tres propoſitiones. Prima cõcluſio. Vnuſquiſq; tenetur damnum, qđ alteri dedit reſtituere. Probatur: Damnum alteri dare, idem eſt, qđ quidpiam ab ipſo auferre: ſed qui abſtulit aliquid ab aliquo ex iuſtitia tenetur illud reſtituere: ergo, & qui damnum dedit. Conſequentia cũ minori eſt nota, & maior probatur ex Ariſt. 5. Ethic. c. 5. dicẽte damnum quempiam accipere nihil aliud eſſe, q̃ minus habere, quam habere debuit. Sed qm̃ dupliciter poteſt cõtingere, quod quis aliquid ab alio auferat, ſ. vel auferẽdo id, quod ipſe actu habebat, vel auferendo id, quod tantũ erat in potentia, ponit D. Tho. alias duas concluſiones. Secunda concluſio: Quicunq; alteri adimit quod ipſe actu habebat, tenetur ad æqualitatem idem reſtituere. Hæc ex ſuperioribus eſt manifeſtior, quã quæ indigeat probatione. Tertia concluſio. Quicunque alteri damnum dat in eo, quod non actu, ſed ſolum in potentia habet, non tenetur illud ad æqualitatem reſtituere, ac ſi in actu habuiſſet, ſed ad æqualitatem illius potentiæ, penſata prius propinquitate ad actũ, & perpenſis ſimiliter perſonarũ ac negotiorum conditionibus. Probatur: Id, quod nondum actu eſt, ſed in via & in potentia, nõ tantum valet, ac ſi eſſet actu: ergo ſi ſic ablatum reddendum eſſet, ſecundum valorem actus, nõ ſimplum, ſed auctum reſtitueretur, ad quod nullus per iuſtitiam obligatur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE materia huius articuli iam ſatis, abundeque diximus art. 2. huius quęſtionis. Quocirca duabus primis concluſionibus, vt notis prætermiſſis, tm̃ circa tertiam eſt difficultas, vtrùm vera ſit. Et pro parte negatiua arguitur primò: Si ille, qui rem haberet in ſpe, non vult eam tunc vendere, ſed expectare pericula oĩa vſq; ad actum ipſius qui contra eius voluntatem rem illam diriperet, non ſolum teneretur reſtituere, quantum tunc valebat, ſed quantum ad humanam apparentiam erat valitura: ergo concluſio D. Tho. eſt falſa. Conſequentia eſt nota, & antecedẽs probatur: nam ſi Petrus, verbi gratia, haberet pullum æquiualentem nunc decem aureos promittentem tñ in futurum ſe valiturum centum, & dictus Petrus vult ſuum equum alere ſeruareque in poſterum, tunc qui illum occideret, non ſolum teneretur reſtituere decem, quos equus valet, ſed etiã centum, quos in tpe futuro erat valiturus: ergo non tantũ eſt reſtituendum quod valet res penſata potentiæ propinquitate, ſed quãta erit actu in poſterum valitura.

Dubium circa tertiã concluſionem.

1. Argum.

Secundò, Qui pecuniam creditoris detinet vltra præfixum tempus, non ſolum tenetur reſtituere eam pecuniam, ſed etiam totum lucrum, quod creditor propter illam moram amiſit: ſed illud lucrum nondum erat in actu, ſed tantum in potentia, atque virtute: ergo totum quod eſt in potentia eſt reſtituendum, ſicut & illud quod eſt actu.

2. Argum.

His tñ non obſtantibus dico, ꝙ concluſio D. Thomæ, eſt vera, & ratio ad illam probandam adducta efficaciſſima: ſi tñ cum quadam limitatione intelligatur. Pro quo eſt aduertẽdum, ꝙ dupliciter poteſt aliquis alteri nocere in illis rebus, quas in potentia poſſidet, ſcilicet, caſu & per inaduertentiam, aut dedita opera, per iniuriam domino inuito, atque renuente. Et quidem ſi damnum fiat primo modo, tunc deductis expenſis, quas dñs facturus erat (illæ enim non ſunt ei ſublatæ, ſed penes ipſum manent) conſideranda ſunt pericula ad arbitrium boni viri, vt reſtitutio fiat,

Concluſio D. Tho. vera.

fiat, iuxta id, quod D.Tho. dicit in tertia cõcluſione. Cęterum, ſi damnum fiat ſecundo modo deductis ſimiliter expenſis, longe maior erit reſtitutio faciẽda. Nam valor rei tunc pẽſandus erit, ac ſi res iam actu ſit, paulò minus; nulla habita ratione periculorum, quæ vſq; ad actum poſſunt interuenire. Et ratio eſt: Nam cum dominus illius rei, quę eſt in potentia ſuo periculo (vt ſupponimus) tempus percipiendorum fructuum velit expectare, & ad id faciendũ habeat ius, quo ipſo inuito non poteſt iuſte priuari, fit, vt dum ab inuito auferuntur huiuſmodi fructus, non ſolum ea re, quam in potentia habeat, ſed etiam iure præſtolandi tempus fructus percipiendi ſpoliari dicatur; quæ duo æquiualent rei actu exiſtenti, atq; poſſeſſæ. Et in hoc caſu non habet locum concluſio D.Tho. eſtque ille, in quo procedit primum argumentum ad quod ex dictis patet ſolutio.

1.Argum.

2.Argum. Ad ſecundum argumentum reſpondet D.Thom. hic ad ſecundum, iuxta doctrinam poſitam in tertia concluſione, quod qui pecuniam, quam debet non ſoluit tempore à creditore præfixo, non ſolum tenetur ipſam pecuniam reddere, ſed & reſtituere damnũ, quod ex illa negligentia creditori accreuit. Non quidem in integrum, quia lucrum non erat certum: ſed ad arbitrium prudentis viri, penſatis prius quantitate pecuniæ, & negotiorum conditionibus, atque circunſtantijs. Quæ ſententia communiter ab omnibus recipitur. Ex quo infertur, quàm peſſimè faciãt nobiles, atq; magnates, qui multis annis inuitis mercatoribus detinẽt pecuniam, qua multa alia bona lucrari poſſent. Vltra hoc enim quòd peccant id facientes tenentur ad reſtitutionẽ lucri ceſſantis, tanquam illi, qui huius nocumenti cauſa iniuſtè extiterunt, quam niſi faciant non erunt à confeſſoribus abſoluendi.

Dubium. Sed dubitabit aliquis hoc loco: Si mercator mutuauit alicui mille aureos, hac conditione, vt mutuatarius illos redderet infra annum, mutuãs autem intra id tempus incidit in notabile detrimentum ob id ſolum quod non habuit ſuam pecuniam, an mutuatarius teneatur id damnum mercatori ſatisfacere.

Argum. Et pro parte affirmatiua eſt argumentum: Nam ille, fuit cauſa illius damni: ergo.

Concluſio. Dico tamen, talem mutuatarium ad nullam reſtitutionem teneri ex debito iuſtitiæ. Tum, quia nullam iniuriam mutuanti intulit, cùm ipſe volens per totum annum mutuauerit. Tum etiam, quia nec mutuatarius prædictum mutuum cum illo onere acciperet. Quocirca quod diximus inter reſpondendum ad ſecundum argumentum, nempe, quod debitor tenetur ad reſtitutionem illius, quod creditor ex defectu ſuæ pecuniæ amiſit, eſt intelligendum, quando tempus differtur vltra voluntatem creditoris, non autem quandiu ex voluntate vtriuſque tempus ſolutionis durat. Tota enim ratio, propter quam ab illo, qui eſt in mora ſoluendi poteſt negociator lucrum ceſſans exigere, non eſt ea præciſè, quod pecunia negotiatoris in virtute plus valet, quam ſi non eſſet negotiationi expoſita; ſed hęc iuncta cum alia, nempe, quòd pręter voluntatem ipſius mercatoris retinetur. Quare quamdiu mercator ſua ſponte alienatam à ſe haber pecuniam, nulla ratione poterit lucrum ceſſans exigere. Sed de hoc infra dicemus in materia de vſuris. quæſt. 78.

Quæſtio. Et ſi quis quærat, an qui accipit ab alio mutuò mille aureos ſoluendos intra annum, ex iuſta tamen cauſa non ſoluit, nempe, quia non potuit, teneatur reſtituere damnum, quod creditor ex dilatione ſolutionis incurrit: Et quidem videtur pars affirmatiua vera: nam detinet is alterius pecuniam domino inuito. In contrarium tamen eſt, quòd nullus incurrit aliquam reſtitutionis obligationẽ ſine culpa. Et certum eſt, quòd non ſoluens, quia aliud facere non poteſt, nullam culpam committit.

Reſponſio ſub diſtinctione. Ad huius tamen explicationem dico, dupliciter poſſe contingere, quòd quis præfixo tempore non ſoluat. Vno modo, quia ſimpliciter non eſt ſoluendo, quia, ſcilicet, nec habet, nec poteſt habere, vnde ſoluat. Et qui ob iſtam cauſam decreto tempore non ſoluit, nõ tenetur ad reſtitutionem damni inde ſubſequuti. Cõtra rationem enim naturalem eſſet, quòd qui facit totum quod poteſt, vt ſeruet ea, quæ tenetur, ad aliquid aliud obligetur. Secũdo modo poteſt vſu venire, quòd debens pecuniam præfixo tempore non reddat, non quia non poſſet, ſed quia non poteſt ſine aliquo magno ſuo detrimẽto. Vt, ſi, v.g. non poſſet illam reddere, niſi domum, aut alia bona vendat, & tamen poſt tempus præfixum poterit ſoluere totum quod debet, ſine illo damno. Et tunc certum eſt, quod tenetur de damno, quod ſequitur creditori ob dilationem ſolutionis. Nullus enim debet ſeruare ſe indemnem cum nocumento alterius. Et ſic, ſi vult retinere bona, ſoluat damnum, quod propter hoc infert alteri.

Explicatur illud Matthæ. Meto vbi non ſemino. In ſolutione ad tertium adducit D.Tho. illud teſtimonium ex Matth. 25. Sciebas, quòd meto vbi nõ ſemino, & congrego vbi non ſparſi. Quo videtur ſignificari, quòd aliquid nos debemus reddere Deo præter id, quod accepimus. Eiuſque conſtituit duas expoſitiones. Prima eſt, quòd verbum Chriſti intelligitur non ſecundum rei veritatem, ſed ſecundum exiſtimationem eius ſerui nequam, qui ex odio arbitrabatur Deum plus petere, quam ſeminarat. Cum tamen ſecundum fidem tota radix meritorum noſtrorum ſit gratia Dei. Ex quo fit, vt quidquid meriti illi offerimus ipſe prius in nobis ſeminaſſe ſit dicẽdus. Et quod hic ſit legitimus ſẽſus illius loci; colligi videtur ex eo, quod Chriſtus dixit: Ex ore tuo te iudico, ſerue nequam. Quaſi diceret: Non ex rei veritate, ſed ex tua falſa exiſtimatione, qua credis, Deum petere quod non ſeminauit, arguo te inertiæ, atque negligentiæ, &c. Secunda expoſitio eſt, quòd Deus dicitur petere aliquid à nobis præter gratiam quam confert, quia exigit noſtrum aſſenſum, quo ab illo moueri ſinamus, vſumq; gratiæ, quo ipſa augeatur. Cæterum, quoniam Deus ipſe eſt, qui mouet nos ad aſſentiendum vltra hoc, quod fruges meritorum noſtrorum in nobis ſeminat per gratiam, ſincerior, atque textui conformior apparet prima interpretatio, nec hæc ſecunda omnino ſequenda.

Caietanus. Caietanus ſuper iſtum locum Matthæi dicit, quòd Deus ſecundum proprietatem ſermonis, & ſecundum veritatẽ, dicitur metere vbi non ſeminauit, & colligere vbi non ſparſit, dum ex malis, quanuis grauibus, quæ homines cõmittunt bona aliqua elicit. Mala quidem, quæ nos facimus, quaſi quædam ſemina noſtra ſunt, quæ nos male operantes ſeminauimus, & non Deus, qui non culpæ, ſed virtutis eſt author. Vt ipſe Iſraelem per quendam prophetã docens ait: Audi Iſrael; Ex me adiutorium tuum; perditio autem tua ex te. Cum ergo ex malis noſtris bona elicit, metit, vbi nõ ſeminarat. Quod & Moyſes Deut. 32. ſignificate voluiſſe videtur, cũ de Deo loquens ait: Suggerit mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo. Nomine petræ, eo quod ſterilis illa ſit & ponderoſa, peccatum non immerito ſignificari poteſt: mel autem, quia dulce eſt bonum quodlibet deſignat. Tunc ergo Deus mel de petra ſuggerit, quando ex malis, quæ committimus maiora elicit bona. Tam immẽſa eſt enim diuinæ bonitatis fęcunditas, vt non ſolum ex bonis bona, ſed ex malis, quæ illo permittente plurima ſubinde fieri contingit, bona ſemper elicere velit.

D.Aug. Quinimò Deus, cui rerum eſt ſumma poteſtas, vt Auguſtini verbis vtar, cum ſummè bonus ſit nullo modo ſineret aliquid mali eſſe in operibus ſuis. Niſi vſque adeò eſſet omnipotẽs, vt bene facere etiam de malo. Non quidem, quia malis ipſis virtutem & pòteſtatem

teſtatem ad bonum aliquod producēdum Deus tribuerit: nam hoc ſentire ſummæ demētiæ eſſet: cùm veritas dicat, Matt.7. Arbor mala non poteſt bonos fructus facere: ſed quia illa, quæ ex ſe facere nequeunt, Deus pro ſua immenſa bonitate ex eis occaſione accepta elicit, bona, ſcilicet, faciendo, quæ, niſi mala præceſſiſſent nō fuiſſet facturus. Mala quidem fuit primi hominis inobedientia, & diuini præcepti tranſgreſſio. Sed hæc Deo autore in maximum ceſſit bonum, cum ad hominis redēptionem; qui propter peccatum à dæmone captiuus tenebatur, Deus homo fieri, & pro hominibus mori dignatus eſt. Nulla etiam lingua, nullusque intellectus capere ſufficit, quale quantumq; peccatum commiſerint, qui agnum innocentiſſimum Dei, ſcilicet, & hominis filium tam crudeliter, & tam turpiter interfecerunt. Sed hanc cædem, quæ grauiſſimo Iudæorum ſcelere commiſſa eſt, Deus in noſtram, hoc eſt, totius humani generis vtilitatē, conuertit cum per illius mortem omnium delicta condonauerit, omnibusq; regni cœleſtis introitum patefecerit. Quæ omnia niſi Chriſti morte intercedente nullus aſſequi potuiſſet, iuxta illud Pauli ad Hebr.9. Sine ſanguinis effuſione non fit remiſſio, nec ſine ſanguine ſacerdos in ſecundum intrabat tabernaculū. Et ideo Chriſtus aſſiſtens Pōtifex futurorum bonorum per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta, vt omnibus in poſterum patētem acceſſum relinqueret. Itaque nullum à quouis homine malum committitur, quod Deus pro ſua erga nos immenſa pietate non vertat in aliquam, aut illius, qui commiſit, aut aliorum vtilitatem. Plurimum autem intereſt inter eos, qui mala committunt. Nam ſi is, qui malum facit, ferreum habet cor, & intractabile, malum illius, Deus in aliorum iuſtorum, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti, vertit vtilitatē. Si autem aliquem ex electorum numero peccare contingat, etiam hoc ipſum peccatum Deus pro ſua pietate illi facit proficere in bonum, dum ex perpetrato ſcelere humilitatem illum, atque cautelam docet, vt cautior, ſcilicet, viuat atque diligentior in ſui cuſtodia præſtet. Et propter hoc dicebat Paulus Rom.8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Omnia, inquit, ſiue bona ſiue mala ſint. Nam electis Dei in bonum etiam cooperantur mala, dum ex ipſis humiliores, & doctiores redduntur. Quod vice verſa contingit peccatoribus, quos ex bono etiam opere interdum ſuperbire, ac detrimentum pati videmus. Et idcircò dicebat Sapiens Eccleſiaſt.42. Melior eſt iniquitas viri, quam benefaciens mulier. Viri nomine iuſtus & fortis ſignificatur, mulier vero infirmā, & fragilem mentem figurat. Contingit autem ſæpe ſæpius, quòd vir fortis in peccatum labatur, & homo peccator ac debilis bene operetur. Sed hoc inter vtrumque intereſt; quòd peccator ex bono opere ſuperbit, & ſic grauius læditur; vir autem fortis & iuſtus ex eo, quòd ſe male egiſſe cognoſcit, humiliatur, & cautius viuit, ac inde ad maiorem iuſtitiam ſurgit. Quia ergo magis proficit iuſtus ex vnius peccati ruina, quàm homo peccator, ex aliquo opere bono, conuenienter dicit Sapiēs meliorem eſſe iniquitatem viri quam mulierem benefacientem. Plura alia adduci poterant ad hoc propoſitum ex illo Eſaiæ: Dicite iuſto, quoniam bene. Vbi omnis boni plenitudo iuſtis hominibus promittitur. Et ex illo Pſalm.1. Folium eius non defluet, & omnia quæcunque faciet ſemper proſperabuntur. In cuius loci interpretationem dictum videtur quod ex D.Paulo, ad Rom.8. adduximus. Sed quoniam non concionatoris, ſed interpretis D.Thomæ munus ſuſcepimus, ab illis ſuperſedemus. Et hæc dicta ſint de toto iſto articulo.

ARTICVLVS V.

Vtrùm oporteat ſemper reſtitutionem facere ei, à quo acceptum eſt aliquid.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd non oporteat ſemper reſtitutionem facere ei à quo acceptum eſt aliquid. Nulli enim debemus nocere. Sed aliquando eſſet in nocumentum hominis ſi redderetur, quod ab eo acceptum eſt, vel etiam in nocumentum aliorum, puta, ſi aliquis redderet gladium depoſitum furioſo: ergo non ſemper eſt reſtituendum ei, à quo acceptum eſt. 4.diſt.15.q.1.ar.5.q.4. & opuſ.67. & 73.c.17. & 18.

2. Prçtereà, Ille qui illicitè aliquid dedit non meretur illud recuperare. Sed quandoq; aliquis illicite dat quod alius etiam illicite accepit, ſicut apparet in dante & recipiente aliquid ſimoniace: ergo nō ſemper reſtituendum eſt ei, à quo acceptum eſt.

3. Præterea, Nullus tenetur ad impoſſibile. Sed quādoque eſt impoſſibile reſtituere ei, à quo acceptum eſt, vel quia eſt mortuus, vel quia nimis diſtat, vel quia eſt ignotus: ergo non ſemper facienda eſt reſtitutio ei, à quo acceptum eſt.

4. Præterea, Magis debet homo recompenſare ei, à quo maius beneficium accepit. Sed ab alijs perſonis homo plus accepit beneficij, quam ab illo qui mutuauit, vel depoſuit, ſicut à parentibus: ergo magis ſubueniendum eſt quandoque alicui perſonæ alteri, quàm reſtituendum ei, à quo acceptum eſt.

5. Præterea, Vanum eſt reſtituere illud quod ad manum reſtituentis per reſtitutionē peruenit. Sed ſi prælatus iniuſtè aliquid eccleſiæ ſubtraxit, & ei reſtituat, ad manus eius deueniet: quia ipſe eſt rerum eccleſiæ conſeruator: ergo non debet reſtituere eccleſiæ à qua abſtulit, & ſic non ſemper reſtituendum eſt ei, à quo eſt ablatum.

Sed cōtra eſt, quod dicitur Rom.13. Reddite omnibus debita, cui tributū, tributū, cui vectigal, vectigal.

*Reſpondeo dicendum, quod per reſtitutionem fit reductio ad æqualitatem commutatiuæ iuſtitiæ, quæ conſiſtit in rerum adæquatione, ſicut dictum * eſt. Huiuſmodi autem rerum adæquatio fieri non poſſet, niſi ei, qui minus habet quā quod ſuum eſt, ſuppleretur quod deeſt. Et ad hanc ſuppletionem faciendam, neceſſe eſt, vt ei fiat reſtitutio, à quo acceptum eſt.* Art.2. huius q. & q.58. art.10.

Ad primum ergo dicendum, quòd quando res reſtituenda apparet eſſe grauiter nociua ei, cui reſtitutio facienda eſt, vel alteri: non ei debet tunc reſtitui: quia reſtitutio ordinatur ad vtilitatē eius, cui reſtituitur. Omnia enim quæ poſſidentur, ſub ratione vtilis cadunt. Nec tamen debet ille qui detinet rem alienā ſibi appropriare, ſed vel reſeruare, vt cōgruo tempore reſtituat, vel etiam alibi tradere tutius conſeruandam.

Ad ſecundum dicendum, quòd aliquis dupliciter aliquid dat illicitè. Vno modo quia ipſa datio eſt illicita, & contra legem, ſicut patet in eo qui ſimoniacè aliquid dedit. Et talis meretur amittere quod dedit. Vnde non debet ei reſtitutio fieri de his. Et quia etiam ille qui accepit, contra legem accepit, non debet retinere, ſed debet in pios vſus conuertere. Alio modo aliquis illicitè dat, quia propter rem illicitam dat, licet ipſa datio nō ſit illicita: ſicut cum quis dat meretrici propter fornicationem. Vnde & mulier poteſt ſibi retinere quod ei datum eſt. Sed ſi ſuperfluè ad fraudem, vel dolum extorſiſſet, tenetur eidem reſtituere.

Ad

Ad tertium dicendum, quòd ſi ille cui debet fieri reſtitutio ſit omnino ignotus, debet homo reſtituere ſecundum quod poteſt, ſcilicet, dando eleemdſynas pro ſalute ipſius ſiue ſit mortuus, ſiue ſit viuus: præmiſſa tamen diligenti inquiſitione de perſona eius, cui eſt reſtitutio facienda. Si vero ſit mortuus ille, cui eſt reſtitutio facienda, debet reſtitui hæredi eius, qui computatur quaſi vna perſona cum ipſo. Si vero ille ſit multum diſtans, debet ſibi tranſmitti, quod ei debetur, & præcipuè ſi ſit res magni valoris, & poſſit commodè tranſmitti. Alioquin debet in aliquo loco tuto deponi, vt pro eo conſeruetur, & domino ſignificari.

Ad quartum dicendum, quòd aliquis de hoc quod eſt ſibi proprium, debet magis ſatisfacere parentibus, vel his à quibus accepit maiora beneficia. Non autem debet aliquis recompenſare benefactori de alieno. Quod contingeret, ſi quod debet vni, alteri reſtitueret: niſi fortè in caſu extremæ neceſſitatis, in quo poſſet, & deberet alicui etiam auferre aliena vt patri ſubueniret.

Ad quintum dicendum, quòd prælatus poteſt rem eccleſiæ ſurripere tripliciter. Vno modo, ſi rem eccleſiæ non ſibi deputatam, ſed alteri, ſibi vſurparet, puta, ſi Epiſcopus vſurparet ſibi rem capituli. Et tunc planum eſt quod debet reſtituere, ponendo in manus eorum, ad quos de iure pertinet. Alio modo, ſi rem Eccleſiæ ſuæ cuſtodiæ deputatam in alterius dominium transferat, puta, conſanguinei, vel amici. Et tunc debet reſtituere Eccleſiæ, & ſub ſua cura habere, vt ad ſucceſſorem perueniat. Tertio modo poteſt prælatus ſurripere rē Eccleſiæ, ſolo animo, dum ſcilicet, incepit habere animum poſſidendi eam vt ſuam, & non nomine Eccleſiæ: tunc debet reſtituere, talem animum deponendo.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D.Thomas, vnica concluſione vniuerſali, quæ talis eſt: Neceſſarium vbique, & ſemper eſt, ei facere reſtitutionem, à quo res ſublata eſt. Probatur: Reſtitutio eſt actus commutatiuæ iuſtitiæ, per quam inter perſonas, quæ inæqualia habent, æqualitas conſtituitur: ſed hæc rerum adæquatio legitime cōſtitui non poteſt, niſi eidem ipſi reddas, quod ei abſtuliſti; ſiquidē ille eſt, qui propter tuam ablationē minus habet: ergo ſemper vero domino debet fieri reſtitutio. Eandem etiam concluſionem probat in argumento, ſed contra, ex illo Pauli ad Roman. 13. Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, & cui vectigal, vectigal.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVæſtio huius articuli præcipua eſt in materia reſtitutionis, & ad quam pleriq; Doctorum, concluſionum multitudine reſpondent. Propterea, quod in illa vnica generalis regula tradi non poteſt. Aliquando enim res ſuo domino eſt reſtituenda: aliquando præhabenti, etiam ſi ſua non fuerit: aliquando Eccleſiæ: aliquando pauperibus: aliquando fiſco, aut cameræ Apoſtolicæ: prout iure talia bona huic, vel illi fuerint applicata. Cæterum quoniam maiori ex parte illi, à quo res fuit ablata, reſtitutio eſt facienda, vt patet de reſtitutione ſpoliatorum per totum, & ex cap. reintegranda. 3. q. 1. abſolutè D.Tho. in hoc articulo poſuit concluſionem, qua dicit reſtitutionem ei faciendam eſſe, à quo res eſt ſublata. Cui ex ſententia Caietani hic tanquam limitatio

Generalis regula.

A pro ratione, fuit adiunctum ne ille, ſcilicet, à quo res eſt accepta, habeat minus iuſto. Quo datur intelligi, quòd qui accepit aliquid ab eo, qui non erat verus dominus, vt qui accipit à latrone, vel à filiofamilias, vel à monacho non illi, à quo accipit, cum iſte non habeat minus iuſto, ſed vero domino reſtituere tenetur.

Cæterum, vt hæc res melius intelligatur aduertēdum eſt, quod res reſtituendæ ſunt in duplici differētia. Quædam enim ſunt ſine poſſidentis voluntate ſublatæ: aliæ vero ab ipſo poſſidēte datæ. Et quidem de rebus ſine poſſidentis voluntate ſublatis, ſuppoſito, quòd is, qui rem ablatam habet, eam retinere nō poteſt. Dico primò, quòd ſi is, qui præhabebat furtiuè, aut per vim, aut per notoriam iniuſtitiam eam B tenebat, non illi, qui ius ad rem habere dignoſcitur, eſt reſtituenda. Itaque, ſi quis rem ab eo, qui nō erat verus dominus ſuſtulit, vt pote à latrone, non ei, ſed domino, cui ipſe ſurripuerat eſt raddenda. Et ratio eſt: Nam cum fur nullum ius ad illam rem habeat, nulla ei fit iniuria, ſi ſibi non reſtituatur. Nec obſtat quod dicitur in c. in literis, de reſtitutione ſpoliatorum, ſcilicet, quòd prædo ſecundum iura eſt primò reſtituendus in caſu, quo quis accepit rem ab eo poſſeſſam. Nam hoc non procedit de prædone notorio, cum certum ſit huiuſmodi prædones potiùs eſſe ſuſpendendos, quam in poſſeſſione illarum rerū, quas iniuſtè poſſident conſtituendos, vt notat gloſſa in dicto illo c. Sed procedit de illo prædone, de quo dubitatur, an iuſtè poſſideat, necne. Hic enim, interim C quòd non conſtat ad quem res ipſa pertineat in foro contentioſo, reſtituendus venit, ſed non in conſcientia, ſi certum ſit prædonem rem illam per rapinam obtinuiſſe. Dico ſecundò, quòd ſi res, quę retineri nō poteſt, fuerat ei, à quo ſublata eſt, vel commodata, vel locata, vel impignorata, vel adminiſtratione tradita, tūc illi, cui ſubtracta eſt, venit reſtituēda, etiam ſi non ſit verus illius dominus. Itaque ſi quis accepit iniuſtè rem aliquam ab eo, qui illam commodatam, aut locatam, aut alio quouis iuſto titulo poſſidebat, tenetur illam reſtituere non vero domino, ſed ei, à quo accepit. Et ratio eſt: Nam, cū iſte bona fide rem illam poſſideat, ac honeſto titulo retineat, ad ipſaq; vtendum ius habeat, vnde & in iudicio poteſt eam D repetere, fit, vt non vero domino, ſed ſibi ſit reſtituenda, etiam ſi rem illam vltra tempus accōmodationis, aut locationis poſſideat, ad ipſum enim ꝓprie pertinet de re illa rationem ſuo domino reddere.

Res reſtituēdæ ſunt in duplici differentia.

Et ſi quis quęrat, an ſi is, qui accepit ab aliquo rem non ſuam iuſto tamen titulo poſſeſſam, reſtituit eam vero domino, teneatur aliquā facere ſatisfactionem ei, à quo accepit, reſpondeo ſub diſtinctione. Nam, vel ex eo, quod illa res redditur vero domino, is, qui eam antea poſſidebat, afficitur detrimento aut non. Si non afficitur, nihil eſt illi reſtituendum, cum obligatio reſtitutionis ex illato detrimento oriatur. Si autem afficitur detrimento neceſſariū erit id damnum per reſtitutionem recompenſare, cum ſit per iniuſtitiam datū. Dico tertiò, quòd ſi is, cui aliquid ſubtra- E ctum eſt, erat verus dominus, liberam ſuarū rerum adminiſtrationem habens, ei, & non alteri; eſt reſtitutio facienda. Et in hoc caſu procedit, concluſio poſita à D.Tho. in iſto articulo. Nec obſtat, quòd bona defuncti reſtituuntur hæredi, & quæ ignoto debentur, reſtituuntur pauperibus. Nam hæredes perſonam defuncti gerunt. Ex quo fit, vt, quòd eis confertur, defuncto etiam dari dicatur. Et quod reſtituitur pauperibus, ſimiliter redditur domino, cum pauperes per ſe nullum acquirant dominium, niſi, quia loco veri domini ſubrogantur.

Quæſtio.

Reſponſio.

Sed contra hoc eſt argumentum: Qui dolo elicit pecuniam ab alio, fingendo ſe eſſe pauperē, aut conſanguineum illius, tenetur talem pecuniam reſtituere, vt

Argumentum.

re, vt

re, vt de ſe patet, & nõ ei, à quo accipit: ergo falſum eſt dicere, quòd ſemper quod res aufertur à vero domino ei, & non alteri eſt facienda reſtitutio. Conſequẽtia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Qui iſto modo ſua ſpõte pecuniam dedit pauperi, etiam ſi ſit deceptus in eo, quòd habuit talem pauperẽ; aut pro cognato, aut pro conſanguineo, non tamen fuit deceptus in eo, quòd fecit eleemoſynam: ergo tranſtulit dominiũ, aut in veros pauperes, aut in veros parentes, atq; ex cõſequenti illis eſt facienda reſtitutio.

Sententia Ioannis de Medina. Propter hoc argumẽtum Medina, Codice de reſtitutione, q.2.dub.2. dicit, ꝙ pecunia iſto modo habita, eſt reſtituenda, vel pauperibus, vel parentibus, quorum nomine fuit accepta; & nõ illi, qui eam dedit. Cæterum contrarium mihi videtur dicendum. Et ratio eſt: Nam cùm error atque deceptio tollant voluntarium, vt author eſt D.Tho. 1.2.q.6. art.8. & talis ex errore dederit pecuniam; manifeſtè ſequitur, quod inuoluntariè eam dedit, atq; ex conſequẽti quòd non tranſtulit dominium illius. Medina loco citato reſpondet ad iſtam rationem, fatendo illic

Impugnatur Medina. verſari errorem. Dicit tamen, quòd ille error verſatur circa perſonam, cui datur, & nõ penes ipſam donationem. Nam quod Petrus, v.g. det huic perſonæ, ex errore prouenit; & ideo hæc perſona illius rei, quæ inuoluntariè datur domina non fit. Tamen ad hoc vt det pauperi, aut cognato, non errore aliquo ſed voluntate potius inducitur. Et ſic pauperi, aut cognato acquiritur dominium: quare illis, & non domino erit facienda reſtitutio. Dico tamen, quòd hæc ſolutio eſt metaphyſica, nec in re morali admittenda. Vnde cõtra illam ſic argumentor: Petrus nõ vult dare eleemoſynam pauperi in communi, aut cognato in communi, ſed huic pauperi, aut huic cognatō in particulari; non enim paupertati, aut cognationi pecunia datur, quamuis ſint cauſa donandi: ſed reſpectu huius perſonæ in indiuiduo donatio eſt ineſficax & inuoluntaria: ergo non abdicat à ſe dominium. Et confirmatur. Qui dat eleemoſynam certæ perſonæ petenti, ipſi & non alteri intendit dare: ergo ſi iſti non dat voluntariè, nulli dat voluntariè, atque ex cõſequenti non abdicat à ſe dominiũ. Tertiò: Huiuſmodi homo ideò vltro & ſua ſponte dat, quia alius petit: itaque, nec cognato, nec vero pauperi daret, niſi quia petit: ſed nec verus cognatus, nec verus pauper petit: ergo nullum illis dñium transfert, atq; ex cõſequenti ſibi, & nõ alteri eſt faciẽda reſtitutio.

Dupliciter poteſt quis per fallaciã pecuniã extorquere. Sed pro maiori huius rei intelligentia, ne rerum ſimilitudine decipiamur, aduertendum eſt, dupliciter poſſe contingere, quòd quis per fallaciam pecuniam extorqueat. Vno modo nihil petendo, ſed ipſa ſpecie ſanctitatis, aut paupertatis, quam præſefert, inuitando alios, vt eleemoſynas, quas in veros pauperes erant facturi in ipſum conferant. Alio modo rogando, atque petendo, & ad rogata impetranda, falſo ſanctitatis, aut paupertatis, aut cognationis nomine vtendo, eaq; ratione maiorem aliquam pecu-

Sententia authoris. niæ ſummam eliciendo, quam quæ ex charitate pauperibus communiter conferri ſolet. Hoc ſuppoſito dico duo. Primum eſt, quòd ſi iſto ſecundo modo fiat, tunc proculdubio eſt vera noſtra ſentẽtia, quam contra Medinam poſuimus. Dico ſecundò, quod, ſi petens ſolum priori modo vtatur, tunc res acceptæ non dominis, ſed veris pauperibus ſunt reſtituendæ. Et quãtum ad hoc vera eſt ſententia Medinæ, quam etiam tenet Adrianus in 4. in materia de reſtitutione, quæſtione propria de hac re, quæ incipit. Conſequenter quæro. Et ratio illius eſt, non quam adducit Medina, ſed quia in caſu poſito, quoniam is, qui dat vltro, & ſua ſponte offert, eratque id alioqui pauperibus collaturus, rectè interpretamur ipſum, nõ tam perſonæ, quam pauperibus voluiſſe donare. Ex quo fit, vt non illi ſed pauperibus ſit reſtitutio facienda.

A Et per hoc patet ſolutio ad argumẽtum factum contra concluſionem D.Thomæ.

Limitationes propoſitæ ſentẽtię. Diximus in ſuperioribus, quod qui accipit rem ab eo qui non eſt verus dominus, vt qui accipit rem à latrone, filio familias, aut monacho, non ei, à quo accipit, ſed vero domino debet facere reſtitutionẽ. Sed eſt hoc intelligendum cũ tribus limitationibus, quas notat Soto lib.4. de iuſtitia & iure. q.7. artic.1. in corpore. Prima eſt, quòd ſit certus rem illam eſſe alterius, & non illius à quo accipit: nam ſi res eſt dubia, cum in dubijs ſit melior conditio poſſidentis, eidem à quo fuit ablata, vt ipſe videat cuius eſt, reſtituenda erit. Secunda limitatio eſt, quòd reſtituens id poſſit facere, ſine ſuo magno incommodo. Nam ſi latronem, aut filium familias timeat, à quibus cre-

B dit, quòd niſi eis reddat, vapulabit, vel quid ſimile accipiet, non tenetur cum tãto diſpendio, nec etiam cum minori rem vero domino reddere, ſed erit ſatis reſtituere ei, à quo accepit. Et ſi quis obijciat; Ille, qui accepit rem à latrone, non ex charitate, ſed ex iuſtitia tenetur eam vero domino reſtituere: ergo, cũ aliqua eius iactura tenetur id facere; Probo conſequẽtiam: Nam iuſtitia, vt ſupra diximus, etiam cum propriæ vitæ periculo obligat, quod non contingit in charitate; reſpondeo cõceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ad probationem dico, quòd quamuis vno è duobus modis poſſit quis obligari ad reſtitutionem, ſcilicet, ratione acceptionis, & ratione rei acceptæ, tamen quantum ad vim obligandi

C differunt iſta duo, quam plurimum inter ſe ſe. Nam qui ex acceptione iniuſta eſt obnoxius reſtitutioni; vt fur, tenetur ad illam, ſi aliter fieri nequit, etiam cum damnō ſuorum bonorum, modo non ſit grauiſſimum. At verò qui obligatur ad reſtitutionem ſolum ratione rei acceptæ, vt in caſu propoſito de latrone & filio familias; quia in ea re omnis iniuria abeſt, caſuque videtur factum, vt res alterius ad ſe deuenerit, non tenetur id reſtituere cum aliqua ſua iactura. Tertia limitatio eſt, quòd quando quis rem vero dño reſtituit, & non ei, à quo accepit, vtrumq; admoneat eius, quem facit, latronem, ſcilicet, ne poſtea pœnitentia ductus iterato reſtituat, quod ſemel eſt reſtitutum, dominum autem ne alia via procuret id recuperare. Et hæc dicta ſint de rebus alicui ſubtractis contra ipſius poſſidentis voluntatem.

D Reſtat nunc dicendum de illis rebus, quas retinere non poſſumus, etiam ſi eas habuerimus ex præhabentis voluntate, quia ſcilicet, præhabens eas nobis contulit. Ad cuius intelligendum eſt aduertendum,

Tripliciter põt contingere, quòd aliquis alteri rem ſuam det. tripliciter poſſe contingere, ꝙ quis alteri rem ſuam det, ſcilicet, vel abſolutè, vel conditionaliter, vel ob cauſam. Et quidem, ſi abſolutè res eſt donata, & donatio non valet, donanti eſt reſtituenda. Ex quo.n. donare non potuit, perinde eſt ac ſi donatio non fuiſſet facta: & ſic ad donantem res donata deuoluitur. Si autem dedit conditionaliter, conditione non exiſtente, ſimiliter res ad donantem redire debet, ſiquidem, non, niſi ſub conditione donauit. Et idem eſt dicendum de eo, qui rem dedit ob cauſam honeſtã;

E non liberaliter, ſed aliqua neceſſitate commotus, vt qui dat iudici, vt iuſtitiam ei faciat, aut qui dat diuiti, vt ſibi mutuet. In his.n. caſibus danti eſt reſtitutio facienda. Si autẽ ob cauſam turpem fuit facta donatio, vt ſi quid datum eſt alteri, vt aliquid indebitum agat, puta, iniuſtam ferat ſententiam, aut falſam deponat, aut flagitium aliquod committat, tunc cõis videtur ſententia Doctorum, ꝙ res illa non eſt danti reſtituenda, eo quòd obſtat ſibi ſua turpitudo. Ita refert Syluester verbo, reſtitutio.2.§.1. Sed contra

De dãte ob cauſam turpem. hos facit ratio (loquendo in foro conſcientiæ) quod leges, quæ in odiũ turpitudinis ſtatuũt res illas turpiter datas, non eſſe dantibus reſtituendas, ſunt pœnales. Et ſic in conſcientia non obligant ante ſententiam

tiam latam, iuxta gloſſam approbatã in c. fraternitas. A 12. q. 2. & iuxta id, quod nos art. 3. huius quæſtionis latè diximus. Ac proinde dantis turpitudo non poterit ei obſtare, quo minus datum ante ſnĩam contra dantem latam poſſit eidem reſtitui. Verum in hoc caſu vr̃ mihi diſtinguendum. Nam, vel cauſa turpis, ob quam res donata erat, eſt poſtmodum ſubſequuta, vel non. Si primum, tunc non danti eſt taliter acceptum reſtituendum, ſed pauperibus. Et ratio eſt, quia qui ob cauſam illam donauit cauſa ſubſequuta, viſus eſt omnino dominiũ rei datæ à ſe abdicaſſe; & ſic non ſibi eſt reddenda. Si aũt cã non fuit ſubſequuta, tunc eidem eſt reſtituẽdum qd̃ ob talem turpem cauſam fuerat acceptũ. Et rõ eſt: Nam cum non niſi ob cauſam illam donauerit, ea non ſubſiſtente non eſt viſus à ſe rem ſic datam abdicaſſe; & ſic eſt ſibi in B conſcientia reſtituenda. Quamuis. n. homo ob turpitudinem ſuam ſit dignus, qui re ſua priuetur, non tñ ideo ipſo facto eſt priuatus, cùm aliud ſit hominem eſſe dignum priuari, & aliud ipſo facto priuatum eſſe, vt cõſtat ex illo celebri dicto Auguſtini, Peccator non eſt dignus pane, quo veſcitur. Si res autem ſit data ſimoniace, tunc non danti, ſed Eccleſię, in cuius iniuriam res eſt data, venit reſtitutio facienda, iuxta diſpoſitionem iuris in c. de hoc autem, de ſimonia. Sed de his latius dicemus in ſubſequentibus.

Sententia D. Thomæ in ſolutione ad 1. In ſolutione ad primum argm̃ dicit D. Tho. ꝙ qñ res reſtituenda nocua eſt domino petenti, aut alteri, non reddenda, ſed in aliud tempus, quando iam ex reſtitutione nullum ſequetur incõmodum, eſt fideliter ſeruãda. Et ratio eſt: Nam reſtitutio in vtilitatem C domini rei ablatæ, vel detentæ, & non in eius perniciem fieri debet. Ex quo infert primo Caietanus, ꝙ principi iniuſtè bellum gerenti non eſt reddenda pecunia debita, quia diutius bellum gerat. Infert ſecũdo, quòd clerico, aut Cardinali volẽti per ſimoniam comparare ſibi beneficia Eccleſiaſtica, pecuniæ debitæ non ſunt reddendæ. Infert tertiò, peccare mortaliter nummularios, qui huiuſmodi hominibus beneficia, aut Eccleſiaſticas dignitates pecunijs comparare volentibus, eas mutuo dant.

1. Dictũ certum. Sed qm̃ hæc non æqualem continent veritatẽ, ad illorũ intelligentiã aliqua erunt dicenda. Et, vt à certioribus incipiàmus, dico primò, certum eſſe, ꝙ quotieſcunq; aliquis bono modo, & ſine iniuria alterius poteſt detinere depoſitũ, ne illud reddat dño in malos vſus conſumere volenti, ſiue id ſit futurum cum iniuria alterius, ſiue ſine illa, tenetur id ex charitate D facere. Nam cũ Deus vnicuiq; mandauerit de proximo ſuo, manifeſtè ſequitur, quemlibet bono ꝓximi cõſulere debere, ſiue illud corporale ſit ſiue ſpũale.

2. Dictum certum. Secundò, etiam eſt certum, quòd, cum quis petit ab alio rem ſuam, (ſiue is eam iuſto, ſiue iniuſto titulo habeat) ad occidendum ſe, vel alium, vel ad inferendum ſibi, vel alijs in bonis corporis aliquod incommodum, vt ſi petat gladium ad amputandũ ſibi, vel alteri manum, aut etiam ſi petat rem ſuam ad nocendum alijs notabiliter in bonis fortunæ, nulla ratione eſt ſibi reſtituenda. Probatur: Quilibet potens liberare proximum à tanto malo, à quo ipſe, cùm ſit E in tam vehementi paſſione, niſi cum magna difficultate liberare ſe non poteſt, tenetur; ſed in præfatis caſibus, qui habet rem petentis, poteſt illum liberare à malo, à quo ipſe niſi magna cum difficultate non liberaretur: ergo tenetur id facere, atq; ex conſequenti tenetur non reddere rem illius, etiam enixè petenti. Secundò: Si furioſus iam haberet proprium gladium in manu ad ſe, vel alios occidendum, quilibet, qui ſine ſuo notabili detrimento id efficere poſſet, tenetur illud à manu illius arripere: ergo à fortiori tenetur non dare, quando eſt in ſua poteſtate. Nec obſtat, quòd dominus ſit inuitus; nam eſt inuitus irrationabiliter. Itaque hæc certa ſunt.

Dubium de petẽte rem ſuam, vt illã perdat. Sed eſt difficultas, an ſi dominus rei eam obnixè petat, non, vt noceat ſibi, nec alteri in bonis corporis, nec etiam, vt alteri notabiliter noceat in bonis fortunæ, ſed vult pecuniam ſuam ad ludendum, vel ad dandum ſcorto, vel ad prodigendum, non obſtante hoc, ſit ei res ſua reſtituenda. Et pro parte negatiua eſt argumentum. *1. Argum.* Reſtitutio, vt dicit D. Tho. hic in ſolutione ad primum, ordinatur in vtilitatẽ eius, cui reſtituitur, ſed in caſu poſito ille, qui reſtituit nocet vero domino, cum ſi ipſe non dediſſet, alius non prodigeret rem ſuam: ergo id non debet facere.

2. Argum. Secundò: Vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo Eccleſ. 17. ergo depoſitarius tenetur conſulere rei alterius ſeruando eam. Et confirmatur: Si aliqua ratione teneretur dare depoſitum ex eo eſſet, quod non licet retinere alienum domino inuito: ſed tunc dñs eſt inuitus irrationabiliter: ergò hoc non obſtat.

Sententia Caietani. Ad hanc difficultatem Caietanus in iſto Commẽtario videtur reſpondere, non eſſe licitum reddere depoſitum ſic petenti ad peccãdum. Affirmat enim, quòd non licet pecuniam depoſitam domino reddere, vt Cardinalatum emat, & longè minus alicui pecuniam in talem vſum mutuare. Cęterum quidquid ſit de mutuatione, in qua maior videtur eſſe ratio culpæ, quia cum minus obligetur mutuans, magis videtur eſſe cauſa peccati, de depoſito dico reddendum illud eſſe vero domino obnixè petenti, etiam ſi habens talem pecuniam certo ſciat, dominũ velle illam ad expendendum cum ſcortis, & vitijs ſceleratis. *Sententia authoris.* Hanc ſẽtẽtiam tenet Adrianus in quodl. q. 2. ad ſecundum argumentũ, & Soto lib. 4. de iuſtitia & iure. q. 7. ar. 1. quam & communiter ſequuntur omnes Theologi. Et probatur primò ex illo Pauli ad Romanos 3. Non ſunt facienda mala, vt inde veniant bona: ſed retinere pecuniam alterius ipſo inuito, quando ex illius conceſſione nihil amplius ſequitur, quã quod ipſe prodigat illam, eſt malum: ergo id non eſt faciendum. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Eſt priuare alterum iure, quod ſibi ex iuſtitia debetur: ergo. Et confirmatur: Non licet alicui retinere alium vi, ne intret ad ſcortum: ergo nec etiam licet retinere pecuniam vi, quam vult dare ſcorto. Secundò: Morale principiũ eſt, quòd quotieſcunq; occurrũt duo mala ſimul, quorum vnum debet fieri, minus eſt eligendum: ſed minus malum eſt quod alter prodigat pecuniã, aut rem ſuã, quàm quod tu ipſo inuito illam detineas: ergo debes illam reſtituere. Conſequentia cum maiori eſt nota: & minor probatur: Pecuniæ detentio eſt peccatum cõtra iuſtitiam, cùm detinens priuet alterum ſuo iure, & propria libertate, quod eſt iniuſtum, & collatio pecuniæ ſolum poteſt eſſe contra charitatem: ſed maius malum eſt violare iuſtitiam, quam violare charitatem, quia maior eſt obligatio iuſtitiæ, quam obligatio charitatis: ergo potius hoc quam illud eſt faciendum. Vltimò: Ideò ſi occultus peccator petit Eucharistiam à proprio ſacerdote, ſacerdos tenetur illam ei dare, quamuis petens grauiſſime peccet, quia vtitur iure ſuo in petendo, & ideò, ſi maritus habens ſuper ſe votum caſtitatis petit ab vxore debitũ, vxor tenetur illud reddere, quamuis maritus peccet mortaliter, quia in petendo ſimiliter vtitur iure ſuo: ergo pari ratione, quamuis dominus petat depoſitum ad conſumendum illud cum ſcortis, depoſitarius tenetur id reddere, quia petens vtitur iure ſuo.

Obiectio. Et ſi quis argumentetur: Nemo habet ius ad peccandũ: ergo quomodocũq; ille petat depoſitum ad peccandum, & citra ſuam, aut aliorum iniuriam eſt illi denegandum, nonnulli reſpondent negãdo conſequentiã. Nã dicunt, qd̃ petit ad dandũ, vel ad cõſumendum, ad qd̃ habet ius licet non habeat ius ad culpam, quæ dationi, vel conſumptioni adiungitur. *Solutio aliquorum.* Et

ſic in

ſic in illa conſequentia committitur vitiũ,quod dici A ſolet,variatio appellationis. Hæc tñ ſolutio nihil valet. Nam eodem modo, quo non habet quis ius ad peccandum,nec etiam habet ius ad dãdum, ſi datio eſt peccatum;vt in eo,qui dat ſimoniacè. Secus aũt erit de mercede meretricis,in qua dare non eſt peccatum,licet ipſa fornicatio peccatum ſit. Quocirca hac ſolutione omiſſa, quidquid ſit de illo fine, ad quem dominus ſuam pecuniam petit,dico,nihil valere illam conſequẽtiam. Nam petendo,quod ſuum eſt,vtitur iure ſuo. Et ſi dicas, petit,vt eo abutatur, ad quod non habet ius? ergo reſpondeo, ꝙ ius dupliciter poteſt accipi. Vno modo pro lege. Et ſic nemo habet ius peccandi, cum neminem lex peccare permittat,approbando peccatum. Alio modo accipitur ius pro eo,quod eſt debitũ,hoc eſt,pro eo,quo B quis citra iniuriã vtitur. Et hac rõne dicimus,quod qui dat pecuniam ſuam ſimoniacè,vel ad aliud peccatum,vtitur iure ſuo,hoc eſt,dat quod ſuum eſt,atque adeo nemini facit iniuriam, niſi ſoli legi, quam iniuriam legi faciã depoſitarius non tenetur vitare.

Vera ſolutio.

1. Argum. Ad primum argumentum in principio factũ reſpondetur,illud quidem probare, quod ſi depoſitarius bono modo poteſt detinere depoſitum,ne illud in malos vſus conſumere volenti reddat,tenetur id facere. Cæterum, ſi alius obnixè petat, debet dare, nec tunc depoſitarius eſt, qui rei domino nocet, ſed potius ipſe eſt, qui ſibi nocumentum infert.

2. Argum. Ad ſecundum argumẽtum rñdetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiã, vel potiùs diſtinguendo cõſequens. Nam ſi depoſitarius põt conſu- C lere rei alterius,ſine aliqua illius iniuria, tũc verum eſt, ꝙ nõ debet depoſitum reddere, vt rectè colligitur ex illo teſtimonio. Cæterum,ſi conſilium nõ põt dari,ſine manifeſta iniuria, vt cõtingit in eo, qui obnixè petẽti rem ſuam reddere recuſat, non det tunc depoſitarius dño inuito depoſitũ retinere;neq; contrariũ colligitur ex teſtimonio citato. Ad confirmationem reſpondetur, dupliciter poſſe contingere, ꝙ quis habeat rem alterius, dño irrationabiliter inuito. Vno modo irrationabiliter inuito contra charitatem tm̃,quod contingit,qñ quis retinet eam rem, quam dñs in malos vſus vult conuertere, citra iniuſtitiam tñ. Alio modo, inuito irrationabiliter cõtra iuſtitiam. Quod contingit,quando qui retinet eam rem, quam dñs in ſuam, vel aliorum iniuriam vult D conuertere, vt quando retinet quis inuito dño gladium,quo ſe,aut alium vult interficere. Hoc ſuppoſito dico, quod tunc tm̃ eſt licitum retinere rem alterius,dño inuito, qñ ipſe contra iuſtitiã eſt inuitus. Vnde cum in caſu argumenti tantum ſit inuitus irrationabiliter contra charitatem,fit,vt nemini ſit licitum contra eius voluntatem rem ſuam detinere. Et ſi quis quærat,quænam ſit ratio; propter quam eſt licitum retinere rem alterius dño contra iuſtitiam irrationabiliter inuito,& non inuito irrationabiliter contra charitatem? reſpondeo,id prouenire ex eo, ꝙ maiori vinculo tenetur quis vitare peccata alterius,quæ ſunt contra iuſtitiã, in quibus neceſſarium eſt,quod innocens patiatur,quã quæ ſunt cõtra charitatẽ: in quibus ſolũ ille qui peccat detrimentũ patitur ſpirituale, quod propria voluntate põt vitare. E

Dubium. Diximus in ſuperioribus, depoſitarium teneri ad non reddendum depoſitum,quãdo dominus eo vti vult ad ſuam, vel aliorum iniuriam, & ſimiliter qñ illud petit in malos vſus etiam citra aliquam iniuſtitiam,quamuis huius rei obligatio nõ ſit adeo ſtricta, vt ex dictis patet; ſupereſt nunc diſputare,quonam iure depoſitarius in his caſib. teneatur rem alienam detinere, an, ſcilicet, ex iuſtitia, vel ſolum ex charitate. Verbi gratia: Petit quis gladium ſuum ad occidendum alterũ,& ille qui eum habebat ei dat, dubium eſt,an peccet contra iuſtitiam, & teneatur ad reſtitutionem damni ſubſequuti, vel potius ſolum peccet contra charitatem. Et quidem quod non peccet contra iuſtitiam probatur primò: Ille non tenebatur defendere fratrem ex lege iuſtitiæ, ſed ſolum ex lege charitatis: ergo per hoc, quòd dedit gladiũ domino, quo frater fuit occiſus, non peccauit contra iuſtitiam, ſed ſolum contra charitatem. Et confirmatur: Si viderem ego Petrum gladio impetentem Paulum,& cum poſſem, nõ defenderem illum, non peccarem contra iuſtitiam, ſed ſolum contra charitatem, vt ex ſe conſtat: ergo idem erit dicendum in noſtro propoſito. *1. Argum*

2. Argum. Secundò: Si talis depoſitarius peccaret contra iuſtitiam,ex eo præcipue eſſet, quòd eſt cauſa homicidij: ſed non eſt cauſa homicidij: ergo. Conſequentia cum maiori eſt nota,& minor probatur: Si dominus gladij, illum peteret coram Iudice,& Iudex præciperet, vt illum daret, depoſitarius teneretur gladium conferre, etiam ſi intelligeret ſequuturam eſſe mortem, & tunc non eſſet cauſa homicidij: ergo nec antea. Probo conſequentiam; Nam conferens eodem modo concurrit.

3. Argum. Tertiò: Si depoſitario graue damnum immineret à domino gladij,ſi illum non redderet, poſſet reddere,ſine aliqua iuſtitiæ violatione: ergo etiam ſi reddat tali damno non imminente, non peccat contra iuſtitiam,nec eſt cauſa homicidij. Probo conſequentiam: Nam homicidium eſt intrinſecè malum, & ſic propter nullum metum faciendum.

Vlt. argum. Vltimò: Si talis depoſitarius dando gladium peccaret contra iuſtitiam, ſequeretur, quod eadem ratione peccaret contra iuſtitiam dãdo pecunias,quibus ſcit gladium emendũ, & ſimiliter peccaret contra iuſtitiam reddẽdo pecunias mercatori, quas ſcit dandas eſſe ad vſuras; atque ex conſequenti teneretur ad omnium iſtorum reſtitutionem: Conſequens autem videtur abſurdum, & valde rigoroſum: ergo & illud, ex quo ſequitur.

Sententia Caietani. Caietanus in iſto articulo ſolùm dicit eum,qui in caſu poſito reddit domino gladium, peccare. Non autem explicat,an tale peccatum ſit cõtra iuſtitiam, nec an reddens teneatur ad reſtitutionem, nec ne? Sed in ſumma, verbo reſtitutio, c.1. explicans illam particulam,non manifeſtans dicit,quòd qui non defendit proximum à morte, vel rapina, cùm poteſt, peccat contra iuſtitiam,& tenetur ad reſtitutionem. Quod ſi verum eſt, à fortiori erit verum, quòd qui reddit gladium furioſo occidere volenti, peccabit contra iuſtitiam,& obligabitur reſtituere,ex mente eiuſdem Caietani.

Sententia Soti. Soto lib.4.de iuſtitia,& iure. q.7. art.1. conſtantiſſimè defendit,eum, qui reddit gladium peccare contra iuſtitiam, & teneri ad reſtitutionem damni ſubſequuti. Cæterum,vt quid in hac re dicendum ſit,explicemus,diſtinguere oportebit. Nam, vel dominus rei à depoſitario eam expoſcit, vt ſibi, aut alteri iniuriã faciat,nempe, ſe, aut alium occidendo,aut mutilando,aut percutiendo,aut etiã alijs in bonis fortunæ nocendo, vel ſolum petit rem ſuam in aliquem alium abuſum, qui non habet annexam iniuriam,ſcilicet, ad ſcortandum, ludẽdum, vel prodigendum.

1. Concluſ. Quo ſuppoſito ſit prima concluſio: Si dominus re ſua male vſurus eſt in ſui, vel alterius perniciẽ, atq; iniuriam, vtraque lege, charitatis,ſcilicet, atq; iuſtitiæ tenetur depoſitarius illam non reddere: quod ſi ſecus faciat, tenetur reſtituere damnum ſubſequutum. Et quidem,quòd lege charitatis ad id ſit obligatus, eſt res manifeſta; cùm vnuſquiſque teneatur proximum diligere, ſicut ſeipſum. Sed quod etiam teneatur lege iuſtitiæ,probatur: Contrarium facere eſt præbere materiam ad inferendam iniuriam alteri: ſed vnuſquiſque ex iuſtitia tenetur non inferre alteri iniuriam: ergo ſi præbeat,peccabit contra iuſtitiam,

ſtitiam, atque ex conſequenti erit obnoxius reſtitutioni. Secundò: Reddens depoſitum in caſu, quo loquimur, eſt cauſa poſitiua damni ſubſequuti: ergo peccat contra iuſtitiam. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur ex ſimilibus caſibus: Qui commodat, aut præparat gladium, quo ſcit alterum eſſe occidendum, peccat contra iuſtitiam, & tenetur ad reſtitutionem, vt conſtat ex l. ſi pignore. ff. de furtis. Item qui vendit venenum, quo ſcit alterum eſſe occidendum, & qui vendit arma tempore iniuſti belli, peccant contra iuſtitiam, & tenentur ad reſtitutionem, vt docet Caietanus ſupra, q. 10. artic. 4. & infra, q. 169. artic. 2. ad 4. & ſi bellum iniuſtum fuerit contra Clericos, qui vendit arma, manet excommunicatus, & irregularis, vt idem Caietanus dicit in eiſdem locis: item qui dat alteri clauem adulterinam, qua ſcit furaturum, peccat contra iuſtitiam, & tenetur ad reſtitutionem, ex communi Doctorum ſententia: ſed iſti non magis cooperantur iniuſtitiæ, quàm ille, qui dat gladium occidere volenti: ergo ſicut iſti ſunt cauſa poſitiua damni, propter quod obligantur ad reſtitutionem: ita, & ille. Et confirmatur: Talis depoſitarius reddens gladium, ſecundùm leges punitur tanquam malefactor: ſignum ergo eſt, quod violat iuſtitiam.

2. Concluſ. Secunda concluſio: Si dominus re ſua malè vſurus eſt citra alterius iniuriam, tunc ſola lege charitatis tenetur depoſitarius illam non reddere, ſi commode, & ſine iniuria petentis id facere poteſt. Itaque, ſi habens rem alterius quam ſine iniuria poteſt retinere, eam domino reddit, vt dilapidet, ſcortetur, profundat, prodigat, &c. ſolum peccat contra charitatem, & nullo modo contra iuſtitiam. Probatur: Aliud eſt non inferre malum, & aliud vitare: ad hoc enim tenemur ex charitate, & ad illud ex iuſtitia: ſed reddere depoſitum in caſu noſtræ concluſionis, ſolùm eſt non vitare malum: ergo ſolum eſt contra charitatem, & nullo modo contra iuſtitiam. Et confirmatur: Dominus bona propria in malos vſus conuertendo citra alterius iniuriam, nõ peccat contra iuſtitiam, vt de ſe patet: ergo, nec qui talia bona ei reddit, vt illis malè vtatur. Probo conſequentiam: Nam multò minor ratio iniuriæ apparet in hoc, quàm in illo.

Ad 1. argu. Ad primum argumentum in contrarium factum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiã. Aliud enim eſt non defendere proximum, & aliud poſitiuè concurrere ad id, ex quo ſequitur eius mors. Primum eſt contra charitatem, & ſecundum contra iuſtitiam. Hocque inuenitur in eo, qui gladium dat occidere volenti, & ſic peccat contra iuſtitiam. Et eodem modo reſpondetur ad confirmationem.

Ad 2. argu. Ad ſecundum reſpondetur, conceſſa maiori, negando minorem. Et ad probationem dico, quòd quamuis eodem modo concurrat ad mortem alterius in genere naturæ qui reddit gladium ex præcepto Iudicis, & qui reddit ex propria voluntate, diuerſo tamen modo dicitur concurrere in genere moris. Et ſic, quando dat ex propria voluntate imputatur ad peccatum iniuſtitiæ; cùm ex iuſtitia teneatur non inferre damnum alteri. At verò, quando dat iubente Prætore, non imputatur ei ad culpam, cùm ex præcepto eius cuius eſt præcipere, atque conſulere bono ſubditorum id faciat.

Ad 3. argu. Ad tertium argumentum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam: nullus enim cum tanto detrimento tenetur fratris mortem cauere. Et quando dicitur: Homicidium eſt intrinſece malum; ergo propter nullum metum eſt faciendum; reſpondeo verum eſſe, quando homo eſt per ſe cauſa homicidij. Cæterum, quando ſolùm eſt cauſa per accidens, qualis eſt ille, qui reddit depoſitum

A petenti, non tenetur cum ſuo grauiſſimo detrimento homicidium vitare.

Ad vlt. arg. Ad vltimum argumentum reſpõdetur, negando primã illationem: qui. n. daret pecunias, quibus gladius emitur multum remote concurreret ad homicidium inde ſubſequutum. Ad ſecundum inconueniens de eo, qui redderet pecunias, quas ſcit dandas eſſe ad vſuras; dico primò, quòd fortè illud eſt verum. Vel poſſumus dicere ſecundo, quòd etiam dare huiuſmodi pecunias eſt cauſa multũ remota ad acquirendas vſuras. Nam vltra redditionem eſt neceſſaria voluntas ipſius mercatoris, atq; etiam voluntas illius, qui vſuras perſoluere debet, vt ille, qui reddit, dicatur cauſa damni inde ſubſequuti: cùm tñ ille, qui dat gladiũ occidere volenti, multò magis propinqua occiſionis cauſa exiſtat, & ideò tenetur ad reſtitutionẽ.

B *Sententia D. Tho. in ſolutione ad 2.* In ſolutione ad ſecundum argumẽtum, in quo de reſtitutione eorum, quæ pro crimine perpetrando ab aliquo conferuntur, agitur, dicit duo D. Tho. Primum eſt, quòd quando datio eſt illicita, & contra legem, vt quãdo quis aliquid ſimoniace, vel pro homicidio dat, tunc id, quod datur, nec eſt reddendum ei, qui dedit, nec etiam retinendum ab eo, qui pecuniam accepit, ſed in pios vſus conuertendum. Dicit ſecundò, quòd ſi datio nõ eſt illicita, quamuis opus, pro quo datur ſit illicitum, vt accidit in quæſtu meretricio, tũc is qui accipit, verum rei dominium acquirit, nec tenetur ad reſtitutionem. Et ſi quis contra iſtud ſecundum dictum D. Tho. argumentetur, C (Nam, vel iſta datio dicitur licita, quia id, pro quo datur, eſt pretio æſtimabile, vel quia non habet obiectum malum; primum dici non poteſt, nam ſic pari ratione etiam diceretur licita, & transferret dominium in illum, qui accipit, datio, qua quis pro homicidio pecuniam dat, ſi quidem emit id, quòd eſt pretio æſtimabile, cuius contrarium D. Thom. affirmat in primo dicto, & habetur expreſſe in iure; nec etiam poteſt dici ſecũdum, tum quia datio, qua quis pro actu venereo pecuniã dat, nõ eſt bona ex obiecto, vt conſtat: tum etiam, quia quando quis dat pecuniam Iudici, vt iuſtam proferat ſententiam, talis datio eſt bona ex obiecto, & tamen non transfertur talis pecuniæ dominium in Iudicem, vt patet ex iure: ergo male dicit D. Tho. quòd quãdo datio eſt li- D cita, quamuis opus, pro quo datur ſit illicitum, tunc is, qui accipit verum acquirit dominium, nec ad aliquam tenetur reſtitutionem,) reſpondetur, D. Tho. *Explicatur litera Diui Thomæ.* in præſenti ſolam illam dationem vocare illicitam, quæ lege poſitiuo non permittitur, quamuis ſtando in iure naturæ eſſet licita. Ex quo fit, quòd, quia dare meretrici pretium pro actu venereo, non eſt lege prohibitum, dare autem pro interfectione eſt prohibitum, ideo illa donatio appelletur licita, & hæc illicita, & illa transfert dñium, & hæc non. Quamuis ſtando in ſolo iure naturæ per vtranque dominium transfertur, vt dicemus in ſubſequentibus. Et hoc quantum attinet ad explicationem literæ D. Tho.

Dubiũ grade acqui ſitis per actum malum. Cæterùm ad explicandam veritatem eorum, quę dicit, eſt non leuis difficultas, an acquiſitum ex quo- E uis opere peccaminoſo ſit neceſſario reſtituendum. De qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Prima *Sententia Caietani.* eſt Caietani. Qui 2. 2. quæſt. 32. artic. 7. ſuppoſito, quòd nec datio ſit bene, niſi de re propria eius, qui dat, nec emptio, aut venditio poteſt fieri, niſi de re, quę natura ſua eſt vendibilis, dicit duo. Primum eſt, quòd, ſi id, quod datur, aut accipitur eſt alienum, & id, quod venditur, aut emitur, non eſt res vendibilis, vt res ſacra, tunc taliter acquiſita ſunt neceſſario reſtituenda. Ratio illius eſt: Nam, cùm huiuſmodi contractus non habeant idoneam materiam, fit, vt quæcunq; acquiſitio per illos facta ſit ſecundùm ſe mala, & inualida. Secundò dicit Caietanus, quòd ſi id, quod datur eſt proprium dantis, & id, quod venditur,

venditur, aut emitur, eſt venale, pretioque æſtimabile, quamuis acquiſitio alioqui ſit peccatum, tunc acquiſita ex talibus contractibus non ſunt reſtituenda. Cæterùm hoc ſecundùm dictum Caietani eſt apertè falſum. Et ratio eſt: Nam quæ quis acquirit hominis interficiendi cauſa, & quę acquirit teſtis ob falſum teſtimonium, & quæ acquirit Iudex ob iniquam ſententiam ſunt neceſſario reſtituenda, nec retineri poſſunt, vt infra dicemus ex mente D.Tho. in hoc articulo, quamuis dentur hæc à veris dominis, & res pro quibus dantur ſint pretio æſtimabiles; atque vendibiles, non minus, quàm turpis actio à meretrice præſtita.

Sententia Panormit. Quocirca hac ſententia Caietani omiſſa, eſt ſecunda opinio Panormitani in cap. quia plerique, de immunitate Eccleſiarum, quæſtio. 10. concluſ. 3. indiſtinctè dicentis, quidquid acquiſitum fuerit ex opere peccaminoſo eſſe neceſſario reſtituendum. Eandem tenent Innocentius atque Hoſtienſis in c. cum ſit, de iudicijs. Ad quos etiam accedere videtur Paludanus in 4. diſt. 15. Et probari poteſt hæc ſententia aliquibus argumentis. **1. Arg. pro ſentẽtia Panormitani.** Primò ex cap. cum ſit. de iudicijs. vbi Summus Pontifex præcipit Epiſcopis, quòd compellant Iudęos, vt quidquid ex officio publico lucrati fuerint, reſtituant pauperibus. Et addit pro cauſa: Quia non eſt licitum Iudæis inter Chriſtianos officium gerere. Quibus verbis ſignificari videtur, omne illud, quod per actum illicitum fuerit acquiſitum debere pauperibus dari. Et confirmatur ex cap ad liberandum, eodem titulo. Vbi deferentes arma Sarracenis reſtituere præcipiuntur quidquid ex illicita illa negociatione fuerit acquiſitum.

2. Argum. Secundò ſic argumentor: Si quis pretium accipit pro re ſacra tenetur illud reſtituere, vt conſtat ex Concilio Conſtantienſi, Seſſ. 43. & ex pluribus alijs capitibus iuris: ergo & qui accipit pretium pro opere peccaminoſo tenetur illud reſtituere. Probo conſequentiam: Quia qui accipit pretium pro re ſpirituali, ideò tenetur ad illius reſtitutionem, quia ipſa res ſpiritualis gratis donari debet, nec eſt pretio æſtimabilis: ſed nec etiã peccatũ eſt pretio ęſtimabile, cùm ob nullum pretium ſit faciendum: ergo ſi pretium pro illo accipiatur erit neceſſario reſtituendũ.

3. Argum. Tertiò: Exceſſus inter pretium, & id, quod pretio emitur, ſemper eſt reſtituendus, vt ſeruetur iuſtitiæ æqualitas: ſed cum datur aliquid pro opere peccaminoſo non ſeruatur iuſtitiæ æqualitas: ergo exceſſus erit neceſſario reſtituendus. Iſte autem exceſſus eſt in toto valore pretij, cum peccatũ, quod emitur, ſit nullius valoris atque nihil: ergo totum pretium pro actu peccaminoſo acceptum erit reſtituendum.

Sententia Medinæ. Medina Complutenſis. C. de reſtitutio. q. 20. propter hæc argumẽta tenet hanc eandem ſententiam, ſed moderamine adhibito. Dicit enim, quòd opus peccaminoſum, pro quo pretium datur, dupliciter poteſt eſſe malum; vno modo abſolutè, & de ſua intrinſeca ratione, vt furtum, adulterium, fornicatio, alio modo nõ ex ſua natura, ſed ratione alicuius circunſtantiæ extrinſecus aduenientis, vel loci, vel temporis, &c. Et hac ratione vendere rem iuſto pretio, quòd ex ſua natura non eſt malum, poteſt reddi peccatum, ex eo, ſcilicet, quòd contractus fiat, aut cum excommunicato, aut in die feſto, aut in loco prohibito, &c. Quæ omnia habent ſe tanquam circunſtantiæ extrinſecus ipſi operi aduenientes. Hoc ſuppoſito, dicit, quod quæ acquiruntur per actum peccaminoſum iſto ſecundo modo, nõ ſunt neceſſario reſtituenda, ſed ſunt illius, qui accipit. Si enim mercenarius, qui in die feſto ſuas operas locauit, pretium accipiat, non tenetur ad mercedis reſtitutionem. Et ratio eſt: Nam, quòd hic pretio æſtimatur non eſt diei feſti violatio, quæ mala eſt, atque peccatum, ſed huius hominis opera atque labor alteri fructuoſus,

A & ob eam cauſam pretio dignus. Dicit ſecũdo Medina, quod acquiſita ex opere peccaminoſo primo modo, ſcilicet, ex adulterio, homicidio, aut fornicatione ſunt neceſſario reſtituenda, vtpotè quæ dantur pro re nullius pretij. Addit tamen, quòd ſi quæ acquirantur ex opere malo non pretij nomine, ſed alio titulo, ſcilicet, donationis, illa non ſunt neceſſario reſtituenda. Nam, ſi verbi gratia, propter perpetratum ſcelus det quiſpiam alicui centum, non tanquam illud emens, ſed voluntariè donans, talia non ſunt reſtituenda. Ex quo infert, quòd ſi acquiſita à meretricibus fuerint tanquam pretium operis obſcęni, illa erunt omnino reſtituenda. Si autem fuerint liberè ab amatoribus donata, poterunt retineri. Et quia veroſimile eſt eos, qui ad meretrices accedunt libere B velle donare quæ illis conferunt, ſubinde dicit, ipſas meretrices regulariter loquendo non obligari ad reſtitutionem.

Impugnatur Medin. Hæc ſententia Medinæ quantum ad primum dictum eſt vera. Cæterùm quantum ad ſecundum, in quo conuenit cum Canoniſtis ſuperius citatis, eſt apertè falſa, & contra communem Doctorum ſententiam. Et ratio eſt: Nam, quamuis peccatum ſecundùm ſuam rationem formalem, id eſt ex ea parte, qua diſcordat à lege diuina, ſit nihil, & nullius valoris, pro materiali tamen, quod potiſſimè intenditur ab emptoribus, eſt quædam actio humana liberè facta, coniunctaq; cum labore atque vtilitate; ex quo fit, vt ſit pretio digna, ſicut reliquæ actiones humanæ; quæ ideò ſunt vendibiles, & pretio æſtima- C biles, quia conducibiles vitæ humanæ. Quod vt rectè intelligatur, aduertendum eſt, quòd de pretio vniuſcuiuſque rei dupliciter poſſumus loqui. Vno modo phyſicè ſine vllo reſpectu, & comparatione ad aliud; qua ratione Philoſophi naturales loquuntur. Et pretium iſto modo nihil aliud eſt, quàm vniuſcuiuſque rei perfectio, & maius pretium maior perfectio. Alio modo poſſumus loqui moraliter. Et ſecundùm iſtam conſiderationem ſolum illæ res dicuntur pretioſæ, quæ aliquo modo ſunt vtiles, & conducibiles ad humanos vſus. **Vnde ſumatur rei pretium.** Sumitur enim pretium morale, de quo nos in præſenti loquimur, per comparationem ad vſus humanos, habita ratione vtilitatis, & indigentiæ vniuſcuiuſque rei; ex quo etiam venditiones, & commutationes ortum ha- D buere. Si enim vnuſquiſque ſibi ipſi ſufficiens eſſet, nulla eſſet commutatio, nulla venditio, nulla emptio, atque ex conſequenti, nec etiam pretium aliquod morale eſſet. Itaque humana neceſſitas eſt, quæ rebus vtilibus pretium conſtituit, & magis vtilibus maius pretium. Et ſic ex vtilitate, & ex maiori vtilitate omnium rerum pretium ortum habuit: æſtimationem autem rei etiam deſumimus principaliter ex illius vtilitate, & minus principaliter ex aliis, nempe, ex difficultate, labore, periculo, ſumptibus, quæ ipſam circunſtant. Ex quo fit, vt ſi qua res nullo modo eſt vtilis, quatumuis ex alia parte ſit coniuncta cum magna difficultate, atque labore, nullo modo pretio digna, nec æſtimanda dicetur. Si autem eſt vtilis etiam ſi ſit facillima, nulloque labore E fiat, erit pretio digna, Et ſi cum aliis circunſtantiis coniungantur, erit magis æſtimanda, atque pretioſior. Ex quo rurſus fit ſecundò, quòd quoniam prima radix, & præcipua ratio, atque fundamentum pretij, & æſtimationis rei, eſt vtilitas in ordine ad vſus humanos, quamdiu aliqua res manet vtilis, tamdiu erit pretio digna: & tunc erit nullius pretij, quando facta fuerit prorſus inutilis. Vnde, quia turpitudo, quæ ineſt operi prauo non reddit illud inutile in ordine ad vſus humanos, fit tertiò, quòd opus peccati ex eo, quod peccatum eſt, non amittit ſuum valorem, atque ex conſequenti, nec etiam amittit pretium, vt dicebant Medina, & alij iuriſperiti:

& ſic iuſtè poterit vend : & accipi pretium pro illo. A

Sententia aliorum.

Alij Doctores alia ratione vtuntur ad reſpondendum difficultati propoſitæ. Suppoſito enim, ꝙ in his rebus, quæ turpiter acquiruntur, aliquando turpitudo ſe tenet ſolum ex parte recipientis, aliquando ex parte vtriuſque, ſcilicet, dantis, & accipientis, & aliquando ex parte circunſtantiarum. Dicunt primò, quòd ſi turpitudo tantum ſe teneat ex parte accipientis, vt ſi quis det Iudici pretium, vt ferat iuſtam ſententiam, tunc taliter acquiſita ſint reſtituenda illi, qui dedit. Dicunt ſecundò, quòd ſi turpitudo ſe tenet ex parte vtriuſque, vt cum datur aliquid Iudici, vt proferat iniuſtam ſententiam, aut gladiatori, vt hominem interficiat, taliter acquiſita ſunt reſtituenda non ei, qui dedit, ſed pauperibus. Dicunt tertiò, quòd, ſi turpitudo tãtum ſe tenet ex parte modi, aut circunſtantiarum, vt cum quis operas ſuas in die feſto conducit, taliter acquiſita non ſunt reſtituenda.

Impugnatur præfata ſententia.

Sed nec hæc ſententia eſt vndequaq; vera, quamuis propiùs accedat ad veritatem. Erat enim in ſecundo aſſerto. Tum, quia quando aliquid datur meretrici, vt alliciatur ad turpitudinem, turpitudo ſe tenet tam ex parte dantis, quam ex parte accipientis; & tamen taliter acquiſita nõ ſunt neceſſario reſtituenda, vt dicit D.Tho. hic ad ſecundum, & nos probauimus latè in 1.tomo. q.32.art.7. Tum etiam, quia quamuis ita ſit, quòd aliquando ſunt reſtituenda illa, quæ per actum, in quo turpitudo intercedit ex parte vtriuſque acquiruntur; vt cum quis dat Iudici pretium, vt proferat iniuſtam ſententiam, aut gladiatori, vt hominem interficiat; eſt tamen falſum affirmare, illud eſſe reſtituendum pauperibus, ſi intelligatur ante Iudicis ſententiam. Nam, cùm leges, quæ præcipiunt taliter acquiſita pauperibus erogari, ſint pęnales, fit, vt ante Iudicis condemnationem non debeant quantum ad id, in quo pœnam imponunt, exequutioni mandari, vt diximus ſupra arti.3. huius quæſtionis.

Quocirca his omnibus ſententijs prætermiſſis, vt quid in hac re verum ſit, explicemus, aduertendum eſt primò, quòd, cùm reſtitutio ſit actus iuſtitię commutatiuæ æqualitatem efficiens, vt diximus artic.1. huius quæſtionis, tunc tantum erit inducenda, quando fuerit facta inæqualitas. D In contractibus autem humanis, quantum attinet ad præſens inſtitutum ex triplici fonte poteſt dimanare inæqualitas. Scilicet, vel, quia res, quæ venditur eſt nullius pretij, aut non tanti, quanti venditur. Vel, quia res, quæ gratis donanda erat, pro pretio datur. Vt ſi œconomus eleemoſynam daturus aliquid à pauperibus peteret. Vel denique, quia contrahentes ſunt inhabiles ad contrahendum. Itaque, ſi omnia iſta à contractibus defecerint, nullo modo in eis inæqualitas reperiri poterit; atque ex conſequenti, nec ex eis reſtitutionis obligatio inducetur.

Reſtitutio tantũ inducitur quando fuerit facta inæqualitas.

Quod res aliqua non ſit digna pretio, poteſt accidere dupliciter.

Secundò eſt aduertendum, quòd aliqua res nõ ſit pretio digna, aut quod ſit gratis donãda, dupliciter poteſt accidere, ſcilicet, vel ex natura ipſius rei, vel E ex poſitione, & ordinatione legis poſitiuæ ordinantis, atque præcipientis, vt quæ alioqui pretio digna erant, gratis dentur. Et quidem ex natura rei cẽſentur nullius pretij, ea, quæ vſibus humanis nullo modo ſunt vtilia, vt ſupra diximus. Et ſimiliter ex natura rei ſunt gratis donanda ea, quæ ex natura ipſius rei ſunt diuinitus in commune bonum infuſa, nec labore noſtro, aut marte acquiſita. Quales ſunt res ſpirituales. Dixi notanter; Ex natura rei diuinitus infuſa. Nam ſi quis ex infuſione acciperet ſcientiam rerum naturalium, vt Adam, atque Salomon, fortè nõ teneretur eã cęteris gratis impartiri. Quia, quamuis talis homo eam ſcientiam ſibi per laborem non comparauerit, ſed gratis datam habuerit; ex natura tamen rei cõpetit illi, vt labore atq; exercitio comparetur, & ſic eſt infuſa ſolum per accidens. Ex lege aũt carent pretio, & ſunt gratis donanda ea, de quibus nominatim prohibet lex, ne vendantur, aut pręcipit, vt gratis detur, quamuis alioqui ex natura ſua ſint pretio digna. Similiter etiam, quòd perſonę ſint inhabiles ad contrahendum, dupliciter accidere poteſt. Vno modo ex natura rei, quia, ſcilicet, carẽt ratione, atque arbitrio, vel abſolutè, vt furioſus, vel ſecũdùm quid, vt qui penitus ignorat, quid agatur, vel ſi non ignorat, fit ipſo inuito. Hi enim omnes ex natura ſua ſunt inhabiles ad contrahendum. Ex quo fit, vt qui, vel ab ipſis aliquid emit, vel ipſis vendit quidpiam, quamuis res alioqui ſint vendibiles, facit inęqualitatem ex defectu libertatis ex altera parte; B & ſic tenetur ad reſtitutionem. Altero modo poſſunt perſonæ eſſe inhabiles ad contrahendum, ex lege poſitiua; quæ quidem facit, vt qui alioqui ſtando in iure naturæ erant habiles ad contrahendum, ex legis ipſius iuſta ordinatione ſint inhabiles, vt pupilli, & primogeniti, &c.

Diuiſio actuum humanorum.

Tertiò eſt aduertendum, quod actuum humanorum quidam ſunt boni, & quidã ſunt mali. Rurſus ex bonis quidam ſunt eiuſmodi, vt ad eos efficiendos nulla lege obligemur, ſed eſt in noſtra poteſtate facere, vel non facere, vt ingredi religionem, & alia quæ ſunt in conſilio. Qui quidem actus, quia vtiles ſunt, ſunt pretio digni, & quia illos ex præcepto non tenemur facere, nec etiam obligamur eos gratis donare. C Alij actus boni ſunt, quorum habemus præceptum, conſiſtuntque partim in negatione, vt non occidere, & partim in poſitione, vt Deum colere. Qui licet ſint pretio digni, quia ſunt vtiles; quia tamen ſunt in præcepto, &c. & incumbit nobis neceſſitas illos efficiendi, vendi nequeunt, ſed ſunt gratis donandi. Alij actus humani ſunt mali. Et hi omnes ex natura rei, quia ſunt vtiles vſibus humanis, ſunt pretio digni. Et, quia non eſt præceptum, vt gratis fiant, ſed potiùs eſt præceptum, ne fiant; non tenemur illos gratis facere. Ex quo ſequitur, quòd ex natura rei omnis actus peccaminoſus, eſt pretio dignus. Cæterùm ex ordinatione legis poſitiuæ eſt maximum diſcrimen inter hos actus malos. Nam eos, qui ſunt coniuncti cum iniuria alterius, lex poſitiua facit inuendibiles, vt furtum, homicidium, &c. vel quia voluit, vt illi actus nullius eſſent pretij, vel quia fecit ipſas perſonas contrahentes inhabiles, & inidoneas. De alijs autem actibus, qui fiunt citra alterius iniuriam, vt fornicatio, prodigalitas, &c. nihil ſtatuit; ſed eos ſuæ naturæ, & conditioni reliquit, &c.

1. Concluſ.

His conſtitutis ſit prima concluſio. Stando in iure naturæ ea, quæ quis accipit, vel pro faciendo opere bono, quod erat in præcepto, vel pro omittẽdo prohibito, ſunt reſtituenda ei, qui dedit. Vt ſi, verbi gratia, dedit quis pretium Iudici, vt ferat iuſtam ſententiam, vel amico mulieroſo, ne ſcortetur. Hæc concluſio eſt cõtra Magiſtrum Soto lib.4. de iuſtitia q.7.artic.1.in ſolutione ad ſecundum. Illam tamen tenet Gloſ.in l.vt puta.ff.de cõditionibus ob turpem cauſam, quam ſequuntur omnes Summiſtæ. Et probatur: Talia opera ex eo, quòd ſunt in præcepto, ſunt gratis donanda, vt paulò ante dicebam: ergo quamuis ſint pretio digna, qui aliquid pro eis accipit tenetur ad illius reſtitutionem.

2. Concluſ.

Secunda cõcluſio: Stando in iure poſitiuo ei, qui huiuſmodi res pretio emit ab alio, nõ ſemper datur repetitio; ſed tunc tantum, quando emitur res alteri iniurioſa. Itaque, ſi quis det Petro centum, ne hominem interficiat, aut ne proferat iniuſtam ſententiam, lege poteſt agere contra illum, & illa centum in iudicio repetere. Cęterùm, ſi illa dedit, ne ſcortaretur, non habet ex lege facultatem illa repetendi. Et quidẽ, quòd poſſit repetere in primo caſu, habetur

expreſſe

Digitized by Google

expreſſe in dicta illa lege, vt puta iam citata. Sed
quod non poſſit in ſecundo colligitur veroſimiliter
ex eo, quòd lex illa eſt pœnalis, atque ex conſequen-
ti ſtricti iuris, nec extendenda, niſi ad ea, quæ ex-
preſſe in illa ponuntur. Nulla autem ibi fit mentio
de pretio, quod quis dat alteri, ne ea peccata com-
mittat, quæ ſine aliorum iniuria perpetrari poſſunt.
Ratio autem, propter quam in primo caſu ex lege
poſitiua datur facultas repetendi, & nõ in ſecundo,
eſt, quia cùm finis legis ſit proſpicere bono commu
ni, atque conſulere paci publicæ, ad quam maximè
pertinet, vt homines non ſolum pretio, ſed etiam
propria ſponte ab aliorum iniuria abſtineant, idcir-
co, ſi id propter pretium fecerint, datur facultas re-
petendi. Et ſi quis obijciat cõtra iſtam concluſionẽ;
Obiectio. Stando in iure naturæ ea, quæ quis accipit, vel pro
faciẽdo opere bono, quod erat in præcepto, vel pro
omittendo prohibito, etiam ſi illud nõ ſit alteri iniu
rioſum, ſunt reſtituenda in foro conſcientiæ, vt dixi-
mus in prima concluſione: ergo poterit conferens,
Reſpóſio. niſi reddantur illa, in iudicio repetere; reſpondeo
conceſſo antecedenti, negando conſequentiam.
Nam, quemadmodum aliquando contingit, quòd
per aliquem contractum dominium rei transfera-
tur, & tamen illius repetitio poſſit fieri in foro exte
riori, ab eo, qui dominium non habet, vt diximus
ſupra in 1. tomo, quæſt. 32. art. 7. circa ſolutionem ad
ſecundum agentes de ludo, in quo lex tranſlationem
dominij non prohibet, & tamen repetitionem con-
cedit: ita etiam aliquando contingere poteſt, quòd
ille, cui dominium debetur, rem ſuam in iudicio re-
petere non poſſit, vt eſt videre in illis mulieribus,
quæ publicæ non ſunt, quæ quidẽ non minus, quàm
publicæ pro vſu ſui corporis pretium accipere poſ-
ſunt, vt quæſt. 32. artic. 7. circa tertiam concluſionem
Diui Thomæ oſtendimus. Vnde qui quidquam il-
lis promiſit tenetur in foro conſcientiæ illud ſolue-
re, niſi fortè exceſſus iuſtæ æſtimationis pro ratio-
ne perſonarum immodicus eſſet. Et tamen quantum
ad forum iudiciale meretrici datur in iudicio actio
petendi pretium promiſſum, illi verò, quæ non eſt
publico loco expoſita, denegatur, vt conſtat ex lege
idem ſi ob ſtuprum. ff. de cõditionibus ob turp. cauſ.
Et ita contingit in propoſito, quod quamuis ille, qui
accipit pretium pro faciẽdo opere bono, quod erat
in præcepto, vel pro omittendo prohibito, quando
illud non eſt alteri iniurioſum, ex lege naturæ in fo-
ro conſcientiæ teneatur ad reſtitutionem pretij, in
foro tamen iudiciali non conceditur ei, qui dedit,
facultas repetendi, niſi quando opus, pro quo datur,
eſt eiuſmodi, quod cedit in alterius iniuriam.

3. Concluſ. Tertia concluſio: Stando in ſola lege naturæ, quę
quis accipit in pretium pro rebus ſacris, & ſpiritua-
libus, ſunt reſtituenda ei, qui dedit. Et quidem, ꝙ
pro rebus ſpiritualibus accepta ſint reſtituẽda; pro-
batur manifeſtè: Nam cùm iſtæ res ſint gratis do-
nandæ, iuxta illud Chriſti, Gratis accepiſtis, gratis
date; quamuis ex alia parte infinito pretio ſint di-
gnę, quicunque illas vendit ex iure naturæ tenetur
pretium reſtituere. Quod autem huiuſmodi pretiũ,
ſtando in iure naturæ, ſit reſtituendum ei, qui de-
dit, negant multi: ſed nos illud probauimus ſupra
q. 32. artic. 7. circa ſecundam concluſionem D. Tho.
De quo etiam plura dicemus infra in propria mate-
ria de ſimonia. quæſt. 100.

4. Concluſ. Quarta cõcluſio: Stando in ſolo iure naturæ, mer
ces operis praui, atq; peccaminoſi, cuiuſuis generis
ſit illud, non eſt reſtituenda, ſed eſt illius qui accipit.
Itaque quæ quis acquirit cauſa interficiendi homi-
nis, aut iniuſtam ſententiam proferendi, ſtando in
ſolo iure naturæ, ſunt propria illius, qui accipit, nec
illa tenetur reſtituere. Hæc concluſio probatur eiſ-
dem rationibus, quibus ſupra impugnauimus ſen-
A tentiam Medinæ, atque Canoniſtarum. Quarum
pręcipua, & fundamentalis eſt, quòd, cùm iſtę actio-
nes non ſint in præcepto, ſed potius ſint contra præ-
ceptum, nullus tenetur eas gratis exhibere. Et ex
alia parte, quia in ordine ad humanos vſus afferunt
vtilitatem, illis, ſcilicet, quorum cauſa fiunt, ſunt pre
tio æſtimabiles: & ſic nullã facit inæqualitatem qui
illas vendit; atque ex conſequenti, ſtando in iure na-
turæ, non tenetur pretium reſtituere.

1. arg. contra quartã concluſionem à nobis poſitã. Sed contra iſtam concluſionem ſunt aliquot ar-
gumenta. Primum deſumitur ex D Aug. epiſt. 54. ad
Macedonium. Qui dicit: Si iuſtitia ſyncerius conſu-
latur, iuſtius dicitur aduocato; Redde quod acce-
piſti, quando in iudicio contra veritatem aſtitiſti, Iu
dicem feſelliſti, iniuſtam cauſam viciſti, quam cui-
B que dicitur in quolibet officio militanti; Redde ꝙ
accepiſti, quãdo Iudice iubente hominem nefarium
viciſti, in iudicium adduxiſti, & ne fugeret tenui-
ſti, &c. Quibus verbis D. Aug. in hunc modum argu
mentatur: Si iuſtum eſt, vt Iudex, aut miniſter Iudi-
cis reſtituat id, quod accepit pro condemnando ne-
fario homine, & in carcerem reducendo: ergo mul-
tò iuſtius eſt, quòd aduocatus reſtituat, quidquid ac-
cepit pro iniuſto patrocinio. Atque ex conſequenti
ex ſententia Auguſtini ſecundùm ius naturæ reſti-
tuẽdũ eſt illud, quod quis pro opere prauo accepit.

2. Argum. Secundò ſic argumentor: Tenetur Iudex reſtitue
re quod accepit pro iuſta ſententia ferenda: ergo à
fortiori tenebitur reſtituere qđ accipit pro iniuſta.

3. Argum. Tertiò: Iudas proditor, quamuis erat homo ne-
C quiſſimus, nõ fuit auſus retinere pretium acceptum
pro iniuſta Chriſti Domini traditione; ſed pœniten-
tia ductus retulit triginta argenteos, dicens; Pecca-
ui, tradens ſanguinem iuſti; ſignum ergo eſt, quòd
ex naturę lege non eſt licitum retinere pretium pro
prauo opere acceptum.

Ad 1. argu. Ad primum argumentum reſpondetur, D. Aug.
in illo loco non loqui de eo, quod eſt ſecundùm ius
naturæ, quo certum eſt aduocatum non teneri ad re
ſtitutionem eorum, quæ pro iniuſto patrocinio acci
pit. Sed ſolum oſtendit, quam iuſtum eſſet, ꝙ legib.
Imperatoris præciperetur, vt aduocatus reſtitueret
quæ ex iniuſto patrocinio acquirit; etiam ſi ad id ex
naturæ iure non teneatur. Et ſi quis inſtet, D. Aug.
dicere, iuſtius eſſe, ꝙ aduocatus reddat taliter acqui-
D ſita, quàm quod Iudex, aut eius miniſter reſtituant
quod pro iuſta ſententia, aut pro debito miniſterio
acceperint; ſed Iudex etiam ſtãdo in iure naturæ te-
netur facere reſtitutionem eius, quod pro iuſta ſen-
tentia accipit, vt diximus in prima concluſione: er-
go eſt ſententia D. Aug. ꝙ aduocatus ex eodem iure
tenetur quidquid pro iniuſto patrocinio datur, reſti
tuere; reſpondeo D. Auguſt. in illo loco non facere
comparationem earum rerum in ordine ad ius natu
ræ, ſed in ordine ad leges ciuiles, quas tacito quo-
dammodo reprehendit, propterea quòd dant facul-
tatem repetendi id, quod quis Iudici pro iuſta ſen-
tentia proferenda tribuit; non autem concedunt re-
petitionem illarum rerum, quæ pro iniuſto patroci-
E nio aduocatis, conferuntur, cum tamen maior ſit ma
litia, & iniquitas aduocati, quàm Iudicis.

Ad 2. argu. Ad ſecundum reſpondetur, conceſſo anteceden-
ti, negando conſequentiam. Et ratio diſcriminis eſt:
Nam iuſta ſententia cum ſit in præcepto, & gratis
conferenda, vendi non poteſt. At verò ſententia in-
iuſta, quia eſt pretio digna, nec gratis conferenda,
cum non ſit in præcepto, ſed potiùs contra præce-
ptum, bene poteſt ex natura rei pro pretio dari abſ-
que eo, quòd inæqualitas fiat.

Ad 3. argu. Ad tertium argumentum reſpondetur primò, ma
le deſumi argumentum ex tam peſſimi hominis fa-
cto. Vel ſecundo reſpõdetur, id naturale eſſe homi-
nibus, quòd cum graui aliquo affectu corripiuntur

incitati à vi paſſionis, plura faciunt, ad quæ alioqui non tenentur. Et ſic Iudas ex mœrore, quem de ſuo facinore conceperat ſe ſuumq́; ſcelus deteſtans, non ſolum proiecit pretium, quod apud ſe poterat retinere, ſed etiam diuinæ pietati diffidens, ſeipſum laqueo ſuſpendit. Vnde, ſicut non valet argumentum; Iudas laqueo ſe ſuſpendit: ergo & nos idem facere debemus: ſic etiam nec cōcludit, quòd ſi Iudas non retinuit pretium pro iniuſta Chriſti venditione acceptum, nec etiam quicunque alij illud pro male factis retinere poſſunt. Vel tertiò reſpondetur, id factum fuiſſe à Iuda non vt ſatisfaceret iuſtitiæ, ſed Deo ſic diſponente; vt vaticinium illud adimpleretur, quod fuerat prædictum ex eis nummis agrum emendum in ſepulturā pro pauperibus, vt ſic Chriſtus omni in re vtilis eſſet mortalibus.

5. Concluſ. Quinta concluſio: Suppoſitis legibus ciuilibus, & iure poſitiuo, quæ dātur pro operibus prauis coniunctis cum alterius iniuria, ſunt neceſſariò reſtituenda. Probatur ex lege mulctarum. C. de modo mulctandi. vbi omnia ſic acquiſita adijciuntur fiſco. De huiuſmodiq́; iniurioſis operibus eſt intelligenda lex illa generaliter, de verborum obligationibus, cum dicit, turpes ſtipulationes eſſe nullius momenti. Agit enim ſolum de operibus cum alterius iniuria factis. Eſt etiam pro hoc textus in cap. non ſanè, 14. q. 5. vbi id peculiariter de Iudice iniuſtè ferente ſententiam diffinitur. Et ratio huius decreti eſt, non quia actiones prauæ nō ſunt pretio dignæ; iam enim conſtat ex ſuperioribus eas ex natura ſua iuſtè poſſe vendi; ſed quia ſublato pretio minus homines allicientur ad inferendam alijs iniuriam.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, an qui aliquid acquiſierunt ex operibus prauis iniurioſis, teneantur illud ſtatim reſtituere ante Iudicis condemnationē? Et pro parte negatiua eſt argumentum: Tales obligantur ad reſtitutionem ex lege pœnali: ſed huiuſmodi leges non obligant ante Iudicis condemnationem: ergo. In hoc tamen ſit ſexta concluſio: Illa

6. Concluſ. bona ſunt reſtituenda ante Iudicis condemnationem. Hanc ponit Mag. Soto lib. 4. de iuſtitia. q. 7. artic. 1. ad 2. Et probatur: Lex ipſo iure reddit perſonas inhabiles ad recipiendum aliquid pro operibus iniurioſis: ergo ſi recipiant, tenentur illud ſtatim in conſcientia reſtituere. Nec obſtat argumentum in contrarium adductum: Nam, vt diximus art. 3. huius quæſtionis, illæ leges pęnales, quæ tantum imponunt pœnam conſiſtentem priuatione, bene poſſunt obligare ad illam ante Iudicis condemnationem. Et talis eſt lex, quæ facit perſonam inhabilem ad recipiendum quidquam ex opere iniurioſo.

De eo autē, cui debet fieri reſtitutio ante Iudicis condemnationem, eſt non leuis difficultas inter Doctores. Soto loco citato, dicit, illud eſſe reſtituendum ei, qui dedit. Et ratio illius eſt: Quia licèt per legem ille, qui accipit, fuerit redditus inhabilis ad retinendum quod nō erat ſuum, ille tamen, qui dedit, non potuit priuari re propria ante Iudicis condem-

7. Concluſ. nationem. In hoc tñ ſit ſeptima concluſio: Pretium acceptum pro ſententia iniuſta, aut pro homicidio perpetrando cauſa ſubſequuta, eſt reſtituendū, non illi, qui dedit, ſed pauperibus ante Iudicis cōdemnationem, & poſt condemnationem Iudicis, fiſco. Poſiui illam particulam, cauſa ſubſequuta. Nam quādo opus, pro quo pretiū datur, nō ſubſequitur, certum eſt, illud eſſe reſtituendū illi, qui dedit iuxta id, quod diximus in principio huius articuli, de contractibus conditionalibus. Et quidem, quòd pretiū illud non ſit reſtituendum ei, qui dedit probatur efficaciſſima ratione: Stando in ſolo iure naturæ, ſecluſo omni iure poſitiuo, ille, qui dat pecuniam pro homicidio ſubſequuto, non manet dominus illius pecuniæ: ergo nec per ius poſitiuū iuri naturali ſuperadditum

A acquirit dominium talis pretij. Conſequentia patet: Nam ius poſitiuum non fauet delicto illius, qui dat pecuniā pro homicidio; faueret autem, ſi præciperet ſibi reſtitui rem, cuius dominium ſtando in iure naturali ad ſe non pertineret. Antecedens autem probatur: Quia libera, & ſpontanea volūtate abdicauit à ſe dominiū illius pecuniæ, & tranſtulit illud in eum, cui dedit. Nihil autem eſt magis æquū, quàm, ꝙ per dñi voluntatem, volentis rem ſuam in alium transferre, dominiū conferatur, vt dicit Inſtit. de rerum diuiſ. §. per traditionem. Et cōfirmatur: Per ius poſitiuum, ille, qui accipit pretium, ita redditur inhabilis ad illud retinendum, vt non acquirat dñium illius, cū tñ ſtando in ſolo iure naturę, illud acquireret: ergo à fortiori ille, qui dat, & ſtando in ſolo iure

B naturali non haberet dominium illius pretij, per ius poſitiuum redditur inhabilis ad illud recipiendum: atq; ex cōſequenti non ſibi, ſed pauperibus, vel fiſco debet reſtitui. Hāc ſnīam tenet Cord. lib. 1. q. 32. art. 3. & Couar. regula peccatum. p. 2. §. 2. Dixi autem in concluſione, illud pretiū ante Iudicis condemnationem eſſe reſtituendum pauperibus, & poſt cōdemnationē fiſco. Tum, quia, vt docet D. Tho. ipſ. q. 66. art. 7. res, quæ homini redundant, pauperū ſuſtentationi iuri naturæ debētur, iuxta illud D. Ambroſij: Eſurientium panis eſt, quem tu detines: nudorū indumētum eſt, quod tu recludis; miſerorum redemptio, & abſolutio eſt pecunia, quam tu in terra defodis, &c. quod refertur 47. d. Tum etiā; quia ſunt quā-

C plurima capitula iuris poſitiui, quæ dicunt ea, quæ proprio dño carent pauperib. eſſe diſtribuēda, qualia ſunt. c. cum tu, de vſuris, & c. qui habetis, & c. non ſanè, 14. q. 5. Ex quo fit, vt quotieſcunq; alicui rei legitimus dñs deeſt, illud pauperibus ſit tribuendum. Fiſco autē nunquam datur, niſi id, quod poſt Iudicis ſententiam ei fuerit applicatum. Cum ergo in caſu, de quo loquimur res, quę datur pro homicidio perpetrando non poſſit retineri ab illo, qui accipit, nec etiam debeat reddi illi, qui dedit; ſequitur, ꝙ caret vero dño: & ſic ante Iudicis cōdemnationem danda erit pauperibus. Et ad fundamentum Soti rñdetur, falſum eſſe, ꝙ ille, qui dedit pecuniam pro homicidio priuetur re ſua ante Iudicis condemnationem per hoc, ꝙ nō reſtituatur illi. Nam cum ipſe iam non

D habeat dominium illius, ſed illud in alterū tranſtulerit, manifeſtè ſequitur, quod nihil ab eo aufertur.

Octaua concluſio: Quæ dantur pro opere turpi nulli iniurioſo, vt pro ſtupro, fornicatione, &c. non ſolum ſecundùm legem naturalem, ſed etiam ſecundùm leges humanas non ſunt reſtituenda. Hęc concluſio eſt diffinita in l. idem. ff. de conditionibus ob turpem cauſam. Vbi dicitur, quòd licèt meretrix turpiter agat in eo, quòd meretrix eſt, non tamen turpiter facit in eo, quod pretium accipit pro meretricio. Et confirmatur: Nam licèt meretrix non ſit domina ſui corporis, eſt tamen domina vſus ipſius. Vnde pro illo vſu poterit pretium, & mercedem exigere. Maximè cum in legibus humanis non tantum permittantur meretrices, ſed etiam pretium taxe-

E tur. Et quod dico de meretricibus, eſt etiam dicendum de alijs fœminis inhoneſtis, cuiuſcunque ſint conditionis: imò & de viris, ſi aliquid acceperint, vt libidini fœminæ, vel alterius viti deſeruiant, cū omnium ſit vna, & eadem ratio, ſcilicet, quòd actiones illæ ſunt pretio æſtimabiles, nec talis conditionis, vt debeant gratis exhiberi. Nec præterea ex alia parte eſt lege prohibitum, ne detur pretium pro illis. De hac re videnda ſunt quæ diximus in 1. tomo, q. 32. art. 7. circa tertiam concluſionem D. Thomæ. 8. Concluſ.

Reſtat nunc reſpōdere ad argumēta in principio huius quęſtionis facta pro opinione Canoniſtarum. Vnde ad primū, & ſecundū dico, ꝙ textus in illis adducti particularem cōtinent determinationem, nec Ad arg. pro ſentētia Panormit.

ex

ex illis aliqua poteſt deſumi vniuerſalis cõtraria noſtris concluſionibus. A Ad tertiũ reſpõdetur,conceſſa maiori,negãdo minorẽ.Et ad probationẽ dico;falsũ eſt,ꝙ peccatũ nullius eſt valoris, vt ex ſuperius dictis ſatis cõſtare põt.Et hæc de tota iſta difficultate.

Sententia D.Tho. in ſolut. ad 3.

In ſolutione ad tertium argumentum explicat D. Thom.cui, & quomodo ſit facienda reſtitutio,quando verus dominus non comparet,vel quia mortuus eſt,vel multum diſtans,vel omnino ignotus. Et conſtituit tres propoſitiones.Prima eſt : Si dominus eſt mortuus,reſtituenda eſt eius hæredibus, qui perſonam defuncti repræſentant, & ſuccedunt in iure, quod ille habebat. Secunda propoſitio: Si creditor ſit abſens tranſmittenda eſt illi res,ſi commodè fieri poterit,& ſi non poteſt commodè tranſmitti, debet in aliquo loco tuto deponi,vt domino conſeruetur. Tertia propoſitio: Si Dominus ſit omnino ignotus, præmiſſa ſufficienti diligentia ad ipſum inquirẽdũ, reſtitutio eſt faciẽda pauperibus, vel alijs pijs vſibus:per hunc.n. modum redditur res domino meliori modo,quo poteſt.Hæc dicit D.Thom. in ſolutione ad tertium,quæ ſuo ordine erunt explicanda.

Explicatur litera Diui Thom.

Et quidẽ circa primam propoſitionem nihil aliud eſt dicendum, niſi quod ſiue hæredes ſint neceſſarij,quales ſunt illi quos teſtator,niſi legitima, rariſſimaque de cauſa exhæredare non poteſt, vt filij reſpectu parentum,&parentes reſpectu filiorum,ſiue ſuccedentes ab inteſtato, vt fratres atque conſanguinei,ſiue ex teſtamento, vt alieni quomodocunque quis ſit alterius hæres,eidem eſt facienda reſtitutio . Et ſi deſunt hæredes reſtituendum erit illud pauperibus, vel in pios vſus conſumendum . Et in hoc omnes conueniunt . Circa ſecundam propoſitionem eſt aduertendum, quòd ſi non poteſt commodè res tranſmitti,nec eſt vltra ſpes,quod in poſterum dabitur commoditas tranſmittendi,iudicari debet de illa, ac ſi dominus eſſet mortuus . Si quis autem quærat quando dicetur res cõmodè poſſe tranſmitti?reſpondeo ad id cõſiderari debere valorẽ rei, diſtantiam , creditoris ſumptus in ipſa tranſmiſſione faciendos, aliaſque circunſtantias ad arbitrium boni viri. Et ſi ſumptus, & labor tranſmiſſionis rei valorem excedunt,non dicetur tunc commodè poſſe tranſmitti,vt bene notat Scotus in 4.d. 15.q.2.art. 5.Et idem eſt dicẽdum, ſi moraliter certum eſt periculum,ꝙ res tranſmiſſa ad dominum nõ perueniet.

Dubium.

Sed maior eſt difficultas de ſumptibus, atque expenſis,quibus res trãſmitti debeat, D.Thom.de hoc nihil determinat.Soto lib.4.de iuſtitia.q.7.art.1. ad 3.breuiter dicit; quòd qui via iniuſta debitum contraxit ſuis expenſis tenetur illud tranſmittere,ſecus autem eſt de eo, qui via iuſta contraxit . Sed latius atque melius Medina.C.de reſtitu.q.2.ar.3.& Ledeſma,2.p.4.q.18.artic.5.ad 3.& Nauarro in Manuali. cap.17.num.42.

1.Dictum

De quorum mente dico primò,qđ ſi debitor ſic erat bonæ fidei poſſeſſor, quòd rẽ ſuã eſſe,& nemini eam debere putabat, tunc ſatisfacit, ſi quando ſciuerit ſe debitorem eſſe, rem illi ſoluat, ſeu reſtituat,aut reſtituendam deponat, vbi ſe repererit, nec tenetur rem ad creditorem ſuis expenſis E mittere.Itaque ſatis eſt, ei ſignificare, ſe debitorem eſſe,& rem debitam ſeruare,vel in loco tuto eam deponere. In hoc dicto communiter conueniunt Doctores.Et ratio eſt:Nam cum iſte ſolum teneatur ad reſtitutionem ratione rei alienæ,& non ratione iniuſtæ acceptionis,ſatis erit rem ipſam reddere eo tempore,& eo loco,quo rem alienam eſſe reſciuerit.

2.Dictum.

Dico ſecundò,quòd malæ fidei poſſeſſor ille, ſcilicet,qui iniuſtè contra voluntatem domini detinet rem vltra tempus conſtitutum proprijs expenſis,tenetur illam remittere ad locum,in quo accepit,vel iniuſtè occupauit . Ita habetur expreſſe in cap. Epiſcopis. & cap.reintegranda.3.q.1.& lege ſi vero.ff. de rei vendicatione. Et ratio eſt : Nam aliàs iniquitas furis legitimo domino , qui iniuriam paſſus eſt præiudicium afferret, quod per reſtitutionem non repararetur.

3.Dictum.

Dico tertiò,quòd, ſi dominus iniuſtè ſpoliatus recedit à loco,in quo res ab eo ablata fuit,& eam illuc erat aſportaturus,nõ tenetur debitor proprijs expẽſis illam ad ipſum tranſmittere; ſed ſatis erit , ꝙ rem tranſmittat illis expẽſis deductis, quas dominus in aſportatione facturus erat.Probatur. Nã licèt fur teneatur rem acceptam reſtituere cum dãnis,& lucris ceſſantibus inde cõſequutis,nullum tamen aliud tenetur lucrum ſuperadijcere.Eſſet autem nouum lucrum,ſi domino ſine expenſis rem, quam ipſe cum diſpendio aſportaturus erat remitteret.

Quæſtio.

B Sed quid,ſi in tranſmiſſione pereat ipſa res ob nũtij infidelitatẽ,vel alio caſu ? Medina, atq; Ledeſma locis citatis reſpondent cum Panormit.in cap.ſignificante.de pignori.ꝙ,ſi tranſmiſſa res debita erat in propria ſpecie , & indiuiduo , & tranſmittens adhibuit diligentiam moraliter ſufficiẽtem;ſi res pereat, non tenetur valorem reſtituere . Et ratio eſt : Nam cum nõ ſua culpa perierit,non ſibi,ſed creditori,qui eius rei dominium habebat,perire debet. Si autem res nõ erat debita in propria ſpecie, & indiuiduo, ſed ſolum ſecundum valorẽ,atq; pretiũ,tunc ſi trãſmiſſum pretium in via pereat non liberatur trãſmittens ab obligatione reſtitutionis.Et ratio eſt : Nam, cum pretium illud nondum in creditoris poteſtatẽ C peruenerit,nec eius ſubiectũ ſit dominio, ſed adhuc maneat in dominio debitoris,non creditori ſed debitori perire debet,niſi fortè creditor nuntium miſiſſet,vel aliter trãſmiſſionis modum determinaſſet, tunc enim ipſi periret res, & non debitori tranſmittenti.Hic modus dicendi veriſſimus eſt, quamuis in primo caſu addendum exiſtimo, quod ſi res in propria ſpecie,& indiuiduo erat debita, & tranſmittẽs erat malæ fidei poſſeſſor,iniuſtèque accepit vel retinuit rem,nõ liberatur ab obligatione reſtitutionis , niſi quando cum effectu res ad domini poteſtatem peruenit. Vnde quantumcunque diligentiam adhibeat ad ſecurè tranſmittendum,ſi res perit adhuc tenetur valorem reſtituere . Et ratio eſt: Nam , cùm ille non ſolum teneatur ad reſtitutionem ratione rei D acceptæ,ſed etiam ratione iniuſtæ acceptionis, quo ad vſque res ad dominum pueniat,iniuſtæ acceptionis obliquitas perſeuerat,cenſeturque per iniuriam proximus damnificatus , ꝙ damnum per reſtitutionem erit adhuc reſarciendum.

Reſponſio.

Verus rei dominus dupliciter poteſt ignorari.

Circa tertiam propoſitionem D.Th.in qua de reſtitutione eorum,quorum dominus ignoratur;agit, aduertendum eſt dupliciter poſſe contingere, quòd alicuius rei verus dominus ignoretur . Vno modo in particulari , & non in vniuerſali . Quod accidit, quando quis certò ſcit ſe debere vni ex duobus,vel tribus,ignorat tamen in particulari quis illorum ſit. Vt ſi verbi gratia,mercator certo ſciat,ſe defraudaſſe vnum è duobus mercatoribus, cũ quibus contractum iniuit,& ignoret vter illorum fuerit.Idemque contingit in duce bellum iniuſtum gerente qui certò ſcit prędam à ſe factã eſſe hominum alicuius certæ ciuitatis: ignorat tñ in particulari quid cuiuſque ſit.Et in his caſibus certum eſt,rem eſſe diuidendam inter eos,de quibus dubitatur,magis,vel minus pro ratione dubij:nec aliter reſtitutio fieri poteſt. Alio modo poteſt contingere, quòd ignoretur verus rei dominus,cui reſtitutio eſt facienda in vniuerſali. Et tunc etiam eſt certum ſecundum omnes, quòd diuidenda eſt inter pauperes , vel in alios pios vſus conuertẽda,vt ex pluribus capitibus iuris manifeſtè cõſtat,maximè ex cap.cum tu.de vſuris.Vbi dicitur acquiſita per vſuras reſtituẽda eſſe pauperibus , quando nõ ſuperſunt illi, à quibus accepta fuere , nec eorum

rum hæredes. Et aſſignatur pro ratione, quia non A dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum.

Dubiũ de iure quod habent pauperes.

Sententia Soti.

Cæterùm de iure, quod pauperes habent ad huiuſmodi iniuſtè acquiſita quando verus illorum dñs ignoratur in vniuerſali nõ leuis eſt controuerſia inter Doctores Soto lib.4.de iuſtitia.q.7.art.1.ad 3.dicit,ꝙ ſtando in ſolo iure naturali huiuſmodi incerta debita ſunt Reipublicæ, vel Ciuitatis, Nam cum res vniuerſæ in cõmuni ſint traditæ humano dominio, quarum diuiſio iure gẽtium facta eſt, fit, vt dum expectatus legitimo tempore dñs non comparet, iterato veniunt in vſum publicum. Addit tñ,ꝙ quoniã Chriſti Vicarius totius Reipublicæ Chriſtianæ curã gerit, iure, & meritò potuit hæc bona, quaſi communia Reipublicæ pauperibus applicare, qui eiuſdem Reipublicæ ſunt egena membra; & ſic re vera B ea applicauit. Ex quo infert primò, quòd dominium harum rerum non tranſit in pauperes, ac ſi creditorum eſſent hæredes; ſed dum ipſis datur, quaſi creditoribus ſoluitur, & tunc per dationem acquirunt verum dominium. Infert ſecundò, quòd quando Reſpublica his debitis ad alios pios vſus eguerit, ceſſat tunc ius erogandi pauperibus. Ius enim poſitiuum, quale dicit eſſe hoc de conferendis iniuſtis acquiſitis, quando ignoratur dominus pauperibus non poteſt iuri naturali derogare. Hæc Soto.

Sententia vera.

Couarruuias in regul. peccatum. p.3. §.1. de mẽte D.Tho. in iſto art. dicit incerta debita non ſolum iure humano, ſed etiam naturali eſſe reſtituenda pauperibus, vel in alios pios vſus conuertenda. Quę ſententia mihi multò magis probatur. Quocirca ad il- C lius explicationem ſit prima concluſio:

1. Concluſ.

Bona ab aliquibus iniuſtè accepta, quamuis verus illorũ ignoretur dominus, non efficiuntur communia, ſed ſemper manent in dominio priorum dominorum. Dixi notanter, iniuſtè accepta. Nam de bonis amiſſis, quę vulgò appellantur, moſtrencos, alia eſt ratio, vt poſtea dicemus. Hæç concluſio eſt contra Sotum, vbi ſupra. Illam tamen tenet Caietanus hic, & videtur eſſe D.Tho. in ſolut. ad 3. Vbi dicit, quòd ſi ille, cui debet fieri reſtitutio, eſt omnino ignotus, debet homo reſtituerę ſecundùm quod poteſt, ſcilicet, dando eleemoſynas pro ſalute ipſius, ſiue ſit mortuus, ſiue viuus. Quibus verbis apertè ſignificat hominem illum ignotum bonorum illorum non amiſiſſe dominium; ſi quidẽ expendenda eſſe dicit in eo, quod ei D fuerit magis vtile. Et ratione ſic argumentor: Nullus amittit dominium rei, quã habet, niſi vel voluntate ſua, vel legis ſententia: ſed nulla eſt lex, quæ dominum à quo bona iniuſtè ablata ſunt, ſuis bonis priuet, ob id, quod dominus ignoratur, nec aliqua poteſt eſſe iuſta cauſa talem legem condendi, nec prætereà ipſe dominus à ſe abdicat illorum bonorum dominium; ergo ſemper manet dominus, quamuis ſit ignotus. Et confirmatur: Nam aliàs ſequeretur, quòd per ſolam alterius iniuriam priuaretur quis ſuarum rerum dominio; quod non eſt dicendum. Prætereà hoc ipſum probatur ex tacito quodam conſenſu, atque iudicio omnium Doctorum, & legum, de huiuſmodi bonis loquentium. Qui dicunt, atque iudicant expendenda ea eſſe in illis, quæ magis vi- E debuntur conformia voluntati veri domini. Qualia ſunt diſtributio in pauperes, & in alios pios vſus. Quod nunquam dicerent, ſi iudicarent per talem veri domini ignorationem fieri communia.

2. Concluſ.

Secunda concluſio: Iſta bona vero domino ignoto reſtituenda ſunt eo modo, quo melius ei reſtitui poſſunt. Hæc concluſio ſequitur ex priori. Nam ſi adhuc dominus ignotus habet dominium iſtarum rerum, ſequitur, quod ei, & non alteri meliori modo, quo fieri poteſt, ſunt reſtituenda.

Sed quoniam res aliqua vno è duobus modis poteſt alicui reddi, ſcilicet, vel dando eam ei in manu A ſua, quam reſtitutionem fieri ignoto domino eſt impoſſibile, vel ex ipſius voluntate rationabiliter præſumpta conſumendo illam in eo, quòd ſibi vtilius futurum iudicatur. In hoc ſit tertia concluſio:

3. Concluſ.

Talia bona iniuſtè accepta, quorum domini ignorantur, conuertenda ſunt in eos vſus, qui fuerint futuri vtiliſſimi vero domino, quales ſunt eleemoſynæ, ſuffragia, &c. Probatur: Nam hoc facere eſt illi ſua bona reſtituere meliori modo, quo poteſt. Ex hoc infero primò contra Mag. Sotum non eſſe de iure poſitiuo, ſed de iure naturali, quod bona iniuſtè acquiſita in pios vſus conuertantur.

Corollariũ contra Sotum.

Nam cum in naturale ſit, quòd ſuum vnicuique reddatur; & conuertere iſta bona in pios vſus, ſit illa veris dominis reſtituere, manifeſtè ſequitur, non eſſe minus de iure B naturali, quod in pios vſus diuidantur, quam quòd veris dominis reddantur. Infero ſecundò, quòd quamuis ſola poteſtas Eccleſiaſtica poſſit determinare vſum pium, in quem iſta bona ſint conuertenda, vtpotè ad quam pertinet determinare illa, quæ ſpiritualia ſunt, aut conferunt ad bonum ſpirituale (cùm enim iſta bona, vt dixi, ex natura rei conſumi debeant in vtilitatem, & commodum ſpirituale veri domini, & iſtud commodum parari poſſit multis modis, poteſtas Eccleſiaſtica poterit diffinire vnum certum, quo paretur) cæterùm conuertere iſta bona in alios diuerſos vſus, nec Papa, nec Rex poteſt facere, niſi in caſibus, in quibus poſſunt pro bono Reipublicæ accipere bona priuatorum. Et ratio eſt: Nam cum iſta bona verè ſint bona priuata, & non com- C munia, vt ex dictis patet, ſequitur, quòd nec Papa, nec Rex licitè poterit ea accipere, nec illa conuertere in vſus publicos, niſi in illis caſibus, in quibus tanquam illi, quibus incumbit cura totius Reipublicæ, poſſunt bona ciuium pro commodo, & neceſſitate Communitatis accipere. Verumtamen eſt, quòd minor cauſa erit aliquando ſufficiens ad hoc, vt Rex conuertat iſta bona in vſus Reipublicæ, quàm alia, quorum domini non ignorantur. Probabiliter enim pręſumimus, quod domini ignoti faciliùs permittent pro bono Reipublicæ abdicari à ſe illa bona, quam illa, quæ actu poſſident, & quorum fructum percipiunt.

Dubiũ de rebus inuẽtis.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrum idem ſit dicendum de rebus inuentis, quod dicimus de rebus D iniuſtè acquiſitis, quando facta ſufficienti diligentia illorum verus dominus ignoratur.

Sententia Caiet.

Caietan. in præſenti partem tenet affirmatiuam, quam ſequitur Nauar. in Manual. c.17. nu.170. & Couar. in reg. peccatum. p.3. §.1. Eſtque hæc communis ſententia omnium Summiſtarum in verbo, inuẽtum, & omnium ferè iuriſprudentium in cap. cum tu. de vſuris, & c. cum ſit. de Iudæis.

Fundamentum Caiet.

Qui vnanimiter dicunt res inuentas, de quibus veroſimiliter creditur, quòd habent dominum, licet facta ſufficienti diligentia inueniri non poſſit, eſſe neceſſario reſtituendas pauperibus, vel in alios pios vſus diſtribuendas, nec poſſe ab inuentore retineri. Et probatur: Tum, quia eadem videtur eſſe ratio de his inuentis, ac de alijs debitis incertis. Tum etiam, quia in authent. omnes pere- E grini. C. communia de ſucceſſio. & l. penult. tit. 1. p.6. dicitur, bona peregrini defuncti ab inteſtato, cuius hæredes non inueniuntur, diſtribuenda eſſe per Iudicem in pios vſus.

Aliorum ſententia.

Alij affirmãt, quod huiuſmodi bona poſt elapſum tempus à lege ſtatutũ cenſentur communia, & vt talia applicẽtur illis, quibus à lege applicari pręcipiũtur.

Sarmiento.

Cęterùm Sarmiẽto. 6. ſelect. c.10. ex profeſſo docet huiuſmodi bona retineri poſſe tuta cõſciẽtia ab inuentoribus, poſt factã ſufficiẽtem inquiſitionem: quam etiam ſententiam tenent aliqui ex iunioribus Thomiſtis: in eandemque propendit multum Soto lib.5. de iuſtitia. q.3. artic.3. ad 2. quæ & mihi videtur

Sententia vera.

Digitized by Google

tur probabiliſſima. Et probatur primò: Huiuſmodi bona haberi videntur pro derelictis à vero domino: ergo in nullius bonis exiſtunt; atque ex conſequenti, qui ea primo ocupauerit, ſine iniuſtitia poterit retinere. Et confirmatur; In iure eodẽ reputantur ignorari dominum rei, & rem nullum habere dominum vt latè oſtendit Sarmiento vbi ſupra: ſed ſi iſtæ res nullum haberent dominum, fierent primi occupantis: ergo idem etiam contingit in propoſito. Secundò: Qui reperit theſaurum acquirit eius dominiũ, ſaltim quantum ad partem illius, vt omnia iura proclamant, quæ eſt videre apud Sotum loco citato: ergo, & qui inuenit bona à dominis derelicta, & quaſi proiecta. Probo conſequentiam: Nam eadem eſt vtriuſque ratio. Sed de hoc plura dicemus inf. quæſt. 66. artic. 5. ad 2.

Ad fundamẽtum Caieta.

Et ad fundamentum primæ opinionis dico, non eſſe eandem rationem de inuentis, & de alijs debitis incertis iniuſtè contractis. Hæc enim per iniuſtitiam fuere occupata, & nulla æquitas patitur, vt ex ſua iniuſtitia quis commodum reportet. At verò illa iuſtiſſimè poſſidẽtur ab inuentore. Nec lex citata de peregrino mortuo facit contra nos; bona enim illius non dicuntur incerta. Et ſic ſecundũ iura, cum ille diſceſſerit ab inteſtato, debuit per iudicem de bonis illius in fauorem animæ ſuæ ſuppleri teſtamentum. Nec etiam obſtant aliæ leges huius regni, quibus bona incerta, quę vulgò appellantur, moſtrenca. iudicibus tradi præcipiuntur, vt poſt factam per certum tempus ſufficientem domini inquiſitionem, eo non inuento regiæ cameræ adiudicentur, vt eſt videre lib. 6. nouæ Recopilat. tit. 13. leg. 67. & 68. Non inquam obſtant hæ leges, quia non ſunt receptæ, tanquam obligantes in conſcientia. Imò multi de earum æquitate dubitãt, inter quos vnus eſt Couar. loco citato. num. 5. An autem ille, qui rem inuenit, poſſit domino comparente aliquid ab eo petere pro eius traditione, quod vulgò appellatur, hallazgo, explicatur à Sarmiento, vbi ſupra, ex mẽte aliquorum Doctorum. Et reſolutio eſt, quòd ſolum poteſt petere expenſas, ſi quas fecit pro rei cuſtodia, aut pro veri domini inquiſitione. Niſi fortè dominus ſua ſponte, atque liberaliter in gratiarum actionem, aliquid ei vltra largiri velit, tunc enim licitum eſſet illud recipere.

Dubium.

Eſt aliud dubium circa eandem D. Th. propoſitionem, an in caſu, quo facienda eſt reſtitutio pauperibus, ſit liberum debitori, quibus voluerit reſtituere; vel potius teneatur facere reſtitutionẽ ex Epiſcopi authoritate, & ſecundum eius electionem.

Sententia Hoſt. & aliorum.

Hoſtiẽ. in cap. cum tu. de vſuris, quẽ etiam ſequuntur alij Doctores, dicit neceſſariam eſſe ad hoc Epiſcopi authoritatem.

Fundamẽt.

Quod probat ex cap. cum ſit. de Iudæis. Vbi dicitur: Iudæus inter Chriſtianos officium publicũ gerens quæcũq; ex tali officio lucratus fuerit, inter pauperes Chriſtianos ſecundum prouidentiam diæceſani diſtribuere eſt compellendus. Idem etiam videtur ſtatutum in illo cap. cum tu. de vſuris, quantũ ad illa, quæ vſurarius illicitè acquiſiuit, quandiu nõ conſtiterit de vero domino. Et ratione ſic argumentor: Epiſcopus ex officio habet, quòd ſit pater pauperum, & quod ſuſcipiat eorum curam, vt conſtat ex c. diuinæ. 87. diſt. & ex. ca. Epiſcopus. 3. diſtin. 88. ergo ad ipſum propriè pertinebit adminiſtrare bona pauperibus debita, illaque diſtribuere.

Sententia Nauar. & aliorum vera.

Contrariam tamen ſententiam tenent Nauarro in Manuali cap. 17. num. 92. Soto lib. 4. de iuſtitia, quæſt. 7 art. 1. ad 3. & alij cum Syluestro. verbo reſtitutio. 3. q. 5. Vbi pluri mos ad hoc citat authores, qui vnanimiter dicunt eum, qui reſtitutioni eſt obligatus, ob incerta debita iniuſtè cõtracta, per ſeipſum ſine Epiſcopo, & etiam ſine confeſſore reſtituere poſſe. Pro qua ſententia facit cap. ſicut dignum. de homic. §. eos autem. Vbi de quodam, qui bona defuncti inique detinebat, & ex

A ipſis quædã pauperibus erogauerat dicit, quòd quę aliena erant, ſi poterant eis, quorum fuerant reſtitui non debebant pauperibus erogari. Vnde à contrario colligitur, quòd ſi non poterant ijs, quorum fuerant bona illa reſtitui, quod poterat ea pauperibus erogare. Idem etiã probatur ex cap. religioſus, de teſtam. lib. 6. Vbi in ſententia habetur executorem teſtamenti libere debere mandata exequi teſtatoris. Ex quo loco ſic colligo argumentum. Exequutor liberè, hoc eſt, ſine Epiſcopi authoritate, poteſt mandata exequi teſtatoris: ergo à fortiori ipſe teſtator ſi viueret poſſet per ſeipſum reſtitutionem, tam certorum, quàm incertorum facere. Et ratione ſic argumentor: Si verus dominus cõpareret, illi debitor facturus erat reſtitutionem per ſeipſum, & non per Epiſcopum:
B ergo idem poterit & debebit facere quando reſtitutio fit non domino immediatè, ſed pauperibus; ſiquidem eadem eſt vtriuſque ratio. Et confirmatur. Quilibet habet facultatem, & ius propriam conſcientiã exonerandi, & ſatisfaciendi ſuæ obligationi, prout ſibi melius videbitur expedire, ſed prædicta reſtitutio fit ad exonerandam debitoris conſcientiam: ergo poterit ipſe eam facere pro ſua voluntate. Quin potius addiderim cum Nauarro loco citato, quòd Epiſcopus contrarium iubere non poterit, nec regulariter in eo contra voluntatem debitoris ſe interponere. Quod eſt adeò verum, quòd cõſuetudo in contrarium minimè valeret: ſiue, quia contra legem naturalem eſſet; ſiue, quia irrationabilis. Dixi regula-
C riter: Nã in quatuor caſibus bene poterit Epiſcopus talium bonorũ reſtitutionem aduocare. Primus eſt, qñ reſtitutioni obligatus moritur abſq; hærede, & exequutore. Secundus, qñ qui reſtituere tenetur nõ vult id facere, & in iudicio cõtra illum proceditur. Tertius, qñ qui reſtituere debet non rectè diſtribuit. Quartus, quãdo huiuſmodi res ab eo, qui eſt, aut fuit manifeſtus vſurarius poſſidentur, vt eſt videre in Nauarro loco citato. Ex quo infertur, quòd poterit debitor eligere pauperes non ſolum ex oppido, vbi intulit iniuriam, ſed etiam ex alijs. Et quamuis ſit optimum conſilium, eligere pauperiores, atque meliores, non tamen eſt de neceſſitate rigoroſa ſatisfactionis: ſed ſatis erit eligere minus pauperes, dummodo vere pauperes ſint. Imò & ſi ipſe debitor ſit pauper
D pro ratione ſuæ neceſſitatis, etiam poterit ſibi partẽ retinere, vt communiter dicunt ſupra citati authores. Et ratio horũ eſt. Nam cum obligatio huiuſmodi bona pauperibus reſtituendi non fundetur in aliquo iure, qđ ipſi pauperes per ſe primo habeãt, ſed in iure, quod ipſe dñs habebat, ſatis erit ꝙ reſtitutio quibuſcunq; pauperibus fiat.

Qui intelligantur nomine pauperum.

Nomine aũt pauperũ intelligimus nõ ſolum eos, qui cõiter dñr pauperes, ſed etiã quoſcunq; alios pro ratione ſui ſtatus indigentes: imò & Eccleſias atq; monaſteria ornamẽtis, luminaribus, ædificijs, & alijs ſimilibus indigẽtia, vt docent Syluest. verb. reſtitutio. 3. q. 3. & Nauar. c. 17. nu. 93. & in Apologia de redditib. Eccleſiaſ. q. 5. monito. 28. Quo loco ad idem propoſitum citat Ioan. Andr. D. Tho. Adria. & alios. Verũ tñ eſt, ꝙ, licèt de
E rigore authoritas Epiſcopi ad huiuſmodi reſtitutiones in pauperes faciendas non ſit neceſſaria, ſi res tñ eſſet alicuius momenti, optimum mihi videretur cõſilium Epiſcopi authoritatem interponere, vt ſaltim iudicium prudens cõfeſſarij. Maximè quando debitor totum, vel partẽ vult ſibi applicare, cùm nullus in cauſa propria habeatur rectus iudex.

Ad fundamentũ Hoſtienſis.

Et ad argumentum primum factum pro ſententia Hoſtien. quod deſumitur ex c. cum ſit. de Iudæis. reſpondetur, eo in loco ſolum fieri ſermonem de Iudæo, cui cum eſſet interdictum officium publicum dari, ipſe tamen illud exercens multa à Chriſtianis extorſit. Quæ cum incerta eſſent Chriſtianis pauperibus erant eroganda. Et cum nõ eſſet iniuſtum huiuſ

modi

A modi erogationem illius Iudæi fidei cōmittere, qui & alienarum rerum cupidus erat, & Chriſtianos odio habebat, quos expoliare, prout poterat conabatur, idcircò ordinatum fuit, vt diœceſani manu, aut authoritate ea bona diſtribuerentur. Quod ſimiliter agēdum eſſet quando diſtributio fidei debitoris cōmiſſa haberetur ſuſpecta. Ad aliud ex c. cum tu. de vſur. dico, textum illum potiùs agere pro nobis, quā contra nos. Habetur enim ibi in ſententia, quòd vſurarij cogendi ſunt vſuras reſtituere ijs, à quibus eas acceperunt, vel hæredibus ſuis, & eis deficientibus, pauperibus erogare. Quibus verbis potius ſignificatur, nō competere Epiſcopo ius bona incerta pauperibus erogandi, licèt ei competat ius cōpellendi vſurarios, vt incertas vſuras pauperibus diſtribuant, B quàm eius contrarium. Ad rationem reſpondetur, officium Epiſcopi, erga pauperes eſſe, dare illis eleemoſynas de proprio, procurareque, vt alij eas dent. Nam tamen ex hoc colligere licet, quòd habeāt ius ad eas eleemoſynas diſtribuendas, quas alij, vel ſponte ſua, vel ex debito faciunt.

Dubium. Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrum ille, qui in pauperes diſtribuerat ea debita incerta, quorum dominus inueniri non poterat, teneatur poſtea vero domino comparente, eadem ſibi iterum reſtituere. Hanc difficultatē verſat Gabriel in 4.d.15. q.2.ar.3. dub.4. & Syluеſt. verbo, reſtitutio.3.quęſt.4. De quorum mente dico primò quòd ſi non præceſſerat ſufficiens domini inquiſitio, in tali caſus tenetur debitor iterum bona reſtituere. Et ratio eſt: Nam, cum vſque ad talem inquiſitionem non debeat dominus C iudicari ignotus, vt rectè docet Soto loco citato, fit, vt iniuſtè fuerit ſpoliatus. Dico ſecundò, quòd ſi facta ſufficienti domini inquiſitione bona fide diſtribuit omnia, quę habebat, nihil amplius tenetur reſtituere, etiam ſi verus dominus cōpareat. Bona enim fides non patitur, vt ſemel exactum amplius exigatur, vt dicitur de regul. iur. in 6. reg. 83. Et ratio eſt:

Reſponſio. Nota circa ſolutionem ad 4. D. Th.

Nam ille iam ſemel perfectè ſatisfecit ſuæ obligationi. Dixi notanter, ſi omnia, quæ debebat diſtribuit: Nam ſi ſolum diſtribuiſſet parte; reſiduum teneretur vero domino reſtituere, etiam ſi per bullam cōpoſitionis Papæ, vel eius commiſſario ſatisfeciſſet: non enim præſumitur, Papam voluiſſe facere compoſitionē, niſi in caſu, quo verus dominus amplius D non compareret. Quid autem ſit dicendum de huiuſmodi bullis compoſitionis, & vtrum bene faciāt, qui illis vtuntur explicabimus infra. q.66. ar.5. circa ſolut. ad 2. argum. D. Tho.

In ſolutione ad quartum argumentum, dicit D. Tho. quòd quāuis ex proprijs arctius teneatur quis parentibus ſuccurrere, quam alienis; illa, quæ aliorū ſunt, potius ſunt reddenda ipſis, quam parentibus impendenda, niſi in caſu extremæ neceſſitatis; in quo poſſet, & deberet quiſque etiā auferre aliena, vt patri ſubueniret. Circa quod eſt grauis difficultas, debitore & patre in extrema neceſſitate exiſtentibus, cui illorum teneatur debitor, ſi non poteſt vtriq; ſubuenire. Et ſimilis dubitatio eſt, quando creditor, & debitor laborant extrema neceſſitate, nec debitori eſt E aliud, quo ſibi poſſit ſubuenire, niſi quod à creditore accepit, an teneatur illud domino reddere? Sed quoniam de hoc latè diximus in 1. to. q.31. art.3. idcircò hic ab huius rei diſputatione ſuperſedemus. Solet etiam quæri, an ille, qui in extrema neceſſitate conſtitutus, rem ab alio acceptam conſumpſit teneatur illam reſtituere, cum ad pinguiorem fortunam peruenit? Sed hoc ſimiliter eſt à nobis diſputatū. 1. tom. q.32. ar.5. Quo etiam loco latè diximus de dominio, quod Eccleſiaſtici habent reſpectu rerum Eccleſiaſticarum, & an teneantur illa reſtituere, quando prodigè conſumunt; quæ eſt materia quinti argumenti D. Thom. in iſto art. Videte ibi.

ARTICVLVS VI.

Vtrum teneatur ſemper reſtituere ille qui accepit.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd non teneatur ſemper reſtituere ille, qui accepit. Per reſtitutionem enim reparatur æqualitas iuſtitiæ, quæ cōſiſtit in hoc, quòd ſubtrahatur ei qui plus habet, & detur ei qui minus habet. Sed contingit quandoque, quòd ille qui rem aliquam ſubtraxit alieni, non habet eam, ſed deuenit ad manus alterius: ergo non tenetur ille reſtituere qui accepit, ſed alius qui rem habet.

2. Præterea, Nullus tenetur crimen ſuum detegere. Sed aliquando aliquis reſtitutionem faciendo, crimen ſuum detegit: vt patet in furto: ergo non ſemper tenetur ille qui abſtulit, reſtituere.

3. Præterea, Eiuſdem rei non eſt multotiens reſtitutio facienda. Sed quandoque multi ſimul rem aliquā ſurripiunt, & vnus eorum eam integrè reſtituit: Ergo non ſemper ille qui accepit, tenetur ad reſtituendum.

Sed cōtra, ille qui peccauit, tenetur ſatisfacere. Sed reſtitutio ad ſatisfactionem pertinet: ergo ille qui abſtulit tenetur reſtituere.

Reſpondeo dicendum, quòd circa illum qui rem alienam accepit, duo ſunt conſideranda: ſcilicet ipſa res accepta, & ipſa acceptio. Ratione autem rei tenetur eam reſtituere, quandiu eam apud ſe habet quia quod habet vltra id quod ſuum eſt, debet ei ſubtrahi, & dari ei cui deeſt ſecundum formam commutatiuæ iuſtitiæ. Sed ipſa acceptio rei alienæ poteſt tripliciter ſe habere. Quandoque enim eſt iniurioſa. ſ. contra voluntatem exiſtens eius, qui eſt rei dominus, vt patet in furto & rapina. Et tunc tenetur ad reſtitutionem, non ſolū ratione rei, ſed etiam ratione iniurioſæ actionis, etiam ſi res apud ipſum non remaneat. Sicut enim qui percutit aliquem, tenetur recompenſare iniuriam paſſo, quāuis apud ipſum nihil maneat: ita etiā qui furatur, vel rapit, tenetur ad recompēſationem damni illati, etiam ſi nihil inde habeat. Et vlterius pro iniuria illata debet puniri. Alio modo aliquis accipit rem alterius in vtilitatem ſuam abſque iniuria cum voluntate, ſ. eius cuius eſt res, ſicut patet in mutuis. Et tunc ille qui accipit, tenetur ad reſtitutionem eius quod accepit non ſolum ratione rei, ſed etiam ratione acceptionis, etiam ſi rem amiſerit: tenetur. n. recompenſare ei, qui gratiā fecit: quādo nō fieret, ſi per hoc damnum incurrat. Tertio modo aliquis accepit rem alterius abſq; iniuria, nō pro ſua vtilitate, ſicut patet in depoſitis. Et ideo ille q ſic accepit, in nullo tenetur ratione acceptionis: quinimo accipiēdo, impēdit obſequū. Tenetur aūt rōne rei Et propter hoc ſi ei ſubtrahatur res abſque ſua culpa, non tenetur ad reſtitutionem: ſecus autem eſſet ſi cum magna ſua culpa rem depoſitam amitteret.

Ad primum ergo dicendum, quòd reſtitutio non ordinatur principaliter ad hoc, quòd ille qui plus habet, quàm debet habere deſinat: ſed ad hoc, quòd illi qui minus habet ſuppleatur. Vnde in his rebus quæ vnus poteſt ab alio accipere ſine eius detrimento, non habet locum reſtitutio: putà cum aliquis accipit lumen à candela alterius. Et ideo quanuis ille qui abſtulit, non habeat id quod accepit, ſed in alium ſit translatū: quia tamen alter priuatur re ſua, tenetur ei ad reſtitutionem,

tionem, & ille qui rem abſtulit ratione iniurioſæ actionis, & ille qui rem habet ratione ipſius rei.

Ad ſecundum dicendum, quod homo, etſi non teneatur crimen ſuum detegere hominibus, tenetur tamen crimen ſuum detegere Deo in confeſſione: & ita per ſacerdotem, cui confitetur, poteſt reſtitutionem facere rei alienæ.

Ad tertium dicendum, quod quia reſtitutio principaliter ordinatur ad remouendum damnum eius, à quo eſt aliquid iniuſtè ablatum: ideo poſtquam ei reſtitutio ſufficiens facta eſt per vnum, alij non tenentur ei vlterius reſtituere, ſed magis refuſionem facere ei qui reſtituit: quodem tan poteſt condonare.

Aliàs quandoque.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, ꝙ in eo, qui rem alienam accepit duo poſſunt conſiderari, ſcilicet, res accepta, & acceptio, quæ adhuc poteſt eſſe duplex, vna iniuſta, vt, in rapina, altera iuſta, vt in mutuo, & in depoſito, reſpõdet D. Th. ad difficultatem propoſitã per quatuor propoſitiones. Prima concluſio: Qui habet rem alienam quocunque modo eam habeat tenetur illam reſtituere ratione rei acceptæ. Probatur; Qui habet id, quod eſt alterius, habet plus quã ſuũ eſt, & damnificatus ſimiliter habet tantundẽ minus in ſuo: ergo ſecundum formam iuſtitiæ commutatiuæ oportet inter hos æqualitatem conſtituere, auferendo ab eo, qui habet plus, & dando illi, qui habet minus, vt ſic fiant æquales, ſicut erant à principio antequã vnus plus, & alter minus héret, quam ſuum erat. Secũda concluſio: Qui iniuſtè aliquid accepit, vt accidit in furto, & rapina, tenetur illud reſtituere, etiam ſi id penes ſe non habeat ratione iniuſtæ acceptionis. Probatur: Qui alteri iniuriam intulit tenetur eandem reſarcire, etiam ſi nulla inde ſibi fuerit lucri acceſſio; ob id, ſcilicet quod alteri, vel famam, vel honorem abſtulit: ergo pari ratione, qui iniuſtè ab aliquo rem accipit ratione damni illati, ſimiliter obligandus erit ad reſtitutionem. Tertia concluſio; Quicũque accipit aliquid ab aliquo iuſtè, hoc eſt, domino volente, ſed propter ſolam accipientis vtilitatem, vt accidit in mutuo, tenetur illud reſtituere, nõ ſolum ratione rei acceptæ, ſed etiam ratione acceptionis. Vnde, quantumcunque ſine culpa ſua pereat, adhuc erit obligatus ad reſtitutionem: Probatur: Nam qui rem alienam iuſtè in ſuum vſum accipit, non ſolum propter beneficium acceptum, ſed etiam de iuſtitia obligatur alterum indemnem ſeruare. Quarta concluſio; Qui accipit aliquid ab alio iuſtè, non propter ſuam vtilitatem, ſed propter vtilitatem ipſius dantis, vt accidit in depoſito, tenetur illud reſtituere ratione rei acceptæ, & non ratione acceptionis, Quare, ſi res illa pereat ſine magna culpa accipientis, ad nullam amplius obligabitur reſtitutionem. Probatur: Qui iſto modo rem accipit non fit cuſtos ex iuſtitia, ſed ex gratia, & beneuolentia: ergo ſi abſque ſua culpa pereat non ſibi, ſed domino perit.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Omnis obligatio reſtitutionis oritur vel ex re accepta vel ex iniuſta acceptione.

EX doctrina huius articuli ſufficiẽter colligitur, omnem obligationem reſtitutionis ortum habere, vel ex re accepta, vel ex acceptione. Inter quę hoc eſt diſcriminis, quòd res aliena ſemper obligat, vt conſtat ex prima concluſione. Acceptio autem rei alienæ non obligat ſemper, niſi quando vel eſt iniuſta, vel facta in vtilitatem ſolum recipientis. Et differunt præterea in eo, quod obligatio reſtituendi orta ex ſola re aliena, ſolum durat pro tempore,

A quò manet res apud eum, qui illam habet; cùm tamen obligatio, quæ habet ortum ex acceptione, perpetuò duret, vt infra dicemus. Nomine autem rei alienæ in præſenti intelligimus, non ſolum ipſam rem acceptam præciſe; ſed etiam pretium illius, ſi fuerit vendita, vel commutata; & fructus, qui ex tali re fuerint percepti, & denique tõtum illud, in quo quis ex re aliena fuerit factus ditior. Id enim totum reſtituendum venit eodem titulo, quo ipſa res; vt bene notat Caietanus in iſto articulo. Non autem erit reſtituendum illud, quod bona fide ex fructibus rei fuerit conſumptum, abſque eo, quod ille, qui conſumpſit, fuerit factus ditior, vt communiter colligunt Doctores ex lege Item veniunt. §. præter hæc. ff. de petit. hæredit. & ex l. ſed & ſi lege, eodem
B tit. Itaque; ſi quis bona fide accepit à latrone agrũ, cuius fructus per aliquod tempus percepit, ſtatim ac reſciuerit, agrum illum fuiſſe alienum, tenetur illũ vero domino reſtituere cum omnibus ſuis fructibus, non ſolum quos habet, ſed etiam quos illis vſibus conſumpſit; in quibus, niſi tales fructus haberet, alia propria bona erat conſumpturus, deductis tamen expenſis atque laboribus. Cæterùm, ſi illos fructus conſumpſit, quia illius agri donatione, vel acquiſitione factus ditior, ſtatum mutauit ſplendidiuſque vixit, tunc nihil præter agrum, tenetur reſtituere: ſi quidem ex alienæ rei acceptione non factus eſt ditior. Alia exempla adducit ad hoc idem declarandum Soto lib. 4. de iuſtitia. q. 7. art. 2. Videte
C ibi. Dixi notanter, rem alienam eſſe reſtituendam cũ fructibus, qui ex tali re fuerint percepti: Quia ſi non ex re ipſa, ſed ex induſtria poſſidentis prouẽiãt fructus, non erunt obnoxij reſtitutioni. Vnde, ſi quis bona fide haberet pecunias alienas, & eis alias lucraretur, non teneretur talia lucra reſtituere, cùm non ex pecunia ſecundum ſe, ſed ex arte, & induſtria illis vtentis prouenire ſint dicenda.

Dubium.

Sed dubium eſt, vtrum ſi quis bona fide emit quidquam à latrone, & poſteà eadem bona fide illud vendit alteri, deinde autem cognoſcit rem illam eſſe alienam, teneatur reſcindere contractum, reddereq; pretium emptori, & rem vero domino? Et pro parte negatiua eſt argumentum: Iſte vendit rem, quam nec ratione rei alienæ, nec ratione iniuſtæ acceptio-

1. Argu. pro parte negatiua.

D nis tenetur reſtituere: ergo nullam fecit iniuſtitiam, atq; ex cõſequenti nõ tenetur reſcindere contractũ.

Secundò: Si illa res eſſet ablata ab eo, qui eam vẽdit, vel eſſet conſumpta eo in tempore, quo bona fides durabat, nulla amplius eſſet obligatio reſtitutionis, vt omnes Doctores concedunt: ergo nec quando venditur bona fide.

2. Argumẽ.

In contrarium tamen ſunt non minora argumenta. Primum eſt, pretium, quod venditor accepit non eſt ſuum: ergo tenetur illud reſtituere. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur. Accipit illud pro re, quæ non eſt ſua: ergo nec ipſum pretium eſt ſuum. Secundò: Iſte venditor nullo titulo poteſt rei venditę pretium retinere: ergo tenetur illud reſtituere. Probatur antecedens: Non poteſt illud retinere

1. Argu. pro parte affirmatiua.

2. Argumẽ.

E titulo venditionis, quæ nulla eſt, nec titulo rei propriæ; cum id pretium ex re aliena proueniat: ergo nullo titulo. Tertiò: Si apud talẽ venditorem aliquis fructus rei furtiuæ maneret, teneretur illum reſtituere, vt paulò ante dicebam: ſed id pretium eſt veluti fructus re alienæ: ergo etiam tenetur illud reſtituere. Vltimò: Si quis bona fide emeret vitrum pro gemma, & eadem bona fide illud venderet, poſteaque cognoſceret eſſe vitrum, teneretur id emptori explicare & reſcindere contractum, vt omnes Doctores concedunt, quia tenetur quiſque ſeruare emptorem indemnem, reddereque illi venditionem certam, atque ſecuram; ergo idem etiam erit dicendum in noſtro caſu.

3. Argumẽ.

Vlt. argu.

Sententia Soti.

Soto lib.4. de iuſtitia.quæſt.7.ar.2.in huius dubij explicationem dicit tria. Primum eſt, quòd talis venditor non tenetur aliquid domino rei reſtituere, vt probant argumenta pro parte negatiua facta. Dicit ſecundò, quòd talis venditor tenetur reſcindere cõtractum, pretiumque emptori reddere, vt ipſum ſeruet indemnem. Dicit tertiò, quòd, ſi non eſt metus quod aliquando ſcietur rem eſſe furtiuam, vel aliquando res à ſecundo emptore petetur, non tenetur ille, qui bona fide vendit, nec pretium reddere emptori, nec rem domino. Et quidem quod non obligetur ad reſtituendum aliquid vero domino, probatur argumentis in principio factis. Quòd autem nec etiam obligetur ad reddendum pretium emptori, patet; quia in caſu poſito nullum damnum ei dat.

Impugnat Soto & explicatur vera ſentētia.

B Cæterum, meo iudicio, hæc ſententia Soti, præterquam quòd quantum ad duo priora dicta ſecum pugnare videtur, quantum ad tertium eſt apertè falſa. Quod ſuo ordine probatur. Et primò, quòd ſecum pugnet, quantum ad duo priora dicta, eſt manifeſtũ. Nam ſi venditor, de quo loquimur, tenetur reſcindere contractum, vt emptorem ſeruet indemnem, vt dicitur in ſecundo dicto, qualiter poteſt eſſe verũ, quòd nihil tenetur domino reſtituere cum eo ipſo, quòd rem venditam apud ſe habeat, debeat illam reſtituere vero domino ratione rei alienæ, vt ipſe fatetur? Quod autem tertium dictum etiam ſit falſum probatur argumentis ſecundo loco factis. Et præterea, quia nullus apparet titulus, propter quem talis venditor pretium rei alienæ poſſit retinere. Quare C tenebitur in omni euentu reſcindere contractum. remque vero domino reſtituere: Vel, ſi id non poteſt fieri tenebitur pretium dare ei qui patitur.

Ad 1. argu. pro parte nagatiua.

Et ad primum argumentum reſpondetur, venditorem illum ratione rei alienæ teneri ad reſtitutionem. Id enim pretium eſt alienum, vt ex dictis conſtat. Quare, ſi bona fide illud etiã conſumpſiſſet, nec ex tali conſumptione fuiſſet factus ditior, nihil teneretur reſtituere.

Ad 2. argu.

Ad ſecundũ reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam in caſibus antecedentis ille, qui rem conſumpſit, vel à quo ablata eſt ſine eius culpa, nec ratione rei alienæ, nec ratione acceptionis tenetur ad reſtitutionem. At verò in caſu, de quo loquimur qui rem vendit eſt obnoxius reſtitutioni ratione rei alienæ, cuius pretium D apud ſe retinet. Et ſic non eſt æqua vtriuſque ratio.

Aliud dubium.

Eſt aliud dubium, vtrùm, qui bona fide emit rem à latrone, quam poſteà ſcit eſſe alienam, teneatur eã vero domino reſtituere, vel potius poſſit eam latroni reddere, vt pretium pro illa datum recuperet? De qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ.

1. Senten.

Prima eſt quorundam, qui dicunt talem emptorem teneri rẽ vero domino reſtituere, & non latroni, etiam cum iactura pretij, qđ pro illa dedit, ſi veroſimiliter credit, latronem talem rem vero domino non redditurum. Hanc ſententiam tenet Soto lib.4. de iuſtitia.q.7.art.2. Ledeſma, in 2.p.4.q.18.ar.6. Couar. in regula peccatum.p.3.num.3. & Medina, C.de reſtitu.q.10. Verum tñ eſt, quòd Medina affirmat hoc ſolum habere verum, quando res empta non eſt vſu con- E ſumptibilis. Nam ſi ſit conſumptibilis vſu, & latro maneat potens ad reſtituendum illam in alijs rebus vero domino, dicit, quòd emptor nec tenetur illam reddere vero domino, nec latroni, vt pretium recuperet; ſed poterit eam ſibi retinere. Cæterum hæc diſtinctio Medinę merito reijcitur à Couarruuias, loco citato. Quapropter ea omiſſa, generaliter probatur prædicta opinio, quantum ad omnia bona.

1. Argumē.

Primò: Quicunque habens rem alienam tenetur eam vero domino reſtituere, vt dicit D. Thom. in prima concluſione: ſed talis emptor habet rem alienam: ergo tenetur eam vero domino reſtituere, & non latroni.

2. Argumē.

Secundò: Latrone non comparente, talis emptor teneretur rem vero domino reſtituere, etiam cum iactura proprij pretij: ergo, etiam ſi latro compareat. Antecedens eſt manifeſtum, & conſequentia probatur: Nam per accidens eſt, quòd latro compareat, vel non compareat, ad hoc, vt habens rem alienam ad illius obligetur reſtitutionem. Et confirmatur: Si latro eſſet mortuus, vel abſens, ſtatim emptor teneretur rem vero domino reſtituere: ergo etiam ſi ſit præſens. Probo conſequentiam: Nam ex eo quòd latro ſit præſens, dominus rei non habet minus ius ad rem ſuam, quàm ſi eſſet abſens.

3. Argumē.

Tertiò: Qui emit rem à latrone non poteſt eam vendere, vt pretium ſuum recuperet: ergo nec dare eam latroni propter eundem finem. Probo conſequentiam: Nam latro minus ius habet ad rem alienam, quam quis alius.

Vlt. argu.

B Vltimò: Si emptor, poſtquam cognouit rem eſſe furtiuam, reddit eam latroni, vt pretium recuperet, in foro exteriori condemnabitur, vt eam iterum vero domino reſtituat: ergo id tenebatur in conſcientia facere ante condemnationem. Probo conſequentiam: Nam forum externum quando non fundatur in falſa præſumptione, ſemper eſt iuſtum, & foro conſcientiæ conueniens.

2. Senten.

Secunda ſententia eſt quorundam Iuniorum, dicentium, quòd qui bona fide ignorans rem eſſe furtiuam illam emit, cùm primum contrarium reſciuerit poteſt eam latroni reddere, vt ſuum pretiũ recuperet. Cæterũ ſi mala fide, hoc eſt, ſciens, aut veroſimiliter dubitans rem eſſe furatam, eam emit, tenetur omnino illã dño reſtituere; etiã ſi pretij pro ea dati iacturam pati debeat.

3. Senten.

C Tertia ſñia eſt in alio extremo, quæ aſſerit eũ, qui emit rẽ à latrone, ẽt ſi mala fide id fecerit, poſſe illam ei à quo emit reddere ad recuperandum ſuum pretium, ſi aliter ipſum recuperare non põt. Hanc tenet Alex. Alen.4.p.q.86. memb.3.art.1. Gabriel in 4.d.15.q.3.ar.3.dub.5. Summa Angeli.verbo, reſtitutio.verſi.emens, q.1. & Nauarro in Manuali, c.17.nu.84. Et probatur: Quilibet debet ſibi magis, quàm alteri cõſulere: ergo talis emptor non tenetur rei dñm ſeruare indemnem cũ ęquali ſuo damno. Itẽ: Nullus tenetur rem, quam hẽt vero dño reddere, ſi ex tali redditione ſequitur ſibi maius, vel æquale nocumentũ, vt diximus ar. precce. ſed ita accidit in propoſito: ergo. Dices maiorẽ eſſe veram, qñ ille, qui habet rem alienam, eã non acD cipit iniuſtè: qui aũt ſcienter & mala fide emit rẽ à latrone, accipit iniuſtè. Sed cõtra hoc ſic argumẽtor. Licèt emptor emerit iniuſtè, ipſe tñ nõ fuit iniuſta cã, quod verus dñs ſpoliaretur: ergo non tenetur cũ ſuo diſpendio rem domino immediatè reſtituere: ſed ſatis erit illam reddere latroni, vt ipſe reddat vero domino. Præterea: Vera reſtitutio eſt conſtituere res in ſtatu, in quo erãt ante iniuſtam acceptionem: ſed tempore, quo emens iniuſtè egit, res erat in poteſtate latronis: ergo ſatis erit ad ſatisfaciendũ pręcepto de reſtitutione, reddere rem emptã in poteſtate illius, à quo accepit. Itẽ: Latro principaliter tenetur facere reſtitutionem, habetque ius petendi illam rẽ, vt reſtituat: ergo qui tradit rẽ latroni, vt ipſe reſtituat ſufficienter ſatisfacit obligationi reſtitutionis. Et E cõfirmatur: Emptor non tenetur reſtituere optimo modo poſſibili, & qui ſit vtiliſſimus domino, maximè, ſi id ſine ſuo diſpẽdio facere non poteſt: ergo ſatis eſt quod reſtituat quantum eſt ex ſe per latronẽ, à quo ipſam rẽ accepit. Vltimò: Ea venditio, qua latro rem vendidit, fuit iure nulla: ergo meritò poteſt reſcindi per emptorem, vt ſuum pretium recuperet.

Sententia Autoris.

Mihi ex his ſententijs hæc vltima videtur longè probabilior propter rationes modò adductas; dummodò addantur duæ limitationes. Prima eſt, quòd emptor aliter, quam reddendo rem latroni pretiũ à ſe datum recuperare non poſſit. Nam ſi commodè poteſt vtrumque, ſcilicet, rem domino reſtituere, & pretiũ à latrone accipere, proculdubio id erit faciendum.

dum, cum tunc nulla ſit iuſta excuſatio, quominus rem vero domino reddat; niſi fortè veroſimiliter conſtaret rem à latrone eſſe domino dandam. Secunda limitatio eſt, quòd intelligatur hæc ſententia quãdo eſt ſpes recuperandi pretium à latrone. Nam, ſi latro totaliter diſparuiſſet reſtituẽda eſſet res vero domino, nec pretium ab illo peti potuiſſet, vt patet ex l. ciuilem. C. de furt. Et ad primum argumentum in contrarium factum reſpondetur, illum, qui habet rem alienam, quam emit à latrone, teneri quidem reſtituere eam vero domino, non tamen immediatè ſed prout commodè potuerit, ne ipſe detrimentum patiatur. Vnde ſatis erit, quod quãtum eſt ex ſe, reſtituat rem latroni, reddendo, admonendoque ipſum, vt illam domino tribuat. Ad ſecundum reſpondetur concesſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ratio diſcriminis eſt: Nam quando latro non comparet nullus eſt alius modus reſtitutioni, quàm rem domino immediatè tradere. Et prætereà: Quia cùm non ſit ſpes recuperandi pretium nulla relinquitur iuſta excuſatio non reddendi rem domino. Secus autem eſt, quando à latrone in promptu poteſt pretium recuperari. Et eodem modo reſpondetur ad confirmationem. Ad tertium reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Reddere enim rem latroni à quo illam accepit, eſt medium per ſe ordinatum ad reſtituendum domino, cum ipſe latro ſit, qui principaliter eſt obligatus reſtituere vero domino. At verò vendere rem alteri, non eſt medium per ſe ordinatum ad reſtituendum domino & ſic nulla ratione eſt licitum. Ad vltimum reſpondetur ſimiliter, negando conſequentiam: Nam in foro exteriori præſumetur ille malitioſe reddidiſſe rẽ latroni, vel ſaltim occultaſſe latronem: & ſic in pœnam cogetur pretium ſoluere: cum tamen in foro cõſciẽtiæ, in quo pœnæ iſtæ non debentur ante condemnationem, aliter ſit dicendum.

Ad 1. argu. pro prima ſententia. — **Ad 2. argu.** — **Ad 3. argu.** — **Ad vltim.**

Qui rẽ accipit iniuſte tenetur nõ ſolum eam, ſed etiam damna reſtituere.

Circa ſecundã cõcluſionem D. Tho. eſt aduertendum, quòd qui rem accipit iniuſtè, non ſolum tenetur ipſam reſtituere: ſed etiam damna, quæ ex tali iniuſta acceptione venerant, atque etiam lucra, quę ob illam domino ceſſarunt: Ad hæc enim omnia iniuſtitia iniuſtæ acceptionis ſe extendit, vt ex ſupradictis patet. Vocamus autem in iniuſtam acceptionem non ſolum, quando quis à principio rem per iniuriam accepit; ſed etiam quando eandẽ iniurioſè cõtra domini voluntatem detinet: atque adeò quamlibet iniuſtam damnificationem, in quacunque re, ſiue fiat accipiendo, ſiue comburendo, ſiue præſcindendo, ſiue quouis alio modo. Semper enim quod in huiuſmodi interuenit damnum alterius, dicitur iniuſta acceptio; quia accipitur ab inuito domino qđ ſuum eſt; quamuis nulli quãdoque detur, ſed annihiletur. Omnis ergo qui damnificator eſt alterius, tenetur ad reſtitutionem; non ratione ſui lucri, ſed ratione iniuſtæ acceptionis ſuæ damnificationis: eſtque longè maior obligatio reſtitutionis habẽs ortum ex iniuſta acceptione, quã quæ oritur ex re aliena præcisè; cum illa ſemper habeat annexam iniuriam: hęc verò minimè. Vt eſt videre in eo, qui habet rem alienam, quã putat eſſe ſuam. Ex quo fit vt qui fuerit cauſa iniuſtę acceptionis, ſemper teneatur reſtituere id, qđ abſtulit, ſiue res accepta apud ſe maneat, ſiue nõ. At verò qui ſolũ obligatur ad reſtitutionem ratione rei alienæ, ſi eã bona fide conſumpſit, nec ex tali cõſumptione fuit factus ditior nihil amplius tenetur reſtituere, vt in principio huius articuli dictum eſt.

In tertia & quarta concluſionibus agit D. Thom. de reſtitutione eorum, quæ quis iuſtè accipit, vel in propriam ipſius accipientis vtilitatem, vel in vtilitatem dantis. Et dicit maiorem culpam eſſe neceſſariam in recipiente ad hoc, vt teneatur reſtituere id, quod in ſolam dantis vtilitatem fuerit acceptum, vt

A in depoſito, ſi contingat quod illud pereat, quam ad hoc, vt teneatur reſtituere id quod in propriam vtilitatem accepit, vt in commodato. Sed quoniã de hoc iam ſatis à nobis fuit dictum in fine articuli ſecũdi, dum ageremus de culpa lata, leui, & leuiſſima, idcirco ab his abſtinemus.

Sententia D. Tho. in ſolutione Ad 2. argu.

In ſolutione ad ſecundum argumentum, vbi D. Tho. agit de modo, quo debet fieri reſtitutio ab eo, qui ſecreto delicto rem alienã vſurpauit, dicit duo. Primum eſt, quòd non tenetur crimen ſuum detegere hominibus. Secundum quòd poterit facere ſatiſfactionem per confeſſorem, cui neceſſario in confeſſione crimen eſt manifeſtandum. Sed quoniam hæc non eodem modo accipiuntur ab omnibus, aliquot circa illa erũt dubia examinanda. Primum eſt, vtrũ

Primum dubium.

Sententia Caietani.

B teneatur quis proximo reſtituere bona externa, cum propriæ famæ detrimento? Caietanus in iſto commentario abſolutè dicit, quòd non. Diſtinguit enim tres rerum ordines. In primo conſtituit pecunias, & reliqua bona temporalia. In ſecundo, famam atque honorem. In tertio denique vitam, & ea, quæ ad illius conſeruationem ſunt neceſſaria. Et dicit, quòd rem inferioris ordinis nemo tenetur cum iactura ſuperioris reſtituere; vt pecuniam cum detrimento famæ, aut honoris; & famam cum detrimento vitæ. Cęterum rei cuiuſcunque ordinis cum detrimento eorum, quæ in eodem ordine continentur quiſque tenetur facere reſtitutionem. Eandem ſententiam tenent idem Caietanus opuſc. 17. reſponſionum, reſponſione 14. & Nauarrus in Manuali ca

C pit. 17. nume. 89. Quibus & conſentire videntur Medina, atque Caſtro, & alij, qui, vt infra videbimus, dicunt adulteram non teneri ſuum crimen manifeſtare, vt cum detrimento propriæ famæ filij hæreditatem alteri reſtituat. Et probari poteſt hæc ſententia aliquibus argumentis. Primò ex D. Thom. hic ad ſecundum dicente, furem non teneri crimen ſuum detegere hominibus; teneri tamen illud detegere Deo in confeſſione. Et ſic per ſacerdotem, cui confitetur, poterit facere reſtitutionem. Quibus verbis apertè ſignificat, quòd non tenetur fur reſtituere, ſi ad id fuerit neceſſarium crimen ſuum coram hominibus detegere. Secundò: Fama eſt quid præſtantius bonis externis temporalibus, iuxta illud; Melius eſt bonũ nomen, quàm diuitiæ mul

1. Argum. — **2. Argum.**

D tæ: ergo contra iuſtitiæ æqualitatem eſſet, quòd quis exponeret famam pro rebus temporalibus reſtituendis. Tertiò: Tunc tantum tenetur honorem alterius reſtituere, quando illam habet dominus inuito rationabiliter: ſed non eſſet dominus rationabiliter inuitus, ſi velit furem ſibi rem ſuam reſtituere cum propria infamia, cum hoc contra omnẽ æquitatem, & humanam pietatem ſit: ergo. Quartò: Nullus tenetur res externas reſtituere cum propriæ vitæ detrimento, vt omnes concedunt: ergo nec cum detrimento famæ. Probo conſequẽtiam: Nam fama, communi hominum æſtimatione, quodammodo æquiparatur vitæ. Et confirmatur: Si contingat tabellionem edere falſum inſtrumen-

3. Argum. — **4. Argum.**

E tum, aut teſtem proferre falſum teſtimonium, quo proximus in temporalibus grauiter damnificetur, nemo illos obligabit ad hoc, vt pro reſtitutione ſe tanquam falſarios infament, id enim eſſet duriſſimum: ergo nullus tenetur cum propria fama res alienas reſtituere. Vltimò: Adultera ſupponens marito filium alienum non tenetur ad reſtituendum damna temporalia, quæ inde marito, & alijs hæredibus proueniunt, crimen ſuum manifeſtare, vt habetur expreſſe in capit. officij, de pœnitentijs & remiſſionibus, vbi Innocentius tertius dicit, mulieri adulteræ non eſſe negandam pœnitentiam, licet propter metum mariti nolit reuelare crimen ſuum: ergo vniuerſaliter eſt verum, quòd nullus tenetur

Vlt. argum.

netur bona temporalia reſtituere cum propriç famç detrimento.

Sententia Adriani & aliorum.

Alia opinio eſt in alio extremo, abſolutè aſſerens bona temporalia iniuſtè ablata eſſe neceſſario reſtituenda, etiam cum detrimento propriæ famæ. Hãc videtur tenetur Adrianus, in 4. in materia de reſtitutione, quæſt. 1. ad 5. & Ioannes Maioris, in 4. diſt. 15. quæſt. 3. & Paludanus, in 4. diſt. 17. quæſt. 2. art. 1. concluſione 3. & probatur ex regula iuris dicente; Vtilius ſcandalum naſcitur, quam veritas vitæ, vel iuſtitiæ relinquitur: ſed reſtitutio pertinet ad veritatem vitæ, vel iuſtitiæ, cum ſit de iure naturali, & diuino: ergo propter nullum ſcandalum vitanda eſt & omittenda. *1. Argumẽ.* Secundò: Nullus poteſt accipere rem alienã, vt propriam famã cõſeruet: ergo nec retinere. *2. Argumẽ.* Probo conſequentiam: Nam in iure pro eodem iudicantur, accipere rem alienam, & eandem retinere, vt patet ex c. ſçpe. de reſtitutione ſpoliat. Vbi gloſſa alios textus citat ad idem. Et confirmatur: Nam aliàs laborans graui neceſſitate ſui ſtatus, poſſet clam ſurripere bona aliena, quod eſt abſurdum.

Sententia Autoris.

Mihi ex his ſententijs neutra videtur vndequaq; vera, ſed media via incedendum exiſtimo. Dicendo, quòd quamuis per ſe loquendo fama alijs rebus externis ſit præſtantior, atq; adeo nõ ſit æquum illã pro talium reſtitutione exponere per accidens tamẽ poteſt contingere, ꝙ obligetur quis huiuſmodi res temporales cum detrimento propriæ famæ reſtituere: tunc. ſ. quando ad arbitrium boni viri res illa temporalis fuerit tanti valoris, & æſtimationis ac fama, quã perdit. Hanc ſententiã tenet Soto lib. 4. de Iuſtitia, quæſt. 7. ar. 2. ad 2. & Couarruuias in regula peccatũ. 1. p. nu. 6. prope finẽ, quam & nos ſupra inſinuauimus art. 2. huius quæſtionis circa ſolutionẽ ad ſecundum argumẽtum D. Tho. dub. 8. Et probatur: In illis rebus quas Caietanus in illo triplici ordine cõmemorat, datur recompenſatio, vitç, ſcilicet cum honore, & fama, & pecunijs, & è contra, nam licèt, ſecundum ſe longe differant, conueniunt tamen in hoc, quòd eſt complere bonum humanum, ſubſeruireque iucunditati vitç: ex quo ſit, vt quantum tollitur ex parte vnius in ordine ad hunc finem, tantum poſſit & debeat poni ex parte alterius, vt docet D. Thom. ſupra artic. 2. ad primum & ſecundum: ergo erit prudenter æſtimanda fama, quç amittitur, manifeſtando proprium crimen, & damnum temporale. Quod, ſi non manifeſtet, alter patitur, & ſi illa fuerit longe maioris valoris non erit cum eius amiſſione reſtituendum. Si autem ſit minoris, aut certè æqualis valoris, erit neceſſario reſtituendum; non obſtante periculo propriæ infamiæ. Secundò: Dominus rei habet ius ad recuperandum bona à ſe furto ſublata, etiam cum infamia furis, ſi hoc fuerit neceſſariũ maximè, quando bona ſunt tanti varios, quod præponderant famæ: ergo erit rationabiliter inuitus, ſi fur illa non reſtituat, etiam cum periculo famæ. Vltimò: In his rebus prudentia dictat fauendum eſſe illis, qui iniuriam patiuntur, & eſſe inclinandum cõtra furem: ergo ita eſt faciendum. Vide quæ diximus artic. 2. huius quæſtionis, circa ſolutionem ad ſecundum dub. 8. Veruntamen eſt, quòd moraliter loquẽdo, rarò ſuccedit caſus, in quo ſine infamia reſtituentis non poſſit fieri reſtitutio, ſi non ſtatim, ſaltim poſt medium aliquod tempus.

Ad 1. argu. pro prima opinione.

Ad primum argumentum factum pro prima opinione, rñdetur D. Tho. ſolum determinare modum communem reſtituendi ſine infamia, qui eſt per confeſſarium. An autem in aliquo caſu teneatur quis reſtituere cum propria infamia, nihil determinat.

Ad 2. argu.

Ad ſecundum reſpondetur, quod quamuis verũ ſit, quod fama ex genere ſuo eſt præſtantius bonum, quam diuitiæ, poteſt tamen tantum æris ex parte diuitiarum poni, vt ſecundum iudicium viri prudentis, diuitiæ ſint pluris facienda, quàm fama alicuius hominis priuati. Et in hoc caſu bona temporalia reſtituenda ſunt cum iactura propriæ famæ.

A

Ad 3. argu.

Ad tertium argumentum reſpondetur, negando minorem. Nam, vt ex dictis patet, non erit dominus irrationabiliter inuitus, ſi vellet quòd fur cum propria infama reſtituat rem, quæ plus valet, quam ipſa fama.

Ad 4. argu.

Ad quartum reſpondetur, conceſſo antecedẽti, negando conſequentiam. Conſeruatio enim propriæ vitæ eſt ſtrictiſſimi iuris, ad illamq; ordinãtur tẽporalia omnia ex natura rei, & ipſi ſubſeruire debent. Ad conſeruationem autem famæ nõ adeo ſtricto iure obligamur. Cui & accedit, quòd fama amiſſa poteſt iterum recuperari, vita vero nõ. Vel ſecundo reſpõdetur, poſſe aliqñ caſum venire, in quo teneatur homo cum vitæ periculo reſtituere famã, vel bona temporalia, quæ iniuſte abſtulit, vt diximus art. 2. loco ſtatim citato. Ad confirmationem rñdetur tabellionem, & falſum teſtem in caſu poſito teneri ad reſtitutionem cum detrimento famæ, ſi res ſit magni momenti, nec aliter reſtituere poſſunt.

B

Ad vlt. arg. Dubiũ graue.

In vltimo argumento tangitur grauiſſima difficultas de eo, qđ facere debet mulier, quç ſibi falſo ſuppoſuit partum alterius, vel ex adulterio concepit, & maritus putat filium eſſe ſuum: ſitque caſus, quòd tam maritus, quàm vxor ſunt nobiles, & quod maritus habet optimum maioratum, ſeu primogenituram pro filio maiori, filiuſque ex adulterio conceptus eſt primogenitus; vtrum in hoc caſu talis mulier teneatur ſe infamare, ne filius ſpurius ſuccedat, tollaturque primogenitura ab eo, qui re vera eſt primogenitus patris? De qua re multa dicũt Doctores, tam Theologi, in 4. d. 15. quam Canoniſtæ in ca. officij. de pçni. & remiſſio. Sed pro huius rei perfecta explicatione aduertendum eſt, quòd præfata mulier in ſui criminis manifeſtatione multipliciter ſe poteſt habere. Nam vel putat, quòd detegendo adulterium poterit adhibere remedium, quia, ſcilicet, credetur ei, & probabit quid dicit. Ex quo fiet quod ſpurius ab hæreditate expelletur, & ſuccedet legitimus hæres. Vel exiſtimat, quod poſtquam adulteriũ ſuum fuerit manifeſtum, nullũ adhibebit remedũ, quia nec credetur ei, nec ipſa probabit quod dicit, & ſic ſemper illegitimus manebit in hæreditate. Tunc vltrà: Adhuc quando credit ſuam reuelationem profuturam, diſtinguendum eſt: Nã, vel præfata mulier poteſt detegere ſuum crimen, ſine mortis ſuæ, vel ſpurij periculo, vel non.

C

D

1. Dictum certum.

Hoc conſtituto, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certum eſſe, quòd ſi per hoc, quòd prædicta mulier ſuum adulterium manifeſtet, exiſtimat nihil profuturam, quia nec filius, nec maritus credẽt ei, & ſic in effectu nulla ſequeretur reſtitutio, non tenetur ſuũ crimen manifeſtare. Eſſet enim id opus vanum; & ex quo nihil vtilitatis, & multum nocumẽti deduci poſſet. Ita tenent communiter omnes Doctores. Exceptis dũtaxat Adriano, & Paludano; qui dicunt, quod etiam quãdo nulla eſt ſpes remedij, tenetur mater filio manifeſtare veritatem: ſicut & prædicator tenetur dicere verum etiam ſi ſciat nihil profecturum; & ille, qui ſimul cum alijs proximum infamauit, tenetur ſuam retractare ſententiam, adhuc quando certò ſcit, quod non credetur: quia ſtabunt homines magis dictis aliorum, qui ſimul cum ipſo proximum infamarunt, quam ſibi. Sed ego dico, nõ eſſe eandem rationem de prædicatore, & de muliere adultera in hoc caſu. Prçdicator enim, quia non ſolũ tenetur dicere veritatem, vt credentibus proficiat, ſed etiam, vt veritas iudicio coram Deo habeat cõtra peccatores ſuum debitum teſtimoniũ, magiſque iuſtificetur cauſa diuina, non ſolum tenetur hic qui quando eſt ſpes emẽdæ, ſed etiam quando certò ſcit

E

nihil

nihil profuturum. At verò adultera pro nullo alio fine tenetur ſuum crimen manifeſtare, niſi pro reſtitutione faciēda: quare iſto ceſſat ſimiliter obligatio crimē detegendi. De illo autem, qui ſimul cum alijs proximum infamauit, dico, falſum eſſe, quòd teneatur retractare ſententiam, quando nulla eſt ſpes proficiēdi. Secus autem eſſet, ſi ſperaret abſtergere infamiam, vel totaliter, vel in parte.

2. Dictum certum.

Dico ſecundo, etiam eſſe certum, quòd, quamuis adultera certò credat ſuam criminis manifeſtationē profuturam, & quod reſtitutio fiet in effectu, ſi tamē ex altera parte eſt certa moraliter, quòd maritus occidet illam, vel filium ſpurium, vel adulterum, aut quòd ſequentur alia multa ſcandala, & inimicitiæ, regulariter loquendo non tenetur ſuum crimen reuelare, nec ſeipſam perdere. In hoc dicto ſimiliter conueniunt omnes Doctores, tam Theologi, quàm iuris prudentes. Vno excepto Adriano, qui vniuerſaliter affirmat, talem adulteram teneri ſuum crimen manifeſtare, etiam cum ſuæ & aliorū vitæ periculo. Quod probat ex regula iuris ſuperius adducta pro ſecunda ſententia. Vtilius ſcandalum naſcitur, quàm veritas vitæ, vel iuſtitiæ relinquatur. Reſtitutio autē rei alienæ pertinet ad vitæ, vel iuſtitiæ veritatē, cū ſit de iure naturali, & diuino. Et confirmatur: Adultera non concurrit poſitiuè ad ſcandala, quæ ex ſua manifeſtatione ſequuntur, ſed tantum permiſſiuè: ad iniuſtam autem damnificationem mariti, & hæredū, quæ ſequitur ex ſua nō manifeſtatione concurrit poſitiuè: ergo potius tenetur prouidere ne ſequatur id damnū, quàm ne ſequantur ſcandala, vel peccata. Hoc tamen non obſtāte probatur noſtrum ſecūdum dictum; quod ſimul etiam eſt dictum fere omnium Doctorum tam Theologorum, quàm iuris prudētiū ex cap. officij, de pœnit. & remiſ. Vbi Innocētius Papa dicit, mulieri adulteræ non eſſe denegandam pœnitētiam, licèt propter metum mariti nolit reuelare crimen ſuum. Quod communiter dicunt Doctores eſſe intelligendum, ſaltim quando eſt periculum vitæ. Secundò: Ex duobus malis minus eſt eligendum, vt habetur in cap. nerui. & in cap. duo mala, 13. diſtinctio. ſed minus malum eſt, quòd non fiat reſtitutio temporalium bonorum, quam quod fiat cum tanto detrimento, & cum tot ſcandalis, atque peccatis, cum ibi ſolum periclitentur bona externa: hic verò corpora, & animæ: ergo illud potius eſt eligendum. Item: Nullus tenetur aliquid alteri reſtituere cum maiori notabili detrimento, quam intulit: ſed maius notabiliter detrimentum pateretur mulier, ſi cum ſuæ mortis periculo illam faceret recompenſam, & ſuum crimen manifeſtaret: ergo non tenetur id facere. Et confirmatur: Ad ſaluandam vitam licitum eſſet præfatę mulieri accipere de nouo bona temporalia alterius: ergo à fortiori erit licitum illa retinere, atque tacere, vt vitam conſeruet. Vltimò: Muliere illa exiſtente in extrema neceſſitate, tam maritus, quam legitimus filius, qui in bonis patris ſuccedere debet, tenerentur prædicta omnia illa bona ei dare, ſi omnibus indigeret ad ſuā extremam neceſſitatem leuandam; & ſi non darent ipſa poſſet illa de nouo accipere: ergo à fortiori, vt vitam conſeruet, poterit eadem bona licite retinere, & ſuum ſcelus non manifeſtare. Et confirmatur: Prædicta muliere in extrema neceſſitate exiſtente, quilibet extraneus poſſet, imò teneretur à marito præfata bona accipere, & dare eam mulieri ad ſuam extremam neceſſitatem leuandam: ergo ipſa ſimiliter poteſt ea accipere, atque ex conſequenti etiam retinere, vt incolumis euadat. Dixi notanter (regulariter loquendo) nam fortè poterit eſſe caſus (vt infra dicemus) in quo mulier etiam cum periculo vitæ teneatur ſuum crimen manifeſtare. Et ad primum argumentum Adriani reſpondetur, quòd

A reſtitutio non eſt neceſſaria, nec pertinet ad veritatem vitæ, & iuſtitiæ, niſi omnibus circunſtantijs concurrentibus, quæ ſecundum rectam rationem concurrere debent ad hoc, vt eius præceptū ſit obligatorium, & dominus ſit rationabiliter inuitus. Eſt enim præceptum de reſtitutione facienda affirmatiuum, obligans ſolùm, quando, & quomodo oportet. In caſu autem poſito non concurrunt tales circunſtantiæ; & ſic non eſt obligatorium, nec pertinens pro tunc ad vitæ veritatem; vt diximus ſupra articulo 3. huius quæſtionis, cùm oſtenderimus leges non obligare ad ſui obſeruantiam cum periculo mortis. Ad confirmationem reſpondetur, negando maiorem. Nam adultera etiam poſitiuè ſuo B modo concurrit ad illa ſcandala, in quantum, ſcilicet, ſequuntur ex actu poſitiuo, quo ſeipſam infamat. Et ſi hoc non eſt ſatis ad hoc, vt dicatur poſitiue concurrere, multò minus dicetur concurrere poſitiue ad damnificationem mariti, & hæredum; ſi quidem ipſa nihil poſitiue ab illis accipit, ſed tantùm ſe habet negatiue tacendo, & non obſtando dānis.

3. Dictum certum.

Dico tertio, etiā eſſe certum, q̄ quando mulier ſine ſuæ mortis, vel aliorum periculo non poteſt ſuū crimen detegere, & ſimiliter quando credit ſuam criminis manifeſtationem nihil profuturam, tenetur quantum potuerit curare, vt filius ille legitimus plus accipiat de illis bonis, quibus, ſi veritas conſtaret, ſuccedere debebat, quam alius ſpurius. Item, C tenetur ſuadere viro, vt det quantum plus poterit de bonis filio legitimo, quam ſpurio, etiam ſi cauſam non manifeſtet. Item tenetur ſuadere filio, vt intret religionem hæreditatis incapacem. Dummodò poſt ingreſſum iuxta concilij Tridentini formam ſuam hæreditatem in legitimos renuntiet. Soto lib. 4. de Iuſtitia, q. 7. ar. 2. ad 1. dicit, non eſſe cur ad hūc ingreſſum religionis perſuadēdum de iuſtitia teneatur. Cæterum Corduba lib. primo ſui quæſtionarij, quæſt. 31. affirmat ad id teneri ex iuſtitia. Nam ex iuſtitia obligatur facere quantum poterit, vt legitimi hæredes indemnes fiant, ſiue per hunc, ſiue per illū modum. Et ſi hoc ab adulterino mater precibus nequit obtinere, ex bonis paraphernalibus habitis extra dotem tenetur legitimis quantum poterit, recō D penſare, atque etiam ex liberis bonis, ſi quæ habet, quātum poterit ſecundum leges relinquere, abſtinereque à victu, & veſtitu immoderato, ſolis neceſſarijs cōtenta, vt ſic mariti facultas magis ac magis augeatur. Si autem contingat, quòd maritus nullum alium filium legitimum habeat, per ſe loquendo, tenetur quantum poterit, ſatisfacere illis hæredibus, qui ſuccedunt marito ab inteſtato. Quamuis aliquādo per accidens poterit contingere caſus, in quo teneatur reſtituere extraneis. Tunc, ſcilicet, quando mulier eſt certa moraliter, quòd in defectu filij maritus non conſanguineis ſua bona, ſed extraneis, vel alicui operi pio eſſet relicturus. Alia remedia poterūt occurrere pro diuerſitate negotiorum, & circunſtantiarum, ad quæ ſimiliter facienda erit obligata mu- E lier adultera: ſed illa vniuſcuiuſque prudentiæ relinquuntur. Et videndus eſt de illis Corduba, loco citato, & frater Ludouicus Lopez in ſuo Inſtructorio conſcientiæ, par. 1. capit. 88. & 89. Itaque hæc certa ſunt.

Pūctus difficultatis.

Sed dubium eſt, quando non eſt periculum mortis, quia vel maritus iam deceſſit, vel eſt ſenex, atque patiens, & nullum aliud eſt remedium ad reſtituendum niſi detegere crimen, ex quo ſequitur propria infamia; manifeſtato autem ſcelere credetur ei, expelleturque ſpurius, & legitimus hæres ſuccedet in bonis, an teneatur tunc mulier adultera ſuum crimē manifeſtare? Hanc quæſtionem mouet Caietanus in opuſculo decem & ſeptem reſponſionum. Reſponſio. 14.

Sententia Caietani, & aliorum.

ſio.14.Reſpondetque ad illam negatiuè:conſtituens A
regulam generalem,quod nullus tenetur ad reſtitu-
tionem bonorum inferioris ordinis cum detrimen-
to bonorum ſuperioris . Eandem ſententiam tenet
idem Caietanus in ſumma,verbo,adulterium,&Na
uarro in manuali cap.16. nu.44.& Medina C.de ré-
ſtitutione.quæſt.3. cauſa 4.& Caſtro,de lege pęnali.
lib.2.cap.11.Et probari poteſt hæc ſententia.Primò:
Ex cap.officij,de pœnit.& remiſſio. Vbi cũ quæſtio
moueretur de ea, qui filium ſuſcepit ex adulterio,
aut partum alterius falsò ſibi ſuppoſuit,& id marito
reuelare non audet, an eſſet ad pęnitentiam admit-
tenda? Reſpondet in illo textu ſummus Pōtifex affir
matiuè . Qua ſua reſponſione manifeſtè ſignifica-
uit, tunc mulieri adulteræ eſſe pęnitentiæ ſacrificiũ
imponendum quando ipſa ex iuſto timore ſuum cri B
men non manifeſtat. Qualis proculdubio eſt in illa,
quæ timet infamiam . Et ſic non peccat tacendo, ſi
quidem ei pœnitentia non denegari præcipitur. Nō
nulli ex iuris conſultis dicunt textum illum non eſſe
intelligendum de pęnitentia ſacramentali, quæ eſt
abſolutio à peccatis: ſed de pęnitentia iniuncta per
ipſum pęnitentem adimplenda,quæ etiam in pecca-
to mortali,exiſtentibus poteſt iniungi.Cæterum hęc
expoſitio textui non quadrat.Tum, quia dicit, in il-
lo caſu non eſſe pœnitentiam denegandam,ſed exhi
bendam.Quibus verbis innuitur talem pęnitentiam
eſſe mulieri adulteræ debitam . Quod de pęniten-
tia iniuncta dici non poteſt, cum hæc nec ſit neceſſa
ria,nec debita,ſed libera,tam ex parte pęnitētis, cui
liberum eſt eam petere, quàm ex parte confeſſarij, C
cui ſimiliter eſt liberum eam iniungere.Tum etiam,
quia ſi mulier in peccato permaneret, cuius ratione
ſacramentalis pęnitentia eſſet illi deneganda, nihil
illi ſatisfactoria pęnitentia pro peccatis iniuncta,
prodeſſe poſſet; cum hæc locum non habeat, ante-
quam culpa, quo ad Deũ ſit remiſſa.Et denique;nã
ſubiungit textus,quòd ſacerdos illi mulieri,poſtquã
fuerit ad pęnitentiam admiſſa diſcretam imponat ſa
tisfactionem.Quo apertè ſignificatur prius de pęni-
tentia ſacramentali feciſſe ſermonem; ſi quidem de
pœnitentia non deneganda, & de ſatisfactione di-
ſcreta imponenda,tanquam de diuerſis loquitur.In
tendit ergo ſummus Pontifex excuſare prædictam
mulierem à debito ſuum crimen reuelandi,quando D
fuerit iuſta cauſa timoris, qualis proculdubio eſt ti-
mor infamiæ: & ſic non tenebitur ad reſtitutionem,
cum propriæ famæ iactura. Ad hanc eandem ſentē
tiam probandam adducunt iſti authores illa eadem
argumenta, quæ nos fecimus ſupra pro opinione il-
lorum,qui dicebant bona exteriora cum propriæ fa
mæ iactura non eſſe neceſſario reſtituenda, quæ ite-
rum repetere eſſet prolixum.

Inepta interpretatio canoniſtarum.

Nota.

Pro explicatione huius difficultatis,quę ferè eadē
eſt cum præcedenti,& ſolum differt ab illa in eo,qđ
ibi de reſtitutione bonorum temporalium cum peri
culo famæ in generali diximus,hic autem de eodē
in caſu particulari eſt ſermo, ſupponendum eſt pri-
mò,quòd fama eſt quoddam bonum temporale prę
ſtantius ex ſe,quam bona fortunæ,compenſabile ta- E
men cum aliis bonis temporalibus, vt ex principijs
D. Thomæ,ſupra deduximus,maximè artic.2.in ſo-
lutione ad ſecundum . Secundò eſt ſupponendum,
quòd magna bona fortunæ & maximè communia
præferenda ſunt famæ vnius priuatæ perſonæ. Imò
tanta poterunt eſſe iſta bona fortunæ, vt etiam ſint
præferenda famæ Regis, vel cuiuſcunque alterius.
Quod ex eo ſolum colligere licèt, quod poteſt Rex
compellere ciues, vt exponant non ſolum famam,
verum etiam vitam pro bonis communibus.Quam-
uis enim fama genere ſuo ſit quid præſtantius bonis
fortunæ,tanta tamen poteſt eſſe pecunia, quod ſecũ
dum arbitrium viri prudentis excedat famã. Sicut

A licet aurum genere ſuo ſit pretioſius argento, nihil
vetat,magnum pondus argenti præponderare in va
lore minimo ponderi auri. Maximè cum pretium
rei ſemper moraliter ſumatur ex vtilitate, quam af-
fert in ordine ad vſus humanos, vt diximus articulo
præcedenti.

His poſitis ſit prima concluſio:Si ſecundum iudi- 1. Concluſ.
cium viri prudentis bona, quibus legitimi hæredes
priuantur,ſunt maioris pretij,quàm fama mulieris,
in conſcientia tenetur adultera ſuum crimen mani-
feſtare, vt hæredes talia bona recipiant. Hæc con-
cluſio eſt intelligenda in caſu, quo mulier non ha-
bet aliunde, quo reſtituat, & quod nullum aliud ſe-
quitur incommodum,quàm propria infamia; & qđ
poſita criminis reuelatione,in effectu ſequetur reſti-
B tutio,vt ex ſupra dictis patet. Probatur: Nocumen-
tum,quod adultera intulit,& infert quando eſt cau-
ſa,quòd legitimus hæres ſuis bonis priuetur,eſt ma-
ioris pretij,quàm fama,quia ipſa priuatur, ſuum cri
men detegendo: ergo tenetur illud reſarcire cũ pro
pria infamia. Hanc concluſionem tenet Paludanus,
Maioris, Adrianus,Soto locis citatis, Sylueſter ver-
bo,adulterium,quæſt.1.Vbi pro eadem ſententia ci-
tat Innocen. Panormita. Hoſtienſem & alios ſuper
cap. officij.de pœnitentijs. Qui vnanimiter dicunt,
quòd ſi mulier habeat probationē ſufficientem,vt ſi
bi credatur, & ex alia parte non immineat periculũ
mortis,vel aliorum ſcandalorum,tenetur ſuum cri-
men reuelare.Secus autem erit, ſi non habeat pro-
bationem, qua veroſimiliter ſit credēda,aut timeat
C probabiliter periculũ mortis.Veruntamen eſt quòd
Soto vbi ſupra,& Couarruuias in regula peccatum.
parte.1.fol.40.dicunt,quòd ſi adultera eſſet profutu
ra teneretur etiam cũ periculo vitæ crimen detegē-
re in caſu grauiſſimo, quo regnum aliquod ex eius
adulterio ad ſpurium eſſet transferendum, quorum
aſſertio mihi non diſplicet.

Secunda concluſio:Si bona fortunæ, quibus legi- 2. Cōcluſio
timi hæredes priuantur, fuerint parua, vel medio-
cria;ita,vt ſecundum iudicium viri prudentis fama,
qua mulier eſt prædita ſit maioris pretij, nō tenetur
cum ſua infamia facere reſtitutionem.Probatur. Nul
lus tenetur pati notabiliter maius detrimētum, quã
intulit,vt reſtituat, quod alteri debet:ergo nec mu-
D lier illa tenetur tantam pati iacturam in propria fa-
ma, vt hæredibus faciat reſtitutionem. Corduba in Sententia
ſuo quæſtionario lib.1.quæſt.51. dicit quòd tunc tã Cordubæ.
tum adultera tenetur cum propria infamia facere re
ſtitutionem,quãdo legitimus,qui propter eius adul-
terium hæreditate fraudatur,nō eſt filius ipſius adul
teræ,ſed ſolum mariti ex alia coniuge defuncta.Nã,
ſi ſit filius ipſius, dicit, quòd etiam ſi magna ſit hæ-
reditas, non tenebitur cum notabili ſuę famæ detri-
mento crimen manifeſtare.Et ratio eſt:Nam in hoc
caſu filius legitimus defraudatus non erit rationabi
liter inuitus,cum pro matris honore res temporales
poſtponere teneatur quicunque filius. Hæc aduertē Impugnatur
tia Cordubæ mihi non diſplicet,dummodo ei limi- Corduba.
tatio adiungatur. Scilicet,quòd primogenitura,qua
E legitimus filius fraudatur,non ſit multum præclara;
nec etiam ipſa mater ex obſcuro genere ſit progeni
ta. Nam,ſi ſit paruæ reputationis,& nominis, taliſ-
que,quod maritus eam ante matrimonium fornica-
riè cognouerit, & eius magis, quàm generis amore
captus,eã duxit in vxorem, proculdubio tenebitur
ſuum crimen reuelare,etiam ſi primogenituram ha
biturus ſit proprius filius. Et ad argumētum deſum
ptum ex c.officij.reſpondetur, verum eſſe,quòd ibi
loquitur ſummus Pontifex de ſacramentali pęniten
tia non deneganda mulieri, quæ ex metu mariti ſuũ
crimen non reuelat. Sed illud eſt intelligendum vel
in caſu, quo ipſa mulier aliter pōt facere reſtitutio-
nem, vel quando non ſolum fama adulteræ pericli-
tatur,

Digitized by Google

tatur, ſed etiam imminet illi periculum vitæ, veroſimiliterque creditur, quòd alia ſequentur ſcandala, atque peccata; vt Doctores ſupra illum textum declarant. Vel tertio poſſumus dicere, quòd loquitur textus ſuppoſito, quod nulla ſit ſpes, quòd per talem manifeſtationem poterit fieri reſtitutio. In hoc enim caſu, vt ſupra diximus, non tenetur adultera ſuum crimen reuelare.

Quæſtio. Sed dubitabit aliquis hoc loco, an filius illegitimus teneatur matri de ſua illegitimitate reuelāti ſecretum, fidē præſtare? **Sententia Bartholomæi de Medina.** Frater Bartholomæus de Medina in ſua Instructione cōfeſſorum Hiſpano ſermone conſcripta, audacter aſſirmat, filium illum valde ſtultè facturum, ſi poſtquā natus eſt in domo patris ſui velit aſſenſum matri præbere, ſi quidem ſtatum ac illud crediderit, tenetur in conſcientia alijs filijs legitimis hæreditatem relinquere. Et ſic dicit confeſſarios debere tali filio cōſulere, ne matri aſſentiatur. Quandiu autem dubitauerit de dicto matris, poſt ſemel aditam hæreditatem, nihil tenebitur reſtituere; quia in dubijs melior eſt conditio poſſidentis. Hæc Medina. **Sententia Soti.** Cæterum Soto lib. 4. de iuſtitia, q. 7. artic. 2. quamuis concedat, quòd filius illegitimus in vtroque ex parte non tenetur matri, quamuis iuranti, fidē adhibere, dicit tamen, quòd quando ſciens coniungitur, tempore ſui conceptus, patrem putatiuum abfuiſſe, vel quia id eſt euidens, vel quia alia ratione ei cōſtat tempore, quo fuit cōceptus, matrem ſuam ab illo patre putatiuo non fuiſſe cognitam, atque adeo, quando tam vehemens eſt matris perſuaſio, quòd filius adulterinus intus in mente credere compellitur; quod continget quando mater, quæ aliàs talem filiū amanter tractauit, & quæ eſt moribus reformata timoratæque cōſcientiæ, & propriæ famæ amica, nec mentiri ſolita maximè ſi in mortis articulo id faciat, aut in tempore ſacro, puta, in hebdomada ſancta, ſuum crimen filio ſpurio reuelat; tenebitur in conſcientia tunc filius illegitimus hæreditatem à ſe abdicare, etiam ſi in foro exteriori ſibi fuerit adiudicata: quia ſententia fori exterioris fundatur tunc in falſa præſumptione. **Sententia authoris.** Quæ ſententia eſt proculdubio vera, atque tenenda, nec poterit in hoc caſu cōfeſſarius conſulere ſpurio, ne matri aſſentiatur, abſque peccato mortali, quidquid dicat Medina.

Alia quæſt. Sed eſt non leuis difficultas de eo, quod facere tenetur adulter, an, ſcilicet, obligetur ad aliquam reſtitutionem? Quæ quæſtio duplicem poteſt habere ſenſum. Primus eſt, vtrum pro ſolo actu adulterij, qui iniuſtus eſt, & iniurioſus marito, teneatur adulter, aliquam illi facere reſtitutionem. Et in hoc ſenſu nō procedit noſtra diſputatio. Communiter enim dicunt Doctores, quod licet ille actus ſit iniuſtus, non tamen eſt ea iniuſtitia talis, quæ ſolita ſit recompenſari, niſi ex illa aliud ſequatur damnum. Non enim omnis iniuſtitia ſolita eſt ſemper recompēſari, vt eſt videre in eo, qui baptizauit aliquem cōtra ſuam voluntatem. Qui actus eſt iniuſtus; quia Deus ſpontaneos, & non coactos voluit Baptizari. Non tamen pro hac iniuſtitia tenetur aliquid reſtituere. Alter ſenſus eſt, an adulter pro damno ex adulterio ſubſequuto, quādo filius inde genitus patri putatiuo alendus, & inter alios legitimos hæreditatem obtenturus ſupponitur, aliquam teneatur facere reſtitutionem. Et in hoc ſenſu procedit noſtra difficultas. In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certum eſſe, quòd quandiu adulter non credit, nec credere debet, quod filius ex adulterio natus eſt ſuus, nihil tenetur reſtituere. Ita habet Syluester, verb. adulterium, quæſt. 5. quem communiter ſequuntur Doctores. Et probatur ex cap. habuiſſe. 33. diſt. Vbi dicitur, in re dubia non eſſe proferendam certam & abſolutam ſententiam. Et prætèrea, quia in dubijs melior eſt conditio poſſidentis. Dico ſecundo, etiam eſſe certum, quòd quando mater præſefert ſpeciem leuitatis, ſolitaque eſt cum alio, vel alijs adulterari, ſiue quando ipſa quoque dubitat, an filius ſit mariti, vel adulteri, atq; etiam quando adulter reputat eam ad ſe obligandum mentiri, nō tenetur ei fidem adhibere; nec credere quòd filius eſt ſuus, atq; ex conſequenti nec aliquid reſtituere. Hoc colligi videtur ex l. Lucius. ff. de conditionibus & demonſtrationibus. Vbi dicitur, quòd ſi duo eodem tempore habeant cōſuetudinem, cum eadem muliere, neuter tenetur agnoſcere partum. Itaq; hæc certa ſunt. Sed dubium eſt, quando adulter credit, vel credere debet filium illum illegitimum eſſe ſuum, quia, ſcilicet, tempore conceptionis maritus aberat, & mulier alioqui honeſtiſſima, & præclara pollens fama erat, & ſi habuit rem cum illo ad id vi & minis fuit adducta, nunquamq; poſthac ſiniſtra aliqua laborauit opinione, ſed timoratæ ſemper conſcientiæ fuit habita: & denique tot concurrūt indicia, atq; ſigna, vt adulter ad credendum filium eſſe ſuum conuincatur, an in hoc caſu teneatur tum marito ea reſtituere, quę in alendo, educandoque ſuppoſito filio expendit, tum et hæredibus eam, qua fraudantur hæreditatē. Soto lib. 4. de iuſtitia & iure, q. 7. artic. 2. dicit, quòd adulter in hoc caſu nullam ex iuſtitia tenetur facere reſtitutionem, bene tamen ex decentia & honeſtate, quam ſuam ſententiam probat, primò ex lege Lucius, iam citata. Vbi dicitur, quòd nemo, cuius patris filius ſit, ſatis probare poteſt. Secundò: Adulter in caſu poſito non eſt proxima cauſa damni ſubſequuti, nec ipſe eſt, qui ſupponit filium, ſed mater; ergo non ipſe, ſed mater ex iuſtitia tenetur ad reſtitutionē. Hoc tamen non obſtante, dico, quòd in caſu, quo adulter credit, vel credere debet filium adulterinum eſſe ſuum, tenetur proculdubio reſtituere marito, vel eius hæredibus totum damnum, quod ex tali ſuppoſitione patiuntur, ſicut paulò ante dicebam de ipſa adultera. Hanc ſententiam tenet Nauarro in Manuali cap. 16. num. 49. quam dicit eſſe communem. Et probatur: Adulter ſua culpa dedit tale damnum: ergo tenetur illud reſtituere. Probo conſequentiam ex cap. ſi culpa, de iniurijs, & damno dato. Vbi dicitur: Si culpa tua datum eſt damnum iure ſuper hoc ſatisfacere te oportet. Nec obſtat dicere, quòd tantum fuerit cauſa remota. Quia, vt bene probat Nauarro, non eſt magis cauſa propinqua mulier, quam vir, cùm vterque eodem modo, & eodem actu concurrant ad damnum. Secundò: Actus adulterij ex natura ſua ordinatur ad generationem: ergo debuit adulter præcauere damna ex tali generatione ſubſequuta, quod ſi non fecit, ſibi imputetur.

Corollaria quæ ſequūtur ex dictis. Ex hoc infertur primò, quòd ſi adultera reſtituerit totū damnū ex proprijs bonis, adulter tunc tenebitur eidem medietatem recompenſare, tanquam ille, qui particeps fuit iniuſtitiæ. Infero ſecūdo, quòd ſi filius fuerit expoſitus alicui Eccleſiæ, vel hoſpitali ab illiſq; tanquam pauper alitus, tam adulter, quàm adultera tenebuntur eis alimenta reſtituere, niſi fortè paupertas eos excuſet. Et ad primum argumētum Soti reſpondetur, quòd quamuis nullus poſſit euidēter cognoſcere, cuius patris ſit filius, ſunt tamen multæ rationes, quę reddunt nos moraliter certos huius rei, & quando illæ concurrunt tenetur pater filium agnoſcere, reſtituereque damna ex ſua generatione ſubſequuta. Ad ſecundum reſpondetur primò, negando antecedens. Ad hoc enim, vt adulter dicatur proxima cauſa damni ſubſequuti, non eſt neceſſarium, quod filium ſuppoſuerit: ſed ſatis eſt quod illū genuerit: ſi quidē ex tali generatione ex natura rei ſequitur damnum. Vel ſecundo reſpondetur, quòd ad hoc, vt quis teneatur reſtituere damnum, quod ſua culpa intulit, non eſt neceſſarium, quòd ſit proxima, & immediata cauſa damni; ſed ſatis eſt, quòd

ſit remota, vt conſtat ex c. finali, de homicidio, lib. 6. A & ex dictis per nos art. 2. huius quæſtionis dubio vltimo. Ex dictis patet ſolutio ad vltimum argumentum factum pro opinione Caietani, dicentis, nunquam teneri hominem reſtituere bona temporalia cum iactura famæ, cuius occaſione hæc dicta ſunt.

Ad 1. argu. pro ſententia Adriani.

Reſtat nunc reſpondere ad argumenta facta pro opinione Adriani, & aliorum, qui ex oppoſito affirmabant bona temporalia iniuſtè ablata eſſe reſtituēda neceſſario, etiam cum detrimento propriæ famę. Et ad primum quod deſumitur ex illa regula iuris: Vtilius ſcandalum naſcitur, quam veritas vitæ relinquatur; reſpondetur reſtitutionem non pertinere ad veritatem vitæ, niſi omnibus circunſtantijs concurrentibus, vt paulò ante dicebam. Et iſtæ nō concurrunt ſemper, quod quis debet reſtituere alienū cum B ſuæ famæ periculo; ſed ſolum quādo reſtituenda res præſtat famæ; quia tunc dominus eſt rationabiliter inuitus, & non aliter.

Ad 2. argu.

Ad ſecundum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Accipere enim alienum eſt cōtra præceptū negatiuum iuris naturalis, quod propter nullam cauſam licitè tranſgredi poteſt. At verò retinere alienum eſt contra præceptum affirmatiuum de reſtitutione facienda, quod ſolum obligat vbi, & quādo oportet. Et quando dicitur, ꝙ in iure pro eodem iudicantur, accipere rem alienam, & eandem retinere, dico id eſſe intelligendū, quando detentio fit ſine iuſta & rationabili cauſa. Ad confirmationem ſimiliter reſpondetur, negando ſequelam propter eandem rationem. Et hæc dicta ſint de C tota iſta difficultate, nō minus graui, quàm prolixa.

Dubia quæ mouet Caietanus in ſolutione ad 3. arg.

Circa ſolutionem ad tertium argumentum, vbi D. Tho. dicit, quòd vno reſtituente, cæteri non tenētur domino, ſed illi pro rata, qui reſtituit, qui tamen poterit cōdonare, mouet Caietanus in præſenti tria dubia. Ex quibus primum relinquitur vſque in articulum ſequentem, quo loco de illo commodior erit diſputatiò. Secundum eſt, vtrū iniuſti raptores maneant tuti in conſcientia per hoc ſolum, quòd creditor remittat illis atque condonet debitum. Aliqui Doctores, quorū vnus eſt Soto lib. 4. de iuſtitia, q. 7. art. 4. cenſent, huiuſmodi condonationes, atq; remiſſiones non eſſe tutas in conſcientia, niſi prius creditori offeratur debitū, vt id ſi velit, accipiat, aliàs cenſetur inuitus remittere, & donare. Cæterùm melius D mihi videtur, dicendum cum Caietano in præſenti, hoc non eſſe neceſſarium, ſed ſufficere, quòd debitor petens remiſſionem in rei veritate habeat paratiſſimum animum ad ſoluēdum cum potuerit, ſi creditor nolit remittere. Hoc enim ſatis eſt ad hoc, vt creditor dicatur liberè, & ſponte remittere, & vt ipſe debitor creditore remittente maneat tutus in conſcientia. Tertium dubium Caietani eſt, quando plures ita ſimul concurrunt ad aliquod furtum, vt quilibet inſolidum teneatur totum damnum reſtituere, an poſſit dominus vni debitum condonare, & exigere illud in integrum ab alijs. Et videtur quod ſic. Ille habet ius contra quemlibet illorum inſolidum: ergo poterit cui voluerit remittere, & à quo voluerit E exigere. Reſpondetur tamen cum Caietano, quòd licet poſſit iſte in foro exteriori diſſimulare cū vno, & petere ab alijs, nō tamen poteſt ita vni condonare, quòd non teneatur in conſcientia ſuam partem refundere ſocijs in ſolidum reſtituentibus. Itaque ſi vult condonare, & remittere vni non poterit totum debitum ab illis exigere, ſed debebit illam partem deducere, quam ille cui remiſſionem fecit reſtituere tenebatur. Ita Caietanus hic. Et eſt veriſſimum: quia non poteſt eſſe dominus vni cōdonare cum aliorum iniuria. Eſſet autem manifeſta iniuria, quòd aliquibus in ſolidum ſoluentibus ſocius ſuam partem non refunderet, prout ex iuſtitia tenebatur.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm illi, qui nō acceperunt, teneantur reſtituere.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur quod illi qui non acceperunt, non teneantur reſtituere. Reſtitutio enim quædam pœna eſt accipientis. Sed nullus debet puniri, niſi qui peccauit: ergo nullus debet reſtituere, niſi qui accepit.

2. Præterea, Iuſtitia non obligat aliquem ad hoc, ꝙ rem alterius augeat. Sed ſi ad reſtitutionem teneretur nō ſolum ille, qui accepit, ſed etiam illi, qui in qualitercunque cooperantur, augeretur ex hoc res illius, cui eſt B *aliquid ſubtractum: tum quia ſibi multoties reſtitutio fieret: tum etiam quia quandoque aliqui operam dant ad hoc quod aliqua res alicui auferatur, quæ tamen ei non aufertur: ergo non tenentur alij ad reſtitutionem.*

3. Præterea, Nullus tenetur ſe periculo exponere ad hoc, quod rem alterius ſaluat. Sed aliquando manifeſtando latronem, vel ei reſiſtendo aliquis periculo mortis ſe exponeret. Non ergo tenetur aliquis ad reſtitutionem propter hoc, quod non manifeſtat latronem, vel non ei reſiſtit.

Sed cōtra eſt, quod dicitur Rom. 1. Digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus: ergo pari ratione etiam cōſentientes debent C *reſtituere.*

Art. præce.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt * ad reſtitutionem tenetur aliquis non ſolum ratione rei alienæ quam accipit, ſed etiam ratione iniurioſæ acceptionis. Et ideo quicunque eſt cauſa iniuſtæ acceptionis, tenetur ad reſtitutionem, Quod quidem contingit dupliciter, directè, ſcilicet, & indirectè. Directè quidem quando inducit aliquis alium ad accipiendum. Et hoc quidem tripliciter. Primò quidem modo, mouendo ad ipſam acceptionem: quod quidem fit præcipiendo, conſulendo, conſentiendo expreſſè, & laudando aliquem quaſi ſtrenuum de hoc, quòd aliena accipit. Alio modo ex parte ipſius accipientis, quia, ſcilicet, cum receptat,* D *vel qualitercunque ei auxilium fert. Tertio modo ex parte rei acceptæ: quia, ſcilicet particeps eſt furti, vel rapinæ, vel quaſi ſocius maleficij. Indirectè verò, quando aliquis non impedit, cum poſſit & debeat impedire. Vel quia ſubtrahit præceptum, ſiue cōſilium impediens furtum, vel rapinam: vel quia ſubtrahit ſuum auxilium, quo poſſet obſiſtere: vel quia occultat poſt factū: quæ his verſibus comprehenduntur.*

Iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus.
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

Sciendum tamen, quòd quinque præmiſſorum ſemper obligant ad reſtitutionem. Primò, iuſſio, quia ille qui iubet, eſt principaliter mouens, Vnde ipſe principaliter tenetur ad reſtituendum. E *Secundò, conſenſus in eo, ſine quo rapina fieri non poteſt. Tertiò, recurſus, quia, ſcilicet, aliquis eſt receptator latronum, & eis patrocinium præſtat. Quartò, participatio, quando, ſcilicet, aliquis participat in crimine latrocinij, & in præda. Quintò, tenetur ille qui non obſtat, cum obſtare teneatur. Sicut principes qui tenentur cuſtodire iuſtitiam in terra, ſi per eorum defectum latrones increſcunt, ad reſtitutionem tenentur: quia redditus quos habent, ſunt quaſi ſtipendia ad hoc inſtituta, vt iuſtitiam conſeruent in terra. In alijs autem caſibus enumeratis non ſemper obligatur aliquis ad reſtituendum.*

Non

Non enim ſemper conſilium, vel adulatio, vel aliquid huiuſmodi, eſt efficax cauſa rapinæ. Vnde tunc ſolum tenetur conſiliator, aut palpo, ideſt, adulator ad reſtitutionem, quando probabiliter æſtimari poteſt, quod ex huiuſmodi cauſis fuerit iniuſta acceptio ſubſecuta.

Ad primum ergo dicendum, quòd non ſolum peccat ille qui peccatum exequitur, ſed etiam qui quocũque, modo peccati eſt cauſa, ſiue conſiliando, ſiue præcipiendo, ſiue quouis alio modo.

Ad ſecundum dicendum, quòd principaliter tenetur reſtituere ille, qui eſt principalis in facto. Principaliter quidem præcipiens, ſecundariò vero exequens: & conſequenter alij pèr ordinem. Vno tamen reſtituente illi, qui paſſus eſt damnum, alius idem reſtituere non tenetur, ſed illi qui ſunt principales in facto, et ad quos res peruenit, tenentur alijs reſtituere, qui reſtituerunt. Quãdo autem aliquis præcipit iniuſtam acceptionem, quæ non ſequitur: non eſt reſtitutio facienda, cum reſtitutio principaliter ordinetur ad reintegrandam rem eius, qui iniuſte eſt damnificatus.

Ad tertium dicendum, quòd nõ ſemper ille qui non manifeſtat latronem tenetur ad reſtitutionem, aut qui non obſtat, vel qui non reprehendit: ſed ſolum quando incumbit alicui ex officio, ſicut principibus terræ, quibus ex hoc non multum imminet periculum. Propter hoc enim poteſtate publica potiuntur, vt ſint iuſtitiæ cuſtodes.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, ꝙ poteſt quis obligari ad reſtitutionẽ, tam ratione rei acceptæ, quàm iniuſtæ acceptiõnis; reſpondet D.Tho. ad propoſitam difficultatem per quatuor propoſitiones. Prima cõcluſio: Quicunque eſt cauſa iniuſtæ acceptionis, tenetur ratione illius ad reſtitutionem. Hanc concluſionem non probat D.Tho. ſed illã, vt notam ex ſuperioribus relinquit. Secunda concluſio: Nouem modis poteſt accidere, vt ſit quis iniuſtæ acceptionis cauſa, qui hoc verſiculo explicari ſolent: Iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus. Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans. Hanc concluſionem non probat D.Tho. ſed illam declarat, colligendo ſufficientiam prædictorum nouem modorum, hac diſtinctione. Dupliciter poteſt quis eſſe cauſa, vt alter quid agat, vel accipiat, ſcilicet, directè, vel indirectè. Directè rurſus tripliciter, ſcilicet, vel ex parte acceptionis, mouendo ad ipſam. Quod poteſt contingere vno è quatuor modis: nempe, præcipiendo, conſulendo, conſentiendo, & factum laudando. Aut ex parte accipientis: quia ipſum quis ad ſe reuertentẽ receptat, aliove modo fauet ac protegit. Quod vno rurſus nomine ſignificatur. Aut deniq; ex parte rei acceptæ, vt cũ quis eiuſdem furti, vel rapinę ſit particeps, vel maleficij ſocius, quod vere participans ſignificatur. Et ſic ſunt ſex modi, quibus homo directè poteſt eſſe cauſa acceptionis, nempe, iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, hoc eſt, adulatio, vel criminis laudatio, recurſus, & participans. Indirectè poterit quis eſſe cauſa, ſi eum, quem impedire poteſt, ac debet, non impedit. Quod vno è tribus modis, contingit, ſcilicet, vel ceſſando à præceptione, aut à conſilio, quod dicitur mutus: vel non obſtando cum poſſit, vel factum occultãdo. Tertia cõcluſio: Ex his nouem modis quinque obligãt ex genere ſuo ad reſtitutionem, nempe, iuſſio, conſenſus, recurſus, participans, & nõ obſtãs, cum ex officio obſtare tenetur & poteſt. Hanc concluſionem ex eo ſolum probat D.Thomas, quòd iſti omnes verè ſunt iniuſtæ acceptionis cauſa. Quarta concluſio: Ex alijs quatuor modis non ſemper reſti-

A tutionis vinculũ emergit. Et ratio eſt: Quia non ſemper, qui conſulit, nec qui adulatur, nec qui non præcepit, aut conſulit, nec qui nõ manifeſtat, ſunt cauſa iniuſtæ acceptionis. Si quando autem contigerit, eos eſſe veram cauſam, tunc etiam fient reſtitutionis debitores.

EXPLICATIO ARTICVLI.

MAteria huius articuli eſt grauiſſima valdeque neceſſaria, & de qua Doctores multa dicunt. Quæ, vt debitè diſponantur ſequemur, vt moris eſt, ordinem concluſionum D.Thomæ. Vnde circa primam eſt aduertendum, illam eſſe certiſſimam. Omnes enim conueniunt in hoc, quòd quicunq; eſt cau-
B ſa efficax iniuſtæ acceptionis, tenetᷣ reſtituere, quod iniuſtè fuerit acceptũ. Cæterum in explicando, quæ non ſit dicẽda efficax cauſa acceptionis iniuſtæ non omnes eodem modo loquuntur. Sylueſter verbõ, reſtitutio. 3.q.6. & Adrianus in quarto, in materia de reſtitutione ſpeciali quæſtione, de concurrentibus cum fure, & Nauarro in Manuali c.17.num.18. abſolutè dicunt illum ſolum dicendum eſſe efficacem cauſam iniuſtæ acceptionis, ſine quo talis acceptio non fieret. Itaque eſt certa regula apud iſtos Doctores, quos etiam ſequuntur innumeri alij. Quòd ſi furtum non fieret ſine aliquo, & ille concurrit, is cenſeri debet cauſa efficax. Tamen ſi furtum fieret ſine illo, etiam ſi ipſe concurrat, non debet cenſeri cauſa efficax: atque adeò nec erit obligandus reſtituere in
C ſolidum; ſed tantùm tenebitur reſtituere eam partem furti, quæ ad ipſum peruenerit. Vel certè tenebitur reſtituere quantum plus furatum fuerit, ex eo, quod ipſe concurrit, quam alias furatum fuiſſet. Adrianus loco citato aliqua ex parte moderatur hanc regulam dicens, quòd ſi fur non furaretur ſine ſocio, & ego me illi ſocium adiunxi, teneor in ſolidum reſtituere, non obſtante quod in mei defectu alius adiungeretur, qui iam iam expectabatur. Soto lib.4.de Iuſtitia.q.7.artic.3.acriter inuehitur contra iſtam regulam, illamque multis rationibus impugnare nititur. Primò, quia ex illa ſequeretur, ꝙ ſi quis dominus plures habens famulos ad omnes nefas paratiſſimos, & obſeruantiſſimos, vni illorum pręcipe-
D ret, vt inimicum occideret, vel eius ſegetes combureret, & ipſe id faceret ad nullam teneretur reſtitutionem, ſi quidem quod iſte facit alius famulus erat facturus. Imò ſequeretur, quod ſi famulus videret dominum parantem ſe ad necem inimici, quem certiſſimè erat occiſurus, etiam ſi ipſe præueniendo dominum inimicum occideret, non teneretur aliquid reſtituere. Conſequens autem eſt abſurdum: ergo. Item: In naturalibus quando duo ignes eidem combuſtibili applicantur, licèt vnus ſine alio ſufficeret comburere, vterque tamen dicitur vera cauſa combuſtionis: ergo pari ratione in moralibus, quando duo concurrunt ad idem furtum, licèt vnus ſine alio id eſſet facturus, quilibet illorum erit dicendus efficax cauſa furti, atque ex conſequenti vterque erit
E obligatus reſtitutioni: Tãdem hoc ipſum probat ex illo Matth.18. Neceſſe eſt, vt veniant ſcandala, ſed væ homini illi, per quem ſcandalũ venerit. Quibus verbis aperte ſignificat Chriſtus, quod quamuis per alium ſcãdalum erat venturum, ille tamen ſolus erit in culpa, per quem venit. Quocirca hac ſententia omiſſa, dicit ex mente Caietani in præſenti non debere regulari quid ſit, vel nõ ſit cauſa efficax iniuſtæ receptionis per iſtas conditionales negatiuas. Si iſte non feciſſet, alius feciſſet, vel, niſi iſte feciſſet, alius non feciſſet, quæ nihil ponunt in eſſe. Sed optima regula erit, inquit Soto, ſi dicamus illum eſſe efficacem cauſam furti, & obligari ad reſtitutionem, qui fecit aliquid, aut omiſit quod alicuius eſt momenti ad po-

Quicunq; eſt cauſa efficax iniuſtę acceptionis tenetur ad reſtitutionem.

Quæ dicatur cauſa efficax.

ad ponendam in re acceptionem iniuſtam. Ille autem, qui non facit aliquid notabile, non cenſebitur cauſa efficax. Vt ſi, verbi gratia, latronibus iam admouentibus ſcalas ad furandum, alius de nouo adueniret, qui ſcalas teneret, vt alij aſcenderent, Ille non cēſeretur cauſa efficax iniuſtę acceptionis; quia nihil notabile fecit ad ponendum in re furtum. Secus autem eſſet, ſi ſe latronibus adiunxiſſet, ac ſimul cum illis diriperet, & auferret prædam. Similiter famulus vſurarij, cui dominus pecunias committit ſeruandas, non eſt cauſa efficax vſurarum, nec tenetur aliquid reſtituere. Secus autem erit, ſi gerat negotia domini, celebretque vſurarios contractus nomine ipſius. Hæc ſententia Soti atque Caietani in re vera eſt. Immerito tamen Soto reprehendit Syluestrum, & alios, qui primam regulam poſuerunt, cum ipſi non de operantibus, ſed de illis, qui ſunt cauſa, quòd alij operentur, loquantur: quod eſt magis conforme literæ D. Thomæ. Et vt hoc intelligatur, aduertendum eſt, dupliciter poſſe aliquem concurrere ad iniuſtam acceptionem. Vno modo immediatè per ſeipſum, vel accipiendo, vel occidendo, vel comburēdo, vel quouis alio modo nocendo. Et de hoc non eſt dubium, quin ſit cauſa efficax iniuſtæ acceptionis; ſiuę alij eſſent accepturi, ſiue non. Nec Syluester, & alij id intendunt negare, vt falſo illis imponit Sotus. Alio modo mediate, Quod contingit, quando ipſe nec accepit, nec nocet, ſed eſt cauſa, quod alij noceant, & accipiant. Et de his procedit eorum ſententia. Suntque illi, de quibus D. Thom. particulariter loquitur in iſto articulo, vt ex eius titulo colligere licet, qui ſic habet; Vtrùm illi, qui non acceperunt, teneantur reſtituere. Et de iſtis veriſſima eſt regula, quam prædicti Doctores poſuerunt. Quod, & probari poteſt, ex lege vulgaris. §. qui furti. ff. de furtis. & ex lege ita vulneratus. ff. ad legem Aquiliam. Vbi dicitur: Si duo, aut plures ſimul eandem trabem, aut lignum, aut quodu is aliud ponderoſum furtum important, quod ſingulis baiulare nō poſſunt, vnuſquiſque tenetur in ſolidum actione furti. Ex cuius contrario ſenſu colligere poſſumus, quod ſi ſinguli totum portare poſſunt, nemo tenetur, niſi pro parte. Et ratio eſt, quia nō videtur tunc fuiſſe cauſa totius furti, ſed tantum partis; quod requiritur, vt in ſolidum quis teneatur. D. etiam Thomas in hoc articulo, explicans quando conſentiens teneatur ad reſtitutionem, dicit, tunc teneri, quando ſine ipſo rapina fieri non poteſt. Nec argumenta Soti aliquid valent; quæ procedunt de illo, qui immediate per ſeipſum aliquid iniuſtè accipit, Vel certè de illo, qui ita cum alio concurrit, vt non ſolum ipſe immediatè ſuam partem accipiat, ſed etiam ſit mediata cauſa, quòd alter reliquam partem teneat, De quo non eſt dubium, quòd tenetur reſtituere, tam id, quod ipſe accepit, quam quod alter. Vt ſi verbi gratia, duo ita intrarēt ad deprædandam domum, vt vnus ſine altero intrare nō accideret; tunc quilibet teneretur totum quod ſurati fuerint, in ſolidum reſtituere. Quia licet quilibet non ſit cauſa immediata totius furti, ſed ſuæ partis, quilibet tamen, ſaltim mediatè, ad totum concurrit. Ex quo infertur, regulam illam non eſſe reijciendam vniuerſaliter, prout illam abſolutè reijcit Caietanus hic, & Soto loco citato, & Ledeſma 2. par. 4. q. 18. art. 7. & Couar. in regula peccatum, par. 2. §. 12. ſed potius explicanda & intelligenda in ſenſu ab eius autoribus poſita. Qui eſt, quòd ille debet cenſeri cauſa efficax iniuſtæ acceptionis ab alio factæ, qui ſuo præcepto, conſilio, vel fauore ita mouet alium ad accipiendum, quod ſine tali monitione non acciperet. Et è contrario, ille non erit iudicandus cauſa efficax, qui ſuo præcepto, cōſilio, vel fauore nec mouit, nec adiuuit aliud, vt acciperet; ſed omnino impertinenter ſe habuit, cum alius nihil minus acciperet ſine illius præcepto, conſilio, vel fauore, ac cum illo. Tunc enim, nulla reſultat obligatio reſtituendi ex tali præcepto, vel conſilio, cum in ordine ad effectum damni inferendi perinde ſe habeat, ac ſi non eſſet. Quod & iſta ratione probatur; Si me præcipiente, vel conſulente alius nollet damnum inferre, nihil teneor reſtituere, quia nullius damni ſum cauſa: ergo licet alius inferat damnum, ſi id non faciet ex vi mei præcepti, vel conſilij, ſed ex peruerſa voluntate, quam ipſe habet, nihil teneor reſtituere. Probo conſequentiam; Nam nec huius damni ego ſum cauſa.

Dupliciter pōt aliquis concurrere ad iniuſtam acceptionē.

Quæſtio. Et ſi quis quærat, quid ſit dicēdum ſi alius habet voluntatem peruerſam, & efficacem ad inferendum damnum, & ex meo conſilio, vel præcepto mouetur, non ad inferendum damnum ſimpliciter, ſed ad inferendum cum maiori promptitudine, & animi firmitate, reſpondeo, quòd tunc teneor reſtituere non integrè, ſed quantum ex illa maiori animi firmitate, & acceleratione ad arbitrium viri prudentis creuit damnum illatum. Et eadem ratione, ſi fur firmiter decreuerat furari centum, & ex meo cōſilio fuit motus ad furandum ducenta, nō teneor omnia integrè reſtituere, ſed illa centum dumtaxat, quorum oblationis ego extiti cauſa, vt cōtra Adrianum docet Couarruuias loco citato. *Reſponſio.*

Dubium. Circa eandem primam concluſionem D. Thomæ eſt difficultas, vtrùm quando multi ſimul concurrūt ad eandem iniuſtam acceptionem, teneātur ſinguli reſtituere in ſolidum quidquid omnes iniuſtè acceperunt. Ad cuius explicationem dico primò, quòd ſi omnes illi mutuo conſenſu, & ex propoſito, vt meliùs poſſint & ſecurius damnum inferre, ſimul concurrunt, ſinguli tenentur in ſolidum. Probatur. Singuli ſunt cauſa iniuſtæ acceptionis, non ſolum quantum ad id, quod vnuſquiſq; accepit, ſed etiam quantum ad id, quod alij tulerūt, cum ſinguli inuicem ſe moueant: ergo ſinguli tenentur in ſolidum. In hoc dicto omnes Doctores conueniunt. Dico ſecundo, quòd ſi omnes illi non ex propoſito, & mutuo conſenſu, ſed caſualiter, & fortuitò ſimul concurrunt, nullus tenetur in ſolidum, ſed ſinguli pro parte, quā tulerunt. Probatur: Nam quantum ad illam ſolùm fuerunt cauſa damni, & non quātum ad alias; ſi quidem, vt ſupponimus nullus alterum mouit in ferendum damnum. Sed hoc eſt intelligendum, quando multi fortuitò, & caſualiter concurrentes res diuerſas accipiūt, aut dānificant in diuerſis partibus. Nam ſi contingat, quòd totum damnum fiat à ſingulis immediatè, ità, vt omnium actiones per modum vnius totum effectum indiuiſibiliter agentis concurrant; etiam ſi ad id caſualiter, & ſine mutuo conſenſu conuenerint, in ſolidum tenentur totum damnum reſtituere. Vnde ſi duo recipiant calicem, aut domum alienam combuſſerint, aut hominē occiderint, quilibet illorum tenebitur totum damnum in ſolidum reſtituere, etiam ſi vnus nec mouerit, nec induxerit alium, ſed potius doleat quòd comes acceſſerit, quia ſolus totum damnum inferre volebat. Ex dictis infero primò, quòd quotieſcunque duo, vel plures æquè primò, ac ſimul ad totum damnum concurrerint, ſiue id ex propoſito, ſiue caſualiter fuerit factū, ſinguli tenentur totum damnum reſtituere, non obſtante, quòd vnus ſine alio idem damnum intuliſſet. Et ratio eſt: Nam ſinguli ſunt cauſa totius damni: & quamuis ſint multi, atq; diuerſi, omnes tamen concurrunt ad totum effectum per modum vnius cauſæ indiſtinctè, & indiuiſibiliter operantis. Sicut quando duo ignes æque primò applicātur eidem ſtuppę, totus effectus tribuitur ſingulis. Infero ſecundo, quòd omnes ac ſinguli milites in bello iniuſto mala fide bellantes, tenentur in ſolidum totum damnum per tale bellum illatum reſtituere; quia omnes ac ſinguli ſunt

1. dictum. *2. dictum.* *1. Concluſ.* *2. Concluſ.*

li ſunt cauſa totius damni, & mutuo ſe mouet ad illud inferendum. Dixi mala fide: Nam ſi bona fide geſſerint bellum, licèt à parte rei eſſet iniuſtum, ſolum ratione rei acceptæ tenerentur reſtituere illud, in quo ex præda facti fuiſſent ditiores. Verum tamen eſt, quòd regulariter loquendo, excuſantur tales milites à reſtitutione in ſolidum, tum ratione impotentiæ, tum etiam, quia rationabiliter debent præſumere principem geſſiſſe bellum iuſtum: nec ad ſingulos ſpectat agere de iure belli.

3 Corolla.

Infero tertio, quòd ſinguli Canonici præſtantes in capitulo ſuffragium cum iniuria alterius tenentur, per ſe loquendo, in ſolidum reſtituere damnum inde ſubſequutum: quia omnes in vi vnius, & indiuiſibilis cauſæ totum damnum inferunt. Et ſi quis obijciat; Contingit ſæpe ſæpius maiorem parte Capituli præſtitiſſe iniquum ſuffragium, & quòd alij videntes damnum irremediabiliter eſſe conferendum, conformant ſe maiori parti, ne ſocios offendant, & tunc non ex vi illorum, qui vltimo loco ſuffragium tulerunt damnum ſequitur, cum iam per ſuffragia præcedentia ſufficiens & efficax cauſa illius eſſet poſita: ergo non ſunt tunc obligãdi ad reſtitutionem, qui vltimo loco ſuffragiũ dederunt. Atque ex conſequenti non eſt verum dicere, quòd ſinguli de Capitulo præſtantes ſuffragiũ cum iniuria alterius tenentur in ſolidum damnum reſtituere. Propter hoc argumentum Caietanus in ſumma, verbo, reſtitutio. & Nauarro in Manuali ca. 17. num. 21. dicunt illos, qui vltimo loco ſuffragãtur ad nullam teneri reſtitutionem, cum eorum ſuffragium impertinenter ſe habeat ad effectum ſubſequutum. Contrariam tamen ſententiam exiſtimo veram, quam tenet Medina, C. de reſtitutione, quæſt. 7.

Quid ſit dicendum de ſuffragantibus in capitulo.

Et ratio eſt: Nam licèt non omnes ſimul fuerint ſuffragati, ſed vnus poſt alium ſucceſſiue: exequutio tamen ſententiæ capitularis iniquæ ſimul fit ex vi omnium ſuffragiorum indiuiſibiliter, & indiſtinctè, exequutorque ſententiæ æqualiter mouetur ex vi omnium. Atque adeo ille ordo ſuffragia præſtandi per accidens ſe habet ad damnum inde ſubſequutum. Quod & confirmari poteſt ex Innocentio in cap. 1. de ijs, quæ fiunt à maiori parte Capituli, vbi inquit, quòd exiſtens in cap. niſi contradicat male actis, habetur pro conſequenti, quo ad peccatum, & quo ad pœnas; & ita iudicabitur in foro exteriori, à fortiori ergo id erit verum quando exiſtens in capitulo non ſolum non contradicit, verum etiam poſitiue ſe conformat pręſtando ſuffragium. Et idem proportionabiliter eſt dicendum de ſuffragijs iudicum, & gubernatorum, quando de præiudicio tertij agitur, & de ſuffragijs ſtudẽtium in cathedrarum prouiſionibus.

4 Corolla.

Infero quarto, quòd comitantes latronem non animo nocendi, ſed potius impediendi damnum ſi poſſint, per ſe loquendo nihil tenentur reſtituere, cum non ſint cauſa damni, ſed tendant magis ad conſeruationem iuſtitiæ. Dixi per ſe loquendo. Nam per accidens bene poterit contingere, quòd teneantur, vt ſi latro niſi alijs comitantibus nõ eſſet iturus. Vel ſi dominus non fineret rem ſuam furari, ſi videret latronem ſolũ, vt accidit in caſu poſito à Medina Codice de reſtitutione quæſt. 7. de illo qui pergens rapere veſtem alterius, alius animo impediendi damnum, ei ſe ſocium adiungit, & dominus veſtis videns duos fugit, veſtemque reliquit; alias non fugiturus, nec veſtem relicturus, ſi ſolum latronem vidiſſet. In hoc enim caſu eſt communis ſententia, quòd ſocius tenetur damnum reſtituere. Quia, licet bona intentione pergeret, incautè tamen: & ſic vere fuit cauſa efficax, quod dominus iniuſte ſpoliaretur. Secus autem eſſet, ſi ipſe dominum certiorem faceret, cum ſufficienti cautela, quod non animo nocendi, ſed iuuandi potius comes iret: nam tunc non ipſi, ſed domino rei eſſet damnum imputandum.

Modi quibus poteſt aliquis concurrere ad iniuſtam acceptionem.

A Circa ſecundam concluſionem, in qua D. Thom. enumerat modos, quibus aliquis poteſt ad iniuſtam acceptionem concurrere, aduertendum eſt, quod omnes illi nouem ab ipſo poſiti intelligendi ſunt de cooperante & non de ipſo executore. Ex quo manifeſte ſequitur, quòd ſecũdum ſniã illius tantum ſunt decem modi operandi iniuſtè. Primus eſt eius, qui iniuſtitiã exequitur, vt qui furatur, vel occidit. Et de hoc non loquitur in iſto articulo. Secũdus eſt, præcipere, vel iubere, hoc eſt authoritatiuè, & quaſi cum quadã coactione inducere alios ad iniuſtè accipiẽdum. Tertius eſt, conſulere, hoc eſt, per modum cuiuſdam adhortationis mouere. Quartus cõſentire, hoc eſt, tacitè, vel expreſſe approbare. Quintus adulari, hoc eſt, cum quadam laude, & plauſu incitare.
B Sextus receptare, hoc eſt, per modũ poteſtatis, & defenſionis cuiuſdam inuitare. Septimus participare, hoc eſt, capere partem prædæ iniquæ, vel partialiter cõcurrere ad ipſum maleficium, quomodolibet operando. Octauus tacere, hoc eſt, non adhibere præceptum, vel conſiliũ, prout tenetur, ad cauendum damnũ alterius. Id enim ſignificatur per mutum in præſenti. Nonus non obſtare, hoc eſt, non adhibere auxilium in opere, prout ex officio tenetur. Decimus & vltimus eſt, non manifeſtare, hoc eſt, occultare damnum iam factũ, quod ex officio reuelare tenebatur.

Dubium de ſufficientia prædictorũ modorum.

Sed dubium eſt, vtrùm iſti modi cooperandi ad iniuſtitiam ſufficientes ſint à D. Thom. enumerati: Et pro parte negatiua argumentor primò: Qui miniſtrat inſtrumentum, parat ſcalas, dat ſignum, mõſtrat
C viam, docet artem furandi, defendit, vel comitatur malefactores, eſt cauſa iniuſtæ acceptionis, vt de ſe patet, nullo tamen ex illis nouem modis continetur: ergo debent aſſignari plures. (1. Argum.) Secundò, conſentiens, receptator, adulator, & participans nullo modo videntur eſſe cauſa iniuſtæ acceptionis, cũ potius ſupponant eam factam, quam ad illam cõcurrant: ergo non debent aſſignari tot cauſæ iniuſtæ acceptionis. (2. argu.) Summa Angelica, verbo, furtum, conſtituit decem modos cauſandi iniuſtam acceptionem. Nam vltra nouem à D. Thoma aſſignatos ponit decimum, qui eſt, cooperatio. Alij ex oppoſito non curant tot modos diſtinguere; ſed dicũt, quod multi illorum ſunt ſuperflui, & coincidunt inter ſeſe.

Concluſio.

Cæterum ad hu-
D ius rei explicationem dico breuiter, quòd licet forſan modi cauſandi iniuſtam acceptionẽ poſſent melius aliter enumerari, atq; diſtingui, tamen D. Tho. non multum ſolicitus fuit de hoc, ſed illam aſſignauit diſtinctionem, quæ communis erat Doctorum, eſtq; proculdubio bona, atq; ſufficiens, vt ex ratione ipſius in litera poſita colligere licet.

Ad 1. argu.

Et ad primũ argumentum reſpõdetur, quòd omnes illi modi cauſandi, quandam important cooperationem reſpectu iniuſtæ acceptionis, & ſic redeunt ad participãtem. Cuius nomine, vt diximus, non ſolum intelligitur qui partem prædæ accipit, ſed etiam, qui eſt particeps criminis, vel præſtando auxilium, vel quomodolibet operando, vt cõſtat ex §. interdum quoque, Inſt. de obligationib. quæ ex delicto naſcuntur. Ve-
E rum tamen eſt, quòd qui doceret artem furandi in communi & quaſi ſpeculatiuè, nõ cenſeretur ad furta cooperari. Secus autem eſſet de illo, qui practicè & in particulari, & in ordine ad opus hic & nunc exercendum id doceret. Et eadem eſt ratio demonſtrante viam.

Ad 2. argu.

Ad ſecundum reſpondetur, quod conſenſus, & adulatio non ſolum poſſunt referri ad furtum factum, ſed etiam ad faciendum. Et, vt ſic ſunt cauſæ iniuſtæ acceptionis. Et idem dico de receptante. Nam ex eo, quòd quis paratum ſe exhibet atque offert ad receptandum latrones, prouenit ſæpe ſæpius, quòd ipſi animentur ad ſcelera perpetranda. Et ſic eſt etiam cauſa iniuſtæ acceptionis. Sed pro huius rei maiori intelligentia, atque etiam pro conuenienti

A uenienti explicatione tertiæ & quartæ concluſionis D.Thomæ, operæpretium eſt, vt per ſingulos modos ſuo ordine diſcurrentes declaremus quando ex vnoquoque illorum oriatur obligatio reſtitutionis, & quando non. Certum eſt enim, quòd non omnes vno & æquali rigore obligant, vt rectè docet autor in iſto articulo, dicens in tertia concluſione, quòd ex nouem modis, quinque, nempe, iuſſio, conſenſus, recurſus; participans, & non obſtans, quando ad id ex officio tenetur, ex genere ſuo obligant ad reſtitutionem. In quarta autem concluſione affirmat, quod alij quatuor, nempe, conſilium, adulatio, mutus, & non manifeſtans, non ſemper obligationem inducunt. Quod eſt intelligendum, per ſe loquendo, & quantum eſt ex natura rei. Cum tamen poſſit aliquando contingere, quod nec iubens, nec conſentiens, nec alij ſimiliter teneantur ad reſtitutionem; B tunc, ſcilicet, quando per ſe nõ ſunt cauſa efficax iniuſtæ acceptionis. Quocirca illud potiſſimè in his omnibus erit obſeruandum, vt in particulari reſpiciamus, an aliquis ſua actione, vel omiſſione fuerit cauſa mouens alterius animum ad accipiendum iniuſtè: an vero omnino impertinenter ſe habuerit, & per accidens. Et rurſus an ex tali motione in effectu fuerit ſequutum damnum. Nam quantumcunque aliquis impoſuerit præceptum, vel dederit cõſilium de damno inferendo, & alter decreuerit facere, ſi tamen non fecit, nulla inde reſultat obligatio reſtituendi. Et item quantumcunq; ego præcipiam, vel cõſilium dem, vt alter damnum inferat, ſi tamen ad id faciendum ex meo præcepto, vel conſilio non C mouetur, ſed ex ſua voluntate, quæ ad id erat determinata, & præceptum, vel conſilium meum impertinenter ſe habet ad damnum illatum, nihil teneor reſtituere.

De prima pſona quæ poteſt cooperari iniuſtę acceptioni.

Iuuans ergo, qui eſt prima perſona ex ijs: quæ cauſant acceptionem iniuſtam, per ſe loquẽdo tenetur in ſolidum totum damnum reſtituere, etiam ſi nihil inde receperit, vt cõſtat ex cap. Iulianus. 11. quęſt. 3. Sed eſt hoc intelligendum cum duabus limitationibus. Prima eſt, quod damnum in re ſit ſubſequutum. Secũda, quòd ipſa iuſſio ſit efficax cauſa iniuſtę acceptionis, vel probabiliter credatur efficax, vt ex communi Doctorum ſententia docet Syluester verbo, reſtitutio. 3. quæſt. 6. Nam vbi eſt ſolum dubiũ, nihil D tenetur reſtituere cum cæteris paribus in dubijs ſit melior conditio poſſidentis. leg. ſi ob turpem. ff. de conditionibus ob turp. cau.

De ſecunda pſona quæ eſt cõſulẽs.

Dubium.

Secunda perſona cauſans iniuſtam acceptionem, eſt conſulens, de qua maior eſt difficultas, an teneatur in ſolidum totum damnum reſtituere ſemper, ꝙ eſt cauſa efficax illius.

1. Argum.

Et pro parte negatiua eſt argumentum ex §. tua tantum. Inſtit. de mandato, & ex §. interdum quoque. Inſtit. de oblig. quæ ex deli. naſc. Vbi expreſsè habetur, quod qui nullam opem ad furtũ faciendum adhibuit, ſed tm̃ cõſilium dedit, & adhortatus fuit ad furtum, non tenetur furti. Et reddit rationem Iuriſconſultus: Quia liberum eſt vnicuiq; ſequi alterius conſilium, vel non ſequi.

2. Argum.

Secundò ſic argumentor: Aliquando contingit, vt det quis bona intentione, & ſine peccato conſilium, & E tamen ex illo iniuſtum damnum ſequatur, vt patet in caſu, quo latro erat paratus rem magni pretij furari, & meo conſilio fuit inductus ad hoc, vt rem minoris pretij furaretur. In hoc caſu conſulens non tenetur reſtituere damnum: & tamen eius conſilium verè fuit cauſa efficax illius: ergo non ſemper quod conſilium eſt cauſa efficax damni, inducit obligationem reſtitutionis.

3. Argum.

Tertiò: Qui conſilium alteri dat, vt pro tanto pretio rem ſuam vendat, credens hoc ipſi venditori conuenire, & ſic ad cõſilium eius rem ſuam vendit, in quo tamen realiter manet defraudatus, nihil tenetur venditori reſtituere, ex quo conſilium quod dedit, fraudulentum non fuit, vt conſtat ex regula iuris, in 6. qua dicitur: Ex conſilio, niſi fraudulentum fuerit, non naſcitur obligatio: ergo non ſemper quod cõſilium eſt efficax cauſa damni, inducit obligationem reſtituendi.

4. Argum.

Quartò: Qui conſulit, non aufert rem, niſi inquantum dat conſilium iniquum: ergo ſatisfaciet per hoc quod contrarium conſilium det, nec ad vlteriorem tenebitur reſtitutionem.

Concluſio.

His tamen nõ obſtantibus dico, quòd qui ſuo conſilio mouet ad furandum, vel rapiendũ iniuſtè eum, qui alias non erat paratus, tenetur in ſolidum totum damnum reſtituere. Et probatur: Tale conſilium vere eſt cauſa efficax damni illati, vt patet ex Ariſt. 2. Phyſi. vbi conſiliarium vocat cauſam efficientem; B ergo tenetur ad illius reſtitutionem. Et confirmatur: In iure conſiliarius & conſentiens eodem modo puniuntur, & iudicantur ac ipſe delinquens, vt cõſtat, ex c. notum ſit. 2. q. 1. & ex c. ſicut dignum, de homicidio, & ex cap. nuper, de ſententia excommunicationis, & ex l. qui ſeruo, ff. de furtis, & ex l. 1. ff. de ſeruo corrupto: ergo conſiliarius, & conſentiens non minus tenentur ad reſtitutionem, quàm delinquens. Et eadem ratio eſt de illo, qui fraudulenter conſulit fieri aliquid, ex quo proximus damnificatur, etiam citra manifeſtam rapinam, aut furtum, vt patet ex lege, quod ſi cum ſcires. ff. de dolo, vbi ille qui doloſe, & ſui lucri gratia conſuluit mutuare debitori non idoneo obligatur ei, cui conſilium dedit, reſtituere. Et meritò quidem, ſi quidem per fraudem fuit cauſa, C quòd ille minus haberet, quam erat habiturus. Et idem eſt dicendum de illo, qui fraudulenter cõſulit, teneri ad reſtitutionem eum, qui re vera nõ tenetur, vel non teneri eum, qui tenetur. Obligatur enim ipſe in conſcientia damnum, cuius eſt cauſa, recompẽſare. Et hoc, quod dicitur de conſilio rapinæ, habet etiam locum in conſilio de collectis imponẽdis clericis, ſine licentia Papæ; & in conſilio vſurarum; & in conſilio malo aduocati, etiam ex ignorãtia, vt infra dicemus; & in conſilio de nõ reſtituendo aliena; & in conſilio condendi iniqua ſtatuta, & in quocunque alio conſilio damnificandi proximum ſcienter, vel ex ignorantia craſſa, ſine quo talia non fierent, vt eſt videre apud Syluestrum verb. reſti. 3. q. 6.

Ad 1. arg.

Et ad primum argumentum reſpondetur, quòd in D illo §. tua tantum, non eſt ſermo de cõſilio reſpectu debiti, ſed de conſilio non fraudulento reſpectu contractus, vel quaſi cõtractus. Ex quo certum eſt, quòd nulla naſcitur actio cõtra eum, qui dedit, vt conſtat ex regula 62. de regulis iuris, in ſexto. Vbi dicitur. Nullus ex conſilio dummodo fraudulentum nõ ſit, tenetur, &c. Ad aliud ex §. interdum. Medina Codice de reſtitutione, dicit, quòd loquitur de foro iudiciali, in quo ex ſolo conſilio ſine ope nulla naſcitur obligatio. Hæc tamen ſolutio eſt falſa: nam, vt modo dicebam, etiam in foro exteriori conſiliarius, & conſentiens eodem modo iudicantur, & puniuntur ac ipſe delinquens. Quocirca hac ſolutione omiſſa, reſpondeo, quòd in illo §. ſolum eſt ſermo de conſilio, & adhortatione reſpectu illius, qui iam erat omnino E determinatus ad delictum faciendum; nec ex alterius conſilio ad id fuit motus. Et quod Iuriſconſultus ibi non intendat negare eum, qui ſuo fraudulento conſilio delinquentis animum mouit, obligari, patet manifeſtè ex §. vnde illud. Inſtitu. de oblig. quæ ex delicto naſcuntur, & ex §. non ſolum, Inſtitu. de iniurijs. quibus locis videnda eſt gloſſa.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum argumentum aliqui, vt Caietanus inf. q. 78. art. 4. abſolutè dicunt, nulla ratione eſſe licitum conſulere minus malum, nec inducere ad illud, vt vitetur maius malum. Si enim non ſunt facienda mala vt inde eueniãt bona, vt dicit Paulus ad Romanos 2. multo minus erunt facienda, vel conſulenda

eadem

eadem mala ad alia vitanda. In eadem ſententia fuit Soto ſuper tertiũ caput Epiſtolæ ad Romanos, quãuis poſteà, lib. 6. de Iuſtitia, quæſt. 1. art. 5. cõtrarium ex profeſſo docet, & merito. Nam id nõ tam eſt malum conſulere, quam retrahere à maiori malo. Senſus enim talis conſilij nõ eſt abſolutus; Fac iſtud malum minus, ſed quaſi conditionatus, ſcilicet; Si omnino decreuiſti facere malum, potius fac hoc minus, quàm illud maius. Et ſic conſilium non fertur in malum abſolutè, ſed in comparationem, qua dicitur, potius eſſe faciendum minus malum, quã maius. Quod proculdubio eſt actus bonus, & qualẽ habuit Loth, dum offerens Sodomitis filias; dixit; Abutimini eis. Vnde dico ad argumentum, quòd qui latroni paratiſſimo ad furandum rem magni pretij conſulit, vt loco illius rem minoris pretij eiuſdem domini furetur ad nullam tenetur reſtitutionem. Licet enim fuerit cauſa, quod illa res numero à latrone acciperetur, non tamen id cauſauit iniuſtè, ſed iuſtiſſimè, vtiliter rem ipſius domini gerens. Et obligatio reſtitutionis, non ex acceptione ſimpliciter, ſed ex iniuſta acceptione habet ortum, vt ſæpe diximus. Dixi eiuſdem domini. Nam, ſi res minoris pretij, eſſet alterius domini conſulens illam furari, peccaret, & teneretur ad reſtitutionem: quia non eſt licitum nocere vni, ad tollendum alterius nocumentum.

Ad 3. argu. Ad tertium argumentum, vt reſpondeamus, aduertendum eſt, quòd conſilium, quod quis dat vel poteſt eſſe reſpectu delicti, vel reſpectu alicuius contractus; vel quaſi contractus. Si ſit reſpectu delicti, & illud moueat animum operantis ad ipſum perpetrandum, proculdubio qui conſilium dedit tenetur totum damnum inde ſubſequutum reſtituere, vt in reſolutione difficultatis dictum eſt. Si autem reſpectu contractus, vel quaſi contractus, quale eſt illud, quod datur de vendenda re, vel locanda, &c. tunc diſtinguendum eſt. Sunt enim qui conſilium præſtant, in multiplici differentia. Quidam, quibus ex officio, ſeu ratione eminentiæ, aut ſtipendij incumbit alijs conſulere. Quales ſunt aduocati, Theologi, confeſſores docti, medici, alijque huiuſmodi, quibus fides ſolet, aut debet adhiberi. Et tales in conſulendo debent prius dare operam, quatenus rectè & ſalubriter conſulant. Alioqui, ſi damnum inde alicui ſubſequatur, illis imputabitur, ſiue fuerint prius ad conſulendum exacti, ſiue ipſi ſe intromiſerint, vt conſtat ex ijs, quæ diximus articulo ſecundo, agentes de culpa lata, leui, & leuiſſima. Alij autem ſunt, qui conſilia præſtant non tales, quales dixi, vt idiotæ, aut mulieres inexpertæ: & in his plurimũ refert an præbeant conſilium antequam ab eis fuerit poſtulatũ, vel poſt. Nam ſi antequam ab eis conſilium poſtuletur, ipſi ſe ad cõſulendum ingerunt, & conſulendo nocent, eis erit damnũ imputandum, qui ex imperitia nociuum præbuerunt conſilium, & alienum officium vſurparunt. Nec in tali caſu per bonam fidem excuſantur, quæ vbi culpa, vel imperitia, vel negligentia adeſt, damnificantem non excuſat, vt dicitur in cap. ſi culpa tua, de iniurijs. Si autem huiuſmodi perſonæ non ſe ingerant ad conſulendum, antequam ab eis conſilium petatur, tunc per bonam fidem excuſabuntur, & damnum ſolum petentibus imputabitur, qui cum haberent viros doctos, & expertos, à quibus de veritate, quam quærunt, poſſent informari, imperitorum quæſierunt conſilium. Secus autem eſſet ſi fraudulenter, & cum dolo illud dediſſent, vt ſupra

Obiectio. diximus. Et ſi quis obijciat; Impertinens eſt ad hoc, vt conſilium datum inducat obligationem ſatisfaciendi; quòd detur cum dolo, aut ſine illo, cum huiuſmodi obligatio non ex dolo, ſed ex cauſali, aut reali damnificatione oriatur, & non minus damnificat, qui ſine dolo conſulit, quam qui cum dolo: ergo malè dicitur, quòd perſonæ ignorantes, quibus non

A conuenit ex officio conſilium dare, ſi cum dolo, & fraudulenter illud dant, vt noceant, tenentur ad reſtitutionem, ſecus autem minimè. Item non minus videtur impertinens, quod nociuum conſilium detur ante, vel poſtquam petitur, cum æquali inferat damnum, ante & poſt. Reſpondetur; quòd obligatio **Reſponſio.** reſtituendi non ex nuda damnificatione oritur, ſed ex iniuſta & culpabili, qualis eſt quæ per conſilium fraudulentum euenit, cum tunc læſus rationabiliter poſſit eſſe contra conſulentem inuitus; & non quãdo cum bona fide poſt poſtulationem datur conſilium. Et per hoc patet ſolutio ad tertium argumentum. Ad vltimum reſpondetur, conceſſo antece- **Ad 4. argu.** denti, negando cõſequentiam. Ille enim, qui ſuo conſilio mouet alium ad furandum non ſatisfacit per

B hoc, quod det contrarium conſilium de non furando, vel de reſtituendo id, quod fuerat furatum: ſed etiam tenetur cum effectu reſtituere damnum illatum: Si ille, qui dedit non reſtituit. Et ratio eſt: Quia, ſicut non obligamus conſulentem ad reſtitutionem niſi quando cum effectu per eius conſilium res eſt ablata; ita etiam, nec eſt deobligandus à reſtitutione, niſi quando cum effectu res ablata eſt reddita domino, vt par ſit ratio quantum ad obligationem & quantum ad deobligationem, ſeu abſolutionem. Parum enim refert, quòd det quis conſilium bonum, ſi per illud malus effectus, qui per conſilium iniquum fuerit poſitus, non aufertur. Et idem eſt dicendum de præcepto, conſenſu, & adulatione, quantum ad hoc propoſitum.

C Tertia perſona cauſans iniuſtam acceptionem, eſt **De 3. perſona quæ eſt conſentiẽs.** conſentiens. Et eſt ille, qui tacitè, vel expreſsè approbat illam ex quo fit, vt alius moueatur ad damnum inferendum. Et quidem, ſi talis conſenſus non eſt cauſa efficax damni ſubſequuti, qui ſic conſentit, quamuis peccet mortaliter, ad nullam tenetur reſtitutionem; cum nulla ibi cauſalitas inueniatur reſpectu nocumenti. Cæterum ſi eſt cauſa efficax, ita, vt ſine illo factum non fuiſſet, tenetur ſic cõſentiens in ſolidum totum damnum reſtituere. Ex quo fit, vt poſſimus diſtinguere inter conſenſum abſolutè, & conſenſum, vt cauſa; & iſte obligatur reſtituere, ille vero minimè. Verbi gratia: Agitur de ineundo bello iniuſto, & ſunt aliqui, quorum conſenſus

D ſufficiens eſt, vt bellũ incipiatur, illi, ſcilicet, ad quos ſpectat de his rebus agere: & ſunt alij, quorum conſenſus eſt impertinens ad bellum cauſandum, quales ſunt homines de media plebe. Primus conſenſus dicitur non ſolum conſenſus, ſed etiam cauſa. Et iſte eſt, qui in conſentientibus inducit obligationem reſtitutionis. Alter vero appellatur ſolum conſenſus. Et licèt inducat peccatum in ipſis conſentientibus, non tamen inducit obligationem reſtitutionis; cum reſtitutio non ex peccato ſimpliciter, ſed ex damno iniuſtè cauſato, quod in præſenti non inuenitur, ortum habeat.

Quarta perſona cauſans iniuſtam acceptionem, **De 4. perſona quæ eſt palpans.** eſt palpans, ſeu adulator. Et eſt ille, qui cum quadam laude, & plauſu incitat ad inferendam iniuriam, te-

E neturq; in ſolidũ, ſi probabiliter credit, ex ſua adulatione alium eſſe motum ad damnificandum proximum. Alias quamuis peccet mortaliter laudando delictum, nihil tenetur reſtituere.

Quinta perſona cauſans iniuſtam acceptionem, **De 5. perſona quæ eſt receptans.** eſt receptans, quæ nomine recurſus ſignificatur. Et eſt ille, qui per motum poteſtatis cuiuſdam, & defenſionis inuitat ad inferendam iniuriam. Sed quoniam huiuſmodi receptio multiplex eſſe poteſt, vt explicemus quando ex illa obligatio reſtitutionis oriatur, & quando non, dico primo, certum eſſe, quòd qui antequam fiat furtum, vel rapina, offert ſe paratũ ad receptandum furem, ex quo illius animus mouetur ad maleficium perpetrãdum tenetur in ſolidum to-

tum damnum reſtituere, tanquam vera cauſa illius. A Secundò etiam eſt certum, quòd qui bona fide receptat furem ignorans, quòd ſi fur, nihil tenetur in cõſcientia reſtituere, ſiquidem nulla ratione dici poteſt cauſa damni inde ſubſequuti. Imò etiamſi dubitet, an ſit fur, non tenetur ad reſtitutionem. Dubium enim in propoſito non tollit bonam fidem, cùm nemo dabeat iudicari malus niſi conſtet. Sed dubium eſt, an qui recipit furem poſt peccatum cõmiſſum, nihil participando de præda teneatur aliquid reſtituere.

Dubium.

1. Argum. Et pro parte negatiua eſt argumentum: Talis receptans non eſt cauſa damni cum illud iam præſupponatur illatum: ergo nihil tenetur reſtituere.

2. Argum. Secundò; Recipere huiuſmodi latrones ſæpè eſt neceſſarium, & opus charitatis, tunc, ſcilicet, quan- B do latro fugit iudicem, vel dominũ rei à quibus, niſi eſſet qui receptaret, occideretur: ſed ex opere charitatis nullus debet obligari ad reſtitutionem, cum ex bono opere non debeat quis damnum reportare: ergo.

1. Concluſ. Hoc tamen non obſtante ſuppoſito, ꝙ dupliciter poteſt quis recipere fures, ſcilicet, formaliter, & materialiter, ad explicationẽ difficultatis ſit prima concluſio: Qui recipit furem, vel latronem, etiam cognitum, non formaliter, ſed materialiter, hoc eſt, ratione amicitiæ, vel conſanguinitatis, aut etiam cauſa communis humanitatis, quæ eſt carere hoſpitio, nihil tenetur in conſcientia reſtituere. Probatur; Talis nec cooperatur latrocinio, vt ſic, nec eſt cauſa iniuſtę acceptionis, aut detentionis; ſed per ſe loquendo facit C potius actum pietatis: ergo nihil tenetur reſtituere. Et cõfirmatur ex l. 2. ff. de receptatorib. vbi dicitur, ꝙ conſanguinei latronum, illos recipientes non debent tam ſeuere puniri, ſicut alij. Item: Quando excommunicantur fautores, & receptores hęreticorũ, nomine fautorum, & receptorum, vt optimè probat Nauarro in Man. c. 27. num. 26. & Caietanus in ſumma, verbo, excommunicatio. cap. 1. nõ intelliguntur illi, qui materialiter ratione communis pietatis, vel neceſſitatis hæreticos recipiunt: ſed illi ſolum, qui eos recipiunt, qua ratione hæretici, ſunt, vt, ſcilicet, in hæreſi maneant, & foueantur: ergo pari ratione dicendum erat de illo, qui recipit furem materialiter, quòd ad nullam tenetur reſtitutionem.

2. Concluſ. Secunda concluſio: Qui ſcienter recipit latrones formaliter D poſt crimen perpetratum, etiamſi nihil recipiat de furto, nec anteã ſe obtulerit ad recipiẽdum, tenetur in ſolidum totum damnum reſtituere. Hanc concluſionem tenent communiter omnes Doctores cum D. Tho. in iſto articulo. Et probatur: Illi dicuntur recipere latrones formaliter, qui illis patrocinium, & defenſionem præſtant, ne cogantur deſinere à furtis, & reſtituere: ſed tales manifeſte ſunt cauſa iniuſtæ acceptionis, vel detentionis: ergo obligantur ad reſtitutionem. Et confirmatur ex l. 1. ff. de receptatoribus, & ex cap. qui conſentit. 11. q. 3. & ex cap. qui aliorum. 24. q. 3. & ex cap. qui cum fur. extra, de furtis. Quibus locis habetur, quòd qui defendit fures, & alios errantes, tenetur ſicut illi; imò damnabilior eſt ipſis, qui errant.

Ad 1. arg. Et ad primum argumentum reſpon- E detur, negando eos, qui recipiunt fures formaliter, non eſſe cauſam damni. Sunt enim cauſa vel iniuſtæ acceptionis, vel ſaltim detentionis, vt diximus in ſecunda concluſione.

Ad 2. arg. Ad ſecundum reſpondetur, illud quidem probare, quòd qui recepit latronem in caſu neceſſitatis, nę occidatur, non tenetur ad reſtitutionem. Quod eſt verum. Sed eſt hoc intelligendum, quando non poteſt fieri reſtitutio ſalua hominis vita. Nam qui prædam tradere poteſt, ſine morte latronis, & illam occultat, proculdubio tenetur ad reſtitutionem; cùm nullus habeat ius occultandi, aut detinendi rem alterius, niſi inquantum eſt hoc neceſſarium ad tuendam propriam vitam, vel alie- A nam, aut famam & honorem, longè maioris pretij, quàm res furata.

De ſexta pſona quæ eſt participans. Sexta perſona cauſans iniuſtam acceptionem, eſt participans, hoc eſt, ille, qui vel partẽ prædæ iniquè accipit, vel partialiter concurrit ad ipſum maleficiũ, quomodolibet operando. Ad cuius intelligentiam aduertendum eſt, aliud eſſe loqui de participãtibus in crimine, & aliud de participantibus in re ipſa. Et quidem de participantibus in re aliena abſque eo, ꝙ participent in crimine iam dictum eſt in ſuperioribus, quod qui bona fide id facit ignorans rem eſſe furtiuam, ſolum ratione rei acceptæ tenetur reſtituere, vel ipſam rem, ſi penes ſe manet, vel id, in quo ex illa fuit factus ditior. Tamen qui mala fide participat, vel ſciens rem eſſe iniuſtè acquiſitam, vel id B craſſe ignorans, non ſolum ratione rei acceptæ, ſed etiam ratione iniuſtæ acceptionis tenetur reſtituere quidquid, ſiue per donationem, ſiue per alium contractum accepit. Atque adeò, quantumcumque res perierit, vel conſumpta fuerit, etiam ſine noua culpa ſua, ſemper manet obligatus ad reſtitutionem, vt docet D. Thom. hic, & articulo præcedenti. Ex quo infertur, quòd non licèt etiam per modum eleemoſynæ ſcienter quidquam accipere de rebus furtiuis, nec de illis comedere, niſi fortè in caſu extremæ, vel grauiſſimę neceſſitatis. Vnde nec vxor, nec filij, nec famuli raptorum, aut vſurariorum nulla alia bona habẽtium præter iniuſtè acquiſita poſſunt veſci, aut ſuſtentari, vel recipere ſtipendia ab illis, abſque eo, quod maneant obnoxij reſtitutioni. Secus autẽ erit C ſi tales raptores & vſurarij alia bona habeant, & res iniuſtè acquiſitæ ex illis ſint, quæ vſu conſumuntur, vt pecuniæ, triticum, &c. Tunc enim, poſtquàm huiuſmodi bona fuerint permixta licitum erit ab vſurarijs, vel furibus eleemoſynas, & ſtipendia, & alimenta accipere, dummodo ex hoc non reddantur impotentes ad reſtituendum, vt diximus in 1. tom. q. 32. artic. 7.

De vxore & filijs vſurarij. Et ſi quæras, quid facient vxor, & filij raptoris, vel vſurarij alia bona non habentes, quàm quæ iniuſtè acquiſiuit? Reſpondeo, quòd tenentur aliunde vitam quærere, vel ſeruiendo, vel ab amicis petendo, vel aliter laborando, vt tantundẽ lucrentur quãtum de alienis bonis conſumunt, vt docet Syluest. verb. vſura. 8. & Medi. C. de reſti. quęſt. 10. Et hæc de D participantibus in re ipſa. De illis autem, qui participant in crimine, vel cooperando aliquo modo, vel aliquid patrando, ita, vt verè ſint cauſa, vel quod alius furetur & rapiat, vel quidquam accipiat iniuſtè, ſimiliter eſt dictum, quod tenentur in ſolidum reſtituere, ac ipſe fur, vt patet ex cap. fin. de iniuria, & damno dato. Sed quid dicendum erit de ratificante, & gratum habente damnum, quod ſuo nomine fuit factum? Nauarro cap. 17. nu. 133. ex mente Ang. in ſumma, verbo, furtum. §. 20. dicit, quòd talis eſt particeps criminis; æquiparaturque præcipienti; & ſic tenetur ad reſtitutionem. Maximè ſi ille, qui fecit damnum non fuiſſet illud facturus, niſi exiſtimaſſet alteri gratum fore. Dico tamen, quòd, ſi per talẽ E ratificationẽ, nec impeditur alter à reſtitutione, nec mouetur ad continuandam retentionem iniuſtam, nulla ex illa naſcitur obligatio reſtitutionis, cũ nullius iniuſtæ acceptionis ſit cauſa. Nec obſtat regula iuris, quæ dicit, ratihabitionem retrotrahi, & mandato comparari. Nam procedit ſolum de pœnis criminis in foro exteriori ſoluendis.

De famulis furum. De famulis, & miniſtris latronum, & vſurariorũ iam diximus ſuprà, quòd, niſi miniſtrent in ipſo maleficio tanquàm inſtrumenta partialia, multumque conducentia ad ipſam iniuſtam acceptionem, nihil tenẽtur reſtituere, nec ẽt tabelliones publica vſurarum inſtrumenta facientes, aut teſtes ſubſcribentes; cum ex vi talium inſtrumentorum non obligentur alij ſoluere vſuras,

nec

nec ad id recipiãtur in foro exteriori. Secus autem A eſſet, ſi tabellio, aut teſtes falſum, aut fictum cõficerent inſtrumentum, ex quo mutuatarius vſuras ſoluere cogeretur, vt dicit Gabriel in 4.d.15.quæſ.11. articu,2.concluſ.3.

De 7. de 8. & de 9. perſona, quæ ſunt, tacẽs, nõ obſtans, non manifeſtans.

Septima perſona cauſans iniuſtam acceptionem, eſt mutus, hoc eſt, ille, qui non adhibet præceptum, vel conſilium, prout tenetur ad cauendum damnũ alterius. Octaua non obſtans, hoc eſt, non adhibens auxilium in opere, prout ex officio tenetur. Nona & vltima, non manifeſtans, hoc eſt occultans damnum iam factum, quando ex officio id reuelare tenetur. Sed circa has tres perſonas difficultas quando ex tacendo, vel non obſtando, vel nõ manifeſtando ſequatur obligatio reſtitutionis.

Sententia Caiet.

Caietan. in ſum. verbo, reſtitutio, cap.1. dicit, quòd quamuis regulariter B & per ſe, his titulis non teneantur reſtituere, niſi illi, quibus ex officio incumbit damna impedire; per accidens, tamen cõprehenduntur etiam ſub hac obligatione omnes homines quando ratione vrgentis neceſſitatis ſub mortali tenentur damnum proximi impedire, & non impediunt. Et ſic dicit, quòd ſi homo priuatus videat, quod aliqui cum notabili dãno rerum proximi volũt domũ eius deprædari, & ipſe cum id poſſit ſine ſuo, vel alterius detrimento impedire, non impedit, non ſolum peccat mortaliter, qđ omnes Doctores concedunt, ſed etiam tenetur ad reſtitutionem,

Arg. ꝓ ſententia Caie.

idem videtur affirmare Ricard. in 4. diſt.15. arti.4.q.5. & probatur ex cap. ſicut dignum. de homicidio. §. ille etiam, & ex cap. quanto, de ſent. excommunicatione, & ex capit. qui cum fure, C de furtis, & ex alijs innumeris, quibus dicitur, quod quicũque põt manifeſto facinori obuiare, & nõ obuiat, fauere cenſetur delinquentibus. Et cõfirmatur ille vere eſt cauſa iniuſtæ acceptionis, illamq; vult ſaltim indirectè: ergo tenetur ad reſtitutionẽ. Summa Ang. verbo, furtum. §.24. dicit, quod priuati homines nũquàm tenentur reſtituere ex eo, quod non impediunt damnum cum poſſint, niſi id faciant doloſè. Cæterùm quando ex malo dolo ſimulant, nec obſtant, tenentur ad reſtitutionem.

Sententia Auctoris.

Mihi ex his ſententijs neutra videtur vera. Vnde dico, ꝙ tunc ſolum tenentur ad reſtitutionem, mutus, non obſtans, & nõ manifeſtans, quando ex ſpeciali officio tenentur damna impedire. Hanc ſententiam tenet D. Thom. hic, & Syluest. C. de reſti. quæſt. D 9. Et probatur: Qui non tenentur obſtare ex officio ſolum obligantur ad obſtãdum ex charitate, & non ex iuſtitia: ſed obligatio reſtitutionis ſolũ oritur ex iuſtitia: ergo quantuuis aliquis doloſè & mala intentione omittat obſtare damnis proximi, ſi ad id ex officio non obligatur, ad nullam tenetur reſtitutionẽ. Secundò: Si ex eo, ꝙ aliquis non dat eleemoſynam extremè indigenti pauper moriatur, vel alia ſequãtur incõmoda, nulla inde oritur obligatio reſtitutionis, quia ad eleemoſynam dandam nõ ex iuſtitia, ſed ex miſericordia, & charitate obligamur: ergo pari ratione erit dicendũ in propoſito. Et ad argumentũ ꝓ ſnĩa Caietani; rñdetur, illud ſolũ probare; qđ qui nõ obſtant, cũ pñt, ſunt rei furti, vel homicidij corã E Deo ratione violatæ charitatis: ſed non obligantur hominibus reſtituere, quia non peccant contra iuſtitiam. Ad hoc enim, vt omittens facere aliquid dicatur contra iuſtitiam peccare tria requiruntur. Primum, quòd poſſit illud facere. Secundum, quòd teneatur id ex iuſtitia facere, hoc ex officio, cui incumbit. Qua ratione prætor contra iuſtitiã peccabit nõ obſtans damna ſubditorum. Tertium, quòd non faciat.

1. Corolla.

Ex quo infero cum Syluestro, verbo, reſtitutio, 3. quæſt. 5. & cum alijs communiter, quòd Reges, Principes, Duces, iudices, tabelliones, ꝓcuratores, aduocati, cuſtodes publici, medici, cõfeſſarij, & alij quicũque officiales, tenẽtur damna rerum, quæ ſuæ curæ, vel cuſtodiæ fuerint commiſſæ reſtituere, ſi ex negligentia, cum poſſint, illa non impediunt. Ex iuſtitia enim ratione officij hæc damna impedire obligantur. An autem teneantur ex culpa leui, vel leuiſſima explicatum eſt ſupra articulo ſecundo prope finem.

2. Corolla.

Infero ſecundò, quòd teſtis iuridicè interrogatus, & quicũque alius qui ex præcepto ſuperioris tenetur denuntiare furem, ſi taceat, & diſſimulet veritatem, totum, quod fur non reſtituit, tenẽbitur in conſcientia reſtituere: Ita tenet Nauarro cap.17. nume.134. Et ratio ex ſuperioribus eſt aperta. Sed eſt hoc intelligendum, quantum ad res iniuſtè acceptas, & non quantum ad pœnas, quibus delinquentes eſſent damnandi.

3. Corolla.

Infero tertio, quòd famuli, quibus ex ſpeciali officio incumbit res domeſticas cuſtodire, vel generaliter, vel ſpecialiter, ſi ob notabilem ipſorum negligentiam damnificentur, obnoxij erunt reſtitutioni. Immò ſi pro tali cuſtodia mercedem acceperint tenentur etiam de leui, quia contractus eſt in vtilitatem vtriuſque partis, iuxta dicta in articu. 2. Secus autem erit de alijs famulis, quibus ex ſpeciali officio iſtarum rerũ cuſtodia non incumbit. Tales enim licet peccent contra fidelitatem non impediendo damna dominorum, non tenentur ad reſtitutionem, quia non peccant contra iuſtitiam. Sed quid de famulo deputato ad cuſtodiẽdam domum, ne quis noctu intret, vel exeat, an ſi aliquis ex domeſticis exeat ad furãdum alibi teneatur talis cuſtos ad reſtitutionem. Soto lib.4. de iuſtitia. quæſt.7. artic.3. reſpondet affirmatiuè. Nec ſuæ ſententiæ aliquam rationem aſſignat. Cæterum mihi videtur dicendum oppoſitum. Et ratio eſt: Nam illud officium non obligat illum ex iuſtitia in ordine ad extraneos, ſed tantum in ordine ad ſuum dominum, & domeſticos illius, & ſic tantum tenebitur reſtituere damnum rerũ domeſticarum. In ordine aũt ad vicinos non erit magis obligandus, q̃ ſi id officium non haberet.

4. Corolla.

Infero quartò, ꝙ cuſtodes agrorũ, vel vinearum non manifeſtantes damna, tenẽtur ad illorum reſtitutionẽ. Obligantur. n. ex officio cauere, & declarare nocumentũ. Sed quid dicendum erit de cuſtodibus nemorum, & ferarũ, qui nec manifeſtãt dãna, nec exigunt pœnas an teneantur ad reſtitutionẽ? Et pro parte negatiua eſt argũ: Cæſores lignorum, & venatores nihil tenentur reſtituere, vt diximus in ſuperioribus: ergo nec ipſi cuſtodes tacentes. Ad huius tñ rei explicationem dico primò; quòd ſi lignorum ſciſſio, atque venatio iniuſtè fuerit prohibita, cuſtodes non manifeſtantes, nec exigentes pœnas nihil tenentur reſtituere, etiam ſi iuramento firmauerint ſe id facturos. Probatur. Qui interdicunt ſciſſionem lignorum, vel venationem in noſtro caſu peccant contra iuſtitiam: ergo ſimiliter peccabunt cuſtodes pœnas exigentes: nec iuramentum debet eſſe vinculum iniquitatis. Dico ſecundò: Si prohibitio eſt legitima, cuſtodes non manifeſtantes, vel non exigentes pœnas, tenentur ad reſtitutionem, tàm pœnæ nõ exactæ, q̃ damni inde ſubſequuti. Probatur: Nam tenẽtur id ex iuſtitia facere & nõ faciunt. Item: Iſti cuſtodes propter ſuam negligentiam ſunt in cauſa, quod domino ſyluæ lucrum ceſſet, & damnum emergat, cum tamen ex iuſtitia teneantur id cauere: ergo ſunt obligandi ad reſtitutionem. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur, quia ex negligentia cuſtodis erit penuria lignorum, & ferarum: ex quo fiet, quòd ſi dominus velit vel vẽdere, vel locare ſyluam ſuam, minus preciũ accipiet: ergo. Dico tertiò, quòd ſi res eſt parui momenti, & cuſtodes ſemel, aut bis tacent non ſunt obligandi ad reſtitutionem. Dominus enim ſyluæ, niſi barbarus ſit, & agreſtis id debet ratum habere. Et ad argumentum in contrarium factum reſpõdetur, quidquid ſit de antecedenti, negando conſequẽtiam.

tiam. Venatores enim, & lignorum ſciſſores nõ tenentur ſoluere pœnas ante iudicis condemnationẽ. At verò cuſtodes ex officio, & iuſtitia tenentur illos condemnare.

Dubium. Sed huius occaſione atq; etiam pro maiori intelligentia eorum, quæ dicta ſunt operæpretium eſt, vt explicemus non leuem difficultatem, an iudex non condemnans reum ad pœnam, quam ex iuſtitia debet, teneatur in conſcientia ad ſimilis pœnę reſtitutionem. 1. Argum. Et pro parte negatiua eſt argumentum primum deſumptum ex conſuetudine, qua cõſtat multos probatiſſimos iudices has executiones pęnales diſſimulare, quos tamen non ſtatim reſtituere obligamus. 2. Argum. Secundò: Res non tenetur ſoluere pœnam, quia pœna eſt, ante iudicis condemnationem, ſed etiã eſt pœna, quòd iudex perſoluere teneatur pro illo, quem iniuſtè abſoluit: ergo nõ ſtatim tenetur illud reſtituere; ſed poſt alterius iudicis condemnationem. 3. Argum. Tertiò: Pœna infligenda pro ſcelere aliquãdo eſt pecuniaria, & aliquando corporalis, vt pœna capitis, carceris, vel exilij: ſed iudex non condemnans reum ad pœnam corporalem, non tenetur illam in conſcientia ſubire ante alterius iudicis condemnationem: ergo nec pœnam pecuniariam; cum æqua videatur eſſe vtriuſque ratio. Vlt. argum. Vltimò: Qui negat veritatem in iudicio, quã ex iuſtitia fateri tenebatur, nõ tenetur reſtituere pœnã prius q̃ in iudicio cõdẽnetur, vt diximus ar. 3. huius quæſt. ergo nec iudex in noſtro propoſito obligabitur ad reſtitutionẽ ante iudicis condemnationẽ. Probo conſequentiã: Nam vterque per iniquitatem iuſtitiæ executioni obſtat.

1. Concluſ. His tamen non obſtantibus, ad explicationẽ difficultatis ſit prima concluſio. Quando iuſta ſententia iam eſt pronuntiata contra reum, & iudex non applicat pœnas illi, cui applicare debet, tenetur in conſcientia ad illarum reſtitutionem. Verbi gratia: Profert iudex iuſtam ſentẽtiam contra hæreticum, cuius bona ſecundum legem debent applicari fiſco, & ipſe iudex illa applicat alteri, tenetur in conſcientia talia bona fiſco reſtituere. Probatur: Fiſcus poſt ſententiæ pronuntiationẽ iam habet ius acquiſitũ ad tales pęnas: ergo ſi ſibi non reddantur patitur iniuriam; atq; ex conſequenti qui illam infert, erit obligatus reſtitutioni. Et quod dico de iudicibus, eſt ẽt intelligendum de tabellionibus, teſtibus & alijs miniſtris iuſtitiæ impedientibus, quòd pęnę poſt latam ſententiã applicẽtur cui ex iuſtitia ſunt applicandæ.

2. Concluſ. Secunda concluſio. Iudex per iniquitatem non condemnans reum ad ſoluendas pœnas in lege impoſitas, & quas ſoluere debet, tenetur ad illarum reſtitutionem. Probatur: Iudex ex iuſtitia & ex officio tenetur iſtas pœnas fiſco adiudicare, vel illi cui applicantur: ergo ſi per iniquitatẽ id nõ facit peccabit contra iuſtitiam, atque ex conſequenti tenebitur ad reſtitutionem. Secundo: Iudex eſt cuſtos iuſtitiæ, qui perinde ius ſuum vnicuique reddere debet, ſed fiſcus petendo pęnas debitas, petit ius ſuũ: ergo ſi iudex id non reddit facit iniuſtitiam, & tenetur ad reſtitutionẽ. Tertiò. Qui de alieno facit eleemoſynã, obligatur ad reſtitutionem, quia dat quod nõ eſt ſuum: ergo pari ratione iudex inferior ſine autoritate ſuperioris pœnas remittẽs, obligabitur ad reſtitutionem: quia facit condonationem de re aliena. Rationes iſtæ ſunt D. Thomæ infra. q. 67. ar. 4. & in 4. d. 46. art. 2. quæſtiuncula ſecunda.

3. Concluſ. Tertia concluſio: Quando iudex in rebus parui momenti pœnas diſſimulat non tenetur ad illarum reſtitutionem. Probatur: Tum, quia ita expedit bono communi, tum, etiam, quia id videtur facere ex conſenſu ſuperioris, ac ſupremi principis, qui de hac re nunquam ſunt ſoliciti.

Ad 1. argu. Et ad primum argumentum reſpondetur, conſuetudinem illam ſolum habere locum in rebus parui A momenti. Ad 2. argu. Ad ſecundum reſpondetur, negando minorẽ. Nõ enim eſt pœna, q; iudex teneatur perſoluere pro illo, quem iniuſtè abſoluit, ſed vera ratio iuſtitiæ, exigentis, vt continuo ante iudicis condemnationem reſtituat ille, qui per iniquitatem damnum intulit, & fecit inæqualitatem.

Ad 3. argu. Ad tertium reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Ex eo enim, quòd pœna pecuniaria non reddatur fiſco, reſultat damnum in temporalibus, quod neceſſario per reſtitutionẽ eſt reſarciendum. At verò ex eo, quòd latro non occidatur, vel alia corporali pœna non plectatur, quãuis fiat iniuria rei publicæ, & legibus id præcipiẽtibus, nullum tamẽ damnum temporale inde reſultat. Et non eſt in conſuetudine apud homines eas iniurias B reſtituere, ad quas nullum damnum tẽporale ſequitur; vt eſt videre in adulterio, & in baptiſmo contra parentum voluntatem facto.

Ad vlt. arg. Ad vltimum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam: Iudex enim cum cuſtos ſit iuſtitię atque actor debet vnicuique ius ſuum tribuere, quod niſi faciat obligabitur ad reſtitutionẽ. At verò reus eſt patiens; & ſic non obligabitur ſubire pœnam ante iudicis condemnationem.

Sententia D. Tho. in ſolut. ad 2. argum. In ſolutione ad ſecundum argumentum dicit Diuus Thom. quòd quando plures concurrunt ad eandem iniuſtitiam, ille principaliter tenetur reſtituere qui eſt principalis in facto; & vno reſtituente ei qui paſſus eſt damnum, alij eidem reſtituere non tenentur. Dubium. Circa quod eſt difficultas, an quando multi C tenentur alicui reſtituere, vno illorum reſtituente, alij totaliter maneant liberi ab obligatione reſtitutionis. Varijs modis contingit, vt multi vni teneãtur. Ad cuius intelligentiam aduertendum eſt, varijs modis poſſe contingere, quòd multi vni teneantur reſtituere. Primò, ita, vt nemo teneantur in ſolidum, ſed quilibet in parte. Quod contingit, quãdo plures ſeorſum, & in diuerſis vicibus alicui inferunt nocumentum. Secundo ita, vt quilibet teneatur in ſolidum æquè primò. Quod contingit quando plures æqualiter concurrunt ad damnum inferendum. Tertiò ita, vt quilibet teneatur in ſolidũ, ſed non æquè primò. Quod contingit, quando plures idem damnum inferunt, ſed vnus eſt dux, atque princeps mouens alios, & inducens ad illud efficien D dum: & alij tantum ſe habent tãquam miniſtri. Rurſus aliquando poteſt contingere, quòd vnus habeat totam prædam: & aliquando, quòd ſit diuiſa inter omnes; & aliquando, quòd nulla ſit præda ablata: ſed quod damnum ſit datum, ſine aliqua vtilitate eorum, qui dederunt.

1. Dictum certum. Hoc ſuppoſito, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certum eſſe, quòd quando plures obligãtur non in ſolidum, ſed per partes, vno ſuam partem reſtituente, alij ſimiliter ſuam deſtituere tenebuntur, ſicut prius. Nec de hoc poteſt eſſe dubitatio. Si autem contigerit, quòd dominus vnum illorum comprehenderit, quem in foro exteriori totum damnum reſtituere compellat, alij iſti; & non domino ſuas partes reſtituere debebunt. Tum, quia E ex eorum iniquitate paſſus eſt damnum, ſaltim indirectè, & mediatè, tum etiam, quia dominus recuperando ab iſto totum damnum videtur in illum ceſſiſſe ius, quod habebat in alios.

2. Dictum certum. Secundò etiam eſt certum, quòd quãdo multi tenentur in ſolidum, & vnus illorum totum damnum integrè reſtituit, reliqui omnino manent deobligati à reſtitutione in ordine ad dominum. Ita habetur expreſſè in l. ſi plures. ff. de dolo. Et ratio eſt manifeſta: Nam iam dominus habet totum, quod debebat habere; & reſtitutio ad nihil aliud ordinatur, quam, vt quiſque habeat quod habere debet. Bona enim fides non patitur, vt idem bis exigatur, vt dicitur in l. bona fides. ff. de regulis iuris. Vnde

quando

Digitized by Google

quando dicimus, multos obligari in ſolidum, non eſt ſenſus, ꝙ omnes tenentur totum reddere complexiuè,ſeu copulatiuè,ſed diuiſiuè in defectu aliorum.Itaque hæc certa ſunt.

Pūctus difficultatis. Sed dubium eſt,an ſocij criminis ei teneantur reſtituere, qui primus totum damnum domino reſtituit? Angel.in ſum.verb.furtum.§.16.in fin.dicit, ꝙ ex iuſtitia tales ſocij nihil alteri tenentur reſtituere, quia obſtat ei ſua turpitudo.Et probari poteſt hęc ſententia primò: 1. Argum. Vbi eſt par cauſa turpitudinis,non reſultat actio vnius contra alterum,vt habetur expreſſe in l.2.& 3.ff.de conditionibus ob turpem cauſam, 2. Argum. ſed iſti latrones turpiter egerunt furando:ergo vnus non tenetur alteri.Secundò: Socij nihil acceperunt ab eo,qui integre reſtituit: ergo nullo reſtitutionis iure ei obligantur.Probo conſequentiam: Nam reſtitutio præſupponit ſemper iniuſtã acceptionem, vel rem acceptam. Contrariam ſententiam tenet Syluester,verbo,reſtitutio.3.quæſtione.6. quam dicit eſſe communem, & pro illa citat plurimos authores.

1. Concluſ. Sed ad explicationem difficultatis ſit prima concluſio:Si ille,qui domino totum damnum reſtituit, totã ſimiliter prædam tulerat,aut fuerat cauſa principalis, & tanquam dux alios ad iniquitatem mouens,ſocij nihil tenentur reſtituere. Probatur: Nullam habent obligationem reſtitutionis in ordine ad dominum,quia,vt ſupponimus,eſt iam ſeruatus indemnis; nec in ordine ad illum,qui reſtituit, quia; cùm ipſe fuerit eis cauſa iniquitatis in ipſum debet totum damnum refundi: maximè ſi totam prædam tulit:ergo nihil tenentur reſtituere.Ex hoc infertur; quòd ſi famulus ex præcepto heri aliquem occidat, hero reſtituente,totaliter manet liber ab obligatione reſtitutionis.Tamen ſi herus non reſtituat, tenebitur ipſe in ſolidum parti læſę ſatisfacere. Et ſimiliter ſi iudex ad inſtantiam alterius profert iniuſtam ſententiam cum iniuria proximi,ſi ille, in cuius fauorem ſententia fuit data,in integrum reſtituit,ipſe totaliter manet liber ab obligatione reſtitutionis: alioquin minime.Dico tamen,quòd,ſi ſocij criminis aliquid participauerunt ex præda,quo facti fuerint ditiores,etiam ſi dux,qui fuit cauſa principalis, totum damnum reſtituat,per ſe loquendo tenentur duci id,in quo facti sũt ditiores,ratione rei acceptę reſtituere. Nam, cùm illud non poſſint aliquo iuſto titulo retinere,& non ſit reddendum domino,vt diximus, relinquitur, quòd ipſi duci ſit dandum. Dixi,per ſe loquendo:nam per accidens bene poteſt contingere,quòd nihil teneatur reſtituere: ſcilicet, vel, quia intercedit tacita donatio, & remiſſio ducis, vel quia videntur id percepiſſe non tanquam prędã,ſed tanquam ſtipendium, & ſalarium pro labore in obſequium ducis impẽſo. Stipendium enim pro tali labore acceptum iuſtè poteſt retineri, ſicut & illud,quod accipitur pro lenocinio.

2. Concluſ. Secunda concluſio: Quando multi ex mutuo conſenſu æqualiter concurrunt ad furtum,ſi vnus in integrum reſtituit domino damnum illatum alteri, tenentur illi pro rata reſtituere quãtum ex pręda perceperunt.Hæc concluſio eſt D.Thom.hic ad ſecundum.Et probatur primò:Nam alias is,qui primo reſtituit, eſſet peioris conditionis, quam alij;cum tamen fuerit melioris conſcientiæ.Item:Alij nullo iure poſſunt retinere rem,quam furati ſunt: ergo debent neceſſariò illam reſtituere, & non priori domino,vt diximus:ergo ei,qui primò reſtituit ſucceſſitque in ius prioris creditoris ſpoliati.Sed quid dicendum erit,ſi nihil manſit penes ſocios, nec ex ſcelere perpetrato facti fuerint ditiores? Reſpondeo,quòd ſimiliter tenẽtur pro rata ſatisfacere priori reſtituenti. Itaque,ſi quatuor,verbi gratia, æquè principaliter ſuccenderunt domum,aut agrum vicini, & vnus

A totum damnum reſtituit, alij pro rata ex iuſtitia tenentur ei ſatisfacere, quidquid dixerit Caietanus articulo pręcedenti dub.1.circa ſecundum argumentum. Et ad primum argumentum pro ſententia Angeli reſpondetur, Ad 1.argu. quòd illæ leges procedunt quoad forum exterius, in quo vni furi non datur actio contra ſocium. Vel ſecundò reſpondetur, quòd adhuc ſtando in rigore legis ſolùm habetur,quòd ex turpitudine nõ naſcitur obligatio.At verò in caſu,de quo nos loquimur, non ponimus obligationem oriri ex turpitudine furti pręteriti,ſed ex reſtitutione,quam vnus fecit pro ſe & ſocijs, quæ honeſtiſſima fuit. Ad ſecundum reſpondetur,quòd ſocij tenentur ſatisfacere priori reſtituenti, Ad 2.argu. etiam quando nihil acceperit ratione iniuſtæ acceptionis,non ipſi B immediate factæ, ſed factæ alteri cuius vicem ipſe gerit ſtatim ac totum damnum perſoluit.Et hæc dicta ſint de toto iſto articulo.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm quis teneatur ſtatim reſtituere, an verò poſſit reſtitutionem differre.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd non teneatur aliquis reſtituere ſtatim, ſed potius licitè poſſit reſtitutionem differre. 4.d.17.q.3. artic.2.q.4. ad.3. *Præcepta enim affirmatiua non obligant ad ſemper. Sed neceſſitas reſtituendi imminet ex præ-* C *cepto affirmatiuo: ergo non obligatur homo ad ſtatim reſtituendum.*

2. Præterea, Nullus tenetur ad impoſſibile. Sed quandoque aliquis non poteſt ſtatim reſtituere: ergo nullus tenetur ad ſtatim reſtituendum.

3. Præterea, Reſtitutio eſt quidam actus virtutis, ſcilicet, iuſtitiæ. Tempus autem eſt vna de circunſtantijs quæ requiruntur ad actus virtutum. Cùm ergo aliæ circunſtantiæ non ſint determinatæ in actibus virtutum,ſed determinabiles ſecundum rationem prudentiæ: videtur quod nec in reſtitutione ſit tempus determinatum. vt ſcilicet,aliquis teneatur ad ſtatim reſtituendum.

D *Sed contra eſt, quòd eadem ratio eſſe videtur in omnibus, quæ ſunt reſtituenda. Sed ille qui conducit opera mercenarij, non poteſt differre reſtitutionem, vt patet per illud quod habetur Leuit.19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſque mane: ergo neque in alijs reſtitutionibus faciendis poteſt fieri dilatio,ſed ſtatim reſtituere oportet.*

Reſpondeo dicendum,quòd ſicut accipere rem alienam eſt peccatum contra iuſtitiam,ita etiam detinere eam,quia per hoc, quod aliquis detinet rem alienam inuito Domino, impedit eum ab vſu rei ſuæ, & ſic ei facit iniuriam.Manifeſtum eſt autem,quod nec modicum tempus licet in peccato morari,ſed quilibet tene- E *tur peccatum ſtatim deſerere, ſecundum illud Eccleſ. 21.Quaſi à facie colubri fuge peccatum:& ideo quilibet tenetur ſtatim reſtituere,ſi poteſt, vel petere dilationem ab eo,qui habet vſum rei concedere.*

Ad primum ergo dicendum, quod præceptum de reſtitutione facienda, quamuis ſecundum formam ſit affirmatiuum:implicat tamen in ſe negatiuum præceptum,quo prohibemur rem alterius detinere.

Ad ſecundum dicendum,quod quando aliquis non poteſt ſtatim reſtituere, ipſa impotentia abſoluit eum ab inſtanti reſtitutione facienda: ſicut etiam totaliter à reſtitutione abſoluitur,ſi omnino ſit impotens. Debet

bet tamen remiſſionem, vel dilationem petere ab eo, cui debet, aut per ſe, aut per alium.

De ſolut. c. Odoardus clericus.

Ad tertium dicendum, quod quia cuiuſcunque circunſtantiæ omiſſio contrariatur virtuti, pro determinato eſt habendum, quod oportet illam circunſtantiam obſeruare. Et quia per dilationem reſtitutionis committitur peccatum iniuſtæ detentionis, quod iuſtitiæ opponitur; ideo neceſſe eſt tempus eſſe determinatum, vt ſtatim reſtitutio fiat.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondent Diu. Tho. vnica concluſione, quæ talis eſt. Vnuſquiſque tenetur ſtatim reſtituere damnum, vel ſi non poteſt, debet à domino dilationem petere. Probatur: Sicut auferre rem alienam eſt contra iuſtitiam; ita & eandem inuito domino retinere, cum per vtrumque dominus impediatur ab vſu rei: ſed nulli licet quantumcunque modico tempore, agere contra iuſtitiam, iuxta illud Eccleſiaſt. 21. Quaſi à facie colubri fuge peccatum: ergo nec retinere rem alienam: atque ex conſequenti debet ea ſtatim reſtituere, aut petere dilationem à vero domino. Eandem concluſionem probat in argumento, ſed contra, ex illo Leuit. 19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſque mane. Quod etiam dicendum videtur de quibuſcunque alijs debitis, cum omnium ſit vna, & eadem ratio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Probatur concluſio D. Thom.

COncluſio huius articuli eſt certa, & communi Doctorum conſenſu recepta, quam, & ſinguli multis ac diuerſis rationibus probant. Sed illa eſt præſtātiſſima, ꝙ præceptum reſtituendi, licèt ſit ſimpliciter affirmatiuum, intrinſecè tamē includit quādam negationem ad pręceptum non furandi reductiue pertinentem, ſcilicet, ne detineas rem alienam inuito domino, vt in principio articuli ſecundi à nobis fuit explicatum. Et ſic quemadmodum ſtatim ſemper ac pro ſemper tenemur nō furari; ita etiam ſemper ac pro ſemper, atq; adeo ſtatim tenemur nō retinere alienum, ſed illud vero domino reſtituere. Poteſt etiam hoc ipſum probari ex eo, quod iſta retentio eſſet veluti quædam continuatio furti, cum non multum interſit, quod ad periculum animæ iniuſta detinere, ac inuadere aliena, vt dicitur in cap. ſæpè, de reſtitutione ſpoliatorum. Vbi gloſſa notat, quòd in iure pro eodem reputantur auferre, & detinere iniuſtè. Et in l. eum qui. §. quoties. de verbor. oblig. etiam dicitur; Id, quod abſque termini præfixione debetur, ſtatim deberi.

1. Arg. contra conclu. D. Thom.

Sed contra iſtam concluſionem ſunt aliquot argumenta, quę videntur habere difficultatem. Primum eſt: Præceptum contritionis includit etiam negatiuum, ſcilicet, ne permaneas in peccato: & tamen nō obligat ſtatim: non enim tenetur peccator ſtatim ac peccat, vel recordatur, ſe peccaſſe, confiteri; ſed tempore determinato, tunc ſcilicet, quando vel inſtat periculum mortis, vel accipiendū eſt, aut adminiſtrandum ſacramentum: ergo pari ratione dicendum eſt in propoſito. Et confirmatur, D. Tho. dicit, reſtitutionem obligare ſtatim, quia non licet, etiam per modicum tempus, in peccato permanere: ergo non aliter obligat præceptum reſtitutionis, quam præceptum contritionis, vel non permanēdi in peccato:

2. Argumē.

Secundò: Quia aliàs ſequeretur, furem non reſtituentem peccare nouo peccato in ſingulis inſtātibus, quibus rem alienam detinet, atque adeò peccare infinities: conſequens autem eſt abſurdum: ergo. Probo ſequelam: Nam qua ratione tranſacto furto peccat fur, non reſtituendo ſtatim, ita etiam tranſacto illo inſtanti peccabit, ſi non reſtituat in ſequenti: & ſic de alijs in infinitum.

Reſponſio Caiet. ad 1. argum.

Ad primum argumētum Caietanus hic, & infra, q. 66. ar. 3. ad 2. & in opuſc. 17. 1. tom. qui eſt de tēpore, quo obligat contritio: eandem omnino rationē dicit eſſe de præcepto contritionis, & reſtitutionis. Affirmatque, quòd vtrumque obligat, ſtatim, quia, ſicut præceptum reſtitutionis implicitè includit negationem non retinendi aliena; ita etiam præceptū contritionis implicitè includit negationem non retinendi odium Dei, quod generaliter includitur in omni peccato. Addit tamen Caietanus, quòd non incurritur nouum peccatum contra huiuſmodi præcepta, quo ad vſque aliquis per actum poſitiuum de nouo detineat, aut velit detinere alienum, vel odium Dei. Sine tali enim actu poſitiuo detinere rem alienam, vel odium Dei, non intelligitur per modū actus, ſed per modum habitus? & nouum peccatum non conſiſtit in habitu, ſed in actu. Idem ferè ſentire videtur Soto li. 4. de iuſtitia. q. 6. art. 1. & q. 7. ar. 4. & li. 5. q. 3. ar. 1. ad 2. & in 4. d. 17. q. 2. ar, 6.

Impugnatur Caieta.

Sed hęc ſententia mihi non placet. Vnde dico, latū ęſſe diſcrimen inter præceptum contritionis, & reſtitutionis. Sub illo enim nō cadit formaliter, & per ſe ceſſatio ab actu peccati: ſed ſolus actus quidā ſpecialis, & poſitiuus, qui eſt dolor de peccatis præteritis propter Deum ſumme dilectum. Sub præcepto autem reſtitutionis formaliter, & per ſe cadit ceſſatio ab actu malo, qui eſt detentio rei alienæ: Stat enim, quòd peccator ceſſauerit ab actu peccandi, imò quod totaliter depoſuerit affectum peccandi, & tamen, ꝙ non ſatisfecerit præcepto contritionis. Non autem ſtat, quòd ceſſauerit ab actu detinēdi rem alienam, niſi per reſtitutionem illius. Atque adeò qui peccauit, verbi gratia, peccatum fornicationis, & depoſuit animum fornicandi, licèt non ſtatim cōteratur, non peccat ſpeciali peccato impœnitentiæ; nec etiā continuat peccatum fornicationis, ſed ſolum dicitur manere in peccato ratione malitiæ, quæ per modum habitus relinquitur ex peccato præcedenti. At verò qui iniuſtè accipit rem alienam, niſi ſtatim reſtituat continuè peccat peccato iniuſtitiæ. Itaq; nō ſolum manet in peccato ratione maculæ per modum habitus, ſed etiam ratione detētionis iniquæ, quam continuat ſemper per modum actus. Vnde ſicut ille, qui pergit ad occidendum inimicum, quādiu durat ille actus, ēt ſi per multos dies duret, peccat cōtinuè per modum actus, ita etiam qui detinet alienū iniuſtè, & non reſtituit, cum poteſt, peccat continuè actualiter: quia illa detentio, quantumcunque longa, eſt veluti vnus actus exterior, & cū ſit volita ſaltim indirectè, ſemper imputatur ad peccatū.

Reſpondetur ad 1. argum.

Ex his facile reſpondetur ad argumentum in forma negando conſequentiam. Præceptum enim contritionis non includit formaliter, & intrinſecè obligationem non permanendi in peccato, ſiue per modum actus, ſiue per modum habitus: ſed ſolū includit obligationē habendi actum doloris de peccato præterito. Et inde ſecundariò conſequitur, tanquam finis pręcepti, quod homo non permaneat in peccato. At verò præceptum reſtitutionis intrinſecè includit obligationē non retinendi alienum iniuſtè, & ideò obligat ſtatim, & ſemper, ac pro ſemper. Sicut enim qui decreuit perpetrare homicidium, & continuat iſtum actū per plures dies, tenetur ſtatim, & in quolibet inſtanti deſiſtere ab illo propoſito: ita qui detinet alienum iniuſtè tenetur ſtatim, & in quolibet inſtanti non detinere, ſed reſtituere: quæ quidem detentio peccatū diſtinctum eſt ab iniuſta acceptione, ſaltim formaliter.

Corollar.

Ex hoc infertur, quòd præceptum reſtituendi, quia includit in ſe formaliter, & intrinſecè ceſſationē ab actu, qui eſt detinere alienum, non fert circunſtantiam temporis, ſicut alia præcepta affirmatiua.

Sed

Digitized by Google

Sed potius, ſicut cætera negatiua omne tempus ex A cludit; ac ſubinde nullam permittit morã; ſed ſtatim eſt reſtituendũ. Hoc tamen ſtatim aliter de actu mẽtis interno eſt intelligẽdum, & aliter in opere externo arbitrandum. Nam quantum ad propoſitum internum, cum primum cuiq; venerit in mẽtem in rei alienę debito eſſe, proponere debet habita opportunitate reſtituere. Cæterum quantum ad actum exteriorem, id ſtatim, nõ eſt mathematicè iudicãdũ, q̃ ſi in puncto indiuiſibili conſiſtat; ſed moraliter, ac ciuiliter. Si enim alicui in lecto iacenti, aut ad menſam recumbenti occurrit, ſe aliquid debere, nõ iure cõpellitur ſtatim ſurgere, ſed expectare poteſt abſq; fraude, & dolo opportunitatem, qua tranſacta de nouo incipiet eſſe in mora, ac ſubinde in culpa. Quia .n. redditio exterior eſt quidã actus poſitiuus, egens B mora temporis ad ſui exequutionem; idcircò eſt neceſſarium quòd præceptum reſtituendi quantum ad hoc non obliget pro tempore indiuiſibili, ſed pro illo, quod moraliter ſufficit ad reddendum alienum.

Ad 1. argu. Dubium. In ſecundo argumẽto tangitur difficultas; an præceptum reſtituendi inducat nouum peccatum, ſi nõ fiat ſtatim reſtitutio, vel potiùs ſolum inducat continuationem quandam præcedentis peccati, quod cõmiſſum fuerat per iniuſtam acceptionem? Et quidẽ, quòd nouũ peccatum inducat: probatur primò: Qui non ſtatim reſtituit trãſgreditur præceptũ negatiuũ de non retinendæ re aliena; ergo committit nouum peccatum.

1. Argumẽ. Secundò; Præceptũ de reſtituendo eſt affirmatiuum, cuius tẽporis circunſtantia eſt ſtatim: ergo ſingulis momentis obligatur homo reſtituere, atque ex conſequenti, ſi id non faciat committit nouum peccatum. Et confirmatur: Præceptũ reſtituendi obligat non ſolum ad primum inſtans, ſed ad ſingula momenta; cuius euidens argumẽtum eſt, quod tranſacto primo momento, adhuc tenetur homo ſtatim reſtituere, quoad vſque faciat reſtitutionem: ergo per ſingulas temporis morulas committit nouum peccatum.

2. Argumẽ. C

1. Dictum. His tamen non obſtantibus, ad explicationem difficultatis dico primò, q̃ quandiu quis corde, & opere retinet rem alienam, eſt in ſtatu peccati mortalis. Nolo dicere, q̃ eſt habitualiter peccator ratione maculę, quę ex iniuſta acceptione relinquitur: nam hoc cõmune eſt omni peccato: ſed quòd eſt in ſtatu actualis iniquitatis, quam cõtinuat toto tempore, quo nõ reddit alienum: ſicut & ille, qui per multũ tempus perſeuerat in actuali propoſito fornicandi. Et propter hoc dicebat D. Aug. non remitti peccatũ, niſi reſtituatur ablatũ. Hoc dictum ſequitur ex ijs, quæ diximus in ſolut. ad 1.

2. Dictum. Dico ſecundò, q̃ qui detinet rẽ alienam iniuſtè, à primo inſtanti, in quo fuit, occupatio, vel detẽtio iniuſta, tantũ peccat vno, & eodẽ peccato continuato, quoad vſq; per ſpecialẽ actũ renouetur. Itaq; quãuis in prorogatione reſtitutionis ſemper augeatur peccatũ, eoq; fiat grauius, atq; deterius, quo plus durat: tũ quia ex prorogatione reſtitutionis creſcit dãnũ, & iniur a proximi: tum etiam quia illa circunſtantia tẽporis notabiliter aggrauat. Imo põt eſſe tanta mora in reſtituẽdo, q̃ ſit de neceſſitate cõfeſſionis. Nam quamuis peccatũ continuatũ non differat ſpecie à non continuato in genere naturæ, differt tamen in genere moris, quantum ad grauitatem, circunſtantia autem, quæ notabiliter aggrauat, eſt neceſſariò cõfitenda. Itaq; quamuis in prorogatione reſtitutionis ſemper augeatur peccatũ, non tamen ſemper peccatur de nouo. Sed tũc tãtum q̃n eſt nouũ propoſitum, vel directè, vt quando nolo reſtituere, vel indirectè, vt quãdo propoſui reſtituere, & cũ pergerẽ ad reſtituendum, ex quadã notabili negligentia, per multũ tempus fui oblitus. Tunc enim, quia per propoſitum reſtituẽdi fuit interruptum actuale peccatum non reſtituendi; & per negligentiã ſubſequutã renouatum eſt nouũ, ac diſtinctum peccatum à priori, ſicut & noua voluntas, quamuis indirecta.

In duobus caſibus poteſt quis cõmittere nouũ peccatũ contra præceptum reſtituendi. Ex hoc infertur, q̃ in duobus tantum caſibus poteſt quis committere nouum peccatũ contra præceptum de reſtitutione facienda. Primus eſt quotieſcunque directè, & expreſſè renouatur propoſitum retinendi rem alienam per ſpecialem actum. Et ad hoc non ſufficit qualecunque propoſitum renouatum; ſed requiritur, quòd ita proponat quis rem alienam detinere, q̃ etiam, ſi nunquam id decreuiſſet, modò decerneret. Nã ſi propoſitũ eſt ſimplex, & ſine iſta reflexione, potiùs dicitur continuatio prioris propoſiti, quam nouus actus. Quia licet ſit nouus & diſtinctus phyſicè, non tamẽ moraliter, quòd pertinet ad noſtrum inſtitutum. Secundus modus eſt, quando quis propoſuit reſtituere, & poſteà data opportunitate non reſtituit. Tunc enim, ſaltim indirectè eſt noua voluntas, & per conſequẽs nouum peccatum. Soto & alij addũt plures alios caſus. Scilicet, quando creditor petit legitimè, & quando, etiam ſi non petat, patitur grauem neceſſitatem; & quãdo ſe offert noua commoditas ad reſtituendũ, & nõ reſtituit; & quando quis implicat ſe negotijs, quibus veroſimiliter redditur impotens ad reſtituendũ: & tandem quãdo vtitur de nouo re aliena ad aliquem vſum extraordinarium, & pretio æſtimabilẽ. Sed nos dicimus, q̃ in his omnibus caſibus regulariter, & per ſe non eſt nouum peccatum; ſed noua circunſtantia aggrauans illud. Quia hæc omnia in voluntate abſoluta detinendi rem alienam, & non reſtituendi includuntur: & quandiu iſta voluntas non renouatur, non fit nouum, & diſtinctum peccatum.

Obiectio. Et ſiquis obijciat, q̃ ex hoc ſequi videtur plus peccare eum, qui habuit propoſitum reſtituendi, quam qui nõ habuit, per idemque tempus perſeuerauit in volũtate non reſtituendi, ſi quidem ille peccauit duplici peccato, & iſte vno tantum, quod eſt abſurdum;

Reſponſio. reſpondeo, quod iſtud vnum propter continuationem, per ſe loquẽdo, æquiualet illis duobus. Poteſt etiam per accidens ſæpè ſæpiùs contingere, quod ſit peioris conditionis is, qui propoſuit reſtituere, & non reſtituit in quantum ex renouatione, illius voluntatis detinendi rem alienam regulariter intenditur praua voluntas. Et per hoc patet ſolutio ad ſecundũ argumentum factum in principio articuli, cuius occaſione hęc dicta ſunt.

D

Ad. 1. arg. Ad primũ ex illis, quibus probauimus, non reſtituentẽ peccare nouum peccatũ, reſpõdetur, illud quidẽ conuincere, q̃ q̃n eſt nouum propoſitum eſt nouum peccatum, q̃ verum eſt; Tamen quãdiu durat idem propoſitum, etiam eſt idem peccatũ continuatum, vt diximus.

Ad. 2. argu. Ad ſecundum reſpondetur, concedendo, quòd præceptũ reſtituẽdi obligat ad ſtatim ratione præcepti negatiui ĩ illo incluſi. Cęterũ ſolũ eſt nouum peccatũ, quando eſt noua cõmiſſio, cõtra id negatiuum præceptum. Et eodẽ modo reſpondetur ad cõfirmationẽ.

Nota pro cõfeſſarijs. Ex dictis infertur, q̃ debet eſſe cõfeſſarius valdè cautus: nec eos abſoluat, qui ſũt obnoxij reſtitutioni, niſi firmiter proponant ſtatim reſtituere, ſi commodè poſſunt, cũ non E ſint minus iſti in ſtatu peccati mortalis, quã illi, qui actu ſunt in propoſito fornicandi. Imò erit ſæpenumero neceſſariũ non abſoluere ante actualem reſtitutionẽ; tunc, ſcilicet, quando pęnitens in alijs confeſſionibus ſtatim reſtituere propoſuit, & non fecit. Talis .n. cogẽdus erit reſtituere, ſi poteſt, antequã abſoluatur. Et eadem ratio eſt de illis, qui ſunt in articulo mortis, & poſſunt ſtatim reſtituere, qui non ſunt abſoluendi, niſi reſtituant. Nec ſatis erit hoc ad hęredes remittere. Tum, quia qui hoc faciunt regulariter nõ habẽt ſyncerã, & abſolutã intentionẽ reſtituẽdi, ſed conditionalem tantũ, ſcilicet, ſi moriantur: tũ etiã, quia hęredes vix huiuſmodi reſtitutiones adimplent. Cęterũ, ſi cõmodè in articulo mortis fieri non

poteſt

pôt reſtitutio, cōmittēda erit hęredibus bona fide.

Sed quid ſi pœnitēs dicat, ſe velle ſtatim partē reſtituere, & poſt menſem, vel annū aliā partem, nec poteſt confeſſarius illi perſuadere, vt ſtatim totū reſtituat, quanuis poſſit? Sum. Angel. verbo, reſtitutio, vlt. §. 5. videtur dicere cum Hoſtienſi, quod pôt tūc & debet cōfeſſarius abſoluere illum, quia vtiliter aget negotiū creditoris, qui tandem recuperabit ſuū debitum hac via. Tum etiam, quia alias pœnitēs iret in deſperationem. Cæterum contraria ſententia eſt vera, & tenēda, quā ſequitur Soto lib. 4. de iuſtitia. q. 7. ar. 4. Adria. q. 2. de reſtit. dub. 7. Sylueſ. verb. reſtitutio. 5. §. 1. Medina. C. de reſtitutio. q. 5. in fin. & Nauar. ca. 17. n. 66. Et probatur: Qui pôt totū reſtituere ſtatim, & non reſtituit, eſt in ſtatu damnationis: ergo non erit abſoluendus propter aliquā vtilitatē creditoris, & ſi pœnitēs iuerit in deſperationē, ſibi imputetur. Dixi, ꝙ Angelus videbatur eſſe illius ſentētiæ. Nā ipſe non loquitur in caſu noſtrę dubitationis, ſed abſolutè affirmat, poſſe & debere aliquando confeſſarium impendere abſolutionem nolenti reſtituere, vt ſic creditoris negotiū vtilius agatur. Ex quo manifeſtè conuincitur, quòd ex ſententia illius potius id erit dicendū, quando vna pars reſtituitur ſtatim, & altera differtur poſt menſem, vel annum. Sed ſi hoc eſt falſum, vt diximus, multò magis falſum erit, quod Angel. in illo loco aſſerit.

Quæſtio.

Reſponſio.

Explicata iam neceſſitate, quam ſinguli habent reſtituendi ſtatim quod iniuſtè detinent: operę pretiū eſt, vt dicamus de ijs, quæ poſſunt hominem liberare ab obligatione ſtatim reſtituendi, quæ ſunt numero multa, & de quibus non leuis eſt controuerſia inter Doctores. Et quoniā inter has præcipua eſt impotentia ipſi debitoris, primò quęrimus de illa, vtrùm impotentia reſtituendi liberet debitorem ab obligatione reſtituendi ſtatim, vel ſimpliciter, ita vt amplius ad reſtitutionem non teneatur. Quæ quæſtio non procedit de impotentia ſimpliciter, quæ eſt quando quis nihil oīno hēt in bonis, quo reſtituere poſſit. De hoc enim certum eſt, quod ad reſtitutionem non obligatur; quia vt habet commune proloquium, ad impoſſibile nemo tenetur. Sed quæſtio eſt de impotentia ſecundū quid; qualis eſt in eo, qui habet bona vnde reſtituat, ſed id efficere non pôt, quin incurrat extremā, vel grauē neceſſitatem, aut ſaltim magnum damnum ſuarū rerū; quia, videlicet cogetur vendere agrum, vel domum, vel vineā pretio viliſſimo: ex quo in bonis ſuis temporalibus grauem iacturam patietur. In qua difficultate, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certū eſſe, quòd quando quis non poteſt reſtituere debita temporalia, ſiue iuſtè, ſiue iniuſtè cōtracta, ſine probabili vitæ periculo, vel notabili infamia, cēſeri debet impotens, & excuſatus à reſtitutione, quandiu illud probabile periculum durat. Quod debet intelligi regulariter, & per ſe loquendo. Nam per accidens cōtingere poterit caſus, in quo teneatur quis bona externa reſtituere cum detrimento propriæ famæ, imò & vitæ, ſi arbitrium viri prudentis bona temporalia fuerint maioris pretij, quam fama vel vita, vt diximus art. 6. huius quæſt.

Multa poſſunt hominem liberare ab obligatione reſtituendi. Dubium, vtrum impotentia excuſet à debito reſtituendi.

1. Dictum certum.

Secūdò etiam eſt certum, quòd in extrema neceſſitate conſtitutus nō tenetur ea bona reſtituere, quibus ipſe, vt ſuę neceſſitati ſubueniat, opus habet, ſiue illa fuerint iuſtè, ſiue iniuſtè habita. In extrema enim neceſſitate omnia ſunt communia ſaltum quantum ad vſum ex iure naturæ, cui ius gentium, quo rerū diuiſio facta fuit, derogare non poteſt, vt diximus in ſuperioribus. An autē ea, quæ in extrema neceſſitate conſumpſit, teneatur quis ſoluere poſtea cum ad pinguiorem fortunam peruenerit, veritate opinionū diſputatur à Doctoribus. Sed de hoc nos diximus ſupra in 1. tom. quæſt. 32. art. 5. vbi etiā declarauimus, quid facere debeat debitor, quando creditor eſt in ſimili extrema neceſſitate, nec debitum ſufficit ſubuenire vtrique. Itaque hęc certa ſunt. Sed dubiū eſt de illo, qui nō poteſt reſtituere abſque eo, ꝙ in graui aliqua neceſſitate conſtituatur, aut magnum aliquod detrimētum patiatur, vel in ſtatu, vel in bonis temporalibus? De qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Prima eſt Ricar. in 4. d. 15. art. 5. q. 4. ad 5. aſſerentis, quòd qui accipit alienum, tenetur ſtatim reſtituere, ſi hēt aliquid vltra neceſſitatē ſuſtentationis naturæ, licet, ſit ſibi neceſſarium ad victum ſecundū decentiam ſuæ perſonæ, vel ſtatus. Et ſubdit rationem; quia non eſt licitum de alieno viuere cū ſeculari honore. Pro eadem ſententia citantur Innocen. Hoſtien. & alij multi ex Canoniſtis, vt eſt videre apud Sylueſt. verbo, reſtitutio. 5. q. 1. Sed illā proculdubio tenent Adrian. in 4. in materia de reſtitutio. quęſt. 2. dub. 6. & Medi. C. de reſtitutio. quęſt. 3. cauſ. 3. & q. 5. per totam. Qui abſolutè dicūt, propter nullam neceſſitatem citra extremam vitandā, poſſe aliquem excuſari à reſtitutione. Altera ſententia eſt in alio extremo, quæ affirmat, quòd nunquam tenetur homo reſtituere debitum cum notabili iactura ſui ſtatus, vel rerum, ita quod redigatur in grauem neceſſitatem. Hanc tenet Sylueſt. vbi ſupra. §. 4. & 5. Et citat pro ſe Arch. Ioā. de Neapoli, Scotū, & alios. Idem tenet ſumma Angel. verbo, reſtitutio. 3. §. 4. & Nauar. c. 17. nu. 56. Tertia ſententia eſt media, & affirmat, quod qui p latrocinia, & fraudes, aliaue via iniuſta debita contrahit, tenetur ea omnia integrè reſtituere non obſtante, quod mendicatione, vel labore manuum ſuarum victum quærere cogatur. Cęterum ſi citra iniuriam licitè negotiando debita incurrit, non erit redigendus ad eas anguſtias, ſed tenebitur ſolum moderari ſumptus, & pompam, vt quam cito potuerit ſoluat cum maiori ſua cōmoditate. Ita tenet Soto lib. quarto de iuſtitia. q. 7. arti. 4. Et quantum ego exiſtimo, eſt ſententia Caiet. hic & in Sum. verb. reſtit. c. 6. & D. Anto. 2. p. tit. 2. cap. vlt.

2. Dictum certum.

Pūctus difficultatis.

Sententia Ricardi, & aliorum.

Sententia Sylueſtri, & aliorum.

Sententia Caieta. & aliorum.

Cæterùm, vt in hac varietate opinionum, quid mihi dicendum videatur, declarem, aduertendum eſt quòd debita reſtituenda aliquando fuerunt contracta ex iuſta aliqua cauſa, vt ex mutuo, vel ex venditione credita pecunia facta; aliquādo autem ex cauſa iniuſta, vt ex furto, rapina, vſuris, &c. Rurſus reſtitutio aliquando debet fieri cum detrimento debitoris in ſolis bonis temporalibus recepto, aliquando autem cum iactura proprij ſtatus. Qui poteſt eſſe duplex. Vnus iuſtè acquiſitus: qualis eſt ille, qui proprijs rebus ſuſtentatur. Alius verò acquiſitus iniuſtè; qualis eſt ille, qui ex iniquitate & rapinis fuit conſtatus. Ac tandem, quando debet fieri reſtitutio, vel creditor patitur eandem neceſſitatem, quam debitor, vel ſolus debitor eſt, qui ingens patitur detrimentum. Creditor autem ex dilatione ſolutionis, vel nullum recipit damnum, vel exiguum.

Debita multipliciter cōtrahi poſſunt.

Hoc conſtituto ſit prima concluſio: Si debitor patitur graue damnum ex eo ſolum, quod ſubſtātia reſtituenda eſt ingens, non ideo poteſt reſtitutionē prorogare, vel in toto, vel in parte. Hæc concluſio eſt certa, & ab omnibus recepta. Et probatur. Quia alias melior eſſet conditio illorum, qui debita ingentia per iniuriam contraxerunt, quam qui minora debent, quod eſt abſurdum. Et item; quia hoc nō eſt pari iacturam, vel damnum propriorum, ſed dimittere aliena.

1. Concluſ.

Secunda concluſio: Si debitor patiatur graue dānum ex eo ſolum, quod non lucratur ex alieno, ſi ſtatim reſtituat, non ideò liberatur ab obligatione ſtatim reſtituendi. Hanc concluſionem ſimiliter tenēt omnes fere Doctores cum Magiſt. Soto lib. 4. de iuſtitia. q. 7. art. 4. & Cordu. in tractat. de caſibus conſcientiæ Hiſpano ſermone ſcripto, quæſt. 68. Et ratio

2. Concluſ.

tio eſt manifeſta. Nam nullus habet ius lucrandi pecunia aliena domino inuito; & item, quia hoc non eſt perdere proprium, ſed non vti alieno.

3. Concluſ. Tertia concluſio; Qui non poteſt reſtituere ſine notabili iactura rerum ſuarum, vel ſtatus, quem iuſtè acquiſiuit, non tenetur ſtatim reſtituere, ſed poterit reſtitutionem differre, expectareq; meliorē commoditatem, ſiue debita fuerint contracta iuſtè, ſiue iniuſtè. Eſt autem hoc intelligendum qñ creditor ex dilatione ſolutionis non patitur ſimile, vel æquale detrimentum. Nam in hoc caſu tenebitur debitor & cum proprio detrimēto ſtatim reſtituere. Tum, quia citra extremam neceſſitatem multò melior eſt conditio creditoris quam debitoris, vt cōiter dicunt Doctores. Tum ēt, quia aliàs duplicaretur damnum creditoris, cum ex vna parte careat re ſua, & ex altera incurrat nouum damnum, non minus, quā ipſe debitor. Probatur noſtra cōcluſio primò ex ſacris literis, quæ ſæpenumerò dicunt debitores non eſſe opprimendos, nec in paupertatem redigendos. Quale eſt illud Eſai. c. 58. vbi dñs reprehendēs populum dicit; Debitores veſtros oēs repetitis. Et Exo. 22. ſi pecuniā mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non vrgebis eum, quaſi exactor. Et paulò inferius. Si pignus à proximo tuo acceperis veſtimentum, ante ſolis occaſum reddes ei, &c. Item idē probatur ex iure ciuili. Dicitur enim §. vlt. Inſtitu. de actio. inhumanum eſſe ſpoliatum fortunis ſuis in ſolidum condemnare. Et ideò quando aliquis facit ceſſionem bonorum, ſemper debet deduci aliquid ne egeat, ſed habeat vnde competēter viuat, iuxta perſonæ exigentiam, vt patet ex l. in condemnatione. ff. de regulis iuris, & ex l. qui bonis. ff. de ceſſione bonorum: ergo contra omnem æquitatē, & naturalem humanitatem eſt, obligare aliquem ad ita reſtituendum, vt cogatur incurrere grauiſſimam neceſſitatē, citra extremam. Et confirmatur ex l. 4. tit. 4. p. 5. vbi dicitur, quòd qui donauit aliquid tenetur illud tradere, dummodo donatori relinquatur, vnde competenter viuere poſſit, & ſecundum communem vſum Imperatorum, & Regum nobiles, & milites ęre alieno oppreſſi accipiunt ab eis ſchedulas, ne omnia ſtatim ſoluere cogantur, vt ab ſtatu ſuo decidant: ergo eſt hoc ſeruandum in conſcientia. Et ratione ſic argumentor: Secundum ordinem charitatis quilibet tenetur, ſi poteſt, commodè ſubuenire proximo ne amittat ſtatum, aut incurrat aliter grauiſſimam neceſſitatem: ergo rationabiliter præſumitur creditorem non velle reſtitui ſibi debita, cum tanta iactura debitoris. Et ſi velit, non vult rationabiliter; atque adeo non eſt ſtandum ipſius volūtati, iuxta regulam Scoti, quam mirè laudat Syluester, citatq; quam plurimos Doctores illam amplectentes, qui dicit, Detentio rei alienæ licita eſt, quādo dominus rei rationabiliter debet velle eam retineri.

4. Concluſ. Quarta concluſio: Si debitor nihil habet iuſtè acquiſitum, ſed totus illius ſtatus cōflatus eſt ex iniquitate, & rapinis, tenetur ſtatim reſtituere etiam cum iactura illius, non obſtante, quòd redigatur ad mendicitatem, vel ad quærendum victum ex proprio labore. Probatur ex c. ſi quis, de furtis, & ex cap. cum tu, de vſuris. Vbi fur, & vſurarius coguntur omnia reſtituere, ſi habent in bonis, non obſtante, quòd relinqui debeant in magna neceſſitate. Et in c. exiij. de verb. ſignifi. in 6. dicitur, nemini eſſe licitum de alienis viuere, ſi aliunde poteſt ex eleemoſynis, aut ex manuum labore vitæ neceſſaria quærere. Quod intelligendum eſt de illis, qui iniuſtè contraxerunt debita, nihilque habent quod non ſit iniuſtè acquiſitū. Iſti enim cum nihil habeant ſuum, licèt omnia reſtituant, nullūm patiuntur damnum in proprijs bonis: & ſic ex hoc non excuſantur. Secus autem eſt de illis, qui cum multa habeant propria bona, multa

A etiam debita iuſtè contraxerunt, ad quorum ſolutionem ſtatim faciendam nō eſt æquum, vt omnium iacturā patiantur. Et confirmatur: Nā aliàs daretur occaſio iniquis hominibus deprædādi, & retinēdi res alienas: præterquam quod nullū eſt ius, & nullus titulus, quo prædicti homines bona illa retineant. Et ſi quis objiciat; Nullus obligatur ad reſtituendum cum detrimento famæ, vel honoris: ergo nec cum detrimento ſtatus, ex quo pendet fama, & honor; reſpondeo, aliud eſſe quòd iſti amittant pōpam, et ſtatum, & aliud, quòd infamentur de furto, quod forſan aliàs erat occultum. Ad primum enim tenentur iuxta quartam concluſionem, & non ad ſecundum per ſe loquēdo. Quāuis etiam ad hoc poſſit eſſe obli

B gatio in aliquo caſu, in illo, ſcilicet, quo tenetur quis bona temporalia cum detrimento famæ reſtituere, iuxta dicta in art. 6. Imò ſi eſſet ſpes ꝓbabilis, ꝙ poſt breue tēpus ex hęreditate, vel ex bonis alio titu. iuſtè acquiſitis, poterūt oīa reſtituere ſine iactura ſtatus, nō erūt cogēdi ſubitò deperdere ſtatū, & pompā; in oībus. n. debet habere locum moderamē prudētiæ. Ex dictis infertur poſſe autores primę, & ſecūdæ opinionis conciliari per hoc, quod primi loquantur de illis debitoribus, qui iniquè per rapinā, & furtum, vel vſurā mala fide debita contraxerūt. Secundi autem de illis debitoribus, qui per licitas negotiationes aduerſa fortuna redacti ſūt ad eas anguſtias, vt ſine graui damno ſuarum rerū, vel ſine mutatione ſtatus debita reſtituere non poſſint. Et ſic omnes concordabunt in eiſdem concluſionibus.

C Quinta concluſio: Quandocunque debitor non poteſt omnibus creditoribus ſtatim reſtituere, & eſt probabilis ſpes, ꝙ poſt breue tēpus poterit integrè omnibus ſatisfacere, licitū erit differre reſtitutionē. Hanc admittit Adria. vbi ſupra. Et probatur: Secundum iura cogūtur creditores expectare ſolutionē, ſi maior illorum pars velit, licèt alij renuāt, vt patet ex l. fi. C. qui bonis cedere poſſunt. & ex l. 5. tit. 1. p. 5. ergo naturalis æquitas poſtulat, quod nō reſtituatur vni, ſi inde debitor redditur impotens ab omnibus debitoribus reſtituendū, & eſt probabilis ſpes ꝙ poterit poſteà omnibus reſtituere. Sed nunquid tenebitur reſtituere intereſſe, & damnum, quod interim paſſi ſunt creditores ex dilatione reſtitutionis? 5. Concluſ.

D Caiet. hic dicit, ꝙ non tenetur quādo dilatio, & mora prouenit ex eo, ꝙ nō potuit ſoluere ſine periculo vitæ, aut famæ. Secus autem eſt, ſi proueniat ex eo, ꝙ non potuit ſoluere ſine notabili dāno rerum temporaliū. Quam etiam ſentētiam nos in ſuperioribus ſumus ſequuti. Sed ſtādo in rigore, videtur etiam poſſe dici, quod qui ſine culpa contraxit debitū, et fuit in mora, etiam ſine culpa ſua non tenetur ad intereſſe, & damnum, ſed ſolum ad principale, quanuis prima ſententia eſt ſecurior, & forſan verior. Ex dictis infero primò, ꝙ regulariter loquēdo, nunquā tenetur artifex ſuæ artis inſtrumenta vendere pro reſtitutione eorum, quæ debet, cū per talia inſtrumenta ſuſtētet vitā, & paret ſibi viam ad reſtitutionem. Dixi, regulariter loquendo: nā ſi eſſent furata reſtitui deberent. 1. Corolla.

E Infero ſecundo, ꝙ qui neceſſitate oppreſſus facit ceſſionem bonorum, tuta conſcientia poteſt retinere quæ Iudex ſibi reſeruauit, ne egeat. Vnū eſt tñ, ꝙ ceſſio bonorū nō debet admitti cū latronibus, & alijs, qui nihil habent pręter iniuſtè acquiſita. Et idē dixerim, de nobilibus, & militibus, quibus ex cōceſſione iuris, vel principis cōceſſa ſunt alimenta ſecūdū decentiam ſui ſtatus. Infero tertiò. Qui vndique corradūt pecunias alienas per modū mutui, cū nihil habeāt nec ſperent habere, vnde ſoluere poſſint, decipientes miſeros creditores, peccant grauiſſimè, cogēdique ſunt cum magno rigore ad reſtitutionē, eo modo, quo diximus de latronibus, cū ſit hoc genus quoddā furti fraudulēti. De hac re vidēdus ē Cord. 2. Corolla. 3. Corolla.

in tract. de caſib. conſcien. q. 68. in 3. puncto illius.

Explicato iam qñ impotẽtia debitoris excuſat ab obligatione, ſtatim reſtituẽdi deueniẽdũ eſt ad alias cauſas, de quibus Doctores ſolẽt ſimiliter dubitare, an vel excuſent à debito reſtituendi ſimpliciter; vel ab obligatione ſtatim reſtituendi. Inter quas prima, & præcipua eſt, voluntaria remiſſio, vel donatio creditoris. De qua nonnulli affirmant, non eſſe ſufficientem ad liberandũ debitorẽ à neceſſitate reſtituendi, niſi actu fiat ei rei debitę reſtitutio. Qua facta poterit creditor, ſi velit, donare. Quã ſuã ſententiã probãt primò ex illa regula iuris, Res per quas cauſas naſcitur, per eaſdẽ diſſoluitur. Ex qua colligũt, q cũ obligatio reſtituendi ortũ habuerit ex actuali rei alienę acceptione, nec ſatis fuerit ad illã inducendã ꝓparatur animus ad iniuſtè accipiẽdũ, ita etiam nec ſine actuali rei ablatæ reſtitutione auferri poteſt.

1. Cauſa excuſans ab obligatione reſtituẽdi.

Sententia aliquorum.

1. Argumẽ.

2. Argumẽ.

Secundò: Quanuis ſpoliatus in fauorem ſpoliãtis iuri ſuo renuntiet, non ideò ſpoliator manet liber à debito ſpolia reſtituendi, vt habetur expreſſe in capit. ſolicitè, extra de reſtitutio. ſpoliat. quia qui renuntiat ſpoliatus, vt inquit textus, non videtur ſpõte renuntiare: ergo idem eſt dicendum in propoſito. Et confirmatur ex decreto Aug. dicẽtis nõ remitti peccatũ, niſi reſtituatur ablatum. Alij dixerũt, q libera remiſſio per creditorem facta liberat debitorẽ ab obligatione reſtituendi, dummodo debitor actu offerat creditori id, quod debet, alioquin minime. Et ratio eſt: Nam remiſſio ſi ſponte non fiat, non eſt valida. Quando autem ad preces, vel debitoris, vel alterius remiſſio fit, non oblato in promptu eo, qđ debetur, non videtur ſponte fieri; & ſic nõ tollit obligationem reſtituendi. Alij affirmant, q ad hoc, vt prædicta remiſſio ſit valida, quãuis non requiratur quòd debitor actu reſtituat, nec quod rem debitã in promptu offerat, requiritur tamen, quòd ſecũdũ animi præparationẽ ſit paratus debitum ſoluere in actu, in caſu, quo creditor remittere nolit.

Alia ſentẽ.

Sententia Autoris.

Sed contra hos omnes talem ſtatuo concluſionẽ: Libera, & ſpontanea remiſſio creditoris ſufficiẽs eſt per ſe ſolam liberare debitorẽ à neceſſitate reſtituẽdi, modo creditor talis ſit, qui remittere & donare poſſit. Nam remiſſio facta per mente captum, aut minorem non valet; ſicut nec donatio. Nomine autem liberæ & ſpontaneæ remiſſionis intellige illã, in qua nulla interuenit vis, vel fraus. Vnde qui extorqueret remiſſionem, fingendo ſe multò pauperiorem, quam ſit, vel comminando, quod nihil ſoluet, niſi cum illo fiat compenſatio pro rapina, non maneret tutus in conſcientia. Probatur noſtra concluſio: Obligatio reſtituendi ſuſpenditur, & ceſſat ex libero conſenſu elicito creditoris, vt dicit D. Tho. in iſto articulo, vnde ſi liberè actu conſentiat, quod res ſua apud debitorem per menſem, aut per annum retineatur, tutus erit debitor illo tempore rem illã detinendo: ergo pari ratione, ſi liberè cõſentiat, quod debitor rẽ debitam ad ſemper retineat, ſimiliter erit tutus in conſcientia, etiam ſi rem debitam non reſtituat. Et confirmatur: Non minus operatur domini conſenſus, vt alter rem ſuam retineat, quam, vt eam de nouo accipiat; ſed ex conſenſu domini libero poteſt alter rem ſuam de nouo occupare: ergo & retinere. Item: Res aliena ideò eſt de neceſſitate reſtituenda, quia eius detentio eſt iniuſta: ſicut. n. reſtituere alienum, eſt actus iuſtitiæ; & ita detinere alienũ eſt contra iuſtitiam: ſed quando res aliena domino liberè conſentiente, ab aliquo retinetur, nõ eſt iniuſta detentio, vt patet in commodato, & depoſito: ergo nec quando dominus libere conſentit, quod res ſua à debitore ad ſemper retineatur erit iniurioſa, aut iniuſta talis detentio. Sed eſt aduertẽdum, quòd remiſſio, vel condonatio creditoris non excuſat à reſtitutione munerũ, quę iudices, vel viſitatores, vel

A hæretici extorſerũt, vt patet ex c. ſtatutum. §. ſi quid. de reſcript. in 6. & ex c. exigit. de cenſibus. in 6. & in Clem. de hær. Et ratio eſt: Nam iura reddunt hos inhabiles ad taliter recipiendum, ſicut & reddunt minores inhabiles ad donandum. Quanuis & dici poſſet, quòd forſan hæc iura procedunt quoad forum externus, & non quoad conſcientiam.

Et ad primum argumentum pro prima opinione, reſpondeo, q regula illa potiùs facit pro nobis, quã contra nos. Sicut enim obligatio reſtituendi alienũ non naſcitur, niſi ex detentione iniuſta rei alienæ, quæ tunc exiſtit, quando eſt contra domini voluntatem: ita etiam nec obligatio reſtitutionis aufertur, niſi per ceſſationem iniuſtæ detentionis, quæ eſt qñ dominus conſentit, vt res retineatur. Et ſic res per quas cauſas naſcitur per eaſdem diſſoluitur. 1. Argumẽ.

B Ad ſecundũ reſpõdetur, quòd textus citatus procedit ex præſumptione, vt ex ipſomet apparet, ait enim, q præſumitur non ſponte renuntiare, qui ſpoliatus renunciat. Nihilominus tamen, ſi verè ſponte renunciaret, teneret in conſcientia renunciatio, vt dicitur in cap. immediatè ſequenti. Et idem cõtingit in propoſito. Ad confirmationem ex D. Aug. reſpondeo, vt dictum illud non eſſe intelligendum de actuali reſtitutione. Contingit enim ſępe ſępiùs peccatum remitti antequam res ablata actu reſtituatur. Quod nec Aug. negaret. Vt quando homo verã Deo pœnitentiam agens proponit, ſe alienum reſtituere, vel, quãdo poterit, vel quando oportuerit. Sed intelligitur de reſtitutione ſecundum mentis præparationem, & de illa reſtitutione, quam facere eſt neceſſe qualis eſt reſtitutio rei iniuſtè retentæ. Qñ aũt. dñs liberè remittit, iam deſinit eſſe iniuſta detentio. 2. Argumẽ.

C Secunda cauſa, de qua ſolet dubitari, an excuſet ab obligatione ſtatim reſtituendi, eſt damnum temporale, vel ſpirituale, quod ſequitur ipſi creditori, aut alteri tertio, ſed de hoc iam diximus latè art. 5. huius quæſt. in ſolutione ad primum. 2. Cauſa.

Tertia cauſa, ſecundum quoſdam iuriſtas eſt excommunicatio creditoris. Dicunt enim cum glo. in c. abſolutos, de hæret. quòd quãdiu creditor manet in excommunicatione, debitor eſt abſolutus ab obligatione reſtituendi. Medina. C. de reſt. q. 3. cauſ. 9. dicit (ſuppoſito, quòd dupliciter poteſt aliquis eſſe excommunicatus, ſcilicet, generaliter, & particulariter, ſeu nominatim, & quod præſens quæſtio non intelligatur de excommunicato generaliter, de quo non eſt dubium, quin debitores teneãtur illi debita reddere, cum poſſint cum eodem licitè communicare, non ſolum in humanis; ſed etiam in diuinis, vt cõſtat ex conſtitutione, ſeu limitatione Concilij Conſtantien. & Baſilien. & Lateran. ſub Leone X. vbi in ſententia dicitur, q taliter excommunicati non ſunt magis vitandi, quam ſi excommunicati eſſent, ante quam declarentur, excepto caſu de violẽta manuũ in clericum iniectione; ſed de excommunicato nominatim. Qui rurſus diſtingui põt ex parte rei debitæ. Nam vel id, quod debetur nominatim excõmunicato, eſt debitum naturale, aut diuinum re ipſa cõtractum, & per viam reſtitutionis ſoluendum, vt ſi quis aliquid ab eo furatus eſt aut mutuum, ſeu commodatum accepit. Vel eſt debitum non ex re, ſed ex verbis contractum, puta, ex ſtipulatione, promiſſione, aut iuramento.) Dicit inquam Medina quod per excommunicationem creditoris non excuſatur debitor à reſtitutione eorum, quæ ex iure naturali, & diuino debentur, bene tamen à ſolutione illorũ, quę debita ſunt ex promiſſione, vel iuramento. Sed melius mihi dicendum videtur generaliter cũ Syluest. verb. excommunicatio. 5. nu. 21. quòd per excõmunicationem creditoris, nunquam excuſatur debitor ab obligatione reſtituendi, quæ eſt ſententia D. Th. in 4. Cuius maxima eſt, quòd obligatus excommunicato 3. Cauſa.

D Sententia Medinę.

E Sententia Autoris.

nicato

nicato ante ſententiam, eſt etiam obligatus poſt, niſi ab obligatione abſoluatur, vt vaſſallus quoad iuramentum fidelitatis. Et ratio eſt. Nam quamuis ille, qui promiſit, vel iurauit, quidquam alteri dare, liberè & voluntariè ad id ſe obligauit, poſtquam tamen facta eſt promiſſio, ita eſt ex iure naturali, & diuino id ſoluere obligatus ac ſi debitũ re ipſa fuiſſet contractum per mutuum, vel per commodatum; & ſic eadem eſt vtriuſque ratio. Vide de hac re Syl- ueſt. loco citato.

4. Causa. Quarta cauſa, quæ ſolet aſſignari ad auferendam obligationem reſtitutionis, eſt recompenſatio debi-
Dubium. torum. Verbi gratia. Debeo ego Petro ex vno contractu centum, & ipſe ex alio debet mihi totidem, dubium eſt, an per recompenſationem horum debitorum tollatur obligatio reſtituendi. Et non eſt ſermo de compenſatione, quæ fit vtroq; volente. Hanc enim certum eſt eſſe licitam, & valere ad tollendam obligationem reſtituendi, ſed de recompenſatione facta altero renuente, vel ignorante. De qua re eſt
Sententia Panormit. ſententia Panormitani in cap. bona fides. de depoſit. Quòd ſi res hinc inde debitæ ſint ex illis, quæ conſiſtunt in numero, põdere, & menſura, functionemq; admittunt adinuicẽ, vt vinum, triticũ, pecunia, &c. per compenſationem aufertur obligatio reſtituẽdi. Secus autem erit, ſi res hinc inde debitæ differant ratione. Nam, ſi quis debeat mihi equum, & ego debeã ei quinquaginta ducatos, non habet in his debitis locum compenſatio. Et ratio eſt; Quia forte mea intereſt habere equum potius, quàm pecuniã debitam, aut è contra. Cæterum, quamuis hæc ſententia habeat verũ in foro contentioſo, & ſimiliter in foro conſcientiæ, quando creditor ſine incommodo po-
Sententia Authoris. teſt aliter rem ſuã recuperare. Dico tamen, ꝙ ſi creditor ſine ſuo incommodo non poteſt rem recuperare in foro conſcientiæ, indiſtinctè erit tenendum, quòd eſt locus compenſationi; ſiue res hinc inde debitæ ſint eiuſdem; ſiue differentis rationis; modo is, qui huiuſmodi compenſatione vtitur, ſatisfaciat debitori, ſi aliquid inde damni patitur. Eſt autem intelligendum dummodo cætera ſint paria. Nam ſi debitum vnius eſt certum, & debitum alterius dubium, non erit licitum vnius pro altero facere compenſationem. Nec ſimiliter, ſi debitũ vnius ſit pro tempore præſenti, & debitũ alterius pro tempore futuro. Nec etiam poteſt fieri compenſatio debitorũ, quando alterum illorum eſt depoſitũ, quia de hoc habetur peculiare priuilegium, in c. bona fides. de depoſ. propter fidelitatem maximè ſeruandã in contractu depoſiti, in quo res ſoli fidei depoſitarij cõmittitur. Siquis autem quærat, an poſſint recompenſari debita iuſtitiæ cum beneficijs gratuitis; reſpondeo negatiuè. Nam qui gratis dat aliquid ſuo creditori, non intendens per illud ſoluere debitum, transfert eius dominium titulo donationis: & ſic non manet liber ab antiqua obligatione iuſtitiæ. Si autem quãdo dedit oblitus erat debiti ex volũtate interpretatiua, poterit iudicari, ꝙ voluit reſtituere, atque adeo mane-
Corollar. bit liber. Ex hoc infertur, ꝙ qui debet alteri temporale non excuſatur ab obligatione reſtituendi per hoc, ꝙ det ei beneficium aliquod eccleſiaſticum, vt rectè docet Nauar. c. 17. nu. 81. contra quoſdam iuriſtas. Quia cùm hoc ſit gratis conferendũ, nõ poteſt habere rationẽ ſolutionis debiti ex iuſtitia. Verumtamen eſt, ꝙ ſi poſt datum beneficium gratis creditor cauſa gratitudinis debitum remiſerit, debitor à reſtitutione liber erit. Et idem eſt dicendum de officijs, quæ ſine ſimonia, aut peccato emi, & vendi, nõ poſſunt. Quamuis non de illis, quæ licitè venduntur, & emuntur, qualia ſunt officia ſecularia, horum enim datio, aut procuratio impenſa creditoris facta idonea eſt debiti ſolutio, vt colligitur ex cap. totum. 1. quæſt. 3.

A Quinta cauſa, de qua dubitatur, an tollat obliga- 5. Causa.
tionẽ reſtituendi, eſt ſolutio facta creditori creditoris. V. g. Debeo ego Petro centũ, & ipſe dẽt totidem Ioãni; dubium eſt, an ego liberer ab obligatione ſoluendi Petro per hoc, quod ea centum ſoluã Ioanni. Et non loquimur de ſolutione, quæ fit vni creditori ex ſententia & conſenſu alterius. Nam de hoc non eſt dubium, quin liberet ab obligatione reſtituendi. Sed de ea, quæ fit proprio creditore inſcio, aut inuito. Nec etiam loquimur de eo, quod fiet in foro exteriori, ſed de eo, quod debet fieri in foro conſcientię, quando ſolum inuenitur hoc, quod eſt ſoluere vni, quod alteri debetur; ſecluſa omni alia iniuſtitia, & omni ſcandalo. Et vt rectè intelligatur, ſit caſus, quem aſſignat Medina q. 3. cauſa 5. Ego debebã Pe-
B tro decem, & totidem debebat Petrus Ioanni: ſed Ioannes ob defectum probationis non poterat iuridicè, nec alia via ſua decem recuperare: defunctus eſt Petrus, cui ego decem debebam, quod meũ debitum occultum erat, quia clam illa decem à Petro abſtuleram: ſed ego ſciens Petrum tantumdẽ Ioanni debere, ſolui Ioanni decem, quæ Petro debebam. Dubium eſt, vtrum potuerim id ſalua conſcientia facere, manens liber ab obligatione reſtitutionis. Ad quod omiſſis varijs modis dicendi breuiter reſpondeo affirmatiuè. Et probatur: Quod ego feci, Petrus Sententia Authoris.
facere debuiſſet, remq; eius vtiliter geſſi: ex quo id ad ſalutem animæ ipſius expediebat: & in hac ſolutione per me facta, vel conſenſit Petrus, vel ſaltim conſentire debuit, ſi ſciret me pro illo ſuum debitũ
C ſoluiſſe: ergo nec peccaui, nec maneo obligatus ea iterum reſtituere; ſiquidem in foro cõſcientiæ iniuſtum eſt, vt ſemel ſolutum iterum ſoluatur. Secũdò: Per iſtam ſolutionem res eſt iam ad ęqualitatem redacta; ſumpta ſecuritate, ꝙ ſecundus creditor non aget contra priorem: ergo iam non eſt, ꝙ amplius per reſtitutionem ad æqualitatẽ reducatur. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Nam ſecundus creditor habet iam quod ſibi à priori debebatur, & prior eſt iam à debito, quo ſecũdo tenebatur liberatus: debitor etiã iam reddit quod debebat: ergo omnia ſunt ad æqualitatem redacta. Et confirmatur: Qui in caſu poſito ſoluit Ioanni pro Petro defuncto nulli facit iniuriam, quia non defuncto, vt conſtat,
D ex quo facit, quòd ipſe ſi viueret facere debuiſſet: nec etiã hęredibus, qui ſicut ſuccedunt in bonis defuncti ſuccedunt etiam in obligatione, qua defunctus tenebatur: ergo nec peccat, nec tenetur ad reſtitutionem, atque ex conſequenti ſolutio facta creditoris creditori per ſe loquendo eſt ſufficiens liberare hominem à debito amplius reſtituendi. De hac re videndus eſt Medina. C. de reſtit. loco citato.

Sexta cauſa differendi reſtitutionem, eſt incertitu- 6. Causa.
do debitorum, quæ facit, vt reſtitutio non ſit facienda, interim quòd verus dominus inquiritur. Sed de hoc iam nos diximus ſupra art. 5. circa ſolutionem ad tertium argumentum.

Septima cauſa eſt, iuris, aut iudicis autoritas. De 7. Causa.
qua eſt difficultas, an qui iuris, vel iudicis autoritate Dubium.
aliquid retinet, alioqui non ſuum, aut alteri debitũ,
E liberetur in conſcientia ab obligatione reſtituendi. Et pro parte affirmatiua eſt argumentũ ex c. qui peccat. 23. q. 4. Vbi dicitur. Nemo peccat legis autorita- Argum.
te vtens: ergo qui iuris autoritate rem aliquã poſſidet non peccat; atque ex conſequenti non tenetur eam reſtituere. Et confirmatur: Talis rei detentio nõ eſt iniurioſa, nec iniuſta: non enim naſcitur iniuriæ occaſio, vnde iura naſcuntur, vt dicitur in l. meminerunt. C. vnde vi. & quod iure fit iuſtè fit, vt habetur in cap. quid dicam. 14. q. 4. ergo ſi res iure retinetur, iuſtè tenetur, atque ex conſequenti non erit neceſſario reſtituenda.

His tamen non obſtantibus, dico; ꝙ non ſemper Conclusio.

tutus eſt, nec à reſtitutione alienos qui ſecũdùm ius, A aut Iudicis ſententiam aliquid tenet, vt eſt videre in eo, qui rem ſuam vendendo emptorem citra dimidium iuſti pretij defraudauit. Qui quidem ſecũdùm iura tutè in foro exteriori retinet exceſſum iuſti pretij. Et tamen in conſcientia talis venditor tutus non erit exceſſum iuſti pretij retinendo. Similiter qui alienum per tempus lege diffinitum poſſidet, etiamſi cum mala fide poſſederit, poteſt ſecũdùm iura illud retinere; cum tamen in conſcientia à reſtitutione non ſit liber. Poſſeſſor enim malæ fidei nunquam præſcribit. Et ad hunc modum poſſet de aliis exemplificari. Cuius rei ratio eſt: Nam, ſicut iura multas iniquitates, & mala permittunt, vt maiora vitentur, nec protinus eas cõmittentes ſunt à peccato coram B. Deo immunes, vt conſtat; ita etiam eadem iura defraudatis ſæpè actionem contra defraudantes negant, quia ſic ad optimum Reipublicæ regimen eſt cõueniens: nec tamen ideo ipſi defraudantes à culpa & reſtitutione ſunt liberi. Tunc ergo erit homo tutus, & à reſtitutione agenda liber iuris authoritate vtens, quando ius non permiſſiuum; ſed conceſſiuum fuerit; ex intento volens rem alicui applicare. Tunc enim res illa in dominium eius tranſit, cui iure applicatur. Secus autem erit, ſi ius ſit permiſſiuũ, aut ſi ſolùm actionem concedat; aut repetitionem neget: quia talia non releuant in conſcientia debitorem ab obligatione reſtitutionis. Similiter etiam ſententia Iudicis, quamuis ſit lata ſecundum iura, & ſecundùm allegata, & probata nõ excuſabit ab obli- C gatione reſtitutionis, ſi falſæ præſumptioni, aut probationi innitatur. Sed de hoc latius infra, q.67.

Ad argum. Et ad argumentum in contrarium factum reſpondetur, quòd omnia iura in eo adducta procedunt de legibus conceſſiuis, & nõ de permiſſiuis quales ſunt multæ in corpore iuris.

8. Cauſa. Octaua cauſa, de qua ſolet dubitari, an liberet debitorem ab obligatione reſtituendi, eſt ingreſſus religionis. De qua breuiter dico, ꝙ qui ære alieno eſt obligatus, poteſt religionem intrare, relinquendo creditorib. bona, quæ habebat, nec tenetur ad procurandum, vnde debitum ſoluat, manere in ſeculo, vt optimè docet D.Th. infra q.vlt. art.6. ad 3. & Syluest. verbo, religio. 2. §.4. cũ Hoſt. Inn. Raym. Palud. & alijs. Et ratio eſt: Quia, vt bene dicit D.Tho. loco D citato, perſona hominis liberi ſecundùm iura ciuilia, non obligatur ad ſolutionem pecuniariam, ſed ſolum res, nec debet impediri quis ex huiuſmodi debitis, ne inſtinctum Spiritus ſancti ſequatur. Verumtamen eſt, quòd tenebitur monaſterium talia debita ſoluere, ex bonis illius, ſi quæ attulerit, atque etiam ex illis, quæ per ipſum acquiſierit, ſiue ex donatione, ſiue ex teſtamẽto. Imò dicunt aliqui, quòd tenetur talis monachus abſolutis diuinis officiis in monaſterio operari, quantum poterit, vt lucretur, vnde ſoluat. Sed hæc ſententia eſt falſa, vt docet Syluester loco citato. Similiter etiam eſt falſum quod dicit Medina. C. de reſtit. q.3. cauſ.8. ex mente Gerſonis, & aliorum Pariſienſium, quòd peccat debitor religionem ingrediens, ſi poſſet in ſeculo lucrari, vn- E de ſolueret, vt ex dictis patet.

9. Cauſa. Nona cauſa eſt ceſſio, qua debitor bonis cedit. De qua iam nos nonnihil diximus, agentes de impotentia debitoris, in iſto articulo. Et ſic nũc ſolum reſtat dicendum, ꝙ facta publica ceſſione ſicut fieri debet ſecundùm iura, ſi contingat poſtmodum debitorem ad pinguiorem venire fortunam, totum id, quod debebat, tenetur integrè reſtituere, vt conſtat ex c. Odoardus, de ſolutionibus. Vbi dicitur, huiuſmodi debitorem teneri dare cautionẽ de ſoluendo, quando ad pinguem venerit fortunã. Qui textus, quamuis non apertè loquatur de eo, qui bonis ceſſerat, ſatis tamen id ibidem ſignificatur. Idem etiam dicitur A in l.1. C. de bonis, Itaque ceſſio bonorum non conceditur ad liberandum hominem totaliter à debito, ſed ad liberandum à carceris moleſtia.

Decima, & vltima cauſa, de qua ſolet dubitari, an liberet hominem ab obligatione reſtituẽdi, eſt paruitas materiæ. De qua dico, ꝙ licet non liberet totaliter à peccato, liberet tñ à peccato mortali, vt commune eſt in omni præcepto. Et ſi quis quærat, quænam debeat cenſeri parua quãtitas liberans ab obligatione reſtituẽdi ſub peccato mortali. Nauarro in Manua. c.17. nu.4. poſt lõgam de hac re diſputationem concludit, eſſe id, quod ad valorem dimidij argentei nõ accedit. Nam quod ad iſtum valorem attingit, putat, per ſe loquendo, eſſe ſufficientem quantitatem ad mortale. Sed melius Soto li.5. de Iuſtitia. B. q.3. art.3. ad 3. dicit, vnum, vel duos argẽteos, per ſe loquendo, non eſſe ſatis ad inducendã mortalẽ obligationẽ: poſſe tñ per accidens cõtingere, vt quælibet quantitas quantumuis minima, obliget ſub mortali.

Dubiũ quæ dicatur parua quantitas.

Sententia Nauarri.

Sententia Soti vera.

Primò ratione damni emergẽtis, ſiue in temporalibus, ſiue in ſpiritualibus, vt ſi quis à ſartore vnã acũ, quam habet, vel ab ſcriba calamum furaretur, quib. deficientibus operas vnius, vel plurium dierũ amitterent, vel grauem aliquam irã incurrerent, aut alia peccata cõmitterent. Tunc.n. qui ſciret, aut ſcire deberet hęc damna ventura, peccaret mortaliter, rõne damni emergentis, has res minutiſſimas furãdo, aut eas poſt furtum non reſtituendo. Secundò: Poterit per accidens peccare mortaliter, qui res et minimas non reſtituit rõne iuſtæ excõicationis impoſitæ. Vt C ſi, v.g. per furta minutiſſima à diuerſis, nec in facto conſentientibus tota vinea, vicini fuiſſet deuaſtata. Tunc, licèt nullus eorum peccauerit mortaliter, iuſtè poſſet excõicatio inferri contra non reſtituentes ad vitandum graue damnum proximi: & qui nõ reſtitueret per accidẽs peccaret mortaliter, vt bene dicit Soto lib.4. de Iuſtitia, q.7. artic.4. & in 4. ſniarum, diſt.20. q.1. art.1. Qui aũt multiplicat minima furta, ita vt efficiat notabile damnum, cum primum quantitas incęperit eſſe notabilis, tenebitur ſub mortali facere reſtitutionem, vt cõiter dicunt Doctores. Aduertit tñ prudẽter Nauarro c.17. nu.140. debere hoc intelligi, qñ magna temporis interualla inter illa minima furta non interceſſerint. Nam ſi famulus, v.g. ſurriperet hodie vnum quadrãtem, & poſt menſem D alium, vel duos, ita, vt in fine vnius, vel duorum annorum cõfecerit ſummam quatuor, vel ſex regaliũ, nõ tenebitur ſub mortali illorum facere reſtitutionem. Moraliter.n. loquendo id non cenſetur vnum notabile damnum; ſed multa parua, & minima.

Quæſtio. Si quis autem quærat, an ille, qui multiplicando minima furta, graue damnum intulit, in aliquo illorum peccauerit mortaliter. Soto vbi ſupra dicit, vltimũ furtum paruum, quo primum peruenitur ad magnã quantitatem, eſſe peccatum mortale.

Reſpõſio. Sed melius dicendum exiſtimo cum Nauarro nullum illorũ furtorum eſſe mortale, niſi in illis tacitè, vel expreſsè habuerit quis voluntatem retinendi magnam quantitatem, primo, ſiue ſecũdo, ſiue vltimo leui furto fuerit adiuncta. Si aũt talis volũtas nõ intercedit, quod- E libet leue furtũ erit peccatum veniale, & peccatum mortale erit nõ reſtituere graue damnum, quod ex hmói leuibus furtis fuerit conflatum. Et idem dicendum eſt de illo, qui per parua furta diuerſis hominibus facta, magnã acquiſiuit quantitatem. Quicunque.n. habet voluntatem acquirẽdi, vel detinẽdi res alienas in magna quantitate per iſtam viam, peccat mortaliter, teneturq; ad reſtitutionẽ; licèt nõ videatur obligandus cũ tanto rigore, qui accepit à diuerſis, ſicut ille, qui accepit ab vno, cũ facilius præſumi poſſit tacita condonatio, vel remiſſio ex parte plurium, à quibus res paruæ fuerunt ablatæ, quã ex parte vnius, qui graue aliquod protulit nocumentum.

Explicatis

Dubium de ordine quo debet fieri reſtitutio quãdo ſunt multi creditores.

Explicatis iam, vtcunque cauſis, quæ poſſunt hominem excuſare ab obligatione, vel reſtituendi ſimpliciter, vel reſtituendi ſtatim, pro compleméto huius materiæ, agendũ reſtat de ordine, quo debet fieri reſtitutio, qñ ſunt plures creditores, nec procedit quęſtio de debitore habente, vnde omnibus ſtatim, vel pro tépore quo debet ſoluat. Tunc.n.certũ eſt, nullum eſſe ordinem neceſſario ſeruandũ; cùm parum referat incipere ſolutionem ad hoc, vel ab illo, dummodo omnibus ſit ſoluẽdo quãtum debet. Sed eſt quęſtio de illo, qui nõ habet vnde omnibus ſoluat, ſed quibuſdã, à quibus debeat incipere ſolutionẽ. De qua re agit Syluester, verbo reſtitutio, 6.q.5. Nauarro in Manua.c.17.nu.47. & ſequentibus. Medina, C.de reſtõne, q.2.artic.5. Gabr.in 4.diſt.15.q.2. in fine.& D.Antonin.2.p.tit.2.c.7. Ex quorum mente ad explicationem difficultatis aduertẽdum eſt, ꝙ debita poſſunt eſſe in multiplici differentia. Quædã enim ſunt certa, quorũ creditores ſciuntur; alia incerta, quorũ creditores, vel ignorãtur, vel non comparent. Item quædam ſunt omnino aliena; qualia ſunt illa, quæ nunquam in dominiũ debitoris tranſierunt. Et alia de rebus iam appropriatis creditori, licèt cum obligatione reſtituendi. Rurſus quædam ſunt bona fide, & licitè contracta, alia contracta illicitè, & per iniquitatem. Præterea eſt diſtinguẽdum inter creditores. Quidã enim ſunt, qui habent actionem realem in bona debitoris, quia, ſ. vel ſunt eis impignorata, vel hypothecata in generali, aut in ſpeciali tacitè, vel expreſſe. Alij autem ſunt non habentes actionem realem in bona debitoris, ſed in perſonã tñ, ſine aliqua impignoratione, vel hypotheca.

Debita sũt in multiplici differentia.

1. Conclu. Hoc conſtituto, ſit prima concluſio: Debita certa præferri debent incertis. Hæc recipitur communiter ab omnibus. Ex quo infero cum Syluestro loco citato, & cum Caietano in ſumma, verbo reſtitutio, c.8. grauiter errare, & peccare illos, qui prius faciũt compoſitionem cũ Epiſcopo, vel Papa, ſupra debitis incertis, vt ea ſibi reſeruent, quam reſtituãt debita certa, qñ non poſſunt, vtriſq; ſufficere. Vltra hoc enim, ꝙ peccant mortaliter, tenẽtur perinde debita certa reſtituere ac ſi nullã feciſſent compoſitionem.

2. Concluſ. Secunda concluſio: Ex debitis certis, illa ſunt primò reſtituenda ſuis dominis, quæ nõ tranſierunt in dominium debitoris, ſed ſunt omnino aliena. Itaque commodatum, depoſitum, raptum, aut furto ſubtractum, quod adhuc in ſua forma, & ſpecie reperitur ante omnia eſt ſuo domino reddendum, nec poteſt ex illo, aut ex eius valore alijs creditoribus fieri reſtitutio. Hanc concluſionem ponit Bald. communiter receptus in l. pro debito. C. de bonis iud. aut.poſſi. Et ratio eſt manifeſta: Quia hoc in bonis eius, qui reſtituere debet, non connumeratur, cum eius dominium nunquam ad illum fuerit tranſlatum, & reſtitutio nõ ex alienis, ſed ex proprijs eſt facienda. Imò ſi quis vendiderit alteri rem, cuius pretium nõdum accepit prius tenebitur emptor, apud quem res empta manet, id pretium ſoluere, quam quodcunque aliud debitum. Nam quamuis rei emptę dominium in ipſum emptorem vere fuerit tranſlatum, vt cõſtat ex lege traditionibus. C.de pactis. ſemper tñ manet obligata ſolutioni, quamdiu in propria forma, & ſpecie penes ipſum emptorem inuenitur, iuxta dictum Baldi vbi ſupra. eſt enim æquum, & rationi conſentaneum, ꝙ venditor quantum ad hunc effectum cæteris creditoribus præferatur, quando omnium ſolutioni debitoris bona non ſufficiunt. Et idem pari ratione dicendum videtur, de omni illo, quod titulo oneroſo datum fuit. Cæterum, ſi res empta pluris valeat, quam pretium pro ea promiſſum, eo pretio ſoluto venditori, reſiduũ cedet alijs debitis ſoluendis.

3. Concluſ. Tertia concluſio: Inter creditores illi ſunt præferẽdi, qui actionẽ realẽ habuerint in bona debitoris, ſiue ratione impignorationis, ſiue hypothecæ generalis. vel ſpecialis tacitę, vel expreſſæ. Hoc habetur expreſsè in l.pro debito.C.de bonis iudicis authoritate poſſeſſis. Et ratio eſt manifeſta: Nam cũ iſti habeant ſpeciale ius ad prædicta bona, fit, vt reliquis aliis creditoribus ſint præferendi. Et ſi quis quærat, qui nam dicantur habere tacitam impignorationẽ, vel hypothecam? reſpondeo, ꝙ primò, bona mariti ſunt tacitè hypothecata pro dote vxoris ſibi tradita, vt patet ex l.aſſiduis. C. qui potiores in pignore habentur, & ex l.17.tit.11.p.4. vbi idẽ dicitur de bonis paraphernalibus, quæ in viri poteſtatem tranſierũt. Quando autem hęc hypotheca debeat alijs pręferri explicat Couarruuias lib.1.Variar.c.7.nu.1. Secundò: bona illius, qui cum fiſco contraxit, eo ipſo manent fiſco hypothecata, vt patet ex leg.2. C.in quib. cauſis pignus, vel hypotheca tacitè cõtrahatur. Tertiò: domus, vel nauis conſtructa, vel reparata, vel cuſtodita per pecuniam ad hoc mutuatã manet eo ipſo pro tali pecunia hypothecata, vt patet ex l.2.ff. qui potio.in pignore. & Authẽtica, de collatione dotis. §.ijs cõſequens, collatione 3.& ex l.28.tit.23. par.5. Quartò: res empta ex pecunia ſpecialiter ꝓ tali emptione mutuata manet eo ipſo hypothecata tali pecuniæ, vt dr̃ expreſsè in Authentica modo citata.

4. Concluſ. Quarta cõcluſio: Inter creditores, quibus res debitoris ſunt hypothecatæ cęteris paribus, atq; regulariter, præferendi ſunt antiquiores. Ita habetur expreſſe l.2.ff.qui potiores, & l.27.& 33.tit.13.p.5. vbi dicitur, quòd prior hypotheca etiam generalis præferenda eſt poſteriori quantumcunque ſpeciali: Ad quod etiam facit regula iuris, in 6. Qui prior eſt tempore prior eſt iure. Eſt autem hæc prioritas temporis accipienda non ex tempore ſolutioni deſtinato, ſed ex tempore, quo contractus, vel hypotheca fuit facta. Dixi, cæteris paribus, & regulariter: nam ſunt aliqui caſus, in quibus poſterior hypotheca præferenda eſt priori, vt patet ex l.28.& 29.tit.13.p.5. vbi dicitur, quòd qui mutuauit pecunias ſpecialiter pro conſtruenda, vel reparanda domo, aut naui, aut alia re ſimili, aut pro aſportandis mercibus, ita habet ſibi res illas pro tali pecunia hypothecata, vt ſit præferendus alijs creditoribus, quibus eædem res fuerint ante hypothecatæ, dummodo anteriores illæ hypothecæ in fauorem fiſci, aut dotis coniugalis nõ ſint factæ: Nam hypotheca facta fiſco, aut vxori pro dote priuilegiata eſt in multis, vt docet latè Couarruuias lib.1.Variarum.cap.7.nu.1.& 2. Si contingat autem eadem bona eſſe hypothecata fiſco, & vxori, antiquior hypotheca erit præferenda: vt patet ex l.2. C.de priuilegijs fiſci. Et ſi eſt dubium, quæ nam fuerit prior, iudicandum erit in fauorem dotis, vt docet bene Couarruuias loco citato.

5. Concluſ. Quinta concluſio: Inter creditores nullam habentes actionem realem in bona debitoris, ſed tantum in perſonam, nulla eſt ſeruanda temporis antiquitas; ſed ſimpliciter ſunt inter illos diuidẽdæ res pro rata ſecundùm proportionem debitorũ. Hæc concluſio habetur expreſſe ĩ l.pro debito. C.de bonis iud.aut. poſſeſſ.eſtq; communis Doctorum, quamuis Medina loco citato videatur dicere, antiquiores eſſe pręferendos. Ex quo infertur, non poſſe debitorẽ integrè vni ex creditoribus ſoluere, quando non habet vnde ſoluat omnibus; cederet enim hoc in fraudem, & iniuriam aliorum. Et ideò talis ſolutio reuocatur ſecundùm iura, vt conſtat ex l.1.& 2.& ex l.pupillus.ff.quæ in fraudem, & l.ſi non expedierit.§.ſi pupillus.ff.de bonis authorit.&c. Verumtamen eſt, ꝙ ſi aliquis creditorum fuerit vigilantior, vel magis ſolicitus, ad petendum debitum in iudicio, vel extra, prius illi erit ſoluendum ſecundùm iura. Imò, ſi debitor ex pietate ſolueret creditori pauperi, et multum indigenti, etiam ſi ille non peteret nullum, eſſet **Nota.**

peccatum, vt dicunt Syluester, atque Medina locis citatis, quamuis in foro exteriori à iudicibus ſecundùm iura talis ſolutio reuocaretur.

Difficultas. Sed eſt difficultas, an debita iniuſtè contracta per furtum, rapinam, & vſuras ſint præferenda alijs licitis contractis? Et loquimur ex ſuppoſitione, quòd res iniuſte ablata in indiuiduo non extet. Nam ſi extaret, certũ eſt, illam prius debere vero domino reſtitui, vt ex dictis patet. De qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Prima eſt aliquorum, quos refert D. Antoninus, vbi ſupra. Qui dicunt, debita ex furto, vel rapina priùs eſſe ſoluẽda, quam debita vſuraria: & hæc prius quàm alia licitè cõtracta. Quam etiam ſententiam tenet Medina Complutẽſis, q.2. art.5. Et ratio iſtorum eſt. Nam cum reſtitutio ordinetur ad reſarciendam iniuriam: vbi fuerit maior iniuria, maior etiam erit obligatio reſtitutionis. Certum eſt, ꝙ in furto, & rapina eſt maior iniuria, quàm in vſura, & in vſura, quàm in alijs debitis licitè contractis: & ſic prius debita contracta per furtum & rapinam, & deinde cõtracta per vſuras, ac tandem contracta licitè, erunt reſtituenda. Imò, cum maior ſit iniuria in rapina, quàm in furto, prius acquiſitũ per rapinam, quàm acquiſitum per furtũ erit reſtituendũ, vt dicit Medina loco citato. Altera ſnĩa eſt Caietani in ſumma, verbo, reſtitutio, c.8. & Nauarri in Manua. c.17. nu.52. & fratris Ioſephi de Angles in ſuis Floribus. Qui dicunt debita licitè contracta prius eſſe ſoluenda ab vſurario, quàm ea, quæ contraxit per vſuras, etiam ſi iſta ſint anteriora illis; dummodo ex cõtractibus licitis ſuperueniẽtibus poſt acquiſitas vſuras non fuerit debitor factus pauperior ad ſoluenda debita vſuraria. Nam tunc in eo ſolùm, in quo fuerit factus pauperior, & impotens ad ſoluendas vſuras, præferenda erunt in ſolutione debita vſuraria debitis licitis, & non in reſiduo. Sed quamuis iſti authores cõueniant in ſententia, differunt in ratione. Caietanus enim dicit, eius rei rõnem eſſe, quia ex quo debita licita non prius ſoluerentur, quàm vſuræ extortæ, iam inciperent detineri aliena inuito domino. Quam rationem non inapparenter impugnat Medina vbi ſupra. Nauarro dicit, ideò debita licita prius eſſe ſoluenda, quàm illicita vſurarum, quia magis cõſtat, quòd tibi debeo, quod mihi mutuaſti, aut vendidiſti, quam quod per vſurã mihi ſoluiſti: cum de mutuo, aut venditione nullus dubitauerit eſſe ſoluẽdum; de vſuris autem dubitauerint quàm multi, quãuis male Ioſephus dicit, ideò nõ teneri vſurariũ reſtituere vſuras priùs, quã alia debita licitè contracta, quia mutuatarius ex mutuo ſibi dato ſub vſuris conſequutus eſt aliquam vtilitatem, quam non ſunt conſequuti cæteri creditores, cum quibus vſurarius licitè contraxit, res eorum emendo, aut mutuum ab illis accipiendo. De debitis autem contractis per furtum, & rapinam non loquuntur iſti authores.

6. Concluſ. Sed contra omnes talem ſtatuo concluſionẽ, quæ ſit ſexta in ordine: Inter prædicta debita nullus eſt ordo ſeruandus, ſed reſtituenda erunt pro rata, iuxta proportionem propoſitã in quinta concluſione. Ita tenet Angelus in ſumma, verbo reſtitutio, 2.§.13. Et probatur. Nam iura diſponẽtia, vt inter debita, quę nõ habent hypothecas nulla habeatur ratio temporis, ſed diuidantur bona debitoris pro rata inter creditores, generaliter loquũtur de oĩbus debitis, nulla facta diſtinctione, an licitè, vel illicitè fuerint contracta. Et cõfirmatur. In caſu poſito nullus creditorum habet actionem realẽ in bona, ſed tm̃ perſonalem: ergo nulla eſt ratio, ꝓp quam vnus in reſtitutione alteri præferatur. Nec obſtat ratio Medinæ: Nam reſtitutio non tam attendit iniuriam in modo accipiendi, quàm inęqualitatem in rebus acceptis. Nec etiã obſtat rõ Caietani. Quia quæ per licitos cõtractus fuere accepta iam non ſunt aliena, ſed propria ipſius debitoris: & ideò expendenda erunt in ſatisfaciendo obligationi perſonali, quã ipſe habet ſecundum proportionẽ ad ea debita, quib. obligatur. Nec etiã obſtat ratio Nauarri. Nam, quamuis aliqui perperam dubitauerint, an vſurarius teneatur ad reſtitutionẽ eorũ, quæ per vſuras acquiſiuit; hæc inepta dubitatio nõ impedit, quominus iure naturæ teneatur talia debita reſtituere, ſicut & illa, de quib. nullus vnquam hucuſque dubitauit. Ad rõnem .n. debiti, per accidens eſt, quòd quis de illo dubium habuerit, vel nõ. Nec tandem obſtat ratio Ioſephi de Angles: cùm ad inæqualitatem prouenientem ex contractu vſurario, & quę reſarcienda eſt per reſtitutionem ſit omnino extrinſecum, & accidentariũ, quod mutuatarius ex mutuo ſub vſuris dato commodum reportauerit, vel non. Maximè cùm ſimile commodum, imò & maius poſſit accreſcere creditori ex licito contractu: nec hoc impedit, quò minùs debitor teneatur tale debitũ reſtituere, ſimul cum alijs, ex quibus nullum lucrum fuit reportatum.

Vlt. Concl. Vltima concluſio: Ea, quæ dicta ſunt in præcedentibus concluſionibus, regulariter ſunt obſeruanda ſecundùm ius commune: poterit tamen multoties cõtingere, vt alio ordine ſit facienda reſtitutio. Tum propter varias circunſtantias & ſpeciales, quas prudens debitor conſiderare debebit: cum etiã propter multiplices & diſtinctas ordinationes regionũ, quæ, niſi cum ratione naturali apertè pugnent, obſeruari debebunt in conſcientia, vt omnes Doctores fatentur, quantum ad ordinem reſtituendi. Si quis autem contra præſcriptum ordinem reſtituerit, præterquã ꝙ peccabit mortaliter, erit obligatus reſarcire damna inde creditoribus ſubſequuta, quantũ commode potuerit. An autem creditores, qui contra præſcriptum ordinem acceperint, vel integram reſtitutionem, vel partialem, maneant tuti in conſcientia; varietate opinionũ diſputatur à Doctoribus. Quibuſdam probabiliter dicentibus, quod non: quia ſicut debitor nõ habet ius ad dandum: ita nec ipſi ad recipiendum. Præterquam, quòd talis acceptio redũdat in iniuriam aliorum creditorum. Sed oppoſitã ſententiam exiſtimo probabiliorem. Nempe, quòd, qui accipit à debitore totum ſuum debitum, adhuc, qñ ipſe non eſt ſoluendo omnibus, quibus debet, eſt tutus in conſcientia, nec tenetur aliquam facere reſtitutionem. Et ratio eſt: Nam talis non accipit magis, quàm dedit, atque ex conſequenti, nec habet magis quàm debet habere. Quod autem alter iniuſtè dederit, id, non ſibi, ſed danti eſt imputandum. Sed eſt hoc intelligendũ quando creditores non habent ius ad rẽ ratione pignoris, aut hypothecæ. Nam in hoc caſu non erit licitum creditoribus debitum accipere, alijs inſolutis manentibus, cum violẽt iuſtitiam, quæ præſcribit, vt illis prius, quàm ſibi per prædicta ſatisfiat. Ex quo infero, peccare generos, atque nurus de bonis ſocerum accipientes, vel retinentes, quod ſibi debetur, ſcientes eorum bona alijs magis priuilegiatis deberi, vt docet Nauarro c.17. nu.52. Et hæc dicta ſint de tota iſta materia reſtitutionis.

QVAESTIO LXIII.

De Acceptione perſonarum, in quatuor Articulos diuiſa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm perſonarum acceptio ſit peccatum.

Inf. artic. 2. Co. Et Re. 2. lect. 2.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd perſonarum acceptio non ſit peccatũ. In nomine .n. perſonæ intelligitur perſonæ dignitas. Sed conſiderare dignitates perſonarum

ſonarum pertinet ad diſtributiuam iuſtitiam: ergo perſonarum acceptio non eſt peccatum.

2. Præterea, In rebus humanis perſonæ ſunt principaliores, quàm res: quia res ſunt propter perſonas, & non econuerſo. Sed rerum acceptio non eſt peccatum: ergo multò minus acceptio perſonarum.

3. Præterea, Apud Deum nulla poteſt eſſe iniquitas, vel peccatum. Sed Deus videtur perſonam accipere, quia interdum duorum hominum vnius conditionis, vnum aſſumit per gratiam, & alterum relinquit in peccato, ſecundùm illud Matthæi, capite 24. Duo erunt in lecto, vnus aſſumetur, & alius relinquetur: ergo acceptio perſonarum non eſt peccatum.

Sed contra, Nihil prohibetur in lege Diuina, niſi peccatum. Sed perſonarum acceptio prohibetur Deuteronom. capite 1. Vbi dicitur: Non accipietis cuiuſquam perſonam: ergo perſonarum acceptio eſt peccatum.

*Reſpondeo dicendum, quòd perſonarum acceptio opponitur iuſtitiæ diſtributiuæ. Conſiſtit enim æqualitas diſtributiuæ iuſtitiæ in hoc, quod diuerſis perſonis diuerſa tribuuntur, ſecundùm proportionem ad dignitates perſonarum. Si ergo aliquis conſideret illam proprietatem perſonæ, propter quam aliquid, quod ei confertur, eſt ei debitum, non eſt acceptio perſonæ, ſed cauſæ. Vnde Gloſ. * ſuper illud ad Epheſ. cap. 6. Perſonarum acceptio non eſt apud Deum, dicit, quòd Deus Iudex iuſtus cauſas diſcernit, non perſonas. Puta, ſi Iudex aliquis promoueat aliquem ad magiſterium, propter ſufficientiam ſcientiæ, hic attenditur cauſa debita, non perſona. Si autem aliquis conſideret in eo, cui aliquid confert, non id propter quod id quod ei datur, eſſet ei proportionatum, vel debitum, ſed ſolum hoc, quòd eſt homo (puta, Petrus vel Martinus) hic eſt acceptio perſonæ: quia non attribuitur ei aliquid propter aliquam cauſam, quæ faciat eum dignum, ſed ſimpliciter attribuitur perſonæ. Ad perſonam autem refertur quæcunque conditio non faciens ad cauſam, propter quam ſit dignus hoc dono. Puta, ſi aliquis promoueat aliquem ad prælationem, vel magiſterium, quia eſt diues, vel quia eſt conſanguineus ſuus: eſt acceptio perſonæ. Contingit tamen aliquam conditionem perſonæ facere eam dignam reſpectu vnius rei, & non reſpectu alterius. Sicut conſanguinitas facit aliquem dignum ad hoc, quòd inſtituatur hæres patrimonij, non autem ad hoc quod conferatur ei prælatio Eccleſiaſtica. Et ideo eadem conditio perſonæ in vno negotio conſiderata facit acceptionem perſonæ, in alio autem non facit. Sic ergo patet, quod perſonarum acceptio opponitur iuſtitiæ diſtributiuæ, in hoc quod præter proportionem agitur: nihil autem opponitur virtuti niſi peccatum. Vnde conſequens eſt, quòd perſonarum acceptio ſit peccatum.*

Glo. Interlinea. ibid.

*Ad primum ergo dicendum, quòd in diſtributiua iuſtitia conſiderantur cõditiones perſonarum, quæ faciunt ad dignitatis, vel debiti cauſam. Sed in acceptione perſonarum conſiderantur conditiones, quæ non faciunt ad cauſam, vt dictum * eſt.*

Incorp. ar.

Ad ſecundum dicendum, quod perſonæ proportionantur, & dignæ redduntur in aliquibus, quæ eis diſtribuuntur, propter aliquas res, quæ pertinent ad conditionem perſonæ, & ideo huiuſmodi conditiones ſunt attendendæ tanquam propriæ cauſæ. Cum autem conſiderantur ipſæ perſonæ, attenditur non cauſa, vt cauſa. Et ideo patet quamuis perſonæ ſint digniores ſimpliciter, non tamen ſunt digniores quo ad hoc.

*Ad tertium dicendum, quod duplex eſt datio. Vna quidem pertinens ad iuſtitiam, qua ſcilicet, aliquis dat alicui quod ei debetur. Et circa tales dationes attenditur perſonarum acceptio. Alia eſt datio ad liberalitatem pertinens, qua, ſcilicet, gratis datur alicui quod ei non debetur. Et talis eſt collatio * munerum gratiæ, per quam peccatores aſſumuntur à Deo. Et in hac donatione non habet locum perſonarum acceptio: quia quilibet abſque iniuſtitia poteſt de ſuo dare quantum vult, & cui vult: ſecundùm illud Matth. 20. An non licet mihi quod volo facere? Tolle quod tuum eſt, & vade.*

De cõſ. diſ. 4. cap. Nec quemque.

SVMMA TEXTVS.

Litera huius articuli eſt valde notanda, continetúrque in illa vnica concluſio affirmatiua, quæ talis eſt: Acceptio perſonarum eſt peccatum. Quam probat D. Tho. in argumento, ſed cõtra, ex eo, quòd acceptio perſonarum in ſacris literis eſt prohibita. Dicitur enim Deuter. 1. Non accipietis cuiuſq; perſonam, &c. Nihil autem in ſcriptura prohibetur, niſi peccatum. Et in corpore articuli hac ratione: Acceptio perſonarum opponitur iuſtitiæ diſtributiuę: ſed nihil opponitur virtuti, niſi peccatum: ergo acceptio perſonarum eſt peccatum. Conſequentia cum minori eſt nota, & maior probatur: Æqualitas iuſtitiæ diſtributiuæ conſiſtit in hoc, quòd diuerſis perſonis diuerſa tribuantur, ſecundùm proportionẽ ad dignitatem earum: & acceptio perſonarum eſt quando quis alicui aliquid tribuit non propterea, quod id, quod datur, eſt ei proportionatum, & debitum: ſed propter alium humanum reſpectum minus conuenientem cum re collata: ergo iuſtitia diſtributiua, & acceptio perſonarum ſunt oppoſita.

EXPLICATIO ARTICVLI.

De hac materia diſputat Abulenſis ſuper Mat. cap. 25. à quæſt. 108. vſque ad 110. D. Antonin. 2. par. tit. 1. cap. 19. & 20. Summiſtæ, verbo acceptio perſonarum, & verbo, beneficium, & verbo, electio, Gabriel in 4. diſtinc. 15. q. 7. Soto lib. 3. de Iuſtitia, q. 6. & Alexander Alenſ. 2. par. quæſt. 119. per totam. Ad cuius intelligentiam, vt à nomine ipſo exordiamur; aduertendum eſt, quòd, quamuis hoc nomen acceptio perſonarum, nec Ciceroni, nec priſcorum Latinis ſit vſu frequens, eſt tamen iam apud Sanctos, atque Theologos valde receptum, & Latinitate donatum. Idemque ſignificat apud nos, quod apud Græcos proſopolipſia, vt conſtat ex illo ad Romanos 2. Non eſt acceptio perſonarum apud Deum. Vbi pro acceptio perſonarum codex Græcus, id nomen habet. Idemque contingit Act. cap. 10. in illis verbis. Non eſt acceptor perſonarum Deus; in multiſque alijs locis ſacræ Scripturæ. Et quoniam proſopolipſia compoſitum nomen eſt à proſopon, quod perſonam, ſeu faciem ſignificat, & à libo, quod eſt accipere, & in compoſitione, reſpicere, idem prorſus erit acceptio perſonarum quod reſpectus perſonarum, ſeu reſpicere faciem hominis. Pro eodemque accipiuntur in ſacris literis, iuxta illud Prouerbiorum c. 18. Accipere perſonam in iudicio non eſt bonum. Et in Pſalm. 81. Vſquequo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum ſumitis? Qua phraſi loquendi præcipiuntur

De nomine acceptio perſonarum.

tur Iudices taliter ſententiam proferre, vt nulla hominis qualitate, puta, ſexu, ætate, patria, genere, opibus paupertie, idq; genus reliquis, quæ extra rem, & cauſam ſunt, eorum animi corrumpantur. Id.n. toto nomine perſonæ intelligitur in preſenti. Ad quod alluſiſſe videtur Dñs Leuit. 19. quando dixit; Non conſideres perſonam pauperis, nec honores vultum potẽtis. Eſt ergo acceptio perſonarum vitium, quo id, quod ex debito iuſtitiæ eſt vni perſonæ cõferendum, exhibetur alteri, non propter meritum eius ad ipſam rem, quæ cõfertur. Sed propter conditionem non congruentem. Vt ſi quis cõferret Epiſcopatum alicui, quia eſt Petrus, aut Ioannes vel affinis, quæ nihil faciunt ad eſſe dignum Epiſcopatu. Nam ſi conferret, quia ad id eſt aptus, non diceretur acceptor perſonarum; cùm hæc conditio ſit ſufficiens, vt ei Epiſcopatus ex iuſtitia diſtributiua debeatur. Ex quo infero primò, ꝙ in his, quæ dantur mere ex liberalitate, & non ex debito iuſtitiæ non poteſt habere locum acceptio perſonarũ, etiam ſi magis vni perſonæ, quàm alteri dentur. V.g. Donat quis de ſuis bonis centum amico, vel conſanguineo ratione amicitiæ, vel conſanguinitatis, nec ea confert extraneo, quamuis vel ſit melior, vel egeat magis, nõ eſt acceptor perſonarum, quia ꝙ dat eſt propriũ ipſius, nulliq; debitum; & in re ſua vnuſquiſq; eſt moderator & Iudex. Hac ratione probat D. Tho. ſuper epiſtol. ad Rom. c. 2. nõ eſſe perſonarum acceptionem apud Deum, in eo ꝙ peccatorum quoſdam in ſuis peccatis relinquit, alijs ad ſe vocatis per gratiã. Acceptio enim perſonarum opponitur iuſtitiæ, & ſic tantum habet locum in his, quæ dantur ex debito, quod iuſtitia conſiderat. Deus autem non ex debito, ſed ex gratia peccatores vocat ad pęnitentiam, iuxta illud Pauli ad Titum 3. Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos; ſed ſecundùm ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Et ad Rom. 11. Si ex operibus iam non ex gratia. In talibus autem beneficijs gratis datis liberum eſt non ſolum Deo, ſed etiam homini dare cui voluerit, iuxta illud Matth. 20. An non licet mihi quod volo facere, vel oculus tuus nequã eſt, quia ego bonus ſum. Tolle quod tuum eſt, & vade, &c. Infero ſecũdo, ꝙ tunc dicetur quis perſonas accipere, qñ in diſtributione bonorum, quæ ex iuſtitia debentur, non cauſam debitam, ſed rationes, & motiua ad finem, de quo agitur, impertinentia, conſiderat. Omnia.n. quæ ad rem non pertinent, nomine perſonæ comprehendũtur in propoſito. Sed eſt aduertendum, poſſe aliquando contingere, quod id, ꝙ reſpectu vnius diſtributionis eſt cauſa debita, reſpectu alterius ſit motiuũ impertinens. Si quis.n. virum egregiè doctum, non tñ vſq; adeo moribus compoſitum viro ſancto, ſed ignaro in optione alicuius cathedræ anteferret non perſonarum acceptor haberetur, cũ eruditio, & nõ ſanctitas; ſit potiſſima cauſa, propter quam quis cathedræ eſt pręferẽdus. Secus aũt eſſet, ſi talem virum doctum præferret in ea electione, in qua vir probitate cõſpicuus exigeretur. Itaque quicunq; in diſtributione conſiderat illã proprietatem perſonæ, pp quam id, quod cõfertur, eſt ei debitum, non eſt acceptor perſonarum, ſecus aũt erit, ſi conſideret aliam cõditionem ad rem, quæ confertur, non congruentem; quamuis ſit cõueniens reſpectu alterius. D. Tho. in concluſione huius articuli ſolùm dicit, acceptionem perſonarum eſſe peccatum, nõ aũt declarat, an ſit mortale, vel veniale. Quia, vt manifeſtum, ex dictis relinquit, illam ex genere ſuo eſſe peccatum mortale: eſt.n. peccatum contra iuſtitiam, &, vt dixit, q. 59. art. 4. omne tale, ex genere ſuo eſt mortale. Dico, ex genere ſuo. Nam ex leuitate materiæ, bene poterit aliquando cõtingere, ꝙ ſit veniale. Vt, ſi quis amicum minus dignum in electione ad officium, quod parum reipublicæ confert, præſtantiori

In gratuitis nõ hẽt locum acceptio perſonarum.

Quando dicatur quis perſonã accipere.

A præferret. Poteſt præterea probari, acceptionẽ perſonarum eſſe ex genere ſuo peccatum mortale ex pluribus teſtimonijs ſacræ Scripturæ, quibus ea grauiſſimè interdicitur & cauetur. Dicitur.n. Deuter. c. 1. Non accipietis cuiuſque perſonam. Et Iacobus c. 2. ſuæ canonicæ: Nolite in perſonarum acceptione habere fidem. Et Leuit. 19. Non conſideres perſonam pauperis, nec honores vultum potentis. Quod etiam peccatum fuit quàm maximè ab antiquis Philoſophis reprehenſum, odioq; habitum, vt patet ex eo, quòd Areopagitæ, vt refert Lucianus in Hermotimo, in tenebris iudicare fuerunt ſoliti, ne, ſcilicet, ad dicentes, ſed ad ea, quæ dicerent reſpicere poſſent. Et Ariſt. lib. 1. Rhetoricorum illã oratoriæ partem, quæ ad cõmouendos affectus expoſita eſt, condemnauit, Areopagum Athenienſium: hac maximè ratione commendans quòd illam à ſuo iudicio relegatam haberent. Socrates etiã ob id ſolùm ad æquitatis culmen euehitur, quod nec vxorem, nec liberos ad iudicium adducere voluit, cũ de eius capite ageretur, ad excitandam iudicum commiſerationẽ. A quo vitio Chriſtum fuiſſe immunem teſtati ſunt Phariſæorum diſcipuli, cum Herodianis dicentes: Non reſpicies perſonam hominis, &c. Matth. c. 22.

B

In ſolutione ad tertium argumẽtum dicit D. Tho. Non eſſe acceptionẽ perſonarum apud Deum, quia ea, quæ confert, nõ ex debito, ſed ex mera gratia conferuntur; & vbi non eſt debitũ non poteſt eſſe ratio iniuſtitiæ, quæ in acceptione perſonarũ includitur. Contra quam nonnulli Doctores tenent, rationem, propter quam in Deo nõ eſt acceptio perſonarum, non eſſe illam, quam D. Tho. aſſignat, ſed quia ille, qui à Deo aſſumitur, eſt magis diſpoſitus. Quod affirmare vr D. Hieronym. Abacuc c. 2. in illa verba: Iuſtus autem ex fide viuit. Et quod hoc ita ſit dicẽdum probatur ex illo Actorum c. 10. In veritate comperi, quòd Deus non eſt acceptor perſonarum; ſed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iuſtitiam acceptus eſt ille. Vbi D. Petrus vitium acceptionis perſonarum à Deo excludit, non quia confert non debita; ſed quia illa tribuit in omni gente, melius diſpoſito, & inuocanti ſe. Item D. Paulus ad Rom. 2. cum dixiſſet; Tribulatio, & anguſtia in omnem animam operantis malũ. Iudæi primum, & Græci; gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco; ſubdit ſtatim: Non enim eſt acceptio perſonarum apud Deum. Quaſi ſignificans ob id in Deo non eſſe acceptionem perſonarum, quia reddit vnicuique, ſiue Iudæo, ſiue Græco ſecundum opera ſua. Hoc tamen non obſtante, dicõ, ſententiam D. Tho. eſſe veriſſimam, quamuis & alia ſententia etiam habeat veritatem. Quod, vt intelligatur, aduertendum eſt, quod bona, quæ Deus hominibus impartitur, ſunt in duplici differentia. Quædam.n. ſunt, quæ aliquod meritum ex parte noſtra præſupponunt. De quibus loquitur Paulus 2. ad Tim. c. 4. dum dicit. Bonũ certamen certaui: curſum conſummaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. Et Dñs Gen. c. 4. dum dixit ad Cain: Nonne ſi bene egeris recipies. Et Matt. 5. Merces veſtra copioſa eſt in cęlo. Merces.n. ſemper correſpondet merito. Alia bona ſunt, quæ non præſupponunt in nobis meritum. Qualia ſunt, iuſtificatio impij, & omnia illa, quæ antecedunt ipſam iuſtificationẽ. Quo ſuppoſito dico, quòd quãtum ad priora bona, bene poteſt Deus probari non eſſe acceptor perſonarum ex eo, quod illa confert melius diſpoſitis, vt rectè probant teſtimonia adducta ex Actis, & ex Paulo, ad Rom. 2. Cæterum, quãtum ad bona ſecundi generis, de quibus intelliguntur loca? D. Thom. adducta in tertio argumento, quale eſt illud Mat. 24. Erunt duo in lecto vno: vnus aſſumetur, & alius relinquetur, ea ſolum rõne liberatur Deus ab acceptione perſonarũ, quòd

C

D

E

In Deo nõ eſt acceptio perſonarũ, & quare.

Bona quæ Deus impartitur, ſunt multiplicia.

quòd non confert debita, ſed gratuita. Hæc ſolutio eſt D.Auguſtini in epiſtola ad Simplicianum. Adducitque illam Adrianus quodlib.5. Sed eſt aduertendum, quòd etiam in iſtis donis merè gratuitis ſecundùm veram Theologiam eſt Deus adeò paratus ea hominibus impartiri, vt nullus, niſi, quia ex malitia ſua non vult, ab illis exciperetur, iuxta illud: Ego ſto ad oſtium, & pulſo. Et Iob 25. Ipſi rebelles fuerunt. Propter quod dicebat D. Chryſoſtomus ſermone 8. de Reſurrectione. Is Deum præſentem non habet, qui Dominum abeſſe compellit, & ille abſentiam Chriſti ſuſtinet, qui non quærit. De hac re videndus eſt D.Thom.in 3.diſt.25.q.2.artic.1.q.1.

ARTICVLVS II.

Vtrum in diſpenſatione ſpiritualium locum habeat perſonarum acceptio.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd in diſpenſatione ſpiritualium locum nõ habeat perſonarum acceptio. Conferre enim dignitatem Eccleſiaſticam, ſeu beneficium alicui propter conſanguinitatem, videtur ad acceptionem perſonarum pertinere: quia conſanguinitas non eſt cauſa faciens hominem dignum Eccleſiaſtico beneficio. Sed hoc non videtur eſſe peccatum: cum hoc ex conſuetudine Prælati Eccleſiæ faciant: ergo peccatum perſonarum acceptionis non videtur locum habere in diſpenſatione ſpiritualium.

2. Præterea, Præferre diuitem pauperi videtur ad acceptionem perſonarum pertinere, ut patet Iac.2. Sed facilius diſpenſatur cum diuitibus & potentibus, quòd in gradu prohibito contrahant matrimonium, quam cum alijs: ergo peccatum perſonarum acceptionis non videtur locum habere circa diſpenſationem ſpiritualium.

16.queſt.7. c.Monaſterium, de electione & electi poteſtate. c.cum nobis. c.cũ dilectus. *3. Præterea, Secundum * iura ſufficit eligere bonum, non autem requiritur, quod aliquis eligat meliorem. Sed eligere minus bonum ad aliquid altius, videtur ad acceptionem perſonarum pertinere: ergo perſonarum acceptio non eſt peccatum in ſpiritualibus.*

61.diſt.cap. Epiſcopus. c.Nec emeritis. c.Nullus. c.Obitum, c.Sacrorum canonum. *4. Præterea, Secundum * ſtatuta Eccleſiæ eligendus eſt aliquis de gremio Eccleſiæ. Sed hoc videtur ad acceptionem perſonarum pertinere: quia quandoque ſufficientiores alibi inuenirentur: ergo perſonarum acceptio non eſt peccatum in ſpiritualibus.*

Epiſtol.29. ad Hier.declinãdo ad fin.tom.2. *Sed contra eſt, quòd dicitur Iac.2. Nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Vbi dicit Gloſſa * Auguſt. Quis ferat, ſi quis diuitem eligat ad ſedem honoris Eccleſiæ, contempto paupere inſtructore & ſanctiore.*

Ar.præced. *Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum * eſt, acceptio perſonarum eſt peccatum in quantum contrariatur Iuſtitiæ. Quanto autem in maioribus aliquis iuſtitiam tranſgreditur, tanto grauius peccat. Vnde cum ſpiritualia ſint temporalibus potiora, grauius peccatum eſt perſonas accipere in diſpenſatione ſpiritualium, quàm in diſpenſatione temporalium. Et quia perſonarum acceptio eſt cum aliquid perſonæ attribuitur præter proportionem dignitatis ipſius, conſiderare oportet, quod dignitas alicuius perſonæ poteſt attendi dupliciter. Vno modo ſimpliciter, & ſecundùm ſe: & ſic maioris dignitatis eſt ille qui magis abundat in ſpiritualibus gratiæ donis. Alio modo per comparationem ad bonum commune. Contingit enim quando-*

A *que quod ille qui eſt minus ſanctus, & minus ſciens, poteſt magis conferre ad bonum commune propter potentiam, vel induſtriam ſecularem, vel propter aliquid huiuſmodi. Et quia diſpenſationes ſpiritualium principalius ordinantur ad vtilitatem communem, ſecundùm illud primæ, ad Corinth. 12. Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem: ideo quandoque abſque acceptione perſonarum in diſpenſatione ſpiritualium illi qui ſunt ſimpliciter minus boni, melioribus præferuntur. Sicut etiam & Deus gratias gratis datas quandoque concedit minus bonis.*

Ad primum ergo dicendum, quòd circa conſan-
B *guineos Prælati diſtinguendum eſt. Quia quandoque ſunt minus digni, & ſimpliciter, & per reſpectum, & bonum commune. Et ſic ſi dignioribus præferantur eſt peccatum perſonarum acceptionis in diſpenſatione ſpiritualium. Quorum Prælatus Eccleſiaſticus non eſt dominus, vt poſſit ea dare pro libito: ſed diſpenſator ſecundum illud primæ, ad Corinthios quarto. Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti: & diſpenſatores miniſteriorum Dei. Quandoque vero conſanguinei Prælati Eccleſiaſtici ſunt æquè digni, vt alij. Et ſic licite poteſt abſque perſonarum acceptione conſanguineos ſuos præferre: quia ſaltem magis in hoc præeminent, quòd de ipſis ma-*
C *gis confidere poteſt, vt vnanimiter ſecum negotia Eccleſiæ tractent. Eſſet tamen hoc propter ſcandalum dimittendum, ſi ex hoc aliqui exemplum ſumerent, etiam præter dignitatem, bona Eccleſiæ conſanguineis dandi.*

Ad ſecundum dicendum, quòd diſpenſatio matrimonij contrahendi principaliter fieri conſueuit propter fœdus pacis firmandum. Quod quidem magis eſt neceſſarium communi vtilitati circa perſonas excellentes. Et ideo cum eis facilius diſpenſatur abſque peccato acceptionis perſonarum.

Ad tertium dicendum, quòd quantum ad hoc quòd electio impugnari non poſſit in foro iudiciali, ſufficit eligere bonum, nec oportet eligere meliorem, quia ſic
D *omnis electio poſſet habere calumniam. Sed quantum ad conſcientiam eligentis neceſſe eſt eligere meliorem, vel ſimpliciter, vel in comparatione ad bonum commune: quia ſi poteſt haberi aliquis magis idoneus erga aliquam dignitatem, & alius præferatur, oportet quòd hoc ſit propter aliquam cauſam. Quæ quidem ſi pertineat ad negotium, quantum ad hoc erit ille, qui eligitur magis idoneus: ſi vero non pertineat ad negotium id quod conſideratur, vt cauſa, erit manifeſtè acceptio perſonæ.*

Ad quartum dicendum, quòd ille qui de gremio Eccleſiæ aſſumitur, vt in pluribus conſueuit eſſe vtilior, quantum ad bonum commune: quia magis diligit
E *Eccleſiam in qua eſt nutritus. Et propter hoc etiam mandatur Deuteronomij decimoſeptimo. Non poteris alterius gentis hominem facere regem, qui non ſit frater tuus.*

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D.Tho. per duas propoſitiones. Prima cõcluſio: Accipere perſonas in diſtributione bonorum ſpiritualium, eſt grauius peccatũ, quàm illas accipere in diſtributione bonorum temporalium. Probatur: Acceptio per-

perſonarum in tantum eſt peccatum, in quantum contrariatur iuſtitiæ: ſed quanto aliquis in bonis maioribus iuſtitiã tranſgreditur, tantò grauius peccat: ergo qui accipit perſonam in diſtributione ſpiritualium grauius peccat, quàm qui accipit in temporalibus; ſi quidē ille in maioribus bonis iuſtitiam tranſgreditur, quàm iſte.

Secunda concluſio: Quandoque in diſpenſatione bonorum ſpiritualium illi, qui ſunt ſimpliciter minus boni, præferuntur melioribus ſine acceptione perſonarum. Probatur: Dignitas alicuius perſonæ poteſt attendi dupliciter. Vno modo ſimpliciter, & ſecundùm ſe. Et ſic maioris dignitatis eſt ille, qui magis in ſpiritualibus gratiæ donis abundat. Alio modo per comparationem ad bonum commune. Sed contingit aliquando, quod qui eſt minus ſanctus, & minus ſciens, poſſit magis conferre ad bonum commune, vel propter potentiam, vel propter induſtriam: ergo in hoc caſu qui ſimpliciter eſt minus bonus, erit præferendus meliori ſine acceptione perſonarum. Probo conſequentiam: Nam diſpenſationes ſpiritualium principaliùs ordinantur ad bonum commune, iuxta illud Pauli, 1. ad Corinth. 12. Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Bona ſpiritualia quæ diſpenſari poſſunt ſūt duplicia.

PRo explicatione huius articuli, qui præcipuus eſt in hac materia, aduertendum eſt, quòd ſpiritualia bona, quæ hominum miniſterio diſpenſari poſſunt, ſunt in duplici differentia. Quædam enim ſunt purè ſpiritualia, vt ſacramenta, ſacra doctrina, & virtus, atque gratia, quæ per huiuſmodi media hominibus communicatur. Alia ſunt temporalibus admixta, vt ſacerdotium, beneficium, dignitas Eccleſiaſtica, & aliæ Prælaturæ, quibus homines in Eccleſia fungi ſolent. Et quamuis in priorum bonorum diſpenſatione acceptionis perſonarum peccatum etiam contingere poſſit, vt ſi parochus, vel concionator cui ex officio hoc munus incumbit, propter extrinſecos, & accidentarios reſpectus prædicaret, vel conferret ſacramenta quibuſdam præ aliis, non ſeruata proportione ad legitimam cauſam & rationem hæc adminiſtrandi; nihilominus tamen potiſſima difficultas huius articuli non eſt de acceptione perſonarum, quæ in iſtorum bonorum diſpenſatione inueniri poteſt; ſed de illa, quæ inuenitur in diſtribuendis ſpiritualibus bonis ſecundi generis, beneficiis, ſcilicet, vel dignitatibus Eccleſiaſticis. Et quoniam acceptio perſonarum in hoc conſiſtit, quòd hæc bona non ſecundùm dignitatem perſonarum, ſed ſecundùm rationes impertinētes diſpenſentur, præferendo, vel minus dignos dignioribus, vel omnino indignos dignis, idcircò ante omnia opus eſt explicare, quid ad hoc requiratur, vt quis beneficio Eccleſiaſtico, aut dignitate dignus habeatur. Et dico generaliter, quòd requiruntur quatuor cōditiones. Prima eſt, habilitas, ſeu capacitas iuridica. Secunda honeſtas morum. Tertia ſcientia competens. Quarta & vltima, induſtria rerum agendarum. Per habilitatem, ſeu capacitatem iuridicā intelligimus ætatem legitimam, aliasq; qualitates, ſeu conditiones, quas ius petit, vel tanquam omnino neceſſarias, ad hoc, vt alicuius electio ſit valida, vel ad hoc, vt fiat ſine peccato mortali. Qualis eſt in Epiſcopo, quòd ſit ex legitimo toro natus, & Licentiatus in Theologia, vel in iure, aut ſaltim approbatus per aliquam vniuerſitatem. Et inſuper quod habeat triginta annos completos, vt patet ex cap. cum in cunctis, de electione, & ex Concilio Tridentino Seſſ. 7. de reformatione. In curato autem requiritur, quòd attingat ſaltim vigeſimumquintum annum. Et ſic de aliis, de quibus latè Sylueſter, verbo ætas, & verbo beneficium, & verbo electio. Per honeſtatem morum, intelligimus, quòd non ſit improbus, & vitioſus, ſine charitate Dei, ſaltim per modum habitus, & conſuetudinis. Per ſcientiam competentem intelligimus, quòd habeat earum rerum, quæ ad ſuum officium ſpectant, ſufficientem cognitionem, vt debitè illud exercere poſſit. Ex quo fit, vt pro ratione officiorum maior, vel minor ſcientia ſit neceſſaria. Et tandem per induſtriam rerum agendarum intelligimus prudentiam, animique vigorem, atque applicationem ad ſolicitè agēda, quæ ſibi iuxta exigentiam ſui officij incumbunt. Ex quo infero primò, quòd eligere aliquem ſine iſtis conditionibus, vel ſine aliqua illarum, vbi ſunt alij, qui poſſunt eligi cum illis per ſe loquēdo, eſt peccatum acceptionis perſonarum contra iuſtitiam diſtributiuam. Infero ſecundo, quòd eo magis quis dignus habetur beneficiis Eccleſiaſticis, quo magis de iſtis conditionibus participauerit. Nec ad colligendum quis ſit dignior, ſatis erit, vnam conditionem aduertere: ſed opus erit omnes diligenter attendere, ponderareque illas ad inuicem in ordine ad principalem finem eius beneficij, vel dignitatis, quæ confertur. Poterit enim contingere, vt minus bonus in moribus, ſi præemineat in ſcientia, vel induſtria rerum agendarum ſit præferendus ſimpliciter digniori, vt dicit D. Thomas in iſto articulo.

Quæ ſint neceſſaria, vt quis habeatur dignus beneficio Eccleſiaſtico.

Dubium.

Sed eſt difficultas, vtrum morum probitas ita ſit neceſſaria conditio ad hoc, vt quis cenſeatur dignus beneficio Eccleſiaſtico, vt eligere, vel promouere improbum ad quodcunq; munus Eccleſiaſticū ſemper ſit peccatum mortale? Cuius dubitationis ſenſus non eſt, an huiuſmodi improbi homines poſſint habere dignitates Eccleſiaſticas. Certum eſt enim ſecundùm fidem, quòd peccatum mortale nō ita reddit hominem totaliter inhabilem, & incapacem ad habendas dignitates, & beneficia eccleſiaſtica, vt non poſſit habere verā iuriſdictionē, & eſſe verum Prælatum & Parochū, ſicut alij homines iuſti, vt contra Vvicleph, & alios hæreticos diffinitum fuit in Concil. Conſtant. ſeſſ. 8. & 15. vt eſt videre apud Caſtrum in lib. contra hæreſes, verbo poteſtas. Sed quod quærimus ſolùm eſt, an promouere & eligere homines peccatores ad beneficia eccleſiaſtica ſemper ſit peccatū mortale.

Senſus quæſtionis.

1. Argum.

Et pro parte negatiua argumentor primò: Contingit ſæpè ſæpiùs hominem vitioſum, & peccatorem eſſe valde vtilē Eccleſiæ ſoliciteq; adminiſtrare ſacramenta, & docere populum optime: ergo in hoc caſu nō erit peccatum mortale illum eligere. Et confirmatur: Nam alias rariſſimi eſſent digni ad beneficia eccleſiaſtica, cū vix inueniri poſſit, qui nō ſæpè peccet mortaliter. Imò in aliquibus regionibus maximè inter hæreticos & in mōtanis, non ſunt alij, qui velint & poſſint exercere curā animarū niſi qui in publico peccato mortali ſunt cōſtituti: ergo ſaltim in hoc caſu erit licitū eligere peccatores.

2. Argum.

Secundò: Sunt multa beneficia, quorū miniſteria in peccato mortali, ſine nouo peccato pñt exerceri, vt patet de cantoribus, de cuſtodibus ornamentorū Eccleſiæ, & de aliis, qui obligationem ex beneficio non habent, niſi recitare horas Canonicas: ergo eligere homines improbos, & peccatores ad huiuſmodi beneficia nō erit peccatum mortale.

Vlt. argum.

Vltimò, Deus ſæpè confert donum prophetiæ, miraculorum, & ſimilia hominibus peccatoribus propter aliorum vtilitatem: ergo id etiam nos poſſumus facere in electione beneficiorum. Contrariam ſententiā tenent communiter omnes Doctores abſolutè dicentes, quòd quicunque confert quodcunque beneficium, vel Eccleſiaſticam dignitatem homini peccatori, peccat mortaliter. Ita tenet Caietanus hic, & in ſumma, verbo electio, quem ſequuntur alij Summiſtæ. & Soto

lib. 3. de iuſtitia. quæſtione 6. articulo ſecundo, concluſione ſecunda.

1. Concluſ. Sed, vt quid in hac re ſit dicẽdum, explicemus, eſt prima cõcluſio: Peccatores ita debent reputari indigni ad beneficia eccleſiaſtica, quæ habent annexam curam animarum, vel obligationem adminiſtrandi ſacramenta, quales ſunt Epiſcopi, & Curati, vt qui tales elegerint ſemper peccẽt mortaliter. Probatur primo ex Paulo, 1. ad Timoth. cap. 3. & ad Titum 1. Qui deſcribens qualis debeat eſſe Epiſcopus primò omnium dicit: oportere Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, & ſine crimine, &c. Chriſtus etiam dominus, Ioannis vltimò traditurus Petro curam paſtoralem, priùs illum examinauit an haberet charitatẽ, dicens, Petre diligis me plus his? Cui Petrus reſpõdit: Tu ſcis Domine, quia amo te. Et Chriſtus ad illum: Paſce oues meas. Item ratione ſic argumentor: Promouere peccatores ad huiuſmodi beneficia eſt applicare ad eos actus exercendos, quos ſine peccato mortali exercere nõ poſſunt: ergo eſt cooperari peccato, atque ex conſequenti fieri participem ſuorum delictorũ. Quod & ſignificare voluiſſe videtur Paulus prim. ad Timotheum capit. quinto, dum dixit: Nemini manus citò impoſueris, nec communicaueris peccatis alienis. Quaſi dicat: ſi facilè ordinaueris indignos cõmunicabis peccatis illorum. Nec valet, ſi dicatur, quòd poterit ſic electus redire ad meliorem mentem, vel abſtinere ab adminiſtratione ſacramentorum, dum fuerit in mortali, ponendo vicarium. Nam hoc eſt per accidens: & quãtum eſt ex vi electionis p ſe applicatur electus ad eos actus, quos ſine mortali exercere non poteſt. Præterea Epiſcopus, & parochus tenentur paſcere populum, non ſolum verbo, ſed etiam exemplo bonæ ædificationis: ſed qui eſt in peccato mortali maximè ſi illud fuerit publicum, non ædificat, ſed potius ſcandalizat, iuxta illud Diui Gregorij in paſtorali cap. ſecundo. Nemo amplius in eccleſia nocet, quàm qui peruerſe agens nomen, vel ordinem ſanctitatis habet. Delinquentem namque hunc nemo redarguere præſumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerẽtia ordinis peccator honoratur: ergo qui huiuſmodi peccatores ad talia beneficia eligit, peccat mortaliter. Tandẽ probatur concluſio, ex cap. cũ in curatis. §. inferiora. de electione. Vbi dicitur, neminẽ eſſe eligendum ad beneficium, cũ cura animarũ, qui non moribus commendandus exiſtat. Idem etiam habetur in capit. indecorum, & in cap. ſi quenti: de ætate & qualitate ordinandorum, & alibi ſæpe, & in concilio Tridentino. ſeſſione 23. capit. 1. de reformatione, & ſeſſione 24. cap. 12.

2. Concluſ. Secũda concluſio: De alijs beneficijs non eſt adeò certum, quod ſit peccatum mortale eligere ad illa homines prauos, & peccatores: eſt tamen probabiliſſimum. Et quidem, quod non ſit ita certum de iſtis beneficijs ſicut de illis, eſt res manifeſta, cum rationes quæ procedunt de primis, non procedant de ſecundis. Sed quod hoc ſit probabiliſſimum probatur: Tum, quia iura eccleſiaſtica, quæ repellunt peccatores ab eccleſiaſticis beneficijs, vniuerſaliter loquuntur, nulla facta diſtinctione de curatis, & non curatis. Tum etiam, quia videtur notabilis irreuerentia, mancipare diuinis obſequijs, & quaſi offerre Deo famulum, & miniſtrum, qui ſit ipſi inimicus. Propter quod Leuitici capit. 11. quibuſcunque miniſtris Leuitici ordinis dicebat Dominus: ſancti eritis, quia ego ſanctus ſum.

Ad 1. argu. Et ad primum argumentum in contrarium factum reſpondetur, quòd quamuis contingat aliquando hominem peccatorem eſſe vtilem Eccleſiæ, quantum ad ſubſtantiam operum, quæ facit; adhuc tamen cenſetur indignus, qui ad beneficium eligatur; quia ea opera non facit modo grato Deo. Ad confirmationem reſpondetur, negando ſequelam. Multi enim ſunt, qui per Deo gratiam regulariter viuunt, ſine peccato mortali, quamuis aliquando ex humana fragilitate peccent. Præter quam quod ad hoc, vt elector rectè faciat electionem, non eſt neceſſarium, quod ſit omnino certus eligendum eſſe in gratia, ſed ſatis eſt id more humano noſſe, quãtum humana fragilitas patitur. Quem enim non nouimus peccatorem & indignum, iudicare debemus iuſtum, & dignum, vt dicitur in capit. vnico. de ſcrutinio. Si verò contigerit in aliqua regione, nullum eſſe idoneum ad adminiſtranda ſacramenta, niſi qui ſit in peccato mortali, permittendus erit tunc pro communi bono populi, & regionis illius miniſterium accipere ad modum, quo permittuntur meretrices: Nec qui in hoc caſu peccatorem eligit, eius participat peccato; quia quantum eſt ex ſe eum ad bonum ordinat, & applicat. Quòd autem electus abutatur poteſtate ſibi tradita licitè permittitur, nec tenetur elector id cauere: ſicut quando ſunt alij, qui volunt & poſſunt ſine peccato adminiſtrare. Sed iſte caſus eſt multum per accidens; & nos loquimur in concluſionibus de ijs, qui per ſe & regulariter contingunt.

Ad 2. argu. Ad ſecundum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam, licèt miniſtrare in minoribus quo ad ſingulos actus, non ſit peccatum mortale, tamen deputare aliquem ad id, quaſi ex officio in mortali exercẽdum, eſt notabilis irreuerentia facta Deo, atque ſufficiens ad inducendam culpam mortalem.

Ad 3. argu. Ad vltimum reſpondetur, negando conſequentiam. Nam prophetia, & ſimilia dona non ordinantur intrinſece ad actus ſacros, qui pertineãt ad cultũ Dei, ſicut ordinantur beneficia Eccleſiaſtica. Vel ſecundo reſpondetur, quod Deus tanquam dominus abſolutus, in cuius manu ſunt omnia corda hominum, pro ſua voluntate ſecundum abyſſum ſuorum iudiciorum, poteſt eligere quem voluerit ad quamcunque dignitatem. Prælati autem eligentes non debent hoc attendere, ſed ſecundum regulas magis ſpeciales iudicare, curareque tanquam fideles diſpenſatores, vt tales miniſtri Deo inſeruiant, qui ei ſint grati. Et hæc dicta ſint de honeſtate morum, quæ requiritur ad dignitatem miniſtri.

Dubium. De ſcientia competenti eſt ſpeciale dubium, an Theologi reddãt hominem magis idoneum ad Epiſcopalem dignitatem, quam iuris prudentia. Hoſtienſis & Abbas ſupra capit. 1. de conſanguinitate, & affinitate, quos etiam ſequũtur alij Canoniſtę ſuã rem agentes, dixerunt priſcis temporibus, quando hæreſes vigebant in Eccleſia Epiſcopos debuiſſe eſſe Theologię peritos, vt contra hæreticos diſputare, & eorum argumenta ſoluere optimè ſcirent. At verò nunc vbi hæreſes non vigent iuris prudentes eſſe preferendos, tanquam illi, qui de Eccleſiaſtica, & politica gubernatione, quæ præcipuè eſt neceſſaria plus callent.

Sententia Canoniſtarum.

Sententia Autoris. Cæterum hæc ſententia meo iudicio non ſolum eſt falſa, ſed & periculoſa, & Eccleſię perniciosa. Quod aſſirmare non auderem, ne propriam cauſam agere iudicaret, niſi vſque adeò eſſent aperta teſtimonia ſacræ ſcripturæ, & manifeſtæ rationes ad id conuincentes, vt omnem ſuſpicionẽ procul amoueant. Primum argumentum ad id probandum deſumitur ex ipſo nomine paſtoris, quod proprium eſt Epiſcoporum, vt cõſtat ex multis locis ſacrarum literarum, maximè ex illo Pauli ad Epheſi. 4. Dedit quoſdam paſtores, & Doctores, &c. ſed proprium & præcipuum munus Eccleſiaſtici paſtoris eſt ſcripturæ eloquia reuoluendo, recolere, ac meditari, vnde doctrinæ pabulũ gregi ſubminiſtret, vt autor eſt D. Hieronymus, & refertur in cap. ſi quis. 36. diſtinctio. vbi dicit: Duo ſunt Pontificis opera, vt adeò diſcat,

ſcat, legendo ſcripturas diuinas, & ſæpius meditādo vt populum doceat, quod non ad iuris peritum, ſed ad Theologum pertinet. Secundò: Præcipuum munus Epiſcopi eſt prædicare, atque legere Euangelium, vt dicitur in Concilio Tridentino, Seſſione. 5. capit. 2. & ſeſſione. 24. capit. 4. de reformatione, & in Concilio Charrag. 4. & refertur in capit. Epiſcopus. 38. diſtinct. Vbi dicitur: Epiſcopus nullam rei familiaris curam ad ſe reuocet; ſed lectioni, orationi, & verbo prædicationis tantummodo vacet. Idem etiā habetur in Concilio Remen. cap. 14. & 15. ſed hoc non pertinet ad Canoniſtas, vt conſtat, ſed ad Theologos: ergo Theologia ex ſe reddit hominem magis idoneum ad dignitatem Epiſcopalem. Tertio officiū Epiſcopi non ſolum eſt extirpare hæreſes, ſed etiam prędicare, docereque populū myſteria fidei, & pręcepta morum, ex Euangelio, & ex ſcriptura, vt conſtat ex Concilio Tridentino locis citatis: ſed hoc eſt proprium munus Theologorum, cum ad Canoniſtas non pertineat perſcrutari ſcripturam, ſed decreta pontificia: ergo. Et confirmatur: Ad Epiſcopum propriè pertinet paratum eſſe ad reddendam rationem eius, quæ in nobis eſt fides, vt dicit Petrus in ſua Canonica: ſed hoc non poteſt efficere iuris peritus: ergo non ſolum quando ſunt hæretici, ſed ſemper etiam præſtat Epiſcopum eſſe Theologum. Vltimò: Epiſcopi in ſua conſecratione olim, ſecundum cæremoniale antiquum, interrogabantur, an vtrunque ſcirent teſtamentum, vt Richardus quodlib. 4. & Syluester in Summa, verbo, Epiſcopus. numero 5. adnotarunt: licet iam collapſis temporibus non interrogentur; niſi, an velint ſe diuinæ ſcripturæ ſenſibus accommodare, & quæ inde hauſerint plebem docere? quod vtrunque ad Theologum, & non ad Canoniſtam ſpectat: ergo per ſe loquendo, Theologus præſtat iuris perito. Dixi per ſe loquendo: Nam per accidens contingere poterit, vt Canoniſta merito præferatur Theologo, tunc, ſcilicet, quando habuerit inſignem prudentiam in rebus gerendis, egregiumque zelum animarum. Imò qui in his fuerit præcipuus, licet non ſit adeò Theologus, vel Canoniſta poterit ſæpè ſæpiùs præferri vtrique. Per prudentiam enim, & ſanctum zelum facilè ſupplebit defectum Theologiæ, vel iuriſprudentiæ, conſtituēdo idoneos miniſtros. Et condignitas perſonæ ad Epiſcopale officium, non ex peritia tantum, ſed etiam ex alijs circunſtantijs in ordine ad finem ipſius venit conſideranda, vt diximus in ſuperioribus. Tametſi ille, in quo hæc omnia excellentia doctrinæ illuſtraret maiori iure ſuper Eccleſiæ candelabrum eſſet conſtituendus: Nec obſtat, quòd Theologus non ſit ita aptus, & idoneus ad dirimendas, & iudicandas lites: Nam cum hoc non pertineat per ſe ad Epiſcopum, ſed per accidens, ſuppleri melius poterit per alios, quam munus prædicandi, & docendi, quod eſt proprium ipſius. Ex dictis infertur Theologos per ſe loquendo, & cæteris paribus etiam eſſe aptiores ad beneficia curata, quàm Canoniſtas, cum parochi aſſumantur ad partem curæ Epiſcopalis, debeantque prædicare, & docere populum, vt dicitur in Concilio Tridentino locis citatis.

Theologi cæteris paribus ſunt aptiores ad Eccleſiaſtica beneficia.

Dubiū graue.

His conſtitutis, circa primam concluſionem huius articuli ſunt multæ ac graues difficultates. Prima eſt, an quando multi digni concurrunt ad idem beneficium ſit peccatum mortale acceptionis perſonarum, eligere minus dignum, prætermiſſo digniori? Ad cuius explicationem aduertendum eſt, aliud eſſe quærere, vtrum electio ſit valida, & firma, ita, vt reſcindi, aut reuocari non poſſit? Aliud, vtrum ſit licitè, & abſq; pctō mortali facta? Et aliud, vtrùm eligens minus dignum aliquam teneatur facere reſtitutionem? De primo non agimus in præſenti, cum iam ſupra quæſtione præcedenti, artic. 2. circa

Explicatur ſenſus quæſtionis.

A ſolutionem ad quartum argumentum D. Thomæ, explicuerimus, quod ſtando in iure communi, & antiquo ad hoc, vt electio ſit valida, & firma, nec reuocari poſſit, regulariter loquendo, non requiritur quòd electus fuerit dignior, ſed ſatis eſt, quòd eligatur dignus. Quod etiam docet D. Thom. in hoc articulo in ſolutione ad tertiū. Dixi regulariter loquendo, ad vitandas varias opiniones Canoniſtarum, dicentium, quod in aliquibus poteſt reuocari electio, ex eo ſolum, quòd non fuerit dignior electus. De quibus videndus eſt Couarruuias, regula, peccatum, par. 2. §. 7. num. 3. Dixi etiam, ſtando in iure antiquo. Nam ſecūdum iuris modernum, ſi Epiſcopus eligat in parochum minus dignum, relicto digniori, poterit electio reuocari per Metropolitanum, reuocatur

B quę in praxi dando beneficium digniori relicto, iuxta proprium motum Pij Quinti de hac re ſpecialiter editum, ſub anno 1566. Nec etiam agimus de tertio, cum eodem loco fuerit ſimiliter diſputatum, an qui eligit dignum prætermiſſo digniori teneatur aliquid reſtituere, reſponſumq; fuerit affirmatiuè: maximè in illis beneficijs, quæ oppoſitione obtinentur. Sed quod quærimus eſt, an qui eligit minus dignum in ipſa electione peccet mortaliter, peccato acceptionis perſonarum? Quod quamuis eodem loco fuerit ſimiliter tactum, non tamen fuit ita ex propoſito diſputatum, ſicut diſputabitur in præſenti, vbi eſt proprius locus illius. Et eſt ſermo tam de electoribus, quam de patronis habentibus ius præſentandi, & de renuntiantibus, vel reſignantibus in fauorē alterius,

C & de confirmante, vel approbante electionem præſentantis, vel reſignantis. Non enim eſt omnium vna & eadem ratio. Non autem loquimur de illis, qui vel eligunt, vel præſentant indignum. Nam hos certum eſt peccare mortaliter; cùm, vt dicitur in ca. graue nimis. de præbendis. hoc cedat in magnum detrimentum eccleſiarum, in notabilemq; iniuriam dignorum. Et licet gloſſa ibi, verſi. ſuſpendantur. dicat. electionem indigni eſſe validam, reuocariq; nō poſſe, niſi alias eſſet irregularis, & contrarium eſt verū, ſcilicet, quamuis talis electio non ſit in ſe irrita, poteſt tamen, & debet irritari, vt colligitur ex cap. non nulli. de clericis non reſidentibus. & habetur expreſ-

D ſe in Concilio Triden. ſeſſio. 7. cap. 3. de reformatione. Vbi etiam renouantur pœnæ in illo cap. graue nimis. impoſitæ contra eligentes indignum. Itaq; tota difficultas huius articuli cōſiſtit in explicando, an quādo multi digni concurrunt ad idē beneficium ſit peccatum mortale eligere minus dignum digniori relicto? Et pro parte negatiua argumētor 1. ex Pau. 1. ad Tim. c. 3. & ad Titum. 1. Vbi de eligendo in Epiſcopum, ſolum dicit, quòd ſit prudens, ſobrius, pudicus, & doctus; non autem dicit, quòd ſit prudentiſſimus, &c. ergo ex mente Pauli non eſt neceſſarium eligere digniorem, ſed ſat erit eligere dignum. Et confirmatur ex cap. monaſterium. 16. quæſtione. 7. & ex capit. cum nobis. de electione. vbi dicitur, ſatis eſſe, quòd electus non ſit malus, & indignus, licèt non ſit adeo eminens, ſicut cæteri.

Punctus difficultatis.

1. Argum.

E Secundò: Non tenemur nobis eligere meliora, nec ſemper facere quod melius eſt: ergo multo minus tenebimur eligere Eccleſiæ meliores miniſtros, & vtiliores, modò eligamus conuenientes. Probo conſequentiam: Quia ſecundum ordinem charitatis magis tenemur prouidere nobis, quam alijs, maximè in rebus ſpiritualibus. Et confirmatur: Per electionem digni ſatis prouidetur vtilitatibus Eccleſiæ, ſi quidem datur miniſter debitus iuxta rationem ſtipendij deſignati: ergo nullum eſt peccatum in tali electione.

2. Argum.

Tertiò: Per hoc, quod aliquis dignus eligatur, ad beneficium, prętermiſſo digniori nulla ſit iniuria Eccleſię, nec digniori prętermiſſo: ergo nullum eſt peccatum.

3. Argum.

catum. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur, quod ad primam partem, ex eo quòd eligendo dignum datur Eccleſiæ quantum debetur pro ratione ſtipendij: & quo ad ſecundam partem, quia dignior non habet ius iuſtitiæ ad hoc, vt eligatur, aliàs ipſum prætermittés teneretur ad reſtitutioné, quod Doctores non concedunt.

Vlt. Argu. Vltimò: Si conferens beneficium digno prætermiſſo dignori peccaret mortaliter ſequeretur, quòd electores tenerentur ſemper exquirere omnium digniſſimum, & quòd patroni habentes ius præſentádi tenerentur præſentare digniorem, quem poſſunt habere; & ſimiliter, quòd reſignantes, aut renuntiantes beneficium in fauorem alterius tenerentur ſemper renuntiare in fauorem dignioris, nec ſatis eſſet renuntiare in fauorem digni, imò ſequeretur, quod eſſent iniuſta ſtatuta quarundam eccleſiarum, quibus cauetur, ne eligantur extranei ab illa Eccleſia, vel oppido, vel familia, cum ſæpe contingat extraneos eſſe digniores: hæc autem omnia ſunt abſurda, & contra communem praxim: ergo.

Propter hæc argumenta multi Doctores dicunt, quòd eligentes minus dignum relicto digniori non peccant, ſaltim mortaliter. Ita tenet gloſſa ſuper ca. licèt. 8. quæſt. 1. & ſuper capit. conſtitutis, de appellatio. verſiculo magis, & capit. 3. de iure patronatus. & cap. 2. de officio cuſtodis. quam ſequuntur alij, vt refert Couarruuias, regula peccatum, parte 2. §. 7. nu. 3. Fauet etiam aliquo modo huic ſententiæ Caietanus in ſumma, verbo, beneficium. & verbo, electio. & in articulo 12. quæſt. 4. Dicit enim, quòd per ſe loquendo, non tenentur electores eligere dignioré, quamuis de per accidens ad hoc teneantur ſub mortali. Et ratio illius eſt: Nam beneficium per ſe loquédo, eſt onus laborioſum, impoſitum beneficiato, excludere autem digniorem ab onere atq; labore nullum eſt peccatum, ſed per accidens ratione annexi ſtipendij, & honoris temporalis, quæ ſecundum iuſtitiam diſtributiuam ſunt conferenda dignioribus, fit grauis iniuria illis, ſi prætermittantur, & ſic per accidens eſt peccatum mortale.

Sententia gloſſę & aliorum. Sed pro explicatione huius difficultatis aduertendum eſt, quòd, quamuis in ſacerdotalibus muneribus eccleſiaſticiſque beneficijs ac dignitatibus, quæ ad eccleſiarum obſequia pertinent, potiſſimum habeatur ratio iuſtitiæ commutatiuæ, quæ in hoc conſiſtit, quod ſunt quædam ſtipendia atque mercedes datæ miniſtris pro vigilantia, & laboribus in vtilitatem, & commodum eccleſiæ impenſis, iuxta illud Num. 18. Filij Leui dedi omnes decimas in poſſeſſionem pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis. Et paulò inferius, de decimis dicitur, quòd ſunt pretium pro miniſterio, quo ſacerdotes ſeruiũt in tabernaculo teſtimonij, propter quod Chriſtus Lucæ capit. 10. cum Apoſtolos tanquam meſſores, & operarios dimitteret in orbem, ſubiungit: In eadem autem domo manere edentes & bibentes, quæ apud illos ſunt: dignus eſt enim operarius mercede ſua. Quaſi ſignificans ſuſtentationem ex iuſtitia cõmutatiua ſibi deberi; ſiquidem redditio mercedis ad hanc iuſtitiam pertinet: In quam etiam ſententiam dixit Paulus, 1. ad Corinth. 9. Neminem ſuis ſtipendijs militaſſe vnquam, citans illud Deuteronomij 25. Non alligabis os boui trituranti, affirmanſque propter nos id fuiſſe ſcriptum. Vnde ſubdit: Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt carnalia veſtra metamus? Quibus verbis commutatiuam iuſtitiam inſinuari, nemo eſt qui ambigat. Et prima ad Timotheum quinto. Qui bene, inquit, præſunt presbyteri, duplici honore digni ſunt. Non dixit: Qui boni ſunt, ne quis falleretur, exiſtimans perſonis ipſis ob ſua merita per iuſtitiam tantum diſtributiuam honores ac præbendas deberi: ſed, qui bene

Beneficia ſunt ſtipendia.

præſunt vt diſceremus beneficium dari potiſſimum propter officium, ad modum iuſtitiæ commutatiuæ, iuxta verbum eiuſdem in eodem loco, qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt, & qui altario deſeruiunt cum altario participãt. Itaque eſt veluti quidam contractus ad iuſtitiam commutatiuam pertinens inter Eccleſias, ex vna parte, & beneficiatos & miniſtros ex alia. Illæ præſtant ſtipendia & honores pro miniſterijs, & iſti obligãt ſe ad exhibenda conuenientia officia pro præmijs acceptis, à quibus ſi defecerint peccabũt contra iuſtitiam commutatiuam, & erunt obnoxij reſtitutioni. Sed quamuis potiſſimum in his beneficijs habeatur ratio iuſtitiæ commutatiuæ, vt modò dicebam, negari non poteſt, nec debet, quin etiam ſacerdotia & Eccleſiaſticæ præfecturæ ſpecimen habeant bonorum cõmunium, benemeritis Eccleſiæ iuxta illorum dignitaté, & excellentiam, ſecundum rationem iuſtitiæ diſtributiuæ, conferendorum, vt latè probatum eſt art. 2. quæſtionis præcedentis, circa ſolutionem ad quartum argumentum D. Thomæ.

1. Concluſ. Hoc conſtituto ad explicationem difficultatis ſit prima concluſio: Eligere minus dignum, relicto digniori ad beneficia, quæ habent annexam curam animarum, vel aliã gubernationem perpetuam per ſe loquendo, eſt peccatum mortale. Dixi notanter, ad beneficia, quæ habent curam animarum annexam, nam de alijs non eſt ita certum. Imo Soto lib. 3. de iuſtitia, quæſtione 6. attic. 2. generaliter dicit, nõ eſſe peccatum mortale prætermittere digniorem in prouiſione illorum beneficiorum, quæ nec habent annexam curam animarum, nec gubernationem perpetuam. Quia in ordine ad hęc adeo parum requiritur de dignitate perſonæ, vt omnes, qui ſunt digni, ſint ferè æque digni. Cuius ſententiam egò veram exiſtimo: ſaltem in ijs, quæ ſine concurſu prouidentur. Nam in canonicatibus, & aliis beneficijs, ad quæ plurium oppoſitorum numerus concurrit; non dubito eſſe peccatum mortale, prætermittere notabiliter digniorem: cùm grauis ei fiat iniuria, in hoc, quòd impeditur à conſequutione eius, quod ſecundum ſtatuta Eccleſiæ ſibi debetur. Dixi etiam, per ſe loquendo: nam per accidens bene poterit cõtingere, quòd non ſit peccatum mortale eligere minus dignum etiam ad beneficia curata, relicto digniori, ſcilicet, vel ratione ignorantiæ, vel quia Epiſcopus longa experientia eſt certus eum, quem eligit, eſſe ſatis dignum. Tunc enim, licèt alter appareret dignior, de quo non eſt ita certus, ſine peccato mortali poſſet eligere minus dignum: cum certum ſecundum prudentiam præferendum ſit dubio. Similiter non erit peccatum mortale præferre minus dignum, quando exceſſus dignitatis eſt paruus, quia in moralibus parum pro nihilo reputatur. In omnibus alijs caſibus ſemper quòd præfertur minus dignus digniori, eſt peccatũ mortale acceptionis perſonarum, vt dicitur in prædicta concluſione. Quam tenent communiter omnes Doctores, D. Thom. hic in ſolutione ad tertium, & infra, quæſt. 185. arti. 3. & quodlib. 4. arti. 15. & quodlib. 6. artic. 9. & ſuper 21. cap. Ioan. electio. 3. Alexander Alenſis 2. par. quæſt. 119. membro 1. Summa Angelica, verbo, acceptio perſonarum. §. 6. Al. iſiodorenſis lib. 2. tract. 35. cap. 3. art. 4. Syluester, verb. reſtitutio. 3. §. vltimo, & verbo, acceptio perſonarum. §. 2. Maioris, in 4. diſt. 24. quæſt. 3. Adrianus in materia de reſtitutione in peculiari quæſt. de collatione officiorum, & beneficiorum Eccleſiæ. Qui citat pro eadem Hoſtienſem, Ioãnem Andream, Archidiaconum, & Laurentium. Eandem tenet D. Antoninus 2. par. ti. 1. c. 10. §. 1. Gabriel in 4. diſt. 15. quæſt. 7. art. 3. dub. 2. concluſione 2. & Caietanus hic & in ſumma, verbo, acceptio perſonarum. Soto lib. 3. de iuſtitia, quæſt. 6. art. 2. concluſione 9.

ne 9. Couarruuias in regula peccatum, par. 2. §.1. num. 3. qui plures alios Canoniſtas citat pro eadem ſententia. Et eſt mirum, quòd ferè omnes Epiſcopi tenent contrariam, illique in practica adhærent quã uis ferè nullus ſit, qui eam ſequatur, adeo potens eſt vitium acceptionis perſonarum. Poſſem ad hanc ſentẽtiam probandam plures & efficaciſſimas afferre rationes, niſi ille à nobis articulo ſecundo, quæſtionis præcedentis circa ſolutionem quarti argumẽ ti D. Thomæ in probatione primæ concluſionis fuiſſent adductæ. Quare pro nunc ſolum ſufficiat, ꝙ niſi in diſpenſatione beneficiorum haberetur exacta meritorum ratio, nemo eſſet, qui literarum ſtudia ſequeretur, nemo, qui aliis imbueretur moribus. Ex quo quanta detrimenta Eccleſiæ Chriſti ſuccreuerint, hæreſum peſtes, & animarum pericula teſtã tur. Preterquam quòd illa virtus, quæ iubet ſeruare in præmijs proportionem, quæ eſt in meritis, admonet ſubinde, vt optimus qui rationabili diligentia in ueniri poteſt cæteris præferatur. Facete autem contra iuſtitiam ex genere ſuo eſt peccatum mortale, vt docet D. Thom. in hac 2.2. quæſt. 59. artic. 4. Videte de hac re Inno. in cap. dudum, el 1. de electione.

2. Cõcluſio Secunda concluſio: In collatione beneficiorum non tenetur quis eligere digniorem, qui metaphyſicè poteſt haberi, ſed qui moraliter & commode ſecundum ſtatuta & leges iuſtas vniuſcuiuſq; Eccleſię inuenitur. Itaque vbi eſt ſtatutum, vt eligatur aliquis ex concurrẽtibus ad examen intra certum tem pus publico edicto deſignatum, nõ tenetur elector, imò nec poteſt eligere digniorem, qui non concurrat; ſed debet eligere digniorem ex illis, qui intra id tempus fecerint oppoſitionem: iam enim illi habent ius, vt ſibi, & non alijs, beneficium conferatur. Si quis autem quærat, an iſtæ, & ſimiles leges ſint iuſtę? Reſpondeo, quòd ſemper debent præſumi iuſtę, quando fuerint conſuetudine acceptæ, & prælati nõ contradicunt. Maximè, ſi iure cõmuni approben tur vt videtur approbari conſuetudo de non eligen dis extraneis ab ea Eccleſia, cuius eſt beneficiũ, vt conſtat ex Epiſtola ſecunda Cæleſtini Papæ ad Epiſcopos Galliæ c. 5. & ex Beato Leone Epiſtola 82. ca. 5. & ex Beato Gregorio, vt habetur in cap. nec emeritis, & in cap. nullus inuitis, & in cap. obitum. 61. di ſtinct. Vbi habetur, quòd non ordinetur Epiſcopus extraneus, quando ex clericis eiuſdem eccleſiæ reperitur aliquis dignus. Specialiter etiam habetur hoc ipſum in cap. in nomine Domini. 23. diſt. de electione ſummi Pontificis. Vbi dicitur, quòd ſolum is eligatur ex clericis Romanæ Eccleſiæ. Imo in ca. oportebat. & in cap. nullus. 79. diſtinctione, expreſſe dicitur, quòd nemo promoueatur ad Pontificatum, niſi ex Cardinaliũ collegio, ſi ibi fuerit repertus aliquis idoneus. Vnde miror, quòd Soto dixerit, nullam eſſe legem, quæ præcipiat non eligere ſummum Pontificem, niſi ex collegio Cardinalium. Verum eſt, quòd iſta decreta non ita obligant Cardinales, vt ex rationabili cauſa non poſſint eligere in Pontificem aliquem non Cardinalem, vt ſæpe fuit factum.

1. Corolla. Ex dictis infero primò, regulariter loquendo, non teneri electorem, quærere digniorem inter eos, qui iam fuerint alijs Eccleſijs eiuſdem ordinis deputati, cum iſti non commode poſſint à ſuis Eccleſijs paſſim dimoueri. Imo Euariſtus Papa in Epiſtola ſecunda, ad Epiſcopos Aegypti, quæ refertur in capit. ſicut vir. 7. quæſtio. prima, dicit, Epiſcopos non eſſe mutandos ab vna Eccleſia in aliam abſque ingenti neceſſitate. Tum ne detur occaſio ambitioni: tum etiam, vt Eccleſiæ perfectius ſeruiatur. Dixi regulariter loquendo; nam ex rationabili cauſa bene poterit epiſcopus mutari ab vna ſede in alteram, vt dicitur in c. mutuationes, eadem cauſa & quæſtione. Imò poterit contingere caſus, in quo, A elector teneatur eligere digniorẽ ad vnam Eccleſiã, etiam ex illis, qui in aliis minoris momenti fuerint occupati. Sed hæc omnia electoris prudentiæ relinquuntur. Infero ſecundo, quòd ſi contingat ſimul vacare duas Eccleſias, vel Epiſcopatus, quorum vnus eſt pinguior in redditibus, & alius magis indigẽs cura paſtorali, non erit dignior eligendus ad pinguiorem Epiſcopum, ſed ad eum, qui magis indiget, vt notat bene magiſter Soto libro tertio, de iuſtitia, quæſtio. 6. articulo ſecundo, circa 9. concluſionem. In his enim electionibus potius eſt habenda ratio profectus animarum, quam reddituum temporalium, cum finis principalis electoris non debeat eſſe ditare, vel præmiare electum, ſed prouide re maiori neceſſitati animarum, vt diximus in ſuperioribus. 2. Corolla.

B Infero tertiò, ꝙ quando ſunt plures electores, & electio fit ad plura ſuffragia, ſi contigerit rem eo eſſe deuolutam, vt aliquis electorum ſit certus, quòd dignior non eligetur, etiam ſi ipſe ei ſuum ſuffragiũ præſtet, & ex altera parte eſt probabile periculum, ꝙ ipſo ſuffragante pro digniori ea pars præualebit, quæ vult eligere omnino indignum; poterit tunc ad obuiandum electioni indigni; imò tenebitur pręſtare ſuffragium digno; relicto digniori, ſi ſit aliqualis ſpes, quòd eo modo electio indigni euitabitur, & eligetur dignus. Et eſt hoc verum adhuc, ſi iurauerit ſe electurum digniorem. Semper enim iuramẽtum eſt intelligendum, ſuppoſito, quòd poſſit illum eligere, habita ratione maioris vtilitatis Eccleſiæ, quæ ſemper præ oculis eſt habenda. 3. Corolla.

C Tertia cõcluſio: Id quod diximus de electoribus, dicendum eſt etiam de patronis habentibus ius pręſentandi, ſcilicet, quòd tenentur ſub mortali præſentare digniorem inter illos, qui ſecũdum leges, & ſtatuta iuſta talis patronatus, præſentari poſſunt. Hæc concluſio probatur ex Concilio Tridentino, ſeſſione 24. cap. 1. de reformatione. Vbi generaliter dicitur, omnes qui habent quodcunque ius ad præſentationem Epiſcoporum, teneri ſub mortali, procurare diligenter, vt dignior promoueatur. Et in c. 18. de patronis Eccleſiæ dicitur, teneri ſimiliter, præſentare digniores ad parochiales Eccleſias. Et ratio eſt manifeſta: Nam omnia incommoda, quæ ſequuntur ex D eo, quòd electores nõ eligant digniorem, ſequuntur etiam ex hoc, quod patroni non præſentent digniorem. Et item: Nam etiam patroni ſuo modo ſunt diſpenſatores bonorum Eccleſię, ipſiſque incumbit de miniſtris prouidere. Quicunque autem principis œconomus, & diſpenſator, qui quos poteſt optimos ſeruos eodem ſtipendio in ſeruitium domini ſui, nõ adducit reus profecto erit, aut effractæ fidei, aut neglectæ prudentiæ. Sed contra iſtam concluſionem eſt argumentum deſumptam ex c. monaſterium. 17. q. 7. vbi dicitur, quòd qui monaſteriũ, vel oratorium canonicè conſtruxerit ex ſuis bonis, poterit ei præficere presbyterum, quem voluerit, dũmodo malus non extet. Et in Concilio Tridentino loco proximè citato, cum de patronis Eccleſiaſticis dictum fuiſſet, 3. Concluſ. 1. Arg. contra 3. concluſionem.

E quòd tenentur digniorem præſentare à patrono laico ſolum exigitur, quòd præſentet idoneum: ergo ſaltim loquendo de laicis patronis dicendum erit, quòd non tenentur ſub mortali præſentare digniores, ſed ſatis erit præſentare dignos. Et ratione ſic argumentor: Patronus laicus ideò habet ius pręſentandi, vel quia conſtruxit, vel quia dotauit eccleſiam ex proprijs bonis: ergo, ſine vllo peccato poterit applicare redditus, & præfecturam illius eccleſiæ, cui voluerit, dummodo ſit dignus, & idoneus. Probo conſequentiam. Nam quilibet eſt rei ſuæ moderator & arbiter, poteſtque de illa prout voluerit diſponere, ſine vitio acceptionis perſonarum, & ſine aliqua iniuſtitia, maximè cum nulla fiat iniuria 2. Argum.

eccleſiæ,

eccleſiæ, ſiquidem illi datur miniſter dignus non ex bonis eccleſiæ, ſed ex bonis patroni alendus, & ſuſtentandus. Et quod dicimus de patrono dotante, vel conſtruente per ſe ipſum eccleſiam, videtur etiã dicendum de hæredibus, qui in eodem iure ſuccedunt. Propter hæc argumenta, & ſimilia Cęſar Lambert. 2. de iure patronatus. par. 1. q. 10. art. 3. nu. 17. cum nonnullis Canoniſtis affirmat, patronos non teneri præſentare digniorem, ſed ſat eſſe præſentare dignum. Et, vt ingenuè fatear, videtur mihi hæc ſententia valde probabilis loquendo de illis patronis laicis, qui ideò habent ius præſentandi, vel quia cõſtruxerunt, vel quia dotauerunt eccleſiam. Nam de illis, qui hoc priuilegio gaudent ex ſola ſummi Pontificis conceſſione, non eſt cur alio modo loquamur, quam de ipſo ſummo Pontifice. Quamuis & probabilius & ſecurius exiſtiment affirmare, vniuerſaliter de omnibus, quòd ſemper tenentur præſentare digniorem, vt affirmant Couarruuias, Soto & alij communiter.

Sententia aliquorum.

Ad 1. argu. Et ad primum argumentum reſpõdetur, quòd iura illa ſolum probant præſentationem minus digni validam eſſe, recipiendamque in foro exteriori, quo ad patronos laicos, vt dicemus in 4. concluſione. Cum hoc tamen ſtat, quòd ipſe patronus in cõſciẽtia peccet mortaliter præſentando minus dignum.

Ad 2. argu. Ad ſecundum reſpondetur, quòd licèt eccleſia fuerit dotata ex bonis patroni, tamen poſtquam iã illa bona tranſierunt in ius & poteſtatem ipſius eccleſiæ ratio poſtulat, vt diſpenſari debeant ſecundum quod ad maius bonum ipſius fuerit expediens. Ea enim lege fuerunt acceptata ab eccleſia ſaltim virtualiter, & interpretatiuè.

Quæſtio. Sed dubitabit aliquis hoc loco, an poſſit patronus fundans, vel dotans eccleſiam inſtituere, quòd eius beneficium ſemper conferatur alicui ex ſua familia, & non alijs etiam dignioribus, dummodo in ſua familia dignus reperiatur? Soto lib. 3. de iuſtitia, quęſt. 6. artic. 2. in ſolutione 2. argumenti contra 9. concluſionem dicit, quòd ſi inſtitutio illa habet annexam curam aliquam animarum, vel gubernationem, tũc iniquiſſima eſt, & non ferenda quatenus obſtat, vt dignior eligatur. Vnde ſiquis prouentibus ſuis monaſterium fundaret eo vinculo, vt Prior, vel Abbatiſſa non niſi ex ſuo genere, aut patria crearetur, non deberet ea lex in contumeliam Euangelij ſeruari. Secus autem eſſet ſi inſtitutum beneficium non haberet curam animarum, vel gubernationem annexam: Nam tunc ſatis eſſet inter deſignatos, & vocatos digniorem eligere, vt vſus, & ratio proclamant. Quia cum tali inſtitutori ac fundatori ex munere & officio ſuo non incumbat diſtributionem facere, & illa ſint ſua bona, non ſtringitur rationem habere digniotis. Sed melius dicendum exiſtimo cum Couarruuias loco citato, tale ſtatutum poſſe fieri de conſenſu eccleſiæ, etiam ſi beneficium habeat curam, aut gubernationem annexam. Nam, cum illud præſupponat eſſe ſemper eccleſiæ perficiendum dignum, nulla ei aut ſubditis irrogatur iniuria. Quare poſt acceptationem, & conſenſum eccleſiæ licitum erit patrono eligere ex ſua familia, etiam ſi extra illam ſint multi alij digniores; dummodo in ſua familia ſint digni, & inter illos dignior eligatur. Nec obſtat cap. adducerem. de inſtitut vbi reprehenditur grauiter Patriarcha Conſtantinopolitanus, ꝙ ſolos Venetos præficeret eccleſijs Conſtantinopolitanis, aliis nationibus neglectis. Nam ille Patriarcha hoc faciebat propria authoritate, & non iure aliquo patronatus, nec de conſenſu eccleſiæ, aut aliquo præcedente pacto cum illa. Facit etiam pro hoc ſententia, quòd ipſe Soto loco citato maximè laudat leges, quæ præcipiũt, vt ad beneficia patrimonialia, non niſi ciues, aut qui tali oppido ſunt oriundi recipiantur, etiam ſi præſtantiores aliunde aliquando acciri poſſent. Imò dicit id etiam deberi ſanciri in beneficijs ſaltem parochialibus, quibus annexa eſt animarum cura, vt in Concil. Trident. ipſo præſente fuit conſultatum; cum non ſit maior ratio de his, quam de illis.

4. Concluſ. Quarta concluſio: Beneficiarij, qui de licentia ſummi Pontificis reſignant, vel renuntiant ſua beneficia in fauorem alicuius, non tenentur quærere digniorem, ſed ſat erit reſignare in fauorem digni. Hæc concluſio eſt Caietani in ſumma, verbo, beneficium, quem communiter ſequuntur Doctores. Et probatur ex communi ſtylo, & praxi, & qua conſtat Papam in his renuntiationibus ſolum petere, vt promouendus ſit dignus. Et ratio eſt: Nam cũ tale beneficium non cõferatur, vt bonum cõmune, ſed tamquam iam approbatum ipſi renuntianti, abſque vitio acceptionis perſonarũ poterit conferri cuicũq; digno renuntians voluerit. Et præterea: Quia cum iſte, qui habet beneficium, poſſit licitè non amplius laborare, quàm ille dignus, quem ſibi ſubſtituit, ſit laboraturus, nullam facit iniuriam eccleſiæ in tali renuntiatione. Si autem renuntians in tali collatione peccaret, id neceſſario eſſet, vel quia facit iniuriam eccleſiæ, vel alijs dignioribus. Sed eſt aduertendum, ꝙ iſtę renuntiationes in fauorem alicuius certæ perſonæ factæ hac tẽpeſtate ab Epiſcopis admitti nõ poſſunt, ſed à ſolo ſummo Pontifice. Et ſi Epiſcopus virtute talis renuntiationis beneficium prouideret, prouiſio eſſet nulla, cenſereturq; beneficiũ totaliter vacare, vt patet ex proprio motu Pij. V. de hac re edito an 1567. Non ſunt etiã ſimiles renuntiationes facile admittendę, maximè cũ regreſſu poſt vitam pręſentis poſſeſſoris, quia imaginem pręſeferunt hęreditariæ ſucceſſionis, quæ longiſſimè ab Eccleſia exulare dẽt, tanquam propria antiquæ ſynagogæ, vt bene adnotat Hormiſda Papa in quadam epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ, & Hilarius Papa in quodam concilio Romano ab ipſo celebrato cap. 5. & Alexan. III. in c. ad hæc. de decimis. Quibus conſonat cap. apoſtolica. 8. q. 1. & cap. conſuluit. de iure patronatus. Quare in Concilio Tridentino, ſeſſ. 25. c. 7. de reformatione, grauiſſimè cauetur iſte abuſus ſub his verbis: Cũ in beneficijs eccleſiaſticis ea, quę hęreditariæ ſucceſſionis imaginẽ referunt, ſacris cõſtitutionibus ſint odioſa, & patrũ decretis cõtraria, nemini ĩ poſterũ acceſſus aut regreſſus, ẽt de conſenſu ad beneficiũ eccleſiaſticum cuiuſcunque qualitatis concedatur.

Nota pro renunciationibus beneficiorum.

5. Concluſ. Quinta concluſio: Illi, ad quos pertinet confirmare, inſtituere, vel approbare præſentatum à patrono, ſi præſentatus fuerit dignus tenetur eum admittere, & confirmare. Ita habetur expreſſe in cap. paſtoralis. de iure patronatus, & in Cõcil. Trident. ſeſſio. 24. c. 18. de reformatio. Si autẽ pręſentatus fuerit omnino indignus, tenentur illum repellere. Et ſi pręſentati fuerint plures, tenentur ex illis digniorem eligere. Quod eſt intelligendum quando patronatus eſt ſecularis. Nam ſi ſit eccleſiaſticus obligatur pręſentare digniorem; & ſi præſentet minus dignum non debet admitti, vt in eodem concilio dicitur. Cuius verba ſunt, quæ ſequuntur: Epiſcopus eum eligat, quem cęteris magis idoneum iudicauerit, atque illi, & nõ alteri collatio eccleſiæ ab eo fiat, ad quem ſpectabit eã conferre. Si vero iuris patronatus eccleſiaſtici erit, ac inſtitutio ad Epiſcopum, & nõ alium pertineat, is, quem patronus digniorem inter probatos ab examinatoribus iudicauerit Epiſcopo pręſentare teneatur, vt ab eo inſtituatur. Quod ſi ius patronatus laicorũ fuerit, debeat, qui à patrono præſentatus fuerit, ab eius deputatis vt ſupra examinari, & non, niſi idoneus repertus fuerit, admitti.

Ad 1. argu. in principio. Ad primum argumentũ reſpondetur, Quòd licèt Paulus non faciat expreſſe conparationem in illo loco,

co, ex modo tamen loquendi illius, ſatis clarè colligitur eligendum in Epiſcopum debere eſſe inter alios cõſpicuum, & digniſſimũ. Maximè cum dicat, debere eſſe irreprehenſibilem, ſine crimine, bonumque habẽtem teſtimonium, etiam ab ijs, qui foris ſunt; q; niſi pręſtantiſſimis conuenire non poteſt. Ad confirmationem reſpondetur ex illo cap. monaſterium. ſolum colligi, quòd præſentatio digni facta à patrono valida eſt, & recipienda in foro exteriori, vt nos etiã diximus in 5. concluſione. Loquitur enim particulariter textus ſolum de illis, qui oratorium, vel capellaniam inſtituerunt; qui poterunt ei præficere quemcunque presbyterum voluerint, modo malus non exiſtat. Nec eſt cur Hoſtienſis, & Abbas ex hoc diſſimillimo textu argumentum trahant ad probandũ in omnibus diſtributionibus bonorum communiũ eccleſiæ ſatis eſſe eligere dignum, cum nulla de hoc ibi fiat mentio. Ad ſecundum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Quilibet enim poteſt cedere iuri ſuo, & non poteſt cedere iuri eccleſiæ, & digniorum: maximę quando ex iuſtitia tenetur illis conſulere. Ad confirmationem reſpõdetur, negando antecedens. Fidelitas. n. Eccleſiæ debita, eiuſq; ſtatuta in re tam graui obligare ſufficiũt ſub mortali ad eligẽdum miniſtrum digniorem. Ad tertium argumentũ reſpondetur; q; quanuis per electionem minus digni prætermiſſo digniori non violetur iuſtitia commutatiua, nec in ordine ad eccleſiã nec in ordine ad digniorem, violatur tamẽ iuſtitia diſtributiua, quæ diſponit, vt beneficia ſingulis pro vniuſcuiuſq; dignitate cõferantur. Et hoc ſatis eſt, vt inducatur culpa mortalis, & obligatio ad reſtitutionẽ. vt diximus quæſt. præcedenti art. 2. Præterquàm, quòd ſic diſtribuens facit contra fidelitatem eccleſiæ debitam in re graui, vt ſępè eſt inſinuatum.

dubitationis factum. — *Ad 2. argu.* — *Ad 3. argu.*

Ad vlti. arg. Ad vltimum ex dictis patet ſolutio. Iam enim eſt declaratum qualiter electores diligenter tenentur inquirere digniorem, quantum commodè, & moraliter ad arbitrium boni viri fuerit poſſibile. De patronis autem, & de præſentantibus, ac reſignãtibus, & confirmãtibus, iuxta vniuſcuiuſque munus, erit diſtinguendum, ad modum, quo nos in concluſionibus diſtinximus hoc vnum pro certo & indubitato habentes, quòd nunquam eſt licitum nec eligere, nec præſentare, nec confirmare indignum, quantũcunque quis de ſua ſubſtãtia, velit talem miniſtrum inſtituere. Nemo enim nec ex ſuis facultatibus licitè poteſt contra ius naturale, & diuinum ſacerdotium creare. Et hæc dicta ſint de iſta difficultate.

Aliud dubium. Eſt aliud dubium conſequens ad præcedens, vtrũ conferre eidem plura beneficia ſit peccatum acceptionis perſonarum, aut ea retinere ſit licitum? Non cenſetur autem plura beneficia in propoſito illa, quæ ſunt annexa, vel ita perpetuo vnita, vt vnum ab alio depẽdeat, ſiue vnio facta fuerit propter tenuitatem, ſiue propter alias iuſtas cauſas, de quibus eſt videndum capitulum vnio. 10. quæſt. 3. & cap. Epiſcopis. 16. q. 1. & cap. ſicut vnire. de exceſſ. præla. & Cõcil. Triden. ſeſſ. 21. cap. 5. & ſeſſ. 24. c. 13. de reformatione. Pro cuius difficultatis explicatione aduertendum eſt primò, quòd beneficiorum pluralitas abſolutè & generaliter loquendo, eſt res valde ſuſpecta, atque reprobata in iure canonico propter multa inconuenientia, quæ ſecum affert, vt eſt videre in cap. quia in tantum, de pręben dis. Vbi dicitur, hanc pluralitatem eſſe canonibus inimicam, vt potè, quæ diſſolutionis, & diuagationis materiam inducit; certumque continet animarum periculum. Et in extrauaganti, execrabilis. de præbendis, habetur, quòd inter alia incommoda, quæ ex beneficiorum pluralitate ſequuntur, hæc etiam proueniunt. Primò, quòd vnus & forſan indignus ad vnum officium vendicat ſibi plurimorum, qui mẽdicare coguntur, ſtipendia, cum tamen illi eſſent magis literati, & probi. Secundò, quòd paratur diuagandi materia. Tertiò, quòd diuinus cultus minuitur. Quartò, quòd hoſpitalitas in ipſis beneficijs debita non tenetur. Quintò, quòd deſeruntur eccleſiæ, & patent ruinis, ſine defenſore. Sextò, & quod, vt ibi ſummus Põtifex dicit, amarius eſt dolendum, quod animarum cura negligitur. Ac tandem vt dicitur in Concil. Triden. ſeſſ. 24. cap. 17. quod hac vna via vniuerſus Eccleſiæ ordo peruertitur. Cæterum, licèt iſta pluralitas habeat ſemper ſpeciem mali propter inconuenientia prædicta, non tamen eſt adeò intrinſecè mala contra ius naturale, & diuinum, quin multis & rationabilibus de cauſis poſſit honeſtari, & licita fieri; vt omnes Doctores fatentur, & conſtat ex iure, quod non ſolum eam permittit, ſed etiam poſitiuè, & expreſsè in aliquibus caſibus illam concedit. Propter quod Magiſter Soto li. 5. de iuſtitia. q. 6. art. 3. ſuppoſita quadam D. Tho. diſtinctione, qua triplex actionum ordo diſtinguitur; primus earum, quæ deformitatem habent inſeparabilem, vt mendacium. Secundus earum, quæ ſunt indifferentes, vt deambulare. Tertius earum, quæ licèt per ſe vndè, & abſolutè conſideratæ deformitatẽ quandam repræſentent, circunſtantijs tamen veſtitę licitè fieri poſſunt, vt hominem occidere, quod iudici & defendenti ſe licet; affirmat, quòd pluralitatem beneficiorũ hãbere non eſt res primi ordinis, ſiquidem in eo humana iura aliquando diſpenſant; nec ẽt ſecundi, cum non ſit perinde indifferens habere plura beneficia, ac habere plures veſtes. Cùm hoc abſolutè cõſideratum nullam implicet, aut malignitatẽ, aut indecentiam: illud autem, ſi nudè ſpectetur, ſtatim ſonet quãdam ordinis peruerſitatem. Tum, quia ratio docet, vt vnicuiq; miniſterio ſuus propriè deputetur miniſter. Tum etiam, quia cultus diuinus detrimentum patitur. Sed eſt res tertij ordinis, quę, ſcilicet, licet, per ſe & abſolutè conſiderata in malũ ſonet, poteſt tamen talibus circunſtantijs veſtiri, ac exornari, vt fiat licita; ſicut de facto exornatur in multis caſibus, quorũ ſex referuntur in gloſſ. 21. q. 1. in princip. quam ſequitur Soto loco citato & magna ex parte Syluest. verbo, beneficium. 4. & Gabriel in 4. diſ. 15. q. 8. art. 3. dub. 2. Sed parum ordinatè, nec omnino verè iſti caſus ponuntur: & idcircò eos prætermittendos cenſeo. Maximè, quòd ex ijs, quæ dicturi ſumus melius conſtabunt.

Beneficiorum pluralitas ex genere ſuo eſt multum ſuſpecta.

Secundò eſt aduertendum, quòd ex beneficijs Eccleſiaſticis quædam ſunt, quæ habent annexam curã animarum, vt Epiſcopatus, beneficia curata, aliaque dignitates ſimiles. Et hæc omnia ex iure diuino requirunt parſonalem reſidentiam, vt latè docet D. Thom. infra. q. 185. art. 5. Alia beneficia ſunt, quæ licèt non habeant annexam curam animarum, requirunt tamen perſonalem reſidentiam, ſaltim ex iure canonico. Cuiuſmodi ſunt canonicatus & aliæ dignitates Eccleſiarum cathedraliũ, & collegalium: & etiam illa beneficia, quæ vulgo appellantur, beneficios ſeruideros. Et quoniam quantum ad obligationem perſonalis reſidentiæ in huiuſmodi beneficijs non poteſt aſſignari regula generalis, ſtandum erit ſtatutis, & conſuetudinibus receptis vniuſcuiuſque Eccleſiæ. Alia demum beneficia ſunt, quæ nec habẽt curam animarum annexam, nec aliquam requirunt reſidentiam. Qualia ſunt ſimplicia ſacerdotia, quæ vulgò, præſtamerias, dicuntur. Sub quo etiam nomine comprehenduntur capellaniæ, ſub certo titulo ſolẽniter ab Epiſcopo collatæ, vt bene notat Syluest. verbo, beneficium. 45. fin. cum gloſ. in Clemen. 2. de decimis, & alijs.

Inter beneficia quędã requirunt pſonalem reſidentiam, & quædam non.

1. Cõcluſio His conſtitutis ad explicationem difficultatis ſit prima concluſio: Non licet conferre alicui plura bẽneficia curata, quorum quodlibet requirat reſidentiam, aut collata retinere ſine legitima diſpenſatione,

A ne. Itaque dico, quòd Epiſcopatus & parochiæ, & id genus ſacerdotia in animarum curam inſtituta, vſq; adeò non poſſunt abſque legitima diſpenſatione ab eadem perſona obtineri, vt illa conferens, & etiam Papa ſine legitima cauſa diſpenſans grauiter delinquat: nec eius delictum excuſat ambientem, obtinētem, & retinentem à culpa; ſed tenetur in conſcientia talia beneficia reſignare. Hæc concluſio non ſolum eſt ſententia D.Thom. quodlib. 9. arti. 15. & Adriani in depluralitate beneficiorum, verum & ſacri canones id inſinuant, vt patet ex cap. ad hæc. & ex c. de multa. de præbendis. & ex cap. quia nonnulli. de clericis non reſident. & ex extrauaganti Ioann. 22. de præbendis, quę incipit, execrabilis, & magis copioſè ex Concilio Tridentino, ſeſſione. 7. cap. 4. & ſeſſione. 24. c. 17. Vbi dicitur, quòd talia beneficia nō poſſint retineri ſine per viam vnionis ad vitam, ſiue cōmendæ perpetuæ, aut alio quocunque nomine, & ꝙ habens vnum beneficium requirens reſientiam, ſi obtinet alterum eiuſdem generis, ſit ipſo iure priuatus primo, &c. Et quidem, quod conferens talia beneficia, ſeu Papa in illis diſpenſans, ſine legitima cauſa grauiter peccet, probatur primò ex Paulo, qui prę latos Eccleſiæ non dominos, ſed diſpēſatores ſolitus eſt appellare, dicens: Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei. Et ſubdit ſtatim: Hic autem iam quæritur, vt inter diſpenſatores fidelis quis inueniatur. Imò Chriſtus Lucæ, 12. etiam dixit: Quis putas eſt fidelis diſpenſator, & prudens? Certum eſt autem, quòd nullibi tāta fides exigitur, quàm in committendis concredendiſque animabus illius curæ, qui præſens ſemper gregi ſuo proſpiciat. Quare qui contrarium fecerit, plura beneficia curata eidem tribuens ſine rationabili cauſa, quòd grauiter delinquat, erit neceſſarium. Et propter hoc D.Bernard. libro. 2. de conſideratione, ad Eugenium, cap. 6. dicebat, potius Pontificē ſummum, qui ſpiritualis eſt, omnes iudicans & à nemine iudicatus, debere non ſua voluntate pro lege vti, ad Chriſtum prę omnibus imitari; qui non ſuam, ſed patris voluntatem venit facere, vt omnia non pro ſua voluntate, ſed pro communi commodo diſpenſet; aliàs, vt diſſipator erit cenſendus. Et ratione ſic argumentor: Sacerdotia, quæ habent curam animarum annexam rectè nequeunt ſine præſentia adminiſtrari, tanta eſt vigilantia animabus curandis, ac proſpiciendis neceſſaria: ſed nullus poteſt ſimul reſidere in pluribus Eccleſijs: ergo ſine vrgētiſſima cauſa eaque Eccleſiæ neceſſaria, nec etiam poterit citra graue crimen ſuper hoc diſpenſari. Præterquam, ꝙ eſt manifeſta acceptio perſonarum, plura beneficia, ſine legitima cauſa intuitu carnis, aut conſanguinitatis, aut alio titulo impertinenti eidem conferre. Acceptio autem perſonarū ex genere ſuo eſt peccatum mortale. Sed quòd nec ille, cui plura curata beneficia ſine cauſa legitima fuerint collata, poſſit illa in conſcientia retinere, probatur: Nam ſi ſummus Pontifex non eſt dominus, ſed diſpenſator, vt diximus; & iniqua diſpenſatio non diſpenſatio, ſed diſſipatio eſt dicenda manifeſtè ſequitur, quòd qui iniquam petit diſpenſationem iniquitatis etiam eſt cauſa; & qui ea vtitur eadem ſemper irretitur iniquitate. Dicunt nōnulli huiuſmodi diſpenſatum eſſe tutum in cōſcientia; quia poteſt vnam Eccleſiam per ſe ipſum, & alteram per idoneum vicarium ſupplere. Sed hæc ratio eſt inſufficiens. Nam cum beneficium intuitu perſonæ ob ſuam, ſcilicet, dignitatem vnicuique conferatur, & hęc per pauperem mercenariū ſuppleri nō poſſit, vt optimè docent Hoſtien. & Panormit. ſuper cap. extitpandæ. de præbendis, fit, vt non ſit tutus in cōſcientia, qui per vicarium Eccleſiam ſibi commiſſam gubernat. Maximè cum huiuſmodi vicarij maiori ex parte ſint indigni. Et ſi ſunt digni, vt locum habeant mercenarij, non tamen ſunt digni pro ratione fructuum beneficij. Soluit Eccleſia ſtipēdia iuſta & ſufficientia pro viro docto, & graui, qui ſi pręſens adeſſet ſuis eleemoſynis, conſilij, & authoritate plurimum ſuo gregi proficere poſſit; & ſic non fit ei ſatis ad æqualitatem, quando Vicarius ad nihil horum valens tribuitur. Præterquam, quòd, vt dicit Chriſtus, mercenarius, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, vidit lupum venientem & dimittit oues, & fugit. Quibus verbis apertiſſimè declarat eſſe latiſſimum diſcrimen inter proprium paſtorem, & mercenarium, quantum attinet ad id, quod eſt ouium vtilitati & commodo proſpicere. De hac re vide Syluest. verbo, beneficium, 4. num. 4. Ex hoc infertur, quòd qui ſine legitima cauſa fuerint à Papa B diſpenſati, vt habeant plura beneficia curata, non debent abſolui, quoad vſque vno ſolo retento aliorum faciant reſignationem. Ita tenent D. Thom. Panormit. & Syluester & alij. Quin potius addiderim, ꝙ ſi diſpenſet cū aliquo, vt habeat beneficia ſimplicia, in tanta multitudine, vt longè excedant congruam ſuſtentationem, iuxta exigentiam, & qualitatem perſonæ, nec etiam iſte erit abſoluendus, donec illa relinquat. Quia hoc eſt contra naturam & inſtitutionem horum beneficiorum: atque adeo contra ius naturale, & diuinum, vt optimè docet Nauarro ex mente plurium aliorum in Manuali, cap. 25. nu. 129. Caietanus in Summ. verbo, beneficium, dicit, non eſſe facile denegandam abſolutionem diſpenſatis à Pa C pa ſuper pluralitate beneficiorum, etiam curam animarum habentium, quamuis diſpenſatio fuerit facta ſine rationabili cauſa. Quia licet diſpenſatio ſit mala, tamen poſtquam facta eſt, tenet, ſicque diſpēſatus ſolum manet obligatus prouidere ſufficienter curæ animarum per ſe ipſum, vel per vicarium. Sed hæc ſententia eſt falſa, vt ex ſupradictis patet. Maximè quantum ad beneficia curata. Nam de beneficijs ſimplicibus in exceſſiua multitudine obtētis forſan poſſet eius opinio admitti, dūmodo qui illa retinet piè expendat redditus in vſus pauperum, iuxta opinionē Cardin. ſupra Clem. gratiæ. de reſcript.

Secunda concluſio: Per legitimam diſpenſationē bene poteſt quis plura beneficia curata obtinere; nec ſic diſpenſans aliquod peccatū cōmittit. Hæc cō D cluſio recipitur communiter ab omnibus, conſtatq; manifeſtè ex iure. Sed eſt aduertendū, quòd ad hoc, vt diſpenſatio ſit legitima debet ſemper rationabilis cauſa interuenire. Cauſæ autem rationabiles huiuſmodi diſpenſationis poſſunt reduci ad tres. Prima eſt, neceſſitas ipſarum Eccleſiarum. Quando, ſcilicet, propter paucitatem miniſtrorum idoneorū, ne Eccleſiæ vacent & iacturam patiantur, vni, & eidem plures dantur, vt conſtat ex cap. clericus. 21. q. 1. de quo multa Hiſtienſ. in cap. graue, de pręb endis. Secunda cauſa, eſt neceſſitas perſonæ. Quando, ſcilicet, redditus ſunt adeo tenues, vt non ſufficiant honeſtæ ſuſtentationi, iuxta qualitatem perſonæ, vt notant Doctores in cap. de multa. de præbendis. Vbi dicitur, quòd circa ſublimes, & literatas perſonas pote E rit authoritate apoſtolica prouideri, vt habeant plures dignitates, vel beneficia, etiam curata. Ad idem etiam pertinet, quòd in Extrauaganti citata. de Cardinalibus, & filijs Regum, aliorumque principum, dicitur, ſcilicet, quòd debēt in hac parte maiori prę rogatiua gaudere. Verum tamen eſt, quòd in Concilio Trident. ſeſſ. 24. cap. 13. & 17. non videtur admitti, quod pro neceſſitate cuiuſcunque, ſiue Epiſcopi ſiue Cardinalis dentur ſibi plura beneficia, quę reſidentiam requirant. Sed dicitur, quòd eorum neceſſitas ex alijs beneficijs ſimplicibus, vel alia via ſuppleatur. Tertia cauſa, eſt pia vtilitas. Quando, ſcilicet, eſt valde vtile, commodumque Eccleſijs, vt plures commendentur eidem propter eminentē ſcientiam,

1. Cōcluſio

Cauſæ propter quas diſpenſari poteſt vt quis habeat plura beneficia.

tiam, probitatem, induſtriam, nobilitatem, & alias egregias eius animi dotes; quarum ratione certum eſt, quòd plus ipſe abſens, quàm alius præſens Eccleſijs proderit. Qua de cauſa diſpenſatum legimus à D. Gregorio cum quodam Archiepiſcopo Tarroconenſi, vt ſimul eſſet Epiſcopus Fundenſis, vt conſtat ex cap. relatio, & ex cap. illud. 21. q. 1. Ad hanc etiam cauſam, quãtum ego arbitror, debet reduci quod dicitur in cap. de multa. de ſublimibus, & literatis perſonis; quòd maioribus beneficiis ſunt exornandæ. Hoc enim non ad illuſtrium commodum, ſed ad Eccleſiæ ſplendorem eſt referendum: quæ dum erat in cunabilis potentiaque ſeculari premebatur, opus habebat, vt illuſtrium viribus fulciretur: & ob id, vt aliquantò plus ſtipendiorum ſortirentur fuit indultũ. Sine diſpenſatione autem ſummi Pontificis, etiam ſi aliqua ex dictis rationabilibus cauſis exiſtat, nũquã eſt licitum plura ex ſupradictis beneficijs habere, vt ex mente D. Tho. quodlib. 9. art. 15. docet Nauarro in Manuali, cap. 17. nu. 125. quidquid dicant Soto atque Sylueſter locis citatis.

3. Concluſ. Tertia cõcluſio. In beneficiis ſimplicibus, nec habentibus curam, nec reſidentiam exigentibus, qualia ſunt, præſtameriæ nulla eſt neceſſaria diſpenſatio vt eadem perſona plura obtineat. Hanc concluſionem ponit Soto lib. 3. de iuſtitia. quæſt. 6. art. 3. concluſ. 4. quam tenent communiter omnes Doctores. Et probatur manifeſtè, quia iſtorum pluralitas nullo iure eſt prohibita. Ex quo infertur, quòd qui plura haberet, per ſe loquendo, nullum peccatum committeret. Dico per ſe loquendo. Nam per accidens contingere poterit, vt hoc ſit illicitum, tunc, ſcilicet, quando tot coacetuarentur beneficia ſimplicia, vt congruentem beneficiati ſuſtentationem, iuxta qualitatem perſonæ longè excederent. Vt enim dicitur in cap. cum teneamur. de præbendis. & alijs multis, qui habet vnum beneficium ſufficiens ad decentem ſuſtentationem, iuxta qualitatem perſonæ & ſtatus, non poteſt aliud obtinere. Et hinc ortum arbitror, quòd in cap. non poteſt. & in cap. ſi motu de præbendis, in 6. cauetur, vt qui beneficium aliquod à Papa impetrant, ei referant, ſi habent aliud quantuncunque modicum; aliàs collatio ſecundi beneficij erit irrita & nulla.

4. Concluſ. Quarta concluſio: In beneficijs non curatis reſidentiam exigentibus, quales ſunt canonicatus, & aliæ dignitates cathedralium, vel collegalium Eccleſiarum, neceſſaria eſt diſpenſatio, vt eadem perſona duo, vel plura obtineat, quamuis facilius in iſtis, quã in curam habentibus procurari, concedique debeat diſpenſatio. Imò, vt dicit Sylueſter, verbo beneficiũ. 4. §. vlt. legitima cauſa interueniente poteſt Epiſcopus, vt vna pſona duo ex dictis beneficijs, vel in eadem Eccleſia, vel in diuerſis obtineat diſpenſare, quod eſt intelligendum quando ſunt difformia, vt bene notant Doctores. Itaque poteſt diſpenſare, vt quis in eadem Eccleſia habeat canonicatum, & digintatem, atque etiam canonicatum, & altare, ſeu beneficium alicuius capellaniæ. Pro quo facit capit. 1. cum glo. de conſuetudine lib. 6. & Feder. conſi. 115. Non tamẽ poteſt diſpenſare, vt quis habeat duos canonicatus, aut dignitates. Imò nec duo altaria poterunt haberi in titulũ in eadem Eccleſia ex diſpenſatione Epiſcopi, quia altaria data in titulum dicuntur beneficia, ſecundum gloſſam in Clemen. 2. de decimis, & ſunt conformia. Altaria tamen quæ non dantur in titulum bene haberi poterunt ex diſpenſatione Epiſcopi. In perſonatibus verò, vel dignitatibus, vel adminiſtrationibus, aut officijs perpetuis quocũque nomine cenſeantur ſolus Papa diſpenſat ſiue in eadem Eccleſia, ſiue in diuerſis, vt patet ex capit. de multa. de præbendis. Nam quamuis textus ille ſolum de eadem Eccleſia prohibere videatur, Do-

A ctores dicunt hoc etiam habere locum in Eccleſijs diuerſis per capit. nonnulli. de clerico non reſidente, quidquid dicat Innocentius in dict. capit. de multa.

Dubium. Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrùm ſit licitum alicui taliter habere duo beneficia, vel ex illis, quæ animarum curam habent annexam, vel quæ perſonalem requirunt reſidentiam, nec ab alio, quàm à Papa diſpenſatur, vt vnum illorum ſit proprium, & alterum habeatur in commenda? In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certũ eſſe, quòd nullus poteſt retinere duo ex prędictis beneficijs ſine Papę diſpẽſatione, ſi vnum illorum eſt proprium & alterum habetur per modum perpetuę commendæ. Ita enim dicitur expreſsè in Concilio Trident. (1. Dictum certum.) B ſeſſ. 7. cap. 4. Cuius verba ſunt, quæ ſequuntur. Quicunque de cętero plura curata, aut alias incompatibilia beneficia Eccleſiaſtica, ſiue per viam vnionis ad vitam, ſiue cõmendæ perpetuæ, aut alio quocũq; nomine, & titulo ſimul retinere præſumpſerit, beneficijs ipſis iuxta conſtitutionis Innocent. III. diſpoſitionem, iure ipſo etiam præſentis canonis vigore priuatus exiſtat. Secundò etiam eſt certum, licitum eſſe ſine Papæ diſpẽſatione habere duo beneficia cũrata, vnum in titulum, & alterum in commendatum ad tempus, ſcilicet, ad ſex menſes tantum, vt permittitur cõmendari in cap. nemo. de electione. lib. 6. nec contrarium huius cauetur in Concilio Triden. (2. Dictum certum.) Itaque quamuis non ſit in vſu, quòd Epiſcopus ſuper pluralitate beneficiorum diſpenſet, benè tamẽ C poterit ob ingruentem neceſſitatem habenti in titulum vnum curatum aliud ad tempus commendare, dum non patet ad curiam aditus. Sed eſt difficultas, vtrùm ad hoc, quòd alicui ex Papæ diſpenſatione tribuantur duo beneficia; vnum in titulum, & alterum in commendam perpetuam, ita, vt poſſidẽtis conſcientia ſit tuta, ſit neceſſaria aliqua cauſa ex ijs, quas diximus intercedere debere ad hoc, vt eidem duæ Eccleſiæ in titulum conferantur? (Punctus difficultatis.) Canoniſtæ, quorum eſt forum iudiciale penitus attendere, communiter dicunt, cuiuſlibet hominis conſcientiam ſic duas præbendas poſſidentis tutam eſſe; quia hoc non eſt propriè habere duo beneficia, vel duas Eccleſias, quod iure diuino & humano videtur interdictum. (Sententia Canoniſtarum.) Cæterum verius dicendum exiſtimo, quòd D eædem cauſæ, imò & iuſtiores ſi fieri poteſt debent coire, vt quis digne in conſpectu Dei fruatur vna præbenda ſub titulo, & altera ſub commendatione, quam neceſſariæ ſunt, vt ambæ habeantur in titulo: (Sententia Autoris.) Hæc eſt ſententia Soti lib. 3. de iuſtitia q. 6. arti. 3. & Nauarri in Manuali cap. 25. num. 125. Qui affirmat de beneficio commendato in perpetuum idem eſſe dicendum, quod de dato in titulum, iuxta Cardinalẽ Alexandr. capit. cum autem. 44. diſt. & Gomez in regul. de infirmis reſi. quæſt. 13. & citatos per eum. Et ratio eſt manifeſta: Nam quantum attinet ad rei veritatem, idẽ prorſus eſt, quod alicui duo Eccleſiæ conferantur in titulum & quod commendentur perpetuò. Quare rationes prohibẽtes, ne illud licitè fiat E ſine iuſta & rationabili cauſa, etiam obſtabunt, ne hoc ſit tutum in conſcientia. Dixi, quòd iuſtiores, ſi fieri poſſit, cauſę debẽt intercedere, ad hoc quam ad illud; quoniam hic commendationis prætextus præuaricatio eſt legis: & eo criminoſior, quo fit magis in fraudẽ legis. Nam, vt dicitur in l. contra. ff. de legibus. in fraudem legis facit, qui ſaluis verbis legis ſententiam eius circumuenit. Et lege non dubium. eodem titulo etiam dicitur; Non dubium eſt in legẽ committere eum, qui verba legis amplexus contra legis nititur voluntatem. Ex hoc infertur, quòd quẽadmodum ille qui ſine legitima cauſa eſt diſpẽſatus à Pontifice, vt duo beneficia curata retineat, nõ debet abſolui, niſi alterum illorum relinquat; ita etiam

nec

nec eſt abſoluendus qui habet vnum in titulo, & alterum in commenda, eadem iuſta cauſa non exiſtente.

Dubium de beneficijs pueris collatis. Argum.

De beneficijs eccleſiaſticis pueris collatis dubitari ſolet, an ea conferens peccet peccato acceptionis perſonarum? Et pro parte negatiua eſt argumẽtum: Contingit ſæpe ſæpius, puerum eſſe egregiæ indolis magnæque ſpei, quòd in Eccleſia erit vtiliſſimus: ergo huic beneficium conferre, vt ex eo educetur, & inſtituatur, nullum eſt peccatum. Et confirmatur ex Concilio Tridentino, ſeſſ.23.c.18. de reformatione. vbi facultas vniendi, & applicandi beneficia ſimplicia collegijs puerorum, qui ad vtilitatem Eccleſiæ in ſeminarijs inſtituuntur, Epiſcopis conceditur. qđ non faceret concilium, niſi pueris beneficia conferre eſſet licitum. Ad huius tamen rei explicationem aduertendum eſt; quòd, vt conſtat ex Concilio Tridentino, ſeſſ.23.c.6. nunquam eſt licitum pueris ante 14. annum eccleſiaſticum aliquod beneficiũ conferre; nec poſt decimumquartum annum poſſunt eiſdem illæ dignitates tribui, quibus animarum cura eſt annexa, niſi ſaltim vigeſimumquintum ætatis ſuæ annum attigerint, vt dicitur in eodem Concilio Tridentino, ſeſſ.24.cap.12. De canonicatibus autem, & alijs dignitatibus, ſeu portionibus, quibus animarum cura nulla ſubeſt, etiam dicitur in eodem capitulo, quòd clerici alioquin idonei, & viginti duobus annis non minores ad illas aſciſcantur. Ex quo manifeſtè cõuincitur, quòd ſi Epiſcopus contra prædicta iura beneficium aliquod contulerit, vltra hoc, quod electio erit irrita, nec in hac parte poterit Epiſcopus diſpenſare, peccabit mortaliter peccato acceptionis perſonarum; tanquam ille, qui non ex dignitate perſonæ, cum illa ſit indigna ſecundum ius, ſed ex affectu alicuius conditionis extrinſecæ & accidentariæ omnino mouetur ad talia beneficia conferenda; quod propriè eſt accipere perſonas. Et idem dicendum erit de Papa, quando ſine iuſta & rationabili cauſa ad talia beneficia habenda diſpenſauerit: Nec de hoc aliqua poteſt eſſe dubitatio. Sed quod habet difficultatem eſt, an ſit peccatum acceptionis perſonarum, conferre pueris poſt decimumquartum annum illa beneficia ſimplicia, quæ vulgò appellantur præſtameriæ, & quæ quòd ipſis nõ conferantur nullo iure eſt prohibitum, imò tacitè approbatur à Concilio Tridentino, ſeſſione 23. cap.6.

Ætas ad recipiendum beneficium idonea.

Sententia Caie. notãda.

Caietanus in ſumma, verbo, beneficium, cap.2. abſolutè tenet partem affirmatiuam, quã tanta verborum grauitate explicat, vt nec vnum ab eis adimere velim. Dicit ergo, Conferre pueris Eccleſiaſtica beneficia exiſtentibus alijs adultis idoneis, non ſolum inexcuſabile, ſed intolerabile videtur. Tũ quia pueri ſunt ſolum idonei in ſpe, adulti autem in re. Tum quia officium diuinum deuotè, & ſtudiosè perſoluere nequeunt, cum nec humana officia valeant exercere, niſi vt pueri: & tamen beneficiatorum nullus excuſatur ab officio diuino. Nec eſt verum, quòd ſecundum iura canonica concedantur beneficia pueris. Imò expreſsè hoc reprehenditur extra, de præbendis, cap. ſuper inordinata. Et ſi alicubi ſunt ordinatæ aliquæ præbendæ pro pueris, vide illorum ſtatuta; & vt putò inuenies, quod non ſunt beneficia eccleſiaſtica, ſed quædam prouiſiones ad ſuſtentandos & alendos pueros in ſeruitio eccleſiaſtico. Vnde nec tenentur tales ad officium diuinum: ſed ad id, ad quod ſunt quaſi conducti. Hæc Caietanus. Cuius ſententia mihi quàm maximè placet, hoc vno explicato, quod tempore Caietani, vt exiſtimo non erat prohibitum in iure, quod pueri poſt primum ſeptennium ſimplicia beneficia haberent, vt docet Syluest. verbo, ætas. At verò nunc poſt Concilium Tridentinum facultas quæcunq; beneficia habendi ante decimumquartum annum eſt interdicta; & ſic non eſt

A tam in ſpe idoneitas pueri nunc, ſicut antea. Ex quo fit, vt aliquando poſſit eſſe licitum alienumque à vitio acceptionis perſonarum, talia beneficia pueris conferre, apparentibus, ſcilicet, in ipſis maximis ſignis bonæ indolis, & optimæ ſpei. Sed debet hoc fieri quam rariſſime & maxima cum cautela. Tum; quia ſpes, quæ poteſt haberi de pueris, eſt valde incerta: quare eſt periculum quod beneficia illis collata maneãt in perſonis valde indignis. Tum etiam; quia experientia docet, quod vix adimplent obligationem recitãdi officium diuinum, & quod ex abundantia diuitiarum fiunt deteriores, iuxta illud Plauti; Ne puero diuitiæ. De quo Eraſmus in Adagio; Ne puero gladius. Et per hoc patet ſolutio ad argumentum. Ad confirmationem dico, quod collegium puerorum non eſt puer. *Ad argum.*

B De annuis autem penſionibus, quæ ab hinc octoginta annis percrebuerunt in Eccleſia, eſt non contemnendum dubium, an tuto imponãtur beneficijs recipianturque ab eis, quibus exhibentur? Pro cuius intelligentia aduertẽdum eſt, eam eſſe naturam penſionum, de quibus loquimur, quòd non habent annexos eccleſiaſticos titulos, cum penſionarius non ſit beneficij poſſeſſor, ſed tantum poſſidẽti imponitur onus eas ſoluendi, poteſtq; imponi vel perſonæ quamdiu poſſederit, vel, quod eſt vſu frequentius, ipſis fructibus beneficiorum. Ex quo fit, vt pẽſionarius nullam habeat annexam curam, nec obligationem perſoluendi officium canonicum: & hac ratione huiuſmodi redditus tutiſſimi exiſtimãtur.

Dubium de penſionib.

C Nihilominus tamen dico, ꝙ niſi ex iuſta, & rationabili cauſa conferantur vltra hoc, quod conferens peccabit mortaliter peccato acceptionis perſonarum, & iniuſtitiæ, illi, quibus fuerint collatæ, non erunt tuti in conſcientia. Probatur: Papa taliter eſt diſpẽſator bonorum Eccleſiæ, quòd non eſt dominus: ergo ſicut ex rationabili cauſa põt diuidere, & applicare huic, vel illi redditus eccleſiaſticos; ita ſine illa non poteſt id iuſtè facere. Et confirmatur: Per huiuſmodi ſolutionem penſionum ſæpenumerò fraudãtur miniſtri ſtipendijs, debitis, eccleſiaque priuatur debito cultu & miniſterio: ergo illas imponere ſine cauſa non ſolum eſt peccatum acceptionis perſonarum contra iuſtitiam diſtributiuam; ſed etiam quidam modus furti & rapinæ in ordine ad Eccleſiam, atque miniſtros. D Ex quo factum fuit, vt in cap. extirpandæ. §. fin. & in cap. auaritia, de præbendis, huiuſmodi penſiones quàm grauiter reprehendantur.

Sententia Autoris.

Si quis autem quærat, quæ nam ſint iuſtæ cauſæ penſionis imponendæ? Reſpondeo, quòd ſunt plures. Prima & iuſtiſſima eſt ſuſtentatio eorum, qui multum in eccleſia laborauerunt; iamque ſenio & infirmitate confecti laborare nõ poſſunt, iuxta cap. quamuis. 7. quæſt.1. Ad quam etiam cauſam reducitur, quod in Concilio Tridentino, ſeſſione 21. cap.6. habetur, nempe, quòd ſi aliquis parochus aliàs honeſtæ vitę fuerit illiteratus, adiungatur ei vicarius ab epiſcopo aſſignata conuenienti penſione pro ijs ſuis ſuſtentatione. Secunda cauſa eſt, ſupplere indigentiam E vnius eccleſiæ inopis ex aliarum abundantia. Quare olim Archiepiſcopus pro ſuſtentatione canonicorum pauperum poterat eccleſijs inferioribus abundantibus penſionem imponere, vt patet ex cap. cum veniſſet, de reſtitutione ſpoliatorum, & ex cap. auaritia, de præbendis. Sed hoc iſto tempore non licet, niſi Papæ authoritate. Tertia cauſa eſt, dirimere lites; vt ſi duo habeant litem circa aliquod beneficium, & pro bono pacis vni detur penſio, vt cedat alteri, iuxta id quod dicitur in cap. niſi eſſent, de præbendis. Quarta cauſa eſt, labor impenſus à milite, Duce, vel Rege in defenſionem eccleſiæ. Æquum enim eſt, vt eccleſia ſit illis grata. Quia de cauſa decimarum tertiæ Regibus Hiſpaniæ collatæ legũtur,

Quæ ſunt iuſtæ cauſæ pẽſionis imponendæ.

Et poſſent concedi congruentius illis, qui eccleſiæ negotia, vel in cócilio, vel in curia, vel alibi gerunt; ſicut olim mos erat ijs, qui prælatis in adiutorium adhibebantur prouentuum partem quotannis impertiri. Semper tamen ſunt ita penſiones imponédæ, vt miniſtris congrua ſuſtentatio relinquatur. Vnde in Concilio Trident. ſeſſ. 24. cap. 3. ſanctiſſime cauetur, ne penſio aliqua aſſignetur in epiſcopatu, cuius redditus non excedunt duo millia ducatorum, nec in eccleſia parochiali, cuius redditus non excedunt centum aureos. De illis autem penſionibus, quæ ad inſtantiam Regis, vel aliorum principum ſuis famulis, vel famulorum filijs conferuntur, dico, quòd poterunt iuſtificari quando merita regis, vel principis in eccleſiam adeò fuerint egregia, vt quòd hæc in ipſorum gratiam fiant poſtulare videantur. Illæ autem debebunt cenſeri maximè iuſtæ, quæ ſcholaſticis pauperibus, & nobilibus, de quibus eſt probabilis ſpes, quod erunt vtiles eccleſiæ conferuntur. Semper tamen exceſſus, qui in hac re eſſe videtur, eſſet cauendus. Et eſt aduertendum, quod non poſſunt iſtæ penſiones conferri filijs clericorum ſuper beneficijs, quæ eorum parentes actu obtinét, vel aliquando obtinuerunt per Concilium Tridentinum, ſeſſione 25. cap. 15.

An penſionarij teneãtur dicere officium B. Virginis. *Sententia Autoris.*

An autẽ penſionarij teneantur recitare officium paruum Beatæ Virginis, & reſtituere fructus perceptos pro rata, niſi illud recitauerint, varietate opinionũ diſputatur ab autoribus; multis partem affirmatiuam tenentibus propter propriũ motum Pij Quinti, quem refert Nauarro in Manuali, cap. 25. nu. 122. & alijs negantibus. Tum, quia ille proprius motus nõ eſt ſolenniter apud nos promulgatus: tum etiam; quia non videtur vſu & conſuetudine receptus. Et præterea; quia eius verba non apparent adeò ſtricta & rigoroſa, vt debeant cenſeri tam graué & tam nouam obligationem inducere, ſub mortali. Cæterum mihi prima ſententia videtur vera & tenéda, quam ſequitur Nauarro in illo loco. Nec rationes in contrarium adductæ aliquid valent. Tum, quia nulla ſolennior propriorum motuum ſummi Pontificis fuit vnquam apud nos neceſſaria promulgatio, quã quod Romæ ad valuas D. Petri, & cancellariæ affigerentur, & inde ad fideles deriuarentur. Quod de illo factum fuiſſe dubitare non poſſumus, ſi quidem in corpus aliorum propriorũ motuum ſummorum Pontificum eſt relatum. Tum etiam; quia cum grauiſſimè & ſeueriſſimè præcipiat Pius V. quod quicunque habens beneficium cum cura, aut ſine illa, horas omnes canonicas vno, vel pluribus diebus intermiſerit omnes beneficij, ſeu beneficiorum ſuorum fructus, qui illi, vel alijs diebus reſponderent, ſi quotidie diuiderentur, qui vero matutinum tãtum dimidiam, qui cæteras omnes horas aliam dimidiã, qui harum ſingulas, ſextam partem fructuum eiuſdem diei amittat, & idem dicat ſentiendum de penſionario, qui officium paruum Beatæ Mariæ Virginis dicere reliquerit; non eſt cur affirmemus verba Pontificis non eſſe adeò ſtricta, & rigoroſa, vt tam grauem & tam nouam obligationem inducant. Falſum eſt etiam dicere, quòd proprius ille motus non eſt vſu & conſuetudine receptus, cum plures ego viderim penſionarios, q illius vi, & obligatione ſe aſtrictos iudicauerint. Et hæc dicta ſufficiat de acceptione perſonarum, quæ in beneficiorum eccleſiaſticorum diſtributione poteſt inueniri.

Dubium graue.

Eſt alia grauis difficultas circa iſtum articulum, vtrum in diſtributione officiorum, & magiſtratuum ſecularium poſſit cótingere vitium acceptionis perſonarum? Quod eſt quærere, an rex & alij electores teneãtur in cõſcientia ſemper ad hæc officia eligere digniores. Pro cuius intelligentia aduertendum eſt,

Vnde erit cõſideranda dignitas ad officiũ.

quòd dignitas in præſenti ſumenda erit per compa- A rationem ad ipſa officia publica, ita, vt ille dignior iudicetur, qui in ordine ad officium, vel dignitatem, ad quam eligitur, aptior exiſtit. Et quoniam non omnes dignitates æquales ſunt, nec eiuſdem rationis, fit, vt plures ad vnam, quam ad alteram, diuerſæque ad diuerſas neceſſariæ ſint animi dotes. Sed generaliter loquendo, quæ in iudicibus & gubernatoribus ciuitatis, qui vulgò appellantur, Corregidores, Regidores, Iurados, &c. requiruntur, ſunt ſcientia competens, prudétia, dexteritas in rebus agendis, animi robur, ac zelus iuſtitiæ, & boni publici. Nobilitas etiam adiuuát dignitatem, vt ex iure probat Gregorius Lopez par. 2. titu. 9. lege 2. verſicu. Nobles homes, & tit. 18. lege 9. verſic. Sobre los otros homes. Alij addũt cum Magiſtro Soto lib. 3. de iuſtitia, q. 6. B art. 4. requiri etiam neceſſario probitatem morum, ſcilicet, quòd non ſint in peccato mortali. Cæterum, ſi ſermo ſit de peccato occulto, quod non ſit iniuſtitiæ per modum habitus, non videtur ſimpliciter neceſſarium, quod eligendus ſit ſine peccato mortali, vt bene notat Caietanus in ſumma, verbo, electio. Stat enim aliquem in ſe ipſo eſſe vitioſum, & tamen in ordine ad alios eſſe iuſtitiæ, & boni publici zelatorem. Nec obſtat, quòd in ſuperioribus diximus ad hoc, vt quis ſit dignus ad beneficia eccleſiaſtica, neceſſariam eſſe maximè probitatem morum, cum illi ordinentur ad actus ſacros, quos in peccato mortali digne exercere non poſſunt; iſti autem minimè.

Officia ſecularia habent aliqualem proportionem cũ beneficijs.

Secundò eſt aduertendum, quòd dignitates, & officia ſecularia videntur habere proportionem cum C beneficijs eccleſiaſticis, quantũ ad hoc, quòd, quemadmodum beneficia non fuerunt inſtituta, vt gratis donarentur, ſed principaliter, vt eſſent ſtipendia eorum qui in republica aliquod munus exercent, minùs principaliter, vt eſſent præmia benemeritis diſtribuenda, vt diximus ſupra quæſtione præcedenti, art. 2. circa ſolutionem ad quartum argumẽtum; ita etiam officia ſecularia atque dignitates cum ſuis lucris videntur primò, & principaliter inſtituta in ſtipendia miniſtrorum, vt, ſcilicet, reſpublica habeat idoneos miniſtros; & ſecundario & minus principaliter vt viri, qui moribus, ſcientia, atque prudentia ſunt ornati, conuenientia habeant præmia. Ex quo, fit, vt qui huiuſmodi bona diſtribuit, duo poſſit attendere in illorum diſtributione. Vnum eſt, vtilitas D reipublicæ, vt ſcilicet, illum eligat, qui aptus ſit exercendo muneri, ad quod eligitur. Et hoc tenetur facere ex iuſtitia cõmutatiua, quam inter rempublicam, ex vna parte, & miniſtrum ex altera conſtituere debet, faciendo æqualitatem inter miniſtrum, quem eligit, & ſtipendium, ad quod eligitur. Secundum, quod poteſt attendere, eſt meritũ eorum, inter quos fit electio. Nam cum officia ſecularia non ſolum ſint ſtipendia pro idoneis miniſtris, ſed etiam videantur, eſſe præmia quæ ſecundum iuſtitiam diſtributiuam melioribus ſunt conferenda, fit, vt qui diſtribuit non ſolum videatur obligari habere rationem ſufficientiæ miniſtrorum, ſed etiam meritorum, quæ in vnoquoque illorum inueniuntur, quod ad iuſtitiam di- E ſtributiuam pertinet.

Diſtribuentes officia ſecularia ſunt in duplici differẽtia.

Tertiò eſt aduertendum, quod illi, ad quos ſpectat officiorum publicorum miniſtros eligere, ſunt in multiplici differentia. Quidam enim ſunt plenam habentes poteſtaté ſupra ipſam rempublicam. Quales ſunt Reges, Imperatores, & illi, qui ſimilem iſtis ſine dependentia ab altero, quoquo nomine cẽſeantur, habẽt autoritatem. Alij ſunt, qui ab ipſis regibus in eminenti loco conſtituti, vice & nomine eorum inferiores miniſtros eligunt. Quales ſunt Proreges, conſiliorum præſides, & quicunque alij, ad quos officiales reipublicæ ex regis mãdato inſtituere ſpectat. Alij denique ſunt aliquorum oppidorum domini, regibus, & principibus ſubiecti, vt marchiones, du-

ces,

ces, comites, cæterique domini, quibus ex iure in A proprijs terris iuſtitiæ miniſtros nominare conuenit. Inter quos electores hoc eſt diſcriminis, quòd rex non tanquam diſpenſator, nec tanquã reipublicę vicarius, ſicut Venetorum dux, qui ſemper eſt à republica pēdens, ſed tanquam ipſa eadem reſpublica æqualemq; habens poteſtatem cum illa, eſt reputandus; vtpote ille, cui, & in quem populus omne ſuum imperium, & poteſtatem contulit. Ex quo fit, vt nec poſſit illum vllo pacto dimouere, nec eius filios iure hæreditario regnandi ſpoliare, poſtquam ſemel ei illud cõtulit, niſi vbi aperta tyrannide regnum peſſundaret: & tunc ſolo beneficio naturalis iuris quo vim vi repellere licet. Itaque regnum eſt ſuum, ſicut cuiuſq; ciuis ſua eſt domus. Atq; adeo quæcunque facultas, & ius reipublicæ penes ipſum eſt; licet non B reſpublica propter ipſum, ſed ipſe propter rempublicam ſit conſtitutus: & ideò ex iuſtitia omnia in publicum commodum debeat referre, proreges verò, & conſiliorum præſides, & quicunque ex mandato regis officiales inſtituunt, nõ ſunt domini, ſed diſpenſatores. Quibus in omnibus neceſſe eſt, quòd domini voluntatem ſequantur. Alij autem domini particularium oppidorum medio modo ſe habent; & differunt à regibus in hoc, quòd Ducatus, verbi gratia, vel Marchionatus non cenſetur tanquam per ſe reſpublica, nec ad ducem, vel marchionem abſolutè pertinet, iura, quæ ſubditi ſeruant, inſtituere, niſi dependenter à rege, quamuis teneantur miniſtros iuſtitiæ decenti ſtipendio conducere. A proregibus C autem, & alijs regis diſpenſatoribus differunt in eo, quòd oppida & vaſſalli verè ſunt dominorum poſſeſſio, quod in regis vicarijs non contingit.

1. Dictum certum. His conſtitutis, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certum eſſe, quòd reges diſtribuentes indignis officia publica, quæ inſtituta fuerunt, vt eſſent ſtipendia eorũ, qui in republica aliquod munus exercent, peccant contra iuſtitiam commutatiuam, qua tenentur talem miniſtrũ eligere, qui aptus ſit & idoneus exercendo muneri, ad quod eligitur. Reges enim ex commutatiua iuſtitia tenẽtur ratione tributorum, quæ ſoluit, debitam reipublicæ adminiſtrare iuſtitiam. Et idem dicendum eſt de alijs particularibus dominis miniſtros indignos in ſuis oppidis cõſtituentibus. Vnde erunt obligati reſarcire damna, D quæ ex tali prouiſione indigni, fuerint ſubſequuta, vt diximus ſupra quæſtione præcedenti, art. 2. circa

2. Dictum certum. ſolut. ad 4. argum. Secundò etiam eſt certum, quòd proreges, conſiliorum præſides, & quicunque alij, ad quos officiales reipublicę ex mandato regis inſtituere ſpectat, ex iuſtitia diſtributiua tenentur officijs præferre eos, quos moraliter loquendo, pro ratione officij iudicauerint digniores; quod niſi fecerint peccabunt peccato acceptionis perſonarum contra iuſtitiam diſtributiuam. Probatur: Huiuſmodi electores officiorum reipublicæ ſunt diſpenſatores miniſteriorum regis: ergo tenentur illa ſecundum regis voluntatem diſtribuere: ea autem eſt, quod dentur dignioribus: ergo. Et confirmatur: Qui huiuſmodi officijs præfecit dignum prætermiſſo digniori, ne- E. ceſſario id facit ex aliqua ratione ad electionem nõ pertinente; nempe vel ex amicitia, vel precibus, vel pretio: ſed hoc eſt manifeſta acceptio perſonarum: ergo: Itaque hæc certa ſunt.

Punctus difficultatis. Sed dubium eſt, vtrum etiam ipſi reges ex diſtributiua iuſtitia teneantur ad officia publica eos eligere, quos moraliter loquendo, pro ratione officij digniores iudicauerint. De qua re eſt ſententia Caietani in ſumma verbo, electio, partem negatiuam tenẽtis. Quæ probari poteſt aliquibus argumentis. Primò

1. Argum. ſic: Reſpublica tranſtulit omne ſuum imperium & poteſtatem in regem, vt diximus in tertio notabili, conſtareque poteſt ex l. 1. ff. de conſtit. princip. ergo poteſt rex de omnibus officijs ad rempublicam pertinẽtibus libere diſponere nullo habito reſpectu ad merita ciuium. Et confirmatur: Rex accipiens adminiſtrationem reipublicæ non ſe obligauit gubernare optimo modo, quo poteſt, ſed ſolum ad bene gubernandum: ergo non tenebitur eligere miniſtros optimos, ſed tatum bonos, & ſufficientes. Probo conſequentiam: Nam iſtos eligit in partem adminiſtrationis ſibi iniunctæ. Secundò: Tunc tantum iuſtitia diſtributiua habet locum, quando bona communia ſunt diſtribuenda inter ciues, tanquam inter partes communitatis: ſed rex non tenetur diuidere hæc officia cum ſuis lucris inter ciues, imò poteſt in præſidentia regia & in ſenatorijs dignitatibus alienigenas conſtituere: ergo non faciet contra iuſtitiam diſtributiuam, dando ea dignis prætermiſſis dignioribus. Et confirmatur: Finis regiæ poteſtatis non eſt benemeritos præmiare, ſed ſolum prouidere publicę vtilitati: ergo relinquendo digniores, non facit contra iuſtitiam diſtributiuam, atque ex conſequenti, nec eſt acceptor perſonarum. Vltimò: Rex eſt dominus abſolutus iſtorum officiorum, vnde poteſt illa vendere, ſi voluerit, vt patet ex communi conſuetudine, & vſu: ergo non poteſt in illorum collatione peccare contra iuſtitiam diſtributiuam. Probo conſequentiam: nam vbi non eſt ratio debiti, non poteſt eſſe ratio iuſtitiæ.

2. Argum. (margin)

Vlt. Argu. (margin)

Concluſio. His tamen non obſtantibus ſit concluſio, quòd rex, & quicunque alius elector ſub peccato mortali tenetur eligere ad officia publica digniores, quantum commodè potuerit ſecundum rationem iuſtitiæ diſtributiuę. Hanc videtur ſupponere Soto libro tertio, de iuſtitia, quæſtione ſexta, articulo quarto. Sed illam expreſſe tenet Didacus Perez libro ſeptimo, Ordinationum regal. titulo 2. l. 22. in principio. Vbi dicit eandem eſſe rationem quantum ad hoc de iſtis officijs, & de dignitatibus eccleſiaſticis. Et probatur primò ex proportione, quam ſupra diximus habere hæc officia ſecularia ad beneficia eccleſiaſtica. In quibus, quia non ſolum ſunt ſtipendia laborum, ſed præmia pro bene meritis neceſſarium eſt, quòd electores habeant rationem iuſtitiæ diſtributiuæ, alioqui peccabunt mortaliter, & erunt acceptores perſonarum: ergo idem dicendum eſt in propoſito. Et confirmatur: Nam omnia ferè inconuenientia, quæ in republica eccleſiaſtica ſequuntur ex eo, quòd minus digni eliguntur, ſequũtur etiam ſuo modo in republica ciuili. Verum eſt tamen, quòd nõ erit adeò graue peccatum accipere perſonas in horum officiorum electione, ſicut in electione dignitatum eccleſiaſticarum; quia temporalia non ſunt tanti momenti ſicut ſpiritualia, vt dicit Diuus Thomas in prima concluſione huius articuli. Secundò ſic argumentor: Rex debet diſtribuere hæc officia ſecularia cùm non poſſit ea in ſe ipſo retinere, nec omnia eidem conferre: ergo vel debet illa diſtribuere ſine aliquo ordine pro ſua voluntate, vel cum ordine aliquo. Primum non eſt dicendum, cum id in maximum damnum reipublicæ redundaret, quod ipſe ex iuſtitia tenetur cauere: ergo ſecundum. Sed nullus poteſt eſſe conuenientior ordo, nec pro republica in communi, nec pro ciuibus in particulari, quorum omnium commodum rex ex iuſtitia tenetur proſpicere, quam ſeruare ordinem iuſtitiæ diſtributiuæ conferendo ſingula ſingulis pro vniuſcuiuſque dignitate & merito: ergo hunc ordinem tenetur princeps ſequi, alioqui erit acceptor perſonarũ. Tertiò: Si reſpublica ad plura ſuffragia eligeret huiuſmodi miniſtros quilibet ſub peccato mortali teneretur ſuffragari digniori: ſed rex in ſua electione reipublicæ, & ſingulorum ciuium officio fungitur: ergo pari ratione tenetur eligere digniorem. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur:

Nam ideò habet poteſtatem eligendi miniſtros rei-publicæ, quia ipſa reſpublica omne ſuum imperiũ, & poteſtatem in illum contulit. Vlti. Reſpublica confert tributum,& alia iura regia virtualiter,& interpretatiuè ſub hac conditione, vt ſibi miniſtri digniores tribuantur:ergo id tenentur principes efficere. Conſequentia eſt nota,& antecedens probatur:Vnaquęque reſpublica ſui commodi gratia Regem conſtituit, vt, ſcilicet, Rex ſingulos ciues ab iniuria tueretur,efficeretque beatos,atque felices,ſed ad hoc facit quam maximè quod digniores miniſtri eligantur: ergo virtualiter,& interpretatiuè voluit vt ſibi digniores miniſtri tribuerentur. Pro hac concluſione videnda ſunt quæ diximus ſupra quæſtione præcedenti art.3. dum contra quoſdam canoniſtas probaremus, quòd Reges non ita ſunt domini bonorum ſubditorum, vt poſſint illa in proprios vſus conuertere.

Nota pro ſolutione argumentorum.

Et vt ad argumenta in contrarium facta reſpondeamus ſupponendum eſt, quòd Reges ſi vere ſunt reges omnem ſuam poteſtatem habent à republica cum non natura, ſed populi conſenſu tacito,vel expreſſo factum ſit,vt vnus omnibus præſit. Ratio autem naturalis dictat, vt nullus populus, & nulla reſpublica dederit regibus poteſtatem plenam,& liberam facultatem quoſcunque ſibi miniſtros præficiédi,ſed eos qui ipſi reipublicæ fuerint aptiores,& cõuenientiores,alioqui non rectè ſibi reſpublica conſuluiſſet regem eligendo, nec monarchia eſſet optimus modus gubernationis, quod Ariſtoteli & veritati repugnat propter multas rationes,quas eſt videre apud Iabellum tractatu 1.de ciuitate Chriſtiana, cap.3.Ex quo infero duo. Primum eſt,quòd principes non habent maiorem poteſtatem in rempublicam, quàm quæ ab ipſa tacitè vel expreſsè acceperunt, quæ prorſus eſt eadem,& tam perfecta, quam ipſa reſpublica habet. Infero ſecundò,quòd principes atque ex iuſtitia tenentur bono communi meliori modo, quo poſſint proſpicere, alioqui muneri à republica iniuncto non ſatisfacient. Hoc conſtituto

Ad 1.arg.

ad primum argumentum reſpondetur conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam cum reſpublica tranſtulerit in regem omnem ſuam poteſtatem, nõ tanquam in dominum omnino abſolutum, ſed tanquam in adminiſtratorem, & gubernatorem fidelem, non pro ipſius regis vtilitate principaliter, ſed pro vtilitate ipſius reipublicæ, atque adeò ſub tacita conditione, vt digniores miniſtros ſibi prouideret, fit, vt Rex id facere teneatur, ne acceptor perſonarum exiſtat. Ad confirmationem reſpondetur,verum eſſe,quod rex ſolum ſe obligauit bene gubernare rempublicam. Cæterum, vt bene munus ſuum exequatur,neceſſarium eſt, vt in officijs conſerendis ſequatur ordinem iuſtitiæ diſtributiuæ tanquam ille, qui vt fidelis diſpenſator meliori modo, quo poteſt tenetur reipublicę commodo conſulere.

Ad 2.arg.

Ad ſecundum reſpondetur primò,conceſſa maiori, negando minorem,Tenetur enim rex officia publica huius regni in ciues diſtribuere, & nõ in alienigenas, vt colligere licet ex l.9.titu.1.par.2.vbi Grego. Lopez id egregiè notat.Habetque hoc maximè verum,ſuppoſita conſuetudine, quæ de hoc videtur eſſe quæ in propoſito ius & obligationem inducit, vt idem Greg.Lopez aduertit. lib.2.tit.19.par.3. verſi, vezinos,ſaltim quo ad officia tabellionum, quæ cautum eſt, ne alijs, quàm naturalibus dentur,vt patet lib.7.ordin.regali.tit.2.l.3.& 25.Vel ſecundò reſpondetur,quidquid ſit antecedenti,negando conſequentiam.Quamuis enim non arctetur rex, vt ex ciuibus ſemper eligat, arctatur tamen meliores eligere, ſiue ex his,ſiue ex illis,quia id ratio iuſtitiæ diſtributiuæ poſtulat,ipſaque reſpublica ſoluens tributa. Ad confirmationem reſpondetur, quòd licet finis prin-

A cipalis regiæ poteſtatis, & officiorum publicorum non ſit præmiare benemeritos, eſt tamen finis ſecundarius atque debitus, ne literarum, & totius probitatis ſtudia iaceant, vt diximus articulo præcedenti de beneficijs eccleſiaſticis. Propter quod bene,conſulteque Solon & Demetrius dicebant, duo hæc diuina nomina, præmium, ſcilicet, & pœnam, cuncta gubernare,& Vlpianus de Iuſtitia & iure,lib.1. bonos non ſolum metu pœnarum, verum etiam præmiorum quoque exhortatione efficere cupimus.

Ad vlt.arg.

Ad vltimum argumentum nonnulli concedunt regem eſſe dominum abſolutum officiorum publicorum. Sed contrarium tenet Adrianus de reſtitutione in quadam quæſtione de eo,qui mutuat pecunias regi pro officio conſequendo.Quod & ſupponit Soto

B loco citato. Et meritò; quia cum non poſſit rex libere de iſtis officijs diſponere in proprium commodum dando ea ad libitum, quibus & quomodo voluerit,ſed teneatur illa,prout reipublicæ expediet diſtribuere, non poteſt fieri, vt illorum verus & abſolutus dominus dicatur.

Dubium vtrum officia publica poſſint vendi.

Sed conſurgit ex hoc non leuis difficultas, vtrum poſſint iſta officia publica licitè vendi,ſiue a rege,ſiue à magnatibus, ſiue ab epiſcopis, ſiue à prætoribus, ſiue à particularibus, q̃ ea prius, vel à rege,vel à principe emerũt. De qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Prima eſt Adriani loco citato abſolutè dicentis, nulla ratione eſſe licitum talia officia vendere. Et ratio illius eſt. Nam, ſi Rex non eſt verus, & abſolutus dominus iſtorum officiorum,vt modo di-

Sententia Adriani.

C cebã, fit,vt ea licite vendere nullo modo poſſit. Alia ſententia eſt in alio extremo eorum, qui dicunt Regem eſſe verum, & abſolutum dominũ officiorum reipublicæ, qui conſequenter affirmant eum pro ſua voluntate poſſe illa cui voluerit vendere, non minus,quàm alias res proprias. Caietan.in ſum.Verbo,officiorum ſecularium venalitas, dicit, quòd licèt iſta venditio ſpeculatiuè,& metaphyſicè loquendo, poſſit licitè fieri moraliter tamen, & practicè ſine peccato fieri non poteſt. Quam eandem ſententiam ſequitur Soto lib.3.de iuſtitia,q.6.ar.4.in ſolut. ad argum. Sed, vt nos difficultati propoſitæ ſatisfaciamus, ſupponimus primò,quod venditio iſtorum officiorum eſt de illis rebus,quæ licèt non ſint intrinſecæ malæ, habent tamen maximam ſpeciem mali,

Sententia Caietani.

Incõmoda quę ſequuntur ex officiorum venditione.

D regulariterque vergunt in peccatum, vt paulò ante in iſto articulo de beneficiorũ pluralitate diximus. Et idem dicit infrà D.Tho.de arte negotiatoria.Habet enim hęc officiorum venditio quam plurima incommoda,& inconuenientia annexa. Quorum primum, & præcipuum eſt, quòd conferuntur indignis, dum in illorum prouiſione non tam virtutis, quam pecuniarum habetur ratio. Secundum, quòd Tabelliones & procuratores ſimileſq; officiales extorquent exceſſiua ſtipendia à miſera plebe, vt ſic pretij,quod pro officio dederunt faciant recompenſationem. Tertium, q̃ magiſtratus,& dignitates inde vileſcunt, cum non in præmium virtutis, atque prudẽtiæ,ſed pro pecunijs,quæ tam indignis, quam

E dignis ad illas viam parant,tribuuntur. Quartum, quòd leges ipſæ atque iura hac ratione violantur,ac tranſgrediuntur. Quo enim modo,aut ſcribam,aut prætorem,aut quemuis alium officialẽ, qui pretium empti officij,à ciuibus extorquere debet, fidem nõ violaturum, aut aliam iniuriam non intentaturum iudicabimus, cum eos lucri gratia, & nõ iuſtitiæ adminiſtrandæ ſtudio officia emere videamus?Et denique q̃n hæc omnia ceſſarent,hoc vnum eſt ſufficientiſſimum inconueniens,quod cum principes inferioreſque domini pro ſtipẽdijs, quæ à populo recipiũt, eis gratis iuſtitiam adminiſtrare teneantur, non ſolum eam non adminiſtrant gratis, verum nec contenti quod litigatorum cõtributiones pro miniſtris conſeran-

conſeſtantur, nouum quoque lucrum ex adminiſtratione iuſtitiæ officiorum vẽditione ſibi extorquent; quod regulariter loquendo culpa, atque iniuſtitia vacare non poteſt.

1.Concluſ. Hoc conſtituto ad explicationem difficultatis ſit prima concluſio: Rex ex iuſta & rationabili cauſa licitè poteſt vendere officia publica debitis ſeruatis conditionibus, atque circunſtantijs, per quas prædicta inconuenientia quantum fieri poterit vitentur. Hanc concluſionem tenent communiter oẽs Theologi. Et probatur: Huiuſmodi officia ex natura ſua ſunt vendibilia & pretio æſtimabilia, cum ſint temporalia, vtilia, honorifica, nec habeant aliquid ſpirituale annexum: ergo ex iuſta & rationabili cauſa in caſu neceſſitatis ad ſubueniendum publicæ neceſſitati, licitè poterunt vendi. Et confirmatur: Licet vendere ſtatum alicuius magnatis, imò licet alicui reipublicæ liberè ſuam iuriſdictionem alicui tradere pro pretio, & etiam licet Regi vendere ſuum ſtatum, aut illius partẽ: ergo pari ratione erit licitum ex iuſta, & rationabili cauſa vendere officia publica. Conditiones autem, quæ ſeruari debent ad prædictam officiorum venditionem honeſtandã ſunt multæ. Prima, quòd non vendantur, niſi in maxima neceſſitate reipublicæ. Secunda, quòd non vendantur iudicaturæ, ſed alia officia inferiora; ex quibus non tam adminiſtratio iuſtitiæ, quàm exequutio eorum, quæ à iudicibus decernuntur, pendet. Tertia, quòd contrahatur poteſtas huiuſmodi officialium inferiorum, taxenturque ſtipendia moderata, & ſimiliter contrahatur rectorum ciuitatum, ne liberè de grauioribus negotijs decernere poſſint, ſed quadã ſubordinatione, & dependentia à ſupremo tribunali. Quarta, quòd non vendantur exceſſiuis pretijs, ne emptores pro recuperando pretio populum deprædari cogantur. Quinta, & quæ maximè ad rem pertinet eſt, quod non vendantur minus dignis, quam par eſt, aut quam eligendi eſſent, ſi citra vẽditionem electio fieret. Vendere enim hæc officia nulla habita ratione dignitatis, ſed pecuniarum, proculdubio eſt peccatum mortale. Verum eſt, tamen, quòd in examine dignitatis, ſiue prouiſio fiat per venditionẽ, ſiue per ſimplicem electionem, nõ eſt opus adhibere metaphyſicam, ſed moralem diligentiam.

2.Concluſ. Secunda cõcluſio: Quamuis Regi liceat vendere officia publica cum conditionibus ſupra poſitis, non tamen eſt licitum alijs magnatibus, niſi fortè ex conſenſu Regis, vel ex immemoriali conſuetudine tale ius habeant. Probatur: Quãdo Rex tradidit magnatibus ſtatum, quem habent non eſt viſus tradere illis tam amplam poteſtatem, vt poſſint pro ſua voluntate etiam in caſu neceſſitatis officia vẽdere, cum hoc ex natura ſua præſeferat ſpeciem mali: ergo illud nõ poterunt efficere, niſi ad id, vel ex Regis facultate, vel ex conſuetudine ius habeant. Et confirmatur ex vſu non permittendi magnatibus huiuſmodi officiorum venditiones, quem in ſupremis Regis conſiliarijs obſeruari videmus. Quare multo minus erit licitum prætoribus, aut alijs ſenatoribus vẽdere officia lictorum, aut alia inferiora, quorum prouiſio ipſis committitur, niſi fortè ex expreſſo conſenſu Regis. Verum eſt tamen, quod ſi prætor committat lictori particularẽ aliquem actum, quem ipſe per ſeipſum exercere potuiſſet, & ſic reportare totum lucrum, bene poterit cum lictore paciſci de diuidẽdo lucro; quia cum prætor habeat ius ad totum nullam facit iniuriam, ſi id reſeruata ſibi penſione alteri tradat.

3.Concluſ. Tertia concluſio: Particulares, qui prædicta officia à Rege emerunt non poſſunt illa, ſiue per viam venditionis, ſiue per ſimplicem renunciationem in alterum transferre, niſi de licentia Regis. Verum eſt tamen, quòd regulariter datur eis facultas illa transferendi; dummodo ante vigeſimum diem mortis ipſorum tranſlatio fiat, vt latè docet Didacus Perez vbi ſupra.

4.Concluſ. Vltima concluſio: Epiſcopi habentes iuriſdictionem ſecularem, ſine recognitione ſuperioris in temporalibus bene poterunt vendere officia ſecularia in caſu neceſſitatis cum conditionibus ſuperius poſitis. Probatur: Sunt veluti Reges, in quos reſpublica omnem ſuam poteſtatem, & iuriſdictionem contulit: ergo poterunt per ſe efficere totum illud, quod ad ipſius reipublicę commodum fuerit neceſſarium. Secus autem erit, ſi habeant poteſtatem Regi ſubordinatam, ſicut alij magnates. Nam tunc multò magis cauere debebunt ab huiuſmodi officiorum venditione, quàm illi: cum præter abſurda, quæ ſuperius enumerata ſunt, hoc etiam ſequatur, quòd ſcandalo Chriſtianos oculos offendunt, non gratis dantes, quod gratis acceperunt. Quod non ſolum de ſpiritualibus, ſed etiam de ſecularibus, quæ ad cuſtodiam ſpiritualium inſtituta ſunt, eſt intelligendum. Quantum autem attinet ad officia iuriſdictionis eccleſiaſticæ notariorum, & aliorum ſimilium, certum eſt, quòd non poſſunt licitè ab epiſcopo vendi, cum proximè accedant ad ſpiritualia, debeantq; habere ſalaria multum moderata, vt ex pluribus decretis Concilij Tridentini conſtat. Maximè ſeſſ.7.cap.de refor. vbi dicitur, ab eccleſiaſtico ordine omnem auaritiæ ſuſpicionem abeſſe debere.

ARTICVLVS III.

Vtrùm in exhibitione honoris, & reuerentiæ habeat locum peccatum acceptionis perſonarum?

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd in exhibitione honoris, & reuerẽtiæ non habeat locum peccatum acceptionis perſonarum. Honor enim nihil aliud eſſe videtur, quàm reuerentia quædam alicui exhibita in teſtimonium virtutis, vt patet per Philoſophum in 1.Ethi. *Sed prelati & principes ſunt honorandi, etiam ſi ſint mali, ſicut etiam parentes, de quibus mandatur* Exod.20. *Honora patrem tuum & matrem tuam, & etiam domini ſunt à ſeruis honorandi, etiam ſi ſint mali: ſecundum illud* 1.ad Tim.6. *Quicunque ſunt ſub iugo ſerui, dominos ſuos honore dignos arbitrentur: ergo videtur, quòd acceptio perſonæ non ſit peccatum in exhibitione honoris.* Lib.1.c.5. tom.5.

2. Præterea, Leuit.19. præcipitur, Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis. Sed hoc videtur ad acceptionem perſonarum pertinere: quia quandoque ſenes non ſunt virtuoſi: ſecundum illud Dan.13. Egreſſa eſt iniquitas à ſenioribus populi: ergo acceptio perſonarum non eſt peccatum in exhibitione honoris.

3. Præterea, Super illud Iacobi 2. Nolite in perſonarum acceptione habere fidem, &c. dicit gloſſ. Auguſt. Si hoc quod Iacobus dicit: Si introierit in conuentu veſtro vir habens annulum aureum, &c. intelligatur de quotidianis conſeſſibus, quis hic non peccat, ſi tamen peccat? Sed hæc eſt acceptio perſonarum; diuites propter diuitias honorare. Dicit enim* Gregor. in quadam homil. Superbia noſtra retunditur: quia in hominibus nõ naturam, qua ad imaginem Dei facti ſunt, ſed diuitias honoramus. Et ſic cum diuitię non ſint debita cauſa honoris, pertinebit hoc ad perſonarum acceptionem: ergo perſonarum acceptio non eſt peccatum circa exhibitionem honoris.* In epiſt.19. ad Hieron. tom.2. Hom.28. in Euange. ante med.

Aragona de Iuſtitiâ. O 3 Sed

Gloſ. interlinearis ſuper illud Iacobi 2. Nolite in perſonarum acceptionibus.

*Sed contra eſt, quòd dicitur * in gloſſ. Iacob. 2. Quicunq; diuitem propter diuitias honorat, peccat. Et pari ratione, ſi aliquis honoretur propter alias cauſas, quæ non faciunt dignum honore: quod pertinet ad acceptionem perſonarũ: ergo acceptio perſonarũ in exhibitione honoris eſt peccatum.*

Reſpondeo dicendum, q́ honor eſt quoddam teſtimonium de virtute eius, qui honoratur. Et ideò ſola virtus eſt debita cauſa honoris, ſciendum tamen, quòd aliquis poteſt honorari non ſolum propter virtutem propriam, ſed etiam propter virtutem alterius. Sicut principes & prælati honorantur, etiam ſi ſint mali, in quãtum gerunt perſonam Dei & communitatis, cui præficiuntur: ſecundum illud Prouerb. 26. Sicut qui immittit lapides in aceruum Mercurij, ita qui tribuit inſipiẽti honorem. Quia Gentiles rationem attribuebãt Mercurio, aceruus Mercurij dicitur cumulus ratiocinij, in quo mercator quandoque mittit vnum lapillum loco centum marcarum: ita etiam honoratur inſipiens qui ponitur loco Dei, & loco totius communitatis. Et eadem ratione parentes, & domini ſunt honorandi, propter participationẽ diuinæ dignitatis, qui eſt omnium pater, & dominus. Senes autem ſunt honorandi, propter ſignum virtutis, quod eſt ſenectus, licet hoc ſigni quandoque deficiat. Vnde, vt dicitur Sap. 4. Senectus venerabilis eſt, non diuturna, neque annorum numero computata. Cani autem ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita eſt immaculata. Diuites autem honorandi ſunt propter hoc, quod maiorem locum in communitatibus obtinent. Si autem, ſolum intuitu diuitiarum honorentur, erit peccatum acceptionis perſonarũ.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Thom. per tres propoſitiones. Prima concluſio: Honor ſoli virtuti debetur. Probatur: Honor eſt veluti quoddam teſtimonium virtutis eius, qui honoratur: ergo ſoli virtuti debetur. Secunda concluſio: Homines non tantum ſunt honorandi propter propriam virtutem, ſed etiam propter alienam, quam repræſentant. Probatur: Principes & prælati ſunt honorandi etiam ſi ſunt mali, in quantum gerunt perſonam Dei, & communitatis cui præficiuntur, iuxta illud Prouerb. 26. Sicut qui immittit lapides in aceruum Mercurij; ita qui tribuit inſipienti honorem. Et parentes atq; domini ſunt etiam honorandi, quãuis ſint mali propter participationem diuinæ dignitatis, qui eſt oĩum pater & dñs. Et deniq; ſenes ſunt honorandi propter ſignum virtutis, quod eſt ſenectus, quamuis hoc ſignum quandoque deficiat: ergo homines non tantum ſunt honorandi propter propriam virtutem, ſed etiam propter alienam. Tertia concluſio: Honorare diuites tãtum propter diuitias, eſt peccatum acceptionis perſonarum. Hanc concluſionem non probat D. Tho. ſed illam, vt notam relinquit cum diuitię ſint cauſa omnino extrinſeca & accidentalis ad honorem exhibendum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVæſtio huius articuli principaliter poſita eſt pro explicatione ſententiæ cuiuſdam, quæ habetur apud D. Iac. in 2. cap. ſuæ canonicę, qui inquit, Fratres nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti glorię. Etenim, ſi introierit in cõuentum veſtrum vir aureum annulum habens in veſte candida, introierit autem & pauper

A in ſordido habitu, & intendatis in eum, qui indutus eſt veſte præclara, & dixeritis ei; Tu ſede hic bene; pauperi autem dicatis; Tu ſta illic, aut ſede ſub ſcabello pedum meorum, nonne iudicatis apud voſmetipſos, & facti eſtis iudices cogitationum iniquarum. Quaſi diceret; Nolite fratres mei in vobis ſimul cum fide Domini noſtri Ieſu Chriſti glorioſi, vel Domini æternæ gloriæ, admittere vitium acceptionis perſonarum, quod erit ſi diuitem propter diuitias ſolas plus iuſto honoraueritis, aut pauperem propter inopiam deſpexeritis. Si etenim vobis congregatis ingrediatur vir aliquis annulos aureos geſtans in manibus, veſtem indutus pretioſam, & ſplendidam, & ſimul etiam ingrediatur pauper in veſte vili, minimèque pretioſa, iſtis autem ſic in-

B gredientibus ceperitis oculos conijcere in illum diuitem pręclara veſte indutum, pro ſoliſque diuitijs illi exhibentes indignum honorem, dixeritis; Tu ſede hic honeſtiori loco, pauperi autem dixeritis; Sta illic in abiecto loco, aut, ſede ſub ſcabello pedum noſtrorum, propter inopiam tantum ſic pauperem deſpicientes, nonne hoc ipſo indicatis iniquas cogitationes, & iniquum iudicium veſtro animo inſedere? Quaſi dicat profecto ita erit. His verbis apertè ſignificans in honoris exhibitione plurimum inesse poſſe acceptionis perſonarum. Sed quoniam honoris exhibitio ad res, quæ non ex debito, ſed ex mera gratia hominibus conferuntur pertinere videtur, idcircò explicandus reſtat modus, quo in honoris collatione acceptio perſonarum inueniatur.

Explicatur modus quo in honoris collatione poteſt inueniri acceptio perſonarum.

C Pro cuius intelligentia ſupponendum eſt primò, quòd honor, vt diximus in ſuperioribus, nihil aliud eſt, quàm reuerentia alicui exhibita propter aliquam eius excellentiam, ſiue interiorem, ſiue exteriorem. Et quia ſecundum rectam rationem nihil abſolutè debet reputari excellens, niſi bonum honeſtum, fit, vt ſoli virtuti propriè debeatur honor ſecundum Ariſtotelem 4. Ethic. cap. 3. per quandam autem participationem etiam poterit alicui exhiberi honor reuerendo ipſum, in quantum habet imaginem, aut veſtigium virtutis, licet in ſe non ſit ſtudioſus, vt latè D. Thom. explicat in litera. Ad quod probandum adducit illud Prouerbiorum 26. Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij, ita qui tribuit inſipienti honorem. Cuius loci ſenſus eſt, quòd

D quemadmodum in ratiocinio, ſeu computo, in quo antiquitus homines vtebantur lapillis, ſicut modo vtuntur denarijs plumbeis, ſiue ſtanneis, contingit ſæpè ſæpiùs, quòd lapillus, vel denarius, qui nunc ponitur pro vno diſpondio ponatur poſtea pro centum, vel pro mille aureis, nec æſtimatur tunc ſecundum valorem, quem in ſe habet, ſed ſecundum valorem eius numeri, ad quem ſignificandum deſtinatur: ita etiam contingit aliquando quod homo inſipiens, qui ſecundum ſe deberet eſſe in infimo loco, conſtituatur in ſtatu valde honorabili, habeaturque in magna reputatione apud homines; & tunc non ſecũdum valorem, quem habet in ſe iuxta propriam virtutem, ſed ſecundum dignitatem loci, in

E quo conſtituitur eſt honorandus. Mercurius apud Gentiles rationis ſuæ computi Deus habebatur. Et ſic idem eſt aceruus Mercurij, quod aceruus ratiocinij, ſeu computi. Ianſenius in prouerbia, cap. 26. aliter interpretatur iſtum locum: ſed eius interpretationes nihil faciunt ad noſtrum propoſitum. Itaq; pręter virtutẽ ſunt etiam aliæ excellentiæ, propter quas hominibus in hoc ſæculo debentur honores. Prima eſt diuina repræſentatio. Principibus enim & Magiſtratibus ideò honores exhibemus, quamuis praui ſint, quia Dei perſonam gerunt atq; repræſentant. Ex quo factum fuit, vt Ariſt. lib. 5. Ethic. cap. 6. dixerit, honorem eſſe mercedem, & præmium magiſtratus: eundem quoque debent propter eandem cau-

ſam

ſam ſerui dominis,iuxta illud Pauli ad Timo.6.Quicunque ſunt ſub iugo ſerui dominos ſuos honore dignos arbitrentur. Mox debetur honor aliquibus in teſtimonium alienæ virtutis. Et hac ratione honoramus illuſtres, & ſanguine ingenuos,quorum maiores arbitramur virtutum gradibus ſublimem conſcendiſſe locum. Sed multò iuſtius debetur honor parentibus,qui nos genuerunt propter participationem diuinæ dignitatis,qui eſt omnium pater,& dominus. Senectus etiam honorari præcipitur Leuit. cap.19.dum dicitur: Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis; quia eſt ſignum virtutis, quamuis fallax,atq; defectibile.Et propterea Sap.4. dicitur: Senectus venerabilis eſt non diuturna, nec annorum numero computata. Cani autem ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita eſt immaculata. Ex quo infertur,quod his omnibus honorem deferre, etiam ſi virtus in illis non ſit; nulla eſt acceptio perſonarum,ſi quidem habent cauſam honoris.

Dubium circa 3. conclusionem D.Thom. Argum.

Sed circa tertiam concluſionem D.Tho.qua dicitur, honorare diuites tantum propter diuitias eſſe peccatum acceptionis perſonarum, eſt difficultas, vtrùm vera ſit. Et pro parte negatiua eſt argumentum: In gratuitis non poteſt reperiri acceptio perſonarum,vt dicit D.Tho.art.1. huius quæſtionis in ſolutio. ad 1. ſed honor, qui exhibetur diuiti propter diuitias tantum, non eſt debitus, nec illi nec alteri, ſed mere gratuitus: ergo nō poteſt in illius collatione committi vitium acceptionis perſonarum.Et cōfirmatur: Per hoc,quòd ego aperiam caput diuiti propter diuitias tātum,nemini facio iniuriam:ergo non pecco peccato acceptionis perſonarum. In hac dubitatione,vt certa ab incertis ſeparemus,dico primò,certum eſſe, quòd qui exhibet honorem diuiti, ea ſolum ratione,quia diues eſt,peccat,cum non habeat ſufficientem cauſam honorem conferendi,& in gratuitis poteſt eſſe peccatum, niſi debitis fiant circunſtantijs,vt eſt videre in eo,qui temere,& ſine ratione bona ſua elargitur.

1. Dictum certum.

2. Dictum certum.

Secundò etiam eſt certum, quòd quotieſcunque in honoribus debitis indignus præfertur, qui id facit, peccat peccato acceptionis perſonarum non conferens vnicuique, quod ſecundum iuſtitiam diſtributiuam ſibi debetur.Et ſic qui in conuentu Chriſtiano,vbi vnicuiq; locus debetur ſecundum propriam virtutem ſuperhonoraret diuitem,eſſet acceptor perſonarum, vt dicit D.Iacobus in illo cap.2.ſuæ canonicæ.

3. Dictum certum.

Tertiò etiam eſt certum, quòd honorare diuitem ob eam rationē, quod eminentiorem locum obtinet in republica,vel in quantum ipſæ diuitiæ ſunt inſtrumenta virtutum ipſi diuiti,aut alteri excommunicatione, non eſt acceptio perſonarum,nec peccatum,vt dicunt D.Tho. atque Caietanus in iſto articulo.Et ratio eſt manifeſta: Nā cum diuitiæ,vt ſic participent rationem virtutis, fit vt rectè poſſint eſſe cauſa honoris exhibendi, ſicut diximus de alijs.Itaque hæc certa ſunt.

Punctus difficultatis.

Sed dubium eſt, vtrùm exhibere honorem diuiti pp diuitias tantum eo tempore,quo talis honor non vſ alteri debitus,nec fit alicui iniuria, ſit acceptio pſonarum?

Sententia Caietani.

Caiet.in iſto commentario dicit,quòd ſicut gratis dando pecuniam quādo,& vbi non oportet, peccat quis contra liberalitatem, quamuis nulli faciat iniuriam, ita gratis honorando aliquem propter diuitias peccat contra obſeruantiam, quæ eſt quædam virtus, de qua agit D.Tho. inf.quæſt.102. Cæterū, quia hoc quod eſt honorare aliquem propter diuitias,ideò eſt peccatum,quia non cauſa honoris debiti accipitur tanquàm cauſa illius, quod ad acceptionem perſonarum ſpectat, idcirco hoc peccatum reductiuè pertinet ad vitiū acceptionis perſonarum:cum tamen propriè & ſecundum ſe in illo non contineatur.

Impugnatũ Caietanus & explicatũ difficultas.

Hic modus dicendi Caietani prætetquam quòd aduerſatur D.Tho.qui abſolutè concedit honorare diuites tantum propter diuitias eſſe peccatum acceptionis perſonarum,quod non diceret,ſi ſolum reductiuè,& non per ſe ad illud pertineret,eſt falſus.Quod,vt explicem,aduertendum eſt,ꝙ licèt honorare aliquem in honoribus priuatis videatur res gratuita, nec ad iuſtitiam rigoroſam pertinēs tenetur tamen vnuſquiſque ex quodam debito morali omnes honorare ſecūdum merita ſingulorum; ad quod ordinatè faciendum ponitur virtus moralis,quæ eſt obſeruantia, pars ſubiectiua iuſtitiæ. Ex quo fit, vt qui honorat homines non ſecūdum proportionem ad merita vere peccat contra iuſtitiam diſtributiuam, atque ex cōſequenti nō tantum reductiue,ſed per ſe eſt acceptor perſonarum. Verum eſt tamen, quòd quoniam materia huius iuſtitiæ maiori ex parte eſt leuis, quicunque illam tranſgreditur regulariter loquendo tantū peccat venialiter. Et eſt intelligendum hoc, non de quibuſcunque extrinſecis honoris ſignis, ſed de veris honoribus, qui ſunt quando ſigna hæc extrinſeca, vt capitis detectio, & humiliatio tanquam teſtimonia exhibentur intrinſecæ exiſtimationis,quæ de diuitijs habetur reputando illas,vt ſic, tāquam aliquid magnum, & dignum reuerentia.Nam revereri diuites exterius iuxta cōmunes leges vrbanitatis, & comitatis nullū eſt peccatum, vt docet D.Auguſtinus ſupra ſecundum caput Epiſtolæ D.Iacobi,& in Epiſtola 29. Vbi latè teſtimonium illud explicat. Et ad argumentum in contrarium factum reſpondetur, negando antecedens. Nam cum honor ſit debitus vnicuique ſecundum propriam excellentiam, nec diuitiæ ſeorſum exiſtimatæ aliquam præſeferant excellentiam honorē dignam, fit, vt qui tantum propter diuitias honorem tribuit, contra iuſtitiam peccet diſtributiuam: & ſic vere eſt acceptor perſonarum. Et eodem modo reſpondetur ad confirmationē,quāuis ſi in illa tantum ſit ſermo de ſignis exterioribus dico,quod illa exhibere propter diuitias ſecundum leges vrbanitatis & amicitiæ nullum eſt peccatum.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm in iudicijs locum habeat peccatum exceptionis perſonarum.

*AD quartum ſic proceditur. Videtur,quòd in iudicijs locum non habeat peccatum acceptionis perſonarum. Acceptio enim perſonarum opponitur diſtributiuæ iuſtitiæ, vt dictum * eſt. Sed iudicia maximè videntur ad iuſtitiam commutatiuam pertinere: ergo perſonarum acceptio non habet locum in iudicijs.*

Ar.1. huius quæſt.

2. Præterea, Pænæ ſecundum aliquod iudicium infligūtur. Sed in pœnis accipiuntur perſonæ abſque peccato: quia grauius puniuntur qui inferunt iniuriam in perſonas principum,quàm qui in perſonas aliorum: ergo perſonarum acceptio non habet locum in iudicijs.

3. Præterea, Eccleſiaſt. 4. dicitur, In iudicando eſto pupillis miſericors. Sed hoc videtur eſſe accipere perſonam pauperis: ergo acceptio perſonarum in iudicijs non eſt peccatum.

*Sed contra eſt,quòd * dicitur Prouerb.18. Accipere perſonam in iudicio non eſt bonum.*

Extra de regu.Iuris regu. 12. De ſentēt.& re iudi. c. cum æterni.

*Reſpondeo dicendum,quòd ſicut dictum * eſt,iudicium eſt actus iuſtitiæ,prout iudex ad æqualitatem iuſtitiæ reducit ea, quæ inæqualitatem oppoſitam facere poſſunt: perſonarum autem acceptio inæqualitatem quandam habet, in quantum attribuitur alicui perſonæ præter proportionem ſuam, in qua conſiſtit,æqualitas iuſtitiæ. Et ideo manifeſtum eſt, quòd per perſonarum acceptionem iudicium corrumpitur.*

Quæſt.60. art.1.

A *Ad primum ergo dicendum, quòd iudicium dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo quantum ad ipſam rem iudicatam: & ſic iudicium ſe habet communiter ad commutatiuam, & ad diſtributiuam iuſtitiam. Poteſt enim iudicio diffiniri qualiter aliquid commune ſit diſtribuendum in multos, & qualiter alteri vnus reſtituat, quod ab eo accepit. Alio modo poteſt conſiderari quãtum ad ipſam formam iudicij, prout ſcilicet, iudex etiam in ipſa commutatiua iuſtitia ab vno accipit, & alteri dat, & hoc pertinet ad diſtributiuam iuſtitiam. Et ſecundum hoc in quolibet iudicio locum habere poteſt perſonarum acceptio.*

B *Ad ſecundum dicendum, quòd cum punitur aliquis grauius propter iniuriam in maiorem perſonam commiſſam, non eſt perſonarum acceptio, quia ipſa diuerſitas perſonæ facit, quantum ad hoc diuerſitatem rei, vt ſupra * dictum eſt.*

Quęſ. 58. articulo 10. ad 3. & q. 61. art. 2. ad 3.

Ad tertium dicendum, quòd homo in iudicio debet pauperi ſubuenire quantum fieri poteſt: tamen ſine læſione iuſtitiæ. Alioquin non haberet locum illud quod dicitur Exod. 25. Pauperis quoque non miſereberis in iudicio.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Tho. vnica concluſione affirmatiua, quam probat in argumento, ſed contra, ex illo Prouerb. 18. Accipere perſonam in iudicio non eſt bonum. C Et in corpore articuli hac ratione, Iudicium eſt actus iuſtitiæ, quo iudex ad æqualitatem reducit ea, quę per dationem & receptionem inæqualia erant, ſed hoc iudicium conſueuit aliquando corrumpi ex eo, quod non ad cauſam, ſed ad perſonam, hoc eſt, ad pretiũ, preces, odium, vel fauorem conijcitur oculus, quod eſt perſonas accipere; ergo in iudicijs habet locum acceptio perſonarum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Concluſio D. Tho. certa colligitur ex iure.

COnclusio huius articuli eſt certiſſima. Et colligitur manifeſtè ex iure, ſi quidem inter regulas, quæ in 6. cõſtituuntur 12. eſt ꝙ in iudicio non eſt D acceptio perſonarum habenda. Grauitas autẽ huius criminis inde conſtare poterit, quòd cùm iudex, vt author eſt Ariſto. lib. 5. Ethic. adeo debeat eſſe cuſtos iuſti, vt eum Cicero in libro de legibus iuſtitiam appellauerit animatã, nulla poteſt eſſe immanior peruerſio, quàm quod ab ipſo iudice iuſtitia corrumpatur. Perinde enim eſt ac ſi ipſa iuſtitia ſe ſuis manibus dilaniaret, aut ratio in rationem ageret. D. Tho. ſup. q. 60. art. 1. determinauit omne iudicium actum eſſe iuſtitiæ, nulla facta declaratione, an eſſet actus iuſtitiæ commutatiuæ, vel diſtributiuæ. At verò nũc in ſolutione ad primum docet; quod quamuis iudicium quantum ad materiam & rem iudicatam aliquando ad cõmutatiuam, & aliquando ad diſtributiuam iuſtitiam pertineat, tamen quantũ ad formam E iudicij ſemper pertinet ad iuſtitiam diſtributiuam. Proprium enim eſt diſtributiuæ iuſtitiæ, attendere proportionem inter plures ſeruandam. Et forma iudicij in hoc cõſiſtit, vt debita proportio inter partes ſeruetur, ita, vt vnuſquiſq; litigãtium ſniam accipiat ſecundum proportionẽ ad ius, quod habet. Ex quo infertur, quod cum iudex in ſua ſententia alicuius perſonæ intuitu prædictam proportionem non ſeruat, acceptor perſonarum ſit dicendus.

Sed qm ea, quæ iudex debet efficere ſunt in dupli ci differentia: quædam. n. ſunt, quæ ipſo iure determinatè ponuntur, vt quod ſuſcipiat teſtes, vel faciat informationem de quibus non eſt dubium, quòd ſi ex A cauſa ad rem non pertinente, vt ex amicitia alterius partis, aut ex precibus, aut pretio relinquantur, talis iudex erit manifeſtus acceptor perſonarum. Alia autem ſunt, quæ ipſius iudicis arbitrio relinquuntur; vt quòd proferatur ſnĩa tali, vel tali die, aut hora; aut quòd dictum teſtium ſtatim, vel poſtea ſumatur, aut quod cõcedatur talis, vel talis terminus, eſt difficultas, an in his, quæ relinquuntur arbitrio iudicis, poſſit habere locum peccatum acceptionis perſonarũ. Et eadem eſt quæſtio de principe, quantum ad ea, quæ ſuo arbitrio relinquuntur, vt ſi remittat vni reo pęnam, & non alteri, eodem crimine & circunſtãtijs exiſtentibus, & de prælato diſpenſante cum vno & non cum altero in ſimili cauſa? — Dubium.

Et pro parte negatiua eſt argumẽtum. Hæc oĩa ſunt gratuita in mereq; B iudicis arbitrio conſtituta: acceptio aũt perſonarum ſolum habet locũ in debitis, vt diximus in ſuperioribus: ergo in illis non poteſt eſſe acceptio perſonarum. — Argum.

Hoc tñ non obſtante, dico, quòd omnia gratuita cõgerere in fauorem vnius partis ex cauſa ad rem non pertinente, vitium eſt acceptio perſonarũ, ſiue in principe, ſiue in iudice, ſiue in prælato. Ita tenet Soto lib. 3. de iuſtitia. q. 6. art. 5. quem communiter ſequuntur recẽtiores. Et ratio illius eſt: Nam ea non ſunt oĩno gratuita, ſed debita potiùs ex quadã æquitate naturali, qđ ſufficiens eſt ad hoc vt illa tribuens ſine cauſa, quæ ad rem pertineat, ſit acceptor perſonarum. Item: Vſus poteſtatis, quem habet princeps, iudex, vel prælatus eſt bonum quoddam publicum ad commodum & vtilitatem ſubditorum ordinatũ: C ergo ex iuſtitia diſtributiua tenentur illud diſpenſare & applicare ad ſubditos ſecundum dignitatem cauſæ vniuſcuiuſque, quod niſi fecerint erunt acceptores perſonarum. — Sententia Autoris.

Dixi ex cauſa ad rem non pertinente. Nam ſi iudici certo cõſtaret, vnum ex litigantibus eſſe innocentem iniuſteq; ab altero vexari, nullam faceret iniuſtitiam, imò nec iniquitatem, ſi citra ſcandalum in omnibus gratuitis ex hac ratione innocentis cauſam ageret: non tñ liceret illi legis neceſſaria prætermittere, aut diſſimulare: quia cũ ſit legum cuſtos, debet ſemper ſecundum allegata & probata iudicium proferre. Quamuis verum eſſet quod licet prætermittendo, & violando iura in fauorem manifeſti ſibi innocentis delinqueret, & nonnunquã mortaliter, tum pp ſcãdalum, tum etiam, quia contra of- D ficium ſuum leges præuaricaret, nihil tñ teneretur actori reſtituere, cũ nihil quod ſuum eſſet ab eo auferret. Ex dictis infertur quod vbicunque fuerint vtrinq; opiniones æque probabiles, poterit iudex ſeclusſo ſcandalo in fauorem amicorũ, nunc ſecundum vnam, & nunc ſecũdum alteram iudicare: cum hoc ſit mere liberum, & gratuitum, nec ex aliqua obligatione dependens. Parcè tamen admodum id faciendum erit: tum, quia regulariter ſequitur ſcandalum, tum ẽt, quia eſt magnum periculum, ne affectus amici corrumpat intellectum faciendo, quod appareat probabilis opinio, quæ re vera non eſt probabilis.

An aũt liceat iudici ſine acceptione perſonarum ſecundum opinionem minus probabilem iudicare, E relicta probabiliori, & vniuerſaliter, an ſit licitũ ſequi opinionem probabilem non obſtante, quod contraria ſit probabilior, quæſtio eſt valde difficilis, & de qua ſunt variæ Doctorum ſententiæ. — Dubium.

Soto lib. 3. de iuſtitia, q. 6. art. 5. in ſolutione ad quartum argũ. dicit, ꝙ quamuis in ſpeculabilibus ſcholarum diſputationibus parum referat, ꝙ quis minus probabilia ingenij oſtentãdi gratia defendat, in practicis tñ quę aliena iura reſpiciunt, nefas eſſet iudici infirmiorem opinionem ſectari, ſicut & medico in practica, ex qua ſalus pendet infirmi, ac multò magis Theologo in ijs, quæ ſunt fidei: quin verò iudex aliter faciens reſtitutioni fieret obnoxius. Hæc Soto. Quam etiam ſentẽtiam tenet Syluester verbo, opinio. §. 2. & Conradus — Sententia Soti.

radus in libro de contractibus, quæſtione vltima, & Caietanus in ſumma verbo, opinio. Et probari pōt aliquibus argumentis. Primò ſic: Qui ſequitur opinionem probabilem relicta probabiliori exponit ſe
1. Argumẽ. periculo peccandi, ſi quidē eligit id, quod eſt minus certũ relicto certiori: ergo peccat. Secũdò. In dubijs
2. Argumẽ. tutior pars eſt eligenda, vt habet regula communis: ſed opinio probabilior eſt tutior; ergo illa eſt ſequēda. Et confirmatur: Quãdo ex vtraque parte periculum eſt, ratio poſtulat, vt in eam fiat inclinatio, quæ maioribus fuerit confirmata rationibus: ſed talis eſt
3. Argumẽ. opinio probabilior: ergo. Tertiò: Iudex, qui pronunciat ſententiã contra eum, qui probabiliora teſtimonia adducit, certè peccat mortaliter contra iuſtitiã, & eſt acceptor perſonarum: ergo & qui ſequitur in iudicando opinionem probabilem relicta probabiliori. Probo conſequentiam: Nam rationes, quæ faciunt vnam ſententiã probabiliorem ſunt veluti maiora teſtimonia pro illa. Et confirmatur ex cap. iuuenis, de ſpõſalibus, vbi dicitur: In dubijs id quod certius exiſtimamus eſſe ſequendum.

Sententia Autoris. His tamen non obſtantibus, dico, ꝙ contraria ſententia eſt longè probabilior, nẽpe quod quotieſcunque fuerit opinio probabilis poteſt iudex ſcdm illã ſine acceptione perſonarum, imò ſine quocunque alio peccato iudicare. Et idem eſt dicendum de medico curante infirmum, & de Theologo procedēte in his, quæ ſunt fidei ſecundum ſententiam probabilem. Probatur: Ex eo opinio aliqua dicitur probabilis, ꝙ poſſumus eam ſine reprehenſione, & vituperatione ſequi: ergo implicat contradictionē, ꝙ ſit probabilis, & quod non poſſimus eam licitè ſequi. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur. Opinio non dicitur probabilis ex eo, quod in eius fauorem adducantur rationes apparentes, & quod habeat aſſertores & defenſores, nam ſic omnes errores eſſent opiniones probabiles: ergo eſt probabilis ex eo, qđ poſſumus eam ſine reprehẽſione ſequi: quod faciũt viri ſapientes, qui illam tenent. Et optima argumenta, quibus confirmatur, quæ ſequi non eſt improbabile, vt dicit Ariſtotel. lib. 1. Topi. cap. 1. & 1. Ethic. cap. 4. Secũdò: Illa eſt opinio probabilis, quæ eſt cõformis rectę rationi, & exiſtimationi virorũ ſapientum atque prudentum: ergo illam ſequi nullum eſt peccatum. Conſequentia eſt euidens, & antecedens probatur: Quando aliqua ſententia non eſt conformis rectæ rationi, ſed contraria illi, non poteſt eſſe probabilis, ſed manifeſtus error: ergo tunc erit probabilis, quando fuerit conformis rectæ rationi, exiſtimationique virorum prudentum. Dices, opinionem probabilem eſſe quidem conformem rectæ rationi. Cæterum, quia oppoſita eſt conformior, tenetur iudex ſecũdum illam proferre ſententiam. Contra hoc ſic argumentor: Nullus obligatur ſequi id, quod melius, & perfectius eſt: ſed ſatis erit facere quod eſt bonum; nullus enim obligatur ſequi virginitatem, aut fieri religioſum, quamuis virginitas, aut religio perfectior ſit, quam ſtatus matrimonij: ergo pari ratione nullus obligatur ſequi ſententiam probabiliorem, quamuis ſit melior; ſi quidem probabilis eſt bona. Vltimò: Licitum eſt docere, & proponere in ſcholis opinionem probabilem, relicta probabiliori, Vt Soto & alij concedunt: ergo etiam eſt licitum eam conſulere, atque ex conſequēti, eam ſequi. Probo conſequentiam. Nam licitũ eſt facere, quòd licitũ eſt docere. Ex hoc infertur, quòd poterit iudex prounciare ſententiam contra propriam opinionem, quando intelligit oppoſitam eſſe probabilem. Nam quamuis habeat opinionem ſpeculatiuam, in contrarium eſt tamen certus practice, & moraliter quod quamcunque opinionem probabilem eſt licitum ſequi. Eſt autem hoc intelligendũ, dummodo altera opinionum, vſu & conſuetudine

A non ſit recepta: nam tunc ſecũdum illam tenebitur iudicare, vt dicitur in lege minime. de legibus, & in cap. cum dilectus. de conſuetudinibus. Et ratio eſt. Nam conſuetudo eſt optima legum interpres. Similiter etiam in diſſenſione opinionum, illa erit ſequēda, quæ fuerit mitior, atque fauorabilior, vt dicitur in lege, ſemper in obſcuris. ff. de regulis iuris. & in c. diſciplina. 45. diſt. ex quib. deſumptæ fuerũt iſtæ regulæ; In dubijs reo eſt fauendũ, &; Melior eſt conditio poſſidentis. Propter eandem etiam rationem cõditio impoſſibilis, quæ ſolet omnes contractus irritare, in fauorem matrimonij, & in fauorem teſtamēti habētur pro non adiectæ, vt dicitur in cap. vltimo de conditionibus appoſitis.

Et ad primum argumentum factum pro ſentẽtia 1. Argumẽ.
B Soti, reſpondetur, negando antecedens. Nam cum certum ſit, quòd probabilis opinio ſequi poteſt, qui id facit nullo modo ſe exponit periculo peccandi.

Ad ſecundum reſpondetur, illam regulam: In dubijs tutior pars eſt eligenda, eſſe intelligendam, quã 2. Argumẽ.
do vtraque pars habet periculum. Nam, ſi vtraq; eſt ſecura & tuta; quod contingit, quãdo ambæ opiniones ſunt probabiles, quamuis probabilior ſit tutior, licitum erit alteram ſequi. Præterquam quòd etiam illa regula, quam plurimas patitur inſtantias. Nam ſi præcipiat alicui prælatus rem difficilimã, de qua ſubditus dubitat, an iure pręcipiat, nõ tenebitur cũ tanto periculo, & diſcrimine obedire, donec cõſtet ius præcepti, licet in præſtanda obediẽtia certus ſit, quòd non peccat. Item: Si quis petat à me fundum,
C quem iure poſſideo, cuius petitionis cauſa incipio dubitare, an ſit meus, non teneor ſtatim illum reddere, licèt in reddendo certus ſim, quod non pecco. Ad confirmationem reſpondetur, maiorem illã ꝓpoſitionem habere verum, quãdo ex vtraq; parte eſt periculum. Tamen in ſequẽdo opinionem probabilem nullum eſt periculum, vt ex dictis patet.

Ad tertium argumentum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ad proba 3. Argum.
tionem dico, eſſe latiſſimum diſcrimē inter teſtimonia, quę quis adducit pro ſuę cauſę probatione, & rationes, quę reddunt aliquam opinionē probabilem. Nam teſtimonia, quia adducuntur facti cõfirmationem, quo maiora fuerint, efficiunt ipſam cauſam di-
D gniorem. Et recta ratio dictat, quod ſententia proferatur ſecundũ maiorem dignitatē cauſæ, nec eſt aliqua opinio probabilis, quæ dicat licitum eſſe cõtra huiuſmodi hominē ſententiã proferre. At verò rationes, quæ reddunt aliquam opinionem probabilē tenent ſe ex parte iuris. Et ratio poſtulat, vt quotieſcunque in iure fuerint duæ opiniones, vna probabilis, altera probabilior, licitum ſit vnicuique quã maluerit ſequi. Alias illa, quam ſequi non erit licitum, nulla ratione merebitur nomen ſententiæ probabilis. Ad confirmationē ex cap. iuuenis, reſpondetur, vel, quòd loquitur de dubijs, quorum quodlibet cõtinet periculum, in quibus ſemper tutior pars eſt eligenda, vt diximus in ſolutione ſecundi argumenti, vel quòd eſt ſermo de eo, quod eſt certius in facto
E propter maiora teſtimonia, quæ ad illius probationem adducuntur: quod ſimiliter erit ſemper præferendum dubio, vt modo dicebam.

Vltimum dubium circa iſtam materiam eſt vtrũ Vltimũ dubium.
ſicut in iudicijs ſic etiam in legibus ferendis, maximè quibus imponuntur tributa ſubditis, habeat locum acceptio perſonarũ? Soto lib. 3. de iuſtitia, quæſtione 6. art. 7. latè diſputat de hac re, quantũ attinet ad tributa, de quo etiam nos ſupra diximus, arti. 3. quæſtionis præcedentis. Quare pronunc breuiter dico, certum eſſe quòd acceptio perſonarum poteſt Reſolutio difficultatis
habere locum; tum in alijs legibus; tum maxime in illis, quibus tributa imponuntur. Si enim princeps ſine iuſta & rationabili cauſa condat legem in fauo

rem

rem alicuius, vel aliquarum perſonarũ, quæ in alio rum notabile detrimẽtum vergat, proculdubio peccabit mortaliter, & erit acceptor perſonarum. Vt ſi ſtatuat legem qua præcipiat, quòd certũ genus mercium vſui hominum valde neceſſarium non poſſit niſi ab hoc, vel ab illo vendi. Tunc.n. lucra, quæ conceduntur vni, vel alteri ſine cauſa perirent alijs. Et non ſolum perirent lucra, ſed etiam inſurgerẽt grauiſſima damna, cum longe carius cogerentur ciues illa, merces emere, quàm empturi eſſent, ſi talis lex poſita non eſſet. Quod eſt manifeſtè contra iuſtitiã diſtributiuam præcipientẽ, vt fauores publici ſicut & onera ſecundum proportionem diuidantur, iuxta illud Pauli. 2. ad Corinth. 8. Non, vt alijs ſit remiſſio, vobis autem tribulatio, ſed ex æqualitate. Verũ eſt tamẽ quòd ex rationabili cauſa bene poſſet fieri talis lex, vt ſi quis ſua induſtria & labore certũ genus mercium reipublicæ vtilium adinueniſſet, nullus vltra eum id vendere poſſet, taxato prius per publicam poteſtatem pretio conuenienti. Et hac ratione iuſtiſſime illis qui libros compoſuerunt priuilegia conceduntur, vt ipſi ſoli eos vendant. Ex hoc infertur, quòd ſi leges tributorum non ſeruauerint debitam proportionem ad cauſam, pro qua ponuntur, & ad facultatem, & poſſibilitatem eorum, quibus imponuntur, debitis circunſtantijs ſecundũ rectam prudentiam conſideratis, non erunt iuſtę, nec obligabunt in conſcientia. Qua ratione dixere multi, quòd tributum vulgò appellatum, ſiſſa, non eſt iuſtum, quia in illo non plus ſoluit, qui plus habet, ſed qui pluribus indiget. Et idem dicunt de illo tributo quod dicitur, alcauala. Sed iã nos ſatis de hoc quæſt. 62. artic. 3.

QVAESTIO LXIV.

De vitijs oppoſitis commutatiuæ iuſtitiæ, in octo Articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrum occidere quæcunq; viuentia ſit illicitum.

1. d. 39. q. 2. ar. 2. cor. Et 3. contra g. 112. fin.

AD primum ſic proceditur. Videtur quòd occidere quęcũque viuentia ſit illicitum. Dicit enim Apoſtolus ad Rom. 13. Qui ordinationi Dei reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Sed per ordinationem diuinę prouidentiæ omnia viuentia conſeruantur, ſecundum illud Pſal. 146. Qui producit in montibus fœnum, & dat iumentis eſcam ipſorum: ergo mortificare quæcunque viuentia videtur eſſe illicitum.

2. Præterea, Homicidium eſt peccatum ex eo, quòd homo priuatur vita. Sed vita communis eſt omnibus animalibus & plantis: ergo eadem ratione videtur eſſe peccatum occidere bruta animalia & plantas.

3. Præterea, In lege diuina non determinatur ſpecialis pœna niſi pro peccato. Sed occidenti bouem, vel ouem alterius ſtatuitur pœna determinata in lege diuina: vt patet Exod. 22. ergo occiſio brutorum animalium eſt peccatum.

Lib. 1. c. 20. declinãdo, ad fi. to. 5.

*Sed contra eſt, quòd Auguſtin. dicit * in 1. de Ciuit. Dei, cùm audimus, Non occides, non accipimus hoc dictum eſſe de frutetis: quia nullus eis eſt ſenſus, nec de irrationalibus animalibus: quia nulla nobis* A *ratione ſociantur. Reſtat ergo, vt intelligamus de homine quod dictum eſt, Non occides.*

*Reſpondeo dicendum, quòd nullus peccat ex hoc, quòd vtitur re aliqua ad hoc, ad quod eſt. In rerum autem ordine imperfectiora ſunt propter perfectiora: ſicut etiam in generationis via, natura ab imperfectis ad perfecta procedit. Et inde eſt, quòd ſicut in generatione hominis prius eſt viuum, deinde animal, vltimo autem homo: ita etiam ea quæ tantum viuunt, vt plantæ, ſunt communiter propter animalia, omnia autem animalia ſunt propter hominem. Et ideo ſi homo vtatur plantis ad vtilitatem animalium, & animalibus ad vtilitatem hominis, non eſt illicitum, vt patet per Philoſophum * in primo Polit.* Lib. 1. ca. 5. a medio, & c. 7. tom. 5. B *Inter alios autem vſus maximè neceſſarius eſſe videtur, vt animalia plantis vtantur in cibum, & homines animalibus, quod ſine mortificatione eorum fieri non poteſt. Et ideo licitum eſt & plantas mortificare in vſum animalium, & animalia in vſum hominum ex ipſa ordinatione diuina. Dicitur enim Geneſ. 1. Ecce dedi vobis omnem herbam & vniuerſa ligna, vt ſint vobis in eſcã, & cunctis animantibus terræ. Et Geneſ. 9. dicitur, Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum.*

Ad primum ergo dicendum, quod ex ordinatione diuina conſeruatur vitam animalium & plantarum non propter ſeipſam, ſed propter hominem. Vnde, vt C *Auguſtinus dicit * in primo de Ciuit. Dei, Iuſtiſſima ordinatione Creatoris vita & mors eorum, noſtris vſibus ſubditur.* Lib. 1. c. 20. in fin. to. 5.

Ad ſecundum dicendum, quòd animalia bruta & plantæ non habent vitam rationalem, per quam à ſeipſis agantur, ſed ſemper aguntur quaſi ab alio, naturali quodam impulſu. Et hoc eſt ſignum, quòd ſunt naturaliter ſerua, & aliorum vſibus accommodata.

Ad tertium dicendum, quòd ille qui occidit bouem alterius, peccat quidem: non quia occidit bouẽ, ſed quia damnificat hoĩem in re ſua. Vnde non continetur ſub peccato homicidij, ſed ſub peccato furti vel rapinæ.

SVMMA TEXTVS.

D AD hanc difficultatem reſpondet D. Th. vnica concluſione, quæ talis eſt: Licitum eſt plantas mortificare in vſum animaliũ, & animalia in vſum hominis. Hanc probat D. Tho. in argumento, ſed cõtra, ex D. Aug. li. 1. de Ciuit. c. 20. dicente: Cum audimus: Non occides, non accipimus hoc dictũ eſſe de frutetis, quia nullus ei eſt ſenſus; nec de irrationabilibus animalibus, quia nulla nobis rõne ſociantur, ſed de homine, &c. Eandem probat in corpore articuli; tum teſtimonio ſcripturæ: tum etiam aperta ratione. Teſtimonium habetur Geneſ. cap. 1. Vbi Deus dixit hominibus: Ecce dedi vobis omnem herbam, & vniuerſa ligna, vt ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus, & c. 9. Omne, quod mouetur & viuit E erit vobis in cibum. Et ratione ſic argumentor: Nullus peccat ex eo, quòd vtatur re aliqua ad id, ad qđ eſt: ſed omnes plantæ ſunt propter animalia, & animalia propter hominem: ergo licitum erit vti plantis in vſum animaliũ; & animalibus in vſum hominum. Conſequentia cũ maiori eſt nota, & minor ꝓbatur: Ordine naturæ imperfectiora ſunt propter perfectiora, ſed plantæ ſunt imperfectiores animalibus, & animalia ſunt imperfectiora homine; vnde videmus, ꝙ in generatione hominis prius eſt viuũ, quod conuenit plantis, & deinde animal, & vltimo homo: ergo plantæ ſunt propter animalia, & animalia propter hominem.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Ratio quæ mouit D. Th. ad mouẽdũ hanc difficultatem.

RAtio, quæ mouet D.Tho. ad pręmittendũ iſtũ articulũ materiæ de homicidio, fuit impugnare ſententiã Manichæorum aſſerẽtium, animalium animas membra eſſe Dei, & ideo impietatem eſſe illorũ carnibus veſci, aut illa occidere, vt author eſt D.Aug.lib.1.de Ciuit.cap.20.& lib.6.contra Fauſtũ Manichęum cap.4.5.& 6. Cæterũ concluſio D.Tho. nõ ſolum eſt de fide tenenda propter aperta teſtimonia ſcripturæ, quæ ab ipſo adducuntur, atque ẽt propter illud Gen.1. Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & vniuerſis animantibus, quæ mouẽtur ſuper terram, vbi plenũ dominium Deus hominibus conceſſit ſupra quæcunque animantia: & certum eſt, quòd dominium eſt ius aſſumendi aliquid B in ſuam facultatem, atque vſum, quem homo in multis animalibus habere non poteſt, niſi eis veſcendo: verum etiam eſt lumine naturali nata, quo conſtat imperfectiora eſſe propter vſum perfectiorum, vt materia propter formam, plantæ propter bruta, & bruta propter hominem. Qua ratione Ariſtot.lib.1. Polit. probat, venationem ſylueſtrium animalium eſſe licitam, & naturalem, vtpote, qua homo vendicat ſibi quod eſt naturaliter ſuum, præter quam quod cum nulla genera ciborum immunda ſint ex natura ſua immunditia ciborũ, immunda ſint ex natura ſua immunditia culpæ, vt docet D.Tho.1.2. quæſt.102. artic.6. ad primum, iuxta illud Chriſti Matth.15. Nõ quod intrat per os coinquinat hominem; ratio naturalis dictat, quòd omnibus poſſit homo pro ſua vo- C luntate vti. Pro quo etiam facit illud Act.10. Vbi dicitur, quòd cum vidiſſet Petrus linteum, in quo erãt omnia quadrupedia, & ſerpentia terræ, audiuit vocem dicentem: Occide & manduca. Et cum Petrus reſpondiſſet; Abſit à me Domine, quia nunquam manducaui commune & immundum; facta eſt iterum vox ad eum: Quod Deus purificauit, tu cõmune ne dixeris. Quaſi ſignificans, nulla eſſe animalia, quibus veſci ex natura rei non ſit licitum. Idem etiam dicit Diu. Auguſtin. lib.6. contra Fauſtum, ca.15. Vbi latè de hoc diſputat contra Manichæos, citans illud Apoſtoli ad Titum 1. Omnia munda mundis. Et in cap.8. eiuſdem lib. dicit: Omnis creatura Dei bona eſt, omnia enim, quæ naturaliter ſunt in or- D dine ſuo bona ſunt, & nemo eis peccat.

Dubium.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrum vſus, qui nunc eſt veſcendi carnibus animalium fuerit etiam ante diluuium. D. Thom.1.2. quæſt.102. articulo 6. ad ſecundum, dicit, quòd eſus carnium videtur poſt diluuium introductus. Tunc enim Gen.9. dictum eſt: Quaſi olera virentia dedi vobis omnem carnem. Et hoc ideò, quia à terra naſcentia magis pertinebant ad ſimplicitatem vitæ. Et ſuper Epiſtolam ad Romanos capit.14. in illa verba; Is, qui manducat non manducantem, non ſpernat, etiam dicit, quòd terræ naſcentia à principio fuerunt homini conceſſa ad edendum. Et poſt diluuium primò legitur conceſſus eſus carnium. Quibus verbis ſignificare videtur, quòd ante diluuium non ſolum non fuerunt in E vſu carnes, ſed nec etiam fuerunt licitæ. Eandem ſententiam tenet Nicolaus de Lira ſuper Gen. capit. 9. & Abulenſ. ſuper Gen. capitulo primo. Qui expreſſius affirmat prohibitum fuiſſe tunc tale nutrimentum.

Sententia D.Tho. & aliorum.

Ad 1. argu.

Et probari poteſt hæc ſententia aliquibus argumentis. Primò ex illo Geneſ. capitulo primo. Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & vniuerſa ligna, quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui, vt ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ. Quibus verbis videtur Deus hominibus cibos taxaſſe, vt ſcilicet, non manducarent carnes, ſed fructibus veſcerentur. Et ſubdit ſtatim: Et factum eſt ita. Quaſi ſignificans, quòd A nihil aliud manducauerunt, niſi id, quod à Deo fuit determinatum.

Ad 2. argu.

Item Geneſ. capit.9. poſtquam dictum eſt ad Noe de arca egredientem: Omne, quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum, ſubdit ſtatim: Quaſi olera viuentia tradidi vobis omnia. Ac ſi diceret: Hactenus non, niſi olera vobis in cibum permiſi; cæterum deinceps non minus quam ipſa olera erunt vobis animalia in edulium. Et ne ignorarent modũ, quo illa edere deberẽt, adiecit ſtatim; excepto quod carnem cum ſanguine non comedetis. Ex quo loco ſic colligo argumentum: Vel prius comedebant carnes, vel non. Si comedebant, vel cum ſanguine, vel ſine illo. Si comedebant ſine ſanguine: ergo nulla fuit cauſa tale præceptum de nouo imponendi. Si autem comedebant cum ſanguine, reddenda erit ratio, propter quam Deus ante permiſerit carnem cum ſanguine manducare, & poſtea illud prohibuerit. Maximè cum Ariſtotel.7. Ethicorum, capitulo quinto, comedere carnes crudas enumeret inter vitia feritatis. Hæc autem aſſignari non poterit: ergo eſt dicendum, quod tunc incepit vſus carnes manducandi. Et ideò modus fuit præſcriptus, ſcilicet, vt elixis, vel aſſis veterentur, & non crudis, vt feræ.

Ad 3. argu.

Poteſt prætereà hoc ipſum probari, ex Boetio Seuerino, qui primam mundi ætatem commendans, libro ſecundo de Conſolat. metro quinto, in hunc modum loquitur.

Felix nimium prior ætas
Contenta fidelibus aruis,
Nec inerti perdita luxu,
Facili quæ ſera ſolebat.
Ieiunia ſoluere glande.

Nam poſt cæteris ætatibus ingruentibus, eo licentia hominum peruenit, vt iam vulgo omnes

Pectora, brachia, vultum,
Crediderint genus eſſe cibi. Quid diceret ergo,
Vel quo non fugeret, ſi nunc hæc monſtra videret
Pythagoras, cunctis animalibus abſtinuit qui
Tanquam homine, ventri indulſit nõ omne legumen?

Verſus ſunt Iuuenalis, quibus Satyram 15. finiuit: nominat autem Pythagoram, eo quòd is cum ſentiret, animas hominum poſt mortem in brutorum, D vel hominum corpora tranſire, carnibus abſtinuit, ne, ſcilicet, comedendo, animas hominum abſorberet. Porrò quod ait. Ventri indulſit non omne legumen, fabam intelligit, qua etiam abſtinuit Pythagoras, quia faba cibus eſt multam inflationem afferens, ac proinde contraria tranquillitati mentis. Traditur ab Aulo Gellio, libro quarto Noct. Attic. capit.11. Eundem carnium vſum, ceu rem immanem & nefandam latiſſimè proſequitur Ouidius, lib.15. Metam. ab ilo carmine.

Parcite mortales dapibus temerare nefandis. &c.
Vſque ad illud.
Heu quantum ſcelus eſt in viſcera, viſcera condi.
Alteriusq́; animantem animantis viuere letho.

Et infra quàm plurima elegantiſſimè. Faciens au- E tem mentionem de prima mundi ætate, cuius etiã ſupra meminit Boetius, ſic ait idem Ouid. eodem loco:

At vetus illa ætas, cui fecimus Aurea nomen,
Fœtibus arboreis, & quas humus educat, herbis
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore.

Inſtituerat verò de hac ætate ſermonem iam ſuperiùs, lib.1. nam de hominibus illius ſęculi loquens dixerat.

Contentiq́; cibis nullo cogente creatis
Arbuteos fœtus, montanaq́; fraga legebant:
Cornaq́; & in duris hærentia mora rubetis.

Ex quibus facile colligitur ante diluuium prædictum vſum veſcendi carnes minime viguiſſe.

Vltimo

Vltimo ſic argumentor: Ante diluuium virtus ad alenda, vegetanda, roborandaque corpora mortalium vigebat in herbis, vtpotè quæ ex aquæ inundatione nondum vim amiſerant: ergo tunc non erat neceſſarius carnium eſus, ſicut poſtea: atque ex conſequenti non erat à Deo conceſſus.

Vlt. argum.

Sententię Victoriæ et aliorũ probabilior.

Contrariam tamen ſententiam tenet Victoria in relectione de temperantia, numero 5. & Soto lib. 5. de Iuſtitia, quæſtione primæ arti. 1. quam ego probabiliorem exiſtimo. Vnde ad illius explicationem, vt à notioribus incipiamus dico primò, certum eſſe, quòd iure naturali ante diluuium eſus carnium non erat illicitus, vt patet ex ijs, quæ diximus in principio huius articuli. Et prętereà, quia per legem Chriſti naturalis lex non fuit abrogata. Quare, ſi tunc erat contra ius naturæ, quòd homines carnibus veſcerentur, etiam eſſet modo, & ſemper; ſi quidem lex naturalis inuiolabiliter manet eadem apud omnes, vt docet D. Thom. 1. 2. quæſt. 94. artic. 4. Dico ſecundo etiam eſſe certum, quòd in ſtatu innocentiæ quã touis ſęculo duraſſet, nunquam homines carnibus veſcerentur. Et ratio eſt: Nam fructus paradiſi fuiſſent, tum affluentiſſimi, tum etiam virtute ſolidiſſimi ad nutriendos, vegetandoſque homines; & cum in illa feliciſſima ætate nulla eſſet inordinata affectio nullus ſuperfluis vteretur, ſed eſſent neceſſarijs contenti. Dico tertio, meo iudicio etiam eſſe certum, quòd eſus carnium ante diluuium nulla diuina lege erat prohibitus, tum quia nullibi habetur talis prohibitio; tum etiam quia illa dicebatur ætas legis naturæ, ea ſolùm de cauſa; quia nulla alia, vel pauciſſima præcepta haberet, niſi quæ erant de lege naturali. Quod & intellixiſſe vr̃ D. Th. 1. 2. q. 103. ar. 1. ad 4. quando dixit, generaliter ante legem Moyſi nulla lege fuiſſe prohibitum eſum animalium, ſed propter abominationem, & conſuetudinem abſtinebãt homines ab aliquibus. Dico vltimò, eſſe probabiliſſimum, quod ante diluuium ſtatim poſt naturam lapſam homines carnes manducauerunt, illiſque frequenter in cibum vtebantur, probatur ex Geneſ. c. 4. Vbi Abel laudatur, propterea, quòd de primo genitis gregis ſui, & de adipibus eorum hoc eſt, de pinguiorib. ſacrificium offerebat. Nulla autem eſſet iuſta cauſa talis laudationis, niſi homines talibus animalibus veſcerentur. Ad hoc nonnulli reſpondent, quòd quãuis animalia eo tẽpore non erant vtilia in eſum, erãt tamen vtilia cauſa pellium & vellerum ad veſtitum. Sed hęc ſolutio mihi non placet. Primò: Quia eadem eſt ratio de vſu lactis, & de vſu animalium quantum ad cibum, cum non fuerit vnum magis conceſſum, quam alterum in illo 1. c. Geneſ. Secundò: Quia ſi homines eo tempore ſolum haberẽt animalia in vſum pellium ac vellerum ad veſtitum non eſſet cur ſacrificium Abel tanti fieret, propterea quòd de primogenitis, & de adipibus fuiſſet oblatum, ſi quidem ad vſum pellium, & vellerum parũ, vel nihil referre videatur, quòd animalia ſint primogenita, & craſſa. Ad cibum autẽ quam plurimũ. Et itẽ, quia non apparet quid tunc fieret de volucribus, cicuribus, vt de gallinis, cũ nec oua eſſent conceſſa in eduliũ. Præterea probatur concluſio ex Geneſ. ca. 7. vbi pcipit dominus ad Noe, vt tolleret de animalibus mundis ſeptena, & ſeptena; de immundis autem duo & duo. Et diſtinguebantur munda ab immundis ex eo, quòd illa erant idonea ad veſcendum, iſta verò minimè, vt dicunt multi Doctores. Alij affirmant, vt D. Tho. 1. 2. q. 103. art. 1. ad quartũ, quòd munda, & immunda diſtinguebantur per ordinem ad ſacrificia. Sed hoc mihi non videtur verũ. Tum, quia non eſt credibile, quòd ſacrificia fierent de rebus inanibus, & quæ nulli vſui eſſent ſacerdotibus. Si autem homines non veſcerentur carnibus ipſa animalia eſſent prorſus inutilia, ſaltim turtures, & columbę, quæ ad nihil aliud valent, quã ad eſum. Et tamen nullus dubitat ꝙ ex his, & ex gallinis fuerint in arca introducta ſeptena & ſeptena, tanquam ex animalibus mundis. Tum etiam; quia cùm tunc non eſſet determinatum, ex quibus animalibus deberent fieri ſacrificia; ſed hoc fuit declaratum in lege ſcripta, non apparet qua ratione mũda diſtinguerentur ab immundis per ordinem ad ſacrificia, ſed per ordinem ad conuenientiam, quam habebant ad vſum edendi. Atque ex conſequenti homines ante diluuium vtebantur carnibus ad veſcendum. Præterea hoc ipſum probatur, ſuppoſito prius, quòd eſus carniũ poſt naturæ lapſum fuit vitæ humanæ, eiuſq; incolumitati valde naturalis, adeò vt medici nihil ſalubrius in cibis ponant, quam naturam ſtatim à ſua conditione carnes habuerunt. Tunc ſic argumẽtor: Si ante diluuium homines carnibus nõ fuerunt vſi, id fuit; vel, quia erant illis interdictæ; vel, quia earũ ſalubritas atque ſapor nondũ erãt eis nota, vel quia ad vitam degendam non erant neceſſariæ. Primum dici non poteſt; quia, vt conſtat ex ſuperioribus, nullo præcepto, vel diuino, vel naturali erat prohibitus eſus carnium; imò contrarium natura docebat. Nec ſecundum; quia non eſt vere ſimile, quòd per mille ſexcentos annos, nunquã homines ſpeculando optimam carnium ad cibum naturam agnouerint, aut experientia deprehenderint. Maximè cum Doctores dicant gentes illas circa ortum humani generis ingenio & ſagacitate præ ſuis poſteris valuiſſe. Nec etiam tertium. Nam, quanuis verum eſſet, quòd hominibus in ſua integritate manentibus, propter humanam tunc frugalitatem, & modeſtiam non veſcerentur carnibus, ſed fructibus, qui abundãtiſſimi, & ſaluberrimi eſſent, fuiſſent contenti, vitiata tamen natura, nullum eſt argumentum, quod, quia carnes non erant neceſſariæ ideò non erant in vſu: corruperat. n. omnis caro viam ſuam. Imò ex eo, quòd homines illi ad malũ proni peioribus ſe voluptatibus immerſerunt, probabiliſſimè colligitur, talibus etiã eſcis, & eduliorum delicijs ſe ſe dediſſe: Maximè cũ dicat Ioſephus lib. 1. Antiquitatum, ꝙ propè ante diluuium nulli parcebatur vitio, aut flagitio. Relinquitur ergo eſſe valde probabilius, quod homines ante diluuium carnes manducauerunt. Quam etiam ſententiam ſequi videtur Caietanus ſuper Gen. cap. 9. quamuis ita obſcure loquatur, vt vix conſtet, quæ ſit eius mens.

Vnde ad primum argumentum in contrarium factum quod erat deſumptum ex Geneſ. cap. 1. reſpondetur, quòd verba illa; Ecce dedi vobis omnem herbam, &c. dicta fuere hominibus in ſtatu innocentiæ exiſtentibus, in quo ligna paradiſi ſatis fuiſſe ad cibum, tum propter illorum virtutẽ, tum etiam propter hominum frugalitatem, nemo eſt, qui dubitet: nec ad aliud tempus refertur, quod ſequitur ſtatim; Et factum eſt ita. 1. Argum.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd quia Geneſ. c. 1. herbæ tantum fuerant declaratæ à Deo in cibũ hominũ propter ligna paradiſi, quibus tunc veſcebantur, & natura vitiata, hominum genus naturali iure ẽt carnes adhibuerat, eoq; forte prope diluuium hominum feritas diuenta erat, vt crudis illis cũ ſanguine vterẽtur, idcircò Deus à diluuij periculo egreſſis conceſſit tanquam ius naturale, vt piſces & carnes ederent, eo excepto, quòd non crudas, ſed igne paratas veſcẽdas intelligerent. Propterea q; dixit; Omne quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum, excepto, quòd carnem cum ſanguine non comedetis. Nonnulli dicunt, quòd ante diluuium homines carnibus humanis veſcebantur, ſicut & Canibales nuper ab Hiſpanis reperti, Deus autem hanc inhumanitatem & feritatem hominibus interdicere volens præcepit ne carnem cum ſanguine, hoc eſt, cum impietate 2. Argum.

pietate ac feritate ꝓximorumq; homicidio comme- A derent. Sanguis enim in ſcriptura pro homicidio & ferocitate capitur ſæpè ſæpius. Sic Semei Dauidi obijciebat, quòd vir ſanguinum eſſet. 2. Reg. c. 16. & Pſal. 54. Viri ſanguinum non dimidiabunt dies ſuos, hoc eſt, homines efferati, & homicidæ. Cui ſententiæ plurimum fauere videtur quod ſtatim ſequitur in textu: Sanguinem enim animarum veſtrarum requiram. Quæ verba, vt Caietanus inquit, non reddunt rationem prioris dicti, ſed tantum addunt moderamen per modum exceptionis. Ac ſi apertius diceretur: Et ſi dedi vobis tãquam herbas virides omne, quod viuit, declaro tamen, quòd ſolũ hominem à materia alimenti excipio. Iniuſtum eſt enim, vt homo alimentum ſit, aut homini, aut cuicunque alteri animali. B Pro quo etiam facit litera iuxta Hebræum, quæ ſic habet: Et ſolum ſanguinem veſtrum ad animas veſtras requiram, hoc eſt, & ſolum ſanguinem veſtrum, qui eſt ad animas veſtras ſeruãdas, hoc eſt, vitas veſtras ſeruandas, requiram tanquam iniuſtè ablatum. Anima enim communiter accipitur pro vita in ſacris literis, iuxta illud: Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimẽtum patiatur? Et illud: Quam commutationem dabit homo pro anima ſua. Et illud: Anima mea in manibus meis ſemper.

3. Argum. Ad tertium argumentum, quod erat deſumptum ex teſtimonio Boetij, & Ouidij reſpondeo, quòd verba illa referenda ſunt ad ſtatum innocentiæ, nec in alio verum habere poſſunt.

Vlt. argu. Ad vltimum ex dictis patet ſolutio. Suppoſito, ꝙ C homo licitè poteſt animalia occidere in proprium alimentum, eaq; in quoſcunq; alios vſus conuertere tanquam verus illorum dñs, poteſt eſſe difficultas, vtrũ bruta occidere ſola recreationis cauſa propter voluptatem ſit licitũ. Ad cuius explicationem, præmiſſo, ꝙ ex animalibus quædam ſunt vtilia, alia inutilia, & alia nocua, dico primò, ꝙ occidere animalia tam nocua, quã inutilia ſola recreationis cauſa nullum eſt peccatũ. Hoc probat D. Tho. in ſolut. ad primum, teſtimonio D. Aug. lib. 1. de Ciui. c. 20. dicẽtis: iuſtiſſima ordinatione Creatoris vita & mors brutorum noſtris vſibus ſubditur. Dico ſecundo quòd occidere animalia vtilia, quantum eſt ex ſe ſola recreationis cauſa nullum eſt peccatum. D Hoc etiam dicit D. Tho. 1. p. q. 9. art. 1. ad 3. & in hoc art. ad tertium. Et probatur eadem ratione. Dico tertio, quòd occidere animalia vtilia ſine aliqua cauſa particulari ad minus erit peccatum veniale, quia eſt actus prodigalitatis, perinde ac mittere in fluuium cẽtũ aureos. Et hoc intelligitur, quando talia animalia fuerint propria. Nam ſi ſint aliena erit peccatum mortale iniuſtitiæ illa occidere propter damnum, quod inde domino reſultat.

ARTICVLVS II.

Vtrùm ſit licitum occidere peccatores.

Inf. q. 108. ar. 1. & 3. Et 1. 2. q. 100. ar. 8. ad 3. Et 3. contra c. 140. Et Ro. 12. le. 3.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd non ſit licitum occidere homines peccatores. E Dominus enim Matth. 13. in parabola prohibuit extirpare zizaniam, qui ſunt filij nequam, vt ibidem dicitur. Sed omne quod eſt prohibitum à Deo, eſt peccatum: ergo occidere peccatorem eſt peccatum.

2. Præterea, Iuſtitia humana conformatur iuſtitiæ diuinæ. Sed ſecundum diuinam iuſtitiam peccatores ad pænitentiam reſeruantur: ſecundum illud Ezech. 18: Nolo mortem peccatoris, ſed magis, vt conuertatur, & viuat: ergo videtur omnino eſſe iniuſtum, quod peccatores occidantur.

3. Præterea, Illud quod eſt ſecundum ſe malum, nullo bono fine fieri licet: vt patet per August. in libro contra mendacium, & Philoſophum in ſecundo Ethicorum. Sed occidere hominem ſecundum ſe malum eſt: quia ad omnes homines tenemur charitatẽ habere. Amicos autem volumus viuere & eſſe: vt dicitur in 9. Ethic.* ergo nullo modo licet hominem peccatorem occidere.*

Cap. 7. parũ ante medi. tom. 4.

Lib. 2. Ethi. ca. 6. parum ante fin. tomo. 4.

Sed contra eſt, ꝙ dicitur Exod. 22. Maleficos non patieris viuere. Et in Pſalmo 100. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ.

Lib. 9. ca. 4. tom. 5.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum * eſt, licitum eſt occidere animalia bruta, in quantum ordinantur naturaliter ad hominum vſum, ſicut imperfectum ordinatur ad perfectum. Omnis autem pars ordinatur ad totum, vt imperfectum ad perfectum. Et ideo omnis pars naturaliter eſt propter totum. Et propter hoc videmus, quod ſi ſaluti totius corporis humani expediat præciſio alicuius membri, puta, cum eſt putridũ, vel corruptiuum aliorum membrorum, laudabiliter & ſalubriter abſcinditur: Qualibet autem perſona ſingularis comparatur ad totam communitatem, ſicut pars ad totum: & ideo ſi aliquis homo ſit periculoſus communitati & corruptiuus ipſius propter aliquod peccatum, laudabiliter & ſalubriter occiditur, vt bonum commune conſeruetur. Modicum enim fermẽtum totam maſſam corrumpit, vt dicitur primo ad Corinth. 5.*

Ar. præced.

Ad primum ergo dicendum, quòd Dominus abſtinendum mandauit ab eradicatione zizaniorum, vt tritico parceretur, id eſt bonis. Quod quidem fit, quando non poſſunt occidi mali, quin ſimul occidantur & boni, vel quia latent inter bonos, vel quia habent multos ſequaces: ita quod ſine bonorum periculo interfici non poſſunt, vt Aug. dicit contra Parmenianum. Vnde Dominus docet magis eſſe ſinendum malos viuere, & vltionem reſeruãdam vſque ad extremum iudicium, quàm quod boni ſimul occidantur. Quando vero ex occiſione malorum non imminet periculũ bonis, ſed magis tutela & ſalus, tunc licitè poſſunt mali occidi.*

Lib. 3. ca. 2. à med. t. 7.

Ad ſecundum dicendum, quòd Deus ſecundum ordinem ſuæ ſapientiæ quandoque ſtatim peccatores occidit ad liberationem bonorum, quandoque autem eis pænitendi tempus concedit, ſecundum quòd ipſe nouit ſuis electis expedire. Et hoc etiam humana iuſtitia imitatur pro poſſe. Illos enim qui ſunt pernicioſi in alios occidit: eos vero, qui peccant, alijs grauiter non nocentes ad pænitentiam reſeruat.

*Ad tertium dicendum, quòd homo peccando, ab ordine rationis recedit. Et ideo decidit à dignitate humana: prout, ſcilicet, homo eſt naturaliter liber & propter ſeipſum exiſtens: & incidit quodammodo in ſeruitutem beſtiarum: vt, ſcilicet, de ipſo ordinetur ſecundum quod eſt vtile alijs, ſecundum illud Pſal. 48. Homo cum in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipiẽtibus, & ſimilis factus eſt illis. Et Prou. 11. dicitur. Qui ſtultus eſt ſeruiet ſapienti. Et ideo quamuis hominem in ſua dignitate manentem occidere ſit ſecundum ſe malum, tamen hominem peccatorem occidere poteſt eſſe bonum, ſicut occidere beſtiam. Prior enim eſt malus homo quàm beſtia, & plus nocet, vt Philoſophus dicit * in primo Politicorum, & in ſeptimo Ethicorum.*

Lib. 7. Eth. c. 6. in fin. tom. 5.

SVM-

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpõdet D.Tho. per v-
nicam concluſionem,quæ talis eſt: Malefacto
res interficere eſt inſtum, & licitum. Quam probat
in argumento, ſed contra,ex illo Exod.22.malefi-
cos nõ patieris viuere.Et in corpore articuli hac ra
tione.Ideo animalia licitũ eſt interficere, quia ſunt
in noſtrum vſum ordinata, tanquam imperfectius
in id,quòd eſt perfectius; ſunt,n.partes reipublicæ,
ſunt ordinati in rẽpublicam,tanquam imperfectum
in id,quod eſt perfectius;ſunt.n. partes reipublicæ,
& vnaquæque pars naturaliter ordinatur in totum:
ergo quotieſcunque incolumitati reipublicæ fuerit
expediẽs,habet ipſa ius ciues morte afficiẽdi ne to-
tum inficiatur.Si quidẽ vt dicit Pau.1.ad Corinth.
5.modicum fermentum totam maſſam corrumpit.

EXPLICATIO ARTICVLI.

AB iſto articulo incipit D.Th.agere de homici-
dio.Et quanuis ratio poſtulabat, vt homicidij
diffinitionẽ præmitteremus toti diſputationi, quia
tamen ea aſſignari non poteſt,niſi explicato prius,
quid nomine homicidij intelligamus, quod procul
dubio eſt illud, quod Deus in illo quinto præcepto

Quid prohibeatur, hoc præcepto,non occides,explicatur.

Decalogi:Non occides,iuterdicit, operęprετiũ erit,
vt primò omnium explicemus,quidnam ſit illud,qđ
eo præcepto prohibetur. Et quia Exod.20. vbi nos
legimus,Nõ occides, Hebraicè habetur vna vox, q̃
idem ſignificat, ac non homicides(ſi ita licet loqui)
certum erit hoc præcepto non prohiberi brutorũ
animalium occiſionem vt hæretici Manichæi aſſir-
mabant, ſed tantum occiſionem hominum. Cæte-
rum quia id præceptum abſolutè,& ſine aliqua limi
tatione conſtituitur, & in multis caſibus eſt licitum
occidere,vt certo conſtat, & nos infrà ſumus dictu-
ri,non leuem continet difficultatem,explicare, qđ

Sententia Scoti.

& qualiter homicidium in illo præcepto prohibea-
tur.Scotus in 4.diſt.15.q.3.dicit abſolutè & genera-
liter eo præcepto prohiberi cuiuſcunque hominis,
ſiue nocentis, ſiue innocentis, & quacunque auto-
ritate,ſiue publica,ſiue priuata factam occiſionem.
Itaque quicũque alterũ occidit quacũque ex cauſa,
& quacunque autoritate id faciat, peccat contra id
præceptum,niſi in caſibus iure diuino exceptis. Nã
cum illa prohibitio,ſit generalis cunctos mortales,
nemine excepto,occidere vetans, & diuina, ſupra
quam ſolus Deus poteſt diſpenſare,fit, vt nullum ẽt
nocẽtem priuata,aut publica autoritate interficere
ſit licitum,niſi in caſibus à Deo in veteri lege, quæ
ius diuinum continebat expreſſis.Qualis eſt ille Le-
uit.19.Qui occiderit occidatur; & plures alij, qui
numerantur Exod.21.Et quo infert primò,non eſſe
licitum occidere furem diurnum,quantumcunque
grauia furta committat,cum hoc in veteri teſtamen
to non concedatur.Imo Exod.c.22.dicitur,quòd ſo
lus nocturnus fur in fragranti delicto acceptus mor
te opprimatur.Infert ſecundò,quòd nec ẽt nunc in-
ter fideles licitum eſt occidere adulteram.Nã quan
uis Leuitici 20.id præcideretur,Ioannis tamen octa

Impugnatur Scotus

uo, id præceptum à Chriſto fuit reuocatum in illis
verbis:nec ego te condemnabo.Hæc ſententia Sco-
tii cõtinet multa falſa.Nam primum falſum eſt dice
re,quod id præceptum,Non occides,ea eſt generali
tate intelligendum, vt cunctas hominũ occiſiones,
quacunque autoritate factas comprehendat. Quod
iſta ratione oſtendo: Quod eſt de ſe licitum, & per
ſe bonum;non eſt prohibitum præcepto diuino: ſed
occidere hominem in propriam defenſionem eſt p
ſe bonum, vtpote quod eſt ſecundum inclinationẽ
naturalem: ergo non eſt prohibitum illo præcepto,

A non occides.Atque ex conſequenti cum in lege ve-
teri id non ſit exceptum, manifeſtè ſequitur, quod
illud præceptum non eſt ea generalitate intelligen-
dum, vt omnia homicidia quacũque ex cauſa facta
comprehendat.Nec valet,ſi dicatur,quòd ideò ho-
mo poteſt inuaſorem occidere, non faciendo con-
tra illud præceptum,quia quod intendit non eſt oc-
cidere,ſed ſeipſum defendere,ad quod per accidens
primus,& præcipuus finis eius,qui aggreſſorem oc-
cidit,ſit ſua defenſio,ſecundariò tamen,& tanquam
medium ad id neceſſarium etiã vult inuadẽtis mor-
tem.Quare,ſi nunquam eſt licitum ex intẽtione ho-
minem occidere, nec etiam licebit eũdem interfice
re in propriã defenſionem. Maximè cum ille, qui ſe
defendit ex intentione ẽt poſſit hoſtis iugulum pete
B re,vt omnes Doctores concedunt. Secundum fal-
ſum,quod in ſententia Scoti cõtinetur eſt,quòd non
eſt licitum publicæ, aut priuatæ autoritati aliquem
etiã malefactorem interficere,niſi in caſibus in ve-
teri lege expreſſis.Cõtra quod ſic argumentor: Vel
præcepta illa occidendi malefactores in veteri lege
contenta erant legalia,aut naturalia: ſi legalia: ergo
in morte Chriſti ceſſarunt,atque ex cõſequenti non
erit licitum modo hominem occidere, etiam in il-
lis caſibus,qui in veteri teſtamento excipiuntur. Si
autem fuerunt naturalia,vel, vt verius dicam, iuris
naturalis interpretatiua, ſequitur quòd ipſo lumine
naturali illi caſus erãt ab eo generali præcepto,Non
occides, excipiendi ſeu potius non includebãtur in
illo; atque ex conſequenti non erat neceſſarium, ꝗ
C particulariter à Deo exciperentur.Secũdò: Si reſpu-
blica ciuilis modò non haberet facultatem alios ma
lefactores interficiẽdi quam qui erant excepti in ve
teri lege,ſequeretur,quòd nec etiam poſſet eoſdem
alijs excogitatis mortibus interimere,nec alios vllo
corporali ſupplicio afficere,puta,fures flagellis cæ-
dere,aut alia grauiſſima delicta mortis comminatio
ne prohibere: conſequens autem eſt abſurdum, &
contra tenorem legis capitalium.ff.de pœnis. vbi in
cendiarijs, & alijs delinquentibus capitis pœna de-
cernitur,& parricidæ,quòd in dolium incluſus ſub-
mergatur,& hæreticis, quòd exurantur;quæ pœnæ
in veteri lege non erant taxatæ: ergo & illud,ex quo
ſequitur.Probo ſequelam:Nam,ſicut illud eſſet con
tra generalitatem pręcepti de non occidendo,ita &
D hoc Tertiò: vel ante legem Moyſi erat licitum in-
terficere blaſphemum,& homicidam,vel non. Si di
catur primum:ergo non ex conceſſione, & diſpen-
ſatione Dei eſt licitum interficere malefactores, ſed
ex natura rei,quod eſt contra Scotum.Si autem dica
tur ſecundum:Contra:Id quod non licuit in lege na
turæ,nunquam licuit:Lex enim Moyſi, aut lex gra-
tiæ non fuere diſpẽſationes legis naturæ, ſed potius
è contra multa erãt licita in lege naturæ,quæ tamen
in lege Moyſi prohibita fuerunt: ergo ſi non licuit
in lege naturæ interficere homicidam,aut adulterã,
nec etiam id eſſet licitum in lege Moyſi, cuius con-
trarium fatetur Scotus. Vltimò:Ante legem ſcriptã
reſpublicæ gentium iure & merito malefactores in
terficiebant:imò nulla vnquam(quod ſciam)extitit
E tã barbara & Inculta reſpublica,quæ ob aliqua cer-
ta crimina mortẽ maleficis infligendam non decer-
neret: nec hoc faciebãt,quia illi caſus excepti eſſẽt
in lege ſcripta,cum tunc non eſſet illa lex, nec q̃uis
eſſet,gentiles ei ſubderẽtur,ſed lumine naturali du-
cti:ergo ratio, propter quam nunc eſt licitum ma-
leficos interficere,non eſt exceptio veteris legis,ſed
ipſum ius naturæ, quod hoc dictat. Ex hoc infertur
etiam eſſe falſum, quod dicebat Scotus,nempè; qđ
non eſt modo licitum interficere diurnum furem,
quia in veteri lege non erat conceſſum. Et simili-
ter quòd non eſt licitum interficere mulierem adul-
teram. Præterquam quod affirmat de reuocatione
illius

illius legis facta à Chriſto eſt merè figmentum, nec probabili aliqua conſequentia deduci poteſt ex Euãgelio. Chriſtus enim ibi non induit perſonam iudicis. Quin potiùs negare eſt viſus ſibi id iudicium ſecularem in quantum homini competere, & ſolum, vt prædicator regni cęleſtis admonet accuſatores, vt pro ſalute animarum conſequenda iudiciũ à ſeipſis inciperent. Propterea dixit; Qui fuerit veſtrum ſine peccato primus in eam lapidem mittat.

Sentẽtia aliorũ Theologorum.

Quo circa hac Scoti ſententia omiſſa, alij Theologi affirmant præcepto illo, Non occides, ſolũ prohiberi mortem innocentis: Ita, vt quando dicitur Exod. 23. Inſontem, & iuſtum non occides, ſit veluti explicatio illius præcepti generalis de non occidẽdo, quod in eodem lib. cap. 20. poſitum erat. Sed nec hæc ſententia eſt vera. Tum; quia qui priuata autoritate occidit malefactorem, & hominem ſceleratũ transgreditur hoc præceptũ, cùm non ſit aliud, contra quod faciat, & tamen non occidit hominem iuſtum, & innocentem. Tum etiam, quia iudex qui prætermiſſo ordine iuris publica autoritate occidit hominem nefarium, etiam violat præceptum de non occidendo, quamuis iuſtum hominem non interficiat. Et ſic non tantum prohibet inſontis, & iuſti occiſionem. Alij affirmant eo præcepto, Non occides, ſolum prohiberi occiſionem priuata authoritate factam. Sed nec hæc interpretatio eſt ſufficiens. Primò: Quia qui hominem, cum moderamine inculpatæ tutelæ interfecit, propria authoritate id facit; & tamen id pręceptum non transgreditur, cùm talis occiſio ſit licita, & honeſta. Nec valet, ſi dicatur hominem illum non occidere priuata authoritate, ſed publica, aut diuina, quam ad id habet: quia non alio ſed eodem iure, quo quis ad ſeruandam vitam poteſt comedere, poteſt etiã interimere aggreſſorem, quando ad vitæ conſeruationem eſt neceſſarium. Niſi fortè dicamus, quòd etiam quiſque publica & diuina autoritate manducat, quod eſt ridiculum. Et præterea: Quia reſpublica atque Rex innocentem hominem interficientes pręceptum de non occidendo tranſgrediuntur, vt certum eſt, & tamen non priuata, ſed publica autoritate id faciunt: ergo ſenſus illius præcepti non tantum eſt, ne quis priuata autoritate interficiat.

Pręceptum nõ occides eſt iuris naturalis & nõ poſitiui.

His ergo interpretationibus omiſſis, vt ad veram atque legitimam eius præcepti, Non occides intelligentiam accedamus, ſupponendum eſt, quòd illud præceptum non eſt poſitiuum, ſed iuris naturalis, ſicut & omnia alia pręcepta Decalogi: Quod ex hoc vno colligere licebit, quod ſemper lumine naturali fuit notum homicidium eſſe illicitum: atque culpabile. Deducebaturque hoc euidenti conſequentia ex illo primo principio morali; Quod tibi non vis alteri ne feceris. Ex quo infero primò, quòd hoc pręceptum ſemper fuit idem & æquale ante legem ſcriptam, in lege, & nunc poſt legem in Euangelio. Lex enim naturalis nunquàm fuit mutata, nec abrogata, nec limitata, aut extenſa, cùm ſit lumen naturale ſupra nos à principio ſignatum, vt autor eſt D. Tho. 1. 2. quæſt. 94. art. 4. Quare ſi licebat interficere adulteram, aut homicidam in lege Moyſi, etiam hoc eſſet licitum ante legem, & erit modo in Euangelio. Infero ſecundo, quòd omne illud homicidium eo præcepto prohibetur, quod ſtando in ſola lege naturæ eſt malum, & irrationabile. Et ad hoc ſolũ oportet reſpicere, vt vniuſcuiuſque homicidij iuſtitiam cognoſcamus, & non ad exceptiones factas in lege Moyſi; cùm omnia illa, ſi ſolum ſint iudicialia, iam ceſſauerint; & ſi ſint moralia ſint veluti explicatiua iuris naturalis. Nec eſt hoc, explicare idem per idẽ, aut ignotum per ignotius. Nam cum homicidium non ſit malum, quia prohibitum; ſed prohibitum, quia malum, ad intelligendum, quod nam ſit homi-

A cidium, quod illo præcepto prohibeatur, optimè dicimus quod reſpiciamus, tanquàm ad cauſam, ad id quod iure naturali eſt malum. Infero tertiò, quòd illo pręcepto de non occidendo, quod naturale eſt, & comprehendẽs omne illud homicidium, quod iure naturæ eſt malum, non magis prohibetur homicidium factum priuata autoritate quam publica; cum vtrunque poſſit eſſe conforme rectæ rationi, ſi debitis circunſtantijs fiat, & difforme, ſi aliqua ex illis deſit. Quod, vt intelligatur aduertendum eſt, quòd hominis occiſio dupliciter poteſt fieri. Vno modo ex intentione, & certo propoſito, vt quando iudex intendit occidere malefactorem. Alio modo præter intentionem; non dico à caſu nec inuoluntarie, ſed propter alium finem, quem ſi occidens aliter conſequi

Hominis occiſio dupliciter poteſt fieri.

B poſſet, non occideret. Vt cum quis in ſui defenſionem, vel reipublicæ occidit inuaſorem, quem, ſi aliter poſſet ſe defendere, nõ occideret. Hoc ſuppoſito dico, quòd ex intentione, ſolum publicæ autoritati eſt licitum occidere malefactores. Solis enim publicis magiſtratibus, atque principibus, qui curam reipublicæ gerunt, eſt hoc iure naturali, & diuino conceſſum, iuxta illud Pauli ad Romanos decimo tertio. Nõ ſine cauſa gladium portat, vindex enim Dei eſt. Et ratio eſt: Nam cum malefactores ſint membra nociua reipublicæ, eodem iure naturali, & diuino, quo eſt licitum abſcindere membrum corruptum, & nociuum toti corpori, erit etiam licitum gerenti curam reipublicæ hominem pernicioſum, & boni communis corruptorem, interficere, etiam ſi hoc in

Sententia autoris.

C ſcriptura non inueniatur: quia lumine naturali eſt notum; bonum commune præferendum eſſe proprio. At verò ex intentione occidere, ſemper eſt prohibitum priuatæ perſonæ. Quare ne talis faciat contra prædictum præceptum, & vt eius occiſio ſit conformis rectæ rationi, opus erit, vt aliter; quàm occidendo, propriam vitam ſaluari non poſſit. De quo nos plura infra dicemus. Ex dictis omnibus colligere licet, verum & legitimum ſenſum illius præcepti, Non occides, eſſe, quòd omne & ſolum illud homicidium prohibeatur, quod intrinſecam deformitatẽ dicit ad rationem; atque adeò eo vſque generale erit, quo ratio naturalis dictabit, vitam humanam eſſe ſeruandam. In caſu autem, quo eadem ratio occi-

D ſionem hominis, aut iubet, aut permittit, nõ erit præceptum de non occidendo. Et ſic nec aggreſſoris occiſio, nec malefactorum interfectio publica autoritate facta erunt eiuſdem præcepti exceptiones; cùm nunquàm in illo fuerint comprehenſa, nec à natura prohibeantur. Ità interpretatur hoc præceptum D. Thom. 1. 2. q. 100. artic. 8. vbi dicit, homicidium prohibitũ hoc præcepto habere rationem indebiti. Hoc eſt, illud prohibetur quod ex ſe eſt irrationabile & malum. Eandem expoſitionem ſequitur Victoria in relectione de homicidio nume. 15. 16. & 17. & Soto lib. 5. de iuſtitia, q. 1. artic. 2. Suppoſita iam conuenienti interpretatione illius præcepti, Non occides, facile erit homicidij diffinitionem aſſignare, dicentes, quòd eſt iniuſta hominis occiſio. Quam dif-

E finitionem ponit D. Antoninus 2. par. tit. 7. capit. 8. & Syluester verbo, homicidium. Et quoniam homo ex anima rationali, & carne, aut corpore conſtat, fit, vt percutiens hominem mortuum, aut corpori inanimato caput abſcindens, non poſſit accuſari homicidij, vt notat Bald. per textum ibi in lege 1. nume. 19. Cod. qui accuſ. nõ poſſunt, & in leg. fortem. Cod. de his, quibus, vt indignis. & in leg. ex hoc iure, nume. 10. ff. de iuſtitia & iure. Ex quo ſequitur, quòd nec incurrat irregularitatem qui corpori mortuo, & vita functo membrum abſciderit, etiam animo illum occidẽdi, ſi eum viuum comperiſſet, vt ex mente Archidiaconi, & aliorũ notat Couarruuias in relectione ſuper Clementinam, ſi furioſus. de homicidio

dio par.2.nume.1.Et quoniam omnis iuſtitia ex genere ſuo eſt peccatum mortale, in eo, quod dicitur homicidium eſſe iniuſtam hominis occiſionem, manifeſtè declaratur omne homicidium eſſe peccatum mortale,& tantò grauius quantò iniuſtitia,quę fit homini dum vita priuatur,eſt maior.

Grauitas peccati homicidij ex multis colligitur.

Grauitatem autem huius delicti ex multis poterimus colligere in ſacris literis;ſed præcipuè ex pœna,qua Deus homicidas afficiendos tam in hoc ſeculo,quam in futuro eſſe dicit. Omnis,qui acceperit gladium, gladio peribit,dixit Chriſtus Matth.25.& Apoc.13. Qui in gladio occiderit, oportet eum in gladio occidi. Et Geneſ.9. Quicunque fuderit ſanguinem hominis, fundetur ſanguis illius. Quæ tam ad mortem æternam quam ad temporalem referri poſſunt. Vtraque enim dignus eſt,atque reus, qui priuata autoritate gladium accipit.Vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra,dixit Dominus ad Cain, Geneſ. 4.ad ſignificandum, quam multum homicidij peccatum eſſet puniendum.Poteſtque interpretari vox ſanguinis,hoc eſt,vox conſanguinitatis,vt ſit ſenſus: Generatio, quæ ex Abel exiſſet, niſi fuiſſet interfectus, requirit, vt grauiſſimam de te ſumam vindictam.Vnde ſubdit: Maledictus igitur erit ſuper terram.Fuitque tanta hæc maledictio, vt etiam ipſam terram comprehenderit.Propter quod adiecit, Cũ operatus fueris terram,non dabit fructus ſuos. Vagus & profugus eris ſuper terram omnibus diebus vitæ tuę.&c.Et eſt ponderandum,quòd tantum quatuor peccata dicuntur clamare ad Deum in ſcriptura.Primum eſt,oppreſſio innocentum.Exod.2.aſcendit clamor filiorum Iſrael ad Deum.Secundum peccatum ſodomiticum. Geneſ. 18. Clamor Sodomorum,& Gomorrhæorum multiplicatus eſt.Tertium detentio mercedis mercenariorum, Iacob.vltimo: Ecce merces operationum veſtrarum, quæ fraudata eſt à vobis clamat; clamor eorum in aures domini Sabaoth introiuit. Quartum & vltimum eſt peccatum homicidij Geneſ.4.Vox ſanguinis fratris tui, &c.Et omnia hęc peccata,vel ſunt homicidium,vel habent quandam ſpeciem homicidij. In peccato enim contra naturam illud funditur, quod corporis humani potuiſſet eſſe materia,& ſic eſt quaſi homicidium.In oppreſſione autem innocentiæ, & detentione mercedis etiam aufertur id,quod eſt quaſi vita eorum.Vnde Eccleſiaſtici 33.dicitur.Panis egentium,vita pauperis eſt;qui defraudat illũ homo ſanguinis eſt. Et ibidem: Qui aufert in ſudore panem, quaſi qui occidit proximum ſuum. Et rurſus ibidẽ: Qui effundit ſanguinem, & qui fraudem facit mercenario,fratres ſunt.Ex quo fit, vt hæc peccata, ſicut & homicidium ad Deum clamare dicantur:ſanguis etiã Chriſti Domini noſtri dicitur clamare ad Deum;ſed longè melius,quàm ſanguis Abel, vt dicit Apoſtolus, ad Hebræos 12. Iſte enim vindictam poſtulat: at verò ille propitiationem, & miſericordiam pro fidelibus.

His iam ſic conſtitutis operæ pretium erit, vt ad literæ D.Thomæ explicationem accedamus.

Concluſio D.Th.probatur teſtimonijs ſcripturæ.

Et à concluſione articuli,qua dicit,licitum eſſe maleſactores interficere,initium ſumentes,dico, illam eſſe de fide,vtpote quæ ex ſacris literis euidenter colligitur. Fuerunt enim in illis quam plurimæ leges, quæ ob aliqua particularia ſcelera homines morte punire iubebant,vt patet ex Leuitici 20. Vbi is, qui declinauerit ad Magos & Ariolos interfici præcipitur: & ſimiliter is,qui maledixerit patri, aut matri. Chriſtus etiã Matthæi 25.dixit:Qui gladio percutit,gladio peribit.Prærerquàm,quòd cõtrarius error, qui fuit Vvaldenſium aſſerentium; nullam eſſe cauſam, propter quam homo iuſtè occidatur, etiam ſi id fiat ex iudicis præcepto,vt refert Caſtro in lib.de hęreſibus.verbo,occidere.vniuerſum reipublicę ſtatũ ſub-

A uertit. Niſi enim ſceleratiſſimi occidantur nulla erit in populo quies;& nulla pax permanebit in illo: ſed mali hoĩes tantò licẽtius quoſcunq; iuſtos affligent, quantò certius nouerit ſe pp malum ſcelus eſſe occidendos. Et ſic mortem,quam ſecundum hanc ſententiam nõ licèt iudici inferre peccatoribus ipſis malis hominibus,in quoſcunq; iuſtos impune exercere licebit:eſſentq; homines iuxta dictum Abacuch c.1. ſicut piſces maris,quorũ maiores ſæpe deuorant minores.Vt ergò ſit in populo debita quies,& tranquillitas expedit,vt ſceleratiſſimi quiq; homines,præſertim de quibus nulla eſt ſpes emendæ,occidantur:ne pp illorum cauſam tota reſpublica collabatur. De hac re vidẽdus eſt Caſtro loco modo citato,& lib.2. de iuſta hæreticorum punitione.c.12.De quo nos ẽt

B plura diximus in 1.tom.q.10.ar.8.Vbi ſimiliter oſtẽdimus,quantum cõueniat occidere hæreticos incorrigibiles per illam parabolam zizaniorum maximè deſignatos. De quibus D.Tho.agit hic,ſolutione ad primum.

Quæſtio.

Sed dubitabit aliquis hoc loco,an liceat iudici,eum hominem occidere, qui nõdum peccauit; timetur tñ valde de illo, quod multa & grauia peccata ſit commiſſurus in rempublicam? Abulẽſ. ſuper Exodum c.21. circa finem, tenet partem affirmatiuam.

Reſponſio.

Contrarium tñ ſine dubio eſt verum,& tenendum.Quòd probatur primò exemplo Dei,qui numquàm pro peccatis futuris punit,ſed tñ pro præteritis,& commiſſis.Et præterea;Quia ille,qui nondum peccauit eſt verè innocens;occidere autem innocentem numquàm eſt licitum. Item:Non ſunt facienda

C mala,vt inde eueniant bona:ſed eſt maximũ malum & intolerabile, quòd vir iuſtus pro futuro peccato puniatur:ergo hoc nõ eſt faciendum. Maximè cum malis,quæ in futurum imminent,multis alijs modis poſſimus conſulere,ſcilicet,per exilium, per bonam inſtructionem,& per comminationem.An autem in bello liceat occidere innocentes, à quibus in poſterum malum timetur, alia eſt quæſtio, quæ à nobis explicata fuit in materia de bello ſupra q.40.art.1.

In ſolutione ad ſecundum dicit D.Thom. quòd quemadmodum Deus ſecundum ordinem ſuæ ſapientiæ, quandoque ſtatim peccatores occidit ad liberationem bonorum, quandoq; autem eis tempus pœnitendi concedit, ſecundum quod ipſe nouit ſuis

D electis conuenire: ſic etiam humana iuſtitia debet hoc quantum poterit imitari, eos, qui in alios pernicioſi ſunt,occidendo,& illos,qui alijs grauiter nõ nocent ad pęnitentiam reſeruando.Quod debet intelligi quando peccata non ſunt publica, nec in aliorum perniciem vergentia:nam alias non habebit tã amplam facultatẽ,ſicut Deus,vt infra dicemus.

Dubium.

Sed poteſt quis dubitare,an quando princeps,vel iudex iudicijs intelligit,quod ſi reum pœna capitis afficiat ſtatim ille perditus ſit iturus in infernum, ſi autem ignoſcit,exiſtimat probabiliter eum in meliorẽ mentem rediturum, conſequuturumque vitam æternã, poſſit,& teneatur illi parcere,veniamque donare.Et pro parte affirmatiua eſt argumentum.

1.Argum.

Vita corporalis vniuſcuiuſque ordinatur ad ſpiritualẽ eiuſdẽ:

E ergo tunc concedenda erit corporalis,quando ea opus fuerit ad conſequendam ſpiritualem.

2.Argum.

Secundò: Iudex,vel princeps in eo caſu tenetur proximũ diligere ex charitate:ſed ſi pœna capitis afficiat,non diligit illum, ſi quidem non vult illi vitam ſupernaturalem:ergo peccat;atq; ex conſequenti tenetur parcere.Et confirmatur:Omnis pœna huius vitę debet eſſe medicinalis ei,cui confertur, vt omnes Doctores concedunt:ſed pœna capitis in caſu poſito nõ eſt medicinalis,vt conſtat:ergo non debet imponi.

His tamen non obſtantibus dico, quòd quamuis iudices proniores debeant eſſe ad miſerendum,quã ad puniendum,ſi tamẽ iuſtitia poſtulat, vt alicui capitis pœna imponatur,etiam ſi per reuelationẽ certo

to

to cognoſceret talem malefactorem continuo in infernum deſcenſurum, non deberet à iuſtitiæ executione ceſſare. Tum, quia, ſi contrarium eſſet verum, omnes malefactores hoc artificio vti poſſent, quod fingerent ſe impœnitentes, vt hac ratione mortem euaderent; quod in damnum Reipublicę quàm maximè cederet. Tum etiam; quia vindicatio ſcelerum quæ ex amore Reipublicę, quam omnibus alijs priuatis bonis anteponere debemus, procedere debet, non in bonum huius, ſed in bonum commune Reipublicæ ordinatur. Facit autem quã maximè ad bonum commune, ꝙ malefici interficiantur propter multas & graues cauſas, quas Galenus vir præter Medicinæ ſcientiam in omni genere Philoſophiæ clariſſimus, in opuſculo, cui titulus eſt: Quod animi mores corporis temperaturam ſequãtur, refert, hoc modo dicẽs: Deploratos, & facinoroſos tres ob cauſas rationi conſentaneas è vita tollimus: Ne videlicet ſuperſtites contumeliam nobis inferant: Et, vt eiuſdem notæ homines in terrorem producant tanquam pari ſupplicio excipiendos, ſi præter ius quid patrauerint: Tertia, quia illis ipſis mori præſtat eo malitiæ, profectis, vt nullus animi medicinæ faciendæ locus ſit, nec à Muſis ipſis quidem corrigi, aut à Socrate, & à Pythagora meliores reddi queat. Hæc Galenus: Quæ à nobis latè ex diuinis literis & ratione naturali petitis argumentis fuerunt explicata, atque declarata in primo tomo, q. 20. art. 8.

Ad 1. argu. Et ad primum argumentum reſpõdetur, conceſſo antecedenti, diſtinguendo conſequens. Dupliciter enim poteſt intelligi, ꝙ vita corporalis ordinetur ad conſequendam ſpiritualem. Vno modo tanquam medium per ſe ordinatum ad illam, ſine aliquo damno, & præiudicio Reipublicæ: alio modo, tanquam medium per accidens ordinatum, & cum præiudicio alterius. Quo ſuppoſito dico, quòd quando vita corporalis neceſſaria fuerit primo modo, tunc concedenda erit ad conſequendam ſpiritualem ei, qui illa opus habuerit, non autem quando fuerit neceſſaria ſecundo modo. Et in caſu, de quo loquimur, certum eſt, quòd, cum malefactor ſua culpa pereat, vita corporalis nõ eſt per ſe neceſſaria ad ſuam conuerſionem, ſed per accidẽs, & ex malitia illius. Præterquam, quòd ex talis vitæ cõceſſione manifeſtum ſequitur damnum Reipublicæ, vt ex dictis patet.

Ad 2. argu. Ad ſecundum reſpondetur; conceſſa maiori, negando minorem. Princeps enim, atq; Iudex quãtum eſt ex ſe, & in caſu argumenti, vult tali malefactori vitã ſpiritualem. Quòd autem ille eam non conſequatur prouenit ex ſua culpa, atque malitia, quòd pœniteri non vult. Præterquam, quòd cum eodem tempore concurrat præceptum conſulendi bono communi, quod præferendum eſt particulari, fit, vt non ſolum ex iuſtitia, ſed etiã ex charitate teneatur Iudex plus illud, quàm hoc deligere. Ad confirmationẽ reſpondetur, negando minorem. Nam etiam in eo caſu inflictio mortis ex ſe eſt medicinalis ei, qui eam patitur; quamuis ex culpa ſua illi non proſit. Vel, ſi non prodeſt, vt conuertatur, proderit, ne ſi ſuperſtes ſit quotidie peior euadat. Præſtat enim mori, quàm male viuere; ne ſic progrediẽs ſecũdùm duritiam ſuam & impęnitens cor theſaurizaſſet ſibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddit vnicuiq; iuxta opera eius, vt dicit Paulus ad Romanos cap. 2. Ob hanc etiam cauſam Deus, qui diues eſt, in miſericordia, & longanimis in patientia, multos in pueritia, & adoleſcentia ex hac vita præripit, ne, ſcilicet, crimina à quibus tunc liberi ſunt, poſtea viuentes committant, iuxta illud Sapientiæ cap. 4. Placens Deo factus dilectus viuens inter peccatores tranſlatus eſt, raptus eſt, ne malitia mutaret intellectũ, &c. Itaque valet tunc inflictio mortis, vel ad tollendam culpam, ſi conuertatur, vel ad illius terminationem, ſi non conuertatur: ſiquidem ob eo aufertur poteſtas amplius peccandi.

ARTICVLVS III.

Vtrùm occidere hominem peccatorem liceat priuata perſonæ.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd occidere hominem peccatorem liceat priuatæ perſonæ: in lege enim diuina nihil illicitum mandatur. Sed Exo. 32. præcepit Moyſes, Occidat vnuſquique fratrem ſuum, & amicum & proximum ſuum, pro peccato vituli conflatilis: ergo etiam priuatis perſonis licèt peccatorem occidere. (Infra q. 65. art. 1. co. & ad 2. Et 4. diſ. 37. q. 2. art. 1.)

*2. Præterea, Homo propter peccatum comparatur beſtijs, vt dictum * eſt. Sed occidere beſtiam ſylueſtrem maximè nocentem cuilibet priuatæ perſonæ licèt: ergo & pari ratione occidere hominem peccatorem.* (Ar. pręced. ad 3.)

*3. Præterea, Laudabile eſt, quod homo etiam ſi ſit priuata perſona, operetur quod eſt vtile bono communi. Sed occiſio malefactorum eſt vtilis bono communi, vt dictum * eſt: ergo laudabile eſt, ſi etiam priuatæ perſonæ malefactores occidant.* (Ar. præced.)

*Sed contra eſt, quòd Auguſt. dicit * in 1. de Ciuit. Dei: Qui ſine aliqua publica adminiſtratione maleficum occiderit, velut homicida iudicabitur: & tanto amplius, quanto ſibi poteſtatem à Deo non conceſſam vſurpare non timuit.* (Li. 1. c. 6 in med. & c. 21. in fi. tomo 5.)

*Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut dictum * eſt: occidere malefactorem licitum eſt, in quantum ordinatur ad ſalutem totius communitatis. Et ideo ad illum ſolum pertinet, cui committitur cura communitatis conſeruãdæ. Sicut ad Medicum pertinet præcidere membrum putridum, quando ei commiſſa fuerit cura ſalutis totius corporis. Cura autem communis boni commiſſa eſt Principibus habentibus publicam authoritatem. Et ideò eis ſolum licèt malefactores occidere, non autem priuatis perſonis.* (Ar. pręced.)

*Ad primum ergo dicendum, ꝙ ille aliquid facit, cuius authoritate fit, vt patet per Dionyſ. * 12. c. Cæleſtis Hierarch. Et ideò vt Auguſt. dicit * in 1. de Ciuit. Dei, non ipſe occidit qui miniſterium debet iubenti, ſicut adminiculum gladius eſt vtenti. Vnde illi qui occiderunt proximos & amicos ex mandato Domini, non hoc feciſſe ipſi videntur: ſed potius ille, cuius authoritate fecerunt. Sicut & miles interficit hoſtem authoritate Principis, & miniſter latronem authoritate Iudicis.* (Ex c. 3. lib. 1. c. 1. circa princ. to. 5.)

Ad ſecundum dicendum, ꝙ beſtia naturaliter eſt diſtincta ab homine. Vnde ſuper hoc non requiritur aliquod iudicium, an ſit occidenda ſi ſit Sylueſtris: ſi verò ſit domeſtica, requiritur iudicium non propter ipſam, ſed propter damnum Domini. Sed homo peccator non eſt naturaliter diſtinctus ab hominibus iuſtis. Et ideò indiget iudicio publico, vt diſcernatur an ſit occidendus propter ſalutem communem.

Ad tertium dicendum, quòd facere aliquid ad vtilitatem communem quod nulli nocet: hoc eſt licitum cuilibet priuatæ perſonæ: ſed ſi ſit cum nocumento alterius, hoc non debet fieri, niſi ſecundùm iudicium eius ad quem pertinet æſtimare quid ſit ſubtrahendum partibus pro ſalute totius.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpōdet D.Tho. vnica concluſione negatiua, quam probat in argumento,ſed contra,teſtimonio D.Aug.lib.1.de Ciuit. ca.6. dicentis: Qui ſine aliqua publica adminiſtratione maleficum occiderit, velut homicida iudicabitur; & tantò amplius quātò ſibi poteſtatem à Deo non conceſſam vſurpare non timuit. Et in corpore articuli: Hac ratione nocentium hominum interfectio in tantum eſt licita, in quātum ad bonum commune refertur: ergo,& in quantum fit ab eo,cui cura,atque cuſtodia boni communis eſt commiſſa:ſed cura communis boni ſolis Principibus,eorumq; miniſtris,& non cuicunq; priuatæ perſonæ incumbit: ergo ſolis Principibus,& eorum miniſtris,& nō priuatis perſonis eſt licitū maleficos interficere. Et confirmatur exemplo amputationis membri humani; quæ,quia ad bonum totius corporis ſemper ordinatur, tm̄ Medico præcisè incumbit, cui infirmi cura demandata eſt,vt ſecūdum medicas leges illā faciat.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Concluſio D.Tho. certa & lumine naturali nota.

COncluſio huius articuli eſt certiſſima: vtpotè quæ non ſolum teſtimonio Pauli ad Rom.13. probatur,dum dicit:Vis nō timere poteſtatem? Fac bonum,& habebis laudem ex illa: Si autem malum feceris, time; non enim ſine cauſa gladium portat: Dei enim miniſter eſt, &c. Quibus verbis & antecedentibus à principio illius capitis ex profeſſo declarat ſolis Principibus, & publicis poteſtatibus pertinere vindictam ſumere de malefactoribus; verum etiam communi omnium Philoſophorum cōſenſu, & aperta atque euidenti ratione conuincitur. Quare nulla vnquam extitit tam agreſtis, & tam barbara natio, quæ priuatis perſonis proprias iniurias vlciſcendi copiam & facultatem fecerit. Ratio autē eſt: Nam ſi eidem ipſi, qui iniuriam paſſus eſt propriam vindictam natura commiſiſſet, nemo eſſet,qui ſe vltra iuſtum & æquum non vindicaſſet, cum dolor illatæ iniuriæ rationem obſcurans, & affectum in rabiem trahens faceret,vt non quantum iuſtitia poſtulat, ſed quantum quiſque ſibi vindictæ ſumendum proponeret, ſe vindicaret. Quòd ſine manifeſta iniuria fieri non poſſe ſatis apertè declarat communis ac pernicioſus nobilium abuſus, quo honoris cæremonias eò ſuperſtitioſe proſequuntur, vt pro minima iniuria hominibus mortem inferre nō dubitent. Cum ergo iuſtitiæ effectus non perturbato animo, ſed integro atque maturo iudicio exequutioni mandari debeat, iuxta illud Deut.16. Iuſtè quod iuſtum eſt exequeris, opus fuit quàm maximè, vt non pars læſa, ſed communis perſona omni affectione, atque paſſione libera particularia crimina,iniuriaſq; vlciſceretur. Imò nec ipſis hominibus hoc prorſus concredi debuit,vt dicit Ariſt.5.Ethic.cap.6.ſed rationi legibus inſtructæ, quam in alteram partem flecti eſt impoſſibile. Is autē, cui hæc ſententia dura & acerba videbitur, non eo tempore, quo ipſe iniuria eſt affectus,ſed quo alterum iniuria affecit de illa ſnīam proferat. Tunc enim certum eſt,ꝙ iudicabit æquiſſimum, vt non hoſti ſuo, ſed Reipublicæ curam gerenti modus propriæ vindictæ committatur, &, vt ratio dictat,quod tibi non vis, alteri ne feceris.

Eſt ergo concl.huius articuli lumine naturali nota atque certiſſima. Sed ſunt contra illam nonnulla argumenta, quæ peculiares quaſdam continent difficultates. Primum ponitur à Caietano in iſto articulo. Et eſt huiuſmodi: Cuicunque priuatæ perſonę licitum eſt occidere tyrannum: ergo falſo affirmatur nunquam eſſe licitum occidere malefactores priuata authoritate. Conſequentia eſt nota,& antecedens probatur. Primò teſtimonio D.Thomæ in 2. diſt.44.q.2.artic.2.affirmantis,quòd quando non eſt recurſus ad ſuperiorem,laudabiliter tyrannus occiditur à priuata perſona. Secūdo exemplo Aiod,qui Iudicum c.3.valde laudatur: propterea quod Eglon Regem tyrānum priuata authoritate interfecit.

1. Arg. contra concluſionem D. Thom.

2. Argum. Secundò principaliter ſic argumentor. Maritus licitè poteſt mulierem in adulterio deprehenſam priuata authoritate interficere, vt dicitur in l. Grachus. C. ad l. Iuliam,de adulter.& in l.marito.ff.eodem titulo. ergo falſum eſt dicere, quòd nunquam eſt licitum malefactores priuata authoritate interficere.

3. Argum. Tertiò: Quando accuſator per calumniā præualet aduerſus innocentem, vſque ad mortem: innocens iuſtè poterit illū priuata authoritate interficere indicereq; illi ſingulare certamen,vt Caieta. in ſumma, verbo duellum,& infra q.95. artic.8. affirmat, quia non habet aliud remedium: ergo aliquando eſt licitum interficere malefactores priuata authoritate.

4. Argum. Quartò eo tempore quo per iniquitatē Iudicis, qui non vult cauſam diſcernere, eſt mihi occluſa omnis via ad recuperandas res meas,licitè poſſum illas per vim, aut fraudem ab iniquo poſſeſſore recuperare, & hoc non ob aliam cauſam,niſi,quia nō patet alius modus,quo ſeruem me indemnem: ergo pari ratione, quando ego fuerim paſſus iniuriam, nec ab iniquo Iudice queo ius meū obtinere,licitum erit mihi propria authoritate iniuriā vindicare, ſi quidem nullum aliud mihi remedium reſtat. Et ſic aliquādo erit licitum malefactores priuata authoritate interficere.

Vlt. argum. Vltimò: Fingamus mulierem innocentē cum viro ſuo in lecto iacere,à quo ſcit continuo eſſe iugulandam,quoniam maritus ad id habet paratum gladium,in hoc caſu licitum eſt vxori anteuertere fabulam,occidereq; maritum propria authoritate,cum aliud remedium ad ſaluandam vitam nō habeat: ergo aliquando eſt licitum malefactorem propria authoritate interficere.

Ad 1. argu. Plura alia id genus poterāt fieri argumenta contra concluſionem D. Tho. ſed hæc ſunt,quæ aliquam videntur habere difficultatem & ex quorum declaratione alia omnia ſoluere erit faciliſſimum. Vnde ad primum, in quo de occiſione tyranni eſt ſermo deuenientes, aduertendum eſt, ꝙ tyrannus eſt duplex. Vnus in ipſo iure dominij; qualis eſt ille,qui vel vi armorum, vel alias iniquè occupat Rempublicam. Alius in modo tantum regendi, qualis eſt ille,qui cum alias ſit verus Dominus, & verus Rex, tyrannicè tamen regit omnia in propriam vtilitatem conuertens, diſcordiaſq; inter ſubditos, aut ſeminans,aut nutriens,vt ipſe lucretur, vel exaltetur.

Tyrannus duplex.

Quo ſuppoſito dico primo,licitū eſſe cuicunque priuatæ perſonę primi generis tyrannum interficere propter duas cauſas. Prima: quia vim vi repellere licet. Secunda,quia quādiu talis tyrānus Rempublicam occupat, habet manifeſtum & iniuſtum bellum,cū ipſa Republica; & ſic quilibet ciuis, tanquam pars ipſius authoritate publica poteſt illū interficere. Et de iſto tyranno loquitur D. Thomas in teſtimonio adducto in argumento, de eodemq; currit exemplum Aiod. Fuit enim Eglon Rex Moab: qui per iniquitatem atque vim percuſſerat Iſrael & poſſederat ciuitatem Palmarum,vt in eodem cap.3. Iudicum dicitur. Et ſic iuſtè Aiod tanquam pars illius Reipublicæ iure naturæ potuit illum interficere. Nec hoc eſt malefactores propria,aut priuata authoritate occidere,quod D.Tho.in hoc articulo negat, poſſe licitè fieri, ſed ſe, atque ſuam Rempublicam defendere, quod quiſque ciuis in caſu neceſſitatis facere tenetur. Dico ſecundò nulla ratione eſſe licitum ſecundi generis tyrannum priuatæ perſonæ interficere; & contrarium dicere, eſt manifeſtus error. Probatur primò ex Concilio Conſtantienſi, ſeſſione 15. vbi tanquam hæreſis damnatur ſentētia

eorum,

eorum, qui dicunt quemlibet tyrannum licitè poſſe à quolibet ſuo ſubdito occidi, quod de eo qui per tyrannidem Rempublicã regit eſſe intelligendũ, communiter dicunt Doctores. Item ex Diuo Petro. Qui in prima ſua Canonica, cap. 2. admonet Chriſtianos, ſubditos eſſe Dominis non tantum bonis, ſed etiam malis, & diſcolis. Hæc enim, inquit, eſt gratia ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias patiẽs iniuſtè. Quaſi diceret: Quicunque ſubditi Regibus, & quicunque ſerui Dominis tenentur parere, non ſolum quando benigni, & faciles fuerint; ſed etiam quando difficiles, atque oneroſi, per iniquitatemque gubernantes. Hæc enim eſt Euangelicæ gratiæ perfectio, ſi propter timorem Dei dictante conſcientia ſuſtineat quis patienter triſtitia, aut grauia ſine cauſa, aut ſuo merito eiuſmodi patiens. Nam quæ erit perfectio, aut quæ ſupererogatio, quodve ſingulare præmium erit, ſi patienter ea tantum ſuſtineatis mala, quæ pro peccatis veſtris inferuntur vobis? Et propterea ſubdit: Quæ enim eſt gratia, ſi peccantes & collaphizati ſuffertis? Quibus verbis, vt videtis, tantum abeſt, vt concedat Apoſtolus facultatẽ ſubditis, ſuos Dños, quando in gubernatione male ſe geſſerint interficiendi, vt tamen præcipiat eis in omnibus parere, vt Euangelio ſatisfaciant. Poteſt præterea hoc ipſum probari ex ipſo nomine tyrãni, quod non tantum Regi, aut Principi conuenit, ſed etiam cuicunq; alteri aliquod dominium exercenti, ſi vel tale dominium ſibi nõ conuenit, aut ſi conuenit ad plura ſe extendit, quã lex ſui dominij permittit. Vnde Epiſcopus dicetur tyrannus quãdo, aut per vim, & violentiam obtinet epiſcopatum, aut ſi iure poſſidet, non tamen ſecundùm iura regit, & gubernat; ſed, vel exactiones vltra debitum extorquet, vel alia ſimilia exercet, quæ Epiſcopo non licent. Et eodem modo Papa poſſet eſſe tyrannus: & maritus ſimiliter dicetur tyrannus erga vxorem, ſi non illã tanquam carnem ſuam, ſed tanquam mancipium tractauerit. Tunc ſic argumentor: Si quilibet tyrãnus licitè poſſet à ſuis ſubditis occidi, ſequeretur maxima totius iuſtitiæ confuſio; quia tunc vxor poſſet occidere maritum ſuum, cum tyrannicè in illam dominaretur. Et poſſent oues interficere ſuum paſtorem, ſiue ille eſſet vnus ſimplex Parochus, ſiue Epiſcopus, ſiue Papa, ſi iſtorum aliquis tyrannicè regeret: Poſſet etiam filius interficere parẽtem ſi legem paternæ dominationis quoquo modo excederet: hoc autem eſt apertè falſum, vtpotè quod non ſolum viam cuilibet ſubdito ad inobedientiam, ſed etiam ad necem ſuo ſuperiori inferendam aperit: quoniam dicet illum eſſe tyrannum: ergo & illud, ex quo ſequitur. Præterea hoc ipſum probatur: Nam quantumuis aliquis ſit ſceleſtus, & criminoſus, non tamen poteſt iuſtè ab aliquo occidi, niſi ab habente poteſtatem, & iuriſdictionem. Sceleſtiſſimus enim homo fuit Cain, qui primus ſanguinem humanum fudit, fratremque occidit: & tñ, cum timeret, ne ob ſua ſcelera à quolibet qui illum inueniſſet occideretur, dixit illi Deus: Nequaquam ita fiet: ſed omnis qui occiderit Cain ſeptuplum punietur. Quaſi ſignificans, non quemlibet habere poteſtatem homines, quamuis malefactores, interficiendi. Et propterea dicebat Paulus: Quis es tu, qui iudicas alienum ſeruum: ſed ſubditi, non habent poteſtatem ſuos Dominos, quamuis tyrannos interficiẽdi, ſi enim illã haberet eſſet à Deo, cum nullus habeat in aliquem poteſtatem, niſi illa ſit deſuper data: nullibi autem legitur, quod Deus ſubditis hanc dederit poteſtatem, vt abſque ſuperioris ſententia poſſint occidere tyrannos: ergo id nulla ratione eſt licitum. Vltimo: Illi, qui ſolum ſunt tyranni in modo regendi habent verum ius ad Regnum: ergo non ſunt illo priuandi; quo ad vſque à ſuperiori condemnentur. Si autem non habuerint

A ſuperiorem inuocandus erit Deus, qui eſt adiutor in opportunitatibus, & in cuius manu cor Regis exiſtit, quiq; propter peccata populi permittit ſæpè ſæpius tyrannos regnare. Qualiter autem ſe debeat habere populus quando maxima tyrannide fuerit oppreſſus explicat D. Tho. lib. 1. de regimine Principũ; cap. 6. De hac re eſt videndus Caſtro lib. 14. aduerſus hæreſes, verbo tyrannus. Et per hæc patet ſolutio ad primum argumentum.

Ad ſecundum reſpondetur, negando antecedens: Ad 2. argu. Maritus enim, qui vxorem in adulterio deprehenſam occidit proculdubio peccat mortaliter contra legem de nõ occidendo, cum priuata authoritate id faciat, & contra inauditam partem procedat, quod legi naturali repugnat. Poſſet enim tunc vxor multa allegare, ſcilicet, vel licentiam mariti, vel metum cadentem in virum cõſtantem, vel ignorantiam inuincibilem. Et præterea: Nam contra ius naturale eſt, quòd quis fungatur officio, Iudicis, accuſatoris, & teſtis, quod facit maritus in illo caſu. De quo videndus eſt Sylueſter, verbo adulterium, §. vltimò. Verum eſt tamen, quòd quamuis maritus in tali occiſione peccet, non tamen punitur lege propter grauitatem doloris, quem tunc ferre eſt difficillimum. Et hoc probant leges in argumento adductæ. Et ſi quis contra hoc argumentetur ex c. interfectores, 33. quæſt. 2. vbi Nicolaus Papa in hunc modum inquit; Interfectores ſuarum coniugum ſine iudicio, ſi non addas adulterarum, quid aliud cenſendi ſunt, quam homicidæ; quibus verbis ſignificare videtur, interfectores ſuarum coniugum adulterarum non eſſe homicidas, alioqui impertinẽter dixiſſet, ſi non addas adulterarum, & in c. admonere, eadem cauſa, & quæſtione, Stephanus Papa Aſtulphum, quòd vxorem ſuam interfeciſſet tanquam homicidam reprehendens, aſſignat pro cauſa, quòd eam cum alio viro rem nefariam facientem non inueniſſet, vnde à contrario ſenſu colligi videtur, quòd homicida nõ eſſet nec reprehenſione dignus, ſi eam cum alio viro rem nefariam facientem inueniſſet. Reſpondeo, hæc minimè contra propoſitam ſententiam concludere. Vnde ad capitulum interfectores, reſpondetur cum Gloſſa, quòd non ideò dixit; ſi non addas adulterarum, quia velit ſignificare homicidam non eſſe, qui adulteram, ſine iudicio occidit; ſed laminis, quod eſt homicida, qui vxorẽ ſine iudicio occidit, maximè ſi adultera nõ eſt. Vel dico ſecundò Papam id dixiſſe, habito reſpectu ad leges ciuiles, ſecũdum quas, qui vxorem in adulterio deprehẽſam occidit, non habetur pro homicida quo ad pœnam. Quod & ſignificare videtur idem Papa in cap. immediatè ſequenti, cùm dicit, licitum eſſe ſecundum legẽ mundanam vxorem adulteram interficere, nõ tamen ſecundum legem Eccleſiaſticam. Et ad c. admonere, dico, Papam ibi non aſſignare pro cauſa homicidij, quòd vxorem adulterantem non inuenit; ſed pro cauſa huius, quod eſt Aſtulphũ tam crudeliter vxorem occidiſſe, cum cauſam mortis in ea non inueniret. Et ita illi textus non obſtant; quo minus occidere vxorem in adulterio deprehenſam ante Iudicis condemnationem ſit peccatum mortale. Et eſt aduertendum, quòd antiquitus etiam licebat patri impune filiam in adulterio captam interficere, vt patet ex l. patri. & ex hoc in ea. ff. ad legem Iuliam de adulterijs, & ex l. caſtitati. C. eodem titulo. Sed poſtea mutata eſt hæc lex in id, vt verberata in monaſterium occluderetur, vt conſtat ex Authen. ſed hodie. C. eodem titulo. & iſta lex eſt nunc in vſu in Gallis, & in multis alijs prouincijs reſpectu mariti, nam quæ de patre loquitur iam prorſus ab vſu abolenda. Hiſpani autem quantũ ad vxores adulteras ſequuntur legem antiquam. Non cum illo rigore, vt adultera neceſſaria morte damnetur; ſed quod traditur

tur maritò cum facultate, vt ſi velit, eam interficiat. Quam legem iuſtam eſſe nō eſt cur dubitetur. Tum, quia crimen eam pœnam mereri videtur. Tum etiā; quia Hiſpanorum ingenio de hac re vix aliter poſſet fieri ſatis. An autem prolata ſententia Iudicis contra adulteram maritus licitè poſſit illam interficere, varietate opinionum diſputatur à Doctoribus, quibuſdam partem negatiuam tenentibus cum Glo. in cap. interfectores, modo citato, & in ſequenti. Et ratio eſt: Nam maritus nō habet maiorem authoritatem ad vxorem occidendā poſt Iudicis ſententiam, quam antea: ſed antea occidēs peccaret mortaliter, vt modo dicebam: ergo & poſt. Conſequentia cum minori eſt nota, & maior probatur. Et quæro, vnde habeat maritus illam authoritatem? Non à lege veteri diuina, quæ adulterā lapidari iubebat. Tum, quia illa iam per nouam legem ſpecialiter, quo ad cęremonialia & iudicialia reuocata eſt. Tum etiā quia, ſi quantum ad hoc, lex vetus aliquam authoritatem præſtaret: nō ſolum poſſet maritus vxorem occidere, ſed teneretur quādoquidem lex illa, quæ adulteram lapidare iubebat præceptiua erat, & quā tranſgredi non eſſet licitum; cuius tn̄ contrarium communiter ſentiunt Doctores. Nec etiā habet authoritatem à lege noua: cum hæc nullibi iubeat, neć concedat maritis, vt vxores adulteras interficiant. Imò Chriſtus adulteram accuſatam clementiſſimè abſoluit. Nec à lege Canonica: cū hæc ſimiliter nullibi cōcedat, vt maritus adulteram occidat; quin potius abhorreat ſanguinem, viroſq; ſanguinolentos irregulares efficiat, etiam ſi quemcunque iuſtè occidi fecerint. Nec à lege ciuili: nam hæc quantum ad hoc nihil aliud diſponit, quam quod Iudex in ſua ſententia iubeat vxorem in adulterio deprehenſam viro ſuo tradi, vt ſi velit eam interficiat, & ſi velit ſecum retineat. In hoc autem nec lex, nec Iudex vidētur dare marito authoritatem illā occidendi, cum nec illi id iubeant, nec concedant, ſed rem ſuo arbitrio committant. Ita, ſcilicet, vt ſi eam occidat impune id feciſſe iudicetur, nec ob id pęna aliqua à Iudice puniatur. Hoc autem non releuat à culpa, cum maritus non neceſſitate legis, ſed ſua voluntate vxorem interficere ſit dicendus: ergo etiam poſt latam Iudicis ſententiam peccat vxorem occidendo, ſicut antea. Hoc tamen non obſtante dico, quòd poſt ſententiam Iudicis cōtra adulteram latam licitè poteſt maritus illam occidere. Ita tenet D. Thom. in 4. diſt. 37. q. 1. vbi dicit, non eſſe dubium maritum in hoc caſu culpa, & pœna carere, ſi vxorem ex zelo iuſtitiæ, & non ex appetitu vindictæ occidat. Eandem etiam ſententiam tenent communiter omnes Theologi. Et probatur: Maritus tunc non ſua, ſed publica authoritate id facit, ſcilicet, ex ſententia, & licētia Iudicis, vxorem ſibi, vt ſi velit eam occidat, tradi iubentis: ergo occidendo nullum committit peccatū. Secundò: Si vir non poſſet licitè tunc vxorem occidere, ſequeretur, quòd Iudex peccaret tradendo illam viro, ſiquidem cooperaretur peccato; conſequens autem eſt falſum; nam nullus conformans ſe iuſtæ legi facit peccatum: Lex autem, quæ diſponit, vt vxor adultera marito tradatur interficienda iuſta eſt, vt diximus: ergo & illud, ex quo ſequitur. Itē, ſi in caſu poſito maritus nō licitè occideret vxorem, ſequeretur, ꝙ ipſa ſe licitè poſſet defendere, & quod quæcunque priuata perſona poſſet illam eripere, iuxta illud Prouerb. 24. Erue eos, qui ducuntur ad mortem: quod intelligi debet de iis, quos non licēt occidere: conſequens autem eſt falſum, & cōtra communem Doctorum ſententiam: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelam: Quia quicunq; inuaditur cum peccato, & ſine cauſa poteſt defendi ab alio. Vltimò: Maritus tunc inſtituitur miniſter iuſtitiæ: ergo licitè poteſt vxorem occidere. Nec

An maritus licitè interficiat vxorē adulterā iudicatam.

Sententia Authoris.

A valet, ſi dicatur, quod permittitur illi vxoricidium, non vt licitè faciat, ſed vt impune: nam hoc priuilegio iam fruebatur, etiam ſi abſq; iudicio in flagranti delicto illam interficeret. Cum ergo ſolemni forma iudicij condemnata traditur marito vxor, ſignū eſt, quòd conceditur ſibi facultas, tanquam miniſtro iuſtitiæ illam licitè interficiendi. Et ad argumentum in contrarium factum reſpondetur, quòd maritus in caſu poſito occidit coniugem authoritate Iudicis, iuxta ciuiles leges iudicantis. Nec obſtat, quòd Iudex non præcipiat marito, vt vxorem interficiat, ſed id ſuo arbitrio relinquat. Nam dupliciter aliquis poteſt à iure, vel à Iudice ad aliquid faciēdum authoritatem habere. Scilicet, cum iuſſione, & præcepto iuris, aut Iudicis; vel ſine præcepto, & iuſſione. Primam

B authoritatem habent miniſtri iuſtitiæ. Nam Iudices tenentur iuxta leges iudicare & executores ſimiliter; quales ſunt ſpiculatores, & lictores, iuxta mandatum Iudicis, quod iudicatum fuerit tenentur executioni mandare. Secundam autem authoritatem, cum libertate habent mariti ad occidendum vxores adulteras. Qui etiam dicuntur miniſtri iuſtitiæ, quamuis liberi & voluntatij; quales multi inueniuntur in iure. Nam ſic ſacerdos à Curato licentiatus, habet authoritatem ſine iuſſione, & præceptione ad pęnitentes in confeſſione audiendum, ſi velit, & ad eoſdem abſoluendum, ſi velit. Et ſic etiā multi Iudices delegati habēt authoritatem ad excommunicandum, ſi velint, etiam ſi id facere non teneātur; non tamen propterea negandi ſunt id facere autho-

C ritate legis. Et ita quamuis relinquatur in voluntate mariti, vt ſi velit tutorem adulteram occidat, nō tamen hoc impedit, quo minus iuris, aut Iudicis ad eam occidendam authoritatem habere dicatur. Et hæc de ſecundo argumento principali contra concluſionem D. Tho. factum, dicta ſufficiant.

Ad tertium argumentum Caietanus in locis in argumento adductis reſpondere videtur, concedendo, quòd innocens licitè poteſt accuſatorem per calumniam vſque ad mortem præualentem interficere, cumque prouocare ad ſingulare certamen. Nam cum accuſator tunc iniuſtè innocentem aggrediatur gladio materiali Iudicis, & quicunque inuaſus gladio licitè poſſit etiam cum morte aggreſſoris ſe defendere, fit, vt licitè etiam tunc poſſit innocens

D in propriam defenſionem accuſatorem interficere. Sed hæc ſententia eſt apertè falſa. Primò: Nam ex ea ſequeretur, quòd qui accuſaret innocentem bona fide ex ignorantia inuincibili, licitè poſſet ab eo interfici in propriam defenſionē: Conſequens autem eſt falſum & contra rectam rationem; nam ſic eſſet maxima perturbatio in Republica: & vnuſquiſque ſuū accuſatorem interficeret, dicens, ſe ab eo iniuſtè accuſari, quod eſt abſurdū: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelam: Si quis inuaderet me bona fide ex ignorātia inuincibili, ego licitè poſſem illum interficere in meam defenſionem: ſed accuſans aggreditur innocentē gladio materiali Iudicis, ſecundùm Caietanum: ergo etiam ſi ex ignorantia inuincibili id faciat licitè poterit ab innocēti interfici. Se-

E cundò: Quando Dominus mittit ſeruum ad me interficiendum, quamuis ſit licitum occidere ſeruum me inuadentem, non tn̄ eſt licitum occidere dn̄m domi manentem, vt omnes concedunt: ergo pari rōne, quamuis accuſator occidat me per Iudicem, nō erit licitum occidere illum domi manentem. Vltimò: Si ſententia Caietani eſſet vera, ſequeretur, ꝙ ſi quis per calumniam me accuſando eſſet cauſa, quòd ego coniicerer in carcerē, aut ꝙ perderem bona mea, liceret mihi illum occidere: conſequens aūt eſt pluſquam falſum: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelā: Nā, ſi quis per vim priuata authoritate me coniiceret in carcerem, aut acciperet bona mea licitè

Ad 3. argu.

tè

tè poſſem illum interficere in meam defenſionem; & ſecundùm Caietanum accuſator tunc infert vim. Sed de hoc plura dicemus artic.7.huius quæſtionis, cum de occiſione inuaſoris in propriam defenſionem fuerit ſermo. Vnde ad argumentum reſpondetur, negando antecedens: ſed debet innocens in eo caſu ex neceſſitate mori, ſicut & quando probatur nocens ſecundùm allegata & probata.

Ad vlt.arg. Ad quartum argumentum reſpondetur, conceſſa maiori, atque minori, negando conſequentiam. Et ratio diſcriminis eſt: Nam qui res proprias ab iniquo poſſeſſore accipit, ſolum ſumit id, quod ſibi ex iuſtitia debetur; eſtq; ius ſuum certũ & determinatum; nec ex hoc magna ſequitur perturbatio in republica. At verò, qui vindicat iniuriam propria authoritate vltra hoc, quòd vſurpat publicum iudiciũ, accipit id, quod nõ ſibi ex iuſtitia debetur, cùm nullus teneatur pęnam ſoluere ante Iudicis condemnationem. Præterquàm, quòd huiuſmodi vindicationes in magnam cederent perturbationẽ reipublicæ. Ad vltimum reſpondetur, quòd ſi illa occiſio mariti ab vxore facta fuerit defenſio, licita erit, ſecus autem ſi fuerit aggreſſio. Quid autem requiratur ad hoc, vt alicuius occiſio dicatur facta in propriã defenſionem explicabimus infra art. 7. huius quæſtionis. Vltra hæc ſolet hic conſtitui aliud argumentum deſumptum ex facto Moyſi Exo.2. qui propria authoritate videtur interfeciſſe Ægyptium, & tamen eius factum non ſolum excuſatur à culpa, ſed etiam laudatur à ſanctis. Cæterum de hoc iam nos diximus ſupra q.60. artic.6. circa ſolutio ad 2.

Explicatur locus Exo. cap.32. In primo argumento huius articuli obijcit D.Th. contra ſuam concluſionem teſtimonium illud Exo. cap.32. Vnuſquiſque fratrem ſuum amicum, & proximum occidat, quo filijs Leui poſt vituli conflationem in pœnam delicti præcepit, vt vindictam ſumerẽt de filijs Iſrael. Circa quod eſt aduertendum, quòd cùm Moyſes legitimus eſſet Iudex loco Dei conſtitutus ad nefandam illam vituli conflati idololatriam vlciſcendã, & tanta eſſet futura cędes, nempe, triginta trium millium, neceſſe habuit plures inſtituere executores miniſtros: & tales fuerunt omnes illi, quibus pręceptum impoſuit, vt vnuſquiſq; fratrem ſuũ, amicum, & proximum occideret. Vnde iſti non propria authoritate; ſed authoritate præcipientis ſunt dicendi homines illos interfeciſſe, ſicut & miles, qui authoritate Principis occidit hoſtes in bello, & miniſter latronẽ authoritate Iudicis. Dum enim quis quidpiam per miniſterium, quod iubenti debet, facit, non ipſe propriè facit, ſed alter, qui iubet, vt dicunt D.Auguſt.lib.1.de Ciuit. cap.1.ſtatim in princip.& D.Dionyſ. de cęleſti Hierarch.cap.12. Quod autem dicit, Vnuſquiſque fratrem ſuum amicum, & proximum occidat, non eſt intelligendum, quòd temerè ac promiſcuè præceperit, vt quilibet quemlibet occideret, eſſet enim turbulenta Andabatarũ pugna; ſed maturo conſilio condemnatis illis, qui patrati ſceleris fuerant in culpa, qui quidẽ erant numero multi, numeroſam etiam miniſtrorum copiam ad id deſtinauit; quibus ideò neceſſarium fuit, vt, frater fratrem, & amicus amicũ occideret. Nonnulli affirmant, quòd fratres eo loco appellantur nõ illi, qui ſunt ex eodẽ parente geniti, ſed qui ſunt ex eodem populo. Quod ex eodem textu colligi videtur. Dicit enim, quòd congregatis ad Moyſen omnibus filijs Leui dixit eis: Ite & redite de porta vſq; ad portã per medium Caſtrorum, & occidat vnuſquiſque fratrem, & amicum, & proximum ſuum, feceruntq; filij Leui iuxta ſermonem Moyſi. Cecideruntque in die illa quaſi triginta tria millia hominũ. Quibus verbis ſignificari videtur, nullum de tribu Leui fuiſſe interfectum. Et cum contingere non poſſet, vt qui erant ex eodem parẽte geniti ad diuerſas

A tribus pertinerent, & ſoli filij Leui dicantur interfectores, fit, vt nullus eorum potuerit germanum fratrem interficere. Sed dicebantur fratres occidere ea ſolum ratione; quia hominibus ex eodem populo aſſumptis mortem inferebant. Hæc tamen ſententia mihi non placet. Vnde verius exiſtimo, quòd fratres eo loco appellantur, non ſolum illi, qui erant eiuſdem populi, ſed etiam illi, qui erãt geniti ex eodem patre; & quod vere frater fratrem occidit. Quod ex eodem textu probatur. Poſt factam enim interfectionem dixit Moyſes: Conſecraſtis manus veſtras hodie domino, ſcilicet, faciẽdo vindictam zelo Dei, vnuſquiſque in filio, & fratre ſuo. Quibus verbis apertè ſignificatur, aliquos de Leuitis fuiſſe tunc interfectos, tanquam tranſgreſſores in peccato vituli. B Et quòd dicitur; Congregati ſunt ad Moyſen omnes filij Leui, eſt intelligendum iuxta vſitatum modum loquendi, quo maior pars accipitur pro toto, vel è cõtra. Qua ratione dicimus, totum collegium facere, quod maior pars facit. Sacra enim Scriptura frequentiſſimè vtitur modis loquẽdi inter homines vſitatis. Sic Iudicum 20. dicitur: Congregati ſunt omnes filij Iſrael, quaſi vir vnus; & tamen non fuerunt ibi viri Iabes Galaad, vt ibidem ſubditur c.21.

Dubium. Sed dubitabit aliquis hoc loco pro complemento huius articuli, dato, quòd nullus priuata authoritate poteſt malefactores interficere, vtrùm poſſit Princeps, vel Reſpublica priuatis perſonis facultatẽ concedere, vt per ſeipſos malefactores occidant? Et pro parte affirmatiua eſt argumentum: Sæpè ſæpius id C faciũt Princeps & Reſpublica, nec tamen propterea reprehenduntur, aut aliquam videntur facere iniuſtitiam: ergo id eſt licitum. Et confirmatur: Eo ipſo, quòd priuata perſona talem habet facultatem, eſt iam quaſi miniſter iuſtitiæ, publicaque authoritate occidit hominem: ſed nulla eſt iniquitas, quod Princeps, vel Reſpublica miniſtris committat malefactorum interfectionem: ergo. Vltimò impertinens eſt, quod in puniendis malefactoribus hæc, vel illæ obſeruentur cæremoniæ: ergo poterit Princeps, vel Reſpublica cuicunque priuatæ perſonæ facere facultatem, vt malefactores interficiat. Ad explicationem tamen difficultatis ſit prima concluſio: Nec Princeps, nec Reſpublica poſſunt facere alicui facultatem, vt alterum occidat, antequam de peccato D iuridicè conuincatur, pro illoq; ad mortem damnetur. **1. Concluſ.** Probatur: Nam eſt contra ius naturæ, vt contra inauditam partem, indictaque cauſa ſententia proferatur; & ſic quilibet quantumuis pernicioſus audiendus erit. Propter quod dicebat Feſtus Iudex, Actorum c. 25. Non eſt conſuetudo Romanis condemnare aliquem hominem, prius quàm is, qui accuſatur præſentes habeat accuſatores, locumq; defendendi accipiat, ad abluenda crimina, quę ei obijciuntur. Secundò: Ex natura rei non conuenit Reipublicæ, & bono publico, vt talis facultas priuatæ perſonæ fiat: orirentur enim ex illa grauiſſima ſcandala, & inconuenientia; cùm poſſet talis cõdemnatus amicos, & conſanguineos in ſuam defenſionem conuocare: ergo nec Rex, nec Reſpublica poteſt talem facultatem concedere. E Probo conſequentiam: Nam authoritas Regis, & cuiuſcunq; alterius poteſtatis ſemper debet ad bonum commune ordinari.

2. Concluſ. Secunda concluſio: Poſtquam aliquis iuſtè ad mortẽ eſt damnatus, licitè poteſt Princeps, vel Reſpublica cuicunq; priuatæ perſonæ dare facultatem, vt illum occidat. Ita ſolitus erat dicere Magiſter Victoria ſuper iſtum articulum. Quam ſententiam tenet Syluester, verbo aſſaſſinus, §. 3. & verbo homicidium, 1. §.7. dicto 6. & Ang. verbo homicidium, 1. §.6. Et probatur argumentis pro parte affirmatiua factis. Non eſt tamen hoc faciendum frequẽter, niſi ob grauiſſimam, & vrgentiſſimam cauſam.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm occidere malefactores liceat Clericis?

Infra q. 70. art. 1. ad 3. Et 4. diſt. 25. q. 2. artic. 2. q. 2.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd occidere malefactores liceat Clericis. Clerici enim præcipuè debent implere, quod Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 4. Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Per quod nobis indicitur, vt Deum & ſanctos eius imitemur. Sed ipſe Deus, quem colimus, occidit malefactores: ſecundùm illud Pſal. 135. Qui percuſſit Aegyptum cum primogenitis eorum. Moyſes etiam à Leuitis fecit interfici viginti tria millia hominum, propter adorationem vituli: vt habetur Exodi 32. Et Phinees ſacerdos interfecit Iſraelitem cum Medianitide coeuntem, vt habetur Numeri 25. Samuel etiam interfecit Agag Regem Amalec, & Elias ſacerdotes Baal, & Matathias eum qui ad ſacrificandum acceſſerat: & in nouo teſtamento Petrus Ananiam, & Saphiram: ergo videtur, quòd etiam Clericis liceat occidere malefactores.

2. Præterea, Poteſtas ſpiritualis eſt maior, quàm temporalis & Deo coniunctior. Sed poteſtas temporalis licitè malefactores occidit tanquam Dei miniſter, vt dicitur Roman. 13. ergo multò magis Clerici, qui ſunt Dei miniſtri, ſpiritualem poteſtatem habentes, licitè poſſunt malefactores occidere.

C *3. Præterea, Quicunque licitè ſuſcipit aliquod officium, licitè poteſt ea, quæ ad officium illud pertinent, exercere. Sed officium Principis terræ eſt malefactores*

Artic. præced.

*occidere, vt dictum * eſt: ergo Clerici qui ſunt terrarum Principes, licitè poſſunt occidere malefactores.*

Sed contra eſt, ꝙ dicitur 1. ad Tim. 3. Oportet Epiſcopũ ſine crimine eſſe, non vinolentũ, non percuſſorẽ.

Reſpondeo dicendum, ꝙ non licet Clericis occidere, duplici ratione. Primò quidem, quia ſunt electi ad altaris miniſterium in quo repreſentatur paſſio Chriſti occiſi: qui cum percuteretur, non repercutiebat, vt dicitur 1. Petri 2. Et ideò non competit, vt Clerici ſint percuſſores, aut occiſores. Debent enim miniſtri

D *ſuum dominum imitari, ſecũdum illud Eccleſiaſt. 10. Secundum Iudicem populi, ſic & miniſtri eius. Alia ratio eſt, quia Clericis committitur miniſterium nouæ legis, in qua non determinatur pœna occiſionis, vel mutilationis corporalis: Et ideò vt ſint idonei miniſtri noui teſtamenti, debent à talibus abſtinere.*

Ad primum ergo dicendum, ꝙ Deus vniuerſaliter in omnibus operatur quæ recta ſunt, in vnoquoque tamen ſecundùm eius congruentiam. Et ideò vnuſquiſque debet Deum imitari in hoc, quod ſibi ſpecialiter congruit. Vnde licèt Deus corporaliter malefactores occidat, non tamen oportet quod omnes in hoc eũ imitentur. Petrus autem non propria authoritate, vel ma-

E *nu Ananiam & Saphiram interfecit, ſed magis diuinam ſententiam de eorum morte promulgauit. Sacerdotes autem vel Leuitæ veteris teſtamenti erant miniſtri veteris legis, ſecundùm quam pœnæ corporales infligebantur. Et ideo etiam eis occidere propria manu congruebat.*

Ad ſecundum dicendum, quòd miniſterium Clericorum eſt in melioribus ordinatum, quam ſint corporales occiſiones, ſcilicet, in his quæ pertinent ad ſpiritualem ſalutem. Et ideo non congruit eis, quod minoribus ſe ingerant.

Ad tertium dicendum, quòd Prælati Eccleſiarum

A *accipiunt officia Principum terræ, non vt ipſi iudicium ſanguinis exerceant per ſeipſos, ſed quod eorum authoritate per alios exerceatur.*

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Tho. vnica concluſione negatiua, quam probat in argumento, ſed contra, ex illo Pau. 1. ad Tim. 3. Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe; non vinolentum, non percuſſorem, &c. Et in corpore articuli duplici ratione. Prima deſumitur ex repreſentatione. Conſecrantur enim Clerici altaris miniſterio, in quo iugis fit paſſionis Chriſti memoria. Qui cum in ara Crucis occideretur percuſſus non percutiebat, vt di-

B cit D. Petrus 1. ſua canonica, cap. 2. Et ſic ad Chriſti imitationem conueniens eſt, vt Clerici non ſint percuſſores. Secundum enim Iudicem populi, ſic & eius miniſtri, vt habetur Eccleſ. cap. 10. Secunda ratio deſumitur ex conuenientia. Cum enim Clericis committatur miniſterium nouæ legis, in qua nulla occiſionis, vel mutilationis pœna decernitur, fit, vt non poſſint eſſe idonei miniſtri noui teſtamenti, niſi à talibus abſtineant.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo explicatione huius articuli aduertendũ eſt, ꝙ in eo non eſt ſermo de Clericis occidentibus

C malefactores propria authoritate. De his. n. certum eſt, ꝙ peccant tantò grauius, quam cæteri homines, quantò Clerici pp ſui ſtatus perfectionẽ debent magis à propriarum iniuriarũ vindicatione abſtinere. De quo diximus articulo præcedenti. Sed loquimur de Clericis habentibus iuriſdictionem ſecularẽ, vel ordinariam, vel delegatam. Et de illis quærimus, an liceat eis, vel tanquam dominis, vel tãquam Iudicibus ad id deſignatis, publica authoritate malefactores interficere? Ad quod D. Tho. breuiter, & clarè Cõcluſ. D. Tho. certa.
rũdet vnica concluſ. negatiua; quę certiſſima eſt, vtpote quæ clarè atq; manifeſtè ponitur in iure. Sic. n. habetur in c. neminem. & in c. Epm̃. 45. diſt. & in c. ſnĩam, & in c. clericis. extra, ne clerici, vel monachi. & in c. ſæpè, & in c. his, quibus, & in c. ſnĩam ſangui-

D nis. 23. q. 8. Idem etiã habetur de Clerico percuſſore per multa capita. Sed dubiũ eſt de iure, quo huiuſmodi malefactorum interfectiones clericis interdicuntur. In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus dico primò, certum eſſe, ꝙ hæc prohibitio non eſt de iure naturali. Nulli enim naturali iuri repugnat, quòd Epiſcopus malefactores ſibi ſubditos morte afficiat. Secundò etiam eſt certum, quòd eſt de iure humano poſitiuo. Sic enim habetur expreſſe in capitibus modo citatis.

Sed eſt dubiũ, vtrùm ſit de iure diuino poſitiuo? Dubium.
Et pro parte affirmatiua eſt argumentũ, ex Paulo 1. ad Timot. c. 3. dicente, oportet Epiſcopum irreprehenſibilẽ eſſe, non vinolentum, nõ percuſſorem, &c. 1. Argum.

E Quibus verbis ſignificare videtur ex iure diuino Epiſcopis conuenire, quod neminẽ interficiant. Item ſecundo: Chriſtus dominus nullã temporalẽ poteſtatẽ in homines exercuit, malefactores interficiendo: ergo nec eius miniſtri id poſſunt efficere ex iure diuino. Probo conſequentiam: Nam miniſtri Chriſti non habent maiorem Poteſtatem, quàm quæ ab 2. Argum.
ipſo fuit tradita. His tamen nõ obſtantibus dico, nõ eſſe de iure diuino poſitiuo, quod Epiſcopi, vel alij clerici malefactores publica authoritate non interficiant. Quòd probatur primo: Nam talis prohibitio nullibi ex iure diuino legitur facta, nec teſtimoniũ adductum ex Pau. 1. ad Tim. c. 3. contrarium probat, vt modo dicemus. Et pręterea, quia ſi ex iure diuino Concluſio.

clerici

clerici eſſent prohibiti malefactores interficere, ſequeretur, quòd nulla ratione Papa poſſet ſuper hoc diſpenſare; hoc autem eſt abſurdum: nam vt cōmuniter dicunt Doctores, bene pōt clericus ex ſummi Pontificis diſpenſatione in cauſa ſanguinis Iudex ſedere, aut vero militare: ergo & illud ex quo ſequitur. Probo ſequelā: Nam in iure diuino Papa diſpenſare nō poteſt. Vltimò, Papa per ſeipſum multos malefactores interficere præcipit; nec tñ propterea male audit apud homines: ergo non eſt prohibitum iure diuino, quod clerici malefactores interficiant. Antecedens eſt manifeſtum, & conſequentia probatur: quia præcepta diuina, quę clericos obligāt multò magis debent ipſum ſummum Pontificem, tanquam ſuperiorem, & quem maior decet ſanctitudo, obligare.

Ad 1. argu. Et ad primum argumentum in cōtrarium factum reſpondetur, quòd verba illa Pauli non ideo ponuntur, vt inhibeat clericis, ne tanquam publicæ poteſtates malefactores occidant: Sed ne tanquam priuatæ perſonæ ſint percuſſores. Quod inde colligitur, quod ſub vno, & eodem tenore ſermonis dicit, oportere Epiſcopū irreprehenſibilem eſſe, ſobrium, ornatum, pudicum, hoſpitalem, doctorem, nō vinolentum, non percuſſorem, nō litigioſum, non cupidum; ſed ſuæ domui bene præpoſitum, filios habentem ſubditos, &c. Quaſi diceret, oportere eum, qui in Epiſcopū, aut in quemlibet alium ſacerdotem eſt eligendus, talis eſſe vitæ, vt nihil reprehenſione dignū aduerſus ipſum iure ac meritò obijci poſſit. Sed ſit ſobrius, morū grauitate ornatus, prudens in agendis, conuerſatione & aſpectu pudicus, hoſpitum, ac peregrinorū ſuſceptor, & pauperum prouiſor. Non ſit autem multò vino deditus, nec percuſſor, hoc eſt, cōtentionum amator, nec turpe ſectans lucrum, aut auarus, &c. quæ omnia ad perſonam eligendā in particulari ſpectāt, nec de peccatorum occiſione publica authoritate fienda aliquam mentionē facit Apoſtolus. Ex quo infertur properam à D. Tho. in argumento, ſed contra, locum illum fuiſſe adductum ad probandum, quod clericis non eſt licitum publicà authoritate malefactores interficere. Niſi forte dicamus, ꝙ illum non adduxit, tanquam continentem legem, quę prohibeat, ne clerici in cauſa ſanguinis Iudices exiſtant, ſed ſolum per modum conſequentiæ atque exempli. Ac ſi diceret, ꝙ cùm Apoſtolus præceperit, ne illi in Epiſcopos, & ſacerdotes eligantur qui fuerint percuſſores, meritò Eccleſia cauit, vt clerici ab omni prorſus abſtineant percuſſione, tam priuata, quàm publica authoritate facta. Et ſic ſolū erit de iure poſitiuo talis prohibitio, qua omnes clerici in vniuerſum comprehenduntur, ſiue ſint ſacris initiati, ſiue in minoribus conſtituti. Quamuis ſit differentia. Nam ſacris initiati, exercentes cauſam ſanguinis, peccant mortaliter: at verò illi, qui ſolū ſunt in minoribus conſtituti nō peccant mortaliter: quia tales ordines ſacri non ſunt: ſed tantum venialiter. Super vtriſque tñ poterit ſummus Pōtifex facile diſpenſare, tanquam ſuper iure merè poſitiuo. Si quis autem quærat, vnde habuerit ortum, quòd Eccleſia talem clericis fecerit prohibitionem, reſpondeo, ꝙ habuit ortum tum ex Paulo dicente, ꝙ nullus militās Deo, debet ſe implicare ſecularibus negotijs: tum etiā ex veteri teſtamento. Dicitur enim de Dauid. 1. Paralip. c. 28. quòd cum cogitaſſet ædificare domum, in qua requieſceret arca fœderis, & ad eam ædificandam omnia præparaſſet, dixit Dominus ad illū; Non ædificabis domum nomini meo, eo quòd ſis vir bellator, & ſanguinem fuderis. Quaſi ſignificans, non futuros idoneos miniſtros Eccleſiæ, qui fuerint interfectores. Quod & in noua lege multò conuenientius fuit interdictum, tam propter repræſentationem, quàm propter conuenientiam, vt author eſt D. Thom. in hoc articulo. De qua te viden-dus eſt Maioris in 4. diſt. 15. qui bene illam verſat, atque oſtendit, hanc etiam conſuetudinem in Eccleſia Gentilium fuiſſe obſeruatam.

Ad 2. argu. Ad ſecundum argumentum in quo ex eo, quòd Chriſtus ſecularem poteſtatem iudicandi non aſſumpſit, ſed tantum ſpiritualem, colligitur, quòd nec clerici, qui ſunt Chriſti miniſtri, poterunt eandem ſecularem poteſtatē exercere, reſpōdeo illam argumentationem ſolùm conuincere, quòd poteſtas Eccleſiaſtica, qua ratione ſpiritualis eſt ad iudicia ſecularia ferenda, ſe extendere non poteſt, niſi quatenus habet ordinem ad finem ſpiritualem. Cum hoc tamen ſtat, quòd clerici poſſint eſſe principum ſecularium miniſtri, eorumque nomine nocentum ſanguinem effundere; quod Eccleſia omnino interdicit. Imò ſtare poſſet, ꝙ Epiſcopi omnes illos interficerent, qui finem ſupernaturalem quoquo modo perturbarent; quod tamen per ſeipſos ex Eccleſię prohibitione facere non poſſunt. Relinquitur ergo eſſe de iure merè poſitiuo, quòd Epiſcopi, aut clerici publica authoritate malefactores interficere non poſſint. Si quando autem contingat Prelatum Eccleſiaſticum habere iuriſdictionem temporalem, ſuoq; officiali iniungere, vt ſupra aliquo maleficio inquirat, & iuſtitiam exequatur, & ipſe officialis mandatum exequens aliquem interficiat, immunis erit talis Prælatus ab omni culpa, & ab omni pœna. Dicitur enim in c. Epiſcopus, ne clerici, vel monachi, lib. 6. quòd licet clericis non liceat cauſas ſanguinis agere, eas tamen cum iuriſdictionem habent temporalem, debent & poſſunt metu irregularitatis ceſſante alijs delegare. Vide ibi.

Dubium de pœnis quibus clerici percuſſores ſubiiciūtur. Sed eſt difficultas, quę nam ſint pęnæ, quibus clerici percuſſores ex iure ſubduntur. Ad quod breuiter dico, quòd omnes occiſores, & mutilatores ſiue poſt ordines ſacros ſuſceptos, ſiue ante id fecerint, ex iure Canonico fiunt irregulares, hoc eſt, inhabiles ad Eccleſiaſtici ordinis ſuſceptionem, & ad iam ſuſcepti exequutionem? Eſt enim irregularitas, vt ex plurium Doctorum ſententia colligit Couartuuias in relectione, de homicidio, parte prima, numero 1. Canonicum impedimentum, ex facto, ſeu defectu proueniens, quo quis prohibetur ad Eccleſiaſticos ordines promoueri, & in eiſdem miniſtrare. Hoc ſtatutum habetur in cap. Epiſcopum. 45. diſtinct. & in cap. aliquantos. diſtinct. 51. & in cap. primo, & in cap. clerici. & in cap. quicunque. 23. q. 8. & in cap. de cætero. & in cap. ad audientiam, de homicidio voluntario, & in multis aliis locis. Ad cuius intelligentiam aduertendum eſt primò, quòd, quamuis in iure Canonico ſæpè dicatur, omnes percuſſores deferentesque arma eſſe irregulares, communiter tamen intelligunt Doctores tali prohibitione ſolum comprehendi eos qui fuerint vel occiſores, vel mutilatores. Vnde Panormitanus in cap. primo, qui clerici, vel vouen. affirmat ſolam ſanguinis effuſionem nō inducere irregularitatem. Quam etiam ſententiam ſequitur Gloſſa ſupra Clementinam vnicam, de homicidio voluntario. Imo ipſe textus hoc aſſerit, cum dicat, eum tantū, qui occidit, aut mutilat eſſe irregularem.

Diſcrimen inter excōmunicationem & irregularitatem. Ex quo infero primò eſſe latiſſimum diſcrimen inter excommunicationem & irregularitatem, quantum ad illum, qui manus violentas iniicit in clericum. Nam quicumque percutit clericum, etiam ſi illum nec occidat, nec mutilet, nec vero ſanguinē fundat, erit excommunicatus, iuxta canonē, Si quis ſuadente diabolo. At verò ad hoc, vt talis percuſſor ſit irregularis, opus erit, vel ꝙ ſit occiſor, vel mutilator. Infero ſecundo, ꝙ omne homicidium, & omnis mutilatio, etiam ſi fiat citra ſanguinis effuſionem, erit inductiuum irregularitatis. Ita enim habetur expreſſe in iure.

Irregularitas incurri- Secundò eſt aduertēdum, quòd ad hoc, vt hęc irregularitas incurratur non eſt neceſſariū, quòd a-

tur per actum virtutis.

ctus, per quem inducitur, ſit peccatum; ſed ſatis erit, quòd ſit occiſio, vel mutilatio voluntaria, etiã ſi per virtutem fuerit facta. Iudex enim, & miniſtri iuſtitiæ maleſactores interficientes iure fiunt irregulares; & tamen certum eſt, eos in tali occiſione non peccare, ſed potius mereri, cum ſit actus iuſtitię. Dixi ſufficere occiſionem, aut mutilationem voluntariam. Nam per illam, quæ inuolũtaria fuerit irregularitas non incurritur, vt de homicidio caſuali in artic.8. ſumus dicturi. Ex quo fit, vt infans occidens, niſi doli ſit capax irregularitatem nõ incurrat, vt notant Panormitanus in c. 1. de delictis puerorum, & Ioannes Andreas ibidem, & idem eſt dicendum de furioſo, vt colligitur ex Clemẽtina, ſi furioſus, de homicidio. Pro quo facit lex 1. C. de falſa moneta. Tertiò eſt aduertendum, quòd ad irregularitatem ex homicidio, vel mutilatione incurrẽdam, ſemper eſt neceſſarium, quod factum interueniat. Quãtumcunq; enim quis ex deliberata voluntate decreuerit hominem occidere, etiã ſi ea ex cauſa cũ telo armatus inſidias illi intenderit, dũmodo ipſum nec occiderit, nec membrum ei amputauerit, non incurrit irregularitatem. Lex enim promotionis factum requirit, vt dicitur in cap. vlt. 15. q. 1. Pro quo etiam facit tex. in cap. ſicut. 32. q. 2. & in cap. cogitationis. de pœnitẽtia, diſt. 1. Dico requiri factum, vel proprium, vel alienum, in quo quis, vel mandato, vel conſilio, vel promiſſione, vel cooperatione, vel animatione, vel auxiliatione participat: quicunq; enim quoquo modo occiſionis, vel mutilationis cauſa exiſtit, irregularitatem incurrit, vt rectè docet Syluester, verbo homicidium. 3. §. 3. De hac re vidẽdus eſt Couarruuias in relectione de homicidio, parte ſecunda, nu. 5. Soto lib. 5. de iuſtitia, q. 1. art. 4. dicit, ꝙ qui effundit ſemen in Eccleſia eodem modo eſt irregularis, ac ille, qui hominem interficit Sed certe talis pœna in toto iure non inuenitur. nec eius meminit Syluester, verbo irregularitas, dum caſus pro quib. in iure irregularitas eſt impoſita, recenſeret. Nunquam autem irregularitas incurritur, niſi in caſibus iure expreſſis, vt habetur in c. is, qui. de ſententia excommunicationis. lib. 6. Sunt autem notandæ duæ regulæ valde neceſſariæ circa irregularitatem, tam ex homicidio, quàm ex quacunque alia cauſa prouenientem. Prima eſt quòd nullus Iudex, Magiſter, aut Doctor debet in dubio aliquem irregularẽ iudicare, vt conſtat de pœnitentia, diſt. 1. §. pen. Secunda regula eſt, ꝙ quilibet in dubio debet ſe irregularem reputare, vt dicitur in cap. ad audientiam, eodem titulo. Itaque ad hoc, vt quis irregularis iudicetur, aut cõdemnetur nullum debet eſſe dubium, an irregularitatem incurrerit. Vt autem quis ad Eccleſiaſticos ordines non promoueatur, neq; in eis adminiſtret (niſi præuia diſpenſatione) etiam in dubio debet ſe reputare irregularem, ne fortè periculo peccandi ſe exponat. Has regulas conſtituit Hoſtienſis in dicto cap. ad audientiam. Ex quo infertur, quòd in foro contentioſo, vbi agitur ad pœnam, non debet quis in dubio irregularis reputari. In foro autem animæ, in quo de pœnitentia ſalutari imponenda agitur, ſecus erit faciendum.

Quid requiritur vt irregularitas incurratur ex homicidio, vel mutilatione.

Regulæ notandæ circa irregularitatem.

Nota circa ſolutionem ad 3. D. Th.

In ſolutione ad tertium argumentũ dicit D. Tho. quòd quando Prælati Eccleſiaſtici accipiunt officia Principum terræ, non illa accipiunt, vt ipſi per ſeipſos iudicium ſanguinis exerceant, ſed, vt id eorum authoritate per alios exerceatur. Circa quod eſt aduertendum, ꝙ coniunctio dominij temporalis cum ſpirituali in Epiſcopis, & alijs Pręlatis eccleſiaſticis, non æquam, quantum ad vtrumque, reddit in illis conditionem, vt poſſint ſcilicet, & tanquam Prælati, omnia illius officij; & tanquam domini, omnia illius dominij, ac ſi ſolum eſſent domini, exercere. Certum eſt enim, quòd Epiſcopus, qui etiam eſt dominus temporalis, non poteſt exercere iudicium ſanguinis nec bellare; quæ tamen licitè poſſet ſi tantum eſſet dominus temporalis. Dominium enim temporale ita tunc ab ſpirituali modificatur, vt quæcunq; dedecent Prælatum, dedeceant etiam & dominum, qui ſimul eſt Prælatus, & dominus. Et merito quidem: nam nobilius ſemper debet trahere ad ſe ignobilius. Ex quo etiam infertur, quòd nec licebit huiuſmodi Prælatis, & Dominis vacare venationibus, aut alijs, quę Clericis & Prælatis ſunt prohibita. Eadem enim eſt ratio quo ad eſſe licitum, vel illicitum in omnibus, quamuis fortè non ſit eadem pœna.

ARTICVLVS V.

B Vtrum liceat alicui occidere ſeipſum.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd alicui liceat ſeipſum occidere. Homicidiũ enim eſt peccatum, in quantum iuſtitiæ contrariatur. Sed nullus poteſt ſibi ipſi iniuſtitiam facere: vt probatur in 5. Ethicorum, * *ergo nullus peccat occidendo ſeipſum.*

Supra q. 51. arti. 3. ad 2. & infra q. 124. arti. 2. ad 2. Et 3. q. 47. art. 6. ad 3. Et 4. diſt. 49. q. 5. artic. 3. q. 2. ad 6. Et Hebr. 11. la. 2. co. 1.

2. Præterea, Occidere malefactores licet habẽti publicam poteſtatem. Sed quandoque ille, qui habet publicam poteſtatem eſt malefactor, ergo licet occidere ſeipſum.

3. Præterea, Licitum eſt, quòd aliquis ſpontaneè minus periculum ſubeat, vt maius periculum vitet: C *ſicut licitum eſt, quòd aliquis etiam ſibi ipſi amputet membrum putridum, vt totum corpus ſaluetur. Sed quandoque aliquis per occiſionem ſuiipſius vitat maius malum, vel miſeram vitam vel turpitudinem alicuius peccati: ergo licet alicui occidere ſeipſum.*

4. Præterea, Samſon ſeipſum interfecit: vt habetur Iudicum 16. qui tamen cõnumeratur inter ſanctos: vt patet Heb. 11. ergo licitum eſt alicui occidere ſeipſum.

5. Præterea, 1. Machab. 14. dicitur: ꝙ Razias quidam ſeipſum interfecit, eligens nobiliter mori potius, quàm ſubditus fieri peccatoribus: & contra natales ſuos iniurijs agi. Sed nihil quod nobiliter fit & fortiter, eſt illicitũ, ergo occidere ſeipſum non eſt illicitum.

D *Sed contra eſt, quod Aug.* * *dicit in 1. de Ciuitate Dei. Reſtat vt de homine intelligamus illud dictũ eſt, Non occides, nec alterum: ergo nec te. Neque enim aliud quam hominem occidit qui ſeipſum occidit.* Lib. 1. c. 20. in fine, to. 5.

Reſpondeo dicendum, quòd ſe ipſum occidere eſt omnino illicitum triplici ratione. Primo quidem, quia naturaliter quælibet res ſeipſam amat, & ad hoc pertinet, quòd quælibet res naturaliter conſeruat ſe in eſſe, & corrumpentibus reſiſtit quantum poteſt. Et ideo quòd aliquis ſeipſum occidat, eſt contra inclinationem naturalem, & contra charitatem, qua quilibet debet ſeipſum diligere. Et ideo ſuiipſius occiſio ſemper eſt peccatum mortale, vtpote contra natura- E *lem legem, & contra charitatem exiſtens. Secundò, quia quælibet pars id quod eſt, eſt totius. Quilibet autem homo eſt pars communitatis: & ita id quod eſt, eſt communitatis. Vnde in hoc quòd ſeipſum interficit, iniuriam communitati facit, vt patet per Philoſophum in 5. Ethicor.* * *Tertiò, quia vita eſt quoddam donum diuinitus homini attributum, & eius poteſtati ſubiectum, qui occidit & viuere facit. Et ideo qui ſeipſum vita priuat, in Deum peccat: ſicut qui alienum ſeruum interficit, peccat in dominum, cuius eſt ſeruus: & ſicut peccat ille, qui vſurpat ſibi iudicium de re ſibi non commiſſa. Ad ſo-*

Lib. 5. cap. vlt. to. 5.

lum

lum enim Deum pertinet iudicium mortis & vitæ, ſecundum illud Deute. 32. Ego occidam, & ego viuere faciam.

Ad primum ergo dicendum, quòd homicidium eſt peccatum non ſolum quia contrariatur iuſtitiæ, ſed etiam quia contrariatur charitati, quam habere debet aliquis ad ſeipſum. Et ex hac parte occiſio ſui ipſius eſt peccatum per comparationem ad ſeipſum. Per comparationem autem ad communitatem & ad Deũ, habet rationem peccati etiam per oppoſitionem ad iuſtitiam.

Ad ſecundum dicendum, quòd ille qui habet publicam poteſtatem, poteſt licitè malefactorem occidere per hoc, quod poteſt de ipſo iudicare. Nullus autem eſt iudex ſuiipſius. Vnde non licet habenti publicam poteſtatem, ſeipſum occidere propter quodcunque peccatũ: licet tamen ei ſe committere iudicio aliorum.

Ad tertium dicendum, quod homo conſtituitur dominus ſui ipſius per liberum arbitrium. Et ideo licitè poteſt homo de ſeipſo diſponere quantum ad ea, quæ pertinent ad hanc vitam, quæ hominis libero arbitrio regitur. Sed tranſitus de hac vita ad aliam feliciorem non ſubiacet libero arbitrio hominis, ſed poteſtati diuinæ. Et ideo non licet homini ſeipſum interficere, vt ad feliciorem tranſeat vitam. Similiter etiam nec vt quælibet miſerias præſentis vitæ euadat: quia vltimum malorum huius vitæ & maximè terribile eſt mors, vt patet per Philoſophum in 3. Ethico. Et ideo inferre ſibi mortem ad alias huius vitæ miſerias euadendas, eſt maius malum aſſumere ad minoris mali vitationem. Similiter etiam non licet ſeipſum interficere propter aliquod peccatum commiſſum. Tum quia in hoc ſibi maximè nocet, quod ſibi adimit neceſſarium pœnitentiæ tempus. Tum etiam, quia malefactorem occidere non licet, niſi per iudicium publicæ poteſtatis. Similiter etiam non licet mulieri ſeipſam occidere ne ab alio corrumpatur: quia non debet in ſe committere crimen maximum, quod eſt ſui ipſius occiſio, vt vitet minus crimen alienum. Non enim eſt crimen mulieris per violentiam violatæ, ſi conſenſus non adſit: quia non inquinatur corpus niſi de conſenſu mentis, vt Lucia dixit. Conſtat autem minus eſſe peccatum fornicationem vel adulterium, quàm homicidium, & præcipue ſui ipſius, quod eſt grauiſſimum, quia ſibi ipſi nocet cui maximam dilectionem debet. Eſt etiam periculoſiſſimum: quia non reſtat tempus, vt per pœnitentiam expietur. Similiter etiam nulli licet ſeipſum occidere ob timorem, ne conſentiat in peccatum: quia non ſunt facienda mala, vt veniant bona, vel vt vitentur mala, præſertim minora & minus certa. Incertum enim eſt, an aliquis in futurum conſentiat in peccatum. Potens eſt enim Deus hominem quacunque tentatione ſuperueniente liberare à peccato.*

Lib. 3. ca. 6. to. 5.

Ad quartum dicendum, quòd ſicut Auguſ. dicit in 1. de Ciuit. Dei. Nec Samſon aliter excuſatur quod ſeipſum cum hoſtibus ruina domus oppreſſit, niſi quod latenter Spiritus ſanctus hoc iuſſerat, qui per illum miracula faciebat. Et eandem rationem aſſignat de quibuſdam ſanctis fœminis, quæ tempore perſecutionis ſeipſas occiderunt, quarum memoria in eccleſia celebratur.*

Li. 1. c. 21. à med. to. 5.

Ad quintum dicendum, quòd ad fortitudinem pertinet, quod aliquis ab alio mortem pati non refugiat A *propter bonum virtutis, & vt vitet peccatum. Sed quod aliquis ſibi ipſi inferat mortem vt vitet mala pœnalia, habet quidem quandam ſpeciem fortitudinis: propter quod quidam ſeipſos interfecerunt, æſtimantes ſe fortiter agere, de quorum numero Razias fuit. Non tamen eſt vera fortitudo, ſed magis quædam mollities animi non valentis mala pœnalia ſuſtinere: vt patet per Philoſophum* in tertio Ethico. & per Auguſtinum in primo* de Ciuitate Dei.*

Lib. 3. Ethi. c. 8 to. 5. Lib. 1. c. 13. cir. med. to. 5.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Tho. vnica cõcluſione, quæ talis eſt: Occidere ſeipſum eſt B grauiſſimum peccatum mortale Quam probat in argumento, ſed contra ex D. Aug. li. 1. de Ciui. c. 2. dicẽte, ꝙ illo præcepto, Non occides, non ſolum prohibetur alterius mors, ſed etiam propria. Et in corpore articuli triplici ratione. Prima eſt: Homo ſeipſum occidens, non ſolum facit contra inclinationem naturalem, qua vnaquæq; res ſuam appetit conſeruationem; ſed etiam contra charitatem, qua quilibet debet ſeipſum diligere: ergo committit grauiſſimũ peccatum mortale. Secunda: Qui ſeipſum occidit, facit iniuriam reipublicæ, vt dicit Ariſ. lib. 5. Ethi. c. vlti. tollit. n. partem reipublicæ, cum quilibet homo ſit pars. Tertia: Vita humana eſt donum quoddam diuinum, cuius dominium manet penes ipſum Deũ: C ergo qui illam à ſe aufert facit iniuriam Deo, non minus, quam ille, qui interficit alienum ſeruum vel vſurpat iudicium de re ſibi non commiſſa; atque ex conſequenti peccat grauiſſimè.

EXPLICATIO ARTICVLI.

MAteria huius arti. eſt grauiſſima, & in qua explicanda operæpretiũ erit, vt multa dicamus. In quibus rectum ordinem ſeruabimus ſi prius de veritate concluſionis; poſtea aũt de rationibus, quibus D. Tho. illã probat, fecerimus ſermonẽ. Ad primum igitur deuenientes, eſt prima difficultas: vtrum concluſio D. Tho. vera ſit. Et pro parte negatiua argumẽtor primo: Nullus ſciens, & volens põt ſe occidere: D ergo concluſio D. Tho. præſupponit falſum, nempe quod poſſit inueniri delictũ occiſionis ſuiipſius. Cõſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Volũtas non poteſt ferri, niſi in bonum, quod Ariſto. affirmat lib. 3. de anima. & in præſenti ſupponitur tanquam verũ, ſed non eſſe, aut deſinere eſſe nullam habet rationẽ boni: ergo nullus ſciens, & volens, poteſt interficere ſeipſum. Nec obſtat ſi dicatur, quòd cũ anima ſit immortalis, non deſinit eſſe, ſaltim quantũ ad meliorem partẽ ſui, qui ſe interficit. Nam ad minus probat argumentũ, quòd qui non haberet ſpem alterius vitæ, non poſſet ſeipſum interficere, quod D. Thom. negaret. Et confirmatur: Impoſſibile eſt ꝙ aliquis nolit eſſe beatus, vt latè probat D. Aug. li. 17. de Ciuitate. c. 7. ſed qui vult non eſſe non vult eſſe beatus, cũ E qui non eſt beatus eſſe non poſſit: ergo nullus eſt, qui velit non eſſe; atque ex conſequenti nec ſe interficere. Secundo, Qui ipſum interficit, nulli facit iniuriam: ergo non peccat mortaliter. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur. Et primò, quòd non faciat iniuriam ſibi, eſt res manifeſta, cum volens patiatur; & ſcienti, & volenti non fiat iniuria. Sed, ꝙ nec etiam faciat iniuriam reipublicæ, quod D. Tho. affirmat in hoc articulo, probatur. Primò: Nam qui ſe occidit, aut mutilat, nihil tenetur reipublicæ reſtituere: quod non eſſet ſi in tali occiſione, aut mutilatione aliquam illi faceret iniuriam: ergo. Item: ſi occidens ob id peccaret mortaliter, quia facit iniuriam reipublicæ; ſequeretur, quòd qui ſaltim bona venia

Dubium de ueritate cõclu. D. Tho. 1. Argumẽ.

2. Argumẽ.

reipu-

reipublicæ, vel adepti licentiam à republica (ſicut mos fuit apud aliquas nationes) ſe interficerent, nõ peccarent: hoc autem D. Thom. non concedit: ergo ſe occidens nullam facit iniuriam reipublicæ. Et cõfirmatur: Qui bona temporalia volens perderet, nec ſibi, nec reipublicæ aliquam faceret iniuriam: ſed nõ minus res temporales ſunt reipublicæ, quam hominis vita, imò multo plus: ergo nec qui ſe interficit, facit ſibi, aut reipublicæ iniuriam. 3. Argumẽ. Tertiò principaliter ſic argumentor: Licitum eſt vnicuique non ſe defendere à latrone inuadente, quãdo vitam propriam aliter, quam alterum occidendo tueri non poteſt, vt communiter dicunt Doctores: ergo etiam erit licitum ſe interficere. Probo conſequentiam: Nam eodem præcepto tenetur quis defendere propriam vitam, quo tenetur ſe non occidere. Et confirmatur: Duobus in extrema neceſſitate exiſtentibus, habentibuſque ſolum vnicum panem, quo vnus tantum poteſt vitam tueri, licitum eſt vni cedere panem alteri; ſed hoc eſt ſeipſum interficere: ergo. 4. Argumẽ. Quartò ſic argumentor: Si ſeruus eſſet cum Rege in naufragio eſſetque in vna tabula, vel nauicula, quæ vtrunq; ſuſtinere non poſſet, licitum eſſet ſeruo deſilire in mare, ſine ſpe euadendi, vt Regem à morte ſeruaret: quòd eſt ſe interficere. Item: Licitum eſt damnato ad mortem etiam habita opportunitate fugiendi non fugere, ſed expectare, quod eſt morti cooperari. Item: Licitũ eſt damnato ad mortem veneni hauſti, ipſum bibere, vel damnato ad mortem vt fame conficiatur, oblato pane non comedere, quia vnicuiq; eſt licitum conformare ſe iuſtæ ſententiæ: ſed hæc omnia importãt ſui ipſius occiſionem: ergo licitum eſt aliquando ſeipſum occidere. 5. Argumẽ. Quintò: Licitum eſt vnicuiq; tempore peſtis cũ manifeſto periculo mortis amicos viſitare. Item etiam eſt licitum cum eodem mortis periculo nauigare, vtiq; exercitijs militaribus, vt haſtiludio, & taurorum agitatione: ergo etiam eſt licitũ ſeipſum occidere. Probo conſequentiam: Nam eodẽ præcepto prohibetur quis ne ſeipſum occidat, & ne ſe ponat manifeſto mortis periculo. Et confirmatur: Licitum eſt vitam breuiorem facere abſtinẽtijs, & duro victu, alijs vitæ auſterioris rigoribus: ergo ẽt eſt licitum ſe interficere. Conſequentia tenet ex dicto Hieronymi, affirmãtis, nihil intereſſe paruo, an magno tẽpore te interimas. Et antecedens probatur ex vſu; qui eſt in monaſterijs, vbi certum eſt vitam eſſe breuiorem, quam extra. 6. Argumẽ. Sextò: Non tenetur homo in extremo periculo conſtitutus ſalutẽ redimere quacunq; pecunia, vel toto patrimonio: ſi enim quis ad ſalutem indigeret herba aliqua, vt, v.g. radice põtica, quam, niſi daret, ſuum regnũ aut principatum obtinere non poſſet, non teneretur illud dare: ergo non tenetur in hoc caſu vitam ſeruare, atq; ex conſequenti poteſt ſe interficere. 7. Argumẽ. Septimò: Semper eſt licitum ſubire minus malum, ad vitandum maius: ſed maius malum eſt infamia, & ignominia ſecundum hominum æſtimationem quam mors: ergo ſaltim ad vitandam ignominiam & infamiam erit licitum mortem ſubire, ac ſe interficere. Vlt. argum. Vltimò non eſſe licitum ſe occidere non eſt ita per ſe notum, quin poſſit à multis inuincibiliter ignorari, imò multi fuerũt ex ijs, qui reputantur ſapientes, quia aliquorum hominum propriam occiſionem miris laudibus extulerunt: ergo ſaltim illi, qui putant ſe fortiter, & laudabiliter agere ſe interficientes, non peccabunt, vt Cato, Brutus, Lucretia, &c. Et confirmatur: De quibuſdam ſanctis fœminis legitur, quod cum eſſent à tyranno damnatæ, vt igne comburerentur, ipſæ ſe prius in illum præcipitauerunt: Samſon etiam, & Saul Raſias, & Eleazarus ſe interfecerũt, qui tamen non ſolum non vituperãtur, ſed potius laudantur in ſcriptura. De Samſone.n. dicit Paulus ad Hebr. 11. quòd per fidem vicit regna, operatus eſt iuſtitiã, &c.

A De Raſia autem dicit hiſtoria, quòd maluit laudabiliter mori, quam ſubditus fieri peccatoribus. Eleazarus etiam laudatur in libris Machabæorum: ergo aliquando eſt licitum ſe interficere.

Hęc ſunt argumenta, quibus concluſionem D. Tho. peſſumus aliqua ex parte impugnare. Conclusio. Quibus non obſtantibus dico, quòd quicunque ſeipſum interficit, quacũq; ex cauſa id fiat, ſemper peccat mortaliter. Hanc probat D. Aug. lib. 1. de Ciuit. à c. 17. vſq; ad 27. Et cũ videantur eſſe tres cauſæ, propter quas poſſit homo mortem ſibi excuſabiliter conſciſcere: prima ob metum pęnę ſiue dedecoris: ſecunda ne per alienam libidinem in oppreſſo corpore mens inuita violentiam patiatur: tertia propter declinationẽ peccati de ſingulis in particulari probat, nullã B illarum eſſe ſufficientẽ ad hoc, vt quis ſine peccato mortem ſibi poſſit inferre. Vnde de prima cauſa in cap. 17. loquens dicit: Si non licet priuata poteſtate alicui hominẽ occidere vel nocentem, cuius occidẽdi licentiã lex nulla concedit: profectò etiam qui ſe ipſum occidit homicida eſt, & tantò fit nocentior, cũ ſe occiderit, quantò innocentior in ea cauſa fuit, qua ſe occidendũ putauit. Nam ſi Iudæ factum meritò deteſtamur, eumq; veritas iudicat: cum ſe laqueo ſuſpendit, ſceleratæ illius traditionis auxiſſe potius quã expiaſſe commiſſum, quoniã Dei miſericordiã deſperando exitiabiliter pęnitens nullũ ſibi ſalubris pęnitentiæ locum relinquit, quãtò magis à ſua nece ſe abſtinere debet, qui tali ſupplicio quid in ſe puniat non habet? Iudas.n. cũ ſe occidit, ſceleratum hominẽ occidit: C & tñ non ſolum Chriſti, verum ẽt ſuæ mortis reus finiuit hanc vitã; quia licet propter ſuũ ſcelus, alio ſuo ſcelere occiſus eſt. Hæc Auguſ. De ſecunda autem cauſa dicit in c. 18. Cur homo, qui male nihil fecit, ſibi male faciat, & ſeipſum interficiẽdo hominem interficiat innocentem, ne alium patiatur nocentẽ, atq; in ſe perpetret peccatum propriũ, ne in eo perpetretur alienũ? Dices, ne vel aliena polluat libido, metuitur. Non polluet, ſi aliena erit. Si autẽ polluit, aliena nõ erit. Cum.n. pudicitia virtus ſit animi, comitemque habeat fortitudinem, qua potius quælibet mala tolerare, quam malo cõſentire decernat; & nullus magnanimus, & pudicus ĩ poteſtate habeat quid de ſua carne fiat, ſed tantũ quid annuat D mente, vel renuat, quis ſana mente putauerit perdere pudicitiam, ſi forte in apprehenſa & oppreſſa carne ſua exerceatur, & expleatur libido non ſua? Si.n. hoc modo pudicitia perit, profectò pudicitia virtus animi nõ erit, nec pertinebit ad ea bona, quibus bene viuitur, ſed in bonis corporis numerabitur; qualia ſunt, vires, pulchritudo, ſana integraq; valetudo, ac ſiquid hmôi eſt, quæ bona, ẽt ſi minuantur, bonam iuſtamq; vitam omnino nõ minuunt. Quod ſi tale aliquid eſt pudicitia, vt quid pro illa, ne amittatur, ẽt cum periculo corporis, laboratur. Si aũt animi bonum eſt, etiã oppreſſo corpore non amittitur. Hæc Auguſtinus. Tandem de tertia cauſa dicit in c. 27. Reſtat vna cauſa, qua vtile putatur, vt ſe quiſq; occidat, ſcilicet, ne in peccatũ irruat, vel blandiente voluptate, vel dolore ſæuiente. E Quam cauſam ſi voluerimus admittere, eo vſq; progreſſa proueniet, vt hortandi ſint homines tunc, ſe potius interimere, cũ lauacro ſanctæ regenerationis abluti vniuerſorum remiſſionem acceperint peccatorum. Tunc.n. tempus eſt cauendi oĩa peccata futura, cum oĩa ſunt deleta præterita. Hoc aũt quam ſit abſurdum, pluribus oſtẽdit D. Auguſtinus in eodem capitulo. Quo tandem concludit, ſi mortem ſibi ſponte inferendi vlla cauſa iuſta eſſe poſſet, proculdubio iuſtior, quam iſta, non eſſet. Quia verò nec iſta eſt: ergo nulla eſt. Non itaq; vobis, ò fideles Chriſti, ſit tædio vita veſtra, ſi ludibrio fuit hoſtibus caſtitas veſtra. Habetis magnã veramque conſolationem, ſi fidam conſcientiam retinetis,

netis,

netis, nō vos conſenſiſſe peccatis eorum, qui in vos peccare permiſſi ſunt. Hæc Auguſtinus. Sed rationibus probo eandem concluſionem. Primò ſic: Occidens ſeipſum facit contra præceptum charitatis: ergo peccat mortaliter. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Non minus tenetur homo ſe diligere, quam proximū, immò ex amore, quem habet erga ſe ſumenda eſt regula in dilectione proximi, cū veritas dicat: Diliges proximum tuū, ſicut te ipſum: ſed ſi hō occidat proximum facit contra charitatē: ergo & ſi occidit ſeipſum. Secundò: Qui ſe occidit facit iniuriam reipublicæ: ergo peccat mortaliter. Conſequētia eſt nota, & antecedens ꝓbatur: Quidquid homo eſt, eſt ipſius reipublicę, ſicut pars ſui eſt totius: ergo qui ſe occidit aufert à republica qđ ſuū eſt, atque ex conſequenti facit illi iniuriam. Tertio: Occidens ſeipſum facit contra præceptū Decalogi; Non occides; quod habetur Exod. 20. & Deute. c. 5. ergo peccat mortaliter. Cōſequētia eſt nota & antecedens probatur: Illo præcepto: Non occides, prohibetur omne homicidium ꝙ ſtando in ſola lege naturæ eſt malum, & irrationabile, vt diximus in ar. 2. huius quæſtio. ſed talis eſt occiſio ſui ipſius: ergo. Et confirmatur ex D. Aug. lib. 1. de Ciuit. c. 20. dicente; Si falſi teſtimonij non minus reus eſt, qui de ſe ipſo falſum fatetur, quā ſi aduerſus proximum hoc faceret, cum in eo præcepto, quo falſum teſtimoniū prohibetur, aduerſus proximum prohibeatur, poſſitq; non rectè intelligentibus videri, non eſſe prohibitū vt aduerſus ſeipſum quiſq; falſus teſtis aſſiſtat, quāto magis intelligendum eſt, nō licere homini ſeipſum occidere: cum in eo, quod ſcriptum eſt: nō occides, nihilo deinde addito, nullus nec ipſe vtique, cui pręcipitur intelligitur exceptus? Quibus verbis apertè docet D. Aug. illo pręcepto: Non occides, quamcūq; hominis, ēt ſui ipſius occiſionem eſſe prohibitā: Maximè, cum in iſto præcepto. Non occides, non fuerit poſitum, ꝓximum tuum, ſicut in præcepto de nō dicendo falſum teſtimoniū fuit additum, aduerſus proximum tuum. Quarto: Occidere ſeipſum eſt contra naturalem inclinationē hominis. Non. n. hō ſolum, ſed & oīa animantia, atque adeò res oēs ſuæ corruptionis reſiſtunt; pro viribuſque adnituntur ſe in rerum natura conſeruare, vt dicit Ariſt. lib. 2. de generatione: Eſtq; hoc adeò experientia cōpertum, vt ꝓbatione nō ſit opus: ſed facere aliquid cōtra naturalem inclinationē eſt peccatum: ergo & occidere ſeipſum. Conſeqentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Naturalis hominis inclinatio ſemper eſt in bonū & honeſtum propenſa: ergo facere cōtra illam eſt licitum. Probo conſequentiam: Nam bono, niſi malum, contrariū eſſe non poteſt. Tota vis huius rationis in eo conſiſtit, vt explicemus, qualiter naturalis hominis inclinatio ſemper ſit in bonū, nec malum aliquando ſuggerat, qđ à multis, tāquàm falſum reijcitur. Sed de hoc nos paulò infra dicemus, cū primam rationē poſitā à D. Tho. in hoc art. examinauerimus. Vltimò probatur concluſio: Vita humana eſt donum quoddam diuinum, cuius dominium remanet penes ipſum Deum, vt diximus ſupra in materia de dominio: ergo qui illam à ſe aufert facit iniuriā Deo, non minus, quam qui interficit alienum ſeruū, vel vſurpat iudicium de re ſibi non commiſſa, atque ex conſequenti peccat mortaliter.

Ad 1. argu. Sed reſtat nunc rñdere ad argumenta in cōtrariū facta. Vnde ad primum rñdeo, negando antecedēs. Et ad probationem dico, ꝙ obiectum voluntatis nō eſt ſolum verum bonū, ſed ēt apparēs bonum. Cū. n. obiectum non moueat voluntatē, niſi mediante cognitione: nihil enim volitū quin præcognitū, & id quod eſt malum ex ſe poſſit apprehendi vt bonum, nihil refert ad mouendā voluntatē, an ſit verum bonum, vel æſtimetur verum bonū. Qm̄ ergo interfice-
A re ſeipſum, aut prorſus non eſſe, pôt ex errore æſtimari bonum, fit, vt ex hac parte nō impediatur, quo minus poſſit quis ſciens & volens ſeipſum interficere. Sed qm̄ iſta ſolutio ſolum oſtendit, poſſe hominē ex errore velle non eſſe, aut interficere ſe, dico ſecūdo non eſſe inconueniens, ꝙ aliquis ſine errore velit non eſſe; vt eſt videre in damnatis. Nam licet, nō eſſe, abſolutè ſit malum: conſideratum tñ tanquam medium ad cauendā ſummam miſeriā, eſt bonum. Magna. n. portio felicitatis eſt, carere vltima miſeriæ. Et licet, eſſe, abſolutè ſit bonum, & appetibile; tale tñ eſſe, ſcilicet, cum ſumma miſeria coniunctum, re vera eſt eis malum, meliuſque eſſet eis non eſſe, quā ſic eſſe. Quod & Dñs in euāgelio ſignificare voluit, dum apud Lucam ca. 23. dixit de Iuda proditore; B Bonum erit ei, ſi natus non fuiſſet homo ille. Quem locum licet nonnulli interpretentur, vt melius fuiſſet Iudæ non naſci, non tñ melius non concipi, aut non eſſe; non tñ puto Chriſtum habuiſſe reſpectū ad differentiam illam inter natum eſſe & cōceptum eſſe; ſed abſolutè protuliſſe, melius futurū illi, omnino nō eſſe, quam ita perditum eſſe. In qua ēt ſignificatione dixit Sapiens Eccleſiaſtici c. 30. Melius eſt mors, quā vita amara. Et Apoc. cap. 6. Deſiderabunt mortem, & fugiet ab eis. Damnati ergo non errantes, ſed rectè intelligentes, cupiunt non eſſe. Ad confirmationem vt reſpondeamus, aduertendum eſt, quod aliter eſt loquēdum de appetitu remotionis mali, & aliter de appetitu ꝓſequutionis boni. Nam, quia quando ho- C mo deſiderat aliquam miſeriam à ſe remoueri, vtitur ſe tamquam termino à quo, & non eſt neceſſe, ꝙ terminus à quo permaneat immobilis, hinc fit, quòd vt homo fugiat aliquam miſeriam, bene poteſt deſiderare non eſſe. Cæterum, quia in appetitu, quo proſequitur aliquod bonum, vtitur ſe homo tanquam termino ad quem, & in omni motu neceſſarium eſt, quòd terminus, ad quem, remaneat; hinc eſt, quòd ſi proſequitur homo aliquod bonum ſibi, ex neceſſitate etiam debeat deſiderare ſe eſſe. Quo poſito ad argugumentū reſpondeo, ꝙ qui cōſtitutus in ſumma miſeria deſiderat non eſſe, appetit ſibi beatitudinē, non per modum proſequutionis boni, ſed per modū remotionis mali. Et ſic non eſt neceſſariū quod permaneat. Vel ſecundo reſpondetur, ꝙ, quia nullus po- D teſt velle abſolute quod ſcit ſe nunquam adepturū, ac per conſequens nec eligere medium ad illud conſequendum, quod conſequi non ſperat, fit, ꝙ cum dānati firmiter credant ſe nūquam futuros felices, nec etiam velint eſſe, ꝙ neceſſarium eſt ad felicitatem, imo eo ipſo, ꝙ damnati cupiunt felices eſſe, cupiunt ēt ex conſequenti miſerias vitare; quas, niſi non eſſendo, fugere non poſſunt: & ſic cupiunt non eſſe.

Aliquando pôt aliquis velle non eſſe.

Ad 2. argu. Ad ſecundum argumentum cum ſua confirmatione, vt reſpondeamus, aduertendum eſt primò, eſſe latiſſimum diſcrimen inter propriam hominis vitam, & alias res corporales. Nam rerum corporalium ita eſt verus dñs, vt poſſit ꝓ ſuo arbitratu illis omnibus vti: omnia enim ſubiecit Dominus ſub pedibus eius. Quare non tenebitur ad illarum rerum conſeruatio- E nem: ſed poterit pro ſua voluntate, vel tenere illas, vel dimittere. Vñ occidēs proprium equum, aut cōburens propriam domum, nulli facit iniuriam. At verò proprię vitæ, aut proprij corporis non eſt ita dñs, ſed ſolus Deus eſt, qui vitę, & mortis habet dominium, vt diximus latè in materia de dominio. Et ſic homo, quantū ad hoc peculiariter eſt ſeruus Dei. Quare occidens ſeipſum faciet iniuriam Deo, à quo vitam nō ad perdendum, ſed ad illa vtendum, dono accepit. Et, ſicut non eſt minus ab iniuria, qui alium interficit, etiam eo petente, vt eſt videre in eo, qui ad petitionem Saulis, ipſum interfecit, qui poſteà à Dauid tanquam reus mortis, fuit punitus: quia. ſ. nullus eſt ita dominus vitæ ſuæ, vt poſſit cuicunq;

ſe inter-

ſe interficiendi facultatem dare:ita & qui ſe occidit iniuriæ Deo factę erit reus. Vt.n. apud Ciceronem dicit Pythagoras, prohibentur mortales ſine iuſſione Imperatoris, vel domini de præſidio, & ſtatione vitæ diſcere. Reſpublica autem, vel princeps non habent dominium vitæ ſubditorum,quamuis cuſtodia illis,ac tutela vitæ ciuiũ ſit commiſſa. Et propterea,qui ſe interficit iniuriam dr facere reipublicę,vt diximus in materia de dominio.Secundo eſt aduertendum, ꝙ, vt conſtat ex D. Thom. hic in ſolutione ad primum,ſeipſum occidens cõparari poteſt vel ad Deũ,vel ad rempublicam, vel ad ſeipſum.Et quidẽ, ſi comparetur ad ſeipſum,peccatum illud non eſt cõtra iuſtitiam, vt rectè probat argumentum factum. Eſt tamen contra charitatem,qua vnuſquiſque ſeipſum diligere tenetur. Si autem comparetur ad Deũ, vel ad rempublicam,peccatum illud erit cõtra iuſtitiam : quamuis diuerſimodè. Nam comparatus ad Deum,homo,qui ſe occidit peccat contra iuſtitiam, in quantum deſtruit id,quod eſt ipſius Dei. Ex quo fit,vt ſi poſſit, teneretur talis vitæ facere Deo recõpenſationem. Comparatus autem ad rempublicam facit contra iuſtitiam:Non quia tollit id,quod eſt verè ipſius reipublicæ:reſpublica enim non habet dominium vitæ ſubditorum: ſed quia facit iniuriam illi,auferendo id,quod ſuę curę atque cuſtodiæ eſt cõmiſſum.Quare non tenebitur reipublicæ vitam, vel membrũ à ſe abſciſſum reſtituere:ſed ſolum reſarcire iniuriam factã.Ex quo ſequitur, ꝙ, quamuis cum bona venia reipublicæ,ſeipſum quis interficiat, adhuc peccabit moralitert,tam cõtra charitatem, qua propriã vitã tueri tenetur,q̃ contra iuſtitiam,ex qua obligatur non deſtruere id,cuius dominium eſt penes ſolum Deum. Et per hoc patet ſolutio ad argumentum,cũ ſua confirmatione.

Ad 3. arg. Ad tertiũ vt rñdeamus, aduertendũ eſt,quòd occidere ſe, poteſt ſtare dupliciter.Vno modo directè,inferẽdo in ſe manus. Quod cõtingit,qñ mors imperatur ab iſto actu: Volo me occidere:Quod nunquam eſt licitum,nec pro Deo,nec pro virtute,vt ſupra probatum eſt. Si enim in ſacris conciliis damnantur ſæpe qui prætextu ſanctitatis membra ſibi abſcindunt, quantò magis damnandi erunt ſeipſos occidẽtes? Quare nec pro Chriſto poterit Martyr ſe iugulare.Alio modo contingit ſe occidere indirectè & per accidens. Quod contingit,qñ homo poteſt conſeruare vitam , & non conſeruat. Et hoc tunc ſolum imputatur ad culpam homicidij, qñ tenetur homo vitam tueri.

Multi caſus ſunt in quibus non tenetur homo propriã vitam tueri. Sunt autem quam plurimi caſus, in quibus quamuis poſſit,nõ tenetur homo tueri vitam. Non.n. obligatur illam cõſeruare omni modo poſſibili, nec omni cibo,aut medicina pretioſa vti,aut verò adire ſaluberrimam prouinciam,vt diutius viuat.Quo ſuppoſito dico,ꝙ ſi inuaſus à latrone aliter non poſſit ſe defendere, quàm latronem interficiendo,nõ dubito, quin ſit opus conſilij, & perfectionis permittere ſe occidere , potius quam latronem in tali cau mittere in perditionem. Nec hoc eſt ſeipſum occidere: ſed nõ conſeruare vitam qñ non tenetur.Et quod hoc ita ſit dicendũ probatur:Si Chriſtianus deprehenſus in ſolitudine à Pagano inuaderetur,eo quod Chriſtianus eſſet, & ipſe poſſet ſe ab illo defendere,etiam licitè,& ſine ſcãdalo fidei, nemo dubitaret, quin eſſet opus patientiæ, ferre tunc ęquabiliter mortem in teſtimonium fidei: Et hoc non ob aliam cauſam, niſi, quia non tenetur tunc vitam conſeruare: ergo pari ratione dicendum erit de eo,qui inuaſus a latrone non poteſt aliter propriam vitam tueri,quã latronem occidendo. Et confirmatur. Chriſtus Dominus licitè ſe poterat defendere à Iudæis,vel Gentilibus, qui illũ tyrannicè oppreſſerunt:tamẽ id nõ fecit : ergo nõ quicunq; licitè poteſt vitã ſuam ſaluare tenetur,modò pro bono virtutis illam expendat.Pro quo etiam facit,ꝙ decẽ mil-

A lia Martyrum,qui pro Chriſto mortui ſunt, non vt quod non potuiſſent ſe defendere licitè & pugnare aduerſus tyrannos, ſicut & nunc Chriſtiani ſe tuentur contra Paganos,& tamẽ id facere noluerũt.Quare non dubito,quin plerunque martyrum ſi ſub conſilio,& quòd multi Martyres ſe vltro martyrio obtulerunt,cum ad id non obligarentur. Quod ſatis conſonum videtur conſilio Pauli ad Romanos 12. dicẽtis.Non vos vindicantes chariſſimi : ſed date locum iræ, & Dominus in Euangelio Matthæi 5. Ego autem dico vobis,noli reſiſtere malo:Sed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuã, præbe ei & alteram.Pro quo eſt conſiderandum,quod licèt,vt dictũ eſt,homo non ſit dominus ſui corporis, aut propriæ vitæ,ſicut aliarum rerum,aliquid tamen dominij &

B iuris habet in vita ſua,ſ.vſum illius,ratione cuius qui nocet in corpore,non ſolum facit Deo,qui eſt ſupremus Dominus vitæ ; ſed etiam ipſi homini priuato iniuriam.Et hoc ius:quod homo habet in proprium corpus poteſt aliquando laudabiliter dimittere, atque perdere:ſicque patienter ferre mortem, quamuis habeat ius ſe defendendi. Et ſi quis contra hoc argumentetur : Plus tenetur homo ſeruare propriã vitam , quam vitam proximi , amicabilia enim, quæ ſunt ad alterum, ſunt ex amicabilibus, quæ sũt ad ſe : ſed quilibet tenetur defendere vitam proximi innocentis, quando quis per violentiam vult illum interficere, iuxta illud Prouerbio.24.Erue eos, qui ducuntur ad mortem , & eos qui trahuntur ad

C interitum liberare non ceſſes : ergo idem eſt dicendum de propria vita,atque ex conſequenti quilibet tenetur illam defendere, atque tueri quandocunq; licite poteſt,etiam cum morte inuaſotis. Reſpondetur primò,conceſſa maiori,negando minorem. Nõ .n.ſemper tenetur homo vitam proximi innocentis defendere , etiam quando licitè poteſt.Nã ſi Chriſtianus ſe vltro offert Martyrio ad argumentũ fidei extra tempus neceſſitatis,quando, ſcilicet, eſt opus conſilij,dato,quòd Chriſtiani poſſent illum eripere de manu tyranni, etiam ſine ſcandalo, non credo, quòd tenerentur. Et ſic non eſt vniuerſaliter verũ, quòd quilibet tenetur vitam innocentis defendere quando licitè poteſt. Pro quo facere videtur reprehenſio,quam Chriſtus Dominus dedit D. Petro,pro

D pterea quod volebat eum eripere de manibus Iudęorum, dicens : Mitte gladium tuum in vaginam: omnes enim , qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas , quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo pluſquã duodecim legiones Angelorum ? &c. Matth.26. Vel ſecundo reſpondetur,conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Non enim ſequitur,quòd ſi teneor defendere vitam proximi , quòd teneor defendere meã. Poſſum enim,vt dictum eſt cedere iuri meo,non tamen poſſum cedere iuri fratris . Cuius rei ſignum eſt, quod non teneor defendere bona mea temporalia, iuxta illud : Si quis petierit à te tunicam , da ei & pallium. Et tamen certum eſt,quòd ſi poſſum ſine meo periculo defendere bona innocentis à ra-

E ptore,teneor. Et per hæc patet ſolutio ad tertium argumentum.In confirmatione, quæ in eodem argumento ponitur,tangitur difficultas, an pro priuata perſona licitum ſit vnicuique propriam vitam ponere.In qua re multi partem tenent negatiuam . Contrarium tamen exiſtimo verum atque laudabile, vt à me latè fuit explicatum in primo tomo quæſt.26. artic.4. Quod & confirmari poteſt ex illo Ioan.cap. 14.Maiorem charitatem nemo habet,quàm,vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.Vbi non diſtinguit de perſona priuata,aut publica.Et in alio loco: In hoc cognoſcimus charitatem Dei,quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit:& nos debemus pro fratribus animas ponere, &c. Quare omnino

conçe-

concedendum eſt in caſu poſito in argumento lici-
tum eſſe, panem alteri concedere, cũ manifeſta per-
niciẽ propriæ vitæ. Nec hoc eſt ſe interficere: ſed pa
Ad 4. arg. ti mortem pro glorioſa virtute. Ad quartum quod
ex aliquibus particularibus caſibus conſtabat, reſpõ
detur, illud nihil facere contra noſtram concluſio-
nem: ſed ſolum probare, quòd in illis caſibus eſt lici-
tum non tueri vitã cum poſſimus, quod nos in præ-
ſenti non negamus. An autem omnes illi caſus ſint
Ad 5. arg. liciti, explicabimus infra quæſt. 69 art. 4. Ad quintũ
reſpondetur, ꝙ, vbi amicus indigeret auxilio & obſe
quio meo in ęgritudine, vel conſilio in cõſcientia,
non dubito, quin poſſem adiuuare illũ cũ quãtocũq;
periculo proprio: cæterũ, qui nihil eſſet profuturus,
non videretur carere temeritate, ſi tam graui pericu
lo ſe exponeret ſine fructu. Niſi fortè dicamus, hoc
ipſum, ſcilicet, amicitiam, & fidẽ in amicos ſeruare,
eſſe magnũ fructum. Quare ſaltem vxorẽ, quæ cũ ma
gno periculo marito peſte laboranti aſſideret, etiam
ſi hoc officium non eſſet illi vllo pacto profuturum,
ſed vt pereunti amico officiũ & conſolationẽ pręſta-
ret, tãquàm alicuius peccati ream condẽnare nõ au-
derẽ. Ad aliud, quod in eodẽ argumento habetur, de
nauigatione, & de exercitijs militaribus, quæ cõiun-
ctũ habent periculum, dico, quòd ad cognoſcẽdum
quid in illis liceat, habendus erit reſpectus, non ſolũ
ad circunſtantias pro tempore occurrentes, ſed etiã
ad illas, quæ magis, & vt in plurimũ contingere ſo-
lent. Atque etiam eſt habendus reſpectus ad bonum,
vel malum, quod ex illis reſultat, tam in communi,
quam in particulari. Quare, quia nauigatio abſolu-
tè lonquendo, eſt vtilis communi bono (cum excom
municatione nationum & prouinciarum per nauiga
tionẽ factam, reſpublicę grauiſſima tã in pace, quam
in bello cõmoda accipiant) & ſi propter periculum
tempeſtatũ homines deterrerẽtur a nauigatione fie-
ret magna iactura boni publici, fit, vt ipſa nauigatio
abſolutè loquendo, ſit licita, & laudãda, ẽt ſi aut vix,
aut numquam nauigari ſine magno periculo poſſit.
Cum hoc tamen ſtat, ꝙ ſi ſecundũ peritiam artis na-
uigatoriæ in aliquo tẽporę tales concurrant circun-
ſtantiæ, vt cõiter loquendo, ſic nauigantes extraordi
nariũ aliquod periculum patiantur, nec ad id ſubeũ-
dũ ſit vrgens magna aliqua neceſſitas boni commu-
nis, vel priuati: qui ſic nauigauerint peccabunt mor
taliter. Quia, vt dixi, habenda eſt ratio boni cõmunis
& circunſtantiarũ, non ſolũ abſolutè, ſed pro tempo-
re. Et eodẽ modo dicendum eſt de exercitijs militari
bus. Quia. n. neceſſarium eſt reipublicæ milites habe
re ad defendendam patriam, qui ſine militari exerci
tio prorſus bello inutiles eſſent, fit, vt exercitia mi-
litaria etiam ſi periculum habeant annexum, omni-
no ſint licita. Tamen, quia ſunt quædam exercitia
militaria parum periculoſa: qualia ſunt equeſtria a-
liaque multa, quæ ad exercendos milites ſufficiunt:
idcircò aliis multum periculoſis vti erit illicitũ. Cę-
terum, ſi milites ſine magno etiam & graui periculo
exerceri non poſſent, non ideo omnino omittenda
eſſent exercitia bellica. Minus enim tempore malũ
tolerandum eſſet, ad euitandum maius, ne, ſcilicet,
aut patria perderetur, tyrannique illam occuparẽt,
aut in bello hoſtes victores multò plures occiderẽt,
quia milites non ſunt exercitati, quam ſi omnia bel-
Qualiter liceat abbreuiare vitam per abſtinẽtiam. lica exercitia aſſumere potuiſſent. In confirmatione
in eodẽ argumẽto poſita tangitur difficultas, vtrùm
liceat abbreuiare vitam per abſtinentiam? Ad cuius
explicationem omiſſis pluribus ad materiam tempe
rantiæ pertinentibus: Dico primo, quòd ex intentio-
ne abbreuiare vitam per abſtinentiam, aut per alios
auſteriores rigores nunquam eſt licitum. Eſt enim
hoc contra charitatem, qua ſeipſum & propriam vi-
tam diligere tenetur: & ſic peccatũ mortale, in qua
ſignificatione dixit D. Auguſtinus in regula: Carnẽ
A veſtram domare ieiunijs & abſtinentijs, quantum
valetudo permittit. Et de moribus Eccleſiæ: Regula
temperantiæ eſt neceſſitas præſentis vitæ. Dico ſe-
cundo, quòd vti alimentis, quibus homines cõmu-
niter vtuntur, & in quantitate, quæ ſolet ſufficere
ad valetudinem conſeruandam, dato, quòd ex hoc
abbreuietur vitã ẽt notabiliter, & hoc percipiatur,
nullum eſt pecatum. Hanc concluſionem ponit Vi-
ctoria in relectione de temperantia nu. 14. Et proba-
tur: Nullus tenetur protelare vitam ꝑ alimenta, quã-
tum poteſt: non enim tenetur vti cibis optimis deli-
catiſſimis, & pretioſiſſimis, ẽt ſi ea ſint ſaluberrima:
immò hoc eſſet reprehenſione dignũ: ergo qui vti-
tur alimentis, quibus homines cõiter vtuntur, quam
uis ex hoc abbreuietur vita, nullũ peccatũ cõmittit.
B Et confirmatur: Nam contrarium eſſet damnare oĩa
ieiunia, tam eccleſiaſtica, quam monaſtica. Ex quo
infero, non teneri quemq̃ vti medicinis ad prolon-
gandã vitam, ẽt vbi eſſet ꝓbabile periculum mortis,
puta, quotãnis ſumere pharmacũ ad vitãdas febres,
vel aliquid hmõi. Si quis aũt ſingulari inedia, vel ci
bo ita nocuo vteretur, vel ſciẽter, vel ex propria opi
nione contra bonotum & ſapientũ ſñiam, vt breui
abrũperetur vita, non excuſaretur a mortali: quia id
non eſſet non protelare vitam, ſed illã abrumpere: ꝙ
ſine mortali fieri non põt: Niſi fortè id faceret ex pe
culiari auxilio, & reuelatione diuina. Quo ſuppoſito
ad cõfirmationẽ rñdeo, cõceſſo antecedenti, negãdo
conſequẽtiã. Et ad probationẽ ex D. Her. dico, teſti-
C monium illud procedere de eo, qui ex intẽtione ab-
breuiandi propriã vitam illis cibis vteretur, quibus
intelligeret id eſſe futurum. Tunc enim perinde eſ-
ſet homicida, ac ſi vnico tantum ictu ſeipſum neca-
ret. Quia, vt dicit Hieronymus, nihil intereſt par-
uo, an magno tempore te interimas. Ad ſextum ar- Ad 6. arg.
gumentum reſpondetur, verum eſſe, quòd in caſu
poſito non tenetur quis totum patrimonium dare
pro vita ſeruanda: ſed reputabitur tunc non habere
remedium: & ille, qui illud negat erit homicida.
Non enim tenetur homo omnia media adhibere ad
vitam ſeruandam; ſed ſatis erit ponere illa, quæ ad
hoc ex ſe ordinata ſunt, atque congruentia. Nec hoc
eſt ſe interficere, ſed non prolongare vitam omni
modo poſſibili: ad quod non tenetur, vt diximus.
D Ex quo infero, quòd, cum quis ſine ſpe vitæ ægro-
tat, dato, quod aliquo medicamento pretioſo poſſet
per aliquot horas, aut etiam dies vitam producere
non tenetur illud emere, ſed ſatis erit vt communi-
bus remedijs. Ad ſeptimum argumentum reſpon- Ad 7. arg.
detur primò, conceſſa maiori negando minorem.
Vita enim maius bonum eſt: quam bona tempora-
lia, inter quæ gloria, honor, & fama reponuntur.
Vnde ex eo, quòd quis pro vitando maximo malo
poteſt minus ſubire, non rectè colligitur, quod pro
vitãda infamia, aut dedecore poterit mortem oppe
tere. Cuncta enim, quæ habet, dabit homo pro ani-
ma ſua: cum omnia ad vitam, tanquam ad finem or
dinet. Quod & ſignificare voluiſſe videtur, dum di-
xit: Curam habe de bono nomine. Hoc enim per
E manebit tibi magis, quàm mille theſauri. Et alibi:
Melius eſt nomen bonum, quam diuitiæ multæ. Qui
bus locis, vt videtis, bonum nomen non ad vitam,
ſed ad theſauros comparat, quaſi ſignificans vitam
pretioſiorem eſſe quacunque fama, aut gloria. Qua-
re de illa dixit Eccleſiaſtici cap. 30. Non eſt cenſus ſu
per ſalutem corporis. Vel ſecundo reſpõdetur, quid
quid ſit de antecedenti, negando cõſequentiam. Nã
cum homo per liberum arbitrium tantum ſit conſti-
tutus dominus ſuarum actionum, vitæ autem domi
nium penes ſe non habeat, ſed illud ſit Deo reſerua-
tum, vt diximus in materia de dominio: fit, vt de
omnibus, quę ſubſunt libero arbitrio diſponere poſ
ſit: de vita autẽ, quæ Dei tantum poteſtati ſubijcitur
mini-

A

minimè: Et ſic ob nullam prorſus cauſam, etiam vita præſtantiorem, poterit ſe illa priuare. Quare nec qui illo Pauli deſiderio arderet diſſoluendi, & eſſe cum Chriſto, poſſet ſine peccato ſeipſum necare, quātò minus, vt extremas mundi huius calamitates fugiat. Maximè, cū dicat Ariſto. lib. 3. Ethic. Vltimū malorum temporaliū eſſe mortem. Et ſic qui, vt malis alijs careret, ſe vita orbaret, maius tunc contra naturam eligeret malū, vt minus vitaret.

Ad vlt. arg.

Ad vltimum argumentum, in quo ex eo, ꝙ non eſſe licitum ſe interficere, pōt ab aliquibus inuincibiliter ignorari; colligitur ſaltim illos, qui id inuincibiliter ignorant poſſe ſe ſine peccato interficere: reſpondeo, non eſſe dubiū, ꝙ hoc præceptum ſe non interficiendi, quod naturale eſt, fuerit ab aliquibus ignoratū, ſicut & apud Paganos fuerunt olim, & modo ſunt ignorata alia plura ad legem naturalē pertinentia. Qualia sūt præceptū de vitanda fornicatione, & præceptum de nō vindicandis proprijs iniurijs. Cæterum reſpectū nullorū iſtorum ponimus illis ignorantiam inuincibilē. Sed dicimus cū D. Paulo ad Rom. 1. Quod in pœnam ſuæ perfidiæ tradidit illos Deus in reprobū ſenſum, vt faciant quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, homicidijs, &c. Et ſic nō excuſantur à peccato. Quod autē lumine naturali cognoſci potuerit eſſe illicitū ſeipſum interficere: probatur ex Ariſtotele lib. 3. Ethic. dicentis, non eſſe magnanimi mortem ſibi conſciſcere, ſed puſillanimi, & non potentis ferre vitę labores. Quod & D. Auguſtinus latè oſtendit lib. 1. de Ciuit. cap. 22. dicens: Si rationem diligentius conſulas, nec animi magnitudo rectè nominatur, vbi quiſq; non volendo tolerare, vel quæq; aſpera, vel aliena peccata, ſe ipſe interimit. Magis enim mens infirma deprehenditur, quæ ferre non poteſt, vel duram ſui corporis ſeruitutem, vel ſtultam vulgi opinionem. Maiorque animus merito dicendus eſt, qui vitam ærumnoſam magis poteſt ferre, quam fugere, & humanum iudicium maximè vulgare, quod plerunque caligini erroris inuoluitur, præ conſcientiæ luce ac puritate contemnere. Quamobrem, ſi magno animo fieri putandum eſt, cum ſibi homo ingerit mortem, ille potius Cleombrotus in hac animi magitudine reperitur, quem ferunt lecto Platonis libro, vbi de immortalitate animę diſputauit, ſe præcipitem dediſſe de muro, atque ita ex hac vita migraſſe ad eam, quā credidit eſſe meliorem: Quod tamen magnè potius factum eſſe quam bene teſtis ei potuit eſſe Plato ipſe quem legerat. Qui profectò id pręcipuè, potiſſimūque feciſſet, vel etiam fieri præcepiſſet, niſi ea mente, qua immortalitatem animæ vidit, nequaquam faciendum, quin etiam prohibendum eſſe iudicaſſet. Hæc Auguſtinus. Quapropter idem in cap. 19. & 23. multis declarat nec Lucretiam, nec Catonem, nec ſimiles quoſque, qui ſeipſos interfecerunt laudabiliter, ſed potius malè, & contra rationem feciſſe. Si enim reſiſtendo Lucretia ſe à culpa liberauerat, non erat digna, quæ ſe occideret. Et ſi in culpam conſenſerat, ſui ipſius iudex futura non erat. Occidit ergo ſe ex puſillanimitate: quia infamiam ferre non valuit. Ad confirmationem reſpondetur, quòd ſi quando de ſanctis fęminis legitur eas, cum à tyranno ad mortem eſſent damnatæ, prius ſe in ignem coniiciſſe, quam ad illum à litoribus eſſent applicatæ, quod peculiariter dicit hiſtoria de ſancta Apollonia, vel quod talis hiſtoria non eſt omnino certa, quod Auguſtino placet, vel, quòd ſi eſt vera, tam erant iā fœminæ illæ rogo admotæ, vt eſſent penè cōiectæ. Vel tertio quod id fecerunt ex diuino inſtinctu, & inſpiratione, aut tandem, quòd cum eſſent fęminæ, atq; adeò iuris ſubtilitatis inſciæ per inuincibilem ignorantiam fuerunt excuſatæ. Ad aliud quod adducitur de Samſone, Saule, Raſia, & Eleazaro, dico non eſſe omnium vnam & eandem rationem. Nam Samſon, quem Paulus ad Hebræos 11. inter ſanctos retulit, neceſſario erit excuſandus. Quod fieri poterit vno è duobus modis. Primus eſt, ſi dicamus, ꝙ ſpiritu Dei motus id fecit: Quod affirmat D. Auguſt. lib. 1. de Ciuita. cap. 26. Nec hoc eſt diuinare, ſed colligi videtur ex ipſo textu. Dicitur enim, quòd cū oraſſet Dominum, vt redderet ſibi priſtinam fortitudinē qua vlciſceretur ſe de hoſtibus ſuis, apprehendens ambas colūnas, quibus nitebatur domus, alteramq; earū dextra, & alterā lęua tenens, ait: Moriatur aīa mea cū Philiſthijm. Orationē pręmiſit, vt ſic cognoſceretur, ꝙ diuinis & non proprijs confiſus viribus, tantū aggrediebatur opus. Secundus modus eſt, ꝙ non interfecit ſe Samſon ex intentione: ſed cum iſte vellet hoſtes opprimere, concomitāter admiſit propriā mortē tolerare propter bonū vltionis, qđ honori diuino ſuæq; reipublicæ erat valde neceſſariū: quod licitè fieri poſſe nemo eſt qui ambigat. Certum eſt. n. quemquā in prælio propriam patriā defendentem, certū de ſua morte, poſſe facinus aggredi, quod ſuæ reipublicæ ſaluti, hoſtibus autem detrimento maximo ſit futurū. Vt de Eleazaro legitur li. 1. Machabæorū, c. 6. qui ingreſſus ſub ventre elephātis, cui regē Antiochum reſidere credebat, elephantē ipſum gladio confodit, ipſe vero beſtiæ ruina oppreſſus præclarā mortē inuenit. Quia, vt dicit Scriptura, ſe libenter pro populo poſuit. Quod factū tantū abeſt, quod ſit peccatum, vt D. Ambro. lib. 1. de Officijs, c. 40. mirificis laudibus Eleazarū extulerit. Ad idē etiam poteſt referri exemplū, quod à Valerio Maximo li. 3. titulo de fortitudinē adducitur de Lucio Scæuola. Qui vt patriam liberaret, propriæ vitæ diſpendio inimicum Regē interficere decreuit, quāuis in eo, quod igni manum appoſuit temerarius fuerit iudicandus. Sic ergo videtur etiam poſſe excuſari Samſon, ſine recurſu ad inſtinctum cæleſtem, ſi miracula ſine neceſſitate multiplicare noluerimus. Ratio autem, propter quam quis propriam patriam defendens, certus de ſua morte, poteſt facinus aggredi, quod ſuę reipublicæ vtilitati, & inimicis detrimento ſit futurum, aſſignatur à Caietano ſuper librum Iudicum c. 16. ſic dicente: Non eligitur in huiuſmodi caſibus mors propria in ſeipſa, ſed per ſe eligitur mors hoſtium, & concomitans propria mors toleranda admittitur propter bonum vltionis. Perſpicuum eſt autem humanas actiones morales iudicandas eſſe bonas, vel malas moraliter, & per ſe ex obiecto conſono vel diſono rationi rectæ, quidquid ſit de concomitantibus. Vt patet de hominem iniquum occidente, ſe defendēdo: qui non peccat, quāuis iniqui concomitetur æterna mors in inferno, quia defendens hæc non intendit, quamuis cognoſcat: ſed intendit defendere ſe, ad quod ſequitur & mors corporis & animę alterius. Hæc Caietanus. De Saule non eſt idem iudicium. Cum enim dimiſſus fuerit, imò repulſus à gratiā Dei, non eſt neceſſe quęrere excuſationes. Sabellicus ſcribit de Saule, eum non ſe interfeciſſe, ſed de morte ſibi conſciſcenda cogitaſſe. Verum quia viſum eſt impium, vitam violēter abrumpere, ab Amalechita quodam ignorante quis eſſet fuit interfectus. Sed eſt hic turpis lapſus Chriſtiani hiſtorici, cum primi Regum cap. vltimo dicatur, incubuiſſe Saulem ſupra gladium ſuum, & ſic vitam finiſſe. De Raſia, cuius hiſtoriam habetur 2. Macha. c. 14. an peccauerit ſe interficiendo, varietate opinionum diſputatur à Doctoribus. Nicolaus de Lira partem tenet negatiuam, quam ex ipſo textu nititur probare. Dicitur enim, quòd volens Nicanor manifeſtare odiū, quod habebat in Iudæos miſit milites quingētos, vt Raſiam comprehenderent. Putabat enim ſi illum decepiſſet, ſeſe cladem maximam Iudæis illaturum. Turbis autem irruere in domum

Excuſatur Samſon à peccato ſe occidendi.

De Eleazaro.

Quid ſit dicendum de Raſia, an peccauerit ſe interficiens.

eius,

eius, & ianuam dirumpere, atque ignem admouere cupientibus, cum iam comprehenderetur gladio ſe petiit, eligens nobiliter potius mori, quam ſubditus fieri peccatoribus, & contra natales ſuos indignis iniurijs agi. Quæ verba tantum abeſt, vt Raſiæ factum vituperent, quòd illud valde laudare videtur: Quod non faceret ſcriptura, ſi illicitum eſſet, atque peccatũ. Quo circà dicit Nicolaus, quòd huius interfectionis duplex fuit cauſa. Vna ne fortè vi tormentorum inclinaretur ad gentilem ritũ, quòd erat maximum malum. Altera, ne in contemptum Dei cæli, eius vita in ludibrio haberetur: ſicut Samſon ſe interfecit Iudicum cap. 16. Et in his duobus caſibus dicebant Hebræi non ſolum licitum, ſed etiam meritorium eſſe ſeipſum interficere: quia talis interfectio ordinatur in Deum. Vel ſi hoc non ſufficit ad Raſiæ excuſationem, poterit dici, quòd fecit hoc per ſpecialẽ inſtinctũ Spiritus ſancti. Omnes enim homines ſunt Deo mortis debitores quod debitũ Deus de quolibet põt repetere, quandocunq; & quomodocunq; voluerit, ſiue per manum propriam, ſiue per alienã. Hæc Nicolaus. Contrariã tñ ſententiam tenet D. Thom. hic ad 5. qui Raſiam à culpa non excuſat, ſic dicens: Qd aliquis ſibi ipſi inferat mortem, vt vitet mala pœnalia habet, quidem quandam ſpeciem fortitudinis, ꝓpter quod quidam ſeipſos interfecerunt æſtimantes ſe fortiter agere, de quorũ numero fuit Raſias: non tamen eſt vera fortitudo: ſed magis quædam mollities animi, non valentis mala pœnalia ſuſtinere. Eandem ſententiam ſequitur Burgẽſis ſupra. 14. cap. lib. 2. Machabæorum. Quam probat ex D. Auguſtino li. 1. de Ciuit. c. 23. dicente: Multi ſe interemerunt, ne in manus hoſtiũ deuenirent, non modo quærimus, vtrũ ſit factũ? ſed vtrùm fuerit faciendum? Quippe ratio ẽt exemplis anteponenda eſt: cui quidem exempla concordant. Sed illa quæ tantò digniora ſunt imitatione, quantò excellẽtiora pietate anteferẽda ſũt, non fecerunt Patriarchæ, non Prophetæ, non Apoſtoli, quia & ipſe Dominus Chriſtus quando eos, ſi perſecutionem paterentur fugere admonuit de ciuitate in ciuitatem, potuit admonere vt ſibi manus inferrent, ne in manus perſequentium peruenirent. Porrò, ſi hoc ille non iuſſit, aut monuit, vt hoc modo ſui ex hac vita migrarent, quibus migrantibus manſiones æternas ſe præparaturum eſſe promiſit, quælibet exempla opponant gentes, quæ ignorant Deũ, manifeſtum eſt, hoc non licere colentibus vnum verum Deum. Reſtat ergo, vt quando dicitur: Non occides, intelligamus, nec alterum, neque te. Non enim qui ſe occidit alium quam hominem occidit. Quaſdam autem exceptiones eadẽ ipſa diuina fecit autoritas, vt liceat hominem occidi. Et ideò nequaquam contra hoc præceptum fecerunt, quo dictum eſt: Non occides, qui Deo autore bella geſſerunt, aut perſonam gerentes publicę poteſtatis ſecundum eius leges, hoc eſt, iuſtiſſimę rationis imperium, ſceleratos morte punierunt. Et Abraham non ſolum non eſt culpatus crudelitatis crimine, verum etiam laudatus eſt nomine pietatis: quia voluit filium nequaquam ſceleratè, ſed obedienter occidere. Et meritò quęritur, vtrum pro iuſſu Dei ſit habendum, ꝙ Iephte filiam, quæ patri occurrit, occidit, cum ſe immolatum Deo id vouiſſet, quod ei redeunti de prælio victori primitus occurriſſet? Nec Samſon aliter excuſatur, quod ſeipſum cum hoſtibus ruina domus oppreſſit, niſi, quia ſpiritus hoc latenter iuſſerat, qui per illũ miracula faciebat. His igitur exceptis, quos vel lex iuſta generaliter, vel ipſe fons iuſtitiæ Deus ſpecialiter occidi iubet, quiſquis hominem, vel ſeipſum, vel quemlibet occiderit, homicidij crimine innectitur. Hæc Auguſtinus: Quibus verbis ſignificare videtur, nec Raſiam, nec quemcunque alium ex ijs, qui ſeipſos interfecerunt à crimine homicidij fuiſſe

A liberatos. Pro quo etiam facit, quod nos ex D. Auguſtino in ſuperioribus adduximus, ad probandam, nullam poſſe dari iuſtam, & rationabilẽ cauſam propriæ occiſionis. Mihi ex his ſententiis hæc ſecunda videtur longe probabilior. Quapropter dicendum exiſtimo, non fuiſſe Raſiam in ſua morte à culpa immunem. Animi enim mollities, & languor fuit proprio gladio malle occumbere, quam vinci, quod & Sauli atque Catoni vituperio datur. Quando autem dicit hiſtoria, quod maluit nobiliter mori, quàm ſubditus fieri peccatoribus, non eſt intelligendum ſecũdum rei veritatem, ſed ſecundum eius exiſtimationem. Et hæc dicta ſint de tota iſta difficultate.

Prima ratio qua D. Th. probat ſuã cõcluſionẽ.

Prima ratio, qua D. Thom. in hoc articulo ſuam B probat concluſionem, talis eſt: Homo ſeipſum occidens facit contra inclinationem naturalem, qua vnaquæque res ſuam appetit conſeruationem: ergo peccat. Probo conſequentiam: Nam facere contra inclinationem naturalem peccatum eſt. Et quidem ſi inclinatio naturalis ſemper eſt in bonum, & honeſtum propenſa, nec malum vnquam ſuggerit, ratio eſt efficaciſſima. Nam, quemadmodum virtuti quicquam contra facere ſemper eſt illicitum, quia ea nõ, niſi ad honeſtum inducit: ita prorſus, ſi id ad quod homo ſuapte natura, & inclinatione fertur, ſemper eſt bonum, huiuſmodi inclinationi cõtrauenire, malum erit: bono enim niſi malum contrarium eſſe nõ poteſt. Cæterum, quia non omnes recipiunt quod natura ſemper inclinat in bonum, quin potius mul- C ti nec contemnendi affirmant, naturam & gratiam, legem & inclinationem naturalem, eſſe contrarias, ſibique inuicem repugnare operæpretium eſt, vt explicemus, an verum ſit, quòd natura ſemper inclinet in bonum: ex hoc enim principio omnis vis illius rationis dependet. Et pro parte negatiua argumentor primo. Appetitus humanus naturaliter fertur in omne bonum: ſed bonum delectabile eſt bonum quoddam: ergo appetitus humanus naturaliter fertur in illud. Tunc vltra: Sed bonum delectabile plerunque contrariatur rationi, atque adeò eſt malum atque peccatum: ergo appetitus naturalis aliquando inclinat in malum, & in peccatum. Et confirmatur. Theologi ponunt motus primò primos, & ſubitos, tam in voluntate, quam in appetitu: ſed nihil aliud D ſunt tales motus, quam inclinationes quædam naturales in malum: ergo natura aliquando inclinat in malum. Secundo: Homo ex charitate, & ſecundum virtutem tenetur diligere Deum, pluſquam ſe, præferreq; bonum commune bono priuato, vt ex doctrina D. Pauli docet D. Thom. 2. 2. quæſt. 26. artic. 3. ſed natura hominis magis inclinat ad diligendum ſe, q̃ ad diligendum Deum, & bonum commune: ergo natura hominis ex ſe inclinat in malum, & in pctm. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur ex cõmuni illo axiomate Philoſophorum: Amabile quidem bonum, vnicuique autem proprium. Et confirmatur: Homo naturaliter inclinatur ad aliquas actiones, & non ad honeſtas: quia alias iſtæ nõ eſſent difficiles; nec opus eſſet virtutibus ad hoc, vt E illas homo poſſet operari, cum ex ſententia Ariſtot. virtus verſetur circa difficile: ergo inclinat ad actiones malas. Tertiò inclinatio appetitus eſt naturalis, cum ipſe ſit potentia naturalis, & eius inclinatio nõ ſit aliud ab appetitu: ſed appetitus ex ſua natura non obedit rationi, quin potius tendit in contrarium: ergo inclinat in malum & in peccatum. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Ea potiſſimum ratione fuit iuſtitia originalis in primis parentibus conſtituta, vt appetitum ſenſitiuum contineret in officio, efficeretque, vt ipſe voluntati, & voluntas rationi, & ratio Deo, eſſent ſubiecta: ergo iſtæ partes non habent hoc ex ſua natura, atque ex conſequenti inclinant in malum. Probo conſequentiam:

Dubium an natura ſemper inclinet ad bonum.

1. Argumẽ.

2. Argumẽ.

3. Argumẽ.

tiam: Nam alias nullum eſſet aut munus, aut opus iuſtitiæ originalis. Et confirmatur: Fomes inclinat ad peccatũ, vt docent Theologi cum Magiſtro li. 2. Sententiarum: ſed fomes nihil aliud dicit, quàm naturam, & naturales hominis potentias dono iuſtitię originalis deſtitutas, vt in eodem loco idem Theologi defendunt: ergo homo per ſuas naturales potentias fertur & inclinatur in malum. Quartò: Si homo concederetur in puris naturalibus, hoc eſt, ſine iuſtitia, & ſine peccato eodẽ modo inclinaretur ad malum, ſicut inclinatur nunc fomite: ergo hæc inclinatio ad peccatum eſt homini naturalis. Et confirmatur. Experientia conſtat, multos homines procliuiores eſſe vitia: & hoc, vel ex propria cõplexione, vel ex ſyderum conſtellatione: ergo aliquando in homine eſt praua in malum inclinatio ſibi congenita. Tandem hoc ipſum probatur ſacræ Scripturæ teſtimonijs. Nam Geneſ. 8. dicitur: Senſus & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua. Quibus verbis ſignificari videtur naturam humanam ex ſe eſſe procliuem, & inclinatam ad malum. Et Matth. 26. dixit Chriſtus: Spiritus prõptus eſt, caro autem infirma. Quod exponens Apoſtolus ad Galat. ca. 5. inquit: Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnẽ. Et ad Rom. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis noſtræ, & captiuum me ducentem in legem peccati. Et alibi: Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Et iterum: Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis. Quibus omnibus teſtimonijs manifeſtè ſignificatur carnis appetitum eſſe malum, contrariumque ſpiritui, & legi Dei: Sed carnis deſideria ſunt naturalia, vt conſtat: ergo naturalis inclinatio aliquando eſt in malũ & in peccatũ. Quod & confirmari poteſt ex Ariſt. lib. 2. Ethic. dicẽte: Oportet, vt homo ſtudioſus ſit, quod ab ijs vitijs ſe abducat, ad quæ natura maximè inclinat.

4. Argumẽ.

Propter hæc argumenta multi dicunt, naturã humanam ex ſe ad malum inclinare. Ex quo factum fuit, vt innumeris eam iniurijs affecerint appellantes illam, interdum nouercam, interdum inimicam, interdum malorum parentem, ſcelerumque altricẽ. Sed hæc ſententia proculdubio non ſolum in naturam humanam, ſed etiam in Deum eius autorem eſt impia atque iniurioſa. Quocirca ad explicationem difficultatis propoſitæ, ſit prima concluſio fundamentalis: Omnis natura, omniſque inclinatio naturalis bona eſt, & tendit ad bonum, nec aduerſatur rationi. Hanc ponit D. Thom. in 3. diſt. 29. quæſt. vnica, artic. 3. & 1. par. quæſt. 6. artic. 5. & quæſt. 63. ar. 4. Et probatur: Finis & bonum, ſunt idem: ſed omne agens agit propter finem: ergo propter bonum, atq; ex conſequenti tendit in illum. Et confirmatur: Omnis creatura eſt bona, vt pote procedẽs a bono principio, ſcilicet, Deo: ergo habet bonam inclinationẽ. Secundo: Inclinatio naturæ humanæ, & cuiuſcunq; alterius eſt immediatè à Deo, cum Deus ſit autor ipſius, atque adeò omnium, quæ conſequuntur ad illã, quorum vnum eſt naturalis inclinatio: qui enim dat formam dat conſequentia ad formam, vt dicit Ariſt. ergo non poteſt eſſe mala, nec ad malum. Probo cõſequentiam: quia motus naturalis, ſeu ex naturali inclinatione tribuitur generanti, hoc eſt, primo autori, & cauſæ ipſius naturalis inclinationis, vt docet Ariſto. 8. Phyſicorum, quem communiter ſequũtur Doctores: grauia enim, & leuia ea vna ratione à generante, & non à ſeipſis moueri dicuntur, quia eam inclinationem atque adeò neceſſitatem ad motum, vel ſurſum, vel deorſum à generante acceperunt: ergo non poteſt eſſe malus, neque peccatum, imputaretur enim ipſi Deo: quod dicere, vel cogitare eſt impium. Et confirmatur: Si motus lapis deorſum, vel motus ignis ſurſum, peccatum eſſet, nulli dubium

1. Concluſ.

A eſt, quin id peccatum Deo potius eſſet tribuendum, quàm ipſis grauibus, & leuibus, quæ talem à Deo acceperunt inclinationem: & ſimiliter, ſi appetere fœlicitatem eſſet peccatum non tam homini, quã Deo, qui ſic hominem conſtituit, vt naturaliter appeteret fœlicitatem eſſet imputandum: ergo nullus motus, qui eſt ſecundum inclinationem naturalem, eſt peccatum: atque adeo natura nunquam inclinat ad malum. Hac ratione vtitur D. Thom. ad probandum, primam angeli operationem non potuiſſe eſſe peccatum: Nam cum fuerit dilectio ſui ipſius, ex qua omnes aliæ operationes proficiſcuntur, & quæ ex naturali inclinatione ortum habet; ſi ille amor eſſet malus, & peccatum, Deus eſſet cauſa peccati, quod eſt impium, & abſurdum. Item: Non poteſt Deus produ-

B cere in anima habitum inclinantem ad peccatum, quia hoc diuinæ bonitati repugnat: ergo nec potuit dare naturalem inclinationem ad malum. Conſequentia eſt nota: quia non minus eſt cauſa actus vitioſi inclinatio naturalis quàm habitus vitioſus. Antecedẽs autem probatur: Non poteſt Deus producere in intellectu habitum inclinantem ad falſum: hac enim ratione probant Theologi fidei diuinę nõ poſſe ſubeſſe falſum, quia eſt infuſa à Deo, qui nec falli, nec fallere poteſt: ergo nec etiam poteſt producere in anima habitum inclinantem ad peccatum. Probo conſequentiam: Quia non minus repugnat ſummæ bonitati peccatum, quàm ſummæ veritati falſum. Hac etiam ratione poſſumus à priori demonſtrare, prima principia naturalia non poſſe eſſe falſa. Nam

C cum noſter intellectus naturali quadam inclinatione illis aſſentiatur, ſi ea falſa eſſe poſſent; Deus & natura inclinarent ad falſum, quod eſt omnino repugnans. Præterea Deus non poteſt peccare: ergo nec producere in homine naturalem inclinationem ad peccandum. Antecedens eſt manifeſtum, & conſequentia probatur: Quamuis hæc conſequentia non ſit bona, Deus concurrit cum homine ad peccandũ: ergo peccat, hæc tamen eſt valida. Deus ſe ſolo inducit hominem ad peccandũ: ergo peccat; ſed ſi Deus produceret in homine naturalem inclinationem ad peccatum, ſe ſolo induceret ad peccãdum: ergo peccaret, quod eſt abſurdum. Poteſt tandem hoc ipſum pluribus ſacræ ſcripturæ teſtimonijs probari. Primũ

D habetur apud D. Iacobum in ſua canonica c. 1. Qui inquit: nemo cùm tentatur dicat, quòd à Deo tentatur; Deus. n. intẽtator malorum eſt. Ex quo loco ſic colligo argumentũ: Si naturalis hominis inclinatio tenderet in malũ, Deus eſſet tentator malorũ, cõſequẽs aũt eſt contra Apoſtolũ: ergo & illud ex quo ſequitur: Probo ſequelam: Nihil aliud eſt tentare, quã facere inclinationem ad malum: ſed ſi Deus produceret naturam tendentem in peccatum, faceret inclinationem ad malum: ergo tentaret. Et confirmatur: Ea ſolum ratione Dæmon dicitur tentare, quia inducit ad peccandum: ſed ſi Deus faceret inclinationem ad malum, induceret ad peccatum: ergo tentaret. Secũdum teſtimonium habetur Eccleſiaſtici c. 7. Vbi dicitur: Deus fecit hominem rectum & ipſe immiſcuit

E ſe infinitis quæſtionibus. Quæ verba verum habere non poſſent, ſi Deus hominem cum naturali illa ad malum inclinatione produceret. Alibi etiam dicitur quòd Dei perfecta ſunt opera. Non autem viderentur adeò perfecta, ſi homo cùm naturali ad malum inclinatione produceretur. Præterea ſic argumẽtor: De diuina ſapientia dicitur, quòd attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter: ſed non eſſet ſuauis Dei diſpoſitio ſi cũ Deus homini legem, & præcepta dederit, naturam in contrarium trahentem, & inclinantẽ dediſſet: ergo non eſt dicendum, quod id fecit. Et confirmatur. Si Deus non dedit homini propenſionem, & inclinationem ad bonum potius, quàm ad malum, vel id fecit, quia

non

non potuit, vel quia non voluit. Primum non eſt dicendum; quia id diuinæ potentiæ repugnat. Nec ſecundum: quia tunc inuideret Deus moralibus hanc fœlicitatem, quæ ad diuinorum præceptorum obſeruātiam eſt tam neceſſariam; quod ſimiliter eſt impium & ſtultum: ergo debemus dicere, quod tam homini, quàm quibuſcunque alijs rebus dedit Deus inclinationem ad bonum. Quæ fuit prima concluſio fundamentalis à nobis ſuperioribus poſita. Sed, cum homo naturaliter ex duabus naturis ſit compoſitus, rationali, ſcilicet, & ſenſitiua, quas Apoſtolus ad Romanos 12. exteriorem, & interiorem hominem appellat; cuius dicti ſenſus non eſt, quod anima ſit interior homo, aut natura rationalis, corpus verò exterior homo, aut natura ſenſitiua; ſed quod totus homo ſecūdum ſpiritum eſt homo interior; & idem totus homo ſecundum carnem eſt homo exterior; dubium eſt, an iſte homo ſecundum vtramque partem naturaliter inclinetur in bonum, an verò tantum ſecundum partem rationalem? Et eſt ſermo de bono, vel malo morali: nam de tranſcendentali non eſt dubium. Soto lib. 1. de natura & gratia, c. 3. & Victoria in relectione, de homicidio, nu. 6. dicūt, quòd homo tantum ſecundum partem rationalem tendit in bonum, non autem ſecundum partem ſenſitiuam. Quin potius addit Victoria, nec de potentia Dei abſoluta potuiſſe aliter fieri. Nam cum natura appetitus ſenſitiui ſit, quòd inclinet ad malum morale, & naturæ rerum per diuinam potentiam mutari non poſſint, fit, vt nec per eandem potentiā fuerit factibile, quod appetitus ſenſitiuus ad bonum morale inclinet. Dicunt tamen iſti Doctores, quòd, quia homo eſt ſimpliciter homo, in quantum rationalis, & non in quātum ſenſitiuus, idcircò abſolutè loquēdo, illa erit dicenda inclinatio hominis, quæ conuenit illi, in quantum homo: qualis eſt inclinatio voluntatis, & intellectus: non autem inclinatio partis ſenſitiuæ, quæ, aut non eſt inclinatio hominis, aut non eſt hominis, in quantum homo. Et quia hæc ſuapte natura ſemper tendit in bonum, fit, vt ſemper dicatur homo, ex natura ſua ordinatus & inclinatus in bonum, quamuis appetitus ſenſitiuus in malum tendat.

Hic modus dicendi Soti, atque Victoriæ mihi nō placet. Quocirca vt quid in hac re probabilius videatur, paucis declarem, ſit ſecunda concluſio: Pars rationalis in homine, & intellectualis in angelo ſemper inclinat naturaliter in bonum honeſtum, & conſonum rationi. Probatur: Omnis potentia naturaliter fertur in ſuum obiectum: ſed obiectum appetitus intellectiui eſt bonum honeſtum: ergo naturaliter fertur in illud. Secūdo: Ratio naturalis dictat, virtutem, & honeſtatem eſſe ſectandam, & turpitudinem fugiendam: ſed appetitus intellectiuus, qui eſt voluntas naturaliter inclinat ad ſequendum dictamen rationis: ergo. Denique hoc ipſum probant omnes rationes, quæ ad probandam primam concluſionem fuerunt à nobis poſitæ. Tertia concluſio: Pars ſenſitiua in homine naturaliter inclinat in bonum ſenſibile, quod interdum eſt contrarium bono rationis. Probatur: Bonum ſenſibile eſt obiectum appetitus ſenſitiui, ſicut bonum rationis eſt obiectum appetitus intellectiui, ſiue voluntatis: ergo ſicut voluntas naturaliter inclinat in bonum honeſtū: ita etiam appetitus ſenſitiuus inclinat in bonum ſenſibile.

Quarta concluſio: Pars ſenſitiua in homine formaliter, & propriè non inclinat in malum morale, ſed ſemper in bonum. Probatur: Pars ſenſitiua in homine formaliter & propriè inclinat in bonum ſenſibile: ſed hoc formaliter, & propriè non eſt malum morale ſi intra natura appetitus ſenſitiui contineatur, cum non ſit voluntarium quod eſt principium boni, vel mali moralis: ergo appetitus ſenſitiuus formaliter non inclinat in malum morale. Secundo: Inclinatio appetitus ſenſitiui non eſt mala malitia morali: ergo nec tendit formaliter in malum morale. Probo conſequentiam: Nam nihil poteſt tendere in malum morale, vt ſic, quin eius tendentia ſit mala malitia morali. Et confirmatur: Non aliter appetitus ſenſitiuus inclinat in malum morale, quam eius obiectum, ſcilicet bonum ſenſibile, vel delectabile: ſed ex eo, quòd obiectum appetitus ſenſitiui, puta bonum ſenſibile, vel delectabile, vt vinum ſuaue, & aurum moueant voluntatem ad malum morale, nec dicuntur mala moraliter, nec inclinare ad malum, nec eſt qui conqueratur de Deo, quòd fecerit aurum pulchrum, & vinum ſuaue: ergo pari ratione dicēdum eſt appetitu ſenſitiuo, quòd nec eſt malus, nec inclinat in malum morale. Quin potius loquendum erit de illo, ac ſi eſſet à nobis omnino ſeparatus, veluti Mundus, ac Dæmon: cuius proinde inclinatio non imputatur nobis ad culpam, niſi adſit volūtatis conſenſus. Vltimò: Inclinatio appetitus ſenſitiui æquè eſt à Deo, ſicut inclinatio voluntatis: ergo ſi habetur pro inconuenienti, quòd Deus voluntati dederit inclinationem naturalem in malum morale, quia ſic Deus eſſet cauſa mali moralis: quare non idem habebitur pro inconuenienti de appetitu ſenſitiuo? Ex dictis infertur, quòd omnis natura tendit in bonum nec eſt aliqua, quæ ſecundum ſe totam, vel ſecūdum partem habeat naturalem inclinationem in malum, quidquid dixerint Soto, atque Victoria de parte ſenſitiua hominis. Sed reſtat nunc reſpondere ad argumenta in contrarium facta. Vnde ad primum, conceſſo antecedenti cum prima conſequentia, dico, verum eſſe, quòd bonum delectabile plerunq; contrariatur rationi. Non tamen ex hoc infertur, quòd appetitus ſenſitiuus tendens in illud naturaliter inclinat in malum, & in peccatum: quia non tendit in bonum delectabile, in quantum malum eſt, & contrariatur rationi, ſed in quantum eſt bonum quoddam ſenſibile. Et ſic non formaliter, ſed tantum materialiter dicitur inclinare in malum, ea, ſcilicet, ratione, qua inclinat naturaliter in ſuum obiectum, quod interdum eſt contra rationem. Vel ſecundo reſpondetur, quòd quāuis appetitus ſenſitiuus ſuapte natura inclinet in bonum hominis, ſitque inſtitutus, vt rationi obediat, interdum tamen per accidens ex noſtræ naturæ defectu, & ex abuſu noſtræ conſiderationis inclinat ad malum. Quod vt intelligatur aduertendum eſt, quòd, quemadmodum potentiæ ſenſitiuæ ex ſua natura ordinantur ad perfectam hominis intellectionem, & cognitionem (omnes enim ſenſus tam interiores, quàm exteriores intellectui deſeruiunt, accidit tamen aliquando, vt ſint occaſio errandi, vt eſt videre in baculo in aquam immerſo, de quo per ſenſum aliter iudicabimus, quam eſt,) & quemadmodum naturæ corporales, quę à Deo propter bonum hominis ſunt inſtitutæ, aliquando in ipſius tentationem, & laqueum deſeruiunt, vt dicitur Sapien. cap. 14. ita etiam appetitus ſenſitiuus, qui natura ſua eſt inſtitutus ad officia ſenſibilia, & corporalia, in illiſque omnibus paratus eſt obedire rationi, interdum per accidens ad malum inducit, tum propter nimiam adhæſionē ad bona ſenſibilia, cum quibus naſcimur, alimur, & creſcimus, tum etiam propter imperfectionem noſtræ cōditionis. Itaque, quamuis omnis naturalis appetitus ſenſitiui inclinatio ſit in hominis bonum, quod, vel ex eo colligi poterit, quòd in eo eſt naturalis inclinatio ad congreſſum cum muliere, quæ optima eſt, & ad ſpeciei conſeruationem neceſſaria, & impetus naturalis ad reſiſtendum contrarijs, qui ad rem corruptibilē conſeruandam eſt perneceſſarius, ex defectu tamen noſtro hæc aliquando tendit in malum, & appetitus, qui conuenienter propter conſeruationem ſpeciei fuit tributus, aliquādo inclinat ad mulierem alienam: & im-

& impetus, ſine quo res conſeruari non poterant A etiam inducit ad vindicãdas iniurias propria authoritate,quod malum eſt,atque peccatum: hoc tamen non ex defectu naturæ, nec ex defectu Dei, ſed potius ex culpa noſtra,qui rebus aliter, quam à Deo ordinatæ ſunt,vti volumus,ortum habet. Maximè,cũ Deus hominem in iuſtitia originali condiderit, quæ potens erat appetitum ſenſitiuum in officio continere, ſubditumque facere rationi. Et ſi poſtea homo in aliquem incidit laborem ſibi potius,quam diuinæ ſapientiæ eſt imputandum, tanquam, ſi oculos ſibi eruiſſet. Ad confirmationem reſpondetur,quòd motus primi,& ſubditi, qui tam in voluntate,quam in appetitu inueniuntur, dicuntur naturales, non, quia à naturali inclinatione proueniunt, ſed quia B non ſunt liberi. Accipitur enim naturale dupliciter. Vno modo vt diſtinguitur contra liberum,alio modo,vt diſtinguitur contra id, quod non eſt ex inclinatione naturali. Et naturale in præſenti accipitur primo modo. Qua etiam ratione dicimus, errores intellectus, & ſenſus aliquando eſſe naturales, hoc eſt, non liberos, quamuis non ſint naturales, quaſi à naturali inclinatione intellectus prouenientes. Ad 2.arg. Ad ſecundum argumentum reſpondetur, conceſſa maiori, negando minorem. Et ad probationem dico, quòd maius bonum proprium hominis eſt bonum diuinum,& bonum commune, quàm illud,quod eſt particulare ipſius, & ſic ex natura ſua magis illud diligit, quam illud, quod & nos late explicuimus in primo tomo quæſt.26.artic.3.Vbi diximus, quòd quemadmodum membrum magis inclinatur C ad bonum totius,quàm ad bonum proprium: periclitatur enim manus pro corporis ſalute,ita homo, quem Deus reipublicæ partem conſtituit, plus inclinatur ad bonũ vniuerſale, quam ad priuatum, & ad diligendum Deum magis,quam ſeipſum: cum Deus ſit vniuerſale bonum, ſine quo creaturæ ſubſiſtere non poſſunt. Nonnulli affirmant, quòd membrum non plus inclinatur ad bonum totius,quam ad proprium, nec exponit ſe periculo pro ſalute totius: ſed ipſum totum eſt, quod exponit membrum pro ſe. Sed certe hoc eſt negare ordinem diuinum. Nam cum Deus corporis membra propter bonum totius ſolum fecerit, & non propter ſe, non videtur rationi conſentaneum, quod membris naturalem inclinationem bono totius contrariam dederit: & D ſic magis debent diligere bonum commune, quam priuatum. Quod verò homo cum difficultate, & mœrore vitam, aut bona temporalia pro Deo exponit,non oſtendit, quòd non inclinatur magis ad diligendum Deum,quàm ſeipſum. Nam hæc difficultas non ex defectu inclinationis naſcitur: ſed cum homo ſimul naturaliter inclinetur ad diligendum, Deum,& ad cõſeruandam vitam: & hæc inclinatio, vtpote poſterior ſit vehemẽtior, fit, vt maxima cum difficultate ſequatur priorem & maiorem inclinationem. Habemuſque de hoc apertiſſimum exemplum in eo, qui metu mortis proijcit merces in mare. Qui quidem, quamuis magis inclinetur ad diligendam vitam,quàm merces,quia tamen etiam naturaliter inclinatur ad diligendum opes,id facit maxima cum difficultate. Ad confirmationem reſpondetur, quòd quamuis homo naturaliter inclinetur ad actiones honeſtas,adhuc tamẽ ſunt difficiles propter repugnantiam partis ſenſitiuæ, quæ in id inclinat,quod interdum eſt contra bonum rationis. Ad 3.arg. Ad tertium iam ex dictis patet ſolutio. Fuit enim appetitus ſenſitiuus à Deo inſtitutus, vt obediret rationi. Quod,vt ſemper & promptè faceret,dedit Deus primo homini iuſtitiam originalem: ipſe autem ex culpa ſua illam perdidit.Et ſic repugnantia,quam nunc patimur, potius nobis, quam Deo eſt imputanda. Quamuis nec etiam nunc poteſt peccatum in appetitu reperiri, quod ſatis eſt, vt dicamus partem ſenſitiuam non inclinare ad malum formaliter. Ad confirmationẽ reſpondetur,quòd dicitur fomes à Theologis inclinare ad peccatum, ea ſolum ratione, quia appetitus ſenſitiuus iuſtitia originali deſtitutus in ea bona ſenſitiua inclinat, quæ contraria ſunt bono rationis. Hoc autem non eſt inclinare ad malum formaliter, ſed tantum materialiter, vt diximus. Et eodem modo reſpondetur ad quartum. Ad confirmationem de inclinationibus,quas contrahimus,vel ex conſuetudine,vel ex conſtellatione ſyderum,reſpondet Caietanus infra quæſt.141.artic.1.quòd,quamuis inclinatio ſpeciei non poſſit eſſe ad malum,inclinatio tamen indiuidualis bene poteſt ad peccatum trahere. Imò ſæpè ſæpiùs trahit. Et ratio illius: Nam dicit, quòd inclinationes indiuiduales nõ procedũt à Deo immediate,ſed mediantibus cauſis defectibilibus: quas non eſt inconueniens cauſare prauam inclinationem. Probabilius tamen dicendum exiſtimo, quòd omnis inclinatio, ſiue ſpecifica,ſiue indiuidualis,modo naturalis ſit, & ab autore naturæ indita, non poteſt eſſe in malum propter rationes iam dictas: quamuis ex particulari complexione vnus in quædam ſenſibilia vehementius inclinari poſſit,quã in alia. Ad vlt.arg. Ad vltimum argumentum,quod ex teſtimonijs ſacræ ſcripturæ erat deſumptum. Et primo ad illud ex Geneſi,cap.8. Senſus & cogitatio humani cordis prona ſunt ad malum,&c. Reſpondeo quod ſcriptura eo in loco loquitur, non de natura hominis in communi, ſed de hominibus illius ſeculi, in quibus vitia atque peccata adeò creuerunt, vt in tam infinita hominum multitudine,ſolus Noe fuerit inuentus iuſtus. Et propterea dicitur, quòd omnis ſenſus,& cogitatio hominum erat intenta ad malum. Vel ſecundo reſpondetur illud eſſe intelligendum de inclinatione partis ſenſitiuæ, quæ prona ad malum dicitur, quia fertur in id, quod interdum eſt contra bonum rationis. In quo etiam ſenſu dicit Paulus ad Roma.7. Non quod volo bonum hoc ago,ſed quod odi malum, illud facio. Et ad Galat.5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. Ad quem etiam modum ſunt interpretanda quæcunque loca ſcripturæ,quę aliquid contra noſtram ſententiam ſignificare videntur. Et hæc dicta ſint de toto iſto articulo. Circa ſecundam & tertiam rationem D.Thomæ erat diſputandum, an reſpublica,vel Deus habeant dominium vitæ ciuium, vt ex hoc colligeremus, qualiter ſe occidens vtrique faciat iniuriam. Sed eſt iam ſatis à nobis dictum de hoc in materia de dominio.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm liceat in aliquo caſu interficere innocentem.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur quòd liceat in aliquo caſu interficere innocentem. Diuinus enim timor non manifeſtatur per peccatum: quoniam magis timor Domini expellit peccatum, vt dicitur Eccleſ.1. E Sed Abraham commendatus eſt quòd timuit Dominum: quia voluit interficere filium ſuum innocentem: ergo poteſt aliquis innocentem interficere ſine peccato.

2.q.94. art. 5. ad 2. & q.10. art.8, ad 5. Et in q.7. artic.6. ad 3. Et opuſ.9.q.86. Et Heb. 11. le.4.

2.Præterea, In genere peccatorum quæ contra proximum committuntur, tanto maius videtur aliquod eſſe peccatum quanto maius nocumentum infertur ei, in quem peccatur. Sed occiſio plus nocet peccatori, quam innocenti,qui de miſeria huius vitę ad cęleſtem gloriam tranſit per mortem. Cum ergo liceat in aliquo caſu peccatorem occidere: multo magis licet occidere innocentem vel iuſtum.

3.Præ-

3. Præterea, Illud quod fit ſecundum ordinem iuſtitiæ, non eſt peccatum. Sed quandoque cogitur aliquis ſecundum ordinem iuſtitiæ occidere innocentem, puta cum iudex qui debet ſecundum allegata iudicare, condemnat ad mortem eum, quem ſcit innocentem per falſos teſtes conuictum. Et ſimiliter miniſter qui iniuſte condemnatum occidit, obediens iudici: ergo abſq; peccato poteſt aliquis occidere innocentem.

Sed contra eſt, quod dicitur Exod. 23. Inſontem & iuſtum non occides.

Reſpondeo dicendum, quòd aliquis homo dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo ſecundum ſe, alio modo per comparationem ad aliud. Secundum ſe quidem conſiderando hominem, nullum occidere licet: quia in B *quolibet etiam peccatore debemus amare naturam quam Deus fecit, quæ per occiſionem corrumpitur. Sed ſicut ſupra * dictum eſt, occiſio peccatoris fit licita per comparationem ad bonum commune, quod per peccatum corrumpitur. Vita autem iuſtorum eſt conſeruatiua & promotiua boni communis: quia ipſi ſunt principalior pars multitudinis. Et ideo nullo modo licet occidere innocentem.*

* Art. 2. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, quòd Deus habet dominium mortis & vitæ. Eius enim ordinatione moriuntur & peccatores & iuſti. Et ideo ille qui mandato Dei occidit innocentem, talis non peccat, ſicut nec Deus, cuius eſt executor. Et oſtenditur Deum timere C *eius mandatis obediens.*

Ad ſecundum dicendum, quòd in penſanda grauitate peccati magis eſt conſiderandum id quod eſt per ſe, quàm id quod eſt per accidens. Vnde ille qui occidit iuſtum, grauius peccat, quàm ille qui occidit peccatorem. Primò quidam quia nocet ei, quem plus debet diligere: & ita magis contra charitatem agit. Secundo, quia iniuriam infert ei, qui eſt minus dignus & magis contra iuſtitiam agit. Tertio, quia priuat cõmunitatem maiori bono. Quarto, quia magis Deum contemnit, ſecundum illud Lucæ 10. Qui vos ſpernit, me ſpernit. Quòd autem iuſtus occiſus ad gloriam perducatur à Deo, per accidens ſe habet ad occi- D *ſionem.*

Ad tertium dicendum, quòd Iudex, ſi ſcit aliquem innocentem eſſe, qui falſis teſtibus conuincitur, debet diligentius examinare teſtes vt inueniant occaſionem liberandi innoxium, ſicut Daniel fecit. Si autem hoc non poteſt, debet eum ſuperiori relinquere iudicãdum. Si autem hoc non poteſt, non peccat ſecundum allegata ſententiam ferens: quia ipſe non occidit innocẽtem, ſed illi qui eum aſſerunt nocentem. Miniſter autem iudicis condemnantis innocentem, ſi ſententia intolerabilem errorem contineat, nõ debet obedire: aliàs excuſarentur carnifices, qui martyres occiderunt. Si vero non contineat manifeſtam iniuſtitiam, non peccat præ- E *ceptum exequendo: quia ipſe non habet diſcutere ſuperioris ſententiam, nec ipſe occidit innocentem, ſed iudex cui miniſterium exhibet.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio huius articuli eſt negatiua, quã probat D. Thom. in argumento, ſed contra, ex illo Exodi 23. Inſontem, & iuſtum non occides. Et in corpore articuli hac ratione: Homo innocens, nec conſideratus ſecundum ſe, nec in ordine ad bonum commune, poteſt licitè interfici: ergo nunquam eſt licitum interficere innocentem. Conſequentia A eſt nota & antecedens probatur. Et primo, quòd homo innocens ſecundum ſe cõſideratus nunquam licite interficiatur, eſt res manifeſta. Nam omnes etiam iniquiſſimi ſecundum ſe conſiderati quantum ad naturam, quam Deus in illis fecit, & per occiſionem corrumpitur, ſunt diligendi. Quod autem nec etiam ſit licitum interficere innocentem conſideratum in ordine ad bonum commune, probatur: Ideo occiſio peccatoris fit licita, per comparationem ad bonum commune; quia iſtud per peccatum corrumpitur: ſed vita innocentis eſt conſeruatiua, & promotiua boni communis, cum innocẽs ſit principalior pars multitudinis: ergo per ordinem ad bonum commune nunquam eſt licitum interficere innocentem.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVæſtio huius articuli duplicem poteſt habere ſenſum. Primus eſt, vt loquatur de eo, qui re vera eſt innocens, & legitimè probatur talis. Alius autem, vt loquatur de eo, qui re vera eſt innocens, legitime tamen probatur nocens. Et quamuis quæſtio in hoc ſecundo ſenſu maiorem contineat difficultatem, quam in primo: in iſto tamen articulo ſolum verſabitur in primo ſenſu, explicanda in ſecundo infra quæſt. 67. artic. 2. cum de iudice fuerit ſermo. Et quamuis quæſtio ad huc in primo ſenſu vniuerſaliter intellecta non multam videatur habere difficultatem, cum ratio dictet eum, qui re & iure C probatur innocens, non occidendum, ſed defendendum potius à republica, non eſt facile explicatu, an ſit aliquis caſus particularis, in quo propter bonum ipſius reipublicæ eum qui re & iure habetur innocens ſit licitum interficere. Et vt preſſius dubium conſtituatur, ſit caſus quòd tyrannus obſidens rempublicam petit caput alicuius innocentis, eo forſan quòd ſibi eſt aduerſus, vt de principe quodam ciuitatem Athenienſium obſidione opprimente, dicit hiſtoria, quòd Demoſthenem perdendum poſtulauit, ea facta promiſſione, quod totam rempublicã alias vaſtandam incolumem relinqueret. Eſt difficultas, vtrùm ſit licitum tunc pro ſalute totius reipublicæ, quæ alias periret, vel innocentem interficere, vel D tradere tyranno interficiendum? Et pro parte affirmatiua argumentor primo: innocens in eo caſu ex charitate tenetur pro ſalute totius reipublicæ, ſe tradere tyranno: ergo niſi id faciat poterit compelli à republica, atq; ex conſequenti tradi tyranno. Antecedens eſt manifeſtum, cum vnuſquiſque ex charitate teneatur propriam vitam periculo exponere pro bono communi. Et antecedens probatur: Quando aliquis ex charitate obligatur quidquam facere, & eſt extrema neceſſitas, niſi id faciat poteſt compelli à republica: vt, verbi gratia, quia diuites ex charitate tenentur facere eleemoſynas, ſi in caſu extremæ neceſſitatis illas non faciunt, poterunt ad id à republica compelli, vt diximus in materia de eleemoſyna: ſed in caſu noſtræ diſputationis innocens E tenetur ex charitate pro ſalute reipublicæ ſe tradere tyranno, & eſt extrema neceſſitas: ergo niſi id faciat poterit ad id compelli, atque ex conſequenti tradi tyranno. Secundo: Reſpublica habet ius ſuos ciues pro ſalute totius manifeſto mortis periculo exponendi, vt communiter dicunt Doctores: ergo & tradendi illos tyranno interficiendos, quando ad ſalutem communem fuerit neceſſarium. Probo conſequentiam ex paritate rationis. Et ſi dicatur, quòd ideò hoc vltimũ non eſt licitum, quia tradere innocentem tyranno non eſt medium neceſſariò & per ſe ordinatur ad liberationem reipublicæ: cõtra hoc ſic argumentor: Quòd in caſu poſito innocens ſe tradat tyrãno, eſt medium per ſe & neceſſario ordina-

Duplex sẽſus huius quæſtionis.

Dubium.

1. Argum.

2. Argum.

tum ad liberationẽ reipublicæ:ergo & quod reſpublica illum tradat. Conſequentia videtur nota, & antecedens probatur; In caſu poſito innocens tenetur ſe tradere pro bono communi:ergo talis traditio eſt medium per ſe & neceſſario ordinatũ ad illud. 3. Argum. Tertio; Reſpublica in caſu diſputationis non tenetur talem innocentem defendere:ſed poterit aperire portas, vt comprehendatur à tyranno; certum eſt enim non teneri rempublicam vnum innocentem tueri, cum tanto periculo atque diſpendio: ergo etiam poterit illum tradere. Probo conſequentiam: Nam moraliter loquendo, idem prorſus eſt non defendere, quod tradere. 4. Argum. Quarto: Si tyrannus mihi comminaretur mortem, niſi meam linguam illi offerrem abſcindendam, poſſem illam ei offerre, vt omnes concedunt; ergo & ſi minatur reipublicæ mortem, niſi vnum ciuem tradat, poterit illũ tradere. Probo conſequentiam; Nam vtrobique eſt expoſitio partis pro ſalute, & conſeruatione totius. Vlt. argum. Vltimò: Ea de cauſa occidere innocentem probatum nocentem, eſt licitum: quia, ſi ſententia non pronunciaretur ſecũdum allegata & probata, reſpublica deſtrueretur: ſe in caſu, de quo loquimur, niſi innocens tradatur, deſtruitur reſpublica, vt ſupponimus; ergo etiam erit licitum illum tradere.

Concluſio. Propter hæc argumenta, qui affirmaret, quòd reſpublica in hoc ſingulari caſu poteſt innocentem tradere tyranno, nihil diceret improbabile. Cæterum quoniam oppoſita ſententia magis vera eſt, atq; recepta, opus erit illam probare, ſuppoſito prius tanquam certo, quòd ob nullum metum, & ob nullam cauſam poteſt reſpublica per ſeipſam innocentẽ occidere. Eſt enim occiſio innocẽtis, ſiue publica, ſiue priuata autoritate facta intrinſecè mala: hoc eſt, ita neceſſariò immutabiliter, vel indiſpenſabiliter mala, & lege diuina, & naturali prohibita, vt ſtante materia prohibitionis ipſius certè, per hominẽ ex nulla cauſa: aut fine, nulla etiam circunſtantia, aut caſu quocũque, à ſua malitia poſſit ſeparari. Sicut & mœchari, furari, peierare, & mentiri, quæ nunquam ab homine rectè fieri poſſunt. Non ſunt autem facienda mala, vt inde eueniãt bona, vt dicit Apoſtolus ad Rom. 13. Hoc ſuppoſito, quòd nec etiam ſit licitum tradere tyranno innocentem interficiendum pro ſalute totius communitatis probatur hac ratione; Qui talem faceret traditionẽ poſitiuè cooperaretur peccato: ergo peccaret: atq; ex cõſequenti ex nullo metu, & ex nulla cauſa poſſet illud licitè facere. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Si tyrãnus minaretur reipublicæ mortem, niſi virginem traderet violandam, & reſpublica illam traderet, procul dubio cooperaretur ſtupro, atq; peccaret, cum talẽ traditionem facere non poſſet, niſi conſentiens violationi, quæ eſt intrinſecè mala: ſed eodem modo ſe habet qui tradit innocentem interficiendũ, cùm occiſio innocẽtis non ſit minus intrinſecè mala, quàm ſtuprum: nec qui tradit innocẽtem interficiendum poſſit magis id facere abſq; eo, quod conſentiat peccato, quam qui tradit virginẽ violationi: ergo ſicut vnus cooperatur peccato, atque peccat: ita & alter.

Ad 1. arg. Et ad primum argumentum in contrarium factũ reſpondetur primo, conceſſo antecedenti negando conſequentiam. Et ad probationem dico, ꝙ quando ex præciſa, & ſola ratione charitatis obligatur quis aliquid facere, etiam ſi ſit extrema neceſſitas, nõ poteſt ad id compelli. Et ita contingit in propoſito, ꝙ ex ſola charitate tenetur homo ſe tradere tyrãno, ne reſpublica deſtruatur. At verò diues in extrema neceſſitate, non ſolum ex charitate, ſed etiam ex iuſtitia tenetur eleemoſynas facere, vt oſtendimus latè in primo tomo q. 32, art. 5. Et ideò ſi illas non faciat poterit ad id à Iudice compelli. Cùm enim extrema neceſſitas faciat bona diuitis eſſe communia, qui A pauperem impedit ab illorum conſequutione facit illi iniuriam: atq; ex conſequenti peccat contra iuſtitiam. Et ſi quis argumentetur: Quando aliquis tenetur ex iuſtitia aliquid dare tenetur ad reſtitutionem, ſi non dat, ſed qui non ſubuenit pauperi extremè indigenti, nihil tenetur reſtituere, quãuis peccet mortaliter: ergo illud præceptum non pertinet ad iuſtitiam, ſed ſolum ad charitatem: reſpondeo, negando maiorem. Falſum eſt enim, quòd omnis obligatio, quæ oritur ex iuſtitia obligat ad reſtitutionẽ. Nam ex iuſtitia tenetur pater alere filiũ, & filius patrem, vt in l. ſi quis à liberis. §. ſi quis. ff. de liberis agnoſcẽdis. Vlpianus diffinit; & tñ, ſi nec pater tribuat filio alimentum, nec filius patri in caſu neceſſitatis, neceſſitate tranſacta, nihil tenentur reſtituere: non ergo B omnis lex iuſtitiæ præcipiens aliquid dare, obligat non dantem ad reſtitutionem: Sed diſtinguendũ eſt, quòd lex iuſtitię dupliciter poteſt præcipere aliquid dare. Vno modo ſimpliciter: vt cum quis debet alteri aliquid, vel ratione rei acceptę, vel ratione iniuſtę acceptionis. Et tunc talis lex iuſtitiæ obligat nõ dantem ad reſtituendum. Alio modo in caſu particulari: vt præcipit alimenta præbere in caſu neceſſitatis. Et tunc ceſſante neceſſitate, ceſſat obligatio: vt cõtingit in propoſito. Vel poſſumus ſecundo reſpondere ad primum argumẽtum, quòd quemadmodum qui eſt conſtitutus in extrema neceſſitate, nõ poteſt compelli ad hoc, vt de neceſſarijs ſimpliciter ad propriam vitam ſubueniat alteri, extremam neceſſitatẽ patienti: ita etiam nec qui ſine ſuæ vitæ diſpendio poteſt C ſubuenire reipublicæ, eſt compellendus, vt ſe tradat tyranno, cum ipſe ſimiliter ſit in extrema neceſſitate non perueniendi ad manus illius. Vel dico tertio ꝙ tunc ſolum in extrema neceſſitate poteſt reſpublica cogere ciues ad id, quòd ex charitate tenentur, quãdo id fuerit medium per ſe neceſſarium ad tali ſubueniendum neceſſitati. Vnde quia traditio innocẽtis in caſu, de quo loquimur, non eſt medium per ſe neceſſarium; ſed tantùm per accidens ex malitia tyranni, non poterit reſpublica innocentem compellere, vt ſe tradat, & multo minus illum tradere occidendum. Eſt enim homicidium, vt communiter dicunt Doctores, non per ſe bonum, ſed potius priuatio vitæ, quæ bonum hominis eſt. Et ideò nunquã eſt licitum, niſi ex fine, cuius eſt per ſe medium neceſſariũ, D honeſtum reddatur. Ad ſecundum argumentum Ad 2. arg. reſpondetur, quòd tunc poteſt reſpublica ſuos ciues pro bono totius in manifeſto mortis periculo exponere, quando id fuerit medium per ſe neceſſarium ad conſulendum publicæ ſaluti: non autem quando fuerit medium neceſſarium ex malitia alterius. Vnde quia mors innocentis in caſu, de quo loquimur, nunquam poteſt eſſe medium per ſe neceſſarium, nunquam etiam erit licitum eo vti, nec occidendo innocentem, nec illum tradendo interficiendum. Et quando obijcitur: Innocens tunc ex charitate tenetur ſe tradere tyranno pro bono publico: ergo talis traditio eſt medium per ſe neceſſariũ ad illud, reſpõdeo, quòd quia eſt medium per ſe neceſſarium ad liberationẽ reipublicæ quod innocens tunc obli- E getur ad ſubueniendum illi, etiam cum periculo mortis, ideo ad id ex charitate obligatur. Cæterum quia non eſt medium per ſe neceſſarium, quod ad id à republica compellatur, idcircò compelli non poteſt. Sicut, quia eſt medium per ſe ordinatum ad honorem diuinum, quòd quis pro Christo martyrium patiatur, ideò ad id ſæpe ex charitate obligatur. Tamen quia non eſt medium per ſe neceſſarium, quòd ad id à republica compellatur, idcircò compelli nõ poteſt. Et ratio huius eſt: nam vtrobiq; eſt tantũ obligatio ex charitate. Ad 3. arg. Ad tertium argumentum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ad probationem dico, non eſſe idem, moraliter

liter loquendo, non defendere innocentem, & tradere illum tyranno, ſicut nec pati mortem pro amico, & parare ſibi illam proprijs manibus. Primum enim eſt licitum, vtpote, quòd in mera negatione conſiſtit: non autem ſecundum cum ſit agere.

Ad 4. arg. Ad quartum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ratio diſcriminis eſt: Nã membrum ſicut non poteſt habere, diſtinctũ eſſe per ſe à toto, nec eſt aliquo modo propter ſe, ſed propter totum, à quo habet eſſe: ita nec eſt capax iuris, vel iniuriæ. At verò homo, quia licèt ſit pars politica reipublicę, naturaliter tamen eſt ſuppoſitum propter ſeipſum exiſtens, atque adeo per ſe capax iuris, aut iniuriæ, fit, vt eam ei reſpublica irroget, quotieſcunq; ſine cauſa, & culpa ſua tradit illum tyranno interficiẽdum.

Ad vlt. arg. Ad vltimum reſpõdetur ſimiliter conceſſa maiori, atque minori, negando conſequentiam. Et ratio eſt: Nam occidere innocentem probatum nocentem per ſe eſt medium neceſſarium ad reipublicæ cõſeruationem, cùm, niſi ſecundum allegata, & probata eſſet ſemper iudicandum, generaliter via ad multiplices iniuſtitias, fraudes, & mortes hominum innocentum aperiretur vt videbimus infra q. 67. art. 2. At verò tradere innocentem tyranno interficiendum, nunquam poteſt eſſe medium per ſe neceſſarium ad patriæ liberationem. Et ſic illud eſt licitum, & honeſtum: hoc autemm minime. Ex dictis infertur, nunquam eſſe licitũ etiam pro bono totius reipublicæ, aut occidere innocentem, aut tradere interficiendũ. Bene tñ poſſet reſpublica in caſu, quo tyrannus eam valde opprimeret, niſi innocentem daret, non defendere illũ, ſed aperire portas, vt inimicus faceret, quæ vellet. Si enim nullus tenetur cum propriç vitæ periculo innocentem liberare, quia ſecundum ordinem charitatis magis ſe, quam proximũ debet diligere: à fortiori nec reſpublica tenebitur cum cõmuni detrimento vnũ ciuem defendere, quamuis innocentem.

De innocẽte occiſo in bello. Alius caſus, de quo in hoc artic. poteſt eſſe dubiũ, an liceat in illo innocentem interficere, eſt in bello. **1. Dictum.** Ad cuius explicationem dico primò, certum eſſe, ꝙ in bello iuſto nunquam eſt licitum directè & per ſe innocentes occidere. Tum quia fundamentum iuſti belli eſt iniuria, vt docet D. Tho. ſupra q. 40. art. 1. & innocentes nunquam poſſunt iniuriam inferre, alias innocentes non eſſent. Tum etiam, quia ſi in republica non eſt licitum pro delictis malorum innocentes interficere, nec etiam id erit licitum in bello, cũ reſpublica eodẽ modo ſe debeat habere contra hoſtes intraneos, & extraneos, vt docet Victoria in relectione de iure belli, num. 34. & 35. **2. Dictum.** Dico ſecundo, quòd per accidens, & præter intentionem nullum eſt peccatum in bello iuſto innocẽtes interficere. Vt ſi, v. g. princeps bellum iuſtum gerens parat ciuitatem expugnare, nec id efficere poteſt, niſi adhibitis tormentis bellicis bene poterit eis vti, quãuis apertè cognoſcat plures innocentes in tali expugnatione eſſe interficiendos. Probatur: Talis occiſio innocẽtum non eſt voluntaria: ergo nec peccatum. Conſequentia tenet ex regula D. Aug. lib. de vera relig. c. 14. dicẽtis: Peccatum in tm̃ eſt peccatum, in quantum voluntarium. Antecedens autem probatur: Illa occiſio innocentum ſolum eſt voluntaria in ſua cauſa, vt conſtat: ſed hanc nõ tenentur milites vitare cum habeant iuſtum bellum, vt ſupponimus: ergo non eſt volũtaria. Et confirmatur: Nam vt docet D. Thomas 1. 2. q. 6. art. 3. & q. 73. art. 8. id quod non tenemur vitare nulla ratione poteſt eſſe nobis voluntarium ad culpam. Sed eſt aduertendum eſſe maximè cauendum, ne ex bello ſequantur maiora mala, quã per ipſum vitantur. Si enim ad ſummam belli Victoriam parum confert expugnare arcem, aut oppidũ, in quo ſunt multi innocentes, non videtur licitum ad expugnandos paucos nocẽtes, plures innocentes interficere, ſubij-

A ciendo ignem, aut alias machinas apponendo, quibus indifferenter innocentes cum nocentibus opprimantur. Similiter nunquam erit licitum innocentes interficere, etiam per accidens, & præter intentionem, niſi quãdo bellum iuſtum alia via expediri, aut geri non poteſt, iuxta illud Matth. 13. Sinite vtraque creſcere, ne forte colligentes zizania eradicetis ſimul & triticum. Sed dubitabit aliquis hoc loco.

Quæſtio. Vtrùm in bello iuſto liceat eos innocentes interficere, ex quibus in futurum periculum imminere intelligitur. Verbi gratia, pueri Saracenorum nunc ſunt innocentes, merito tamen de illis timemus, ne facti adulti bellum gerant contra Chriſtianos, dubium eſt, vtrùm liceat iſtos dum ſunt innocentes interficere.

Argum. Et pro parte affirmatiua eſt argumentum: Nam B Deut. cap. 20. pręcepit Dominus filijs Iſrael, vt expugnãtes aliquam ciuitatem omnes puberes interficerent: non eſt autem credendum omnes fuiſſe nocentes: ergo.

3. Dictum. In hoc tamen dico tertio, quòd licèt poſſit fortaſſe probabiliter defendi, innocentes in caſu poſito poſſe licitè occidi, longe tamen probabilius, atque verius eſt oppoſitum. Quod affirmat Victoria in relectione de iure belli, num. 38. Et probatur primò: Quia non ſunt facienda mala, vt inde eueniant bona, vel, vt euitentur maiora mala. Secundò: Nam videtur intolerabile, quòd quis occidatur pro peccato futuro, maximè cum alia remedia poſſint adhiberi, vt captiuitas, exilium, &c. Ex dictis infertur, quòd ſiue iam parta Victoria, ſiue in ipſo actu belli conſtiterit de innocentia alicuius, & milites poſſunt C eum liberare, id facere tenentur, & ſic ſemper eſt verum, quod nunquam eſt licitum per ſe occidere innocentem.

Ad argum. Et ad argumentum in cõtrarium factum reſpondetur, quòd Deus, qui eſt Dominus omnium, iratus, & indignatus eis populis, de quibus loquebatur ſpeciali ſuo mandato voluit illos omnino perdi, ſicut perdidit Sodomam, & Gomorrham, mittens ignem deuorantem tam innocentes, quam nocẽtes: Hanc tamen licentiam Deus de lege non communicauit. De illis, qui in bello ſæpe in pignus, hoc eſt, en rehenes, dari conſueuerunt, ſolet dubitari, an quando ſunt innocentes ſit licitum illos interficere, niſi hoſtes pactum ſeruauerint? Sed proculdubio hoc difficultatem nõ habet, cum certum ſit eos non D eſſe occidẽdos, niſi forte aliquod peccatum commiſerint, propter quod mortem mereantur, & tũc iam non ſunt innocentes. Et hoc de bello quantum ad communem congreſſum.

Difficultas. Sed de ſingulari certamine eſt difficultas, an ſi ego, Verbi gratia, video militẽ in me irruentẽ, quem certò ſcio eſſe innocentẽ, quia credit bellum iuſtum contra me gerere, licitè poſſim eum interficere? Et pro parte negatiua eſt argumentum: Implicat contradictionem, quòd detur bellum iuſtum ex vtraq; parte: ergo ſi ille iuſtè contra me pugnat, ego non poſſum iuſtè contra illum agere, atq; ex conſequenti nec illum interficere.

Reſponſio. Hoc tamen non obſtante dico, contrarium eſſe verum, atque tenendum. Tum, quia bene poſſunt duo ex ignorantia iuſtè pugnare, E ſi vterque credit ſe iuſtam cauſam defendere. Tum etiam: quia quamuis in ipſo conflictu cõſtaret mihi iuſtitiam ſtare ex altera parte, bene poſſum me defendere, cum non tenear mortem pati. Et ſic non ſolum ex falſa præſumptione, vt quidam dicunt, quia, ſcilicet, vterq; putat alterum eſſe nocentẽ, ſed etiam aperte cognita vnius innocentia poterit alter tunc licitè pugnare: quamuis non poterit quem innocentem iudicat occidere, niſi in propriam defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ. Et per hoc patet ſolutio ad argumẽtum. Si quis aũt quærat, vtrùm miles in bello poſſit illum aggredi, quem ſcit eſſe innocentem? reſpõdeo, quod ſi bona fide credit ſe iuſtum gerere bellum, etiam ſi alium putet eſſe inno-

A

centem, vel quia idem ipſe credit, vel quia inuitus in exercitu retinetur, bene poteſt illum aggredi. Aggreſſio enim in bello habetur pro defenſione. Et præterea, quia cum vnus princeps habeat ius alterum aggrediendi, eodem iure omnes eius milites potiuntur. Ille autem, qui crediderit iniuſtum ſe gerere bellum, nulla ratione poterit aggreſſionem facere, quamuis aggreſſus poterir ſe defendere, &c.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm liceat alicui occidere aliquem, ſe defendendo.

4. diſt. 25. q. 2. art. 21. q. 2. ad 2. & 3. Epiſt. 154. à med. illi° to. 2. Et habetur 23. q. 5. c. de occidend.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd nulli liceat occidere aliquem, ſe defendẽdo. Dicit enim Auguſtinus * ad Publicolam de occidendis hominibus, Ne ab eis quiſquam occidatur, nõ mihi placet conſilium, niſi fortè ſit miles aut publica functione teneatur, vt non pro ſe hoc faciat, ſed pro alijs, accepta legitima poteſtate, ſi eius congruat perſonæ. Sed ille qui ſe defendendo, occidit aliquem, ad hoc eum occidit, ne ipſe ab eo occidatur: ergo hoc videtur eſſe illicitum.

Li. 1. c. 5. nõ multũ procul à fin. to. 1.

2. Præterea, In primo * de libero arbitrio dicitur, Quomodo apud diuinam prouidentiam à peccato liberi ſunt, qui pro his rebus quas contemni oportet, humana cæde polluti ſunt. Eas autem res dicit eſſe contemnendas, quas homines inuiti amittere poſſunt, vt ex præmiſſis * patet. Horum autem eſt vita corporalis: ergo pro conſeruanda vita corporali, nulli licitum eſt hominem occidere.

In diuiſione quæſt.

C

3. Præterea, Nicolaus Papa dicit, vt habetur in Decretis * diſt. 50. de Clericis pro quibus cõſuluiſtis, ſcilicet, qui ſe defendendo Paganum occiderunt, ſi poſtea per pęnitentiam emendati poſſunt ad priſtinum ſtatum redire, aut ad altiorem aſcendere, ſcito nos nullam occaſionem dare, nec vllam tribuere licẽtiam eis, quemlibet hominem quolibet modo occidendi. Sed ad præcepta moralia ſeruanda tenentur communiter Clerici, & Laici. Ergo etiam Laicis non eſt licitum occidere aliquem, ſe defendendo.

In Decretis diſt. 50. c. de his clericis.

D

4. Præterea, Homicidium eſt grauius peccatum, quàm ſimplex fornicatio vel adulterium. Sed nulli licèt committere ſimplicem fornicationem, vel adulterium, vel quodcunq; aliud peccatum mortale pro conſeruatione propriæ vitæ: quia vita ſpiritualis præferenda eſt corporali, ergo nulli licèt defendẽdo ſeipſum, alium occidere, vt propriam vitam conſeruet.

5. Præterea, Si arbor eſt mala, & fructus, vt habetur Matth. 7. Sed ipſa defenſio ſui videtur eſſe illicita, ſecundum illud Rom. 12. Non vos defendentes chariſſimi: ergo & occiſio hominis exinde procedens eſt illicita.

E

Sed contra eſt, quòd Exod. 22. dicitur, Si effringens fur domum, ſiue ſuffodiens inuentus fuerit, & accepto vulnere mortuus fuerit, percuſſor non erit reus ſanguinis. Sed multo magis licitum eſt defendere propriam vitam, quàm propriam domum: ergo etiam ſi aliquis occidat aliquem pro defenſione vitæ ſuę, non erit reus homicidij.

Reſpondeo dicendum, quòd nihil prohibet vnius actus eſſe duos effectus, quorum alter ſolum ſit in intentione, alius verò ſit præter intentionem. Morales autem actus reſpiciunt ſpeciem ſecundum id quod intenditur. Non autem ab eo quod eſt præter intentionem, cum ſit per accidens, vt ex ſupradictis * patet. Ex actu ergo alicuius ſeipſum defendentis, duplex effectus ſequi poteſt. Vnus quidem conſeruatio propriæ vitæ, alius autem occiſio inuadentis. Actus ergo huiuſmodi ex hoc, quòd intenditur conſeruatio propriæ vitæ, non habet rationem illiciti, cum hoc ſit cuilibet naturale, quòd ſe conſeruet in eſſe quantum poteſt. Poteſt tamen aliquis actus ex bona intentione proueniens illicitus reddi, ſi non ſit proportionatus fini. Et ideò ſi aliquis ad defendendum propriam vitam vtatur maiori violentia, quàm oporteat, erit illicitum. Si verò moderatè violẽtiam repellat, erit licita defenſio. Nam * ſecundum iura, vim vi repellere licèt cum moderamine inculpatæ tutelæ. Nec eſt neceſſarium ad ſalutem, vt hunc actum moderatæ tutelæ prætermittat, ad euitandam occiſionem alterius: quia plus tenetur homo vitæ ſuæ prouidere, quàm vitæ alienæ. Sed quia occidere hominem non licèt niſi publica authoritate propter bonum commune (vt ex ſupradictis * patet) illicitum eſt quòd homo intendat occidere hominem, vt ſeipſum defendat, niſi ei qui habet publicam authoritatem, qui intendens hominem occidere ad ſui defenſionem refert hoc ad publicum bonum, vt patet in milite pugnante contra hoſtes, & in miniſtro iudicis pugnante contra latronem: quamuis etiam & iſti peccent, ſi priuata libidine moueantur.

Q. 43. ar. 3. & 1. 2. q. 1. art. 3. & q. 19. art. 7.

B

Diſt. 1. cap. Ius nat. Extra de homic. c. ſignificaſti. 2. de ſentẽ. excõ. ca. Si vero. Et ff. de Iuſti. & iur. L. vt vim.

Art. 2. & 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd authoritas Auguſt. intelligenda eſt in eo caſu, quo quis intendit occidere hominẽ, vt ſeipſum à morte liberet. In quo etiam caſu intelligitur authoritas inducta ex lib. * de libero arbitrio. Vnde ſignanter dicitur, pro his rebus in quo deſignatur intentio. Et per hoc patet reſponſio ad ſecundum.

In art. 2. huius art.

Ad tertium dicendum, quòd irregularitas conſequitur actum homicidij, etiam ſi ſit abſque peccato: vt patet in iudice, qui iuſtè aliquem condemnat ad mortem. Et propter hoc clericus, etiam ſi ſe defendendo interficiat aliquem, irregularis eſt: quamuis non intẽdat interficere, ſed ſeipſum defendere.

Ad quartum dicendum, quòd actus fornicationis, vel adulterij, non ordinatur ad conſeruationem propriæ vitæ ex neceſſitate, ſicut actus, ex quo quandoq; ſequitur homicidium.

Ad quintum dicendum, quòd ipſi prohibetur defenſio, quæ eſt cum liuore vindictæ. Vnde gloſſa * dicit, Non vos defendentes, id eſt, non ſitis referentes aduerſarios.

Gloſ. interlin. ibid.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem, quæ pręcipua eſt in hac materia, reſpondet D. Thom. per tres propoſitiones. Prima concluſio: Nemini licẽt aggreſſorem occidere, quando id non fuerit neceſſarium ad propriam defenſionem. Secunda concluſio: Licitum eſt aggreſſorem occidere, quando aliter propriam vitam tueri non poſſumus. Has duas concluſiones probat D. Thom. vna & eadem ratione. Ad quam pro certo ſupponit duo. Primum eſt, poſſe contingere, quòd vnius, & eiuſdem actionis duo exiſtant effectus, quorum alter ex intentione agentis proferatur, alter autem accidat præter eius intentionem: vt dum quis terram fodiens, vt vitem plantet theſaurum reperit. Secundo ſupponit, quòd actus morales ſemper ex eo ſpeciẽ ſortiuntur, quod in propoſito, & intentione agentis extiterat. Ab eo autem, quod accidentarium eſt nec laudem, nec vituperium

tuperium recipiunt, vt eſt videre in venatore, qui ſagittam in feram dirigere intẽdens, hominem interfecit. Qui quidem non eſt cenſendus homicida, propterea, quòd iſte effectus eſt accidentarius, & præter eius intentionem. His ſuppoſitis ſic argumentor. In eo, qui ſeipſum defendens alterum occidit duos effectus eſt conſiderare, ſcilicet propriæ vitæ conſeruationem, & alienæ exitium: quórum primus eſt intentus, & poſterior accidentarius. Ille autem effectus, ex quo actio ſpeciem ſortitur, nullam habet rationem mali, cum vnicuique rei ſit proprium, & naturale conſeruare ſe in ſuo eſſe, quantum poteſt: & ſic ex illa parte nullatenus poteſt vitiari actio. Poterit autem vitiari ex accidentario effectu ex illo fine ſubſequuto, quando ille non fuerit medium legitimam habens proportionem cũ fine; hoc eſt, quando non fuerit neceſſariũ ad propriæ vitæ cõſeruationẽ. Et ſic vtraque concluſio ex eodẽ ſyllogiſmo fit conſequens; nempe, quod quando occiſio aggreſſoris non eſt neceſſaria ad propriæ vitæ defenſionem, eſt illicita: quando autem eſt neceſſaria, eſt licita. Tertia concluſio: Occidere alterum ex intentione in propriam defenſionem, ſolum eſt licitum ei, qui vtitur publica autoritate. Probatur: Sola publica autoritas eſt, quæ ex intentione poteſt hominem occidere propter bonum commune, vt cõſtat ex ſecundo & tertio articulo huius quæſtionis: ergo qui ſine publica autoritate in ſuam defenſionem ex intentione hominem interficit, peccat. Ille autem dicitur publica autoritate in propriam defenſionem ex intentione alterum occidere, qui habens publicam autoritatem, & intendens hominem occidere ad propriam defenſionem, refert hoc ad publicum bonum; vt patet in milite pugnante contra hoſtes, & in miniſtro iudicis pugnante contra latronem.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRima concluſio eſt certa, & de qua nulla apud Doctores extat controuerſia. Cum enim certum ſit, voluntariam hominis occiſionem eſſe illicitam, vtpote quæ naturali illo præcepto: Nõ occides, prohibetur, fit, vt quando in aggreſſione ad propriæ vitæ defenſionem nõ fuerit neceſſaria, perinde ſit peccatum, ac ſi occidens inuaſus non eſſet. Cæterum circa ſecũdam, in qua D.Thomas dicit licitum eſſe aggreſſorem interficere, quãdo aliter propriam vitam tueri non poſſumus, eſt difficultas, vtrum vera ſit.

Dubium circa ſecundam cõcluſionem D. Tho.

1. Argum. Et pro parte negatiua argumentor primo ex D.Auguſtino, libro primo de libero arbitrio, dicente: Impolluta lege, qui occidunt, ne ipſi occidantur, quomodo eſſe queant impolluti, non video. Et in epiſtola ad Publicolam, quę eſt 154. & refertur 23. quęſtione 5. capitulo de occidendis, etiam dicit: De occidendis hominibus, ne ipſi occidantur non placet conſilium.

2. Argum. Item ratione ſic argumentor: neceſſarius ordo charitatis exigit, vt vitam ſpiritualem proximi, noſtræ corporali præferamus, vt diximus in primo tomo, quæſt.26.art.4. eſt enim vita ſpiritualis non ſolũ præſtantior, verum etiam finis, ad quem omnia temporalia referri debent: ſed qui priuata autoritate alterum aggreditur peccat mortaliter: ergo inuaſus tunc potius debet perpeti mortem, quam alterum occidere, ne pereat in æternum. Et confirmatur: Si inuaſus in eo caſu non teneretur perpeti mortem, maximè, quia aggreſſor voluntariè id facit, ſuaque culpa perit: ſed hæc ratio nihil valet: ergo. Probo minorem. Si ea ratio aliquid valeret, ſequeretur, quòd numquàm tenemur vitam corporalem ponere pro ſpirituali proximi; ſi quidem ſemper proximus ſua culpa perit, numquamque damnatur, niſi pro ſuo delicto: conſequens autem eſt falſum, vt latè Aragona de Iuſtitia.

A oſtendimus in materia de charitate: ergo & illud, ex quo ſequitur. Tertiò: Pro ſalute ſpirituali proximi obligantur homines vitam corporalẽ ponere, quando proximus, vel ex ignorantia, vel ex infirmitate in peccatum labitur, vt diximus in materia de correctione fraterna, quæſt.33.art.2. ſed poteſt cõtingere caſus, in quo vnus homo, vel ex infirmitate iracundiæ, vel ex ignorantia alterum aggrediatur: ergo ſaltim tunc aggreſſus tenebitur potius propriam mortem perpeti, quam occidere aggreſſorem, ne proximus detrudatur in infernum. 3. Argum. Vltimò: Non licèt occidere aggreſſorem ex intentione, vt dicit D.Tho. in tertia concluſione: ſed qui occidit hominem in propriam defenſionem, occidit illum ex intentione: ergo peccat. Vlt. argum. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: B Qui occidit hominem in propriam defenſionem, verè vult ſe defendere, & non eſt aliud medium ad id, niſi occidere aggreſſorem: ergo ex intentione vult occidere illum: ſi quidem ex ſententia Ariſtotelis, qui vult finem, vult etiam neceſſaria ad finem.

Propter hæc argumenta Gerſon in tractatu de Euchariſtia, dicit, nemini eſſe licitum aliquem occidere in propriam defenſionem. Quam etiam ſententiam tenet Abulenſ. ſuper Matth. cap.5. quæſt.109. & Auguſtinus de Ancona in opuſculo de autoritate Eccleſiæ, quæſtio. quinquageſimaſecunda, artic.3. Hugo de ſancto Victore in opuſculo de charitate.

1. Concluſ. In hoc tamen ſit prima concluſio: Occiſio hominis, C quæ fit in propriam defenſionem, vim vi repellendo ſecundum omnes leges, adeò eſt licita, vt nec ad culpam, nec ad pœnam imputetur. Hæc enim lex, vt dicit Cicero in Oratione pro Milone, non facta, ſed nata eſt. Non eam ſuſcepimus; ſed à natura arripuimus. Et in capitulo, ius naturale, diſtin.1. inter alia eiuſdem iuris, hoc etiam ponitur, violentiæ per vim repulſio. Vnde ff. de vi & vi armata, leg.1. & ff. de iuſtitia & iure, lege, vt vim, dicit Florentin. Iure hoc euenit, vt quod quiſq; ob tutelam corporis ſui fecerit, iure feciſſe exiſtimetur. Et leg. iniuriarum. ff. de iniur. Iuris exequutio non habet iniuriam. Cum ergo quiſque ſe defendendi ius habeat, ſequitur quòd nemini tunc iniuriam faciat. Et in capitulo, ſignificaſti.2. de homicidio, & in capitulo, ſi vero. D primo, de ſententia excommunicat. etiam habetur, Vim vi repellere leges, omniaque iura permittunt. Et ff. ad legem Aquiliam, lege, etſi, expreſſe dicitur, quòd qui alium ferro ſe petentem occiderit, non videtur iniuria occidiſſe. Adeò enim naturale eſt, cuique rei exiſtere, vt in id, quod ſibi noceat, ſtatim inſultet. Hanc eandem concluſionem probat ſufficienter ratio à D.Thoma adducta in hoc articulo. Sed eſt aduertendum, quòd quamuis D.Thom. hic ad tertium, dicat clericum, qui ſe defendens occiderit aliquem, fieri irregularem: nunc aliter contingit. Eſt enim materia iuris poſitiui irregularitas: & iure nouo in clementina vnica, de homicidio, quæ incipit: Si furioſus ſtatutum eſt, quòd is, qui aliter mortem euitare non valens, ſuum occiderit inuaſorem, E irregularis non eſt. Quæ lex, ſi tempore D.Thomæ extitiſſet, numquàm diceret contrarium. Et ſic eſt verum, quòd occiſio hominis in propriam defenſionem facta, vim vi repellendo, ſecundum omnes leges adeò eſt licita, vt nec ad culpam, nec ad pœnam imputetur; quod fuit à nobis poſitum in prima concluſione.

2. Concluſ. Quinq; cõditiones requirũtur vt occiſio hominis in propriã defenſionẽ facta ſit licita.

Secunda concluſio: Ad hoc, vt occiſio hominis in propriam defenſionem facta ſit licita, quinque conditiones requiruntur. Prima eſt, quòd vis inferatur. Secundum enim rationem naturalem, & ſecundum leges, vim tantum vi repellere licèt. Vnde, ſi iudex per calumniam & falſos teſtes innocentem occidat, non poterit tunc innocẽs illum interficere,

Et idem dicendum eſt, quando accuſator per calumniam, etiam vſque ad mortem, aduerſus innocentem præualuerit, vt articu. 3. huius quæſtionis oſtendimus contra Caietanum. Et ratio eſt; quia tunc non eſt vis. Et præterea; quia, ſi in his caſibus licitum eſſet proprias iniurias vindicare, vniuerſus reipublicæ ſtatus perturbaretur, ſingulis hominibus dicentibus, ſe iniurijs & calumnijs opprimi. Secunda conditio eſt, quòd occiſio fiat in propriam defenſionem, & propulſationem iniuriæ. Quare qui alterum aggreſſus fuerit, peccatum homicidij, committit. In explicando autem, quando ſit aggreſſio, & quando ſit defenſio, hic opus, hic labor eſt. Nec conuenientior regula adhiberi poteſt, quam iudicium viri prudentis, defenſionem ab aggreſſione diſtinguentis. Tertia conditio eſt, quòd occiſio fiat in ipſo actu defenſionis, vt dicitur in capitulo ſignificaſti. ſupra citato. Quare, ſi aggreſſor videns ſe viribus deficere fugeret, non poterit tunc ille, qui iniuriam patiebatur eum perſequi, vt occidat: quia iam ceſſauit violentia. Nec ſimiliter poterit repercutere aggreſſorem ipſa percuſſionis violentia tranſacta: quia iam non eſt defenſio, nec vis infertur: ſed erit vindicatio prioris iniuriæ, quam priuatæ perſonæ facere non eſt licitum. Quarta conditio eſt, quòd occiſio fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, vt dicitur in capitulo ſignificaſti, ſupra citato, & in capitulo olim, de reſtitutione ſpoliatorum. Appellatur autem moderata tutela, quando quis in ſua defenſione modum non excedit, ſecundum regulas prudentiæ. Ex quo infertur, quòd, ſi cum leui percuſſione poteſt quis ſe ab aggreſſore defendere, non poterit tunc illum interficere, cum ille exceſſus ſecundum regulas prudentiæ, non poſſit dici factus cum moderamine inculpatæ tutelæ. De hac re vide Syluester, verbo, bellum, ſecundo. §. primo. Quinta conditio eſt, quod ille, qui iniuriam patitur aggreſſorem non occidat ex intentione. Hanc ponit D.Thom. hic in tertia concluſione. Sed quoniam ingentem in ſe continet difficultatem, eam remittimus explicandam, cum de tertia concluſione fuerit ſermo.

Ad 1.arg. Et ad primum argumentum in cõtrarium factum reſpondetur cum D. Thom. hic ad primum, quòd D.Auguſtinus in illis locis loquitur de eo, qui ex intentione hominem occidit; qui quidem peccat, etiam ſi id faciat in propriam defenſionem, vt dicitur in tertia concluſione.

Ad 2.arg. Ad ſecundum vt reſpondeamus, ſupponendũ eſt, quod ordo charitatis quando anteponit vnam rem alteri, ſcilicet, maiorem minori, non ſemper obligat ad hoc, vt teneatur quis prius prouidere, & curam agere eius rei, quam anteponit. Sed obligat dumtaxat ad hoc, vt ſi illæ duæ res exiſtant in ęquali periculo, & ego nõ poſſim ſubuenire vtrique, in tali caſu præferam maiorem minori. Poterit tamen contingere, vt aliquando ex illis duabus rebus maiori, ſcilicet, & minori potius ego debeam ſubuenire minori, quã maiori: vel quia minoris cura mihi ex officio incumbit: vel quia maiori non eſt in æquali neceſſitate cum minori. Quo ſuppoſito ad argumentum reſpondeo, quòd quamuis verũ ſit, quod ex ordine charitatis potius teneatur homo diligere ſalutem ſpiritualem proximi, quàm ſuam corporalem; ex hoc tamen non infertur, quòd in caſu argumenti teneatur perpeti mortem, ne alterum occidat. Ponere enim vitam propriam pro anima proximi non eſt actus charitatis ad quem de neceſſitate tenemur, niſi in caſu, quo eius ſaluti obligamur ꝓuidere, qui eſt caſus neceſſitatis, vt docet D.Thom. 2.2. quæſtione 26. articulo 5. ad 3. Et iſte non eſt, quando aliquis per iniquitatem me inuadit, cum tunc in nullo neceſſitatis, ſed iniquæ voluntatis articulo ſit conſtitutus. Cùm ergo tunc de-

A fenſori incumbat cura prouidendi ſaluti proprię vitæ nec teneatur vitæ corporali, aut ſpirituali inuaſoris prouidere, ſit conſequens, vt cum ordinata dilectione charitatis, quam magis ſalutem ſpiritualem proximi quam propriam vitam diligere tenetur, poſſit etiam hunc actum tutelę cum conſequente damno vtriuſque vitæ alterius, non prætermittere. Et ꝙ hoc ita ſit neceſſario dicendum probatur cõtra Abulenſem, atque Gerſonem, qui eo ſolum argumento conuicti tenuerunt contra D.Thomam. Nam ſi verum eſſet, quòd nefarijs hominibus contra nos irruentibus, teneremur vitam dare, ne illi in propriam defenſionem interfecti detruderentur in infernum, proculdubiò perturbaretur ius naturale, eſſetque lex Domini intolerabilis cõtra illud: Iugum meum

B ſuaue eſt, & onus meum leue: Daretur præterea occaſio nefarijs hominibus viros iuſtos interficiendi, cum ſcirent ſe in defenſione non eſſe occidendos, quod rationi naturali repugnat, vt colligere licet ex libro primo Machabæorum capitulo ſecundo. Vbi dicitur, quòd, cùm ſimili audacia Machabæorum hoſtes ſabbathis eos adorirentur, arbitrantes, tunc illos non poſſe pugnare, decreuerunt Machabæi etiam illis ſanctis diebus, non obſtante præcepto diuino de non pugnando in ſabbatho, ſeipſos defendere; propterea quòd ratio naturalis dictabat vim vi eſſe repellendam. Ad confirmationem reſpondetur conceſſa maiori, negando minorem. Et ad probationem dico, quòd quamuis verum ſit, quòd ſemper homo perit ſua culpa, dantur tamen aliqui ca-

C ſus, in quibus tenemur pro ſalute ſpirituali proximi mortem ſubire, illi, ſcilicet, qui tam graues ſunt, vt in illis conſtitutus vehementer egeat, ex natura rei, alterius ope. Vt quando, Verbi gratia, conſtantia illorum Martyrum, de quibus ſit mentio in hiſtoria Sebaſtiani, vi tormentorum vacillabat, minabaturque ruinam; & ſimiliter quando in perſequutione fidei intelligit aliquis valde probabiliter, quod ſua morte alij fideles fortiores erunt ad defendendam fidem, tunc ille tenebitur optare mortem pro ſalute ſpirituali aliorum. Et idem dicendum eſt de tempore peſtis, quòd quilibet ſacerdos tunc tenetur audire cõfeſſiones, etiam cum periculo contagionis, quando proprij curati non adſunt. At vero in caſu argumenti ſimilis caſus non eſt, vt con-

D ſtat ex dictis. Ad tertium argumentum reſpõdetur, **Ad 3.arg.** diſtinguendo maiorem. Nam quando dicitur, quod pro ſalute ſpirituali proximi obligantur homines vitam corporalem ponere, ſi proximus ex infirmitate, vel ignorantia in peccatum labatur, hæc propoſitio poteſt efficere duplicem ſenſum. Vnus eſt vniuerſalis, ſcilicet, quod ſemper, & in omni euentu tenetur homo vitam corporalem propriã pro ſpirituali proximi dare, ſiue ipſa vita corporalis ſit medium per ſe ordinatum ad ſpiritualem, ſiue non. Et hic ſenſus eſt falſus, nec à nobis poſitus in materia de correptione fraterna. Alter ſenſus eſt, quòd tunc tenetur homo vitam corporalem ponere pro ſpirituali proximi, quando vita corporalis fuerit medium neceſſarium, & per ſe ordinatum ad ſpiritualem. Et hic

E ſenſus eſt verus, à nobiſque propoſitus & probatus in eo loco. Si enim ciuitas, vel perſona aliqua vincibili quadam ignorantia laborat, quam ego ſolus poſſum tollere, ordine charitatis teneor cum periculo vitæ veritatem detegere. Et tempore peſtis tenetur prælatus etiam cum manifeſto mortis periculo ſuo populo adſiſtere; quia hæc ſunt media per ſe ordinata ad vitam ſpiritualem. Numquam autem poteſt contingere, quòd quando vnus alterum aggreditur, ſiue ex malitia, ſiue ex ignorantia, ſiue ex infirmitate id faciat, vita eius, qui inuaditur ſit medium per ſe ordinatum ad ſaluté ſpiritualem aggreſſori: Et ſic nunquam tenetur perpeti mortem, ne aggreſ-

ſorem

ſorem occidat. Ad vltimum argumentum ex iis, quę dicenda erunt circa tertiam concluſionem D. Thomæ patebit ſolutio.

Ad vltimũ argumentũ.

Suppoſito iam, quòd eſt licitum occidere aggreſſorem in própriam defenſionem vim vi repellẽdo, eſt difficultas, vtrùm teneamur id facere, vel potius poſſimus perpeti mortem, ne inuaſorem interficiamus? Et quidem, quòd non ſit licitum perpeti mortem colligi poteſt ex D. Thoma in hoc articulo, qui dicit, teneri nos potius cõſulere vitæ propriæ, quam alienæ. Et ratione ſic argumentor: Ordine charitatis plus ſe quiſque diligere tenetur, quam alterũ, vel ſaltem tenetur non diligere, alterum pluſquam ſe; cum mandatum Dei ſit, vt proximos, ſicut nos ipſos diligamus: ſed qui patitur mortem, ne alterum interficiat, diligit proximum pluſquam ſe: ergo peccat. In contrarium tamen eſt: Nam, ſi poteſt homo propriam vitam corporalem periculo exponere pro corporali amico. Vt diximus in primo to. quæſt. 26. artic. 4. à fortiori poterit perpeti mortem, ne aggreſſor deſcendat in infernum: vt autem quid in hac re ſit tenendum paucis explicemus.

Dubium. Argum.

1. dictum. Dico primò, quod poteſt contingere caſus, in quo inuaſus teneatur nõ ſe defendere, ſi aliter, quam aggreſſorem interficiẽdo, propriam vitam tueri non poteſt: tunc, ſcilicet, quando aggreſſor eſt Rex reipublicæ valde neceſſarius: Et hoc non propter ipſum Regem, ſed propter bonum commune, quod ex eius vita reſultat, quod ex ordine charitatis anteferendum eſt bono priuato.

2. dictum. Dico ſecundo poſſe etiã contingere caſum, in quo inuaſus teneatur ſe defendere, etiam cum occiſione aggreſſoris; tunc, ſcilicet, quando inuaſus eſt perſona reipublicæ valde neceſſaria, propter eandẽ rationem.

3. dictum. Dico tertio in aliis caſibus liberum eſſe vnicuique, vel defendere propriam vitam, vel cedere iuri ſuo: perfectio enim virtutis eſt, ponere vitam pro amico, atque adeò pro inimico, vt ſalutem æternam conſequatur.

Ad argum. Et ad D. Thomam reſpondeo, ꝙ quando aliquis patitur mortem, ne aggreſſorem interficiat, non ponit vitam ſuam pro vita corporali alterius, ſed, vel pro bono ſpirituali, vel pro bono virtutis, quod ex ordine charitatis præferendũ eſt vitæ: Ad rõnem reſpõdetur primò, ꝙ ordo charitatis, quo homo tenetur nõ plus proximum, quam ſeipſum diligere, attendendus eſt ſecundum vitam ſpiritualẽ, cuius ideò detrimentum pati non debet pro toto orbe. Quantum autem ad temporalia non eſt ille ordo neceſſarius, cum temporalia non per ſe, ſed tanquam media pertineant ad perfectam felicitatem. Vel ſecũdo reſpondetur, negando, quòd qui patitur mortẽ, ne alterum interficiat, diligit proximum pluſquam ſe. Et ratio eſt: Quia, vt docet D. Thom. ſecunda ſecundæ, quæſt. 26. articulo quarto, tunc dicitur homo ſimpliciter ſe diligere, quando diligit ſe ſecundum virtutem. Et certum eſt, quòd qui patitur mortem, ne alterum interficiat, eiuſque animam detrudat in infernum, maximè diligit ſe ſecundum virtutem, cum pro bono virtutis propriam vitam exponat.

Dubium. Sed dubitabit aliquis hoc loco, an pro bonis temporalibus defendendis licitum ſit latronem interficere? Eſtque ſermo, quando aliter bona tueri nõ poſſumus.

Argumentum ex teſtimonio Auguſtini. Et pro parte negatiua argumentor primo ex D. Aug. qui lib. 1. de libero arbitrio, cap. 5. dicit: Quomodo apud diuinam prouidentiã à peccato liberi erunt, qui pro his rebus, quas contemni oportet humana cęde polluti ſunt? Pro hoc etiã facit illud Exodi cap. 22. Si effringens fur domum, ſiue ſuffodiens fuerit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percuſſor non erit Reus ſanguinis. Quod ſi orto ſole hoc fecerit homicidium perpetrauit, & ipſe morietur. Supra quę verba dicit D. Auguſtinus, & refertur in capitulo ſuperfodiens. de homicidio. Proptereà eſt licitum furem nocturnum in fragranti delicto morte opprimere, non autem orto iã ſole, quod noctu deſcerni nequit, venerit ne ad furtum faciendum, an ad homicidium, ſicuti luce ſolis deprehendi poteſt. Quibus verbis ſignificatur, ſolum metu mortis licere furem occidere, & non metu amiſſionis bonorum.

Argumẽtũ ex ratione. Et ratione ſic argumentor: Homo tenetur plus ꝓuidere alienæ vitæ, q̃ propriis rebus: tenetur. n. præponere vitã proximi oĩbus ſuis rebus exterioribus, vt docet D. Tho. ſecunda ſecundæ, quęſt. 26. Ex quo habuit ortum dictum illud, qui poteſt & non paſcit fame morientem homicida eſt: ergo qui pro conſeruandis rebus exterioribus occidit proximum, facit contra charitatem, atque ex conſequenti peccat.

Referũtur diuerſæ ſententię de difficultate ꝓpoſita. In hac difficultate explicanda non omnes eodem modo loquuntur. Quidam. n. dicunt, ꝙ quando accidit, quòd inuaſor nititur res meas auferre, quas ego, etiam ſi auferantur, per viam iudicis recuperare poſſum, non eſt licitũ, defendẽdo res, occidere raptorẽ. At verò ſi non poſſum per viam iudicis res meas recuperare, ſi auferuntur, licitum erit tunc defendẽdo res raptorem interficere. Nec huius dicti aliam rationem aſſignant; niſi, quòd defenſio rerũ eſt licita, iuſque ciuile hoc cõcedit, vt patet ex lege furem. ff. ad legem Corneliam, de ſicariis. Alii dicunt, quòd licet impune occidere furem pro ſaluãdis rebus quã tum ad forum ciuile, ſed in foro conſcientiæ non licet. Hanc ſententiam tenet Panormitanus in capit. de homicidio, loquendo de laicis. Nam de clericis affirmat in capit. ſuſcepimus, eodem titulo, & in capit. olim, el 1. de reſtitutione ſpoliatorũ. quod licet clerici, res defendere cum baculo, vel gladio, nõ tamen ad ſæua procedere, id eſt, occiſionem, etiã ſi res aliter ſaluari non poſſint: ſed potiùs debet ſuſtinere rerum iacturam. Et in cap. 2. eo. tit. in verbo, ſe & ſua defendendo ſeu liberando, dicitur, nullo modo licere clericis occidere aliquem defendendo ſua, ſed ſe & ſua. Alii autem vniuerſaliter dicunt, quòd quando aliquis res ſuas defendere non poteſt, quin ex defenſione ſequatur occiſio inuaſoris, licitè poteſt defendendo res, illum occidere.

Sententia Caietani vera. Hanc ſententiam tenet Caietanus in hoc articulo, quæ proculdubio eſt vera, atque tenenda. Et probatur primò ratione D. Thomæ in hoc artic. Quæ talis eſt: In eo, qui bona ſua defendens alterum occidit, duos effectus eſt conſiderare, ſ. bonorum propriorum conſeruationem, & alienæ vitæ exitium: quorum primus eſt intẽtus, & poſterior accidẽtarius: ſed ille effectus primò intentus, à quo actio ſpeciem ſortitur, nullam habet rationem mali cum vnuſquiſque habeat ius res ſuas defendendi: ergo licitum eſt vnicuique res ſuas defendere; etiam ſi ex hoc accidentario ſequatur alterius mors. Et confirmatur: Bona externa ſunt media neceſſaria ad ſuſtentationem vitæ, ſtatus, & honoris: ergo ſicut pro defenſione vitæ eſt licitum occidere aggreſſorem: ita etiam pro defenſione bonorum externorum. Secundo, hoc ipſum probatur ratione Caietani: Cuilibet imminet cura rerum ſuarum in ordine præcipuè ad virtutem, & vitæ cõſeruationem: vitæ autem alterius non imminet cura, niſi in caſu neceſſitatis: ſed quilibet tenetur plus habere prouidentiam eorum quorum curam ſibi imminet ſimpliciter, & abſolutè, quàm eorum, quorum cura non ſibi imminet, niſi in caſu: ergo plus tenetur diligere bona ſua, quæ ſunt adminicula propriæ vitæ atque virtutum, & quorum cura ſibi imminet, quàm vitam proximi extra caſum neceſſitatis. Sed quando latro inuadit me, vt bona mea ſubripiat, non eſt in caſu neceſſitatis, ſed in caſu ſummæ iniquitatis, cum ipſe ſponte ſua in eo periculo ſe conſtituat inferendo iniuriam, quam ego euadere non poſſum, niſi ipſum interficiendo: ergo

ergo

go non teneor tunc plus diligere vitam proximi, quam bona mea, atque ex conſequenti in bonorum meorum defenſionem potero illum occidere. Si quis autem quærat, quamdiu duret tempus, quo poteſt homo cum morte latronis ſuas res defendere, an ſcilicet, tunc tantum, quando fur rem non arripuit, vel potius etiam ſit licitum dum rebus onuſtus fugit, eum armis inſequi, & ſi aliter deprehendi non poteſt iacto telo ſternere? reſpondeo, toto illo tempore fragrantis delicti, licitum eſſe vim vi repellere, quod durat etiam dum fugit. Poſtquam autem aliquo ſe recepit, iam non erit licitum vi aggredi, ſed ſolum detinere, quoaduſque iudex eum capiat; quia iam ceſſauit vis; & ſic non eſt licita defenſio per violentiam. Quando autem dicimus, quòd pro defenſione rerum eſt licitum latronem interficere, eſt intelligendum, dummodo bona alicuius ſint momenti. Nam pro re vili, nempe, pro valore duorum, vel triũ ducatorum, ſicut vitam periculo exponere delictũ eſſet; ita & alium occidere. Nam quamuis quiſque ſe ſuaque tuendi ius habeat, conferendum tamen eſt ſecundum iudicium viri prudentis damnum, quod ſibi cauet cum nocumento, quod infert, licet ſemper ſit iudicanda melior conditio poſſidentis.

Ad argumẽtum deſumptum ex teſtimonio Auguſtini. Et ad primum argumentum, quòd conſtabat teſtimonijs Diui Auguſtini, reſpondetur, vel quòd forſan Diuus Auguſtinus fuit illius ſententiæ, quod exiſtimauerit ob ſola bona temporalia non eſſe licitum latronem interficere, vel melius, quòd loquitur, vt optimus Philoſophus moralis, docens ea, quæ vt in plurimum contingunt. Vix enim accidere poteſt caſus, in quo bona temporalia à latrone diurno citra eius mortem eripi non poſſint. Et quando hoc eſt, nunquam eſt licitum illum interficere, vt conſtat ex lege furem. ff. ad legem Corneliam, de ſicarijs. Vbi dicitur: furem nocturnum ſiquis occiderit, impune feret, ſi parcere ei ſine ſuo periculo non potuit. Parcere, ſcilicet, liberando res ſuas. Et in lege, ſed & ſi. ff. ad legẽ Aquiliam. Si quis enim cùm furem apprehendere poſſet, maluit occidere, iniuriam feciſſe videtur. Idemque habetur in capitulo, interfeciſti, de homicidio. Et ratio eſt manifeſta. Nam, ſi in defenſionẽ propriæ vitæ nõn eſt licitum aggreſſorem occidere, niſi cum moderamine inculpatæ tutelæ, hoc eſt, quando aliter vitam liberare non poſſumus, à fortiori id erit dicendum de defenſione bonorum. Ex quo multi Iuriſconſulti inferunt, quòd etiam, quando eſt ſpes recuperandi via iuridica furtum, non licet furem occidere. Et quidẽ ſi ſpes ſit certiſſima, quòd facili negotio recuperabitur, verum apparet. Tamen, ſi res eſt dubia, liberum erit domino ſuo iure vti. Quare in illo capitulo, interfeciſti, iam citato, ſubditur; Si ſine odij meditatione te tuaque liberando, huiuſmodi Diaboli membra interfeciſti, ſi ieiunare volueris, bonũ eſt tibi. Quaſi dicat, non teneris.

Ad argu. ex ratione. Ad rationem reſpondetur, quòd cum maiori dilectione proximi, quàm rerũ, ſtare poteſt, quod actũ tutelæ rerum exerceam, cum diſcrimine vitæ proximi. Nam, cum illa maior dilectio proximi non obliget, niſi in caſu neceſſitatis; & hæc tutela rerũ oriatur ex cura particulari, quam illarũ habeo, fit, vt in caſu, quo vita proximi non eſt in neceſſitate, poſſim rebus conſulere, etiam cum illius periculo. Itaque, ſicut ſtat me plus diligere ſalutem animæ proximi, quàm meam corporalem, & tamen de ſalute proximi nunquam cogitare, nec illam in particulari amare, de corporali autem vita mea cogitare ſæpe, illamque in particulari diligere, propter iniunctam mihi iſtius curam, & non illius: ita etiam ſtat, quòd plus ego tenear diligere vitam proximi, quàm res meas, & tamen de illa nunquam in ſpeciali habere curã, niſi in caſu neceſſitatis; de iſtis autem, quàm maxi-

A mè propter iniũctam mihi curam mearum rerum, & non vitæ alterius. Et ſic falſum eſt, quòd tenetur homo plus prouidere alienę vitæ, quam proprijs rebus, quod fuit poſitum in antecedenti. Quamuis ſit verum, quod tenetur plus diligere alienam vitam, quàm res ſuas in caſu neceſſitatis ad modum iam explicatum.

Ex dictis in hoc dubio poſſumus colligere, quid dicendũ ſit ad alterius explicationem: nempe, an liceat mulieri repellendo violẽtiam ſtupri, adulterij, ſodomiæ, vel aliquid huiuſmodi aggreſſorem occidere, quando aliter euadere non poteſt. Si enim hoc eſt licitum pro defenſione bonorum temporalium (vt modo dicebam) à fortiori etiam licebit pro tuenda propriorum membrorum integritate, & tantò *Corollariũ.*

B plus quantò vis hęc magis æſtimatis rebus infertur, maiuſq; periculum conſenſus ex hoc imminet, qui virtutis homo contrariatur. Vnde Tullius pro Milone, laudabiliter commemorat militem adoleſcẽtẽ, qui ne turpiter pateretur à tribuno militari propinquo Caij Marij, ipſum interfecit. Verumtamen eſt, quòd ſi talis mulier nolit aggreſſorem occidere, ſed quãtum poteſt, ne ſtuprum patiatur ſe tuetur, peccatoque mente renititur, multò maioris virtutis opus efficiet, ſicut, & qui inuaſus ne alterum occidat, permittit ſe interfici. Quæ enim in vita patitur, virginitatem non amittit: nec, vt D. Lucia dicebat: coinquinatur corpus, niſi de conſenſu mentis, ꝙ & D. Auguſtinus multis probat lib. 1. de Ciuit. cap. 18.

C Sed eſt aliud dubiũ, vtrum pro defenſionę honoris licitum ſit proximum interficere? Et, vt clarius procedamus, ſit caſus, quòd vir nobilis & illuſtris vidit inimicum gladio propinquantem ad ſe interficiendum; & quod fugiendo poteſt vitam liberare, quod ſine magno ſuo dedecore efficere non põt. Eſt difficultas, an teneatur tunc cum infamia fugere, ne propriam, vel hoſtis vitã mortis periculo exponat, vel potius poſſit aggreſſorem occidere in ſuam defenſionem, ne fugiens honorem amittat? Et quidẽ, quod teneatur fugere, probatur. Tũc occiſio aggreſſoris dicitur facta cum moderamine inculpatæ tutelæ, quando aliter vitam tueri non poſſumus: ſed in caſu, de quo loquimur, nobilis ille & illuſtris vir aliter, q̃ occidendo inimicum poteſt propriam vitam *Aliud dubium.*

D tueri, ſ. fugiendo: ergo tenetur fugere, ne occidat.

Hoc tamen non obſtante dico, quòd non tenetur fugere, ſed poterit inimicũ occidere in proprij honoris defenſionem. Probatur: Tunc dicitur defenſio fieri cum moderamine inculpatæ tutelæ, quãdo citra detrimentũ, quod ſit alicuius momenti, relinqui non põt: ſed talis eſt illa, quæ fit ne honor amittatur: ergo eſt dicenda moderata, atq; ex conſequẽti licita. Et confirmatur: In defenſionẽ bonorum licitum eſt aggreſſorẽ occidere, vt conſtat ex dictis: ergo & in defenſionẽ honoris. Patet conſequẽtia: Nã honor quid præſtantius eſt bonis tẽporalibus, iuxta illud: Melius eſt bonũ nomẽ, quã diuitiæ multæ. Ex hoc infertur primò, ꝙ in caſu, de quo loquimur, tã clerici, quã monachi obligati erunt fugere: iſtarum *Conclu.*

E enim perſonarũ honor non in armis, ſed in patientia cõſiſtit. Infero ſecundò ꝙ ſimiliter homo plebeius non poterit aliũ occidere, ne ipſe fugiat: Non. n. eſt fuga homini plebeio adeo ignominioſa, vt pro illa vitanda poſſit proximũ interficere. Infero tertio, ꝙ ſiquis aggrederetur alterũ, vt leui cum fuſte percuteret, licitè poſſet talis in propriam defenſionem aggreſſorem occidere. Eſt enim hæc iniuria adeò grauis, maximè apud Hiſpanos, vt pro illa vitãda, ſi alia non reſtat via, aggreſſorem occidere ſit valde licitũ. Et ſiquis obijciat, quòd ex hoc ſequi videtur licere prouocato in duellum exire, ſiquidem ſine honoris iactura aliud facere non poteſt, reſpondeo, negãdo ſequelam. Tum, quia qui prouocatus exit in duellũ non

nõ repellit vim vi,ſed potius cooperatur iniquitati, **A** qua alter ipſum prouocat.Tum etiam ; quia priuata autoritate exire in duellum non eſt virtus. Et ſic nec qui id non facit aliquem honorem amittit, qui præmium eſt virtutis. Et hæc dicta ſint de eo quod eſt licitum facere in propriam defenſionem aggreſſorem interficiendo.

Duo dubia diſſoluenda pponũtur.

Sed reſtat nũc alia duo dubia explicare , quę non de inuaſoris interfectione , ſed de innocentis morte in propriæ vitæ defenſionem facta, loquuntur . Primum eſt,vtrùm fugiens equo inuaſorem iniuſtum , poſſit licitè proterere, ſicq; occidere puerũ in via iacentem,videns ſe aliter euadere non poſſe.Et eadẽ difficultas eſt de eo,qui alium impellit in flumẽ, vel præcipitium,vt ipſe mortem euadat. Secundũ:vtrũ prægnans,vel in partu periclitans,ad ſeruandam vitam ſuam in caſu,quo aliter eam ſeruare non poteſt, licitè poſſit ſumere medicinã,vel aliquid facere, idque per aliũ procurare,vnde aborſus & mors fœtus iã animati certiſſime ſequatur? Et vtrũ ſimiliter,medicus,vel obſtetrix id facere poſſit ? Ad quorũ primũ deueniẽtes,prò breui illius reſolutione dico primò,

Explicatio prioris dubij.

ꝙ actu de ſe directo ad mortẽ alterius , ẽt ſi non ex intentione id faciat, nullus ſciẽter pŏt, vel iacentem in via proterere,vel aliquem in flumen,aut in præcipitium impellere,vt ipſe mortem euadat.Probatur: Puer iacens in via,vel alius , qui in præcipitium eſt impellendus,non eſt aliquo modo inuaſor iniuſtus, vt ſuppono,& eſt iuſtus poſſeſſor vitæ,atque loci,in quo eſt,cum inde commode recedere non poſſit, vt alius fugiat:ergo iniuſtè alius ſcienter actu directo in mortem illius,aut proterendo , aut impellendo eum occideret , vt ipſe mortem euaderet. Probo conſequentiam:Nam iuſtus poſſeſſor vitæ nullo modo poteſt ſcienter ab alio occidi actu directo in mortem eius,quacũque ex cauſa , & quomodocũq; priuata autoritate fiat, niſi in defenſionem ab iniuſto inuaſore,vt ex ſupradictis patet.Et confirmatur: Nõ eſt licitum alicui rapere panem , vel tabulam in naufragio à iuſtè poſſidente in extrema neceſſitate vtriuſque,vt ſeipſum à morte liberet , quia,vt dicit Paulus ad Rom.3.Non ſunt facienda mala , vt inde eueniant bona:ergo nec etiam eſt licitum, vel mittere alterum in præcipitium,vel iacentem in via proterere ſcienter , actu directo in mortem alterius , vt ipſe mortem euadat . Probo conſequentiam : Nam æqua eſt vtriuſque ratio . Dico ſecundo , quòd actu indirecto in mortem alterius,directo autem ad euaſionem mortis propriæ bene poteſt quis aut iacentem in via proterere , aut alterum in flumen , aut in præcipitium impellere.Vt ſi, Verbi gratia,aut paululum diuertit,aut per ſaltum ęqui probabiliter credit vtriuſque ſaluare vitam,quamuis res ad votũ nõ ſuccedat.Ita tenet Syluester verbo, homicidium,2. quæſt.26.Et probatur : Talis occiſio non eſt voluntaria:ergo nec peccatum.Conſequentia tenet, ex dicto celebri Auguſtini:Peccatum intantum eſt peccatum in quantum voluntarium.Et antecedens probatur : Illa occiſio ſolum eſt voluntaria in ſua cauſa, ſed illam non tenetur homo vitare , cum vnuſquiſque habeat ius propriam vitam ſaluandi : ergo non eſt voluntaria. Probo conſequentiam:Nam,vt dicit D.Tho.1.2.quæſt.6.artic.3.& quæſt.73.arti.8.quod non tenemur vitare , nulla ratione poteſt eſſe nobis voluntarium ad culpam . Itaque , quemadmodum in bello iuſto innocentes non directè, ſed & indirectè,& per accidens eſt licitum occidere:ita etiam & in propoſito.Et hoc quantum attinet ad primum dubium.

Explicatio dubij poſterioris.

Ad ſecũdũ quãuis Syluest.verbo,medicus q.4.ex ſententia Ioannis de Neapoli indiſtinctè dicat,quòd nec pregnans ad propriam vitam ſeruandam poteſt licitè ſumere medicinam,vnde aborſus & mors fœtus iam animati certiſſimè ſequatur ; nec medicus, nec obſtetrix illam præbere;& quãuis alij dicant, ꝙ ipſa mulier poteſt quidem talem medicinam ſumere,medicus autem & obſtetrix non poſſunt illã conferre : ego ad propoſitam difficultatẽ ſubdiſtinctione reſpondendum exiſtimo . Diſtinctio autem eſt: Nam,vel illa medicina,vel opera,vel induſtria,quæ adhibetur eſt de ſe directè immediatè,& principaliter collatiua ſanitatis,vt ſanguinis minutio, balneũ, pharmacum purgatiuum humorum, emplaſtrũ mitigatiuum doloris,& alia huiuſmodi. At verò ex natura ſua directè & principaliter non eſt collatiua ſanitatis,ſed vel mortifera,vel ad mortẽ ſeu aborſum ordinata,vt venenũ,dilaceratio, percuſſio,&c. Quo ſuppoſito dico primò,quòd primi generis medica**B**mẽtis licitum eſt ipſi mulieri,vel per ſe,vel per alios vti. Atq; ẽt medici,& obſtetrices poterunt talia medicamenta applicare,quãuis per accidens ex illis aborſus ſeu mors fœtus ſequatur. Probatur: Talia medicamenta ex ſua natura directè,& immediatè ſunt ſalutifera,ad ſalutẽq; ordinata,quãuis per accidens, atq; indirectè ſint mortifera,morſq; fętus ex illis ſequatur:ergo licitum erit ea mulieri modo prædicto periclitanti applicare ex intẽtione illam à morte liberandi. Probo conſequentiã: Nam vt dicit D.Tho. in hoc articulo,actiones humanæ ex eo,quod per ſe eſt in intentione operantis,ſpeciem ſumunt , & non ex eo,quod ſequitur per accidens . Et confirmatur: Mulier potius ius habet ad poſſeſſionẽ ſuæ vitę tuen**C**dam,ẽt cum periculo fœtus,quam ipſe fœtus ad ſuã cum periculo matris,cum vita fœtus ex vita matris, & non è contra vita matris ex fœtus vita depẽdeat: ergo licitum erit per media conuenientia matris vitam curare ẽt cũ periculo fœtus.Pro hoc ẽt facit ratio,quam dubio præcedenti adduximus,ad probandum eſſe licitum puerum in via iacentem indirectè interficere,vt ęquo fugiens mortẽ euadat ; ęqua.n. eſt vtriuſq; ratio.Dico ſecundò , ꝙ ſecundi generis medicamentis,nec ipſi mulieri,nec medico, nec obſtetrici aut alteri cuicũq; licitum erit vti cũ certo periculo fœtus,ẽt ex intentione matrem à morte præſeruãdi.Et ratio eſt:Nam huiuſmodi homicidij medium,ex cauſa quacũque,& quomodocũque, autoritate priuata fiat,eſt illicitum, niſi in defenſionẽ ab **D** iniuſto inuaſore,vt ex dictis patet.Certum eſt autẽ, ꝙ fœtus in matris vtero exiſtẽs nulla ratione poteſt vitæ matris dici iniuſtus inuaſor.Et ſic ĩ hoc caſu loquitur Syluester,verbo,medicus.quæſt.4. ex mente Ioannis de Neapoli eius ſententia eſt vera. Pro qua etiam facit D.Ambroſius relatus in ca.denique.14. quæſt.5.qui inquit : Si alteri ſubueniri non poteſt, niſi alter lædatur,commodius eſt neutrum iuuare . Et hæc dicta ſint de ſecunda concluſione D.Thom.

Dubiũ graue circa tertiam concl. D.Thom.

Circa tertiam in qua dicit,quòd occidere aliquẽ ex intentione in propriam defenſionem,ſolũ eſt licitũ ei,qui vtitur publica autoritate,eſt grauis quęſtio de animo,& intentione , quo eſt licitum inuaſorem iniuſtum occidere,vtrùm,ſcilicet liceat, ſuã vitam defendenti,velle ex intentione directè occidere ag**E**greſſorem ob prædictum finẽ ſuæ defenſionis,collũ eius,aut pectus gladio,ſiue certa ſagitta, vel globulo ignito trãſfigendo? Quod eſt quærere,an ſit licitum hanc aggreſſoris occiſionem ex intentione, & certo propoſito eligere,vt medium neceſſarium ad propriæ vitæ conſeruationem? Sicut medicus ex intentione, & certo propoſito eligit venæ ſectionem, vel medicinæ ſumptionem ad ſalutem infirmi conſequendam.Et, ſicut miles in bello,& iudex,ſeu miniſter iuſtitiæ ex propoſito,& intẽtione directè elegit occidere hoſtem reipublicę,vel malefactores ad ipſius reipublicæ commodum,& vtilitatem. In qua re duplex eſt opinio Doctorum:Vna,quę aſſerit ita eſſe licitum priuato homini ex intẽtione, & electione

Duplex eſt opinio de hac re.

1. Sententia.

ne occidere iniuſtum ſuæ vitæ inuaſorem, cum debito moderamine; ſicut eſt licitum iudici, exequutorique iuſtitiæ, aut militi in bello ex intentione ꝓ ſua ſimul, & boni communis reipublicęque defenſione idem facere. Itaque ſecundum iſtam opinionem licitum eſt vnicuique ex intentione, & directè velle occidere aggreſſorem, tãquàm medium neceſſariũ ad propriæ vitæ conſeruationem. Hanc ſententiam tenet Alexander Alenſ. 3. p. quęſt. 34. membr. 2. arti. 11. §. 2. in reſponſione ad ſecundum, & quartum argumentum. Nauarro in Manuali cap. 15. num. 2. Sylueſter, verbo, homicidium, primo, q. 5. & Soto li. 5. de iuſtitia. q. 1. ar. 8. Licet verbis videatur ſentire cũ D. Thoma, qui contrariũ dicit, in 3. concluſione huius articuli. Et probari pót hæc ſentẽtia aliquibus argumentis. Primò ſic: Ad efficacem volitionem finis ſemper ſequitur neceſſario eius medij electio, quod

1. Argum.

ad talis finis conſequutionẽ iudicatur neceſſarium, vt dicit Ariſt. 7. Ethi. c. 3. Ex quo fit, ꝙ ſi volitio finis eſt licita, volitio ẽt medij ſit licita, atq; honeſta: ſed in caſu, de quo loquimur defenſio, atq; cõſeruatio ꝓpriæ vitæ, eſt efficaciter volita, iudicaturq; vt mediũ neceſſariũ ad illam occiſio inuaſoris, vel gladio, vel ſagitta, vel globo ignito facta, vt ſupponimus: ergo poterit hic ex intentione, & directè eligi tãquam

2. Argum.

mediũ neceſſariũ ad vitæ conſeruationẽ. Secundò: Quandocũq; aliquis ſeipſum defendit, vim vi repellendo, non ſolũ pót ex intentione velle, aut eligere caute ictus inuaſoris recipere, ſed ẽt ipſum repcutere, ſi id fuerit neceſſarium, vt omnes Doctores concedunt: ſed hæc violentiæ repulſio atque percuſſio eſt aggreſſoris occiſio certa, vt ſupponimus: ergo etiam erit licitum illam ex propoſito, & intentione eligere, tanquam medium neceſſarium ad vitæ con-

3. Argumẽ.

ſeruationem. Tertiò: Quia ex fine ſumitur neceſſitas medij ad illum, eodem pręcepto, quo præcipitur finis, præcipitur etiam medium ad illum: ſed in caſu, de quo loquimur, finis, ſcilicet, propriæ vitæ conſeruatio, atque defenſio, eſt neceſſarius neceſſitate præcepti; quilibet enim tenetur ſuæ vitæ conſulere mortemque vitare; ad quod occiſio inuaſoris eſt medium cognitum neceſſarium, vt ſuppono; cum alia via ad finis conſequutionem perueniri non poſſit: ergo ſaltem quando fuerit in præcepto propriæ vitæ conſeruatio, erit ſimiliter in præcepto aggreſſorem occidere. Atque ex conſequenti, tunc erit licitum di-

4. Argumẽ.

rectè & ex intentione id eligere. Quartò: Ex duobus malis etiam culpæ minus eſt eligendum, vt conſtat ex capitu. duo mala. & ex capi. nerui. 13. diſtinct. Ex quo fit, vt ad vitandam mortem licita ſit, & abſciſſio brachij, & acceptio rei alienæ, quarum quælibet alias ſeorſum prohibita eſt: quia tunc minor prohibitio cedit maiori: ſed maius malum culpę eſt eſſe cauſam etiam omiſſiuam mortis ſuæ, quam alterius; ſicut & grauius eſt ſeipſum, quàm alterum occidere; ex ordine enim charitatis magis tenetur homo ſuæ vitæ conſulere, ſuamque mortem vitare, quàm alienam: ergo pro conſeruatione vitæ, aut pro própria morte vitanda eligenda erit etiam ex intentiòne mors, vel occiſio inuaſoris.

1. Sentent.

Alia ſententia eſt, quæ affirmat, nulli ex intentione eſſe licitum, quemquam, etiam inuaſorem, priuata authoritate interficere; ſed ſolum id licere publicæ authoritati, hoc eſt, habenti curam reipublicæ, vel eius executori. Hanc tenet Diuus Thomas in hoc articulo, & Abulenſ. ſuper 5. caput Matth. quæſtione. 199. & fere omnes Thomiſtæ. Quamuis non omnes eodem modo explicent, quid ſit ſecundum hanc opinionem occidere ex intentione.

Modus dicendi Soti.

Soto lib. 5. de iuſt. q. 1. art. 8. dicit, ꝙ occidere ex intentione eſt alterum aggredi ipſum præueniendo, vel ad vindicandam præteritam iniuriam, vel ad cauendam futuram. Et hoc ſolum dicit eſſe licitum ha-

A

benti publicam authoritatem, ad ſui & reipublicæ defenſionem; vt militi in bello, & executori iuſtitiæ contra homines reipublicæ peſtilentes. Occidere autem nõ ex intentione eſſe cenſet, quotieſcunque aliquis inuaditur, ac ſe defendens cum moderamine inculpatæ tutelæ aggreſſorem quomodocunque occidit. Quod dicit eſſe licitum cuicunque priuatæ perſonæ, etiam ipſam occiſionem volendo, & eligẽdo, vt medium neceſſariũ ad finem conſeruationis propriæ vitæ. Sicque dicit eſſe intelligendum D. Th. in hoc articulo. Sed proculdubio hæc ſententia re non differt à prima opinione, nec aliqua ex parte attingit mentẽ autoris; quod ex verbis ipſius clarè patebit intuenti. Dicit enim, quòd ex actu hominis ſe defendentis duplex effectus ſequi poteſt. Vnus, qui eſt

B

conſeruatio propriæ vitæ. Et ex hoc effectu ſpecificatur actus defenſionis: eſtque licitus, ſi fiat cum moderamine inculeatæ tutelæ. Alius effectus eſt, occiſio hominis inuadentis. Et quia hominem occidere non licet, niſi publica authoritate, ob bonum commune; ideò illicitum eſt, quòd homo intendat hominem occidere, vt ſe defendat, & propriam vitam ſeruet. Sed hoc ſolum licet ei, qui habet curam boni communis, & publicam authoritatem; qui intendens hominem occidere ad ſui defenſionem, hoc refert ad publicum bonum, vt eſt iudex, iuſtitiæque miniſter pugnans contra latrones, & miles pro republica contra hoſtes pugnans in bello. Quãuis & iſti peccent, ſi priuata libidine moueantur.

C

Hæc D. Tho. Quibus verbis apertè ſignificat, quòd tunc ſolum inuaſus licitè ex intentione occidit inuaſorem, quando authoritate publica id facit. Nam, ſi ſit priuata perſona, & ex intentione interficiat aggreſſorem, proculdubio peccabit. Et ſic nulla ratione poteſt expoſitio Soti quadrare literæ, & menti D. Thom. Præterquàm, quòd illa nominum interpretatio, qua dicit idem eſſe, occidere ex intẽtione, quod occidere aggrediendo; & occidere non ex intentione, quod occidere, dum quis prius inuaſus eſt; aliena eſt ab omni recto ordine interpretandi, nec D. Tho. illam vnquam commentus eſt, quando etiam dixit autor, inuaſum licitè occidere non ex intentione inuaſorem pro ſuæ vitæ defenſione, nunquam affirmauit licere ſibi occiſionem illam velle, vel eligere, vt

D

medium ad vitæ conſeruationem, ſed vt effectum per accidens ſubſequutum ex actu defenſionis, nec tale vocabulum medij, ſed effectus eſt apud illum, vt ex dictis patet. Quocirca hac Soti interpretatione omiſſa, Victoria in relectione de homicidio, nu. 17. dicit, quòd occidere ex intentione eſt occidere ex certo propoſito occidendi, quare iudex intendit malefactorem vita priuare. Et hoc modo nulli priuato, licet etiã inuaſorem occidere, ſed ſolũ publicã authoritatem ad id habenti. Præter intentionem autem occidere eſt non ſolum à caſu, & inuoluntariè, ſed propter alium finem, quem ſi occidens poſſet aliter conſequi, non occideret. Et hoc modo ait Victoria; Licitum eſt cuiquam in ſui defenſionem iniuſtum inuaſorem occidere, quem interficere nol-

Modus dicendi Vict.

E

let, ſi aliter ſe defendere poſſet. Sed certè nec hæc ſententia ſatis explicat rem. Ex illa enim ſequeretur, licitum eſſe vnicuique inſidiantem ſuæ vitæ occidere, aut veneno, aut fraudibus, aut alijs modis ex electione, & propoſito illum interficiendi ad finem vitæ tuendæ, quando aliter vita ſaluari non poſſet; quod nos in ſuperioribus oſtendimus eſſe falſum. Quare hac etiam interpretatione omiſſa, Caietanus in hoc articulo, quem multi alij ſequuntur, dicit idem eſſe ex intentione, quod ex certo propoſito, & electione hominem occidere, id, ſcilicet, vt medium ad finem propriam vitam conſeruandi eligendo, directeque volendo. Et hac ratione dicit, nulli, niſi publicam authoritatem haben-

Modus dicendi Caie.

ti, vt

ti, vt iudici, aut miniſtro iuſtitiæ, aut militi in bello A eſt licitum aggreſſorem occidere. Erit tamen homini priuato licita iniuſti inuaſoris occiſio, tanquam effectus conſequens defenſionem. Et hoc dicit eſſe ſecundum Diuum Thomam inuaſorem occidere, nõ ex intentione, hoc eſt, non ex propoſito, vel electione ipſum interficiendi, etiam ad finem conſeruandi vitam, ſed vt eſt effectus per accidens, quamuis præuiſus conſequens ad vitæ defenſionem. Itaq; quemadmodum debilitatio infirmi non eſt directè, nec ex propoſito à medico intenta, vel electa, vt medium ad ſanitatem; ſed eſt ſolum effectus curationis, qui quamuis præuiſus ſequitur per accidens, ad actionẽ illius, eſtque omnino præter intentionem medici, quamuis indirectè volita: ita etiam & occiſio inuaſoris aliquo modo, & indirectè non vt medium, ad B finem conſeruationis vitæ; ſed, vt effectus ex licita defenſione præter intentionem, ſiue per accidens conſequens quamuis præuiſus, cum alicuius inuoluntarij admixtione debet eſſe volita, & ſic eſt licita, cùm tamen aliàs à priuata perſona ex intentione licitè fieri non poſſet. Et hæc eſt proculdubiò vera, & germana ſententiæ D. Tho. interpretatio.

Sententia Autoris.

Mihi ex his duabus opinionibus ea, quæ eſt D. Thom. ad mentem Caietani intellecta, probabilior, atque tutior videtur. Non obſtante, quòd dicerem defendenti ſe ab iniuſto inuaſore cum moderamine inculpatæ tutelæ, licitum eſſe illum ſcienter occidere, idque confuſe ita velle, ſicut Deus ſcit ſibi licitum eſſe, quomodocunque id licitum ſit, nec oportere in particulari ſcire, aut examinare, qua intentione id actualiter faciat. C Itaque nulli priuatæ perſonę eſt licitum ex intentione, hoc eſt, ex propoſito eligendo occiſionem, vt medium ad propriæ vitæ conſeruationem, eamque directè volendo aggreſſorem iniuſtum occidere, quamuis poſſit id indirectè velle tanquam effectum, ex ſua defenſione per accidẽs ſubſequutum, vel ſaltim ità in confuſo velle occidere, ſicut Deus ſcit ſibi licitum eſſe. Appello autem in præſenti, iniuſtum inauſorem, eum, qui iniuſtus eſt ex parte cauſæ, quia, ſcilicet, me ſine iuſta cauſa occidere vult, quamuis non ſit iniuſtus ex parte ſua, vel quia eſt furioſus, vel amens, vel inuincibiliter putãs ſe iuſtam cauſam habere me occidendi. Hunc enim etiam me defendendo, modo ſupra poſito licitè occidere poſſum. D Et quidem, quòd hæc ſententia Diui Thomæ hoc modo intellecta ſit vera, atq; tenenda, probatur multipliciter. Primò ſic: Ex intentione, ſiue propoſito, vel electione (quod idem eſt) occidere hominem, quantumcunque crimioſum, nociuumq; reipublicę nulli priuata authoritate eſt licitum; quia hoc, vt diximus, naturali illo diuinoque præcepto; Non occides, prohibetur: ſed id ſolum eſt licitum habenti curam reipublicæ, vel iuſtitiæ miniſterium: ergo nec etiam erit licitum alicui priuata authoritate ex intentione, vel electione occidere aggreſſorem in propriam defenſionem. Probo conſequentiam: Nam magis tenetur homo ad reipublicæ, cuius pars eſt, quam ad proprię vitę conſeruationem, cũ pro ſalute reipublicæ teneatur quilibet ſuã E vitam corporalem exponere. Ad hanc rationem autores primæ opinionis reſpondent, conceſſo antecedenti, negando conſequẽtiam. Dicunt enim; quòd pro ſua vitæ defenſione quilibet inuaſus, etiã ſi priuatus homo ſit nõ priuata autoritate, ſed publica, iure ſibi naturali, atque diuino ad id conceſſa iniuſtum aggreſſorem occidit: ſicque licitę ex intentione id facit. Itaque, ſicut iudex, vel iuſtitiæ executor ex officio eſt miniſter reipublicæ, vt ex iuſtitia poſſit licitę malefactores occidere: ita etiã quicunque ex conceſſione legis naturalis, & humanæ per legem diuinam approbatæ, vel ſaltem non reprobatæ, ſit miniſter ipſius reipublicæ, vt in caſu neceſſitatis, cum debito moderamine iniuſtum inuaſorẽ occidere poſſit. Pro defenſione autem reipublicæ nulli priuato eſt licitum, quemquam ex intentione occidere, niſi aliquo modo autoritatem publicam ad id habeat è republica, vel ab habenti curam ipſius. Quia non priuati hominis, ſed habentis aliquod miniſterium publicum, eſt decernere, quando & quomodo, & per quos reipublicæ defenſio & conſeruatio faciẽda eſt. Hæc tamen ſolutio quantum ad id, quod dicit, priuatos homines publica autoritate in caſu neceſſitatis occidere aggreſſores, eſt omnino inſufficiens; cũ occidere autoritate legis id concedentis, nec ſit, nec ſonet idem, quod occidere autoritate publica, niſi fortè dicamus, quòd comedens cibos prohibitos in neceſſitate autoritate legis id concedentis, publica autoritate id faciat, quod eſt omnino abſurdum. Secũdò pro ſententia Diui Thomæ ſic argumentor: Nõ eſt licitum fornicari, mentiri, vel peierare ad finem conſeruandi vitam, quando aliter ſeruari non poteſt, vt communiter dicunt Doctores: ergo nec etiã eſt licitum homini priuato ex intentione occidere aggreſſorem, vt propriam vitam conſeruet. Probo conſequentiam. Quia hæc omnia vno, & eodem iure sũt prohibita. Nec valet, ſi dicatur, quòd ideo fornicatio, vel periurium ad ſaluandam vitam; non eſt licitum, quia id medium à natura ad eum finẽ, nec eſt per ſe ordinatum, nec neceſſarium: occiſio autẽ inuaſoris ſic. Nam ex eo, quòd aliquod medium nõ ſit à natura ordinatum ad aliquem finem, non redditur illius electio illicita, quando alias id medium ad talem finem fuerit, vel neceſſarium, vel cõducẽs, nec prohibitum. Vt eſt videre in marito ad ſalutem extremè coitu indigente: qui quidem poterit eo fine licite ad ſuam vxorem accedere, quamuis id mediũ ad talem finem à natura nõ fuerit ordinatum. Et ſic non ex ea parte, qua fornicatio, vel periurium non eſt medium per ſe ordinatũ à natura ad vitæ defenſionem, eius electio erit violãda, ſed ex alia nempe, quia id alias æquè, aut magis eſt prohibitum, quam permittere ſe occidere, vel mori. Nunc autem eadẽ ratio eſt in præfata conſequentia ſcilicet, quod eodem iure æquè, aut magis prohibetur hominis occiſio ex intẽtione, priuata autoritate facta, quàm permittere ſe occidi ab aggreſſore. Et ſic vel vtrumque negari, vel vtrumque concedi eadem ratione debebit. Tertiò: Qui non, niſi cum debito moderamine poteſt aliquid licitè velle, aut agere, is nõ dicitur id velle, nec verè per ſe directè, & intentione vult effectum inde ſubſequutum, vt dicitur in cap. ſi culpa tua. de iniuri. & damn. dat. Sed qui inuaſus ſe defendens licitè occidit inuaſorem; neceſſario id debet facere cum debito moderamine: ergo non ex intentione. Tandem hoc ipſum probatur autoritate Diui Auguſtini, in Epiſtola ad Publicolam, quæ eſt numero 154. & refertur in cap. de occidendis, 23. quęſt. 5. Qui ſic ait: De occidẽdis hominibus, ne ab alijs quiſque occidatur, non mihi placet conſilium, niſi fortè ſit miles, aut publica functione teneatur, vt non per ſe hoc faciat, ſed pro alijs, vel pro ciuitate, vbi ipſe etiam eſt, accepta legitima poteſtate, ſi eius cõgruit perſonæ. Quæ verba intelligenda eſſe de eo, qui ex intentione alterum occidit, affirmat D. Tho. hic ad primum. Idem etiam affirmat in Epiſto. ad Macedonium, quæ habetur in cap. cum homo, eadem cauſa, & quæſtione. Et expreſsiùs, atque latiùs lib. 1. de libero arbitrio, cap. 5.

Ad 1. argu. factum pro 1. ſenten.

Et ad primum argumentum pro prima opinione factum reſpondetur, quidquid ſit de antecedenti, negando conſequentiam. Tum, quia, ſi ea aliquid valeret eadem ratione concluderetur, licitum eſſe cuiquam agere contra quemcunque iniuſtè calumniãtem, vel inſidiantem, aut machinantem mortem ipſius, illumque occidere. Itemque ſequeretur, licitũ

eſſe

eſſe fornicari ad conſeruandam vitam; ſiquidē conſeruatio vitę poteſt eſſe efficaciter volita, iudicariq; vt medium ad illam neceſſarium fornicationem; quod tamē nos in ſuperioribus diximus eſſe falſum. Tum etiam; quia ex illo antecedenti ſolum colligitur, quòd eo modo debet homo neceſſariò velle illam occiſionem, quo iudicat eam ad finem efficaciter volitum neceſſarium. Stat autem, quòd cum hoc quòd vere iudicat hominis occiſionem neceſſariā, vt medium ad vitæ conſeruationem, ſimul etiam iudicet illam neceſſariam, vt effectū neceſſario quamuis per accidens conſequutum, ad defenſionem efficaciter volitam. Et cum ſimul etiam ſciat talem occiſionem ex intentione factam alias ſibi eſſe prohibitam, vt paulò ante dicebam, poterit etiam ſtare, quod eam nolit, vt medium, ſed ſolum, vt effectum ad actionem defenſionis propriæ per accidens ſubſequutum; & ſic quod de facto licitè illam velit per accidens, volitione cum inuolūtario admixta; quia, ſcilicet, illam nollet, ſi ſe aliter defendere poſſet. Nō enim neceſſitatur voluntas velle aliquid ſub omnibus rationibus, quibus oſtenditur eſſe volēdum: ſed poteſt ex ſua libertate velle ſub hac, & non ſub illa ratione ſibi oſtenſa. Poteſtque etiā diuidere, vbi intellectus componit. Et ſic falſum eſt, (vt videtur tacitè ſubſumi in minori) quòd ſolum iudicat homo illam occiſionem eſſe medium neceſſarium ad vitæ defenſionē; ſed etiam potius & iudicat eſſe effectū illius: & ſub hac ratione per accidens eum admixtione inuoluntarij vult eam, vt dictum eſt. Et ſiquis loqui voluerit, ſuppoſito, quòd ſolum iudicet homo occiſionem aggreſſoris eſſe mediū neceſſarium ad propriam defenſionem, non admitto caſum. Nā repugnat hypotheſi, ſcilicet, quòd inuaſus licitè occidat inuaſorem autoritate priuata, quod eſſe non poteſt, ſi illum occidat ex intentione, vel illam occiſionem eligat, vt medium ad defenſionem, quòd idem eſt.

2. Argumē. Ad ſecundum reſpondetur, negando maiorem; quatenus dicit licitum eſſe ex intentione, velle etiā repercutere. Non enim hoc licet; ſicut nec velle occidere. Quamuis bene liceat velle vim vi repellere, & velle eludere ictus inuaſoris, & velle ſe defendere, percutiendo, & occidendo; ita, ſcilicet, vt occiſio, atque percuſſio ſint effectus tantum defenſionis, defenſio autem ſit obiectum intentionis, vel electionis. Plurimum enim refert, hoc, vel illo modo dicere, ſtando in rigore verborum. Falſa eſt etiā minor, qua dicitur vitæ defenſionem eſſe inuaſoris occiſionem, aut percuſſionem, cum differant hæc formaliter, & occiſio ſequatur ex defenſione per accidēs, tanquam effectus illius. Ex quo fit, vt etiam per accidens cum admixtione inuoluntarij poſſit eſſe volita, vt diximus.

3. Argumē. Ad tertium argumentum reſpondetur primò, quidquid ſit de maiori propoſitione, negando minorem, quatenus in ea dicitur, inuaſoris occiſionem eſſe tunc medium ad defenſionem vitæ. Nam eſt etiā effectus illius, & vt talis, & non vt medium, poteſt eſſe per accidēs volita, ad modum iam explicatum. Vel ſecundo reſpondetur, quòd illa propoſitio poſita in maiori: Eodem præcepto, quo præcipitur finis, pręcipitur etiam medium ad illum, eſt intelligenda, dummodo alias non ſit æquè, aut magis prohibitū illud medium, quam finis ipſe eſt in præcepto. Fornicatio enim, aut periurium non rectè eligitur ad conſeruationem vitæ, etiam ſi ad id ſit aliquo modo medium conducens, & neceſſarium; & non alia ratione, niſi quia æquè, aut magis hæc media prohibita ſunt, quam vitæ conſeruatio præcipitur, vt ſupra in ſecunda probatione dictum eſt. Vnde, quia in propoſito occiſio inuaſoris ex intentione facta, æquè, aut magis prohibetur, quàm propriæ vitæ conſerua-tio præcipitur, fit, vt non licitè eligi poſſit, vt mediū ad vitæ conſeruationem.

4. Argumē. Ad quartum argumentum, ſuppoſito, quòd illa maior propoſitio; E duobus malis etiam culpæ minus eſt eligendum, vera eſt de illis malis culpæ, quæ aliqua ratione ſua malitia exui poſſunt; quia tunc maior obligatio deobligat à minori: & illud minus malum, ex quo reſpectu maioris habet aliquam rationem boni, eſt eligendum, aut permittendum: nō autem de malis culpæ, quæ ex nulla cauſa poſſunt licitè fieri: & ſic potius debet homo mori, quàm alterum eligere, reſpondeo conceſſa maiori, negando minorem. Nam, quāuis verum ſit, quod ſe, vel alterum commiſſiuè ex intentione priuata autoritate occidere, nunquam poteſt licitè fieri, & ſic nullo modo eſt hoc pręeligendum altero, ſiue illud ſit grauius, ſiue minus graue; omiſſiuè tamen occidere, hoc eſt, eſſe cauſam mortis ſuæ, vel alterius permittendo ſe, vel alterū mori ex iuſta & rationabili cauſa, bene poteſt licitè facere, etiam in caſu, quo eſſet licitum vtriuſque vitæ prouidere, vt diximus in ſuperioribus. Non enim tenetur homo omni modo poſſibili, nec in omni caſu, aut euentu cum magna ferè omnium temporalium iactura, aut maximo, cū labore propriam, vel alienam vitam ſeruare, ſed modis tantum, & cibis & medicamentis, quæ communiter & commodè haberi poſſunt. Et quando objicitur, quòd ex ordine charitatis tenetur homo magis ſuæ vitæ, quam alienæ conſulere, reſpondeo, vel ꝙ ille ordo ſolum eſt attendendus ſecūdum vitam ſpiritualem, & non ſecundum bona temporalia, quæ non per ſe, ſed tanquam media pertinent ad perpetuam felicitatem, vel, quòd qui patitur mortem, ne alterum interficiat, non plus diligit proximum, quā ſe, vt in principio huius articuli dictum eſt. Et hæc ſufficiant pro iſtius difficultatis explicatione.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum aliquis caſualiter occidens hominem, incurrat homicidij reatum?

AD octauum ſic proceditur. Videtur quòd aliquis caſualiter occidens hominem, incurrat homicidij reatum. Legitur enim Gen. 4. quòd Lamech credens interficere beſtiam interfecit hominem: & reputatum eſt ei ad homicidium: ergo reatum homicidij incurrit, qui caſualiter hominem occidit. 4. diſt. 25. q. 2. art. 2. q. 1. ad 3.

2. Præterea, Exod. 21: dicitur, Siquis percuſſerit mulierem prægnantem, & abortum fecerit: ſi mors eius fuerit ſubſequuta, reddat animam pro anima. Sed hoc poteſt eſſe abſque intentione occiſionis: ergo homicidium caſuale habet homicidij reatum.

3. Præterea, In decretis diſtinctio. 50. inducuntur plures canones, quibus caſualia homicidia puniuntur. Sed pœnæ non debentur niſi culpæ: ergo ille qui caſualiter hominem occidit incurrit homicidij reatum.* In Decret. diſt. 50. cap. Miror. & c. Clericū, & c. De his clericis, & ca. Siquis viduam.

Sed contra eſt, quòd Auguſt. dicit ad Publicolam, Abſit, vt ea quæ propter bonum aut licitum facimus, ſi quidem propter hoc præter noſtram voluntatem quicquam mali acciderit, nobis imputetur. Sed contingit quandoque, vt propter bonum aliquod facientibus homicidium conſequatur caſualiter: ergo non imputatur ad culpam.* Epiſto. 154. non multū procul à fine epiſtolę. tom. 2.

Reſpondeo dicēdum, ꝙ ſecūdum Philoſophū in 2. Phyſic. Caſus eſt cauſa agēs præter intentionem. Et ideo ea quæ caſualia ſunt ſimpliciter loquendo, non ſunt intenta, neque voluntaria. Et quia omne peccatum eſt* Lib. 2. text. 49. & 50. tomo. 2.

voluntarium

voluntarium ſecundum Auguſtinum, conſequens eſt, q. caſualia, in quantum huiuſmodi, non ſunt peccata: contingit tamen, id quod non eſt actu, & per ſe volitũ, vel intentum, eſſe per accidens volitum, vel intẽtum, ſecundum quod cauſa per accidens dicitur remouens probibens. Vnde ille qui non remouet ea, ex quibus ſequitur homicidium, ſi debeat remouere, erit quodammodo homicidium voluntarium. Hoc autem contingit dupliciter. Vno modo quando dans operam rebus illicitis quas vitare debebat, homicidium incurrit. Alio modo quando non adhibet debitam ſolicitudinem. Et ideò ſecundum iura, ſi aliquis det operam rei licitæ, debitam diligentiam adhibens, & ex hoc homicidium ſequatur, non incurrit homicidij reatum: ſi verò det operam rei illicitæ, vel etiam det operam rei licitæ, non adhibens diligentiam debitam, non euadit homicidii reatum, ſi ex eius opere mors hominis conſequatur.

Ad primum ergo dicendum, quòd Lamech non adhibuit ſufficientem diligentiam ad homicidium vitandum, & ideò reatum homicidii non euaſit.

Ad ſecundum dicendum, quòd ille qui percutit mulierem prægnantem, dat operam rei illicitæ. Et ideò ſi ſequatur mors mulieris, vel pueri animati, nõ effugiet homicidii crimen, præcipuè cum ex tali percuſſione in promptu ſit, quòd mors ſequatur.

Ad tertium dicendum, quòd ſecundum canones imponitur pæna his qui caſualiter occidunt, dantes operam rei illicitæ, vel non adhibentes diligentiam debitam.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Thom. per quatuor propoſitiones. Prima cõcluſio: Nihil caſuale, in quantũ huiuſmodi, poteſt eſſe peccatum; bene tamen quatenus quidquam habuerit admiſtũ voluntarij. Probatur: Peccatum in tantum eſt peccatum, in quantum voluntarium, vt dicit D. Auguſtinus contra Fauſtum: ſed caſus ſecundum Ariſtotelem. 2. Phyſic. text. 49. & 50. eſt cauſa prẹter intentionem, atque adeò præter voluntatem agentis: ergo caſualia, vt ſic nullam poſſunt habere rationem culpæ, bene tamen quatenus habuerint aliquid voluntarij admiſtum. Secunda concluſio: Qui dans operam rei licitę, adhibenſque alioqui ſufficientem diligentiam, aliquem occidit, non eſt homicidij reus. Hæc concluſio ſequitur ex priori. Eſt enim tunc homicidium reſpectu illius, purè caſuale nihil habens voluntarij admiſtum: & ſic nec poteſt habere rationem culpæ. Tertia concluſio: Qui dans operam rei licitæ, negligens, occidit hominem, eſt homicidij reus. Quarta concluſio: Qui dans operam rei illicitę alterum, quamuis caſualiter occidit, eſt homicidij reus. Has duas vltimas concluſiones probat D. Tho. vna & eadem ratione: Quæ talis eſt: Tam in eo, qui dans operam rei licitæ per negligentiam occidit hominem, quàm in eo, qui dans operam rei illicitę caſualiter alterum interficit, homicidium eſt voluntarium: ergo habet rationem culpę in vtroque. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Contingit id, quod actu per ſe nec volitum, nec intentum eſt per accidens eſſe volitum, & intentum quatenus non impedit quis quod impedire poterat, & debebat, ne illud ſequeretur: ſed hoc inuenitur tam in eo qui dans operam rei licitæ per negligẽtiam occidit hominem, quàm in eo, qui dans operam rei illicitæ caſualiter alterum interficit, cum primus non adhibeat diligentiam, quam tenetur adhibere; & ſecun-

A dus det operã illis rebus, quas vitare tenebatur, ne homicidiũ ſequeretur: ergo reſpectu vtriuſque homicidium eſt voluntarium: atque ex conſequenti peccatum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Quid ſit homicidiũ caſuale.

HOmicidium caſuale, de quo in iſto articulo eſt ſermo, eſt, quod fit præter intentionem, & voluntatem operantis. Poteſtq; eſſe duplex, vt D. Tho. affirmat, vnum carens culpa, quod largè ſumpto vocabulo appellatur homicidium caſuale, cum tamen propriè non ſit dicendum, niſi occiſio hominis caſualis (eſt enim homicidium nomen, quod in ſua ratione culpam includit.) Et contingit quotieſcunque B occiſio taliter fit à caſu, vt nec in ſe, nec in ſua cauſa fuerit voluntaria. Vt quando quis dans operam rei licitæ, & omni adhibita diligentia alterum occidit. Vt ſi verbi gratia, reparans tectum poſitis ſignis in via, ſubmittens tegulas, ſtultè incedentem vltra ſigna interfeciſſet. Alterum eſt culpabile, quod proprie dicitur homicidium caſuale. Et contingit, quando non eſt volitum in ſe, ſed in ſua cauſa. Vt ſi dictus reparator ſigna non poſuiſſet. Accidere enim poteſt, vt dicit D. Thom. in hoc articulo, quod non eſt per ſe actu volitum & intentum, eſſe volitum, & intentum per accidens, in quantum cauſa remouens, vel non remouens prohibens dicitur cauſa per accidens. Et ſic ei, qui non remouet, quę remouere debet, ex quibus ſequitur homicidium, dicitur C illud quodam modo voluntarium. Poteſt autem huiuſmodi culpabile homicidium caſuale contingere dupliciter, vt conſtat ex tertia & quarta concluſionibus, ſcilicet, vel, quia datur opera rei illicitæ, vel ſi datur licitæ, eſt non adhibita ſufficienti diligẽtia. Ponit autem Caietanus in præſenti tres conditiones neceſſario requiſitas ad hoc, vt homicidium caſuale alicui imputetur; tam ad culpam, quã ad pœnam. Prima eſt, quòd non ſit in eo intentio occidendi: quia alias iam non eſſet caſuale homicidium, ſed voluntarium. Secunda, quòd ex opere illius, cui imputatur mors, ſequatur. Et ratio eſt: Nam, cum tale homicidium non ſequatur ex intentione illius, vt dicitur in prima cõditione, ſi nec etiam ſequitur ex D eius opere, nulla relinquitur cauſa, propter quã ſit ei imputãdũ. Et ex hoc capite excuſatur ab homicidio percuſſor, non intendens occidere, quãdo mors ex mala cura, vel regimine ſequitur. Quare in particularibus caſibus iudicandis oportebit diligenter aduertere, an ex illius, cui homicidium non imputatur, opere mors fuerit ſubſequuta. Tertia conditio eſt, quòd occidens debuerit remouere id, ex quo homicidium ſequitur. Ad hoc enim, vt alicui occiſio imputetur non ſolum requiritur, quòd potuerit remouere illud, ex quo mors ſequitur, puta, iactum lapidis, vel accinctum gladium; ſed etiã, quòd debuerit id auferre. Hoc eſt, quod diuino vel naturali, vel humano iure fuerit obligatus ad remouẽdum illud, vel poſitiuè auferẽdo accinctum gladium, vel nega E tiuè abſtinendo ab iactu lapidis. Et ratio huius conditionis eſt; Quia ad hoc, vt homicidium alicui imputetur, oportet, quòd ſit voluntarium directè, vel indirectè. Et cùm caſuale non poſſit eſſe directè voluntarium, neceſſarium eſt, quòd ſit voluntarium indirectè: conſtat autem ex D. Thom. 1. 2. quæſt. 6. artic. 3. quòd ad voluntarium indirectè nõ eſt ſatis, quòd voluntas poſſit aliquid prohibere, ſed etiam requiritur, quòd debuerit id prohibere; alioqui non imputabitur ei. Quare in ſimilibus iudicandis cõſiderare oportebit; an is, cui homicidium imputatur, teneatur ad abſtinendum ab opere, vel ad remouendum illud, ex quo mors eſt ſubſequuta. Ex hoc enim capite excuſatur ab homicidio, qui petenti à ſe centum

Tres conditiones neceſſariæ, vt homicidiũ caſuale alicui imputetur.

tum aureos,alioqui cogetur ire ad occidendum ali A
Dubium. quem,vel aliquos,vt totidem lucretur,negat,vel nõ
dat.Nã quamuis poſſit dare,& ſic prohibere homi-
cidia,non tamen tenetur.

Sed dubitabit aliquis hoc loco,vtrùm quodcun-
que homicidium caſuale, quod homini imputatur
ad culpã,ſit ſemper peccatũ mortale ? Et pro parte
affirmatiua eſt argumentum.Homicidium ex gene-
re ſuo eſt peccatum mortale,vt diximus in ſuperio
ribus;ſed illud verè & propriè eſt homicidiũ : ergo
peccatum mortale.Hoc tñ non obſtante, dico cum
Caietano in præſenti,ꝙ ille,qui caſualiter,& prçter
Conclu. intentionem alterum occidit, nõ peccat maiori pec
cato,quàm fuit actus ille ; ex quo homicidium fuit
ſubſequutum.Itaque,ſi clericus prohibitus equita-
te,equũ aſcendit in caſu,quo talis aſcenſus nõ erat, B
niſi peccatum veniale,tale homicidium non erit,ni
ſi peccatum veniale.Et ſimiliter ſi venator dãs ope
ram rei licitæ,ex negligentia,quia non ſatis circun
ſpexit,occidit hominem,& negligentia non fuit ni-
ſi venialis,homicidium ſimiliter non erit, niſi venia
le.Si autem cauſa culpam habuerit mortalem, leuio
rem tamen,quam eſt ex genere ſuo homicidium,nõ
erit in ipſo homicidio culpa grauior,quã fuit in cau
ſa . Hanc ſententiam probat Caietanus ex doctrina
D.Thom.in pluribus locis,& prætereà ex D. Augu
ſtino lib.22.contra Fauſtum, cap.44. Qui loquẽs de
congreſſu Loth cum ſuis filiabus dicit, eius peccatũ
non fuiſſe tantum,quantum fuit inceſtus, ſed quan-
tum in culpa fuit ebrietas illius . Et ratio eſt manife-
ſta:Nam cum peccatũ in tantum ſit peccatũ,in quã- C
tum voluntarium , & homicidium caſuale non ſit
voluntarium in ſe, ſed in ſua cauſa,ſequitur , quòd
non poteſt habere maiorem malitiam,quam cauſa.
Ex hoc infertur,quòd ſi monachus;aut clericus dãs
Corollar. operam venationi,quæ reſpectu vtriuſque eſt venia
liter illicita,ſufficienti adhibita diligentia , emittant
ſagittam in nemore,& occidant hominem, tale ho-
micidium erit peccatum veniale . At vero laicus in
eodem caſu eadem adhibita diligẽtia, nec etiam ve
nialiter peccabit . Quia cauſa ex qua homicidium
fuit ſubſequutum in illo nullum fuit peccatum . Ex
hoc infert Caietanus,& bene , quòd ſi religioſus ſa-
cerdos bona fide mouerit infirmũ,vt melius iaceat,
adhibueritque ſufficientem diligentiam , ne moria- D
tur,nõ eſt cur ex hoc ſcrupulum capiat,an mors for
tè ex tali motione fuerit accelerata.Quidquid.n.lici
tum eſt conuerſis in hoc opere,eſt etiam licitum ſa-
cerdotibus . Nec vllus debet eſſe irregularitatis ti-
mor,vbi nulla eſt culpa negligentiæ,quæ ita faceret
reum conuerſum,ſicut clericum . Et ſi quis quærat,
quã nam diligẽtiam debeat adhibere homo, vt alte
rum occidens præter intentionem,non ſit reus ho-
micidij? Reſpondeo cum Caietano in præſenti, hu-
iuſmodi diligentiam ſecundũ arbitriũ viri pruden-
tis eſſe penſandam,habita ratione negotij,loci, per-
ſonæ,temporis,facti aliarumq; circunſtantiarum.
In quibuſdam.n.negotijs diligẽs erit,qui aliquid,vt
conſueuit fieri,facit.Vt eſt videre in pulſante campa
nas iuxta ſolitum ordinem ; qui nullius eſt reus ne- E
gligentiæ,ẽt ſi inde alterius mors ſubſequatur, vt di
citur in cap.Ioannes,extra de homicidio.At verò in
alijs, aliquid periculi quamuis à remotis annexum
habentibus,vt quis dicatur diligens,neceſſariũ erit,
quòd ea ſic diſponat,& faciat , vt circunſpiciat quæ
rationabiliter conſiderari debent.Fortuita.n.quæ vi
ri prudentes communiter non cogitant,ſi eueniant,
non erunt nobis imputanda : quia homines ſumus ,
humanaq; ratione gubernamus nos,& noſtra.Itaq;
generaliter illa dicetur ſufficiens diligẽtia, quã ꝓbi
viri ſufficientem iudicauerint.Ex quo infero,quod
parentes infantulos tenellos in lecto tenentes , ſi il-
los occidant homicidij rei erunt; quia non adhibent

A ſufficientem diligentiam.Nec ſecundum arbitrium
viri prudentis excuſantur.Quin potius addiderim,
quòd etiam ſi illos non occidant, peccant mortali-
ter,quia manifeſto periculo interficiẽdi ſe exponũt.
Niſi fortè aliàs ex honeſtis circũſtantijs excuſentur,
ſcilicet;quia lectus eſt extenſus,nec parentes habẽt
puerum prope ſe,nutrixque conſueuit in eodem lo
co,& ſitu inueniri,quo ſe incipiẽdo dormire poſuit,
& implacabilitas pueri aliud exigit.His enim cõcur
rentibus non eſſet irrationabile periculũ timere.Pro
pter quod in capite,conſuluiſti.2.q.5.non oĩno præ
cipitur parentibus , ne pueros in lecto teneant , ſed
tm dicitur,quòd admoneantur, & proteſtentur , ne
negligentia proueniente mors ſubſequatur.Et ſimi
le eſt in omnibus alijs actibus licitis periculoſis;qua
B les ſunt ruinæ domorum , iactus lapidũ : in quibus
quidem tantò maiori opus eſt conſilio & ſolicitudi-
ne,quanto periculũ propinquius timetur. Et hæc di
cta ſint de homicidio caſuali,quantum ad culpam.

Sed ſupereſt nũc pro complemẽto huius materię Dubium
explicare quando ex hominis occiſione,ſiue volun- Quando in
taria ſit,ſiue inuoluntaria,ſiue culpabili , ſiue incul- curratur ir-
pabili,irregularitas incurratur? Ad cuius declaratio regularitas
nem ſupponendum eſt,quòd hoĩs occiſio in genere ex hominis
poteſt eſſe triplex.Vna voluntaria,& per ſe intenta; occiſione.
ſiue ſit licita,vt in iudice,& in eo,qui ſe , & ſua de-
fendit;ſiue illicita,vt in eo,qui iniuſtè interficit aliũ.
Altera eſt merè caſualis,& præter intentionem:qua
lis eſt illa,quæ nec in ſe,nec in ſua cauſa eſt volita. Occiſio ho
Tertia eſt,quæ quamuis directè & per ſe non ſit vo minis tri-
C luntaria,eſt tamen volita indirectè,& per accidens. plex.
Et contingit , quando nõ impedit quis eam occiſio-
nem,quã poteſt & tenetur vitare,quæ,vt paulo ante
dicebam,eſt & dicitur propriè homicidium caſua-
le.Hoc ſuppoſito,vt certa ab incertis ſeparemus.Di 1. Dictum
co primò,certum eſſe,quòd ex occiſione in re caſua certum.
li,qualis eſt illa quæ nec in ſe,nec in ſua cauſa eſt vo
luntaria,nulla incurritur irregularitas . Ita habetur
expreſſe in ca.lator,& in c.dilectos,& in ca. ex lite-
ris.1.& 2.& in ca.ſignificaſti. & in cap. Ioannes,de
homicidio.Et ratio eſt:Nã licet ad irregularitatẽ in
currendam nullum exigatur peccatum , vt poſteà
dicemus,requiritur tñ,ꝙ operationes illæ, à quibus
irregularitas oritur,ſint humanæ ex iudicio rationis
& non ex ſola ſenſualitate procedentes.Homo.n.nõ
D quatenus ſenſualis,ſed quatenus rationalis irregula-
ritatẽ incurrit. Et ſic neceſſarium eſt,quòd operatio
nes illæ,propter quas infligitur,rationales ſint , hoc
eſt,ab homine habente vſum rationis profectæ . Ex
quo infero 1.ꝙ homo furioſus hominem occidens
irregularis non eſt , vtpote qui nullum habet vſum
rationis,quo eius actio voluntaria eſſe poſſit,vt dici
tur in Clementina,ſi furioſus.de homicidio.Et eadẽ
ratio eſt de infante hominẽ interficiente,vt in eodẽ
loco habetur. Infero ſecundo,ꝙ homicidiũ caſuale
priuata autoritate factũ,nunquam imputatur ad ir-
regularitatem,niſi habeat culpã admixtam ; quia a-
lias non erit voluntarium. Infero tertiò , quòd dor-
miens alterum occidens,quia is intellectu,& ratio-
E ne caret,ac furioſo ſimilis eſt;vt dicitur in cap.meri
to.& in cap.ſanc.15.q.1.nec etiam incurrit irregula
ritatem . Quod & habetur expreſſe in Clementina,
ſi furioſus,iam citata.Cuius verba ſunt .Si furioſus,
aut infans,ſeu dormiens hominem mutilet , ſeu oc-
cidat,nullam ex hoc irregularitatem incurrit.Quod
eſt intelligendũ,niſi in caſu,quo ipſe vigilãs ſatis co
gnitum haberet,quòd dormiẽs arma caperet homi
neſq; perſequeretur. Tũc.n.ſi non adhiberet diligẽ-
tiam,quam debuit in pręcauendo,ne dormiens alte
ri noceret,proculdubio eſſet irregularis, veniretq;
puniendus,licet non pœna ordinaria; vt ex commu
ni ſententia Canoniſtarũ docet Couarruuias in rele-
ctione de homicidio.p.3.in principio.nu.6. Dico ſe
cundo,

cundo, etiam, eſſe certum, ꝙ quæcunq; hominis occiſio voluntaria, ſiue ſit culpabilis, ſiue inculpabilis inducit irregularitatem, vno dumtaxat caſu excepto, ꝙ eſt, dum quis in propriæ vitæ defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelę aggreſſorem interficit. Et quidem, quòd quæcunque hominis occiſio voluntaria, ſiue fiat cum peccato, ſiue ſine illo, ſiue per ſe, ſiue per alium, mandato, conſilio, defenſione, promiſſione, cooperatione, animatione, & auxiliatione, ſit inductiua irregularitatis, conſtat ex c. 1. de homicidio. & ex notatis ibidem per Doctores, vt eſt videre in Syluestro, verbo homicidium. 3. q. 2. Quod autem ab hac generalitate excipiatur caſus, quo quis in propriæ vitæ defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ aggreſſorē interficit, probatur ex Clementina, ſi furioſus, de homicidio, iam citata. Vbi poſtquam dixit ſummus Pontifex, nec furioſum; nec infantem, nec dormientem homicidijs à ſe factis incurrere irregularitatem, ſubiungit ſtatim: Et idem de illo cenſemus, qui mortem aliter vitare non valens ſuum occidit, aut mutilat inuaſorem. An autem ille, qui in proprij honoris defenſionem cum alias fugiendo mortem euadere poſſet, & qui pro bonis temporalibus cōſeruandis, vel pro amicis licitè aggreſſorem interficit, irregularitatem incurrat, varietate opinionum diſputatur à Doctoribus, vt eſt videre apud Couarruuiam in relectione, de homicidio. par. 3. §. vnicus, nu. 4. 5. & 6. Verior tamen, & tutior ſentētia eſt, quòd qui in ſui defenſionem occidit alterum, quando fugere poteſt, quamuis non peccet, fit irregularis; & ſimiliter ille, qui in defenſionem bonorum, aut amicorum aliquem interficit. Et ratio eſt: Nam cum de iure communi antiquo omnis, qui voluntariè interficit, ſiue cum peccato, ſiue ſine illo, fit irregularis, in Clemētina illa, ſi furioſus. ſolum excipiatur qui alterum in ſui defenſionem occidit, quando aliter vitam ſaluare non poteſt, fit, vt in cæteris caſibus maneat firmum ius commune. Et ſi quis objiciat, ꝙ in Concilio Tridentino, ſeſſione 14. cap. 7. de reformatione: datur facultas ordinario, vt diſpenſet in homicidio, quod quis committit ſe defendendo; ex quo videtur concludi, quòd etiam in hoc caſu irregularitas incurratur, reſpondeo, quòd hæc conſtitutio intelligitur, quando eſt ambiguum, an qui ſe defendit exceſſerit modum inculpatæ tutelæ. Nam quando certò conſtat, quòd aliter vitam tueri non poterat, nulla erit prorſus neceſſaria diſpenſatio.

3. Dictum certum.

Dico tertiò, etiam eſſe certum, quòd quotieſcunque ex vulnere à me illato non ſequitur mors, etiā ſi euaſio mortis fuerit miraculoſa, nō efficior irregularis. Irregularitas. n. per homicidium tm̄ incurritur, vt diximus ſupra art. 4. quod in iſto caſu non inuenitur. Et idem eſt dicendum, quādo ex vulnere, quod ego intuli nō ſequitur mors, ſed aliunde, ſ. vel ex imperitia Chirurgi, vel ex malo regimine infirmi, vt dicitur in c. presbyterum, & in c. ad audientiam, de homicidio. Et ratio eſt: Quia tunc non qui percutit, ſed, vel Chirurgus, vel ipſe infirmus eſt homicida. Et ſi quis objiciat: Quando vulnus re vera eſt graue, quamuis infirmus nō ſibi ſatis caueat, nec fuerit adhibita illa curatio, quæ ſi adhiberetur euaderet, nihilominus dum moritur, re vera ex vulnere moritur: ergo quantumuis negligētia infirmi, vel medici fuerit cauſa homicidij, ipſe etiam percuſſor erit reus illius, atq; ex conſequenti irregularis. Et cōfirmatur: Nam cum nec infirmus teneatur tota cautela poſſibili ſibi cauere, nec optimum exquirere Medicū, imò nec Medicus ſolertiſſimā adhibere curationē, videtur dicendum, ꝙ quamuis non ſimpliciter ex vulnere, ſed adiunctis alijs negligentijs, mors fuerit ſubſequuta, nihilominus percuſſori erit imputanda, qui per iniuriam cauſam dedit. Reſpondeo, ꝙ quando ex vulnere aliquo homicidium ſubſequitur, Medicorum iudicio erit ſtandum, vt in c. ſignificaſti. 2. admonetur ad hunc modum. Quod ſi vulnus re vera lethale erat, & ex quo, vt in plurimum, homines mori ſolent, nō obſtante quacunque negligentia ex parte infirmi exiſtente, homicidium vulneranti erit imputandum. Si autem vulnus ex ſe lethale nō erat, & ob negligentiam infirmi, vel Medici mors ſubſequitur, tunc quantum ad culpam percuſſoris nihil fortuitus ille euentus refert, cum tota præfuerit in actione, qua vulnus fuit illatum. Cæterum quātum ad irregularitatem excuſatur, vt modo dicebam. Vulneratus enim poſtquam ſemel vulnus accepit, iure naturæ tenetur vigilanter ſuæ conſulere ſaluti, & Chirurgus ſimiliter ob fidem muneris ſibi iniuncti: quod niſi fecerint, homicidij rei erunt.

4. Dictum certum.

Dico quartò, etiam eſſe certum, ꝙ quotieſcunque aliquis, ſiue dans operam rei licitæ, ſiue illicitæ non adhibita ſufficienti diligentia, aliquem caſualiter interficit, incurrit irregularitatem. Itaque ſemper quòd homicidium eſt per accidens voluntarium, ex ea ratione, quòd occidens nō adhibuit diligentiam, quam poterat, & tenebatur adhibere, ne ex ſuo facto homicidium ſubſequeretur irregularitas incurritur. Ita tenent communiter omnes Doctores, vt eſt videre apud Couarruuiam in relectione de homicidio, par. 2. §. 4. num. 2. Et ratio eſt: Quia non eſt dubium, quin in eo caſu homicidium fuerit aliqua ratione voluntarium, quamuis per accidens iuxta doctrinam traditam à D. Tho. ex mente Ariſtotelis, 1. 2. q. art. Si quis autem quærat, an ſit neceſſarium, quòd negligentia, ex qua homicidium ſequitur, ſemper ſit culpa mortalis, vt irregularitas incurratur, vel potius ſufficiat venialis, reſpondeo, quòd quamuis Soto lib. 5. de Iuſtitia, q. 1. art. 9. ante ſolutionem ad argumenta, dicat, eſſe difficile creditu, quòd irregularitas, quæ ceu pœna propter culpam imponitur, incurratur ex ſola veniali; contrarium tamen eſt verum, atque tenendum: Quod affirmat Caietanus in præſenti. Nam dicit, caſuale homicidium ſemper imputari danti operam rei illicitę quo ad pœnam irregularitatis, & culpam aliquā, quamuis non ſemper ad culpam mortalem. Quibus verbis ſatis apertè declarat, poſſe irregularitatem ex homicidio prouenientem ex ſola culpa veniali incurri. Et, vt ingenue fatear, neminem aliū vidi, qui de hac re dubitaret, niſi ſolum Magiſtrum Sotum. Et immeritò quidem. Nam cum irregularitas non ſit pœna aliqua propter delictum impoſita, ſed tantum canonicum impedimentum ex facto, ſeu defectu proueniens, quo quis prohibetur ad eccleſiaſticos ordines promoueri, & in eiſdem miniſtrare, vt ex mente quā plurium Doctorū colligit Couarruuias in relectione de homicidio, par. 1. in prin. nu. 1. non eſt, cur miremur, ſi ex homicidio, quod ſolum procedit ex culpa veniali, incurratur. Maximè, cùm videamus in Iudice, & alijs miniſtris iuſtitiæ irregularitatem incurri, ſine aliquo peccato, etiam leui, imò ex actu honeſto, & ſtudioſo iuſtitiæ: qualis eſt malefactorum interfectio. Itaque hæc certa ſunt.

Punctus difficultatis.

Sed quod habet difficultatem in præſenti eſt, an ſemper, ꝙ aliquis dans operā rei illicitæ quantacunque adhibita diligentia, ne ex opere ſuo homicidiū ſequatur, alterum interficit, fiat irregularis? Caieta. in præſenti tenet partem affirmatiuam, quam cōiter ſequuntur Canoniſtæ in c. dilectus. & in c. ſignificaſti. 1. de homicidio. Et probari poteſt hæc ſententia.

Sententia Caietani, et Canoniſtarum.

1. Argum.

Primò, ex c. tua nos. in principio, de homicidio, vbi monachus, qui tumorem, pietatis cauſa, ferro aperuit, quia vulneratus mortem obijt, irregularis cenſetur, et ſi omnem diligentiā adhibuerit, quam Chirurgus peritiſſimus adhibere tenebatur. Nec hujus rei alia ratio poteſt aſſignari, niſi, ꝙ dedit operam rei

illicitæ, non ſimpliciter, ſed ſibi, quia Chirurgus eſſe non poterat. Tex. eſt in c. ſententiam ſanguinis, ne clerici, vel monachi. Vbi dicitur: Nullus clericus rupturijs, vel baliſtarijs, aut huiuſmodi viris ſanguinum præponatur, nec vllam Chirurgię artem diaconus, ſubdiaconus, vel ſacerdos exerceat, quę ad vſtionem, vel inciſionem inducit. Qua ratione Panormitanus ibi col. penult. & finali, ac Paulus Pariſius conſil. 96. col. vlt. lib. 4. tenent, clericum in minoribus conſtitutum beneficium Eccleſiaſticum habentem, eſſe irregularem ſi ex Chirurgiæ officio, cui operam dat, aliquis mortem obierit, abſque eius culpa, tanquam, qui artem ſibi interdictam exerceat.

2. Argum. Poteſt ſecundo ea ſententia probari ex textu in c. ſicut, de homicidio. Vbi illicitè ludens cum fœmina prægnante, cenſetur irregularis, ſi ex tali luſu caſu contigerit fœtus animati aborſus. Quod intelligendum eſt, etiam ſi nullam culpam in eo ludo homicidio præſtiterit, vt habet communis omniū Doctorum interpretatio. Quaſi hæc irregularitas minime contraheretur à fratre, vel conſanguineo, qui cum fęmina prægnante licitè eodem luſiſſet modo.

Ad 3. argu. Tertiò: Ad idem conducit textus in cap. dilectus, de homicidio. Vbi deciſum habetur, non eſſe clericum irregularem, qui cū equitaret, abſq; eius culpa, puerum equi impulſu occidit, quia, ſcilicet, operam dabat rei licitæ. Quibus verbis ſignificari videtur, quòd ſi operam rei illicitæ dediſſet, & is caſus contigiſſet, foret irregularis. Eadem ferè reſponſio traditur in cap. ſignificaſti, primo. eodem titulo. Et ſic verum videtur ſemper, quod aliquis dans operam rei illicitæ, quantacunque adhibita diligentia, ne ex opere ſuo homicidium ſequatur, alterum interficit, fieri irregularem.

Vlt argum. Et tandem ratione ſic argumentor: Qui dans operam rei illicitę, alterum occidit, etiam ſi omnem adhibeat diligentiā, ne ex eius facto homicidiū ſequatur, verè eſt reus homicidij, vt D. Thom. in hoc articulo affirmat. Cuius verba ſunt quæ ſequuntur. Secundum iura, ſi aliquis det operā rei licitæ, debitam diligentiam adhibens, & ex hoc homicidiū ſequatur, nō incurrit homicidij reatum. Si vero det operam rei illicitæ, vel etiam det operam rei licitæ, non adhibens diligentiam debitam, non euadit homicidij reatum, ſi ex eius opere mors hominis cōſequatur: ergo dans operam rei illicitæ, etiam ſi omnem adhibeat diligentiā ex mēte D. Tho. erit irregularis.

Sed contra iſtam ſententiam, quæ communis eſt Canoniſtarum, poſſunt fieri multa, & efficaciſſima argumenta, ad probandum nō ſemper, quòd homo dat operam rei illicitæ, ſi alias adhibet omnem diligentiam, ne eius facto homicidium ſequatur, fieri irregularem. Et, vt efficacius probent intentum, oportet præmittere, tanquam certum ex communi omnium Doctorum ſententia, nullum homicidium caſuale à priuata perſona commiſſum imputari ad irregularitatem, niſi aliquam peccati malitiā habeat annexam. Itaque quicunque excuſatur à culpa talis homicidij, excuſatur etiam à pœna irregularitatis ex illo prouenienti. Dixi notanter, caſuale. Nam homicidium voluntarium, quale eſt illud, quod homo facit in propriarum rerum, vel honoris, vel amici defenſionē, bene poterit inducere irregularitatem, etiam ſi culpabile non ſit, vt paulò ante dicebam. Et ratio eſt: Quia homicidiū ad hoc, vt ſit inductiuum irregularitatis, debet eſſe voluntariū. Illud aūt, quod caſuale eſt, non poteſt eſſe voluntarium, niſi peccati malitiam habeat annexam. Itaq; requiritur in homicidio caſuali malitia peccati: non, quia ipſa per ſe ſit neceſſaria, vt irregularitas incurratur: ſed, quia arguit voluntarium in opere, ex quo homicidium ſequitur, quod eſt conditio neceſſario requiſita ad irregularitatem contrahendam. Ex quo colligi videtur, quòd, ſi contingat aliquando eſſe malitiam in opere, ex quo homicidium caſuale oritur; & tamen ea non obſtante adhuc homicidium remanet omnino inuoluntarium, illud non eſſe magis inductiuum irregularitatis, quam ſi nullam culpam haberet annexam: ſi quidem adhuc deerit illi id, quod intrinſecè eſt neceſſarium, vt irregularitas incurratur.

Nullum homicidiū caſuale imputatur ad irregularitatem niſi habeat culpā annexam.

Argumēta contra ſententiam Canoniſtarū.

Hoc conſtituto, ſic argumentor: Quando aliquis dans operam rei illicitæ alterum caſu interficit; vel irregularitas tūc oritur ex culpa, quam habet in eo, quod dat operā rei illicitæ, vel ex illa, quæ contingit in negligentia nō præcauendi quæ homicidio caſuali poterat cauſas dare. Non oritur ex hoc poſteriori; quia, vt ſupponimus, homicidium à caſu, & præter voluntatē ac intentionē accidit, adhibitaq; fuit omnis diligentia, quę ad id præcauendum adhiberi potuit, ac debuit: ergo habet ortū ex culpa priori. Sed poteſt ſępè ſępius contingere, quod illa priori culpa dandi operā rei illicitæ exiſtēte, adhuc homicidium ſit omnino inuoluntarium, non minus, quàm ſi occidens daret operam rei licitæ: ergo tunc nulla ratione poterit eſſe inductiuum irregularitatis. Et confirmatur: Nam, ſi ex ſola illa priori culpa irregularitas oriretur, ſequeretur, eam in multis caſibus eſſe cōſtituendam, de quibus viri vtriuſq; iuris peritiſſimi meritò dubitant; imò plerique illorum abſolutè dicunt, irregularitatem nō incurri: conſequens autem eſt irrationabile: ergo. Probo ſequelam. Et ad id efficiendum ſit primus caſus in eo, qui aduerſus regiam prohibitionem chartas ad ludendum illicitè conficeret, ad quas aliis poſtea ludentibus orta contentione, vnus alterum interficit. In hoc caſu, qui chartas luſorias cōfecit dedit operam rei illicitę, ex qua præter eius intentionem, fuit ſubſequuta mors, quam ipſe maiori adhibita diligentia præcauere nō potuit. Itaque habuit primam culpam, quę in dando operam rei illicitæ cōſiſtit: & nō habuit ſecundam, quæ eſt, non adhibuiſſe ſufficientem diligentiam: & tamen non incurrit irregularitatem, vt optimè probat Soc. in cap. ad audientiam, nu. 49. ergo prior illa culpa ſimpliciter non eſt ſufficiens inducere irregularitatem. Secundus caſus eſt in eo, qui cum eſſet artifex ex ferro furto ſublato enſem formauit, quo poſtea emptor alterum interfecit. Ille quidem dedit operā rei illicitę, ex qua poſtea præter eius intentionem fuit mors ſubſequuta; & tamen non incurrit irregularitatem, vt docet Alfonſus à Caſtro, lib. 2. de poteſtate legis pęnalis. cap. 14. ver. hic tamen admoneo: ergo ſolum hoc, quod eſt dare operam rei illicitæ, non eſt ſufficiens cauſa, vt caſualiter interficiens incurrat irregularitatem. Item: Qui alterius vxorem per adulterium polluerit, etiam ſi ex ea cauſa maritus illam occiderit, non fit irregularis, vt idem Alfonſus à Caſtro in d. c. docet; quia tale homicidium non ſequitur per ſe & neceſſario ex adulterio; ſed tantum occaſionaliter præter intentionem adulteri: & tamen ſi illa prior culpa ad irregularitatem ſufficeret, proculdubio talis adulter fieret irregularis: ergo illa præciſè nō ſufficit. Præterea ſumo argumentum ex cap. ex literis. 2. vbi monachus excuſatur ab irregularitatę, quia cum campanam de campanili deponeret, coniecto ligno inopinato puerum interfecit. Fac opus illud fuiſſe ſeruile, aut ex quauis alia circunſtantia illicitum; an propterea eſſet irregularis? Profectò minimè credendum eſt. In cap. dilectus. iam citato, etiam excuſatur ab irregularitate clericus, qui ſanitatis gratia equum aſcendens inopinatè alterum interemit. Fac equitationem illam eidem Clerico fuiſſe nocuam, feciſſeque eum contra iuſſionem Medici, quando equum aſcendit; an propterea diceretur irregularis? Profectò nulla ratio eſt, vt credas, vt latè probant Soto lib. 5. de Iuſtitia, quæſtione 1. artic. 9. & Couarruuias

ruuias in relectione, de homicidio, par.2. §.4.nu.9. cum tale peccatum ex natura ſua nihil ad homicidium cótulerit: ergo ex eo præciſe, quod quis dans operam rei illicitæ alterum caſu occiderit non fiet irregularis. Item: Si hoc ſolum ſufficeret ad irregularitatem contrahendá, ſequeretur, quod ſi quis cędens arborem; quæ erat ſua, optimè circunſpexit, ne quemquam opprimeret; quamuis poſtea cadens arbor tranſeuntem fortè compreſſerit, nó erit irregularis. Et tñ ſi arbor non erat ſua eadem præcedente diligentia, fiet irregularis; quoniam dabat operam furto. Item ſequeretur, quòd ſi nobilis ſecularis dás operam venationi in proprio nemore merè caſualiter hominem interficeret, non eſſet irregularis ad ſacros ordines ſuſcipiendos: & tamen ſi nemus eſſet alienum, & contra domini voluntatem feras illic deprędaretur fieret irregularis, quia dabat operam rei illicitæ: hæc autem ſunt falſa, & contra communem Doctorum ſententiam: ergo non eſt dicendum ex eo præcisè, quòd quis dans operam rei illicitæ alterum interficit, fieri irregularem.

Sententia Authoris.

Propter hęc argumenta videtur mihi hæc ſententia vera, atque tenenda. Quocirca, vt explicem quando ex eo, quòd quis dans operam rei illicitæ alterum caſualiter interficit, incurrat irregularitatem, quod D. Thom. in hoc articulo videtur vniuerſaliter affirmare, eſtque communis ſententia Canoniſtarum, vt dicit Couarruuias in relectione, de homicidio. par.2. §.4. numero primo. Dico, tunc tantum homicidium caſuale danti operam rei illicitæ fore ad irregularitatem imputandum, quando ille actus illicitus ex natura ſua fuerit ordinatus ad læſionem, vel homicidium, vt explicat Socin. in dicto cap. ad audientiam, de homicidio, num.49. Vel, quando homicidium ex illo opere illicito per ſe & neceſſario, & non per accidens fuerit ſubſequutum, vt dicit Alfonſus à Caſtro lib.2. de poteſtate leg. penal. cap.14. Vel denique, quando illicitum, quod eſt per ſe volitum, ita fuerit periculoſum, vt natura ſua ex illo, vel ſæpè, vel frequenter mors ſequatur. Vt ſi, verbi gratia, clericus dat operam rei bellicæ, aut torneamenta, aliaque pugnæ ſimulacra exerceat, quæ clericis vetita ſunt: tunc enim etiam, ſi imprudens & neſciens, alium præter ſuam intentionem occideret, fieret irregularis, quia dabat operã rei illicitæ. Itaque, vt homicidium caſuale ratione rei illicitæ, ſit irregularitatis inductiuum neceſſarium eſt, quod opus, cui conſulto opera datur, ex genere ſuo ſit periculoſum. Et huc tendunt omnes iuris Pontificij deciſiones, quæ propter homicidium caſuale ex opere illicito etiam præter intentioné operantis, adhibitaque per eum diligentia, quæ potuit, & debuit adhiberi, ſubſequutum, irregularitatem decernunt, vt probat textus in cap. vltimo, de homicidio. in 6. cum dicitur, quod homicidiũ ſequutum præter intentionem imputatur danti operam rei illicitæ, id eſt, mandato inferendi iniuriam, quia mandando in culpa fuit, & hoc euenite poſſe debuit cogitare. Et ratio huius eſt; Quia, vt docet D. Tho. 1.2. quęſt.20. artic.5. ſoli illi euentus ex aliquo opere ſubſequuti minimeq; ab operante præcogniti, ſed præter eius intentionem contingentes, operanti imputantur, qui per ſe & neceſſario ex priori opere ſequuntur, aut ſaltem in pluribus ex illo eueniunt, euenireque ſolent; quia ſolum iſti poſſunt habere rationem voluntarij. Vnde cum homicidium, vt irregularitatem inducat, debeat eſſe voluntarium, & illud, quod caſuale eſt, hoc habere non poſſit, niſi, vel, quia operans debitam diligentiam nó adhibuit, vel quia id opus exercet, ad quod naturaliter ſequitur mors, vel ſemper, vel regulariter; ſit, hoc eſſe neceſſarium; vt caſualiter occidés irregularitatem incurrat.

1. Corolla.

Ex dictis infero primò, hoc eſſe diſcriminis inter dantem operã rei licitæ, & illicitæ operantem, quãtum attinet ad homicidium caſuale inde ſubſequutum: quòd danti operam rei licitæ ex eo ſolum imputatur homicidium, quòd nó adhibuit diligentiam, quam tenebatur, & poterat adhibere, ad præcauendum, ne homicidium ſequeretur. At verò illi, qui dat operam rei illicitæ, etiam imputatur ex hoc, quòd opus exercet, ad quod ex propria natura, vel ſemper, vel frequenter homicidium ſequitur. Plurimum autem intereſt inter hæc duo.

2. Corolla.

Infero ſecundò, quòd quantum attinet ad irregularitatem incurrendam ex eo, quòd quis dat operam rei illicitæ, ille ſolus actus dicitur illicitus, qui ratione alicuius periculi, vel mortis, vel abſciſſionis membrorũ fuerit prohibitus. Nam ſi non ratione periculi, ſed ex alia cauſa eſt prohibitus, profectò talis prohibitionis tranſgreſſio non facit homicidium magis voluntarium, quàm ſi id præceptũ non eſſet. Et ſic nec inducit irregularitatem; quæ, vt diximus, ex ſolo homicidio voluntario ortum habere poteſt.

3. Corolla.

Infero tertiò, quid dicendum ſit de clerico, qui venationi illicitæ operam dans, abſque eius culpa, omni diligentia præmiſſa, iaculo hominem confixit, illumq; occidit, exiſtimans eſſe feram. Nam ſi venatio erat prohibita ob pericula homicidij, vulnerũ, aut mortis, quæ ex ſimili venandi modo regulariter contingere ſolent; qualis eſt venatio vrſorum, aut aprorum, proculdubio talis clericus fieret irregularis. Cæterum, ſi, venatio ſolum eſſet interdicta propter honeſtatem, vt clericis interdicitur, vel propter cuſtodiam animalium; tunc non dicerem talem venatorem fieri irregularem, ſi nulla alia culpa in dicto actu contigiſſet, niſi quod venator interdictæ venationi operam dabat. Et ratio eſt: Quia illa culpa illicitæ venationis ad homicidium nó pertinet, ſed tantum ad tranſgreſſionem præcepti, de non venando; quæ ad irregularitatem ex homicidio caſuali inferendam ſufficiens non eſt, vt paulò ante dicebam. Quod & colligi poteſt ex eo, quòd, ſi venatio interdicta non eſſet, nulla inde irregularitas contraheretur, vt omnes concedunt. Irregularitas autem non ad culpam tranſgreſſionis præcepti, quæ ſecundùm Eccleſiaſticas ſanctiones illam producere non poteſt, ſed ad culpam homicidij reducenda eſt.

Ad 1. argumentũ Canoniſtarũ.

Sed reſtat nunc reſpondere, ad argumenta in contrariũ facta. Vnde ad primũ quod erat deſumptum ex c. tua nos, de homicidio. dico, ideo monachum, qui tumorem ferro aperuit, ex quo vulnerati mors fuit ſubſequuta, iudicari irregularé, quia Chirurgię ars, quę aduſtionem, vel inciſionem inducit, idcirco eſt prohibita clericis, quia ex ea, vt in plurimum, vel mors, vel membri abſciſſio ſequitur.

Ad 2. argu.

Ad ſecundum, quod erat deſumptum ex cap. ſicut, de homicidio. reſpondetur, quòd irregularitas, de qua in eo textu eſt ſermo, nó deducitur ab ea culpa, quam homo habuit in eo, quod inhoneſtè, vel libidinis cauſa cum fœmina ludebat. Hæc enim ex ſua natura nec ordinatur ad homicidium, vel aborſum, nec illius periculum cótinet; quod neceſſarium eſt, vt qui dat operam rei illicitæ, irregularitatem incurrat. Sed deducitur ex eo, quod ille luſus cum fœmina prægnante periculoſus eſt, præbetque frequentiſſimè occaſionem aborſus, & ideo eſt illicitus, atque prohibitus.

Ad 3. argu.

Ad tertium, ex cap. dilectus, dico, ex illo textu præcipuè Caietanum ſequutum Canoniſtas à cõtrario ſenſu collegiſſe omnem, qui dat operam rei illicitę, quando ex eius facto ſequitur homicidium, fieri irregularem. Cæterum argumentum à contrario ſenſu in his, quæ ſunt de iure poſitiuo, ipſis etiam iuriſprudentibus conſentientibus, eſt inualidum.

Ad 4. argu.

Ad rationem reſpondetur, falſum eſſe, ꝙ qui dans operam rei illicitæ alterum occidit, etiam ſi omnem adhibeat diligentiam, ne ex eius facto homicidium

ſequatur, fiat homicidij reus, ſiue loquamur de reatu homicidij, quantum ad culpam, ſiue quantum ad pœnam. Nam quantum ad peccatum, ſi ille, qui dat operam rei illicitæ adhibuit diligentiam, quam debuit, & potuit, ne caſuale homicidium ſequeretur, & nihilominus id caſu contingit, ſolum illius actus illiciti, cui operam dabat reus erit, & non homicidij, quod omnino fuit præter eius voluntatem. Quantum autem ad pœnam, nec etiam incurrit irregularitatem, vt ex ſuperioribus patet. Et quando D. Thom. dicit, quòd qui dat operam rei illicitæ, & etiam qui dat operam rei licitæ, debitam non adhibens diligentiam, non euadit homicidij reatum, loquitur ſolum de reatu pœnæ, qui eſt irregularitas, ſequutus communem Canoniſtarum ſententiam, vniuerſaliter affirmantium, quemcunque dantem operam rei illicitæ fieri irregularem, ſi ex eius facto homicidium ſequatur. Ex dictis poteſt conſtare, quando, & quomodo irregularitas ex homicidio incurratur.

Dubium de eo qui poteſt abſoluere ab irregularitate.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, quis nam poſſit ab hac irregularitate abſoluere, ſiue ſupra illam diſpenſare? Et procedit quæſtio præcipuè de habentibus bullam Cruciatæ, an, ſcilicet, per illam poſſint ſupra irregularitatem diſpenſari? Et pro parte affirmatiua

Argument.

eſt argumentum: In bulla Cruciatæ conceditur facultas eligendi confeſſorem, qui poſſit ab omnibus cenſuris Eccleſiaſticis abſoluere: cõſtat autem irregularitatem eſſe cenſuram: ergo etiam poterit abſoluere ab irregularitate. Pro explicatione huius

Irregularitas duplex.

difficultatis, aduertẽdum eſt, quòd irregularitas eſt duplex. Vna quæ ponitur ratione delicti: qualis eſt illa, qua excommunicatus celebrans, aut ſuſcipiens ordines efficitur irregularis. Et hæc verè eſt pœna, atque cenſura Eccleſiaſtica. Altera eſt, quæ tantum imponitur propter ſignificationem, vel indecentiã; qualis eſt illa, quæ ex bigamia, vel ſanguinis effuſione, hoc eſt, homicidio incurritur. Et hæc nõ eſt propriè cenſura, nec pœna pro delicto impoſita; ſed ſolum eſt impedimẽtum Canonicum ex facto, ſeu defectu proueniens; quo quis prohibetur ad Eccleſiaſticos ordines promoueri, & in eiſdem miniſtrare. Et eſt aduertendum, quòd quamuis cum hominis occiſione ſæpe contingat eſſe admixtam culpam, interdum mortalem, vt in homicidio voluntario, interdum autem venialem, vt de caſuali diximus; nunquam tamen cenſetur irregularitas imponi in pœnam peccati in homicidio inuenti, ſed ſolum ratione ſignificationis. Quod inde colligere licebit, quòd non minus incurritur irregularitas propter occiſionem hominis, cui nulla culpa eſt coniuncta, vt eſt videre in Iudice, & in eo, qui in ſuorum bonorum, vel amicorum defenſionem alterum occidit, quam propter homicidium, quod eſt peccatum, ſiue mortale, ſiue veniale. Ex quo manifeſtè conuincitur, quòd nunquam irregularitas, quæ propter homicidium incurritur, eſt appellanda pœna, aut cenſura Eccleſiaſtica, ſed tantum canonicum impedimentum, ſiue contrahatur ex homicidio culpabili, ſiue inculpabili.

1. Conclus. Hoc conſtituto ſit prima concluſio: Nullus per bullam Cruciatæ poteſt abſolui à ſecundi generis irregularitate. Ita habent communiter omnes Doctores Scholaſtici. Et conſtat ex conſuetudine, qua videmus, quòd ſi eſt diſpenſandum cum Iudice, qui latronem interfecit ad ſacros ordines ſuſcipiendos ad ſummum Pontificem eſt recurſus. Et ratio eſt: Nam hæc irregularitas, propriè loquendo, nec eſt cenſura, nec pęna pro delicto impoſita; nullus autem per bullam Cruciatæ poteſt abſolui, niſi vel à pęna, vel à culpa.

2. Conclus. Secunda concluſio: Irregularitas primi generis abſolui poteſt per bullam Cruciatæ. Ita tenet Soto in 4. diſtinctione 22. quæſtio. 3. artic. 1. Et ratio eſt: Nam bulla dat facultatem abſoluendi ab omnibus cenſuris Eccleſiaſticis. Hæc autem irregularitas verè & propriè eſt cenſura, atque pęna, vt ex ſupradictis patet. Verum eſt, quòd Soto loco citato appellat irregularitatem ratione delicti impoſitã omnem illam, quæ ex homicidio priuata authoritate facto incurritur. Et ſic conſequenter dicit, quòd cuilibet idoneus Confeſſor, poteſt per bullam Cruciatæ ab illa abſoluere. Sed hæc ſententia eſt falſa, & præter communem Doctorum opinionem, vnanimiter dicentium ab ea irregularitate, quæ ex homicidio contrahitur abſolui non poſſe. Tum; quia nunquam propriè habet rationem pęnæ, quamuis ex peccato incurratur. Tum etiam; quia, nec eſt credibile, quòd ſummus Pontifex tam amplam facultatem confeſſarijs cõceſſerit. Qui affirmaret per bullam Cruciatæ à nulla irregularitate ſiue primi, ſiue ſecundi generis poſſe confeſſarium abſoluere, ſatis probabiliter & ſecurè loqueretur. Tum quia mos Romanæ curiæ, quando concedit facultatem tollendi irregularitatem, hic eſt, vt dicat; Concedo facultatem diſpenſandi ſuper irregularitate, ſiue irregularitatibus. Hæc autem verba in bulla non ponuntur: ſed ſolum conceditur facultas abſoluendi à cenſuris Eccleſiaſticis. Tum etiam; quia propoſitum ſummi Pontificis in bulla Cruciatæ videtur eſſe, dare facultatem confeſſario per ipſam electo, vt abſoluat pęnitentem ab omnibus criminibus, tollatq; omnia impedimenta huius abſolutionis. Certum eſt autem, quod irregularitas nullum præſtat impedimentum ad ſacramentum pœnitentiæ recipiendum. Diximus tamen, quòd irregularitas primi generis poteſt abſolui per bullam Cruciatæ; quia id eſt valde probabile, & communi Doctorum interpretationi conforme.

Tertia concluſio: Epiſcopus habet authoritatem diſpenſandi in omni irregularitate ex delicto occulto proueniente, excepta illa, quæ prouenit ex homicidio voluntario. Ita habetur expreſſe in Concilio Tridentino, ſeſſione 24. cap. 6. de reformatione. 3. Conclus.
Caietanus in ſumma, verbo irregularitas, dicit duo. Primum eſt, ꝙ qui habet authoritatem diſpenſandi in omni irregularitate citra homicidiũ volũtarium, poterit etiam diſpẽſare in omnibus alijs caſibus iuſtæ occiſionis humanæ; qualis eſt illa, quæ fit à Iudice. Nam homicidium tãtum ſignificat iniuſtam occiſionem. Dicit ſecundo, ꝙ qui habet talem facultatem, etiam poterit diſpenſare ſupra quodcunq; homicidium caſuale, quamuis fuerit indirectè volitũ. Quoniam tale homicidium in iure non dicitur voluntarium, ſed caſuale. Hæc ſententia Caietani quibuſdam videtur certiſſima, mihi tamen quantum ad primum dictum videtur apertè falſa. Ius enim Canonicum non vtitur hoc vocabulo, homicidiũ, adeo ſtrictè, & metaphyſicè, ſicut dicit Caietanus. Sed quæcunque hominis occiſio, etiam iuſtè à Iudice facta, appellatur homicidium. Et cum ſit voluntariũ, ſolus ille poterit ſuper irregularitate ex illo proueniente diſpenſare, qui diſpenſat ſupra homicidium voluntarium, qui eſt ſolus ſummus Pontifex, vt conſtat ex vſu & conſuetudine. Quod autem in iure nõ ſolum appelletur homicidium iniuſta hominis occiſio, ſed etiam quæcunque alia iuſtè facta, probatur ex Clementina, ſi furioſus, de homicidio, vbi hominis occiſio, quam quis in propriam defenſionem facit, homicidium appellatur. Et tamen certum eſt, talem eſſe iuſtam, & inculpatam occiſionem. Homicidium tamen caſuale, quamuis non ſit peccatum, vocatur homicidium, vt eſt videre in toto titulo de homicidio voluntario, & caſuali. Et ſic fundamentum Caietani eſt nullum. Et hæc dicta ſint de tota materia de homicidio.

QVÆ-

QVAESTIO LXV.

De Mutilatione membrorum, in quatuor Articulos diuiſa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum mutilare aliquem membro ſuo, in aliquo caſu poſſit eſſe licitum.

*AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd mutilare aliquem membro ſuo in nullo caſu poſſit eſſe licitum. Damaſcenus enim dicit * in ſecundo libro, quòd peccatum committitur per hoc, quòd receditur ab eo, quod eſt ſecundùm naturam in id, quod eſt cõtra naturam. Sed ſecundùm naturam à Deo inſtitutum eſt, quòd corpus hominis ſit integrum membris. Contra naturam autem eſt, quod ſit membris diminutum: ergo mutilare aliquem membro, ſemper videtur peccatum.*

Lib. 2. c. 4. & 30. & libro 4. c. 21.

*2. Prætcrea, Sicut ſe habet tota anima ad totum corpus, ita ſe habent partes animæ ad partes corporis: vt dicitur * in 2. de anima. Sed non licet aliquem priuare anima, occidendo ipſum, niſi publica poteſtate: ergo etiam non licet aliquem mutilare membro, niſi forte ſecundùm publicam poteſtatem.*

Lib. 2. te. 9. tomo 2.

*3. Prætcrea, Salus animæ præferenda eſt ſaluti corporali. Sed non licet aliquem mutilare ſe membro propter ſalutem animæ, puniuntur enim ſecundùm ſtatuta * Niceni Concilij, qui ſe caſtrauerunt propter caſtitatem conſeruandam: ergo propter nullam cauſam aliam licet aliquem membro mutilare.*

In Decretis diſt. 55. c. Si quis abſciderit. Et ca. Si quis per ægritudinẽ.

Sed contra eſt, quòd dicitur Exodi 21. Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede.

*Reſpondeo dicendum, quòd cum membrum aliquod ſit pars totius humani corporis, eſt propter totum, ſicut imperfectum propter perfectum. Vnde diſponendum eſt de membro humani corporis, ſecundùm quod expedit toti. Membrum autem humani corporis per ſe quidem vtile eſt ad bonum totius corporis: per accidens tamen poteſt contingere quod ſit nociuum, puta, cum membrum putridum eſt totius corporis corruptiuum. Si ergo membrum ſanum fuerit, & in ſua naturali diſpoſitione conſiſtens, non poteſt præſcindi abſque totius corporis detrimento. Sed quia ipſe totus homo ordinatur, vt ad finem, ad totam communitatem cuius eſt pars, vt ſupra dictum * eſt, poteſt contingere, quòd abſciſſio membri, etſi vergat in detrimentum totius corporis, ordinatur tamen ad bonum communitatis, in quantum alicui infertur in pœnam ad cohibitionem peccatorum. Et ideo ſicut per publicam poteſtatem aliquis licitè priuatur totaliter vita propter aliquas maiores culpas, ita etiam priuatur membro propter aliquas culpas minores. Hoc autem non eſt licitum alicui priuatæ perſonę, etiã volente illo cuius eſt membrum: quia per hoc fit iniuria communitati, cuius eſt ipſe homo & omnes partes eius. Si vero membrum propter putredinem ſit totius corporis corruptiuum, tunc licitum eſt de voluntate eius, cuius eſt membrum putridum, membrum pręſcindere propter ſalutem totius corporis, quia vnicuique commiſſa eſt cura propriæ ſalutis. Et eadem ratio eſt ſi fiat voluntate eius, ad quem pertinet curare de ſalute eius, qui habet membrum corruptiuum: aliter autem aliquem membro mutilare eſt omnino illicitum.*

Q. 61. art. 1. & 2. & q. præced. art. 1. & 2. & 5. quęſtio.

Ad primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet id quod eſt contra particularem naturam, eſſe ſecundùm naturam vniuerſalem, ſicut mors & corruptio in rebus naturalibus eſt contra particularem naturam eius quod corrumpitur, cum tamen ſit ſecundùm naturam vniuerſalem. Et ſimiliter mutilare aliquem membro, etſi ſit contra naturam particularem corporis eius, qui mutilatur, eſt tamen ſecundùm naturalem rationem in comparatione ad bonum commune.

Ad ſecundum dicendum, quòd totius hominis vita non ordinatur ad aliquid proprium ipſius hominis, ſed ad ipſam potius omnia quæ ſunt hominis ordinantur. Et ideo priuare aliquem vita, in nullo caſu pertinet ad aliquem, niſi ad publicam poteſtatem, cui committitur procuratio boni communis. Sed præſciſſio membri poteſt ordinari ad propriam ſalutem vnius hominis. Et ideo in aliquo caſu poteſt ad ipſum pertinere.

*Ad tertium dicendum, quòd membrum non eſt reſcindendum propter corporalem ſalutem totius, niſi quando aliter toti ſubueniri non poteſt. Saluti autem ſpirituali ſemper poteſt aliter ſubueniri, quã per membri præſciſſionem: quia peccatum ſubiacet voluntati. Et ideo in nullo caſu licet membrum præſcindere, propter quodcunque peccatum vitandum. Vnde Chryſoſtomus * exponens illud Matt. 19. Sunt eunuchi qui ſeipſos caſtrauerũt propter Regnum cælorũ: dicit non per membrorum abſciſſionem, ſed malarum cogitationum interemptionẽ. Maledictioni enim eſt obnoxius qui membrũ abſcindit. Etenim homicidæ ſunt, qui talia præſumunt. Et poſtea ſubdit. Neque cõcupiſcentia mãſuetior ita fit, ſed moleſtior. Aliũde enim habet fontes ſperma quod in nobis eſt, & præcipuè à propoſito incontinẽti & mente negligẽte. Nec ita abſciſſio membri comprimit tentationes, vt cogitationis frænum.*

Homil. 63. in Mat. circa med. to. 2.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Tho. per tres propoſitiones. Prima cõcluſio: Sicuti publica poteſtate poteſt quis licitè ob graue crimen vita priuari; ita etiam & propter leuius poterit membro truncari. Probatur: Sicut partes humani corporis ſunt membra illius, atq; adeò in eius ſeruitiũ, atq; adminiculum creata: ita etiam & ſinguli ciues ſunt membra totius Reipublicę, in eiusq; ſeruitium & vtilitatem relata: ergo ſicut de membris corporis diſpenſamus ad modum, qui ſaluti totius fuerit congruentior: ita etiã, & de ſingulis ciuibus erit diſpenſandũ, quatenus ſaluti Reipublicæ fuerit cõuenientius: ſed membrum ſanum abſque detrimento corporis, cui commodum eſt, abſque detrimento corporis, cui commodum eſt, abſcindi nõ poteſt, membrum autem infectum eſt abſcindendum, quia toti nocet: ergo pari ratione, quando ciues Reipublicę nocumentum intulerit, ſicut publica authoritate poteſt omnino extingui, ſi crimen id meretur, poterit etiam membro mulctari, ſi peccatum non ſit ita graue; quamuis membrum quod abſcinditur, ex altera parte corporali ſanitate vigeat, ſitque vtile perſonę.

Secunda concluſio: Quando membrum aliquod naturali morbo corruptum fuerit ex voluntate ipſius ægroti ad eius vitam ſeruandam poterit abſcindi. Probatur: Vnuſquiſque habet ius propriam vitam ſeruandi: ergo quando abſciſſio membri ad id fuerit neceſſaria, perinde atque alia medicamenta poterit quiſque illam ſibi optare.

Tertia concluſio: Extra hos duos caſus, nullus nec publica, nec priuata authoritate, etiam ex conſenſu illius, qui mutilandus eſt, poteſt, vel ſeipſum, vel alterum membro priuare. Probatur: Vita totius ex membrorum integritate conſtat: ergo ſicut homicidium nulli eſt licitum ſe, vel alterum interficiendo: ita etiam nec mutilatio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Materia hæc de mutilatione membrorum appendix eſt ad materiam de homicidio, pertinensq; ad complementum illius. Quare ferè idem dicendum eſt de iſta, quod de illa diximus, tam quātum ad culpam, quàm quantum ad pœnam irregularitatis. Hoc vno excepto, quòd, cum membra ordinētur ad vitam naturalem, tanquam ad proprium finem, licitum erit ſæpè ſæpius priuatis hominibus velle perpeti iacturam membrorum, quādo ad propriæ vitæ conſeruationem fuerit neceſſarium, vt D. Tho. in 2. concluſione affirmat. Et eſt latiſſimum diſcrimen inter morbū corporale, & ſpirituale, quantum attinet ad mutilationē. Nam propter morbum ſpirituale vitandum non ipſis priuatis perſonis, ſed ſolum Reipublicæ eſt licitum ſuos ciues mutilare, cum tamen ob morbum corporale vice verſa ſit licitum infirmo membrum ſibi ex Medici conſilio permittere abſcindi, nec Reſpublica illum ad id cogere poſſit. Et ratio eſt: Nam, cum vnuſquiſq; in particulari ſit propriæ vitæ cuſtos: Reſpublica autem ſit cuſtos boni communis, fit, vt ad vnumquemq; priuatum hominem pertineat conſulere vitæ corporali, ad Rempublicam autem cōſulere bono communi. Et ſi quis quærat, an, vel Reſpublica ciuem, vel pater filium, vel prælatus ſubditum poſſit compellere, vt quādo ad ſalutem fuerit neceſſarium membrum ſibi abſcindi permittant, reſpondeo de patre atq; Republica certum eſſe, nullum ad hoc habere ius; cum eorum munera ad conſulendum priuatæ ſaluti, vel ciuis, vel filij non ordinentur directè, & per ſe. De prælato autem propter ſingularem obedientiam, quam ſibi ſubditus promiſit, dico, quod poſſet ſubditum compellere, vt ea medicamenta reciperet, quæ neceſſaria eſſent, etiam ſi in illorum ſuſceptione aliqualis difficultas inueniretur. Tamen ad hoc, vt ingentiſſimum dolorem in membri amputatione, vel corporis inciſione ferret, nullo præcepto poſſet aſtringi: quia nullus tenetur cum tanto cruciatu, aut vitam ſeruare, aut prælato parere. Non enim eſt digna ſalus tanto dolore; vt Marcium quendam Romanum dixiſſe fertur. Et propterea D. Thom. in ſecunda concluſione dixit, quòd quando membrum aliquod naturali morbo eſt corruptum ex voluntate ægroti, & non aliter ad eius vitam ſeruandam licitè poteſt abſcindi.

Diſcrimen inter morbum corporale & ſpirituale.

Dubiū circa 3. cōcluſionem D. Thomæ.

Sed circa tertiam concluſionem, quæ abſque aliqua exceptione generalem continet doctrinam dicens, nulla de cauſa præter iam exceptas, eſſe alicui licitum, vel à ſe, vel ab altero membrum truncare, eſt difficultas, vtrùm vera ſit. Et pro parte negatiua eſt argumentum. De Origene refert Euſebius lib. 6. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 6. quod præſcidit ſe, vt caſtitatem ſeruaret; ad literā adimplens illud Euangelij: Sunt quidam eunuchi, qui ſe caſtrauerūt propter Regnum Cœlorum: & tamen eius factum à multis fidelibus laudatur. Item D. Marcius, vt in eius hiſtoria habetur amputauit ſibi pollicem, ne ſacris initiaretur: ergo propter ſalutem ſpiritualem licitum eſt aliquando ſe mutilare.

1. Argum.

2. Argum.

Secundò: Si quis haberet alligatam manum ferro, videretque flammam ignis iam iam ipſum inuadentem, aut hoſtes irruentes, quos aliter quam membrum ſibi amputando effugere non poſſet, A licitè illud efficeret: & qui à canibus detentus mortem timeret, proculdubio poſſet ſibi vnam partem præſcindere, vt libere euaderet. Item, qui domi occluſus ab hoſtibus interficiendus detinetur, licitè poteſt cum manifeſto periculo fractionis membri, per feneſtram ſe dimittere; ac tandem ſi tyrannus minaretur alicui mortem, niſi manum à ſe præſcinderet, licitè illud facere poſſet: ergo in pluribus alijs caſibus ab illis, quos D. Tho. excipit, eſt licitum hominibus ſe mutilare.

1. Dictum.

His tamen non obſtantibus. Ad explicationem difficultatis dico primò: Nunquam eſſe licitum alicui, vel propter agones carnis vitandos, vel propter quodcunque aliud bonum ſpirituale conſequendum, aut ſe præſcindere, aut membrum ſibi ampu-B tare. Hoc diffinitur in Concilio Niceno, cuius decretum habetur in cap. ſi quis à medicis. quinquageſimaquinta diſtinctione, & in Concilio Arelatenſi. 2. cap. 7. & in canonibus Apoſtolorum, cano. 22. & 23. Rationeſque huius veritatis habentur apud D. Thom. hic ad 3. & copioſius apud D. Auguſtinum lib. vnico de virginitate, cap. 25. & 24. & apud D. Baſilium in opuſculo de virginitate. Ex quo infertur peccaſſe Origenem mortaliter, ſe caſtrando, niſi forte ex ignorantia inuincibili, aut ex inſtinctu Spiritus ſancti excuſetur. Quo etiam modo excuſandus erit Diuus Marcius in eo, quod ſibi pollicem abſcindit, ſi vera eſt hæc hiſtoria. De quo valde dubito. De hac re videndus eſt Couarruuias libro 1. Variarum reſolutionum, cap. 2. num. 8. lib. 2. C cap. 1. num. 11. & in relectione, de homicidio, parte 1. num. 6.

2. Dictum.

Dico ſecundo, in aliis caſibus in ſecūdo argumento numeratis, vltra vltimum, licitum eſſe cuiquam membrum ſibi abſcindere, nec id eſt contra ſententiam D. Thomæ, quia omnes illi continentur in ſecunda concluſione, cum ferè idem ſit, ꝙ homo ratione ægritudinis membrum abſcindat, & quòd id faciat ad vitandum mortis periculum, metu non ab extrinſeco, ſed ab intrinſeco illato. Qualis eſt ille, quem patitur is, qui habens manum alligatam ferro; vel ad fugiendum ignem iam iam accedētem, vel hoſtes properantes ad ſe interficiendum, illam abſcident, & qui à canibus detentus membro truncatur, vt liber euadat, ac denique, qui occluſus domi D ad mortem vitandam cum periculo fractionis cruris, aut brachij per feneſtram fugit. In his enim caſibus ratio naturalis dictat id eſſe faciendum pro totius conſeruatione, & pro maiori malo vitando. De vltima autem inſtantia, quæ adducitur de tyranno mortem alicui minante, niſi membrum ſibi abſcindat, iam diximus in ſuperioribus, id non eſſe licitum, quia metus tunc non ab intrinſeco, ſed ab extrinſeco incutitur. Et quādo membri abſciſſio ſolum ab extrinſeco eſt neceſſaria, facienda non eſt.

Ex dictis patet ſolutio ad argumenta.

De irregularitate propter mutilationem.

De irregularitate tam mutilātium, quam mutilatorum, vt dicamus aduertendum eſt primo, ꝙ qui mutilat alterum, ſiue iuſtè, ſiue iniuſtè faciat, non cauſa infirmitatis, nec propriæ vitæ defenſionis, ir-E regularis eſt, vt communiter dicunt Doctores cum Syluestro, verbo homicidium, 3. §. 5. & cum Gloſſa ſupra Clementinam, ſi furioſus, de homicidio, haberurque hoc expreſſe in cap. aliquantos, 51. diſtinctione, & in pluribus alijs capitibus iuris, maximè titulo de homicidio. Itaque eſt eadem ratio occiſionis, & mutilationis, quantum ad irregularitatem, quæ ex illis incurritur. Et meritò quidē: Nam cum vnumquodque hominis membrum ſit pars vitæ illius, ſit conſequens, vt mutilator quadantenus ſit dicendus homicida, hoc eſt membri occiſor, atque adeo irregularis. Non ſufficit autem, ad irregularitatem incurrendam, quòd quis membrum debilitet imò fortè, nec quod ipſum citra detrūcationem mortificet.

mortificet. Nam pęnæ ſunt reſtringédæ: & infra ſolum loquuntur de mutilatoribus. Dixi forte: Nam Glo. loco citato, & Panormit. in c. cum illorum, dę ſententia excõicationis. tenent, ꝙ qui reddit membrum ineptum, & aridum etiam citra detruncationem incurrit irregularitatem. Sed oppoſitum videtur mihi probabilius propter rationé modo dictã.

De mutilatis & corpore vitiatis.

De mutilatis autem, & corpore vitiatis etiam eſt lex Eccleſiaſtica, quæ illos irregulares cenſet, & reddit, ita, vt nec ad ſacros ordines promoueri, nec promoti in eiſdem miniſtrare poſſint. Quæ lex ex antiqua cõſuetudine originem duxiſſe videtur. Dicitur enim Leuit. c. 21. Omnis, qui habuerit maculam de ſemine Aaron ſacerdotis, nõ accedet offerre hoſtias Dño, nec panes Deo ſuo. Et paulò antea dixerat Dñs ad Moyſen: Loquere ad Aaron: Homo de ſemine tuo per familias ſuas: qui habuerit maculam non offeret Deo ſuo, nec accedet ad miniſterium eius, ſi cæcus fuerit, ſi claudus, vel ſi paruo, vel grandi, vel torto naſo, ſi fracto pede, ſi manu, ſi gibbus, ſi lippus, ſi albuginem habens in oculo, ſi iugem ſcabiem, ſi impetiginem in corpore, ſi hernioſus, &c. Idem etiã obſeruabatur apud Ethnicos. Si quidem, vt dicit Plinius lib. 7. naturalis hiſtoriæ, c. 28. Sergius in prætutura à ſacris arcebatur, eo ꝙ debilis eſſet. Et Seneca lib. 4. Declamationũ declamatione prima, etiã præmittit apud Gentiles eam legem viguiſſe, vt ſacerdos integer ſit, Quaſi dicens, vbiq; gentium eſſe viſum, ꝙ ſacerdotes ſacrorumq; miniſtri corpore ſint integri, nullam maculam habentes, & qui nullam poſſint corporis fœditaté notari. Idem etiam olim vim obtinuit apud Romanos, ab ætate Romuli ducta cõſuetudine, qui ſacerdotes elegit genere excellentes ſimul, & virtute præſtãtes; nec tamen inopes, aut corpore vlla ex parte trunco, vt teſtatur Dionyſius lib. 2. Romanarum antiquitatum. Idem apud Perſas vſu receptum fuiſſe tradit Alexander ab Alexandro lib. 6. Dier. genial. cap. 14.

1. Concluſ.

Sed, vt quid in hac re non ſit obſeruandum, paucis explicemus, ſit prima cõcluſio: Corporis vitium impedit hominem ſacris ordinibus donari; cum id, vel impedimentum pręſtat ordinis exequutioni, vel, inſignem inducit deformitatem. Textus eſt in dicto cap. 21. Leuitici. Cuius ſeriem morali quadam interpretatione proſequitur D. Gregorius cap. 11. primæ partis Paſtoralis, & refertur in c. hinc etenim, 49. diſtinct. Idem etiam probatur ex toto titulo de corpore vitiatis. Maximè cap. 2. & ex cap. ſi Euangelica, 55. diſtinct. Quę verò, ſit deformitas inſignis arbitrio Epiſcopi relinquitur, vt patet ex cap. 2. de corpore vitiatis. & ex notatis ibidem per Doctores, qui vnanimiter id affirmant. Sed eſt aduertendum concluſionem à nobis poſitam habere vniuerſaliter verum quo ad ordines ſuſcipiendos. Nam quò ad ſuſceptos ſolũ inducitur irregularitas, quantum ad illum ordinis actũ, qui, vel ob inſignem deformitaté, vel defectũ vitio corporis impeditur, vt notat Abbas in c. 2. de cleric. ægrot. Et Soci. in c. audiẽtiam. de homicidio. 21. & Gonſalus à Villadiego tract. de irregularitate, c. de corpore vitiatis. Qua ratione qui patitur vitium corpotis celebrationem impediens, nempe, in illis digitis, qui ad conſecrationem, & eleuationem hoſtiæ fuerint maximè neceſſarij, ſolum abſtinebit à celebratione miſſarum, & non à diaconatus, vel ſubdiaconatus miniſterio. Et qui ob deformitarem inſignem ab altari arcẽdus eſt, non impeditur abſolutionis ſacramentum miniſtrare. Qua in re omnes Doctores conueniunt.

2. Concluſ.

Secunda concluſio: Si quis membrum ſibi culpa propria abſciderit, irregularis eſt, etiam ſi ea abſciſſio, nec impediat miniſterium ordinis, nec inſignem deformitatem inducat. Hæc concluſio ad eos propriè pertinet, qui propria voluntate pudenda vltro ſibi exercuetunt. Et probatur ex cap. pœnitentes, & ex cap. ſi quis abſciderit, ex cap. qui partem. 55. diſtinctione, & ex cap. maritum, diſtinctione 33. & ex cap. vlt. diſtinct. 37. Sub qua etiam concluſione comprehenduntur quicunque culpa ſua ab alijs abſciſſionem iſtam paſſi ſunt. Vt ſi, verbi gratia, quis ob adulterium à marito adulterę iniuriam vlciſcente virilibus amputaretur, quod anno 1537. tribus ſacerdotibus prope Pinciam cõtigiſſe, author eſt Couarruuias in relectione, de homicidio. parte 1. nu. 6. Quòd autem iſti ſimiliter irregulares fiant, docent, Ioannes Andreas, & Hoſtienſis in dicto cap. ex parte. de corpore vitiat. & Gonſalus à Villadiego loco modo citato. Si quis verò non ſua culpa, nec ſua ſponte, ſed, vel à medicis, vel per vim, aut inſidias hoſtium, vel puer in cunabulis ſectus fuerit, & virilia aliud ve membrum amiſerit, promoueri poterit, & promotus iam, cum is caſus acciderit, in ordinibus ſuſceptis miniſtrare: vt conſtat ex cap. ex parte primo, & ex cap. ſignificauit. & ex cap. ex parte 2. de corpore vitiatis. & ex cap. Eunuchus, 55. diſtinc. De hac re videndus eſt Couarruuias loco modo citato, & Sylueſter, verbo homicidium. 3 §. 5. Sed qm̃ dictum eſt, tam mutilatores membrorum, quam membris mutilatos fieri irregulares, dubiũ eſt, quid nomine membri in præſenti intelligamus? De qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Quidam enim dicunt, id ſolum in præſenti appellari membrum, quod eſt pars principalis corporis, habetq; propriũ, & ſpeciale officium, vt pes ad ambulandum, manus ad apprehendendum, &c. Et ſecundùm iſtam opinionem digiti membri rationem non habent, nec illorum mutilatores erunt irregulares. Hanc ſententiam tenet Glo. in Clementina de homicidio. & Sylueſter, verbo homicidium. 3. §. 5. & Angelus in ſumma, verbo homicidium. 5. §. 6. Alij ſunt, qui contrarium affirmant. Et ratio illorũ eſt: Nam cum membra ſint illa, ex quorũ poſitione totius corporis integritas conſurgit, & ille, cui vnus digitus deeſt, non poſſit dici corpore integer, colligi videtur, ꝙ & digitus erit membrum, & qui illum abſciderit irregularis. Sed, vt quid in hac re ſit dicendum, explicemus, aduertendũ eſt ex Caietano in pręſenti, ꝙ, cùm illa pars corporis dicatur membrum, quæ actum habet, iuxta illud Pauli ad Rom. 12. Omnia auté membra non eundem actum habent, & in iure Canonico inter membra computentur nõ ſolum membra habentia actum ſeparatum, ſed coniunctum; vt patet de teſticulis, quorum officium, non niſi genitalibus exercetur; Eunuchi namque inter mutilatos computantur, vt conſtat ex diſtinctione 55. & ex titulo, de corpote vitiatis. fit conſequens, vt nomine membri in materia mutilationis appelletur non ſolum membruui principale habens ſeparatum officium; ſed etiam membrum acceſſorium & conſodale. Et quoniam digitus eſt membrum habens etiam proprium officium, euidentius, quàm dicti teſticuli, vt patet in exercitio muſico, vbi digiti magis, quàm manus exercentur, fit rurſus, quòd digiti inter membra ſint computandi: quare qui digitum abſciderit erit irregularis. Secus verò erit de parte digiti, quę ita eſt pars, vt nullius membri appellationem habeat, vt dicitur in cap. presbytero, de corpore vitiatis. Et hæc dicta ſint de toto iſto articulo.

Aragona de Iuſtitia.

ARTICVLVS II.

Vtrùm liceat patribus verberare filios, aut dominis ſeruos.

AD ſecundum, ſic proceditur. Videtur, quòd non liceat patribus verberare filios, aut dominis ſernos. Dicit enim Apoſtolus ad Ephesios cap. 9. Vos patres nolite ad

Inf. q. 72. artic. 2. ad 2.

iracundiam prouocare filios veſtros. Et infra ſubdit, Et vos domini eadem facite ſeruis, remittentes minas. Sed propter verbera aliqui ad iracundiam prouocantur, & ſunt etiam minis grauiora: ergo neque patres filios, neque domini ſeruos debent verberare.

Lib. 10. ca. vlt. ante medium, to. 5. *2. Præterea, Philoſophus dicit in 10.* Ethicorum, quod ſermo paternus habet ſolum admonitionem, non autem coactionem. Sed quædam coactio eſt per verbera: ergo parentibus non licet filios verberare.*

3. Præterea, Vnicuique licet alteri diſciplinam impendere. Hoc enim pertinet ad eleemoſynas ſpirituales, vt ſupra dictum eſt.* Quæ. 32. artic. 2. *Si ergo parentibus licet propter diſciplinam filios verberare, pari ratione cuilibet licebit quemlibet verberare: quod patet eſſe falſum: ergo & primum.*

Sed contra eſt quod dicitur Prouerbiorum, cap. 13. Qui parcit virgæ, odit filium ſuum. Et infra 23. Noli ſubtrahere à puero diſciplinam. Si enim percuſſeris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis. Et Eccleſiaſtici, cap. 33. dicitur, Seruo maleuolo tortura & compedes.

Reſpondeo dicendum, quòd verberationem nocumentum quoddam infertur corpori eius qui verberatur: aliter tamen quàm in mutilatione. Nam mutilatio tollit corporis integritatem, verberatio verò tantummodo afficit ſenſum dolore: Vnde multo minus nocumentum eſt, quàm mutilatio membri. Nocumentum autem inferre alicui non licet, niſi per modum pœnæ propter iuſtitiam. Nullus autem iuſtè punit aliquem niſi ſit eius iuriſdictioni ſubiectus. Et ideo verberare aliquem non licet, niſi habenti poteſtatem aliquam ſuper illum, qui verberatur licitè. Et quia filius ſubditur poteſtati patris, & ſeruus poteſtati domini, licitè poteſt verberare pater filium, & dominus ſeruum cauſa correctionis & diſciplinæ.

Ad primum ergo dicendum, quòd cum ira ſit appetitus vindictæ, præcipuè concitatur ira, cum aliquis ſe reputat læſum iniuſtè: vt patet per Philoſophum in 2. Rhetoricæ.* Lib. 2. c. 13. parū à princip. to. 6. *Et ideo per hoc quòd patribus interdicitur, ne filios ad iracundiam prouocent, non prohibetur quin filios verberent cauſa diſciplinæ: ſed quòd non immoderatè eos affligant verberibus. Quod vero indicitur dominis, quòd remittant ſeruis minas, poteſt dupliciter intelligi. Vno modo, vt remiſſè minis vtantur: quod pertinet ad moderationem diſciplinæ. Alio modo vt aliquis non ſemper impleat quod comminatus eſt: quod pertinet ad hoc, quòd iudicium quo quis comminatus eſt pœnam, quandoque per remiſſionis miſericordiam temperetur.*

Ad ſecundum dicendum, quòd maior poteſtas maiorem debet habere coactionem. Sicut autem ciuitas eſt perfecta Communitas, ita Princeps ciuitatis habet perfectam poteſtatem coercendi. Et ideo poteſt infligere pœnas irreparabiles, ſcilicet, occiſionis, vel mutilationis. Pater autem & dominus, qui præſunt familiæ domeſticæ, quæ eſt imperfecta Communitas, habent imperfectam poteſtatem coercendi ſecundum leuiores pœnas, quæ non inferunt irreparabile nocumentum. Et huiuſmodi eſt verberatio.

Ad tertium dicendum, quòd exhibere diſciplinam A *volenti, cuilibet licet: Sed diſciplinam nolenti adhibere, eſt ſolum eius, cui alterius cura committitur. Et ad hoc pertinet aliquem verberibus caſtigare.*

SVMMA TEXTVS.

Suppoſito per verberationem inferri nocumentum corpori illius, qui verberatur, aliter tamen quàm in mutilatione; nam mutilatio tollit corporis integritatem, verberatio verò ſolum afficit ſenſum dolore, reſpondet D. Thom. ad propoſitam difficultatem hac concluſione: Pater licitè poteſt verberare filium, & dominus ſeruum, cauſa correctionis & diſciplinæ. Probatur in argumento, ſed contra, ex illo Prouerb. cap. 13. Qui parcit virgæ odit filium B ſuum. Et cap. 23. Noli ſubtrahere à puero diſciplinam: ſi enim percuſſeris eum virga non morietur. Tu virga percuties eum, & animam eius de morte liberabis. Et in corpore articuli hac ratione: Verberatio ad faciliorem caſtigationem promptioremq; correptionem ſpectat: ſed hanc poſſunt exercere patres in filios, & domini in ſeruos, vtpote qui in eo, aliqualem habent authoritatem: ergo & patres filios, & domini ſeruos licitè poſſunt verberare.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Concluſio huius articuli eſt de fide tenenda, vtpotè, quæ manifeſtis diuinę Scripturæ teſtimonijs probatur, quæ adducuntur à D. Thom. in argumento, ſed contra. **Dubium.** C Sed eſt difficultas, vtrum ſtando in ſolo iure naturæ, ſit licitum parentibus filios, vſque ad necem verberare, quādo illorum culpa alias talem pœnam meretur. Et pro parte affirmatiua eſt argumentum: iure naturæ incumbit parentibus filios educare, illosque moribus inſtituere: ſed ad huiuſmodi educationem ſæpè ſepius eſt neceſſaria mortis & mutilationis vindicta, vt ſupra diximus, de Republica: ergo patres ſtando in ſola lege naturæ habent ius filios interficiendi, aut mutilandi. **Argument.** Et confirmatur: In initio mundi non erat alia Reſpublica, quàm domeſtica: ergo ratio tunc poſtulabat, quòd, ſi aliquis filiorum delinqueret, ſeuerè vſque ad necem à parentibus puniretur, atque adeo parentes iure naturæ habebant ius filios interficiendi, aut mutilandi, pro eodem delictis. D

His tamen non obſtantibus dico, ipſum ius naturæ huiuſmodi vltiones, per ſe loquēdo, parentibus interdicere, illaſque ſoli publicæ poteſtati tribuere. **Sententia Authoris.** Dico per ſe loquendo: Nam ſi contigerit aliquādo eum, qui publicæ poteſtatis munus exercet, habere filium grauiter delinquentem, bene poterit illum vſq; ad necem punire. Hoc tamen non facit in quantum pater, ſed in quantum eſt publica poteſtas. Hanc concluſionem tenent communiter omnes Doctores, eſtque iure gentium confirmata. Et probatur: Ratio naturalis dictat vitam humanam, cuius dominium penes ſolum Deum eſt, non deberi abſque meditatiſſimo iudicio, iuriſque ordine extingui: E ergo eadem ratio naturalis dictat, vt hoc non committatur tantæ multitudini, quanta eſt parentum, qui nec leges ſciunt, nec cauſarum merita perpendere poſſunt. Et eadem eſt ratio de mutilatione. Nam cum abſciſſio membrorum ex ſua natura ad mortem animalis ordinetur, ſicut & incolumitas ad vitam, ad illum tantum pertinebit mutilare, cuius eſt poſſe occidere.

Et ad argumentum in contrarium factum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. **Ad argum.** Sic enim natura parentibus filios educare conceſſit, vt tamen lineam præſcripſerit, ad quam vſque eorum facultas accedere poſſit: quæ non eſt filiorum mutilatio, aut occiſio, ſed ſolum verberatio

tio ad modum iam explicatum. Et quando hoc non ſufficit, publica incipiet authoritas maiores, ac grauiores imponere pœnas, vt dicitur in lege, ſi filius. Codice, de patria poteſtate, & lege, prætor. ff. de iureiurando. §. præterea. Ad confirmationem reſpondetur: In initio mundi penes Adam fuiſſe publicam poteſtatem, iure dominij orbis, quod tunc penes ipſum erat: aucto autem mortali genere, orbeque iure gentium per familias diſtributo, vnaquæque habuit principem, vel ſaltim aliquos, penes quos publica poteſtas reſideret. Et ſic nunquã parentes habuerunt authoritatem proprios filios, aut mutilandi, aut interficiendi. Si qui autẽ fuerunt, qui vagè viuerent, nullam reipublicæ formam habentes, cùm contra naturam hominis, qui ex ſe animal eſt ſociabile, atque ciuile, vitam degerint, non eſt cur ex illis contra noſtram ſententiam efficax argumentum ſumatur. Poſſunt ergo parentes filios reprehẽdere, ac ſi opus fuerit verberare. Mutilare autem & occidere minimè, niſi quãdo publicã ſimul habuerint poteſtatem.

An ſemper expediat filiorum verberatio.

An autem ſemper expediat huiuſmodi filiorum verberatio, non poteſt vno verbo explicari, ſed iuxta vniuſcuiuſque naturam, atque indolem agẽdum erit. Et ſic dico primò, maxima diſcretione opus eſſe, ne bene nati ex verberatione efficiantur ignaui, & meticuloſi. Non enim eſt omnium vna & eadem conditio. Et ſic aliter corrigendi ſunt liberi, aliter ſerui, aliter ingenioſi, aliter ſtulti, cum aliquibus ſufficiant verba, alijs autẽ nec verbera, vt dicit Seneca in libro de moribus. Dico ſecundo, debere ſemper parentes in huiuſmodi correctionibus intendere punitionem, ac emendam filiorum; vindictam autem nunquam. Hoc enim intereſt inter perſonam publicam, & priuatam, quòd publica non ſolum intendit punitionem delicti, ſed etiam vindicationem iniuriæ reipublicæ illatæ; quoniam hoc ad bonum commune ipſius reipublicæ ſpectat. At verò perſona priuata, quoniam eius non eſt reſpicere bonum commune, nec etiam poteſt vindictam intendere, ſed ſolum punitionem, aut emendam illius, qui ſuæ curæ fuerit commiſſus, ſiue ſit filius, ſiue ſeruus, ſiue diſcipulus. Ex quo fit, vt pro ætate, & pro conditione, & pro ingenio vniuſcuiuſq; ſit ſemper puniendus. Quod & ſignificare voluiſſe videtur Paulus ad Epheſ. 6. dum dixit: Vos parentes nolite prouocare ad iracundiam filios veſtros. Et paulò inferius: Vos domini eadem facite ſeruis, remittentes minas, &c.

Dubium de prælatis verberantibus ſubditos clericos.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, an parentes, vel prælati, vel pædagogi acriter verberantes filios, vel ſubditos, vel diſcipulos clericos incurrant excommunicationem canonis, Si quis ſuadente diabolo. Hanc difficultatem mouet Syluester, verbo, homicidium. 6. §. 4. dicto 8. Refertq; ſententiam Panormitani, & aliorum, in cap. cum voluntate. de ſententia excõmunicat. Qui ſub diſtinctione rñdent, quòd, vel clericus eſt conſtitutus in maioribus ordinibus à diaconatu, & ſupra, vel in minoribus à ſubdiaconatu, & infra. Et dicunt, quòd ſi eſt conſtitutus in maioribus, quicunque illum percutiens immoderatè, ſiue ſit pater, ſiue prælatus, ſiue pædagogus incurrit excommunicationem. Secus autem erit, ſi fuerit in minoribus cõſtitutus. Quoniam hoc expreſſe habetur in illo capitulo, cum voluntate. de ſententia excommunicationis. Vbi dicitur, poſſe clericos ſeniores zelo deuotionis adoleſcentes in minoribus ordinibus turbantes diuinum officium leuiter percutere. Et paulò inferius etiam dicitur, quòd obtentu prælationis & magiſterij in ſubditos ſcholares idẽ facere poſſunt. Et in cap. ex tenore, expreſſe habetur licere prælato verberare inferiorẽ, etiam ſi ſit ſubdiaconus. Ex quo infert Syluester, quòd ſi prælato id licet, eodem iure licebit patri. Caietanus in ſumma, verb. excommunicatio, cap. 10. generaliter dicit, licere parentibus atq; prælatis quoſcunque filios, vel ſubditos clericos verberare, ſeu percutere, ex rationabili cauſa. Quam etiam ſententiam tenet Syluester loco citato. Et quidem de prælato nulla ratione eſt dubitandum quin poſſit ſubditos etiam ſacerdotes modo conſueto, flagellis cædere, vt conſtat ex decretis, diſtinctio, quadrageſima quinta, per totam. Nec conſequẽtia à prælatis ad parẽtes deducta eſt tam liquida, ſicut Syluester arbitratur. Prælati enim habent publicã poteſtatem ac iuriſdidictionem, cum vi coercitiua, quam parentes in filios habere non poſſunt.

Concluſio notãda pro prælatis.

Hoc tamẽ non obſtante dico, licitum etiam eſſe parentibus, atque magiſtris, quoſcunque filios, vel diſcipulos etiam in ſacris conſtitutos cum debito moderamine cauſa diſciplinæ verberare. Ita. n. colligitur ex ca. ex tenore, iã citato, & ex c. cũ voluntate, de ſñia excõicationis. §. ſi qui vero. Si quis aũt quærat an pater, vel magiſter, vel prælatus debitũ modũ verberationis excedẽtes incurrant ſententiam excommunicationis, reſpondeo, quod non; dummodò verberatio tantùm fiat per modum diſciplinæ, & non ex odio, nec in fraudem canonis propter vindictam. Itaque, quamuis pater, vel prælatus grauiter delinquant in caſu verberationis clerici, non erunt excommunicati; dummodò talis exceſſus in fraudem canonis nõ fiat. Et ratio eſt: Nam eo ipſo, quòd parentibus atque prælatis eſt iure cõceſſa facultas filios, vel ſubditos verberandi, ratio ipſa poſtulare videtur, vt non propter quemcunque exceſſum excommunicatio incurratur. Maximè, cum non poſſit ſemper homo eſſe tam attentus, vt nunquam virtutis limitem tranſgrediatur. Quando autem exceſſus eſſet adeò enormis, & præter conſuetum modum verberãdi factus vt odij indicium præſeferret, vt ſi, verbi gratiã, pater, vel prælatus arrepto fuſte clericum feriret, proculdubio incurreret excommunicationem. Et propterea in cap. cum beatus Paulus, & in capit. diſciplina, quadrageſima quinta diſtinctio, admonentur prælati lenitatis, ne, ſcilicet, tam immodicis verberibus, quã ſalutiferis verbis ſuos ſubditos inſtituant. Diuus etiam Paulus dicit oportere Epiſcopum eſſe non percuſſorem. Et in huius rei teſtimonium affirmant ſancti Doctores tribuiſſe Dominum Moyſi virgam directionis, & non Aaron ſacerdoti. Quando autem Aaron habuit virgam in manibus fuit florens, vt non tam punitionis, quam conſolationis videretur, iuxta illud: Virga tua, & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt. De præceptoribus religioſorum, vel aliorũ clericorum contra voluntatem ſuorum maiorum illos verberantibus, etiam dico, quòd non incurrunt ſententiam canonis, quamuis per opus illicitum videantur manus violentas in clericos inijcere; dummodo verberatio non procedat ex odio, vel in fraudem canonis, propter vindictam. Hæc enim facultas conceditur à iure pædagogis, atque magiſtris, vt poſſint ſuos diſcipulos etiam clericos verberare. Et ſic, quamuis prohibitio prælati fecerit, quòd peccauerint, non tamen, quòd incurrant excommunicationem, cum prælati nõ habeant poteſtatem ſupra ſententiam excommunicationis. Ex quo infertur, prælatos ſuos ſubditos verberantes, quam rariſſimè incurrere excommunicationem, quamuis grauiter delinquant in illorum punitione.

De marito verberante vxorem.

De marito ſolet ſimiliter dubitari, an licitè poſſit verberare vxorem? Ad quã breuiter reſpondeo, quòd poteſt, dummodò id cum debito moderamine, & ex cauſa legitima faciat. Quamuis enim vxor ſit ſubdita viro, non tamen poteſt vir illam, tanquam famulam animaduertere; ſed tanquam ſociam, & æqualem. In cuius rei ſignum dicunt Doctores eductam fuiſſe de coſta, & non de pede, vt habetur Geneſis ca. 2. Ex dictis in iſto articulo colligitur ſemper ad verberationem, ſiue ad quamcunque aliam percuſſionem, quæ nomine verberationis

tionis intelligitur in præſenti, eſſe neceſſariam aliquam ſuperioritatem in verberante, alioqui illicite fiet, & contra iuſtitiam. Et cùm ſola fragrantia delicti non faciat ſuperiores circunſtantes, rurſus ſequitur, quòd nullus poterit non ſubditum verberare, etiam ſi in flagranti delicto comprehendatur. Niſi forte id opus fuerit ad propriæ vitæ, aut rerum, aut innocentis defenſionem, iuxta dicta in materia de homicidio, &c.

ARTICVLVS III.

Vtrùm liceat aliquem hominem incarcerare.

*AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd non liceat aliquem hominem incarcerare. Actus enim eſt malus ex genere, qui cadit ſuprà indebitam materiam, vt ſuprà * dictum eſt. Sed homo habens naturalem arbitrij libertatem eſt indebita materia incarcerationis, quæ libertati repugnat: ergo illicitum eſt aliquem incarcerare.*

1.2.q.18.artic.2.

2. Præterea. Humana iuſtitia regulari debet ex diuina. Sed ſicut dicitur Eccleſiaſtic. 15. Deus reliquit hominem in manu conſilij ſui: ergo videtur quòd non eſt aliquis coercendus vinculis vel carcere.

3. Præterea, Nullus eſt coercendus niſi ab opere malo, à quo quilibet poteſt alium licitè impedire. Si ergo incarcerare aliquem eſſet licitum ad hoc, quòd cohiberetur à malo, cuilibet eſſet licitum aliquem incarcerare, quod patet eſſe falſum: ergo & primum.

Sed contra eſt quod Leuitici. 24. legitur, quendam miſſum fuiſſe in carcerem propter peccatum blaſphemiæ.

Reſpondeo dicendum, quòd in bonis corporis tria per ordinem conſiderantur. Primò quidem integritas corporalis ſubſtantiæ, cui detrimentum affertur per occiſionem, vel mutilationem. Secundo delectatio, vel quies ſenſus, cui opponitur verberatio, vel quodlibet ſenſum dolore afficiens. Tertiò motus & vſus membrorum, qui impeditur per litigationem, vel incarcerationem, ſeu quamcunque detentionem. Et ideo incarcerare aliquem, vel qualitercunque detinere, eſt illicitum, niſi fiat ſecundum ordinem iuſtitiæ, aut in pęnam, aut ad cautelam alicuius mali vitandi.

11.q.3.ca. priuilegiū.

Ad primum ergo dicendum, quod homo qui abutitur poteſtate ſibi data, meretur eam amittere. Et ideo homo qui peccando abuſus eſt libero vſu ſuorum membrorum conueniens eſt incarcerationis materia.

Ad ſecundum dicendum, quod Deus quandoque ſecundum ordinem ſuæ ſapientiæ peccatores cohibet ne poſſint peccatum implere, ſecundum illud Iob. 5. Qui diſſipat cogitationes malignorum, ne poſſint implere manus eorum quod ceperant. Quandoque vero eos permittit quod voluerint agere. Et ſimiliter ſecundum humanam iuſtitiam non pro qualibet culpa homines incarcerantur, ſed pro aliquibus.

Ad tertium dicendum, quod detinere hominem ad horam ab aliquo opere illicito ſtatim perpetrando, cuilibet licet, ſicut cum aliquis detinet aliquem ne ſe præcipitet, vel ne alium feriat. Sed ſimpliciter aliquē includere, vel ligare, ad eum ſolum pertinet, qui habet diſponere vniuerſaliter de actibus & vita alterius: A *quia per hoc impeditur non ſolum à malis faciendis, ſed etiam à bonis agendis.*

SVMMA TEXTVS.

AD propoſitam difficultatē reſpondet D. Tho. vnica tantum cōcluſione, quæ talis eſt: Soli publicæ poteſtati eſt licitum ſubditos carceri mancipare, ſiue in pęnam, ſiue ad cautelam alicuius mali vitandi. Probatur: In bonis corporis tria per ordinem conſiderantur. Primum eſt eius integritas, cui per occiſionem ac mutilationem nocetur. Secundum, ſenſualis delectatio, ac voluptas, quæ per verberationem impeditur. Tertium, membrorū vſus, qui per carceres, aliaq; ligamina cohibetur. Sed primum no- B cumentum, propter eius grauitatem ſoli reipublicæ reſeruatur, vt dictum eſt articulo primo huius quæſtionis: ſecundum autem quoniam leuius eſt etiam parentibus atque dominis permittitur: ergo tertiū, quod non ſolum eſt via ad primum, verum etiam quædam illius inchoatio cùm ob id reus carceri mā- A cipetur, vt vel auditus ſupplicio deputetur, vel ob leuius crimen aliam luat pęnam, condecens eſt, vt ſoli reipublicæ, penes quam eſt poteſtas vitæ & mortis, deputetur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

INſtitutum Diui Thomæ in hac quæſtione, & præcedenti fuit, agere de iniurijs, quæ facto inferun- C tur in perſonam. Suntque numero quatuor; ſcilicet, homicidium, verberatio, mutilatio, & incarceratio. Nā vulneratio, quæ ſpecialem videtur habere rationem iniuriæ, ſi magna fuerit reducitur ad occiſionem, aut mutilationem. Si autem fuerit parua, reducitur ad verberationem; cum verbera, vulnera quædam ſint. Et ſic nō habet ſpecialem rationem iniuriæ, vt docet Caietanus in præſenti. Diximus autem iam de tribus prioribus, ſcilicet, occiſione, mutilatione, & verberatione: & ſic ſolum ſupereſt agere de incarceratione. Ad cuius intelligentiam aduertēdum eſt, quod carcer poteſt accipi dupliciter: vno modo propriè pro loco ad malefactorum punitionem pro bono communi inſtituto; alio modo lar- D gè & extenſiue pro quacunque detentione. In præſenti autem, quando dicit Diuus Thomas ſolam publicam poteſtatem poſſe licitè aliquem carceri mancipare, ſolum loquitur de carcere primo modo. Nam ſi de carcere ſecundo modo ſit ſermo, certum eſt, quòd etiam parentes poſſunt filios incarcerare; ſicut & poſſunt illos punire: cum carcer iſto modo acceptus nihil aliud ſit, quam quædam punitio. Carceris autem propriè dicti adhuc eſt duplex vſus in republica, vnus qui eſt conſeruare malefactores, dum eorum cauſæ tractantur ac deciduntur: alter in pęnam, qui apud eccleſiaſticam poteſtatem ad verbera procedere non potentem, eſt valde vſitatus. Inter iſtos autem duos vſus, hoc eſt diſcriminis, quòd nunquam eſt licitum vti carcere in pœnam, E quo ad vſque rei cauſa fuerit plenè perfecta: cum contra rationem ſit, quod alicui non conuicto pro crimine, de quo eſt ſuſpectus, certa pœna inferatur. Ad hoc autem, vt vſus carceris primo modo ſit licitus, ſatis eſt, quòd probabiliter credatur, aliquem crimen commiſiſſe, quod iuſtitia poſtulat puniri: maximè, ſi ſit probabilis timor de fuga delinquētis.

Quatuor ſūt iniuriæ quæ facto inferuntur.

Carcer duplex.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, an quilibet, qui ab altero iniuriam, vel furtum eſt paſſus, poſſit illum propria authoritate detinere, quo ad vſque veniat iudex, qui ſibi, vel de illata iniuria, vel de re ſublata ſatisfactionem faciat. Ad cuius explicationem dico primò, Et, qui iniuriam eſt paſſus, nulla ratione eſſe licitum alterum detinere, per ſe loquendo.

Dubium.

1. Dictum.

do. Quia cum hoc non ſit neceſſarium ad propriam defenſionem, ſed ſolum ad punitionem, vel vindicationem, quę propria authoritate fieri non debet, ſit, vt talis priuata detentio per ſe loquendo ſemper ſit illicita, & iniurioſa. **2. Dictum.** Dico ſecundo, quòd quando talis priuata detentio fuerit neceſſaria ad propriorum bonorum recuperationem, licitè poterit fieri à quacunque priuata perſona. Et ratio eſt: quia tunc non ordinatur per ſe loquendo, ad punitionem, vel vindicationem; ſed ad ſuorum bonorum defenſionem, quæ vnicuique iure naturæ eſt commiſſa, etiam cum manifeſto periculo illius, qui per iniuriā ea auferre voluiſſet, vt diximus in ſuperioribus. **Aliud dubium.** Et ſiquis rurſum quærat, an ſit licitum vnicuique alterum detinere propter ſuum, vel aliorum commodum, ne, ſcilicet, interficiat ſe, aut alterum; vel ne aliquod peccatum committat? **1. Dictum.** Dico primò, quòd ſiquis ex infirmitate, vel paſſione vellet ſeipſum interficere bene poſſet à quocunque, etiam inuitus, detineri, quo ad vſque periculum tolleretur. Probatur: Poſſem ego illum defendere à quocunque alio, etiam cum periculo inuaſoris: ergo & à ſe ipſo ex infirmitate, vel paſſione operante cum inuoluntaria detentione. Sed hoc maximè ad parentes ſeu propinquos ſpectat, qui aliquale ſupra infirmum ratione conſanguinitatis videntur habere ius. **2. Dictum.** Dico ſecundò: Qui vellet occidere proximum, vel aliquam grauem iniuriam ei inferre, licitè poſſet à quocunque detineri, quo ad vſq; periculo prouideretur. Probatur: Licitum eſt defendere innocentem cum morte alterius: ergo & cum illius inuita detentione. **3. Dictum.** Dico tertiò: qui nollet ſe interficere, ſed alia flagitia committere ſine alterius detrimento, non poſſet ſimpliciter detineri: niſi ab habentibus curam illius. Dixi ſimpliciter: Nam ad horam bene poterit ab alijs detineri, vt dixit Diuus Thomas hic ad tertium. Et ratio eſt: Tum, quia huiuſmodi peccata regulariter loquendo, non rectè vitantur per detentionem: tum etiam; quia eſſet agere contra libertatem hominis, quod priuatæ perſonæ non licet.

ARTICVLVS IV.

Vtrum peccatum aggrauetur ex hoc, quod prædictæ iniuriæ inferuntur in perſonas alijs coniunctas.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum non aggrauetur in hoc, quòd prædictæ iniuriæ inferuntur in perſonas alijs coniunctas. Huiuſmodi enim iniuriæ habent rationem peccati, prout nocumentum alicui infertur contra eius voluntatem. Sed magis eſt contra hominis voluntatem malum quod in propriam perſonam infertur, quam quod infertur in perſonam coniunctam: ergo iniuria illata in perſonam coniunctam eſt minor.

2. Prætereà, In ſacra Scriptura præcipuè reprehenduntur qui pupillis & viduis iniurias inferunt. Vnde dicitur Eccleſiaſtic. 35. Non deſpiciet preces pupilli nec viduam, ſi effundat loquelam gemitus. Sed vidua & pupillus non ſunt perſonæ alijs coniunctæ: ergo ex hoc, quòd infertur iniuria perſonis coniunctis, non aggrauatur peccatum.

3. Prætereà, Perſona coniuncta habet propriam voluntatem ſicut & principalis perſona. Poteſt enim aliquid ei eſſe voluntarium quod eſt contra voluntatem principalis perſonæ, vt patet in adulterio, quod placet vxori, & diſplicet viro. Sed huiuſmodi iniuriæ habent rationem peccati, prout conſiſtunt in voluntaria commutatione: ergo huiuſmodi iniuſtitiæ minus habent de ratione peccati.

A *Sed contra eſt, quòd Deuteronom. 28. ad quandam exaggerationem dicitur, Filij tui, & filiæ tuæ tradentur alteri populo videntibus oculis tuis.*

*Reſpondeo dicendum, quòd quanto aliqua iniuria in plures redundat, cæteris paribus, tanto grauius eſt peccatum, & inde eſt, quòd grauius eſt peccatum ſi aliquis percutiat principem, quàm perſonam priuatam: quia redundat in iniuriam totius multitudinis, vt ſuprà dictum * eſt.* (1. 2. q. 73. art. 9.) *Cum autem infertur iniuria in aliquam perſonam coniunctam alteri, qualitercunque illa iniuria pertinet ad duas perſonas. Et ideò cæteris paribus* B *ex hoc ipſo aggrauatur peccatum: poteſt tamen contingere, quòd ſecundum aliquas circūſtantias ſit grauius peccatum, quod ſit contra perſonam nulli coniunctam, vel propter dignitatem perſonæ, vel propter magnitudinem nocumenti.*

Ad primum ergo dicendum, quòd iniuria illata in perſonam coniunctam, minus eſt nociua perſonæ, cui coniungitur, quàm ſi in ipſam immediatè inferretur: & ex hac parte eſt minus peccatum. Sed hoc totum quod pertinet ad iniuriam perſonæ, cui cōiungitur, ſuperadditur peccato quod aliquis incurrit ex eo, quòd aliam perſonam ſecundum ſe lædit.

Ad ſecundum dicendum, quòd iniuriæ illatæ in C *viduas & pupillos magis exaggerantur: tum quia magis opponuntur miſericordię, tum quia idem nocumentum huiuſmodi perſonis inflictum, eſt eis grauius, quia non habent releuantem.*

Ad tertium dicendum, quòd per hoc, quòd vxor voluntariè conſentit in adulterium, minoratur quidem peccatum & iniuria ex parte ipſius mulieris. Grauius enim eſſet ſi adulter violenter eam opprimeret. (Diſt. 84.) *Non tamen propter hoc tollitur iniuria ex parte viri: quia vxor non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir, vt dicitur. 1. ad Corinth. 7.* (q. 154. ar. 8.) *Et eadem ratio eſt de ſimilibus. De adulterio tamen, quia non ſolum iuſtitiæ, ſed etiā caſtitati opponitur, erit locus infrà agendi in tractatu* D *de temperantia.*

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quòd quantò aliqua iniuria in plures redundat cæteris paribus, tātò eſt grauius peccatum; & hinc eſt, quòd percutere principem eſt grauius peccatum, quam percutere perſonam priuatā, quia percuſſio principis redūdat in iniuriam totius multitudinis; reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem per duas propoſitiones. Prima concluſio: Cæteris paribus grauius peccatum eſt delinquere in perſonam, cui alij ſunt coniuncti, quam delinquere in illos, qui conſanguineis & neceſſarijs carent. Probatur: Quando infertur iniuria in perſonam alteri E coniunctam, illa iniuria quodammodo refertur ad duos: ergo cæteris paribus, eſt grauior, quàm ſi inferretur in illum, qui nullam haberet perſonam coniunctam. Probo conſequentiam expoſito fundamento. Secunda concluſio: Ex particularibus circunſtantijs bene poteſt fieri, quod illa iniuria ſit minor, quæ fit contra eum, qui plures habet perſonas coniunctas ſcilicet, propter dignitatem perſonæ, vel propter magnitudinem nocumenti.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Quid intelligatur nomine perſonæ. PRo huius articuli explicatione aduertendum eſt primò ex Caietano in præſenti, q̄ nomine perſonæ coniunctæ hic intelligimus inprimis conſangui neos,

neos,& affines,vt patrem,filium,generum,leuirum, &c. Et deinde quoſcunque alios œconomica neceſſitudine copulatos, vt maritum,vxorem,patronum, familiares, &c. ac denique extra domum quoſcunque amicos alioſque neceſſarios. In his enim omnibus importatur reſpectus coniunctionis ad alterum, ratione cuius iniuria alicui illata augeri pōt. Ratio autem,propter quam ex multiplicatione coniunctorum peccatum augetur eſt:Nā,cùm filius ſit aliquid patris,& vxor aliquid mariti, quin etiam & amicus ſit alter ego,quiſcunque vnum lædit, in omnes eſt iniurius:& quanto iniuria & detrimentū in plures profunditur,tantò grauior eſt, vt docet D.Thom.1.2.q.37.art.8.& 9. Imò poteſt eſſe tanta coniunctio inter aliquos,vt etiam ſi illi perſonę,cum qua quis delinquit,non fiat iniuria, quia ſcienti, & volenti non fit iniuria;lædatur tamen perſona coniuncta. Vt eſt videre in eo, qui, aut alterius vxorem in adulterium, aut puellam in ſtuprum ſua ſponte conſentientem compreſſerit:qui quidem non facit iniuriam volenbus,illam tamen inſert marito ac patri.

Dubium. Siquis autem quærat, an ſemper quod peccatum fit contra perſonam habentem plures alias coniunctas, ſit grauius, illaque circunſtantia ſit neceſſario confitenda? 1. Dictum. Dico primò, quòd tunc tantum peccatum factum contra perſonam habentem alias coniunctas augetur,quādo fuerit eius naturæ, ꝙ eius iniuria tranſit in alios.Nam ſi ſolum nocet illi, in quē peccatur,vt furtum,quod non eſt notabile,& ex quo parentes,aut proximi nihil damni ſuſcipiunt,non augetur ex circunſtantia multitudinis coniunctorum: cum illud tantum noceat vni & non pluribus. Quæ eſt ratio,propter quam D.Tho.in hoc articulo affirmat peccatum contra aliquē factum augeri ex multudine coniūctorū ad ipſum. 2. Dictum. Dico ſecundò,ꝙ quamuis circūſtantia multitudinis coniunctorū aggrauet ſæpè ſæpius notabiliter peccatum,vt qn̄ quis occidit hominē ſuæ familiæ valde neceſſariū: hæc tn̄ circunſtantia maiori ex parte non mutat ſpeciem,cùm non inducat particularem rationē peccati, ſed ſolum faciat peccata differre ſecundum magis & minus intra eandem ſpeciem. 3. Dictum. Dico tertiò, ꝙ circunſtantia multitudinis coniunctorū, qn̄ notabiliter aggrauat peccatum, etiam ſi non mutet ſpeciem, eſt neceſſario confitenda. Quia, vt cōiter docent Doctores in materia de confeſſione,non tm̄ illæ circunſtantiæ ſunt neceſſario explicandæ in confeſſione,quæ mutant ſpeciē; ſed etiam illæ,quæ aggrauāt notabiliter. Vt eſt videre in eo, qui commiſit peccatum mortale & veniale eiuſdem ſpeciei:qui quiduem,ſecundum omnes,tenetur hanc circunſtantiā confiteri, quāuis nō mutet ſpeciem.Et qui decē millia talentorum furatus fuiſſet non ſatisfaceret dicendo, ſe furtum commiſiſſe mortale, niſi quantitatem,quæ notabiliter aggrauat peccatū,expreſſiſſet. An autem quando in ſimilibus peccatis ſit notabilis iniuria coniunctis, debeat etiā illis fieri particularis & certa reſtitutio, ſeu ſatisfactio,explicatū eſt à nobis in ſuperioribus. q.62.ar.2.

QVAESTIO LXVI.

De Peccatis iuſtitiæ oppoſitis, in nouem Articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrū naturalis ſit homini poſſeſſio exteriorū rerū?

Inſ. contra ca.12. ſi. & 17. ſi.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd non ſit naturalis homini poſſeſſio exteriorum rerum. Nullus enim debet ſibi attribuere quod Dei eſt. Sed dominium omniū A *creaturarum eſt proprium Dei, ſecundum illud Pſal. 23. Domini eſt terra, &c. ergo non eſt naturalis homini poſſeſſio rerum exteriorum.*

2. Prætereà, Baſilius * *exponens verbum diuitis dicentis Luc. 12. Cōgregabo omnia quæ nata ſunt mihi, & bona mea: dicit, Dic mihi quæ tua: vnde ea ſumens in vitam tuliſti? Sed illa quæ homo poſſidet naturaliter, poteſt aliquis conuenienter dicere eſſe ſua: ergo homo non poſſidet naturaliter exteriora bona.* In ſerm. ad diuites auaros à medio illius.

3. Prætereà, Sicut Ambroſius * *dicit in libro de Trinitat. Dominus non eſt poteſtatis. Sed homo non habet poteſtatem ſuper res exteriores: nihil enim poteſt circa earum naturam immutare: ergo poſſeſſio exterio*B *rum rerum non eſt homini naturalis.* Lib. 1. de fi. c. 1. cir. me. tom. 2.

Sed contra eſt, quòd dicitur in Pſal. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, ſcilicet hominis.

Reſpondeo dicendum, quòd res exterior poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo quantum ad eius naturam, quæ non ſubiacet humanæ poteſtati, ſed ſolum diuinæ, cui omnia ad nutum obediunt. Alio modo quantum ad vſum ipſius rei, & ſic habet homo naturale dominium exteriorum rerum: quia per rationem & voluntatem poteſt vti rebus exterioribus ad ſuam vtilitatem, quaſi propter ſe factis. Semper enim imperfectiora ſunt propter perfectiora, vt ſupra * *habitum eſt. Ex hac ratione Philoſophus probat in primo* * *Po-* C *liticorum, quòd poſſeſſio rerum exteriorum eſt homini naturalis. Hoc autem naturale dominium ſuper cæteras creaturas, quod competit homini ſecundum rationem, in qua imago Dei conſiſtit, manifeſtatur in ipſa hominis creatione, Geneſ. 1. vbi dicitur, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: & præſit piſcibus maris, &c.* Q. 64. ar. 1. Lib. 1. ca. 5. tom. 5.

Ad primum ergo dicendum, quod Deus habet principale dominium omnium rerum. Et ipſe ſecundum ſuam prouidentiam ordinauit quaſdam res ad corporalem hominis ſuſtentationem. Et propter hoc homo habet naturale rerum dominium, quātum ad poteſtatem vtendi ipſis.

D *Ad ſecundum dicendum, quod diues ille reprehenditur ex hoc quòd putabat exteriora bona eſſe principaliter ſua, quaſi non accepiſſet ea ab alio ſcilicet à Deo.*

Ad tertium dicendum, quòd illa ratio procedit de dominio exteriorum rerum quantum ad naturas ipſarum. Quod quidem dominium ſoli Deo conuenit, vt dictum * *eſt.* In corp. ar.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quòd res exterior poteſt dupliciter cōſiderari; vno modo quantum ad eius naturam E quæ non ſubiacet humanæ poteſtati, ſed diuinæ, cui omnia ad nutum obediunt, alio modo quantum ad vſum; reſpondet D.Thom. ad propoſitam difficultatem, hac concluſione: Homo habet naturale dominium rerum exteriorum, quātum ad vſum illarum. Probatur: Homo per rationem & voluntatem poteſt vti rebus exterioribus ad ſuam vtilitatem, tanquam propter ſe factis; ſemper enim imperfectiora ſunt propter perfectiora; qua ratione Ariſtot. lib. 2. Politic. capi. 5. probauit poſſeſſionem rerum externarū eſſe homini naturalem: ergo homo habet naturale dominium rerum externarum, quantum ad vſum illarum. Et confirmatur ex Geneſ. capit. 1. Vbi in ipſa hominis creatione hoc naturale dominium ſuper cæ-

teras

teras creaturas conueniens homini per rationem, in qua Dei imago conſiſtit, fuit manifeſtatum, dum dicitur: Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, vt præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli, & beſtijs terræ, &c.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat alicui rem aliquam quaſi propriam poſſidere.

3. contra c. 127. fi. Et opuſ. 20. lib. 4. c. 4.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd non liceat alicui rem aliquam quaſi propriam poſſidere. Omne enim quod eſt contra ius naturale, eſt illicitum. Sed ſecundum ius naturale omnia ſunt communia: cui quidem communitati contrariatur proprietas poſſeſſionum: ergo illicitum eſt cuilibet homini appropriare ſibi aliquam rem exteriorem.

In ſerm. ad diuites auaros, poſt mediũ illius.

*2. Præterea, Baſilius * dicit, exponens prædictum verbum diuitis. Sicut qui præueniens ſpectacula, prohiberet aduenientes, appropriando ſibi quod ad communem vſum ordinatur: ſimiles ſunt diuites, qui communia, quæ præoccupauerunt, æſtimant ſua eſſe. Sed illicitum eſſet præcludere viam aliis ad potiendum cõmunibus bonis: ergo illicitum eſt appropriare ſibi aliquam rem communem.*

In ſerm. 81. to. 3. Et habetur diſt. 47. capi. Sicut hi.

*3. Præterea, Ambroſius * dicit, & habetur in Decret. diſti. 47. cap. ſicut hi. Proprium nemo dicat quod eſt commune. Appellat autem communes res exteriores, ſicut patet ex his quæ præmittit: ergo videtur illicitum eſſe, quod aliquis approprieт ſibi aliquam rem exteriorem.*

Cap. 40. to. 6. & refertur. 24. q. 3. ca. Quidam autem.

*Sed contra eſt, quod Auguſ. dicit * in libro, de Hæreſibus: Apoſtolici dicuntur, qui ſe hoc nomine arrogantiſſime vocauerunt, eo quod in ſuam communionẽ non acciperent vtentes coniugibus, & res proprias poſſidentes: quales habet Catholica Eccleſia, & monachos & clericos plurimos. Sed ideo iſti hæretici ſunt, quia ſe ab Eccleſia ſeparantes, nullam ſpem putant eos habere qui vtuntur his rebus, quibus ipſi carent. Eſt ergo erroneum dicere, quòd non liceat homini propria poſſidere.*

Reſpondeo dicendum, ꝙ circa rem exteriorem duo competunt homini, quorum vnum eſt poteſtas procurandi & diſpenſandi: & quantum ad hoc licitum eſt, ꝙ homo propria poſſideat. Et eſt etiam neceſſarium ad humanam vitam propter tria. Primo quidem, quia magis ſolicitus eſt vnuſquiſque ad procurandum aliquid quod ſibi ſoli competit, quam id quod eſt cõe omnium vel multorum: quia vnuſquiſque laborem fugiens, relinquit alteri id quod pertinet ad commune ſicut accidit in multitudine miniſtrorum. Alio modo, quia ordinatius res humanę tractantur: ſi ſingulis immineat propria cura alicuius rei procurandæ. Eſſet aũt confuſio, ſi quilibet indiſtinctè quælibet procuraret. Tertio, quia per hoc magis pacificus ſtatus hominum conſeruatur, dum vnuſquiſque re ſua contentus eſt. Vnde videmus, quòd inter eos qui communiter & ex indiuiſo aliquid poſſident, frequentius iurgia oriuntur.

Aliud verò quod competit homini circa res exteriores, eſt vſus ipſarum. Et quantum ad hoc non debet homo habere res exteriores vt proprias, ſed vt communes: vt ſcilicet de faciili aliquis eas communicet in neceſſitates aliorum. Vnde Apoſt. dicit 1. ad Timot. A *vltim. Diuitibus huius ſeculi præcipe facilè tribuere, communicare.*

*Ad primum ergo dicendum, quòd communitas rerum attribuitur iuri naturali: non quia ius naturale dictet omnia eſſe poſſidenda communiter, & nihil eſſe quaſi proprium poſſidendum: ſed quia ſecundum ius naturale non eſt diſtinctio poſſeſſionum, ſed magis ſecundum humanum condictum, quod pertinet ad ius poſitiuum, vt ſupra * dictum eſt. Vnde proprietas poſſeſſionum non eſt contra ius naturale, ſed iuri naturali ſuperadditur per adinuentionem rationis humanæ.* Q. 57. art. 2. & 3.

Ad ſecundum dicendum, quòd ille qui præueniens B *ad ſpectacula præpararet alijs viam, non illicitè ageret. Sed ex hoc illicitè agit, quòd alios prohibet. Et ſimiliter diues non illicitè agit ſi præoccupans poſſeſſionem rei, quæ à principio erat communis, alijs etiã communicat. Peccat autem ſi alios ab vſu illius rei indiſcrete prohibeat. Vnde Baſilius * ibidem dicit, Cur tu abundas, ille verò mendicat, niſi vt tu bonæ diſpenſationis merita conſequaris: ille verò patientiæ præmijs coronetur.* Loco citato in arg.

Ad tertium dicendum, quòd cum dicit Ambroſius, Nemo proprium dicat quod eſt commune: loquitur de proprietate quantum ad vſum. Vnde ſubdit, Pluſquam ſufficeret ſumptui, violenter obtentum eſt.

C

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quòd circa res exteriores duo poſſunt homini competere, vnum eſt poteſtas illas procurandi, & diſpenſandi, alterum eſt vſus ipſarum; reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatẽ per duas propoſitiones. Prima concluſio: Licitum eſt, immò neceſſarium ad vitam humanam, quòd homo, quantum ad poteſtatẽ procurandi, & diſpenſandi res exteriores, illas in particulari poſſideat. Probatur triplici ratione. Prima: Quia vnuſquiſque eſt magis ſolicitus ad procurandum, quę ſibi ſoli competunt, quã quę ſunt communia omnium. Secunda: Quia ordinatius res humanæ tractantur, quando ſingulis im- D minet cura particularis alicuius rei ꝓcurãdę. Tertia: Quia per hoc ſtatus hominum magis pacificus conſeruatur, dũ vnuſquiſq; re ſua contentus eſt. Secũda concluſio: Quantum ad vſum rerum non debet homo habere res exteriores, vt proprias, ſed vt cões: ad hunc ſenſum, ꝙ de facili eas communicet neceſſitatem patientibus; iuxta illud Pauli ad Tim. ca. vltim. Diuitibus huius ſeculi præcipe, facile tribuere.

EXPLICATIO DVORVM ARTICVLORVM.

SVppoſitos duos articulos conſtituit D Thom. tãquam fundamentum materiæ furti. Nam cum nullus dicatur fur, niſi qui rem alienã accipit domino inuito, vt dicemus articulo ſequenti, opus fuit E prius explicare, an in hominibus poſſit eſſe aliquarũ rerum dominium, in quarum ablatione furtum conſiſtat. Sed quoniam de hoc ſatis ſuperque dictũ eſt à nobis in materia de dominio, quæſt. 62. vbi explicauimus, qualiter homo omnium rerum externarum iure naturę dominium habeat, atque etiam qualiter earũdem rerum dominia iure genitũ fuerint diuiſa, quæ eſt materia, quam D. Thom. in his duobus articulis tractat; idcirco ab illa nũc ſuperſedendũ duxi, remittẽtes lectorem ad pręfatum locum, ne pluties eadem repetamus. Sed, vt iſtorum articulorũ litera intelligatur, aduertendum eſt primò circa primum, quòd, quoniam quod conuenit alicui, ſemper conuenit ei ſecundum modum illius; ex quo fit, vt quod

Nota circa 1. art.

conue-

conuenit ſuperiori & inferiori, eminentius, & perfectiori quodammodo conueniat ſuperiori, quã inferiori; hinc fit, ꝙ res exteriores, quibus veſcimur, quæ imperfectiores ſunt, nõ ſolum nobis, ſed etiam animalibus; diuerſimodè dicuntur factę propter animalia & propter nos. Nam quia animalia non ſe agunt, ſed aguntur naturæ inſtinctu, idcircò non conuenit eis habere dominium, aut poſſeſſionem rerũ, quibus veſcũtur, quamuis propter ipſa fuerint factę. At verò homini, quia rationis particeps eſt, atque liber, per modum dominij & poſſeſſionis conuenit, vt ſit ſupra imperfectiora, quæ propter ipſum facta ſunt. Itaq; diuerſimodè dicimur nos, & cætera animalia vti rebus exterioribus, nõ ſolum quantum ad hoc, quòd homines etiam vtuntur animalibus tamquàm propter ſe factis, ſed etiam quantùm ad hoc, ꝙ homines vtuntur rebus tãquam naturaliter domini ex natura ſua rationali; cùm tamen animalia non tãquàm domini, ſed inſtinctu naturæ illis vti dicantur. Et ſic adhuc impropriè dicitur eſſe in illis vſus rerum, quibus veſcuntur, ſicut & impropriè eſt in illis dominium, vt docet D. Thom. 1. 2. quæſt. 14. ar. 1. Et propterea idem D. Thom. in hoc articulo non ſolum ex imperfectione rerũ externarũ probauit dominium hominis ſupra illas, ſed etiam ex ratione & voluntate, quibus illis vtimur; ſuntque præcipuum & immediatum fundamentum dominij.

Nota circa 2. art. Circa ſecundum articulum notanda eſt diſtinctio de poteſtate diſpenſandi, aut procurandi res, & de vſu illarum, penes quàm dicitur dominia quantum ad poteſtatem diſpenſandi, aut procurandi res, eſſe diuiſa, non autem, quãtùm ad vſum illarum. Quod non eſt ſic intelligendum, quaſi voluerit D. Thom. ſignificare, nullum in particulari habere dominium vſus rerum, quoniam hoc eſt apertè falſum, vt ex dictis in materia de dominio clarè poterit cõſtare. Sed quod intelligit eſt, quòd habentes poteſtatem procurandi, & diſpenſandi res tenentur in caſu neceſſitatis illas facere communes ſuperflua naturę & perſonæ tribuentes, vt diximus in 1. tom. quæſt. 32. agẽtes de eleemoſyna. Propterea enim D. Ambroſ. dixit: Pluſquàm ſufficit ſumptui, violenter obtentum eſt. Quaſi diceret: Nemo quo ad vſum dicat aliquid ꝓprium, quia omnia quo ad vſum cõmunia ſunt, vt, ſcilicet, in extrema neceſſitate conſtitutis ſuperfluũ naturæ communicetur; quoniam tunc eis, vt commune debitum eſt. Immò etiam extra hos caſus cõſuluntur diuites, vt facilè tribuant neceſſitatẽ patientibus, quia omnis ſumma Chriſtianę vitæ in miſericordia poſita eſt; cùm ſic & poſſeſſores, bonæ diſpẽſationis meritum, & pauperes patiẽtiæ coronã poſſint hẽre, abſq; iniqua inæqualitate rerũ externarũ.

ARTICVLVS III.

Vtrùm ſit de ratione furti occultè accipere rẽ alienã.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd, non ſit de ratione furti occultè accipere rem alienam. Illud enim quod diminuit peccatum, non videtur ad rationem peccati pertinere. Sed in occulto peccare pertinet ad diminutionem peccati: ſicut econtrario ad exaggerandum peccatum quorundam, dicitur Iſaiæ 3. Peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt, nec abſconderunt: ergo non eſt de ratione furti occulta acceptio rei alienæ.

Ambroſ. in ſer. 81. non ꝓcul a fine to. 3. Et habetur d. 47. ca. Sicut ſi. ante med.

*2. Præterea, Ambroſius * dicit, & habetur in Decretis diſt. 47. Minus eſt criminis habẽti tollere, quàm cum poſſis & abundans ſis, indigentibus denegare: ergo ſicut furtum conſiſtit in acceptione rei alienæ, ita & in detentione ipſius.*

A *3. Præterea, Homo poteſt furtim ab alio accipere etiam quod ſuum eſt, puta rem quàm apud alium depoſuit, vel quæ eſt ab eo iniuſtè ablata. Non eſt ergo de ratione furti, quòd ſit occulta acceptio rei alienæ.*

*Sed contra eſt, quòd Iſid. dicit * in lib. Etymolog. Fur à furuo dictus eſt, id eſt, à fuſco: nam noctis vtitur tempore.*

Lib. 10. c. 6. incipit. Facundus dictus eſt, à med. illius.

Reſpondeo dicendum, ꝙ ad rationem furti tria concurrunt. Quorum primum conuenit ſibi, ſecundum quod contrariatur iuſtitiæ quæ vnicuiq; tribuit quod ſuum eſt, & ex hoc competit ei, quod vſurpat alienũ: ſecundum vero pertinet ad rationem furti, prout diſtinguitur à peccatis, quæ ſunt contra perſonam, ſicut B *ab homicidio & adulterio: & ſecundùm hoc cõpetit furto, quòd ſit circa rem poſſeſſam. Si quis enim accipiat id quod eſt alterius, non quaſi poſſeſſio, ſed quaſi pars: ſicut ſi amputet membrum: vel ſicut perſona cõiuncta, vt ſi auferat filiam, vel vxorem, non habet propriè rationem furti. Tertia differentia eſt, quæ cõplet rationem furti: vt ſcilicet occultè vſurpetur alienum. Et ſecundum hoc propria ratio furti eſt, vt ſit occulta acceptio rei alienæ.*

Ad primum ergo dicendum, quòd occultatio quandoque quidem eſt cauſa peccati, puta cum quis vtitur occultatione ad peccandum, ſicut accidit in fraude & C *dolo. Et hoc modo non diminuit: ſed conſtituit ſpeciẽ peccati, & ita eſt in furto. Alio modo occultatio eſt ſimplex circunſtantia peccati. Et ſic diminuit peccatum. Tum quia ſignum verecundiæ eſt: tum quia tollit ſcandalum.*

Ad ſecundum dicendum, quòd detinere id quod alteri debetur, eandem rationem nocumenti habet cum acceptione iniuſta. Et ideo ſub iniuſta acceptione intelligitur etiam iniuſta detentio.

Ad tertium dicendum, ꝙ nihil prohibet id quod eſt ſimpliciter vnius, ſecundum quid eſſe alterius: ſicut res depoſita eſt ſimpliciter quidem deponentis: ſed eſt eius, apud quem deponitur, quantum ad cuſtodiam. Et D *id quod eſt per rapinam ablatum, eſt rapientis, nõ ſimpliciter, ſed quantum ad detentionem.*

SVMMA TEXTVS.

PRopoſitum D. Tho. in iſto articulo eſt, aſſignare furti definitionem, quæ, vt ex litera patet, in hunc modum ſe ſe habet: Furtum eſt occulta vſurpatio rei alienæ. Quam D. Thom. ex tribus quæ neceſſaria ſunt ad rationem furti explicat. Primum eſt commune furto cum alijs vitijs contra iuſtitiam factis. Et hoc explicatur quando dicitur, quòd eſt vſurpatio. Vſurpatio enim iniuſtam quandam acceptionem importat. Secundum conuenit furto in quã E tum diſtinguitur ab illis peccatis, quæ fiunt contra perſonam: qualia ſunt homicidium, adulterium, mutilatio, &c. Et hoc explicatur quando dicitur, quòd eſt vſurpatio rei alienę, hoc eſt, rei ab altero poſſeſſę. Si quis enim accipiat, id quod eſt alterius non quaſi poſſeſſio, ſed quaſi pars; vt ſi amputet membrum; vel quaſi perſona coniuncta, vt ſi auferat filiam, vel vxorem non dicetur propriè fur. Tertium, quòd inuenitur in furto, habetque ſe tamquam complens rationem illius eſt, quòd occultè vſurpetur alienum. Et hoc explicatur quando dicitur, quòd eſt occulta vſurpatio. Et ſic conſtat completam & perfectam diffinitionem furti eſſe, quod eſt occulta vſurpatio rei alienæ.

EX-

EXPLICATIO ARTICVLI.

De hac materia de furto diſputãt Doctores in 3. diſtin. 5. agentes de decem præceptis, & in 4. diſtin. 15. agentes de reſtitutione. Alexander Alenſ. 3. par. quæſt. 26. Antoninus 2. par. titu. 1. ca. 14. Nauar. in Manual. cap. 17. Aluarus Pelag. li. 2. de planctu Eccleſiæ. cap. 46. & 47. Medin. Cod. de reſtitut. à quæſt. 4. vſque ad 10. Soto libr. 5. de iuſtitia, quæſtio. 3. & Summiſtæ verbo, furtum, & verbo, rapina. Ad cuius intelligentiam, vt à nomine ipſo exordiamur, aduertendum eſt, primò, quod de Etymologia huius vocis furtum, varie loquuntur Doctores. D. enim Iſidor. libr. 10. Etymologiarum, affirmat, furtum, quia clancularíam quandam acceptionem ſignificat, deriuari à furuo, hoc eſt, fuſco, ſeu nigro. Quam etiam interpretationẽ ſequitur Varro de re ruſtica libr. 14. Sed Iuriſconſultus leg. 1. ff. de fur. hanc nominis Etymologiam reijciens, dicit, furtũ, ſeu fur à ferendo, ſeu auferendo deduci. Quæ interpretatio videtur longè conuenientior, quamuis & prima ſuam habeat probabilitatem. Græcè enim fures appellantur, feras, à ferre, quod ferre ſeu auferre ſignificat. Secundò eſt aduertendum, quòd furtum à Canoniſtis definitur quòd ſit contrectatio rei alienæ mobilis corporalis, fraudulosa inuito domino, facta animo lucrandi, ſiue ipſius rei, ſiue vſus rei, ſiue poſſeſſionis. Quàm definitionem colligunt ex leg. 1. ff. de fur. & ex §. 1. Inſtit. de oblig. quæ ex delicto naſcuntur. Illamque interpretantur, vt eſt videre apud Syluestrum, verbo, furtum. §. 1. & apud Nauarrum in Manuali cap. 17. nume. 1. hoc modo; ſcilicet, quod dicitur contrectatio, ad denotandum, quòd ſine illa, quo ad homines furtum eſſe non poteſt, etiam ſi ſit voluntas contrectandi, vt dicitur in dicta leg. 1. §. 1. Quo ad Deum tamen, vt furti peccatum dicatur quis commiſiſſe, ſufficiens erit voluntas contrectandi, vt habetur in cap. vulgaris. de pœn. diſt. 1. Dicitur præterea, rei alienæ; quia in re propria, vt ſic, non poteſt eſſe furtum. Secus autem eſſet, ſi alius ſupra eam haberet aliquod ius, vel commodati, vel impignorationis. Tunc enim illam contrectans, etiam ſi eſſet verus dominus diceretur furtum committere quia, vt ſic, eſt cõtrectatio rei alienæ, vt habetur in leg. cum æs pignori, & in leg. ſi is qui rem, la 1. ff. de furtis. Dicitur præterea, mobilis corporalis. Nã in immobilibus, vt eſt ager, & in corporalibus, vt ſunt actiones, & ſeruitutes furtum committi non poteſt, vt dicitur in leg. verũ, la 1. ff. de furtis. Talia enim contrectari non poſſunt. Dicitur præterea, fraudoloſa: Nã iocoſa, & officioſa, quæ ad reddendum cautiorẽ dominum facta fuerit, & ſimiliter illa, quæ ſine animo furandi fit, vt ſiquis putans rem eſſe ſuam, vel poſſe eam ab altero, qui ius ſupra illã habebat accipere, accipit, furtum non eſt: quamuis poſtea re comperta teneatur ad reſtitutionem. Dicitur præterea, inuito domino: Nã quando quis contrectat rem alienam, quia credit dominum permiſſurum, eſtque iuſta cauſa credendi, furtum non committit, vt dicitur in l. ſi is qui rẽ. ff. de furtis. Et in dubijs præſumitur dominus inuitus, vt habetur in l. vas. §. velare. ff. eo. tit. Dicitur præterea, lucri faciendi cauſa, vel animo lucrandi: Nam, ſiquis alienã rapuerit ancillam non cauſa lucri, ſed libidinis, furtum non cõmittit, vt conſtat ex l. verum. la 2. ff. eod. tit. Dicitur tandem; ipſius rei, vel poſſeſſionis: Quia non ſolũ committit furtũ, qui rei dominiũ lucrari vult, ſed etiam, qui in re ipſa vult lucrari vſum, aut poſſeſſionem, vt habetur in l. qui ſacrum. ff. de furtis.

Vnde dicatur furtum.

Definitio furti Canoniſtarum.

Impugnatur præfata definitio.

Hæc autem furti definitio à Canoniſtis aſſignata, præterquàm, quòd eſt nimis longa, vtpotè eorũ, qui non tam curant rei ſubſtantiam definire, quàm aliquid docere, quod ad legũ explicationẽ cõducat,

A eſt contra Ariſtotelem docentem definitionem debere eſſe quàm breuiſſimam, orationem, rei naturã compendio explicantem; continet etiã nonnulla falſa. Nam primò falſum eſt, quòd qui nõ accipit rem alienam animo lucrandi, non poteſt furtum committere. Qui enim illam accipit, vt in flumen proijciat, aut incendio tradat, nullius lucri cupidus, ſed vt proximo iniuriam inferat, verè committit furtum. Et tamen certum eſt id animo lucrãdi non facere. Item etiam eſt falſum, quòd furtũ debet eſſe contrectatio rei mobilis, & corporalis. Qui enim acciperet occultè alienum agrum, ſeu alienũ ius nõ minus eſſet fur, quàm qui acciperet alienam veſtem. Præterquàm quòd, cum hæc materialiter ſe habeant in acceptione alteri iniurioſa, ſpeciem variare nequeunt.

B Quo circa hac Canoniſtarum definitione omiſſa, breuiter, atque ſuccinctè, furtum ex mente D. Thomæ in hoc articulo, & omnium fere Theologorum definiẽtes dico; Quòd eſt occulta vſurpatio rei alienæ. In qua definitione ponitur vſurpatio loco generis, quæ latius patet, quam furtum. Qui enim ab altero aliquid per rapinam accipit, verè vſurpat; & tamen propriè non dicitur fur, ſed raptor. Differunt enim ſpecie furtum, & rapina intra idem genus iniuſtæ acceptionis, ſiue vſurpationis, vt infra dicemus conuenientius, etiam definitur furtum p vſurpationem, quam per contrectationem, cum contrectatio ſolum rei contactum ſignificet: & certũ ſit, poſſe eſſe ſæpè ſæpius furtum ſine aliquo reali contactu per ſolam vſurpationẽ. Dicimus, rei alienæ, vt copioſiſſimè res omnes furto captas comprehendamus. Nec opus eſt exprimere rei, vel vſus rei, vel poſſeſſionis. Nam qui re aliena inuito domino vtitur, aut eius obtinet poſſeſſionem, verè dicitur quodammodo rem alienam vſurpare. Nomine autẽ rei alienæ intelligimus rẽ ab altero poſſeſſam, vt optimè explicat D. Th. in hoc articulo. Qui. n. accipit id, quod eſt alterius nõ quaſi poſſeſſio, ſed, vel quaſi pars, vel quaſi perſona cõiuncta; vt qui abſcindit brachiũ, vel aufert vxorem, aut filiã non dicitur propriè fur. Dicitur præterea, occulta, ad differentiã rapinæ, quæ non occultè, ſed manifeſtè, atque per violentiã fit. Qua particula ſufficienter declaratur fraudulẽntia, quæ in furto inuenitur. Qui. n. clam domino rem accipit, fraudem

C

D nectit. Et ſimiliter etiam explicatur, quod acceptio furti debet fieri domino inuito, cum ignorantia cauſet inuolũtariũ, vt docet D. Tho. 1. 2. quæſt. 6. art. 8. Et ſic fruſtra ponebantur illæ particulæ, fraudulẽta, ſeu fraudulosa, & domino inuito, quas iuris prudentes ſuæ furti definitioni adijciebant. Ex hac definitione ſequitur, rapinam nõ eſſe ſpeciem furti. Sed ſunt hæc duo vitia ſpecies contra ſe diſtinctæ, cum furtum ſit occulta vſurpatio, rapina verò manifeſta, & violenta, vt docet Ariſtoteles lib. 5. Ethic. ca. 2. Itaque vſurpatio, ſeu iniuſta acceptio primò omnium diuiditur in furtum, & rapinam. Deinde autem vtraque iſtarum ſpecierum ex parte obiecti ſubdiuidi põt in alia quatuor membra. Nam ſi id, quod iniuſtè accipitur, eſt ſacrum, vocatur ſacrilegiũ. Et ſi eſt poſſeſſio pertinens ad rempublicam, vocatur, peculatus. Si verò

E fiat acceptio de grege diſperſo vocatur, abigeatus. Si autem ſit vſurpatio hominis, vt vendatur, vocatur, plagium. De duobus prioribus agitur in capitulo, quid ergo, 2. quæſt. 4. De tertiò extat integer titulus libri 47. Digeſtorum. De quartò autem etiam extat titulus, ad leg. Flau. de Plag. Et ſi quis contra hoc argumentetur; In lege, ſi vindidero. ff. de furtis. Et Inſtituta de vi bonorum raptorum, dicitur, rapinã eſſe ſpeciem furti, raptoréq; teneri actione furti, & ſimiliter D. Aug. lib. 2. qq. ſuper Exodum, q. 71. & habetur in c. pœnale, 14. q. 5. affirmat nomine furti, intelligi quamcumque rei alienæ illicitam acceptionem, nõ enim permittit rapinam qui furtum prohibuit, reſpondeo

Diffinitio furti D. Th.

Rapina nõ eſt ſpecies furti.

ſpondeo

ſpondeo ſanctos patres atq; iuriſconſultos frequentiſſimè vti hac voce furtum latiſſima quadam ſignificatione, pro quacũque rei alienæ iniuſta acceptione; cum tamen ſecundum proprietatem ſolum ſignificet occultam rei alienæ vſurpationem, quæ eſt ſpecies diſtincta contra rapinam, vt ex dictis patet.

Sed contra definitionem furti à nobis aſſignatam ſunt aliquot argumenta, quæ indigent ſolutione, vt rei veritas clarior pateat.

1. arg. cõtra diffinitionẽ furti.

Primò, ſic argumentor: Vſura eſt occulta acceptio rei alienæ; & tamen non eſt furtum, cum ſpecie differat ab illo: ergo definitio furti non eſt bona.

2. Argum.

Secundò: Cum filius, vel vxor ſurripit aliquid à patre, vel marito ipſis neſciẽtibus, eſt occulta acceptio rei alienæ, & tamen neuter illorum furtum committit, vt habet communis opinio Doctorũ; neuter enim eſt infamis, aut punitur pœna furti: ergo definitio furti non eſt bona.

3. Argum.

Tertiò. Qui domino vidente, & ſciente rem alterius accipit ſine aliqua violentia, eſt verè fur; & tamen non vſurpat rem occultè: ergo inſufficienter dicitur, ſolam occultam vſurpationem rei alienæ eſſe furtum.

Vlt. argum.

Vltimò: Nomine rei alienæ, vt diximus in explicatione definitionis intelligimus rem ab altero poſſeſſam: ex quo intulimus, quòd, ſi quis filiam, vel filiũ ab aliquo ſurripuerit, non erit fur, ſed hæc particula, non ſic rectè explicatur, cum vſurpando filiam poſſit quis furtum cõmittere: ergo. Probo minorem: Qui occultè vſurpat ſeruum alterius, eſt verus fur, vt omnes Doctores concedunt: ergo & qui occultè vſurpat filium, vel filiam. Probo conſequentiam: Nam non minus poteſt miniſtrare filius, vel filia patri, quàm ſeruus.

Ad 1. argu.

Ad primum argumentum reſpõdetur primò, negando maiorem. Vſura enim non importat in ſua ratione, quòd ſit occulta vſurpatio rei alienæ; quamuis hoc aliquando poſſit ei accidere: cum tamẽ furtum id includat intrinſecè, & eſſentialiter. Præterquàm quòd, vſura, & quæcumque alia acceptio iniuſta contractuum ſemper habet adiunctam fraudem & dolum. Et tamen in furto & rapina non eſt per ſe neceſſarium, quod admiſceatur fraus: aut dolus. Vel ſecundo reſpondetur, quòd quãdo dicimus, furtũ eſſe occultã vſurpationẽ, nomine occulti, non ſolum intelligimus clancularium acceptionẽ, ſed ẽt inuoluntariã reſpectu illius, à quo res accipitur, ita, quod fiat ipſo inuito. Nam ignorantia vt docebam, cauſat inuoluntarium. Certum eſt autem, quod iniuſtitia in vſura, & alijs contractibus inuenta, fit domino partim volente, & partim nolente. Volente quidem contrahere & paciſci, nolente autem ſuo iure fraudari. Ex quo fit, vt tales cõmutationes voluntariæ appellentur: cùm tamen furtum, & rapina prorſus fiant domino nolente: & ſic computantur inter commutationes inuoluntarias, differuntque ſpecie à prioribus.

Ad 2. argu.

Ad ſecũdum in quo de furtis à filijs, ſeu vxoribus cõmiſſis eſt ſermo, ſeorſum dicemus. Et primò de filijs cum Syluestro verb. furtũ. q. 11. quod vere furtũ cõmittunt aliquid de bonis parentum ſurripientes, contra eorum voluntatẽ, cum totum ibi inueniatur, quod requiritur ad rõnem furti. Ex quo infert primò, quòd ſi res accepta eſt notabilis, erit peccatum mortale. Infert ſecundo, ꝙ ſi ſint alij hæredes, tenentur cohæredibus partem reſtituere, atque ẽt parentibus, ſi filij haberent peculium caſtrenſe, hoc eſt militaria ſtipendia, vel alia bona libera. Quod eſt intelligendum, niſi voluerit pater filio furtum remittere, ſicut poſſet illud remittere extraneo. Quæ omnia vera ſunt, & rationi conſentanea. Ex quibus ego infero tertio, quòd, ſi ad petitionem parentum pro re illa graui à filijs vſurpata, ſuperiores induxerint ſententiam excõicationis, tenentur filij illam reſtituere ne excõicatione irretiantur: niſi fortè conſtet eis de oppoſita uoluntate parentum: cùm ſint ibi omnia neceſſaria ad excõicationem incurrendam. Verum eſt tamen longè grauiorẽ quãtitatem eſſe neceſſariã ad hoc, vt furtum à filio commiſſum cenſeatur peccatũ mortale, propter quod excõicatio incurratur; quã quæ requiritur in alijs perſonis: cùm quicunq; parentum iure præſumantur pro conditione ſua, & ſtatu indulgere filijs minutiores ac clancularias iſtas vſurpationes. Imò adhuc, quando furtũ fuit peccatũ mortale, regulariter loquendo, non eſt præſumendus pater, voluiſſe filios excõmunicationis cenſura ferire; quamuis in dubio ſecurius & ſalubrius erit petere abſolutionem. Et idem prorſus, quòd diximus de filijs reſpectu parentum, habet etiam verum de vxore reſpectu mariti. Hoc addito ex mente Angeli in ſumma, verb. furtũ, §. 35. quòd, ſi vxor habens virum prodigum celauerit de bonis illius contra eius prohibitionem, vt ſibi, & viro, ac filijs prouideat tẽpore neceſſario, nullum peccatum committit, nec tenetur obedire viro præcipienti, vt ſibi omnia tradat, quia id eſſet dare gladium furioſo. Sed tenetur tunc vxor perinde ſe habere, ac ſi virum non haberet. Præterquàm quòd ſi multum creuerit prodigalitas viri, poterit vxor bona ſua ac dotem retinere, vt ſeruet ſe indemnem, vt cõiter docent Doctores.

Ad 3. argu.

Ad tertium vt reſpondeamus, aduertendum eſt, quòd accipiens rem alterius domino ſciente, & vidente, dupliciter ſe poteſt habere in tali acceptione. Vno modo, vt exiſtimet dominum nihil ſcire, aut videre: quamuis re vera contrarium contingat. Et tũc verè ac propriè furtum cõmittit. Nã cum actiones humanæ ex fine per ſe intento ſpeciem deſumãt, & ille per ſe intendat rem occultè, & non manifeſtè accipere; conſequens eſt, vt ſit verè fur. Alio modo, vt exiſtimet dominum videre, ac ſcire talem actionem: eſt tamen paratus ſe defendere aut violentiam inferre. Et iſte non dicitur verè ac propriè fur, ſed raptor, vt ex ſupra dictis patet. Et ſic argumentum factũ nihil obſtat definitioni furti à nobis aſſignatę.

Ad vlt. arg.

Ad vltimum argumentum reſpondetur, conceſſa maiori, negando minorem. Et ad probationẽ dico, non eſſe eandem rationem de ſeruo, aut ancilla alicuius, & de eius filia, aut vxore. Nam, quia ſeruus, & ancilla connumerantur inter res à domino poſſeſſas, ſũt enim illius, ſicut equus, aut quoduis aliud animal, fit, vt qui ſeruum, aut ancillam occultè vſurpat, verè dicatur furtum committere. Secus autem erit de filia, & vxore, quæ ſub hominis poteſtate tanquam res ab ipſo poſſeſſę exiſtere nequeunt. Sortitur tamen huiuſmodi filiæ, aut vxoris iniuſta acceptio diuerſa nomina ex diuerſis finibus, ꝓpter quos vſurpari contingunt. Nam, ſi vſurpentur, vt in ſeruitutem redigãtur, talis vſurpatio dicetur captiuitas, quæ ſub vitio incarcerationis inter iniurias perſonales quæſtione præcedenti poſito, comprehenditur, cum vtrũque repugnet libero corporis vſui. Si autem vſurpentur, non ſimpliciter, ſed ad horam pro concubitu, & hoc fiat ipſis inuitis, raptus erit. Si verò fiat eis conſentientibus, extra proprias luxuriæ ſpecies, aut ſtupri, aut adulterij, aut ſimplicis fornicationis, iuxta qualitatem tam perſonæ extrahentis, quam extractæ, non video aliam deformitatem. Et quoniam ſerua non eſt ſub domini poteſtate quo ad concubitum, cum talis vſus ſerui non ſit domini, fit, vt qui acciperet alienam ſeruam propter coitum, niſi forte ex hoc à domini ſeruitio impediretur, nullum furtum cõmitteret, magis quàm coeundo cum illa in domo domini ipſo inuito. Et hæc dicta ſint de furti definitione.

Dubiũ circa ſolu. ad 2. D. Tho.

Circa ſolutionẽ ad ſecũdum in qua dicit D. Tho. detinere id quod alteri debetur eandem rationem nocumenti habere cum acceptione iniuſta, mouet Caietanus in præſenti graue dubium; an ſcilicet,

detinens

detinens rem alienam inuito domino continuo peccet, vel potiùs aliquando, & quãdo id fiat. Sed quoniam hæc oĩa ſunt latè à nobis explicata ſupra q.62. art.8. in principio, idcirco ab illis in præſenti ſuperſedimus, remittentes lectorem ad pręfatum locum, vbi contrariam ſententiam tenuimus in multis ei, quam Caietanus in hoc commento proſequitur.

In ſolutione ad tertium dicit D.Tho. nihil prohibere, id quod eſt vnius ſimpliciter eſſe alterius ſecũdum quid: vt res depoſita, quæ ſimpliciter eſt deponentis, ſecundũ quid eſt eius apud quem deponitur, ſcilicet, quantum ad cuſtodiam. Et eodẽ modo quod eſt per rapinam ablatum, eſt rapientis, non ſimpliciter; ſed quantum ad detentionẽ. Quibus verbis duo vr̃ ſignificare autor. Vnum eſt, ꝙ raptor habet ius ad cuſtodiam, vel detentionem eius rei, quã furto abſtulit. Secundũ quod, qui furtim accipit rem ſuam à raptore, peccat, & cõmittit furtum tanquam is, qui accipit id, quod ſecundum quid, ſcilicet quantũ ad detentionem eſt alterius. Quod vtrumque vr̃ falſum.

1. Arg. contra id quod dicit D.Th. in ſolutione ad 3.

Quod ſic probo primò: Raptor nullũ habet ius detinendi rem, cum teneatur illã non detinere, peccetq́; mortaliter, volendo detinere; & tamdiu ſit in peccato mortali, quãdiu detinet: ergo falſo aſſeritur rem raptam eſſe raptoris, quantũ ad detentionem. Conſequentia eſt nota, & antecedẽs, quo ad oẽs ſuas partes fuit ſatis à nobis probatũ, q.62. ar.8. in principio.

2. Argum.

Secundò, furtum non committitur in re propria, niſi alius habeat ius ad illam, vel pignoris, vel locationis, vt tenet omnis communis ſententia Doctorum, habeturq́; expreſſe in lege, ſi res. §.1. & in lege, ſi is, qui rem. ff. de furtis. ſed in caſu, de quo loquimur, qui accipit rem à raptore, accipit rem ſuam, ad quam raptor nullum ius, vel pignoris, vel locationis habet: ergo nullum furtum committit, nec peccat.

3. Argum.

Tertiò: Communis ſententia Theologorum eſt, licitum eſſe cuique, rem propriã recuperare ab iniquo poſſeſſore, qñ id iuridice efficere non poteſt: ergo ſi recuperet, nullum furtum cõmittit. His tñ non obſtãtibus adhuc dicit Caietanus in præſenti ſententiam D.Tho. quantum ad vtrumque dictum eſſe veram, ſi rectè intelligatur. Nam primum verum eſt, quòd raptor habet ius ad cuſtodiã, vel detentionem eius rei, quam furto abſtulit, ad hunc ſenſum, ꝙ non poteſt priuata autoritate auferri ab eo inuito, nec dominus poteſt ſibi ipſi ius dicere. Et item, ꝙ cum raptor teneatur retinere rem, non ſibi, ſed domino reſtituendam, ſi poſtea dominus accipit illam occultè à raptore iniuriam facit ei. Pro quanto ex ignorãtia incurrit duplex damnum. Vnum, quod eſt perdere rem, alterum, quod tenetur eius pretium iterum domino reſtituere, neſciẽs quod res ad illum peruenerit. Secundum ẽt dictum D.Thomæ habet verum in eo, qui accipit rem ſuã putans eſſe alienam: qui quidem formaliter eſt fur, cùm actiones humanę, vt ſæpe dictum eſt ex intentione ſpeciẽ deſumant: & prętcrea damnificetur proximus in iure detentionis, & vinculo reſtituendi, vt declaratum eſt. Nam qui occultè acciperet rem propriam à raptore ex intentione accipiendi proprium, & non damnificandi proximum, nullum furtum cõmitteret vt rectè probant duo vltima argumenta. Tenebitur tamen ſic accipiens inſinuare ei apud quem res exiſtebat, quòd iam eſt liber à vinculo reſtitutionis, ne ex ignorantia bis eiuſdem rei faciat ſolutionem.

Reſponſio ad omnia ſimul.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm furtum & rapina ſint peccata differentia ſpecie.

Infr. art. 9. cor. Et q.3. ar.1. cor. Et ad 2. Et 2. cor. 12.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd furtum & rapina non ſint peccata differentia ſpecie: Furtum enim & rapina differunt ſecũdum occultũ & manifeſtum: furtum enim importat occultam acceptionem, rapina verò violentam & manifeſtam. Sed in alijs generibus peccatorum, occultum & manifeſtum non diuerſificant ſpeciem: ergo furtum & rapina non ſunt peccata ſpecie diuerſa.

*2. Præterea, Moralia recipiunt ſpeciem à fine, vt ſupra dictum * eſt. Sed furtum & rapina ordinantur ad eundem finem, ſcilicet habendum aliena: ergo non differunt ſpecie.*

1.2. q.1. ar. 3. & q.18. art.6.

3. Præterea, Sicut rapitur aliquid ad poſſidendum, ita rapitur mulier ad delectandũ. Vnde & Iſidorus dicit in libro Etymologiarum, quòd raptor dicitur corruptor, & rapta dicitur corrupta. Sed raptus dicitur, ſiue mulier auferatur publice, ſiue occultè. Ergo & res poſſeſſa rapi dicitur, ſiue occultè, ſiue publicè rapiatur: ergo non differunt furtum & rapina.*

Lib.10.c. 17. & incipit Religioſus à medio.

*Sed cõtra eſt, quod * Philoſophus in 5. Ethicorum, diſtinguit furtum à rapina, ponens furtum occultum, rapinam verò violentam.*

Lib.5.c.2. in fin. to.5.

Reſpondeo dicendum, quòd furtum & rapina ſunt vitia iuſtitiæ oppoſita, inquantum aliquis alteri facit iniuſtum. Nullus autem patitur iniuſtum volens, vt probatur in 5. Ethicorum. Et ideo furtum & rapina ex hoc habent rationem peccati, quod acceptio eſt inuoluntaria ex parte eius, cui aliquid ſubtrahitur. Inuoluntarium autem dupliciter dicitur, ſcilicet per ignorantiam, & violentiam, vt habetur in 3.* Ethicorum. Et ideo aliam rationem peccati habet rapina, & aliam furtum. Ergo propter hoc differunt ſpecie.*

Lib.5.c.9. ante med. to.5.

Lib.3.c.1. to.5.

Ad primum ergo dicẽdum, quòd in alijs generibus peccatorum non attenditur ratio peccati ex aliquo inuoluntario, ſicut attenditur in peccatis oppoſitis iuſtitiæ. Et ideo vbi concurrit diuerſa ratio inuoluntarij, eſt diuerſa ſpecies peccati.

Ad ſecundum dicendum, quòd finis remotus rapinæ & furti idem eſt. Sed hoc non ſufficit ad identitatem ſpeciei, quia eſt diuerſitas in finibus proximis. Raptor enim vult per propriam poteſtatem obtinere, fur verò per aſtutiam.

Ad tertium dicendum, quòd raptus mulieris non poteſt eſſe occultus ex parte mulieris, quæ rapitur. Et ideo etiam ſi ſit occultus ex parte aliorum, quibus rapitur, adhuc remanet ratio rapinæ ex parte mulieris, cui violentia infertur.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmatiua. Quam probat D.Tho. in argumento, ſed contra, ex Ariſto. lib.5. Ethicorum, cap.2. diſtinguente furtum à rapina, penes hoc quod illud eſt occultum, hæc autem violenta. Et in corpore articuli hac ratione: Differentia ſpecifica actuum attenditur penes formalem diſtinctionem obiectorum: ſed hęc eſt in furto & rapina: ergo differunt ſpecie. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Furtum, & rapina in hoc conueniunt, quod ambo iuſtitiæ cõmutatiuæ aduerſantur, quatenus per vtrumq; iniuſtum fit, iuſque alienum violatur: ſed iniuſtum nullus patitur, niſi inuitus, & contra ſuam voluntatem, vt docet Ariſt. 5. Ethic. c.9. ergo ex diuerſo modo, quo actiones iniurioſæ fuerint inuoluntariæ debent inter ſe ſe ſpecie diſtingui. Sed inuoluntarium eſt duplex, vt docet Ariſt. lib.5. Ethic. c.1. vnum per ignorãtiam, alterum per violentiam, quæ ſpecie diſtinguuntur: ergo furtũ, quod ex ſua ratione dicit iniuſtam acceptionem, dño ignorante, ſpecie differt à rapina, quæ in ſua ratione dicit

iniuſtam acceptionẽ domino conſcio, ac violentiam patiente. Itaq; ad intelligendam diſtinctionem, quæ eſt inter furtum, & rapinam, nõ ad rem alienam, quę eſt quid materiale, ſed ad rationem inuoluntarij in vtroque inuentam, quæ eſt quid intrinſecum, & eſſentiale iniuſtæ acceptioni, eſt aſpiciendum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Nomen rapina accipitur multipliciter.

PRo explicatione huius articuli aduertẽdum eſt primò, quod hoc nomen, rapina, multipliciter accipitur à Doctoribus. Vno modo improprijſſimè, & largiſſimè pro quacunque indebita vſurpatione cuiuſcunque rei, ſiue corporalis, ſiue ſpiritualis. In qua ſignificatione dixit Paulus ad Philip. c. 2 loquẽs de Chriſto: Non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo. Alio modo minus largè, ſed adhuc impropriè pro illicita vſurpatione, vel occupatione rei tẽporalis occultè ſiue manifeſtè facta. In qua ſignificatione dixit Ambr. Qui vſuram accipit rapinam facit, 14. q. 4. & D. Aug. Si quid inueniſti, & non reddidiſti rapuiſti, eadem cauſa & quæſtione. Tertiò & vltimò accipitur rapina propriè & ſtrictè, vt diſtinguitur contra furtum, & vſuram, Qua ratione loquitur in pręſenti de rapina. Eſtq; vt ex ſententia D. Tho. in hoc articulo colligere licèt, ablatio rei alienæ iniuſta, & violenta. Ex quo infertur, quòd, nec qui rem ſuam ẽt per violentiam tollit ab eo, qui abſtulerat, nec qui alienam iuſtè, vt in bello, nec qui alienam iniuſtè nõ per vim, ſed latenter vt in furto, nec qui ex voluntate domini, vt in vſura accipit, rapinam cõmitit. Non eſt autem neceſſarium ad rapinã, quod violenter & publicè fiat, quidquid dicat ſumma Angelica in verb. rapina, cùm nõ ſit de ratione illius, quòd ſit publica alteri, quàm ei, à quo res per violentiam aufertur, vt conſtat ex c. pęnale, 14. q. 5. Ex quo factum fuit, vt in l. 1. C. vi bonorum raptorum, rapina dicatur violenta acceptio rerum, & raptor qui bona alięna rapit vi & apertè. Vbi eſt ponderandũ, quòd non dixit publicè, ſed apertè, id eſt, domino ſciente, & vidente, ſeu, vt dicitur in dicto cap. pœnale, viſibiliter, quia id ſolũ eſt neceſſarium. Poteſt verò rapina fieri multipliciter. Primò, in vſurpatione dominiorum, vel ſtatuum: ſecundo in extorſionibus iniuſtis dominorum, & communitatum; tertio in extorſionibus iniuſtis officialium, quarto in bellis iniuſtis: quinto in vſurpationibus factis per priuatas perſonas, vt in naufragijs, & ſtratis, & huiuſmodi infinitis alijs.

Rapina poteſt fieri multipliciter.

Furtũ & rapina diſtinguuntur ex diuerſa ratione obiecti.

Secundo eſt aduertendum ex Caietano in præſenti, quòd intentio D. Thomæ in ratione, quam in hoc articulo conſtituit, non eſt inferre diuerſitatem ſpecificam furti, & rapinæ ex diuerſa diſpoſitione mentis perſonæ læſæ. (accidit enim peccato meo, quod mens eius qui lęditur hoc vel illo modo diſponatur) ſed ex diuerſa ratione obiecti, circa quod verſantur. Ex eo enim, quòd iniuſtè accipiens iniuſtum facit, ſufficienter colligitur, quòd obiectum acceptionis tam in furto, quam in rapina eſt iniuſtum. Et quia iniuſtum, vt ſic, includit in ſe rationem inuoluntarij reſpectu illius, qui iniuſtum patitur, cùm nullus patiatur iniuſtum volens, rurſus fit, vt ſecundum rationem inuoluntarij in iniuſto incluſam, poſſint actiones iniurioſæ ſpecie diſtingui. Sicque rapina, quę eſt acceptio iniuſta inuoluntarij per violentiam, diſtinguitur ſpecie à furto, quod eſt acceptio iniuſta inuoluntarij per ignorantiam. Et conſtituuntur duæ ſpecies; vna furti accipiendo occultè alienum, altera rapinę, accipiendo violenter. Quam differentiam non ſolum morales philoſophi, verùm & Iuriſconſulti, qui ex eadem philoſophia ſuas leges elicuerunt, cognoſcunt, vt patet ex lege, ſed nouo iure. Codice de ſeruis fugitiuis, & ex l. fur. ff. de furtis. Nonnulli ſolẽt diſtinguere furtum à rapina ex eo, quòd furtum fit in tenebris, rapina autem ſub luce diei. Vel ex eo, quòd furtum committitur in abſentia domini, rapina verò in eius præſentia. Sed neutra iſtarum diſtinctionum eſt ſufficiens, cùm contingere poſſit, vt furtum in die, & in domini præſentia fiat, rapina autem in nocte & domino abſente. Si quis enim vi noctu ædes aggrediatur, paratus vim inferre, etiam ſi nemo ſit intus, erit raptor. Si autem in die domino pręſente, & præ modeſtia tacente, bona ſurripiat, nulla vi illata, nec paratus inferre, quoniam exiſtimat dominum nihil videre, verè & propriè furtum cõmittet. Itaque proprijſſima, & ſpecifica differentia inter furtum, & rapinã exiſtens, ex eo ſolum eſt deſumenda, quòd furtum latenter, & abſque aliqua violentia fit, rapina verò ſeu latrocinium violenter. Et hinc rapinæ culpa præ illa, quæ eſt in furto, augeſcit, vt videbimus articulo vltimo huius quæſtionis.

Iuris prudẽtes diſtinguũt duplicem furem.

Iuriſprudẽtes ſolent diſtinguere duplicem furem, nocturnum, ſcilicet, & diurnum. Quæ diſtinctio ad id ſolum deſeruit, quòd perſonæ priuatæ licitum eſt impunè furem nocturnũ occidere, vt habetur Exod. 22. & de homic. cap. ſi. perfodiens, cum tamen furem diurnum occidere nõ ita priuatę perſonæ permittatur. Et ratio eſt: Nam cum fur nocturnus timeat, ne agnoſcatur, aut infametur, aut in furto deprehendatur, iure præſumitur, quod venit paratus occidere ne deprehendatur: ac proinde meritò conceditur cuique facultas illum impunè occidendi. Maximè ſi dominus ad ſuarum rerum defenſionem alio remedio vti non poſſit. At verò in fure diurno, quia alia remedia habet is, cui bona ſurripiuntur, poteſt enim furem agnoſcere, contra eumque cognitum in iudicio agere, poteſt etiam clamore, & vicinorum conuocatione furtum impedire; quæ remedia nõ ita ſolent noctu occurrere; non ita conceditur facultas impune furem occidendi. Quamuis tam die, quàm nocte licitum erit in conſcientia bonorum aggreſſorem occidere; quando id ad illorum defenſionem fuerit neceſſarium, vt diximus ſupra q. 64. art. 7. Diſtinguunt præterea ijdem iuris prudentes furtum in manifeſtum; quale eſt illud, cum quo fur ipſe deprehenditur, antequam rem furtiuam in domum deportet, & occultum; quale eſt illud, cum quo fur non ita deprehenditur, vt conſtat ex lege ſecunda & 3. ff. de furtis. Sed hæc diſtinctio ſimiliter deſeruit ſolum ad pœnam iuris furi inferendum, quæ diuerſa contra manifeſtum, & occultum legitur inſtituta.

ARTICVLVS V.

Vtrùm furtum ſemper ſit peccatum.

Inf. q. 122. ar. 4. cor. Et 1. 2. q. 42. q. 2. ar. 4. cor. Et mal. q. 10. ar. 1. cor. Et q. 15. art. 2. cor. prin.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd furtum non ſemper ſit peccatum. Nullum enim peccatũ cadit ſub præcepto diuino. Dicitur enim Eccleſ. 15. Nemini mandauit impiè agere. Sed Deus inuenitur præcepiſſe furtũ. Dicitur enim Exodi 12. Fecerunt filij Iſrael ſicut præceperat Dominus Moyſi, & expoliauerũt Aegyptios, ergo furtum non ſemper eſt peccatum.

2. Præterea, Ille qui inuenit rem non ſuam, ſi eam accipiat, videtur furtum committere, quia accipit rem alienam. Sed hoc videtur eſſe licitum ſecundum naturalem æquitatem, vt iuriſtæ dicunt: ergo videtur quòd furtum non ſemper ſit peccatum.

3. Præterea, Ille qui accipit rem ſuam, non videtur peccare; cum non agat contra iuſtitiam, cuius æquitatem non tollit. Sed furtum committitur etiam ſi aliquis rem ſuam occultè accipiat ab altero detentam vel cuſtoditam: ergo videtur quòd furtum non ſemper ſit peccatum.

Sed

Sed contra eſt, quod dicitur Exod. 10. Non furtum facies.

Reſpondeo dicendum, quòd ſi aliquis conſideret furti rationem, duas rationes peccati in eo inueniet. Primò quidem propter contrarietatem ad iuſtitiam, quæ reddit vnicuique quod ſuum eſt. Et ſic furtum iuſtitiæ opponitur, in quantum furtum eſt acceptio rei alienæ. Secundò, ratione doli ſeu fraudis quam fur committit occulte, & quaſi ex inſidijs rem alienam vſurpando. Vnde manifeſtum eſt, quòd omne furtũ eſt peccatum.

Ad primum ergo dicendum, quòd accipere rem alienam vel occulte, vel manifeſte authoritate iudicis hoc decernentis, non eſt furtum: quia iam fit ſibi debitum per hoc, quòd ſententialiter ſibi eſt adiudicatum. Vnde multo minus furtum fuit, quòd filij Iſrael tulerunt ſpolia Aegyptiorum de præcepto Domini, hoc decernentis pro afflictionibus, quibus Aegyptij eos ſine cauſa afflixerant. Et ideo ſignanter dicitur Sap. 10. Iuſti tulerunt ſpolia impiorum.

*Ad ſecundum dicendum, quòd circa res inuẽtas eſt diſtinguendum. Quædam enim ſunt quæ nunquam fuerunt in bonis alicuius, ſicut lapilli & gemmæ, quæ inueniuntur in littore maris. Et talia occupanti conceduntur. Et eadem ratio eſt de theſauris antiquo tempore ſub terra occultatis, quorũ non eſt aliquis poſſeſſor, niſi quod ſecundum leges ciuiles tenetur inuentor dare medietatem domino agri, ſi in alieno agro inuenerit. Propter quod in parabola Euãgelij dicitur Matt. 13. de inuentore theſauri abſconditi in agro, quod emit agrum, quaſi vt haberet ius poſſidendi theſaurum. Quædam verò res inuentæ fuerunt de propinquo in alicuius bonis. Et tunc ſi quis eas accipiat non animo retinendi: ſed animo reſtituendi domino, qui eas pro derelictis non habet, non committit furtum. Et ſimiliter ſi pro derelictis habeantur, & hoc credat inuentor, licet ſibi eas retineat, non committit furtum, aliàs autem committitur peccatum furti. Vnde Aug. dicit * in quadam Homil. & habetur 14. q. 5. Si quid inueniſti, & non reddidiſti, rapuiſti.*

Ser. 19. de verbis Apoſto. à med. to. 10. Et habetur 14. q. 5. c. Si q̃d.

Ad tertium dicendum, quòd ille qui furtim accepit rem ſuam apud alium depoſitum, grauat depoſitarium: quia tenetur ad reſtituendum eam, vel ad oſtendẽdum ſe eſſe innoxium. Vnde manifeſtum eſt quod peccat, & tenetur ad reuelandum grauamen depoſitarij. Qui vero furtim accipit rem ſuam apud alium iniuſtè detentam, peccat quidem, non quia grauet eum qui detinet (& ideo non tenetur ad reſtituendum aliquid vel ad recompenſandum) ſed peccat contra communem iuſtitiam, dum ipſe ſibi vſurpat ſuæ rei iudicium, iuris ordine prætermiſſo. Et ideo tenetur Deo ſatisfacere, & dare operam vt ſcandalum proximorum, ſi inde exortum fuerit, ſedetur.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio huius articuli eſt affirmatiua, quam probat D. Thom. in argumento, ſed contra. Ex illo Exod. 10. Non furtum facies. Et in corpore articuli hac ratione: furtum aduerſatur iuſtitiæ reddenti vnicuique quod ſuum eſt, continetque in ſe quandam rationem doli, ſeu fraudis in quantum fur occultè & quaſi ex inſidijs rem alienam vſurpat: ergo ſemper eſt peccatum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COncluſio huius articuli eſt certiſſima, & lumine naturali nota, vtpote quæ ex illo principio, Quod tibi non vis, alteri ne feceris, euidenti conſequentia deducitur. Cæterùm circa reſpõſiones quas D. Tho. argumentis à ſe propoſitis adhibet, ſunt non leues, nec contemnendæ difficultates. Et ſic circa ſolutionem ad primum, in qua de facto filiorũ Iſrael quo Ægyptios abſq; peccato ex Dei mandato expoliauerunt agitur, eſt quæſtio grauis, vtrum habuerit id factum rationem furti. Scotus in 3. diſt. 37. q. 1. partem tenet affirmatiuam, quã probat ex eo, quòd fuit occulta vſurpatio rei alienæ domino inuito, quod rationem furti conſtituit. Dicit tñ filios Iſrael in eo facto non peccaſſe, quia ex mandato Dei, qui potens fuit in præcepto de non furando diſpenſare, id fecerunt. Eandem ſententiam tenet OKam in ſecundo d. 19. Qui dicit, non ſolum potuiſſe Deum in illo pręcepto de non furando, & in omnibus alijs Decalogi diſpenſare, verum etiam contrarium illorum præcipere. Quo facto meritorium eſſet contra pręcepta Decalogi operari, etiam ſi operatio eſſet odiũ Dei. Quam ſuam ſentẽtiam nulla alia ratione probat, niſi ea communi & ab eo ſæpiùs repetita, quod non implicat cõtradictionem, Deus poteſt facere: hoc non implicat: ergo. Hæc tamen ſententia adeò eſt abſurda, vt contra eam diſputare nõ ſit neceſſe. Qua enim ratione poteſt intelligi eſſe bonũ odio habere ſummum bonum, & ſummã rectitudinem, qui eſt Deus. Quare qui hoc diceret neceſſario fateri cogeretur, eundem poſſe eſſe, amicum & inimicum Dei. Amicum quidem; quia illius obſequitur voluntati: inimicum autem, quia eum odio proſequitur, quod eſt impoſſibile. D. Tho. 1. 2. q. 100. artic. 8. qui dicit omnia præcepta Decalogi ita eſſe indiſpenſabilia, vt nec de potentia Dei abſoluta poſſit ſuper eis cadere diſpenſatio, conſequenter affirmat, factum illud filiorum Iſrael quo Ægyptios ſpoliauerunt, furti rationẽ non habuiſſe, ſicut nec habuit rationem culpæ. Quæ ſententia eſt vera, atque tenenda. Ad cuius explicationem aduertendum eſt, primo, quòd diſpenſare in lege, propriè loquendo, nihil aliud eſt, quàm ratione legis inuariata manente, aliquem in particulari ab eius obligatione eximere. Eſt enim latiſſimum diſcrimen inter hæc quatuor verba, irritare, abrogare, interpretari, & diſpenſare ſecundum quod legibus accommodantur, vt communiter dicunt Doctores. Irritare enim, eſt legem caſſare, & impedire, ne robur obtineat. Quomodo princeps autoritate in ipſo exiſtente poteſt irritare legem ab aliqua ciuitate inſtitutam, eam non approbando. Et ſimiliter maritus poteſt irritare vota vxoris, & pater vota filiorum, antequam perueniant ad legitimam ætatem. Super quibus quidẽ ſi ſolida eſſent diſpenſare non poſſent. Abrogare legem eſt, poſtquam vim habet in totum tollere ne amplius obliget. Ad quod requiritur plena poteſtas ſupra ipſam legem. Interpretari autem eſt legem declarare. Ad quod tantum requiritur iudicium & eruditio. Vnde quilibet poteſt legem interpretari, etiamſi nullam habeat poteſtatem gubernatiuam. Pertinetque hoc ad virtutem epicheię, qua quiſque vti poteſt in caſu, quo obſeruantia legis propter aliquas circunſtantias pugnat cum bono communi, vt docet D. Tho. 1. 2. quæſtione 96. articulo 6. Diſpenſare verò eſt authoritate ſuperioris relaxare obligationem legis in aliquo particulari. Quod quidem fit quotieſcunque aliquis excipitur ab obſeruantia legis ex facultate ſibi à ſuperiori peculariter conceſſa, ſine qua legi eſſet ſubiectus. Itaque diſpenſare, propriè loquendo tunc tantum eſt, quando ratione legis inuariata manente, aliquis in particulari ab eius obligatione eximitur. Et ſi ratio legis variatur non dicitur in ea diſpenſari: ſed quod ceſſat lex. Secundo eſt aduertendum, quòd quamuis ratio iuſti, & boni, generaliter loquendo, conſiſtat in hoc, vt nullus malum operetur, nec aliorum iura violet;

Dubiũ graue.

Sententia Scoti.

Sententia D. Thom.

Diſcrimen quod eſt inter irritare, abrogare, interpretari & diſpenſare legib⁹ accommodata.

hæc tamen ratio à parte rei inueniri non poteſt, niſi in actionibus particularibus, vt non furari, non occidere, non mœchari, &c. Quarum aliquæ ita habẽt intrinſecam, & coniunctam rationem recti, vt ab illis ſeparari non poſſit. Aliæ verò ita habent coniunctam rationem mali, vt ab illis ſit prorſus inſeparabilis, vt eſt videre in odio Dei. His poſitis ſit

1. Concluſ. Prima cõcluſio, Supra illud præceptum generale, non eſt iniuſte operandum, & vnicuiq; ius ſuum eſt tribuendum, nulla ratione poteſt cadere diſpẽſatio. Probatur: Nam ſi liceret ex diſpẽſatione iniuſte operari, idem eſſet licitum, & illicitum, iuſtum, & iniuſtum; idemque eſſet conſentaneum rationi, & diſſentaneum: darẽturq; duæ contradictoriæ ſimul veræ, quod per omnem potentiam eſt impoſſibile.

2. Concluſ. Secunda cõcluſio: Supra præcepta particularia earum actionum, in quibus ratio iuſta atque debita neceſſario, & inſeparabiliter ineſt, nulla ratione poteſt cadere diſpenſatio. Probatur: Idem eſſet diſpenſare in his præceptis particularibus, quòd in illo generali ſupradicto: ſed ſupra illud non poteſt cadere diſpẽſatio, vt diximus in prima concluſione: ergo nec ſupra hæc. Cõſequentia cum minori eſt nota, & maior probatur: Non poſſunt hæc præcepta particularia violari, quin violetur præceptum commune, & generale de non iniuſtè operando: ſed hoc non poteſt licite fieri: ergo.

3. Concluſ. Tertia concluſio quæ ſequitur ex ſupradictis eſt, quòd omnia decem pręcepta Decalogi ſunt prorſus indiſpenſabilia, etiam de potentia Dei abſoluta. Probatur: Omnia & ſingula illorum habent neceſſariò & intrinſece coniunctam rationem iuſti, atq; recti: ergo licitè contra illa fieri non poteſt. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: In præceptis Decalogi nõ præcipitur, vt reddamus Deo, & proximo debitum, quomodocunque, ſed qñ recta ratio dictauerit eſſe reddendum: vt præceptum de non furãdo non præcipit, ne alienum accipiamus, ſed, ne illud iniuſte accipiamus, & item præceptum, de non occidendo, non præcipit, ne vnquam occidamus; ſed tantũ ne iniuſtè id faciamus: ſed implicat contradictionem, quod licitè fiat id, quod eſt ex ſe & intrinſecè malum: ergo etiam implicat, quod illa præcepta ſint diſpenſabilia. Et confirmatur: Præcepta affirmatiua Decalogi præcipiunt id, quòd ex ſe eſt rectum; negatiua autem prohibent id, quòd ex ſe eſt iniuſtum & malum: ergo implicat cõtradictionem, quòd ſint diſpenſabilia. Probo conſequentiam: Nam ſi eſſent diſpenſabilia, liceret facere, quod ſecundum ſe eſt iniuſtum, quod eſt impoſſibile.

1. Corollarium. Ex dictis infero primo, Deum nulla ratione diſpenſaſſe in præcepto de non furando, cum filijs Iſrael eo tempore, quo illis præcipit, vt Ægyptiorum vaſa ſurriperent. Eſt enim hoc vnum ex illis, quæ in Decalogo continentur, ſupra quæ vt diximus, etiam de potentia Dei abſoluta, cadere non poteſt diſpenſatio.

2. Corollarium. Infero ſecundo, quòd, cùm illud factum peccatum nõ fuerit, nec etiam poteſt habere rationem furti, quod intrinſece, & eſſentialiter malum eſt. Sed cum videatur eſſe occulta acceptio rei alienæ domino inuito, vt dicebat Scotus, quę eſt diffinitio furti, non facile erit explicare, qualiter in ſe rationem furti non contineat. Ad cuius explicationem aduertendum eſt, ꝙ Deus in vniuerſum

Deus habet duas poteſtates. orbem duas habet poteſtates. Vnam iure creationis, ratione cuius eſt Dominus non ſolum bonorum omnium externorum, verùm etiam corporum, & humanæ vitæ, angelorum, quos tanquam propria opificia ad nihilum redigere poteſt. Alteram tanquam legislator, & vniuerſalis omnium iudex. Quas in pręſenti claritatis gratia diſtinguimus. Quo ſuppoſito dico primo, quòd, ſi Deus non haberet primam poteſtatem, ſed ſolum ſecũdam tanquam legislator, & iudex nunquã poſſet pręcipere, vt vnus rem alterius

A domino inuito, ſi innocẽs eſſet, licitè vſurparet: quia hoc adeo eſt intrinſece malum, vt per nullam potentiam iuſte fieri nequeat. Cæterum quia Deus etiam primam habet poteſtatem, hoc eſt, dominium ſupra omnes res, multò melius atq; perfectius, quam quilibet homo dominium habet ſupra pallium à ſe poſſeſſum, fit, vt cuiuſcunque rem ipſo inuito poſſit alteri tradere. Nec hoc eſt diſpẽſare in furto: ſicut nec tu, quando rem tuã alteri tradis, in furto diſpenſas. Sed eſt ſolum rem ſuam dare cui vult, Itaque, ſicut pater veſtem parui filij eo inuito tradens amico, nõ diſpenſaret in furto, licet inuitus filiolus expoliaretur, quia pater eſt verus dñs: & ſicut prælatus meus me inſcio, & inuito concedens alteri facultatem capiendi meos libros, non diſpenſaret in furto, ſed ſolum traB deret quod ſuæ diſtributioni eſt commiſſum: ita ẽt licèt Deus Ægyptiorum vaſa, tanquam dñs tradiſſet Hebræis, & poſteà eiſdem terram Promiſſionis primis habitatoribus inuitis nõ diceretur diſpenſare in præcepto de non furando, nec ea acceptio à filijs Iſrael facta haberet rationẽ furti. Nã quamuis particulares dñi inuitis ſuis bonis ſpoliarẽtur, à ſupremo tñ Dño facta fuiſſet legitimè donatio. Quod ſatis eſt ad hoc, vt nec acceptio ſit furtum, nec donans dicatur diſpenſare in præcepto de nõ furando. Quod & ex eo confirmari poteſt. Nam etiã ſi per impoſſibile Deus non fuiſſet legislator, nec aliqua in leges poteſtate fungeretur, adhuc illa vſurpatio vaſorũ à filijs Iſrael facta eſſet legitima, & licita. Quod euidens eſt teſtimoniũ nihil ibi diſpenſationis interueniſſe, cum C diſpenſare vt ſupra dicebam, nihil aliud ſit, quàm autoritate ſuperioris legis obligationem relaxare. Hęc à me ſub conditione dicta ſunt; quoniam exiſtimo, Deum in illa vaſorum traditione, non abſoluta dominij poteſtate fuiſſe vſum, ſed legitima iudicis autoritate. & ſic dico ſecundo quòd, quoniam de laboribus, quos Hebræi Ægyptijs impenderãt in luto & latere, mercedem non acceperant, iuſto Dei iudicio factum eſt, vt Ægyptij ab Hebræis ſuis bonis ſpoliarentur. Quando autem iudex crimino ſum aliquem inuitum ſuis bonis priuat, nec illa accipiens committit furtum, nec ipſe iudex dicitur in furto diſpenſare. Quoniam prohibitione illa furandi, ſolum id, quod ius naturæ vetat, interdicitur, nempe, innocentẽ inuitum autoritate priuata ſuis bonis priuari: ſicut & D præcepto de non occidendo ſolum id prohibetur, quod lex naturalis abhorret. Quare cùm iudex tradit reum carnifici interficiendum, nõ dicitur diſpenſare in homicidio, quia prohibitio illa ad talem occiſionem non extenditur, imò illam præcipit. Sicut nec eſt diſpenſatio, quòd quis inculpata tutela inuaſorem interficiat, vt latè diximus in materia de homicidio q.64.ar.2. Et hæc eſt ratio ſaluãdi Hebręos, quam D. Thom. ſequitur hic ad primum.

Quæſtio. Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrum licitum ſit principibus Deum imitari, in hoc, vt aliquid occulte præcipiant citra publicum miniſtrorũ tumultum exequendum. Quod eſt quærere, vtrum poſſit licitè princeps priuatim alicui pręcipere, vt occultè alterũ E bonis aut vita ſpoliet, & vtrum tale præceptum accipiens teneatur illud exequutioni mandare.

Reſponſio. Ad cuius explicationem dico breuiter, quòd ſi dicta cauſa, lataque condemnationis ſententia id faceret, proculdubio eſſet licitum ei parere, quia expedit aliquando ſecretas huiuſmodi executiones fieri. Nec id tunc eſſet, aut furtum, aut homicidium, ſed executio iuſtitiæ. Cæterum, ſi iudicij forma ac ordine non ſeruato, id præciperet non ſolum princeps peccaret, verum etiam quicunque præcipienti obſequeretur. Tenentur enim principes iudiciario ordine ſemper procedere, cum non ſint Deus, qui errare non poteſt. Niſi forte in aliquo caſu particulari, qui rariſſime contingit, in quo delictum ſit manifeſtum,

ſtum,nec punitio moras,aut ſtrepitum publicum patiatur,ſine magno reipublicæ detrimento.

Sententia D.Tho. de rebus inuẽtis.

In ſolutione ad ſecundum argumentum, agit D. Tho.de rebus inuentis, ponitq; hanc diſtinctionem. Quædam inuenta ſunt,quæ nullius vnquam fuerunt propria,vt lapilli, & gemmæ, quas maritimũ littus procreat. Et talium inuẽtores nulli reſtitutioni ſubduntur. Quæ enim nullius vnquam fuerunt,primo occupanti conceduntur.Et eadem ratio eſt de inuentione theſauri,cuius dñi nulla extare poteſt memoria.Præterquam,ꝙ legibus ciuilibus tenentur inuentores medietatẽ dare dño agri, ſi in alieno fuerit inuentus. Cui ordinationi cõſonare vr̃ parabola Euangelica Matth.13.de inuẽtore theſauri in alieno agro abſconditi,qui,vt ius haberet totũ theſaurum poſſidendi agrum emit.Aliæ res inuẽtæ ſunt,quæ de propinquo fuerunt in alicuius bonis.Et tunc,aut habentur pro derelictis,idque credit inuentor,aut non. Si primum,poteſt inuentor illa retinere,nec furtũ committit.Si autem ſit ſecundum,& inuentor illa ſibi retineat,furtum cõmittit,iuxta illud Auguſtini in quadam homilia: Si quid inueniſti,& non reddidiſti,rapuiſti.Hæc D.Tho.Ad quorum intelligẽtiam aduertendum eſt,quòd,vt conſtat ex D.Thom.in præſenti,bona inuenta poſſunt eſſe in triplici differentia.

Bona inuẽta in triplici differentia.

Quædam enim ſunt, quæ nullius vmquam fuerunt, vt lapilli,& gemmæ in littore maris inuentæ. Alia, quæ alicuius aliquando fuerunt: prioris tamen domini nulla extat memoria, ſed nec extare poteſt, vt theſaurus vetuſtus. Et denique alia,quæ in propinquo fuerunt in alicuius bonis. De quibus omnibus ſuo ordine erit dicendum.Et primò de illis,quæ nullius vmquam fuerunt, res eſt certa atque manifeſta, quòd ſunt primi occupantis, vt dicitur Inſtituta de rerum diuiſione.§.feræ.& §.lapilli,& ff.eodem titulo.Et ratio eſt:Nam littora maris iure gentium manſerunt cõmunia.Idemq; iudicium erit de auri aliorumque metallorum venis in viſceribus terræ repertis. Verum tamen eſt ſecundum Mercatum,in libro de contractibus,quòd erit licitum Principibus,atq; Regibus aliquãdo ex iuſtis,& rationabilibus de cauſis aliquibus in particulari priuilegia concedere, vt ipſi ſoli & non alij in certis littoribus magis gẽmas, & lapillos piſcãdi facultate potiãtur. Nam cum hęc ſint communia, liberum erit ei, qui boni communis curam gerit ea alicui in particulari concedere,ſi boni communis ratio id poſtulauerit. Quomodo piſcationem thymnorum reſeruatam in Hiſpania exiſtimo Duci Metymnenſi. Non tamen adeò ſtricto rigore harum rerum conceſſionem ſeu appropriationem per hæc priuilegia alicui factã,eſt dicendum,vt reliqui ita inhibeantur talibus locis prædicta piſcari, vt ea reſtituendi in conſcieutia obnoxij fiant.Sed ſolum indicitur iudicibus, ne cæteros ibi piſcari ſuſtineant,in taliſque piſcationis aggreſſores pœnas pręſcriptas,aut præſcribendas exequantur.

Dubium.

Sed dubium eſt, vtrùm licitum ſit vnicuiq; vnius nationis ad aliam quæſitum aurum in venis terræ exiſtens peregrinari?

Argum.

Et pro parte affirmatiua eſt argumentum; res illæ iure gentium manſerunt communes,& indiuiſæ,vt modo dicebam: ergo licitum erit cuique illas habendi gratia,quo voluerit properare.

Concluſio.

Hoc tamen non obſtante, dico,id non eſſe omnino licitum, niſi vel incolæ ipſi conſentiant,vel eas minas oĩno habeant pro derelictis. Regiones enim iure gentium ſunt diuiſę.Et ſic quamuis gentibus illius regionis illæ res cẽſeantur communes reſpectu tamen externorũ cenſentur particulares.Quare aduenæ eas incolis inuitis vſurpare non poterunt.Non enim valent Galli mineralia inueniẽdi gratia,ad nos properare, nec nos ad illos proprijs habitatoribus inuitis, vt de ſe patet.

Quid ſit dicendũ de fodinis apud Indos repertis.

De argenti autem,vel auri fodinis in regionibus occidentaliũ inter Indos reper-

A tis,deq̃ue iure,quod Hiſpani ſupra illas ſibi acquirere poſſunt,multa dicẽda ſupperent: ſed pauca nũc à nobis pro præſenti inſtituto dicere erit ſufficiens. Quorum primum eſt, idque certiſſimum, Indos infideles propter ſuam infidelitatem rerum ſuarũ dominio nõ eſſe priuatos, vt ex mente D.Thomæ oſtẽdimus latè in primo tomo q.10.art.10. Dico ſecũdo contra Turcas,atq; Saracenos multis de cauſis iuſtũ Chriſtianos gerere bellum. Nam primo ſunt nobis hoſtes infeſtiſſimi,apertiſq; noſtram cum perſequutionibus,tum irriſionibus religionẽ inſectantur:tum ẽt,quia terras,atq; regiones,quæ olim noſtræ fuerũt inuaſas præoccupataſq; habent. Ex quo fit, vt Principum Chriſtianorũ ad id à Papa poteſtatem publicam habentium autoritate, ſicut bello ſubijci ita &

B terrarum,quas poſſidẽt, dominio priuariq; poſſint. At verò Indos,qui ſicut antea Chriſti nomen nõ audierant, ita nec illud ſuſceperant, nec nobis infenſi erant, nihilq; noſtrum inuaſerant, dominio ſuorum mineralium, & aliarum rerum priuare iniquum, & iniuſtũ eſt omnino. Niſi cum talia mineralia, prout in ſua relectione de Indis, docet Victoria,pro derelictis haberent.Quod tunc contingeret,quãdo peregrinis Hiſpanis venientibus, & ſine oppreſſione eorum argentum, vel aurum ſuffodientibus, ipſi nihil curantes gauderent,ægreq; nõ ferrent.Dico tertiò, quod poſtquam Indi gremio Eccleſiæ per baptiſmũ ſunt aggregati, ſub eodemque Chriſtiano Rege degunt, quia peiores ob id conditionis eſſe non debẽt, ꝙ ſe fidei religioniq; Chriſtianæ per baptiſmũ ad-

C dixerunt, nec ẽt poſſunt licitè ſuis mineralibus, aut aliarum rerum dominio inuiti ſpoliari. Ita habetur expreſſe in extrauaganti Ioannis XXII.quę incipit, Iudæi de Iudæis. Cuius verba ſunt, quæ ſequuntur: Iudęi ad fidem conuerſi,non ſunt in ſuis poſſeſſionibus & bonis alijs,quocumq; nomine cẽſeantur,quę conuerſionis tpe obtinebãt,vel obtinebunt,occaſione prædicta moleſtandi,nec permittẽdi ab alijs moleſtari,ſed protegendi,& defendendi,vt ſic de ſeruitute ad libertatem ſe tranſiſſe percipiant.Quia dignũ eſt & iuri conſonum,fonte renatos baptiſmatis, Iudaica cęcitate dimiſſa,amplioribus fauoribus & gratijs abundare, vt qui in perfidia abundabant non cogantur mẽdicare fideles.Quæ decreta inter hos iam

D nouiter conuerſos Indos locum etiã habere debent. Ex quo infertur, nulla ratione eſſe licitum Hiſpanis apud Indos degentibus eorum mineralia, niſi ipſis conſentientibus ſurripere,quãto magis eos ſuis poſſeſſionibus expoliare, inuitoſq; ad ſuffodienda metalla deſtinare. Vbi,quia natura ſunt imbecilles,nec ad tantum laboris ſubeundum pares, animas inter tam operoſum negotium ſæpe exhalare cõtingit, vt teſtes ſunt qui viderunt. Quare qui contrarium fecerint, aut facere permiſerint, præterquam quòd ſunt in ſtatu peccati mortalis, obnoxij etiam erunt reſtitutioni. Et hæc dicta ſufficiant de illarum rerum inuentione,quæ ſub nullius vmquã poteſtate fuerunt.

De illis autem, quæ alicuius aliquando fuerunt, prioris tamen domini iam nulla memoria extare po-

E teſt,quales ſunt theſauri peruetuſti, vt dicamus, aduertẽdum eſt primò, quod theſaurus nihil aliud eſt, quàm pecunia ſub terra,vel alibi abſconſa,tempore vetuſtiori, cuius ignoratur dominus,& de cuius occultatione nulla extat memoria, vt dicitur in l.nunquam.§.theſaurus,ff.de acquirẽdo dominio. & melius Inſtituta,de rerum diuiſione.§.theſauros,& l.1. C.de theſauris.

Theſaurus quid ſit.

Secundo eſt aduertendum,quòd de inuentione theſauri quædam habentur diſpoſita iure communi. Quorum primum eſt, quòd,ſi theſaurus magica arte fuerit inuentus,ſiue in proprio,ſiue in alieno agro,totus eſt fiſci,vt dicitur in lege vnica. C.de theſauris, lib. 10. Eſt autem hæc lex pœnalis. Quare taliter inueniens theſaurum nõ tenebitur il-

Quę habẽtur diſpoſita in iure de theſauris.

lum reddere ante iudicis condemnationem. Secundum quod diſponitur, eſt, quòd theſaurus ſine magica arte inuentus in agro proprio, totus ſit inuentoris, vt dicitur Inſti. de rerum diuiſione, & l. vnica, de theſauris, iam citata. Et ſi quis obijciat, legem ſeptimam tituli 12. lib. 6. ordinamentorum regalium, dicentem theſauros vbicumq; inueniantur totos eſſe Regis, & tantū quintam partem inuentori concedi, nonnulli reſpondent, quòd debet explicari per legē 45. tituli 28. par. 3. quæ contrariū diſcernit, vel quod loquitur lex illa de theſauris aliquo iure ad Regem pertinentibus. Quales ſunt illi, qui in loco regis fuerunt inuenti. Alij, quorum præcipui ſunt Paludanus in 4. diſt. 43. ar. 5. & Antoninus 2. par. ti. 1. c. 15. §. 2. affirmant conſuetudine totius orbis iam omnes theſauros eſſe Principis. Sed hanc conſuetudinem condemnat Syluester, verbo inuentum. §. 3. dicitq; eſſe contra æquitatem naturalem, ſecundum quàm ea, quæ in nullius bonis ſunt, primò occupanti conceduntur. Idem aſſerit Soto lib. 5. de Iuſtitia, q. 3. art. 3. Immò addit, quòd Rex non poſſet iuſto titulo quartam, vel quintam pártem ab inuentore exigere. Et ſic hoc in Hiſpania non eſt in vſu, nec vbi eſſet, exiſtimat cōſcientias obligare: ſed poſſe inuentores ſecundum ius cōmune tuta conſcientia totum theſaurum poſſidere. Quia prædictus titulus Inſtitutę nihil meminit principis. Sed vbi ait, quòd qui repererit in loco alieno, medietatem det domino, ſubdit, quòd pari ratione ſi inuenerit in loco Cæſaris, dimidium det Cęſari, & ſi in fiſcali loco, vel publico, det etiam medietatem fiſco. Et idem habetur l. non intelligitur. ff. de iure fiſci. §. ſi in locis, quæ leges non loquuntur, niſi vbi loca ſunt propria principis, vel ciuitatis. Cæterum ſententia Paludani non eſt omnino improbabilis. Et ratio eſt: Nam licèt ea, quorum non extat dominus, iure gentium primò occupanti concedantur, poteſt tamen Reſpublica talia bona ſibi applicare, poſt quorum applicationem iam communia non erunt. Et eadem ratio eſt de principe, qui pro neceſſitate reipublicę theſauros cōmunes ſibi applicare poteſt. Et confirmatur: Nam ſi ratio Syluestri aliquid valeret, ſequeretur legem illam, quæ ſtatuit theſaurum inuentum in agro alieno pro medietate cedere domino agri, & pro medietate inuentori, eſſe iniuſtam, ſiquidem eſt contra ęquitatem naturalem, qua hęc bona primò occupanti conceduntur: conſequēs autem eſt falſum, vt infra dicemus: ergo & illud, ex quo ſequitur. Sed dicet Syluester hoc factum fuiſſe propter pacem reipublicæ. Et pari etiam ratione dicere ego poſſum propter bonū publicum, poſſe Regem ſibi theſauros applicare. Quare quod mihi in hac re tutum vr̄ eſt, quod in acquiſitione theſaurorū vnuſquiſq; ſuæ prouinciæ leges ſequatur, niſi manifeſtam contineant iniquitatem. Nec in regno noſtro, aliæ ſunt, quam communes à nobis ſuperius cōmemoratæ, & in ſubſequentibus commemorandæ. Tertium quod diſponitur iure cōmuni, eſt, q̧ theſaurus in alieno agro inuentus ab eo, qui inconſulto domino dedita opera illum quærebat, totus eſt domini agri, nec inuentor poteſt eam ſibi retinere, vt dr̄ in legibus proxime citatis. Poterit tamen ſui laboris mercedem deducere: Iuxta mentem gloſſæ in c. ſi quid, 14. q. 5. Quod ſimiliter eſt intelligendum, dummodo dn̄s agri ſciens & prudens tanquam totum tribuens quærenti, vel, quia ipſe non vult quærere, vel alia de cauſa, inquiſitioni non conſenſerit. Tunc enim totus theſaurus in vtilitatem inuentoris cederet, quamuis ager eſſet alienus, vt rectè docet Syluester in aurea Roſa, in communi virginum, Euangelio primo, caſu 39. Quartum quod diſponitur eſt, q̧ qn̄ theſaurus in agro alieno fortè, & præter intentionem ab eo, qui aliud agit, reperitur inter inuentorem, & dominum agri per æquales partes diſtribuatur, vt conſtat ex legibus ſuperius citatis. Et hoc fortè ad ſeruādam pacem. Idemque ius eſt de eo, qui in ædibus, quas emit, vetuſtum, & longi temporis theſaurum repererit: Etiam ſi ea vſus prudentia, quam Dominus in Euangelio laudi tribuit, ædes emerit. Eadem enim, quantum ad hoc, eſt ratio theſauri in agro inuenti, & eius, qui intra domum continetur, quidquid dicant multi. Secus autem eſſet, ſi aut in muro domus, aut in eius penetralibus pecuniā quiſpiam, aut quiduis aliud, quod antiquus poſſeſſor per obliuionē reliquerit, reperiſſet. Tunc enim in prioris poſſeſſoris, aut ſuorum hæredum id cederet vtilitatē: vt dicitur in lege à tutore. ff. de rei vendicatione. Quia talis pecunia aut res, theſauri nomine gaudere non poteſt, vt docet Nauarro in Man. c. 17. nu. 175. Ex dictis infertur, creditorem, qui in domo, quam pignori habet, & maritū, qui in terra dotali vxoris theſaurum inuenit, teneri eum cum debitore, & cum vxore diuidere. Et ſimiliter qui in agro, aut domo ad modicum tempus cōductis, immò & ad longum tempus, nempe ad vitam, vel ad vitas, vel ad decem annos: quæ omnia longi temporis ſpacium cōſtituunt. Nullus enim horū eſt integer dn̄s, vt dr̄ in l. 2. ff. ſi ager, vel emphyt. petat. Et ſic dimidium directo domino dare tenetur. Et eadem eſt ratio de inuentore habente dominium directum: qui quidem tenetur dare dimidium habenti vtile, vt colligitur ex Bartolo in l. ſi is. §. finali. ff. de acquirendo rerum dominio, & in lege, in cauſæ. ff. de proc. & §. theſauros. Inſtit. de rerū diuiſione. Dominium directū dicitur habere is, qui rei proprietatem ſine vſufructu habet. Vt qui in Emphyteuſin perpetuam, aut ad vitam agrū dedit, vel ad decem annos locauit. Dominium autem vtile dicitur habere is, qui ſine rei proprietate habet ius ea fruendi, vel perpetuò, vel pro ſua vita, aut plus, vel ſaltem pro decem annis, iuxta gloſſam Clem. 1. de rebus Eccleſiæ non alienandis, & allegata per Deciū conſ. 204. Et eſt aduertendum, quòd lex præcipiens, vt dimidium theſauri in alieno agro bona fide inuenti domino tribuatur, & ſimiliter illa, quæ dicit, vt ſi quis ex induſtria in alieno ſolo theſaurum quærit, totum det domino agri, non ſunt pęnales, vt rectè docet Caietanus in hoc articulo. Et ſic obligant in conſcientia etiam ante iudicis condemnationem.

Dubium. Sed dubitabit aliquis hoc loco, an qui euidenter ſcit in agro alieno latere theſaurū, vel minerale poſſit illum tacito myſterio cōparare, vt ſic ſibi totum theſaurū reſeruetur. Et pro parte negatiua argumentor primò: **1. Argum.** Qui ſcit lapidem aliquem eſſe pretioſum, cuius virtutem reconditam venditor ignorat, tenetur illum admonere, ne in rei venditione debito pretio fraudetur, vt infra videbimus in materia de emptione, & venditione: ergo & in caſu, de quo loquimur ſimiliter tenetur emptor venditorem admonere theſauri in agro latētis, ne iuſto pretio fraudetur. Probo conſequentiam, ex paritate rationis. Et confirmatur: Ager cum illo theſauro valet centum milia ducatorum: ergo eſt inæqualitas, q̧ duobus milibus ematur. Conſequentia eſt nota. Et antecedens probatur: Si dominus fundi in eo ſciret talem theſaurū contineri, iuſte poſſet illum pro tali pretio vendere: ergo verè valet tale pretium. Probo cōſequentiam: Nam quod dominus ſciat, vel non ſciat, non auget pretium rei. **2. Argum.** Secundò: qui inuenit theſaurū in agro alieno ſecundum ius commune, legeſq; ciuiles tenetur dimidium domino agri tribuere: ergo nō poteſt licitè talem agrum emere, vt totum theſaurum ſibi reſeruet. Probo conſequentiam: Nam habet iam dominus agri ius acquiſitum ad dimidiam partem theſauri, quo fraudatur in tali emptione.

Concluſio. His tamen non obſtantibus, dico, eum qui ſcit in agro alieno theſaurum latere, licitè poſſe tacito myſterio talem agrum cōparare, vt ſic ſibi totum theſaurum

ſaurum reſeruet. Ita ſignificatur apertè in illa parabola Matthæi c.13. Simile eſt regnum Cęlorum theſauro abſcondito in agro. Vbi Chriſtus Dominus maximè laudat eius negotiatoris prudentiam, qui inuento theſauro in agro alieno illum emit, vt ſic totum theſaurum ſibi reſeruet. Eandem etiam prudentiam laudat D.Tho. hic ad ſecundum, & Soto lib.5. de iuſtitia, quæſt.3. art.3. idemq; faciunt communiter omnes Theologi. Vnde ad primum argumétum cum ſua confirmatione reſpódetur, eſſe latiſſimum diſcrimen inter venditionem aliarum rerum, & venditionem agri, in quo latet theſaurus. Nam res aliæ, quia ſecundum ſe & ſecúdum omnes virtutes, quas habent venduntur, ſit, vt quam primum emptor venditorem iniuſto rei valore fuiſſe defraudatum ſciuerit, teneatur illud in cóſcientia reſtituere. At vero, ager tantum venditur ratione ſuperficiei, & non ratione theſauri in eo contenti: ſicut nec venditur ratione aeris, aut ratione ſolis. Et ſic nullam facit venditori iniuriam in eo, quod theſaurum in agro contentum emptor occultet. Cuius rei euidens ſignum eſt, quòd qui bona fide emit agrum, in quo occultatur theſaurus, nihil tenetur reſtituere, etiam ſi poſtea illum inueniat.

Ad 1. arg.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd qui inuenit theſaurum in agro alieno, ſecundum leges ciuiles, tenetur dimidium domino tribuere: idq; propter pacé, & tranquillitatem reipublicæ ſeruandam. Ceſſat autem omnis perturbatio, quando dominus fundi ante venditionem nihil de theſauro cognoſcit. Et ſic nó eſt cur poſt emptionem dimidia pars priori domino tribuatur. Et ſi obijciatur, vt obijcitur in argumēto, quòd poſtquã emptor cognouit in agro alieno contineri theſaurum, iam dominus illius habet ſecundũ leges ciuiles ius acquiſitum ad dimidium illius, quo fraudatur, quando per ignorantiam agrum vendit, reſpondeo, talem venditorem nó habere ius acquiſitum ad dimidium theſauri, niſi in caſu, quòd agro in ſuo dominio manente, theſaurus extrahatur. Secus autem erit ipſo agrum vendente ad modum iam explicatum. Et hæc de theſauris, alijſque rebus quarum prioris domini nulla memoria extare poteſt, dicta ſufficiant.

Dubium de rebus inuētis.

Supereſt vt dicamus de illis rebus, quæ in propinquo fuerunt in alicuius bonis, earumque dominus ignoratur. De quibus eſt difficultas, vtrùm ſint alicui reſtituendæ, vel potius retineri poſſint ab earum inuentoribus? Caietanus ſupra quæſt.62. artic.5. dixit huiuſmodi res, ſi poſt factam ſufficientem inquiſitionem adhuc dominus ignoratur, reſtituendas eſſe pauperibus, nec retineri poſſe ab inuētore. Quam etiam ſentētiam ſequitur Nauarro in Manuali, c.17. nu. 170. & Couarruuias in regula, peccatum, par.3. §.1. Eſtq; communis Summiſtarum in verbo inuentum, & omnium ferè iuriſprudentium, in cap. cum tu, de vſuris, & in cap. cum ſit, de Iudæis. Quorum omnium ea potiſſima eſt ratio, quod cum iſtæ res ſciantur eſſe alicuius, nec pro derelictis haberi poſſint videtur, quòd debent diſtribui ſecundũ illorum dominorum volũtatem interpretatiuam, quæ ea eſt ſanè, vt eorũ animæ prodeſſe poſſint, ſicut diximus ſupra quæſt.62. art.5. agentes de reſtitutione eorum, quorum dominus ignoratur. Pro hac etiam ſententia facit cap. ſi quid inueniſti, 14. quæſt.5. & c. multi. 14. ibidem. quod eſt deſumptum ex Origene homil.14. licet Gratianus illud D. Hieronymo tribuat. Vbi dicitur, quod qui inuenta non reddit, rapit. Quod item affirmat D. Auguſt. homilia 9. lib.50. homiliarum, & ſermone ſecundo de verbis Apoſtoli.

Sententia Caietani & aliorum.

Fundamentum Caiet.

Alia ſententia.

Fundamentum illius.

Alij Doctores dicunt talia bona pertinere ad principem ciuitatis, vel ad rempublicam, à quibus diſtribuantur, vel in pios vſus, vel in alia reipublicæ commoda, nec poſſe inuentorem ea ſibi retinere. Itaque

A in hoc conuenit cum prima opinione. Præcipuum fundamentum huius ſententiæ eſt, quoniam pro certo habet quemlibet bona, ex quo dominium non habent, in vſus communes reipublicæ cedere oportere. Taliaque ſunt inuenta, quorum priores domini poſt ſufficientem inquiſitionem nó comparent. Pro quo etiam faciunt lex 6. & 7. lib.6. tituli 13. recopila. Vbi ſic ſtatuitur: Toda coſa hallada ſe entregue a la iuſticia, y deue ſer guardada vn año, y dos meſes, y ſi no parece dueño deſpues de pregonada, deue ſer dada para la camera del Rey. Quibus verbis apertè ſignificatur res inuentas non eſſe pauperibus diſtribuendas, ſed Regi accreſcere.

Sententia autoris.

Cæterùm mihi (quod bona pace tantorum virorum dixerim) ſemper viſum eſt probabilius, talia in-
B uenta tuta conſcientia poſſe ab inuentoribus retineri, poſt factam ſufficientem inquiſitionem. Quam ſententiam ex profeſſo docet Sarmiento 6. Selectarum, cap.10. illamque ſequuntur multi alij ex iunioribus Thomiſtis, vt eſt videre apud Petrum à Nauarra in ſuo opere de reſtitutio. lib.4. c.2. dub.9. Et probatur primo: Huiuſmodi bona videntur haberi pro derelictis à vero domino: ergo in nullius bonis exiſtunt: atque ex conſequenti qui ea primò occupauerit ſine iniuſtitia poterit retinere. Et confirmatur: In iure pro eodem reputantur, ignorari dominum rei, & rem nullum habere dominum, vt latè oſtēdit Sarmiento vbi ſupra: ſed, ſi iſtæ res nullum haberent dominum, fierent primi occupantis: ergo. Idem etiam contingit in propoſito. Secundo: Qui reperit theſaũ
C rum acquirit eius dominium, ſaltim quãtum ad partem illius, vt ex diſpoſitione iuris cóis paulo ante probauimus: ergo & qui inuenit bona à dominis derelicta, & quaſi proiecta. Probo conſequentiam. Nam æqua eſt vtriuſq; ratio. Et confirmatur: Nulla tó naturalis, nec aliquod ius euangelicum, aut eccleſiaſticum, aut ciuile cóuincit, talia bona inuenta, eſſe pauperibus, vel cuiuis alteri tribuenda: ergo ſunt ipſius inuentoris. Cóſequentia eſt nota, & antecedens probatur. Et primò, quòd nulla ſit rationaturalis id pręcipiens: Nam ſi aliqua eſſet, maximè quod ratio naturalis dictet bona aliena in vtilitatē ſpiritualem prioris domini eſſe expendēda: talis autē eſt erogatio in pauperes, vt diximus ſupra q.62. ar.5. agentes de reſtitutione eorum, quorum dominus ignoratur: Sed
D hæc ratio nihil conuincit. Tum: quia tantum procedit de rebus per iniquitatem acquiſitis, quarum dominium in iniuſtum poſſeſſorem tranſire nó poteſt, vt communiter dicunt Doctores: & inuētio non eſt iniqua acquiſitio. Tum etiam: quia, ſi ea aliquid valeret, eadem prorſus eſſet ratio de theſauris inuētis, quos conſtat priores habuiſſe dominos, quamuis illorum memoria nó extet, & tamen certum eſt illos in dominium tranſire inuentoris, vt paulò ante docuimus. Quod autem nec etiam ſit ius aliquod, quod præcipiat bona inuenta pauperibus, aut cuiuis alteri conferri, probatur. Et primò de iure Euangelico eſt res manifeſta. Sed quod nec etiam ſit ius Canonicũ, aut Ciuile id præcipiens ſic oſtendo: Si aliquod eſſet
E ius Canonicum maxime caput. ſi quid inueniſti. 14. quæſt.5. & c. multi, ibidem pro prima ſententia adducta. Sed hęc iura nihil obſtant. Quia, vt docet Magiſter Soto, lib.5. de iuſtitia, q.3. art.3. ſolum loquuntur, quando eo animo retinentur inuenta, vt ēt ſi dominus appareret non reſtituerentur, vel quando inuentor debitam non vult facere diligētiam, vt exponit gloſſa. Idque ex textu apertè colligitur. Nam dicit: Alienum negares, & tolleres, ſi poſſes, Deus corda interrogat, non manum, &c. Nonnulli autores ſolent adducere ad probãdum, quod inuenta ex diſpoſitione iuris ſunt pauperibus eroganda, cap. cum tu, de vſuris. Tamen illud ſolum loquitur de debitis ex delicto contractis, quæ meritò à domino retineri

Ad fundamentũ Caietani.

non poſſe, decernuntur, ſed pauperibus eroganda. A Imo nec vniuerſaliter caput illud loquitur de omni debito iniuſto, ſed tantum de vſuris in pœnam vſurariorum. Quamuis ex ratione textus recte extendatur ad omnia iniuſte accepta. Dicit enim: Quia ſecundum verbum Auguſtini, non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum, hoc eſt, male acceptum. De iure Ciuili particulari huius regni diſponente, quòd bona inuenta iudicibus tradãtur, vt poſt factam per certum tempus ſufficientem domini inquiſitionem, eo non inuento regiæ cameræ adiudicentur, maior difficultas eſt apud Doctores. Ex illis enim colligi videtur inuentores non poſſe res perditas, quarum domini non comparent, apud ſe retinere, ſed illas omnes in bonum reipublicæ, aut principis cedere, vt dicebat ſecunda opinio. Cæterum meo iudicio nec B etiam iſtæ leges obſtant. Primò: Quia non loquuntur vniuerſaliter de omnibus inuentis, ſed tantum de illis, quæ vulgò appellantur moſtrencos, qualia ſunt pecudes, & alia animalia errantia, vt patet ex ipſis legibus, & ex conſuetudine, quæ eſt optima legum interpres. Secundo: Quia nec etiam ſunt receptæ tanquam obligantes in conſcientia. Imò multi de earum æquitate dubitant, inter quos vnus eſt Couarruuias in regula peccatum, par. 3. §. 1. num. 5. Et per hæc patet ſolutio ad argumenta pro prima & ſecunda opinione facta.

Ad fundamentum ſecundæ opinionis.

Dubium.

Circa ſolutionẽ ad tertium argumentum D. Thomę eſt difficultas, an qui impotẽs eſt recuperare rem ſuam, vel aliquid ſibi debitum via iuris, accipiendo illam occultè ſine ſcandalo committat peccatum co C ram Deo. Et pro parte affirmatiua eſt argumentum: In nullo caſu eſt licitum alicui propriam iniuriam priuata authoritate vindicare: ergo nec recuperare propria bona. Probo cõſequentiam: Nam ſicut mihi debentur de iuſtitia propria bona: ita & ſatisfactio iniuriæ. Et confirmatur: Talis priuata authoritate recuperans bona propria agit contra iuſtitiam communem, prohibentem, ne quis in re ſua ius ſibi dicat: ergo committit peccatum coram Deo. In contrarium tamen eſt: Nam ratio poſtulare videtur, vt in defectu iudicis meliori modo, quo poteſt vnuſquiſque ſe indemnem conſeruet, etiam ſi priuata authoritate id faciat. Pro explicatione huius difficultatis aduertendum eſt ex Caietano in præſenti, aliud eſſe, quantum attinet ad præſentem diſputationem, D loqui de eo, quod regulariter debet fieri: aliud autẽ de eo, quòd eſt faciendum in caſu particulari, in quo vel propter detinẽtis, vel iudicis iniuſtitiam, vel propter defectum probationis, vel propter maius damnum amicitiæ, aut pacis, aut rerum non poteſt quis rem ſuam, aut ſibi debitã via iudicis retinere. Nam, regulariter loquendo, certum eſt, neminem poſſe ſine peccato priuata authoritate rem ſuam recuperare. Maximè ſi via iuridica facile eſt potens illam obtinere: quia id eſſet iudiciũ ſibi vſurpare, prætermiſſo ordine iuris, quod regulariter loquendo ſine peccato fieri nequit. At verò quod in caſu particulari ex vrgente aliqua neceſſitate id fiat, nullum eſt peccatum, quia non eſt vſurpare iudicium: ſed potius ius, quod ſibi ex iuſtitia debetur, exequi, vt dicit Caieta E nus in iſto commento. Quod & confirmari poteſt iſta ratione. Licita eſt recompenſatio priuata authoritate facta, vt diximus in materia de reſtitutione. Verbi gratia: Debet Petrus mihi centum, & ego debeo eidem totidem: licitum eſt mihi ex cauſa rationabili propria authoritate facere talium debitorum recompenſationem: Sed quãdo accipio rem meam, quam aliter recuperare non poſſum, virtualiter facio debitorum recompenſationem: ergo licitè id facere poſſum. Sed eſt aduertendum, quod ad hoc, vt talis priuata acceptio iuſta ſit, multæ requiruntur conditiones. Prima eſt, quòd certum ſit rem accipienti deberi. Nam in dubijs melior eſt cõditio poſſidentis. Secunda, quòd accipiens ſit certus, non poſſe ſine maximo incõmodo via iuridica rem ſuam recuperare: alias tanquam vſurpator iudicij publici peccatum committeret. Tertia quòd caueatur diligenter: ne debitor iteratorem acceptam reſtituat. Et propter hoc dicit D. Thom. in hoc articulo, quod tenetur accipiẽs debitorem talis acceptionis admonere, ne per ignorantiam iniuſtitiã patiatur bis idem reſtituens. Quarta conditio eſt, quòd nunquam res propria per violentiam accipiatur. Nunquam enim eſt licitum priuatæ perſonę, vim inferre, niſi vim repellendo. Vnde ſi aliter, quam per vim non poteſt quis recuperare bona ſua, cenſendus erit ſine remedio: cum poſtponendum ſit bonum priuatum commodo, & trãquillitati publicæ, quam per illationem violentiæ neceſſum eſt perturbari. Sed eſt aduertendum, quòd quando aliquis contra iuſtitiam, ac etiam per violentiam accipit rem ſuam, licet peccet mortaliter, non tamen tenetur illam reſtituere, nec reſpondere ad ſentẽtiam excommunicationis contra illius rei acceptores latam. Tum quia nõ retinet alienum, ſed ſuum, & ſic nõ obligatur ad reſtitutionem. Tum etiam: quia quamuis peccauerit accipiendo, non tamen peccat retinendo, & ſic nõ obligatur ad excommunicationem reſpondere.

Argumen.

Nota ex Caietano.

Conditiones quæ requirũtur vt recompẽſatio ſit iuſta.

Et ad argumentum pro parte affirmatiua quęſtionis factum, reſpondetur conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Qui enim accipit rem ſuam accipit id, quod ſibi ex iuſtitia debetur, & quod eſt certum ac determinatum ſibi deberi. Quare ex cauſa rationabili, & citra ſcandalum id faciat, nulla ſequitur perturbatio reipublicæ, nec aliquod eſt peccatum. At verò qui priuata authoritate, propriã iniuriam vindicat, nec accipit, quod ſibi ex iuſtitia debetur, cùm nullus teneatur pœnam ſubire ante iudicis condemnationem: nec præterea ipſa ſatisfactio iniurię eſt certa, aut determinata: & ſic ſemper peccat. Ad confirmationem reſpondetur, negando antecedens: Qui enim ex rationabili cauſa rem propriam occulte accipit, nõ eſt dicendus propriè loquendo, ius ſibi dicere, ſed potius quod ſibi debetur exequi, vt paulo ante dicebam. Et ſic non vtitur authoritate aliqua: ſed ſola occulta acceptione.

Ad argum.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm furtum ſit peccatum mortale.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd furtum non ſit peccatum mortale. Dicitur enim Prouer. 6. Non grandis eſt culpa, cum quis furatus fuerit. Sed omne peccatum mortale eſt grandis culpæ: ergo furtum non eſt peccatum mortale.

Locis ſuprà art. 5. inductis.

2. Præterea, Peccato mortali mortis pęna debetur. Sed pro furto non infligitur in lege pœna mortis, ſed ſolum pœna damni ſecundum illud Exod. 22. Si quis furatus fuerit bouem aut ouem, quinq; boues pro vno boue reſtituet, quatuor oues pro vna oue: ergo furtum non eſt peccatum mortale.

3. Præterea, Furtum poteſt committi in paruis rebus, ſicut & in magnis. Sed inconueniẽs videtur quod pro furto alicuius paruæ rei, puta vnius acus, vel vnius pennæ, aliquis puniatur morte æterna: ergo furtum non eſt peccatum mortale.

Sed contra eſt quod nullus damnatur ſecundum diuinum iudicium niſi pro peccato mortali. Condemnatur autem aliquis pro furto: ſecundum illud Zach. 5. Hæc eſt maledictio quæ egreditur ſuper faciem omnis terræ;

Oſeæ 4. 1. Cor. 6.

terræ: quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur: ergo furtum eſt peccatum mortale.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut ſuprà habitum * *eſt, peccatum mortale eſt quod contrariatur charitati, ſecundum quod eſt ſpiritualis animæ vita. Charitas autem conſiſtit quidem principaliter in dilectione Dei, ſecundario vero in dilectione proximi, ad quam pertinet vt proximo bonum velimus, & operemur: per furtum autem homo infert nocumentum proximo in ſuis rebus, & ſi paſſim homines ſibi inuicem furarentur, periret, humana ſocietas. Vnde furtum tanquam contrarium charitati eſt peccatum mortale.*

Q. 24. art. 12 & q. 72. art. 5. & 87. art. 3.

*Ad primum ergo dicendum, quòd furtum dicitur non eſſe grandis culpæ duplici ratione. Primo quidem propter neceſſitatem inducentem ad furandum, quæ diminuit, vel totaliter tollit culpam, vt infrà * patebit. Vnde ſubditur, Furatur enim vt eſurientem impleat animam. Alio modo dicitur furtum non eſſe grandis culpæ per comparationem ad reatum adulterij, quod punitur morte. Vnde ſubditur de fure, quòd deprehenſus reddit ſeptuplum: qui autem adulter eſt, perdet animam ſuam.*

Artic. ſeq.

*Ad ſecundum dicendum, quòd pœnæ præſentis vitæ magis ſunt medicinales, quàm retributiuæ. Retributio enim reſeruatur diuino iudicio, quod eſt ſecundum veritatem in peccantes. Et ideo ſecundum iudicium præſentis vitæ non pro quolibet peccato mortali infligitur pœna mortis, ſed ſolum pro illis, quæ inferunt irreparabile nocumentum, vel etiam pro illis quę habent aliquam horribilem deformitatem. Et ideo pro furto quod irreparabile damnum non infert, non infligitur ſecundum præſens iudicium pœna mortis, niſi vt furtum aggrauatur per aliquam grauem circunſtantiam: ſicut patet de ſacrilegio, quod eſt furtum rei ſacræ, & de peculatu, quod eſt furtum rei communis: vt patet * per Auguſtinum ſuper Ioannem, & de plagio, quod eſt furtum hominis, pro quo quis morte punitur: vt patet Exod. 22.*

Tract. 50. è medio tomo 9.

Ad tertium dicendum, quòd illud quod modicum eſt, ratio apprehendit quaſi nihil. Et ideo in his quæ minima ſunt, homo non reputat ſibi nocumentum inferri. Et ille qui accipit, poteſt præſumere hoc non eſſe contra voluntatem eius, cuius eſt res. Et pro tanto ſi quis furtiuè huiuſmodi res minimas accipiat, poteſt excuſari à peccato mortali. Si tamen habet animum furandi & inferendi nocumentum proximo, etiam in talibus minimis poteſt eſſe peccatum mortale, ſicut & in ſolo cogitatu per conſenſum.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmatiua. Quam probat D. Tho. in argumento, ſed contra. Quia nullus ſecundum diuinum iudicium damnatur, niſi pro peccato mortali: damnatur autem pro furto, vt conſtat ex Zacha. capit. 5. & in corpore articuli, hac ratione: Illud dicitur peccatum mortale ex genere ſuo, quod cõtrariatur charitati, quę eſt vita ſpiritualis animæ: ſed tale eſt furtum: ergo. Probo minorem: Charitas conſiſtit principaliter in dilectione Dei, & minus principaliter in dilectione proximi: ſed furtum aduerſatur dilectioni proximi, ad quam pertinet, vt proximo bonum velimus: ergo ex genere ſuo aduerſatur charitati: atque ex conſequenti eſt peccatum mortale.

A EXPLICATIO ARTICVLI.

CONcluſio huius articuli eſt certiſſima. Quam tenent, atq; docent cõiter oẽs Doctores, tã Theologi, quã Iuris prudentes. Cuius veritatis duas potiſſimas aſſignant rõnes. Prima eſt, quòd per furtum charitas proximi, & mutua ſocietas, aliorumq; iure naturali præceptum lęditur. Secunda, quòd eſt directè cõtra iuſtitiam, & æqualitatẽ eodem iure ſeruandam. Violare, aũt iuſtitiam, atq; charitatem, ex genere ſuo eſt peccatum mortale. Adde, quòd eſt contra ſeptimum præceptũ Decalogi, qđ frangere in re graui non poteſt nõ eſſe culpa mortalis. Pro hoc ẽt facit c. fures, de furtis. Quod ſic inquit: Fures, & latrones, ſi furando, & deprædando occiſi ſunt, viſum eſt pro eis non eſſe oran- B dum. Et reddit rõnem gloſſa: quia in mortali eos deceſſiſſe conſtat. Vbi obiter adnotet lector, quòd, licèt cõfeſſio facta Diacono non ſit ſacralis, ad id tñ valet, vt ſi ei fiat, pro tali confitenti oratio fieri poſſit, vt dr in dicto c. Imò addiderim, quòd ſi fiat laico, ẽt ipſi occidenti, taliter occiſus poterit ſepeliri in loco ſacro, & pro eo orari: quia iam non in mortali peccato deceſſiſſe præſumitur. Et ad eundem modum intelligere ego ſoleo c. placui. 23. q. 5. ex Conc. Brach. 2. c. 34. deſumptum, quòd ſic habet: Nulla oblatio fiat pro eis, qui pro ſuis ſceleribus puniuntur, &c. Senſus. n. germanus eſt, quòd qui priuata autoritate, vel, ſi velis, ẽt publica, pro ſuis peccatis puniti, ſine ſignis contritionis decedunt, oblationibus & ſuffragijs ſint oĩno expertes. Poteſt præterea probari ex ſacris literis, furtum C eſſe peccatũ mortale. Nam Eccleſ. 34. dr: Qui aufert in ſudore panem, quaſi qui occidit & proximum ſuum, qui effundit ſanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres ſunt. Certum eſt aũt, quòd effundens ſanguinem proximi, illumq; occidens, peccat mortaliter. Sed qđ magis ad hoc propoſitũ facit, eſt ca. 5. Zachariæ. Vbi cum pęnas quas Dñs ab improbis, & ſceleratis hominibus eſſet petiturus, explicare vellet Propheta, ſic inquit: Et conuerſus ſum, & leuaui oculos meos, & vidi, & ecce volumẽ volans. Et dixit ad me: quid tu vides? Et dixi: Ego video volumẽ volans: longitudo eius viginti cubitorum, & latitudo eius decẽ cubitorum. Et dixit ad me: Hęc eſt maledictio, quæ egredietur ſuper faciem omnis terrę: quia D omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur, & omnis iurans ex hoc ſimiliter iudicabitur. Educã illud, dicit Dominus exercituum, et veniet ad domũ furis & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter, & commorabitur in medio domus eius, & cõſumet eum, & ligna eius, & lapides eius, &c. Hucuſque Propheta. Sed quoniam eius verba altiorem continent intelligentiam, quam quæ poſſit facile ſuperari, placet in eorũ explicatione paululum immorari. Et conuerſus, inquit, ſum, angelo. ſ. vocãte me, & vt animaduerterem monente. Et leuaui oculos meos, & vidi, & ecce volumen volans. Nomen Hebræum, quod volumini rñdet, eſt, migla, quod volumẽ ſignificat, & eſt charta in rotundu complicata, ob idq; volumẽ vocatur, quãtis Prophetæ explicata & euoluta ap- E paruit. In hoc volumine ſcripta erat ſnĩa, De in impios, & flagitioſos hoĩes: ſicut in Balthaſarẽ ſcripta fuit in pariete, vt hr Dan. c. 5. Septuaginta vertunt, nõ volumẽ, ſed falcẽ. Quã verſionẽ vt Gręcus ſequutus eſt D. Chryſ. homi. 13. & 19. & 27. ad populũ Antiochenum. Nec verbũ Hebręũ illã reſpuit. Illud. n. idem nomẽ, quod volumẽ ſignificare diximus, alijs punctis affectum falcẽ ſignificat, vt rectè docet Stunica ſuper 5. cap. Zachariæ. Puncta autem extra dictionem ſunt: nec ei ita neceſſario adhærent, vt commutari non poſſint, ſiquidem appoſita fuiſſe creduntur à recentioribus Hebræis, illis, ſcilicet, qui poſt Chriſti mortem ſunt ſequuti. Hęc interpretatio Septuaginta, ſi verba ſolum cõſideremus, apta, ſi autẽ

Concluſio D. Tho. probatur rõnibus & teſtimonijs ſacrę ſcripturæ.

Egregiũ teſtimonium Zacha. ca. 5. explicatur.

ad

ad ſententiam mentem referamus, aptiſſima certè videbitur. Eſt enim quàm cõuenientiſſimum, vt ſententia, & animaduerſio, quam Deus in improbos exercet, falx appellatur; quia ea ſucciſi, atque deleti ſunt. Ob quam etiam rationem in ſacra ſcriptura diſertis & apertis verbis gladius nominari conſueuit. Nã Apocalyp. ca. 1. deſcribens Beatus Ioannes Chriſtum iudicem, inquit: De ore eius gladius vtraque parte acutus exibat. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixit. Ecce ego video volumen volans: longitudo eius viginti cubitorũ, & latitudo eius decem cubitorum. Multi multa dicunt, hunc numerum, viginti & decem cubitorum, in rem aliquam eiuſdem numeri ad noſtram attinentem Theologiam accommodare cupientes. Illa tamen Chryſoſtomi harum parabolarum optimi interpretis, mihi vehementer probatur, homilia illa citata: vt longitudo & latitudo tot cubitorum vehementiam, & magnitudinem ſuppliciorum ſignificet, quę ſunt iniquis hominibus cõſtituta. Ideoque certa & præſcripta huius voluminis, quo ira Dei continetur, ponitur menſura, vt determinatum, certumque vnicuique flagitio ſupplicium eſſe ſciamus. Id quod Eſai. capitulo 28. teſtatur dicens; Et ponam in pondere iudicium, & iuſtitiam in menſura, & ſubuertit grando ſpem mendacij, & protectionem aquæ inundabũt. Et in Deuteronom. capitulo 25. Pro menſura peccati ſit & plagarum modus. Et dixit ad me: Hæc eſt maledictio, quæ egredietur ſuper faciem omnis terræ. Maledictionẽ vocat propheta ſententiam contra impios latam. Et conuenientiſſimè. Nam & ea ipſi maledicti appellantur, iuxta illud Matth. 25. Diſcedite à me maledicti in ignem æternum. Deo enim idem eſt maledicere, & malefacere alicui: cum in ipſo dicere & facere, pro eodem reputentur, iuxta illud: Ipſe dixit, & facta ſunt. Quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur, & omnis iurans ex hoc ſimiliter iudicabitur. Iudicari pro condemnari accipiendum eſt. Quo etiam modo dixit Paulus ad Romanos 2. Quicunq; in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Verba, quæ hoc loco in textu Hebræo habentur, ſi ad verbum reddantur, hoc modo ſonant, quia omnis fur ex hoc, ſicut ex ipſo ſucciſus eſt. Eſtque phraſis Hebręa, qua ſignificatur volumen illud, quo maledictiones continebãtur ex vtroque latere eſſe conſcriptum. In hocque omnes Hebræi conueniunt. Differunt tamen in eo, quòd quidam putant ex vna parte fuiſſe ſcriptum. Omnis furans ſucciſus eſt, & ex altera. Omnis iurans ſucciſus eſt. Quos ſequẽs Pagninus ita vertit: Quia oĩs fur, ſicut ſcriptum eſt, ex vna parte ipſius, ſucciſus eſt. Et omnis iurans, ſicut ſcriptum eſt, ex altera parte ipſius ſimiliter ſucciſus eſt. Sed Vatablus putat ex vtraq; parte ſcriptũ eſſe: Omnis fur ſucciſus eſt, & omnis iurans ſucciſus eſt. Cui ego magis aſſentior. Id enim verba Hebræa apertè indicant, nec in ea Pagnini interpretatio cadere vllo modo poteſt. Sed quæri meritò poteſt, cur tã breuis ſentẽtia in tã grandi volumine ſcripta erat? Ad ſignificandã, exiſtimo, criminis & ſupplicij magnitudinẽ, grauitatemque. Sicut etiam Eſaiæ cap. 17. præceptũ eſt, vt in libro grãdi, ſcriberet ſtylo hominis, hoc eſt plano, atq; perſpicuo. Velociter ſpolia detrahe, citò prædare. Qua circuitione Chriſtum appellari certum eſt. Et quia pręclariſſimum, excellentiſſimumque eximij ducis opus ſignificabat, in grandi libro ſcribi voluit. Quaſi diceret: Nullis neque verbis, neque literis tam magnifica facta, quàm illo nomine continebantur exprimi poſſe. Sequitur: Et educam illud, dicit Dominus exercituum. Et veniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter, &c. Educere Deus dicitur maledictionem, cũ eam exequitur, quæ antea, quaſi incluſa eſſe videbatur iram Deo pro ſui amoris magnitudine

A reprimente. Ad quem etiam modum dicitur Deuter. 32. Euaginabo gladium meum, & interficiet eos manus mea. Non dixit autẽ: veniet ad furẽ, ſed ad domum furis, quo maior vaſtitas ſignificetur. Non. n. ſolum fur, ſed & quæ ad ipſum pertinent, euertẽda erũt. Et cõmorabitur in medio domus eius. Phraſis eſt apud Hebręos vſitatiſſima, eſſe in medio alicuius rei, ad ſignificandum aliquid plenè, atque perfectè in aliqua re eſſe incluſum. Lex tua in medio cordis mei. Et ſi ambulauero in medio vmbræ mortis. &c. Quia autẽ fures grauiſſimis peccatis atque delictis ſemper tenentur, æquũ eſt, vt & eos plenè maledictio Dei comprehendat. Et quia ædes illorum, quaſi quædã officinæ impietatis eſſe ſolent, ſimiliter et eſt conſentaneum, vt execratio, & ſupplicium intra

B illorum domos omnino includatur, iuxta illud: veniat mors ſuper illos, & deſcendãt in infernum viuẽtes: quoniam nequitiæ in tabernaculis eorum in medio eorum, &c. Pſal. 54. Et conſumet eum, & ligna eius, & lapides eius, &c. Adeo Deus deteſtatur fures, vt nullum illorum veſtigium reliquum eſſe velit. Quæ omnia furti grauitatem magnopere oſtendũt. Et ſic conſtat eſſe peccatum mortale ex genere ſuo.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, & merito, vtrùm furtum ſit leuiſſimum omnium peccatorum, quæ fiunt contra præcepta Decalogi? De qua re eſt ſententia Martini de Magiſtris in tractatu de temperantia q. 2. & Durandi, in 4. d. 33. q. 2. aſſerentium, ſimplicẽ fornicationem leuiorem eſſe culpam, quam furtũ. Quam ſententiam probant primo: Nam furtum eſt **Dubium.** **Sententia Durandi.**

C per ſe malum, fornicatio autem ſimplex non eſt per ſe mala, ſed ſolum eſt mala, quia prohibita. Prohibetur. n. in lege veteri Deuterono. 23. dum dicitur. Nõ erit meretrix ex filiabus Iſrael. Et in lege noua ad Epheſ. 5. in illis verbis: Omnis fornicator, aut auarus, aut immundus non habebit hæreditatem in regno Chriſti. Secundo: Furtum eſt contra iuſtitiam, quæ eſt omnium virtutum moralium præſtantiſſima: fornicatio autem tantum eſt contra temperantiam, iuxta illud Pauli: Qui fornicatur in corpus ſuũ peccat: ergo furtum eſt grauius peccatũ, quàm fornicatio. Probo conſequentiam: Quia vt communiter dicunt Philoſophi, illud eſt peius, cuius oppoſitum eſt melius. Et confirmatur: Furtum prohibetur expreſſe in **1. Argumẽ.** **2. Argumẽ.**

D Decalogo, quando dicitur: Non furtum facies: ſimplex autem fornicatio non prohibetur expreſſe in Decalogo: ſed tantum prohibetur adulterium, nam dicitur: Non mœcaberis, quod non adulterari ſignificat: ergo furtum eſt grauius peccatum, quàm fornicatio. Tertio: Nulla fuit vnquam tam barbara natio, quæ ignorauerit furtum, quatenus eſt iniurioſum, eſſe peccatum: multæ autem ignorauerunt in lege naturæ, fornicationem eſſe peccatum. Imò & vſque adhuc poſſunt eſſe aliquæ adeò agreſtes, vt genere ſuo eſt grauius fornicatione. Et cõfirmatur: Furtum maiori infamia notatur, q̃ ſimplex fornicatio, qd non fieret, niſi eſſet grauius peccatum: ergo. **3. Argumẽ.**

Contrariam tamen ſententiam tenent communiter omnes Theologi ſequuti D. Thom. 2. 2. quæſt.

E 154. art. 3. abſolutè aſſerentem fornicationem genere ſuo grauius flagitium eſſe, quàm furtum: quod nullus ſanę mentis negare poteſt. Et probatur: Ex genere ſuo eſt grauius, quod eſt contra maius bonum: hac enim ratione dicunt Doctores homicidium eſſe grauius peccatum, contumelia: quia homicidium eſt contra vitam, contumelia contra honorem, & vita præſtat honori: ſed fornicatio eſt contra maius bonum ex genere ſuo, quàm furtum: eſt enim fornicatio contra bonum vitæ futuræ prolis, quia quæ ex vago cõcubitu naſcitur, ſi ad rei naturam ſpectes nec educari rectè, nec ali commode poteſt: vita autem præſtantius bonum eſt exterioribus bonis, quæ furto auferuntur: ergo fornicatio ex genere ſuo eſt iniquior **Sententia communis Theologorum.**

iniquior furto. Nec valet, ſi dicatur, vt dicit Martinus de Magiſtris, accidentarium eſſe fornicationi, quod male educetur, vel alatur proles, cum fornicarius poſſit habere tum maiorem facultatem, tum etiam firmius propoſitum alendi, & educandi ſuos liberos, quàm coniugatus. Nam quod ipſe dicit eſt accidentarium, & quod nos dicimus conditioni vagi concubitus eſt natiuum. Ex natura enim rei, qui non ſunt matrimonio coniuncti, nec poſſunt rectè educare, nec commodè alere prolem. Alioqui ſequeretur, coniunctionem matrimonialem non eſſe vinculum naturale, quod omnes Philoſophi negant: cum omnis naturalitas vinculi matrimonij ex recta educatione filiorum deſumatur. Quando autem dicimus, bonam educationem filiorum eſſe naturalem matrimonio, & non fornicationi, non de ipſa actione, quæ interdum poteſt ab extrinſeco impediri: ſed de naturali potentia, quæ maior eſt in matrimonio, quàm in vago concubitu eſt ſermo. Ex dictis infertur, furtum ex genere ſuo eſſe leuiſſimum omnium peccatorum, quæ fiunt cõtra præcepta Decalogi: cũ ſit leuius fornicatione ſimplici, quæ ex genere ſuo eſt lenior omnibus alijs. Cum hoc tamen ſtat, quòd ex circũſtantijs, nempe, vel, quia res ablata eſt ſacra, vel magni pretij, grauius reddatur.

Ad 1. argu. Et ad primum argumẽtum Martini de Magiſtris, dico eſſe errorẽ hæreſi proximum affirmare, quod fornicatio ſimplex non eſt de ſe mala, nec contra ius naturale. Conſequens enim inde protinus fieret, gentibus ante legem ſcriptam non fuiſſe delictum: imò nec poſt legem ſcriptam, cùm gẽtiles Moſaica lege non tenerentur, quæ ſunt apertè falſa. Præterquàm quòd, vt diximus in ſuperioribus, omnia præcepta Decalogi ſunt naturalia: & vnum eſt, non eſſe fornicandum.

Ad 2. argu. Ad ſecundum reſpondetur primo quidquid ſit de antecedenti, negando conſequentiam. Et ad probationem, dico non eſſe neceſſarium, vt quodcunque opus iniuſtitię excedat quodcunque intemperantię. Sed ſatis eſt, vt fornicatio ſit grauius, quàm furtum, quod ſit contra melius bonum, puta, cõtra vitam, ad modum iam explicatum. Vel ſecundo reſpondetur, & melius, negando minorem. Eſt enim fornicatio etiam quodammodo contra iuſtitiam, quæ circa futuram prolem ſeruãda eſt. Conſtituitur autem principaliter in ſpecie intemperantiæ. Non, quia in tali actu pręcipuũ quod attẽditur, eſt delectatio, vt quidam dicũt: Quia, ſi hæc ratio aliquid valeret, ſimiliter adulterium principaliter cõſtitueretur in ſpecie intemperantiæ: cum præcipuum, quod in illo conſideratur, ſit delectatio; & tamen conſtituitur in iniuſtitia, vt omnes dicunt. Sed quia ille actus non eſt contra perſonam actu exiſtentem, aut quæ aliquando præceſſerit: ſed tantum cõtra illam, quæ eſt in potentia. Ad confirmationem reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Ponuntur enim in Decalogo tantùm præcepta, quæ apertè continent iniuſtitiam, quale eſt adulterium. Et ad hoc reducitur ſimplex fornicatio, quæ non ideò minorem continet deformitatem, quàm furtum. Alias eodem modo probaretur furtum eſſe peius nefando crimine, quod in Decalogo non exprimitur: quod eſt pluſquam falſum.

Ad 3. argu. Ad tertium reſpondetur, conceſſo antecedẽti, negando conſequẽtiam. Ex eo enim, quòd furti nequitia apertior eſt, non rectè infertur, eſſe peiorem. Quin potius ratio iniuſtitiæ, quæ latentior eſt in fornicatione, quam in furto, eſt maior, vtpote quæ militat cõtra maius bonum ad modum iam explicatum. Ad confirmationem reſpondetur primò, negando maioris infamiæ eſſe furtum, quàm fornicationem, abſolutè loquendo. Mulieri enim honeſtæ pudentius eſt fornicationem, quam furtum feciſſe, licèt viri propter ſuam corruptam cõſuetudinem infamius exiſtiment furari, quam fornicari. Vel ſecundo reſpondetur, & melius, quidquid ſit de antecedẽti, negando conſequentiam. Vt enim docet D. Tho. 1. 2. quæſt. 23. art. 5. peccata carnalia ſunt minoris culpę, & maioris infamiæ, quàm ſpiritualia. Et idem poteſt contingere in furto, & fornicatione.

Dubium. Suppoſito iam, furtum ex genere ſuo eſſe peccatũ mortale, quamuis leuius omnibus alijs, quæ contra præcepta Decalogi fiunt, Dubium cõſequens eſt, vtrùm cuiuſcunque rei modicę acceptio, niſi ex ſurreptione fiat, ſit peccatũ mortale? Quod eſt quærere, an contingere poſſit, quòd furtum ex ſola leuitate materiæ ſit peccatum veniale. De qua re eſt ſententia Gabrielis in 4. d. 15. quæſt. 5. dicentis, quodcunq; furtum, quantumcunque rei minimæ, modo ex malitia animo nocendi, vel ex rei alienę cupiditate fiat, eſſe peccatum mortale. Itaque dicit, nullum furtum ex ſola leuitate materiæ, ſed ſolum ex ſurreptione poſſe fieri veniale. Et hanc affirmat eſſe ſententiam D. Thomæ in hoc articulo in ſolutione ad tertium. Qui dicit, animum furandi & inferendi nocumentum proximo, etiã in rebus minimis, poſſe eſſe mortale: ſicut & in ſolo cogitatu per conſenſum. Et probari poteſt hæc ſententia primò ex iure canonico in cap. finali. 14. quæſt. 6. Vbi habetur fur etiam in minimis iudicatur. 2. in iure ciuili, Inſtituta de rerum diuiſione, §. gallinarum. Vbi dicitur de gallina furto poſſe dari actionem. Quod nõ fieret, niſi furtum gallinæ, aut cuiuſcunq; alterius rei minimę, eſſet peccatum mortale, vt colligunt Theophilus in expoſitione dicti textus. §. gallinarum. & Criſtof. tractatu de excellẽtia. q. 4. & Hippo. in lege furem. nu. 8. ff. de ſicarijs. Et ratione ſic argumentor. Omne illud, quod in Decalogo prohibetur, eſt impeditiuum vitæ æternæ, iuxta illud verbum Chriſti: Si vis ad vitam ingredi ſerua mãdata: ſed in Decalogo prohibetur quodcunq; furtum, etiam rei minimæ, vt omnes Doctores concedunt: ergo omne illud eſt impeditiuum vitæ æternę: atq; ex conſequenti peccatũ mortale. Et confirmatur: Furtum rei magnæ, & furtũ rei paruæ ſunt eiuſdem ſpeciei: quantitas enim rei furtiuæ, licèt augeat culpam, nõ mutat ſpeciem, vt in omnibus alijs rebus videmus: ergo ſi furtũ rei magnę eſt peccatum mortale, ita & furtum rei paruę. Probo conſequentiam: Nam alias nõ eſſent eiuſdem ſpeciei, cũ peccatum mortale, & veniale differant ſpecie.

1. Argumẽ.

2. Argumẽ.

His tamen non obſtantibus, dico ſententiam Gabrielis eſſe omnino falſam, nec ei rationem, nec iura, nec D. Thom. ſuffragari, vt rectè admonet Caietanus. Et ſic ſit concluſio. Quicunque furatur rem parui momenti, etiam ſi ex malitia animo nocendi, ſiue ex rei alienæ cupiditate id faciat (modo ea cupiditas animuſque nocendi ad notabilem quantitatem non ſe extendat) nec peccat mortaliter, nec poteſt iuſtè à iudice puniri. Itaq; ſola paruitas materiæ in furto ſufficiens eſt ad efficiendum, quod ſit peccatum veniale. Hanc ſententiam tenent D. Thomas, & Caietanus hic in ſolutione ad tertium. Soto lib. 5. de Iuſtitia, quæſt. 3. ar. 3. Nauarro in Manuali ca. 17. num. 3. Medina Codice de reſtitutione, quæſt. 4. prope finem, Syluester verbo, furtum, quæſt. 2. & Couarruuias lib. 1. variarum reſolutionum, cap. 3. num. 12. eſtq; communis omnium Doctorum. Et probatur: In omni præceptorum iuſtitiæ materia, paruitas excuſat à mortali, adhuc in ipſa corporis & famę lęſione, quæ eſt maior, quam pecuniæ, vt omnes Doctores concedunt: alias mendacium iocoſum ex deliberatione dictum eſſet peccatũ mortale, quod nullus dixit: ergo, & in furto ſola paruitas materiæ eſt ſufficiens ad reddendum peccatum veniale. Probo conſequentiam ex paritate rationis. Et confirmatur: Parum à ſapientibus pro nihilo reputatur: ergo læſio,

Sententia Gabrielis.

Concluſio.

quæ

quæ fit in paruis etiam reputatur pro nihilo: atque ex conſequenti non eſt peccatum mortale. Ad argumentum ex ca. finali. 14. quæſt. 6. quod deſumptũ eſt ex D. Hieronymo in commentarijs, ſuper epiſtolam Pauli ad Titum capit. 2. dico referendũ illud eſſe ad iraſcendi volũtatem, quæ ſi ad terminos minimi nocumenti limitata fuerit, nequaquã erit crimẽ mortale. Si autem animus nocendi nullam habeat limitationem, aut etiam ad notabile nocumentum ſe extendat, erit peccatum mortale. Quare authoritas Hieronymi ad hunc ſenſum eſt intelligẽda, quod accipiens à domino inuito rem minimam animo nocẽdi in maioribus, & abſq; limitatione ad tale modicum nocumentum peccatum mortale committit. Quod & ex verbis ipſius Hieronymi, quæ minus integrè à Gratiano referuntur, colligere licebit. Ita.n. ſcribit: Fur non ſolum in maioribus, ſed etiam in minoribus iudicatur. Nõ.n. id, quod furto ablatum eſt, ſed mens furantis attenditur. Quomodo in fornicatione, & adulterio, nõ idcirco diuerſa ſit fornicatio, aut adulteriũ, ſi pulchra, vel diues, deformis, aut pauper, meretrix vel adultera ſit, ſed qualiſcũq; illa fuerit, vna eſt fornicatio, vel adulteriũ: ita & in furto, quantumcunq; ſeruus abſtulerit furti crimen incurrit. Hactenus D. Hieronymus. Ex quibus verbis maniſeſtè colligitur, ipſum tantũ loqui de illis furibus, qui res minimas accipientes, voluntatem habẽt maiora ſurripiendi; quos propter malam voluntatẽ peccare mortaliter nullus eſt qui ambigat. Et ad eũdem modum eſt intelligendus D. Tho. in verbis pro ſua ſententia à Gabriele adductis. Quando autem nos dicimus, furtũ rei minimę, etiam ſi ex animo nocendi, vel ex rei cupiditate id fiat, non eſſe peccatũ mortale, loquimur de illo, qui tantum habet volũtatem in illa re minima nocendi, & nõ in maiori. Ad aliud, quod adducitur ex §. gallinarũ. Inſtituta, de rerũ diuiſione, vt reſpondeamus, ſupponendum eſt primò tanquam certum, furti actionem pro re minima dari non poſſe, vt contra autores ſupra citatos optimè docet Couarruuias lib. 1. variarum ca. 3. nu. 12. Tũ: quia ius eſt ars ęqui, et boni, vt dicitur in lege 1. ff. de iuſtitia, & iure, & nulla æquitas dictat actionẽ hãc, quæ infamiam irrogat, dari pro vno quadranti aut æreo nummo, aut pro vno ouo, vel alia re minima. Tum etiam, quia ablatio rei minimæ, attento paruo nocumento, vel furtum non eſt, vel mortale crimen non inducit, ſed tantum veniale, vt modo dicebam. Et eſt contra rectam rationem, vt pro peccato veniali quis infamis reddatur. In his enim habet locũ illa veriſſima, tritaq; ſententia, ſummum ius, ſumma iniuſtitia. Hoc ſuppoſito, ad §. adductum ex iure Ciuili reſpondetur primò, ibi tantum ſignificari aucupium domeſticarum auium eſſe furtum. Cum quo ſtat tam paruũ eſſe poſſe, vt ridiculus habeatur qui de illo ageret in iudicio. Vel ſecundo reſpondetur cum Couarruuias loco citato, vnam gallinam fortè non eſſe rem minimam, nec leue damnũ ex eius furto inferri, quod bonus ac diſcretus vir ex propoſitis in ſpecie contingenti qualitatibus arbitrabitur. Sed quantum probabilitatis habeãt iſtæ ſolutiones, videbimus dubio ſequenti in ſolutione ad argumẽra pro ſecunda opinione. Ad rationem reſpondetur, quòd licèt omne furtum in Decalogo prohibeatur, non tamen omne illud eſt mortale, nec impeditiuum vitæ ęternę, niſi quod eſt de re notabili. In pceptis enim iuſtitiæ paruitas materiæ ſufficiens eſt ad efficiendũ peccatum veniale. Dixi notanter, in præceptis iuſtitiæ. Nam in alijs non habet hoc vniuerſaliter verũ. Leue enim videtur quod Tobias canem habuerit: ſed non leue eſt Deum hoc affirmare. Qua re in infidelitate, odio Dei, ac contemptus peccato, nunquã excuſat materię modicitas. Bene tamen ſurreptio, aut defectus deliberationis, vt explicauimus ſupra

Ad 1. argu.

Ad 2. argu.

A quæſt. 34. agentes de odio Dei. Ad confirmationem, vt reſpondeamus, aduertendum eſt ex D. Thoma. 2. 2. quæſt. 10. artic. 6. ad primum, quòd, cum actus humanus malus, hoc eſt, peccatũ in duplici genere mali conſtituatur, ſcilicet, in genere mali ſimpliciter, & in genere mali voluntarij, ſeu moralis, neceſſarium erit aſſignare vnum, per quod formaliter conſtituatur in genere mali ſimpliciter, & aliud, per quod cõſtituatur in genere mali moralis. Et quidem, quòd in genere mali ſimpliciter conſtituatur formaliter, non per aliquid poſitiuum, ſed per priuationem rectitudinis debitæ ineſſe, communiter recipitur ab omnibus Doctoribus, propter authoritatẽ D. Auguſtini. Qui explicans illa verba Ioannis cap. 1. Sine ipſo factum eſt nihil, dicit: nihil, id eſt, peccatum. Vtrùm
B autem in genere mali moralis conſtituatur formaliter per aliquid poſitiuum, an vero per aliquid priuatiuum, varietate opinionum diſputatur à Doctoribus. Sed probabilior eſt, formale, per quod peccatũ conſtituitur in genere mali moralis, eſſe quid poſitiuum, ſ. ordinem poſitiuum ad obiectum diſforme rationi. Quam ſententiam tenet D. Thom. 1. 2. q. 18. arti. 5. ad ſecundum. & 1. p. q. 48. ar. 1. ad 2. & 3. argumẽtum. & 3. contra Gentes cap. 9. & de malo q. 2. art. 4. ad 8. Dicit enim, quòd, ſicut accedere ad ppriã vxorem eſt actus bonus, & iuſtitiæ, & temperantiæ, propter ordinem poſitiuum, quem habet ad obiectum conforme rectę rationi: ita etiam accedere ad alienam, eſt actus malus, & intemperantię, propter ordinem poſitiuum, quem habet ad obiectum diſforme
C rectæ rationi. Eſtq; hæc ſententia deſumpta ex Ariſtotele in prædicamento qualitatis dicẽtis, iniuſtitiã contrariè opponi iuſtitiæ. Et in cap. de oppoſitis etiã affirmat, quòd malum opponitur bono, non priuatiuè, ſed contrariè. Et loquitur de malo morali. Nam malum ſimpliciter, certum eſt, quòd non contrariè, ſed priuatiuè opponitur bono: cũ contraria debeant eſſe ambo poſitiua. Hoc conſtituto, ad argumentum reſpondeo, quod furtũ rei paruæ, & furtum rei magnæ, ſunt eiuſdẽ ſpeciei in genere mali moralis: quia vtrumque dicit eiuſdẽ rationis ordinem poſitiuum ad obiectum diſforme rationi: & ſolum differunt penes quantitatem rei ſurreptę, quæ licet ſit potens augere culpam, non eſt potens mutare ſpeciẽ moralẽ.
D At verò in genere mali ſimpliciter differunt ſpecie, quia alterius rationis eſt priuatio, quæ eſt in peccato mortali ab ea, quæ eſt in peccato veniali, cum illa ſit priuatio ſimpliciter, & hæc tantum ſecundum quid. Et ſic nihil obſtat argumentum.

Suppoſito iam, quòd furtum rei minimę, quomodocunque fiat, dummodo animus ad magnam ſummam non extendatur, non eſt peccatum mortale, nec furti actione poteſt agi contra talem furem, dubium conſequens eſt, quæ nam ſit illa materiæ quantitas, quæ ſufficiens eſt efficere furtum mortale? De qua re tot video doctiſſimorum hominũ varias ſententias, vt quid in hoc ſit dicendum ſit difficillimum iudicare. Cæterum, vt noſtro more clare atque breuiter procedentes in re tam ambigua, quid tenẽdũ
E ſit, explicemus: operępretium erit, vt certa ab incertis ſeparemus, eas prius, in quibus omnes conueniũt, & poſtea illa, de quibus eſt concertatio, referamus. Primo ergo omnium certum eſt, & ab omnibus receptum, quòd quicunq; ſurripit ab alio rem aliquã etiam minimam, ex cuius defectu, ſcit aut ſcire, vel credere debet, notabile damnum domino euẽturũ, vt qui furatur ſubulam à ſutore, vel acum à ſartore, ob quod & quia aliam ſubulam, vel acum nõ habet, per aliquod tẽpus ceſſat à labore, peccat mortaliter. Nõ quia res illa ſurrepta notabilis ſit, vel quia interpretatiuè habet volũtatem rem notabilem ſurripiẽdi, vt nonnulli affirmant: ſed quia notabilis damni cauſam dat, & ex conſequenti id dare videtur: iuxta id,

Dubium de quantitate materiæ q̃ ſufficit in furto ad faciendũ peccatũ mortale.

1. Dictum certum.

id, quod dicitur in ca. ſina. de iniurijs, & in lege, qui occidit. ff. ad legem Aquiliam. Quod ipſum dicendũ eſſe docet Nauarro in Manuali ca. 17. num. 2. de eo, qui paruulam rem furatur, credens ex eo dominum magna moleſtia ac perturbatione afficiendum. Quale fuiſſe dicit, quendã famulum ſuo hero diuiti, magnum quoddam malũ cydonium ſurripiẽdo, quod in horto ſuo habebat, magniq́; faciebat, & admonuerat famulos notabili ſe moleſtia afficiendum, ſi illud furarentur. Talis. n. ſeruus peccauit mortaliter, non quia furtum notabile commiſit, ſed quia notabilem moleſtiam, qua credebat aut credere debebat dominum afficiendum liberè & voluntariè intulit. Et ſic hoc peccatum non tam fuit contra iuſtitiam, quam contra charitatem. Secundò etiam eſt certum, ꝙ cũ

2. Dictum certum. grauitas furti, ſicut cuiuſcunq; alterius peccati contra iuſtitiam facti ex damno illato ſit perpendenda: & homini egeno plus noceat quis vnum quadrantẽ ſuffurãdo, quàm prędiuiti, à quo ducatum eriperet, ſit conſequens, vt de quantitate rei per furtum acceptæ loqui poſſimus dupliciter. ſ. vel abſolutè, vel reſpectiuè. Et quidẽ, ſi reſpectiuè loquamur, certũ eſt nullam eſſe tã paruam quantitatẽ, quæ reſpectu alicuius perſonæ, aut ratione egeſtatis, aut ratione damni inde ſubſequuti, non poſſit eſſe materia peccati mortalis, nec quantum ad hoc põt dari certa & determinata regula: ſed arbitrio prudentis viri ſecũdũ occurrentes circunſtantias iudicantis erit illa relinquenda. Ex quo infertur, poſſe aliquãdo contingere, vt qui rẽ paruã pauperi auferet, peccet mortaliter. Qui tñ, ſi eandẽ à diuiti ſurriperet peccatũ mortale nõ cõmitteret: quia in primo caſu notabile infert nocumẽtũ: in ſecũdo verò minimè. Itaq; hęc certa ſunt.

Sed dubium eſt, vtrùm, abſolutè loquendo, ſit aliqua determinata quantitas, quæ reſpectu cuiuſcũq;

Punctus difficultatis. perſonæ, eius iniuſtam acceptionem efficiat peccatũ mortale, & quanta ſit huiuſmodi quantitas? De quare ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Prima eſt quo-

1. Sentẽtia. rundam aſſerentium, nec centum argenteorũ nummorum, nec centum aureorum quantitatem eſſe materiam peccati mortalis, ex natura rei, & ex obiecto: bene tamen quando ex tali furto graue aliud damnum quis pateretur. Quam ſuam ſententiam probãt

1. Argumẽ. primò. Peccatum furti, cùm ſit iniuſtitia, attendi debet ex magnitudine damni illati: ſi enim nullum ſit damnum, nec iniuria, nulla etiam erit iniuſtitia: & ſic nec peccatum, nec obligatio reſtituendi ſub mortali: ſed poteſt aliquando cõtingere, vt nullum damnum ſentiat quis ob centum aureorum ablationem; vt eſt videre in Rege, vel alio principe, vel homine diuite: ergo talis quantitas ex genere ſuo non eſt illatiua grauis damni, atque ex conſequenti nec inductiua peccati mortalis, niſi reſpectu eius perſonæ, quæ ex tali ablatione graue aliquod nocumẽtum pateretur.

2. Argumẽ. Secundo: Ablatio modicæ famæ peccatum efficit veniale, vt omnes Doctores concedunt: & tamen maius damnum eſt, quam centum aureorum iactura: ergo ſi maius damnum eſt veniale, à fortiori & minus. Et confirmatur: Nam non videtur rationabile, quòd ob rem tam vilem & contemnendam, qualis eſt quantitas quinquaginta, vel centum aureorũ; quando ex eorum ablatione aliud damnum non ſequitur, homo in æternum damnetur, peccatiq́; mor-

2. Sentẽtia. talis fiat reus. Secunda ſententia eſt Nauarri in Manuali ca. 1, num, 3. aſſerentis duorum argenteorum, imò & vnius, atque etiam dimidij quantitatẽ ex natura ſua in furto eſſe materiam peccati mortalis. Qđ idem affirmat Corduba in ſumma q. 109. & Couarruuias lib. 2. variarum. ca. 3. num. 12. Idque probant

1. Argumẽ. primo: Nam ex ſententia D. Thomę & omnium Doctorum, illud tantum furtum, quod eſt rei paruæ, excuſatur à mortali: quantitas autem duorum regaliũ,

2. Argumẽ. imò vnius, vel dimidij non eſt res parua. Secũdo: In quibuſdam Epiſcopatibus cauetur in conſtitutionibus, ne pro minori quantitate duorum argenteorũ, vel centum dipõdiorum excommunicatio imponatur: ergo videntur ſentire, talem eſſe quantitatem, quæ ex natura rei eſt ſufficiens efficere furtum mortale. Probo conſequentiam: Nam excõicatio maior, niſi pro peccato mortali imponi non põt. Et cõfirmatur. ex §. gallinarũ. Inſtit. de rer. diuiſ. Vbi datˋ actio, & pœna grauis pro furto vnius gallinæ, quod nõ fieret, niſi gallina tantæ eſſet quãtitatis, q̃ ex natura ſua eſſet ſufficiens inducere culpã mortalem. Tertia ſen-

3. Sentẽtia. tentia eſt Magiſtri Soti lib. 5. de iuſtitia, q. 3. arti. 3. ad tertium argumentum, aſſerentis, duorum ducatorũ quantitatem eſſe, quæ ex natura rei, & ex obiecto (ẽt ſi inde aliud damnum non reſultet) eſt ſufficiens in furto inducere culpam mortalem. Eãdem tenet Sylueſter verbo, furtum. q. 2. & Angelus eodem verb. §. 34. Nec alia rõne ab his autoribus ꝓbatˋ hæc opinio niſi, quia dñt, ꝙ quantitas duorum, vel trium argenteorũ eſt parua. Imo, vt Soto inſinuat, ẽt vnius aurei.

Sed vt ego in tanta Doctorum varietate, quid mi-

1. Concluſ. hi videatur explicem, dicò primò, illam ſentẽtiam, quæ affirmat, nec centum argenteorum, nec cẽtum aureorum quantitatẽ in furto ex natura rei eſſe materiam peccati mortalis, eſſe omnino falſam, & periculoſam. Et probatur primò. Nam eſt contra communem Doctorum tam Theologorum, quam Iuriſprudentium opinionem, innumerabiliumq́; furtorum ianuam aperiens. Et ſecundo: Nam quantitas duorum ducatorum ſecluſo omni alio dãno extrinſeco, quod quis ob furtum incurrere poteſt, ex obiecto, & ex natura rei eſt notabilis, etiã reſpectu principum, & cuiuſcunque alterius hominis diuitis, cum nullus ſit, qui talem quantitatem contemnat. Et ad

Ad 1. argu. pro prima opinione. primum argumentum pro prima opinione reſpondeo primò, ꝙ, ſi illud aliquid valeret pari ratione cõuinceret, furari mille ſcutos à rege non eſſe peccatum mortale: cùm regulariter modicum, vel nullum damnum inde ſequatur, quod nullus ſanæ mentis dicere audebit. Vel ſecũdo rñdetur, negando minorẽ. Adhuc. n. reſpectu Regis, & cuiuſcũq; alterius hominis diuitis, centum regalium, imo viginti iactura graue damnum infert. Nam licet talis quantitas vſibus perſonalibus Regis non notabiliter noceat; ad alios tamen vſus, ſcilicet ad comparanda neceſſaria, vel ad ſoluendum ſeruis notabiliter iuuat. Quare eius rei familiari fiet notabilis læſio, quotieſcunque ab eo ea ſumma fuerit ablata. Hanc ſolutionem inſinuat Maioris in 4. diſt. 15. col. 1. ſub his verbis: Quamuis auferens à Rege Francorum duos duodenos nomẽ ei notabiliter noceat, aufert tñ ab eo notabile bonum. Ad ſecundum reſpondetur, ꝙ licèt quæ-

Ad 2. argu. cunque ablatio famæ, etiam modicæ ſimpliciter loquendo, ſit peior quacunque ablatione rerum temporalium, propterea quòd fama altioris ordinis eſt, quàm bona temporalia, nec aliqua inter iſta poteſt eſſe debita cõparatio, adhuc tamen leuis infamatio in genere ſuo eſt parua materia: & ſic cõſtituens culpam venialem: cum tamen acceptio iniuſta rerum temporalium, quæ eſt grauis materia, ſit inductiua peccati mortalis. Ad confirmationem reſpondetur. Quinquaginta vel centum aureorum imo & duorum quantitatem non eſſe rem adeò vilem, nec tenuem, vt pro illorũ iniuſta ablatione, ex qua grauis proximo iniuria irrogatur, non poſſit homo in æternum iuſtè damnari, tanquam qui non ſolum charitatem, ſed etiam iuſtitiam violat in re graui. Dico

2. Concluſ. ſecundo opinionem Nauarri, atque aliorum, qui affirmant duorum argenteorum quantitatem ex natura rei, & ex obiecto eſſe in furto ſufficientem materiam peccati mortalis, eſſe nimis duram, atque rigidam, & vt talis reijcitur à viris grauibus. Nec huius noſtri dicti aliam poſſumus aſſignare rationem,

niſi,

niſi, quòd ſecundum arbitrium viri prudentis ea ſumma non eſt tanta, vt conſtituat ipſa ex ſe, ſecluſo omni alio damno inde ſubſequuto (quomodo loquimur in præſenti) materiam grauem furti. Et per hoc patet ſolutio ad primum argumentum, pro ſecunda opinione factum.

Ad 1. argu. pro ſecūda opinione. Quod quidem eſt inualidum: quia ſupponit duorum regalium, & vnius, atque etiam dimidij quātitatem eſſe materiam grauem furti: quod non ſupponendum: ſed probandum foret, cùm illud ſit, de quo in præſenti eſt concertatio.

Ad 2. argu. Ad ſecundum reſpondetur, in illis conſtitutionibus non dici, quòd pro furto duorum, vel trium regalium excommunicatio detur: ſed quòd pro minori non detur. Nec ex hoc licet inferre, pro illa dari poſſe. Tantum enim voluerunt Epiſcopi tollere abuſum, qui eſſet, ſi pro tam vili quantitate, qualis eſt, quæ duorum vel trium argenteorum non excedit, tam grandis cenſura imponeretur. Nec ideò ſenſerunt pro illa eſſe imponendam. Non enim quid ſit faciendum, ſed potius, quid non ſit faciendum oſtendunt. Quomodo egregiè, quibuſdā hæreticis qui Mariam poſt Chriſti natiuitatem cognitam fuiſſe à Ioſeph ex illo Euāgelij, Et non cognouit eam, donec peperit filiū ſuum primogenitum, colligebant, D. Hieronymus reſpondet dicens, quòd ſcriptura eo in loco non quid ſit factum, ſed tātum, quid non ſit factum oſtēdit. Quare argumentum ab autoritate negatiuę ſępe eſt inualidum. Ad confirmationem ex §. gallinarum: reſpondetur primo ex mente Angeli loco citato, ibi dari actionem furti, atque pœnam ei, qui gallinam ſurripuit, non quia vna gallina ex ſe ſit ſufficiens materia peccati mortalis, ſed quia præſumitur maiori voluntate furandi id feciſſe. Quæ ſolutio non eſt omnino contemnenda. Conſentit enim D. Hieronymo, ſupra ſecundum caput epiſtolæ ad Titum, & refertur in cap. finali. 14. q. 6. dicenti: Fur non ſolum in maioribus, ſed etiam in minoribus iudicatur. Non enim id, quod furti ablatum eſt, ſed mens furantis attenditur. Quare Gracianus in eodem loco, inquit: Furtum non tam in quantitate rei, quàm in affectu furantis cōſideratur. Vel ſecundo reſpondetur, & melius, ibi ſolum haberi quòd ſi gallinę, & anſeres turbati euolauerint, & alius animo lucrandi eas retinet, furtum committit. Quod eſt veriſſimum. Itaque non dicitur, quòd puniatur, vel detur actio furti contra eum, qui vnam gallinam ſurripuerit, ſed ſolum declaratur natura furti: quę conſiſtit in detinendo alienum animo lucrandi, hoc eſt, ſibi retinendi. Quod eſt intelligendum, ſeruata ratione debitæ quantitatis. Vnde crudele eſſet atque ridiculum, aliquem flagellare, aut punire publicè ob quatuor argēteos, vel ob gallinam tantum. Et ſic textus ille ſententiam Nauarri minimè probat.

3. Concluſ. Dico tertio ſententiam Soti eſſe valde probabilem. Quamuis probabilius, & verius dixerim loquendo de furto in communi, nullam poſſe dari certam regulam, ſine ordine ad perſonā, vt docet Medina Codice de reſtitutione q. 10. §. occurrit, in reſponſione ad ſecundum caſum. Nam cum furtum ſit mortale ex eo, quòd graue damnum infert, & hoc inferri intelligi non poſſit, niſi alicui perſonæ, ſaltem in genere, nempe, vel principibus, vel diuitibus, vel communibus perſonis, vel pauperibus: & quod vni eſt magnum detrimentum, alteri non ſit magnum, fit, vt in determinatione quantitatis rei, ſemper ſit habenda ratio perſonę, & attenta paupertate, ſeu facultate ſpollari relinquitur id arbitrio boni viri determinandum. Quod mihi in hac re, ſaluo meliori iudicio, dicendū videtur, eſt, quod in diuitibus inuitis (etiam ſi Reges ſint) duorum, vel trium, & etiam vnius auri quantitatis eſt ſufficiens materia ex natura rei ad efficiendum peccatū mortale furti. In communibus autem perſonis quatuor, vel quinq; regaliū, in pauperibus verò, vnius,

A vel duorū. Et hoc excluſis omnibus alijs extrinſecis nocumentis, vt dictum eſt. Nec huius rei aliam poſſumus aſſignare rationem, quam arbitrium boni viri ſecundum prudentiam iudicātis. Qui prudentior fuerit aptiorem poterit ſibi regulā præſcribere, quā ſequatur.

Suppoſuimus tanquam certum dubio præcedēti, eum, qui furatur rem paruam, ex cuius defectu notabile domino ſequitur nocumentum; vt qui furatur acum à ſartore, vel lora boum ab agricola, propter quod per aliquod tēpus diurnas perdit operas, peccare mortaliter. Sed dubium eſt, an excōicatio lata à ſartore cōtra eos, qui ſibi aliqua ſurripuerunt, ēt cōprehendat eū, qui acum eſt furatus, donec totū damnū reſtituat? Dubium.

Et pro parte affirmatiua ſic argumētor: B Excōicatio fertur pro furto, quod eſt peccatū mortale: ſed illa ablatio acus eſt furtū mortale reſpectu valoris operum, nempe, decē, vel viginti argēteorū: ergo cadit excōicatio ſupra illud. Argumen. Conſequentia cū maiori eſt nota, & minor probatur. Illa ablatio acus cū dāno inde ſubſequuto eſt iniuſta, vt de ſe patet: ergo cōſtituitur in aliqua ſpecie iniuſtitiæ. Nō in ſpecie rapinæ: ergo in ſpecie furti. Et confirmatur: Cauſa, ex qua totū illud damnū eſt ſubſequutū, fuit furtū, nēpe, iniuſta ablatio acus: ergo peccatū inde ſubſequutum, ēt inducit naturā furti, atq; ex conſequēti excōicatio lata cōtra fures, illū cōprehendit.

Concluſio. Hoc tñ nō obſtāte, dico talē ſurreptorem rei paruæ, ex cuius defectu graue aliquod damnū eſt ſubſequutū in caſu C de quo loquimur, nō incurrere excōicationem, ēt ſi damnū non reſtituat. Hanc ſnīam tenet Nauarro in Manuali c. 17. n. 3. Non obſtante, ꝙ referat Sotū atq; Syluestrū pro cōtraria opinione. Et probatur: Excōicatio in eo caſu ſolū fertur pro furto, ſed nō quodcūque damnū illatū habet rōnem furti: ſed illud tm̄, ꝙ inuoluit occultā acceptionē rei alienæ dño inuito, vt diximus in ſuperioribus, qđ in præſenti nō inuenitur reſpectu damni ſubſequuti: ergo non incurritur excōicatio, nec talis dānificans pōt dici proprie fur. Et cōfirmatur. Qui acciperet è notario calamum impedientem ipſum à magno lucro, v.g. à lucro centū aureorum, nec ſuſpēderetur iuſtè ob tale crimē, nec haberetur infamis, nec daretur actio furti contra ipſum: quæ omnia ſecus fierent, ſi talis illatio nocumēti D haberet rationem furti: ergo propriè loquēdo nō eſt furtum, atq; ex conſequenti non eſt cur pœna excommunicationis lata contra fures ad illum extendatur, etiam ſi peccauerit cōtra iuſtitiam, & ad reſtitutionem teneatur. Hoc idem probat Nauarro loco citato ex eo, quòd qui furatur rem paruam, ex qua damnum decem ducatorum ſequitur, non condemnabitur in duplo, aut quadruplo illius damni, ſed tātum rei furto acceptæ, vt dicitur in §. in duplum. & in §. quadrupli. Inſti. de act. Et ratio eſt: Nam reſpectu damni non eſt furtum, ſed tantum reſpectu eius rei, quę clam vſurpatur. Idemq; affirmat eſſe dicēdū de excōmunicatione pro furto impoſita.

Ad argum. Et ad argumentum in contrarium factum reſpondetur, negando minorem. Et ad probationem dico, falſo ſupponi E eſſe tantum duas ſpecies iniuſtitiæ. ſ. furti, & rapinę. Nam vſura eſt iniuſtitia, vt conſtat; & tamen nec eſt furtum, quia fit altero ſciente, & non clam: nec rapina, quia nō penitus palam aufertur, aut per vim: ſed eſt quædam ſpecies media inter illas duas. Et item: Qui debet alteri ex contractu licito. ſ. ex promiſſione vel venditione, aut mutuo pecuniam, quam non ſoluit tempore ſtatuto, iniuſtitiam facit, & tamē nec eſt fur, nec raptor, nec vt talis punitur, ſed cōmittit aliam ſpeciem iniuſtitiæ nomine carentē. Et ita contingit in propoſito, ꝙ qui cauſam illius damni dat iniuſtitiam facit: & tamen non eſt fur, niſi tantū illius rei minimæ ablatæ. Quare excommunicatio impoſita contra fures illum non cōprehendit, ſicut nec cōprehendit

prehendit

prehendit vſurarios, aut alios debitores iniuſtitiam facientes. Non nego omnem iniuſtitiam appellari quodammodo furtum, illamq; in illo præcepto: Nõ furaberis, eſſe prohibitam. Sed quod affirmo eſt, ꝙ non omnis habet propriè rationem furti, quomodo nos in præſenti loquimur de furto: ſed illa tantum, quæ res auſert clam à domino poſſidente. Hæc.n. ſola eſt, ad quam infamia, & aliæ pœnæ iuris cõſequuntur. Quare, niſi excõmunicatio generaliter feratur pro iniuſtè retentis, vel damnis factis, nõ niſi ablatores, comprehẽdit. Ad cõfirmationem reſpondetur, verum eſſe, ꝙ cauſa ex qua damnum ſequitur in caſu poſito eſt furtum, licet tam paruæ quantitatis, vt ipſum ex ſe mortale peccatum non ſit. Nego tamen ex hoc inferri illationẽ damni inde ſubſequuti eſſe proprie furtum, quamuis ſit ſpecies quędã iniuſtitię. Et ſic excommunicatio lata contra fures tales damnificantes non comprehendit.

Diximus in ſuperioribus, quatuor, vel quinque argenteos in communibus perſonis eſſe ſufficientem quantitatem ad efficiendum ex natura rei, ſecluſo quocunq, alio nocumento, peccatum mortale furti, & in pauperibus, vnum, vel duos. Dubium non eſt,

Dubium.

an qui paulatim accipit ab eodẽ., ſine intẽtione plus furandi eam quantitatem, quæ ex ſe non eſt ſufficiẽs ad mortale peccatum, & poſteà concupiſcentia ductus accipit reliquum, peccet mortaliter in illa acceptione. Nauarro in Manuali cap. 27. num. 139. dicit, quòd tantum venialiter, licet talis accipiẽs ſub mortali teneatur ad reſtitutionem. Et ratio illius eſt: Nã

Sententia Nauarri.

Fundamentum illius.

obiectum talis acceptionis non eſt tota ſumma, quæ requiritur ad peccatum mortale. Quod inde colligitur, ꝙ acceptio illa iniuſta cum omnibus ſuis circunſtantijs temporis, & obiecti, eſt hodie, & tamen tota ſumma quæ requiritur ad peccandũ mortaliter, non eſt hodie, ſed tantum illa leuis: & ſic actio ſolum eſt venialiter mala. Itaq; dicit, quod qui minutatim vno die quid exiguum, puta, quadrãtem, ſeu quatrinum; & alijs multis diebus ſucceſſiuè tãtundem capit, nulla vice peccat, niſi venialiter tantum, etiam ſi taliter accepta ad notabilem quantitatẽ creuerint, dummodo iam inde à principio non habuiſſet animum, notabilem illam quantitatem per parua furta accipiendi. Tamen, ſiue à principio habuerit talem animum, ſiue non, quàm primum pertingit ad quantitatem, quæ tota ſimul ablata efficeret furtum mortale, ſub mortali obligatur ad reſtitutionem. Ex quo infert inueniri poſſe furta ſolum veniali, quæ obligent ad reſtitutionem ſub pęna peccati mortalis. Limitat autẽ Nauarro in eodem loco iſtam ſuam ſentẽtiam de reſtitutione ad illos, qui continuato tempore ſine magnis interuallis notabilem quantitatem conflarent. Nam de famulis, qui vno menſe paruam quantitatẽ, & poſt alium, vel duos menſes totidem, & ſic deinceps, ita quod in fine trium, vel quatuor annorum eſficeret ſummam etiam duplo maiorem, quam quæ ſemel accepta peccatum mortale & neceſſitatem reſtituẽdi induceret, affirmat nec peccare mortaliter, nec obligari ad reſtitutionem. Hæc Nauarro.

Sententia Medinæ & aliorum vera.

Cæterum Med. Codi. de reſtitutione. q. 10. & Couarruuias li. 1. Variarum, c. 3. nu. 12. & plures alij abſolutè dñt, ꝙ primum quis notabilem quantitatẽ attingit, ẽt ſi per parua furta id faciat, peccare mortaliter, obligariq; ad reſtitutionẽ. Quæ ſñia mihi multò magis probatur. Et ratio eſt: Nam poſita illa vltima actione, ponitur notabile damnum, & ea ablata, aufertur. Quicũq; aũt ſciens ex actu ſuo ẽt leui, proximum paſſurum notabile damnũ, illum facit, verè eſt cauſa moralis talis dãni, & ſic peccat mortaliter. Parũq; vel nihil intereſt, an paulatim, vt ſimul proximũ quis ſpoliet, cũ ſemper ſit æquale dãnũ. Et cõfirmatur: Qui paulatim acceperat ab eodẽ eã quantitatem, quæ ex ſe non eſt ſufficiens ad peccatum mortale, & poſtea accepit reliquũ, tenetur ſub mortali reſtituere, ſaltim illã partem, quã vltimo loco accepit, ipſo etiam Nauarro id cõcedẽte: ergo peccauit mortaliter in illius acceptione. Ad hoc argumẽtum Nauarro negat conſequentiam. Nam exiſtimat ex peccato veniali oriri poſſe obligationẽ reſtituendi, ſub mortali, imo & abſq; illo peccato. Et ponit exemplũ in re commodata, aut credita, ex cuius acceptione ſine peccato facta, naſcitur obligatio reſtituendi. Cęterũ hæc ſolutio nõ ſatisfacit. Nam vt communiter dicũt Doctores, explicatq; quã optime à Petro Nauarr. lib. 2. de reſtitutione, ca. 1. num. 42. obligatio reſtituẽdi propriè incurri nõ poteſt abſq; mortali culpa, iniuſtitiaq; præcedente. Et quod non ex delicto, ſed ex contractu debetur, vt in commodato, & credito, ſolui potius, quam reſtitui eſt dicendum. Cum ergo in præſenti loquamur de reſtitutione ex furto, & iniuſta acceptione prouenientе impoſſibile erit abſque culpa mortali eã incurri. Nec Nauarro, aut quiuis alius aliquod aſſignabit exemplũ, quo ſub mortali teneatur quis reddere id, qđ ex mero delicto, ſeu acceptione iniuſta debet, ſine eo, quod mortaliter peccauerit, ſurripiẽdo aut damnum dando. Et ad rationem Nauarri reſpõdeo, ꝙ licet obiectum vltimæ illius acceptionis non ſit tota ſumma, quæ requiritur ad peccatum mortale, vt rectè probat argumentum, adhuc tamẽ ea acceptio eſt peccatum mortale, propter notabile damnum, quod infert proximo, ad modum iam explicatum.

Ad Fundamentũ Nauarri.

Dubium.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, an qui à pluribus modicum accipiens, magnam quantitatẽ ſibi acquirit, cõmittat peccatũ mortale furti? De qua re ſũt variæ Doctorũ ſnię. Prima eſt, quam refert Corduba in ſuo tractatu, de caſibus conſcientiæ. q. 70. ex Angeſt. in Morali, cap. 9. fol. 74. Quæ dicit, nec peccare mortaliter, nec teneri ad reſtitutionem, qui iſto modo magnam ſibi quãtitatem acquirit. Et ratio illius eſt: Quia nulli damnum notabilę infert, quod requiritur ad peccatum mortale furti. Eandem ſententiã tenet Medina Codice de reſtitutione, q. 10. quando accipiens eſt pauper, nec habet aliũde vnde viuere poſſit, nec id facit in fraudem legis, ſed vt communiter fieri ſolet tempore meſſis, aut vindemię, quo pauperes paulum hinc, & paulum inde magnam ſibi cõgregant quantitatem. Nauarro in Manuali ca. 17. nu. 130. dicit, quod nunquam peccat mortaliter talis accipiens; tenetur tamen ad reſtitutionem, cum primum notabilis quantitas fuerit acquiſita, propter rationem ab ipſo poſitam dubio præcedenti. Cæterum quod mihi in hac re dicẽdum videtur eſt, quod talis accipiens non ſolum tenetur ad reſtitutionem, ſed etiam peccat mortaliter in tali acceptione, ſiue pauper ſit, ſiue diues modo inuito domino id faciat, Eſſe enim pauperem, ſecluſa extrema, aut graui neceſſitate, non iuſtificat furtum, quod in diuite eſſet mortale; cum extra illos caſus, nullus habeat ius ad alienum. Hanc ſententiam tenet Soto de Iuſtitia & iure. libro quinto, quęſtione tertia. articulo 3. ad tertium. & in 4. diſtin. 22. quæſtione 2. articulo ſecũdo. & Corduba quæſtione illa citata, circa tertium punctum. Et probatur: Septimum præceptum Decalogi, quod eſt de non furando, non ſolum prohibet, ne quis damnum inferat proximo, ſed etiã, ne quis accipiat alienum, quod iure ſuo non eſt, dicit enim: Non furtum facies, id eſt, non apprehendes bonum proximi alienum: ergo qui accipit notabile bonum alienũ, licèt re vera nulli proximo in particulari notabiliter noceat, facit contra hoc præceptum, atque ex conſequenti peccat mortaliter. Et confirmatur: Nam alias ſequeretur aliqua induſtria honeſta, & ſine peccato mortali poſſe hominem fieri diuitẽ, modicum quid à ſingulis accipiendo, quod eſt abſurdũ & contra rationem. Secundo: Si in aliquo communi

Sententia Angeſti.

Argumen.

Sententia Nauarri.

Sententia autoris.

loco

A loco omnes habitores alicuius ciuitatis bona ſua deponerent, ita vt habita ratione quantitatis, & mẽſuræ vnuſcuiuſq; vnum efficerent aceruum, & ex illo aliquis notabilem ſurriperet quantitatem, proculdubiò peccaret mortaliter, non obſtante, ꝙ facta partitione eius, quod furatus fuit nulli ĩ particulari notabile fecerit nocumentum: ergo ſola quantitas rei furatæ ſine ordine ad nocumentum, eſt ſufficiens efficere furtum mortale. Præterquàm, quod etiã in caſu, de quo loquimur graue damnum irrogatur, vt ex ſolutione ad argumentum pro prima opinione factum conſtabit.

Ad arg. pro prima opinione.

Ad quod quidem, quia difficile eſt, diuerſi diuerſa dicunt. Soto de iuſtitia & iure loco citato affirmat, quòd quãtitas, quæ per ſe eſt magna abſq; vllo perſonarum reſpectu, ſiue ab vno, ſiue à pluribus accipiatur, per ſe conſtituit peccatum mor- B tale. Et ita contingit in propoſito. Cæterum, quoniã videtur valde difficile intellectu, quòd quis mortalem iniuſtitiam committat, & tamen nulli notabiliter, noceat, aliter alij reſpõdent, dicentes, quòd ſi tũc non ſit damnum notabile eſt per accidens, quia ſunt plures; cum tamen per ſe & ex natura rei acceptio illa ſit notabiliter dãnificatiua. Et hoc ſatis eſſe dicũt ad hoc, vt furta leuia ſint mortalia, & inducant obligationem reſtituendi. Tamen nec hæc ſolutio omnino placet. Et ratio eſt: Quia licet actio aliqua ex ſe ſit damnificatiua, ſi tamen de facto non nocet, nõ inducit obligationem reſtituendi. Vt eſt videre in eo, qui enſe percutit quem lædere non potuit, niſi leuiter, vel q̃a erat armatus, vel alia de cauſa, qui quidẽ C non tenetur facere reſtitutionem homicidæ, quamuis eius actio ex natura ſua erat illatiua mortis. Et eodem modo videtur dicendum in propoſito, quod cũ hic, & nunc, nõ ſit notabile damnum ſubſequutum, ad nullam tenebitur reſtitutionem, qui à pluribus grandem ſummam accepit. Præterquam, quòd etiã ad accipere rem notabilem à pluribus non per accidens, ſed per ſe ſequitur, non lædere vnumquemque notabiliter; cum ex natura talis actus, qui eſt inter plures, id neceſſario ſequatur. Quocirca alij aliter reſpondent dicentes eum, qui à pluribus grandem ſummam accipit, peccare mortaliter, & teneri ad reſtitutionem: quia licet ſinguli non ſint rationabiliter inuiti de ſuo damno, ſunt tamen iure inuiti, quod ſibi & alijs ablatum ſit aliquid, quo fur ma- D gnam ſibi quantitatem acquiſierit. Sed nec hæc ratio eſt ſufficiens: quia nulli imminet cura de alijs, nec de lucro furis: & ſic ſi ſibi non ſit iniuria, vel ſit tantum leuis, non eſt cur iure ſit inuitus. Quare his omnibus ſolutionibus omiſſis, ad argumentum reſpondeo, quòd licèt in caſu, de quo loquimur nulli in particulari fiat iniuria, notabilis toti tamen reipublicæ, & generi humano irrogatur grauiſſimum nocumentum ex eo, quod ſine labore, & induſtria, aliena ſurripiendo viuat quis lautè, abſque peccato mortali, & obligatione reſtitutionis. Nullus enim eſſet, qui artes & honeſta exercitia quæreret; ſed omnes furtis & rapinis aſſueſcerent, ex quo graue damnum, atque pernicies reipublicæ ſequeretur.

Quæſtio.

E Quare ipſum ius naturale dictat, id non eſſe faciendum. Et ſi quis quærat modum, quo in tali caſu debet fieri reſtitutio?

Reſponſio.

Dico breuiter, quòd ſi domini ſunt incerti, pauperibus eſt facienda reſtitutio, iuxta id quod diximus q. 62. ar. 5. Si autẽ domini ſunt certi, vnicuiq; debet ſua pars reddi, quoad vſq; quantitas, quæ apud ipſum manet, non ſit magna. Circa ſolutionem ad ſecũdum argumentum D. Tho. eſſet diſputandum, an fures licitè poſſint mortis ſupplicio affici. Sed de hoc nos iam nõnihil diximus ſupra. q. 64. ar. 2. Qui plura videre deſiderat legat Magiſtrũ Sotum li. 5. de iuſtitia. q. 3. ar. 3. ad quartum, & Medinam Codice de reſtitutione, quæſtione 4. & Couarruuias lib. 2. Variarum reſolutionum cap. 9. num. 7.

ARTICVLVS VII.

Vtrum liceat alicui furari propter neceſſitatem.

*AD Septimum ſic proceditur. Videtur, quod non liceat alicui furari propter neceſſitatem. Non enim imponitur pœnitentia niſi peccãti. Sed extrà, de furtis * dicitur. Si quis per neceſſitatem famis aut nuditatis furatus fuerit cibaria, veſtem, vel pecus, pœniteat hebdomadas tres: ergo non licet furari propter neceſſitatem.*

Inf. q. 110. arti. 3. ad 4. Et 4. d. 15. q. 2. ar. 1. q. 4. ad 2. et ar. 4. 4. q. 2. ad 2. & ar. 5. q. 1. co.

In decretalib°. li. 5. tit. 18. c. 3. & incipit. Si qs propter.

*2. Præterea, Philoſophus dicit * in ſecundo Ethicorum: quod quædam confeſtim nominata, conuoluta ſunt cum malitia, inter quæ ponit furtum. Sed illud* B *quod eſt ſecundum ſe malum, non poteſt propter aliquem bonum finem bonum fieri: ergo non poteſt aliquis licitè furari, vt neceſſitati ſuæ ſubueniat.*

Li. 2. c. 6. ad finẽ, to. 5.

*3. Præterea, Homo debet diligere proximum ſicut ſeipſum. Sed non licet furari ad hoc, quòd aliquis per eleemoſynam proximo ſubueniat: vt Auguſtinus dicit * in lib. contra mendacium: ergo non licet furari ad ſubueniendum propriæ neceſſitati.*

Ca. 7. in medio, to. 4.

Sed Contra eſt, quòd neceſſitati ſunt omnia communia: & ita non videtur eſſe peccatum, ſi aliquis rem alterius accipiat propter neceſſitatem ſibi factam cõem.

Reſpondeo dicendum, quòd ea quæ ſunt iuris humani, non poſſunt derogare iuri naturali, vel iuri diuino. C *Secundum autem naturalem ordinem ex diuina prouidẽtia inſtitutum res inferiores ſunt ordinatæ ad hoc; quòd ex his ſubueniatur hominum neceſſitati: & ideo per rerum diuiſionem & appropriationẽ ex iure humano procedentem non impeditur quin hominis neceſſitati ſit ſubueniendum ex hmõi rebus. Et ideo res quas aliqui ſuperabundanter habent, ex naturali iure debentur pauperum ſuſtentationi. Vnde Ambr.* dicit, & habetur in Decretis diſtin. 47. Eſurientium panis eſt, quem tu detines: nudorum indumentũ eſt, quod tu recludis, miſerorum redemptio & abſolutio eſt pecunia, quam tu in terram defodis. Sed quia multi ſunt neceſſitatem patientes, & non poteſt ex eadem re om-* D *nibus ſubueniri: cõmittitur arbitrio vnuſcuiuſque diſpenſatio propriarum rerũ, vt ex eis ſubueniat neceſſitatem patientibus. Si tamen adeò ſit euidens & vrgens neceſſitas, vt manifeſtum ſit inſtanti neceſſitati de rebus occurrentibus eſſe ſubueniendum (puta cum imminet perſonæ periculum, & aliter ſubueniri nõ poteſt) tũc licitè poteſt aliquis ex rebus alienis ſuæ neceſſitati ſubuenire, ſiue manifeſtè, ſiue occultè ſublatis, nec hoc propriè habet rationem furti vel rapinæ.*

Ambroſ. in ſer. 81. non procul à fi. tom. 1. Et habetur diſt. 47. cap. ſicut hi.

Ad primum ergo dicendũ, quòd Decretalis illa loquitur in caſu in quo non eſt vrgens neceſſitas.

Ad ſecundum dicendum, quòd vti re aliena occultè accepta in caſu neceſſitatis extremæ, non habet ra- E *tionem furti, propriè loquendo, quia per talem neceſſitatem efficitur ſuum id quod aliquis accipit ad ſuſtentandum propriam vitam.*

Ad tertium dicendum, quòd in caſu ſimilis neceſſitatis etiam poteſt aliquis occultè rem alienam accipere, vt ſubueniat proximo ſic indigenti.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpõdet D. Th. per tres propoſitiones. Prima cõcluſio: Res quæ homini redundant, pauperum ſuſtentationi debẽtur iure naturæ. Probatur primo autoritate D. Ambroſij, ſer-

mone

mone 81. dicentis: Eſurientium panis eſt, quẽ tu detines. Nudorum indumentum eſt, quod tu recludis. Miſerorum redẽptio, & abſolutio eſt pecunia, quam tu in terra defodis. Et rõne ſic argumentor: Nullum ius gentium, aut hominũ, naturali, aut diuini derogare põt, cum hęc ſuperiora ſint illis: ſed iure naturæ, atque diuina prouidentia inſtitutũ eſt, vt res inferiores ſubueniãt neceſſitati hominum, propter quos conditæ ſunt: ergo vbi huiuſmodi res redundant, nec poſſeſſori ſeruiũt, nullo humano iure vitari poſſunt, quominus in egentium vſum veniant. Atq; ex conſequenti, non obſtante diuiſione iure gentium facta res, quæ homini redundant pauperum ſuſtentationi de iure naturæ erunt debita. Secunda cõcluſio. Quamuis res, quæ homini redundãt, pauperum ſuſtentationi iure naturæ debeantur, nullus tñ citra extremam neceſſitatem põt ei, cui affluunt bona ſua eripere: Et ratio eſt: Nam quamuis locuples quicunque bona ſua diffundere teneatur, ſunt tñ multi egeni, diuerſis locis, & temporibus occurrentes, quibus ipſe pro ſuo arbitrio poterit illa conferre, cũ vniuſcuiuſque voluntati propriarum rerum diſpẽſatio committatur. Tertia concluſio: In extrema neceſſitate poteſt quiſquam rebus alienis, ſiue clàm, ſiue pàlam ſublatis ſibi ſuccurrere; nec hoc habet propriè rationem furti, vel rapinæ. Hanc concluſionem non probat D. Tho. niſi in argumento, ſed contra, ex illa cõi ſententia. In neceſſitate omnia ſunt cõia. Sed illius ratio eſt, ꝙ tam innatum eſt homini ius propriã vitam conſeruandi, vt ei cuncta alia cędant; maximè quæ ſunt dę iure poſitiuo, qualis eſt rerum diuiſio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Eleemoſyna eſt faciẽda in caſu neceſſitatis ex iure naturali & diuino.

PRo explicatione huius articuli aliqua ſupponẽda ſunt ex ijs, quę diximus in materia de eleemoſyna, q. 32. artic. 5. in 1. tomo. Primum eſt, ꝙ ius naturale, & diuinum præcipit, eleemoſynam faciendam eſſe in caſu extremæ neceſſitatis, etiam dę bonis ad perſonã neceſſarijs. Eſt enim ordo charitatis in præcepto, vt tenet cõis ſententia Theologorum. Et ſecundùm iſtum ordinem vita ſpiritualis proximi anteponitur vitæ corporali noſtræ, & vita corporalis proximi anteponitur reliquis noſtris bonis. Decentia aũt ſtatus eſt bonum quoddam temporale, quare poſtponẽdum erit vitæ corporali proximi, atque ex conſequenti in caſu extremæ neceſſitatis tenebitur vnuſquiſq; ex præcepto facere eleemoſynam, etiam de bonis ad perſonã neceſſarijs. Secundò eſt ſupponendum, ꝙ tenentur homines facere eleemoſynam de ſuperfluis naturæ, & perſonæ, ẽt extra caſum extremæ neceſſitatis, vel quaſi extremę: Hoc eſt, tenentur facere eleemoſynam dè ſuperfluis in cõmunibus neceſſitatibus ſub reatu peccati mortalis. Hanc ſententiam tenet D. Thom. 2. 2. q. 32. artic. 5. ad 2. & q. 87. artic. 1. ad 4. Vbi dicit, quod in noua lege non ſolum decimam partem, ſed omnia bona ſuperflua iubet Deus dare pauperibus. Hoc idẽ tenẽt multi alij, relati per nos in materia de eleemoſyna, loco citato, pp teſtimonia ſcripturæ atque alias rationes ibidem adductas. Vbi etiã explicauimus, quæ nam bona ſint dicenda ſuperflua. Tertiò eſt ſupponendum, ꝙ hæc obligatiò dãdi eleemoſynam de bonis neceſſarijs ad ſtatum, in caſu extremæ neceſſitatis, & de bonis ſuperfluis in alijs neceſſitatibus etiam cõibus, non ſolum eſt obligatio charitatis, & miſericordię, ſed etiã iuſtitiæ, vt ex mente Caietani contra Nauarrum, Sotum, & alios oſtendimus loco citato. Quare etiã extra extremam neceſſitatem poterunt diuites ſuperflua habentes per Iudicẽ compelli, vt pauperib. ſubueniãt. Quod vt explicet, aduertit Caietanus, dupliciter poſſe cõtingere, quod quis à Iudice compellatur ad aliquid dãdum. Vno modo, propter debitum

Obligatio faciendi eleemoſynã eſt aliquando obligatio iuſtitiæ.

A alicui certæ perſonæ. Vt ſi furatus quis fuiſſet bona alterius, vel aliàs ei debitor eſſet rõne depoſiti, vel mutui. Secundò, rõne debiti non alicui certæ perſonæ, ſed propter bonum cõmune. Vt ſi quis homicidium committat, & nullus cõqueratur, poteſt Iudex propter bonum cõe iuſtitiæ, tunc talem hominẽ punire. Hoc ſuppoſito dicit, ꝙ Princeps non rõne particularis debiti, ſed propter bonum cõmune, & vt iuſtitia in diuitiis ſeruetur; poterit ex officio diuitem nolentem, ſuperfluum naturæ & perſonæ diſtribuere, compellere, vt illud indigentibus diſtribuat: tanquam auferendo diſpenſationem diuitiarum commiſſam diuiti, vt ab indigno. Iuxta enim Sanctorum doctrinã, diuitiæ ſuperfluæ non ſunt diuitiæ, niſi vt diſpenſatori, conceſſæ à Deo, vt habeat meritum bo-

B næ diſpenſationis. Itaque fundatur huiuſmodi legale debitum in hoc caſu ſupra ipſa diuitiarum iniuſtitia: quæ, cùm in genere boni vtilis, ſint ſuperfluitas non diſpenſata, ſed retenta cõtra vtilitatem, tam retinentis, quàm indigentis occupatur. Contra retinentem occupatur quia ſua eſt, vt ſibi proſit diſpenſatio. Contra indigentium autem vtilitatem occupatur: quia quod in eorum vſum cedere debet, retinetur. Atque adeo indigentibus fit iniuria, non diſpenſando ſuperflua. Quam iniuriam Princeps, vel Iudex, qui cuſtos eſt iuſti, vel ex officio, vel ad petitionem pauperum, auferre poteſt, & debet, ſi cõſtat euidẽter. Et ſi quis argumentetur, vt argumentatur Nauarro, atque Soto; Quando aliquis tenetur ex iuſtitia aliquid dare, tenetur ad reſtitutionẽ, ſi nõ dat;

Argument.

C ſed qui non ſubuenit pauperi extremè indigenti, aut de ſuperfluis dat cõmuniter indigẽtibus, nihil tenetur reſtituere, quamuis mortaliter peccet: ergo illud præceptum nõ pertinet ad iuſtitiam, ſed ad charitatem: Reſpondeo falſum eſſe, quòd omnis obligatio, quæ oritur ex iuſtitia, obligat ad reſtitutionẽ. Nam ex iuſtitia tenetur pater alere filium, & filius patrem, vt in l. ſi quis à liberis. §. ſi quis. ff. de liberis agnoſcendis. Vlpianus definit: & tamen ſi nec pater tribuat alimentum filio, nec filius patri in caſu neceſſitatis, neceſſitate tranſacta, nihil tenetur reſtituere: non ergo omnis lex iuſtitiæ præcipiens aliquid dare, obligat non dantem ad reſtitutionem. Sed diſtinguendum eſt: Nam lex iuſtitiæ dupliciter præcipit aliquid dare: Vno modo ſimpliciter: Vt, cùm

Reſponſio.

D quis debet aliquid alteri vel rõne iniuſtę acceptionis, vel ratione rei acceptæ. Et tunc talis lex iuſtitiæ obligat non dantem ad reſtitutionem. Alio modo in caſu particulari: vt cum præcipit alimẽta præbere in caſu neceſſitatis. Et tunc ceſſante neceſſitate, ceſſat obligatio: vt contingit in propoſito. Ex dictis infertur, quòd quando D. Thomas dicit in prima concluſione; res, quæ homini redundant, iure naturæ pauperum ſuſtentationi deberi, non tantum inſinuat obligationem miſericordię, & charitatis, ſed etiam aliqualem obligationem iuſtitiæ. Quamuis enim poſtquam res ſunt diuiſæ quiſque ſit ſuarum dominus, eatenus tamen perſiſtit naturale ius, vt qui abundat ex iuſtitia teneatur eſſe in egenos beneficus. Ratio autem, propter quam ille, qui extra

Corollariũ

E extremam neceſſitatem, etiam ſi ſit in graui, non poteſt ei, cui affluunt bona ſua eripere, vt dicit D. Tho. in ſecunda cõcluſione eſt, quia cum poſſint eſſe multi in diuerſis locis, & temporibus ſimili neceſſitate oppreſſi, & diuites tantum teneantur pauperibus ſuperflua diſtribuere: non eſt cur ab eis auferatur poteſtas hæc pro ſuo arbitratu quibus voluerint diſpenſandi. Vnicuique enim iure naturæ eſt propriarum rerum commiſſa diſtributio. Hanc rationem aſſignat Caieta. in hoc articulo. Et ſi quis obijciat: Diues in tali caſu (nempe grauis neceſſitatis) tenetur egenti erogare, iuxta illud Ioannis in ſua canonica: Qui viderit fratrem ſuum neceſſe habe-

Obiectio.

re,& clauſerit viſcera ſua ab illo, quomodo charitas Dei manet in illo? ergo ille poteſt ſua authoritate eripere: reſpondeo, negando conſequentiam. Nam cum ex mente D.Tho. quodlibet.6. quæſt.6. artic.2. habens ſuperfluum nõ teneatur dare eleemoſynam huic pauperi petenti: quia licèt teneatur dare ſuperfluum, non tamen tenetur dare huic, fit, vt nec etiã ipſe pauper poſſit illud à Domino eripere. Præterquam, quòd ſi exiſtẽtibus in graui neceſſitate eſſet licitum aliorum bona accipere domino inuito, pari etiam ratione id liceret quibuſcunq; neceſſitatem patientibus, cum omnibus teneantur ſuperflua habentes eleemoſynas dare, nõ ſolum ex charitate, ſed ex aliquali debito iuſtitiæ, vt diximus. Et hoc eſſet implere omnia rapinis atque furtis. Si enim furandi licẽtiam ob neceſſitatem vltra extremam, ſemel admittamus, facilè vnuſquiſq; neceſſitatem fingeret, nulluſq́; laborando victum quæreret, ſed paupertatis prætextu aliena eriperet, quod in magnum Reipublicę malum atque excidium cederet. Quare in cap. ſi quis, de furtis. ex pœnitentiali Theodori, ſic ſcribitur: Si quis propter neceſſitatem famis, aut nuditatis furatus fuerit cibaria, veſtem, vel pecus, pęniteat hebdomadas tres. Et idem habetur in cap. Odoardus, de ſolut.

A — Reſpõſio.

B

Furtum eſt intrinſecè malum.

Circa tertiam concluſionem D.Tho. eſt aduertendum, quòd furtum eſt intrinſecè malum, ſicut mendacium, adulterium, homicidiũ, & alia huiuſmodi, quæ in nullo caſu ſint licita, nullaque poſſunt rectà intentione excuſari. Quare in caſibus, in quibus licitè accipiuntur aliena, non committitur furtum, nec eius definitio in tali actu ſaluatur, cùm nulla ibi inueniatur iniuſtitia. Et hoc eſt, quod dicit D.Tho. in textu. Vnde abuſiua eſt loquutio dicere, licitũ eſſe furari in extrema neceſſitate. Sicut nec rectè dicitur, licitum eſſe Iudici homicidium committere. Ratio autem, propter quam accipiẽs alienum in extremá neceſſitate non peccat, eſt, quia tam innatum eſt homini ius, propriam vitam conſeruandi, vt ei cuncta alia cedãt, maximè quæ ſunt de iure poſitiuo, qualis eſt rerum diuiſio, vt diximus ſupra agentes de dominio. Si quis autem quærat, quæ apud homines cenſeatur neceſſitas extrema? reſpondeo eſſe periculũ mortis, cui niſi per acceptionem ſubueniri non poteſt, vt docet D.Tho. in hoc articulo, & quodlib.5. artic.17. Ex quo infero primo, ꝙ qui habet ex proprio, vnde ſibi ſubueniat, non eſt dicendus exiſtere in extrema neceſſitate. Infero ſecundo, Periculum famæ, aut honoris, aut etiam pudicitiæ non cenſeri extremas neceſſitates. Quare qui, vt his ſuccurrat, alienum accipit domino inuito, furtum proculdubio committere erit dicendus. Hiç erat diſputanda quæſtio grauis, an qui in extrema neceſſitate conſtitutus rem ab alio acceptam conſumpſit, cum ad pinguiorem fortunam peruenerit, teneatur illam reſtituere. Sed eſt à nobis in proprijs terminis iam agitata in primo tomo, quæſt.32. artic.5. dubio vltimo.

C

D

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm rapinã poſſit fieri ſine peccato.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd rapina poſſit fieri ſine peccato. Præda enim per violentiam accipitur: quod videtur ad rationem rapinæ pertinere, ſecundùm* prædicta. Sed prædam accipere ab hoſtibus licitum eſt. Dicit* enim Ambroſ. in lib. de Patriarchis: Cum præda fuerit in poteſtate victoris, decet militarem diſciplinam, vt Regi ſeruentur omnia, ſcilicet ad diſtribuendum. Ergo rapina in aliquo caſu eſt licita.

Artic.4. huius quæſt.

Lib. 1. de Abraham c.3. à med. tomo 4.

T

A

2. Præterea. Licitum eſt auferre ab aliquo id quod non eſt eius. Sed res quas infideles habent, non ſunt eorum. Dicit enim Auguſt.* in epiſtola ad Vincentium Donatiſtam: Res falſo appellatis veſtras, quas nec iuſtè poſſidetis: & ſecundùm leges terrenorum Regum amittere iuſſi eſtis. Ergo videtur quod ab infidelibus aliquis licitè rapere poſſit.

Epiſt.48. In 2. pag. ante finem epiſt. to.2. Et habetur 23.q. 7.cap. Quicunque.

3. Præterea. Terrarum Principes multa à ſuis ſubditis violenter extorquent, quod videtur ad rationem rapinæ pertinere. Graue autem videtur dicere: quod in hoc peccent: quia ſic ferè omnes Principes damnarentur: ergo rapina in aliquo caſu eſt licita.

Sed contra eſt, quòd de quolibet licitè accepto poteſt fieri Deo ſacrificium, vel oblatio. Non autem poteſt fieri de rapina, ſecundùm illud Iſa.61. Ergo Dominus diligens iudicium, & odio habens rapinam in holocauſtum: ergo per rapinam aliquid accipere non eſt licitum.

B

Reſpondeo dicendum, quòd rapina quandam violentiam & coactionem importat, per quam contra iuſtitiam alicui aufertur quod ſuum eſt. In ſocietate autem hominum nullus habet coactionem niſi per publicam poteſtatem. Et ideo quicunque per violentiam aliquid alteri aufert, ſi ſit priuata perſona, non vtens publica poteſtate, illicitè agit, & rapinam committit: ſicut patet in latronibus. Principibus verò poteſtas publica committitur ad hoc, quòd ſint iuſtitiæ cuſtodes. Et ideo non licet eis violentia & coactione vti, niſi ſecundùm iuſtitiæ tenorem, & hoc vel contra hoſtes pugnando, vel contra ciues malefactores puniendo. Et quod per talem violentiam aufertur, non habet rationem rapinæ, cum non ſit contra iuſtitiam. Si verò contra iuſtitiam aliqui per publicam poteſtatem violenter abſtulerint res aliorum, illicitè agunt, & rapinam committunt, & ad reſtitutionem tenentur.

C

Ad primum ergo dicendum, quod circa prædam diſtinguendum eſt. Quia ſi illi qui deprædantur hoſtes, habeant bellum iuſtum, ea quæ per violentiam in bello acquirunt, eorum efficiuntur. Et hoc non habet rationem rapinæ. Vnde nec ad reſtitutionem tenentur. Quamuis poſſint in acceptione prædæ iuſtum bellum habentes, peccare per cupiditatem ex praua intentione ſi ſcilicet non propter iuſtitiam, ſed propter prædam principaliter pugnent. Dicit enim* Auguſtinus in lib. de Verbis Domini, quòd propter prædam militare peccatum eſt. Si verò illi, qui prædam accipiunt habeant bellum iniuſtum, rapinam committunt, & ad reſtitutionem tenentur.

D

Ser.19. circa princ. to. 10. Et habetur 23. q.1. c. militare.

Ad ſecundum dicendum, quòd in tantum aliqui infideles res ſuas iniuſtè poſſident, in quantum eos ſecundùm leges terrenorum Principum amittere iuſſi ſunt: & ideo ab eis poſſunt per violentiam ſubtrahi non priuata authoritate, ſed publica.

E

Ad tertium dicendum, quod ſi Principes à ſubditis exigant quod eis ſecundùm iuſtitiam debetur, propter bonum commune conſeruandum, etiã ſi violentia adhibeatur, non eſt rapina. Si verò aliquid Principes indebitè extorqueant per violentiam, rapina eſt, ſicut & latrocinium. Vnde dicit* Aug. in 4. de Ciuit. Dei, Remota iuſtitia, quid ſunt regna, niſi magna latrocinia? quia & latrocinia quid ſunt, niſi parua regna? Et Eze.22. dicitur, Principes eius in medio eius quaſi lupi rapientes prædam. Vnde ad reſtitutionem tenentur

Lib. 4. cap. 4. in princ. to.5.

tur

tur ſicut & latrones. Et tanto grauius peccant, quàm A *latrones, quanto periculoſius & communius contra publicam iuſtitiam agunt, cuius cuſtodes ſunt poſiti.*

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quòd rapina importat quandam violentiam, & coactionem, qua alicui contra iuſtitiam quod ſuum eſt aufertur, reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatē per tres propoſitiones. Prima concluſio fundamentalis eſt: Nulli ſiue publica, ſiue priuata authoritate vtatur, licita eſt rapina: importat enim intrinſecam rationem iniuſtitiæ, quam implicat licitè fieri. Vnde, ſicut furtum nunquam eſt licitum, & vbi acceptio rei alienæ eſt licita, furti ratio non inuenitur: ita etiam, imò & à fortiori in ra- B pina, quæ maiorem continet malitiam, quàm furtū. Cæterum, quoniam aliquando poteſt contingere, vt quis ab altero res ſuas per violentiam licitè accipiat, vt explicat D. Thomas, quādo huiuſmodi violenta acceptio habet rationem rapinæ, & quando non, ſubdit alias duas propoſitiones. Secunda concluſio: Sola Reſpublica, & Princeps eius vices gerens, poteſt per violentiam citra iniuriam aliquid à ſuis ciuibus extorquere. Quicunque autem priuata authoritate aliquid per violentiam rapit, raptor eſt, & latro; atque adeo huius criminis reus. Probatur: proprium munus eius, qui habet publicam authoritatem, eſt violentiā inferre: eſt enim violentia idem, quod coactio, & vis coactiua ſolum in Republica, aut in Principe eius vicem gerente reſidet: ergo ſo- C la Reſpublica, aut Princeps eius vicem gerēs poteſt citra iniuriam violentiam inferre, aut hoſtibus contra eos pugnando, aut ciuibus malefactores puniendo. Quod autem per talem violentiam aufertur non habet rationem rapinæ: quia non habet rationem iniuſtitiæ, vt conſtat. Tertia concluſio: Si Princeps, aut Iudex, vel quiuis alius magiſtratus ſua abuſus poteſtate, quidpiam à ciuibus per violentiam accipit, rapinam committit, & ad reſtitutionem tenetur. Hanc concluſionem non probat D. Tho, ſed illam, vt notam relinquit, ex ſuperioribus.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COncluſiones huius articuli sūt certę, & de qui- D bus apud Doctores nulla extat controuerſia. Cęterum in ſolutionibus argumentorum multa dicuntur, quæ ingentem continent difficultatem. In ſolutione ad primum agit D. Tho. de eis, quæ per violentiam in bello acquiruntur. Et dicit, quòd ſi illi, qui hoſtes deprædantur, habent iuſtum bellum, taliter acquiſita efficiuntur eorum. Nec hoc habet rationem rapinæ, etiam ſi habentes iuſtum bellum in acceptione prædæ per cupiditatem ex praua intentione peccent. At verò ſi illi, qui prædam accipiunt, habent bellum iniuſtum, rapinam committunt, & ad reſtitutionem tenentur. Quæ ſententia proculdubio eſt vera, & tenenda. Quamuis non ſit facile declarare, quæ nam ſint illa, quæ bellū iuſtum E efficiunt. D. Thom. ſupra quæſt. 4. artic. 1. tria dicit eſſe neceſſaria ad iuſtum bellum, ſcilicet, authoritas Principis, iuſta cauſa belli, & recta intentio. Authoritas Principis requiritur: quia non pertinet ad priuatam perſonam bellum mouere. Tum; quia ipſa in iudicio ſuperioris ius ſuum perſequi poteſt. Tum etiam; quia conuocare multitudinem, quod in bellis fieri debet, ad ſolum Principem pertinet, cuius eſt Rempublicam ſibi commiſſam non ſolum materiali gladio contra interiores perturbatores; ſed etiam gladio bellico contra exteriores hoſtes tueri, atque defendere, iuxta illud Pſalmi 81, Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Re-

Tria ſunt neceſſaria ad iuſtum bellum.

A quiritur etiam iuſta cauſa belli, ſcilicet, quòd illi, qui impugnantur, propter aliquam culpam impugnationem mereantur. Et ſic D. Auguſtinus libro 83. quæſtionum, quæſt. 10. definiens bellum iuſtum, dicit, eſſe quod vlciſcitur iniurias, ſi gens, vel ciuitas plectenda eſt, quæ vel vendicare neglexerit, quod à ſuis improbè factum eſt, vel reddere quod per iniuriam ablatum eſt. Tertia conditio requiſita ad iuſtum bellum ex mente D. Tho. eſt recta intentio, quæ tunc eſt, quando bellantes intendunt, ac curāt, vel quod bonū promoueatur, vel ꝙ malum vitetur. Poteſt.n.cōtingere, ꝙ ſit legitima authoritas indicēs bellum, & cauſa iuſta, & tamen propter prauam intentionem bellum reddatur illicitum. Sed eſt aduertendum, ꝙ quamuis recta intentio Principis ſit val- B de neceſſaria ad belli honeſtatem, propterea quod finis eſt, qui maximè confert ad bonitatem, vel malitiam actus humani, vt docet D. Tho. 1.2. quęſt. 18. artic. 4. & quæſt. 19. art. 7. & 8. eſt tamen latiſſimum diſcrimen inter iſtam tertiam conditionem, & duas priores. Nam quando bellum eſt iniuſtū, ex defectu authoritatis Principis, aut ex defectu cauſæ iuſtæ, omnes ſic bellantes, pręterquam quòd peccant mortaliter, committunt rapinam, & tenentur ad reſtitutionem eorum damnorū, quæ intulerunt, vt latè docet Sylueſter, verbo bellū, primo. §. 5. At verò quando bellum eſt iniuſtum, ſolū ex defectu rectę intentionis Principis (dummodò praua intentio non ſit cauſa quòd indebita mala Reipublicæ inferantur) licèt ſic bellare ſit peccatum, vel mortale, vel veniale C pro qualitate malitiæ intentionis: nulla tamen inde naſcitur obligatio reſtitutionis magis, quàm ſi talis praua intentio nō adeſſet. Et ratio eſt; quia Princeps tunc non eſt raptor, nec peccat contra iuſtitiam, ſed tantum contra charitatem, ſicut & Iudex, qui vel ex odio, vel ex inani gloria iuſtā ſententiā profert contra aliquē. Ex quo infertur, quòd ad hoc, vt bellum non habeat rationem rapinæ, duę tantū conditiones ſunt neceſſariæ, ſcilicet, authoritas Principis, & cauſa iuſta belli. Et in his intelligitur, ꝙ fiat ſecundùm debitam formam iuris: quę tanto exactius, quàm in priuatiuis iudicijs eſt neceſſaria, quāto periculoſius de ſumma boni publici agitur. Hæc autem forma iuris eſt, vt nō niſi cunctis pacis rationibus prius oblatis, bellū indicatur, nec vlterius procedatur: quod D fert æquitas, vt latè oſtendimus in materia de Bello.

Diſcrimen inter 3. conditionē, & priores.

In ſolutione ad ſecundum argumētum, in quo de rapina, quæ circa infideles pōt exerceri agitur, dicit tria D. Tho. Primum eſt. Infideles in tantum res ſuas iniuſtè poſſidere, in quantum ſecūdùm leges terrenorum Principū amittere eas iuſſi ſunt. Secundum, quòd huiuſmodi res nō poſſunt ab eis priuata authoritate auferri. Tertiū, quòd poſſunt ſubtrahi ab illis per violentiā publica authoritate. Ad quorum intelligentiam aduertēdum eſt primò, quòd infideles tripliciter ſe poſſunt habere ad Chriſtianos Principes. Quidā enim ſunt, qui iure & facto ſub ditione Chriſtianorum Principum vitam degūt. Quales olim in Hiſpania fuerūt Saraceni, & Hebręi, & nunc in Ita- E lia, & Germania perſeuerant Iudæi. Et de iſtis nulla eſt dubitatio, quin poſſint Principes Chriſtiani contra eos lege agere, eosq; ſuis bonis priuare, ſicut & quoſcunque alios ſubditos, vt conſtat ex Decretalibus toto titulo de Iudęis & Saracenis, & ex Decretis diſt. 54. Sub his etiam infidelibus comprehenduntur hæretici, de quibus propriè loquebatur D. Auguſtinus adductus à D. Thoma in ſecundo argumento, quādo dicebat. Res falſo appellatis veſtras, quas nec iuſtè poſſidetis: Et ſecūdùm leges terrenorum Principum amittere iuſſi eſtis. Manifeſtiſſimum enim eſt vniuerſos hęreticos tàm canonico, quàm ciuili iure ſuis bonis mulctari, vt patet ex cap. cum tu, de vſuris, libro 6. Alij infideles ſunt ſubditi de iure, & non

Sententia D. Tho. de rapina circa infideles exercenda.

Infideles tripliciter ſe poſſunt habere ad Chriſtianos.

A de facto Principib. Chriſtianis. Quales ſunt illi, qui vi occupãt terras Chriſtianorum, vt Afri, Saraceni, & Turcæ totam Græciam tyrannide poſſidentes. Et de iſtis certum eſt, quod ſi eorum Principes Chriſtiani, aut ſui hæredes viuũt illis de iure ſubſunt, in quorum ſunt dominijs. Si autem nullus ſupereſt hæres; ſubdendi erunt alteri Principi Chriſtiano, ab apoſtolica ſede, cuius intereſt in hoc caſu in fauorem fidei de Principe fideli prouidere. A quo ſi quid de illorũ rebus lege ſancitum fuerit, executioni mandandum erit publica authoritate, & nõ priuatis furtis, aut rapinis. Nullus enim illorum bona deprędari, aut diripere priuata authoritate põt. Tum; quia præter regiones bona domeſtica, q̃ propria induſtria lucrantur, ſua ſunt. Tum etiam præcipuè, quia ad ſubigendũ illos publica authoritas eſt neceſſaria. B Quare qui ſine facultate, & conceſſione Principis illis moleſtus eſſet, proculdubio peccaret contra iuſtitiam. Tertij ordinis infideles ſunt, qui nec de iure, nec de facto ſubſunt ſecundùm temporalem iuriſdictioné Principibus Chriſtianis. Quales ſunt Pagani, qui nũquam imperio Romano ſubditi fuerunt, nec terras inhabitant, in quibus Chriſtianum nomen vnquam ſit auditum; vel, ſi fuit auditum, per obliuioné omni memoria ſuperiorem, excuſantur, quod idem eſt. Et de iſtis ſolet in controuerſiam verti, an licitum ſit nobis illos bello petere?

Dubium.

Ad q̃uam Caietanus in pręſenti reſpondet: Quòd cum iſtorum domini, quamuis infideles legitimi ſint domini, ſiue regali, ſiue politico regimine gubernentur, nec ſint propter infidelitatem à dominio ſuorũ priuati, C cùm dominium ſit de iure poſitiuo, & infidelitas contra ius diuinum, ꝙ non tollit ius poſitiuum, fit, vt nullus Rex, & nullus Imperator, nec Eccleſia Romana, etiã prętextu prædicandi Euangelium, poſſit, vel ad occupandas terras eorum, vel ad ſubijciendum illos tẽporaliter bellum eis mouere, ꝙ nos etiam in primo tomo, q. 10. artic. 8. pluribus oſtendimus, atque probauimus. Et pręcipuè ex eo, ꝙ Chriſtus Dñs, cui data fuit omnis poteſtas in Cœlo, & in Terra, ad capiendam poſſeſſionem mundi, non milites armatæ militiæ, ſed ſanctos Prædicatores, ſicut oues inter lupos miſit, quod cunctos Principes Chriſtianos, & præcipuè ſummũ Põtificem imitari quàm maximè decet.

Grauiſſimè peccant qui vi & armis fidem Chriſti ampliare conantur.

Et ſic quàm grauiſſimè peccauerunt illi, qui fidem Chriſti vi & D armis ampliare conati ſunt. Præterquam quod nec legitimum aliquod dominium ſunt conſequuti, & tenentur ad reſtitutionem eorum, quæ acceperunt, vtpotè raptores, & iniuſti occupatores illorum. Mittendi quidem eſſent Pręedicatores boni viri, qui verbo, & exemplo eos ad Deum conuerterent; & non qui eos opprimerent, ſpoliarent, ſcandalizarẽt, ſubijcerent, & duplo gehennæ filios efficerẽt more Phariſæorum.

Corollaiũ.

Ex dictis infertur, quòd quando D. Tho. in ſolutio. ad 2. affirmat, infideles res ſuas iniuſtè poſſidere, in quantum eas ſecundùm leges terrenorum Principum amittere iuſſi ſunt, & ideò ab eis poſſunt per violentiam ſubtrahi non priuata, ſed publica authoritate, intelligendus eſt tantum de infidelibus primi, & ſecundi ordinis.

Dubium.

E Sed circa id, quod dicit, quòd res huiuſmodi infidelium nõ poſſunt ab eis ſubtrahi priuata authoritate, eſt difficultas; vtrùm liceat cuiquam priuatæ perſonę Chriſtianum ſeruum à domino infideli rapere, vel furari?

1. Sentẽtia.

De qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Quidam abſolutè dicunt, quòd non. Et ratio illorum eſt, q̃m ſeruus eſt quædam poſſeſſio domini. Et ſicut non poſſunt ab infidelibus propria bona auferri priuata authoritate: ita nec ſeruus.

2. Sentẽtia.

Alij diſtinguunt inter tempus belli, & tempus pacis. Et dicũt, Quod tempore belli licitum eſt cuiquã, infidelis ſeruum rapere, vel furari, q̃m tũc quilibet operatur publica authoritate, nõ tempore pacis.

Sententia Authoris.

Cęterum, quod mihi in hac re dicendum videtur eſt, licitum eſſe cuique talem ſeruum ad ſui libertaté adiuuare, ſiue occultè per modũ furti, ſiue manifeſtè per modũ rapinæ, nulla facta diſtinctione tẽporis belli, aut pacis. Et ratio eſt; Quoniã talis iniuſtè oppreſſus in libertate habet iuſtum bellum cõtra dominum infidelem: ergo licitum erit cuiq; ei opẽ ferre, ſiue per modum furti, ſiue per modũ rapinæ. Nec oportet publicam authoritatem aliter hic quęrere, quam quod vim vi repellere licet, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Satis. n. inculpata tutela eſt, q̃n pro libertate Chriſtiani iniuſtè detenti modus furti, aut rapinæ committitur, cum libertas ſit multò pretioſior omni eo, in quo infidelis læſioné patitur per hos actus: & nulla ſit ſpes aliter iuſtitiæ conſequendæ. B Dicit autem D. Amb. in lib. de officijs, ꝙ qui nõ repellit iniuriam à ſocio cũ poteſt, tã eſt in vitio, quàm ille, qui facit.

Quæſtio.

Sed quod habet difficultaté eſt, cur nõ liceat priuata authoritate furari, vel rapere ab iſtis infidelib. res, quas iniuſtè detinẽt, ſicut hos ſeruos, cũ vtrobique ſit iniuſta poſſeſſio, & ſeruus non minus ſit quid domini, quàm alię res?

Reſpõſio.

Ad quod breuiter r̃ndeo, licitum eſſe, ẽt per modum rapinæ, Chriſtianos à ſeruitute liberare; & non res. Quia liberatio ſerui habet rationem recuperationis factæ incontinenti, cũ homini viuo continuè inferatur violentia perſonalis, dum detinetur in ſeruum; ereptio aũt rerum nõ habet huiuſmodi rationem; quia occupatio iam tranſit in rem iudicatã. Verum tñ eſt, ꝙ ſi res iniuſtè ab infidelib. poſſeſſæ ſunt eiuſmodi, quod ſint alicuius C particularis perſonæ, quales ſunt res furtiuæ, raptæ, vel per vſuram extortæ, bene poterit illarum dominus per modum furti eas priuata authoritate ab eis auferre, modo abſit ſcandalum nõ minus, quàm à noſtris, iuxta id, quod diximus in ſuperioribus. Cæterùm eaſdem res per modum rapina priuata authoritate accipere (cum impoſſibile ſit, in pluribus hoc fieri ſine ſcandalo, & actus ex genere ſuo ſit malus, quia non licet priuatæ perſonæ ius ſibi manu armata dicere, ſiue in terris noſtris; quia per hoc fit iniuria Principi, ſiue in terris infidelium propter maximum periculum, quod imminet) regulariter loquendo eſt illicitum, & peccatum. Niſi fortè tanta eſſet commoditas oblata, vt omnia ceſſarent incõuenientia. D Et hæc dicta ſint de toto iſto articulo.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm furtum ſit grauius peccatum, quàm rapina.

*AD nonum ſic proceditur. Videtur, quòd furtum ſit grauius peccatum, quàm rapina. Furtum enim ſuper acceptione rei alienæ habet adiunctam fraudem & dolum, quod non eſt in rapina. Sed fraus & dolus de ſe habent rationem peccati, vt ſupra * habitum eſt: ergo furtum eſt grauius peccatum, quàm rapina.*

Inf. q. 73. articu. 5. ad 2. Et q. 116. articu. 2. ad 1. Et q. 114. artic. 2. ad 4.

Q. 55. ar. 4. & 5.

*2. Præterea, Verecundia eſt timor de turpi actu, vt dicitur in 4. Ethic. * Sed magis verecundantur homines de furto, quàm de rapina: ergo furtum eſt turpius quàm rapina.*

Lib. 4. cap. 9. tomo 5.

E

3. Præterea, Quando aliquod peccatum pluribus nocet, tanto grauius eſſe videtur. Sed per furtum poteſt nocumentum inferri & magnis, & paruis. Per rapinam autem ſolum impotentibus, quibus poteſt violentia inferri. ergo grauius videtur eſſe peccatum furti, quàm rapina.

Sed contra eſt, quod ſecundùm leges grauius punitur rapina, quàm furtum.

*Reſpondeo dicendum, ꝙ rapina & furtum habent rationem peccati ſicut ſupra * dictum eſt, propter*

Art. 4. & 6.

inuolun-

inuoluntarium, quod eſt ex parte eius cui aliquid auſertur: ita tamen quòd in furto eſt inuoluntarium per ignorantiam, in rapina autem eſt inuoluntarium per violentiam. Magis eſt autem aliquid inuoluntarium per violentiam, quam per ignorantiam: quia violentia directius opponitur voluntati, quàm ignorantia. Et ideò rapina eſt grauius peccatum, quàm furtum. Eſt & alia ratio, quia per rapinam non ſolum infertur alicui damnum in rebus, ſed etiã vergit in quandam perſonæ ignominiam, ſiue iniuriam. Et hoc præponderat fraudi, vel dolo, quæ pertinent ad furtum. Vnde patet reſponſio ad primum.

Ad ſecundum dicendum, quòd homines ſenſibilibus inhærentes, magis gloriantur de virtute exteriori, quæ manifeſtatur in rapina, quàm de virtute interiori, quæ tollitur per peccatum. Et ideò minus verecundantur de rapina, quàm de furto. B

Ad tertium dicendum, quòd licet pluribus poſſit noceri per furtum, quàm per rapinam, tamen grauiora nocumenta poſſunt inferri per rapinam, quam per furtum: vnde etiam ex hoc rapina eſt deteſtabilior.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc diffiultatem reſpondet D. Tho. hac vnica concluſione: Rapina eſt grauius peccatum, quàm furtum. Quam probat duplici ratione. Prima eſt: Tam rapina, quàm furtum habent rationem peccati, propter inuoluntarium, quod vtrobique inuenitur ex parte eius, cui aliquid auſertur, vt patet ex dictis artic. 4. & 6. ſed maior ratio inuoluntarij eſt in rapina, quàm in furto: in rapina enim eſt inuoluntarium per violentiam, & in furto per ignorantiam: & magis eſt aliquid inuoluntarium per violentiam, quàm per ignorantiam, cum violentia directius opponatur voluntati, quàm ignorantia; violentia enim apertè pugnat cum actu nolendi, & ignorantia ſolum efficit inuoluntarium per abſentiam actus: ergo rapina ex genere ſuo eſt grauius peccatum, quàm furtum. Secundò idem probatur ex maiori iniuria, quæ irrogatur in rapina. Fur enim pluris facit rei dominum, quem per metum non audet apertè aggredi, ſed latenter, quàm raptor, qui abſque metu eum adoritur: ergo raptor magis peccat cum non ſolum lædat in bonis, quæ aufert, ſed etiam in honore per ignominiam. Hac etiam ratione oſtendit D. Tho. infra contumeliam eſſe grauius peccatum murmuratione. Qui plura de grauitate peccati rapinæ videre deſiderat, legat Guillielmum Peraldum, tomo 2. ſuæ ſummæ virtutum, & vitiorum ſub titulo de auaritia, cap. 2.

QVAESTIO LXVII.

De Vitijs oppoſitis commutatiuæ iuſtitiæ, in quatuor Articulos diuiſa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm quis poſſit iuſte iudicare eum qui non eſt ſibi ſubiectus?

Supra q. 60. art. 6. Et 4. diſt. 17. q. 3. artic. 3. q. 4. Et di. 48. q. 1. art. 1. cor.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd aliquis poſſit iuſte iudicare eum, qui non eſt ſibi ſubditus. Dicitur enim Danielis cap. 13. quòd Daniel ſeniores de falſo teſtimonio conuictos ſuo iudicio condemnauit. Sed illi A *ſeniores non erant ſubditi Danieli, quinimò ipſi erant Iudices populi: ergo aliquis poteſt licitè iudicare ſibi non ſubditum.*

2. Præterea, Chriſtus non erat alicuius hominis ſubditus, quinimo ipſe erat Rex regum, & Dominus dominantium. Sed ipſe exhibuit ſe iudicio hominis: ergo videtur, quòd aliquis licitè poſſit iudicare aliquem, qui non eſt ſubditus eius.

*3. Præterea, Secundum iura * quilibet ſortitur forum ſecundùm rationem delicti. Sed quandoque ille, qui delinquit, non eſt ſubditus eius, ad quem pertinet forum illius loci: puta cum alterius eſt diœceſis, vel cum eſt exemptus: ergo videtur quòd aliquis poſſit iudicare eum, qui non eſt ſibi ſubditus.*

3. q. 6. c. Ibi enim. 6. q. 3. c. placuit, extra de accuſat. ca. de illis.

*Sed contra eſt, quòd Gregor. * dicit ſuper illud Deuter. cap. 23. Si intraueris ſegetem, &c. Falcem iudicij mittere non poteſt in eam rem, quæ alteri videtur eſſe commiſſa.*

Ad interrogationes B. Auguſ. c. 9. Refertur ſupra q. 3. ca. ſcriptũ eſt.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſententia Iudicis eſt quaſi quædam particularis lex in aliquo particulari facto. Et ideo ſicut lex generalis debet habere vim coactiuam, vt patet per Philoſ. * in 10. Ethic. ita etiam & ſententia Iudicis debet habere vim coactiuã, per quam conſtringatur vtraque pars ad ſeruandam ſententiam Iudicis: alioquin iudicium non eſſet efficax. Poteſtatem autem coactiuam non habet licitè in rebus humanis, niſi ille, qui fungitur publica poteſtate. Et qui ea funguntur, ſuperiores reputantur reſpectu eorum, in quos ſicut in ſubditos poteſtatem accipiunt, ſiue habeant ordinariam, ſiue per commiſſionem. Et ideò manifeſtum eſt, quòd nullus poteſt iudicare aliquem, niſi aliquo modo ſubditus eius, vel per commiſſionem, vel per poteſtatem ordinariam.* C

Lib. 10 cap. vlt. tom. 5.

Ad primum ergo dicendum, quòd Daniel accepit poteſtatem ad iudicandum illos ſeniores quaſi commiſſam ex inſtinctu diuino. Quod ſignatur per hoc, quod ibidem dicitur, Quòd ſuſcitauit Dominus ſpiritum pueri iunioris.

*Ad ſecundum dicendum, quòd in rebus humanis aliqui propria ſponte poſſunt ſe ſubijcere aliorum iudicio, quamuis non ſint eis ſuperiores: ſicut patet in his, qui compromittunt in aliquos arbitros. Et inde eſt, quòd neceſſe eſt arbitrium pœna vallari: quia arbitri qui non ſunt ſuperiores, non habent de ſe plenam poteſtatem coercendi. Sic ergo & Chriſtus propria ſponte humano iudicio ſe ſubdidit. Sicut etiam & * Leo Papa ſe iudicio Imperatoris ſubdidit.* D

Habetur 2. q. 7. c. Nos ſi incompe. E ter.

Ad tertium dicendum, quòd Epiſcopus in cuius diœceſi aliquis deliquit, efficitur ſuperior eius ratione delicti, etiam ſi ſit exemptus, niſi fortè delinquat in re aliqua exempta, puta in adminiſtratione bonorum alicuius monaſterij exempti. Sed ſi aliquis exemptus committat furtum, vel homicidium, vel aliquid huiuſmodi, poteſt per ordinarium iuſtè condemnari. E

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Tho. hac concluſione: Nullus poteſt iudicare aliquem, niſi aliquo modo ſubditus eius, vel per cõmiſſionẽ, vel per poteſtatem ordinariã, ſit. Probatur: Sentẽtia Iudicis eſt quædam lex particularis de ſingulari re prolata: ſed omnis lex vim debet habere coactiuã: ergo & ſententia, aliàs fruſtranea eſſet, & nullius efficaciæ. Hanc autem vim nullus habet, niſi vel Princeps, vel Reſpublica, aut eius miniſtri, quibus cęteri

ciues veluti partes toti ſubduntur: ergo illum ſo-
lum poteſt quiſque licitè iudicare, qui ſibi ſubijci-
tur. Hoc idem probatur in argumento, ſed contra,
teſtimonio Gregorij ſupra 23.cap.Deuteronomij in
illa verba; Si intraueris ſegetem,&c. dicentis: Fal-
cem iudicij mittere nemo poteſt in rem, quæ alteri
videtur eſſe commiſſa.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Explicatis iam iniurijs, quæ fiunt facto, nempe,
homicidio,furto,rapina,& alijs,incipit D.Th.
ab hac quæſtione agere de illis,quæ poſſunt fieri ver
bis. Et qm̃ inter has potiſſimum locum tenent illæ,
quæ à iudice iuſtitiæ cuſtode fieri poſſunt, idcirco
primo loco tractat de his, dicturus conſequenter de
alijs,quæ vel accuſatoribus,vel à teſtibus,vel ab ad-
uocatis ſæpè ſæpius irrogantur.Ad quorum intelli-
gentiam aduertendum eſt primò,ad iudiciũ,quo iu-
ſtitia adminiſtratur, plures perſonas concurrere.
Quaſdam ſubſtantialiter: quales ſunt illæ, ſine qui-
bus iudicium eſſe non poteſt. Alias accidentaliter:
quales ſunt illæ,quæ licèt concurrant frequenter,ſi-
ne ipſis tamen poteſt iudicium conſiſtere. Primæ p-
ſonæ ſunt quatuor,ſ.iudex,actor,reus,& teſtis. Aliæ
ſunt plures,ſ.aſſeſſor, aduocatus, procurator, tabel-
lio,ſiue ſcriba,exequutor,& ſi quæ ſunt alię ad iuſti-
tiæ adminiſtrationẽ congruentes. Iudex requiritur
ad ferendã ſententiam. De quo dr̃ Deut.c.16. Iudi-
ces, & magiſtratus cõſtitues in omnibus portis tuis,
vt iudicent populũ iuſto iudicio,nec in alteram par
tem declinent. Non accipient perſonã nec munera;
qm̃ munera excæcant oculos ſapientium, & mutant
verba iuſtorum. Et eſt triplex,Ordinarius,cui ex di-
gnitate,vel officio conuenit iudicare,vt Epiſcopus,
Archiepiſcopus,&c.Delegatus,cui ex ſpeciali com-
miſſione iudicis ordinarij,vel incerta cauſa, vel ge-
neraliter cõuenit iudicare. Arbitrarius,qui nullam
habens poteſtatẽ ex conſenſu litigãtium eligitur in
iudicem. Accuſator requiritur ad accuſandũ.Vt.n.
dicit D.Ambroſ.ſuper Epiſtolam ad Corinth. & re-
fertur.2.q.1.c.de manifeſta.Iudicis nõ eſt ſine accu-
ſatione damnare. Quod eſt intelligendum qñ crimẽ
non eſt manifeſtum.Nam,vt ibidem dicitur,euiden
tia patrati criminis accuſatoris clamore non indi-
get,ſed ipſa fama publica eum accuſat. Reus requi-
ritur ad reſpondendum: Quia ſicut nõ eſt iudicium
ſine iudice iudicante; ita nec ſine eo, qui iudicatur
eſſe poteſt. Eſt.n.reus,qui accuſatur de aliqua re,ſi-
ue iuſtè,ſiue iniuſtè. Teſtis requiritur ad probandũ:
Nam,vt dicit Felix Papa non ante ſententiam dam-
nationis debent iudices proferre, quã aut reum ſe-
ipſum confiteatur,aut per innocentes, vel canonicè
examinatos teſtes regulariter conuincatur.Reliquę
perſonæ non requiruntur ſemper,ſed in caſu. Aſſeſ-
ſor ad conſulendum iudici;quando iudex non ſuffi-
ciẽter eſt iuriſperitus. Aduocatus,& procurator ad
defendendum,ad dirigendum reum,vel etiam acto
rem.Tabellio ad ſcribendum acta,ne è memoria la-
bantur.Executor ad mandandum exequutioni ſen-
tentiam. Quando autem iudex ſufficienter eſt peri-
tus, & ſimiliter reus, atq; actor ſine aſſeſſore,aduo-
cato,& ꝓcuratore poterit rectè iudicium celebrari.

Ad iudiciũ requirũtur plures perſonæ.

Iudex triplex.

Secundò eſt aduertendum,ꝙ,vt cõſtat ex D.Tho.
ſupra.q.60.art.2.ad hoc,vt aliquod iudicium ſit ſtu
dioſum, & ſecundum iuſtitiã, tres conditiones ſunt
neceſſariæ. Prima,ꝙ iudicium procedat ex intẽtio-
ne, & inclinatione iuſtitiæ. Quod tunc eſt, quando
procedit ex iſto actu;Volo reddere vnicuique quod
ſuum eſt. Secunda, ꝙ procedat ex iuriſdictione, &
autoritate præſidentis, & iudicantis. Vt enim dicit
Paulus ad Rom.14. Tu quis es,qui iudicas alienum
ſeruum? Tertia, ꝙ tale iudiciũ ſecundum rectã æſti-

Vt iudiciũ ſit ſtudioſũ tres conditiones requiruntur.

A mationẽ prudentię, & debitam cõſultationem fiat.
Quod tunc erit,qñ ſecundum regulas, & terminos
iuris fuerit pronũciatum.Et quacunq; ex his condi-
tionibus deficiente iudicium erit vitioſum,& illici-
tum. Cæterùm ex defectu primæ conditionis dr̃ iu-
dicium peruerſum,& iniquum, ex defectu ſecundæ
dr̃ iudicium vſurpatum,ex defectu tertiæ conditio-
nis dicitur iudicium ſuſpicioſum,& temerarium,vt
eo loco latè oſtendimus. In hoc autem articulo re-
lictis à D.Tho.prima,& tertia conditionibus,ſolum
agit de ſecunda. Et quærit,an liceat Iudici,eum,qui
ſibi nõ ſubditur,iudicare? Ad quod breuiter reſpon
det,vnica concluſione negatiua.Quę vſque adeo ve
ra eſt,vt velut primum principium morale,ſit ample
ctenda. Et hinc iura illa dimanarunt, extra de iudi-
B cijs. c.at ſi clericis. Sentẽtia à nõ ſuo Iudice lata non
tenet.Et de conſt.lib.6.c.vt animarum,extra territo-
rium ius dicenti non paretur impunè. Propter quod
ẽt D.Paulus, nõ,niſi poteſtatibus ſublimioribus nos
iubet eſſe ſubiectos. Et alibi dicit: Qui poteſtati reſi-
ſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Vt.n.orbis cœleſtis non
in ſupremas ſubſtantias,ſed in corpora, quæ loco ſi-
bi ſunt ſubiecta,influit: ita nec homo,niſi ſibi ſubdi-
tos legibus,ac iudicijs gubernare poteſt. Poſſunt ẽt
pro hac concluſione adduci, quæ cõijter à Doctori-
bus adduci cõſueuerunt.1.2.q.90. art.3. ad proban-
dum, non cuiuſcunque, ſed Reipublicæ tantum, at-
que eius vicem gerentis,eſſe condere legem; cũ ſen-
tentia ſit quædam lex particularis, vt D.Tho.in iſto
art.affirmat. Si quis autem quærat,an ſemper quod
C Iudex prætermiſſa aliqua ex poſitis cõditionibus iu
dicium profert,peccet mortaliter;dico,id latè fuiſſe
à me explicatum ſupra q.60.artic.2. Videte ibi.

In ſolutione ad ſecundum argumentum dicit D.
Tho. ꝙ Chriſtus ſpõte propria iudicio Pilati ſe ſub-
didit.Sicut in rebus humanis,poteſt aliquis ſua ſpon
te aliorum iudicio ſe ſubijcere;quamuis nõ ſint ei ſu
periores. Vt eſt videre in illis,qui ius ſuum in arbi-
tros compromittunt.Et hac ratione,inquit,Leo Pa-
pa IV. ſe iudicio ſubdidit Imperatoris. Circa quæ
verba Caiet.multas hic mouet dubitationes: præci-
puè de modo, quo Papa põt ſe alterius iudicio ſum-
mittere. Sed,qm̃ non leuem cõtinet difficultatẽ, ex-
plicare,quæ fuerit mens D.Tho.dũ dixit,Chriſtum
Dominum ſponte propria Pilati iudicio ſe ſubdidiſ-
D ſe,ſicut illi, qui in arbitros compromittunt, operæ-
pretium erit id prius declarare.Magiſter Soto lib.5.
de iuſtitia,q.4.art.1.in ea perſiſtens ſententia,quam
antea tenuerat, de regno temporali Chriſti,nempè,
quod Chriſtus Dominus, quatenus homo, nec fuit
verè ac propriè Dominus, nec Rex totius orbis, &
ſic nec habuit iuriſdictionem temporalem, nec re-
rum dominium, niſi quatenus opus erat ad regnum
ſpirituale,quod inſtituebat;conſequenter dicit,men
tem D.Tho.non fuiſſe, ꝙ Chriſtus conſtituit ſibi Pi-
latum Iudicem, conferendo ei nouam poteſtatem,
quam non habebat ordinariam, ſicut qui priuatam
perſonã ſequeſtrem ſibi præficit. Quoniam Pilatus
iam illã à Cæſare receperat, atq; adeo ab ipſo Deo,
E illa ratione, qua omnis ciuilis poteſtas à Deo dr̃ de-
riuari. Sed quod ſentit eſt, quod quamuis Chriſtus
Dñs ea ratione,qua erat Rex regni cœlorum, atque
adeò Rex regum & Dominus dominantium, exem
ptus eſſet ab omni humano iudicio: & ſic potuiſſet
retractare Pilati iudicium. In qua etiam exemptio-
ne reliquit Vicarium ſuum ſummum Pontificem,ac
ſubinde eius inferiores ſacerdotes, iuxta illud Mat-
thæi 7. Liberi ſunt filij. Ob noſtram tamen ſalutem
ſua libera voluntate illi ſe ſubiecit adigendũ morti.

Dubium.

Sententia Soti.

Cæterum(qm̃ ego multò probabilius,atq; verius
exiſtimo, Chriſtum Dñm, quatenus homo, etiã ad-
huc mortalem vitã agentem perfectum, proprium,
& abſolutum omnium rerum dominium,atq; adeò

Sententia Autoris de regno temporali Chriſti.

totius

totius orbis perfectum, & vniuerſale Regnum habuiſſe;ita,vt eſſet Dñs ac Rex temporalis totius orbis, & omnium rerum creatarum, tam verè ac propriè,quam Philippus II. nunc temporis eſt Rex Hiſpaniarum, & vnuſquiſq; hominum eſt dñs ſuarum rerum,eò ꝙ illis in omnem vſum citra alterius iniuriam vti poteſt: & qm etiam exiſtimo, hanc fuiſſe ſententiam D.Tho.tam in hoc loco, quàm in multis alijs,præcipuè in Opuſc.20.lib.3.de regimine principum,c.12.& 13.vbi ex profeſſo docet,Chriſtũ à ſua natiuitate temporalem, & veram omnium rerũ habuiſſe ptãtem;in cuius rei ſignum dicit,tempore ſuę natiuitatis deſcriptum fuiſſe vniuerſum orbem per Cæſarem,qui ex cõmiſſione Chriſti, & vice Chriſti, vt D.Tho. inquit mundi adminiſtrabat Imperium) nulla rõne poſſum Magiſtri Soti interpretationi acquieſcere. Quæ ēt videtur eſſe Caietani in hoc articulo,dubio vltimo.Nam dicit,quòd quãdo D.Tho. affirmat Chriſtum ſua ſponte ſe ſubieciſſe Pilato,nõ intelligit illum ſecundùm quod homo commiſiſſe Pilato poteſtatẽ ſupra ſe: Chriſtus.n.ſecundũ,ꝙ homo non fuit Rex,iuxta illud; Regnum meum nõ eſt de hoc mundo. Sed ſolum voluit ſignificare,ꝙ Chriſtus Dominus Pilato in Iudæa nomine Romani imperij præſidentis ſe exhibuit, ſicut vnus de ſubditis. Ex quo factum fuit,vt Pilatus non peccauerit peccato vſurpati iudicij, iudicando Chriſtum, quaſi iudicans nõ ſibi ſubditum.Quamuis peccauerit peccato iniqui iudicij,damnans innocentem. Sed potius dicẽdum exiſtimo, ꝙ ſubiectio illa, qua Chriſtus ſubfuit iuriſdictioni Cęſaris,atq; Pilati non fuit ordinaria, ſed voluntariè, aſſumpta: qualis eſſe ſolet illa, qua in rebus humanis, qui in arbitros cõpromittũt, ſe ſubijciunt illorũ iudicio, quamuis nõ ſint eis inferiores. Ex ſumma enim ſua charitate, & humilitate ſubijci voluit Chriſtus,vt in hoc oſtenderet,quãtam ad humanum genus charitatem haberet, qui à non ſuo iudice iudicari pmiſit, & abſq; cauſa morte turpiſſima cõdemnari. Propter quod Eſa.c.53.dicebat. Oblatus eſt,quia ipſe voluit. Simile hr circa obſeruantiã legaliũ, quibus volũtariè ſubijci voluit Chriſtus,vt alios ab eorum onere liberaret, dicente Paulo ad Gal.4. Vbi venit plenitudo tẽporis,miſit Deus Filium ſuum factum de muliere, factum ſub lege,vt eos,qui ſub lege erãt redimeret.Itaq; mens D.Tho. in ſolut.ad 2.eſt, ꝙ Chriſtus Dñs conſtituit ſibi Pilatum Iudicem conferendo ei nouã poteſtatem quam nõ habebat ordinariã, ſicut qui priuatã perſonã ſequeſtrẽ ſibi præficit. Et ſic verum eſt,quod affirmat Caietanus, nõ peccaſſe Pilatum peccato vſurpati iudicij,iudicando Chriſtũ, quaſi iudicans nõ ſibi ſubditum. Quamuis quantum ad præcipuũ,de quo erat dubitatio,falſus fuerit,vt diximus. Sed quoniã tota hæc noſtra interpretatio in ea nititur opinione,quæ dicit Chriſtum Saluatorem noſtrum quatenus homo, plenum atq; perfectum habuiſſe imperium totius orbis, vereq; fuiſſe Regem temporalem totius mundi,de quo multi dubitãt, imò multi oppoſitum incunctanter affirmãt,operæpretium erit,id aliquibus probare. Et probatur primò ex innumeris teſtimonijs ſacræ Scripturę,Pſal.2.Poſtula à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuã,& poſſeſſionem tuã terminos terræ. Reges eos, &c. Pſal.71. Dominabitur à mari,vſque ad mare,& à flumine vſq; ad terminos orbis terrarum,Zachar.9.Ecce Rex tuus venit tibi, & dominium eius à mari vſque ad mare. Ad Heb.1. Quem conſtituit hæredem vniuerſorum. Apoc.c.1. Princeps Regum terrę,& c.19.Habebat ſcriptum in femore: Rex regum & Dñs dominantium. Quæ loca intelligenda eſſe de Chriſto,quatenus homo,nullus ſanæ mentis dubitare poteſt. Secundum enim quod homo, fuit à Patre conſtitutus hæres vniuerſorum, Princeps Regum terræ, Dñs dominantium,

Quod Chriſtus fuerit Dñs orbis, probatur teſtimonijs Scripturæ.

A & poſſeſſor terminorum terræ à mari vſque ad mare,vt omnes fatentur. Scio Authores contrariæ ſñiæ omnia hæc teſtimonia,& ſimilia,quorum eſt infinitus numerus in ſacris literis,interpretari, non de regno,& poteſtate temporali Chriſti, ſed de ſpirituali tm̃. Cæterùm hæc interpretatio meo iudicio ſuſtineri non poteſt.Ex ea.n.ſequeretur Chriſtum nõ fuiſſe propriè Regem,ſed tm̃ impropriè,æquiuocè trãſlatitiè,& abuſiue,ſicut dr ſponſus,pater,paſtor,petra, leo,&c. Hoc aũt eſt abſurdũ. Nam,vt habet Canon D.Aug.& omnium ſanctorum Patrum, ea tantum nõïa in ſcriptura ſunt metaphoricè accipienda,quæ ſi accipiantur propriè abſurdum, & falſum ſenſum reddunt. Ex eo aũt,ꝙ propriè,verè,& vt ſonat,accipiatur hoc nomẽ Rex, cũ Chriſto in ſcriptura tribui-

B tur, nullum ſequitur inconueniens, ſed quam maxima conuenientia Chriſti perſonã atq; dignitatẽ manifeſtantia,& extollentia, vt de ſe patet: ergo debet propriè accipi. Prꝫterquam,quod vr ab omni ratione alienũ, quod nunquam hoc nomen Rex fuerit in toto corpore bibliorum alicui homini appropriatũ, qui propriè & temporaliter Rex non fuerit; & tñ tributũ Chriſto,cum tam aperto ſuæ dignitatis prꝫiudicio accipiatur impropriè. & tranſlatitiè. Item ratione hoc ipſum probatur,ſupponendo prius,tanquam baſim, & fundamentũ dicẽdorum, ꝙ poteſtas temporalis, & ſpiritualis non ſunt inter ſeſe incompoſſibiles,imò ſunt per ſe coniunctæ & copulatæ. Et quidem, ꝙ non ſint incompoſſibiles, ex eo patet, ꝙ in lege Naturę Melchiſedech fuit Rex,& Sacerdos,

Ratione idem probatur.

C vt dr Gen. c.14.& primogeniti iure legitimo habebant vtranque dignitatem, vt tradit Turrecremata lib.2. Summæ,c.116,ad 3. Et in Moyſe ſimiliter reſidit vtraque poteſtas.Nam de ſacerdotali dr Pſ.98. Moyſes,& Aaron in ſacerdotibus eius.Et de temporali eſt res perſpicua,atque manifeſta.Sed quod iſtæ duę poteſtates per ſe ſint coniunctæ, & copulatæ,ex eo conuincitur,quòd vt docet Turrecremata,c.duo ſunt.96.diſt.ad 3.& lib.1.ſummæ c.90.& li.2.c.114. & Aluaro Pelagio lib.1.de plãctu Eccleſiæ.art.36.in fine,& art.40.in prin. quemadmodũ homini duplex finis fuit propoſitus,naturalis,ſ.& ſupernaturalis, & naturalis,qui nihil aliud eſt,quàm viuere ſecundùm virtutem moralẽ, per ſe dirigitur, & eſt neceſſarius ad ſupernaturalem, nam qui virtutibus moralibus

Poteſtas ſpiritualis, & temporalis nõ ſunt incompoſsibilis.

D non eſt præditus,id eſt,qui prauè viuit, non eſt idoneus ad beatitudinem: ita Deus duplicem debuit ſupra hominem poteſtatẽ conſtituere:vnã naturalem, alteram ſupernaturalem. Et quemadmodũ finis naturalis non habet ſimpliciter rõnem finis, ſed in tali genere,ſ.in genere naturali;& tunc perficitur quando ſupponitur alteri: ita poteſtas temporalis, cuius intentio eſt ſubiectos inducere ad virtutes morales, & ad finem naturalem non habet perfectam rõnem poteſtatis: niſi ſubordinetur alteri, ſ.ſpirituali. itaq; quemadmodum in artibus: & facultatibus inuicem ſubordinatis ſuperior non ſolum continet in ſe vim & rõnem inferiorum, ſed & præſcribit illis modum agendi, & inter ipſos artifices eſt vnus, qui appella-

E tur architectonicus,qui continet,dirigitque alios in finem: ita etiam debuit conſtitui vna ſuprema poteſtas, & vnus architectonicus, cui per ſe poteſtates inferiores omnino ſubijcerẽtur. Propter quod dicebat Bonifacius Papa in Extrauagãti. vnam ſanctam. Oportet gladiũ eſſe ſub gladio, & temporalem poteſtatem ſpirituali ſubijci poteſtati.Et Paulus ad Roman.13.Non eſt poteſtas,niſi à Deo. Et mox:Quæ à Deo ſunt,ordinata ſunt.Non eſſent autem ordinata, niſi gladius eſſet ſub gladio, dicente Dionyſio: Lex diuinitatis eſt, infima per media in ſuprema reduci. His conſtitutis ſic argumentor: Chriſtus eſt,qui poteſtatem hẽt ſupremã ſpiritualem, & cuius intereſt nos in finẽ beatitudinis referre: ergo debuit ēt ſecũ-

dam poteſtatem ſecularem ſibi aſſumere:atq; ex cō- A ſequenti fuit verus, & perfectus Rex,atq; Dominus totius orbis.Et ſi quis obiiciat,ex dictis ſolum haberi, quod temporalia quatenus ordinātur ad ſpiritualia ſubſunt Chriſti dominio, & non abſolutè,hoc autem modo habere poteſtatem temporalem non eſt eam habere ſimpliciter;nam ſimiliter Papa rerū omniū temporaliū fungitur poteſtate,prout ſunt neceſſariæ ad ſupernaturalia,rōne cuius poteſt regna temporalia ab his regibus auferre, & alijs cōferre,quod fecit Zacharias Papa cū Rege Frāciæ, vt habetur in c.alius.15.q.6. & Innoc.IV.cum Rege Luſitaniæ,& refertur in c.grandi, de ſupplenda negligentia Prælatorū,in 6. & tamen per hoc Papa non dicitur vere Rex, nec rerum Dn̄s, ergo pari ratione erit dicendum de Chriſto,ꝙ quamuis in ordine ad ſpiritualia B ſint illi omnia ſubiecta, minimè tamen verè Dominus,atque Rex ſit dicēdus. Reſpondeo verum eſſe, ꝙ Chriſtus ſolum eſt bonorum temporalium Dn̄s, prout ordinantur in finem ſupernaturalem. Cæterum cum abſolute,& per ſe ita ordinentur in illum, vt ſi temporalis poteſtas hanc ordinationē ſubterfugerit,nō ſit ſimpliciter poteſtas, imò nec res ipſę tēporales ſunt apta materia dominij, aut poteſtatis, niſi prout illis Rex ac Dn̄s earum in ipſum finem poteſtatis ſpiritualis vti debet, fit,vt Chriſtus, qui tanquam ſupremus artifex architectonicus omnia gerit,gubernat, & dirigit, in ſupernaturalē finem electorum (non.n.futuræ eſſent res temporales,niſi pariter eſſent dirigendæ in finem electorum) omnium C rerum temporalium, totarum ac totaliter, & omnibus modis ſit verus Dn̄s, ac Rex, nec aliqua ratione poſſe quidquā eius ditionem ſubterfugere. Quo videntur pertinere præclara illa verba D. Tho. ſupra q.40.art.2.Omnis perſona,vel ars,vel virtus,ad quā pertinet finis,debet diſponere de ijs, quæ ſunt ad finem,&c.Et ponderandum eſt,verbum illud: Omnis perſona,vel ars,vel virtus.Nam cum Chriſtus,vt homo,ſit perſona,ad quē pertinet finis; eſt.n.vt homo, conſtitutus à Deo primus rerum omnium Dux, Iudex,Pontifex, & Rex, & in ipſo ſit ars, & virtus architectonica,hoc eſt,poteſtas pleniſſima ad dirigendas omnes perſonas, omnesque earum virtutes, & artes in finem illum, qui ſimpliciter eſt finis, fit, vt penes ipſum ſit pleniſſima & perfectiſſima omnium D rerum poteſtas: ita,vt nulla ex parte cōſiderari creaturæ poſſint, ſecūdùm quam effugere ordinem vniuerſaliſſimæ huius poteſtatis valeant.

Inſtantia. Et ſiquis adhuc inſtet,ex hac noſtra ratione ſequi, ſummum Pontificem, ad quem ēt ſpectat vniuerſos Chriſti fideles in finem ſpirituale euehere atq; perducere,ſimiliter eſſe omnium rerum Regem,atque Dn̄m,quod eſt falſum,& cōtra communem Doctorum ſententiam, vt latè docet Corduba lib.1. q.57.

Reſpōſio. & Soto lib.4.de iuſtitia, quæſt.4.artic.1. reſpondeo, negando ſequelam. Non.n.ita ſpectat ad ſummum Pontificem omnes in finem dirigere, ſicut ad Chriſtum; Nam in Pontifice, quia eius capacitas finita eſt, & limitata multotiesq; latet ipſum ordo,& proportio rerum temporalium in finem ſpiritualem, E non fuit conueniens, vt ad ipſum omnibus modis ſpectaret rerum dominium: ſed ſolum iuxta taxatum, & præfixum Canonem, quo ſecundùm humanæ intelligentię modū ipſe Papa valet diſpicere temporalia ſpiritualibus deſeruire. At verò in Chriſto, quia eius intelligentia nullis finitur limitibus, & nihil eſt in rebus temporalibus conſiderabile, quod, prout ab ipſo dirigitur, & ordinatur, non deſeruiat in finem ſupernaturalem,contrarium euenit. Atque adeo nihil penitus eſt temporale, quod Chriſti Dn̄i auguſtiſſimum imperium, poteſtatē, ac dominium aliqua ratione ſubterfugiat, ac prætereat. Hinc vos iam deprehendere poteritis rationem,ob quam Papa nuſquā in ſacris literis appellatur Rex terræ, aut hæres vniuerſorum,vel vniuerſalis rerum Dn̄s. Sed quoties de eius poteſtate fit mentio, ſemper ijs nominibus deſcribitur, quæ ad ſpiritualia pertinent. Dicitur enim, Sacerdos,Pontifex, Epiſcopus, Papa, Pater, Paſtor. At verò Chriſtus non ſolum horum, ſed etiam illis auguſtiſſimis nomenclaturis, hæredis vniuerſorum, Regis,Principis, Imperatoris,feliciſſime gaudet. Et ſi poteſtas ſpiritualis ſatis eſſet ad hoc, vt Chriſtus his nominibus appellaretur, iam Papa,qui vniuerſali fungitur poteſtate ſpirituali,eiſdem appellaretur; quod tamen eſt falſum. Qui plura de hac re videre deſiderat, legat Magiſtrum Alfonſum de Mendoza, Auguſtinianū, in ſua relectione,de vniuerſali Chriſti Regno,ac dn̄io. Vbi hāc noB ſtram ſentētiam multis tuetur,atq; defendit; reſpondetq; ad argumenta,quæ poſſunt fieri contra illam.

In eadem ſolutione ad ſecundum argumentum, cum dixiſſet D. Tho. Chriſtum Dn̄m libera ſua voluntate ſe Pilati ſubieciſſe iudicio,quamuis non erat eius ſuperior,ſubdit exemplum: Sicut etiam Leo Papa ſe iudicio ſubdidit Imperatoris. Quibus verbis apertè ſignificat,ſummum Pontificē,nec Imperatorem,nec quemuis aliū habere de lege ordinaria in Eccleſia ſuperiorem:quod latè oſtēdit Turrecremata lib.2. ſuæ ſummæ à c.80. vſque ad 104. & à nobis in præſenti pro certo & indubitato ſupponitur. Sed eſt difficultas,vtrum verum ſit, ꝙ Papa per voluntariam ſubmiſſionem, ſiue ſubiectionem, aut poteſtatis collationem alteri factam, poteſt ſibi Iudicē conC ſtituere, qui eū iudicet, ac pro demeritis depoſitionis ſententiam in eum inferat? Et pro parte affirmatiua argumentor primò ex cap.nos. 2.q.7. Vbi Leo Papa IV.ſic ſcribit Ludouico Imperatori; Nos ſi incompetenter aliquid egimus, & in ſubditis iuſtæ legis tramitem non ſeruauimus, veſtro ac miſſorum veſtrorum volumus emendare iudicio. Super quæ verba dicit Gloſſa: Hic Papa ſe ſubijcit aliorum iudicio,quod & facere poteſt. Et confirmatur ex cap. ex iniuncto,de hæreticis,prope finem. Vbi ſic habetur: Prælatus ſponte de ſua ignorātia confeſſus ſubditorum ſe accuſationi ſupponit: ergo idem dicendum eſt de Papa.

Dubium. 1. Argum.

Secundò: Adrianus Papa propter hæreticorū,ac ſchiſmaticorum, & tyrannorum terrores vitandos, D ſe & totam Eccleſiam ſubiecit Carolo Magno Imperatori, quo ad ordinationem ſedis Apoſtolicę, & inueſtituras Epiſcoporū; vt dr̄ in c.Adrianus,63. diſt. ergo poteſt Papa ſponte ſua ſibi Iudicem cōſtituere.

2. Argum.

Pro explicatione huius difficultatis, aduertēdum eſt primo, ꝙ cum omnis poteſtas Iudicis,vt D.Tho. in iſto articulo dicit,debeat eſſe vel ordinaria,vel ex commiſſione, & quantum attinet ad præſens inſtitutum,pro certo ſupponamus,nullum Iudicem poſſe ordinaria poteſtate Papā iudicare,fit conſequens, vt ſi quis ſupra illum aliquam debet habere poteſtatem,illam ex commiſſione habeat.Et quia nullus alter poteſt hanc poteſtatem dare, niſi ipſemet Papa ſponte ſe ſubijciens,rurſus fit,vt iſta poteſtas ſemper E debeat eſſe per commiſſionem à Papa. Et quoniam Papa non poteſt dare poteſtatem maiorem ſua, nec æqualem ſuæ; quia oportet poteſtatem datam à Papa dependere ab ipſo, vt effectum à cauſa, ita quod oppoſitum implicat contradictionem (eſſet.n.Papa, & non eſſet Papa,vt patet) & conſtat,quòd poteſtas dependens ab altera eſt minor illa, à qua dependet, fit vltimò,vt poteſtas huiuſmodi Iudicis, & ſit à Papa, & ſit minor poteſtate Papæ.

Quæcunq; poteſtas ſupra Papam debet eſſe ex commiſſione eiuſdem.

Secundò eſt aduertendū,quod illa,quæ pertinent ad ſummū Pontificē; ſunt in duplici dr̄ia. Quædam enim ſunt, in quibus Papa per ſeipſum pōt iudicium proferre. Qualia ſunt illa,ſuper quibus Papa hēt cōtrouerſiam cū aliquo, vt iura Italiæ, & quæuis aliæ parti-

Pertinentia ad ſummū Pontificem ſunt in duplici differentia.

particulares cauſæ perſonā Papæ, in quantum eſt homo priuatus, & ſingularis perſona, reſpicientes; aut ēt concernentes ſingulariter iura Eccleſię Romanę. Alia ſunt, ſemper quibus non pōt Papa iudiciū proferre. Qualia ſunt, depoſitio, excōicatio, & ſuſpenſio ſuiipſius. Non. n. poteſt Papa ſeipſum, aut deponere, aut excōicare, aut ſuſpendere, vt omnes concedunt, cum D. Thom. in 4. diſt. 19. quæſt. 1. art. 3. & cum Ricard. diſt. 18. artic. 5. & cum Petro de Pal. quæſt. 2.

1. Concluſ. His conſtitutis ſit prima cōcluſio: ſummus Pontifex, quantum ad illa, in quibus ipſe pōt iudiciū proferre, bene poterit alterius iudicio ſeipſum ſubmittere. Itaq; ſi ſit inter Papā & alterū lis conteſtata, qua debitum aliquod, vel alter ab ipſo, vel ipſe ab altero petit; vel, ſi de aliqua ſentētia, quam ipſe protulit ad eundem fiat prouocatio, ſicut pōt, tūc ſummus Pontifex in his cauſis iudex ſedere, ita ēt pōt illas cōmittere alteri, cuius iudicio ſe ſubmittat. Hanc concluſionē ponit Caietan. in iſto cōmento. Et colligitur ex D. Thm. in hoc articulo. Et probatur: Omnia, quæ pertinent ad ptātem iuriſdictionis, poſſunt à Papa alteri committi: ſed talia ſunt illa, in quibus Papa poteſt iudicium proferre, ſiue ad ipſum, ſiue ad alios pertineant: ergo omnia illa poterunt alteri committi, atque ex conſequenti Papa erit tunc voluntariè ſubiectus illi, cui talis fuerit facta commiſſio.

2. Concluſ. Secunda concluſio: Summus Pontifex quantum ad illa, in quibus ipſe non pōt iudiciū proferre, nec ēt poterit ſeipſum iudicio alterius ſubmittere. Itaq; nec poterit concedere alteri, facultatē ſe excōicādi, aut ſuſpendendi; nec ēt ſe ſubmittere eius iudicio vſque ad depoſitionē. Probatur: Ad nihil pōt ſe extēdere ptās delegata, quod nō claudatur ſub obiecto poteſtatis cōmittentis: ſed ptās papę non ſe extendit ad hoc, vt poſſit ſeipſum, aut excōicare, aut ſuſpendere, aut deponere: ergo nec ēt poteſt hoc alteri cōmittere. Hanc eandem concluſionem multis alis rōnibus probat Turrecremata lib. 2. ſuæ ſummæ capit. 104.

Ad 1. argu. Et ad primum argumentum deſumptum ex facto Leonis IIII. relato in c. nos. 2. q. 7. rñdetur primo, ꝙ probat noſtram primam concluſionem. Erat. n. concertatio de rebus, ſupra quibus Papa poterat iudiciū proferre. Et quantum ad illas, vt magis eius innocentia innoteſceret, voluit ſe ſubmittere iudicio Imperatoris. Vel ſecundo reſpondetur, & forſan magis ad mentem ipſius textus, ꝙ verbū illud, iudicio, non eſt idē, quod iuriſdictione, ſeu poteſtate Imperatoris: ſed eſt idem, quod diſcretione, vt notant Innocentius, & Archidiaconus. Ad diſcretionem. n. Imperatoris, & miſſorū ſuorū dicebat Papa, ſe velle omnia illa emendare. Nec ex hoc licet inferre, aliquā ſummū Pontificē dediſſe Imperatori autoritatē ſupra ſe. Ad cōfirmationē rñdetur primò capitulū illud, ex iniūcto, non loqui de Romano Pontifice, ſed de alijs inferioribus plātis: qui cū non hēant ſupremā poteſtatē in Eccleſia, nec apicē principatus eius, illud inconueniens, & abſurditas non ſequitur ex eorum ſubmiſſione, quæ ſequeretur in Papa, ſi ſe alteri ſubmitteret. Vel ſecundo reſpondetur, ex illo capite non haberi, quod alij prælati ſine licentia Papæ poſſint ſe non ſuo iudici ſubmittere, ſed tantum, quod poſſunt ſuorum ſubditorum purgationi ſe ſupponere, illoſq; ad ſui accuſationem admittere, quod non eſt ſe illis ſubijcere. Et ſic nihil obſtat textus ille.

Ad 2. argu. Ad ſecundum ex c. Adrianus, reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Ex ſubiectione enim illa quam rōnibus prædictis de Apoſtolicæ ſedis ordinatione fecit Adrianus Carolo Magno, dando ei, vt ipſe ēt cum aliis electioni intereſſet, non ſequitur, ꝙ Papa poteſtati, aut iudicio Imperatoris ſubiecerit perſonam ſuam. Sicut, nec ex eo, quòd Cardinales habent vocem in electione ſummi Pontificis, licet inferre, quòd Papa illis ſit ſubiectus.

Sed, qm̄ diximus, ſummum pontificem, quantum ad illa, in quibus pōt ipſe iudiciū proferre, poſſe etiā ſe alterius iudicio ſubmittere, poterit merito quis dubitare, an Papa ſubijciens ſe alteri in foro iudiciali in ijs, in quibus poteſt ſe ſubiicere, ſic ſe ſubijcere intelligatur, vt ſubiecto, quæ principio fuit ſpontanea, tranſeat in neceſſitatem? Quod eſt quærere, an ita ſe ſubijciat ſummus Pontifex alterius iudicio, in ijs, in quibus poteſt, vt poſtquam libere eſt facta ſubiectio, non poſſit illi non ſubeſſe. Et ratio dubitandi eſt: Nam, ſi ſubiectio illa non tranſit in neceſſitatem, ſed ſemper manet in ſua voluntate parere iudicanti, & non parere, ſequitur, ꝙ in veritate, quantū ad hoc, non fuit ſubditus illi, nec iudex in veritate fuit verus iudex; ſi quidem non habuit vim coactiuam, quæ, vt D. Thom. dicit in iſto articulo, eſt ſemper neceſſaria iudici. Si autem tranſit in neceſſitatē, ſequitur autoritatem Papæ non eſſe maiorem poteſtate illius iudicis, quod eſt impoſſibile. vt diximus in primo notabili. Sequela probatur: Nam, ſi eſſet maior, poſſet illam reuocare, illique derogare, ſicut quibuſcunque alijs inferioribus poteſtatibus; ſicq́ue eripere, & liberare ſeipſum ab illa; atque ex conſequenti non tranſiſſet in neceſſitatem, ſed maneret ſemper in poteſtate ipſius, parere, & non parere, tollere geſta per talem iudicem, & non tollere. (Dubium. — Ratio dubitandi.)

Pro explicatione huius difficultatis aduertēdum eſt ex Caietano in præſenti, quòd quantū attinet ad præſens inſtitutum neceſſitas eſt duplex, vna iuſtitiæ, altera potentiæ. Id dicitur neceſſarium neceſſitate iuſtitiæ, quod non pōt aliter fieri ſine violatione iuſtitiæ. Qua ratione dicitur neceſſarium, reſtituere alienum. Et id dicitur neceſſarium neceſſitate potētiæ, quod nō poteſt aliter fieri ex defectu iuriſdictionis. Qua ratione dicimus neceſſariū eſſe Papæ ſeruare debitam materiam, & debitam formā in adminiſtratione ſacramētorum. Hoc ſuppoſito dico, quòd quando Papa ſubijcit ſe alteri in foro iudiciali in ijs, in quibus poteſt ſe ſubijcere, ea ſubiectio, quæ à principio fuit voluntaria, tranſit in neceſſitatem iuſtitię, taliter, ꝙ, niſi iuſtæ illius iudicis ſentētiæ pareat, iniuſtitiæ erit reus. Et hæc vis eſt ſufficiens ad ſuperioritatem, & autoritate iudicis. Et ad hoc; vt eius ſententia dicatur habere vim coactiuam, quamuis, ex cauſa rationabili, poterit Papa reuocare huiuſmodi iudices, & commiſſiones, ſicut poterit illas concedere. Quomodo iura olim Imperatori conceſſa de Romana Eccleſia in cap. Adrianus, iam citato. & in capit. in ſynodo, nunc ceſſare intelliguntur. Non tamen tranſit ea ſubiectio in neceſſitatem potentiæ. Nam, quamuis Papa in proprijs cauſis iudices datos, ſine vrgente neceſſitate reuocare, aut mutare nō debeat, propter ſcandalum: ſi tamen faceret, factū teneret. Sicut reuocando inique iudices aliarum cauſarum male facit, factum tamen tenet. Et per hoc patet ſolutio ad obiecta. Nam quia tranſit in neceſſitatem iuſtitiæ ſaluatur ſuperioritas, & vis coactiua in iudice. Quia autem non tranſit in neceſſitatem potentiæ, ſaluatur ſuperioritas, quam ſummus Pontifex ſimpliciter debet habere ad hoc, vt ex cauſa rationabili, & vrgente poſſit reuocare, & mutare ſententiam, atque aliter ſatisfacere læſis. (Neceſſitas vna iuſtitiæ altera potētiæ.)

ARTICVLVS II.

Vtrum iudici liceat iudicare contra veritatem, quā nouit, propter ea, quæ contrarium proponuntur. (Sup. q. 64. art. 6. ad 3. Et 4. di. 27. q. 1. ar. 1. q. 4. ad 2. & 3. Et quoli. 5. ar. 15. ad primum.)

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd iudici non liceat iudicare contra veritatē, quam nouit, propter ea quæ in contrarium proponuntur. Dicitur enim Deuter. 16. Veniens ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudi-

cem

cem qui fuerit illo tempore, quæreſque ab eis qui iudicabunt tibi, iudicij veritatem. Sed quandoque aliqua proponuntur contra veritatem, ſicut cum aliquid per falſos teſtes probatur: ergo non licet iudici iudicare ſecundum ea, quæ proponuntur & probantur contra veritatem, quam ipſe nouit.

2. Præterea, Homo in iudicando debet diuino iudicio conformari: quia Dei iudicium eſt, vt dicitur Deuteronomij primo. Sed iudicium Dei eſt ſecundum veritatem, vt dicitur Romanorum ſecundo, & Iſai. 11. prædicitur de Chriſto, Non ſecundum viſionem oculorum iudicabit, neque ſecundum auditum aurium arguet: ſed iudicabit in iuſtitia pauperes, & arguet in æquitate pro manſuetis terræ: ergo iudex non debet ſecundum ea quæ coram ipſo probantur, ſententiam ferre contra ea, quæ ipſe nouit.

3. Præterea, Idcirco in iudicio probationes requiruntur, vt fides fiat iudici de rei veritate. Vnde in his, quæ ſunt notoria, non requiritur iudicialis ordo, ſecundum illud 1. ad Timoth. 5. Quorundam hominum peccata manifeſta ſunt, præcedentia ad iudicium. Si ergo iudex per ſe cognoſcit veritatem non debet attendere ad ea quæ probantur, ſed ſententiam ferre ſecundum veritatem, quam nouit.

1. par. q. 79. arti. 13.
Et habetur 28 q. 1. cap. Omnes.

*4. Præterea, Nomen conſcientiæ importat applicationem ſcientiæ ad aliquid agibile, vt in primo * habitum eſt: Sed facere contra conſcientiã eſt peccatum: ergo iudex peccat, ſi ſententiam ferat ſecundum allegata contra conſcientiam veritatis, quam habet.* C

Ambro. in pſal. 118. ſer. 20. ver. 4. ante me. 10. 4. Et habetur 3. q. 7. c. iudicet ille. & 11. q. 3. c. Sũmopere præcauendum.

Sed contra eſt, quòd Ambr. dicit ſuper Pſalterium, Bonus iudex nihil ex arbitrio ſuo facit, ſed ſecundum leges & iura pronunciat. Sed hoc eſt iudicare ſecundũ ea, quæ in iudicio proponuntur & probantur: ergo iudex debet ſecundum huiuſmodi iudicare, & non ſecundum proprium arbitrium.

Aug. de vera relig. ca. 31. tomo. 1.
Art. præce. & ſup. q. 60. ar. 2. 5. & 6.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum * eſt, iudicare pertinet ad iudicem, ſecundum quod fungitur publica põtẽ. Et ideo informari debet in iudicando, non ſecundũ id quod ipſe nouit tanquã priuata perſona, ſed ſecundum id quod ſibi innoteſcit tanquã perſonæ publicæ.* D *Hoc autem innoteſcit ſibi & in communi, & in particulari: in communi quidem per leges publicas, vel diuinas, vel humanas, contra quas nullas probationes admittere debet: in particulari autem negotio aliquo per inſtrumenta, & teſtes, & alia huiuſmodi legitima documenta, quæ debet ſequi in iudicãdo magis, quàm id quod ipſe nouit tanquam priuata perſona. Ex quo tamen ad hoc adiuuari poteſt, vt diſtrictius diſcutiat probationes inductas, vt poſſit earum defectum inueſtigare. Quòd ſi eas non poſſit de iure repellere, debet, ſicut * dictum eſt, eas in iudicando ſequi.*

In iſto art.

Ad primum ergo dicendum, quòd ideo præmittitur in illis verbis de quæſtione iudicibus facienda, vt intelligatur quod iudicare debent iudices veritatem ſecundum ea, quæ fuerunt ſibi propoſita. E

Ad ſecundum dicendum, ꝙ Deo competit iudicare ſecundum propriam poteſtatem. Et ideo in iudicando informatur ſecundum veritatem, quam ipſe cognoſcit, non ſecundum hoc, quod ab ijs accipit. Et eadẽ ratio eſt de Chriſto, qui eſt verus Deus & homo. Alij autem iudices non iudicant ſecundum propriam poteſtatem: & ideo non eſt ſimilis ratio.

Ad tertium dicendum, ꝙ Apoſtolus loquitur in caſu, quando aliquid non ſolum eſt manifeſtũ iudici, ſed A *ſibi & alijs, ita quod reus nullo modo crimen inficiari poteſt, vt in notorijs, ſed ſtatim ex ipſa euidentia facti conuincitur, ſi aũt ſit manifeſtũ iudici & non alijs: vel alijs, & nõ iudici: & tũc eſt neceſſaria iudicis diſcuſſio.*

Ad quartum dicendum, quod homo in his quæ ad propriam perſonam pertinent, debet informare conſciẽtiam ſuam ex propria ſcientia. Sed in his quæ pertinent ad publicam poteſtatem, debet informare conſciẽtiam ſuam ſecundum ea quæ in publico iudicio ſciri poſſunt, & cætera.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem rñdet D. Tho. per duas propoſitiones. Prima concluſio: Iudices in iudi- B cando ſequi debent non eam, quam ipſi nouerint veritatem, ſed quæ ſecundum leges allegata & probata per teſtes ſibi publicè innotuerit. Probatur in argumento, ſed cõtra, teſtimonio D. Ambr. ſuper Pſal. 118. ſerm. 20. dicentis: Bonus iudex nihil ex arbitrio ſuo facit, ſed ſecundum leges, & iura procedit. Et in corpore articuli hac ratione: Iudicium pertinet ad iudicem, ſecundum quod fungitur publica ptãte: ergo in illo ferendo debet informari: non ſecundum quod ipſe nouit, tanquam priuata perſona; ſed ſecundum quod ſibi innoteſcit, tanquam perſonæ publicæ. Secunda concluſio: Poteſt ſe iuuare ſcientia propria ad maiorem teſtium examinationem, quando ad manifeſtationem veritatis id opus eſſe intellexe- C rit. Hanc concluſionem non probat D. Thom. ſed illam, vt notam relinquit, &c.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo huius articuli explicatione aduertẽdum eſt, ꝙ quando D. Tho. quærit, an liceat iudici iudicare contra veritatẽ, quam nouit propter ea, quæ in cõtrariũ proponuntur, pręſens quæſtio duplicẽ poteſt habere ſenſum. Primus eſt, vtrũ liceat condemnare ad mortem criminoſum re ipſa nocentem, opinione tamen, & ſcientia publica innocentem. V.g. Occidit quis fratrem ſuum, quod ſolus iudex vidit, nec põt id per acta publica legitimè conuinci. Vel; Aggreſſus eſt quis reginam, quod probari non põt, vel ſi poteſt non oportet id ad publicum iudicium de- D ferri. Dibium eſt, an poſſit tunc iudex ſaltem ſupremus, talem occidere ſine ſtrepitu iudicij, non obſtãtibus quibuſcunque teſtibus in cõtrarium adductis? Alter ſenſus eſt huic contrarius: Scilicet, an quando iudici certo conſtat, eum, qui habetur reus, & legitime criminoſus probatur, eſſe innocentem, liceat illi eum condemnare, & morte afficere? Et in vtroque ſenſu erit à nobis difficultas petractãda: quamuis ſecundus ſit præcipuus, & de quo maior eſt controuerſia inter Doctores.

Duplex ſenſus quæſtionis.

Ad primum ergo quæſtionis ſenſum deuenientes, qui eſt, vtrum iudex ſaltim ſupremus, qui euidenter cognoſcit eum, quem vinculis tenet eſſe reum, non tamen legitimè talis probatur, imò fortè legitimis teſtimoniis purgatur, poſſit illum condemnare- E morteque afficere? Et pro parte affirmatiua argumẽtor primò: Iudicium principis ex ſe eſt certius, quam duorum priuatorum hominũ teſtimoniũ, cum princeps ſit reipublicę vicem gerens, & cui ob maiorem prudentiã, & probitatem, reſpublica eſt commiſſa; quod licet re ipſa aliquando ita non ſit, ita tamẽ pręſumere debemus: & ob id dici ſolet, in dubijs ꝓ prę latis eſſe iudicandum: ſed ſi duorum priuatorum hominum teſtimoniis alicuius nocentis delictũ probaretur, licitè poſſet iudex illum occidere: ergo & qñ probatur ſolum ſuo priuato, euidentique iudicio.

Quæſtio in primo ſenſu.
1. Argum.

Secundò, iuris ſolemnitates in iudicando humano iure ſunt introductæ, vel ſaltem gentium, quo ẽt regna ſunt diuiſa, regesque ordinati, non iure naturali,

2. Argum.

rali,aut diuino:ergo,ſi non de ſua ordinaria poteſta
te,vt prima ratio nitebatur ꝓbare,ſaltem diſpenſan
do in legibus poterunt principes, & reliqui ſuperio
res iudices ſuo proprio iudicio nocentes occidere,
Confirmatio. nulla expectata teſtium probatione.Et confirmatur:
Quando ille,qui re vera eſt innocens, & ſecundum
allegata & probata probatur nocens, eſt condemnã
dus,iudex poteſt imò tenetur,vt multi dicunt,illum
ſua priuata ſcientia vtendo liberare : ergo eadẽ ipſa
priuata ſcientia poterit nocentem condemnare, cũ
contrariorum eadem ſit diſciplina.

Solemnitates in iudicio requiſitæ sũt duplices. Pro explicatione huius difficultatis aduertendũ
eſt,ꝙ ſolemnitates in iudicio requiſitæ ſunt in dupli-
ci differentia. Quædã.n.ſunt ſolum humano iure in-
troductæ.Quales ſunt accuſatio,terminus ad probã-
dum vel reſpondendum,ſcriptura,& inſtrumentum
publicũ, &c. Et quod iſtę ſolemditates tantũ ſint de
iure humano, ex eo ſufficienter conuincitur, quod
nec ius naturæ,nec diuinum illas præcipit. Aliæ au-
tẽ ſunt de iure naturali,& diuino.Quales ſunt,quòd
delictũ ſufficientibus teſtibus cõprobetur,&ꝙ locus
defenſionis parti cõcedatur,eam citando,& audien-
do.De probatione.n.per teſtes facienda dicitur in c.
Deus.2.q.1.Diuino exemplo monemur,ne indiligẽ-
ter probata, & diſcuſſa cauſa iudicemus. Si.n. Deus
cognitor omnium,&c. Quibus verbis inſinuatur ius
diuinum eſſe, ne ſine probatione aliquis iudicetur.
Et in eadem quæſtione, ſic inquit Melchiadis Papa:
Primũ probate: poſteà charitatiuã ſniam proferte;
& quod vobis non vultis fieri, alteri facere nolite.
Quaſi ſignificãs eſſe ius naturale,quod vniuſcuiuſq;
delictũ teſtibus cõprobetur; vtpote quod fundatur
in ea naturali lege;Quod tibi non vis, alteri ne fece
ris.Et Euariſtus Papa in Epiſtola ſecunda ad oẽs Epi
ſcopos, & refertur in c. nullum.3.q.5. inquit;Nullũ
ante verã, iuſtamq; probationẽ iudicare,aut damna
re debemus,teſte Apoſtolo,qui ait:Tu quis es qui iu
dicas alienum ſeruum? De loco autẽ ad defenſionẽ
concedendo,partẽ citando, & audiendo. dicitur in
Clementina paſtoralis. §. verum. De crimine graui
debito defenſionis, quæ à iure prouenit naturali fa-
cultas adimi non valet,cum ea tollere in particulari
non liceat,quæ iuris naturalis exiſtunt.Et in c. qua-
liter,el ſegũdo,de accuſationibus, cũ ferè idẽ fuiſſet
dictũ ſubiungit: Vnde videmus Deũ non protuliſſe
ſententiã contra Adam, niſi prius vocatum & audi-
tũ,& defenſum. Et in c.iudicantem.3.q.5. dicit Eleu
terius Papa,iudicantẽ oportere cuncta rimari,& or-
dinem rerum plena inquiſitione diſcutere, interro-
gãdi,reſpondendi, obijciendi præhabita patientia.

1. Concluſ. Hoc conſtituto,ſit prima concluſio:Nullus iudex
inferior poteſt diſpenſare in illis ſolẽnitatibus, quæ
ſunt de iure poſitiuo: ſed tenetur ordine iuris proce
dere per accuſationẽ,ſcripturam publicam,&c. Su-
premus aũt iudex poterit illas in iudicio dimittere.
Ita docet Couarruuias li. 1. variatum. c.1.nu.7.§.5.
ẽt,& Antoninus 3.par.tit.9.c.15.§. 1. Et ratio eſt ma
nifeſta. Nam ſolũ is,qui legem tulit,& non inferior,
qui ſolum eſt exequutor, aut cuſtos,poteſt contra le
gis humanæ ordinationem facere. Ex quo infertur,
male agere iudices inferiores occultè informatio-
nẽ,& atteſtationes contra aliquos accipientes, eosq;
aut morte,aut alia pęna afficientes.&c. Nam præter
quam, ꝙ peccant mortaliter tenentur ad reſtitutio-
nẽ,vtpote illi,qui ex omiſſione eius,quod ipſi ex of-
ficio facere tenent,graue nocumẽtũ ꝓximo inferũt.

2. Concluſ. Secunda concluſio.Nullus iudex ẽt ſupremus, po
teſt in iudicando eas ſolẽnitates prætermittere,quæ
ſunt de iure naturali,& diuino. Quare nõ poterit iu
dex ẽt ſupremus,malefactorem punire ex ſua parti-
culari ſcientia, maximè non citatum, & defenſum.
Ita tenet Caietanus in ſumma, verbo, homicidium.
Soto lib.5.de iuſtitia.q.1.art.3.&q.4.art.3. Nauarro
A in Manuali.c.25.nu.10.Syluester verbo,iudex.1.q.5.
Mercado lib.5.c.4.§.Lo ſegundo.Antoninus. 3. par. **Nullus iudex põt ex ſcientia particulari malefactorem punire.**
tit.9.c.15.§.3.Corduba lib. 1.q.37. ad ſecũdam ratio
nem ſecundæ opinionis, circa finem quæſtionis An-
tonius Gomez lege 76. Tauri, nu. 9. Couarruuias,
vbi ſupra,& in practica c.26.nu.6.& deniq; D.Tho.
art.ſequenti,ad tertiũ. Rationẽ huius concluſionis
reddit Caietanus. Nã,cum ſnĩa ſit actus publicus ſit
que iniuſta,ſi à priuata fiat autoritate,neceſſariũ erit
quod ꝓcedat ex ſcientia publica, alioqui non adhi-
berentur cãæ cõmenſuratæ effectui, dum actio pote
ſtatis publicæ poneret exire à ſciẽtia priuata.Hęc ta
men rõ meo iudicio non oĩno conuincit. Dici.n.poſ
ſet ſcientiã priuatam principis æquiualere publicita
ti duorum teſtiũ; & ꝙ eo ipſo,ꝙ quis eſt princeps nõ
B hẽt priuatam, ſed publicã ſcientiam. Quare melior
& efficacior rõ erit, ꝙ defenſio rei,& teſtium proba
tio eſt vincuique debito iure naturali & diuino, ſu-
pra quod nullus princeps, etiã ſupremus,poteſt diſ-
penſare.Et præterea:Nã auferre ab aliquo arma,qui
bus iuſtè ſe defendere põt,non ſolũ eſt contra chari
tatem,ſed ẽt contra iuſtitiam. Conſtat aũt reus,ante-
quam ſit legitimè conuictus, iuſtè poſſe ſe defende-
re,vel negando, ſi delictũ eſt ſecretum ſecluſo men-
dacio, vel alia via.Et ſic qui non audiẽdo talia arma
ab eo aufert,facit cõtra ius naturæ non minus, q̃ qui
enſem ſurriperet,quo ſolo poteſt quis ſe defendere à
morte,& eo ſublato eſt occidendus. Nihil enim re-
fert,armis, vel rationibus de ſalute dimicare. Præ-
C terquã, ꝙ etiam delicta occulta in rei veritate nõ vi
dentur humano iudicio ſubiecta,ſed tñ diuino,iux
ta illud Pauli: Nolite ante tp̃s iudicare, quo ad vſq;
veniat Dñs,qui illuminabit abſcondita tenebrarum.
Quare peccator occultus, quo ad iudicium humanũ
habendus erit pro innocenti. Sed dubitabit aliquis
hoc loco,vtrũ hoc ius naturale de non iudicãdo aliſ- **Quæſtio.**
quẽ,vel inauditum,vel ex ſciẽtia priuata iudicis, qñ
crimen eſt improbabile,adeò ſit ſtrictũ, vt nullã pa-
tiatur interpretationẽ, ſicut lex de non mentiendo,
vel potius admittat aliq̃ epicheiã, rõne cuius id,qđ
ex ſe malũ eſſet, ex iuſta & rõnabili cã reddatur bo-
nũ.In qua re,vt certa ab incertis ſeparemus,dico pri **1. Dictum**
mo,certũ eſſe,ꝙ ſi crimen eſt publicum ſine citatio- **certum.**
ne,defenſione, & proceſſu põt reus condẽnari, atq;
D puniri, ſaltem per iudicem ſuperiorem. Ita tenent
Caietanus,& Nauarro locis citatis.Et ratio eſt:Nam
tunc reus non poteſt iure ſe defendere in iudicio, ne
gando factum,vel alia via licita; & ſic non admitti-
tur ei iuſta aliqua defenſio.Et idem eſt dicendum de
iudicibus, qui repertos in frgranti delicto publico,
vt latrones in vijs ſtatim eos cruce efficiunt.Interue
nit enim tunc notorium facti, vt dicit Caietanus lo-
co accuſationis, ac teſtium. faciens publicam ſcien-
tiam, atque excitans publicã poteſtatem ad publicũ
iuſtitiæ actum.Quod & confirmari põt,ex cap.bene,
de electione.vbi Innocentius III. ſic dicit: Contra
proceſſum legati facere videtur, qui non citatis Epi
ſcopo,& eius factoribus proceſſiſſet. Porro exceſſus
notorius examinatione non indiget. De hac re eſt vi
E dendus Panormitanus ibi,& in cap.cùm olim.de iu
dicibus,& Felinus ibidem col.5.& c.ad noſtram.de **2. Dictum**
iureiurando.Dico ſecundo,ẽt eſſe certum, ꝙ ſi reus **certum.**
eſt ita potens, vt capi non poſſit, nec vocatus nec de
fenſus condemnari poteſt in abſentia. Ita tenet Syl-
ueſter uerb.homicidium 1.quæſt.5.Nec tunc intel-
ligitur ſpoliari iure defenſionis propriæ, ſed ꝙ non
vult iuſtam defenſionem. Quare poterit Rex illum
occultè occidere,nec hoc Regi, ſed ſibi erit imputã
dum.Modo,inquit Nauarro,allegari,& probari cu-
ret quęcũque poſſunt pro abſenti.Itá tenet gloſſa ſin
gularis in leg.antepenultim.ff. in quibus cauſis mai.
laudata per Rauen.in c.1.de cau.poſſeſ. & Decius in **3. Dictum**
c.ex parte,el ſegundo,de officio delegati,col.2.Ter- **certum.**
tio,

Digitized by Google

tiò, etiam eſt certum, quòd ſi futurum dãnum immineret, aut Regi, aut reipublicæ, aut alicui alteri innocẽti ex eo quod reus citatus, & auditus, & ſufficientibus teſtibus conuictus puniretur, poſſet tunc occultè & incitatus occidi Vtereturque tunc occidẽs non poteſtate vindicatiua iudicis, ſed iure defendẽdi innocentem, quod vnicuique priuato homini, quãdo aliud nõ extat remediũ, eſt licitum, vt diximus in ſuperioribus. Itaq; hæc certa ſunt.

Pũctus difficultatis.

Sed dubium eſt, an in caſu, quo crimen eſt ſecretum, licèt à principe cognitum, & reus non eſt potens, aut rebellis, ſed compareret, ſi citaretur, nec dãnum aliquod imminet in futurum, pp aliquam magnam cauſam, poſſit inauditus, & indefenſus condemnari. Puta, quia aggreſſus eſt Reginam: & ſi citetur, & proceſſus fiat, diffamabitur regia perſona, vel ſequitur alia reipublicæ perturbatio, aut damnũ. Vt, ſi criminoſus fuiſſet filius Imperatoris, Regis, aut ſupremi alicuius principis reipublicæ, quem ſine magno ſcandalo puniri non contingeret,

Sententia Nauarr. Caietani, & aliorum.

Nauarro, Caietanus, atq; Mercado locis citatis partem tenent negatiuam, in quã etiã inclinat Soto lib. 5. de Iuſtitia, quæſt. 4. art. 2. Nã dicit eſſe contra ius naturę contra inauditam partem, & indicta cauſa ferre ſentẽtiam, etiã ſi reus ſit pernicioſiſſimus. Cæterum mihi in hac re diſtinguendũ videtur.

Sententia Autoris.

Nam, vel delictum eſt probabile, vel non, ſed eſt omnino ſecretum, aut vnius tantũ teſtis teſtimonio confirmatum. Si primũ, hoc eſt, ſi plene probari poteſt, videtur tunc habere locum epicheia occidiq; poſſe ſecreto veneno, vel alia via, non citatũ & defenſum. Et ratio eſt: Nam non aufertur ab eo tũc iuſta defenſio, ſi quidem, ſi crimen probaretur, vt certè probari poteſt, nulla ratione poſſet ſe iuſtè defendere, & ex alia parte talem ſecreto occidẽdo prouidet princeps bono communi, tam vitando ſcandalum, quam purgando rempublicam crimnoſis, & ſceleratis hominibus. Hanc ſententiam in terminis tenet Gregorius Lopez, in leg. 4. tit. 2. part. 7. Tamen ſi non poteſt crimen ſufficienter probari iuridice procedẽdo, intrinſece malum erit, atque iniquum illum occidere inauditum. Et ratio eſt: Nam cum damnum tunc non pendeat in futurum, nec peccatũ ſit publicũ, & reus velit comparere in iudicio, vt ſe quantum honeſtè, & licitè poteſt, defendat; maxima ei fieret iniuria, ſi propria arma ac iuſta vitę pręſidia ab eo auferrẽtur. Ex quo. n. reus non põt per teſtes ſufficienter cõuinci, iudex ẽt ſupremus eũ condẽnare nõ valet: ſed eſt quo ad humanũ forũ velut innocens iudicãdus, quãuis quo ad Dei iudicium ſit nocens, vt ſupra dicebã.

Ad 1. argu.

Reſtat nunc reſpondere ad argumenta in principio facta. Ad primũ reſpondetur, quidquid ſit de antecedenti, negando conſequentiam. Nam quamuis priuata principis ſciẽtia interdum ſit certior duorũ priuatorum hominũ teſtimonio, vt rectè probat argumentum, nũquam tamen facit delictum publicũ, ſed adhuc manet ſecretum. Et eſt veriſſima illa ſententia Doctorum, quod cũ poteſtas eſt publica, non, niſi notitia publica, põt in actum exire, ſiue in fauorabilibus abſoluendo, ſiue in pęnalibus condemnando. Oportet enim cauſas ſemper effectibus proportionari, vt dicebat Caietanus. Et ſic actus publicus, quòd à voluntate & notitia publica proficiſcatur exigit, ſicut à cauſa commenſurata: quod etiã inſinuat Eugenius Papa in cap. ſi ſacerdos. de officio iud. ord. Vbi ſic inquit: Si ſacerdos ſciat pro certo aliquem eſſe reũ alicuius criminis, vel, ſi confeſſus fuerit & emendare noluerit, niſi iudiciario ordine probetur, non debet arguere nominatim, &c. Et ſubdit rationem: Quia non, vt iudex ſcit.

Ad 2. argu.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd citare, & audire reum, eumq; non, niſi ſufficienti teſtimonio conuictum, ad mortẽ condemnare, nõ eſt ius humanũ, ſed naturale & diuinum, vt ſupra probauimus. Et licèt eſſet humanũ, vt Syluester docuit,

A verbo, bellum. §. vltimò (quod tamen eſt falſum) adhuc non poſſet per Imperatorem, aut principẽ tolli: quia eſt veluti omnium gentiũ conſenſus, qui quaſi iuris naturilis vim habet. Ea. n. quæ ſunt de iure gentiũ, v ius, aut alterius principis autoritate deleti minimè poſſunt. Ad confirmationẽ ex ijs, quæ dicenda erunt circa ſecũdũ ſenſũ quæſtionis, ſolutio cõſtabit. Et hæc dicta ſufficiant de quæſtione in primo ſenſu.

De ſecũdo ſenſu quæſtionis.

Secundus ſenſus quæſtionis eſt, an quando iudici certò conſtat, eum, qui habetur reus, & legitimè criminoſus probatur, eſſe innocentem, liceat ei illũ condemnare, morteque afficere? In qua re, vt ſimiliter certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certũ eſſe,

1. dictum certum.

quòd, ſi iudex talem innocentem probatũ nocentẽ aliqua via, & ratione cõmode liberare põt, ſub pec-

B cato mortali id facere tenetur: Vnuſquiſque enim iudex ex officio, & charitate obligatur innocentem eripere, ſiue id faciat, aliquo medio honeſto, accuſatorem impediendo, ne ad iudicium veniat, ſiue vinctum è carcere, ſine aliqua nota, & populi ſcandalo liberando, ſiue quacunque alia vrgenti ratione teſtes examinãdo, vt fecit Daniel circa teſtes beatę Suſannæ, falſum crimen obijcientes, vt habetur Danielis cap. 13. Pro quo etiam facit cap. Deus omnipotẽs, 2. q. 1. vbi dicitur, Iudex diligenter, & omnino faciat, quod falſitas detegatur. Et in c. iudicantem. 30. q. vlt. Tamdiu actio ventiletur quoaduſque ad rei veritatẽ perueniatur. Frequenter enim interrogare oportet, ne aliquid fortè prætermiſſum remaneat, quod annecti conueniat.

2. Dictum certum.

Secundò, etiam eſt certum, quòd ſi

C iudex aliud facere non poſſet, quàm quòd innocẽtem interficeret, teneretur tunc coram populo eius innocentiam manifeſtare, eãque iuramento confirmare Soto, vt affirmãt Caietanus, & Corduba infra à nobis citandi. Nec in hoc aliqua falſis teſtibus irrogaretur iniuria. Nam, ſi ſcienter id faciant, ſibi imputent, qui alteri ſunt iniurij. Si autẽ bona fide, maius eſt ius innocentis, cui aliorum bona fides nocere nõ debet.

3. Dictum certum.

Tertiò, etiam eſt certum, iudicem inferiorem teneri talem innocentem ad ſuperiorem remittere, aſſeuerãter proteſtando eius innocentiam. Et ſi opus fuerit, & viderit profuturum, etiam tenetur iudicis perſonam ad tempus exuere, & induere perſonam teſtis, corã ſuperiore, vt ſic innocens liberetur, quidquid

D quid dicat Soto lib. 5. de iuſtitia, quæſt. 4. art. 2. Qui affirmat poſſe inferiorẽ iudicem id efficere, non tñ teneri; quia vnuſquiſque iudex etiã inferior ſecundum allegata & probata, habet ius cauſam terminandi. Noſtrã tamen ſententiã tenet Alexander Alenſ. 3. par. quæſt. 40. membr. 6. ar. 2. ad vltimũ argumentũ, & quæſt. 34. membr. 1. art. 4. & Caietanus in hoc articulo, & Corduba lib. 1. q. 37. ſtatim in principio, fuitque D. Thomæ ſupra quæſt. 64. ar. 6. ad tertiũ. Vbi dixit: Teſtes examinare debet diligentes iudex, vt liberet innocentẽ, quod ſi non poteſt, debet ſuperiori relinquere iudicandũ. Et eſt ponderandum, quòd tam in examinatione teſtium, quàm in remiſſione ad ſuperiorẽ vſus fuit D. Tho. verbo, debet, vt ſic vtrobique præcepti debitũ contineri intelligeremus. Alio-

E qui ęquiuocatio in tã breui contextu eſſet admittenda, quod eſt inconueniens. Et ratio eſt manifeſta: Nã ſi iudex tenetur ſub peccato mortali innocentẽ, probatũ nocentem, ea vita, atq; ratione, qua commode põt liberare, ſiue aperiendo carcerem, vt fugiat, ſi citra ſcandalũ id fieri põt, vt ex omnium Doctorũ ſententia primo loco pro certo ſuppoſuimus, quod ẽt Soto cõcedit; quare poſtquam res delata eſt ad iudiciũ, quacunq; honeſta via poſſit illũ ſeruare ab iniuſta morte non tenebitur? Corduba loco citato exiſtimat, quòd etiam ſi nihil pro futurũ putaret, teneretur inferior cauſam ad ſuperiorem deferre, vt ipſe euaderet iniuſtitiã, ſeſeque immunẽ ab iniuſta nece ſeruaret. Sed hoc non eſt ita certũ. Itaque hæc certa ſunt.

Sed

Pūctus difficultatis. Sed dubium eſt, vtrùm in caſu, quo nullum ex poſitis remediis ſufficeret ad liberandum innocentem, vel à morte, vel ab aliqua graui corporis mutilatione, poſſit & debeat iudex illum condẽnare? Et loquimur in caſu, quo iudex certo cognoſcit talem eſſe innocentem, quamuis probetur nocens. Nam, ſi non eſt certus de eius innocentia, non eſt dubium, teneri illum ſecundū probata condemnare. De hac re ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Illæ tamen reducuntur ad tres. Prima eſt illorum, qui dicunt, in nullo caſu, ſcilicet, nec in cauſa ciuili, neque in criminali eſſe licitum iudici condemnare eum, quem euidenter ſcit eſſe innocentẽ, quantũuis legitimè probetur nocẽs; ſed teneri eum vel officiũ dimittere, vel ſpreto ſcandalo, atque damno illum omnino liberare. Hanc ſententiam tenet Hugo ſuper legem, prætor. ff. de iuriſdictio. omnium iudicum. Calderinus, & Panormitanus ſuper cap. paſtoralis. de officio delegati. Summa Angelica, verbo, iudicare, quæſt. 7. Nicolaus de Lira ſuper 23. caput Exod. Et probatur à Corduba loco citato ſexdecim rationibus ſatis prolixè. Quę omnes eo ferè tendunt, quòd, quia ille eſt verè innocens in re, licet in probatione teſtium nocens, puniri non poteſt, cùm lex iubens occidere malefactorẽ, non propter teſtes, ſed principaliter propter crimen cõmiſſum, vt puniatur, ſit edita. Alioqui eſſet iniuſta. Et cū in caſu poſito pręcipua condemnationis cauſa, & cõditio non ſubſiſtat, videtur iniquū, & contra legum intentionem talem hominem pęna afficere. Præterquam, quòd ſi eſſet lex expreſſe diſponens, vt oĩs qui probaretur per duos teſtes malefactor puniretur, etiam ſi re vera eſſet innoxius, iniqua foret, & ſcandaloſa. Cui adde, quòd ſicut ad iuſtum iudicium exequendum, requiritur ex parte iudicis iuriſdictio, & ex parte legum autoritas; ita etiam & multo magis requiritur ex parte rei puniendi crimen, atque delictum: ſed quamuis eſſet probata iuriſdictio, & legū autoritas per teſtes, aut alios conſultores, non liceret iudici iudicare, ſi certiſſimè ſciret eos falſum dicere, atque conſulere: ergo multo minus ſufficiet crimen probatum, qñ iudici certè cõſtat teſtes falſo deponere. Deſino omnes alias Cordubæ rationes, quas ad amuſſim examinatas parum roboris habere opinor, ne in idẽ prolixitatis vitium, in quo ipſe incidit, pręceps ruā. Ea etiam omnia, quæ ab ipſo collecta ſunt, ratione vndecima, ex ſacris literis, quibus ſępe dicitur iudicium ſecundum veritatem, eſſe faciendū, nihil conuincunt. Quia iuxta veritatem iuſtè, ac rationabiliter pręſumptam, & per publica acta habitā fieri ſatis eſſe docebunt autores contrariæ ſententiæ.

1. Sentent.

2. Sentētia. Secunda ſententia eſt in alio extremo, quæ affirmat, tam in ciuilibus, quàm in criminalibus, poſſe immò teneri iudicem innocẽtem illum certò ſibi cognitū, ſed probatum nocentem iudicialiter condemnare. Hanc tenet D. Tho. in hoc articulo, & ſupra quęſt. 64. ad 3. Vbi ponẽs exemplum in cauſa mortis, dicit potius eſſe morti adiudicandum innocentem, quam deſerenda teſtimonia publica. Eandẽ tenet Alexander Alenſis 3. par. quæſt. 40. membr. 6. ar. 2. & quæſt. 34. membr. 1. art. 4. Ricar. in 4. diſt. 18. artic. 3. quæſt. 2. ad 1. Enriquus de Gandauo, quodlib. 3. quæſt. 25. Soto lib. 5. de iuſtitia, quæſt. 4. art. 2. & Sylueſter, verbo, iudex 2. quęſt. 5. Qui & poſt plurimam autorū citationem, fatetur hanc fuiſſe opinionẽ omniū antiquorum Theologorū. Eandem tenet Bartolus in lege, illicitas. ff. de officio præſid. & Ioãnes Andreas in ſuis Nouellis, titulo de allegat. & Cardinalis, & gloſ. in c. 1. de officio ord. & Couarruuias in ſuis relectionibus lib. 1. c. 1.

3. Sentētia. Tertia ſententia eſt media inter iſtas duas. Et affirmat in cauſa criminali, ſiue capitalis ſit, ſiue alicuius mutilationis, nõ poſſe iudicẽ condẽnare innocentem, ſecūdū allegata & probata. Secus aūt in ciuilibus, puta, cùm de pecunia agitur, aut de alia-

A rū rerū poſſeſſione. Hanc tenent Rodulphus & Immola, in leg. à D. Pio. ff. de re iud. & Angelus & Supplementum, & Summa Roſella, titulo iudex 1 §. 18. & Adrianus quodlib. 6. ar. 3. & quodlib. 2. articulo ẽt 3. & nouiſſimus omniū Petrus à Nauarra libr. 1. de reſtitutione c. 3. dubitatione 4. & quidem, ꝙ in cauſis criminalibus non poſſit iudex innocentem condemnare, etiam ſi probetur nocẽs, nullis alijs rationibus probant, quàm quę ſiunt pro prima opinione. Quod aūt in ciuilibus, etiam ſi de magna quãtitate agatur, poſſit iudex ſecundū allegata, & probata, non obſtãte ſua priuata & euidenti cognitione, innocentẽ iudicare ex eo oſtendunt, quòd pro bono pacis, & ne reipublicæ, atq; legū ordo ſubuertatur, tenetur tũc

B innocens patiẽter tolerare ſententiā, temporaliſq; vtilitatis iacturā ferre. Imò de facto renunciaſſe videtur ſuo priuato temporali cõmodo, ob bonū commune, cùm ſe principi ſubiecit, qui iuſtè tulit legẽ, vt ſecūdū allegata, & probata ſentẽtia proferatur. Nec eſt rationabile, quòd probatus reus, licèt in re innoxius, velit iudicem, aut officium, aut honorẽ, aut aliā ſuam vtilitatẽ amittere. Maximè cum etiā iudex ſit innocens, nec aliquod crimen cõmiſerit, & in pari cauſa innocentiæ magis teneatur ſibi, quam alteri, præſertim crimino ſo probato, ſubuenire.

Mihi ex his ſententijs ea, quæ ſecundo loco fuit poſita, magiſ placet; cui & rationes, & iura ipſa patrocinantur. Dicit enim D. Augu. & refertur 28. qõ. 1. c. omnes, bonus iudex nihil ex arbitrio ſuo facit, Sententia autoris. Iudex tenetur condemnare innocentem probatum nocentẽ ſecundum allegata & probata.

C ſed ſecundum leges, & iura pronunciat. Idem etiam affirmant D. Ambro. & D. Gregorius relati in c. iudicet, 3. quæſ. 7. & in c. ſummopere, 11. quæſ. 3. Vnde in lege, illicitas. ff. de officio pręſid. §. veritas, iubetur p̃ſes id ſequi, quod cõuenit eum ſequi ex fide eorum, quæ probātur. Nec valet, ſi dicatur, pręd icta iura nihil aliud diffinire, q̃, quòd iudex debet ſecūdū leges ius dicere, ita, ꝙ ſeruet ordinẽ iuris in procedendo, examinando, & non ſine probatione legitima ſententiam ferendo: non autem diffinire, quòd ſemper ſecundum allegata & probata iudicet: maximè, cū ius dicat, non debere iniuriam inde oriri, vnde iura naſcuntur; & iniuria eſſe videtur: imò & contra ius naturale, quod innocens talis cognitus, etiam ſi probetur nocens condemnetur. Non, inquā, valet hæc

D euaſio. Nā idẽ eſt iudicare ſecundū leges, & ſecūdū iura, qđ iudicare ſcđm allegata & ꝓbata. Leges. n. & iura ſunt de vniuerſalibus, & ſententia debet eſſe de facto particulari, tanquā de cõcluſione illata ex vniuerſalibus iuribus. Ad concluſionẽ aūt ſingulariū, quæ per ſententiam ex legibus infertur, non deſcẽditur, niſi per particulares, vel ſingulares ꝓpoſitiones de tali facto, quæ niſi p allegata, & probata, cõſtare nõ poſſunt. Et ſic iudicare ſecūdū allegata, & probata eſt iudicare ſecundū leges & ſecundū iura. Præter q̃ quòd leges, atq; iura, ſicut, & quęcunq; alia moralia non ordināt, & iudicant, niſi de ijs, quę per ſe, vel quæ regulariter, &, vt in plurimū, quamuis per accidens contingunt. Et ſic quæ rarò eueniunt, nec effugiunt nec diſſoluunt generalem legis diſpoſitionem.

E Pro quo etiam facit gloſſa ſingularis, quæ ex cap. 1. de officio iudi. ordin. quo admonentur Epiſcopi iudicare ſecundum quod canones cenſent, colligit eos ſecundum allegata, & probata debere iudicare. Sed rationibus hoc ipſum probatur. Primo ſic: 1. Ratio. Tam ſecundū moralem philoſophiā, quā ſecundū iura, maleficia diſtinguuntur ex intẽtione: eſtque hoc adeò verū, vt dixerimus in ſuperioribus ex mẽte D. Thomę, & aliorum, quod occidẽs ſuum inuaſorẽ, aliter ſe ſaluari nõ potẽs, ſi intendit occidere, homicida eſt, ſi aūt intendit ſe defendere, & occiſio ẽt præuiſa conſequitur ex actione defenſiua, non peccat: ergo ſimiliter in occiſione innocentis probati nocentis, ex intentione iudicis eius operis natura, atque ſpẽs deſu-

deſumenda eſt.Sed conſtat, ꝙ iudex,de quo in præ-
ſenti eſt ſermo,qui,ſ.oēm ſuam prudentiam, ſolicitu
dinem,ſcientiam,poteſtatem,& cætera adhibuit, vt
liberaret innocentem , non intendit ex propria vo-
luntate occidere,aut mutilare,aut aliquod iniuſtū fa
cere;ſed totum illud ſequitur ex eo,quod intēdit pu
blico officio vti,& eo vtitur:ergo nulla iniuſtitia eſt
in hoc,atque ex conſequenti nec ēt facit iniuriam in
nocenti:maximè,cum illam priuata, aut publica vo
luntate non intendat.Et ſi quis dicat,talem iudicem
facere iniuriam innocenti in eo , quod nō renunciat
officio,quod tenetur facere in eo caſu , ne innocen-
tem interficiat:contra hoc ſic argumentor.Perſona,
quæ eſt iudex,tenetur vti officio ſuo,parte, & popu
lo inſtāte,qm̄ ſibi incumbit cura vtendi poteſtate pu
blica,& plus tenetur curam habere publici officij ſi
bi cōmiſſi,q̄ vitæ alterius,cuius ratio non ſpectat ad
ipſum,niſi ſicut ad iudicē:ergo non tenet̃ ſuo officio
renuntiare.Et cōfirmatur:Superius in materia de ho
micidio per hanc rōnem cōcluſum eſt , ꝙ defendens
ſe non tenetur omittere actum defenſionis propriæ
per hoc, quod videt ex ipſo ſequi mortē alterius , ēt
impęnitētis,quia,ſ.ſibi magis incumbit cura ſui,quā
proximi: ergo pari ratione in propoſito,quia perſo-
næ iudicis incumbit cura, vt vtatur,publico officio ,
& non cura proximi, niſi ratione publici officij,non
tenebitur abſtinere ab vſu publici officij, propter dā
nū conſequens proximi.Secundò,ſic argumētor: Iu
dex in quantū iudicat,nō eſt priuata perſona; ſed pu
blica: ergo non ſecundū priuatā,ſed ſecūdū publicā
ſcientiā procedere debet, atq; ex cōſequenti nō pec
cabit innocentē probatū nocentē publica notitia cō
demnando. Maximè cum nō ipſe ſed leges ſint quæ
condemnant.Et confirmatur : At iudicandū duplex
ſcientia eſt neceſſaria,vna facti,altera iuris.Tenetur
enim iudex duo cognoſcere, ſcilicet,quid reus fece-
rit, & quid iuris ſit de illo:ſed in cognitione iuris nō
debet ſuā opinionē ſequi, quāuis eam reputet veriſ-
ſimam;tenetur.n.leges auſcultare ; nec ipſe eſt legū
iudex,ſed cuſtos,nec pertinet ad ipſum iudicare, an
lex ſit bona,ſed quid iubeat: quare nec audiēdi erūt
litigantes,legem eſſe iniuſtam,probare volētes , niſi
fortè intolerabilem & manifeſtiſſimam iniquitatem
præſeferat: ergo nec in cognitione facti ſuam priua-
tam ſcientiam ſequi poterit iudex;ſed tenebitur ſta-
re publicæ cognitioni,atque fidei,quæ via ordinaria
teſtimoniis habetur.Et ſic probatum nocentem,ēt ſi
ipſe priuatim ſciat eſſe innocentem condēnare tene
bitur. Nec ex hoc ſequitur non peccaſſe Pilatū,qui
Xp̄m ſecundum allegata & probata iudicauit. Nam
adeò erat Chriſti innocentia non modo ei,ſed etiam
cunctis euidēs,adeoque ſubinde aperta teſtimonio-
rum falſitas, vt poſſet eos facile iniquitatis arguere.
Prætérquàm,ꝙ, vt dicitur in textu, nec ipſa teſtimo
nia erant conuenientia; ſed illum morti addixit,vt
ſe Cæſaris amicū oſtenderet , cui , vel ipſum nomen
2. Ratio. Regis moleſtum erat. Tertiò probatur eadem ſnīa:
Iudex,ēt ſupremus, quantūuis euidēter nouerit eſſe
reum, quē in vinculis tenet,ſi tn̄ legitimè nō proba-
tur nocens, imò fortè probatur innocens,non poteſt
illum per ſuam particularem ſnīam cōdēnare; quia
forus exterior iudicialis ad crimina occulta, & non-
dum probata non extenditur ; & in tali foro illa iura
cenſentur occulta,quæ ſecundum regulas iuris legi-
timè non conſtant,vt diximus dubio præcedenti: er
go nec per ſuam priuatam ſcīam poterit probatum
reum abſoluere ; ſed tenebitur illum ſecundum pro
bata cōdēnare . Cōſequentia tenet ex paritate ratio-
1. Corolla. nis.Quartò : Si probatus nocēs nō licitè occideretur
à iudice, eius innocentiam euidenter cognoſcente,
q̄ plurima damna ſequerentur in republica. Nā pri-
mò: oriretur ſcandalum dum oēs viderēt probatum
nocentē abſolui,fierique iniuſtitiam.Secundò:dare-

A tur anſa prauis iudicibus quoſcūque criminoſos vo-
luerint,timore,amore,affinitate, vel pretio liberādi.
Nam dicerent ſe oppoſitū euidenter ſcire eius,quod
teſtes deponunt,ſicque crimina manerent impunita
in magnā reipublicæ perniciē, nec iudicum malitiæ
rectè eſſe prouiſum:ergo,vt hæc & alia mala cōmu
nia vitentur,& vt reipublicæ vtilitati ac paci proui-
deatur, neceſſarium erit ſemper ſecundum allegata
& probata iudicare.Maximè,cum licitum ſit,mēbrū
ēt ſanum percutere,atque tollere,vbi opus eſt, ꝓ to-
tius corporis ſalute , natura rectè ad id inclinante ,
quia bonum cōe ſemper priuato eſt pręferēdum , &
illud eſſe non poterit,niſi ſaluetur rectus ordo iudi
cij ſecundum regulas iuris naturalis ac gentium ad
pacificam reipublicæ vitam , & ad alios fines cōiter
B inſtitutus.Præterquam,ꝙ videtur hæc ſententia fun
data ī illa lege diuina, Matth.18.& 2.ad Corin.c.13.
In ore duorum,vel triū ſtabit omne verbum.Et Deu
teron.c.17.etiam dicitur:In ore duorum,vel trium
peribit omnis,qui interficietur;nemo occidatur vno
contra ſe dicente teſtimoniū . Et ſubdit ſtatim de iu-
dicibus, quod in iudicando ſequantur iudicij verita
tem,non eam,ſcilicet, quam ipſi priuatim ſciuerint,
ſed quam ab ore teſtium fuerint venati.Nam,ſi ſolū
ſecundum veritatem,quam iudices priuatim cogno
ſcunt,deberent iudicare, fruſtra fuiſſet præmiſſum :
In ore duorum,vel trium peribit omnis,qui interfi
citur.Item, iudex, niſi ſecundum iura formāque iu-
dicij iudicare non pōt.Maximè niſi ſecundum regu
las iuris naturalis ac gentium, vt rectè docet Sylue-
C ſter,verbo.iudex 1. q.5. excepto caſu,quo bonū pu-
blicū ex obſeruato ordine iuris periclitaretur, vt do
cet Nauarro in Summa c.25.nu.20.ſed præcipua re
gula iuris naturalis ac gentium eſt, non ferre ſnīam,
niſi ſecundū allegata, & ꝓbata, vt diximus ſupra du
bio præcedenti:& conuincitur ex eo, ꝙ ratio natu-
ralis dictat teſtimoniū vnius iudicis in foro iudiciali
nō debere præualere plurium teſtimonio:ergo ſem
per iudex illam obſeruare tenetur.Vltimò: Qn̄ quis
clandeſtinè verè cum vna contraxit, & poſtea iudi-
cialiter in facie Eccleſiæ probatur cū alia cōtraxiſſe,
iudex,& Eccleſia licitè iudicat,præcipit, ac cogit, ēt
ſub excōicatione,manere cum ſecunda probata ſuā,
quāuis euidenter ſciat nō eſſe ſuam, & ita id iudica-
D re debet,licet priuatim illud conſulere nō poſſit, vt
dr̄ in cap.is qui.& in ca tua.de ſpōſalibus, & quāuis
talis condēnatus teneatur ſtare cum prima, excōica-
tionēque potius humiliter pati, quam ſecundā illam
non ſuā carnaliter cognoſcere, vt dr̄ in cap. inquiſi-
tioni,de ſent.excom.ergo pari ratione iudex potius
tenetur innocētē probatū nocentem condemnare ,
quam illum ſecundum ſuam priuatam ſcīam abſol-
uere. Probo conſequentiam: Nam in caſu antecedē
tis,iudex per ſuam ſnīam, atque cenſuram quæ gra-
uius punit quàm mors corporalis , non minus eſt cā
per accidens fornicationis cum ſecunda,quam præ-
cipit ſtare,quam mortis innocentis, quē morti dam
nat.Et præterea:Quia mors iſtius innocentis æquè,
aut magis cedit,aut cedere pōt in bonum, ac pacem
E reipublicę,quā fornicatio alterius,vt ex dictis patet
Ex dictis infero primò, ꝙ in caſu poſito, dū nulla 3. Ratio.
de ſupradictis patet ad liberandū innocentem, nō te
netur iudex cedere officio , nec bonorum ſuorū no-
tabile detrimentū pati potius,quàm illum ſecūdum
allegata & probata condemnare:nullus.n. cum tam
ingenti ſuo incōmodo damnum,quod ipſe nō dedit
in fratre cauere tenetur . Quod ēt dupliciter proba-
tur.Primò:Quilibet pōt licitè vti iure ſuo, illudque
exequi,id principaliter & directè intēdens , ēt ſi per
accidēs, vel indirectè alterius mors inde ſequatur ;
maximè,qn̄ alias tenetur iure,vel officio ſuo vti,nec
pōt illud exequi ſine prędicto dāno tertij per acci-
dēs occurrente:ſed in caſu poſito iudex parte, vel po
pulo

pulo inſtante ſuo officio iudicis vti tenetur, idq; principaliter intendit, vt ſupponimus: ergo quãuis cõtingat eſſe cognitum innocentem, ꝗ per accidens eſt, põt illum probatum nocentẽ damnare; nec tenetur propter id ſuo officio renuntiare. Secundò: quia, ſi iudex in dicto caſu teneretur cedere officio, eſſet in notabile reipublicæ detrimentum, cum eadem rõne etiam princeps ad id teneretur, quod eſt abſurdum.

2. Coroll. Infero ſecundo, ꝗ miniſter, ſeu exequutor præfatæ ſnię, ſi certò ſcit talem damnatum eſſe innocentem, & commode põt ab illius executione abſtinere, propter quod exiſtimat, cõtingere poſſe, quod à morte liberabitur, tenetur tunc ab ea recedere. Ceterum, ſi commodè non põt formata bona conſcientia, ꝗ id licitè facit, põt & debet ad iudicis preceptũ illã exequi. Nec tenetur ſuo officio cedere, ſicut nec iudex, niſi fortè in caſu, quo manifeſtè & notoriè de iniuſtitia talis ſniæ conſtaret, facit cap. paſtoralis, de officio delegati. De qua re eſt vidẽdus Syluester verbo, iudex, 2.q.6. Magiſter Soto li.5. de iuſtitia, q.4. art.2. Etiam infert ex prædicta opinione, quòd licèt iudex in ſupra dicto articulo cõſtitutus poſſit hanc cãm, ſicut quãlibet aliã ſuperiori remittere, nõ tñ ad id tenetur. Tũ, quia quilibet iudex inferior legitimã habet autoritatem terminandi cãm ſecundũ allegata, & probata. Tum ẽt, quia remedium hoc eſſet inane. Nã cum iudex ſuperior neſciens eius rei innocentiã non poſſet ob teſtimoniũ iudicis inferioris illum abſoluere, teneaturq; eũ ſecũdũ probata iudicare, perinde erit ſuperiori remittere, ac ſupplicio & morte afficere. Sed certè in caſu, quo per hãc remiſſionem ad ſuperiorẽ probabile in innocentẽ quocunq; eſſe à morte liberandum, ego non video, quare iudex inferior id facere nõ teneatur ſecundũ ea, quæ in principio huius quæſtionis tertio loco pro certis ſuppoſuimus. Nec habet iudex legitimã autoritatẽ in conſcientia cãm terminandi, ſecundũ allegata, & probata qñ facilè patet via ad liberandum cognitũ innocẽtem. Nec ẽt eſt hoc illũ morti tradere, cùm non mortẽ eius, ſed ſeipſum immunẽ ab eius occiſione cũ aliquali ſpe liberationis ſeruare, ac pro illo ſaluando ꝓ viribus agere, intendit. Quare ſi cõmode põt, & hac via innocentẽ à morte liberandum ſperat, nec aliud patet remediũ; vtique tenebitur illum ad ſuperiorẽ remittere, potius quàm innocentem condemnare.

Not. primo pro ſolutione argumẽtorum. Sed reſtat nunc rñdere ad rationes, quas pro contraria ſnia fecimus. Quod, vt cõmodius agere poſſimus aduertendum, eſt primò, adeo eſſe de ratione legis, quod reſpiciat bonum cõe, vt ipſo ceſſante, quod ẽt ipſa lex ceſſet, ſit neceſſariũ. Cum.n. Rex, vel princeps tñ habeat poteſtatem condendi leges, in quantũ præeſt reipublicæ, eſtque illius miniſter: & ꝓpriũ officium eius, vt talis eſt, ſit tueri, atq; procurare bonum cõe, fit conſequens, vt de rõne legis ſit, quod ordinetur ad bonum cõe.

Nota. 2. Secũdò eſt aduertendum, ꝗ bonũ cõe, ad quod lex debet ordinari, eſt multiplex, ſicut & cõitates, quibus leges imponuntur multiplices ſunt. Vnaquæque.n. cõitas ſuum cõe reſpicit bonum ſibi adæquatum, Et ſic ſi loquamur de toto vniuerſo, bonũ cõmode illius eſt partiũ ordinatio inter ſeſe. Si verò loquamur de hominum cõitate ſecundũ gratiã, eius bonum eſt viſio Dei; ſecundum aũt naturam bonũ illius eſt ſtatus naturę conſonus, naturęq; proportionatus. Cęterũ, ſi loquamur non de vniuerſo genere hominũ, ſed de aliqua gente, regno, vel ciuitate, bonum cõe illius erit ſtatus tranquillus cũ iuſtitia, & opulentia. Et ſic conſtat, quòd pro varietate cõitatũ erunt varia & diſtincta bona diſtinguẽda. In vnaquaque aũt iſtarum cõitatum erit conſtituenda vna poteſtas, cuius propriũ munus ſit illius bonũ procurare, atque tueri. Nam, ſi cõitates careant tali poteſtate, proculdubio errabunt, eruntque tãquàm nauis ſine gubernatione, nec vnquam aſſequẽtur ſuum bonũ.

Nota. 3. Tertiò eſt aduertẽdum, quòd quemadmodũ cõitates ſupra poſitæ ſunt inter ſeſe ſubordinatæ; nam cõitas ciuitatis ſubordinatur regno, & regnũ ſubordinatur cõitati hominum ſecundum naturã, & hæc ſubordinatur ſibi ipſi ſecundum grãm, & tandẽ oẽs ſubordinantur cõitati vniuerſi: ita ẽt bona, ad quæ ſingulæ cõitates tendunt, & poteſtates, q̃ illis præſũt, ſunt inter ſeſe ſubordinatæ. Nam bonum cõe ciuitatis, & poteſtas, quæ illi præeſt ſubordinatur bono, & poteſtati regni, & bonum, & poteſtas regni ſubordinatur bono & poteſtati generis humani. Et quia in homine natura ordinatur ad grãm, bonũ naturale & ciuile & ſimiliter poteſtates ciuiles, & ſeculares ordinantur ab bona ſpiritualia & ſupernaturalia, & ad poteſtates ſpirituales, & tãdem oĩa inferiora bona ordinãtur ad bonũ vniuerſi. Ex quo infertur, ius canonicũ pſtare iuri ciuili: nõ ſolum ex parte poteſtatis, quia, ſ. ius canonicũ hẽt ortum à poteſtate ſpirituali, & aliud non, ſed ẽt ex parte finis: nam ius canonicũ hẽt pro fine bonum ſupernaturale, quale eſt beatitudo æterna: & ius ciuile ſolum hẽt pro fine tranquillũ reipublicæ ſtatum.

Nota. 4. Quartò eſt aduertendum, ꝗ quia eſſentia legis eſt, quòd reſpiciat bonũ cõe in illumq; tendat, tãquã in finẽ, idcircò, ceſſante ipſo bono cõi, quod ẽt ipſa lex ceſſet eſt neceſſarium. Qđ intelligendum eſt, qñ ceſſat bonũ cõe reſpectu totius reipublicę.

Ceſſante fine legis in particulari, non ceſſat lex. Nam ſi tñ ceſſat reſpectu alicuius particularis nihil obſtabit, quominus ipſa lex ſuam obtineat obligationẽ. Quod iſto exẽplo fiet manifeſtũ. Prohibet lex ingreſſum alicuius oppidi ſub ſnĩa excõicationis. Et rõ, ſeu finis talis legis eſt, ne eo in loco occultẽtur crimina, aut vero ne ex cõmercio oppidanorum incommodũ aliquod Chriſtianis hominibus ſubſequatur, quod in bonum cõe cẽdere eſt manifeſtũ. Certè lege ſic ſtatuta, ẽt ſi ego intelligerẽ me nec interfectũ, nec cõicaturum criminibus, adhuc lege eſſem aſtrictus: quia finis eius, non in cõi, ſed tñ in particulari ceſſat. Cæterum, ſi talis finis ſic ceſſaret, vt eſſet, vel inutilis, vel nocuus toti reipublicæ proculdubio etiã ipſius legis obligatio adeo ceſſaret, vt cõtra ipſam facientes nullam cõmitterent culpã. Ex qua doctrina via aperitur ad multas rerũ difficultates elucidãdas, q̃ poſitis exemplis clarius manifeſtabuntur. Præcipit lex, vt teſtamentum minus ſolẽne, hoc eſt, ſine certo numero teſtiũ, aut ſine tabellione edito pro infecto habeatur, nihilq; valeat, & finis talis legis eſt, ire obuiam fraudibus, atque dolis, quę mortuo homine ac pro ſeipſo rñdere nõ valente, poſſunt oriri. Si ſe offerat caſus, quo quis ſine fraude, & dolo teſtamẽtũ minus ſolẽne inſtituat, quia, ſ. nec ſufficientẽ numerum teſtium, nec tabellionẽ coram quibus ſuã patefaciat voluntatem habere potuit, profectò tale teſtamẽtũ adhuc erit inualidũ, & pro infecto habebitur. Quia ratio, atq; finis, propter quẽ lex inſtituta eſt, licèt ceſſet in particulari, non tñ ceſſat in cõi. Et lex, vt habetur in Prouerbio, caſus particulares nõ recipit, ſed tñ id, quod cõiter, & vt in plurimũ accidit, vt dr in lege, iura. & duabus ſequentibus. ff. de legibus, & ſenatuſcõſultis, & lege, ea quæ raro. ff. de regulis iuris. Sit aliud exemplũ. Inſtituit grauiſſimè lex, vt de cætero matrimonium clandeſtinũ ſit inualidũ: nectebãtur.n. in eius cęlebratione diuerſę fraudes, atq; doli. Et finis legis fuit eis obuiam ire. Offerat ſe caſus, quo quis matrimoniũ candeſtinũ bona fide, & ſine dolo contrahat. Adhuc tale matrimoniũ erit inualidum; quia ratio legis nõ in cõi, ſed tñ in particulari ceſſat.

Expoſitis fundamẽtis reſpõdetur ad oĩa argumẽta ſimul. His ſuppoſitis, dico, quòd, quia leges magis reſpiciunt bonum cõe, quam particulare, & illud periclitaretur ex eo, ꝗ iudex non ſecundũ allegata & probata iudicaret: ſed ſequeretur ſuam particularẽ ſciẽtiam, poſſet.n. tunc quoſcũque crimino ſos homines voluiſſet, amore, pretio, vel conſanguinitate à morte liberare: ſicq; manerent crimina impunita in ma-

gnam

gnã reipublicæ perniciem,fit,vt teneatur ſemper iudex teſtium depoſitiones ſequi,quãuis aliqñ in particulari ceſſet finis legis,ipſeque ſciat eũ,qui probatur nocens,eſſe innocentē.Minus.n. damnum eſt, quod aliquis in particulari detrimentũ patiatur,ēt in vita, quam quod bonum cõe,quod quid diuinius ēſt,atq; pręſtãtius,periclitetur. Maximè cũ iudex non ex intentione, ſed oĩno per accidens innocentis mortem operetur, & actiones non ex eo ꝙ conuenit per accidens,ſed ex eo, quòd conuenit per ſe ſpeciem ſortiantur.Vt eſt videre in eo,qui iuſtum bellum gerēs, ſimul cũ nocentibus innocentes interficit, quamuis, ratio naturalis dicat innoceutes eſſe ſeruandos. Et qñ obiicitur:Lex iubens occidere malefactores,non propter teſtes,ſed principaliter ꝓpter delictũ, vt puniatur,eſt edita,alioqui eſſe iniuſta: ſed in caſu, quo B innocens probatus nocens occiditur, pręcipua cõdēnationis cã,atque conditio, non ſubſiſtit:ergo eſt cõtra legũ intentionem, talem hominē interficere:rñdeo,primariam,atq; præcipuã legum intentionem, non eſſe reſpicere teſtes, aut delictũ cõmiſſum, ſed ſolũ conſulere bono cõi, ad quod neceſſario omnis lex ordinatur,vt ex ſuperioribus conſtat.Hoc autem bonum cõe in eo conſiſtit, vt delicta non maneant impunita,ne reipublicę pars,aut tranquillitatis perturbetur. Et quia in puniēdis criminibus ſuperiores humano more & nõ diuino,aut angelico vti debēt; & ratio dictat,eum, qui probatur ſufficientibus teſtibus nocens,eſſe habēdum pro nocēti, magis, quam illum, contra quem nullius teſtis depoſitio habetur, C fit,vt iuſta ſit lex,quæ præcipit,vt puniatur,qui duobus,vel tribus teſtibus criminoſus probatur. Quamuis in aliquo caſu particulati poſſit cõtingere,quod teſtes falſum deponãt,idque iudex certo cognoſcat. Manet enim tunc ratio legis in cõi; quamuis in illo particulari deficiat. Nec hoc eſt agere contra cõſciē tiã propriã,vt nonnulli exiſtimant.Nam non dicitur agere cõtra propriã conſcientiam qui tantũ agit cõtra ſcientiam ſpeculatiuã; ſed qui agit contra practicã.Et iudex in iſto caſu,quãuis faciat contra ſcientiã ſpeculatiuam,qua cognoſcit illũ eſſe innocentē,non tñ facit contra iſtam:Nõ eſt occidendus,quæ eſt practica. Immò rectè practicè iudicat eſſe ocidēdũ,propter idonea teſtimonia ſecundũ allegata & probata. Iudex,qui cõtrariã opinionem ſibi perſuaſam haberet,cenſeretq; ſubinde innocentem nulla ratione eſſe condēnandum,nullatenus poſſet contra talem cõſcientiã,eum morti tradere;quia ageret contra propriã cõſcientiam,quod eſt intrinſecè malum.Cęterũ nos in præſenti tantũ volumus determinare hanc veritatem,quod innocēs in caſu, quo probatur nocens

Obiectio. eſt occidendus.An autem alicui contra propriã conſcientiam agere ſit licitum, alterius eſt negocij nec ad præſentem pertinet diſputationē. Et ſi rurſus fiat obiectio: Si eſſet lex expreſſe diſponens, vt omnis, qui probaretur per duos teſtes malefactor puniretur etiam ſi re vera eſſet innoxius, talis lex eſſet iniqua, & ſcandaloſa:ergo ſimiliter eſt iniquum, & ſcandaloſum dicere,quod qui duorum teſtium teſtimonio probatur nocens,etiam ſi iudex certo ſciat eſſe innocentem,eſt neceſſario morti tradendus:

Reſponſio. reſpõdetur, conceſſo antecedenti,negando conſequentiã. Et ratio diſcriminis eſt: Nam in cauſa antecedētis lex illa non reſpiceret primario bonum cõe, quod neceſſarium eſt ad legis ęquitatem.Haberet enim pro obiecto immediato punitionem eorum, qui probantur noxij, quamuis re vera ſint innocentes, quod bono cõi non conducere eſt manifeſtum. At verò in caſu conſequentis lex, quæ præcipit iudicem ſecundũ allegata,& probata iudicare,ſolum habet pro obiecto bonum cõe,& tranquillitatem reipublicæ, ad cuius cõſeruationem tanquam conducens eligitur, quod iudex non ſecundum propriam ſcientiam,ſed ſecun- A dũ allegata & probata iudiciũ proferat,quod ex natura rei i publicã vtilitatē(quãuis in aliquo caſu particulari, quos leges nõ reſpiciunt contrariũ poſſit euenire)cedere eſt manifeſtũ.

Obiectio. Et ſi 3.obijciatur; ſicut ad iuſtũ iudiciũ exequendũ requiritur ex parte iudicis iuriſdictio,et ex parte legũ autoritas,ita etiam,& multò magis requiritur ex parte rei puniēdi crimē, atq; delictũ;ſed quãuis eſſet probata iuriſdictio, & legum autoritas per teſtes,aut alios conſultores, nõ liceret iudici iudicare ſi certiſſimè ſciret eos falſum dicere,atq;conſulere:ergo multo minus ſufficiet crimen probatũ,qñ iudici certo conſtat teſtes falſa deponere:

Reſponſio. reſpondetur,negãdo maiorē.Non.n.eodem modo requiritur ad exequēdũ iuſtum iudiciũ ex parte iudicis iuriſdictio,& legũ autoritas,ac requiritur B ex parte rei puniēdi crimē.Nam ex parte iudicis requiritur iuriſdictio,& legũ autoritas vera;atq;realis. Nec eſt aliqua lex ſtatuēs, vt quoties per teſtes probatur iuriſdictio,iudicis,aut legũ autoritas; etiã ſi iudex certo contrariũ ſciat iudiciũ ſit validum,atq; iuſtũ.Imò eſt lex in cõtrariũ.Et ſic ſemper,ꝙ iudex facit contra talē ſcientiã,facit etiam contra conſciētiã, & ex conſequenti peccat.At verò ex parte rei puniēdi,quamuis requiratur crimen, nõ ſemper eſt neceſſarium,quòd ille ſit verum:ſed ſatis eſt,quòd publicè tale probetur. Nam cum iudex humanus non teneatur iudicare ſicut Deus iudicat, ſed ſicut Deus vult,quòd homo iudicet,& Deus ſtatuit,vt homo iudicet ſecundum veritatem publicam,vt patet ex eo, quod dicit,quòd in ore duorum, vel triũ ſtat oē ve- C rum,iſtaq; lex ſit iuſta, vtpote quæ ordinatur ad bonum cõe,cui plurimum conducit, vt ex ſupra dictis patet,fit,vt quoties iudicat ſecundũ allegata, & probata,iudicet etiam ſecundum Deũ, atque ex conſequenti ſecundum propriam conſcientiam.Et ſic nullũ peccatum cõmittit, quamuis eius ſcientia ſpeculatiua ſit in cõtrarium. Ex dictis infertur diſtinctionē illam à tertia opinione adductã, de cauſis ciuilibus atque criminalibus friuolam eſſe, & nullius momēti. Sicut.n.iudex non habet facultatem hominē vità priuandi,niſi pro crimine;ita nec bonis externis.Eo præſertim,quòd,vt ſæpe diximus,põt eſſe tam ingēs bonorum cumulus,vt vitam priuati hominis nõ ſolum adæquet,ſed etiam ſuperet.Quare,ſi in cauſis ciuilibus cum agitur de pecunijs,aut de aliarũ rerum D poſſeſſione in quantacunq; quantitate, poteſt iudex non obſtante ſua particulari ſcientia,ſecundũ allegata,& probata iudicare,nõ eſt aliqua rationabilis cauſa,pp quam id negemus in cauſis criminalibus.Id.n. ꝙ dr̃ de renũtiatione priuati temporalis commodi, quàm ſinguli ciues feciſſe videntur ob bonum cõe, cum ſe principi ſubiecerunt, fictitium eſt, & inane; nec habet maiorē vim in bonis temporalibus, quàm in vita,cum vtraq; poſſit reſpublica pro bono publico,atq; cõi æqualiter periculo exponere.Et hæc dicta ſint de hac difficultate.

Quęſtio. Solet in præſenti ab aliquibus dubitari, an innocens, qui probatur nocens morti traditur,vi & armis iuſtè ſe à iudice,atque ab eius miniſtris defendere poſſit?Et pro parte affirma E tiua eſt argumentum? Nam ille patitur iniuriam,& vim vi repellere licet.

Reſponſio. Hoc tamen nõ obſtante dico, quòd ſi talis innocens iuridicè probatur,nocens nulla ratione vi & armis; poteſt ſe à iudice, vel ab eius miniſtris defendere. Et ratio eſt: Nam iudex habet ius illum interficiēdi. Et ſi ipſe iuſtè vi & armis poſſet ſe defendere,daretur bellũ iuſtum ex vtraq; parte,quod eſt impoſſibile. Bene tamen poterit fugere, aut alia cautela vti ad ſaluandam vitam.Et ad argumentum reſpondeo, quòd quamuis innocens probatus nocens, verè patiatur iniuriam in eo, quòd morti traditur, illam tamen non infert iudex, aut eius miniſter. Et ſic nec inferunt vim,quam vi repellere ſit licitum.

ARTICVLVS III.

Vtrûm iudex poſſit aliquem condemnare, etiam ſi non ſit aliquis accuſator.

Opuſc. 19. cap. 5. fin.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd iudex poſſit aliquem iudicare, etiam ſi nõ ſit aliquis accuſator. Humana enim iuſtitia deriuatur à iuſtitia diuina. Sed Deus peccatores iudicat, etiamſi nullus ſit accuſator: ergo videtur, quòd homo poſſit in iudicio aliquem condemnare, etiam ſi non adſit accuſator.

2. Prꝫtereà, Accuſator requiritur in iudicio ad hoc, quòd deferat crimen ad iudicem: ſed quandoque poteſt crimen ad iudicem deuenire alio modo, quam per accuſationem, ſicut per denuntiationem, vel per infamiam, vel etiam ſi ipſe iudex videat: ergo iudex poteſt aliquem condemnare abſque accuſatore.

3. Prꝫterea, Facta ſanctorum in ſcripturis narrantur, quaſi quædam exemplaria humanæ vitæ. Sed Daniel ſimul fuit accuſator et iudex contra iniquos ſenes, vt patet Daniel. 13. ergo non eſt contra iuſtitiam ſi aliquis aliquem condemnet tanquam iudex, & ipſemet ſit accuſator.

1. ad Cor. 5. to. 5. Habetur. 23. q. 4. cap. Si quis poteſtatẽ.

Sed contra eſt, quòd primæ ad Corin. 5. Amb. exponens ſententiam Apoſtoli de fornicatione, dicit ꝙ iudicis non eſt ſine accuſatore dãnare: quia Dominus Iudã cũ fuiſſet fur, quia non eſt accuſatus, minimè abiecit.*

Lib. 5. c. 3. parum ante med. to. 5. Q. 58. ar. 2.

Reſpondeo dicendum, ꝙ iudex eſt interpres iuſtitiꝫ. Vnde ſicut Philo. dicit in 5. Ethic. homines ad iudicẽ confugiunt, ſicut ad quandam iuſtitiam animatam. Iuſtitia aũt, ſicut ſuprà* dictum eſt, non eſt ad ſeipſum, ſed ad alterum: Et ideo oportet, ꝙ iudex inter aliquos duos diiudicet. Quod quidem fit, cum vnus eſt actor, & alius eſt reus. Et ideo in criminibus nõ poteſt aliquem iudicio condemnare iudex, niſi habeat accuſatorem, ſecundum illud Act. 25. Non eſt conſuetudo Romanis damnare aliquem hominem, priuſquam is qui accuſatur præſentes habeat accuſatores, locumq́; defendendi accipiat ad abluenda crimina quæ ei obijciuntur.*

Ad primum ergo dicendum, quòd Deus in ſuo iudicio vtitur cõſcientia peccantis, quaſi accuſatore, ſecundum illud Rom. 2. inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentiũ. Vel etiam euidentia facti, quantum ad ipſum, ſecundum illud Geneſ. 4. vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra.

Interlinearis, & habetur de accuſationibus, c. euidẽtia, & 2. q. 1. ca. manifeſta. Q. 33. ar. 7.

Ad ſecundum dicendum, quòd publica infamia habet locũ accuſatoris. Vnde ſuper illud Geneſ. 4. Vox ſanguinis fratris tui, &c. dicit gloſ. Euidentia perpetrati ſceleris, accuſatore non eget. In denuntiatione verò, ſicut ſuprà dictum* eſt, non intenditur punitio peccantis, ſed emendatio. Et ideo nihil agitur contra eum, cuius peccatum denuntiatur, ſed pro eo, & ideo non eſt ibi neceſſarius accuſator. Pœna autem infertur propter rebellionem ad Eccleſiam: quæ quia eſt manifeſta, tenet locum accuſatoris. Ex eo autem, quòd ipſe iudex videt, non poteſt procedere ad ſententiam ferendam, niſi ſecundum ordinem publici iudicij, quod tenet locum accuſatoris.*

Ar. præced. ad 2. Art. 1 ad 1.

Ad tertium dicendũ, quòd Deus in ſuo iudicio procedit ex propria notitia veritatis: non autem homo, vt ſupra dictum eſt. Et ideo homo non poteſt ſimul eſſe accuſator, & teſtis, & iudex, ſicut Deus, Daniel autẽ accuſator fuit ſimul & iudex, quaſi diuini iudicij executor, cuius inſtinctu mouebatur, vt dictum* eſt.*

SVMMA TEXTVS.

A AD hanc difficultatẽ rñdet D. Tho. ad cõcluſione. In criminibus non põt iudex aliquem iudicio condemnare, niſi habeat accuſatorẽ. Quam probat in argumẽto, ſed contra, teſtimonio D. Amb. relati in c. ſi quis poteſtatẽ. 22. q. 4. dicentis: Iudicis nõ eſt ſine accuſatore damnare, quia dñs Iudam, cùm fuiſſet fur, quia non eſt accuſatus minimè abiecit. Et in corpore articuli hac ratione: Iudex eſt interpres iuſtitiæ, ad quem veluti ad animatum iuſtũ, confugere debent hoĩes, vt dicit Ariſt. li. 5. Ethic. c. 4. ſed iuſtitia eſt ad alterum: ergo iudex ſemper debet inter duas partes iudicaturus ſedere, inter actorem. ſ. vel accuſatorem & reum. Et ſic non põt aliquem iudicio condemnare ſine accuſatore. Pro quo ẽt facit illud Act. c. 5. Non eſt cõſuetudo Romanis damnare aliquem hominẽ, prius quam is, qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores, locũq; ſe defendendi accipiat, &c.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CIrca iſtum articulũ eſt aduertendum, ꝙ quamuis ratio D. Tho. cõuincat tam in ciuilibus, quã in criminalibus non poſſe iudicem ſine accuſatore, ſiue actore aliquem cõdemnare, ipſe tñ particulariter & ſtrictè loquutus eſt in cauſis criminalib. Quales ſunt illæ, quæ habẽt punire aliquod crimen, ſiue in corpore, ſiue in pecunijs, ordinaturq́; ſemper ad bonum cõe, vt alij. ſ. cautiores reddantur; nec ſimilia crimina patrare audeãt. Nam in cauſis ciuilibus, quꝫ ad reſtitutionem procedunt, vt quiſque. ſ. recuperet rem ſuam, certum eſt, & extra controuerſiam poſitum, nõ poſſe iudicem ſine accuſatore, vel actore aliquem iudicare. Si. n. nõn eſt qui rem ſuam petat, non põt iudex de hoc ſñiam ferre. In criminibus aũt puniẽdis poterat eſſe dubitatio, an ſine accuſatore poſſit iudex reum punire, ꝓpeà, ꝙ munere ſuo vr̃ poſſe crimina vindicare. Et, idcirco hoc peculiariter quæſiuit, atq; determinauit. Prꝫterquam, ꝙ ſolum in criminalibus illa pars, quæ petit dr̃ propriè accuſator. Nã in ciuilibus nõ vocatur accuſator, ſed nõĩe quodam generali appellatur, actor. Et dicere poſſumus D. Tho. in præſenti ſolùm agere de vero accuſatore. Qui tunc eſt ſecundum mentem Azo. in ſumma, qñ fit delatio rei in libello ad vindictam. Et ſecundum D. Tho. qñ fit delatio rei in libello ad vindictam ꝑꝑ bonum cõe. Quꝫ definitio eſt melior. Nam ad vindictam põt ẽt tendere denuntiatio, quãuis ſine libello, & ipſam ordinat denũtiator non ad bonum cõe, ſed ad fratris emendationem: cum tñ accuſator ſemper ordinet accuſationẽ in bonum cõe. Nonnulli dicunt definitionem accuſationis à D. Tho. aſſignatam non eſſe bonam, ꝓpeà qd̃ ſuperfluit in illa particula, ꝑꝑ bonum cõe. Quandoq; . n. fit accuſatio ſolum ꝑꝑ bonum priuatũ, vt hr̃. ff. & C. titulo, de accuſ. & denuntiationibus. Et ẽt fit ad remotionem à beneficio ꝑꝑ bonum cõe, vt conſtat ex multis locis, & põt videri per Abbatem, & Felinum, in c. inquiſi. de accuſ. & in c. nouit, de iudic. Sed D. Tho. loquitur de propria accuſatione, quæ nunquam ordinatur ad reparandum intereſſe accuſantis, ſed ſolum ad puniendum delictum; Quare ſecundũ ipſum fieri non debet, niſi in peccatis vergentibus in damnum cõe, vel diuinũ. Videndus eſt de hac re D. Tho. de vir. q. 3. ar. 2. & 7.

Quid ſit accuſator & in quo differat ab actore.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrum ſit de iure naturæ, ꝙ iudex in criminalibus ſine accuſatore non procedat, an verò id tm̃ ſit de iure poſitiuo? Ad cuius explicationem dico breuiter, ius naturale id expreſſe nõ prohibere. Eſt tamen illi valde conforme, ꝗ vtroq; iure. ſ. canonico, atq; ciuili ſanci:ũ & ordinatum eſt. Quamuis. n. non ſit præceptũ de iure naturali prohibens, ne iudex ſine accuſatore malefactores puniat, ſicut & pater in filios animaduertere põt;

Dubium.

Conforme eſt iuri naturali, ꝙ iudex non ꝓcedat ſine accuſatore.

ius tamē poſitiuum hoc interdicit in c. ſi legitimus, de accuſ.& l.illicitas, ff.de offic.præſidis,& l.reſcriptio.ff.de mun.& bono. Vbi dr̄; Si quis accuſatorem nō habet ab honoribus prohiberi non debet. Et alijs Romanorum legibus, quas inſinuat Feſtus Act.5. dum dicit; Non eſt conſuetudo Romanis damnare aliquem hoīem, prius quam is, qui accuſatur præſentes habeat accuſatores. Ad quas alludere viſus eſt Chriſtus Ioannis 8. dum mulieri in adulterio deprehenſæ dixit: Nemo te condemnauit? nec ego te condemnabo. Hoc inquam, ius poſitiuum ipſi naturali iuri eſt valde conſonum, atq; conforme. Nam cum iudex cuſtos ſit iuſtitiæ; ſicq; inter duas diuerſas perſonas arbiter eſſe debeat; quare Ariſt.lib.5. Eth. c.4. cum mediatorem appellat, fit, vt contra rationem **B** naturalem eſſe videatur, quòd quis ſimul iudicis,& accuſatoris perſonam agat. Eo, vel maximè, quod ratio poſtulat, vt iudex in neutram partem declinet;& ſi declinandum eſt, potius in partem accuſati, quā in partē accuſatoris tendat;& ſi ipſe eſſet accuſator, faueret ſibi, quod eſt contra rōnem.

Obiectio. Et ſi quis objiciat: Patres familias, atq; ēt monachorū prælati ſibi ſubditos caſtigāt,& puniunt nulla expectata accuſatione: ergo nec eſt prohibitū vniuerſaliter iure humano, vt nullus iudex procedat ſine accuſatore, nec hoc vr̄ eſſe contra rōnem naturalem.

Reſponſio. Reſpondeo, quòd patres familias, quia non habent vim coerciuam, nec capitali ſnīa ferire poſſunt, non dnr̄ propriè iudices,& ſic nec indigent accuſatoris cæremonia. Et eadem ratio eſt de prælatis monachorum, quantum ad delicta parui momēti, quæ veluti patres caſtigare debēt **C** ex particulari pōtificum beneplacito; qui conceſſerunt, vt in cauſis ſine ſtrepitu & tumultu iudiciali procedāt, ſola rei veritate inſpecta.

Monachi non procedunt in ſuis cauſis cum ſtrepitu iudiciali. In hiſq; religioſi ſuo iure ceſſiſſe vnr. Imò & extra religionem in leuioribus cauſis nō opus eſt adeò ſtricta accuſationis forma, vt dr̄ in l.leuia.ff. de accuſa. Vbi leuia audire,& diſcutere iubentur de plano; Cæterum in cauſis grauioribus, quæ ſine delinquentis infamia puniri nequeunt, ēt in monachorū clauſtris, ſine præuia accuſatione, vindicari non poſſunt. Cuius rei illud eſt magnum & efficaciſſimum argm̄, quòd nulli prælati docti & timorati id faciunt, ſed ſolum illi, qui ſuę potentiæ,& ignorantię fidentes, Dei timore poſtpoſito in delictorum punitione non tam bono cōi conſulere, **D** quam ſuæ paſſioni ſatisfacere ſtudent. Quorum plura poſſem in medium adducere exēpla. Sed meminerint ſe in his non ſolum peccare mortaliter, ſed etiam ad cuiuſcunq; læſionis famæ inde ſubſequutæ reſtitutionem teneri; tanquam illi, qui ſua poteſtate & officio abutentes, tanto maiorem iniuriam irrogant, quanto potentius & grauius nocent.

Caſus in quibus poteſt iudex ſine accuſatore procedere. In ſolutionibus argumētorum enumerat D.Tho. aliquot caſus, quibus iudex ſine accuſatore cōtra aliquem procedere poteſt, aliquo in ipſis accuſatoris vicem ſupplente. Et ſunt numero quinque. Primus, quando diuina reuelatio intercedit. Quomodo Daniel diuino ſpiritu impulſus ſenes, qui beatiſſimæ Suſannæ falſo crimen objiciebant,& reos accuſando facere,& morti condemnando addicere potuit. **E** Secundus, quando crimen eſt manifeſtum, quod notorium appellant. Tertius, quando eſt infamia, vel indicia, vel clamoroſa inſinuatio. Quartus, quādo præcedit denuntiatio iuridica ad vindictā tendens, qualis eſt, quæ fit inquiſitorib. hæreticæ prauitatis. Quintus & vltimus, qn̄ fraterna correctione præmiſſa denuntiat quis prælato, vt patri, fratris delictum. De quibus oībus ſuo ordine nonnihil erit dicendum.

Primus caſus quando diuina reuelatio intercedit. Et circa primum eſt aduertēdum, quod quamuis Deus quia omnia nouit,& quia pro ſua abſoluta potentia ſummaq; æquitate, oīa crimina etiā minima punire poteſt, nullo opus habeat accuſatore, adhuc tn̄ quæ ſua eſt miſericordia, nullum punire vult, niſi aliquo **A** in eo vicem accuſatoris ſupplente. Creauit enim rationem noſtram adeo culpę inimicā, vt vniuſcuiuſq; criminoſi hominis cōſcientia ipſum corā diuino tribunali iugiter accuſet, iuxta illud Pauli ad Rom. 2. Cum gentes, quæ legem nō habent naturaliter quæ legis ſunt faciunt, eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum,& inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut ēt defendētium in die iudicabit Dn̄s occulta hominum, &c. Quaſi diceret, cùm gentiles, qui legem ſcriptam non habent (non.n. omnibus data eſt lex, ſed Iudæis tm̄, iuxta illud Pſalmi. Non fecit taliter omni nationi) naturaliter quæ legis ſunt faciunt, id eſt, quæ lex mādat, quantum ad præcepta moralia, quæ ſunt dictamina naturalis rōnis, ipſi ſibi ſunt lex, **B** propterea quod rem legis exprimunt nō tabulis, ſed ipſis mentibus inſculptam, fungētes officio legis ad ſeipſos, inſtruendo. ſ.& inducendo ſe ad bonum,& quidquid in eis qui ſub lege viuunt, geri ſolent apud externum tribunal, hoc totū in iſtorum pectore geritur, dum pro ipſis, aut aduerſum ipſos teſtimoniū dicit cōſcientia,& dum altercantes cogitationes viciſſim accuſant, ac defendunt, ſecundum quæ in die iudicij iudicabit illos Deus, id quod nunc occultè fit in præcordiorū latebris, palam ſub oculis omnium pronuntiante eo, cui nihil eſt occultum. Et ſic cōſtat Deum in iudicandis,& puniendis peccatoribus eorū conſcientia vti, tanquam accuſatore, vt eius iudicium vndequaq; perfectum, ac integrū videatur. Eò vel maximè, quòd, vt cōiter dr̄, cōſcientia eſt mille **C** teſtes. Et non ſolum conſcientia, ſed ēt ipſum crimen, atq; peccatum vicem accuſatoris ſupplet apud Deum. Quod quidem licet apud hoīes ſit occultum, apud Deum tn̄ eſt patentiſſimum. Et propterea dixit Gen.c.4. puniturus Caim: Vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. Et c.18. puniturus Sodomitas: Deſcendam,& videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint. Et Iuuenalis Satyra duodecima. Exemplo quodcūq; malo cōmittitur, ipſi, Diſplicet autori, prima eſt hęc vltio, &c. Quia ergo iudicium, quod ex diuina fit reuelatione, quodāmodo imitatur iudiciū diuinum. Idcircò in eo tam delinquentis conſcientia q̄ ipſum delictum vicē ſupplent accuſatoris. Nec opus eſt, vt alius exterius accuſet, qui eſt primus caſus, in quo iudex aduerſum **D** aliquem poteſt ſine accuſatore procedere.

Secūdus caſus quando crimen eſt manifeſtū. Circa ſecundum, qui eſt qn̄ crimen eſt manifeſtum, quod notorium appellant, aduertendum eſt, illum eſſe, vt dicit Caietanus in præſenti, qn̄ crimen coram iudice,& alijs cōmittitur. Vt cum, v.g. iudex ſimul cū alijs videt aliquem blaſphemare, aut alterum occidere. Tunc.n. nulla expectata accuſatione pp̄ euidentiam facti poteſt illum punire. Quod & ſignificare voluiſſe videntur pontifices Iudæorum, quando dixerunt: Audiſtis blaſphemiam? quid adhuc deſideramus teſtes? Et S. Ludouicus Rex Frāciæ legitur præcepiſſe cauterizari linguam eius, quē audiuit blaſphemare, De quibus ēt loquebatur D. Paulus 1. ad Timo.5. qn̄ dicebat: Quorundam hoīum peccata manifeſta ſunt præcedentia ad iudicium, hoc eſt, ante nota, quā ve**E**niat ad diſcuſſionem. Et hæc non ſunt probanda vt dicit gloſ. interlinealis ſuper iſtum locum. Pro quo ēt facit D. Aug. ſuper 4.c.Gen. vbi loquens de ſanguine Abel dicit: Euidentia patrati ſceleris clamore accuſatoris non indiget. Et idem habetur in c. manifeſta. 2.q.1. Nec de hoc aliqua poteſt eſſe dubitatio inter Doct.

Tertius caſus. Circa tertium caſum; qui eſt, qn̄ infamia, vel indicia, vel clamoroſa inſinuatio præcedunt, aduertendum eſt, quòd hæc ēt in iure habent quodāmmodo vim accuſatoris. Non quidem, vt ſint iuſta cauſa reum in ſupplicium rapiēdi, ſed via inquiſitionis, re prius explorata, atq; diſcuſſa contra illum procedendi. Poteſtq; tunc iudex reum interrogare,& ipſi te-

netur ad interrogata reſpondere, vt conſtat ex c.inquiſitionis,de accuſationibus. Vbi dr̃ ꝙ niſi præcedẽte infamia apud probatos viros,non poteſt iudex interrogare. Idem hr̃ in c.qualiter,& q̃n, el ſegundo, codẽ titulo.& in c.licet Heli,de Simonia. Videturq; hoc hr̃e fundm̃ in Euangelio. Nam Lucæ 16. in parabola de villico iniquitatis,petiturus Dñs rõne ab eo, prius dixit: Quid hoc audio de te? Quaſi ſignificans, quod niſi infamia præceſſiſſet,nũquam de eius facto inquiſitionẽ feciſſet. Vt enim dicit Amb.ſuper 5.caput primæ Epiſtolæ ad Corin. loquens de illo inceſtuoſo cum vxore patris, quem Apoſtolus Sathanæ tradidit in interitum carnis, vt eius ſpiritus ſaluus fieret, non poſſet talis ſententia ferri,niſi accuſatore petente, vel infamia præcedente. Et hæc eſt cauſa (inquit) quòd Chriſtus Dñs non puniuit Iudã, etiam ſi ſciuerit eum loculos habere: quia,ſcilicet,nec fuiꝰ accuſatus, nec infamia præceſſit, quæ vim haberet accuſatoris. Et eſt aduertendum, ꝙ non quæcunque infamia aut clamoroſa inſinuatio ſufficiens eſſe debet mouere iudicem ad hoc, vt inquiſitionẽ faciat, Sed illa tm̃, quæ à viris honeſtis non maleuolis, & quæ non ſemel,ſed pluries procedit. Vt dr̃ in c.licet Heli, de ſimonia, & in c.qualiter, & quando, de accuſ.el ſegundo. Vbi notat Panormitanus,colligiturque expreſſe in ipſo textu, ꝙ in iudicibus ſecularibꝰ infamia debet eſſe tanta, vt tolerari non poſſit ſine ſcandalo. Cũ tamen contra ſubditos,& ſimiliter contra prælatum regularem infamia præcedẽs ſufficiat, etiam ſi non ſit ſcandaloſa. Et ſunt omnia dicta intelligenda,quãdo inquiſitio eſt ſpecialis de aliqua particulari perſona. Nam quæ eſt generalis omniũ delictorũ,qualis eſt illa, quæ fit à prælatis, vel epiſcopis tempore viſitationis,nullam prærequirit infamiam. Imo de iſta præceſſione infamiæ dicit Panormitanus,vbi ſupra,ꝙ ſi inquiſitio ſit generaliſſima,qualis eſt illa, ad quam prælati ſingulis annis tenentur,vel generalis,de qua dr̃ in l.cõgnuit. ff.de officio præſid, & ſimiliter,ſi ſit ſpecialis,ideſt,contra certam perſonam, & fiat non ad pœnam imponendam, ſed ex debito officij,vt ne matrimonium contrahatur pp impedimentum,vel non promoueatur quis ad prælaturam,vel electus non confirmetur, ſi reperitur vitioſus,nulla requiritur infamia præcedens. Ad quod facit c.poſtquam, & c.cum dilecto, & c.nihil, de electione,& c.fi.de clandeſt.deſponſ.& quod notat Innoc.in c.1.de exceſſibus prçlatorum. Similiter dicit, non eſſe neceſſariam præcedentem infamiam in ſpeciali inquiſitione, etiam ſi ad pœnam imponendam tendat,dummodo fiat ad denũtiationem publici officij,iuxta id,quod habetur l.ea quidem.C.de accuſa.& c.præterea, de teſtibus cogendis. Sed de hoc dicemus in quarto caſu. Cui adde,ꝙ etiam non requiritur infamia præcedens, q̃n iudex procedit contra ſemiplenè probatũ,vel præcedentibus indicijs. Non tamen indicia,aut ſemiplenç probationes habẽt vim accuſatoris, vt diximus in principio. Vbi autem nullum horum præcedit regulariter in ſpeciali inquiſitione ad pœnã tendente prærequiritur infamia, qua non præcedente,non poterit iudex inquiſitionem facere,vt in dicto c.qualiter & quando,de accuſat.expreſſe habetur. Dixi regulariter. Nam,vt notat Syluester,verbo,inquiſitio.1.q.4.aliqui caſus ſunt in quibus iudex poteſt ſine præuia infamia ad inquiſitionem procedere. Sed omnes illi ferè coincidunt cum his,qui à nobis ex mente Panor.ſunt excepti. Cõmunis et conſuetudo eſt, iudicium ſecularium q̃n delictum eſt manifeſtum,eſto perſona delinquens ſit occulta,inquirere perſonã. In quo bene faciunt. Nam, cum talis inquiſitio ſit generalis,ſolùm ad inquirenda indicia,quibus poſteà exiſtẽtibus rectè poteſt inquiri de perſona in particulari (cum indicia, vt diximus, vicẽ accuſatoris optimè poſſint ſupplere) nul-

Nõ quęcunque īfamia ſufficit vt iudex procedat contra aliquem.

A lum eſt inconueniens, quod ex manifeſtatione delicti, media generali inquiſitione indiciorũ, deueniat iudex ad particularem inquiſitionem perſonæ. Quãdo autem poſt factam generalem inquiſitionem; nulla adhuc apparent ſufficiẽtia indicia contra aliquẽ, eſto ſit de illo vehemens ſuſpicio,ꝙ crimen commiſerit, non poteſt iudex de illo inquiſitionẽ facere in particulari, ſine graui delicto, quia infamaret illum ſine indicijs,quod ſine maxima iniuria fieri non poteſt. Imò nec talis perſona quamuis delictum commiſerit,poterit compelli ad iurandum. Et ſi compellatur,non tenebitur dicere veritatem,quia iudex tunc non petit competenter, & ſic poteſt reſpondere ſe neſcire quis fecerit delictum. Sed de hoc dicemus plura q.69.art.2. Vbi Caietanus de hac re agit. Circa

B quartum caſum,qui eſt,q̃n præcedit denuntiatio iuridica ad vindictam tendens, aduertendum eſt,ꝙ et tunc via inquiſitionis proceditur ad agnitionem cauſæ, & vltionem delicti. Et eſt hæc denuntiatio nihil aliud,quam nuntiatio,hoc eſt,manifeſtatio criminis ſuperiori facta, hoc ſolum ab accuſatione differens, ꝙ qui denuntiat,probare nõ tenetur, aliàs nullus denuntiare auderet. Theologi ſolent diſtinguere duplicem denuntiationem. Vnam pęnitentialem, factam prælato,vt priuatæ perſonæ: alteram iudicialem,factam eidem,vt perſonæ publicæ,hoc eſt,vt iudex. Et de hac tm̃ loquimur in præſenti. Nam de denuntiatione pœnitentiali eſt ſermo in 5.caſu. Si quis autem quærat, qui nam ſint illi, qui ad denuntiationem teneantur,dico breuiter,quòd ſi de denuntiatione pe-

C nitentiali loquimur, oẽs ad illam tenentur, ſicut & tenentur ad correctionem fraternam, cuius pars eſt hæc denuntiatio,vt diximus ſupra q.33.art.2. Si aũt loquimur de denuntiatione iudiciali diſtinguẽdum erit,cũ Innocentio in c.nouit,de iudicijs. Nam quantum ad peccatum perpetratum, quod continuationem non recepit,ſolum is tenetur,cui hoc competit ex officio. Procedit enim hoc ab actu iuſtitiæ,vt qui peccauit, puniatur,non pp ſe,cum iam non ſit peccaturus, ſed pp alios. Et hoc pertinet ad ſuperiores,vt cõſtat ex c.præcipuè.11.q.2. & ex c.duo iſta.23.q.4. At verò quãtum ad peccatum perpetrandum,& quãtum ad perpetratum,quod augumentum,continuationem, vel mutiplicationẽ recepit,quilibet tenetur

D denuntiationem facere, dummodo ſe eam,ſine graui ſuo detrimento perficere poſſe credat, vt dicitur in c.hoc videtur.22.q.5. Et ratio eſt: Nam eſt hęc denuntiatio actus charitatis,ad quem oẽs fideles tenentur. Summa Angelica limitat eam ad ſolos prælatos, ſed male; quia nullus prælatus, vt ſic,habet denuntiare cum careat ſuperiore. De hac re eſt videndus Syluester, verbo,denuntiatio, & ſumma Godofredi. in tit.de accuſ.inquiſitionib.& denuntiatio.nu.30.

Circa quintum & vltimum caſum, qui eſt,quãdo fraterna correctione præmiſſa denuntiat quis prælato,vt patri proximi delictum,aduertẽdum eſt,quòd ſi denuntiatus prælati dicto fuerit obediens,non poterit tunc prælatus ad pœnas & infamiam procedere: ſed illic ceſſare debebit, vbi correptus frater,

E correctus ſubinde apparuerit. Nam cùm vnicus finis correctionis fraternæ ſit bonum priuatum eius, qui corripitur ratio poſtulat,vt ei ſubueniatur quanto minori damno fuerit poſſibile. Exemplo medici, qui ſalutem corporalem ægroto confert,ſi poteſt,ſine alicuius membri abſciſſione. Et ſi non poteſt abſcindit membrum minus neceſſarium, vt vita totius conſeruetur. Si autem adhuc rebellis extiterit poſt paternam admonitionem, poterit tunc prælatus in eum lege agere. Quod eſt intelligendum quando delictum poteſt teſtibus probari. Nam niſi peccatum fuerit improbabile teſtibus, & frater admonitus à prælato,vel negat,vel nõ emendatur,nõ poteſt tunc prælatus vlterius procedere, nec illum punire, quo

4. Caſus, quãdo pręcedit denũtiatio.

Quæſtio.

Reſponſio.

5. Caſus, quando eſt facta denũciat o prælato.

quo ad vſq; exiſtat aliquid, quod crimen faciat manifeſtum; aut ſint indicia ad inquirendum, aut teſtes ad conuincendum delictum. Et ratio eſt: Quia prælatus tunc nō poteſt procedere, niſi vt iudex. Proceſſus autem iudicialis, non habet locum, niſi quando exiſtunt vel indicia, vel infamia, vel ſemiplena probatio, vt diximus. Hi ergo ſunt caſus, in quibus iudex nulla præcedente accuſatione contra aliquem, procedere poteſt. Et eis exceptis, quòd ſemper accuſatio præcedat, erit neceſſe. Ex quo infertur, quòd, etiam ſi iudex ſciuerit Petrum, vel Paulum aliquod commiſiſſe crimen, & ſint teſtes ad illud probãdum; ſi tamen non eſt infamia facti, aut perſonæ, nec aliquis accuſat, aut denuntiat, nulla ratione poteſt illũ ex officio punire, nec cõtra eum agere ſtando in omnibus iuribus. Quia nō per modum denuntiationis, vt ſuppono, nec per viam inquiſitionis, cum nō præcedat infamia. Verum tamen eſt, eſſe iam poſitum in conſuetudine, quòd quãdo ſunt talia delicta, nec eſt, qui accuſet, fiſcalis ſortitur partes accuſatoris. Nec ideſt, omnino contra rationem. Nam quamuis fiſcalis ſit miniſter reipublicæ, ſolum ad cauſas ad fiſcum pertinẽtes inſtitutus. Ex quo fit, vt ex officio ſolum teneatur accuſare eum, qui agit contra rempublicã, vel principem, vt dicitur l. 12. tit. 18. p. 4. Iam tamen ex mandato principis id officium eſt extẽſum, vt accuſet de omnibus delictis, in quibus alius accuſator non inuenitur. Tum, ne delicta maneant impunita, quod in detrimentum reipublicæ cedere eſt manifeſtum, vt inſinuat lex, ſi ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. Tum etiam; quia qui nocet mẽbris reipublicæ, multò magis videtur capiti nocere. Et ſic capitis intereſſe vr̃ pro membris reſpondere; atq; ex conſequenti præcipere, vt miniſter, qui pro capite eſt inſtitutus, pro membris ẽt agat. Ex quo infero primò, non eſſe licitum fiſcali accipere pecuniã, vt accuſet, ſicut nec iudici, vt ferat ſñiam; quia vterq; eſt miniſter publicus, quibus à republica pro miniſterijs ſufficiens ſtipendium prouidetur. Infero ſecundò nihil eſſe licitum fiſcali in accuſationibus imponendis; quod ſimiliter nō ſit licitũ alijs accuſatoribus. Quare, ſi, qm̃ ſcit ſe non eſſe puniendum pęna talionis, ẽt ſi in probatione deficiat, accuſat aliquem putans quod deficiet, peccabit mortaliter, ac quicũq; alius accuſator.

Fiſcalis miniſter reipublicę ad cauſas ipſius.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm iudex licite poſſit pœnam relaxare?

3. q. 46. art. 2. ad 3. Et 1. d. 42. q. 2. art. 2. ad 5. & 4. d. 46. q. 1. artic. 2. q. 2. & q. 2. artic. 1. q. 3. ad 1.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd iudex licitè poſſit pęnam relaxare. Dicitur enim Iac. 2. Iudicium ſine miſericordia ei, qui non facit miſericordiam. Sed nullus punitur propter hoc, quòd non facit illud quod licitè facere non poteſt: ergo quilibet iudex poteſt licitè miſericordiam facere relaxando pœnam.

2. Pręterea, Iudicium humanũ debet imitari iudiciũ diuinum. Sed Deus pœnitentibus relaxat pęnam: quia non vult mortem peccatoris, vt dicitur Ezec. 18. ergo etiã homo iudex poteſt pęnitenti licitè laxare pœnam.

3. Pręterea, Vnicuique licet facere, quod alicui prodeſt & nulli nocet. Sed abſoluere reum à pœna prodeſt ei, & nulli nocet: ergo iudex licitè poteſt reum à pœna abſoluere.

Sed contra eſt, quòd dicitur Deut. 13. de eo qui perſuadet ſeruire dijs alienis, non parcat ei oculus tuus, vt miſerearis, & occultes eum. Sed ſtatim interficies eum, & de homicida dicitur Deuter. 19. Morietur, nec miſereberis eius.

Art. 2. & 3.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ex dictis * patet, duo ſunt, quantum ad propoſitum pertinet, circa iudicem conſideranda, quorum vnum eſt, quòd ipſe habet iudicare inter accuſatorem & reum: aliud autem eſt, quòd ipſe non fert iudicij ſententiam, quaſi ex propria, ſed quaſi ex publica poteſtate. Duplici ergo ratione impeditur iudex ne reum à pœna abſoluere poſſit. Primo quidem ex parte accuſatoris, ad cuius ius quandoque pertinet, vt reus puniatur, putà propter aliquam iniuriam in ipſum commiſſam, cuius relaxatio non eſt in arbitrio alicuius iudicis: quia quilibet iudex tenetur ius ſuum reddere vnicuique. Alio modo impeditur ex parte reipublicæ, cuius poteſtate fungitur, ad cuius bonum pertinet, quòd malefactores puniãtur. Sed tamen quantum ad hoc differt inter inferiores iudices, & ſupremum iudicem, ſcilicet principem, cui eſt plenariè poteſtas publica commiſſa: iudex enim inferior nō habet poteſtatem abſoluendi reum à pœna contra leges à ſuperiore ſibi impoſitas. Vnde ſuper illud Ioan. 19. Non haberes aduerſum me poteſtatem vllam, dicit * Auguſtinus, Talem Deus dederat Pilato poteſtatem, vt eſſet ſub Cæſaris poteſtate, ne ei omnino liberum eſſet accuſatum abſoluere: ſed princeps qui habet plenariam poteſtatem in republica, ſi ille qui paſſus eſt iniuriam, velit eam remittere, poterit reum licitè abſoluere, ſi hoc publicæ vtilitati viderit non eſſe nocumentum.*

Tract. 116. parũ à me. tom. 9.

*Ad primum ergo dicendum, quòd miſericordia iudicis habet locũ in his quæ arbitrio iudicis relinquuntur, ĩ quibus boni viri eſt, vt ſit diminutiuus pœnarũ: ſicut Philoſophus dicit * in quinto Ethicorum. In his autem quæ ſunt determinata ſecũdum legem diuinam vel humanam, non eſt ſuum miſericordiam facere.*

Lib. 5. c. 10. circa finẽ, tom. 5.

Ad ſecundum dicendum, quòd Deus habet ſupremam poteſtatem iudicandi, & ad ipſum pertinet quicquid contra aliquem peccatur. Et ideò liberum ei eſt pœnam remittere, præcipuè cum peccato ex hoc pœna maximè debeatur, quod eſt contra ipſum: non tamen remittit pœnam, niſi ſecundum quod decet ſuam bonitatem, quæ eſt omnium legum radix.

Ad tertium dicendum, quòd iudex ſi inordinatè pęnam remitteret, nocumentum inferret & communitati, cui expedit vt maleficia puniantur, ad hoc, quòd peccata vitẽtur. Vnde Deuteron. 13. poſt pœnam ſeductoris ſubditur, vt omnis Iſrael audiens timeat, & nequaquam vltra faciat quippiam huius rei ſimile. Nocet etiam perſonæ cui eſt illata iniuria, quæ recompenſationem accipit per quandam reſtitutionem honoris in pœna iniuriantis.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſita diſtinctione de iudice ſupremo, & inferiori, inter quos hoc eſt diſcriminis, quòd iudex ſupremus ſummam habet imperij poteſtatẽ, etiam ſupra leges; cum tamen iudex inferior ſolum ſe habeat veluti eius miniſter exequendis legum ſanctionibus deputatus; reſpondet D. Thomas ad propoſitam difficultatem per duas propoſitiones: Prima cõcluſio: Antequam pars lęſa iniuriam remittat, nullus iudicum, ſiue ſupremus ſit ſiue infimus, poteſt pęnã remittere: Probatur: Iudex duplici titulo tenetur flagitioſum hominem ſupplicio tradere. Primus: quia eſt mediũ, ad quod pertinet diffinire inter ſeipſum & accuſatorem. Secundus; quia eſt miniſter reipublicæ, cuius intereſt publica autoritate vindicare iniurias, quæ contra ipſam fiunt: ergo ex duplici impedimento poteſt prouenire ne iudex reum à pęna abſoluat. Primum ex parte accuſatoris; quia quandiu qui iniuria affectus eſt in accuſatione præſtiterit, nō eſt

liberum

liberum iudici reum indemnem ſeruare. Secundum ex parte reipublicæ, atq; ex conſequenti, quamuis vt caput reipublicæ poteſt iudex ſupremus iniurias ei factas remittere, tñ, vt cuſtos iuſtitiæ inter ciues tenebitur ius ſuum vnicuiq; reddere. Et ſi contrarium fecerit peccabit, & obligabitur ad reſtitutionẽ, tam iniuriæ, quã damni ac ille, qui de alieno eſt multum miſericors. Vt enim dicit Ariſt. 5. Ethi. c. 5. qñ homines vident nõ ſibi per inflicta ſupplicia compenſari iniurias, in ſeruitute ſe viuere arbitrantur. Secunda concluſio: Poſtquã accuſator ab accuſatione deſiſtit in arbitrio ſupremi iudicis eſt iuris pœnam, aut relaxare, aut cõmutare. Tale aũt arbitrium inferiori non committitur. Poſterior hæc pars inde fit manifeſta, quod inferiori iudici eſt ſemper à ſuperiore agendi modus pręſcriptus, ſicq; legibus alligatur, vt contra earum tenorem operari nullo modo queat. Vnde D. Aug. ſupra illud Ioan. c. 19, nõ haberes aduerſum me poteſtatem vllam, ſic inquit, talem Deus dederat Pilato poteſtatem, vt eſſet ſub Cæſare, nec omnino liberum eſſet accuſatum abſoluere. Quod aũt ſupremus iudex poſt factã remiſſionem ab accuſatore poſſit iuris pęnam, aut relaxare, aut cõmutare probatur: Nam princeps non tñ eſt legum cuſtos, ſed ẽt diſpenſator, non quidem, vt pro ſuo arbitratu poſſit illas, vt palliũ ſuum diſpẽdere, ac diſſipare, ſed vt vbi viderit expedire bono cõmuni, ſuper illis diſpenſet.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Sententia D. Thom.

DIuus Tho. in iſto art. ſuppoſito, ꝙ iudex dupliciter poteſt impediri, ne legum pęnas relaxet, primò ex parte accuſatoris, qui aliqñ habet ius, vt reus puniatur ratione illatæ iniuriæ. Secundò ex parte reipublicæ, ad cuius bonum pertinet, quod malefactores puniãtur, dicit duo. Primum eſt, ꝙ in primo caſu nullus iudex poteſt legum pęnas relaxare; quia quiſq; tenetur ius ſuum vnicuiq; reddere. Secũdum eſt, ꝙ in ſecundo caſu diſtinguere oportebit inter iudices inferiores, & ſupremum, cui plenariè reſpublica eſt commiſſa. Nam inferiores nunquam poſſunt abſoluere à pœna cõtra legem à ſuperiore poſitam. At verò princeps, qui plenariam habet poteſtatẽ ſupra rempublicam hoc poteſt qñ id ſibi videbitur expedire, & qñ paſſus iniuriam ius ſuum remittere voluerit. Itaq; intendit, ꝙ ſi exigitur pęna pp cõmune, & priuatum bonum ſimul, princeps illam relaxare poteſt ſtãtibus duobus, ſ. quod expediat bono cõi, & quod offenſus aſſentiatur. Inferior aũt nullo modo poteſt. At verò ſi tm̃ exigitur pœna pp bonum cõe. Tunc poteſt illam princeps relaxare ſtante ſolũ primo illorum duorum; & inferior adhuc non poteſt ſi autem pęna exigitur tm̃ pro bono priuato tam ſuperior, quàm inferior poterit illam relaxare accuſatore dumtaxat conſentiente. Quin potius addiderim, ꝙ ſi pęnæ relaxatio fuerit multum expediens bono communi, adhuc hoc ipſo accuſatore renuente, poterit ſupremus iudex illam relaxare, ea ratione, quia priuatum commodum ſemper cõi eſt poſtponendũ. Quod & hr̃ expreſſè in c. ſi pęnituerit. 2. q. 7. Imò & ſi caſus fuerit talis, vt in eo habere poſſit locum epicheia, non ſolum iudex ſupremus, verum & inferior poterit pęnam relaxare. Non enim loquitur D. Tho. in pręſenti caſu; in quo epicheia ſit opus, ſed in eo, in quo verba legis ſunt obſeruanda. Quid aũt ſit epicheia explicat Ariſt. lib. 5. Ethi. c. 10. & idem D. Tho. inf. q. 120. De quo ẽt nos nonnihil diximus ſup. q. 58. art. 5. Quod dicit D. Tho. in iſto articulo de relaxatione pęnæ, eſt ẽt intelligendum de diminutione, qñ reo inuito determinata ſtatuitur in iure. Inferior. n. eam minuere non poteſt, bene tñ ſupremus ex rationabili cauſa. Nam ſine illa nunquam eſt licitum; ẽt ſuperiori agere contra verba legis: tum pp iniuriam, quæ fit reipublicæ in non ſeruandis iuſtis legibus ipſius: tum ẽt pp graue ſcandalum & detrimẽtum, quod inde redundat. Ex eo. n. quod peccatores manent impuniti, aut non debitè puniatur pro ſuis delictis audaciores fiunt, atq; promptiores ad perpetranda ſcelera, quod in damnum reipublicæ cedere eſt neceſſe. Ex quo infero cũ Caiet. in ſumma verbo, iudex, quod ſi princeps eum, qui iuſtè eſt ad mortem damnatus, vel propter homicidiũ, vel propter latrocinium à morte liberat, eam pęnam in aliã, vel pecuniariam, vel exili commutando ẽt parte lęſa remittente, proculdubio peccat mortaliter, eſtq; reus omnium illorum malorum, quæ ex eo, ꝙ iniqui non ſecundum leges puniuntur, ſequuntur. Quod etiam affirmat Nauarro in Manuali, c. 23. Sed de hac re videnda ſunt quæ diximus ſupra quæſt. 60. art. 5.

Discrimen inter iudicẽ ſuperiorẽ, & inferiorem quantum ad relaxationẽ pęnæ.

Epicheia quid ſit.

A

B

QVÆSTIO LXVIII.

De Pertinentibus ad iniuſtam accuſationem, in quatuor Articulos diuiſa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm homo teneatur ad accuſandum?

C AD primum ſic proceditur. *Videtur, ꝙ homo non teneatur ad accuſandum. Nullus enim excuſatur ab impletione diuini præcepti propter peccatum: quia iam ex ſuo peccato commodum reportaret, ſed aliqui propter peccatum redduntur inhabiles ad accuſandum, ſicut excõicati, infames, & illi qui ſunt de maioribus criminibus accuſati priuſquam innoxij monſtrentur: ergo homo non tenetur ex præcepto diuino ad accuſandum.*

*2. Præterea, Omne debitum ex charitate dependet, quæ eſt finis præcepti. Vnde dicitur Rom. 13. Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis: ſed illud quod eſt charitatis, homo debet omnibus maioribus & minoribus, ſubditis & prælatis. Cum ergo ſubditi non debeant prælatos accuſare, nec minores ſuos maiores, vt per plura capitula * probatur. 2. quæſt. 7. videtur,* 2. q. 7. per multa cap.

D *quòd nullus ex debito teneatur accuſare.*

3. Præterea, Nullus tenetur contra fidelitatem agere, quam debet amico: quia nõ debet alteri facere quod ſibi non vult fieri. Sed accuſare aliquem quandoq; eſt contra fidelitatem, quã quis debet amico, dicitur enim Prou. 11. Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcanum: qui autem fidelis eſt, celat amici commiſſum: ergo homo non tenetur ad accuſandum.

Sed contra eſt, quòd dicitur Leuit. 5. Si peccauerit anima, & audiuerit vocem iurantis, teſtisque fuerit quod ipſe vidit, aut conſcius eſt, niſi indicauerit, portabit iniquitatem ſuam.

*Reſpondeo, dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ * eſt, hæc* Q. 33. ar. 6. & 7. & q. præced. art. 3. ad 2.

E *eſt differentia inter denuntiationem & accuſationem: quia in denuntiatione attenditur emendatio fratris, in accuſatione aũt attenditur punitio criminis. Pœnæ autem præſentis vitæ non per ſe expetuntur, quia non eſt hic vltimum retributionis tempus, ſed in quãtum ſunt medicinales, conferentes, vel ad emendationẽ perſonæ peccantis, vel ad bonũ reſpubl. cuius quies procuratur per punitionem peccantium. Quorum primũ intenditur in denuntiatione, vt dictum * eſt. Secũdum autem* Q. 33. ar. 7.

propriè pertinet ad accuſationẽ: & ideò ſi crimen fuerit tale, ꝙ vergat in detrimentum reipubl. tenetur homo ad accuſationem, dummodo ſufficiẽnter poſſit pro-

bare, quod pertinet ad officium accuſatoris, putà cum A *peccatum alicuius vergit in multitudinis corruptelã corporalem, ſeu ſpiritualem: ſi autem non fuerit tale peccatum quod in multitudinem redũdet, vel etiam ſi ſufficientem probationem adhibere non poſſit, non tenetur ad intentandum accuſationem: quia ad hoc nullus tenetur, quod non poteſt debitò modo perficere.*

Ad primum ergo dicendum, quòd nihil probibet, per peccatum reddi aliquem impotentem ad ea, quę homines facere tenentur: ſicut ad merendum vitam æternam, & ad aſſumendum eccleſiaſtica ſacramenta: nec tamen ex hoc homo reportat commodum: quinimo deficere ab eis, quæ tenetur facere, eſt grauiſſima pœna: quia virtuoſi actus ſunt quædã hominis perfectiones. B

Ad ſecundum dicẽdum, quòd ſubditi prælatos ſuos accuſare prohibentur, qui non affectione charitatis, ſed ſua prauitate vitam eorum diffamare & reprehendere quærunt. Vel etiam ſi ſubditi accuſare volẽtes fuerint criminoſi, vt habetur. 2. q. 7. alioquin ſi fuerint aliàs idonei ad accuſandum, licet ſubditis ex charitate ſuos prælatos accuſare.

2. q. 7. c. clericus, & in ſeq. tribus cap.

Ad tertium dicẽdum, quòd reuelare ſecreta in malum perſonæ eſt contra fidelitatem, non autem ſi reuelentur propter bonum commune, quod ſemper præferendum eſt bono priuato. Et ideo contra bonum commune, nullum ſecretum licet recipere. Nec tamen omnino eſt ſecretum quod per ſufficientes teſtes poteſt probari. C

SVMMA TEXTVS.

SVppoſita differentia inter fraternam denunciationem & iuridicam accuſationem deſumpta ex parte finis; nam denũtiatio illuc tendit, vt correptus frater corrigatur, & emẽdetur, quare tali fine obtento non amplius progrediendum, accuſatio vero tendit ad punitionem delicti in bonum cõe, vt ſcilicet, reipublicæ quies atq; tranquillitas conſeruetur; reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultaté per duas propoſitio. Prima concluſ. Quicunq; nouerit alicuius crimen eſſe contagioſum, & pernicioſum reipublicæ, tenetur illud accuſare, modò idoneis teſtibus id poſſit probare. Probatur: Vnuſquiſq; tenetur bono cõi ſuccurrere, veluti pars toti, quñ viderit illud, D vel contagione infici, vel ſceleribus corrũpi; ſed hoc fieri non poteſt per publicam poteſtatem, ad quã accuſatione crimina deferuntur; ergo vnuſquiſq; tenebitur tũc pernicioſum hoĩem accuſare. Quod autem ad hoc non teneatur quãdo crimen idoneis teſtibus probari non poteſt, eſt res manifeſta; quia nullus tenetur ad id, quod debito modo nõ poteſt perficere. Secunda concluſ. Quando crimen non eſt in detrimẽtum reipublicæ; ſed ſolum accuſatoris, aut ipſius criminoſi, nullus illud accuſare tenetur. Probatur: Pœnæ huius vitæ non per ſe expetuntur, cum nõ ſit hic vltimum retributionis tempus, ſed in quantum ſunt medicinales, vel ad emendationem perſonę peccantis, vel ad bonum publicum; cuius quies procuratur per punitionem peccantium: ſed quando delictum ſolum vergit in detrimentum ipſius peccantis, E ſufficienter prouidetur illi per fraternam denuntiationem, cuius finis eſt bonum particulare eius, qui denuntiatur: ergo nullus tunc tenetur accuſare: maximè cum accuſatio ſemper ordinetur ad bonũ commune. Quod autem nec etiam teneatur homo accuſare alterum, quando eius delictum ſolum vergit in detrimentũ ipſius accuſatoris, id non probat D. Th. ſed illud, vt notum relinquit. Cum enim quiſque ſit ſuorum bonorum dominus, etiam famę & honoris, vt diximus ſupra q. 67. agentes de dominio, non eſt dubium, quin poſſit illorũ remittere ſatisfactionem, Tum, vt dicto Chriſti ſit audiẽs, qui magnopere nos ad inimicorum dilectionem induxit. Tum etiam ad redimendum tempus. In hoc enim caſu habet verum, & eſt intelligenda lex vnica. C, vt nemo inuitus agere, vel accuſare cogatur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Denũtiatio duplex fraterna & iudicialis.

PRo intelligentia huius articuli eſt aduertendum primò, quòd, vt diximus quæſt. præced. art. 3. denunciatio eſt duplex. Vna fraterna & euangelica, quæ alio nomine pœnitẽtialis appellatur, ordinaturq; ad fratris correctionem. Alia iudicialis, & iuridica, quæ ẽt habet bonum publicum pro ſcopo, tenditq; ad punitionẽ eius, qui peccat, qualis eſt illa, quæ fit inquiſitoribus hæreticę prauitatis. Et hæc à D. Tho. in præſenti nomine accuſationis cõprehenditur, à qua hoc ſolo differt, quod denuntians non tenetur probare, ſed iudex tunc debet per inquiſitionem procedere, cum tamen accuſator teneatur ad probationem, & ſic quando dicit in prima concluſione, quod quicunq; nouerit alicuius crimen eſſe contagioſum, & pernicioſum reipublicæ, tenetur illud accuſare, modò idoneis teſtibus poſſit probari, non ſolum eſt ſermo de vera accuſatione, ſed ẽt denuntiatione iuridica, qua regulariter boni cõi ſufficienter prouideri ſolet. Itaq; eſt ſenſus, quòd tenetur, vel accuſare, vel denunciare iuridicè. Quamuis ſi crimen eſſet valde pernicioſum, & contagioſum reipublicæ, & accuſator haberet teſtes, quibus id probare poſſet, forſan non ſatisfaceret obligationi faciendo denunciationem iuridicã, ſed teneretur in forma accuſare, vt ſic in re tanti momẽti iudicem liberaret à labore inquiſitionis. Sed hoc rarò & ferè nunq̃ contingit, quare concluſio D. Tho. vniuerſaliter erit intelligẽda tam de vera accuſatione, quam de iuridica denuntiatione ad punitionem tendente. Secundò eſt aduertendum, hoc differre inter Deum, & hoĩem, quantũ attinet ad præſens inſtitutum, quod Deus punit peccata pro quantitate eorum, hoc eſt, maiora magis, quã minora, iuxta illud Apoc. c. 18. quãtum glorìauit ſe in delicijs, tm̃ date ei tormẽtorum, & illud, Iuxta menſuram delicti erit & plagarum modus. At verò homines cum iudicis officio funguntur, non puniunt, nec punire debent peccata pro quãtitate eorum, ſed pro ratione nocumenti, quod ex ipſis reſultat bono communi. Nam cum munus iudicis ſit reſpicere bonum cõmune, illiq; conſulere, tm̃ habet poteſtatem puniendi delicta per ordinem ad bonum commune.

Deus & homo differũt in modo puniendi.

Ex quo infero primò ſæpè ſæpius contingere poſſe, quòd teneatur iudex magis punire minus peccatũ, quam grauius; vt magis tenetur punire furtũ, quam fornicationem: quamuis fornicatio ex genere ſuo ſit grauior furto: quia illud magis nocet bono publico, quàm hæc. Imò fornicationem non puniunt iudices ſeculares, quia, vt dicit D. Aug. Si meretrices tollantur, omnia implebuntur libidinibus. Et ſic lupanaria magis in bonum cõmune, quam in reipublicæ perniciem cedere intelligũtur. Infero ſecundò, quòd quia accuſatio, ſeu denuntiatio iuridica, (pro eodẽ enim hæc duo in præſenti accipiuntur) ſimiliter ordinantur ad bonum cõmune ac iudicis officium, tantò magis, aut minus tenebitur quiſq; alterius delictum coram iudice accuſare, quantò magis fuerit pernicioſum, & contagioſum bono cõmuni. Imò ſiquis commiſerit aliquod crimen, quod ex ſe nõ vergit in perniciem reipublicę, quamuis illud ſit grauiſſimum, vt odium Dei, aut fornicationẽ, nullus tenebitur illius facere accuſationem, aut denuntiationẽ iuridicam, bene tamen fraternam correctionem, cum omnibus ſuis partibus; quia hæc ſolum ad bonum delinquentis ordinantur, vt diximus primo tomo, in materia de correctione fraterna. Et ſi quis contra hoc argumentetur; Nullum eſt peccatum, quod ex ſe non

Iudex tenetur interdũ magis punire min' peccatũ quam maius.

Argum.

afferat

afferat nocumẽtum publicum,aut ſcandali,aut mali exempli,aut alterius,cuiuſcunque perſuaſionis,quæ alijs noceat: ergo nullum eſt peccatum,de quo non teneatur quiſq; facere accuſationem,ſi illud probari poteſt,& ei pęna eſt impoſita, atq; ex conſequenti non rectè eſt facta diſtinctio de peccatis lædentibus bonum commune,& de non lædentibus, cum nullũ ſit quod non lędat; rñdeo huiuſmodi argm̃ pleroſq; conuincere,vt affirmẽt nullum eſſe peccatũ, de quo non teneantur ſinguli facere accuſationem. Imméritò tamen. Nam diſcretione eſt opus.Et non oĩa peccata ſic ſunt cenſenda cedere in detrimentum reipublicæ,vt neceſſario ſint,vel denũtianda, vel accuſanda: ſed illa tm̃,quorum proprium obiectum eſt bonum commune in ipſis expugnatum & læſum.Reliqua autẽ,quæ aduerſus priuatum bonum cõmittuntur priuata,& non cõmunia reputantur. Ex obiecto enim actuum ſpecies ſortiri debẽt. Ex quo infertur, ꝙ bona proximi furari, aut priuatum hominem interficere, priuata enim dicẽda delicta,quorũ nullus tenetur accuſationem, aut denuntiationem facere: At vero compilatio ærarij publici; ſicuti & crimen læſæ maieſtatis,quæ in publicum detrimentum vergunt,peccata ſunt publica,quorum accuſationis,vel denuntiationis obligatio vnumquemq; contingit, quando illa probari poſſunt. Similiter mendacium pernicioſum, quo alicui ciui in particulari fraus extruitur,priuatum eſt peccatum.At verò hæreſis,qua communis religio concutitur, ſicuti & latrocinium eorum,qui regias vias obſident, ſuntq; aſſaſini,crimen eſt valde publicum,& ſic eius erit facienda denuntiatio iuridica à quocunque illud ſcitur.

Reſponſio.

Quæſtio. Et ſiquis quærat, vtrum denuntiationem, vel accuſationẽ peccati ſecreti, quod vergit in perniciem reipublicæ,quale eſt crimen hæreſis,aut proditio ciuitatis, ſemper debeat neceſſario præcedere ſecreta admonitio fratris, dico, hanc difficultatem fuiſſe à me in terminis diſputatam, in materia de correctione fraterna, 1.tomo,q.33.art.7. Cuius reſolutio fuit ex mente D.Thom.in illo loco. Quòd qñ peccatum vergit in perniciem publicã,ẽt ſi ſit occultum atque ſecretum, dummodo nõ ſcitum per ſacramentalem confeſſionem, ſtatim eſt iudici denuntiandum ante ſecretam admonitionem, niſi pro certo habeatur, quod poterit emendari ſecreta admonitione. Idem ẽt habet D.Thom.infra q.70.art.1.ad 2. Vbi dicit,ꝙ qui nouit extra confeſſionem peccatum, quantumuis occultum,dummodo ſit in perniciem reipublicæ, tenetur illud expreſsè iudici manifeſtare, etiam ſi de illo non ſit requiſitus. Idem tenet Caietanus ibidem, & Caſtro lib.2.de iuſta hæreticorum punitione,c.25.eſtq; cõis ſententia Canoniſtarum in cap. nouit,de iudicijs, & in c.ſi peccauerit.2.q.1. Et probatur:Bonum cõe eſt præferendum bono particulari:ergo potius eſt conſulendum ſaluti totius cõitatis, quam famæ vnius particularis.Et de his peccatis intelligitur illud D. Aug. Qui veritatem occultat, & qui mẽdacium prodit, vterq; reus eſt. Ille,quia prodeſſe non vult; iſte,quia nocere deſiderat. Dixi,niſi pro certo habeatur, ꝙ poterit emendari ſecreta admonitione. Nam,ſi ille,qui crimen publicũ reſciuit, certiſſimus omnino eſt, ꝙ per ſuam admonitionem ſic frater emendabitur, & damnum publicũ omnino ceſſabit,neceſſaria erit ante denuntiationẽ ſecreta admonitio non ſolum ex charitate, ſed ẽt ex iuſtitia.Adhuc enim peſtilẽs ille,& ſceleroſus homo habet poſſeſſionẽ ſui honoris. Quare,ſi ſine eius læſione ſatis poteſt occurri malo cõi, ratio poſtulat,vt nõ publicitus traducatur. At verò qui non eſt omni firmitate certiſſimus, ꝙ ſua prodiderit admonitio, vel qñ eſt periculum in mora,ſtatim ad accuſationẽ erit properandum, vel ad denuntiationem iuridicam,ſi idonei teſtes non ſunt, quibus delictum probetur.

Reſponſio.

A Ex quo infero, quòd qui nouit aliquem eſſe hæreticum, ſtatim tenetur tale crimen iudici competenti reuelare,etiam ſi de illo nõ ſit ſpecialiter requiſitus. Et quamuis in ſecreto fuerit ſibi hæreſis reuelata. Eſt enim hæreſis peſtilẽtiſſimum venenum,quod citò & facilè maximam quamq; poteſt inficere multitudinem. Propter quam cauſam D.Pau.2.ad Timot. c.2.de hæreticis loquẽs,dicit: Sermo eorum,vt cancer ſerpit,& Deut.c.25. de ſeductore,& ad idololatriam perſuadente,dicebat Dñs:Si tibi voluerit perſuadere frater tuus,filius matris tuæ, aut filius tuus, vel filia, ſiue vxor, quæ eſt in ſinu tuo, aut amicus, quem diligis,vt aĩam tuam;clam dicens; Eamus,& ſeruiamus dijs alienis,quos ignoras tu,& patres tui, cunctarum in circuitu gẽtium,quæ iuxta,vel procul
B ſunt ab initio vſq; ad finem terrę,non acquieſcas ei, nec audias, nec parcat ei oculus tuus, vt miſerearis, & occultes eum.In quibus verbis id maximè eſt aduertendum,ꝙ etiam ſi talia ſeductionis verba clam, & ſecretò dicantur à ſeductore,præcepit Dñs, vt nõ ſeruetur ſecretum, ſed ſtatim reueletur. Moraliter enim, & regulariter loquendo, nunquam poteſt de homine hæretico maximè dogmatizante haberi illa ſpes,& certitudo,quæ requiritur ad hoc,vt illũ non ſtatim denunciemus. Nam,cum intellectus ſit,qui dirigit oẽs alias potentias, & ideò qñ cæteræ potentiæ deordinantur per hoc,quod in illis aliqua peccata committuntur,ſi intellectus manet rectus facilè illas in ordinẽ reuocare poſſumus, fit, vt in hæretico, qui deprauatum habet intellectũ, vix poſſit tale ma-
C lum mederi. Et ſic nulla poteſt eſſe firmitas & certitudo,quod ſecreto correptus emendabitur. Eo,vel maximè, quòd qui non audit Eccleſiam, quòd nec etiam hominem particulariter admonẽtem audiet, debet iure iudicari. Verũ eſt,quòd ſi non ex malitia ſed ex ignorãtia lapſus eſſet quis in aliquẽ errorem, vt ſi v.g.homo ruſticus, negaret aliquam propoſitionem ſacrę ſcripturę,quam explicitè credere nõ tenetur, corripiendus eſſet homo ille ſecretò ante denuntiationem,ſi ſit ſpes emendæ, & ſi ex tali admonitione ſecreta nullum aliud detrimentum poteſt euenire propter rationem iam dictam, Dico notanter,ſi ex tali admonitione ſecreta nullũ aliud poteſt detrimentũ euenire.Nam ſi ruſticus accepiſſet eum erro-
D rem ab illo, qui ex malitia tales errores ſeminabat, proculdubio ipſe ruſticus teneretur id iudici manifeſtare. Quod ſi non faceret,ille alius qui ruſtici errorem cognouit, teneretur ſtatim denũtiare, vt hác rõne malum reipublicæ radicitus euelleretur. Ita tenent Caſtro lib.2. de iuſta hæreticorum punitione, c.25.Ricardus in 4.diſt.19.art.3.q.1.Adrianus in materia de correctione fraterna, & Turrecremata ſuper c.qui peccauerit.2.q.1.q.11. cõcluſione quinta; Et ratio eſt: Nam ex charitate ſolum tenemur cõſulere ſaluti proximi,ſine detrimento famæ, quãdo id fieri poteſt citra periculũ boni cõis,quod in caſu poſito facere non poſſumus. Aliqui fuerunt, qui exiſtimarunt,nullum teneri ad accuſationẽ, propterea qd accuſatio vř eſſe contra illud verbũ Chriſti, Matt.6.
E Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Et cõtra illud;ſi non remiſeritis hominibus,nec pater veſter remittet vobis. Cæterũ, ſi loquamur de peccatis publicis, hæc ſententia eſt falſa, & ſtulta,vt dicit Caietanus,in præſenti. Tanto enim magis tenetur quis ſuccurrere communi detrimento corporali,vel ſpirituali,quã priuato, quantò bonum cõmune diuinius eſt,& amabilius, quam priuatum.Et conſtat quòd tenetur quilibet ſciens,& potẽns ſubuenire periculo corruptelæ ſpiritualis, vel corporalis proximi ſeruatis debitis conditionibus. Si autem loquamur de particularibus offenſis dico, quòd quamuis ſit diuinum conſilium,quòd illas remittamus, nec illarum faciamus accuſationem, & ſic

Hęretici ſtatim ſunt denuntiandi.

Qui ex ignorantia negat aliqd de fide admoneri debet.

ſic omnes communiter concurrunt ad iniuriatum, & offenſum, vt illum ad id inducant, ipſe tamen, cui de re ſua propria incumbit accuſatio, adhuc illā perſequi poteſt in iudicio, nulla præcedente ſecreta admonitione. Nam cum ſcopus talis accuſationis non ſit emendatio fratris, ſed propriæ iniuriæ atq; honoris ſatisfactio, quæ adhuc ipſo delinquente eu enda to expeti poteſt, inanis erit & vana, quæcunq; ſecreta admonitio præcedens. Nec loca ſcripturæ add ucta faciunt contra hanc veritatem. Nam in accuſatione eius criminis, quod in perniciem publicā vergit, non ſuam, ſed proximi, nō vnius, ſed multitudinis cauſam agit accuſator. Et ſic per hoc non impeditur, quominus dicere poſſit. Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Nec de eo intelliguntur dicta illa verba Chriſti; ſi nō remiſeritis hominibus, nec pater veſter remittet vobis. Et in accuſatione particulari, qua ſuam priuatā cauſam agit, accuſator non ita præcipitur ex illa diuina inſtitutione remittere, vt iuſtitia non habeat locum ſuum; ſed ꝙ nec ex paſſione, nec ex propria autoritate vindictam ſumat. Quod & ſignificauit Paulus ad Rom. 12. dum dixit; Non vos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ. Accipitur enim ibi defenſio pro vindicta priuata autoritate facta, vt cōſtat ex his quæ ſequuntur, Subdit enim ſtatim: Scr ptum eſt enim: Mihi vindictā, & ego retribuam. Et eſt ſenſus, quod quamuis læſi fuerimus, non tentemus ipſi vindictam, ſed eam Dn̄o permittamus. Originem enim habere ſolet hoc malum ex immodico noſtro amore, ac ingenita ſuperbia, quę, vt vitijs noſtris benigne indulgeamus, alienis autē ſimus inexorabiles, facit. Et ideo dandus eſt locus iræ ac permittenda Domino iudicandi facultas, quam ei præripiunt quicunq; vindictam ex paſſione, vel priuata autoritate aggrediuntur, cū tamen eam ex teſtimonio prophetæ ſibi Dominus reſeruauerit, & ſit nefas Dei vices, & partes vſurpare in re ſibi peculiariter aſcripta, &c.

Homo poteſt accuſare eum qui iniuria affecit.

De peccatis, quæ ſolum nocent peccanti, dicit D. Tho. in ſecunda concluſione & eius probatione, qđ ſufficienter eis prouidetur per fraternā correctionē, & ſic nullus de illis tenetur accuſationem facere aut denuntiationem iuridicam, quod eſt verum. Cæterùm ſi poſt factam ſecretam admonitionem adhuc proximus perſtiterit in ſuo delicto, adhibendi erūt teſtes. Et ſi teſtes non ſufficiunt, facienda erit denuntiatio pœnitentialis prælato, iuxta illud Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, hoc eſt, ſi te ſciente, vt D. Auguſtinus interpretatur, corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit lucratus eris fratrem tuum: ſi autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum, Quod ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ, &c. Quid autem tunc Eccleſiæ prælatus facere teneatur, & ſimiliter qualiter ſit intelligendus omnis iſte proceſſus correctionis fraternæ à Chriſto aſſignatus, iam latè à nobis eſt explicatum in materia de correctione fraterna, contenta in primo tomo q. 33. per totam, & præcipuè artic. 7. & 8. videte ibi. Et hoc ſolum pro nunc memoriæ mandandum eſt, quod magis videtur facere ad noſtrum inſtitutum, nunquam in his peccatis eſt facienda teſtium inductio, aut denuntiatio prælato, quin ſecreta admonitio præcedat. Ita enim habetur expreſſe in verbis Euangelij. Super quæ dicit D. Auguſtinus ſer. 16. de verbis Domini, & refertur in c. ſi peccauerit. 2. q. 1. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolum. Quare? quia in te peccauit? quid eſt in te peccauit? Tu ſcis quia peccauit. Quia enim ſecretum fuit quando in te peccauit, ſecretum quære cum corriges, quod peccauit in te. Nam ſi ſolus noſti, quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere non eris corrector erroris, ſed proditor.

De peccatis quæ ſolum nocent peccāti nullus tenet alium accuſare.

Nota ꝙ fraterna correptione.

A Attende quemadmodum vir iuſtus Ioſeph tanto flagitio de vxore fuerat ſuſpicatus tanta benignitate pepercit, antequā ſciret, vnde illa conceperat, quam grauidam ſenſerat, & ſe ad illam non acceſſiſſe nouerat, Reſtabat itaque certa adulterij ſuſpicio, & tamen quia ipſe ſolus nouerat, ipſe ſolus ſciebat; quid dicit Euangelium? Ioſeph autem cum eſſet iuſtus & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere. Ergo corripienda ipſa ſunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus; ipſa verò corripienda ſunt ſecretius, quæ peccantur ſecretius. Hucuſque Auguſtinus. Et ratio huius ſententiæ eſt: Nam cum hoc differat correctio fraterna ab accuſatione, & inquiſitione, quòd finis correctionis eſt emendatio fratris, accuſationis verò & inquiſitionis punitio, fit, vt eo

B modo ſit faciēda correctio, quo melius ad eius emendationem conducat. Et certum eſt famam quam plurimum iuuare, vt peccator reſipiſcat, dicente D. Hieron. ſeorſum corripiendus eſt frater, ne ſi ſemel pudorem, & verecundiam amiſerit, remaneat in peccato. Præterquàm quod exemplo medici corporalis, qui quā minimo fieri poteſt diſpendio, tenetur ęgroto mederi, addiſcere poſſumus eum, qui fratrem, ſine diſpendio famæ corrigere poteſt iniuſtiſſimum eſſe diffamando. Qui enim ſanare poteſt ſine abſciſſione membri, grauem infert iniuriam abſcindēdo. Ex dictis ſumenda eſt regula in inquiſitionibus generalibus, quibus occulta crimina poſito edicto manifeſtari præcipiuntur, obſeruanda. Nam ſi omnino

C ſunt emendata, cuiuſcunque generis ſint illa, nullus tenetur ea vel denuntiare, vel accuſare, ſed ſolum eſſe teſtis, quando eius teſtimonium in particulari legitimè fuerit poſtulatum. Si autem non ſunt emendata, tūc aut ſunt publica, aut priuata. Si publica hoc eſt in reipublicæ perniciem vergentia, vt proditio ciuitatis, hæreſis, & quæcunq; alia, quæ habent pro obiecto bonum commune, ſtatim erunt denūtianda iudicialiter, vel accuſanda, ſi probari res poſſit, vt ſic efficacius conſulatur bono cōmuni. Si autem fuerint priuata, vt concubinatus, & alia quæ nō habent pro obiecto bonum publicum; tunc tātum erunt fraternæ ad emendationem fratris denūcianda poſtquam fuerint factæ ſecretæ admonitiones, & teſtium inductiones, iuxta Chriſti præceptum. Et quia vnicus fi-

D nis correctionis fraternæ eſt ſalus particularis proximi, & ex iſto fine, & ſpe, quæ illum cōſequendi habetur omnis correctio, atq; ordo, & proceſſus illius moderandus eſt, fit, vt toties admonitio ſecreta ſit repetenda, quoties ſpectatur profutura Et quando non eſt ſpes proficiendi, alijs remedijs, ſcilicet, ſecreta admonitione, & teſtium inductione, quod ſtatim ad denuntiationem deueniatur erit neceſſe. Imò tūc etiam erunt omnia iſta omittenda, quando probabiliter creduntur fore inutilia, vt diximus in materia de correctione fraterna.

In ſolutione ad primum argumentū dicit D. Tho. infames, & excommunicatos ab accuſatione repelli, vt conſtat ex cap. clericus, & tribus ſequentibus, 2. q. 7. Non in bonum ipſorum. Nam accuſare vbi &

E quando oportet virtus eſt, ſed in pœnam ſuorum delictorum, Deſiderat enim accuſatio autoritatem in accuſante, quā illa ſors hominum non habet; & ideo eo munere priuatur. Cæterum aduertit Caietanus, quòd, quamuis accuſare in iure iſti homines prohibeantur. Poterunt tamen in caſu, & debebūt vt multitudinis periculo ſuccurratur, reuelare iudici perſonam criminoſam, atq; teſtes, cum alijs circunſtātijs, vt ſic vel ex officio poſſit iudex reipublicę prouidere, quod eſt verum. Et ratio eſt: Nam quod infames, & excōmunicati non accuſent, eſt de iure poſitiuo. Quod aūt ſinguli conſulant bono cōmuni, cuius partes ſunt, eſt de iure naturali. Et certum eſt, ius poſitiuū, nulla ex parte poſſe præiudicare iuri naturali.

Infames & excommunicati ab accuſatione repellūtur.

In

In ſolutione ad ſecundum argumentum, quo vi- debatur probare homines non teneri ad accuſationẽ ex eo, quòd ſubditi non debent accuſare prælatos, nec inferiores ſuperiores, vt dicitur 2.q.7. per multa capita, & actus charitatis, qualis eſt accuſatio, debentur omnibus ſiue maioribus, ſiue minoribus, ſiue prælatis, dicit D. Tho. in illis iuribus non prohiberi ſubditos accuſare prælatos, aut ſeruos dominos, aut quoſcunq; alios inferiores ſuos ſuperiores, quando id fecerint ex affectu charitatis, maximè in cauſa boni communis. Sed quod interdicitur, eſt, ne inferiores ex ſua prauitate vitam ſuperiorum diffamare, & reprehendere quærant. Eo vel maximè, quod cum accuſatio præſeferat quandam ſpeciem odij, dedecus eſſe videtur, quod aduerſus ſuperiorẽ tam facile admittatur. Cæterum, ſi ſubditi alias fuerint idonei ad accuſandum, hoc eſt, non infames, nec excommunicati, nec criminoſi, licitum erit illis ſuos ſuperiores ex charitate accuſare, nec hoc aliquo iure naturali, aut poſitiuo eſt illis prohibitum. Imò potius præceptum, quod illos charitatiuè corrigant, vt diximus latè in materia de correctione fraterna, quæſt. 33. artic. 4.

Dubiũ, an clericis liceat accuſare.

Sed de clericis ſolet eſſe non leui difficultas, vtrũ liceat illis aliquem accuſare maximè in cauſa ſanguinis? Ad cuius explicationem dico primò, certum eſſe quòd clerici nec iure diuino, nec naturali prohibentur ſanguinis cauſam agere. Et quidem, quòd ius naturale id non prohibeat, eſt res manifeſta. Nam

1. dictum.

agere cauſam ſanguinis, quando & vbi oportet, eſt actus iuſtitię, & nulli, iure naturæ, actus virtutũ ſunt prohibiti. Quod autem nec etiam id prohibeat ius diuinum probatur: Quia nullibi hoc habetur præceptum in tota ſacra ſcriptura. Et ſi quis obijciat illud Pauli. 1. Timoth. 3. Oportet Epiſcoporum irreprehenſibilem eſſe, non vinolentem, non percuſſorem, quod etiam Doctores ad quoſcunque alios ſacerdotes extendunt, reſpondeo ibi tantum agere de percuſſore, propria autoritate ex ira, aut vindictã alterum occidere: ad quod ſignificandum poſuit prius; Non vinolentum. Sæpè ſepiùs enim contingit, quod ex vinolentia percuſſio ſequatur. At verò qui in iudicio alterum accuſat, vel eum ad mortem condemnat, non priuata, ſed publica autoritate illum interficit. Prǽterquam quòd etiam ſi dicamus Paulum in illis verbis prohibuiſſe ſacerdotibus quancũque percuſſionem, adhuc publica autoritate factam, non inde licet inferre, tam prohibitionem continere ius diuinum. Non enim in illa dicit; Præcipio, non ego, ſed Dominus. Quod facere ſolebat, quãdo eius præceptum erat diuinum, vt conſtat ex illo 1. ad Corinth. 7. Præcipio, non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere; neceſſario fatendum eſt, ſacerdotes, aut Epiſcopus nullum poſſe interficere auctoritate eccleſiaſtica aut Epiſcopali, ex iure diuino. Quãuis enim Chriſtus in quantum homo, habuerit poteſtatem quoſcunque malefactores interficiendi, tanquam ille, qui habebat omnium rerum dominium, eratque perfectiſſimus & potentiſſimus Rex, atque Imperator ipſis vniuerſi, vt diximus ſupra quæſtione 67. articulo. 1. ſed hanc poteſtatem nulli in Eccleſia reliquit, niſi quatenus neceſſaria erat ad finem ſupernaturalem. Et certum eſt non eſſe neceſſarium ad finem ſupernaturalem, quod Eccleſiaſtici agant cauſam ſanguinis. Cum hoc tamen ſtat, quod ipſe Chriſtus non prohibuerit iure diuino, quod ſacerdotes, vel tanquam partes reipublicæ, vel in quantum participant auctoritatem humanam, cauſam ſanguinis, aut decernãt, aut proſequantur, vel ſicut iudices, vel ſicut accuſatores. Imò in lege veteri id faciebãt ſacerdotes. Et quando dixerunt in Euangelio apud Ioannem ca. 18. Nobis nõ licet occidere quenquã, non loquebantur de prohibitione iure diuino facta,

A ſed humano. Imperator enim Romanus, qui Iudęorum regnum tunc tyrannicè occupabat, omnẽ cauſam ſanguinis eis interdixerat. Vel dixerunt illud; quia lapidare ipſorum erat, & ſic lapidauerunt Stephanum, crucifigere autem Romanorum. Et volebant, quòd Chriſtus nõ ſimpliciter, ſed cum ſummo opprobrio occideretur; vt ſermo Ieſu impleretur, quo certo prædixerat, ſe gentibus tradendum, ab illiſque crucifigendum.

2. dictum.

Dico ſecundo, quod quamuis, ſacerdotes iure diuino, aut naturali, non ſint prohibiti agere cauſam ſanguinis, id tamen ſunt prohibiti iure humano, ipſi iuri diuino, valde conformi, & familiari. Et quidem, quòd iure humano ſint prohibiti, probatur ex capit. his, à quibus. 23. quæſt. 8. & ex capi. ſententiam.

Rationes propter quas clerici prohibentur agere cauſam ſanguinis.

B & ex cap. clericos. extra, ne clerici, vel monachi, ſecularibus negotijs ſe immiſceant. & in capit. presbyteros, de homicidio. imponitur pœna irregularitatis cõtra clericos, qui cauſã ſanguinis egerint. Quod autem hæc humana prohibitio iuri diuino ſit valde conformis, oſtendit D. Tho. ſupra quæſtione 64. arti. 4. duabus rationibus. Prima, quia ſunt electi ad altaris miniſterium, in quo repræſentatur paſſio Chriſti occiſi: qui cum malediceretur non maledicebat, & cum pateretur non comminabatur, ſed tradebat iudicanti ſe iniuſtè, vt dicit D. Petrus 1. canonica cap. 2. Debent autem miniſtri ſuum Dominum imitari, iuxta illud Eccleſ. 10. Secundum iudicem populi, ſic & miniſtri eius. Secunda ratio eſt: Quia clericis no-

C uæ legis miniſterium committitur, in qua nulla pœna occiſionis, aut mutilationis corporalis determinatur. Quare, vt noui teſtamenti idonei miniſtri inueniantur, opus erit, vt à talibus abſtineãt. Eodem modo dicit D. Tho. ſuper epiſtolam ad Romanos, cap. 13. in illa verba, Ideò tributa præſtatis, lect. 1. clericos non ex iure naturali, aut diuino eſſe liberos à ſolutione tributorum, ſed ex beneplacito, & priuilegio principum, cum ipſa lege naturali cõformitatem & familiaritatem habẽte. Ex quo factum fuit vt etiam apud Gentiles liberi fuerint à tributis ſoluendis, qui rebus diuinis vacabant. Legitur enim Geneſ. ca. 47. Ioſeph ſubieciſſe Pharaoni totam terram Ægypti, pręter terram ſacerdotũ, quę à Rege eis tradita fuerat; quibus & ſtatuta cibaria ex horreis publicis præ-

D bebantur. Et paulò inferiùs dicitur, quòd in vniuerſa terrã Ægypti quinta pars ſoluebatur abſque terra ſacerdotali, quæ libera erat ab hac cõditione. Ratio autẽ huius naturalis ęquitatis eſt: Quia ſicut Reges ſolicitudinem habent de bono publico in tẽpalibus, ideoque eis tributa præſtantur: ita etiam & miniſtri Dei in ſpiritualibus. Propter quod æquũ eſt, ipſique iuri naturali valde conforme, vt hoc beneficio à principibus afficiatur. Ex dictis infertur, quòd abſolutè loquendo, clerici non poterunt aliquem criminaliter accuſare, etiam ſi peccatum ſit in perniciem reipublicæ. Cæterũ id facere poterunt adhibita moderatione præſcripta in c. prælatis, de homicidio, lib. 6. Vbi dicitur, quòd ſacerdotes poſſunt denũtiare in cauſa ſanguinis, dummodo prius faciant proteſtationem, ſe id non dicere, vt ij occidantur, ſed

Corollarium.

E vt vitia emendentur. Et præmiſſa tali proteſtatione bene poterunt accuſare, aut denuntiare. Loquiturque ca. illud tantum in cauſa propria ipſius ſacerdotis. Sed Caiet. ſupra quęſt. 33. ar. 7. dixit eſſe etiam intelligendum in cauſa reipublicæ, vel cuiuſcunque alterius proximi. Vnicuique enim mandauit Deus de proximo ſuo. Et ſic ex pręcepto charitatis tenentur omnes etiam clerici bonum proximi procurare. Ex hoc infertur, quòd non ſolũ tenetur ſacerdos, & quicunque alius Chriſtianus delinquentem accuſare, quando peccatum eſt in perniciem reipublicę, ſed etiam quando eſt in damnum proximi, cuius cura vnicuique eſt cõmiſſa, dummodo id ſine magno ſuo

detrimento

detrimento efficere poſſit. Opera enim charitatis neminem obligant, cum magno detrimento proprio in peccatis importātibus priuatam & particularem iniuriam eius, qui debet facere accuſationem, quanuis regulariter ſit conſilium, eam remittere, nullus tamen ad id tenetur: ſed quilibet poteſt illatæ ſibi iniuriæ petere per iudicem vindictam, & ſatisfactionem. Tum, quia iuſtitia eſt virtus, & ſemper eſt licitum vnicuique petere à ſuo legitimo iudice actum virtutis. Tum etiam, quia alias daretur anſa prauis hominibus priuatas iniurias inferendi, quod in perniciem vergeret reipublicæ. Dixi regulariter eſſe conſilium remittere proprias iniurias. Nam poterit contingere caſus, in quo ſit melius non remittere, quam remittere, ille, ſcilicet, in quo facilitas veniæ daret alteri occaſionem peccandi. Tunc enim remittens per accidens eſſet cauſa peccandi, & ſic peccare.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſit neceſſarium accuſationem in ſcriptis fieri.

4. diſt. 19. q. 2. artic. 3. q. 1. ad 4. Et diſt. 35. art. 3. ad 6. & quolib. 11. art. 13. cor.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd non ſit neceſſarium accuſationem in ſcriptis fieri. Scriptura enim adinuenta eſt ad ſubueniendum humanæ memoriæ circa præterita. Sed accuſatio in præſenti agitur: ergo accuſatio ſcriptura non indiget.

2. q. 8. cap. per ſcripta.

*2. Præterea, 2. quæſt. 8. dicitur, * Nullus abſens accuſare poteſt nec ab aliquo accuſari. Sed ſcriptura ad hoc videtur eſſe vtilis, vt abſentibus aliquid ſignificetur, vt patet per * Auguſt. 10. de Trinitate: ergo in accuſatione non eſt neceſſaria ſcriptura, præſertim cum canon dicat, quòd per ſcripta nullius accuſatio ſuſcipiatur.*

Li. 10. ca. 1. aliquantulũ à princ. tom. 3.

3. Præterea, Sicut crimen alicuius manifeſtatur per accuſationem, ita denunciationem. Sed in denunciatione non eſt ſcriptura neceſſaria: ergo videtur quòd neque etiam in accuſatione.

2. q. 8. cap. Accuſatorum.

*Sed contra eſt, quod * dicitur 2. quæſt. 8. Accuſatorum perſonæ ſine ſcripto nunquam recipiantur.*

Ar. præce. & q. præc. art. 3.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum * eſt, quando in criminibus per modum accuſationis agitur, accuſator conſtituitur pars, ita quòd iudex inter accuſatorem, & eum, qui accuſatur, medius conſtituitur ad examen iuſtitiæ, in quo oportet, quantum poſſibile eſt, ſecundum certitudinem procedere. Quia verò ea, quæ verbo tenus dicuntur, facilè labuntur à memoria, non poſſet iudici eſſe certum quid & qualiter dictum ſit, cum debet proferre ſententiam, niſi eſſet in ſcriptis redactum. Et ideo rationabiliter inſtitutum eſt, vt accuſatio, ſicut & alia quæ in iudicio aguntur, redigatur in ſcriptis.*

Ad primum ergo dicendum, quòd difficile eſt ſingula verba propter eorum multitudinem, & varietatem retinere: cuius ſignum eſt, quòd multi eadem verba audientes ſi interrogarentur, non referent ea. Similiter etiam cum modica verborum differentia ſenſum variet, ideo etiam ſi poſt modicum tempus debeat iudicis ſententia promulgari, expedit ad certitudinem iudicij, vt accuſatio redigatur in ſcriptis.

Ad 1. arg.

*Ad ſecundum dicendum, quòd ſcriptura non ſolum neceſſaria eſt propter abſentiam perſonæ quæ ſignificat, vel cui eſt aliquid ſignificandum, ſed etiam propter dilationem temporis, dictum * eſt, & ideo cũ* A *dicit canon, Per ſcripta nullius accuſatio ſuſcipiatur: intelligendum eſt de abſente, qui peremptam accuſationem mittat: non tamen excluditur, quin cum præſens fuerit, neceſſaria ſit ſcriptura.*

Ad tertium dicendum, quòd denuntiator non obligat ſe ad probandum. Vnde nec punitur ſi probare nequiuerit. Et propter hoc in denuntiatione non eſt neceſſaria ſcriptura, ſed ſufficit ſi aliquis verbo denuntiet eccleſiæ, quæ ex officio ſuo procedet ad fratris emendationem.

SVMMA TEXTVS.

B Concluſio eſt affirmatiua, quam probat T. Tho. in argumento, ſed contra, teſtimonio D. Auguſtini, relati in capitulo accuſatorum. 2. quæſtione 8. dicentis, Accuſatorum perſonæ nunquam recipiantur, niſi in ſcripto, niſi abſente eo, quem accuſare voluerit, quibuslibet accuſare permittatur. Et in corpore articuli, hac ratione: Iudex inter accuſatorem, & eum, qui accuſatur, conſtituitur medius ad examen iuſtitiæ, in quo oportet quantum poſſibile eſt, procedere ſecundum certitudinem: ſed ea quæ verbo tenus dicuntur, facile memoria labuntur; nec poteſt iudex eſſe certus, quid & qualiter dictum ſit, quando debet proferre ſententiam, niſi in ſcriptis habeatur: ergo rationabiliter fuit inſtitutum, vt accuſatio non niſi in ſcriptis recipiatur.

Concluſio articuli habetur determinata in iure.

C EXPLICATIO ARTICVLI.

DVbitatio huius articuli eſt facilis, eiuſque concluſio continet apertam iuris diſpoſitionem in multis capitibus tam iuris canonici, quam ciuilis, in capit. accuſatorum, in cap. quiſquis, in capi. crimen. 2. q. 8. & in lege, ſicut. de accuſationibus. Ex quo fit, vt ſemper id Doctores in eius definitione cõſtituant, vel dicentes cum Azo in ſumma, eſſe delationem rei de crimine in libello ad vindictam. vel cum D. Thom. quòd eſt delatio rei de crimine in libello ad vindictam, propter bonum commune. Quam definitionem in ſuperioribus diximus eſſe cõuenientiorem. Verum eſt, quòd in delictis paruis nõ D eſt neceſſarium, quod accuſatio fiat in ſcriptis, quoniam in illis lex, leuia. ff. de accuſatio. plano, & ſine huiuſmodi cæremonijs procedere pręcipit. Ratio autem præcipua, propter quam in iure fuit præceptum, vt accuſatio non fiat, niſi in ſcriptis eſt, quam ponit D. Thomas in hoc articulo. Cui adde, quòd cum accuſator antiquitus pœnæ talionis, & nunc etiam alteri non leui fiat obnoxius, ſi de calumnia fuerit conuictus, operæ pretium eſt, vt accuſationem ſubſcribat, ne poſteà eam negare poſſit. Et pręterea, quia accuſationi adhibendæ ſunt, tum defenſiones & exceptiones, tum etiam probationes. Et hoc conuenienter fieri non poterit, niſi ipſius libelli caput occupet accuſatio. De hac re videndus eſt Syluester, verbo, accuſatio, quæſtione prima. E

ARTICVLVS III.

Vtrum accuſatio reddatur iniuſta propter calumniam, præuaricationem, & tergiuerſationem.

*AD Tertium ſic proceditur. Videtur quòd accuſatio non reddatur iniuſta propter calumniam, præuaricationem, & tergiuerſationem: quia, ſicut dicitur * 2. quæſtione 3. calumniari eſt falſa crimina intendere. Sed quandoque aliquis alteri falſum crimen obijcit ex ignorantia*

2. q. 3. ca. Si quem pœnituerit.

ignorantia facti, quæ excuſat: ergo videtur quod A non ſemper reddatur iniuſta accuſatio, ſit calumnioſa.

2.q.3. c. Si quem pœnituerit.

2. Præterea, Ibidem dicitur * quòd præuaricari eſt vera crimina abſcondere. Sed hoc non videtur eſſe illicitum: quia homo non tenetur ad omnia crimina detegenda, vt ſupra dictum * eſt: ergo videtur quòd accuſatio non reddatur iniuſta ex præuaricatione.

Ar. 1. & q. 33. ar. 7.

3. Præterea, Sicut ibidem * dicitur, tergiuerſari eſt in vniuerſo ab accuſatione deſiſtere. Sed hoc abſque iniuſtitia fieri poteſt. Dicitur * enim ibidem. Si quem pœnituerit, criminaliter accuſationem, & inſcriptionem feciſſe de eo quod probare non potuerit, ſi cum accuſato innocente conuenerit, inuicem ſe abſoluant: ergo accuſatio non redditur iniuſta per tergiuerſationem. B

2.q.3.ca. Si quem pœnituerit.

Loco nunc dicto.

Sed contra eſt, quod ibidem dicitur, * Accuſatorum temeritas tribus modis detegetur. Aut enim calumniantur, aut præuaricantur, aut tergiuerſantur.

2.q.3.ca. Si quem pœnituerit.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum * eſt, accuſatio ordinatur ad bonum commune, quod intenditur per cognitionem criminis. Nullus autem debet nocere alicui iniuſtè, vt bonum commune promoueat. Et ideo in accuſatione duplici ratione contingit eſſe peccatum, vno modo ex eo, quod aliquis iniuſtè agit contra eum, qui accuſatur, crimina falſa ei imponendo, quod eſt calumniari: alio modo ex parte reipublicæ, cuius bonum principaliter intenditur in accuſatione, dum aliquis impedit malitioſè punitione peccati. Quod iterum dupliciter contingit, vno modo fraudem in accuſatione adhibendo. Et hoc pertinet ad præuaricationem: nam præuaricator dicitur quaſi varicator, qui aduerſam partem adiuuat, prodita cauſa ſua. Alio modo totaliter ab accuſatione deſiſtendo: quod eſt tergiuerſari. In hoc enim quod deſiſtit ab hoc, quod cœperat quaſi tergum vertere videtur. C

Art. 1. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, quòd homo non debet ad accuſationem procedere, niſi de re omnino ſibi certa, in qua ignorantia facti locum non habeat. Nec tamen qui falſum crimen alicui imponit, calumniatur: ſed ſolum qui ex malitia in falſam accuſationem prorumpit. Contingit enim quandoque ex animi leuitate ad accuſationem procedere: quia ſcilicet aliquis nimis faciliter credit quod audiuit: & hoc temeritatis eſt. Aliquando autem ex iuſto errore mouetur aliquis ad accuſandum, quę omnia ſecundum prudentiam iudicis debent diſcerni, vt non prorumpat, eum calumniatum fuiſſe, qui ex leuitate animi, vel ex iuſto errore in falſam accuſationem prorupit. D

Ad ſecundum dicendum, quòd non quicunque abſcondit vera crimina, præuaricatur: ſed ſolum ſi fraudulenter abſcondit ea, de quibus accuſationem proponit, colludens cum reo, proprias probationes diſſimulando, & falſas excuſationes admittendo. E

Ad tertium dicendum, quòd tergiuerſari eſt ab accuſatione deſiſtere omnino, animum accuſandi deponendo, non qualitercunque, ſed inordinatè. Contingit autem aliquem ab accuſatione deſiſtere ordinate abſque vitio dupliciter. Vno modo in ipſo accuſationis proceſſu, ſi cognouerit eſſe falſum id, de quo accuſauit: & ſi pari conſenſu ſe abſoluũt accuſator & reus. Alio modo ſi princeps, ad quem pertinet cura boni communis, quod per accuſationem intenditur, accuſationem aboleuerit.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmatiua, quam probat D.Tho. in argumento, ſed contra, ex cap. ſi quem pœnituerit. 2.q.3. vbi dicitur. Accuſatorum temeritas tribus modis detegitur. Aut enim calumniantur, aut præuaricantur, aut tergiuerſantur. Et in corpore articuli hac ratione: In accuſatione, quæ ad bonum commune ordinatur, duplici ratione contingit peccare, ſcilicet, vel ex parte eius, qui accuſatur, vel ex parte reipublicæ, cuius bonum principaliter intenditur in accuſatione. Peccare ex parte eius, qui accuſatur, tantum contingit vno modo, qui eſt quando accuſator iniuſte agit contra aliquem crimina falſa ei imponendo, quod eſt calumniari. Peccare autem ex parte reipublicæ contingit ſolũ duobus modis. Primus eſt quando accuſator fraudem in accuſatione adhibet: Ex qua malitioſè impeditur peccati punitio. Et hoc pertinet ad præuaricationem. Secundus, quando accuſator totaliter deſiſtit ab accuſatione, quod eſt tergiuerſari. In hoc enim quòd ab incepto deſiſtit, quaſi tergum vertere videtur: ergo accuſatio per calumniam præuaricationem, & tergiuerſationem poteſt reddi iniuſta.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo explicatione huius articuli operæpretium eſſet, horum trium vocabulorum, calumnia, præuaricatio, & tergiuerſatio præmittere explicationem, niſi ea poſita fuiſſet à D.Tho. in præſenti. Qui dicit, calumniam importare falſam criminis obiectionem, pręuaricationem verò fraudulẽtam colluſionẽ accuſatoris cum reo. Quod contingit quando accuſator adiuuat partem aduerſam, vel falſas probationes adducendo, vel diſſimulando veras, vt ſuperari permittat. Tergiuerſationem autem totalem cauſæ deſertionem, ſine iudicis licentia. Nam qui totaliter ab accuſatione deſiſtit, quam propter bonum commune inceperat, quaſi terga vertit. Et ſic tergiuerſatoris titulo appellatur. Quorum etiam nominum frequens eſt vſus in iure, vt eſt videre in cap. ſi quem pęnituerit, 2. quæſt. 3. §. accuſatorum. Vbi dicitur, quòd calumniari eſt imponere crimen; præuaricari verò in accuſatione diſſimulare, nec velle, vt reus puniatur: tergiuerſari autem deſiſtere, ſine cauſa legitima, ab accuſatione. Idem etiam habetur in l. accuſatorum, ff. ad Senatuſconſultum Turpillianum. Sed eſt aduertendum primò, quòd non omnia iſta æqualem important malitiam. Nam calumniator præterquam quòd ex genere ſuo peccat mortaliter, vt dicitur in cap. 1. 22. diſtinct. quæſt. 2. niſi fortè excuſetur ex leuitate materiæ, tenetur etiã de omni damno proximo illato, vt habetur in cap. vltimo, de calum. cum tamen tergiuerſator, & præuaricator, niſi in peccatis vergentibus in damnum publicum, in quibus accuſare tenentur, vt diximus articulo primo huius quæſtionis, regulariter nullum peccatum committant, nec aliquam teneantur facere reſtitutionem. Vnicuique enim liberum eſt in propria cauſa ſuo cedere iuri, ſicque vel totaliter deſiſtere ab accuſatione, vel in illa diſſimulare, permittendo ſe ſuperari: dummodo falſitate non vtatur.

Calumnia, præuaricatio, & tergiuerſatio quid ſint.

Eſt ſecundo aduertendum, quod ſolum dicitur calumniator, qui imponit falſum crimen ex malitia. Nam quid illud imponit, non credens eſſe falſum etiam ſi leuiter id credat, non dicitur calum-

Calumniator, quis.

niator, ſed vel leuis, vel temerarius, tantoque grauius committet peccatum, quanto leuior fuerit cauſa, quæ illum mouit ad delictum credendum. Si autem impoſuerit falſum crimen ex ignorantia probabili, vel inuincibili, nullum erit peccatum, & multò minus calumnia, quæ ſine malitia eſſe non poteſt. Dicetur etiam calumniator, qui verum crimen, ſed occultum, quod iure probari non poteſt, in iudicio propalat. Nam in iure quidquid idoneis teſtibus, vel inſtrumentis innoteſcere nequit, falſum reputatur.

Tergiuerſatio nomen delicti importat.

Tertiò eſt aduertendum, quòd quia tergiuerſari eſt ab accuſatione omnino deſiſtere, animum accuſandi deponendo, non qualitercunque ſed inordinatè, importat enim tergiuerſatio nomen delicti, quod ſine inordinatione eſſe non poteſt, fit, vt quotieſcunque aliquis ab accuſatione totali ordinatè deſiſtit, quod contingere poteſt duobus modis, primus quando is, qui accuſat, in ipſo accuſationis progreſſu cognoſcit eſſe falſum id, de quo accuſat; ſecundus quando princeps, cui cura boni communis per accuſationem intenti incumbit, præcipit accuſationem diſſoluere; non dicetur talis tergiuerſari, etiam ſi delictum, de quo fuerat impoſita accuſatio in perniciem tetenderit reipublicæ. Nam in primo caſu falſitatis delicti obiecti obligat accuſatorem in conſcientia, ab accuſatione recedere; etiam ſi in foro contentioſo quinque libris auri puniatur, vt ex lege 3. ff. de præuari. colligũt Syluester verbo, accuſatio. quæſt. 6. & Angelus eodem verbo, num. 8. & in ſecundo caſu, auctoritas principis, quæ à principio poterat accuſationem refutare, ſi id bono communi expediri iudicaſſet, eſt etiam potens eandem in proſequutione reſcindere propter eandem cauſam. Ex eo enim, quòd accuſatio ad bonum commune ſemper ordinetur, vt ex ſuperius dictis patet, fit, vt qui boni communi curam gerit, ſi talis medij ablationem ad finem communis boni magis prodeſſe viderit, quam ipſius poſitionem, aut proſequutionem, poſſit & debeat illud tollere, prouidendo prius, vt accuſatori in integrum ſatisfiat, ſi quid alias fuerit debitum. Alioqui iniuſtitiam cõmittet, & ad illius damni reſtitutionem erit obligatus. Nonnulli ſolent addere tertium caſum. Qui eſt, quando accuſator videt ſe non poſſe probare, quod probandum crediderat. Nam tunc etiam ab accuſatione deſiſtere eſt licitum; ſicut & à principio licitum eſſet, eam non incipere, etiam ſi delictum eſſet verum, & in reipublicæ perniciem tendens, quia ſatisfaceret denuntiando. Sed iſte caſus reducitur ad primũ. Vt enim paulò ante dicebam, in iure pro eodem reputantur falſum & improbabile crimen, quantum attinet ad accuſationem.

Caſus in quibus accuſans poteſt ab accuſatione deſiſtere.

Dubium.

Sed eſt difficultas, quam mouet Caietanus in iſto articulo, an iudex inferior poſſit reſcindere accuſationem, ſicut illam reſcindere poteſt princeps, & quicunque alius iudex ſupremus. Et pro parte affirmatiua eſt argumentum. Ad quemcunque iudicem etiam inferiorem ſpectat prouidere bono cõmuni: ergo ad eundem etiam ſpectabit eas accuſationes reſcindere, quas bono communi non conuenientes iudicauerit. In contrarium tamen eſt, nam iudex inferior iuris ordinem præuertere non poteſt, vt ex ſupra dictis patet. Pro explicatione huius diſficultatis, aduertendum eſt, quòd accuſationes poſſunt eſſe in triplici differentia. Quædam enim ſunt vitioſæ, & defectuoſæ, ſiue propter temeritatem, ſiue propter calumniam. Aliæ autem conuenientes, atque perfectæ. Et hæc adhuc ſunt duplices. Quædam quæ primario ordinantur ad ſatisfaciendum parti, quæ paſſa eſt iniuriam. Aliæ verò quæ præciſe tendunt in bonum commune. Hoc ſuppoſito, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò certum eſſe, quod quicunque iudex etiam inferior, poteſt reſcindere eas accuſationes, quas vitioſas & defectuoſas eſſe cognouerit. Sicut enim potuit illas à principio non admittere: ita etiam eaſdem poſtquam admiſſæ ſunt, potuit reſcindere. Nec in hoc alicui facit iniuriam: imò erit iniurius ordini iuris ſi illas fuerit proſequutus. Dico ſecundo etiam eſſe certum, quòd iudex inferior non poteſt reſcindere illas accuſationes iuſtas, quæ ad ſatisfaciendum parti læſę ordinantur, & tendunt. Nam cum talis iudex ex iure teneatur ius ſuum vnicuique tribuere, iuxta legis ſtatuta à principe poſita, ad idque principaliter fuerit à ſuperiori iudex inſtitutus, fit, vt eas accuſationes, quæ particularem exigunt ſatisfactionem, non magis acceptare, quàm proſequi teneatur: nec in hoc aliqua eius poteſt cadere diſpenſatio. Itaque hæc certa ſunt.

Accuſationes poſſũt eſſe in triplici differentia.

1. dictum certum.

2. dictum certum.

Punctus difficultatis.

Sed dubium eſt de accuſationibus iuſtis præciſe tendentibus ad bonum commune, an illas poſſit reſcindere iudex inferior, ſicut & ſuperior. De his enim propriè procedit argumentum pro parte affirmatiua factum. In qua rę omiſſis varijs modis dicendi Doctorum, quod mihi in hac parte ſemper videtur probabilius, eſt, quod inſinuat Caieta. in præſenti, nempe, quòd, vterque iudex, tam ſupremus, quam inferior, poteſt ſupradictas accuſationes reſcindere, quamuis non æqualiter, nec eodem modo. Princeps enim abſolutè de iure poteſt huiuſmodi accuſationes reſcindere, quoties viderit expedire bono communi, tanquam ille qui in legibus à ſe poſitis ex rationabili cauſa poteſt diſpenſare. Et non ſolum iſtas, ſed etiam illas quæ ad ſatisfaciendum parti offenſæ ordinantur. Nam cum princeps ſit, qui plene gerit curam boni communis, ad quod etiam omne bonum, vel malum partis ordinari poteſt, fit, vt eius munus ſit non ſolum communia, ſed etiam propria atque particularia ſingulorum ciuium ad bonum commune referre. At verò iudex inferior id efficere non poteſt abſolutè de iure, bene tamen ex epicheia & gnome, hoc eſt, ex æquitate, & altiori iudicio, quando certo cognoſceret eam accuſationem pernicioſam fore bono communi. Vt ſi, Verbi gratia, certò ſciret ex illa perturbandam fore rempublicam, aut ingentem aliquam ſeditionem ex illa excitandam propter conditionem accuſati, vel propter aliquid huiuſmodi. Tunc enim abolere poſſet accuſationem inchoatam, niſi aliter eſſet poſſibile prouidere bono communi, ſcilicet, vel ſuſpendendo proſequutionem, vel diſſimulando. Quia lex arctare poteſtatis pro communi bono ſaluando prætermittenda eſt, & vſurpanda alia quodammodo maior eidem bono communi neceſſaria, vt diximus ſupra quæſt. 58. articulo 5.

Sententia auctoris.

Dubium. Nota iſtam quæſtioné.

Vltimum dubium circa iſtum articulum, eſt vtrùm poſſit accuſatus dare accuſatori pecuniam, vel aliquam aliam rem, vt ab accuſatione deſiſtat. Quam difficultatem multi ſolent diſputare Canoniſtæ, ad quos præcipuè eius determinatio pertinet, quoniam plura in illa ex iure humano ſunt diſpoſita, vt eſt videre apud Syluestrum, verbo, accuſatio. qu. 11. Sed vt eam paucis perſtringamus, aduertendum eſt primò cum Panormitano, atque gloſſa in cap. 1. de collu. multipliciter poſſe contingere, quòd quis ab accuſatione deſiſtat. Primò auctoritate & motu proprio; quia ſcilicet, accuſatori ipſi placet ab accuſatione ceſſare. Secundò ad preces ipſius rei. Tertio per tranſactionem, hoc eſt, aliquo ſibi dato, vel retento. Hoc enim eſt propriè tranſire in iure, vt conſtat ex capit. ſuper eo, de tranſactionibus. Quarto per abſolutionem, hoc eſt, impetrando à iudice facultatem recedendi, abolitionemque, ſiue deletionem, vel ceſſationem accuſationis, ex aliqua cauſa legitima, puta, quia ex ira,

Notas

ira, vel ex errore accuſauit, vt in l.2.C.de abol.

Nota 2. Secundo eſt aduertendum, quòd iuris periti ſequuti Panormitanum in cap.1.de collu.cauſas diuidunt in ciuiles & criminales. Et ſub criminalibus conſtituunt alias duas; ſcilicet, ſpirituales, & populares.

1.dictum. Hoc ſuppoſito dico primò ſecundum Innocentium in cap.1.de collu. licitum eſſe ab accuſatione ciuili pecuniaria recedere ad preces accuſati, atque etiam per tranſactionem iudicis autoritate factam, & ſine ea ante litis conteſtationem. Panormitanus tamen dicit, quòd poſt oblatum libellum, & à fortiori poſt conteſtatam litem, nõ licet recedere propria autoritate, niſi fortè accuſator velit in totum renunciare liti, & cauſæ, vt in l.poſtquam liti. ff.de pactis. Bene tamen ad preces, atque per tranſactionem, excepta famoſa actione, qualis eſt actio furti, in qua ſine iudicis autoritate tranſigere nõn licet. ff.de his qui notantur infam.lege, furti.§.pactus. Atque etiam exceptis illis cauſis, quæ non dependent à libera voluntate litigantium; qualis eſt cauſa matrimonialis. Quod ego verum exiſtimo.

2.dictum. Dico ſecundo quòd in cauſis ſpiritualibus, ſiue per modum inquiſitionis, ſiue denunciationis, ſiue accuſationis, licitum eſt ab illis diſcedere ad preces accuſati, ex cauſa rationabili. Nam ſine illa diſcedens punitur, vt conſtat ex cap.qua propter.2.quæſt.7. Per tranſactionem autem nunquam eſt licitum. Contra rationem enim eſt, quòd quis pretium accipiat, ne res ſpiritualis in iudicio proſequatur.

3.dictum. Dico tertiò, quòd in cauſa populari, hoc eſt in cauſa ad populi commodum pertinente, nunquam licet diſcedere ab accuſatione ex beneplacito proprio, nec ad preces accuſati, & multo minus per tranſactionem. Imò, ſi fiat trãſactio nulla eſt, & accuſatus habetur pro cõfeſſo, vt dicitur in lege, tranſigere. C.de tranſact. & lege, in omnibus. ff. de præuarica. Quod eſt intelligendum, niſi tale eſſet crimen, quod induceret pœnam ſanguinis. Vnuſquiſque enim tunc poſſet impune tranſigere, ſanguinemq; ſuum redimere qualitercunque. Et niſi induceret pœnam perpetuæ detruſionis, aut pœnam falſi. Quia, vt dicitur in dicta lege, tranſigere. conuictus de falſo eſt quaſi mortuus, cum nulla ei fides adhibeatur. In omnibus alijs cauſis, in quibus huiuſmodi pœnæ non irrogantur, numquam eſt licitum tranſigere, vt conſtat ex cap. ſi quem, 2.q.3. Et hoc eſt quantum attinet ad ipſum accuſatum. Nam de accuſatore certum eſt ſemper, quòd deſiſtit ab accuſatione publici criminis, quo accuſare tenebatur, peccare mortaliter, ſiue id faciat ex beneplacito proprio, ſiue ad preces accuſati, ſiue per tranſactionem. Bene tamen poterit ab accuſatione deſiſtere ex cauſa rationabili, & ex præcepto iudicis, iuxta prius dicta in iſto articulo.

Vltimum dictum. Dico vltimò, quod in cauſa criminali de priuata ſolum alicuius iniuria procedente ſtando in iure naturæ vnuſquiſque accuſator, ſiue ex proprio motu, ſiue ex prece accuſati, ſiue ex tranſactione moueri poteſt, vt quotieſcunque voluerit ab accuſatione diſcedat. Vnicuique enim, ſtando in iure naturæ liberum eſt ſuæ iniuriæ facere remiſſionem, ſiue ad preces alterius, ſiue precio accepto. Ex diſpoſitione tamen iuris poſitiui, ante inchoatam accuſationem puta, ante inſcriptionem ad pœnam talionis, quanuis alia inſcriptio præceſſerit, licitum eſt accuſatori ad preces accuſati ab accuſatione deſiſtere, vt dicitur in lege, mulier. & in lege, quæſitum. ff.ad Turpil. Non tamen ex proprio motu ſi aliqua inſcriptio præceſſit, ſecundum Panormitanum: nec poſt inchoatam litem poſitamque accuſationem, ſine autoritate iudicis, & conſenſu rei. Sed de hoc videndus eſt Syluester verbo accuſatio. quæſt.11.

ARTICVLVS IV.

Vtrum accuſator qui in probatione defecerit, teneatur ad pœnam talionis.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod accuſator, qui in probatione defecerit, non tenetur ad pœnam talionis. Contingit enim quandoque aliquem ex iuſto errore ad accuſationem procedere: in quo caſu iudex accuſatorem abſoluit, vt dicitur 2.quæſtione 3. *Non ergo accuſator, qui in probatione defecerit, tenetur ad pœnã talionis.* 4.d.41. art. 5.q.2.ad 1. Et quol.11. art.13.cor. 2.q.3.ca. Si quem pœnituerit.

2. Præterea, Si pœna talionis ei, qui iniuſtè accuſat, ſit iniungenda, hoc erit propter iniuriam in aliquem commiſſam. Sed non propter iniuriam commiſſam in perſonam accuſati: quia ſic princeps non poſſet hãc pœnam remittere. Nec etiam propter iniuriam illatam in rempublicam, quia ſic accuſatus non poſſet eum abſoluere: ergo pœna talionis non debetur ei, qui in accuſatione defecerit.

*3. Præterea, Eidem peccato non debetur duplex pœna ſecundum illud Naum 1. Non iudicabit Deus bis in idipſum. Sed ille qui in probatione deficit, incurrit pœnam infamiæ, quam etiam Papa non videtur poſſe remittere, ſecundum illud Gelaſij * Papæ: Quanquam animas per pœnitentiam ſaluare poſſimus, infamiam tamen abolere non poſſumus: non ergo tenetur ad pœnam talionis.* Habetur 2. q.3.ca. Euphemium.

*Sed contra eſt, quòd * Adrianus Papa dicit. Qui non probauerit quod obiecit, pœnam quam intulit, ipſe patiatur.* Habetur 2. q.3.ca. Qui non probauerit.ca. Calumniator.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum * eſt, accuſator in cauſa accuſationis conſtituitur pars, intendens ad pœnam accuſati. Ad iudicem autem pertinet, vt inter eos iuſtitiæ æqualitatem conſtituat. Iuſtitiæ autem æqualitas hoc requirit, vt nocumentum quod quis alteri intentat, ipſe patiatur, ſecundum illud Exo.21. Oculum pro oculo, dentem pro dente. Et ideo iuſtum eſt, vt ille qui per accuſationem aliquem in periculum grauis pœnæ inducit, ipſe etiam ſimilem pœnam patiatur.* Art.1.& 2.

*Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Philoſophus * dicit in 5. Ethicor. Iniuſtitiæ non ſemper competit contra paſſum ſimpliciter: quia multum differt, an aliquis voluntariè, vel inuoluntariè alium lædat. Voluntario autem debetur pœna, ſed inuoluntario debetur venia. Et ideo quando iudex cognouerit aliquem de falſo accuſaſſe, non voluntate nocendi, ſed inuoluntariè propter ignorantiam ex iuſto errore, non imponit pœnam talionis.* Lib.5.c.9.

Ad ſecundum dicendum, quòd ille qui male accuſat, peccat & contra perſonam accuſati, & contra rempublicam. Vnde propter vtrumque punitur. Et hoc eſt quod dicitur Deutero.19. Cumque diligentiſſimè perſcrutantes, inuenerit falſum teſtem dixiſſe contra fratrem ſuum mendacium, reddent ei ſicut fratri ſuo facere cogitauit, quod pertinet ad iniuriam perſonæ. Et poſtea quantum ad iniuriam reipublicæ ſubditur. Et auferes malum de medio tui, vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere. Specialiter tamen perſonæ accuſati facit iniuriam, ſi de falſo accuſet. Et ideo accuſatus ſi innocens fuerit, poteſt ei iniuriam ſuam remittere, maximè ſi non calumnioſe

nioſe accuſauit, ſed ex animi leuitate: ſi verò ab accuſatione nocentis deſiſtat propter aliquam colluſionem cum aduerſario, facit iniuriam reipublicæ. Et hoc non poteſt ei remitti ab eo, qui accuſatur: ſed poteſt ei remitti per principem, qui curam reipublicæ gerit.

*Ad tertium dicendum, quòd pęnam talionis meretur accuſator in recompenſationem nocumenti quod proximo inferre intentat. Sed pęna infamiæ ei debetur propter malitiam, ex qua calumnioſe alium accuſauit. Et quandoque quidem princeps remittit pęnam, & non abolet infamiam. Quandoque autem etiam infamiam abolet. Vnde & Papa poteſt huiuſmodi infamiam abolere. Et quod dicit * Papa Gelaſius, Infamiam abolere non poſſumus, intelligendum eſt de infamia facti, vel quia eam abolere aliquando non expedit: vel etiam loquitur de infamia irrogata per iudicem ciuilem, ſicut dicit * Gratianus.*

Loco citato in arg.

Ibidem.

SVMMA TEXTVS.

Concluſio eſt affirmatiua, quam probat D.Th. in argumento, ſed contra, teſtimonio Adriani relati à Gratiano in capit. qui non probauerit. 2. quæſt. tertia, dicentis: Qui non probauerit, quod obiecit, pœnam, quam intulit, ipſe patiatur. Et in corpore articuli hac ratione: Iuſtitiæ æqualitas hoc poſtulare videtur, vt qui per accuſationem aliquem in periculum pœnæ grauius induxit, ſimilem ipſe pœnam ſubire cogatur, iuxta illud Exod. 21. Oculum pro oculo, & dentem pro dente: ergo ad iudicem, cuius eſt conſtituere æqualitatem inter accuſatorem, & accuſatum, ſpectabit præcipere, vt qui in accuſatione defecerit, ad pœnam talionis teneatur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Concluſio huius articuli multis capitibus iuris tam Canonici quam Ciuilis habetur determinata, in cap. calumniator. & in capit. qui non probauerit. 2. quæſt. 3. & in l. mulier. & in l. quæſitum. ff. ad Senatuſconſultum Turpillianum. Ratio autem adducta à D. Thom. ad illam probandam, non euidentiam, ſed tantum congruentiam quandam importat. Quamuis enim ratio naturali dictet eum, qui occidit eſſe occidendum, non tamen dictat eum, qui occidere procurauerit, ſubinde eſſe eadem mortis pœna afficiendum, eò vel maximè, quod deterrerentur tunc homines plus nimio ab accuſatione, quod in reipublicæ perniciem cedere videretur. Ex quo factum fuit, vt deſuetudine iam fere fuerit huiuſmodi pœna abrogata, vt docet Soto, libro quinto, de Iuſtitia, quæſt. 5. arti. 4. & Couarru. libro ſecundo, Variarum. capit. 9. numero 1. Niſi tantum in aliquibus caſibus particularibus: quorum præcipuus eſt, quando teſtis ex ſtudio falſum teſtimonium dicit, in cauſa capitali. Maximè ſi eius occaſione innocens fuerit interfectus. Quamuis etiam in omnibus alijs delatores acri ſupplició iudicis arbitrio ſint puniendi. Pro quo facit textus optimus in cap. ſuper his, accuſatio. & lex, in priuatis. ff. ad Turpill.

In probatione deficiens tenetur ad pœnam talionis.

Quæſtio. Si quis autem quærat vnde habuerit ortum talionis, quæ ab aliquibus ex Latinis retaliatio, ab alijs ſupplicij ſimilitudo, ab alijs repatientia, ab Ariſtot. autem 5. Ethicor. capit. 5. contra paſſum, appellatur: Dico, quòd ex iure naturali præcipienti, vt iuxta menſuram delicti ſit etiam & plagarum modus. Is enim, qui proximum & rempublicam iniuria læ-

Reſponſio.

A ſerit, non æquè naturali pœna punitur, niſi ea, quæ ſufficiens fuerit ſatisfacere, & reparare damnum illatum. Hæc autem reparatio fieri non poterit, niſi delinquenti æqualis crimini pœna iniungatur. Nec hæc commode diſcerni poſſe videtur, niſi idē, quod alteri per iniuriam intulit, ipſe patiatur, quod eſt repatientia, ſeu contra paſſum. Quare in lege Moſaica cautum erat, oculum pro oculo, dentem pro dente, quod à Chriſto non fuit damnatum, tanquam iniquum, Matth. 5. Licet illud exiſtimauerit acerbum, ſicque dederit conſilium, & non præceptum de remittendis iniurijs. Qualiter autem intelligēdum ſit contra paſſum, vt ſit idem, quod iuſtum, explicauimus ſupra quæſt. 61. art. 4.

B

QVÆSTIO LXIX.

De peccatis quæ ſunt contra iuſtitiam, in quatuor articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrum abſque peccato mortali poſſit accuſatus veritatem negare, per quam condemnaretur.

C *Ad primum ſic proceditur. Videtur quòd abſque peccato mortali poßit accuſatus veritatem negare, per quam condemnaretur. Dicit enim Chryſo.* Non tibi dico vt prodas in publicum, neq; apud alium accuſes, ſed ſi veritatem confiteretur in iudicio accuſatus, ſeipſum proderet & accuſaret. Non ergo tenetur veritatem dicere, & ita non peccat mortaliter, ſi in iudicio mentiatur.*

4. diſt. 17. q. 3. art. 1. q. 2. ad 1. & 3. li. 19. q. 2. art. 3. q 1. ad 5. & q. 2. cor.

Chryſoſt. ho. 31. ad Hebræos à med. to. 4. Et habetur de pœnit. diſt. 1. cap. Quis aliquando.

2. Præterea, Sicut mendacium officioſum eſt quando aliquis mentitur, vt alium à morte liberet: ita mendacium officioſum eſt, quando aliquis mentitur, vt ſe liberet à morte: quia plus ſibi tenetur, quàm D *alteri. Mendacium autem officioſum non ponitur eſſe peccatum mortale, ſed veniale: ergo ſi accuſatus veritatem in iudicio neget, vt ſe à morte liberet, non peccat mortaliter.*

*3. Præterea, Omne peccatum mortale eſt contra charitatem, vt ſupra dictum * eſt. Sed quod accuſatus mentiatur, excuſando ſe à peccato ſibi impoſito, non contrariatur charitati, neque quantum ad dilectionem Dei, neque quantum ad dilectionem proximi: ergo huiuſmodi mendacium non eſt peccatum mortale.*

Q. 24. art. 12.

Sed contra, Omne quod eſt contrarium diuinæ gloriæ, eſt peccatum mortale: quia ex præcepto te- E *nemur omnia in gloriam Dei facere, vt patet prima ad Corinth. 10. Sed quod reus id quod contra ſe eſt, confiteatur, pertinet ad gloriam Dei, vt patet per illud quod Ioſue dixit ad Achan. Fili mi da gloriam Domino Deo Iſrael, & confitere atque indica mihi quid feceris: ne abſcondas: vt habetur Ioſue 7. ergo mentiri ad excuſandum peccatum eſt peccatum mortale.*

*Reſpondeo dicendum, quòd quicunque facit contra debitum iuſtitiæ, mortaliter peccat, ſicut ſupra * dictum eſt. Pertinet autem ad debitum iuſtitiæ quòd aliquis obediat ſuo ſuperiori in his, ad quæ ius prælationis*

lationis ſe extendit. Iudex autem, vt ſupra dictum eſt, ſuperior eſt reſpectu eius qui iudicatur. Et ideo ex debito tenetur accuſatus iudici veritatem exponere, quam ab eo ſecundum formam iuris exigit. Et ideo ſi confiteri noluit veritatem, quam dicere tenetur, vel ſi eam mendaciter negauerit, mortaliter peccat. Si verò iudex hoc exquirat, quod non poteſt ſecundum ordinem iuris, non tenetur ei accuſatus reſpōdere. Sed poteſt vel per appellationem, vel aliter licite ſubterfugere, mendacium tamen dicere non licet.*

A

Q.67.art.1.

Ad primum ergo dicendum, quòd quando aliquis ſecundum ordinem iuris à iudice interrogatur, non ipſe ſe prodit: ſed ab alio proditur, dum ei neceſſitas reſpondendi imponitur per eum, cui obedire tenetur.

B

Ad ſecundum dicendum, quòd mentiri ad liberandum aliquem à morte cum iniuria alterius, non eſt mendacium ſimpliciter officioſum, ſed habet aliquid de pernicioſo admixtum. Cum autem aliquis mentitur in iudicio ad excuſationem ſui, iniuriam facit ei, cui obedire tenetur, dum ſibi denegat quod ei debet, ſcilicet confeſſionem veritatis.

Ad tertium dicendum, quòd ille, qui mentitur in iudicio, ſe excuſando, facit & contra dilectionem Dei, cuius eſt iudicium, & contra dilectionem proximi, tum ex parte iudicis, qui debitum negat: tum ex parte accuſatoris, qui punitur, ſi in probatione deficiat. Vnde in Pſal. 140. dicitur, Ne declines cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis. Vbi dicit gloſſa: Hæc eſt conſuetudo impudentium, vt deprehenſi per aliqua falſa ſe excuſent. Et Gregor. 22. Moral. exponens illud Iob 31. Si abſcondi quaſi homo peccatum meum, dicit, Vſitatum humani generis vitium eſt, & labendo peccatum committere, & commiſſum negando abſcondere, & conuictum defendendo multiplicare.*

C

Lib. 22. cap. 23. in prin.

SVMMA TEXTVS.

D

AD hanc difficultatem reſpondet Diuus Thomas per duas propoſitiones. Prima concluſio; Quicunque legitimè de proprio crimine interrogatur, tenetur illud manifeſtare, ſub reatu peccati mortalis. Probatur in corpore articuli, hac ratione: Virtus iuſtitiæ eſt ad ſalutem neceſſaria: ergo quiſque tenebitur ſub reatu peccati mortalis illam ſeruare. Antecedens ſimul cum conſequenti ſupponitur à D. Thom. tanquam notum ex ijs, quæ dixerat ſupra quæſt. 59. artic. 4. Tunc vltra: Iuſtitia obligat ſubditum obedire ſuperiori in ijs, ad quæ ius prælationis ſe extendit: ſed ius prælationis aliquando extendit ſe ad hoc, vt poſſit interrogare ſubditum de crimine, quod commiſit, tunc, ſcilicet, quando ſecundum formam iuris interrogat: ergo etiam tunc tenebitur ſubditus reſpondere: & ſi noluerit veritatem confiteri, vel eam mendaciter negauerit, peccabit mortaliter. Secunda concluſio: Qui non legitimè interrogatur de proprio crimine, non tenetur illud manifeſtare: ſed poterit, vel per appellationem, vel aliter ſubterfugere: mendacium autem nunquam dicere licebit. Probatur: Iudex tunc non habet ius interrogandi: ergo nec ipſe interrogatus tenebitur reſpondere. Quod autem nunquam liceat mendacium dicere, non probat Diuus Th. ſed illud vt notum relinquit, quia eſt mendaciū intrinſecè malum. Et ſic implicat, quòd licitè fiat.

E

ARTICVLVS II.

Vtrum accuſato liceat calumnioſe ſe defendere.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd accuſato liceat calumnioſe ſe defendere. Quia ſecundum iura ciuilia in cauſa ſanguinis licitum eſt cuilibet aduerſarium ſuum corrumpere. Sed hoc maximè eſt calumnioſe ſe defendere: ergo non peccat accuſatus in cauſa ſanguinis, ſi calumnioſe ſe defendat.

Infra art. 1. cor.

*2. Præterea, Accuſator cum accuſato colludens, pœnam recipit à legibus conſtitutam, vt habetur * 2. quæſt. 3. Non autem imponitur pœna accuſato per hoc, quòd cum accuſatore colludit: ergo videtur quod liceat accuſato calumnioſe ſe defendere.*

2. q. 3. ca. Si quē pœnituerit.

3. Præterea, Prouerb. 14. dicitur, Sapiens timet & declinat à malo: ſtultus autem tranſilit & confidit. Sed illud quod fit per ſapientiam, non eſt peccatum: ergo ſi aliquis qualitercunque ſe liberet à malo, non peccat.

*Sed contra eſt, quòd in cauſa criminali iuramentum de calumnia eſt præſtandum, vt habetur * extra, de iuramento calumniæ inhærentes. Quod non eſſet, ſi calumnioſe ſe defendere liceret: ergo non eſt licitum accuſato calumnioſe ſe defendere.*

In decretali lib. 2. tit. 7 cap. 1.

Reſpondeo dicendum, quòd aliud eſt veritatem tacere, aliud eſt falſitatem proponere. Quorum primum in aliquo caſu licet, non enim aliquis tenetur omnem veritatem confiteri, ſed illam ſolum, quam ab eo poteſt, & debet requirere iudex ſecundum ordinem iuris: puta cum præceſſit infamia ſuper aliquo crimine, vel aliqua expreſſa indicia apparuerint, vel etiam cum præceſſit probatio ſemiplena. Falſitatem tamen proponere in nullo caſu licet alicui. Ad id autem quod licitum eſt, poteſt aliquis procedere vel per vias licitas & fini intento accommodas, quod pertinet ad prudentiam vel per aliquas vias illicitas, & propoſito fini incongruas, quod pertinet ad aſtutiam, quæ exercetur per fraudem & dolum, vt ex ſupradictis patet. Quorum primum eſt laudabile, ſecundum verò vitioſum, ſic ergo reo qui accuſatur, licet ſe defendere veritatem occultando, quam confiteri non tenetur per aliquos conuenientes modos: puta quod non reſpondeat, ad quæ reſpondere non tenetur, hoc autem non eſt calumnioſe ſe defendere, ſed magis prudenter euadere. Non autem licet ei vel falſitatem dicere, vel veritatem tacere, quam confiteri tenetur. Neque etiam aliquem dolum vel fraudem adhibere, quia fraus & dolus vim mendacij habent. Et hoc eſt calumnioſe ſe defendere.*

Q.55. art. 4. & 5.

Ad primum ergo dicendum, quod multa ſecundum leges humanas impunita relinquuntur, quæ ſecundum diuinum iudicium ſunt peccata. Sicut patet de ſimplici fornicatione: quia lex humana non exigit ab homine omnimodam virtutem, quæ paucorum eſt, & non poteſt inueniri in tanta multitudine populi, quantam lex humana habet neceſſe ſuſtinere. Quòd autem aliquis non velit aliquod peccatum

catum committere, vt mortem corporalem euadat, cuius periculum in cauſa ſanguinis imminet reo, eſt perfectæ virtutis: quia omnium terribilium maximè terribilis eſt mors, vt dicitur in tertio Ethicorum. Et ideo ſi reus in cauſa ſanguinis corrumpat aduerſarium ſuum, peccat quidem inducendo eum ad illicitum. Non autem huic peccato lex ciuilis adhibet pœnam: & pro tanto licitū eſſe videtur.*

Lib.3 ca.6. tom.5.

Ad ſecundum dicendum, quòd accuſator, ſi colludat cum reo, qui noxius eſt, pœnam incurrit: ex quo patet quòd peccat. Vnde cum inducere aliquem ad peccandum ſit peccatum, vel qualitercunque peccati participem eſſe, cum Apoſtolus dicat dignós morte eos, qui peccantibus conſentiunt: manifeſtum eſt, quod etiam reus peccat, cum aduerſario colludendo, non tamen ſecundum leges humanas imponitur ſibi pœna propter rationem iam dictam.*

In ſol.ad.1.

Ad tertium dicendum, quòd ſapiens non abſcondit ſe calumnioſe, ſed prudenter.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, aliud eſſe veritatem tacere, aliud autem falſitatem proponere, quorum primum in aliquo caſu licet, tunc, ſcilicet, quando aliquis non tenetur dicere veritatem, iuxta poſita in articulo præcedenti: ſecundum autem nunquam eſt licitum, reſpondet D.Thom. ad propoſitā difficultatem per tres propoſitiones. Prima concluſio: Licitum eſt accuſato tueri ſe occultando per modos conuenientes eam veritatem, quam fateri non tenetur, ſcilicet, vel non reſpōdendo ad ea ad quæ reſpondere non obligatur, vel vtendo æquiuocatione, vel alia honeſta, ratione. Nec hoc eſt calumnioſe ſe defendere, ſed magis prudenter agere. Secunda concluſio: Nunquam eſt licitum accuſato defendere ſe dicendo falſum, vel tacendo eam veritatem, quam reuelare tenetur, vel vtendo fraude, aut dolo: quia dolus habet vim mendacij. Et ſic nec etiam eſt licitum alicui ſe calumnioſe defendere. Hæc enim omnia calumniā important. Tertia concluſio: Tres ſunt caſus, in quibus iudex legitime interrogat aliquem de crimine à ſe perpetrato, & in quibus ipſe interrogatus tenetur dicere veritatem. Primus eſt, quando præcedit infamia. Secundus, quando ſunt expreſſa indicia. Tertius, quando eſt ſemiplena probatio.

EXPLICATIO DVORVM Articulorum.

COncluſiones huius articuli fere ſunt eædem cum illis, quas D.Thom. poſuerat, articulo præcedenti. Et propterea eas ſub eodem commento explicare libet, quod materiam non minus vtilem, quam difficilem continebit. Sed vt in illa more noſtro clarè, & ordinatè procedamus, operæpretium erit, vt certa ab incertis ſeparemus. Quod, vt efficiam, dico primò, certum eſſe, quod nullus poteſt ob quamcunque cauſam, etiam ad vitandum mortis periculum, mendacium proferre. Eſt enim mendacium ex natura ſua adeò malum, & iniquum, vt repugnet ei licitè fieri, ſicut & quibuſcūque alijs rebus intrinſece malis. De quibus loquebatur Ariſtot. 3. Ethico, cap. 1. quando dicebat: Quædam tam turpia ſunt, vt mori potius ſit ſuſtinendum, quam talia perpetrare. Et D. Paulus ad Roman. 3. Non ſunt facienda mala, vt inde eueniant bona. Idem etiam probat D. Auguſtinus ex profeſſo in 3. par. lib. de mendacio. cap. 6. & 7. & cap. 11. 12. 15. 18. 20. &

Nullus poteſt mentiri ex quacūque cauſa.

A 21. & part. 8. lib. contra mendacium, capit. 15. 17. 19. 20. Extatque de hac re decretum Eccleſiæ in capit. ſuper eo. de vſuris. Vbi dicitur: Sacra ſcriptura prohibet mentiri pro ſaluanda vita cuiuſcunque, imò & pro ſalute ſpirituali, aut pro vitando peccato alterius, aut pro conuerſione infidelium, & pro pudicitia & caſtitate ſeruanda, &c. Videndus eſt de hac re D.Thom. infra quæſtione 110. articulo 3. & Corduba lib. 1. quæſtionarij, quæſtione 29. vbi latè hanc veritatem probat. Dico ſecundo etiam eſſe certum, quòd, quando iudex legitimè procedit ad interrogandum aliquem de crimine à ſe perpetrato, ipſe reus tenetur dicere verum, etiam ſi talis confeſſionis merito ſit in mortem rapiendus. Nam, cùm iudex tunc habeat ius ad interrogandum, non

Reus iuri dice interrogatus tenetur dicere verum.

B poteſt fieri, quòd illud etiam habeat reus ad non reſpondendum: alioqui daretur bellum iuſtum ex vtraque parte, quod eſt impoſſibile. Et hoc etiam probat ſufficienter ratio D. Thomæ adducta in articulo 1. huius quæſtionis. Et teſtimonium Pauli ad Romanos 13. dicentis: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: non enim eſt poteſtas, niſi à Deo: quæ autem ſunt à Deo, ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt ipſi ſibi damnationem acquirunt, &c. Quibus verbis ex eo, quòd homines ſciunt ſe per obedientiā, & reuerentiam, quam prælatis à Deo in poteſtate conſtitutis exhibent, eis ſubijci debere (non eſt enim aliqua poteſtas, aut prælationis veræ ſuper eminentia, quam

C Deus non conſtituerit, cuius prælati omnes legitimi ſunt vicarij, & quæcunque à Deo ſunt, rectè inſtituta, atque ordinata ſunt, ſeruarique optimo iure debent) concludit, eum, qui obedire recuſans poteſtati reſiſtit, non homini tantum, ſed magis diuinæ ordinationi repugnare, cum id, quod Deus ordinauit, & inſtituit, conetur infringere. Qui autem diuinæ ordinationi reſiſtunt, clariſſimum eſt eos, hoc ipſo ſibi damnationem conciliare, pro ſuæ inobedientiæ demerito. Et certum eſt, quod qui iudicibus iure interrogantibus reſpondere renuunt, eis nec obediunt, nec ſubijciuntur, & ſic peccant mortaliter. Dico tertio etiam eſſe certum, quòd quando quis non legitimè, etiam iuratus interrogatur, quod contingit, quando, vel ab eo, qui non eſt

D ſibi iudex, vel contra canonum, legumque ſanctiones fuerit quæſitus, non tenetur ſuum crimen confiteri. Et ſimile eſt affirmandum de teſtibus in crimine alieno. Et ratio eſt manifeſta: Nam, cùm quiſque habeat ius ſe ſuaque tuendi, niſi ad contrarium iure fuerit compulſus, & qui præter leges, canonumque ordinationes interrogatur, nullo iure legitimo compellatur, fit, vt neutiquam ſe prodire teneatur. Itaque hæc certa ſunt.

Reus illegitime interrogatus nō tenetur ſuū crimen manifeſtare.

Sed eſt dubium, quando dicetur iudex legitimè interrogare, vt reus teneatur ſuum crimen manifeſtare? De qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ, D.Thom. in præſenti dicit, tres eſſe caſuum differentias, in quibus iudex poteſt iure reum interrogare, & in quibus ſubinde reus tenetur veritatem

Dubium quando dicatur iudex legitime interrogare.

E reſpondere. Primus, quando præcedit infamia ſupra aliquo crimine. Secundus, quando apparent aliqua expreſſa indicia. Tertius, quando eſt ſemiplena probatio. Et quanuis huius rei rationem non ſubijciat, illa tamen apertè colligitur ex ijs, quæ ſuperius dixerat q. 67. art. 3. Vbi dixit, iudicem neminem abſque accuſatore, vel eius vicem ſupplente, poſſe condemnare. Et certum eſt, quòd hæc tria, vltra expreſſum accuſatorem, ſunt quæ eius vicem gerunt, vt poſſit reus legitimè interrogari. Et ſi quis obijciat, quinque caſus fuiſſe à nobis poſitos loco nuper citato ex mente D.Thom. quibus iudex abſq; accuſatore contra aliquem poteſt procedere aliquo

in

A in ipſis accuſatoris vicem ſupplente. Primus quando diuina reuelatio intercedit. Secundus, quando crimen eſt manifeſtum. Tertius, quando eſt infamia, vel indicia, vel clamoroſa inſinuatio. Quartus, quando procedit denunciatio iuridica. Quintus, quando fraterna correctione præmiſſa, denunciat quis Prælato, vt patri fratris delictum. Et ſic videtur D. Thom. in præſenti diminutè procedere. Reſpondeo, verum eſſe, quòd omnes iſti caſus fuerunt à nobis poſiti in articulo citato. Cæterum ex illis tantum faciunt ad præſens inſtitutum tres, qui numerantur à D. Tho. in præſenti. Et ratio eſt: Nam eo in loco inſtituerat author declarare quando Iudex ſine accuſatore poteſt aliquem condemnare. Et certum eſt, quòd in omnibus illis caſibus eo modo intellectis, quo à nobis fuerunt explicati, At ve- B rò in præſenti tantum intendit manifeſtare merita, propter quæ licitum erit Iudici ex officio de occulto crimine inquirere, etiam nullo alio denunciante, vel petente. Et hæc dicit eſſe ſolum tria, ſcilicet, infamia præcedens, manifeſta indicia, & ſemiplena probatio. Itaque cum ſint tres modi procedendi in criminalibus, ſcilicet, per inquiſitionem, denunciationem, & accuſationem, vt conſtat ex c. qualiter & quando. de accuſationib. in præſenti tantum agit D. Thom. de modo procedendi per viam inquiſitionis, & non per quamcunque inquiſitionem, ſed per illam, quam iuriſperiti ſpecialem appellant. Nam in generali, qua Prælati munere ſuo fungentes, & quod aiunt officij debito prouinciam, aut conuentum viſitantes crimina diſquirunt, cer- C tum eſt non eſſe neceſſarium, quod aliquid illorum præcedat, vt diximus ſupra quæſt. 67. art. 5. Panorm. in cap. 2. de confeſſion. columna penultima, dicit,

Sententia Panormit.

quòd quamuis Iudex, quando præcedunt indicia, vel infamia, vel ſemiplena probatio, poſſit interrogare reum de crimine à ſe perpetrato, ipſe tamen reus poteſt illud negare, ſi ex ſua confeſſione timet pœnam temporalem, ſiue Iudex id inquirat ex mero officio, ſiue ad inſtantiam partis. Si autem pœna imponenda non eſt temporalis, ſed ſpiritualis, vt excommunicatio, dicit hæc opinio, quod tenetur ſub peccato mortali delictum confiteri. Eandem ſententiam tenet Syluester, verbo confeſſio delicti, q. 1. & Alcozer in Summa, cap. 26. Qui etiam citat pro eadem Nauarrum in cap. inter verba, corollar. 64. nu- D mero 732. & 746. Et ratio huius opinionis eſt, quia nullus tenetur ſeipſum condemnare, & contra ſeipſum arma miniſtrare. Nec hoc contingit in pœna ſpirituali, quia cum iſta non tam ſit pœna, quàm medicina, non tam in illa habet ius reus ſe meliori via, qua poterit defendendi, quam in pœna temporali, quæ verè & propriè eſt pœna.

Sententia Petri à Nauarra.

Petrus de Nauarra lib. 2. de reſtitut. cap. 5. in ſecunda parte illius, dubitatione ſecunda, quamuis exiſtimet falſam opinionem Panormitani vniuerſaliter intellectam de omni pœna temporali propter rationes à nobis infra ponendas, dicit tamen, quod piè & probabiliter poteſt teneri in cauſa criminali præcipuè capitis poſſe reum in conſcientia veritatem ſecluſo mendacio contegere, etiam ſi ad interrogationem Iudicis præ- E ceſſerint indicia, vel infamia, vel ſemiplena probatio. Et ratio illius eſt: Quoniam in cauſa ſanguinis ob rei magnitudinem, de qua agitur, & naturalem ac vehementem inclinationem, quam natura hominibus dedit ad ſui conſeruationem, ipſa eadem natura tribuit ſummam ac liberrimam facultatem ſe tuendi. Hac enim de cauſa licitum eſt aliena ſurripere, quæ ſecluſa extrema vitæ neceſſitate ſurripere non liceret, & occidere inuadentem, cuius alias occiſio eſſet peccatum grauiſſimum. Et confirmari poteſt hæc ſententia ex leg. 4. ff. de teſtibus. Nam ſi, vt ibi dicitur, conſanguineus non poteſt cogi ad teſtificandum contra conſanguineum, nec ſimiliter vt Couarruuias docet, quando teſtis aliquod magnum diſpendium timet in ſeipſum, quantò magis id dicendum erit, quando aliquis contra ſeipſum in cauſa capitis debet dicere teſtimonium? Quis enim eſt magis conſanguineus, quam quiſque ſibi? Et quod poteſt eſſe maius diſpendium, quam mortis? Et ſi quis dicat, in hac lege ſolum eſſe ſermonem de criminibus occultis, in quibus nec indicia, nec infamia, nec ſemiplena probatio præceſſerunt, vt multi reſpondent, contra hoc eſt argumentum: Nam, ſi ita eſſet, nullum ibi inueniretur beneficium legis conſanguineis conceſſum, cum nec etiam extranei compelli poſſint ad teſtificandum de ſimpliciter occultis. Certum eſt autem ex mente omnium Doctorum, quod aliquid ſpeciale in ea lege propinquis conceditur, atque etiam teſtibus in proprio crimine, quod alijs in communi non eſt conceſſum.

Sententia Authoris.

Mihi ex his ſententijs ea videtur longè probabilior, quæ affirmat, ſemper, quòd Iudex interrogat reum ſufficientibus præcedentibus indicijs, vel infamia vel ſemiplena probatione, ſiue id faciat ex officio, ſiue ad inſtantiam alterius, teneri interrogatum ſub peccato mortali dicere veritatem, etiam ſi ex talis confeſſionis merito certo ſciat ipſum in mortem eſſe rapiendum.

Interrogatus à Iudice præcedẽte infamia, vel indicijs, vel ſemiplena probatione ſem ꝑ tenetur dicere verũ.

Ita tenent Diuus Thomas, & Caietanus in hoc articulo. Soto in relectione, de tegendo & detegendo ſecreto. membro 2. quæſt. 2. & latius quæſt. 7. concluſione 1. & lib. 5. de iuſtitia. q. 6. art. 2. cõcluſione 2. Corduba lib. 1. quæſtionarij, q. 41. dubio 3. Nauarro in Summa, cap. 25. num. 35. citatque ſeipſum in cap. inter verba. concluſ. 6. Et re vera ita tenet. In eadem etiam ſententia eſt Couarruuias in practic. q. 23. nu. 5. Gabriel in 4. diſt. 15. q. 6. art. 2. concluſ. 6. Roſella, verbo accuſatus. Palud. in 4. diſtinct. 19. q. 4. num. 7. Enriquus q. 10. quodlib. 1. q. 33. & ex iuriſprudentibus Gregorius Lopez ſuper par. 7. titulo 29. leg. 4. Archidia. §. Item quod dicitur 22. quæſtio. 2. Bartholomæus in l. Marcellus. ff. de actionibus rerum amotarum. Speculator titulo de pœnitentia, §. 7. verſiculo 19. Rodericus Suarez l. 4. 11. 12. de las Iuras, lib. 2. foro legum. Antonius Gomez tomo 3. Variar. reſolut. cap. 12. num. 15. Bernardus Diaz in ſua Practica criminali, cap. 118. & Frater Bartholomæus de Medina in ſumma, lib. 1. cap. 14 §. 35. folio 144. Et probatur. Subditus tenetur ſub peccato mortali parere præcepto ſuperioris iuſta præcipientis: ſed Iudex iuſtè ac legitimè præcepit, vt ſibi veritas manifeſtetur, quando præcedunt ſufficientia indicia, aut infamia, aut ſemiplena probatio: ergo tunc ſubditus tenetur ei obedire, atq; ex conſequenti detegere veritatem. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur, ex cap. qualiter & quando 1. & 2. & ex cap. ſuper his. & ex c. cum dilecti. & alijs multis, de accuſationibus. Vbi expreſſe habetur, tunc iudicem legitimè ſuper delicta inquirere, quando reus laborat infamia, vel ſunt indicia, aut ſemiplena probatio. Imo in l. 4. tit. 29. part. 7. præcipitur Iudicibus, vt ita faciãt ſub his verbis: El iuzgador deuele fazer jurar, que diga la verdad. Idem etiam habetur in cap. 1. de confeſſio. & in titulo, de purgatione canoni. per multa capita. Ex quibus manifeſte colligitur, non ſolum poſſe Iudicem in ſupradictis caſibus inquiſitionem facere, ſed etiam ad id teneri. Quod & manifeſta ratione poteſt probari: Nam ſi ſuper his delictis Iudex nec procederet, nec rogaret, nec tormenta minaretur, ſed liberos dimitteret infamatos, indiciatos, & ſemiplene probatos, magnum in Republica ſcandalum suboriretur, atque detrimentum: cum hac confidentia omnes fierent malefactores, breuiq; Reſpublica impleretur criminibus. Ad hoc argumentum Petrus de Nauarra loco citato, dicit,

quód, quamuis ſit verum communiter in omnibus cauſis tam ciuilibus, quàm criminalibus, quòd tenetur ſubditus ſub peccato mortali parere ſuperiori iuſta præcipienti, id tñ fallit illis in cauſis, in quibus agitur de capite. In quibus quidem poteſt Iudex iuridicè, ac legitimè interrogare, præcipereque etiam ſub iuramento, vt ſibi veritas manifeſtetur. Et tamen reus licitè eam abſcondit. Vterque enim iure ſuo vtitur, Iudex percontando ob commune bonũ, & reus celando ob bonum propriæ vitæ. Nec mirari, inquit, quiſquam debet, quod detur iſtud veluti bellum iuſtum ex vtraque parte, ſecluſa ignorantia inuincibili: ſi quidem conſtat licitũ eſſe Iudici damnato ad mortem præcipere, vt è carcere non fugiat, & tamen ipſe parere non tenetur. Damnato etiam ad mortem in abſentia Iudex legitimè præcipit, vt compareat, & tamen ipſe in abſentia venire non tenetur. Simile ſolet dici de ſeruo, dum ipſe non ſe vendidit, quod poteſt fugere in conſcientia: & tamen dominus iuſtè præcipit, ne fugiat, & ad id poteſt compellere. Et hoc propter maximum ius, quod vnuſquiſque habet propriam vitam, ac libertatem conſeruandi. Cęterum hęc reſponſio nulla eſt: ſemper enim eſt implicatio in adiecto, quod detur bellum iuſtum ex vtraque parte: quod contingeret, ſi Prælato iuridicè ac legitimè interrogante de crimine, poſſet reus illud licitè celare. Eo vel maximè, quod ex iure, quod ſuperiores habent ad aliquid precipiendum, euidẽter colligitur obligatio, quam habent ſubditi ad obediendum. Nec poteſt fieri, ꝙ ſubditus habeat ius ad non obediendum, & quod illud habeat ſuperior ad præcipiendum, cum hæc ſint correlatiua, mutuoque ſe conſequantur: vt conſtat ex illo Pauli ad Roman. cap. 13. qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt ipſi, ſibi damnationem acquirunt. Quibus verbis ex eo, quòd poteſtas Principum eſt à Deo, & nihil eſt à Deo ſine ordine, colligit ordinem etiam, quo inferiores ſuperioribus poteſtatibus ſubijciũtur eſſe à Deo. Et ſic qui contra hunc ordinem poteſtati reſiſtit, quod ipſi Deo reſiſtant, erit neceſſe, iuxta illud Lucæ cap. 10. Qui vos ſpernit, me ſpernit. Et 1. Reg. c. 8. Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Hoc modo argumentãdi colligunt Doctores neceſſitatem confeſſionis ſacramentalis ex illo Joan. c. 20. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Si quidem non poteſt fieri, quòd Apoſtoli, & reliqui ſacerdotes habeant ius ad abſoluenda peccata à fidelibus commiſſa, quin etiam ipſi teneantur illa ſacramentaliter confiteri. Et ad id, quod adducitur de condemnato ad mortem, cui poteſt Iudex præcipere legitimè, ne è carcere fugiat, vel vt abſens compareat, & tamen ipſe parere non tenetur, nec ſimiliter ſeruus, cui fuerit præceptum impoſitum de non fugiendo, reſpondeo, quòd cum inclinatio, quam habent homines ad tuendam propriam vitam, atque libertatem, ſit valde naturalis, atque vehemens ſit, vt non habeant Iudices poteſtatem præcipiendi, ne condemnatus ad mortem fugiat, ſi poteſt, vel quod abſens compareat, quamuis habeant ius ad illum ſuſpendendum. Eſſent enim huiuſmodi præcepta valde rigida, & iure gentium nulla. Quare dum damnati fugiunt, vel citati non comparent, nec faciunt iniuriam miniſtris iuſtitiæ, nec illis reſiſtunt, aut violentiam inferunt, ſed tantum cauſam ſuam deſerunt, diffidentes de illa, præſentiamque ſuam negant, quam vti ſupponimus ex iure gentium exhibere non tenentur ad mortem, quam inde ſibi vident imminere. Et eadem ratio eſt de ſeruo, qui ſe non vendidit, quantum ad recuperationem propriæ libertatis. At verò qui iam præſens in iudicio legitimè cogitur reſpondere, faceret iniuriam iuſtitiæ, illique reſiſteret, nõ reſpondendo, ſicut & qui fugit reſiſtendo, aut qui iuſſus aſcendere patibulum, vel collum gladio iuſtitiæ exhibere id facere non vult. Et per hoc patet ſolutio ad argumẽtum, quo idem Petrus de Nauarra ſuam ſententiam probabat. Ad confirmationem autem deſumptam ex l. 4. ff. de teſtibus, dico eam non facere ad propoſitum. Vendicat enim ſibi locum textus ille, qñ certum eſt Iudici, ſocerum, generum, aliaſque perſonas ibi expreſſas, quia delicto adfuerunt depoſituras aduerſus ipſum reum, vt conſtat ex ipſo textu in illis verbis. Vt teſtimonium litis dicat aduerſus ſocerum, &c. Hic autem nos vagamur magis in incerto, ſcilicet, quando Iudex, vt ſibi veritas innoteſcat poſt alias probationes non omnino euidentes conquiſitas, reum interrogat, qui niſi veritatem exponat peccati mortalis reatum incurret, &c.

Dubium.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrùm ad hoc, vt reus teneatur Iudici reſpondere veritatem, vt dictum eſt, ſit neceſſarium, quod Iudex prius ei notificet contra ipſum eſſe infamiam, vel indicia, vel ſemiplenam probationem, vt ſic ſciat ipſum iuridicè interrogare, an vero ſtatim teneatur ei fidem adhibere, credereque, quòd iuridicè interrogat, vt veritatem illico manifeſtet? De qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Caietanus, Soto, Nauarro vbi ſupra, & multi alij dicunt, non teneri reum veritatem manifeſtare, quoaduſque ſibi certò conſtet quod iuridicè interrogatur: At verò alij, quos refert Gregorius Lopez loco citato, dicunt oppoſitum. Et ratio illorum eſt: Quia ſemper debet præſumi pro Iudice, quod legitimè procedit, quandiu de oppoſito non conſtiterit. Mihi hæc ſecunda opinio nimis dura videtur. Quocirca dicendum potiùs exiſtimo, ꝙ quamdiu reus dubitet, an ſint indicia ſufficientia, vel infamia, vel ſemiplena probatio, contra eum, quod ſæpe accidit, quia Iudices frequenter leui rumore, & leuibus indicijs moti glorioſum ſibi exiſtimant, ſi ſub iuramento & minis, & alijs vexationibus mille artibus vtentes à reo veritatem extorquean de crimine occulto, quod contractum ſuſpicantur, nõ tenetur reſpondere veritatem, quamuis non debeat mentiri, vt ſupra dictum eſt, nec pro Iudice eſt præſumendum, quamdiu reo non conſtat, vel rationabiliter conſtare debet, quod ipſe legitimè procedit. Qui enim bona ſua, honorem, atque vitam iure poſſidet, quouſque ius alterum ſibi innotuerit, quo debeat illorum iacturam facere, nõ aſtringitur illam dimittere. Alias eorum prodigus eſſet. Atque id maximè in rebus grauioribus: & potiſſimum in his, quæ vitam in diſcrimen obijciunt. In rebus quidem leuioribus poſſent ſubditi Prælatis fidem adhibere, & non omnibus, ſed illis, quos probos, prudentes, ac ſcientiæ peritos cognouerint, cum tamen in rebus grauioribus ius habeant vitam ac proprium honorem tuendi, quouſque ſibi contrarium rationabiliter conſtiterit.

Sententia Caietani, et aliorum.

Sententia probabilior.

Quoniam dictum eſt, infamiam, vel indicia ſufficientia, vel ſemiplenam probationem ſufficere, vt Iudex legitimè dicatur facere inquiſitionem, & hæc non paruam poſſint habere latitudinem, operæpretium erit ſingula ſuo ordine explicare. Et quidem de infamia iam diximus ſupra q. 67. art. 3. nõ quamcunque, ſed illam tantum, quæ à viris honeſtis non maleuolis, & qui nõ ſemel, ſed pluries procedit ſufficere mouere Iudicem ad hoc, vt legitimè inquiſitionem faciat. Quod Caietanus in hoc commento ſub his verbis declarat: Infamia vocatur non frequens vox diſcolorum, ſed frequens vox talis, vt apud probos & prouidos viros reddatur perſona de crimine tali rationibiliter ſuſpecta. Non nulli affirmant duorum, aut trium hominum teſtimonium, maximè iuramento rem atteſtantium, ſufficere ad efficiendam infamiam. Sed proculdubio falluntur.

Quæ infamia ſit ſufficiens, vt Iudex ad inquiſitionẽ procedat.

Eſt

Eſt enim infamia, ſicut & fama, communis opinio voce manifeſtata, vt definit Bart. in l. de minori. §. tormenta. ff. de quæſt. Et dicitur communis opinio: quia paucorum dicta nec bonam, nec malã famam efficiunt. Et dicitur voce manifeſtata: quia interior notitia atque cognitio exiſtimatio potius, quàm fama appellatur, quæ eſt quid ſuperius ad famam: & eſt veluti genus ad illam: quia omnis fama eſt rumor, & non è contra. Quando enim minor pars ciuitatis, vel viciniæ de aliquo habet opinionem, rumor dicitur. Quando autem maior pars ciuitatis, vel viciniæ loquitur, eſt fama. Nauarro in cap. inter verba, coroll. 63. nu. 214. putat eſſe diſcrimen inter famam, & clamoroſam inſinuationem in eo, quòd fama eſt, quæ in iudicio ſufficientibus teſtibus probatur: clamoroſa autem inſinuatio eſt crebra fama B extra iudicium. Sed proculdubio fallitur. Tum, quia pro eodem vtrumque nomen vſurpatur in iure, vt conſtat ex cap. inquiſitionis. §. tertiæ dubitationis. & cap. qualiter & quando, el ſegundo, de accuſationibus. Vbi non ſemel, ſed ſæpe dicitur, quòd clamor innuit, & diffamatio manifeſtat. Nec Gloſſa in his locis quidquam inter iſta diſtinguit. Quod & facit Soto in relect. de tegendo ſecreto, memb. 2. q. 6. dub. 3. Tum etiam: quia vix explicari poterit, quis ſit ille numerus teſtium, in iudicio ad infamiam ſufficiens. Eo vel maximè, quòd cum Iudex non poſſit procedere ad inquiſitionem faciendam, niſi infamia præcedente, vt communiter dicunt Doctores, & eſt expreſſa conſtitutio iuris in cap. cum oporteat, de accuſationibus. vbi habetur: Diſcretioni tuæ man- C damus, quòd niſi ſuper prędictis criminib. famam illius læſam eſſe noueritis, ad inquiſitionem minimè procedatis, neceſſariũ erit, quòd ante iudicium infamia exiſtat, atque ex conſequenti non ſolum in iudicio, ſed etiam extra poterit eſſe.

Dubium an requiratur infamia de perſona, vel potius ſufficiat de facto.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, an ſatis ſit, quòd iſta infamia ſit de facto, vel potius etiam requiratur, quòd ſit de perſona? Verbi gratia. Inuenitur corpus hominis occiſi, nec huius facti infamia aliqua perſona in particulari læſa eſt. Dubitabitur, vtrum ſit licitum Iudici per viciniam diſquirere, quis illius fuerit interfector? De qua re ſunt variæ Doctorum ſententię.

1. Sentẽtia.

Prima eſt, quorundam, qui dicunt abſolutè eſſe licitum Iudici huius rei facere inquiſitionem: ipſos tamen teſtes ſolum teneri manifeſta- D re infamatos, vel indicatos. Itaque dicunt, quòd facti infamia præciſe ſufficiens eſt, vt Iudex legitimè interroget: non tamen eſt ſatis, vt teſtis teneatur detegere malefactorem, niſi ſimul cum notitia facti infamia perſonæ, vel indicia inueniantur.

2. Sentẽtia.

Secunda ſententia eſt aliorum, quos refert Soto lib. 5. de iuſtitia, q. 6. artic. 2. & de tegendo ſecreto, membro 2. q. 6. dub. 4. Qui dicunt quando eſt infamia facti, & non perſonæ poſſe Iudicem interrogare in communi, quis fecerit illud: non tamen in particulari, an hic, vel ille. Et ratio illius eſt: Quia cùm ſolum præceſſerit infamia vagæ perſonæ, & non huius, vel illius, ſolum poteſt Iudex interrogare indeterminatè, quis fecerit, non autem, an hic vel ille.

3. Sentẽtia.

E Tertia ſententia eſt, illorum, qui dicunt nullo modo eſſe licitum Iudici in iſto caſu facere inquiſitionem ſuper perſona occulta. Hanc tenent Soto loco citato, & Caietanus in iſto articulo, & Panormitanus, & Hoſtienſ. & Innocent. in cap. bonæ memoriæ, de appellationibus.

1. Argum.

Et probatur primò ex cap. cum oporteat, de accuſationibus. Vbi habetur: Niſi ſuper prædictis famam ipſius, ſcilicet perſonæ, læſam eſſe noueritis, vos ad inquiſitionem non ſubitò procedatis. Et in cap. inquiſitionis, eodem tit. dicitur: Nullus pro crimine, ſuper quo aliqua non laborat infamia, eſt puniendus. Et in cap. qualiter & quando, ibidem, legitur. Si ſuper exceſſi- A bus ſuis quis fuerit infamatus, tunc procedendum eſt ad inquiſitionem. Quibus omnibus locis ſignificari videtur infamiam perſonæ eſſe neceſſariam, vt contra aliquem fiat inquiſitio.

2. Argum.

Secundò, probatur hæc ſentẽtia ex teſtimonijs ſacræ ſcripturæ ſuperius poſitis de villico iniquitatis, & de ſodomitis, quibus non dicuntur perſonæ punitæ, quoaduſque infamia læſæ fuerunt inuentæ. Videturque hoc fundatum in illo Matth. cap. 5. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Eſt enim iudicium temerarium de perſona iudicare propter crimen publicum, ac ſubinde illam explorare.

Quarta ſententia vera, & tenenda.

Quarta ſententia tenet omnino oppoſitum, ſcilicet, quòd quando crimen eſt manifeſtum, ac publicum, licitum eſt Iudici facere inquiſitionem, etiam B occultæ perſonæ. Hanc dicunt Caietanus, atque Soto tenuiſſe D. Thomam Pariſijs dum erat baccalaureus. Sed certè illã tenet Nauarro in c. inter verba. conc. 6. corol. 49. nu. 124. in eamque refert Innocentium, & Panormitanum. Eandem tenet Cordub a in ſumma, q. 64. puncto 1. & Gerſon alphabeto 34. litera Q, & Angelus in ſumma, verbo denunciatio, §. vlt. & verbo confeſſio delicti. & Areualo de correctione fraterna. concl. 6. propoſitione 7. quæ etiam mihi videtur probabilior.

De iure naturali eſt, quod non procedatur ad inquiſitionem ſine infamia.

Quod, vt à fundamentis declarem, aduertendum eſt primò, non eſſe ſolum de iure poſitiuo, quòd ad inquiſitionem non procedatur, ſine infamia, ſed etiam de iure naturali, atque diuino. Naturali quidem: quia lex naturalis dictat ſeruandum eſſe ſecretum. Et quando peccata, C aut peccatores ſunt occulti, adhuc eſt ſecretum. Tum: quia lex ſeruandi ſecretum, vt Doctores docent, non ſolum obligat ſeruare ſecretum nobis commiſſum: ſed etiam peccata, ſed peccatores occultos non reuelare, cum in communitatis dãmnum non vergunt, vt infra dicemus. Tum etiam: quia poteſtas inquirendi in Iudice exiſtens, eſt publica: & poteſtas publica iure ipſo naturæ requirit notitiam publicam, tam criminis, quàm criminoſi. Quæ enim ſunt occulta, naturaliter ſunt exempta ab humano iudicio, vt diximus ſupra. Quod autem etiam ſit de iure diuino, non procedere ad inquiſitionem, ſine infamia, probatur ex cap. qualiter & quando. iam citato. Vbi Innocentius III. ſic inquit: Qualiter, & quando debeat Prelatus procedere ad inquirẽdum, D ex authoritatibus veteris & noui Teſtamenti euidenter colligitur: ex quibus canonicę proceſſerunt ſanctiones. Legitur enim in Euangelio, quòd villicus ille, &c. & Matth. 18. dicitur: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolũ. Nec valet ſi dicatur, ibi ſolum eſſe ſermonem de eo, qui fraternè ad emendationem fratris procedit. Multo enim ſtrictius id ſeruare tenebitur, quando ad pœnam procedit, cum charitatis vinculum, quo pręceptum illud innititur, magis obliget, vbi maius damnum fratri timetur, quod abſque ſcandalo, & maiori damno vitari poteſt.

Leges naturales ſecundi ordinis interpretationem accipiunt.

Secundò eſt aduertendum, quòd quamuis ſit lex naturalis, atque diuina non procedendi ad inquiſitionem, ſine infamia: non tamen eſt primi ordinis, E vt non mentiri, diligere Deum, quæ nec interpretationem, nec diſpenſationem recipiunt. Sed eſt ſecundi ordinis, illarum ſcilicet, quæ interpretationem accipiunt. Vt enim author eſt D. Tho. 1. 2. q. 94. artic. 4. Inter præcepta legis naturæ quædam ſunt generalia, & quaſi prima principia, vt Bonum eſt faciendum, & Quod tibi non vis, alteri ne feceris. Alias vero ſunt, quæ ex his principijs deducuntur euidenter. Et inter hæc adhuc eſt diſcrimen. Nam quædam facili negotio deducuntur: alia verò magna cum difficultate, & poſt diuturnum laborem. Et de primis principijs generalibus dicit, illa eſſe eadem apud omnes, non ſolum quantum ad

cògnitionem, ſed etiam quantum ad rectitudinem, A Quod eſt dicere, quod prima principia legis naturæ ab omnibus cognoſcuntur, & in omni euentu, & ſemper ſunt iuſta. Comparantur enim hæc primis principijs ſpeculatiuis, quantum ad hoc, quod ſicut principia ſpeculatiua ſemper, & vbique ſunt vera, ab omnibusq; ſufficienter lumine naturali cognoſcuntur: ita etiam prima principia practica ſemper, & in omni euentu ſunt iuſta, & omnibus nota. De præceptis autem naturalibus, quæ ſunt veluti conclusiones ex primis principijs deductæ, affirmat, quòd licet, vt in plurimum, ſint recta, atque iuſta apud omnes, non tamen ſemper. Et eſt dicere, quòd iudicia, quæ ex primis principijs deducuntur, non ſemper ſunt iuſta & recta apud omnes. Et ſic lex naturalis ſecundùm illa non eſt eadem ſemper apud B omnes, quantum ad rectitudinem. Et ratio huius eſt: Nam cum iuſtum & rectum in operabilibus ſumatur, non ſolum ex obiecto operationis, ſed etiam ex omnibus circunſtantijs, quæ in particulari concurrunt, fit, vt eadem operatio, quæ ſecundum ſe, & ſimpliciter conſiderata erat iuſta, & recta, & à lege præcepta, conſiderata in particulari propter aliquas circunſtantias ſit praua. Quod & hoc exemplo declaratur: Nam ex hoc principio: Quod tibi non vis, alteri ne feceris, ſtatim neceſſario ſequitur, alienum nec eſſe accipiendum, nec retinendum inuito domino rationabiliter. Et ex hac concluſione rurſus infertur, depoſitum eſſe reſtituendum quod quidem præceptum, vt in plurimum, rectum & iuſtum eſt. Sed, ſi eueniat caſus, C quòd dominus depoſiti in perniciem propriam, vel Reipublicæ velit vti depoſito, ratione illius circunſtantiæ, id quod natura ſua erat rectum, efficitur malum. Et ſic patet, quod iudicia practica deducta ex primis principijs, non ſemper, & in omni euentu ſunt iuſta, Ex quo infertur eſſe valde facile errare in diſcurſu practico, ex quo in principijs vniuerſalibus deducuntur concluſiones ad res practicas operandas. Nam cum ad ſtatuendum quid in particulari ſit bonum, oporteat conſiderare omnes circunſtantias, & noſter intellectus difficulter poſſit attendere ad plura, fit, vt in ſuo diſcurſu, & ratiocinatione ſæpè ſæpius erret.

Explicatio difficultatis.

His ſuppoſitis dico, quòd quemadmodum eſt lex D naturalis reddendi depoſitum: & tamen quando dominus in perniciem ſuam, aut Reipublicæ eo vti vult, non obligat, ſed interpretationem admittit: & ſicut eſt lex naturalis, vt quis ſua ſponte non ſe exponat periculo propriæ vitæ: & tamen licet pro bono communi, & patria liberanda ſe morti offerre: quia ius illud naturale de conſeruanda vita, epicheiam recepit ob aliud naturale ius illo fortius de bono communi conſeruando: ita etiam in propoſito, licet ſit naturalis lex celandi occultum peccatorem, licet tamen in aliquo caſu inquirere de illo ad vitanda maiora mala, in eo, ſcilicet, quo crimen eſt publicum, atque manifeſtum. Si enim publica ſcelera ſic relinquerentur, ſequerentur duo maxima mala. Primum, quod daretur ſcādalum in populo, cum viderent impunita, & minimè inquiſita manere crimi- E na. Secundum, quod breui Reſpublica eſſet plena malefactoribus, nulluſq; ſecurus viueret. Ob maius ergo malum vitandum, interpretanda erit lex naturalis de celando peccato, quando crimen eſt manifeſtum. Quod & iura diſponunt in crimine læſæ maieſtatis, & ſimilibus, in quibus inquiſitio fieri præcipitur ob vitandum maius malum, etiam nulla infamia præcedente. Hæc mea ſententia, atque eius ratio videtur apertè poſita in l. 1. tit. 17. parte 3. Vbi poſtquam de generali inquiſitione dictum fuerat: Maguer, que no ſe querelle nadie, puedele Rey hazer peſquiſa; Maguer ende no aya mala fama para parar mejor ſu tierra, y caſtigar los malefactores: De particulari inquiſitione ſubdit: La ſegunda manera de peſquiſaes ſobre hechos de algunos, que no ſabem quien los hizo. Et apertiùs in lege. 3. Si fuiſſe vn hombre muerto, y no ſupieſſen quien lo matara, quier ſea hecho de dia, quier de noche, porque vienen muchos males dello, y grandes daños, deuem ſer las perſonas peſquiſadas, ſolo que no ſea hecha de algunas perſonas ciertas. Idem etiam decernitur leg. 6. tit. 1. lib. 8. recopil. Vt habetur: Si la tal coſa fuere fecha, quier en villa, quier en yermo, y ninguno pidiere querella al alcalde, el alcalde de ſu officio ſepa la verdad, por peſquiſa, o por donde mejor pudiere. Porque razon es, que los males y deſaguiſados, y malefactores no que den ſin pena. Sed eſt aduertendum, quòd huiuſmodi inquiſitio debet fieri reſpectu perſonæ in generali interrogando, quis crimen commiſerit: non autem in ſpeciali, an hic, vel ille, vt dicebat ſecunda opinio. Nec poteirt Iudex facere inquiſitionem interrogando indiſtinctè quoſcunque voluerit, ſed tantum illos, de quibus poteſt eſſe aliqua probabilis opinio, quod poterunt aliquid ſcire. Vt ſi, v. g. homo eſt interfectus in aliquo itinere, poterit interrogare quoſcunque illac tranſierunt, tenebunturque tunc teſtes quæcunque ſciuerint patefacere. Nam cū Iudex illos legitimè interroget propter bonum commune cōſeruandum, propter idem bonum erunt etiam ipſi aſtricti dicere veritatem quamuis alias crimine occulto manente, malefactorem nec accuſare, nec manifeſtare tenerentur. Si poſt factam autem generalem inquiſitionem indicia aliqua, vel ſemiplena probatio infamia aliquem denotauerint, particulariter tunc poterit de illo inquiſitio iniri, iuxta dicta à nobis in principio huius articuli. Poteſt præterea hæc ſententia probari ex cap. quidam maligni. 5. q. 1. Vbi Gregor. Papa, excommunicationem infert in eum, qui occultè libellum famoſum promulgauit, niſi ſe proderit. Ex quo apertè colligitur euidentiam facti eſſe ſufficientem ad faciendam inquiſitionem, ſi quidem valet ad præcipiendum ſub excommunicatione, vt ſe prodat qui publicum peccatum commiſit, quamuis occultè. Nec valet ſi dicatur, excommunicationem ibi latam eſſe à Gregorio pro peccato præterito infamationis, & non pro peccato inobedientiæ non ſe prodendi, vt dicit Caietan. in iſto articulo. Nam vt recte dicit Soto lib. 5. de iuſtitia, q. 6. art. 2. impoſſibile eſt pro peccato præterito, cui nulla anteceſſit admonitio, excommunicationem imponi, Cum, vt ex Euangelio conſtat, nullus tali cenſura puniri poſſit, niſi ob peccatum mortale, idque inobedientiæ; quo rebellis Eccleſiæ audire noluerit, iuxta verbum Chriſti: Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus, & Publicanus. Nec Paulus Corinthium illum ob commiſſum inceſtum Sathanæ tradidiſſet, niſi incorrigibilis eſſet. Nec etiam valet interpretatio Soti loco citato, dicentis, quòd nunquam ſanctiſſimus Pontifex cogitauit latentem illum diffamatorē extorſione excommunicationis in publicum producere, ſed hoc tantum ei præcepit, ad quod iure naturæ ipſe tenebatur. Nempe, quòd, vel produceret ſe, vt crimen probaret, quod alteri impoſuerat, aut famam ei reſtitueret: quam, niſi ſe proferendo reſtituere non poterat, ſin minus à ſacroſancta Euchariſtia ſub pœna excōmunicationis deinceps abſtineret. Itaq; dicit, quòd excommunicatur non pro delicto præterito, nec niſi ſe proderit, ſed pro futuro ſacrilegio, ſi ab Euchariſtiæ abſumptione in peccato exiſtens nō abſtineret. Non, inquam, valet hæc interpretatio Soti. Nam ibi re vera priuatur delinquens Euchariſtia, niſi ſe prodat. Dicitur enim in textu: Si non exierit, nec publicè confeſſus fuerit, quiſquis ille ſit, diffinimus

Qualiter debeat fieri inquiſitio.

vt à

vt à Sacramento Dominici corporis & ſanguinis ſit priuatus. Et deinde planè excommunicatur ſi Euchariſtiam ſumat, antequam ſe prodat. Perinde enim eſt excommunicationem imponi, niſi ſe proderit, & ſi Euchariſtiam ſumpſerit, antequàm ſe prodat: Si quidem vtrobique excommunicatio ordinatur ad proditionem perſonæ: atque ex conſequenti licita non eſſet, niſi etiam eſſet licita inquiſitio perſonæ, quando crimen eſt publicum atque manifeſtum. Tandem probatur noſtra ſententia: Nam plures ſunt caſus communi Doctorum ſententia recepti, iureque expreſſi, in quibus licitum eſt abſque infamia præcedente de delictis perſcrutari, idque nulla alia ratione, niſi quia maius ſtrictiuſque naturale ius alterum interpretatur, eique præualet. Et ita contingit in propoſito.

Ad 1. arg. pro tertia Sententia. Et ad argumenta facta pro 3. ſniã. Ad 1. reſpondetur, quod omnia illa capita loquuntur de inquiſitione certæ perſonæ, quæ fieri non debet, niſi ipſa aliquatenus ſit infamata, etiam ſi crimen ſit publicum. **Ad 2. argu.** Vel 2. reſpondetur, loquuntur de crimine non manifeſto. Nam quando delictum eſt publicum, etiam ſi perſona ſit occulta ob commune bonũ erit licitum inquiſitionem facere ad modum iam explicatum. Eo vel maximè, quòd cum hæc ſint de iure naturæ, vt diximus, non eſt credendum ius poſitiuum illi velle derogare. Et eodem modo reſpondetur ad 2. Nec habet aliquam temeritatem iudicium, quod oritur ex crimine manifeſto, dummodo non inquiratur certa perſona, quo ad vſque ad id ſint aliqua indicia. Prima opinio dicebat, quod quãdo factum eſt publicũ, licitum eſt Iudici facere inquiſitionem, teſtes autem non tenẽtur manifeſtare, niſi infamatos, vel indiciatos. Sed hoc à me iam ſæpè eſt impugnatum: propterea quod fieri non poteſt, vt Iudex habeat ius ad interrogãdum aliquem, & quod ipſe non teneatur veritatem reſpondere. Daretur enim bellum iuſtum ex vtraque parte, quod eſt impoſſibile. Vnde dico, quòd ſi homo aliquis in vno vico mortuus fuerit inuentus, & Iudex eos de illa vicinia interroget, de quib. probabiliter iudicat aliquid ſcire, tenebuntur ſinguli veritatem manifeſtare, etiam ſi vnus tantum ſit qui de illa poſſit teſtimonium dicere. Quia, ſicut Iudex, ne bonum commune pereat, & ne Reſpublica impleatur ſceleratis hominibus, quod contingeret, ſi viderent ciues publica crimina impunita minimeque inquiſita manere: tenetur tunc facere inquiſitionem occulti peccatoris, cuius honor alias ex eodem iure naturæ eſſet ſeruandus: ita etiam ſubditi in ſimilibus caſibus ob idem commune bonum, quod ſemper priuato eſt præferendum, ſunt obligati malefactores etiam non indiciatos detegere, quamuis alias crimine occulto manẽte nec ad interrogata reſpondere, nec malefactorem manifeſtare, imò illum occultare, tenerentur.

Dubium an infamatus de vno crimine poſſit inquiri de alijs. Eſt aliud dubium circa infamiam, quæ inquiſitionem præcedit, vtrum quando vna perſona eſt infamata de vno crimine, vel conuicta, licitum ſit iudic. interrogare de alijs occultis? & an ipſe interrogatus teneatur ad interrogationem reſpondere? **Sententia Paludani.** Palud. in 4. diſt. 19. q. 4. tenet partem affirmatiuam: quã etiam ſequitur Syluester, verbo inquiſitio, 1. q. 3. dicto 4. & Antoninus, 3. p. tit. 9. c. 7. §. 5. Illamque probant hac **Argument.** ratione: Iudex non propter occultationem peccati, ſed peccatoris prohibetur de occultis inquirere, ac iudicare: ergo quando criminoſus iam eſt in iudicio detectus, legitimè poterit interrogari de omnibus ſuis delictis, etiam occultis, ac ipſe tenebitur dicere veritatem. **Sententia Caiet. vera.** Contrariam tamen ſententiam tenet Caiet. in iſto articulo. & Soto lib. 5. de iuſtitia, q. 6. art. 2. & de tegendo ſecreto, membro 2. q. 6. dub. 2. Adrianus quodlib. 11. Henriquus quodlib. 9. q. 25. Nauarro in c. inter verba, concluſ. 6. corol. 51. nu. 127. & in Summa, cap. 25. nu. 36. Qui omnes vnanimiter dicunt, conuictum de vno crimine, non poſſe de alijs occultis interrogari, nec interrogatum teneri illa manifeſtare, niſi in duobus caſibus. Primus eſt, quando cognitum crimen fuerit indicium reſpectu alterius. Vt, ſi, verbi gratia, quis infamatus, vel conuictus fuiſſet de adulterio, & adulteræ maritus in ſuo lecto interfectus fuiſſet inuentus, tunc talis adulter legitimè interrogaretur, an eſſet reus talis homicidij, & ipſe teneretur dicere veritatem. Item, ſi aliquis de homicidio eſſet conuictus, & cadauer nudum fuiſſet repertum, iure poſſe interrogari ſuper ſpolio. Secundus caſus eſt, quando vnum crimen eſt alterius circunſtantia. Vt qui de conſuetudine cum aliqua puella fuiſſet cõuictus, legitimè interrogaretur, an ipſam deflorauerit. Quæ ſententia eſt vera, atque tenenda. Et quidem quod extra hos duos caſus conuictus de vno crimine, non poſſit de alijs occultis interrogari, probatur manifeſtè ex iuribus ſuperius poſitis, quibus apertè ſignificatur, non tãtum infamiam peccatoris, ſed etiam peccati eſſe neceſſariam ad inquiſitionem. Dicitur enim in cap. cum oporteat, de accuſat. Niſi ſuper his famam eius læſam eſſe noueritis. Et in cap. qualiter & quando. ibidem: ſi ſuper exceſſibus ſuis quis fuerit infamatus, tunc procedendum eſt ad inquiſitionem. Et ratio eſt manifeſta: Nam poteſt quis adulterij infamia obſcurari, qui tamen circa furtum aliaque peccata integrum habeat nomen, ſicque non minus erit contra rationem quod de illis interrogetur, ac inquiratur, quam ſi de nullo alio peccato fuiſſet conuictus. Quod autem quando vnum peccatum eſt circunſtantia, vel indicium reſpectu alterius, iure poſſit interrogari de illo, etiam ſi ſit occultum, probatur: Nam ſemper quòd ſunt indicia ſufficientia, legitimè interrogat Iudex de crimine, ipſeque interrogatus tenetur dicere veritatem, quantò magis quando indicia ſunt peccatum, vel circunſtantia reſpectu alterius.

Ad argumentũ Paludani. Et ad rationem Paludani, & aliorum reſpondetur cũ Caietano in præſenti, falſum eſſe, quòd iudicium de occultis eſt prohibitum, non propter occultationem peccati, ſed ſolum propter occultationem peccatoris. Ex eo enim ſolum, ꝙ peccatum eſt occultũ, eſt etiam exemptum ab inquiſitione, & iudicio humano, cum omnia iudicia humana ad publicam tantum ſcientiam, & poteſtatem ſpectent, vt dictum eſt. Caueant ergo ſuæ & ſubditorum ſuorum conſcientiæ Prælati religioſorum, qui altero illorum de vno peccato diffamato exiſtente, ſtatim procedũt inquirendo de alijs, de quibus non eſt infamatus, ſuperhocque varia præcepta ac cenſuras imponũt. Peccant enim ipſi præcipiendo, & ſubditi non tenentur obedire. Nec excuſantur huiuſmodi Prælati ex eo, quòd dicunt inquirere de aliquo, de quo aliquando fuit aliqua ſuſpicio, oportet enim ſuper infamiam, ſeu clamoroſam inſinuationem præcedere, & non ſimplicem ſuſpicionem, vt dictum eſt.

Dubium de eo qui interrogatur de cõplicibus. Sed dubitabit aliquis hoc loco, an conuictus, vel confeſſus de vno crimine, poſſit licitè interrogari de complicibus, nulla infamia laborantibus, ipſeque teneatur ad interrogata reſpondere. In qua re, omiſſis varijs modis dicendi Doctorum, vt quid in hoc mihi verum, conſonumque his, quæ huc vſque diximus, videatur, paucis explicem, aduertendum eſt, ꝙ crimina ſunt in multiplici differentia. Quædam enim ſunt communia, hoc eſt, in damnum publicum vergentia, vt crimen læſæ maieſtatis, hęreſis, proditio ciuitatis, &c. Alia ſunt particularia, vt homicidium, adulterium, &c. Rurſus quædam ſunt, quæ ex natura ſua ſine ſocio exerceri non poſſunt, vt adulterium, ſodomia. Alia autem, quæ ſine ſocios

optimè fiunt, vt homicidium, furtum. Tandem quædam ſunt publica, omnibusq́ue nota; qualis eſt occiſio hominis, cuius cadauer ab omnibus videretur. Alia verò occulta, quæ à Iudice tantum eiusq; miniſtris cognoſcuntur.

1. Dictum. Hoc ſuppoſito dico primò; In criminibus communibus hoc eſt in damnum publicum vergentibus, licitum eſt Iudici interrogare de complicibus, etiam occultis, ipſeque interrogatus tenetur dicere veritatem. Hanc concluſionem tenent communiter omnes Doctores cum Bartolo in leg. repeti. ff. de quæſtio. Et probatur manifeſtè. Nam proprium munus cuiuſcunq; Iudicis eſt conſulere bono communi, non obſtantibus quibuſcunque priuatis commodis. Eo vel maximè, quod cum in hoc caſu ipſe delinquens etiam non interrogatus teneatur accuſare, vel denunciare complices occultos, vt diximus ſupra q.68. artic.1. ſemper poterit iure ſuper illis interrogari, ipſeque tenebitur dicere veritatem.

2. Dictum. Dico ſecundò: In criminibus particularibus, quæ ex natura ſua ſine ſocio optimè fiunt, ſiue publica ſint, ſiue occulta, non eſt licitum Iudici interrogare de complicibus, nulla infamia laborantibus. Nec ipſe reus tenebitur illos detegere: imò potius peccaret mortaliter eos reuelando. Probatur: Ea ratione diximus ſupra in criminibus manifeſtis, teneri teſtes dicere veritatem: quia quamuis ſit ius naturæ celare occultum peccatorem, ad vitanda tamen maiora mala, ſcilicet, ad vitandum ſcandalum, quod eſſet ſi crimina publica viderentur impunita, minimeque inquiſita manere, & ne Reſpublica impleatur ſceleratis hominibus, maius atque ſtrictius ius naturæ præcipit, vt in ſimilibus caſibus Iudices faciant inquiſitionem, & ſinguli interrogati teneantur dicere veritatem: ſed in caſu, quo crimen aliquod particulare, quod ex natura ſua complicem non requirit, eſt publicum, & conſtat iam de vno patratore, ceſſant illa maiora mala, quæ diximus: ergo tenebitur tunc Iudex iure naturæ non interrogare de alijs complicib. occultis: nec ipſe interrogatus ſine peccato mortali poterit eos manifeſtare, tanquam ille, qui iure naturæ bono, atque famæ proximi conſulere tenetur. Nauarro in cap. inter verba, concluſ.6. coll.51. 128. dicit poſſe conſuetudine introduci, vt in quocunque peccato fiat de complicibus etiam n illa infamia laborantibus inquiſitio. Sed proculdubio fallitur. Nam, vt ſupra oſtenſum eſt, de iure naturali eſt requiſita infamia, ante inquiſitionem. Et ſi aliquando ſine illa poteſt procedi, non eſt ex vi conſuetudinis, aut alterius legis humanæ, ſed ex interpretatione naturalis iuris per concurrentiam alterius ſtrictioris, vt contingit in peccatis vergentibus in perniciem Reipublicę, & in peccatis publicis in quibus etiam nulla infamia præcedente, eſt licitum facere inquiſitionem, ne communis Reipublicæ pax, aut bonum, quod cuicunque priuato commodo, famæ, aut vitæ malefactoris præponderat, perturbetur. Nulla autem conſuetudo poteſt contra legem naturalem præualere, vt de ſe patet.

3. Dictum. Dico tertiò; In criminibus priuatis ex natura ſua complicem requirentibus, ſi publica ſint omnibuſque nota, licitum eſſe Iudici interrogare de complice, etiam occulto: Imò ad id tenetur, ipſeque reus ſimiliter obligatur veritatem manifeſtare. Hæc concluſio probatur eadem ratione, qua ſupra probauimus, licitum eſſe Iudici in criminibus manifeſtis facere inquiſitionem de perſonis occultis. Nam cùm prædicta crimina, vt ſupponimus, eius ſint naturæ, vt ſine ſocio exerceri non poſſint, eo ipſo, quòd ſunt publica, & conſtat de vno patratore, eſt etiam publicum alterum eſſe illius criminis participem. Sicque non ſatisfacit Iudex ſuo officio, niſi de illo inquirat, ne detur occaſio cogitandi velle ipſum pec-

A cata impunita relinquere, quod in graue damnum Reipublicæ cedere eſt manifeſtum. Similiter etiam tenetur reus ad interrogata reſpondere, propter idem bonum commune, non obſtante præcepto naturali, quod erat de celando occulto peccatore, vt iam diximus.

Dico quartò, in criminibus particularibus occultis, etiam ſi eius ſint naturæ, vt ſine complice exerceri non poſſint, nunquam eſt licitum Iudici interrogare de complice non infamato: nec reus tenetur ad interrogata reſpondere. Hæc concluſio ſequitur ex ſupradictis. Eſt enim de iure naturæ, vt ad inquiſitionem non procedatur, ſine infamia præcedente, niſi in caſibus, quibus id expedit bono communi: ſed in criminibus de quibus loquimur, non B eſt neceſſarium bono communi, quod fiat inquiſitio occulti patratoris: ergo illa iure fieri non poteſt: atque ex conſequenti nec reus tenetur ad interrogata reſpódere. Plures caſus poſſem in præſenti adducere, de quibus ſpecialiter Doctores ſolent dubitare, an licitum ſit Iudicibus in illis nulla præcedente infamia ad inquiſitionem procedere, ſed conſulto à me vt breuitatem ſequar prætermittuntur: hac ſola generali regula contentus, quòd quotieſcunque ex non inquirendo maius malum, & præcipuè communis boni pernicies ſequitur, licitum eſt Iudicibus ſine infamia antecedentes procedere ad inquiſitionem, vt ex ſupradictis patet. Qualiter autem hæc generalis doctrina ad ſingulares caſus ſit referenda, prudens ac ſtudioſus lector viderit. Eſt enim ferè C impoſſibile in re tam ampla ſingulis paruis dubitationibus occurrere, & multo magis ad illas reſpondere. Et hæc de infamia dicta ſufficiant. 4. Dictum. Regula notanda.

De indicijs, quæ ſecluſa infamia poſſunt etiá mouere Iudicem ad hoc, vt reum legitimè interroget de crimine à ſe patrato, dicit D.Thom. quod debent eſſe expreſſa. Quod vt intelligatur, aduertendum eſt primò, quòd indicium dicitur ab indicando, ſeu notificando. Et eſt intellectuale quoddam medium veritatis eliciendæ, ex aliqua ſingulari circunſtantia conſurgens, vt habetur in leg. indicia. C. de rei vendi. & in l. fina. C. de probatio. Et eſt triplex, ſcilicet, leue, graue, & probabile. Leue indicium dicitur illud, cui frequenter contingit abeſſe veritatem, argumento leg. non homo. Cod. vnde cognati. Et tale D omnino eſt reijciendum. Graue indicium eſt, cui frequenter contingit veritatem adeſſe, æquiparaturq; præſumptioni iuris, vt notat Cyn. in leg. metum. ff. de dolo. Probabile autem indicium eſt medium inter vtrumque, quod & facit aliqualem ſuſpicionem. Et quoniam ad procedendum contra aliquem non vnum tantum, ſed plura ſimul indicia, eaque grauia, ſunt neceſſaria, vt notant Gloſſa, atque Bartolus in l.1.§. occiſorum. ff. ad Syllanianum. & Baldus in leg. congruit. ff. de officio præſidis. Idcircò D. Thom. in præſenti affirmat, vbi infamia non interuenit, non qualiacunque, ſed adeo expreſſa debere eſſe indicia, vt vehementer reum indicent, antequam ius emergit procedendi contra illum. Adeò E enim ſanctè famæ & honori deliteſcentis rei iura conſulendum curauere, vt maluerint aliqua crimina impunita manere, quam delinquentes occultos à poſſeſſione ſui honoris, & famæ, atque vitæ temere depellere. Quod & iuri naturæ valdè congruum eſt, atque conſentaneum. De indicijs quæ requirũtur vt qs ad inquiſitionem procedat.

Secundò, eſt aduertendum, quòd ad hoc, vt indicia quantumuis grauia ſufficientia ſint, ad procedendum contra aliquem, eſt neceſſarium, quòd ſingula illorum per duos teſtes comprobentur, vt notat Gloſſa in leg. finali. Cod. familiæ herciſcundæ, & ibi Doctores. Eſtque hoc adeo verum, vt dicat Bartolus ibidem, quòd quando dicitur, vnum teſtem facere ſemiplenam probationem, vt in leg. Indicia debent comprobari per teſtes.

in bonæ

in bonæ fidei.ff.de iure iurando,& in l. A Diuo Pio. ff.de re iudicata.eſt id intelligendum,dummodo teſtis rectè deponat ſuper vno maleficio. Nam ſi deponit ſuper indicio ad maleficiũ,adhuc per duos teſtes reſtabit probandum, antequam ratione illius contra indicatum procedatur. Oportet etiam, antequam præiudicent reo teſtes,quod citentur,& iurent, alioqui minimè ei nocebunt: vt notant Doctores in l. ſi quis. ff. de adulter. Ex quibus omnibus colligere licet, quanta cum maturitate teneantur Iudices procedere inquiſitionibus contra particulares perſonas factas ratione indiciorum contra ipſas exiſtentium. Nam niſi ſint tot adeoque expreſſa, vt quaſi reddant certum Iudicem de malefactore, illis nullatenus vti licebit. Caietanus in iſto articulo affirmat, quòd quando D. Thom. dicit indicia debere eſſe manifeſta, id ad tria eſt referendum. Primò,ad factum,cuius eſt indicium: Ita,ſcilicet,vt manifeſtè indicent tale factum. Secundò ad perſonam: ſicut indicent quod ipſa perpetrauerit tale facinus. Nam ſicut præcedens infamia de crimine intelligitur, non de crimine abſolutè, ſed de crimine huius perſonæ: ita vt perſona ſit diffamata de crimine: ſic etiam in indicijs oportet, quòd appareant indicia criminoſæ perſonæ. Tertiò, ad proceſſum: ita quòd huiuſmodi indicia manifeſtentur reo, vt ſciat ſe eſſe in tali articulo conſtitutum, quo tenetur obedire Iudici præcipienti,extorquentique veritatem. Alioqui cum ipſe reputet, ſe eſſe occultum, & illa indicia non ſint iuris, ſed facti, ignorantia facti,quod latet ipſum, niſi Iudex illi manifeſtet, excuſabit eum. Quod quidem verum eſt, vt ex ſupradictis patet. Debent quoque indicia reo manifeſtari, vt poſſit ſe ab illis purgare, vel illis opponere rationabiliter. Sicut, & quando præcedit infamia manifeſtatur ei, quod diffamatus eſt ſuper tali crimine. De hac re videndi ſunt Syluester, & Angelus in ſuis ſummis, verbo indicium,per totum.

Qualiter indicia debeant eſſe manifeſta.

De ſemiplena probatione.

De ſemiplena probatione, quæ etiam ſecluſa infamia, atque indicijs ponitur à D. Thom. ſufficiens cauſa,propter quam Iudex legitimè poteſt interrogare reum de crimine à ſe perpetrato, nihil aliud eſt dicendum, quàm quòd eam facit vnus teſtis omni exceptione ſuperior, vt docet Gloſſa in l. etiam matris. ff.de probationibus. Et Bartol. in l. admonendi,num.37. ff.de iure iurando. Magiſter Soto,lib.5. de iuſtitia.quæſt.6.artic.2.dicit,ſemiplenam probationem, tunc tantum tribuere ius Iudici interrogandi,tam reum, quàm teſtem, quando proceditur via accuſationis. Nam ad procedendum via inquiſitionis,nec ſemiplena probatio, imò nec plena duorum, aut trium teſtium eſt ſufficiens tribuere interrogandi ius. Quod & probat ex cap.inquiſitionis,de accuſationibus. Vbi præcipitur, quod etiam ſi duo, vel plures iurati affirmẽt cuiuſpiam crimen, de quo tamen ille nulla infamia laborat, non procedatur in ipſum via inquiſitionis. Hæc tamen ſententia Soti ſolum habet verum in criminibus occultis,in quibus,quia Iudex procedere non poteſt,niſi præuio accuſatore, vel aliquo vicem eius ſupplente, vt diximus ſupra q.67. artic.3. & ſemiplena probatio, imò & plena vicem accuſatoris non habeat, fieri nõ poteſt, vt ipſa ſit ſufficiens mouere Iudicem ad inquirendũ. Cæterum in criminibus manifeſtis, quorum ex officio Iudicibus incumbit facere inquiſitionem, vt, ſi homo interfectus publicè inueniretur,vnus ſolus teſtis eſſet ſufficiens, etiam accuſatore non exiſtente (quia publicitas facti vicem ſupplet accuſatoris) ad hoc,vt contra aliquem in particulari via inquiſitionis procederetur: ipſeque tunc teneretur dicere veritatem. Nam ſi indicia ſufficiunt ad hoc, vt paulò ante dicebam,quanto magis probatio ſemiplena, quæ maiorem habet vim quibuſcunque indicijs? Et in criminibus occultis nec etiam indicia ſufficiunt mouere Iudicem ad inquirendum,niſi ſimul etiam ſit infamia,vt docet Nauarro in cap.inter verba, concluſione 6. corollar.48. num.118. & ſequentibus.

Hucuſque diximus, ſemper quod Iudex interroget reum iuridice teneri eum dicere veritatem,non obſtante quocunque mortis periculo: & quoniam tunc Iudex legitimè interrogat,quando procedunt indicia, vel infamia, vel ſemiplena probatio, ſeorſum explicuimus, quidnã eſſet quodlibet iſtorum: ſupereſt nunc, vt ad breues quaſdam difficultates, quæ ex dictis oriuntur deueniamus. Prima difficultas eſt, an mentiri in rebus leuibus in iudicio, quando reus legitimè interrogatur, ſit peccatum mortale. Caietanus in præſenti affirmat, quomodocunque quis mentiatur in iudicio committere peccatum mortale, ſicut & qui mentitur in confeſſione, quia vtrobique fit iniuria, aut Iudici, aut ſacramento, quod ſine graui culpa eſſe non poteſt. Mihi tamen hæc opinio nimis rigida videtur. Quocirca diſtinguendum exiſtimo: Nam, vel talis legitimè interrogatus mentitur cum iuramento, vel ſine illo. Si cum iuramento certum eſt ipſum peccare mortaliter, quodlibet enim falſum, iuramento affirmatum,quantumuis leue ſit illud, eſt peccatum mortale, vt dicemus infra in materia de iuramento. Si autem mentitur ſine iuramento, etiam ſi ſub excommunicationis pœna, vel in virtute obedientiæ veritas requiratur, in rebus leuibus erit tantum veniale, & in grauibus mortale. Poſſunt enim hæc peccata ex leuitate materiæ fieri venialia, ſicut & quæcunque alia. Nonnulli dicunt, quòd ſi præceptum ſit particulare, vt ſi, verbi gratia, mihi Prælatus ſpecialiter præcipiat, vel ſub excommunicatione, vel in virtute obedientiæ, vt rem ſibi leuem reuelarem, ſub peccato mortali teneor dicere veritatem. Alias peccarem circa principalem materiam præcepti, quod ſine culpa mortali fieri non poteſt. Mihi tamen veriùs dicendum videtur, Prælatos in rebus leuibus non poſſe ponere præceptum ſub mortali, & ſi illud ponunt fore irrationabile, ſicque facere contra illud non eſſe peccatum mortale. Quod eſt intelligendum, dummodo certum ſit,talem rem eſſe leuem: nam in dubijs tutior pars erit eligenda ſub mortali. Similiter etiam mentiri in confeſſione in rebus leuibus non eſt mortale, niſi quando pœnitens vult illa efficere materiam principalem ſacramenti pœnitentiæ. Quod contingit, quando non habet mortalia, quæ confiteatur, & vult confiteri venialia. Tunc enim grauem iniuriam irrogat ſacramento. Cæterum, ſi pœnitens habet peccata mortalia, quæ confiteatur, nec vult confiteri venialia, quæ non ſunt materia neceſſaria huius ſacramenti, etiam ſi circa illa mentiatur in confeſſione, non peccabit mortaliter, ſed tantum venialiter, vt communiter dicunt Doctores, in materia de confeſſione.

Dubium.

Sententia Caietani.

Sententia Authoris.

Et ad argumentum Caietani reſpondeo, quod iniuria facta Iudici, aut ſacramento in re leui non eſt neceſſarium, quod ſit peccatum mortale. Quotieſcunque autem reus legitimè interrogatur de re graui, tenetur ſub mortali dicere veritatem, quod niſi fecerit peccabit contra iuſtitiam, tenebiturque ad reſtitutionem cuiuſcunque nocumenti inde alteri ſubſequuti. Si verò interrogatio facta fuerit contra ordinem iuris, ſiue mentiatur in re leui,ſiue in graui nõ peccabit mortaliter, ſed tantum venialiter. Erit enim id mendacium ſolum officioſum, & non iniurioſum, cùm nulli eo faciat iniuriam. Quod eſt intelligendum, modò iniuriatus id faciat. Nam qui cum iuramento mentitur modò illud in particulari exigatur,quod contingit quando aliquis

Ad fundamentũ Caietani.

ſub particulari iuramento interrogatur, an tale, vel (A) tale furtum commiſerit, ſemper peccat mortaliter. Dixi, modò iuramentum in particulari exigatur. Nam ſi exigitur in vniuerſali, quod contingit, quando Iudex, vel Prælatus vniuerſaliter ab aliquo accipit iuramentum dicendi veritatem in omnibus, quæ fuerit interrogatus, quamuis poſtea ipſe peculiariter interrogatus de crimine illo, de quo Iudex iure quærere non poteſt, falſum dicat, credo quòd non peccat mortaliter, nec facit contra iuramentum. Senſus enim legitimus illius communis iuramenti, quo promiſit ſe veritatem dicturum eſſe debet in illis, in quibus Iudex poteſt legitimè interrogare. Et quia de illo crimine ſecundùm iuris diſpoſitionem non interrogat, idcircò nec frangit iuramentum, nec mortaliter peccat. (B)

Aliud dubium.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, qualiter ſe debeat habere reus, quando ſub particulari iuramento interrogatur de crimine à ſe perpetrato contra ordinem iuris, Hanc quæſtionem multis verſat Soto in relectione, de tegendo ſecretum, membro tertio, quæſtione tertia. Cuius reſolutio ex mente Diui Thomæ eſt, eum nunquam poſſe dicere mendacium, poſſe tamen ſe defendere, aut appellando, aut tacendo, aut oſtendendo in promptu per ſe iniuriam interrogari. Omnia enim iſta legitimum ac iuridicum continent modum defenſionis, vt de ſe patet. Sed quoniam maiori ex parte Iudices his reſponſionibus non acquieſcunt, quin potius ex illis vehementem criminis ſuſpicionem ducunt, operæpretium erit explicare, qui nam ſint alij (C) liciti defenſionis modi, quibus rei in ſimili preſſura vti poſſint.

Sententia Authoris.

Adrianus in 4. quæſtione de ſigillo. in ſolutione ſecundi argumenti, dicit reum iniuſtè de crimine adiuratum (quia nullus tenetur ſeipſum prodere) poſſe reſpondere, quod nihil de facto illo nouit, vel certè quod id non fecit. Cæterum hęc ſententia meritò ab omnibus Doctoribus reijcitur: nulla enim eſt apparens ratio, qua dictum illud à mendacio excuſetur. Nam ſi aliqua excuſati deberet, maximè quòd in illis verbis ſubintelligitur, non feci, vt dicam. Hic autem ſenſus eſt nimium violentus, & quem ex communi modo loquendi verba illa facere non poſſunt, Nam, quamuis, quia dicere procedit ex ſcientia, forſan ſub verbo, neſcio, ſubintelligi (D) poſſet, vt dicam, quomodo Doctores intelligendum eſſe affirmant, verbum illud Chriſti: De illo die nemo ſcit, nec filius hominis, ſcilicet, ad reuelandum, ac ſi diceret: Non ſcio tali ſcientia: quæ iure ſit propalanda. Nulla tamen ratione dici poteſt, quòd ſub verbo, non feci, intelligatur ad manifeſtandum, cum opus ex ſe ordinem ad ſermonem non habeat, & intendere in verbis diuerſum ſenſum ab eo, quem ipſa ex ſe faciunt, fieri non poteſt, ſine mendacio. Sed dices fortè alia ratione poſſe verbum illud excuſari à mendacio, nempe, per æquiuocationem temporis, vt ſi reus commiſit crimen heri, iuret ſe illud non feciſſe, ſubintelligendo, hodie. Cæterum, nec hoc commentum ſatis placet. Nam quamuis, qui iniuſtè interrogatur, non teneatur re- (E) ſpondere ad intentionem interrogantis, tenetur tamen eis verbis ſecretum celare, quæ in aliquo ſenſu recepto apud vulgus, vel apud ſapientes ſint vera, alias mentietur, quod nunquam licebit.

Sententia Authoris.

Poterit ergo reus in ſimili caſu vti quibuſcunque verbis duas ſignificationes habentibus, quæ amphibologia appellatur. Vt ſi mulier contra ius interrogetur, an commiſerit adulterium, poterit iurare, quod nunquam fregit matrimonium. Quæ autem ſint huiuſmodi verba, ſinguli viri ſapientes iuxta ſubiectam materiam determinabunt, modo ſemper habeant in animo illa, vel ab ea ſignificatione, quam apud vulgus, vel ab ea, quam apud viros ſapientes

(A) efficiunt, non extrahere. Alioquin erunt mendaces. In caſu autem, quo reus legitimè interrogatur, ſemper tenetur reſpondere ad mentem interrogantis: nec vti poteſt æquiuocatione, vt diximus in ſuperioribus. Et hoc quantum attinet ad reum illegitime interrogatum. Nam de teſtibus contra ius quæſitis, probabilis eſt opinio, quod poſſunt reſpondere ſe factum neſcire, vt videbimus quæſtio. ſeq. artic. 1.

ARTICVLVS III.

Vtrùm reo liceat iudicium per appellationem declinare.

(B) *AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd reo non liceat iudicium declinare per appellationem. Dicit enim Apoſtolus Roman. cap. 13. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Sed reus appellando, recuſat ſubijci poteſtati ſuperiori, ſcilicet Iudici: ergo peccat.*

*2. Præterea, Maius eſt vinculum ordinariæ poteſtatis, quàm propriæ electionis. Sed ſicut legitur * 2. quæſt. 6. A Iudicibus quos communis conſenſus elegerit, non licet prouocare: ergo multo minus licet appellare à Iudicibus ordinarijs.*

2. q. 6. c. A Iudicibus.

*3. Præterea, Illud quod ſemel eſt licitum, ſemper eſt licitum. Sed non eſt licitum * appellare poſt de-* (C) *cimum diem, neque tertio ſuper eodem: ergo videtur, quòd appellatio non ſit ſecundùm ſe licita.*

Et habetur 2. q. 6. cap. Anteriorū.

Sed contra eſt, quod Paulus Cæſarem appellauit: vt habetur Act. 25.

*Reſpondeo dicendum, quòd duplici de cauſa contingit aliquem appellare. Vno quidem modo confidentia iuſtæ cauſæ, quia videlicet iniuſtè à Iudice grauatur. Et ſic licitum eſt appellare. Hoc enim eſt prudenter euadere. Vnde 2. quæſt. 6. dicitur. * Omnis oppreſſus, libere ſacerdotum, ſi voluerit, appellet iudicium, & à nullo prohibeatur. Alio modo aliquis appellat cauſa differendæ moræ, ne contra eum iuſta ſententia proferatur. Et hoc eſt calumnio-* (D) *sè ſe defendere: quod eſt illicitum, ſicut dictum * eſt. Facit enim iniuriam & Iudici, cuius officium impedit: & aduerſario ſuo, cuius iuſtitiam quantum poteſt perturbat. Et ideo ſicut dicitur * 2. quæſt. 6. omni modo puniendus eſt, cuius appellatio iniuſta pronunciatur.*

2. q. 6. cap. Omnis oppreſſus.

Ar. præced.

2. q. 6. cap. Omnis.

*Ad primum ergo dicendum, quòd poteſtati inferiori in tantum aliquis ſubijci debet, in quantum ordinem ſuperioris ſeruat, à quo ſi exorbitauerit, ei ſubijci non oportet: puta ſi aliud iuſſerit Proconſul, & aliud Imperator, vt patet * per Gloſſam, Roman. cap. 13. Cum autem Iudex aliquem iniuſtè grauat, quantum ad hoc relinquit ordinem ſuperioris* (E) *poteſtatis, ſecundùm quam neceſſitas ſibi iuſtè iudicandi imponitur. Et ideo licitum eſt ei, qui contra iuſtitiam grauatur, ad directionem ſuperioris poteſtatis recurrere, appellando vel ante ſententiam vel poſt. Et quia non præſumitur eſſe rectitudo, vbi vera fides non eſt, ideo non licet Catholico ad infidelem Iudicem appellare, ſecundùm illud 2. quæſtione 6. * Catholicus qui cauſam ſuam ſiue iuſtam, ſiue iniuſtam ad iudicium alterius fidei Iudicis prouocauerit, excommunicetur. Nam & Apoſtolus arguit eos qui in iudicio contendebant apud infideles.*

Ex Auguſt. ſermo. 6. de Verb. Do. tomo 10.

2. q. 6. c. Catholicus.

Ad ſecundum dicendum, quòd ex proprio defectu vel negligentia procedit, quòd aliquis ſua ſponte ſe alterius iudicio ſubijciat, de cuius iuſtitia non confidit. Leuis etiam animi eſſe videtur, vt ſemper non permaneat in eo quod ſemel approbauit. Et ideo rationabiliter denegatur ſubſidium appellationis à iudicibus arbitrarijs, qui non habent poteſtatem, niſi ex conſenſu litigantium. Sed poteſtas iudicis ordinarij non dependet ex conſenſu illius, qui eius iudicio ſubditur, ſed ex authoritate regis & principis, qui eum inſtituit. Et ideo contra eius iniuſtum grauamen lex tribuit appellationis ſubſidium. Ita quòd etiam ſi ſit ſimul ordinarius & arbitrarius iudex, poteſt ab eo appellari: quia videtur ordinaria poteſtas occaſio fuiſſe, quòd arbiter eligeretur: nec debet ad defectum imputari eius, qui conſenſit in eum ſicut in arbitrum, non vt in eum, quem princeps iudicem ordinarium dedit.

Ad tertium dicendum, quòd æquitas iuris ita ſubuenit vni parti, quòd altera non grauetur. Et ideo tempus decem dierum conceſſit ad appellandum, quòd ſufficiens æſtimauit ad liberandum, an expediat appellare. Si verò non eſſet determinatum tempus in quo appellare liceret, ſemper certitudo iudicij remaneret in ſuſpenſo: & ita pars altera damnificaretur. Ideo autem non eſt conceſſum, vt tertiò aliquis appellet ſuper eodem: quia non eſt probabile, totiens iudices à recto iudicio declinare.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito dupliciter contingere poſſe, quòd aliquis appellet, vno modo ex cõfidẽtia iuſtę cauſę; quia ſcilicet, iniuſtè ſe à iudice grauari intelligit, alio modo, vt cauſam differat, ne ſcilicet, contra eum iuſta ſententia proferatur, aut exequatur, reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem per duas propoſitiones. Prima concluſio: Quotieſcunque aliquis iniuſtè à iudice ſe grauandum intelligit, licite poteſt eius iudicium per appellationem declinare. Probatur: Quoniam hoc eſt prudenter iniuriam euadere. Et propterea in cap. omnis oppreſſus. 2. q. 6. dicitur: Omnis oppreſſus libere ſacerdotem, ſi voluerit, appellet iudicium, & à nullo prohibeatur. Secunda concluſio. Quotieſcunque aliquis cauſa, aut repellẽdæ, aut differendæ ſententiæ iuſtæ appellat, calumnioſe ſe defendit, atque ex conſequenti peccat. Probatur: Nam facit iniuriam iudici, cuius officium impedit, & aduerſario, cuius iuſtitiam, quantum poteſt perturbat. Ideoque in c. omnino. 2. quæſt. 6. dicitur: Omni modo puniendus eſt, cuius appellatio iniuſta pronuntiatur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Quid ſit appellatio.

PRo explicatione huius articuli aduertendum eſt primò, appellationem nihil aliud eſſe, quam à minori ad maiorem, ſeu ſuperiorem prouocationẽ, vt conſtat ex ca. omnis oppreſſus, & ex ca. ſi quis, & ex c. placuit. 2. q. 6. & eſt duplex. Vna iudicialis, quę, vt refert gloſſa ſummaria ibidem, eſt prouocatio iniquæ ſententiæ querelam continens. l. pręfecti. ff. de minoribus. Altera extraiudicialis. Et eſt à præſenti, aut veriſimiliter futuro grauamine, ad ſuperiorem prouocatio. Appelletur. n. etiam extra iudicium: vt in electione, c. ſtatuimus, extra de electionibus. Prima ſi eſt legitima, ſuſpendit pronuntiatum, ac etiam iudicis iuriſdictionem, quo ad illam cauſam, & ipſius ad ſuperiorem transfert cognitionem: ſecunda ve-
A rò, ſi eſt probabilis, ipſam cauſam ad ſuperiorem transfert, vt ea pendente nihil in ipſius præiudicium attentetur. An autem appellatio extraiudicialis, ita annullet poſt facta, ſicut iudicialis, explicat Sylueſt. verbo, appellatio. q. 2.

Appellatio eſt de iure naturali.

Secundò eſt aduertendum, quod appellatio, quãtum ad ſubſtantiã, eſt de iure naturali. Eſt enim defenſio quædam; ſeu præſidiũ innocentiæ, quod ẽt excõmunicato conceditur, vt dicitur in c. cum inter. de except. Cæterum quantum ad formalitatem eſt de iure poſitiuo, vt habetur in l. vnica. C. de ſenten. præfect. Et eſt inducta principaliter ad iniquitatem, vel imperitiam iudicis corrigendam, atque etiam ad ſupplendum, quod incautè in priori iudicio fuerat omiſſum. Ex quo infertur, quod quamuis princeps B tollere poſſit appellationis formalitatem, non tamẽ poteſt tollere ſubſtantiam, cum tollere non poſſit ea, quæ ſunt iuris naturalis, & gentium, vt dicitur in Clemen. paſtoralis, de re iudi. Eſt autem de ſubſtantia appellationis inter cætera, quòd appelletur ad maiorem. De accidentalibus verò, quod appelletur gradatim. Quare poterit valere conſuetudo, vt appelletur omiſſo medio, vt dicitur in ca. referente, iuncta gl de præben. & in cap. Romana, eo. tit. lib. 6. Imò valebit appellatio omiſſo medio, etiam ceſſante conſuetudine, quando non fuerit obiectum, vt not. glo. in c. dilecti, eo. tit. Nulla aũt ratione poterit introduci, vt à maiori ad minorem, vel ab æquali ad æqualem fiat appellatio. Quare quando dicit D. Th. C in prima concluſ. licitum eſſe vnicuiq; eius iudicis, à quo ſe iniuſtè grauare intelligit, declinare iudiciũ per appellationẽ, intelligendus eſt, dummodo ad legitimum atq; ſuperiorem iudicem appellet. Vnuſquiſq; enim, vt ſe ſuaque defendat, ea tutela, atq; beneficio vti poteſt, quod ei ratio naturalis non vetat. Et certum eſt, rationem naturalem non prohibere, vt à minori ad ſuperiorem iudicẽ procedatur, quando, vel ex iniquitate, vel imperitia inferioris reus grauari præſumit, cum nullus inferiori obedire teneatur, niſi quatenus ipſi ſuperiori ſubalternetur, & ſit ordo iudicum, ſicut & cauſarum naturalium, quarum quædam aliis in ſuis influxibus ſunt ſubiectæ. Multæ ſunt cæremoniæ, atque formulæ appellandi iure poſitiuo præſcriptæ, quas non eſt pręſentis loci D explicare. Videte illas apud Syluestrũ verbo, appellatio. & apud iuriſprudẽtes, in decretalibus toto tit. de appell. & in Decretis. 2. q. 6. per totam. In cap. catholicus. prohibetur, ne fidelis ad iudicem infidelẽ appellet, & ſi contrarium faciat, excõicetur. Habetque id fundamentum in Paulo, qui ſcribens ad Corinth. 1. epiſt. cap. 6. eos reprehẽdit, propterea, quòd frater cum fratre in iudicio contenderet, idq; apud iudices infideles, cum ipſi inter ſeipſos ſuas poſſent componere lites: & vbi fides non eſt, nec rectum poſſit eſſe iudicium. Sed eſt hæc prohibitio intelligenda tantum de illis catholicis, qui inter catholicos viuunt. Nam qui in terris infidelium negotiationis, vel alterius rei cauſa commorari permittũtur, nihil peccant, ſi coram ipſorum iudicibus, vel tanquam acto- E res, vel tanquam rei compareant. Soto lib. 5. de Iuſt. q. 6. art. 3. mouet difficultatem, an ſit licitum & condecens ſic inſtituere religionum familias, vt appellare prohibeantur. Et pro parte negatiua adducit c. ad Romanos, in 2. q. 6. vbi habetur Chriſtianis vniuerſis hoc eſſe beneficium indultum, vt quoties ſe quiſq; premi ſenſerit, ad Romanam ſedem, tanquã ad caput, prouocatione confugit. Et præterea, quia contra ius naturæ eſſe videtur, vt quis in cauſa præcipue capitis hoc naturali defenſionis beneficio priuetur. Hoc tamen non obſtante dicit per quàm ſanctè è religionibus appellandi vſum fuiſſe abiectum. Nam quamuis fortaſſe accidere quandoq; poſſit, vt monachus aliquis iniuria læſũs affligatur: hæc tamẽ

Quid dicendum ſit de appellationibus religioſorum.

damna, quæ rariſſime contingunt, pace & quiete totius religionis compenſatur, cum illius neruus atq; decus in eo maximè conſiſtat, vt altiſſimo inter ſe ſilentio omnia veluti inter fratres, quæ ſua eſt profeſſio, planiter tractent & tranſigant, nec ſe ſeculo prodãt. Quam primum enim religionum cauſę clauſtrorum metas exierint, actum eſt de illis. Quocirca institutiones ipſas ſic pontifices confirmarunt, vt appellationes prohiberent, non quod per hoc ſummis ipſis pontificibus obedientiæ quidquam ſit ademptum. Quicunq; enim quantumuis incluſus monachus ad ipſum appellauerit, iure id faciet: verum quod ſic religionum incolumitati fuit conſultum. Hucuſq; Soto. Cuius verba in medium adducere viſum fuit, qui in re tam graui, religioſam viri ſententiã audire malui, quã meã proferre, eo vel maximè, B quod cũ videã religioſos tã facile cauſas ſuas extra religionem deducere, ex quo non leues perturbationes ac iurgia oriuntur, pluriũ authoritatẽ de religione bene merentium iure opponendã exiſtimaui, vt ſaltẽ ſic ab incepto deſiſtant, religioſorũq; ac religionis ſaluti cõſulant, quę proculdubio periclitatur. Noio negare in re graui ad honorem, & vitã pertinẽte licitũ eſſe cuiq; debito cum moderamine cauſam ſuam ad ſedem Apoſtolicam omnium matrem ac cõſeruatricem deferre, quãdo vel ex imperitia, vel paſſione inferiorum iudicum, qui homines ſunt, ac decipi poſſunt, iniuriam patitur. Sed quod dico, eſt ex leuibus quibuſque præceptis, aut ſententijs appellare, eaſque extra religionem deferre, aut etiam C ex grauibus prætermiſſis earundem religionum ſuperioribus, ad quos immediate pertinet talium rerum cognitio, ſine maximo religionis totius detrimento fieri non poſſe. Et ſi ſinguli ciues etiam cum periculo propriæ vitæ atque honoris tanquam partes reipublicæ tenentur iure naturæ eius ſaluti atque incolumitati conſulere, vt omnes Doctores tam Theologi quam Philoſophi concedunt: De quo etiam à nobis in ſuperioribus dictum eſt; quanto magis religioſi perfectiorem vitam profitentes, idẽ facere erunt aſtricti? ſicque prouocationes ad extraneos iudices etiam cũ aliquali proprij honoris detrimento fugere tenebuntur, ne totius ſuæ reipublicæ tranquillitas, atque pax perturbetur. Bene poteſt D contingere, vt ex prouocatione ad ſummum pontificem, vel eius nuntium alicuius priuati hominis iniuria impediatur. Hoc tamen bonum adeò exiguum eſt, comparatione ad damna, quæ ex huiuſcemodi appellationibus conſequuntur, vt quiſque illius iacturam pati potius debeat, quam iſta ſubire. De appellationibus, quæ fiunt à religioſis ad iudices merè ſeculares, ſcilicet, ad Regem, vel ad eius miniſtros, etiam ſub proteſtatione auferendi vim nihil in præſenti dicere eſt opus? quoniam conſtat, eas eſſe iniquiſſimas, & vt arbitror maiori ex parte prohibitas, ſub ſentẽtia excommunicationis, in bulla cęnæ Domini contenta, qua cauſas eccleſiſticas ad iudices ſeculares deferre grauiſſimè interdicitur. Eo vel maximè, quòd omnes fere religiones peculiaria E habent præcepta, ne cauſas ſuas extra ordinem tractent: faxit Deus, vt ita ab omnibus obſeruetur.

Qui appellat à iuſta ſentẽtia peccat.

Secunda concluſio huius articuli, qua D. Tho. affirmat eum, qui cauſa deferendæ, aut repellendæ iuſtæ ſententiæ ad ſuperiorem appellat, peccatũ committere etiam eſt certa & extra controuerſiam poſita. Nam certum eſt, quòd ſicut imponere quidquam reò, eſt calumnia, atque peccatum: ita etiam imponere iudici. Et qui ſubdole & vafre appellat, præterquam, quòd obedientiam violat, quam iudici debet, re ipſa imponit illi falſum, ſcilicet, quòd iniuſtam ſententiam tulerit, inſuperque obijcit illi impedimentum, ne ſuum munus proſequatur, quæ ſine iniuria fieri non poſſunt. Quapropter in ca. qui- A cunque, 2. q. 6. præcipitur, vt tales appellationes nõ recipiantur. Et in ca. omnino, eadem cauſa & q. eiuſmodi appellantes puniri præcipiuntur. Vt enim D. Bernardus lib. 3. de conſideratione, ad Eugenium, inquit, qui non grauatus appellat, liquet, quia, aut grauare intendit, aut tempus redimere. Non eſt autem ſuffugium appellatio, ſed refugium. c. cum appellationibus friuolis. de appellationibus, li. 6. & lege, in fundo. de rei vindicat. & leg. 6. de iure fiſci, li. 10. C. Theodoſiano. Et non tantum appellationes friuolæ, ideſt, quæ cauſam afferunt, nec iuſtam, nec ſatis idoneam recipiendæ non ſunt, ſed illę quoque ſunt reijciendæ, quæ nõ habent cauſam probabilem, ſed fruſtratorię ſunt, atque moratoriæ. Vt enim Iulius Paul. lib. 5. ſententiarum. tit. de redimendis cauſis ap- B pellationum, inquit, moratorias appellationes recipi non placuit. Et Imperator Conſtantinus edixit moratorias & fruſtratorias, prouocationes, quę non tam appellationes, quam ludificationes ſunt, non eſſe admittendas. Et aliàs lex ait: Fruſtratoria prouocatio minimè admittatur. Eſt autẽ fruſtratoria prouocatio, quæ morandi cauſa interponitur, l. tutor. ff. de vſuris, & l. 1. & 4. quorum appellationes non recipiantur. li. 11. C. Theodoſiano. Cæterum in re dubia tutius erit appellationi deferre. Satius eſt differre iudicium, quam defenſionis facultatem reo auferre. c. vt debitus, de appellationibus. & leg. defenſioni. de iure fiſci. Pau. in l. 1. ff. Si quis cautionibus. & Socinus ſenior conſilio 300. lib. 2. Ex dictis infertur, non eſſe licitum alicui ab inferiori iuſte condẽ- C nato ad ſuperiorem appellare. Ea nimirum ſpe ducto, quod ſuperior, vel fauore, vel quia aduerſam habet iuris opinionem, reuocabit ſententiam, vel tali dilatione poterit ſe ipſe eruere: Statim enim ac aliquis certus eſt meritò ſe fuiſſe condemnatum, etiam ad mortem, ſi per appellationem iudiciũ eludat, facit contra iuſtitiam, & peccat mortaliter, teneturq; ad reſtitutionem omnium damnorum, quæ ex tali appellatione fuerint ſequuta. Plura adduci poterant de materia appellationis: ſed illa tanquam aliena ab hoc inſtituto iure relinquuntur.

ARTICVLVS IV.

D Vtrum liceat condemnato ad mortem ſe defendere, ſi poſſit?

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd liceat condemnato ad mortem ſe defendere, ſi poſſit. Illud enim ad quod natura inclinat, ſemper eſt licitum, quaſi de iure naturali exiſtens. Sed naturæ inclinatio eſt ad reſiſtendum corrumpentibus, non ſolum in hominibus & animalibus, ſed etiam in ſenſibilibus rebus: ergo licet reo condemnato reſiſtere, ſi poteſt, ne tradatur in mortem.

2. Præterea, Sicut aliquis ſententiam mortis contra ſe latam ſubterfugit reſiſtendo, ita etiam fugiendo. E *Sed licitum eſſe videtur, quod aliquis ſe à morte per fugam liberet ſecundum illud Eccleſ. 9. Longe eſto ab homine poteſtatem habente occidendi, & non viuificandi: ergo etiam licitum eſt reo reſiſtere.*

3. Præterea: Prouerb. 24. dicitur, Erue eos qui ducuntur ad mortem, & eos qui trahuntur ad interitum, liberare ne ceſſes. Sed plus tenetur aliquis ſibi, quam alteri: ergo licitum eſt quòd aliquis condemnatus, ſeipſum defendat, ne in mortem tradatur.

Sed contra eſt, quòd dicit Apoſtolus Rom. 13. Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit: & ipſe ſibi damnationem acquirit. Sed condemnatus, ſe defendendo,

do, poteſtati reſiſtit, quantum ad hoc, in quo eſt diuini tus inſtituta ad vindictam malefactorum, ad laudem verò bonorum: ergo peccat ſe defendendo.

Reſpondeo dicendum, quòd aliquis damnatur ad mortem dupliciter. Vno modo iuſtè: & ſic non licet cõdemnato ſe defendere. Licitũ enim eſt iudici eum reſiſtentem impugnare. Vnde relinquitur, quòd ex parte eis ſit bellum iniuſtum. Vnde indubitanter peccat. Alio modo condemnatur aliquis iniuſtè, & tale iudicium ſimile eſt violentiæ latronum: ſecundum illud Ezech. 22. Principes eius in medio illius quaſi lupi rapientes prędam, ad effundendum ſanguinem. Et ideo ſicut licet reſiſtere latronibus, ita licet reſiſtere in tali caſu malis principibus, niſi forte propter ſcandalum vitandum, cum ex hoc aliqua grauis turbatio timeretur.

Ad primum ergo dicendum, quòd ideo homini data eſt ratio, vt ea, ad quæ natura inclinat, non paſſim, ſed ſecundum rationis ordinem exequatur. Et ideo non quælibet defenſio ſui eſt licita, ſed ſolum quæ fit cum debito moderamine.

Ad ſecundum dicendum, quòd nullus ita condemnatur, quòd ipſe ſibi inferat mortem, ſed quod ipſe mortem patiatur. Et ideo non tenetur facere id vnde mors ſequatur: quod eſt manere in loco, vnde ducatur ad mortem. Tenetur tamen non reſiſtere agenti, quin patiatur quod iuſtum eſt eum pati. Sicut etiam ſi aliquis ſit condemnatus, vt fame moriatur, non peccat ſi cibum ſibi occulte miniſtratum ſumat: quia non ſumere, eſſet ſeipſum occidere.

Ad tertium dicendum, quòd per illud dictum Sapientis non inducitur aliquis ad liberandum alium à morte contra ordinem iuſtitiæ, vnde nec ſeipſum contra iuſtitiam reſiſtendo, aliquis debet liberare à morte.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito dupliciter poſſe contingere, ꝙ aliquis ad mortem damnetur, ſcilicet, iuſtè, & iniuſtè reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem per duas propoſitiones. Prima concl. Nemini iuſte ac iuridicè ad mortem damnato licitum eſt ſe à legitimo iudice defendere. Hanc probat in argumento, ſed contra, teſtimonio Pauli ad Ro. 13. dicente: Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit: & ipſe ſibi damnationem acquirit, &c. Et in corpore articuli, hac ratione iudex iuſtè tenet, ſupplicioq; officit legitimum reum: ergo ipſe non poteſt iuſte ſe defendere. Probo cõſequentiam: Nam alias daretur bellum iuſtum ex vtraq; parte, quod eſt impoſſibile. Secunda concluſio: Cuicunq; iniuſtè condemnato, licitũ eſt ſe defendere, iudiciq; reſiſtere, modo id ſine ſcandalo fieri poſſit. Probatur: Iudicium iniquum ſimile eſt violentiæ latronum, iuxta illud Ezech. 22. Principes eius in medio ipſius, quaſi lupi rapientes prædam ad effundendum ſanguinem: ſed vnicuiq; licitum eſt ſe defendere a violentia latronum: ergo & à iudicio iniquo, modo id ſine ſcandalo facere poſſit.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Dubium.

VTraq; concluſio huius articuli eſt certa, colligiturq; manifeſtè ex his, quæ à nobis in ſuperioribus ſunt dicta. Et ſolum circa ſecundam poſſet eſſe paruum dubium, an innocens, qui ſecundum allegata & probata probatus nocens morti traditur, licite poſſit ſeipſum defendere, iudiciq; reſiſtere, niſi id à nobis q. 67. art. 7. in fine ſub eiſdem verbis fuiſſet agitatum. Cuius reſolutio fuit, nullum iuridicè probatum nocentem, quatumuis iure innocens ſit, habere ius vi, aut armis, ſe à iudice, vel ab eius miniſtris defendendi. Nam cum iudex tunc poteſtatem habeat illum interficiendi, vt eo loco latè oſtendimus, ſi ipſe ſimiliter vi & armis poſſit ſe defendere, daretur bellum iuſtum ex vtraq; parte, quod ſemper impoſſibile iudicauimus. Magiſter Soto li. 5. de Iuſt. q. 6. ar. 4. vtramq; partẽ putat probabilem, quãuis magis declinet in noſtram ſententiam, adhibita quadam moderatione, ſcilicet, quod ſi huiuſmodi innocens citra graue ſcandalum, & citra vulnerationem iudicis, eiuſq; miniſtrorũ poteſt ſe protegere, licitum eſt ei, non ſolum fugiendo, verum & includendo ſe in locum munitum, armiſq; territando miniſtros, & dum capitur connitendo ſe eripere, etiam ſatellitibus expulſis, vitam ſuam tueri, atq; defendere: cæterum ſi non poteſt ſe tueri niſi inflictus vulneribus neutiquam ſe defendere poteſt. Hæc tamen limitatio Soti, ſalua pace tanti viri, falſa eſt, nec ad rem attinens. Quocirca dicendũ exiſtimo, tantũ poſſe innocẽtem in caſu, de quo loquimur, facere in ſuã defenſiouem quęcunq; non inferunt vim. Nam quę ſunt violenta etiã citra vulnera iniuriam continent, nec ſine culpa fieri poſſunt. Iudex enim tunc non ſolum licitè reum inuadit, verum & iuſtitiæ præcepto ad id cõpellitur, ſiue ſciat ipſum eſſe innocentem, ſiue non modò legitimè probetur nocens, nec alia appareat via, qua ſeipſum liberare poſſit, vt diximus q. 67. ar. 2. Eſt autem duriſſimum intellectu, quod iudex teneatur prælium contra hoĩem aggredi, qui ẽt iuſtè contra ipſum poſſit prælio ſe defendere; cum ſaltem reſpectu talis defenſionis daretur bellum iuſtum ex vtraq; parte. Nonnulli affirmant in hoc caſu ſolum eſſe bellum iuſtum ex parte innocentis, & iuſtitiam iudicis fundari in falſa præſumptione, quæ innocẽti ius protectionis non adimit. Cæterum hoc ſimiliter eſt falſum. Nam quamuis iudex decipiatur, credens innocentem eſſe reum, non tñ decipitur in hoc, quod etiam ſi ſit in ſecreto innocens, ſecundum publicam ſcientiam tenetur illum condemnare. Et ſic eius iuſtitia non fundatur in falſa præſumptione, ſed multò magis in expreſſa veritate, ipſum conſtringente, vt talem hominem bello aggrediatur. Quare nec fieri poterit, vt ipſe probatus reus habeat ius, ſe vi, aut armis defendendi. Quę autẽ ſint illa, quę dicũtur continere violentiam in ſe, videbimus ſtatim circã ſolutionem ſecundi argumenti D. Thomæ.

Reſponſio.

Sententia Soti.

Impugnatur Soto.

Secundum argumentũ D. Th. eſt huiuſmodi: Nõ minus ſubterfugit ſententiã mortis contra ſe latam qui fugit, quam qui reſiſtit: ſed licitũ eſt vnicuiq; fugere, vt ſe à morte liberet: ergo & reſiſtere iudici. Solutio eſt, ꝙ nullus condemnatur, ꝙ ſibi ipſi inferat mortẽ, ſed ꝙ ipſe mortẽ patiatur. Et ideò non tenetur facere id, vnde mors ſequatur, quod eſt manere in loco, vnde ducatur ad mortẽ. Tenetur tamen non reſiſtere agenti, quin patiatur, quod iuſtum eſt eum pati. Sicut etiã ſi aliquis ſit cõdemnatus, vt fame moriatur, non peccat ſi cibum ſibi occultè miniſtratum ſumat; quia non ſumere eſſet ſeipſum occidere. Sęd circa iſtam ſolutionem conſurgunt quam plurima dubia. Primũ eſt, vtrum iuſtè condẽnato ad mortem ſit licitum fugere è carcere, vt ſic mortẽ euadat. Et pro parte nagatiua argumẽtor primò: nullus poteſt ſuam vitã tueri, cũ alterius damno: ſed ex eo ꝙ damnatus ad mortem è carcere fugiat, graue damnum ſequitur cuſtodibus, contra quos lege agitur: ergo id non eſt licitum. Secundo. Damnatus iuſtè ad mortem implicitè eſt etiã damnatus ad carcerem: ergo tenetur talem pęnam ſubire, atq; ex conſequenti facit contra obedientiam pręlato, & iudici debitam, è carcere fugiens. Et confirmatur: Eadem eſt ratio pęnæ

Secundum argum. D. Thom.

1. dubium circa ſolutionem ad ſecundum.

1. Argum.

2. Argum.

næ mortis, verberationis, & aliorum; ſed detentus, vt alias pœnas à morte ſubeat, non poteſt fugere, vt multi dicunt: ergo nec damnatus ad mortem. His tamen non obſtantibus dico, licitum eſſe cuique ad mortem damnato è carcere fugere, vt vitam conſeruet. Inclinatio enim quam quiſque habet ad propriam vitam tuendam adeò naturalis eſt, atque vehemens, vt iure naturæ, atque gentium qui fugit, ne moriatur liber ſit ab omni culpa, vt diximus latius arg. 1. huius quæſtionis.

Concluſ.

Ad 1. argu. Et ad primum argumentum reſpondetur, quod quia ea quæ ſunt per accidens actus, naturam, ſeu iudicium non mutant, & eſt per accidens, quia præter intentionem fugientis, quod ex ipſius fuga cuſtodum tribulatio conſequatur, idcircò damnatus ad mortem, licitè poteſt fugere non obſtante nocumento inde cuſtodibus ſubſequuto. Dat quidem operam rei licitè, vtiturque iure ſuo fugiens, ne mortem patiatur, atque adeo quidquid mali inde cuſtodibus à iudice infertur non fugienti, ſed cuſtodibus eſt imputandum, ipſi viderint, qualiter ſuum munus fuerint expleti: & ſi in cuſtodia fuerint negligentes, ſibi imputetur.

Ad 2. argu. Ad ſecundum reſpondetur, negando antecedens. Qui enim damnatur ad mortem non implicite damnatur ad carcerem, nec in ſententia talis condemnatio continetur, ſed ſolum cuſtoditur, vel tanquam damnatus, vel tanquam damnandus ad futuram pœnam. An autem ſimul iudex poſſit aliquem condemnare ad mortem, & ad carcerem, quam ipſe ſeruare teneatur, varietate opinionum diſputatur à Doctoribus. Caietanus in præſenti partem tenet affirmatiuam, dicens, quod ſi iuris ordo haberet, vt damnatus ad mortem, damnaretur etiam interim ad carcerem, non poſſet ipſe licitè fugere, ſed ex damnatione ad carcerem teneretur ibi manere, ſicut tenetur alijs iuſtis ſententijs parere: Nec hoc eſt condemnare eum ad mortem ſibi inferendam, ſed ad manendum infra terminos loci illius. Contrariam tamen ſententiam tenet Soto lib. 5. de iuſtitia. quæſt. 6. artic. 4. quam ego ſemper veriorem exiſtimaui. Quocirca dico, quod ſi aliqua lex eſſet præcipiens, vt qui damnatur ad mortem, ſimul etiam ad carcerem damnaretur, quam ipſe ſeruare teneretur, ea velut iniuſta, & iniqua nullam obligationem induceret, nec ſententia ſecundum illam lata eſſet valida in conſcientia, vtpote quæ priuare naturali beneficio fugiendi, quo quiſque iure gentium & naturæ vti poteſt, quando ad corporale ſupplicium deſtinatur. Ad confirmationem reſpondetur, negando maiorem. Quia, vt Caietanus dicit in iſto articulo, pœnæ ſunt in duplici differentia, Quædam ſunt, ad quas homo aliter damnari non poteſt, quam vt patiatur illas, vt mors, mutilatio, flagellum, tortura: nullus enim damnatur, vt ſe occidat, mutilet, torquet, &c. Et de hs omnibus dicit eandem eſſe rationem, ac de morte, ſcilicet, quòd damnatus, vel damnandus ad aliquid horum licitè poteſt fugere, cum non teneatur, niſi ad pati. Aliæ pœnæ ſunt, ad quas ſubeundas ſic aliquis damnatur, vt ipſe ad eas cooperetur. Qualia ſunt exilium, circumſcriptio, pœna pecuniaria &c. damnatur enim homo, vt eat in exilij locum, & ibi infra præfixos terminos maneat, aut ſoluat pecuniam, &c. Et de his dicit, quod tenetur reus poſt iudicis ſententiam in omnibus obedire, facereq; quod ſibi iniunctum eſt. Quare qui damnatur ad carcerem, ſicut ad exilium tenebitur in carcere manere; & ſi fugiat peccatum committit, niſi ſit periculum mortis. Cæterum ante ſententiam licitè poterit è carcere fugere, eadem ratione, qua damnatus ad mortem, ſcilicet, quia nō tenetur facere, hoc eſt, manere in loco, vnde ſequitur ſuū pati, hoc eſt, damnari, ſi ex ſua abſentia euitatur damnatio. Alio

Pœnæ ad quas homo poteſt damnari in duplici differētia.

A qui poſteà teneretur in foro conſcientiæ ſubire ſententiam latam, quod eſt falſum, & contra communem Doctorum ſententiam. De religioſis affirmat, quod quia libera ſua voluntate poteſtate exeundi extra clauſtra ſe priuarunt, ſupponentes ſe per tria vota prælati iudicio, quacunq; ex cauſa iuſtè à ſuis prælatis detineantur nō poſſunt licitè extra præfixos ſibi terminos fugiendo exire; cum nec exire poſſint non detenti ſine prælati licentia, quod verum eſt.

2. Dubium circa eandē ſolutionē. 1. Argum. Eſt aliud dubium, an qui licitè poteſt è carcere fugere, licitè etiam poſſit compedes rumpere, infringere fores, & perforare murum? Et pro parte negatiua eſt, argumentum: Hæc ſine violentia fieri non poſſunt, vt de ſe patet: ſed qui iuſtè detinetur in carcere, nulla violentia vti poteſt ad ſuam liberationē, B alioqui daretur bellū iuſtum ex vtraq; parte: ergo.

2. Argum. Secundo ex iure ciuili effractoribus carcerum pœna capitis decernitur, vt conſtat ex l. de ijs. ff. de effractori. & ex l. in eos. ff. de cuſtodia & exhibit. reor. ſed hæc pœna iuſta non eſſet, ſi ipſi incarcerati licitè poſſent carceres effringere: pœna enim mortis non niſi pro graui, atq; mortali culpa poteſt imponi, vt communiter dicunt Doctores: ergo. Propter hæc argumenta Henricus de Gandauo quodli. 9. art. 25. affirmat rumpere compedes, aut fores effringere, perinde eſſe ac reſiſtere iudici, aut eius miniſtris. Et ſic dicit, quòd ſicut licitum eſt vnicuiq; per alienum agrū tranſire, non tamen ſepem diruere, vt tranſeat, ita etiam eſt licitum condemnato ad mortem fugere è carcere; dum fores patent; non tamen rumpere vincula; aut perforare murum. C **Concluſ.** Contrariam ſententiam tenent Caiet. in iſto art. & Soto lib. 5. de Iuſtitia, q. 6. art. 4. quam ego veram exiſtimo. Et probatur 1. ex D. Tho. in ſolutione ad ſecundum, dicente, licitum eſſe cuiquam in caſu poſito fugere, non tamen reſiſtere, cùm omnia iſta non ad reſiſtentiam, ſed ad fugam pertineant, & ordinentur. Et confirmatur: Nā ſi ſententia Henrici eſſet vera, ſequeretur, quòd ſi reus ligatus funibus, aut etiam filo lanæ teneretur, nec liceret ſibi illa rumpere, nec ſoluere: conſequēs autem eſt abſurdum: ergo. Probo ſequelam: Nam non minus continet violentiam vnum, quàm alterum. Quare, ſi licitum eſt ligato nodum diſſoluere, imò & funem diſcindere, habenſq; adulterinam D clauem, poteſt ſeras aperire, ſit, vt & ferrea vincula limare, perforareque murum etiam ſit licitum, eſto, qui hoc facit ſciat occluſos ſecum alios exituros. Nā ipſe ſuo vtitur iure cui cura non incumbit alios cuſtodiendi. An autem amici poſſint incarceratum, vel intra, vel extra iuuare, vt vincula, aut muros dirumpat, varietate opinionum diſputatur à Doctoribus. Soto loco citato abſolutè dicit, quòd non, quāuis poſſint conſulere fugam. Et ratio illius eſt: Quia ei tantum, qui fugere poteſt, eſt licitū parare viam. Cæteri autem maiorem facerent iniuriam, dirumpendo carceres, quam priuatam domum. Ex quo infert, nulli eſſe licitum porrigere vincto, vel limam, vel aliud inſtrumentum: quoniam iam hoc eſſet cooperari. Cæterum Caiet. in hoc commento in reE ſponſione ad quintum dubium, ſub diſtinctione reſpondendum cenſet. Nam ſunt quidam homines, veluti partes publicæ poteſtatis, vt cuſtodes, miniſtri, officiales, & alij, quorum eſt fouere, vel exercere publicam poteſtatem. Et his ratione ſtatus, quia, ſcilicet, eis incumbit publicæ poteſtati conſulere, illicitum eſt cōſilium, vel auxilium fugæ pręſtare. Nā cum eorum interſit damnatum, vel damnandum in carcere detineri, eſſent veluti proditores, & colluſores parti detenti fauentes. Alij ſunt, quorum nōn intereſt publicè fouere poteſtatem. Et his licitum eſt ad fugam eius damnati cooperari, qui licite poteſt è carcerare fugere. Regulariter enim loquendo, nullus prohibetur à cooperatione actus alteri liciti,

citi,

citi, niſi per accidens, ſcilicet, quia ſtatui, vel officio ſuo hoc repugnant, vt patet inductiuè. Nam ſi mihi licitum eſt emere, vendere, bellare, contrahere, &c. Dans mihi conſilium, auxilium vel fauorem ad actũ iuſtum, licitè operabitur niſi ratione ſtatus, vel officij reddatur ſibi ea operatio illicita. Vt redditur illicitum clericis cooperari ad cauſam ſanguinis, quamuis iuſtam; & in propoſito officialibus, qui ad cuſtodiam damnati tenentur, redditur illicitum, quoquo modo ad fugam cooperari.

Sententia Authoris. Mihi ex his ſententijs ea, quæ eſt Caietani magis placet. Tum; quia nulla poteſt eſſe apparens ratio, quæ conuincat licitum eſſe alicui conſulere incarcerato, vt à carcere fugiat, cui tamen nõ ſit licitum opere adiuuare, cum non minus dicatur cooperari fugæ conſulens, quam inſtrumenta ad rumpenda vincula præbens. Tum etiam; quia ſi ſententia de licita effractione carceris à damnato eſt vera, ex ea manifeſtè conuincitur, quod qui licitè cooperatur ad fugam, licitè etiam poterit cooperari ad frangendum vincula, & carceres. Nolo dicere licitũ eſſe amicis concurrere ad carcerem, illumque frangere, vt dãnatum extrahant. Hoc enim ſine graui iniuria fieri non poteſt. Nam ſi non licet ire ad frangendam ſerã domus priuatæ, multò minus domus publicæ. Et plurimum intereſt, an ab intus incluſo ſera carceris frangatur, an extra à liberis, quia hoc eſt offendere publicam poteſtatem, cuius eſt carcer, ſicut & qui frangit, vel aperit domino inuito priuatam domum, dominum eius offendit: & illud ad licitam fugam expectat. Sed quod dico, eſt licitum eſſe amicis ad frãgendum vincula, & carceres cooperari ſubminiſtrãdo intus incluſo limam vel aliquod inſtrumentum, quo à vinculis & carcere ſe abſoluere poſſit.

Ad 1. argu. Et ad primum argumẽtum reſpondeo, quòd quẽadmodum inter iudicem; & damnatum iuſtè ad mortem eſt bellum iuſtum ex parte iudicis, & cũm hoc ſtat, quod ipſe damnatus propter rationem dictam poteſt è carcere fugere, vt propriam vitam conſeruet: ita etiam fit, vt ipſe reus nec poſſit ſe defendere, nec reſiſtere iudici. Et tamen cum hoc ſtat, vt rumpat vincula, & fores effringat, efficiatque alia ad fugam neceſſaria. Nam ſicut fugere non eſt reſiſtere, nec pugnare, aut defendere ſe, ſed tantum non continere ſeipſum in certo loco, ad quod damnatus ad mortem non tenetur: ita frangere vicula, aut carceres non eſt pugnare, ſed ſolum abſoluere ſeipſum à cõtinentia vinculorum, & carceris, quod ſine iudicis, aut miniſtrorum iniuria fieri poteſt ab eo, qui habet ius fugiendi. Plurimum enim intereſt inter vim illatam rebus irrationalibus, & illam, quæ infertur rationalibus. Nam, quia vis illata rebus irrationalibus nec eſt præciſe iniuria, quæ ipſis fiat, cum brutis animantibus, quæ nec ius nec dominium habent, iniuria fieri non poſſit, aut quæ redundet in authorem eorum, cuius ſignum euidens eſt, quod ſi quis vinculis ſibi ab eccleſiaſtico iudice impoſitis violentiam inferat, in ſringendo, non eſt excommunicatus, & ſi quis damnatus, vt deuoretur à leone pugnet cum illo, leoneque ſuperato fugiat, nulli iniuriam facit, fit, vt nulli liceat iudici, vel cuſtodi carceris reſiſtere, manus in ipſos inferendo, bene tamen violentiam inferre vinculis, ipſa, aut carcerem infringendo. Quare, ſi fugere volens vim inferat cuſtodibus iniuſte faciet. Sed ſi ipſis abſentibus, vel dormientibus vincula frangant, vel carcerem, iudici, vel officialibus erit imputandum, à quibus tam debiliter oſtia firmata, vel ſeræ fabricatæ fuerunt, vt frangi à detento potuerint. Nec eſt ſimile de fractione ſepis, Nam ibi agitur de damno, quod infertur domino per ſepis ruinam. Hic autem non eſt quæſtio de damno pretij vinculorum, aut ſerarum carceris, quod fugiens in conſcientia ſatisfacere tene-

A tur. Sed eſt quæſtio, an iſte actus effractionis reducatur ad pugnam vel ad fugam. Nam ſi tenet ſe ex parte fugæ licitus eſt: & ſi ſapit pugnam, eſt illicitus. Propter quod non eſt opus, veritatem ex ſimilitudinibus ſcrutari, ſed ex proprijs. Et ſi quis argumentetur. Rumpẽs vincula, aut carcerem tenetur de damno dato, vt modo dicebam: ergo facit contra iuſtitiam illa rumpens, atque ex conſequenti id licite facere non poteſt, reſpondeo negando conſequentiã. Totum enim illud reducitur ad fugam, quæ licita eſt. Et ad ſolutionem damni tenetur non ratione iniuſtæ acceptionis, ſed ratione rei acceptæ. Et ſi rurſus fiat argumentatio; Qui ædes vicini rumpit vim infert: ergo & qui rumpit clauſtra carceris, vt fugiat, reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando B conſequentiam. Nam ille non habet ius ingrediendi domum vicini, ſicut iſte è carcere exeundi.

Ad 2. argu. Ad ſecundum argumentum reſpondetur primò, quòd cum legum ciuilium conditores non ſint ſpiritualium iudices, vt perpendere valeant culpas in foro conſcientiæ, non eſt mirum, ſi culpam putent eſſe, vbi culpa non eſt. Vel ſecundo reſpondetur, quòd iuriſconſulti in illis legibus eam opinionem ſequuntur, quòd effringere carceres, aut vincula, eſt culpa mortalis. Vel tandem tertio, quòd illæ leges fundentur in falſa præſumptione: ſemper enim quod incarceratus vincula rumpit, aut carcerem effringit præſumitur vim intuliſſe cuſtodibus, quod ſine iniuria fieri non poteſt. Ad idque facit quod dicitur in prædictis legibus, ſcilicet, ſi quis conſpiratione facta C cum cæteris, carceres effregerit, &c. Quibus verbis vis, & reſiſtentia cuſtodibus illata inſinuatur. Subditur autem poſteà: Qui per negligentiam cuſtodũ euaſerit, leuius puniatur. Quod etiam eſt intelligendum carcere, aut vinculis effractis. Alias dictæ leges iuſtæ non eſſent, cum extra dubium ſit, quòd qui damnatus è carcere fugit, nulla vi illata, nullum peccatum committit: & pœna, vbi culpa non eſt, licitè infligi non poteſt. Dicitur in lege, in eos. ff. de cuſtodia & exhibitio. reorum. quod, & ſi effractores inueniantur poſteà innocentes, ex eo crimine; propter quod impacti ſunt in carcerem, adhuc puniendi erunt. Sed hoc ſimiliter fundatur; in præſumptione reſiſtentiæ illatæ. Nam qui innocens eſt proculdubio poteſt vincula dirumpere, & perforare parie- D tes, ſine aliqua culpa.

Argu. contra id quod D. Tho. dicit in ſolut. ad 1. Contra id, quòd dicit Diuus Thomas in eadem ſolutione, ſcilicet, quòd, quia nullus condemnatur, vt ſibi inferat mortem, ſed, vt mortem patiatur: idcircò nullus tenetur facere, vnde mors ſequantur, quale eſt manere in loco, vnde ad mortem ducatur; eſt argumentum. Expectare reum in carcere, non eſt ſeipſum occidere, aliàs minimè expectare liceret; cuius contrarium martyres è carcere fugere nolentes, ſuo exemplo docuerunt: ergo male dicit Diuus Thomas, ideò eſſe licitum reo è carcere fugere, quia nullus poteſt damnari, vt ſe ipſum occidat. Aſſignatur enim vt cauſa id, quod cauſa non eſt. **Reſponſio.** Reſpondetur nihilominus; rationem literę eſſe optimam. E Sed non eſt ita deducenda, vt in argumento deducitur. Non enim affirmat Diuus Thomas, quod manere in carcere eſt ſeipſum occidere; ſed quod eſt facere id, vnde mors ſequatur: quod licet nullus virtute ſententiæ facere teneatur, poteſt tamen ſua ſpõte id vel, dum æquanimiter pati vult ſententiæ executionem. Itaque ſoliditas illius rationis in differentia, quæ eſt inter damnationem ad pati, & damnationem ad agere, fundatur hoc modo, ſcilicet quòd, quia nullus damnatur ad mortem, ſic, vt ſibi mortẽ inferat, ſed vt patiatur, ideò non tenetur facere id, vnde ſequatur paſſio mortis; quod efficeret qui contineret ſeipſum in eodem loco, potens inde moueri. Et hic eſt verus ſenſus illius rationis.

Et

An damnatus bibere poculum lethale, illud licite bibat.

Et ſi quis contra hoc argumentetur; Damnatur ad ſumendum venenum, qualis Socrates fuit, damnatur, vt ſibi inferat mortem: ergo male dicit D. Thom. nullum poſſe damnari ad hoc, vt ſibi inferat mortem. Hoc argumentum petit, vt explicemus, an qui iuſtè à iudice damnatur ad bibendum poculum lethale, talis teneatur; & poſſit illud licitè bibere? Quibuſdam videtur pars negatiua verior. Quam tenet Caietanus in hoc articulo in ſolutione ad ſeptimum dubium, dicens, quòd poſtquam ortus eſt ſol iuſtitiæ Chriſtus, cognouiſſe videntur iudices id non licere. Quamuis fortè veteres concedendo optionem generis mortis, magis, quam iudicando hæc fecerint. Nam quemadmodum non licet damnare aliquem, vt ſeipſum confodiat; ita nec quod ſe ipſum mergat, aut veneno occidat. Sententia enim debet eſſe de actu iuſtitiæ, & non eſt actus iuſtitię ſe ipſum occidere. Eandem ſententiam tenet Soto lib. 5. de iuſtitia, quæſt. 6. art. 4. Contrariam tamen tenet Victoria in relectione de homicidio, num. 30. quam ego ſupra quæſt. 62. art. 3. probabiliorem reputaui. Et ſic dico, quòd quemadmodum ſunt alia ſupplicia decreta contra nocentes, ſic etiam poteſt inſtitui hoc, quod veneno tollantur, quod & ipſi poſt iudicis condemnationem epotare tenebuntur; nec propterea erunt dicendi ſeipſos occidere. Probatur: Bibere de ſe non eſt actio lethalis, quàmuis bibere venenum lethale ſit; ſicut nec progredi in locum ex ſe actio lethalis, quamuis progredi in locum neci deſtinatum lethale ſit: ergo ſicut nocens poſt iudicis condemnationem tenetur, & poteſt hoc ſecundum efficere; ita & primum. Et confirmatur: Damnato ad ſupplicium licitum eſt aſcendere ſcalas, & ei qui damnatus eſt gladio, licitum eſt parare iugulum: ergo & ei, qui damnatus eſt veneno, licitum erit illud bibere. Probo conſequentiam: Quia non magis cooperatur morti ſuæ vnus, quam alter. Et ſi quis ex hoc inferat; ergo poteſt aliquis damnari, vt ſeipſum iugulet, nego conſequentiam. Tum; quia iugulatio ex ſe eſt actio lethalis, nec poteſt aliqua ratione conſiderari, qua lethalis non ſit. Tum etiam: quia, vt diximus in ſuperioribus, loco citato, tranſgreſſores legum pœnalium poſt iudicis condemnationem, nō tenetur eas actiones exercere, quæ commodius à miniſtris, quàm ab ipſo fieri poſſunt, quamuis ſint neceſſaria ad pœnam ſubeundam. Itaque non tenentur nodum collo aptare, nec gladium in iugulum mittere, aut ſibi manus quoquomodo inferre, quia iſtæ actiones ab alio commodius, quam à nocente fiunt. Et ſic ad eas eum obligare eſſet inhumanum.

Sententia Authoris.

Tenetur tamen in conſcientia eas actiones exercere quæ neceſſariæ ſunt ad pœnā ſubeundam, & ab alio, niſi ab ipſo commodè exerceri non poſſunt: qualis eſt, potatio veneni. Totumque hoc dicitur pertinere ad paſſionem, ad quam reus condemnatur. Et ſi contrarium faceret: reſiſteret iudici, aut miniſtris; quod ſine iniuria fieri non poteſt. Sed dubitabit aliquis hoc loco, quæ nam ſit ratio, propter quam manere in carcere ponitur à D. Tho. inter actiones, ad quas nocens non tenetur, quando condemnatur ad E mortem, quæ eſt pati; ſicque dicit eſſe ei licitum fugere; cum tamen aſcenſio ſcalæ, aut potatio veneni, quæ magis videntur habere rationem actionis, ad paſſiones reducantur? Ad quod breuiter reſpondeo, quòd, quia ex eo, quod condemnato in foro conſcientiæ eſt licitum fugere, nullum ſequitur detrimētum reipublicæ. Satis enim prouidetur ei, ſi carceres ſint bene murati, & cuſtodes vigilantes, ad hoc, vt crimina impunita non maneant. Idcircò non eſt opus damnatos obligare, vt non fugiant: ſed ſatis eſt præcipere miniſtris, vt fugam impediant. At vero aſcenſio ſcalę, & potatio veneni eiuſmodi ſunt; vt niſi ab ipſis nocentibus fiant, ab alijs exerceri non A poſſint. Et ideò conuenienter præcipitur eis, vt hoc faciant. Diciturque hoc magis pati quam agere propter rationem iam dictam.

Dubium, circa eandē ſolutio. D. Thom.

Circa id, quod dicit D. Thom. in eadem ſolutione ad ſecundum, ſcilicet, ſi aliquis ſit condemnatus, vt fame pereat, non peccat, ſi cibum ſibi occultè miniſtrantium ſumat, quia non ſumere eſſet ſeipſum occidere, eſt difficultas, an condemnatus, vt fame moriatur, teneatur comedere ſi poteſt, ne ſui homicidium incurrat. De qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ.

Sententia Caietani.

Caietanus in iſto articulo, dubio 8. partem tenet affirmatiuam. Quam probat ex D. Tho. hic ad ſecundum dicente, non ſumere cibum eſſe ſeipſum occidere. Certum eſt autem, quod nulli ſiue publica, ſiue priuata authoritate eſt licitum ſeipſum occidere.

Sententia Soti.

B Contrariam ſententiam tenet Soto loco citato, dicens tali damnato eſſe licitum non edere. Nam ſi verè dignus eſt morte, vt ſupponims; Etſi licitè poſſit eam ſubterfugere, poteſt nihilominus non ſubterfugere. Quemadmodum enim ſceleratus homo ſuorū criminum conſcius, ſciens prętorum venire ad ſe capiendum, poteſt illum operiri, atque adeo in carcere aperto ſine vllis vinculis mortem expectare, quā meretur: ita etiam condemnatus, vt fame pereat, poteſt non ſumere cibum.

Sententia Authoris.

Mihi ex his ſententijs ea quæ eſt Caietani videtur longè probabilior. Conſtat enim, quòd nolle vti alimento habitò, eſt occidere ſeipſum, non minus quā collum gladio tranſuerberare. Et ſic dicendum exi- C ſtimo, quod tenetur talis damnatus comedere, vt ius naturæ ſeruet. Nec hoc eſt impedire exequutionem iuſtitię. Tum; quia nullus damnatur ad hoc, vt ſe occidat non comedendo, ſed ad hoc, vt ſibi ſint ſubtracta alimenta. Tum etiam; quia, ſi ad id eſſet damnatus ſententia, vtpotè contra ius naturale, iniqua foret, atque adeo non ſeruanda. Nec ſimilitudo adducta à Magiſtro Soto aliquid valet. Nam in eo, quòd quis ſuorum criminum conſcius prætorem operiatur, atque adeo in carcere aperto mortem expectet, quam meretur, nihil facit, quod ex natura ſua ſit inductiuum mortis. Quare nec directè, nec indirectè ſe occidit; ſed tantum habet ſe paſſiuè, quod ſine peccato fieri poteſt. At vero ille, qui comedere non vult, facit aliquid, D quod ex natura ſua eſt inductiuum mortis, ſicque peccat contra ius naturæ, quo propriam vitam ſeruare præcipitur, adeò ſtricto iure vt nec priuata, nec publica authoritate, poſſit illam à ſe arripere.

Quæſtio.

Sed dubitabis hoc loco, vtrum ſit licitum alijs tali damnato ad mortem ſubuenire, dando ei potum, vel cibum? Ad cuius explicationem dico primò,

Reſponſio.

quòd profectò carceris, aut aliis miniſtris iuſtitiæ nulla ratione licet alimenta conferre. Etſi contrarium fecerint, peccant mortaliter. Infideliter enim funguntur ſuo munere in graui; quòd ſine culpa mortali fieri non poteſt. Eſt autem hoc intelligendum, modo pluries id fecerint. Nam qui ſemel, aut bis alimenta præberet, eſto eſſet miniſter iuſtitiæ, nō peccaret mortaliter, ſed tantum venialiter, tanquā ille, qui non delinquit in re graui. Dico ſecundò, alijs miniſtris iuſtitiæ licitum eſſe tali damnato ad mortem alimenta conferre. Eſt enim hoc veluti ad iuuare fugientium; quod in iſto articulo illis, quorum non intereſt, publicam fouere poteſtatem, licitum eſſe diximus. Scio me in 1. tomo q. 31. art. 2. cōtrariam huius tenuiſſe ſententiam, propter D. Tho. qui ibi ſolutione ad 3. hanc ſubuentionem ab operibus beneficentiæ excludere videtur, dicens, quòd hoſtibus reipublicæ, ſi imminet neceſſitas, ne natura deficiat, eſt ſubueniendum, debito tamen modo, puta ne fame, aut ſiti moriantur, aut aliquod huiuſmodi diſpendium, niſi ſecundum ordinem iuſtitiæ patiantur. Quibus verbis ſignificari videtur, nulli etiā extra-

extra-

extraneo eſſe licitum benenefacere illis, qui ſecundum ordinem iuſtitiæ patiuntur. Sed re nunc oculatius conſiderata, videtur mihi dicendum oppoſitum cum Caieta. in iſto art. & cum M. Soto lib. 5. de iuſtitia, q. 6. artic. 4. propter rationem de adiuuantibus ad fugam adductam. In cuius rei ſignum laudabitur à Valerio maximo li. 5. ſuæ collectaneę c. 537. cuiuſdam egregiæ mulieris exemplum commemoraturque. Quæ matrem adulterij damnatam, à Triũuiris in carcerem coniectam, vt conſumeretur inedia, impetrato à cuſtodibus aditu quotidie ſub ſpecie ſalutationis adibat, prius tamen diligenter excuſſa, nequid cibi inferret ad matrem vberibuſque ſuis (nam puerpera erat) vltro matri exhibitis lacte ſubſtentabat. Quod vbi animaduerterunt cuſtodes admiratione commoti rem ad iudices detulerunt illique ad Conſules; qui tantę pietatis exemplo ei præmium conſtituerunt pœnæ remiſſionem, & matris incolumitatem. De eadem re loquens Plinius lib. 7. de naturali hiſtoria, ſic inquit: Pietatis exempla infinita quidem toto orbe extitere; ſed Romæ vnum; cui comparari cuncta non poſſunt Ignobilis puerpera ſupplicij cauſa carcere incluſa matre, cum impetraſſet aditum à ianitore, ſemper excuſſa, quid inferret cibi deprehenſa eſt vberibus ſuis alens eam, quo miraculo matri ſalus donata filiæ pietate eſt, locus ille eidem conſecratus eſt Deæ C. Quinto M. Attilio Conſulibus, templo pietatis ſtructo, in illius carceris ſede, vbi nunc Marcelli theatrum eſt. Simile aliud exemplum commemoratur ab eodem Valerio Maximo cap. ſequenti, cuiuſdam alterius mulieris apud Athenienſes: quæ patrem ſuum Cimonia conſimili pœna affectum; parique cuſtodiæ traditũ, iam vltimæ ſenectutis velut infantem pectori ſuo admotum aluit. Ex quibus manifeſtè colligitur cõmunem omnium hominum, atque nationum ſenſum eſſe, quod illi qui iuſtitiæ miniſtri non ſunt, alimenta præbere ijs, qui famę aut ſiti perituri damnantur, non prohibentur; imò id ſub pietatis ſpecie à Doctiſſimis conſtituitur. Et ad D. Thom. reſpondeo, totam illam ſuam ſententiam fundari ſuper articulo, ſeu caſu neceſſitatis, in quo hoſtes reipublicæ exiſtunt. Quod ex eo conuincitur, quod inquit: Si tamen imminet neceſſitas, ne natura deficiat, ſubeundum eſt eis, &c. Et ſic exceptio, quam ſubdit, dicens; Niſi ſecundum ordinem iuſtitiæ patiantur, ſolum eſt intelligenda de neceſſitate, & non de poteſtate ſubueniendi, vt ſit sẽſus, quòd licet neceſſitas deficientis naturæ exiſtens in hoſte reipublicæ, aut excõmunicatio obligat nos ad ſubueniendum illis, ne fame, aut ſiti moriantur; ad huiſmodi tamen ſubuentionem nõ tenemur, quãdo ſecundum iuſtitiæ ordinem hæc patiuntur. Cum qua doctrina ſtat, vt licitè poſſimus illis in ſimili neceſſitate conſtitutis vitæ neceſſaria miniſtrare. Itaq; D. Tho. in illis verbis ſolum negat, neceſſitatem tali damnato alimenta miniſtrandi, tãquam in extrema neceſſitate conſtituto, non tamen negat poſſibilitatem, quam quiſque iure gentium & naturæ habet ei neceſſaria tribuendi. Quod verum eſt, nec aliqua ex parte pugnans noſtræ ſententiæ.

QVAESTIO LXX.

De iniuſtitia pertinente ad perſonam teſtis, in quatuor Articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrùm homo teneatur ad teſtimonium ferendum?

Infr. art. 8. ad 3. Q. 26. ad fi. to. 4. Et lib. 22. contra Fauſt. c. 33. Et habetur 22. q. 2. c. quęritur.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd homo non teneatur ad teſtimonium ferendum. Dicit enim Auguſt. in quæſtionibus Geneſ. quod Abraham dicens de vxore ſua, Soror mea eſt, veritatem celari voluit, non mendacium dici. Sed veritatem celando, aliquis à teſtimonio abſtinet, ergo non tenetur aliquis ad teſtificandum.*

2. Præterea, Nullus tenetur fraudulenter agere. Sed Prouerb. 11. dicitur, Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana qui autem fidelis eſt, celat amici commiſſum: ergo non tenetur homo ſemper ad teſtificandum, præſertim ſuper his, quæ ſunt ſibi in ſecreto ab amico commiſſa.

3. Præterea, ad ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, maximè tenentur clerici & ſacerdotes. Sed clericis & ſacerdotibus prohibetur ferre teſtimonium in cauſa B *ſanguinis: ergo teſtificari non eſt de neceſſitate ſalutis.*

Sed contra eſt, quòd Auguſtinus dicit. Qui veritatem occultat, & qui prodit mendacium, vterq; reus eſt. Ille, quia prodeſſe non vult: iſte, quia nocere deſiderat.* Et habetur 11. q. 3. c. quiſquis.

Reſpondeo dicendum, quod in teſtimonio ferendo diſtinguendum eſt: quia aliquando requiritur teſtimonium alicuius, aliquando non requiritur. Si requiritur teſtimonium alicuius ſubditi autoritate ſuperioris, cui in his, quæ ad iuſtitiam pertinent, obedire tenetur: non eſt dubium quin teneatur teſtimonium ferre in his, in quib. ſecundum ordinem iuris teſtimonium ab eo C *exigitur, putà in manifeſtis, & in his de quibus infamia præceſſit. Si autem exigatur ab eo teſtimonium in alijs, putà in occultis, & de quibus infamia non pręceſſit, non tenetur ad teſtificandum, ſi verò requiratur eius teſtimonium non autoritate ſuperioris, cui obedire tenetur, tunc diſtinguendum eſt. quia ſi teſtimonium requiratur ad liberandum hominem, vel ab iniuſta morte ſeu pœna quacunque, vel à falſa infamia, vel etiam ab iniquo damno, tunc tenetur homo ad teſtificandum. Et ſi eius teſtimonium non requiratur, tenetur facere quod in ſe eſt, vt veritatem denuntiet alicui, qui ad hoc poſſit prodeſſe. Dicitur enim in Pſalm. 81. Eripite pauperem, & egenum de manu peccato-* D *ris liberate. Et Prouerb. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem, & Romanorum 1. dicitur. Digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Vbi dicit* gloſſa. Conſentire eſt tacere cum poſſis redarguere. Super his verò quæ pertinent ad condemnationem alicuius, non tenetur aliquis ferre teſtimonium, niſi cum a ſuperiori compellitur ſecundum ordinem iuris. Quia ſi circa hoc veritas occultetur, nulli ex hoc ſpeciale damnum naſcitur. Vel ſi immineat periculum accuſatori, non eſt curandum, quia ipſe in hoc periculum ſponte ſe ingeſſit. Alia autem ratio eſt de reo, cui periculum imminet eo nolente.* Et gl. Ambroſ. in iſtũ locum to. 5.

E *Ad primum ergo dicendum, quòd Auguſtinus loquitur de occultatione veritatis in caſu illo, quãdo aliquis non compellitur ſuperioris autoritate veritatem propalare, & quando occultatio veritatis eſt nulli ſpecialiter damnoſa.*

Ad ſecundum dicendum, quòd de illis, quæ homini ſunt commiſſa in ſecreto per confeſſionem, nullo modo debet teſtimonium ferre, quia huiuſmodi non ſcit vt homo, ſed tanquam Dei miniſter, & maius eſt vinculum ſacramenti quolibet hominis præcepto. Circa ea verò quæ aliter homini ſub ſecreto committuntur, diſtinguendum eſt. Quandoque enim

ſunt

ſunt talia, quæ ſtatim cum ad notitiam hominis venerint, homo ea manifeſtare tenetur, putà ſi pertinent ad corruptionem multitudinis ſpiritualem, vel corporalem, vel in graue damnum alicuius perſonæ, vel ſi quid aliud eſt huiuſmodi, quod quis propalare tenetur, vel teſtificando, vel denuntiando. Et contra hoc debitum obligari non poteſt per ſecreti commiſſum, quia in hoc frangeret fidem, quam alteri debet. Quandoque verò ſunt talia quæ quis prodere non tenetur, vnde poteſt obligari ex hoc, quod ſibi ſub ſecreto committuntur, & tunc nullo modo tenetur ea prodere etiam ex præcepto ſuperioris, quia ſeruare fidem eſt de iure naturali. Nihil autem poteſt præcipi homini contra id quod eſt de iure naturali.

Ad tertium dicendum, quòd operari & cooperari ad occiſionem hominis non competit miniſtris altaris,
Quæſt. 64. art. 4. *vt ſupra* dictum eſt. Et ideo ſecundum iuris ordinem compelli non poſſunt ad ferendum teſtimonium in cauſa ſanguinis.*

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quòd dupliciter poteſt aliquis teſtimonium dicere, ſcilicet, requiſitus, & non requiſitus, reſpondet Diuus Thomas ad propoſitam difficultatem per aliquot propoſitiones. Prima concluſio: Qui à legitimo iudice ſecundum formam iuris in teſtem adducitur; quod contingit, quando, vel de manifeſtis, vel de ijs, in quibus infamia præceſſit interrogatur, tenetur teſtimonium ferre. Probatur: Quiſque tenetur obedire ſuis maioribus iuſta præcipientibus: ſed in caſu poſito certum eſt iuſta præcipere, cum ab aliquo teſtimonium petit: ergo interrogatus tenetur illud dicere. Secunda concluſio: In occultis,& vbi infamia non præceſſit, nullus tenetur teſtimonium ferre. Probatur. Quiſque tenetur bono proximi conſulere, eius crimina celando, quando ad id iure non compellitur: ſed quando crimina ſunt occulta, aut infamia non præceſſit, nullus iure poteſt ad ea reuelanda compelli: ergo illa dicere non tenebitur. Tertia concluſio. Si opus eſt alicuius teſtimonio ad liberandum proximum ab iniuſta morte, vel pœna, vel infamia, vel quouis alio nocumento, etiam non requiſitus tenetur illud dicere. Probatur ex illo Pſal. 81. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Et Prouerb. 24. Erue eos, qui ducuntur ad mortem. Et Rom. 1. Digni ſunt morte non ſolum qui faciunt, ſed etiam, qui conſentiunt facientibus. Super quæ verba dicit gloſſ. Conſentire eſt tacere cùm poſſis redarguere. Quarta concluſio. Extra caſum neceſſitatis liberandi miſerum ab iniuria, vel rempublicam à periculo, ſolum cauſa condemnandi reum, nullus tenetur ſua ſponte ſe in teſtem offerre, niſi ſecundum iuris ordinem legitimè compulſus. Probatur: Quoniam ex huiuſmodi veritatis occultatione, nullum ſpeciale, vel commune naſcitur damnum. Et ſiquis obiciat, imminere ex hoc periculum accuſatori, dicit D. Thom. hoc non eſſe curandum, cùm ipſe ſponte ſua in tale periculum ſe iniecerit.

EXPLICATIO ARTICVLI.

INſtituerat D. Thom. à quæſt. 67. agere de vitijs oppoſitis commutatiuæ iuſtitiæ in verbis conſiſtentibus. Et quoniam illa præcipua, atque maiora
A ſunt, quæ fiunt in iudicio, idcircò ab illis exordium duxit; circa ea quæ quinque conſideranda propoſuit. Primũ de iniuſtitia iudicis in iudicando. Secundum de iniuſtitia accuſatoris in accuſando. Tertium de iniuſtitia ex parte rei in ſua defenſione. Quartum de iniuſtitia teſtis in teſtificãdo. Quinto de iniuſtitia aduocati in patrocinando. Dixitque iam in tribus quæſtionibus immediatè præcedentibus de tribus prioribus, & in hac quæſtione, quæ eſt ſeptuageſima diſputat de quarto: nempe, de iniuſtitia teſtis in teſtificando. Ad cuius intelligentiam aduertendum eſt primò, quòd teſtes à teſtando dicuntur: Teſtari autem eſt ſententiam noſtram exponere. Et ſic teſtes dicti erunt: quis quæ de rei geſtæ veritate ſentiunt, in iudicium proferunt. Teſtimonium Vnde dicatur teſtis.
B verò eſt rei cognitæ voluntaria confeſſio, autore Ariſt. in lib. Rhetori. ad Alexan. c. de teſtimonio & teſtibus, & Alc. in lege, plebs eſt. §. 1. de verbo. ſignif.

Secundò eſt aduertendum, quòd probatio, quæ teſtibus fit, apud rhetores inartificialis vocatur. Propterea, quòd ipſa per ſe caret arte, extraque cauſam ſumitur: nec colligitur aliqua argumentationum ratione; ſed extra dicendi rationem eam accipit orator. Eſt autem firmiſſima probatio, quæ teſtibus fide dignis conſtat; quia hominum ſcientia nititur. Quare in diuinis Hebræorum legibus frequentiſſimè Deus præcipit, vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum. Cæterum non eadem fides omnibus teſtibus eſt adhibenda, ſed ex perſo-
Probatio teſtib. facta inartificioſa dicitur.
C narum qualitate plus minus ve fidei his vel illis tribuendum erit. Ex quo fit, vt in teſtibus (ſicut iuriſconſulti docent) multa ſint exploranda, ſcilicet, conditio, dignitas, diuitiæ paupertas, amicitia, ſexus ætas,& id genus alia Cicero in Topicis inquit; Non qualiſcunque perſona teſtimonij pondus habet. Ad faciendam enim fidem autoritas quæritur: & autoritatem, aut natura, aut tempus affert. Naturæ autoritas in virtute ineſt maximè. In tempore autem multa ſunt, quæ afferant autoritatem, ingenium, opes, fortuna, ars, vſus, neceſſitas, nam & ingenioſos & opulentos, & ætatis ſpatiò probatos, dignos, quibus credatur, putant, non rectè fortaſſe, ſed vulgi opinio mutari vix poteſt; ad eamque omnia dirigunt, & qui iudicant, & qui exiſtimant. l. 2. cum
In teſtib. multa explorãda.
D ſequenti. ff. de teſtibus. Et in Particionibus Oratorijs, idem Cicero de ſingulis teſtibus conſiderare docet, ſi fortè natura vani ſunt, ſi leues, ſi cum ignominia, ſi ſpe, ſi metu, ſi iracundia, ſi miſericordia impulſi, ſi præmio, ſi gratia adducti teſtimonium perhibuerunt. Deniq; vt Adrianus Imperator ſcripſit, quæ argumenta ad quem modum probandæ cuiq; rei ſufficiant, nullo certo modo ſatis diffiniri poteſt; aliàs numerus teſtium, aliàs dignitas, & autoritas, aliàs veluti conſentiens fama confirmat rei, de qua quæritur, fidem. Ad ſummam iudex his omnibus exploratis, magis ſcire poterit, quanta fides teſtibus ſit adhibenda, l. 3. §. 1. ff. de teſtib. Sed qui his omnibus melius atque ſignificantius hanc rẽ explicauit meo iudicio, eſt Alexander Alenſ. 3. parte, quæ
E ſtione 42. memb. 3. In hunc modum dicens: Cùm lex diuina dicat Exod. 23. non in iudicio plurimorum acquieſcas ſententiæ. Et Deuteronomij. 19. Cùm ſacerdotes diligentiſſimè perſcrutantes inuenerint falſum teſtem contra fratrem ſuum dixiſſe mendacium, reddant ei, ſicut fratri ſuo facere cogitauit. Canones & humanæ leges, rationem legis conſiderantes omnes perſonas, quæ poſſunt haberi ſuſpectæ de mendacio in teſtimonio ferendo, vel de veritate ſupprimenda, in idoneas, ad teſtimonium cenſuerunt. Ad hoc autem diſcernendum conſiderauerunt, quinque in perſonis teſtificantium; mores, naturam, fortunam, animum, ſtatum,

Circa mores conſiderauerunt duo, propter quæ nõ debeat fides teſtificanti adhiberi: Errorem, ſcilicet, & malitiam, propter errorem infideles, propter malitiam infames repellendos à teſtimonio ſanxerunt. Circa naturam duo conſiderarunt, ætatem, & ſexum. In pueris defectus ætatis obnubilat rationem, in mulieribus ſexus emollit voluntatem. Inde tam pueros, quam mulieres idoneos ad teſtimonium non cenſuerunt. Circa fortunam conſiderauerunt duo; Conditionem ſeruitutis & aduerſitatem paupertatis. Seruitus habet annexum dominationis timorem; paupertas temporalitatis amorem: quæ duo maximè ſolent homines ad mendacium inclinare. Vnde ſecundum Canones & humanas leges (niſi in caſibus determinatis) ſeruorum, & pauperum teſtimonia reprobantur. Circa animum duo conſiderarunt principaliter: Intellectum, & affectum. Et in intellectu alienationem rationis; in affectu libidinem voluntatis. Quam etiam deduxerunt in libidinem iræ, quæ eſt in odio; & libidinem concupiſcentiæ, quæ eſt in deſiderio. Item libidinem concupiſcentiæ conſiderauerunt dupliciter; quo ad ſe, & quo ad nos. Et ſecundum hanc diſtinctionem vitiorum contingentium ex parte animi teſtificantis, quatuor genera perſonarum indigna decreuerunt; furioſos propter alienationem rationis, inimicos propter libidinem voluntatis in iraſcendo, & in audiendo. Sicut enim dicitur 4. quæſt. 3. propter inimicitias teſtes repelli, leges præcipiunt. Et propter libidinem poſtea voluntatis in concupiſcentia, reſpectu alterius, inidonei iudicantur domeſtici: propter vero libidinem concupiſcentiæ, reſpectu ſui iudicatur quiſque inidoneus teſtis in re ſua. Demum circa ſtatum conſiderauerunt duo, ſcilicet, ſtatum perſonarum extra iudicium; & ſtatum perſonarum in iudicio. Extra iudicium quidem conſiderauerunt ſtatum laicorum, & clericorum, & quòd conſueta eſt æmulatio ſtatus laicorum, reſpectu ſtatus clericorum. Et ideò in criminali cauſa laici à teſtimonio, & accuſatione clericorum remouentur. In iudicio autem conſiderauerunt perſonarum diſtinctionem conſiſtentium in iudicio, earumque conditiones non concurrentes in aliquam vnam perſonam, de quibus loquebatur B. Fabianus 4. quæſt. 4. quando dixit: Nullus vnquam præſumat accuſator ſimul eſſe, & iudex, & teſtis. Et B. Damaſus eadem cauſa, & q. Per ſe accuſatores, per ſe iudices; per ſe teſtes, per ſe accuſati vnuſquiſque in ſuo ordine. Patet ergo, qualiter iuxta legem Dei canones & humanæ leges perſonas prædictas inidoneas ad teſtimonium decreuerunt. Eſt autem legalitas, ſeu idoneitas perſonæ teſtificantis dignitas quædam hominis, cuius teſtimonio debet fides adhiberi, abſque omni ſuſpicione mendacij. Inidoneitas verò eſt defectus dignitatis in perſona, propter quem fides teſti non adhibetur ob ſuſpicionem mendacij.

Nota circa 1. concluſ. D. Thom.

His conſtitutis operæpretium eſt, vt ad ſingulas huius articuli concluſiones explicandas propius accedamus. Et quidem circa primam nihil aliud eſt dicendum, quam quæ diximus ſupra quæſt. 69. art. 1. & 2. agentes de reo. Sicut enim certum eſt, quod tenetur reus dicere veritatem, quando legitimè à iudice interrogatur: ita etiam eſt certum de teſte. Et quæ requiruntur ad hoc, vt iudex legitimè interroget reum, ſunt etiam neceſſaria ad legitimam teſtis interrogationem. Videte ibi: Ex quo infertur, quod qui legitimè interrogatus à iudice de aliqua veritate, vel eam negat, vel illam occultat peccat contra iuſtitiam, atque adeò tenetur de damnis inde ſubſequutis. Et eadem eſt ratio de eo, qui fraude, aut dolo ſubducit ſe, ne à iudice in teſtem vocetur. Si enim ita eſt proximo ſuum teſtimonium neceſſarium, vt in eo tota eius cauſa conſiſtat, peccat grauiter, & tenetur ad reſtitutionem, quia contra iuſtitiam alteri damnum infert. Secus autem erit, ſi nec vocatus, nec interrogatus tacet ea, quæ neceſſaria ſunt ad liberandum proximum ab iniuſta morte, vel pena, vel infamia, vel quouis alio nocumento. Tunc enim, quamuis delinquat grauiter, ad nullam tamẽ reſtitutionem tenetur: quia non contra iuſtitiam, ſed tantum contra charitatem peccat. Eſt enim ſolum charitatis præceptum, vt quiſquam proximo ſuo malum caueat, ſicut & quod eleemoſynam tribuat in caſu neceſſitatis. Ex quo licet colligere diſcrimen, quod eſt inter primam & tertiam concluſionem D. Tho. Nam quamuis vtraque vera ſit; prima tamen iuſtitiæ legem, tertia verò ſolum charitatis debitum includit.

B Secunda concluſio D. Thom. ſimiliter eſt certa: Quoniam certum eſt, teneri vnumquemque bono proximi ſui nominis conſulere, eius crimina tacendo, atque celando, quandiu, vel non conſtiterit illa in perniciem publicam cedere, vel non fuerit legitime interrogatus, Itaque ſunt à teſtibus ſimiles leges obſeruandæ quantum ad hoc, illis, quæ à nobis in ſuperioribus reis fuerunt præſcriptæ. Sed dubitabit aliquis hoc loco, an teſtis contra ius quæſitus licitè poſſit reſpondere iudici, ſe factum neſcire? Et pro parte negatiua eſt argumentum. Mentiri nulla de cauſa eſt licitum, vt latè probat D. Auguſt. ſuper 5. Pſalmum, & in lib. de mendacio per multa capita, refferturque à Gratian. in Decr. ne quis, & cap. ſi quis, 22. quæſtione ſecunda, ſed qui dicit ſe factum neſcire, quando illud ſcit, eſto, contra ius interrogatur, proculdubio mentitur: eſt enim mentiri, vt nomen præfefert contra mentem ire: ergo peccat, atque ex conſequenti id non licet. Pro explicatione huius difficultatis, quæ grauiſſima eſt, & de qua variè loquũtur Doctores, ſupponendum eſt primo, quòd mendacium nulla prorſus de cauſa poteſt eſſe licitum. Eſt enim intrinſece malum, & cui ex natura ſua repugnat licitè fieri, vt diximus quæſt. præcedenti art. 2. ſtatim in principio. Et ſic quando quærimus, an teſtis contra ius quæſitus licitè poſſit reſpondere ſe factum neſcire, nolumus interrogare, an ſit in eo caſu licitum mentiri. Huius enim dubij pars negatiua eſt vera, & extra controuerſiam poſita. Sed quod quærimus eſt, an teſtis contra ius interrogatus poſſit reſpondere ſe factum neſcire, abſque eo, quòd mentiatur.

Dubium circa 2. cõc. D. Tho.

Mẽdacium nunquã eſt licitum.

Secundò eſt ſupponendum, quòd teſtis contra ius quæſitus dupliciter poteſt factum cognoſcere, ſcilicet, in confeſſione, vel extra. His ſuppoſitis Gabriel in 4. diſt. 21 art. 3. dicit, quòd quoniam ſacerdos ſimpliciter ſcit ea, quæ audiuit in confeſſione interrogatus de illis, nec poteſt reſpondere, ſcio, nec neſcio. Quoniam primum erit reuelare ſecretum ſacramenti, & ſecundum erit mẽdacium. Et ſi ſilentium ſacerdotis ſuſpicionem interroganti facit verum eſſe id, quod interrogat; nihil inquit ad ſacerdotem, quia ſilentium ex ſe non generet magis eam opinionem, quam contrariam, ſed à malitia interrogantis gignitur illa ſuſpicio. Et ſi hoc affirmat Gabriel de ſcitis in confeſſione, à fortiori idem affirmabit de illis, qui extra confeſſionem cognoſcuntur.

Teſtis dupliciter poteſt factum cognoſcere.

In hoc tamen ſit prima concluſio: Ad tegendum ſecretum confeſſionis licitum eſt vbique ſacerdoti dicere, ſe illud neſcire. Nec in hoc aliqua ratione mentitur. In hac concluſione conueniunt omnes Doctores tam Theologi, quàm Iuriſprudentes, vno Gabriele excepto: quamuis non omnes conueniant rationibus. Ricardus enim in 4. quæſt. 1. dicit huius concluſionis rationem eſſe, quia eadem perſona verè poteſt affirmare aliquid, loquens in perſona alterius: quod tamen negaret, ſi in propria perſona loqueretur. Vt Angelus loquens Moyſi in perſona

1. Concluſ. Teſtis ſciẽs aliqd in cõfeſſione poteſt reſpõdere ſe illud neſcire.

Dei, Exod. 20. verè dixit; ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. Quod tamen verè negaſſet ſi in propria perſona loqueretur. Et ad hunc modum affirmat, quod quia ſacerdos ea, quæ audiuit in confeſſione, nouit in perſona Dei, & extra cõfeſſionem interrogatur, vt perſona propria, idcirco quod in confeſſione affirmaret ſe ſcire, vt Deus, poteſt extra confeſſionem ſimpliciter dicere ſe neſcire. Hæc tamen ratio meritò impugnatur ab Scoto in 4. diſtinct. 1. quæſt. 2. Primo, quia aliud eſt quempiam loqui in perſona alterius, hoc eſt, fingere ſe eſſe alium (Quomodo vnus in comœdijs loquitur vice illius, cuius perſonam induit. ſicque loquebatur Angelus in rubo in perſona Dei) & aliud loqui in perſona alterius, hoc eſt, fungi autoritate illius, quomodo prætor autoritate illius, (quomodo prætor auctoritate à Rege accepta, profert ſententiam, ac ſi à Rege pronuntiaretur.) Nam qui loquitur primo modo mihi dicit ex proprijs; ſed eſt illud totum referendum ad perſonam, quam agit. At verò qui loquitur ſecundo modo, loquitur in propriam perſonam. Et certum eſt, quòd ſacerdotes in ſacramento confeſſionis non agunt perſonam Dei primo modo, vt Ricardus putat; ſed ſecundo, tanquam miniſtri illius, iuxta illud Ioan. 20. Accipite Spiritum ſanctum. Quorum remiſeritis peccata remittuntur eis. Atque ex conſequenti quæ audiunt in confeſſione non ſolum erunt dicendi, illa ſcire, vt Deus primo modo, ſed etiam in propria perſona, tanquam eius miniſtri. Secundò: Clauis ſcientiæ ordinatur ad clauem poteſtatis; ergo ad eum modum debemus dicere, quod cognoſcit ſacerdos peccata quo illa abſoluit: ſed abſoluit illa in perſona propria, dicens: Ego te abſoluo, ſicut & dicit: Ego te baptizo; & ego te conſigno, ergo cognoſcit illa in propria perſona, atq; ex conſequenti falſo inquit Ricardus ſacerdotes in confeſſione ſolum ſcire peccata in perſona Dei. Et confirmatur: Si ſacerdos loqueretur in perſona Dei ad ſenſum Ricardi, nõ præmitteret ptecem illam, Dominus te abſoluat, nec diceret, Autoritate in hac parte mihi cõceſſa, ego te abſoluo: cum hæc verba, in perſona Dei prolata ſint falſa: & tamen recipiuntur communiter ab eccleſia: ergo ſentiunt communiter Catholici ſacerdotem in confeſſione non agere perſonam Dei ad ſenſum Ricar. Cõmunis locutio fidelium eſt nec neganda, quod quæ audit ſacerdos in confeſſione ſcit Deus & non vt homo. Hoc enim modo loquendi vtuntur Theologi in 4. diſtinct. 21. & Iuriſprudentes in cap. omnis vtriuſque ſexus, de pœnit. eſtque receptiſſimus apud ſummos Pontifices in cap. ſi ſacerdos, de offic. ordin. & alibi ſæpè. Cæterum illa verba non faciunt ſenſum, quem putat Ricard. ſcilicet, quòd Deus ad modum, quo Angelus loquebatur in rubo, ſed quod ſcit, vt miniſter, atque autoritate Dei quod eſt veriſſimum. Quocirca hac ratione Ricardi omiſſa, operæpretium eſt vt alijs efficacioribus, atque verioribus probemus noſtram concluſionem, ſicut & probatur a Scoto loco citato, non obſtante, quòd, quamuis nulla alia ratio eſſet, niſi autoritas Theologorum, & iuriſprudentium id vnanimiter affirmãtium locis citatis, & præſertim Diui Bernardi, qui dicit; Nihilominus ſcio, quam quod in confeſſione ſcio; ea vna, atque ſola ſufficeret. Eſt ergo prima ratio noſtræ concluſionis; Voces eo modo ſignificat, quo recipiunt à populo, vt communiter dicunt Doctores: ſed populus Chriſtianus dum audit ſacerdotem iurantem ſe nihil ſcire, non intelligit de iis, quæ nouit in confeſſione: ergo illa verba ex proprietate ſermonis faciunt ſenſum, quod nihil ſcit extra confeſſionem.

Secundò; Quamuis ſacerdos illa, quæ audit in confeſſione, nouerit vt particularis perſona, illa tamen ſcit in foro, atque iudicio Dei: ſed Deus id iudicium voluit eſſe adeò occultum, atque ſecretum, vt peccata illic confeſſa omnino pro oblitis, ac non commiſſis habeantur, iuxta illud Pſal. 31. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata, & Ezech. 18. In quacunque hora ingemuerit peccator, iniquitatum eius amplius non recordabor: ergo ſacerdos audiens confeſſiones, ac dicens: Ego te abſoluo, promittit ea peccata habiturum, ac ſi nunquam illa audiſſet. Atque ex conſequenti in foro exteriori interrogatus citra mendacium poterit dicere, ſe illa neſcire. Et hic eſt ſenſus illorum verborum; Sacerdos ſcit, vt Deus, hoc eſt, ſcit tanquam miniſter Dei, & ad modum Dei. Et confirmatur: B Si ſacerdoti tyrannicè interrogato de rebus per confeſſionem cognitis ſolum eſſet licitum tacere, vt dicebat Gabriel, ſigillo confeſſionis magnum inde detrimentum ſequeretur. Nam quanuis qui tacet, nec dicat, nec neget communi tamen vſu loquendi accipitur, vt qui non negat crimen, cuius negatio in laudem cedit; illud confiteri cenſeatur. Pro quo facit lex. 2. tit. 3. lib. 3. Ord. vbi habetur: Qui tacet in iudicio pro confeſſo habeatur: ergo ſalrem ne ſigillo confeſſionis iniuriam faciat, tenebitur confeſſarius dicere, ſe crimen neſcire. Maximè cum illud ſine mendacio poſſit proferre. Item quamuis vulgari ſermone dicantur homines ſcire illud, quod idoneis teſtibus comprobatur, atque credunt; propriè tamen loquendo, id ſolum ſcire dicimur, quod mentis firma ratione comprehendimus. Verba ſunt C D. Auguſtini lib. 1. retract. cap. 14. Quæ autem aliorum relatione nouimus non certo cognoſcimus. Eſt enim omnis homo mendax, atque adeo poteſt, qui refert mentiri. Eo vel maximè, quod vt docet Ariſtot. lib. 1. Poſteriorum, ſcientia propriè nihil aliud eſt, quam certa, & euidens cognitio veritatis. Quam diffinitionem etiam iuriſprudentes recipiunt. Dicit enim Baldus in l. ſcire leges. ff. de legibus, ſcientiam eſſe infallibilem notitiã veritatis. Quo fit, vt quamuis ille, qui eſt teſtis ex auditu, multum faciat aliquando in iudicio ad coniecturas, vt colligitur ex cap. præterea, de teſtibus, & ex cap. hoc videtur. 22. quæſt. 5. nunquam tamen dicitur abſolutè teſtis, rem ſcire in iudicio, niſi qui viſu illam, aut alio ſenſu experimentaliter nouit, vt habetur in cap. teſtis. 3. D quæſt. 9. colligiturq; ex illo Ioannis 3. Quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur. Et 1. Ioan. 1. Quod audiuimus (ſcilicet ab ipſo ore Chriſti) quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt, hoc teſtamur: ſed ſacerdos ea, quæ audit in confeſſione non nouit, niſi ex relatione illius, qui mentiri poterat: ergo affirmans, ſe nihil illorum ſcire non mentitur. Probo conſequentiam: Nam, quamuis illa verba poſſint efficere ſenſum vulgarem, quo etiam ſcientia ex auditu negatur, ſicque videantur falſum cõtinere, adhuc tamen habent veriſſimũ ſenſum, quem ſapientes recipiunt, quo citra mendacium poſſunt proferri. Et vt diximus quæſtione præcedenti, art. 2. in fine, qui profert verba in ſenſu recepto apud ſapientes, vel apud vulgus, E non mentitur.

Secunda concluſio; Teſtis, qui præter ius de occulto crimine interrogatur, nec ſe poteſt defendere, tacendo, vel alia conuenienti via, ſimpliciter poteſt reſpondere, ſe nihil ſcire. Hanc concluſionem non tam compertam habeo, quàm primam, nec volo eam tam certam haberi. Haud enim ignoro grauiſſimos Doctores incunctanter affirmantes, fas eſſe ſacerdoti dicere, neſcio, de alijs ſecretis ſecularibus id dubitare, Gerſon enim alphabeto 34. ſub litera Q. poſtquàm dixit, licere ſacerdoti reſpondere, nihil ſcio, ſubiungit; Si autem poſſit ſimiliter in alijs purè ſecretis ita reſpõdere, ſine mendacio, ego non

2. Concluſ.

Interrogatus pter ius de occulto crimine, poteſt reſpondere ſimpliciter ſe neſcire.

non audeo diffinire. Videretur tamen alicui par ratio, vt par verbi intellectus. Scotus etiam in 4. diſtinct.15. quæſtione 4.articulo 3. cùm admonuiſſet reum iniuſtè interrogatum, vt ad modum Iuriſtarum negaret propoſita, vt proponuntur, ſubiungit: Sed an ſi neget intendens negare, ſicut ſacerdos facit de confeſſo, dicens, nihil mali ſcio, teneatur pœnitere, reſpondeo bonarum mentium eſſe culpam agnoſcere, vbi culpa non eſt. Et ideò in tali caſu tantum eſt pœnitere. Sed certè Scotus non loquitur de teſte, nec negat ipſum licitè poſſe reſpondere, neſcio: ſed loquitur de reo negante factum, de quo eſt longè diuerſa ratio, vt diximus quæſtione præcedenti, articulo 2. Cæterum noſtram concluſionem tenet Adrianus quodlib. 11. & Sylueſter, verbo, mendacium. §.6. & multi alij. Nec loquimur, quando teſtis ſolum interrogatur de re, quam ex aliorum relatione nouit. Tunc enim ambigi non poteſt, quin ſimpliciter poſſit reſpondere, ſe neſcire, propter rationem vltimo loco adductam pro prima concluſione. Imò non ſolum, quando iniuſtè, ſed etiam, quando iure de huiuſmodi rebus interrogatur, nullam faciet iniuriam dicens ſe neſcire, quando ex aliorum relatione didicit, qui mentiri poſſunt. Niſi fortè res adeò eſſet manifeſta, vt negari non poſſet. Sed loquimur de illo, qui viſu, vel alterius ſenſus experimento nouit occultum crimen, de quo præter ius interrogatur. Probatur: In iudicio quæſitus de veritate ſolum interrogatur ſecundum ius. (Nam præter ius nullus habet poteſtatem interrogandi, id enim poſſumus quod iure poſſumus, cap. facier. 22. quæſt. 2. & l. filius. ff. de conſtitutionibus.) ſed ſecundum ius inquiſitio fieri non poteſt de occultis, vt habetur expreſsè in cap. qualiter & quando, el primero, de accuſatio. ergo teſtis ſolum interrogatur de eo, quod non eſt iure occultum, atque ex conſequenti reſpondens, ſe nihil ſcire, non mentitur, ſi nihil aliud ſciat, quàm quod eſt iure occultum. Ad hoc argumentum nonnulli contrariam ſententiam tenentes, dicunt, in illo capitulo, qualiter & quando, iam citato, ſolùm haberi, quòd iudex exigens iuramentum in forma excipiat occulta crimina, vt, ſcilicet, iurent teſtes, ſe dicturos quidquid ſciunt, exceptis occultis. Et tunc certum eſt poſſe teſtem circa mendacium reſpondere, ſe nihil ſcire; quia reſpondet ad intentionem iudicis. Cæterum, ſi iniquus iudex nihil exciperet, ſed ſub iuramento peteret potius, vt ſibi dicerent teſtes quidquid ſimpliciter nouerint, tunc eſt difficultas, an licitè poſſint reſpondere, ſe nihil ſcire. Et dicunt quod non. Quia in eo caſu verbum, nihil, non habet, vnde reſtringatur; atque adeò ſenſus eius eſt, quòd nihil ſciunt, nec publicum, nec ſecretũ, quod eſt mendacium. Præterquam quòd ad hoc, vt verba à mendacio excuſentur, proferri debent, ad intentionem interrogantis. Hoc tamen non obſtante, dico rationem noſtram eſſe efficacem. Nam non ſolum iudices iure tenentur in inquiſitione exprimere exceptionem de occultis, verùm etiam quãdo iniquus iudex illam non facit, iure ipſo intelligitur facta. Atque adeò verba illa, nihil ſcio, iure ipſo ſunt reſtricta, vt intelligantur de criminibus, quæ iure poſſunt inquiri; in quibuſque reuelandis teſtis tali iudicio ſubijcitur. Nec obſtat, quòd tunc non reſpondet teſtis ad intentionem iniqui iudicis ſine exceptione interrogantis: quia ſatis eſt, quòd reſpondeat ad intentionem, quam iure debet habere, vt à mendacio excuſetur. Quod & hac ratione probatur: Si bonus atque ſapiens iudex in vniuerſum interrogaret aliquem de eo, quod ſcit, optimè reſponderet, ſe nihil ſcire, quamuis aliquid ſecretò noſſet: quia conijceret intẽtionem ſuam eſſe ſolum interrogare de illis, quę iure poteſt: ergo & improbo præter ius interrogante, quando quis reſpondet ad intentionem iuris, non

A mentitur. Item probatur concluſio: Interrogatus de occulto crimine, quod ipſe ſolus vidit, reſpondenſque, neſcio, iure poteſt intelligere: neſcio, vt dicam, vel; neſcio eo modo, quo iure debeam dicere: ſed hoc nullũ eſt mendacium, vt conſtat: ergo. Probo minorem; Nam, quia voces ſunt ſigna eorum, quæ ſunt in animo, vt inquit Ariſtotel. lib. 1. Perier. & dicere procedit ex ſcientia, idcircò communi modo loquendi ſapientiam, ſub verbo, neſcio, intelligitur, vt dicam, maximè quando quis præter ius interrogatur. Ad quem modum ſancti Doctores intelligendum eſſe affirmant verbum illud Chriſti Marci 13. De illa die nemo ſcit, nec filius hominis. Nam quãuis diuerſimodè à Doctoribus exponatur, vt docet D.Thom. 3. par. quæſtione 10. articulo 2. (Origenes

B enim interpretatur illud de corpore Chriſti myſtico, quod eſt eccleſia, quę diem illum neſcit, & alij de Chriſto quãtum ad ſcientiam acquiſitam, qua diem illum non nouit, & alij aliter) germanus tamen eius verbi ſenſus eſt, magiſq; ad literam quadrans, quòd dicatur Chriſtus illum diem neſcire ad reuelandum in hac vita, vt D. Auguſtinus, atque Hieronymus interpretantur. Itaque tantùm valet; Filius hominis neſcit, ſicut; filius hominis non debet facere, vt vos ſciatis. Sicut è contrario quod dixit Dominus ad Abraham Geneſ. 22. Nunc cognoui, quod timeas Deum, tantùm valet, ac ſi diceret: Nunc feci te cognoſcere.

Sed eſt dubium: quid ſit faciendum, ſi improbiſſimus homo teſtem interroget hoc modo: dic mihi, quid ſcis de hac re, quantumcunque ſit ſecretum, nec ſeculari iure poſſit. Nam videtur tunc reſponderi non poſſe, neſcio, cum alter expreſſo interroget id, quod non debet dicere; nec appareat qualiter in verbo, neſcio, poſſit ſubintelligi tunc reſtrictio, vt dicam, ab interrogante omnino excluſa. Reſpondetur nihilominus, adhuc eſſe valde probabile, quod poteſt dicere, neſcio. Adhuc enim eſt à iure reſtricta illa reſponſio, quantumcunque malitia interrogantis aliud verbis expreſſerit. Vel ſecundo reſpondetur, quòd forte tunc ea reſponſio, neſcio, non careret mendacio, atque adeo ſolum eſſet obiurgandus interrogans tanquam indignus cui reſponſum reddatur. Et hoc quantum attinet ad teſtem præter ius interrogatum. Nam de reo diximus ſupra quæſtione pręcedenti, art. 2. in fine, nulla ratione poſſe factum negare. Videte ibi. Verum eſt, quod Caietanus in opuſculo decem & ſex reſponſionum, reſponſione 5. videtur affirmare contrarium. Nam dicit quòd requiſitus de occultis complicibus non ſecundum ordinem iuris, licitè reſpondet, ſe non habere complices. Sed verior eſt, atque probabilior ſententia à nobis poſita; quamuis nec etiam hæc ſua careat probabilitate. Maximè, ſi dicamus, reum ſicut & teſtem ſolum teneri reſpondere ad intentionem iudicis iuridicè interrogantis. Certum eſt autem, quòd quando iudex iuridicè interrogat, ſolum intẽdit interrogare, an quis viderit, ſciuerit, vel fecerit aliquid, quod ipſe dicere teneatur. Sicque quando dicit, quòd nec ſciuit, nec fecit, verba illa bene poſſunt admittere hunc ſenſum, ſcilicet, vt nec ſciuerit, nec fecerit illud taliter, vt teneatur reuelare. Sed certior eſt ſententia, quam eo loco poſuimus. Ex dictis patet ſolutio ad argumentum poſitum in principio dubitationis.

Dubium. (C)

Reſponſio.

(D) (E)

In ſolutione ad ſecundum argumentum agit D. Thom. de teſtificatione eorum quæ quis in ſecreto cognouit. Ad quorum intelligentiam aduertendum eſt primò, quod ſecretum dicitur, à ſecerno, quaſi ſeparatum, atque ſeiunctum ab arbitrio, & cognitione aliorum: habetque multiplices gradus. Nam primò dicitur ſecretum, quod alteri in confeſſione eſt commiſſum; quod adeò ſtricto iure eſt obſeruandum,

Nota circa ſolutionem ad ſecundũ argumentũ D. Tho.

dum, vt propter nullam cauſam debeat quis ſupra re in tali ſecreto cognita teſtimonium ferre. Maius enim eſt vinculum ſacramenti quocunque alio hominis præcepto, vt paulò ante dicebam. Sed oportebit diſcernere inter illa, quæ ſciuntur, ſub ſacramentalis confeſſionis ſigillo, ab eo, qui verè audiuit alterius confeſſionem, & illa, quæ ſciuntur ſub ſigillo confeſſionis non verè, ſed ad imitationem, & ſimilitudinem dictæ. Quod contingit, quando aliquis ſecretum reuelat ſub his verbis: Dico tibi hoc in confeſſione, ſeu ſub ſigillo pœnitentiæ. Nam in primo caſu nunquam erit licitum ea reuelare, quia, vt in litera dicitur, confeſſor non ſcit illa, vt homo, ſed ſolum tanquam Dei miniſter. At verò in 2. etiam ſi reuelans ſignum crucis, & confiteor, præmiſerit (modo in nullo ſe peccaſſe confiteatur) audiens non minus tenebitur id ſecretum ſeruare, quam ſi iuramento firmaſſet, ſe illud non dicturum. Quare tenebitur illud reuelare, ſi fuerit tale, quod in perniciem reipublicæ, aut alterius notabile detrimentum vergat, vt notat Caietanus in iſto commento. Secundus gradus ſecreti eſt eorum, quæ infamia non laborant, quę reuelanda non erunt, etiam ſi teſtibus poſſint probari. Id autem, de quo eſt infamia iam non eſt ſecretum, atque adeò licitè reuelabitur, vt dicitur in cap. veſtra, de cohabitatione clericorum & mulierum. Tertius gradus ſecreti eſt, quando iudex aliquem interrogat ſine præuio accuſatore, & vno teſte. In quo caſu interrogatus non poterit delictum manifeſtare, quia ſecretum eſt, vt diximus in ſuperioribus. Si autem ſit accuſator, & vnus teſtis, iam tale delictum reſpectu eius, qui iuridicè interrogatur, non eſt occultum, neque ſecretum, atque adeò obligatur dicere veritatem. Quartus gradus ſecreti eſt, quando non præcedit denuntiatio ſimul cum præcepto, & obedientia ſuperioris ſupra aliqua re, vt diximus in præcedentibus.

Fides virtus moralis eſt conſtituenda. Secundo eſt aduertendum, quòd præter fidem, virtutem intellectualem, atque Theologicam, de qua agit D. Tho. 2.2. quæſtio. 1. eſt conſtituenda alia fides, virtus moralis, inclinans ſeruare debita, atque promiſſa, appellaturq; alio nomine, fidelitas, quam diffinit Cicero lib. 1. Officio. in c. de iuſtitia, dicens, quòd eſt dictorum, & conuentorum obſeruatio, atque adimpletio, ad quam primo ſpectat ſeruare fidem in commutationibus, ſecundo in promiſſis, tertio in ſecretis ſibi commiſſis. De hac fidelitate loquebatur Chriſtus Matth. 24. quando dixit: Fidelis ſeruus, & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam. Et Salomon Eccleſ. cap. 5. dum dixit: Diſplicet Deo infidelis, & ſtulta promiſſio. Hanc etiam virtutem adeò magnificauerunt Romani, vt eius ſtatuam prope Ioue poſuerint, vt autor eſt Cic. lib. 3. Offi. Quare ipſe in paradoxis ſummopere laudat Marcum Regulum, quia pro ſeruāda fide vitam poſuerit. Ex quo infero, ſeruare ſecretum alienum pro loco, & tempore, & quando oportet, eſſe actum fidei, atque adeo ſtudioſum, vtpote qui procedit ab eximia, & maxima virtute. Dixi notanter, ſecretum alienum. Nam ſeruare ſecretum proprium, non ad fidem, ſed ad charitatem pertinet. Eſt enim iſta fides pars ſubiectiua iuſtitiæ, & ſic neceſſario debet eſſe ad alterum, ſicut ipſa iuſtitia. Et hoc eſt intelligendum, non ſolum de ſecreto mihi commiſſo, ſed etiam de quocunque alio facto occulto, quod ego ſolus vidi, in alteriuſque infamiam, vel damnum poteſt redundare. Nam licet non ſit illud meæ fidei expreſſe commiſſum, eſt tamen virtualiter, quod ſatis eſt ad hoc, vt illud reuelans non ſolum contra charitatem, ſed etiam cōtra fidelitatem peccare dicatur; & ſic tenetur ad reſtitutionē damni inde ſubſequuti, vt diximus ſupra, q. 62. art. 2.

Dubium. Sed dubitabit aliquis hoc loco, quonam iure ſit prohibitum reuelare alienum ſecretum? Ad quod breuiter dico, illud eſſe prohibitum, non ſolum iure humano, ſed etiam naturali, atque diuino. *Reſponſio. Quo iure ſit prohibitum reuelare ſecretū.* Et quidem, quod ſit prohibitum iure humano, eſt res manifeſta. Nam in cap. ſi qui. 5. quæſt. 1. & in lege vnica. C. de libellis famoſis, ponitur grauiſſima pœna infamantibus proximos: & hoc non ob aliud, niſi, quia lex præcipit non diffamare. Et in capit. ſuam, 2. quæſt. 8. præcipitur; quòd nullus deducat in iudicium proximi peccatum, quod probari non poteſt, nec illud reuelet. Et in l. finali. C. de probationibus, idem habetur. Quod autem idem ſimiliter ſit præceptum iure naturali, & diuino, probatur. Primò: iure naturali, atque diuino peccata ſunt, & appellantur tenebræ; opera autem bona ſunt, & appellantur lux, iuxta illud Ioan. cap. 3. Dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem, id eſt, magis peccata, quàm bona opera: & ad Rom. 13. Abijciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis, & Matth. 5. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, &c. & non ob aliam rationem, niſi, quia bona opera ſunt reuelanda, & peccata occultanda; ergo iure naturali, atque diuino, id tenemur facere. Secundo: Reuelare occulta peccata proximorum, eſt contra amicitiam illis debitam, propter quod dicebat Sapiens, Eccleſiaſt. cap. 6. Fideli amico nulla eſt comparatio: ſed vnuſquiſque tenetur iure naturali, atque diuino diligere proximos: ergo & conſeruare ſecretū illorum. Et confirmatur. Lex naturalis eſt quàm refert Chriſtus Matth. 7. vt quæcunque nos volumus, vt faciant nobis homines, eadem illis faciamus: ſed vnuſquiſq; vult, vt ſua occulta peccata ſecretò ſeruentur: ergo idem tenemur facere alijs. Maximè cum præcipiat Chriſtus Matthæi 22. vt diligamus proximos, ſicut nos ipſos. Pro hoc etiam facit illud Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolum, nec, ſcilicet, diffames proximum, & manifeſtes eius peccatum: vt Hieronymus interpretatur. Quibus verbis, vt latè oſtendimus in primo tomo quæſt. 33. præceptum naturale continetur. Et 1. ad Corint. 4. Nolite iudicare, donec adueniat dies Domini. Et ſi quis quærat, an hoc peccatum de reuelandis occultis criminibus proximorum, ex genere ſuo ſit mortale, an vero tantum ſit veniale? dico breuiter, illud eſſe mortale ex genere ſuo, quamuis ex leuitate naturæ poſſit eſſe veniale, vt accidit omnibus alijs. Quod probatur primò ex D. Thom. ſupra quæſtione 33. artic. 7. affirmante grauius peccatum, eſſe diffamare proximum, quam furtum. Quia qui furatur, ſolum nocet in pecunijs; qui autem diffamat nocet in honore præſtante diuitijs, iuxta illud Prouerb. 22. Melius eſt bonum nomen, quā diuitiæ multæ. Et Eccleſiaſt. 41. Curam habe de bono nomine; magis enim permanebit, quam multi theſauri. Et certum eſt, quod furtum eſt peccatum mortale ex genere ſuo. Item, ſecundo: Nam reuelatio alieni ſecreti eſt iniuſtitia, &, vt diximus ſupra, omnis talis ex genere ſuo eſt peccatum mortale.

ARTICVLVS II.

Vtrùm ſufficiat duorum vel trium teſtimonium.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd non ſufficiat duorum vel trium teſtimonium. Iudicium enim certitudinem requirit. Sed non habetur certitudo veritatis per dictum duorum teſtium. Legitur enim tertij Regum vigeſimoprimo, quòd Naboth dictum duorum

teſtium falſo condemnatus eſt: ergo duorum vel trium teſtimonium non ſufficit.

2. Prçtereà, Teſtimonium ad hóc, quod ſit credibile, debet eſſe concors. Sed plerunque duorum vel trium teſtimonium in aliquo diſcordat: ergo non eſt efficax ad veritatem in iudicio probandum.

2. q. 4. c. Prçſul. aliqui codices habẽt hoc ca. in q. 5.
* Alias 64.
* Alias 27.

3. Præterea, Secunda * quæſtione quinta dicitur, Præſul non damnetur, niſi ſeptuaginta duobus teſtibus, presbyter autem Cardinalis niſi * quadraginta quatuor teſtibus non deponatur, diaconus Cardinalis vrbis Romæ niſi in * viginti octo teſtibus non condemnabitur, ſubdiaconus, acolythus, exorciſta, lector, oſtiarius, niſi cum ſeptem teſtibus non condemnabitur. Sed magis eſt periculoſum peccatum eius, qui in maiori dignitate (B) conſtitutus eſt, & ita minus eſt tolerandum: ergo nec in aliorum cõdemnatione ſufficit duorum vel trium teſtimonium.

Et habetur 2. q. 4. cap. Quod vero. Extra de teſtib. ca. in omni negotio.

Sed cõtra eſt, quòd * dicitur Deuteronomij decimoſeptimo, In ore duorum vel trium teſtium peribit qui interficietur. Et infra decimonono, In ore duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbum.

Lib. 1. c. 3. circa princ. & c. 7. circa fi. to. 5.

Reſpondeo dicendum, quòd ſecundum Philoſophum in primo * Ethicorum certitudo non eſt ſimiliter quærenda in omni materia. In actibus enim humanis, ſuper quibus conſtituuntur iudicia, & exiguntur teſtimonia, non poteſt adhiberi certitudo demonſtratiua, (C) eò quòd ſunt circa contingentia & variabilia. Et ideo ſufficit probabilis certitudo, quæ vt in pluribus veritatem attingat, & ſic in paucioribus à veritate deficiat. Eſt autem probabile, quòd magis veritatem contineat dictum multorum, quam dictum vnius. Et ideo cum reus ſit vnus qui negat, ſed multi teſtes aſſerunt idem cum actore, rationabiliter inſtitutum eſt de iure diuino & humano, quòd dicto teſtium ſtetur. Omnis autem multitudo in tribus comprehenditur, ſcilicet principio, medio, & fine. Vnde ſecundum Philoſophum in primo * de Cçlo, Omne totum in tribus ponimus. Ternarius quidem conſtituitur aſſerentium, cum duo teſtes conueniunt cum actore: Et ideo requiritur binarius teſtium, vel ad maiorem certitudinem, (D) vt ſit ternarius, qui eſt multitudo perfecta in ipſis teſtibus. Vnde & Eccleſiaſt. quarto dicitur, Funiculus triplex difficile rumpitur. Auguſtinus * autem ſuper illud Ioannis octauo. Duorum hominum teſtimonium verum eſt, dicit quod in hoc eſt Trinitas ſecundum myſterium commendata, in qua eſt perpetua firmitas veritatis.

Li. 1. tex. 2. com. 2.

Tract. 16. in Ioan. in vlt. pa. ante fin. tom. 9.

Ad primum ergo dicendum, quòd quantacunque multitudo teſtium determinetur, poſſet quandoque teſtimonium eſſe iniquum, cum ſcriptum ſit Exodi vigeſimotertio. Non ſequaris turbam ad faciendum malum, nec tamen, quia non poteſt in talibus infallibilis certitudo haberi, debet negligi certitudo, quæ probabiliter haberi poteſt per duos vel per tres teſtes, vt dictum * eſt.

In corp. ar.

Ad ſecundum dicendum, quòd diſcordia teſtium in aliquibus principalibus circumſtantijs, quæ variant ſubſtantiam facti (puta, in tempore, vel in loco, vel in perſonis, de quibus principaliter agitur) aufert efficaciam teſtimonij, quia ſi diſcordát in talibus, videntur ſingulares eſſe in ſuis teſtimonijs & de diuerſis loqui. Puta, ſi vnus dicat hoc factum eſſe tali tempore, vel loco, alius alio tempore vel loco, non videntur de eodem facto loqui. Non tamen præiudicatur te- (A) ſtimonio, ſi unus dicat ſe non recordari, & alius aſſerat determinatum tempus uel locum. Et ſi in talibus omnino diſcordauerint teſtes actoris rei, ſi ſint æquales numero & pares dignitate, ſtatur pro reo, quia facilior debet eſſe iudex ad abſoluendum, quàm ad condemnandum, niſi forte in cauſis fauorabilibus, ſicut eſt cauſa libertatis, & huiuſmodi. Si uero teſtes eiuſdem partis diſſenſerint, debet iudex ex motu ſui animi percipere cui parti ſit ſtandum, uel ex numero teſtium, uel ex dignitate eorum, uel ex fauorabilitate cauſæ, uel ex conditione negotij & dictorum. Multo autem magis teſtimonium unius repellitur, ſi ſibi ſi aliquis diſſideat interrogatus de uiſu & ſcien- (B) tia, non autem ſi diſſideat interrogatus de opinione & fama, quia poteſt ſecundum diuerſa uiſa & audita diuerſimode motus eſſe ad reſpondendum. Si uero ſit diſcordia teſtimonij in aliquibus circunſtantijs non pertinentibus ad ſubſtantiam facti, puta, ſi tempus fuerit nubiloſum, uel ſerenum, uel ſi domus fuerit picta, aut non, aut aliquid huiuſmodi, talis diſcordia non præiudicat teſtimonio: quia homines non conſueuerunt circa talia multum ſolicitari: unde facile à memoria elabuntur. Quinimo aliqua diſcordia in talibus facit teſtimonium credibilius, ut Chryſoſt. * dicit ſuper Matth. quia ſi in omnibus concordarent, etiam in minimis, uidentur ex condicto eundem ſermonem (C) proferre, quod tamen prudentiæ iudicis relinquitur diſcernendum.

Hom. 1. paulo poſt princip. Incipit hæc ho. Oportuerat nos quidẽ, to. 2.

Ad tertium dicendum, quòd illud locum habet ſpecialiter in Epiſcopis, presbyteris, diaconis, & clericis Eccleſiæ Romanæ, propter eius dignitatem. Et hoc triplici ratione. Primo, quidem, quia in ea tales inſtitui debent, quorum ſanctitati plus credatur quàm multis teſtibus. Secundò, quia homines qui habent de alijs iudicare, ſæpe propter iuſtitiam multos aduerſarios habent. Vnde non eſt paſſim credendum teſtibus contra eos, niſi magna multitudo conueniat. Tertiò, quia ex condemnatione alicuius eorum derogaretur in opinione hominum dignitati illius Eccleſiæ, & authoritati, quod eſt periculoſius, quam in ea tolerare ali- (D) quem peccatorem, niſi ſit ualde publicum, & manifeſtum, de quo graue ſcandalum oriretur.

SVMMA TEXTVS.

Ad hanc difficultatem reſpondet Diuus Tho. per duas propoſitiones. Prima concluſio: Rationabile eſt, vt ſtetur pluribus teſtibus contra reum deponentibus, potiuſquam ipſi reo, probat. Certitudo (vt autor eſt Ariſtotel. Ethic. 1.) non eſt æqualiter in omni materia exquirenda, ob id enim in actibus humanis, qui in caducis & contingentibus verſantur, & de quibus iudicia conſtituuntur, non ea (E) exigitur certitudo, quæ in ſcientijs demonſtrabilibus: ſed illam ſatis eſt, quæ vt plurimum veritatem continet, raroque deficit, ſed probabilius multò eſt certoq; propinquius, quod à multis aſſeritur, quam quod aſſeritur ab vno, ergo ratio poſtulat, vt quando vni tantum reo negantis, multi objiciuntur teſtes illorum potius, quam rei negantis ſtetur teſtimonio. Secunda concluſio: Non ſolum iuri diuino, atque humano, ſed etiam rationi naturali eſt valde conforme, vt in iudicio duorum hominum, qui ſint fide digni, & ad maiorem certitudinem trium ſit ſufficiens teſtimonium. & quidem, quod hoc ſit conforme iuri diuino, probant D. Thom. in argumento, ſed contra, ex illo, Deut. cap. 17. In ore duorum,

rum, vel trium peribit qui interficitur, & cap.18. In ore duorum vel trium ſtabit omne verbum. Ius autem humanum patet 2. quæſtione quinta, capit. quod verò, & extra de teſtibus, capit. in omni negotio, & ff. eodem titulo, leg. vbi numerus. Sed quod hoc etiam ſit conforme rationi naturali, probat Diuus Thomas ex Ariſtotel. libro 1. de Cęlo, textu 2. dicente. Totum & omne de tribus primum dicitur; nam de duobus ſolum dicimus ambo. Sed duo teſtes cum actore faciunt tres: quò autem abſque actore, cui in iudicio non tanta adhibetur fides testimonium abſolutum ſit ac perfectum, adhibetur tertius teſtis; ergo rationi naturali eſt conforme, vt in iudicio duorum hominum, qui ſint fide digni, & ad maiorem perfectionem trium ſit ſufficiens teſtimonium: Pro hoc etiam facit illud Eccleſ. quarto. Funiculus triplex difficile rumpitur. & D. Auguſt. tract. 36. in Ioan. qui id illud, Duorum hominum teſtimonium verum eſt, dicit; In hoc eſt Trinitas ſecundum myſterium commendata, in qua eſt, perpetua firmitas veritatis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vnius teſtimonio fides non eſt adhibenda.

PRo explicatione huius articuli, aduertendum eſt, vnius hominis teſtimonio plenā fidem adhibendam non eſſe: quod non tantum legibus humanis, ſed etiam diuino iure frequentiſſime eſt conſtitutum. Lex enim Deuteronomij iam citata id expreſſe ſtatuit. Et in lib. Numerorum, cap. 35. etiam dicitur. Homicida ſub teſtibus punietur: ad vnius teſtimonium nullus condemnabitur. Et in Euangelio apud Matth. cap. 18. Adhibe tecum vnum, vel duos teſtes, vt in ore duorum, vel trium ſtet omne verbum, quod & alibi ſæpe cauetur. Ioan. 8. & 2. ad Corinth. cap. 13. multis etiam Pontificum & Cæſarum conſtitutionibus id ipſum renouatum eſt. Et ſic, quamuis olim apud ciues Romanos magna eſſet Catonis authoritas; orator tamen quidam, cū vnico teſti credendum nō eſſe diceret, nec ſi Cato, inquit, is foret. Plures ſunt exceptiones, quibus iuriſperiti probare conantur, vnico teſti nonnunquam habendam eſſe plenam fidem. Cæterum, vtcunque res ſe habeat de cauſis ciuilibus in criminalibus certum eſt, vni teſti credendum non eſſe. Id enim periculoſum pariter, & iniquiſſimum foret, vt docet Guiliel. in ſpeculo, titul. de teſtibus. §. reſtat. Antonius, & Fel. in cap. veniens, 1. eo. titul. Caſus autem ille, in quo multi putant vnius teſtimonio plenam fidem habendam eſſe, tunc, ſcilicet, quando quiſpiam de proprio facto teſtificatur, leg. quæro. §. vlt. de ædilit. edi. & leg. cum probatio, de probatio. & leg. ſi quis decurio. C. de falſ. cenſura dignus eſt. Nam, cùm (vt paulò antea dicebam) diuinis pariter, & humanis legibus frequentiſſimè prohibeatur, ne in detrimentum alterius vni teſti plenè credatur, & parui referat, vtrum de facto proprio, an de alieno quiſpiam teſtimonium dicat, maximè, cum ſecurius homines in facto ſuo mentiri queant, quam in alieno, fit, vt non ſit cur, in hoc magis quam in illo veraces, vel mendaces fore credantur. Si quæ autem ſunt iura, quæ prima fronte obſtare videantur, ea vel de miniſtro reipublicæ, cui fides adhiberi ſolet in re aliqua leuiſſima officij ſui, vel de ſeruo, cui nonnunquam creditur in damnum leue domini ſui, loquuntur. Quæ quidem iura ſingulariter conſtituta ſunt, atque adeo ad exemplum trahi non debent in graue alicuius detrimentum, vt docent iuris prudentes quam plurimi, quibus in hac re credendum eſt. Cynus, & alij in lege, ſi quis decurio, C. de falſ. Antonius in cap. cum à nobis, de teſtibus. Alex. conſi. 192. lib. 6. & idem Alex. & Iaſ. in leg. 2. §. ſi abſens. Duo igitur, vel tres teſtes ſemper neceſſarij erunt ad ple-

Duo, vel tres teſtes neceſſarij ſunt ad plenam probationem.

A nam cuiuſq; rei probationem: quia vnus facile corrumpi atque peruerti poteſt. Plures autem quam duos, vel tres in quacunque cauſa requirere graue admodum, & impoſſibile foret, vt dicitur in lege, vbi numerus, ff. de teſtibus, & in cap. licet vniuerſis, eod. tit. Sed ad hoc, vt duo ſoli teſtes ſufficiant ad plenam probationem opus erit, vt ſint fide digni, & omni (quod aiunt) exceptione maiores. Tametſi autem fide digniſſimi teſtes ſint, nullum erit pondus ſuorum teſtimonium, niſi de ijs, quæ plane ſciuerint, & non de ijs, quæ ab alijs audiuerint, teſtificentur. Quod ſcimus loquimur, inquit veritas, & quod vidimus teſtamur; & teſtimonium noſtrum non accipitis? Ioan. 3. Et Prouerb. cap. 12. Qui quod nouit loquitur iudex iuſtitiæ eſt. Demoſthenes quo-
B que in oratione 2. in Stephanum, dixit: Manifeſtiſſimæ impudentiæ eſt ea teſtari, quibus teſtis non adfuit. Et mox addit: Leges autem non ita loquuntur, ſed quæ norit aliquis, & quibus gerendis interfuit, ea teſtari iubent, atque tabulis inſcribere, vt nec adimere liceat quidquam, neq; addere ijs, quæ ſcripta fuerint, rem verò è viuente auditam teſtari non ſinunt. Quintilianus lib. 5. cap. 7. Huc accedit Plautus, in truculento dicens. Pluris eſt oculatus teſtis vnus: quam iurati decem; qui audiunt audita, dicunt, qui vident plane ſciunt. Et incertus ille author, qui Æthnæ montis carmina ſcripſit, hæc inter alia inquit:

Non illic, duce me. occulta ſcrutabere cauſas.
Occurrent oculis ipſæ, cogentque fateri:
C *Mille ſub exiguo ponent tibi tempore veras*
Res; oculique docent, res ipſæ credere cogunt
Nec locus ingenio eſt, oculi te indice vincent.

Et Philo libro de confuſione linguarum: Viſus certus, potius quam fallax auditus teſtis adhibendus eſt. Quapropter in optima conſtituta republica lege cautum eſt, ne quis audita dicat pro teſtimonio: quia iudicium auditus naturaliter facilè eſt corruptibilis. Apud Moſen quoque inter vetita legitur: Non admittes auditionem vanam. Vbi non tantum interdicit, ne quis falſum ſermonem, aut ſtultum auribus accipiat: ſed etiam docet, quòd ad manifeſtam veritatis perceptionem longè minùs quam viſus idoneus habetur auditus, cum ſit refertus vanitatibus. Et in lib. de iudice inquit idem Philo: Qui
D oculatos teſtes accipit, vanè non ſanè accipit: nam oculi rebus ipſis interueniunt, & contrectant quodammodo negotia, totaque percipiunt adiuuante luce, per quam illuſtrantur, deprehenduntúrque omnia. Aures autem minus fidei habent, quam oculi; vt quibus non cum rebus ipſis eſt commercium, ſed cum ſermonibus rerum interpretibus, non ſemper veritatem ſectantibus. Et ſi quis quærat, quænam ſit cauſa, propter quam vnius teſtis affirmantis, contra alterum negantem, teſtimonium non ſufficiat? dico; quòd, quia reus ſuæ vitæ atque bonorum eſt poſſeſſor, & in dubijs melior eſt conditio poſſidentis, fit, vt vnius actoris affirmatio, etiam ſi vno alio fulciatur teſte, ad depellendum reum de ſua poſſeſſione non ſit ſufficiens. Adhuc enim ra-
E tionabiliter res eſt ſub dubio, nec ratio conuincit vt potius actori, quam reo fides adhibeatur. Fateor quidem aliquando poſſe vnum teſtem eſſe tantæ authoritatis, vt ipſius teſtimonium pluris ſit faciēdum quam multorum aliorum, vt de Imperatore dicitur in l. omnium, C. de teſtamentis. Imò nec plurium ſemper affirmatio vera eſt, vt conſtat ex lib. 3. Reg. cap. 21. Vbi Naboth plurium falſo teſtimonio, damnatus legitur. Et idem contigit innocentiſſimo Chriſto. Cæterùm ratio poſtulat, vt id legibus ſtatuatur, quod non rarò, ſed, vt plurimum contigit. Eo præſertim, quòd, vt dicit D. Thom. in prima concluſio. Rationabile eſt, vt ſtetur pluribus teſtibus contra

reum

reum deponentibus potius quam ipſi reo.

Teſtes diſcordes nequeunt factum probare. Illud etiam ſciendum eſt, quod teſtibus ſingularibus, ſeu diſcordibus, quamuis plurimi ſint, factum aliquod plenè probari minimè poteſt. Opus enim eſt ad integram probationem, vt ſaltem duo teſtes ſint concordes, vt conſtat ex capit. licet vniuerſis, de teſtibus, & ex capit. licet cauſam, de probatio. & docent Bald. conſilio 394. libro 2. Anton. in capit. cum oporteat, de accuſatio. Ioann. Lup. allegatione de hæreſi. §. 12. & Albertus, referens plures in cap. 1. de hæret. libro ſexto, quæſtione decimaſexta, numero 54. Qua in re partitio à Baldo tradita, conſenſum ferè omnium meruit. Is enim ait, teſtes ſingulares, vel contrarios eſſe, vel omnino diuerſos, vel ferè ad eundem finem tendere. Qui contrarij ſunt fidem ſibi ipſis abrogant. Sunt enim teſtimonia eorum ſeſe refellentia, & inter ſe collidentia: & non modo plenam probationem non faciunt; ſed interdum etiam, vt falſi ſunt puniendi, vt docet idem Baldus in capit. licet cauſam, de probatio. teſtes autem plurimi ſingulares, & prorſus diuerſi perinde ſunt, ac ſi vnus tantummodo teſtificaretur. Si enim primus de hac, ſecundus de illa, tertius de alia re longe diuerſa teſtimonium dixerint, & plurimi alij ſimiliter, nihilo magis aliquid geſtum eſſe probabunt, quam ſi vnus tantum perhibuiſſet teſtimonium: Quia re vera ſinguli ſeorſum de ſingulis teſtantur, capit. nihilominus, 3. quæſtione nona, & Bald. in l. iuriſiurandi. C. de teſtibus. Si verò teſtes diuerſi, & ſingulares fuerint, de rebus tamen connexis, vel de ijs, quæ ad eundem finem tendunt, teſtimonium dixerint, quamuis in cauſis criminalibus plena fides illis non ſit habenda, plus tamen quam ſemiplenam faciunt probationem. Baldus in capit. licet cauſam, de probationibus, & Felyn. in capit. licet ex quadam, de teſtibus. Cæterum ad probandam rem indiuiduam, vel continuum actum, ſat erit, vt eius partes probentur per teſtes ſingulares. Verbi gratia, ad plenam probationem ſacrificij Euchariſtiæ, ſufficiet quod à ſingulis teſtibus de ſingulis eiuſdem ſacrificij partibus teſtimonium perhibeatur. Et ita plerique iuriſperiti credunt, quibus ego vehementer aſſentior: quia in toto conſentiunt. l. 3. in princip. de acquiren. poſſeſſ. gloſ. in cap. nihilominus. 3. quæſtio. 9. & Felynus citās alios in cap. licet ex quadam, de teſtibus.

Nec etiam ad probandū aliquid in genere ſufficiunt teſtes ſingulares. Illud quoque multis placere video, quòd ad probandum aliquid generale ſufficiant ſingulares teſtes, qui de ſingulis ſpeciebus teſtimonium dicant. Vt ad probandam iuriſdictionem generalem ſatis eſſe dicunt, quod ſinguli teſtes de ſingulis ſpeciebus, aut actis iuriſdictionis teſtificentur: quia omnes (vt iſti aiunt) in generali iuriſdictione concordant. Ita gloſſa in l. ob carmen. §. vltimo, de teſtibus. Innocentius, Bald. Ant. Abbas, Ioan. de Imola, & alij à Felyno relati in capit. licet ex quadam, de teſtibus. Sed verior ſententia eſt, quòd talibus teſtibus fides non ſit adhibenda; quia in ſpecie propoſita omnes ſingulares, atque diuerſi ſunt, nec aliquid inuenitur duobus teſtibus comprobatum. Vnde relinqui nullo modo poteſt, quòd generalis iuriſdictio probata eſſe intelligatur: quandoquidem nulla ſpecies eius duobus teſtibus probata eſt. Et ita multi iuriſperiti tradunt, cap. licet cauſam, de probat. & inibi Bal. item Hoſtienſis in ſumma tit. de teſtibus. §. quæ diuerſitas: Sunt etiam, qui aiunt probari poſſe teſtibus ſingularibus aliquem hæreticum eſſe, vt putà, ſi vnus teſtis de quadam hæreſi, & alij itidem de alijs hæreſibus eiuſdem hominis teſtimonium dixerint. Tunc enim, vt iſti aſſerunt, iam probatum erit in genere, hominem illum eſſe hæreticum. Ita Iacob. Butrio. in l. Arriani. C. de hære. & Iacob. de

Aragona de Iuſtitia.

A Aret. in l. teſtium, C. de teſtibus. Horum tamen opinio periculoſa eſt, & omnino falſa, & ob id à pleriſque iuriſperitis confutata, ab inquiſitoribuſque iam olim iure optimo exploſa, & eiecta, vt tradunt Antonius in capit. cum oporteat, de accuſ. Ioan. Andreas, in cap. vt officium, §. 1. de hæretic. lib. 6. & illic Domini. in §. verum. Baldus conſilio trecenteſimo nonageſimo quarto lib. & Cardinalis in Clemen. prima, §. de hæret. & ratio eſt manifeſta: Nam quemadmodum teſtibus ſingularibus, atque diuerſis probari non poteſt hæreſis in ſpecie, vt paulo anteà oſtendimus: ſic etiam talibus teſtibus aliquem hæreticum eſſe in genere vllo pacto probari nequit. **Ad probandum aliquē eſſe hæreticum nō ſufficiūt teſtes ſingulares.** Niſi enim aliqua ſpecies hæreſis duobus, aut pluribus teſtibus planè probata ſit, non poteſt inde inferri, B hæreſim in genere plenè probatam eſſe: cùm verum in vno genere inferri non poſſit, ex eo, quòd non poteſt dici verum in aliqua ſpecie. Et confirmatur: Si teſtibus ſingularibus probari poſſet aliquem eſſe hæreticum, eiſdem etiam teſtibus probari poſſet aliquem eſſe furem, adulterum, ſicarium; ſi quidē par ratio, imò eadem prorſus militat in probatione horum omnium, atque id genus aliorum criminum: conſequens autem eſt abſurdum: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo minorem: Nam implicat, Petrum plenè probari furem, abſque eo, quod eius aliquod furtum pluribus teſtibus in ſpecie probetur. Item de ſingulis hæreſibus accuſari, defendi, & conuinci quilibet hæreticus debet; & itidem, ad fidem conuerſus errores ſingulos nominatim confiteri, C & abiurare tenetur; vt conſtat ex practica inquiſitorum: ergo non ſufficit, vt probatio ſingularis aduerſus eum teſtibus diuerſis ſeu ſingularibus fiat. Nec eſt cur in hæreſi probanda recedi poſſit à regulis iuris; præſertim, cùm in hoc iudicio, quia maius periculum vertitur, cautius ſit agēdum, capit. vt officium. §. verum, de hæreti. Eiſdem omnino rationibus euidentiſſimum eſt neminem in genere cynædum eſſe poſſe. Non enim eſt poſſibile, vt quis in genere cynædus probetur, cum teſtes in ſpecie ſui teſtimonij rationem reddere debeant. Ac proinde quamuis regia lege pragmatica ſancitum ſit, vt in huius nefandi criminis cognitione procedatur, ſicuti in crimine hæreſis, & læſæ maieſtatis, D teſtibus tamen ſingularibus nemo plenè conuinci poteſt eſſe cynædus. Relinquitur ergo ex dictis, nec in genere, nec in ſpecie probari poſſe quempiam, aut hæreticum, aut furem, aut cynædum teſtibus ſingularibus.

Caſus à iuriſprudentibus excepti. Sed ſolent iuriſperiti duos caſus excipere ab hac regula generali: Primus eſt, cùm teſtes de eadem ſpecie hæreſis teſtificantur, & ſingulares ſunt loco, & tempore. Tunc enim, quia concordant in eiuſdem hæreſis probatione, & locus ac tempus extranea ſunt, &, vt iuriſperiti loquuntur, non plurificant hæreſim ſæpiùs dictam, & continuatam, audiendos eſſe dicunt, ac recipiendos. Quæ ſententia meo iudicio veriſſima eſt, & probatur multis rationibus. Primò, quia diuerſitas teſtium in alijs, quam in E ſubſtantia non abrogat fidem illorum, vt docet Syluester, verbo, teſtis, quæſtione ſeptima. Et certum eſt, quod tempus in iſto caſu ad ſubſtantiam non pertinet, quamuis à Diuo Thoma, hic ad ſecundum, inter circunſtantias ad ſubſtantiam pertinentes conſtituatur, quod eſt intelligendū regulariter, & vt plurimū. Secundò, quia perinde facit hæreticus, qui varijs locis & temporibus eandem hæreſim repetit, ac fur, qui id quòd rapuit, & furatus eſt ſingularibus teſtibus oſtendit, varijs temporibus, & locis. Certum autem eſt, quod fur per tales teſtes plenè conuinci poteſt. Vltimo: Nam valde eſſet abſurdum maximumque inconueniens, vt ſeductor quiſpiam ſingulos homines totius populi ſeorſum doceret ſuas hæreſes,

& tamen vniuerſorum teſtimonijs conuinci non poſſet, quod nemo ſanus probabit. Secundus caſus eſt, quando teſtes ſingulares ad eundem finem tendunt, pluresque ſunt, & fide digni: Nam ſi eorum teſtimonia veriſimilia ſunt, iudex poterit plenam fidem eis adhibere. Quod à plerisque traditum, & vſu forenſi receptum eſſe affirmat Simancas in catholicis inſtitutionibus, titulo de teſtibus, numero octogeſimo ſecundo.

Nota circa ſecundã concluſionem D.Tho.

In ſecunda concluſione dicit Diuus Thomas, non ſolum iuri diuino, atque humano, ſed etiam rationi naturali eſſe valde conforme, vt in iudicio, duorum hominũ, qui ſint fide digni, & ad maiorem certitudinem trium, ſit ſufficiens teſtimonium. Circa quod eſt aduertendum, quod licet regulariter loquendo, ad cuiuſcunque rei plenam probationem duo, vel tres teſtes ſufficiant, in aliquibus tamen caſibus ex diſpoſitione iuris poſitiui requiruntur plures. Nam in teſtamentis apertis requiruntur quinque, in occluſis ſeptem, quamuis in legatis ad pias cauſas ſufficiant duo, vt docet Syluester verbo, teſtamentum primo. §. ſeptimo. Similiter in codicillis requiruntur quinque, lege fina. Codice de codicillis. Item in donatione cauſa mortis requiruntur quinque, lege finali, Codice de donatione cauſa mortis. Et totidem requiruntur quando debitor vult probare debitum, quod factum fuerat in ſcriptis, eſſe ſolutum. Ad condemnationem etiam aliquorum requiritur numerus maior. Epiſcopus enim Cardinalis nõ damnatur, niſi in ſeptuaginta duobus teſtibus, Presbyter Cardinalis in ſexaginta tribus; Diaconus Cardinalis in viginti quatuor, Subdiaconus, & inferiores clerici in ſeptem teſtibus, vt conſtat ex cap. præſul, ſecunda, quæſtione quarta, & ex cap. ſequenti. Quod ſpecialiter habet verum in clericis Eccleſiæ Romanæ ex triplici cauſa aſſignata à Diuo Thoma hic ad tertium. Primò, quia in ea tales inſtitui debent, quorum ſanctitati plus credatur, quam multis teſtibus. Secunda, quia homines, qui habent de alijs iudicare, ſæpe propter iuſtitiam multos aduerſarios habent. Quare non erit paſſim credendum teſtibus contra eos niſi magna multitudo conueniat. Tertiò, Nam ex condemnatione alicuius eorum derogatur in opinione hominum dignitati, & authoritati Eccleſiæ, quod eſt periculoſius, quam in ea tolerare aliquem peccatorem, niſi peccatum ſit valde publicum, ac manifeſtum, & de quo graue ſcandalum oriatur. Sed contra hoc eſt argumentum. Leges humanæ naturali iuri, aut diuino derogare non poſſunt, ſed quod duo, vel tres teſtes ſufficiant ad cuiuſcunque veritatis probationem eſt de iure naturali, atque diuino, vt Diuus Thomas dicit in ſecunda concluſione: ergo leges humanę contrarium ſtatuere non poterunt, atque ex conſequenti ad cuiuſcunque perſonæ condemnationem, teſtamentique inſtitutionem ſufficiens erit duorum, vel trium teſtium teſtimonium. Reſpondetur tamen, ius naturale, aut diuinum non vſque adeo firmiter ſtabilire duorum, vel trium teſtimonium, vt exiſtimet nullam ob cauſam maius exigi debere. Sed tantum dicit, id, quod, niſi hominum malitia nimium excreſceret, ſufficiens videretur, cum tamen mortalium fide atque iuſtitia deprauata, idem ius naturæ perſuadeat, vt in grauioribus cauſis, maximè in defunctorum teſtamentis, qui ſuas voluntates poſt mortem exprimere non valent, firmiora teſtimonia requirantur: quod & determinant leges humanæ.

Regula D. Tho. ſeruãda in diſcordia.

In ſolutione ad ſecundum argumentum, in quo de diſcordia teſtium agit, D. Tho. talem conſtituit regulam: Quod ſi teſtes actoris & teſtes rei ab inuicem fuerint diſcrepantes, tũc cęteris paribus, ſtandum erit ex parte rei. Tum; quia melior eſt conditio poſſidentis; tum etiam quia iudex pro penſior eſſe debet ad abſoluendum, quam ad condemnandum. Si autem teſtes eiuſdem partis inter ſe diſſenſerint & pariter teſtes alterius inter ſe: tunc vtri partium, iudex aſſentiri debeat ex multis perpendere poterit, ſcilicet; vel ex numero teſtium, vel ex dignitate, vel ex fauore cauſæ; vt, ſi agatur de libertate alicuius. Quod vt melius intelligatur, aduertendum eſt, quòd quando vnus teſtis contradicit pluribus, nihil obſtat eius contrarietas, cum eius teſtimonium nec iuſtificet, nec condemnet: vt dicitur in cap. admonere, 23. quæſtione prima. Si verò multi; ſed pauciores contradicunt pluribus, ex eadem, vel diuerſis partibus productis, iudex concordabit eorum contrarietatem, ſi poterit, ſicut Auguſtinus concordat dicta Euangeliſtarum. Si autem non poteſt illorum dicta concordare plurium teſtimonium præualebit, niſi dignitas perſonarum ex altera parte præiudicet numero, vel niſi pauciores veriſimiliora dicta & aptiora negotio, aut niſi plura per pauciores probentur. Nam ſi plures teſtes probent me agrum aliquem poſſediſſe, & pauciores probant, me poſſediſſe decem annis, & titulum poſſidendi, paucorum tunc præualebit teſtimonium, vt dicitur in cap. in noſtra, de teſtibus. Eſt autem hoc intelligendum, quando eodem tempore teſtes inducuntur. Nam, ſi inducantur ad reprobandum dicta priorum, plures eſſe debebunt, & longè melioris famæ, vt dicitur in l. optimam. C. de contrahen. & committen. ſtipulat. Et ratio eſt: Nam tunc magis præſumitur ſubornatio poſt publicationem atteſtantium, quàm ante. Si verò teſtes fuerint numero, & dignitate pares, ſententia ferenda erit pro reo, vt dicitur in cap. ex literis: de probat. niſi in matrimonio, & in cauſa libertatis, & in teſtamento, & pro dote, vt conſtat ex capit. final. de ſententia, & re iudicata. Si autem neuter poſſidet rem, ſed vterque ab extraneo petit; diuidenda erit ſi fuerit poſſibile, vt dicitur in cap. afferte, de præſumpt. & ſi non eſt diuiſibilis poterit iudex, tunc gratificando dare cui voluerit, de paro. capit. primo. Et adde ex mente Diui Thomæ, quod, ſi diſſidium fuerit inter teſtes eiuſdem partis debebit iudex, vel ex motu ſui animi, vel ex numero, vel ex dignitate, vel ex fauorabilitate cauſæ, cui parti ſit ſtandum percipere. Quando autem in aliquibus diſcrepant circunſtantijs, quæ ad ſubſtantiam cauſæ exiguum afferunt momentum, vt, ſi vnus dicat contigiſſe rem hora tertia, alius hora quarta, vel quod tempus erat ſubnubilum, aut ſubclarum, vel quod domus erat depicta, vel ſecus, ad quas circunſtantias communiter homines attenti eſſe non ſolent, non ideo illorum teſtimonium erit reijciendum, Quinimò (vt de concordia Euangeliſtarum Auguſtinus & Chryſoſtomus adnotarunt ſapienter) aliqualis hiſtoricorum diſcordia ſolidiorem illis arrogat fidem, quam ſi vſque ad minima eſſent concordes; quia tunc conſultò, & ex condicto videri poterunt conſpiraſſe ad fingendam hiſtoriam.

Dubium.

Diximus iam, quid ſit agendum, quando teſtes actoris & rei inter ſe fuerint diſcrepantes: ſupereſt nunc explicare, quid ſit dicendum de eo teſte, qui contraria reſpondit, ſiue in iudicio, ſiue extra? de qua re eſt ſententia Bartoli in l. eos. ff. de falſis, numero quarto, aſſerentis, omnem teſtem, etiam illum, qui extra iudicium non iuratus, & in iudicio, iuramento præſtito, contraria reſponderit falſi criminis pœna eſſe puniendum, nec eius reſponſionibus dandam eſſe fidem. Quod colligi videtur ex eadem l. eos, ſecundo reſponſo: quo in loco Iuriſconſultus abſolute dicit eum, qui diuerſa teſtimonia præbuerit, falſi criminis reum eſſe; & item

Sententia Bartoli.

cum,

eum, qui contra ſignum ſuum teſtimonium dixerit. Sed contrariam ſententiam tenent communiter omnes Doctores, quantum ad illum, qui extra iudicium ſine iuramento quid dixit, & demum iuratus in iudicio contrarium reſpondit. Quia tunc ſtandum eſſe dicunt ſecundæ & poſteriori reſponſioni, ob religionem iuramenti, & iudicis authoritatem, nec punitur hic falſi pœna. Hanc opinionem probat gloſſa vlt. in cap. cum cauſam. de teſtibus, inibi communiter recepta, quam dicit ordinariam Bald. in l. nullum, columna prima, l. 1, C. de teſtibus. & idem etiam dicunt quam plurimi alij Doctores relati à Couarr. libro ſecundo, variarum. cap. 13. numero 7. Nec obſtat locus Iuriſconſulti in l. eos. nam ibi ſolum tractatur de eo qui ſolemniter & in iudicio contraria teſtificatus eſt, cuius fides vacillat, & ipſe falſo reus condemnabitur. Poſſet quidem Bartoli ſententia procedere, vbi ex ſecundo teſtimonio appareret teſtis periurium: quia prius contrarium iuratus reſpondiſſet. Sicut conſtat ex ratione textus in capit. ſicut nobis, de teſtibus. quod in ſpecie aſſerunt Abbas & Decius in capitul. per tuas, de probatio. & Felinus in capit. cum tua. de teſtibus.

Vera ſententia.

ARTICVLVS III.

Vtrùm alicuius teſtimonium ſit abſque eius culpa repellendum.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quòd alicuius teſtimonium non ſit repellendum niſi propter culpam. Quibuſdam enim in pœnam infligitur, quod ad teſtimonium non admittantur, ſicut patet in his qui infamia notantur. Sed pœna non eſt inferenda niſi pro culpa: ergo videtur quòd nullius teſtimonium debeat repelli niſi propter culpam.

*2. Præterea, De quolibet præſumendum * eſt bonum, niſi appareat contrarium: Sed ad bonitatem hominis pertinet, quòd verum teſtimonium dicat. Cum ergo non poſſit conſtare de contrario niſi propter aliquam culpam, videtur, quòd nullius teſtimonium debeat repelli, niſi propter culpam.*

Extra. De præſumpt. c. dudum.

*3. Præterea, Ad ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, nullus redditur non idoneus niſi propter peccatum. Sed teſtificari veritatem eſt de neceſſitate ſalutis, vt ſuprà * dictum eſt: ergo nullus debet excludi à teſtificando niſi propter culpam.*

Art. 1. huius quæſt.

*Sed contra eſt; quòd * Gregorius dicit, & habetur 2. Quæſtio. 1. Quia à ſeruis ſuis accuſatus eſt Epiſcopus, ſciendum eſt quod minime audiri debuerunt.*

Greg. in regiſtro lib. 11. c. 57. à med. Et habetur 2. q. 1. c. in primis, nó procul à fine.

*Reſpondeo dicendum, quòd teſtimonium ſicut dictum * eſt, non habet infallibilem certitudinem, ſed probabilem. Et ideo quicquid eſt quod probabilitatem afferat in contrarium, reddit teſtimonium ineſſicax. Redditur autem probabile, quòd aliquis in veritate teſtificanda non ſit firmus, quandoque quidem propter culpam, ſicut infideles & infames, item illi qui publico crimine rei ſunt, qui nec accuſare poſſunt. Quandoque autem * abſque culpa, & hoc eſt, vel ex defectu rationis (ſicut patet in pueris, amentibus, & mulieribus) vel ex affectu (ſicut patet de inimicis & perſonis coniunctis, & domeſticis) vel etiam ex exteriori conditione, ſicut ſunt pauperes, ſerui, & illi, quibus imperari poteſt, de quibus probabile eſt, quòd de fa-* A *cili poſſunt induci ad teſtimonium ferendum contra veritatem. Et ſic patet quod teſtimonium alicuius repellitur, & propter culpam & abſque culpa.*

Art. præce.

Extra. dè verb. ſignifica. forum. §. Teſtes.

Ad primum ergo dicendum, quòd repellere aliquem à teſtimonio, magis pertinet ad cautelam falſi teſtimonij vitandi quam ad pœnam. Vnde ratio non ſequitur.

Ad ſecundum dicendum, quòd de quolibet præſumendum eſt bonum, niſi appareat contrarium, dummodo non vergat in periculum alterius, quia tunc eſt adhibenda cautela, vt non de facili vnicuique credatur; ſecundum illud primæ Ioan. 4. Nolite credere omni B *ſpiritui.*

Ad tertium dicendum, quòd teſtificari eſt de neceſſitate ſalutis, ſuppoſita teſtis idoneitate & ordine iuris. Vnde nihil prohibet, aliquos excuſari à teſtimonio ferendo, ſi non reputentur idonei ſecundum iura.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet Diuus Thomas vnica concluſione, quæ talis eſt. Homines a teſtificandi munere aliquando repellũtur propter culpam, & aliquando ſine illa. Quam probat in argumento, ſed contra, teſtimonio Gregorij in re- C giſtro libro 11. cap. 57. & habetur in cap. in primis. 2. quæſt. 1. dicentis: Qui à ſeruis ſuis accuſatus eſt Epiſcopus, ſciendum eſt, quod minimè audiri debuerunt. Conſtat autem, quam plurimos ſine culpa ſua eſſe ſeruos. Et in corpore articuli hac ratione: Hominum teſtimonia non habent infallibilem certitudinem, ſed probabilẽ: ergo omne illud quod affert probabilitatem in contrarium reddit teſtimonium ineſſicax: ſed redditur probabile, quod aliquis in veritate teſtificanda non ſit firmus, aliquando propter ſuam culpam, vt contingit infidelibus, & infamibus; & aliquando ſine culpa, vel ex defectu rationis, vt in pueris & amentibus, vel ex affectu, vt in amicis & perſonis coniunctis: ergo homines aliquando repelluntur à teſtificandi munere propter D culpam, & aliquando ſine illa.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo explicatione huius articuli meminiſſe oportebit eorum, quæ diximus articulo primo huius quæſtionis. Vbi omnes cauſas, propter quas in iure homines à munere dicendi teſtimonium repelluntur, recenſuimus. Ex quibus certum eſt, quaſdam culpam inuoluere, alias autem minime, ſed tantum defectus naturales. Et ſic conſtat concluſionem Diui Thomæ non ſolùm iuri poſitiuo, ſed etiam rationi naturali eſſe conformem. Ratio enim naturalis dictat, vt qui mihi iure ſuſpectus eſt, ad fe- E rendum contra me teſtimonium, non admittatur. Multa de conditionibus teſtium in aliquibus cauſis, vel caſibus neceſſarijs, eſſent dicenda, niſi iuriſtis hæc à me eſſent relinquenda, qui non ſuſcepi onus in iure, ſed in moralibus ſcribendi, ſimulque D. Thomam interpretandi: Et ſic, vt muneri meo ſatiſfaciam, tantum reliquitur dubium explicandum, vtrùm licitum ſit vnicuique teſtes contra ſe dicentes taxare, illiſque crimina obijcere, quibus eorum teſtimonium infirmum reddatur? In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certum eſſe, quòd falſa crimina teſtibus imponere, ſemper eſt peccatum mortale, ſiue à iuſtè, ſiue ab iniuſtè litigante obijciantur. Eſt enim hoc mendacium pernicio-

Concluſio D. Thom. iuri poſitiuo & rationi naturali eſt conformis.

Dubium an liceat taxari teſtes, & crimina eis obijcere.

1. dictum certum.

perniciosiſſimum in ipſius teſtis notabile detrimentum vergens, & ad quod inferendum reus ius non habet: atque adeo ſine mortali culpa fieri non poteſt. Ex quo infertur, iniquiſſimum eſſe vſum, qui hac noſtra tempeſtate apud aduocatos inoleuit, impingendi teſtibus flagitia, quæ nec ſuſpicantur, dicentes iure ſuo vti ad redimendam vexationem, cum tamen talis vſus peccatum mortale ſit, vt pote, qui plus iniquitatis, quam iuris habet.

2. dictum certum. Dico ſecundo, etiam eſſe certum, quod habens iuſtam cauſam, ei qui falſus teſtis eſt, licite poteſt pro defenſione ſua vera crimina obijcere etiam ſi illa ſint occulta. Itaque ſi aliquis in iudicio aduerſum me falſum teſtimonium dicit, ex quo mihi graue aliquod damnum, vel in honore, vel in bonis futurum timetur, licitè poſſum ipſius falſi teſtis crimen in eodem iudicio manifeſtare, quamuis ſit occultum; ſi tale eſt, quod ex eius obiectione teſtis teſtimonium redditur infirmum. Probatur: Nam vim vi repellere licet, vt dicitur in cap. ſignificaſti, de homicidio. Et certum eſt, quod eo tempore vis mihi infertur, quam ego cum moderamine inculpatæ tutelæ reijcio, vtens ad id medio à lege permiſſo. Sed eſt hoc intelligendum, modo in tali obiectione conditiones ad inculpatam tutelam requiſitæ obſeruentur. Quarum prima eſt, quod illius criminis reuelatio liti vincendæ ſit neceſſaria. Secunda, quòd aliter me defendere non poſſim. Tertia, quòd in tali obiectione teſtis infamiam non intendam, ſed tantum me defendere. Nam ſicut ad propriam defenſionem non eſt licitum aliquem ex intentione occidere, vt ex mente Diui Thom. explicauimus ſupra quæſtione 64. articulo 7. ita nec infamare. Et denique in hoc procedendum erit eodem modo, quo in defenſione vitæ procedendum eſſe diximus, cum vtriuſque ſit ſimilis ratio. Nonnulli affirmant, quod quamuis vnicuique ſit licitum ad defenſionem vitæ, & honoris falſi teſtis occultum crimen manifeſtare, non tamen ad defenſionem bonorum quæ longe minoris ſunt ponderis, quam fama illius, cuius crimen manifeſtatur. Cæterum hæc ſententia eſt falſa. Nam eodem iure, quo diximus ſupra, licitum eſſe cuique in defenſionem bonorum aggreſſorem occidere; eſt etiam licitum reuelare crimen falſi teſtis ad eorundem bonorum conſeruationem neceſſarium; nec quantum ad hoc eſt aliquod diſcrimen.

3. dictum certum. Dico tertio, etiam eſſe certum, quod qui teſti etiam verum deponenti, crimen publicum atque manifeſtum obijcit, nullum peccatum committit: quia tunc illum non infamat, nec aliquid facit, quod in alterius vergat detrimentum, ſed eſt intelligẽdum, modo reus iure ſe defendat. Nam ſi non habet ius ad talem defenſionem, vltra hoc, quod peccat contra iuſtitiam, illam exercens, peccat etiam contra charitatem proximo peccatum improperans. Itaq; hæc certa ſunt.

Punctus difficultatis. Sed dubium eſt, vtrum in caſu, quo reus iure ſe defendit, & teſtis verum deponit, licitum ſit reo, teſtis occultum crimen manifeſtare, quo eius teſtimonium infirmum & nullum reddatur? Verbi gratia: Occidit quis hominem cuius crimina vnicus tantum teſtis exiſtit, quem reus certo ſcit, quamuis in ſecreto, tali eſſe infamia notatum, vt iure à teſtimonio ferendo ſit repellendus. Dubium eſt, vtrum licitè poſſit tunc tale occultum crimen obijcere, vt cauſam ſuam defendat? Similiter: Inſtitutus fuit extraneus hæres per teſtamentum occluſum, cui ſeptem teſtes interfuerunt, ille autem, qui ſuccedere debet ab inteſtato, certò ſcit quamuis occultè, duos, vel tres illorum ita eſſe infames, vt iure teſtes habendi non ſint; quibus deficientibus teſtamentum redditur minus ſolemne, ipſeque iure ſuccedit in hæreditatem. Dubium eſt, vtrum talis poſſit licitè ea crimina teſtibus obijcere, vt iure ſibi debitam hæreditatem obtineat? Et pro parte negatiua eſt argumentum. Qui occultum crimen reuelat, non minus habetur infamator, quam qui falſi eſt impoſitor: ſed ob nullam cauſam eſt licitum falſa crimina imponere: ergo nec occulta reuelare, niſi id opus fuerit ad inculpatam tutelam, vt paulò antea dicebam. Conſequentia cum minori eſt nota: & maior probatur, ex dictis ſupra quæſtione 62. articulo 2. Vbi agentes de reſtitutione famæ, ad illam affirmauimus non minus obligari eum, qui occultum crimen reuelat, quam qui falſum imponit. Argum.

Sententia Authoris. Hoc tamen non obſtante dico, reuelationem occulti criminis in caſu, de quo loquimur, ex genere ſuo nullum eſſe peccatum. Vnicuique enim licitum eſt iuris beneficio vti, & cum ius id concedat, citra culpam fieri poterit. Ita affirmat Soto libro 5. de iuſtitia, quæſtione 7. articulo 3. Sed eſt hæc doctrina cum multis limitationibus intelligenda. Prima, quod ea reuelatio ſit neceſſaria ad vincendam litem. Quare ſi crimen non fuerit ex illis, quibus iure teſtimonium repellitur, nefas erit illud manifeſtare. Secunda, quod fœditas detegendi criminis cum detrimento ex occultatione ſubſequuto, ad arbitrium prudentis viri, aliqualem habeat proportionem. Nam qui in cauſa exigui momenti grauiſſimum teſtis crimẽ, ob quod, vel periculum mortis ſubire, vel infamiam eum incurrere, eſſet neceſſarium, pate faceret, proculdubio peccaret contra charitatem. Tertia, quòd perpendantur cauſa atque modus, quibus teſtis ad teſtimonium ferẽdum accedit. Nam illi, qui, vel ſua culpa, vel ſua ſponte ſe ingerit, æquius poterit crimen obijci, quo eius os obſtruatur, quam ei, qui abſque culpa ſua atque compulſus teſtimonium dicit. Et denique erit attendendum, vt neceſſitate potius, quam vindictę cupiditate coactus ad talis criminis manifeſtationem accedat, intendens ſolum ſuam defenſionem, atque ius, & non infamiam proximi: quamuis iſta ſequatur ex priori tanquam effectus illius, vt diximus, ſupra q. 64. arti. 7. de eo, qui in propriam defenſionem aggreſſorem occidit.

Ad argu. Et ad argumentum in contrarium factum, reſpondetur conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Ad imponendum enim falſum crimen nũquam poteſt aliquis ius habere: bene tamen ad occultum reuelandum: tunc ſcilicet, quãdo opus fuerit ad propriam defenſionem. Nec id faciens formaliter erit dicendus infamator, per ſe enim non intendit; niſi ſe indemnem ſeruare, quod æquum eſt atque iuſtum: & ad hoc per accidens ſequitur proximi infamia. Actiones autem non ex illo, quod conuenit per accidens, ſed ex eo, quod conuenit per ſe ſpeciem & denominationem accipiunt. In ſolutione ad ſecũdum argumentum dicit D. Tho. quòd quamuis de quocunque præſumendum ſit bonum, niſi appareat contrarium, quando tamen timetur periculum alterius, licitè adhibetur cautela, ne facilè cuique credatur, iuxta illud Ioan. 4. Nolite credere omni ſpiritui. Ex quo habemus, quod quamuis pauper non ſit iudicandus malus, licitè tamẽ poſſumus cauere, ne ſit malus mentiendo propter paupertatem; & ſic eum reijcere à teſtimonio ferendo. Pertinet enim hoc non ad iudicium, ſed ad cautelam: quæ ſecundum prudentiam in ſimili caſu habenda eſt. Et eadem eſt ratio de amicis, & conſanguineis, quantum attinet ad teſtimonium ferendum.

ARTI-

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm falſum teſtimonium ſemper ſit peccatum mortale?

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd falſum teſtimonium non ſemper ſit peccatum mortale. Contingit enim aliquem falſum teſtimonium ferre ex ignorantia facti. Sed talis ignorantia excuſat à peccato mortali: ergo teſtimonium falſum non ſemper eſt peccatum mortale.

2. Præterea, Mendacium quod alicui prodeſt & nulli nocet, eſt officioſum, quod non eſt peccatum mortale. Sed quandoque in falſo teſtimonio eſt tale mendacium, puta, cum aliquis falſum prohibet, vt aliquem à morte liberet, vel ab iniuſta ſententia, qui intentatur per aliquos falſos teſtes, vel per iudicis peruerſitatem: ergo tale falſum teſtimonium non eſt peccatum mortale.

3. Præterea, Iuramentum à teſte requiritur, vt timeat peccare mortaliter peierando. Hoc autem non eſſet neceſſarium, ſi ipſum falſum teſtimonium eſſet peccatum mortale: ergo falſum teſtimonium non ſemper eſt peccatum mortale.

Sed contra eſt, quod dicitur Prouerb. 19. Falſus teſtis non erit impunitus.

Reſpondeo dicendum, quòd falſum teſtimonium habet triplicem deformitatem. Vno modo ex periurio, quia teſtes non admittuntur niſi iurati, & ex hoc ſemper eſt peccatum mortale. Alio modo ex violatione iuſtitię, & hoc modo eſt peccatum mortale in ſuo genere, ſicut & quęlibet iniuſtitia. Et ideo in præcepto Decalogi ſub hac forma interdicitur falſum teſtimonium, cum dicitur Exodi vigeſimo. Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Non enim contra aliquem facit qui eum ab iniuria facienda impedit, ſed ſolum qui ei ſuam iuſtitiam tollit. Tertio ex ipſa falſitate, ſecundum quod omne mendacium eſt peccatum, & ex hoc non habet falſum teſtimonium, quòd ſemper ſit peccatum mortale.*

*Extra de teſtibus & atteſtationibus c. nuper 4. q. 3. ca. Si teſtes. ff. Itē iuſiurandi.

Ad primum ergo dicendum, quòd in teſtimonio ferendo non debet homo pro certo aſſerere, quaſi ſciens id de quo certus non eſt, ſed dubium debet ſub dubio proferre, & id de quo certus eſt pro certo aſſerere, ſed quia contingit ex labilitate humanæ memoriæ, quòd reputat ſe homo quandoque certum eſſe de eo quod falſum eſt, ſi aliquis hoc cum debita ſolicitudine recogitans æſtimet ſe certum eſſe de eo quod falſum eſt, non peccat mortaliter, hoc aſſerens, quia non dicit falſum teſtimonium per ſe & ex intentione, ſed per accidens contra id quod intendit.

Ad ſecundum dicendum, quòd iniuſtum iudicium non eſt iudicium. Et ideo ex vi iudicij falſum teſtimonium in iniuſto iudicio prolatum, ad iniuſtitiam impediendam, non habet rationem peccati mortalis, ſed ſolum ex iuramento violato.

Ad tertium dicendum, quòd homines maximè abhorrent peccata, quæ ſunt contra Deum, quaſi grauiſſima, inter quæ eſt periurium. Non autem ita abhorrent peccata quæ ſunt contra proximum. Et ideo ad maiorem certitudinem teſtimonij requiritur teſtis iuramentum.

SVMMA TEXTVS.

A SVppoſito, quod in falſo teſtimonio triplex poteſt deformitas inueniri; vna periurij in quantum teſtes non admittuntur ad dicendum teſtimonium, niſi iurati, altera contra iuſtitiam, quæ violatur in quocunque falſo teſtimonio; altera falſitatis, ſecundum quam omne mendacium eſt peccatum; reſpondet Diuus Thomas ad propoſitam difficultatem per tres propoſitiones. Prima concluſio: Omne falſum teſtimonium ex ea parte, qua iuramento affirmatur, quantumuis ſit de re minima, eſt peccatum mortale. Probatur: Quia omne periurium, ſiuē in iudicio, ſiue extra, etiam de rē minima, eſt peccatum mortale, propter grauem iniuriam, quæ irrogatur Deo;

B dum in rei falſæ teſtem adducitur. Secunda concluſio: Falſum teſtimonium in iudicio dictum, ex ea parte, qua eſt contra iuſtitiam, ex genere ſuo eſt peccatum mortale; etiam ſi iuramento non ſit affirmatum. Probatur. Quælibet iniuſtitia ex genere ſuo eſt peccatum mortale, vt conſtat ex ſuperioribus, ſed falſum teſtimonium dictum in iudicio eſt contra iuſtitiam, vt conſtat ex forma, qua in Decalogo prohibetur: dicitur enim: Non loqueris cōtra proximum tuum falſum teſtimonium: ergo eſt peccatum mortale. Tertia concluſio: Falſum teſtimonium ex ea parte, qua ſolum eſt mendacium, non eſt peccatum mortale ex genere ſuo; quia, vt ſic nec opponitur iuſtitiæ, nec religioni, quorum tranſgreſſio ex genere ſuo eſt peccatum mortale.

C

EXPLICATIO ARTICVLI.

COncluſiones, quę à Diuo Thoma in iſto articulo ponuntur, ad alias materias propriè attinet. Prima namque, in qua de deformitate iuramenti eſt ſermo, quæſtione octuageſima nona, ex propoſito diſputatur. Et ſecunda, quæ loquitur de deformitate iuſtitiæ, fuit à nobis explicata ſupra quæſtione quinquageſima nona, articulo quarto. Tertia autem, quæ agit de malitia, & grauitate mendacij, peculiarem etiam ſibi vendicat locum à præſenti inſtituto longe alienum. Quocirca tantum erit opus, pro nunc, vt differentia concluſionum illi memoria te-

D neatur. Omne enim periurium, non ſolum in genere, ſed etiam in indiuiduo, ſiue de re graui ſit, ſiue parua, peccatum eſt mortale. Et hoc dicit prima concluſio. Mendacium, verò citra iuramentum, ſi pernicioſum eſt, & contra iuſtitiam, peccatum mortale erit ex genere ſuo, vt habet ſecunda concluſio. At verò mendacium iocoſum, & officioſum, ex genere ſuo ſolū eſt veniale, & ex circunſtantijs poteſt fieri mortale. Et hoc dicit tertia concluſio. Si quis autem quærat, an omne periurium, etiam extra iudicium factum, ſit grauius peccatum quocunque mendacio pernicioſo, ſine iuramento dicto, ſiue illud prolatum ſit in iudicio, ſiue extra? dico breuiter, quòd omne periurium ex obiecto eſt grauius, vtpote quod aduerſatur religioni, quæ præſtan-

E tior eſt virtus, quam iuſtitia. Poterit tamen mendacium pernicioſum tot circunſtantijs aggrauari, vt malitia ſuperet aliquod periurium. Nec de hoc aliqua poteſt eſſe dubitatio.

Sed dubitabit aliquis hoc loco circa ſecundam concluſionem, an poſſit aliquando cōtingere, quod mendacium dictum in iudicio ſine iuramento, ſit peccatum veniale. Et eſt ſermo quando mendacium dicitur in re graui. Nam de mendacio in re leui, iam diximus quæſtione 69. articulo 1. contra Caietanum, illud eſſe veniale modo iuramentum non intercedat. Et quidem quod tale mendacium, poſſit eſſe peccatum veniale, probatur ex Diuo Thom. loco modo citato dicente, ideò mendacium in iudicio *(Dubium circa ſecundā concluſionē D. Tho.)* *(Argum.)*

cio

cio eſſe peccatum mortale ex genere ſuo, quia eſt iniuſtitia contra proximum: ergo quando non fuerit iniuſtitia, vt ſi iudex interroget aliquē de re graui ad ipſum pertinente, nullo præcedenti iuramento, & interrogatus mentiatur, nō erit peccatum mortale. Hoc tamen non obſtante dico, fieri non poſſe, vt quis coram iudice iuridicè interrogante in re graui mendacium proferat, quin peccet mortaliter, etiam ſi iuramentum non intercedat. Hanc ſententiam tenet Diuus Thomas hic ad ſecundum. Vbi dicit, quòd, quia iniuſtum iudicium non eſt iudicium, ideò, ex vi iudicij falſum teſtimonium in iniuſto iudicio prolatum, ad iniuſtitiam impediendam, non habet rationem peccati mortalis, ſed ſolum ex ratione iuramenti. Intelligit ergo, quod quando iudicium eſt verum iudicium, ex vi ſolum talis iudicij, qui mentitur in re graui, peccat mortaliter. Et ratione ſic argumentor. Quicunque iuridicè interrogatus in iudicio, eſto, iuramentum non intercedat, nec faciat iniuriam tertiæ perſonæ, mentitur, in re graui, facit iniuriam reipublicæ, atque ipſi iudici, cui inobediens exiſtit: ergo hac ſolum ratione peccat mortaliter. Ex hoc infertur, quod quando Diu. Thom. affirmat in ſecunda concluſione, falſum teſtimonium in iudicio dictum, ex ea parte ſolum, qua eſt contra iuſtitiam, ex genere ſuo eſſe peccatū mortale, etiam ſi iuramento non ſit affirmatum: non ſolum loquitur de mendacio pernicioſo in præiudicium alicuius certę perſonæ vergente, ſed etiam de eo, quo quis ſine præiudicio tertij rem grauem, quā dicere tenebatur, occultat: quod ſimiliter appellatur contra iuſtitiam, quia irrogat iniuriam iudici atque reipublicæ.

Sententia Authoris.

Ad Argu. Et ad argumentum in contrarium factum reſpōdetur, quod etiam mendacium, circa rem grauem prolatum in iudicio, dicitur à D. Thoma iniuſtitia contra proximum; quia eſt contra iudicem, cui iuridicè interroganti obedientia ex iuſtitia debetur. Et ſic nihil obſtat obiectio.

QVAESTIO LXXI.

De iniuſtitia quæ fit in iudicio ex parte aduocatorum in quatuor articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrùm aduocatus teneatur præſtare patrocinium cauſæ pauperum.

Infr. arti. 4. cor. & ad primum.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd aduocatus teneatur præſtare patrocinium cauſæ pauperum. Dicitur enim Exodi vigeſimotertio. Si videris aſinum odientis te iacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſubleuabis cū eo. Sed non minus periculū imminet pauperi, ſi eius cauſa contra iuſtitiam opprimatur, quàm ſi eius aſinus iaceat ſub onere: ergo aduocatus tenetur præſtare patrocinium cauſæ pauperum.

Hom. 9. in euang. non procul à fin.

*2. Præterea, * Gregor. dicit in quadam hom. Habens intellectum curet omnino, ne taceat, habens rerum affluentiam, à miſericordia non torpeſcat, habens artem qua regitur, vſum illius cum proximo parciatur, habens loquendi locum apud diuitem, pro pauperibus intercedat. Talenti enim nomine cuilibet reputabitur quod, vel minimum accepit. Sed talentum commiſſum non abſcondere, ſed fideliter diſpenſare quilibet tenetur, quod patet ex pœna ſerui abſcondentis talentum, Matthæi vigeſimoquinto: ergo aduocatus tenetur pro pauperibus loqui.*

3. Præterea. Præceptum de miſericordiæ operibus adimplendis, cum ſit affirmatiuum, obligat pro loco & tempore, quod eſt maxima in neceſſitate. Sed tempus neceſſitatis videatur eſſe, quando alicuius pauperis cauſa opprimitur: ergo in tali caſu videtur quòd aduocatus teneatur pauperibus patrocinium præſtare.

Sed contra, Non minor neceſſitas eſt indigentis cibo, quàm indigentis aduocato. Sed ille qui habet poteſtatem cibandi, non ſemper tenetur pauperem cibare: ergo nec aduocatus ſemper tenetur pauperibus patrocinium præſtare.

*Reſpondeo dicendum, quòd cum præſtare patrocinium cauſæ pauperum ad opus miſericordiæ pertineat, idem eſt hic dicendum, quod & ſupra de alijs operibus miſericordiæ * dictum eſt. Nullus autem ſufficit omnibus indigentibus, miſericordiæ opus impendere. Et ideo, ſicut Auguſtinus * dicit in primo, de Doctrina Chriſtiana. Cum omnibus prodeſſe non poſſis, his potiſſimè conſulendum eſt, qui pro locorum & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus conſtrictius tibi quaſi quadam ſorte iunguntur. Dicit pro locorum opportunitatibus, quia non tenetur homo per mundum quærere indigentes, quibus ſubueniat, ſed ſufficit, ſi eis qui ſibi occurrunt miſericordiæ opus impendat. Vnde dicitur Exodi 23. Si occurreris boui inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum. Addit autem, & temporum, quia non tenetur homo futuræ neceſſitati alterius prouidere, ſed ſufficit ſi præſenti neceſſitati ſuccurrat. Vnde dicitur primæ Ioannis tertio. Qui viderit fratrem ſuum neceſſitatem habentem, & clauſerit viſcera ſua ab eo, &c. Subdit autem, Vel quarumlibet rerum, quia homo ſibi coniunctis quacunque neceſſitudine maxime debet curam impendere, ſecundum illud primæ ad Timotheum quinto. Si quis ſuorum & maxime domeſticorum curam non habet, fidem negauit. Quibus tamen concurrentibus conſiderandum reſtat, vtrum aliquis tantam neceſſitatem patiatur, quòd non in promptu appareat, quomodo ei poſſit aliter ſubueniri, & in tali caſu tenetur ei opus miſericordiæ impendere. Si autem in promptu appareat, quomodo aliter ei ſubueniri poſſit, vel per ſeipſum, vel per aliam perſonam magis coniunctam, aut maiorem facultatem habentem, non tenetur ex neceſſitate indigenti ſubuenire, ita quòd non faciendo peccet, quamuis ſi ſubuenerit abſque tali neceſſitate, laudabiliter faciet. Vnde aduocatus non tenetur ſemper cauſæ pauperum patrocinium præſtare, ſed ſolum concurrentibus conditionibus prædictis, alioquin oporteret eum omnia alia negotia prætermittere, & ſolis cauſis pauperum iuuandis intendere. Et idem dicendum eſt de medico, quantum ad curationem pauperum.*

Q. 32. ar. 5.

Lib. 1. cap. 28. in princip. to. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd quando aſinus iacet ſub onere, non poteſt ei aliter ſubueniri in caſu iſto, niſi per aduenientes ſubueniatur. Et ideo tenetur iuuare. Non autem tenerentur, ſi poſſet aliunde remedium afferri.

Ad

Ad ſecundum dicendum, quòd homo talentum ſibi traditum tenetur vtiliter diſpenſare, ſeruata opportunitate locorum, & temporum, & aliarum rerũ, vt dictum eſt.*

In corpo. art.

Ad tertium dicendum, quòd non qualibet neceſſitas cauſat debitum ſubueniẽdi, ſed ſolum illa quæ eſt dicta.*

In corpo. art.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet Diuus Thomas vnica concluſione, quæ talis eſt: aduocatus non ſemper cauſæ pauperum patrocinium ſuum præſtare tenetur; ſed tunc duntaxat, quando in promptu non apparet, quomodo ei poſſit aliter ſubueniri. Hanc probat in argumento, ſed contra, hac ratione. Non minor eſt neceſſitas indigentis cibo; quam indigentis aduocato: ſed ille, qui habet poteſtatem cibandi, non ſemper tenetur pauperem cibare: ergo nec aduocatus tenetur ſemper pauperibus patrocinium præſtare. Et in corpore articuli hoc modo: Præſtare patrocinium cauſis pauperum, eſt opus miſericordiæ: ergo eo modo loquendum eſt de illo, ac de alijs operibus miſericordiæ: ſed nullus tenetur opera miſericordiæ præſtare, niſi miſeria inopis id exigente; eſt enim præceptum de miſericordia facienda affirmatiuum, obligans ſolum pro caſu neceſſitatis: ergo id etiam eſt dicendum de patrocinio præſtando. Et confirmatur. Nullus ad impoſſibile obligatur: ſed nemo poteſt omnibus cauſis pauperum patrocinari: ergo nec ad id obligatur, ſed tantum, vt patrocinium præſtet, quando non apparet in promptu, quomodo poſſit eis aliter ſubueniri; iuxta illud Auguſtini, Cum omnibus prodeſſe non poſſis, ijs potiſſimum conſulendum eſt, quibus pro locorum, & temporũ, vel quarumlibet rerum opportunitatibus, constrictius tibi, quaſi quadam ſorte iunguntur. Dicit pro locorum opportunitatibus: Quia non tenetur homo per mundum quærere indigentes: quibus ſubueniat: ſed ſufficit, ſi ijs, qui ſibi occurrunt miſericordiæ opus impendat. Dicit; Et temporum: Quia non tenetur homo futuræ neceſſitati alterius prouidere: ſed ſufficit in præſenti neceſſitati ſuccurrere. Dicit, Vel quarumlibet rerum: Quia homo ſibi coniunctis quacunque neceſſitate maximè debet curam impendere; iuxta illud Pauli 1. ad Timoth. 5. Si quis ſuorum maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Officium aduocatorum laudabile.

LAudabile vitæque hominum neceſſarium aduocationis officium principalibus præmijs oportere munerari, Anaſtaſius ait in l. laudabile. C. de aduocatis diuerſorum iudiciorum. Nec minus, quam milites patriam tueri Imperatores reſcripſerunt in l. aduocati. C. eod. tit. Eſt autem aduocatus, qui in iudicio apud eum, qui iuriſdictioni præeſt, deſiderium ſuum, vel amici exponit, vel alterius deſiderio contradicit. l. ſciendum. §. 1. ibi per Doctor. & l. Paulus. in primera, & ibi Bart. ff. de legib. Quare conſulens in camera non dicetur propriè aduocatus, nec prohibitus aduocare, cenſebitur ſimiliter interdictus in camera conſulere, vel facere allegationes in ſcriptis, ſecundum Panorm. in rubr. de poſtulat. cui conſentit Bart. in l. 1. ff. de vari. & extraor. cóg. Aduocationis verò munus exercere poſſe eum, qui prima laurea fuerit inſignitus, dummodo iuris peritiam habeat, nec ex alia cauſa ſit prohibitus, tradit Perez in d. l. 1. q. 12. Quamuis in regijs cancellarijs in vſu ſit diſpoſitio legis primæ & ſecundæ, tit. 16. lib. 2. recopil. quæ dicunt aduocatos per decem annos ſtuduiſſe, examinatoſque atque approbatos à ſummo præſide regijſque auditoribus, eſſe oportere. Quæ autem aliæ ſint qualitates, quas huiuſmodi aduocati debent habere, & cui ſint illi, qui ab hoc munere ineundo iure arceantur, explicat D. Thom. art. ſeq.

Aduocati tenẽtur gratis pauperibus patrocinari.

In iſto articulo agit D. Thomas de obligatione, quam aduocati habent pauperibus gratis patrocinandi in ſuis neceſſitatibus. Et quoniam huiuſmodi patrocinium eleemoſyna quædam eſt, ac opus miſericordiæ, idem dicendum eſt de illo, quod de eleemoſyna, & alijs operibus miſericordiæ. Ad cuius explicationem ſupponendum eſt primò, huiuſmodi patrocinium ſicut & eleemoſynam eſſe in præcepto. Eſt enim in præcepto dilectio proximi, atque adeò omne illud, ſine quo dilectio proximi ſtare non poteſt, & tale eſt patrocinium pauperibus impendendum in caſu neceſſitatis. Nam cum ad dilectionem proximi pertineat non ſolum, vt proximo velimus bonum, ſed etiam, vt operemur, iuxta illud 1. Ioan. capit. 3. Non diligamus verbo, nec lingua, ſed opere & veritate: & ad hoc vt velimus, & operemur bonum alicuius, requiratur, quod eius neceſſitati ſubueniamus, quod fit interdum per eleemoſynam, interdum per patrocinium, iuxta vniuſcuiuſque neceſſitatem; fit, vt ſine his dilectio ſtare non poſſit: atque ex conſequenti ſunt in præcepto.

Cæterùm quoniam præcepta dantur de actibus virtutum, & ad hoc, vt patrocinium ab aduocato præſtandum, ſit actus virtutis, neceſſarium eſt, quòd aliqua conſiderentur ex parte dantis, & alia ex parte recipientis; nam ex parte dantis requiritur poſſibilitas, & commoditas ad patrocinandum; ex parte autem recipientis neceſſitas: operæpretium eſt, vt explicemus, quanta ſit neceſſitas futura, vt aduocatus teneatur pauperi gratis patrocinium ferre; & ſimiliter, quanta cum incommoditate, atque labore id facere teneatur. Quod, vt explicemus, aduertendum eſt primò, quòd quemadmodum ſupra in 1. tomo quæſt. 32. arti. 5. agentes de eleemoſyna pauperum nececeſſitates ad tria genera reduximus, in primo genere cõſtituitur extrema neceſſitas in qua intelligendus eſt aliquis eſſe; non quidem quando iam agit extremam animam: nam in illo tempore ferre nihil auxilij poſſumus ei ferre: ſed tũc propriè dicitur extrema neceſſitas, quando ſunt in aliquo certa, & nota ſigna ſignificantia illum breui periturum, niſi opportunè illi auxilium præbeatur. In ſecundo genere eſt neceſſitas grauis, quæ eſt valde vicina extremæ. Et eſt, cum aliquis verſatur in magno & certo periculo incidendi in aliquem grauiſſimum morbum, propter inopiam, vel aliam huiuſmodi calamitatem. In tertio genere conſtituitur communis neceſſitas, qua laborant pauperes oſtiatim eleemoſynam petentes; ita etiam in propoſito, neceſſitates eorum, qui indigent patrocinio, poſſunt reduci ad tres. Prima, quæ dicatur extrema. In qua intelligendus eſt aliquis eſſe, non quidem quando iam ducitur ad ſupplicium, vel ad mortem, nam in illo tempore fere nihil auxilij poteſt ei præſtari; ſed quamdiu manet in carcere, imputaturque ei crimen, propter quod infallibiliter mors erit infligenda, nec habet vnde ſibi ſubueniat, niſi ex mero patrocinio gratis collato. Altera eſt grauis neceſſitas, quæ extremæ eſt valde vicina. Et eſt, quando aliquis verſatur in magno & certo periculo incurrendi grauiſſimum incommodum mortis aut ſupplicij ex defectu patrocinij. Tertia eſt neceſſitas communis, qua laborant quicunque pauperes litigantes pro rebus ſuis.

Dubium quando aduocatus teneatur patrocinium ferre, & quãta cum incommoditate.

Triplex neceſſitas eius cui patrocinium fertur.

Secundò eſt aduertendum, quòd incommoda; quæ

quæ poſſunt aduocati incurrere ex collatione patrocinij ſimiliter poſſunt ad tria genera reduci, quã tum attinet ad præſens inſtitutum. Primum eſt grauiſſimum: Quod contingit quando aliquis probabiliter timet, quòd ſi patrocinium præſtet, vel mors, vel omnium bonorum ſuorum amiſſio ſubſequetur. Secundum eſt graue: Et contingit quando aduocatus timet, quòd patietur aliqualem bonorum ſuorũ iacturam, vel amittendo quæ habet, vel non adquirendo, quæ adquirere poterat, ſi patrocinium præſtat. Tertium eſt leue: Vt ſi timet, vel tempus conſumere, vel aliqualem moleſtiam accipere in cognitione cauſæ, & ipſius proſequutione.

Incommoda aduocatorum triplicia.

His conſtitutis, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certum eſſe, quòd in nulla neceſſitate tenetur aduocatus patrocinium ferre, cum grauiſſimo ſuo incommodo. Charitatis enim opera non obligant cum tanto diſcrimine, vt ſæpè diximus. Dico ſecundò etiam eſſe certum, quòd in grauiſſimis & grauibus pauperum neceſſitatibus tenentur aduocati patrocinium ferre cum leui ſuo incommodo, quia id ordo charitatis expoſtulat. Dico tertiò etiam eſſe certum, quòd in neceſſitatibus communibus, non tenentur aduocati patrocinium ferre cum graui ſuo nocumento. Itaque non tenetur bonorum ſuorum iacturam pati, vt pauperibus pro ſuis litigantibus auxilium præbeant. Charitas enim bene ordinata à ſeipſo incipit. Sed de quibus dubitatur ſunt duo. Primum, vtrùm in grauiſſimis pauperum neceſſitatibus teneantur aduocati patrocinium ferre cum graui ſuo nocumento? Quod eſt quærere, an quando pauper eſt in carcere, imputaturque ei crimen, propter quod infallibiliter mors erit infligenda, nec habet, vnde ſibi ſubueniat, niſi ex patrocinio gratis collato, teneatur aduocatus cum aliqua iactura bonorum ſuorum, vel amittendo quæ habet, vel non adquirendo quæ adquirere poterat, patrocinium præſtare. Secundum, vtrum in communibus neceſſitatibus pauperum, teneantur aduocati eis patrocinari cum leui ſuo incommodo.

1. dictum certum. *2. dictum certum.* *3. dictum certum.* *Pũctus difficultatis.*

1. Concluſ. Ad quorum explicationem ſit prima concluſio: In caſu extremæ neceſſitatis tenentur aduocati ex præcepto charitatis pauperibus gratis patrocinari cum graui ſuo incommodo, hoc eſt, cum aliquali ſuorum bonorum iactura. Probatur: Ordo charitatis eſt in præcepto, vt tenet communis ſententia Theologorum: ſed ſecundum illum ordinem vita ſpiritualis proximi anteponenda eſt vitæ noſtræ corporali, & vita corporalis proximi anteponenda eſt reliquis bonis noſtris: ergo in caſu extremæ neceſſitatis vitæ tenebitur aduocatus, cum aliquali bonorum ſuorum iactura, vitæ corporali pauperis patrocinari. Secundò: Quamuis verum ſit, quòd in eodem caſu, & in æquali neceſſitate magis teneor ſubuenire propinquo, quam extraneo, tamen etiam eſt verum, quòd in quocunque caſu teneor ſubuenire propinquo, teneor ſubuenire extraneo, dummodo ambo ſimul non concurrant; ſed ſic eſt, quòd ſi frater aduocati eſſet in illa extrema neceſſitate, teneretur ei patrocinium præſtare cum bonorum ſuorum iactura: ergo idem dicendum erit de aliorum extrema neceſſitate. Item D. Thom. in iſto articulo affirmat idem eſſe iudicium de patrocinio aduocati, & de eleemoſyna præſtanda: ſed in caſu extremæ neceſſitatis tenetur homo eleemoſynam facere, etiam de neceſſarijs ad ſtatum, vt diximus in primo tomo, quæſt. 32. articu. 5. concluſione 2. ergo ſimiliter aduocatus in extrema neceſſitate tenebitur patrocinari cum aliquali bonorum ſuorum iactura. Et quod dico de aduocatis, eſt etiam intelligendum de procuratoribus, & tabellionibus, qui nomine aduocati comprehenduntur quantum attinet ad præſens inſtitutum.

A Secunda concluſio: In communibus neceſſitatibus pauperum tenentur aduocati illis auxilium, & patrocinium gratis præſtare, cum leui ſuo nocumento. Hanc cum multis reſoluit Perez l. 1. tit. 19. lib. 2. ordinationum, ver. 6. dubitatur. Cui add. l. 16. tit. 16. lib. 2. recopilationis. Et probatur: Homines tenentur facere eleemoſynam de ſuperfluis naturæ in cõmunibus neceſſitatibus, vt latè oſtendimus in materia de eleemoſyna, q. 32. attic. 5. conclu. 3. ſed eadem eſt ratio auxilij præſtandi in neceſſitate ab aduocato, ac eleemoſynæ, vt dicit D. Tho. in iſto art. ergo etiam aduocatus in cõmunibus neceſſitatibus cum leui ſuo nocumento tenebitur pauperibus patrocinium præſtare. Maximè cum in aduocato, quatenus aduocatus eſt, ſicut & in medico, tempus, quod ſibi B ſupereſt, & moleſtia, quæ accipitur in cognitione cauſæ, & illius proſequutione, habeat rationem ſuperflui, vt dicit Soto lib. 5. de iuſti. q. 8. art. 1. *2. Concluſ.*

Sed dubitabit aliquis hoc loco, an ſemper, quòd aduocatus tenetur pauperibus patrocinium ferre, ad id teneatur ſub reatu peccati mortalis? Caietanus in hoc commento, ſolam extremam neceſſitatẽ arbitratur afferre ſecum præceptum obligans ad mortale. Diſtinguit enim tres gradus. Primus eſt extremæ neceſſitatis, cui ſub mortali culpa ſuccurrendum eſt. Secundus neceſſitatis grauis, citra extremã; cui non ſuccurrere, venialis eſt culpa. Tertius leuiorum & communium neceſſitatum; quib. ſuccurrere dicit eſſe conſilium, & illas prætermittere nulla eſt C culpa. Hæc tamen ſententia quantum ad id, quod dicit, non ſuccurrere grauem neceſſitatem patienti, ſolum eſſe veniale, proculdubio eſt falſa, & ſibi repugnans. Ipſe enim 2. 2. quæſt. 32. articu. 5. legitimè D. Thomam interpretatus dicit, duos eſſe caſus præcepti eleemoſynę ſub mortali, videlicet, neceſſitatem extremam de neceſſarijs, & grauem de ſuperfluis. In cuius confirmationem poſtea ipſe cõpoſuit tractatũ de eleemoſyna, quo talem ſententiam neceſſariam, & veram eſſe aſtrueret. Diuus. n. Ioannes non tantum de extrema, ſed etiam de graui & vrgenti neceſſitate eſt loquutus, quando dixit; Qui viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab illo, quomodo charitas Dei manet in eo? Viſcera enim, quæ ſola extrema neceſſitas aperit, ferrea ſunt, & obtuſiora, quam charitas ſinit. Certum eſt autem, quòd in patrocinijs, ſicut in eleemoſynis locum habet grauis neceſſitas. Quod & rectè ſignificat Syluester, verbo aduocatus. §. 28. dicens: Ecquis dubitabit, quin ſi inopis hominis omni fauore deſtituti, citra periculum vitæ periclitaretur honor, alia ve illi ingrueret vrgens calamitas, teneretur & patronus ſuos illi adeſſe patrocinio? Et peritus medicus, quamuis non immineret ægroto periculum mortis? Præterquam quod eædem rationes, quæ probant in grauioribus neceſſitatibus teneri aduocatos patrocinari pauperibus, cum ſuo leui, & paruo incommodo, coniuncunt ſimiliter obligationem illam eſſe peccati mortalis, vtpotè, quæ fundamentum habet in ordine charitatis ſub mortali obligante.

Dubium. *Sententia Caiet.* *Impugnatur Caiet.*

D E

Sed quod maiorem habet difficultatem eſt, an in communibus pauperum neceſſitatibus teneantur aduocati, ſub culpa mortali, cum ſuo leui incommodo, patrocinium ferre. Ad cuius explicationem dico breuiter, quod vni aut alteri non patrocinari, cum poſſit, non eſt peccatum mortale, ſed tantum veniale. Cæterùm habere animum firmum non adiuuandi huiuſmodi homines, proculdubio erit peccatum mortale, ſicut & habere animum firmum, non dandi eleemoſynam de ſuperfluis in communibus neceſſitatibus. D. Thom. in iſto arti. affirmat, quòd ſi in promptu apparet quomodo pauperi neceſſitatem patienti ſubueniri poſſit, vel per ipſum, vel per aliã

Quæſtio. *Reſponſio.*

perſonam magis cōiunctam, aut maiorem facultatē habētem, non tenetur aduocatus ex neceſſitate ſubuenire, ita, quòd non faciendo peccet, quamis ſi ſubueuerit abſq; tali neceſſitate laudabiliter faciet. Quorum verborum ſenſus ſumendus eſt iuxta materiam ſubiectam, vt notat Caietanus in præſenti. In huiuſmodi enim moralibus, in particulari tunc in promptu dicitur apparere modus, quo poteſt ſubueniri alicui, quando abſque inquiſitione offertur modus, quo poteſt, non qualitercunque, ſed potentia probabiliter coniungenda actui. Siquis enim videt pauperem vexari; & ſcit illum habere fratrem aduocatū: ſatis in promptu videt quomodo poteſt ei aliter ſubueniri cum effectu probabiliter. Et ſic extraneus adiuuare non tenetur. Similiter, ſcio aliquem eſſe captiuum, habentem fratres diuites, ſatis probabile eſt quod redimenr eum, & ſic de alijs. Non loquitur autem D. Thom. in caſu, quo apparet ipſa ſubuentio in actu exercitio, quia tunc non eſſet in caſu neceſſitatis, ſed extra neceſſitatem; & propterea vſus eſt potentiæ nomine.

ARTICVLVS II.

Vtrùm conuenienter aliqui ſecundum iura arceantur ab officio aduocandi?

Inſ. q. 188. arti. 3. ad 2. *AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter aliqui ſecundum iura arceantur ab officio aduocandi. Ab operibus enim miſericordiæ nullus debet arceri. Sed patrocinium præſtari in cauſis ad opera miſe-*
Art. præc. *ricordiæ pertinet, vt dictum * eſt: ergo nullur debet ab hoc officio arceri.*

2. Prætereà, Contrarium cauſarum non videtur eſſe idem effectus. Sed eſſe deditum rebus diuinis, & eſſe deditum peccatis, eſt contrarium. Inconuenienter ergo excluduntur ab officio aduocati quidam propter religionem, vt monachi & clerici. Quidam autem propter culpam, vt infames & hæretici.

3. Prætereà, Homo debet diligere proximum ſicut ſeipſum. Sed ad officium dilectionis pertinet, quòd aliquis aduocatus, cauſæ alicuius patrocinetur. Inconuenienter ergo aliqui, quibus conceditur pro ſeipſis autoritas aduocationis, prohibentur patrocinari cauſis aliorum.

3. q. 7. ca. Infames. *Sed contra eſt, quod * 3. quæſt. 7. multæ perſonæ arcentur ab officio poſtulandi.*

Reſpondeo dicendum, quòd aliquis impeditur ab aliquo actu duplici ratione. Vno modo propter impotentiam, alio modo propter indecentiam. Sed impotentia ſimpliciter excludit aliquem ab actu. Indecentia autem non excludit omnino, quia neceßitas indecentiam tollere poteſt. Si ergo ab officio aduocatorum prohibentur quidam propter impotentiam, eo quòd deficiunt ſenſu, vel interiori, ſicut furioſi & impuberes, vel exteriori, ſicut ſurdi & muti. Eſt enim neceſſaria aduocato & interior peritia, qua poſſit conuenienter iuſtitia aſſumptæ cauſæ oſtendere. Et iterum loquela cum auditu, vt poßit pronuntiare & audire quod ei dicitur. Vnde qui in his defectum patiuntur, omnino probibentur ne ſint aduocati nec pro ſe, nec pro alijs. Decentia autem huius officij exercendi tollitur dupliciter. Vno modo ex hoc, quod aliquis eſt rebus maioribus obligatus. Vnde monachos & presbyteros non decet in quacunque cauſa aduocatos eſſe, neque clericos in iudicio ſeculari, quia huiuſmodi perſonæ ſunt rebus
A *diuinis aſtrictæ. Alio modo propter perſonæ defectum vel corporalem, vt patet de cæcis, qui conuenienter iudicio aſtare non poſſent, vel ſpiritualem, non enim decet, vt alterius iuſtitiæ patronus exiſtat, qui in ſeipſo iuſtitiam contempſit. Et ideo infames infideles, & damnati de grauibus criminibus non decenter ſunt aduocati, tamen huiuſmodi indecentiæ neceßitas præfertur. Et propter hoc huiuſmodi perſonæ poſſunt pro ſeipſis, vel pro perſonis ſibi coniunctis vti officio aduocati. Vnde & * clerici pro eccleſijs ſuis poſſunt eſſe aduocati, & monachi pro cauſa monaſterij ſui, ſi Abbas præceperit.* 16 q. 1. cap. Monachi. De poſtulando. cap. Ex parte.

Ad primum ergo dicendum, quòd ab operibus
B *miſericordiæ interdum propter indecentiam impediuntur aliqui, & aliqui propter impotentiam. non enim omnia opera miſericordiæ omnes decent, ſicut ſtultos non decet conſilium dare, neque ignorantes docere.*

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut virtus corrumpitur per ſuperabundantiam & defectum, ita aliquis fit indecens & per maius, & per minus. Et propter hoc quidam arcentur à patrocinio præſtando in cauſis, quia ſunt maiores tali officio, ſicut religioſi & clerici. Quidam verò quia ſunt minores, quàm vt eis hoc officium competat, ſicut infames & infideles.

C *Ad tertium dicendum, quòd non ita imminet homini neceſſitas patrocinari cauſis aliorum ſicut proprijs, quia alij poſſunt ſibi aliter ſubuenire. Vnde non eſt ſimilis ratio.*

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quòd dupliciter poteſt aliquis à munere aliquo repelli, ſcilicet, aut propter impotentiam, aut propter indecentim; inter quæ hoc eſt diſcriminis, quod impotentia ſimpliciter excludit, indecentia verò non item, cum poſſit per neceſſitatem quod indecens erat, fieri decens, reſpondet T. Tho. ad propoſitam difficultatem pca duas propoſitiones. Prima concluſio: Qui potentia caret ad-
D uocandi, neutiquam patrocinari poteſt, ſiue potentia deſit in ſenſu exteriori, vt contingit ſurdo, aut muto, ſiue in ſenſu interiori, vt contingit amenti, qui ſanum non habet ſenſum, aut pueris, qui ipſum non habent integrum. Probatur: Aduocato eſt neceſſaria interior peritia, qua poſſit conuenienter iuſtitiam aſſumptæ cauſæ oſtendere, & loquela cum auditu, vt poſſit pronuntiare & audire quod ei dicitur. ergo qui potentijs ad hæc neceſſarijs caruerint, nullo modo poterūt eſſe aduocati ratione impotentiæ. Secunda concluſio: Qualitas, quæ in aduocato exiſtens, niſi neceſſitas adſit, indecentem facit aduocationem, eſt duplex. Prima, dignitatis excellentia. Secunda, orbitas aliqua, aut defectus. Ra-
E tione prioris ſacerdotes, & maximè monachi excluduntur à munere aduocationis. Ratione ſecundi excluduntur cæci, infideles, hæretici, excommunicati, & infames. Cæcus propter defectum corporalem, alij propter ſpiritualem. Quia non decet vt alterius iuſtitiæ patronus exiſtat, qui in ſeipſo iuſtitiam contempſit.

EXPLICATIO ARTICVLI.

TAnta in aduocato requiritur dignitas, vt certè paulò minor quam in iudice in illo deſideretur. Inter actiones enim, & officia, quæ ſcientiæ copiam, & morum probitatem expoſtulant, oratoris, Dignitas aduocatorum.

& ad-

& aduocati munus eſt, cui potiſſimum, etiam philoſophi, id tribuendum eſſe dixerunt. Quare in oratoris deſcriptione quod primò conſtituūt eſt, quòd ſi vir bonus, ac ſubinde, dicendi peritus. Opus eſt vt aduocatus atque patronus in primis ſumma fide clientis curam ſuſcipiat. Deinde caueat ne parti aduerſæ iniuriam inferat. Ac demum ea polleat authoritate, vt non tantum iuris prudentia, verum & morum præcipuè integritate fidem ſibi arroget: cum paruis hominibus, vt ait Quintilianus lib. 12. etiam vera dicentibus fides deſit: & videatur malus aduocatus malæ cauſæ indicium præſeferre. Et ſic quod primo in oratoris, vel aduocati diffinitione conſtituendum eſſe cenſuerunt, eſt morum probitas. Ad quod etiam alluſiſſe videtur Dominus, dum peccatori cauſam ſuam agenti, & coram populo B concionanti dixit: Quare, tū enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Cuius enim vita deſpicitur, reſtat, vt eius prædicatio cōtemnatur, vt dicit D. Gregorius. Et hinc eſt, quòd legiſlatores ſummo ſtudio curauerunt homines prauos, atque iniquos ab aduocati munere quam longiſſimè arcere. Interdum prohibentur patrocinari illi, qui dignitate, & excellentia ſunt præſtantes, vt monachi, atque ſacerdotes. Quos quia ſacris miniſterijs ſunt mancipati, orationique, & contemplationi addicti, minimè decet ad ſeculares cauſas demitti, ſed frequentius atque grauius interdicuntur ſcelerati.

Qui ſint excluſi ab officio aduocati.

Tota hæc materia pertinet ad ius poſitiuum. Quare ex illo potiſſimum colligendi erant, qui ab hoc mu- C nere arcentur. Et in primis hæretici, pagani, & excommunicati prohibentur in iudicio patrocinari, vt conſtat ex cap. 1. 4. quæſtione 1 & ex capit. nemo, de pœnitent. diſtinctio. 1. etiam dicitur, peccare iudicem, punirique debet, qui tales in iudicio ſcienter admiſerit. Item prohibentur aduocare per canones, ſurdi, muti, cæci, furioſi, impuberes, vſque ad decimum octauum annum, à ſenatu amoti, ſerui, fœminæ, & viri, qui paſſi fuerint muliebria voluntariè, ſcilicet, contra naturam. Item damnati capitali crimine, vel calumnia publici iudicij, & qui operas ſuas locauit, vt pugnaret in arena cū beſtia, vt eſt videre in capit. infamis. 4. quæſtione 7. §. tria. & in l. 1. ff. de poſtulat. Vbi gloſſ. in verbo, locauerit, inquit, rectè dici, locauerit, hoc eſt, cauſa mercedis. D Nam qui ſine mercede cauſa virtutis oſtentandæ cum beſtia pugnaret, nec infamis eſſet, nec eam pœnam incurreret, vt dicitur in eodem textu. Et poteſt eſſe ratio: Nam qui ſe vendidit multò melius iure præſumitur, quod venderet alium. Item prohibentur monachi patrocinari in iudicio, vel poſtulare niſi expoſcente neceſſitate monaſterij, & Abbate imperante. capit. ex parte. de poſtulat. Et vt ibi dicitur, extenditur hoc etiam ad canonicos regulares. Imò: vt Panormit. affirmat, ad quoſcunque religioſos, qui largo nomine appellantur monachi. Secundumque eundem, illis duobus exiſtentibus, ſcilicet, neceſſitate monaſterij, & Abbatis imperio aduocare poſſunt, etiam coram iudice ſeculari in cauſa ciuili tantum. Altero autem illorum, vel ambo- E bus deficientibus, nec coram eccleſiaſtico. Clericis ſimiliter in ſacris conſtitutis, vel etiam in minoribus, modò ſint beneficiati, prohibita eſt aduocatio coram iudice ſeculari, niſi in propria cauſa, vel pro eccleſia ſua, vel pro coniunctis, aut pro miſerabilibus perſonis, capit. clerici. & capit. cum ſacerdotes. de poſtulat. An verò coram iudice eccleſiaſtico poſſint, varietate opinionum diſputatur à Doctoribus. Quod verius & probabilius exiſtimo, eſt, quòd ſic, per dictum cap. clerici, exceptis Epiſcopis & ſacerdotibus, quibus ſimpliciter eſt interdictum, niſi in cauſa propria, vel eccleſiæ ſuæ, vel pro coniunctis, vel miſerabilibus perſonis, modò per hoc diuinum

A officium non impediatur, aduocati in iudicio munus exercere, vt conſtat ex capit. prælatum. 88. diſtinctio. Itaque quicunque in ſacris conſtituti, ſiue diaconi ſint, ſiue ſubdiaconi, ſiue beneficiati, ſiue nō beneficiati, modò nō ſint Epiſcopi, nec ſacerdotes, coram iudice eccleſiaſtico: etiam quoad negotia ſecularia, vt communiter dicunt Doctores cum Panormit. in dict. capit. 1. Et coram iudice ſeculari in quatuor caſibus ſupra explicatis, aduocati, atque patroni officio vti poſſunt, illoque victum quærere, cū nemo militet ſuis ſtipendijs, & concedatur clerico aduocato, vt oblata ſibi ſponte recipere poſſit. capi. vnico. 15. quæſtione 2. Tandem in illa cauſa, in qua quis eſt iudex, vel aſſeſſor, aduocatus eſſe prohibetur, cum duo officia in eadem cauſa exercere ſit con- B tra rationem capit. cum ſacerdotis. de poſtul. & cap. 1. & 2. 4. quæſt. 4. De hac re videndus eſt Syluest. verbo, aduocatus, num. 2. & D. Antoni. 3. part. titul. 6. cap. 1.

Dubium.

Sed eſt dubium, an qui prohibitus à iure aduocati munus exercet, peccet mortaliter? Ad cuius explicationem dico primò, certum eſſe, quòd qui facit contra ius, aliquam culpam committit, ſiue mortalem, ſiue venialem, pro grauitate tam rei præceptæ, quam legis præcipientis. Omnes enim leges, quæ iuſtæ ſunt, obligant in conſcientia, vt diximus ſupra q. 62. art. 3. Et conuincitur ex illo Pauli ad Roman. 13. Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit, & damnationem ſibi acquirit. Et Prouerb. 8. per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decer- C nunt. Dico ſecundò, quòd ſi defectus, ob quem ab aduocati officio quis arcetur, non multum ad rem facit, non eſt peccatum mortale eo vti. Imò tot poterit circunſtantijs honeſtari, vt ſit licitum, atque laudabile. Nam ſi mutus ſcripto conſulat, & emendatus infamis citra ſcandalum, & in caſu neceſſitatis alteri patrocinetur, proculdubio nullum erit peccatum. Qui autem abſque vlla iuriſperitia, negotiorumque experientia ingerit ſe, vt aduocatus exiſtat: à culpa mortali immunis eſſe non poterit: cum iſte defectus plurimum obſtet fini ipſius officij, efficiatque, vt cauſæ ſibi concreditæ periclitentur. Imò qui propter imperitiam cauſam perdit, ad reſtitutionem tenetur damnorum, quæ indè ſubſequuntur, D modò qui patrocinium petit talis imperitiæ ignarus ſit, vt docet Syluester, verbo, aduocatus. Nam ſi illam cognoſcit, ſibi erit imputandum. Nec requiritur ſumma ſcientia: ſed ſatis eſt, quòd ſit mediocris pro negotiorum qualitate, vt communiter dicunt Doctores.

1. Dictum.

2. Dictum.

ARTICVLVS III.

Vtrùm aduocatus peccet, ſi iniuſtam cauſam defendat?

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd aduocatus non peccet, ſi iniuſtam cauſam defendat. Sicut enim oſtenditur peritia medici, ſi infirmitatem deſperatam ſanet, ita E *etiam oſtenditur peritia aduocati, ſi iniuſtam cauſam defendere poſſit. Sed medicus laudatur, ſi infirmitatem deſperatam ſanet: ergo etiam aduocatus nō peccat, ſed magis laudandus eſt, ſi iniuſtam cauſam defendat.*

*2. Præterea, A quolibet peccato licet deſiſtere. Sed aduocatus punitur, ſi cauſam ſuam prodiderit, vt habetur * 2. q. 3. ergo aduocatus non peccat iniuſtam cauſam defendendo, ſi eam defendendam ſuſceperit.*

2. q. 3. ca. ſi quē pœnituerit. §. prę uaricator.

3. Præterea, Maius videtur eſſe peccatum, ſi iniuſtitia vtatur ad iuſtam cauſam defendendam (puta

ta producendo falſos teſtes, vel allegando falſas leges) quam iniuſtam cauſam defendendo, quia hoc eſt peccatum in forma, illud in materia. Sed videtur aduocato licere talibus aſtutijs vti, ſicut militi licet ex inſidijs pugnare: ergo videtur, quòd aduocatus nõ peccet, ſi iniuſtam cauſam defendat.

Sed contra eſt, quod dicitur 2. Paralip. 19. Impio præbes auxilium, & ideo iram Domini merebaris. Sed aduocatus defendens cauſam iniuſtam, impio præbet auxilium: ergo peccando iram Domini meretur.

Et habetur 11.q.3. Nõ licet 14.q.5. ca. nõ ſanè.

*Reſpondeo dicendum, quòd illicitum * eſt alicui cooperari ad malum faciendum, ſiue conſulendo, ſiue adiuuando, ſiue qualitercunque, conſentiendo, quia conſilians, & coadiuuans quodammodo eſt faciens. Et Apoſtolus dicit ad Roman. 1. quòd digni ſunt morte non ſolum qui faciunt peccatum, ſed etiam qui conſentiunt facientibus, vnde & ſupra dictum * eſt, quòd omnes tales ad reſtitutionem tenentur. Manifeſtum eſt autem, quod aduocatus auxilium & conſilium præſtat ei cuius cauſæ patrocinatur. Vnde ſi ſcienter iniuſtam cauſam defendit, abſque dubio grauiter peccat, & ad reſtitutionem tenetur eius damni, quòd contra iuſtitiam per eius auxilium altera pars incurrit. Si autem ignoranter iniuſtam cauſam defendit, putans eſſe iuſtam, excuſatur ſecundum modum, quo ignorantia excuſari poteſt.*

62.ar.7.

Ad primum ergo dicendum, quòd Medicus accipiens in cura infirmitatem deſperatam, nulli facit iniuriam. Aduocatus autem ſuſcipiens cauſam iniuſtam, iniuſtè lædit eum, contra quem iniuſtè patrocinium præſtat. Et ideo non eſt ſimilis ratio. Quamuis enim laudabilis videatur quantum ad peritiam artis, tamen peccat quantum ad iniuſtitiam voluntatis, qua abutitur arte ad malum.

Ad ſecundum dicendum, quòd aduocatus ſi in principio credidit cauſam iuſtam eſſe, & poſtea in proceſſu appareat eam eſſe iniuſtam, non debet eam prodere, vt ſcilicet aliam partem iuuet, vel ſecreta ſuæ cauſæ alteri parti reuelet, poteſt tamen & debet cauſam deſerere, vel eum cuius cauſam agit ad cedendum inducere, ſiue ad componendum ſine aduerſarij damno.

Quæſt. 40. art. 3.

*Ad tertium dicendum, quòd ſicut ſupra * dictum eſt, militi vel duci exercitus licet in bello iuſto ex inſidijs agere ea, quæ facere debet prudenter occultando, non autem falſitatem fraudulenter faciendo, quia etiam hoſti fidem ſeruare oportet, ſicut Tull. * dicit in 1. de Offic. Vnde & aduocato defendenti cauſam iuſtam, licet prudenter occultare ea, quib. impediri poſſet proceſſus eius, non autem licet ei aliqua falſitate vti.*

In cap. vlt. quod de iuſtitia agit, à medio.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Tho. per duas propoſitiones. Prima concluſio: Aduocatus, qui ſciens, & prudens iniuſtam cauſam defendit vltra hoc, quòd peccat mortaliter, tenetur ad reſtitutionem. Probatur: Qui malo cooperatur, eiuſdem eſt iniquitatis reus, ac ipſe, qui facit, iuxta illud Pauli ad Rom. 1. Digni ſunt morte non ſolum, qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus: ſed aduocatus, qui ſciens & prudens iniuſtam cauſam defendit, conſilio atque fauore cooperatur ei

A qui iniuſtam litem gerit, imò ipſe eſt, qui litem nutrit: ergo peccat mortaliter: & cum peccatum ſit contra iuſtitiam obligatur ad reſtitutionem. Secunda concluſio: Qui per ignorantiam tuetur cauſam iniuſtam pro ratione ignorãtiæ excuſari poteſt tam à culpa, quam ab obligatione reſtitutionis. Hanc concluſionem non probat D. Tho. ſed illam, vt notam relinquit in omni materia.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRima concluſio huius articuli eſt certa, & extra controuerſiam poſita. Nam ſi conſulens, iubens, conſentiens, & alijs, de quibus diximus ſuprà q. 62. art. 7. peccant mortaliter, & tenentur ad reſti- B tutionem, quando ſunt cauſa iniuſtæ acceptionis, à fortiori, & aduocatus, atque patronus iniuſtam cauſam defendens, cum reſpectu talis iniuſtæ defenſionis non ſolum conſulens, aut conſentiens, ſed quaſi cauſa principalis ſit habendus. Quare tenebitur reſtituere damna inde ſubſequuta, tam parti aduerſæ, quam ſuæ, ſi eam id non admonuit, vt docet Nauarro in Manual. cap. 25. num. 28. Secunda concluſio, ſimiliter eſt certa. Cæterum explicando, quæ ignorantia ſit ſufficiens ad hoc, vt aduocatus, in defenſione iniuſtæ cauſæ tam à culpa, quando ab obligatione reſtituendi excuſetur non ſatis conuenit inter omnes. Ad cuius explicationem eſt aduertendum ex D. Tho. 1.2.q.6.art.8. quòd ignorãtia eſt triplex, ſcilicet, concomitans, conſequens, & antecedens. C Ignorantia concomitans dicitur illa, quæ eſt eo, qd agitur: ita tamen, quod etiam ſi ſciretur nihilominus ageretur. Vt quando, verbi gratia, putans quis occidere ceruum, occidit inimicum quem omnino vellet occidere, ſi ſciuiſſet. Et talis ignorantia non inducit ad volendum, vt hoc fiat, ſed accidit, eſſe ſimul factum & ignoratum. Ignorantia conſequens dicitur illa, quæ eſt voluntaria. Et contingit, vel quã do quis vult ignorare, vt excuſationem habeat à peccato, vel quando poteſt, & debet ſcire, & non ſcit. Sic enim non agere, & non velle, & non ſcire voluntaria ſunt indirectè. Ignorantia antecedens dicitur illa, quæ eſt omnino inuoluntaria, ſed cauſa volendi, quod alias non vellet. Sicut, cum quis igno- D rat aliquam circũſtantiam actus, quam ſcire non tenebatur; & ex hoc aliquid facit, quòd ſi ſciret non feciſſet. Vt cum quis diligentia adhibita neſciens aliquem tranſire per viam ſagittam proijcit, qua tranſeuntem interficit. Scio Almaynum affirmare ignorantiam, quæ à D. Thom. dicitur conſequens non debere appellari conſequentem, ſed potius antecedentem, quia antecedit actum peccati, & eſt cauſa illius. Vt quando ego, verbi gratia frango ieiuniũ ex ignorantia, quam niſi haberem illud non fregiſſem, talis ignorantia antecedit fractionem ieiunij, eſtque cauſa illius, & nõ conſequitur, vt affirmat D. Tho. Cæterum fallitur iſte autor. Nam quamuis verum ſit, quod ea ignorantia antecedit actum peccati, & eſt cauſa illius, adhuc tamen appellatur cõ- E ſequens, quia cum ſit voluntaria directè, vel indirectè, ad ipſum actum voluntatis rectè conſequi dicitur. Ex quo infertur, quam imperitè, & contra mentem D. Thom. nonnulli Theologi diſtinguant duplicem ignorantiam antecedentem, vnam vincibilem, alteram inuincibilem: Siquidem omnis ignorantia vincibilis, quæ quodammodo eſt voluntaria ad conſequentem eſt referenda. Hoc conſtituto dico primò, certum eſſe, quòd quotieſcunque aduocatus ex ignorantia antecedenti tuetur cauſam iniuſtam, nec committit peccatum, nec tenetur ad reſtitutionem: talis enim ignorantia cauſat omnino inuoluntarium, ſine quo nec culpa, nec obligatio reſtitutionis eſſe poteſt. Dico ſecundò,

Dubium de ignorantia ſufficiẽti vt aduocatus excuſetur à culpa & à reſtitutione

Ignorantia triplex.

Sententia Almayni.

1. Dictum.

2. Dictum.

etiam eſſe certum, quòd quãdo Aduocatus ex ignorantia conſequenti tuetur cauſam iniuſtam, peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem. Nam cum talis ignorantia ſit voluntaria, ſiue directè, vt quando quis vult ignorare, vt excuſationem habeat à peccato; ſiue indirectè, vt quando poteſt & debere ſcire, & non ſcit, id, quod ex tali ignorantia ſequitur, ſimpliciter dicitur voluntarium, atque ex conſequenti peccatum. Verum eſt, quòd talis ignorantia ſecundùm quid efficit inuoluntarium, in quantum præcedit actum voluntatis ad aliquid agendũ, qui actus non eſſet ſcientia præſente. Cæterum hoc non ſufficit tollere rationem peccati, quamuis illam minuat. Et propterea dixit D. Thom. in 2. concluſ. quòd qui per ignorantiam tuetur cauſam iniuſtam pro ratione ignorantiæ excuſari poteſt tam à culpa, quàm ab obligatione reſtitutionis. Caietanus 1. 2. q. 6. art. 8. agens de ignorantia antecedẽti omnino excuſanti à culpa, ponit vtiliſſimum, & notabile documentum, quod mihi in hac parte valde obſeruandum videtur ad conſulendum timoratis conſcientijs Aduocatorum. Dicit enim, quòd ſi quis ſit vir doctus, adhibeatque bonam, & ſanam diligentiam ad ſciendum quæ ſecundùm ſuum ſtatum ſcire tenetur; & habet firmum propoſitum non peccandi mortaliter, ſi fortè fortuna ex obliuione, quam poterat vincere, commiſit aliquid, quod videtur eſſe peccatum mortale, non eſt timendum de illo. Referenda eſt enim ea ignorantia ad antecedentem, & inuincibilem, cum non ſit in poteſtate noſtra ſemper meminiſſe, vel habere ad manum vſum ſciẽtiæ. Cæterùm, ſi quis ſit negligens, nec adhibeat diligentiam ad ſciendum ea, quæ iuxta ſuum ſtatum ſcire tenetur, quando ex obliuione aliquid contra legem committ, cenſendus eſt, quod peccauit mortaliter. De hoc enim dicitur illud Apo. 3. Vtinam calidus eſſes, aut frigidus: ſed quia tepidus es incipiam te euomere ex ore meo.

Documentum Caiet. de ignorantia antecedenti.

3. Dictum. Dico tertiò, quòd quando Aduocatus ex ignorantia concomitanti tuetur cauſam iniuſtam, nec peccat mortaliter in tali defenſione, nec tenetur ad reſtitutionem. Probatur: Talis ignorantia, quamuis non cauſet inuoluntarium, efficit tamen non voluntarium: ergo hoc ſatis eſt, vt nec ſit peccatum, nec inducat obligationem reſtituendi. Antecedens eſt D. Thom. loco citato; & conſequentia probatur: Quia nihil poteſt eſſe peccatum, quod non ſit voluntarium. Et ſi quis argumentetur; Ille actus ex genere ſuo eſt malus, & non eſt inuoluntarius: ergo eſt peccatum; Reſpondeo, negando cõſequentiam. Sufficit enim ad hoc, quòd non ſit peccatum; quod ſit non voluntarius: cum non poſſit eſſe peccatum, niſi voluntarium; quia omne peccatum eſt voluntarium.

Dubium. Sed conſurgit ex hoc non leuis difficultas, an qui firmiter ſtatuit apud ſe defendere quamcunque cauſam iniuſtam vbicunque illam inuenerit; ſit poſtmodum adhibita ſufficienti diligentia, putans ſe defendere cauſam iuſtam, defendit iniuſtam, teneatur de crimine iniuſtitiæ, & obligetur ad reſtitutionẽ?

1. Argum. Et pro parte affirmatiua argumentor in hunc modum: Qui ſtatuit apud ſe defendere cauſas iniuſtas vbicunque illas inuenerit; hac vniuerſali voluntate videtur acceptaſſe, & approbaſſe omnem actum quo cõtingat cauſam iniuſtã defendere: ergo etiam approbat illum, quod defendit cauſam iniuſtam, putans eſſe iuſtam, atque ex conſequenti peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem.

2. Argum. Secundò, poſtquam ille cognoſcit, ſe iniuſtam cauſam defendiſſe, nec triſtatur de illo, nec pœnitet; ſed forſan complacet in opere, dicitq; rem accidiſſe iuxta ſuum deſiderium; ergo voluntariè id fecit; atque ex conſequenti peccauit mortaliter. Antecedens ſupponitur tanquam verum; & conſequentia probatur ex Ariſt. lib. 3. Ethic. c. 1. dicente, quòd quando quis ex ignorantia aliquid facit, ſi adueniente ſciẽtia pœnitet facti, argumentum euidens eſt, quòd fecit inuoluntarius; & quod ignorantia fuit cauſa volendi id, quod alioqui nõ vellet. Verum ſi adueniente ſcientia, non pœnitet facti, ſed afficitur iucunditate; euidens eſt, quòd non fecit inuitus, nec inuoluntarius.

Sententia Authoris. His tamen non obſtantibus, dico, quòd adhuc Aduocatus ille in caſu, de quo loquimur, nec peccat mortaliter in illa defenſione, nec tenetur ad reſtitutionem. Quod vt declarem ſupponendum eſt primò, tanquam certum, quòd homo ille non peccat nouum peccatum, quando iniuſtam illam cauſam defendit; nec de hac re, quando aduocationem incepit, cogitauit, nec de illa habuit volitionem: ſed
B tantum voluit defendere cauſam, quam ſufficienti diligentia adhibita, putauit eſſe iuſtam. Secundò, eſt ſupponendum, quòd voluntas illa praua præcedens qua ſtatuit defendere quaſcunque cauſas iniuſtas, vbicunque illas inueniſſet, nec infecit, nec maculauit hanc actionem, qua putans ſe defendere cauſam iuſtam, defendit iniuſtam; cum ſubſequens defenſio cauſæ iniuſtæ, vt ſuppono, nec directè, nec indirectè fuerit voluntaria. Tertiò etiam eſt ſupponendum, complacentiam illam, quæ ſubſequitur, quando cognoſcit ſe iniuſtam cauſam defendiſſe, ſi fortè habet illam, eſſe peccatum iniuſtitiæ: quia iam vult, & approbat iniuſtitiam; Quamuis non ſit leuis concertatio apud Theologos, vt vtrùm liceat complacere, & delectari in actibus & euentibus ex ignorantia inuincibili, & inculpabili à peccato excuſatis.
C Quartò eſt ſupponendum, quòd quamuis hæc complacentia ſit mala, atque improba, non tamen inde rectè infertur patrocinium cauſæ iniuſtæ, ex quo ſequitur, in caſu poſito malum eſſe, atque improbum. Poteſt enim contingere, vt actus aliquis bonus ſit, atque meritorius, & tamen complacentia in illo ſit mala. Vt eſt videre in eo, qui ex Principis obedientia intendens venationi, omni diligentia adhibita, putans interficere feram, interficit inimicum, de quo poſtea lætatur. Complacentia enim illa peccatum eſt, & tamen ipſa interfectio peccatum non fuit: ſed potius meritoria. His ſuppoſitis dico, quòd Aduocatus, qui adhibita ſufficienti diligentia, putans defendere cauſam iuſtam, defendit iniuſtam,
D quamuis habuerit voluntatem, quaſcunque cauſas iniuſtas ad ſe venientes defendendi; & quamuis quando cognouerit cauſam iniuſtam defendiſſe lætetur, adhuc in tali defenſione non peccat mortaliter, nec tenetur ad reſtitutionem: quia nec directè, nec indirectè fuit voluntaria. Sicque perfectè intelligitur, qualiter ignorantia concomitans excuſet Aduocatum tam à culpa defenſionis cauſæ iniuſtæ, quam ab obligatione reſtitutionis, quod erit tertium noſtrum dictum.

Ad 1. argu. Et ad primum argumentum in contrarium factum reſpondetur, quòd quamuis ille, qui ſtatuit apud ſe defendere cauſas iniuſtas vbicunque illas inuenerit, ea vniuerſali volũtate videatur acceptaſſe & ap-
E probaſſe omnem actum, quo contingat cauſam iniuſtam defendere, hæc tamen vniuerſalis acceptatio non eſt ſufficiens vitiare in particulari eam defenſionem cauſæ iniuſtę, quam putans eſſe iuſtam facit. Hoc enim eſt diſcriminis vt dicunt Theologi, inter bona opera, atque mala; quod ad hoc, vt opus ſit bonum, ſufficiens eſt relatio præcedentis voluntatis in communi in optimum finem; cum tamen ad hoc, vt opus quod ex natura ſua eſt bonum ſit malum, non ſatis ſit voluntas mala in communi præcedens. Alioqui omnia opera infidelium eſſent peccata: quia generali quadam voluntate ſe & omnia ſua in idolum: quod pro Deo colunt, retulerunt. Cuius contrarium verum eſſe oſtendimus in 1. tomo, q. 10. artic. 4.

artic.4. Sed vltra hoc requiritur particularis & determinata directio in malum finem. Et ratio huius differentiæ eſt, quod bonum opus quia ex natura ſua eſt referibile in bonum honeſtum, niſi per actualem volitionem, aut ſalutem per diſtinctū, in finem prauum non refertur: atque adeo nec efficitur malum: cum tamen ad hoc, vt ſit bonum, ſatis ſit, quod ſuæ naturæ relinquatur. Sicuti & in graui videmus, quod quia ex natura ſua eſt propenſum ad motum deorſum, ad hoc, vt ita moueatur ſufficiens eſt communis influentia cauſarum vniuerſalium. Cum tamen ad hoc, vt moueatur ſurſum, quod ſuæ naturæ repugnat, neceſſaria ſit alia cauſa particularis, quæ illud impellat.

Ad 2. argu. Ad ſecundum argumentum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ad probationem dico verum eſſe, quod quando quis ex ignorantia aliquid facit, ſi adueniente ſcientia pœnitet facti, argumentum euidens eſt; quod fecit inuoluntarius, & quod ignorantia fuit cauſa volendi id, quod alioqui non vellet. Cæterum ſi adueniente ſcientia non pœnitet, ſed afficitur iucunditate, eſt euidens ſignum, quod non fecit inuitus, nec inuoluntarius; vt affirmat Ariſtoteles, qui nihil fecit contra ſuam voluntatem. Cum hoc tamen etiam eſt verum, quod ignorantia illa non fuerit cauſa volendi: ſiquidem etiam ſi non adeſſet ignorantia, id ipſum vellet, & cuperet. Atque adeo eſt concedendum, quòd qui operatur ex tali ignorantia: operatur non voluntarius: nihil enim eſt volitum, quin præcognitum. Et hoc ſatis eſt ad hoc, vt opus ex tali ignorantia factum, nec ſit, nec dicatur peccatum.

Dubium, an Aduocatus poſſit defendere cauſam ambiguam. Diximus, Aduocatum, qui ſcienter defendit cauſam iniuſtam, peccare mortaliter, & teneri ad reſtitutionem: & ſimiliter eum, qui ex ignorantia id facit, modo ignorantia ſit conſequens. Supereſt nunc explicare, qualiter ſe debeat habere ambigua, & ancipiti cauſa; an ſcilicet poſſit illam defendere, vel potius eam relinquere teneatur? Ad cuius explicationem, dico primò, quod ſi dubitatio pendet in æquilibrio: certum eſt, poſſe Iudicem quam partem maluerit, pro ſua voluntate defendere. Hoc eſt enim cuiuſcunque iuriſprudentis munus legum ſenſa in alterutram partem bona fide applicare. Imo hinc omnes lites ortum habent atque principiatur, quod res aut iure, aut facto in dubio verſantur. Sed quod habet difficultatem eſt, an ſi aduocatus intelligit aduerſam partem maiorem, habere probabilitatem, poſſit illam, quæ maioris eſt probabilitatis defendere? Et pro parte negatiua eſt argumentum: Argument. Iudicis non licet ſequi partem minus probabilem: ergo nec Aduocato. Probo conſequentiam: Nam Aduocatus nihil aliud facit, quam inclinare Iudicem in partem, quam ipſe tenetur.

1. Concluſ. In hoc tamen ſit prima concluſio. In cauſa mortis, aut ſanguinis, aut vbi honor alicuius periclitatur, actori contra reum patrocinari, nihil ad minus, accuſatio tanta vigeat probabilitate, quanta defenſio, ingens eſt peccatum atque culpa. Probatur: In dubijs melior eſt conditio poſſidentis; maximè in cauſa ſanguinis, aut honoris: ſed in caſu, de quo loquimur, res eſt dubia, & reus eſt in poſſeſſione: ergo iniquitas erit illum in ea perturbare. Imò in hiſce caſibus, potiſſimum in cauſa capitis, niſi reus perniciosiſſimus habeatur, pium erit eius ſuſcipere patrocinium; etiam ſi eius cauſa minoris ſit probabilitatis; modò nulli fraudi pandatur locus, vt communiter ſentiunt fideles.

2. Concluſ. Secunda concluſio. In cauſis minoris momenti etiam ſi vix abſq; periculo inferior ac debilior cauſa defendi poſſit, in rigore tamen non eſt, cur omnino condemnetur Aduocatus, qui illam defendit, modo cliente ſuum in primis admoneat, iuſtitiam non tam ei, quàm parti contrariæ arridere, & nulla prorſus vtatur falſitate, leges, aut commentitias allegando, aut falſe interpretando, ſed illis ſemper vtatur quæ cauſæ ſuæ ſuffragantur, reliqua vero ſubticeat argumenta, quæ pro parte contraria militant. Ita tenet Soto lib.4. de iuſtitia, q.8. art.3. Et ratio eſt: Nam cum vnicuique ſit licitum ius ſuum abſque vi & fraude expetiri & perſequi, & patroni munus ſit ſuo clienti fauere, nulli faciet iniuriam, ſi merita ſuę cauſæ meliori modo quo potuerit, patefaciat. Altera pars ſibi viderit, cui patrono cauſam ſuā concredat; & Iudex ſibi, vt firmus exiſtat, ne in partem mutet inferiorem. Nam Aduocati munus non eſt aliorum, ſed tantum ſui clientis, cuius partes gerit conſulere commodo, & vtilitati. Et per hoc patet ſolutio ad argumentum.

In ſolutione ad ſecundum dicit D.Tho. quod Aduocatus, qui in principio credidit cauſam iuſtam eſſe, & poſtea in proceſſu cognoſcit eam eſſe iniuſtam, nō debet eam prodere, vt aliam partem iuuet, vel ſecreta ſuæ cauſæ ei reuelet. Poteſt tamen, & debet cauſam deſerere, vel eum, cuius cauſam agit ad cedendum inducere, ſiue ad componendum, ſine aduerſarij damno. Circa quæ aliquæ & non leues inſurgunt difficultates. Prima eſt: Vtrùm aliquando ſit iuſtum, & liceat Aduocato, ſecreta ſui clientuli prodere, poſtquam in proceſſu cognoſcit cauſam eſſe iniuſtam. Et pro parte affirmatiua ſit argumentum. Si quis accuſatori patrocinaretur contra aliquem in cauſa capitali, quem decurrente cauſa euidenter cognoſceret eſſe innocentem, teneretur cauſam prodere, vt eum à morte liberaret, imò agere teſtem ſuæ innocentiæ, & tranſire ad defendendum eius cauſam, ſi id opus eſſet. Tanto enim iure potitur innocentia, vt etiam Iudex, cui illa eſſet cognita, ad id ipſum teneretur, vt diximus ſupra q.67. art.2. & q.70. art.1. ergo aliquando eſt licitum Aduocato ſui clientis ſecreta prodere. Dubiū circa ſolutionem ad ſecundum D. Thomæ. 1. Argum.

Secundò, Si talis non eſſet Aduocatus iure naturæ teneretur illa ſecreta reuelare, vt innocens liberaretur: ergo etiam ſi ſit Aduocatus. Probo conſequentiam: Nam ſecretum habitum extra confeſſionem non obligat ad ſeruandum illud cum detrimento alterius, vt diximus ſupra loco modo citato. 2. Argum.

Hæc argumenta ſufficienter probant intentum. Quocirca ad explicationem difficultatis dico primò, teneri Aduocatum, ſi euidenter cognoſcit cauſam eſſe iniuſtam, & vertitur periculum capitis, aut alicuius membri, vel maximi dedecoris, vel alterius rei grauiſſimæ, quæ paulò minoris æſtimetur, quàm mors, vt ſi ageretur de ſtatu alicuius Ducis, vel alterius rei ſimilis, ſecreta ſui clientis reuelare, admonereque Iudicem, & alteram partem de iniuſtitia in ſua cauſa contenta. Eſt enim hoc de iure naturali, vt diximus q.70. artic.1. Sed, vt hoc Aduocatus iure faceret, plura deberent neceſſario concurrere. Primum, quod non ſub dubio, ſed ex certiſſima ſcientia id cognoſceret. Et propterea diximus. Si euidenter cognoſcit cauſam eſſe iniuſtam. Secundum, quod id poſſet facere abſque ſcandalo. Tertium, quod faceret præmiſſa fraterna admonitione, qua id accuſatori minaretur niſi à cœpto deſiſteret, dandoque quam poſſet, operam, ne accuſatoris vita periclitaretur. Cæterum, ſi vſque adeò ille deſiſteret, vt reſipiſcere nollet, profecto etiam cum illius periculo id facere teneretur. 1. Dictum.

Dico ſecundò, quod quando cauſæ ſunt communes, nec magnum aliquod periculum vertitur, aut communitatis, aut alterius priuatæ perſonæ, Aduocati qui in proceſſu cognoſcunt cauſam ſui clientis eſſe iniuſtam, non poſſunt illam prodere, nec eius ſecreta alteri parti reuelare: tenentur tamen illam deſerere. In his enim habet verum ſentētia D.Tho. 2. Dictum.

quæ etiam eſt Nauarri in Manuali, cap. 25. num. 28. Et probatur ex cap. ſi quem. 2. q. 3. vbi id expreſſe habetur, & ex l. 13. tit. 6. par. 3. & ex l. 2. & 22. titu. 16. lib. 2. recop.

Aliud dubium circa eandem ſolutioné ad ſecundum.

Eſt aliud dubium circa eandem ſolutionem, an quando Aduocati ſciunt ſui clientis cauſam eſſe iniuſtam, licitè poſſint compoſitionem inter partes admonere? Ad cuius explicationem dico breuiter, quod ſi ſunt certi de iniuſtitia, id conſulere nõ poſſunt, ſed tenentur inducere partem ad cedendum liti, vt altera totum, quod ſuum eſt, recipiat. Cæterum ſi res eſt dubia pro qualitate dubij poterunt compoſitionem conſulere, vt dicit Diuus Thomas in præſenti.

Nota circa ſolutioné ad tertium.

In ſolutione ad tertium argumentum dicit Diuus Thomas Aduocato defendenti cauſam iuſtam licitum eſſe prudenter occultare ea, quibus impediri poſſet proceſſus eius. Non autem licet ei aliqua falſitate vti. Circa quod eſt aduertendum, quòd quamuis vti falſitate, aut fraude nunquam ſit licitum: quia ſunt hæc intrinſecè mala, nec aliqua poſſunt circunſtantia honeſtari, ſi tamen illis Aduocati, aut clientes in cauſis iuſtis vterentur, vt ſi, verbi gratia, falſos teſtes inducerent, aut præſentarent inſtrumenta falſa, ad nullam tenerentur reſtitutionem, quia nihil acciperent alienum, nec peccant contra iuſtitiam, ſed tantum contra veritatem, aut religionem, ſi id iuramento affirmarent. Ex quo fit vt mendacia ab Aduocatis in iudicio pro cauſa iuſta prolata ex genere ſuo tantum ſint peccata venialia, modo iuramentum non intercedat, vt diximus ſupra de reis. Eadem enim eſt ratio clientis, & patroni, quantum ad hoc.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Aduocato liceat pro ſuo patrocinio pecuniam accipere.

Opuſc. 19. c. 7. co. 11.

AD quartum ſic proceditur. *Videtur, quòd Aduocato non liceat pro ſuo patrocinio pecuniam accipere. Opera enim miſericordiæ non ſunt intuitu humanæ remunerationis facienda, ſecundùm illud Lucæ cap. 14. Cum facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque vicinos diuites, ne forte ipſi te reinuitent, & fiat tibi retributio. Sed præſtare patrocinium cauſæ alicuius, pertinet ad opera miſericordiæ, vt dictum * eſt, ergo non licet Aduocato accipere retributionem pecuniæ pro patrocinio præſtito.*

Artic. 1. huius quæſt.

2. Præterea, Spirituale non eſt pro temporali commutandum. Sed patrocinium præſtitum, videtur eſſe quiddam ſpirituale, cum ſit vſus ſcientiæ iuris: ergo non licet Aduocato pro patrocinio præſtito pecuniam accipere.

*3. Præterea, Sicut ad iudicium concurrit perſona Aduocati, ita etiam perſona Iudicis, & perſona teſtis. Sed ſecundùm Auguſt. * Ad Macedonium, non debet Iudex vendere iuſtum iudicium, nec teſtis verum teſtimonium: ergo nec Aduocatus poterit vendere iuſtum patrocinium.*

Epiſt. 54. tomo 2.

*Sed contra eſt, quod Aug. * dicit ibidem, quòd Aduocatus licitè vendit iuſtum patrocinium, & Iuriſperitus verum conſilium.*

Eodem loco nũc proximè dicto.

*Reſpondeo dicendum, quòd ea quæ quis non tenetur alteri exhibere, iuſte poteſt pro eorum exhibitione recompenſationem accipere. Manifeſtum eſt autem, quòd Aduocatus non ſemper tenetur patrocinium præſtare, aut conſilium dare cauſis aliorum. Et ideo ſi vendat ſuum patrocinium, ſiue conſilium, non agit contra iuſtitiam. Et eadem ratio eſt de Medico opem ferente ad ſanandum, & de omnibus alijs huiuſmodi perſonis, dum tamen moderatè accipiant conſiderata conditione perſonarum, & negotiorum, & laboris, & conſuetudine patriæ. Si autem per improbitatem aliquid immoderatè extorqueant, peccant contra iuſtitiam. Vnde Auguſt. dicit * ad Macedonium, quòd ab his extorta per immoderatam improbitatem repeti ſolent, data per tolerabilem conſuetudinem non ſolent.*

Epiſt. 54. non multũ remotè ante finem, tomo 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd non ſemper quæ homo poteſt miſericorditer facere, tenetur facere gratis, alioquin nulli liceret aliquam rem vendere, quia quamlibet rem poteſt homo miſericorditer impendere. Sed quando eam miſericorditer impendit, non humanam, ſed diuinam remunerationem quærere debet. Et ſimiliter Aduocatus, quando cauſæ pauperum miſericorditer patrocinatur, non debet intendere remunerationem humanam, ſed diuinam, non tamen ſemper tenetur gratis patrocinium impendere.

Ad ſecundùm ergo dicendum, quòd etſi ſcientia iuris ſit quiddam ſpirituale, tamen vſus eius fit opere corporali. Et ideo pro eius recompenſatione licet pecuniam accipere, alioquin nulli artifici liceret de arte ſua lucrari.

Ad tertium dicendum, quòd Iudex & teſtis communes ſunt vtrique parti, quia Iudex tenetur iuſtam ſententiam dare, & teſtis tenetur verum teſtimonium dicere. Iuſtitia autem & veritas non declinant in vnam partem magis, quàm in aliam. Et ideo Iudicibus de publico ſunt ſtipendia laboris ſtatuta, & teſtes accipiunt non quaſi pretium teſtimonij, ſed quaſi ſtipendium laboris expenſas, vel ab vtraque parte, vel ab ea, à qua inducuntur, quia nemo militat ſtipendijs ſuis vnquam, vt dicitur primæ ad Corinthios cap. 9. Sed Aduocatus alteram partem tantum defendit. Et ideo licitè poteſt pretium accipere à parte, quam adiuuat.

SVMMA TEXTVS.

AD propoſitam difficultatem reſpondet Diuus Tho. per duas propoſitiones. Prima cõcluſio. Licitum eſt Aduocato ſuum patrociniũ pretio æſtimare, pro illoq; pecuniam accipere. Probatur: Pro illorum exhibitione, quæ quis nõ tenetur alteri gratis impendere, iuſtè poteſt recompenſationem accipere; ſed patronus nõ ſemper tenetur alteri ſuum patrocinium, & conſilium gratis impendere: ergo poterit pretium pro illo accipere. Et eadem ratio eſt de Medico, opem ſuam ad ſanãdum ferente. Secunda concluſio. Si quis iſtorum per improbitatem aliquid vltra modum extorqueat, mortaliter peccat, & tenetur ad reſtitutionem. Probatur, teſtimonio Aug. epiſt. 54. dicente: Ab his extorta per immoderatam improbitatem repeti ſolent; data verò per tolerabilem conſuetudinem, non ſolent.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Dubiũ de veritate primæ cõcluſionis Diui Thomæ. 1. Argum.

CIrca primam concluſionem huius articuli eſt difficultas; Vtrum vera ſit. Et pro parte negatiua argumentor primò: Patrocinium, atque conſilium quibus Aduocatus ſuum cliẽtem patrocinatur

tur ſunt quid ſpirituale: ergo non eſt licitum accipere pecuniam pro illis. Probo conſequentiam: Nam accipere temporale pro ſpirituali ſimonia eſt iure naturali prohibita; vt videbimus infra, q. 100.

2. Argum. Secundò, ſi liceret Aduocato accipere pecuniam pro patrocinio, ſequeretur, quod etiam illi liceret paciſci de pretio: vnicuique enim eſt licitum paciſci de eo, quod licitè pro ſuo labore poteſt accipere: conſequens autem eſt falſum, nam ſic liceret Aduocato quantumcunque pretium volet pro ſuo patrocinio poſtulare, de illoq; paciſci: cum conſilium atque patrocinium tali ſint natura, vt nullo pretio poſſint digne æſtimari, quod nullus concedit: ergo & illud, ex quo ſequitur.

Concluſio. His tamen non obſtantibus, dico concluſionem D.Tho. eſſe veriſſimam, licitumque eſſe Aduocato, pretium pro ſuo patrocinio accipere, de illoq; paciſci: dummodo conſiderata conditione perſonarum, & negotiorum, & laboris, & conſuetudinis patriæ, ſit moderatum, vt D.Tho. in iſto art. declarat. Probatur primò, ex D.Aug. epiſt. 54. expreſſe affirmante, licitè Aduocatum, iuſtum patrocinium, & iuriſperitum, verum conſilium vendere. Et D.Gregorius loquens de eiſdem iuſtum eſt, inquit, vt illi conſequantur ſtipendium, qui pro tempore ſuum commodare reperiuntur obſequium. Et ratione ſic argumentor. Quamuis conſilium, atque patrocinium, ſicut & ſcientia iuris, ſint res ſpirituales ſecundùm ſe conſiderata; labor tamen in diſceptando, in diſputando, in libros reuoluendo, & ſtudendo, quæ ad iuris conſilium, & ad cauſæ patrocinium pertinent; quia non ſolum mentem, ſed etiam corpus fatigant, corporalia ſunt: ergo ſaltem ratione iſtorum poterit Aduocatus iuſtum patrocinium, & iuriſperitus verum conſilium vendere, & dicebat D. Auguſtinus. Item hoc ipſum probatur ratione D.Tho. in hoc artic.

Ad 1. argu. Et ad primum argumentum, vt reſpõdeamus, aduertendum eſt, quod bona ſpiritualia, quæ animis noſtris accidere poſſunt, ſunt in duplici differentia. Quędam enim ſunt ab ſpiritu increato, & alia ab ſpiritu creato, id eſt, quædam exiſtunt diuinitus vt ſupernaturali, vt gratia gratum faciens, & virtutes infuſæ. Quædam verò parantur noſtro ſtudio, atq; labore, vt ſcientia. Rurſus omnia iſta bona trifariam diuiduntur. Nam quædam ſunt ſpiritualia per eſſentiam, vt gratia, virtutes, & ſcientiæ. Quædam verò ſunt ſpiritualia ſecundùm cauſam, id eſt, quæ producunt aliquid ſpirituale, & illius cauſa ſunt, vt ſacramenta. Alia autem ſunt ſpiritualia effectiuè, id eſt, quæ efficienter ſunt, & producuntur à reb. ſpiritualibus, vt vox doctrinæ, confeſſio miraculorũ, & alia huiuſmodi. Spirituali autem annexum dicitur res, quæ cum ſit corporea, habet tñ aliquã colligantiam neceſſariam cum rebus ſpiritualibus. Et hoc adhuc dupliciter contingere poteſt. Vno modo quaſi neceſſario antecedens ad confectionem rei ſpiritualis; vt vaſa ſacra, & inſtrumenta, quibus vtimur in ſacris conficiendis. Alio modo, quaſi neceſſario conſequens ex rebus ſpiritualibus; vt ius percipiẽdi decimas, & prouentus eccleſiaſticos, & alia huiuſmodi, quæ ſequuntur, vel ex poteſtate ordinis, vel iuriſdictionis. Hoc ſuppoſito dico, quod quamuis videre ſpiritualia, quæ talia dicuntur ab ſpiritu increato, qualia ſunt illa, quæ ſpectant ad ſalutem animarum, & gloriæ conſequutionem: ſiue ſint ſpiritualia per eſſentiam, ſiue ſecundùm cauſam, ſiue effectiuè, ſit ſimonia. Vendere tamen ea ſpiritualia naturalia, quæ talia dicuntur ab ſpiritu creato, vt ſcientiæ, nullum eſt peccatum, vt latè videbimus in materia de ſimonia, q. 100. artic. 1. Nec ratio præciſa, propter quam iſtæ res ſpirituales vendi poſſunt eſt, quia labor corporalis, qui in tali ſcientia, vel arte tradenda ponitur, eſt pretio æſtimabilis. Tum, quia labor, qui non poteſt diuidi à miniſterio ſpirituali, vendi non poteſt, vt infra videbimus. Tum etiam; quia ſi id verum eſſet, ſequeretur, quod qui doceret iuriſprudentiam exiguo labore, minori mercede dignus eſſet, quam qui docet artem ſutoriam cum magno labore, quod eſt abſurdum, & contra cõmunem vſum Reipublicæ. Sed præciſa ratio, propter quam vendi poſſunt, eſt, quia ſunt vtiles humanis vſibus, atque adeo pretio dignæ, cum rem aliquam eſſe pretio dignam accidat ei per comparationem ad humanos vſus, quibus eſt vtilis, vel inutilis: & præterea ſunt talis naturæ, vt non ſint gratis conferendæ. Ad hoc enim, vt aliqua res ſit vendibilis non ſatis eſt, quod ſit pretio digna. Sed vltra hoc requiritur, quod non ſit gratis donanda. Multæ enim res ſunt; quæ quamuis ſint pretio æſtimabiles, vendi non poſſunt, quia dari nõ debent, niſi gratis. Quales ſunt illæ quæ non ad priuatum vſum, ſed ad commune commodũ referuntur. Vt eſt videre in ærario publico; quod quia communi ciuium cauſa congeſtum eſt cum diuiditur, gratis eſt diuidendum.

Ad 2. argu. Ad ſecundum argumentum reſpondetur, cõceſſa maiori, negãdo minorem. Et ad probationem dico; Ex eo quod Aduocato eſt licitum accipere pretium pro patrocinio, atque conſilio, & paciſci de illo, non rectè inferri, licere ei quantumque pretium voluerit poſtulare de illoq; paciſci. Nam quamuis verum ſit, quod conſilium, & patrocinium atque ſcientia, phyſicè loquendo, talis naturæ ſint, vt excedant in valore quodcunque pretium, quia pretium, phyſicè loquendo, nihil aliud eſt quam vniuſcuiuſque rei perfectio, & maius pretium maior perfectio, & certum eſt, ſcientiam in perfectione excedere quaſcunque res corporeas: moraliter tamen loquendo, quomodo nos in præſenti loquimur de pretio, lõgè aliter contingit. Quod, vt intelligatur aduertendũ eſt, quod moraliter loquendo, ſolum illæ res dicuntur pretioſæ, quę aliquo modo ſunt vtiles & conducibiles ad humanos vſus. Sumitur enim pretiũ morale, de quo in pręſenti eſt ſermo, per comparationem ad vſus humanos, habita ratione vtilitatis, & indigẽtiæ vniuſcuiuſq; rei. Ex quo etiam venditiones & commutationes ortum habuere. Si enim vnuſquiſq; ſibi ipſi ſufficiens eſſet, nulla eſſet commutatio, nulla venditio, nulla emptio, atq; ex conſequenti nec̃ pretium aliquod morale eſſet. Itaque humana neceſſitas eſt, quæ rebus vtilibus pretium conſtituit, & magis vtilibus, maius pretium. Et ſic ex vtilitate, & maiori vtilitate omnium rerum pretium ortũ habuit. Cum ergo patrocinium, atque conſilium, quæ Aduocati ſuis clientibus præſtant, in ordine ad vtilitatem humanam habeant limitationem, ſit, vt ex illa præcipuè quantitas pretij ſit ſumenda: atque etiam ex pluribus alijs; nempè ex difficultate, labore, periculo, ſumptibus, quæ ex hominum æſtimatione ſecundariò ſolent efficere res pretioſiores. Et ſic non erit poſitum in poteſtate Aduocati, quantumcunq; voluerit pretium pro ſuo patrocinio poſtulare, ſed illud tantum, quod conſiderata conditione perſonarum, & negotiorum, & laboris, & conſuetudinis patriæ, vt modò dicebam, fuerit moderatum. Eſtq; hoc intelligendum, modò iuſtum pretium pro patrocinio præſtando lege non fuerit taxatum. Conſueuerunt enim mercedes operarum miniſtrorũ iuſtitiæ, videlicet, tam Scribarum, quàm Aduocatorũ atq; aliorum, lege taxari, vt ſcilicet, pro tali ſcripto tantum detur pretium, & pro tali tantum. Et tunc certum eſt, nulli licitum eſſe maius ex pacto ſuſcipere. De quibuſcunque enim pretijs dubitari non licet, quin ſit peccatum iniuſtitiæ quidquam vltra id, quod lege taxatum eſt, accipere: modò lex ſit vſu recepta, nec annuente Principe abrogata. Et idem rationa-

Solum illæ res dicũtur pretioſæ, q̃. ſunt vtiles.

rationibilius de legibus patrocinijs præſtandis, reſponſiſque ferendis, mercedes ſtatuentibus dicendum videtur: quia iuſtiſſimæ ſunt. Nam cum ex vna parte litigantes pudor ſuffundat, ſi parum conferant, & ex altera vincendi auiditas eos ſtimulet, non poterunt mercedes non eſſe immoderatas, niſi lex illis modum præſcribat.

Dubium.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, Vtrùm liceat aduocato paciſci cum cliente de certa quota litis: ſi victoriam reportet? Pro cuius intelligentia eſt aduertendum, quod hoc nomen quotus, poteſt accipi dupliciter. Vno modo propriè, & vt ſic importat numerum atque ordinem, qua ratione interroganti de aliquo, quotus ſit in bancho, rectè reſpondemus, quod tertius, vel quartus. Et inde venit aliquotus, Vel dicatur ſic pars quota, quæ aliquoties ſumpta reddit ſuum totum præciſe ſecundùm Philoſophum in prædicamentis, & Gloſſa in proœmio libri ſexti Dec. vt vnum, duo, tria, reſpectu ſenarij. Sexies enim vnum ſunt ſex, & ſimiliter duo, & bis tria: quatuor autem non ſunt pars aliquota, quia ſi bis ſumatur facit plus, id eſt, octo. Alio modo accipitur quotus, larga quadam ſignificatione, qua ratione dicitur pars quota, quæ inferior eſt ad totum, ſiue aliquoties ſumpta reddat ipſum totum præciſe, ſiue non. Et ſic duo dicitur aliquota pars quinque.

Nomen quotus poteſt accipi dupliciter.

Sententia aliquorũ.

Hoc ſuppoſito nonnulli affirmant non eſſe licitum aduocato paciſci cum litigante, de aliquota parte litis: ſi ly, quota, propriè accipiatur: bene tamen ſi accipiatur impropriè, quod eſt dicere; quod non eſt licitum paciſci cum aduocato de conferenda ei tertia, vel quarta parte quantitatis, pro qua litigatur, ſi victoriam reportet. Benè tamen de conferenda ei certa quantitate, quæ ſummæ, pro qua litigatur aliquota pars non exiſtat. Nec huius ſuæ ſententiæ aliam aſſignant rationem, niſi, quod leges prohibent pactionem de quota, hoc eſt, de medietate, aut de tertia, aut duabus tertijs, vt conſtat ex l. ſi qui, C. de poſtul. & ibi Bart. & l. litem. C. de procura. & l. ſumptus. ff. de pact. Et tamen non prohibent pactionem cuiuſcunque alterius quantitatis. Et leges intelligendæ ſunt loqui in rigore.

Impugnatur ſententia poſita.

Cæterum hęc ſententia eſt ridicula. Nam ſic, ſi tota quantitas, pro qua litigatur eſſet centum, licitum eſſet paciſci de ſexaginta, quia non eſt pars aliquota, & non de viginti, quod nullus concedet. Quare dicendum exiſtimo nulla ratione eſſe licitum aduocato paciſci de quota litis; ad hunc ſenſum, quod non eſt licitum ei paciſci de aliqua quantitate, quę detur pro victoria, ſiue conſtituta prius ei debita mercede, & ſalario pro labore, ſiue ſecus. Id enim totum appellant Legiſtæ quotam litis, in legibus ſupra citatis. Et vbicunque loquuntur de quota tanquam illi, qui nihil curant de proportionibus, ſed tantum de rei ſubſtantia. Quod, & colligi poterit ex ratione talis prohibitionis, quæ eſt, ne, ſcilicet, per fas, aut nefas ad victoriam conentur aduocati, ſicq; fraudes & technas, quibus vincant excogitare compellantur. Eſt autem hoc intelligendum, de certa quantitate promiſſa, non abſolutè, ſed ſub conditione ſi vincat: ſeu pro victoria, quia tunc eadem eſt ratio prohibitionis, ſicut & de quota litis. Nam ſi promiſſio facta fuerit abſolutè pro mercede, ſine reſpectu ad victoriam valida erit, vt conſtat ex l. 1. in fi. ff. man. Ex quo infero in vna, & eadem cauſa, puta, quæ eſt centum aureorum, non eſſe licitum paciſci de vno aureo ſub ratione quotæ, hoc eſt, quantitates recipiendæ pro victoria; quia hic militat ratio prohibitionis. Licitum autem eſſe paciſci de ſexaginta abſolutè ſub ratione iuſtæ mercedis, ſi ita circunſtantiæ requirunt, quia iam hic non habet locum ſupradicta ratio prohibitionis. De hac re videndus eſt Sylueſter, verbo Aduocatus, num. 12.

Differẽtia inter Iudicem, teſtẽ, & aduocatum.

A In ſolutione ad tertium argumentum conſtituit D. Tho. diſcrimen inter Iudicem ac teſtem, & aduocatum, quãtum ad recipiendam mercedem pro tutela veritatis, hoc modo. Dicit enim, quod quia Iudex ac teſtis communes ſunt vtrique parti, tenenturque vnus iuſtam ſententiam dare, & alter verum teſtimonium dicere, quod eſt quid commune: idcirco nihil poſſunt tanquam mercedem à partibus accipere: bene tamen Aduocatus, qui vnam tantum partem defendit.

Argumen.

Contra quod in hunc modum argumentatur Caietanus: Aduocatus non poteſt licitè patrocinium præſtare, niſi iuſtum, ſicut Iudex iuſtam ſententiam: ergo ſi ex ratione iuſtitiæ prohibetur Iudici pecuniam accipere, ex eadem etiam ratione prohiberi debebit Aduocato. B Et ſi ex hac parte Aduocato non prohibetur: ergo nec Iudici, eo vel maximè, quod ſi ratio iuſtitiæ facit perſonam teſtis, & Iudicis communem, ſimiliter etiam perſona Aduocati erit communis, cum teneatur tantum iuſtum patrocinium dare.

Reſponſio Caietani.

Ad hoc argumentum, vt reſpondeat, aduertit idem Caietanus, quod cum vniuſcuiuſque officij ratio à proprio & proximo fine, & non à communi, nec remoto ſit ſumenda, ad cognoſcendum diſcrimen, quod eſt inter Iudicem, & teſtem ex vna parte, & Aduocatum ex altera, quãtum attinet ad præſens inſtitutum, ad proximos & proprios fines iſtorum officiorum attẽdere oportebit. Eſt ergo proprius & proximus finis Iudicis, atque teſtis in iudicio iuſtitia atque veritas, non huius aut alterius, ſed ſimpliciter, quæ communia ſunt C vtriq; parti, finis autem proximus, & proprius Aduocati non eſt iuſtitia, aut veritas ſimpliciter, ſed illius partis, cuius eſt Aduocatus. Cuius rei ſignum eſt, quod ſi inuenerit in proceſſu ſuæ partis cauſam eſſe iniuſtam, non poterit nec debebit illius ſecreta prodere, nec alteram quamuis iuſtam cauſam iuuare, vt diximus articulo præcedenti. Ad quod quidem teneretur ſi finis illius proximus, & proprius eſſet iuſtũ ſimpliciter & abſolutè quærere. Quia ergo tam Iudex, quàm teſtis ad id, quod commune vtrique parti eſt, non poſitiuè, ſed negatiuè, hoc eſt, ad hoc, vt in neutram partem declinet in iudicio aſſumitur, ſed, vt id, quod iuſtũ & veritas fuerit communi, ſiue reſpectu actoris, ſiue rei, pronunciet, & D dicat, ſit, vt neutri illorum quidquam ab vna parte determinatè accipere liceat. At verò Aduocatus, quia eius finis, & ſcopus eſt, non iuſtum ſimpliciter, ſed iuſtum clientis ſui, cuius cauſam omnibus ſuis viribus protegit, altera neglecta, non ſolum, vt aliqui putant, pro labore, ſed etiam pro ipſo patrocinio & defenſione veritatis poteſt mercedem accipere, & recipit ab ea parte, cuius eſt patronus. Reſtat autem adhuc differentia inter Iudicem, & teſtem: Quod Iudex non ſolum pro veritate pronuncianda, nihil poteſt à litigantibus percipere, quia eſt communis vtrique, ſed nec pro labore, aut ſtudio, ſed Reſpublica, vt perſonæ publicæ id ſibi prouidere tenetur. Cum tamen teſtis, quia non eſt vſq; adeo perſona publica, ſed ab illa parte, cui intereſt, citatur, E quamuis pro veritate dicenda nihil poſſit recipere (cuicunque enim parti debet eam ſyncere proferre) pro ſuo tamen labore poterit recipere pretium ab eo, à quo fuerit citatus. Et per hoc patet ſolutio ad argumentum.

Dubium.

1. Dictum.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, quoniã iure Iudices ſunt prohibiti, aliquid à litigãtibus accipere? Ad cuius explicationem dico primò, probabiliſſimũ eſſe, iure naturali id illis eſſe interdictũ. Probatur: Ius naturale prohibet ne quis ab aliquo accipiat id munus, quod non eſt mere gratuitum ac voluntarium: hac enim ratione probatur vſuram eſſe cõtra naturale præceptum, vt videbimus infra, q. 78. art. 1. ſed quæ litigantes Iudicibus conferunt non ſimpliciter volun-

voluntariè dant, ſed vt habeant fauorem apud illos qui ſi cauſa eſt iniuſta, eſt illicitus, & ſi eſt iuſta, debet dari gratis, taliterq; dant vt nollent dare, niſi ſententiam timerent: ergo Iudices ex præcepto naturali tenentur talia dona non recipere. Loquor de donis Iudicibus collatis, in quãtum Iudices ſunt. Nam de illis quæ conferuntur vt amicis, eadem eſt ratio quantum attinet ad ius naturæ, ac ſi Iudices non eſſent. Et confirmatur: Si litigantes eſſent certi de fauore Iudicis, nihil illi conferrent: ergo quando dant non ſimpliciter voluntariè dant, ſed vt habeãt rem, quam Iudex gratis tenetur conferre, atque ex conſequẽti, ſtando in ſolo iure naturæ, iudex male facit illud accipiẽs, & tenetur ad reſtitutionem. Eſt autem hoc intelligendum de donis, quæ conferuntur ante prolationem ſententiæ. Nam ſi poſt ſententiam latam per modum gratificationis aliquid fuerit collatum, illud recipere non erit contra ius naturæ.

2. Dictum. Dico ſecundò, lege poſitiua eſſe prohibitum Iudicibus, ſiue ante ſententiam, ſiue poſt, aliquid etiam minimum à litigantibus accipere per modũ muneris vltra ſalarium, & ſi contrarium fecerint tenentur ad reſtitutionem etiam ante Iudicis condemnationem; quia tales leges non ſunt pœnales, ſed diſpoſitiuæ, & prohibentes tranſlationem dominij, vt diximus in ſuperioribus.

QVAESTIO LXXII.

De Verborum iniurijs, quæ inferuntur extra iudicium, in quatuor Articulos diuiſa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum contumelia conſiſtat in verbis.

q.57. art.1. Et Pſal.43. cor. 6. Et Rom.1.L.1.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd contumelia non conſiſtat in verbis. Contumelia enim importat quoddam nocumentum proximo illatum, cum pertineat ad iniuſtitiam. Sed verba nullum nocumentum videntur inferre proximo nec in perſona, nec in rebus: ergo contumelia non conſiſtit in verbis.

2. Præterea, Contumelia videtur ad quandam dehonorationem pertinere. Sed magis aliquis poteſt inhonorari, ſeu vituperari factis, quàm verbis: ergo videtur, quod contumelia non conſiſtat in verbis, ſed magis in factis.

3. Præterea, Dehonoratio, quæ fit in verbis, dicitur conuicium, vel improperium. Sed contumelia videtur differre à conuicio, & ab improperio: ergo contumelia non conſiſtit in verbis.

Sed contra, Nihil auditu percipitur niſi verbum. Sed contumelia auditu percipitur, ſecundùm illud Ieremiæ 20. Audiui contumelias in circuitu: ergo contumelia eſt in verbis.

*Reſpondeo, dicendum, quòd contumelia importat dehonorationem alicuius. Quod quidem contingit dupliciter. Cum enim honor aliquam excellentiam conſequatur, vno modo aliquis alium dehonorat, cum priuat eum excellentia, propter quam habebat honorem, quod quidem fit per peccata factorum, de quibus ſupra * dictum eſt.* Q.64. 65. *Alio modo, cum aliquis id quod eſt contra honorem alicuius, deducit in notitiam eius, & aliorum. Et hoc propriè pertinet ad contumeliam, quod quidem fit per aliqua ſigna. Sed, ſicut Aug.* dicit in 2. de doctrina Chriſtiana, omnia ſigna verbis comparata, pauciſſima ſunt.* (Lib. 2. cap. 3. circa medium, to. 3.) A *Verba enim inter homines obtinuerunt principatum ſignandi quæcunque animo concipiuntur. Et ideò contumelia, propriè loquendo, in verbis conſiſtit. Vnde Iſidor. dicit * in lib. Ethymolog.* (Lib. 10. cap. 3. incipit: Clericus, parum ante med.) *quòd contumelioſus dicitur aliquis, quia velox eſt, & tumet verbis iniuriæ. Tamen quia etiam per facta aliqua ſignificatur aliquid, quæ in hoc quod ſignificant, habent vim verborum ſignificantium, inde eſt quod contumelia extenſo nomine, etiam in factis dicitur. Vnde Roman. cap. 1. ſuper illud, Contumelioſos, ſuperbos, dicit * Gloſſa,* (Glo. Interlin. ibid.) *quòd contumelioſi ſunt, qui dictis vel factis contumelias, & turpia inferunt.*

B *Ad primum ergo dicendum, quòd verba ſecundùm ſui eſſentiam, id eſt, in quantum ſunt quidam ſoni audibiles, nullum nocumentum alteri inferunt, niſi forte grauando auditum, puta cum aliquis nimis alte loquitur. In quantum verò ſunt ſigna repræſentantia aliquid in notitia aliorum, ſic poſſunt damna multa inferre, inter quæ vnum eſt, quod homo damnificatur quantum ad detrimentum honoris ſui, vel reuerentiæ ſibi ab alijs exhibendæ. Et ideo maior eſt contumelia, ſi aliquis alicui defectum ſuum dicat coram multis, & tamen ſi ſibi ſoli dicat poteſt eſſe contumelia, in quantum ipſe qui loquitur iniuſte, contra reuerentiam audientis agit.*

C *Ad ſecundum dicendum, quòd in tantum aliquis aliquem factis dehonorat, in quantum illa facta vel faciunt, vel ſignificant illud quod eſt contra honorem alicuius, quorum primum non pertinet ad contumeliam, ſed ad alias iniuſtitiæ ſpecies, de quibus ſupra dictum * eſt:* (Q. 64. 65. & 66.) *ſecundum verò pertinet ad contumeliam, in quantum facta habent vim verborum in ſignificando.*

Ad tertium dicendum, quòd conuicium & improperium conſiſtunt in verbis, ſicut & contumelia, quia per omnia hæc repræſentatur aliquis defectus alicuius in detrimentum honoris ipſius. Huiuſmodi autem defectus eſt triplex, ſcilicet defectus culpæ, qui repræſentatur D *per verba contumelioſa. Et defectus generaliter culpæ, & pœnæ, qui repræſentatur per conuicium, quia vitiũ conſueuit dici non ſolum animæ, ſed etiam corporis. Vnde ſi quis alicui iniurioſe dicat, eum eſſe cæcum, conuicium quidem dicit, ſed non contumeliam. Si quis autem dicat alteri, quod ſit fur, non ſolum conuicium, ſed etiam contumeliam infert. Quandoque verò repræſentat aliquis alicui defectum minorationis, ſiue indigentiæ, qui etiam derogat honori conſequenti quamcunque excellentiam, & hoc fit per verbum improperij. Quod propriè eſt, quando aliquis iniurioſè alteri ad memoriam reducit auxilium, quod contulit ei neceſſitatem patienti. Vnde* E *dicitur Eccleſiaſt. cap. 20. Exigua dabit, & multa improperabit. Quandoque tamen vnum iſtorum pro alio ponitur.*

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod cõtumelia importat dehonorationem alicuius, quæ fieri poteſt aut factis, aut verbis; factis quidem, vt cum quis priuat alterum ea excellentia, propter quã habebat honorem, verbis autem, vt cum quis id, quòd eſt cõtra honorem alicuius deducit in notitiam eius, & aliorũ, reſpon-

det D.Thom. ad propoſitam difficultatem per duas propoſitiones. Prima concluſio: Contumelia propriè loquendo, conſiſtit in verbis. Probatur: Contumelia propriè fit aliquibus ſignis: ſed verba inter homines obtinuerunt principatum ſignificãdi, quæ animo concipiuntur: ergo contumelia, propriè loquendo conſiſtit in verbis. Et confirmatur ex D. Iſidoro lib. 10. Etym. c. 3. dicente: contumelioſus dicitur aliquis, quia velox eſt, & tumet verbis iniuriæ.

Secunda concluſio. Contumelia, extenſo nomine, etiam in factis poſita eſt quatenus rationem habent ſignificandi. Probatur: Rebus etiam conuenit eſſe ſigna aliquarum rerum: ergo vt ſic in illis poteſt contumelia conſiſtere. Et confirmatur ex Gloſſa, quæ ſuper primum caput epiſtolæ ad Rom. in illa verba: Contumelioſos, ſuperbos, &c. dicit: Contumelioſi ſunt, qui dictis, vel factis contumelias, & turpia inferunt.

EXPLICATIO ARTICVLI.

INſtituerat D. Tho. à q. 67. agere de vitijs oppoſitis commutatiuæ iuſtitiæ, in verbis conſiſtentibus; quibus proximum ſæpè lædi contingit, tam in iudicio, quàm extra. Et quoniam vitia illa, quibus in iudicio læditur homo, grauiora ſunt illis, quibus læditur extra iudicium, egit primo de illis vſque ad quæſtionem præcedentem. Quibus expeditis progreditur modò agere de verbis iniurioſis extra iudicium vſu venientibus: Quæ ad quinque capita reduci poſſunt: ſcilicet contumeliam, detractionem, ſuſurrum, irriſionem, & maledictionem. Inter quæ hoc eſt diſcriminis; quod cõtumelia honor læditur, detractione, ſeu murmuratione fama, ſuſurratione amicitia: deriſione, erubeſcentia intenditur, maledictione autem malum, quatenus tale, alteri imprecatur, & optatur. Subſannatio & illuſio idem ſunt ſecundùm ſpeciem, & ſecundùm finem cum deriſione: niſi, quod deriſio fit verbis, vel cachinis, ſubſannatio rugato naſo. Illuſio autem fit factis. Primò ergo omnium agit D. Tho. de contumelia. Ad cuius explicationem eſt aduertendum primò, quod vt conſtat ex ſuperioribus, honor & fama hoc potiſſime differunt, quod honor eſt reuerentia alicui propter aliquam excellentiam, ac potiſſimum propter virtutem exhibita: Fama autem eſt illæſæ dignitatis ſtatus, vita & moribus comprobatus, vt dicit Glo. in cap. veſtra. de coha. cler. ac muli. Vel, vt cum Theologis ac Philoſophis loquamur, eſt clara illa notitia; quam alij de nobis habent. Ex quo fit honorem ſine fama, & famam ſine honore exiſtere poſſe. Exhibetur enim quandoq; reuerentia magnati propter ſanguinis excellentiam, cum tamen de eius moribus ſiniſtra habeatur exiſtimatio: Et vice verſa ſolent priuati viri in angulis latentes honoribus orbari; qui tamen clara vitæ ſplendent opinione. Contumelia ergo propriè honorem denigrat, & detractio famam. Quare iſtæ formaliter ex obiecto intelliguntur diſtinctæ.

Diſcrimen inter contumeliam, detractionẽ, ſuſurrationem, &c.

Secundò, eſt aduertendum, quod honor, in cuius læſione contumeliam exiſtere dicimus, dupliciter poteſt intelligi, quod ab aliquo tollatur. Vno modo mediatè. Quod contingit, quando id, quòd honoris cauſa erat, ab aliquo ſubmouetur. Vt quando, Verbi gratia, diuiti ſubſtantia, cuius ſolius gratia honor illi habebatur, ſurripitur, vel quando ſapienti cerebri læſione ſcientia auſertur. Eſt enim honor, vt dicit Ariſtot. 4. Ethic. c. 3 teſtimonium alicuius excellentiæ, puta dignitatis, vel ſenectutis, vel ſcientiæ, vel virtutis, vel diuitiarum, vel potentiæ. Et ſic quando iſta ab aliquibus auferuntur, exinde incipiunt minores haberi, minimeque honorari. Quare affirmat ſolum illum eſſe verum honorem,

Honor dupliciter põt lædi ab altero.

A qui virtuti debetur, vtpote qui ex nulla extranea cauſa, ſed ex ſolo Deo dependet. Alio modo poteſt tolli honor directè, & propriè. Quod cõtingit, quando aliquis quidpiam in alicuius notitiam deducit, quod eius honori officit. Nam, ſicut honor excellentiæ debetur: ita etiam notitia turpitudinis cauſat dehoneſtationem. Hoc ſuppoſito dicit D. Thom. quod cõtumelia non in læſione honoris primo modo: quia vt ſic, non conſtituit peculiarem ſpeciem, ſed refertur ad alias iniurias, puta, ad furtum, homicidium, & reliqua: ſed in læſione honoris directe & propriè conſiſtit. Quare ille ſolus formaliter erit contumelioſus dicendus, qui aliquibus verbis, aut ſignis id, quod eſt contra honorem alicuius in notitiam eius, & aliorum deducit. Et quia verbis

B proprijſſimè conuenit ſignificare tanquam illis, quæ ad id potiſſimè fuerunt inſtituta, idcirco contumelia in verbis proprijſſimè conſiſtere dicitur. Cum tamen etiam propriè in rebus conſiſtat, in quantum res habent rationem ſignificandi. Et hoc eſt, quod D. Thom. in prima & ſecunda concluſione ſignificat. Quod & eſt conforme Gloſſæ ſuper primum caput Epiſtolæ ad Romanos in illa verba: Contumelioſos & ſuperbos, &c. dicenti: Contumelioſi ſunt, qui dictis, & factis contumelias, & turpia inferunt. Ex hoc infero primò, nullum factorum, quatenus res eſt, habere rationem contumeliæ, bene tamen, quatenus habet vim ſignificandi. Quare qui alienas fores animo furandi frangit non contumelioſus, ſed fur eſt dicendus. Ce-

Nullum factum quatenus res hẽt rationẽ contumeliæ.

C terum qui id fecerit in vituperium, & villipendium domini, contumelioſus propriè erit: quia ea re ſignificat dominum flocci pendere. Similiter qui fuſte vilem hominem cędit, non animo dehoneſtandi, ſed feriendi: non eſt contumelioſus. Cum tamen qui nobilem percutit, non vt dolorem inferat, ſed vt honorem auferat contumelioſus propriè ſit dicendus. Item, qui vxorem vicini libidinis gratia ſolicitat, non eſt contumelioſus formaliter, in vicinum. Secus autem erit, ſi vt honori mariti officiat, id tentat. Significare enim tunc intendit turpitudine illa hominis vilitatem: quod directe contrariatur honori. Infero ſecundo quantum attinet ad rationem contumeliæ, non ſemper eſſe neceſſarium, vt vitium, quod manifeſtari intenditur, ſit peccatum:

Ad cõtumeliam nõ eſt neceſſariũ, quod vitiũ, quod manifeſtatur ſit peccatum.

D quamuis etiam hæc contumelia ſit grauior. Sed ſatis eſt, quod ſit vitium, vel generis, vel animi, vel corporis, vel cuiuſuis alterius rei: dummodo talis ſit naturæ, vt alicui contrarietur excellentiæ, ex ijs, ob quas homines in honore haberi conſueuerunt. Qui enim hominem denotat inſami genere natum, aut ignauum, vel ſtultum, proculdubio eſt contumelioſus, honorique nocet. Nec verò requiritur, vt quis ſit contumelioſus, quod hominem infamet, aliquod occultum eius vitium detegendo. Nam etiam ſi publicum concubinarium, aut furem, aut coclitem, aut Hebræo genere natum, his nominibus appellet, contumelioſus erit.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, an ſit de ratione

Dubium.

E contumeliæ, quod fiat, vel dicatur præſente eo, cui infertur. Et pro parte affirmatiua argumentor in hunc modum. Contumelia importat manifeſtam iniuriam: ſicut ita manifeſtam vindictam: & eſt de rõne illius, quod fiat in pręſentia eius, cui irrogatur: alioqui manifeſta non erit. Hoc tamen non obſtante dico, ad veram & propriam rationem contumeliæ, non eſſe neceſſarium, quod ille cui infertur, ſit realiter præſens: ſed ſatis eſſe, quod eam irrogans, tali id faciat intentione, vt in notitiam illius veniat. Nam cum actus contumeliæ per hoc in ſua eſſentia atque natura conſtituatur, vt contra honorem directè machinetur, & actus morales ex intentione ſpeciem ſumant, fit, vt ad hoc quod aliquis actus

Argument.

Sententia Authoris.

sit

ſit per ſe,& directè contumelioſus, ſolum ſufficiat, quod contra honorem proximi directè, & ex propoſito fiat. Quod contingit, quotieſcunque aliquis quidquam iniurioſum, & honori contrarium dicit, aut facit, ea intentione, vt in notitiam eius veniat cui iniuriam inferre intendit. Tripliciter enim poteſt contingere, vt quis ita alterum parui faciat, quod ad manifeſtam ſibi iniuriam veniat, quod neceſſarium eſt ad contumeliam. Et propterea D.Th. in litera dicit: tunc eſſe contumeliam, quando quis, quod eſt contra honorem alicuius, in notitiam eius deducit. Primo in faciem eius præſentialiter audientis illud obijciens. Secundo literis, aut libello mandans, vt ad ipſum deferatur. Tertio verbis illud aut ſignis in abſentia explicans, ea intentione, vt alteri dicatur. Tunc enim quamuis materialiter, & per accidens ille ſit abſens, in intentione tamen & per ſe dicitur eſſe præſens. Et ita in notitiam alicuius intendit ſemper contumelioſus deducere quod eſt contra eius honorem: ſicut iratus vindictam, quam in abſentia facit. Et per hoc patet ſolutio ad argumentum.

Diſcrimen inter contumelia, cóuicium & improperium.

In ſolutione ad tertium conſtituit D. Thom. diſcrimen inter contumeliam, conuicium, & improperium. Et conſiſtit in hoc, quod conuicium importat generaliter defectum culpæ, & pœnæ, contumelia verò ſolum culpæ. Vnde ſi quis alicui iniurioſe dicat eum eſſe cæcum, vel claudum cum ſit, conuicium dicit, ſed non contumeliam. Si autem iniurioſe dicat eum eſſe furem, non ſolum conuicium, ſed etiam contumeliam infert. Et hoc apud Theologos. Nam ſecundum iuriſprudentes conuicium dicitur à collectione vocum. Et perinde ſonat, atque conuocium, quaſi plurium coeuntes voces ad maledicta in vnum iactanda. Sicut 4. Reg. capit. 2. de puerorum vociferatione aduerſus Eliſeum inclamantium legitur, quod dicebant: Aſcende calue. Ita dicit tex. in lege, item apud Labeonem. §. conuicium. ff. de iniur. Et poteſt fieri etiã abſenti. Vt cum quis ad domum alterius venit ipſo abſente. Nec tantum qui dicit, ſed & qui concitauit alios ad vociferationem conuicium facit, vt dicta l. item apud affirmat. Et oportet ſit aduerſus bonos mores vociferatio: ſcilicet; ad infamiam, vel iniuriam, vel inuidiam alicuius tendens: alias non erit conuicium. Cæterum hæc iuriſprudentium interpretatio forſan non multum facit ad propoſitum. Nam ly con. in hoc nomine, conuicium, non; tam plurium concurſum, quam vehementiam ſignificat, ſicut & in hoc verbo conficio. Crediderimque illud nomen à, con, & vitium, componi, ſicque conuiciari nihil aliud eſſe, quam vitijs alterum conſpergere. Niſi forte dicamus nomen illud à conuitando deduci, vt Laurentio Vallæ lib. 6. Elegant. placuit, quem enim vitijs impetimus procul à noſtro conturbio vitamus. Sed hæc ad Grammaticos potius, quam ad Theologos pertinent. Hoc vnum, quantum attinet ad præſens inſtitutum, certum eſſe debet, conuicium latiùs patere ex parte obiecti, quam contumeliam: cum hæc ſola culpæ, illud, tam culpæ quam pœnæ obiectione conſiſtere poſſit: ſiue conuicium plurium, vt iuriſprudentibus placuit: ſiue vnius tantum, vt dicunt Theologi, voce conficiatur. Improperium propriè eſt; quando quis iniurioſe alteri in memoriam reducit auxilium quod ipſi neceſſitatem patienti contulit, iuxta illud Eccleſiaſtici 20. Exigua dabit, & multa improperabit. Et apud Terentium: Iſthæc commemoratio, quaſi exprobatio eſt immemoris beneficij. Sed hæc receptiſſimo vſu promiſcuè vſurpantur: vt eſt videre apud Alexand. ſecunda p. quæſt. 129. vbi contumeliam diffiniens, dicit eſſe peccatum ex improperio ſermonis manifeſto tendẽs ad proximi nocumentum.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, an hæc tria, contumelia, conuicium, & improperium differant ſpecie, vel potius omnia pertineant ad vnam & candem ſpeciem ſpecialiſſimam. Et quidem, quod differant ſpecie, probatur hac ratione: Diſtinctio ſpecifica tã in vitijs, quam in virtutibus deſumitur ex obiecto, quod eſt materia, circa quam, ſed hæc diſtinguitur in his tribus, vt enim dicit D. Thomas in litera, defectus culpæ eſt materia & obiectũ contumeliæ, & defectus communiter, eſt materia conuicij, & defectus præteritæ indigẽtiæ eſt materia improperij: ergo differunt ſpecie. *1. Argum.* Hoc tamen non obſtante, dico, illa omnia ad vnam & eandem ſpeciem ſpecialiſſimam pertinere, quæ ex vnitate honoris, contra quem tendunt; eſſentiam, & vnitatem accipit, ſicut detractio ab vnitate famæ, qua priuat. *Sententia Authoris.* Ab vna enim ratione formali obiecti vnica tantum ſpecies ſpecialiſſima deſumi poteſt: cuius rei ſignum manifeſtum eſt, quod idem defectus culpæ ſpectat ad detractionem, & contumeliam: poteſt enim quis eundem defectum adulterij, vel furti detrahendo & conuiciando dicere, & tamen detractio, & contumelia ſpecie differunt: quia hæc contra honorem: illa contra famam tendit. Omnes ergo defectus, qui dicuntur, habent ſe ad iſta vitia, non vt materia, circa quam formaliter verſantur, ſed materialiter: & fines, ad quos ordinãtur, ſcilicet, dehonorationis, vel infamię ſunt, qui formaliter conſtituunt diuerſas ſpecies vitiorum moralium; ad quas cætera reducuntur. Omnes itaque defectus, quatenus honorem lædunt vnius ſunt rationis, & ad contumeliam ſpectant, & quatenus famam minuunt, aut auferunt ſunt alterius; & ad detractionem pertinent. Eſt tamen in vtriuſque cum vnitate ſpeciei diuerſitas graduum ſecundum magis, & minus conſideranda. Quatenus vnus defectus magis dehonorat, quã alius. Poteſtq; iſte exceſſus eſſe tantus, vt ſit de neceſſitate in confeſſione exprimendus. Qui enim aliquem hæreticum, aut traditorem appellat, non ſatisfaciet, dicendo in confeſſione dixiſſe conuicium: ſed tenebitur particulariter genus conuicij explicare. Et per hæc patet ſolutio ad argumentum.

ARTICVLVS II.

Vtrum contumelia ſeu conuicium ſit peccatum mortale.

*AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd contumelia vel conuicium, non ſit peccatum mortale. Nullum enim peccatum mortale eſt actus alicuius virtutis. Sed conuiciari eſt actus alicuius virtutis, ſcilicet eutrapeliæ, ad quam pertinet bene conuiciari, ſecundum Philoſophum in quarto. Ethicorum *: ergo conuicium ſiue contumelia non eſt peccatum mortale.* *Inf. q. 158. art. 5. ad 3. & 1. Cor. 11. le. 7. Et Galat. 3. principio.* *Lib. 4. c. 8. tom. 5.*

2. Præterea, Peccatum mortale non inuenitur in viris perfectis, qui tamen conuicia vel contumelias aliquando dicunt, ſicut patet de Apoſtolo, qui ad Galatas tertio dixit, ò inſenſati Galatæ. Et Dominus dicit Lucæ vltimo, ò ſtulti & tardi corde ad credendũ: ergo conuicium ſiue contumelia non eſt peccatum mortale.

*3. Præterea, Quamuis illud quod eſt peccatum veniale ex genere, poſſit fieri mortale: non tamen peccatum quod eſt ex genere mortale, poteſt eſſe veniale, vt ſupra habitum * eſt. Si ergo conuicium vel contumelia eſſet peccatum mortale ex genere ſuo, ſequeretur quòd ſemper eſſet peccatum mortale. Quod* *1. 2. q. 72. art. 5. & q. 88. art. 4 5.*

videtur

videtur eſſe falſum, vt patet in eo, qui leuiter & ex ſurreptione, vel ex leui ira dicit aliquod verbum contumelioſum. Non ergo contumelia vel conuicium ex genere ſuo eſt peccatum mortale.

Sed contra, Nihil meretur pœnam æternam inferni, niſi peccatum mortale. Sed conuicium vel contumelia meretur pœnam inferni, ſecundum illud Matth. quinto: Qui dixerit fratri ſuo, fatue, reus erit gehennæ ignis: ergo conuicium vel contumelia eſt peccatum mortale.

Ar. præc. *Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum * eſt, verba in quantum ſunt ſoni quidam, non ſunt in nocumentum aliorum, ſed in quantum ſignificant aliquid, quæ quidem ſignificatio ex interiori affectu* B *procedit. Et ideo in peccatis verborum maximè conſiderandum videtur ex quo affectu aliquis verba proferat. Cũ ergo conuicium ſeu contumelia de ſui ratione importet quandam dehonorationem, ſi intentio proferentis ad hoc feratur, vt aliquis per verba quæ profert, honorem alterius auferat, hoc propriè & per ſe eſt dicere conuicium vel contumeliam, & hoc eſt peccatum mortale non minus quàm furtum vel rapina. Non enim homo minus amat ſuum honorem, quàm rem poſſeſſam. Si verò aliquis verbum conuicij vel contumeliæ alteri dixerit, non tamen animo dehonorandi, ſed fortè propter correctionem, vel propter aliquid huiuſmodi, non dicit conuicium vel contu-* C *meliam formaliter & per ſe, ſed per accidens & materialiter, in quantum, ſcilicet, dicit id, quod poteſt eſſe conuicium, vel contumelia. Vnde hoc poteſt eſſe quandoque peccatum veniale, quandoque autem abſque omni peccato. In quo tamen neceſſaria eſt diſcretio, vt moderatè homo talibus verbis vtatur, quia poſſet eſſe ita graue conuicium, quod per incautelam prolatum auferret honorem eius, contra quem proferretur, & tunc poſſe: homo peccare mortaliter, etiam ſi non intenderet dehonorationem alterius. Sicut etiã ſi aliquis incaute alium ex ludo percutiens grauiter lædat, culpa non caret.*

Ad primum ergo dicendum, quòd ad eutrapelum D *pertinet dicere aliquod leue conuicium, non ad dehonorationem, vel ad contriſtationem eius, in quem dicitur, ſed magis cauſa delectationis & ioci. Et hoc poteſt eſſe ſine peccato, ſi debitæ circunſtantiæ obſeruentur. Si verò aliquis non reformidet contriſtare eum, in quem profertur huiuſmodi iocoſum conuicium, dummodo aliis riſum excitet, hoc eſt vitioſum, vt ibidem * dicitur.*

Lib. 4. Ethi. ca. 8. to. 5. De pœni. d. 1. Aut facta puniũtur.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut licitum eſt aliquem verberare vel in rebus damnificare cauſa diſciplinæ, ita etiam & cauſa diſciplinæ poteſt aliquis alteri, quem debet corrigere, verbum aliquod conuicioſum dicere. Et hoc modo Dominus E *diſcipulos vocauit ſtultos, & Apoſtolus Galatas inſenſatos. Tamen ſicut dicit Auguſtinus * in libro de Sermone Domini in monte, rarò & ex magna neceſſitate obiurgationes ſunt adhibendæ, in quibus non nobis, ſed vt Domino ſeruiatur inſtemus.*

Lib. 2. cap. 30 non re motè à fi. to. 4.

Ad tertium dicendum, quòd cum peccatum conuicij vel contumeliæ ex animo dicenti dependeat, poteſt contingere, quòd ſit peccatum veniale, ſi ſit leue conuicium, non multum hominem dehoneſtans, & proferatur ex aliqua animi leui- A *tate, vel ex leui ira abſque firmo propoſito aliquem dehoneſtandi, puta cum aliquis intendit aliquem per huiuſmodi verbum leuiter contriſtare.*

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet Diuus Tho. per duas propoſitiones. Prima concluſio: Iactatio conuicij animo dehonorandi facta, quæ eſt propriè contumelia, ex genere ſuo eſt peccatum mortale furto, atque rapina grauius. Probatur: Nõ minus amat homo honorem ſuum, quem contumelia aufert, quam bona, quæ per furtum, & rapinam auferuntur: ſed furtum & rapina ex genere ſuo ſunt peccata mortalia: ergo & contumelia. Secunda concluſio: Iactatio conuicij præter intentionem dehonorandi facta, aliquando eſt virtus, aliquando culpa venialis: & aliquando poteſt eſſe mortalis. Probatur: Nam ſi prælatus, vel pater, vel maior natu debito cum moderamine aduerſus inferiorem, vt ipſum reprehendat, conuicio vtatur, proculdubio erit virtus, & benefaciet. Si autem nonnullus fuerit cautelæ defectus, vt ſæpè contingit, erit veniale. Quando vero talibus vteretur verbis, tantumque obijceret conuicium, vt etiam per incautelam prolatum auferret honorem eius, contra quem proferetur, peccatum mortale eſſet non obſtante defectu intentionis dehonorandi.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo intelligentia huius articuli aduertendum eſt, hoc eſſe diſcriminis inter peccata, quæ in facto conſiſtunt, & ea, quæ in verbis poſita ſunt: Quod in illis genus atque grauitas ex ſolo obiecto perpenditur, in verbis autem non, niſi ex adiuncta ſimul intentione. Et ratio eſt: Nam cum verba re ipſa non offendant, ſicut facta, ſed ſignificatione: & ſignificatio præcipuè pendeat ex intentione aliquid exprimendi, fit, vt non cenſeatur formaliter contumelia, niſi quæ ex animo conuiciandi, vel ex ignorantia craſſa, aut negligentia aduertendi, quod dicis, procedit. Et propterea D. Thom. tam in prima concluſione, quam ſecunda ad explicandam grauitatem peccati contumeliæ, non ſolum ad id, quod dicitur materialiter, ſed etiam ad intentionem dehonorandi recurrit. Cum tamen ad explicandam grauitatem furti, & aliarum iniuriarum in facto conſiſtentium, ſolius grauitatis obiecti habuerit rationem. Bene poteſt aliquando contingere, vt ſine intentione inhonorandi aliquis alicui tale obijciat crimen, quod honorem ipſi re vera adimat, vt Diuus Thomas dicit in ſecunda concluſione, eritque nunc illud peccatum mortale, tanto grauius furto, quanto honor, qui aufertur, præſtat rebus furatis, propter notabile damnum, quod infert. Non tamen dicetur formaliter contumelia, quæ ſine animo & intentione inhonorandi eſſe non poteſt. Vt enim diximus articulo præcedenti, nullum factorum habet rationem contumeliæ, niſi quatenus ſignificat. Et certum eſt, quod quæ ſine animo inhonorandi, aut fiunt, aut dicuntur, nihil ſignificant, quod ſit honori contrarium: quamuis ex altera parte ſint iniurioſa. Quare nec rationem contumeliæ habere poterunt. Eſt ergo contumelia ex genere ſuo mortale peccatum grauius furto, atque rapina: quia malunt homines alijs bonis priuari, quam contemptui haberi. Tanta tamen poteri eſſe quantitas furti, vt grauitatem contumeliæ excedat.

Diſcrimen inter peccata facti, & linguæ.

Et

Et ſimiliter tam parua irreuerentia, quæ in contumelia inuenitur, vt culpa venialis ſit dicenda. Poteſt enim contumelia ex leuitate materiæ fieri venialis, ſicut & quoduis aliud peccatum ex genere ſuo mortale.

Dubium quando cõtumelia ſit peccatum mortale.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, quando contumelia erit peccatum mortale, & quãdo veniale. Ad cuius explicationem ſit prima propoſitio. Quotieſcunque aliquis animo, & intentione notabiliter nocendi in honore crimen obijcit alteri, ſiue nocumentũ ſequatur, ſiue non, peccat mortaliter. Vt enim dicitur apud Matth. capit. 5. Si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebroſum erit. Et per oculum communiter intelligunt Doctores intentionem, cuius prauitas ſufficit totum opus malum reddere.

1. Concluſ.

2. Concluſ. Secunda propoſitio: Qui crimen alteri obijcit animo & intentione parum nocendi, & re vera parum nocet, ſolum peccat venialiter: ſicut & qui furatur rem leuem animo & intentione parum nocendi.

3. Concluſ. Tertia concluſio: Qui criminis obiectione notabile infert nocumentum proximo in honore, eſto, non habeat intentionem nocendi dummodo ex ignorantia craſſa, aut ex negligentia non aduertendi damnum, quod intulit illud proceſſerit, peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem. Probatur: Iſte de facto infert notabile nocumentum proximo, & licet intendat non nocere, id facit ex ignorantia craſſa, aut negligentia, quæ à culpa non excuſant: ergo facit contra charitatem: atque ex conſequenti peccat mortaliter. Et confirmatur: Qui ludens cum proximo ex negligentia illum interficit, eſto, ſine intentione id faciat, peccat mortaliter: ergo, & qui nocet notabiliter in honore, ſi ex ignorantia, aut negligentia id facit. Probo conſequentiam: Nam æqua eſt vtriuſque ratio.

4. Concluſ. Quarta propoſitio: Qui criminis obiectione intendit non nocere proximo, eſtque ita circũſpectus, vt inuincibiliter ignoret, quod inde damnum ſubſequetur: etiam ſi multum noceat, non peccat mortaliter. Probatur: Nam eſt illud damnum omnino inuoluntarium, atque adeo ad culpam mortalem imputari non poteſt.

5. Concluſ. Quinta propoſitio: Multi modi ſunt, quibus verba contumelioſa aliqualiter lædentia dici poſſunt, ſine aliquo peccato. Probatur ex Ariſtot. 4. Ethic. c. 8. conſtituente quandam virtutem moralem, Eutrapeliam appellatam, qua homo decenter ſe habeat in ludis, & iocis, & recreationibus humanis. Et certum eſt, quod quotieſcunque aliquis ex virtute operatur, nullum peccatum committit. Sed, vt hæc rectè intelligantur, aduertendum eſt, quod cum iocus, atque ludus vtilia, & neceſſaria ſint vitæ, & cõuerſationi humanæ; ex ipſis enim fit requies, qua homo ab anxietatibus, & ſolicitudinibus mentis quieſcit: ſicut & corpori per dormitionem à laboribus corporalibus quieſcere contingit: vnde hæc, recreatio animi appellari conſueuit, & in ipſis exceſſus atque defectus inueniri poſſint, fit, vt in illis etiam virtus atque vitium reperiri queant. Virtus quidem, quæ medium conſtituat: & vitium, quod verſetur circa extrema. Vt autem cognoſceremus quæ extrema eſſent vitioſa in ludo, atque ioco, & quod medium laudabile dicit Ariſtoteles loco citato, quo extremum per exceſſum appellatur Bomolochia, hoc eſt, ſcurrilitas, à qua ſcurræ, & extremum per defectum dicitur Agria, hoc eſt, ruſticitas, oue ruditas, à qua rudis & agreſtis, & medium dicitur Eutrapelia, hoc eſt, comitas, ſeu verbantias, à qua comes & vrbanus. Bomolochi ergo ſiue ſcurræ dicentur illi, qui in ludo ſeu ioco riſum magis commouent, quam oportet, dicentes, aut agentes indecentia. Qui quidem ſunt oneroſi, quia magis riſum aſtantium concitare affectant, quam non perturbare eos, quibus ingerunt conuicia. Agreſtes, & rudes ſunt illi, qui nec agunt, nec dicunt aliquid iocundum, quo aſtantes honeſte delectentur: ſed nec alios dicere, aut agere patiuntur. Et ſicut primi ſunt oneroſi ijs, qui honeſtè ex ludo quærunt delectationem: ita & iſti ſunt duri. Eutrapeli autem erunt, qui moderatè, & decenter iocantur, dicieruntque ex bono habitu ita dicta & acta in ludo gratioſe & modeſtè in riſum vertere, vt aſtantes decorè delectentur. Ad quos primo ſpectat dicere, & audire in ludo talia, quæ deceant virum modeſtum, & liberalem, hoc eſt, habẽtem animum liberum à paſſionibus. Vbicunque enim eſt inueniri aliquid, quod decenter & vt oportet, fieri poteſt, hoc ad virtutis habitum pertinet. Secundo ſpectat ad Eutrapelos, ita ſe bene habere ad conuicia iocoſa, vt nullus ex eis poſſit moleſtiam accipere.

In ioco & ludo reperitur vitium atque virtus.

Dubium ex Ariſtotele.

Sed mouit Ariſtoteles difficultatem, vtrum hoc, quod eſt bene conuiciari in ludo determinandum ſit ex parte eorum, quæ dicuntur: quia ſcilicet, dicunt homines ea conuicia, quæ quemlibet liberalẽ & virtuoſum dicere decet: vel potius ex parte finis & effectus: quia ſcilicet, Eutrapelus, ſi ludens conuicia dicit, non intendit in honore, nec contriſtare audientem, ſed potius delectare? Reſpondet, quod ad vtramque partem reſpicere oportebit. Et quidem, quod ad ſecundam ſit reſpiciendum, eſt res manifeſta: Nam cùm nullus poſſit certò cognoſcere, verũ ex conuicio dicto habeat contriſtare, aut delectare audientem, quoniam diuerſis diuerſa ſunt odibilia, & delectabilia, & quod vni placet alteri diſplicet, quod habeat intentionem neminem nocendi, aut contriſtandi erit opus. Quod autem ſimiliter ſit debitum reſpicere ad primam partem, probatur: Nam aliqua ſunt conuicia contumelioſa, ex quibus homo infamatur, & quæ dicere legiſpoſitores prohibent. Ergo illa Eutrapelus legis obſeruator licitè dicere non poterit. Alia ſunt conuicia abſque alicuius infamia. Et hæc in ludo afferre ad modeſtam hominũ aſtantium delectationem, vel emendationem, vel reprehenſionem nullum eſt peccatum. De hiſque loquuti ſumus in quinta propoſitione, quando diximus, multos eſſe modos, quibus verba contumelioſa aliqualiter lædentia dici poſſunt, ſine aliquo peccato. Et de eiſdem loquebatur Cicero, dum dixit: Maledictum ſi petulantius iactatur, conuicium, ſi facetius vrbanitas nominatur.

Reſponſio.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquis debeat contumelias ſibi illatas ſuſtinere.

Infr. q. 79. art. 4. ad 1. Et opu. 19. cap. 16.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd aliquis non debeat contumelias ſibi illatas ſuſtinere. Qui enim ſuſtinet contumeliam ſibi illatam, audaciam nutrit conuiciantis. Sed hoc non eſt faciendum: ergo homo non debet ſuſtinere contumeliam ſibi illatam, ſed magis conuicianti reſpondere.

2. Præterea, Homo debet plus ſe diligere, quam alium. Sed aliquis non debet ſuſtinere, quòd alteri conuicium inferatur. Vnde dicitur Prouerb. 26. Qui imponit ſtultum ſilentium, iras mitigat: ergo etiam aliquis non debet ſuſtinere contumelias illatas ſibi.

3. Præterea, Non licet alicui vindicare ſeipſum, ſecundum illud. Mihi vindictam, & ego retribuam, ſed aliquis non reſiſtendo contumeliæ, ſe vindicat ſecun-

Hom.41.in Matt. circa medium habet ad ſenſum. Et homil. 85. à med. to. 2.

*cundum illud * Chryſoſtomi , Si vindicare vis , ſile , & funeſtam ei dediſti plagam: ergo aliquis non debet ſilendo ſuſtinere verba contumelioſa, ſed magis reſpondere.*

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſal. 37. Qui inquirebant mala mihi, locuti ſunt vanitates. Et poſtea ſubdit . Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum.

*Reſpondeo dicendum , quòd ſicut patientia neceſſaria eſt in his , quæ contra nos fiunt, ita etiam in his quæ contra nos dicuntur . Præcepta autem patientiæ in his quæ contra nos fiunt , ſunt in præparatione animi habenda , ſicut Auguſtinus * in libro de ſermone Domini in monte , exponit illud præceptum Domini, Si quis percuſſerit te in vna maxilla , præbe ei & aliam , vt ſcilicet homo ſit paratus hoc facere , ſi opus fuerit . Non tamen ſemper tenetur facere actu , quia nec ipſe Dominus hoc fecit , ſed cum ſuſcepiſſet alapam , dixit : Quid me cædis , vt habetur Ioan. 18. Et ideo etiam circa verba contumelioſa , quæ contra nos dicuntur , eſt idem intelligendum . Tenemur enim habere animum paratum ad contumelias tolerandas ſi expediens fuerit . Quandoque tamen oportet , vt contumeliam illatam repellamus , maxime propter duo . Primo quidem propter bonum eius , qui contumeliam infert , vt videlicet eius audacia reprimatur , & de cætero talia non attentet , ſecundum illud Prouerbiorum 27. Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens videatur. Alio modo propter bonum multorum , quorum profectus , impeditur propter contumelias nobis illatas . Vnde Gregorius * dicit ſuper Ezechiel. homil. 9. Hi , quorum vita in exemplo imitationis eſt poſita , debent ſi poſſunt detrahentium ſibi verba compeſcere , ne eorum prædicationem non audiant qui audire poterant , & ita in prauis moribus remanentes , bene viuere contemnant .*

Lib. 1. c. 34. 35. & 36. to. 4. Epiſt. 5. ad Voluſianũ, to. 2. Et habetur 23. q. 1. paratus. 11. q. 3. ca. Senti de Aug.

Hom. 9. in Ezec. circa med. Aug. de bono viduitatis. cap. 23. 1. q. 3. c. Nõ ſunt audiẽdi.

Ad primum ergo dicendum , quòd audaciam conuiciantis contumelioſi , debet aliquis moderate reprimere , ſcilicet propter officium charitatis , non propter cupiditatem priuati honoris . Vnde dicitur Prouerbiorum vigeſimo ſexto : Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam , ne ei ſimilis efficiaris.

Ad ſecundum dicendum, quòd in hoc quod aliquis alienas contumelias reprimit, non ita timetur cupiditas priuati honoris ; ſicut cum aliquis repellit contumelias proprias . Magis autem videtur hoc prouenire ex charitatis affectu .

Ad tertium dicendum , quòd ſi aliquis hoc animo taceret , vt tacendo contumeliantem ad iracundiam prouocaret , hoc pertineret ad vindictam . Sed ſi aliquis taceat , volens dare locum iræ , hoc eſt laudabile . Vnde dicitur Eccleſiaſt. 8. Non litiges cum homine linguato , & non ſtruas in ignem illius ligna .

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Thom. per duas propoſitiones. Prima concluſio : Vnuſquiſque tenetur habere animum paratum ferendis iniurijs & contumelijs , quando fuerit expediens , non tamen tenetur eas ſemper ferre . Probo ſingulas partes : Et primò , quod vnuſquiſque teneatur habere animum paratum ferendis iniurijs , quando

A fuerit expediens, hac ratione: Patientia ſicut in his, quæ contra nos fiunt, ſic & in his, quæ contra nos male dicuntur eſt neceſſaria: ſed in his, quæ contra nos fiunt, tantum eſt neceſſaria in præparatione animi , vt D. Auguſtinus affirmat , ſuper illud Matth. 5. Si quis te percuſſerit in vna maxilla, &c. & præparatio animi, quæ affirmatiuo præcepto iubetur, tantum obligat pro tempore, quo id ratio exigit : ergo vnuſquiſq; tenetur habere animum paratum ferendis iniurijs, quando fuerit expediens. Quod autem ſemper teneatur iniurias ferre , probatur, exemplo Chriſti, qui percutienti ſe interrogauit, quid me cædis ? Ioan. 8. quod aliquam reprehenſionis formam præſefert . Secunda concluſio: Quandoque oportet illatam cõtumeliam repellere: tum propter bonum

B eius, qui contumelioſus eſt , vt eius inſolentia reprimatur, nec iniurijs aſſueſcat, iuxta illud Prouer. 26. Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiẽs videatur tum etiam propter bonum aliorum , tam circunſtantium , quam abſentium , quorum profectus impeditur propter iniurias nobis illatas . Propter quod dicebat Diuus Greg. hom. 9. ſuper Ezech. Hi quorum vita in exemplo imitationis eſt poſita , debent, ſi poſſunt, detrahentium verba compeſcere, ne eorum prædicationem non audiant , qui audire poterant , ſicque in prauis moribus remanentes bene viuere contemnant .

EXPLICATIO ARTICVLI.

C CIrca primam concluſionem, in qua D. Thom. affirmat, vnumquemq; teneri habere animum paratum ad ferendas iniurias , quando opus fuerit, aduertendum eſt , illis verbis non ſignificare , quod tenentur homines habere actuale propoſitum ferendi iniurias illatas , pro loco & tempore . Præcepta enim affirmatiua , ſicut non obligant pro ſemper ad opera exteriora: ita nec actus internos. Sed quod intelligit eſt , teneri homines non habere actum contrarium quando opus fuerit : quod in propoſito generali ſeruandi mandara virtualiter continetur . Id enim ſatis eſt ad hoc, vt in præparatione animi dicatur quis calumnias, & contumelias ferre. Nec huiuſmodi præparatio animi ſolum eſt neceſſaria ad non

Qualiter debeat homo habere animum paratum ad ferendas iniurias.

D vindicandas iniurias illatas priuata authoritate (id enim certiſſimum eſt nemini licere , vt ex ſupradictis patet) ſed etiam ad non reſiſtendum , quando reſiſtentia ſine graui ſcandalo , & ingenti detrimento fieri nequit , & quando ratio fidei & boni publici ſuſtinentiam exegerit . Quare qui in animo geſſerit ſe de quacunque contumelia vindicaturum, & cuicunque ſine delectu obſtiturum in ſtatu damnationis, & peccati mortalis; proculdubio erit, in alijs caſibus quiſque, & priuata autoritate, cũ virtutis moderamine reſiſtere , & per publicam poteſtatem iuris ordine ſeruato, ſe vindicare, à quacunque contumelia ſine peccato poterit .

Sed eſt difficultas : Vtrùm in caſibus, quibus quis poteſt licite contumelijs reſiſtere , ſemper ſit conſilium illas patienter ferre . Ad quod breuiter reſpon-

Dubium.

E deo, concluſione negatiua . Vt enim D. Thomas affirmat in ſecunda ſua concluſione, aliquando eſt neceſſarium illatam contumeliam repellere. Tum propter bonum eius , qui contumelioſus eſt, ne iniurijs aſſueſcat. Tum etiam propter bonum aliorum, quorum profectus per iniurias nobis illatas impeditur . Quare idem ſapiens, qui dixit: Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne videaris ei ſimilis, in alio loco conſulit, vt reſpondeamus ei, ne videatur ſibi ſapiens: Aliquando ergo erit conſilium imò & præceptum contumelias repellere: & aliquando erit conſilium illas ſufferre: & aliquando eas reprehendere. Quare prudentia opus erit, vt hæc pro loco , & tempore

Concluſio.

Aliquando eſt cõſilium cõtumelias repellere, & aliqñ eas ſuſferre.

pore

pore diſtinguantur. Erit quidem, non ſolum conſilium, ſed etiam præceptum illis, qui poteſtatem exercent, eas contumelias, non ſolum repellere, ſed etiam punire, quæ in iniuriam Dei vel Eccleſiæ fuerint obiectæ. Vt enim dicit D. Chryſoſtomus, ſicut in iniurijs proprijs, eſſe patientẽ, laudabile eſt: ita in iniurijs Dei, impium. Et quia contumeliæ, quæ dicuntur contra rectores, præcipue prælatos Eccleſiæ, vergunt in contumeliam Dei: ideò iſtę præcipuè ſunt puniendæ, & quamuis magis quis debeat punire, ſi poteſtatem habet, contumelias aliorum, quã proprias, quia minus ſuſpectus in eis habebitur, quòd mouetur cupiditate proprij honoris: tamen etiam illas, quæ in ipſum fuerint illatæ, quatenus vergunt in iniuriam Eccleſiæ, & detrimentum boni communis punire poterit, & debebit, vt habetur 23. quæſtione 3. capit. Guiliſardus, cum §. ſeq. & Gloſſa ibidem. Eſt conſilium ſufferre iniurias ſeu contumelias, primò, ratione vitandæ temeritatis, iuxta illud Prouerb. 26. Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ei ſimilis efficiaris. Tacere quidem, & non reſpondere contumelianti quando quis hoc faceret, vt tacens magis prouocaret alterum ad iracundiam, peccatum eſſet. Cæterum tacere ne & ipſe reſpondens contumelias incurrat, aut magis alterum ad iracundiam accendat opus eſt laudabile, & ſtudioſum.

Secundo eſt conſilium ſufferre contumelias, ratione incorrigibilitatis, quando, ſcilicet, ille, qui contumelias obijcit eſt incorrigibilis, nec alter habet authoritatem illum coercendi ad exemplũ Chriſti, qui nec Herodi, nec Pilato, nec Scribis, & Phariſæis contumeliantibus, quidquam reſpondit, quia obſtinati erant, vt dicitur in Euangelio. Tertio ratione conſeruandæ virtutis patientiæ. Nam ſicut eſt nobis patientia neceſſaria in ijs, quæ fiunt contra nos, ita & in ijs, quæ contra nos dicuntur. Ne litiges cum homine linguato; ne ſtruas in ignem eius ligna: nec cum potente, ne te per potentiam opprimat, nec cum diuite, ne te per pecuniam vincat: nec cum loquace, ne te per loquentiam decipiat, dicebat Sapiens Eccleſiaſt. 8. Quod & feciſſe ſignificat regius Vates Pſal. 37. dicens, Qui inquirebant mala mihi loquuti ſunt vanitates. Ego autem tanquam ſurdus, non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum. Non dicit: Ego ſurdus, ſed tanquam ſurdus, quia hoc ad virtutem patientiæ ſpectat, vt audiens contumelias, tanquam ſi non audiret, nec murmurat in corde, nec ore contumelijs reſpondeat. Eſt etiam conſilium, aliquando contumelias reprehendere propter rationes à Diuo Thoma in litera adductas. Ad quod etiam pertinet, quod Paulus Galatas inſenſatos appellauerit; & Chriſtus quoſdam ſtultos, alios generationem prauam, & adulteram.

Dubium. Sed dubitabit aliquis hoc loco, an quando eſt licitum reſiſtere cõtumelijs, (quod fieri poſſe diximus, vel priuata authoritate cum virtutis moderamine, vel per publicam poteſtatem, exceptis caſibus, in quibus reſiſtentia ſine graui ſcandalo, & ſine ingenti detrimento fieri non poſſet, & quando ratio fidei & boni publici ſuſtinentiam non exegiſſet,) vtrum, in quam, tunc ſit licitum pro vna contumelia ſuſcepta, aliam reijcere. V. g. appellauit me quiſpiam latronẽ. Dubito ego an in repulſam huius contumeliæ eo tẽpore, quo patientia non eſt in præcepto poſſim talẽ appellare ſicarium, vel alia illum contumelia afficere. Ad cuius explicationem dico primò, certum eſſe

1. Dictum. quod in nullo caſu eſt licitum obijcere alteri falſum crimen. Eſt enim hoc mendacium pernicioſiſſimũ, quod nullis circumſtantijs honeſtari poteſt. Dico ſecundo etiam eſſe certum, quod non eſt licitum obijcere alteri in caſu, de quo loquimur, id crimen quod

2. Dictum. A impertinens eſt ad reſiſtendum contumelijs ab ipſo dictis. Itaq; ſi appellauit me concubinarium, non mihi licet appellare eum furem. Et ratio eſt: quia cũ huiuſmodi ſecunda criminis obiectio impertinens ſit ad reſiſtendam, vel infirmandam contumeliam ab altero illatam, fit vt ad inculpatam tutelam referri non poſſit: ſicut nec, quod quis percutientem repercutiat. Dico tertio, quod quamuis nullum peccatum, aut defectum, ſiue occultũ, ſiue publicum, per 3. Dictum. modum vindictæ, ſit licitum in conuiciatorem reſpuere, per modum tamen defenſæ vim vi repellendos, fas eſt, ea crimina obijcere, quæ ad reparationẽ proprij honoris fuerint neceſſaria. Itaque, ſi aliquis falſo appellauit me furem, nec aliter poſſum honorem raparare, bene poſſum dicere, eum eſſe mẽtitũ, B oſtendereque illum mendacem etiam aliquibus in medium adductis exemplis, quibus mea veritas cõfirmetur, ne in eo, quod mihi imponit fides ei adhibetur. Totum enim hoc pertinet ad inculpatam tutelam, quam cuique tam in vita, quam in honore, iure naturæ licitam eſſe, oſtendimus in ſuperioribus. Et quoniam huius rei ratio deſumitur ex neceſſaria defenſione, fit, vt quando criminis obiectionem ad reparationem honoris non neceſſariam eſſe intellexerimus eam aliqua ratione efficere, non ſit licitum ſicut nec occidere aggreſſorem, quando aliter aggreſſus propriam vitam tueri poteſt. Imo, ſi ad reparationem honoris, vnius tantum criminis obiectio fuerit ſufficiens, contra charitatem erit, & contra iu C ſtitiam duo aut plura manifeſtare. Pro completa explicatione huius articuli opus eſſet declarare modum, quo honor per contumeliam læſus in priſtinũ ſtatum ſit reſtituendus, niſi de hoc à nobis ſatis ſuperque dictum fuiſſet in materia de reſtitutione. q. 62. ar. 2. circa ſolutionem ad tertium argumentum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum contumelia oriatur ex ira.

AD Quartum ſic proceditur: Videtur, quòd contumelia non oriatur ex ira, quia dicitur Prouerbiorum vndecimo. Vbi ſuperbia, ibi contumelia. Sed ira eſt vitium di- Inf. q. 73. ar. 3. ad 3. & 158. art. 7. ad cor.
D *ſtinctum à ſuperbia: ergo contumelia non ex ira.*

Præterea, Prouerbiorum vigeſimo dicitur: Omnes ſtulti miſcentur contumelijs. Sed ſtultitia eſt vitium oppoſitum ſapientiæ, vt ſupra habitum eſt. Ira autem opponitur manſuetudini: ergo contumelia non oritur ex ira.* Q. 46. ar. 1.

3. Præterea, Nullum peccatum diminuitur ex ſua cauſa. Sed peccatum contumeliæ diminuitur, ſi ex ira proferatur. Grauius enim peccat qui ex odio contumeliam infert, quam qui ex ira: ergo contumelia nõ oritur ex ira.

*Sed Contra eſt, quod Gregorius * trigeſimo primo Moralium dicit quòd ex ira oriuntur contumeliæ.* Lib. 31. ca. 31. à medio.

E *Reſpondeo dicendum, quòd cum vnum peccatum poſſit ex diuerſis oriri. ex illo tamẽ dicitur principalis habere originem, ex quo frequentius procedere conſueuit propter propinquitatem ad finem ipſius. Contumelia autem magnam habet propinquitatem ad finem iræ, qui eſt vindicta. Nulla enim vindicta eſt irato magis in promptu, quàm inferre contumeliam alteri. Et ideo contumelia maximè oritur ex ira.*

Ad Primum ergo dicendum, quòd contumelia non ordinatur ad finem ſuperbiæ, qui eſt celſitudo, & ideo non directe contumelia oritur ex ſuperbia. Diſponit tamen ſuperbia ad contumeliam, inquantum illi, qui ſe ſupe-

ſe ſuperiores æſtimant, facilius alios contemnunt, & iniurias eis irrogant. Facilius enim iraſcuntur, vtpote reputantes indignum quicquid contra eorum voluntatem agitur.

Lib. 7. c. 6. in prin. to. 5. *Ad ſecundum dicendum, quòd ſecundum Philoſophum in ſeptimo * Ethicorum, ira non perfectè audit rationem. Et ſic iratus patitur rationis defectum, in quo conuenit cum ſtultitia. Et propter hoc ex ſtultitia oritur contumelia ſecundum affinitatem, quam habet cum ira.*

Lib. 2. c. 4. declinando ad fi. to. 6. *Ad tertium dicendum, quòd ſecundum Philoſophum in ſecundo * Rheto. iratus intendit manifeſtam offenſam, quod non curat odiens. Et ideo contumelia, quæ importat manifeſtam iniuriam, magis pertinet ad iram, quam ad odium.*

SVMMA TEXTVS.

Concluſio : Contumelia naſcitur ex ira. Non quia ſola ſuperbia, aut odium, quo quis alterū contemnit, non ſit quandoque ſufficiens ad contumeliam: ſed quia vitium inde cenſetur originem ducere, vnde, vt in plurimum, oriri conſueuit: contumelia autē ex ira maiori ex parte naſcitur, propter maximam connexionem, quam habet cum fine illius. Iræ namque finis vindicta, atque vltio eſt, & nulla eſt propenſior ac compendioſior via ad vlciſcendum, quam contumelia. Qui enim potens non eſt, vt re ſe vindicet, aut id non audet, in cōtumelias ſtatim proſilit. Vt fœminarum ingenium teſtimonio eſt quæ verbis alium peſſundantes, quadantenus animo ſatisfaciunt ſuo.

QVAESTIO LXXIII.

De Detractione, in quatuor articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrùm detractio conuenienter diffiniatur, quòd eſt denigratio alienæ famę per verba.

Inf. q. 74. art. 1. & q. 75. artic. 1. co. Et Roma. 1. le. 8. cor. 4.

AD primum ſic proceditur. Videtur quod detractio non ſit denigratio alienæ famæ per occulta verba, vt à quibuſdam diffinitur. Occultum enim & manifeſtum ſunt circunſtantiæ, non conſtituentes ſpeciem peccati. Accidit enim peccato, quod à multis ſciatur, vel à paucis. Sed illud quod non conſtituit ſpeciem peccati, non pertinet ad rationem ipſius, nec debet poni in eius diffinitione: ergo ad rationem detractionis nō pertinet, quod fiat per occulta verba.

2. Præterea. Ad rationem famæ pertinet publica notitia. Si ergo per detractionem denigretur fama alicuius, non poterit hoc fieri per verba occulta, ſed per verba in manifeſto dicta.

3. Præterea, Ille detrahit qui aliquid ſubtrahit, vel diminuit de eo quod eſt. Sed quandoque denigratur fama alicuius, etiam ſi nihil ſubtrahatur de veritate: puta cum aliquis vera crimina alicuius pandit, ergo non omnis denigratio famæ eſt detractio.

Sed contra eſt, quod dicitur Eccleſiaſtici decimo. Si mordeat ſerpens in ſilētio, nihil eo minus habet qui occultè detrahit: ergo occultè mordere famam alicuius eſt detrahere.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut facto aliquis A *nocet alteri dupliciter, manifeſtè quidem, ſicut in rapina vel quacunque violentia illata: occultè autem, ſicut in furto & doloſa percuſſione, ita etiam verbo aliquis dupliciter aliquem lædit. Vno modo in manifeſto: & hoc fit per contumeliam, vt ſupra dictum * eſt. Alio modo occultè, & hoc fit per detractionem.* Q. præced. art. 1. *Ex hoc autem quòd aliquis manifeſtè verba contra alium profert, videtur eum paruipendere, vnde ex hoc ipſo dehonoratur. Et ideo contumelia detrimentum affert honori eius, in quem profertur. Sed qui verba contra aliquem profert in occulto, videtur eum vereri magis quam paruipendere; Vnde non directè infert detrimentum honori, ſed famæ in-* B *quantum huiuſmodi verba occultè proferens, quantum in ipſo eſt, eos qui audiunt, facit malam opinionem habere de eo, contra quem loquitur. Hoc enim intendere videtur, & ad hoc conatur, detrahens, vt eius verbis credatur. Vnde patet quod detractio differt à contumelia dupliciter. Vno modo quantùm ad modum proponendi verba, quia ſcilicet contumelioſus manifeſtè contra aliquem loquitur, detractor autem occultè. Alio modo quantum ad finem intentum, ſiue quātum ad nocumentum illatum: quia ſcilicet contumelioſus derogat honori, detractor, famæ.*

Ad primum ergo dicendum, quòd in inuolunta- C *rijs commutationibus, ad quas reducuntur omnia nocumenta proximo illata verbo vel facto, diuerſificant rationem peccati occultum & manifeſtum, quia alia eſt ratio inuoluntarij per violentiam, & per ignorantiam, vt ſupra dictum * eſt.* Q. 66. art. 4. & 11. q. 6. artic. 5. & 8.

Ad ſecundum dicendum, quòd verba detractionis dicuntur occulta non ſimpliciter, ſed per comparationem ad eum de quo dicuntur: quia eo abſente & ignorante dicuntur. Sed contumelioſus in faciem contra hominem loquitur. Vnde ſi aliquis de alio male loquatur coram multis eo abſente, detractio eſt: ſi autem eo ſolo præſente, contumelia eſt, quamuis etiamſi vni ſoli aliquis de abſente malum dicat, corrumpit famam eius D *non in toto, ſed in parte.*

Ad tertium dicendum, quòd aliquis dicitur detrahere, non quia diminuit de veritate, ſed quia diminuit famam alterius. Quod quidem fit quandoque directè, quandoque indirectè. Directè quidem quadrupliciter. Vno modo, quando falſum imponit alteri: ſecundo, quando peccatum adauget ſuis verbis: tertio, quando occultum reuelat: quarto, quando id quod eſt bonum, dicit mala intentione factum. Indirectè autem, vel negando bonum alterius, vel malitioſe reticendo, vel minuendo.

SVMMA TEXTVS.

Concluſio D.Thom. eſt: Detractionem eſſe oc- E cultam denigrationem alienæ famæ per verba. Quam vt explicet ſupponit primo, quòd quēadmodum facto contingit alicui dupliciter nocere, ſcilicet, aut per manifeſtam vim, vt fit in rapina, aut per ſubdolem læſionem, vt fit in furto: ita etiam verbis vſu venit, quod quis lædatur, aut manifeſtè, vt fit in contumelia, aut occultè, vt fit in detractione. Secundo ſupponit, quod quia, qui in alterius conſpectu manifeſtis verbis in eum inuehit, paruipendere eum ſe profitetur, quapropter honorem eius ex profeſſo lędit: & qui in angulis abſens aduerſus quempiam obmurmurat, non tam vilipendere eum quam vereri ſe oſtendit, ob idque nihil contra eius hono-

Digitized by Google

honorem obmolitur, ſed ſolum contra famam, hoc eſt, contra bonam æſtimationem ab alijs de illo habitam, fit, vt contumelia, quę manifeſtè lædit contra honorem, & detractio, quæ occultè fit, contra famam procedat. Et conſtat definitionem detractionis ſuperius poſitam eſſe conuenientem, vtpote quæ continet differentias ſuperius poſitas inter contumeliam, & detractionem. Tum quantum ad modũ: quia illa manifeſta, & hæc occulta eſt, tum etiam quantum ad obiectum: quia illa honori, & hæc famæ contrariatur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Detractio cõtrariatur famæ ſicut contumelia honori.

SVppoſito, quod honor atque fama differunt inter ſeſe in eo, quod fama eſt bona opinio, quam alij habent de aliquo: honor verò eſt reuerẽtia quę alteri exhibetur, propter aliquam eius excellentiam, vel in genere, vel in virtute, vel magiſtratu, vel in doctrina, vt ſæpe diximus: atque etiam ſuppoſito, quod contumelia, & detractio his aduerſantur: contumelia quidem honori, & detractio famę: & explicatis eis quæ ad contumeliam pertinebant quæſtione præcedenti: ſupereſt nunc agere de detractione famæ contraria atque aduerſa, quæ à D. Gregorio ponitur filia inuidiæ, & diffinitur, quod ſit denigratio alienæ famæ per verba occulta. Ex qua definitione, vt Diuus Thomas aduertit in iſto articulo duplex differentia colligitur inter ipſam, & contumeliam. Prima deſumitur ex modo procedendi per verba. Et eſt, quod contumelioſus manifeſtè profert verba contra aliquem: detractor verò occulte. Secunda ex fine ſeu ex nocumento illato. Contumelioſus enim ex facto ſuo derogat honori, & detractor famæ. Eo ipſo namquè quod aliquis manifeſtè contra alterum verba contumelioſa profert, ipſum paruipendere oſtendit, atque adeò infert detrimentum honori. Cum tamen eadem verba in occulto proferens, ipſum magis vereri quam paruipendere videatur. Et ſic directè talis non infert detrimentum honori: ſed magis quantum in ſe eſt facit, vt alij malam opinionem habeant de eo, contra quem ipſe occultè loquitur: quod propriè pertinet ad detractionem. Conueniunt quidem in hoc contumelia, & detractio: quod per vtramque profertur malum de proximo. Sed differunt ſpecie: quia diſtinctas inferunt iniurias, & diſtincta auferunt bona. Ex quo infertur, quod qui in alterum protulerit contumelias animo infamandi, duplicis malitiæ ſpecie diſtinctæ peccatum committet. Quare tenebitur confiteri circunſtantiam detractionis, vt rectè docet Nauarro in Manual. capit. 28. numer. 12. Dicuntur autem contumelia, & detractio differre ſpecie, non ſolum ratione obiectorum materialium, putà, honoris & famæ, quæ auferunt, vt multi falſo opinantur: ſed etiam ob rationem formalem diuerſam inuoluntarij in vtroque inuentam, vt diximus ſupra quæſtione 66. artic. 4. de furto, & rapina. Itaque quemadmodum quamuis tam raptor, quam fur alienum accipiat, adhuc tamen in furto dicitur homo pati inuoluntarium per ignorantiam, & in rapina per vim, quæ ſecundum Ariſtotelem diuerſæ ſunt cauſæ inuoluntarij: & ſic, efficiunt peccata ſpecie diſtincta, ita etiam in propoſito, qui per acceptam contumeliam iacturam facit honoris, patitur inuoluntarium per vim: & qui accipit detrimentum famæ, per detractionem, patiatur inuoluntarium per ignorantiam, quæ diuerſas efficiunt rationes formales iniuriarum, & peccatorum. Quando autem dicimus, detractionem fieri per verba occulta, non loquimur de occultis ſimpliciter, ſed de occultis ei, cui fit detractio, quia. ſ. in abſentia illius fuerunt prolata. Nec obſtat, quòd ei poſteà à referentibus fuerint facta nota quominus habeant rationem detractionis: quia hoc eſt per accidens: dummodo verba proferens non ea intentione illa dixerit, vt ad alterum deferrentur: quia tunc formaliter eſſet contumelioſus, vt diximus quæſtione præcedenti. In ſolutione ad tertium argumentum enumerat D. Thomas modos, quibus poteſt fieri detractio. Nam, quia hæc non ex veritate, ſed ex fama, quæ vel ſubtrahitur, vel minuitur, rationem habet, & hæc ſubtractio, vel minutio poteſt contingere multipliciter, fit, vt etiam modi detrahendi ſint multiplices, atque diuerſi. Sed reducuntur ad octo: quorum quatuor directè, & alij quatuor indirectè famam proximi, vel tollere, vel minuere habent. Primus ex ijs, qui directè nocent, & omnium peſſimus eſt, quando quis alteri falſum imponit. Secundus quando vitium alienum ſuis verbis exauget. Tertius quando occultũ crimen reuelat. Quartus quando id, quod bonum eſt, oſtendere quis nititur, ex mala intentione fuiſſe profectum. Nam quamuis hoc ad temeritatem etiã iudicij ſpectet, vt rectè docet Caietanus in iſto commento: quia tamen nihil prohibet, vnum atq; eundem actum in duabus malitiæ ſpeciebus ſimul conſtitui: fit, vt eadem verba, quæ ſunt temerarij iudicij, ſimul etiam ſint detractoria. Imò, quia verba ex ſignificatione conſiderantur, & vitia ex finibus proprijs iudicantur, quando aliquis ideò dicit bonum ab aliquo mala intetione factum, vt eius famæ detrahat, conſtat ipſum non ſolum, ex intentione eſſe detractorem, ſed etiam verba ipſa ſecundum ſuam ſignificationem eſſe detractoria, quatenus ſignificant alterum eſſe malum malitia morali: Hoc eſt, ſignificant illum habere malam intentionem etiam in bonis; quod eſt eſſe peſſimum. Primus modus ex ijs, quæ indirectè nocent famæ, eſt cum quis aliena bona negat. Secundus, quando illa reticet, vbi manifeſtare debet. Quando enim me præſente de aliquo bonus ſermo initur, quem cõſtat me optimè noſſe, ſileo: ſilentium ipſum meum ſubindicat, talem non eſſe tantæ laudis dignum. Quod eſt genus quoddam infamiæ. Tertius modus eſt, quando quis diminuit aliena merita. Quartus denique, quando alterum frigidè laudat. Qui modus infamiæ non eſt minimus. Vnde Fauorinus apud Gellium: Turpius, inquit, eſt exiguè atque frigidè laudare, quam inſectanter grauiterque vituperare. Qui enim maledicit, quanto id acerbius facit, tanto magis pro iniquo inimicoque ducitur, tantoque minus fidem capit. Qui autem infæcundè ieiuneque laudat, à cauſa ipſa deſtitui videtur. Nam amicus creditur eius, quem laudare vult, & nihil poſſe reperire, quod in laudibus ponat.

Differentia duplex inter detractionem & cõtumeliã.

Multipliciter poteſt fieri detractio.

Dubium.

Sed dubitabit aliquis hoc loco: Vtrùm omnes iſti modi detrahendi ſint diſtincti ſpecie, vel potius omnes pertineant ad vnam & eandem ſpeciem ſpecialiſſimam? Ad quod breuiter dico, quod omnes ſunt eiuſdem ſpeciei. Exiſtimo enim detractionis eſſe vnicam tantum ſpeciem, cuius obiectum formale eſt infamia, quam quis per ignorantiam patitur. Sicut & obiectum formale contumeliæ eſt honor per violentiam ſublatus. Itaque quemadmodum quæſtione præcedenti diximus, contumeliam, conuicium, & improperium eſſe vnius & eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ, propter vnam rationem formalem obiecti, quam habent: ita & in propoſito. Poterit tamen in iſtis tantus inueniri exceſſus, vt ille in confeſſione veniat neceſſario explicandus. Qui enim de hæreſi, aut de inceſtu, aut de quouis alio deformi peccato proximum infamaſſet, non ſatis peccatum ſuum explicuiſſet, dicendo ſe detractionem feciſſe: niſi etiam ſimul declaraſſet, peccati grauitatem, cuius notam alteri inuſſit. Qui infamat Deum, aut Sanctum aliquem canonizatum, aut creatu-

Responſio.

Infamans Deum aut Sãctos magis blaſphemus quam detractor.

creaturam aliquam rationalem, prout creatura eſt Dei: non tam eſt detractor, quam blaſphemus: ſiue id faciat ad inhonorandum: ſiue ad infamandum, ſiue ad deridendum, & iocandum, vt ex mente D. Tho. docet Nauarro in Manuali cap. 18. numer. 18. Etiã ſi Angeli, & ſancti canonizati noſtri ſint dicendi proximi, vt ex mente D. Auguſtini in lib. de doctrina Chriſtiana, docet Diuus Thomas 2. 2. q. 25. art. 10. Ex dictis omnibus ſequitur eum, qui ſeipſum infamat ſiue manifeſtando crimen occultum, ſiue falſum imponendo, non dici propriè detractorem, quidquid dicat Nauarro loco citato. Quia nulla ex conditionibus ad detractionem requiſitis ibi inuenitur: vt conſtar. An autem talis peccet, & quale peccatum committat, alterius negotij eſt explicare, quod à nobis in ſuperioribus q. 62. in mate- B ria de dominio fuit late diſputatum, & declaratum. Videte ibi.

ARTICVLVS II.

Vtrum detractio ex genere ſuo ſit peccatum mortale.

Locis ſupra artic. 1. inductis.

*AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd detractio non ſit peccatum mortale. Nullus enim actus virtutis eſt peccatum mortale. Sed reuelare peccatum occultum, quod ſicut dictum * eſt, ad detractionem pertinet, eſt actus virtutis vel charitatis, dum aliquis fratri peccatum denuntiat, eius emendationem intendens: vel etiam eſt actus iuſtitiæ, dum aliquis fratrem accuſat: ergo detractio non eſt peccatum mortale.*

Art. præce. ad 3.

C

*2. Præterea. Super illud Prouer. 24. Cum detractoribus ne commiſcearis, dicit * glo. Hoc ſpecialiter vitio periclitatur totum pene genus humanũ. Sed nullum peccatum mortale in toto humano genere inuenitur, quia multi abſtinent à peccato mortali. Peccata autem venialia ſunt quæ in omnibus inueniuntur, ergo detractio eſt peccatum veniale.*

Gloſ. ord. ibidem.

*3. Præterea, Auguſt. in homil. * De igne purgatorio, inter peccata minuta ponit, quando cum omni facilitate vel temeritate maledicimus, quod pertinet ad detractionem: ergo detractio eſt peccatum veniale.*

Eſt ſer. 4. in die animarum ante med. Et eſt ſer. 14. in ordine to. 10. Et hr̃ 25. d. c. vnum oratorium.

D

*Sed contra eſt, quod Rom. 1. dicitur: Detractores Deo odiblibes. Quod ideo additur: vt dicit * glo. ne leue putetur propter hoc, quod conſiſtit in verbis.*

Glo. ordinaria ibi.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum * eſt, peccata verborum maximè ſunt ex intentione dicentis dijudicanda. Detractio autem ſecundum ſuam rationem ordinatur ad denigrandum famam alicuius. Vnde ille per ſe loquendo, detrahit, qui ad hoc de aliquo obloquitur eo abſente, vt eius famam denigret. Auferre autem alicui famam, valde graue eſt, quia inter res temporales videtur fama eſſe pretioſior, per* E *cuius defectum impeditur homo à multis bene agẽdis. Propter quod dicitur Eccleſi. 41. Curã habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille theſauri magni & pretioſi. Et ideo detractio, per ſe loquendo, eſt peccatum mortale. Contingit tamen quandoque quod aliquis dicit aliqua verba, per quæ diminuitur fama alicuius non hoc intendens, ſed aliquid aliud. Hoc autem non eſt detrahere per ſe, & formaliter loquendo, ſed ſolum materialiter, & quaſi per accidens. Et ſiquidem verba, per quæ fama alterius diminuitur, proferat aliquis propter aliquod bonum vel* A *neceſſarium debitis circunſtantijs obſeruatis, non eſt peccatum, nec poteſt dici detractio. Si autem proferat ex animi leuitate vel propter cauſam aliquam non neceſſariam, non eſt peccatum mortale, niſi fortè verbum quod dicitur, ſit adeo graue, quod notabiliter famam alicuius lædat: & præcipuè in his, quæ pertinent ad honeſtatẽ vitæ: quia hoc ex ipſo genere verborum habet rationem peccati mortalis. Et tenetur aliquis ad reſtitutionem famæ, ſicut ad reſtitutionem cuiuslibet rei ſubtractæ, eo modo, quo ſupra dictum* eſt, cum de reſtitutione ageretur.*

Q. 62. ar. 1.

Ad primum ergo dicendum, quòd reuelare peccatum occultum alicuius propter eius emendationem B *denuntiando, vel propter bonum iuſtitiæ publicæ accuſando, non eſt detrahere, vt dictum * eſt.*

In corp. ar. & q. 68. ar. 1.

Ad ſecundum dicendum, quòd glo. illa non dicit quòd detractio in toto genere humano inueniatur, ſed addit, pene. Tum quia ſtultorum infinitus eſt numerus, & pauci ſunt qui ambulent per viam ſalutis. Tum etiam quia pauci vel nulli ſunt, qui non aliquando ex animi leuitate aliquid dicant, vnde in aliquo vel leuiter alterius fama minoretur, quia vt dicitur Iacob. 3. Si quis in verbo non offendit, hic eſt perfectus vir.

Ad tertium dicendum, quòd Auguſt. loquitur in caſu illo, quo aliquis dicit aliquod leue malum de alio, C *non ex intentione nocendi, ſed ex animi leuitate, vel ex lapſu linguæ.*

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito quod detractio poteſt contingere dupliciter, ſcilicet, formaliter, & materialiter, formaliter eſt, quando quis de aliquo obloquitur eo abſente, vt eius famam denigret, peccata enim verborũ ex intentione dicentis dijudicantur: materialiter eſt, cum quis verba dicit, per quæ diminuitur fama alterius, non hoc intendens, ſed aliquid aliud: reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem per quatuor propoſitiones: Prima concluſio: Detractio formalis ex genere ſuo eſt peccatum mortale. Pro- D batur: illud vitium eſt mortale, quo in re magni momenti proximus læditur: ſed tale eſt detractio, qua proximi fama obnubilatur, quæ maiori pretio habetur, quam exteriora bona, iuxta illud Eccle. 41. Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quã mille theſauri boni, & pretioſi: ergo detractio formalis ex genere ſuo eſt peccatum mortale. Et eſt aduertendum, quod dicitur quis ex intentione detrahere, non ſolum quando directè id animo proponit, verum etiam quando animaduertit, quod dicit, & nihilominus ſine legitima cauſa verbum proferr. Secunda concluſio. Qui materialiter detrahit, hoc eſt, dicit verba aliqua detractoria, ſine animo, & intentione nocendi: ſi propter ali- E quod bonum & debitis cum circunſtantijs id facit: vt contingit in accuſatione, vel denuntiatione, nullum peccatum committit, ſed bene facit. Hæc concluſio relinquitur tanquam certa ex ſuperioribus. Tertia concluſio: Qui materialiter detrahit, ſi ex animi leuitate, aut libidine loquendi, aut denique propter aliquam cauſam non neceſſariam id facit: vt plurimum peccat venialiter: Niſi forte verbum adeò ſit acerbum, vt notabiliter famam alterius lædat. Tunc enim rationem nocumenti illati erit peccatum mortale. Quarta concluſio. Quicunque alteri famam inique ſuſtulit tenetur ad reſtitutionem, eo modo, & ordine, quo ſupra dictum eſt in materia de reſtitutione.

EXPLICATIO ARTICULI.

Detractio ex genere ſuo e peccatum mortale.

RESolutio D. Tho. in iſto articulo eſt, formalem derractionem, quæ contingit quando quis ex intentione lædendi proximum in fama, eo abſente peccata aut defectus eius manifeſtat: ex genere ſuo eſſe peccatum mortale, quamuis ex leuitate materiæ poſſit fieri veniale, detractionem tamen materialem, hoc eſt, non animo detrahendi regulariter & ex genere ſuo, non eſſe mortale, quamuis per accidens, hoc poſſit illi conuenire. Tunc, ſcilicet, quando notabiliter læditur fama proximi eius criminis manifeſtatione: quod ex ſua ipſius ratione ſecum affert mortalem culpam. Tunc enim adeo requiritur prudentia, atque cautela, vt quæuis negligentia loquenti, niſi ſubitus ſit motus, mortale efficiat crimen. Et aduertit Caietanus, non lædi famam proximi notabiliter ex hoc, quod narretur ſecretum crimen eius tali perſonæ, apud quam perinde erit, ac, ſi non eſſet dictum, vt contingit in colloquijs inter virum, & vxorem, de criminibus filiorum, & confeſſionibus eorum, qui confitentes peccata propria dicunt imprudenter confeſſori, in quo confidunt, perſonam, cum qua grauiſſime peccauerunt & ſimilibus. Ex his enim aut non læditur fama proximi, quia quærunt magis tegere ſcientes, quam vt etiam quis hæc ſuſpicietur. Vel parum læditur: & ſic non eſt peccatum mortale. Cæterum Soto lib. 5. de iuſtitia. quæſtione. 10. art. 2. falſam exiſtimat hãc ſententiam Caietani, quantum ad id, quod affirmat non eſſe infamiam mortalem, cum quis occultum alienum crimen vni cordato uiro ſecreto detegit, apud quem ità celabitur, ac ſi muro dictũ fuiſſet. Quod ego ſimiliter verum exiſtimo, propter rationem ab ipſo Soto adductam. Nullus enim ſanæ mentis erit, qui nolit ſuum grauiſſimum crimen, quantum attinet ad læſionem famæ, potius celari vni viro grauiſſimo, quam tribus, aut quatuor hominibus de media plebe. Nam quamuis ex vna parte maius periculum immineat, quod ab iſtis euulgabitur, quam ab illo: ex altera tamen pluribus quiſq; facit in bona eſſe exiſtimatione apud vnum virum grauiſſimum, quam apud plures alios minoris autoritatis. Et in præſenti tantum loquimur de nocumento in fama illato. Ex quo infertur, peſſimè ac nocentiſſimè illos facere, qui, niſi vrgens ſit cauſa corrigendi fratrem, vel vni, quantumuis prudenti viro, occultum alienum crimen reuelant. Nã quamuis is in ſuo id pectore reconditum ſeruet: apud ipſum tamen alius magnum ſui honoris ac famæ patitur detrimentum.

Sententia Caietani.

Sententia Soti vera.

Multa in iſto articulo eſſent dicenda, niſi ea à nobis ſupra quæſt. 62. artic. 2. cum de reſtitutione famæ eſſet ſermo, fuiſſent pertractata. Cæterùm, quoniam plura adhuc deſiderantur, quæ ſunt propria huius loci, ea pro complemento totius materiæ ſuo ordine explicabimus. Et vt à difficilioribus incipiamus, ſit prima difficultas: Vtrùm reuelans peccatum alterius confeſſario, non potens aliter ſuum crimen manifeſtare, ſit dicendus detractor, ſaltem materialiter, aliquodque peccatum committat? In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primo, certum eſſe, quod ſi ex tali reuelatione criminis aliquod ſequitur vel ſcandalum, vel peccatum, vel damnum corporale, aut temporale eius, qui peccatum commiſit, aut alterius, nulla ratione eſt licitum illam facere. Imò, ſi ex tali manifeſtatione aliquid huiuſmodi timetur, ad nullam interrogationem à confeſſario factam poterit pęnitens reſpondere, niſi generaliter, quod peccauit, vel cum cõſanguinea, vel cũ Eccleſiaſtico. Et ſi ex huiuſmodi generali criminis manifeſtatione, adhuc idem detrimentum timetur, occultandum erit omnino id peccatum alijs duntaxat expreſſis cũ intentione, q uam primum potuerit, illud crimen, vel circunſtantiam cum alijs, quæ poſtea commiſerit confitendi: Eſtq; hoc intelligendum, quando pęnitens obligatur talem confeſſionem facere, vel vt Euchariſtiam ſuſcipiat, vel ad vitandum ſcandalum, quod ex eo quod non ſuſciperet ſacramẽtum, ſequeretur. Nam ſi confeſſio non eſſet neceſſaria, illam omnino prætermittendi eſſet præceptum.

Primũ dubium de reuelãte peccatum alterius in confeſſione.

Primum dictũ certũ.

Dico ſecundo etiam eſſe certum, quod ſi eſt alius confeſſarius qui perſonam non cognoſcat, tenetur pęnitens cum illo integram facere confeſſionem. Et ſi ad id licentiam non habet, eam petere à proprio parocho. Nec eo ipſo, quod talis caſus inſurgit, habet pœnitens facultatem, cum quo voluerit confitendi, vt docent Paludanus, Adrianus, & Nauarrus locis infrà citandis. Requiritur enim ad abſoluendum à quibuſcunque peccatis mortalibus iuriſdictio in confeſſario. Et hanc nullus, niſi proprius parochus, vel alius ex eius commiſſione habere poteſt. Dico tertio, etiam eſſe certum, quod nulli licet in confeſſione alterius crimen reuelare proprio nomine expreſſo, aut gradu, aut dignitate; quã do id ad proprij peccati manifeſtationem nõ fuerit neceſſarium. Et qui ſecus fecerit, detractionis peccatum committet, tanto grauius quanto crimen, quod aperit, grauius fuerit. Itaque hæc certa ſunt.

2. Dictum certum.

B

3. Dictum certum.

Sed dubium eſt, an quando ex manifeſtatione mei criminis, aut alicuius circunſtantię ex ijs, quæ neceſſario ſunt in confeſſione explicandæ, alterius certæ perſonę peccatum à confeſſario cognoſcitur: & non eſt copia cum alio confitendi, vel, quia eſt articulus mortis: vel parochus abeſt; vel ſi eſt pręſens, non vult dare licentiam: ponamus etiam quamuis pęnitens mutet habitum, vt dicit Caietanus, id nõ ſufficiet, quia parochus vult cognoſcere, an ſit eius ouis, eamque videre: & denique quod nullum aliud eſt remedium ad occultãdum crimen alterius, quam proprium tacere: & item ponamus, quod nec illi, cuius crimen in confeſſione detegitur, nec alteri aliquod ſequetur nocumentum ex tali confeſſione, aut in vita, aut in honore, aut in bonis temporalibus vltra leuem illam infamiam, quæ conſurgit in corde cõfeſſarij complicem pro malo, & iniquo reputantis. Eſt, inquam, dubium, an in hóc caſu, non potenti alter ſuum crimen detegere, quam reuelando crimen alterius confeſſario, ſit licitum illud dicere, ad idque teneatur, vel potius peccet in tali reuelatione. Viguerius videtur dicere, omittendam eſſe tunc totam confeſsionem, & ſine illa communicandum, ſi currit præceptum, quia vtendum eſt eo tempore regula de non habẽre copiam confeſſoris. Sed hoc eſt apertè falſum, cum præceptum ſeruari debeat quoad poteſt: vt communiter dicunt Doctores in materia de confeſſiones. Canus atque Ledeſma exiſtimant, ſaltẽ in articulo mortis eſſe licitum detegere complicem, qui tunc infamiæ iacturam tolerare debet, vt proximus liberetur ab eo neceſſitate. Sed etiam hæc ſententia eſt falſa. Nam ſi alio tempore ſalubris eſt confeſſio, ſine illo peccato, aut circunſtantia facta, cur etiam non erit ſalubris in articulo mortis; Et ſi tunc eſt conſilium, talem circunſtantiam confiteri, cur non etiam extra articulum illum. Omnes enim rationes, quæ probant tacendum eſſe, de omni tempore probant, aut de nullo. Nec ratio Cani aliquid valet. Nam pœnitẽs, nec liberatur à morte corporali per illius circunſtantiæ manifeſtationem, nec ab ſpirituali, cũ licitè taceat, & gratia ſacramenti non fraudetur confitendo alia materialia, vel etiam vnum veniale.

Pũctus difficultatis.

C

D

E

De propoſita ergo difficultate ſunt duæ opiniones extremæ. Vna quæ affirmat non ſolum eſſe licitum, verùm etiam neceſſarium, regulariter loquendo,

Sententia D. Tho. & aliorum.

dò, circunſtantiam illam perſonæ confiteri, ſi mutat ſpeciem, aut ſecundum alios, ſi agrauat notabiliter. Hanc tenet Diuus Thomas in 4. diſtin. 16. q. 3. art. 2. quæſt. 5. ad 5. & opuſcul. 12. art. 9. Alexand. 4. p. quæſt. 77. memb. 2. art. 4. Bonauent. diſtin. 21. in 2. parte diſtinctionis. art. 1. quæſt. 3. in corpore. & p. p. opuſculorum titulo de modo confitendi. cap. 1. Paludani in 4. diſt. 21. quæſt. 3. art. 2. concluſione 2. & diſt. 16. q. 3. art. 3. ad 2. Ricard. diſt. 21. quæſt. 2. art. 5. Henri. quodlib. 3. q. 23. Durandus diſt. 16. quæſt. vltima, num. 8. Gabriel. diſt. 17. quæſt. 1. concluſione 5. Antoninus 3. par. titulo 14. cap. 19. §. 11. Medina. Cod. de confeſſione. cap. de circunſtantia temporis & loci, ad finem. Adrian. in 4. quæſt. 1. de confeſſ. §. ſed oritur ex his. Soto in 4. diſt. 18. quæſt. 2. art. 5. ad 4. Syluester verbo, confeſſio. 1. quæſt. 24. Gerſon Alphabeto. 41. litera, L. & Alphab. 42. lit. F. Roſella. verbo. confeſſio. 1. §. 6. Almaynus in 4. diſtin. 17. q. 1. artic. 2. Et probari poteſt hæc ſententia pluribus argumentis.

1. argum. Primo ſic: Qui vtitur iure ſuo, nulli facit iniuriam: maximè ſi eo vtatur ſine notabili detrimento tertij, ſed qui integre omnia ſua peccata confitetur, explicando circunſtantias perſonarum in caſu poſito, vtitur iure ſuo: ergo nulli facit iniuriam, atque ex conſequenti licitè id facit. Conſequentia eſt nota & maior eſt principium iuris, vt conſtat ex cap. cum Eccleſia. de electione. & ff. de regulis iuris, in regula: Nullus videtur, & regula. Nemo damnum. & regula. Factum ſuum. §. non videtur, & ibi Gloſſa. & Philip. Decius, minor autem probatur: Si confeſſarius non haberet notitiam perſonæ per circunſtantiam explicatæ, pœnitens haberet ius ad illam declarandam: ſed propter cognitionem perſonæ pœnitens non amittit ſuum ius, maximè cum ex ſua confeſſione notabile detrimentum complici non ſequatur, vt ſupponimus: ergo illo vti poteſt.

2. argum. Secundo: Nullus tenetur ius ſuum, & vtilitatem dimittere, pro vitando paruo damno proximi: imò nec pro vitando maximo, ſi præcipuum quod intendit non eſt nocere, ſed ius ſuum, & vtilitatem perſequi: poſſum enim ego in domo mea feneſtras aperire, quamuis ex hoc vicinis damnum ſequatur, modo publica via mediet: & ſimiliter poſſum parietes erigere, quamuis ex eis defectum lucis vicinus patiatur: item mercator licitè vendit merces ſuas minori pretio, quamuis ex hoc damnum minoris lucri alijs ſequatur: præterea eccleſiaſtici, & priuilegiati licitè gaudent ſuis priuilegijs ementes & vendentes, ſine aliquo tributo, aut ligna ſcindentes, vel aliud quid ſimile facientes, iuxta tenorem priuilegij: eſto, ex hoc detrimentum alijs reſultet: quia id non intendunt, ſed tantum vti iure ſuo, propriamq; vtilitatem perſequi: ſimiliter aduocatis poteſt licitè cliento ſuo parrocinari, vel matrimonium tractare, modò negotium ſit licitum: quamuis ex hoc graue damnum, aut in honore, aut in rebus proximis reſultet, quia vtitur iure ſuo: & denique quiſq; ſiue in iudicio, ſiue extra ius ſuum & vtilitatem perſequens, poteſt licitè vel denunciare, vel accuſare crimen occultum proximi, modò probari poſſit: quamuis ipſe ex hoc grauiſſimum nocumentum, ſiue in honore, ſiue in rebus patiatur, vt diximus in ſuperioribus: ergo pari ratione, poſſum ego vti iure meo, in meam vtilitatem integrè in confeſſione omnia peccata cum ſuis circunſtantijs explicare: quamuis ex hoc aliquale detrimentum in honore proximo ſequatur. Maxime cum ipſe fuerit in cauſa, culpámque commiſerit, propter quam ex proſequutione mei iuris ſuæ famę detrimentum ſibi immineat. Ex hoc infertur, quod ſi licet in confeſſione eam circunſtantiam, dicere, qua cõfeſſarius veniat in cognitionem culpæ & perſonæ alterius: etiam erit neceſſarium id facere. Semper enim, quod id,

A quod præcipitur, cadit ſub poteſtate, & iuriſdictione præcipientis, & eſt licitum cum omnibus ſuis circunſtantijs, ſubditus tenetur parere, illudq; adimplere, ſi poteſt ſine graui ſuo, aut alterius detrimento, vel in perſona, vel in honore, vel in rebus. Imò tanta poterit eſſe vis præcepti, ſiue diuini, ſiue humani, vt illud adimplere ſubditus teneatur, etiã cum manifeſto periculo vitæ ſuæ, aut alterius: vt explicant Soto lib. 1. de iuſtitia q. 6. art. 4. & Caietanus 1. 2. q. 96. art. 4.

Sententia Marſilij & aliorum. Altera ſententia eſt in alio extremo, quæ affirmat nulla ratione eſſe licitum, explicare in confeſſione illam circunſtantiam, qua confeſſarius deueniet in cognitionem peccati, & perſonæ proximi, etiamſi ex hoc nullum aliud detrimentum ſequa-
B tur, quam leuis infamia, quæ conſurgit in animo confeſſarij, reputantis illum pro iniquo & malo. Hanc opinionem tenet Marſilius in 4. quæſtio. 12. art. 1. dub. 1. in quadam reſponſione ad 6. argumentum fol. 575. Nauarro in Manuali cap. 7. numero 2. ſequutus Innocentium, & Hoſtienſem in capit. omnis. de pœnitent. & remiſ. Cano in relectione de pœ. p. 5. Quamuis moderetur illam, vt intelligatur, quando iactura famę proximi apud confeſſarium fuerit mediocris. Nam ſi fuerit minima, ſecundum qualitatem perſonæ ad arbitrium boni viri, tenebitur pœnitens tunc peccatum cum ſua circunſtantia confiteri. Vt ſi, verbi gratia, vir iuuenis, & ſecularis cum virgine fornicaretur: tunc ſi fęmina non potuiſſet ſuum delictum manifeſtare, niſi confeſſarius
C ſimul intelligeret talem iuuenẽ fuiſſe complicem: tenebitur adhuc fęmina peccatum confiteri: quia minima, & ferè nulla eſt infamia, quæ ex hoc facto viro reſultat. Cæterum iuuenis non poterit licitè ità confiteri, vt confeſſarius veniat in cognitionem fęminæ: quia infamia quæ inde illi reſultat, eſt notabilis. Hanc eandem ſententiam tenet Bart. Medina lib. 2. ſuæ ſummæ. c. 4. §. 1. & omnium nouiſſimus Dominicus Bañes ſuper 2. 2. D. Tho. q. 33. art. 8. dubio 8. in prima parte illius: qui adducit pro eadem Caietanum. Sed certè fallitur: potius enim videtur fauere contrarię ſententiæ, in ſumma, verba confeſſio. condi. 3. Vbi dicit, quod ſi ſit vir bonus confeſſor, & de quo non eſt ſuſpicio futuræ infamiæ, poteſt explicari talis circunſtantia. Et idem expreſ-
D ſius affirmat in opuſcu. quodlibet. 2. reſponſione 5. ad fratrem Cherubin. Si aliquando Caieta. huic ſententiæ fauorem dediſſe eſt dicendus, eſt in iſto articulo, vbi dicit non lædi famam proximi notabiliter, per hoc, quod narretur ſecreto crimen eius tali perſonæ, apud quam perinde erit, ac ſi non fuiſſet dictum. Vt contingit in confeſſionibus eorum, qui confitentes peccata propria, dicunt imprudenter confeſſori, in quo confidunt, perſonam, cum qua grauiſſimè peccauerunt. Quibus verbis videtur ſignificare, eſſe peccatum, quamuis non mortale, peccata aliorum in confeſſione explicare.

Sententia authoris. Non eſt in cõfeſſione explicanda circunſtantia qua cõfeſſarius veniat in cognitionem alterius. Mihi ex his ſententijs hæc ſecunda videtur longè verior, atque ſecurior: quamuis etiam prima ſua probabilitate non careat. Quam præcipuè facit tot
E virorum doctiſſimorum vnanimis conſenſus, qui apud me (qui nulla ex parte cũ minimo eorum ſum comparandus) maximè in materia morali, plurimum valet. Sed probatur multis, & efficaciſſimis rationibus ſecunda opinio. Primo ſic: Quando ex confeſſione mei criminis, aut alicuius circunſtantiæ illius, imminet mihi, aut alteri graue aliquod dãnũ, ſiue in perſona, ſiue in honore, ſiue in bonis, licitè poſſum illud tacere, vt ex mente omnium in principio huius difficultatis pro certo ſuppoſuimus: ergo & quãdo imminet proximo leue aliquod damnum, quale dicitur eſſe illud infamiæ quod reſultat in animo confeſſarij. Probo conſequentiam: Nam

eodem

eodẽ iure naturæ quo prohibemur vitare in noſtris A operibus damnũ proximi graue, prohibemur etiã vitare quodcunque aliud leue, atque ex conſequenti ſi confeſſio cum graui damno proximi eſt culpabilis, cum leui etiã culpã habebit, & ſolũ erit differentia quantũ ad hoc, quod eſt magis, aut minus culpabilis, pro ratione nocumenti inde ſubſequuti. Secũdo: Quãdo in vno & eodẽ caſu duo præcepta cõcurrũt, quę ſimul ſeruari nõ poſſunt, id ſolũ obligat quod maius eſt, & minus amittit ſuam vim, pro illoque tempore obligationem non inducit, iuxta regulam poſitam in capitul. duo mala. & in cap. Neruii. 13. diſtin. vbi habetur: ex duobus malis minus eſt eligendum: conſtat autem, quod quãdo duo præcepta pro eodem tempore concurrunt, minus malũ eſt, minus non adimplere, quam maius: ſed in caſu, B quo homo ſuum peccatum confiteri non poteſt ſine infamia proximi, concurrunt duo præcepta, vnũ naturale, nullũ nocumẽtũ ſiue graue, ſiue leue proximo inferendi, in honore aut in fama, alterũ integre confitẽdi. Quorũ primũ maius & minus diſpenſabile, vt potè quod ad legem naturalem ſpectat; nã ſecundum ſolum eſt de lege diuina poſitiua, quę naturalem non tollit: quod enim pro charitate inſtitutũ eſt, contra charitatem militare non debet, vt dicit D. Bernardus in li. de præcepto & præcepti diſpenſatione, litera. F. ergo ſolum primum præceptũ eſt tunc ſeruandum, atque ex conſequenti non confitendum peccatum, cum infamia proximi. Et confirmatur: Regula communis eſt inter Theologos, quod pręcepta, quæ ſolum ſunt diuina poſitiua, re- C gulariter loquendo, non adeò ſtrictam inducunt obligationem, vt cum iniuria graui, vel leui legis naturalis, aut cum nocumento iuris, aut vtilitatis proximi, ſint obſeruanda. Hac enim ratione dicimus, præceptum omnibus conferendi baptiſmum, quod maioris neceſſitatis eſt paruulis aliud remedium nõ habentibus, quam adultis, confeſſionis, ſine qua in actu, per ſolam contritionem, in caſu neceſſitatis ſalutem conſequi poſſunt, contra voluntatem parẽtum infidelium, non eſſe adimplendum. Quare huiuſmodi pueros infidelium, inuitis parentibus baptizandos non eſſe, ſupra latè oſtendimus ex mente D. Thom. in primo tomo. quæſtione 10. articu. 12. Eſt enim contra legem naturalem patriæ poteſtatis, vt filijs, parentibus inuitis, ea legis profeſſio tri- D buatur, quam ipſi eligere non poſſunt; ſed præceptũ integre cõfitendi peccata cum omnibus ſuis circunſtantijs, ſolum eſt diuinum poſitiuum, vt de ſe patet: ergo non obligat ad ſui obſeruantiã cũ iniuria leui, aut graui legis naturalis, de conſeruanda fama proximi. Item: Qui emiſit votum caſtitatis, ſi poſteà vxorem ducat, tenetur coniugale debitum ſoluere ne iuri vxoris noceat: & qui vouit religionem, non tenetur illam ingredi, quoaduſque creditoribus ſatisfaciat: ſi id poſteà efficere non poterit, aut ſi ad pauperum parentum ſuſtentationem fuerit neceſſarium, vt in ſeculo maneat: nec huius rei alia ratio poteſt aſſignari, niſi quod lex naturalis præcipit, tã debita ſoluere, quam in caſu neceſſitatis parentibus E ſubuenire, cui per ingreſsũ religionis in caſu poſito derogatur: ergo pari ratione, quamuis ſit præceptũ diuinum de facienda integra confeſſione, ad quod eſt neceſſarium, vt omnes circunſtantiæ ſpeciem mutantes, aut notabiliter aggrauantes exprimantur, ſi ex hoc ſequitur nocumentum proximi, quòd lex naturalis inferre prohibet; ab illa erit ſuperſedendum: vel ſi hoc fieri non poteſt, explicanda erũt peccata illis circunſtantijs non expreſſis, ex quarũ notitia iniuria alteri accreſcit, ne lex naturalis violetur. Vltimò: Non poteſt aliquis circa culpam mortalem occultum alienum crimen vni cordato viro ſecreto detegere, & ſi apud illum ità celabitur, ac ſi muto dictum fuiſſet, vt ex mente Soti, in principio huius articuli, diximus contra Caietanum. Nec huius rei aliam rationem aſſignauimus, niſi quod quiſque ſanæ mentis pluris facit in bona eſſe æſtimatione apud vnum virum grauem, quam apud plures alios minoris autoritatis: ſed hoc idem nocumentũ ſequitur ex eo, quod quis circunſtantiam confiteatur, ex qua confeſſarius in notitiam alicuius grauis criminis & perſonæ quæ illud commiſit, deueniat: ergo non eſt hoc exiſtimandum paruum inconueniens, atque ex conſequenti non eſt licitum illud facere, placet quidem mihi moderatio à Magiſtro Cano poſita, de qua mentionem fecimus referentes autores, qui hanc noſtram ſententiam tenet. Cęterum illius ratio eſt, quòd fœmina non poteſt explicare ſuum crimen, niſi confeſſarius ſimul intelligat quis ſit iuuenis, qui cum illa concubuit, & ex tali circunſtantiæ declaratione, aut minima aut nulla, ſequitur infamia iuuenem. Et vbi non eſt infamia quæ apud homines in pretio habeatur, certum eſt, non eſſe peccatum, alterius crimen manifeſtare, vt ex dictis patet.

Et ad primum argumentum pro contraria ſententia factum, reſpondetur conceſſa maiori, negando minorem. *Ad 1. arg.* Et ad probationem dico, falſum eſſe, quod per cognitionem, quam confeſſarius habet de complice, non amittit pœnitens ius, quod habet ad integre confitendum omnia ſua peccata, cum omnibus ſuis circunſtantijs. Nam cum nullus habeat ius alterũ nocendi, & ex illa notitia confeſſarij neceſſario ſequatur nocumentum proximi, fit, vt ea ſola ſit ſufficiens, tollere ius, quod pœnitens habebat ad confeſſionem taliter faciendam: ius enim gratiæ tollitur per ius naturæ.

Ad ſecundum argumentum vt reſpondeamus, dico primo, quod ſi illud aliquid valeret, pari ratione conuinceret, eſſe licitum: imò neceſſarium, confiteri omnia peccata cum omnibus ſuis circunſtantijs, etiam quando ex tali confeſſione grauiſſimum *Ad 2. arg.* aliquod damnum ſiue in vita, ſiue in honore, ſiue in diuitijs proximo ſequeretur, cuius contrarium ex mente omnium Doctorum in principio huius difficultatis pro certo ſuppoſuimus. Nam cum vnicuique liceat ius ſuum, & vtilitatem perſequi, etiam cum grauiſſimo proximi detrimẽto, vt ex exemplis in argumento adductis colligere licet, fit, vt ſi pœnitens habet ius in eo caſu integrè confitendi, ob nullum alterius damnum illud dimittere teneatur. Dico ſecundo, falſum eſſe quod pœnitens in caſu argumenti habeat ius ad confitendas circunſtantias, ex quibus alterius infamia ſequatur. Nam cum nullus habeat ius alteri nocendi, etiam ob propriam vtilitatem, niſi ea vtilitas ſit talis, vt ex iuſtitia ſit ei debita; quod contingit in omnib. inſtantijs poſitis in argumento, fit, vt ob conſequendam propriam vtilitatem, alteri nocere non poſſit. Eo vel maxime, quod pœnitens ex eo, quod circunſtantiam occultet, qua alteri infamia irrogatur, nec detrimentum patitur, nec ab aliqua vtilitatis acquiſitione impeditur, cum eandem prorſus gratiam, quam conſequeretur per ſacramentum pœnitentiæ, omnibus peccatis, & circunſtantijs expreſſis, conſequatur etiam omiſſa illa, ex qua damnum reſultat, vſque ad tempus, quo eam ſine præiudicio tertij poſſit confiteri. Si in aliquo caſu argumentum propoſitum videretur habere difficultatem, eſt in eo, quo pœnitens non obligatur confiteri peccata, & vult id facere in propriam animæ vtilitatem, à qua fruſtratur, dũ ſacramentum non ſuſcipit, nec illud poteſt ſuſcipere vt diximus, ſi ad illius integritatem requiritur, quod ea peccata vel circunſtantiæ explicentur, ex quorum cognitione proximi fama apud confeſſarium detrimentum patitur. Cæterùm nec hoc im-

pedit, quo minus noſtra ſententia ſit vera, ſi quidem vt paulò antea dicebam non poteſt ſemper homo ſuam vtilitatem perſequi, ſed tunc tantum, quando id ſine iniuria alterius fieri poteſt, aut vtilitas eſt debita ex iuſtitia, quorum neutrum inuenitur in propoſito.

Secunda difficultas eſt, Vtrum dicēs id peccatū, quod notorium eſt, ſiue facto ſiue iure, peccet mortaliter. Verbi gratia. Habet quis læſam famam apud multos de ciuitate, vel quia peccatum ab ipſo factum eſt publicum, quod appellatur notorium notorietate facti: vel quia publicè propter illud fuit punitus, quod appellatur notoriū notorietate iuris. Dubium eſt an narrans illud eis, qui neſciebāt, peccet mortaliter Syluester, verbo, detractio. quæſtione, 1. partem, tenet affirmatiuam. Niſi fortè peccatū ità eſſet notum, vt ſtatim, etiam eo, qui narrauit, tacente, deuenire deberet in notitiam eorum, quibus narratur. Et probari poteſt hæc opinio iſto argumēto: Ille, qui in caſu poſito, facto vel iure habet famā læſam, reſpectu eorum, quibus narratur peccatum; ita habet bonam æſtimationem, ac ſi nihil turpe feciſſet: ergo illud referens, reſpectu taliter audientiū ità eſt detractor, ac ſi crimen omnino eſſet ſecretū, atque ex conſequenti peccat mortaliter. Contrariā ſententiam tenet Nauarro in Manua. cap. 18. nume. 26. Cuius verba ſunt, quæ ſequuntur: Decimo quinto peccat: qui peccatum verum mortale ſecretum alterius detegit inordinatè, niſi aliqua circunſtantia excuſet à mortali. Et dixi ſecretum, quia detegere notoria facti vel iuris, vel famoſa, ſine mala intētione nocendi, non eſt peccatum ſaltem mortale; quamuis illi, quibus deteguntur, ea ignorent, nec in regione, vbi deteguntur, ſcirentur. Vt ſi quis in Luſitania diceret, illum, vel illum in Caſtella fuſtibus fuiſſe ictum, etiamſi ille ſit in Luſitania præſens, & ab eis, quibus dicitur cognoſcatur. Hæc Nauarro. Citatque pro eadem ſententia Caietanum. tomo. 2. opuſcu. tract. 31. reſponſione. 6. & Ioannem de Maioris in 4. diſt. 21, q. 2.

2. dubium de dicente peccatum notorium.

Sententia Sylueſtri.

Argu.

Sententia Nauarri.

Cæterùm, vt in re tanti momenti, & quæ quotidie habetur præ manibus, explicanda recto ordine procedamus, dicam prius, quæ certa ſunt apud omnes, dicturus poſteà ea, in quibus eſt controuerſia apud Doctores. Hunc enim modum procedendi ſemper exiſtimaui conuenientiſſimum, & explicandis difficultatibus maximè in moralibus, tot doctiſſimorum virorum ſententijs inuolutis, aptiſſimum, & clariſſimum. Dico ergo primò, certum eſſe, quod miſcere colloquia inter conciues, aut familiares de peccatis proximorum tam dicentibus, quā audientibus notis ex ſe nec eſt bonum, nec malum ſed ex intentione, & fine colloquentium redditur id opus aut honeſtum, aut vituperabile. Si enim narrentur ea peccata ob bonum finem, vt ſcilicet, alij ab eis abſtineant exemplo eorum, qui ceciderunt, aut ſuorum criminum pœnas dederunt, opus eſt laudabile, atque honeſtum, vtpote, quod cedit in gloriam Dei, & proximorum vtilitatē. Si verò talis cōmiſtio colloquiorum fiat, ſiue ex curioſitate, ſiue ex leuitate, aut ocioſitate, aliove inutili fine, erit peccatū veniale, vt in ſpecie docet Cord. tract. de detractione membro. 4. quæſtione ſecunda, concluſi. 6. Et ratio huius eſt: Quia cū tūc nulla fama læditur, quæ iam læſa non fuerit, etiā apud eos, quibuſcum loquimur, nulla relinquitur malitia in opere, niſi illa venialis, quę deſumitur ex fine. Sicque frequentiſſimè contingere ſolet etiam in colloquijs timoratorum hominum. Si autem colloquutio fiat ex praua intentione, vt ſcilicet, mala de proximis opinio renouetur, ſicque eis infamia & honore noceatur, peccatum eſt mortale formaliſſimæ detractionis, vt de ſe patet.

1. dictum. certum.

Dico ſecundo, etiam eſſe certum, quod qui manifeſtat delictum illius, qui per publicam ſententiam eſt infamia notatus, ſiue in eodem oppido, ſiue in diuerſo, non peccat contra iuſtitiam: atque ex conſequenti nec ad aliquā tenetur reſtitutionem. Ex quo enim aliqui publicè ſunt notati, iam amiſerunt iura ſecreti: atque adeò per hoc quod eorum delictum manifeſtetur, iuſtitia violari non poteſt. Eo vel maximè, quod iudicum, ac legum talem pœnam imponentium intentio eſt, vt omnibus innoteſcat, vt docent Mercad. cap. 11. §. es tambien. & Ioſephus Ang. in floribus. 4. ſentent. q. de reſtitutione famæ. dubio 4. Qui etiam dicunt primam, & præcipuam pœnam taliter condemnatorum eſſe infamiam. Nam flagella, mutilationes, mori, truncari, vel dolores ſentire, commune eſt atque naturale omni animali: erubeſcere autem, & honorem amittere eſt proprium hominis: & ob id leges præcipuè volunt eum in honore & opinione punire. Ex quo etiam fit, vt non in carcere, nec in nocte, ſed in die, & in medio populo, & in ferijs celebrioribus iuſtitia fiat. Itaque quemadmodum, ſi quis per ſententiam iudicis ita damnaretur ad direptionem bonorum, vt ſingulis illa capere volentibus eſſent expoſita, qui illa auferret ad nullam teneretur reſtitutionem, quia iuſte ille bonorum ſuorum dominio priuatur. Pari etiam rōne, qui manifeſtat delictum illius, cuius infamia iure, & vt cæteri audientes pertimeſcant, eſt veluti expoſita omnibus deuulganda, non peccat contra iuſtitiam, nec ad reſtitutionem tenetur. Nec refert quantum ad hoc, an bono, vel malo animo id fecerit. Nam ad rationē iniuſtitiæ impertinens eſt malus animus, quamuis non ad rationem peccati. Sed eſt hoc intelligendum, modò delictum, quod manifeſtatur, ſit idem propter quod quis infamia eſt notatus. Nam qui diffamatum in vno genere vitij, vel in pluribus, diffamaret in altero de quo bene audit, non ſolum peccaret mortaliter, ſed etiam teneretur ad reſtitutionem, vt diximus ſupra quęſtione 62. articulo 2 dub. 3. circa ſolutionem ad ſecundum argumentum D. Tho.

2. dictum. certum.

Dico tertio etiam eſſe certum, quod qui manifeſtat alicui id peccatum proximi, quod non iure, ſed facto eſt notorium: vt ſi, Verbi gratia eſt aliquis in ciuitate de aliquo crimine infamatus, non quia per publicam ſententiam de eo fuit conuictus, ſed quia ipſo dante occaſionem, in notitiam fere omnium aut maioris partis populi, peruenit: vel quia ipſe ſcilicet, egreditur, & ingreditur domum alicuius mulieris, vel aliud quid ſimile facit cūctis vicinis videntibus, & ſcientibus, ex quo ortum habuit, vt factum illud paulatim fuerit euulgatum, narreturque inter omnes, talis, inquam, qui huiuſmodi peccatum neſcientibus manifeſtat, nec peccat contra iuſtitiam, nec ad aliquam tenetur reſtitutionem. Ex quo enim peccatum factum fuit publicum amiſit peccator iura ſecreti, ſibique debet imputari, qui cauſam dedit. Fateor, quidem, quod ſi ob meum dictum, crimen illud plus notabiliter publicatur, aut aliud detrimentum peccanti euenit, pecco contra charitatem. Sed quod affirmo eſt, tale peccatum non eſſe contra iuſtitiam. Nam cùm iam fama illius, apud omnes. vel maiorem partem ſit læſa, vel certè de facili poſſit delictum ab omnibus ſciri, ſi velint, quia omnium ore circunfertur, fit, vt nihil ab eo contra iuſtitiam auferatur. Si peccatum tale eſſet, quod difficile poſſet in illius vel illorum, quibus narratur cognitionem venire, vel quia in loco remoto, vel in eodem, ſed à longo iam tempore fuit perpetratum, re vera peccaret contra iuſtitiam illud reuelans. Oblitum enim iam delictum, nec per ſententiam punitum, nullus habet ius reuelandi: atque adeò contrarium faciens peccat contra iuſtitiam, & tenetur

3. dictum certum.

netur ad reſtitutionem. Itaque hæc certa ſunt.

Alius difficultatis.

Sententia authoris.

Sed dubium eſt, an qui dicit id peccatum, quod notoriũ eſt, ſiue facto, ſiue iure, illis, qui illud ignorant, peccet mortaliter contra charitatem. Et ſimiliter poteſt eſſe dubium de numero hominum, qui ſufficient ad hoc vt delictum ab ipſis cognitum notorium dicatur notorietate facti. De vtroque enim non leuis eſt concertatio inter Doctores. Ad quorum explicationem dico primò, meo iudicio non eſſe dubitandum, quod qui alicuius peccatum ſiue iure, ſiue facto ſit notorium, ignorantibus manifeſtat: niſi ex bona intentione id faciat, iuxta explicata in primo dicto ex ijs, quæ in principio dubitationis pro certis ſuppoſuimus, ſemper peccat ſaltem venialiter. Contra rationem enim eſſe videtur, vt B quis alterum, licet infamatũ, denuo infamet, eiuſque vulnera innouet. Mortaliter autem talem peccare puto, quotieſcunque ex intentione detrahendi id facit, vt ſupra dicebam, vel ſaltem quando ex tali loquutione notabile proximo nocumentum infertur, vel in fama: quia plus notabiliter eius crimẽ manifeſtatur, vel in alijs rebus. Contra charitatem enim eſt manifeſte, vt quis cauſã damni det, quod vitare poteſt. Et quantum ad hoc vera eſt ſententia Sylueſtri in principio dubitationis à nobis propoſita. Ad quem etiam modum eſt intelligendus Soto, lib. 4. de iuſtitia. quæſt. 6. art. tertio ad 4. quando dicit, eſſe contra charitatis iura, vt quis, ei, qui neſcit, talem hominem prodat.

Quando delictum poſſit manifeſtari.

Secus autem eſſet, ſi, interrogatus, ad informationem, vel officium, vel matrimonium, crimen manifeſtaret. C Nam tunc ſanum conſilium, ac verum, etiam cum infamia alterius, ex bono fine dare, ſine aliqua culpa liceret, cum nullus innocentem interrogantem, vt nocenti ſubueniat decipere poſſit. Ex quo infertur, quod qui vt aliquem, ad religionem, vel eccleſiam, vel collegium, vel ordines, vel matrimonium admittant, ſyncere de alicuius genealogia, aut de alia infamia, aut nota publica inquirunt, vt caueant quod cauendum eſt, nullum peccatum committunt: nec etiam illi, qui eis veritatem ſub ſecreto manifeſtant. Quin potius officium debitæ fidelitatis, & charitatis, propter rationem iam dictam adimplent.

Quis numerus hominum ſufficiat vt delictum cognitum dicatur notorium.

Sententia Sylueſtri.

De alia dubitatione, quæ erat de numero hominum, qui ſufficiunt, vt delictum ab ipſis cognitum D notorium dicatur notoreitate facti, eſt opinio quorundam aſſerentium: decem hominum numerum ſufficientem eſſe, vt peccatum ab ipſis cognitum notorium dicatur. Ex quo colligi videtur, quod ſi decem homines fuerint, qui alicuius delictum ſciuerint, bene poſtea poteſt cum quocunque alio de populo ſine iniuſtitia communicari. Hanc ſententiam tenet Sylueſter, verbo notorium. q. 4. & gloſſa in capit. vnio. 10. q. 3. & in capitulo de manifeſta. 2. quæſtio. prima. & gloſſa Raymun. quam refert Sylueſter. Et probatur primo, quia alias daretur medium inter occultum, & notorium, illud, ſcilicet, quod decem perſonis eſt manifeſtum, cum tamen illa ſint immediatè oppoſita. Et prætereà; quia niſi notorium eſſet, quod decem hominibus eſt manifeſtum, E nunquam poſſet aliquid notorium probari in aliqua ciuitate aut prouincia, niſi numeratis omnibus hominibus ciuitatis, vel prouinciæ, vt facta fide, quod ſunt plures conuincatur, maiorem partem populi, vel prouinciæ ſcire. Hoc autem eſt ridiculum, & impoſſibile: ergo quod decem hominibus fuerit manifeſtum ſimpliciter erit dicendum notorium notoreitate facti. Imo ex hac ſententia ſequitur, quod ſi ſex homines peccatum cognoſcunt, illi ſufficiunt, quia vt communiter dicunt Doctores, ſex perſonæ ſicut, & decem ſunt ſatis, facere plebem, & per conſequens notoreitatem facti, vt nititur probare Sylueſter loco citato.

Seutentia Authoris.

A His tamen non obſtantibus, dico, quod quamuis hæc opinio ſit vera ad alios effectus iuris, ſcilicet, vel ad probationẽ delicti, vel ad inquiſitionem ex infamia ortam faciendam, ad effectum tamen colloquendi & conſabulandi, denigrandique famam omnino eſt à ratione aliena, atque falſa. Lex enim charitatis, & iuſtitiæ obligat, vt proximorum peccata contegamus, quando non ſunt ità notoria, vt vel per ſententiam publicam, vel per euidentiam facti, vel notitiam maioris partis populi fama ſit læſa. Ad quod probandum hoc vnum argumentum eſt ſufficiens; quod cum in republica plures ſint viri honorabiles, tam ſeculares, quam eccleſiaſtici, quorum infirmitas decem, aut duodecim hominibus eſt nota; iam tunc ſine iniuria eos detegere, de B eorumque peccatis libere conſabulari liceret, quod nulla ratione eſt dicendum. Item ſequeretur, quod ſi ſex, aut decem homines ſcirent concubinatum ſacerdotis, liceret iã tunc prædicatori illum publice in particulari prodere, atque reprehendere: ſi quidem notorium, & publicum eſt, quod ſex, aut decem hominibus eſt manifeſtum: &, vt communiter dicunt Doctores, peccata publica publice ſunt reprehendenda. Hoc autem eſt aperte falſum, & ab omni ratione alienum: Dicendum eſt ergo, quod notorium, ad effectum, vel reprehendendi vel conſabulandi de peccatis proximorum priuatim, non tam paruis terminis eſt coarctandum. Sed illud ſolum eſt tale dicendum, quod iuridicè eſt proditum per confeſſionem in iudicio, vel per teſtes, vel ſen- C tentiam, aut per facti euidentiam. Vt ſi quis in foro blaſphemaret, ac denique quod per frequentiam populi, aut maiorem partem illius, vel certe nobiliorum circunfertur, vt quod in parochia eſt fere omnibus notum. Huius noſtræ ſententiæ eſt Cord. de detract. q. 2. concluſione 4.

3. Dubium de infamato de vno crimine.

De ſpecialiter autem infamato in vno loco, vtrùm liceat illum infamare in alio, iam diximus ſupra quæſtione 62. articulo 2. circa ſolutionem ad ſecundum argumentum. De quo etiam videndus eſt Soto libro 5. de iuſtitia quæſtione 10. articulo 2. Sed dubium graue eſt de eo, qui in eodem loco peccati notorij, ſed in diuerſo tempore aliquem diffamat. Verbi gratia ſexaginta ſunt anni, quod qui publicè ob hæreſim fuit combuſtus, aut deſcendit D ex Iudęis, quod hoc tempore pauci aut nulli ſciunt. Eſt autem ſenex, qui videns adoleſcentem ex ea familia ortum, per medium forum ambulantem, vel ex inuidia, vel loquacitate, vt ſæpe contingit, præſentibus dicit. Ego vidi illius auum, aut proauum combuſtum, aut infamia publicè notatum. Dubium eſt, vtrùm talis peccet mortaliter, vel potius vnicuique ſit licitum quamcunque veritatem olim notoriam in quocunque tempore diuulgare; Et quidem, quod hoc licitè fiat, probari poteſt hoc argumento: Tales iure fuerunt ea pœna mulctari, ob idque eorum nomina publice fuerunt in Eccleſia poſita, vt eorum ſcelus omnibus patefieret, habereturque in perpetua memoria; ergo qui illud propalat nulli facit iniuriam; atque ex E conſequenti nec peccat mortaliter. Ego tamen ad explicationem difficultatis dico primò, quod qui eos qui non ſunt per ſententiam notati (eos ſcilicet, qui nunquam deliquerunt, ſed ex Iudaiſmo fuerunt conuerſi) dictis, aut factis de praua ſua origine longo iam tempore oblita, infamant, peccant mortaliter, non ſolum cõtra charitatem, ſed etiam contra iuſtitiam. Atque ex conſequenti cuiuſcunque læſionis famæ inde ſubſequutæ tenentur facere reſtitutionem. Et ratio eſt: Nam cum tales non peccauerint, nec in ſe nec in parentibus, iniuſte illis infamia inuritur: nec valet, ſi dicatur quod parẽtes peccauerunt peccato infidelitatis. Nam ob id non

ſunt digni infamia, & opprobio. Imò ex eo quod fuerunt conuerſi laudem meruerunt, vt rectè docet Mercado c.11.ver. itẽ ſon. Dico ſecundo, quod qui deſcendentes ex Chriſtianis, in hæreſim, aut Iudaiſmum lapſis; ob idque publicè notatis de praua ſua origine adhuc longo tempore oblita infamant, non peccant mortaliter contra iuſtitiam; bene tamẽ contra charitatem. Et quidem, quod non peccent contra iuſtitiam, ex eo colligitur, quod tales ex publica ſententia, atq; præconio ius famæ & ſecreti ſibi ſeruandi amiſerunt, vt ſupra dicebam, eaque expreſſa intentione fuerunt puniri, vt omnibus eorum crimen, atq; pęna fieret manifeſta, quod & inſignia, vulgo, ſambenitos, appellata, & in Eccleſijs ad eorũ perpetuum dedecus obſeruata, teſtantur; Et ſi quis obijciat, quod ſucceſſores nullum peccatum committunt, propter quod debeant ea pęna puniri, reſpondeo, verum eſſe, quod non peccant, atque adeo nullum earum peccatum detegitur, aut punitur. Cæterum per accidens ſequitur eis ignominia ex criminibus parentum. Eo vel maximè, quod non eſt contra rationem, vt filij propter crimina parentum notentur infamia, vt diximus in primo tomo. q.11. art.3. Sed quod, qui huiuſmodi defectus iam oblitos manifeſtat, peccet mortaliter contra charitatẽ, probatur multipliciter. Primo, quia id opus ex natura ſua eſt alterius cõtriſtatiuum; & quod coram obiectum grauiſſimam continet contumeliam, atque dedecus. Secundo, quia eſt bonæ opinionis, atq; nominis apud alios læſiuum, & ex quo audientes ſcandalizantur. Maxime cum viuentes, de quibus dicitur, innocentes ſint, nec digni vt tale damnum à priuata perſona accipiant. Et denique; quia ſi notatus in vno loco non poteſt abſque peccato mortali contra charitatem facto in alio notari, vbi bonum nomen eſt aſſequutus, vt ſupra dicebam, multò minus licebit infamatum iam olim: cuius criminis nec in hoc, nec in alio loco, vlla vel modica extat memoria renouare, cum hoc occultius ſit ex natura ſua, ac difficilius ſciri poſſit, quam illud, cuius ſunt multi teſtes præſentes. Hanc ſententiam ſequutus Mercado, c.12. ver. item ſunt tranſgreſſores. Eſt tamen aduertendum, quod ſi fiat bono fine, vt cum inquiritur de hoc, ſiue iuridicè ad informationẽ Eccleſiæ, vel collegij ingrediendi, ſiue priuatim ad matrimonium cõtrahendum; bene poteſt talis defectus ſine peccato reuelari ijs, quibus proſit, & qui nõ obſint rem publicando, vt ſupra dictum eſt. Et hæc de propalatione publicorum peccatorum. Si quis autem quærat, an vnicuique ſit licitum interrogare de detento in carcere, cur ſit captus? Reſpondeo meo iudicio, nullum eſſe peccatum, vel rogare cauſam, vel illam narrare; quia id publicum eſt. Sed rogare, & narrare particulariter de omnibus delicti partibus, dicit Nauarro, eſſe illicitum, vt pote quod alijs regulariter loquendo, detractionis cauſam miniſtrat. Quod verum puto.

Obiectio.

Reſponſio.

4. dubium an dicens peccatũ veniale proximi poſſit peccare mortaliter.

Eſt aliud dubium, an dicens peccatũ veniale proximi, poſſit peccare mortaliter? Quod eſt quærere, an ad hoc, vt detractio ſit peccatum mortale, ſemper requiratur, quod fiat propalatio peccati mortalis proximi. De qua re ſunt varię Doctorum ſententię, quibuſdam indiſtinctè dicentibus neceſſario crimẽ, quod de proximo detegimus, debere eſſe materiam peccati mortalis, vt murmuratio lethale ſit peccatum, habeatque annexam reſtitutionem. Hãc ſententiam tenet Syluestr. verbo, detractio. q.1. & Anton. 2.par. tit.8. cap.14. Et probatur: Nam ex reuelatione peccati venialis proximi, non poteſt illi notabile detrimentum inferri in fama, cum nihil ſit magis notum, quam hominem labi poſſe, & ſolere, in peccata venialia. Quare, ſiue quia id eſt de ſe notorium, ſiue, quia licet manifeſtetur ſpeciale pecca-

Sententia Syluestri & aliorum.

A tum, vt mendacium, aut verbum ocioſum, nullum proximus in honore detrimentũ patitur, fit, vt talis detractio nunquam ſit peccatum mortale. Hanc eandem ſententiam recipiendam dicit Nauarro in Manuali cap.18. nu.24. ſi ex natura rei intelligatur. Ex natura enim talis criminis detecti fit, vt ex illo proximus non infametur.

Nihilominus ego, maximè de vno genere peccati venialis, ſcilicet, mendacio, loquẽs diſtinguendũ puti. Tripliciter enim pōt contingere, vt quis proximum de mendacio veniali notet. Vno modo in abſentia; murmurando. Et hoc adhuc dupliciter. Primo notando illum de vno, aut paucis mendacijs. Secundo, notando eum de conſuetudine mentiendi. Tertio, in faciem ei de mendacio improperando.

Sententia Authoris.

B Et quidem, ſi hoc tertio modo faciat ſerio & ex ira, certum eſt, eum peccare mortaliter: Iam enim ita atrox ac grauius hęc contumelia inter homines reputatur, vt notabiliter proximus ex tali verbo offendatur, & contriſtetur. Nec ſe ſufficienter vlciſci poſſe putat, niſi alapa, aut fuſtibus inflictis. Si autem faciat in abſentia per modum detractionis, dico primo, quod ſi de vno, aut paucis mendacijs proximũ notat, tantum erit peccatum veniale propter rationem Syluestri: Non enim ob id proximus opinionem perdit. Tamen ſi notat de conſuetudine mentiendi dico ſecundo ꝙ ſi ea eſt notoria (ſolent enim eſſe plures notoriè mendaces) ſolum eſt peccatum veniale, propter eandem rationem. Cęterum, ſi notoria non eſt, proculdubio erit peccatum mortale.

C Qui enim conſueuit frequenter mentiri, parui fit, non ſolum à viris grauibus, ſed etiam à communi populo. Sicq; notabiliter ob talem detractionẽ infamatur, & negligitur. Ego ſanè tale mentiendi vitium ita abhorreo, vt quem ſciam mentiri conſueuiſſe, non poſſim nõ deſpicere, paruiq; ęſtimare, ad omnia quæ viro bono ac præſtanti committi cõſueuerunt. Qui autem falſo talia imponit, grauius peccat. Adde prædictis, quod referens non tantũ mendacia, ſed etiã alia venialia peccata ex cõſuetudine facta poteſt ratione perſonæ, de qua dicuntur, mortale peccatum detractionis cõmittere. Qui enim de Epiſcopo, ac religioſo homine aliquod veniale peccatum, quod habeat in conſuetudine, proferret, vt ſi diceret, quod ſoleat verbis otioſis ac vanis delectari,

D nugiſq; ac ſimilibus actibus nõ ſemel, ſed crebrò vt, aut ꝙ inanis gloriæ, & ambitionis eſt cupidus, aliaq; huiuſmodi, proculdubio putarem quod mortale peccatum detractionis committeret. Nullus enim cordatus homo eſſe poteſt, qui id hominũ genus non multum deſpiciat, deque eorum bona exiſtimatione non multum minuat, quos his ineptijs & leuitatibus, vilis, atq; abiecti animi ignominiam, ac ſordem præ ſe ferentibus, deditos eſſe cognoſcit. Sicque nõ parum de epiſcopali ac religionis gloria tollit, qui ſimilibus, licet alias venialibus culpis, eos delectari manifeſtat, & ex conſequenti peccat mortaliter. Atq; idem eſt de oculorum petulantia, & de colloquijs, & cõuerſationibus fęminarũ dicẽdum, cum nullus ſit, qui in clericis iſta non abhorreat, pe

E neq; de eis ſcandalizetur. Videant ergo Epiſcopi atque religioſi, quantum ſuæ famæ boniq; nominis, ex his, quæ parua vñr, amittant, ſi ex conſuetudine fiant. Et videant ſimiliter, alij de talibus murmurantes, quam grauiter peccent ob circumſtantiam perſonæ, vt ſic omnes ſuo buono, atq; ſaluti conſulant.

Poteſt ẽt eſſe detractionis peccatũ in reuelatione defectuum naturaliũ, qui non ſunt peccata. Quales ſunt defectus corporis, aut mentis. Vt quod quis eſt ignarus, indiſcretus, cęcus, gibboſus &c. Sed murmuratio in his regulariter non eſt mortalis. Quamuis enim turpitudinem quandam ac defectum proximi importent, ex quo fit, vt eorum reuelatio

Detractio poteſt eſſe in reuelatione defectuum naturalium.

fit

Digitized by Google

ſit peccatum veniale, de ſe tamen non auferunt bonam famam, aut nomen, quod requiritur, vt detractio ſit mortalis. Eo vel maximè, quod iſti defectus ſemper ſolent eſſe manifeſti, vt de ſe patet. Secus autem erit de defectu natalium, vt ſi quis diceret de aliquo, quod eſt ortus ex parentibus Iudæis, vel Mauris. Si enim qui reuelat de aliquo, quod eſt concubinarius, vel fur, peccat mortaliter, vt omnes concedunt: quantò magis mortaliter peccabit, qui manifeſtat aliquem eſſe Saracenum, vel nouum Chriſtianum, cum multò grauius ægriuſque ferat vnuſquiſque hoc, quam illud, notabiliuſque eius famam denigret, vt ſupra dicebam: Dixi, regulariter non eſſe peccatum mortale, quod quis de aliquo reuelet defectus naturales. Nam ratione damni inde ſubſequuti bene poterit talis detractio eſſe mortalis. Tunc, ſcilicet, quando ob manifeſtationem occulti defectus impediretur quis ab aliquo bono conſequendo, vel habitum perderet: quia tunc id contra charitatem proximo debitam eſſet, vt de ſe patet. Quod eſt intelligendum, dummodo ad informationem interrogatus & requiſitus id non faciat; quia tunc etiam in malis culpæ veritatem dicere tenetur, vt ſupra explicauimus. Sed dubitabit aliquis hoc loco, an hos defectus naturæ dicere in faciem alicui per modum contumeliæ, ſit peccatum mortale. Et pro parte affirmatiua eſt, teſtimonium Chriſti apud Matth. capitulo quinto, dicentis: Qui dixerit fratri ſuo: Fatue dignus eſt gehenna ignis. Conſtat aũt fatuitatem eſſe defectum naturalem. Et eadem ratio eſſe videtur de alijs communibus contumelijs, quæ in vſu apud Hiſpanos eſſe conſueuerunt. Quales ſunt vocare aliquem, necio, aſno, tuerto, corcobado, &c. Nonnulli affirmant de his nominibus, & infinitis alijs, etiam turpitudinis naturalis, quæ fingi poſſunt, nullam poſſe dari certam regulam, ad cognoſcendum, quando eorum obiectio eſt peccatum mortale, & quando veniale. Sed ego exiſtimo, hanc eſſe obſeruandam, vt infallibilẽ, & veram, ſcilicet, Quod quotieſcunque nomen, quod alteri in faciem obijcitur, tale eſt, quod ſit notabiliter fratris contriſtatiuum, eius obiectio eſt peccatum mortale, contra charitatem proximo debitam, etiam ſi defectus naturalis ſit atque notorius. Quod ex circumſtantijs perſonę obijcientis, & eius cui obijcitur, atque etiam ex modo tolerandi perpendendum erit. Quare, qui hominem literatum fatuum ex ira in faciem appellaret, notabilem cauſam contriſtationis præberet: atque ex conſequenti peccaret mortaliter. Et ſimiliter, qui fœminam alias probam, & grauem, deformem aut luſcam appellaret, etiam ſi ita eſſet. Eademque eſt ratio de eo, qui quem ſcit talia conditiorum genera ægrè ferre, illis vrget. Vt ſi quis quem ſcit hoc moleſtè ferre, eunuchum in faciem nominet, vt ſunt id generis permulti. Hęc enim omnia notabiliter proximum, contriſtant, atque confundunt: quod ſatis eſt, vt illa obijciens peccet mortaliter. Vt tamen communiter iſta nomina ex leui quadam ira, ſine intentione notabiliter iniuriandi dicuntur, non puto eſſe peccatum mortale aliquem fatuum, aut impertinentem, aut imprudentem, aut cæcutientem, aut claudum, aut gibboſum, aut magni naſi, appellare. Quod arbitrio prudentis confeſſarij relinquitur iudicandum, attentis omnibus circumſtantijs. De hac re eſt videndus Bartholomæus à Medina in ſumma §. 35. fol. 182.

Sententia authoris.

3. dubium de detegente peccatum mortale proximi.

Eſt aliud dubium, vtrum detegens quodcunque peccatum mortale proximi, vel falſum imponens, peccet mortali peccato detractionis? Ad cuius explicationem dico primo, certum eſſe, quod qui peccatum mortale proximi ordine iuris manifeſtat, vel accuſando, vel denunciando, vt corruptionem, aut

1. dictum.

A malũ reipublicę, vel tertij impediat, non peccat, ſed mereri poteſt: vt ſatis à nobis in ſuperioribus eſt declaratũ. Dico ſecundo, quod, ſi genus peccati quod detegitur, non eſt damnificatiuum famę, nec ob id minoris æſtimatur is, de quo manifeſtatur illud detegens, etiam ſi inordinatè id faciat non peccat mortaliter. Itaque qui detegit peccatum, de quo alter ſe iactare ſolet, quale eſt in iuuenibus fornicatio, aut quod vulnerauerit, aut iniuria effecerit alium, quę ipſi pro honore ducũt, nec ob id quidquã amittunt, non peccat mortaliter. Ita tenet Caietanus 2. 2. quæſtione 73. articulo 2. dub. 2. Soto libro 5. de Iuſtitia. quæſtione 10. articulo 2. concluſione 4. & libro 4. quæſtione 6. articulo 3. ad 4. quos multi alij Doctores ſequuntur. Mercado capitulo 9. Pe-B draça. §. 2. & Ioſephus Angles in floribus 4. ſentent. quæſtione de reſtit. famæ dub. 5. diffin. 2. concluſione 4. Imò addit Mercado, quod, quamuis iſta falſo dicantur, non incurritur reſtitutionis obligatio; quamuis ſit peccatum. Quod ex eo ſufficienter colligitur, quod non eſt læſio famæ: & vbi hoc non inuenitur, reſtitutio locum habere non poteſt. Cæterùm: ſi quis ijs vitijs ita eſſet deditus, vt bonum nomen, & opinionem amitteret, (ob hæc enim, & ſimilia vitia, & ob conſuetudinem ludendi, inordinateque expendendi bona, multos in republica videmus, etiam honorabilium filios, ab omnibus deſpici, nec matrimonio copulari) qui ea occulta detegeret, aut falſa imponeret, proculdubio peccaret mortaliter, & teneretur ad reſtitutionem, quamuis C quæ in cõſuetudinem abierunt, vix occulta eſſe poſſint. Dico tertio, quod ſi genus peccati, quod detegitur, eſt damnificatiuum famæ: malæque opinionis generatiuum, qualia ſunt multa apud homines, vt ſtuprum in virgine, adulterium in vxore: fornicatio in clerico, latrocinium, periurium, vſura, ſodomia, hæreſis, falſatio tam literarum, quam monetæ, blaſphemia, iudaiſmus, ebrietas, dæmonum inuocatio, & denique quæcumque animi vilitatem præſeferunt, vt ſupra dicebã de conſuetudine mentiendi, quicunque falſum imponens, aut verum occultum manifeſtans, peccat mortali peccato detractionis. Modò duæ adſint conditiones, ſcilicet vel quod animo lædendi faciat, ſi re ipſa non lædit, vel quod facto ipſo lædat, ſi intentionem lædendi D non habet. Quando autem vtraque conditio abeſt ab actu, ſcilicet, quia nec re ipſa lædit, nec animo lędendi facit, quantumuis enorme ſit delictum, quod dicitur, non eſt peccatum mortale, vt ſupra explicauimus. De hac re videndus eſt Nauarro in Manuali cap. 18. num. 26.

2. dictum.

3. dictum.

6. dubium de dicente generalia verba turpia in aliquem.

Eſt aliud dubium, an qui generalia verba turpia in aliquem profert, quæ ſonare poſſunt mortale peccatum, & veniale, peccet mortaliter? Vt ſi quis dicat de alio, quod eſt multum ſuperbus, auarus, iracundus, &c. Syluefter, verbo detractio. quæſtione prima. & Anton. 2. par. in titulo 8. capitulo quarto, partem tenent negatiuam. Et ratio illorum eſt: Quia cum hæc recipi poſſint pro inclinatione na-E turali, vel pro motu primo, vel ſecondo: quæ aut nullam culpam, aut tantum venialem important, ex quibus fama proximi notabiliter non læditur, & etiam accipi poſſint pro peccato mortali, audientesque teneantur rem in meliorem partem interpretari, fit, vt ea abſolutè proferens non peccet mortaliter. Nauarro in Manuali capit. 18. num. 24. reprehendi hunc modum dicendi: Sed certè ipſe non dicit contrarium. Fatetur enim tunc ſolum talem, detractionem eſſe peccatum mortale, quando cum notabili damno, aut periculo ſit, & corã illis pſonis de quibus credi poteſt, quod mortales culpas concipient, quod Syluefter, & Antoninus non negarent, Quare cum hæc communiter de venialibus intel-

Sententia Syluestri.

ligantur, de inclinatione, ſcilicet, & conditione naturali eius, de quo eſt ſermo, fit, vt opinio Syluestri, atque Antonini abſolutè vera ſit dicenda. Niſi fortè expreſſe, vel tacitè ſignificetur ſermonem eſſe de culpis mortalibus. Quamuis etiam in his conditio, & ſtatus perſonæ, cui detrahitur erit conſideranda, vt diximus ſupra cum de venialibus eſſet ſermo. Nam dicere de Epiſcopo, aut religioſo viro, quod eſt auarus, vel iracundus, non erit omnino alienum à culpa mortali detractionis: cùm hæc notabile detrimentum famæ illius inferant; etiam quando important culpam venialem. Cuius ſententiæ eſt Nauarro in Manuali, cap. 18. num. 25. cum dicit ob has, & ſimiles circunſtantias fieri poſſe, vt detractio culparum venialium mortalis reddatur. Refertque in B huius rei confirmationem, ſe noſſe quendam virum inſigniter eruditum, ac probum, qui ob culpas veniales vanitatis, & iracundiæ ab adipiſcendo egregio quodam munere fuit impeditus. Vide quanto in periculo ſint, qui putantes leuia peccata & defectus non magnos dicere, bonum nomen, & exiſtimationem fratris grauiter vulnerant, & denigrant. Et è contra quam ſint laudandi illi, qui nec alienæ vitæ, nec morum exploratores, aut taxatores effecti; occultorum defectuum, etiam leuiſſimorum proditores eſſe, ita fugiunt, vt nihil ſibi loquendum arbitrentur, quod quempiam, etiam maleuolentiſſimum iure offendere poſſit. Et hæc dicta ſint de toto iſto articulo.

ARTICVLVS III.

Vtrum detractio ſit grauius omnibus peccatis, quæ in proximum committuntur.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur quod detractio ſit grauius omnibus peccatis, quæ in proximum committuntur. Quia ſuper illud Pſal. 108. Pro eo, vt me diligerent, detrahebant mihi. dicit * glo. Plus nocent in membris detrahentes Christo (qui animas credentium interficiunt) quàm qui eius carnem mox reſurrecturam peremerunt. Ex quo videtur quòd detractio ſit grauius peccatum, quàm homicidium, quanto D grauius eſt occidere animam, quam occidere corpus. Sed homicidium eſt grauius inter cætera peccata, quæ in proximum committuntur; ergo detractio eſt ſimpliciter inter omnia grauior.

August.

2. Præterea, Detractio videtur eſſe grauius peccatum quam contumelia; quia contumeliam poteſt homo repellere: non autem detractionem latentem. Sed contumelia videtur eſſe maius peccatum, quàm adulterium, per hoc, quod adulterium vnit duos in vnam carnem, contumelia autem vnitos in multa diuidit: ergo detractio eſt maius peccatũ, quàm adulterium: quòd tamen inter alia dicta, quæ ſunt in proximum, magnam grauitatem habet.

3. Præterea, Contumelia oritur ex ira, detractio autem ex inuidia; vt patet per Gregor. * 31. Moral. Sed inuidia eſt maius peccatum, quàm ira: ergo & detractio eſt maius peccatum, quàm contumelia. Et ſic idem eſt quod prius.

Lib. 31. ca. 32. à med.

4. Præterea, tanto aliquod peccatum eſt grauius, quanto inducit grauiorem defectum. Sed detractio inducit grauiſſimum defectum, ſcilicet, excæcationem mentis. Dicit enim Gregor. * Quid aliud detrahentes faciunt, niſi quod in puluerem ſufflant, & in oculos ſuos terram excitant: & vnde plus detractionis ſufflant, inde minus veritatis videant: ergo detractio eſt grauiſſimum peccatum inter ea, quæ committuntur in proximum.

In regiſtro lib. 8. c. 45. ante medium. Et habetur 11. q. 3. cap. inter verbo.

Sed contra, Grauius eſt peccare facto, quàm verbo. Sed detractio eſt peccatum verbi: adulterium autem & homicidium, & furtum ſunt peccata in factis: ergo detractio non eſt grauius cæteris peccatis, quæ ſunt in proximum.

Reſpondeo dicendum, quòd peccata quæ committuntur in proximum, ſunt penſanda per ſe quidem ſecundum nocumenta, quæ proximo inferuntur: quia ex hoc habent rationem culpæ. Tanto autem eſt maius nocumentum, quanto maius bonum demitur. Cum autem ſit triplex bonum hominis, ſcilicet bonum animæ, bonum corporis, & bonum exteriorum rerum. Bonum animæ, quod eſt maximum, non poteſt alicui ab alio tolli, niſi occaſionaliter, puta per malam perſuaſionem, quæ neceſſitatem non infert. Sed alia duo bona, ſcilicet corporis & exteriorum rerum, poſſunt ab alio violenter auferri. Sed quia bonum corporis præeminent bono exteriorum rerum, grauiora ſunt peccata quibus infertur nocumentum corpori, quàm ea quibus infertur nocumentum exterioribus rebus. Vnde inter cætera peccata, quæ cõmittuntur in proximum, homicidium grauius eſt, per quod tollitur vita proximi iam actu exiſtens: conſequenter autẽ adulterium, C quod eſt contra debitum ordinem generationis humanæ, per quam eſt introitus ad vitam. Conſequenter autem ſunt exteriora bona, inter quæ fama præeminet diuitijs, eo quòd propinquior eſt ſpiritualibus bonis. Unde dicitur Prouerbio 22. Melius eſt nomen bonum quàm diuitiæ multæ. Et ideo detractio ſecundum ſuum genus eſt maius peccatum, quàm furtum: minus tamen, quàm homicidium, vel adulterium. Poteſt tamen eſſe alius ordo propter circunſtantias aggrauantes, vel diminuentes: per accidens autem grauitas peccati, attenditur ex parte peccantis, qui grauius peccat, ſi ex deliberatione peccet, quàm ſi peccet ex infirmitate, vel incautela. Et ſecundum hoc peccata locutionis habent aliquam leuitatem, in quantum de facili ex lapſu linguæ proueniunt abſque magna præmeditatione.

Ad primum ergo dicendum, quòd illi qui detrahunt Christo, impedientes fidem membrorum ipſius, derogant diuinitati eius, cui fides innititur: vnde non eſt ſimplex detractio, ſed blaſphemia.

Ad ſecundum dicendum, quòd grauius peccatum eſt contumelia, quam detractio, in quantum habet maiorem contemptum proximi: ſicut & rapina eſt grauius peccatum, quàm furtum, vt ſupra dictum * eſt. Contumelia autem non eſt grauius peccatũ, quàm adulterium: non enim grauitas adulterij penſatur ex coniunctione corporum, ſed ex deordinatione generationis humanæ. Contumelioſus autem non ſufficienter cauſat inimicitiam in alio, ſed occaſionaliter tantum diuidit vnitos, in quantũ ſcilicet per hoc, quòd mala alterius promit, alios quantum in ſe eſt ab eius amicitia ſeparat, licet ad hoc per eius verba non cogantur. Sic ergo & detractor occaſionaliter eſt homicida, in quantum ſcilicet per ſua verba dat alteri occaſionem, vt proximum odiat vel contemnat. Propter quod in epiſtola Clementis * dicitur, detractores eſſe homicidas, ſcilicet occaſionaliter, quia qui odit fratrem ſuum, homicida eſt, vt dicitur 1 Ioan. 3.

Quæſt. 66. art. 9.

Epiſt. 1. ad Iacobũ fratrẽ domini, & habetur de pœnit. diſt. 1. c. Homicidiorum.

Ad

Lib. 2. ca. 4. declinãdo ad finem, tom. 6.

Ad tertium dicendum, quòd ira quærit in manifeſtò vindictam inferre, vt Philoſophus dicit in ſecundo Rhetoric. Ideo detractio, quæ eſt in occulto, non eſt filia iræ ſicut contumelia: ſed magis inuidiæ, quæ nititur qualitercunque minuere gloriam proximi. Nec tamen ſequitur propter hoc, quòd detractio ſit grauior, quàm contumelia: quia ex minori vitio poteſt oriri maius peccatum, ſicut ex ira naſcitur homicidium & blaſphemia. Origo enim peccatorum attenditur ſecundum inclinationem ad finem, quod eſt ex parte conuerſionis, grauitas autem peccati magis attenditur ex parte auerſionis.*

Ad quartum dicendum, quòd quia homo lætatur in ſententia oris ſui, vt dicitur Prouerbiorum decimoquinto, inde eſt, quòd ille qui detrahit, incipit magis amare, & credere quod dicit: & per conſequens proximum magis odiſſe, & ſic magis recedere à cognitione veritatis. Iſte tamen effectus poteſt ſequi etiam ex alijs peccatis, quæ pertinent ad odium proximi.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quòd in præſenti non eſt ſermo de peccatis, quæ habent Deum pro obiecto; qualis ſunt infidelitas, deſperatio, odiũ Dei, blaſphemia, periurium, & ſimilia; ſed tantum de illis, quæ in ſe inuicem homines committere poſſunt; reſpondet Diuus Thomas ad propoſitam difficultatem per tres propoſitiones. Prima concluſio: Inter peccata, quę homines aduerſus ſe inuicem committunt, homicidium eſt grauiſſimum, tenetque primũ locum. Probatur: Primum & præcipuum, ex quo vnumquodque peccatum contra proximum factum, malitiam ſortitur, eſt nocumentum ei illatum, quantò enim hoc eſt maius, tantò peccatum magis pugnat cum charitate: ſed nocumentum per homicidium homini illatum eſt malus omnibus alijs, quæ per peccata contra proximum facta inferri poſſunt: ergo homicidium eſt maximum inter peccata contra proximũ. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Tantò aliquod nocumentum eſt maius, quantò bonum, quòd per illud tollitur maius eſt; ſed bonum, quod per homicidiũ tollitur maius eſt; maximũ inter illa quæ ab hominibus poſſunt auferri (quod iſta ratione demonſtro: Nam triplex eſt bonum hominis, ſcilicet, bonum animæ, bonum corporis, & bonum rerum exteriorum, inter quæ bonum animæ, quamuis ſit omnium præſtantiſſimum, non poteſt alicui ab alio tolli inuito, cum ſit gratia, per quam homo viuit, quæ ſolo conſenſu in peccatum mortale, in quem nemo alterum cogere poteſt, adimitur, & ſic hoc bonum tollendo a proximo, nemo poteſt delinquere, niſi tantum occaſionaliter, per malam perſuaſionem, quę neceſſitatem non inducit; ex alijs autem duobus bonis, ſcilicet, corporis & rerum exteriorum, quæ quis alteri inuito, vi ac fraude eripere poteſt, certum eſt bonum corporis eſſe præſtantiſſimum; vtpote quod eſt fundamentum alterius: vita enim, quæ eſt bonum corporis præſtat quibuſcunque rebus exterioribus:) ergo homicidium quod tollit bonum corporis, eſt grauiſſimum inter peccata contra proximum facta. Secunda concluſio: Detractio ex genere ſuo eſt maius peccatum, quam furtum, minus autem quam homicidium, vel adulterium. Probatur. Fama, quæ per detractionem læditur, inter bona exteriora tenet primum locum; vtpote quæ magis accedit ad bona ſpiritualia. Et propterea, dicebat ſapiens Prouerbio 22. Melius eſt nomen bonum, quam diuitiæ multæ; eſt autem inferior ad vitam, quæ tollitur per homicidium, & læ- A ditur per adulterium in futura prole: per ſe enim loquendo filius, qui incerto naſcitur parente, commode educari non poteſt: ergo detractio, quæ per ſe eſt læſiua famæ, ex genere ſuo eſt grauius peccatũ, quam furtum, & minus quam homicidium, vel adulterium. Tertia concluſio: Non obſtantibus his, quæ per ſe rebus conueniunt, poteſt aliquando contingere, vt peccati grauitas aliunde accidentariè, vel augeatur, vel minuatur, ſcilicet, ex parte peccantis, qui tunc grauius peccare dicitur, quando peccat ex deliberatione, quam quando peccat ex infirmitate, vel ex inconſideratione: qua ratione peccata, quę intra verba continentur, eo quod linguæ velocitate expuuntur, alijs leuiora, cæteris paribus, reputentur. Cum tamen ex parte obiecti, aſſertum ſit in ſecunda B concluſione detractionem, qua fama obnubilatur, grauiorem eſſe furto, quo externa bona eripiuntur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN iſto articulo agendum eſſet de comparatione peccatorum, quæ in proximum cõmitti poſſunt, inter ſeſe, niſi de hoc à nobis in ſuperioribus ſæpè fuiſſet dictum. Præcipuè quæſtione 66. art. 6. Vbi latè oſtendimus ex grauitate nocumenti, quod illis proximo infertur per ſe quantum ad hoc, eſſe diſtinguenda: quod & Diuus Thomas in hoc articulo ex propoſito docet. Sed circa diſtinctionem boni humani, in bonum animæ, bonum corporis, & bonum rerum exteriorum: poteſt eſſe difficultas, vtrùm pec- C cata, quæ quis facit contra bonum animæ alterius, eum inducens ad peccatum, ex genere ſuo ſint grauiora illis, quæ fiunt contra bonum corporis, aut rerum exteriorum? Et quidem, ſi iacturam tantum inſpexerimus, quam homo, cum de diuina gratia excedit, facit, hoc certiſſimum eſt tantò exitialius, pernitioſi uſque nocere eum, qui proximum conſultò in talibus bonis nocet, quam ſi noceret in corpore, quantò anima pretioſior eſt corpore, & gratia vniuerſo orbe. Ex quo colligi videtur, illa peccata, per ſe loquendo eſſe grauiora his. Quod & ſignificare voluiſſe videtur D. Gregorius, & refertur 6. q. 1. c. ex merito, quando dicebat. Deteriores ſunt, qui vitam moreſque bonorum corrumpunt ijs, qui ſubſtantias aliorum, prędiaque diripiunt. (Dubium)

D Hoc tamen non obſtante, dico, quòd quamuis, qui dedita opera, idque ex odio intendens proximum de gratia Dei expellere; & in eius inimicitiam cõijcere procurat, enormius peccet, quam ſi vitæ corporali pararet inſidias; quia longe nocentius malum intendit; cæterùm is, cuius propoſitum non eſt ſic enormiter proximò in ſpiritualibus nocere, ſed vel ſuum commodum aſſequi, vel ſuam explere voluptatem, non tanta grauitate in proximum delinquit, quam ſi eius bona temporalia diriperet. Itaque qui liberam mulierculam corruptam abſque vlla vi, & fraude ſolicitat; etiam ſi vel pretio, vel prece vrgeat, non tam graui crimine complicatur, quam ſi bonorum eius copiam deprædaretur. Nec contrarium rationabiliter dici poteſt. (Obiectio.) Et ſi quis obijciat; Plus no- E cet, qui ſolicitat, quam qui bona prædatur: ergo grauius peccat in proximum; (Reſponſio.) Reſpondetur id argumentum ſolum habere verum, quando cætera ſunt paria. In propoſito autem non ita contingit. Nam qui aliena bona ſurripiunt, id faciunt domino prorſus inuito; ex quo iniuria ac ſubinde culpa accipit incrementum. Qui autem alium allicit ad malum, nullam infert vim, aut neceſſitatem; atque adeò nec iniuriam. Et propterea D. Thom. in iſto articulo agens de grauitate peccatorum, quæ fiunt contra proximum, relinquit illa, quibus bonum animæ alterius tolli dicitur, tanquam indigna, quæ cum alijs comparentur.

Circa

Detrahentes Chriſto grauiꝰ peccant quam crucifixores.

Circa ſolutionem ad primum argumentum D. Thom. eſt aduertendum, quòd detrahentes Chriſto dicuntur grauius peccare, quam qui ipſum interfecerunt. Non quia detractio ex ſe ſit grauius peccatum, quam homicidium; ſed, quia qui detrahunt Chriſto, ipſius fidem in membris impedientes, derogant diuinitati, cui fides innititur; & ſic quodámodo ſunt blaſphemi. Conſtat autem blaſphemiã longe maius peccatum eſſe ex genere ſuo, quam homicidium. Et idem etiam eſt dicendum de contumelia in Chriſtum obiecta. Ex quo infertur, quòd quamuis detractio, & contumelia in nobis ſint diſtincta peccata, in his tamen, quę ad Deum ſpectant, vniuntur in blaſphemia, vt optimè aduertit Caiet. in iſto articulo.

Arg. cõtra doctrinam D. Tho. in ſolu. ad 3.

In ſolutione ad ſecundum argumentum dicit D. Thom. contumeliam eſſe grauius peccatum, quam detractionem; in quam contumelia maiorem contemptum proximi continet, quam detractio. Sicut, & rapina propter hoc grauius peccatum eſt furto. Sed contra hoc ſic argumentor. Fama, quam detractio tollit, eſt longè excellentius bonum, quam honor, contra quem eſt contumelia: ergo detractio, ex genere ſuo, eſt maius peccatum, quam contumelia. Conſequentia tenet ex ratione D. Tho. in iſto art. & antecedens probatur. Pretioſior eſt bona exiſtimatio, quã populus habet de probitate alicuius, in quo fama conſiſtit, quam honor ſeu reuerentia, quæ ſæpè mendaciter exhibetur, nec ſemper propter virtutem, ſed quandoque propter alia minora bona: ergo fama, quam detractio tollit, ex ſe longè excellentius bonum eſt quam honor, contra quem eſt contumelia.

Solutio aliquorum.

Ad hoc argumentum multi reſpondent, affirmantes honorem præſtantiorem eſſe fama. Imò ex eo, quòd dicit D. Tho. contumeliam eſſe peiorem detractione, inferunt ex ſententia illius, honorem præeminere famæ: non intelligentes, quã ratione fama poſſit præſtare honori, & tamen detractionem non eſſe peiorem contumelia, cum vitia in proximos commiſſa ex maiori bono, quod tollunt, accipiant incrementum, vt Author in præſenti docet.

Vera reſpõſio Auth.

Cæterùm vt ego, quid in hac re mihi videatur verum, explicem, dico primò, procul dubio eſſe tenendũ, quòd fama præſtat honori, vt ratio in argumento adducta ſufficienter conuincit, nec D. Thom. aliquando fuit contrariæ ſententiæ. Quod confirmari poteſt ex tribus præeminentibus qualitatibus, quas ſapiens bono nomini, quo fama intelligitur adſcripſit, & non honori. Prima eſt quantum ad pretium. Et ſic dicit. Prou. 22. Melius eſt bonum nomen, quam diuitiæ multæ. Secunda, quantum ad ſuauitatem, & ſic affirmat Eccleſ. 7. Pretioſius eſſe bonum nomen, quam vnguenta odore ſuo oblectantia. Tertia, quantum ad diuturnitatem, & ſic dicit diutius permanere famam, quam mille theſauri pretioſi, & magni, Eccleſ. 41. Dico ſecundò, quod contumelia eſt grauius peccatum, quam detractio, vt D. Tho. hic, & vbique affirmat propter maiorem contemptum proximi, qui in contumelia ſupra detractionem includitur, vt ſupra dictum eſt de rapina, & furto. Sed in explicanda ratione, propter quam contumelia eſt maius peccatum, quam detractio, cũ illa honorem, & hęc famam tollat, & peccata contra proximos commiſſa ex maiori bono, quod auferunt accipiant incrementa; hoc opus hic labor eſt. Ad quod breuiter dico; quòd contumelia, & detractio, non ſolum diſtinguuntur ſpecie, aut accipiunt grauitatem ex ratione obiectorum materialium, putà honoris, & famæ, quæ auferunt; ſed etiam ob rationem formalem diuerſam inuoluntarij in vtraque inuentam, vt diximus articulo primo huius quæſtionis. Certum eſt autem, quòd maior ratio inuoluntarij inuenitur in

A contumelia, quam in detractione: cum ibi inuoluntarium per vim, & hic inuoluntarium per ignorantiam inueniatur, Ex quo fit, vt contumelia ſimpliciter ſit maius peccatum, quam detractio: non obſtante, quòd in detractione materialiter maius bonum auferatur, quam in contumelia: Itaque propria, & formalia obiecta contumeliæ, & detractionis, non ſunt honor, & fama præciſe: ſed iſta ſimul cum rationibus inuoluntarij. Et quia maior eſt ratio inuoluntarij in contumelia, quam in detractione, idcircò ſimpliciter, & per ſe, & ex parte obiecti, grauius peccatum dicitur contumelia, quam detractio. Sed eſt aduertendum quod quamuis contumelia propter contemptum ex genere ſuo, & ex obiecto ſit grauior detractione, latent tamen mille incommo-

Mala quæ in detractione latent.

B da, atque peſtes in detractione, quæ ipſam omnimodo odibilem reddunt. Quorum primum, atque præcipuum eſt, quod virtutis gloriam, quæ veluti cœleſtis excellentiæ repræſentatio eſt, obtenebrat, & abſcondit. Secundum, quòd facilius committitur pluresque inficit. Quia enim in latebris fit, atque adeo impune, paſſim, & quacunque loquendi occaſione nota obrepit. Cum tamen contumelia propter metum non ſit adeò in vſu. Tertium, quòd detractores ex inſidijs pugnant; ob idque difficillimè cauentur. Quartum & vltimum, quòd detractores non ſuas tantum animas perimunt, verumetiam cunctis, apud quos ſua ſeminant venena eandem ſpiritualem inferunt mortem, quatenus odium eius eis ingerunt cui detrahunt. Et ſic publicam

C pacem, & amicitiam, qua nullo ſydere reſpublica ſplendidius fulgere poteſt, violant, & contenebrãt. Ex quo factum fuit, vt nullum vitium in ſacris literis magis hominibus fuerit diſſuaſum, quam detractio, vt ex pluribus illius teſtimonijs colligere licet. Dicitur enim Leuit. capit, 19. Non maledices ſurdo, nec coram cæco pones offendiculum; ſed timebis Dominum Deum. Scio textum iſtum ad literam ſonare, eſſe valde impium ſurdo maledicere, cum ipſe non audiat, nec contra obiecta aliquid poſſit reſpondere. Eſſe etiam ſimiliter valde deteſtabile coram cæco ponere offendiculum, cùm ipſe non videat, nec poſſit ſibi cauere. Sed gloſſa interpretatur, maledicere ſurdo, eſſe abſenti detrahere. Qui enim abſens eſt non poteſt magis

Nullum vitiũ in ſcriptura magis diſſuadetur quã detractio.

D detrahentem audire, quam ſi eſſet ſurdus. Sed multo minus ſurdus quandoq; audit, tunc, ſcilicet, quando ſibi altè clamatur, & tamen qui abſens eſt, detrahentem quantumcunque clamantem audire non valeat. Dicitur etiam detrahens ponere offendiculum coram cæco, dum illi, qui eum auſcultat eſt, quaſi cæcus, vel quia ſimplex, vel quia non cognoſcit perſonam cui detrahitur, alienum narrat factũ, ex quo ſcandalizatur. Detractor enim, vt modo dicebam, non tantum agit impie in eum, cui detrahit, ſed etiam in eum, coram quo detrahit. In eodem etiam capitulo dicitur; Non eris criminator nec ſuſurro in populis. Criminator autem idem eſt, quod detractor, qui in alieno crimine delectatur. Et Eccleſiaſtici 5. Non appelleris ſuſurro in vita tua:

E & in lingua tua ne capiaris, & confundaris. Et Iacobi. 4. Nolite detrahere alterutrum fratres mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem ſuum detrahit legi, & iudicat legem. Si autem iudicas legem non es factor legis, ſed iudex. Quaſi diceret: Cauete fratres chariſſimi, ne vobis inuicem detrahatis, alter alteri. Qui enim fratri ſuo detrahit, aut fratrem ſuum iudicat bene conuerſantem iuxta legem, propter inuidiam tantum ex odio cupiens fratrem calumniari, in legem videtur ille peccare, ſi quidem eodem facto ipſam legem, vel inſufficientem, vel malam, videtur aſſerere, atque ex conſequenti contrauenit legi. Quare Diuus Bernardus *D. Ber.*

dicebat:

dicebat: Noli eſſe alienæ vitę, aut temerarius iudex, aut curioſus explorator, &c. In ſolutione ad tertiũ argumentum dicit Diuus Thomas contumeliam oriri ex ira, quæ in manifeſto vindictam intendit, detractionem autem ex inuidia, quæ qualitercunq; gloriam proximi minuere procurat. Sed quamuis inuidia ſit grauius peccatum, quam ira, vtpotè quæ magis aduerſatur charitati, iuxta illud Pauli primo ad Corinth. cap. 13. Charitas non ęmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt; non irritatur, non cogitat malum; non gaudet ſuper iniquitate; congaudet autẽ veritati. Quorum omnium contraria in inuidia inueniuntur: non tamen ex hoc infertur, quòd detractio eſſet grauius peccatum, quam contumelia.
B Bene enim poteſt contingere, vt caput; vnde contumelia oritur ſit minus graue, quam illud, vnde oritur detractio; & tamen contumelia ſit grauior detractione. Origo enim peccatorum attenditur ex inclinatione ad eundem finem, quæ ad conuerſionem ſpectat: & grauitas, ex nocumento illato, quod pertinet ad auerſionem.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm audiens, qui tolerat detrahentem, grauiter peccet?

*AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quòd audiens qui tolerat detrahentem, non grauiter peccet. Non enim aliquis magis tenetur alteri, quam ſibi ipſi. Sed laudabile eſt ſi patienter homo ſuos detractores toleret. Dicit enim Gregorius * ſuper Ezechielem Homelia nona, Linguas detrahentium ſicut noſtro ſtudio non debemus excitare, ne ipſi pereant: ita per ſuam malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum creſcat: ergo non peccat aliquis, ſi detractionibus aliorum non reſiſtat.*

Hom. 9. in Ezech. parum ante medium.

*2. Præterea, Eccleſiaſt quarto dicitur. Non contradicas verbo veritatis vllo modo. Sed quandoque aliquis detrahit verbo veritatis, dicendo, vt ſupra dictum * eſt: ergo videtur, quòd non ſemper teneatur homo detractoribus reſiſtere.*

Art. 2. huius q. ad 3.

*3. Præterea, Nullus debet impedire, id quod eſt in vtilitatem aliorum. Sed detractio frequenter eſt in vtilitatem aliorum, contra quos detrahitur. Dicit enim Pius * Papa, Nonnunquam detractio aduerſus bonos concitatur: vt quos vel domeſtica adulatio, vel aliorum fauor in altum extulerat, detractio humiliet: ergo aliquis non debet detractores impedire.*

6. q. 1. cap. oues paſtorem. c. ſunt plurium.

*Sed contra eſt, quòd Hieronymus * dicit, Caue ne linguam aut aures habeas prurientes, aut alijs detrahas, aut alios audias detrahentes.*

In epiſt. ad Nepotianũ in vlt. pag. ante fi. epiſto. 1. Idem ad Ruſticũ, & ad Celantiam.

Reſpondeo dicendum, quòd ſecundum Apoſtolum ad Romanos primo, Digni ſunt morte non ſolum qui peccata faciunt, ſed etiam qui facientibus peccata conſentiunt. Quòd quidem contingit dupliciter. Vno modo directè, quando ſcilicet, quis inducit alium ad peccatum, vel ei placet peccatum. Alio modo indirectè, ſcilicet, quando non reſiſtit cum reſiſtere poſſit. Et hoc contingit quandoque, non quia peccatum placet, ſed propter aliquem humanum timorem. Dicendum eſt ergo, quòd ſi aliquis detractiones audiat abſque reſiſtẽtia, videtur detractori conſentire, vnde fit particeps peccati eius. Et ſi quidem inducat eum ad detrahendum, vel ſaltem placeat ei detractio propter odium eius, cui detrahitur, non minus peccat quàm
A *detrahens, & quandoque magis. Vnde Bernardus * dicit, Detrahere aut detrahentem audire, quid horum damnabilius ſit, non facile dixerim. Si verò non placeat ei peccatum, ſed ex timore, vel negligentia, vel etiam verecundia quadam omittat repelleret detrahentem, peccat quidem, ſed multò minus quàm detrahens, & plerunque venialiter. Quandoque etiam hoc poteſt eſſe peccatum mortale, vel propter hoc, quòd alicui ex officio incumbit detrahentem corrigere, vel propter aliquod periculum, quòd audiens nonit conſequens, vel propter radicem, qua timor humanus quandoque poteſt eſſe peccatum mortale, vt ſup. * habitum eſt.*

Li. 2. de cõſideratione ad Eugeniũ circa finem illius.

11. q. 3. cap. non ſolũ.

Q. 19. ar. 3.

B *Ad primum ergo dicendum, quòd detractiones ſuos nullus audit: quia mala quæ dicuntur de aliquo, eo audiente, non ſunt detractiones, propriè loquendo, ſed contumeliæ, vt dictum * eſt. Poſſunt tamen ad notitiam alicuius detractiones contra ipſum factæ aliorum relationibus peruenire. Et tunc ſui arbitrij eſt detrimentum ſuæ famæ pati, niſi hoc vergat in periculum aliorum, vt ſupra * dictum eſt. Et ideò in hoc poteſt commendari eius patientia, quòd patienter detractiones ſuſtinet: non autem eſt ſui arbitrij, quòd patiatur detrimentum famæ alterius. Et ideò in culpam ei vertitur, ſi non reſiſtit, cum poſſit reſiſtere: eadem ratione qua tenetur aliquis ſubleuare aſinum alterius iacentem ſub onere, vt præcipitur Deutero. 22.*

Art. 1. ad 2.

In corp. ar. & q. 72. ar. 3.

C *Ad ſecundum dicendum, quòd non ſemper aliquis debet reſiſtere detractari, arguendo eum de falſitate, & maximè ſi ſciat verum eſſe quod dicitur, ſed debet eum verbis redarguere de hoc, quòd peccat fratri detrahendo, vel ſaltem oſtendere, quòd ei detractio diſpliceat per triſtitiam faciei: quia, vt dicitur Prouerb. 25. Ventus Aquilo diſſipat pluuias, & facies triſtis linguam detrahentem.*

Ad tertium dicendum, quòd vtilitas quæ ex detractione prouenit, non eſt ex intentione detrahentis, ſed ex Dei ordinatione, qui ex quolibet malo elicit bonũ. Et ideò nihilominus eſt detractoribus reſiſtendum, ſicut & raptoribus, vel oppreſſoribus aliorum:
D *quamuis ex hoc oppreſſis, vel ſpoliatis per patientiam meritum creſcat.*

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito quòd dupliciter aliquis poteſt conſentire detrahenti; vno modo directè, quod contingit, quando audiens alterum ad detrahendum inducat, vel ei placet detractio; alio modo indirectè, ſolum non reſiſtendo; quòd adhuc inueniri poteſt, vel in eo, qui proprio ſuo munere, ac officio publico tenetur reſiſtere, vel in priuata perſona, cui id ex officio non incumbit: reſpondet Diuus Thomas ad propoſitam difficultatem per tres propoſitiones. Prima concluſio: Qui taliter tolerat detra-
E hentem, vt ipſum ad detrahendum inducat, vel ipſa detractione propter odium delectetur, nihil minus peccat, quam ipſe detrahens, immo aliquando grauius. Et quidem quòd non minus peccet, probatur ex Paulo, qui de his loquens ad Roma. 1. dicebat: Digni ſunt morte non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui facientibus conſentiunt: Et ex D. Bernard. libro 2. de conſider. prope finem dicente: Detrahere, aut detrahentem audire quid horum damnabilius ſit non facile dixerim. Quòd autem tales aliquando peccent grauius, patet, quia qui inducit eò grauius peccat, quo in motore plus eſt culpę, quã in moto. Secunda concluſio: In priuata perſona detra-

detractionem aliorum non impediente, vel ex negligentia, vel ex metu, vel ex verecundia, eſt peccatum, non tamen ita graue, ſicut in ipſo detrahente. Probatur: Peccatum in tali tolerante regulariter eſt veniale, cum tamen in detrahente ſit mortale: ergo. Tertia concluſio: Non reſiſtere detrahenti, aliquando poteſt eſſe peccatum mortale, tunc, ſcilicet: vel quādo perſona publica, cui id ex officio incumbit, non reſiſtit: vel quando ex tali detractione maximum aliquod nocumentum ſequitur, quòd ipſe audiens videt: vel denique quando ob ſolum timorem humanum formidat quis ſe ſubijcere detractori. Aduertitque D.Tho. non reſiſtentem in hoc vltimo caſu peccare mortaliter. Non, quia ipſa non reſiſtentia ſit mortalis, ſed ſolum in radice, in quantum contingere poteſt, vt timor humanus aliquando mortale ſit peccatum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Ea quæ certa ſunt de detractoribus.

DE materia huius articuli diſputant Caietanus in ſumma, verbo, detractio. Nauarro in Manuali cap.18.num.36.& 41. Syluester, verbo, detractio.q.2. Adrianus quodlib.11.quæſt.2. Qui omnes conueniunt in ſequentibus, primò, quòd audiens detractionem formaliter, quod contingit, quando quis ſua audientia cōcauſat alterius detractionem, vel iuuando, vel incitando, vel interrogando, vel laudando, vel approbando, atque etiam quando auditio vnius eſt cauſa auditionis aliorum, & deniq; quando interius ei placet detractio; peccat mortaliter, non reſiſtendo, cum conſentiat peccato alterius, & congaudeat de malo proximi: quod ſine culpa mortali fieri non poteſt. Et in hoc caſu procedit dictum Bernardi relati a D. Thoma in corpore articuli, atque dicentis: Detrahere, aut detrahētem audire, quid horum damnabilius ſit, non facile dixerim. Imò addit Cordub. memb.4. detract. q. 4. iſto modo detrahentem audire grauius peccatum eſſe, quam detrahere: Cum vltra peccatum detractionis quod audiens admittit, concauſando detractionem cooperetur etiam peccato ipſius detractoris, quod peccati malitiam auget. Sicque talis peior eſt, quam homicida, vt de inducente ad falſum iurandum dicebat D.Auguſt. relatus, in cap. qui prouocat, 22.q.5. Occidit enim tunc tam animam ſuam, quam detrahentis. Conueniunt ſecundo præfati authores, quòd quando non reſiſtere fit ob bonum finem, ſcilicet, vel ex neceſſitate, aut pietate, aut iuſto timore; aut quia non ſperatur fructus ex tali reprehenſione, ſed deteriorem futurum eum, qui detrahit, nullum eſt peccatum. Quod quidem verum eſt, & ab omnibus conceſſum. Conueniunt tertiò, quòd qui ex negligētia, vel ex metu, vel ex verecūdia nō impedit detrahentem, cum poſſit, malefacit & peccatum committit. Cæterùm in explicando, quando huiuſmodi peccatum ſit mortale, & quando veniale, non vno modo loquuntur omnes. Nonnulli affirmant, maiori ex parte, & regulariter loquendo, niſi ex leuitate materiæ excuſentur, huiuſmodi non impedientes peccare mortaliter. Et ratio illorum eſt: Nam exiſtimant, quòd impedire damnum proximi, cum facile poſſis, & non corripere delinquentem, ex genere ſuo eſt peccatum mortale. Maximè cum talis alterius peccato cooperari videatur.

Sententia Caiet.

Cæterùm Caietanus, Nauarro, Syluester locis citatis, & Bartholomæus a Medina in ſumma cap.14. fol.184. putant non eſſe in his facile præcipitandam ſententiam. Quin potius dicunt, quod, quamuis mea negligentia, alter detrahat, meaque auditio ſit cauſa auditionis aliorum, ex quo fama proximi notabiliter lædatur; ſi tamen meus animus purus eſt, mea auditio non eſt niſi materialis, nec

A cauſa auditionis aliorum, niſi materialiter tantum, atque ex conſequenti ex genere ſuo, & regulariter loquendo peccatum veniale, vt de detractione materiali docuimus articulo ſecundo, huius quæſtionis, ex mente D.Thomæ. Quorum ſententia mihi magis placet. Excipiuntur tamen a D.Tho. in præſenti, & ab alijs Doctoribus cōmuniter tres caſus, in quibus etiam ille, qui materialiter audit detractorem, nec impedit, peccat mortaliter.

Caſus in quibus audiens detractorē peccat mortaliter.

Primus eſt, quando ille, qui audit tenetur ex officio corrigere obuiareque detractioni, nec facit ex negligentia. Qui caſus, vt Caietanus aduertit in iſto commento, non ſolum reſpicit bonum hominis, qui detrahit, vel bonum commune, cuius cura auditori contingit: ſed etiam bonum proximi, cui detrahitur. B Præcipuè ſi ſit ſubditus illi, cui ex officio incumbit detractorē corrigere. Quoniam tūc vtrinque incumbit ſibi cura, ſcilicet, & ne detractor offendat, & ne proximus ſubditus lædatur in fama. Magis enim tenetur ad defenſionem ſubditorum, quam aliorum. Peccatque contrarium faciens; non ſolum contra charitatem; ſed etiam contra iuſtitiam; atq; ex conſequenti tenetur ad reſtitutionem. Secundus caſus eſt, quando ex eo, quòd audiens non reſiſtit, ſequitur maximum aliquod periculum, vel infamiæ, vel rerum, vel vulneris, quod ipſe videt. Et hic non reſpicit ipſam infamiam proximi, ſed ſolū periculum conſequens, nō quodcūque, ſed notabile, ſiue illius ſiue alterius. Quare regulandus erit ſecundum regulas non obſtantis, vel participantis in crimine. C Et quidem, ſi non obſtantis noto periculo conſideremus vinculum, videbimus, quòd quantum eſt ex parte ſua non tenetur ſub peccato mortali reſiſtere, niſi ei ex officio incumbat. Sed quantum eſt ex parte imminentis neceſſitatis proximi, vel reipublicæ, ſiue in ſpiritualibus, ſiue in temporalibus, tenetur, ſub mortali, vel veniali iuxta ipſius neceſſitatis conditionem. Nam ſi videt inde homicidia, vel proditionem, vel hæreticos, vel alia huiuſmodi, quibus tenetur homo ratione neceſſitatis ſibi occurrētis conſulere, prouenire, nec obſtat, erit peccatum mortale. Si autem videt alia leuiora ſolum, peccabit venialiter. Sed ſi conſideremus vinculum participantis in crimine; tunc ipſa auditio tāquam cauſa, vel concauſa periculi conſequentis conſtituet ipſum audientem D in vinculo peccati mortalis, & obligationis reſtituendi. Quod contingit, etiam quando ſolum materialiter damnum concauſabit, nec de hoc eſt ſibi cura: cum regula iuris ſit, quòd qui cauſam damni dat, ipſum damnum dare eſt cenſendus. Tertius caſus eſt, quando ex timore humano omittit quis detractori obſiſtere. Et hic ſolum reſpicit perſonam audientis. Contingitque quando alicuius animo ita timor dominatur, vt charitati fraternæ præponat humana. Sed, vt bene aduertit Diuus Thomas in iſto articulo, taliter audiens detractorem, non peccat mortaliter, quia ipſa non reſiſtentia ſit mortalis, ſed quia timor ipſe humanus mortale peccatum eſt. Solutiones argumentorum a D.Thom. poſitæ in iſto artic. ſunt valde notandæ. E Videte illas.

Dubium.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, an qui audiens alicuius notabilem defectum, vel culpæ, vel generis, procurat ipſum cognoſcere, peccet mortaliter? Ad cuius explicationē dico primo: ꝙ ſi bono aliquo fine id faciat, ob rectam, ſcilicet, prouiſionem, electionem, matrimonium, nullum peccatum committit, modò ab ijs informationem accipiat, qui obeſſe non poſſint. Vnuſquiſque enim rectè facit omnia conſiderans, quæ rei ſibi incumbenti cōducere poſſunt. *1. Dictum.* Dico ſecundò, quòd ſi malo fine id faciat, peccatum erit, vel mortale, vel veniale, iuxta qualitatē finis, uel periculi, vel ſcandali inde ſubſequuti. *2. Dictum.*

Si

Si autem id ſolum faciat ex curioſitate, aut leuitate, non erit peccatum mortale, ſed ſolum veniale, vt docet D.Tho.infrà q. 167.art.2.ad 4. & Nauarro in Manuali cap.23.nu.26. Maximè quando verum ſciri poterit nullo alio interueniente, à quo defectum interrogare oporteat; ſed ipſo, qui inquirit, ſcripturas aliquas, vel ſigna in eccleſijs poſita, quæ vulgò appellantur, ſambenitos, legente. De hac re videndus eſt Corduba, in tractat. de caſibus conſcientiæ quæſt.57. Et hæc de tota iſta materia dicta ſufficiant.

A

QVÆSTIO LXXIIII.

De Suſurratione, in duos Art diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrùm ſuſurratio ſit peccatum diſtinctum à detractione?

Infr. q. 75. art. 1. cor. & Rom. 1. lect. 8. Lib. 10. ca. 18. incipit Sapiens dictus, parù ante medium.

*AD Primum ſic proceditur. Videtur, quòd ſuſurratio non ſit peccatum diſtinctum à detractione. Dicit enim Iſid. in lib. Ethimologiarum, * Suſurro de ſono locutionis appellatur: quia non in facie alicuius, ſed in aure loquitur detrahendo. Sed loqui de altero detrahendo ad detractionem pertinet: ergo ſuſurratio non eſt peccatum diſtinctum à detractione.*

2. Præterea, Leuit. 19. dicitur, Non eris criminator, nec ſuſurro in populi. Sed criminator idem videtur eſſe quod detractor; ergo etiam ſuſurratio a detractione non differt.

3. Præterea, Eccleſ. 28. dicitur, Suſurro & bilinguis maledictus erit. Sed bilinguis videtur idem eſſe quod detractor, quia detractorum eſt duplici lingua loqui: aliter ſcilicet in abſentia, & aliter in præſentia: ergo ſuſurro idem eſt quod detractor.

Gl. interlinearis ibidem.

*Sed contra eſt, quod Rom. 1. ſuper illud, Suſurrones, detractores. dicit * gloſ. Suſurrones inter amicos diſcordiam ſeminantes, detractores, quia aliorum bona negant, vel minuunt.*

*Reſpondeo dicendum, quod ſuſurro & detractor in materia conueniunt, & etiam in forma, ſiue in modo loquendi: quia vterque malum occulte de proximo dicit, propter quam ſimilitudinem interdum vnum pro alio ponitur. Vnde Eccleſ. quinto, ſuper illud, Non appelleris ſuſurro, dicit * glo. id eſt, detractor. Differunt autem in fine, quia detractor intendit denigrare famam proximi. Vnde illa mala de proximo præcipuè profert, ex quibus proximus infamari poſſit, vel ſaltem diminui eius fama: ſuſurro autem intendit amicitiam ſeparare, vt patet per glo. * inductam: & per illud quod dicitur Prouerbiorum vigeſimo ſexto, Suſurrone ſubtracto, iurgia conquieſcunt. Et ideo ſuſurro talia mala profert de proximo, quæ poſſunt contra ipſum commouere animum audientis, ſecundum illud Eccleſ. 28. Vir peccator conturbabit amicos, & in medio pacem habentium immittit inimicitiam.*

Gl. interlinearis ibidem.

Inductā in arg. ſed cōtra.

Ad Primū ergo dicendum, quòd ſuſurro, in quantum dicit malum de alio, dicitur detrahere. In hoc tamen differt à detractore, quia non intendit ſimpliciter malum dicere, ſed quicquid ſit illud quod poſſit animum vnius perturbare contra alium, etiam ſi ſit ſimpliciter bonum, tamen apparens malum in quantum diſplicet ei, cui dicitur.

Ad ſecundum dicendum, quòd criminator differt à ſuſurrone, & à detractore: quia criminator eſt, qui publicè crimina alijs imponit, vel accuſando, vel conuiciando: quod non pertinet ad detractorem & ſuſurronem.

Ad tertium dicendum, quòd bilinguis propriè dicitur ſuſurro. Cum enim amicitia ſit inter duos, nititur ſuſurro ex vtraque parte amicitiam rumpere, & ideo duabus linguis vtitur ad duos, vni dicens malum de alio. Propter quod dicitur Eccleſ. 28. Suſurro & bilinguis maledictus. Et ſubditur. Multos enim turbauit pacem habentes.

B

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Tho. vnica concluſione, quæ talis eſt. Suſurratio & detractio conueniunt in materia, & in forma, ſed differunt in fine. Probatur: Tam ſuſurro, quam detractor obloquuntur mala in proximum, idque clanculo, & in abſentia: Sed vnus, ſcilicet, detractor intendens denigrare famam proximi, & ſic illa mala præcipuè de proximo profert, ex quibus proximus infamari poteſt: Alter autem, ſcilicet, ſuſurro intendens amicitiam ſeparare, & ſic talia mala profert de proximo, quæ contra ipſum animum audientis cōuertere poſſunt: ergo ſuſurratio, atque detractio conueniunt in materia, hoc eſt, in malis, quæ dicuntur, & in forma, hoc eſt, modo dicendi, & differunt in fine: atque ex conſequenti ſunt diſtincta peccata.

C

EXPLICATIO ARTICVLI.

SVſurratio, vt ex iſto articulo colligere licet, eſt obloquutio mala de proximo facta occultè, ad diuidendam amicitiam. De qua eſt ſermo Eccleſiaſtic.28. quando dicitur: Vir peccator conturbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Itaque conuenit cum detractione in eo, quod vtraque dicit mala de proximo in abſentia, & clanculo. Ex quo fit, vt promiſcuè à Doctoribus ambo nomina aliquando accipiantur. Et ſic Eccleſiaſt.5. vbi Sapiens dicit: Non appellaris ſuſurro, gloſſa interpretatur, id eſt, detractor. Et differt ab illa in eo, quod ſuſurro amicorum diſcordiam intendit, iuxta illud Prouerb.26. Suſurrone ſubtracto, iurgia conquieſcunt. Quare ſatis ducit illa proferre, quæ audientis animum ab alterius amicitia diuellere poſſunt, etiam ſi ſint bona; dummodo, vel malum appareant, vel audienti diſpliceant. Vt ſi apud prodigum de eius amico ſuſurret quis, quod eſt pecuniarum tenax; & apud feſtiuum, & diſſolutum obmurmuret, quod alter eſt nimis compoſitus, ac modeſtus. Cum tamen detractor ſolum intendat famæ læſionem, vt diximus quæſtione præcedenti. Quod & ex ipſorum nominum Etymologia colligere licet. Detractio enim idem ſonat ac famæ ſubtractio, & diminutio: Suſurratio autem ſolum dicit clancularium atq; adeò vitioſam obloquutionem. Quid ſit ſuſurratio.

D

E

Sed cum ſuſurratio directè tendat contra amicitiam, ſicut detractio contra famam, & contumelia contra honorem, & conſtet amicitiæ eſſe multas ſpecies; vnam quæ fundatur in bono honeſto, alteram in bono vtili; alteram in delectabili, poterit quis merito dubitare: vtrùm ſuſurratio ſit vnica tantum ſpecies ſpecialiſſima, vel potius in ea tot debeant diſtingui ſpecies, quot ſunt amicitiæ differentiæ? Ad quod breuiter dico, quod quia non inconuenit, vnam ſpeciem ſpecialiſſimam habituum tendere in rationem multis generibus communem, vt in habitibus intellectualibus patet de Metaphyſica, quæ tendit Dubium. Reſpōſio.

tendit in ens, in quantum ens, & in habitibus moralibus, de vitio odij, quod tendit in communem rationem mali; idcircò mirum eſſe non debet quod cum ſint multæ amicitiæ differentiæ, ſit tamen vnica tantum ſpecies ſpecialiſſima ſuſurrationis in cõmunem inimicitiæ rationem tendens. Et ſic dico, quod quemadmodum odium in quæcunque mala tendit, attingitque ea in quãtum habent rationem mali: ita etiam ſuſurratio in cuiuſcumque amicitiæ diuortium ordinatur, attingitque illam, in quantũ continet amare, & non amari, quæ eſt ratio communis amicitiæ. Et ſic conſtat, quod non oportet multiplicare ſpecies ſuſurrationis, eſto multiplicentur ſpecies amicitiæ. Sed eſt aduertendum, quod quia vnum vitium poteſt vti alio; idcircò; ſi quis ſuſurrando intendat delectabile, quod cõtingit, quando ſuſurro ponit diſcordias inter coniuges, vt abutatur vxore alterius: aut vtile; quod cõtingit in eo, qui, vt ipſe ſibi regnum, vel comitatum vſurpet, ſuſurrando inimicitias inter principes ponere intendit; vel deniq; damnum alterius, cui inuidet, quod contingit in eo, qui ſuſurrat inter negotiatores, vt alter a ſocietate commercij excludatur, huiuſmodi non eſt dicendus ſuſurro ſimpliciter. Sed ſicut qui furatur, vt mœchetur, magis eſt mœchus, quam fur, ita in propoſito huiuſmodi ſuſurrones potius ſunt dicendi, adulteri, fures, &c. quam ſuſurratores. Et ſic conſtat, quòd particulares fines, ad quos ſuſurratio, in diſſolutione amicitiarum ordinatur, ſiue ad delectabile, ſiue ad vtile, ſiue ad illorũ oppoſita, non variant ſuſurrationis ſpeciem: ſed ſolum apponunt circunſtantiam alterius ſpeciei, vt in exemplis poſitis eſt videre.

ARTICVLVS II.

Vtrùm detractio ſit grauius peccatum, quàm ſuſurratio.

Mal. q. 10. art. 3. ad 2.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd detractio ſit grauius peccatũ, quàm ſuſurratio. Peccata enim oris conſiſtunt in hoc, quod aliquis male dicit. Sed detractor dicit de proximo ea quæ ſunt mala ſimpliciter: quia ex talibus oritur infamia, vel diminuitur fama. Suſurro autem non curat dicere niſi mala apparentia, quæ ſcilicet diſplicent audienti, ergo grauius peccatum eſt detractio, quàm ſuſurratio.

2. Præterea, Quicunque aufert alicui famam, aufert ei non ſolum vnum amicum, ſed multos: quia intellectus vniuſcuiuſque refugit amicitiam infamium perſonarum. Vnde contra quendam dicitur Paralipomenon decimonono. His qui oderunt Dominum, amicitia iungeris. Suſurratio autem aufert vnum ſolum amicum. Grauius ergo peccatum eſt detractio, quàm ſuſurratio.

Q. 20. ad 3. & 2. q. 73. art. 3. & 6.

*3. Præterea, Iacobi 4. dicitur, Qui detrahit fratri ſuo, detrahit legi, & per conſequens Deo qui eſt legiſlator. Et ſic peccatum detractionis videtur eſſe peccatum in Deum, quod eſt grauiſſimum, vt ſupra * habitum eſt. Peccatum autem ſuſurrationis eſt in proximum, ergo peccatum detractionis eſt grauius quàm peccatum ſuſurrationis.*

Sed contra eſt, quòd dicitur Eccleſ. 5. Denotatio peſſima ſuper bilinguem: ſuſurratori autem odium & inimicitia & contumelia.

Art. 3. & 1. 2. q. 73. art. 8.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra * dictum eſt, peccatum in proximum tanto eſt grauius, quanto per ipſum maius nocumentum proximo infertur. Nocumentum autem tanto maius eſt, quanto maius eſt bonum quod tollitur. Inter cætera verò exteriora bona præeminet amicus, quia ſine amicis nullus viuere poteſt, vt patet per Philoſophum in * 8. Ethicor. Vnde dicitur Eccleſ. 6. Amico fideli nulla eſt comparatio, fama autem ipſa quæ per detractionem tollitur, ad hoc maximè neceſſaria eſt, vt homo idoneus ad amicitiam habeatur. Et ideo ſuſurratio eſt maius peccatum, quàm detractio, & etiam quàm contumelia: quia amicus eſt melior, quàm honor, & amari, quam honorari, vt in 8. * Ethic. Philoſoph. dicit.*

Lib. 8. Ethi. c. 1. in princ. to. 5.

Lib. 8. ca. 8. to. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſpecies & grauitas peccati magis attenditur ex fine, quàm ex materiali obiecto. Et ideo ratione finis ſuſurratio eſt grauior, quamuis detractor quandoque peiora dicat.

Ad ſecundum dicendum, quòd fama eſt diſpoſitio ad amicitiam, & infamia ad inimicitiam. Diſpoſitio autem deficit ab eo ad quod diſponit: & ideo ille qui operatur ad aliquod, quod eſt diſpoſitio ad inimicitiã, minus peccat, quam ille qui directe operatur ad inimicitiam inducendam.

Ad tertium dicendum, quòd ille qui detrahit fratri, in tantum videtur detrahere legi, in quantum contemnit præceptum de dilectione proximi: contra quod directius agit qui amicitiam diſrumpere nititur. Vnde hoc peccatum maximè contra Deum eſt: quia Deus dilectio eſt, vt dicitur primæ Ioannis 4. Et propter hoc dicitur Prouerb. 6. Sex ſunt quæ odit Dominus et ſeptimum deteſtatur anima eius, & hoc ſeptimum ponit eum, qui ſeminat inter fratres diſcordiam.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Thom. vnica concluſione, quæ talis eſt: Suſurratio ex genere ſuo grauius peccatum eſt, quam detractio, atque etiam quam contumelia. Probatur: Eo peccatum cenſetur maius, quo nocumentum, quod infert, maius eſt; & eò nocumentum eſt maius, quo bonum, quo priuat, maius eſt, vt ex ſuperioribus patet: ſed amicitia, qua priuat ſuſurratio, eſt longè maius bonum, quam honor, atque fama, quibus priuãt detractio, & contumelia: ergo ſuſurratio grauius peccatum eſt iſtis. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minorem probat Diuus Thom. tum ex Eccleſiaſtico cap. 6. dicente: amico fideli nulla eſt comparatio: tum etiam, quia bona fama atque honor in hoc vtiles ſunt, vt multorum quis amicitiam conciliet, atque adeo per regulam poſterioriſticam, amicitia præſtantior erit quam fama.

EXPLICATIO ARTICVLI.

TOta ratio, propter quam D. Thom. in hoc articulo affirmat, ſuſurrationem eſſe grauius peccatum, quam detractio, & contumelia, eſt, quia ſuſurratio priuat amicitia, quæ maius bonum eſt, quã honor, & fama, quibus detractio & contumelia nocet, & in peccatis, quæ fiunt contra proximum, id cenſetur maius, quod eſt contra maius bonum. Sed vt hæc ratio vim atque efficacia habeat, duo a nobis in præſenti ſunt examinanda. Primum: Vtrum ita verum ſit, quod amicitia eſt maius bonum quam fama, atque honor. Secundum: vtrum dato, quod amicitia ſit maius bonum, id ſufficiat, vt ſuſurratio ſit grauius peccatum, quam contumelia, vt D. Tho. in hoc articulo affirmat. Ad primum igitur deuenientes, pro parte negatiua argumentor in hunc modum: fama propinquior eſt virtuti, quam amicitia

Dubiũ an amicitia ſit maius bonum quam fama atque honor.

1. argum.

citia

citia; qui enim moribus præſtant, ſtatim in aliorum A notitiam veniunt: & ſi non ita facile in amicitiam, quia non omnes ſunt virtutis amatores: ergo fama præſtat amicitia.

2. argum.

Secundò: Fama ad plures extenditur, quàm amicitia; plures enim ſunt, quibus ſtudioſus eſt notus, quam quibus eſt amicus: ergo eſt præſtantior amicitia.

Sententia Soti.

Soto lib. 5. de Iuſtitia, q. 11. art. 1. vt ad hãc difficultatem reſpondeat, ſupponit, nec famam, nec honorem, nec amicitiam eſſe veras virtutes, atq; adeo, nec ſpiritualia bona, in quibus vera felicitas conſiſtat; ſed tantum virtuti agnita. Idque colligere ſibi videtur ex Ariſtot. lib. 8. Ethic. dicit tamen, quod amicitia præſtat famæ, quia amicitia non gignitur ex virtute, niſi per eius notitiam, in qua fama conſiſtit: atque adeo eſt præſtantior fama tanquam illius B finis. Fruſtra enim eſſet virtutis notitia, niſi homines per illam ad ſtudioſi amorem allicerentur.

Sententia authoris.

Ego tamen, qui in 1. tomo q. 23. artic. 3, circa ſolutionem ad primum argumentum D. Thom. plurib. probaui amicitiam, quæ in bono honeſto fundatur (de hac enim ſolùm in præſenti eſt ſermo) ſimpliciter, & abſolutè eſſe virtutem vniuocè cum alijs moralibus, quam etiam ſententiam tenent Henricus de Ganda. quoli. 11. q. 10. Guido Carmelita, in ſuis quodlibetis Buridanus. 3. Ethic. q. 3. & Paludanus in 3. diſt. 27. q. 1. art. 2. facilius potero excellentiam amicitiæ ſupra famam, atque honorem oſtendere ex eo, quòd illa ad bona pertinet ſpiritualia, in quibus vera felicitas conſiſtit; cum tamen iſta inter bona corporalia connumerentur. Et certum, ſit ſpiritualia præferenda C eſſe corporalib. Ex quo factum fuit, vt omnes Philoſophi, qui de amicitia loquuntur, eam ſummis laudibus efferrent. Nam Cicero in Lælio dicit: Solem de medio tollere videntur, qui amicitiam tollunt, qua nihil præſtantius à dijs immortalib. hominibus datum eſt. Et Seneca ad Lucillum: Sapiens vult amicis conuiuere, vt virtutem exerceat, ne tanta virtus pereat. Et Saluſtius: concordia res paruæ creſcunt, diſcordia maximæ dilabuntur. Et Plautus in Cruento; Vbi amici, inquit, ibi opes. Et apud Scythas, vt Lucianus, ait, ille habebatur ditiſſimus, qui optimos amicos habebat. Ariſt. etiam 9. Ethic. c. 9. affirmat ex externis, maximum & ſummum bonum eſſe amicum.

Obiectio.

Et ſi quis objiciat: Virtus non poteſt auferri ab eo, in quo eſt, ipſo inuito; aufertur enim per pec- D catum, quod ab inuito committi non poteſt, cum ex natura ſua ſit voluntarium; ſed amicitia poteſt auferri ab eo, in quo eſt; ipſo inuito; eſt enim mutuus amor, vt docet Ariſt. lib. 8. magnorum moraliũ cap. 2. & is, qui mihi hactenus erat amicus, poteſt fieri inimicus, contra meam voluntatem: ergo amicitia non eſt virtus.

Reſponſio.

Reſpondeo, quod ſi is, qui mihi erat amicus, efficiatur me inuito inimicus meus, amicitia in me manens retinet rationem formalem virtutis. Nam eſt habitus electiuus in mediocritate conſiſtens, quamuis deficiat illi materia. Sicut ſi ab eo, qui vere liberalis eſt, vi auferantur diuitiæ, ille retinet virtutem liberalitatis, licet deſit eius exercendæ materiæ.

Amicitia eſt habitus electiuus in mediocritate conſiſtens &c.

Sed quoniam a multis negatur, amicitiam eſſe habitum electiuum in mediocritate E conſiſtentem, ſecundum quem prompte & delectabiliter operamur opera ſtudioſa, & difficilia, quæ eſt vera ratio virtutis, oportebit ſingula ſuo ordine probare. Et quidem, quòd amicitia ſit habitus, eſt res manifeſta. Tum, quia non ſolum dicimur amici, quando actu diligimus, ſed etiam quando ceſſamus a dilectione. Tum etiam, quia experientia conſtat, quod exercitio actuum reddimur promptiores, & faciliores ad diligendos amicos: quod ſine habitu fieri non poteſt: Quod autem iſte habitus ſit electiuus, & in mediocritate conſiſtens patet ex communi ſententia omnium Philoſophorum, qui hone- A ſtam amicitiam magnopere laudant. Et ſimiliter, quod ſecundum illam promptè, & delectabiliter operemur, eſt notiſſimum, cum nihil delectabilius, & maiori cum ſuauitate fiat, quam illud, quod fit ex vera amicitia. Sed quod hæc virtus verſetur circa difficile probatur: Nam nihil eſt magis difficile, quam ſecundum prudentiam amicitiam ſeruare, vbi, & quãdo, & cum quibus oportet. Maximè cum illa ſit media inter duo extrema turpia; quorum vnum eſt indulgentia, alterum odium, ſeu inimicitia. Indulgentia opponitur amicitiæ per exceſſum: & odium per defectum, vt author eſt Ariſtoteles lib. 2. Ethicor. cap. 7.

Ad 1. arg.

Ad primum argumentum in contrarium factum reſpondetur, negando antecedens. Nam cum ami- B citia ſit vera virtus moralis, vt modo dicebam, fieri non poteſt, vt fama, aut honor, quæ virtutes conſequuntur, ſint propinquiora illis. Eò vel maximè, quod quamuis amicitia non eſſet virtus, ſed eius filia, vt Soto dicebat, adhuc eſſet falſum, quod fama, aut honor eſſent propinquiora virtuti. Quod ex eo colligitur, quòd ſicut virtus nihil à fortuna pendet, ita nec habere amicos, ſed ſolum à virtute, Cum tamen fama atque honor maiori ex parte ſint ſubiecta fortunæ.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum reſpondetur ſimiliter, negando antecedens. Quotquot enim notitiã habent integritatis hominis, ac virtutum præſtantiæ, niſi corruptis ipſi ſint morib. ipſum amant; atq; adeo non ad plures ex natura ſua extenditur fama, quam amicitia.

Dubiũ an ſuſurratio ſit grauius peccatum quã detractio, aut cõtumelia.

C Suppoſito iam, quod amicitia eſt maius bonum, quam fama, atque honor, examinandum reſtat, an hoc ſufficiat, vt ſuſurratio, quæ amicitiam tollit, ſit grauius peccatum, quàm detractio, aut contumelia; quæ fuit difficultas ſecundo loco à nobis propoſita.

Argum.

Et pro parte negatiua argumentor in hunc modum: Fama præſtat honori; & tamen contumelia, quæ aduerſatur honori, eſt grauius peccatum, quam detractio, quæ aduerſatur famæ, propter maiorem contemptum in contumelia inuentum, quæ efficit magis inuoluntarium, diximus quæſtione præcedenti, articulo 3. ergo pari ratione eadem contumelia erit grauius peccatum, quam ſuſurratio. Probo conſequentiam: Nam ſicut detractio importat occultam loquutionem de malo proximi, & propterea D cauſat inuoluntarium per ignorantiam, quod minus eſt inuoluntario per vim, quod efficit contumelia importans claram, & apertam obloquutionem de eodem malo proximi; ita etiam, & ſuſurratio dicit eandem occultam obloquutionem, neque adeo cauſat minus inuoluntarium, & ſic eſt minus peccatum, quam contumelia. Non obſtante quod finis ſuſurrationis materialis deterius ſit, quam finis contumeliæ.

Concluſio.

Hoc tamen non obſtante, dico, quod ſuſurratio eſt longè grauius peccatum, quam contumelia, propter rationem a D. Tho. in hoc articulo aſſignatã, Et præterea, quia ſuſurratio eſt deſtructiua perfectiſſimæ cuiuſdam virtutis; qualis eſt amicitia, cum ad hoc ordinetur, tanquam ad proprium finẽ, cum E tamen contumelia ſolum ordinetur ad deſtructionem honoris; qui nec virtus eſt, nec ſemper ſequitur ex virtute. Et ſi quis objiciat. Contingere etiam poteſt, vt contumelioſus amicitias diſſoluat: ergo tunc contumelia & ſuſurratio non erunt differentes ex fine; reſpondeo, quod etiam ſi per contumeliam amicitiæ nonnunquam euerti poſſint; non tamen eſt ille contumelioſi ſcopus; ſed tantum honorem deturpare, qui ad amicitias viam ſternit; finis autem proximus ſuſurronis eſt inimicitias conflare, & ſic eſt turpior.

Ad argum.

Et ad argumentum in contrarium factum, reſpondetur, quod quamuis verum ſit, quod contu-

melia

melia eſt grauius peccatum, quam detractio, propter maiorem contemptum in contumelia incluſum, qui efficit magis inuoluntarium, non obſtante, quod finis detractoris eſt denigrare famam, & finis contumelioſi tollere honorem, vt dicitur in argumento: adhuc tamen ex hoc nō ſequitur, quod contumelia eſt peior ſuſurratione. Adeo enim bonum, quod per ſuſurrationem tollitur, nempe amicitia, excedit bonum, quod tollitur per contumeliam, nempe, honorem; vt etiam ſi in contumelia videatur eſſe aliqualis maior ratio inuolūtarij, quā in ſuſurratione, vt dicitur in argumento, adhuc tamen ſuſurratio eſt maius peccatum, quam contumelia. Id enim quod diximus de maiori inuoluntario augente culpam in contumelia reſpectu detractionis, idcircò habet verum, quia fama, quam detractio denigrat, non tantum excedit honorem in perfectione, vt ex hac parte maior grauitas malitię abſolutè ſit deſumenda: cuius contrarium inuenitur in ſuſurratione reſpectu contumeliæ. Eo, vel maxime: quod ſuſurratio aduerſatur virtuti præſtantiſſimæ & excellentiſſimæ, quod nec detractioni, nec contumeliæ contingit. Et quod ita neceſſario ſit dicendum, probatur: Nam, ſicut, quamuis verum ſit, quod rapina eſt grauius peccatum, quam furtū, propterea, quod rapina ex ſua natura includit inuoluntarium per vim, quod grauius eſt inuoluntario per ignorantiam in furto incluſo, vt diximus in materia de furto: ſi tamen ex hypotheſi daremus nunquam poſſe eſſe furtum, quin eius materia notabiliter excederet materiam rapinæ, abſolutè diceremus furtū eſſe grauius peccatū, quā rapina; nō obſtante, quod plus inuoluntarij includeretur in rapina, quām furto. Ita etiam dicimus in propoſito, quod, quia ſuſurratio ſēper verſatur circa diſſolutionē amicitiæ, quæ, eſt materia notabiliter excedēs læſionē honoris, quā contumelia prætendit, abſolutè dicimus ſuſurrationē eſſe grauius peccatū, quam contumelia: non obſtante, quod in contumelia aliqualis maior ratio inuoluntarij inueniatur. Itaque illud de maiori inuoluntario in peccatis contra proximum factis inuento, quod augere rationem culpæ diximus, intelligendum eſt, dummodo cætera ſint paria, vel non multum excedentia. Certum eſt autem, quod in ſuſurratione, & contumelia, nunquam cætera ſunt paria, ſed ſemper finis ſuſurrationis eſt longè deterior, quam finis contumeliæ; & ſic ſemper eſt grauius peccatum. Id autem quod alicui actui ſemper conuenit ex ſua ratione, atque per ſe conuenire illi eſt dicendum.

Suſurratio ex ſuo genere è peccato mortale.

Ex dictis infertur ſuſurrationem ex genere ſuo eſſe peccatum mortale. Nam cum ſit grauius contumelia, & detractione: & hæc, vt ex dictis conſtat, ex ſua natura ſint peccata mortalia: manifeſtè ſequitur, quod etiam ſuſurratio erit peccatum mortale. Sed eſt hoc intelligendum de ſuſurratione formali, quæ eſt quando quis intendit ſeparationem amicitiæ. Nam materialis ex genere ſuo ſolum eſt peccatum veniale, vt diximus de detractione. Et poterit eſſe mortale, ſi culpabiliter homo ad vtramque partē ſic loquatur, vt amicitiæ diuortium inferat, etiam ſi de hoc non curet, quia id multo peius eſt, quam notabiliter lædere honorem, aut famam proximi præter intentionem. Quod ſatis eſſe diximus ad hoc, vt tam detractio, quam contumelia materialis peccatum mortale ſit.

Dubium.

Sed dubitabit aliquis hoc loco. Vtrùm aliquando ſit licitum aliquorum amicitias diſſoluere. Ad cuius explicationem dico primò, quòd ſuſurrare ad dirimendam pernicioſam amicitiam modò verè, & citra infamationem id fiat, virtus eſt, & non peccatum. Etiam ſi ad id faciendum opus ſit nonnulla naturalia hominis vitia commemorare, Vt ſi ad ſeparandum hominem ab amica dixeris, eam eſſe deformem, aut inſulſam, &c.

1. dictum.

2. dictum.

Dico ſecundo, quod diſſociare amicos, quorum amicitia in bono honeſto & virtute fundatur, ſemper eſt peccatum, vel mortale, vel veniale. Erit quidem peccatum mortale, quotieſcunque aliquis ex amicis inimicos facere contendit: Nam ſi tantum aſſiduam familiaritatem amouere procurat, poterit eſſe veniale, etiam ſi ex intentione id faciat.

Aliud dubium.

Eſt aliud dubium: Vtrùm ſit licitum alicui habere intentionem dirimendi aliquorum amicitiam cauſa propriæ vtilitatis. Verbi gratia: Eſt aliquis intimus amicus Regis, Ego autem cupio eandē apud regem obtinere amicitiam nec poſſum, niſi diſſoluta ea, quam alter habet cum illo. Dubiū eſt, vtrum id intendere poſſim. Ad cuius explicationem dico primò per detractionem male dicendo, id nūquam licere. Non enim ſunt facienda mala, vt inde eueniant bona. Dico ſecundò, quod aſſerendo veras cauſas, licitum eſt talis amicitię direptionem intendere, vel ſaltem non eſt peccatum mortale: ita affirmat Soto lib. 5. de Iuſtitia, q. 11, art. 1. Et ratio illius eſt: Quia vnuſquiſque ſine vi, & fraude poteſt ſibi commodum, cuius dignus eſt, procurare, vtiturque tunc iure ſuo, in quo nulli facit iniuriam. Caietanus aduertit, quod quando alter amicorum eſt infidelis, nullum eſt peccatum talem amicitiam per ſuſurrationem dirimere; quia vnuſquiſque poteſt innocentis ſaluti conſulere, etiam cum detrimento nocentis: quod ego verum exiſtimo.

1. dictum.

2. dictum.

QVÆSTIO LXXV.

De Deriſione, in duos Articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrùm deriſio ſit ſpeciale peccatum, ab alijs præmiſſis diſtinctum.

AD Primum ſic proceditur. Videtur quòd deriſio non ſit ſpeciale peccatum, ab alijs præmiſſis diſtinctum. Subſannatio enim videtur idem eſſe quod deriſio. Sed ſubſannatio ad contumeliam videtur pertinere: ergo deriſio non videtur diſtingui à contumelia.

2. Præterea, Nullus irridetur niſi de aliquo turpi, ex quo homo erubeſcit. Huiuſmodi autem ſunt peccata; quæ ſi manifeſtè de aliquo dicunt, pertinent ad contumeliam: ſi autem occultè, pertinent ad detractionem, ſiue ſuſurationem: ergo deriſio non eſt vitium à præmiſſis diſtinctum.

Et habetur de pœn. d. 3. c. Irriſio eſt.

3. Præterea, Huiuſmodi peccata diſtinguuntur ſecundum nocumenta quæ proximo inferuntur. Sed per deriſionem non infertur aliud nocumentum proximo, quàm in honore, vel fama, vel detrimento amicitię, ergo deriſio non eſt peccatum diſtinctum à præmiſſis.

Sed Contra eſt quod deriſio fit ludo. Vnde & illuſio nominatur. Nullum autem præmiſſorum ludo agitur, ſed ſerio: ergo deriſio ab omnibus prędictis differt.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, peccata verborum præcipuè penſanda ſunt ſecundum intentionem proferentis. Et ideò ſecundum diuerſa, quæ quis intendit, contra alium loquens huiuſmodi peccata diſtinguuntur. Sicut autem aliquis*

q 72. ar. 2.

quis conuiciando intendit conuiciati honorem deprimere, & detrahendo diminuere famam, & ſuſurrando tollere amicitiam: ita etiam irridendo aliquis intendit, quòd ille qui irridetur, erubeſcat. Et quia hic finis eſt diſtinctus ab aliis, ideo etiam peccatum deriſionis diſtinguitur à præmiſſis peccatis.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſubſannatio & irriſio conueniunt in fine: ſed differunt in modo quia irriſio fit ore, id eſt, verbo & cachinnis: ſubſannatio autem naſo rugato, vt dicit * gloſſa, ſuper illud Pſal. 2. Qui habitat in cælis, irridebit eos. Talis autem differentia non diuerſificat ſpeciem. Vtrumque tamen differt à contumelia, ſicut erubeſcentia à dehonoratione. Eſt enim erubeſcentia timor dehonorationis ſicut Damaſc. dicit.

Gl. interlinearis, & Aug. hoc loco.

Li. 2. Orth. fidei, c. 15.

Ad ſecundum dicendum, quòd de opere virtuoſo aliquis apud alios & reuerentiam meretur & famam, & apud ſeipſum bonæ conſcientiæ gloriam, ſecundum illud 2. ad Corint. 1. Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Vnde econuerſo de actu turpi, id eſt, vitioſo, apud alios quidem tollitur hominis honor & fama: & ad hoc contumelioſus & detractor turpia de alio dicunt. Apud ſeipſum autem per turpia quæ dicuntur, aliquis perdit conſcientiæ gloriam per quandam confuſionem & erubeſcentiam: & ad hoc turpia dicit deriſor, & ſic patet quòd deriſor communicat cum prædictis vitiis in materia: differt autem in fine.

Ad tertium dicendum, quòd ſecuritas conſcientiæ & quies illius magnum bonum eſt, ſecundum illud Prouerbiorum decimoquinto. Secura mens quaſi iuge conuiuium: & ideo qui conſcientiam alicuius inquietat, confundendo ipſum, aliquod ſpeciale nocumentum ei infert. Vnde deriſio eſt peccatum ſpeciale.

SVMMA TEXTVS.

Concluſio eſt affirmatiua: Et probatur: Peccata, quæ verbis committuntur, ex intentione, vt ſupra dictum eſt, exiſtimantur: ſed intentio deriſoris eſt diuerſa ab ea, quam habet, vel detractor, vel contumelioſus, vel ſuſurro; ſicut enim contumeliator honorem intendit denigrare, & detractor famam diminuere, & ſuſurro amicitiam extinguere, ita etiam irriſor erubeſcentiam & pudorem alteri offundere: ergo hoc vitium eſt diſtinctum ab aliis.

ARTICVLVS II.

Vtrùm deriſio poſſit eſſe peccatum mortale.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd deriſio non poſſit eſſe peccatum mortale. Omne enim peccatum mortale contrariatur charitati. Sed deriſio non videtur contrariari charitati: agitur enim ludo quandoque inter amicos, vnde & deluſio nominatur: ergo deriſio non poteſt eſſe peccatum mortale.

2. Præterea, Deriſio illa videtur eſſe maxima, quæ fit in iniuriam Dei. Sed non omnis deriſio quæ vergit in iniuriam Dei, eſt peccatum mortale: alioquin quicunque recidiuaret in aliquod peccatum veniale, de quo pœnituit, peccaret mortaliter. Dicit enim Iſidor. quòd irriſor eſt, & non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet. Similiter & ſequeretur, quòd

Lib. 2. de ſummo bono, c. 16. in prin.

A omnis ſimulatio eſſet peccatum mortale. quia ſicut Greg. dicit * in Moral. Per ſtruthionem ſignificatur ſimulator, qui deridet equum, id eſt, hominem iuſtum, & aſcenſorem, id eſt, Deum: ergo deriſio non eſt peccatum mortale.

Lib. 31. c. 6. & 12. ſimul

3. Præterea, Contumelia & detractio videntur eſſe grauiora peccata, quam deriſio: quia maius eſt facere aliquid ſerio, quàm ioco. Sed non omnis detractio, vel contumelia eſt peccatum mortale: ergo multo minus deriſio.

Sed contra eſt, quòd dicitur Prouerb. 3. Ipſe deridet illuſores. Sed deridere Dei eſt æternaliter punire pro peccato mortali, vt patet per id quod dicitur in Pſ. 2.

B Qui habitat in cælis, irridebit eos: ergo deriſio eſt peccatum mortale.

Reſpondeo dicendum, quòd irriſio non fit niſi de aliquo malo, vel defectu. Malum autem, ſi ſit magnum, non pro ludo accipitur, ſed pro ſerio: Vnde ſi in ludum, vel riſum vertatur, ex hoc irriſionis, vel illuſionis nomen ſumitur: hoc eſt, quia accipitur, vt paruum. Poteſt autem aliquod malum accipi, vt paruum dupliciter, Vno modo ſecundum ſe: alio modo ratione perſonæ. Cum autem aliquis alterius perſonæ malum, vel defectum in ludum, vel riſum ponit: quia ſecundum ſe paruum malum eſt, eſt veniale & leue peccatum, ſecundum ſuum genus. Cum autem accipitur quaſi

C paruum ratione perſonæ, ſicut defectus puerorum & ſtultorum parum ponderare ſolemus: ſic aliquem illudere, vel irridere, eſt eum omnino paruipendere, & eum tam vilem æſtimare, vt de eius malo non ſit curandum, ſed ſit quaſi pro ludo habendum. Et ſic deriſio eſt peccatum mortale, & grauius quam contumelia, quæ ſimiliter eſt in manifeſto. Quia contumelioſus videtur accipere malum alterius ſerio, illuſor autem in ludum, & ita videtur eſſe maior contemptus, & dehonoratio. Et ſecundum hoc illuſio eſt graue peccatum, & tanto grauius, quanto maior reuerentia debetur perſonæ, quæ illuditur. Vnde grauiſſimum eſt irridere Deum, & ea, quæ Dei ſunt: ſecundum illud

D Iſaiæ 37. Cui exprobraſti? & quem blaſphemaſti? & ſuper quem exaltaſti vocem tuam? Et poſtea ſubditur. Ad ſanctum Iſrael. Deinde ſecundum locum tenet irriſio parentum. Vnde dicitur Prouerb. 30. Oculum, qui ſubſannat patrem, & deſpicit partum matris ſuæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ. Deinde iuſtorum deriſio grauis eſt, quia honor eſt virtutis præmium. Et contra hoc dicitur Iob 12. Deridetur iuſti ſimplicitas. Quæ quidem deriſio valde nociua eſt, quia per hoc homines à bene agendo impediuntur, ſecundum illud Gregor. Qui in aliorum actibus exoriri bona reſpiciunt, mox ea manu

E peſtiferæ exprobationis euellunt.

3. Ad primum ergo dicendum, quòd ludus non importat aliquid contrarium charitati reſpectu eius, cum quo luditur. Poteſt tamen importare aliquid contrarium charitati reſpectu eius, de quo luditur, propter contemptum, vt dictum * eſt.

Ad ſecundum dicendum, quòd ille qui recidiuat in peccatum de quo pœnituit, & ille qui ſimulat, non expreſſe Deum irridet, ſed quaſi interpretatiuè, inquantum ſcilicet ad modum deridentis ſe habet. Nec tamen venialiter peccando aliquis ſimpliciter recidiuat, vel ſimulat, ſed diſpoſitiuè, vel interpretatiuè. In corp. ar.

Ad tertium dicendum, quòd deriſio ſecundum

*ſuam rationem leuius aliquid eſt, quàm detractio, vel contumelia: quia non importat contemptum, ſed ludum. Quandoque tamen habet maiorem contemptū quàm contumelia, vt ſupra dictum * eſt, & tunc eſt graue peccatum.*

* In corp. ar.

SVMMA TEXTVS.

ANtequam D. Thom. ad propoſitam difficultatem reſpondeat, præmittit, quod cum deriſio non ſit niſi de aliquo vitio, aut naturali, aut morali, conſiderandum erit, an vitium illud, ſit per ſe ingens, & graue, an verò per ſe paruum. Et quidem, ſi ſit per ſe magnum, non poterit ſecundum ſuam naturam eſſe materia deriſionis, ſed potius eius commemoratio, vt ſeria improperatio ex natura ſua reputabitur. Et ſi in riſum & iocum proferatur, quod requiritur ad deriſionem id erit, quia narratur, vt paruum. Dupliciter autem poteſt contingere, quòd vitium aliquod tanquam exile & puſillum riſu & luſu proferatur. Scilicet, vel tanquam paruum. Et tenue ſecundum ſe, aut reſpectu perſonæ, quæ paruipenditur. Hoc ſuppoſito reſpondet D. Tho. ad difficultatem per duas propoſitiones: Prima concluſio: Exponere peccatum alienum, aut naturalem defectum irriſioni tanquam paruum ſecundum ſe, non eſt peccatum mortale, ex genere ſuo, ſed tantum veniale; ſi alter inde aliquo modo pudeſiat. Nam tam exigui momenti poterit eſſe res, vt nullum ſit peccatum. Hæc concluſio non probatur in littera, ſed eius ratio eſt manifeſta, cum omne peccatum ratione leuitatis materiæ poſſit eſſe veniale. Secunda concluſio: Exponere peccatum alienum irriſioni tanquam paruum, non quidem per ſe, quia magnum abſolutè æſtimatur, ſed reſpectu perſonæ, cui obijcitur, quæ pro vili habetur, atque adeo pro nihilo ducitur; eam tali vitio notare, eſt peccatum mortale, idque grauius quam contumelia; tantoque enormius, quantò perſonæ, quæ illuditur maior eſt habenda reuerentia. Probatur: Magnum vitium alteri in faciem obijcere, peccatum eſt contumeliæ ex genere ſuo mortale, vt diximus in ſuperioribus; ſed quod per ironiam, vel ſub riſus ſchemate proferatur, re vera non minuit culpam: quin potius comagis auget illã, quo tali irriſione ea perſona adeo notatur vilis, vt non magni fiat, tale vitium ei impingere; ſicut nihili æſtimatur pueros, & ſtultos homines, aliosque abiectæ ſortis, ſimilium vitiorum nominibus denotare; ergo huiuſmodi expoſitio magni peccati per riſum, tanquam ſi eſſet paruum, ex genere ſuo eſt peccatum mortale, & grauius atque deterius, quam contumelia. Quoniam autem dixit D. Thom. huiuſmodi peccatum eſſe tantò grauius, quantò maior reuerentia debetur perſonæ, quæ illuditur; infert ex hoc, grauiſſimam omnium deriſionum, eſſe illã, qua Deus deridetur, vel aliquid quod ad Deum pertineat: iuxta illud Iſa. 37. Cui exprobraſti? & quem blaſphemaſti? & ſuper quem exaltaſti vocem tuam? Et poſtea ſubdit; Ad ſanctum Iſrael, vt peccati grauitas magis declararetur. Poſt iſtam, ſecundum locum tenet deriſio parentum. Tertium, deriſio iuſtorum, quia honor eſt præmium virtutis.

EXPLICATIO DVORVM Articulorum.

Quid ſit deriſio.

PRo intelligentia totius materiæ de irriſione, ſeu deriſione, aduertendum eſt primo, quod deriſio, vt ex D. Thom. articulo primo, huius quæſt. colligere licet, eſt, cùm quis malum, vel defectum alicuius in ludum, vel riſum ponit, vt erubeſcat. Eſtque ſpeciale peccatum; vtpote quod ſpecialem habet finem. Sicut enim in contumelia intenditur honoris detrimentum, & in detractione, famæ, & in ſuſurratione, amicitiæ: ſic etiam in deriſione erubeſcentia. Dicitur autem propriè deriſio, ſi fiat verbis, vel cachinno; & ſubſannatio ſi fiat rugato naſo, & illuſio ſi fiat factis. In quibus vnus, atq; idem eſt finis atque adeo ad vnam & eandem ſpeciem ſpecialiſſimam vitij pertinent.

Quando deriſio ſit peccatum mortale.

Secundo eſt aduertendum, quod, vt conſtat ex eodem D. Thom. articulo ſecundo, tunc deriſio eſt peccatum mortale, quando malum, quod ex ſe eſt graue, ſeu notabile exiſtimatur ita leue, ratione perſonæ, quam parui facimus, vt de eo non ſit curandum, ſed quaſi habendum pro ludibrio. Si autem hoc fiat, quia malum eſt paruum ex ſe, ſolum erit peccatum veniale. Quod Alexander Alenſis limitat, & benè dummodo proximus ex tali parui criminis obiectione non perturbetur notabiliter. Nam qui vitium non adeo per ſe magnum alteri illudendo obijcit, ſciens talem irriſionem eum grauiſſime laturum, proculdubio peccaret mortaliter, contra charitatem. Eſt autem huiuſmodi peccatum deriſionis grauius detractione, & contumelia. Nam licet contumelioſus deprimat honorem, & detractor famam; neuter tamen ad tantum perſonæ contemptum peruenit, ad quantum venit deriſor, pro fatuo, aut nihilo habens, & haberi volens eum, quem irridet, vt erubeſcat comparere inter homines. Et ſi quis obijciat, Contumelia eſt contra honorem, deriſio verò contra verecundiam; ſed præſtantius bonum eſt honor, quam verecundia: ergo contumelia grauius peccatum erit dicendum, quam deriſio;

Obiectio.

Reſponſio.

Reſpondeo, quod, vitiorum grauitas non inde ſemper deſumenda eſt, vnde ſpecie diſtinguuntur, quãuis hæc ſit potiſſima, ſed etiam ex multis alijs, nempe, vel ex dignitate eius, qui peccat, vel perſonæ in quam peccatur, vel ex intentione voluntatis, & affectu peccati; vel ex nocumento illato proximo, quando eſt intentum, aut præuiſum, aut etiam ſequitur per ſe ex peccato; vel denique ex iniuria, quã ipſum peccatum inuoluit, vt docet D. Thom. in materia de peccatis per multos articulos. Et ſic dico, quod licet finis contumeliæ qui eſt læſio honoris; a qua ipſa ſpeciem ſumit, ſit deterius, quàm finis deriſionis, qui eſt erubeſcentia, & pudor, adhuc tamen deriſio eſt grauius peccatum, propter maiorem contemptum in illa inuentum. Sicut in ſuperioribus diximus de contumelia reſpectu detractionis: Non obſtante, quod finis detractionis eſt peior quã finis cõtumeliæ. Adde, quod deriſio habet ſemper adiunctam contumeliam, qua in præſentia irriſi eius vitiũ improperatur; quamuis ſingulari modo. Quando autem dicimus peccatum deriſionis eſſe grauiſſimũ loquimur de illo formaliter; hoc eſt, quando fit ex intentione irridendi. Qualis fuit in Thobia Ammonite, dum Iudæos ædificantes irrideret ac diceret: Si aſcenderit vulpes tranſiliet murum eorum lapideum. Cõtra quem Nehemias lib. 2. Eſdræ cap. 4. in hunc modum loquebatur: Audi, Deus noſter, quia facti ſumus deſpectui, conuerte opprobrium ſuper caput eorum. Et paulo poſt ſubditur: Ne operias iniquitatem eorum coram facie tua, & peccatum eorum non deleantur; quia irriſerunt ædificantes. Eſt autem hoc peccatum tanto grauius, quantò de virtute maiori, & perſona maiori irridetur, vt cum deridetur iuſti ſimplicitas, aut perſona poſita in exemplum Eccleſiæ, vt D. Thom. in fine 2. articuli declarat. Si verò in Deum & ſanctos fuerit facta deriſio, grauius erit peccatum. Sed nõ eſt tunc ſimplex deriſio, ſed blaſphemia, vt docet Caietanus in ſumma, verbo, blaſphemia, colligiturque ex Iſai. ca. 37. Vbi deriſores Dei Iſrael, blaſphemi appellantur.

tur. Et Lucæ cap. 22. loquens de illis, qui Chriſto deridentes dicebant. Propheti za nobis: quis eſt qui te percuſſit? Subdit ſtatim. Hæc & alia multa blaſphemantes dicebant in eum.

QVÆSTIO LXXVI.

De Maledictione, in quatuor Articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrùm liceat maledicere aliquem.

4 d. 18. q. 2. a. 1. q. 2. ad 2. & vit. q. 2 art. 8. ad 10. & 15. & pſa. 5. col. 7. & Rom. 11. & c. 12. c. lect. 3.

AD Primum ſic proceditur. Videtur quòd non liceat maledicere aliquem. Non eſt enim licitum præterire mandatum Apoſtoli in quo Chriſtus loquebatur, vt dicitur. 2 ad Corint. 13. Sed ipſe præcipit Rom. 12. Benedicite, & nolite maledicere: ergo non licet aliquem maledicere.

2. Præterea, Omnes tenentur Deum benedicere, ſecundum illud Dan. 3. Benedicite filij hominum domino. Sed non poteſt ex ore eodem procedere benedictio Dei, & maledictio hominis, vt probatur Iacob. 3. ergo nulli licet aliquem maledicere.

3. Præterea, ille qui aliquem maledicit, videtur optare eius malum culpæ, vel pœnæ: quia maledictio videtur eſſe imprecatio quædam. Sed non licet deſiderare malum alterius: quinimò orare oportet pro omnibus, vt liberentur à malo: ergo nulli licet maledicere.

4. Præterea, Diabolus per obſtinationem maximè ſubiectus eſt malitiæ. Sed non licet alicui maledicere diabolum, ſicut nec ſeipſum. Dicit enim Eccle. 2. Cum maledicit impius diabolum, maledicit ipſe animam ſuam: ergo multo minus licet maledicere hominem.

*5. Præterea. Numer. 23. ſuper illud. Quomodo maledicam, cui non maledixit Dominus, dicit * gloſ. Non poteſt eſſe iuſta maledicendi cauſa, vbi peccantis ignoratur affectus. Sed homo non poteſt ſcire affectum alterius hominis, nec etiam vtrum ſit maledictus à Deo: ergo nulli licet aliquem hominem maledicere.*

Et Origenis Homi. 15. in Numed. parũ à med. to. 2.

Sed contra eſt, quòd Deu. 27 dicitur, Maledictus qui non permanet in ſermonibus legis huius. Eliſeus etiam pueris ſibi illudentibus maledixit, vt habetur. 4. Reg. 2.

Reſpondeo dicendum, quòd maledicere idem eſt, quod malum dicere. Dicere autem tripliciter ſe habet ad id quod dicitur. Vno modo per modum enuntiationis, ſicut aliquid exprimitur modo indicatiuo. Et ſic maledicere nihil aliud eſt quam malum alterius referre, quod pertinet ad detractionem, vnde quandoque maledici detractores dicuntur. Alio modo dicere ſe habet ad id quod dicitur per modum cauſæ. Et hoc quidem primo & principaliter competit Deo, qui omnia ſuo verbo fecit, ſecundum illud Pſa. 32. Dixit, & facta ſunt. Conſequenter autem competit hominibus, qui verbo ſuo alios mouent per imperium ad aliquid faciendum. Et ad hoc inſtituta ſunt verba imperatiui modi. Tertio modo ipſum dicere ſe habet ad id quod dicitur, quaſi expreſſio quædam affectus deſiderantis id quod verbo

A *exprimitur. Et ad hoc inſtituta ſunt verba optatiui modi. Prætermiſſo ergo primo modo maledictionis, qui eſt per ſimplicem enuntiationem mali, conſiderandum eſt de alijs duobus, vbi ſcire oportet, quod facere aliquid, & velle illud, ſe conſequuntur in bonitate & malitia, vt ex ſupradictis * patet. Vnde in iſtis duobus modis; quibus malum dicitur per modum imperantis, vel per modum optantis, eadem ratione eſt aliquid licitum & illicitum. Si enim aliquis imperet, vel optet malum alterius, inquantum eſt malum, quaſi ipſum malum, intendens, ſic maledicere vtroque modo erit illicitum, & hoc eſt maledicere, per ſe loquendo. Si autem aliquis imperet vel optet malum* 1. 2. q. 20. ar. 3.

B *alterius ſub ratione boni, ſic eſt licitum, nec erit maledictio per ſe loquendo, ſed per accidens, quia principalis intentio dicentis non fertur ad malum, ſed ad bonum. Contingit autem malum aliquod dici imperando, vel optando, ſub ratione duplicis boni. Quandoque quidem ſub ratione iuſti. Et ſic iudex licite maledicit illum, qui præcipit iuſtam pœnam inferri. Et ſic etiam Eccleſia maledicit anathematizando, ſicut & prophetæ in ſcripturis quandoque imprecantur mala peccatoribus, quaſi conformantes voluntatem ſuam diuinæ iuſtitiæ, licet hę imprecationes poſſint etiam per modum prænuntiationis intelligi. Quandoque vero dicitur aliquod malum ſub ratione vtilis,*

C *puta, cum aliquis optat aliquem peccatorem pati aliquam ęgritudinem, aut aliquod impedimentum, vel vt ipſe melior efficiatur, vel vt ſaltem ab aliorum nocumento ceſſet.*

Ad primum ergo dicendum quòd Apoſtolus prohibet maledicere per ſe loquendo, cum intentione mali. Et ſimiliter dicendum ad ſecundum.

Ad tertium dicendum, quòd optare alicui malum ſub ratione boni, non contrariatur affectui, quo quis ſimpliciter alicui optat bonum, ſed magis habet conformitatem ad ipſum.

Ad quartum dicendum, quòd in diabolo eſt conſiderare naturam & culpam. Natura quidem eius bo- 23. q. 4. ca. Duo iſta nomina.

D *na eſt & à Deo, nec eam maledicere licet. Culpa autem eius eſt maledicenda, ſecundum illud Iob. 3. Maledicant ei qui maledicunt Deum. Cum autem peccator maledicit diabolum propter culpam: ſeipſum ſimiliter ratione iudicat maledictione dignum, & ſecundum hoc dicitur maledicere animam ſuam.*

Ad quintum dicendum, quod affectus peccantis, etſi in ſe non videatur, poteſt tamen percipi ex aliquo manifeſto peccato, pro quo pœna eſt infligenda. Similiter etiam quamuis ſciri non poſſit quem Deus maledicat ſecundum finalem reprobationem, poteſt tamen ſciri quis ſit maledictus à Deo ſecundum reatum præſentis culpę.

SVMMA TEXTVS.

E SVppoſito, quod maledicere eſt idem, quod malum dicere, quod contingere tripliciter poteſt; vno modo enunciatiuè, aliorum vitia referendo, quod propriè pertinet, vel ad detractionem, vel ad contumeliam. 2. cauſaliter, ſeu imperatiuè, iubendo, vt alicui fiat malum, vt quando furi dicimus quod ſuſpendatur. Tertiò optatiuè, ſeu imprecatiuè, malum alicui optando, & hoc dupliciter, ſcilicet, vel per accidens, quod contingit, quando alicui malum imprecatur, ſub ratione Boni, ſiue quia hoc eſt iuſtum, ſiue, quia eſt vtile, vt melior fiat, aut, vt alijs non noceat iniuſte; vel per ſe, quod contingit, quã ali

cui malum imprecatur, ſub ratione mali, reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem, per tres propoſitiones. Prima concluſio: Imperare, vt alicui malũ fiat optareq; aut imprecari ei malũ quatenus malum eſt, peccatũ eſt ex genere ſuo mortale. Probatur: Facere aliquid, & velle illud, conſequuntur ſe in bonitate, & malitia: ſed facere alicui malum, quatenus malum, eſt peccatum ex genere ſuo mortale: ergo & velle illud, ſiue per modum imperij, ſiue per modum imprecationis. Vtrunque enim aduerſatur charitati. Secunda concluſio: Imperare, optare, aut imprecari alicui malum, quatenus induit ratione boni, nullum eſt peccatum, ſed quandoque officium neceſſarium. Probatur: Malum alicuius perſonæ aliquando concipitur, vt medium ad conſequendum bonum: nam licet malum per ſe non ſit neceſſarium medium boni finis, malitia tamen hominum accidere poteſt, vt ſit conducens: ergo in hoc caſu ſicut voluntas finis eſt bona, ita etiam & imperatio, ſeu imprecatio talis medij. Tertia concluſio: Huiuſmodi imprecatio mali ſub ratione boni vno è duobus modis fieri põt, ſcilicet, vel quia habet rationem iuſtitiæ, quomodo Deus atque etiam iudices humani licitè malefactores maledicũt, ſupplicio eos adiudicando, ſicque Eccleſia rebelles anathemate percutit, & prophetæ accõmodantes ſe diuinę voluntati, malum peccatoribus imprecabantur: Iuxta illud. Confundantur ſuperbi, quia iniuſtè iniquitatem fecerunt in me. Et illud: Conſtitue ſuper eum peccatore, & diabolus ſtet à dextris eius. Vel quia qui habet rationem vtilis. Quomodo, ei qui moribus eſt corruptus, licitum eſt imprecari aut ægritudinem, aut aliam calamitatem, qua ſalubriter caſtigatus citius reſurgat.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Maledictio, vt ex D. Thom. in iſto articulo colligitur propriè eſt imprecatio, ſeu exoptatio mali alicui facta, ſub ratione mali, id eſt, intendendo ipſum malum, quod contingere poteſt, per modum imperatiui, & per modum optatiui. Sed quo quomodo fiat diſtinguenda erit in formalem, & materialem, ſicut de detractione, & alijs vitijs linguæ diximus. Et quidem ſi ſit formalis, peccatum mortale erit ex genere ſuo. Quamuis poſſit fieri veniale, tam ex parte operantis, propter imperfectionem actus, vt ſi ex ira, aut alia paſſione maledicat, quamuis affectu tendat in malum, quia non ex conſenſu rationis in malum tendit: quam ex parte obiecti, ſi malum, quod quis optat, & imprecatur ſit paruum, vt in alij peccatis genere ſuo mortalibus contingere ſolet. Maledictio autem materialis ſi fiat per modum optatiui, nõ erit peccatum mortale niſi ſcandalum adſit. Sed ſi fiat per modum imperatiui, poterit eſſe mortalis. Et ratio diſcriminis eſt, Nam qui imprecationis tenore alteri maledicit, ſi malam intentionem non habet, nulla ratione nocet, cum nec intentione, nec operę lędat. Qui autem vt malum fiat imperat etiam ſi malam intentione non habeat, ſed fictè id faciat, poteſt incautus cauſam damni dare, & ſic peccare mortaliter. Vt ſi quis fictè famulis præciperet, vt nudis gladijs quempiam interficerent; & ex hoc aliquid læſionis, aut incommodi ſequeretur. Dixi, maledictionem materialem, per modum imprecationis factam, non eſſe peccatum mortale, niſi ſcandalum adſit. Nam ex iſto contrarium contingerę poterit, quod ex ratione perſonę maledicentis erit maximè conſiderandum. Vnde prælatus aut quæuis grauis perſona, vix ſine ſcandalo poteſt malum ſubditis precari. Et filij parentibus. & ſubditi ſuperioribus maledicentes ſimiliter peccant grauiter, etiam ſi per iocum id faciant, quia eſt

Quãdo maledictio fit peccatum mortale.

A id opus non ſolum ſcandaloſum, ſed etiam genus contumeliæ cõtinet. Tanta eſt reuerentia, quæ illis debetur. Parentes filijs maledicentes, quia regulariter non habent in corde malum deſiderium non peccant mortaliter. Sed conſuetudo id faciendi, vt pote quæ ad correctionem nequaquam confert, & iram in odium concitare atque mouere poteſt: ſicque quidquid malorum imprecantur ſerio illis optare, peſſima eſt, & ſolis hominibus infimę claſſis peculiaris. Et ſcito, quod ex hoc quod maledicens poſt tranſactam paſſionem doleret, ſi eueniſſet malum, quod optauit, non deſumitur ſufficiens ſignum ad cognoſcendum, quod maledictio fuit peccatum veniale, aut quod non ex intentione maledixit, vt multi falſo opinantur Nam ſi tempore iræ, aut alterius paſſionis tantum inualuit paſſio, vt portionem B ſuperiorem in conſenſum maledictiones flexerit, mortale peccatum erit. Sicut cum paſſio concupiſcentiæ tantum exardeſcit, quòd trahit ad conſenſum in actũ Venereum. Quarę oportebit ad ipſum paſſionis tempus inſpicere, conſiderareque, an tunc maledicens conſenſerit, hoc eſt, voluerit, pro tunc, quod ſic eſſet, vt dicebat, an non. Nam id tempus infallibiliter oſtendit an peccatum mortale fuerit, vel veniale. Et tempus quietis poſt paſſionem ſolum oſtendit, quod non fuit perſiſtens animus erga malum, & quod non per modum habitus, ſed per modum paſſionis tranſeuntis peccauit.

Circa ſecundam concluſionem huius articuli eſt difficultas, vtrum ſit licitum alicui priuatę perſonę C malum alteri optare, vel imprecari tanquam medium ad aſſequutionem boni. Et pro parte negatiua argumentor in hunc modum; Quod facere non licet nullus alteri optare poſſe videtur; ſed nulli perſonæ priuatæ eſt licitum, illi qui corruptis eſt moribus, damnum dare, vt emendetur: ergo nec illud ei optare. Hoc tamen non obſtante dico, concluſionem D. Tho. eſſe veriſſimam; ſiue bonum ad cuius aſſequutionem malum ordinatur, ſit corporale, ſiue ſpirituale. Itaque licitum eſt vnicuique mala hereticis optare, propter bonum ſpirituale, quod ex eorum peremptione ſequitur. Et illi, qui ludo omnia bona ſua diſſipat eſt licitum imprecari, vt ęgrotus in lecto, iaceat, ne res ſuas perdat, quia id non eſt velle malum, ſed potius velle bonum iuxta D verbum Chriſti: Melius eſt debilem, vel claudum intrare in regnum cælorum, quam duos oculos, aut pedes habentem mitti in ignem æternum. Eo, vel maximè, quod optare minus malum, vt euitetur maius, manifeſtam habet rationem boni, atque honeſti. Imo & mortem alicui optare poſſumus, quamuis conſtet eum viam perditionis ingreſſurum, vt noſtræ reipublicæ contingat pax, malaque ab ea caueantur: quia ſemper hæc habent rationem boni. Et ad argumentum in contrarium factum reſpondetur, negando maiorem. Priuatæ enim perſonæ non eſt licitum aliquem ſuis bonis priuare. Et tamen licitum eſt vnicuique optare vt Dei permiſſu, penes quem eſt ſumma poteſtas, aut publica authoritate malum ei contingat, quo tan E quam flagello reſipiſcat.

Dubium.

Argum.

Concluſio.

Ad argu.

ARTICVLVS II.

Vtrùm liceat creaturam irrationalem maledicere.

In fra ar. 4 ad 3.

AD *Secundum ſic proceditur. Videtur, quòd non liceat creaturę irrationale maledicere. Maledictio enim præcipuè videtur eſſe, licita inquantum reſpicit*

reſpicit pœnam. Sed creatura irrationalis non eſt ſuſceptiua, nec culpæ, nec pœnæ: ergo ei maledicere non licet.

Art. præce. ad 4. *2. Præterea, In creatura irrationali, nihil inuenitur niſi natura, quam Deus fecit. Hanc autem maledicere non licet, etiam in diabolo, vt dictum* eſt: ergo creaturæ irrationali nullo modo licet maledicere.*

Lib.3.ca.3. paulo à princ. 11.q.3.cap. Cum ergo cap. Cum ſancti. *3. Præterea, Creatura irrationalis, aut eſt permanens, ſicut corpora: aut eſt tranſiens, ſicut tempora. Sed ſicut Gregorius dicit * in quarto Moral. Otioſum eſt maledicere non exiſtenti: vitioſum vero, ſi exiſteret: ergo nullo modo licet maledicere creaturæ irrationali.*

Sed contra eſt, quòd Dominus maledixit ficulneę, vt habetur Matth. 21. Et Iob maledixit diei ſuo, vt habetur Iob. 3.

*Reſpondeo dicendum, quòd benedictio, vel maledictio propriè ad illam rem pertinet, cui poteſt aliquid benè, vel malè contingere, ſcilicet, rationali creaturæ. Creaturis autem irrationalibus bonum, vel malum dicitur contingere in ordine ad creaturam rationalem, propter quam ſunt. Ordinantur autem ad eam multipliciter. Vno quidem modo per modum ſubuentionis: inquantum, ſcilicet, ex creaturis irrationalibus ſubuenitur humanæ neceſſitati. Et hoc modo Dominus homini dicit Geneſ. 3. Maledicta terra in opere tuo: vt, ſcilicet, per eius ſterilitatem homo puniretur. Et ita etiam intelligitur quod habetur Deuteronomij 28. Benedicta horrea tua. Et infra, Maledictum horreum tuum. Sic etiam Dauid maledixit montibus Gelboe: ſecundum * Gregor. expoſitionem. Alio modo creatura irrationalis ordinatur ad rationalem per modum ſignificationis. Et ſic Dominus maledixit ficulneæ in ſignificationem Iudææ. Tertio modo ordinatur creatura irrationalis ad rationalem per modum continentis, ſcilicet temporis, vel loci. Et ſic maledixit Iob diei natiuitatis ſuæ propter culpam originalem, quam naſcendo contraxit, & propter ſequentes pœnalitates. Et propter hoc etiam poteſt intelligi Dauid maledixiſſe montibus Gelboem: vt legitur. 2. Reg. 1. ſcilicet, propter cædem populi, quæ in eis contigerat. Maledicere autem rebus irrationalibus, inquantum ſunt creaturæ Dei, eſt peccatum blaſphemiæ: maledicere autem eis ſecundum ſe conſideratis, eſt otioſum & vanum, & per conſequens illicitum.*

Lib. 4. Moral. ca. 3. in fine.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

SVMMA TEXTVS.

Svppoſito, quod creatura irrationalis tripliciter poteſt maledici, vno modo, ad ipſius creatorem referendo maledictionem: quod contingit, quando creaturæ irrationales maledicuntur, inquantum ſunt effectus Dei; alio modo reſpiciendo ad ipſam creaturam irrationalem, ſecundum ſe conſideratam; quod contingit, quando quis ex ira, ob id quod animal aliquod non mouetur, vt vult, vel nocet ſibi, malum ei imprecatur, tertio, referendo maledictionem ad hominem, ad quem bruta ordinantur: omnia enim fecit Deus propter hominem, ad ipſumque omnia irrationalia pertinent, vel per modum ſubuentionis, inquantum creaturis irrationalibus ſubuenitur neceſſitati humanæ: & ſic Deus maledixit terræ, vel per modum ſignificationis, inquantum ea, quæ circa rationalia contingere poſſunt per irrationalia ſignificantur, & ſic Chriſtus maledixit ficulneæ, non habenti ficus, ſed tantum folia, vel per modum continentis, ſcilicet, temporis, aut loci; & hac ratione poteſt intelligi, quod Dauid maledixit montibus Gelboe; & Iob diei, in qua conceptus eſt; reſpondet Diuus Thom. ad propoſitam difficultatem per tres propoſitiones. Prima concluſio: Optare, ſeu imprecari malum creaturis irrationalibus, ſecundum ſe conſideratis, otioſum, & vanum eſt, atque ex conſequenti illicitum. Probatur: Benedictio, aut maledictio propriè ad illam rem pertinet, cui poteſt aliquid bene, vel male contingere in ordine ad fœlicitatem, vel in fœlicitatem; ſed creaturis irrationalibus ſecundum ſe conſideratis, nec bonum nec malum accidere poteſt; ſed tantum in ordine ad rationalia, ad quæ ſunt relata: ergo maledicere rebus irrationalibus illiſque ſecundum ſe conſideratis, malum precari, aut optare eſt otioſum, atque ex conſequenti illicitum. Secunda concluſio: Maledicere creaturis irrationalibus, quatenus ſunt effectus Dei, hoc eſt, refundendo maledictionem in Deum, a quo ſunt productæ eſt grauiſſimum peccatum blaſphemiæ. Probatur: Nam hoc eſt maledicere ipſi Deo, quod blaſphemia eſt. Tertia concluſio: Maledicere creaturis irrationalibus, quatenus ad homines ordinantur, hoc eſt, referendo maledictionem in hominem, propter quem ſunt productæ, idem eſt ac hominibus maledicere. Atque adeò ſi talis maledictio contineat imprecationem mali, quatenus malum eſt, erit illicita, atque peccatum. Si autem contineat imprecationem mali quatenus induit rationem boni, nullum erit peccatum, vt ex præcedenti articulo colligere licet.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Circa primam concluſionem huius articuli eſt aduertendum, quod quamuis creaturis irrationalibus mala quædā naturalia cōtingere poſſint, qualia ſunt fameſcere, infirmari, mori; adhuc tamen maledici, aut benedici proprie ſecundum ſe nō poſſunt: quia bona aut mala, quæ per benedictionem, aut maledictionem imprecamur, non ſunt illius generis, quæ merè ſunt naturalia, generalique Dei cōcurſu lignis, ac ſaxis contingunt, ſed quæ ſub ſpeciali Dei prouidentia ad humanam fœlicitatem referuntur, quæ rebus irrationalibus conuenire non poteſt. Conſiſtit enim fœlicitas in aſſequutione vltimi finis, quem creatura per actiones intendit. Atque adeò cum irrationales, & inanimæ creaturæ nec finem cognoſcere, nec quidquam illuc referre valeant, ius proprie ad rem aliquā habere non poſſunt: ſed quidquid ſunt, hominis ſunt. Ex hoc colligere licebit, quouſque tempeſtates, æruginem, & locuſtam, aliaque id genus portenta maledicere liceat. Nam quod locuſta, & bruchus, patrono illis, ac procuratore conſignatis, in iudicium euocentur, cōteſtataque lite causa vtrinque agatur, ac demum anathematis cenſura exterminentur, vt mos eſſe dicitur apud aliquos ruſticos, & in quibuſdam oppidis, res eſt indigna viris catholicis, & quæ non minimam ſacrorum irriſionem præſefert. Quod in huiuſmodi calamitatibus licet, id tantum eſt, diuinum auxilium legitimis exorciſmis aduerſus dæmones, qui in vltionem delictorum noſtrorum diuinitus ſæpe eiuſmodi incurſionibus, ac turbinibus nos infeſtare permittuntur, implorare: ſub hacque ratione terminos benedicere. Nam æruginem, aut

Bruta animalia nec benedicuntur, nec maledicuntur propriè.

Grandis ſtultitia de maledictione.

tempeſtates excommunicare, illiſque malum imprecari vanum eſt, & odioſum, & ex conſequenti culpabile. Campanis benedicere, quatenus ad diuinum cultum ordinantur religionis habet prætextum, ſicut & benedictio ornamentorum, & calicum, quamuis etiam in his non negauerim nonnihil ſuperſtitionis aliquando poſſe commiſceri.

Maledicere creaturas quatenus ſunt effect⁹ Dei eſt aperta blaſphemia.

Circa ſecundam concluſionem; in qua de maledictione creaturarum, quatenus ſunt effectus Dei, agitur, aduertendum eſt, idem eſſe maledicere creaturis, hac ratione, ac maledicere ipſi Deo; cum maledictio tunc non in creaturas, ſed in authorem refundatur. Et quia imprecatur ei malum, ac ſi eſſet creatura, quod Deo conuenire non poteſt, continet ea maledictio apertam blaſphemiam, eſtque B ſemper peccatum mortale grauiſſimum, a quo non excuſatur, qui ex ſubita ira, vel ex more id facit.

Maledictio Dei in ſcriptura appellabatur benedictio.

Sicut nec excuſaretur ab homicidio. Si quis autem voluerit huius peccati grauitatem cognoſcere eam ex pluribus colligere poterit. Primum ex eo, quod vitium maledictionis Dei, adeò horrori habebatur antiquitus, vt viri religioſi illud proprio nomine ſignificare non auderent: ſed à contrario ſenſu maledictionem benedictionem nuncupabant. Vt patet ex libro Iob capit. primo. Vbi dicitur, quod cum filij Iob ſingulis hebdomadis conuiuijs intenderent, ipſe mittebat ad eos, & ſanctificabat illos. Conſurgenſque diluculo offerebat holocauſta pro ſingulis. Dicebat enim: Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus ſuis: Hoc eſt maledixerint. Sic etiam quando teſtes falſo accuſauerunt Naboth de blaſphemia dixerunt; Benedixit Naboth Deo, & Regi, hoc eſt maledixit. 3. Reg. capitulo 21. Imò & Iudæi audientes Deum blaſphemare in ſignum horroris, & deteſtationis peccati, etiam illi, qui mali erant, veſtimenta ſua dilacerabant, Sicut de Caipha legitur apud Matth. cap. 26. quod ſcidit veſtimenta ſua, cum dixit de Chriſto. Blaſphemauit. Nec mirum, cum videatur hoc ex odio Dei procedere, quod eſt maximum peccatorum.

Pœna qua maledictores puniuntur.

Secundum, ex quo grauitas maledictionis Dei colligi poteſt, eſt, ex pœna, qua omnes leges, huiuſmodi maledicentes puniunt. Lex enim diuina eos morte mulctare præcipiebat. Et ſic populo Dei per deſertum ambulante ad terram promiſſionis, cum inuentus eſſet vnus, qui Deo malediceret, eum mandauit Dominus a populo lapidari. Proptereaque dixit Propheta Pſal. 36. Maledicentes ei, id eſt, Deo, diſperibunt, hoc eſt, diuerſis modis peribunt; morte quidem Gehennæ in alia vita, & in præſenti corporali, iuxta illud Leuitici vigeſimoquarto, Qui maledixerit Deo ſuo morte moriatur. Lex etiam Canonica iniungit grauiſſimam pœnitentiam huiuſmodi maledicentibus, vt conſtat ex cap. ſecundo, extra de maledict. Nullaque eſt reſpublica benè gubernata, quæ contra tales ſuis ciuilibus legibus conuenientes pœnas non ſtatuat. Imò, & Saraceni maledicentes Deo faciunt terribiliter verberare.

Exiſtentes in inferno Deum maledicunt.

Tertiò, poteſt colligi grauitas peccati maledictionis Dei, ex eo, quod exiſtentes in inferno nihil aliud faciunt, quam blaſphemare, Deoque maledicere, iuxta illud Apocalypſi, cap. 16. Quintus Angelus effudit phialam ſuam ſuper ſedem beſtiæ. Et factum eſt regnum eius tenebroſum, & manducauerunt linguas ſuas præ dolore; & blaſphemauerunt Deum cœli præ doloribus, & vlneribus ſuis. Quare qui huic peccato deditus fuerit, re ipſa oſtendit ſe ad ſtatum damnatorum pertinere, ex quo exercet officium eorum.

Exemplum pueri quinque annorum à dæmone rapti propter maledictionē.

Terribile eſt valde, atque formidādum, plurimumque valens ad huius rei confirmationem exemplū, quod adducit Diuus Gregorius libro quarto Dia- A logo. De quodam puero quinque annorum a parentibus ſuis Romæ in delicijs male nutrito qui cū Deo pro qualibet re, etiam minima maledicere conſueuiſſet, ſuperueniente peſte in vrbe, qua ille infectus fuit proximus morti parenti eum in brachijs tenenti; cœpit clamare hoc modo: Obſta pater: nam Mauri homines me capere volunt. Faciemque ſuam in ſinu patris abſcondere curabat, ne dæmones, qui in forma Æthioporum apparuerant, ipſo patre nihil vidente, conſpiceret. Sicque perterrefactus puer Deum blaſphemare, illique maledicere cœpit, inter quæ verba ſpiritum emiſit, & à dæmonibus fuit ductus, in infernum damnatorum, quorum artem & officium ita cito didicerat. Et quamuis in tam tenera ætate nul- B lus vſum rationis habere conſueuerit credendum eſt, vt dicit Diuus Thomas in tertio, in eo fuiſſe acceleratum, vt ſic propter peccatum maledictionis Dei æternaliter puniri meruiſſet.

Maledicentes ſanctos peccāt mortaliter.

Qui maledicit alicui ſanctorum, vel angelorum ſimiliter peccat mortaliter, & eſt blaſphemus. Sicut enim honor, qui fit ſanctis, redundat in honorem Dei, ipſos ſanctificantis. Propter quod dicebat Pſaltes: Glorioſus Deus in ſanctis ſuis. Sic etiam & iniuria, quæ fit eiſdem, illis maledicendo, dehonoratur, & quaſi blaſphematur Deus. Ex quo fit, vt maledictores ſanctorum tanquam blaſphemi puniri præcipiantur in capit. primo, extra de maledictio. Dæmones, quantum ad culpam ſine aliquo peccato maledici poſſunt, quia id nihil aliud eſt, quam cul- C pam deteſtari; atque maledicere, quod ſine illa cuicunque facere eſt licitum. Cæterum quantum ad naturam, & inquantum ſunt effectus Dei, ſine aperta blaſphemia maledici non poſſunt: ſicut nec aliæ creaturæ irrationales. Propter quod dicebat Sapiens Eccleſiaſt. capit. vigeſimoprimo; Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipſe animam ſuam. Cuius loci duplex poteſt eſſe ſenſus. Primus, quod cum impius maledicit diabolo, hoc eſt, dicit eum maledictum, & condemnatum; ipſe etiam maledicit animæ ſuæ, hoc eſt, eam futuram maledictam, & damnatam oſtendit: ſi quidem maledictum imitatur. Ad quem modum loquebatur Diuus Paulus, ad Romanos ſecundo, dum dixit: Inexcuſabilis es, ò homo, omnis qui iu- D dicas, In quo enim iudicas alium teipſum condemnas. Alter ſenſus eſt, quod cum impius maledicit diabolo, hoc eſt, malum ei imprecatur, & optat, ipſe etiam maledicit animæ ſuæ, hoc eſt, maledicto culpæ, & pœnæ ſubiacet. Ex quo enim diabolus creatura eſt Dei, peccatum eſt malum ei imprecari. Propter quod in canonica Iudæ, vbi legitur, quod cum Michaël Archangelus cum diabolum diſputans altercaretur de corpore Moyſi, non eſt auſus in eum iudicium proferre blaſphemiæ, ſed dixit; Imperet tibi Dominus; dicit Gloſſa Diabolus in ſubſtantia eſt bonus, ſed in voluntate malus. Et ideo ab Angelo non blaſphematur, quia aliquid proferre aduerſus bonam creaturam, blaſphemiam reputauit Archangelus. Et Diuus Hieronymus; E Si Michaël non fuit auſus diabolo, & certè maledictionis digniſſimo, iudicium inferre blaſphemiæ, quanto magis nos ab omni maledicto puri eſſe debemus? Merebatur quidem diabolus maledictum, ſed per os Archāgeli blaſphemia exire non debuit. vigeſimaquarta, quæſtione tertia, cap. ſi igitur. Simile etiam habetur apud Zachariam capit. tertio. Vbi ſic legitur: Oſtendit mihi Dominus Ieſum ſacerdotem magnum, ſtantem coram Angelo Domini. Et Sathan ſtabat a dextris eius, vt aduerſaretur ei. Et dixit Dominus ad Sathan: increpet in te Dominus Sathan; & increpet in te Dominus, qui elegit Hieruſalem. Scio locum iſtum diuerſimodè

à Do-

à Doctoribus interpretari. Sed quoniam non eſt præſentis diſputationis id perſequi, conſultò omitto.

Maledicere creaturis irrationalibus quale ſit peccatũ.

Circa tertiam concluſionem Diui Thomę, eſt aduertendum, quod maledicere creaturę irrationali, in quantum habet ordinem ad rationalem, perinde eſt, ac maledicere ipſi rationali creaturę, ad quam ordinatur. Sicut maledicere creaturis inquantum ſunt Dei, perinde eſt, ac maledicere Deo. Atque adeo cognoſcendum, quando maledicere creaturis irrationalibus, inquantum ordinantur ad rationales, eſt peccatum, ad ipſam maledictionem creaturarum rationalium, iuxta modum in primo articulo explicatum, reſpicere oportebit. Quando ergo quis maledicit diei, in qua natus eſt, aut quid ſimile facit; ſi non ſolo ore, ſed corde maledicit tempori, inquantum continet natiuitatem ſuam, maledicere eſt intelligendus, quod eſt optare malum ſuę natiuitati, atque adeo ſibi ipſi, qui per natiuitatem in mundum eſt ingreſſus. Et quia non optat hoc, vel illud modicum malum, ſed abſolute maledicit natiuitati, quę magni mali rationalis creaturę eſt capax, vt conſtat, conſequens fit, vt peccet mortaliter. Nec obſtat, quod natiuitas vniuſcuiuſque, quia preterijt, non eſt amplius capax mali. Sufficit enim ad peccatum peruerſitas intentionis, etiam ſi impoſſibile ſit, quod intendit, vt patet in maledictione Dei, cui nihil mali poteſt accidere. Nec eſt cur agitetur ſcrupulo, ſi die feſto natus eſt, qui diei natiuitatis ſuæ maledicit. Nã niſi feſti maledictio intenta fuerit peccatum non aggrauat. Et enim hoc per accidens reſpectu actus illius maledictionis, ſicut & eſſe creaturã Dei diem illum per accidens ſe habet, ad actum maledicendi, qui non niſi in quantum natiuitatem ſuam continuit fertur in illum. Secus autem eſſet, ſi ex ſola ita malediceret, nec ſibi, nec alteri optans malum; ſed, vt ſoli dicacitati ſatisfaceret. Nam tunc tantum eſſet veniale. Et qui malediceret natiuitati ſuæ inquantum cauſam malorum, optans, ſcilicet, illam non fuiſſe non ſimpliciter, ſed non fuiſſe cauſam tanti mali, nec etiam veniale peccatum committeret.

Explicatur locus Iob, diei natiuitatisſuę maledicentis.

Vt fecit Iob quando diei, in quo natus eſt maledixit. Supra quem locum dicit Beatus Thom. Intelligendum eſt Iob diei ſuæ maledixiſſe, quia eũ eſſe malum denunciauit. Non ſecundum ſuam naturam, qua à Deo factus eſt; ſed ſecũdum illam ſcripturæ conſuetudinem, qua dicitur tempus bonum, vel malum, ſecundum ea, quæ in tempore aguntur, iuxta illud ad Epheſios 5. Redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt. Maledixit ergo diei ſuæ, inquantum malum in illa recidiſſe commemorat. Et modum maledictionis his verbis declarat: Pereat dies, in qua natus ſum, & nox in qua dictum eſt: verè, conceptus eſt homo. Ad quorum intelligentiam ſciendum eſt, quod quamuis eſſe, & viuere ſint ſecundum ſe appetibilia, eſſe tamen & viuere in miſeria, quatenus tale, malum eſt, atque fugiendum. Licet interdum propter ordinem, quem ad aliquem bonum finem habet libenter ſuſtineatur. Ex quo fit, vt illa miſeria; quæ ad aliquem bonum finem non eſt referibilis, nullo modo ſit eligenda. Bonum autem, quod ex aliqua miſeria expectatur, ſola ratio apprehendit, nec vis ſenſitiua illud percipere poteſt. Sicut & amaritudinem potionis percipit guſtus, & ſola ratio in fine ſanitatis delectatur. Quare ſicut qui ſecundum paſſionem ſiti guſtus vellet exprimere medicinam, diceret eam eſſe malam, non obſtante, quòd ratio illam bonam iudicaret propter finẽ: ſic etiam & miſeria, quam ſuſtinebat Iob, quamuis ratione videri poterat, quantum ad aliquid vtilis: & ſic appetibilis: inferior tamen pars animæ, quę triſtitia afficiebatur illam totaliter, vt aduerſam repu-

A diabat; atque adeo ipſum viuere quatenus ſub tali aduerſitate oneroſum erat. Quia autem, quando aliquid nobis odioſum eſt, omnia abominamur, per quæ in illud deuenimus. Idcirco Iob, ſecundum partem inferiorem animæ, cuius paſſionem exprimere intendebat, & natiuitatem, & conceptionem ſuam, ex quibus in hanc miſeriam venerat, odio proſequebatur; ac ſubinde diem natiuitatis, & conceptionis ſecundum illum modum loquendi, quo ex ijs, quę in tempore aguntur, aliquid boni, aut mali tempori adſcribere ſolemus. Conuenienter autẽ natiuitatem adſcribit diei, & conceptionem nocti, dicens: Pereat dies, in qua natus ſum, & nox, in qua dictum eſt vere, conceptus eſt homo. Quia ſecundum Aſtrologos, natiuitas diurna laudabilior eſt,

B principali ſydere, hoc eſt, ſole, ſupra terram exiſtente; conceptio de nocte frequentior eſt. Similis modus loquendi habetur Hieremiæ 20. qui dicit: Maledicta dies, in qua natus ſum. Proſequitur autem Iob ſuam diei, atque noctis maledictionem eleganttiſſimis verbis dicens: Dies ille vertatur in tenebras: Non requirat eum Deus deſuper: & non illuſtretur lumine: Obſcurent eum tenebrę, & vmbra mortis: Occupet eum caligo: & inuoluatur amaritudine. Noctem illam tenebroſus turbo poſſideat. Non computetur in diebus anni, nec numeretur in menſibus. Sit nox illa ſolitaria; nec laude digna. Maledicant ei, qui maledicunt diei, qui parati ſunt ſuſcitare Leuiatam. Obtenebrentur ſtellæ caligine eius. Spectet lucem, & non videat, nec ortum ſur-

C gentis auroræ, quia non concluſit oſtia ventris, qui portauit me, &c. Secundum ſententiam D. Hieronymi in prologo ſuper Iob, liber iſte à principio capitis tertij, vbi hæc verba continentur, vſque ad illud, idcirco me ipſum reprehendo, quod habetur in cap. vlt. hexametris verſibus fuit compoſitus, & per modum poematis ſcriptus. Quare eis figuris, & coloribus per totum librum eſt vſus, quibus poetæ vti conſueuerunt. Et quia fuit mos poëtarum, vt vehementius mouerent, eandem ſententiam per diuerſa verba inducere, id facit Iob, diei ſuæ natiuitatis maledicens; illaque enumerat, quę diem atq; noctem nobis ſolent reddere odioſa. Prima dignitas diei eſt, quod ſit clara, cum per lucem à nocte diſcernatur. Et hanc à die ſuæ natiuitatis excludit cũ

Liber Iob hexametris verſibus fuit compoſitus.

D dicit: Dies illa vertatur in tenebras. Quantum ad ſuperficiem literæ forſan videbitur hęc precatio friuola, & vana, cum ſit circa diem, quæ præterijt, atque adeo impoſſibilem, quæ vertatur in tenebras. Sed quæ per modum optantis dicuntur, nonnunquam valent magis ad explicandum iudicium, qđ de re aliqua habetur, quam ad ſignificandum deſiderium. Et ſic idem eſt dicere? Dies illa conuertatur in tenebras, ac ſi dixiſſet, Dies meę natiuitatis debuiſſet eſſe tenebroſus; vt ſic tenebris miſerię, quam patior per omnia congrueret. Quia enim aſpectus luminis delectabilis eſt, hinc conſueuit in ſcripturis triſtitiam per tenebras ſignificari, multipliciter dies aliquis clarus dici poteſt: Primo ex Dei ſanctificatione, qui illum celebrem inſtituit, vt ſabba-

E thum. Et hanc claritatem remouet à prædicto die dum dicit: Non requirat eum Deus deſuper. Quaſi diceret: Non exigat ab hominibus Deus, vt hunc diem celebrem faciant: ſicut olim multi fuerunt exacti ad celebrandam memoriam beneficiorum. Et eſt ſenſus, quòd natiuitas ſua non debet computari inter inſignia Dei beneficia, cum magis ad miſeriam, quam ad lætitiam ſit natus. Secundò poteſt aliquis dies dici clarus, ex bonorum recordatione. Solent enim homines aliquos dies, in quibus aliqua magna, & iucunda acciderunt, celebres agere; ſicut Pharao, qui diem ſuæ natiuitatis celebrauit. Et hãc claritatẽ excludit Iob à die ſuę natiuitatis, dicens.

Et non ſit in recordatione hominum. Tertio: dies clarus redditur, ex corporali lumine, quod, vel ex ſubtractione radiorum, ſolis illuminantium terras, vt quando Sol eclipſatur, vel ex oppoſitione nubiũ occultantium radios ſolis: auſertur. Et quantum ad vtrumque dicit: Obſcurent eum tenebræ;& nõ illuſtretur lumine. Et tandem, quia ex defectu viſiuæ virtutis poteſt contingere, vt dies qui clarus eſt, obſcurus alicui videatur, vt ex hac parte etiam dies natiuitatis triſtis ſuæ videatur, dicit: Obſcuret eum vmbra mortis, & inuoluatur amaritudine. Quæ ſignificant totum, quòd de obtenebratione dictum eſt, ad triſtitiam eſſe referendum. Totum, quod diximus de maledictione diei natiuitatis, debet etiam intelligi de maledictione omnium aliarũ rerum, ad creaturam rationalem ordinem habentium. Quantum attinet ad modum, quo ſine culpa maledici poſſunt.

ARTICVLVS III.

Vtrùm maledicere, ſit peccatum mortale.

Et habetur diſt. 25. ca. vnum oratorium.

*AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd maledicere non ſit peccatum mortale, Auguſtinus * enim in homilia, de igne purgatorio, numerat maledictionem inter leuia peccata. Hæc autem ſunt venialia: ergo maledictio non eſt peccatum mortale, ſed veniale.*

2. Præterea, Ea quæ ex leui motu mentis procedunt, non videntur eſſe peccata mortalia. Sed interdum maledictio ex leui motu procedit; ergo maledictio non eſt peccatum mortale.

3. Præterea, Grauius eſt malefacere, quàm maledicere. Sed malefacere non ſemper eſt peccatum mortale: ergo multo minus maledicere.

Sed contra, Nihil excludit a regno Dei, niſi peccatum mortale. Sed maledictio excludit a regno Dei: ſecundum illud 1. ad Corinth. 6. Neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt: ergo maledictio eſt peccatum mortale.

*Reſpondeo dicendum, quòd maledictio, de qua nunc loquimur, eſt per quam pronunciatur malum contra aliquem vel imperando, vel optando. Velle autem vel imperio mouere ad malum alterius, ſecundum ſe repugnat charitati, quâ diligimus proximum, volentes bonum ipſius, & ita ſecundum ſuum genus eſt peccatum mortale, & tanto grauius, quanto perſonam, cui maledicimus, magis amare & reuereri tenemur. Vnde dicitur Leuit. 20. Qui maledixerit patri ſuo & matri, morte moriatur. Contingit tamen verbum maledictionis prolatum, eſſe peccatum veniale, vel propter paruitatem mali, quod quis alteri maledicendo imprecatur: vel etiam propter affectum eius, qui profert maledictionis verba, dum ex leui motu, vel ex ludo, aut ex ſurreptione aliqua, talia verba profert, quia peccata verborum maximè ex affectu penſantur, vt ſupra * dictum eſt.*

Quæſt. 72. art. 2.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quòd in præſenti tantum eſt ſermo de illa maledictione, quæ ſub intentione mali per modum optatiui, aut imperatiui alicui malum imprecamur, reſpondet D. Thom. ad propoſitam difficultatem per duas propoſitiones. Prima concluſio: Maledictio ex genere ſuo eſt peccatum mortale. Probatur: Imperare malum alteri infligendum, ſicut & illud cuipiam imprecari aduerſatur charitati; cuius ingenium eſt fratres diligere, volentes eis bonum: ſed hoc pertinet ad maledictionem, vt ex ſupra dictis patet: ergo maledictio ex genere ſuo eſt peccatum mortale, tãtò grauius quantò perſonam, quam maledicimus, magis amare & reuereri tenemur. Secunda concluſio: Maledictio poteſt reddi venialis, vel propter exilitatem mali, quod imprecamur, vel propter defectum deliberationis: qui contingit vel quando ex leui motu, aut luſu, vel quando ex ſurreptione verbo tenus maledicimus. Verborum enim ſignificatio, atq; adeo culpa ex affectu potiſſimè penſanda eſt, vt ſæpè dixit D. Tho. in præcedentibus.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DOctrina huius articuli ſatis ex præcedentibus declarata manet. Sed quoniam dicit Diuus Thom. tantò peccatum maledictionis eſſe grauius, quantò perſonam, cui maledicimus, magis ex charitate amare, & venerari tenemur; attendere oportebit ad ordinem, quem in charitate obſeruare debemus, vt ex ipſo grauitatem vnius peccati maledictionis ſupra alterum colligamus. Et quia ordo eſt, vt primò Deus, ſecundò nos ipſi, tertiò parentes, quartò prælati, ex charitate diligantur, vt in 1. tomo quæſt. 26. per totam explicuimus, id peccatum erit grauiſſimum, quo Deus maledicetur, deinde alia ſuo ordine. Sed eſt difficultas, vtrum maledictio ſit vna ſpecies ſpecialiſſima peccati, vel potius in tot ſit diſtinguenda, quot ſunt ſpecies malorum, quæ quis alteri imperat, vel imprecatur. Et quòd ſit vna ſpecies ſpecialiſſima, probatur. Detractio eſt vna ſpecies ſpecialiſſima vitij, non obſtãte quòd crimina, quorum manifeſtatione alterius fama læditur ſint diuerſa; ad eandem enim ſpeciem detractionis pertinet, lædere famam manifeſtando homicidium, & manifeſtando adulterium, vt in ſuperioribus diximus: ergo pari ratione maledictio erit vnius ſpeciei ſpecialiſſimæ; non obſtante, quòd mala, quæ quis alteri poteſt imperare, aut optare, differant ſpecie.

Dubium, an maledictio ſit vna ſpecies ſpecialiſſima. Argum.

D Hoc tamen non obſtante, dico cum Caietano in præſenti, maledictionem in tot ſpecies eſſe diſtinguendam, quot ſunt ſpecies malorum, quæ quis alteri imperat, vel imprecatur; quæ eſt ſententia D. Thom. articulo ſequenti, ad ſecundum. Vbi dicit, quòd ſi ille qui maledicit, vult alteri malum occiſionis, non differt deſiderio ab homicida. Et ſimile eſt de alijs malis, putà, contumeliæ, infamiæ, rapinę, percuſſionis, carceris, mutilationis, &c. Vniuerſaliter namque verum eſt, quod optare, vel imperare aliquid ad illam ſpeciem ſpectat, ad quam ſpectaret facere illud. Quare dico, quòd ſicut odium tendit ad malum abſolutè; & alia vitia, puta; homicidium, contumelia, furtum, tendunt ad tales ſpecies malorum; ita etiam maledictio in genere vnius tantum eſt ſpeciei; nec differt ab odij vitio, cum ad malum vtrumque terminetur. Et ſi ad ſpecies malorum imprecando deſcendatur, puta, ſit mortuus, pauper, captiuus, æger, ad diuerſas ſpecies homicidij, furti, incarcerationis, declinabit. Atque adeo ſicut odium non eſt vna ſpecies ſpecialiſſima vitij, ſed continet ſub ſe plures alias, ita etiam, & maledictio. Ex quo fit, vt ſi quis omnia, aut multa ſimul mala alteri imprecabitur multarum ſpecierum deformitates incurret, quas in confeſſione neceſſario explicare tenebitur, vno peccato aliud circunſtante, vt ſæpè ſæpius contingit.

Concluſio.

Et ad argumẽtum in contrarium factum reſpondetur, Ad argum.

detur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Non enim eſt eadem ratio detractionis, & maledictionis. In detractione namque, quia finis detrahentis ſolum eſt lædere in fama, omnia illa, quæ dicit propter iſtum finem habent ſe velut materialia, atque adeo ſub eadem ſpecie detractionis, plures alias ſpecies diſtinguere non poſſunt: cum peccata non per materialia, ſed ſolum per formalia, & quæ habent rationem finis in ſpecie cõſtituantur & diſtinguantur. In maledictione autem, quia ille, qui optat, aut imperat alteri mortem, ſub intentione mali, non ſolum vult ei malum abſolutè, ſed etiã illud particulare quod imprecatur: fit, vt malitia, quæ eſt in morte tanquam per ſe intenta ingrediatur rationem obiecti talis maledictionis, & ex conſequenti diſtinguit ſpecie illam a quacunque alia, qua, vel paupertas, vel carcer deſideratur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm maledicere ſit grauius peccatum quàm detractio?

*AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd maledictio ſit grauius peccatum, quàm detractio, Maledictio enim videtur eſſe blaſphemia quædam, vt patet per id quod dicitur in Canonica Iudæ, quod cum Michael Archangelus cum Diabolo diſputans, altercaretur de Moyſi corpore, non eſt auſus iudicium inferre blaſphemiæ. Et accipitur illi blaſphemia pro maledictione, ſecundum * glo. Blaſphemia autem eſt grauius peccatum, quàm detractio: ergo maledictio eſt grauior detractione.*

Glo. interlin. ibi.

*2. Præterea, Homicidium eſt detractione grauius, vt ſupra * dictum eſt. Sed maledictio eſt par peccato homicidij. Dicit enim * Chryſoſt. ſuper Matth. Cum dixeris; Maledic ei, & domum euerte, & omnia fac nihil ab homicida differs: ergo maledictio, eſt grauior, quam detractio.*

Quæſt. 73. art. 3. Homil. 20. in Matth. inter med. & ſ. tom. 2.

3. Præterea, Cauſa præeminet ſigno. Sed ille qui maledicit, cauſat malum ſuo imperio. Ille autem qui detrahit, ſolum ſignificat malum iam exiſtens. Grauius ergo peccat maledicus, quam detractor.

*Sed contra eſt, quòd detractio non poteſt benè fieri. Maledictio autem fit benè & malè, vt ex dictis * patet: ergo grauior eſt detractio, quam maledictio.*

Art. 1. huius quæſt.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut in primo habitũ * eſt, duplex eſt malum, ſcilicet culpæ & pœnæ. Malum autem culpæ peius eſt, vt ibidem oſtenſum * eſt: vnde dicere malum culpæ, peius eſt, quam dicere malum pœnæ, dummodo ſit idem modus dicendi: Ad contumelioſum ergo & ſuſurronem & detractorem & etiam diuiſorem pertinet dicere malum culpæ. Sed ad maledicentem, prout nunc loquimur, pertinet dicere malum pœnæ, non autem malum culpæ, niſi forte ſub ratione pœnæ. Non tamen eſt idem modus dicendi. Nam ad prædicta quatuor vitia pertinet dicere malum culpæ, ſolum enuntiando. Per maledictionem verò dicitur malum pœnæ: vel cauſando per modum imperij, vel optando. Ipſa autem enuntiatio culpæ peccatum eſt, in quantum aliquod nocumentum ex hoc proximo infertur. Grauius autem eſt nocumentum inferre, quam nocumentum deſiderare, cæteris paribus. Vnde detractio ſecundum communem rationem grauius peccatum eſt, quam maledictio, ſimplex deſiderium exprimens. Maledictio verò quæ fit per modum imperij, cum habeat rationem cauſæ, poteſt eſſe detractione grauior, ſi maius nocumentum inferat, quam ſit denigratio famæ: vel leuior, ſi minus. Et hæc quidem accipienda ſunt ſecundum ea, quæ per ſe pertinent ad rationem horum vitiorum. Poſſunt autem & alia per accidens conſiderari, quę prædicta vitia, vel augent: vel minuunt.*

1. par. q. 41. art. 5.
1. par. q. 48. art. 6.

Ad primum ergo dicendum, quòd maledictio creaturæ, in quantum creatura eſt, redundat in Deum: & ſic per accidens habet rationem blaſphemiæ: non autem ſi maledicatur creaturæ propter culpam: & eadem ratio eſt de detractione.

*Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut dictum * eſt maledictio vno modo includit deſiderium mali. Vnde ſi ille qui maledicit, velit malum occiſionis alterius, deſiderio non differt ab homicida. Differt tamen in quantum actus exterior aliquid adijcit voluntati.*

Art. præc.

Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de maledictione, ſecundum quod importat imperium.

SVMMA TEXTVS.

Arg. contra rationẽ D. Thom.

SVppoſito, quòd malum eſt duplex, vnum culpæ alterum pœnæ, & quod malum culpæ eſt grauius, ex quo fit, vt dicere malum culpæ ſit peius, quam dicere malum pœnæ, dummodo ſit idem modus dicendi, reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem per duas propoſitiones. Prima concluſio. Maledictio, quæ importat ſimplex deſiderium ex genere ſuo, eſt minus peccatum, quã detractio. Probatur: Ad maledictionem, prout importat ſimplex deſiderium, pertinet dicere malum pœnæ, & non malum culpæ, niſi fortè ſub ratione pœnæ: ad detractionem autem ſicut & ad contumeliam, & ad deriſionem, & ad ſuſurrationem pertinet dicere malũ culpæ: ergo ex hac parte maledictio eſt minus peccatum, quam detractio, vel contumelia; ſi maledictio ſolum importet ſimplex deſiderium. Et confirmatur. Grauius eſt nocumentum inferre, quam illud deſiderare, cæteris paribus: ſed detractio, contumelia, ſuſurratio, & irriſio infertur nocumentum proximo, vel in honore, vel in fama, vel in amicitia, vel in verecundia: maledictio autem, vt dicit ſimplex deſiderium, nullum infert nocumentum: ergo maledictio, in quantum dicit ſimplex deſiderium, cęteris paribus, eſt minus peccatum alijs. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur. Detractio, contumelia, atque ſuſurratio important aſſertionẽ, & enunciationem mali; maledictio verò, vt in præſenti loquimur, de illa, importat ſimplex deſideriũ: ſed qui deſiderat non ſtatim ſuo deſiderio eſt cauſa mali, ſicut qui enunciat eſt cauſa infamię, vel dehonorationis aut inimicitiæ: ergo detractio, contumelia, & ſuſurratio ex ſe inferunt nocumentum; Maledictio autem minime. Secunda concluſio: Maledictio, quæ fit per modum imperij, cum relationem cauſæ habeat, poterit eſſe grauior detractione, ſi modo ingentius nocumentum inferant, quam ſit famę denigratio; erit verò tunc leuior, quando leuius nocumentum per ipſa detur. Hanc concluſionem non probat Diuus Thom. ſed illam, vt notam relinquit ex ſuperioribus. Addit tamen, quod hæc intelligenda ſunt ſecundum id, quod per ſe pertinet ad rationem horum vitiorum. Nam ſi alia accidentia conſiderentur, poterunt inueniri plura, ex quibus prædicta vitia, vel incrementum, vel decrementum accipiant.

EX-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Contra rationem, qua D. Tho. probat primam concluſionem, poteſt eſſe argumentum: Maledictiones parentum in filios ſæpe ſolent eſſe efficaces: hac enim ratione ſunt extimeſcendæ, & Deus eorum imprecationibus nonnunquam annuit; præſertim ſanctorum, vt de Helia legimus. 4. Reg. ca. 1. quòd per ſuam maledictionem ignem de cœlo deſcendere fecit, qui deuorauit quinquagenarios, & de Eliſeo cap. 2. quòd male dicente ipſo pueros nomine Dei, egreſſi ſunt duo verſi de ſaltu, qui deuorauerunt quadraginta duos: ergo falſum eſt dicere, quòd maledictio, vt importat ſimplex deſiderium, nullius nocumenti eſt effectiua. Reſpondetur tamen, quòd D. Tho. ſolum loquitur de maledictionibus, quæ ex intentione ſunt malæ, atque peccata. Has enim Deus non exaudit; ſicut exaudire ſolet iuſtas imprecationes parentum, atque ſanctorum, iuxta illud Ioãnis: Scimus, quod Deus peccatores non exaudit. Et ſenſus literæ eſt, quòd verba exteriora imprecationum, in quantum explicant ſimplex deſiderium, non ſunt perinde cauſa nocumenti, ſicut verba detractoris, quæ dum declarant ſecretum peccatum proximi per ſe lædunt in fama. Atque adeò detractio ex natura ſua eſt illatiua nocumenti, quod maledictioni non conuenit.

Reſponſio.

QVÆSTIO LXXVII.

De fraudulentia, quæ committitur in emptionibus, & venditionibus, in quatuor articulos diuiſa.

Ordo quæſtionū D. Tho. explicatur.

Inſtituerat D. Tho. à q. 64. agere de vitijs oppoſitis commutatiuæ iuſtitiæ: quæ tam circa commutationes inuoluntarias, quam circa voluntarias inueniri poſſunt. Et quoniam ea, quæ in commutationibus inuoluntarijs reperiuntur, qualia ſunt illa, quibus nocumentum proximo infertur contra eius voluntatem, tam facto, quam verbo cõmitti poterant; egit prius vſque ad quæſtionem ſexageſimam ſextam incluſiuè de iniuſtitijs in facto conſiſtentibus; quales ſunt, homicidium, mutilatio, furtum. Et à quæſtione ſexageſima ſeptima vſque nunc de iniuſtitijs in verbo repertis. Quæ quoniam tam in iudicio, quam extra fieri poterant; & illæ, quæ fiunt in iudicio, grauiores ſunt illis, quę fiunt extra iudicium; diſputauit primo de peccatis linguę, quæ in iudicio ſiue ex parte iudicis, ſiue ex parte accuſatoris, ſiue ex parte rei, ſiue ex parte teſtis, ſiue ex parte aduocati inueniuntur; & ſecundo de alijs, quæ extra iudicium cõmittuntur: quales ſunt, contumelia, detractio, ſuſurratio, deriſio, & maledictio. A quæſtione autem pręſenti incipit diſputare de iniuſtitijs, quę commutationibus voluntarijs ineſſe poſſunt. Et affirmat, quòd, quoniam circa alias voluntarias commutationes ab emptione, & venditione, & à mutuatione non inuenitur aliqua ſpecies peccati, quę diſtinguatur à rapina, & furto; idcirco ſolùm de duobus vitijs in commutationibus voluntarijs inuentis, nempe, de fraudulentia in emptione, & venditione reperta? & de vſura, quæ poteſt in eſſe mutuationi, dicturus pollicetur. Sed circa hoc poteſt eſſe difficultas; à quo fraudulentia, quæ in emptione, & venditione inuenitur, accipiat ſpecificam diſtinctionem à furto, vel rapina; Et quidem, quòd ab illis non diſtinguatur probatur hoc modo: Iniuſta acceptio, quæ inuenitur in emptione, & venditione aut fit ſciente domino inuito,

Dubium.

Argum.

A aut non. Si primum, non eſt fraudulentia, ſed rapina. Si ſecundum, eſt furtum; quod occultam rei acceptionem importat: ergo fraudulentia, quæ eſt in emptione, & venditione non diſtinguitur ſpecie à furto & rapina. Et confirmatur: Sicut committitur fraus in emptione & venditione, ita & in alijs commutationibus voluntarijs, nempe, in conductione, locatione, & pignoratione: cõtingit enim aliquando locare equum vitioſum, & dare pignus falſum, &c. ergo non eſt maior diſtinctio ſpecifica inter fraudulentiam, quę eſt in emptione autem ditione ex vna parte, & furtum, atque rapinam ex alia, quam inter fraudulentiam, quæ eſt in alijs voluntarijs commutationibus, & idem furtum.

Concluſio.

His tamen non obſtantibus, dico, diſtinctionem
B ſpecificam, quæ eſt inter fraudulentiam in emptione, aut venditione inuentam ex vna parte, & furtũ, aut rapinam ex altera, ex multis manifeſtè colligi poſſe. Colligitur enim primò ex eo, quòd iniuſtitia emptionis, & venditionis communiter fit doloſè, & fraudulenter: & propterea fraudulentia appellatur: cum tamen id de ratione furti, aut rapinæ non ſit. Colligitur ſecundò, quia acceptio iniuſta in emptione, & venditione inuenta fit domino quodammodo inuito, & quodammodo volente. Vtraque enim pars voluntariè dat alteri, quod ſuum eſt; & ſic eſt ibi aliquo modo voluntarium. Et quia pars decepta non daret, ſi ſciret ſe deceptã; idcirco etiam eſt ibi inuoluntarium. At verò in furto, & rapina fit domino ſimpliciter inuito. Colligitur tertio:
C Nam iniuſtitia emptionis, & venditionis abſtrahit ab ignorantia, & ſcientia patientis: hoc eſt, communiter ſe habet ad vtramque; cum tamen iniuſtitia furti ſit determinata ad ignorantiam patientis; & rapina ad ſcientiam eiuſdem. Si ergo inuoluntarium in moralibus diuiditur in inuoluntarium ex ignorantia, & in inuoluntarium ex ſcientia; & quia furtum in ſua ratione includit inuoluntarium ex ignorantia, diſtinguitur ſpecie à rapina, quæ includit inuoluntarium cum ſcientia, manifeſte ſequitur, quòd iniuſtitia emptionis, & venditionis, quę ex ſua ratione abſtrahit ab vtraque ſpecie, diſtinguetur ab illis.

Ad argu.

Et ad argumentum in cõtrarium factum reſpon-
D detur, quòd acceptio iniuſta in emptione, aut venditione inuenta, quia fit domino patiente per ignorantiam, non eſt rapina, & quia fit domino ſciente, non eſt furtum, ſed ſpeciale vitium, quod à D. Tho. in præſenti fraudulentia appellatur.

Quoniam autem fraudulentia, vt conſtat ex eodem D. Tho. ſupra q. 55. art. 5. eſt vitium ſpeciale cõtrarium prudentiæ quo quis id, quod aſtutè cogitauit in ordine ad aliquem finem ſimulatis actibus exequitur (in hoc enim fraudulentia differt à dolo, quòd dolus etiam fit verbis ſimulatis, iuxta illud: Linguis ſuis doloſè agebant, & tamen fraudulentia ſolum inuenitur in factus) poterit quis meritò dubitare; quare author in præſenti tractaturus de iniuſtitia, quę emptionibus, & venditionibus committitur, appoſuit titulum de fraudulentia in illis
E inuenta: cum tamen in alijs iniuſtitiæ vitijs pertractandis, ſimilem titulum non appoſuerit. Sed abſolutè dixerit de furto, de rapina, & non de fraudulentia furti, aut rapinæ? Ad quod breuiter dico, id factum fuiſſe duplici ex cauſa. Prima: quia iniuſtitiã emptionis, & venditionis communiter committatur fraudulentia, vt ſupra dicebam. Secunda; quia alia vitia, quæ contra iuſtitiam committuntur, habent propria nomina, quibus eorum ſpecies ſignificentur, vt furtum, rapina, homicidium, &c. At verò iniuſtitia, quæ committitur in emptione, & venditione non habet proprium nomen ſuæ ſpeciei; & ſic nominatur, & quaſi circunſcribitur fraudulentia

tia in tali iniuſto contractu communiter reperta. Ad confirmationem, reſpondetur, verum eſſe, quòd ſicut committitur fraus in emptione, & venditione: ita etiam poteſt committi in alijs commutationibus voluntarijs, quales ſunt locatio, conductio, pignoratio, quæ non minus diſtinguitur à furto, & rapina, quam illa, quæ eſt in emptione. Nec contrarium huius affirmat D. Thom. Et quando ex hoc infertur: ergo falsò dicit in alijs commutationibus voluntarijs ab emptione, & venditione non inueniri aliquam ſpeciem peccati, quæ diſtinguatur à rapina, & furto: dico ſenſum D. Thom. non eſſe, quòd fraudulentia, quæ in alijs contractibus voluntarijs ab emptione, & venditione inuenitur, eſt eiuſdem ſpeciei cum furto, & rapina. Id enim eſſet apertè falſum. Sed quod vult ſignificare eſt, non eſſe neceſſarium agere de alijs. Sicut enim, quia tractatum eſt de furto, non oportet per alias commutationes ſpecialiter deſcendere, tractando de furto interueniente in illis, vt de furto pignoris, aut depoſiti: ſic etiam, quia tractatum eſt de fraudulentia in præcipua ſua materia; ſcilicet, in emptione, & venditione, non eſt neceſſe tractare de illa, quæ interuenit in pignoribus, aut depoſitis. Itaque non intelligit author, quòd in alijs commutationibus voluntarijs fraudulentia eſt furtum, aut rapina, in emptionibus verò & venditionibus eſt ſpeciale vitiū. Sed quod intelligit eſt, per alias commutationes voluntarias non eſſe tractandum de aliquo ſpeciali vitio, quia his duob. ſcilicet, fraudulentia, & vſura adiunctis ſuperius tractatis, nempe, furto, & rapina, non reſtat alia ſpecies vitij tractanda.

Deffinitio contractus.

De iniuſtitia, quę inueniri poteſt in emptione, & venditione, diſputant Doctores in 4. d. 15. Med. C. de reſtit. à q. 30. vſque ad 38. Soto lib. 6. de iuſtitia. q. 3. Extant etiam in vtroque iure tituli de hac re. Sed quoniam hæc materia ſatis à nobis explicari non poteſt, niſi declarata prius quidditate, & eſſentia contractus, & enumeratis ſingulis eius ſpeciebus, vt ſic id in quo emptio atque venditio ab alijs differat intelligatur, antequam ad explicationem literæ D. Tho. deueniamus, illud maiori, qua potuerimus, breuitate, pertractabimus. Et quidem, quantum attinet ad diffinitionem contractus, Vlpia. in l. Labeo. 2. ff. de verbo. ac rer. ſignif. dicit, quòd eſt vltrò citroque obligatio. Quæ diffinitio non formaliter, ſed cauſaliter eſt intelligēda: quaſi dicat, quòd eſt actio humana inter duos, ex qua vtrique obligatio naſcitur. Quod contingit quando quippiam ego cauſa tui, tu verò cauſa mei, accepta, dataque vtrinque fide, conficimus, ac ratum habemus. Modum autem, atque figuram conficiendi cōtractum, quatuor verbis explicare poſſumus, relatis in lege. naturalis. ff. de præſcriptis verbis. Quæ ſunt, do, vt des: facio, vt facias: do, vt facias; facio, vt des. Omnis namque contractus, ſi nominis proprietas ſeruanda eſt, eſt actus iuſtitiæ commutatiuę, vtramq; partem colligantis. Ex quo infertur, illas actiones, ex quibus in vna tantum parte oritur vinculum, veluti eſt donatio, & ſimplex promiſſio, non eſſe propriè contractus. Ba'dus citatus à Syluestro, verbo, contractus: & Conradus quæſtio. 16. dicunt, quòd hoc nomen, contractus, tripliciter accipi poteſt. Vno modo propriè. Et ſic ſignificat actum illum, ex quo in vtraque parte obligatio oritur. Alio modo impropriè, vt ſignificet actionem, ex qua in vna tantum parte oritur obligatio. Tertiò impropriiſſimè, vt dicit actionē, ex qua neutra pars obligata manet. Sed proculdubio hæc diuiſio eſt impertinens, & indigna tanto viro. Importat enim nomen contractus; ex proprietate ſermonis, actū iuſtitię. Et certū eſt, ꝙ actiones illæ, ex quibus, vel vna tātum pars, vel neutra obligatur, ad iuſtitiam nō pertinēt.

Enumerantur ſpecies cōtractuū.

A In enumeratione ſpecierum contractus non vno modo loquuntur Doctores. Scotus in 4. d. 15. q. 2. octo ſpecies conſtituit, & totidem Gerſon in ſuo tractatu de contractibus; quamuis nonnihil differentes. Antoninus 3. part. titul. 8. capit. 2. enumerat duodecim, & Conrad. diuiſionem illam protrahit, vſque ad triginta. Sed rerum potius, in quibus contractus confici poſſunt, quam illorum ſpecierum diuiſionem facit, atque enumerationem. Probabilior ſententia eſt, quòd contractuum, qui fiunt circa res, (de his enim tantum eſt ſermo in præſenti; & non de cōtractibus, qui fiunt circa perſonas, quales ſunt matrimonium, votum ſolemne, &c.) ſeptem tantum ſunt ſpecies, nempe, emptio, cambium, mutuatio, emphyteuſis, commodatio, permutata commodatio, & locatio.

Septē ſunt ſpecies contractuum.

B Quarum ſpecierum ſufficientia hac ratione colligi poteſt. Nam per contractum realem, vel transfertur dominium rei, vel vſusfructus illius, vel tantum vſus. Et quidem, ſi transfertur dominium rei, aut id fit gratis ſine vlla redditionis obligatione, aut non gratis. Si fit gratis, eſt nuda donatio. Quæ idcirco a ratione contractus excluditur; quia ex illa in vtraq; parte obligatio non oritur. Quod ad rationem contractus diximus eſſe neceſſarium: Cui & adiungitur liberum legatum, vbi nullum eſt iuſtitiæ debitum. Si autem fiat non gratis, hinc oriuntur tres contractuum ſpecies, quę ſunt emptio, cambium, & mutuatio. Emptio eſt, quando dominium rei pro æſtimato pretio transfertur. Cambium, quando vna res pro altera commutatur, vt

C panis pro vino, corium pro panno. Mutuatio verò, quando transfertur dominium rei, vt idem vel tantundem reddatur. Quod in rebus vſu conſumptibilibus, & præcipuè in nummis vſu venit. Quibuſdam viſum eſt, quod mutuatio non eſt propriè contractus: quia nulla ex illa ponitur obligatio in mutuatore: ſed ſolum in mutuatario. Falluntur tamen: Ipſe enim mutuator eo ipſo, quòd mutuat manet obligatus non ſtatim repetere, donec mutuatarius aliquod commodum acceperit, vel accipere potuerit, moraliter loquendo, ex ipſa re mutuata. Et eadem ratio eſt de commodatore. Eo vel maximè, quòd aliquando ſtatuitur certū tempus, citra quod commodator, vel mutuator repetere non poteſt. Quando autem ſaluo dominio rei, eius vſusfructus

D transfertur pro pretio, vel penſione temporali, aut perpetua, quarta contractus ſpecies conſurgit, quæ dicitur, Emphyteuſis. Eſtque hoc nomen Græcum, Latinè idem ſonans, quòd melioratio. Et quamuis per iſtum contractum antiquitus, ſolum viles quædam terræ ſteriles concederentur, vt accipiens eas melioraret, & fertiles redderet: poſtea tamen permiſſum fuit vt etiam res fertiles, & fertiliſſimæ emphyteuticari poſſent, vt ex l. prima, C. de iure emphyteut. conſtare poteſt. Quare nunc emphyteuta ille erit dicendus, qui rem immobilem hęreditario iure meliorandam, vel colendam ſub certo pretio, pactis & conditionibus acceperit, perpetuo, vel ad tempus, putà, in ſecundam vel tertiam generatio-

Emphyteuſis quid.

E nem, vt in Auth. de non ali. §. emphyteuſim. habetur. Poteſt etiam contrahi emphyteuſis ad decem, vel viginti annos. Sed tunc vſque ad illud tempus in ea hæredes ſuccedunt. Diximus in emphyteuſi non transferri dominium, ſed tantum vſumfructum. Nam quamuis detur pro pretio, aut penſione perpetua, ſemper dominium directum manet apud priorem dominium: & emphyteuta ſolum habet dominium vtile. Et ſic, eſto. emphyteuta in commiſſum incidat, res vero domino deuoluitur. Quando ſolum merus vſus transfertur, conſurgunt aliæ tres ſpecies contractus. Nam ſi vſum rei gratis indulgeas, vt tibi ſola rei ſubſtantia reſtituatur, eſt commodatio, quæ non ſolum nomine, ſed etiam re à

mutuatione

mutuatione differt. In mutuatione enim transfertur dominium. Quare ſatis erit ſit à mutuatario æquiualens reſtituatur. Mutuanti enim aurum ſatisfit, ſi argumentum reddatur. At verò incommodatione non trasfertur dominium. Et ſic accommodanti equum, aut veſtem non ſatisfit, niſi eadem numero reſtituatur. Si autem vſum concedas; non gratis, ſed pro vſu alterius rei, vt vſum equi pro vſu pallij, tunc eſt permutata commutatio. Et ſi concedas, vſum non pro vſu alterius rei, ſed pro pretio tunc eſt locatio, cui tanquam correlatiuum correſpondet conductio; Sicut emptioni correſpondet venditio, ſiue domum, ſiue equum, ſiue proprias operas loces. Ad has ſeptem ſpecies contractuum reduci poſſunt omnes alij, ſiue nominati ſint, ſiue inominati. Nam contractus aſſecurationis, & ſocietatis; quibus nec dominium rei, nec vſusfructus transfertur, ad locationem reducuntur. Et bene; quia eſt in illis veluti quædam locatio operarum. Impignoratio autem, aut fideiuſſio, non pertinent ad aliquam ſpeciem diſtinctam; ſed ſunt tantum, veluti confirmationes aliorum contractuum: Et ſic ad illum erunt reducendæ, cuius ſunt confirmationes. Magiſter Soto lib. 6. de iuſtitia. q. 2. art. 1. affirmat; quinque tantum ſpecies contractuum eſſe enumerandas. Nam cambium, in qua vna res pro altera commutatur, dominio vtriuſque translato, ad emptionem dicit eſſe reducendam, & permutatam commodationem, in qua vſus vnius rei, pro vſu alterius conceditur ad locationem. Sed proculdubio fallitur in vtroque. Et quidem, quòd cambium non ſit reducendam ad emptionem, probatur hac ratione. Cambium eſt quid antiquius, & naturalius emptione; in primordijs enim humani generis tantum erat rerum cambium: & quia conſuetudo, & vſus monſtrauit illa ratione eſſe pene impoſſibile vitam tranſigere (ſi enim ſutor domo indigeret, ingentiſſimo opus haberet calceorum aceruo, quem pro illa cambiret, quibus vtique calceis dominus ædium fortè non indigeret, ſed rebus alijs, quibus carebat ſutor) adinuenta eſt emptio, & in eius vſum ſignatum eſt numiſma. Tum, vt norma eſſet exæquandi res. Tum etiam vas, & fideiuſſor reipublicæ nomine, vt quoties illud porrexeris reddantur tibi res, quarum indigueris. Propter enim dicebat Sapiens. Eccleſ. 10. Pecuniæ obediunt omnia; quia, qui pecuniam poſſidet, venalia cuncta habet. Ergo ſi aliqua iſtarum ſpecierum ad alteram eſſet reducenda potius dicere deberemus, quòd emptio reducitur ad cambium, quam quod cambium reducitur ad emptionem; Eo vel maximè, quòd cum cambium ex ſua natura non requirat æqualitatem inter res, quæ cambiuntur, in emptione autem, & venditione neceſſaria ſit æqualitas pretij ad rem, quæ emitur; fieri non poteſt, vt non pertineant ad diuerſas ſpecies contractuum. Et eadem eſt ratio, propter quam permutata commodatio reduci nõ poteſt ad locationem. Sunt ergo ſeptem ſpecies contractuum, vt diximus. Ad quarum diſtinctionem cognoſcendam nõ erit opus inueſtigare, an differant metaphyſicali, & eſſentiali differentia: ſed ſatis erit aduertere differentes modos tractandi in ipſis inuentos. Qui deſumentur, vel ex diuerſo modo tractandi rem ipſam; ſcilicet, aut transferendo cum illa dominium, aut vſumfructum, aut vſum; vel ex diuerſa obligatione, ex ipſis contractibus orta, quæ ſit vel ad reddendum rem ipſam, aut non reddendam vel ad dandum aliquid pro illa, aut aliquid aliud faciendum.

Sententia Soti, de ſpeciebus contractuum.

Impugnatur Soto.

Diffinitio emptionis & venditionis.

Ex dictis colligere poterimus definitiones emptionis atque venditionis. In quibus aſſignãdis non parum Doctores laborauerunt, dicentes, quòd venditio eſt, rei pro pretio diſtractio, & emptio, rei pro pretio contractio. Sunt enim hæc verba, diſtractio,

A atque contractio, voces iuris, quibus generaliter translatio dominij illius rei, quæ non eſt reddibilis, ſignificatur. Et nomine pretij intelligimus pecuniam, per quam valor omnium rerum venalium æſtimari conſueuit, apud quaſcunque nationes rectè inſtitutas. Quare Ariſt. lib. 1. Polit. c. 6. barbaras eas appellat, penes quas cambia tantum rerum, abſque numiſmatis vſu, tunc durabant. Sed de hoc latius in ſequentibus.

ARTICVLVS I.

Vtrùm licitè aliquis poſſit vendere rem pluris, quàm valeat.

B *AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd aliquis licitè poſſit vẽdere rem plus quàm valeat. Iuſtum enim in commutationibus humanæ vitæ ſecundum leges * ciuiles determinatur. Sed ſecundum eas licitum eſt emptori & venditori, vt ſe inuicem decipiant. Quod quidem fit, in quantum venditor pluris vendit rẽ, quàm valeat, emptor autem minoris quam valeat, ergo licitum eſt quod aliquis vendat rem pluris quàm valeat.*

4. d. 15. q. 3. art. 1. q. 1. cor. Et quo. 2. ar. 2. cor. & 10.

C. de reſci. vendi. L. Rem. L. ſi voluntate.

2. Præterea, Illud quod eſt omnibus commune, videtur eſſe naturale, & non eſſe peccatum. Sed ſicut Aug. refert. 13. de Tri. dictum cuiuſdam Mimi fuit ab omnibus acceptatum, Vili vultis emere, & care vendere. C *Cui etiam conſonat quod dicitur Prou. 20. Malum eſt, malum eſt dicit omnis emptor: & cum receſſerit, gloriatur: ergo licitum eſt aliquid carius vendere, & vilius emere, quàm valeat.*

Lib. 13. c. 3. paulo à prin. to. 3.

3. Præterea, Non videtur eſſe illicitum, ſi ex conuentione agatur id quod fieri debet ex debito honeſtatis. Sed ſecundum Philoſophum in 8. Ethi. in amicitia vtilis recompenſatio fieri debet ſecundum vtilitatem, quam conſecutus eſt ille, qui beneficium ſuſcepit, quæ quidem quandoque excedit valorem rei datæ: ſicut contingit cum aliquis multum re aliqua indiget, vel ad periculum euitandum, vel ad aliquod commodum conſequendum: ergo licet in contractu emptionis & venditionis aliquid dare pro maiori pretio, quàm D *valeat.*

Lib. 8. Ethi. c. 13. nõ lõgè à fi. tom. 5.

Sed Contra eſt, quòd dicitur Matth. 7. Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Sed nullus vult ſibi rem vendi carius quàm valeat: ergo nullus debet alteri vendere rem carius, quàm valeat.

*Reſpondeo dicendum, quòd fraudem adhibere ad hoc, quòd aliquid pluris iuſto pretio vendatur, omnino peccatum eſt, in quantum aliquis decipit proximum in damnum ipſius. Vnde & Tull. dicit * in lib. de Offic. Tollendum eſt igitur in rebus contrahendis omne mendacium: non licitatorem venditor, nec qui contra ſe licitetur, emptor apponet. Si autem fraus de-* E *ficit, tunc de emptione & venditione dupliciter loqui poſſumus. Vno modo ſecundum ſe, & ſecundum hoc emptio & venditio videtur eſſe introducta pro communi vtilitate vtriuſque, dum ſcilicet vnus indiget re alterius, & è conuerſo, ſicut patet * per Philoſ. in 1. Polit. Quod autem pro communi vtilitate inductum eſt, non debet eſſe magis in grauamen vnius, quàm alterius. Et ideo debet ſecundum æqualitatem rei inter eos contractus inſtitui. Quantitas autem rei, quæ in vſum hominis venit, menſuratur ſecundum pretium datum, ad quod eſt inuentum numiſma, vt di-*

Lib. 3. circa me. illius.

Lib. 1. ca. 5. & 6. 10. 5.

citur

Lib. 1. c. 5. tom. 5.

citur in 5. Ethic. Et ideo ſi pretium vel excedat quantitatem valoris rei, vel è conuerſo res excedat pretium, tolletur iuſtitiæ æqualitas. Et ideo carius vendere vel illius emere rem, quam valeat, eſt ſecundum ſe iniuſtum & illicitum. Alio modo poßumus loqui de emptione & venditione, ſecundum quod per accidens cedit in vtilitatem vnius, & detrimentum alterius, putà cum aliquis multum indiget habere rem aliquam, & alius læditur, ſi ea careat. Et in tali caſu iuſtum pretium erit, vt non ſolum reſpiciatur ad rem, quę venditur, ſed ad damnum, quod venditor ex venditione incurrit. Et ſic licitè poterit aliquid vendi pluris quam valeat ſecundum ſe, quamuis non vendatur pluris quam valeat habenti. Si verò aliquis multum iuuetur ex re alterius, quam accepit, ille vero, qui vendit non damnificatur carendo re illa: non debet eam ſuperuendere, quia vtilitas, quæ alteri accreſcit, non eſt ex venditione, ſed ex conditione ementis. Nullus autem debet vendere alteri quod non eſt ſuum, licet poſſit ei vendere damnum quod patitur, ille tamen qui ex re alterius accepta multum iuuatur, poteſt propria ſponte aliquid vendenti ſupererogare: quod pertinet ad eius honeſtatem.*

1. 2. q. 69. art. 2.

*Ad primum ergo dicendum, quod ſicut ſupra dictum * eſt, lex humana populo datur, in quo ſunt multi à virtute deficientes non autem datur ſolum virtuoſis. Et ideò lex humana non potuit prohibere quicquid eſt contra virtutem, ſed ei ſufficit, vt prohibeat ea quæ deſtruunt hominum conuictum, alia verò habeat quaſi licita: non quia ea approbet: ſed quia ea non punit. Sic ergo habet quaſi licitum, pœnam non inducens, ſi abſque fraude venditor rem ſuam ſuperuendat, aut emptor vilius emat, niſi ſit nimius exceſſus, quia tunc etiam lex humana * cogit ad reſtituendum: putà ſi aliquis ſit deceptus vltra dimidiam iuſti pretij quantitatem. Sed lex diuina nihil impunitum relinquit quod ſit virtuti contrarium: vnde ſecundum diuinam legem illicitum reputatur, ſi in emptione & venditione non ſit æqualitas iuſtitiæ obſeruata. Et tenetur ille qui plus habet recompenſare ei, qui damnificatus eſt, ſi ſit notabile damnum. Quod ideo dico: quia iuſtum pretium rerum non eſt punctualiter determinatum, ſed magis in quadam æſtimatione conſiſtit: ita quod modica additio vel minutio non videtur tollere æqualitatem iuſtitiæ.*

Extra de emptio & vend. cap. cum dilecti c. cum cã.

Loco citato in marg.

*Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Auguſt. ibidem * dicit: Mimus ille vel ſeipſum intuendo, vel alios experiendo, vili velle emere, & care vendere, omnibus id credidit eſſe commune. Sed quoniam reuera vitiũ eſt, poteſt, quiſque adipiſci huiuſmodi iuſtitiam qua huic reſiſtat & vincat. Et ponit exemplum de quodam qui modicum pretium de quodam libro propter ignorantiam poſtulanti iuſtum pretium dedit. Vnde patet, quòd illud commune deſiderium non eſt naturæ, ſed vitij. Et ideo commune eſt multis qui per latam viam vitiorum incedunt.*

Ad tertium dicendum, quòd in iuſtitia commutatiua conſideratur principaliter æqualitas rei. Sed in amicitia vtilis conſideratur æqualitas vtilitatis. Et ideò recompenſatio fieri debet ſecundum vtilitatem perceptam. In emptione vero ſecundum æqualitatem rei.

SVMMA TEXTVS.

AD propoſitam difficultatem reſpondet Diuus Thom. per quatuor propoſitiones. Prima concluſio, vti fraude, & dolo, vt vel pluris res vendatur, vel minoris emitur, quam iuſtum eſt, eſt peccatum in quantum quis decipit proximum in damnum ipſius, Hanc probat D. Tho. teſtimonio Cicer. Qui lib. 3. de Offi. circa medium dicit: Tollendum eſt in rebus contrahendis omne mendacium: non licitatorem venditor, nec qui contra ſe licitetur emptor apponet. Secunda concluſio: Etiam deficiente fraude, vendere carius, aut vendere vilius, quam res valet, eſt ſecundum ſe iniuſtum. Probatur: Emptio atque venditio in commune bonum atque æquale commodum fuerunt introducta, vt docet Ariſt. lib. 1. Politic. ca. 5. & 6. ergo neutram partium debêt grauare, ſed ad iuſtitiæ ęqualitatem ſunt conficienda: grauarent autem alteram partium, ſi venderetur carius vt emeretur vilius, quam res valet; nec in his contractibus ſeruaretur æqualitas: ergo id facere eſt iniuſtum, atque peccatum. Tertia concluſio: Per accidens aliquando eſt licitum vendere rem carius quam valeat: Tunc, ſcilicet, quando venditor damnificatur ex priuationę rei quam vendit. Probatur. Vnuſquiſq; poteſt vendere totum, quod ſuum eſt: ſed in caſu cõcluſionis non ſolum res, quę venditur, ſed etiam emolumentum ex illa conſurgens, eſt ipſius vendentis: ergo poterit vtrumq; vendere, atque ex conſequenti accipere ratione damni ſubſequuti plus, quam res ſecundum ſe valet. Quarta concluſio: Non eſt licitum vendere rem carius, quam valeat, propter commodum, quod ex illa ementi accreſcit, ſi nullum inde detrimentum vendens accipiat. Probatur ratione contraria præcedenti: Nullus poteſt niſi quod ſuum eſt vendere; ſed commodum ementis non eſt res venditoris, ſed tantum proprium ipſius detrimentum: ergo non erit licitum vendere rem carius, quam valet, propter commodum, quod ex illa ementi accreſcit, ſi vendens nullum detrimentum inde reportet.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN iſto articulo, & in omnibus alijs huius quęſtionis hoc tanquam fundamentum ſupponitur à D. Thom. quod in contractu emptionis & venditionis, vt iuſtus ſit, ſeruari debet æqualitas inter pretium, & mercem: quæ eſt veluti ſedes, & principium commutatiuæ iuſtitiæ in illo ſeruandæ: Cum enim emptio atque venditio, vt dicit Ariſto. lib. primo Polit. pro communi vtriuſque contrahentis vtilitate introducta videatur, vt ſcilicet, dum vnus indiget re alterius, aut è conuerſo, vterque habeat modum, quo ſibi inuicem iuſtè illam poſſit communicare; ratio poſtulat, vt quod pro communi vtilitate eſt introductum, in vnius grauamen, magis quam alterius, eſſe non debeat. Eſſet autem ſi pretium excederet valorem mercis, aut è contra. Eſt ergo neceſſarium ad iuſtitiam iſtius contractus, vt præfata æqualitas ſeruetur: & ea prætermiſſa contractus remanebit iniuſtus: cunque alter eorum plus debito recipiat, alter vero minus, inde ſequitur, quod iniuſtitiam facit, & inæqualitatem. Sed quoniam hoc fundamentum, & ſi certiſſimum ſit, non ſufficit, ad de ſingulis contractibus in particulari iudicãdum, iuſti ſint necne, niſi rerum, quæ venduntur, quod nam ſit iuſtum pretium, cognoſcamus: idcirco ante omnia examinandum à nobis eſt, vnde colligere poterimus, quod ſit iuſtum pretium rerum venalium? Quam difficultatem tractat Caietanus in iſto articulo, Soto lib. 6. de iuſtitia. q. 2. artic. 3. Medina Cod. de reſtit. q. 31. & 36. Gabriel. in 4. diſt. 15. q. 19.

In emptione & vend. ſeruari debet æqualitas inter pretium & mercem.

Dubium vnde ſit cognoſcẽdum iuſtũ pretiũ rerum.

articulo

articulo primo not.3.Syluеſt.verbo, negotium quæſtione 2.caſu.6.& verbo,emptio.q.6. Angelus,verbo.emptio.nu.7.Mercado,de contractibus, ca.6.& 8.Nauarro in Manuali.c.23.nu.78.Scotus in quarto diſt.15.q.2. Caſtro de lege pœnali lib. 1. cap.12. Couarru.lib.2. Variarum.cap.3. Antoninus 2.part. tit.1.cap.16.§. 3.Gerſon,de contrac. quaternario.5. cõſideratione 7.lit.O.& Conradus de contra.3.pa. quæſtione 56.concluſione quinta. Ex quorum omnium ſententia quædam tãquam certa & extra controuerſiam poſita colligere placet. Primũ eſt,quod pretia rerum non ſecundum ipſarum naturalẽ perfectionem ſunt æſtimanda: ſed quatenus in vſus humanos veniunt. Et ratio huius eſt: Quia cum mundus,& omnia, quæ in ipſo continentur,propter homines facta ſint;tanti,ciuili æſtimatione,res valent, quantum hominibus inſeruiunt. Viuentia ex genere ſuo præſtantiora ſunt vitæ expertibus. Tamen,vt dicit D.Auguſtinus lib.11.de Ciuitate.cap.16. mallet homo frumentum domi habere, quam mures, & ſolet domus plus venire,quam equus, & nõnunquam equus quam ſeruus, etiam ſi cum natura hominis nihil incorporalibus cõferri ad æqualitatem valeat. Dico ſecundo etiam certum eſſe apud omnes,quod ſi autoritate publica principis, vel communitatis,ſeu alterius vicem eius tenentis: rebus venalibus pretium eſt taxatum, illud iuſtum pretium illarum erit reputandũ.Et ratio huius eſt: Quia cum pretium iuſtum ſit,quod æquale eſt valori rei, attentis omnibus circunſtantijs ad ipſum pertinentibus, ſicut ad gubernatores, & principes pertinet cætera reipublicæ diſponere, & moderari: ita etiam ſua prudentia, & æquitate pretia rerum taxare, & ſtatuere. Alias daretur occaſio diuitibus in tempore ſterilitatis pretium rebus augendi exhauriendique pauperum bona: quod eſt maximum inconueniens.

1. dictum certum.

2. dictum certum.

Et ſi quis contra hoc argumentetur, Qui publica autoritate,vel principis,vel reipublicæ pretia rebus imponunt,aut odio,aut fauore aut pretio aut precibus permoti; poſſunt ſæpè ſæpius à iuſta illorum taxatione,vel deficere,vel excedere: ergo non ſemper quod à publica poteſtate eſt taxatum, habendum eſt pro iuſto pretio. Et confirmatur. Eſto,hæc, quæ dicta ſunt,ceſſent;poterunt pręfati rectores ex ignorantia,aut ex prudentię defectu, aut ex imperitia,aut etiam ex negligentia perpendendi ea,quę neceſſaria ſunt, vt rei valor cognoſcatur à iuſto pretio,vel deficere,vel excedere: ergo tũc non erit iuſtum pretium,quod ab ipſis fuerit aſſignatum. Tandem: Eſto, tempore taxationis optimè,& iuſtiſſimè pretium taxauerint, ſucceſſu temporis poteſt contingere,vt ob variarum rerum euentum ſit augendum, aut diminuendum pretium: quia poſſunt expenſæ,labores, pericula creſcere, aut etiam minui: poſſunt ſimiliter variari, & alterari merces in bonitate,& malitia: poteſt prætereà accidere, vt indigentia creſcat,aut minuatur: & quod multò plures ſint emptores,quam prius,aut pauciores; quæ omnia,vt communiter dicunt Doctores,plurimum valent ad variandum valorem mercium, & iuſtũ pretium earum: ergo tunc, quod à publica poteſtate fuerit taxatum,non eſt habendum pro iuſto pretio.

Arg. cõtra ſecundum dictum.

Reſpõſio.

Reſpondeo tamen,quod præfatum noſtrum ſecundum dictum eſt verum,ſi rectè intelligatur. Eſt autem ſenſus illius,quod quando lege,vel publica poteſtate rerum pretium eſt determinatum, illud eſt præſumendum iuſtum, interim, quod non conſtat taxatores fuiſſe,vel corruptos,vel deceptos in pretij aſſignatione. Iuſtum eſt enim pro illis præſumere qui rempublicam gubernant, quandiu de oppoſito non conſtiterit. Eſt etiam præſumendum de illis, quod debitam diligentiam appoſuerint ad perpendendã omnia, ex quibus pretium, aut augen-

A dum,aut minuendum venit. Et quemadmodum ad illos ſpectabat primò, quando res venditioni expoſitæ fuerunt, pretia determinare: ita etiam ad eoſdem ſpectabit ſucceſſu temporis rerum varietatem; quo ad copiam ſeu penuriam,quo ad meliorationẽ, ſeu deteriorationem attendere,& ſimiliter emptorum,aut venditorum pluralitatem, vel paucitatem conſiderare, vt taxatio per eos facta continuetur aut minuatur. Et ſi continuatur,ſemper eſt pro illis præſumendum, & eorum taxatione ſtandum, niſi notabilis cauſa taxationem mutandi appareat,quia tunc ceſſat præſumptio dicta. Nec ex tunc erit iuſta præfata taxatio, aut illi neceſſario ſtandum, ex quo incipit irrationabilis eſſe. Quare niſi præfati rectores tunc taxationem per eos factam mutent,tuti erunt in conſcientia mercatores aliud pre-B tium exigentes. Dixi in conſcientia: Nam in foro exteriori forte à pęna immunes non erunt. Et per hæc patet ſolutio ad obiecta. Nomine reipublicæ, aut poteſtatis intelligimus in præſenti omnes illos, qui ab ipſa republica habent authoritatem, inter quos primum locum tenet princeps,ſecundum,prætores,alijque iudices, tertium,ædiles, vulgo appellantur,rigidores;qui etiam habent poteſtatem à republica taxandi pretia in rebus minoris momenti, validaque eſt eorum taxatio. Et eſt aduertendum, quod huiuſmodi taxatio, poteſt fieri vno è tribus modis: Scilicet, vel penes terminum magnitudinis in fauorem emptoris, vel penes terminum paruitatis in fauorem vendentis, vel penes vtrumque ter-C minum,in fauorem vtriuſque. Exemplum primi eſt pragmatica frumentaria. Vbi penes terminum magnitudinis ita pretiũ taxatur, vt maius illo iuſtum eſſe non poſſit, bene tamen minus;cum communis æſtimatio tritici ex abundantia etiam dependeat. Exemplum ſecundi habetur in cenſibus temporalibus vitalibus. In quibus ita taxatur pretium penes terminum paruitatis, vt minori pretio emi non poſſint, bene tamen pro maiori. Exemplum tertij eſt in omnibus alijs cõmunibus taxationibus, vini, aut carnis; quibus determinatum pretium ſtatuitur.

Qui habeãt poteſtatem taxãdi pretia.

Dico tertio,etiam eſſe certum apud omnes,quod in mercibus,quæ non habent publicam taxationem à lege, vel à populi rectoribus, illud iuſtũ pretium eſt habendum, quod ex communi æſtimatione ho-D minum prudentum deſumitur. Eſtque illud,quod ſecundum communem curſum, ſeu conſuetudinem pro illis rebus tradi,& recipi ſolet. Et,ſicut in mercibus, quarum eſt publica taxatio per ſuperiores, nulli licet illam excedere etiam ſi communiter ob aliquam circunſtantiarum variationem pluris æſtimetur,vt paulo anteà dicebam: ita ſimiliter in mercibus,quæ communem habent æſtimationem, non licet pluris vendere,quam ſit illa æſtimatio: quamuis priuatus homo pluris faciat rem. Eo enim modo,quo eſt iniquum, vt hominum communis æſtimatio non ſubſit æſtimationi principum, ita etiam & quod vnius, aut duorum hominum priuatorum æſtimatio præualeat communi æſtimationi. Et eſt ſemper credendum potius priuatum hominem ma-E lè iudicare,& falli in aſſignando vero, & iuſto pretio,quam quod omnes communiter decipiantur. Et ſi quis contra hoc argumentetur. Non ſemper eſt eadem hominum appretiatio,ſeu æſtimatio: cum ſępè accidat in republica varia eſſe de his pretijs iudicia, imò & contraria & contradictoria, quidam enim de re aliqua interrogati, quantum valeat, dicunt, eam ualere decem, alij duodecim,è contra uerò alij nec decem,nec duodecim, ſed octo aut nouem; vt experientia conſtat: ergo malè dicitur in mercibus,quæ non habent publicam taxationem vel à lege,vel a rectoribus populi, illud habẽdum eſſe pro iuſto pretio, quod ex hominum prudẽtum æſtima-

3. dictum certum.

3. ar. cõtr 3. dictum.

Confirmatio.

tione

tione deſumitur. Et confirmatur; Nam hæc communis hominum æſtimatio, per quam iuſtum pretium cognoſcitur, aut eſt æſtimatio ipſorum mercatorum, aut aliorum, qui mercatores non ſunt; raro enim hi cum illis in æſtimatione conueniunt: ſed neutra harum eſt conueniens regula ad cognoſcendum iuſtum pretium rerum: ergo inconuenienter dicitur in mercibus, quarum pretio lege, aut publica poteſtate taxata non ſunt, ſtandum eſſe communi æſtimationi. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur. Et quidem, quod ipſorum mercatorum æſtimatio non ſit conueniens regula ad cognoſcendum pretium rerum, eſt res manifeſta. Nam cum ipſi mercatores res ſuas vendere velint, iuſtè præſumi poteſt in tali æſtimatione eos excedere, quos (vt experientia monſtrat) ſcimus ſemper lucrum prætendere, rebuſque ſuis eſſe nimium affectos. Quod autem nec etiam æſtimatio eorum, qui non ſunt mercatores, ſit conueniens regula ad idem, probatur ex eo, quod quamuis prudẽtes ſint, ſunt tamen, vt plurimum harum rerum ignari, & inexperti, cum per ſe neſciant quanti res mercatoribus conſtiterint, quantas expenſas fecerint, quanta pericula, & labores ſubierint, ſicut ipſimet mercatores ſciunt.

Arg. Et tandem ſic argumentor. Demus hos & illos in rerum æſtimatione conuenire, res tamen eaſdem in eodem loco, & tempore conſtat pluris, aut minoris valere, ex modo, ſcilicet, vendendi. Vt ſi venditor vltro ſe offerat, aut roget, vt quis rem ſuã emat. Aut ſi rogatus ipſe potius illam vendat. Similiter, ſi plures ſint, qui rem aliam emere velint; aut pauci. Item ſi priuatim vendatur, aut in foro publicè ad præconis clamorem. Hæc enim omnia (vt communiter dicunt Doctores) diuerſum rerum valorem ac pretium efficiunt, etiam ſi præfatæ communi hominum æſtimationi minimè concordet: ergo falsò dicitur ſolum illud eſſe cenſendum iuſtum pretium rerum, quod ex communi hominum prudentum æſtimatione deſumitur.

Nota pro ſolutione argumentorum.

Ad hæc argumenta, vt reſpondeamus, ſimulque explicemus modum, quo tertium noſtrum dictum intelligi debet, aduertendum eſt primò, hoc eſſe diſcriminis inter pretium, quod lege, aut publica poteſtate taxatur, & illud, quod ex cõmuni hominum æſtimatione deſumitur, quod primum ita conſiſtit in indiuiſibili, vt illud excedere ſit peccatum, aut mortale, ſi eſt in re notabili, aut veniale, ſi eſt in re exigua. Pretium autem deſumptum ex communi æſtimatione, non conſiſtit in indiuiſibili; ſed latitudinem habet, diuidique ſolet in pretium infimum, medium, & ſupremum: & omnia ſunt iuſta. Itaque eadem res iuſtè vendi poteſt, & nouem, & decem, & vndecim regalibus; Si vndecim dicatur pretium ſupremũ, quod alij vocant rigoroſum, vel rigidum, & nouem pretium infimum, quod alij appellant pium; decem verò pretium medium, quod alij nominant moderatum. Et ratio huius differentiæ eſt: Nam cùm hoc pretium iuſtum conſurgat ex multorum iudicio, & æſtimatione, fieri nequit, vt pũctum vnum, atque idem ab omnibus ſtatuatur; ſed quod vnus iudicat iuſtum, alius plus minusve iudicat. At verò iuſtum legale, quia ex vnius tantum, vel principis, vel rectoris iudicio dependet (omnes enim alij ſolum ſe habent vt conſultores) punctim aſſignatur, & indiuiſibiliter eſt obſeruandum. Differunt præterea in eo, quod pretium taxatum à publica poteſtate ad bonum communitatis, immediatè ordinatur per iuſtitiam legalem principaliter in principe; & in eius miniſtris reſidentem. Pretium autem deſumptum ex communi hominum æſtimatione immediatè ordinatur ad bonum ipſorum contrahentium. Et quia bonum communitatis ſemper

Diſcrimen inter pretium lege taxatum, & illud quod cõi æſtimatione accipitur.

A eſt præferendum particulari, fit, vt quamuis ex communi hominum æſtimatione, per multum temporis alicuius rei pretium habitum fuerit iuſtum: ſi tamen vltimo, publica lege, rationabilibus de cauſis à principe edita aliud decernitur, id pro iuſto, & rationabili erit habendum.

Secundo eſt aduertendum, quod quando dicimus, ex hominum æſtimatione deſumendum eſſe iuſtum rerum pretium, ſi lege nõ fuerit decretum: intelligendum eſt, conſiderat is illis circunſtantijs, quæ à principibus: dum pretium lege taxant, attendi debent: illæ autem ſunt, primò bonum commune, ſecundo expenſæ, tertio induſtria & labor, quarto lucrum ceſſans mercatorum, quinto copia, vel penuria mercium, pecuniarum, emptorum, & venditorum. Hæc enim omnia, atque ſimilia, vt de ſe patet, plurimum valent variare iuſta rerum pretia, ſicut, & quod ipſæ merces, vel in melius, vel in deterius ſint mutatæ, ſi prudentum hominum iudicio, communique qui ſunt æquitatis cultores iſtorum fuerit facta exiſtimatio. Eſſet enim falſiſſima regula ſi quis ſemper quanto emit pretio, quantumque laboris, & periculorum ſubijt, tanti velit rem vendere cum lucri acceſſione: Nam ſi mercator artis & negotiorum ignarus pluris iuſto emit rem, aut ſibi aduerſa fortuna reſtauit, quia ſcilicẽt, copia merciũ inſperata ſucbreuit, non poterit iuſtè expenſas, quas fecit extorquere. Et viceuerſa, induſtrior alius, aut fortunatior, cui vel contingit minoris emere, vel fautrix arriſit fortuna, hoc eſt, inſperata rerum inopia, poſt accidit, iuſtè ſane poterit carius vendere, etiam eodem die, & eodem loco; idque nullatenus mercibus in melius mutatis. Nam cum negotiationis ars plurimum ſit fortuitis rerum euentibus ſubdita; debent negotiatores, & ſiniſtra, ſuo diſpẽdio, ſubire pericula, & dextram operiri fortunam. Atqui hic eſt ſenſus Legis pretia. ff. ad l. Falcidiã. Vbi dicitur. Pretia rerum non ex affectu, aut vtilitate ſingulorum, ſed communiter fungi, hoc eſt, non ſecundum priuatorum exiſtimationem; ſed ſecundum communem prudentiam, conſtitui.

Circũſtantiæ conſiderandæ in communi æſtimatiõe pretij.

B

Tertio eſt aduertendum, quod ſi merces, ſeu res aliquæ, ad vocem præconis publicè vendantur quod vulgo dicitur, almoneda, non erit illic iniuſta venditio, aut emptio, ſi non detur pretium iuxta communem conſuetudinem, quam mercatores in vendendo ſeruant. Id enim foro illo publico, reputatur valere res, quod pro illa fuerit repertum, ſiue maius ſit, ſiue minus illo, pro quo mercatores ſimilẽ rem vendunt. Nec obſtat, quod in vna almoneda res ſimiles pluris vendantur, quam in alia; quia facile pro loco & tempore rerum valor variatur, ex multitudine emptorum, & communi rerum indigẽtia, aut copia, vt modo dicebam. Et idem eſt iudicium, de rebus, quæ percurſores, vulgo, corredores, appellatos, per vicos & plateas cum mercibus diſcurrentes, venduntur. In illis enim ſicut & alijs, quæ publicè venduntur, non oportet iuxta conſuetudinem præfatam mercatorum pretium taxare: ſed illud erit iuſtum, quod pro illis datur, eſto, minoris vẽdantur. Dummodò fraus, & negligentia curſorum ceſſet, fideliterque, & diligenter diſcurrant, quærentes emptores: nec cum aliquo eorum fraudulenter conuenerint. Et inde ſimiliter fit eos, qui redditus eccleſiaſticos, aut ſeculares pro minori pretio, quam valent, ſcienter emunt, quando publicè venales exponuntur, non eſſe damnandos, neq; ad reſtitutionem compellendos, ſi fraus, & dolus ceſſet. Vti fit inter eos, qui vulgo appellantur, arrendadores. Habet enim illud forum, ſuas leges, ſicut & ille publicus, qui dicitur almoneda, ſuas: quibus ſtando nulla iniuſtitia committitur. Et quemadmodum in caſu poſito, ille, qui ſcienter emit redditus annuos, pro minori

Quod ſit iuſtum pretium rei vẽditæ ad vocem præconis.

C

D

E

nori pretio, quam valent, excuſantur à culpa ratione fori: ita etiam, vendentes ſcienter pro maiori, propter idem forum: maximè ſi emptores ſciant pro maiori emere. Nam, qui emunt, ſunt ignari, & imprudentes, & qui vendunt ſciunt optimè rei venditæ quantitatem, alia ratio erit habenda. Quam vt explicem, dico, quod ſi emptor ſcit fructuum, qui venduntur quantitatem, & ſimiliter venditor, excuſari poterit emptio, & venditio à culpa, ſiue magno ſiue paruo pretio res ematur. Et ſimiliter ſi ambo fructuum, qui venduntur quantitatem ignorent, poterit præfata emptio, & venditio excuſari. Cæterum ſi (quod vt plurimum contingit) venditor ſcit fructuum quantitatem, vel quaſi, ex quo per ſcripturam, quę vulgo dicitur, tazmia, id cognoſcit: emptor autem id penitus ignorat, nec facta diligentia id attingere poteſt; ex erroreque, aut ignorantia pro maiori quantitate, aut pretio præfatos fructus emit, non erit licita venditio, ſed tenebitur in conſcientia venditor exceſſum reſtituere, ſi emptor fuit notabiliter læſus; quamuis in foro exteriori cogetur emptor ſtare cōtractui. Et ratio eſt: Quia non eſt ibi æqua vtriuſque conditio, cum venditor rem ſciens videatur eſſe in tuto, & emptor neſcius in manifeſto periculo.

Ad arg. His conſtitutis ad primum argumentum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam cum pretium, quod deſumitur ex communi hominum æſtimatione habeat latitudinem, vt diximus in primo notabili, eſtò, vnus pluris, alius minoris vendat, intra latitudinem tamen iuſti pretij, iuxta communem æſtimationem rem vendere ſunt dicendi.

Ad confirmationem. Ad confirmationem reſpondetur nomine communis æſtimationis, nos intelligere in præſenti rei appretiationem, & communem curſum rerum venalium, ac conſuetudinem, quæ exiſtit quando merces communiter in aliqua republica vendi ſolent, & apud prudentes & imprudentes, diuites, & pauperes idem illarum pretium ſeruatur, ſuppoſita ipſarum rerum æqualitate, in bonitate intrinſeca. Id enim ſemper pro iuſto pretio eſt habēdū, ex quo nūquā deſunt in republica perſonæ prudētes, tā mercatores, quam non mercatores, qui ſciant omnia perpendere, quæ ad pretij iudicium conducunt. Itaq; nec æſtimatio, quam faciunt mercatores, præciſe, nec illa quam faciunt non mercatores, eſt quæ iuſtificat pretium; ſed mos tales merces in republica vendendi pro tali pretio communiter ſeruatus, qui ex prudentum hominum iudicio ortum habuit, & ab eodem conſeruatur, variaturq; quando rationabiles cauſæ pretium mutandi concurrunt. Et huiuſmodi communi æſtimatione exiſtente, impertinens eſt venditorem multas feciſſe expenſas, multa ſubijſſe pericula, viliuſque aut cariùs merces emiſſe. Quare ſi iuſte illas vendere volunt, aliquando lucrari, & aliquando perdere ipſos oportebit. Talis enim eſt mercatorum conditio, vt ſicut lucro, ita & damno ſint expoſiti. Et ſemper & in omnibus velle ſe ſeruare indemnes fieri non poterit, ſine aperta iniuſtitia, vt diximus in ſecundo notabili.

Ad 2. arg. Ad ſecundum argumentum reſpondetur verum eſſe, quod pretia rerum ſecundum illa omnia, quæ in argumento numerantur, variantur quotidie. Sed illa etiam ſunt, quæ conſiderare oportet, vt res ſecundum communem æſtimationem vendi dicantur. Variatur enim communis æſtimatio, (etiam in eodem loco, & tempore) ex modo vendendi, vt vniformiter dicunt Doctores. Et loquor de variatione notabili. Nam exigua variatio, & quæ intra latitudinem iuſti pretij continetur, eodem etiam modo vendendi exiſtente, licitè fieri poteſt. Sed vt hoc melius intelligatur aduertendum eſt, quod modus vendendi; penes quem diximus, eſt communi æſtimatione rerum pretia variari, poteſt eſſe quadruplex. Primus, quando ipſa merx quærit emptores. Secundus, quando emptores quærunt res, aut merces. Tertius quando aliquis vendit ſimul, & non minutatim magnam copiam mercium. Quartus, & vltimus, quando vendit diuiſim, & per menſuras minutiores. Et quidem primus modus vendendi ex communi æſtimatione facit vileſcere pretium. Et ex hoc ortum habuit commune prouerbium: quod merces vltroneæ vileſcunt. Ratioque illius eſt quia in eo modo vendendi eſt raritas emptorum; quæ eſt vna ex multis cauſis minuendi pretium. Secundus modus vendendi auget iuſtum pretium: quia eſt in illo copia emptorum, quæ eſt vna ex iuſtis cauſis pretium augendi. Tertius modus vendendi ſimiliter facit vileſcere pretium: quia eſt in illo raritas emptorum. Quartus autem auget pretium; & meritò, tum quia in illo modo vendendi eſt copia emptorum, tum etiam, quia augetur labor maiorique induſtria eſt opus, tam ad diuidendas, quam ad conſeruandas merces.

Huc vſque diximus de emptione, & venditione rerum, quarum iuſta pretia, vel lege, vel communi hominum conſuetudine ſunt taxata. Sed quoniam ſunt plures merces, quarum iuſtum pretium nec ex legis, aut iudicis decreto, nec ex communi hominum æſtimatione, quia ſunt parum in vſu deſumi poteſt; quales ſunt gemmæ, & alia nouiter ex India venientia, multaque alia de nouo artificiata, meritò dubitamus: vnde, quod nam ſit iuſtum pretium iſtarū rerū colligere poterimus. Nō nulli affirmant, iuſtum pretium in his deſumendum eſſe ex ſola voluntate vendentis. In his enim habet verum; quod dicit Iuriſconſultus, in lege in re mandat. C. mandati. Vnuſquiſque in re ſua eſt moderator & arbiter. Et commune prouerbium: Tantum valet res quanti vendi poteſt. Sed proculdubio hæc ſententia non eſt vndequaque vera. Quocirca dicendum exiſtimo, quod vbi nec lex iuſti pretij determinatiua, nec communis conſuetudo inuenitur, quia forte merces in eo loco non ſunt aſſuetæ vendi, ad cognoſcendum iuſtum pretium illarum, multa conſiderare oportebit, quorum quædam tenent ſe ex parte vendentis, quædam ex parte ementis; alia vero ex parte ipſarum rerum. Et quidem ex parte vendentis ſunt conſideranda, expenſæ labores, cura, induſtria, & pericula, quib. ſe & merces expoſuit, tam illas de vno loco ad alterū aportādo quam illas conſeruando. Ex parte ementiū ſunt conſideranda indigentia, qua rebus illis indiget, paucitas, aut multitudo emptorum; complacibilitas, ſeu appretiatio ipſarum rerū, & tandem vtilitas, quæ ex eis ementibus eſt euentura. Ex parte mercium ſunt etiam conſideranda, raritas, ſeu abundantia ipſarum, fertilitas, ſeu ſterilitas earundem, commoditas quam poſſidentibus tradere poſſunt, & denique earundem melioratio, ſeu deterioratio. Quibus omnibus rectè penſatis, poterit prudens mercator merces ſuas vendere petendo id, quod ſibi conſtiterunt, & præterea lucrum, ex quo competens ſtipendium pro laboribus, expenſis, & periculis, cæteriſque, quæ dicta ſunt, recipere poſſit. Sed, quoniam omnium iſtarum rerum conſideratio longiſſima, eſt & in qua multum poteſt eſſe incertitudinis, breuem regulā aſſignāt Doctores dicētes, in his, & alijs rebus reipublicæ minimè neceſſarijs (nā quæ neceſſaria ſunt iam ex cōi æſtimatione hā bent taxationem) id habendū eſt pro iuſto pretio, in quo emptor atque venditor, ſcientes conuenerint. Itaque tanti poterit quiſque rem vendere, quantum emptor ſciens, & prudens dare voluerit. Et in hoc ſenſu verum eſt quod dicitur: Tanti valet res; quanti vendi poteſt. Et lex illa, quę dicit. Vnuſquiſque

Dubium de iuſto pretio rerum exquiſitarū.

Sententia autoris.

Regula cōmunis.

que

que in re ſua eſſe moderatorem, & arbitrum, eſt intelligenda dummodo illa res ad alterum non pertineat. Nam ſi pertinet ad alterum, ſecundum regulas iuſtitiæ erit neceſſario iudicanda.

Corollariũ triplex regula cognoſcendi iuſti pretii.

Ex omnibus dictis infertur, quod ad cognoſcendum iuſtum pretium rerum venalium quæcumque ſint illæ, triplici regula vti poſſumus. Prima eſt, autoritas publica ex ſuo bene placito certis rebus pretia decernens. Secunda, cõis æſtimatio fori. Tertia, conuentio inter emptorem, & venditorem. Inter quas hoc eſt diſcriminis; quod pretium conſtitutum per primam regulam, conſiſtit in indiuiſibili; vt ſupra dicebam. Medium autem conſtitutum per alias regulas latitudinem habet, & variari poteſt in eodem loco, & tempore, vt dicit D. Thom. hic in ſolutione ad primum. Differunt ſecundo quod pretium taxatum per primam regulam ordinatur immediatè ad bonum communitatis, per iuſtitiam legalem, quæ principaliter in principe, & miniſtris reipublicæ reſidet. Pretium vero taxatum per alias regulas ordinatur immediatè ad bonum ipſorum contrahentium. Differunt tertio in eo, quod materia primæ & ſecundæ regulæ, ſunt res neceſſariæ ad victum, & veſtitum hominum, & ſic exercetur circa frumentum, vinum pannum, &c. Cùm tamen materia propria tertiæ regulę ſint res magis ad faſtum, & pulchritudinem reipublicę, quam ad neceſſitatem pertinentes. Quales ſunt gemę, canes venatici, accipitres, equi elegantes &c. Eſt etiam differentia inter ſecundam, & tertiam regulam, quantum ad hoc, quod ſtante taxatione pretij per ſecundam regulam, tertia locum non habet. Si enim pretium communi æſtimatione fori, eſt conſtitutum; non licet illud ex conuentione inter emptorem, & venditorem variare, ſed ſtandum erit cõi æſtimationi fori. Quod eſt intelligendum, manente contractu in ratione emptionis, & venditionis. Nam ſi ex beneplacito ſuo, venditor vult rem vilius vẽdere, erit donatio: ſicut, & ſi emptor velit rem carius emere. Itaque tertia regula tantum habet locum, quando pretium rei nullo modo eſt taxatum, vt contingit in mercibus nouiter ex India adductis, & in artificibus induſtrijs nouum aliquod artificium facientibus vtile reipublicę. Quamuis etiam in his, vt rectè conuentio fiat, conſiderare oportebit expenſas, labores, & induſtriam artificis, ad modum iam explicatum.

Dubium.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, Vtrùm quando communis æſtimatio minoris facit alicuius rei pretium, quam lege eſt taxatum, licitum ſit totum pretium legis accipere. Verbi gratia: Tempore abundantiæ communiter æſtimatur faneca tritici octo argenteis; pretium autem lege taxatum quatuordecim. Dubium eſt. Vtrum in eodem tempore abundantiæ ſit licitum pro vna faneca tritici quatuordecim argenteos accipere?

Sententia Bartholomæi à Medina.

Bar. Medina in ſumma. c. 14. §. 25. vt ad hanc difficultatem reſpondeat, diſtinguit. Et dicit: quod ſi lex pretium decernens in fauorem emptoris facta ſit, vt in dicta pragmatica tritici contingit, non eſt licitum totum, legis pretium exigere, ſed illud tantum, quod in communi populi æſtimatione currit. Et ſi ſecus fiat, tenebitur vendens totum exceſſum reſtituere. Cæterum in illis, in quibus in fauorem vendentis pretij taxatio facta eſt vt in venditione iuris ac cenſus contingit; etiam ſi vilius ſit pretium in communi æſtimatione: puta vnum pro viginti, poterit venditor ſic vendere, vt lex dicit, ſcilicet, ad rõnẽ vnius pro quatuordecim. Hęc tamen ſententia, quam etiam ſequitur Mercado de contractibus, cap. 7. quantum ad modum explicandi mihi non placet.

Impugnatur à Medina.

Diſtinctio enim de lege decernente pretium, aut in fauorem ementis, aut in fauorem vendentis, prorſus eſt inepta. Quod iſta ratione conuinco. Nam, vel pretium lege taxatum, eſt A iniuſtum aut iuſtum. Non iniuſtum: quia cum, vt ſupra oſtendimus, ſemper ſit pro principibus iudicandum rectè omnia perpendiſſe, vt iuſtitiam, & æquitatem ſeruent, tamdiu pretium lege ſtatutum habendum erit pro iuſto, quandiu non conſtiterit contrarium. Et ſi dicatur, communem illam æſtimationem pretij pro minori, facere, vt illud quod lege ſtatuitur non ſit iuſtum: contra hoc ſic argumentor. Communis ęſtimatio, vt omnes fatentur in aſſignando pretio locum non habet, quando lege, & publica principis æſtimatione taxatio facta eſt, cum conſtet iudicium principis, aut ſenatorum in valore iudicando, longe anteferendum eſſe communi hominum iudicio, & ęſtimationi: alias ſequeretur, quod etiam tempore ſterilitatis liceret pluris vendere rem B quam taxata eſt: ſiquidem communiter tunc merx pluris æſtimatur, quod nullus concedet: ergo id pretium habendum erit pro iuſto, quod lege ſtatuitur ſiue in fauorem emptoris, ſiue in fauorem vendentis taxatum ſit. Atque ex conſequenti ſemper eſt licitum illud ſequi, cum nulli ſiue emptori, ſiue venditori ſit licitum iniuriam facere.

Dupliciter poteſt lex pretium taxare.

Et vt ad propoſitam difficultatem reſpondeamus, aduertendum eſt, dupliciter poſſe contingere, vt lex aliqua alicuius rei pretium taxet: Vno modo abſolutè determinando iuſti pretij quantitatem, Alio mõ, non taxãdo iuſtũ rei pretium; ſed ſtatuendo, & præcipiendo, ne vltra certã quãtitatem res vẽdatur, nihil curans an illa ſit iuſta, & ęqua taxatio; nec ne.

1. Dictum.

Quo ſuppoſito dico primò, quod ſi taxatio fiat primo C modo, proculdubio eſt licitum accipere totum pretium legis etiam ſi ex communi æſtimatione res, minoris habeatur. Nã cum illud pretium ſit iuſtum, & legitimum vnicuique licet illud accipere, non obſtante quacumque communi hominum æſtimatione, quæ contra iuſtum legale præualere non poteſt. Et hæc ratio, vt opinor, obſeruanda eſt in taxatione librorum, & aliarum rerum communiter ad vſum hominum deſeruientiũ, vt panis, vini, carnis. Nec refert, an lex in fauorem emptoris vel venditoris ſit edita, cum illa ſemper æqualitatem cum omnibus obſeruare debeat: alias erit iniuſta: nec in fauorem emptoris aliquando taxatio iuſta eſſe poſſit, quin etiam ſit iuſta in fauorem vendentis. &c.

2. Dictum.

Dico ſecundo, quod ſi taxatio fiat ſecundo modo, vt ſine D dubio ſit in pagmatica tritici, & cenſuum, non poteſt venditor plus accipere pro re, quam communiter æſtimatur: Itaque ſi triticum in anno abundãti communiter æſtimatur octo argenteis, non poterit venditor pro illo quatuordecim accipere, eſto legis taxatio, quatuordecim ſit. Et ratio eſt: quia lex pretij tunc relinquens quantitatem in naturali iure de communi æſtimatione, ſolum præcipit ad vitanda damna reipublicæ ne certus terminus excedatur.

Aliud dubium.

Eſt aliud dubium, vtrùm ſi Salmanticæ, Verbi gratia, valet res octo ex lege, Toleti verò, eadem res, ob maiorem penuriam illius, etiam ex lege valet duodecim, exiſtens Salmãticæ poſſit rem illam pro duodecim vendere, cum obligatione ſuis expenſis illam deferendi Toletum? Et quidem ſi contractus non celebretur Salmanticæ, ſed fiat conuentio E de celebrando illo Toleti, quando res ibi ſit portata, certum ex contractum eſſe licitum, quia ille non vendit Salmanticæ, ſed Toleti vbi res tanti valent, ipſeque ſuis expenſis eſt illas portaturus & ſibi pereunt, ſi caſu perierint quia non eſt tranſlatum dominium. Sed quando contractus celebratur Salmanticæ, tunc eſt difficultas, vtrùm ſit licitum?

Sententia Mercadi.

Mercado ca. 10. abſolutè dicit, non eſſe licitum pluris vendere res, quam valent in loco, vbi ſit contractus.

Sententia authoris.

Et ratio illius eſt; quia cum lex in eo loco prohibeat rem pluris vendere, ſi ibi celebratur contractus, & ſecus fiat, iam venditur res vltra pretium legis,

gis, atque ex conſequenti contra legem, & illicitè. Sed ego ad propoſitam difficultatem ſub diſtinctione reſpondendum exiſtimo, Nam vel venditor res illas erat portaturus Toletum, vel non, Si primum, licitus eſt contractus: nec quod ſuper accipi eſt ratione venditionis, aut rei venditæ, ſed ratione lucri, quod amittit, vendendo Salmanticæ; quod ipſe poteſt ſuper accipere deductis tamen expenſis, & periculo tranſportationis, quæ emptor accipit ſupra ſe, & deberent eſſe ſupra ipſum vendentem, ſi merces Toletum diferret, vel mitteret, quæ ſunt pretio æſtimabilia, Si autem venditor non erat res portaturus Toletum, non poteſt illas pro pretio Toleti currente vendere, ſed pro illo quod Salmanticæ vbi res venditur currit. Cuius rei rationem aſſignat Barth, Med, quia contrarium eſſet in fraudem legis, Sed profectò mihi hoc non ſolum videtur eſſe in fraudem legis, ſed etiam contra legem, Nam cum exceſſum pretij ille non accipiat, nec ob lucrum ceſſans, nec ob aliam cauſam rationabilem, relinquitur quod accipit illud ratione mercis, cuius valor in hoc loco non eſt tantus ex lege; atque ex conſequenti facit contra legem. Et hoc, quod dicimus de diuerſitate pretij in diuerſis locis, ex lege prouenien te; eſt etiam intelligendum, quando diuerſitas pretij prouenit ex communi æſtimatione, modò exceſſus intra latitudinem iuſti pretij non contineatur, Quod enim attinet ad æqualitatem iuſtitiæ, parum refert, an diuerſitas pretij, in diuerſis locis proueniat ex lege, vel ex communi æſtimatione. Et hæc dicta ſufficiant, pro cognitione iuſti pretij rerum venalium, Quibus ſuppoſitis ſupereſt, vt ad explicationem eorum, quæ D.Tho.in iſto articulo, & ſequentibus dicit, deueniamus,

Dubium circa primã cõcluſionẽ D.Thom. Argum.

Et primò circa primam concluſionem, in qua habetur, quod vti fraude, & dolo, vt vel pluris res vendatur, vel minoris ematur, quam iuſtum eſt, eſt peccatum, eſt difficultas, vtrum vera ſit, Et pro parte negatiua eſt argumentum, ex l, rem, C. de reſcind, vend, & l. in cauſa, 2. ff. de minorib. §. idem. Vbi contrahentibus conceditur, vt inuicem ſe decipere poſſint, Et confirmatur: Contractus ille, in quo vnus decipit alterum vltra dimidium pretij, non ſolum ciuili, ſed & canonica lege firmatur, vt conſtat ex c, cum dilecti, & ex capitulo cum cauſa, de emptione & vend, ergo eſt licitus. Hoc tamen non obſtante, dico concluſionem. D. Tho. eſſe certiſſimam, Quæ & ſufficienter probatur ex Paulo primo ad Theſſ, cap. 4. admonente, ne quis fratrem ſuum in negotio circumueniat. Quoniam vindex eſt Dominus, inquit, de his omnibus. Et ratio eſt manifeſta: Nam vbi adeſt fraus, ac dolus voluntarium ſubinde abeſt; & ex conſequenti fit iniuſtitia charitati aduerſa,

Sententia Authoris.

Ad arg.

Et ad argumentum in contrarium dico, nomine deceptionis in illis legibus, non ſignificari fraudẽ, aut dolum, quæ ſemper ſunt peccatum; ſed ſolum acceptionem maioris vel minoris pretij, citra dimidium, quæ tam iure ciuili, quam canonico permittitur; etiam ſi intra latitudinem iuſti pretij non contineatur; vt conſtat ex legibus, & capitib, in argumento adductis, Vendere autem accipiendo maius, vel minus pretium, vltra dimidiũ, non eſt vendere vltra duplũ, vt nonnulli arbitrantur apud Conrad. de contract. q. 57. Sed eſt vendere vltra ſeſquialterum. Itaq; res, quæ valet decem habet latitudinem iuſti pretij intra nouem, & vndecim; & vendere eam pro ſedecim, eſt vendere vltra dimidium veri, ſicut emere citra dimidiũ eſt emere pro quatuor, quia quinque ſunt media pars decem, Ita habet lex. rem, C. de reſc, vend. Vbi dicitur. Minus pretium eſſe videtur, ſi nec dimidia pars veri pretij ſoluta eſt.

Sed eſt grauis difficultas, vtrùm iura permittentia emptionem, aut venditionẽ rei citra dimidium,

Grauis difficultas de venditione circa dimidiam.

A permittant illam tanquam iuſtam, & licitam, vel potius taliter ementes, aut vendentes peccent mortaliter, & teneantur ad reſtitutionem, quamuis leges taliter læſis non dent in iudicio actionem, vt vel contractum reſcindere, vel damni ſibi illati reſtitutionem petere poſſint, De qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ, Prima eſt quorundam iuriſprudentium, Qui dicunt ex legum diſpoſitione licitum eſſe cuique rem vltra iuſtum pretium vendere cariùs, aut emere vilius, modo in tali venditione non excedatur dimidia iuſti pretij quantitas. Hanc etiã ſententiam tenet Durandus quidam ex ordine Minorum, quem citat Conrad. q. 57, & reprehendit Antoninus 2. p. tit. 1, c. 16. Quia dicebat licere venditori in foro Dei exigere pretium iuſto maius, etiã ſi B immodicus ſit exceſſus, dummodo non ſit vltra dimidium, Et probari poteſt hæc ſententia pluribus argumentis, Primo, Naturaliter permiſſum eſt, & conceſſum contrahentibus, ſe inuicem circumuenire, & circumſcribere, vt notant iuriſtæ in l, item ſi pretio, §, fi. ff, locati. & in l, in cauſæ, §. fi. ff. de minoribus, proptereaque præcipiunt leges, vt ſi deceptio non fiat vltra dimidium, contractus teneat, & ſit validus: ergo taliter contrahentes non peccant, nec tenentur ad reſtitutionem. Et confirmatur: Defraudare proximum citra dimidium iuſti pretij, videtur fieri iuris tam canonici, quam ciuilis autoritate, vt conſtat ex legibus, & capitibus ſupra citatis: quod autem iuris authoritate fit, iuſte fit: ergo licitè, atque ex conſequenti taliter facientes ad nullam te- C nentur reſtitutionem,

Prima ſententia.

1. argum.

Secundo: Quia ex diſpoſitione iuris habetur, vt qui rem alienam per tempus a lege definitum poſſedit, poſtea rem illam reſtituere non teneatur; etiã ſi ſuperueniat ſcientia, quod res illa fuerit aliena, taliter poſſidens ex tutus in conſcientia, nec obligatur ad reſtitutionem: ergo pari ratione, quia ex diſpoſitione iuris habetur, vt qui vendit rem, plus iuſto citra dimidium, non teneatur ſuper acceptum reſtituere, taliter vendens erit tutus in conſcientia, nec ad aliquam obligabitur reſtitutionem, Antecedens ſupponitur a nobis tanquam certum ex dictis in materia de dominio, cum de præſcriptione eſſet ſermo, Et conſequentia probatur ex paritate rationis. Vtrobique enim eadem cauſa inuenitur, ſcili- D cet, ne detur occaſio litibus, & contentionibus quæ innumeræ alioqui oriri poſſent, ſi ſuper omni defraudatione eſſet defraudatus audiendus.

2. argum.

Tertio argumentor a ſimili; Officialis, qui operas ſuas locauit, aliquidque ab eis, quibus ſeruiuit vltra debitum extorſit, non tenetur illud reſtituere, iuxta D. Aug. ſententiam, qui de his loquens dicit. magis reprehendendus eſt, qui talia repetit: quam ipſe officialis, qui accipit. cap. non ſanè, 14. q. 5, ergo nec qui rem ſuperuendit tenebitur exceſſum reſtituere: cum ſimile ſit rem ſuperuendere, & pro opere vltra debitum aliquid extorquere, quia etiam hic eſt operis venditio,

3. argum.

Quarto, Vnicuique eſt licitum tanti rem ſuam E vendere, quanti valet: ſed res valet tanti quanti vendi poteſt, vt habet vulgatum, & commune proloquium; ergo licet res pro quocunque pretio datur, atque ex conſequenti illam vendens ad nullam tenetur reſtitutionem. Et ſi dicatur, illius prouerbij ſenſum eſſe, non quod res valet tanti, quanti poteſt vendi de facto, ſed de iure; id enim poſſumus, quod iure poſſumus; ad minus ſequitur, licitè, & iuſtè poſſe, quemquam rem ſuam vendere pro pretio, quod non ſit vltra dimidium iuſti, cum illud ex iure ita ſit diſpoſitum,

4. argum.

Vltimò: Si vendens rem vltra dimidium iuſti pretij, peccatum committeret, & teneretur ad reſtitutionem, ex eo eſſet, quod venditor ab emptore

Vltimũ argumẽtum.

illud

illud pretium iniuſtè acciperet, ſicq; eſſet velut furtum, aut rapina ſaltem large: ſed in eo caſu, nec furtum, nec rapina, nec aliqua iniuſtitia locum habere poteſt, cum mutuæ voluntates ementis & vendentis ad talem contractum concurrant, nec aliqua ibi interueniat fraus, vel dolus, vel ignorantia: ergo licitè fit, nec ex eo oritur obligatio reſtitutionis.

Altera ſententia.

Gerſon in tractatu de contractibus. & in ſuis floribus. vt refert Soto lib. 6. de iuſtitia. q. 3. art. 1. dicebat eos, qui vendunt, vel emunt merces, vltra dimidium, peccare mortaliter: non tamen teneri ad reſtitutionem. Sed hæc ſententia non minus falſa eſt, quam præcedens.

Concluſio.

Quocirca, vt difficultati ſatisfaciā, talē conſtituo cōcluſionē: Quicunque exceſſus iuſti pretij, in venditione, & defectus in emptione, ſcienter acceptus, (B) etiam ſi dimidij quantitatem non excedat peccatū mortale conſtituit, & cadit ſub obligatione reſtitutionis. Itaq; nec leges canonicæ, nec ciuiles volunt permittere deceptionem circa dimidium iuſti pretij, tanquam iuſtam & ratam in foro Dei. Hanc ſententiam tenet Medina. C. de reſt. q. 32. Soto lib. 3. de iuſtitia. q. 3. art. 1. Couarru. libro 2. Variarum. cap. 4. num. 4. D. Thom. in 4. d. 15. q. 5. Conra. de contractibus. q. 57. concluſione 1. Adrian. quodlib. 6. art. 5. Caiet. in præſenti, & opuſ. 16. quæſtionum cap. 12. Nauarro in cap. qualitas. de pęnit. d. 5. num. 45. & latius in cap. nouit. de iudi. not. 6. corrol. 9. Eſtque iſta communis opinio omnium Doctorum tam Theologorum, quam iuriſprudentium. Imò Diuus Antoninus 2. p. tit. 1. cap. 16. dicit contrariam ſententiam eſſe erroneam animarumque ſaluti periculoſam: quod ego item verum exiſtimo. Et probatur noſtra concluſio. Primò in cap. hoc ius. 10. q. 2. dicit, quod ſi in vēditione rei Eccleſiaſticæ plus offeratur, quam res valeat, illud Eccleſia non debet recipere, ſed tātum iuſtum pretium: ergo ſimiliter in venditione aliarum rerum ſecularium, tantum iuſtum pretium debet interuenire. Probo conſequentiam: Nam iuſtitia commutatiua non minus in rerum ſecularium, quam Eccleſiaſticorum venditione ſeruanda eſt. Et confirmatur ex D. Auguſtino lib. 13. de Trinit. ca. 3. dicente: Vili velle emere, & care velle vendere, re vera vitium eſt: nec ob aliam rationem, niſi quod æqualitas inter pretium, & rei valorem non ſeruatur. (D) Quare idem D. Auguſtinus ibidem quendam hominem, tanquam iuſtum commendat, qui cùm venditor exiguum pretium pro re, quam vendebat inſcius poſceret, ipſe ſciens rei valorem, amplius quam alter poſtulauerat tradidit. Scio, inquit, hominem, cum venalis codex ſibi fuiſſet oblatus; pretijq; eius ignarum: & ideo quiddam exiguum poſcentem, cerneret vēditorem, iuſtum pretium, quod multo amplius eius nec opinanti dediſſe. Et ratione ſic argumentor. Præceptis naturalibus nulla humana lex derogare poteſt: ſunt enim indiſpenſabilia: vt ſupra diximus, de pręceptis Decalogi: vel ſaltem nullus dubitat, quod per humanum ius nec diſpenſari, nec abrogari poſſunt: ſed ſeruare iuſtitiam commutatiuam in contractibus humanis, eſt præceptum naturale, atq; adeò diuinum, (E) cum omnis præceptio naturalis ab æterna lege deriuetur, vt docet D. Tho. 1. 2. q. art. ergo per legem humanam id abrogari non poteſt. Atque ex conſequenti non obſtante quacunque legis humanæ diſpoſitione, quicunq; emit, aut vendit rem carius, quam valeat, ſiue in multo, ſiue in paruo, dummodo pretium intra latitudinem iuſti non contineatur, peccabit contra iuſtitiam: & tenebitur ad reſtitutionem. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Obiectum iuſtitiæ, quæ virtus eſt naturalis, eſt facere æqualitatem in rebus, ideò enim Ariſt. 5. Ethic. dicebat, totam virtutem iuſtitiæ commutatiuæ in hoc verſari, vt æqualitas in-

(A) ter perſonas conſtituat, nempe faciendo, vt quantum a te accepi, tantum tibi reddam: ergo hoc, quod eſt ſeruare iuſtitiam in commutationibus humanis, eſt præceptum naturale. Et confirmatur: Si liceret decipere citra dimidium iuſti: ſimiliter etiam liceret defraudare in menſura: & ſi decem modios grani vendidiſti accepto omnium integro pretio ſex tantum ſubdole tradere: hoc autem eſt abſurdum, & contra illud Deuteron. 25. Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius, & minus: nec erit in domo tua modius maior & minor; ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelam: Nam idem prorſus ſunt, vel decipere in pretio, vel decipere in mercibus. Itē Qui defraudat proximum, non libere conſentientem, non ſolum agit cōtra charitatem, & legem na- (B) turæ, qua hoc facit alteri, quod ſibi nollet fieri, ſed etiam contra iuſtitiam, ipſum iniuſtè damnificando: ſed hoc facit ille, qui rem carius vendit, quam valet, etiam ſi ſit circa dimidium: ſuppono enim ipſum nullatenus intendere donare: ergo non ſolum peccat, ſed etiam tenetur ad reſtitutionem, iuxta illud: ſi culpa tua damnum illatum eſt, iure ſuper hoc ſatisfacere te oportet. Vltimò, ſuppoſito, quod deceptio medietatem iuſti pretij ſuperans, inducit obligationem reſtituendi, vt omnes fatentur, argumentor in hunc modum: Nam, vel tunc reſtituēdus eſt totus exceſſus vltra iuſtum pretium, vel non: ſed ille tantum qui eſt vltra dimidium. Secundum dici non poteſt: nam cum leges ciuiles, reſcindat contractum, in quo fit deceptio vltra dimidium, niſi inte- (C) gre exceſſus emptori reſtituatur, vt habetur expreſſe in lege 2. C. de reſcind. vend. fieri non poterit, vt in tali deceptione ſolum reſtituēda ſit illa pars, quę medietatem excedit. Præterquam quod eſt mirabile dictu, quod ſi rem valentem decē a Petro mercatus ſum pro ſedecim teneatur mihi Petrus ſex reſtituere: & ſi eam mercatus ſum pro quatuordecim, nihil mihi debeat: ergo totus exceſſus erit reſtituendus. Atque ex conſequenti, etiam ſi medietatem nō attingat, erit etiam ille reddendus, vt ſic inter pretium, & mercem iuſtitiæ æqualitas obſeruetur. Et confirmatur: Obligatio reſtituendi naſcitur ex iniuſta rei acceptione, ſeu retētione: ergo ſi in caſu, quo venditor rem valentem decem, vendit pro quindecim, nihil alienum accipit iniuſtè: ſi eam vendit pro (D) ſedecim, nō grauabit iniuſtè emptorem, niſi in vno. Atque adeò vendendo, pro ſedecim non tenebitur reſtituere, niſi vnum: Hoc autem eſt contra Doctores contrariæ ſententiæ: & contra omnes, qui vnanimiter dicunt totum exceſſum eſſe reſtituendum, quando eſt vltra dimidium iuſti pretij: ergo ſimiliter erit dicendum, quod quando res venditur pro quindecim illa quinque ſunt iniuſtè accepta, & ex conſequenti reſtituenda in conſcientia.

Ad 1. arg.

Ad primum argumentum in contrarium reſpondetur primo, quod ſi illud aliquid valeret, pari ratione conuinceret, non ſolum licere hominibus, ſe inuicem decipere citra dimidium, ſed vltra. Quod eſt contra omnes, & contra veritatem, cùm abſolutè dicatur in legibus citatis, naturaliter eſſe permiſ- (E) ſum contrahentibus ſe inuicem decipere, nec apponatur aliqua limitatio ex parte quantitatis, in qua ſit licita deceptio. Præter quàm, quod vt paulò ante dicebam, tam naturali quam diuino iure eſt hominibus prohibitum, ne ſe inuicem, decipiant, aut circumueniant, nec in multo, nec in paruo. Ac proindè quando dicitur, naturale eſſe contrahentibus ſe inuicem circumuenire, non eſt ſenſus, quod ſit de iure naturæ, ſed dicitur eſſe naturale, quia ſecundum naturam corruptam ita natum eſt euenire, ſæpèque contingit, vt homines, ob rerum cupiditatem, quæ eſt illis quodammodo naturalis, ſe inuicē decipiāt. Et ſi alicubi dicitur id eſſe licitum, intelligendum

eſt, hoc eſt, permiſſum, quia, ſcilicet, iure ſaltem hu-
mano, non puniuntur tales circumuentores, quãuis
diuino, & naturali prohibeantur. Vel ſecundo re-
ſpondetur, nomine, deceptionis, aut circumuentio-
nis in illis legibus, ſolum ſignificari acceptionem
maioris, vel minoris pretij intra latitudinem iuſti,
quæ licita eſt, modo fraus, & dolus nõ interueniant,
quę ſemper ſunt peccatum, vt diximus in ſuperiori-
bus. Ad confirmationem reſpondetur, falſum eſſe,
quod ius, ſiue ciuile, ſiue canonicum, eos contra-
ctus approbet, tanquam licitos, & iuſtos, in quibus
maius pretium accipitur, quam, res valet, modo ex-
ceſſus nõ ſit vltra dimidium. Et ſimiliter eſt falſum
quod idem ius authoritatem præſtet, vt huiuſmodi
defraudationes fiant. Quod veritatẽ habet, eſt quod
B vtrumque ius approbat eiuſmodi contractus, ſo-
lum quantum ad eorum validitatem. Quod eſt di-
cere, quòd non ſunt neceſſario reſcindendi, vt ha-
betur in l. ſi voluntate. C. de reſcind. vend. Vbi Im-
perator dicit: Nec bona fides, nec aliqua ratio pati-
tur, vt contractus, in quo fit defraudatio citra dimi
dium, omni dolo ſecluſo, reſcindatur. Præterquam,
quod etiam ſi leges authoritatem præſtarent ad ſi-
miles contractus efficiendos, non inde liceret infer-
re, eos eſſe licitos, & iuſtos. Multa enim videmus
ſecundum leges humanas permiſſa, & diſpoſita, quę
tamen ſecũdum naturalem legem, & diuinam ſunt
damnanda. Vt patet de vſura citra centeſimum, quę
iure ciuili toleratur. Et de præſcriptione cum mala
fide, quæ etiam aliquando eodem ciuili iure defen-
C ditur. Et de alijs pluribus, in quibus conſtat ciuiles
leges a naturali & diuina differre. Quare non ſine
cauſa D. Auguſtinus, & refertur in c. qui peccat. 23.
q. 4. dicebat: Illud, quod legis autoritate fit, iuſtè fit,
non de lege humana, ſed de diuina, & naturali eſſe
intelligendum. Et ſi quis nobis obijciat Innocen-
tium ſuper cap. quia plerique. de immunitate Eccle
ſiarum, generaliter dicentem, quod quando contra-
ctus iure tenet, pars, quæ lædit ad reſtitutionem nõ
tenetur, quoadoſque pars læſa repetat. Dico nulla
ratione contra nos pugnare. Solum enim loquitur
de contractibus, in quibus ius dominij translatio-
nem non vetat. Et ſic lucrum ex ludo non tenetur
lucrator reſtituere, niſi petatur. In præſentiarum au
tem certũ eſt, iure naturali & diuino inhiberi tranſ-
D lationem dominij. Quare idem Innocentius ſuper
cap. in ciuitate. de vſuris. de hoc particulari caſu do-
cet, leges permittentes deceptionem citra dimidiũ
iuſti pretij, intelligendas eſſe, iure fori, & non iure
poli. Idemque affirmat Panormit. ſuper dictum cap.
quia plerique. & Baldus ſuper cap. cum cauſa. de te-
ſtibus. vbi allegans Gloſſam legis. ſemper. ff. de reg.
iur. ait, tales fraudulentos contractus non eſſe lici-
tos in foro conſcientiæ: Et ideò mercatorum ani-
mas in periculo verſari.

2. argum.

Ad ſecundum argumentum reſpondetur conceſ-
ſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ad pro-
bationem dico, non eſſe eandem rationem de præ-
ſcriptione, & de ſuperuenditione. In præſcriptione
enim poſt completum tempus a lege diffinitum, ſi
E cætera adſint, quæ ad legitimè præſcribendum ſunt
neceſſaria, ius ipſum ſeu legislator concedit, & trãſ
fert dominium rei in præſcribentem; in ſuperuen-
ditione autem non ita. Sed in hoc ſolum ratificat
præfatum contractum, quod in foro exteriori non
concedit defraudato actionem contra defraudan-
tem, quamuis in foro conſcientiæ, a quo forum ex-
terius ſæpe diſcrepat defraudans, ad reſtitutionem
teneatur.

Quæſtio.

Si quis autem quærat, quænam ſit ratio propter
quam legislator in præſcriptione voluit, vt domi-
nij rei translatio fieret: & non in ſuperuenditione,
quando exceſſus eſt citra dimidiũ: ſi quidẽ vtrumq;

A permittit: dico huius rei duas potiſſimum eſſe cau-
ſas. Prima: Quia in præſcriptione ratio quietis ob-
uiandique litibus, poſtulat vt princeps, qui cuſtos
eſt pacis, eos homines rerum ſuarum dominio pri-
uet, qui eas diu tãquam negligentes deſerunt, vt ſic
obuietur fallacijs, quæ poſt longi temporis lapſum
ſuboriri poterant. At vero in contractu emptionis:
quia nequeunt cuncti rerum pretia noſſe, æquitas
dicit, vt qui bona fide emunt, propter iniquitatem
inſtitoris; illo exceſſu, quem ſupra iuſtum pretium
dant, non priuentur. Secunda ratio eſt: Quia in præ
ſcriptione poſſeſſor bona fide poſſidet: atque adeo
iniquum videtur, vt poſt tam longam temporis mo
ram inquietaretur. Cum tamen fraudulentus mer-
cator mala fide decipiat, proptereaque non ſit iu-
ſtum, vt de ſua iniquitate, præſertim contra inno-
centem, commodum reportet. Non autem concedi-
tur defraudatis actio contra defraudantes in huiuſ-
modi contractibus: quia legislatores non tanti fa-
ciunt hæc bona temporalia, vt propter illa, rationa-
biles iudicauerint tantum linere litigationum tur-
binem, quantus ex illis oritetur. Præſertim conſu-
lente nobis Chriſto, vt ad redimendum tempus pe-
tenti a nobis tunicam dimittamus & pallium. Ita-
que in præſcriptione, vbi maior eſt cauſa, vt paci
conſulatur adiudicatur dominium poſſidenti, & in
deceptione citra dimidium, quia non eſt ita vrgens
ratio, & ægrè difficulterque poſſet res ſemper per-
cipi, ſicq; multis fraudum formis pateret aditus, vt
ſimiliter paci conſulatur, denegatur actio petenti,
& foro Dei relinquitur iniuriæ ſatisfactio. Ad ter-
tium argumentum reſpondetur, negando antece-
dens. Quicunque enim officialis, ſiue maior ſit, ſiue
minor, quippiam ab eis, quibus inſeruiuit, vltra de-
bitum extorquens, peccat mortaliter, & ad reſtitu-
tionem tenetur, ſicut & ille, qui pro re venali acci-
pit aliquid vltra iuſtum pretium. Eadem eſt enim
ratio rei locatæ & venditæ, vt dicitur in argumẽto.
Propterea que dicebat D. Ioannes Baptiſta militi-
bus, apud Lucam cap. 3. Neminem concutiatis, ſed
contenti eſtote ſtipendijs veſtris. Et ad D. Auguſti-
num reſpondeo; ipſum non affirmare, quod extor-
ta per officiales non ſunt reſtituenda, nec repeti
poſſunt. Repetuntur enim ſæpe, vt idem Auguſti-
nus dicit, non ſolum de facto, ſed etiam de iure.
Quod autem affirmat: Magis reprehendimus eos,
qui talia repetunt, quam officialem, qui recepit:
non de extortis per officiales vltra debitum, eſt in-
telligendum: ſed de illis, quæ per tolerabilem con-
ſuetudinem accipere conſueuerunt. Et quod hic ſit
ſenſus D. Auguſtini patet ex verbis eiuſdem poſitis
in epiſtola ad Macedonium. Vbi poſtquã dixit: Ab
his extorta per improbitatem repeti ſolent, ſubiun-
git, Data per tolerabilem conſuetudinem nõ ſolent;
Et de his, quæ per tolerabilem conſuetudinem da-
ta ſunt, addidit: Magis reprehendendus eſt qui talia
repetit, quam officialis, qui ea de more accipit. Gra-
tianus in cap. non ſane. 14. q. 5. infideliter tranſtulit
locum Auguſtini illis verbis relictis: Data per tole-
rabilem conſuetudinem non ſolent. Ex quo Inno-
centius, & alij poſt ipſum decepti ſunt, vt putarent
extorta vltra debitum per officiales minores, non
eſſe reſtituenda.

4. argum.

Ad quartum reſpondetur primo, quod ſi illud ali
quid valeret, pari ratione conuinceret, poſſe homi-
nem vendere rem ſuam pro pretio excedente dimi-
dium iuſti, ſicut & pro non excedente, cùm non ſit
maior ratio de vno quam de altero: Quod nullus
concedit. Vel ſecundo reſpondetur, commune illud
prouerbium: Tanti valet res, quanti vendi po-
teſt, limitandum eſſe ad poſſe de iure ſeu licitè & ra-
tionabiliter. Et ad obiectionem reſpõdeo, non eſ-
ſe diſpoſitum de iure pręceptiuo, vt poſſit quis acci-

pere

pere quodcunque pretium pro re, quam vendit, A modo dimidium iuſti non excedat, ſed tantum permiſſiuè. Et certum eſt, non omne illud, quod in iure permittitur licitè fieri poſſe. Alioqui meretrices, quia lege permittuntur, non peccarent, quod eſt ab ſurdum. Et propterea dicebat D. Chryſoſt. Quod permittimus nolentes præcipimus: quia malas hominum voluntas ad plenum prohibere non poſſumus 33.q.1.c.hac ratione. Vel poſſumus tertiò reſpōdere, axioma illud ſolum habere verum in rebus venalibus, quarum pretia, nec lege, nec communi hominum ęſtimatione habent taxationem: ſed illud accipiunt ex cōtrahentium conuentione, de quibus verè dicitur, quod tanti valent, quanti vendi poſſunt

Ad vltimū. Ad vltimum ſimiliter reſpondetur, quod ſi illud. probaret venditorē non teneri reſtituere exceſſum B citra dimidium, pari ratione conuinceret, nec etiam teneri reſtituere exceſſum vltra dimidium iuſti pretij; cū non minus conueniant contrahentes in vno, quam in alio: Nec valet dicere, non eſſe ſimile, quia conſenſui in datione vltra dimidium repugnat ius, & nō cōſenſui in datione citra. Ius enim non magis repugnat, vni contractui, quam alteri, cæteris parib. Excepto, quod in vno datur actio defraudato cōtra defraudātē, vt vel reſcindatur cōtractus: vel ad æqualitatē reducatur, in alio verò talis actio non datur. Quare dicēdū erit, quod emptor dans pretiū exceſſiuum ad petitionem venditoris, vel dat totum illud per viam pretij: quemadmodum venditor totum illud petit per vim pretij, vel ſolum dat iuſtum per modum pretijs, & exceſſum per modum doni. Si pri C mum, currit concluſio ſupra poſita, ſcilicet, quod eſt reſtituendum totus exceſſus, ſiue vltra, ſiue citra dimidium iuſti pretij ſit: quia nec eſt donatus venditori, nec eidē ratione mercis aut ob aliā cauſam debitus. Suppono enim in præſenti, nullum fuiſſe animum eſſentis aliquid vendenti donandi, ſed ideo pretium exceſſiuū dat quia indiget re, quā pro minori pretio habere non poteſt. Si ſecundum, ſcilicet, quod emptor ſua ſponte per modū doni vult talem exceſſum dare: verum eſt, quod dicitur in argumento. Nempe, quod in eo contractu nec furtum, nec rapina, nec aliqua iniuſtitia locum habet; ſed tunc æqualiter currit ratio de pretio excedente dimidiū iuſti, & de illo, quod non excedit, vt ſupra dicebam, quod eſt contra omnes. Itaq; noſtræ ſententia procedit de emptione, & venditione pura, cui nulla fuerit admixta donatio. Et de eadem eſt intelligendā ſecunda concluſio D. Tho. qua dicit, etiam deficiente fraude, aut dolo, vendere carius, aut vendere vilius, quam res valet, eſſe ſecundum ſe iniuſtum.

Dubiū circa tertiam concluſionē D. Tho. Sed circa tertiam concluſionem Diui Thom. in qua habetur, per accidens aliquando eſſe licitum, vendere rem carius, quam valeat: eſt non leuis dubitatio, vtrum vera ſit. Et loquimur in præſenti ſuppoſito, quod res quæ venditur, vel ex largit determinatione, vel ex cōmuni hominum æſtimatione ſui iuſti pretij habet taxationem, quę nec ratione abundantiæ, nec ratione penuriæ mercium, nec ex multitudine, aut paucitate mercantiū, nec ex modo vendendi varietur. Hæc enim omnia ex communi hominum æſtimatione, vt diximus ſupra in iſto articulo augendi, atq; minuendi iuſtum pretiū ex ſua natura habent poteſtatem. Nec quando ex his augetur, vltra iuſtum pretiū vendere quis rem eſt dicēdus. Et ſic ſenſus, quęſtionis eſt, vtrum poſſit contingere caſus, in quo ſit licitum rē pro exceſſiuo pretio vendere, aut emere pro minori, nec ille exceſſus aut defectus ſit reſtituendus. D. Tho. in præſenti partē tenet affirmatiuam, quam ſequuntur communiter omnes Theologi. Quamuis in explicandis caſibus, in quibus id facere licet, diuerſo modo loquantur, alij quę plures & alij pauciores aſſignent. Sed nos illos ad tres in genere reducimus. Primus eſt ignorantia.

Caſus, in quibus licet vēdere rem carius quā valet. Et contingit, quando venditor inuincibiliter credit, rem, quam vendit, id valere, quod pro illa exigit, verbi gratia, quindecim, cum re vera nō valeat, niſi duodecim. Secundus eſt intereſſe. Et contingit, quando venditor ex rei venditione, vel patitur aliquod damnum, vel ab aſſequutione alicuius lucri ſibi certi, aut probabiliter euenturi impeditur. Tūc enim licitum erit ei aſcendere in pretio iuxta quantitatem intereſſe, quod ex venditione perdit, vt ſe ſeruet indemnem. Eſt autem hoc intelligendum dummodo venditor rem illam vendat, ad inſtantiam emptoris. Nam ſi rogans vendit, non vendenti, ſed emptori veniet imputandum damnum, vt ſtatim dicemus. Tertius caſus eſt, donatio admixta. Et contingit quando emens dat pretium exceſſiuū, quia exceſſum libere donare intendit. Sed tunc non eſt emptio, aut venditio pura, ſed admixta donationi, ratione cuius eſt licitum venditori talem exceſſum accipere. Extra hos caſus, quicunque aliquid, vltra iuſtum pretium acceperit, peccabit mortaliter, & tenebitur ad reſtitutionem. Niſi forte ex paruitate materiæ excuſetur quod commune eſt huic peccato, cum omnibus alijs.

Deſcrimen inter primū caſum & alios duos. Eſt autem aduertendum, eſſe latiſſimum diſcrimen inter primum caſum ex vna parte, & ſecundū, & tertium ex alia, quantum ad debitum reſtituendi. Nam in ſecundo, & tertio caſu, quando exceſſus accipitur ratione intereſſe ceſſantis, aut ratione donationis admixtæ: non tenetur aliquando venditor exceſſum illum reſtituere. At verò in primo caſu, quo ex ignorantia res fuit ſuperuendita, quamuis durante illa, venditor ſicut excuſatur à culpa, excuſetur etiam ab obligatione reſtitutionis, ſuperueniēte tamen cognitione veritatis, ſcilicet, quod rem plus iuſto vendidit, tenebitur exceſſum reſtituere. Et ratio huius diſcriminis eſt: Nam ignorantia non tollit, quin emptor fuerit defraudatus: quamuis à culpa defraudationis excuſet. At verò intereſſe ceſſans, atque etiam donatio admixta, totaliter tollunt defraudationem emptoris. Et certum eſt, ex reali defraudatione oriri ſemper obligationem reſtituendi. Eſt autem hoc intelligendum, dummodo tanto tempore exceſſum illum venditor, cum ea ignorantia ſeu bona fide non retinuerit, quod ſuffi- D ciat ad præſcribendum, aut vſucapiendum. Nam tunc, etiam ſi completo tali tempore agnoſcat ſe emptorem defraudaſſe, (ſiue in multo, ſiue in paruo facta fuerit defraudatio) nihil tenebitur reſtituere, iuxta doctrinam traditam a nobis in materia de dominio. De præſcriptione.

Nota circa ſecundum caſum. Circa ſecundum caſum eſt aduertendum nomina intereſſe intelligere nos præſenti, etiam grauamen quodcunque ex venditione ipſi vendenti, aut ex emptione, ipſi ementi proueniens. Quare ſi venditori moleſtum fuerit atque graue, ſeipſum ad emptoris inſtantiam, re ſua priuare, quia forte multum ei res illa placet, licite poterit in pretio aſcendere ratione grauaminis, quod ex venditione patitur. Sicut è contra, ſi emptori moleſtum fuerit, & E graue rem aliquam emere, quia illa forte non indiget, eamque ad inſtantiam venditoris emit, etiam licebit in pretio deſcendere, iuxta quantitatem grauaminis, vt author eſt Conradus de contract. q. 57. & 58. Et eſt hoc intelligendum, non ſolum de pretio, quod ex communi hominum æſtimatione habetur pro iuſto: ſed etiam de pretio legali, quod ſimiliter in hoc caſu excedere licet. Ratioq; horum eſt, quia tunc nō ex vis venditionis, nec ratione rei venditæ ſuper accipitur pretium, ſed ratione damni, quod incurritur, vel intereſſe, quod amittitur, vel complacentiæ, qua priuatur, quæ ſunt pretio æſtimabilia. Et lex, aut communis æſtimatio tan-

tum determinat pretium rei, & non damnatorum. Atque adeo talia accipiens nec facit contra legem, nec contra communem æſtimationem. Nonnulli affirmant, tunc etiam eſſe licitum vendenti, carius vendere rem, quando ipſe illam magis æſtimat, quã re vera valet. Sed hæc ſententia proculdubio eſt falſa. Nam vt ſupra diximus, priuata æſtimatio locum non habet, quando, vel lege, vel communi æſtimatione res eſt appretiata: niſi in illis rebus, quæ conſuetæ non ſunt, nec neceſſariæ. Ex hoc infert Med. C. de reſtit. q. 32. §. inde infertur, poſſe mutuantem aliquid vltra ſortem recipere, ſine vitio vſuræ, aut iniuſtitiæ, ſolum ratione grauaminis quod ex carentia pecuniæ mutuatæ patitur, etiam ſi nullum aliud lucrum ceſſet, quia illud grauamen eſt pretio æſtimabile. Sed quamuis hoc corollarium, metaphyſicè loquendo, forſan ſit verum: moraliter tamen, & vt philoſophum moralem loqui decet, falſum eſt, multiſque vſuris viam parans. Cum in receptione vſuræ quiſq; dicere poſſet, ſe lucrum recipere, non ratione mutui, ſed ratione moleſtiæ, quam ex mutuatione patitur: atque adeo id licite facere, quod eſſet maximum inconueniens. Eo vel maximè, quod illa moleſtia, eſt adeò intrinſeca mutuationi, vt ſi pro mutuo aliquid vltra ſortem accipere non eſt licitum, nec etiam pro moleſtia ei adiuncta. Sicut de labore ſacramentorum miniſterio annexo dicere ſolent Theologi. Quod ego verum exiſtimo. Inferturq; ex ſupradictis, poſſe venditorē petere, & accipere aliquid vltra iuſtum pretium currens, ſi rem, quam in vno loco, & tempore vendit, in alio loco, aut tempore erat venditurus, ex quo maius aliquod iuſtum pretium ſperabat. Et hoc ratione intereſſe, cuius iacturam ex venditione in tali loco, & tempore ad inſtantiam emptoris facta, patitur. Hincque iuſtificatur caſus capituli in ciuitate. de vſuris. Vbi dicitur, licitum eſſe venditori, rem carius vendere, quam tunc valeat, ſi eam erat ad aliud tempus ſeruaturus, quo veriſimiliter credebat, illam plus valituram. Et quod dicimus de venditore, de emptore pariter eſt dicendum. Nempe, quod ſi emptor in hoc loco, & tempore non erat merces aliquas empturus, ſed in alio loco, aut tempore, vbi & quando veroſimiliter ſperabat, illas pro minori pretio quam nunc valent habiturus, & eas hic, & nunc ad inſtantiam venditoris emit, poterit deſcendere in pretio, dareq; pro illis minus, quam ſit pretium hic & nunc currens. Idque ratione intereſſe, quod ad inſtantiam venditoris perdit, nec tenetur illud gratis facere. Sed debent in vtroque deduci labores & expenſæ, quas erat in alio loco, & tempore ſubiturus, Vt diximus ſupra de eo, qui Salmanticæ vendit merces pro pretio currenti Toleti, cum obligatione illas deferendi Toletum. Et in his, & alijs huiuſmodi caſibus, quibus licitum eſt ratione lucri ceſſantis, aut damni emergentis aſcendere, aut deſcendere in pretio vltra, aut citra illud, quod iuſtum habetur; impertinens eſt, quod exceſſus, aut defectus ſit vltra dimidium, cum illud vtrobique accipiatur, non pro merce, ſed pro intereſſe.

Corollariũ Medinæ. — *Impugnat Medina.* — *Explicatur capitulum in ciuitate de vſuris.*

Nota circa tertium caſum.

Circa tertium caſum eſt aduertendum; quod ſicut eſt certiſſimum admixtam donationem tollere obligationem reſtituendi exceſſum iuſti pretij in venditione acceptum, propterea quod ſcienti, & volenti non fit iniuria: ita etiam eſt difficillimum, explicare, quando aut quomodo cognoſcetur emptorem dantem pretium exceſſiuum intẽdere donare exceſſum, vt venditor ſit a reſtitutione immunis Conrad. de contract. q. 57. affirmat, quod quando hæc quatuor concurrunt: primũ, quod emptor eſt perſona ſagax, ſcienſq; valorem rei: ſecundum, quod non ex mentis leuitate vera, vel præſumpta dat tantum pretiũ, per quod excluditur prodigalitas, & inordinata affectio ementis ad mercem: tertium, quod non ex neceſſitate, vel arctatione, qua re illa multũ indiget, dat illud: quartum quod prædicta tria conſtant venditori de emptore, poteſt venditor præſumere, emptorem exceſſum iuſti pretij liberaliter donare intendere, atque adeò ad illius reſtitutionem non tenebitur. Hucuſq; ſuæ ſententiæ rationem aſſignat: Quia, ſi deficit prima cõditio, ex errore dat emptor exceſſuum pretium, & ſic non libere donat. Si deficit ſecunda, vel quia emptor ex prodigalitate, vel ex inordinata affectione, quam habet ad mercem, dat tantum pretium, peccat venditor emptoris culpæ, atque peccato cooperans: & ſic tenetur ad reſtitutionem. Si deficit tertia conditio, ſimiliter peccat vendens, dum accipit exceſſiuum pretium, afflictum amplius, quam iuſtum eſt affligendo; & ſic non eſt ibi donatio. Si autem deficit quarta conditio, peccat venditor ſcienter ſuperuendens rem, vel ſe periculo ſuperuendendi, & proximum iniuſtè defraudandi exponens: cum neſciat, nec veriſimiliter præſumat, quod emptor velit exceſſum ſibi donare.

Sententia Conradi.

A B C D E

Hæc tamen ſententia mihi non placet. Primo; Nam id, quod affirmat in ſecunda conditione, nempe, qd ſi emptor ex prodigalitate, ſeu inordinata affectione dat exceſſiuum pretium, peccat venditor illud recipiens, propterea que impeditur donatio, eſt aperte falſum. Sæpe enim contingere poteſt, vt donatio ſit peccaminoſa, & non receptio, & è contra. Nã vitioſa eſt donatio, qua homo dat bona ſua meretrici, aut concubinæ, maximè ſi ex inordinata affectione procedit: tamen nec meretrix, nec concubina illud ſic donatum accipiendo peccant, ſecluſa omni extorſione, & dolo, nec acceptum reſtituere tenentur. Item peccat diues in publico ex inordinata affectione gloriæ humanæ eleemoſynam faciẽs, & tamen nec peccat pauper eleemoſynam recipiẽs, nec acceptam reſtituere tenetur. Similiter etiam è contra peccat vſurarius vſuras recipiens: tamen is, qui vſuras ſoluit peccatum non committit. Ac proinde, quamuis emptor prodigaliter, aut ex inordinata affectione, quam ad mercem habet, velit pretium exceſſiuum ſponte donare, poterit vẽditor illud recipere, nec reſtituere tenebitur. Secundo non placet mihi ſententia Conradi, quia tam in ſecunda cõditione, quam in duabus ſequentibus aſſignat pro ratione, ob quam venditor tenetur pretium exceſſiuũ reſtituere, nec habere illud tanquam donatum, quia in eius receptione peccat. Et tamen certum eſt non quodcunque peccatum à venditore commiſſum obligare ad reſtitutionem, ſed illud tantum, quod eſt contra iuſtitiam, vt ſæpe a nobis in ſuperioribus eſt demonſtratum.

Impugnat Conradus.

Quocirca hac ſententia omiſſa, vt quid in hac re mihi dicendum videatur explicem, aduertendũ eſt, tripliciter poſſe cõtingere, vt quis alterũ in emptione & venditione circa pretium iuſtum rei decipiat. Primo, ipſo læſo iuſtum rei valorẽ ignorante. Secundo, valorem ſciente, ſed neceſſitate vendendi oppreſſo. Tertio, valorẽ ſciente, & nulla neceſſitate cõpulſo. Et quidẽ, ſi primo modo contingat, omnes fatentur, & Couarr. latè probat li. 2. Variar. c. 3. nu. 11. qd ſi defraudans eſt in mala fide, peccat accipiendo exceſſiuũ pretium, & ad reſtitutionem tenetur, etiam ſi citra dimidiũ pretij, fuerit facta deceptio. Si verò eſt ignarus, ſicut & defraudatus, non peccat, ſed quã primum ſciuerit fraudem factam, tenetur illam ad æqualitatem reducere, quod nos etiã diximus ſupra, in iſto art. Si autem contingat ſecundo modo deceptio: & exiſtimo verum, atque certum, nullam tunc poſſe præſumi donationem: atque adeo teneri ſemper ad reſtitutionem pretij exceſſiui, qui taliter illud acceperit. Quidquid dicat Medina, C. de reſtit. q. 32. circa finem. & multi alij, qui contrarium opinantur.

Sententia Authoris.

nantur. Sed probatur noſtra ſententia. Primò: Qui A neceſſitate compulſus vendit rem pro pretio minori iuſto, aut emit eandem pro pretio maiori iuſto, dat exceſſum, non daturus, ſi aliter ſuæ neceſſitati conſulere poſſet: ergo non libere donat, atq; ex conſequenti illud accipiens, ad reſtitutionem tenetur. Conſequentia eſt nota, & antecedẽs probatur: Ideo in oblatione vſurarum non dicitur interuenire donatio, quamuis qui illas ſoluit, dicat ſe velle libere donare, quia re vera neceſſitate coactus donat, & nõ donaturus, ſi aliter poſſet ſuam vexationem redimere: ergo pari ratione in propoſito. Secũdo: Qui neceſſitate compulſus emit rem carius, quam valet, patitur metum magni damni vitandi, qui in virum conſtantem cadere poſſet: ergo non plene voluntariè id facit, nec ea libertate, quæ neceſſaria eſt in cõ- B tractibus humanis. Ita ſentit Nauarro in Manuali cap. 23. nu. 88. Vbi dicit, quod cùm quis neceſſitate compulſus pluris emit, verbi gratia, triticum, non eſt ibi præſumenda donatio. Et idem affirmat Couarru. 2. Vari. c. 4. nu. 8. 9. & 11. Quando verò tertio modo contingit deceptio in emptione & venditione, ſcilicet, ipſo læſo ſciente, & nullam neceſſitatem patiente, quamuis Caietanus, & Couarrunias abſolutè doceant nullam ibi eſſe donationem, & alij affirment contrarium, mihi tamen diſtinguendum videtur. Nam vel defraudans eſt amicus, aut conſanguineus, maximè ſi ſit vxor, aut aliquid ſimile, vel eſt omnino extraneus. Si primum, præſumetur donatio, vt dicit ſecunda opinio. Colligiturque manifeſtè ex l. ſi quis dona. ff. de contrahen. vend. & l. ſi C ſponſus. §. circa, ff. de donat. inter virum, & vxorem. Et l. ſi vir vxori. in princ. C. ad Velleianum. & l. 2. §. ſi quis. ff. ſi quis in fraudem. Quibus omnibus legibus emptio, viliori pretio ab altero coniuge facta, approbatur. Et ratio eſt manifeſta. Ex quo enim quis ſciens, & volens abſq; neceſſitate, rem pro minori pretio vendit amico, aut conſanguineo, quibus conſueuit aliqua gratis donare, rationabiliter præſumitur, ex intentione donandi, id feciſſe. Atque adeò defraudans tunc erit tutus in conſcientia, pretij exceſſum retinendo: etiam ſi donans leuitate animi id faciat, vt dixi contra Conradum. Cæterum, ſi defraudans ſit omnino extraneus niſi manifeſta ſigna donationis intercedant, mihi videtur, non eſſe tutum in conſcientia exceſſum iuſti pretij recipien- D do, ſi alio titulo non ſe excuſet, quam donationis. Et quantum ad hoc vera eſt prima opinio. Quæ probatur hoc modo. Inter contrahentes maximè extraneos, vbi certa nõ apparent ſigna donationis, credendum eſt probabiliter, præcipuam, imò totam intentionem eſſe emendi, & vendendi iuxta leges talis cõtractus, quę ſunt, ſeruata ęqualitate iuſtitię, nihilq; minus, quam gratuitam donationem intendere, aut concipere, quæ eſt etiam doctrina in d. l. ſi ſponſus. & l. ſi quis manifeſte tradita: ergo nulla ratio dictat, vt animum donandi præſumamus habere eum, qui nec de donatione cogitat, nec donationis titulo aliquid emptori daret. Et confirmatur: Vſurarum acceptio ab eo, qui ſcienter ſine neceſſitate E eas offert, eſt illicita, vt omnes Doctores fatentur: ergo & acceptio pretij exceſſiui ab eo, qui ſcienter & ſine neceſſitate illud dat. Probo conſequentiam: Quia non eſt maior ratio, propter quam præſumatur donatio in vno, quam in altero. Ita tenet Medina. q. 32. §. ſecundo eſto, vbi dicit, quod, eſto, concurrant iſtæ tres conditiones, ſcilicet, quod emptor rectè ſciat iuſtum valorem rei, & quod non det exceſſiuum pretium ex neceſſitate, nec ex inordinata cupiditate, vel leuitate, adhuc non poteſt præſumi donatio niſi alia cauſa ad id præſumendum concurrat puta, quia venditor eſt amicus emptoris, aut cognatus, cui benefacere ſolet, aut ſaltem deſiderat. Hæc Medina. Quare immeritò Couarru. loco citato nu. 11. ad finem, citat illum pro ea ſententia abſolute dicente, quod quando nulla neceſſitate coactus quis emit rem pro maiori pretio, commode præſumitur donare. Tenet enim contrariam, vt ex verbis ipſius colligere licet.

Et ſi quis quærat, cur is, qui nulla neceſſitate premitur, & ſcit iuſtum pretium, vilius vendit, niſi quia vult donare? reſpondeo, aliam etiam poſſe eſſe cauſam vilius vendendi, nempe quia venditoris intereſt rem a ſe, vel a ſuo patrimonio alienare, ad idque mouetur non animo donandi, ſed vendendi: Si conſtaret certo venditorem valorem rei ſcientem, non ex neceſſitate, nec ex aliqua alia cauſa moueri, vt illam vilius vendat, quam valet, proculdubio præſumeretur donatio. Sed hoc, regulariter loquendo, cognoſci non poteſt. Eſt ergo huius caſus reſolutio, quod etiam ſi quis ſciens rei valorem, & ſine leuitate animi, & neceſſitate rem carius emat, quam valet, non propterea in tali emptione exiſtimanda eſt interuenire donatio, niſi alia rationabilior gratuitæ donationis cauſa appareat, ſcilicet, vel quia cõtractus celebratur cum coniuge, amico, aut conſanguineo. Vel ſi celebratur cum extraneo, ipſe emptor, manifeſtiſſimis ſignis ſuum declarat animum, ad modum iam explicatum.

Nonnulli ſolent aſſignare quartum caſum, in quo eſt licitum vendere rem, pro maiori pretio quam ex lege, vel ex communi æſtimatione valet, ſcilicet, ratione officij mercatorum. Medina q. 31. §. & procedit, affirmat merces non habere eundem valorem apud mercatores, qui id habent ex officio, & apud alios. Quia mercatores, inquit, iuſtam habent cauſam aliquid ratione officij amplius pro mercibus recipiendi, quam non, habent alij. Sicut & capſori permittitur pro permutatione aliquid ratione officij lucrari, quod alij non capſori non permittitur. Ac proinde non eſt damnandũ, ſi quis merces a non mercatore vilius emat; quam in domibus mercatorum venduntur. Hæc Medina: Ex quibus aliqui colligunt, licitum eſſe ratione officij accipere aliquid vltra pretium quod vel ex lege, vel ex communi ęſtimatione iuſtum habetur. Soto lib. 6. de iuſtitia q. 2. art. 3. licet tacito authoris nomine, dicit hoc ſibi nõ placere. Et ratio illius eſt, quia iuſtitia, inquit, non habet aſpectum ad perſonas, ſed ſolum ad valorem mercium in ſe. Cæterum meo iudicio, nec Soto merito diſcedit a Medina, nec alij ex eius ſententia rectè colligunt, dari alium caſum vltra tres poſitos, in quo ſit licitum vendere rem pro minori pretio, quam vel ex lege, vel ex communi æſtimatione valet. Quod vt oſtendam, aduertendum eſt, quod Medina non docuit, licitum eſſe venditori ex officio plus accipere, pro re; quam vel ex lege, vel communi æſtimatione eſt taxatum. Id enim falſiſſimum eſſe. Non propter rationem Soti, cui facile eſſet reſpondere: ſi dicamus, parum referre, an iuſtum pretium ex re in ſe, vel ex perſona ſumatur, quando ipſe iuſte poteſt plus accipere, ſicut diximus ſupra de eo, qui ratione damni emergentis, aut lucri ceſſantis; etiam ex ſententia Soti, poteſt carius vendere rem, quam in ſe valet, nec valor ille tunc ſumitur ex re in ſe, ſed ex conditione vendentis. Sed ratio eſt: Quia reſpublica, & communis æſtimatio, in aſſignãdo pretio iuſto rerum, habuerunt reſpectum ad officium mercatoris, ſicut & ad alias circunſtantias. Atque adeò omnibus penſatis ille erit reputandus iuſtus valor, vltra quem non licebit poſteà ratione officij plus exigere. Quod Medina dicit eſt, poſſe rem emi vilius ab eo, qui non habet officium vendendi; quam ab eo, qui id habet ex officio. Quia iuſtum pretiũ rei in manu huius non eſt tãtum, quantum in habente officium. Et ratio eſt: Nam lex, ſeu com-

Quando donatio eſt dicenda intercedere in emptione.

Reſolutio tertij caſus.

Quartus caſus ab aliquibus aſſignatus.

Sententia authoris.

Sententia Medina explicatur.

A communis æſtimatio determinans pretium, verbi gratia, vnius vlnæ panni vigintiquinq; argenteos, inter alia habuit reſpectum ad officium mercatorum, regulariter res vendentium, rationeque illius officij aliquid plus determinauit dandum pro mercibus, quam aliæ circunſtantię, ſcilicet, induſtria, labor, expenſæ, copia mercantium &c. exigebant. Et ſic cum ſpecialiter iuſti pretij determinatio ex lege, vel communi hominum æſtimatione facta ſit, pro mercatoribus, qui id ex officio habent, non poterunt alij, qui non ſunt mercatores eam regulam ſibi aſſumere, vendereque ſicut mercatores vendunt, cum careant hac circunſtantia. Atque adeo nó ſunt damnandi, qui minoris eandem mercem emunt a non habente officium. Sed damnandus erit, qui non B habens officium mercatoris vendiderit illam communi pretio, quia lædit proximum, iuſtum excedẽs pretium; cum debeat defalcari arbitrio prudentum, quod illi circunſtantiæ officij pretium augenti, correſpondet. Et hæc ſententia Medinæ, quæ meo iudicio, improbabilis non eſt. Sed ex ea non rectè colligitur, aſſignandum eſſe quartum caſum, vltra tres poſitos, ignorantiæ intereſſe, & donationis admixtæ, in quo ſit licitum vendere rem pro maiori pretio, quam ex lege, vel ex communi æſtimatione valet, ſcilicet, ratione officij mercatoris. Nam augmentum correſpondens officio ab eo, quòd ex lege, vel communi æſtimatione iuſtum pretium exiſtimatur, non diſtinguitur: ſicut nec illud, quod reſpondet induſtriæ, aut expenſis. Nos autem in præſenti tantum C inquirimus caſus, in quibus per accidens eſt iuſtum, accipere maius pretium pro re, quam ſecundum ſe, hoc eſt, ex lege, vel communi æſtimatione valeat, De quo D. Thom. in ſua 3. concluſione.

Nota circa quartã concluſionem D. Thom.

Circa quartam concluſionem D. Tho. qua dicit, non eſſe licitum vendere rem carius, quam ſecundum ſe valeat, propter commodũ, quod ex ea ementi accreſcit, ſi nullum inde vendens detrimentum recipit, aduertendum eſt eam eſſe certiſſimam, & extra controuerſiam poſitam. Nullus enim, niſi quod ſuum eſt, vendere poteſt. Certum eſt autem, quod commoditas emptoris, non eſt aliqua res venditoris, bene tamen ſua ipſius neceſſitas, vel detrimentum. Ex quo infertur, quod ſi quis vendit equũ qui non venditori, ſed ementi ad bellum eſt maxi- D mè neceſſarius, vel vendit aliam rẽ, quia per vſum ſuæ artis cumulatius emptor lucrum facere poteſt, quam feciſſet venditor, non poteſt talis ratione illius commodi, quod emptori accreſcit, pretium augere, nec aliquid plus accipere, quam ipſa res ſecundum ſe, vel ex lege, vel ex communi hominum ęſtimatione valeat, iuxta regulas a nobis ſuperius poſitas. Et ſi contrarium fecerit, peccabit mortaliter, & tenebitur ad reſtitutionẽ. Alioqui, ſi vtilitas emẽtis pretiũ augeret, liceret pharmacopolis tãti medicamenta vendere, quanti valet ſanitas infirmorum, quod eſt alienum ab omni ratione. Vrbanum quidem eſt, & rationi conſonum, vt qui huiuſmodi res ſibi valde vtiles emit, debitas vẽditori grates rependat, Maximè, ſi non fuerit talis conditionis vendi- E tor, cui ex officio incumbat, illas vendere. Et propterea dicebat Ariſto. lib. 8. Ethic. cap. 13. In amicitia rei vtilis recompenſatio fieri debèt, ſecundum vtilitatem, quam conſequutus eſt ille, qui beneficiũ ſuſcepit. Quaſi ſignificans in amicitia vtili vtilitatem, quæ per donum gratuitum recipitur, eſſe conſiderandam, vt iuxta illius quantitatem gratiæ habeantur. Cùm tamen in iuſtitia commutatiua, ſecundum quam emptio, atque venditio regulari debent, tantum æqualitas rerum ſit penſanda. Ex quo infertur poſſe aliquando contingere, vt aliqua ſecundum naturalem æquitatem ſint debita, quæ tamen ſecundum iuſtitiam non debeantur. Ex hæc in pactum deducere propter mutuũ erit manifeſta vſura, vt quæſtione ſequenti videbimus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm venditio reddatur illicita propter defectum rei venditæ.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd venditio non reddatur iniuſta et illicita propter defectum rei venditæ. Minus enim cætera ſunt penſanda in re quàm rei ſpecies ſubſtantialis. Sed propter defectum ſpecie ſubſtantialis non videtur reddi venditio rei illicita, puta ſi aliquis vendat argentum vel aurum alchimicum pro vero, quod eſt vtile ad omnes humanos vſus, ad quos neceſſarium eſt argentum & aurum, putà ad vaſa & ad alia huiuſmodi: ergo multo minus erit illicita venditio, ſi ſit defectus in alijs. (Leuit. 19. Prou. 11. & 20. Amos 8. Mich. 6.)

2. Præterea, Defectus ex parte rei qui eſt ſecundum quantitatem, maximè videtur iuſtitiæ contrariari, quæ in æqualitate conſiſtit. Quantitas autem per menſuram cognoſcitur. Menſuræ autem rerum, quæ in vſum hominum veniunt: non ſunt determinatæ, ſed alicubi maiores alicubi minores: vt patet per Philoſophum in quinto Ethic. ergo non poteſt euitari defectus ex parte rei venditæ: & ita videtur quòd ex hoc venditio non reddatur illicita.* (Lib. 5. ca. 7. tomo 5.)

3. Præterea, Ad defectum rei venditæ pertinet, ſi ei conueniens qualitas deeſt. Sed ad qualitatem rei cognoſcendam requiritur magna ſcientia, quæ plerisq; venditoribus deeſt: ergo non redditur venditio illicita propter rei defectum.

*Sed contra eſt, quòd * Ambroſ. dicit in libro de Offic. Regula iuſtitiæ manifeſta eſt, quòd a vero non decliniare virum deceat bonum, nec damno iniuſto afficere quemquam, nec aliquid dolo annectere rei ſuæ.* (Lib. 3. c. 11. à med. illius to. 1.)

*Reſpondeo dicendum, quòd circa rem, quæ venditur triplex defectus conſiderari poteſt. Vnus quidem ſecundum ſpeciem rei. Et hunc quidem defectum ſi venditor cognoſcat in re, quam vendit. fraudem committit in venditione. Vnde venditio illicita redditur. Et hoc eſt quod dicitur contra quoſdam Iſai. 1. Argentum tuum uerſum eſt in ſcoriam, vinum tuum miſtũ eſt aqua, Quod enim permiſtum eſt, patitur defectũ, quantum ad ſpeciem. Alius autem defectus eſt ſecundum quantitatem, quæ per menſuram cognoſcitur. Et ideo ſi quis ſcienter vtatur deficienti menſura in vendendo, fraudem committit, & eſt illicita venditio. Vnde dicitur Deuteron. 25. Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius & minus, nec erit in domo tua modius maior & minor. Et poſtea ſubditur: Abominatur enim Dominus eum qui facit hæc, & auerſatur omnem iniuſtitiam. Tertius defectus eſt ex parte qualitatis, puta ſi aliquod animal infirmum vendat quaſi ſanum. Quòd ſi quis ſcienter fecerit, fraudem committit in venditione: vnde eſt illicita venditio. Et in omnibus talibus non ſolum aliquis peccat, iniuſtam venditionem faciendo, ſed etiam ad reſtitutionem tenetur. Si verò eo ignorante aliquis prædictorum defectuum in re vendita fuerit, venditor quidem non peccat, quia facit iniuſtum materialiter: nec eius operatio eſt iniuſta, vt ex ſupradictis * patet: tenetur tamen cum ad eius notitiam peruenerit, damnum recompenſare emptori. Et quod* (Q. 59. art. 2.)

dictum

dictum eſt de venditore, etiam intelligendum eſt ex parte emptoris. Contingit enim quandoque venditorem credere rem ſuã eſſe minus pretioſam, quantum ad ſpeciem, ſicut ſi aliquis vendat aurum loco aurichalci, emptor ſi id cognoſcat, iniuſte emit, & ad reſtitutionem tenetur, & eadem ratio eſt de defectu qualitatis, & quantitatis.

Ad primum ergo dicendum, quòd aurum & argentum non ſolum cara ſunt propter vtilitatem vaſorum, quæ ex eis fabricantur, aut aliorum huiuſmodi: ſed etiam propter dignitatem & puritatem ſubſtantiæ ipſorum. Et ideo ſi aurum vel argentum ab alchimicis factum, veram ſpeciem non habeat auri & argenti, eſt fraudulenta & iniuſta venditio: præ- B *ſertim cum ſint aliquæ vtilitates auri & argenti veri ſecundum naturalem operationem ipſorum, quæ nõ conueniunt auro per alchimiam ſophiſticato. Sicut quòd habet proprietatem lætificandi, & contra quaſdam infirmitates medicinaliter iuuat. Frequentius etiam poteſt poni in operatione, & diutius in ſua puritate permanet aurum verum, quam aurum ſophiſticatum. Si autem per alchimiam fieret aurum verum, non eſſet illicitum ipſum pro vero vendere, quia nihil prohibet artem vti aliquibus naturalibus cauſis ad producendum naturales & veros effectus: ſicut Aug. dicit* in 3. de Trinit. de his quæ arte dæmonum fiunt.*

C

Ad ſecundum dicendum, quòd menſuras rerum venalium neceſſe eſt in diuerſis locis eſſe diuerſas, propter diuerſitatem copiæ & inopiæ rerum: quia vbi res magis abundat, conſueuerunt eſſe maiores menſuræ. In vnoquoque tamen loco ad rectores ciuitatis pertinet determinare quæ ſint iuſtæ menſuræ rerum venalium, penſatis conditionibus locorum & rerum. Et ideo has menſuras publica authoritate vel conſuetudine inſtitutas præterire non licet.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit in 11. de Ciuit. Dei. Pretium rerum venalium non conſideratur ſecundum gradum naturæ, cum quandoque pluris vendatur vnus equus, quam vnus ſeruus, ſed* D *conſideratur ſecundum quòd res in vſum hominis veniunt. Et ideo non oportet, quòd venditor, vel emptor cognoſcat occultas rei venditæ qualitates, ſed illas ſolum, per quas redditur humanis vſibus apta, puta quòd equus ſit fortis, & bene currat: & ſimiliter in cæteris. Has autem qualitates de facili venditor & emptor cognoſcere poſſunt.*

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, tria eſſe, in quibus contingit mercem deficere, ſcilicet, ſubſtantiam, quantitatem, & qualitatem, reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem per tres propoſitiones. Prima concluſio: E Defectus mercis, ſiue in ſubſtantia, ſiue in quantitate, ſiue in qualitate reddit contractum illicitum, ſi pro pretio rei integræ, & ſolidæ vendatur. Probatur: Quoniam violatur tunc iuſtitia. Quare de defectu mercis in ſubſtantia dicitur apud Eſai. ca. 1. Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam, vinum tuum mixtum eſt aqua. Et de defectu in quantitate dicitur in Deuteron. cap. 25. non habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius, & minus. Nec erit in domo tua modius maior, & minor. Abominatur enim Deus eum, qui fecit hæc, & auerſatur omnem iniuſtitiam. Et eadem eſt ratio de defectu in qualitate.

A Secunda concluſio: Venditor, qui rei defectum cognoſcens, eundem fraudulenter emptori celauerit, contra iuſtitiam delinquit, & ad reſtitutionem tenetur: ſed qui rei neſcius contractum fecerit, licet à culpa ſit immunis, tenetur tamen, vbi primum defectus fuerit deprehenſus, damnum recompenſare emptori. Tertia concluſio: Similis ſententia comprehendit emptorem. Contingit enim aliquando, venditorem credere rem ſuam eſſe minus pretioſam, vel in ſubſtantia, vel in quantitate, vel in qualitate: & quod emptor hoc cognoſcat, qui tunc peccabit, & reſtitutionis nexu aſtringetur, ſi minoris emat rem quam valet.

ARTICVLVS III.

Vtrum venditor teneatur, dicere vitium rei venditæ.

AD Tertium ſic proceditur. *Videtur quòd venditor non teneatur dicere vitium rei venditæ. Cum enim venditor emptorem ad emendum non cogat; videtur eius iudicio rem, quam vendit, ſupponere. Sed ad eundem pertinet iudicium & cognitio rei. Non ergo videtur imputandum venditori, ſi emptor in ſuo iudicio decipitur, præcipitanter emendo abſque diligenti inquiſitione de conditionibus rei.*

Quolibet. 2. art. 10.

2. Præterea, Stultum videtur, quòd aliquis id faciat, vnde eius operatio impediatur. Sed ſi aliquis vitia rei vendendæ indicet, impedit ſuam venditionem. Vnde Tullius in libro de Offic. inducit quendam dicentem. Quid tam abſurdum, quàm ſi domini iuſſu ita præco prædiceret, Domum peſtilentem vendo: ergo venditor non tenetur dicere vitia rei venditæ.

Lib. 3. parũ ante med. lib. in c. cuius tit. eſt. In contractibus communibus. quæ forma honeſti, in fine illius.

3. Præterea, Magis neceſſarium eſt homini, vt cognoſcat viam virtutis, quàm vt cognoſcat vitia rerum, quæ venduntur. Sed homo non tenetur cuilibet conſilium dare & veritatem dicere de his, quæ pertinent ad virtutem, quamuis nulli debeat dicere falſitatem: ergo multo minus tenetur venditor vitia rei venditæ dicere, quaſi conſilium dando emptori.

4. Præterea, Si aliquis teneatur dicere defectum rei venditæ, hoc non eſt niſi vt minuatur de pretio. Sed quandoque diminueretur de pretio etiam abſque vitio rei venditæ propter aliquid aliud: puta ſi venditor deferens, triticum ad locum vbi eſt cariſtia frumenti, ſciat multos poſſe venire, qui deferant: quod ſi ſciretur ab ementibus, minus pretium darent. Huiuſmodi autem non oportet dicere venditorem, vt videtur: ergo pari ratione nec vitia rei venditæ.

Sed contra eſt, quòd Ambroſius dicit in libro de Offic. In contractibus vitia eorum, quæ venduntur prodi iubentur, ac niſi intimauerit venditor, quamuis in ius emptionis tranſierint, doli actione vacuantur.*

Lib. 3. c. 10. parũ à prin. tom. 1.

Reſpondeo dicendum, quòd dare alicui occaſionem periculi vel damni, ſemper eſt illicitum, quamuis non ſit neceſſariũ, quòd homo alteri ſemper det auxilium vel conſilium pertinens ad eius qualemcunque promotionem. Sed hoc ſolum eſt neceſſarium in aliquo caſu determinato: puta cum alius eius curæ ſubditur, vel cum non poteſt ei per alium ſubueniri. Venditor autem, qui rem vendẽdam proponit, ex hoc ipſo dat emptori damni vel periculi occaſionem, quòd rem vitioſam ei offert, ſi ex eius vitio damnum, vel periculum incurrere poſſit. Damnum quidem, ſi propter huiuſ-

Extra de iniurijs & damno dato, c. Si cauſa.

modi

modi vitium res, quæ vendenda proponitur, minoris ſit pretij: ipſe verò propter huiuſmodi vitium nihil de pretio ſubtrahat. Periculum autem, ſi propter huiuſmodi vitium vſus rei reddatur impeditus vel noxius: puta ſi aliquis alicui vendat equum claudicantem pro veloci, vel ruinoſam domum pro firma, vel cibum corruptum ſiue venenoſum pro bono. Vnde ſi huiuſmodi vitia ſint occulta, & ipſe non detegat, erit illicita & doloſa venditio, & tenetur venditor ad damni recompenſationem. Si verò vitium ſit manifeſtum, puta ſi equus ſit monoculus, vel cum uſus rei, etſi non competat venditori, poteſt tamen eſſe conueniens alijs, & ipſe propter huiuſmodi vitium, ſubtrahat quantum oportet de pretio, non tenetur ad manifeſtandum vi- B *tium rei, quia forte propter huiuſmodi vitium emptor vellet plus ſubtrahi de pretio, quàm eſſet ſubtrahendum. Vnde poteſt licite venditor indemnitati ſuæ conſulere, vitium rei reticendo.*

*Ad primum ergo dicendum, quòd iudicium non poteſt fieri niſi de re manifeſta. Vnuſquiſque enim iudicat ſecundum quod cognoſcit, vt dicitur * in 1. Ethi. Vnde ſi vitia rei, quæ vendenda proponitur, ſint occulta, niſi per venditorem manifeſtentur, non ſufficienter committitur emptori iudicium. Secus autem eſſet, ſi eſſent vitia manifeſta.*

Lib. 1. c. 1. tom. 5.

Ad ſecundum dicendum, quòd non oportet quod aliquis per præconem vitium rei venditæ prænuntiet: C *quia ſi prædiceret vitium, exterrerentur emptores ab emendo, dum ignorarent alias conditiones rei, ſecundum quas eſt bona & vtilis. Sed ſingulariter eſt dicendum vitium rei ei, qui ad emendum accedit, qui poteſt ſimul omnes conditiones adinuicem comparare bonas & malas. Nihil enim prohibet rem in aliquo vitioſam, in multis alijs vtilem eſſe.*

Ad tertium dicendum, quòd quamuis homo non teneatur ſimpliciter omni dicere veritatem de his, quæ pertinent ad virtutes: tenetur tamen in caſu illo de his dicere veritatem, quando ex eius facto alteri periculum immineret in detrimentum virtutis, niſi diceret veritatem: & ſic eſt in propoſito. D

Ad quartum dicendum, quòd vitium rei facit rem in præſenti eſſe minoris valoris, quàm videatur. Sed in caſu præmiſſo in futurum res expectatur eſſe minoris valoris per ſuperuentum negotiatorum, qui ab ementibus ignorantur. Vnde venditor, qui vendit rem ſecundum pretium quod inuenit, non videtur contra iuſtitiam facere, ſi quod futurum eſt, non exponat; ſi tamen exponeret, vel de pretio ſubtraheret, abundantioris eſſet virtutis, quamuis ad hoc non videatur teneri ex iuſtitiæ debito.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod vitium rei poteſt eſſe vel occultum, vel manifeſtum, & quod quãdo occultum E eſt, aut in damnum vergit, periculumve emptoris, aut ſecus, reſpondet Diuus Thomas ad propoſitam difficultatem per tres propoſitiones. Prima concluſio: Quando vitium mercis occultum eſt, & per quod emptori, vel damnum datur, vel creatur periculum, peccabit venditor illud celans, & ad reſtitutionem tenetur. Probatur: Quamuis non quiſq; lege iuſtitiæ cogatur conſilium auxiliumve alteri præbere, quo à periculis damniſque eripiatur, niſi quãdo, vel ipſi ex munere proprio, & officio incumbit, vel alter extremè laborat: tamen occaſioné pe- A riculi aut damni alteri dare, nemini licet: ſed venditor eo ipſo, quod rem vitio aliquo infectam venum exponit, occaſionem damni dat, atque periculi, quod neſcius emens incurrere poterit. Damnum quidem ſi res propter vitium minoris ſit pretij, quam venditur: periculum autem, ſi propter idem vitium vſus rei, vel inanis ſit, vel forte nociuus: vt ſi quis militi pro ſano equum mancum venderet: quo poſtea in acie vti non poſſet, vel domum ruinam minantem, aut peſtiferum cibum: ergo talis occultatio contra iuſtitiam erit, & ex genere ſuo peccatum mortale, obligans ad reſtitutionem. Secunda concluſio: Si venditor caueat damnum emptori dare, puta, quod non pluris vendit rem, quam cum vitio valet, nec alicui ipſam periculo obijcit, & res præ- B terea pro pretij ratione vſui eſt emptori, nulla lege compellitur vitium manifeſtare. Hanc cõcluſionem in terminis non conſtituit D. Thomas, ſed colligitur ex præcedenti. Et ratio illius. Quia venditor eatenus tenetur emptorem admonere, quatenus nullius ſit ei occaſio, vel damni, vel periculi, ſed in caſu concluſionis nullius damni, aut periculi eſt cauſa: ergo poterit ſuæ rei conſulere, tacendo vitium. Tertia concluſio: Quando vitium eſt manifeſtum, puta, equus monoculus, vt apertè claudus, vel perforata domus, nulla eſt neceſſitas illud euidentius euulgandi. Quia niſi cæcus emptor ſit ipſe poterit id videre. Quare ſi emit præſumitur ſciens emere.

EXPLICATIO DVORVM Articulorum.

C EXplicata iam ſubſtantia venditionis quæ in iuſto conſiſtit pretio, declarat D. Tho. in his duobus articulis conditiones, quę tam ex parte rei venditæ, quam ex parte venditoris, illam comitari debent, vt iuſta ſit. Eſtque materia iſta non minus difficilis, quam neceſſaria. Quam vt nos recto ordine explicemus, dubitamus primo, verũ mercis vitium ita reddat venditionem vel nullam, vel illicitam, vt neceſſarium ſit illud ſemper detegere? Et pro parte negatiua argumentor primò: Quando venditur vinum, verbi gratia, Metymnenſe pro vino ſancti Martini, (ſit autem vinum Metymnenſe ita pretioſum, ſicut vinum ſancti Martini) valida eſt vendi- D tio: & tamen eſt defectus in ſubſtãtia, qui omnium eſt maximus: ergo non ſemper defectus rei, quamuis ſit in ſubſtantia, irritat venditioné. Conſequentia cum minori eſt nota, & maior probatur, ſuppoſito quod qui emit vinum Metymnenſe, non ſoluit pretium in pecunia, ſed vel in pecoribus, vel in alia re fructifera: Tunc, ſi ille contractus non eſſet validus, ſequeretur, venditorem teneri reſtituere rem, quam accepit, cum omnibus ſuis fructibus: omnis enim res ſuo vero domino fructificat: conſequens autem videtur nimis durum: ergo.

Dubiũ an vitium rei ſit detegendum in vẽditione.
1. argum.

Secundo argumentor à ſimili: Qui baptizat Petrum exiſtimans baptizare Paulum, conficit verum ſacramentum: & baptiſmus eſt validus: ergo à fortiori non ſemper error in ſubſtantia vitiabit con- E tractum emptionis. Et confirmatur: Si Epiſcopus conferat beneficium homini hypocritæ exiſtimans, illum eſſe digniſſimum, reuera collatio beneficij eſt valida: & ſi vir contrahat matrimonium cum muliere, putans illam eſſe virginem, vel diuitem, vel generoſam: cuius contrarium in re exiſtit: adhuc illud eſt validum, non obſtante errore quantitatis, & qualitatis perſonæ: ergo a fortiori contractus emptionis, & venditionis erit validus, quamuis exiſtat error in qualitate, & quantitate mercis.

2. argum.

Tertio principaliter argumentor: Poſito caſu, quod iudex vel per iniquitatem, vel per ignorantiam, pretium rei venalis multo minus taxet, quam opor-

3. argum.

opoſteat: Tunc venditor licitè poterit rei venalis menſuram minuere, quantum neceſſe fuerit, ad ſupplendum defectum pretij, venditioque erit valida, & licita: ergo non, ſemper defectus in quantitate irritat contractum.

vltimum argum. Vltimo: Quãdo quis emit rem pretioſam, quam venditor minoris æſtimat, contractus eſt validus: etiam ſi fiat pro pretio, quod venditor exiſtimat iniuſtum: ſi enim eſſet peritiſſimus emptor lapidarius, qui alicuius margaritæ cognoſceret valorem, atque virtutem ſingularem, quam alij homines etiam lapidarij cognoſcere non poſſent, licitè emeret illam pro minori pretio, quam ſecundum ſe valet, iuxta verbum Chriſti apud Matth. cap. 13. Simile eſt regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas, & inuenta vna pretioſa, &c. ergo pari ratione erit validus contractus, quo venditur res vitioſa pro integra, & ſana. Probo conſequentiam: Nam vt dicit D. Tho. in art. 2. concluſione 3. ſimilis ſententia comprehendit emptores, & venditores, quantum ad hoc.

Defectus mercis in genere poteſt eſſe triplex. Pro explicatione hujus difficultatis aduertendũ eſt, quod defectus in genere põt eſſe triplex. Vnus in ſubſtantia mercis: vt ſi aurum falſum pro vero vendatur, vel vitrum pro gemma. Alius in quantitate, vt ſi menſura ſit diminuta, vendaturque pro integra. Tertius in qualitate, vt ſi herba aut lapis pro re virtutem aliquam ad curando vel ad alium effectum habente, vendatur, & non ſit talis. Rurſus eſt quidã defectus manifeſtus. Vt ſi equus, qui venditur ſit monoculus, & alius occultus: qui non ita facile patet. Item ex defectibus occultis, quidam ſunt, qui vergere poſſunt in periculum ſeu dãnum ementis, ſi ei occultentur: quidam vero non. Præterea, ſtat defectum talem eſſe, quod ſi emptor illum ſciret, rem pro nullo pretio emeret: & talem, quod etiam ſi eum ſciret adhuc rem eſſet empturus: quamuis non pro tanto pretio. Item, qui defectum occultat: vel deſcendit in pretio iuxta exigentiam defectus, vel non. Et tandem, aliud eſt venditorem aſſerere mercem ſuam nõ habere defectum, & aliud tacendo illum occultare. Valent enim omnes iſtæ diſtinctiones, ad iudicandum de validitate, aut nullitate contractus. Et ad cognoſcendum an venditor rei defectum occultans peccet; & teneatur ad reſtitutionem.

1. Dictum certum. Quibus poſitis, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primo, certum eſſe, quod ſi venditor rei defectuoſæ, dicit eam non eſſe defectuoſam (vltra peccatum mendacij, quod ſi in damnum, vel periculum notabilem emptoris cedit, erit mortale) contractus eſt nullus: ſi vitium eſt tale quod veritate cognita, res non emeretur. Taliterque vendens tenetur reſarcire quodcunque damnum ex tali venditione ſubſequutum: ſiue defectus ſit occultus, ſiue ità manifeſtus, vt facile ab emente deprehendi poſſit. Et quidem, quod talis contractus ſit nullus, patet: nam eſt doloſus, dolo dante occaſionem contractui. Quod ſufficiens eſt, vt ſit inuoluntarius, & ex conſequenti irritus, cùm de ratione cuiuſcunque contractus humani ſit, vt ſit voluntarius. Quod verò taliter contrahens teneatur reſarcire damnum ex tali contractu ſubſequutum, probatur ex cap. ſi culpa. de iniurijs, & damno dato. Vbi cuiuſcunque damni culpabiliter ab aliquo dati, dicitur faciendam eſſe neceſſario recompenſationem. Et quod hoc habeat verum tam in defectu occulto, quam in eo, qui facile poſſet cognoſci, colligitur ex eo, quod quamuis ignorantia craſſa non excuſet à culpa, iniecta tamen à contrahente non firmat contractum, vt communiter dicũt Doctores. Et ratio eſt; Nam meritò emptor audiens rem, quam emit, nullam habere defectum, non apponit eã diligentiam,

A quæ ſufficiens eſſet vincere, ignorantiam. Et eſt hoc intelligendum de quocunque defectu, ſiue in ſubſtantia, ſiue in quantitate ſiue in qualitate.

Dico ſecundo etiam eſſe certum, quod vitia manifeſta, quæ facile cognoſci poſſunt, non tenetur venditor explicare, niſi videat emptorem laborare imperitia, & ignorantia inuincibili. Vnuſquiſque enim poteſt propriæ rei conſulere, quando alterius damni non eſt cauſa. Quod contingit, quando quis ea damna non manifeſtat, quæ facile cognoſci poſſunt ab emptore. Et ſi illa non cognoſcit, ſibi imputetur qui non aduertit. Tenetur tamen, quodcunque exceſſiuum pretium acceperit, pro rei qualitate reſtituere, vt ex ſupradictis conſtat. Dixi, niſi videat emptorem laborare ignorantia inuincibili. 2. Dictum certum.

B Quia tunc tacens peccat mortaliter, & ad reſtitutionem tenetur, tanquam ille, qui iniuſte damnificat proximum, quidquid dicat Magiſter Soto contra omnes lib. 6. de iuſtitia q. 3. art. 2.

Dico tertiò, etiam eſſe certum, quod qui vitia occulta non dicit, ſi alias rem pro iuſto pretio vendit, non peccat contra iuſtitiam, nec ad reſtitutionem, tenetur. Non enim lædit proximum in pretio: quod neceſſarium eſt vt iniuriam ei atque adeò iniuſtitiã inferre dicatur. Et quidem, ſi emptor cognita veritate rem non erat empturus abſolutè cõtractus eſt nullus, vt pauló antea dicebam. Si verò adhuc erat empturus, quamuis nõ eodem pretio, nihil ad rem. Ex quo enim quis vult rem emere, non eſt rationabiliter inuitus, ſi iuſto ei pretio vendatur. Soto affirmat etiam in primo caſu contractum eſſe validum. Sed proculdubio fallitur, & à communi ſententia immerito recedit. Multum enim refert an dolus det cauſam contractui, vt in primo caſu, vel tantum incidat, vt in ſecundo, ad hoc, vt ipſum nullum, vel validum eſſe dicamus, vt infra etiam latius probabimus. 3. Dictum certum. C

Dico quarto etiam eſſe certum, quod peccat contra iuſtitiam, & ad reſtitutionem tenetur venditor mercis defectu ex occultans, quo vel damnum aliquod temporale, vel periculum emptori ſequitur, vt rectè docet D. Tho. art. 3. concluſione prima. Ratioquè ipſius eſt ſatis efficax. Quamuis enim quiſque lege iuſtitiæ non cogatur conſilium auxiliumve alteri præbere, quo à periculis, & damnis eripiatur, niſi quando vel ipſi ex munere proprio, & officio incumbit, vel alter extremè laborat: occaſionem tamen periculi, aut damni alteri dare nulli eſt licitum. Certum eſt autem, quod eo ipſo, quod venditor rem aliquam vitio affectam venum exponit, occaſionem damni dat, atque periculi, quod emens neſcius incurrere poterit. 4. Dictum certum. D

Dico quinto etiam eſſe certum, quod ſi venditor ignorans rei defectum, eam cum bona fide vendit pro pretio, quod res, ſi talem defectum non haberet, eſſet valitura, à culpa excuſatur. Cùm tamen rei defectum primũ cognouerit, tenetur ad inſtantiam emptoris, vel contractum reſcindere, vel eum ad æqualitatem reducere. Perinde enim eſt ac ſi defraudatio in re ipſa eueniret ſine dolo vendentis. Atque adeo actio competit emptori defraudato: optio vero venditori, vt diximus articulo primo. Excepto, ſi defectus eſt talis, quod emptor illum ſciens nullo modo rem eſſet empturus. Nam tunc non ſolum emens non conſenſit in pretio exceſſiuo, ſed nec in contractu ipſo, ac proinde contractus in tali caſu eſt nullus in conſcientia, nec debet defraudatus venditorem ad ſtandum illi compellere ſi nolit. Itaque hæc certa ſunt apud omnes. 5. Dictum certum. E

Sed quod habet difficultatem eſt, vtrùm tacens vitium occultum ei, qui illo non obſtante, adhuc rem erat empturus, ſed non pro tanto pretio dummodo in pretio deſcendat juxta exigentiam defectus, Punctus difficultatis.

ctus, peccet; Verbi gratia. Vendit Petrus Ioanni equum habentem defectum, quem Ioannes cognoſcere non poteſt. Petrus autem illum cognoſcit pro ptereaque deſcendit in pretio, iuxta exigentiam defectus. Sed ſi Ioãnes illum cognoſceret, adhuc emeret equum, non tamen tanti, quanti valet. Dubium eſt; vtrùm in hoc caſu peccet Petrus talẽ defectum occultans, vel potius non tenetur illum Ioanni manifeſtare; Et quidem certum eſt, Petrum in hoc caſu non peccare contra iuſtitiam; vt ex poſitis in tertio certo dicto manifeſtè colligitur. Sed quod quærimus eſt, vtrùm peccet contra charitatem? Medina C. de reſtit. q. 34. dicto, 3. multis nititur probare, Petrum in eo caſu peccare contra charitatem, niſi talem defectum emptori manifeſtet, cui etiam conſentit ſumma Armilla, verba, empito. §. 16. **Sententia Medinæ.**

1. argum. Primo: Quia decipiti proximum ſaltem negatiuè, vitium ſuæ mercis non manifeſtando: ad quod ex officio venditoris tenetur: ſicut teſtis ex officio tenetur veritatem detegere. Quod niſi fecerit, vel tacẽdo, vel occultando illam, contra charitatem peccat.

2. argum. Secundo: Quia tunc contractus eſſe extortus, & inuoluntarius, quo ad pretij quantitatem, ſi quidem vt ſupponimus, ſecluſo errore emptor in pretij quãtitate non conſentiret. Eſt autem contra charitatem, vt quis ab altero conſenſum inuoluntarium in aliquo extorqueat.

3. argum. Tertio: Hoc ipſum probat Medina argumento ab exemplo deſumpto: Si quis à ſuo debitore parato debitum reddere, occultè illud acciperet, procul dubio peccaret, vt omnes Doctores fatentur: ergo ſimiliter venditor occultè accipiens pretij quantitatem à ſuo emptore, peccabit: licet alias ratione mercis ſibi ſit debitum. Et confirmatur teſtimonio Ambroſij in lib. de officijs, ſic dicente: Regula iuſtitiæ manifeſta eſt, quòd à vero non declinare, virum deceat bonum, nec damno iniuſto afficere quẽquam, nec aliud dolo annectere rei ſuæ. Et rurſus ibidem: In cõtractibus vitia eorum, quæ veneunt prodi iubentur, ac niſi intimauerit venditor, quamuis in ius emptoris tranſeant, doli actione euacuantur.

Concluſio. His tamen non obſtantibus, dico, in caſu poſito non teneri venditorem rei defectum reuelare, maxime ſi non ſperat iuſtũ pretiũ aliunde habere. Hęc ex ſententia D. Tho. in præſenti, quẽ cõiter ſequuntur oẽs Theologi. Et ratio illius eſt. Quia hæc nõ eſt deceptio, nec tenetur mercator ex officio ſuæ mercis defectus patefacere, ſed magis ſuæ indemnitati conſulere, modo alijs iniuriam non faciat. Et confirmatur: Qui emit rem non habentem vitium, pro re defectuoſa modo iuſtum pretium ſoluat, non tenetur venditori eius præſtantiam manifeſtare, vt omnes Doctores concedunt: ergo nec qui vendit rem defectuoſam tenetur emptori eius vitium detegere modo iuſtũ pretium pro rei qualitate non excedat. Probo conſequẽtiam: Nam ſicut læſio hic ſe tenet ex parte ementis: ità etiam ibi ex parte venditoris: & non minus læditur æqualitas, atq; iuſtitia in contractu emptionis, & venditionis, ex parte vnius quam ex parte alterius cum æqua debeat eſſe

Ad argumenta Medinæ. vtriuſque conditio. Nec contrarium probat Medina, Ambroſius enim ſatis explicatur, ſi dicamus debere intelligi quando imminet damnum, vel periculum proximo, vel, quando dolus dat cauſam contractui, vel denique, quando venditor defectũ mercis occultat, nec deſcendit in pretio: quod manifeſtam cõtinet iniuſtitiam, vt ex dictis patet. Nec tũc dicetur proximus rationabiliter inuitus. Nam cum, vt ſupponimus, ipſe alias, rẽ eſſet empturus, nõ poterit iuſtè conqueri, quod pro iuſto pretio ei detur. Nec etiam eſt eadẽ ratio de accipiente occultè pretium. Ille enim ideo peccat quia iuſtitiæ officium vſurpat, & non quia proximum decipiat, vel occultè

A ab ipſo rem accipiat, vt diximus in quæſtione de iudicis iniuſtitia. Nauarro in Manuali c. 23. nu. 89. & Soto lib. 6. de iuſtitia q. 3. art. 2. & Caietanus in iſto articulo, dicunt in caſu, de quo loquimur, facta venditione teneri venditorem admonere emptorẽ de vitio rei; ne ſi alteri eam vendat pro pretio, quod valeret tali defectu non exiſtente, ſit cauſa damni tertij. Quod ergo verum exiſtimo, quãdo venditor probabiliter credit, emptorem eam mercem emiſſe, vt iterum illam vendat. Nã vbi nulla eſt probabilis coniectura de hoc, vel quia non eſt officium emptoris negotiari, vel quia merces venditę breui finientur in poteſtate eiuſdem, non eſt cur venditorem ad ſimilem manifeſtationem teneri dicamus. Et quod dictum eſt in præcedentibus de venditore,

B tẽ defectuoſam ſcienter emptori ignoranti vendente, è contra eſt intelligendum de emptore valorem mercis cognoſcente, quem venditor ignorat. Tunc. n. tenetur emptor aſcendere in pretio iuxta valorem mercis, cum animus vendentis huiuſmodi valorem ignorantis non ſit aliquam emptori facere donationem. Quòd ſi tam venditor, quam emptor mercis valorem ignorent, quia fortè putant eſſe vitium quod eſt gemma, aut lapis pretioſus: tunc ignorantia excuſabit a culpa emptorem, qui rem vili pretio emit, non tamen à reſtitutione, qua debet ſupplere pretij defectum, quam primum ſciuerit mercis valorem. Vel ſaltem tenebitur contractum reſcindere, ſi pretij defectum ſupplere nolit. Maximè, ſi defraudatio fuerit vltra dimidium.

C Ex dictis infero primò perperam Mercatum dicere, peccare eum, & teneri ad reſtitutionem, qui occultum rei vitium reticet, etiam ſi deſcendat in pretio. Abſolutè enim id non eſt verum. Niſi tantum quando vitium tale fuerit quod eo cognito, venditio ſimpliciter non celebraretur. Tunc enim contractus redderetur inuoluntarius, & ex conſequenti nullus, & reſcindendus. **1. Corollarium.**

Infero ſecundo licitum eſſe viliùs emere rem, ratione defectus, quam ex legis taxatione, aut communi cõnſuetudine ualet. Lex enim, & communis æſtimatio determinantes pretia rebus, loquuntur de illis, quatenus ſunt in ſana diſpoſitione, nec reſpiciunt id, quod eſt per accidens. **2. Corollarium.**

Infero tertio, quod qui vendit vinũ, ſeu triticum **3. Corollarium.**

D aut rem aliam, quam ſcit ad corruptionem eſſe diſpoſitam, nec diu in ſua bonitate permanſuram: & ſcit ſimiliter, aut probabiliter putat, vel ſaltem dubitat, quod emptor rem illam emit, ad eam conſeruandam, tenetur emptorem certiorem facere, quod ea res non tanto tempore cõſeruabitur. Alias illius defectus occultatio in damnum vergeret emptoris: quod venditor ex iuſtitia vitare tenetur, vt ex quarto dicto certo colligere licet. Dixi notanter, ſi venditor probabiliter putat, vel ſaltem dubitat emptorem rem illam emere ad eã conſeruandã. Nam ſi cognoſcit, quod vult eam ſtatim conſumere totũ valorem poterit recipere nulla talis defectus facta declaratione. Nam cum res habeant valorem, per ordinem ad vſus humanos: & ad vſum pręſentem

E ex communi æſtimatione, tantum valeat illa res, ac ſi haberet diuturnas diſpoſitiones cõſeruantes, ſit, vt toto pretio curenti iuſtè vendi poſſit.

Sed reſtat tunc reſpondere ad argumenta in principio facta, quatenus militant contra doctrinam à nobis poſitam. Et ad primum, vt reſpondeamus, aduertendum eſt, quod quamuis per ſe loquendo, & regulariter quodlibet rei uitium, ſiue in ſubſtantia, ſiue in quantitate, ſiue in qualitate, irritet contractum, ſi res pro integra, & abſque defectu vendatur, poteſt tamen contingere, vt læſio in quolibet iſtorum ſi adeò minima, vt contractus validus ſit. Tum, quia in moralibus quod parum eſt pro nihilo **Ad 1. arg. in principio dubitationis factum.**

lo reputatur. Tum etiam, quia vt ſupra diximus, in venditione cuiuſcunque rei, æſtimatio eſt deſumenda non ex ſubſtantia illius, ſed ex vtilitate, quam in ordine ad vſus humanos importat. Et certum eſt, quod quando differentia, vel in ſubſtantia, vel in quantitate, vel in qualitate, eſt minima, res illæ æqualiter, vel quaſi æqualiter ſe habere dicunt in ordine ad humanam vtilitatem. Et ità contingit in caſu, quo vinum Metymnenſe pro vino ſancti Martini venderetur. Verum eſt tamen, quod ſi vinum ſancti Martini medicinalem aliquam qualitatem haberet, quæ in alio vino Metymnenſi, licet ita bono, non inueniretur, iniquum eſſet vnum pro alio ſubſtituere, quando ratione medicinæ quæreretur propter rationes à nobis ſæpius repetitas. Et hinc colligere licet, qualiter eſt etiam iudicandum de illis B qui vendunt vinum lymphatum, aut medicinas non puras, vel quid ſimile faciunt, ipſis emptoribus ignorãtibus. Aliquando enim peccant, & ad reſtitutionem tenentur; aliquando verò non peccant. Peccant quidem, & ad reſtitutionem tenentur, quotieſcunque tali miſtio nociua eſt, periculumque aut damnum proximo affert. Et hoc ſiue venditor deſcendat in pretio, ſiue ſecus. Similiter etiam peccãt, & tenentur ad reſtitutionem, etiam ſi miſtio nec damnum, nec periculum ſit allatura, quãdo res quę pura non eſt, non valet tantũ, quantũ valet pura, & pro pura venditur, & perfecta. Maximè, ſi diminutio valoris ex miſtione proueniens notabilis ſit. Sed nec peccant nec tenentur ad reſtitutionem, quando miſtio, nec minoris valoris, nec minoris vtili- C tatis facit rem ad eum vſum, ad quem emitur, quã ſi illa facta non fuiſſet. Et prætereca quando valoris, & bonitatis adeò parua eſt facta diminutio, vt homines de illa nihil curent, vel ſaltem ſecundum rationem nihil curare debeant. Vſus etiam pharmacopolarum; qui vocatur, quid pro quo, cũ, ſcilicet, petenti tale oleum, vel vnguentum dant aliud, vel quia illud non habent, vel quia eiuſdem effectus atque virtutis fore iudicatur ex æqualitate valoris & pretij erit iuſtificandus, ſicut omnes alij, in quibus defectus inuenitur.

Ad 2. arg. Ad ſecundum argumentum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ratio diſcriminis eſt: Nam ad hoc, vt ſacramentum baptiſmi ſit validum, ſolum requiritur materia & forma, cum debita intentione mini- D ſtri, quæ eſt faciendi, quod facit Eccleſia in ſubiecto capaci. Quę omnia inueniuntur in illo, qui baptizat Paulum, putans baptizari Petrum. Ad religioſam enim intentionem miniſtri impertinens eſt quod velit baptizare hunc, vel illum hominem. Sed tantum debet velle baptizare illum, circa quem actum ablutionis exercet, quicunque ſit ille. Quòd autem miniſter putet eſſe Petrum, & ſit Paulus, eſt quędam ignorantia concomitans, quæ debitam intentionẽ non deſtruit. Verum eſt, quod ſi miniſter intenderet baptizare Petrum præciſe, & non alium baptiſmus eſſet nullus. Sed tunc peccaret mortaliter, tanquam ille, qui debitam intentionem non haberet. At verò ad hoc, vt contractus emptionis, & venditionis ſit validus, neceſſarium eſt, vt eadem illa res, E de qua facta fuit conuentio, in eadem ſubſtantia, quantitate, & qualitate tradatur, ſicut petitur ab ipſo emptore. Et ſi ſecus fiat, contractus erit inuoluntarius, & ex conſequenti nullus. Ad confirmationem ſimiliter reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ratio deſcriminis eſt: Nam, quia ad bonum commune Eccleſiæ expedit vt eius miniſtri ſint certi & determinati, idcirco eadem Eccleſia, quæ domina eſt beneficiorum, voluit, vt collatio beneficij in caſu argumenti ſit valida, quamuis aliàs ille, cui confertur, illius ſit indignus. At verò in contractu emptionis, & venditio-

A nis nihil retulerit ad bonum communitatis, quod quando non traditur eadem res, vel in ſubſtantia, vel in quantitate, vel in qualitate, nullus reddatur. Et ideò nec ab Eccleſia, nec à poteſtate ciuili approbatur. Ad aliud, quod de matrimonio adducitur in eadem confirmatione dico, quod ille, qui cum ea exiſtimatione ducit vxorem, tripliciter ſe poteſt habere. Primo: quod illa concomitetur actionem, & non ſit conditio obiecti intentionis, Vt ſi, verbi gratia diceret in mente; Volo Mariam accipere in vxorem, quam virginem, vel nobilem vel diuitem exiſtimo. Secundo, quòd ea exiſtimatio ſit conditio obiecti intentionis verbis prolata. Vt ſi, verbi gratia, diceret: Volo Maria accipere in vxorem, ſi virgo, vel nobilis, vel diues fuerit. Tertio, quod ea- B dem exiſtimatio ſit conditio obiecti intentionis, verbis tamen non exprimatur, ſed abſolute proferatur conſenſus. Et quidem, ſi ducens vxorem cum illa exiſtimatione virginitatis, habet ſe primo modo matrimonium eſt validum, atque ratum. Et ratio eſt: Quia ſubſtantia illius contractus tunc non eſt, quod mulier ſit virgo, aut nobilis, ſed tantum conſiſtit in hoc, quod vult illam abſolutè accipere in vxorem, exiſtimatioque virginitatis tunc ſolum concomitanter ſe habet ad talem conſenſum. Si verò ſecundo modo ſe habet, nec in foro conſcientiæ, nec in foro exteriori, erit verũ matrimonium conditione non exiſtente, quia deficit illi obiectum contractu. Si autem ſe habeat tertio modo, in foro conſcientiæ non erit verum matrimonium C propter eandem rationem. In foro tamen eccleſiæ validum iudicabitur. Et ipſe virtute adhuc in foro conſcientiæ tenebitur verum matrimonium contrahere. Ex quo enim abſolutè protulit conſenſum, nulla conditione appoſita, grauiter deciperet mulierem, quæ ſe vinculo matrimonij aſtrictam iudicauit, ſi ſecus faceret, quæ iniuria aliter quam verum contrahendo matrimonium reſarciri non poterit.

Ad tertium argumentum reſpondetur, quod, vt diximus articulo primo huius quæſtionis, non facile ſunt admittendæ excuſationes venditorum, qui dicunt, minus iuſto à iudicibus taxatas ſibi fuiſſe merces, ſed ſemper in re dubia, pro miniſtris reipublicæ eſt iudicandum, habendumque pro iuſto pretio, quod ab ipſis fuerit decretum. Cęterum ſi quan- D do certo conſtiterit, iudicis taxationem fuiſſe iniquam, licitum erit venditori vti cautela, minuendo menſuram. Nec per hoc fit iniuria emptoribus, qui tantum accipiunt, quantum ſibi debetur eſt iuſtitia. Ad 3. arg.

Ad vltimum argumentum, vt reſpondeamus, aduertendum eſt, quod quamuis in celebrandis contractibus emptionis, & venditionis, æqualis vtriuſque contrahentis debeat eſſe conditio, quantum ad hoc, quod vterque tenetur leges commutatiuæ iuſtitiæ ſeruare, atque adeò, ſicut venditor peccat contra iuſtitiam vendens rem vitioſam pro integra, ita etiam emptor emens rem integram pro vitioſa, & ſicut venditor non interrogatus tenetur dicere vitium rei, vel minuere pretium, vt iam diximus, ſic etiam emptor tenetur augere pretium mercis E cognoſcens eius valorem, vel illum indicare venditori: (eſt enim venditio actus commutatiuæ iuſtitiæ, vtramque partem æqualiter reſpiciens,) tamen quãdo in re venali aliqua ſpecialis virtus latet, quę communiter ab hominibus etiam peritis illius artis, ignoratur, peritiſſimus emptor illam cognoſcẽs, nec tenebitur eam venditori manifeſtare, nec augere pretium, ſed poterit emere illam pro eo, quod ſecundum communem æſtimationem determinatur. Cuius rei ratio eſt: Tum; Quia illud indicatur iuſtum pretium rerum, quod ab hominibus ſecundum circunſtantiam loci, & temporis communiter æſtimator. Et certum eſt, illam ſingularem virtutẽ Ad vlt. ar.

ab

ab hominibus communiter non æſtimari; ſiquidem nõ cognoſcitur. Tum etiam; Quia illa occultiſſima virtus mercis, aut gemmæ reſpectu perfectiſſimi lapidarij habet ſe ſicut theſaurus abſcõditus in agro. De quo diximus in materia de reſtitutione, licitũ eſſe cuique emere agrum, in quo continetur, nulla facta ipſius venditori manifeſtatione. Quare ad propoſitum argumentum conceſſa maiori, ſi intelligatur de virtute lapidis, quam communiter homines non cognoſcunt, reſpondetur, negando conſequentiam. Et ratio eſt: Nam in emptione cuiuſcunque rei pretioſę nulla fit iniuria venditori, ſi tantum pretium ei conferatur pro illa, quantum ſecundũ communem æſtimationem valet. At verò in venditione rei defectuoſæ, pro integra, ſemper eſt neceſſarium, quod pretium pro illa acceptum ſit maius, quam ſecundum ſe valet, cum res defectuoſa ex communi æſtimatione, non tantum valeat, quantum integra. Et eſt aduertendum, quod quando dicimus lapidarium peritiſſimum poſſe emere minori pretio, quam valet, gemmam, aut aliquem alium lapidem pretioſum, eſt intelligendum dummodo admoneat venditorem de communi valore ipſius; Nam, ſi ſecus fecerit, erit venditor rationabiliter inuitus atque ex conſequenti contractus nullus. Quando Hiſpani à principio venerunt ad Indos, potuerunt ab illis emere margaritas, & aurum pro pretio, quod ſecundum communem æſtimationem illius reipublicæ iuſtum iudicabatur: nec tenebantur eis manifeſtare quanti illa in alijs regionibus haberentur; vt omnes Doctores concedunt. Et ad eundẽ modum, peritiſſimus artifex, qui alicuins lapidis occultiſſimam virtutem cognoſcit, ſatisfeciſſe eſt iudicãdus, ſi tantum pretium pro illo dederit quanti communiter æſtimatur, cum æqua ſit omnium ratio.

Aliud dubium.

Eſt aliud dubium; vtrum venditor ſciens breui tempore magnam copiam mercium venturam, ex quo fiet, vt quæ apud ipſum habentur minori vendentur pretio, teneatur illud emptoribus manifeſtare minuereque pretium, vel potius adhuc poſſit, illa, pro pretio integro hic & nunc in ciuitate currente vendere? Hanc difficultatem in terminis diſputant, Medina. q. 35. Sylueſt. verbo, emptio. q. 15. Soto lib. 6. de iuſtitia. q. 3. artic. 2. in ſolutione ad vltimum. Conrad. q. 36. exẽplo. 3. & q. 66. de Contract. Couarr. in reg. peccatum. 2. p. §. 4. nu. 5. & 6. Cord. lib. 1. quæſtionarij. q. 14. Ex quorum omnium ſententia dico primò, certum eſſe, quod ſi res eſt ſtatim conſumenda, integro pretio currenti vendi poteſt. Ad illum enim vſum tanti communiter æſtimatur. Dico ſecundo, etiam eſſe certũ, quod ſi ignota eſt vtrique contrahentium futura pretij variatio, licita erit venditio pro pretio currenti, nec taliter vendens ab aliquam tenebitur reſtitutionẽ. Quia cum neuter tunc alterum decipiat, æqua debet eſſe vtriuſque conditio. Dico tertio etiam eſſe certũ, quod ſi vtrique fuit nota futura mercium copia, licitè pro illa accipitur pretium præſens. Volenti enim, & ſcienti non fit iniuria. Sed quod habet difficultatem eſt, an quando emptore ignorante, venditor ſcit futuram pretij variationem, poſſit totum, quod in præſenti currit pro mercibus accipere ab eo, qui ſimiles merces ad eas ſeruandum, vel poſteà alijs vendendum emit, ex quo emptor notabile damnum, & detrimentum patietur. Conradus de contract. q. 66. partem tenet negatiuam, quã etiam ſequitur Medina. C. de reſti. q. 35. & Gabriel in 4. d. 15. q. 11. ar. 3. dub. 6. Qui omnes dicunt prædictum venditorem moraliter peccare, & ad reſtitutionem teneri. Non quidem tanti quantus futurus eſſet defectus pretij, ſed quanti minoris æſtimarentur merces ſi omnes prædictam mercium abundantiam cognoſcerent. Eandem etiam ſententiam ſequitur

1. dictum certum.

2. dictum certum.

3. dictum certum.

Punctus difficultatis.

Sententia Cõradi & aliorum.

Bart. in leg. quæro. ff. de actio. emptio. & glo. in leg. contra leg. ff. de legibus. Et probatur à Medina quatuor rationibus: Primò ſic: Merces in caſu poſito ob ſimilium mercium abundantiam proximè futuram, decreſcunt in pretio ſecundum communem æſtimationem: ſicut enim penuria mercium non ſolum prę̨ſens, ſed etiam de propinquo ſperata auget, ita & abundantia non ſolum prę̨ſens, ſed etiam proximè futura minuit valorem earum: Eſtque hoc verum etiam ſi non ſint actu in iſto loco, ſed in propinquis; quia quod parum diſtat, nihil diſtare videtur, ergo qui ſciens futuram magnam mercium copiam illas venderet pro pretio tunc currenti, plus pro eis acciperet, quam ſecundum communem æſtimationem valet: atque ex conſequenti peccaret mortaliter, & teneretur ad reſtitutionem. 1. arg.

Secundo ſic argumentor. Quando ſolus venditor ſcit bonitatem rei intrinſecam, vel etiam extrinſecam, eſſe diminutam, vel breui minuendam, ſiue tollendam, maxime ſi ſit ad corumptionem diſpoſita, tenetur hoc ipſum ignoranti emptori manifeſtare: vel ſaltem in pretio deſcẽdere, vt diximus dubio præcedenti: ergo ad idem ſimiliter tenebitur quando vendit rem in valore, & pretio vſuali breui minuendam. Probo conſequentiam: Quia non minus læditur emptor, quando res in valore vſuali; vel pretio in breui minuenda, pro integro pretio illi venditor, quam ſi in bonitate vel valore naturali diminuta, vel in breui minuenda pro integra, & perfecta ſibi venderetur. Itaque dicetur hæc merx eſſe in via, & diſpoſitione ad corruptionẽ, vel diminutionem pretij vſualis, in caſu præſenti ſicut quando eſt in via vel diſpoſitione ad corruptionem, ſeu diminutionem valoris, & bonitatis ſuæ naturalis. 2. argu.

Tertio. Rerum iuſtus valor non ex quacunque communi ę̨ſtimatione deſumitur, ſed ex prudenti, & diſcreta; qualis non eſt illa, quæ ex ignorantia, & errore ciuium procedit, cum ſi ſcirent proximam rerum abundantiam, non tanti æſtimaſſent: ergo non ille, qui modo currit, eſt verus ac iuſtus valor; ſed putatiuus: atque adeò, qui ſecundum illum ſciens vendit, peccat, & ad reſtitutionem tenetur. 3. arg.

Quarto argumentatur Medina ad probandam ſuam ſententiam pluribus in medium adductis inconuenientibus, quæ ex oppoſita ſequerentur. Primum eſt: Nã alias ſequeretur, quod mercator ſciẽs, craſtina die hanc ciuitatem obſidendam, poſſet hodie omnia bona ſua pro pretio curenti vendere, quod videtur iniquum, & contra bonum, non ſolum ciuium, ſed etiam ipſius reipublicæ. Secundo ſequeretur, quod ſciens craſtina die frumenti taxationem futuram, multò minorem quam modò, poſſet hodie ingentem copiam tritici vendere pro pretio pragmaticæ currentis: ex quo non leue dãnum reipublicæ conſurgeret. Tertio, ſequeretur quod ſciens aliquam monetam craſtina die in regno à ſuo valore deponendam, poſſet omne, quam haberet, permutare; ex quo ſimiliter grauis iniuria inferretur ciuibus. Hæc Medina. Cicer. lib. 3. de Officijs, de mercatore quodam Alexandrino, qui Rhodum annonæ caritate laborantem frumenti numerum aduexit, ſciens ſe alios mercatores ſequuturos, dubitationem proponit, vtrum teneretur tunc ille ciues copiæ futuræ præmonere, vel potius tacitus poſſet pretio currenti merces diuendere. In mediumque adducta Antipatris ſententia, quæ eſt eadem cum opinione Medinæ, illam hac ratione probat: Nam inter homines lege naturæ quædam ſocietas eſt naturalis, contra quam facit qui celat ſocios quod illis eſt commoditatis. Et ſic dicit, quod licet non omne, quod tacemus, celemus aliquem, tamen quod emolumenti noſtri cauſa alios volumus ignorare, celare dicimus. Ac per conſequens fraudu- 4. arg.

fraudulentus eſt contractus, & hominis, vt ipſe inquit, verſuti, aſtuti, fallacis, malitioſi, callidi, veteratoris, vafri.

Sententia Corduba. Corduba lib. I. quæſtionarij quęſtione 14. in fine, propoſitis duabus opinionibus cũ ſuis rationibus; vna Medinæ modo à nobis explicata, altera Diu. Tho. & aliorum, omnino ei contraria, ſubiungit tertiam, quam ipſe ſequitur, & mediam appellat; dicens, ad propoſitam difficultatem, ſub diſtinctione eſſe reſpondendum. Nam ſi pretium mercium, quarum copia futura ſperatur, iam eſt à republica ſeu eius rectore taxatum, vel tale, quod ſecundum communem æſtimationem, & conſuetudinem tanquam iuſtum currit in illo loco, licitum eſt mercatori pro illo ſuas merces vendere, quantumcunque ſciuerit illarum copiam in proximo futuram, & ex quo earum valor minuetur. Tamen ſi pretium eſt vagum, & denuo taxandum a communitate, ſeu eius rectore vel ab ipſo venditore ſtatuendum, habet locum, & veritatem opinio Medinæ. Et ratio huius differentiæ eſt: Nam cum primo caſu illarum mercium precium vſque tunc taxatum, vel communiter currens, iuſtum ſit, ſicut iuſtè decretũ & introductum, vt ſupponimus, tandiu tale debet manere, quandiu rationabiliter non mutatur, vel mutari debeat, aut denuò aliud iuſtum pretium introducatur. Et certum eſt, quod quandiu futura mercium copia communiter non ſcitur, nec mutatur eorum iuſtum pretium, nec eſt rationabilis cauſa illud mutandi. At verò, quando pretium non eſt taxatum, ſed eſt vel de nouo taxandum, vel ab ipſo venditore ſtatuendum, conſiderandæ ſunt omnes circunſtantiæ, quæ rei valorem, vel augere, vel minuere poſſunt, vt ſic iuſtum eius pretium ſtatuatur; quarum vna eſt futura copia ab ipſo venditore præcognita.

Impugnatur Corduba. Hæc ſententia Cordubæ ſubtilis eſt, & quæ forſan metaphyſicè loquendo veritatem haberet. Sed quoniam moraliter non contingit, eſſe aliquas res communibus vſibus neceſſarias, quarum pretium, vel ex lege, vel ex communi hominum conſuetudine, & æſtimatione taxatæ non ſint, non erit opus ea diſtinctione. Eo vel maximè, quod cum res, quæ publicam taxationem non habent, quales ſunt illæ, quæ non ad neceſſitatem, ſed ad ornatum ſpectant, ex contrahentium conuentione, ſuum iuſtum pretium ſortiantur, vt diximus arti. primo huius quæſtionis; non eſt cur dicamus, quod ſi contrahentes conueniunt in pretio, illud non ſit iuſtum, eſto talis mercis maior copia ſit futura.

1. Conclu. Quocirca, vt quid in hac re mihi videtur dicendum explicem; ſit prima concluſio: Venditor, qui ſciens futuram magnam copiam mercium, vendit ea quas apud ſe habet pro pretio curtenti; non eſt iuſtus, nec ad aliquam reſtitutionem tenetur. Hanc ponit D. Th. art. 3. huius quæſt. in ſolutione ad 4. Soto li. 6. de iuſtitia q. 3. ar. 2. in ſolutione ad 3. argumẽtum principale. Alexan. in tract. dierum genialium lib. 6. ca. 1. Couarru. in reg. peccatũ. p. 2. §. 4. & multi alij ab ipſo relati. Dixi autem, quod talia faciens nõ eſt iniuſtus. Nã contra charitatem poterit aliquando peccare, vt dicemus in qnarta concluſione. Et probatur: Iuſtus, & verus valor rerum non ex priuata vnius, vel duorum pendet æſtimatione, ſed vel ex principis, vel communi hominum decreto, vt diximus in ſuperioribus: ſed in caſu concluſionis per publicam, & cõem hominum æſtimationẽ eſt taxatum pretiũ rerum: ergo illud eſt habendum pro iuſto, & vero, non obſtante quacunque alia particulari cognitione. Et confirmatur: Vbi eſt publica taxatio mercis, communis hominum æſtimatio locum habere non poteſt: & vbi eſt communis æſtimatio, non habet locum priuatum vnius hominis decretum, vt ſupra diximus: ſed in noſtro caſu ſolus eſt vnus, ſcilicet, venditor, qui ob ſcientiam futurarum vilius æſtimat merces: ergo non propter id variari debet pretium, vel decreſcere ex iuſtitia. Secundo: Particularis cognitio, vel ignorantia iuſti pretij, aut aliarum conditionum mercis per accidens facientium ad iuſtitiam ipſius, impertinens eſt, & non variat iuſtum pretium rei, iam vere exiſtens vel conſtitutum: ità, vt propter illam tantum particularem alicuius cognitionem, vel ignorantiam reddatur iniuſtum, quod ſine illa erat iuſtum, vel è conuerſo reddatur iuſtũ, quod ſine illa erat iniuſtũ: ſed in caſu, concluſionis ſolum eſt cognitio particularis venditoris, de illa conditione extrinſeca mercis: ſcilicet, de abundãtia proximè futura, vt ſuppono; ergo illa non ſufficiet variare iuſtum pretium rei iam taxatum, & conſtitutum. Atq; adeò iuſtè poterit mercator pro pretio currente vendere, non obſtantę quacunque particulari ſua cognitione, quæ non eſt potens reddere iniuſtum pretiũ, quod ſine illa erat iuſtum. Conſequentia cum minori eſt nota, & maior probatur: Quod vni eſt iuſtum, omnibus ſcientibus, & neſcientibus iuſtum eſt: eſt enim iuſtitia, vel iniuſtitia pretij à parte rei, ſicut & ipſa iuſtitia in medio conſiſtit, vt ex ſententia Ariſt. lib. 5. Ethi. docuimus ſupra q. 58. art. 10. nec ex cognitione, aut ignorantia huius vel illius dependet: ergo ipſa particularis cognitio vel ignorantia impertinens eſt, nec variat iuſtum pretium rei. Vltimo. Si venditor qui ſciens magnam futuram copiam mercium, vendit eas, quas apud ſe habet pro pretio currenti, eſſet iniuſtus, & ad reſtitutionem teneretur, ſequeretur, quod etiam ille, qui ignorans illam copiam futuram, eaſdem vendere pro eodem pretio ſimiliter teneretur ad reſtitutionem: conſequens autem eſt falſum, & contra omnes: ergo & illud ex quo ſequitur. Probo ſequelam: Obligatio ad reſtitutionem, non ſolum oritur ex iniuſta acceptione, ſed etiam ex re accepta: ergo quemadmodum dicitur mercatorem ſcientem futuram copiam teneri ad reſtitutionem, ratione iniuſtæ acceptionis, erit etiam dicendum, quod ignorans eandem copiam futuram, tenebitur ad ſimilẽ reſtitutionem, rõne rei acceptę.

2. Conclu. Secunda concluſio: Etiam ſi iſte uenditor interrogatus, an futura eſſet magna copia illarum mercium, quas vendit, diceret ſe neſcire, & etiam ſi diceret non eſſe futuram, non peccaret contra iuſtitiam, nec ad reſtitutionem teneretur. Probatur: Non obſtante tali mendacio adhuc talis contractus haberet omnia, quæ neceſſario ſunt, vt iuſtus dicatur; traderentur enim merces abſque aliquo vitio, pro pretio iuſto currenti: ergo eſſet iuſtus. Et ſi quis contra hoc argumentetur; Si alius aſſiſtens ita mentiretur, faceret iniuſtum, & ad reſtitutionem teneretur, vt omnes Doctores concedunt: ergo multò magis ſi ipſe mercator mentiatur. Et confirmatur: Qui mentiendo impedit eleemoſynam pauperi, peccat contra iuſtitiam, & ad reſtitutionem tenetur: ergo pari ratione, qui mentiendo eſt cauſa, vt alteri damnum inferatur. Ad primum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Venditor enim tacendo, vel mẽtiendo non facit iniuſtũ. Tum, quia ſolum inducit emptorem ad contractum iuſtum. Tum etiam, quia ſi diceret veritatem, ſimile damnum in proprijs facultatibus incurreret, quod ipſe pati non tenetur. Atque adeò illud mendacium non eſt pernicioſum formaliter, ſed ſolum officioſum, vt pote quod per ſe ordinatur ad fugiendum damnum, quod venditor ſubire non obligatur. Eſtque per accidens, quod emptor ex illo damnificetur. At vero alius mentiens pernicioſe mentiretur, & non officioſe tantum, poſtquam ex tali mendacio nec bonum comparat, nec malum euitat. Et ſic facit contra iuſtitiam, & ad reſtitutionem tenetur.

Ad

Ad confirmationem reſpõdetur, quod ille, qui mentiendo impedit eleemoſynam pauperi, dupliciter ſe poteſt habere. Nam vel ipſe eſt pauper, & vt ſibi dupla eleemoſyna detur, alterum decipit autem dicendo, dominum non adeſſe, aut eleemoſynam iam eſſe elargitam: & tunc iſte mentiens nec peccat contra iuſtitiam nec ad reſtitutionem tenetur. Vterque enim pauper habet idem ius. Et ſic ſolum mentitur officioſe. Vel eſt diues, qui mentitur pauperi, & tunc mendacium eſt pernicioſum contra iuſtitiam, & ad reſtitutionem obligans.

3. Conclu. Tertia concluſio: Quod dictum eſt de venditore, eſt etiam dicendum proportionabiliter de emptore, ſcilicet, quod ſi emptor ſcit futurã magnam copiam mercium, aut earundem inopiam, ex quo pretia augentur, poterit tacere emereque illas pro pretio currenti. Et ſi mentiatur, non erit eius mendacium pernicioſum, ſed officioſum tantum; atque ex conſequenti non obligans ad reſtitutionem. Hæc concluſio probatur eiſdem rationibus, quibus præcedentes fuerunt probatæ, cum in contractu emptionis & venditionis vtriuſque contrahentis, vt ſæpe diximus, debeat eſſe æqua conditio. Et prætereà confirmatur ex hiſtoria Taletis Mileſij, quam Ariſt. lib. 1. Polit. c. 7. refert, dicens, quod cum huic philoſopho tanquam in opprobrium obijceretur, quod philoſophia ſuos alumnos pauperes efficeret, ipſe per Aſtrologiam oliuarum vbertatem eo anno futuram proſpiciens, collecta exigua pecunia creditò, emit in hyeme, ſub confuſo, quantum quiſque olei eſſet collecturus, & arras dedit. Poſtea vero, tum, quia ingentiſſima copia peruenit, tum etiam, quia ipſe ſolus fuit venditor, ampliſſimos confecit theſauros. Oſtendens nimirum facilè eſſe philoſophis ditari, niſi ſapientis eſſet diuitias deſpectui habere. Simile legitur de Ioſeph. Geneſ. 41. Qui futuræ vbertatis annorum ſeptem quos aliorum non minor ſubſequutura erat ſterilitas diuinitus edoctus, vili prius emendo, & carè poſtea vendendo Pharaonem ditauit.

4. Conclu. Quarta concluſio: Aliquando poterit contingere, vt in caſibus prædictis, tam venditor, quam emptor peccent contra charitatem, quod, ex communibus legibus charitatis, quibus tenemur bono proximi conſulere, quando ſine magno detrimento proprio fieri poteſt, iudicandum erit. Et ſic dico, quod ſi Ioannes, verbi gratia, ſciret, ingentem ſummam tritici futuram, & Petrus modo vellet ab eo emere magnam quantitatem pro pretio currenti, propter quod Petrus craſtina die in paupertatem incideret, contra charitatem peccaret Ioannes, ſi non diceret illi, vt in craſtinum expectaret. Maximè ſi Ioannes ſuum triticum vendere poſſet pluribus ciuibus diuiſim. Secus autem eſſet, ſi Ioannes ex eo quod non vendat triticum Petro, in ſimilem pauperiatem incideret. Nam tunc nihil tenetur indicare; nec contra iuſtitiam, nec contra charitatem peccaret triticum vendens; cum charitas bene ordinata à ſeipſo incipiat, & nullus teneatur conſulere bono proximi, cum tanto detrimento proprio.

Ad 1. arg. Ad primum argumentum in principio factum reſpondetur, illud antecedens ſolum habere verum de penuria, & abundantia communiter cognita, quæ eſt præſens, vel proximè futura: non autem de ea, quæ ab aliquo particulari venditore vel emptore tantum cognita eſt, vt ex ſupradictis patet.

Ad 2. arg. Ad ſecundum reſpondetur conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ad probationem dico eſſe latiſſimum diſcrimen inter valorem rei defectuoſæ, qui eſt ab intrinſeco conditionis illius rei: & valorem ex abundantia vel penuria proximè futura qui ſumitur ab extrinſeca conditione mercis. Nam valor; qui eſt ab intrinſeco conditionis A rei; qui eſt quo ad ſubſtantiam, quantitatem, vel qualitatem rei defectuoſæ, per ſe facit ad iuſtum pretium conſtituendum, nec particularis cognitio, aut ignorantia talis valoris eſt ſufficiens variare illud. Quare quamuis particularis ignorantia venditoris rei defectuoſæ, eam cum bona fide pro pretio currenti vendentis tanquam ſanam, excuſet illum à peccato & dolo; nõ tamen variat iuſtum pretium illius; nec de iniuſto eſt potens reddere iuſtum, quia aliud pretium rei defectuoſæ, & aliud rei integræ atque perfectæ iuſtum eſt ex ſua natura. Ex quo fit vt qui ex tali ignorantia rem defectuoſam pro ſana vendidit, cognito defectu, teneatur ad petitionem emptoris defraudari, vel reſcindere contractum, vel ipſum ad æqualitatem reducere, reſtituendo quod vltra iuſtum pretium rei accepit. B Cæterum valor ex abundantia, vel penuria proximè futura, quia ſumitur ab extrinſeca conditione mercis, per quam nec res ipſa in ſua bonitate, vel valore naturali, nec in quantitate vel qualitate mutatur, per accidens facit ad iuſtum pretium conſtituendum, nec per particularem ſolius venditoris, vel emptoris: ſed per ſolam communem cognitionem, vel ignorantiam, & æſtimationem inde pendentem, quis ſit rei valor, vel iuſtum pretium currens, determinari debet.

Ad 3. arg. Ad tertium reſpondetur negando, quod communis æſtimatio tempore, quo mercator vendit res pro pretio currẽti, ſciens plures alias breui futuras, non ſit prudens, & diſcreta. Non enim eſt imprudentia, C ſed prudentia maxima res illas tanti æſtimare, quanti hic, & nunc ſuppoſito, quod neſciat futuras merces, prudentiſſimus quiſque faceret æſtimationem. Et aliud eſt hominem falli, & aliud imprudenter agere. Nec illa æſtimatio procedit ex errore. Error enim eſt priuatio ſcientiæ debitæ in eſſe. Et certum eſt, illud, quod fortuito quodam caſu accidit, præter omnium intentionem, ſciri non eſſe debitum. Quare non ex errore, ſed ex vera & ſufficienti ſcientia dicta appretiatio procedere erit dicenda.

Ad 4. arg. Ad quartum reſpondetur; non eſſe habenda pro inconuenientibus, quæ Medina ex noſtra ſententia infert; ſed potius ſunt vera. Quamuis aliquando talia faciens poterit peccare contra charitatem, vt in quarta concluſione diximus.

1. Corollarium. Ex dictis infero primò; D quamuis nullus ex Doctoribus noſtræ ſententiæ id aſſerat; quod etiam ſi merces eſſent iam actu, ſed ſecreto, in ciuitate; ſi id nullus alius ſciat, niſi venditor, vel fortè pauci alij, adhuc poterit ſuas pro pretio currenti vendere, ob rationes factas. Illud enim ſemper eſt habendum iuſtum quouſque ex lege, vel communi hominum æſtimatione, & ſcientia aliud determinetur.

2. Corollarium. Infero ſecundo idem eſſe ſeruãdum in contractu mutui, vel cambij. Si enim tempore, quo mutuam dedi pecuniam, ſiue in cambio depoſui, valebat tantum ex communi curſu, & taxatione; etiam ſi ego ſciuerim breui minuendam ex Regis decreto; potero totum valorem repetere, quod habuit tempore mutui. Imo etiam, ſi decretum ſit iam factum, & ego ſolus id ſciam, potero quoaduſ- E que promulgetur antiquum valorẽ exigere; quidquid dicat Syluester verbo Vſura. 1. q. 15. Qui minus conſequenter loquens, affirmat non licere mutuare pecuniam quam ſcio breuiter minuendam in valore, vt alia eiuſdem pretij ſoluatur, niſi quando mutuatarius illam eſſet conſumpturus ſtatim. Et ponit exemplum de merce breui corrumpenda. Sed melius Corduba, & alij Doctores noſtræ ſententiæ dicunt, quod etiam ſi illam eſſet ſeruaturus licitum eſſet mihi ei cum illo pacto mutuare: ſi quidem in præſenti, ex communi æſtimatione, vel lege tantum aſſequitur valorem.

ARTI-

ARTICVLVS IIII.

Vtrum liceat negotiando, aliquid carius vendere, quam emere.

*AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd non liceat negotiando aliquid carius uendere quam emere. Dicit enim * Chryſoſt. ſupra Matth. 21. Quicunque rem comparat, vt integram & immutatam vendendo lucretur: ille eſt mercator, qui de templo Dei eycitur. Et idem dicit Caſſiodorus * ſuper illud Pſ. 70. Quoniam non cognoui literaturam, vel negotiationem, ſecundum aliam * literam: Quid inquit, eſt aliud negotiatio, niſi vilius comparare, & carius velle diſtrahere? Et ſubdit, negotiatores tales Dominus eiecit de templo. Sed nullus eycitur de templo, niſi propter aliquod peccatum: ergo talis negotiatio eſt peccatum.*

Opuſ. 13. c.3. Hom. 38. in opere imperfecto a med. to. 2. Et habetur diſt. 88. cap. Eijciens. Et habetur diſt. 88. cap. Quid eſt aliud. Eodē loco.

*2. Præterea, Contra iuſtitiam eſt, quod aliquis rem carius vendat, quàm valeat, vel vilius emat, vt ex dictis * apparet. Sed ille qui negotiando rem carius vendit, quàm emerit, neceſſe eſt quòd vel vilius emerit, quàm valeat, vel carius vendat: ergo hoc ſine peccato fieri non poteſt.*

*3. Præterea, Hieron. * dicit, Negotiatorem clericum ex inope diuitem, ex ignobili glorioſum, quaſi quandam peſtem fuge. Non autem negotiatio clericis interdicta eſſe videtur, niſi propter peccatum: ergo negotiando aliquid vilius emere, & carius vendere eſt peccatum.*

In epiſt. ad Nepotianū inter prin. & me. to. 1. Et habetur diſt. 88. cap. Negotiatorem clericum.

*Sed contra eſt, quòd Aug. * dicit ſuper illud Pſal. Quoniam non cognoui literaturam. Negotiator auidus acquirendi, pro damno blaſphemat, pro pretijs rerum mentitur & peierat. Sed hæc vitia hominis non ſunt artis, quæ ſine his vitijs agi poteſt: ergo negotiari ſecundum ſe non eſt licitum.*

Pſal. 70. in cōcione primæ partis Pſal. a med. to. 8. Et habetur diſt. 88. cap. Quoniam.

*Reſpondeo dicendum, quòd ad negotiationes pertinet commutationibus rerum inſiſtere. Vt autem Philoſoph. * dicit in primo Politic. duplex eſt rerum commutatio. Vna quidem quaſi naturalis & neceſſaria, per quam ſcilicet fit commutatio rei ad rem, vel rerum & denariorum propter neceſſitatem vitæ. Et talis commutatio non propriè pertinet ad negotiatores, ſed magis ad œconomicos, vel politicos, qui habent prouidere vel domui vel ciuitati de rebus neceſſarijs ad vitam. Alia verò communitatis ſpecies eſt vel denariorum ad denarios, vel quarumcunque rerum ad denarios, non propter res neceſſarias vitæ, ſed propter lucrum quærendum. Et hæc quidem commutatio proprio videtur ad negotiatores pertinere, ſecundum * Philoph. Prima autem commutatio laudabilis eſt, quia deſeruit naturali neceſſitati. Secunda autem iuſte vituperatur: quia quantum eſt de ſe, deſeruit cupiditati lucri, quæ terminum neſcit, ſed in infinitum tendit. Et ideo negotiatio ſecundum ſe conſiderata quandam turpitudinem habet, inquantum nō importat de ſui ratione finem honeſtum, nec neceſſarium. Lucrum tamen, quod eſt negotiationis finis, etſi in ſui ratione non importet aliquid honeſtum vel neceſſarium, nihil importat de ſui ratione vitioſum vel virtuti contrarium. Vnde nihil prohibet lucrum ordinari ad aliquem finem neceſſarium vel etiam honeſtum, & ſic negotiatio licita reddetur. Sicut cum*

Li. 1. Polit. ca. 1. 5. & 6. to. 5.

Lib. 1. Poli. c. 6. to. 5.

A *aliquis lucrum moderatū, quod negotiando quærit, ordinat ad domus ſuæ ſuſtentationem, vel etiam ad ſubueniendum indigentibus. Vel etiam cum aliquis negotiationi intendit propter publicam utilitatem, ne ſcilicet res neceſſariæ ad uitam patriæ deſint, & lucrum expetit non quaſi finem, ſed quaſi ſtipendium laboris.*

Ad primum ergo dicendum, quòd verbum Chryſ. eſt intelligendum de negotiatione, ſecundum quòd vltimum finem in lucro conſtituit: quod præcipue videtur, quando aliquis rem non immutatam carius vendit. Si enim rem in melius mutatam carius vendat, videtur præmium ſui laboris accipere: quamuis & ipſum lucrum poſſit licite intendi, non ſicut vltimus finis, ſed propter alium finem neceſſarium et honeſtum, B *vt dictum * eſt.* In corpore

*Ad ſecundum dicendum, quòd non quicunque carius vendit aliquid, quam emerit, negotiatur, ſed ſolum qui ad hoc emit, vt carius vendat. Si autem emit rem non vt vendat, ſed vt teneat, & poſtmodum propter aliquam cauſam eam vendere velit, non eſt negotiatio: quamuis carius vendat. Poteſt enim hoc licite facere, vel quia in aliquo rem meliorauit: vel quia pretium rei eſt mutatum ſecundum diuerſitatem loci vel temporis: vel propter periculum, cui ſe exponit, transferendo rem de loco ad locum, vel eam * fieri faciendo. Et ſecundum hoc nec emptio, nec venditio eſt iniuſta.*

Alias, ferri. Ext ra. Ne clerici vel monachi. c. multa.

C *Ad tertium dicendum, quòd clerici non ſolum debent abſtinere ab his quæ ſunt ſecundum ſe mala, ſed etiam ab his quæ habent ſpeciem mali, Quod quidem in negotiatione contingit, tum propter hoc, quòd eſt ordinata ad lucrum terrenum, cuius clerici debent eſſe contemptores: tum etiam propter frequentia negotiatorum vitia, quia difficulter exuitur negotiator a peccatis labiorum, vt dicitur Eccleſiaſt. 26. Eſt & alia cauſa: quia negotiatio nimis implicat animum ſecularibus curis, & per conſequens a ſpiritualibus retrahit. Vnde Apoſtolus dicit ſecundæ ad Tim. 2. nemo militans Deo implicat ſe negotijs ſecularibus.* D *Licet tamen clericis vti prima commutationis ſpecie quæ ordinatur ad neceſſitatem vitæ, emendo vel vendendo.*

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, ad negotiatores pertinere commutationibus rerum inſiſtere; & quod duplex poteſt eſſe rerum commutatio, vna naturalis ad neceſſitatem vitæ ordinata; altera non naturalis, ordinata non ad vitæ neceſſitatem, ſed ad lucrum quærendum; reſpondet D. Thom. ad propoſitam difficultatem per tres propoſitiones. Prima concluſio. Commutatio rerum pro rebus, vel pro pecunia, ad neceſſitatem vitæ ordinata, eſt laudabilis. Hanc con-E cluſionem non probat D. Thom. ſed illam, vt notam relinquit. Dicit tamen, quod huiuſmodi rerum commutatio non pertinet propriè ad negotiatores, ſed magis ad œconomicos, vel politicos, quorum eſt vel domui, vel ciuitati de rebus neceſſarijs ad vitam prouidere. Secunda concluſio: Commutatio rerum pro rebus, vel pro pecunia, ordinata ad lucrum, quę propriè pertinet ad negotiationem, fert præ ſe quandam turpitudinem, & ſic laudabilis non eſt. Probatur: Huiuſmodi commutatio, quantum eſt de ſe, deſeruit cupiditati lucri, quæ terminum neſcit, ſed in infinitum creſcit: ergo habet ſpeciem mali. Tertia concluſio: Negotiatio poteſt honeſtari ex hoc, quod

eius lucrum in bonum finem ordinetur. Probatur: Lucrum, quod eſt negotiationis finis, quamuis in ſua ratione non importet aliquid honeſtum, vel neceſſarium, nihil tamen importat de ſui ratione vitioſum, vel virtuti contrarium: ergo poterit ordinari in aliquem finem neceſſariũ, vel honeſtum; qualis eſt vel ſuſtentare, domum; vel ſubuenire indigentibus, vel publicæ neceſſitati ſuccurrere: atque adeò erit tunc negotiatio honeſta, & laudabilis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN iſto articulo multa dicturi ſumus de negotiatione. Et, vt recto ordine procedamus, aduertendum eſt primò; Quod negotium otio eſt contrariũ. Idem enim eſt negotium, quod abſque otio. Quare id nomen pro labore, & occupatione ſæpè accipi cõſueuit. In qua ſignificatione dicimus negotium forenſe, & negotium familiare. Sed peculiariter negotiari idem eſt, quod mercaturam exercere. Ea forſan ratione, quod hæc ars ſolicitudinibus implicata ab otio eſt ſemper aliena. Dicuntur autem negotiatores mercatores, quia mercari communi vſu non tam eſt ſimpliciter emere, quam lucri cauſa emere, ad reuendendum. Et negotiari eſt emere, vt reuendas. Dicuntur etiam inſtitores, quia, vt Vlpianus ait, negotij inſiſtunt. Propterea quę Prouerb. 31. de muliere forti dicebat Sapiens: Facta eſt velut nauis inſtitoris, de longè portans panem ſuum.

Negotium vnde dictum.

Secundo, eſt aduertendum, quod negotiationis duplex poteſt ſpecies diſtingui. Vna, qua res emitur, vt per induſtriam mutata reuendatur. Et hæc vt in capitulo. eijciens. 88. diſtinct. dicitur, non eſt nuda negotiatio; ſed inter alias artes mechanicas numeranda. Dicunt enim mechanicus ex lana texit pannum, & ex ferro faber facit gladium: ſic etiam & induſtrius curandi, aues, vel equos emens, vt cultiores reddat, & vendat, non tam negotium, quam artem exercere eſt dicendus. Altera, qua quis aliquid mercatur, vt nullatenus mutatum vendens lucrum reportet. Et hæc eſt pura negotiatio, de qua in præſenti eſt ſermo. Circa quam eſt prima difficultas, vtrũ ſit licita. Et pro parte negatiua argumẽtor primo. Ex facto Chriſti Matthæ. 21. Vbi dicitur eieciſſe ipſum è templo ementes, & vendentes. Super quo dicit D. Chryſoſt. Chriſtus eijciens ementes & vendentes, docuit nos, mercatores Chriſto placere non poſſe. Et ideò Chriſtiani non debent eſſe mercatores. Pſal. etiam 70. habetur. Quoniam non cognoui literaturam, introibo in potentias Domini. Et vbi editio noſtra vulgata habet, literaturã, alia lectio habet negotiationes, vt ſic intelligeremus negotiationem ingreſſum regni cęlorum impedire. Dicuntur autem negotiatores, vt Caſſiodorus ſuper iſtum locum exponit, qui vili emunt, vt carius vendant.

Negotiationis duplex eſt ſpecies. — *1. dubium an negotiatio ſit licita.* — *1. argu.*

2. argu. Secundo principaliter ſic argumentor: Quicunque exponit ſe periculo peccandi mortaliter, mortaliter peccat, iuxta illud Sapientis; Qui amat periculũ peribit in illo: ſed negotiatores eo ſolũ, quod negotia exercent, exponunt ſe periculo peccandi mortaliter? ergo ipſa negotiatio eſt illicita. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur, ex Leone Papa dicente in capitu. qualitas. 5. diſt. Difficile eſt inter ementes, & vendentes non interuenire peccatum. Et beatus Gregorius in cap. falſas. eadem diſtinctione dicit: Ad veram pœnitentiam peruenire non poteſt, qui negotia non relinquit. Et in concilio Aureliano damnantur qui ad ſecularia negotia poſt actam pœnitentiam redeunt.

3. argum. Tertio argumentor: Emptio atque venditio ob id oſtenſa ſunt neceſſaria, vt omnes abundent, vendiſque illis, quibus quiſq; affluit, emat illa, quæ ſi- A bi deficiunt; & ſic emptio venditionis eſt finis: ſed negotiatio eſt contra huius emptionis naturam: negotiator enim non vendidit, vt emat, quod ſibi deficit; ſed peruerſe emit, vt reuendat propterea q; Ariſtot. libro 1. Pol t. cap. 6. dicebat, emptionem rerum, quæ neceſſariç ſunt ad vitam, venditionemq; contractus eſſe naturales: emptiones autem negotiatorias appellat contra naturam, vtpote cuius finis non eſt vitæ ſufficientia, ſed lucrum: ergo negotiatio ex ſe contra naturam hominis eſt, & illicita. Et confirmatur: Ars illa, quæ non habet præfinitum, taxatumque finem, non eſt licita, vt dicit idem Ariſtoteles loco citato: ſed ars nummularia, & quæſtuaria, qualis eſt negotiatorum, nullum ſibi finis modum præſcribit; ſed lucrum lucro ſemper accumulare intendit: B ergò eſt illicita.

Vltimum argu. Vltimò: Actiones humanæ ex ijs, quæ vt plurimum contingunt iudicandæ ſunt: ſed negotiationes, vt plurimum fraudibus technis, & dolis plenæ ſunt, ergo ex genere ſuo prauæ iudicandæ ſunt, atque tollendæ.

De negotiatione poſſumus loqui dupliciter. Pro explicatione huius difficultatis aduertendũ eſt, quod de negotiatione propter lucrum poſſumus loqui dupliciter. Vno modo communiter ſecũdum generalem rationem negotiationis. Aliò modo in particulari, de hoc vel illo genere negotiandi, cum omnib. ſuis circunſtantijs. Et quidem, ſi loquamur iſto ſecundo modo, certum eſt nullam negotiationem poſſe dari indifferentem; ſed omnis neceſſario determinata eſſe debet, vel in bono, vel in malo: ſi- C cut, & omnes actus humani in ſingulari boni vel mali ſunt, vt docet D. Tho. 1. 2. quæſtio. 18. arti. 9. Loquentes autem de negotiatione primo modo; ſtatuo concluſionem, quæ ſit prima in ordine: Negotiatio ſecundum ſuam intrinſecam rationem nec eſt bona, vt charitas, nec mala, vt mendacium; ſed indifferens, vt comedere, et ambulare, quæ ſecundum finis aliarumque circunſtantiarum qualitatem poſſunt bene, & male fieri. Hæc concluſio eſt D. Auguſtini in libro Quæſtionum veteris & noui teſtamenti; & refertur in capitulo. fornicari. 88. diſtinct. dicentis. Fornicari, ſemper non licet, negotiari aliquando licet, & aliquando non. Antequam fiat clericus licet; facto clerico nõ licet. Quare ibidẽ excuſat mercatores & negotiatores etiam lucrum ex D negotio quærentes, quia laboris ſui mercedem, qua digni ſunt, quçrunt, iuxta illud Chriſti: Dignus eſt mercenarius mercede ſua. Cui & conſonat beatus Clemens in quadam ſua epiſtola dicens: Negotia mundana & ſecularia opera, ſibi inuicem exhibeant vacantes laici, qui eccleſiaſticis non deſeruiunt.

1. conclu.

2. conclu. Secunda concluſio: Si negotiationis finem per ſe conſideres, qui non eſt, niſi lucrari; quandam ſpeciẽ turpitudinis præ ſe fert. Hæc concluſio eſt D. Tho. in iſto articulo quam etiam ſequuntur communiter omnes Doctores. Et ratio illius eſt: Nam lucrari, vt ſic, nihil neceſſarium, honeſtumve nominat. Idem etiam conuincit tertium argumentum noſtrum cum ſua confirmatione, ex Ariſtotele deſumpta. Ex hoc infertur, quod ſi quis nulla aliò ſibi propoſito fine, quam lucrari, negotiationẽ exerceat pro E culdubio peccabit. Sed eſt aduertendum, quod negotiatio dupliciter poteſt referri ad lucrum, tãquã ad vltimum finem. Vno modo tanquam ad finem ipſius negotiationis; & non tanquam ad finem vltimum ipſius negotiantis. Et qui hoc modo negotiatur non peccat mortaliter, ſed tantum venialiter peccato auaritiæ, vt author eſt D. Thomas infra quæſt. 118. articulo 4. Alio modo tanquam ad finem vltimum ipſius negotiantis: ità ſcilicet, vt negotiator actualiter, vel virtualiter ſuum vltimum finem in lucro conſtituat. Quod continget, & manifeſtabitur eſſe, quando negotiator propter lucrũ,

præceptum aliquod fuerit tranſgreſſus. Et hoc modo negotiari propter lucrum eſt peccatum mortale. Et ſi quis contra prædictam diſtinctionem obijciat D. Thomam 1. 2. quæſtione 1. articulo 6. dicentem, omnes actus humanos referri ab operante in vltimum finem ipſius agentis, atque adeò fieri non poſſe, vt negotiatio referatur in lucrum, tanquam in finem vltimum ipſius negotiationis, & non tanquam in finem ipſius negotiantis; reſpondeo D. Thomam in illo loco ſufficienter explicari de relatione, ſaltem habituali in vltimum finē ipſius agentis. Non enim eſt neceſſarium, vt omnes actiones humanæ referātur in vltimum finem agentis actualiter, vel virtualiter, ſed ſatis eſt quod referantur habitualiter. Eſtque hoc adeo verum, vt etiam peccata venialia exiſtentis in gratia referantur habitualiter in ipſum Deum, tanquam in finem vltimū agentis, vt docet idem D. Thom. 1. 2. quæſtione 88. articulo primo. ad tertium argumentum. Et eſt dicere, quòd quia ipſe operans per gratiam eſt habitualiter relatus in Deum, a qua relatione habituali per gratiam non auertunt peccata venialia; idcircò etiam ipſa peccata venialia habitualiter referri dicuntur in Deum, tanquam in finem vltimum agentis. Sicut vice verſa, quia exiſtens in peccato mortali eſt auerſus a Deo, & conuerſus ad ſeipſum, tanquam ad vltimum finem, quando facit aliqua opera bona moralia, vt dare eleemoſynam, nulla mala circunſtantia finis actualis appoſita, opus iſtud referri dicitur ſolum habitualiter ad creaturam, tanquam ad vltimum finem, & non virtualiter, aut actualiter. Sed eſt maximè obſeruandum, quòd hæc habitualis relatio operum in finem, nec eſt ſufficiens facere de bono opere malum, nec de malo bonum. Nam peccata venialia hominis iuſti non ſunt bona, quantumuis habitualiter referatur in Deum. Nec etiam eleemoſyna rectè facta ab exiſtenti in peccato mortali eſt mala, quantumuis habitualiter referatur in creaturam. Sed requiritur ad hoc actualis, vel virtualis relatio; hoc eſt, relatio facta in ſe formaliter, vel in virtute alicuius actus præcedentis, vt diximus latè in primo tomo q. 10. artic. quarto. Quando ergo dicimus in præſenti aliquam negotiationem fieri propter lucrum, tanquam propter vltimum finem ipſius actionis, & non operantis; ſolum loquimur de vltimo fine operantis, in quem, vel actualiter, vel virtualiter, ipſa negotiatio referatur. Nam habitualiter nulla dari poteſt, quæ in finem operantis non referatur. Dicitur autem lucrum vltimus finis actionis, quoniam in ipſo negotiatio ſecundum ſe ſiſtit, ſicut gula dicitur habere pro vltimo fine actionis delectationem cibi, in qua ſiſtit; quamuis non ſit iſte vltimus finis comedentis.

Obiectio.

Reſponſio.

3. Conclu.

Tertia concluſio: Negotiatio, qua merces carius venduntur, quam ſunt emptæ, ex ſe licita eſt, & reipublicæ neceſſaria. Et quidem quod ſit licita probatur hac ratione: Si negotiatio eſſet illicita; hoc eſſet, vel ratione ſui, vel ratione lucri, quod in illa negotiatores intenduntur, vel ratione mendaciorum, periuriorum, fraudum, & aliorum peccatorum, quæ illic ſolent commiſceri. Non primum: quia vt ex dictis conſtat, illa poteſt iuſtè exerceri, ſi inter pretium, & mercem debita æqualitas ſeruetur. Nec ſecundum, quia licitè poteſt quiſque lucrum intendere pro eo quod ſuis laboribus, & expenſis, ac periculis ad communitatis ſeu aliorum vtilitatem agit. Nec tertium, quia vitia illa, vt Aug. dicit, vitia ſunt negotiantis non negotij. Negotium, inquit Auguſtinus, non facit me malum, ſed mea iniquitas. Alioqui ſimiliter eſſent damnandæ omnes artes mechanicæ, cum in earum exercitio ſo-

A leant ſimilia peccata commiſceri. cap. quoniam 88. diſtinctio. ergo negotiatio ex ſe licita eſt. Et confirmatur: Ex quo mercatores reipublicæ deſeruiūt, ſi reſpublica vellet eos conducere, obligareque, vt ſuis laboribus, expenſis, & periculis merces aliunde afferrent, & pro ciuibus indigentibus eaſdem conſeruarent, non dubium quin deberet illis ſuum iuſtum ſtipendium conferre; quod & ipſi ſimiliter iuſtè recipere poſſent: ergo cum reſpublica tale eis ſtipendium de rebus publicis non aſſignauerit, fit, vt iuſtè ipſi illud, quod pro ſuis miniſterijs mereantur, ab illis, quibus miniſtrant, & ſeruiunt, recipiāt, iuſtum ſuis mercibus & rationabile pretium aſſignantes: ex quo lucrum reportent. Quod autem negotiatio ſit reipublicæ neceſſaria, probatur. Nul- B la prouincia rebus omnibus, quibus indiget, abundat; nec vnuſquiſque facultates habet, quibus aliūde de omnibus neceſſarijs ſibi & ſuis prouidere poſſit: ergo eſt neceſſarium, quod ſint aliqui his rebus operam impendentes, ex ſuiſque laboribus lucrum reportantes, quo viuere poſſint, quod eſt negotiari: atque ex conſequenti negotiatio eſt reipublicæ neceſſaria. Tolle humana commercia; & tunc neceſſe erit homines aliena rapere, vt ſuſtentari poſſint; aut certè fame, nuditate, aut aliàs miſerabiliter quā plures perire Diuus Auguſtinus affirmat. Et ſi quis quærat, Nunquid prudentius eſſet, rempublicam ſuos miniſtros conducere, qui his miniſterijs intenderent, negotiatoribus omnino è medio ſublatis? dico reuera eſſe impoſſibile, quòd reſpublica tam C multis mercimonijs ſufficeret, iſta via. Et ſic conſultius fecit, hanc artem inter alias permittendo, eamque fouendo.

4. Conclu.

Quarta cōcluſio: Negotiatio, quam ex ſe licitam eſſe diximus, ex multis circunſtantijs, illicita reddi poteſt. Primò, ex parte rei, quæ venditur. Secundo ex parte vendentis, ſeu negotiantis. Tertio ex parte eius, cui res venditur. Quarto ex parte loci. Quinto ex parte temporis. Sexto ex parte modi. Septimo ex parte finis. Et tandem ex pluribus alijs cauſis, & circunſtantijs: de quibus ſuo ordine erit inquirendum: & particularia dubia proponenda. Nec loquimur in præſenti de illis circunſtantijs, quę non peculiariter negotiationes vitiant, ſed in omnes communiter artes inſerpunt. Quales ſunt men- D dacia, fraudes, periuria. Sed tantum de illis, quæ ſunt veluti propriæ mercatorum, ex quibuſque frequentiſſimè negotiationem vitiari contingit. Nam, quamuis, quia mercatura neſcio, quo ſuo ingenio, quæ cunctis artibus, & officijs inextinguibilem lucri ſitim generat, agricolæ enim, atque opifices ſuis officijs victum quærentes contenti ſunt; cum tamen mercatores, tum, quia pecuniam præ manibus ſemper habent; tum etiam; quia hæc ars plurimum fortunæ euentibus eſt ſubiecta, auidiſſimè ſemper lucrū quæritent, in hoc nimirum aleatoribus ſimillimi; ex quo fit, vt mendacia nutriat, & dolos nectat plurimos: non tamē de his circunſtantijs negotiationem violantibus, ſed de illis tantum pro prioribus agere eſt in animo.

1. Negotiatio vitiari poteſt ex parte rei venditæ.

E Primò ergo vitiatur negotiatio ex parte rei, quæ venditur, quando talis eſt, quæ vendi ſine peccato non poteſt. Quod fit dupliciter. Scilicet, vel, quia res ipſa venalis non eſt, vt ordo, ſacramentum, beneficium eccleſiaſticum, & quoduis aliud ſpirituale: quorum venditionem conſtat eſſe ſimoniam. Vel, quia eius venditio per leges humanas prohibita eſt. Sunt enim quam plurima, quæ legibus vendi prohibentur, vt ex toto titulo; quæ res vendi non poſſunt. Et quæ emere, vel vendere vetantur, in Codice, eſt videre. Sed eſt non leuis difficultas, vtrùm negotiatio in vēditione illarum rerum, qui-

bus emptores malè, & ad malum finem vti conſueuerunt, quales ſunt ornamenta, quibus homines ad laſciuiam prouocantur, taxilli, chartæ, & alia inſtrumenta luſoria, ſit licita. Nauarro in Manual. cap. 23. numero 90. partem tenet negatiuam, dicens eſſe peccatum mortale vendere has res illis, de quibus probabiliter creditur, quòd abutentur eis. Imò, qui indifferenter vendit illas, inquit, quibuſcunque volentibus peccatum mortale committit. Quod etiam affirmat Medina. C. de reſtitut. quæſt. 31. §. primo, igitur. Et ratio illorum eſt; Quia qui talia vendunt, ad ementium peccata cooperantur, inſtrumenta iniquitatis illis miniſtrando; quod ſine peccato mortali fieri non poteſt. Si ementes, inquit Medina, ſint perſonæ honeſtæ, de quibus venditori iuſtè præſumere non poteſt, quod res illas velint ab eis abutendum; tunc etiam ſi poſtmodum accidat eos rebus illis abuti, non peccat venditor illas vendens. Propter hoc enim dicebat Diuus Auguſtinus ad Publicolam: Abſit, vt quæ propter bonum, ac licitum facimus, aut habemus, ſi aliquod per hoc præter noſtram voluntatem cuipiam malum acciderit, nobis imputetur. Cæterùm, qui præfatus res indiſtinctè vendunt, nihil, ſcilicet, inter ementes diſtinguendo, peccant. Nec tales ſunt abſoluendi, niſi vel officia deponant, vel debita ſolicitudine qualitatem ementis conſiderent. Hæc Medina: Contra quem, & contra Nauarrum talem ſtatuo concluſionem: Quando merces ex ſe ſunt indifferentes ad bonum, & ad malum, licitè poteſt venditor illas vendere; etiam ſi veroſimiliter credat, emptorem illis abutendum. Imò etiam ſi certò ſciat, quod emptor abutetur illis, poterit nihilominus ſæpe numero eas vendere abſque peccato. Prima pars huius concluſionis probatur: Inquirere mores alienos, & diſcernere inter ementes, ad bonum vſum, & ementes ad malum, non eſt officium venditoris, ſed magis curioſitas pernicioſa in republica: ergo id facere non tenetur venditor. Et confirmatur: Nam alias ſequeretur pari ratione eſſe condemnandos ſartores veſtes curioſas facientes; quibus probabiliter credunt eis malè vſuros; & ſimiliter illos, qui indiſcriminatim vendunt cibos communes, quibus probabiliter creditur, & experientia conſtat, quòd multi vtuntur malè, vel ad gulam, vel ad luxuriam. Conſequens autem eſt abſurdum, ergo. Secunda pars, quæ maiorem habet difficultatē, ſcilicet, quòd etiam ſi certo ſciat venditor, emptorem male vſurum mercibus, poteſt nihilominus ſæpe numero eas vendere, abſque peccato, probatur ſimiliter hac ratione: Venditor non tenetur impedire peccatum alienum, per hoc, quod non vendat illi rem venalem, quam paratus eſt vendere: ergo, ſi ſecus faciat nullum peccatum committit. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur. Vendens rem, quam paratus eſt vendere, ei, qui ea eſt abuſurus, nec directè, nec indirectè conſentit peccato illius. Et quidem, quòd directè non conſentiat eſt res manifeſta; quia talis directè non intendit niſi vendere ſuas merces, vel vtilitatem acquirere. Quod autem nec etiam conſentiat indirectè, probatur: Quia tunc aliquis conſentit indirectè in aliquam malam operationem, quando tenetur illam impedire; & non impedit, ſed venditor tunc non tenetur impedire malam operationem emptoris, niſi ex præcepto correctionis fraternæ per media ordinata ad correctionem, & cum ſpe emendationis illius: non vendere autem proprias merces alicui, non eſt medium per ſe ordinatum ad correctionē fraternam: ergo ad illud non tenetur. Et confirmatur: Nullus tenetur ad correctionem proximi ſuum commodum temporale omittere, quando frater peccat ex malitia: ergo nec venditor tenebitur ſuum lucrum omittere, vt proximum ab executione peccati impediat. Præterea: Licitum eſt locare domum meretricibus, etiam ſi locans ſit certus, quòd illa malè vtentur: & ſimiliter eſt licitum vendere Iudæis agnum, etiam ſi venditor ſciat, ipſos velle illum ad impia ſacrificia, vt diximus in primo tomo, quæſtione decima, articulo quarto: ergo pari ratione erit licitum vnicuique vendere ſuas merces, non obſtante, quod ſciat emptores illis male vſuros. Vltimo: Contractus emptionis, & venditionis, quantum ad bonitatem, & malitiam extrinſecam, quæ non conſideratur ex parte pretij, aut rei venalis, iudicandus eſt per ordinem & comparationem ad commodum, vel incommodum reipublicæ: ergo ſaltem quando malus vſus rei venalis non fuerit contra commodum reipublicæ, ſed magis ab illa permiſſus, non erit iniqua venditio rei indifferentis.

Sententia Nauarri, de vendentib. res quibus alij male vti conſueuerunt.

Sententia authoris.

Et ſi quis contra hoc argumentetur; Nam eſt licitum vendere arma tempore iniuſti belli militibus paratis ad bellandum, nec etiam eſt licitum vendere gladium homini parato occidere proximum; nec denique eſt licitum deponere pecunias apud vſurarij, de quo probabiliter creditur, quod dabit illas ad vſuras, vt communiter dicunt Doctores: ergo pari ratione nec etiam erit licitum vendere alias res, quando certò conſtat emptores illis male vſuros: reſpondeo, nos in concluſione non dixiſſe vniuerſaliter, ſemper eſſe licitum venditori vendere res emptori parato illis male vti. Sed quod diximus eſt, ſæpe numero contingere, vt id licitè fiat. Et autem prima exceptio; quando malus vſus rei venditæ cedit in aliquam violentiam tertiæ perſonæ factam. Quod inuenitur in primo & ſecundo caſu ex poſitis in argumento. In quibus quidem venditor, tum ex charitate, non offendere rempublicam, tum etiam ex iuſtitia, non operari ad iniuriam faciendam alteri, tenetur. Atque adeò ſi vendiderit tunc arma offenſiua, ad reſtitutionem damni inde ſubſequuti, obligabitur. Ad aliud, de depoſitione pecuniæ apud vſurarium nonnulli dicunt, eſſe eandem rationem ac de vendente gladium ad occidendum, cum etiam ſit quaſi quædam collatio inſtrumenti ad inferendam iniuriam tertiæ perſonæ, illi ſcilicet, à quo vſurarius iniuſtè vſuras eſt accepturus. Cæterùm mihi videtur non eſſe eandem rationem vtriuſque caſus. Nam, quoniam vſurarius nullam mutuatario infert violentiam, vt pecunias ad vſuras accipiat, ſed ipſe mutuatarius propter ſuum commodum vult illud damnum ſoluendi vſuras, voluntariè pati; idcirco depoſitor non tenetur illum defendere, ſuas pecunias, apud depoſitarium paratum ex mutuo vſuras accipere, non deponendo. Snpponimus enim in præſenti, depoſitorem, nec perſuadere alteri, vt ſit vſurarius: nec etiam illum ſcandalizare occaſione depoſiti, vt moueatur ad peccatum vſuræ. Et dico, licitum eſſe cuique deponere pecunias apud talem vſurarium, paratum lucrum ex mutuo accipere. Nec obſtat, quòd ille iniuriam inferat proximo, vſuram ab illo accipiendo; cùm in tali iniuria proximus non patiatur violentiam. Quin potius qui vſurarium impediret, ne tunc ſub lucro mutuaret, iniuriam faceret mutuatario, quaſi impediens maius ipſius commodum. Et ſi quis adhuc inſtet: Non eſt licitum vendere gladum, imò nec depoſitum reddere volenti ſeipſum occidere, quamuis nulla ei violentia inferatur: ergo etiam ſi proximus non patiatur violentiam in damno, quod ei infertur: adhuc teneor illud impedire: reſpondeo conceſſa antecedenti,

Argum.

Solutio.

cadenti, negando conſequentiam. Et ratio diſcriminis eſt, Nam qui ſe ipſum occidit, cum non ſit dominus ſuæ vitæ, ſed Deus ſit ſpecialis illius dominus, & reſpublica ſpecialis cuſtos; non ſolum Deo, ſed etiam reipublicæ iniuriam infert, vt diximus ſupra quæſtione ſexageſima quarta, articulo quinto. Atque adeò quiſque tenetur illud, quoquomodo potuerit impedire. Præterquam, quòd ſeipſum occidens nullum aliud maius commodum poteſt ex illa ſua occiſione reportare; ſicut ille, qui pecunias mutuò accipit ſub vſura. Poſſumus facere aliam exceptionem illius ſecundæ partis noſtræ concluſionis. Videlicet, quando abuſus emptoris probabiliter creditur, quòd cedet in ſcandalum alicuius innocentis, atque puſilli: quia tunc venditor rei peccabit contra charitatem illam vendens. Et ſic dico, quòd ſi meretrix peteret à venditore aliquem ornatum aptum ad ſcãdalizandum iuuenem innocentem, peccabit venditor talem ornatum vendens. Non, quia cooperatur peccato meretricis, ſed quia non impedit peccatum proximi innocentis, ad quod ex charitate tenetur. Et per hæc patet ſolutio ad fundamentum Nauarri, atque Medinæ.

2. Poteſt vitiari negotiatio ex parte ipſius negotiatoris.

Secundo vitiari poteſt negotiatio ex parte ipſius negotiatoris. Vt ſi, verbi gratia, ſit clericus, cui negotiari prohibitum eſt, vt conſtat ex capit. fornicari. 88. diſtinct. Vbi D. Auguſtinus, inquit: negotiari aliquando licet, aliquando non. Antequam clericus fias, licet, facto autem clerico non licet. Et Diuus Hieronymus ibidem: Clericum negotiatorem ex paupere diuitem, ex ignobili nobilem factum, tanquam peſtem fuge. Vnde Gelaſius Papa in cap. conſequens. eadem diſtinctione. ſub pœna ſuſpenſionis iubet clericis, vt a negotiationibus abſtineant. Sed, vt hoc perfectè intelligatur, aduertendum eſt, negotiationem eſſe triplicem. Vnam œconomicam, ad ſubſtentandum ſe, & familiam ſuam, prout neceſſitas poſtulauerit, factam. Et talis negotiatio non eſt clericis interdicta, dicente Paulo primo ad Timoth. quarto. Oportet epiſcopum ſuæ domui eſſe bene præpoſitum. Et 1. ad Timoth. 5. Qui ſuorum curam non habet maximè domeſticorum crudelis eſt, & infideli deterior. Ex quo fit, vt clericis ea emere, quæ domui ſuæ ſunt neceſſaria, concedatur, & ſimiliter, quæ de redditibus, aut alijs bonis, eiſdem ſuperſunt, vendere, vt neceſſaria emant. Altera negotiatio eſt politica, cuius finis eſt, publicis populi neceſſitatibus ſuccurrere. Et hæc gubernatoribus ciuitatum conuenit, non clericis, qui a ſecularibus negotijs debent eſſe valde remoti, iuxta illud Pauli. 2. ad Timot. capit. ſecundo. Nemo militans Deo implicat ſe negotijs ſecularibus. Quare in Decreto diſtinctione 89. tam epiſcopus, quam ſacerdos, vel diaconus, vel ſubdiaconus, ſeculares curas aſſumens decernitur deijciendus. Tertia negotiatio eſt lucratiua, qua quis aliquid emit, vt illud poſteà cariùs vendat. Quæ adhuc poteſt fieri dupliciter. Vno modo, rem, quam quis emit, aliquo artificio ſuæ induſtriæ mutando, & meliorando; vt ſic poſteà mutata, & meliorata carius vendatur. Et hæc non tam negotiatio, quam artificium dicitur. Quod clericis non interdicitur, ſed permittitur. Quare licite illud exercent, vt conſtat ex capit. clerici. de vita, & honeſtate clericorum. & ex capit. clericus 91. diſtinctione, & ex capit. nunquam. de conſecratio. diſtinctione quinta. Quibus, & multis alijs capitibus clericis conceditur, vt de ſuo artificio honeſto, ſibi, & ſuis pauperibus victum, & cætera neceſſaria quærere poſſint. Ad exemplum Pauli, qui cum Chriſti Apoſtolus eſſet, & Epiſcopus, artem ſcenofactoriam cum Priſca, & Aquila exercuiſſe legitur Actor. capit. 18. Alio modo poteſt fieri negotiatio lucratoria, abſque aliquo artificio appoſito, & rei melioratione ſecluſa. Et hæc eſt, quæ propriè dicitur negotiatio. Eaque clericis interdicta, vt conſtat ex D. Chryſoſtomo ſuper Matthæum ca. 21. dicente: Qui rem comparat, non vt integram & immutatam vendat, ſed, vt materia ſit ſibi aliquid comparandi, ille non eſt negotiatori. Qui verò rem comparat, vt integram & immutatam vendendo lucretur, ille eſt mercator; qui de templo Dei eijcitur. De hac re videndus eſt Sylueſter, verbo, clericus. 3. quæſt. 2.

Quæ negotiationes clericis nõ interdicantur.

An clerici per alios poſſint negotiationes exercere.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrùm negotiationes, quas clerici per ſe ipſos facere non poſſunt, poſſint illas exercere per alios, ſuppoſito, quod alioqui in ſe ſint licitæ. Verbi gratia: Habet clericus pecunias naturę, & ſtatui ſuperfluas, aut etiam neceſſarias, quæro an poſſit illas factori conſanguineo, ac famulo tradere, vt eis negotietur, ipſique clerico aliquid lucretur? Ad quod breuiter reſpondeo, concluſione affirmatiua. Quæ probatur primò: Quia in iure non eſt clericis negotiatio interdicta, niſi perſonalis, quam, ſcilicet, ipſi per ſe ipſos exercent, vt conſtat ex Clementina prima, de vita & honeſtate clericorum. Vbi prohibentur, ne officium tabernarij, aut macellarij perſonaliter faciant. Nec abſque cauſa dicitur, perſonaliter, nempe, vt intelligamus id clericis per alios facere non prohiberi. Et ratione ſic argumentor. Nulla ex cauſis, propter quas clerici negotiari interdicuntur obſtat, quominus id per alios exercere valeant: ergo licitè id facere poſſunt. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur, diſcurrendo per tria, propter quæ præcipuè clericis negotiatio prohibetur. Primum eſt; Quia negotiationis finis eſt lucrum temporale, quod clerici contemnere debent, habenteſque alimenta, & quibus tegantur contenti eſſe, iuxta conſilium Pauli 1. ad Timot. 6. Propter hocque Dominus cum terrã promiſſionis inter filios Iſrael diuideret, ſacerdotibus, & Leuitis nullam terram, nec poſſeſſionem aſſignauit; ſed de decimis, & primitijs per laicos offerendis eos viuere voluit. Secundum eſt: Quia rarò huiuſmodi negotiationes ſine peccato fiunt; & ſic ſunt valde periculoſæ: iuxta illud Eccleſiaſt. 27. Duæ ſpecies difficiles, & periculoſæ mihi apparuerunt. Difficile exuitur negotians a negligentia, & non iuſtificabitur caupo a peccatis labiorum. Dicitque hoc ſapiens: quia negotiatores, vt plurimum ſpiritualis ſuæ ſalutis ſunt negligentes, mendaciaque, & periuria ſæpè ſæpius ſuis negotiationibus intermiſcent. Et Leo Papa ait: Difficile eſt inter ementes, & vendentes non interuenire peccatum. Tertium eſt: Quia huiuſmodi negotia retrahunt homines a rebus ſpiritualibus, quibus incumbere eſt proprium munus, & officium clericorum, iuxta illud Pauli: Nemo militans Deo implicat ſe ſecularibus negotijs. Indeque clerici nominati ſunt, quod vocabulum ſortem ſignificat: qua ſi ſint in ſortem Domini electi. capit. duo ſunt. duodecima quæſtione prima. Quod autem nihil horum obſtet: quominus clerici per alios exercere negotia valeant, probatur. Et primò, quòd id quod dicitur de lucro non impediat, eſt res manifeſta. Nam quamuis non omne lucrum poſſint clerici appetere, ſi turpe illud ſit, & illicitum; multa tamen lucra licita, & honeſta poſſunt prætendere, illa in bonum finem ordinando. Et ſi ratio illa aliquid valeret nullum lucrum, quantumuis honeſtum per ſe, aut per alios poſſent procurare, quod in præſenti ſupponitur falſum. Nec etiam obſtat ſecundum, quod de peccatis, quæ negotiationes comitari ſolent, dicitur: Nam quamuis peccata per negotiatores ipſis negotijs commiſceantur, non ideò clericis illa de-

bent imputari, non ipſi, ſed alij loco eorum negotiationes exercent. Tandem non obſtat tertium. Siquidem, ex quo clericus per ſe negotia non facit, liber omnino manet, vt officium eccleſiaſticum ſibi iniunctum completè poſſit adimplere. Relinquitur ergo ex ſupradictis, poſſe clericos licitè eas negotiationes, quas per ſe ipſos facere non poſſunt, per alios exercere, modo ipſæ in ſe licitæ ſint. De pœna autem, qua clerici propriè per ſe ipſos negotiantes puniantur, vide Syluestrum, verbo, clericus. 3. quæſtio. 3.

3. Redditur negotiatio illicita ex parte ementis.

Tertio poteſt reddi illicita negotiatio ex parte ementis. Vt ſi quis vendat res alioqui venales illis perſonis, quibus eas vendere ſine peccato non poteſt. Quod contingit Christianis Saracenis vendentibus arma, ferrum, galeas, naues, ligna pro nauibus, vel galeis ædificandis, equos, victualia, aut etiam quæcunque mercimonia, vt patet, extra de Iudæis, & Saracenis. & ex Extrauaganti Nicolai Quarti, quæ incipit: Olim tam in generali, & ex alia Clementina, quæ incipit: Multa. & ex Bulla Cœnæ Domini. Similiter vendere vaſa ſacra in propria forma laicis, eſt illicitum. Qu[o]mmis fracta, aut forma mutata ea vendere illis, nullum ſit peccatum. Item res pupilli tutori vendi non poſſunt. Et tandem redditur negotiatio illicita, ſi res excommunicatis, cum quibus communicare non eſt licitum, vendantur, exceptis caſibus, quæ communiter excipiuntur. Et referuntur à D. Thom. In additio. ad tertia parte quæſtione 23. articulo primo.

4. Vitiatur negotiatio ex parte loci.

Quarto poteſt vitiari negotiatio, ſeu venditio, ex parte loci. Vt ſi in loco ſacro, puta in eccleſia, ſe cœmiterio profanę negotiationes fiant. Hac enim de cauſa Matthæi vigeſimoprimo, eiecit Chriſtus è templo ementes, & vendentes. Et quòd non ideò illos eiecerit, quia cum mendacijs, & periurijs ea in templo exercerent, vt aliqui dicunt, colligitur maniſeſtè, ex verbis, quæ Chriſtus ſtatim tanquam cauſam ſubiunxit. Scriptum eſt; Domus mea, domus orationis vocabitur; vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Quaſi diceret: Ideò vos è templo eijcio; quia, cum ſcriptum ſit in Eſaia Propheta, loquente per eum Domino; Domus mea vocabitur, & erit domus orationis, in qua adorationi, deprecationi, & gratiarum actioni vacare debent homines, non autem mechanicis, aut lucratiuis negotijs intendere; vos, quantum eſt ex vobis, lucris in ea temporalibus intendentes, miſcentesque tumultus tranquillitati, & ſilentio, orationi neceſſarijs, prorſus contrarios, & haud diſſimiles illis, quos latrones lucris temporalibus, & diuiſioni prędarum intenti, in ſuis ſpeluncis facere ſolent; feciſtis illam ſpeluncam latronum. Sicque videtur Chriſtus in hac ratione ſolum habuiſſe reſpectum ad locum, qui Deo erat ſacratus, & ex quo ipſa negotiatio tunc illicita reddebatur. Idē etiam habetur in capitulo decet domum. de immunitate eccleſiarum. libro ſexto. Vbi ceſſare negotiationes in eccleſijs, & earum cœmeterijs, & præcipuè nundinarum, ac fori cuiuſcunque tumultus præcipiuntur. Sed cum dupliciter poſſit fieri negotiatio in loco ſacro; vno modo ipſas res, quæ venduntur, & emuntur in eodem loco tenendo: alio modo ſolum verbis, aut ſcriptis contrahendo, & conueniendo; & ipſas res alibi tenendo; meritò poterit quis dubitare, quæ ex his negotiatio ſit illa, quæ fieri in eccleſia interdicitur? Conradus de contractibus, quæſtione 57. affirmat, ſolùm eſſe intelligendum, de prima negotiatione. Pro quo etiam facere videtur, quòd illi, quos Chriſtus de templo eiecit, in eo habebant, quæ vendebant. Mihi tamen dicendum videtur, quòd etiam ſi in eccleſia

Dupliciter poteſt fieri negotiatio in loco ſacro.

A res, quæ venduntur, non teneantur, adhuc negotiationes ibidem factæ, culpa non vacant. Tum, quia negotiatio non rei detentionem, ſed rei conuentionem, & contractum ſignificat. Et certum eſt, ſimpliciter in iure prohiberi negotiationes. Tum etiam; quia ſacer locus non per rem illic poſitam, ſed per negotiationes, quibus mendacia, & peccata admiſceri conſueuerunt prophanatur. Ex quo infero ſolam circunſtantiam loci, eſſe ſufficientē in negotiatione inducere culpam; cum bonum conſurgat ex integra cauſa, & malum ex ſingularium defectu. Sed iſta circunſtantia loci ſicut & circunſtantia temporis, de qua ſtatim dicemus, niſi ratione ſcandali, vel, quia in Eccleſia impeditur diuinum officium, nunquam conſtituunt peccatum
B mortale, vt docet Soto libro 6. de iuſtitia, quæſtione 2. artic. 2.

5. Redditur negotiatio illicita ex parte temporis.

Quintò redditur negotiatio illicita ex parte temporis. Vt ſi mercatores negotientur in diebus feſtiuis. De quibus Exod. 20. dicitur: Omne opus ſeruile non facietis in eo. Et extra. de ferijs: Idem iubetur obſeruandum, non ſolum in diebus Dominicis, qui Sabbathis ſucceſſerunt; ſed etiam in quibuſuis alijs diebus feſtiuis ab eccleſia inſtitutis. Quod eſt intelligendum, dummodo lex de feſtiuitate aliqua obſeruanda, vel per contrariam legem, vel per conſuetudinem non ſit abrogata. Siue abrogatio facta fuerit quantum ad hoc ſolum, quòd eſt opera ſeruilia in tali feſtiuitate non facere; ſiue etiam, quantum ad hoc, quòd eſt in illa rem diuinam audire:
C quorum alterum ab altero conſtat eſſe diuerſum. Et hinc, vt inquit Paludanus in 4. licitum eſt in nundinis auditis diuinis, negotiari; ſiue dominica ſit dies, ſiue alia feſtiuitas. Et quòd hęc conſuetudo ſufficiat huiuſmodi feſtiuitatibus derogare, ſeu eas tollere, conſtat; quia non ſunt niſi humano iure introductæ; & ius humanum per conſuetudinem oppoſitam abrogari, poteſt, vt habetur in Decreto diſtinctio. quarta. In eo enim, quòd eſt conſuetudo tolerata, rationabiliter præſumitur, pontifices eam ſcire, & in eadem conſentire. Habet etiam hoc, quod dicimus de non negotiando in diebus feſtiuis, aliam limitationem, vltra conſuetudinem, ſcilicet, niſi neceſſitas publica, vel priuata oppoſitum poſtulauerit. Ex quo fit, vt qui victualia in feſti-
D uis diebus, etiam ante diuinorum auditionem vendunt, excuſentur. Et ſimiliter pharmacopolæ medicinas vendentes, aliaque multa opera ſeruilia in feſtis facientes ob neceſſitatem. Et eadem eſt ratio de illis, qui vel ob pietatem, vel ob notabilem ſuam, vel aliorum vtilitatem ſecus faciunt, maximè ſi contemptus abſit; nec id principaliter propter lucrum fiat.

6. Redditur negotiatio illicita ex modo.

Sextò redditur illicita negotiatio ex modo. Idque multis modis, etiam prætermiſſis mendacijs, periurijs, alijſque peccatis, quæ communiter à negotiatoribus commiſceri ſolent; & ſunt, vt Diuus Auguſtinus affirmat potius vitia negotiantis, quam negotij. Quare in hac re explicanda multæ, & graues a nobis erunt proponendæ dubitationes.
E In quibus abſoluendis, ſi plus ſolito immorati fuerimus, hoc vno immunes à culpa iudicabimur, ſi minus iuſto, pro rei grauitate dixiſſe intellexeritis. Quod certè ita eſſe facile percipietis, conſiderata materiæ vtilitate, & difficultate. Nullam ad ſanctiſſimæ Trinitatis myſterium, aut ad diuinæ prædeſtinationis arcanum pertinentem doctrinam hęc noſtra diſputatio continebit; ſed eam, quæ ad iuſtitiam ſeruandam, & ius ſuum, in venditionibus vnicuique reddendum plurimum valeat. Eſtque hæc tantò illa difficilior, quanto facilius Trinitas per fidem ab homine Chriſtiano, & pio, & quanto difficilius mercatorum fraudes, & negotiationes,

non

non ſolum à religioſis, verum etiam à viris doctiſ- A ſimis cognoſcuntur: Faxit Deus Optimus Maximus, cuius opem humilis, & ſupplex imploro, vt ſuæ lucis radio illuſtratus, in tanta materiæ grauitate, & Doctorum diuerſa ſentientium varietate, ea breuiter dicere, & explicare valeam, quæ rationi conſona, & iuſtitiæ ſeruandæ apta videbuntur.

1. Difficultas, circa modum in negociationibus ſeruandum.

Circa modum ergo in negotiationibus, vt licitè fiant, ſeruandum, eſt prima difficultas, Vtrùm mercatorum conſpirationes, quæ vulgo monopolia appellantur, & ſunt, quando ipſi inter ſeſe de non vendendis mercibus, niſi vel in certo tempore, vel pro certo pretio, conueniunt, ſint licitæ? Ad cuius explicationem aduertendum eſt, quòd monopolia multipliciter fieri poſſunt. Primò quidem authoritate publica. Quod contingit, quando princeps præcipit, ne quis vendat aliquod genus mercium, præter Petrum, aut Ioannem. Et hunc modum vendendi, ſi fiat de rebus non multum neceſſarijs reipublicæ, quales ſunt chartæ luſoriæ, vel ſi fiat de rebus neceſſarijs, cogente tamen neceſſitate, vel vtilitate reipublicæ, cui aliter, quàm merces ad vnum, vel duos venditores reducendo, commodè prouideri non poteſt, licitum, atque iuſtum eſſe fatentur omnes Doctores, modo à principe, vel à republica talium mercium iuſtum pretium taxetur, ne illa fortè occaſione venditores ciues expoliandi habeant poteſtatem. Et hac ratione iuſtificantur priuilegia de chartis luſorijs, & de libris ab eorum tantum authoribus vendendis.

Monopolia multipliciter fieri poſſunt.

2. Modus monopolij

Secundo modo fit monopolium, quando negotiatores inter ſe conueniunt de non vendendis mercibus, niſi pro certo pretio ſuo arbitrio taxato: ex quo emptores ob rei neceſſitatem tale pretium pro illis dare compelluntur. Et hunc modum vendendi, quando ex illo pretium augeri, & careſtiam induci contigerit, eſſe iniquum & contra iuſtitiam, fatentur omnes. Et ratio huius eſt: Quia quando ſunt plures venditores, non conſpirati, facile rerum pretia minuuntur, cum quilibet affectet proprias merces vendere, quod in bonum communitatis redundare eſt manifeſtum. Dixi notanter, quando ex illo pretium augeri, & careſtiam induci contigerit. Nam meo iudicio, nullum monopolium D mercatorum, vt non niſi pro certo pretio vendant, eſt iniquum, ſi reuera tale iuſtum eſt pretium, & ne de ſuarum rerum valore aliquid amittant, conueniunt inter ſeſe, vt non niſi pro illo pretio vendant. Et idem eſt dicendum de eo, qui in publica licitatione amicum, vel amicos rogant, ne plus certa quantitate dent, vt ipſe rem pro iuſto pretio, infimo tamen, vel medio in illo foro, habere poſſit. Et de illo, qui volens officium emere, alios emptores rogat, ne plus dare velint, quod in vectigalium, & aliorum prouentuum emptione contingere ſolet. Cum hi careſtiam inducere non dicantur, ſed ſolum ſua induſtria & diligentia, vt res ſibi iuſto pretio dantur, vel ipſi iuſto pretio vendant, timentes, ne vel in vendendo vtilitatem, vel in emendo aug- E mentum magnum in pretio ſubire cogantur. Et eadem eſt ratio de illis, qui non niſi, vt pro pretio currenti, rigido tamen, merces vendant, inter ſe conueniunt. Itaque illi tantum in hoc ſecundo genere iniuſtum monopolium contrahere erunt dicendi, qui fraude quadam, atque verſutia inter ſe conuenerint, ne res vendant, vel emant iuſto pretio, etiam infimo vel ſupremo, ſed vt vendant ultra pretium iuſtum rigidum, & emant citra pretium iuſtum infimum. Hæc enim eſt aperta iniquitas, violentiaque reipublicæ facta, cum ſit inductiua careſtiæ, & nouorum pretiorum, quæ non, niſi ipſi A ſic inter ſe conuenirent, introducerentur. Quod ſanè turpiſſimum, & pernicioſiſſimum genus expilandi ciues, eo erit iniquus, & ſceleratus, quo merces in republica fuerint magis neceſſariæ, vt panis, vinum, carnes, oleum, &c. Tenentur autem talia facientes ex communi omnium Doctorum ſententia exceſſum iuſti pretij reſtituere. Quia, quamuis voluntariè ab ementibus dari videatur, illum tamen ideo dant, quia non aliter rem, quam pretio, quod ipſi inter ſe ſtatuunt, habere poſſunt; ſicut de ſoluente vſuras dicere ſolemus. Et hinc fit, quòd huiuſmodi monopolia tanquam pernicioſa per leges fuerunt prohibita, ut patet. C. de monopolijs. vbi graues & diuerſæ pœnæ contra monopolos inſtitutæ inueniuntur, & ex l. ſecunda, titul. B 7. part. 5.

Tertius modus faciendi monopolium eſt, quando quis, ne merces ad ciuitatem confluant, impedit, vt vel ipſe carius vendat ſuas, vel illas ſibi emat ad vendendum, vel alio fine. Et de hoc dicit Syluester, verbo, reſtitutio. tertia quæſtione vltima, dict. 8. & verbo, emptio. quæſtione tertia, quòd peccat mortaliter, & ad reſtitutionem tenetur, de illo pluris, qui carius emerunt, & de damno illis, qui erant allaturi, quia iniuſtè impediuit, vtilitati publicæ atque communi priuatam & propriam anteponens. Hæc ſententia, niſi ſanè intelligatur, de illo, ſcilicet, qui, & fraude impedit, falſa proculdubio videtur, tam in eo, quòd dicit faciendam eſſe reſtitutionem de damno illis, qui erant allatu- C ri; quam in eo, quod affirmat eſſe faciendam reſtitutionem, de illo pluris ijs, qui carius emerunt. Nam, cùm ille, qui abſque vi, & fraude ſolis precibus, vel perſuaſionibus, facit eos, qui merces deferebant, abire, nullam illis faciat iniuriam, nec ipſi aliquod inuoluntarium patiantur, fieri non poteſt, vt qui tales preces fudit, aliquam eis teneatur facere reſtitutionem. Sicut nec ille, qui precibus, & perſuaſionibus auertit animum teſtatoris a legato, vel donatione facienda; & ſicut nec ille, qui in publico foro admonet vicinum, vel amicum volentem aſcendere in pretio, ne aſcendat. Nec etiam tenetur aliquid reſtituere ijs, qui carius emerunt. Quia cum ipſi, non haberent ius ad rem, nulla illis potuit fieri iniuria.

3. Modus monopolij.

D Quartus modus monopolij eſt, quando quis retinet proprias merces, vſque ad tempus, quo carius vendantur. Vel, ſi non expectat futurum tempus, illas tamen ſeruat, vt ſit raritas; & dum pauciores apparent, pretium creſcat. Quod facere ſolent qui multas merces deferentes earum dimidiam partem, vel domi, vel alibi abſcondunt. Et de his ego diſtinguendum iudico. Aut enim in ciuitatem eas merces induxerunt, animo ſtatim illas vendendi, aut eas apud ſe, vſque ad tempus magis conueniens, retinendi. Et quidem in hoc ſecundo caſu, non puto tales mercatores peccare, licet pretium, quod non augeretur, ſi ipſi res ſuas, ſcilicet, vinum vel triticum expoſuiſſent, augeatur. Charitas enim illa ipſis non imputatur, cum ipſi non fuerint proxima illius cauſa, ſed E ſua prudentia vtentes tales merces conſeruauerint. Quamuis ſi fames, & neceſſitas adeò creſceret, vt enormiter pretium augeretur, ſcilicet, in duplum, vel amplius non excuſarem eos, ab iniuſtitia, & obligatione reſtituendi tantum exceſſum, cum arbitrio prudentum illud iniuſtum & exceſſiuum iudicetur. Eo vel maximè, quòd ex quo merces illæ ſunt in ciuitate, vel regno, cito non fuerint expoſitæ venditioni, habet reſpublica ius illis utendi pro iuſto pretio. Vocabitur autem iuſtum arbitrio prudentis viri, ſi non illud, quod anteà erat ratione defectus, ad minus illud, quod non ita valde fuerit exceſſiuum, & incongruens. Si verò mercatores mer-

4. Modus monopolij.

A ces detulerant animo illas ſtatim vendendi, ſicque venditioni fuerunt expoſitæ, vel ad mercatum deductæ: quicunque illas poſteà abſconderit, vt carius vendat, peccat mortaliter, & ad reſtitutionem tenetur. Iam enim acquiſiuit reſpublica ius ad illas res emendas pro pretio, quod iuſtum habebatur, habita ratione copiæ earum, & non pro maiori. Non nego, quòd ille, qui rem detulit animo vendendi; imò iam venalem expoſuit, poſſit poſteà non vendere. Sed quod affirmo, eſt, quòd ſi vendiderit non poteſt maius pretium exigere, quam ſi non abſcondiſſet; quia charitatem ipſe iniuſtè induxit, remq; iam præſentem, & animo vendendi expoſitam magis valere fecit ob neceſſitatem. Et ſic meritò cenſetur violentiam reipublicæ inferre. Vltimus modus monopolij eſt, B quando vnus, vel plures mercatores, omnes, vel plures vnius generis merces emũt, vt ſic rogati pretium augeant. Et hic planiorem habet rationem iniuſtitiæ; quia pretium ille ſolus efficit, qui merces congeſſit. Vendit quidem ille rem pro ſuo arbitratu: & cum miſeri ciues illam aliunde habere non poſſint, tantum ei dant, quantum petere vult. Quod non fieret, ſi alij eſſent venditores. Quocircà Pius Quintus hunc modum tanquam manifeſtam continentem iniuſtitiam, in ſua Decretali de cambijs ſub his verbis condemnat.

Pius V. damnauit monopoliam.

Eos verò, qui conſpirationem fecerunt, vel congeſtam vndique pecuniam ad ſe redegerunt, vt quaſi monopolium pecuniæ facere videantur, &c. Cæterùm, ſi ille qui totam mercium quantitatem emit, C nec cum aliquo fraudulenter conuenit, nec animo pretium vltra iuſtum augendi, fecit, ſed ſuo periculo illas accipiens, nullam iniquitatem committet. Quare publicè in republica hæc negotiatio permittitur. Niſi tantum in emptione tritici, qua cautum eſt, vt nullus emat triticum, vt iterum vendat: Et vbi non eſt aliqua lex humana, quæ prohibeat emptionem rei ad reuendendum, ſiue in parua, ſiue in magna quantitate fiat, cuilibet mercatori erit licita. Et ſi quis quærat, quod nam ſi futurum iuſtum pretium mercium in hoc caſu, quando ille iterum eas vendat, reſpondeo, quòd ſi taxatio publicè non eſt facta, illud iuſtum pretium erit iudicandum, in quo emptores cum venditore conuenerint. Nec, moraliter loquendo, in tali caſu eſt periculum, quòd pretium propter vnitatem D venditoris plus nimio creſcet. Nam, quamuis ſit vnitas venditoris, eſt tamen multitudo mercium apud ipſum; ex quo fiet, vt properabit vendere, vel populo, vel alijs negotiatoribus. Si autem ex tali modo congerendi merces ad vnicum venditorem, communitati aliquod damnum ſequeretur; tunc Princeps vel reipublicæ miniſter teneretur negotiatorem cogere, vt venderet, & ſi oporteret pretium illi taxare; vt docet Mercado tractat. primo, de contract. cap. 14. Syluester, verbo, emptio, quæſt. 5. Corduba in ſumma, quæſt. 119. §. y la razon. Quod dictum eſt de monopolijs mercatorum, eſt etiam vice verſa intelligendum de monopolijs emptorũ: ſi quando contigerint, ad extenuandum pretium.

Monopolia emptorum illicita.

Vt, ſi in portu, cui nauis pretioſiſſima applicuit, illi E qui emere poſſent, ſibi mutuò promitterent: non emere, niſi tanti. Aut, ſi in ſubhaſtatione aliquis alios ne licitarentur, auerteret, vt minoris ipſe emeret. Tunc enim peccatum profectò eſſet; quod ante reſtitutionem non remitteretur. Et hinc eſt, quòd ait Cicero libro de Officijs. Non licitatorem venditor, nec qui contra ſcienter ſe emptor apponet. Verum eſt, quod ſi venditores monopolium facerẽt, poſſent tunc iuſtè emptores, quaſi vim vi repellentes, contraria pariter prudentia vti, & conuenire inter ſe, vt nullus, niſi certo pretio emeret. Sed hæc rarò, aut ferè nunquam contingunt.

2. Difficultas, circa modum negotiandi de vendentib. rem carius credita pecunia.

Circa eundem modum in negotiationibus ſeruandum, vt licitè fiant, eſt ſecunda difficultas, Vtrũ liceat merces carius vendere credita pecunia, quam numerata, & vtrum ex talis negotiationis modo reſtitutionis obligatio contrahatur. Hæc quæſtio affinis eſt materiæ de vſuris: & de qua diſputant iuriſprudentes in capit. in ciuitate, & in cap. nauiganti. de vſuris. Summiſtæ, verbo, venditio, Medina, C. de reſtitut. quæſtio. 38. Soto libro 6. de Iuſtitia, quæſtione 4. articulo 1. Corduba in ſumma, quæſtione 84. Qui duas in hac re opiniones refert. Vnam cuiuſdam Raphaelis de Parnaſio relati a Syluestro in ſumma, verbo, vſura, 2. §. primo. Qui dicit, ſolis mercatoribus eſſe licitum ratione lucri ceſſantis, merces vendere carius credita pecunia, quã numerata. Et probatur primo: Mercatores ex huiuſmodi dilatione damnum patiuntur: ergo licitum erit eis illud in pactum deducere. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur. Si Petrus deberet mihi centum, vel ratione mutui, vel ratione cuiuſcunque alterius contractus liciti, mihique illa petenti diceret, vt denuò per annum illum expectarem, licitè ergo poſſem ab eo accipere totum lucrũ, quod veriſimiliter illis centum eram lucraturus per id tempus, vt ex communi Doctorum ſententia, docet Nauarro in commentario de vſuris. num. 51. & 52. ſed ſic eſt, quod quando mercator verè, & realiter merces ſuas vendit pro iuſto pretio, pro illo, ſcilicet, quod numerata pecunia ſoluitur, iam habet ius, vt ſibi tale pretium detur, eſtque ſibi iam verè debitum: ergo ſi expectat per annum pro illo ad inſtantiam emptoris, ratione talis expectationis, poterit recipere totum, quod illis pecunijs eſſet lucraturus, non ſecus ac ille, qui pro ſolutione expectat. Eò vel maximè, quod, vt ex mente D. Thomæ docuimus artic. 1. huius quæſtionis licitum eſt ſemper venditori ſe indemnem ſeruare, etiam iuſto pretio damnum adhibendo, quod patitur. *1. argum.*

Secundò; In tali venditione virtualiter continentur duo contractus liciti reales, & non ficti: vnus eſt, quod venditor verè & realiter merces ſuas vendit, pro iuſto pretio, tunc currenti: verbi gratia, centum, etiam ſi pecunia ſtatim numeraretur, quam ipſe mallet de præſenti accipere, quam pro illa expectare: alter, quod quia emptor, vel non poteſt, vel non vult pretium ſtatim ſoluere, petit a venditore, vt ſolutionis dilationem patiatur per annum; & venditor dicit, ſe id libenter facturum, modo intereſſe, quod veroſimiliter illis centum ſtatim acceptis erat lucraturus, per id tempus, ſibi ſoluatur, quod eſt, verbi gratia, decem, & emptor dicit ſibi hoc placere, appellaturque iſte ſecundus contractus, Facio, vt des, vel, vt melius dicam, patior, vt des; & ille primus, Do vt des: ergo poterit venditor pro re valente centum numerata pecunia exigere centum & decem, expectata ſolutione, abſque eo, quod iniuſtitiam faciat. Eritque hoc idem, ac pretium ſtatim accipere, & pro mutuo deducere in pactum lucrum ceſſans, quod omnes dicunt eſſe licitum. Probo conſequentiam: Nam de æquiualentibus idem eſt iudicium. Et ſi ſemel, & cum vno hoc eſt licitum, cũ omnibus, & ſæpe idem licebit propter eandem rationem. *2. argum.*

Tertiò: Vnicuique eſt licitum, merces ſuas vendere pro pretio, quod ſecundum communem æſtimationem iuſtum iudicatur, vt ex ſupra dictis patet: ſed communis æſtimatio omnium negotiatorum eſt, quod merces, quæ expectata ſolutione venduntur, plus valeant, quam quæ venduntur numerata pecunia: ergo qui ita contraxerit nullam iniuſtitiam committet. Et confirmatur: Vna ex iuſtis cauſis, propter quas ſecundum communem æſtimationem mercis pretium creſcit, eſt abundan- *3. argum.*

tia emptorum, ſed emptores quærentes merces expectata ſolutione ſunt plures quã illi, qui eas emunt numerata pecunia: ergo etiam ex hac parte poterit licitè res pluris vendi, expectata ſolutione, quam pecunia numerata.

4. arg. Quartò: Pecunia præſens pluris ab omnibus æſtimatur, quam abſens: Et eſt ratio: Quia quando abſens eſt, toto illo tempore eſt inutilis, præſens verò eſt quaſi in actu vtilis, vel certe in proxima potentia: ergo, vt contractus ex hac parte iuſtificetur, & ſit æqualis, poterit venditor maius pretium exigere ab eo, qui rem emit ſoluendam in futuro, quam ab eo, qui eam numerata pecunia accipit. Vltimò argumentor à ſimili: Vnicuique licet debita aliorum in futurum ſoluenda, pro minori pretio, numerata pecunia emere, quam ipſa in ſe, vel conſtant, vel ſonant; vt ſi, verbi gratia, debet Petrus Ioanni centum ſoluenda poſt annum, licitum erit Paulo id debitũ à Ioanne emere pro nonaginta numeratis de præſenti: ergo pari ratione etiam licebit rem, quæ modo valet nonaginta dare pro centum ſoluendis in futuro, quod eſt rem carius vendere expectata ſolutione. His ſimiliter argumentis proportionabiliter poterit quis contendere probare, licitum eſſe vilius emere rem anticipata pecunia, quam ſecundum ſe valeat, tempore, quo illius eſt facienda traditio, cum æqua ſit vtriuſq; ratio.

Quæſtio videtur facilis & continet ingẽtem difficultatem. Hæc quæſtio earum eſt, quæ prima facie conſideratæ facilem videtur habere determinationem, intus autem aſpectæ penè inuincibiles continent difficultates. Quod ideò dico; Quia ſi loquamur abſolutè de eo, quod eſt vendere rem carius expectata ſolutione, quam ſecundum ſe valeat, nullus eſt, qui dubitet huiuſmodi contractum eſſe illicitum. Eſt enim dilatio ſolutionis propriè loquendo, vt apud omnes, Doctores eſt in confeſſo, nihil aliud, quam quoddam virtuale mutuum, quo, ſcilicet, venditor pecuniam pro re ſua dè manu emptoris acceptam, iterum illi mutuò dat, vſque ad tempus ſolutionis. Et eadem eſt ratio de anticipante ſolutionem, qui eodem modo ſe habet, ac ſi pecuniam venditori mutuo daret, vſque ad tempus, quo merx eſt tradenda. Ex quo manifeſtè infertur, vel ratione dilationis, vel anticipationis ſolutionis, præciſe, iniuſtum eſſe & omninò vſurarium, rem vendere pluris, quam ſecundum ſe valet, quia eſſet perinde ac ſi lucrum exigeretur ratione mutui, quod quæſtione ſequenti iniquum eſſe, & contra rationem pluribus oſtendemus. Cæterum, ſi reſpiciamus ad cauſas, ob quas pretij augmentum fieri dicitur, in venditione ad tempus, quas Medina. C. de reſtitut. q. 38. reducit ad ſex; Quorum prima eſt exiguitas pretij in promptu currentis, pro quo, ſi venditor res ſuas venderet, nihil lucraretur, ſed ſepè pateretur damnum, attentis, laboribus, & expenſis factis; Secunda, lucrum, quod ceſſat venditori ex eo, quod non ſtatim mercium ſuarum pretium accipit; Tertia periculum, cui capitale exponit; Quarta expenſæ, quas faciet in recuperatione capitalis; Quinta dubietas valoris, quem res vendita tempore ſolutionis habebit; Sexta & vltima, quod merx ad terminum vendita ſecundum communem æſtimationem plus valere videtur, quam ſi vendatur pecunia numerata, non erit facile iudicare, vtrum ex his, vel aliquo illorum licitum ſit in venditione ad tempus pretium augere ab eo, quod merces ſecundum communem æſtimationem valent de præſenti.

1. Dictum certum. Et quidem, vt in hac re certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certum eſſe, quod prima cauſa, nempe quia pretium communiter currens in promptu ſolutum, ſæpiſſimè eſt tenue, & pro quo ſi venditor res ſuas venderet, nihil lucraretur, ſed ſæpè damnum pateretur, attentis laboribus, & expenſis A factis, non eſt ſufficiens ad excuſandum venditorem ab iniuſtitia, quæ exiſtit in eo, quod res carius vendat, ad tẽpus, quam valent de præſenti. Si enim ea ratio aliquid valeret ad excuſandam venditionem ad tẽpus pro pretio exceſſiuo, ſimiliter etiam eſſet ſufficiens excuſare venditionem ad ſtatim pro eodem pretio exceſſiuo, maiori, ſcilicet, quam ſit illud, quod communiter in tali loco, & tempore currit, cum ſæpè contingat, quod etiam ſi mercator, vendat res pro pretio iuſto currenti ſtatim ſoluto, non lucretur, ſed damnum patiatur attentis laboribus, & expenſis factis, quia ſæpe accidit, vt merces minus valeant quando, & vbi venduntur, quam à principio conſtiterunt. Atque adeò, ſicut mercibus in valore creſcentibus, poteſt venditor multum lu-B crari, ſi eas vendat, quamuis paucas, aut nullas expenſas fecerit, parum, aut nullum laborem ſubierit: ità etiam è contra, eiſdem mercibus in valore decreſcentibus, tenebitur, ſi eas vendere velit, in pretio deſcendere, etiam ſi multas fecerit expenſas, magnumque ſubierit laborem. Nec erit tunc iniuſtum, aut indignum, quod venditores commodum in venditione non ſentiant, ſed damnum. Nam qui propria voluntate negotiationes ſuſcipit, vtrique pariter ſe debet lucro, ſcilicet, & damno, exponere, & ſi aliquando damnum ſentit, non emptoribus, nec reipublicæ, ſed ſibi debet imputari, vt diximus in ſuperioribus.

2. Dictum certum. Dico ſecundo, meo iudicio etiam debere eſſe certum, quod ſecunda cauſa, nempe, lucrum ceſſans, C vel damnum emergens eſt ſufficiens ad excuſandum hominem ab iniuſtitia, quæ exiſtit in eo, quod eſt res carius vendere, quam valent de præſenti. Itaque, quamuis nec ratione expectatæ ſolutionis, nec ratione pretij currẽtis in promptu ſoluti, quod ſæpiſſimè eſt tenue, poſſit mercator in venditione credita plus accipere, quam res in præſenti valent, poterit tamen id facere ratione damni emergentis, aut lucri ceſſantis. Quamuis Soto, & multi alij contrarium dicant. Quorum ſententiam funditus euertemus, quæſtione ſeq. artic. 2. vbi eſt proprius locus huius materiæ. Et ſi hoc voluit dicere Raphael, rectè dixit. Quamuis ad hoc, vt lucrum ceſſans, vel damnum emergens prædictam venditionem iuſtificare poſſint, neceſſarium erit, quod aliquæ condi-D tiones concurrant loco citato à nobis explicandæ.

Dico tertio, etiam eſſe certum, quod ſexta cauſa, nempe, quod merx ad terminum vendita, ex communi hominum æſtimatione, plus valet, quam vendita ad ſtatim, non eſt ſufficiẽs ad excuſandum venditorem ab iniuſtitia, quæ exiſtit in eo, quod res carius vendat ad tempus, quam valent de præſenti. Cum certum ſit, quod merces ad terminum venditæ, nec in ſe, nec ipſi vendenti valent plus, quam ſi ad ſtatim venderentur, vt ex ſolutione argumentorum, pro opinione Raphaelis factorum infra patebit. Eo vel maximè quod cùm venditio ad terminum nihil addat ſupra venditionem ad ſtatim, quod ſit venale, nihil enim addit, niſi dilationem ſolutionis, quæ eſt quædam tacita mutuatio, pro qua nullo E modo eſt licitum pretium augere, quia hoc idem eſſet ac mutuationem vendere, quod eſt vſura, ſit, vt ſi pretium quod pro re accipitur, eſt exceſſiuum, venditione facta ad ſtatim ſimiliter etiam erit exceſſiuum, venditione, facta ad terminum. Itaque hæc certa ſunt. Cæterum de alijs tribus cauſis, nempe, tertia, quarta, & quinta, ſunt grauiſſimæ concertationes inter Doctores, vtrùm illæ ſunt ſufficientes facere, vt in venditione ad tẽpus licitè pretium augeatur, ab eo, quod merces ſecũdum communem æſtimationem valent de præſenti. Et illæ omnes erunt à nobis ſuo ordine explicandæ.

An ratione Circa tertiam ergo cauſam, quæ eſt periculum,

cui

Periculi cui capitale ex ponitur, ſit licitum pretium augere in venditione ad tẽpus.

cui capitale exponitur in venditione ad tempus, eſt A dubitatio, vtrùm illa ſit ſufficiens pretium augere, ab eo, quod res valet de præſenti; Non loquimur modo de expenſis à creditore in debito recuperando faciendis: nam hoc pertinet ad quartam cauſam. Sed quod quærimus, eſt. An ob timorem metumque probabilem quem venditor habet, vel, quod expenſæ non ſoluentur, vel, quod capitale non rehabebitur, vel quod in illius recuperatione moleſtiam patietur; ſit licitum à principio aliquid vltra iuſtum pretium rei petere, de illoque paciſci; Conradus de contra. quæſtio.59. partem tenet negatiuam, quam etiam ſequuntur Nauarro in Manual. capitulo 23. numero 81. & Soto libro 6. de iuſtitia, quæſtio.4. art. primo, in ſolutione ad primum.

Sententia Conradi & aliorum.

1. argum.

Probatque Conradus ſuam ſententiam. Primò. B Quia alias ſequeretur, nullam, aut vix vllam poſſe dari huiuſmodi venditionem in futuro ſoluendam, in qua non liceret aliquid vltra ſortem accipere, cum nulla, aut vix vlla ſit, quæ alicui non ſubdatur periculo. Hoc autem eſt inconueniens, vt pote, quod ad iniuſtitias, & vſuras faciendas viam parat, & aperit.

2. argum.

Secundò: Quia cum non ſolum iuſtum rei pretium, ſed etiam illud ipſum lucrum, de quo venditor ratione metus paciſcitur credatur emptori; liceret ſimiliter ratione illius confidentiæ plus exigere; & cum hoc etiam credatur, iterum liceret ratione iſtius periculi aliquid expoſcere; & ſic infinitum, quod non eſt dicendum. Cæterùm Soto has rationes leues exiſtimat. Et meritò quidem. C Quare ipſe ſuam ſententiam aliter probat. Primò: Quia quamuis ſit licitum alicui ratione periculi, quod patitur, quod eſt pretio æſtimabile, aliquid exigere: id tamen ſolum habet verum in eo, qui iniuſtè, ac inuoluntarie damnum patitur, & non in eo, qui ſe offert voluntarie, vt contingit in venditore. Perſiſtit enim Soto in quadam ſua ſententia, qua antea tenuerat lucrum ceſſans, quod quis inuitus patitur, ſiue in mutuo, ſiue in venditione, poſſe in pactum deduci; non verò illud, quod venditor ſua ſponte ad ſui vtilitatem ſubire vult. Et ratio illius eſt: Quia cum tali periculo à nullo coactus ſe exponat, iam videtur cedere actioni, quam haberet, ſi re iam vendita, vel mutuo data ſimile periculum eo ignorante, atque inuito, conſurgeret. D Secundo argumentatur Soto in hunc modum (Ponamque verba eius integra, vt quantum veritatis habeant, exactè perpendamus:) Venditor ille, vel, fac eſſe mutuatorem, nullum patitur emergens damnum, nec iacturam facit ceſſantis lucri, nec diſpendium, aut ſumptus in recipiendo pretio: hæc enim omnia ceſſare ſupponimus, quandoquidem de ſolo metu diſceptamus: quo ergo iure poterit metus ille pretio vendi? Sed ais: Quia eſt pretio æſtimabilis. Fateor quidem, quoniam mallet homo alicuius pecuniæ diſpendium facere, quam tali anxiari metu, ſed tamen non inde ſequitur, quod ſit illa ratione vendibilis. Tum, quod venditor ſuapte ſponte in illum ſe immergit. Tum præcipue, quod emptor non tenetur aliter leuare illum tali metu, E quam ſoluendo mercis pretium; cui idcircò dum ſoluit ſatisfacit. Et elucidatur etiamnum argumenti vis: Si initio non fuiſſet facta timoris mentio, venditor tamen fuiſſet ob periculum vehementer metu vexatus poſtea, dum emptor ſoluit nihil poſſet vltra ſortem venditor recipere ratione præteriti metus, ac periculi: ergo nec in initio potuit in pactum duci. Profectò, ſi vera eſſet talis opinio, conditio vendentis, puta, ſi eſſet nimirum auarus, ac perinde meticuloſus, cauſa eſſet legitima recipiendi maius pretium. Hucuſque Soto.

Argumenta Soti.

Argumenta Nauarri.

Cuius rationibus Nauarro, neruoſè cõfutatam eſſe dicit opinionem A contrariam, & neruoſius confutari poſſe, affirmat, quod eſt noua & contra omnes alios Theologos, & Canoniſtas, & propterea Eccleſia declarauit id eſſe illicitum, per cap. in ciuitate. de vſuris. vbi prædicta pericula, quæ venditor in ſe ſuſcipit non eſſe conſiderabilia ad augendum pretium mercis in credita pecunia, determinatur, magis quam ad dandum aliquid vltra ſortem mutuanti, quod lege naturali atque diuina eſt prohibitum.

Sententia authoris.

His tamen non obſtantibus, dico contrariam ſententiam, quæ affirmat in venditione ad tempus ratione periculi, cui expectatum pretium exponitur, licitum eſſe aliquid plus vltra iuſtum aſcẽdere, probabiliorem eſſe, atque tenendam, ſicut illam tenent Medina. C. de reſtit. q.38. §. ad 3. cauſam. Maior in B 4. diſt.15. q.4. art.7. Corduba in ſumma. q. 84. verſi. tam poco. Imo Nauarro in ſumma Hiſpana. ca.17. nu.239. & 240. ſui oblitus tenuit eandem & pro eadem citantur à Magiſtro Soto, Richardus, & Caietanus. Ratioque præcipua huius noſtræ ſententiæ eſt: Nam quamuis hoc, quod eſt mutuare, aut ſolutionem expectare, venale non ſit, nec pretio comparabile, cum ex præcepto Dei, & naturæ ſit gratis agendum, hoc tamen, quod eſt hominem rem ſuam pro altero iactare, aut eam periculo perdendi exponere, venale, eſt, pretioque æſtimabile nec de ijs, quæ gratis fieri debent: ergo poterit venditor pro illo pretium accipere. Atq; adeò ſi quis rogat alterum, vt certam ſibi pecuniæ quantitatem mutuò det, vel vendat mercem expectata ſolutione per annum, de C cuius redditione probabiliter timetur, poterit ratione illius periculi aliquid vltra ſortem accipere, de illoque paciſci. Fatetur quidem Soto libenter, illam periculi ſuſceptionem eſſe pretio æſtimabilem. Sed dicit id eſſe verum, quando venditor inuitus eum timorem, atque moleſtiam patitur; nõ autem quando voluntarie ſe in timore, & periculo conſtituit: quod contingit vendenti merces expectata ſolutione, & potenti non vendere. Sed certè iſta reſponſio eſt friuola. Nam ſi illud periculum re vera eſt venale; pretioque æſtimabile, vt Soto fatetur, quid refert voluntariè, vel coactè illud ſubire; cum ſemper res ſuum habeat valorem? Prætereà: Si Petrus à me petat, vt equum commodem, aut locem Ioanni, apud quem eſt veroſimile ipſum periturum, vel ob D negligentiã in cuſtodiendo, aut præbendo cibum, vel ob ſuam temeritatem, aut fugacitatem, licitè poſſum cum Petro conuenire, vt aliquid vltra pretium locationis mihi aſſignet pro periculo, quod ad eius inſtantiam ſubeo: ergo idẽ facere potero cum Ioanne locatore, cum non ſit maior ratio vnius, quam alterius. Atque ex conſequenti erit licitum ratione periculi aliquid vltra pretium iuſtum rei accipere. Soto reſpondet ad hoc argumentum, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam; quia in locatione, aut commodato non transfertur dominium, licitè poteſt verus dominus de periculo rei ſuæ paciſci. At verò in venditione, aut mutuo, quia transfertur dominium; atque adeò mutuatarius, vel locator tenetur totum ſoluere: non eſt cur E pretio grauetur ob metũ creditoris. Cæterum, alio quamuis differentia poſita; inter venditum, & mutuo datum ex vna parte; & locatum, & commodatum ex alia, quantum ad hoc, quod in his non transfertur rei dominium ſed vſus duntaxat; in illis autem transfertur, vera ſit quid autem valeat ad noſtram rationem infringendam, non video. Nam ſi periculum meæ rei commodato, aut locato traditæ, idcò in pactum deducere poſſum, quia illius poteſt fieri iactura, cum ſimiliter pecunia credita, aut pretium rei venditæ, ad quod habẽdum ſemper habeo ius, eidem diſcrimini ſubſit: cur non itidem pro illo periculo aliquid vltra ſortem accipere potero? Tenetur,

1. Ratio.

2. Ratio.

netur, inquit Soto, mutuatarius, vel emptor totum pretium ſoluere:& ideò non eſt iuſtum, vt amplius ob metum creditoris grauetur. Quaſi verò locator, & commodatarius non ſimiliter teneantur totam rem locatam, vel commodatam reddere,& cũ hoc ſtet, vt aliquid vltra totalem rei ſolutionem iuſtè ab eis ratione metus, & periculi locantis,& cõmodantis exigatur. Omnium ergo eſt vna,& ſimilis ratio. Atque ex conſequenti quemadmodum in commodato, & locato eſt licitum aliquid accipere ratione

3. Ratio.

periculi: ità etiam in venditione,& mutuo. Itẽ probatur noſtra ſententia, ſimilitudine ducta à contractibus fideiuſſionis,& aſſecurationis, in quibus, quia ſi merx aſſecurata perditur, vel principalis deficit, expoſitus eſt aſſecurator,& fideiuſſor, de rebus proprijs ſoluere, illas amittendo, licitè poteſt ratione periculi ſuſcepti aliquid exigere ab eo, quem ſecurum reddit, vt omnes Doctores concedunt: ergo pari ratione erit dicendum, quod cum vendens ad terminum non minus exponatur rerum amittendarum diſcrimini, licitum erit ei ratione illius aliquid petere,& recipere. Dicunt Doctores contrariæ ſententiæ, non valere hanc conſequentiam. Nam aſſecurator,& fideiuſſor non ratione periculi, ſed obligationis in ſe iniectæ, accipit illud pretium. Sed procul dubio falluntur. Nam quamuis verum ſit, quod ratione obligationis præciſe poteſt fideiuſſor aliquid accipere, vt infra dicemus ex quo fit, vt etiam ſi nullum periculum exiſtat, licitè poſſit paciſci de pretio: tamen re vera principalius propter periculum, quam propter obligationem illud ſuſcipit. Quod ex eo ſufficienter colligitur, quod ſi quis futurus eſſet fideiuſſor pro Petro bonæ conſcientiæ viro atque diuite, debente centum ad annum, & pro Paulo perditæ vitæ homine atque paupere totidem debente nullus ſanæ mentis dubitabit, talem fideiuſſorem plus accipere poſſe pro fideiuſſione Pauli, quam Petri: & tamen conſtat obligationem in vtroque eſſe æqualem, & periculum diuerſum: multo ergo magis conſiderabile eſt periculũ, quam obligatio ad augendum pretium, vt dictum eſt. Po-

Vlt. Ratio.

ſtremo: Conradus, atque Soto, qui hanc noſtram ſententiam negant: concedunt, quod ſi venditori eſt graue, & moleſtum merce ſua priuari,& ad inſtantiam emptoris illam vendit, iuſtè poteſt in pretio aſcendere iuxta exigentiam præfati grauaminis. Sicut è contra, emptori eſt graue,& moleſtum mercem aliquam emere, & ad inſtantiam venditoris illam emit, iuſte poteſt in pretio deſcendere: quod nos etiam agentes de rerum pretio verum eſſe diximus, Item idem concedunt, quod ſi venditor ad terminum timet in recuperatione expectati capitalis futuras expenſas, ratione huius timoris licitè poteſt in pretio aſcendere. Et quamuis poſteà timor ad effectum non perducatur: hoc eſt, etto ſine expenſis capitale ſibi ſoluatur, non ideo tenebitur pretij augmentum ſubtrahere; quia non pro expenſis, ſed pro timore illas agendi, incrementum accipitur: ergo pari ratione, quando venditor ad inſtantiam emptoris ad terminum vendit timens vero ſimiliter de ſolutione capitalis, poterit iuſtè, ſaltem pro huiuſmodi timore, in pretio aſcendere. Et ſi timor poſteà ad effectum non deducatur, non tenebitur præfatum incrementum ſubtrahere.

Ad 1. arg. Conradi.

Reſtat nunc reſpondere ad argumenta facta pro opinione contraria. Et quamuis illa, quæ à Conrado poſita ſunt, inefficacia à Soto dicantur, illaque ſoluat, quo tamẽ veritas clarior reddatur, ad illa in forma ſatisfacere placet. Vnde ad primum reſpondeo, negando ſequelam. Non enim indiſtinctè,& generaliter in quacunque vẽditione ad terminum facta, accipiendum eſt exceſſiuum pretium: ſed ibi tantum, vbi verum, diſcretum,& probabile adſue-

A rit periculum amiſſionis rei, vel, quia emptor eſt pauper, vel fugax, vel quid ſimile habet. Nam ſi fuerit fictum periculum, vſuram palliatam talis contractus continebit. Tunc autem erit periculum fictum, quando non ratione illius: ſed magis ratione lucri exceſſus exigitur. Ad cognoſcendum verò, quando venditor non gratia lucri, nec in fraudem vſuræ; ſed ob præfatam cauſam in pretio aſcendit; talem Medina regulam conſtituit: Dicens, quod ſi

Regula notanda.

teſte conſcientia venditor ipſius mallet mercem pro pretio currente poſteà ſecure, & certè ſoluendo, ſeu ſufficiente cautione de ſolutione habita, vendere; quam pro pretio aucto cum periculo perdendi ſuum capitale, aut ſi non mallet, eſt tamen ſibi indifferens, hoc, aut illud eligere: tunc non lu-

B crum, ſed periculũ amiſſionis rei eſt, quod pretium facit augere. Cæterùm, ſi indiſtinctè cum ad terminum vendit, aſcẽdit in pretio, nec inter hos, & illos emptores diſtinguit, aut ſi magis afficitur ad vendendum ad terminum pro pretio aucto, exiſtente aliquali periculo, quam pro pretio currente, nullo exiſtente periculo: tunc non timor amiſſionis rei pro alterius voto ſuſceptus; ſed magis lucrum in fraudem vſuræ, eſt, quod facit pretium augere. Atque ex conſequenti, tunc periculum non erit verum, ſed fictum; nec ab iniuſtitia, imo nec ab vſura palliata talis contractus erit excuſandus. Sed nec excuſabitur à culpa venditor, etiam in caſu, quo contractus iuſtus eſſet ſi illum cũ ſui infamia, aut aliorum ſcandalo init. Vt ſi forte ex facto ipſius cæteri mer-

C catores occaſionem ſumerent ad indiſtinctè, ſeu indiſcretè ad terminum pro pretio exceſſiuo vendendum. Et aduertat prudens lector, quod non pro ratione cuiuſcunq; metus, ſed probabilis, & diſcreti, arbitrio prudẽtis viri, ſuperaccipi poſſe. Sunt enim nonnulli mercatores, ità, vel auari, vel melancholici, vt timeant, vbi non eſt timendum; & qui nec comedere, nec dormire; ſine anxietate poſſunt, etiam ſi ſecuritatem habeant debitorum. Et in his cum illius anxietatis, ac ſolicitudinis, non debitor, ſed ipſi ſibi cauſa exiſtant, non eſt fas, quod debitor pecuniam illam compenſet.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum argumentum Conradi reſpondetur, illo exceſſu, qui ſupra iuſtum pretium accipitur, compenſari quemcunque metum, & quodcunque

D periculum in venditore exiſtens. Et ſic non eſt opus procedere in infinitum.

Ad argumẽta Soti.

Ad primum argumentum Soti ex dictis patet ſolutio. Nam cum res, quæ ex ſe venales ſunt, ex eo, quod voluntariè offeruntur, non amittant valorem, fit, vt quamuis mercatores voluntariè ſubeant periculum rerum ſuarum, poſſint pro illo aliquid accipere. Verum eſt, quod merces vltroneæ vileſcunt. Et ita fatemur poſſe eum, qui inuitus patitur periculum, vel lucrum ceſſans, plus exigere, quam ille, qui voluntariè facit. Sed de hoc latius quæſtio. ſeq.

Ad ſecundum eiuſdem Soti reſpondetur, quod etiam ſi illi, de quibus venditor male confidebat, fideliter ſoluant, adhuc poteſt licitè totum pretium

E accipere. Impertinens enim eſt, quod periculum, quod tempore contractus timebatur, ſortiatur effectum, vel non. Hoc eſt: eſt impertinens, quod emptor in termino complete ſoluat, vel non ſoluat, ad hoc, vt venditor pretium cum augmento recipere poſſit. Incrementum enim illud, vt diximus, non pro amiſſione ipſius capitalis, ſed pro ſolo periculo, cui venditor res ſuas exponit exigitur. Et quamuis res illæ poſteà per debitoris ſolutionem periculum euaſerint, non propterea tempore contractus in periculo eſſe deſierunt, iuxta probabilem ipſius venditoris,& aliorum coniecturam. Et quando inſtat Soto; ſi initio non fuiſſet facta timoris mentio, venditor tamen fuiſſet ob periculum vehementer metu

vexatus;

vexatus; poſteà dum emptor ſoluit nihil poſſet vltra ſortem venditor recipere,ratione præteriti metus,ac periculi: ergo nec in initio potuit illud in pactum deduci;reſpondeo,quod ſicut de intereſſe lucri ceſſantis fatentur omnes,quod debet præcedere admonitio, deductioque in pactum, alias non iuſtè exigeretur,vt infra videbimus:ita etiam de iſto periculo eſt dicendum, ne emptor, qui forte cum eo onere emere nollet, contra ſuam voluntatem grauetur.

Ad argumenta Nauarri.

Nauarri rationes ſimiliter ſunt parui momenti. Nam primò in eo,quod dicit, opinionem noſtram eſſe contra omnium iuriſperitorum, ac Theologorum ſententiam,proculdubio fallitur, vt ex inſignibus Doctoribus à me citatis colligere licet. Prȩterquam quòd oportebat eum Doctorum cateruam referre, quod non facit, vt ipſi, non modo dicenti, ſed etiam probanti,fidem adhiberemus. Quod autem affirmat ab Eccleſia eſſe declaratum,non licere ratione periculi aliquid vltra iuſtum pretium pro mercib. accipere,maiorem cōtinet falſitatem. Nam ſic contrarium eſſet de fide, noſtraque ſententia eſſet erronea; quæ à propoſito & à vero longe abſunt. Nec capitulum ab ipſo adductum quidquam conuincit. Nam in eo Alexander tertius peccatum eſſe declarat,vendere piper,cinnamomū,vel alias merces valentes tempore venditionis quinque libras, cum pacto,vt emptor ſtatuto termino ſex libras perſoluat. Niſi dubiū eſſe,ait Romanus pontifex, plus minusve,merces illas ſolutionis tempore valituras. Et certè hæc deciſio Nauarri, & aliorum ſententiæ nihil fauet,ſed potius ei reſiſtit: Cum, vt ex dictis verbis Pontificis conſtar, non damnetur ibi venditor ratione periculi,& dubij in capitali amittendo, aliquod incrementum paciſcens, nec de hoc quidquam loquatur. Quare aſſerere Eccleſiam in illo capitulo,ea pericula declaraſſe non eſſe conſiderabilia ad augendum pretium; ſanè nihil aliud eſt, quam citare quod ipſe papam declaraſſe voluiſſet, & non quod ille declarauit. Præterquam, quod ſi de illo dubio, ac periculo ageret ſummus Pontifex, quo veroſimiliter dubitatur,an ſors ad ſtatutum terminum ſit peritura, proculdubio in noſtram ſententiam decretum eſſet aſſerendum, & non in contrariam.Ait enim,vendentem rem,quæ in promptu valet quinque, pro ſex in termino ſolutionis, peccatum committere, niſi dubium ſit, merces illas plus minusve ſolutionis tempore valituras. Ex quibus verbis apertè colligitur, ratione dubij poſſe iuſtificari contractum, qui alias eſſet illicitus, & pecaminoſus. Indeque ego non contemnendum argumentum pro mea ſententia colligo in hunc modum: In dicto capitulo eximitur ab illicito, vendere rem ad terminum,pluſquam valet in promptu, propter dubium veriſimile, quod ſicut minus ita plus valere poteſt: ſicque venditor eſt expoſitus vtrique ſorti: ſed in noſtro caſu veroſimile eſt, non dico plus minusve rem valituram, ſed etiam prorſus nihil; ſi vt veroſimile eſt emptor in ſolutione deficiat; ergo à fortiori ſummus Pontifex, ſi de hoc ageret in illo capitulo, multo promptius iudicaret ratione huius dubij diſcreti,atque probabilis rem valentem quinque libras,poſſe pro ſex vēdi.Atque ex conſequenti capitulum illud plus facit pro noſtra ſententia, quam fauet contrariæ.

Explicant c.in ciuitate de vſuris.

Obiectio ex c. nauiganti. de vſuri.

Nonnulli ſolēt etiam obijcere reſolutionem Romani Pontificis in capi.nauiganti.de vſuris,vbi noſtra ſententia damnari videtur.Scribit enim Gregorius.IX. Nauiganti, vel eunti ad nundinas, certam mutuans pecuniam,pro eo,quod ſuſcipit in ſe periculum, recepturus aliquid vltra ſortem, vſurarius eſt cenſendus. Ex loco tale colligo argumentum. Mutuans non poteſt incrementum accipere, eo

A quod ſuſcipit in ſe periculum,vt in illo capitulo dicitur,abſque eo, quòd ſit vſurarius: ergo nec vendens credita pecunia, qui in effectu mutuat,excuſabitur ab vſura aliquid plus accipiens, quia ſuſcipit in ſe periculum.Sed reſpondeo,textum illum,vt bene notauit Medina,q. 38.circa tertiam cauſam in ſolutione ad 4.& Syluecter verbo, vſura.2.q.35.non bene intelligi à multis.Habet enim longe diuerſum ſenſum ab eò,qui in argumento prætenditur. Mutuabat quidam negotiatori nauigaturo, vel ad nundinas ituro certam ſummam pecuniæ, ea conditione,vt ipſe mutuans ſuſcepto in ſe periculo merciū, quas portabat mutuatarius, vel etiam ipſius pecuniæ,qua erat negotiaturus,aliquid ſibi vltra ſortem ſolueretur, quod eſt mutuatarium obligare ratione B mutui,vt ſe aſſecuratorē recipiat. Et hoc dicit ſummus Pontifex in illo loco eſſe illicitum, & vſurarium,eſtò mutuans iuſtum pretium ſuæ aſſecurationis acciperet,quod eſt verum. Nam quicunque mutuare non vult, niſi ea lege, vt mutuatarius alium ſecum contractum ineat, ad quem non tenetur, vt, verbi gratia, emendi aliquid à mutuante,quamuis pro iuſto pretio, vel aliquid aliud faciendi ex obligatione, peccatum committit, & eſt vſurarius, vt quæſtione ſequenti latius videbimus. Et hoc eſt, quod in d.c.nauiganti,decernitur, nihilque aduerſatur noſtræ ſententiæ.

Reſponſio.

Ex dictis pro maiori declaratione, & limitatione huius quæſtionis de pecunia credita,placet nonnulla colligere corollaria.Primum eſt;quod nō ſem- C per nec in omni venditione ad terminū, eſt licitum incrementum ſuſcipere, aut de illo paciſci, ratione periculi, eſto non detur pignus, nec fideiuſſor,nec alia cautio.Sed tunc tantum,quando diſcretè,& rationabiliter timetur amiſſio capitalis; quia debitor, vel pauper,vel fugitiuus, vel periculoſus eſt. Infero ſecundo, quod poſtquam de incremento ſuſcipiendo, ratione pericuri; rationabiliter eſt factum pactum,licitè poteſt accipi, vel retineri, ſi à principio fuit datum: eſtò ſecurum euaſerit capitale, nec aliquod fuerit periculum ſubſequutum. Vt enim paulò antea dicebam, non pro certa amiſſione, ſed pro dubietate, & periculo fuit promiſſum,quod re vera paſſus eſt creditor: etiam ſi, tam principalis perdendi, quam expenſarum faciendarum pericu- D lum euaſerit.Cæterùm,quia ratione periculi faciendarum expenſarum, fuit pretium,vltra iuſtum auctum:quamuis poſteà venditor maiores faciat,non poterit omnium illarum quantitatem exigere; ſed illam tantum,de qua à principio fuit factum cōuentum.Sicut,etiam ſi nullæ extent expenſæ,idem poterit retinere:alioqui contractus non eſſet æqualis ex vtraque parte. Infero tertio,etiam eſſe licitū è contrario,rē vilius emere anticipata ſolutione, quam ſecūdum ſe valet,ratione veriſimilis periculi, quod de ipſius traditione habetur:ſiue tale dubium ſit ob malitiam debitoris:ſiue ob infortunia,circa rem anticipate emptam contingibilia. Imo,& futura debita,quando huiuſmodi periculo ſunt ſubiecta, licitè minori anticipata pecunia emuntur, vt infra videbimus. Quod magno argumento eſſe debet, vt no- E ſtram ſententiam iure cōſtare exiſtimemus. Infero vltimo,quod quando dicimus ratione periculi poſſe merciū pretium augeri, loquimur, vel de pretio legali,qd in indiuiſibili conſiſtit, vel de eo, quod ex communi curſu fori,hominumque æſtimatione deſumitur,quantum ad ſupremam partē ipſius. Nam de eo,qui pluris vendit res ad terminum,quam venderentur in promptu, ob latitudinem iuſti pretij in illis inuenti,certum eſt,& extra controuerſiam poſitum,nullum committere peccatum. Verbi gratia. Valet menſura panni iuxta infimum pretium,viginti argenteis, & iuxta medium vigintiuno: in ſupremo

1. Corollo.

2. Corolla.

3. Corolla.

Vltimum Corolla.

premo

premo autem valet viginti duob. Non eſt dubium, A quod liceat mercatori ad terminum vendenti ſemper exigere ſupremum pretium; eſtò nullum eſſet periculum ſolutionis; quamuis in promptu vendat pro viginti. Et ratio eſt manifeſta: Nam cum illud ſit iuſtum pretium, quod ſi exigeret numerata pecunia, non peccaret contra iuſtitiam, fit, vt multo minus peccet ſi pecuniam credens idem illud iuſtum pretium licet rigidum expoſcat. Et hæc dicta ſint de tertia cauſa.

An ratione expẽſarum quas quis facere timet poſſit augere pretium quando vendit credita pecunia.

Circa quartam cauſam, ob quam poteſt dici fieri argumentum in venditione ad tempus, quæ eſt expenſæ, quas venditor faciet in recuperatione capitalis. Forſan emptor talis eſt conditionis, vt ſine lite non ſoleat ſoluere quod debet; timetque venditor rationabiliter in recuperatione capitalis facere B expenſas, dubium eſt, vtrum ratione iſtarum expenſarum, quas facere timet, poſſit in venditione ad tẽpus pretium augere. Florentinus loco citato, hanc cauſam non admittit. Tum; quia forte debitor ſine lite ſoluet in termino præfixo. Tum etiam, quia eſtò venditor in recuperatione ſibi debiti expenſas ſuo tempore faciat, forſan non erunt tantæ quantum eſt incrementum ob præfatam cauſam exactum. Et denique; quia poteſt venditor alia iuſtiori via ſe indemnem ab expenſis ſeruare, paciſcendo, ſcilicet, cum emptore, vt ex tunc ſe obliget ad illarum, ſimul cum capitali ſolutionem, ſi venditor eas fecerit. Contraria tamen ſententia eſt verior, & probabilior, quam tenet Medina quæſtione trigeſima octaua, & Soto libro ſexto de iuſtitia, quæſtione quarta, C articulo primo, in ſolutione ad 2. Et ſic dico poſſe venditorem tuta conſcientia aſcendere in pretio, ratione dubij probabilis, quo veriſimiliter dubitat, ſe expenſas facturum, quas fortè recuperare non ſperat.

Sententia authoris.

Quamuis multo tutius, vt dicit Soto, erit dum emptoris vafricies; & infidelitas timetur, nihil ei mutuare, nec credito vendere: & ſi vendas, vel mutues ſolutionis terminum expectare, an forte ſine vllo diſpendio fiat. Nam expenſarum anticipatæ conuentiones vix vſuræ ſuſpicione vacant. Nihilo ſecius tamen, vbi omni procul fraude bonis coniecturis timentur expenſæ, nulla eſt iniquitas de expenſis, & laboribus pactum cum emptore inire, conſtitutumque pretium recipere, etiam ſi nullas venditor ſit poſteà facturus. Videturque tunc venditioni al- D ter contractus annexus, quo venditor, ſcilicet, cum emptore implicitè conuenit, de certa quantitate loco expenſarũ, de quarum quantitate ſoluenda dubitatur, ſiue magnæ fuerint expenſæ, ſiue paruæ, ſiue nullæ. Et ratione huius bene poteſt venditor cum emptore ſuper hoc paciſci, in pretioque aſcendere ſuppoſito, quod tempore contractus ſit veriſimile, quod maiores expenſæ fient, quam eſt incrementum pretij, vel ſaltem ſit æquilibre dubium quod fient maiores, ſiue minores. Et facta conuentione ſiue fiant maiores, ſiue minores, ſiue nullæ poterit venditor præfatum incrementum ſimul cum capitali recipere. Quia non pro expenſis actu faciendis, ſed pro dubietate expenſarum faciendarum, fuit facta conuentio: in qua non magis in tuo, quã E in periculo ſe ipſe venditor expoſuit. Et loquor in præſenti de expenſis abſque culpa, & mora debitoris faciendis. Nam de his, quæ, ex culpa ipſius fient, non arbitror emptorem ex præfata conuentione liberum eſſe ſoluendo. Alioqui dolus & culpa illi ſuffragarentur, quod omnino videtur iniquum. Excepto, niſi intentio venditoris tempora conuentionis fuerit, remittere emptori omnes expenſas, qualitercunque ob defectum ſolutionis faciendas, volens cum eo, ſuper quo cõuenerunt, eſſe contentus, quod nullum venditorem intendere puto. Et ad primam rationem Florentini reſpondeo, in caſu noſtræ dubitationis impertinens eſſe, quod emptor ſoluat cum expenſis aut ſine illis. Quia non pro expenſis actu faciendis, fuit in pretio aſcenſum, ſed pro periculo actu ſuſcepto, vt modo dicebam. Ad ſecundam ſimiliter reſpondeo, parum referre, quod expenſæ fiant maiores, aut minores ad iuſtificandum, vel condemnandum dictum incrementum: ſiquidem non pro expenſis actu faciendis, ſed pro dubio probabili fuit ſuper incremento conuentum. Ad vltimam dico, quod quamuis illa via, inter alias, videatur tutior, atque ſimplicior, qua venditor cum emptore paciſcitur ſoluendis eidem expenſis, quas ipſius cauſa fecerit, & tunc non ſit opus ad alia remedia recurrere; cum hoc tamen ſtat, vt ſi contrahentes conuenerint, quod emptor aliquid certũ venditori, loco expenſarum incertarum aliunde, quam ex culpa emptoris faciendarum, ſoluat: etiam ſit licitum, & honeſtum. Nam illa via, etſi iuſta non facit hanc eſſe iniuſtam de ſe. Poterit autem eſſe iniuſta ex circunſtantia, vt ſi inde fortè infamatur vẽditor, aut cauſa præbetur ſcandali, vt de tertia cauſa diximus.

An ex dubietate valoris poſſit augeri pretium rei vẽditæ ad tẽpus.

Circa quintam cauſam augendi pretium in venditione ad terminum, quæ eſt dubietas valoris, quẽ res vendita tempore ſolutionis eſt habitura, ſimiliter eſt non leue dubium. Vtrum ſit ſufficiens ad excuſandum venditorem ab iniuſtitia, quæ exiſtit in eo, quod res carius vendat ad tempus, quam valent de præſenti. Verbi gratia: Vendit quis in Ianuario tritici menſuram valentem de præſenti quinque argenteis, recepturus pretium in menſe Maij, in quo veroſimiliter creditur plus valiturã. Dubium eſt, vtrum ratione huius probabilitatis, liceat venditori aſcendere in pretio. Et quidem de eo, qui ſuas merces non erat venditurus, vſque ad tempus, quo pretium auctum iri exiſtimatur, certum eſt, quod poteſt illas carius vendere, quam tempore venditionis valent. Id enim expreſſe habetur in c. nauiganti. de vſuris. Vbi caſus ad literam ponitur de mercatore carius, quam in promptu merces valeant, vendente, quia erat eas ad tempus ſolutionis, quo probabiliter credebatur plus valituras, ſeruaturus. Et ratio huius eſt: Quia tunc non debet æſtimari pretium ſecundum præſens, ſed ſecundum tempus, quo venditor ſuas erat merces diſtracturus. Alias pateretur emergens damnum, à quo, vt ſupra dictum eſt, poteſt ſe iure venditor ſeruare indemnem, quãdo rogatus vendit. Similiter etiam è contrario eſt licitum, merces anticipata ſolutione viliùs mercari, quam præſenti foro veneunt: ſi tamen eſt coniectura, tempore, quo ſunt tradendæ, plus minus ve valituras. Vt, verbi gratia, emere in hyeme triticũ, quod vſque ad meſſem non eſt recipiendum, non pro pretio, quod in hyeme valet ſed pro minori: ſi creditur in æſtate plus minusve valiturum. Et hic caſus etiam ponitur in d. c. nauiganti. Eſtque illius ratio. Nam cum res propter vſum emantur, quod nunc in emptoris vſum non venit, non eſt cur præſenti pretio, ſed illo, quo dum ei tradetur, eſt valiturum, æſtimetur. Cæterum de mercatore, qui non erat merces vſq; ad tempus ſolutionis ſeruaturus, eſt dubium, vtrùm poſſit ſimiliter rem carius vendere, quam in promptu valet, propter dubium de valore, quem in tempore ſolutionis habebit. Caietanus, quæſtione ſequenti, articulo primo, partem tenet affirmatiuam. Quam probat primò 1. argum. ex capit. in ciuitate. de vſuris. Vbi ad literam hic caſus ponitur, nulla facta mentione quod venditor ſit merces vſque ad tempus ſolutionis ſeruaturus, vel non, ſed tantum dubietatis de pretio augendo: & vbi ius non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus. Secundò: Quia rei ad terminum venditæ, pretium taxandũ eſt, prout veriſimile eſt, valebit tem- 2. argum. pore

pore ſolutionis, vt habetur expreſsè in capit. nauiganti. iam citato. Cuius verba ſunt, quæ ſequuntur: Qui dat decem ſolidos, vt alio tempore totidem ſibi grani, vini, vel olei menſuræ reddantur, quę licet tunc plus valeant, vtrùm plus, vel minus ſolutionis tempore fuerint valituræ, vero ſimiliter dubitatur;

3. argum. non debet ex hoc vſurarius reputari. Tertiò; Quia venditio ad terminum, licet tempore contractus inchoetur, tempore tamen ſolutionis perficitur, & conſummatur, atque adeò licitum erit pretium pro tempore ſolutionis, quando perficitur, taxare; ſiue res ſint à venditore vſque ad id tempus ſeruandæ, ſiue ſecus; cum ſolutio per quam emptio conſummatur, videatur ad ſe venditionem trahere.

Concluſio. His tamen non obſtantibus, dico, contrariam ſententiam eſſe veriorem, & probabiliorem, magiſque ſecuram. Quam tenent Medina, atque Soto locis citatis. Et probatur: Mercis valor non eſt diuerſus per hoc, quod venditur, vel in promptu, vel ad terminum, non enim ad terminum vendita plus valet res, quam ſi ad ſtatim vẽderetur: ergo propter hoc, quod ad terminum venditur, non eſt licitum in pretio aſcendere magis, quam ſi ad ſtatim venderetur. Et confirmatur: Venditio ad terminum nihil addit ſupra venditionem ad ſtatim, niſi ſolam expectationem ſoluendi pretium in futurum: ſed hoc nihil aliud eſt, quam quædam mutuatio, vt ex ſupra dictis patet: ergo nõ eſt licitum ratione illius aliquid vltra iuſtum pretium accipere. Et ſi dicatur, non iuſtificari cõtractum, in caſu, de quo loquimur: qui res ad terminum venditur; ſed ob dubium, quo veriſimiliter dubitatur rem tempore ſolutionis plus minuſve valituram, contra hoc ſic argumentor: Venditor in noſtro caſu non ſeruaturus merces in futurum: ergo nihil ſua refert, quantum in futuro ſint valituræ: nec ex hoc ei, aut damnum emergit, aut lucrum ceſſat. Atque ex conſequenti ratione huius, nihil niſi pretium, quod in præſenti currit, poteſt percipere. Et confirmatur ex c. nauiganti. iam citato. Vbi cum feciſſet ſummus. Pontifex mentionem de dubio veriſimili, ſi plus minuſve res tempore ſolutionis eſſet valitura, ſubiungit: Ratione huius dubij etiam excuſatur, qui pannos, granum, vinum, oleum, & alias merces vendit, vt amplius quã tunc valeant, in certo termino recipiat pro eiſdem; ſi tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus. Quibus verbis apertè ſignificatur, ſolam rationem præfati dubij non eſſe ſufficientem contractum iuſtificare, niſi conditio, ſi venditor eſſet mercem ſeruaturus, ſimul currat. Vltimò: Eſto venditor ſit certus rem in futuro plus valituram, quam valet de præſenti, ſi tamen non vult eam in futurum ſeruare; non poteſt amplius pro ea recipere, quam valet de præſenti: ergo multo minus, quando eſt dubius an plus minuſve ſit valitura. Et confirmatur: Dubium de futuro valore rei ideò venditionem ad terminum, pro maiori pretio excuſat; quia ratione talis dubij, ſe æqualiter vendito exponit lucro, & damno: ſed hoc de eo, qui mercem ſeruaturus non erat, nullo modo verificatur, vt patet: ergo qui ob ſolam præfatam dubitationem vendit carius ad terminum, quam ſit pretium currens, ſi alias mercem non erat ſeruaturus, à culpa non excuſatur.

Ad 1. arg. Ad primum argumentum Caietani reſpondetur, quod quamuis in cap. in ciuitate. nulla fiat mentio de hoc, quod eſt venditorem mercem alioqui ſeruaturum, ſed de ſola dubitatione pretij futuri; textus tamen ille iuxta doctrinam à nobis poſitam eſt intelligendus. Et quod ille non explicuit, ſuppletur per textum in c. nauiganti. Nam quamuis primum ſcripſerit Alexander III. & ſecundum Gregorius IX. explicat tamen hic mentem Alexandri. Nec eſt diuerſus caſus capituli in ciuitate, ob eo, qui vltimo loco ponitur in cap. nauiganti. vt communiter Doctores tradunt.

Ad 2. arg. Ad ſecundum argumentum vbi dicitur, pretium rei venditæ, vel emptæ debere taxari, prout valebit tempore ſolutionis, vt reſpondeamus aduertendum eſt, in diuerſis venditionibus diuerſimodè pretium taxari. Nam in emptione, & vẽditione ſimplici, quæ eſt ad ſtatim, & in qua nec mercis nec pretij expectatio interuenit, pretium abſolutè taxatur, prout valet res tempore contractus, quo rei venditæ dominium ſeu ius in emptorem transfertur. In venditione autem ad terminum, in qua merx ſtatim traditur, & pretium ad tempus expectatur, ſimiliter eſt iuſtum pretium quod tunc communiter currit, vt ex ſupradictis patet. Cæterum licet aliquando in pretio aſcendere, non quia res ad terminum vendita plus valeat, ſed ob aliquod intereſſe ipſius venditoris, qualecunque ſit illud, ſiue damni, ſiue lucri, ſiue periculi, ſiue alterius grauaminis, pro quibus omnibus ſatisfacere incumbit emptori, ad cuius inſtantiam venditor tale patitur detrimentum. Ex quo fit, vt ſi vendens ad terminum erat merces ſeruaturus, poſſit illas carius vendere, quam ad ſtatim ratione intereſſe: ſi eſt veroſimile plus valituras. Sicut & qui mercem emit anticipata ſolutione, poteſt vilius emere quam tunc valet ratione intereſſe; ſi eſt veroſimile tempore ſolutionis vilius valituram. Et ſic procedit cap. nauiganti. quando dicit: Qui dat decem ſolidos, vt alio tempore, &c. Cæterum qui vendit res, quas in futurum tempus non eſt ſeruaturus, nullam cauſam habet, ob quam iuſtè in pretio poſſit aſcendere. Et ſic peccat, eſto res in futuro plus ſint valituræ.

Ad 3. arg. Ad tertium reſpondetur, quod ſi quando dicitur venditionem ad terminum inchoari tempore contractus, & perfici tempore ſolutionis, nec eſſe venditionem completam, niſi merx ſit tradita, & pretium ſolutum, ſit ſenſus, quod hæc ſunt de eſſentia, & integritate venditionis, antecedens eſt falſum. Nam vt ſupra dictum eſt, tunc integrè celebratur contractus, quando fit conuentio, qua contrahentes inuicem ſe obligant, iuxta diffinitionem cõtractus, qua dicitur, quod eſt vltrò citroque obligatio. Et certum eſt; quod facta conuentione vtrinque eſt poſita obligatio ex ea proficiſcens, etiam ſi mercis traditio, & pretij ſolutio differantur. Si autem ſit ſenſus, quod iam contractus, & ipſius obligatio ſuum complete effectum eſt ſortitus; verum eſt antecedens. Sed ex hoc non ſequitur, quòd tempore contractus poſſit is, qui ad terminum vendit in pretio aſcendere, ob non conſummatam venditionem ſecundum valorem rei, quem tempore ſolutionis veriſimiliter habebit, ſuppoſito, quod vendens rẽ non eſt ſeruaturus, ſed ilico diſtracturus, propter rationes à nobis poſitas.

Reſolutio totius quæſtionis de augẽdo pretio. Et dictis omnibus infertur, totius quæſtionis de augendo pretio in venditione ad terminum, reſolutionem eſſe, quod eſt licitum vẽdenti ad terminum paciſci de maiori pretio, quam ſit illud, quod in promptu currit, ratione intereſſe damni emergentis, & lucri ceſſantis, & ratione periculi, cui venditor, ad emptoris inſtantiam res ſuas exponit, & ratione dubij, ſeu timoris probabilis de litigando, & expenſas faciẽdo pro capitalis recuperatione, cum ſupra poſitis limitationibus. Et ratio eſt. Quia cum venditor ad inſtantiam emptoris rem ſuam vendens non teneatur gratis ob illius cauſam damnum aliquod pati, nec merces iactare, aut eas periculo perditionis exponere, nec timorem aut anxietatem aliudve grauamen ſuſtinere, ab his omnibus iuſtũ erit emptorem venditorem liberare pro illiſque ſatisfacere, & de ſatisfactione cum illo cõponere. Huiuſmodi autem compoſitione cum venditore facta,

facta, manebit emptor obligatus incremẽtum cum capitali in termino præfixo ſoluere, etiamſi ſucceſſu temporis appareat, venditorem nullum actu detrimentum fuiſſe paſſum, nullum periculum ſuo capitali eueniſſe, nullas expenſas in capitalis recuperatione feciſse. Nam hanc obligationẽ emptor ſubiuit, non ob damnum venditori actu venturum; ſed quia venditor ad inſtãtiam emptoris præfatis damnis atque periculis probabiliter ſe expoſuit, ad modum iam explicatum. Et hæc dicta ſint de tota iſta difficultate, de venditione mercium ad terminum pro maiori pretio, quam in præſenti valent, Nam ad argumenta, quæ in principio propoſuimus facile ex dictis patet ſolutio.

3. Difficultas circa modũ, quo emptio & venditio, fieri debẽt.

Adhuc circa modum; quo emptiones, & venditiones fieri debent, vt ſint licitæ, eſt alia principalis difficultas, vtrum, qui minoris emit debitum futurum, peccet contra iuſtitiam, & ad aliquam teneatur reſtitutionẽ. Et procedit quæſt. quando nullum eſt periculum, aut dubium in vindicando debito, ſiue totius pretij debiti, ſiue expenſarum, ſiue moleſtiarum in recuperando. Nam his exiſtentibus, certum eſt, quòd licet ratione talis probabilis dubij, aliquid de pretio diminuere ementi; ſicut vendenti in pretio aſcendere; vt ex dictis in præcedenti difficultate ſufficienter colligitur. B

Sententia Caietani & aliorum.

Et quidem Caietanus in ſumma, verbo. vſura, in fine, & ante illum Innocentius in c. in ciuitate. de vſuris. abſolutè dicunt, iuſtè minoris poſſe emi debita, quę non ſunt ſoluenda vſque ad annum ſecundum, vel tertium, vel decennium, quam ſi præſenti die ſoluenda forent, C etiam omni intereſse ceſsante, & nullo periculo in debiti recuperatione exiſtente, nullaque alia cauſa ab æqualitate recedendi exiſtente: prætetquam, quòd datur in promptu, verbi gratia, nonaginta pro centum. Hanc eandem ſententiam ſequitur Nauarro in Manuali cap. 17. nume. 232. Quam probat primò:

1. argum.

Quia minus eſt habere actionem, quam rem: leg. minus, ff. de reg. iur. & alia, quæ congerit Decius in regul. qui actionem. ff. eod.

2. arg.

Secundò: Quia ius, quod vno anno eſt inutile, minoris valet, quam ſi eſset ſtatim vtile. Sed Caietanus ſuam ſententiam probat hoc argumento: Si in contractu, de quo loquimur, aliqua eſset iniuſtitia, maximè vſura: ſed hæc non eſt: ergo nulla. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur. D Vbi non eſt mutuum, vſura locum habere non poteſt; cum vſura ſit lucrum ex mutuo, ſed in caſu, de quo loquimur nulla eſt ratio mutui, nec implicita, nec explicita: de ratione enim mutui, eſt datio rei ab ipſo dante reuocabilis; & quod qui dat, habeat contra accipientem actionem ad ſortem, & quod periculum ſortis ſit apud accipientem, quæ in caſu poſito non reperiuntur, ſed potius eorum contraria. Nam Ioannes, verbi gratia; qui debitum centum aureorum à Petro emit pro nonaginta, non dat ea reuocabiliter, nec habet amplius actionem contra Petrum ad præfata nonaginta ab eo repetendum, ſed ſolum ad centũ, quæ Paulus debet: & ſi caſus accidat, vt Paulus pereat, aut impotens omnino efficiatur ad præfatum debitum ſoluendum, periculum debiti manet apud Ioãnem, E & non apud Petrum, vt ſupponimus: ergo datio, qua Ioannes dedit Petro nonaginta, nullo modo fuit mutuatio: atque ex conſequenti nec potuit ibi vſura reperiri.

Confirmatio.

Et confirmatur: Petrus de præſenti dat totum ius, quod habet ad illa centum ipſi Ioanni emptori; & Ioannes de præſenti dat nonaginta pro tali iure ſuſcipiens in ſeipſo curam, & periculum illa recuperandi: ergo vniuerſus contractus perficitur ibi de præſenti ex vtraque parte; atque ex conſequenti nulla ibi eſt vſura.

Concluſio.

His tamen non obſtantibus, dico, contrariam ſententiam veriorem eſse, atque ſecuriorem. Quam tenet Medina in tract. de cambijs. q. 7. & reſtitutione, q. 38. Antonius. 2. parte, tit. 1. cap. 8. §. 3. & 4. Gabriel in 4. diſt. 15. q. 11. dub. 4. Syluester verbo. vſura, 2. q. 14 & Angelus, verbo, vſura. 1. §. 63. Et ſic dico præfatum contractum iniuſtum eſse, multarumque vſurarum anſam præbens, ne dicam re vera implicitè vſurarium. Et probatur: Pecunia futura, ſi certa eſt, non minoris eſt pretij, quam præſens: alias omnis venditio excedens expectata ſolutione excuſaretur; & omnia cambia, & recambia, quæ ſic ea appellantur: ergo erit iniquum, illam quæ in futuro eſt centum emere pro nonaginta de præſenti, cum non ſeruetur æqualitas dati, & accepti. Et ſi dicatur terminos huius contractus, non eſse nonaginta, & centum, ſed nonaginta, & actio ad centum poſteà ſoluenda, quæ aliud quid eſt ab ipſis centum, nec in rei veritate valens in promptu centum, ſed tantum nonaginta; contrà hoc ſic argumẽtor: Actio ad rem tantum valet, quantum ipſa res, ad quam eſt actio, deductis laboribus & expenſis, vt dicit Bart. in leg. per diuerſas. C. mand. & Bal. in l. 2. C. ne lite pendente: Vnde ſi res, ad quam eſt actio, nihil valet; ſimiliter ipſa actio nullius eſt valoris: Et ſi res eſt magni, vel parui valoris, ſimiliter etiam actio erit magni, vel parui; ſed in noſtro caſu res ad quam eſt actio, valet centum, nec aliquæ expenſæ, aut labores ſunt ſubeundi in illius recuperatione, vt ſupponimus: ergo erit inæqualitas dare pro illa ſolum nonaginta. Probo conſequentiam: Nam alias ſola temporis expectatio daret valorem rei, quod in præcedentibus falſum eſſe diximus, multiſque vſuris ianuam aperiens. Secundo ſic argumentor: Si ius, quod Petrus habet ad centum Pauli, eſt vendibile pro nonaginta de præſenti datis; ſequeretur, quod etiam ipſe Paulus debitor poſſet pro eodem pretio de pręſenti dato idem illud ius emere, cum non ſit maior ratio vnius, quam alterius: conſequens autem eſt abſurdum; nam ſic Paulus pro nonaginta eriperet ſe ab obligatione ſoluendi centum, quod eſt iniuſtitia, quia idem prorſus eſſet ac ſi Paulus mutuaret Petro nonaginta de præſenti recepturus in termino centum quod eſt vſura: ergo & illud, ex quo ſequitur. Et ſi quis neget ſequelam, vt negatur à multis; quia alia eſt ratio de debitore, qui nullam actionẽ emit; ſed ſolum debiti ſolutionem anticipat: aliud autem de tertia perſona pro nonaginta prædictam actionem acquirente; contra hoc ſic obijcio. Ad iuſtitiam, & æqualitatem cõtractus nihil refert, an hęc, vel illa perſona ſit, quę emat, aut, vendat: ergo ſi iuſtè ſit, vt Petrus actionem, quam ad centum habet pro nonaginta cedat in fauorem Ioãnis, iuſtè etiam fiet, vt eadem cedat in fauorem Pauli debitoris. Hanc eandem ſententiam multis alijs probat Medina. q. 38. prope fin. §. ſequitur amplius.

Ad arg.

Et ad rationes Nauarri reſpõdetur, quod quamuis contractus ille ſecundum formam ſit emptio, & merx ſit prædicta actio ad centum, ea tamen actio non minus valet, quam centum, nec intentio ementis tendit principaliter in actionem, ratione ſui, ſed in centum ſoluenda: cum actio per ſe, & ratione ſui nihil valeat. Et ità quidquid ſit de nominibus talis contractus, ſecundum tamen rem, & affectum contrahentium, nihil aliud fit, quam quod Ioannes dat in promptu nonaginta, vt poſt annum ſibi reddantur centum, quòd & iniuſtitia eſt, & vſura. Nec lex adducta aliquid obſtat. Nam loquitur ſolum de eo, qui actionem habet ad rem, quam non ſine detrimento; aut periculo conſequetur. Ad argumentum ex Caietano dico; quod quamuis in contractu de quo loquimur, formaliter non ſit mutuum, eſt tamen virtualiter, & interpretatiue. Et licet in Ioanne, qui dedit nonaginta, non maneat actio contra Petrum, cui ea tradidit; manet tamen contra Paulum,

lum; qui in ratione debitoris reſpectu illorum centum, quæ in caſu debentur, non eſt alius à Petro, cum Paulus debitor Petri loco illius ſubſtituatur. Et ſic omnia, quæ ſunt de ratione mutui ibi ſaluantur. Nam Ioannes dat Petro nonaginta reuocabiliter; quia poteſt ea ab eo, qui loco Petri ſubſtituitur, & quem Petrus loco ſui debitorem facit, repetere. Et ſi illud debitum pereat, perit ſubſtituto non Ioanni mutuanti. Et hæc dicta ſint de tota iſta difficultate, & de tota materia de venditione. Nam plura alia, quæ deſiderari poſſunt, explicabuntur q. ſeq.

QVÆSTIO LXXVIII.

De peccato vſuræ, quod committitur in mutuis, in quatuor Articulos diuiſa.

VT in emptionibus, & venditionibus, de quibus pauca præfati ſumus, fraudes, & iniuſtitiæ innumeræ interuenire ſolent, ſic in mutui contractu infinitæ propemodum vſuræ, quibus cum nō minori malo reipublicæ proximos iniuſtè lædi, contingit, inueniuntur. Atque adeo explicatis quibuſdam breuibus, & communionibus de emptione, & venditione quæſtionibus, operæpretium erit, nonnulla de vſuris in mutuo contingere ſolitis, edocere. Singula enim perſequi, vt rei dignitas ac horum temporum neceſſitas exigit, à noſtro inſtituto, qui D. Tho. comentatoris munus ſubire decreui, alienum prorſus iudico. Dicam ergo ſolum ea, quæ ad D. Tho. rectam intelligentiam fuerint opportuna. Adiunctis etiam nonnullis, quæ ad huius materiæ aliqualem explicationem, atque perfectionem fuerint aptiora. Imitatus Caietanum. Qui cum in reliquis huius partis quęſtionibus breuitatem affectaſſe videatur, in hac vna ſuæ diſputationi finem inuenire neſcit. Nec immerito quidem. Ea enim eſt illius grauitas, ac difficultas, vt terminum ei imponere pęne ſit impoſſibile.

ARTICVLVS I.

Vtrùm accipere vſuram pro pecunia mutuata, ſit peccatum.

3.d.37. a.6. Et ma.q 13. artic. 4. Et quol. 3. art. 19. & op. 72. ca. 4. & 25.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd accipere vſuram pro pecunia mutuata non ſit peccatum. Nullus enim peccat ex hoc, quòd ſequitur exemplum Chriſti. Sed Dominus de ſeipſo dicit. Lucæ decimonono: ego veniens cum vſuris exegiſſem illam, ſcilicet, pecuniam mutuatam: ergo non eſt peccatum accipere vſuram pro mutuo pecuniæ.

2. Præterea. Sicut dicitur in Pſalmo. 18. Lex Domini immaculata: quia ſcilicet peccatum prohibet. Sed in lege diuina conceditur aliqua vſura, ſecundum illud Deuteronomij 23. Non fænerabis fratri tuo ad vſuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, ſed alieno. Et quod plus eſt, etiam in præmium repromittitur pro lege ſeruata, ſecundum illud Deuteronomij 28. Fænerabis gentibus multis, & ipſe à nullo fænus accipies: ergo accipere vſuram non eſt peccatum.

3. Præterea. In rebus humanis determinatur iuſtitia per leges ciuiles. Sed ſecundum eas conceditur vſuras accipere, ergo non videtur eſſe illicitum.

4. Præterea, Prętermittere conſilia non obligat ad
A *peccatum. Sed Lucæ ſexto, inter alia conſilia ponitur, Date mutuum, nihil inde ſperantes: ergo accipere vſuram non eſt peccatum.*

5. Præterea. Pretium accipere pro eo, quod quis facere non tenetur, non videtur eſſe ſecundum ſe peccatum. Sed non in quolibet caſu tenetur pecuniam habens eam proximo mutuare: ergo licet ei aliquando pro mutuo accipere pretium.

6. Præterea, Argentum monetatum, & in vaſa formatum, non differt ſpecie. Sed licet accipere pretium pro vaſis argentęis accommodatis: ergo etiam licet accipere pretium pro mutuo argenti monetati, vſura ergo non eſt ſecundum ſe peccatum.

B *7. Præterea, Quilibet poteſt licite accipere rem quam ei dominus rei voluntariè tradit; ſed ille, qui accipit mutuum, voluntarie tradit vſuram, ergo ille qui mutuat, licite poteſt accipere.*

Sed contra eſt, quod dicitur Exod. 22. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non vrgebis eum quaſi exactor: nec vſuris opprimes.

Reſpondeo dicendum, quòd accipere vſuram pro pecunia mutuata, eſt ſecundum ſe iniuſtum: quia venditur id quod non eſt, per quod manifeſtè inæqualitas conſtituitur, quæ iuſtitiæ contrariatur. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quod quædam res ſunt quarum
C *vſus eſt ipſarum rerum conſumptio, ſicut vinum conſumimus, eo vtendo ad potum, & triticum conſumimus eo vtendo ad cibum. Vnde in talibus non debet ſeorſum computari vſus rei à re ipſa, ſed cuicunque conceditur vſus, ex hoc ipſo conceditur res, & propter hoc in talibus per mutuum transfertur dominium. Si quis ergo ſeorſum vellet vendere vinum & vellet ſeorſum vendere vſum vini, venderet eandem rem bis, vel venderet id quod non eſt. Vnde manifeſte per iniuſtitiam peccaret. Et ſimili ratione iniuſtitiam committit qui mutuat vinum aut triticum, petens ſibi duas recompenſationes, vnam quidem reſtitutionem æqualis rei, aliam vero pretium vſus, quod vſura di-*
D *citur. Quædam vero ſunt quorum vſus non eſt ipſa rei conſumptio, ſicut vſus domus eſt inhabitatio, non autem diſſipatio. Et ideo in talibus ſeorſum poteſt vtrumque concedi, puta, cum aliquis tradit alteri dominium domus, reſeruata ſibi vſu ad aliquod tempus: vel e conuerſo, cum quis concedit alicui vſum domus reſeruato ſibi eius dominio. Et propter hoc licite poteſt homo accipere pretium pro vſu domus, & præter hoc petere domum accommodatam, ſicut patet in conductione & locatione domus. Pecunia autem ſecundum Philoſo. in 5. Eth. & in primo Poli. principaliter eſt inuenta ad commutationes faciendas.* Li.5. Eth.c. 5.& 1. & 7. to. 5. Polit. 16.c.
E *Et ita proprius & principalis pecuniæ vſus eſt ipſius conſumptio ſiue diſtractio, ſecundum quod in commutationes expenditur. Et propter hoc ſecundum ſe eſt illicitum pro vſu pecuniæ mutuatæ accipere pretium, quod dicitur vſura. Et ſicut alia iniuſte acquiſita tenetur homo reſtituere, ita pecuniam, quam per vſuram accipit.*

Ad Primum ergo dicendum, quod vſura ibi metaphoricè accipitur pro ſuperexcreſcentia bonorum ſpiritualium, quam exigit Deus, volens, vt in bonis acceptis ab eo ſemper proficiamus: quod eſt ad vtilitatem noſtram, non eius.

Ad Secundum dicendum, quòd Iudæis probibitum

tum fuit accipere vſuram a fratribus ſuis, ſcilicet, Iudæis, per quod datur intelligi, quòd accipere vſuram à quocunque homine eſt ſimpliciter malum. Debemus enim omnem hominem habere quaſi proximum & fratrem, præcipue in ſtatu Euangelij, ad quod omnes vocantur. Vnde in Pſal. 14. abſolute dicitur. Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram. Et Ezechiel. decimooctauo. Qui vſuram non acceperit. Quod autem ab extraneis vſuram acciperent, non fuit eis conceſſum quaſi licitum, ſed permiſſum ad maius malum vitandum, ne ſcilicet a Iudæis Deum colentibus vſuras acciperent propter auaritiam cui dediti erant, vt habetur Iſai. 26. Quod autem in præmium promittitur, fænerabis gentibus multis, &c. fænus ibi large accipitur pro mutuo, & ſicut Eccleſiaſt. 29. dicitur, Multi non cauſa nequitiæ non fænerati ſunt, id eſt, non mutuauerunt. Promittitur ergo in præmium Iudæis abundantia diuitiarum: ex qua contingit quod alijs mutuare poſſint.

Ad tertium dicendum, quòd leges humanæ dimittunt aliqua peccata impunita, propter conditiones hominum imperfectorum, in quibus multæ vtilitates impedirentur, ſi omnia peccata diſtricte prohiberentur pœnis adhibitis. Et ideo vſuras lex humana conceſſit, non quaſi exiſtimans eas eſſe ſecundum iuſtitiam, ſed ne impedirentur vtilitates multorum: Vnde in ipſo iure ciuili dicitur, quòd res quæ vſu conſumuntur, neque ratione naturali, neque ciuili recipiunt vſumfructum, & quod Senatus non fecit earum rerum vſumfructum, nec enim poterat, ſed quaſi vſumfructum conſtituit, concedens ſcilicet vſuras. Et Philoſophus naturali ratione ductus dicit in 1. Polit. Lib. 1. ca. 7. parũ ante med. to. 5. *quod vſuraria acquiſitio pecuniarum eſt maxime præter naturam.*

Ad quartum dicendum, quòd dare mutuum, non ſemper tenetur homo. Et ideo quantum ad hoc ponitur inter conſilia: ſed quod homo lucrum de mutuo non quærat, hoc cadit ſub ratione præcepti. Poteſt tamen dici conſilium per comparationem ad dicta Phariſæorum, qui putabant vſuram aliquam eſſe licitam, ſicut & dilectio inimicorum eſt conſilium. Vel loquitur ibi non de ſpe vſurarũ lucri, ſed de ſpe quæ ponitur in homine. Non enim debemus mutuum dare, vel quodcunque bonum facere propter ſpem hominis, ſed propter ſpem Dei.

Ad quintum dicendum, quòd ille qui mutuare non tenetur, recompenſationem poteſt accipere eius quod fecit, ſed non amplius debet exigere. Recompenſatur autem ſibi, ſecundum æqualitatem iuſtitiæ, ſi tantum ei reddatur, quantum mutuauit. Vnde ſi amplius exigat pro vſufructu rei, quæ alium vſum non habet, niſi conſumptionem ſubſtantiæ, exigit pretium eius quod non eſt, & ita eſt iniuſta exactio.

Ad ſextum dicendum, quòd vſus principalis vaſorum argenteorum, non eſt ipſa eorum conſumptio. Et ideo vſus eorum poteſt vendi licite, ſeruato dominio rei. Vſus autem principalis pecuniæ argenteæ eſt diſtractio pecuniæ in commutationes. Vnde non licet eius vſum vendere, cum hoc, quod aliquis velit eius reſtitutionem, quod mutuo dedit. Sciendum tamen quòd ſecundarius vſus argenteorum vaſorum poſſet eſſe commutatio; & talem vſum eorum non liceret vendere. Et ſimiliter poteſt eſſe aliquis ſecundarius vſus pecuniæ argenteæ: vt puta, ſi quis concederet A *pecuniam ſignatam ad oſtentationem, vel ad ponendum loco pignoris, & talem vſum pecuniæ licitè homo vendere poteſt.*

Ad ſeptimum dicendum, quòd ille qui dat vſuram, non ſimpliciter voluntariè dat, ſed cum quadam neceſſitate, inquantum indiget accipere pecuniam mutuò, quam ille qui habet, non vult ſine vſura mutuare.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet Diuus Thom. per duas propoſitiones. Prima concluſio. Accipere vſuram, pro pecunia mutuata, ſecundum B ſe iniuſtum. Probatur in argumento: ſed contra, teſtimonio Exodi cap. 22. Vbi dicitur: Non vrgebis, vt exactor, nec vſuris opprimes: Et in corpore articuli, hac ratione in acceptione vſuræ, pro pecunia mutuata venditur id quod non eſt, ergo eſt iniquum, & contra iuſtitiam. Conſequentia eſt nota, & antecedes probatur, ex differentia, quæ eſt inter res vſus conſumptibiles, & res, quæ non conſumuntur vſu. Nam in prioris vſus non diſtinguitur ab ipſis rebus; atque adeo qui venderet ſeorſum vſum illarum, aut nihil venderet, aut idem venderet bis: In alijs autẽ rebus, quæ vſu non conſumuntur, vſus diſtinguitur ab eis, & ſic quodlibet illorum ſeorſum poteſt pretio æſtimari; ſed ſic eſt, quod pecunia eſt ex illis reb. quæ vſu conſumuntur; ergo qui pro vſu illius ali- G quid acciperet, aut idem venderet bis, aut venderet quod non eſt, quod eſt iniquum, & contra iuſtitiam. Secunda concluſio. Id quod per vſuram acquiritur, eſt neceſſario reſtituendum. Probatur. Omne peccatum contra iuſtitiam affert ſecum obligationem reſtitutionis. tale eſt quod inuenitur in acceptione vſuræ: ergo.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo intelligentia huius materiæ, vt a nomine ipſo exordiamur, aduertendum eſt primò, quod nomen, vſura apud Latinos idem eſt, quod vſus, vt conſtat ex Plauto in Amphitrione dicente; Vſuram- De nomine vſuræ. D que eius corporis accepit ſibi, hoc eſt, vſum eius corporis. Et Cicero in Verrem: Cur piratis lucis vſuram tam diuturnam dediſti: id eſt, lucis vſum. Deinde autem tractum eſt nomen ad ſignificandũ id, quod ex vſu rei tanquam eius fructus accreſcit. Qua ſignificatione dicit Cicero in lib. de Senectute, quod terra nunquam ſine vſura reddit, quod accipit. Nec aliqua ex his acceptionibus hoc nomen, vſura, genus vitij vel peccati importat, ſed potius in bonam partem accipitur. Poſteà verò à Theologis tractum eſt hoc nomen ad peculiariter ſignificandum id, quod ex vſu pecuniæ, aut alterius rei vſu conſumptibilis alicui accreſcit: Et in hac ſignificatione accipitur in præſenti. Sicque ſemper eſt nomen vitij, aut peccati; quod contra iuſtitiam committit il- E le, qui pro vſu rei conſumptibilis accipit aliquod pretium. Inuenitùrque ſemper hoc peccatum in contractu mutuationis, quo tantum propter mutuum alicuius rei pretium aliquod datur. Quare ad cognoſcendum, an aliquis contractus ſit vſurarius, necne, perpendendum erit, an aliqua ratio mutui in ipſo inueniatur, pro quo pretium detur. Nam tũc talis contractus in vniuerſum erit vſurarius; alioquin nullime. Ex quo infero, quod ſi ego alicui vendam domum, aut pallium decem aureis, poſteà autem, vt pro eis expectem, aliquid amplius expoſco: quia talis contractus virtualiter idem eſt, ac ſi decẽ aureos iam ſolutos pro alio pretio in aliquod tem-

pus ſibi mutuaſſem; proculdubiò erit vſurarius. Et idem iudicium eſt habendum de omnibus alijs contractib. in quibus ratio mutui aliquo modo inuenit.

Secundo eſt aduertendum, quod quamuis hoc nomen vſura, in iure aliquando recipiatur pro actione ipſa ſcilicet, pro mutuatione facta cum pacto aliquid vltra ſortem recipiendi, vt conſtat ex c. vſura. 14. quæſtione tertia. Vbi dicitur; quod vſura eſt vbi amplius requiritur, quam quod datur, & aliquando pro precio ipſo, quod ex mutuatione alicuius rei vſu conſumptibilis alicui accreſcit, vt patet ex capit. plerique. eadem cauſa & quæſtione. vbi dicitur, quodcunque accedit ſorti eſſe vſuram; tamen propriè loquendo, ſolum ipſum pretium, quod pro rei mutuatione datur dicitur vere, & propriè vſura. Et ſic in hac tantum ſignificatione accipit D. Tho. B id nomen in hoc articulo, quò quærit, vtrum accipere vſuram, hoc eſt, pretium aliquod pro pecunia mutuata ſit peccatum. Actio autem ipſa non vſura, ſed potius contractus vſurarius erit appellandus.

Deffinitio vſuræ.

Quare ſi vſuram proprie dictam diffinire voluerimus, dicemus; quod eſt pretium vſus rei mutuatæ. In qua diffinitione ponitur primo, illa particula, pretium, ad denotandum quod id, quod accipitur pro vſu rei mutuatæ, debet dari ex pacto tacito, vel expreſſo præcedente. Nam vbi non eſt pactum, nec pretium eſſe poteſt, & ſic nec vſura propriè dicta. Ex quo infero, quod ſi quis nullo pacto interueniente gratia amoris, aut beneuolentiæ det aliquid vltra ſortem illi, à quo pecuniam mutuo acceperat, nullam committi vſuram, cum id nulla ratione di- C ci poſſit pretium vſus rei mutuatæ. Dicitur prætereà in eadem diffinitione, quod vſura eſt pretium vſus, ad differentiam contractus emptionis, in quo non pro vſu tantum, ſed etiam pro re ipſa pretium datur. Et tandem dicitur, quod eſt rei mutuatæ, vt per iſtam particulam excludatur à ratione vſuræ contractus emphyteuſis, & locationis, quib. res non mutuantur, vt conſtat. Eſt autem emphyteuſis nomen Græcum, inſitionem, ſeu plantationem ſignificans. Vnde fundum in emphyteuſim dare apud iuriſconſultos idem eſt, quod ea conditione dare fundum alicui, vt accipiens eum reddat meliorem, & ex ſterili fertilem faciat.

Duplex vſura, interior & exterior.

Tertiò eſt aduertendum, quod vſura eſt duplex, vna exterior, altera interior, quæ mentalis appella- D tur. Exterior eſt, quando quis dat aliquid mutuò alicui, cum pacto tacito, vel expreſſo accipiendi aliquid vltra ſortem, ſiue pactum illud fiat verbis, ſiue ſignis, ſiue aliquo alio modo. Et hæc rurſus diuiditur in vſuram apertam, & palliatam. Aperta eſt, quæ verbis expreſſis, & manifeſtis exercetur; palliata verò, quæ exercetur verbis fucatis, & fallacibus. Et ſi quis diceret; Do tibi mutuò centum; ſcis tamen qualis ſit vſus; & quod non habeo vnde viuere poſſim. Vſura autem mentalis eſt, dum quis dat aliquid mutuò alicui, abſque aliquo pacto tacito, vel expreſſo accipiendi aliquid vltra ſortem: ſperat tamen ſe inde aliquod lucrum reportaturum. Et eſt aduertendum, quod non quæcunque ſpes lucri mentalem facit vſuram; ſed illa tantum, quæ eſt cauſa principalis ipſius mutuationis; ita, vt ea non exiſtente, non mutuaret, vt docet Sylueſter verbo. vſura. 1. q. 1. & Nauarro ſuper cap. ſi fœneraberis. 14. q. 3. num. 13. Nam ſi mutuans ita ſperat lucrum, vt etiam ſi illud non ſperaret nihilominus mutuaret ex debito, vel amicitiæ, vel conſcientiæ, non committit vſuram, vt communiter tenent Doctores, quos citat Sylueſter loco allegato.

Dubiū circa primam concluſ. D. Thom.

His ſuppoſitis, circa primam concluſionem D. Thomæ eſt difficultas, quonam iure vſura ſit prohibita. De qua re fuit error Græcorum. Qui, vt author eſt Guido Carmelita in ſumma de hæreſi- A bus, dicebant, vſuram nullo iure eſſe prohibitam. In eadem etiam ſententia fuerunt Albanenſes, vt refert Gabriel Prateolus in lib. de vitis, & vitijs hæreticorum. cap. 22. & Carolus Molinenſis iuriſta, vt refert Couar. lib. 3. Variarum. cap. Et Nauarro ſuper c. 1. 14. q. 3. Dicebat autem hic hæreticus, eſſe licitas vſuras ſi cum moderamine, quod habetur in l. eos. C. de vſuris. exerceantur. Abulenſis tomo 7. ſuper Matth. c. 25. q. 171. & 172. fatetur vſuras eſſe prohibitas, eſſeq; peccatum illas exercere. Cæterum dicit eas tantum iure poſitiuo, non autem naturali eſſe interdictas. In qua etiam ſentẽtia, dicuntur eſſe multi iuris profeſſores, vt author eſt Soto lib. 6. de iuſtitia. q. 1. artic. 1. Et quidem, quòd vſura non ſit contra ius naturæ, probatur hac ratione: Si iure B naturali eſſet prohibita, ſequeretur quod eſſet de ſe iniqua, & mala, & de numero eorum, quæ habent inuolutam intrinſecam malitiam, ſuntque prohibita, quia mala, & non mala, quia prohibita; conſequens autem eſt falſum: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo minorem: Si vſura eſſet de ſe illicita, vel haberet malitiam ex parte obiecti, vel ex parte alicuius circunſtantiæ neceſſario ei coniunctæ; Non primum; nam in obiecto mutuationis vſurariæ duo tantum eſt conſiderare: vnum eſt ipſa mutuatio; & hæc non eſt mala, ſed bona, vt conſtat; alterum eſt receptio ſeu ſpes lucri, & nec etiam hæc eſt iniqua; alioqui nunquam liceret homini ex negotiatione lucrum ſperare, aut recipere, quod in præſenti falſum ſuppono: Nec etiam ſecundum; C nam quæro quę circunſtantia eſt illa, quæ mutuationem neceſſariò reddit illicitam; nam, vel eſt primò, lucrum ex mutuatione quęrere, vel ſecundo, quærere lucrum ex aliena induſtria vel tertio, pactum mutuationi apponere quod ſit contra eius naturam: vel quartò minus dare & plus exigere, & ſperare: vel quintò vendere tempus, quo mutui redditio ſperatur; vel denique mutuatarium damnificare, eum commodo aliquo temporali priuando; hæc enim ſunt, quæ afferri poſſunt ad probandum vſuram ex ſe eſſe illicitam; omni tam diuina, quam humana prohibitione ſecluſa: ſed nihil horum obſtat, vt probabo diſcurrendo per omnia: ergo. Et quidem, quod prima circunſtantia, nempe, lucrum ex mutuo quærere, non faciat illicitam mutuatio- D nem, probatur: quia illa ex ſe non eſt ſufficiens culpam inducere. Si enim non eſt illicitum lucrum quærere, ſeu recipere ob cauſam fornicationis, ſeu meretricij, vt diximus in materia de reſtitutione, quamuis meretrix turpiter agat meretricãdo, quanto minus erit illicitum lucrum quærere, aut recipere ob cauſam honeſtam; qualis eſt mutuatio; Secunda etiam circunſtantia, quæ eſt quærere lucrum ex aliena induſtria, non reddit ex ſe illicitam mutuationem. Alioqui eadem circunſtantia neceſſariò vitiaret ſocietatem, in qua vnus pecuniam, alter verò operam & induſtriam ponit, cum is, qui ponit pecuniam ex alterius induſtria lucrum ſperet, quod eſt falſum. Nec etiam tertia circunſtantia quæ eſt appoſitio pacti naturę mutuationis, quę gratis debet eſſe, omnino repugnans reddit ipſam E illicitam ex ſe. Nam apponere pactum contra naturam contractus, non ſemper vitiat ipſum contractum; quamuis illum trahat in aliud genus. Si quis enim dicat, mutuo tibi pecunias hoc pacto, vt non poſſim eas à te repetere; modo interim, quod non reddis, ſoluas mihi ſingulis annis decem, certum eſt talem contractum non vitiari ob pactum illud appoſitum, eſtò ſit contra naturam mutui; de cuius ratione eſt quod ſit datio reuocabilis. Sed trahit contractum in aliud genus, putà, in emptionem annui cenſus, vt patet intuenti. Quarta etiam circunſtantia, quæ eſt minus dare, & plus exigere;

1. argum.

&

A & ſperare, nõ vitiat neceſſario mutuationem. Tum, quia in contractu emptionis ad termiuum ſępe contingit, vt venditor minus det, & poſtmodum plus recipiat, vt ſupra diximus. Tum etiam, quia in contractu cenſuali minus datur, & longè plus ſperatur, cùm ſingulis annis certum quid veniat ſoluendum. Atque ex conſequenti hæc circunſtantia de ſe non videtur ſufficiens ad vitiandam mutuationem; ſicut nec alios contractus. Nec quinta circunſtantia, nempe, vendere tempus, quo mutui redditio ſperatur videtur ſimiliter vitiare mutuationem. Nam primò falſum eſt, quod mutuans ſub vſura vendat tempus. Cum non vendat tempus præteritum, quod nec eſt, nec mutuatario tradi poteſt. Nec pręſens, quod commune eſt tam mutuatario, quam mutuanti. Nec futurum, quod non eſt ipſius mutuantis, nec eſt in eius B poteſtate illud tradere mutuatario, vt conſtat, alioqui poſſet mutuatario vitam prorogare, quod eſt abſurdum. Secundò: quia, eſto, ille modus loquendi ad bonum ſenſum trahatur, ſ. quod dicitur mutuans ſub vſura, vendere tempus, quia vendit expectationem redditionis ſortis, adhuc hęc circunſtant non videtur ex ſe vitiare contractum. Maximè, ſi talis expectatio cedat in damnum expectantis, quo caſu licitum eſt ſecundum omnes aliquid vltra ſortem ſperare, atque recipere. Denique, nec ſexta circunſtantia, quæ eſt damnificare mutuatarium in aliquo commodo temporali, ſemper vitiat mutuationem. Tum, quia ſæpe accidit, vt contractus ſit vſurarius; & tamen mutuatarius nihil de bonis ſuis amittat, C vt patet de vſura mentali, & de contractu, in quo mutuans obligat mutuatarium, vt de ſua officina pro iuſto pretio currenti merces emat, qui quidem eſt vſurarius: & tamen mutuatario nullum damnum temporale euenit, vt ſuppono. Tum etiam; quia ſtat contractum non eſſe vſurarium, & quod mutuatarius inde damnificetur, aliquid vltra ſortem de ſuis bonis reddendo: vel ratione lucri ceſſantis, aut damni emergentis, vt diximus. Atque ex conſequenti, hæc circunſtantia non eſt ſufficiens neceſſario vitiare mutuationem. Relinquitur ergo, quòd vſura ex ſe non eſt intrinſecè mala, atque adeo nec iure naturali prohibita.

Ad 2. arg. Secundò principaliter ſi argumentor: Iure naturæ vnicuique eſt licitum, exigere pretium pro D actione, quam facere non tenetur, ſed nullus obligatur mutuum dare alteri: ergo pro iſta actione poterit pretium exigere ex iure naturæ. Conſequentia cum minor eſt nota, & maior probatur, exemplo illius, qui pro ſaltationes licitè precium accipit, quoniam iſtam actionem facere non tenetur. Tertiò: Qui mutuat centum aureos Petro, ſoluendos poſt annum, plus dat quam quod ſibi reditur quando mutuatarius centum ſoluit: ergo ratione illius exceſſus poterit iure naturæ aliquid vltra ſortem accipere. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur. Vltra centum aureos, quos mutuat, dat etiã obligationem non petendi illos ante tempus prædefinitum, quæ eſt pretio æſtimabilis, ſicut, & obligatio ad mutuandum, vel vendendum: ergo plus E dat. Et confirmatur. Si Petrus mutuet Paulo centum aureos reddendos quotieſcunque petierit, & Ioannes mutuet eidem totidem reddendos poſt annum, proculdubio Ioannes dicetur amplius Paulo dediſſe, quam Petrus, nam dedit obligationem ad nõ repetendum: ergo ratione illius poterit amplius exigere. Confirmatur ſecundò: Si Ioannes ſe obligaret per integrum annum ad mutuandum Paulo pecunias, quotieſcunq; voluerit, vſq; ad centum aureos, certè Ioannes tunc iuſtè poſſet exigere pretiũ pro tali obligatione: ſed æqualis, imò maior, videtur eſſe illa non repetendi centum, quos mutuat, cum

A hæc videatur eſſe continuata; ergo ſtando in iure naturæ bene poterit aliquid pro ea accipere. Confirmatur tertiò: Si obligatio non repetendi mutuatũ intra annum non eſſet pretio ęſtimabilis, ſequeretur, quòd nec etiam obligatio non repetendi intra duos, vel quatuor, vel quatuordecim, vel viginti annos, cum tales obligationes non differant inter ſeſe, niſi ſecundum magis, & minus. Conſequens autem eſt falſum, & contra rationem: ergo & illud, ex quo ſequitur.

His tamen non obſtantibus ad explicationem difficultatis ſit prima concluſio: Secundum fidem catholicam, aſſerendum eſt, vſuras eſſe illicitas. Ita habetur expreſſe in Concilio Vienenſi, ſub Clem. V. & refertur in Clem. vnica. de vſur. §. vlt. Nec iſta eſt B recens eccleſiæ determinatio, ſed communis conſenſus illius, à tempore Concilij Niceni. In cuius cano. 18. qui refertur in c. quoniam. 14. q. 4. ſic habetur: Quoniam multi clerici auaritiæ cauſa turpia lucra ſectantes, obliti ſunt diuini pręcepti, quo dictum eſt, Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram, &c. Quibus verbis apertè ſignificat cõcilium, eſſe præceptum diuinum de non dandis pecunijs ad vſuras. Sunt etiam innumera alia teſtimonia conciliorum, & ſummorum Pontificum hoc idem probantium, vt eſt videre in Decretalibus, & in 6. in titulis. de vſuris, & in Decreto. 14. q. 3. cap. 4. & ſeq. 1. Conclu.

Secunda concluſio: Vſura eſt prohibita iure naturali. Et probatur primò ex Ariſt. lib. 1. Polit. ca. 7. dicente, Pecuniarum vſurariam acquiſitionem eſſe C contra naturam. Nam contra naturam eſt, vt pecunia, quæ eſt ſterilis prolem ſibi ſimilem pariat. Cicero etiam libro 2 de Offic. prope finem, lumine tantum naturali ductus affirmat, quòd fœnerari, eſt hominem occidere. Quaſi ſignificans, ita eſſe contra legem naturæ lucrum ex mutuo repetere, ſicut hominem occidere. Et ratione ſic argumentor: Si Ioannes à Petro decem furaretur, & totidem ei reſtitueret, ſtando in iure naturæ; Petrus nihil amplius poſſet expoſtulare: ergo multò magis, ſi Petrus det decem mutuò Ioannis, non poterit petere quidquam vltra id, quod mutuatum eſt. Probo conſequentiam: Nam ex mutuo non oritur maior ratio debiti, quam ex furto, ſed minor. Atque ex conſequenti, ſi ſtando in iure naturali, non poteſt quid D quam expoſtulari, vltra id, quod furatum eſt, multò minus poterit expoſtulari aliquid vltra id, quod mutuatum eſt. Tandem probatur concluſio ratione D. Tho. in iſto artic. quæ talis eſt: In rebus vſu conſumptibilibus, vt in vino, & in pane, vſus non debet ſeorſum computari à ſubſtantia rei, vnde cuicunq; conceditur vſus, eo ipſo conceditur res: nec licet vnum pretium accipere pro ſubſtantia rei, & aliud pro vſu illius: Nam cum vſus in his non diſtinguatur ab ipſa re, qui acciperet vnum pretium prò vſu, & aliud pro re, idem venderet bis, quod eſt contra iuſtitiam, & contra rationem naturalem: ſed ſic eſt, quod pecunia eſt illarum rerum, quarum vſus eſt ipſarum conſumptio, vt conſtat ex Ariſt. 5. Eth. & lib. 1. Polit. docente, quòd quoniam pecunia princi- E paliter eſt inuenta ad faciendas commutationes, proprius, & principalis vſus illius eſt, eius conſumptio: ergo ſtando in iure naturali; non erit licitum accipere aliquod pretium pro vſu pecuniæ; atq; ex conſequenti vſura iure naturali eſt prohibita. Eſt tamen aduertendum, quòd quando D. Thom. in iſta ratione dicit, in rebus vſu conſumptibilibus, vſum non diſtingui à ſubſtantia rei, non loquitur de vſu, & de ipſa re ſecundum eſſe naturæ. Nam ſic certum eſt, quod vſus, & ſubſtantia rei diſtinguuntur: ſicut & natura & eius operatio, quæ ſunt diuerſorum prædicamentorum. Sed loquitur de vſu, &

ſubſtantia rei in ordine ad commutationes, quæ ſecundum iuſtitiam fiunt. Et hac ratione etiam eſt certum, quòd pro eodẽ accipiuntur; nec poteſt ſeorſum vendi vnum ſine alio. Vt patet in vino, & vſu illius, quæ ſeparari nequeunt; ſed cuicunque conceditur vſus, conceditur etiam eius ſubſtantia. Similéque iudicium eſt de pecunia, & de omnibus alijs rebus vſu conſumptibilibus.

Tertia concluſio: Vſura erat prohibita in lege Moſaica. Probatur: Exod.cap.25.dicitur: Si pecuniam mutuò dederis populo meo pauperi; non vrgebis eum quaſi exactor, nec vſuris opprimes. Et Leuit.25. Si attenuatus fuerit frater tuus, non accipies ab eo vſuras. Et tandem Pſal. 14. docens Propheta, quis nam ſit futurus ille, qui habitaturus eſt in tabernaculo Dei, dicit: Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram. Et ſi quis contra hoc argumentetur; Deuteronomij cap.23. dicit Deus: Non fœnerabis fratri tuo ad vſuram pecuniam, vel quamlibet aliam rem: ſed alieno; ergo in lege veteri tãtum erat prohibita vſura inter homines eiuſdem populi, & non abſolutè quoad omnes; & confirmatur; nam Deut.cap.28. etiam dicitur: Benedicet Dominus cunctis operibus manuum tuarum, & fœnerabis gentibus multis, & ipſe à nullo fœnus accipies; ad primũ reſpondeo, negando conſequentiam. Nam id, quod dixit, ſed alieno, permiſſionem continet Iudæis factam ob eorum nimiam auaritiam, ad euitandum maius malum. Sicut & etiam permittebatur illis libellus repudij, & modò apud nos permittuntur meretrices. Conſtat autem ea, quæ permittuntur, mala eſſe, ſecundum ſuam naturam. Alij aliter reſpondent ad hoc argumentum, vt eſt videre apud Soto lib.6. de iuſtit.quæſt.1.art.1.ad 2.argumen.principale. Cæterùm verior ſolutio eſt ea, quam poſuimus. Ad confirmationem reſpondeo, fœnerari in illo loco non ſignificare, mutuare ad vſuram, ſed tantum mutuare. In qua etiam ſignificatione accipitur Prouerb.22. Vbi dicitur: Qui mutuum accipit, ſeruus eſt fœnerantis. Imò & apud Deuteron. in loco modò explicato in eadem ſignificatione accipitur verbum. Nam ſi fœnerari idem eſſet, quod dare ad vſuram, fruſtra in textu dictum eſſet: Non fœnerabis fratri tuo ad vſuram. Sed ſufficeret; Non fœnerabis fratri tuo. Eſt autem intentum teſtimonij ſecundo loco adducti tale, ſcilicet, quòd ſi populus Iudæorum legem Dei ſeruauerit, tanta erit illis à Deo benedictio præſtanda, & rerum abundantia, vt ſufficeret de ijs, quæ ſupereſſent gentibus mutuare abſque hoc; quòd indigerent ipſi a gentibus mutuum petere.

4. Conclu. Quarta concluſio: Vſura eſt prohibita in lege Euangelica. Probatur: Vſura eſt contra legem naturalem, vt diximus in prima concluſione: ergo & contra legem euangelicam. Probo conſequentiam; Quia lex euangelica perficit legem naturalem, nec eam deſtruit. Item in lege euangelica prohibetur furtum, rapina, & omnis vſurpatio rei alienæ, cum dicitur; Non furaberis; ſed vſura eſt vſurpatio rei alienæ, inuito domino, vt conſtat: ergo eſt contra legem euangelicam. Tandem hæc veritas conſtat ex determinatione Alexan.III.& habetur in cap.ſuper eo.de vſuris. Vbi dicitur, quòd cum vſurarum crimen vtriuſque teſtamenti pagina deteſtetur, ſuper eo diſpenſatio fieri non poteſt. Ad hanc eandem cõcluſionem probãdam adducitur communiter a Doctoribus locus Euangelij apud Luc.6. Mutuum dantes, nihil inde ſperantes. Sed meo iudicio in illis verbis non continetur vſuræ prohibitio; ſed conſilium de mutuando, abſque ſpe humanæ compenſationis. Quod ita eſſe probatur: Nam docet Chriſtus in eo loco dilectionem, non ſolum ad amicos, ſed etiam ad inimicos haberi debere, dicens; Si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis eſt gratia? Ita etiam admonet, ne fauorem, & gratiam, quam homines rependere ſolent, ſed potius diuinam mercedem reſpicientes, charitatis opera exerceamus. Et ideò ait: Si bene feceritis ijs, qui vobis bene faciunt, quæ vobis eſt gratia? Nam & peccatores hoc faciunt. Et ſi mutuum dederitis ijs, a quibus ſperatis recipere, quæ vobis eſt gratia? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia; Quibus verbis certum eſt, nullum eſſe ſermonem de vſura. Nam ſi de ea loqueretur, non diceret, quod peccatores fœnerantur, vt recipiant æqualia; cum in vſura non accipiatur æquale, ſed maius, vt conſtat. Sed dixit, æqualia, ideſt, paria bona gratis ſibi collata, quæ fideles in ſuis operationibus ſperare non debent, ſed tantum diuinam mercedẽ. Et ideò ſubdit. Diligite inimicos veſtros; bene facite; & mutuum date: nihil inde ſperantes, ideſt, nullam ab hominibus, ſed à Deo gratiam ſperantes. Et ſic erit merces veſtra multa; eritisque filij altiſſimi, &c. Et ſic conſtat, quòd ex iſto loco, non ſufficienter colligitur, vſuram in Euangelio eſſe prohibitã. Et ſi quis contra iſtam expoſitionem obijciat Vrbanum Papam III. in capit. conſuluit. de vſuris. adducentem illa verba; Mutuum date, nihil inde ſperantes, ad probandam vſurarum prohibitionem, dico id eſſe verum. Ex hoc tamen non infertur, noſtram expoſitionem non eſſe conuenientem. Quia non ſemper quod Papa citat teſtimonium ex ſcriptura, in aliquo ſenſu intendit illum definire, tanquam de fide, ſed aliquando affert illum ſecundum Doctorum opinionem, quod & in propoſito facere potuit. Præterquam quod etiam ex illis verbis poteſt deſumi argumentum per locum a maiori, ad probandum, vſuram non eſſe licitam hoc modo: Chriſtus conſuluit non eſſe ſperandum ab hominibus donum gratuitum, quòd licitè reſpondere poſſunt; ergo a fortiori ſequitur, non eſſe ſperandum pretium vſus, quod iuſtitia vetat. Sicque conuenienter adducitur id teſtimonium ad conuincendam uſuræ prohibitionem: quamuis in illis verbis tantum habeatur conſilium de mutuando gratis, abſque ſpe humanæ mercedis, &c.

Vlt.concl. Vltima concluſio: Vſura eſt prohibita iure poſitiuo. Probatur ex multis capitibus iuris, quibus ea inter dicitur; imponunturque graues pœnæ contra vſurarios: vt eſt videre apud Syluestrum verbo, vſura, 9. quæſtione quarta. Et ſi quis obijciat, quod leges humanæ vſuram permittunt, vt eſt videre in pluribus, quæ habentur; ff. de vſuris. & C. eodem titulo, reſpondeo, quod, quamuis ius canonicum diuinum, & naturale vſuras prohibeant, tanquam ex ſe malas omninoque iniuſtas, leges tamen ciuiles, quæ a principibus inſtituuntur, illas permittunt, & impunitas relinquunt, ſicut & plura alia peccata ad euitanda maiora mala, quæ, eis non permiſſis, neceſſario ſuborirentur, vt docet D.Thom. in ſolut. ad tertium. Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrùm principes ſeculares vſuram in republica permittentes peccent? Ad quod breuiter reſpondeo, negatiuè. Sed potius dico, quòd ſtando intra terminos iuris naturalis, atque diuini licitum eſt condere legem vſurarum permiſſiuam. Non quidem propter lucrum principis, quod ab vſuris perciperet. Hoc enim eſſet participare in vſura, quod eſt intrinſecè malum. Sed propter vitandum maius malum, putà furta. Quemadmodum licitum eſt condere leges meretricum permiſſiuas, propter vitanda adulteria. Nec huiuſmodi leges ſunt iniuſtæ, vt ab omnibus conceditur.

Reſtat modo reſpondere ad argumenta in principio

cipio

Ad 1. arg. cipio quæſtionis factę. Et ſic ad primum, in quo quęrebatur, vnde vſura malitiam habeat, an, ſcilicet, ex obiecto, vel ex aliqua circunſtantia, dico, quòd habet illam ex obiecto, non partiali, ſed totali, quód eſt accipere incrementum propter mutuum, vbi nulla alia legitima cauſa ad incrementum ſuſcipiendum interuenit, eſtque hoc intrinſecè malum propter inæqualitatem, qua iuſtitiæ aduerſatur, vt ex dictis patet. Habet etiam vſura intrinſecam malitiam ex circunſtantijs in argumento relatis. Quare ad primum, in quo arguitur, poſſe lucrum ex mutuó ſperari, ſicut ex meretricio, reſpondeo, negandó conſequentiam. Et ratio diſcriminis eſt. Nam in eo, quod meretrix pretium pro meretricio accipiat, nulla reperitur iniuſtitia, cum vendat id quod ex ſe eſt venale, vt diximus ſupra. At verò in eo, quód quis accipiat lucrum pro mutuo, iniuſtitia interuenit, vt ex dictis patet.

Ad ſecundum, in quo probatur poſſe lucrum ex alterius induſtria quæri, & ſperari, ſicut in ſocietate, ſimiliter dico, non eſſe eandem rationem de hoc & de lucro ſperato pro mutuo. Nam in ſocietate nulla interuenit iniuſtitia, aut inæqualitas ex ſe, ſecus autem eſt in mutuante propter lucrum.

Ad tertium de pacto appoſito contractui, quod repugnat ipſius naturæ, dico verum eſſe, quòd hæc ratio generaliter non ſufficit vitiare contractum, vt rectè probat argumentum. Sed ſecus eſt in particulari contractu mutuationis. Et ratio eſt. Quia pactum incrementi mutuationi appoſitum, non trahit illam in aliud genus contractus: ſed manente mutuatione, ac ſi tale pactum non fuiſſet appoſitum, quod in alijs contractibus non contingit, iuſtitiæ æqualitas tollitur ad modum iam explicatum.

Ad quartum; quod eſt minus dare, & plus exigere, dico, hanc circunſtantiã non vitiare contractum niſi quando nulla apparet, iuſta cauſa plus accipiendi. Quod cõtingit in mutuo, vbi nec damnum emergit, nec lucrum ceſſat. Et idem inuenitur in emptione, & venditione, ſiue ſit ad terminum, ſiue ad ſtatim. Ad quintum de venditione temporis, fateor verum eſſe, quòd mutuans propriè loquendo nullum tempus vendit, ſed dicitur hoc facere, quando lucrum reportat ex mutuo. Ad hunc ſenſum quod quia expectatio ſolutionis rei mutuatæ vltra mutuatum nihil aliud videtur, quam tempus dilationis importare, idcircò qui accipit lucrum propter expectationem, ſolum tẽpus vendere dicitur. Quod quanta ſit iniquitas, patet ex ſuperius poſitis. Ad ſextum, de damno ipſi mutuatario veniente, dico, ita eſſe, quòd vſuraria mutuatio inde vitiatur: quia ſit in damnum mutuatarij, vel in re, vel in ſpe. In re quidem, vt quando reddit aliquid vltra ſortem debitam. Et in ſpe; vt quando vſurarius, etiam ſi mentalis ſit, ſperat vel intendit aliquid a mutuatario vltra ſortem debitum. Et quando dico aliquid, intelligo ſiue pecuniam, ſiue quoduis aliud pecunia æſtimabile. Ex quo infertur, quòd quando mutuans pactum apponit, vt mutuatarius veniat ad officinam mutuantis, iam exigit ab illo obligationem, quæ eſt pretio æſtimabilis. Et ſic nihil obſtat obiectio.

Ad 2. arg. Ad ſecundum argumentum principale reſpondetur cum D. Thom. hic in ſolutio. ad 5. quod ille, qui mutuare non tenetur, recompenſationem poteſt accipere eius, quod fecit, ſed non debet amplius exigere. Recompenſatur autem ſibi ſecundum æqualitatem iuſtitiæ, ſi tantum ei reddatur, quantum mutuauit. Quare ſi amplius exigat pro vſufructu rei quæ alium vſum, quam conſumptionem ſubſtantiæ non habet, pretium eius exigit, quod non eſt, atque ex conſequenti eſt iniuſta exactio.

A *Ad 3. arg.* Ad tertium argumentum reſpondetur, negando antecedens, & ad probationem dico obligationem non petendi mutuum ante certum tempus, non eſſe pretio æſtimabilem, per ſe loquendo, quantum eſt ex vi mutui. Quamuis poſſit aliquando alius titulus accidere, ratione cuius pretio æſtimetur, ſicut & obligatio ad mutuandum, vel vendendum, pretio æſtimatur aliquando. Quod vt melius intelligatur ſimulque ſatisfaciamus, tribus confirmationibus in argumento poſitis aduertendum eſt, quod quia moralia moraliter ſunt iudicanda, conſiderare oportebit, ne fingamus res aliquas eſſe pretio dignas in aliquo caſu, in quo re vera pretio dignæ non ſunt. Alioqui in huiuſmodi obligationibus faciendis multæ poterunt fraudes contingere propter hominum auaritiam. *Moralia moraliter ſint intelligenda.* B Quod iſto exemplo declaratur: Communiter dicitur obligationem ad mutuandum eſſe pretio æſtimabilem. Tamen ſi contingeret caſus, vt is, a quo petitur mutuum reſpondeat, ſe nolle mutuare hodie, velle tamen ſe hodie obligare ad mutuandum mane, vel poſt menſem; rationeque huius obligationis petat aliquod pretium æquiualens vſuris, quas peteret, ſi hodie mutuaſſet; proculdubio nullus erit, qui neget, tale factum eſſe vſurarium; eoque furato titulo vſuram palliaſſe. Intendebat enim homo ille lucrum ex illa mutuatione exigere; proptereaque finxit pretium petere pro obligatione mutuandi, & non pro mutuo. Vnde ad modum, quo reſponderemus ad prædictam fraudem, ſi in fauorem illius, qui eam C fecit diceretur, quòd mutuator prius exegit pretiũ pro obligatione mutuandi, quod erat licitum, & poſteà gratis omnino mutuauit, reſpondendum erit, etiam ad probationem illius antecedentis, & ad tres confirmationes adductas. Nempe, quòd quando obligatio ad mutuandum, vel etiam ad vendendum, nullo prorſus periculo exponit mutuaturum, vel venditurum; quia re vera nullam ei incommoditatem affert; non eſt pretio æſtimabilis. Et ſic ſi ille qui paratus eſt omnibus vendere, vellet alicui facere obligationem illud ipſum vendendi cras, vel poſt octo dies, aut poſt menſem; non poſſet pro tali obligatione aliquid diſtinctum exigere a iuſto pretio mercis. Secus autem eſſet, ſi ex huiuſmodi obligationibus mutuaturus, vel venditu- D rus aliquod incommodum pateretur; nam tunc licitum eſſet pro illa obligatione pretium exigere pro quantitate incommoditatis. Et hinc iuſtificatur pretium, quod obligati reipublicæ poſtulant pro obligatione, quam faciunt de prouidenda carne, vel piſcatura, aut vino. Ad hunc ergo modum dicere oportet: quòd ſicut obligatio mutuandi aliquando eſt pretio æſtimabilis, & aliquando non: ita etiam obligatio ad non petendum debitum interdum poteſt pretio æſtimari, & interdum non. Exemplum primi eſt, quando quis ſe obligat ad mutuandum in omni euentu, vel etiam in aliquo caſu ſpeciali, in quo aliquid periculi; damni emergentis, uel lucri ceſſantis, vel cuiuſquam alterius incommoditatis ipſi mutuatori euenire poteſt, Nam tunc E profectò erit licitum pro illa obligatione aliquod pretium exigere. Exemplum ſecundi eſt, quando mutuaturus nullo periculo ſe exponit. Nam tunc nihil poteſt accipere pro illa obligatione. Et eadem eſt ratio de obligatione ad non petendum mutuatum. Ex quo aperitur via ad ſatisfaciendum tribus confirmationibus propoſitis. *Ad 1. confirmatio.* Vnde ad primam dico, quòd ſi Petrus & Ioannes æqualiter ſe habeant quantum ad hoc, quòd neuter ex tali commodatione pro longiori, vel breuiori tempore patiatur detrimentum, nullus poteſt pretium exigere, nec pro mutuo, nec pro obligatione ad

non petendum intra annum. Vt ſi, verbi gratia, Ioannes erat vir pecunioſus, & qui toto integro anno pecunijs non indigeret, hoc enim ipſum eſt mutuare per annum. Quin potius dico, quòd ſi Petrus pro breuiori tempore mutuans in caſu poſito, opus haberet ſuas pecunias expendere, aliquod pretium exigere poſſet pro ratione incommoditatis, & non Ioannes, qui per integrum annum mutuauit. Et eſt aduertendum, quòd quando dicimus, mutuatorem poſſe aliquid accipere ratione incommoditatis, quam ex mutuatione patitur nomine incommoditatis, non intelligimus ſolum damnum emergens, aut lucrum ceſſans in ipſa pecunia, ſed etiam quemcunque actum; vel liberalitatis, vel magnificentiæ, quem decebat ipſum exercere, & quamcunque aliam operationem, vel neceſſariam, vel conuenientem, à qua mutuans impeditur: Nam pro his omnibus poterit habita matura deliberatione prudentique æſtimatione pretium accipere, de illoque paciſci, modo incommoditas non ſit ficta, ſed vera. Omnia enim iſta pretio æſtimari poſſunt.

Ad 1. confirmatio. Ad ſecundam confirmationem reſpondeo, quod illa obligatio Ioannis ad mutuandum Paulo per integrum annum pecunias, quotieſcunque petierit, vſque ad centum aureos, meo iudicio eſt æquiualẽs illi, qua ſe obligaret ad non petendum eoſdem centum aureos per annum, quos ſtatim mutuaſſet. Atque adeò ſi non magis incommodatur mutuans in vno caſu, quam in alio, in neutro erit licitum pretium exigere pro tali obligatione. Nec argumentum factum contrarium conuincit. Sed potius ex oppoſita ſententia aperiretur via ad palliandas vſuras. Nam dicere poſſent mutuantes, ſe accipere pretium non pro mutuo, ſed pro obligatione, quam faciunt, vel mutuandi, vel non petendi mutuatum intra certum tempus; quod eſt maximum inconueniens. Eandem rationem exigendi pretium vtrobique eſſe exiſtimo moraliter loquendo. Nec maior cauſa eſt in vno quam in altero caſu. Et idem iudicium eſt de pœnis, quas mutuatores contra mutuatarios, ſi præfinito tempore mutuatum non ſoluerint, conſtitui ſolent. Nam ſi reuera mutuator ex retardatione ſolutionis in aliquo incommodatur, licitè poteſt talem pœnam in pactum deducere. Si autem nullum patitur incommodum, vſura erit palliata talis pœna conſtitutio. Eritque ſignum, quòd mutuans ex vſura palliata pœnam apponit, ſi gaudet, quod mutuatarius præfinito tempore, vt pœnam incurrat non ſoluat?

Ad 3. confirmatio. Ad tertiam confirmationem reſpondetur, verum eſſe, quod per ſe loquendo, nunquam eſt licitum ratione maioris temporis pretium accipere pro obligatione non petendi. Cæterùm, quia multiplicato tempore ipſe mutuans, moraliter loquendo, ſe exponit alicui periculo, vel damni emergentis; vel lucri ceſſantis, vel alicuius alterius incommoditatis, cum moraliter contingere non poſſit, vt magno temporis ſpatio non occurrant hominibus neceſſitates, & occaſiones diſpenſandi pecunias. Idcircò abſolutè eſt neganda ſequela tertiæ confirmationis. Non ratione proportionis temporis ad tempus, quia ſic bene valet conſequentia; ſed ratione incommoditatis, quæ regulariter in tam magno temporis ſpatio ſequitur mutuatori. Et hæc dicta ſint de tota iſta difficultate.

Nota circa 2. concluſ. D. Thom. Circa ſecundam concluſionem D. Tho. qua dicitur, id, quod per vſuram acquiritur eſſe neceſſario reſtituendum, aduertendum eſt, quòd ſi intelligatur de ſola vſura reali, eſt certa, & extra controuerſiam poſita. Quoniam etiam eſt certum, importare illam peccatum contra iuſtitiam, ex quo intrinſecè obligatio reſtitutionis oritur; vt ex dictis patet. Cæte-

A rùm, ſi extendatur ad vſuram mentalem, qua quis aliquid mutuò dat alicui, ſine pacto tacito, vel expreſſo, quidquam accipiendi vltra ſortem, ſperans tamen ſe inde aliquod lucrum reportaturam, non leuem continet difficultatem, verùm vera ſit. Quam vt expliceimus operæpretium erit, vt alterius dubij ſolutionem, ex quo iſtius determinatio dependet, prætermittamus. Illud autem eſt vtrum ſit licitum lucrum ex mutuo ſperare. De qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Prima eſt quorundam, qui dicunt, nunquam eſſe licitum lucrum ex mutuo ſperare, ſiue principaliter, ſiue minus principaliter, & ſiue ex mutuo, ſiue ex amicitia lucrum intendatur. Maximè quando aliàs non eſſet mutuaturus. Quam ſuam ſententiam probant primò ex B illo Luc. cap. ſexto. Mutuum date; nihil inde ſperantes. Vbi Chriſtus omnem ſpem, & intentionem lucri, etiam ex amicitia prouenientem expreſſe damnauit. Secundo ex Vrbano Tertio, in cap. conſuluit. de vſuris. ſic dicente. Qui mutuat, aliàs non mutuò daturus, eo propoſito, vt licet omni conuentione ceſſante, plus tamen ſorte recipiat, pro huiuſmodi lucri intentione, quam habet iudicandus eſt malè agere. Tertiò ratione ſic argumentantur: Qui ſpe lucri mutuat, aliàs non mutuaturus; planè ratione mutui incrementum quærit: ergo peccat. Probo conſequentiam: Nam cum mutuum nullius ſit valoris, ſed gratis agendum, iniuſto, imò nullo titulo lucrum deſiderat, quod eſt mentis vſurariæ.

Dubium; an ſit licitũ lucrum ex mutuo ſperare.
1. Sentẽtia.
2. argum.
3. argum.

C Secunda ſententia eſt Caietani in iſto articulo, dicentis; nõ ſemper lucrum ſperatum, quod eſt cauſa, ſine qua non, mutationis; eſſe vſurarium, nec reddere ipſam mutuationem vſurariam. Sed tunc tantum, quando mutuans ſperat lucrum ex mutuo: Nam, ſi illud ſperat ex gratitudiue, ſiue ex liberalitate mutuatarij, eſto ſi illud non ſperaret non eſſet mutuaturus, nec eſt vſurarius, nec peccatum committit. Quam ſuam ſententiam probat primò, ex communi hominum iudicio vniuerſaliter excuſantium a culpa, cum qui ſciens aliquem gratum eſſe de beneficio accepto, illi mutuat, & non ei, quem ingratum eſſe cognoſcit. Secundò: Quia, cùm ſit licitum ſpe beneuolentiæ, & amicitiæ alicui mutuare, fit conſequens, vt etiam ſit licitum recom- D penſationem, & gratuitam remunerationem ex tali amicitia prouentuum ſperare. Cui enim licitum eſt, radicem deſiderare, eidem etiam eſt licitum fructũ inde euentuum ſperare. Tertiò: Licitum eſt vnicuique id ab homine ſperare, quod iure naturali ſibi debitum eſt: ſed talis eſt gratuita remuneratio mutuatarij reſpectu mutuantis, omni exteriori pacto ſecluſo: ergo, ſi mutuans illam ſperet nullum peccatum committit. Tandem hoc ipſum probat Caietanus exemplo illius, qui it ad eccleſiam, officium diuinum ibi completurus; principaliter quidẽ propter Deum, ſecundario verò & minus principaliter propter ſtipẽdium, ſeu propter diſtributiones, quas ſi non ſperaret ad eccleſiam non iret. In quo caſu certum eſt ex communi omnium Doctorum ſenten- E tia, talem nec ſimoniam, nec quoduis aliud peccatum committere. Et ſimiliter videtur dicendum, nec vſuram eſſe, nec peccatum mutuare propter lucrũ, non ex mutuo, ſed ex beneuolentia mutuatarij euenturum: etiam ſi id ſit cauſa, ſine qua non, talis mutuationis.

2. Sentẽtia Caiet.
1. argum.
2. arg.
3. argum.

3. Sentẽtia. Tertia ſententia eſt aliorum, qui dicunt, quòd minus principaliter, & impulſiuè poteſt quis mutui occaſione lucrum ſperare; non tamen ita, vt lucrum ſit cauſa principalis, ſeu finalis. Hanc tenet Couar. libro 1. Variar. capit. vlt. num. 4. & in regula peccatum, parte 1. numero 8. & Sylueſt. verbo, vſura 1. & Me-

& Medina de vſuri.quæſt.1.Quamuis in explicanda natura cauſæ principalis;ſeu finalis, & impulſiuæ, ſeu minus principalis,varient multum.

Modus dicendi Sylu.

Syluester, verbo.vſura.1.quæſtio.1.dicit.tunc lucrum reſpectu mutuantis eſſe cauſam principalem, quando eo non exiſtente, non mutuaret. Nam ſi adhuc ipſo non exiſtente mutuò daret, quamuis non ità placidè,non cauſa principalis, ſed tantum impulſiua erit dicendum lucrum. Cæterùm hæc explicatio eſt apertè falſa. Nam cauſa ſine qua ,non eſt minus principalis, & tamen ſine illa effectus eſſe non poteſt.Conſtat enim,quòd clericus non diceret horas, nec miſſam ſine ſpe lucri, & diſtributionis, & tamen ex hoc non ſequitur cauſam principalem orationis; & miſſæ eſſe pecuniam.Illa ergo meo iudicio erit dicenda cauſa principalis alicuius actus,quę B per ſe appetitur, & propter quam aliud appetitur. Eſt enim de ratione finis,vt per ſe deſideretur ex illiuſque affectu alia ſint volita , vt media ad illum. Nam quæ ſunt ad finem,non tam propter ſe, vt potio, quam ex amore & cupiditate finis ſunt volita. Et ſic cauſa principalis, & finalis pro eodem reputantur in præſenti.Cauſa autem minus principalis; ſeu impulſiua eſt, quæ non per ſe,ſed alterius affectu eſt volita & concupita, etiam ſi ſit cauſa, ſine qua non. Non enim iſta repugnant. Ex quo ſequitur,magis eſſe de ratione cauſæ principalis, dignitas; & cuius gratia cætera concupiſcimus, quam quod ſit id,ſine quo actus non exiſteret. Et hoc dico non modo, vt in quæſtione horum Doctorum ſententia intelligatur;verum etiam;quia ſępè in mo C ralibus diſputationibus de cauſa finali, & impulſiua,de minus principali,ac principali, mentionem faciunt Doctores.

Modus dicendi Med.

Modina in tract.de vſuris.quęſt.1.§. ſupereſt igitur. ſuppoſitâ diſtinctione ſuperius poſita,de cauſa principali,ſeu finali, & minus prinpali,ſeu impulſiua; atque etiam ſuppoſita:quod intentio differt à ſpe;quia intentio,vt ipſe ait, eſt de eo,quod principaliter volumus, reſpicitque cauſam finalem; vnde D.Thom.1.2.q.12.& communiter Theologi morales dicunt, intentionem ſemper eſſe de fine; at verò ſpes eſt etiam de rebus minus principaliter, & impulſiuè concupitis; quare multa ſperamus euentura, quæ tamen non intendimus,nec ex eorum affectu operamur, vt illa eueniant,etiam ſi ſciamus, illa ex noſtro opere eſſe euē D tura;ad explicationem ſentētię propoſitæ dicit multa. Primum eſt, non eſſe licitum ex mutuo immediatè lucrum intendere;non modo præcisè lucrum; ſed nec etiam ſimul cum amicitia: ita, vt hæc duo motiua immediatè, & ex æquo terminent voluntatem. Quod tanquam clarum relinquit.Quia iam lucrum eſſet principaliter; & finaliter propter mutuum volitum,quod eſt animi vſurarij.Dicit ſecundò,quod etiam ſi non immediatè,& ex æquo,ſit lucrum,ſiue per ſe præcisè,ſiue ſimul cum amicitia intentum ſed ordine quodam,ita,ſcilicet,vt mutuans immediatè intendat amicitiam non propter ſe, (nam hoc omnium ſententia eſt licitum) ſed propter lucrum,quod ex illa poteſt euenire,id ſufficiens eſt vitiare mentem, redderèque illam vſurariam. Et ratio illius eſt, quia tunc lucrum eſſet principa- E liter intentum in mutuò, & magis principaliter, quam amicitia. Propter quod enim vnumquodque tale, & illud magis,teſte Ariſtotele.Quare qui vult amicitiam propter lucrum, quod magis velit lucrum; eſt neceſſe. Et ſicut ille, qui furatur propter mœchiam,eſt magis mœchus,quam fur,vt idē philoſophus dicit. Ita qui cauſa mutui vult amicitiam propter lucrum, magis erit fœnerator,quam amicus dicendus. Tertiò dicit Medina, quod ex amicitia mutuo conciliata, quamuis non ſit licitum intendere lucrum, eſt tamen licitum illud ſperare;

A Quia tunc lucrum, non eſt cauſa finalis;ſed impulſiua ipſius mutuationis: atque adeò ex gratitudine,& beneuolentia ſperatur.Eſto,ita ex illo moueatur,ad mutuò dandum,vt non moueretur, ſi ſciret matuatarium fore ingratum. Et ratio huius eſt, Quia id fieri poteſt abſq; eo,quòd affectus mutuantis tendat in lucrum, ſed in deteſtationem ingratudinis. Et quoniam gratitudine mouetur,dicitur tunc lucrum cauſa impulſiua. Ex quo infert, poſſe eſſe lucrum cauſam,ſine qua non, & impulſiuam, non tamen finalem, & principalem. Hæc Medina.

Impugnatur Medi.

Cuius ſententia acuta certè eſt, & docta ſatis: cæterùm mihi,vt ingenuè fatear, non placet omnino. Quocirca vt quid ad propoſitam difficultatem reſpondendum ſit,explicem,ſupponendum eſt primò B tanquam certum, quòd intendere lucrum ex ſe malum non eſt:ſed vitiatur ex modo, quo intenditur. Sicut & quòd miniſter epiſcopi beneficium intendat abſolutè, non eſt malum;ſed vitiatur,ſi illud intendat ex vi obſequij,aut alicuius rei temporalis. Secundo ſuppono,quòd in mutuo duo ſunt. Vnum eſt ipſa ſubſtantia mutui, quæ in mutuatarij commodum ordinatur. Alterū,quòd mutuatio ſit opus officioſum ex beneuolentia procedens,ſimilemque in animo mutuatarij generans. Tertio, ſuppono, quòd amicitiam,& beneuolentiam temporalem,ſiue principaliter,ſiue minus principaliter,tanquam finem,ſiue tanquam cauſam,ſine qua non, licitum eſt in mutuo intendere ,ſeu ſperare,vt communiter docent Doctores, ſequuti Diuum Thomam in iſta C quæſtione. Et ratio illius eſt: Tum,quia amicitia non eſt pretio æſtimabilis. Tum etiam, quia nihil tunc tempotale ex obligatione intenditur, ſed tantum mere liberè operatur, quod mutuo non repugnat. Quartò ſuppono, aliud eſſe dicere,quòd quis quęrit lucrum in mutuo,& aliud, quòd intendit lucrum ex mutuo,aut ratione mutui. Nam in prima propoſitione non denotatur dependentia lucri à mutuo in ordine ad intentionem mutuantis: in ſecunda verò ſic.

3.Concl.

His ſuppoſitis,ſit prima concluſio. Sperare lucrū ex vi mutui, ſiue primaria, ſiue ſecundaria intentione,modò id intēdatur ex vi obligationis ciuilis, aut iuſtitiæ,eſt illicitum & vſurarium.Hæc concluſio eſt Caietani,opuſculo de vſura, q.2.& Magiſtri D Soto lib.6.de iuſtitia,q.1.quamuis art.1.& 2.varius eſſe videatur. Eſtque communis omnium recentiorum Theologorum. Et ſenſus illius eſt, ꝙ ſemper, quod lucrum ſperatur,ſiue primaria; ſiue ſecundaria intentione, tanquam debitum ex mutuo, (eſto non præcisè, ſed etiam ſimul cum amicitia intendatur, ſitq; iſta duo motiua terminantia voluntatem mutuandi, quamuis non ex æquo nec immediatè,) eſt peccatum & vſurarium. Itaque affirmo in hac concluſione, quod Medina in ſuo primo dicto, & aliquid amplius. Nempe; quòd ſi lucrum ſperatur, tanquam debitum ex mutuo,ſiue immediatè, ſiue mediate,& eſto intendatur ſimul cum illo amicitia, eſt illicitum & peccatum. Cum tamen Medina ſolum affirmet,eſſe illicitum, immediatè lucrum intendere ex mutuo,adhuc ſimul cum amicitia:quan- E do hæc duo immediatè, & ex æquo terminant voluntatem. Probatur tamen noſtra concluſio primò: Vſura eſt lucrum ex mutuo, vt habet illius diffinito: ergo quicunque intendit lucrum ex vi mutui,ſiue primariò,ſiue ſecundariò,eſt vſurarius. Patet conſequentia à definitione,ad definitum. Et cōfirmatur: Qui ex re temporali intendit acquirere beneficium,ſiue mediatè,ſiue immediatè,eſt ſimoniacus,vt videbimus,quæſtione.100.ergo & qui ex mutuo intendit acquirere lucrum,ſiue mediatè, ſiue immediatè eſt vſurarius.Conſequentia tenet ex paritate rationis.Secundò: Qui furatur,vt mœchetur,

tur, licet principaliter intendat mœchiam adhuc tamen habet in intentione malitiam furti; & ſimiliter, qui dat eleemoſynam, vt ſatisfaciat pro peccatis quamuis ex primaria intentione ſit iuſtus: quia illud eſt opus iuſtitiæ, adhuc tamen eſt miſericors, quia illud opus eſt verè eleemoſyna: ergo pari ratione, qui intendit lucrum ex mutuo, quamuis principaliter intendat amicitiam, erit vſurarius, ſaltem mentalis. Tertiò: Qui intendit lucrum ex mutuo, ſiue mediatè, ſiue immediatè non mutuat gratis: ergo eſt vſurarius mentalis. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Qui intendit lucrum ex vi mutui, aliquid vltra ſortem intendit: ergo non mutuat gratis, nec ex beneuolentia. Dixi in concluſione nō eſſe licitum ſperare lucrum ex vi mutui, ſiue primaria, ſiue ſecundaria intentione, modo id intendatur ex vi obligationis ciuilis, aut iuſtitiæ, nam ſi alio titulo intendatur, iudicandum erit de illo ſecundum naturam talis tituli. Nauarrus in Manua. c. 17. argumentatur multipliciter contra noſtram concluſionem, intenditque probare aliquando eſſe licitum ſecundarie intentione appetere quod primario intendere eſſet illicitum. Nam primò; Licet ſeruire epiſcopo intentione ſecundaria obtinendi beneficium, quamuis id intendere primariò, & per ſe eſſet ſimoniacum, vt dicitur in cap. ſi officia. 59. diſt. & in cap. quid proderit. diſt. 61. Item: Quamuis non ſit licitum dicere miſſas, aut miniſtrare ſacris principaliter propter lucrum; id tamen licet ſecundaria intentione, vt habet gloſſa recepta ſuper cap. 1. de cler. non reſidentibus, in 6. Tandem: Quamuis non liceat ſeruire Deo principaliter, & ex primaria intentione propter retributionem, id tamen licet ſecundario, vt diffinitur in Concilio Tridē. ſeſſ. 6. can. 13. ergo pari ratione, quamuis non ſit licitum primaria intentione, mutuare propter lucrum, id licebit facere ſecundaria intentione. Reſpondetur tamen, hæc omnia argumenta ſufficienter probare, multa eſſe licitum appetere propter aliud, & ex alio, quæ tamē propter ſe, & ex primaria intentione appetere eſſet iniquum, quod nos non negamus. Idemque contingit in mutuo. Cæterum in concluſione loquimur formaliter. Et quod dicimus, eſt ex vi mutui, non eſſe licitum aliquid vltra ſortem intendere, ſiue primario, ſiue ſecundario, conſiderando illud intra latitudinem actus iuſtitiæ præciſè. Nam ſi ex vi mutui hac conſideratione lucrum intenderetur, ſiue primariò ſiue ſecundariò iam intenderetur ex vi iuſtitiæ tanquam debitum, quod eſt iniquum. Cum hoc tamen ſtat, vt poſſit aliquis in re quodam alio titulo ſecundario quidquam in mutuo vltra ſortem intendere.

Et propter hoc ſit ſecunda concluſio: Licitum eſt mutuanti, tam primariò quam ſecundariò, intendere lucrum in mutuo, non ex debito, ſed ex gratitudine, & beneuolentia. Hæc concluſio ſimiliter eſt contra ſecundum dictum Medinæ; in quantum affirmat, quòd quando mutuans intendit amicitiam, non propter ſe, ſed propter lucrum, quod ex illa poteſt euenire, illa intentio eſt mala, & reddit ipſum vſurarium. Nam contrarium exiſtimo verum. Et ſic ſenſus noſtræ concluſionis eſt, quòd quotieſcunque lucrum intenditur media amicitia: tanquam cauſa, ſiue ipſa amicitia ſit principaliter propter lucrum intenta, ſiue è contra; taliter mutuans, nec eſt vſurarius, nec peccatum committit. Probatur: Vſura eſſentialiter eſt iniuſtitia, & furtum, vt omnes fatentur, ipſo etiam Medina concedente: ſed eſt impoſſibile, quod iniuſtitia fiat alicui in eo, quod ipſe liberaliter & omnino ſponte dat: ergo etiam eſt impoſſibile, quod vbi lucrum ex ſola beneuolentia, amicitia, & liberalitate ſperatur, & intenditur ſit vſura, ſiue ipſum lucrum primario, ſiue ſecundario intendatur. Secundò: Qui cupit aliquid voluntariè datum ab amico, non dicitur fur: ſed qui proponit quidquam inuito domino accipere: ergo nec qui cupit lucrum non coactè, nec ex neceſſitate mutui, aut, vt pretium illius datum, ſed ex alterius gratia & voluntate, poteſt dici iniuſtus, aut vſurarius. Probo conſequentiam: Quia non poteſt proximus eſſe magis rationabiliter inuitus de iſto animo accipiendi lucrum, ſiue principaliter ſiue minus principaliter habeatur, quam de illo, quod alter habebat accipiendi voluntariè datum. Et confirmatur: Qui ex gratia & beneuolentia lucrum in mutuo ſperat, ex honeſtate, amicitia, vel gratitudine illud intendit: ergo nulli facit iniuriam, atque ex conſequenti nec peccatum committit. Probo conſequentiam: Nam, vt diximus in primo præſuppoſito, intendere lucrum ex ſe non eſt malum, niſi violetur ex modo, quo intenditur. Tertiò: Talis formaliter non ſperat lucrum ex mutuo; ſed ex amicitia, vt conſtat: ergo eius intentio non eſt vſuraria, ſiue primariò, ſiue ſecundariò habeatur; cum vſura formaliter ſit lucrum ex mutuo. Item: In amicitia eſt licitum intendere amicabilem compenſationem; vt docet D. Thom. infra q. 106. art. 5. ergo & in mutuo, quod eſt opus amicitiæ, etiam erit licitum eandem compenſationem primariò intendere; non eſt debito iuſtitiæ, ſed ex beneuolentia. Et confirmatur: Talis in mutuando exercet officium beneuolentiæ: ergo nullum erit inconueniens, quòd ſimile in mutuatario intendat. Tandem: Qui accipit mutuum tenetur gratitudinem mutuanti exhibere, vt dicit Diuus Thomas in iſto articulo in corpore, & in ſolutione ad 3. & quæſtione 106. articulo primo: ergo qui mutuat poterit eandem gratitudinem etiam primariò intendere: Probo conſequentiam: Nam quod alter tenetur facere, ego poſſum intendere. Hanc noſtram ſententiam apertè tenet Nauarrus capit. decimoſeptimo, numero 209. Nec remoueat quod dicit ibi, intentionem principalem accipiendi lucrum ex mutuo cōſtituere vſuram; nam loquitur de mutuo præciſè. Vt ſi exigas mente tua, veliſque accipere, tanquam debitum, & veluti coacte à proximo, & non ex beneuolentia lucrum ipſum, iuxta dicta in prima concluſione. Nam ſi detur ex amicitia, aperte fatetur eſſe licitum. Sub his verbis, cum communi aſſerimus, quod tam principaliter, quam ſecundario poſſumus ſperare lucrum amicitiæ, & lucrum ex amicitia, & gratitudine. Ex dictis infero primò, quod etiam ſi mutuans explicet ſuam mentem verbis; imò etiam ſi exigat gratitudinem a mutuatario; nullum peccatum committet. Nam ſi intentio eſt licita per hoc, quod verbis explicetur, ſecluſo ſcandalo, nequaquam erit illicita. Adeoque reputo hoc verum, vt etiam ſi mutuans, lucrum iſtud à mutuatario extorqueat, non ſit vſurarius, modò inter ipſos conſtet, non ratione mutui ex debito id requirere. Infero ſecundò, quod quamuis mutuator non mutuaret; niſi lucrum ſperet; adhuc non eo ipſo condemnandus eſt, tanquam vſurarius; ſicut multi hoc ſigno vtentes, talem mutuatorē damnant. Vt enim ex præcedentibus conſtat, bene poteſt mutuator ſolum mutuare ijs, qui grati futuri ſunt; ſicut & ego ſolum illis poſſum amicari; quos mutuis officijs reſponſuros intelligo. Imò, vt plurimum, ita ſit, quod donatio, mutuatio, & accommodatio, non, niſi ad eos, ex quibus gratitudo ſperatur, exercentur. Doctrina eſt communis, & colligitur ex D. Thom. quodlib. 8. art. 11. Vbi dicit licitè clericos poſſe ſecundaria intentione dicere miſſam pro argento. Imò & in illis bonis, quæ ex iuſtitia diſtributiua diſpenſantur, licitum eſt diſtributori, vni ex duobus æquè dignis dare beneficium; quia ſcit eum futurum gratum: eſtò alias non eſſet daturus.

Tertia

3. Conclu.

Tertia concluſio: Quamuis ea quæ diximus, in rigore Theologico vera ſint; qui tamen explicaret mentem ſuam mutuatario, & etiam qui fateretur ſe nullatenus mutuare, niſi ſpe lucri obtinendi, tanquam ſuſpectus de vſura erit habendus. Probatur: Sic mutuantes non ex amicitia, nec ex beneuolentia operari videntur, ſed potius tanquam exactores ſe gerunt: ergo vel non intendunt, vel ſaltem non ſunt exiſtimandi intendere lucrum ex amicitia. Eò vel maximè, quod ſolum negotiatores, qui cupiditate, & non beneuolentia ducuntur, iſtam mutuandi formam habent. Quare diſcretus confeſſarius, aut Doctor de hac re conſultus regulariter debet eos damnare, vel ſaltem non approbare. Nec illis facit iniuriam, cum prudenter atque moraliter, & non metaphyſicè hæc ſint dijudicanda. Ex quo ſequitur, tales regulariter non eſſe abſoluendos; niſi certò conſtet, ipſos ex gratitudine, & non ex mutuo lucrum intendere. Eritque ſalubre conſilium, quod mutuans ita dubius, à mutuatario, à quo aliquid vltra ſortem accepit, quærat, an tale pretium tãquam debitum ex mutuo præcedenti dederit. Nam ſi ità eſt mutuans tenebitur illud reſtituere, & ſi non reſtituat, non erit abſoluendus. Alioquin minimè.

Ad 1. argu. pro prima opinione.

Reſtat modo reſpondere ad argumenta, pro prima, & tertia opinione factam. Nam quæ fuit Caietani probant noſtram ſecundam concluſionem, vt ex dictis patet, Hoc vno excepto, quod exemplum ab ipſo adductum in vltimo loco de clerico celebrante, vel eunte ad eccleſiam primario propter Deum, & minus principaliter propter diſtributionem: non habet ſimilitudinem cum mutuante, quantum ad hoc, quod eſt, commodum temporale: inde ſperare. Nam clerico licitum eſt ex ſuo miniſterio ſtipendium quærere, & illud tãquam debitũ, etiam ciuiliter, exigere; cum dignus ſit operarius cibo ſuo: nec debeat quiſq; ſuis ſtipendijs militare. At verò mutuanti non ita licet ſtipendium, vel retributionem, vel commodum aliquod temporale exigere, nec ſperare. Ad 1. arg. pro prima opinione deſumptum ex illo Lucæ 6. Mutuum date nihil inde ſperantes; vbi Chriſtus omnem ſpem, & intentionem lucri etiam ex amicitia prouenientem, damnaſſe videtur; reſpondeo, quod, vt conſtat ex ſuperioribus, locus ille non continet prohibitionem vſuræ, ſed tantum conſilium mutuandi, abſque ſpe humanæ compenſationis, Cum quò ſtat, vt contrarium ſine peccato fieri poſſit.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum ex cap. conſuluit. reſpondetur, loqui ibi ſummum Pontificem ſolum de eo, qui corrupta mente lucrum, vt pretium, & vt debitum ex mutuo intendit, quod, vt diximus in prima concluſione animi eſt vſurarij. Et quod hæc fuerit mens pontificis ex litera eiuſdem textus ſufficienter colligitur. Dicitur enim in fine illius, quod accipientes tali intentione ad reſtitutionem efficaciter ſunt inducendi. At verò, ſi loqueretur de acceptis ex vera voluntate, & gratitudine dantis, id non ſubiungeret, cum reſtituendum id eſſe nullus dixerit, quia nullus eſt læſus, vt dubio ſequenti videbimus. Ad tertium reſpondetur, quod qui ſpe lucri mutuat, ſi id ſperat tanquam debitum ex mutuo, proculdubio peccat, vt diximus in prima concluſione. Non tamen ſi illud ſperat, tanquam ex amicitia & beneuolentia conferendum: eſtò alias mutuaturus non eſſet, vt diximus in ſecunda concluſione.

Ad 3. arg.

Ad rationem, qua Medina probauit ſuum ſecundum dictum, reſpondeo illo, argumento rectè concludi, intendentem amicitiam propter lucrum, magis velle lucrum, atque adeò optimè colligeret eſſe magis auarum, quam amicum, cum magis velit pecuniam, quam amicitiam. Non tamen ex hoc infertur, quod ſit vſurarius, quia non immediate ex mu-

A tuo, ſed media beneuolentia lucrum intẽdit. Et hęc cogitatio habendi, ſcilicet, augmentum ex liberali voluntate alterius iniuſta non eſt, vt patet. Eſt autẽ de ratione vſuræ etiam mentalis, quod iniuſtam ſaltem cogitationem, & animum includat, ſine quo vſuram interuenire eſt impoſſibile. Sed obijcit Medina contra hoc: Quod quis lucrum ex gratitudine effectiuè ſperet, & non ex mutuo non valet excuſare à labe vſuræ; quia etiam vſurarius verus ſperat lucrum ex voluntate mutuatarij effectiue, & non effectiue ex mutuo: ergo, quod quis quærat lucrum media beneuolentia, nõ impedit, quominus ſit vſurarius, ſi ipſum lucrum principaliter intenditur. Sed miror virum alioqui doctiſſimum, hac argumentatione conuinci. Conſtat enim, quod quamuis verus

B vſurarius ſperat lucrum ex voluntate mutuatarij, & non ex mutuo; illa tamen voluntas eſt coacta, rationabiliterque inuita nec valens dominium transferre. At verò cum ex amicitia, & gratitudine ſperatur, omnino ſponte intenditur. Et ſic obiectio eſt à propoſito aliena. Eo vel maximè, quod vis noſtrę diſputationis nõ in eo, quod ex gratitudine ſperentur lucrum effectiuè, & non ex mutuo, ſita eſt: (nam hoc ad mores parum refert) ſed in eo, quod ex gratitudine, & beneuolentia mere ſponte, & gratis. Atque adeo licitè, & iuſtè ſperatur, ſiue id ſit efficienter, ſiue vt voles: quod gratitudine & amicitia non interueniente, nõ reperitur. Eſt etiam inutilis, ne dicam falſa, diſtinctio, quam Medina præmiſit de ſpe, & intentione lucri, dicens, quod eſt licitum

C ſperare lucrum ex mutuo, non tamen intendere. Multa enim ſperamus, quæ non intendimus. Quod vt oſtendam aduertendum eſt, quod res, quæ futura ſperatur, vel reſpicit voluntatem noſtram, vt bonum eius: vel, vt malum; vel eſt impertinens ad illam, quia de ea, ſcilicet, nihil curamus. Et quidem, ſi ad nos nihil attinet, ſub ſpem noſtram cadere, dici non poterit. Eſt enim ſpes de bono proprio. Adeò, vt Theologi affirment, & vere, eo differre ſpem à charitate, quod charitas, ſeu amor vult bonum futurum, prout eſt in ſe; vnde charitate volumus Deũ eſſe, viuere, & eſſe beatum, &c. etiam ſi eo non fruemur. At verò ſpes eſſentialiter eſt amor concupiſcentiæ, vultque bonum futurum prout ſuum, & à ſe fruendum. Et quod dicimus de charitate, & ſpe

Multa ſperamus quæ non intendimus.

D virtutibus Theologicis, eſt etiam dicendum de ſpe acquiſita, & amore naturali. Vide ergo quantum repugnet ſpei, quod ſit de re non bona, vel ſi bona ad ſe tamen non pertinente. Et ſi quãdo contingit, quod impertinentia quædam, quæ nec cupimus, nec intendimus ſperare videamur, non ego illam ſpem, ſed expectationem, vel, vt melius dicam, ſpectationem nominauerim. Si verò res futura eſt mala, certè ſpes de illa non eſt, ſed magis timor, & fuga. Itaque de re futura nec bona nobis, nec mala expectatio vel potius, vt dicam, ſpectatio quædam eſt: de re vero mala timor, de re autem bona nobis eſt ſpes ſeu amor concupiſcentiæ. Et ſic conſtet, quod nunquam mutuans poteſt habere ſpem lucri, quin illud intendat. Nam ſperans intendit, & cupit, &

Eècontra. Nec certe vllus doctorum differẽtiam inter hæc inuenit aliquando.

Suppoſito iam, eſſe illicitum aliquando, lucrum ex mutuo ſperare, tunc, ſcilicet, quando illud ex vi mutui intenditur tanquam debitum ex iuſtitia, vt diximus in prima concluſione, quod peccatum Doctores vſuram mentalem appellant, dubium conſequens eſt, vtrum hæc vſura mentalis obligationem inducat reſtitutionis? In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certum eſſe, quod quantumuis aliquis prauum habeat animum, aliquid accipiendi, pro mutuo, ſi tamen nihil exterius accipit, ad nullam tenetur reſtitutionem: quia nihil habet

Dubiũ de vſura mentali an obligat ad reſtitutionem.

alienum,

alienum,nec ea mala intentio, quæ eſt actus imma-
nens ſufficiens eſt damnum inferre. Quare ſola pœ
nitentia id peccatum erit expiandum. Dico ſecũdo,
etiam eſſe certum, quod quantumuis aliquis quid
quam exterius accipiat,ſi tamen illud accipit gratis
à mutuatario oblatum titulo amicitiæ, vel donatio
nis ad nullam tenetur reſtitutionem. Nullum enim
tunc interuenit peccatum vſuræ, vt rectè docet D.
Tho.art.ſequenti. Nec debet eſſe mutuans peioris
conditionis poſt mutuum, quàm antea, ſed melio-
ris. Itaque hæc certa ſunt. Sed quod habet difficulta
tem eſt, vtrùm, qui habens intentionem aliquid ac-
Argu. cipiendi vltra mutuum, illud accipit: nec eſt certus
mutuatarium id gratis, & ex beneuolentia confer-
re, ad aliquam teneatur reſtitutionem? Et ratio du-
bitandi eſt: Nam ſimoniacus mentalis, etiam ſi be- B
neficium ſuſcipiat, non tenetur illud reſignare, vt
habetur in ca. finali. de ſimonia: ergo nec vſurarius
mentalis, tenetur reſtituere id, quod vltra ſortem
accipit. Probo conſequentiam: Nam eadem eſt vtri-
uſque ratio. In contrarium tamen eſt c. conſuluit. de
vſuris. Vbi habetur; quod ſi aliquis eo propoſito
mutuam pecuniam credit, vt licet omni conuentio
ne ceſſante, plus tamẽ ſorte recipiat, taliter accepta
ſunt reſtituenda. Pro explicatione huius difficulta-
Nota ex Caietano in præſenti. tis, aduertendum eſt cum Caietano in præſenti, &
in ſumma verbo, vſura mentalis, quadrupliciter poſ
ſe contingere, quod quis vltra ſortem aliquid acci-
piat, abſque pacto tacito vel expreſſo illud accipien
di. Vno modo ità, vt ex parte tantum mutuantis ſit
corrupta intẽtio, quia, ſcilicet, credit, ſe aliquid ac- C
cepturum, & ob id dat. Secundò modo, ità, vt ex par
te tantum mutuatarij ſit corrupta intentio; quia ſci
licet, credit mutuantis intentionem fuiſſe aliquid
vltra ſortem accipere; cum tamen reuera eius inten
tio talis non fuerit. Tertio modo, ità, vt ex parte
vtriuſque ſit corrupta intentio: nam: & mutuans
ſperat aliquid accepturum vltra ſortem, & præte-
rea ipſe mutuatarius exiſtimat, talem eſſe eius in-
tentionem. Quarto, & vltimo, ità, vt ex parte neu-
trius ſit corrupta intentio; quia, ſcilicet, nec mutuãs
habet malam intentionem accipiendi aliquid vltra
ſortem; nec præterea mutuatarius credit talem eſſe
eius intentionem.

1. Conclu. Quo ſuppoſito, ſit prima concluſio: Quando ne-
utrius intentio eſt corrupta, quia, ſcilicet, nec mu- D
tuans ſperat ſe aliquid accepturum vltra ſortẽ, nec
præterea mutuatarius credit talem eſſe eius inten-
tionem, & adhuc ille, qui mutuũ accipit in ſignum
amoris, & gratitudinis liberę ipſi mutuanti dat ali-
quid vltra ſortem, nullum eſt ibi peccatum vſuræ,
nec obligatio reſtitutionis. Probatur: Quia nulla in
ea acceptione inuenitur iniuſtitia, vt conſtat.

2. Conclu. Secunda concluſio, Quando ex parte vtriuſque
eſt corrupta intentio, mutuans tenetur reſtituere
id, quod vltra ſortem accepit: quamuis nullum in-
terueniat pactum, nec verbis declarauerit ſuam in-
tentionem. Probatur: Quicunque habet rem alie-
nam inuito domino rationabiliter, tenetur illam
reſtituere; ſed in caſu poſito is, qui mutuum dedit,
habet rem alienam inuito domino rationabiliter:
ergo tenetur ad reſtitutionem. Conſequentia cum
maiori eſt nota, & minor probatur: Is, qui mutuum
accepit, nec liberè, nec voluntariè dat quod vltra
ſortem accipitur: ergo per talem actionem nõ tran-
sfertur dominium. Et confirmatur: Nam iſta eſt ex-
preſſa determinatio capituli. conſuluit. iam citati. Vbi
habetur, quod qui pecuniam credit animo recipien
di aliquid vltra ſortem, tenetur illud reſtituere.

3. Conclu. Tertia concluſio: Quando tantum ex partẽ mu-
tuatarij eſt corrupta intentio, & mutuator ſana men
te accipit quod ſibi vltra ſortem datur, non tenetur
illud reſtituere. Probatur; Dum quis habet alienum
A bona fide, illud reſtituere, non tenetur: ſed in caſu
poſito mutuas habet bona fide quod vltra ſortem
accipit: ergo illud reſtituere nõ tenetur. Sed eſt ad-
uertendum, quod quam primum mutuans reſciue-
rit mutuatarium id ſibi ratione mutui dediſſe, tene-
tur illud reſtituere; quia iam ſibi ſatis conſtat, non
fuiſſe voluntariam, & liberam talem donationem,
atque adeo per eam non fuiſſe dominium transla-
tum. Et ſic tanquam rem alienam tenetur illud ſuo
domino reddere. Dico tamen, quod ſi durante bo-
na fide, id, quod vltra ſortem mutuans accepit, ità
conſumpſit, vt nihil ipſius apud ſe retineat; id reſti-
tuere non tenebitur; quamuis poſteà ſciat praua in
tentione fuiſſe donatum. Quod intellige, dummo-
do ex illius acceptione non fuerit factus locuple-
B tior. Et eſt ratio: Quia tunc mutuans nec obligatur
ad reſtitutionem, ratione iniuſtæ acceptionis, nec
ratione rei alienæ, quam apud ſe non exiſtere, ſup-
pono. Quarta concluſio: Quando ex parte mutuan-
tis tantum eſt corrupta intentio; quia ſcilicet, ipſe
non accipit bona fide, quod ſibi vltra ſortem datur,
quãuis mutuatarius id ex mera liberalitate, & gra-
tia donet, ad illius reſtitutionem tenebitur, ratione
conſcientiæ errantis. Probatur: Qui habet rem,
quam exiſtimat alienam, illam reſtituere tenetur:
ſed iſte ratione errantis conſcientiæ, habet rẽ quam
exiſtimat alienam: ergo illã tenetur reſtituere. Sed
eſt aduertendum, quod cum iſte eam rem ex aliquo
debito ſimpliciter reſtituere non teneatur; ſed ſo-
lum ratione conſciẽtiæ errantis, quam primum ſci
C uerit mutuatarium illam ſibi non ratione mutui,
ſed ex liberalitate, & gratia dediſſe, ceſſat obliga-
tio reſtitutionis. Et ratio huius eſt: Quia omnis obli
gatio reſtituendi ex damno illato oritur, quando
autem mutuatarius dat mutuanti aliquid vltra ſor
tem liberè, & gratis nullum accipit damnum; atque
adeo ſublato mutuantis errore nihil reſtitutioni
obnoxium relinquitur. Iuxta hanc explicationem
ſunt intelligendi Hoſtienſis, & Panormitanus in
capitulo. conſuluit. de vſuris. quando dicunt, ex pra
ua intentione mutuantis oriri obligationem ad re-
ſtitutionem.

Et ad argumentum ex cap. finali. de ſimonia, re- Ad arg.
ſpondetur, quidquid ſit de antecedenti, negando
conſequentiam. Nam eccleſia eſt domina beneficio
D rum eccleſiaſticorum. Et ſi poteſt ſimoniaco men-
tali concedere, vt reſignet beneficium; ſicut & po-
teſt de nouo illud ſibi tribuere. At verò in noſtro
propoſito, qui ſoluit vſuram, nec transfert, nec tran
sferre vult illius rei dominium, quam non libere &
gratis dat: quare ſemper manebit obligatio ad reſti
tutionem. Verum autem ſit verum, quod ſimonia-
cus mentalis ad reſtitutionem non obligatur expli-
cabitur infra. q. 100. in materia de ſimonia. Circa ſo
lutionem ad primum argumentum D. Tho. in quo Nota circa ſolutionẽ ad 1. argu. D. Tho.
explicatur teſtimonium illud Lucæ cap. 19. Ego ve-
niens cum vſuris exegiſſem illam, aduertẽdum eſt,
quod Chriſtus in illo loco vſuræ nomen à ſecula-
ribus ad ſpiritualia tranſtulit, non propriè, ſed me-
taphorice. Et ſic illa vſurpatio eſt trãslatiria, in quo
ſimilitudinis aliquid, & diſſimilitudinis multum in-
uenitur. Mutuat quidem nobis Deus ſpiritualia
chariſmata, quando gratis illa, ac ſine vllo pretio
noſtro donat. Et quia vult, vt noſtro vſu officijſque
virtutum illa, veluti ſemina, in nobis iacta per eius
fauorem cœleſtemque rorem colamus, & multipli
catos fructus, terræ more, feramus, qui in gloriam
eius cedant quamuis vtilitas præmiorumque cumu
lus nobis accreſcat, & nos quaſi noſtra fœnora fa-
ciamus, eam fructificationem vſuras ſuas appellat.
Sed eſt hoc diſcriminis, inter iſtam, & propriam v-
ſuram. Quod in vſura propria, pecunia, pro cuius
mutuatione fructus exigitur, ipſo vſu conſumitur;
& inde

& inde redditur vitioſa. Cùm tamen dona ſpiritualia vſu creſcant; atque ideò eorum vſura commendatur apud Deum.

Dubium de modo quo Iudęis fuit permiſſa vſura. In ſolutione ad ſecundum argumentum agit D. Tho. de modo, quo Deus Iudæis vſuram permiſit. Circa quod poteſt eſſe difficultas, vtrum ità Iudæis Deus vſuram permiſerit, vt illam ſine peccato exercere potuerint. In qua re eſt opinio plurimorũ Doctorum partim affirmatiuam tenentium, quamuis illius ſuæ ſententiæ non omnes vnam, ſed diuerſas rationes aſſignent.

1. Sententia. Abulenſis enim, qui, vt diximus ſupra, affirmabat, vſuram nõ eſſe intrinſece malam, ſed tantum malam, quia prohibitam; conſequenter dicebat licitam fuiſſe iudæis, reſpectu illorum, qui non erant de ſuo populo, quia reſpectu talium illis non interdicebatur. Cæterum huius rationis falſitas, ex ſuperioribus ſufficienter oſtenditur. Quibus probauimus vſuram tam lege diuina, quam naturali eſſe prohibitam; atque adeò eſſe ex illis rebus, quæ intrinſecam malitiam includunt.

2. Sententia. Conradus de contractibus q. 24. quamuis exiſtimet probabilem ſententiam, quæ aſſerit Iudæos, nec etiam Gentilibus, potuiſſe ſine peccato pecuniam dare ad vſurã; contrariam tamen dicit eſſe probabiliorem. Eiuſq; rationem aſſignat. Quia Deus diſpenſauit cum Iudæis in præcepto de non mutuando ſub vſuris: quãuis ſit naturale, reſpectu illorum, qui non erant de ſuo populo. Sicut & diſpenſauit cum eiſdem in præcepto, de non furando, quando præcepit illis, vt ſinguli in Aegypto à ſuis vicinis vaſa aurea, & argentea commodato peterent, vt ſic eos expoliarent. Cæterum nec hæc ratio verum habere poteſt. Nam ſi vſura eſt cõtra præceptum naturale, quod vetat pretium de re illa ſuſcipere, quæ per ſe nulius eſt valoris, qualis eſt pecuniæ vſus ſeorſum à pecunia conſideratus, cum præcepta naturalia nec ab ipſo Deo ſint diſpenſabilia, vt latè oſtendimus in materia de furto, fit, vt ex diuina diſpenſatione non potuerit eſſe licitum Iudæis dare ad vſuram alicui, quantumuis extraneo. Contariumque dicere, eſt ignorare, aut quid ſit præceptum naturale, aut quid ſit diſpenſatio.

3. Sententia. Medina in tract. de vſuris. q. 2. in ſolutione ad 3. arg. principale. quamuis exiſtimet, vſuram iure naturali eſſe prohibitam, & quod præcepta naturalia diſpenſabilia non ſunt; adhuc tamen affirmat, Iudæos accipientes vſuras ab extraneis, non peccaſſe. Quam ſuam ſententiam vt explicet, aduertit quod quemadmodum furtum accipitur dupliciter apud Theologos, vno modo formaliter, & propriè, pro eo, quod eſt fraudulẽter accipere alienum domino rationabiliter inuito, quod eſt intrinſece malum, & contra præceptum Decalogi, nec aliquando poteſt licite fieri, alio modo materialiter, pro eo, quod eſt alienum accipere, ſiue inuito, ſiue volente domino: quod honeſtari poteſt aliquando, & multoties licitè fieri; ita etiam vſura poteſt accipi dupliciter. Vno modo formaliter, & in rigore, pro eo, quod eſt accipere lucrum ratione mutui præciſe. Et hæc eſt intrinſece mala; nec alicui vnquam conceſſa. Alio modo materialiter, pro eo, quod eſt accipere aliquid vltra ſortem in mutuo, quod pluribus ex cauſis poteſt honeſtari, licireque; fieri. Diciturque iſta vſura impropriè, & ſimilitudinarie. Quo ſuppoſito dicit, quod, quemadmodum Exodi. 12. egredienti Iſraeli de Aegypto fuit conceſſum, vt acciperet ſibi veſtimenta, & vaſa aurea, & argentea ab Aegyptijs Dei populum violenter detinentibus, nec illud fuit furtum formaliter, ſed tantum materialiter & Deo concedente illarum rerum acquiſierunt dominium, vt colligitur ex c. 11. Sapientiæ. Ita etiam in propoſito fuit Iudæis conceſſum tantum materialiter cum extraneis vſuras exercere; hoc eſt, accipere aliquid vltra ſortem. Idque explicatur in illis verbis Deu-

A tero. 23. Non fœnerabis fratri tuo ad vſuram ſed alieno. Hanc etiam ſententiam ſequuntur multi ex iunioribus. Et ne videantur in illa voluntariè loqui, adhibent duas cauſas huius conceſſionis à Deo factæ. Prima eſt, Quod Gentiles habitabant terram promiſſam Iudæis, actuque ab illis poſſeſſam; ac ſubinde iuſtè Deo concedente potuerunt propter eam vim eorum bona ſibi accipere; etiam ſub ſimilitudine vſuræ. Secunda: Quia cum Deus conceſſerit Iudæis vt poſſent interficere gentes, & illas è ſuis terris eijcere, videtur vero ſimile, quòd etiam conceſſerit, vt poſſent illorum bona accipere, quia vita præſtat bonis.

Sententia autoris. His tamen non obſtantibus, dico, longè verius, atque probabilius eſſe, quod nec materialiter, nec formaliter fuit Iudæis vſura conceſſa, ſed tantum B permiſſa erga alienos. Quod eſt dicere, fuiſſe Iudęis permiſſum vt poſſent inter Gentiles vſuras exercere, ſine pœna, non tamen ſine culpa. Sed ſi vſuras intra ſeipſos exercebant & culpa, & pœna mulctabantur. Hanc ſententiam tenet D. Thom. hic ad 2. Alexander Alenſ. 3. p. q. 36. memb. 4. Euſebius Cæſatien. li. 8. de præparatione Euang. ca. 2. Ioſephus lib. 4. Antiquitatum, & Magiſter Soto, li. 6. de iuſtitia, q. 1. ar. 1. in ſolutione ad 2. argu. Quare locus ille Deuteronomij explicandus erit ſicut explicatur à D. Thom. in præſenti. Nempe, vt idem valeat: Fœnerabis alieno, ac impunis eris, ſi cum gentilibus vſuras exerceas. Quæ interpretatio Decretis pontificum, & conciliorum, atque etiam doctrinæ ſanctorum, eſt multum conformis. Nec huius noſtræ ſenten- C tiæ aliam rationem aſſignare eſt opus, niſi, quod oppoſita opinio eſt voluntaria, nullam pro ſe, aut reuelationem ſcripturæ, aut ſancti autoritatẽ habens; quæ doceat Deum Iudæis vitam, & bona gentilium tradidiſſe. Eo vel maximè, quod ſi ea ratio aliquid valeret, ex illa ſequeretur ſolum poſſe Iudæos, vſuras exercere materialiter cũ illis gentibus, quæ ſecum habitabant, quoniam iſtæ ſolæ erant, quæ inferebant vim terram Promiſſionis poſſidendo. Et tamen nullus eſt qui neget impunè illos vſuras ſuſcipere potuiſſe à quibuſcunque gentilium, qui è remotiſſimis prouincijs ad illos aduentantes cum eis commercia inirent. Præter quam quod eodem ipſo cap. 23. Deuteronomij, præcipiebat Deus Iſraelitis ne Idumæum, vel Aegyptium abominarentur. D Et ſic fieri non poteſt, vt in ratione hoſtili talis illa permiſſio fundetur. Eſt ergo illa eadem prorſus ratione facta Iudæis intelligenda, quæ ius ciuile modo vſuram Chriſtianis permittit: nempe, vt impune fieret, ad euitanda maiora mala, ſcilicet, latrocinia, quia erant auaritiæ valde dediti. Qua etiam ratione meretrices nunc permittuntur ad euitanda adulteria, iuxta vulgatum illud D. Auguſt. verbum, Tolle meretrices, & omnia implebis libidinibus. Simili quoque figura prædixerat Deus in eodem capitulo: Non erit meretrix de filiabus Iſrael, nec ſcortator. Quaſi ſignificans de gentibus illam impune permittere. Et tamen nullus eſt, qui dicat, ſic fuiſſe per E miſſum illi populo, meretrices alienigenas habere, vt accedentes ad illas non peccarent, cum quicunque acceſſus ad non ſuam, ſit contra ius naturæ & intrinſece malum. Quapropter D. Tho. in iſta ſolutione ad ſecũdum, affirmat, quod in illo primo verbo: Non fœnerabis fratri tuo, ius naturæ denotatur. Et quia omnes mortales naturæ glutino ſunt fratres, ſignificatur à nullo ex obligationes naturali accipiendam eſſe vſuram. At verò in altera parte, ſed alieno, ſolũ continetur permiſſio ad maius malum vitandum. Nonnulli calumniantur D. Thom. quod in illo loco nomine fratris, omnes homines intellexit, cum textus diſtinctionem fratris ab alieno faciat Immerito tamen. Nã quamuis prædictum

diſcrimen

diſcrimen præſpexerit, cognoueritque nomine fratris eos ſpeciatim, qui erant de populo, ſignificari, adhuc tamẽ intellexit, ampliſſima vocis ſignificatione, omnes homines fratres eſſe, & proximos, vt lib. 1. de doctrina Chriſtiana autor eſt D. Aug. Sicque non inconuenienter illic inſinuari, naturalem vſuræ prohibitionem ad omnes homines eſſe protendendam. Contra iſtam noſtram explicationem argumentatur Conradus multipliciter. Duo tamen ſolum ex illius argumentis in medium adducam, quæ maiorem videntur habere difficultatem. Primum eſt. Si legislator prohibens abſolutè fornicationem, ſtatim in ipſa lege, permiſſiuè adderet: Fornicabis cum meretrice, ſtultum feciſſe videtur: ergo non eſt dicendum, quod ſi Deus in illo loco Deuteronomij prohibuit vſuras, tanquam intrinſece malas, ſtatim ſecundum permiſſionem addidit. Fœnerabis alieno, quia ſtultè faceret. Secundò; ibi Deus loquebatur populo rudi, & ignoranti: ergo non eſſet conueniens, quod eiſdem verbis, quibus prohibetur vſura, quæ, eſt peccatum erga fratres, concederetur exercenda erga alienigenas, niſi vſura quæ cum alienigenis fit, hoc haberet, quod nullum eſſet peccatum. Probo conſequentiam: Nam ex forma præcepti poſſent exiſtimare, vſuras cum gentibus eſſe ſibi licitas, ſicque errare.

1. argu. contra noſtrã ſententiã. — *2. argu.*

Ad 1. argu. Reſpondetur tamen ad primum principio in ſecundo argumento aſſumpto. Nam, quia populus ille erat rudis, mirumque in modum cupidus oportuit, vt poſito præcepto de non fœnerando, ſtatim adijceretur permiſſio fœnerandi alienis, ne auaritia ducti ſeipſos expoliarent. Ad quem etiam modum olim Moyſes docente Chriſto apud Matthæ. capit. 5. permiſit Iudæis libellum repudij propter duritiã cordis illorum. Nec hoc fuit ſtultitia, ſed ſumma ſapientia ad vitanda maiora mala. Medina loco citato; exiſtimat libellum repudij in lege non eſſe per ſimplicem tolerantiam permiſſum, ſed etiam pro tempore illo conceſſum, vt fieret ſine culpa. Sed fallitur proculdubio: Quia vinculum matrimonij ex iure naturæ eſt indiſſolubile, vt communiter dicũt Doct. in 4. in materia, de matrimonio.

Ad 2. arg. Ad ſecundum reſpondetur, quod, quamuis forma illius præcepti, intentioque legislatoris aliquantulum ſit obſcura; habuerunt tamen Moyſen; & alios, qui de ſpiritu eius acceperunt, vt ſufficienter populo legis dubia interpretarentur. Quare nullum fuit inconueniens, ſed potius multa conuenientia, quæ aſſignari ſolent obſcuritatis, & inuolutæ intelligentiæ ſacrarum literarum.

Vſus rei duplex, primarius & ſecundarius. In ſolutione ad 6. argumentum agit D. Thom. de multiplici vſu tam rei permanentis, quam vſu conſumptibilis. Ad cuius explicationem eſt aduertendum, quod vſus eſt duplex. Vnus primariùs, & principalis. Alter ſecundarius & minus principalis; primarius eſt ille, ad quem res ex natura ſua primo eſt inſtituta. Et talis in domo erit eius habitatio, in vino autem, vel in pecunia eius conſumptio. Secundarius autem vſus eſt ille, ad quem res ex voluntate alicuius ordinatur præter naturam & vſum eius principalem. Et talis in domo erit eius conſumptio, in vino autem vel in pecunia earundem reſeruatio; vel ad ponendum loco pignoris; vel ad faciendam aliquam oſtentationem ſalua rei ſubſtantia. Itaque in rebus, quæ vſu non conſumuntur, vſus primarius & principalis ſemper eſt ſine conſumptione eiuſdem rei; ſecundarius verò cum deſtructione illius. In rebus autem quæ, vſu conſumuntur è contrario primarius, & principalis vſus eſt cum conſumptione rei; ſecundarius vero, & minus principalis cum conſeruatione illius. Hoc ſuppoſito, dico primò, certum eſſe, quod in rebus quæ non conſumũtur vſu, vſus primarius, & principalis licitè poteſt vendi

A ſeruato earundem rerum dominio; quia in his rebus vſus diſtinguitur à ſubſtantia: & ſic quodlibet illorum eſt pretio æſtimabile. Dico ſecundo, etiam eſſe certum, quod in rebus, quæ vſu conſumuntur, vt in vino & pecunia vſus primarius, & principalis non poteſt licitè vendi: quia cum iſte non diſtinguatur à ſubſtantia, vt ſupra dictum eſt, non poteſt accipi vnum pretium pro vſu, & aliud pro ſubſtantia.

Dubium. Sed eſt dubium, vtrum pro vſu minus principali, tam rei permanentis, quam vſu conſumptibilis, poſſit aliquod pretium licitè accipi? Verbi gratia. Petit aliquis domum ad illam deſtruendam, vel pecuniam, aut vinum ad ponendum loco pignoris, vel aliquid ſimile. Dubium eſt, vtrum pro iſto vſu minus principali poſſit accipi aliquod pretium vltra

Reſponſio. B illud, quod datur pro ſubſtantia rei? Ad quam difficultatem, omiſſis varijs opinionibus, reſpondetur breuiter cum D. Tho. hic ad 6. quod in rebus. quæ non conſumuntur vſu, vſus ſecundarius non poteſt vendi: bene tamen in rebus, quæ conſumuntur vſu. Et ratio eſt manifeſta: Nam in rebus quæ conſumuntur vſu, vſus minus principalis non diſtinguitur ab ipſa ſubſtantia rei, atque adeò nec poteſt accipi vnum pretium pro vſu & aliud pro ipſa ſubſtantia rei, quia ſic, vel idem venderetur bis vel venderetur, id, quod non eſt: quod eſt contra iuſtitiam. Cæterum in rebus quæ ſunt vſu conſumptibiles, vſus ſecundarius, & minus principalis diſtinguitur ab eius ſubſtantia: eſtque pretio æſtimabilis. Et ſic poterit accipi vnum pretium pro illo vſu, & aliud

C pro ipſa re. Ex quo infero, quod ſi aliquis det alicui aliquam pecuniam, vt eam ponat loco pignoris, in caſu neceſſitatis, poterit pro iſto vſu, qui diſtinguitur ab ipſa rei ſubſtantia, eſtque pretio æſtimabilis, aliquod pretium accipere vltra ſortem. Nec in hoc aliqua apparet ratio vſuræ. Quin potius, vt dicit Caietanus in præſenti, in hoc fundatur tota ratio cambiorum.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat pro pecunia mutuata aliquam aliam commoditatem expetere.

D *AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd aliquis poſſit pro pecunia mutuata aliquam aliam commoditatem expetere. Vnuſquiſque enim licitè poteſt ſuæ indemnitati conſulere. Sed quandoque damnum aliquis patitur ex hoc, quod pecuniam mutuat, ergo licitum eſt ei ſupra pecuniam mutuatam aliquid aliud pro damno expetere, vel etiam exigere.* (Mal. q. 13. ar. 4. ad 10. Et opuſ. 21. q. 3. & 4. Et opuſ. 73. c. 3. & 7.)

2. Præterea, Vnuſquiſque tenetur ex quodam debito honeſtatis aliquid recompenſare ei qui ſibi gratiam fecit, vt dicitur in 5 Ethi. Sed ille qui alicui in neceſſitate conſtituto pecuniam mutuat, gratiam facit, vnde & gratiarum actio ei debetur, ergo ille qui re- (Lib. 5. c. 5. paulo à prin. to. 5.)
E *cipit, tenetur naturali debito aliquid recompenſare. Sed non videtur eſſe illicitum obligare ſe ad aliquid, ad aliquod ex naturali iure tenetur: ergo non videtur eſſe illicitum, ſi aliquis pecuniam alteri mutuans, in obligationem deducat aliquam recompenſationem.*

3. Præterea. Sicut eſt quoddam munus à manu, ita eſt quoddam munus à lingua, & ab obſequio. Vt dicit glo. Iſaiæ 33. Beatus qui excutit manus ſuas ab omni munere. Sed licet accipere ſeruitium vel etiam laudem ab eo, cui quis pecuniam mutuauit: ergo pari ratione licet quodcunque aliud munus accipere.

4. Præterea, Eadem videtur eſſe comparatio dati

ad

ad datum, & mutuati ad mutuatum. Sed licet pecuniam accipere pro alia pecunia data, ergo licet accipere recompenſationem alterius mutui pro pecunia mutuata.

5. Præterea, Magis à ſe pecuniam alienat, qui eam mutuando dominium transfert, quam qui eam mercatori vel artifici committit. Sed licet lucrum accipere de pecunia commiſſa mercatori vel artifici: ergo licet etiam lucrum accipere de pecunia mutuata.

6 Præterea, Pro pecunia mutuata poteſt homo pignus accipere, cuius vſus poſſet pretio aliquo vendi: ſicut cum pignoratur ager vel domus, quæ inhabitatur: ergo licet aliquod lucrum habere de pecunia mutuata.

7. Præterea, Contingit quandoque quòd aliquis carius vendit res ſuas ratione mutui, aut vilius emit quod eſt alterius, vel etiam pro dilatione pretium auget, vel pro acceleratione diminuit, in quibus omnibus videtur aliqua recompenſatio fieri quaſi pro mutuo pecuniæ. Hoc autem non manifeſtè apparet illicitum; ergo licitum eſt aliquod commodum de pecunia mutuata expetere, vel etiam exigere.

Deut. 23.
Ezech. 22.
Et habetur 14. q. 3. per totam.

Sed contra eſt, quòd Ezech. 18. dicitur, inter alia quæ ad virum iuſtum requiruntur. Si vſuram & ſuperabundantiam non acceperit.*

Lib. 4. c. 3. paulo à prin. to. 5.

Reſpondeo dicendum: quòd ſecundum Philo. in 4. Ethico. Omne illud pro pecunia habetur, cuius pretium poteſt pecunia menſurari: & ideo ſicut ſi aliquis pro pecunia mutuata, vel quacunque alia re, quæ ex ipſo vſu conſumitur, pecuniam accipit ex pacto tacito vel expreſſo, peccat contra iuſtitiam, ſi vt dictum* eſt: ita etiam quicunque ex pacto tacito, vel expreſſo quodcunque aliud acceperit, cuius pretium pecunia menſurari poteſt, ſimile peccatum incurrit. Si vero accipiat aliquid huiuſmodi, non quaſi exigens, nec quaſi ex aliqua obligatione tacita vel expreſſa, ſed ſicut gratuitum donum, non peccat, quia etiam antequam pecuniam mutuaſſet, licite poterat aliquod donum gratis accipere: nec peioris conditionis efficitur per hoc quod mutuauit. Recompenſationem vero eorum, quæ pecunia non menſurantur, licet pro mutuo exigere, puta beneuolentiam, & amorem eius, qui mutuauit, vel aliquid huiuſmodi.*

Artic. 1. in corp.

Ad primum ergo dicendum, quòd ille qui mutuum dat, poteſt abſque peccato in pactum deducere cum eo, qui mutuum accipit recompenſationem damni, per quod ſubtrahitur ſibi aliquid quod debet habere. Hoc enim non eſt vendere vſum pecuniæ, ſed damnum vitare. Et poteſt eſſe, quòd accipiens mutuum, maius damnum euitet, quàm dans incurrat. Vnde accipiens mutuum cum ſua vtilitate, damnum alterius recompenſat. Recompenſationem vero damni, quod conſideratur in hoc, quòd de pecunia non lucratur, non poteſt in pactum deducere: quia non debet vendere id quod nondum habet, & poteſt impediri multipliciter ab habendo.

Ad ſecundum dicendum, quòd recompenſatio alicuius beneficij dupliciter fieri poteſt. Vno quidem modo ex debito iuſtitiæ: ad quod aliquis ex certo pacto obligari poteſt: & hoc debitum attenditur ſecundum quantitatem beneficij, quòd quis accepit. Et ideò ille qui accepit mutuum pecuniæ vel cuiuſcunque ſimilis rei, cuius vſus eſt eius conſumptio: non tenetur ad plus recompenſandum, quam mutuo acceperit. Vnde contra iuſtitiam eſt, ſi ad plus reddendum obligetur. Alio modo tenetur aliquis ad recompēſandum beneficium ex debito amicitiæ: in quo magis conſideratur affectus, ex quo aliquis beneficium contulit, quam etiam quantitas eius quod fecit. Et tali debito non competit ciuilis obligatio, per quam inducitur quædam neceſſitas, vt non ſpontanea recompenſatio fiat.

Ad tertium dicendum, quod ſi aliquis ex pecunia mutuata expectet, vel exigat, quaſi per obligationem pacti taciti, vel expreſſi recompenſationem muneris ab obſequio, vel à lingua: perinde eſt ac ſi expectaret, vel exigeret munus à manu, quia vtrunque pecunia æſtimari poteſt, vt patet in his, qui locāt operas ſuas, B *quas manu vel lingua exercent. Si vero munus ab obſequio vel lingua non quaſi ex obligatione rei exhibetur, ſed ex beneuolentia, quæ ſub æſtimatione pecuniæ non cadit, licet hoc accipere, & exigere, & expetere.*

Ad quartum dicendum, quòd pecunia, non poteſt vendi pro pecunia ampliori quàm ſit quantitas pecuniæ mutuatæ quæ reſtituenda eſt: nec ibi aliquid eſt exigendum, aut expetendum, niſi beneuolentiæ affectus, qui ſub æſtimationem pecuniæ non cadit: ex quo poteſt procedere ſpontanea mutuatio. Repugnat autem ei obligatio ad mutuum faciendum in poſterum: quia etiam talis obligatio pecunia æſtimari poſ- C *ſet. Et ideo licet ſimul mutuanti vnum aliquod aliud mutuum recipere, non autem licet eum obligare ad mutuum in poſterum faciendum.*

Ad quintum dicendum, quòd ille qui mutuat pecuniam, transfert dominium pecuniæ in eum, cui mutuat. Vnde ille, cui pecunia mutuatur, ſub ſuo periculo tenet eam, & tenetur eam reſtituere integre. Vnde nō debet amplius exigere ille, qui mutuauit. Sed ille qui committit pecuniam ſuam vel mercatori vel artifici per modum ſocietatis cuiuſdam, non transfert dominium pecuniæ ſuæ in illum, ſed remanet eius: ita quod cum periculo ipſius mercator de ea negotiatur, vel artifex operatur. Et ideo ſic licite poteſt partem lucri D *inde prouenientis expetere, tanquam de re ſua.*

Ad ſextum dicendum, quod ſi quis pro pecunia ſibi mutuata obliget rem aliquam, cuius vſus pretio æſtimari poteſt, debet vſus illius rei ille, qui mutuauit, computare in reſtitutionem eius quod mutuauit, alioquin ſi vſum illius rei quaſi gratis ſuperaddi velit, idem eſt ac ſi pecuniam acciperet pro mutuo: quòd eſt vſurarium: niſi forte eſſet talis res, cuius vſus ſine pretio ſoleat concedi inter amicos, ſicut patet de libro accommodato.

Ad ſeptimum dicendum, quòd ſi aliquis carius velit vendere res ſuas, quàm ſit iuſtum pretium, vt de pecunia ſoluenda emptorum expectet, manifeſte vſura E *committitur, quia huiuſmodi expectatio pretij ſoluendi habet rationem mutui. Vnde quicquid vltra iuſtum pretium pro huiuſmodi expectatione exigitur, eſt quaſi pretium mutui, quòd pertinet ad rationem vſuræ. Similiter etiāſi quis emptor velit rē emere vilius, quā ſit iuſtum pretium, eo quòd pecuniam ante ſoluit, quàm poſſit ei res tradi, eſt peccatū uſuræ, quia etiam iſta anticipatio ſolutionis pecuniæ habet mutui rationem, cuius quoddam pretium eſt, quod diminuitur de iuſto pretio rei emptæ. Si uero aliquis de iuſto pretio uelit diminuere, ut pecuniam prius habeat, non peccat peccato uſuræ.*

SVM-

SVMMA TEXTVS.

AD propoſitam difficultatem reſpondet D.Th. per tres propoſitiones. Prima concluſio: Quicunque ex pacto tacito, vel expreſſo, pro pecunia mutuata acceperit aliquid, cuius pretium poſſit pecunia æſtimari, eſt vſurarius; & peccat contra iuſtitiam. Probatur: Secundum Ariſt. lib. 4. Ethi. c. 5. Omne illud pro pecunia habetur, cuius pretium poteſt pecunia menſurari: ſed ſic eſt, quod ſi aliquis pro pecunia vel quacunque alia re vſu conſumptibili mutuata ex pacto tacito vel expreſſo pecuniam acciperet; eſſet vſurarius, & peccaret contra iuſtitiam: ergo pari ratione, qui acceperit pro pecunia mutuata aliquid pretio æſtimabile erit vſurarius: Secunda concluſio: Si mutuans accipiat aliquid pretio B æſtimabile; non quaſi ex pacto tacito, vel expreſſo debitum: ſed quaſi donum gratuitum, non peccat, nec eſt vſurarius. Probatur: Quia ante mutuum poterat illud accipere, & poſt mutuum non eſt peioris conditionis. Tertia concluſio: Recompenſationem illarum rerum, quæ pecunia æſtimari non poſſunt, vt beneuolentiam, & amorem illius, cui mutuum datur, licitè poteſt pro mutuo accipi. Hanc concluſionem non probat D.Tho. ſed eius ratio eſt manifeſta: quia tunc nulla fit iniuſtitia.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Tria requirũtur vt aliqua mutuatio ſit vſuraria.

CIrca iſtum articulum, eſt aduertendum, quod vt ex litera D.Thom. colligitur, tria requirun C tur ad hoc, vt aliqua mutuatio ſit vſuraria. Primum eſt, quod pro vſu pecuniæ, vel alterius rei vſu conſumptibilis petatur aliquid pretio æſtimabile. Secundum, quod id detur ratione mutui: & non quia alias erat debitum. Tertiũ, quod ducatur in pactum tacitum, vel expreſſum. Quod intelligi tantum debet de vſura exteriori. Nam ad vſuram mentalem ſufficiens eſt, quod accipiatur aliquid pretio æſtimabile, animo recipiendi illud pro mutuo: etiam ſi nullum aliud pactum interueniat, vt articulo præcedenti declaratum eſt: Ex quibus Caietanus initio huius commenti duas notabiles regulas colligit. Prima eſt: Quod expetere propter mutuum aliquid pecunia æſtimabile, vt debitum ex obligatione, ſeu pacto, tacitè vel expreſſe eſt vſura. Secunda: Quod D expetere propter mutuum, & exigere beneuolentiam & quodcunque aliud, vt ex beneuolentia debitum non eſt peccatum, ſed licitum. Sed quoniam multum refert noſſe iſta in vniuerſali, & ſcire, ſeu neſcire applicare ea, ad caſus particulares, quoniam hinc multæ falſæ ſolutiones emanare poterunt: idcirco, vt multorum debilioribus ingenijs conſulamus, circa concluſiones à D.Tho. poſitas particularia erunt dubia aſſerenda: ex quibus facile credimus, reliquis poſſe ſatisfieri.

Circa primam ergo, atque ſecundam concluſionem ſuppoſito, quod illæ ſunt certiſſimæ ſufficienterque rationibus à D.Tho. poſitis probatæ, quo earum veritas magis eluceſcat, operæ pretium erit vt aliqua particularia dubia explicemus. Primum eſt, E vtrùm mutuans agricolæ decem aureos, ea lege, vt mutuantis agrum excolat pro iuſto pretio, ſicut & aliorum agros excolere ſolet, ſi vſurarius. Et eadem difficultas eſt de eo, qui dat alteri mutuo decem, ea lege, vt veniat ad molendinum ipſius mutuantis. In qua re Adrianus q. 4. de vſuris, partem tenet negatiuam. Dicẽs; quod ſi ex eo, quod mutuatarius veniat ad molendinum mutuãtis, vel operas ſuas pro iuſto pretio locet, nullum ſibi accreſcit nocumentũ: quia ſ. nec plus, nec minus ſoluit, quam in alio molendino ſoluere debebat, nec prҿterea operas ſuas locans minus accipit, quam ab alio eſſet accepturus, nul-

1. Dubium.

Sententia Adriani.

A lum eſt peccatum vſurҿ, nec taliter mutuans ad aliquam tenetur reſtitutionem. Et ratio Adriani eſt: Nam contractus vſurarius eſſe nõ poteſt ſine damno illius, qui mutuum accipit: in caſibus autem poſitis certum eſt, quod nullum eſt nocumentum: ſi quidem, vt ſupponimus, agricolæ datur iuſtum pretium pro ſuo labore: & veniens ad molendinũ mutuantis tantundem in quocunque alio ſoluere debebat. Hanc eandem ſententiam tenet Maior in 4. diſt. 15. q. 25. Anton. 2. p. tit. 1. cap. 7. §. 10. Gregorius Arimi. vt refert Gabriel in 4. diſt. 15. q. 11. dub. 1. Angelus verbo. vſura. §. 5.

Vera ſententia.

Contrarium tamen, ſcilicet, quod talis mutuatio ſit vſuraria, communiter tenent Doctores. Soto lib. 6. de iuſtitia q. 1. art. 2. Nauarro in Manuali. cap. 17. nu. 220. Caietanus, in ſumma. verbo, vſura exterior. B caſu. 8. Ioannes de Medina de vſuris q. 1. & cap. de vſura reſtituenda. §. ad rationes autem D. Tho. hic ad 4. & Bartholomæus de Medina lib. 1. ſummæ ca. 14. §. 24. folio 132. Et ratio horum eſt: Quia licet nihil boni lucretur mutuans præter, id quod ſibi iuſto pretio debetur ex emptione, aut locatione, imponit tamen mutuatario ciuilem obligationem, priuationemque libertatis eundi ad alterius molendinũ, vel vendendi alteri: quam obligationem conſtat eſſe precio æſtimabilem: & ità aliquid vltra ſortem exigit. Mihi tamen in hac re vtendum eſſe videtur diſtinctione, quam ponit Gabriel, in 4. d. 15. q. 11. artic. 3. dubio. 1. Et eſt: Quod ſi prædicta conditio, vel colendi agros, vel veniendi ad molendinũ non C ponatur ſub obligatione, ſed, mutuatario manente in ſua libertate, id ab eo petatur tanquam ab amico nullum eſt peccatum, nec talis contractus eſt vſurarius, quia nulla iniuria fit mutuatario, vt conſtat. Cæterum, ſi talis conditio ponatur ſub obligatione: ità, vt mutuatarius teneatur illam adimplere: talis contractus erit vſurarius, quia mutuans accipit vltra ſortem aliquid pretio æſtimabile, nempe, illam obligationem. Et ſic quaſi concordantur prҿdictæ contrariæ ſententiҿ.

Explicantur multi caſus ex præcedenti doctrina. 1. Caſus.

Ex hoc poſſumus inferre multorum caſuum ſolutiones. Quorum primus eſt, quod ſi quis dat alicui mutuam pecuniam, ſub ea conditione, vt alter ſibi certo tempore, vel cum indiguerit, re mutuet, eſt vſurarius. Quod etiam affirmat D.Tho. hic ad 4. D ſub his verbis: Mutuo autem dato repugnat obligatio ad mutuum faciendum in poſterum: quia etiam talis obligatio pecunia æſtimari poteſt. Et ideò licet mutuanti vnum, aliud aliquod mutuum recipere, non tamen obligare ad mutuum in poſterum faciendum. Et hinc etiam apparet damnabilem ac vſurarium eſſe eum contractum, quem frequentem video eſſe in praxi. Debet quis alteri mille ad ſecundum annum: & agit cum illo, vt ad primum annum ſoluat quingenta ea lege, & pacto, vt pro reliquis quingentis ad tertium annũ expectet. Eſt illicitum: quia hoc nihil aliud eſt, quam mutuare creditori quingenta, anticipando ſolutionem per annum, vt ipſe debitori remuuet expectando, & pecuniam pro alio anno relinquendo: quod eſt vſurarium. E Quidam modus mihi venit in mentem, quo prædictus contractus licite fieri poſſit, reuocando, ſcilicet priorem contractum, ex quo debitum reſultauit, & nouos alios terminos aſſignando. Verbi gratia: Debebat Petrus Ioanni mille, ad duos annos ſoluendos, ratione cuiuſdam emptionis, ex qua debitum reſultauit. Poterunt reſcindere priorem venditionem & denuo illã facere aſſignato termino vnius anni ad ſoluẽdum quingenta, & trium, vel quatuor ad ſoluẽda reliqua. Et ratio, propter quam hoc licite poteſt fieri, eſt, quia ibi non gratia anticipatæ ſolutionis creditor expectat: ſed quia emptio talis terminis celebratur: quod eſt licitum. Secundus caſus,

2. Caſus.

ſus, cuius ſolutio ſequitur ex dictis, eſt: quod fideiuſſor poteſt aliquid exigere ratione fideiuſſionis, vt omnes fatentur. Nonnulli opinantur id ſolum eſſe verum, quando eſt periculum, vel alius labor in fideiuſſione, vt tenent Syluester verbo fideiuſſor. q. vlt. & verbo vſura. 7. q. 6. Couar. lib. 3. Variar. c. 1. & Conrad. de contract. q. 40. Sed nos dicimus, quod nullo etiam periculo exiſtente, & nullo labore poteſt fideiuſſor aliquid accipere pro fideiuſſione, vt docent Caietanus in iſto articulo. in ſolutione ad 4. Soto lib. 6. de Iuſtitia q. 1. art. 2. & Nauarro. cap. 17. nũ. 283. Et ratio eſt manifeſta: Quia illa obligatio cum ſit ad poſterum, omninoque tollẽs libertatem à fideiuſſore, eſt pretio æſtimabilis. Quod ex eo amplius demonſtratur: quia alias ſequeretur, quod ſi ego mutuo darem pecuniam alicui, vt pro me fideiubeat, quando nullum eſt periculum, eſſet licitum. Quod ſanè nullus dixit: cum lucretur vltra ſortem illam obligationem fideiuſſoris. Adde, quod fideiubere, nihil aliud eſt, quam ſe obligare ad mutuandam pecuniam principali, vt docent Caietanus in eadem ſolutione ad 4. & Medina tract. de vſuris. c. in quibus caſibus, ver. oppoſitum tamen. Mutuare autem alicui ſub obligatione, vt ipſe remutuet, eſt vſura, vt iam diximus. Tertius caſus, cuius ſolutio ſequitur ex dictis eſt, quod qui mutuat alicui ſub obligatione, vt ipſe faciat contractus, qui neceſſarij fuerint ad indemnitatem mutuantis, vt ſi ea lege mutuet, vt iuramento, vel ſpeciali obligatione ſe aſtringat ad reddendam ſortem mutuo acceptam, vel ſi obligetur ad aliquid aliud domino impignorandum, non gratia lucri, ſed pro ſortis aſſecuratione, nullum peccatum committit, nec eſt vſurarius. Ità tenet Medina loco citato. ver. contra hoc iterũ. Et ratio eſt: Quia mutuatarius ad id tenetur. Nec hoc eſt lucrari ex mutuo, ſed damnum vitare, vt conſtat, ſeu ſe indemnem ſeruare, quod vnicuique eſt licitum. Aliqui Doctores affirmant, etiam eſſe licitum mutuo dare pecunias adiecto pacto, vt alter alium contractum ſtatim celebret. Verbi gratia: Mutuo; vt ſtatim vendas, vel aliud efficias iuſto pretio aut mutuo, vt mihi aliud remutues, quo ego indigeo. Cuius ſuæ ſententiæ rationem aſſignant: quia tunc mutuans, nec pretium, nec obligationem extorquet à mutuatario ratione mutui, quod enim ille vendat iuſto pretio, vel mutuet, ſtatim non eſt obligatio pretio æſtimabilis, cum ille in poſterum non maneat ad aliquid obligatus. Quod & ſignificare voluiſſe videtur D. Tho. hic ad quartum, quando dixit: Licet ſimul mutuanti vnum, aliud aliquod recipere. Non autem licet eum obligare ad mutuandum in poſterum. Cæterum hæc ſententia mihi non ſatis placet. Imò nec placet Medinæ in tract. de vſuris. c. de vſura reſtituenda. verſ. ſuppoſito ergo. nec Soto lib. 2. de iuſtitia q. 1. ar. 2. ad 2. Et ratio eſt: Nam ſi mutuare alicui ſub obligatione, vt aliquid in poſterum faciet, eſt vſura: quia tunc mutuans vltra ſortem accipit illam obligationem, quæ eſt pretio æſtimabilis, quanto magis pretio æſtimabitur, obligare mutuatarium ad aliquid ſtatim faciendum, cum hoc non minus tollat libertatem vendendi, aut mutuandi alteri, quam illud. Nec D. Tho. dicit contrarium. Nam loquitur ſolum de eo, qui ſtatim gratis, & non ex conuentione alterum mutuum recipit: quod eſt licitum.

2. Dubium. Eſt aliud dubium, vtrum, ſi quis mutuet Regi centum ea lege, vt ſibi conferat aliquod officium, pro iuſto pretio, vel gratis, ſi hoc modo eſſet alteri concedendum, ſit vſurarius? In qua re Adrianus, loco citato, partem tenet negatiuã. Quia dicit, quod ex tali contractu nullum damnum accreſcit mutuatario. **Sententia autoris.** Ego tamen exiſtimo idem iudiciũ eſſe faciendum in hoc caſu, quod & in ſuperiorib. cum ſit omnium eadem ratio. Vnde dico; quod ſi prædicta conditio non ponatur ſub obligatione, ſed Rege manente in ſua libertate, id ab eo petatur tanquã ab amico, nullum eſt peccatum. Cæterum, ſi conditio ponatur ſub obligatione, contractus erit vſurarius. Nam mutuans accipit vltra ſortem aliquid pretio æſtimabile, ſcilicet, illam obligationem: & ſic facit contra iuſtitiam, vt modo dicebamus. Et hoc eſt quando officium pro mutuo tradendum eſt temporale. Nam ſi fuerit Eccleſiaſticum, maioris erit difficultatis explicare, an ille contractus ſit vſurarius. Nauarro c. 17. num. 207. exiſtimat eam mutuationem non eſſe vſurariam, ſed ſimoniacam: quia nihil pecunia æſtimabile per mutuum acquiritur, ſed ſpirituale. Tamen Medina loco modo citato. ver. inde ſequitur, putat eſſe vere, & proprie vſuram. Nam cum illud beneficium alias non ſit debitum, iam lucrum ex pacto mutui reportaretur: quod proprie pertinet ad vſuram. Idem dicit Mercado tract. de vſuris. c. 7. & Bartho. à Medina lib. 1. ſummæ. c. 14. §. 24. Quorum ſententiam ego veriorem exiſtimo. Et ratio eſt: Nam illa obligatio, & priuatio libertatis præſentantis, vel collatoris eſt pretio æſtimabilis, vt patet: & ita ex mutuo temporale acquiritur.

Quæſtio. Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrũ illa mutuatio ſit etiam ſimoniaca? Et pro parte negatiua ſit argumentum: Ibi nec datur pecunia, nec aliquid pecunia æſtimabile pro beneficio: mutuum enim nullius eſt pretij, ſed gratis agendum, ſicut & ipſa beneficij collatio: ergo nõ eſt ſimonia. **Reſponſio.** Verius tamen mihi dicendum videtur, quod illa mutuatio etiam eſt ſimoniaca. Et quantum ad hoc verum dixit Nauarro. Nam licet mutuum non ſit æſtimabile pretio, eſt tamen contractus temporalis temporalia afferens emolumenta. Et non ſolum eſt ſimonia, ſpirituale dare, vel accipere pro pecunia: ſed etiam pro quacunque temporali re, aut emolumento: cum fiat iniuria rebus ſpiritualibus, ſemper quod temporalibus, aut rebus, aut commodis comparantur, vel exequantur. Et ſi ex hoc inferatur, non licere ob amicitiam ſperare beneficium, quia amicitia eſt temporalis: reſpondeo negando ſequelam. Et ratio diſcriminis eſt: Nam quod ex amicitia fit, non ex pacto, ſed gratis fit, id enim importat ratio amicitiæ. At verò nos loquimur in præſenti de beneficio, quod ex pacto, & obligatione datur pro mutuo. Ex hoc infertur, quod qui mutuaret cum pacto accipiendi beneficium Eccleſiaſticum pro mutuo, vſurarius ſimul, & ſimoniacus eſſet: dupliciſque malitiæ peccatum committeret, ad modum iam explicatum.

Aliud dubium. Sed dubitabit aliquis rurſus: vtrum qui per vſuram ex mutuo conſequitur aliquod officium temporale à Rege, teneatur ad illius reſtitutionem, ſeu reſignationem? **Argu.** Et pro parte affirmatiua eſt argumentum. Quæ per vſuram habentur, ſunt reſtituenda: ſed ille contractus eſt vſurarius, vt diximus: ergo. Et confirmatur: Bona acquiſita per ſimoniam ſunt reſtituenda, ergo & quæ habentur per vſuram. Antecedens ſupponitur tanquam certum ex materia de ſimonia: & conſequentia tenet ex paritate rationis. **Sententia autoris.** Ad explicationem tamen huius difficultatis dico, quod in caſu poſito, is, qui accipit officiũ non tenetur illud reſignare. Tenetur tamen reſtituere aliquid ad arbitrium boni viri pro grauamine obligationis, quod vltra ſortem accipit. Probatur: Vbi eſt rerum æqualitas, non habet locum obligatio reſtitutionis: ſed in caſu poſito ſiue officium detur pro iuſto pretio ſiue gratis, vt alteri erat donandũ, eſt rerum æqualitas, quantum attinet ad ipſum officium; ergo qui illud accepit non obligatur ad illius reſtitutione. Et confirmatur; Vſurarius tantum obligatur ad reſtitutionem eius rei, quam vltra ſortem accepit: ſed in caſu poſito is, qui mutuauerat, tantum

tum

tum accipit vltra ſortem obligationem, qua mutuatarius, ſe obligat ad conferendum ſibi officium: ergo id ſolū tenebitur reſtituere, facta ad arbitrium boni viri eius iuſta compenſatione. Et per hoc patet ſolutio ad argumentum in contrarium factum. Ad confirmationem vero reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam de ſimonia eſt lex conſtituta, quæ obligat ad reſtitutionem cuiuſcunque beneficij per ſimoniam habiti. Eccleſia enim, quæ eſt domina beneficiorum non vult, quod ſimoniacus acquirat ius ad illa. Cæterum de vſura tantum eſt lex, quæ obligat ad reſtitutionem eius rei, quam vltra ſortem accipit: quare non tenebitur ille, de quo eſt ſermo, officium reſignare: ſed ſolum reſtituere id quod vltra ſortem accepit ad modum iam explicatum.

Ad argu.

Dubiū circa 3. cōcluſionem D. Thom.

Circa tertiam concluſionem D. Tho. qua dicit, licitum eſſe accipere pro mutuo amorem & beneuolentiam, & quæcunque alia quæ pecunia menſurari non poſſunt, eſt dubium, verùm liceat per mutuum illius amicitiam intendere, qui poteſt mutuanti, vel ſacerdotium, vel magiſtratum præſtare? Quod eſt quærere, vtrum liceat dare mutuum Epiſcopo, vel Regi, à quibus mutuans poteſt dignitatem, vel magiſtratum ſperare, ea intentione, vt horum aliquid ſibi conferatur? In qua re eſt opinio Gloſſæ ſuper capitulum. conſuluit. de vſuris. aſſerentis, quod ſi animus mutuantis principaliter tendit ad dignitatem, vel magiſtratum pro mutuo ſperandum, tunc ille erit vſurarius, ſecus autem minime. Et ratio illius eſt: Quia tunc tantum intenderet accipere per mutuum aliquid, quod eſſet pretio æſtimabile. Cæterum vt quid in hac difficultate mihi dicendum videatur, explicem, aduertendum eſt primò, quod vſura mentalis ſicut & realis ex obiecto metienda eſt, & non ex intentione principali, vel acceſſoria, quam mutuans habet accipiendi aliquid vltra ſortem, quod ſit pretio æſtimabile. Obiectum enim, ſcilicet, id quod accipitur vltra ſortem ratione mutui eſt, quod facit vſuram, & non intentio principalis, vel acceſſoria illud accipiendi. Ex quo infertur, quod quotieſcunque aliquis intēdit pro mutuo accipere aliquid quod ſit pretio æſtimabile, ſiue id principaliter, ſiue ſecundario intendat, erit vſurarius: quia iam tunc eſt obiectum vſuræ, à quo ratio ipſius eſt accipienda. Secundo eſt aduertendum, quod cum vtriuſque vſuræ ſit idem obiectum ad cognoſcendum, vtrum aliqua ſit vſura mentalis, reſpiciendum eſt ad lucrum, quod ratione mutui accipitur. Et ſi illud in re accipere eſt vſura exterior, illud etiam intendere erit vſura mentalis. Alioqui ſi in re acceptum non eſt vſura, nec intentione ſperatum pro mutuo efficiet vſuram mentalem.

Sententia gloſſæ.

1. concl.

His ſuppoſitis ſit prima concluſio: Si quis mutuans Epiſcopo vel Regi ſolum intendit eos ſibi facere amicos, vt poſteà non ratione mutui, ſed ratione amicitiæ aliquod ſibi conferant officium, vel dignitatem, non peccat peccato vſuræ, etiam ſi eius principalis intentio ſit, vt ex amicitia ſibi poſteà liberaliter officium tribuatur. Probatur. Quando aliquis intendit per mutuum amicitiam, & beneuolentiam, non ſperat accipere vltra ſortem ratione mutui aliquid, quod ſit pretio æſtimabile: atque ex conſequenti, nec eſt vſurarius; ſed in caſu poſito ille tantum ſperat accipere ratione mutui amicitiam, & beneuolentiam, quæ non eſt pretio æſtimabilis: ergo non eſt vſurarius. Et confirmatur: Accipere in re officium, vel dignitatem ex affectu amicabili, non eſt vſura: ergo nec ſperare aliquid illorum ex eodem affectu erit vſura. Probo conſequētiam: Nam quod in re acceptum non eſt vſura exterior, nec in intentione ſperatum efficiet vſuram mentalem.

2. Concl.

Secunda concluſio: Si mutuans Epiſcopo vel Re- A gi intendat per mutuum accipere aliquod officium, vel beneficium, ſiue id principaliter, ſiue ſecūdario intendat, erit vſurarius. Hæc concluſio eſt contra Gloſſam, loco citato. Probatur tamen; In tali caſu intenderet accipere vltra ſortem aliquid pretio æſtimabilē quod eſt obiectum vſuræ: ergo ſiue id principaliter, ſiue ſecundario intendat, erit vſurarius. Et confirmatur: Accipere in re tale officium, ratione mutui etiam ſecundario, eſt vſura exterior: ergo & illud ſperare, quamuis ſecundario erit, vſura mentalis. Conſequentia tenet, ex ſecundo notabili, & antecedens probatur: Quia acciperet aliquid vltra ſortem, quod eſſet pretio æſtimabile. Sed eſt aduertendum, quod cum res iſtæ, quæ ex animi intentione dependent, ſint valde abſconditæ, per difficile erit B cognoſcere, quando aliquis recipiat aliquid tātum ratione amicitiæ, & quando ratione mutui. Quare ſemper ſuſpectæ haberi debebunt. Cæterùm, ſi is, qui dat mutuò, prudens fuerit in diſtinguendis intentionibus; quotieſcunq; ratione mutui tantum, accipit beneuolentiam, nullū eſt peccatum, vt diximus. Et ſi quis contra hoc argumentetur; Vir prudens, & ſapiens pluris facit amicitiam proborum hominum, quam maximam ſummam pecuniæ: ergo ſi non licet accipere pecuniā pro mutuo, nec etiam amicitiam. Reſpondeo, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam quamuis amicitia ex ſe pretioſior ſit quā pecunia, inter homines tamen non ſolet pretio æſtimari, nec vendi, quia tantum conſiſtit in voluntate, quæ cogi non poteſt, ſed beneficio C emoliri. Et ſic iuſtè poteſt abſque peccato vſuræ pro mutuo ſperari. Et idem eſt iudicium de ſignis exterioribus amicitiæ. Vt quod mutuatarius creditori non noceat, & affabile ſe ſibi oſtendat. Hæc enim omnia gratis ex amore & beneuolentia dari conſueuerunt, vnde ea pro mutuo ſperare non eſt peccatum. Tertia concluſio: Qui mutuat Regi vel epiſcopō, ſperans ſe ab eis ratione amicitiæ aliquod officium impetraturum, cuius non eſt dignus, peccat peccato præſumptionis. Probatur: Præſumptio eſt, cum quis nititur ad agendum id, quod ſuam facultatem excedit, vt docet D. Tho. infra q. 136. artic. 1. ſed iſte talis eſt huiuſmodi: ergo.

3. Concl.

Aliud dubium.

Ex aliud dubium circa eandem concluſionem, verùm liceat mutuare ei, qui mihi aliquam litem mouit, ea lege, vt liti cedat? Et idem dubium eſt de D eo, qui mutuat alicui ea, lege, vt ſibi dimittat aliquod debitum. In qua re certum eſt, quod ſi alter iniuſtè me in iudicium vocat, vel pro debito iniuſtè vexat, licitum erit mutuum ei dare ea lege, vt liti cedat, & à debito petendo deſiſtat. Et ratio eſt: Quia tunc mutuās nihil pretio æſtimabile accipit pro mutuo, ſed tantum redimit ſuam vexationem, quod facere vnicuique eſt licitum. Item etiam eſt certum quod ſi ego re vera aliquod alteri debeo, vel ille iuſtè me in litem vocat, nō licet illi mutuum dare, ea conditione, vt debitum dimittat, vel cedat liti, quia tunc iam peterem aliquid ratione mutui, quod eſſet pretio æſtimabile, quod eſt vſura. Sed quod habet E difficultatem eſt, vtrum, qui aliquem iniuria affecit, eius famam, & honorem lædendo, pro quo iuſtè poſſet in iudicium vocari, pecuniæque ſatisfactione mulctari, licitè poſſit aliquid ei mutuò dare, ea lege, vt liti cedat, & iniuriam remittat; In qua re Nauarro cap. 17. num. 237. & Soto. lib. 6. de iuſtitia. q. 1. art. 2. partem tenent affirmatiuam. Tum vt dicit Nauarro, quia cum pœna in conſcientia non debeatur ante iudicis condemnationem, nullum mutuans ex tali mutuo lucrum reportat. Tum etiam vt dicit Soto quia licet honor, & fama pecunia poſſint æſtimari, ſunt tamen eius conditionis, vt ex amicitia remitti cōſueuerint. Quare erit licitum illa ex mutuo intendere, ſicut & intendere amicitiam.

Sententia Nauarri.

Cæte-

Sententia authoris.

Cæterũ hæc, ſententia mihi non placet ſicut nec placet multis alijs Doctorib. cum Syluestro, verbo vſuræ. 1. q. 8. & 11. Et ratio eſt: Nam cum iniuria læſus iuſtè poſſit in iudicio agere, ad ſatisfactionem tẽporalem, qui mutuationi addit pactum de condonanda iniuria, ex conſequenti ratione mutui priuat illum libertate, & iure petendi, quod habebat manetque obligatus ad non petendum, quod eſt pretio æſtimabile. Eo vel maximè, quod imponere proximo obligationem rei, illi alias non incommodę, vt quod ad tuum molendinum veniat, vel ſuas operas locet iuſto pretio, vſuræ labe eſt infectum vt diximus, quo modo non magis fœnori erit ſubiectus, qui occaſione mutui obligationem omnino incommodam, qualis eſt illa, non petendi iniuriæ ſatisfactionem, mutuatario imponit, perdereque facit actionem iuſtam, quæ maiori pretio iure æſtimatur. Fateor quidem cum Nauarro, pœnam ante ſententiam non deberi: ac proinde puto, ſic mutuantẽ non teneri ad reſtitutionem valoris pœnę, cuius cõdonationem mutuo exigit. Sed tenebitur proculdubio valorem illius ceſſionis, & obligationis, qua ad non petendũ mutuatarius ex pacto ſubiectus exiſtit, ad arbitrium prudentis viri ſoluere, vt diximus de alijs obligationibus ex mutuo extortis. Quod verò ait Soto hoc nihil aliud eſſe quam amicitiæ fœdus in pactum deducere, etiam eſt falſum. Nam quamuis amicitiam in communi rectè licet mutuo quærere, vt diximus in ſuperioribus, idque explicare, tamen in particulari aliquod officium ſeu ſeruitium, vel obſequiũ in pactum deducere, omnino eſt illicitum: quia illud eſt pretio æſtimabile. Eò vel maximè, quod eſt contra rationem amicitiæ tale pactum. Nam quod ex amicitia ſperatur non eſt cur ex legali, & ciuili obligatione exigatur. Atque adeò eo ipſo, quod quis aliquid ſpeciale facere obligatur, non ex amicabili voluntate, ſed coactus & ex obligatione ciuili, illud facere eſt dicendus. Nec certè Soto loquitur conſequenter ad eam opinionem, quam ipſe tenet, vt ſupra vidimus quæſt. 62. art. 2. quod honor, & fama poſſunt pecunia æſtimari. Nã ex ea ſequitur euidenter, prædictam condonationẽ eſſe pretio dignam, atque ex conſequẽti pro mutuo exigendam non eſſe.

Reſolutio dubitationis.

Eſt ergo reſolutio huius quæſt. quod qui mutuaret offenſo ea lege, vt iniuriæ à ſe latæ remiſſionem faceret, ex debito mutui, & non ex amicitia, aut vrbanitate grati animi liberè donantis, eſſet vſurarius, ſicut & quicunque alius extorquens à mutuario vltra ſortem quemcunque alium contractum pretio æſtimabilem. Et eadem eſt ratio de eo, qui mutuat mulieri ſub conditione, vt ſui copiam faciat. Cæterum qui mutuaret offenſo eo fine vt cum illo amicitiam iniret, ex qua poſtea ipſe iniuriæ faceret remiſſionem, nec eſſet vſurarius, nec peccatum committeret: quia tunc tantum ſperaret ratione mutui amicitiam, quæ non eſt pretio æſtimabilis.

1. Coroll.

Ex dictis omnibus colligitur tunc tantum poſſe eſſe vſuram, cùm quis propter mutuum accipit, vel accipere ſperat quidquam, quod ſit pretio æſtimabile: Ex quo infero primò, quod ſi quis mutuaret Regi centum, ſperans ratione mutui liberandum eſſe à ſolutione tributorum, quæ eidem Regi ſoluuntur, talis eſſet vſurarius: quia tunc ſperaret vltra ſortem accipere aliquid, quod eſt pretio æſtimabile. Eſt autem hoc intelligendum, dummodo tributa ſint iure debita. Nam ſi per tyrãnidem & iniuſtè exiguntur ab eis per mutuum licitè liberari poſſet. Nec tunc aliquid acciperet vltra ſortem, ſed tantum redimeret ſuam vexationem.

2. Corol.

Infero ſecundo, quod non licet mutuare alicui centum ea conditione, vt ipſe mutuatarius teneatur aliqua ex illis exigere à debitore mutuantis, à quo difficulter extorquebuntur. Nec item licebit, mutuare alicui frumẽtum quod ab hoc loco longe diſtat, ea lege vt illud mihi in hac ciuitate reddat: quia omnes iſtæ conditiones ſunt oneroſę & pretio æſtimabiles. Et eadem eſt ratio de eo, qui mutuat ea conditione, vel intentione, vt ratione mutui detur ſibi aliquod obſequiũ, vel linguæ, vel manus. Vt, verbi gratia, quod mutuatarius ſit meus aduocatus, vel oret pro me principem, vel coram me cantet. Hæ enim omnes obligationes ſunt pretio æſtimabiles. Et idem dicendum erit in alijs caſibus, in quibus pro mutuo accipitur aliquid pretio æſtimabile.

In ſolutione ad primum argumentum dicit duo D. Thomas. Primum eſt, quod ille, qui mutuum dat, poteſt abſque peccato in pactum deducere recompenſationem emergentis damni. Secundo dicit, quod lucrum ceſſans non poteſt in pactum deduci.

Dubium graue de lucro ceſſante & dãno emergenti in mutuo.

Circa quæ duo eſt graue dubium, vtrùm ei, qui mutuum dat, ſit licitum accipere aliquid vltra ſortem, ratione damni emergentis, vel lucri ceſſantis. Ad cuius intelligentiam aduertendum eſt primum, damnum emergens dici illud nocumentum, quod ratione tantum mutuationis mutuator patitur. Vt ſi, verbi gratia, quis parabat, vel ædes ruinoſas reficere, vel in æſtate annonam pro toto anno recipere, & alius petat ab eo mutuo pecunias, quibus hæc efficere debebat. Si poſtea domus ipſa corruit, vel frumentum carius venditur, id dicitur damnum emergens. Et ſimiliter eſt damnum emergens, ſi mutuatarius non ſoluat mutuum ſtatuto tempore: propter quod is, qui mutuauerat cogitur pecunias ad vſuram recipere. Lucrum verò ceſſans eſt, cùm quis moraliter loquendo, ſuis pecunijs erat lucraturus centum, & alius mutuò petit illas. Secundo eſt aduertendum, expliciter poſſe contingere, vt quis inducatur ad mutuandas pecunias, ex quarum mutuatione, vel damnum emergit, vel lucrum ceſſat. Vno modo inuitus: quia, ſcilicet, ei aliqua vis infertur vel tenditur fraus. Vt ſi quis à mercatore minis, aut fraudibus mutuo extorqueat pecunias, quibus ipſe erat negotiaturus. Alio modo voluntariè, & rogatus.

1. Dictum certum.

His ſuppoſitis, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primo, certum eſſe, quod quotieſcunque mutuatori inuito, vel damnum emergit, vel lucrum ceſſat, iuſtè & ſine vſura poteſt illud exigere. Probatur: Quilibet poteſt iuſtè eius damni, quod ab alio iniuſtè patitur, exigere recompenſationem: ſed ille, cui inuito, vel damnum emergit, vel lucrum ceſſat, iniuſtè patitur damnum: ergo iuſtè illius poterit exigere recompenſationem. Hæc eſt communis ſententia omnium Doctorum, quæ & colligitur ex l. cum quidam. ff. de vſuris. & ex l. vſuras. C. eodem titulo. Vbi emptor, qui in ſolutionis mora fuerit, cogitur vſuras ſoluere venditori, & non ob aliam rationem, niſi quia inuitus patitur damnum.

2. Dictum certum.

Secundo etiam eſt certum, & ab omnibus conceſſum, quod ille, qui rogatus mutuat, damnum emergens præuiſum, & formidatum poteſt in pactum deducere. Verbi gratia: Si timet ratione mutui, ſe domus ruinam paſſurum, vel annonæ caritatem, vel vſurã ſoluturum, licitè poteſt in pactum deducere quod mutuatarius hæc omnia ſoluat. Ita tenet D. Thom. hic ad primum. Et probatur: Nullus tenetur gratis damnum ſubire vt alteri mutuet: ergo poterit mutuans ſuæ indemnitati conſulere, illam deducendo in pactum. Et confirmatur: Qui alteri rem vendit, ſi per eius carentiam damnum incurrit, vt ſuæ indemnitati conſulat, põt illam carius vendere, quam abſolutè valet, dummõ de eo emptorem certiorem faciat, vt ex mente D. Tho. & omnium Doctorum docuimus quæſt. præcedenti: ergo ſimiliter ille, qui alteri rem mutuat, ex cuius carentia damnũ incurrit: poterit ſuæ indemnitati conſulere, aliquid acci-

piendo pro damno emergenti. Dixi autem mutuantem id facere rogatum poſſe. Nam ſi vltroneus faciat, nec mutuatarium admoneat, nihil vltra ſortem recipere poterit. Et eſt ratio: Quia forte ſi mutuatarius id ſciret, nollet ſub ea conditione mutuum accipere. Atq; adeò fit ei iniuria, ſi abſq; ſua voluntate expreſſa aliquid vltra ſortem mutuans accipiat. Ex hoc infertur, quod ſi damnum non fuit præuiſum, nec timebatur, ſed poſt mutuationem forte ſuperuenit, nõ tenetur mutuatarius illud ſoluere: quia non ſe obligauit, niſi tantum ad ſimplex mutuum. Itaque quando diximus, quod ille, qui rogatus mutuat, poteſt damnum emergens in pactum deducere rogatum: intelligimus, quando mutuatarius ſciens, & prudens, tanquam rem ſibi commodam, voluit ſibi mutuum dari, cum illo onere. Sed eſt aduertendum, quod, vt docet Caietanus in præſenti, ad hoc, vt liceat damnum in pactum deducere, neceſſarium eſt, quod mutuans verè illud incurrat, ratione mutui: alias erit vſura palliata ſub ſpecie euitandi damni. Et item etiam requiritur, quod alias mutuans non teneatur illud damnum ſubire. Vnde ſi quis mutuaret Regi, vt non ſolueret tributa, eſſet vſurarius: ſicut & ille, qui mutuaret creditori, vt non ſolueret debitum. Quia ea damna, quæ euitat aliunde, tenetur pati: & ſic acciperet vltra ſortem aliquid, quod eſſet pretio æſtimabile. Itaq; hæc certa ſunt.

Sed quod habet difficultatem eſt, vtrùm ille, qui rogatus mutuat, poſſit pro mutuo lucrum ceſſans vltra ſortem accipere. Ad cuius dubij intelligentiam notandum eſt cum Caietano in præſenti, quod potentia, ad lucrandum ex pecunia proueniens eſt duplex. Vna, quæ naturaliter conſequitur ipſam pecuniam abſolutè conſideratam, ſcilicet, inquantum poteſt eſſe inſtrumentum ad lucrandum, ſiue per negotiationem, ſiue per emptionem alicuius rei. Alia potentia eſt, quæ conſequitur ipſam pecuniam, non ſecundum ſe, & abſolutè ſumptam, ſed prout ſubeſt induſtriæ negotiatoris. Et hæc vocatur potentia pecuniæ, vt ſubſtat induſtriæ, nec ſemper eſt eadem, ſed maior aut minor, prout induſtria negotiantis maior, vel minor fuerit.

Potẽtia ad lucrandum duplex.

3. Dictum certum.

Hoc ſuppoſito dico, etiam eſſe certum apud omnes, quod nullus ratione illius prioris potentiæ, quã pecunia habet ad lucrandum poteſt accipere aliquid vltra ſortem. Quia cum illa potentia ſit communis cuicunque pecuniæ a quocunque habeatur, idem iudicium eſt de illa quod de ipſa pecunia. Vnde ſicut non licet accipere aliquid vltra ſortem, ratione ipſius pecuniæ mutuatæ: ita nec ratione illius potentiæ, quam habet ad lucrandum. Cæterum de ſecunda potentia, quam pecunia habet ad lucrandum, prout ſubeſt induſtriæ mercatoris, qui eam negotiationi expoſitam habet, eſt maxima difficultas, vtrùm ratione illius poſſit aliquid accipi vltra ſortem. Quod eſt quærere, vtrùm mercator, qui ſuis pecunijs, quas negotiationi expoſitas habet, moraliter loquendo erat lucraturus centum, ſi alius eas a ſe mutuò petat, poſſit vltra ſortem recipere illa centum, quæ erat lucraturus, niſi pecunia per mutuum a ſua induſtria remoueretur, illaque in pactum deducere. De qua re ſunt qui cenſeant, non eſſe licitum pro intereſſe lucri ceſſantis aliquid exigere, niſi quando mutuatarius eſt in mora ſoluendi, ita, vt mutans damnum lucri ceſſantis pati cogatur inuitus. Ita tenent communiter iuriſprudentes, Ioan. And. in cap. nauiganti. de vſuris. Antonius. in cap. ſalubriter. eodem titulo, & Innocentius in dicto cap. nauiganti. Videturque eſſe ſententia iuriſconſulti in l. cum quidem. ff. de vſuris. Vbi hæc verba ponit. Vſuræ non propter lucrum petentiũ, ſed propter moram non ſolnentium, infliguntur. Huiuſque rei rationem eſſe dicunt: Quia antequam

Punctus difficultatis.

1. Sentẽtia.

A ſit mutuatarius in mora gratiam ei mutuator facit, ipſoque volente & conſentiente retinet mutuatarius pecuniam mutuatam. Poſt moram autem non ita. Atque adeò, ſi ex tunc ratione non ſolutionis patitur mutuator aliquod intereſſe, debitori moroſo imputandum venit. Debitor enim moroſus furi æquiparatur, & fur, certum eſt, quod non ſolum tenetur rem furtiuam reſtituere: ſed etiam pro intereſſe lucri ceſſantis ſatisfacere.

2. Sentẽtia.

Alij Doctores abſolutè, dicunt, non eſſe habendam rationem lucri ceſſantis, nec ante moram, nec poſt moram, ad hoc, vt pro illo poſſit mutuans aliquid vltra ſortem accipere. Ita tenet D. Thom. hic ad primum: Nam diſtinguit inter damnum emergens, & lucrum ceſſans. Et dicit, quod illud licet B accipere & in pactum deducere, hoc vero minime. Quam etiam ſententiam ſequitur Scotus in 4. diſt. quæſt. 2. & Durand. in 3. diſt. 37. quæſt. 2. & ex antiquis Doctoribus fere omnes. Et probari poteſt, pluribus argumentis. Primo ſic: Nullus poteſt vendere, id quod non habet & poteſt multipliciter impediri. Sed mutuans nondum habet pecuniæ lucrum, & poteſt multipliciter impediri: ergo non poterit illud vendere. Hæc eſt ratio D. Thom. in ſolutione ad primum.

1. argum.

Secundo ſic argumentor: Nullæ ſunt leges, aut iuris ciuilis, aut canonici, quæ hoc permittant: ergo id facere non licet. Probo conſequentiam: Nam cum frequentes extent leges, quæ vſuras ratione damni emergentis impendi iubeant, nulla eſt, quæ C de lucro ceſſante loquatur: quod eſt ſignum illud eſſe peccatum.

2. argum.

Tertio: Hoc ipſum probatur ratione, & verbis Scoti, id non licere dicentis: quia ſi mutuans non vult damnificari, pecuniam ſibi neceſſariam reſeruet, cum nullus eum neceſſitet ad faciendam miſericordiam proximo. Mutuũ enim gratis eſt agendum.

3. argum.

3. Sentẽtia.

Contrariam ſententiam tenent Caietanus in iſto articulo. Sylueſter verbo, vſura. 1. §. 19. Adrianus in quæſtio. de vſura. quamuis fateatur eſſe opinionem Modernorum Ioannes Medina in tractatu de vſuris. cap. 3. Conrad. de contract. quæſt. 30. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 7. §. 9. Couarru. 3. Variar. cap. 4. Angelus verbo vſura. 1. §. 16. Nauarro cap. 17. numero 212. Mercado tract. de vſuris. cap. 10. §. eſtos titulos. D Turrecremata in cap. ſi res. 14. q. 6. ſumma Armilla, verbo. vſura. quæſt. 3. Corduba in ſumma queſt. 105. Felinus in cap. 1. §. eundem filium. de officio deleg. & in cap. cum venerabilis. de exceptio. Iaſon Inſtit. de actionibus. §. fuerar. Palacios Rubios. in rep. capit. per veſtras. de dona. inter virum & vxorem. Qui omnes vnanimiter dicunt nullam eſſe vſuræ labem, quod mutuans etiam ſi non inuitus ſeu coactus, vi & fraude mutuet de lucro ceſſante, cum mutuatario paciſcatur, etiam ante moram mutuatarij, & ſiue rogatus, ſiue ſponte mutuans id offerat, ſeruatis tamen nonnulli conditionibus infra ponendis. Imò D. Tho. ſupra quæſt. 62. ar. 4. ad 1. & in 4. d. 15. quæſt. 1. art. 5. quæſt. 2. ad 4. videtur eſſe eiuſdem ſententiæ. E Quæ ſimiliter poteſt probari pluribus argumentis. Primo ſic: Nullus tenetur cum ſuo damno alteri mutuum dare, vnde poterit ſe indemnem ſeruare: ſed ſi mercator, qui ſuis pecunijs erat negotiaturus, ea mutuo daret damnum ſubiret: ergo poterit illud vitare, lucrum, ceſſans in pactum deducendo.

1. argum.

Secundo: Id, quod in potentia habetur, ſi res ſit vendibilis, licitè vendi poteſt, pro maiori, aut minori pretio, ſecundum quod potentia fuerit actui propinquior: vnuſquiſque enim poteſt vendere triticum, dum herbeſcit, quia habet illud in potentias, ſed mercator, qui habet pecunias negotiationi expoſitas, habet lucrum in potentia, maius aut minus pro ratione ſuæ induſtriæ, ergo poterit illud vendere,

2. argum.

dere,

dere, atque ex conſequenti ſi pecunias mutuo dat poterit id lucrum in pactum deducere.

3. argum. Tertio: Licitum eſt vendere rem carius, quam abſolutè valeat, ſi per eius carentiam venditor damnum incurrit, vt ſuæ indemnitati conſulat: ergo ſimiliter qui mutuat pecunias, quas negotiationi expoſitas habet, & quibus erat lucraturus centum poterit illa accipere vltra ſortem, & in pactum deducere, vt ſuę indemnitati conſulat. Probo conſequentiam: Quia non minus damnum incurrit ille, qui mutuat pecunias: quibus erat lucraturus, quam ille, qui vendit rem ex cuius carentia damnum incurrit.

Vlt. argu. Vltimo: Vnicuique artifici eſt licitum inſtrumenta ſuę artis locare: ſed pecuniæ ſunt inſtrumenta negotiationis ad lucrum, ergo poterit mercator illa locare, atque ex conſequenti accipere vltra ſortem id, quod erat lucraturus.

1. Conclu. Ad explicationem huius difficultatis, vt à certioribus incipiamus, ſit prima concluſio certa, quod ſi negotiator vult remouere pecunias à negotiatione, non poteſt lucrum exigere ratione mutui. Probatur; Pecunia non poteſt pluris æſtimari, quam abſolutè valet, niſi quia eſt expoſita negotiationi: ergo quando negotiator vult illam a negotiatione ſubtrahere, non poterit accipere pro ea, niſi quod re ipſa valet. Et confirmatur: Nam ſi hoc liceret facere, quilibet ſubtraheret pecunias à negotiatione ad vitandos labores, & pericula, eaſq; mutuo daret.

2. Conclu. Secunda concluſio certa: Non poteſt negotiator ratione mutui accipere à mutuatario totum lucrũ, quod per negotiationem erat lucraturus. Probatur. Illud lucrum eſt in potentia, poteſtque pluribus modis impediri: ergo non valet tantum, quantum quando eſt in actu: atque ex conſequenti non poteſt accipi ratione lucri, tantum quantum eſt futurum. Et confirmatur: Si quis furaretur illas pecunias, dum erant negotiationi expoſitæ, non teneretur reſtituere quantum mercator erat lucraturus: quia id non erat in actu, ſed in potentia: vt omnes Doctores concedunt: ergo nec, ſi quis mutuò illas acciperet, tenebitur dare quantum ipſe mercator erat lucraturus. Probo conſequentiam: Nam vterque idem damnum affert negotiatori. Ex hoc infertur, falſo aliquos Doctores affirmare, poſſe quemquam tanti vendere merces in hoc loco, ſi rogatus id faciat, quanti eas vendidiſſet, ſi ad alium locum eas deferret deductis expenſis, & laboribus. Eſt enim id falſum. Nam cum res, quæ eſt in potentia, non valeat tantum, quantum valet, quando eſt in actu: non poterit accipere totum quod in potentia erat accepturus.

3. Concl. Tertia concluſio: Probabile eſt, quod ſi negotiator rogatus, vel ſpontaneus mutuet pecunias negotiationi expoſitas, non poteſt exigere lucrum ceſſans ratione mutui. Hanc concluſionem probant rationes adductæ pro ſententia D. Tho. Ad quam etiam reduci poteſt illa, quę erat iuriſprudentium, affirmantium, nihil accipi poſſe vltra ſortem ratione mutui, niſi quando debitor eſt in mora ſolutionis. Et præterea probatur: Quia lucrum alicui ceſſare non dicitur, niſi quando ipſe ab eo inuoluntariè cohibetur: ſi enim voluntarius ceſſat à negotiatione, non dicetur quod lucrum illud ceſſat, ſed quod ipſe ceſſat à negotiatione: ſed quando aliquis rogatus mutuat non inuoluntariè à lucro cohibetur: ſed potius voluntariè id facit: ergo non dicetur ratione mutui illi lucrum ceſſare: atque adeo nec poterit aliquid accipere ratione lucri ceſſantis. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Quia nullus patitur inuoluntariũ, in niſi quando vi, aut metu, aut ignorantia aliquid facit, vt docet Ariſt. 3. Ethic. Et confirmatur: Si negotiator vltrò offerat pecunias mutuo, nihil poteſt accipere vltra ſortem ratione illius, quamuis eas negotiationi expoſitas habeat, vt omnes Doctores concedunt: ergo nec ſi rogatus mutuet. Probo conſequentiam: Quia vtrobiq; eodem modo ceſſat à lucro. Hæc ratio eſt Magiſtri Soto lib. 6. de iuſtitia. q. 1. artic. 2. Propter eamque dicit contrariam ſententiam eſſe periculoſam, multiſque vſuris viam patentem. Cæterum ergo iudico, illam longe probabiliorem, ſi rectè intelligatur.

4. Conclu. Vnde ſit quarta concluſio: Vnicuiq; eſt licitum, ét ſi non inuitus, nec coactus mutuet, ſed vel rogatus, vel vltroneus, de lucro ceſsãte cũ mutuatario paciſci: illudq; accipere vltra ſortem: ét ſi mutuatarius nõ ſit in mora ſolutionis: dummodo id fiat ſeruatis debitis condõnibus. Hanc concluſioné probãt argumenta facta pro tertia opinione. Illamq; amplius pſuadeo.

1. Ratio Nam, vt Soto, atq; D. Tho. & oẽs fatentur, is cuius cauſa alicui, ipſo inuito, lucrum ceſſat tenetur ad illius reſtitutionem quamuis nõ in ſolidum: hinc enim, qui efficacem cauſam dat, ne aliquis aliquod bonum, quod eſſet habiturus, aſſequatur, tenetur ad reſtitutionem: & hinc, qui detinet agricolam, aut artificem, tenetur ad intereſſe amiſſum: & hinc fur, qui rem abſtulit alienam, tenetur de omni intereſſe, præter rei ablatæ reſtitutionem. Et quia debitor ex contractu licito, ſi in mora eſt, æquiparatur furi, ſimiliter tenetur ad intereſſe, quod dominus acquireret, & ad fructus, quos ex re ablata eſſet percepturus: & hinc denique qui apponit impedimentum ne ſemina fructificent, aut arbores pullulent, tenetur ad veriſimile damnum, quod dominus patitur, vt ex mente D. Tho. diximus ſupra quæſt. 62. art. 2. ad 4. ergo idem etiam erit dicendum in noſtro propoſito cùm is, qui mutuum accipit efficaciter impediat mutuatori lucrum quod ſibi accreſcere debebat.

Reſponſio Soti. Ad hanc rationem Soto, & cęteri contrariæ ſententiæ, dicunt, non eſſe ſimilem rationẽ. Nam in caſibus antecedentis, qui læſus eſt, patitur iniuſtum inuolutariè, ac proinde pro illata iniuria, & damno recepto, eſt ei neceſſario reſtituendum aliquid. At verò mutuans, licet lædatur, voluntariè tamen id patitur, omninoq; libere conſenſum præbet, & ſic nulla ei fit iniuria, quæ per reſtitutionem ſit reſarcienda.

Impugnatur Soti. Sed hæc reſponſio nihil valet. Nam aliud eſt in damnum conſentire, & aliud damnum remittere. Et licet mutuans in patiendo ceſſationem lucri conſentiat, non tamen tenetur gratis conſentire, ſed refuſione debita ſecundum exigentiam iuſtitiæ prius facta. Quare ſi talis ceſſationis lucri paſſio, eſt pretia æſtimabilis, vt re vera eſt (aliàs inuitus patiendo nihil poſſet exigere) nec intereſt an vltroneus, vel inuitus concedat, imò eſt laudabilius, vt perdere qui velit, illud lucrum, etiam ſi ſibi ſit recompenſandum, vt proximo officium prębeat, fit, vt ſi quando inuitus quis patitur damnum, poteſt lucrum recipere, etiam poſſit illud habere quando voluntariè patitur. Non enim ex eo, quod quis voluntariè, vel inuoluntariè intereſſe patitur, iuſtificatur acceptio lucri, ſed ex eo, quod vendit rem pretio æſtimabilem vel nihil valentem vt ex exemplis poſitis euidentius conſtat. Nam quamuis ruſticus vel officialis, rogatus velit lucri iacturam alterius cauſa facere, adhuc poteſt ratione intereſſe, ab eo cuius cauſa & contemplatione illud amittit, aliquid accipere, vt omnes concedunt. Et idem eſt de eo, à quo petuntur inſtrumenta artis, quibus erat lucraturus. Qui quidem non ſolum quando ab eo vi, aut fraude ſurripiuntur, ſed etiam quando alterius precibus illa concedit, vel dono dat, poteſt in pactum commoditatem lucri ceſſantis deducere. Et ſic apparet, quam ſit impertinens, quod quis voluntariè, vel inuoluntariè faciat, ſi res alias eſt pretio æſti-

æſtimabilis. Et certè mihi adeò vera hæc ſententia apparet, vt eam indubitanter tenendam putem, tantum ab eſt, vt Soto, periculoſam illam reperiēti acquieſcam. Secundo probatur noſtra concluſio, per textum in cap. peruenit, de fideiuſſoribus, Vbi Summus Pontifex dicit, de omni damno, & intereſſe ſatisfaciendum eſſe fideiuſſori, ſi ex fideiuſſione illud incurrit, vt ibi explicat gloſſa. Certum eſt autem, quod fideiuſſor in effectu mutuat, cum fideiubet vt diximus in ſuperioribus. Et ſic colligi videtur voluntariè mutuanti pro intereſſe ſatisfieri debere. Et addit textus rationem, vt fideiuſſor ſeruetur indemnis: Quia non eſt iuſtum, vt diſpendium patiatur vnde meruiſſet præmium. Ad hanc eandem ſententiam probandam adducit Medina cap. religio. Clemen. de priuilegijs. Vbi religioſi retrahentes aliquem a legatis faciendis, coguntur ſatisfacere læſis, & non niſi, quia cauſam præſtiterunt, vt perſonæ, quæ alioqui, per viam legati, erant aliquod lucrum aſſequuturæ, illud amittunt. Sed talis eſt noſter caſus, vt conſtat. Imò ex illo textu deſumi poteſt argumentum a minori ad maius. Nam ſi in caſu textus, religioſi impedientes perſonas a lucro, non in eorum rebus cauſaliter contento, ſed ex alterius voluntate pendente, tenentur illis ſatisfacere, a fortiori in noſtro caſu, qui mutuantem a lucro in rebus eiuſdem contento, impedit, facere ſatisfactionem tenebitur. Pro hoc etiam facit cap. nauiganti. vbi decernit Pontifex, quod vendens res ad terminum, poteſt plus exigere, ſi eſt probabile, vel veroſimiliter dubitatur, plus valituras. Ex quibus verbis apertè colligitur, poſſe non coactum intereſſe deducere. Eo vel maximè, quod vt diximus in ſuperioribus, in omnibus conditionibus ad terminum, vel anticipata pecunia, virtualiter continetur mutuatio.

1. Ratio.

Ad fundamentū primę opinionis.

Reſtat nunc reſpondere ad argumenta pro contraria ſententia facta. Et primo de opinione iuriſprudentium, qui aſſerebant, non eſſe licitum aliquid pro intereſſe lucri ceſſantis exigere, niſi quando mutuatarius eſt in mora ſolutionis, dico illam eſſe præter rationem. Nam pecunia non eſt maioris vtilitatis poſt moram, quam ante moram, cæteris paribus. Nec minus ceſſat lucrum iuſtum ipſi mutuanti ex hoc, quod mutuatarius eſt ante moram, quam poſtquam incipit eſſe in mora, vt ſuppono. Et ſic nō ſolum poterit haberi ratio intereſſe lucri ceſſantis poſt moram, ſed ēt ante moram. Eo vel maximè, quod debitor moroſus hoc ſolū addit ſupra debitorē non moroſum, ſcilicet, quod eſt in culpa non reddens quod reddere tenetur: & ſic æquiparatur furi. Hæc autem culpa non eſt per ſe cauſa obligandi ipſum moroſum ad reddendum aliquid vltra capitale, ſed verum intereſſe, quod creditor ob cauſam illius patitur. Atque adeò ſi idem intereſſe patitur antequam debitor ſit in mora, & culpa, cur non tenebitur pro illo ſatisfacere, ſicut quando eſt in mora? Nec valet, ſi dicatur, hoc ideo eſſe, quia ante moram ex voluntate, & conſenſu creditoris mutuata pecunia retinetur, & ita videtur mutuans gratiam mutuatario facere, volens gratis ſuſtinere intereſſe, quod interim patitur. Nam contra hoc eſt ratio ſuperius facta de intereſſe damni emergentis, pro quo tenetur mutuatarius mutuanti ſatisfacere, ſicut ſi poſt moram illud pateretur. Et prærerea: quia, vt modo dicebam, quamuis tempore mutuationis teneatur quis gratis mutuare, non tamen tenetur gratis lucrum alioqui euenturum pro mutuatario amittere, ſiue lucrum ceſſet ante moram, ſiue poſt.

Obiectio.

Et ſi obijcias: Qui gratis conſentit in antecedenti, gratis etiam conſentit in eo, quod inde ſequitur: ſed mutuans tempore mutuationis ſponte, & gratis conſentit in hoc, quod mutuatarius per certum tempus ſuam pecuniam mutuatam retineat: ergo etiam conſentit in perditione alicuius boni, ſeu lucri ipſam pecuniæ retentionem conſequente. Atque adeò mutuatarius non tenetur quidquam reddere ratione intereſſe ante moram euenientis.

Reſponſio.

Reſpondeo, iſtam rationem nihil conuincere. Primo: Nam ſupponit vnum falſum, ſcilicet, quod qui vult antecedens bonæ conſequentiæ, vult etiam & conſequens, aut, quod, qui vult cauſam, vult etiam eius effectum. Huius enim oppoſitum conſtat eſſe verum in eo, qui vult in amore ſuæ concubinæ perſeuerare, quam ſupra modum amat, Et tamen cum ſciat per fidem inde ſequi eius æternam damnationem, hoc tamen non ſolum nō vult, ſed etiam odit. Item: Qui ſcit cibum aliquem guſtui delectabilem eſſe ſanitati contrarium, vult quidem, quia eſt guloſus, cibū comedere, vt guſtui ſatisfaciat: non tamen inde vult in morbum incidere. Et ita in multis alijs poſſet exemplificari. Imò, ſicut ſtat dolere de antecedenti, & de conſequenti gaudere, vt accidit ijs, qui de peccato veram agunt pœnitentiam, qui quidem de peccato dolent, & de dolore gaudent: ita etiam ècōtra ſtat, aliquem gaudere de antecedenti, & triſtari de eius effectu, & conſequente. Vt videmus in puella non nupta, quæ de concubitu gaudet, quo grauida fit, de grauidatione autem triſtatur. Secundo: non conuincit argumentum factum. Quia eſtò mutuator velit illud antecedens, ſcilicet, mutuatarium retinere apud ſe mutuatam ad tempus pecuniam, ac ſubinde velit ceſſationem lucri inde conſequentem: non tamen eſt opus, vt ſicut gratis mutuare vult, ita etiam gratis velit illud intereſſe pati releuando mutuatarium a ſatisfactione, vt ex ſupradictis patet. Et probari poteſt a ſimili. Stat enim, quod Petrus habens vineam fructiferam ſponte conſentiat, & gratis velit eam donare Ioanni, & tamen non conſentiat, nec velit, fructus eiuſdem vineæ eidem dare: ſed poteſt vineam donando fructus ad tempus ſibi reſeruare, ipſum donatarium ad illorum redditionem obligando: ergo pari ratione poterit Petrus velle gratis certam pecuniæ quantitatem ad tempus alteri mutuare, non conſentiendo, nec donando lucrum, quod ex pecunia erat ei alioqui ſaltem inſtrumentaliter euenturum. Et ſi dicatur, non eſſe ſimile de vinea donata, & pecunia mutuata, quia cum vinea ſit fructifera, & non pecunia ex ſua natura, poteſt vnus donare vineam fructus eius ſibi reſeruando, & non poteſt mutuare, ſeu dare pecuniam, eius fructu apud ſe retento: ſed contra hoc eſt argumentum: Nam ſi hæc ratio aliquid valeret, pari ratione ſequeretur, quòd ſicut nō eſt habenda ratio lucri ceſſantis ante moram mutuatarij, ita etiam nec haberi deberet poſt moram eiuſdem, cum pecunia nec ante moram, nec poſt moram pariat. Et præterea: Quia quamuis pecunia de ſe lucrum non pariat, parit tamen ſaltem inſtrumentaliter, inquantum ſubeſt induſtriæ negotiatoris, quomodo nos loquimur de pecunia in præſenti: Et per hæc patet ſolutio ad argumenta facta pro prima opinione.

Ad 1. argu. pro ſecūda ſententia.

Ad primum argumentum pro ſecunda opinione reſpondeo, negando maiorem. Bene enim poteſt quis vendere quod habet in potentia. Non quidem pro tanto pretio, quantum in actu valet, ſed pro maiori vel minori, prout fuerit actui propinquius, vt diximus quæſtione præcedenti. Supponimus enim in præſenti, quod quamuis mutuans non actu habeat lucrum, à quo ratione mutuationis impeditur, habet tamen illud quaſi in actu, quia abſque dubio, aut ſaltem probabiliter exiſtimat, illud alioqui ſibi euenturum. Et tali probabilitate non exiſtente, nulla ratione poſſet aliquid accipere. Nec obſtat, quòd mutuans aliquid certum pro lucro ceſſante exigens,

ponit

ponit ſe in tuto, quo ad id, quod exigit, & alter ponit ſe in periculo incrementi exacti, imò in certo de illo vltra capitale ſoluẽdo. Nam in tali caſu mutui, non habetur ratio æquiualentis inter datum, & acceptum, ſicut haberi debet in venditione. Sed tantum habetur ratio intereſſe, quod mutuãs ob mutuatarij cauſam patitur. Et quia illud gratis ſubire non tenetur, debet is, qui mutuum accipit, aliquid in recompenſam præfati lucri ipſi mutuanti vltra capitale reddere, quamuis mutuatarius, nihil vltra capitale à mutuante accipiat. Et quoniam eſt incertum quantum adæquatè lucrum, quod ſperatur, eſt futurum, idcircò iuſtè pro aliquo certo cõuenitur quod apud hominum æſtimationem tantum valeat, quantum illud incertum, etiam ſi plus ſit ſperatum. Et ſic conſtat, quod mutuans aliquid ratione lucri ceſſantis exigens propriè non vendit lucrum ſperatum, ſed facit contractum innominatum, qui eſt: Da certum quid, & lucrum incertum perdam, quod probabiliter creditur maius futurum. Et ſic propriè non dicetur vendere quod non habet.

2. argum. Ad ſecundum reſpondetur, quod leges ciuiles, & canonicæ non loquuntur de lucro ceſſante. Quia cum idem iudicium ſit de eo, & de damno emergenti, determinantes hoc accipi poſſe pro mutuo, conſequenter determinant de illo.

3. argum. Ad tertium reſpondetur, concedendo mutuum eſſe opus charitatis. Cæterum, cum nullus teneatur damnum ſubire, vt alteri ex charitate proſit, poterit quiſque lucrum ceſſans in pactum deducere, vt ſuæ indemnitati conſulat. Ad aliud argumentum, quod in probatione tertiæ concluſionis fuit poſitum, reſpondetur negando, quod tantum dicatur alicui lucrum ceſſare, quando ipſe vi aut metu, aut ignorantia à lucro cohibetur, ſed etiam quando volens, aut precibus ad inſtantiam alterius ceſſat à lucri acquiſitione. Præſertim, quòd mutuans non vult ceſſare, niſi mutuatarius ea lege accipiat pecunias, vt ſoluat lucrum, quod eius intuitu perdit. Ad confirmationem dico, falſum eſſe, quod mutuator non poteſt mutuo offerre pecunias illi, qui patitur neceſſitatem lucro petito, admonito, ſcilicet, mutuario prius, quod pſe poſſet ſibi ſubuenire, niſi pecunias haberet negotiationi expoſitas: quas tamen ſi lucrum ſoluit lubens mutuabit: aliàs illas non extrahet à negotiatione. Nec hoc negant Doctores. Sed quod negant eſt, poſſe mutuantem inuitare mutuatarium, extrahendo pecunias à negotiatione, vt mutuet. Quia iam tunc ille vult pecunias à negotiatione remouere: Et ſic nihil poteſt accipere, vt diximus in prima concluſione.

De cõditionibus neceſſarijs ad recipiendum aliquid pro lucro ceſſãte in mutuo. Sed quoniam noſtra ſententia fuit, non ſimpliciter, & abſolutè eſſe licitum ratione lucri ceſſantis aliquid vltra ſortem exigere in mutuo, ſed conditionaliter, certis, ſcilicet, conditionibus concurrentibus operæpretium erit explicare, quænam ſint futuræ huiuſmodi conditiones; De quo non omnino conuenit inter noſtræ ſententiæ authores quibuſdam

Sententia Conradi. plures, & alijs pauciores conſtituentibus. Conradus loco citato octo aſſignat conditiones neceſſarias ad iuſtificandam acceptionem lucri ceſſantis in mutuo: ſed plures illarum ſunt ſuperfluæ, & impertinentes. Nam primò, dicit requiri, quod mutuans non ſit aſſuetus vſuris. Sed proculdubio hæc cõditio non eſt neceſſaria, niſi forte ratione ſcandali, aut in foro exteriori: vt bene docet Nauarro. Secundo dicit requiri, quòd ita mutuator ſit diſpoſitus, vt ipſe mallet ſuam pecuniam ad dictum intereſſe habere, quam illam ſub certo lucro mutuari. Nam dato oppoſito, eſt ſignum, quod mutuat ex affectu lucri, & ſic eſt vſura. Et procedit hæc ratio, vbi mutuans commodum temporale reſpicit. Nam ſi ex charitate princi-

A paliter mouetur ad ſubueniendum proximo per mutuum, ſed abſque damno proprio, tunc poterit male mutuare: ſe indemnem ſeruando, quam pecuniam retinere, lucrum inde ſperando, vt dicit Caietanus in præſenti. Medina nõ admittit hanc conditionem. Sed ſatis eſſe putat, ſi ſit indifferens, ita, vt data ſibi optione non hoc magis velit, quam illud. Et idem ſentit Syluester loco citato. Cæterũ mihi quantum ad hoc, placet opinio Nauarri. Nempe, quod ſiue precibus alterius, ſiue ſua ſponte, ſiue affectu charitatis ſe offerat, ſiue lucri, non peccat contra iuſtitiam, vel peccato vſuræ, etiam ſi magis inclinatus ſit ad certum lucrum, ex mutuo, quam ad intereſſe ex negotiatione. Dummodo mutuans firmiter decreuerit negotiari: & ſolũ cauſa alterius extrahat à negotia

B tione pecunias. Et ratio huius eſt manifeſta. Nam, cũ, vt ex ſupradictis conſtat intereſſe illud amiſſum ſit pretio æſtimabile, non obſtat, an hoc, vel illo aĩo faciat. Iuſtitia enim commutatiua non ex hac, vel illa intentione, ſed ex æqualitate rei datæ, & acceptæ, eſt attendenda. Siue ergo rogatus, ſiue quæſitus, ſiue ſponte, ſiue principaliter ex charitate, vel ex neceſſitate proximi, ſiue ex amore lucri aliquis mutuet, idem eſt quantum ad iuſtitiam, iudicium. Tertiò dicit Conradus, requiri ad iuſtificationem acceptionis lucri ceſſantis in mutuo, quod mutuatio ſit conſilij, & non præcepti. Quia tanta poteſt eſſe neceſſitas mutuatarij, mutuum petentis, vt teneatur mutuans ex præcepto mutuare. Et ſi quod lucrum inde ceſſat, tenetur gratis illud ſuſtinere, contentuſ-

C que eſſe cum hoc, vt ſors mutuata ſibi reddatur. Cæterũ in hac conditione, vt ſolet arbitror decipi Conradum, ſicut & in præcedentibus. Imò decipiuntur plures alij, qui eam neceſſariam eſſe dicunt. Et ratio eſt: Nam vel ille, qui mutuum petit, eſt in extrema, aut quaſi extrema neceſſitate, ratione cuius teneatur mutuans ei eleemoſynam facere. Vel eſt citra talem neceſſitatem. Si primum, ſequitur, quod non ſolum debet gratis præfatam lucri ceſſationem ſuſtinere, ſed etiam ipſam ſortem, qua extremè mutuatarius indiget, tenetur ei gratis donare: cum ſecundũ Conradum, & veritatem non ſatisfaciat diues mutuando ei, qui extremam patitur neceſſitatem, ſed teneatur ipſi donare. Atque ex conſequenti nec obligabitur tunc mutuatarius prò lucro ceſſante ſatiſ-

D facere, nec ſortem mutuatam reddere. Si autem mutuatarius eſt citra extremam, vel quaſi extremam neceſſitatem: ita, vt diues nihil ei dare teneatur, ſicut obligatur ſortem mutuatam reddere, ita & pro lucro ceſſante ſatis facere. Si dicatur, quod mutuatarius eſt in extrema, vel quaſi extrema neceſſitate, & tamen ipſe volens ſe obligat ad ſortem mutuatam reddendam: & ideò mutuator quamuis gratis donare teneretur, excuſatur ſortem datam exigendo, & recipiendo: contra hoc eſt argumentum, ſicut poteſt ille indigens ſe ad ſortis ſolutionem obligare cedens donationi eidem alioqui faciendæ, ita etiam poteſt ad ſatisfaciendum pro damno lucri ceſſantis, quod ſui gratia mutuator patitur, volens obligari: ergo tunc poterit ab illo mutuator vltra

E ſortem ratione lucri aliquid exigere. Et ſi charitas obligat mutuantem ad liberandum mutuatarium à ſatisfactione lucri ceſſantis: æquè: imò plus obligabit illum eadẽ charitas ad liberandum indigentẽ à ſolutione ſortis acceptæ, ex quo pauper ille forte ipſa directius indiget, quam ſuſtinentia præfati intereſſe quod mutuator ſuſtinet.

His ergo, & alijs conditionibus reiectis, quæ mihi placent, & neceſſariæ videntur, ſunt quatuor. Prima, quod lucrum ceſſans ſit verum & non fictum, Alias erit plana vſura. Poteſt autem eſſe fictum, & non verum lucrum, meo iudicio dupliciter. Scilicet, vel, quia mutuans non decreuit negotiari, vel ſi 1. Conditio

decreuit,eſt tamẽ negotiatio talis,ex qua veroſimi-
liter lucrum alicuius momenti ſperari non poteſt.
Non verò eſt neceſſarium,vt ita ſit a parte rei,quod
ex mutuatione mutuans aliquod intereſſe patiatur.
Nam ſtat tempore mutuationis eſſe valde veriſimi-
le,& quaſi indubitatum,quod mutuans,ſi non mu-
tuaret, eſſe aliquid poſtea lucraturus, ratione cuius
veriſimilitudinis poterit cum mutuatario, vt di-
ctum eſt, ſuper refuſione paciſci, & tamen poſtea
oppoſitum accidat, quia talis mutuatio euenit, vel
in mutuante,vel in rebus, quas alioqui erat emptu-
rus,vt nullum lucrum fuiſſet aſſequuturus. Et pro-
cedit hoc tam de damno emergente,quam de lucro
ceſſante.Itaque ad hoc, vt exactio,vel damni emer-
gentis, vel lucri ceſſantis iuſte tempore mutuatio-
nis fiat, ſatis eſt, quod intereſſe ſit veroſimile, aut
probabile.Nam hoc ſufficit,vt non ſit fictum, quid-
2.Cõditio. quid poſtea a parte rei ſuccedat. Secunda conditio
neceſſaria eſt,quod mutuum ſit cauſa amiſſionis lu-
cri,vt docent Conradus, Caietanus atque Nauarro
locis citatis. Quod non contingit,quando mutuans
habet aliam pecuniam in arca, quam mutuo dare,
vel negotio exponere poſſet,& ipſe nõ vult,niſi ex-
trahere eam, quam habet negotiationi expoſitam,
vt ſic lucri ceſſantis commodum reportet. Sed eſt
hoc intelligendum,vt bene notat Nauarro,quando
pecunia,quam reſeruat nõ eſt ſibi neceſſaria ad alias
occurrẽtes neceſſitate, vitæque ſuffragia: quibus,vt
habeat vnde ſubueniat,decreuit,non dare illam ne-
3. Cõditio. gotiationi,quod eſt prudentiæ. Tertia conditio eſt,
quod lucrum non excedat intereſſe alioqui erit vſu-
ra ratione illius exceſſus,ad cuius exactionẽ is, qui
mutuat nullam cauſam præter mutuum habet. Eſt-
que hæc conditio intelligenda, ſicut & prima, non
de intereſſe vere,& realiter euenẽte,ſed de intereſ-
ſe veroſimili,& probabili. Imò quod exigitur, non
ſolum non debet excedere veroſimile,& probabile
intereſſe futurum, ſed ad ſummum debet eſſe tan-
tum,vt ſit dubium probabile, an lucrũ ceſſans plus
minusve ſit valiturum,iuxta determinationem cap.
in ciuitate.Et tunc quidquid in re accidat,hoc eſt,ſi-
ue plus ſiue minus mutuans realiter fuiſſet lucra-
turus,licitè id, quod eſt exactum poteſt a mutuata-
rio recipere:ex quo veroſimile lucrum ceſſans tem-
pore contractus tantum valuit, quantum ratione
4.Cõditio. eius fuit a mutuatario exactũ. Quarta & vltima con
ditio eſt,quod mutuator nõ exigat tantum, quãtum
futurum creditur lucrum ceſſans, ſed deductis labo
ribus, & expenſis, attentoque etiam quod lucrum
eſt in futuro,& in periculo,& quod valet minus nõ
dum habitum, licet ſperatum, ob eius incertitudi-
nem,quam valet actu exiſtens. Et hoc eſt,vt exiſti-
mo,quod voluit ſignificare D.Tho. hic ad primum,
quando dixit recompenſationem damni,quod con-
ſideratur in hoc,quod de pecunia non lucratur,non
poſſe in pactum deduci, quia non debet quis vende-
re id, quod non habet, & poteſt multipliciter impe-
diri ab habendo. Non enim hæc verba accipienda
ſic ſunt,vt omnino neget poſſe aliquid paciſci ad ar-
bitrium boni viri pro intereſſe dandum. Quia aliàs
nec pro lucro agricolæ vel ſegetum poſſet aliquid
exigi, cum id etiam non habeatur, & poſſit multi-
pliciter impediri,quod eſt falſum & contra eundem
D.Thom. Sed quod negat, eſt, poſſe totum lucrum
ſperatum, aut veriſimiliter cognitum a mutuatario
exigi, quia id eſſet iniquum, cum non habeatur,&
poſſit multipliciter impediri. Et quod hic ſit verus
ſenſus,colligitur manifeſtè ex eodem D.Tho. ſupra
q.62.art.4.& in 4.d.15.q.1.ar.5.q.2. ad 4. Vbi fate-
tur impedientem ab aſſequutione lucri, vel alterius
boni habendi, teneri ad reſtitutionem non in ſoli-
dum,ſed arbitrio prudentis viri. Quia,inquit, non
eſt habitum,& impediri poteſt multipliciter. Aliàs

A ex vna,& eadẽ ratione contrarias colligeret conclu
ſiones,quod eſt abſurdum.Hic ergo, & ibi vnum at-
que idem docet,nempe, totum lucrũ exigi non poſ-
ſe,bene tamen partem. Atq; adeò D. Tho. non ad-
uerſatur noſtræ quartæ concluſioni,quamuis a Do-
ctoribus contrariæ ſententiæ pro ipſis adducatur.

Explicatis iam conditionibus neceſſarijs ad iuſti- Dubium.
ficationem illius,quod ratione lucri ceſſantis in mu
tuo accipitur, dubium conſequens eſt, vtrùm præ-
dictis conditionibus exiſtentibus poſſit mutuans il-
lico in ipſa mutuatione lucrum exigere. Conradus Sententia
loco citato partem tenet negatiuam. Imò ex con- Conradi.
ditionibus neceſſarijs ab ipſo poſitis, vna eſt, quod
exactio tempore mutuationis facta, non ſit ad hoc,
vt mutuatarius teneatur refundere intereſſe ſtatim
B in ipſa mutuatione. Quia cum mutuator tunc non
ſit intereſſe paſſus, nec etiã tenebitur mutuatarius
tunc pro illo ſatisfacere. Sed contra iſtam ſenten-
tiam argumentatur Medina in tract.de vſuris. ca.3. Argumenta Medinæ
§.ſeptima conditio,multipliciter.Primo: Si Petrus ta Medinæ
menſe ſequenti eſt aliquid veroſimiliter lucraturus, contra Cõ-
& Ioannes vult eum in re alia occupare, vnde lu- radum. &
crum illud amittat, poteſt cum Ioanne hoc modo 1.argum.
conuenire. Ego cedam illi lucro, ſi aliquid mihi in
prompto das:ergo pari ratione poterit mutuator re
compenſam lucri,cui cedit,iuſtè in promptu exige-
re & recipere. Et confirmatur: Poteſt quis fructus
vineæ nondum exiſtentes, ſed ſperatos & incertos
antea vendere, pro illiſq; in promptu aliquid certũ
recipere,vt patet ex communi Doctorum conſenſu,
C vſuq; fidelium:ergo etiam poterit mutuator in caſu,
quo non ſolum mutuat, ſed etiam lucro veroſimili-
ter ſperato,ob cauſam mutuatarij,cedit,quod gratis
facere non tenetur, pro huiuſmodi ceſſione aliquid
à mutuatario in promptu exigere,& recipere.

Secundo: Si mutuatio, quæ fit cum pacto,quod 2.argum.
mutuatarius aliquid certum pro intereſſe, quod
mutuans patitur,ſtatim ſoluat,eſſet vitioſa:aut eſſet
ideò, quia tempore mutuationis nondum cum effe-
ctu patitur tale intereſſe, ſed poſteà patietur illud,
aut quia mutuans cogit mutuatarium ad aliquid
agendum ſeu ſoluendum ratione mutui, ad quod
non eſt obligatus, nempe ſatisfacere pro intereſſe
illico, qua ſatisfactione non exiſtente non mutua-
ret. Sed nihil horum ſufficit vitiare præfatam mu-
D tuationem. Non primum. Tum: quia qui vendit
ad ſtatim carius,quam merx communiter valet, id-
que ratione intereſſe, quod ex carentia ſuæ mercis
veroſimiliter eſt paſſurus, licitè ad ſtatim recipit re-
compenſam pro intereſſe futuro,eſto tempore ven-
ditionis tale intereſſe non ſit in effectu,vt cõiter di-
cunt Doctores. Tum etiam, quia quamuis tempore
mutuationis mutuans in effectu non patiatur præ-
fatum intereſſe,tunc tamen in effectu,& realiter ce-
dit lucro veroſimiliter euenturo, & ſperato, quod
eſt pretio æſtimabile,vt conſtat, atque adeò poterit
tunc pro illa ceſſione aliquid ſtatim ſoluendum exi-
gere. Nec ſecundum. Quia ſi ea ratio aliquid va-
leret,ſimiliter conuinceret, quod mutuatio facta cũ
E pacto de ſoluẽdo poſteà ſimul cum capitali aliquid
certum, ratione lucri ſperati, eſſet vitioſa. Conſe-
quens autem eſt falſum,& contra communem Do-
ctorum ſententiam, Probo ſequelam: Nam ſimi-
liter taliter mutuans obligat mutuatarium ratione
mutui,ad aliquid plus,quam aliàs teneretur. Aliàs
enim non tenebatur, niſi ad ſatisfaciendum pro in-
tereſſe prout conuenerit.Conuenire autẽ de aliquo
certo ſoluendo,loco præfati lucri incerti,eſt alia no
ua obligatio, ad quam mutuatarius nec ratione mu
tui,nec ratione ceſſantis lucri obligabatur, ſed ſola
contrahentium conuentione, per quam mutuans il-
lud a mutuatario tempore mutuationis exigit.

Tertio principaliter ſic argumentor: Quando 3. argum.
quis

A quis exigit in mutuo aliquid vltra ſortem, ratione lucri ceſſantis, in tali actione duplex contractus implicite continetur, vt communiter dicunt Doctores. Vnus eſt mutui. Et ratione huius immediatè nihil omnino exigitur, aut recipitur, quia eſſet aperta vſura. Alter eſt pactio accipiendi aliquid ob intereſſe amiſſum, quod eſt pretio æſtimabile: Eſtque veluti quædam venditio futuri boni: ergo ſicut venduntur fructus ſperati, & lucrum alicuius ex arte, aut labore manuũ pro pretio in promptu accepto, poterit etiam vendi; eodem modo lucrum ex mutuo amiſſum. Si enim alicuius eſt pretij iſta ſpes, & ceſſio a lucro futuro, cur illius pretium ſtatim exigere non licebit.

Sententia Conradi vera & tenenda.

B Certè hæc argumenta efficaciſſima ſunt, & quæ prima facie intentum ſufficienter probare cuique videbuntur. Cæterum re occulatius inſpecta ſententiam Conradi incunctanter tenendam eſſe exiſtimo: nimirum eſſe illicitum, quod quis in mutuo ratione lucri ceſſantis aliquid ſtatim ſoluendum exigat. Quam etiam ſententiam tenet Medina loco citato: illamque probat ſolum reducendo ad inconueniens. Nam dicit, quod ex oppoſita ſententia, ſi teneatur, duo quam maxima ſequuntur incõuenientia. Primum eſt, quod rebus eodem modo ſe habentibus, cogeretur quis ratione minoris mutui, tantũ intereſſe ſoluere quantum ratione maioris; quod apertam continet inæqualitatem: cum non ſit veroſimile, quod quis tantum ſit lucraturus minori pecunia, quantum maiori. Probo ſequelam. Poſito caſu, C quod indigens petat mutuo quindecim ad certum terminum ſoluendos, cum quibus eſt veriſimile mutuantem toto illo tpe quinq; fuiſſe lucraturum, parum plus minusve deductis expenſis, & laboribus, &c. & mutuans dicat: Faciã quod petis, modo illico mihi ſoluas quinque pro ceſſione lucri probabiliter ſperati, quã tui cauſa facio: & alter conſentiens accipiat a mutuante quindecim, ex quibus iuxta cõuentionẽ ſtatim ſoluat eidẽ quinq;, tunc apud mutuatariũ ſolũ remanent decẽ. Eſtq; perinde, ac ſi tantum decem ei mutuo data fuiſſent: & tamen in termino eſt quindecim ſoluturus, decem pro principali, & quinque pro intereſſe lucri ceſſantis, nec ſi quindecim à principio mutuo accepiſſet, plus ſoluere teneretur: ergo ratione minoris mutui tantum cogitur D ſoluere, quantum ratione maioris. Secundum incõueniens eſt: Nam ſequeretur quod mutuatario nihil accipiendo totam ſortẽ ipſe reddere teneretur: quod eſt aperta iniuſtitia. Et quod ſequatur patet, poſito caſu, quod negotia ita eſſent ampla (vt fieri ſolet) quod quis cum viginti alia viginti eſſet lucraturus, deductis laboribus, & expenſis, & quod tunc mutuans diceret mutuatario petenti, ſe velle ei mutuo dare viginti, dummodo ſibi lucrum ceſſans ſtatim ſoluat: nam tunc nihil accipiens totum ſoluere teneretur, quod eſt ridiculum. Cæterùm, quamuis Medina his duobus deductis inconuenientibus ex oppoſita ſententia, noſtram veram eſſe oſtẽdat, nullam illius oſtenſiuam rationem reddit. Quam ego vt explicem, ſuppono eos, qui mutuas pecunias, ma- E ximè cum intereſſe lucri ceſſantis, conquirunt eſſe pro illo ſaltem tempore indigentes. Si enim pecunia non egerent, quid opus eſſet illam, nõ ſolum rogando, verum etiam intereſſe ſoluendo, quærere, cum ſit ſummæ dementiæ, laborando & recompenſando quærere, quod vel ipſe habet, vel ſi nõ habet, illo tamen nõ indiget? Eſt ergo ille, qui pecunias ſub intereſſe lucri ceſſantis accipit, pro eo tempore indigens. Atque adeò, ſi mutuo accipiens quindecim ſtatim ſoluere cogitur, quinque: non ſolùm pecuniæ ſuæ, ſed etiam eius emolumenti, ob quod illam mutuo accepit, cogetur iacturam ſuſtinere. Quare ſicut mutuans, quia pecunia indigebat ad negotiandum, & lucrandum: potuit licite intereſſe in pactum deducere: ita etiam, quia mutuatarius indiget pecunia accepta, quæ iam eſt ſua, ad damna vitanda, remutuans, hoc eſt, anticipate ſoluens (eſt enim anticipata ſolutio quædam mutuatio, vt diximus ſupra) licite poterit damnum emergens ex mutuo, ſeu anticipata ſolutione, illorum quinque exigere, illudq; in pactum deducere. Non minus, quam ille, qui à principio quindecim mutuauit. Atque, ex conſequenti erit manifeſta iniuria, petere, aut exigere mutuum, ſine intereſſe ab eo, qui vt ſuæ neceſſitati ſubueniret coactus fuit illud cum intereſſe accipere. Quod facit ille, qui mutuans quindecim in caſu poſito cogit mutuatarium ſtatim ex illis quinque ſoluere ratione lucri ceſſantis. Nõ ergo cogi debet, aut poteſt ſine magna iniuria, vt a principio ſoluat lucrum ceſſans, qui pecunias neceſſitate compulſus mutuo accepit. Et hæc eſt ratio, vt exiſtimo, propter quam Pius Quintus in quodam ſuo proprio motu, ſolutiones, quas vulgo anticipatas appellant, omnino fieri prohibuit in cenſibus, vt infra dicemus.

Ad 1. arg. Ad primum argumentum in contrarium factum cum ſua confirmatione, reſpondet Medina conceſſo antecedenti negando conſequentiam. Non enim eſt ſimilis ratio de eo, qui lucrum ſuarum operarum futurarum, aut fructus naſcituros vendit pro pretio ſtatim ſoluendo; & de eo, qui mutuat ſub pacto, vt lucrum ceſſans ſibi ſtatim ſoluatur. Nam in caſibus antecedentis, vendens transfert dominium, ſeu ius in alterum eius, quod vendit: & ſic vera vẽditio. At verò in noſtro propoſito, mutuans nihil iuris in alterum transfert, niſi ſolum id quod mutuat. Et quãuis cedat lucro veroſimili alioqui euenturo, eo ipſo tamẽ quod ſtatim pro tali ceſſione aliquid a mutuatario accipit, interuenit prædicta iniuſtitia; ſcilicet, quod tantum ſoluit mutuatarius pro minori lucro ceſſante quantum eſſet ſoluturus pro maiori, vt dictum eſt. Cæterum hæc reſponſio meo iudicio non plenè ſatisfacit. Nam, quamuis mutuans in caſu, de quo loquimur nihil transferat poſitiuum in mutuatarium, niſi tantum rem mutuatam, cedit tamen lucro futuro, quæ ceſſio eſt pecunia æſtimabilis: & ſic poterit dici hanc ceſſionem vendere, & transferre.

Ad 2. arg. Quocirca aliter ad primum argumentum, & ſimul ad ſecundum reſpondeo, eſſe diuerſam rationem de venditione, & mutuo. Nam, quia in venditione fieri poteſt, vt emptor non damnificetur ex anticipata ſolutione, ſed potius aliquando iuuetur, vt communiter dicunt Doctores de venditione lanarum, & aliarum rerũ, fit, vt prædicta anticipata ſolutio non repugnet venditioni: & ſic ex conuentione partium accipi poteſt. At verò in mutuo impoſſibile eſt, quod non damnificetur mutuatarius. Nam cum mutuum detur, & accipiatur ad ſuccurrendum neceſſitatem patienti, maximè quando ſub intereſſe accipitur, eſt omnino contra naturam illius, vt eadem ipſa pecunia, quæ datur, ſtatim ab ipſo mutuatario auferatur: quia eſt dare pecuniam, & non dare, vt conſtat, & pactum de illa accipienda eſt prorſus violentum, damnificatiuumque proximi ex natura mutui, atque adeo illicitum. Occurrit etiam hic alia non deſpicienda ratio propter quam tale pactum ſit iniuſtum. Et eſt, quia cum exactio eius, quod mutuans accipit vltra ſortem in caſu, de quo loquimur, ſiue ſtatim, ſiue poſt ſit ſoluendum, iuſtificetur ratione lucri ceſſantis, certè ſi mutuans manet, verbi gratia, cum quinq; quæ eſt tertia pars ſortis, non poterit ex hac parte aliquid vltra ſortem accipere, cum ipſe illa in arca reſeruet, vel ſi cum illis vult negotiari poſſit.

Ad 3. arg. Ad tertium argumentum reſpondetur conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam quamuis ſpes & ceſſio lucri futuri in mutuo, ſit pretio æſti-

æſtimabilis,& propterea aliquid pro illa accipi poſſit, vt diximus in ſuperioribus: quia tamen repugnat naturæ mutui, vt eadem pecunia, quæ mutuatur ſtatim ab ipſo mutuatario exigatur: idcircò non eſt licitum talem ſpem pro pretio ſtatim ſoluendo vendere, ſed pro futuro, vt ſic prædicti duo contractus in tali mutuatione incluſi integrè & perfectè exerceantur. Eſt ergo reſolutio huius, & præcedentis difficultatis, quod ad iuſtificãdam exactionem, qua mutuans aliquid à mutuatario ratione lucri ceſſantis tempore mutuationis exigit, tales interuenire debent conditiones. Primum, quod lucrum ceſſans ſit verum, & non fictum: hoc eſt, quod tempore mutuationis veroſimiliter, & probabiliter appareat. Secundum quod mutuum ſit cauſa amiſſionis lucri. Tertium, quod lucrum non excedat intereſſe. Quartum, quod mutuans non exigat tantùm, quantum futurum creditur lucrum ceſſans, ſed deductis expenſis & laboribus, &c. Et tãdem vltimum, quod exactio non fiat eo modo, vt mutuatarius teneatur ſtatim pro intereſſe ſatisfacere, aut exactum ſoluere ad modum iam explicatum. Alij addunt aliam conditionem, ſcilicet, quod in tali exactione caueatur ab infamia, & ſcandalo. Hæc tamen non eſt propria huius contractus, ſed communis omniũ actionum humanarum. Et ideò à nobis prætermittitur. His omnibus concurrentibus licita erit mutuatio, cum præfata exactione, & ſiue poſt appareat, quod mutuans plus longe fuiſſet lucraturus, vel nihil, iuxta conuentionem factam, tenebitur mutuatarius quod promiſit ſoluere: Quia non veritati lucri euenturi, ſed veriſimilitudini tempore mutuationis habitæ ex rigore contractus talis exceſſus innititur. Sed quoniam in his, qui mutuant, aut ad terminum vendunt, aut emunt rarò prędictę conditiones concurrunt: ideò tales contractus, in quibus ratione lucri ceſſantis aliquid vltra ſortem exigitur, diſſuadendi ſunt antequam fiant, & poſtquam facti ſunt diligẽter attendẽdum, an omnia interuenerint requiſita, ne temere, ſcilicet, vel iuſtificentur, vel cõdemnentur. Et hæc eſt ratio, vt exiſtimo, propter quam Summus Pontifex in cap. in ciuitate. de vſuris. hos contractus diſſuadere videtur, dicens: Ideò ciues ſaluti ſuæ bene conſulerent, ſi a tali contractu ceſſarent, cum cogitationes hominum omnipotenti Deo nequeant occultari. Et hæc dicta ſint de tota iſta difficultate.

Reſolutio difficultatis.

In ſolutione ad quintum argumentum agit D. Thom. de contractu ſocietatis. Qui eſt quando aliquis alteri committit pecuniam, vt ex illa negotiationi expoſita lucrum reportet. Verbi gratia: Habeo mille aureos, & do illos mercatori, vt poſtquam eis negotiatus fuerit, lucri partem mihi conferat. Sed eſt difficultas, vtrùm iſte contractus ſit vſurarius?

Duplex genus ſocietatis.

Ad cuius explicationem aduertendum eſt, quod ſocietatis duplex poteſt eſſe genus. Vnum quando plures mercatores in vnum cumulũ ſuas pecunias congerunt, miniſtroſq; habent communes: ita, vt & pecuniæ, & operæ, & expenſæ omnibus ſint æquales. Quod ſocietatis genus apud illuſtres mercatores, tã Hiſpaniæ, quam Italiæ, & vbique terrarum, eſt vſu frequentiſſimum. Aliud genus ſocietatis eſt, in quo vnus ponit pecunias, alter operas, alter induſtriam. De quo fit mentio in l. ſocietatem. ff. pro ſocio. Hoc conſtituto dico, vtrunque genus ſocietatis eſſe licitum, dummodo in illo tres inueniantur cõditiones. Prima eſt, quod omnia, quæ in ſocietate ponuntur, ſiue ſint pecuniæ, ſiue operæ, vel induſtria, a principio numerentur, & ex illis fiat quaſi vna ſumma pecuniæ omnibus communis. Verbi gratia: Sunt tres ſocij, quorum vnus ponit mille ducatos, alter operas requiſitas, quæ ęſtimantur alijs mille, tertius verò ponit induſtriam, quæ æſtimatur quingentis:

A tunc ſtabilienda eſt ſocietas, ac ſi tres poſuiſſent duo millia quingentos ducatos. Secunda conditio eſt, quod ſingulorum portiones æqualiter ſubſtent periculo, ſicut & lucro: Ita, vt ſi pecunia pereat, ſuo domino pereat, nec alter teneatur illam ſoluere, alias eſſet vſuraria mutuatio. Tertia conditio requiſita eſt, quod partes ſint proportionabiliter æquales, quantum ad lucrum, & quantum ad damnum: hoc eſt, quod tam lucrum, quam damnum proportionaliter reſpondeat cuique ſocio ponenti, vel pecunias, vel operas vel induſtriam. Et quod vtrumque genus ſocietatis tribus his conditionibus ſeruatis ſit licitum, probatur primò, ex cap. per veſtras. de donat. inter vir. & vxor. Vbi Innocentius III. contractum ſocietatis approbat, & ex Inſtit. pro ſocietate.
B per totum titulum. & ff. & C. pro ſocio. per totum. Vbi idem habetur. Et præterea, quia in neutro genere aliqua alicui fit iniuſtitia, ſed omnibus redditur æquale. Et ſi quis obijciat Inſtituta de ſocietate. §. de illa. dicentis: Quorundam opera ita pretioſa eſt, vt iuſtum ſit conditione meliori in ſocietate admitti: quibus verbis ſignificari videtur, in contractu ſocietatis non ſemper eſſe neceſſarium, quod partes quantum ad lucrum ſint proportionabiliter æquales. Reſpondeo, quod loquitur textus ille de eo, qui appoſita aliqua pecuniæ portione apponit etiam induſtriam. Vt ſi, verbi gratia, apponente Petro bis centum ducatos, Paulus apponat centum & labores atq; induſtriam valentes trecentos. Tunc cumulus ſocietatis valet ſexcenta, quorum quatuor
C ponit Paulus, & Petrus duo. Ex quo ſequitur, vt lucri debeat Paulus recipere duas tertias, & Petrus vnam. At verò in damno quantum ad rem Paulus non ſubit niſi periculum vnius, & Petrus duorum. Et propterea dicitur in textu, iuſtum eſſe, vt cuius opera eſt pretioſa, meliori conditione in ſocietate admittatur. Ad quod etiam alludit caſus legis, ſocietas. C de ſociet.

Dubium.

Sed dubitabit aliquis hoc loco; vtrùm cõtractus ſocietatis, ſub conditione, vt capitale ſit ſaluum, ſit vſurarius? Verbi gratia, eſt aliqua vidua, quæ habet mille ducatos. Et tribuit illos alicui mercatori ſub hac lege, vt ſi illis aliquid lucratus fuerit partem lucri ſibi conferat: ſi verò pecunia pereat, non ſibi, ſed mercatori pereat. Eſt difficultas, vtrum iſte contra-
D ctus ſit licitus? Maior. in 4. diſt. 15. q. 48. partem tenet affirmatiuam. Et probatur primo argumento deſumpto ex cap. per veſtras. de donat. inter vir. & vxor. ubi permittitur, quod maritus pecuniam dotalem collocet apud mercatorem, vt eius lucro viuat. Hoc autem fieri non poteſt, niſi ſaluo capitali: quia ſemper dos mulieris ſalua conſiſtere debet: ergo contractus ſocietatis, qui fit ſaluo capitali, eſt licitus.

1. argum.

Secundo: Ille, qui pecuniam ponit in ſocietate poteſt paciſci cum ſocijs, vt non ſubeat totius pecunię periculum, ſed tantum partis, vt omnes Doctores concedunt: ergo etiam poterit paciſci, vt nullum periculum ſubeat. Patet conſequentia: Quia eadem eſt ratio totius & partis.

2. argum.

E Tertiò argumentatur Maior. argumento, quod ipſe appellat demonſtrationem, hoc modo: Poteſt, verbi gratia, Petrus ponere mille aureos apud Paulum negotiatorem, poſtea autem adire Franciſcum, & celebrare cum ipſo contractum aſſecurationis pro pretio quinquaginta ducatorum. Quo facto poteſt tertiò adire Ioannẽ, & dicere ei, ſe habere apud Paulum mercatorem mille aureos negotiationi expoſitos, quibus ſingulis annis lucrari ſolet ducentos, vendereque ei lucrum pro pretio centum aureorum. Tunc in hoc caſu habet Petrus lucrum quinquaginta aureorum, ſaluo capitali per contractus licitos: nam omnes illi contractus, quos dixi-

3. argum.

c. mus,

mus, liciti ſunt: ergo eadem ratione poterit hoc ipſum efficere per vnum contractum, cum eadem perſona: ſiquidem eſt idem effectus: atque ex conſequenti licebit dare pecuniam in ſocietatem, ſaluo capitali.

Concluſ. His tamen non obſtantibus, dico, nullo modo eſſe licitum contractum, in quo vnus ponit pecunias in ſocietate ſaluo capitali; ita ſcilicet, vt ipſe nulli ſe periculo exponat, ſed alius teneatur quidquid acciderit, ſoluere. Probatur primo ex lege. ſocietatem. C. pro ſocio. Vbi reprobatur ſocietas, in qua vnus nec periculum pecuniarum, nec operarum ſubit. Et ratione ſic argumento: Illa eſt legitima negotiatio, quâ pecunia exponitur negotiationis periculo: ſed in caſu poſito, qui ponit pecunias in ſocietate; ſaluo capitali, non ſe exponit negotiationis periculo: **B** ergo non eſt legitima negotiatio. Et confirmatur: Hoc eſt diſcriminis inter ſocietatem, & mutuationem, quod in ſocietate dominium pecuniæ remanet penes ſingulos, qui in ſocietate conueniunt, per mutuum autem transfertur dominium in mutuatarium, ſed in caſu poſito ille, qui ponit pecunias in ſocietate, ſaluo capitali, non reſeruat penes ſe illarum dominium, ſed illud transfert in negotiatorem ille enim eſt dominus rei cui perit, ſi perdatur: ergo talis non eſt contractus ſocietatis, ſed mutui: atque ex conſequenti illicitus, ſi quidem ſperatur lucrum ex mutuo.

Ad 1. arg. Ad primum argumentum nonnulli reſpondent, quod in illo capite, ſpecialiter conceditur marito, vt poſſit dotem deponere apud mercatorem, ex **C** eaque ſuſcipere lucrum ſub conditione, vt ſemper ſit ſalua dos: idque fieri in fauorem matrimonij, vt hac ratione ſuſtentet onera illius. Sicut & conceditur genero, vt ſi pignus fructiferum acceperit pro dote, poſſit fructibus illius frui, non computatis in ſortem, vt patet ex capitulo. ſalubriter. de vſuris. Redditque textus rationem: Nam dotis fructus ſunt pro oneribus matrimonij ſupportandis. Cæterum hæc ſolutio proculdubio eſt falſa. Quia cum recipere vſuras, vt diximus, ſit contra ius diuinum, & naturale nulla ratione poteſt diſpenſari, vt licita fiat. Nec eſt eadem ratio de pignore, vt ſtatim dicemus. Quare hac ſolutione omiſſa ad argumentum reſpondeo, in illo capitulo tantum explicari, qualiter maritus ex fructibus dotis viuere poſſit, etiam deponendo **D** dotem apud tutum mercatorem in ſocietatem; ſub communi tamen iure ſocietatis, ſcilicet, cum periculo ſortis.

Ad 2. arg. Ad ſecundum argumentum reſpondetur, concedendo, poſſe fieri, quod aliquis decem millia ducatorum in ſocietate ponat, & nolit, niſi medietatis periculum ſubire. Cæterum nec etiam tunc poterit recipere lucrum ex negotiatione, niſi ratione illius medietatis, cuius periculum ſubit. Reliqua verò cenſebitur ſocijs mutuare. Quare ſi pro illis pretium exigat erit, vſura. Et idem iudicium erit, ſi nullius partis periculum ſubire velit. Tunc enim non erit contractus ſocietatis, ſed mutui.

Ad 3. arg. Ad tertium argumentum reſpondetur concedendo, quod ſi illi tres contractus cum diuerſis celebrē**E**tur, omnes ſunt liciti. Cæterum, ſi celebrentur cum eadem perſona, dicit Caietanus in opuſ. 16. reſponſ. reſponſione. 11. quod ſi ſimul fiant, ſunt illiciti: quia tunc eſt vſuram ex mutuo accipere, licet occulte. Si tamen fiant cum eadem perſona, non ſimul, ſed ſucceſſiue, ita, ſcilicet, vt hodie ponantur mille aurei ſub communi lege ſocietatis, & ab hinc duo dies veniat idem ad mercatorem, & faciat contractum aſſecurationis, & poſt alios duos dies vendat eidem lucrum, omnes illi cōtractus erunt liciti. Quia tunc eadem ratio eſt de illis, ac ſi cum diuerſis perſonis fierent. Cæterùm hęc ſententia Caietani amplectenda non eſt. Et ſic dico, quod ſiue fiant ſimul, ſiue ſucceſſiuè, ſemper erunt illiciti illi contractus cum eadem perſona celebrati. Et ratio eſt; Quia ſunt inter ſe repugnantes, alterque alterum corrumpit neceſſario. Quare ſi cum eadem perſona celebrentur, contractus ſocietatis conuertitur in contractum mutui, ex quo lucrum ſperatur. Et ſic ſemper eſt illicitus, vt conſtat ex ratione concluſionis, qua diximus contractum ſocietatis tantum eſſe, quando dominium pecuniæ remanet penes ſingulos. Quod non contingit quando contractus aſſecurationis celebratur cum eodem, cum quo ſocietas habebatur.

In ſolutione ad ſextum argumentum dicit Diu. Thomas, quod ſi aliquis ratione mutui habeat aliquod pignus fructiferum, vt eſt vinea, vel agrum; tenetur numerare fructus in partem ſolutionis. Ità enim habetur expreſſe in capitulo primo. de vſuris. Et ratio eſt manifeſta: Nam acciperet aliquid vltra ſortem ratione mutui, quod eſt intrinſece malum, vt diximus. Sed contra hoc ſunt duo argumenta, quę videntur habere difficultatem.

Duo argumenta contra ea quę dicit D. Tho. in ſolutione ad ſextum.

Primum eſt deſumptum ex cap. conqueſtus. de vſuris. Vbi poſtquam dixerat Papa, quod fructus pignoris debent in ſolutionem principalis computari, ſubdit ſtatim, niſi fortè terra ipſa de feudo ſit monaſterij. Tunc enim fructus pignoris non ſunt in ſolutionem ſortis computandi. Vt ſi, Verbi gratia, eccleſia fundum aliquē alicuius feudum tradidit, & poſtmodū feudatarius illum in pignus dat pro mutuo eidem eccleſiæ, dicit Papa, quod tunc fructus ſuſcepti non ſunt computādi in ſolutionem principalis. Quod & habetur expreſſe in cap. 1. de feudis. ergo non ſemper recipere fructus pignoris ratione mutui, eſt vſura. Secūdum argumentum deſumitur ex cap. ſalubriter. de vſuris. Vbi habetur; quod ſi ſocer tradat genero agrum fructiferum in pignus pro dote, gener facit fructus ſuos, nec ſunt computandi in ſolutionem principalis: ergo falſum eſt dicere, quod fructus debent numerari in partem ſolutionis.

Reſponſio aliquorum. Ad hæc duo, argumenta nonnulli reſpondent dicentes, in his duobus caſibus particulariter permiſſum eſſe, quod fructus pignoris non computentur in ſolutionem ſortis, vel propter vtilitatem eccleſię vel in fauorem matrimonij. Cæterum hæc ſolutio, nullo modo eſt, ſuſtinenda. Nam cum accipere vſuram pro mutuo, ſit intrinſece malum, nulla ratione fieri poteſt, vt aliqua ex cauſa licitè permittatur.

Ad 1. arg. Quare illa omiſſa ad primum argumentum, ſuppoſito, quòd feudum appellatur, quando aliquis habet vſumfructum rei, pro aliquo opere faciendo, non tamen dominium, & proprietatem. Reſpondeo conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam in illo caſu nō accipiuntur fructus pignoris pro mutuo. Sed quia hæc eſt natura feudorum, vt quotieſcunque redierint ad verum dominum, redeant cum fructibus ſuis, abſoluitur tamen feudatarius a ſolutione feudi; vt in cap. 1. de feudis. habetur. Et eſt aduertendum, quod ſi feudatarius fundum reddat melioratum, ità; vt plures ex illo fructus colligantur, quam antea; æquum erit, quod ille exceſſus ſibi veniat tempore pignorationis; quamuis ex iuſtitia etiā priuetur illo exceſſu, propterea quod exoneratur cura, & onere locandi agrum.

Ad 2. arg. Ad ſecundum argumentum, in quo maior eſt difficultas, vt reſpondeamus, dico primo certum eſſe, quod ſi ſocer velit ſoluere, dotem, & gener noluerit ſolutionem recipere, ſed petat, vt detur ſibi in pignus ager fructifer, ex quo quotannis fructus recipiat, ſaluo capitali, erit vſurarius: quia tunc vellet lucrum ex mutuo, quod eſt illicitum. Item etiam eſt certum, quod ſi gener ſemel accipiat dotem, & iterum illā mutuet ſocero, petito fructu alicuius agri, vltra ſortē, erit vſurarius. Niſi forte id faciat ratio-

ne

ne lucri ceſſantis, iuxta dicta in ſuperioribus. Quia quotieſcunque ex mutuo ſperatur lucrum, eſt vſura. Sed dubium eſt, vtrum quando ſocer non ſoluit dotem genero, ſed dat illi in pignus agrum fructiferum, poſſit gener fructus illius recipere, non numerando eos in ſolutionem principalis? De qua etiam re pars affirmatiua eſt certa; vt pote quæ habetur deffinita in c. ſalubriter. de vſuris. vbi id expreſſe dicitur: recipiturque communiter ab omnib. Doctorib.

Dubium.

Sed difficultas conſiſtit in explicanda ratione: propter quam illi fructus non debent computari in ſolutionem principalis.

Sententia Adriani & aliorum.

Andrianus in 4. q. de vſuris. ver. ſed dubium. Medina. C. de vſuris. q. 2. §. ad capitulum ſalubriter. Almainus in 4. diſt. 15. q. 2. Couarru. lib. 3. Varia. c. 1. nu. 3. & Syluester, verbo. vſura. 3. §. 2. dicunt, quod illos fructus poteſt accipere gener non ratione mutui, ſed ratione lucri ceſſantis; impeditur enim à negotiatione, quamdiu illi dos non traditur. Sicque ratione huius facit ſibi fructus proprios quos ex pignore recipit.

Impugnatur Adrianus.

Hæc tamen ſententia meo iudicio eſt falſa. Tũ: quia commune eſt in omnibus contractibus aliquid poſſe recipere extra principale ratione lucri ceſſantis, vt diximus in ſuperioribus. Et ſi non eſſet alia peculiaris ratio in matrimonio fruſtra de eo fieret peculiaris determinatio. Tum etiam; quia ſi ſolum ratione lucri ceſſantis gener faceret ſuos fructus, quos ex pignore recipit, ſequeretur, quod illos tantum poſſet recipere, quando eſſet expoſitus negotiationi pecunias, quia, vt ſupra diximus, ille tãtum poteſt pro mutuo exigere lucrum ceſſans, qui habet pecunias negotiationi expoſitas, conſequens autem eſt falſum, quia omnibus generis id communiter conceditur, vt omnes fatentur Doctores: ergo.

Sententia Nauarri.

Nauarro in Manuali c. 17. nu. 213. putat eam eſſe rationem percipiendi dictos fructus, non computando illos in principalis ſolutionem: quia præſumuntur donari à ſocero, interim dum dos non ſoluitur. Quam donationem, dicit colligi ex concurrentibus in contractu rei dotalis. Idem tradit Mercado opuſ. de vſuris. c. 8.

Impugnatur Nauarro.

Cæterum meo iudicio, hæc ſententia multo minus probabilis eſt, quam prima. Nam Papa in illo loco non de donatione, ſed de iuſtitia fuit interrogatus. Sicque determinat id, quod iure fieri poteſt, dicens, generum facere illos fructus ſuos. Quod verum habebit etiam ſocero renuente, nullamque donationem faciente.

Sententia autoris.

Quare his ſententijs omiſſis; quod mihi in hac re verum eſſe videtur, eſt, quod tantum propter onera matrimonij, etiamſi nullum lucrum ſit ceſſans, poteſt gener fructus pignoris recipere, nõ computatis illis ad ſolutionem principalis. Itaque ratio, propter quam facit illos fructus ſuos, eſt, ut illis ſuſtentet onera matrimonij. Ita aſſerit Caietanus in præſenti. Soto lib. 6. de iuſtitia. q. 1. art. 2. verſus finẽ. Gabriel. in 4. diſt. 15. q. 11. poſt quartam concluſionem, & Panormitanus. & alij ſuper dictum capitulum. ſalubriter. de vſuris. Idem etiam tenuerat Nauarro in commentario de vſuris. nu. 71. vt ipſe teſtatur, loco ſuperius citato. Et certè eſt expreſſa determinatio illius capituli. Vbi dicitur; quod gener tales fructus recipiat pro ſuſtentandis oneribus matrimonij. Nec ſuſtentare onera matrimonij tantum eſt alere vxorem, & familiam, vt falsò Syluester, & Adrianus exiſtimant. Sed potius eſt alere vxorem, & familiam, reſeruata ſemper dote vxoris integra. Maritus enim ſemper tenetur vxori de dote ſoluenda. Ideoque poteſt, etiam ſi non ſit negotiator, recipere pignoris fructus, quibus alat familiã, quoadvſque habeat dotem. Præſumitur enim, quod ſi dotem haberet, ex illa aliquid emeret, quo ſaluo capitali vxoris, & familiæ onera ferret. Cæterum, ſi pater aleret filiam, eo tempore, quo gener non reci-

A pit dotem fructus pignoris accipere non poſſet: Quia tunc rectè ſuſtentaret onera matrimonij ſalua dote, vt habetur expreſſe in lege pater. ff. de doli mali, & metus exceptione.

1. Corollarium.

Ex hoc infero primo, quod non ſolum poteſt gener, quamdiu nõ ſoluitur illi dos, fructus pignoris recipere; ſed etiam certam penſionem quotannis expoſtulare, nec illud recipiet pro expectatione ſolutionis; ſed quia dote ſalua tenetur familiæ prouidere, vt aſſerit Panormitanus ſupra dictum capitulum. Nec argumẽtum quorumdam contrarium tenentium, vllius eſt momenti, ſcilicet, quod Papa non loquitur ibi niſi de fructibus pignoris. Nam ex eodem reſponſo colligitur poſſe etiam generum alia via recipere, vnde vxorios ſumptus faciat. Syluester dicit, ſic eſſe mo-

B derandum iſtam ſententiam, vt non poſſit gener plures fructus ſuſcipere, quam quibus matrimonij onera ſufficiat ſupportare. Et arbitror hanc moderationem non longe à veritate aberrare. Nonnulli dicunt, tantum poſſe generum ex fructibus pignoris recipere, quantum lucri ceſſat. Sed hæc ſententia inde refellitur, quod, vt probatum eſt, ratio tales fructus recipiendi non lucrum ceſſans, aſſignatur, ſed alia.

2. Corollarium.

Infero ſecundo, quod etiam ſi gener liberè concedat ſocero, ne per aliquod tẽpus dotem ſoluat, ſuſcepto tamen pignore fructifero, adhuc poterit recipere fructus illis, nec erunt computandi in ſolutionem principalis. Quia eo ipſo, quòd gener pignus recipit pro dote, cẽſetur differre terminum ſolutionis; iuxtà conſuetudinem iuris, ita ſcilicet,

C vt fructus recipiat vltra ſortem. Hoc tamen intelligitur, dummodo gener non dixerit explicitè, ſe velle, quod fructus illi computentur in ſolutionem principalis: quia tunc eſſent computãdi. Nam ſicut poteſt vir indotatam fœminam ſibi deſponſare: itã etiam poteſt remittere fructus pignoris, quos ad ſuſtentanda onera matrimonij erat accepturus; validaque erit talis remiſſio.

3. Coroll.

Infero tertio, quod mortuo marito quãdiu, vel pater ipſius mulieris, ſi non dum ſoluerat dotem, vel hæredes mariti, ſi iam ſoluta fuerat, non reddunt viduæ integram dotem, licitè poteſt illa fructus pignoris ſuſcipere, non computando illos in ſolutionem principalis. Nã; quamuis id non licere inde appareat, quod diſſoluto matrimonio, vidua non ſic præfert matrimonij ſum-

D ptus, vt debeat dotem ſeruare, & ſic videtur poſſe ſuſcipere mutuum ex illa poſtea ſoluendum: quia tamen vir tenetur vxorem iuxta ſuum ſtatũ & conditionem alere; quoaduſque integram recipiat dotem, fit, vt ſicut maritus poterat fructus pignoris recipere vltra ſortem, quamdiu dos illi non dabatur: ita etiam viro mortuo, poteſt vxor idem efficere: quid quid Caietanus dicat in iſto commento. Si quis autem dubitet, vtrùm liceat patri, filiam dotare, non aliter, quam genero mutuando pecuniam; quod eſt quærere, vtrum liceat alicui pecuniã mutuò dare ſub obligatione, vt ducat filiã in vxorem, breuiter reſpondeo negatiue. Quia cum illa obligatio ſit pretio æſtimabilis, nullo modo eſt licitum illam accipere pro mutuo. Eſt tamen hoc intelligen-

E dum niſi mutuatarius id expoſtulauerit, appoſita illa conditione. Quia tunc cenſebitur, indotatam vel le ducere vxorem: quod iuſtè facere poteſt.

Aliud dubium.

Eſt aliud dubium, vtrum ſit licitum, accipere in pignus pro mutuo aliquam rem ſub ea conditione, vt ſi mutuatarius certa die debitum nõ ſoluerit, pignoris poſſeſſionem amittat? Ad cuius explicationem dico primo quod ſi mutuans eam conditionem ponit malo animo, ſcilicet, vel, quia ſcit mutuatarium non poſſe ſoluere tempore ſtatuto: vel quia determinat tempus intra quod ſoluere non poteſt, contractus eſt vſurarius.

1. Dictum.

Probatur: Mutuantis intentio tunc eſt recipere aliquid vltra ſortem ratio-

ne

2.Dictum. ne mutui: ergo eſt vſura mentalis. Dico ſecundo, A quod etiam ſi abſit malus animus, pœna tamen impoſita eſt immoderata; adhuc contractus eſt illicitus, & iniuſtus, vt pote in quo non ſeruatur æqualitas, & iuſtitia debita in eſſe.
3.Dictum. Dico tertio, quod, ſi mutuator bona fide pœnam imponit moderatam, vt ex illa mutuatarius fidem ſeruare cogatur, nec eſt iniuſtitia, nec contractus erit vſurarius. Probatur: Quia vnicuique eſt licitum pœnam adhibere ad coercendam hominis negligentiam, & vt mutuans melius recipiat ſuã pecuniam, Ita docet Syluester, verbo. vſura. 3. §. 1. Verum eſt, quod non tenebitur mutuatarius talem pęnam ſoluere, ante iudicis condemnatione, ſicut in alijs pęnis continget.

In ſolutione ad ſeptimum argumentum agit D. Tho. de emptione, & venditione rei, expectata, vel anticipata ſolutione, factis. Circa quod poterat eſſe, non leuis difficultas, vtrum vendere rem carius, expectata pecunia, quam numerata, ſit vſura: Sed quoniam de hoc iam ſatis ſuperque dictum eſt queſtione præcedenti art. 4. idcircò ab illo ſuperſedendum duxi.

ARTICVLVS III.

Vtrùm quicquid de pecunia vſuraria quis lucratus fuerit, reddere teneatur?

Q. 3. art. 3 9. & p. 67. *AD Tertium ſic proceditur. Videtur quòd quicquid de pecunia vſuraria aliquis lucratus fuerit, reddere teneatur. Dicit enim Apoſtolus ad Roma. 1. Si radix ſancta, & rami: ergo eadem ratione ſi radix infecta, & rami. Sed radix fuit vſuraria: ergo quicquid ex ea acquiſitum eſt, eſt vſurarium: ergo tenetur ad reſtitutionem illius.* C

Habetur in Decre. li. 5. tit. 19. Cũ tu. Et eſt 5. in ordine in fi. *2. Præterea, Sicut dicitur extra de vſuris, in illa * decretali, cum, tu, ſicut aſſeris. Poſſeſſiones, quæ de vſuris ſunt comparatæ, debent vendi, & ipſarum pretia his à quibus ſunt extorta, reſtitui: ergo eadem ratione quicquid aliud ex pecunia vſuraria acquiritur, debet reſtitui.*

3. Præterea, Illud quod aliquis emit de pecunia vſuraria, debetur ſibi ratione pecuniæ, quam dedit. D *Non ergo habet maius ius in re, quã acquiſiuit, quàm in pecunia, quam dedit. Sed pecuniam vſurarum tenebatur reſtituere: ergo & illud quod ex ea acquirit, tenetur reſtituere.*

Sed Contra, Quilibet poteſt licite tenere id quod legitime acquiſiuit. Sed id, quod acquiritur per pecuniam vſurariam, interdum legitime acquiritur: ergo licite poteſt teneri.

Artic. 1. huius quæſt. *Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum * eſt, res quædam ſunt, quarum vſus eſt ipſarum rerum conſumptio, quæ non habent vſumfructum ſecundum iura. Et ideo ſi talia fuerint per vſuram extorta, puta denarij, triticum, vinum, aut aliquid huiuſmodi, non* E *tenetur homo ad reſtituendum, niſi id quod accepit: quia id, quod de tali re eſt acquiſitum, non eſt fructus huiuſmodi rei, ſed humanæ induſtriæ, niſi forte per detentionem talis rei aliter ſit damnificatus amittendo aliquid de bonis ſuis. Tunc enim tenetur ad recompenſationem nocumenti. Quædam vero res ſunt, quarum vſus non eſt earum conſumptio, & talia habent vſumfructum, ſicut domus & ager, & alia huiuſmodi. Et ideo ſi quis domum alterius, vel agrum per vſuram extorſiſſet, non ſolum tenetur reſtituere domum vel agrum, ſed etiam fructus inde perceptos, quia ſunt fructus rerum: quarum alius eſt dominus: & ideo ei debentur.*

Ad primum ergo dicendum, quod radix non ſolum habet rationem materiæ ſicut pecunia vſuraria, ſed habet etiam aliqualiter rationem cauſæ actiuæ, inquantum adminiſtrat nutrimentum. Et ideo non eſt ſimile.

Ad ſecundum dicendum, quòd poſſeſſiones, quæ de vſuris ſunt comparatæ non ſunt eorum, quorum ſunt vſuræ, ſed illorum qui eas emerunt, ſunt tamen obligatæ illis à quibus fuerunt vſuræ acceptæ, ſicut & alia bona vſurarij. Et ideo non pręcipitur, quòd aſſignentur B *illæ poſſeſſiones his, à quibus fuerunt acceptę vſurę, quia forte plus valent, quàm vſurę, quas dederunt: ſed præcipitur quod vendantur poſſeſſiones, & earum pretia reſtituantur, ſcilicet ſecundum quantitatem vſurę acceptæ.*

Ad tertium dicendum, quod illud quòd acquiritur de pecunia vſuraria, debetur quidem acquirenti, non propter pecuniam vſurariam datam, ſicut propter cauſam inſtrumentalem, ſed propter ſuam induſtriam, ſicut propter cauſam principalem. Et ideo plus iuris habet in re acquiſita de pecunia vſuraria, quàm ipſa pecunia vſuraria.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſita prius diſtinctione, qua res vſu conſumptibiles diſtinguuntur ab illis, quæ vſu non conſumuntur reſpondet D. Thomas ad propoſitam difficultatem per tres propoſitiones. Prima concluſio; Si res per vſuram extorta eſt vſu conſumptibilis; vt pecunia, vinum, &c. ipſa tantum eſt reſtituenda; & non fructus ex illa acquiſiti. Et quidem, quod ipſa ſit reſtituenda, patet. Nam eſt aliena. Quod autem fructus non ſint reſtituendi; Probatur: Quia tribuuntur illi non rei; ſed humanę induſtriæ: cum res vſu conſumptibiles ex natura ſua ſint ſteriles. Secunda concluſio: Quando ex detentione illarum rerum, quæ per vſurarium contractum acquiruntur, aliquod ſequitur nocumentum, tenetur vſurarius illud reſtituere, ſimul cum re vltra ſortem acceptam. Vnumquodque enim damnum alteri illatum eſt reſarciendum, vt iuſtitiæ ęqualitas ſeruetur. Tertia concluſio: Si res per vſuram extorta, non eſt vſu conſumptibilis, vt domus, vel ager, ipſa cum fructibus eius, eſt reſtituenda. Probatur: Quia ſunt fructus rei, cuius alter eſt dominus.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CIrca iſtum articulum eſt aduertendum, quod in eo non quæritur, vtrum ea, quæ per vſuram habita ſunt, ſint obnoxia reſtitutioni. Pars enim affirmatiua huius difficultatis in artic. 1. huius quæſtionis iam ſatis explicata manet. Sed quod quæritur eſt, vtrum, ſi illis bonis, quæ per vſuram habita ſunt, quidquam aliquis fuerit lucratus, id etiam ſit obnoxium reſtitutioni? Ad quam dubitationem D. Tho. ſub diſtinctione reſpondet, dicens; quod ſi res per vſuram extorta, eſt vſu conſumptibilis, ea tantum & non fructus eius, eſt reſtituenda: Tamen ſi res quæ per vſuram habetur, non eſt vſu conſumptibilis, ipſa cum fructibus eſt reddenda. Eſtque ratio huius diſcriminis? Nam res, quæ vſu conſumuntur, vt ſupra diximus, ſunt per ſe ſteriles, nec fructum pariunt. Atque adeò licet ſint alienæ totus earum fructus induſtriæ negotiantis reſpondet. At verò res, quæ non cõſumuntur vſu, vt ager, aut domus

mus ſunt fructiferæ: ideoque illarum fructus vero domino ſunt reddendi. Sed quo ea, quæ D.Tho.in hoc artic.dicit. perfectius intelligantur, operæpretium erit diſputare quæſtionem difficilem, vtrùm vſurarij earum rerum, quas per vſuram extorquēt, verum habeant dominiū? Quod eſt quærere, vtrum per vſurariam donationem transferatur dominium eius rei, quæ vltra ſortem accipitur Dei qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ.

Graue dubium de dominio qđ vſurarij habetur.

1. Sentētia.

Prima eſt quorundam dicentium, per vſurariam donationem tantū, transferri dominium illarum rerum, quæ vſu cōſumuntur; non autem illarum, quæ non conſumuntur vſu. Sed quoniam hæc opinio nullum habet rationabile fundamentum, propter quod hanc faciat diſtinctionem, eadem facilitate, qua aſſeritur, eadem & reijcitur.

2. Sentētia.

Secunda opinio eſt abſolutè dicentium, B per vſurariam donationem vniuerſaliter transferri dominium cuiuſcunque rei, ſiue vſu ſit conſumptibilis, ſiue ſecus, Ex quo fit, vt vſurarij verè illarum rerum dominium penes ſe habeant, quas per vſuram acquirunt. Ita tenet Gloſſa ſuper capitulum, ſi quis vſuram. 14.q. 4. Scotus in 5.diſtin. 15.q. 2.art. 3. Paludanus ibidem, & Adrianus in materia de vſuris. Qui & dicit, hanc eſſe communem opinionem Canoniſtarum, ſuper ca. abbas. de ijs, quæ vi metusve cauſa fiunt. Citatque in eandem Henrichum de Gandauo, in quodlib. 4.q. 27. Imò & D. Thom. in 4. diſt. art. 4. Quamuis D. Tho. illic non dicat niſi quoſdam hoc affirmare. Probarique poteſt hæc ſententia pluribus argumētis.

1. argu.

Primo ſic: Nihil eſt tam conueniens naturali æquitati, quam volūtatem domini C volentis rem ſuam in alium transferre, ratam haberi, vt dicitur Inſtitu. de rerum diuiſione. ſed mutuatarius ſua libera voluntate vult lucrum pro mutuo datum in alium transferre: ergo re vera illud transfert. Atque ex conſequenti vſurarij habent penes ſe illarum rerum dominium quas per vſuram extorquent. Nec obſtat, ſi dicatur, quod non ſimplici & abſoluta, ſed quodammodo coacta voluntate mutuatarius lucrum illud per ſoluit. Tum; quia ſuppono mutuatarium non aliqua neceſſitate compulſum mutuum petijſſe, ſeque ad vſuræ ſolutionem obligaſſe: ſed quia negotiator erat, pecunijſque mutuatis amplius lucrari prætendebat. Itaque non inopia preſſus, nec timore compulſus, ſed lucri amplioris cupidus mutuum cū pacto de lucro ſoluen- D do accepit. Hæc autem cupiditas, voluntarium non impedit, ſicut impediret metus, & ignorantia, ſeu coactio. Quod inde apparet, quod ſi homo ex nimia carnalis voluptatis cupidine motus aliquid meretrici donat, donatio tenet, nec voluntarium ob id impeditur, quod ex illa exceſſiua cupidine fiat: meretrixque rei taliter donatæ dominium acquirit, vt diximus in ſuperioribus. Tum etiam; quia, ſi ex hoc, quod mutuatarius lucrum ſoluēs, habet aliquid inuoluntarij admixtum, ipſius lucri dominij translatio impediretur; ſequeretur, quod quotieſcunque aliquis inopia preſſus, & neceſſitate compulſus rem ſuam pro iuſto pretio vendit, talis rei venditæ inementem dominij translatio impediretur, quia multò plus eſt de inuoluntario in eo, qui rem ſuam, vt E dictum eſt, vendit, quam in mutuatario, lucrum vltra ſortem vſurario ſoluente: conſequens autem eſt abſurdum, & contra communem Doctorum ſententiam; ſuppoſito, quod nullus tali venditori vim inferat, aut metum ingerat, quo eum ad præfatā venditionem compellat: ergo & illud, ex quo ſequitur.

2. argum.

Secundo principaliter ſic argumentor: Metus magis tollit voluntarium, quam neceſſitas, quæ eſt in vſura, vt de ſe conſtat: ſed non obſtante metu transfertur dominium, vt patet ex capitulo. abbas. de ijs, quæ vi metusve cauſa fiunt. & ex lege metum. ff. cod. tit. vbi licet detur repetitio illi, qui ex metu A ſoluit latroni pecunias, vel fecit alium contractum; non tamen dicitur, quod talis contractus ſit irritus, ſed irritandus: ergo multò minus neceſſitas, quæ eſt in vſura, irritabat donationis contractum.

3. Sentētia uera & tenenda.

Alia opinio eſt omnino huic oppoſita, quæ dicit nec rei vſu conſumptibilis, nec etiam rei permanentis per vſurariam donationem dominium transferri. Ita aſſerit D. Tho. in hoc articulo. Nam dicit expreſſe, fructus rei per vſuram exorte eſſe reſtituendos: quia is, qui eam dedit eſt eius dominus. Eādem ſententiam tenet Alex. Alenſ. 3.p.q. 66. memb. 4. Caietanus hic & in opuſcul. de vſuris. q. 1. Caſtro de lege pœnal. fol. 112. Medina tract. de vſuris. q. de vſura reſtituenda. §. in 3. arg. Richardus in 4. diſtin. 15. q. 4. art. 5. Sot. lib. 6. de Iuſtitia. q. 1. art. 4. Couaru. lib. B 3. Varia. c. 3. nu. 6. Silueſter, verbo, vſura. 6. q. 1. Altiſſiodorenſ. lib. 4. tract. 21. c. 1. Mercado tract. de vſuris, c. 11. & Angel. in ſumma. verbo. vſura. q. 18. Quæ ſententia proculdubio eſt vera, & tenenda. Ad cuius explicationem ſupponendum eſt ex Caietano loco citato, quod iſta duo: ſcilicet, translatio rei, & eiuſdem dominium, ita inter ſe diſtinguuntur, vt vnum poſſit eſſe ſine alio.

Translatio rei & dominium diſtinguuntur.

Poteſt enim aliquis rem ſuam alteri in poſſeſſionem tradere reſeruato penes ſe dominio. vt contingit in pignoribus, & in depoſitis. Et etiam è conuerſo, poteſt, prius transferri dominium rei, quam eius translatio fiat; vt cum donatur res ab altero poſſeſſa. Sicque conſtat, quod translatio rei, & eius dominium diſtinguuntur. Ex quo infertur, poſſe contingere, vt translatio rei ſit C voluntaria; & tamen collatio dominij eiuſdem ſit inuolūtaria. Hoc ſuppoſito; probatur noſtra ſententia hac ratione.

1. Ratio.

Si per donationem vſurām transferretur rei dominium, id eſſet vel ex rigore legis illud præcipientis, vel ex voluntate ipſius donātis: his enim tantum duobus modis poteſt fieri dominiorum translatio, vt diximus in materia de dominio: ſed neutro modo id fit; ergo. Probo minorem. Et primo, quod ex vi legis nō fiat, eſt res manifeſta. Nam omnes leges tam canonicæ, quam ciuiles vetant huiuſmodi contractus vſurario. Quod autē nec etiam ex voluntate ſoluentis probatur; Nam ex eò, quod ſoluat rem non ſequitur, quod tradit illius dominium; cum non habeat talem voluntatem. Et ſi quæras, Ad quid ergo dat, ſi non vult transferre domi- D nium? reſpōdeo, quod dat, quia aliter mutuum extorquere non poteſt. Quare reſpectu collationis dominij nunquam habet voluntatem, ſed tantum penes translationem poſſeſſionis. Sicut & ille, qui proijcit merces in mare ad ſaluādam vitam, quamuis vult illas proijcere, non tamen vult illarum dominium amittere. Vnde ſi extrahantur, illius erunt, qui eſſe proiecit. Et ſi inſtes: ergo decipit mutuatarius mutuantem, qui exiſtimat rei ſibi vltra ſortem collatæ in ſe transferri dominium, reſpondeo, negando conſequentiam. Imò fœnerator ſeipſum ſeducit. Ex quo enim accipit quod non debet, ipſe reſpicere tenetur quomodo recipit. Eo vel maximè, cum illa traditio aliud nomen non habeat, niſi vſurariæ donationis, quod iniquitatem & iniuſtitiam E præſefert.

2. Ratio.

Secundò argumentor, pro eadem ſententia: Vſura, vt ex ſupradictis patet, eſt furtum quoddam, genuſque iniuſtitiæ: ſed de ratione furti, & cuiuſcunque iniuſtitiæ eſt, vt alienum domino rationabiliter inuito retineatur: ergo eſt implicatio contradictionis, quod vſurarius rem per vſuram acquiſitam faciat ſuam, vel vllum ius, aut dominium in illam acquirat. Alioqui fur, atque raptor rerū, quas iniuſtè accipiunt, dominium ſibi compararēt; quod nullus dixit.

3. Ratio.

Tertiò de ratione donationis, & omnino cuiuſcunque promiſſionis, in qua nihil recipitur in recompenſationem, eſt vt omnino ſpontanea, & ex liberali grataque voluntate procedat, id natura

donationis

donationis exigente, quæ eſt actus liberalitatis, vt communiter dicunt Doctores: ergo donatio vſuraria, quæ omnium ſententia coactionem habet admixtam, nec valida eſſe poteſt, nec ſufficiens transferre dominium. Et certè neſcio quæ donatio eſſe poſſit, quæ vexationis ſeu neceſſitatis redemptio magis, quam amicabilis donatio eſt dicẽda. Nullus autẽ alius titulus eſſe poteſt, quo vſurarius rerum, quas vltra ſortem accipit ius, aut dominium acquirat, niſi donationis. Nam venditionis, aut locationis omnino nullus eſt, cum mutuum non ſit pretio æſtimabile; nec aliquis alius, vt rectè probat Angelus loco citato. Quartò ſecundum omnes Doctores etiam oppoſitæ ſententiæ, ſi aliquis per vſurã extorſit, prædium, tenetur illud cum fructibus reſtituere: ergo eſt ſignum, quod non habet illius dominium. Hæc eſt ratio. D. Tho. in iſto art. dum dicit, fructus rei vſura acquiſitæ eſſe reſtituendos, quia ſunt ex re non ſua. Si enim res vſurarij eſſet, ſibi fructificaret, quamuis ipſe aliàs eius valorem deberet; quia ſemper res vero domino *fructificat*; illique ſtat, & perit. Et confirmatur: Nam vel hæc obligatio reſtitutionis, quam habet vſurarius, oritur ex cõtractu, vel ex delicto: Non ex contractu: Tum, quia iã vſura eſſet licita quod eſt hæreticum, tum etiam, quia non reſtitutio, ſed redditio eſſet dicenda, ſicut redditur mutuò acceptum, vel pretium ex licito cõtractu debitum: ergo ex delicto. Et cum non ſit aliud, quàm furti, & iniuſtitiæ, fit, vt non magis, quã fur, dominium acquirere poſſit vſurarius. Facit etiam quàm maximè, meo iudicio, ad huius ſententiæ confirmationem, quod poſſeſſiones vſura acquiſitæ, quę in ſpecie extant, primum omnium ſunt reſtituendæ ei, à quo extortæ ſunt cum fructibus in ſpecie ſtantibus; etiam ſi alij ſint creditores priuilegiati, idem ſimiliter in foro exteriori fieri præcipitur; Et is, qui eas dedit vndecunq; illas euincere & vindicare poteſt, vt communiter dicunt Doctores: ergo ſignum eſt certum quod ſemper fuit in dominio mutuatarij. Si enim illarũ dominium eſſet apud vſurarium, aut vnquam fuiſſet, tantum eſſet obligatio perſonalis non realis ad eum qui dedit, atque adeo talis eſſet poſtponendus habentibus reales actiones, quod nullus dixit. Quare, quamuis poſſeſſiones vſurarij, quas ex pecunia fœnebri emit, vel acquiſiuit, vendi debeant, vt dicitur in capitulo. cum tu. de vſuris. vt ex illis creditoribus ſatisfiat; illæ tamen eædẽ, quas à mutuatario accepit, nullo modo vendi poſſunt, ſed ei, à quo acceptæ fuerunt, reſtituendæ, nec alteri creditorum ex illis ſatisfacere licebit. Et ſi dicas, hoc fieri debere, non quia mutuatarius habet dominium illarum poſſeſſionum: ſed quia eas ſibi hypothecatas habet, ex quo ſequitur, vt ſit præferendus alijs, reſpondeo, huiuſmodi fugam nihil valere. Tũ, quia nulla efficaci ratione probari poteſt, rem illam (ſi in bonis & dominio vſurarij eſt,) eſſe hypothecatã danti, cùm nec ſit expreſſa hypotheca, quia ſub ea ſpecie, & conditione non fuit tradita; nec tacita, quia talis per ſolam legem inducitur, & nulla lege probari poteſt, bona vſurarij eſſe realiter hypothecata dantibus. Tum etiam; quia, etſi ita eſſet, ſaltem de illa poſſeſſione ſoluenda eſſet dos mulieris, quę realibus hypothecis præfertur: quod verum non eſt, vt omnes fatentur, probatur tandem noſtra ſententia ea ratione, quam Medina, Altiſſiodorenſis, & Angelus, præcipuam exiſtimant. Scilicet, quia reuera iure non ſolum humano, ſed diuino, & naturali vſurarius eſt incapax translationis dominij; cum lex naturæ, & diuina prohibeat nõ ſolum acceptionem, ſed etiam retentionem quæſtus vſurarij. Nam quamuis accipiens mutuum poſſit aliquid vltra ſortẽ gratis donare, nec huic donationi Deus aut natura reſiſtat, donationi tamen coactæ, & quaſi ex

2. Ratio.

3. Ratio.

A debito rationẽ mutui omnino contradicit, ipſumque ſic accipientem præcipit illud non retinere, ſed omnino reſtituere. Nullo igitur pacto verum eſſe poteſt, quod fœnerator vſuratum dominium acquirit. Ex dictis infero primò, prædicta vera, tam in rebus vſu conſumptibilib. quàm non conſumptibilibus. Excepto, quod inter illas res, meo iudicio, duę inueniuntur differẽtiæ. Prima eſt, quod res vſu conſumptibilis non eſt reſtituenda cum fructibus; quia illi ſolum induſtriæ vſurarij correſpondent, vt dicit D. Thomas in hoc articulo. At verò, res, quæ non conſumuntur vſu, ſunt reſtituendæ cum fructibus mutuatarijs. Secunda, quod ſi res vſu conſumptibiles conſumantur, vel expendantur, mutuatarius perdet dominium illarum, & tranſeunt in res, & dominium fœneratoris. B At vero ceteræ res ſemper habẽt ſecum realem oblationem relationemque dominij paſſiui vbicunque ſunt ad illum, qui eas dedit pro mutuo, vt rectè adnotauit Angelus. Ex quo fit, vt pecunia, vel alia res vſu conſumptibilis tunc tãtum ſit eadem numero reſtituenda, quando manet apud vſurarium, & ſi conſumitur, manet ſolũ obligatio perſonalis in fœneratore. Cum tamen res, quæ vſu non conſumuntur ſemper obligatæ maneant, nec illarum in alterum poſſit vſurarius dominiũ transferre. Infero ſecũdo, quod res per vſuram acceptę ſiue conſumptibiles ſint, ſiue non conſumptibiles, reſtituendæ ſunt nõ pauperib. nec eccleſię, ſed vero domino. Eo enim ipſo, quod vſura eſt illicita, & iniuſta furtoque & rapinæ à ſanctis patribus compa- C rata, abſque peccato, & iniuſtitia retineri non poteſt, non modo, quando res extat, ſed etiam quando non extat; quia ratione iniuſtæ acceptionis manet ſemper obligata perſona vſurarij, vt infra dicemus. Quare in Clemen. ex graui. de vſuris excommunicantur ij, qui ſtatuta facere, ſcribere, vel dictare audent, continentia, quod vſuræ ſoluantur, vel ſolutæ, cum repetuntur, non reſtituantur. Et in cap. cum tu. de vſuris, iubẽtur vſurarij poſſeſſiones vendi, vt creditoribus ſatisfiat. Infero tertio quod non ſolum fructus rei vſu non conſumptibilis, deductis tamen laboribus, & expenſis, ſunt ab vſurario reſtituendi, ſed etiam intereſſe, quod patitur vſuram per ſoluens: ſicut & fur, & iniuſtus poſſeſſor ad hæc omnia obligatur, quia æqua eſt omnium ratio. In- D fero vltimò, dicta à nobis eſſe adhuc vera, etiam ſi ſoluens vſuras habeat voluntatem transferendi dominium; quia ea coacta eſt, & non ſufficiens ad validitatem donationis, vt dictum eſt. Ex quo fit, vt multo magis ſit verum, quod ait Caietanus, nẽpe, quod non transfertur dominium, quando ſoluens vſuras, ſolum vult dare illas, quia ad voluntatem dandi, nõ neceſſario ſequitur voluntas dominium transferendi, vt paulò antea dicebam.

1. Corolla.

2. Corolla.

3. Coroll.

Vlt. corol.

Ad primum argumentum in contrarium factum reſpondeo, conceſſa maiori, negando minorẽ. Nam, cum mutuatarius non habeat voluntatem transferendi dominium per illam donationem vſurariam; ſed tantum rei poſſeſſionum, vt ab illo mutuum extorqueat, non cenſetur liberè donare, & ſic non abdicat à ſe dominium rei. Nihilque ad hoc refert, an E neceſſitate compulſus, vel, vt ſuo animo obſequatur, petat mutuum; quia ſemper quantum ad tranſlationẽ dominij habet ſe merè inuoluntariè: quod in dante aliquid ex paſſione meretrici non contingit. Sed quæret aliquis hoc loco, verum, ſi vſurarius petat, quod mutuatarius iuret, ſe per illam donationem velle transferre dominium eius rei, quam vltra ſortem dat, vere illius dominium acquirat? Et ratio dubitandi eſt: Nam iurans eſt dominus, & habet voluntatem transferendi dominium, vt conſtat ex iuramento: ergo illud transferr. Dico tamen, adhuc per illam donationem iuramento firmatã domi-

Ad 1. argu. pro 2. ſententia.

dominium non transferri: quia ille contractus nullus eſt, legibuſque tam ciuilibus, quam canonicis irritus; & ſic per eum dominium non transfertur. Et ad rationem dubitandi reſpondeo, quod, vel mutuatarius adhuc non vult transferre dominium, vel ſi vult illud non transfert, quia vſurarius eſt incapax illius dominij, cum ſecundum leges contractus ſit nullus.

Ad 2. arg. Ad ſecundum argumentum reſpondetur negando, quod metus non impediat dominij translationem. Nam ſi quis metu mortis alteri aliquid dat, eius dominium non transfert; quia illud transferre non vult, ſed tantum eripere ſe à periculo. Et ad iura in argumento adducta, dico, ea non dicere tales contractus eſſe irritandos, ſed irritos declarandos: quia re vera à principio irriti fuerunt, cum per eos dominium translatum non fuerit.

Dubium de bonis vſurarij an ſint obnoxia reſtitutioni. Eſt aliud dubium conſequens, vtrum omnia bona vſurarij ſint obnoxia reſtitutioni? De qua re Panormitanus, & Ioannes Andreas ſuper cap. cum tu. de vſuris. partem tenent negatiuam, dicentes, quod non omnia bona, ſed illa tantum, quæ per vſuram ſunt extorta, ſunt obnoxia reſtitutioni. Et ratio eorum eſt; Quia nullum ius præcipit bona iuſtè acquiſita eſſe obnoxia reſtitutioni. Cæterum D. Tho. hic in ſolutione ad 2. oppoſitam tenet ſententiam dicẽs, omnia vſurarij bona eſſe obnoxia reſtitutioni; quem etiam plures alij ſequuntur. Tamen ad explicationem huius difficultatis, eſt aduertendum primò, quod bona vſurarij ſunt in triplici differentia. Quædam enim ſunt, quæ per vſuram fuerunt acquiſita; alia verò, quæ per pecuniam vſurariam fuerũt empta, alia autem, quæ iure hæreditatis, vel quauis alia legitima via poſſidet. Secundo eſt aduertendũ, quod obligatio ad reſtitutionem eſt duplex. Vna perſonalis. Et eſt ea, quæ ex perſona deſcendit in poſſeſſiones. Vt quando aliquis accipit ab alio pecunias, eaſque conſumit, perſonaliter obligatur ad earum reſtitutionem: & ex illa obligatione perſonali deſcẽdit eadem obligatio ad ſuas poſſeſſiones. Altera eſt obligatio realis. Et eſt ea, quæ ratione rei ligat perſonam. Vt quando quis habet rem alterius, ex ipſa re obligatur ad reſtitutionem.

1. Conclu. His poſitis, ſit prima concluſio: Res, quæ vſu non conſumuntur per vſuram extortæ obnoxiæ ſunt reſtitutioni, obligatione reali migrante cum ipſa re, quocunque deueniat. Probatur: Iſtæ res debent reſtitui eædem numero, cum earum dominium maneat penes primum poſſeſſorem. ergo obligatione reali ſunt obnoxiæ reſtitutioni. Ex quo infertur, quod ſiue donentur, ſiue vendantur, ſiue iure hæreditario poſſideantur, qui eas accipit tenetur illas reſtituere vero domino.

2. Conclu. Secunda concl. Res aliæ quæ ſunt legitimo iure habitæ, vel pecunia vſuraria emptæ, ſunt obnoxiæ reſtitutioni, non quidem obligatione reali: ſed perſonali. Probatur: Ille, qui per vſuram contrahit debitum eſt obnoxius reſtitutioni; & ratione illius cuncta, quæ poſſidet: ergo talia bona iuſtè habitam non obligatione reali, ſed perſonali ſunt obnoxia reſtitutioni. Et eſt aduertẽdum, quod eſt latiſſimum diſcrimen inter obligationem realem, & perſonalem. Nam obligatio perſonalis non tranſit cum rebus, niſi in illos, qui loco perſonæ ſuccedunt, quales ſunt hæredes. Cæterum obligatio realis ſemper eandem rem comitatur. Ex quo infero primò, quod ſi vſurarius vendat bona ſua eo tempore, quo habet vnde vſuras reſtituere poſſit, emptores non tenẽtur aliquid reſtituere. Et idem iudicium erit, ſi pecunias per vſuram extortas in eleemoſynas diſtribuat. Infero ſecundo, quod omnia bona vſurarij ſunt obnoxia reſtitutioni, ſaltem obligatione perſonali; & ratione ipſius perſonæ deriuatur eadem o-

A bligatio in omnes ſuas poſſeſſiones. Ex quo fit, vt res præfatas per vſuram acquiſitas vſurarius nec diſtrahere, nec conſumere, nec alienare poſſit; nec titulo oneroſo, puta, vendendo, aut permutando; nec titulo gratioſo, puta donando ſine conſenſu vero, vel rationabiliter præſũpto ipſius mutuatarij, de cuius dominio ſunt. Quia aliàs rem alienam inuitò domino contractaret; quod eſt illicitum. Dixi notanter, ſine conſenſu vero, vel rationabiliter præſumpto. &c. Nam in duobus caſibus poteſt vſurarius rebus illis vti non expectato actuali creditoris conſenſu. Primus eſt, in extrema neceſſitate ſui, vel aliorum, cui non ſit, qui poſſit, aut velit ſuccurrere, præter ipſum vſurarium. Quia tunc poteſt res ad præfatum finem neceſſarias conſumere, aut diſtrahere,

B pro vt neceſſitas poſtulauerit: & creditor cenſetur conſentire actu ſaltem debito. Idque, ſiue res præfatæ ſint vſu conſumptibiles, ſiue non. Secondo, poteſt vſurarius res vſu cõſumptibiles per vſuram acquiſitas diſtrahere, tam titulo oneroſo, quam gratioſo, modò ipſe maneat potens ad integrè ſuper accepta reſtituendum, quia, ſcilicet, habet aliunde bona legitimè acquiſita ad ſatisfaciẽdum ſufficientia. Nam ex quo ſunt iſtę res, quæ functionem recipiũt, & nihil intereſt creditoribus res eædem numero, aut aliæ omnino ſimiles, & æquales illis reddantur, meritò præſumitur, ipſos non eſſe inuitos in talium rerum diſtractione. Quare poterit vſurarius in hoc caſu, ſine peccato eas res, quæ functionem admittunt; vẽdere, & cum pecunia fęnebri ſimiliter eme-

C re, illamque conſumere & donare pro ſua voluntate, manente, vt dico, in eodem potentia ad ſufficienter reſtituendum. Quod in rebus, quæ functionem non admittunt, ſine præuio creditorum conſenſu facere non poſſet. Si tamen ex talium rerum diſtractione efficeretur imporens an integrè reſtituendum, tunc nec has, nec illas res poſſet ſine neceſſitate diſtrahere. Itaque, ſi vſurarius nihil habeat, quod reſtitutioni obnoxium non ſit, nec poterit aliquid donare; nec pro diminuto pretio vendere; nec pro alia re minoris valoris rem plus valentem permutare. Quæ omnia clara ſunt, & communiter conceſſa etiam ab ijs, qui tenent vſurarium acquirere dominium vſuræ. Vnde Alexander Alenſ. 4. p. q. 90. dicebat, quod de pecunia habita per vſuram, vel

D furtum poteſt fieri eleemoſyna, ſi raptor vel vſurarius proponat reſtituere æquipollentem, & habet unde reſtituat, nec dando reddat ſe impotentem ad reſtituendum. Quod etiam nos late probauimus in primo tomo. q. 32. ar. 7.

3. Conclu. Sed eſt dubium de hæredibus vſurarij: vtrum debita illius ſoluere teneantur? In quo ſit tertia conclu. Hæredes vſurarij tenentur debita illius reſtituere, ſiue bona, quæ relinquit, ſint per vſuram habita; ſiue quacunque alia legitima via. Probatur: Succedunt loco defuncti: ergo obligatione perſonali tenentur debita illius ſoluere. Ita habetur expreſſe in cap. tua nos. de vſuris. Hoc tamen intelligitur, dummodo defunctus ad hoc bona reliquerit. Nam, ſi non tanta relinquit, quanta ſunt debita, hæ-

E res in conſcientia non tenetur amplius reddere creditoribus quam accepit. Quamuis in foro exteriori qui acceptat hæreditatem, cogetur ad omnia debita ſoluenda etiam ex bonis proprijs. Niſi forte proteſtetur ſe velle eſſe hæredem talium, & tantorum bonorum.

Vlt. concl. Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrum quilibet ex hæredibus teneatur ſoluere omnia debita vſurarij. In quo ſit vltima concluſio: Non quilibet ex hæredibus tenetur ſoluere omnia debita defuncti, ſed iuxta portionem hæreditatis habitę. Ita, ut hæres ex medietate bonorum teneatur ad ſolutionem medietatis debitorum: Hæres autem tertiæ partis ad

tertiam

tertiam partem, & ſic de alijs. Ità aſſerit Caietanus in quodlib. de vſura, quæſtio. 5. & Syluest. vſura. 6. q. 10. Et ratio eſt: Nam cùm obligatio reſtituendi non tranſeat ad hæredes, niſi ratione hæreditatis, fit, vt ſi hæreditas diuiditur, ipſa etiam obligatio ad diuiſionem hæreditatis ſit diuidenda. Atq; adeò maior, vel minor obligatio tranſiet ad illum, qui in maiori, vel minore parte bonorum ſucceſſit.

Explicatio alterius quæſtionis. Ex dictis in hac difficultate colligere poſſumus, quid dicendum ſit ad alterius determinationem, qua quæri ſolet; an alij poſſint aliquid recipere de manu vſurarij aut per viam donationis, aut venditionis, aut emptionis. Nam diſtinguendum eſt admodum ſupra dictum de rebus, quæ non cõſumuntur vſu & quæ vſu conſumuntur. Et quidem res, quæ non conſumuntur vſu, & per vſuram ſunt acquiſitæ, ſicut vſurarius, ſine creditorum conſenſu alteri tradere non poteſt: ità nec alter illas ſcienter recipere, nec titulo gratioſo, nec oneroſo; quia eſſet rem alienam inuito domino contractare. Cæterum res, quæ vſu conſumuntur poterit alter de manu vſurarij recipere; tam per viam donationis, quam cuiuſcunque alterius honeſti contractus. Modò per hoc non maneat vſurarius impotens ad integrè ſatisfaciendum. Ex quo fit, vt ſi nihil habet præter ea, quæ per vſuram acquiſiuit, aut ſi habet, omnia tamen ſunt neceſſaria ad reſtituendum, ſicut ipſe donare non poteſt: ità nec alij per viam donationis aliquid ab eo recipere poſſunt. Alioqui peccato donantis ſe ſociabunt, & cauſam efficacẽ præſtabunt, quominus debita reſtitutio creditoribus fiat, iuxta illud D. Auguſtini: Id fideliſſimè dixerim; Qui pro homine ad hoc interuenit, ne malè ablata reſtituat, & qui ad ſe confugientem, quantum honeſtè poteſt, ad reddendum non compellit, ſocium eſſe fraudis, & criminis. Ex quo à fortiori, ſequitur ſocium futurum eſſe fraudis, & criminis, qui non ſolum ad reddendum non compellit, ſed etiã rem malè ablatam, putà, furtiuam, aut vſurariam dono ſuſcipit; cum id ſine creditorum præiudicio, & iniuria fieri non poſſit. Poterunt tamen alij per viam venditionis, aut emptionis tales res, quæ vſu conſumuntur recipere; tantum ipſis vſurarijs tradendo, quantum de eorum manu ſuſceperunt, quia tunc æquè potentes remanent ad reſtituendum, ac anteà erant. Si autem bona vſurarij tantà ſint, vt facta integra reſtitutione adhuc aliqua ſibi ſuperſint, tunc licitè poterunt alij eius res accipere, tam titulo gratioſo, quam oneroſo; vſurario, ſcilicet, manente ſemper potente ad integrè ſatisfaciendum; Caueant tamen huiuſmodi ne eaſdem res vſurarias, quæ vſu non conſumuntur, ſcienter accipiant, quia de his ſemper eſt facienda reſtitutio; ſicut & de rebus furtiuis.

De vxore filijs & famulis vſurarij. De vxore, de filijs, & de famulis vſurarij ſolet ſimiliter dubitari, vtrum licitè poſſint de bonis illius viuere. Sed meo iudicio, eadem eſt ratio de iſtis, & de alijs: ſcilicet, quòd ſi propter hæc non fit impotens vſurarius ad ſoluendum vſuras, licitè illa recipiunt. Cæterum ſi nulla alia habet bona, præter vſuraria, nec iſta accipere poſſunt, vt rectè docet Syluester, verbo, vſura. 8. per totum. Vt videatis, quãtum ſit periculum cum vſurarijs, aut alijs, qui nulla alia bona, quam illicitè acquiſita, poſſidere creduntur, contractus, aut commercia inire. An autem vſurariorum ſeruitores, vt barbitonſores, calcearij, ſutores, filiorum præceptores, & alij huiuſmodi poſſint licitè ab eis mercedem obſequio dignam recipere, quando ex illius collatione impotentes redduntur ad reſtitutionem faciendam, eandem prorſus habet difficultatem, ac de alijs creditoribus, de quibus quæri ſolet an poſſint ſua debita ab vſurario exigere, & recipere; ſi ex hoc impotens ad ſoluendum vſuras fiat. Ad cuius explicationem, omiſſis varijs

A modis dicendi Doctorum, mihi diſtinguendum videtur. Nam vel debita aliorum creditorum præcedunt debitum vſurarium, aut ſequuntur illud. Si præcedunt, poterunt quidem creditores non ſolum ſua debita ab vſurario recipere, ſed etiam exigere, non obſtante, quòd inde maneat vſurarius impotens ad vſuras reſtituendas. Tum, quia magis tenentur ſibi, quam alijs creditoribus. Tum etiam, quia iure ſunt præferendi, ex quo eorum debitum eſt tempore prius. Si autem creditorum debita ſunt poſteriora vſuris, poterunt quidem illa per vſurarium oblata, & ſoluta recipere, non tamen ea exigere, ſi ex tali ſolutione maneat impotens vſurarius ad ſoluendas vſuras. Et ratio huius eſt; Quia in ea ſolu-B tione, qua vſurarius poſterioribus creditoribus ſoluit, poſt poſitis prioribus videtur peccare, debitum reſtituendi ordinem non ſeruando, atque adeo exigens, vſurariumque ad huiuſmodi ſolutionem incitans, peccato illius ordinem iuſtitiæ prætermittentis, cooperari videtur. Quod non contingit in eo, qui merè paſſiuè ſe habet, ſua debita per vſurarium oblata recipiendo. Dummodò caueant, ne huiuſmodi ipſis, ſolutio fiat de bonis eiſdem numero per vſuram acquiſitis; quia hoc iam eſt conclusum in ſuperioribus ad dominium mutuatorum pertinere.

Vltimum dubium principale circa iſtum articulum, utrum cooperatores vſurariorum, teneantur ad reſtitutionem vſuræ ratione iniuſtæ acceptionis, etiam ſi penes ipſos nihil vſurarum remaneat. **Dubiũ, de cooperatoribus vſurariorum.** C Ad cuius dubij explicationem, dico primò, quod quicunque verè eſt cauſa, vt alterum quiſpiam lædat per vſuram, in integrum tenetur ad reſtitutionem rei vltra ſortem acceptæ vſurario nõ reſtituente. Probatur ex regula iuris, dicente; Qui cauſam damni dat, ipſum damnum dediſſe videtur: ſed qui dat dãnum tenetur illud reſtituere: ergo & qui eſt cauſa damni. **1. Dictum.** Et confirmatur: Cooperatores furum, qui vere ſunt cauſa furti; in integrum tenentur ad reſtitutionem, vt diximus ſupra agentes de furto, ergo & cooperatores vſurariorum. Patet cõſequentia ex paritate rationis: quia vtrobique eſt iniuſta acceptio. Idem D. Paulus ad Roma. 1. dicit, Non ſolum ſunt digni morte, qui faciunt, ſed & qui conſentiunt facientibus: ergo multo magis cooperato-D res. Et eſt aduertendum, quòd cauſa cooperans vſurario ad extorquendas vſuras dicuntur in primis illi, qui mutuatarium ad illas ſoluendas compellunt, vt princeps, ſi id faciat, vel iudex & aduocati partis contrariæ, proxenetæ etiam, interceſſores inter mutuantem, & mutuatarium pacta componentes, illoſque diſquirentes. Item conſulentes alicui, vt det ad vſuram, perinde enim eſt hoc facere, ac ſi furi præbeas conſilium furandi; Itaque hi omnes verè dicentur cauſa cooperans vſurarum; atque ex conſequenti ſinguli tenebuntur vſuras reſtituere, ipſo vſurario non reſtituente vt dicitur in concluſione. Dico ſecundò, quòd miniſtri vſurariorum agentes, & factores appellari, quales ſunt illi, quibus vſurarij ſua negotia committunt; etiam **2. Dictum.** E tenentur in integrum ad vſurarum reſtitutionem, ratione iniuſtæ acceptionis, ipſis vſurarijs non reſtituentibus. Probatur: Quoniam iſti verè cooperãtur vſuræ. Nota tamen, quòd ſi iſti miniſtri in his contractibus vſurarijs ità laborent ignorantia, vt omnino excuſentur à culpa, niſi poſteà aliquid vſurarum apud ſe retineant ad nullam obligabuntur reſtitutionem. Raro tamen hæc ignorantia penes vſurarios, vel eorum miniſtros inueniri poterit; quia crimen eſt apertiſſimum. Dico tertiò, quòd miniſtri vſurariorum pecunias portantes, uel ſeruantes, & etiam illi, qui rationem dati, & accepti in commentari referunt ad nullam tenentur reſtitutionem. **3. Dictum.**

Quoniam

Quoniam ſeruans pecunias, vel nomine fœneratoris illas colligens, & item rationes in librum referés, nec eſt propriè cauſa mutui, nec lucri; quod ſoluitur: ſed tantum materialiter ſe habet ad illud: atque adeò nec cooperatur vſuræ quidquid dicant Caietanus in ſumma, & 2.2.q.62.art.7.& Nauar.in ſum.Latina.c.17.nu.267.noſtram tamen ſententiam tenent Syluester loco citato, & Soto lib.6. de iuſtit. q.1.art.4.

De tabellione conſiciente ſcripturas vſurarias.

De tabellione vſurariorum ſcripturas conficiente, maior eſt controuerſia inter Doctores, vtrùm teneatur ad reſtitutionem. Sed quod mihi in hac parte dicendum videtur eſt, quòd, ſi tabellio nihil aliud facit, quam factum, prout fit, ſcribere, nec peccat, nec ad reſtitutionem tenetur; ſed ſui operis mercedem iuſtam recipere poteſt. Et ratio eſt: Nam ſcriptura illa ex ſe non dat cauſam exactioni, aut acceptioni, aut non reſtitutioni vſurarum, ſed tantum eſt velut teſtimonium veritatis. Et ſi quis obijciat, quòd tabellio talem ſcripturam vſurario exhibens tradit ei arma iniquitatis, cum virtute illius inſtrumenti cogit mutuatarium ad vſuræ ſolutionem, & ſic videtur ſe habere, ſicut qui arma furioſo miniſtrat, aut tradit chartas, taxillos, aliaue inſtrumenta luſoria eis, quos ſcit illis malè vſuros, reſpondeo, non eſſe ſimile. Nam inſtrumentum tabellionis per ſe non valet, niſi ad cognitionem veritatis; nec vſurarius poteſt eo contra mutuatarium vti, niſi virtute illius coram iudice illum côueniendo. Et iudex iuſtè iudicando non compellet vſuram ſoluere; ſuppoſito (vt procedo) quòd inſtrumentum illud eſt verum & purum, nec contractũ vſurarium verborum mutuatione, aut arte aliqua pallians. Et Eſtò, iure ciuili aliquæ vſuræ permittuntur, vt diximus art.1. huius quæſtionis, ex quo tamen leges illæ ſunt per ius canonicũ abrogatæ, non poterit iudex iuſtè iudicãdo, mutuatariũ ad vſuræ ſolutionẽ compellere. Imò adhuc ſecluſo iure canonico; ſi aliquando expediret ſecundum leges ciuiles iudicare, vbi, ſcilicet compertum eſſet vſuras aliquas eſſe tollendas ad neceſſitatibus reipublicę ſubueniendum, adhuc tunc inſtrumentum tabellionis vſurario exhibitum non eſſet inſtrumentum iniquitatis, ſed iuſtitiæ: Quia in tali caſu virtute illius ſimul & legis, veniret mutuatarius in foro exteriori iuſtè ad vſurarum ſolutionem compellendus. Nec ob id eſſet tabellio ad reſtitutionem cogendus: ſicut nec quando inſtrumentum venditionis, in qua alter eſt citra dimidium defraudatus exhibet, virtute cuius defraudatus per iudicem compellitur ſtare contractui. Adde quòd præfatum inſtrumentum veritatis, æquè valet mutuatario, ſicut, & mutuanti. Siquidem cognita per illam ſcripturam conditione contractus, ſcilicet, quòd fuit vſurarius, virtute eius in omni foro poterit agere contra vſurarium, vt vel vſuras ſolutas reſtituat, vel non ſolutas non exigat. Et iudex iuſtè iudicando, tenebitur vſurarium condemnare. Alioqui erit reus reſtitutionis, ſicut & ipſe vſurarius. In Clementina enim vnica de vſuris, ſub excommunicatione præcipitur iudicibus, & cæteris officialibus, ne ſecundum ſtatuta in fauorem vſurariorum alicubi facta, iudicent. Et hæc dicta ſint de toto iſto articulo.

ARTICVLVS IIII.

3.d.37.art. 6.ad 6. Et mal.q. 13. artic. 4. ad 17.& 19.& op.73.q.4. fi.& op.57. q.5.& 77. c.17.

Vtrùm liceat pecuniam accipere mutuo ſub vſura?

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod non liceat pecuniam accipere mutuo ſub vſura. Dicit enim Apoſtolus Roma. primo, quòd digni ſunt morte non ſolum qui faciunt peccata, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Sed ille qui accipit pecuniam mutuo ſub vſuris, conſentit vſurario in ſuo peccato, & præbet ei occaſionem peccandi: ergo etiam ipſe peccat.

*2. Præterea, Pro nullo commodo temporali debet aliquis alteri quamcunque occaſionem præbere peccandi. Hoc enim pertinet ad rationem ſcandali actiui, quod ſemper eſt peccatum, vt ſupradictum * eſt. Sed ille qui petit mutuum ab vſurario, expreſſe dat ei occaſionem peccandi: ergo pro nullo commodo temporali excuſatur.* Q.43.

3. Præterea, Non minor videtur eſſe neceſſitas quandoque deponendi pecuniam ſuam apud vſurarium, quàm mutuum accipiendi ab ipſo. Sed deponere pecuniam apud vſurarium, omnino videtur eſſe illicitum, ſicut illicitum eſſet deponere gladium apud furioſum, vel virginem committere luxurioſo, ſeu cibum guloſo: ergo neque licitum eſt accipere mutuum ab vſurario.

*Sed contra ille, qui iniuriam patitur, non peccat, ſecundum * Philoſophum in 5. Ethic. Vnde iuſtitia non eſt media inter duo vitia, vt ibidem * dicitur. Sed vſurarius peccat, inquantum facit iniuſtitiam accipienti mutuum ſub vſuris: ergo ille qui accipit mutuum ſub vſuris, non peccat.*

Lib.5.c.11. a me. to. 5. Lib. 5. c.5. declinãdo ad fi. to. 5.

*Reſpondeo dicendum, quòd inducere hominem ad peccandum nullo modo licet: vti tamen peccato alterius ad bonum licitum eſt, quia, & Deus vtitur omnibus peccatis ad aliquod bonum. Ex quolibet enim malo elicit aliquod bonum, vt dicitur in * Enchiridio. Et ideo Auguſt. * Publicolæ quærenti, vtrùm liceret vti iuramento eius qui per falſos deos iurat, in quo manifeſte peccat, eius diuinam reuerentiam adhibens, reſpondit, quòd qui vtitur fide illius qui per falſos deos iurat, non ad malum, ſed ad bonum, non peccato illius ſe ſociat, quo per dæmonia iurauit, ſed pacto eius bono, quo fidem ſeruauit: ſi tamen induceret eum ad iurandum per falſos deos, peccaret. Ita etiam in propoſito dicendum eſt, quod nullo modo licet inducere aliquem ad mutuandum ſub vſuris; licet tamen ab eo, qui hoc paratus eſt facere, & vſuras exercet, mutuũ accipere ſub vſuris, propter aliquod bonum, quod eſt ſubuentio ſuæ neceſſitatis, vel alterius. Sicut etiam licet ei, qui incidit in latrones, manifeſtare bona quæ habet, quæ latrones peccant diripiendo, ad hoc quod non occidatur, exemplum decem virorum, qui dixerunt ad Iſmael. Noli occidere nos quia theſauros habemus in agro, vt dicitur Hier.41.*

Aug. Enc. ca.11.to.3. Epiſt. 154. non longè à princ. to. 2. Et habetur 22. q. 1.c.Mouet te.

Ad primum ergo dicendum, quòd ille qui accipit pecuniam mutuo ſub vſuris, non conſentit in peccatum vſurarij, ſed vtitur eo: nec placet ei vſurarum acceptio, ſed mutuatio, quæ eſt bona.

Ad ſecundum dicendum, quòd ille, qui accipit pecuniam mutuo ſub vſuris, non dat occaſionem vſurario, vſuras accipiendi, ſed mutuandi. Ipſe autem vſurarium ſumit occaſionem peccandi ex malitia cordis ſui: vnde ſcandalum paſſiuum ex parte ſua eſt, non autem actiuum ex parte petentis mutuum. Nec tamen propter huiuſmodi ſcandalum paſſiuum debet alius à mutuo petendo deſiſtere, ſi indigeat: quia huiuſmodi paſſiuum ſcandalum non prouenit ex infirmitate vel ignorantia, ſed ex malitia.

Ad tertium dicendum, quod ſi quis committeret

pecuniam

pecuniam ſuam vſurario non habenti aliàs vnde vſuras exerceret, vel hac intentione committeret, vt inde copioſius per vſuram lucraretur, daret materiam peccandi: vnde & ipſe eſſet particeps culpæ. Si autem aliquis vſurario aliàs habenti vnde vſuras exerceat pecuniam ſuam committat, vt tutius ſeruetur, non peccat, ſed vtitur homine peccatore ad bonum.

SVMMA TEXTVS.

CVm dare mutuum ſub vſura peccatum ſit, & mutuatarius ei cauſam dare videatur, conuenienter D. Thom. pro complemento huius materiæ vltimo loco quærit, an mutuatarij pecuniam ſub vſura accipientes aliquod peccatum committant. Ad cuius difficultatis explicationem duas ſubijcit propoſitiones. Prima concluſio: Nullo modo eſt licitum aliquem ad mutuandum ſub vſura inducere. Probatur: Nullo modo licet aliquem ad peccandum inducere: ſed mutuare ſub vſuris eſt peccatũ: ergo. Secunda concluſio: Ab eo, qui paratus eſt mutuare ſub vſuris, nullum peccatum eſt mutuum petere, & accipere. Probatur: Vnicuique eſt licitum peccato alterius vti ad aliquod bonum; ſed accipiẽs mutuum ſub vſura ab eo, qui paratus eſt illud dare, nihil aliud facit, quam vti peccato alterius ad bonum: ſcilicet, ad ſubuentionem ſuæ neceſſitatis, vel alterius, quæ eſt quoddam bonum: ergo illud licitè facit. Conſequentia cum minori eſt nota, & maior probatur. Tum; quia Deus vtitur peccatis hominum ad bonum. Tum etiam teſtimonio Auguſtin. dicentis; quòd qui vtitur fide illius, qui per falſos deos iurat non ad malum, ſed ad bonum, non peccato illius ſe ſociat, quo per dæmonia iurauit; ſed facto eius bono, quo fidem ſeruauit. Eandem concluſionem confirmat D. Thom. exemplo illius, qui incidit in latrones, qui quidem licitè poteſt eis bona, quæ habet manifeſtare, ne ab eis occidatur, quamuis ipſi illa licitè ſurripere non poſſint. Quod & fecerunt decem viri, qui, vt vitam ad Iſmaele eos occidere volente, redimerent, theſauros ſuos ei obtulerunt, vt dicitur Hier. c. 41.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Dubium de inducente ad vſuras.

CIrca primam concluſionem huius articuli eſt difficultas, vtrùm inducere aliquẽ ad mutuandum ſub vſuris, vel aliud malum faciendam ſemper ſit peccatum. Et pro parte negatiua ex illo Geneſ. cap. 25. vbi Iacob dixit Eſau; Vende mihi primogenita tua, &c. tale poteſt deſumi argumentum. (Argum.) Id fuit inducere ad malum, quia primogenita habebant ſacerdotium annexum, quod vendere nullo modo licebat; & tamen Iacob in eo facto non peccauit, vt communiter dicunt Doctores: ergo. Et confirmatur: (Confirm.) In eodem lib. cap. 19. dicitur, quòd Loth nefandum Sodomorum peccatum impedire volens dixit eis; Habeo duas filias, adducam eas ad vos, abutimini illis. Quod nihil aliud fuit, quam inducere ad malum. Et 4. Reg. cap. 18. dicitur de Helia, quod conſtituit pactum cum principibus Baal dicens: Inuocate nomina Deorum veſtrorum, &c. quod ſimiliter inducere ad malum fuit. Tandem, ſi princeps Chriſtianus vellet cum principe pagano pactum inire; liceret ſibi ab eo petere iuramentum, etiam ſi ſciret per falſum deum iuraturum, quod eſt peccatum; ergo aliquando eſt licitum inducere ad malum.

Pro explicatione huius difficultatis aduertendũ eſt, aliud eſt inducere ad peccatum, aliud verò vti

A peccato alterius. Nam inducere ad peccatum, eſt cooperari peccato, quod eſt intrinſecè malum. Vti verò peccato alterius eſt ordinare peccatum, quod alius decreuit facere, ad aliquod bonum. Et hoc quidem non eſt malum, ſed licitum, cum ille, qui vtitur peccato alterius, non cooperetur illi, ſed præſupponat potius ipſum peccatum eſſe, ſicut & vſus vniuſcuiuſque rei præſupponit ipſam exiſtere. (Aliud eſt inducere ad peccandum aliud vti peccato alterius.)

1. Conclu. Hoc conſtituto, ſit prima concluſio, inducere ad mutuandum ſub vſura, vel ad faciendum aliud malum, eſt intrinſece peccatum, nec vnquam licitum. Probatur: Quilibet, ſi poteſt, tenetur ex charitate a proximo peccatum repellere: ergo, ſi ad illud inducit, peccat. Et confirmatur: Cooperari ad peccatũ eſt malum, ſed qui inducit alium ad peccãdum, eius peccato cooperatur: ergo.

B 2. Conclu. Secunda concluſio: Vti peccato alterius non eſt intrinſecè malum. Probatur. Vtens peccato alterius, non cooperatur ei, ſed præſupponit ipſum eſſe: ergo non eſt neceſſarium, quod in tali vſu peccet. Ex hoc infero primò, quod ſi homo vtatur alieno peccato ad bonum aliquod, vel honeſtum, vel vtile, nullum peccatum committet, quin potius Deus hac ratione peccatis vtitur hominum vt ex D. Auguſtin. probat D. Thom. in hoc articulo. Si autem vtatur illo ad peccatum veniale, tantum erit veniale peccatum. Ex quo infero ſecundo rurſus, quod qui nulla neceſſitate compulſus accipit mutuum a fœneratore parato dare ad vſuras, tantum peccat peccato prodigalitatis, quod ex genere ſuo non eſt C mortale. Excuſabitur tamen omnino a peccato, ſi aliquam habuerit neceſſitatem, etiam ſi non ſit multum grauis; vt decentia ſtatus, ornatus, vel perſonæ. Quare ſi magnates ad faciendum conuiuium, vel ad torneamenta exercenda mutuum accipiant ſub vſura, non peccabunt. Si autem illud accipiant propter voluptatem tantum peccabunt venialiter. Si verò accipiatur ad licitas exercẽdas negotiationes, nullum erit peccatum.

3. Conclu. Tertia concluſio: Quotieſcunque id, quod petitur, iuſtè fieri poteſt, & bona intentione petitur, licet petens ſciat alium id male facturum, nullum peccatum committit, ſed licite illud petere poteſt. Itaque qui ob aliquam neceſſitatem bono animo petit ab alio pecuniam mutuò, quam mutuans po- D teſt gratis dare, etiam ſi ſciat alium fœneraturum, licitè illam petere & accipere valet. Probatur: Quod petitur eſt bonum, & malum, quod ſequitur tantum eſt ex malitia mutuantis: ergo illud petens nullo modo peccat. Et confirmatur: Petens nulla ratione ad malum cooperatur cum illud non ſui, ſed ex mutuantis malitia ſequatur: ergo nullum peccatum committit.

4. Conclu. Quarta concluſio: Quando id, quod petitur, non poteſt iuſte ab alio præſtari, ipſa petitio eſt mala, & illicita. Probatur. Nam eſt cooperari ad peccatum alterius. Vt ſi ab amico petas, quòd furetur, &c. Quare ſemper conſiderare oportebit, an actus petitus iuſtè ab alio poſſit præſtari. Nam hæc eſt radix iuſtæ, aut iniuſtæ petitionis.

E Ad 1. arg. Ad primum argumentum nonnulli reſpondent, Iacob excuſari a peccato in emptione primogenituræ ex prouocatione fratris ad vendendum, qui illum incitauit. Et ſic non fuit Iacob cooperatus ad malum, ſed tantum vſus peccato alterius. (Quid ſit dicendum de Iacob emẽte primogenituram.) Hanc expoſitionem ſimul cum alia aſſignat Caietanus ſuper iſtum locum. Sed meo iudicio eſt merè voluntaria, videturque textu magis repugnans, quam conſentiens. Habetur enim in litera, quòd coxit Iacob pulmentum; ad quem cum veniſſet Eſau, de agro laſſus, ait; Da mihi de coctione hac rufa, quia oppido laſſus ſum: Cui dixit Iacob; Vende mihi primogenita tua. Ille reſpondit: En morior,

quid mihi proderunt primogenita? Ait Iacob: Iura ergo mihi. Iurauit Eſau. Et ſic accepto pane, & lentis edulio comedit, & bibit, & abijt paruipendens, quod primogenita vendidiſſet. Quibus verbis non video, qua ratione ſuprapoſita expoſitio quadrare poſſit; cum Iacob dicatur à fratre ſuo petijſſe non ſolum, vt primogenita venderet pro edulio, ſed etiam, quòd venditionem iuramento firmaret. Alij reſpondent, quòd primogenituræ habebant aliquid temporale, cui annexum erat ſpirituale: & quod Iacob non emit eam ratione ſpiritualis, ſed tantum ratione temporalis, quod licitum erat. Cæterùm nec hæc ſolutio mihi placet. Nam quamuis ſit ſufficiens ad oſtendendum Iacob in illo facto non peccaſſe, peccato ſimoniæ; non tamen declarat illum aliud peccatum non commiſiſſe, ſcilicet, aut iniuſtitiæ, quod ex inæqualitate pretij ad rem emptam deſumitur, aut contra charitatem, qua in caſu neceſſitatis, in quo Eſau ſeipſum ſignificauit exiſtere, dum dixit; En morior: quid mihi proderunt primogenita; gratis pulmentum, & non pro tanto pretio dare, teneri videbatur. Quod mihi in hac parte verius dicendum videtur, eſt, quòd ius primogenituræ erat ipſius Iacob de iure. Ex diuina enim determinatione prædictum fuit; Quia maior ſeruiet minori. Propter quod Malachiæ primo, dixit Dominus: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Et Apoſtolus ad Roman. nono. Antequam nati fuiſſent, aut quidquam boni, aut mali egiſſent, vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret; non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt; Quia maior ſeruiet minori. Sicut ſcriptum eſt: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Hoc autem reuelatum fuit matri; quæ Iacob diligebat. Cum enim paruuli in vtero eius collidérentur, & ipſa conſuleret Dominum, reſponſum fuit ei: Duæ gentes ex vtero tuo diuidentur, populus quoque populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori. Geneſ. vigeſimoquinto. Quod & ipſa filio non occultaſſe eſt veroſimile. Eſau verò de facto ius primogenituræ poſſidebat. Atque adeò fuit licitum Iacob, prædictum ius ad ſe retrahere per cautelam. Idque fecit dum vidit Eſau ita laſſum de agro venientem, vt timeret mori, concupiſcentemque, & petentem pulmentum, quod ipſe coxerat. Nec in hoc peccauit Iacob, peccato ſimoniæ: quia non intendebant emere rem ſacram: ſed tantum redimere ſuam vexationem per medium licitum, qualis eſt emptionis. Nec contra iuſtitiam: quia ex quo id, ꝙ ſuum erat, de iure accipere quærebat, etiam pro nihilo illud habere potuit. Eſau autem peccauit non ſolum peccato gulæ cibum inordinatè appetendo, quod & ſcriptura ſignificauit, dum dixit, propter id appellatum fuiſſe nomen eius, Edon: Sed etiam ſimoniæ, rem ſacram vendere intendendo. Quia non eſt veroſimile, quòd vir prudens rem tanti valoris, quanti erat primogenitura (de cuius ratione erat, quod haberet duplicem partem in bonis paternis reſpectu aliorum fratrum propter quod & Ioſeph, cui Iacob dedit primogenituram, duas partes habuit inter fratres, duaſque tribus in Iſrael, ſcilicet, tribum Ephraim, & tribum Manaſſe (pro tam modico pretio vendi petijſſet. Idcircò dicunt hoc loco Hebræi cibum iſtum non fuiſſe pretium emptionis primogenituræ; ſed vltra pretium fuiſſe datum à Iacob, per modum curialis conſuetudinis. Qua in tranſlatione rei notabilis recipiẽs, vltra pretium, ſoluit vinum, vt vulgo dicitur, quod intelligitur totum prandium. Qui etiam mos, nunc Hiſpaniæ in aliquibus locis obſeruatur. Proptereaq; dicitur in textu: iurauit ergo Eſau, & vendidit primogenita. Et ſic accepto pane & lentis edulio comedit, & bibit, & abijt. Sed quidquid ſit de hoc, interpretatio tamen

Sententia Hebræorũ

A à nobis data, ex ſacriſque litteris collecta ſufficienter ſatisfacit difficultati.

Ad confir. De Loth offerente filias.

Ad aliud de Loth, qui, vt nefandum Sodomorum peccatum impediret filias obtulit, quibus abuterentur, reſpondet Caietanus in præſenti dicens; illum in eo facto non peccaſſe, quia non obtulit filias animo recompenſandi malum malo, ſed placandi populum furentem, credens quod populus non acceptaret oblationem. Sed ea ſubmiſſione placatus deſiſteret ab incepto. Probatque ſuam ſententiam teſtimonio Diui Petri in ſecunda ſua Cano. capit. ſecundo, dicente, quòd Deus iuſtum Loth oppreſſum à nefandorum iniuria, ac luxurioſa conuerſatione eripuit; aſpectu enim & auditu iuſtus erat, habitas apud eos, qui de die in diem ani- B mam iuſtam iniquis operibus crucibant. Quæ verba de Loth vere dici non poſſent, ſi illa ſua oblatione filiarum, peccati alicuius eſſet particeps. Et in cap. offerebat. 32. quæſtione 7 etiam dicitur, quòd Loth in illo facto non peccauit. Contrariam tamen ſententiam tenent multi alij; Inter quos vnus eſt Liranus ſupra decimum nonum capitulum Geneſis. & Soto libro 6. de iuſtitia. quæſtio. prima, articulo quinto. Qui dicunt Loth illo ſuo facto peccaſſe; niſi fortè ex ignorantia excuſetur. Et ratio eſt: Nam, vt pater tenebatur filiarum pudorem ſeruare, nec decebat ipſum illo medio vti ad placandum populum. Eiuſdem etiam ſententiæ videtur eſſe Diu. Auguſtinus, relatus in capit. quod ait. 14. diſtinctio. Vbi dicit, non eſſe tribuendum conſilio, C quod fecit Loth, ſed perturbationi mentis, quę eius culpam extenuauit. Quę ſententia mihi multo magis probatur. Nulli enim eſt licitum minimum malum facere, pro vitando maximo, vt D. Auguſt. in libro contra mendacium latè probat. Et certum eſt, quòd inducere ad fornicationem aut illi conſentire eſt malum, quod fecit Loth, quando dixit. Habeo duas filias, adducam eas ad vos Abutimini eis. Hęc enim oblatio fieri non potuit, quin conſentiret in re, quæ ex genere ſuo erat peccatum, & non ſolum veniale, quale eſt mendacium officioſum: ſed etiam mortale: quale eſt luxuria. Exoneratus tamen fuit à tanto; licet non à toto. Tum ratione perturbationis mentis, in qua erat. Tum etiam; quia nefando vitio in ſuis conciuibus, & iniu- D riæ in ſuis hoſpitibus, occurrere volens, id dixit. Et ad teſtimonium adductum ex canonica Petri, dico, Loth verè iuſtum appellari poſſe, etiam ſi in illo ſuo facto peccauerit. Tum, quia ante illud iuſtus fuit, aſpectuq;, & auditu, & modis omnibus caſtus ac purus, vt ibidem dicitur. Tũ ẽt; quia eius peccati creditur egiſſe pœnitẽtiã. Quod ſatis eſt, vt iuſtus dicatur.

De Helia conſtituente pactum cum ſacerdotibus Baal.

Ad aliud de Helia, conſtituente pactum cum ſacerdotibus Baal, vt ipſi inuocarent nomina Deorum ſuorum, reſpondeo primò, verba illa Heliæ non fuiſſe verba prouocantis ad peccatum, ſed dirigentis illud in confuſionem ſacerdotum: & ignominiam Baal. Vel ſecundò reſpondetur, quod verba illa tantum fuerunt permiſſiua, & non conſultiua. Sed melior eſt prima ſolutio Adrianus dicit, quòd quando aliquis paratus eſt ad malum, licitum eſt ab eo illud petere. Et quia illi ſacerdotes parati erãt inuocare nomina falſorum Deorum: idcircò potuit Helias id iuſtè ab eis petere. Et hoc quidem verum eſt. Præſertim, ſi talis paratus ſit ſecundum actualem volitionem. Nam ſi tantum eſt paratus habitualiter, non carebit ſcrupulo illa mali petitio, quia quodam modo erit cauſa illius prauæ nouę volitionis. Ex quo infero, non eſſe ſatis tutum mutuum petere offerendo lucrum, etiam à parato; ne fortè inducamus ad malam actionem. Quamuis petere mutuum, etiam ſi ſciamus alium non mutuaturum, niſi ſub vſura, ſit licitum, vt diximus in tertia conclu-

cluſione. Et per hoc patet, ſolutio ad vltimum argumentum. A

Dubium an liceat cõſulere minus malũ.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, ſuppoſito, quòd non eſt licitum inducere ad minus malum, pro maiori vitando, vtrùm ſaltem liceat conſulere minus malum, ne maius fiat. Verbi gratia, eſt quis paratus occidere Petrum. Dubium eſt, vtrùm ſit licitum conſulere illi mutilationem? Et pro parte negatiua

1. argum. argumentum deſumptum ex Paulo ad Rom. 1. dicente; Non ſunt facienda mala, vt inde eueniant bona: ſed conſulere minus malum eſt peccatum: ergo non eſt faciendum etiam ad vitandum maius malum. Et confirmatur: Conſulere minus malum eſt inducere ad illud, cooperarique peccato: ergo nulla ratione poteſt contingere, vt licitè fiat.

2. argum. Secundò: Non eſt licitum petere, quod alius non poteſt licitè præſtare; vt diximus dubio præcedenti: B ſed alius non poteſt licitè facere minus malum: ergo nec alicui licet illud petere. Caietanus in præſenti, vt ad hanc difficultatem reſpondeat, prænittit, aliud eſſe offerre alicui materiam, in qua exerceat minus malum, & aliud inducere ad illud. Nam primum eſt licitum, & ſecundum eſt malum. Et ſic dicit non eſſe licitum conſulere, & inducere ad minus malum, pro maiori vitando.

Concluſio. Hoc tamen non obſtante, dico, veriſſimum eſſe, quod licet conſulere minus malum pro vitando maiori, ſuppoſito, quòd ille, cui conſilium datur conſtitutum habeat, apud ſe maius malum perpetrare. Et probatur: Illud conſilium habet bonum obiectum, & finem: ergo eſt bonum. Et quidem, quod finis C ſit bonus eſt manifeſtum. Quod verò obiectum etiam ſit bonum probatur: Nam obiectum illius cõſilij non eſt abſolutè: Fac hoc malum, ſed hoc conditionale, ſcilicet; Si illud maius malum certus es facere potius fac hoc minus; quod eſt conſonum rationi. Idem etiam, docet D. Auguſt. in lib. quæſtionum ſuper Exodum, & refertur in cap. ſi quod. 33. quæſt. 2. & D. Chryſoſt. homil. 27. ad populum Antiochenum.

Ad 1. arg. Ad primum argumentum reſpondeo negando, quòd conſulere minus malum ſuppoſito, quod is, cui conſilium datur decreuerat maius facere, ſit malum; ſed potius eſt bonum. Vnde quamuis conſulens ſit cauſa minoris mali, non ideò dicitur cauſa mali, ſed cauſa bonæ illius electionis. Et ad confirmationem reſpondetur, quòd qui conſulit minus malum, non inducit ad illud, ſed tantum remouet a maiori malo, quod eſt bonum.

Ad 2. arg. Ad ſecundum reſpondeo, quòd qui conſulit minus malum non petit, id, quod alius licitè præſtare non poteſt. Nam abſolute tantum petit, quòd grauius malum non faciat. Si autem acquieſcere non vult, niſi minori malo perpetrato, facienti tribuendum eſt non conſulenti.

Dubiũ circa ſol. ad 3. In ſolutione ad tertium argumentum agit D. Th. de deponẽte pecunias apud vſurarium. Circa quod poteſt eſſe difficultas, vtrùm qui deponit apud aliquem pecunias, quibus ſcit ipſum fœneraturum, aliquod peccatum committat. Et pro parte negatiua argumẽtor primò: ſi talis peccaret ex eo eſſet, quòd præberet vſurario materiam peccandi: ſed hæc ratio non eſt ſufficiens: ergo. Probo minorem: Petere mutuum ab eo quem ſcio ſub vſuris mutuaturum, non eſt peccatum, vt diximus in principio huius articuli, quando ipſe eſt paratus mutuò dare: ſed hoc etiam eſt præbere materiam peccandi: ergo id non eſt ſufficiens culpam inducere. Et confirma-

Confirm. tur: Secundum ſententiam D. Tho. in iſto articulo, non peccat ille, qui incidens in latrones pecunias, quas diripiendas eſſe ſcit, manifeſtat. Idque probat exemplo decem virorum, qui ad Iſmael dixerunt: Noli occidere nos, quia theſaurũ habemus in agro, vt habetur Ieremiæ 41. ſed hoc etiam eſt præbere materiam peccati: ergo.

Ad explicationem huius difficultatis dico primò, 1. Dictum. quòd regulariter loquendo, quicunque committit rem aliquam cuſtodiendam cuſtodi infideli, vt ſi cõmittat virginem luxurioſo, & cibum guloſo, peccat, quia cooperatur peccato, quod rationabiliter metuere tenetur.

Dico ſecundò, quod vſurarius pecuniam, quam in depoſito habet, mutuans ad vſuram, duplex peccatum committit, vnum diſtractionis, & alterum vſuræ. Quæ ita inter ſe diſtinguuntur, vt vnum ſine alio poſſit inueniri. Qui enim diſtrahit eas pecunias in licitas negotiationes tantum peccat peccato diſtractionis, & non vſuræ. Ex quo infertur in deponente pecuniam apud vſurarium, duo etiam poſſe conſiderari. Primum eſt, quod illam deponit apud diſtractorem. Secundum, quod deponit eam apud vſurarium, aliàs non habentem, vnde vſuras exerceat. Et quidem, quod ratione primi ſit particeps culpæ diſtractionis, nulla eſt difficultas. Sicut nec quod committens cibum guloſo eſt particeps gulæ & committens virginẽ luxurioſo eſt particeps luxuriæ. Non enim poteſt eſſe ſine peccato committentis, vt actum cuſtodiæ exigat quis ab eo, quẽ ſcit probabiliter illum non facturum. Et quantum ad hoc eſt diſcrimen inter petentem mutuum ab vſurario, & deponentem pecuniam apud eundem. Nam in primo, actus petitus eſt bonus, ſcilicet, mutuare, qui ſcitur exercendus ab eo quamuis male, propter ſuam malitiam. Et in ſecundo actus bonus eſt debitus, ſcilicet, cuſtodia, qui vt committitur illi, a quo ſcio non eſſe exercendum ſine peccato, eſſe non poteſt. Et ſi quis obijciat; Quilibet eſt do-

Obiectio. minus rei ſuæ: ergo ſi illam deponat apud diſtractorem nullum peccatum committet; Probo conſequentiam: Nam eo ipſo videtur deponens, implicitè dare licentiam depoſitario pecunias diſtrahen-

Reſponſio. di; reſpondetur negando conſequentiam. Et ad probationem dico, falſum eſſe, quod deponens pecunias apud diſtractorem, aut implicitè, aut explicitè det facultatem depoſitario pecunias diſtrahendi. Imò eo ipſo, quod quis aliquid dat alicui in depoſito, vult ſibi illud ſecundum iura depoſiti D ſeruari, quæ diſtractionem omnino prohibent. Quare ſic deponens participabit cum depoſitario in mala cuſtodia, ſi pecuniam apud eum deponat. Cæterum, quia peccatum diſtractionis depoſiti non ſemper eſt mortale, idcirco committens pecunias non ſemper peccat mortaliter. Itaque hæc certa ſunt. Sed quod habet difficultatem eſt, vtrùm deponens pecuniam apud vſurarium, non ſolum peccet peccato diſtractionis, ſed etiam peccato vſuræ, participando cum illo? Ad quod breuiter reſpondeo, quod ſicut petere mutuum ab vſurario, non eſt peccatum vſuræ: ita nec deponere pecuniam apud eundem propter rationem in primo argumento adductam. Præbere enim materiam peccandi, non eſt peccatum, niſi ſimul qui talem ma- E teriam præbet peccato cooperetur. Vt eſt videre in eo, qui incidit in latrones, & in eo, qui ab vſurario paratо petit pecunias mutuo. Si quis autem obijciat contra hoc D. Thom. in ſolutione ad tertium dicentem, quòd deponere pecuniam apud vſurariũ eſt peccatum, reſpondetur quod hoc ideò dicit, quia peccat talis peccato diſtractionis, vt diximus, & non peccato vſuræ. Ex quo infertur, quod ſi vſurarius, apud quẽ pecunia deponitur, habet aliàs, vnde vſuras exerceat, reddereque poſſit depoſitum tempore requiſito, ille, qui deponit apud ipſum pecunias, nec etiam peccat peccato diſtractionis. Tunc enim ta-

lis vſurarius non infidelis, ſed fidelis depoſitarius eſt cenſendus. Atque adeo talem pecuniam deponens apud eum, actum debitum requiſiſſet ab illo, quem credit probabiliter illum facturum. Et per hæc patet ſolutio ad omnia obiecta.

Dubium de monte pietatis.

Circa iſtum articulum ſolet vltimò dubitari, vtrũ Mons pietatis ſit vſurarius? Ad cuius explicationem aduertendum eſt, primò, quod Mons pietatis dicitur cumulus pecuniæ a populo congregatus, ad ſubleuandas per mutuum pauperum neceſſitates, ea tamen lege, vt mutuatarij ſingulis menſibus exiguam pecuniam conferant vltra ſortem: non quidem ratione mutui, ſed velut ſtipendium miniſtrorum. Cuius Montis pietatis frequens eſt vſus in Italia. Secundo eſt aduertendum, Montem pietatis multis modis poſſe congregari. Primò, vt, ſi reipublicæ ab aliquo detur auri pondus in harum com mutationum vſus conuertendum, reſeruatio tamen penes ſe dominio. Secundo, vt, ſi reſpublica ex publico ærario id faciat. Tertiò, vt, ſi ciues ſinguli contributionem faciant ad Montis inſtitutionem. Et quidem, quantum attinet ad præſens inſtitutum, nihil refert, an Mons conſtet ex auro, vel ex frumento, vel ex rebus alijs vſu conſumptibilibus. Eadem enim eſt de omnibus his ratio. Capitula autem Montis pietatis ſunt. Primum, quod pecunia, aut frumentum non detur, niſi in certum tempus, puta, in annum. Nam ſi per indiffinitum tempus daretur cumulus deficere poſſet. Secundum eſt, quod mutuatarius det pignus a miniſtris Montis cuſtodiendum, hac lege, quod ſi intra ſtatutum tempus debitum ſoluerit, ſibi reddatur ſanum, ſaluum, & integrum. Si verò non ſoluerit vendatur pignus, & reddatur Monti, quod debetur, reliquum autem detur ipſi pauperi mutuatario. Tertium tandem capitulum eſt, quod mutuatarij ſingulis menſibus reddant aliquid vltra ſortem pro alendis miniſtris huius Montis. Quorum primus eſt neceſſarius pro numerandis pecunijs. Secundus, pro ſcribendis rationibus dati, & accepti. Tertius, pro ſeruandis pecunijs. Quartus, pro conſeruandis pignoribus, curandoque, vt non perdantur, nec vileſcãt. &c. Quibus poſitis eſt dubium, vtrùm iſte Mons pietatis ſit vſurarius. Et pro parte negatiua, argumentor primò. Si ibi aliqua eſſet vſura ex eo eſſet, quod mutuatarius aliquid reddit vltra ſortem: ſed id non fit ratione mutui; ſed ad alendos miniſtros: ergo nulla ibi eſt vſura. Et ſi quis dicat, pauperes, quales ſunt illi, qui mutuò accipiunt, non teneri ad alendos miniſtros, & ſic eſſe vſurant, aliquid accipere vltra ſortem, contra hoc eſt argumentum: Mons ille ab illis debet ſeruari incolumis, quorum intereſt mutuatio: ſed tantum intereſt pauperum; & non diuitum, aut reipublicæ: ergo ad pauperes ſolum ſpectat miniſtros ſuſtentare. Secundo ſic argumentor: Pius Secundus approbauit talem Montem pietatis: & in Concilio Lateranenſi ſub Leone Decimo, ſimiliter fuit approbatus, extatque bulla approbationis, in qua ſententia excommunicationis fertur in eos, qui contra, vel diſputauerint, vel prædicauerint: ergo talis Mons non eſt vſurarius.

Mons pietatis quod ſignificet. *Multiplex mons pietatis.* *Pũctus difficultatis. 1. argu.* *2. argum.*

Pro explicatione huius difficultatis aduertendũ eſt, quod radix illius conſiſtit in explicando, an pauperes teneantur alere miniſtros Montis, vel potius illi, qui mutuant pecunias? Et quia de hoc varie ſentiunt Doctores, quibuſdam dicentibus pauperum intereſſe miniſtrorum ſuſtentationem, alijs verò negantibus, ſed ipſius mutuantis, ſimiliter etiam ſunt variæ ſententiæ de eo, vtrùm Mons pietatis ſit licitus necne. Nam illi, qui dicunt miniſtrorum ſuſtentationem, pertinere ad ipſos mutua- A tarios (quorum vnus eſt Medina in tract. de cambijs) conſequenter affirmant, illum Montem non eſſe vſurarium. Cæterum illi, qui docent, quod miniſtrorum ſuſtentatio pertinet ad ipſum mutuantem, (quorum vnus eſt Caietanus) conſequenter dicunt, illum montem eſſe illicitum, & vſurarium. Quorum ſententia mihi magis placet veriorque videtur. Et probatur: Si homo diues mutuaret pauperibus centum ad tempus accepto pignore, & poſtea acciperet aliquid vltra ſortem, eſſet vſurarius; ſed idem contingit in Monte pietatis: ergo eſt vſurarius. Patet conſequentia: Nam eadem eſt vtriuſque ratio. Et confirmatur: Si particularis homo mutuaret eiſdem legibus, quibus & Mons pietatis, eſſet vſurarius: quia aliquid acciperet vl- B tra ſortem: ergo idem erit dicendum de republica. Secundò: Pauperes non ſunt domini illius pecuniæ: ergo non magis pertinet ad ipſos miniſtrorum ſuſtentatio, quam illius, qui mutuum confert: atque ex conſequenti erit vſura ſtipendium ab illis exigere: quia daretur ratione mutui. Et ad primum argumentum reſpondetur, conceſſa maiori, negando minorem. Nam cum mutuatarij non teneantur alere miniſtros, ſi aliquid dant vltra ſortem, erit vſura. Et quando dicitur in argumento. Ad illos pertinet miniſtrorum & Montis ſuſtentatio, quorum intereſt mutatio: ſed pauperum intereſt, & non ipſius mutuantis: ergo. Reſpondeo, negando conſequentiam. Quia eadem ratione probaretur ad pauperes pertinere, ſuis expenſis diuitias hominis qui ſolitus C eſt mutuare, conſeruare, quod tamen nullus affirmat. Præterquam quod, vt diximus in ſuperioribus, beneficium mutui eſt eius generis, vt gratis debeat exhiberi: Atque ideò, qui mutuat debet ſupra ſe recipere onera, quæ ſunt mutuationi annexa, aliàs non mutuat. Quare cum miniſtrorum ſuſtentatio in Monte pietatis ſit mutuationi annexa: ſicut & ſuſtentatio mutuantis, non pertinebit ad mutuatariũ, ſed potius ad illum, qui mutuat. Ex hoc infertur, quod quicunque ex ſua ſubſtantia Montem pietatis erigere cogitauerit, debet ante omnia ſtipendia ſtatuere, quibus miniſtri ſuſtententur; vel rempublicam obligare, vt Montem ſuſtentet. Alioqui non erit perpetuus, cum ab ipſis mutuaterijs proprijs expenſis ſuſtẽtari non poſſit. Caietanus dicit, quod D in pluribus ciuitatibus Italiæ miniſtri ſuſtentantur ſtipendio publico ciuitatis. Et tunc Mons pietatis non ſolum eſt licitus, verum etiam vtiliſſimus reipublicæ.

Mons pietatis illicitus. *Ad 1. argu.*

Ad ſecundum argumentum dico, primò cum magiſtro Soto lib. 6. de Iuſtitia, quæſt. 1. articulo 6. quod non omnia acta illius concilij Lateranenſis more, & vſu ſunt recepta, vt conſtat. Nam in ſeſſ. 9. præcipitur, quod ſacerdotes, qui per ſex menſes non recitauerint horas Canonicas, priuentur ſacerdotijs, & beneficijs. Quod tamen vſu receptum non eſt. Et idem dicere poſſumus de eodem cõcilio quantum ad Montem pietatis. Vel ſecũdò, reſpondetur, quod excommunicatio in bulla contenta non abſolutè infertur contra omnes, qui prædicauerint, vel di- E ſputauerint contra Montem pietatis, ſed tantum contra illos, qui non receperint capitula illius, quæ nec iuri canonico, nec naturali fuerint repugnantia. Vnde cùm capitulum illud, quo præcipitur aliquid dare vltra ſortem ſingulis menſibus, tam iuri canonico, quam naturali repugnet, non erit peccatum illud impugnare, & reprehendere; ſicut & illud impugnauit Caietanus, qui fuit tempore illius Concilij, nec tamen propterea damnatur ab aliquo. Præterquam, quod etiam penſio, quæ approbatur a bulla Concilij ſolum eſt ea, quę ſoluitur ratione obligationis factæ, ſub qua mutuum datur. Quæ quidem

Ad 2. argu.

dem ab ipſis mutuatarijs ſolui debet. Nec hoc eſt dare aliquid pro mutuo: ſed tantum firmare fidem, quam mutuatarius ſuis expenſis exhibere tenetur, vt mutuum accipiat. Et eſt hæc noſtra ſententia intelligenda, quando inſtitutores Montium pietatis in pecunia, vel in tritico, pro mutuandis indigentibus populi, non renunciant dominium pecuniæ, aut tritici in communitatem pauperum indigentium. Nam ſi illud renunciant licitum erit pro ſuſtentatione miniſtrorum, aliquid à mutuatarijs exigi vltra ſortem, vt dicebat Medina. Quam etiam ſententiam tenet Nauarro ſuper cap. ſi fœneraberis. 14. quæſtio. 3. à nu. 64. Et ratio huius eſt. Nã cum dominium illius Montis tunc ſit penes pauperum communitatem, ſi ipſi aliquid vltra ſortem contribuunt, pro eius, & miniſtrorum, & ſumptuum ſuſtentatione, non rem alienam, ſed ſuam agere erunt dicendi. Et in hoc caſu arbitror ſummus Pontifices citatos hanc Montis inſtitutionem approbaſſe; quia, vt ſic, nec iuri naturali, nec canonico repugnat.

De cenſuũ venditione

Huic materiæ de vſuris annexa eſt alia de cenſuum emptione, atque venditione. Cæterum quoniam D. Thom. cuius interpretis munus ſubiui, nihil de hac re agit in præſenti, ab eius longa diſputatione abſtinere æquum iudicaui, tantum ea dicens, quæ pro complemento vſurarum neceſſaria videbuntur. Et ſic ſolum eſt difficultas, vtrùm cenſuum venditio ſit vſuraria; Ad cuius explicationem aduertendum eſt primò, quod, quamuis nomen cenſus plura ſignificet, in præſenti tamen tantum accipitur prout ſignificat ius percipiendi penſionem aliquam, ſiue in fructibus, ſiue in pecunia ex re, ſupra quam cenſus conſtituitur. Ex quo fit, vt cenſus non debeat conſtitui ſupra rem omnino infructiferam, ſed ſupra rem, quæ ferat fructus, vel abundantiores, vel ſaltem æquales penſioni cuius percipiendæ ius alteri venditur. Secundò eſt aduertendum, quod cenſus eſt duplex. Vnus, qui dicitur, reſeruatiuus; alter conſignatiuus. Reſeruatiuus eſt, quando quis rem ſuam alteri vendit, reſeruato ſibi iure recipiendi quotannis partem aliquam. De quo in præſenti non dicemus: quia non eſt in vſu; eius tamen mentionem facit Gloſſa ſupra cap. conſtitutus. de relig. domib. Cenſus autem conſignatiuus eſt, quando quis retentis ſuis bonis, eorumque vſu, conſignat alteri certam penſionem, ſingulis, vel annis, vel menſibus ſoluendam. Et hic adhuc eſt multiplex. Nam primò diuiditur in cenſum perpetuum, & redimibilem, & de por vida. Rurſus alter eſt realis; & eſt ille, qui ſupra rem conſtituitur: alter perſonalis, qui conſtituitur ſupra perſonam. Plures alias diuiſiones adducit Conradus, quæſt. 72. de contractibus. & Syluester verbo. vſura. 2. §. 11. & ſequẽ. Quas, quia impertinentes ſunt ad præſens inſtitutum, conſultò prætermitto.

Cenſu duplex.

1. Conclu.

His poſitis ſit prima concluſio: Vnuſquiſque poteſt realem cenſum ſupra bona ſua conſtituere, modo ſint libera. Hæc concluſio ab omnibus recipitur. Et probatur: Vnuſquiſque poteſt bona ſua libera donare, & vendere: ergo & ſuper ea cenſum conſtituere. Patet conſequentia. Eadem eſt vtriuſque ratio. Dixi notanter in concluſione: Modo ſint libera, propter bona maioricatus, ſupra quæ abſque regia facultate, non poteſt cenſus conſtitui.

2. Conclu.

Secunda concluſio: Emptio, & venditio talium cenſuum realium eſt licita. Hæc concluſio eſt communis omnium Doctorum tam Theologorum, quam Canoniſtarum, vno excepto, Henrico de Gandauo. Qui quodlib. 1. quæſt. 39. ait eſſe vſuram emere cenſus, qui de nouo ſupra aliqua bona conſtituuntur. Probatur tamen noſtra concluſio: Vnuſquiſq; poteſt vendere rem ſuam, & eius fructus; ita, vt maneat obligatus ſingulis annis quandam partem bo-

A norum ſoluere: ergo & poterit vendere ius exigendi tales fructus; atque ex conſequenti cenſuum venditio eſt licita. Et confirmatur: Lege ſuperioris compelluntur homines ſingulis annis partem bonorum ſoluere, vt patet in decimis: ergo & pro iuſto pretio poterit quiſque ſimile ius emere. Denique hæc veritas diffinita eſt à Martino Quinto, & Calixto III. in Extrauagantibus, quæ incipiunt. Regimini vniuerſalis Eccleſiæ. Eſtque concluſio intelligenda tam de cenſu fructuario, quam pecuniario. Nam cum iura allegata non diſtinguant inter cenſus fructuarios, & pecuniarios; & item fructus ſint pretio æſtimabiles, eadem eſt omnium ratio.

Argumentum contra ſecundam concluſionem.

B Sed contra hanc concluſionem eſt argumentum: Qui mutuat pecunias, vt vltra ſortem aliquid accipiat eſt vſurarius: ergo & qui emit cenſum. Antecedens eſt manifeſtum, & conſequentia probatur: quia vtrobique idem ſequitur effectus: cum tantum lucretur vnus, quantum & alter, & vterque ſaluo capitali. Reſpondetur tamen, negando conſequentiam. Non enim eſt eadem vtriuſque ratio. Nam in mutuante eſt facultas exigendi pecuniam quam mutuauit: mutuatariuſque tenetur eam reddere. Cæterum in cenſuum venditione non eſt talis facultas, vt infra dicemus, ſed ſuis pecunijs emit ius petendi tantum certam quantitatem ſingulis annis. Præterquã quod, ſi argumentum factum aliquid valeret, eodem probaretur concubitum coniugalem eſſe illicitum; quia habet eundem effectum, quem vagus concubitus, nempe prolis ſuſceptionem: quod tamen
C nullus dixit. Et ſic nulla eſt illa conſequentia propter rationem iam dictam.

Reſponſio.

3. Conclu.

Tertia concluſio: Vnuſquiſque poteſt licitè emere cenſus perſonales. Probatur: Vnuſquiſque poteſt ſeipſum obligare ad reddendam alicui certam pecuniæ quantitatem, iuſque illam petendi gratis donare: ergo & poterit illud ius vendere, cum ſit pretio æſtimabile. Et confirmatur: Stando in lege naturæ, & in lege veteri, vt patet Leuitic. 25. vnaquæque perſona poteſt ſeipſam vendere, & in ſeruitutem tradere: ergo & aliquam penſionem ſupra ſeipſam conſtituere. Tandem probatur concluſio: operę mercenarij ſunt dignę pretio: ergo poterit mercenarius illas vendere, & ex conſequenti ſupra ſeipſum cenſum conſtituere. Quod & confirmatur ex vſu. Nam ſæpè
D ſæpiùs cenſus conſtitui videmus ſupra aliquem populum, ità, vt ſinguli maneant obligati, qui ſunt cenſus perſonales.

4. Conclu.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrùm liceat emere cenſus obligando venditorem, vt eoſdem poſt certum tempus, vel pro eodem, vel pro minori pretio redimat. In quo ſit quarta concluſio: Non licet obligare venditorem, vt cenſum redimat. Probatur: In tali contractu interuenit mutuum cum lucro: ergo eſt vſurarius. Et quidem quod lucrum ſit certum, patet: Nã recipiet vnum pro quatuordecim. Quod verò ſit mutuum, probatur: Tunc dicitur aliquid alteri mutuum dare cum dat ei rem repetendam tempore, quo voluerit: ſed in caſu poſito id inuenitur: ergo eſt mutuum. Denique hæc concluſio eſt diffi-
E nita in extrauagantibus allegatis; & habet verum; ſiue pactum redimendi cenſum ſit explicitum; vel implicitum.

5. Conclu.

Quinta concluſio: Licitum eſt cenſus emere cum pacto retrouendendi: ità tamen, quod poteſtas redimendi non reſideat apud emptorem; ſed apud venditorem. Hæc concluſio habetur expreſſe in eiſdem extrauagantibus. Et probatur: Nam licet tale pactum interueniat, adhuc ille contractus eſt vera emptio, & non mutuatio: ergo eſt licita. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Emptor non reſeruat penes ſe ius cogendi venditorem, vt redimat: ergo nulla fit illi iniuria. Et confirmatur

Hoc eſt emere cenſus redimibiles: ſed iſti ſunt liciti, vt ſupra diximus communiter de omnibus cenſibus: ergo. Sexta concluſio: Licitum eſt emere cenſum cum pacto, vt ante certum tempus redimi non poſſit; & etiam cum pacto, vt poſt certum tempus redimi non poſſit: ſed, quod maneat cenſus perpetuus. Probatur: Vnicuique licet cenſum perpetuum emere, in quo facultas redimendi perpetuo aufertur: ergo eadem ratione licebit emere ſub ea lege, vt non niſi poſt certum tempus redimatur. Et confirmatur: Illa facultas redimendi cenſum, eſt pretio æſtimabilis: ergo, ſi iuſtum pretium detur pro illa poterit magis, aut minus, auferri ab ipſo venditore. Nonnulli exiſtimant noſtram concluſionem eſſe falſam, contrariam Extrauagantibus citatis. Sed proculdubio eſt vera eo modo, quo a nobis eſt explicata. Quam & tenet Soto libro 6. de iuſtitia. quæſtio. 5. artic. tertio. Vltima concluſio: Licitum eſt emere cenſus, ea conditione, vt non per partes, ſed totum ſimul redimatur. Probatur: Appoſita tali conditione, adhuc illa eſt vera emptio, & venditio: ergo eſt licita, ſi iuſtum pretium tribuatur. Et confirmatur: Nam ex oppoſita ſententia ſequeretur, quod venditor poſſet ſingulis annis ſingulos ducatos redimere, quod redundaret in maximum damnum emptoris. Sed contra iſtam concluſionem eſt argumentum: Nam in extrauagantibus citatis dicitur, quod venditor poſſit per partes cenſus redimere. Reſpondetur tamen, quod quamuis id dicatur, non tamen excluditur facultas contrarium faciendi. Imò nec eſſet excludenda, quia ex ea ſequeretur maximum nocumentum emptori, ſi ſingulis annis cogeretur ſingulos ducatos recipere in redemptionem cenſus, vt diximus. De pœnis, quibus vſurarij puniuntur in iure, agit latè Couar. lib. 3. Variar. cap. 3. nu. 1. 2. & 3. Nauarro cap. 17. num. 179. & Syluest. verbo, vſura 9. Videte ibi.

QVÆSTIO LXXIX.

De partibus integralibus iuſtitiæ, in quatuor articulos diuiſa.

Vtrùm declinare a malo, & facere bonum ſint partes iuſtitiæ.

Pſal 33. Et Pſal. 36. Eſai. 1. Amos 5. 1. Pet. 3.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd declinare a malo, & facere bonum, non ſint partes iuſtitiæ. Ad quamlibet enim virtutem pertinet facere bonum opus, & malum vitare. Sed partes non excedunt totum: ergo declinare à malo & facere bonum, non debent poni partes iuſtitiæ, quæ eſt quædam virtus ſpecialis.

Eſt Caſſio. ſuper iſtū locum. Pſal. 33.

2. Præterea, Super illud * *Pſal. 33. Diuerte a malo & fac bonum, dicit glo. illud vitat culpam, ſcilicet, diuertere a malo, hoc meretur vitam & palmam, ſcilicet, facere bonum. Sed quælibet pars virtutis meretur palmam & vitam: ergo declinare a malo non eſt pars iuſtitiæ.*

3. Præterea, Quæcunque ita ſe habent quòd vnum includitur in alio, non diſtinguuntur ab inuicem, ſicut partes alicuius totius. Sed declinare a malo includitur in hoc quod eſt facere bonum. Nullus enim ſimul facit bonum, & malum: ergo declinare a malo & facere bonum non ſunt partes iuſtitiæ.

Cap. 1. circa medium tom. 7.

Sed contra eſt, quod Auguſt. * *in lib. de correctione & gratia ponit ad iuſtitiam legis pertinere, declinare a malo & facere bonum.*

Reſpondeo dicendum, quòd ſi loquamur de bono & malo in communi, facere bonum & vitare malum pertinet ad omnem virtutem, & ſecundum hoc non poſſunt poni partes iuſtitiæ, niſi forte iuſtitia accipiatur prout eſt omnis virtus. Quamuis etiam iuſtitia hoc modo accepta reſpiciat quandam rationem boni ſpecialem, prout, ſcilicet, eſt debitum in ordine ad legem diuinam, vel humanam. Sed iuſtitia ſecundum quòd eſt ſpecialis virtus, reſpicit bonum ſub ratione debiti ad proximum. Et ſecundum hoc ad iuſtitiam ſpecialem pertinet facere bonum ſub ratione debiti in comparatione ad proximum, & vitare malum oppoſitum, ſcilicet, quod eſt nociuum proximo. Ad iuſtitiam vero generalem pertinet facere bonum debitum in ordine ad communitatem, vel ad Deum, vel vitare malum oppoſitum. Dicuntur autem hæc duo partes iuſtitiæ generalis, vel ſpecialis quaſi integrales: quia vtrumque eorum requiritur ad perfectum actum iuſtitiæ.

Ad iuſtitiam enim pertinet æqualitatem conſtituere in his quæ ſunt ad alterum, vt ex ſupra dictis * *patet.* q. 58. art. 2. *Eiuſdem autem eſt conſtituere aliquid, & conſtitutum conſeruare in his, quæ ſunt ad alterum. Conſtituit autem quis æqualitatem iuſtitiæ faciendo bonum, ideſt, reddendo alteri quod ei debetur. Conſeruat autem æqualitatem iuſtitiæ iam conſtitutæ declinando a malo, ideſt nullum nocumentum proximo inferendo.*

Ad primum ergo dicendum, quòd bonum & malum hic accipiuntur ſub quadam ſpeciali ratione, per quam appropriantur iuſtitiæ. Ideo tamen hæc duo ponuntur partes iuſtitiæ, ſecundum aliquam propriam rationem boni & mali: non autem alicuius alterius virtutis moralis: quia aliæ virtutes morales conſiſtũt circa paſſiones: in quibus bonum facere, eſt venire ad medium: quod eſt declinare ab extremis quaſi a malis. Et ſic in idem redit quantum ad alias virtutes facere bonum & declinare a malo. Sed iuſtitia conſiſtit circa operationes & res exteriores in quibus aliud eſt facere æqualitatem, & aliud eſt factam non corrumpere.

Ad ſecundum dicendum, quòd declinare a malo, ſecundum quod ponitur pars iuſtitiæ, non importat negationem puram, quod eſt non facere malum. Hoc enim non meretur palmam, ſed ſolum vitat pœnam. Importat autem motum voluntatis repudiantis malum vt ipſum nomen declinationis oſtendit. Et hoc eſt meritorium: præcipue quando aliquis impugnatur vt malum faciat, & reſiſtit.

Ad tertium dicendum, quòd facere bonum eſt actus completiuus iuſtitiæ, & quaſi pars principalis eius. Declinare autem a malo eſt actus imperfectior & ſecundaria pars eius. Et ideo eſt quaſi pars materialis, ſine qua non poteſt eſſe pars formalis completiua.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod facere bonum, & declinare a malo poſſunt accipi dupliciter, vno modo generaliter, ſecundum communem rationem boni & mali; alio modo particulariter, ſecundum peculiarem rationem debiti, reſpondet D. Tho. ad propoſitam diffi-

diffi cultatem per duas propoſitiones. Prima concluſio: Si declinare a malo, & facere bonũ accipiantur ſecundum generalem rationem; ſic nõ ſunt partes integrales iuſtitiæ: ſed in omni virtute reperiuntur, niſi forte iuſtitia accipiatur prout dicit omnem virtutem. Probatur: Nam ad omnem virtutem ſpectat declinare a malo, & facere bonum in ſua propria materia. Secunda concluſio: Si declinare a malo, & facere bonum accipiantur ſecundum peculiarem rationem debiti: ſic ſunt partes integrales iuſtitiæ. Sed quoniam iuſtitia, vt diximus ſupra, eſt duplex; vna particularis, quæ reſpicit bonum in ordine ad proximum: altera legalis, quæ reſpicit bonum in ordine ad communitatem: ſi declinare a malo, & facere bonum ſecundum rationem debiti fiant in ordine ad proximum, pertinent ad iuſtitiam particularem. Si autem fiant in ordine ad communitatem pertinent ad iuſtitiam legalem, & dicuntur partes integrales iuſtitiæ, quia vtraque illarum requiritur ad perfectum actum iuſtitiæ, quæ conſtituit æqualitatem ad alterum, faciendo bonum, & conſeruat nullum nocumentum inferendo.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Iuſtitia accipitur large, & propriè.

PRo intelligentia huius articuli meminiſſe oportebit, ex dictis ſupra quæſt. 57. art. 1. quod iuſtitia aliquando accipitur large pro quacunque virtute. In qua ſignificatione viri boni in ſacri literis iuſti appellantur. Aliquando autem accipitur propriè, pro ſpeciali virtute, quæ eſt ad alterum. Nam ſi loquamur de iuſtitia primo modo, ſic declinare à malo, & facere bonum, etiam ſecundum generalem rationem, poterunt dici partes iuſtitiæ, quatenus ad omnem virtutem ſpectat, declinare a malo, & facere bonum in ſua propria materia. Et hoc affirmat D. Tho. in prima concluſione. Cæterum, quoniam hæc acceptio iuſtitiæ eſt impropria, idcirco abſolutè dicit hoc modo declinare a malo, & facere bonum, non eſſe partes integrales iuſtitiæ. De iuſtitia autẽ propriè dicta, quæ eſt ad alterum ſiue legalis ſit, quę reſpicit bonum commune, ſiue particularis, quæ reſpicit proximum (vtraque enim eſt propriè iuſtitia, vt latè oſtendimus ſupra quæſt. 58. art. 5.) affirmat in ſecunda concluſione, quod declinare a malo, & facere bonum, non, vtcunque, ſed ſecundum rationem debiti, ſunt partes integrales iuſtitiæ ſiue legalis, ſiue particularis, pro ratione boni, ad quod illa ordinantur. Nam ad iuſtitiam particularem pertinet facere bonum ſub ratione debiti in comparatione ad proximum, & vitare malum oppoſitum, ſcilicet, quòd eſt nociuum proximo. Et ad iuſtitiam generalem ſpectat facere bonum debitum in ordine, ad communitatem, vel ad Deum, & vitare malũ oppoſitum. Dicuntur autem hæc duo partes integrales iuſtitiæ: quia vtrumque eorum, ſcilicet, & conſtituere æqualitatem ad alterum, quod eſt facere bonum, & conſeruare eandem, nullum nocumentum inferendo, quod eſt declinare a malo, requiritur ad perfectum actum iuſtitiæ. Et ſi quis quærat, vtrùm declinare a malo, & facere bonum, ſecundum aliquam propriam rationem boni, & mali ponantur partes iuſtitiæ, & tamen non ponantur partes aliarum virtutum, puta, fortitudinis, aut temperantiæ ſecundum alias ſpeciales rationes boni; Reſpondent D. Thom. in ſolutione ad primum affirmatiuè. Et ratio illius eſt. Nam aliæ virtutes morales verſantur circa paſſiones, in quibus bonum facere eſt venire ad medium, quod eſt declinare ab extremis, quaſi a malis. Atque adeò in idem redit, quantum ad alias virtutes facere bonum, & declinare a malo. Quare non poſſunt poni partes integrales illarum. At verò iuſtitia verſatur circa operationes, & res

Quæſtio. *Reſponſio.*

exteriores, in quibus aliud eſt, facere æqualitatem, quod eſt facere bonum; & factam non corrumpere, quod eſt declinare a malo.

Argum. Sed contra hoc eſt argumentum: In ipſa iuſtitia etiam redit in idem vtrumque: nam idem eſt, æqualitatem facere, & ab inæquali declinare: non minus quam ab extremis ad medium venire: ergo quantũ ad hoc nullum eſt diſcrimen inter iuſtitiam, & alias virtutes. Et confirmatur: Sicut aliud eſt æqualitatem facere, & aliud factam non corrumpere; ita etiã aliud eſt inter paſſiones medium conſtituere; & aliud conſtitutum medium non corrumpere; ergo vtrobique eſt eadem ratio. *Reſponſio.* Pro huius argumenti ſolutione, aduertendum eſt ex Caietano in præſenti, inter æqualitatem, circa quam verſatur iuſtitia; & medium, circa quod verſantur aliæ virtutes morales, hoc eſſe diſcriminis, ſcilicet, quod æqualitas eſt in rebus ipſis, medium autem eſt intus in animis noſtris. Propter quod diximus ſupra agentes de iuſtitia, quod medium iuſtitiæ eſt medium rei; & mediũ aliarum virtutum eſt medium rationis. Ex quo fit, vt conſtituto a me medio per alias virtutes, nullus alius poſſit illud corrumpere. Nullus enim poteſt me inuitum, ex temperato facere intemperatum. At verò conſtituta a me æqualitate per iuſtitiam, poteſt alius, me inuito, illam corrumpere. Quando enim iuſſi agrum ſuum reddendum Ioanni, & alter iubet eundem agrum ab eo auferri, corrumpit ille æqualitatem, quam ego feci. Et ex hoc diſcrimine intenta ad propoſitum differentia clara habetur, ſcilicet, quod in alijs virtutibus facere medium, & non corrumpere illud, eſt idem ſicut illuminatio continua. At verò in iuſtitia facere æqualitatem, & non corrumpere illam, ſunt diuerſa, quia æqualitas facta in rebus non conſeruatur ex meo facere: ſicut nec dependet a me; ſed poteſt a multis alijs corrumpi. Quia ergo aliud eſt facere æqualitatem, & aliud corrumpere æqualitatem factam, a ſe vel ab alio, & hoc non habet locum in alijs virtutibus, ideò facere bonum & declinare a malo, quæ hęc important, aſſignantur ſpecialiter partes integrales iuſtitiæ, & nõ aliarum virtutum. Et per hęc patet ſolutio ad argumenta. Aliam explicationem ſatis obſcuram ſubijcit Caietanus in iſto commento. Sed quæ a nobis poſita eſt, ſufficit, vt ad grauiora properemus.

Nota circa ſolutione ad 2. D. Th. In ſolutione ad ſecundum argumentum dicit D. Thom. quod declinare a malo ſecundum quod ponitur pars iuſtitię, non importat puram negationem, quę eſt non facere malum, ſed importat motum voluntatis repudiantis malum. Nam declinare a malo, de quo in præſenti eſt ſermo, eſt meritorium, contingitque pręcipuè, quando aliquis impugnatur, vt malum faciat, & reſiſtit. At verò declinare à malo, ſecundum quod dicit puram negationem, nõ eſt meritorium, ſed ſolum vitat pœnam. Nonnulli affirmant, puram omiſſionem peccati ſine aliquo actu interiori, vt non furari, eſſe meritoriam. Sed proculdubio contraria ſententia eſt vera, quam tenet D. Thom. hic, & in 1. 2. quęſt. 71. artic. 5. ad primum. Vbi eſt proprius locus huius diſputationis. Et ratio eſt manifeſta: Nam ſi actus poſitiuus non eſt meritorius, niſi vel formaliter, vel virtualiter referatur in Deum, vt communiter dicunt Doctores, qua ratione fieri poterit, vt pura omiſſio, quę non eſt ens, nec aliqua ratione in Deum refertur, ſit meritoria; Eo vel maximè; quod aliàs ſequeretur acquirere hominem infinita merita, ſine intentione, & ſine aliquo actu bono; quod nullo modo eſt dicendum. De hac re videndus eſt D. Tho. 1. 2. q. 114. artic. 4. vbi de requiſitis ad meritum copioſe diſputat. Videnda ſunt etiam dicta a nobis in 1. tomo q. 2. artic. 9.

ARTICVLVS II.

Vtrùm tranſgreſſio ſit ſpeciale peccatum.

Inf. ar. 3. ad tertium & art. 4. ad 3. *AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd tranſgreſſio non ſit ſpeciale peccatum. Nulla enim ſpecies ponitur in diffinitione generis. Sed tranſgreſſio ponitur in communi diffinitione peccati. Dicit enim* Ambroſ. quod peccatum eſt tranſgreſſio legis diuinæ: ergo tranſgreſſio non eſt ſpecies peccati.* Lib. de Paradiſo. c. 8. parũ ante med. to. 4.

2. Præterea, Nulla ſpecies excedit ſuum genus. Sed tranſgreſſio excedit peccatum, quia peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei, vt patet per Auguſt. 22. contra Fauſtum: tranſgreſſio autem eſt etiam contra naturam, vel conſuetudinem: ergo tranſgreſſio non eſt ſpecies peccati.* Lib. 22. ca. 17. in princip. to. 6.

3. Præterea, Nulla ſpecies continet, ſub ſe omnes partes, in quas diuiditur genus. Sed peccatum tranſgreſſionis ſe extendit ad omnia vitia capitalia, & etiã ad peccata cordis, oris & operis: ergo tranſgreſſio non eſt ſpeciale peccatum.

Sed contra eſt, quia opponitur ſpeciali virtuti, ſcilicet iuſtitiæ.

Reſpondeo dicendum, quòd nomen tranſgreſſionis à corporalibus motibus ad morales actus deriuatum eſt. Dicitur autem aliquis ſecundum corporalem motum tranſgredi, ex eo quòd graditur trans terminum ſibi præfixum. Terminus autem præfigitur homini, vt vltra non tranſeat in moralibus per præceptum negatiuum. Et ideo tranſgreſſio proprie dicitur ex eo quòd aliquis agit aliquid contra præceptum negatiuum. Quod quidem materialiter poteſt eſſe commune in omnibus ſpeciebus peccatorum, quia per quamlibet ſpeciem peccati mortalis homo tranſgreditur aliquod præceptum diuinum. Secus accipitur formaliter, ſcilicet, ſecundum hanc ſpecialem rationem, quod eſt facere contra præceptum negatiuum, ſic eſt ſpeciale peccatum dupliciter. Vno quidem modo ſecundum quòd opponitur ad genera peccatorum oppoſita alijs virtutibus. Sicut enim ad propriam rationem iuſtitiæ legalis pertinet attendere debitum præcepti: ita ad propriam rationem tranſgreſſionis pertinet attendere contemptum præcepti. Alio modo ſecundum quòd diſtinguitur ab omiſſione quæ contrariatur præcepto affirmatiuo.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut iuſtitia legalis eſt omnis virtus ſubiectè & quaſi materialiter: ita etiam iniuſtitia legalis eſt materialiter omne peccatum. Et hoc modo peccatum diffinit Ambroſ. ſecundum ſcilicet rationem iniuſtitiæ legalis.* Loco citato in arg.

Ad ſecundum dicendum, quòd inclinatio naturæ pertinet ad præcepta legis naturalis: cõſuetudo etiam honeſta habet vim præcepti, quia vt Auguſt. dicit in epiſtola de ieiunio Sabbathi. Mos populi Dei pro lege* habendus eſt. Et ideo tam peccatum quã tranſgreſſio poteſt eſſe contra conſuetudinem honeſtam & contra inclinationem naturalem.* Epiſt. 86. ad Caſula. nõ lõge a prin. to. 2. Et habetur 11. diſt. ca. In his reb.

Ad tertium dicendum, quòd omnes enumeratæ ſpecie peccatorum poſſunt habere tranſgreſſionem non ſecundum proprias rationes, ſed ſecundum quandam ſpecialem rationem, vt dictum eſt. Peccatum autem omiſſionis omnino a tranſgreſſione diſtinguitur.* In corp. ar.

A

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito quod nomen tranſgreſſionis a motibus corporalibus, ad morales actus deriuatum eſt, ex quo fit, vt, quemadmodum dicitur aliquis tranſgreſſor ſecundum corporalem motum, inquantum graditur trans terminum ſibi præfixum; ita etiam dicitur tranſgreſſor in actibus moralibus, qui præfixum ſibi terminum tranſit, terminus autem homini præfixus in præceptis negatiuis continetur; atq; etiam ſuppoſito, quod de trãſgreſſione poſſumus loqui dupliciter, ſcilicet materialiter, atque formaliter reſpondet D. Thom. ad propoſitam difficultatem per duas propoſitiones. Prima concluſio: Loquendo de tranſgreſſione materiali ter ſic non eſt ſpeciale peccatum, ſed in omnibus inuenitur, inquantum B per quamlibet ſpeciẽ peccati mortalis, homo tranſgreditur aliquod præceptum diuinum. Secunda cõcluſio: Loquendo de tranſgreſſione formaliter, ſic eſt ſpeciale peccatum oppoſitum iuſtitiæ legali, cuius eſt attendere debitum præcepti.

EXPLICATIO ARTICVLI.

LItera huius articuli ſatis obſcurè ponitur a Diuo Thoma. Vt tamen eius mens intelligatur, aduertendum eſt, quod tranſgreſſio formaliter nihil aliud eſt, quam actus poſitiuus, quo quis vult non ſeruare legem, eſtque directe contrarius actui voluntatis, quo quis vult ſeruare legem. Et quia hic C actus eſt iuſtitiæ legalis extendens ſe ad opera omnium virtutum, inquantum vult quis non ſolum facere illa opera virtutum abſolutè, ſed etiam vult ea facere, quia præcepta a lege diuina, vel naturali vel humana; idcirco actus contrarius, ſ. velle non ſeruare legem, eſt actus iniuſtitiæ generalis ſeu legalis. Et extendere ſe quoque poteſt ad omnia opera vitiorum; pro quanto poteſt quis non ſolum peccata committere abſolutè, ſed etiam committere illa in odium legis. Sicq; trãſgreſſio eſt vna ſpecies peccati diſtincta ab alijs: ſicut & iniuſtitia legalis diſtinguitur ab intemperantia. Et hoc eſt, quod voluit ſignificare D. Thom. in corpore articuli quando dicit, tranſgreſſionem formaliter, ſecundum quod opponitur ad genera peccatorum oppoſita alijs virtutibus, eſſe ſpeciale peccatum. Et quia velle contrariatur D præcepto, quo præcipitur, vt non velimus; idcircò etiam tranſgreſſio, quæ conſiſtit in velle, dicitur eſſe contra præceptum negatiuum. Ex dictis infertur, quod tranſgreſſio ex ſua ratione formali ſeu morali, qua in ſpecie iniuſtitiæ legalis conſtituitur comparatur ad cætera vitia, vt forma ad materiam. Non enim poteſt illa exiſtere, niſi ſupra alijs vitijs fundata. Cum non poſſit quis velle tranſgredi legẽ, niſi faciendo aliquid; quod ſit contra illam. Et ideo dicit D. Thom. in concluſionibus, quod tranſgreſſio materialiter non eſt ſpeciale peccatum, bene tamen formaliter, ad modum iam explicatũ. Et quia tranſgreſſio in ſua ratione formali includit actum propoſitiuum, qui eſt velle facere contra legem, rurſus fit, E vt omnino ſit oppoſita omiſſioni, quæ ſolum dicit negationem actus, tanquam poſitiuum negatiuo. Et propterea affirmat idem D. Tho. in fine articuli, quod tranſgreſſio in quantum opponitur omiſſioni, quæ eſt contra præceptum affirmatiuum eſt ſpecialiter peccatum. Non obſtante, quod ſi loquamur materialiter de tranſgreſſione poſſit etiam omiſſio dici tranſgreſſio, inquantum per omiſſionem trangreditur quis præcepta, quę adimplere tenetur. Sicque omiſſio erit materia tranſgreſſionis formaliter dictæ: ſicut & quodcunque aliud peccatum. Sed eſt aduertendum, quod peccatum omiſſionis poteſt accipi dupliciter. Vno modo ſecundum ſe. Et ſic cum nullum

Explicatur litera D. Thom.

Corolla.

Peccatum omiſſionis

accipitur dupliciter. nullum includat actum, vt optimè docet D.Tho.1. 2.q.71.art.5. fieri non poterit, vt ſit tranſgreſſionis materia. Implicat enim, vt id, quod ſine omni actu eſt, ſit materia tranſgreſſionis quæ eſt actus. Alio modo ſecundum ſuam cauſam. Et ſic poteſt omiſſio eſſe materia tranſgreſſionis, ſicut & quodcunque aliud peccatum. Vt ſi velit quis non ſeruare præcepta affirmatiua in odium legis.

ARTICVLVS III.

Vtrùm omiſſio ſit ſpeciale peccatum.

1.2. q. 71. ar.5. Et 2. d.35.ar.13. Et mal.q.2. ar.1.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur quod omiſſio non ſit ſpeciale peccatum. Omne enim peccatum, aut eſt originale aut actuale. Sed omiſſio non eſt originale peccatum quia non contrahitur per originem, nec eſt actuale, quia poteſt eſſe abſque omni actu, vt ſupra habitum eſt, cum de peccatis in communi ageretur: ergo omiſſio non eſt ſpeciale peccatum.* (1.2. q. 71. art. 5.)

2. Præterea, Omne peccatum eſt voluntarium. Sed omiſſio quandoque non eſt voluntaria, ſed neceſſaria: puta cum mulier corrupta eſt quæ virginitatem vouit, vel cum aliquis amiſit rem quam reſtituere tenetur, vel cum ſacerdos tenetur celebrare, & habet aliquod impedimentum: ergo omiſſio non ſemper eſt peccatum.

3. Præterea, Cuilibet ſpeciali peccato eſt determinare aliquod tempus, quando incipit eſſe. Sed hoc non eſt determinare in omiſſione, quia quandocunque non facit, ſimiliter ſe habet, nec tamen ſemper peccat: ergo omiſſio non eſt ſpeciale peccatum.

4. Præterea, Omne peccatum ſpeciale ſpeciali virtuti opponitur. Sed non eſt dare aliquam ſpecialem virtutem, cui omiſſio opponatur, tum quia bonum cuiuslibet virtutis omitti poteſt: tum quia iuſtitia, cui ſpecialius videtur opponi, ſemper requirit aliquem actum, etiam in declinatione à malo, vt dictum eſt, omiſſio autem poteſt eſſe abſque omni actu: ergo omiſſio non eſt ſpeciale peccatum.* (art.1. ad 2.)

Sed Contra eſt, quòd dicitur Iac.4. Scienti bonum, & nón facienti peccatum eſt illi.

Reſpondeo dicendum, quòd omiſſio importat prætermiſſionem boni. Non autem cuiuſcunque, ſed boni debiti. Bonum autem ſub ratione debiti pertinet proprie ad iuſtitiam. Ad legalem quidem, ſi debitum accipiatur in ordine ad legem diuinam, vel humanam. Ad ſpecialem autem iuſtitiam ſecundum quod debitum conſideratur in ordine ad proximum. Vnde eo modo, quo iuſtitia eſt ſpecialis virtus, vt ſupra habitum eſt, & omiſſio eſt ſpeciale peccatum diſtinctum à peccatis quæ opponuntur alijs virtutibus: Eo vero modo quo facere bonum, cui opponitur omiſſio, eſt quædam ſpecialis pars iuſtitiæ diſtincta à declinatione mali cui opponitur tranſgreſſio, etiam omiſſio à tranſgreſſione diſtinguitur.* (q.58.a. 6.7. & 8.)

Ad Primum ergo dicendum, quod omiſſio non eſt peccatum originale, ſed actuale, non quia habet aliquem actum ſibi eſſentialem, ſed ſecundum quòd negatio actus reducitur ad genus actus. Et ſecundum hoc non agere accipitur, vt agere quoddam, ſicut ſupra dictum eſt.* (1. 2. q. 71. a. 6 ad 1.)

Ad ſecundum dicendum, quòd omiſſio, ſicut dictum eſt, non eſt niſi boni debiti ad quod aliquis tenetur: Nullus autem tenetur ad impoſſibile: Vnde nullus ſi non facit id quod facere non poteſt, peccat per omiſſionem. Mulier ergo corrupta quæ virginitatem vouit, non omittit virginitatem non habendo, ſed non pœnitendo de peccato præterito, vel non faciendo quod poteſt ad votum adimplendum per continentiæ obſeruantiam. Sacerdos etiam non tenetur dicere miſſam, niſi ſuppoſita debita opportunitate, quæ ſi deſit, non omittit. Et ſimiliter aliquis tenetur ad reſtitutionem ſuppoſita facultate, quam ſi non habet, nec habere poteſt, non omittit dummodo faciat quod poteſt. Et idem dicendum eſt in alijs.* (In cor. art.)

Ad tertium dicendum, quòd ſicut peccatum tranſgreſſionis opponitur præceptis negatiuis, quæ pertinét ad declinandum à malo, ita peccatum omiſſionis opponitur præceptis affirmatiuis, quæ pertinent ad faciendum bonum. Præcepta autem affirmatiua non obligant ad ſemper, ſed ad tempus determinatum, & pro illo tempore peccatum omiſſionis incipit eſſe. Poteſt tamen contingere, quòd aliquis tunc ſit impotens ad faciendum quod oportet. Quod quidem ſi ſit præter eius culpam, non omittit quod debet, vt dictũ eſt. Si vero ſit propter eius culpam præcedentem, puta, ſi aliquis de ſero ſe inebriauerit & non poteſt ſurgere ad matutinas, vt debet, dicunt quidam quòd tunc incepit peccatum omiſſionis, quando aliquis ſe applicat ad actum illicitum & incompoſſibilem cum illo actu ad quem tenetur. Sed hoc non videtur verum, quia dato quòd excitaretur per violentiam, & iret ad matutinas, non omitteret. Vnde patet quod præcedens inebriatio non fuit omiſſio, ſed omiſſionis cauſa. Vnde dícendum eſt, quòd omiſſio incipit ei imputari ad culpam, quando fuit tempus operandi, tamen propter cauſam præcedentem, ex qua omiſſio ſequens redditur voluntaria.* (In ſolu. ad arg. præc. Et 1. 2. q. 71. ar. 5.)

Ad quartum dicendum, quòd omiſſio directe opponitur iuſtitiæ, vt dictum eſt. Non enim eſt omiſſio boni alicuius virtutis, niſi ſub ratione debiti quod pertinet ad iuſtitiam. Plus autem requiritur ad actum virtutis meritorium, quàm ad demeritum culpæ, quia bonum eſt ex integra cauſa, malum autem ex ſingularibus defectibus. Et ideo ad iuſtitiæ meritum requiritur actus, non autem ad omiſſionem.* (In cor. ar.)

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio: Omiſſio eſt ſpeciale peccatum diſtinctum à peccatis, opponuntur alijs virtutibus. Probatur. Omiſſio importat prætermiſſionem boni, non cuiuſcumque, ſed debiti: ſed bonum ſub ratione debiti, pertinet ad iuſtitiam, vel legalem, ſi debitum accipiatur in ordine ad legem diuinam, aut humanam, vel particularem, ſi debitum conſideretur in ordine ad proximum: ergo ſicut iuſtitia eſt ſpecialis virtus, dictum eſt ſupra q.58. art. 6.7.& 8. ità etiam omiſſio erit ſpeciale peccatum diſtinctum ab illis, quæ opponuntur alijs virtutibus. Ex quo fit, vt ſicut facere bonum cui opponitur omiſſio, eſt ſpecialis pars iuſtitiæ, diſtincta à declinatione mali, cui opponitur tráſgreſſio, ità etiam omiſſio diſtinguitur à tranſgreſſione.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo explicatione huius articuli, & ſequentis longa opus eſſet diſputatione de omiſſione, & eius natura. Sed, quia hæc propriè pertinet ad primam ſecundæ; conſulto à me prætermittitur. Et pro nunc ſolum

Omiſſio accipitur formaliter & materialiter.

ſolum dico quod, ſicut tranſgreſſio accipitur dupliciter, ſcilicet, materialier, & formaliter; & ſolum formaliter accepta conſtituit ſpeciale peccatum iniuſtitiæ diſtinctum ab alijs, quæ reliquis virtutibus opponuntur: ità etiam omiſſio poteſt accipi, & materialiter, & formaliter. Omiſſio formaliter accepta importat non agere debitum, ita, vt ipſa ratio debiti formaliter cadat in ratione formali omiſſionis. Quod contingit quando quis vult aliquid omittere, quia debitum. Et ſub hac ratione, eſt ſpeciale peccatum iniuſtitiæ; vel legalis, ſi debitum accipiatur in ordine ad legem, vel particularis; ſi debitum conſideretur in ordine ad proximum. Ratio enim debiti ad ſolam iuſtitiam ſpectat inter alias virtutes, vt 1.2.q.99.ar.5.ad primum docet D.Tho. Omiſſio autem materialiter accepta ſolum importat non B agere id quod eſt debitum, ipſa ratione debiti non intrante rationem formalem omiſſionis. Et vt ſic, omiſſio non eſt ſpeciale peccatum, ſed inuenitur in qualibet ſpecie virtutis, pro quanto quodlibet bonum virtutis omitti poteſt. Itaque omittens, verbi gratia, comedere quantum oportet, quatenus actū temperantiæ, qui eſt debitū, non facit, omittit materialiter, & quatenus eundem, vt debitum ſecundum naturæ, vel Dei legem non facit, omittit formaliter. Eſtque iſte actus tunc formaliter oppoſitus iuſtitiæ; & diſtinctus à transgreſſione, de qua dictum fuit articulo præcedenti. Sicut & facere bonum debitum, cui opponitur omiſſio, diſtinguitur à declinare à malo, cui opponitur tranſgreſſio. Ex dictis infertur, quod omiſſio formaliter accepta du C plicitet poteſt dici ſpeciale peccatum. Vno modo, vt peccata iniuſtitiæ dicuntur ſpecialia peccata ab illis, quæ fiunt contra temperantiam, aut fortitudinem. Alio modo intra latitudinem iniuſtitiæ. Sicut enim facere bonum, & declinare à malo, ſunt diuerſi actus iuſtitiæ: ita etiam omittere quod opponitur ad facere, & tranſgredi, quod opponitur ad declinare inter ſe, ſunt diuerſa peccata ſpecialia ſub iniuſtitia contenta. Et hoc eſt, quod D.Tho. in iſto articulo intendit docere.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm peccatum omiſſionis ſit grauius, quàm peccatum tranſgreſſionis.

Mal. q.2. artic. 1. ad quartū & ar.9. Cor.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum omiſſionis ſit grauius, quàm peccatum tranſgreſſionis. Delictum enim videtur idem eſſe quod derelictum, & ſic per conſequens videtur idem eſſe omiſſioni. Sed delictum eſt grauius quam peccatum tranſgreſſionis, quia maiori expiatione indigebat, vt patet Leuit. 5. ergo peccatum omiſſionis eſt grauius quam peccatum tranſgreſſionis.

2. Præterea Maiori bono maius malum opponitur, vt patet per Philoſoph. in 8. Ethi. Sed facere bonum, cui opponitur omiſſio, eſt nobilior pars iuſtitiæ quàm declinare à malo cui opponitur tranſgreſſio, vt ex ſupra dictis* patet ergo omiſſio, eſt grauius peccatum quàm tranſgreſſio.*

Lib. 8. c. 10. cir. princ. to. 5. ar. 1. ad 3.

3. Præterea, Peccatum tranſgreſſionis poteſt eſſe & veniale, & mortale. Sed peccatum omiſſionis videtur eſſe ſemper mortale, quia opponitur præcepto affirmatiuo: ergo omiſſio videtur eſſe grauius peccatum quàm ſit trangreſſio.

4. Præterea, Maior pœna eſt pœna damni, ſcilicet carentia viſionis diuinæ, quæ debetur peccato omiſſionis, quàm pœna ſenſus, quæ debetur peccato tranſgreſ- A *ſionis, vt patet per* Chryſo. ſuper Matth. Sed pœna proportionatur culpæ: ergo grauius eſt peccatum omiſſionis quam tranſgreſſionis.*

Sed Contra eſt, quòd facilius eſt abſtinere à malo faciendo, quam implere bonum: ergo grauius peccat, qui non abſtinet à malo faciendo, quod eſt tranſgredi, quàm qui non implet bonum, quod eſt omittere.

Hom. 24. to.3. Homi. 47. ad popu. Antioch. to.5.

Reſpondeo dicendum, quòd peccatum intantum eſt graue, inquantum à virtute diſtat. Contrarietas autem eſt maxima diſtantia, vt dicitur. 10. Metaphy. Vnde contrarium magis diſtat à ſuo contrario, quàm ſimplex eius negatio, ſicut nigrum plus diſtat ab albo, quam ſimpliciter non album. Omne. n. nigrum eſt non album, ſed non conuertitur. Manifeſtum eſt autem B *quod tranſgreſſio contrariatur actui virtutis, omiſſio autem importat negationem ipſius. Puta, peccatum omiſſionis eſt, ſi quis debitam reuerentiam parentibus non exhibeat. Peccatum autem tranſgreſſionis, ſi contumeliam, vel quamcunque iniuriam eis inferat. Vnde manifeſtum eſt, quòd ſimpliciter & abſolutè loquendo, tranſgreſſio eſt grauius peccatum quam omiſſio, licet aliqua omiſſio poſſit eſſe grauior aliqua traſgreſſione.*

Lib. 10. te. 13. & 14. to.3.

Ad Primum ergo dicendum quòd delictum communiter ſumptum ſignificat quamcunque omiſſionem. Quandoque tamen ſtrictè accipitur pro eo quod omittitur aliquid de his quæ pertinent ad Deum, vel quan- C *do ſcienter & quaſi cum quodam contemptus derelinquit homo id quod facere debet. Et ſic habet quandam grauitatem, ratione cuius maiori expiatione indiget.*

Ad ſecundum dicendum, quòd ei quod eſt bonum facere opponitur, & non facere bonum, quod eſt omittere, & facere malum, quòd eſt tranſgredi. Sed primum contradictoriè, ſecundum contrariè, quod importat maiorem diſtantiam. Et ideo tranſgreſſio eſt grauius peccatum.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut omiſſio opponitur præceptis affirmatiuis, ita tranſgreſſio opponitur præceptis negatiuis. Et ideo vtrumque ſi propriè acci- D *piatur, importat rationem peccati mortalis. Poteſt autem largè dici tranſgreſſio vel omiſſio, ex eo quòd aliquid ſit præter præcepta affermatiua, vel negatiua, diſponens ad oppoſitum ipſorum. Et ſic vtrumque largè accipiendo poteſt eſſe peccatum veniale.*

Ad quartum dicendum, quòd peccato tranſgreſſionis reſpondet & pœna damni propter auerſionem à Deo, & pœna ſenſus propter inordinatam conuerſionem ad bonum commutabile. Similiter etiam omiſſioni non ſolum debetur pœna damni, ſed etiam pœna ſenſus, ſecundum illud Matth. 7. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Et hoc propter radicem, ex qua procedit, licet non ha- E *beat ex neceſſitate actualem conuerſionem ad aliquod bonum commutabile.*

SVMMA TEXTVS.

COnclusio: Tranſgreſſio, ſimpliciter & abſolutè loquendo, eſt grauius peccatum quam omiſſio, licet aliqua omiſſio poſſit eſſe grauior aliqua trāſgreſſione. Probatur: Peccatum in tantū eſt grauius, inquantum magis à virtute diſtat, ſed contrarium magis diſtat à ſuo contrario, quam ſimplex eius negatio; nigrum enim magis diſtat ab albo, quam ſimpli-

plicitet non album, cum omne nigrum ſit non album & non ècontra; ergo tranſgreſſio, quę contrariatur actui virtutis, magis diſtat ab illa, quam omiſſio, quæ ſolum importat negationem ipſius: Et ſic non exhibere parentibus debitam reuerentiã, quod eſt omiſſio, non eſt tam graue peccatum, ſicut contumeliam, vel quamcunque aliam iniuriam eis inferre, quod eſt tranſgreſſio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CONcluſio poſita à D. Tho. in iſto articulo in eo fundatur, quod cum diſtantia contraria ſit maior, quam contradictoria, & tranſgreſſio opponatur virtuti contrariè, omiſſio autem ſolum contradictoriè, fit, vt tranſgreſſio magis diſtet à virtute, B atque adeò ſit grauius peccatum, quam omiſſio, cæteris paribus. Cæterum, quoniam illud fundamentum maximam continet difficultatem, idcirco ad illius explicationem argumentor in hunc modum.

1. argumentum contra fundamentum D. Th. Maior eſt diſtantia inter ens, & nõ ens; quam inter duo entia: ſed contrariorum vtrunque eſt ens: contradictorum autem vnum eſt ens, & alterum non ens: ergo maior diſtantia eſt contradictoria, quam contraria; atque ex conſequenti omiſſio, quæ contradictoriè opponitur virtuti, magis diſtabit ab illa, quam tranſgreſſio, quæ opponitur contrariè. Secun-

2. argum. dò: Contrarietas eſt differentia in eodem genere, vt docet Ariſt. 10. Metaph. tex. 13. ſed maxima diſtantia non eſt in eodem genere, quoniam magis diſtant, quæ ſunt diuerſorum generum: ergo. His ta- C men non obſtantibus dico fundamentum D. Tho. deſumptum eſſe ex Ariſtot. loco ſtatim citato. Ad

Nota pro ſolutione. cuius intelligentiam aduertendum eſt, primò, quod de diſtantia poſſumus loqui dupliciter. Vno modo propriè pro differentia, ſeu diſtantia poſitiua, quæ eſt inter aliqua. Alio modo communiter, ſecũdum quod ſe extendit ad quamcunque non conuenientiam, qualis etiam eſt inter ens, & non ens. Secundo eſt aduertendum, quod exceſſus diſtantiæ cõſiderari poteſt, vel abſolute, vel proportionabiliter. Abſolute quidem dicitur eſſe maxima diſtantia inter ea, quæ ſecundum ſuam eſſentiam maximè diſtant, vt Deus & creatura, ſubſtãtia & accidens, actus purus, & pura potentia. Proportionabiliter autem tantum dicitur eſſe maxima diſtantia inter illa, quę ſunt ad D inuicem comparabilia. Cuiuſmodi ſunt, quæ ſunt eiuſdem generis, vt contraria. Nam quæ ſunt diuerſorum generum, ad inuicem comparari nõ poſſunt, vt docet Ariſt. lib. 7. Phi. Ideo autem contraria ſunt eiuſdem generis, quoniam ad inuicem tranſmutantur. Inter ea enim, quæ ſunt diuerſorum generum, non eſt tranſmutatio per ſe. Nam non tranſmutatur calidum in coloratum, ſed in frigidum. Proptereaq; dicit Ariſt. 1. Phyſ. tex. 43. accipiẽdum eſſe primum, quod omnium, quæ ſunt nihil neque facere aptum natum eſt, nec pati, contingens, & contingenti, neque fit quodlibet ex quolibet, niſi aliquis accipiat ſecundum accidens. Qualiter enim fiet album ex muſico, niſi accidens ſit albo. &c.?

1. Dictum. His ſuppoſitis dico primò, quod quando Ariſto. E affirmat inter contraria eſſe maximam diſtantiam, loquitur de exceſſu diſtantię, non abſolutè, ſed proportionabiliter. Abſolutè enim magis diſtant quantitas, & qualitas, quæ in nullo genere conueniunt, quam duæ qualitates contrariæ, quæ non ſolum in genere generaliſſimo, ſed & ſubalterno conueniũt vt dulce, & amarum ſub ſapore: Et quidem, quod contraria ſub eodem genere maximè diſtent, probatur ex mente Ariſtotel. loco citato, hoc modo: Tranſmutatio eſt inter contraria vltima: nam dato, quod ſit inter media, vt inter croceum, & rubeum, vel inter medium & extremũ, quod dicitur vltimũ, A vt inter croceum, & nigrum: adhuc tamen eſt progreſſus ad vltimum; & quando fuerit inter extrema non poteſt vlterius procedere; ergo contraria extrema quæ ſunt vnius generis, inter quæ eſt vltima trãſmutatio maximè diſtant. Probo conſequentiam: Quoniam magis diſtant extrema contraria ad inuicem, quam media ad inuicem, & quam medium, & extremum. Nec poteſt imaginari maior ſub eodem genere, quam diſtantia duorum extremorum.

2. Dictum. Dico ſecũdò, quod ſi loquamur de diſtantia communiter, maior diſtantia eſt inter contradictoria, quam inter contraria, quia minus conueniunt, vt rectè probat argumentum primum. Cæterum ſi loquamur di diſtantia proprie (vt in præſenti eſt loquendum) maior diſtãtia eſt inter contraria; quam B inter contradictoria. Et ratio eſt: Quia cõtrariorum diſtantia vtrinque quantificatur. Vtrumque, enim extremum eſt poſitiuum, & ſic ponit aliquam ſui diſtantiam. Cum tamen in contradictorijs ex vno tantum membro quantitas diſtantiæ ſit. Tantum enim diſtat album à non albo, quantam entitatem ponit album, & non plus. Ex quo ſit, vt diſtantia contrariorum contineat in ſe diſtantiam contradictoriorum: & addit aliquid ſupra. Quod & ſignificauit D. Thom. quando dixit. Omne nigrum eſt non album, & non econtra Ac ſi diceret: Nigrum includit diſtantiam albi à non albo: quia omne nigrum eſt non album. Et vltra hoc includit diſtantiam, quam ponit ipſum nigrum ab albo. Et ſi quis obijciat, quod non album extendit ſe ad omnia extra C album; quorum multa magis diſtant ab albo, quam nigrum; reſpondeo, id nihil obſtare: quia hoc eſt per accidens, ſeu materialiter: cum tamen formaliter loquendo nõ album, neque nigrum, neque aliud genus inferat, ſed poſſit eſſe cum minori diſtantia poſitiua, puta, cum pallido, & alijs medijs coloribus. Ex dictis infertur, quod loquendo de diſtãtia propriè, ſecundum quod ſignificat differentiam poſitiuam inter aliqua magis diſtant contraria, quam contradictoria. Et quia tranſgreſſio poſitiuè diſtat à virtute, omiſſio autem ſolum diſtat negatiuè, ſeu contradictoriè: idcircò tranſgreſſio eſt grauius peccatum, quam omiſſio ex natura ſua. Quod eſt intelligẽdum de tranſgreſſione, & omiſſione reſpectu eiuſdem. Nam reſpectu diuerſorum bene poterit contingere, quod omiſſio ſit grauius peccatum, quam aliqua D tranſgreſſio, vt D. Tho. in iſto articulo dicit.

QVÆSTIO LXXX.

De partibus potentialibus iniuſtitiæ, in duos Articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrùm conuenienter aſſignentur virtutes iuſtitię annexæ.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter aſſignentur virtutes iuſtitiæ annexæ. Tullius enim enumerat * *ſex, ſcilicet religionem, pietatem, gratiam, vendicationem, obſeruantiam, veritatem. Vindicatio autem videtur ſpecies eſſe commutatiuæ iuſtitiæ, ſecundum quam illatis iniurijs vindicta rependitur, vel ex ſupradictis* * *patet. Non ergo debet poni inter virtutes iuſtitiæ annexas.* E

Sup. q. 58. a. 11. ad 1. & ſecundũ Et infr. q. 122. ar. 12. Cor. Et 3. d. 33. q. 3. art. 4. ar. 2. de inuen. in fo. 4. ante fin. lib. Q. 61. artic 3. 4.

2. Præterea, Macrob. * *ſuper ſomnium Scipio, ponit ſeptem, ſcilicet, innocentiam, amicitiam, concordiam,*

cordiam, pietatem, religionem, affectum, humanitatem, quarum plures à Tullio prætermittuntur: ergo videtur inſufficienter enumeratas eſſe virtutes iuſtitiæ adiunctas.

Lib. 1. in ſō nium Scipio in fol. 2. ante me. lib.

*3. Præterea, A quibuſdam alijs ponuntur quinque partes iuſtitiæ, ſcilicet obedientia reſpectu ſuperioris, diſciplina reſpectu inferioris, æquitas reſpectu æqualium, fides & veritas reſpectu omnium, de quibus à Tullio * non ponitur niſi veritas: ergo videtur inſufficienter enumeraſſe virtutes iuſtitiæ annexas.*

Loco citato in art. 1.

*4. Præterea, Andronicus Peripateticus ponit nouem partes iuſtitiæ annexas, ſcilicet liberalitatem, benignitatem, vindicatiuam, augnomoſinam, euſebiam, eucharistiam, ſanctitatem, bonam commutationem legiſpoſitiuam. Ex quibus etiam * Tullius manifeſtè non ponit niſi vindicatiuam: ergo videtur inſufficienter enumeraſſe.*

Loco citato. in ar. 1.

*5. Præterea, Ariſt. in 5. Eth. * ponit epicheiam iuſtitiæ adiunctam, de qua in nulla præmiſſarum aſſignationum videtur mentio eſſe facta: ergo inſufficienter ſunt enumeratæ virtutes iuſtitiæ annexæ.*

Lib. 5. c. 10. to. 5.

*Reſpondeo dicendum, quòd in virtutibus quæ adiunguntur alicui principali virtuti duo ſunt conſideranda. Primo quidem quòd virtutes illæ in aliquo cum principali virtute conueniant, ſecundo quòd in aliquo deficiant à perfecta ratione ipſius. Quia vero iuſtitia ad alterum eſt, vt ex ſupradictis * patet, omnes virtutes quę ad alterum ſunt, poſſunt ratione conuenięti iuſtitiæ annecti. Ratio vero iuſtitię conſiſtit in hoc, quòd alteri reddat quod ei debetur ſecundum ęqualitatem, vt ex ſupradictis * patet. Dupliciter ergo aliqua virtus ad alterum exiſtens, à ratione iuſtitię deficit. Vno quidem modo inquantum deficit à ratione ęqualis. Alio modo inquantum deficit à ratione debiti. Sunt enim quędam virtutes, quæ debitum quidem reddunt, ſed non poſſunt reddere æquale. Et primo quidem quicquid ab homine Deo redditur, debitum eſt, non tamen poteſt eſſe æquale, vt ſcilicet tantum homo ei reddat quantum debet, ſecūdum illud Pſalm. 115. Quid retribuam Domino pro omnibus, quę tribuit mihi? Et ſecundum hoc adiungitur iuſtitiæ religio, quæ vt dicit * Tullius, ſuperioris cuiuſdam eſt naturæ, quam diuinam vocant, curam cæremoniamq; affert. Secundo parentibus non poteſt ſecundum æqualitatem recompenſari quod eis debetur, vt patet per Philoſoph. in 8. Ethic. * Et ſic adiungitur iuſtitię pietas, per quam, vt Tullius * dicit, ſanguine iunctis patriæque beneuolis officium & diligens tributur cultus. Tertiò non poteſt ſecundum æquale præmium recompenſari ab homine virtus, vt patet per Philoſoph. in 4. Ethic. Et ſic adiungitur iuſtitię obſeruantia, per quam, vt Tull. * dicit, homines aliqua dignitate antecedentes quodam cultu, & honore dignantur.*

q. 58. ar. 2.
C
q. 58. ar. 10. & 11.
D
In fo. 4. ante fin. li. 2. de inuentione.
Li. 8. c. vlt. nō procul à fine. to. 5.
Li. 2. de inuent. in fo. 4. ante fin.
Lib. 4. ca. 3. ante med. to. 5.

*A ratione vero debiti iuſtitiæ, defectus poteſt attendi ſecundum quod eſt duplex debitum, ſcilicet morale & legale. Vnde & Philo. * in 8. Ethic. ſecundum hoc duplex iuſtum aſſignat. Debitum quidem legale eſt, ad quod reddendum aliquis lege aſtringitur. Et tale debitum propriè attendit iuſtitia, quæ eſt principalis virtus. Debitum autem morale eſt quod aliquis debet ex honeſtate virtutis. Et quia debitum neceſſitatem importat, ideo tale debitum habet duplicem gradum. Quoddam enim eſt ſic neceſſarium, vt ſine eo honeſtas morum conſeruari non poſſit. Et*

Li. 2. de inuent. in fo. 4. ante finem. lib.
Lib. 8. c. 10. tom. 5.

A *hoc habet plus de ratione debiti. Et poteſt hoc debitum attendi ex parte ipſius debentis: & ſic ad hoc debitum pertinet, quòd homo talē ſe exhibeat alteri in verbis & in factis qualis eſt. Et ita adiungitur iuſtitiæ veritas, per quam, vt Tullius * dicit, immutata ſunt ea, quæ aut fuerunt, aut futura ſunt. Poteſt etiam attendi ex parte eius cui debetur, prout ſcilicet, aliquis recompenſat alicui ſecundum ea quæ fecit. Quandoque quidem in bonis, & ſic adiungitur iuſtitiæ gratia, in qua, vt Tullius * dicit, amicitiarum & officiorum alterius memoria, remunerandi voluntas continetur alterius. Quandoque autem in malis, & ſic adiungitur iuſtitiæ vindicatio, per quam, vt Tullius * dicit,*

Eodē loco dicto.
Eodem lib. 2. de inuentione fol. 4. ante fin. lib. Eodem loco dicto.

B *vis aut iniuria, & omnino quicquid obſcurum eſt defendendo, aut vlciſcendo propulſatur. Aliud vero debitum eſt neceſſarium, ſicut conferens ad maiorem honeſtatem, ſine quo tamen honeſtas conſeruari poteſt. Quod quidem debitum attendit liberalitas, affabilitas, ſiue amicitia, aut alia huiuſmodi, quæ Tullius prætermittit in prædicta * enumeratione, quia parum habent de ratione debiti.*

Loco citato in arg. 1.
In arg. 1.

Ad Primum ergo dicendum, quod vindicta quæ fit autoritate publicæ poteſtatis, ſecundū ſententiam Iudicis pertinet ad iuſtitiam commutatiuam. Sed vindicta, quam quis facit proprio motu, non tamen contra legem, vel quam quis à Iudice requirit, pertinet ad virtutem iuſtitiæ adiunctam.

*Ad ſecundum dicendum, quod Macrob. * videtur attendiſſe ad duas partes integrales iuſtitiæ, ſcilicet declinare à malo, ad quod pertinet innocentia: & facere bonum, ad quod pertinent ſex alia. Quorum duo videntur pertinere ad æquales, ſcilicet amicitia in exteriori conuictu, & concordia interius. Duo verò ad ſuperiores, ſcilicet pietas ad parentes, & religio ad Deum. Duo vero ad inferiores, ſcilicet affectus, inquantum placent bona eorū, & humanitas per quam ſubuenitur eorum defectibus. Dicit enim * Iſido. in lib. Etymol. quòd humanus dicitur aliquis, quia habeat circa hominem amorem & miſerationis affectum: vnde humanitas dicta eſt, quia nos inuicem tuemur. Et ſecundum hoc amicitia ſumitur, prout ordinat exteriorem conuictum, ſicut de ea Philoſoph. * tractat in 4. Ethic. Poteſt etiam amicitia ſumi ſecundum quòd propriè reſpicit affectum, prout determinatur à Philoſopho in 8. & 9. Ethi. * Et ſic ad amicitiam pertinent tria, ſcilicet beneuolentia, quæ hic dicuntur affectus & concordia & beneficentia, quæ hic vocatur humanitas, Hæc autem Tull. prætermiſit, quia parum habent de ratione debiti, vt dictum * eſt.*

Loco citato in arg.
Lib. 10. c. 8. incipit Humilis, circa prin.
Lib. 4. ca. 6. to. 6.
Lib. 8. & 9. Ethic. per totū, to. 5.
In corp. ar.

E *Ad tertium dicendum, quòd obedientia includitur in obſeruantia, quam Tullius * ponit. Nam præcellentibus perſonis debetur & reuerentia honoris, & obedientia. Fides autem per quam fiunt dicta, includitur in veritate quantum ad obſeruantiam promiſſorum. Veritas autem in plus ſe habet, vt infra * patebit. Diſciplina autem non debetur ex debito neceſſitatis, quia inferiori non eſt aliquis obligatus inquantum eſt inferior. Poteſt tamen aliquis ſuperiori obligari, vt inferioribus prouideat, ſecundum illud Matthe. 24. Fidelis ſeruus & prudens quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam. Et ideo à Tullio prætermittitur. Poteſt autem contineri ſub humanitate quam Macrob. ponit. Aequitas verò ſub epicheia, vel amicitia.*

Loco citato in arg. 1.
q. 109. ar. 3.
Locis in arg. 5. & 2. citatis.
Lib. 4. de vera ſapientia, c. 28.

Ad

Ad quartum dicendum, quòd in illa enumeratione ponuntur quædam pertinentia ad particularem iuſtitiam, quædam autē, ad legalem. Ad particularem quidem, bona commutatio, de qua dicit, quòd eſt habitus in commutationibus æqualitatem cuſtodiens. Ad legalem autem iuſtitiam, quantum ad ea, quæ communiter ſunt obſeruanda, ponitur legiſpoſitiua, quæ, vt ipſe dicit, eſt ſcientia commutationum politicarum ad communitatem relatarum. Quantum vero ad ea quæ quandoque particulariter agenda occurrūt præter communes leges ponitur eugnomoſina, quaſi bona gnome, quæ eſt in talibus directiua, vt ſupra habitum eſt in tractatu de prudentia. Et ideo dicit de ea quòd eſt voluntaria iuſtificatio, quia ſcilicet ex proprio arbitrio, id quod iuſtum eſt, homo ſecundum eam ſeruat non ſecundum legem ſcriptam. Attribuuntur autem hæc duo prudentiæ ſecundum directionem iuſtitiæ, non ſecundum executionem. Euſebia vero dicitur, quaſi bonus cultus: vnde eſt idem quod religio. Ideo de ea dicit quod eſt ſcientia Dei famulatus. Et loquitur ſecundum modum quo Socrates dicebat omnes virtutes eſſe ſcientias. Et ad idem reducitur ſanctitas vt poſtea* dicetur, Euchariſtia autem eſt idem quod bona gratia, quam Tullius* ponit, ſicut & vindicatiuam. Benignitas autem videtur eſſe idem cum affectu quem ponit Macrob. Vnde & Iſido.* dicit in libro Etym. quòd benignus eſt vir ſponte ad benè faciendum paratus & dulcis ad eloquium. Et ipſe Andronicus dicit, quod benignitas eſt habitus voluntariè benefactiuus. Liberalitas autem videtur ad humanitatem pertinere.*

q.51.ar.4. — q. ſeq. art. 2. — Loco ante dicto. — Lib.10.Etymol. cap.2. parum a prin.

Ad quintum dicendum, quòd epicheia non adiungitur iuſtitiæ particulari, ſed legali, & videtur eſſe idem cum ea, quæ dicta eſt eugnomoſina.

SVMMA TEXTVS.

Concluſio: Virtutes iuſtitiæ annexæ ſunt religio, pietas, obſeruantia, veritas, gratia, vindicatio, amicitia, & liberalitas, quarum ſufficientiam atque neceſſitatem longa oratione proſequitur D. Thom. in litera. Eius tamen ratio conſiſtit in hoc, quod in virtutibus alteri adiunctis duo eſt conſiderare. Primum eſt, quod illæ virtutes conueniant in aliquò cum principali, cui annectuntur. Secundum, quod in aliquo à perfecta ipſius ratione deficiant. Et quia iuſtitia eſt ad alterum, omnes virtutes quæ ſunt ad alterum, ratione conuenienti illi poſſunt annecti. Quia autem iuſtitia conſiſtit in hoc, vt reddat alteri quod ei debetur, ſecundum æqualitatem, dupliciter poteſt contingere, vt aliqua virtus ad alterum exiſtens à ratione iuſtitiæ deficiat. Vno modo, quia deficit à ratione æqualis. Et ſic religio erga Deum, & pietas erga parentes, & obſeruantia erga viros virtute excellentes deficiunt à ratione iuſtitiæ. Alio modo, quia deficit à ratione debiti. Et ſic adiunguntur iuſtitiæ, vel ex parte debentis, vel ex parte eius, cui debentur, honeſtas, veritas, vindicatio, amicitia, liberalitas & ſimiles, per Macrobiū, Tullium, & Andronicum, ſecundum diuerſos caſus aſſignatæ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Intentio D. Tho. in iſto articulo ſolum eſt explicare modum, vnde cognoſcere poſſimus, an aliqua virtus potentialiter cōtineatur ſub iuſtitia, necne. Et is eſt videre, an exiſtens ad alterum deficiat, vel à ratione reddendi æquale, vel à rationem reddendi debitum. Quod vtrumque neceſſarium eſt ad veram, & perfectam rationem iuſtitiæ. Ex defectu enim cuiuſcunq; horum efficietur pars ſubiectiua illius. Quamuis diuerſimodè, vt diximus ſupra. quæſt. 58. artic. 5. Quando enim virtus, quæ eſt ad alterum, deficit à ratione debiti, conſtituitur pars potentialis, iuſtitiæ: ſed quæ non eſt vera, & propria iuſtitia, ſecundum eſſentiam qualis eſt liberalitas, amicitia, &c. Quando autem deficit à ratione æqualis conſtituitur pars potentialis iuſtitiæ: quæ quamuis non ſit perfecta, eſt tamen vera & propria ſecundum eſſentiam, qualis eſt religio, atque pietas. Ex hoc infertur, quod ex partibus potentialibus iuſtitiæ quædam habent veram, quamuis non perfectam rationem iuſtitiæ, aliæ autem nec veram neque perfectam. Et ad hoc vt aliqua virtus ſit pars potentialis iuſtitiæ, habens veram rationem illius, quamuis non perfectam, requiruntur duo, ſcilicet, quod ſit ad alterum, & quod habeat rationem debiti. Ad hoc autem, vt aliqua virtus dicatur pars potentialis iuſtitiæ, non habens veram rationem illius, ſufficit quod ſit ad alterum, & quod faciat aliquo modo æqualitatem, quamuis non ſecundum rationem debiti.

QVÆSTIO LXXXI.

De Religione, in octo Articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrùm religio ordinet hominem ſolum ad Deum.

Ad Primum ſic proceditur. Videtur quòd religio non ordinet hominem ſolum ad Deum. Dicitur enim Iacobi. 1. Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc eſt: viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo. Sed viſitare viduas & pupillos, dicitur ſecundum ordinem ad proximum. Quod autem dicit, immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo, pertineat ad ordinem quo ordinatur homo in ſeipſo: ergo religio non ſolum dicitur in ordine ad Deum. Inf. q. 94 art. 1. ad 1.

2. Præterea, Aug. dicit in 10. de Ciuit. Dei, quòd quia Latina loquendi conſuetudine, non imperitorum tantum, verum etiam doctiſſimorum cognationibus humanis, atque affinitatibus, & quibuſcunque neceſſitudinibus dicitur exhibenda religio, non eo vocabulo vitatur ambiguum, cum de cultu diuinitatis vertitur quæſtio, vt fidenter dicere valeamus, religionem non eſſe, niſi cultum Dei: ergo religio dicitur non ſolum in ordine ad Deum, ſed etiam in ordine ad propinquos.* Lib.10.c.1. à med. t.5.

3. Præterea, Ad religionem videtur latria pertinere. Latria enim interpretatur ſeruitus, vt Aug. dicit in 10. De Ciuit. Dei. Seruire autem non ſolum debemus Deo, ſed etiam proximis, ſecundum illud Gal. 5. Per charitatem ſpiritus ſeruite inuicem: ergo religio importat ordinem etiam ad proximum.* Li.10.ca.1. tom.5.

4. Præterea, Ad religionem pertinet cultus. Sed homo dicitur non ſolum colere Deum, ſed etiam proximum, ſecundum illud Catonis, Cole parentes: ergo etiam religio non ordinat ad proximum, & non ſolum ad Deum.

5. Præte-

A *5. Præterea, Omnes in ſtatu ſalutis exiſtentes Deo ſunt ſubiecti. Non autem dicuntur religioſi omnes, qui ſunt in ſtatu ſalutis, ſed ſolum illi, qui ſunt quibuſdam votis & obſeruantijs & ad obediendum aliquibus hominibus ſe aſtringunt, ergo religio non videtur importare ordinem ſubiectionis hominis ad Deum.*

Li. 2. de inuen. in to. 4. ante fin. lib.

Sed Contra eſt, quòd Tullius dicit. 2. Rheto. quod religio eſt quædam tuitio naturæ, quam diuinam vocat, quæ cultum vel cæremoniam affert.

Li. 10. cap. 17. incipit. religioſus.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut * Iſido. dicit in lib. Ety. Religioſus, vt ait Cicero, à religione appellatus eſt, qui retractat & tanquam relegit ea quæ ad cultum diuinum pertinent. Et ſic religio videtur dicta à relegenda ea quæ ſunt diuini cultus, quia huiuſmodi* B *ſunt frequenter in corde reuoluenda, ſecundum illud Prouerb. 3. In omnibus vijs tuis cogita illum, quamuis etiam poſſit intelligi religio ex hoc dicta, quod Deũ reeligere debemus, quem amiſeramus negligentes, ſicut Aug. dicit * in 10. De ciu. Dei. Vel poteſt intelligi religio à religando dicta. Vnde Aug. * dicit in lib. de vera Relig. Religet nos religio vni omnipotenti Deo. Siue autem religio dicatur à frequenti relectione, ſiue ex iterata electione eius quod negligẽter amiſſum eſt, ſiue dicatur à religatione, religio propriè importat ordinem ad Deum. Ipſe enim eſt cui principaliter alligari debemus, tanquam in deficienti principio, ad quem etiam noſtra electio aſſiduè dirigi debet,* C *ſicut in vltimum finem, quem etiam negligenter peccando amittimus, & credendo, & fidem proteſtando recuperare debemus.*

Lib. 10. c. 4. parũ ante med. to. 5. Non remotè à fine libri, to. 1.

Ad Primum ergo dicendum, quòd religio habet duplices actus, quoſdam quidem proprios & immediatos, quos elicit, per quos homo ordinatur ad ſolum Deum, ſicut ſacrificare, adorare, & omnia huiuſmodi. Alios autem actus habet, quos producit mediantibus virtutibus quibus imperat, ordinans eos ad diuinam reuerentiam: quia ſcilicet, virtus, ad quam pertinet finis, imperat virtutibus ad quas pertinent ea quæ ſunt ad finem. Et ſecundum hoc actus religionis per modum imperij ponitur eſſe, viſitare pupillos & D *viduas in tribulatione eorum, quod eſt actus elicitus à miſericordia. Immaculatum autẽ ſe cuſtodire ab hoc ſæculo, imperatiuè quidem eſt religionis, elicitiuè autem temperantiæ, vel alicuius huiuſmodi virtutis.*

*Ad ſecundum dicendum, quòd religio refertur ad ea, quæ exhibentur cognationibus humanis extenſo nomine religionis, non autem ſecundum quod religio propriè dicitur, vnde Aug. * parum ante verba inducta præmittit, Religio diſtrictius non quemlibet, ſed Dei cultum ſignificare videtur.*

Lib. 10. de Ciui. Dei. Ca. 1. à me. tom. 5.

Ad tertium dicendum, quòd cum ſeruus dicatur ad dominum, neceſſe eſt, quòd vbi eſt propria, & ſpecialis ratio dominij, ibi ſit ſpecialis & propria ratio E *ſeruitutis. Manifeſtum eſt autem quod dominium conuenit Deo ſecundum propriam, & ſingularẽ quandam rationem, quia ſcilicet ipſe omnia fecit, & quia ſummum in omnibus rebus obtinet principatum. Et ideò ſpecialis ratio ſeruitutis ei debetur. Et talis ſeruitus nomine latriæ deſignatur apud Græcos. Et ideò ad religionem propriè pertinet.*

*Ad quartum dicendum, quòd colere dicimur homines, quos honorificatione, vel recordatione, vel præſentia frequentamus. Et etiam aliqua, quæ nobis ſubiecta ſunt coli à nobis dicuntur. Sicut agricolæ dicuntur ex eo, quod colunt agros, & incolæ dicuntur ex eo, quod colunt loca, quæ inhabitant. Quia tamen ſpecialis honor debetur Deo, tanquam primo omnium principio, etiam ſpecialis ratio cultus ei debetur, quæ Græco nomine vocatur euſebia, vel theoſebia, vt patet per Aug. * 10. de Ciuit. Dei.*

Li. 10 ca. 1. tom.

Ad quintum dicendum, quòd religioſi, quamuis dici poſſint communiter omnes qui Deum colunt, ſpecialiter tamen religioſi dicuntur, qui totam vitam ſuam diuino cultui dedicant, à mundanis negotijs ſe abſtrahentes. Sicut etiam contemplatiui dicuntur, non qui contemplantur, ſed qui contemplationi totam vitam ſuam deputant. Huiuſmodi autem non ſe ſubijciunt homini propter hominem, ſed propter Deum, ſecundum illud Apoſt. Galat. 4. Sicut angelum Dei excepiſtis me, ſicut Ieſum Chriſtum.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quòd nomen, religio, deduci poteſt, vel à relegendo, vt placet Iſidoro, & Ciceroni, vel à religendo, vt placet D. Auguſt. vel à religãdo, vt idem Auguſt. dicit: reſpondet d. Tho. ad propoſitam difficultatem per hanc propoſitionem. Concluſio: Si religio dicatur à frequenti relectione, ſiue ab iterata electione illius, quod negligenter amiſſum eſt, ſiue à religatione, ſemper importat ordinem ad Deum. Probatur: Deus eſt, cui principaliter alligari debemus tanquam indeficienti principio, & ad quem etiam noſtra electio aſſiduè dirigi debet, tanquam in vltimum finem, & quem negligenter peccando amittimus, & credendo, & fidem proteſtando recuperare debemus: ergo ſecundũ quamcunque expoſitis ſignificationibus religio ſemper importat ordinem ad Deum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo intelligentia huius virtutis, quæ præcipua eſt inter partes potentiales iuſtitiæ, vt à nomine ipſo exordiamur, aduertendum eſt primò, quòd huius nominis religio varius eſt vſus apud ſanctos, & Latinos. Nam primò ſignificat eam ſectam, & D doctrinam de rebus diuinis, in quam plures homines conueniunt. In qua ſignificatione dicimus Chriſtianam religionem, Moſaicam religionem, &c. Et D. Auguſtinus in ſcripſit librum de vera religione, hoc eſt, de vera diuinarum rerum doctrina. Et Cicero in Oratione pro Pompeio, dicit: Gentes pro ſua religione bella ſuſcipiunt. Secundo accipitur à Latinis religio pro anxia cura. In qua ſignificatione id dicitur religioſè fieri, quod ſolicitudinem affert. Plinius lib. 4. Epiſt. in Epiſtola ad Cornelium Tacitum. Si parentibus ſolis ius præceptoris conducendi relinquatur, iiſdemq; religio rectè iudicandi neceſſitate collationis addatur, hoc eſt, ſolicita cura, & anxia probos præcepto res, idoneoſque diligendi liberis ſuis, &c. In eadem etiam ſignificatione accipi- E tur à Cicerone nomen, religio, quando in libro de Claris Oratoribus dicit: Quorundam hominum orationem eſſe attenuatam nimia religione, hoc eſt, ſolicitudine. Tertiò accipitur religio, pro timore quem vulgò appellamus conſcientiæ ſcrupulum. In qua ſignificatione dicit Cicero de Aruſpic. reſpon. 9. Quæ tãta religio eſt, qua in noſtris dubitationib. atque in maximis ſuperſtitionibus vnius Publij Seruilij, atque Marci Beuelli reſponſo, ac verbo nõ liberemur? Id eſt, vt nunc loquimur, Qui tantus conſcientiæ ſcrupulus? Et apud Terentium in Andria Dauo dicenti. At mihi vnus ſcrupulus etiam reſtat, qui me male habet, Pamphilus reſpondit: Dignus

Nomen religio varia ſignificat.

es

es odio cũ tua religione. Quarto accipitur in ſacris hteris, religio, non infrequenter, pro cæremonia; & ritu aliquo externo. In qua ſignificatione dicit Nume.19. Hęc eſt religio victimę, hoc eſt, cæremonia in vaccæ rufæ oblatione obſeruanda. Et Exod.12. Hæc eſt religio phaſe. Verbũ enim Hebræum, cui reſpõdet religio in illis locis, inter alia ſignificat cæremoniam legis præcepto inductam. Cuius præcepti nulla ratio neceſſaria reddi poteſt; poſſunt tamen reddi multæ probabiles, vt dicit Abulenſis ſuper. 19. c. Nume. In eadem etiam ſignificatione accepit id nomen Cicero in Oratione pro Cornelio Baldo, dum dixit; Sacra confecit ſumma religione, atque cæremonia. Vltimò accipitur religio pro functione iuſti, & debiti officij. Idque dupliciter, vt dicit Diuus Tho. hic in ſolutione ad ſecundum. Vno modo largè, vt ſe extendit ad omnem debiti officij functionem. In qua ſignificatione dixit, Cicero. 7. in Verrem: Ego quos adhuc mihi magiſtratus populus Romanus mandauit, ſic eos accepi, vt me omnium officiorum aſtringi religione arbitrarer. Et rurſus; Qui ſibi hoc aſſumpſit, vt corrigat mores aliorum, ac peccata reprehendat, quis huic ignoſcat; ſi qua in re ipſe à religione officij declinauerit? Alio modo propriè, vt ſignificat non in vniuerſum omnem officij functionem; ſed peculiariter id, quod eſt Deo debitum cultum exhibere. Et in hac acceptione ſola loquimur de religione in præſenti.

Etymologia huius nominis religio.

Secundò eſt aduertendum, quòd vt conſtat ex D. Tho. in iſto articulo, huius vocis, religio, viri doctiſſimi multiplicem afferunt Etymologiam. Nam Cicero dictam putat religionem à relegendo. Propterea quod ea, quæ ad diuinum cultum pertinent, frequenter ſunt in corde reuoluenda, & tanquam relegenda. Religioſi, inquit, à relegendo appellantur qui tractant, & quaſi relegunt ea, quę ad cultum diuinum pertinent. Et dicuntur religioſi ex relegendo, ſicut eligentes ex eligendo; & diligentes ex diligendo; & intelligentes ex intelligendo. Eãdẽ originem ſequitur Diuus Iſidorus lib. 10. Etymologiarum, litera R. Alij putant religionem dicta fuiſſe à religando. Propterea, quòd animos noſtros ligat & obligat Deo. Quam Etymologiam præter Lactantium Firmianum, quem citat Caietanus in iſto commento, affert Diuus Auguſtinus in lib. de Vera religione, & Diuus Hieronymus in commentarijs Amos Prophetæ, cap.9. deſumptaque etiam videtur ex Cicerone. Qui in oratione pro Domo ſua dicit; Nunquid tribunus populi bona Lentuli religionibus religauit. Alij affirmant religionis nomen à reeligendo Deum, quem negligentes dimiſſimus, deduci. Quorum vnus eſt Diuus Auguſtinus lib. 10. de Ciuitate. c.4. Et tandem aliqui dicunt, quòd nomen deducitur à relinquẽdo. Propterea, quòd quę Deo dicantur ab omnibus debent eſſe ſeparata. Et ſic Sabinus apud Aulum Gellium lib.4.c.9. dicebat, religioſum eſſe eum, qui propter vitæ ſanctitatem ab hominum conſortio eſt ſepoſitus. Sed ex his deriuationibus duæ priores ſunt aptiores. Quamuis Caietano, Lactantiana, quæ eſt ſecunda, & linguæ Latinæ, & nominis ſignificato magis conſona videatur. Propterea enim, inquit, religioſa Deo addicta vocamus, & religioſus Deo deditos, ac per hoc religatos frequenti vſu appellamus.

Concluſio, D. Th. certa.

His ſuppoſitis circa concluſionem D. Tho. nulla eſt difficultas. Omnes enim illam recipiunt. Et probari poteſt ex diffinitione religionis, quam D. Auguſtin. lib.83. quæſtionum, quæſt.21. affert ex Cicerone in lib. de Inuentione dicente; Religionem eſſe virtutem, quæ ſuperioris cuiuſdam naturæ, quam diuinam vocamus, cultum, cæremoniamque affert. Et in lib. de Partitionibus dicit idem; Religio eſt iuſtitia erga Deum. Cui virtuti in medio poſitæ A duo extrema opponuntur vitia, ſ. infidelitas, & ſuperſtitio. Infidelitas, quæ Deum non colit; ſuperſtitio, quæ vel falſum Deum, vel verum ineptè colit. Nam & cultus Deorum falſorum eſt ſuperſtitio, vt docet D. Auguſtin. in lib. de Vera & falſa religione. Atque etiam cultus qui vero Deo tribuitur, ſi res, & cæremoniæ parui momenti, tanquam ſi eſſent magnæ obſeruentur. Quare rectè dicebat Quintilianus lib.8.c.3. vt à diligente curioſus; ità à religione ſuperſtitioſus diſtat. Et D. Aug. lib.6. de Ciui. ex ſententia Varron. dicebat, à ſuperſtitioſo timeri deos, à religioſo autem tãtum vereri, vt parentes, & non vt hoſtes timeri. Et Cicer. in lib. de natura deorum. Sicut in ſuperſtitioſo inanis ineſt timor deorum: ita in religioſo pius inuenitur cultus illorum.

1. Argum. contra ſolutio. ad 2.

B In ſolutione ad primum argumentum dicit D. Tho. quòd ſacrificare & orare ſunt actus proprij, & immediati religionis. Contra quod ſic argumẽtor: Sacrificare eſt actus externus; ergo non poteſt eſſe immediatè elicitus à religione, quę eſt in voluntate.

2. Argum.

Secundò orare eſt opus intellectus, ergo non poteſt elici immediatè à religione, exiſtente in voluntate.

3. argum.

Tertiò: quando petimus orando, vt Deus ſuũ amorem nobis infundat, illa oratio fit imperio charitatis, cuius proprium munus eſt velle Deo coniungi idque optare: ergo oratio non eſt actus religionis; ſiquidem eſt communis illi cum alijs virtutibus. Ad primum argumentum reſpondeo, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Ad hoc. n. vt aliquis actus dicatur pertinere ad aliquem virtutem non re C quiritur ꝙ procedat ab eadem potentia, in qua illa virtus eſt ſubiectiuè. Velle enim ieiunare, proculdubio eſt actus temperantiæ. Et tamẽ ille eſt in voluntate; & temperantia in appetitu ſenſitiuo. Sed quod requiritur eſt, ꝙ actus ſecundum ſuam ſpeciem ad finem talis virtutis ordinetur. Vnde cum ſacrificare ordinetur ad finem religionis, ſiue ad religionem, tãquam ad finem, fit, vt ſit proprius & immediatus actus illius, vt dicit D. Tho. in iſto articulo. Et eodem modo reſpondetur ad ſecundum argumẽtum.

Ad 2. arg. Obiectio.

Et ſi quis obijciat, Sacrificare, & orare nec ſunt actus illiciti, nec imperati à religione: ergo male dicit D. Tho. quòd ſunt proprij, & immediati actus illius. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur. Et primo, quod nõ ſint actus illiciti. Nam actus D vnius potentiæ non poteſt elici à virtute, quæ eſt in alia potentia. Quod autem nec etiam ſint imperati, patet: Quia actus, qui imperatiuè procedit ab aliqua virtute, debet elicitiue ab alia procedere. Sacrificare autem & orare non eliciuntur ab alia virtute, quam à religione. Ad hoc argumentũ, vt reſpondeamus, aduertendum eſt, dupliciter eſſe contingere, quod aliquis actus procedat ab aliqua potentia.

Dupliciter actus poteſt procedere à potentia.

Vno modo elicitiuè: alio modo imperatiuè. Elicitiuè tunc procedit, quando ſecundum ſuam ſubſtantiam, & in eſſe naturæ producitur ab illa potentia. Quod intelligitur tunc eſſe, quando actus circa formale obiectũ talis potentiæ verſatur. Vt, verbi gratia, aſſenſus veritatis ſecundum ſubſtantiam, & in eſſe naturæ in quacunque materia ſit, dicetur pro E duci ab intellectu; quia ſemper verſatur circa verũ, quod eſt formale obiectum ipſius intellectus. Et ſic ab iſta potentia ſemper elicitiuè procedit. Imperatiuè autem dicetur actus procedere ab aliqua potentia, quando ſecundum ſubſtantiam producitur ab vna potentia, & ab alia dirigitur ad ſuum finem. Vt verbi gratia, ira inferioris appetitus elicitur ab iraſcibili; & imperatur à voluntate, quando dirigitur & ordinatur ad aliquem finem intentum à voluntate. Et hoc quantum attinet ad potentias. Nam in habitibus longè diuerſa eſt ratio. Nam cum habitus non ſint principium actus in eſſe naturæ; ſed ſolum in eſſe moris, hoc eſt; ſecundum rationem boni, aut

mali,

mali, fit vt tunc tantũ dicatur actus elici ab aliquo habitu,quando ab eo bonitatem habet, aut malitiã ſecundum ſpeciem moralem. Vt, verbi gratia. elargitio eleemoſynæ dicetur produci elicitiuè à miſericordia: quia ab ea habet bonitatem in eſſe moris: quamuis in eſſe naturæ non producatur ab ea potentia,in qua miſericordia eſt ſubiectiuè. Tunc autem dicetur actus produci ab aliqua virtute imperatiuè,quando præſuppoſita bonitate;quam habet ſecundum propriam ſpeciem dirigitur, & ordinatur ab alia virtute ad ſuum finem. Vt, verbi gratia, ſiquis elargiatur eleemoſynam pauperi clerico, vt ſeruiat eccleſiæ;talis actus dicetur elicitus à miſericordia;& imperatus à religione,quia ſuppoſita bonitate, quam ille actus habet intra ſpeciem miſericordię,ordinatur ad finem honeſtum religionis. Et eadem ratio eſt de omnibus alijs vitijs, & virtutib. Hoc ſuppoſito ad argumentum reſpondetur verum eſſe,quòd illi actus non poſſunt eſſe imperati à religione,vt rectè probat argumentum, ſed ſunt eliciti ab illa, in quantum immediatè habent ab ea ſuam bonitatem in eſſe moris; quod ſatis eſt ad hoc, ut aliquis actu dicatur elicitiuè produci ab aliquo habitu; non obſtante, quòd ſit actus alterius potentiæ ab ea,in qua eſt habitus, vt paulò antea dicebã.

Ad obiec.

Corolla.

Ex dictis infertur,ꝙ quando D.Tho.affirmat in ſolutione ad primum ſacrificare, & orare eſſe actus proprios,& immediatos religionis,nõ intelligit,religionem ad iſtos actus exercẽdos non egere medio alterius potentiæ ab ea, in qua ipſa religio exiſtit. Nam hoc eſt falſum. Sed quod intelligit, eſt, quòd religio ipſa per ſe ſufficit, ſine adminiculo alterius virtutis ad illos actus exercendos. Quod ſatis eſt, vt ſint proprij & immediati actus illius, ab ipſaq; eliciti,iuxta doctrinam traditam. Et quod hæc fuerit mens D.Tho. liquet primò ex eo, quòd iſtos actus ſcilicet,ſacrificare,& orare oppoſuit viſitationi pupillorum,& viduarum,quos dicit eſſe actus cõmunes,& mediatos religionis. Ob eam tantum rationem,ꝙ à religione, niſi mediante alia virtute, fieri non poſſunt. Media enim miſericordia,religio viſitat pupillos,& viduas,& mediante temperantia ſeruat medium in delectabilibus. Et ſic iſti actus dicuntur mediati & imperati illius. Secũdò,id ipſum conſtat. Nam intentum D.Tho.in præſenti erat probare,atque docere, quòd religio nec ordinat hominẽ ad proximum,nec ad ſeipſum,ſed ad Deum ſolum, ad idque aſſumit,quòd per opera, quæ efficit ipſa religio ſuis tantum viribus, ſine adminiculo alterius virtutis ſolum ordinatur homo ad Deum, vt eſt ſacrificare,& orare. Et ſic patet,quòd ſacrificium, & orationem appellat D. Tho.immediatos actus religionis. Non,quia non fiant media alia potentia;ſed quia non fiunt media alia virtute ad modum iam explicatum. Ad tertium argumentum reſpondetur, verum eſſe, quòd oratio poteſt fieri ex imperio charitatis,ſicut & actus cuiuſcunque alterius virtutis. Ex hoc tamen non infertur, quòd non ſit proprius actus religionis: quoniam ab ea procedit,nulla alia media virtute, ab illaque regulatur & dirigitur in finem religionis.

ARTICVLVS II.

Vtrùm religio ſit virtus?

1. q. 60. ar. 3. col. & 3. d. 33. q. 3. arti. 4. q. 1. cor. & op. 29. c. 4. Q. 19. ar. 9.

*AD Secundum ſic proceditur. Videtur,quòd religio non ſit virtus. Ad religionem enim pertinere videtur Deo reuerentiam exhibere. Sed revereri eſt actus timoris,qui eſt donum, vt ex ſupradictis * patet: ergo religio non eſt virtus, ſed donum.*

*2. Præterea, Omnis virtus in libera voluntate conſiſtit,vnde dicitur habitus electiuus,vel voluntarius; Sed ſicut dictum * eſt. Ad religionem pertinet latria,quæ ſeruitutem quandam importat: ergo religio non eſt virtus.* Art. præc. ad 3.

*3. Præterea,Sicut dicitur * in 2. Ethicorum. Aptitudo virtutis ineſt nobis à natura, vnde ea quæ pertinent ad virtutes ſunt de dictamine rationis naturalis. Sed ad religionem pertinet cæremoniam diuinæ naturæ aſſerre: cæremonialia autem, vt dictum * eſt ſupra,non ſunt de dictamine rationis naturalis: ergo religio non eſt virtus.* Lib. 2. in prin. to. 2. 1. 2. q. 99. ar. 3. ad 2. & q. 101.

*Sed contra eſt,quia connumeratur alijs virtutibus, vt ex præmiſſis * patet.* Quæſt. 80.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra * dictum eſt,virtus eſt quæ bonum facit habentem,& opus eius bonum reddit. Et ideò neceſſe eſt dicere omnem actum bonum ad virtutem pertinere. Manifeſtum eſt autem,quod reddere debitum alicui habet rationem boni,quia per hoc quod aliquis alteri debitum reddit, conſtituitur in proportione conuenienti reſpectu ipſius,quaſi conuenienter ordinatus ad ipſum. Ordo autem ad rationem boni pertinet, ſicut & modus & ſpecies, vt per Auguſt. * patet in libro de natura boni. Cum ergo ad religionem pertineat reddere honorem debitum alicui,ſcilicet Deo, manifeſtum eſt,quod religio virtus eſt.* 1. 2. q. 55. art. 2. 3. & 4. & ſupra q. 58. art. 3. Cap. 35. & c. 3. to. 6.

*Ad primum ergo dicendum,quòd reuereri Deum eſt actus doni timoris. Ad religionem autem pertinet facere aliqua propter diuinam reuerentiam; vnde non ſequitur, quod religio ſit idem quod donum timoris,ſed quòd ordinetur ad ipſum ſicut ad aliquid principalius. Sunt enim dona principaliora virtutibus moralibus,vt ſupra habitum * eſt.* q. 9. art. 1. ad 3. & 1. 2. q. 68. art. 1. 2. 3. & 4.

Ad ſecundum dicendum, quòd etiam ſeruus poteſt voluntariè exhibere domino ſuo quod debet, & ſic facit de neceſſitate virtutem, debitum voluntariè reddens. Et ſimiliter exhibere Deo debitam ſeruitutem poteſt eſſe actus virtutis, ſecundum quod homo voluntariè facit.

Ad tertium dicendum, quòd de dictamine rationis naturalis eſt,quòd homo aliqua faciat ad reuerentiam diuinam. Sed quod hæc determinate faciat vel illa,iſtud non eſt de dictamine rationis naturalis, ſed de inſtitutione iuris diuini, vel humani.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmatiua, quam ſuppoſita diffinitione virtutis, quæ dicit quod eſt, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit, ex quo fit,vt omnis actus bonus ad virtutem pertineat,probat D.Tho.hac ratione: Reddere debitũ alicui habet rationem boni: per hoc enim quod aliquis alteri debitum reddit, conſtituitur in proportione conuenienti reſpectu illius: ſed ad religionem ſpectat reddere honorem debitum alicui ſcilicet, Deo: ergo religio eſt virtus.

EXPLICATIO ARTICVLI.

RAtio propter quam D.Thom. in præſenti quærit, an religio ſit virtus, non eſt,quia de hoc ſit aliqua dubitatio; omnes enim vno ore fatentur religionem eſſe virtutem. Sed, vt ſeruet conſuetum ordinem,quem in alijs tractatibus ſequi ſolet. Quoniam autem à nobis hoc ipſum iam ſæpè quęſitum

ſitum eſt; de fide, de ſpe, de charitate, de iuſtitia, hiſque locis ſatis explicatum, quid ad rationem virtutis eſt neceſſarium, idcircò ab illo in præſenti ſuperſedendum duxi. Et tantum circa fundamentum, quo D. Thom. dicit, omnem actum bonum eſſe à virtute, ex quo ſuam colligit concluſionem, eſt difficultas, vtrùm verum ſit; Et pro parte negatiua argumentor primo.

Dubium. an omnis actus bonus ſit à virtute

1. argum. Appetitus fœlicitatis in communi in nobis exiſtens, eſt actus bonus; & tamen non eſt à virtute: ergo falſum eſt dicere, quòd omnis actus bonus eſt à virtute. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Appetitus fœlicitatis in communi cõtinetur in amore, quo quis ſeipſum diligit: ſed ad diligẽdum ſeipſum nullus indiget virtute; cum ad iuſtum actum omnes ſint ſatis propenſi à natura: ergo talis actus non eſt à virtute.

2. argum. Secundò ſic argumentor: Actus, quibus acquiritur virtus, non ſunt à virtute, quoniam ipſam præcedunt, & tamen ſunt boni quoniam efficiunt hominem bonum, vt conſtat: ergo non omnis actus bonus eſt à virtute. Et confirmatur ex Ariſt. 5. Ethic. cap. 5. & 6. dicente, contingere poſſe; vt quis interdum iuſta faciat, non iuſtè Quod ideò affirmat, quia ſæpè reddit quis alteri debitum, quod iuſtum eſt, ac bonum; & tamen id non facit ex habitu iuſtitiæ; ſed maximè cum difficultate.

Concluſio. His tamen non obſtantibus, dico, propoſitionem D. Thom. eſſe veriſſimam, ſi rectè intelligatur, vtpotè quæ ſequitur ex definitione virtutis; qua dicitur, quòd virtus eſt quę bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. Quam ponit Ariſto. lib. 2. Ethic. cap. 6. Et competit tantum virtutibus moralibus. Nam intellectuales non faciunt habentem bonum ſimpliciter, ſed ſolum ſecundum quid: vt latè oſtendimus in primo tomo, quæſt. 4. art. 5. De qua re videndus eſt D. Thom. 1. 2. quæſt. 55. art. 2. 3. & 4.

Ad 1. arg. Vnde ad primum argumentum reſpondeo, quòd D. Thom. hic tantum loquitur de illis actibus bonis, qui ſunt perfectè liberi, perfectèque pertinent ad genus moris. Nam iſti ſolum ſunt, qui ad virtutem ſpectant neceſſario. At verò appetitus fęlicitatis in communi, nõ eſt perfectè liber nec perfectè humanus, aut moralis, cum non ſit liber quoad ſpecificationem; ſed tantum quoad exercitium, & ex conſequenti quadam ratione naturalis.

Ad 2. arg. Ad ſecundum vt reſpondeat Caietanus in iſto commento, aduertit dupliciter poſſe contingere, quòd aliquis actus bonus dicatur. Vno modo, quia eſt bonus, tùm ex obiecto, & circunſtantijs; tum etiam ex parte modi, quo fit, quia, ſcilicet, fit bene, hoc eſt, promptè, & delectabiliter. Alio modo; quia habet quidquid ex ſuo genere, atque ratione ad honeſtatẽ ipſius requiritur: quamuis propter impedimenta paſſionum exiſtentium in eo, qui operatur, non fiat promptè, & delectabiliter. Quo ſuppoſito dicit, quòd actus, qui primo modo eſt bonus, hoc eſt, qui eſt bonus in ſe, & bene fit, ſemper eſt à virtute, vt docet Ariſtot. lib. 2. Ethicorum. At verò actus bonus ſecundo modo, hoc eſt, qui bonus in ſe exiſtens, non bene fit, non eſt à virtute. Et in hoc quidem verum dicit Caietanus. Sed cum poſtea affirmat D. Thomas in præſenti, ſolum loqui de actu primo modo bono, mihi non placet. Nam cum D. Thom. ſimpliciter, & abſolutè loquatur de actu bono, nulla adhibita diſtinctione, nõ eſt cur pręfatã faciamus limitationem. Quocirca hac interpretatione omiſſa verius, & facilius mihi reſpondendum videtur, quòd D. Thom. non dicit omnem actum bonum effici à virtute; ſed quod omnis talis pertinet ad virtutem: quòd longè diuerſum eſt à primo. Nam ad hoc, vt aliquis actus dicatur pertinere ad virtutem, non eſt neceſſarium quod ab illa effectiuè procedat; ſed ſatis eſt, quod vel efficiatur à virtute, vel ipſe virtutem efficiat; idemque ſit vtriuſque obiectũ.

A Et hoc ſecundum inuenitur in actibus generantibus habitum virtutis. Et quod hæc fuerit mens D. Thom. ex ipſa litera ſufficienter colligitur. Nam dicit, quòd omnis actus bonus ad virtutem pertinet. Ex hocque rectè colligitur, quod reddere debitum honorem Deo, quia eſt actus bonus, pertinet ad virtutem: quia vel efficitur ab habitu virtutis, vel ipſe efficit virtutem. Et ex conſequenti religio, ad quam pertinet iſte actus, eſt verè, & proprie virtus.

Nota circa ſolut. ad 3. D. Thom.

Circa ſolutionem ad tertium argumentum D. Thom. eſt aduertendum, quòd quemadmodum de dictamine rationis naturalis eſt, in virtute temperantiæ, vt homo medium teneat in cibo, & potu; & non quòd hunc, aut illum cibum, aut potum aſſumat, ità etiam eſt de dictamine rationis naturalis, B in virtute religionis, vt medium teneat in ordinatione ſui ipſius ad Deum, Quod autem has, vel illas cæremonias aſſumat, ad ordinandum ſeipſum in Deum, non eſt ex dictamine rationis, ſed ſolum ex diuino, vel poſitiuo iure. Quare, ſicut intemperantia non impedit indeterminatio materię, vt ipſa virtus dicatur: ita etiam nec in religione incertitudo materię, quę eſt in actibus, quibus Deus colitur, erit impedimento, vt religio vera virtus dicatur. Ex ratione enim formali virtus ſuam ſpeciem ſortitur, & non ex materiali.

ARTICVLVS III.

Vtrum religio ſit vna virtus.

C *AD Tertium ſic proceditur. Videtur quòd religio non ſit vna virtus. Per religionem enim ordinamur ad Deum, vt dictum* eſt. In Deo autem eſt accipere tres perſonas, & iterum multa attributa, quæ ſaltem ratione differunt. Diuerſa autem ratio obiecti ſufficit ad diuerſificandum virtutes, vt ex ſupradictis* patet: ergo religio non eſt vna virtus.* Infr. art. 4. ad 1. & 2. Art. 1. huius quęſt.

2. Præterea, Vnius virtutis vnus eſt actus. Habitus enim diſtinguuntur ſecundum actus. Religionis autem multi ſunt actus, ſicut colere, & ſeruire, vouere, orare, ſacrificare, & multa huiuſmodi: ergo religio non eſt vna virtus. Quęſt. 50. art. 2. & q. 47. ar. 5. & q. 23. ar. 4. & 5.

D *3. Præterea, Adoratio ad religionem pertinet. Sed adoratio alia ratione adhibetur imaginib., & alia ipſi Deo. Cum ergo diuerſa ratio diſtinguat virtutes, videtur, quod religio non ſit vna virtus.*

Sed contra eſt, quòd dicitur Epheſ. 4. Vnus Deus, vna fides. Sed vera religio proteſtatur fidem vnius Dei: ergo religio eſt vna virtus.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut ſupra habitum eſt, habitus diſtinguuntur ſecundum diuerſam rationem obiecti. Ad religionem autem pertinet exhibere reuerentiam vni Deo ſecundum vnam rationem, inquantum ſcilicet primum eſt principium creationis, & gubernationis rerum, vnde ipſe dicit Malach. primo. Si ergo pater, vbi honor meus? Patris enim eſt, & producere, & gubernare. Et ideo manifeſtum eſt, quod religio eſt vna virtus.* In locis citatis arg. 3. E

Ad primum ergo dicendum, quòd tres perſonæ diuinæ ſunt vnum principium creationis & gubernationis rerum, & ideo eis vna religione ſeruitur. Diuerſæ autem rationes attributorum concurrunt ad rationem primi principij, quia Deus producit omnia, & gubernat ſapientia, voluntate, & potentia bonitatis ſuę. Et ideo religio eſt vna virtus.

Ad ſecundum dicendum, quòd eodem actu ho-

mo ſeruit Deo & colit ipſum. Nam cultus reſpicit Dei excellentiam, cui reuerentia debetur. Seruitus autem reſpicit ſubiectionem hominis, qui ex ſua conditione obligatur ad exhibendum reuerentiã Dei. Et ad hæc duo pertinent omnes actus, qui religioni attribuuntur, quia per omnes homo proteſtatur diuinã excellentiam, & ſubiectionem ſui ad Deum, vel exhibendo aliquid ei, vel iterũ aſſumendo aliquid diuinum.

Ad tertium dicendum, quòd imaginibus non exhibetur religionis cultus, ſecundum quod in ſeipſis conſiderantur, quaſi res quædam, ſed ſecundum quod ſunt imagines ducentes in Deum incarnatum. Motus autem qui eſt in imagine, prout eſt imago, non conſiſtit in ipſa, ſed tendit in id cuius eſt imago. Et ideo ex hoc quod imaginibus Chriſti exhibetur religionis cultus, nõ diuerſificatur ratio latriæ, nec virtus religionis.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio D. Thom. eſt affirmatiua. Et probatur. Habitus diſtinguuntur ſecundum diuerſam rationem formalem obiecti. Sed ad religionem ſpectat exhibere reuerentiam Deo ſecundum vnam rationem formalem, ſcilicet, inquantum eſt principium creationis, & gubernationis rerum, iuxta illud Malach. 1. Si ego pater, vbi honor meus? Patris enim eſt producere & gubernare: ergo religio eſt vna virtus.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Tripliciter aliquid poteſt diuinũ.

PRo intelligentia huius articuli eſt aduertendum, quòd quamuis, vt conſtat ex Ariſtot. 5. Metaph. cap. de vno. multipliciter aliquid poſſit dici vnum, ſcilicet, vnum ſpecie, vnum genere, & vnum numero, tamen in præſenti cum quærimus, vtrùm religio ſit vna virtus, tantum loquimur de vnitate ſpecifica, quæ eſt per ſe, & ſimpliciter vnitas, & non de vnitate generica, quæ eſt vnitas ſecundum quid, aut de vnitate numerica, quę eſt vnitas per accidens. Et ſic ſenſus quæſtionis eſt, vtrùm religio ſit vna tantũ virtus ſecundum ſpeciem? Quæ quæſtio ſicut & quæcunque alia de vnitate ſcientiæ, vel habitus loquens, adhuc poteſt habere duplicem ſenſum. Primus eſt, vtrùm religio, quæ pluribus modis, atque cæremonijs ſpecie diſtinctis, nempe, ſacrificijs, ſacramentorum adminiſtratione, & orationibus poteſt Deo debitum cultum, & reuerentiam exhibere, ſit dicenda vna virtus ſpecie, vel plures. Secundus, vtrùm habitus inclinans ad huiuſmodi actus ſpecie diſtinctos, ſit tantum vna ſimplex qualitas, vel potius ſingulorum actuum ſint ſinguli habitus conſtituendi, ita quòd religio ſit collectio plurium habituum. Et in vtroque ſenſu habet quæſtio difficultatem, eſtque a nobis diſcutienda in præſenti.

1. Senſus queſtionis.

Breuiter tamen, quoniam hæ res, quæ generales ſunt, propriè pertinent ad primam ſecundæ. Et quidem de quæſtione in primo ſenſu fuit opinio Nominalium, aſſerẽtium, tot eſſe religiones, quod ſunt obiecta materialia, quibus Deo debitum cultum exhibemus. Itaque eſt vna religio inclinans ad debitam adminiſtrationem ſacramentorum: alia inclinans ad debite orandum, alia ad ſacrificandum, &c. Et idem dicunt de alijs virtutibus moralibus, nempe, quòd tot ſunt temperantiæ, quot ſunt res, quibus eſt abſtinendum. Cuius ſententiæ præcipuum fundamentum eſt: nam cùm iſtæ res ſpecie differant, fieri non poteſt, vt de omnibus ſit vnica tantum virtus. Hæc tamen opinio eſt mera inſania. Et ſic contra illam eſt concluſio: Religio eſt dicenda vnica tantum virtus ſecundũ ſpeciem, quantumcunque admittamus illam eſſe plures habitus, vel plures qualitates. Et idem dicendum eſt de quibuſcunque alijs virtutibus, ſiue intellectualibus, ſiue moralibus. Probatur: Secundum Ariſtot. 5. Metaph. text. 7. vnum dicitur multipliciter, ex quo fit, vt res, quæ in vno genere eſt vna ſimpliciter, poſſit eſſe plures in alio, vt exercitus, qui plura eſt in genere ſubſtantiæ: & vnus in genere quantitatis; & domus, quæ eſt vna in genere artificiati, & plures in eſſe naturæ: quia lapides & ligna, ex quibus conſtituitur ſunt plura; ergo pari ratione, quamuis religio eſſet plures habitus, vel plures qualitates, adhuc diceretur vna virtus propter vnam rationem obiecti. Et confirmatur: Sicut domus ex ſe, non habet quod conſtet ex pluribus rebus: ſed poteſt ex vna tantum conſtare: ita etiam, quòd religio verſetur circa plura non habet ex ſe, ſed poſſet circa vnum tantum verſari, ſi illud ſolum eſſet a Deo inſtitutum, vt ſibi debitus honor exhiberetur: ergo ſicut domus dicitur ſimpliciter vna: ita etiam religio dicetur vna virtus ſimpliciter ſecundum ſpeciem. Et ad argumentum Nominalium reſpondetur, quòd quamuis religio verſetur circa plures res, de illis tamen omnibus agit, ſecundum quod conueniunt in vna ratione formali obiecti, quod ſatis eſt ad vnitatem virtutis: & ideò eſt dicenda vna tantum virtus.

2. Senſus queſtionis.

De ſecundo autem ſenſu quæſtionis, vtrum, ſcilicet, religio ſit vnica tantum ſimplex qualitas, maior eſt difficultas. Nam Scotus, & Nominales, & Gregorius, quæſtione tertia, prologi, ſicut exiſtimant, quod in ſcientia, ſingularum concluſionum ſunt ſinguli habitus, & collectio omnium, quæ conueniunt in vna ratione ſcibilis, eſt vna ſcientia; & ſicut in fide ſingulorum articulorum ſunt ſinguli habitus, & collectio omnium habituum, eſt vna fides; nec eſt vna ſimplex qualitas inclinans immediatè ad aſſenſum omnium concluſionum, ſeu articulorum; ita etiam in religione, & in omnibus alijs virtutibus moralibus dicunt, tot eſſe habitus ponendos, quot ſunt res, quæ per talem virtutem diſponuntur, & ordinantur, Quam ſuam ſententiam ex eo præcipuè probant. Nam poteſt contingere, quod aliquis promptè, & delectabiliter operetur circa vnam materiam, & non circa aliam. Quod non contingeret, ſi vnus atque idem habitus immediatè inclinaret ad omnia.

Sententia Authoris.

Hoc tamen non obſtante dico, eſſe valde abſurdum dicere, quod religio & quæcunque alia virtus, ſiue intellectualis, ſiue moralis non eſt vna ſimplex qualitas. Et probatur primò ex communi modo loquendi omnium dicentium, quod religio eſt vna virtus, ergo & vna qualitas, & vnus habitus. Probo cõſequentiam, ab ſpecie ad genus. Secundo ſic argumentor: Potentia viſiua dicitur vna, licet ad plura ſe extendat: quia ad omnia, ad quæ ſe extendit, eſt ſub vna ratione formali obiecti; ſcilicet, colorati: ſed religio ad omnia, ad quæ ſe extendit, eſt ſub vna ratione formali obiecti, ſcilicet, exhibendi Deo debitum cultum, atq; honorem: ergo eſt vna qualitas, & vnus habitus. Vltimò: Si quis, vt ſubleuet alienam miſeriam, vni dat aurum, alteri veſtem, alteri alimentum, omnes illi actus pertinent ad eandem virtutem miſericordiæ, quia ad omnes inclinatur ſub eadem ratione formali obiecti, ſcilicet, ſubleuandi alienam miſeriam: ergo pari ratione, qui, vt exhibeat Deo debitum cultum, interdum offert ſacrificium, & interdum orat, & interdum ſeruit eccleſiæ: omnes illi actus ad eandem virtutem religionis pertinebunt propter vnam rationem formalem obiecti.

Ad arg.

Et ad argumentum in contrarium factum, vt reſpondeamus aduertendum eſt primo ex D. Tho. 1. 2. q. 66. art. 1. quod vna virtus dupliciter poteſt dici

perfe-

perfectior altera intra eandem ſpeciem. Vno modo ex parte obiecti, circa quod verſatur. Qua ratione ſcientia, quæ ſe extendit ad decem concluſiones eſt perfectior, quam quæ ſe extendit ad quinque. Alio modo ex parte ſubiecti: quatenus eadem ſcientia, quæ ad decem concluſiones extenditur, magis radicata eſt in vno, quam in alio. Secundo eſt aduertendum, quod perfectio ex parte obiecti, nõ poteſt reperiri maior & minor in vna, & eadem virtute morali: ſed omnes ſunt æquales quantum ad hoc, quia ſe extendunt ad totam latitudinem ſui obiecti. Itaq; quicunque habet temperantiam habet ipſam, quantum ad omnia, ad quæ ſe extendit. Et idem dicendum eſt de alijs virtutibus moralibus. Et ratio eſt, vt dicit D. Thom. quoniam iſtæ virtutes ſunt in appetitu, qui eſt inclinatio ad obiectum ſuũ bonum. Propter quod ſupra quæſt. 24. art. 5. affirmauit, charitatem ex parte obiecti minime augeri, quia eſt virtus in appetitu. Et ſi quis obijciat; Sicut ſe extendit ſcientia in dies ad nouas concluſiones, ita etiam virtus moralis, & charitas ad noua obiecta; ergo ſicut perficitur ſcientia ex parte obiecti; ita etiam virtus moralis, reſpondeo, negando conſequentiam. Nam ratio formalis virtutis moralis, quæ modo ſe extendit ad plures materias, eadem ſimul & ſemel fuit acquiſita, ſeu infuſa. At verò ratio formalis ſcientiæ partibiliter acquiritur. Et eſt ratio, Quia ad hoc, vt ſcientia ſe extendat ad plures concluſiones, præter lumen principiorum, requiritur etiam nouum lumen, quo ad cognitionem talis, & talis concluſionis determinetur, quod in virtutibus moralibus non inuenitur. Ex quo infert Caietanus, hoc differre intellectuales virtutes a moralibus, quod illæ poſſunt eſſe virtutes ſecundum ſtatum imperfectum, iſtæ verò non, niſi ſecundum ſtatum perfectum. Quod etiam affirmat D. Tho. 1. 2. q. 65. art. 1. Verum tamen eſt, quod, quis ad attingendum medium virtutis moralis, quod eſt ſecundum rectam rationem, vnus eſt melius diſpoſitus alio, vel propter maiorẽ aſſuetudinem, aut meliorem naturæ diſpoſitionem, vel propter perſpicacius iudicium rationis, aut verò propter maius gratiæ donum, vt dicit D. Thom. 1. 2. q. 66. art. 1. idcirco virtutes morales eiuſdem ſpeciei ex parte ſubiectorum poſſunt eſſe inæquales. Atque etiam eadem numero virtus poteſt ſe ipſa eſſe perfectior, pro diuerſis temporibus. His ſuppoſitis ad argumentum reſpondeo, quòd ſi quando contigerit, aliquem prompte, & delectabiliter operari circa vnam materiam, & non circa aliam intra latitudinem eiuſdem formalis obiecti virtutis moralis, id non prouenit, quia virtus, atque idem habitus immediatè non inclinet ad omnia, ſed ex indiſpoſitione ſubiecti. Atque adeò non erit neceſſariũ, multiplicare habitus in eadem virtute, ſed mutare ſubiecti diſpoſitionem.

Obiectio.

Reſponſio.

In commẽto huius articuli mouet Caietanus difficultatem, qualiter ſtare poſſit cum articulo quinto huius quæſtionis, quo expreſſe negatur, Deum eſſe obiectum religionis, propter quod excludit illam a ratione virtutis Theologicæ. Et tamen in præſenti dicit, religionem eſſe vnam virtutem: quia habet vnum Deum ſecundum vnam rationem pro obiecto: Sed ſuppoſita diſtinctione de duplici obiecto virtutis, vno, cui, altero quod; ſummariè dicitur, quod Deus eſt ſubiectum religionis, cui, & non quod. Et ſic vterque articulus verum habet; ſed hoc magis explicabitur art. 5.

In ſolutione ad tertium argumentum multa dicit D. Thom. de imaginibus, & earum adoratione; quæ ingentem continent difficultatem. Sed quoniam illa proprium obtinent locum, in 3. par. q. 25. ab illis ſuperſedeo. Qui plura de illis videre deſiderat; legat Cord. lib. 1. quæſt. q. 5.

Arrag. de Iuſtitia & Iure.

A ARTICVLVS IIII.

Vtrùm religio ſit ſpecialis virtus ab alijs diſtincta.

*AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quòd religio non ſit ſpecialis virtus ab alijs diſtincta. Dicit * enim Aug. 10. de Ciuitate Dei. Verum ſacrificium eſt omne opus quod geritur, vt ſancta ſocietate Deo iungamur. Sed ſacrificium pertinet ad religionem: ergo omne opus virtutis ad religionem pertinet, & ſic non eſt ſpecialis virtus.*

Lib. 10. c. 6. in princip. tom. 5.

*2. Præterea, Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 10. Omnia in gloriam Dei facite. Sed ad religionem pertinet aliqua facere ad Dei reuerentiam, vt ſupra dictum * eſt: ergo religio non eſt ſpecialis virtus.*

B

Artic. 2. & ar. 1. ad 1.

*3. Præterea, Charitas qua diligitur Deus, non eſt virtus diſtincta a charitate, qua diligitur proximus. Sed ſicut dicitur in octauo * Ethic. Honorari propinquum eſt ei, quod eſt amari: ergo religio qua honoratur Deus, non eſt virtus ſpecialiter diſtincta ab obſeruantia, vel dulia vel pietate, quibus honoratur proximus: ergo non eſt virtus ſpecialis.*

Lib. 8. c. 8. tom. 5.

Sed contra eſt, quod ponitur aliqua pars iuſtitiæ ab alijs eius partibus diſtincta.

Reſpondeo dicendum, quòd cum virtus ordinetur
C ad bonum, vbi eſt ſpecialis ratio boni, ibi oportet eſſe ſpecialem virtutem. Bonum autem ad quod ordinatur religio, eſt exhibere Deo debitum honorem: honor autem debetur alicui ratione excellentiæ. Deo autem competit ſingularis excellentia, inquantum omnia in infinitum tranſcendit ſecundum omnimodum exceſſum: Vnde ei debetur ſpecialis honor. Sicut in rebus humanis, videmus quòd diuerſis excellentijs perſonarum diuerſus honor debetur: alius quidem patri, alius regi, & ſic de alijs. Vnde manifeſtum eſt, quod religio eſt ſpecialis virtus.

Ad primum ergo dicendum, quòd omne opus virtutis dicitur eſſe ſacrificium, inquantum ordinatur ad
*D Dei reuerentiam. Vnde ex hoc nõ habetur, quod religio ſit generalis virtus, ſed quòd imperet omnibus alijs virtutibus, vt ſupra * dictum eſt.*

Art. 1. huius q. ad 1.

Ad ſecundum dicendum, quòd omnia ſecundum quod in gloriam Dei fiunt, pertinent ad religionem, non quaſi ad elicientem, ſed quaſi ad imperantem. Illa autem pertinent ad religionem elicientem, quæ ſecundum rationem ſuæ ſpeciei pertinent ad reuerentiam Dei.

Ad tertium dicendum, quòd obiectum amoris eſt bonum, obiectum autem honoris, vel reuerentiæ; eſt aliquid excellens. Bonitas autem Dei communicatur creaturæ, non autem excellentia bonitatis eius.
E Et ideo charitas qua diligitur Deus non eſt virtus diſtincta a charitate, qua diligitur proximus. Religio autem qua honoratur Deus diſtinguitur a virtutibus, quibus honoratur proximus.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio D. Thom. eſt affirmatiua. Probatur. Virtus ordinatur ad bonum: ergo ibi eſt ſpecialis virtus, vbi eſt ſpecialis ratio boni: ſed bonum ad quod ordinatur religio, quod eſt exhibere Deo debitum honorem, eſt ſpeciale; ſicut & excellentia;

ratione cuius, ei honor debetur, ſpecialis eſt: ergo religio eſt ſpecialis virtus. Eandem concluſionem probat D.Th. in argumento, ſed contra, ex eo, quod religio, vt ex dictis patet, ponitur pars iuſtitiæ ab alijs diſtincta.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVid velit intelligere D.Thom. quando in iſto articulo quærit, an religio ſit virtus ſpecialis ab alijs diſtincta, ex his, quæ diximus ſupra, q.58. ar. 6. agentes de iuſtitia legali, vbi ſimilis quæſtio fuit propoſita, colligere licet. Nam, cum dupliciter aliquid poſſit dici generale; vno modo per prædicationem; & quod hoc modo eſt generale ad eſſentiã eorum pertinet, quibus eſt generale: alio modo ſecundum virtutem, quia, ſcilicet, eſt cauſa inferioribus influens, vt ſol reſpectu inferiorum; & quod hoc modo eſt generale, non eſt particularibus eſſentialiter idem, nec de illis prædicatur, quando D.Th. quærit, in præſenti, an religio ſit virtus ſpecialis, non eſt mens illius inueſtigare, vtrùm ita ſit virtus ſpecialis, vt ei repugnet eſſe generalem ſecundum virtutem. Nam huius difficultatis pars negatiua eſt vera, & extra controuerſiam poſita, cum certum ſit religionem inquantum actus omnium aliarum virtutum, ad ſuum finem, qui eſt debitum cultum Deo exhibere, (vt D.Thom. dicit hic in ſolutione ad primum) dici poſſe virtutem generalem. Sicut & iuſtitia atque charitas hac ratione generales virtutes dicuntur. Sed quod intendit quærere eſt, an religio ſecundum ſuam eſſentiam ſit particularis virtus ab alijs diſtincta. Et in hoc ſenſu reſpondet concluſione affirmatiua, quæ ita eſt vera & extra controuerſiam poſita, vt non ſit cur in illius probatione ſit immorandum.

Dupliciter aliquid poteſt dici generale.

In ſolutione ad ſecundum arg. dicit D.Tho. quod omnia ſecundum quod in gloriam Dei fiunt, pertinent ad religionem, non quaſi ad elicientem, ſed quaſi ad imperantem. Illa autem pertinent ad religionem elicientem, quæ ſecundum rationem ſuæ ſpeciei pertinent ad reuerentiam Dei. Quod vt perfectè intelligatur, aduertendũ eſt primo, quod quia religio ſiue inclinet ad orandum; ſiue ad ſacrificia facienda, ſiue ad honeſtè viuendum in omnibus intendit, & quærit, vt Deo debitus cultus exhibeatur. Hinc fit, vt proprius & adæquatus effectus religionis ſit, exhibere Deo debitum cultum & honorem, quod & D.Tho. hic & vbiq; ſignificat.

Quis ſit proprius & adæquatus effectus religionis.

Secundo eſt aduertendum, ꝙ iſte cultus Deo debitus, quem religio intendit, in eo ſolùm conſiſtit, vt quis vel opere, vel verbo, profiteatur Dei eminentiam & noſtram exigentiam, hoc eſt, Deum eſſe primum principium, a quo omnia primò proceſſerunt, & poſtea gubernantur. Et hæc de Dei excellentia expreſſa a nobis cõfeſſio, eſt vnicus atq; ſummus cultus, quem Deo religio exhibet. De qua loquebatur Propheta Pſal. 117. quando dicebat: Vox exultationis, & ſalutis in tabernaculis iuſtorũ, Dextera Domini fecit virtutem; dextera Domini exaltauit me; dextera Domini fecit virtutem. Quaſi diceret, pro communi & vniuerſali generis humani conditione & liberatione reſonet, audiaturq; vox gaudij, vox cantici & tripudij, de ſalute per Dei filium communiter omnibus perfecta, & oblata, in domibus & eccleſijs fidelium; vt quibus vnus eſt ſalus eademq; ſalutis vtilitas, communis ſit etiã exultationis lætitia. Gaudij verò noſtri iuſta hæc eſt ratio, quoniam diuina potentia, per Chriſtum brachiũ ſuum potenter admodum, & validè egit, magnęquè potentiæ & virtutis opera exhibuit, pro noſtra operanda ſalute. Quibus verbis ſignificat, omnem cultum, quem Deo exhibent iuſti hac vna confeſſione

Debitus cultus Dei in quo potiſſimũ continetur.

A & profeſſione diuinæ excellentiæ contineri.

Tertio eſt aduertendum, eſſe quaſdam res, atque actiones, quibus ex ſua, & propria ratione cõpetit, vt ſint proteſtationes diuinæ excellentiæ, vt ſunt ſacrificia, & orationes ad Deum fuſæ. Eo enim ipſo, quod ſacrificãdo offerimus Deo bona noſtra, orandoq; petimus, vt ipſe bona ſua nobis elargiatur, profitemur eum factorem, & authorem omniũ bonorum, noſq; ab illo omnino pendere. Quod maximè apparet in ſacrificijs veteris legis, quæ cęſis, & immolatis animalibus fieri præcipiebantur. Quaſi hoc facto ſignificans, Deum eſſe vitæ authorem. Et ob hanc eandem cauſam, inter alias, arbitror interdixiſſe Deum Iudæis, ne ſanguine animalium veſcerentur, ſed vni ſibi illum reſeruarent. Nam quia

Quædã res ex ſua rõne ſunt proteſtationes diuinæ excellentiæ.

B ſanguis eſt ſedes animæ, vt tradunt Medici, & conſtat ex Deut. c. 12. vbi dicitur: Animalium ſanguis eſt anima; volebat Deus illum ſibi offerri, ſicq; manifeſtare ipſum eſſe animę, & vitę authorem. Quod & ſignificauit Leuit. 17. quando dixit: Si comederit ſanguinem, obfirmabo faciem meam contra illum, & diſperdam eum de populo meo, quia anima carnis eſt in ſanguine, & ego illum vobis dedi vt ſuper altare expietis pro animabus veſtris. Aliæ res ſunt, quibus ex ſua ratione atq; natura non ineſt iſta ſignificatio, & profeſſio, quamuis ex particulari intentione offerentis aſſumi poſſint ad id teſtificandum, & ſignificandum, vt facere eleemoſynam, & pudicè viuere. Quæ quidem opera ex ſua natura, non ſunt profeſſiones nec teſtimonia diui-

Anima animalis eſt in ſanguine.

C næ excellentiæ. Sed ſi quis illa, ea intentione & animo faciat, vt eis proteſtetur, ſe Deo, a quo rectè viuendi normã accepit, eſſe ſubiectum, iam erunt teſtimonia diuinæ excellentiæ: pertinebuntque ad religionem, poteruntque dici ſacrificia, vt dicit D. Thom. hic ad primum. Sed eſt maximum diſcrimen inter iſtas res, nam priores eliciuntur a religione, ſuntque proprij actus illius: cum tamen poſteriores ſolum imperatiuè procedant a religione. Quid autem ſit neceſſarium ad hoc, vt aliquis actus dicatur procedere elicitiuè ab aliqua virtute, & quid, vt imperatiuè, in qua re explicanda Caietanus valde vexatur in præſenti, iam a nobis eſt explicatum articulo primo huius quæſtionis.

Eleemoſyna & vita pudica poſſunt imperatiuo a religione procedere.

In ſolutione ad tertium argumentum dicit D.

D Thom. Primo, quod obiectum charitatis eſt bonitas Dei; obiectum autem religionis eſt excellentia bonitatis Dei. Dicit ſecundo, quod bonitas Dei communicatur creaturis, cum tamen excellentia Dei illis non communicetur. Ex quibus colligit, quod quia in Deo, & proximo eſt eadem ratio bonitatis diuinæ, quæ eſt obiectum charitatis, idcircò vna & eadem virtus charitatis eſt, quæ inclinat ad diligendum Deum & proximum. Tamen quia excellentia diuina, in quam fertur religio, non eſt eadem in hominibus, ſed diuerſa, idcirco non eſt vna virtus religionis inclinans ad exhibendum cultum Deo, & hominibus, ſed diuerſæ. Contra quæ argumentor primo in hunc modum. Quando D.Thomas dicit, quòd excellentia bonitatis diuinæ non communicatur creaturis communicatur autem ipſa bonitas

E diuina; vel loquitur de communicatione per eſſentiam; vel ſolum de communicatione per ſimilitudinem aliquam participatam. Non primum; quia nulli creaturæ ipſa bonitas diuina, ſecundum ſuam eſſentiam communicari poteſt: ergo loquitur de ſecundo, hoc eſt de communicatione per ſimilitudinem. Tunc vltra: Sed hoc modo non ſolum bonitas diuina, ſed etiam eius excellentia communicatur creaturis; cum vnaquæque res, quantum participat de bonitate Dei, tantum etiam participet, de eius excellentia: ergo quantum ad hoc, nullum eſt diſcrimen inter charitatem, & religionem.

1. arg. cõtrà illa quę dicit D. Tho. in ſol. ad 3.

Secun-

1. argum.

Secundo ſic argumentor: Si charitatis virtus, quę diligit Deum; eadem diligeret proximos; quia bonitas diuina, quæ eſt obiectum charitatis illis communicatur, ſequeretur, quod ratio amãdi & obiectum formale dilectionis proximi eſſet bonitas diuina participata; hoc autem eſt falſum, & abſurdum; nã iſta bonitas participata, eſt quid creatum, obiectum autem charitatis, eſt quid increatum, ſcilicet, ipſe Deus, alias, charitas nõ eſſe virtus, theologica: ergo male dicit D. Thom. quod eadem charitas diligit Deum, & proximos, quia eadem bonitas diuina communicatur illis.

Diuina bonitas tripliciter poteſt communicari creaturis rationabilibus.

Sed, vt mentem D. Tho. explicemus, ac ſimul etiã ſatisfaciamus argumentis propoſitis: aduertendũ eſt primo, quod cum vnum alteri communicari, nihil aliud ſit, quam quod vnum ſit in alio, & bonitas diuina tripliciter poſſit eſſe in creatura rationali, Vno modo ſecundum ſuam eſſentiam, qua ratione eſt in beatis: quorum mentibus eſſentia diuina vnitur in ratione ſpeciei intelligibilis; alio modo per effectum & ſimilitudinem, inquantum, ſcilicet, producit in illa aliquid ſibi ſimile, qua ratione eſt etiam in omnibus alijs rebus; tertiò per habitudinem, & relationem, eſt affirmare quod ſicut ſanitas dicitur eſſe in medicamento, & in vrina, ob id tantum, quia dicunt ordinem ad ſanitatem: ſic etiam diuina eſſentia dicitur eſſe in creatura rationali propter habitudinem, & relationem, quam habet ad illam, quòd ſcilicet, eſt capax illius conſequendæ, fit, vt diuina bonitas his tribus modis poſſit creaturis rationalibus communicari. Sed eſt aduertendum, quod quamuis excellens Dei bonitas ſecundum ſe, & ſuã eſſentiam ſit in creaturis rationalibus, vel actus, vt in beatis vel per effectum, vt in omnibus alijs rebus, vel per habitudinem, vt in viatoribus, nunquam tamen eſt in illis ſecundum eum modum proprium, quod eſt in Deo, ſcilicet, eſſentialiter.

B

C

Diſcrimen inter honorem, & amorem.

Secũdo eſt aduertendum, quod vt docuit D. Th. ſupra q.25. art.1. in ſolutione ad 2. hoc intereſt inter amorem, & honorem; quod amor reſpicit bonũ in communi, honor autem reſpicit proprium bonum honorati. Defertur enim ſemper alicui in teſtimoniũ propriæ virtutis. Ex quo fit, vt amor non diuerſificetur ſpecie propter diuerſam quantitatem bonitatis diuerſorum, dummodo referantur ad aliquod vnum bonum commune, at verò honor diuerſificetur ſecundum propria bona ſingulorum. Et ſic eodem amore charitatis diligimus omnes proximos, inquantum referunt ad vnum bonum commune; quod eſt Deus, cum tamen diuerſos honores diuerſis deferamus ſecundum propriam virtutẽ ſingulorum. Et etiam Deo ſingularem honorem latriæ exhibemus propter eius ſingularem virtutem.

D

Ad 1. arg.

His ſuppoſitis, ad 1. argu. reſpondetur, quod D. Th. loquitur, de communicatione diuinæ bonitatis non ſecundum ſuam eſſentiam, ſed ſecundum aliquam ſimilitudinem participatã. Et quando rurſus dicitur, diuinã excellentiam eodem modo communicari creaturis, quo communicatur bonitas ipſius atque adeò eandem eſſe rationem charitatis, & religionis, reſpondetur negando conſequentiam. Nam obiectum charitatis eſt bonitas, diuina; nõ ſolum vt propriè eſt in Deo, ſed etiã vt refertur ad alios, eſtque in illis vel habitudine vel actu. Nam vt modo

E

Modus, quo bonitas diuina eſt obiectũ charitatis.

dicebam, ex D. Thoma, obiectum amoris eſt bonũ commune ex quo fit, vt vna, & eadem charitas ſe extendat ad omnia illa, in quibus ipſa eſſentia bonitatis ineſt, vel eſſentialiter vt in Deo; vel ſecundum habitudinẽ, vt in creaturis rationalibus, dummodo illa omnia referantur ad idem bonum commune. Et hoc eſt, quod voluit D. Thomas ſignificare quando dixit in præſenti obiectum charitatis eſſe bonitatem, diuinam quę communicatur. Et ſupra, q.23. art.

A

4. quando affirmauit, charitatis obiectum eſſe bonum diuinum, vt eſt obiectum beatitudinis, hoc eſt, quatenus, eſt bonũ alijs, ſeq; communicat. Nam ex illius communicatione efficiuntur beati, quicunque tales ſunt. At verò obiectum religionis eſt bonitas diuina quatenus eſt bonum proprium Dei, hoc eſt, quatenus Deo competit ratione quadam peculiari, & propria. Colit enim religio Deum non ſolum, quia bonus, ſed etiam, quia eo modo bonus, quo nullus alius bonus eſſe poteſt. Semper enim honor profertur in teſtimonium propriæ virtutis, vt modo dicebam. Et ſic virtus religionis ad creaturas colendas ſe extendere non poteſt. Quod voluit ſignificare D. Thomas quando dixit, excellentem bonitatem eſſe obiectum religionis, hoc eſt, bonitatem ſub ea ratione, qua Deo competit peculiariter. Nam bonis proprijs excedimus, & non communibus. Et rurſus, excellẽtia bonitatis diuinæ non cõicatur. Et eſt dicere, qđ modus ille eximius, & ſingularis, quo competit Deo bonitas non communicatur. Non obſtante, quod ipſa res, quæ eſt excellens, puta, bonitas diuina communicetur, non ſolum ſecundum ſimilitudinem, ſed etiã ſecundũ eſſentiam, vel actu, vt in beatis, vel habitudine, vt in viatoribus.

Modus, quo religio colit Deũ.

Ad 2. arg.

Ad ſecundũ reſpondetur, quod quamuis verum ſit, quod charitas diligit proximos: quia bonitas diuina illis communicatur, ex hoc tamen non infertur. quod ratio amandi, & obiectum formale dilectionis proximi ſit bonitas diuina participata; ſed tãtum ſequitur, quod ratio amandi eſt ipſa bonitas diuina, quę communicatur & participatur. Et verè ſic eſt. Nam quia charitas diligit bonitatem, quæ eſt in Deo, idcirco etiam diligit illos homines, qui habent aliquem reſpectum, & ordinem ad ipſam bonitatem. Sicut & etiam res amicorum noſtrorum diligere dicimur, non propter ipſarum rerum bonitatem, ſed propter eam, quam habent ex relatione ad amicos, quorum res ſunt.

ARTICVLVS V.

Vtrum religio ſit virtus theologica.

AD Quintum ſic proceditur. Videtur quòd religio ſit virtus theologica. Dicit enim Auguſtinus in Enchiridio, quod Deus colitur fide, ſpe, & charitate, quæ ſunt virtutes theologicæ. Sed cultum Deo efferre pertinet ad religionem: ergo religio eſt virtus theologica. **Ench. 8. 1. om. 3.**

*2. Præterea, Virtus theologica dicitur quæ habet Deum pro obiecto, religio autem habet Deum pro obiecto, quia ad ſolum Deum ordinat, vt dictum * eſt: ergo religio eſt virtus theologica.* **Art. 1.**

*3. Præterea, Omnis virtus, vel eſt theologica, vel intellectualis, vel moralis, vt ex * ſupradictis patet. Manifeſtum eſt autem, quòd religio non eſt virtus intellectualis: quia eius perfectio non attenditur ſecundum conſiderationem veri. Similiter etiam non eſt virtus moralis: cuius proprium eſt tenere medium inter ſuperfluum, & diminutum. Non enim aliquis poteſt ſuperfluè Deum colere, ſecundum illud Eccleſ. 43. Benedicentes Dominum exaltate illum quantum poteſtis. Maior enim eſt omni laude: ergo relinquitur quòd ſit virtus theologica.* **1. 2. q. 57. ar. 4. & q. 58. per totum.**

Sed contra eſt, quod ponitur pars iuſtitiæ quæ eſt virtus moralis.

*Reſpondeo dicendum, quod ſicut ſupra * dictum eſt, religio eſt quæ Deo debitum cultum affert. Duo* **Art. 1. 2. & 3. huius quæſt.**

ergo in religione conſiderantur. Vnum quidem quod A *religio Deo affert, ſcilicet cultus, & hoc ſe habet per modum materiæ, & obiecti ad religionem. Aliud autem eſt id cui affertur, ſcilicet Deus, cui cultus exhibetur, non quaſi actus quibus Deus colitur, ipſum Deũ* Q. 2. art. 2. *attingant, ſicut cum credimus Deo, credendo Deum attingimus. Propter quod ſupra * dictum eſt, quod Deus eſt fidei obiectum, non ſolum inquantum credimus Deum, ſed inquantum credimus Deo. Affertur autem Deo debitus cultus, inquantum actus quidam quibus Deus colitur, in Dei reuerentiam fiunt, puta ſacrificiorum oblationes, & alia huiuſmodi. Vnde manifeſtum eſt, quòd Deus non comparatur ad virtutem religionis, ſicut materia vel obiectum, ſed ſicut finis.* B *Et ideo religio non eſt virtus theologica, cuius obiectũ eſt vltimus finis, ſed eſt virtus moralis, cuius eſſe eſt circa ea quæ ſunt ad finem.*

Ad primum ergo dicendum, quòd ſemper potentia, vel virtus quæ operatur circa finem, per imperium mouet potentiam, vel virtutem operantem ea quæ ordinantur in finem illum: virtutes autem theologicæ, ſcilicet fides, ſpes, & charitas, habent actum circa Deum, ſicut circa proprium obiectum. Et ideo ſuo imperio cauſant actum religionis, quæ operatur quidem Loco citato in arg. *in ordine ad Deum. Et ideo Auguſtinus * dicit, quòd Deus colitur fide, ſpe, & charitate.*

Ad ſecundum dicendum, quòd religio ordinet hominem in Deum, non ſicut in obiectum, ſed ſicut in finem. C

Ad tertium dicendum, quòd religio non eſt virtus [theo]*logica, neque intellectualis, ſed moralis: cum ſit* [par]*s iuſtitiæ, & medium in ipſa accipitur, non quidẽ* [pe]*r paſſiones, ſed ſecundum quandam æqualitatem* [pe]*r operationes quæ ſunt ad Deum. Dico autem æqualitatem non abſolutè: quia Deo non poteſt tantum exhiberi, quantum ei debetur, ſed ſecundum quandam conſiderationem humanæ facultatis, & diuinæ acceptationis. Superfluum autem in his quæ ad diuinum cultum pertinent eſſe poteſt atem ſecundum circunſtantiam quanti, ſed ſecundum aliàs circunſtantias, puta,* D *quia cultus diuinus exhibetur cui non debet exhiberi, vel quando non debet, vel ſecundum alias circunſtantias, prout non debet.*

SVMMA TEXTVS.

Conclusio D. Thom. eſt negatiua. Et probatur. Illa dicitur virtus Theologica, cuius obiectum eſt vltimus finis, puta, Deus, ſed obiectum religionis eſt Deus: ergo religio non eſt virtus theologica. Cõſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: In religione duo eſt conſiderare. Vnum eſt cultus, quem religio affert Deo: Et hic ſe habet per modũ materię & obiecti ad religionem; Alterum eſt Deus, E cui talis cultus exhibetur: qui quidem non attingitur per ipſos actus, quibus colitur, ſicut attingitur per fidem, quando credimus Deo: propter quod vt dictum eſt ſupra quæſt. 2. art. 2. Deus ponitur obiectum fidei, non ſolum in quantum credimus Deũ, ſed etiam inquantum credimus Deo: Affertur autem debitus cultus Deo, inquantum actus, quibus Deus colitur in Dei reuerentiam fiunt: ergo Deus non eſt obiectum religionis, ſed illius finis. Atque ex conſequenti religio non eſt virtus theologica.

EXPLICATIO ARTICVLI.

A Suppoſito in præſenti, tanquam certo, quòd virtutes morales, & intellectuales differunt a Theologicis, in eo, quod virtutes morales, & intellectuales habent pro obiecto id, quod humana ratione cõprehendi poteſt, Theologicæ verò habent pro obiecto Deum, vt humanam facultatem excedit, vt docet D. Thom. 1. 2. q. 62. art. 2. & 3. Dubium eſt circa Dubium. iſtum articulum, vtrùm Deus ſit obiectum religionis? Et pro parte affirmatiua argumentor primo ex D. Thom. art. 3. huius quæſtionis, id expreſſe affirmante. Probat enim religionem eſſe vnã virtutem, 1. argum. quia habet vnum Deum ſecundum vnam rationem pro obiecto. Quæ ratio nihil valeret, niſi verum eſ-B ſet, quod Deus eſt obiectum religionis. Secundo. 2. argum. Ob id dicit D. Thom. in iſto art. religionem non habere Deum pro obiecto; quoniam actibus a ſe elicitis non attingit ipſum Deum, ſed hoc eſt falſum: nam orando, & petendo, vt ipſe Deus honorificetur, atque etiam petendo Deum nobis, tanquam præmium & beatitudinem noſtram, conſtat, quod a Deo Deum petimus, & quod cultum Deo offerentes, ipſum orationis actu attingimus, non minus, quam actu fidei credendo Deum, & Deo, illum attingimus: ergo religio eſt virtus theologica.

In hac difficultate vt certa ab incertis ſeparemus 1. Dictum certum. dico primo certum eſſe, quòd religio non eſt virtus theologica: Nam cum ex communi ſenſu eccleſiæ tres tantum virtutes theologicæ ponantur: nempe, C fides, ſpes, charitas; de quibus loquebatur Paulus 1. ad Corinth. 13. quando dicebat; Nunc autem manent tria hæc, fides, ſpes, charitas, fieri non poteſt, vt alia theologica virtus conſtituatur.

Dico ſecundo etiam eſſe certum, quod virtutes 2. Dictum. theologicæ diſtinguuntur a non theologicis in eo, quod theologicæ habent Deum pro obiecto, aliæ verò non, vt D. Tho. hic, & vbique affirmat.

Tertio etiam eſt certum, quod theologia, atque 3. Dictum. religio aliqua ratione reſpiciunt Deum, habentque ipſum pro obiecto qua aliæ virtutes, ſiue morales, ſiue intellectuales illũ non reſpiciunt, vt ex D. Th. p. p. q. 1. art. & ex quæſtione præſenti colligere licet. Sed quod habet difficultatem eſt, quis ſit ille modus, quo neceſſarium eſt, vt Deus ſit obiectum vir-D tutis alicuius, vt ipſa Theologica dicatur. Duran. in Pũctus difficultatis. 3. d. 26. q. 2. dicit non eſſe neceſſarium, vt Deus ſit Durandus. obiectum immediatũ virtutis, ad hoc, vt ipſa Theologica dicatur, ſed ſatis eſſe, quod ſit obiectum principale, quamuis mediatum. Quam ſuam ſententiam probat primo. Spes eſt virtus theologica, & tamen 1. argu. pro ſententia Durandi. habet Deum pro obiecto mediato: ergo id ſufficit. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur. Spes pertinet ad amorem concupiſcentiæ: ſed Deus non eſt obiectum immediatum huius amoris; res enim, quæ amantur amore concupiſcentiæ, non amantur propter ſe: & eſt impium, Deum non propter ſe amare, vt D. Auguſt. docet, in lib. de doctrina Chriſtiana. c. 3. & 4. ergo Deus non eſt immediatum obiectum ſpei.

E Secundo: Idem eſt obiectum gaudij in patria, & 2. arg. ſpei in via, differuntque tantum in eo, quòd gaudiũ eſt de obiecto præſenti, ſpes verò de obiecto futuro: Id enim nunc conſequi ſperamus, quo conſequuto gaudio afficimur, & voluptate: ſed obiectum gaudij non eſt aliquod bonum extra nos poſitum; ſed ipſa beatitudo formalis in nobis exiſtens, quæ eſt quid creatum: ergo obiectum ſpei ſimiliter eſt aliquid in nobis exiſtens, quod ſit creatum. Atque ex conſequenti Deus non eſt immediatum obiectũ ſpei, quæ eſt virtus Theologica.

Et confirmatur: obiectum timoris non eſt Deus, Confirm. ſed malum, quo poteſt nos Deus afficere: ergo obiectum

iectum ſpei non eſt Deus; ſed bonum, quod poteſt A in nobis efficere. Antecedens eſt manifeſtum; & conſequentia probatur: Nam oppoſitorum eadem eſt ratio: & timor opponitur ſpei.

Concluſio.

His tamen non obſtantibus dico ad rationem virtutis Theologicæ neceſſarium eſſe, quod habeat Deum pro obiecto non tantum principali, ſed etiam immediato. Defectu cuius nec Theologia, nec religio, nec timor, ſunt virtutes Theologicæ. Et quidem quod id ſit neceſſarium patet: quia alias plures eſſent virtutes Theologicæ, quam tres, cuius tamen contrarium communi ſenſu eccleſiæ recipitur, vt paulò antea dicebam. Ex hoc infero primò, quod ſpes habet Deum pro obiecto immediato. Nam eſt virtus theologica, vt omnes Doctores concedunt; quod eſſe non poſſet, niſi Deum pro obiecto imme- B diato haberet. Infero ſecũdo, quod nec Theologia, nec religio, nec timor habent Deum pro obiecto immediato alias augerent numerũ virtutum Theologicarũ, quod dici non poteſt. Sed vt oſtendamus qualiter ſpes habeat Deum pro obiecto, non ſolum principali, ſed etiam immediato, aduertendum eſt primo ex D.Tho.ſupra q.17.art.5.quod ſpes dupliciter poteſt comparari ad Deum. Vno modo tanquam ad primam cauſam efficientem, cuius auxilio nititur conſequi quod ſperat. Alio modo tanquam ad cauſam finalem, quæ eſt ſummum bonum, quod conſequi ſperamus. Et quidem quod ſpes tendat immediatè in Deum tanquam in primam cauſam efficientem, certum eſt & ab omnibus conceſſum, nec hoc negat Durandus. Vtrum autem etiam feratur C immediatè in Deum tanquam in vltimum finem & bonum, quod ſpectatur, varietate opinionum diſputatur a Doctoribus. Inter quas ea eſt probabilior, quæ aſſerit, ſpem immediatè tendere in Deum, non ſolum tanquam in primam cauſam efficientem; ſed etiam tanquam in vltimum finem. Quod, vt probemus, ſupponendum eſt ſecundo, quod quamuis finis & conſequutio finis, ſcilicet, Deus, & viſio Dei, ſint duæ res diſtinctæ, tamen proprie loquendo, nõ ſunt duo fines, nec duo obiecta, ſed vnum tantum. Qui enim deſiderat videre Deum nihil aliud deſiderat, quam Deum viſum. Et qui deſiderat pecunias, nihil aliud deſiderat, quam pecunias poſſeſſas. Nec hæc ſunt duo, ſed vnus finis. Hoc ſuppoſito, probatur, quod ſpes habeat Deum pro obiecto im- D mediato: ſpes fertur immediatè in finis vltimi conſequutionem, ſcilicet, in futuram fœlicitatem: ſed finis vltimus, puta, Deus, & eius conſequutio ſunt vnus finis: ergo ſpes immediate tendit in Deum. Ex dictis infertur, quod quando dicimus, ſpem immediatè reſpicere beatitudinem nomine beatitudinis, non ſolum intelligimus beatitudinem obiectiuam, qualis eſt Deus; ſed etiam formalem, qualis eſt viſio: cum idem ſint finis, & poſſeſſio finis, vt iam explicuimus.

Spes cõparatur ad Deum dupliciter.

Deus & viſio Dei sũt vnus tantũ finis.

Theologia tendit mediate in Deum.

Quod autem nec Theologia, nec religio, nec timor habeant Deum pro obiecto immediato, ſed tantum pro mediato, id nunc reſtat explicandum. Et quidem de Theologia, eſt res manifeſta. Nam immediatè tendit in opera Dei, quæ ſunt quædam E veſtigia ipſius; illiſque mediantibus tẽdit in Deum, vt docet D.Thom.p.p.q.1.artic.7. in ſolutione ad 1. arg.

Obiectio.

Et ſi quis obijciat; Principia, ex quibus Theologia procedit, ſunt articuli fidei, quorum cognitio immediatè terminatur ad ipſum Deum: ergo Theologia noſtra etiam habet Deum pro obiecto immediato;

Solutio.

Reſpondetur conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Quod vt intelligatur aduertendum eſt, quod fides, & Theologia noſtra differunt penes hoc, quod fides immediatè nititur authoritate Dei: Theologia verò non nititur immediatè authoritate Dei, ſed ratione & diſcurſu quo vtitur ad eliciendas concluſiones. Itaq; quemadmodum habitus principiorum, qui dicitur intellectus, & ſcientia, quæ eſt habitus concluſionum differunt penes hoc, quod habitus principiorum nititur lumine naturali intellectus ſine diſcurſu cognoſcentis principia, & habitus ſcientificus innititur ratiocinatione, quæ per euidentem conſequentiam deducit ex principijs concluſiones; ita etiam fides, & Theologia differunt penes hoc, quod fides innititur immediatè diuinæ reuelationi; Theologia verò non immediatè, ſed mediante lumine naturali, quo ex principijs deducit concluſiones; & ſic lumen diuinæ reuelationis eſt immediatum obiectum formale fidei, Theologiæ verò non niſi mediatum. Atque adeò Theologia non immediatè, ſed mediate tendit in Deum. Ex quo fit, vt non ſit virtus Theologica.

Diſcrimen inter Theologiam & fidem.

Timor nõ tendit immediate in Deum.

De timore etiam eſt certum, quod nõ habet Deũ pro obiecto immediato, vt docet D.Thomas ſupra quæſtione 19.articulo 1.ſed mala quæ nobis poſſunt prouenire. Quod iſta ratione probat: Timor poteſt habere duplex obiectum: vnum eſt malum, quod homo refugit, & aliud illud, à quo malum poteſt prouenire: ſed Deus non poteſt eſſe obiectum timoris primo modo; quia eſt ipſa eſſentia bonitatis: ergo nec timeri immediatè, & ſecũdum ſe.

Obiectio.

Et ſi quis obijciat; Deus immediatè & ſecundum ſeipſum poteſt odio haberi; ergo & timeri. Cõſequentia patet, quia vtrumq; eſt de malo. Antecedens verò probatur: Damnati in inferno odio proſequuntur Deum ꝑ ſeipſum; ſicut beati diligunt Deum propter ſe ipſum: ergo Deus immediatè & ſecundum ſe poteſt timeri; & confirmatur; Deus dicitur bonum noſtrũ; quia confert nobis bona: ergo pari ratione dicetur malum noſtrum, quia infert nobis mala pœnæ, atq; ex conſequenti poterit ſecundum ſe, & immediatè timeri.

Solutio.

Ad obiectionem reſpondetur negando antecedens. Non enim poteſt Deus ſecundũ ſeipſum odio haberi, vt docet D.Tho.ſupra q.34. Et ad probationem dico, quod damnati odio proſequuntur Deum: quia per errorem intellectus apprehendunt illum, vt ſummum malum ſuum: cum tamen ſecundum ſeipſum ſit ſumme diligibilis. Ad confirmationem reſpondeo, negando, quod Deus ſit ſummum bonũ noſtrum quia confert nobis bona. Quin potius quia eſt bonum noſtrum, largitur nobis bona. Et propter eandem rationem infert mala pœnæ in bonum noſtrum. Malum enim pęnæ non auertit nos ab vltimo fine, ſed potius ducit nos ad Deum. Quare in pſal.32.quod incipit: Quam bonum Iſrael Deus ijs, qui recto ſunt corde, cum recenſet propheta mala pœnæ, quibus Deus affligit ſuos, non appellat eum malum, ſed bonum. Non ergo poteſt Deus eſſe immediatum obiectum timoris: atque adeò nec timor erit virtus Theologica. Quod videtur facere difficultatem in hac re eſt quod D.Tho.dicit, quod ſicut ſpes habet duplex obiectum, ita & timor, quod aduerſari videtur doctrinæ a nobis paulò antea traditæ. Vbi diximus, quod, quia apud philoſophum moralem, vnicum tantum obiectum ſpei eſt res & conſequutio rei, idcircò Deus eſt immediatum obiectũ huius virtutis. Sed certè hæc duo non contrariantur. Nam quando D.Tho.ſupra q.19.ar.1.dixit, duplex eſſe obiectum ſpei, mens illius erat, quod obiectum, cui ſpes innititur, vt primæ cauſæ efficienti, & obiectum, quòd ſpes quærit, tanquam vltimum finẽ apud philoſophum moralem reputãtur, vt duo obiecta, quorum vnum appellatur obiectum, cui, hoc eſt obiectum cui ſpes innititur, alterum autem obiectum, quod, hoc eſt obiectum quod ſpes quærit. Qđ verum eſt. At vero nos diximus, quod in ipſo obiecto, quod, erant duæ res, quæ quamuis apud metaphyſicũ ſunt diſtinctæ, ſcilicet, Deus & viſio ipſius:

apud philoſophum tamen moralem ex vtraque con ficitur vnum obiectum immediatum gaudij in patria, & ſpei in via, Et hæc non opponuntur.

Nota.

Preterquam, quod, quamuis in ſpe ſint duo. ſ. bonum, quod ſperatur, & is, à quo ſperatur & ſimiliter in timore ſint alia, duo, ſ. malum, quod timetur, & ijs, à quo id malum poteſt prouenire; iſta tamen aliter ſunt in ſpe, & aliter in timore. Nam in ſpe idem eſt bonum, quod percipi ſperatur, & Deus, à quo illud bonum ſperatur. At verò in timore malum, quod timetur, re diſtinguitur à Deo, inflictore. Et Et hoc ſatis eſt ad hoc, vt timor non dicatur habere Deum pro obiecto immediato.

Religio quæ licet non tendat in Deũ immediate.

De religione, vtrùm habeat Deum pro obiecto immediato, maior eſt difficultas. Quam vt explicet Caietanus in præſenti, aduertit, quod quemadmodum B in vniuerſo rerum naturæ, ſic ſunt connexæ, atque ordinatæ, vt inferior in ſui ſupremo, ſuperioris naturæ attingat conditionem, cuius rei ſignum eſt, quod natura elementaris in ſui ſupremo mouetur motu cœleſti, & anima rationalis ſui ſupremo intelligit ſine diſcurſu, vt angelus: ità etiam in virtutibus moralibus ſuprema earum, quæ eſt religio, quadam ratione participat naturam virtutum Theologicarũ. Ex quo fit, vt quamuis ipſa, quia moralis eſt, ſuis actibus non attingat Deum, tanquam obiectum, ſeu materiam, circa quam operetur, ſed attingat mentẽ noſtram, & opera humana, reſque exteriores, quas orãdo, adorãdo, ſacrificando offert Deo: pp coniunctionem tamen, quam habet ad virtutes Theologicas, habet Deum pro obiecto, non ſimpliciter, ſed, C cui. Et quidem quod religio habeat Deum pro obiecto, cui debitum cultum exhibet, eſt res manifeſta. Et ſimiliter quod ex tali obiecto ſumatur vnitas, vel diuerſitas habitus, patet ex eo, quod alia eſt virtus qua cultum Deo, & alia qua cultũ patri, & alia, qua cultum maioribus exhibemus. Nec ob aliam cauſam; niſi, quia alia ratione Deus, alia pater, alia alij honorandi ſunt; vt diſtinctio inter pietatem, obſeruantiam, & religionem teſtatur. Propterea que in articulo 3. huius quæſtionis ex vnitate rationis formalis Dei aſſignata fuit à D. Thoma. vnitas religionis. Sed, quod Deus non attingatur actibus, quibus colitur, non ita liquet. Erit tamen manifeſtum, ſi proprios religionis actus formaliter & nudos inſpe D xerimus. Nam ſi aliquibus actibus attingendus eſſet Deus, illi certè eſſent interioris intellectus, & voluntatis cum exteriores ad Deũ terminari nequeãt. At verò actus interioris quatenus ſunt religionis, debitũ cultũ Deo reddũt. Hoc eſt offerunt Deo, vel mentem ipſam, vt fit in deuotione, & oratione, vel alias res exteriores. Atq; adeò colendo Deum, non Deum ſecundum rem attingimus illis actibus cum colere dicimur: ſed attingimus vel nos ipſos, vel res ad extra. Et quamuis colere Deum grammaticaliter, Deum attingere ſignificet, pro quanto, ſ. colere, ſignificat terminari ad Deum, ſecundum tamen rei veritatem actus colendi aut nos, aut noſtra attingit offerendo illa Deo. Non ſic autem in fide, vt D. Tho. in litera affirmat, ſed credendo Deo; quod E eſt habere Deum pro obiecto, vt cui, actu etiam credendi attingit ipſum Deum, vt obiectum, quod, immediatum: quod neceſſarium eſt, vt virtus Theologica dicatur. Reſolutio ergo huius difficultatis eſt, quod, quia actus religionis, inquantum religionis pure ſunt, nos noſtraque attingunt; vt materiam quam Deo offerunt. Et ſicut, quando genuflectimus, tali actu offerimus Deo membra noſtra eorundem officio: ità etiam actibus intellectus, & voluntatis offerimus ipſas vires earundẽ officio, nec Deum attingimus immediatè, quod neceſſarium eſt ad virtutem Theologicam. Idcircò religio non eſt virtus Theologica, quamuis ſit præſtantiſſima inter virtu-

Religio habet Deũ pro obiecto cui, non autem pro obiecto quod.

A tes morales. Et per hæc patet ſolutio ad argumenta in principio dubitationis facta. Iam enim conſtat, qualiter ſit intelligendus D. Thom. in tertio articulo huius quæſtionis. Vbi vnitatem religionis ex vnitate Dei, cui cultum exhibet colligit. In quo dictis per ipſum in iſto articulo aduerſari videtur, vt in primo argumento dicitur. Loquebatur, enim ibi de ſubiecto, cui; & in præſenti de ſubiecto, quod ad modum iam explicatum. Et ſic nulla eſt repugnantia Atque etiam conſtat, qualiter religio actibus à ſe elicitis Deum non attingat, cuius contrarium ſecundum argumentum probare nitebatur.

Ad 1. ar. in principio dubitationis factum.

Ad 2. ar.

Sed reſtat nunc reſpondere ad argumenta facta pro ſententia Durandi. Quod vt facere poſſimus, aduertendum eſt primo ex Caietano ſupra q. 17. art. 5. quod res, quæ ſubiecto eſt ab altera diſtincta ſecundum bonitatem, quam habet in ſeipſa, poteſt eſſe bonum proprium alterius. Vt, v. g. vinum, quod eſt ab homine diſtinctum ſubiecto, ſecundum bonitatem, quam habet in ſe ipſo, poteſt eſſe proprium bonum hominis. Et ratio eſt: Nam cum bonum & finis ſint idem, & res quæ ſubiecto eſt ab homine diſtincta ſecundum bonitatem, quam habet in ſe, ſit proprius finis hominis, ſit, vt etiam ſit bonum proprium illius.

Nota 1. p ſolutione ad argumẽta Durandi

Secundo eſt aduertendum; quod bonum ab homine diſtinctum poteſt eſſe in illo obiectum amoris concupiſcentiæ. Nam cum vnuſquiſque ſibi concupiſcat id, quod bonum proprium eſſe iudicat: & bonum ſubiecto ab homine diſtinctum, accidat, quod ſit bonum proprium illius, vt modo dicebam, ſit, vt poſſit homo illud ſibi concupiſcere. Atq; ex conſequenti tunc bonum ab homine ſubiecto diſtinctum, erit obiectum amoris concupiſcentiæ.

2. Nota.

Tertio eſt aduertendum, quod de ratione amoris concupiſcentiæ non eſt, quod id, quod concupiſcitur ordinetur tanquam in finem, in illum, cui concupiſcitur. Sed ſatis eſt, vt ſit volitum alteri, vt docet D. Tho. 1 2. q. 26. art. 4. & 1. par. q. 60. art. 3. Quod & iſto exemplo ſit manifeſtum. Nam certum eſt, quod cum volumus proximo beatitudinem amamus illum amore concupiſcentiæ (concupiſcimus enim eam proximo) & tamen non ordinamus beatitudinem in proximum, tanquam medium in finẽ; ſed potius id volumus, ſcilicet, quod proximus: ordinetur in ſuum finem, qui eſt beatitudo. Item pater æternus voluit nobis filium ſuum, id eſt, concupiuit illum nobis: & tamen certum eſt, quod non ordinauit filium ſuum in nos, tanquam in finem. Et ſic conſtat, non eſſe neceſſarium, quod id, quod amatur amore concupiſcentiæ, ordinetur tanquam in finem, in illum, cui concupiſcitur, quamuis id aliquando contingat. Vt cum volo cibum amico. Sed ſatis eſt, quod ſit volitum alteri. Ex quo poſſumus colligere regulam bimembrem, quod quando id, quod amatur amore concupiſcentiæ, eſt ordinabile, tanquam in finem, in illum, cui concupiſcitur: tunc non ſolum amatur illi, ſed amatur propter eũ. Vt contingit, in cibo reſpectu amici. Quando verò id, quod amatur amore concupiſcentiæ, non eſt ordinabile in eum, cui concupiſcitur, tanquam in finem: tunc non amatur propter eum, ſed ſolum amatur illi. Vt contingit in beatitudinem reſpectu proximi.

3. Nota.

Vltimò eſt aduertendum, quod ſicut in cauſa efficienti, verbi gratia, in igne, poſſumus tria conſiderare, primum eſt forma, quæ eſt illi ratio agendi, ſcilicet, calor, ſecundum eſt ipſa actio, ſcilicet, calefactio, tertium eſt effectus, ſcilicet, calor productus per actionem: ita etiam in cauſa finali poſſunt totidem conſiderari: verbi gratia: in vino primum eſt forma, qua finalizat, id eſt, trahit ad ſe voluntatem. Et hęc eſt contẽperatio qualitatũ apta ad extinguẽdam ſitim. Secundum eſt ipſa finalizatio. Tertium

Vlt. nota.

verò

vero effectus conſecutus; qui eſt ſitis extinctio. Et ſicut ignis dicitur verè cauſa immediata caloris, quem producit in ligno; quamuis mediet & forma per quam agit, & actio ipſa; quia iſtæ ſunt conditiones neceſſario requiſitæ ad producendum calorem, nec eſt aliud agens medium: ita etiam bonum, quod eſt ab homine ſubiecto diſtinctum erit imme diatus finis illius: quamuis mediet, & ratio, qua finalizat, ideſt, allicit voluntatem, & actio finalizandi, ideſt, ipſum allicere actuale. Quia iſtæ ſunt conditiones neceſſario requiſitæ, nec mediat alius finis.

Ad 1. arg. Durandi. His poſitis ad primum argumentum Durandi reſpondetur, conceſſa maiori, negando minorem. Et ad probationem dico, quod ſpes eſt quidem perfectius actus concupiſcentiæ, quo Deum amamus. Non propter nos: quia Deus ſecundum ſe non eſt ordinabilis ad nos, tanquam ad finem. Sed amamus illum nobis, quod eſt ordinare nos ipſos ad eum, vt ad vltimum finem & ſummum bonum cuius viſione ac fruitione tandem ſumus futuri beati. Nec hoc dicit D. Auguſtinus eſſe impium, ſed tantum, amare Deum propter aliud, tanquam propter finem.

Ad 2. arg. Ad ſecundum reſpondetur, conceſſa maiori negando minorem. Falſum eſt enim, quod obiectum gaudij non poſſit eſſe bonum extra nos poſitum qualis eſt Deus, vt docet Caietanus ſupra. q. 17. art. 5. Quia enim obiectum gaudij, ſit bonum proprium, quod interdum poteſt eſſe ſubiecto diſtinctum ab eo, cuius eſt bonum, vt patet in vino; quod ſecundum bonitatem, quam habet in ſe eſt bonum proprium ebrij, manifeſtè ſequitur, quod obiectum gaudij etiam poteſt eſſe bonum externum.

Ad 3. arg. Ad tertium, reſpondetur, quod timor vtrumque habet pro obiecto, ſcilicet, Deum, & malum quod Deus infert peccati: Tamen hæc duo pro eodem obiecto computantur. Nam qui Deum timet, nihil aliud timet, quam Deum mali effectorem, vel malum quatenus à Deo proficiſcitur, quod idem eſt. Et idem contingit in ipſe. Ex hoc tamen non ſequitur, quod timor habeat Deum pro obiecto immediato, vt diximus agentes de timore.

ARTICVLVS VI.

Vtrum religio ſit præferenda alijs virtutibus moralibus.

Inf. q. 88. ar.6.cor.Et q.103.Et 2. co.&3.cöl. c.18.cor.1. ſi. Et quoli.6. art.11. cor. Lib.2. c. 6. to. 5.

*AD Sextum ſic proceditur. Videtur quod religio non ſit præferenda alijs virtutibus moralibus. Perfectio enim virtutis moralis conſiſtit in hoc, quod attingit medium, vt patet in ſecundo * Ethicorum. Sed religio deficit in attingendo medium iuſtitiæ, quia non reddit Deo omnino æquale: ergo religio non eſt potior alijs virtutibus moralibus.*

2. Præterea, In his quæ hominibus exhibentur, tanto videtur aliquid eſſe laudabilius, quanto magis indigenti exhibetur. Vnde dicitur Iſaiæ 57. Frange eſurienti panem tuum. Sed Deus non indiget aliquo, quod ei à nobis exhibeatur, ſecundum illud Pſal. 15. Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges, ergo religio videtur minus laudabilis alijs virtutibus, per quas, hominibus ſubuenitur.

3. Præterea, Quanto aliquid ſit ex maiori neceſſitate, tanto minus eſt laudabile, ſecundum illud prima ad Corinth. 9. Si Euangelizauero, non eſt mihi gloria, neceſſitas enim mihi incumbit. Vbi autem eſt neceſſitas. Cum ergo Deo maxime ſit debitum, quod maA ius debitum, ibi eſt maior ei ab homine exhibetur, videtur quòd religio ſit minus laudabilis inter virtutes humanas.

Sed Contra eſt, quòd Exodi vigeſimo, ponuntur primò præcepta ad religionem pertinentia, tanquam præcipua. Ordo autem præceptorum proportionatur ordini virtutum, quia præcepta legis dantur de actibus virtutum, ergo religio eſt præcipua inter virtutes morales.

*Reſpondeo dicendum, quòd ea quæ ſunt ad finem, ſortiuntur bonitatem ex ordine in finem. Et ideo quanto ſunt fini propinquiora, tanto ſunt meliora. Virtutes autem morales, vt ſupra * habitum eſt, ſunt* Ar. præce. in cor. Et ad 1.arg.Et ſup.q.4.ar.7.
B circa ea, quæ ordinantur in Deum, ſicut in finem. Religio autem magis de propinquo accedit ad Deum, quàm aliæ virtutes morales, inquantum operatur ea quę directe, & immediate ordinantur in honorem diuinum. Et ideo religio præeminet inter alias virtutes morales.

Ad Primum ergo dicendum, quòd laus virtutis in voluntate conſiſtit, non autem in poteſtate deficere. Et ideo ab æqualitate, quæ eſt medium iuſtitiæ, propter defectum poteſtatis non diminuit laudem virtutis: ſi non fuerit defectus ex parte voluntatis.

Ad ſecundum dicendum, quod his quę exhibentur alteri propter eorum vtilitatem, eſt exhibitio laudaC bilior, quę ſit magis indigenti, quia eſt vtilior. Deo autem non exhibetur aliquid propter eius vtilitatem, ſed propter eius gloriam, noſtram autem vtilitatem.

Ad tertium dicendum, quòd vbi eſt neceſſitas, tollitur gloria ſupererogationis. Non autem excluditur meritum virtutis, ſi adſit voluntas. Et propter hoc ratio non ſequitur.

SVMMA TEXTVS.

COnclusio: Religio eſt præſtantiſſima inter omnes virtutes morales. Probatur primò in argumento, ſed contra: Ex eo, quod Exod. 20. primo ponuntur præcepta pertinentia ad religionem, & poD ſtea illa, quæ pertinent ad alias virtutes. Ordo autẽ præceptorum proportionatur ordini virtutum. Et in corpore articuli hac ratione: Ea quæ ſunt ad finẽ ſortiuntur bonitatem ex ordine ad finem. Atque adeò; quanto ſunt fini propinquiora, tantò ſunt meliora: Sed virtutes morales ſunt circa ea, quæ ordinantur in Deum, ſicut in finem, & religio magis de propinquo accedit ad Deum, quam aliæ virtutes morales, inquantum operatur ea, quę directè, & immediate ordinantur in honorem diuinũ: ergo religio inter omnes virtutes morales eſt præſtantiſſima.

De materia huius articuli nihil aliud eſt dicendum, quam quæ diximus ſupra q. 58. art. 12. Vbi, facta comparatione iuſtitiæ, ad omnes alias virtutes, oſtendimus, illam eſſe præſtantiſſimam, excepta reE ligione, quidquid dicat Caiet. in iſto commento.

ARTICVLVS VII.

Vtrum religio habeat aliquem exteriorem actum.

AD Septimum ſic proceditur. Videtur, quòd religio non habeat aliquem exteriorem actum: Dicitur enim Ioan. 4. Deus ſpiritus eſt, & eos qui adorant eum in ſpiritu & veritate adorare oportet. Sed exteriores actus non pertinent ad ſpiritum, ſed magis ad corpus

Inf. q. 84. ar.2.&ſeq. 25. artic.2. cor. & 3. cöt.c.119.

corpus : ergo religio ad quam pertinet adoratio, non A
habet actus exteriores, ſed interiores.

2. Præterea, Religionis finis eſt Deo reuerentiam,
& honorem exhibere. Sed videtur ad irreuerentiam
alicuius excellentis pertinere, ſi ea ſibi exhibeantur
quæ propriè ad inferiores pertinent. Cum ergo eam
quæ exhibet homo corporalibus actibus propriè vi-
deantur ad indigentias hominum ordinari, vel ad
reuerentiam inferiorum creaturarum, ideo videtur,
quòd non congrue poſſunt aſſumi in diuinam reue-
rentiam.

*3. Prætereà, Auguſtinus * in ſexto, de Ciuitat.*
Dei commendat Senecam de hoc, quòd vituperat
quoſdam, qui idolis ea exhibeant quæ ſolent homini- B
bus exhiberi, quia ſcilicet immortalibus non conue-
niunt ea quæ ſunt mortalium. Sed hæc multo minus
conueniunt Deo vero, qui eſt excelſus ſuper omnes
Deos: ergo videtur reprehenſibile eſſe quòd aliquis
corporalibus actibus Deum colat. Non ergo habet re-
ligio corporales actus.

Sed Contra eſt, quòd in Pſal. 83. dicitur, Cor meum
& caro mea exultauerunt in Deum viuum. Sed ſicut
interiores actus pertinent ad cor, ita exteriores actus
pertinent ad membra carnis, ergo videtur, quòd Deus
ſit colendus, non ſolum interioribus actibus, ſed etiam
exterioribus.

Reſpondeo dicendum, quòd Deo reuerentiam & ho C
norem exhibemus, non propter ſeipſum: quia ſeipſo
eſt gloria plenus, cui nihil à creatura adiici poteſt ſed
propter nos: quia videlicet per hoc quod Deum reue-
remur, & honoramus, mens noſtra ei ſubiicitur, &
in hoc eius perfectio conſiſtit. Qualibet enim res per-
ficitur per hoc, quod ſubditur ſuo ſuperiori, ſicut cor-
pus per hoc quod viuificatur ab anima & aer per
hoc quod illuminatur à ſole. Mens autem humana in-
diget ad hoc quod coniungatur Deo ſenſibilium ma-
nuductione, quia inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt
intellecta conſpiciuntur, vt Apoſtolus dicit ad Roma.
1. Et ideo in diuino cultu neceſſe eſt aliquibus corpo-
ralibus vti, vt eis quaſi ſignis quibuſdam mens homi- D
nis excitetur ad ſpirituales actus quibus Deo coniun-
gitur. Et ideo religio habet quidem interiores actus
quaſi principales, & per ſe ad religionem pertinen-
tes, exteriores verò actus quaſi ſecundarios, & ad in-
tentiores actus ordinatos.

Ad Primum ergo dicendum, quòd dominus lo-
quitur quantum ad id quod eſt principale & per ſe in-
tentum in cultu diuino.

Ad ſecundum dicendum, quòd huiuſmodi exterio-
ra non exhibentur Deo quaſi his indigeat, ſecundum
illud Pſalm. 49. Nunquid manducabo carnes tauro-
rum: aut ſanguinem hircorum potabo? Sed exhiben-
tur Deo tanquam ſigna interiorum, & ſpiritualium E
Lib. 10. c. 5. inter prin. & mediũ to. 5. *operum: quæ per ſe Deus acceptat. Vnde Auguſtin. **
dicit in 10. de Ciuit. Dei, Sacrificium viſibile, inui-
ſibilis ſacrificii ſacramentum, id eſt, ſacrum ſignum
eſt.

Ad tertium dicendum, quòd idolatræ deridentur
ex hoc, quòd ea quæ ad homines pertinent, idolis exhi-
bebant, non tanquam ſigna excitantia eos ad aliqua
ſpiritualia, ſed tanquam per ſe eis accepta. Et præci-
pue quia erant vana, & turpia.

SVMMA TEXTVS.

Conclusio: Religio habet actus interiores, qua-
ſi principales, & per ſe ad religionẽ pertinen-
tes: exteriores verò, quaſi ſecundarios, & ad interio
res actus ordinatos. Hanc concluſionem probat D.
Tho. in argumento, ſed contra. ex Pſ. 83. Vbi habe-
tur: Cor meum, & caro mea exultauerũt in Deum
viuum. Nam ſicut interiores actus pertinent ad
cor, ità exteriores pertinent ad membra carnis. Sic-
que illis verbis ſignificatur Deum colendum eſſe,
non ſolum interioribus actibus, ſed etiam exterio-
ribus. Et in corpore articuli, hac ratione Deo reue-
rentiam, & honorem exhibemus, non propter ſe-
ipſum, cum in ſe ſit gloria plenus, cui à creatura ni-
hil addi poteſt: ſed propter nos, quorum mens ex
eo, quod Deum reueremur, & honoramus ei ſubii-
citur: in quo noſtra perfectio conſiſtit: vnaquæque
enim res perficitur ex eo, quod ſuo ſuperiori ſubii-
citur, ſicut corpus perficitur per hoc, quod viuifica-
tur ab anima, & aer per hoc quod illuminatur à ſo-
le: ergo illo modo commodius erit reuerendus &
honorandus Deus quo magis fuerit conueniens ad
noſtram vtilitatem. Sed mens humana ad hoc, vt
coniungatur Deo, ſenſibilium indiget manuductio
ne: inuiſibilia enim Dei, per ea, quæ facta ſunt intel
lecta conſpiciuntur, vt dicit Apoſtolus ad Roma. 1.
ergo in diuino cultu neceſſarium erit aliquib. cor-
poralibus cæremoniis vti, vt eis quaſi ſignis quibuſ
dam mens hominis ad ſpirituales actus, quib. Deo
coniungitur, excitetur. Atque adeò religio non ſo-
lum reſpicit actus interiores, ſed etiam exteriores:
quamuis diuerſimodè. Nam interiores reſpicit, tan
quam principales, & per ſe ad religionem pertinen
tes: exteriores vero quaſi ſecundarios, & ad interio
res actus ordinatos.

EXPLICATIO ARTICVLI.

SI omnes ſanæ acquieſcerent doctrinæ, nec eſſent
qui veritati perſpicuæ obſiſterent, minimè no-
bis opus eſſet in propoſiti articuli explicatione diu
tius immorari. Quoniam omnibus cõſtaret, Deum
noſtrum non ſolum internis, verum etiam externis
actibus eſſe colendum: ſicque religionem vtroſque
actus reſpicere, tanquam proprios, quamuis diuer-
ſimode, vt dicit D. Tho. in ſua concluſione. Cæterũ,
quoniam impii Lutherani omnes exteriores cul-
tus, atque cæremonias damnant, ad quod faciẽdum
moueri dicuntur ex ſacris literis: opus erit & eorũ
argumenta refellere, veritatem non ſolum ex eiſ-
dem ſacris literis, ſed etiam ex naturali ratione pe-
titis argumentis, luce clarius demonſtrare. Quod vt
facere poſſim, præmittere oportet, quod, vt conſtat
ex D. Thom. in iſto articulo, & latius in 1. 2. q. 101.
per totam, vbi de præceptis cæremonialibus legis
antiquæ diſputat: cultus Dei eſt duplex. Vnus inte- Cult. Dei duplex.
rior, conſiſtens in hoc, quod anima coniungatur
Deo per intellectum, & affectum, alius exterior
ad interiorem ordinatus conſiſtenſque in exteriori
bus actibus in cæremoniis corporalibus. Et quidẽ,
quod internus cultus Deo ſit exhibendus, ab omni
bus fere vno ore recipitur. Vno dumtaxat excepto
Caluino: Contra quem diſputat latè Demochares
de ſacrificio miſſæ. cap. 3. qui omnem in vniuerſum
Dei cultum Chriſtianis negabat. Hac in re ab ipſis
Ethnicis cognitione victus, qui cum illo concinũt,
qui ſcripſit. Pronaque cum ſpectent animalia cæte
ra terram. Os homini ſublime dedit, cœlumque vi
dere. Iuſſit, & erectos ad ſidera tollere vultus. Nec
agnoſcit non ob aliud hominem anthropos appel-
lari, quam quod ſurſum ſpectet. Propter quod dice-
bat Lactantius Firmianus lib. 2. de origine erroris
cap. 1.

Digitized by Google

cap. 1. ſibi renunciare, ſeque hominum nomen abdicare, qui non ſurſum aſpiciunt, ſed deorſum: niſi fortè idipſum, quod recti ſumus ſine cauſa homini tributum putent. Spectare nos, inquit Lactantius, cęlum Deus voluit, vtique non fruſtra. Nam & aues, & ex multis penè omnia cęlum vident. Sed nobis propriè datum eſt cęlum rigidis ac ſtantibus intueri, vt religionem ibi quæramus, vt Deum, cuius illa ſedes eſt, quem oculis non poſſumus, animo contemplemur. Grauem igitur ſuæ naturæ, quæ vt Deum colat, & ſuſpiciat, creata eſt, vim inferunt, quicunque Deum nec ſuſpiciunt, nec admirantur, nec eius opera conſiderant.

Error Lutheranorũ. Quare his, vt omnino inſipientibus, prætermiſſis, ad Luheranos deueniamus, qui internum cultum admittentes, illumque maximi facientes omnes exteriores ritus, atque cæremonias damnant, illaſque à Chriſtianis prorſus abdicandas dicunt. Quam ſuam ſententiam probant primo ex Ioann. capit. 4. Vbi Samaritanæ quærenti, quo in loco Deus eſſet adorandus, Chriſtus reſpondit: Veniet hora, quando nec in monte hoc, nec Hieroſolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt. Sed venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate. Nam & pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus eſt Deus, & eos, qui adorant eum in ſpiritu, & veritate, oportet adorare. Quibus verbis Dominus non ſemel tantum ſed iterum, atq; iterum repetit, verum cultum Deo exhibendum futurum internum, & nõ externum.

1. argum.

2. argum. Secundo argumentantur Lutherni ex Pſalm. 64. Nam vbi nos legimus: Te decet hymnus, Deus in Sion, in Hebræo habetur: Tibi ſilet laus, vel tibi ſilentium laus. Quibus verbis ſignificatur. Deum cordis ſilentio, & non operis externi tumultu eſſe colendum. Pro quo etiam facit illud Pſalm. 8. Ex ore infantium, & lactantium perfeciſti laudem. Vbi propheta innuit, perfectam Dei laudem in ore eorum eſſe, qui loqui neſciunt. Quaſi ſignificans, omnem exteriorem cultum à vera Dei laude eſſe reijciendum. Et D. Iacobus in ſua canonica cap. 1. dicit: Hæc eſt munda & vera religio apud Deum, viſitare pupillos, & viduas in neceſſitate earum, & mundum ſe continere ab hoc ſeculo: ergo illa religio, quæ in ſolo exteriori cultu conſtiterit, nec munda, nec vera erit, atque ex conſequenti, nec Deo grata. Et confirmatur: Ex Eſai. cap. 1. vbi omnem exteriorem cultum abominatur Dominus dicens: Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarum à Plenus ſum. Holocauſta arietum, & adipẽ pinguium, & ſanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui. Cum veneritis ante conſpectum meum, quis quæſiuit hæc de manibus veſtris, vt ambularetis in atrijs meis. Ne offeratis vltra ſacrificium fruſtra. Incẽſum abominatio eſt mihi. Neomeniam & ſabbathum, & feſtiuitates alias non feram. Iniqui ſunt cœtus veſtri. Calendas veſtras, & ſolennitates veſtras odiuit anima mea. Facta ſunt mihi moleſta. Laboraui ſuſtinens, &c. Et cum his verbis Euangelicæ legis ſtatus ſignificetur, manifeſtè ſequitur omnem exteriorem cultum à Chriſtianis hominibus eſſe reijciendum.

3. argum. Tertio, ratione ſic argumentantur: Si rebus externis eſſet vtendum ad colendum Deum, ea potiſſimum de cauſa, vt illis homines incitarentur ad cultum internum: ſed res exteriores potius retardant hominem cultu à interno, quàm incitant ad illum: ergo eis non eſt vtendum. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Res exteriores applicant animum ad ſenſibilia, ex quorum aſſuetudine ineptior redditur ad contemplandas res inuiſibiles, tum propter repugnantiam quam ſenſibilia habent cum inſenſibilibus: tum etiam, quia res exteriores ſemper fiunt cum magno labore: corpore autem fatigato, & defeſſo, quod animus, qui nihil ſine miniſterio corporis operatur, ad res diuinas non ſe extollat eſt neceſſe: ergo res exteriores potiùs impediunt, quàm adiuuant ad cultum internum.

4. argumen. Quarto: Deus ea ratione eſt colendus, qua ipſe præſcripſit: ſed in noua lege nullæ aut pauciſſimæ ſunt cæremoniæ poſitæ: quibus Deus colatur: ergo illis non eſt vtendum. Conſequentia cum minori eſt nota, & maior probatur ex illo Deuter. cap. 4. Non addetis ad verbum, quod vobis loquor: nec diminueris ex eo. Et Prouer. cap. vlt. Amplius his fili mi, ne deſideres. Et D. Paulus ad Galat. 1. anathematizat eum, qui euãgelizauerit præter id, quod euangelizatum eſt.

Vltimũ argumentum. Vltimò Iugum Chriſti eſt ſuaue, & leue, vt dicitur Matt. 11. eſſet autem grauis, moleſtus, & importunus, ſi exterioribus cæremonijs obrueretur, quod & ſignificauit D. Petrus Actor. cap. 15. dum loquens ad quoſdam de Iudaiſmo, qui docebant, quòd niſi circuncidamini ſecundum morem Moyſi, non poteritis ſaluari, dixit: Quid tentatis Deum, imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod neque patres noſtri, neque nos portare potuimus; Per gratiam Domini Ieſu Chriſti credimus ſaluari quemadmodum & illi. Quibus verbis ſignificare videtur exteriores cæremonias nihil conducere poſſe ad ſpiritualem animæ ſalutem. Sed tantum gratiam Ieſu Chriſti: non ergo opus erit vti exterioribus cæremonijs.

Contrariam tamẽ ſententiam tenent omnes ſancti, & communis vſus Eccleſiæ. Ad cuius explicatiõnem aduertendum eſt primo, quod D. Thom. 1. 2. q. 101. art. 1. varias huius nominis, cæremonia, interpretationes, & etymologias colligit in ſolutionibus argumentorum. Quas conſulto prætermitto quia non oportet in nominum explicatione immorari, quę res eſt facilis, ſed ad res tranſire. Eſt autem cęremonia, quantum attinet ad pręſens inſtitutum, nihil aliud, quam ritus exterior cauſa colendi numinis aduectus, vel, vt Cicero dicit ſæpiſſime in ſuis operibus, Religio ſacrorum ad Dei cultum pertinentium. Cęremonia quid ſit.

Secundo eſt aduertendum, quod quoniam animus noſter corpori eſt coniunctus, naturaliter, tantaque inter corpus & animã ẽ ſemper conſenſio, vt permoto corpore animus afficiatur, & vice verſa; animo affecto corpus moueatur. Itaque quoniam & affectus animę elucent in corpore, & motus corporis immutuant animum, fit, vt cæremoniæ ſint in duplici differentia. Nam quædam ſunt, quę ſequuntur animæ affectionem, ſuntque effectus, & tanquã ſigna animæ aliqua paſſione commoti. Aliæ autem ſunt, quę torpentem excitant animum, vt afficiatur. Suntque iſtæ non effectus animi commoti, ſed potius cauſa. Prioris generis cæremoniæ ſunt maximè naturales, & ſimplices, & in quib. nihil falſum ineſt, aut fucatum. Quales ſunt genuflexiones, pectorum contuſiones, eleuatio, aut depreſſio oculorum ſuſpiria, &c. quib. conceptus aĩo, vel dolor, vel metus amor erumpit, nobis etiam interdum inuitis. De quibus cæremonijs loquebatur propheta Pſal. 83. quando dicebat: Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Quaſi diceret; non ſolum anima mea manſionum cœleſtium ęſtuat deſiderio: ſed & omne, quod intra me eſt, cor meum, corpus meum, & cunctæ corporis vires cum exultatione oblectantur in domino, diffundente ac ſpargente ſeſe ſuperabundanti animæ deſiderio. Tantus eſt. n. affectus animæ, vt in corporis quoque membra redundans, in te ea faciat, velut exultãtia præ lætitia. Et de huiuſmodi cæremonijs nulla poteſt eſſe dubitatio, quod ſint honeſtæ atque licitæ, cum conſtet Cæremoniæ sũt in duplici differentia.

Chri-

Chriſtum Dominum eis fuiſſe vſum. Nam Marci 14. gentibus flexis, & humi fuſus dicitur Deū oraſſe: Et Ioānis 11. ſuſcitaturus Lazarum eleuatis oculis voce magna clamauit; Lazare, veni foras.

1. Conclu. Cæremoniarū vſus in cōmuni eſt de iure naturali.

Quocirca in hac re ſit prima concluſio: Loquendo generaliter, & in communi de cæremonijs, earum externus cultus licitus eſt, & vtilis, de iureque naturæ Deo neceſſario exhibendus. Hanc concluſionem poſuit D. Tho. in hac quæſtione art. 2. in ſolutione ad 3. & 1.2. q. 99. art. 3. ad 2. Et probatur primo: Illud cenſetur naturale, quod apud omnes viget, ſemperque viguit: ſed apud omnes nationes, etiam barbaras, ſemper fuit receptū, vt cultibus exterioribus ſua numina colerent: ergo id eſt de iure naturæ. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur tum ex hiſtorijs, tum etiam ex Ariſt. li. 6. Ethi. cap. vltimo, & 7. Ethic. cap. 8. Vbi inter magiſtratus reipublicæ bene inſtitutæ ſacerdotes enumerat, illiſq; dicit primos deferendos honores. Certum eſt autem quod ſacerdotibus non eſt opus, niſi tantum propter externum Dei cultum. Secūdò: Homines conſtant anima, & corpore: quod vtrumque à Deo accepere: ergo ad declarandum illum eſſe vtriuſque principium, opus erit illi vtrumq; offerre, corpus ſcilicet actu externo, & animam actu interno, atque ex conſequenti religionis erit tam actus internos, quam externos dirigere. Et confirmatur: Animus noſter, quādiu eſt in corpore, nequit aliud amare, niſi ex rebus ſenſibilibus, pro iſta enim ſtatu, nihil poteſt eſſe in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu, & nihil volitum quin præcognitum: ergo ad hoc, vt Deum cognoſcat, atque amet, opus eſt, vt vtatur rebus ſenſibilibus, quibus aliqua inſit ſignificatio, vel futuræ fœlicitatis, vel alicuius operis Chriſti pro nobis facti, & has vocamus cæremonias exteriores. Vltimò: Sublato cultu externo, quod interior religio periclitetur erit neceſſe: ergo cultus externus eſt neceſſarius. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Si nulla eſſet obligatio ad cultum externum, rectores reipublicæ cognoſcere non poſſent qui ciues eſſent pij, & qui impij, vt illos præmio, & hos pœna afficere poſſent, nulla autem virtus conſiſtere valet præmio, & pœna ſublatis: ergo ſublato cultu exteriori aufertur etiam & interior religio. Et confirmatur: Rudes homines nullo in pretio haberent res diuinas, niſi illis cultus externi maieſtas & cæremonia adhiberetur: ſicut. n. Reges propter cultum externum magni & venerabiles habētur: ità etiam & res diuinæ: ergo fuit neceſſarius vſus cæremoniarum. Ex dictis infertur, tres eſſe præcipuas cauſas neceſſitatis cæremoniarum, & cultus externi. Prima eſt, vt illis corpus ſignificetur ſubiectum Deo. Secunda, vt moueant animū in amorem diuinum. Tertia, vt augeant venerationem rerum diuinarum. Dixi autem notanter in concluſione cæremonias eſſe de iure naturali, loquendo in communi & vniuerſali. Nam in particulari iſtæ, vel illæ ſolum ſunt de iure poſitiuo, vel diuino, vel humano: cuius eſt determinare, & ad ſingularia deducere quod ius naturæ in communi proponit.

2. Conclu.

Secunda concluſio: Chriſtus Dominus in noua lege nonnullas cæremonias in particulari inſtituit: & Apoſtoli multò plures, tum ſcripto; tum traditione. De Chriſto manifeſtum eſt inſtituiſſe ſeptem ſacramenta, præcipuè baptiſmi, & Euchariſtiæ in cæremonijs conſiſtentia. De Apoſtolis autem probatur: Nam primum Apoſtolorum inſtitutum fuit, vt fideles quando conueniunt in Eccleſia, pſalmos, & hymnos cantent. Vnde D. Paulus 1. ad Corint. cap. 14. dicebat: Cum eſtis in Eccleſia vnuſquiſque veſtrum pſalmum habet, doctrinam habet. Quem locum D. Ambroſius exponens ait, pſalmum habet, idest, laudem Dei per canticum. Imo, vt iſta cære- (D. Amb.)

A monia in Eccleſia canendi celebrior fieret, ea Chriſtus Dominus cum diſcipulis ſuis vti dignatus eſt. Nam inſtante morte ſua poſt vltimam cœnam, hymno dicto, cum diſcipulis ſuis exijt in montem Oliueti, vt habetur apud Matth. c. 26. & apud Marcum cap. 14. Vt autem cognoſcatur his verbis ſignificari cantationem a Chriſto morti proximo factam, aduertendum eſt, quod hymnus, vox eſt Græca, Latinè tantum valens, ac cāticum, ſiue laus, quæ Deo tribuitur. Vnde D. Auguſtinus ſuper Pſalmum 72. in expoſitione tituli ſic ait: Hymni laudes ſunt Dei cum cantico. Hymni cantus concinentes laudem Dei. Si ſit laus, & non eſt Dei, non eſt hymnus. Oportet ergo, vt ſit hymnus, vt habeat hæc tria, & laudem, & Dei, & canticum. Hæc Auguſtinus. Ei- B dem ſententiæ ſubſcribit D. Iſidorus lib. 6. Etymologi. c. 34. ſic dicens: Hymnus eſt canticum laudantium Deum propriè. Aut hymni ſunt cōcinentes laudem Dei. Quod ſi ſit laus, & non eſt Dei, non eſt hymnus. Si ſit & Dei, & laus, & non cantetur, non eſt hymnus. Hæc Iſid. Cum ergo iuxta Matthæum, & Marcum Chriſtus Dominus dixerit, hymnum cum diſcipulis ſuis, manifeſtè ſequitur, quod cantauerit. Item etiam fuit inſtitutum ab Apoſtolis, vt oratio fieret verſis vultibus ad Orientem, vt dicit D. Baſilius in lib. de Spiritusſancto cap. 27. Et Ioannes Damaſcenus li. 4. fidei orthodoxæ c. 13. Et quod templa, & loca ſacra rebus diuinis dicarentur, vt tradit Nicephorus lib. 2. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, cap. 39. & 40. & 41. Et quod ſacerdos ſalutaret popu- C lum dicens. Dominus vobiſcum, eique reſponderetur, Et cum ſpiritu tuo, vt docet concilium primum Bracarenſe, c. 21. Cuius verba ſunt: Placuit, vt non aliter Epiſcopi, aliter ſacerdotes populum ſalutent, ſed eodem modo omnes dicentes: Dominus vobiſcum, ſicut in libro Ruth legitur, & vt reſpondeatur à populo: Et cum ſpiritu tuo, ſicut & ab ipſis Apoſtolis traditum omnis retinet oriens. Et non ſicut Priſcilliana hæreſis permutauit. Denique omnes illæ cæremoniæ, quæ vniuerſalis tenet Eccleſia ſunt inſtitutæ ab Apoſtolis vel à concilijs generalibus, vt docet D. Auguſtinus epiſtola 118. cuius verba ſunt, Cæremoniæ, quas vniuerſalis tenet Eccleſia, illæ, vel ab Apoſtolis traditæ, vel à plenarijs concilijs, quorum eſt pleniſſima autoritas ſaluberrimè D inſtitutæ creduntur.

Chriſtus proximus morti cantauit. D. Aug. D. Iſido. D. Baſilij. D. Io. Damaſcenus. D. Aug.

3. Conclu. Cæremoniæ ſūt gratę Deo quatenus ordinantur ad pietatē internam.

Tertia concluſio: Cæremoniæ per ſe non ſunt gratæ Deo, ſed quatenus ordinantur ad pietatē internam, Probatur: Opera eatenus ſunt grata Deo, quatenus efficiunt homines bonos, ſed homines nō ſunt boni per cæremonias exteriores, ſed per fidē, ſpem, & charitatem: ergo eatenus cæremonię ſunt bonæ, quatenus ordinantur ad pietatem internam, qua homo per intellectum, & volūtatem Deo coniungitur. Et quoniam hæc interior coniunctio ad Deum pro diuerſis ſtatibus variatur, hinc etiam fit, vt cæremoniæ pro diuerſis temporibus fuerint diſtinctæ. Nam in ſtatu futuræ beatitudinis, quia intellectus humanus diuinam veritatem in ſeipſo in- E tuetur, & illam neceſſario amat, nullus exterior cultus eſt neceſſarius, qui moueat ad hoc: ſed vniuerſus conſiſtit in laude Dei. At verò in ſtatu præſentis vitæ, quo diuinam veritatem in ſeipſa intueri non poſſumus opus eſt, vt radius diuinæ veritatis nobis illuceſcat, ſub aliquibus ſenſibilibus figuris, diuerſis tamen adhuc, ſecundum diuerſum humanæ cognitionis ſtatum, quem in hoc mundo homines habent. Nam in veteri lege, quia nec ipſa diuina veritas erat manifeſtata, nec propalata via ad hoc perueniendi, neceſſe fuit vt, exterior cultus veteris, legis non ſolum eſſet figuratiuus futuræ veritatis in patria manifeſtandæ, ſed etiam Chriſti, qui eſt via ad talem veritatem ducens. Et ſic omnes cæremoniæ

Cæremoniæ fuerūt variatæ pro diuerſis ſtatib.

niæ atque ſacrificia veteris legis hoc ſignificabant, vt author eſt D.Tho.1.2.q.101.per totam. At vero in ſtatu nouæ legis, quia hæc via iam eſt reuelata, non eſt neceſſarium, vt ſignificetur per modum futuri;ſed ſolum,quod per modum præteriti,vel præſentis commemoretur.Oportet autem, quòd præfiguretur ſolum futura veritas gloriæ nondum reuelatæ. Et ſic dicebat Paulus ad Hebræos 10. Vmbrã habens lex futurorum bonorum non ipſam imaginem rerum.Nam quia vmbra minus eſt,quam imago dixit imaginem pertinere ad legem nouam, vmbram verò ad veterem.

4.Conclu. Quarta concluſio; Cæremoniæ vitiari poſſunt triplici ex cauſa. Scilicet, vel multitudine, quia nimiæ ſunt,& ſuperfluæ, vel genere,quia ſunt inutiles:vel tandem vitio eorum, qui cæremonijs vtuntur:quorum animus longe abeſt ab ea pietate,quam B per exteriores actus profitentur.Probatur:Cęremoniæ,vel nimiæ,vel ineptæ,vel diſcrepantes ab affectu animi interioris nihil ad pietatẽ internam conducunt: ergo ex omnibus his capitibus vitiari poſſunt.Conſequentia eſt nota ex ſuperioribus,antecedens autem probatur,quo ad ſingulas partes.Et primo de cæremonijs nimijs, quòd ſint vitioſę quia nec percipi,aut intelligi ſine magna animi cura,nec ſine magno corporis labore exequi poſſunt.Ex quo tria mala ſequuntur.Primum eſt,quod animi noſtri vis tanta ſolecitudine poſita erga res ſenſibiles potius obruitur,quam excitatur ad diuina. Secũdum, ꝙ facit temporis iacturam, quod in rebus maiorib. conſumendum erat. Tertium,quòd ipſa talium cæ- C remoniarũ frequentia, & aſſidua vſurpatione tacitè in eam perſuaſionem inducuntur homines,vt putent, vel totam, vel præcipuam partem pietatis in ijs rebus poſitam eſſe. Poteſt.enim probari,cæremonias nimias eſſe vitioſas, quoniam cæremoniæ ſunt tanquam medicamenta interna. Medicamenta autem ſi nimia ſunt potius officiunt quam iuuant. Quod,& ſignificare voluiſſe videtur Chriſtus Dominus Matth. 23. quãdo cæremoniarum multitudinẽ appellauit onera grauia,& importabilia. Quod autem cæremoniæ inutiles ſimiliter ſint improbandæ,adeo eſt manifeſtum,vt non indigeat probatione. Et ſic ſolum eſt videndum, quæ nam ſint illæ? Ad quod breuiter dico tales eſſe, quib. ſe coli Deus D non vult.Vt,quòd tauri agitentur in alicuius ſancti honorem. Et quòd ſaltationes impudicæ & moles in proceſſionibus fiant. Et quod imagines profanè veſtiantur. Item ſunt inutiles illæ cæremoniæ, quæ licet non obſtant,nihil tamen conducunt, vel certè parum ad pietatem internam. Vt, quod monachi duabus manibus bibant. Tãdem,quod cæremonię, quæ fiunt per ſimulationem, id eſt,quibus intus in animo nihil pietatis reſpondet,ſint vitioſæ,& ingratæ Deo,ſufficienter probat dictum Eſaiæ.c.1.adductum in ſecundo argumento: & teſtimonium Auguſtini ſupra Pſal.63.dicentis: ſimulata æqualitas duplex iniquitas eſt. Quibus etiam ratio ſuffragatur. Nam ſi Deus probat cærimonias, quatenus efficiũt pietatem internam, ſi illis nihil proficitur, ſed tantum profici ſimulatur, quòd Deus illas ſpernat erit E neceſſe. Et ſic de toto iſto genere cęremoniarum tenenda eſt regula, quam docet D.Auguſtinus epiſtola 118.ad Ianuariũ.De tota iſta materia cęremoniarum videndi ſunt Oſius confeſſionis Polonicæ tomo.2.c.27.& 28. Democrates in lib. de ſacrificio propitiatorio.c.3.& 4.Demotius de inſtauranda religione lib.9. Conradus Brunus in lib. de cæremonijs,Albertus Carpenſis contra Eraſmum li.6.Albertus Pigius controuerſia 12.& 13. Caſtro de hęreſ. verbo, cantus. & Didacus à Stunica Auguſtinianus de vera religione,lib.1.c.16. & ſeq.

Cęremoniæ vitiari poſſunt triplici ex cauſa.

D. Auguſ.

Ad 1.ar. Reſtat nunc reſpondere ad argumenta facta pro A errore Lutheranorum, vnde ad primum deſumptũ ex Ioanne ca.4. dico quòd Chriſtus ibi non damnat omnino cæremonias, quibus ipſe ſæpe ſæpius fuit vſus. Nam ſanaturus ſurdum,& mutum,vt habetur Marc.7. apprehendens eum de turba ſeorſum miſit digitos ſuos in auriculas eius: & expuens tetigit linguam eius:& ſuſpiciẽs in cęlum ingemuit: & ait illi:Ephetha,quod eſt adaperire. Quæ omnia nihil aliud ſunt,quam quędam cæremoniæ.Et quando curauit cæcum à natiuitate dicit Ioannes cap.9. quòd expuens in terram fecit lutum ex ſputo,& liniuit lutum ſuper oculos eius,& dixit: Vade,lauate in natatoria Siloe. Quando ſimiliter Apoſtolis poteſtatẽ remittendi peccata tribuiſſe, narratur, inſufflauit, inquit Ioannes cap.20. & dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum,&c. Quæ etiam cæremoniarum imaginem per ſe ferunt, quibus aliquid ſignificatur, vt omnes Doctores teſtantur. Non ergo quando dixit Samaritanæ,ueros adoratores adoraturos Deum in ſpiritu,damnat,quaſcunq; exteriores cæremonias, vt falſo hæretici intelligunt. Sed tantum declarat id,quod debet eſſe principale, & per ſe intentum in cultu diuino,vt D.Tho. affirmat hic in ſolutione ad primum. Et eodem modo reſpondetur ad tria prima teſtimonia poſita in ſecundo argumento. Nam vltimum, quod eſt deſumptum ex Eſaia, eſt intelligendum de cæremonijs, quatenus ſunt ſigna falſa internæ pietatis, iuxta id, quod diximus in quarta concluſione. Et ſic propheta ibi non tam damnat cæremonias,quam Iudęos illius temporis, qui cum eſſent vitijs cooperti, ſatisfeciſſe tamen Deo videri volebant cæremonijs externis. Ad 2. arg.

Ad tertium reſpondetur, conceſſa maiori,negan dominorem. Et ad probationem dico,falſum eſſe, quod cæremoniæ alligant animum rebus viſibilibus. Imò cum ſint ſigna rerum ſpiritualium,per illa admonemur rerum ſignificatarum, & excitant animum in amorem diuinum,vt diximus in probatione primæ concluſionis. Ad 3. arg.

Ad quartum, vt reſpondeamus aduertendum eſt, quòd vnum ex præcipuis fundamentis,quibus hæretici ſuos nituntur probare errores eſt, quoddam principium,quod ipſi tanquam verum ſupponunt, nempe, verbo Dei nihil eſſe addendum,ex quo nec alijs cęremonijs,quam à Chriſto inſtitutis eſſe vtendum,nec determinationibus cõciliorum eſſe fidem adhibendam,niſi quantum ad illas res,quæ expreſſe in ſacris literis continentur,inferunt.Cum tamẽ non ſolum illa,quæ conſtant ex ſcriptura,ſed etiam ea,quæ habentur per traditionem,qualia ſunt multa pertinentia ad cæremonias obſeruare præcipiat Paulus 2.ad Theſſ.c.1.dicens: State & tenete traditiones,quas didiciſtis,ſiue per epiſtolam,ſiue per ſermonem.Imò & in lege veteri conſtat,Iudæos alias cæremonias obſeruaſſe ex traditione præter cõtentas in lege,vt authores ſunt Philo Iudæus, & Euſebius multis in locis. Præterquam quod,eiſdem fere argumentis, quibus Doctores Eccleſiam legum ferendarum facultatem habere,probant quod in præſenti ſupponitur,tanquam certum,ex primo tomo, in materia de poteſtate Eccleſiæ,probare etiam poſſumus,munus eius eſſe cæremonias aliquas conſtituere,quibus foris religionẽ noſtram profiteamur. Atque etiam quia cum homines anima, & corpore conſtantes,non ſolum mente,ſed etiam corpore debeant Deo obſequium, pręſtare, & corporis obſequium, non niſi cęremonijs ſignificari poſſit, ratio poſtulabat, quod,vt vnanimes, & vno ore(vt Paulus vult)honorificaremus Deum,& patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, aliquas Eccleſia communes cæremonias inſtitueret,quibus modum traderet religionis profitendæ.Et ad teſtimonia adducta in eodem argumento ex Deuteronomio, Prouerbijs, &

Ad 4. arg.

Fundamentum hæreticorum euertitur.

ex D.Paulo dico,illis,tantum præcipi,vt verbo Dei nihil addamus, quod ei,vel ſit contrarium, vel obſit.Nam quæ pertinent ad meliorem verbi Dei obſeruationem,illa addere non prohibemur. Et tales ſunt cæremoniæ Eccleſiæ.

Ad vlt. ar. Ad vltimum argumentum reſpondetur, negando, iugum Chriſti fieri graue,& moleſtum ex earũ cæremoniarum obſeruatione, quæ ab Eccleſia ordinatæ ſunt,& præceptæ, nec illis obruitur,ſed potius adiuuatur animus hominis, cum eleuetur ad diligendum Deum. Cuius dilectionis proprium munus eſt efficere, vt omnia facilia videantur,iuxta illud Pauli.1.ad Corin.13. Charitas patiens eſt,benigna eſt,omnia ſuffert,omnia credit,omnia ſuſtinet, &c. Quãdo autem D. Petrus Act.15.Iudæis volentibus,vt cum lege Euangelica, ſimul Moſayca obſeruaretur,dixit: Quid tentatis Deum imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorũ, quod nec nos, nec patres noſtri portare potuerunt? Per gratiam Domini Ieſu credimus ſaluari ſicut & illi;non omnino excludit à lege Euangelica ritum cæremoniarum, ſed illas tantum quæ erant veteris legis, quas nos modo non ſolum non approbamus,ſed etiam vehementer improbamus. Quoniam ſignificabant illæ Chriſtum venturum, qui nos ſuo ſanguine omni criminum macula mundaret. Quæ ſignificatio modo nefaria eſt & impia. Si quas autem nunc Eccleſia tenet,quæ cum illis cõueniant, vt lucernæ accenſæ,oblatio incenſi,& aliæ, non eas ſeruandas ducimus,quòd veteri fuerint lege traditæ, ſed quòd earum vſus ad nos,per Apoſtolorum,& aliorum præſtantiſſimorum virorum manus fuit traductus. Ob eam etiam rem D.Petrus in illo loco authores veterum cæremoniarum exagitat, quod valde gratiæ, ac geſtis Chriſti detraherent: iactantes inire gratiã, & amicitiam Dei neminem poſſe,niſi vna cum fide Chriſti veterem legem obſeruaret, cum tamen eo potius ex ſententia Pauli immenſæ Deo gratiæ agendæ ſit, quod graui nos legis iugo liberauit. Illud autem Pauli, quod etiam Lutherus citat in ſui erroris confirmationem, nempe:videte ne quis vos decipiat per philoſophiam,& inanem fallaciam,ſecundum traditionem hominum, & ſecundum elementa huius mundi, & non ſecundum Chriſtum, ad Coloſſ. 2.in aliam ſententiam à Paulo dictum fuit, nec cęremoniarum aliquid ei in mentem veniſſe puto,cum illud ſcribebat. Sed tantum admonet Coloſſenſes,ne quiſpiam eos argumentis artificioſe ad perſuadendum compoſitis, ex naturæque principijs petitis à fide in Chriſtum, & eius religione auocet: Et ſic ſtultè in ſacras cæremonias,verba Pauli Lutherus conuenire opinatur.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum religio ſit idem ſanctitati.

*AD octauum ſic proceditur. Videtur quod religio non ſit idem ſanctitati. Religio enim eſt quædam ſpecialis virtus, vt habitum * eſt. Sanctitas autem dicitur eſſe generalis virtus. Eſt enim faciens fideles, & ſeruantes ea,quæ ad Deum ſunt iuſta,vt Andronicus dicit: ergo ſanctitas non eſt idem religioni.* Ar.4.huius q.

2.Præterea, Sanctitas munditiam importare videtur. Dicit enim Dionyſius. 14.cap. de Diuin.nom. quòd ſanctitas eſt ab omni immunditia libera, & perfecta, & omnino immaculata munditia. Munditia autem maximè videtur pertinere ad temperantiam, quæ turpitudines corporales excludit. Cum ergo religio ad iuſtitiam pertineat, videtur quòd ſanctitas non ſit idem religioni.

*3.Præterea, Ea quæ diuiduntur ex oppoſito, nõ ſunt idem. Sed in quadam enumeratione partium iuſtitiæ ſanctitas cõdiuiditur religioni,vt ſupra habitum * eſt: ergo ſanctitas non eſt idem quod religio. Sed contra eſt,quod dicitur Luc.1. Seruiamus illi ſanctitate,& iuſtitia. Sed ſeruire Deo pertinet ad religionem, vt ſupra * habitum eſt:ergo religio eſt idem ſanctitati.* Q.80. ar.4. Ar. 1. ad 3. & art. 3. ad 3.

Reſpondeo dicendum, quòd nomen ſanctitatis duo videtur importare. Vno quidem modo munditiam. Et huic ſignificationi competit nomen Græcum. Dicitur enim agios,id eſt,ſine terra. Alio modo importat firmitatem. Vnde apud antiquos ſancta dicebantur, quæ legibus erant munita,vt violari non deberent. Vnde & dicitur aliquid eſſe ſancitum: quia eſt lege firmatum. Poteſt etiam ſecundum Latinos hoc nomen ſanctus ad munditiam pertinere,vt intelligatur ſanctus, quaſi ſanguine tinctus, eo quòd antiquitus illi,qui purificari volebant, ſanguine hoſtiæ tingebantur,vt Iſido. dicit in lib.Etymo. Et vtraque ſignificatio competit,vt ſanctitas attribuatur his quæ diuino cultui applicantur:ita quòd non ſolum homines,ſed etiam templum,& vaſa,& alia huiuſmodi ſanctificari dicantur ex hoc,quòd cultui diuino applicatur. Munditia enim neceſſaria eſt ad hoc,quòd mens Deo applicetur, quia mens humana inquinatur ex hoc,quòd inferioribus rebus coniungitur, ſicut quælibet res ex immiſtione peioris ſordeſcit, vt argentum ex immiſtione plumbi. Oportet autem, quòd mens ab inferioribus rebus abſtrahatur ad hoc quòd ſupremæ rei poſſit coniungi. Et ideo mens ſine munditia Deo applicari non poteſt. Vnde ad Heb.12.dicitur, Pacem ſequimini cum omnibus,& ſanctimoniã, ſine qua nemo videbit Deum. Firmitas etiam exigitur ad hoc quòd mens Deo applicetur. Applicatur enim ei ſicut vltimo fini,& primo principio. Huiuſmodi autem oportet maximè immobilia eſſe. Vnde dicebat Apoſtolus Roma.8. Certus ſum,quòd neque mors,neque vita ſeparabit me à charitate Dei, Sic ergo ſanctitas dicitur per quam mens hominis ſeipſam & ſuos actus applicat Deo. Vnde non differt à religione ſecundum eſſentiam, ſed ſolum ratione. Nam religio dicitur ſecundum quòd exhibet Deo debitum famulatum,in his quæ pertinent ſpecialiter ad cultum diuinum, ſicut in ſacrificijs oblationibus,& alijs huiuſmodi. Sanctitas autem dicitur ſecundum quod homo non ſolum hæc,ſed aliarum virtutum opera refert in Deum, ſecundum quod homo ſe diſponit per bona quædam opera ad cultum diuinum pertinentia.* Lib. 10. Etym. ca.18. incipit Sapiens. cir. prin.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſanctitas eſt quædam ſpecialis virtus ſecundum eſſentiam. Et ſecundum hoc eſt quodammodo eadem religioni. Habet autem quandam generalitatem, ſecundum quòd omnes virtutum actus per imperium ordinat in bonum diuinum, ſicut & iuſtitia legalis dicitur generalis virtus inquantum ordinat omnium virtutum actus in bonum commune.

*Ad ſecundum dicendum, quòd temperantia munditiam quidem operatur: non tamen ita, quòd habeat rationem ſanctitatis: niſi referatur in Deum. Vnde ipſa virginitate dicit * Auguſtinus in libro de virginitate,quòd non:quia virginitas eſt, ſed quia Deo dicata eſt,honoratur.* Ca. 8. circa prin.to.6.

Ad tertium dicendum, quòd ſanctitas diſtincta

eſt

*eſt à religione propter differentiam prædictam, non quia differunt re, ſed ratione, vt * dictum eſt.* In cor. art.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod ſanctitas accipi poteſt, & ſecundum quod importat munditiam, & ſecundum quod importat firmitatem, qua ratione apud antiquos ſancta dicebantur, quæ ita erant legibus munita, vt violari non deberent, reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem per hanc concluſionem: Sanctitas ſecundum eſſentiam non differt à religione, bene tamen ſecundum rationem. Probatur: Illa eadem religionis virtus, quæ exhibet debitũ famulatum Deo in ijs, quæ ſpecialiter pertinent ad cultũ diuinum, ſicut in ſacrificijs, oblationibus, & ſimilibus, in quantum non ſolum hæc, verum etiam opera aliarum virtutum refert in Deum, appellatur ſanctitas; ergo ſanctitas, & religio ſecundum eſſentiam non differunt, ſed ſolum ſecundum rationem.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo intelligentia huius articuli, aduertendum eſt, quod vt conſtat ex ſuperioribus, religio habet duplices actus. Vnos proprios particulares, & immediatos, quales ſunt, ſacrificare, orare. Alios communes, & mediatos, vt viſitare pupillos, caſte viuere, &c. Primos elicit religio, & ſecundos imperat, vt diximus ex mente D. Tho. art. 4. huius quæſtionis. Vult ergo author in præſenti, quod idem numero habitus quatenus colit Deum per actus à ſe elicitos, dicatur religio: & idem quatenus actus aliarum virtutũ aſſumit & imperat ad cultũ Dei dicatur ſanctitas. Et ſic identitas inter religionem & ſanctitatem conſiſtit in hoc, quod vtraque reddit Deo debitum cultum. Differunt autem, quia religio directè reſpicit ea, quæ ſpecialiter ad diuinum cultum ordinantur, vt ſunt cæremoniæ, ſacrificia, oblationes. Cum tamen ſanctitas directè reſpiciat mentem, quã mundat, & firmat, vt Deo applicetur. Medianteque tali mente ſic mundata, & firmata, tam religionis quam aliarum virtutum opera reſpicit, vt per illa mentem applicet Deo. Ex quo fit contingere poſſe, vt aliquis religioſus ſit, qui tamen ſanctus non dicatur. Nam qui ſacrificijs, & cæremonijs alijſque rebus huiuſmodi vacat religioſus eſt. Cum tamen ad hoc, vt ſanctus dicatur neceſſarium ſit, quod vltra hoc ſeipſum intrinſece per opera omnium virtutum Deo applicet, à quo non niſi maxima cum difficultate remoueri poſſit.

Differentia inter religionem & ſanctitatẽ declaratur.

Dubium.

Sed dubitabit aliquis hoc loco qua ratione fieri poſſit, vt religio cæteris omnibus virtutibus imperet, vt ſic ſanctitatis nomen ſortiatur? Et ratio dubitandi eſt: Nam imperare, videtur eſſe virtutis ſuperioris. Nunc autem religio cum ſit virtus moralis, non eſt ſuperior virtutibus Theologicis, vt illis imperet.

Ratio dubitandi.

Sententia Caietani.

Caietanus q. 52. ar. 1. ſupra, vt ad hanc difficultatem reſpondeat, præmittit, actum alicuius virtutis dupliciter conſiderari poſſe, ſcilicet, materialiter, & formaliter, hoc eſt, vel nude, ſecundum operis ſubſtantiam, vel cum ipſis circunſtantijs, & fine ad quem per habitum virtutis, à qua elicitur, dirigitur & ordinatur. Verbi gratia, in eleemoſyna poteſt cõſiderari, vel ipſa ſola largitio eleemoſynæ, vel poteſt etiam conſiderari ſubleuatio miſeriæ indigẽtis, & compaſſio cordis propter Deum, in quo propriè, & formaliter conſiſtit ratio miſericordiæ. Et ſimiliter in fide poteſt conſiderari, vel ipſe actus credulitatis præciſe, vel ipſe ſimul cum ratione formali aſſentiendi, quæ eſt diuina reuelatio: in quo propriè & formaliter cõſiſtit actus fidei. Quo ſuppoſito dicit, quod ſi actus virtutis ſuperioris conſideretur iſto ſecundo modo, non poteſt imperari ab inferiori: quia tunc virtus inferior imperaret ſuperiori, quod ipſe habet pro inconuenienti. Cæterum, ſi ſumatur ſecundo modo, hoc eſt, materialiter ſecundum ſolam ſubſtantiam actus, poterit actus ſuperioris virtutis imperari ab inferiori. Et ratio eſt, quia cum ille, qui imperat reſpiciat vlteriorem finem, quam ille cui imperat, vt eſt videre in architecto præcipiente artificibus inferioribus, qui reſpicit ſuperiorem finem, quam inferiores opifices, & virtus inferior poſſit intendere ſuperiorem finem, quam eſt actus materialis ſuperioris virtutis, fit, vt virtus inferior ſecundum iſtam rationem poſſit imperare ſuperiori. Tamen, ſi actus virtutis ſuperioris accipiatur formaliter, non poterit imperari ab inferiori, quia finis illius actus formaliter accepti, eſt ſuperior, quam finis virtutis inferioris.

Sententia authoris.

Hæc tamen ſententia, & modus dicendi Caietani, qui & ab ipſo, & ab alijs multum commendatur mihi placere non poteſt. Sed exiſtimo, quod non ſolum materialiter, ſed etiam formaliter acceptus actus ſuperioris virtutis, poteſt imperari à virtute inferiori. Non enim eſt inconueniens, quod actus ſuperioris virtutis ordinetur ad finem inferioris. Nam ſi quis, verbi gratia, propter iuſtitiam, hoc eſt, vt ſatisfaciat pro peccatis, intenderet elargiri eleemoſynam propter Deum indigenti, tunc eleemoſyna, quæ eſt actus miſericordiæ, & charitatis præciperetur à iuſtitia, cum ad finem illius ordinaretur. Et ſi quis ad exhibendum debitum cultum Deo eliceret actum fidei ex diuina reuelatione, ille actus fidei, quæ ſuperior eſt virtus, imperaretur à religione. Nec hoc mirum eſſe debet. Nam etiam voluntas, quæ præſtantior eſt potentia, quam appetitus ſenſitiuus aliquando mouetur, & trahitur ab illo in conſenſum ipſius. Et ſimiliter in vitijs aliquando videmus, quod vitium ſuperius ordinatur ad finem vitij inferioris, præcipiturque ab illo, vt patet in eo, qui fornicatur, vt furetur. Et hac etiam ratione actus ſuperioris virtutis poterit aliquando imperari ab inferiori, & ad finem illius ordinari.

Ad rationẽ dubitandi.

Et ad rationem dubitandi, vt reſpondeamus aduertendum eſt, dupliciter poſſe contingere, quod aliquid ſit ſuperius alio. Vno modo ex ſe, & ex ſua natura. Qua ratione dominus eſt ſuperior ſeruo: & obiectum imperatoriæ facultatis, quod eſt victoria, eſt ſuperius ad obiectum artis frenefactiuæ equeſtris, & militaris, quæ ad illam ex ſe & ex ſua natura ordinantur. Alio modo ex accidenti. Qua ratione aliquando euenit, vt dominus ſeruo miniſtret. Quo ſuppoſito dico, primo modo fieri non poſſet, vt vna virtus imperet alteri, niſi ſit ſuperior. Ex hac ratione charitas imperat cæteris virtutibus. Quoniam Deus, qui eſt eius obiectum, ex ſe, & ex ſua natura eſt ſuperior ad obiecta aliarum: tamen ex accidenti bene poteſt fieri, quod illa virtus, quæ eſt inferior imperet ſuperiori, Et ſic iuſtitia imperat charitati, facere eleemoſynam, & religio fidei, elicere ſuum actum, vt debitus cultus Deo exhibeatur.

QVÆSTIO LXXXII.

De Deuotione, in quatuor articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrum Deuotio ſit ſpecialis actus.

AD *Primum ſic proceditur. Videtur, quòd deuotio non ſit ſpecialis actus. Illud enim quod pertinet* Infr. ar. 2. co. & q. 83. ar. 3. ad 1.

tinet

tinet ad modum aliorum actuum, non videtur eſſe ſpecialis actus. Sed deuotio videtur pertinere ad modum aliorum actuum. Dicitur enim ſecundi Paralipo. 29. Obtulit vniuerſa multitudo hoſtias, & laudes, & holocauſta mente deuota: ergo deuotio non eſt ſpecialis actus.

2. Præterea, Nullus ſpecialis actus inuenitur in diuerſis generibus actuum. Sed deuotio inuenitur in diuerſis generibus actuum: ſcilicet in actibus corporalibus: & etiam ſpiritualibus. Dicitur enim aliquis & deuote meditari, & deuote genuflectere: ergo deuotio non eſt ſpecialis actus.

3. Præterea, Omnis actus ſpecialis, aut eſt appetitiuæ, aut cognoſcitiuæ virtutis. Sed deuotio neutri earum appropriatur, vt patet diſcurrenti per ſingulas ſpecies actuum vtriuſque partis, quæ ſuprà enumeratæ ſunt: ergo deuotio non eſt ſpecialis actus.

1. 2. q. 71. art. 5. *Sed contra eſt, quòd actibus meremur, vt ſuprà* habitum eſt. Sed deuotio habet ſpecialem rationem merendi: ergo deuotio eſt actus ſpecialis.*

*Reſpondeo dicendum, quòd deuotio dicitur à deuouendo. Vnde deuoti dicuntur, qui ſeipſos quodammodo Deo deuouent, vt ei ſe totaliter ſubdant. Propter quod & olim apud Gentiles deuoti dicebantur, qui ſeipſos idolis deuouebant in mortem pro ſui ſalute exercitus: ſicut de duobus * Decijs Titus Liuius narrat. Vnde deuotio nihil aliud eſſe videtur, quam voluntas quædam promptè tradendi ſe ad ea quæ pertinent ad Dei famulatum. Vnde Exodi 35. dicitur, quod multitudo filiorum Iſrael obtulit mente promptiſſima atque deuota primitias domino. Manifeſtum eſt autem, quòd voluntas promptè faciendi, quod ad Dei ſeruitium pertinet, eſt quidam ſpecialis actus. Vnde deuotio eſt ſpecialis actus voluntatis.*

Lib. 10. Decad. 1. inter prin. & me.

Ad primum ergo dicendum, quòd mouens imponit modum motui mobilis. Voluntas autem mouet alias vires animæ ad ſuos actus, & voluntas ſecundum quòd eſt finis, mouet ſeipſam ad ea, quæ ſunt ad finem, vt ſupra habitum eſt. Et ideo cum deuotio ſit actus voluntatis hominis offerentis ſeipſum Deo ad ei ſeruiendum, qui eſt vltimus finis, conſequens eſt, quòd deuotio imponat modum humanis actibus: ſiue ſint ipſius voluntatis circa ea quæ ſunt ad finem: ſiue etiam ſint aliarum potentiarum: quæ à voluntate mouentur.*

1. 2. q. 8. art. 2.

Ad ſecundum dicendum, quòd deuotio inuenitur in diuerſis generibus actuum: nō ſicut ſpecies illorum generum, ſed ſicut motio mouentis inuenitur virtute in motibus mobilium.

Ad tertium dicendum, quòd deuotio eſt actus appetitiuæ partis animæ, & eſt quidam motus voluntatis, vt dictum eſt.*

In cor. art.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quòd deuotio dicitur à deuouendo, vnde deuoti dicūtur, qui ſeipſos Deo quodammodo deuouerunt, reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem per hanc concluſionem: Deuotio eſt ſpecialis actus voluntatis. Probatur: Deuotio nihil aliud eſt, quam quædam voluntas tradendi ſe ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum, vt conſtat ex Exod. ca. 35. vbi dicitur: Multitudinem filiorum Iſrael obtuliſſe mente promptiſſima, atque deuota primitias Deo: ſed voluntas promptè faciendi quæ ad Dei ſeruitium pertinent, eſt quidam ſpecialis actus voluntatis: ergo & deuotio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DIſputauit D. Tho. quæſtione præcedenti de religione, cuius, vt ipſe dixit, actus vel interni ſunt, vel externi: Et quia interni ſunt præſtantiores, vtpote primarij, & immediati, illi autem ſunt duo, ſcilicet, deuotio, & oratio, incipit ab hac quæſtione agere de actibus internis, dicturus poſtea de externis, vſque ad quæſtionem 91. incluſiue. Primus autem actus inter internos religionis eſt deuotio: de qua diſputat in præſenti quæſtione. Et cum hoc nomen à deuouendo manifeſtè dicatur, & deuoueo, Deuotio vnde dicatur.
B quod à voueo componitur ſponte promittere Deo ſignificet, in quo principium, quod maximè penſandum eſt, eſt voluntas, non quomodolibet, ſed ſic affecta, vt prompta ſit, fit, vt deuotio nihil aliud eſſe videatur, qaam voluntas quædam prompta tradendi ſe ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatū. Deuoti apud Latinos dicuntur illi, qui alicui ſuperiori voluntate ſic affecta dediti ſunt, vt prompti ſint pro illo quidquam pati. Proprieq; hoc nomē, & Deum & eos, qui quaſi locum Dei tenent, principes, ſcilicet, & patriam, noſtri principia, reſpicere videtur. Indeque in Eccleſię vſu idē nomen appropriatum eſt ijs, qui ſic Deo affecti ſunt, vt promptos ſeipſos ad Deum & ad ea, quæ Dei ſunt exhibeant. Et deuotio ſignificat actuum voluntatis, quo homo diui-
C no cultui, cui dicatus eſt, promptū ſe exhibet. Eſtq; ſpecialis actus virtutis religionis, vt de ſe patet.

Et ſi quis contra hoc argumentum. Actus virtutum ſunt in noſtra poteſtate, dicente Ariſt. operari poſſumus cum volumus, ſed habere deuotionem non eſt in noſtra poteſtate: quare Paul. ad Rom. 7. dicebat; Non quod volo bonum, id facio, ſed quod odi malum, illud ago: ergo deuotio non eſt actus virtutis. Pro ſolutione notandum, quod deuotio dupliciter accipitur à Doctoribus. Vno modo proprie pro ſola animi promptitudine ad faciēdum ea, quę ad Deum ſpectant. Quo modo nos in præſenti loquimur de deuotione. Et hæc deuotio in noſtra poteſtate eſt poſita, ſicut & eſt poſitum efficere opera virtutum, quantum ad ſubſtantiam actus, quod ſuf- Argum. Solutio.
D ficit ad prædictam rationem deuotionis. Alio modo ſtrictiſſimè, nō ſolum pro pr̨edicta animi promptitudine, ſed etiam pro quodam fructu, quē Deus ſuis impartitur amicis, ad quemque habendum neceſſarium eſt, quod homo maxima animi promptitudine illa efficiat, quę ad diuinum cultum ſpectāt, non tantum quantum ad ſubſtantiam actus, ſed etiam quantum ad modum charitatis, qui viribus naturę haberi non poteſt. Et hęc deuotio in noſtra poteſtate non eſt poſita.

Circa totam iſtam quæſtionem nihil aliud dicere oportet, quam quę dicta ſunt à D. Tho. & Caietano in pręſenti, conſultoque à me nunc prætermittuntur, vt ad alia difficiliora, & magis neceſſaria properandi ſit locus.

E

ARTICVLVS II.

Vtrum deuotio ſit actus religionis.

Infr. q. 83. art. 3. ad 1. & art. 15. cor. Et q. 104. art. 3. ad 1.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur quòd deuotio non ſit actus religionis. Deuotio enim, vt dictum eſt, ad hoc pertinet, quòd aliquis ſe Deo tradat. Sed hoc maxime fit per charitatem: quia vt Dionyſ. dicit* quarto cap. de diuinis nomin. Diuinus amor extaſim facit, non*

Art. præc. c. 4. par. 1. non multū remotè à fine.

A

non ſinens amantes ſui ipſorum eſſe: ſed eorum quæ amant: ergo deuotio magis eſt actus charitatis quàm religionis.

2. Præterea, Charitas præcedit religionem: deuotio autem videtur præcedere charitatem: quia charitas in ſcripturis ſignificatur per ignem, deuotio verò per pinguedinem, quæ eſt ignis materia: ergo deuotio non eſt actus religionis.

Art. 3. q. præced.

*3. Præterea, Per religionem homo ordinatur ſolum ad Deum, vt dictum * eſt. Sed deuotio etiam habetur ad homines. Dicuntur enim aliqui eſſe deuoti aliquibus ſanctis viris. Et etiam ſubditi, dicuntur eſſe deuoti dominis ſuis. ſicut Leo Papa * dicit, quòd Iudæi quaſi deuoti Romanis legibus dixerunt: Non habemus Regem niſi Cæſarem: ergo deuotio non eſt actus religionis.*

In ſer. 8. de Paſſione Domini circa princ.

B

Art. præc.

*Sed contra eſt, quia deuotio a deuouendo dicitur, vt dictum * eſt. Sed votum eſt actus religionis, ergo & deuotio.*

*Reſpondeo dicendum, quòd ad eandem virtutem pertinet velle facere aliquid, & promptam voluntatem habere ad illud faciendum: quia vtriuſque actus eſt idem obiectum, propter quod, vt Philoſophus * dicit in 5 Ethic. iuſtitia eſt, qua volunt homines, & operantur iuſta. Manifeſtum eſt autem quòd operari ea quæ pertinent ad diuinum cultum, ſeu famulatum, pertinet propriè ad religionem: vt ex prædictis * patet. Vnde etiam ad eam pertinet habere promptam voluntatem ad huiuſmodi exequenda, quod eſt eſſe deuotū: & ſic patet, quòd deuotio eſt actus religionis.*

Lib. 5. ca. 1. in princip. tom. 5.

q. præced. art. 4. & 7.

C

Ad Primum ergo dicendum, quòd ad charitatem pertinet immediatè, quòd homo tradat ſeipſum Deo, adhærendo ei per quandam ſpiritus vnionem. Sed quod homo tradat ſeipſum Deo ad aliqua opera diuini cultus, hoc immediate pertinet ad religionem: mediate autem ad charitatem, quæ eſt religionis principium.

Ad ſecundum dicendum, quòd pinguedo corporalis, & generatur per calorem naturalem digerentem, & ipſe naturalis calor habet pinguedinem quaſi eius nutrimentum. Et ſimiliter charitas, & deuotionem cauſat inquantum ex amore aliquis redditur promptus ad ſeruiendum amico: & etiam per deuotionem charitatis nutritur: ſicut & qualibet amicitia conſeruatur, & augetur per amicabilium operum exercitium & meditationem.

D

Ad tertium dicendum, quòd deuotio quæ habetur ad ſanctos Dei mortuos, vel viuos, non terminatur ad ipſos, ſed tranſit in Deum, inquantum, ſcilicet in miniſtris Dei Deum veneramur. Deuotio autem quam ſubditi dicuntur habere ad dominos temporales, alterius eſt rationis: ſicut & temporalibus dominis famulari differt a famulatu diuino.

E

ARTICVLVS III.

Vtrùm contemplatio, ſeu meditatio, ſit deuotionis cauſa.

Inf. artic. 4. cor. & 4. d. 15. q. 4. ar. 3. q. 2. cor. & mal. q. 11. art. 1. ad 7.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quòd contemplatio, ſeu meditatio ſit deuotionis cauſa. Nulla enim cauſa impedit ſuū effectum. Sed ſubtiles meditationes intelligibilium multoties deuotionem impediunt: ergò contemplatio, ſeu meditatio non eſt deuotionis cauſa.

2. Præterea, Si contemplatio eſſet propria, & per ſe deuotionis cauſa, oporteret, quòd ea quæ ſunt altioris contemplationis magis deuotionem excitarent. Huius autem contrarium apparet. Frequenter enim maior deuotio excitatur ex conſideratione paſſionis Chriſti, & alijs myſterijs humanitatis ipſius: quàm ex conſideratione diuinæ magnitudinis: ergo contemplatio non eſt propria deuotionis cauſa.

3. Præterea, Si contemplatio eſſet propria cauſa deuotionis, oporteret, quod illi qui ſunt magis apti ad contemplationem, eſſent etiam magis apti ad deuotionem: cuius contrarium videmus, quia deuotio frequenter magis inuenitur in quibuſdam ſimplicibus viris: & in fœmineo ſexu: in quibus inuenitur contemplationis defectus: ergo contemplatio non eſt propria cauſa damnationis.

Sed contra eſt, quod in Pſal. 38. dicitur. In meditatione mea exardeſcet ignis. Sed ignis ſpiritualis cauſat deuotionem: ergo meditatio eſt deuotionis cauſa.

*Reſpondeo dicendum, quòd cauſa deuotionis extrinſeca & principalis, Deus eſt, de quo dicit * Ambroſ. ſuper Lucam: quod Deus quos dignatur vocat, & quem vult religioſum facit, & ſi voluiſſet, Samaritanos ex indeuotis deuotos feciſſet. Cauſa autem intrinſeca ex parte noſtra oportet, quòd ſit meditatio, ſeu contemplatio. Dictum eſt * enim quod deuotio eſt quidam voluntatis actus ad hoc, quod homo promptè ſe tradat ad diuinum obſequium. Omnis autem actus voluntatis ex aliqua conſideratione procedit: eò quòd bonum intellectum eſt obiectum voluntatis. Vnde & Auguſt. * dicit in libro de Trinitate, quòd voluntas oritur ex intelligentia. Et ideò neceſſe eſt quòd meditatio ſit deuotionis cauſa, inquantum, ſcilicet, homo per meditationem concipit quòd ſe tradat diuino obſequio. Ad quod quidem inducit duplex conſideratio. Vna quidem, quæ ex parte diuinæ bonitatis, & beneficiorum ipſius, ſecundum illud Pſalm. 72. Mihi adhærere Deo bonum eſt, & ponere in Domino Deo ſpem meam. Et hæc conſideratio excitat dilectionem, quæ eſt proxima deuotionis cauſa. Alia vero eſt ex parte hominis conſiderantis ſuos defectus, ex quibus indiget vt Deo innitatur, ſecundum illud Pſal. 120. Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Auxilium meum a Domino, qui fecit cœlum & terram. Et hæc conſideratio excludit præſumptionem: per quā aliquis impeditur ne Deo ſe ſubijciat, dum ſuæ virtuti innititur.*

Cap. 9.

Art. 1. huius quæſt.

Lib. 14. c. 8. tom. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd conſideratio eorum quæ nata ſunt dilectionem Dei excitare, deuotionem cauſant. Conſideratio vero quorumcunque ad hoc non pertinentium, ſed ab eis mentem diſtrahentium, impedit deuotionem.

*Ad ſecundum dicendum, quòd ea quæ ſunt diuinitatis, ſunt ſecundum ſe maximè excitantia dilectionem: & per conſequens deuotionem: quia Deus eſt ſuper omnia diligendus. Sed ex debilitate mentis humanæ eſt, quòd ſicut indiget manuductione ad cognitionem diuinorum: ita ad dilectionem per aliqua ſenſibilia nobis nota: inter quæ præcipuum eſt humanitas Chriſti ſecundum quod in præfatione * dicitur. Vt dum viſibiliter Deum cognoſcimus: per hunc inuiſibilium amorem rapiamur. Et ideò ea quæ pertinent ad Chriſti humanitatem per*

Natiuitatis Chriſti.

modum cuiuſdam manuductionis maxime deuotionem excitant, cum tamen deuotio principaliter circa ea, quæ ſunt diuinitatis conſiſtat.

Ad tertium dicendum, quòd ſcientia & quidquid aliud ad magnitudinem pertinet, occaſio eſt quòd homo conſideret de ſeipſo: & ideo non totaliter ſe Deo tradit. Et inde eſt, quòd huiuſmodi quandoque occaſionaliter deuotionem impediunt. Et in ſimplicibus & mulieribus deuotio abundat elationem comprimendo. Si tamen ſcientiam, & quamcunque aliam perfectionem homo perfectè Deo ſubdat, ex hoc ipſo deuotio augetur.

B

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm lætitia ſit deuotionis effectus.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur quòd lætitia non ſit deuotionis effectus. Quia vt dictum eſt, paſſio Chriſti præcipuè ad deuotionem excitat. Sed ex eius conſideratione conſequitur in anima quædam afflictio, ſecundum illud Threno. 3. Recordare paupertatis meæ, abſinthij & fellis, quod pertinet ad paſſionem. Et poſtea ſubditur. Memoria memor ero: & tabeſcet in me anima mea: ergo delectatio ſiue gaudium non eſt deuotionis effectus.*

Art. præc.

C *2. Præterea, Deuotio præcipuè conſiſtit in interiori ſacrificio ſpiritus. Sed in Pſal. 50. dicitur: ſacrificium Deo ſpiritus contribulatus: ergo afflictio magis eſt deuotionis effectus, quàm iucunditas ſiue gaudium.*

3. Præterea, Gregor. Nyſſenus dicit in lib. De Homine: quod ſicut riſus procedit ex gaudio: ita lachrymæ & gemitus ſunt ſigna triſtitiæ. Sed ex deuotione contingit, quod aliqui prorumpant in lachrymas: ergo lætitia vel gaudium non eſt deuotionis effectus.*

In lib. de creat. hominis. ca. 12. à med.

Sed contra eſt, quod in collecta dicitur: Quos ieiunia voti caſtigat: ipſa quoque deuotio ſancta lætificet.*

Feria 5. poſt lætare.

Reſpondeo dicendum, quòd deuotio per ſe quidem & principaliter ſpiritualem lætitiam mentis cauſat: ex conſequenti autem & per accidens cauſat triſtitiam. D *Dictum* eſt enim quod deuotio ex duplici conſideratione procedit. Principaliter quidem ex conſideratione diuinæ bonitatis: quia iſta conſideratio pertinet quaſi ad terminum motus voluntatis tradentis ſe Deo. Et ex iſta conſideratione per ſe quidem ſequitur delectatio, ſecundum illud Pſal. 76. Memor fuit Dei, & delectatus ſum. Sed per accidens hæc conſideratio triſtitiam quandam cauſat in his qui nondum plenè Deo fruuntur, ſecundum illud Pſal. 41. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, & poſtea ſequitur: Fuerunt mihi lachrymæ meæ, &c. Secundario verò cauſatur deuotio, vt dictum* eſt, ex conſideratione propriorum defectuum.* E *Nam hæc conſideratio pertinet ad terminum à quo homo per motum voluntatis deuotæ recedit: vt ſcilicet non in ſe exiſtat: ſed Deo ſe ſubdat. Hæc autem conſideratio e conuerſo ſe habet ad primam. Nam per ſe quidem nata eſt triſtitiam cauſare: recogitando proprios defectus. Per accidens autem lætitiam, ſcilicet propter ſpem diuinæ ſubuentionis. Et ſic patet quòd ad deuotionem primo & per ſe conſequitur delectatio: ſecundario autem & per accidens triſtitia quæ eſt ſecundum Deum.*

Art. præc.

Art. præc.

Ad primum ergo dicendum, quod in conſidera- A *tione paſſionis Chriſti eſt aliquid quod contriſtet, ſcilicet, defectus humanus: propter quem tollendum Chriſtum pati oportuit: & eſt aliquid quòd lætificet, ſcilicet Dei erga nos benignitas, quæ nobis de tali liberatione prouidit.*

Ad ſecundum dicendum, quòd ſpiritus qui ex vna parte contribulatur propter præſentis vitæ defectus, ex alia parte condelectatur ex conſideratione diuinæ bonitatis, ex ſpe diuini auxilij.

Ad tertium dicendum, quòd lachrymæ prorumpunt nō ſolum ex triſtitia: ſed etiam ex quadam affectus teneritudine, præcipuè cum conſideratur aliquid delectabile cum permiſtione alicuius triſtabilis: ſicut B *ſolent homines lachrymari ex pietatis affectu tum recuperant filios, vel charos amicos, quos exiſtimauerant ſe perdidiſſe. Et per hunc modum lachrymæ ex deuotione procedunt.*

QVÆSTIO LXXXIII.

De Oratione in decem & ſeptem articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

C Vtrum oratio ſit actus appetitiuæ virtutis.

AD Primum ſic proceditur. Videtur quòd oratio ſit actus appetitiua virtutis. Orationis enim eſt exaudiri. Sed deſiderium eſt quod exauditur à Deo ſecundum illud Pſal. 9. Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus: ergo oratio eſt deſiderium, ſed deſiderium eſt actus appetitiuæ virtutis: ergo & oratio.

Quæſt. 5. 11. art. 2. Et 4. diſt. 15. q. 4. ar. 1. q. 1. & q. 2. co. & ad 2.

2. Præterea, Dionyſ. Dicit 3. cap. de diuin. nomin. Ante omnia ab ratione incipere eſt vtile, ſicut Deo noſipſos tradentes & vnientes. Sed vnio ad Deum per amorem fit, qui pertinet ad vim appetitiuam: ergo oratio ad vim appetitiuam pertinet.*

Ca. 3. paulo à prin. illius.

D *3. Præterea, Philoſophus* in tertio De Anima, ponit duas operationes intellectiuæ partis: quarum prima eſt indiuiſibilium intelligentia: per quam, ſcilicet apprehendimus de vnoquoque quid eſt. Secunda vero eſt compoſitio, & diuiſio: per quam ſcilicet apprehenditur, aliquid eſſe, vel non eſſe: quibus tertio additur ratiocinari, procedendo, ſcilicet de notis ad ignota. Sed oratio ad nullam iſtarum operationum reducitur: ergo non eſt actus intellectiuæ virtutis, ſed appetitiuæ.*

Lib. 3. tex. 21. tom. 1.

Sed contra eſt, quòd Iſid. dicit in lib. Ethymol. quòd orare idem eſt quod dicere. Sed dictio pertinet ad intellectum: ergo oratio non eſt actus apetitiuæ* E *virtutis, ſed intellectiuæ.*

Lib. 10. c. 4. & c 14. cuius principium eſt Orthodoxus, in princ.

Reſpondeo dicendum, quòd ſecundum Caſſiodor. Oratio dicitur, quaſi oris ratio. Ratio autem ſpeculatiua, & practica in hoc differunt, quod ratio ſpeculatiua eſt apprehenſiua ſolum rerum: ratio vero practica eſt, non ſolum apprehenſiua, ſed etiam cauſatiua. Eſt autem aliquid alterius cauſa dupliciter, Vno quidem modo perfectè neceſſitatem inducendo, & hoc contingit, quando effectus totaliter ſubditur poteſtati cauſæ. Alio vero modo imperfectè ſolum diſponendo: quando, ſcilicet effectus non ſubditur poteſtati cauſæ*

Pſalm. 38. non multum remota à fine.

A *cauſæ totaliter. Sic ergo & ratio dupliciter eſt cauſa aliquorum: Vno quidem modo ſicut neceſſitatem imponens. Et hoc modo ad rationem pertinet non ſolum imperare inferioribus potentijs, & membris corporis, ſed etiam hominibus, & ſubiectis, quod quidem fit imperando. Alio modo ſicut inducens, & quodammodo diſponens. Et hoc modo ratio petit aliquid fieri ab his qui ei non ſubijciuntur, ſiue ſint æquales, ſiue ſint ſuperiores. Utrumque autem horum ſcilicet imperare & petere, ſiue deprecari, ordinationem quandam importat: prout ſcilicet homo diſponit aliquid per aliud eſſe faciendum. Vnde pertinent ad rationem, cuius eſt ordinare. Propter quòd Philoſoph. * dicit in 1. Ethic. quod ad optima deprecatur ratio.* B *Sic autem nunc loquimur de oratione, prout ſignificat quandam deprecationem, vel petitionem, ſecundum quòd Aug. dicit in libro, De verbis Domini, quòd oratio petitio quædam eſt. Et Damaſc. * dicit in tertio libro, quòd oratio eſt petitio decentium a Deo. Sic ergo patet quod oratio de qua nunc loquimur eſt rationis actus.*

Lib. 1. cap. vlt. to. 5.

Aug. ſer. 5.

Lib. 3. de Orth. fidei cap. 24. in princ.

Ad primum ergo dicendum, quòd deſiderium pauperum dicitur Dominus exaudire, vel quia deſideriũ eſt cauſa petendi: cum petitio quodam modo ſit deſiderij interpres, vel hoc dicitur ad oſtendendum exauditionis velocitatem: quia, ſcilicet dum adhuc aliquid in deſiderio pauperum eſt, C *Deus exaudit antequam orationem proponant, ſecundum illud Eſai. 65. Eritq; antequam clament, ego exaudiam eos.*

*Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut ſupradictum * eſt, voluntas mouet rationem ad ſuum finem. Vnde nihil prohibet mouente voluntate, actum rationis tendere in finem charitatis, qui eſt Deo vniri. Tendit autem oratio in Deum quaſi a voluntate charitatis mota dupliciter. Vno quidem modo ex parte eius quod petitur: quia hoc præcipuè eſt in oratione petendum, vt Deo vniamur, ſecundum illud Pſal. 26. Vnam petij à Domino, hanc requiram vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Alio modo ex parte petentis: quem oportet accedere ad eum a quo petit:* D *vel loco ſicut ad hominem: vel mente ſicut ad Deum. Vnde dicit * ibidem, quod quando orationibus inuocamus Deum reuelata mente adſumus ipſi. Et ſecundum hoc etiam Damaſc. dicit * quod oratio eſt aſcenſus mentis in Deum.*

1. 2. q. 82. ar. 4. & 1. 2. q. 9. ar. 1. ad 3. & q. 82. art. 1. ad 1.

Cap. 3. de diui. nomi. paulo à princ.

Li. 3. Orth. fidei ca. 24. in princ.

*Ad tertium dicendum, quòd illi tres actus pertinent ad rationem ſpeculatiuam. Sed vlterius ad rationem practicam pertinet cauſare aliquid per modũ imperij, vel per modum petitionis, vt dictum * eſt.*

In cor. art.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod oratio dicitur, quaſi oris ratio, E reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem per hanc concluſionem: Oratio, de qua nunc loquimur, eſt actus intellectus practici. Probatur: Oratio de qua nunc loquimur importat quandam deprecationem, ſeu petitionem, iuxta illud D. Auguſt. in lib. de verbis Domini: Oratio quædam petitio eſt. Et D. Damaſcen. lib. 3. fid. Ortho. cap. 24. dicit, quod oratio eſt petitio decentium a Deo: ſed tam deprecatio, quam petitio ſunt actus intellectus: ergo oratio eſt actus intellectus. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur. Quod, vt efficiat D. Tho. ſupponit duo. Primum eſt, non eſſe diſcriminis inter rationem ſpeculatiuam, & practicã, quod ſpeculatiua ſolum eſt apprehenſiua rerum practica autem non ſolum eſt apprehenſiua, ſed etiam cauſatiua. Secundum, quod ſupponit eſt, quod dupliciter aliquid poteſt eſſe alicuius cauſa. Vno modo perfectè neceſſitatem inducendo. Quod contingit, quando effectus totaliter ſubditur poteſtati cauſæ. Alio modo imperfectè, ſolum diſponendo. Quod contingit, quando effectus non totaliter ſubditur poteſtati cauſæ. Ex quo fit, vt ratio practica dupliciter poſſit intelligi cauſa aliquorum. Vno modo, ſicut neceſſitatem imponens. Quia ratione pertinet ad ipſam imperare, non ſolum inferioribus potentijs, & membris corporis; ſed etiam hominibus ſubiectis. Alio modo, ſicut inducens, & quodammodo diſponens. Qua ratione, petit aliquid fieri ab iſs, qui ei non ſubijciuntur, ſiue æquales ſint, ſiue ſuperiores. Primum pertinet ad imperium, ſecundum ad orationem, & vtrumque ad intellectum, cuius eſt ordinare, vt dicit Ariſtot. libro 1. Ethic. capit. vlt. Cum tam imperium, quam oratio ordinationem quandam importet, qua quis aliquid per alium faciendum eſſe diſponit: ergo oratio, quæ deprecationem, & petitionem quandam importat, eſt actus intellectus practici.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo intelligentia huius materiæ, quæ præcipua eſt, valdeq; neceſſaria, vt a nomine ipſo exordiamur, aduertendum eſt primo, quod hoc nomen, oratio, multas ac varias habet ſignificationes. Nam primo largè acceptum ſignificat quemcunque exterius prolatum ſermonem. In qua ſignificatione loquutus fuiſſe videtur D. Tho. in principio huius articuli, quando dixit, quod oratio dicitur quaſi oris ratio. Et D. Iſidorus lib. 10. Ethymol. cap. 4. & 14. affirmans orare, idem eſſe, quod dicere. Alio modo poteſt accipi oratio magis ſtrictè, ſecundum quod ſignificat exterius prolatum ſermonem, non quemcunque, ſed arte adhibita compoſitum, & in quo ineſt vel accuſatio, vel defenſio aliqua. Quales ſunt orationes Ciceronis. Vnde dicti ſunt oratores, qui huiuſmodi cauſas accuratius apud iudices agunt. Tertio accipitur oratio, ſecundum quod ſignificat, vel animo, vel ore prolatum ſermonem cum petitione, & obſecratione coniunctum. Et hoc tertio modo loquimur nos in præſenti de oratione.

Nomẽ oratio multas habet ſignificationes.

Secundo eſt aduertendum, quod oratio hoc tertio modo ſumpta multipliciter definitur a ſacris Doctoribus. Nam D. Damaſc. libro 3. fidei ortho. cap. 24. dicit, orationem eſſe aſcenſum intellectus ad Deum. Et rurſus ibidem: Oratio eſt petitio decentium a Deo. Diuus Auguſtinus in ſermone de Oratione, & Ieiunio, inquit, quod oratio eſt rerum inuiſibilium inquiſitio. Et rurſus ibidem; Oratio eſt pius affectus mentis in Deum directus. Diuus Ambroſius dicit, quod oratio eſt cibus mentis, præclaraque alimonia ſuauitatis, quæ membra non onerat, ſed in ornamenta conuertit. Diuus Gregorius ſuper 41. capitulum Iob, in illa verba: Non parcam ei, & verbis potentibus, & ad deprecandum compoſitis: dicit; Veraciter orare eſſe, amaros in compunctione gemitus, & non compoſita verba reſonare. Quaſi diceret: Oratio eſt amarorum gemituum in compunctione reſonantia. D. Bernardus in quadam ſua epiſtola definit orationem dicens, quod eſt hominis Deo adhærentis affectio, & familiaris quædam, & pia alloquutio, & ſtatio illuminatæ mentis ad fruendum Deo, quamdiu licet. Hugo de Virtute orandi: Oratio eſt deuotio ex compunctione procedens. Et rurſus ibidem: Oratio eſt conuerſio in Deum per pium, & humilem affectum, fide, & ſpe, & charitate ſubnixa. Gloſſa ſuper vlti-

Variæ diffinitiones orationis.

D. Aug.

D. Ambr.

D. Greg.

D. Bernar.

Hugo.

Gloſſa.

vltimum caput primæ epiſtolę ad Theſſa.in illa verba:Sine intermiſſione orat, dicit, orationem eſſe bonum deſiderium. Et tandem alij: Oratio eſt expreſſio deſiderij propter bonum adipiſcendum, vel malum remouendum, informata per verbum exterius,vel interius. Quæ omnes potius deſcriptiones quarundam proprietatum, ſeu conditionum ipſius orationis, quam veræ diffinitiones ſunt dicendæ. Nam quia oportet orantem contemplari Deũ, & ipſius bonitatem, ac potentiam, & etiam oportet ipſum ad Deum, tanquam ad bonorum deſideriorum largitorem affectum ſuum dirigere. Interdumque orans petit à Deo formaliter quod deſiderat, interdum autem non, niſi interpretatiue vt quando deſiderium ſuum pandit, etiam ſi nec ore, nec mente dicat;Domine da mihi hoc vel illud, & præterea quia aliquando orat quis ex compunctione cordis, vt, ſi pro remouendis malis deprecetur, aliquando verò ex amore,& dulcedine, quam ſentit Deo adhærens,& ipſum contemplans, quaſi cupiens ad perfectionem peruenire: inde eſt, quod in deſcribenda oratione quidam attendunt ad hoc, quidam ad illud, & alij ad aliud. Sed ex omnibus poſitis deſcriptionibus,quas Alexander Alenſ.4.p. quæſtione 26.memb.1.articulo 1.latiſſimè explicat,

Optima diffinitio orationis.

ea,quæ eſt Damaſceni, poniturque à D.Tho.in iſto articulo nempe;Oratio eſt petitio decentiũ à Deo: eſt optima; vt pote quæ magis explicat quidditatem, & eſſentiam orationis. Completiturque hæc definitio, non in vniuerſum omnes orationes, ſed illam tantum, de qua nos in præſenti loquimur, quæ eſt actus religionis. Petitio ponitur loco generis,& additur,decentium à Deo, vt duplex differentia, qua hæc oratio ab alijs diſtinguitur,ſignificetur. Vna eſt, quod eſt à Deo,per quam particulam orationes, quibus homines oramus excluduntur, altera, quod eſt decentium, per quod iniuſtas & ineptas orationes,quæ non ſunt actus religionis, à ratione orationis reijcimus: Eſt autem aduertendum, quod quando dicitur à Deo, intelligendum eſt mediatè,vel immediatè.Nam, vt infra dicemus, aliquando oratio noſtra dirigitur ad ſanctos immediate,& mediatè ad Deum, tanquam ad bonorum, quæ deſideramus,largitorem.

1.arg. contra diffinitionem orationis.

Sed contra prædictam diffinitionem, argumentor in hunc modum; Chriſti petitio à patre non potuit non eſſe vera,& perfecta oratio: & tamen non fuit petitio decentium à Deo: ergo illa definitio non eſt conueniens. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur; Chriſtus pro reparatione generis humani calicem paſſionis decentiſſimè bibit,vt dicit D.Anſelmus in lib.Cur Deus homo,atque adeò indecentiſſimum eſſe videretur, illum non bibere;ſed Matthæi 26.ter petijt à Patre, vt ſi poſſibile eſſet,calix ille à ſe tranſiret; ergo oratio non ſemper eſt petitio decentium.

1. argum.

Secundo: Oratio Apoſtolorũ non ſemper fuit decentium;ex quo prouenit,vt non ſemper fuerit exaudita à Deo, vt conſtat ex Paulo ſecundæ ad Corin.ca.12.dicente:Ne magnitudo reuelationem extollat me,datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ angelus Satanæ, qui me colaphizet. Propter quod ter Dominũ rogaui,vt diſcederet à me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur:ergo non eſt de ratione orationis, quod ſit decentium.Et confirmatur ex Gloſſa ſuper dicta verba Pauli,dicente:Nota,quod exauditur Diabolus petens tentandum Iob, & non exauditur Apoſtolus,petens ſtimulum mouendum: ſed petitio diaboli fuit omnino indecens,ſcilicet, quod iuſtus ſine merito puniretur: ergo ad rationem orationis non eſt neceſſarium,quod decentium.

Ad 1. arg.

Ad primum argumentum reſpondeo negando minorem.Fuit enim Chriſti oratio decentium, vt planè docet Damaſcenus libro 3.ca.24. Et ſic poſtquam dixit: oratio eſt petitio decentium à Deo, infert ſtatim: Qualiter Lazaro mortuo & tempore paſſionis orauit Chriſtus.Si quis autem quærat, quare ergo non fuit exauditus?dico,quod quoniam oratio eſt petitio procedens ex voluntate,& deſiderio ſicut poſſumus conſiderare in Chriſto triplicem voluntatem; ità etiam & triplicem orationem. Vna fuit procedens à voluntate rationis.Et hæc,quia in omnibus fuit conformis voluntati diuinæ, ſemper fuit exaudita,iuxta illud Pauli ad Hebr.5.Exauditus eſt pro ſua reuerentia. Alia fuit procedens à voluntate pietatis,& tertia à voluntate carnis.Et iſtæ non ſemper fuerunt exauditæ. Tum;quia non ſemper fuerunt conformes volũtati diuinæ in volito materiali;vt patet ex eo,quod pendens in cruce orauit pro ſuis crucifixoribus,qui tamen non omnes ſalui ſunt. Et poſitus in agonia petit,vt calix paſſionis à ſe tranſiret,quod Dominus noluit.Tum etiam,quia illæ petitiones plus erant ad noſtram eruditionem, quam ad diuinam exauditionẽ.Magis enim petebat Chriſtus,vt nos erudiret quam vt Deum ad ſuam petitionem inclinaret. Et ſic propriè illæ non fuerunt orationis,ſed magis explicatione inclinationis & deſiderij carnis aut pietatis in ipſo exiſtentium.

Ad 2.arg.

Ad 2.argu.reſpondeo,orationem Pauli fuiſſe decentium, quòd à poſteriori manifeſtè colligitur, quoniam fuit exaudita à Deo, ſi non ad votum, tamen ad meritum, vt dicit Gloſſa ſupra dictum locum. Multa petit æger à medico,quæ medicus non dat,nec exaudit ad voluntatem,vt exaudiat ad ſanitatem.Et ad hunc modum non exaudiuit Dominus Paulum ad voluntatẽ.Fuit ergo oratio Pauli decentium,tamen eam Dominus non acceptauit, vt volebat;ſed ſecundum quod ei plus expediebat. Ad illud,quod adducitur in eodem argumento de exauditione Satanæ,dico,quod illa non fuit ratione operantis,quod malum erat,& inordinatum,ſed ratione operis operati. Tentatio enim, cuius faciendæ Dæmon à Deo facultatem petebat,conſiderari poteſt,& in ordine ad tentantem, cuius intentio erat praua,& iniqua,& in ordine ad tentatum Iob, cuius ſuſtinentia erat bona, cedenſque illi ad meritũ, & poſteris ad exemplum.Fuit ergo acceptata à Deo tentatio non quantum ad primum,ſed tantũ, quantum ad hoc ſecundum: Iſtaque ſola præciſa ratione dicitur Satan à Deo exauditus. Vnde D.Damaſc. lib.2.c.29. dicit: Concedit Dominus iuſtum incidere in calamitates,vt eam,quæ in eo latet, virtũtem,alijs manifeſtam faciat, vt in Iob, eſtque hoc non orationis,ſed diuinæ prouidentiæ effectus, vt ibidem dicitur.

D.Damaſ.

Dubium circa concluſionem D.Tho.

His conſtitutis,circa concluſionem poſitam à D. Tho.in iſto articulo eſt difficultas, vtrum oratio ſit actus intellectus,an verò voluntatis.Et quod ſit voluntatis,& non intellectus, probatur primo,teſtimonio Hugonis in lib.de virtute orandi dicentis,quod oratio deuotione perficitur;ſed deuotio, vt docuit D. Tho. quæſtione præcedenti eſt actus voluntatis, eſt enim prompta voluntas faciendi ea,quę ad Deũ pertinent: ergo oratio ſimiliter pertinet ad voluntatem & non ad intellectum.

1. argum.

2. argum.

Secundo,D.Auguſt.in ſermone de oratione,& ieiunio diffiniens orationem dicit,quod eſt pius affectus animi in Deum: ſed voluntatis eſt piè affici, & non intellectus:ergo oratio eſt actus voluntatis.

3. argum.

Tertio:Si oratio eſſet actus intellectus,ſequeretur,ipſam eſſe cognitionem.Conſequens autem eſt falſum,quia nec eſt cognitio apprehenſiua, nec iudicatiua,vt patet:ergo & illud,ex quo ſequitur.Atque ex conſequenti oratio potius ad voluntatem, quam ad intellectum ſpectat.

Vltimo

Vlt. argu. Vltimo. Ille actus orationis, quem hæc verba explicant. Fac hoc, vel, Da mihi hoc: ſed iſta pertinent ad voluntatem, & non ad intellectum; continent enim imperium, atque motionem quandam, quę nõ ad intellectum, ſed ad voluntatem ſpectat: quæ eſt veluti regina aliarum potentiarum, ipſaſq; omnes mouens ad ſuas operationes: ergo oratio eſt actus voluntatis, & non intellectus. Et confirmatur: Iſta verba explicant animi deſiderium, ipſis declaramus ea, quæ volumus obtinere: ergo non ad intellectum, ſed ad voluntatem ſpectant.

Propter hæc argumenta Medina in tractatu de oratione. C. de pœnitentia cap. 2. tenet contra D. Tho. quòd oratio eſt actus voluntatis, & non intellectus. Alexander Alenſis. 4. p. q. 26. memb. 4. multis in medium adductis diſtinctionibus, concludit orationem interdum ad intellectum, interdum ad voluntatem, & interdum ad iraſcibilem pertinere. **Concluſio.** Sed vera, atque tenenda ſententia eſt, quod oratio propriè eſt actus partis intellectiuæ. Quam tenet D. Tho. in præſenti. Richardus in 4. d. 15. q. 4. artic. 1. Gabr. ſuper cano. lect. 61. Durand. in 4. eadem diſtin. quæſtione de oratione. Et probatur hac vna & efficaci ratione: Orare nihil aliud eſt, quam exprimere cordis deſiderium, illudque Deo dicere, atq; manifeſtare: ſed hæc pertinent ad intellectum, & non ad voluntatem: ergo oratio formaliter eſt actus intellectus, & non voluntatis. Fateor in oratione duo poſſe conſiderari. Primum eſt deſiderium, quod orans habet obtinendi aliquid a Deo. Aliud eſt propoſitio, & explicatio huiuſmodi deſiderij, quæ fit loquendo Deo per modum ſupplicatiuum. Primum ſine dubio pertinet ad voluntatem, eſtque actus illius, tanquam elicientis. Et ſecundum pertinet ad intellectum, cuius eſt dicere: ſuntque ambo neceſſaria ad orationem. Nam nihil petitur obtineri, niſi quod, & affectu deſideratur, & intellectu ei à quo obtineri ſperatur exprimitur. Quare qui quod deſiderat ſuo ingenio, & labore, acquirit, non dicetur orare, ſed qui quod deſiderat, illud ſibi ab alio dari petit, orat. Et ſic oratio proprie atque formaliter eſt actus intellectus, & non voluntatis; quamuis præſupponat deſiderium, quod eſt actus voluntatis, tanquam principium, & fundamentum orandi.

Et, vt ad argumenta in contrarium facta reſpondeamus, aduertendum eſt, quod vt docet D. Thom. ſupra quæſt. 47. art. 8. ratio circa ea, quæ ſunt agenda tres habet actus. **Ratio circa agẽda tres habet actus** Primus dicitur conſiliatio, pertinetq; ad inuẽtionem, & eſt quo, propoſito ſibi fine; inquirit homo & conſultat de medijs, quibus ad illum conſequendum poſſit peruenire. Secundus eſt, quo inter media inuenta iudicat, vtrum illorum ſit præſtabilius. Pertinetq; iſte actus ad ſpeculatiuam rationem. Tertius eſt præcipere, vt fiat, & executioni mandetur, quod vtilius iudicauit. Conſiſtit autem iſte actus in applicatione conſiliatorum, & iudicatorum, ad operandum. Et quoniã propinquior eſt fini rationis practicæ, fit, vt ſit principalis actus illius, atq; etiam prudentiæ. Sed his tribus actibus intellectus ſunt coniungendi alij duo voluntatis, qui ſunt voluntas finis, & electio mediorum. Ex voluntate quidem finis inducitur ratio ad primum actum, qui eſt inquiſitio mediorum, atque etiam ad ſecundum, qui eſt iudicare de medijs, vtrum ſit alio pręſtabilius. Et ſtatim ſequitur actus voluntatis, qui eſt electio; & quod voluntas eligit, id ſtatim ratio & intellectus præcipit fieri. Itaque actus, quantum attinet ad agenda in moralibus, ſunt quinque. Primus eſt volitio finis. Secundus inquiſitio mediorũ. Tertius iudicium rationis. Quartus electio voluntatis. Quintus, & vltimus imperium eiuſdem rationis. Oratio ſecundum D. Tho. pertinet ad iſtum vltimum actum, quamuis habeat ortũ à pręcedentibus. Et propterea, ſuppoſito, quod ratio practica, quæ eſt principium operationis, dupliciter poteſt eſſe cauſa aliquorum. Vno modo perfectæ per imperium neceſſitatẽ inducendo. Quod contingit, quando effectus totaliter ſubditur poteſtati cauſæ. Alio modo imperfectè, ſolum diſponendo. Quod contingit, quando effectus non totaliter ſubditur poteſtati cauſæ. Affirmat quod oratio eſt actus intellectus practici: iſto ſecundo modo, & non primo, vt diximus in explicatione literæ. Hoc ſuppoſito ad primum argumentum reſpondeo, Hugonem affirmare, quod oratio deuotione perficitur. Non quia oratio eſt voluntas, ſed quia naſcitur ex voluntate. Et quo maior eſt voluntas, eò etiam maior atque efficacior eſt oratio, & imperium. **Ad 1. arg.**

B Ad ſecundum reſpondetur, quod quando D. Auguſt. definit orationem dicens, quod eſt pia affectio in Deum; non aſſignat orationis definitionem formalem, ſed cauſalem; quia eſt proprium veræ orationis, vt a pia affectione, tanquam a cauſa proficiſcatur. **Ad 2. arg.**

Ad tertium argumentum reſpondetur cum D. Thom. hic ad tertium, negando ſequelam. Nam vltra apprehenſionem, & iudicium, qui ſunt actus intellectus ſpeculatiui, eſt etiam alius intellectus practici, qui eſt imperare. Et ad iſtum pertinet oratio. **Ad 3. arg.**

Ad vltimum reſpondetur, conceſſa maiori, negando minorem. Et ad probationem dico cum D. Tho. ſupra quæſt. 47. art. 8. ad 3. aliud eſſe mouere abſolutè, & aliud imperare. Nam imperare eſt mouere C ordinando hoc ad illud. Ex quo fit, vt quamuis proprium voluntatis ſit mouere, imperare tamen tantum pertinet ad intellectum propter ordinationem, quam importat. Et ad confirmationem, concedo, quod illa verba ſiue mentalia ſint, ſiue vocalia explicant deſiderium, negatur tamen inde inferri, quod oratio ſit actus voluntatis, & non intellectus: Nam explicatio deſiderij, quam oratio importat, non eſt actus voluntatis, ſed intellectus. **Ad vlt. arg.**

Sed, vt hæc melius intelligantur, aduertẽdum eſt primò, quod quemadmodum ad hoc, vt lex vel princeps dicatur legem ferre, non ſatis eſt, quod iudicet aliquid fieri oportere, & velit id fieri, ſed vltra hoc requiritur, quod ſtatuat illud eſſe faciendum; non quidem conſulendo, aut adhortando, ſed efficaciter D præcipiendo. Itaq; tunc tantum exiſtit lex quando illa, quæ iudicio probantur, & placent voluntati fieri præcipiuntur. Et ſic lex nihil aliud eſt, quã quoddam imperium rei probatæ per iudicium, & voluntatem. Vel alio modo, lex eſt quædam vis imperans id, quod principis iudicio, & voluntate probatur. Ita etiam ad hoc, vt aliquis dicatur efficaciter & vere orare, nõ ſatis eſt, quod iudicet aliquid fieri oportere; & velit id fieri; Sed vltra hoc requiritur, quod per rationem practicam illud petat, atque cauſet. Non quidem quaſi neceſſitatem imponens. Quomodo pertinet ad ipſam imperare non ſolùm interioribus potentijs, & membris corporis; ſed etiam hominibus ſubiectis. Sed quaſi inducens, & quodammodo diſponens petendo, ſcilicet, ali- E quid fieri ab ijs, qui ei non ſubijciuntur, ſiue æquales ſint, ſiue ſuperiores. Nam primum pertinet ad imperium, & ſecundum ad orationem, & vtrumque ad intellectum, cuius eſt ordinare, vt dicit D. Thom. in corpore articuli. Ex quo fit, vt ad orationem idem prorſus actus tam intellectus, quam voluntatis ſint neceſſarij, qui requiruntur ad imperium: Et quod ad eandem potentiam pertineat orare, cuius eſt imperare. Et tantum differunt imperium, & oratio in hoc, quod imperium perfectè cauſat neceſſitatem imponendo, quia fertur in ſubiecta, at verò oratio cauſat imperfectè ſolum diſponendo, quia petit aliquid fieri ab ijs, qui ei omni- **Quid requiratur vt quis orare dicatur.**

no non ſubijciuntur: Vnde eodem modo loquendum erit de oratione, quo loquuntur Theologi de imperio, quantum attinet ad explicandum cuius potentiæ actus ſit oratio.

Imperium eſt actus intellectus.

Secundo eſt aduertendum, quod licet imperium habeat quodammodo ortum à voluntate, tamen ſecundum ſubſtantiam eſt actus intellectus, vt docet Ariſtot. libro 5. Ethic. capitulo 10. & D. Tho. 1. 2. quæſtione 17. articulo 1. Et ratio eſt, quia, vt notat Caietanus ſuper illum articulum, ad rationem imperij tria requiruntur. Primum eſt, ordinatio ad id, quod faciendum eſt. Secundum, intimatio, & denunciatio eius, quod eſt faciendum. Tertium eſt motio, qua imperans mouet illum, cui imperat, vt imperium exequatur. Duo priora pertinent ad intellectum, & tertium ad voluntatem; quia voluntas eſt, quæ primò mouet per modum agentis ſeipſam, & reliquas potentias ad exercitium actus. Et quia, vt docet D. Thom. 1. 2. quæſtione 13. artic. 1. actus compoſitus ex duobus, quæ ſpectant ad diuerſas potentias illi præcipue eſt tribuendus, a qua procedit elicitiuè, & quantum ad ſubſtantiam actus: & ſubſtantia imperij eſt illa intimatiua ordinatio, qua ille, cui imperium datur ordinatur ad id, quod eſt faciendum cum quadam intimatione, & denunciatione illius, quod fieri debet: motio verò voluntatis præſupponitur ad iſtam ordinationem, fit conſequens, vt imperium propriè dicatur pertinere ad intellectum, præſuppoſito tamen actu voluntatis, virtute cuius ratio mouet illum, cui imperat. Mouere enim primo conuenit voluntati, & virtute illius conuenit rationi. Si quis autem quærat, quia nam actus voluntatis ſit iſte, qui præſupponitur ad imperium, & virtute cuius ratio mouet, reſpondetur cum D. Thoma loco citato, quod eſt electio. Quando enim aliquis per imperium quod exprimitur per hæc verba. Fac hoc, mouet illum cui imperium datur, ad id faciendum, vis illa, & efficacia mouendi conuenit huic imperio, ex electione, qua prius voluntas elegit hoc eſſe faciendum. Et idem prorſus eſt intelligendum de oratione, quæ eandem rationem habet cum imperio, quantum ad hoc. Ex dictis infertur, quod oratio reſpectu eorum, pro quibus oramus, conſtituenda eſt in genere cauſæ efficientis, diſpoſitiuæ tamen. Atque adeo quando Deum oramus pro re aliqua, non ſolum mentes noſtras ipſi offerimus, & appropinquamus eidem: ſed etiam apponimus cauſas efficiendis petitis. Quapropter meritò non orans vt debet, priuatur optatis: ſicut & negligens cultor priuatur fructu horti; vel agri: Sed de hoc infra latius videbimus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm ſit conueniens orare.

4.d.15.q.4. ar.1.q.3.ad 1.2.& 3. Et ver.q.5.ar. 2.cor. & opu.3.c.255.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quòd non ſit conueniens orare. Oratio enim videtur eſſe neceſſaria ad hoc: quòd intimemus ei a quo petimus id quo indigemus. Sed ſicut dicitur Matth. 6. Scit pater veſter, quia his omnibus indigetis: ergo non eſt conueniens Deum orare.

2. Præterea, Per orationem flectitur animus eius qui oratur, vt faciat quod ab eo petitur. Sed animus Dei eſt immutabilis, & inflexibilis, ſecundum illud 3. Reg. 15. Porrò triumphator in Iſrael non parcet, nec pœnitudine flectetur: ergo non eſt conueniens, quòd Deum oremus.

3. Præterea, Liberalius eſt dare aliquid non pe- A *tenti quàm dare petenti: quia ſicut Seneca dicit. * Nulla res carius emitur, quàm quæ precibus empta eſt. Sed Deus eſt liberaliſſimus: ergo non videtur eſſe conueniens, quòd Deum oremus.*

Li. 2. de beneficijs c. 1. circa finē.

Sed Contra eſt, quod dicitur Lucæ 18. Oportet ſemper orare, & non deficere.

Reſpondeo dicendum, quòd triplex fuit circa orationem antiquorum error. Quidam enim poſuerunt, quòd res humanæ non reguntur diuina prouidentia; ex quo ſequitur, quod vanum ſit orare, & omnino Deum colere. Et de his dicitur Malach 2. Dixiſtis, vanus eſt qui ſeruit Deo. Secunda fuit opinio ponentium omnium etiam in rebus humanis ex neceſſitate B *contingere, ſiue ex immutabilitate diuinæ prouidentiæ, ſiue ex neceſſitate ſtellarum, ſiue ex connexione cauſarum. Et ſecundum hos etiam excluditur orationis vtilitas. Tertia fuit opinio ponentium quidem res humanas diuina prouidentia regi, & quod res humanæ non proueniunt ex neceſſitate: ſed dicebant ſimiliter diſpoſitionem diuinæ prouidentiæ variabilem eſſe, & quòd orationibus, & alijs quæ ad diuinum cultum pertinent diſpoſitio diuinæ prouidentiæ immutatur. Hæc autem omnia in primo * libro improbata ſunt. Et ideo oportet ſic inducere orationis vtilitatē, vt neque rebus humanis diuinæ prouidentiæ ſubiectis neceſſitatem imponamus, neque etiam diuinam diſpo-* C *ſitionem mutabilem æſtimemus. Ad huius ergo euidentiam conſiderandum eſt, quod ex diuina prouidentia non ſolum diſponitur qui effectus fiant, ſed etiam ex quibus cauſis, & quo ordine proueniant. Inter alias autem cauſas ſunt etiam quorundam cauſæ actus humani: vnde oportet homines agere aliqua non vt per ſuos actus diuinam diſpoſitionem immutent, ſed vt per actus ſuos impleant quoſdam effectus ſecundum ordinem a Deo diſpoſitum. Et idem etiam eſt in naturalibus cauſis. Et ſimile eſt etiam de oratione. Non enim propter hoc oramus, vt diuinam diſpoſitionem immutemus, ſed vt id impetremus, quod Deus diſpoſuit per orationes Sanctorum eſſe implendum, vt,* D *ſcilicet homines poſtulando mereantur accipere, quod eis Deus omnipotens ante ſecula diſpoſuit donare, vt Gregor. * dicit in lib. Dialogorum.*

1. 2. q. 22. ar. 2. & 4. & q. 115. ar. 6. & q. 116. & q. 19. art. 7. & 8.

Lib. 1. c. 8. med. & habetur 23. q. 4. c. Obtuneri.

Ad Primum ergo dicendum, quòd non eſt neceſſarium nos Deo preces porrigere, vt ei noſtras indigentias, vel deſideria manifeſtemus, ſed vt noſipſi conſideremus in his ad diuinum auxilium eſſe recurrendum.

*Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut dictum * eſt, oratio noſtra non ordinatur ad immutationem diuinæ diſpoſitionis, ſed vt obtineatur noſtris precibus quod Deus diſpoſuit.* In cor. art.

Ad tertium dicendum, quòd Deus nobis multa E *præſtat ex ſua liberalitate, etiam non petita: ſed quòd aliqua vult præſtare nobis petentibus, hoc eſt propter noſtram vtilitatem, vt, ſcilicet fiduciam quandam accipiamus recurrendi ad Deum, & vt recognoſcamus eum eſſe bonorum noſtrorum authorem: Vnde Chryſoſt. * dicit, Conſidera quanta eſt tibi conceſſa fœlicitas, quanta gloria attributa, orationibus fabulari cum Deo, cum Chriſto miſcere colloquia, optare quod velis, quod deſideras poſtulare.*

In ſententia id habet in lib. 2. de orādo Deū, non procul a prin. incipit, Duplici nomine par eſt.

SVMMA TEXTVS.

ANtequam D. Tho. ad propoſitam difficultatem reſpondeat, præmittit triplicem fuiſſe apud antiquos errorem de oratione. Primus fuit eorum, qui dicebant, res humanas diuinæ prouidentiæ non eiſſe ſnbiectas. Ex quo inferebant, vanum eſſe orare, & omnino Deum colere. Secundus eorum, qui affirmabant, omnia in rebus humanis ex neceſſitate contingere, ſiue ex immutabilitate diuinæ prouidentiæ, ſiue ex neceſſitate ſtellarum, ſiue ex connexione cauſarum. Ex quo ſimiliter ſequebatur, orationem eſſe inutilem. Tertius eorum, qui dicebant, res humanas diuina prouidentia regi, nec eſſe neceſſarias, atque adeò neceſſariam eſſe orationem, vt illa, atque alijs ad diuinum cultum pertinentib. diſpoſitio diuinæ prouidentiæ, quæ variabilis eſt, immutetur, Quæ omnia manifeſtam continent falſitatem, vt p.p. varijs in locis ab ipſo D. Tho. fuit explicatū. Ex quo ſequitur, ſic oportere inducere orationis vtilitatem, vt nec rebus humanis diuinæ prouidentiæ ſubiectis neceſſitatem imponamus, nec etiam diuinam diſpoſitionem mutabilem æſtimemus. Et ſic eſt concluſio. Conueniens, & neceſſaria eſt oratio ad multas res obtinendas. Probatur: Ex diuina prouidentia non ſolum eſt diſpoſitum, qui effectus fiant, ſed etiam ex quibus cauſis; & quo ordine proueniant. Sed inter cauſas diſpoſitas à Deo ad producendos multos effectus, eſt conſtituta oratio; multa enim diſpoſuit Deus facere media oratione, ſicut etiam medijs alijs cauſis naturalibus: ergo ad tales effectus conſequendos neceſſaria, & conueniens erit oratio. Non quidē, vt per illam diuinam diſpoſitionem immutemus, ſed vt id impetremus, quod Deus per orationes ſanctorum implendum eſſe diſpoſuit. Vt, ſcilicet, homines poſtulando mereantur accipere quod eis Deus omnipotens ante ſecula diſpoſuit donare, vt dicit D. Grego. libro 1. Dialogo. ca. 8. referturque à Gratiano in Decretis. 23. q. 4. c. obtinuit.

EXPLICATIO ARTICVLI.

SI errorum, qui à D. Tho. in hoc articulo recenſentur, exactè eſſet diſputatio tradenda, longior neceſſario eſſet, quam quæ intentæ a nobis, multiſque in locis promiſſę breuitati conueniret. Cum opus eſſet multa de prouidētia diuina, de rerū contingentia, de ſcientia, & voluntate Dei, atque etiam de eius immutabilitate in mediū afferre. Quę adeo difficilia ſunt, & à noſtro inſtituto aliena, vt non ſolum diutius immorari, ſed etiam extra chorum ſaltare eſſet neceſſe. Eo vel maximè, quod huius noſtri operis intentio ea præcipuè eſt, vt pertinentia ad mores, & non pertinentia ad ſpeculationem doceam. Sed, ne omnino ea, quæ ſunt interpretis prętermittam, operæpretium erit aliqua de illis, maiori, qua potero breuitate, perſtringere, vt & eorum errorum authores, & modi, quibus ſunt impugnandi, breuiter cognoſcantur. Primus ergo error fuit illorum, qui orationem eiuſque vſum ideo à rebus humanis excludebant, quia Deum harum rerum inferiorum prouidentiam habere negabant. Et ſic nec orationes exaudiri, nec res per ipſas poſtulatæ, ab eo conferri poſſe dicebant. Huius erroris fuiſſe videntur Democritus, & Epicurei. Qui, vt author eſt D. Tho. p.p. q. 22. art. 2. affirmantes mundum factū fuiſſe caſu, diuinam prouidentiam omnino à rebus tollebant. Auerroes. 12. Meta. comm. 52. & 54. quē multi alij ſequuntur, dicebat, res tantum incorruptibiles, atque perpetuas diuinæ prouidentiæ eſſe ſubiectas, non autem res corruptibiles. Et cum hæc inferiora ſecundum ſpeciem ſint incorruptibilia, ſecundum autem indiuiduum corriptibilia; ſubinde affirmabat, illa ſecundum ſpeciem, & non ſecundū indiuidua ac ſingularia diuinæ prouidentiæ eſſe ſubiecta. In quorum perſona dixiſſe videtur Iob. cap. 22. loquens de Deo: Nubes latibulum eius, & circa cardines cœli perambulat, nec noſtra conſiderat. Rabbi Moyſes, vt author eſt idem D. Tho. loco citato, dicebat, non ſolum incorruptibilia, ſed etiam indiuidua naturæ humanæ propter ſpendorem intellectus, quo participant diuinæ prouidentiæ, eſſe ſubiecta. De alijs autem indiuiduis corruptibilibus ſequutus eſt opinionem aliorum. Sed contra hos omnes ſit concluſio de fide tenenda. Neceſſe eſt omnia non tantum in vniuerſali, ſed etiam in particulari, diuinæ prouidentię eſſe ſubiecta. Atque adeo ex hac parte neceſſitas orationis negari non poteſt. Probatur primo ex illo Sapien. 14. Tu autem pater prouidentia cuncta gubernas. Et Sapien. 8. Attingit à fine, vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Hoc eſt attingit à ſummis creaturis, vſque ad infima earum. Eandem concluſionem probat D. Aug. li. 5. de Gen. ad literam. ca. 20. & 21. alijs tribus teſtimonijs. Primum eſt ex Pſ. 148. Ignis, grando, nix, glacies, quæ faciunt verbum eius ſecundum Matth. 10. Nonne duo paſſeres eſſe veneunt; & tamen vnus ex illis non cadit in terra ſine patre veſtro. Tertium eiuſdem Matth. ca. 6. Vbi poſtquam dixit Chriſtus; Conſiderate campi, &c. ſubiunxit ſtatim: ſi enim fęnum, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, ſic Deus veſtit, quanto magis vos modicæ fidei. Idem teſtimonium adducit Diu. Augu. lib. 10. de Ciuit. cap. 14. vbi affirmat Plotinū Platonicum, hanc ſententiam tenuiſſe. In qua etiam eſt Plato in Epimenide, & lib. 10. de Legibus, vt ſupra illud caput de Ciuitate, autor eſt Ludouicus Viues. Licet D. Tho. p.p. q. 22. art. 3. aliter de Platone ſentiat. De hac re legendus eſt D. Aug. li. 5. de Ciuit. cap. 9. & 10. Quo etiam loco eleganter reprobat ſententiam Ciceronis futurorum præſentiam à Deo ſubtrahentis. Et lib. 7. de Ciuit. c. 29. & 30. Videndus eſt etiam D. Hierony. ſuper 32. caput. Hieremię illa verba: Ego Dominus vniuerſæ carnis. Vbi affirmat vniuerſas res, quamuis minutiſſimas diuinæ ſubiacere prouidentiæ. Ex quo infero, quod quando idē D. Hieronymus in ca. 1. Abacuch videtur res infimas à diuina prouidentia ſubtrahere, non ſic eſt intelligendus, vt negauerit illa ſubiacere diuinæ prouidentiæ. Sed id dixit, vel quia non tam particularē curam gerit de illis, ſicut de hominibus iuxta illud Pauli 1. ad Cor. 9. Nunquid Deo cura eſt de bobus, vel, quia loquebatur ſecūdum aliorum ſententiam, propria, ſcilicet, ſub miſſa, quod ſæpenumero facere conſueuit, vt ipſe fatetur, in Apologia ad Rufinum c. 1. Sed, vt ratione probemus noſtram concluſionē ſupponendum eſt, primò, tanquam certum quod omne agens agit propter finem. Ex quo ſequitur, tantum ſe extendere ordinationem effectuum in finem, quantum ſe extendit cauſalitas primi agentis. Quod ità eſſe conſtat. Nam ſi non tantum ſe extenderet ordinatio effectuum in finem quantum cauſalitas agentis, nō ſemper agens ageret propter finem. Quare quotieſcunque aliquis effectus non eſt ad finem agentis ordiatus, dicimus illum prouenire ab alia cauſa præter intentionem agentis. Hoc ſuppoſito probatur concluſio hac ratione: Cauſalitas Dei, qui eſt primum agens extendit ſe ad omnia entia, tam corruptibilia, quam incorruptibilia, tam ſingularia, quam ſecundum rationē ſpeciei: & ordinatio affectuum in finem extēdit ſe tantum quantum cauſalitas agentis: ergo ordinatio diuina, qua, ordinat res in finem extendit ſe ad omnia entia. Sed prouidentia nihil aliud eſt, quam ratio ordinis aliquorum

Primus error negantium prouidentiam.

Conclu.

D. Augu.

D. Hiero.

in finem: ergo omnia ſunt ſubiecta diuinæ prouidentiæ. Secundo probatur concluſio a D.Tho. hac ratione: Deus cognoſcit omnia tam vniuerſalia, quam particularia, eiuſque ſcientia comparatur ad res, ſicut ars ad artificiata: ergo eſt neceſſarium, quod omnia ſupponantur diuino ordini, ſicut artificiata ſubduntur ordini artis, atque ex conſequenti quod omnia ſint ſubiecta diuinæ prouidentiæ. Sed quoniam nō omnes recipiunt illud antecedens, ſcilicet, Deus cognoſcit omnia tam ſingularia, quam vniuerſalia, negantes ipſum cognoſcere futura contingentia, quorum vnus eſt Cicero, libro 2. de Diuinatione, qui dicebat Deum futurorum contingentium nullo modo poſſe habere certam & infallibilem cognitionem. Et ratio illius erat; Quia futura, vt futura cognoſci non poſſunt, niſi in ſuis cauſis. Cauſæ autem ex quibus futura contingentia oriuntur, non ſunt ad vnum determinatæ, ſed indifferentes ad vtrumlibet. Et ſic videtur implicatio cōtradictionis, quod viſis illis cauſis, certo & infallibiliter cognoſcatur, in quam partem ſe ſint inclinaturæ. Operæpretium erit illud probare, quod facile eſt ex ſacris literis, Nam Eccleſiaſt. capitulo 33. dicit Salomon loquens de Deo. Nota ſunt tibi omnia, antequam crearentur. Et capit. 39. Opera vniuerſæ carnis coram ipſo ſunt. Et Sapientiæ 8. Signa & monſtra ſcit antequam fiant, & euentus temporum & ſeculorum. Eccleſiaſt. 23. Oculi Domini lucidiores ſuper ſolem circunſpicientes vias hominum: Et ad Rom. 4. Vocat ea, quæ non ſunt, tanquam ea, quæ ſunt. De qua re diſputat latè D.Auguſt. ſuper illud Pſalmi: Plenitudo agri mecum eſt. Et ſerm. 11. de verbis Apoſtoli, ſuper illud ad Epheſ. 1. Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem.

Sentētia Ciceronis de cognitione futurorum contingentium. — *D. Auguſt.* — A — B — C

Difficultas

Sed, quamuis ſit certum de fide, quod Deus cognoſcit omnia, etiam futura contingentia; eſt tamē non leuis difficultas in explicanda ratione, & modo, quo Deus futura contingentia cognoſcit? Ad cuius explicationem aduertēdum eſt, quod ea tantum futura poſſunt in ſuis cauſis cognoſci & præuideri, quæ habēt cauſam determinatā, & neceſſarias. Illa verò futura, quorum cauſæ contingentes ſunt, & indifferentes ad vtrunque, implicat contradictionem, quod ex ſuis cauſis poſſit certò, & infallibiliter cognoſci; & præuideri. Et in hoc rectè dixit Cicero, vt manifeſte probatur ex ratione illius. Quare ſi Deus aliunde non haberet, quod futura cognoſceret, niſi quod illa videt in cauſis, nullo modo certo, & infallibiliter cognoſceret contingentia. Dicimus ergo, quod, vt rectè D.Thom. docet, de Veri. quæſt. 2. ar. 12. & p.p.q. 14. ar. 13. Deus futura contingentia non præcognoſcit in ſuis cauſis. Nam eſt impoſſibile. Sed præcognoſcit illa, idq; certò & infallibiliter quoniam habet omnes res futuras in ſua æternitate præſentes, non ſolum in eſſe cognito & obiectiuo (vt nonnulli dicunt,) ſed etiam ſecundum eſſe reale, quod extra ſuas cauſas habebunt. Et ſic intuetur ſingulas illas res ipſas in ſeſe, eo modo, quo ego intueor res mihi modo præſentes, Et cauſa huius euidens eſt, quoniam tota æternitas eſt præſens Deo cùm ſucceſſionem non habeat. Et ea æternitas complectitur, & ambit, & coexiſtit omni tempore. Ex quo fit, quod ſunt illi præſentes ſimul omnium temporum differentiæ. Atque ex conſequenti coexiſtūt Deo in æternitate omnes res, quæ pro qualibet temporis differentia, erunt, fuerunt, & ſunt. Et ſic illas omnes præſentes intuetur, atque cognoſcit. Itaque, vt exemplo fiat lucidius, dico, quo ab æterno, ſimul eſt Deo præſens tempus, in quo Antichriſtus nondū eſt; & etiam tempus, in quo Antichriſtus iam eſt; & item tempus, in quo iam præterijt eſſe. Et ab æterno Deus ſimil, & præſentialiter intuetur Antichriſtum nondum eſſe; & Antichriſtum eſſe; & præterijſſe, vnumquodque pro ſuo tempore. Quoniam æternitas ſimul coexiſtit illis tribus temporibus; & eſt tota ſimul præſens Deo. Et ſic cognoſcit vniuerſas illas res, quæ pro qualibet temporis differentia erūt certò & infallibiliter. Quoniam illas habet præſentes in æternitate, & illi coexiſtunt. Et hæc de primo errore dixiſſe ſufficiat.

Deſpoſio ad difficultatem. — D — E

Secundus error dicētium omnia euenire neceſſario.

Secundus error fuit illorum, qui ideo orationē, & eius vtilitatem à reb. humanis reijciebant; quia omnia ex neceſſitate euenire iudicabant. Et quamuis plures conuenerint in hac ſententia, non tamen omnes ad id dicendum ex vno & eodem capite mouebantur. Nam Stoici Philoſophi, qui, vt author eſt D. Auguſt. libro 5. de Ciuit. cap. 8. & 9. libertatem, & contingentia a rebus tollebant, ad id mouebantur, quia exiſtimabant omnia euenire fatali quadam neceſſitate. Cui etiam ipſum Deum ita ſubijciebant, vt dicerent, non potuiſſe res alio modo facere, quam fecit. Ex quo etiam principio permoti videntq; Petrus Abaylardus, & Vuicleph ad negādum liberum arbitrium, vt dicit Caſtro libro 9. de Hæreſi. verbo. libertas. Priſcillianiſtæ id ipſum negabant. Quia credebant cælum, & aſtra ita influere in hominum animos, & alias quaſcunq; res, vt eas non ſolum inclinarent, ſed etiam neceſſario raperent in actiones. Manichæi alia ratione ſunt inducti. Nam dicebant, quod quemadmodum erant duo rerum principia, vnum à quo bona, alterum, a quo mala; ita etiam in homine erant duæ animæ, vna orta a bono principio, & ordinata ad ſtudium boni, atque honeſti, altera profecta a malo principio, & determinata ad ſtudium turpitudinis. Quæ duæ animæ ita inter ſeſe repugnabant, vt cum aliquod boni, aut honeſti ageremus, vinceret bona anima; quādo autem praue operaremur, vinceret mala anima. Sed, ſiue ſtudioſe, ſiue prauè operaremur affirmabant, nunquam nos libere, ſed neceſſariò operari. Et ſic tollebant rerum contingentiā, & libertatem. Alij id ipſum faciebant permoti ex infallibilitate, & certitudine ſcientiæ, diuinæ, atq; etiam ex efficacia diuinæ voluntatis, & prouidentiæ; cum quibus rerū contingentiam, & libertatem arbitrij ſtare non poſſe iudicabant. Et, vt cognoſcatis, quantum in hac re explicanda inſit difficultatis, argumentor in hunc modum: Deus ab æterno præuidit, quidquid quiſque facturus eſt, & ſcientia Dei eſt infallibilis, & immutabilis: ergo non poteſt aliter euenire, quam a Deo eſt præuiſum; atque ex conſequenti neceſſario omnia, & non libere eueniunt.

1. Argum.

Secundo: Deus non ſolum præuidit, ſed etiam prouidit, hoc eſt, prouidētia ſua decreuit, & ordinauit ſingulorum hominum ſingulas actiones, & euētus, & omnium rerum ſumma & prima cauſa eſt diuina voluntas, & prouidentia: ergo omnia neceſſario eueniunt, & non liberè. Probo conſequentiam, Quia poſita cauſa ad vnum determinata, & quæ nullo modo poſſit impediri; neceſſario ſequitur effectus, ſed diuina voluntas eſt cauſa omnium rerum, & eſt ab æterno poſita & determinata ad vnam partem contradictionis: & impediri non poteſt: ergo effectus ſequuntur neceſſario.

2. Argum.

Et confirmatur ex Paulo ad Roman. 9. Vbi cum dixiſſet Deum non ex operibus, ſed ſua mera voluntate Iacob dilexiſſe, & Eſau odio habuiſſe, atque etiam cum probaſſet teſtimonio Moyſi, & exemplo Pharaonis, quod Deus condidit homines vt miſericordiæ ſuæ, atque iuſtitiæ exempla alia in alios manifeſtaret, & tandem, cum intuliſſet; ergo cuius vult miſeretur, & quē vult indurat; obijcit ſibi Paulus ex aliorū perſona dicens: Itaq; mihi quid aliud quæritur? Voluntati eius quis reſiſtet? Quaſi diceret; Si Deus ſua ſola voluntate alios eligit, & alios reprobat, vt modo dicebas o Paule, & non erit

Confirmatio.

in

in poteſtate hominis ſuas vias, vel bonas, vel malas facere: ſed omnia euenient neceſſario, iuxta decretum diuinæ voluntatis, cui reſiſti non poteſt: Ad quam quidem obiectionem D. Paulus reſpondet, non quidem negando rem itá ſe habere, vt illata eſt; ſed reprehendendo audaciam illorum, qui talibus verbis exigunt à Deo rationem ſuæ voluntatis, atque iudicij. Et dicit: O homo, tu quis es, qui ſic reſpondeas Deo? Nunquid decet figmentum ei, qui ſe finxit; Quid me feciſti ſic? Nonne habet poteſtatem figulus ex eadem maſſa luti facere aliud vas in honorem, & aliud in contumeliam? In quib. verbis videtur concedere Paulus, quod ſibi obiectum fuerat, ſcilicet, Voluntati eius quis reſiſtet? Et illud tantum reſpondet, quod quamuis hoc ita ſit, vt obijcitur, non tamen idcircò poſſumus iuſtè accuſare Deum, aut illum in iudicium vocare, magis quam poteſt lutum quæri de eo, qui ſe finxit.

3. argum.

Tertio ſic argumentor: Actus humani & quæcunque aliæ cauſæ in omnibus ſequuntur influxum, & inclinationem corporum cœleſtium: ſed corpora cœleſtia tanquam cauſæ naturales ſunt ad vnum determinatæ: ergo & humani actus erunt determinati: ad vnum; atque ex conſequenti nullus effectus erit contingens & liber. Conſequentia cum minori eſt nota, & maior probatur, ex illo Geneſ. cap. 1. Vbi dixit Deus: fiant luminaria, & ſtellæ in firmamento, vt ſint ſigna, & tempora: ſed ſtellæ non poſſunt eſſe ſigna rerum in hoc mũdo agendarum, niſi quia earum ſunt cauſæ effectiuæ. Vnde Ariſtot. lib. 1. Meteoro. dicit, mundum hunc inferiorem neceſſario continuum eſſe ſuperioribus lationibus, vt inde omnis illius virtus gubernetur: ergo actus humani ex influentia corporum cœleſtium, tanquam à cauſa producuntur. Et confirmatur: Nam experientia docet, Aſtrologos ex aſpectu aſtrorum prædicere ea, quæ quiſque acturus, vel paſſurus eſt; ſignum eſt ergo, quòd cœlũ influit in animos noſtros, & quod ſua influentia nos determinat ad vnum. Plura alia poterant fieri argumenta ad idem probandum. Sed quoniam hæc nobis anſam præbent explicandi ea, quæ ad ſcientiam Dei & voluntatem ſpectant, atque etiam illa, quæ pertinent ad aſtrorum influentiam, ex quibus autores ſecundi erroris poſiti à D. Thom. mouebantur præcipuè ad dicendum, omnia euenire neceſſario, & ſi orationem eſſe inutilem & ſuperfluam, non oportet alia multiplicare. Et cum diuina prouidentia, atque prædeſtinatio includant præſcientiam, & voluntatem Dei explicatis his, quæ ad ſcientiam, & voluntatem ſpectant, explicatum etiam erit de prædeſtinatione, & prouidentia, quantum attinet ad hoc, quod eſt intelligere; qualiter cum horum infallibilitate, & certitudine ſtare poſſit libertas arbitrij, & rerum contingentia. Quoniam autem eſt certum de fide homines eſſe liberi arbitrij, pluresque inueniri effectus in rerum natura, natura ſua liberos, & contingentes, vt potè qui à cauſis omnino liberis, & ad neutram partem contradictionis determinatis procedunt, non eſt cur in huius rei probatione immoremur; ſed tantum ad argumenta reſpondere erit opus.

Cõfirma.

Ad 1. arg. de ſcientia Dei.

Ad primum in quo de ſcientia Dei eſt ſermo Cic. li. 2. de Diuinatio. reſpondet negando antecedens. ſ. quòd Deus ab eterno prçuiderit quidquid quiſque facturus ſit. Nam dicit, quòd cum futura, vt futura cognoſci non poſſint, niſi in ſuis cauſis, & cauſæ, ex quibus oriuntur futura contingentia, ſint indifferentes ad vtrumque, eſt impoſſibile viſis illis certò, & infallibiliter cognoſcere, quam in partem ſe ſint inclinaturæ. Et ſic Deus futura contingentia cognoſcere non poteſt. Et quidem, ſi futuri euentus præuideri non poſſunt, niſi in ſuis cauſis, planè conuinceret argumentum, vt paulò antea dicebam. Cæterum hæc ſententia eſt contra fidem. Vnde Laurentius Valla in lib. de libero arbitrio aliter reſpondet ad argumantum, concedẽdo omnes euentus à Deò præuideri, & diuinam præſcientiam falli non poſſe. Ex hoc tamen non ſequitur quòd ipſæ res neceſſario eueniant. Nam præſcientia nullam neceſſitatem rebus præſcitis imponit. Quoniam ſcientia, aut præſentia non eſt cauſa rerum futurarum; ſicut neque præſentium. Vnde quemadmodum vos non eſtis in hoc loco, quia ego video vos hic eſſe: ſed è contra video vos, quia hic eſtis: itá ad eundem modum res futuræ non ſunt, quia Deus præuidit illas futuras: ſed cum futuræ eſſent Deus illas præuidit. Et cum quæritur à Laurentio: Si res contingenter ſunt futuræ, quomodo poſſunt à Deo infallibiliter præuideri? reſpondet, quòd ipſe tãtum dicit futuros euentus, non habere neceſſitatem ex præſcientia Dei, Sed vtrum illam aliunde habeant, ſ. à voluntate, dicit, ſe de hoc nihil affirmare. Et denique apertè ſignificat omnia neceſſario euenire, ſed huius neceſſitatis cauſam non eſſe diuinam præſcientiã, ſed diuinam voluntatem, quod eſt hæreticum. Quocircà ad illud argumentum aliter ſolet communiter reſponderi, cum illa diſtinctione de ſenſu cõpoſito, & de ſenſu diuiſo. Hoc modo: Deus. v. g. ſcit infallibiliter me loquuturum: ergo ego non poſſum non loqui. Diſtinguo conſequens. In ſenſu compoſito verum eſt. Quoniam iſta copulatiua eſt impoſſibilis: Deus ſcit, me loquuturum, & ego non loquor. Cæterum in ſenſu diuiſo falſum eſt. Quod eſt dicere, quod ſimiliter, & abſolutè ego poſſum non loqui, quod ſatis eſt ad libertatem arbitrij. Cæterum hæc ſolutio in hac re nunquid ſatis placuit. Quia quamuis diſtinctio de ſenſu compoſito & diuiſo commode poſſit adhiberi in multis rebus; tamen huic argumento adhibita, verbis tantum eludit argumentum, & non ſatisfacit difficultati. Quod iſto modo probo: Nam cum quæritur, verbi gratia, vtrum alb. poſſit eſſe niger, rectè dicitur, quod in ſenſu compoſito non poteſt, quia impoſſibile eſt quod aliquis ſimul ſit, & albus, & niger. Sed in ſenſu diuiſo poteſt; quia ille qui eſt niger amiſſa nigredine, & loco eius ſuccedente albedine poteſt eſſe alb. Tamen, ſi eſſet aliquod corpus eiuſmodi, quod ei nigredo ita ineſſet, vt per nullam potentiam poſſet amittere, tunc, ſi quæſtio fieret de illo corpore, vtrùm poſſet eſſe album, ineptè diceremus, quòd in ſenſu diuiſo poteſt eſſe album. Quia perinde eſt, ac ſi diceremus, quod tale corpus nigrum amiſſa nigredine poteſt accipere albedinem, & fieri album, quod ex hypotheſi eſt falſum, & impoſſibile. Quemadmodum cum quæritur, vtrum coruus poſſit eſſe albus, nemo diſtinguit de ſenſu compoſito, & diuiſo; ſed ſimpliciter negatur eſſe poſſe, vt coruus ſit albus, quia nigredo illi inhçret inſeparabiliter. Sed ſic eſt, ꝙ prçſcientia Dei poſtquam ſemel poſita eſt, in diuerſum mutari non poteſt: ſed manet perpetuò eadem, & eſt poſita ab æterno, & non indifferenter ad vtrũque, ſed vnum determinate uidens, ſcilicet, me loquuturum: ergo ſi ſimul eſſe non poteſt, quòd & Deus præuideat me loquuturum, & ego non loquar, cum illud ſit præuiſum ab æterno, & præuiſo maneat, & mutari non poſſit: ſequitur, quod non poſſumus vti diſtinctione de ſenſu compoſito, & diuiſo magis, quàm cum quçritur, vtrum coruus poſſit eſſe albus.

Impugnatur ſolutio cõmunis.

Quocirca, aliis aliorum ſolutionibus omiſſis, dicam quod mihi ſemper, & verius, & probabilius eſt viſum. Ad cuius explicationem aduertendum eſt primò, quòd ſcientia, aut prçſcientia, vt ſic, alicuius rei, nunquam ponit neceſſitatem in ipſa re, vt ſic, tanquam efficiens ipſam neceſſitatem. Sed ſi ſcientiam eſt infallibilis quamquàm ipſam non efficiat neceſſitatem, in re tamen interdum illa infallibilitas

Sententia Autoris.

tas ſcientiæ eſt argumentum efficax, ex quo colligitur, res ipſas eſſe neceſſarias in ſeſe.

Secundò eſt aduertendum, quòd ea tantum futura poſſunt in ſuis cauſis cognoſci, & præuideri, quæ habent cauſas determinatas; vt agentes de primo errore diximus. Vbi etiam explicauimus ex ſententia D. Tho. quod Deus cognoſcit infallibiliter futura contingentia, non quidem in ſuis cauſis, quoniam hoc eſt impoſſibile: ſed quoniam habet illa præſentia in æternitate, quæ omne tempus ambit.

Tertio eſt aduertendum, quod ſcientia, & cognitio infallibilis rei futuræ, vt futura eſt, & cognitio infallibilis rei præſentis, partim conueniunt, & partim differunt. Conueniunt quidem, in hoc, quod neutra cognitio eſt cauſa efficiens, vt res cognita, vel futura, vel præſens neceſſario exiſtat. Sed differunt in hoc, quod ex ſcientia infallibili rei futuræ colligitur, rem ipſam ſic cognitam in ſeſe eſſe neceſſariam, & contingentem; quoniam res futura, vt futura, cognoſci non poteſt, niſi in ſuis cauſis; & non poteſt certò in cauſis cognoſci; niſi illæ ſint certæ & determinatæ. At verò infallibilis ſcientia, & intuitiua cognitio rei præſentis, nec eſt cauſa, quod ipſa res neceſſario ſit; nec ex tali cognitione colligitur aliquod idoneo argumento, quòd res cognita in ſe, & in ſua natura eſt neceſſaria. Sed res merè contingentes, ſi præſentes ſunt, poſſunt infallibiliter, & ſine errore, & deceptione videri, & cognoſci. Sicut ego infallibiliter video vos hic eſſe, nec tamen mea viſio imponit vobis aliquam neceſſitatem, vt hic ſitis: nec ex mea viſione, quamuis infallibili poteſt colligi aliqua idonea ratione, vos hic neceſſario, & non potius liberè, & contingenter eſſe. Et cauſa huius eſt in promptu; Quia ad hoc, vt is, qui videt, & cognoſcit aliquam rem præſentem in ipſa cognitione non decipiatur, nec decipi poſſit, ſatis eſt, vt illa res, quam videt verè ſit, quamuis non neceſſario ſit: & non requiritur, vt neceſſario ſit. His conſtitutis facile reſpondetur ad argumentum, concedendo antecedens, ſcilicet, quòd Deus habet ſcientiam infallibilem omnium rerum futurarum, & negando conſequentiam: ergo neceſſario eueniunt, quia illa ſcientia Dei rerum futurarum, non eſt rerum futurarum in ſuis cauſis cognitarum, ſed ſcientia rerum nobis quidem futurarum, cæterum reſpectu Dei præſentium. Et quoniam Deum præuidere futura, non eſt illa in ſuis cauſis cognoſcere, ſed ipſas præſentes intueri, quæ intellectio, vt diximus, nec cauſat neceſſitatem in rebus viſis, neque illam arguit, eſſe poteſt ſimul cum rerum contingentia. Hæc ratio dicendi, & ſimul defendendi præſcientiam Dei cum contingentia, & libertate futurorum euentuum eſt D. Aug. lib. 11. de Ciuit. c. 21. & Gratiani in Decr. 23. q. 4. cap. Nabuchodonoſor. & D. Tho. p. p. q. 14. art. 13. & Boetij in lib. de Conſolatio. & Abulen. ſuper vltimum caput Gen. & Catherini in lib. de præſcientia, prouidentia, & prædeſtinatione. Et ſine dubio hæc ratio eſt optima, & veriſſima. Niſi, quod noſter intellectus immiſcet ſe tempori, id eſt, nihil cogitat, niſi temporale, aut in tempore; quoniam aſſuetus intelligendis rebus ſenſibilibus, & ex illis eliciens omnem ſuam cognitionem, non poteſt quidquam cognoſcere, & imaginari, ſine ſucceſſione & tempore; quod neceſſe eſt ad hoc, vt poſſimus commodè intelligere res præteritas & futuras, tanquam præſentes. Et hæc de 1. arg.

D. Aug.

Ad 2. arg. de voluntate Dei.

Sed in ſecundo argumento, in quo ex eo, quòd diuina voluntas eſt cauſa rerum contingentium, colligitur, nullam rem eſſe contingentem; eſt maior difficultas. Nam ſcientia ſpeculatiua Dei quamuis ſit certa, & infallibus, tamen non eſt cauſa rerum cognitarum; nec ad hoc, vt illa ſcientia ſit infallibilis, eſt neceſſe, vt res cognitæ neceſſariæ ſint: ſed ſatis eſt, vt vere ſint tales, quales eſſe videntur. At verò voluntas Dei eſt cauſa rerum, & ità efficax, ut impediri nullo modo poſſit, & eſt ab æterno determinata ad vnam partem contradictionis: ergo inuitabiliter, & infallibiliter, & neceſſariò omnia euenient. In hoc argumento nonnulli dicunt, quòd effectus contingentes, & liberi comparati ad cauſas proximas, & cauſas ſecundas à quib. proficiſcuntur ſunt & dicuntur liberi, & contingentes: quia procedunt à cauſis indifferentibus ad vtrumque, & quæ impediri poſſunt: ſed ijdem effectus comparati ad diuinam voluntatem proueniunt ineuitabiliter & neceſſariò. Sed vt bene docet Caiet. in hac, 2. 2. q. 4. hoc dicere, eſt nihil dicere; & dicere quòd huiuſmodi effectus contingentes ſimpliciter, id eſt conſideratis omnibus ſuis cauſis ſunt infallibiles, & ineuitabiles. At verò ſecundum quid, id eſt, per ordinem ad cauſas ſecundas ſunt liberi, & cõtingentes, quod quidem eſt inconueniens. Vnde Scot. in 1. d. 2. q. 2. & d. 8. q. 2. alia ratione diſſoluit hoc argumentum, dicens, quòd quamuis diuina voluntas ſit cauſa omnium rerum futurarum; & ea ſit efficaciſſima; tamẽ effectus ſunt contingentes; quia liberè & nõ neceſſariò vult illos. Et dicit, quòd illa libertas diuinæ voluntatis, eſt fons, & tota radix contingentiũ. Hãc etiam rationem aſſignat D. Tho. inter alias. 1. Contra Gen. c. 85. Sed mihi multo minus probatur, quã ſuperior. Primò: Quia non ſolum ea, quæ in rebus contingenter eueniunt, ſed etiam illa, quæ neceſſario eueniunt, vult Deus, & voluit libera. Nam potuit non voluiſſe. Atque ex conſequenti, ſi inde ſumitur contingentia rerum, ſequeretur, quòd nulli effectus eſſent in rerum natura neceſſarii: ſed omnes contingentes, quod eſt falſum. Secundò: Quia quamuis iſti effectus ſint voliti à Deo liberè, non tamen inde ſequitur, quòd fiant liberè à cauſis ſecundis, id quod præcipuè quæritur in hac quæſtione. Nam ego, verbi gratia, liberè moueo baculum, & tamen baculus à me motus non liberè mouet aerẽ. Vnde quamuis cauſa non mouetur à Deo poſſit dici, quod operatur contingenter, quia potuit non moueri, & ſic non operari tamen niſi alia melior ratio aſſignetur, non poteſt dici, quod operatur liberè; quoniam ſequitur motum cauſæ ſuperioris, cuius vim declinare non poteſt. Quocirca D. Tho. p. p. q. 19. ar. 8. & q. 22. ar. 4. & 1. Contra Gent. c. 85. aliam aſſignat rationem, dicens, quod quamuis diuina voluntas ſit cauſæ efficax rerum futurarum, tamen quædam res eueniunt contingenter & liberè, non quia liberè vult illas Deus; ſed quia vult vt liberè, vt contingenter eueniant. Et hæc eſt, inquit, ſumma efficacia diuinæ voluntatis, quod non ſolum efficit id quod vult, ſed etiam efficit vt eueniat eo modo, quo vult. Vult autem Deus, vt quæ fiunt ipſo concurrente cum cauſis liberis, fiant liberè. Et ita attemperat, & accommodat vim atque efficaciam ſuæ diuinæ voluntatis ad huiuſmodi cauſas liberas, vt infallibiliter ſequatur effectus volitus à Deo, & tamen ſequatur ipſis cauſis ſecundis liberè, & non neceſſario cõcurrentibus cum Deo. Quod vtrumque explicat Sapiens Sapien. 8. quando dicit: Attingit à fine, vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter: fortiter, inquit, propter efficaciam, & infallibilitatem diuinæ voluntatis, & ſuauiter, propterea quòd nulla vi illata, ſed accommodando ſuam efficaciam, & virtutem ad naturam cuiuſque cauſæ, id quod fieri vult, perducit ad exitũ. Quod iſto exemplo fiet apertum. Nam quemadmodum homines prudentes hoc potiſſimum excellentiam ſuæ prudentiæ declarant, quòd cum accidit illis, vt cupiãt aliquid, atque velint quidquam ab alijs impetrari, aut effici, ſic moderantur conſilia ſua, & ea dexteritate ſe gerunt, vt & conſequantur quod volũt, ſine repulſa.

Sententia Scoti.

Sententia D. Tho.

Digitized by Google

repulſa, & obtineant non ab inuitis, & repugnantibus, ſed à volentibus, & vltro offerentibus: ad eundem modum Deus infinitam efficaciam, & virtutem ſuæ voluntatis eo potiſſimum oſtendit, quod efficit infallibiliter quod vult, & efficit nobis liberè, & non neceſſariò concurrentibus. Atq; hæc eſt D. Th. ſententia, quæ certè aut vera eſt, aut ad veritatē proximè accedit. Quamuis nec iſta ſententia afferat quietem animis noſtris. Nam primò eſt valde difficile ad intelligēdum, cum diuina voluntas, nec impediri poſſit, neq; fruſtrari, nec mutari ab eo, quod ſemel voluit, quo pacto iſta duo coniungi poſſint, vt & Deus aliquid fieri velit, verbi gratia, me loqui, & velit vt fiat liberè. Nam ſi ſemel voluit me loqui, ſine dubio inimpedibiliter fiet. Quomodo ergo poteſt velle, vt fiat libere à me, quod videt inimpedibiliter à me eſſe faciendum? Nam qui operatur liberè, is poteſt impedire opus ne fiat. Quod iſto exemplo magis declaratur. Ego, verbi gratia, cum conor adducere aliquem in meam ſententiam, quoniā meus conatus poteſt ab alio fruſtrari, & impediri, poſſum velle ſimul iſta duo, ſcilicet, quòd & ille ſequatur meam ſententiam, & quod liberè ſequatur. Cæterum ſi ea eſſet natura meæ voluntatis, & conatus, vt à nullo irritus reddi poſſit, ſed eo ipſo, quod aliquid volo, id fieri eſſet neceſſe, poſtquam ſemel volui, vt Petrus ſequeretur meam ſententiam, fruſtra vellem, vt libere ſequeretur, quippe quam ſecuturus eſſet vellet nollet: quādoquidem nec ego poſſum mutare meam ſententiam & volūtatem ab eo, quod ſemel volui, nec mea voluntas poteſt carere ſuo ſucceſſo. Et ad eundem modum contingi in Deo. Secundò: Eo ipſo, quòd Deus ab æterno voluit aliquid fieri à me, verbi gratia, me loqui, poſuit cauſam ſufficientem ad huiuſmodi effectum, & determinatam ad illum, & cauſam immutabilē, & inimpedibilem, ſcilicet, voluntatem ſuam; ergo implicat contradictionem, vt Deus velit id fieri liberè à me. Nam effectus, cuius cauſa ab æterno poſita eſt, & ad eum effectum determinata, & inimpedibilis videtur neceſſario ſequi, & non liberè. Quocirca Caiet. p. p. q. 22. art. 4. huius difficultatis magnitudine oppreſſus dicit, quod ex eo, quod aliqua res ſit volita à Deo nec ſequitur ipſam rem eſſe vitabilem, vel ineuitabilem: ſed ſequitur aliquid altius, & cōmune ad vtrumque, quod quale ſit, ipſe fatetur ſe neſcire. Sicut ex eo, quod Deus cauſat aliquid, nec ſequitur, quod illud neceſſario veniat, nec quod contingenter: ſed aliquid aliud; quia Deus eſt cauſa eminenter cōtinens cauſas neceſſarias, & liberas, & contingentes. Quod quale ſit fatetur ſe neſcire. Et in hac ne, ſcientia, & ignoratione quieſcit. Et idem Caiet. in Epiſt. ad Rom. c. 9. dicit, quod in hac re de qua loquimur, duo certa ſunt ex parte Dei. Primū, ꝙ Deus voluit, & vidit ab æterno res in tempore futuras. Secundum, quòd volita & præuiſa à Deo euenient infallibiliter. Item dicit, quòd ex parte noſtra ſunt alia duo certa. Primum, quod ſumus liberæ voluntatis, & arbitrij ad bonum, & ad malum. Idque eſſe conuincitur teſte experientia. Alterum ex parte noſtra certum eſt, quod conuertenti ſe ex animo in Deum, & præparanti ſe in diuinam gratiam Deus non denegabit gratiam ſuam. Et quoniam verum non contradicit vero; ſequitur etiam quod iſta quatuor, non repugnāt inter ſeſe, ſed cohærent potius. Quomodo autem cohæreant dicit Caietanus, ſe ignorare, neque poſſe certò ſciri, ſed eſſe de fide tenendum. Quemadmodum, & quod tres perſonæ diſtinctæ realiter ſint idem numero; quod nulla ratio demonſtrat, ſed fides docet. Et hæc ignorantia, inquit, quietat noſtrum intellectum. Quod ego itē verum puto. Et hæc de 2. arg.

Notabilis ſententia Caietani.

Ad confir. Ad confirmationē ex teſtimonio Pauli ad Rom.

A 9. vbi cum poſuiſſet querelas eorum, qui dicunt Deum quoſdam indurare, & aliorum miſereri, nec eſſe poſſibile, vt reſiſtamus diuinæ voluntati, quod nec ipſe Paulus negauit eſſe ita: ſed adducto exemplo de luto, & figulo oſtendit, eſſe iniuſtum nos propter iſtam cauſam Deum accuſare; eſt vna ſolutio D. Hieronymi in Epiſt. ad Edibiam, ſcilicet, quod Paulus per illa verba non concedit id, quod murmurator inferebat, ſcilicet, à voluntate diuina nos neceſſariò ad bonum, & ad malum impelli: ſed potius ex ipſa querela murmurantis colligit argumentum ad probandam arbitrij libertatem, iſto modo: Tu dicis Deum ſua voluntate inferre neceſſitatem hominibus, & tollere arbitrij libertatem, & ob iſtā cauſam accuſas Deum, & inſimulas iniquitatis. At, B inquit Paulus, ex his tuis verbis conuinco te habere arbitrij libertatem. Nam ſi non magis liber eſſes, quam eſt vas luteū, quod à figulo fingitur, & aliud ad honeſtos vſus, & aliud ad turpes deſtinat, non poſſes queri de tuo figulo, neque ipſum accuſare: vaſa enim huiuſmodi nunquam de ſuo figulo conqueruntur: ſed accuſas Deum, & contra ipſum impia verba dicis: ergo eo ipſo probas te habere arbitrij libertatem. Nam voces huiuſmodi tam audaces, & liberæ aduerſus Deum non poſſent proficiſci; niſi à magna libertate voluntatis. Eandem expoſitionem ſequitur D. Hierony. in Epiſt. ad Roma. c. 9. & D. Chryſoſtomus Hom. 42. ad populum Antioch. & Diuus Ambroſius in eandem Epiſtolam Pauli.

Reſpōſio D. Hiero. *D. Chry. D. Amb.*

C Secundo poteſt dici, quod cum Diuus Paulus dicit: O homo, tu quis es; non concedit murmuranti id, quod obiecerat: ſed quoniam ſiue ita eſſet, ſiue ſecus, erat impium quærere de Deo, & ab eo cauſam ſui conſilij petere curioſius, ad deprimendam huiuſmodi audaciam mentis ſuperbæ, & ad inducendas magis honeſtas, & ſobrias cogitationes, vſus eſt Diuus Paulus ea voce, O homo, tu quis es. Atque etiā eſt vſus illa ſimilitudine de figulo. Quaſi diceret, quamuis ità eſſet, vt obijcis homo impie, tamen non ob eam cauſam liceret tibi Deum in iudicium vocare, magis, quam licet vaſi teſtaceo, accuſare figulum, quandoquidem multo maius dominium habet Deus in te, quam habet figulus in luto: & tu es Deo per omnia multo magis ſubiectus, quā D ſit lutum figulo. Itaque ex illo luto diſce modeſtiam. Cui præcepto Pauli nos etiam conſentimus.

Ad 3. arg. Ad tertium argumentum reſpondetur negando maiorem, & ad probationem ex Geneſi dico, quod ſtellæ dicuntur tātum ſigna earum rerum, quarum ſunt cauſæ, ſcilicet, tempeſtatum, fulgurum, morborum, &c. Actionum verò contingentium, quæ pendent ex libero arbitrio, ſicut non ſunt cauſæ; ità nec ſigna. Vnde D. Auguſt. lib. 2. de Gen. ad literam exponens illum locum dicit, quod non appellat ſigna ea quæ obſeruare vanitatis eſt, ſed ea, quæ ſunt vtilia, huiuſque vſibus vitæ neceſſaria, & quæ vel nautæ obſeruant in nauigando, vel agricolæ in ſerendo, aut alij homines in prauidendis aeris qualitatibus. Idem etiam affirmat D. Baſilius Homil. 2. de Opere ſex dierum, & Theodoret. in quæſtio. ſeE lectis in Geneſim. Ad confirmationem reſpondetur, quòd Aſtrologi maxima ex parte decipiuntur in ſuis iudicijs Et ſi quando vera prædicunt, id eſt, vel caſu, vel dæmonis tacito inſtinctu, vt autor eſt D. Auguſt. in lib. confeſ. & lib. 2. ſuper Geneſim ad literam. Et hæc dicta ſufficiant de ſecundo errore à D. Tho. relato in iſto articulo. Cuius falſitatem ità latè placuit explicare. Quoniam res eſt difficillima, & de qua iterum agendi nobis locus, aut occaſio non quam occurret.

D. Auguſ. *D. Baſil.* *D. Theod.*

De tertio errore eorum, qui dicunt, orationes eſſe vtiles, & neceſſarias, vt propter illas Deus mutetur

3. Error dicentiū oratur

Orationes vtiles ad mutandũ Deũ ab eo quod decreuerat

tur ab eo, quod ſemel voluit, conferatque nobis ea, quę alioqui non dare decreuerat; non eſt quid dicamus, niſi, quòd, cùm certum ſit de fide Deum omnino eſſe immutabilem, quod etiam rationibus naturalibus demonſtrat D. Tho. p. p. q. 9. ar. 1. fieri non poterit, vt ad Deum mutandum orationes ſint vtiles, conuenientes. Sed cum in ſacris literis plura ſint teſtimonia, quæ orationem valde commendãt,

Oratio ualde commendatur

quale eſt illud Luc. 21. Vigilate omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia, quæ futura ſunt; & Matth. 13. Videte, vigilate, & orate; quia neſcitis, qua hora tempus ſit. Eccleſiaſt. 8. non impediaris orare ſemper. Paulus etiam in ſuis epiſtolis ſæpè idem non ſolum conſulit, verum etiam præcipit. non erit ab re inueſtigare in præſenti, quod nam ſit commodum, & vtilitas, quod poteſt fidelibus ex oratione accreſcere; atque etiam quis ſit modus, quo valet oratio ea vtentes iuuare. Nam vtrumque horum propriè pertinet ad materiam huius articuli.

Vtilitas orationis declaratur.

Et quidem ad primum deuenientes, dico, vtilitatem & commodum orationis eſſe adeò manifeſtum, vt nullus illius naturam, atq; officium attento animo conſiderare valeat, qui nõ ſtatim ipſam non ſolum vno, verum etiam pluribus, & innumerabilibus modis, hominibus prodeſſe poſſe, non intelligat: mirum, ſcilicet, in modum adiuuans ipſos tam ad virtutum, quam cuiuſcunque perfectionis conſequutionem, & incrementum. Propter quod dicebat D. Iacobus in ſua Canoni. c. vlt. Triſtatur aliquis veſtrũ? oret æquo animo, & pſallat. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum vngentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus; & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Confitemini ergo alterutrum peccata veſtra: & orate pro inuicem, vt ſaluemini. Multum enim valet deprecatio iuſti aſſidua. Quibus verbis, vt videtis, omnium bonorum cumulum tribuit Apoſtolus orationi. Sed, vt hæc clariora fiant, magiſque moueantur homines ad vſum & exercitum orationis, aliqua illius cõmoda, & beneficia in particulari referre placet. Quorum omnium primum, & veluti aliorũ fundamentum eſt quod per ipſam diſponuntur homines ad gratiæ conſequutionem. Et meritò quidem. Nam cum munus orationis ſit pręſentẽ hominem

Oratio eſt diſpoſitio ad gratiam

Deo facere, omniaque illius vulnera tanquam vero medico manifeſtare, & petere remedium, ad illudque conſequendum omnia iura, & titulos, quibus ad id aſtringi videtur, allegare, quæ ſunt, inter alia, merita Chriſti Domini, & miſericordia ipſius Dei: nulla ratione fieri poteſt, vt non ſit conuenientiſſima inter diſpoſitiones, quæ ex parte noſtra ad impetrãdam gratiam noſtri creatoris reperiri valent. Quare ſoli ipſi inter alias virtutes tribuit Diu. Auguſt. hanc dignitatem gratiæ conſequendæ, dicens: Nullus ad veram ſalutem venit, niſi vocatus à Deo, & nullus vocatus, ſicut oportet operatur, niſi ab eodem adiutus, & nullus adiutorium recipit, niſi qui oratione illud impetrat à Deo. Eſt ergo oratio diſpoſitio ad ueram ſalutem conſequendam. Non

D. Aug.

latebat D. Auguſt. omnia opera uirtutum in charitate facta ad gratiæ cõſequutione & deſeruire, ſicut & orationem. Cæterum, vt oſtenderet illi, cuius proprium munus eſt gratiam petere, tanquam proprium & adæquatum præmium correſpondere ipſius cõſequutionem, dixit, quod nullũ adiutorium recipit, niſi qui oratione illud impetrat à Deo. Qd & etiam ſignificare voluiſſe videtur Chriſtus apud Luc. cap. 11. quando dixit: Si vos, cum ſitis mali, ſcitis bona data dare filijs veſtris, quanto magis pater veſter cœleſtis dabit de cęlo ſpiritum bonum petentibus ſe? Peculiariter autem dixit, Patrem cœleſtem

A daturum ſpiritum bonum petentibus ſe: vt intelligeremus neceſſarium eſſe, vt oratio tanquam diſpoſitio ex parte noſtra præcederet ad boni ſpiritus receptionem. Eſt enim ratio medium, quo Deus hominibus beneficia in vniuerſum conferre decreuit, ſiue ſpiritualia illa ſint ſiue naturalia. Quare ſemper

Omnia bona conferuntur media oratione.

quod promittit bonum aliquod hominib. dare ſubintelligenda eſt conditio, modo ipſi illud petant. Qua non ſubſequuta, nec quod beneficium conferatur, erit neceſſe. Eſtque hoc adeò verum, vt notat Origenes ſuper ca. 4. Ioan. quod promittit Deus

Origenes.

filio ſuo homini daturum ſe ei gentes, modo eius oratio præcedat. Et ſic dicit in Pſal. 2. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Si ergo, vt Deus filio ſuo

B ea, quæ iure hęreditatis ſibi conuenire videbantur, conferat, orationis medium prærequirit, quantò magis eo opus erit nobis ad recipiendam gratiam, & cętera dona ſpiritualia, quæ ex ſola Dei beneuolentia, & liberalitate proficiſcuntur. Et ſic Chriſtus apud Ioan. c. 4. docens mulierem Samaritanam neceſſaria ad ſalutem, inter alia dixit ei: Si ſcires donũ Dei, & quis eſt, qui loquitur tecum, tu forſitan petijſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam, &c.

Oratio valet ad cognoſcendã noſtrã miſeriã & diuinam bonitatem.

Aliud commodum & vtilitas orationis eſt, quòd valet plurimum ad recogitandam noſtram miſeriã, cognoſcendam diuinam bonitatem. Quando enim oramus pro bonis adipiſcendis, vel malis remouendis, quod frequentiſſime fieri eſt neceſſarium; cognoſcimus quidem quod nullum bonum à nobis

C habere poſſumus, ipſumque omnis boni autorem Deum confitemur. Quare dicebat Hugo in lib. de Virtute orandi, in prin. Quo ſtudio quo affectu à nobis orandus ſit Deus, ex noſtra miſeria ſimul, & eius miſericordia, cõſiderare poſſumus, nam, quia, vt dicit D. Aug. pro eo, quod à nobis habere nõ poſ-

D. Augu.

ſumus, orare debemus & nulla opera, per quæ homo tendat & diſponatur ad gratiam conſequendã, ſiue mediate ſiue immediatè poteſt ſuis virib. efficere, ſine auxilio ſpeciali Dei, iuxta illud, quod dixit Chriſtus apud Ioan. c. 6. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater meus traxerit eum. Et alio in loco: Niſi ei datum fuerit à patre meo. (Venire autem in illis locis ſignificat omnem viam, atque progreſſum quem ad vitam conſequendam facimus) manifeſtè

D ſequitur, quòd ad hæc omnia bona obtinenda eſt valde vtilis, & neceſſaria oratio. Si homo in eo ſtatu, in quo à Deo primo cõditus fuit perſiſteret, quo iuſtitia originalis ſufficiens erat eleuare humanam mentem in Deum, conſeruareque ipſum in ſtatu bonis pleno, & malis ac miſerijs carente; forſan non adeo oratione opus eſſet. Cæterum poſtquam per peccatum non ſolum bona illa amiſit, ſed & in immenſum pelagus malorum incidit, comprehenditque eum maledictio antiquæ ſerpentis, cui dictum

Gen. c. 3.

fuit. Super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ, muto indiget auxilio, atque fauore, quem ſuis viribus conſequi nõ valet. Sicque nullum aliud remedium ei relinquitur, niſi pulſare ianuas diuinæ miſericordiæ, humiliſque ac

E ſuæ mendicitatis conſcius, petere à Deo eleemoſynam media oratione, ſicut & alij mendici facere ſolent. Nam ſicut paſſer recenter natus, alis, & plumis carens, omniq; ingenio, & arte deſtitutus, ad ſumendum cibum, nihil aliud facere poteſt, quam voces emittere, aereq; clamoribus implere, quibus parentum viſcera commoueat, vt ſibi neceſſaria ſuppeditent: ità etiam & homo, qui per peccatum omni pullo hirundinis, & quocunque alio paſſere pauperior exiſtit, nihil aliud facere poteſt, quam die & nocte ad Deum clamare, ipſumque orare, vt ſibi fauorem præbeat. Iuxta illud, quod dicit Rex Ezechia in ſuo cantico: Sicut pullus hirundinis ſic clamabo, meditabor

tabor vt columba. Plura alia commoda, & vtilitates orationis refert Alex. Alenſ. 4. p. q. 26. memb. 3. art. 1. Et D. Chryſ. in duabus homil. de orat. vide ibi.

Modusque oratio iuuat ea vtentibus.

Reſtat modo agere de ſecundo quod declarandum propoſuimus, nempe, quis nam ſit modus, quo valet oratio ea vtentes iuuare. D. Thom. in iſto art. affirmat, quòd oratio prodeſt hominibus, non quidem immutando diuinam diſpoſitionem: nam hoc eſt impoſſibile, ſed impetrando à Deo; quod ipſe per orationes ſanctorum adimplendum eſſe diſpoſuit. Multa enim diſpoſuit Deus facere media oratione, ſicut etiam medijs alijs cauſis ſecundis.

Argum.

Et ſi quis contra hoc argumentetur: Illa, quæ ex diuina diſpoſitione ſunt media ad aliquos effectus producendos, attingunt ipſos, vel mediatè, vel immediatè: ſed oratio nullo ex his modis poteſt attingere aliquem effectum: ergo nõ eſt diſpoſita à Deo tanquam medium ad aliquid efficiendum. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur. Et primò, quòd oratio non attingat effectus naturales, eſt res manifeſta: Nam illa proueniunt ex aptatione cauſarum naturalium. Quod autem nec etiam attingat effectus ſupernaturales, patet: Nam illi producuntur à ſolo Deo & nulli alij effectus ſunt, qui media oratione effici poſſint.

De fide eſt quod Deus media oratione multa facit.

Hoc tamen non obſtante, dico, de fide tenẽdum eſſe, quòd plures res Deus efficere decreuit media oratione ad ſe fuſa. Itaque oratio ex diuina diſpoſitione eſt medium neceſſarium ad aliquos effectus producendos, vt Diuus Thom. dicit in iſto articulo. Et probatur: Deus in ſacris literis plura feciſſe dicitur oratione prouocatus, quæ alioqui non erat facturus: ergo ea fuit mediũ talium effectuum producendi. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur ex 3. Reg. cap. 3. Vbi dixit Dominus Salomoni: Quia poſtulaſti tibi Sapientiam, ad diſcernendum iudicium, Ecce dedi tibi cor ſapiens, & intelligens: in tantum, vt nullus ante te ſimilis tibi fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit. Et Daniel ca. 9. poſt longam orationem, quam eo in loco ad Deum fudit, ſubdit ſtatim: Ad huc me loquente in oratione mea, ecce vir Gabriel, quem videram in viſione à principio, citò volans tetigit me in tempore ſacrificij Veſpertini, & docuit me, & loquutus eſt mihi, dixitque: Daniel nunc egreſſus ſum, vt docerem te, & intelligeres, ab exordio precum tuarum egreſſus eſt ſermo, &c. Eſaiæ etiam cap. 38. dicitur Deus Ezechiæ propter ſuam orationem vitæ tempus produxiſſe, & Ionæ. 3. Niniuitis proptereandem cauſam impunitatem conceſſiſſe. Item multa in diuinis literis pollicetur Deus ſe facturum orationis gratia; ergo oratio ex diuina inſtitutione eſt medium neceſſarium ad multarum rerum conſequutionem. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur Matth. 6. dicit Chriſtus. Petite, & accipietis, pulſate, & aperietur vobis. Et rurſus: omnis, qui petit accipit, & qui quærit inuenit. Et ca. 17. hoc genus dęmoniorum non eijcitur, niſi in oratione, & ieiunio. Iacobus in ſua Cano. c. 5. dicit: Triſtatur quis in vobis, oret æquo animo. Et rurſus: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros, & oratio fidei ſaluabit infirmum. Et rurſus: Orate pro inuicem, vt ſaluemini, ergo oratio eſt medium ad morbos pellẽdos, & vitam conſequendam. Propter quod dicebat D. Auguſt. lib. 15. de Trinit. c. 14. & lib. 5. de Ciuit. c. 10. Preces valent ad ea impetranda, quæ ſe precantibus conceſſurum eſſe pręſciuit Deus.

Ad arg.

Et ad argumentum in contrarium factum reſpondetur, notando. quod orationis duplex poteſt eſſe effectus. Vnus, qui naturaliter ex ipſa oratione, & ex aſſiduo vſu illius ſequitur. Qualis eſt eleuatio mentis in Deum, ſubmiſſio animi, & decens compoſitio ipſius orantis. Et iſti effectus verè attinguntur ab oratione tanquam à cauſa phyſica. Alij effectus ſunt; qui procedunt ab oratione, quatenus eſt petitio. Quales ſunt bona temporalia, & auxilium gratiæ, quæ petendo obtinet à Deo. Et reſpectu horum oratio non eſt cauſa phyſica, ſed tantum moralis, ſcilicet, meritoria, vel impetratoria. Quare ad formam argumenti reſpondeo, negando minorem. Et ad probationem dico, orationem quoſdam effectus attingere phyſicè, & quoſdam moraliter, ad modum iam explicatum.

Inſtantia.

Et ſi quis adhuc inſtet; Si reſpectu bonorum temporaliũ, vel ſerenitatis, vel pluuiæ, oratio eſſet cauſa moralis; ſequeretur, quod ſemper iſta euenirent miraculoſe? conſequens autem eſt abſurdum: nam non eſt vero ſimile quod Eccleſia, vel qui talia bona poſtulant, ſemper petant miracula fieri: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelam: Si oratio non eſt phyſica cauſa iſtorum; ſed tantum impetratoria: ergo illa ſecundum curſum naturæ non erant fienda; atque ex conſequenti ſunt miraculoſa: vel ſi ſecundum ordinem naturæ debebant euenire, nihil oratio impetrauit à Deo.

Solutio.

Reſpõdetur, quod quamuis huiuſmodi res vt pluuia, ſerenitas &c. vt plurimum proueniant naturaliter, fiunt tamen propter orationem. Nec iſta duo inter ſeſe pugnant. Nam, quia Deus ab æterno decreuit inducere hodie, verbi gratia, ſerenitatem, propter orationem Eccleſiæ, idcircò etiam ab æterno voluit adaptari hodie cauſas naturales, ex quibus naturali lege futura eſſet ſerenitas. Et ſic vtrumque eſt verum, & quod ſerenitas prouenit naturaliter, & quod prouenit propter orationem noſtram; ſiquidem illa oratio præmiſa à Deo fecit, vt naturalis illa cauſa adaptaretur. Vel ſecundo reſpondetur, quòd ſæpè dæmones Deo permittente impediunt curſum naturalem cauſarum. Cumque hodie ex ſtellarum conſtitutione futura eſſe ſerenitas, illi ſua vi applicando actiua paſſiuis, excitant ventos, nubilaque inducunt, & oratio tali tempore fuſa impetrat à Deo, vt nullus dæmonum naturalium cauſarum curſum impediat. Quo facto, effectus, qui poſteà ſequuntur, & proueniunt naturaliter, & ex oratione.

Stultitia Chriſtianorum.

Ex dictis infertur, quanta ſtultitia Chriſtiani agantur, qui in cæteris effectibus media natura, aut arte ſperatis conantur, vt mediæ adhibeantur cauſę, alioqui cenſent vanam eſſe expectationem: in orationum autem fructibus procurandis dormiunt, tanquam orationes inter cauſas non ſint, aut inter valde remotas ſint. Ex quo fit vt ſomniantes in cauſis, nihil recipiant in fructibus. Nam quemadmodum ſecundum ordinem diuinæ ſapientiæ, & prouidentiæ fuit diſpoſitum, vt multiplicarentur homines medio actu generationis, & triticum mediante ſemine, ac cultura, & domus mediante artifice; ità etiam fuit diſpoſitum, vt multorum ſalus, & multi alij effectus mediante oratione efficerentur, reliquoque diuino cultu. Et hæc eſt prima, & eſſentialis ratio orationis; quamuis etiam ſint & multæ aliæ acceſſoriæ, & ſecundariæ.

ARTICVLVS III.

Vtrùm oratio ſit actus religionis?

*AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd oratio non ſit actus religionis. Religio enim cum ſit pars iuſtitiæ eſt in voluntate ſicut in ſubiecto. Sed oratio pertinet ad partem intellectiuam, vt ex ſupradictis * patet: ergo oratio non videtur eſſe actus religionis, ſed doni intellectus, per quod mens aſcendit in Deum.*

Inf. ar. 15. cor. & 4. d. 15. q. 4. art. 1. q. 2. & ar. 5. q. 1. ad 2.

Art. 1. huius quæſt.

2. Præterea, Actus latriæ cadit ſub neceſſitate præcepti. Sed oratio non videtur cadere ſub neceſſitate

præcepti,

præcepti, ſed ex mera voluntate procedere: cum nihil aliud ſit quàm volitorum petitio: ergo oratio non videtur eſſe religionis actus.

3. Præterea, Ad religionem pertinere videtur, vt quis diuinæ naturæ cultum cæremoniamque afferant. Sed oratio non videtur aliquid Deo afferre: ſed magis aliquid obtinendum ab eo petere: ergo oratio non eſt religionis actus.

Sed Contra eſt, quod dicitur in Pſ. 140. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Vbi dicit gl. quod in huius figuram in veteri lege incenſum dicebatur offerri in odorem ſuauem domino. Sed hoc pertinet ad religionem: ergo oratio eſt religionis actus.

Quæſt. 21. ar. 2. & 4. *Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſuprà * dictū eſt, ad religionem propriè pertinet reuerentiam, & honorem Deo exhibere: & ideo omnia illa per quæ Deo reuerentia exhibetur, pertinent ad religionem. Per orationem autem homo Deo reuerentiam exhibet, inquantum, ſcilicet, ei ſe ſubijcit & profitetur orando ſe eo indigere ſicut authore ſuorum bonorum. Vnde manifeſtum eſt quòd oratio eſt propriè religionis actus.*

Art. 1. huius quæſt. ad 2. *Ad Primum ergo dicendum, quod voluntas mouet alias potentias animæ in ſuum finem, ſicut ſupra dictum * eſt. Et ideo religio quæ eſt in voluntate, ordinat actus aliorum potentiarum ad Dei reuerentiam. Inter alias autem potentias animæ intellectus altior eſt, & voluntati propinquior. Et ideo poſt deuotionem quæ pertinet ad ipſam voluntatem, oratio quæ pertinet ad partem intellectiuam eſt præcipua inter actus religionis per quam religio intellectum hominis mouet in Deum.*

Ad ſecundum dicendum, quòd non ſolum petere quæ deſideramus, ſed etiam rectè aliquid deſiderare ſub præcepto cadit. Sed deſiderare quidem cadit, ſub præcepto charitatis, petere autem ſub præcepto religionis: Quod quidem præceptum ponitur Matth. 7. vbi dicitur: Petite & accipietis.

Art. 1. huius quæſt. arg. 1. *Ad tertium dicendum, quòd orando tradit homo mentem ſuam Deo, quam ei per reuerentiam ſubijcit, & quodammodo præſentat, vt patet ex autoritate * Dionyſij prius inducta. Et ideo ſicut mens humana præeminet exterioribus, & corporalibus membris, vel exterioribus rebus, quæ ad Dei ſeruitium applicātur, ita etiam oratio præeminet alijs actibus religionis.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmatiua, & probatur in argumento, ſed contra teſtimonio gloſſæ ſuper Pſ. 140. in illa verba, Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo; dicentis, quòd in veteri lege in figuram orationis incenſus dicebatur offerri in odorem ſuauitatis: ſed oblatio incenſus pertinebat ad religionem: ergo & oratio eſt religionis actus. Et in corpore articuli, hac ratione. Ad religionem propriè pertinent, reuerentiam, & honorem Deo exhibere. ergo omnia illa ad religionem ſpectant, per quæ Deo honor, & reuerentia exhibetur: Talis autem eſt oratio, qua homo ſubijcit ſe Deo, profiteturque orando ſe eo indigere, ſicut autore ſuorum bonorum: ergo oratio eſt actus religionis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo intelligentia huius articuli notandū eſt cum Caietano in præſenti; quòd in oratione, ſeu pe-

A titione, tria poſſumus conſiderare, ſcilicet, rem petitam, petitionem, & ipſum petentem. Si conſideremus rem petitum, ſic oratione nihil damus Deo, ſed magis ab ipſo nobis aliquid dari poſtulamus. Si autem conſideremus petitionem, ſic orando impendimus Deo maximum honorem; cùm ipſe actus petendi ſit actus ſubiectionis & profeſſionis virtutis. Qui enim petit aliquid ab aliquo, eo ipſo profitetur, ſe illo indigere, ſubijcitque ſe in petendo. Ex quo fit, vt ſuperbi potius velint indigentiam tolerare, quam petendo aliquid ab aliqua perſona, humiliare ſe illi. Qui petit etiam profitetur petendo, in illo, à quo petit, eſſe potentiam ad ſe iuuandum: & miſericordiam ſimiliter ſeu iuſtitiam, aut prouidentiam, vnde ſperet exaudiri. Et propterea oratio, quantum ad petitionem ponitur actus religionis cuius eſt Deo honorem exhibere. Honoramus ergo Deum petendo, & tanto magis, quanto vel ex modo petendi, vel ex re petita profitemur ipſum eſſe ſuper omnia, Creatorem, Redemptorem, Prouiſorem, &c. Propterea que D. Tho. dicit in iſto articulo, orationem eſſe actum religionis. Tertium quod poteſt conſiderari in oratione, eſt ipſe petēs. Et quia homo petit, per mentem (eſt enim petitio actus intellectus, quæ eſt nobiliſſimum eorum, quæ ſunt in homine) fit, vt in oratione petendo ſubijciamus Deo nobiliſſimam partem noſtri, offeramuſque illi, & ſacrificemus mentem orando. Sicut & genuflectendo offerimus, & ſacrificamus genua, quibus vtimur ad honorem Deo exhibendum. Et ex hac etiam parte oratio eſt præſtantiſſimus inter actus religionis, vt docet D. Thom. in ſolutione ad tertium. Cuius verba ſunt quæ ſequuntur. Quia orando tradit homo mentem ſuam Deo, quam ei per reuerentiam ſubijcit, & quodammodo præſentat, vt dicit Diuus Dionyſius in libro de Diuinis nominibus. cap. tertio. Sicut mens humana præminet exterioribus, & corporalibus membris, vel exterioribus rebus, quæ ad Dei ſeruitium applicantur: ita etiam oratio præeminet alijs actibus religionis. — Tria conſiderātur in oratione. — Oratio præſtātiſſimus actus religionis.

B (section mark beside "tio, quantum ad petitionem")

C (section mark beside "ex hac etiam parte")

Nonnulli ſolent dubitare in præſenti, vtrum ea oratio, quæ ex aliquo timore proficiſcitur, ſit actus religionis. Verbi gratia, Nautæ timentes naufragium, orant Deum, magnaque ipſi munera promittunt. Dubium eſt, vtrum talis oratio ſit dicenda actus religionis. Et pro parte negatiua argumentor in hunc modum: Ea oratio non proficiſcitur ex pietate, qua orans vult honorem Deo exhibere: ergo non pertinet ad religionem. — Dubium. — Argum.

D (section mark beside "tunt. Dubium eſt")

Et confirmatur: ſi ego coactus neceſſitate peterem decem aureos mutuò, non, vt mutuanti honorem impendam, ſed, vt meæ conſulerem neceſſitati, talis actus diceretur cedere in honorem mutuantis: ergo nec ille, quo quis petit aliquid à Deo, non, vt ipſi honorem præſtet, ſed, vt ſuæ conſulat ſaluti, in honorem Dei cedere dicetur, atque ex conſequenti nec pertinere ad religionem. Propter hæc argumenta hæc ſententia aliqualem habet probabilitatem. Cæterum, meo iudicio, oppoſita eſt longe verior & probabilior, ſcilicet, quod orationes ad Deum fuſæ ſunt actus religionis, etiam ſi ex metu proficiſcantur. Probatur: Tales actus ex genere ſuo pertinent ad religionem, cum ſint proteſtatiui ex ſua natura excellentiæ, & virtutis exiſtentis in eo, cui fit oratio; nec timor adiunctus mutat conditionem ipſorum. Eſt enim hæreſis Lutheri dicere quòd timor mutat naturam operum, & ex bonis malas facit. Quia reprehendebat Lutherus concionatores, qui propter timorem inferni homines ad pœnitentiam inducere nitebantur, dicens, quod hac ratione efficiebant illos peiores. Vt latè oſtendimus in primo tomo, quæſtione 19. artic. quarto, — Cōfirma. — Sententia Authoris.

E (section mark beside "ge verior & probabilior")

ergo

ergo ſi oratio ſecluſo timore erat actus religio- **A**
nis,ſimiliter etiam erit exiſtente timore. Et loqui-
mur in præſenti de timore ſeruili. Nam de filiali,
qui conſiſtit potiſſimè in honore & reuerentia Ma-
ieſtatis diuinæ,oriturque ex cognitione excellentiæ
Dei, & ex ipſius dilectione, vt docet D. Thom. ſu-
pra, quæſtione 19. articulo 2. certum eſt, quod non
minuit, ſed potius auget religionem, illamque
perficit.

Sed, vt cognoſcatis, qua ratione timor ſeruilis,
qui eſt timor pœnæ,qualis frequenter eſt in illis:qui
in periculis conſtituti, ex timore orant Deum non
mutat naturam orationis, nec illam extrahit à ra-
tione religionis, aduertendum eſt,quod timor du-
pliciter poteſt dici ſeruilis. Vno modo ex parte
Timor dicitur ſeruilis dupliciter. ſubiecti;alio modo ex parte obiecti.Seruilis ex par **B**
te ſubiecti dicitur ille, quo homo extra charitatem
exiſtens timet pœnam, vt mala eſt, ſed non in ra-
tione ſummi mali: Timor autem ſeruilis ex parte
obiecti eſt illa,quo homo timet pœnã, vt ſummum
malum. Et dicitur ſeruilis ex parte obiecti tunc;
quia in iſto caſu ſeruilitas ingreditur ipſam ratio-
nem obiecti. Eſtque ſemper iſte timor malus, &
peccatum mortale. Nam cum obiectum formale
huius timoris ſit pœna in ratione ſummi mali,fit,vt
ſemper aduerſetur charitati,quæ ſolam culpam fu-
git,vt ſummum malum. At verò timor,qui tantum
eſt ſeruilis ex parte ſubiecti ſimpliciter, & abſolu-
tè eſt bonus, vtpote cuius obiectum,ſcilicet,malum
pœnæ,eſt bonum ſimpliciter: Quare ſicut eleemo-
ſyna, quam facit peccator, nullam malam circun- **C**
ſtantiam ei apponẽs,dicitur bona ſimpliciter, quam
uis ipſe operans ſit malus, ſic etiam eſt dicendum
de timore ſeruili ex parte ſubiecti, quod eſt bonus,
quamuis ipſe operans ſi in peccato.Et de iſto timo-
re ſeruili ex parte ſubiecti, loquuntur Sancti atque
Concilia,quãdo diffiniunt illum eſſe bonum.Quod
eſt de fide tenendum; vt conſtat ex determinatio-
ne facta à Leone Decimo, contra quoſdam articu-
los Lutheri,& ex Concil. Triden. Seſſ.6. canon. 8.
Vbi dicitur: Si quis dixerit, Gehennæ metum,per
quem ad miſericordiam Dei de peccatis dolendo,
confugimus, vel à peccando abſtinemus peccatum
eſſe,aut peccatores peiores facere,anathema ſit. Et
in cap.6. eiuſdem ſeſſio. etiam habetur, quod hoc
timore homines vtiliter concutiuntur. Quod ip- **D**
ſum probatur teſtimonijs ſacræ Scripturæ. Nam
Pſal.118. dicit propheta: Confige timore tuo car-
nes meas. Et Pſalm.110. Initium Sapientię timor
Domini. Quę verba dicunt Doctores intelligenda
eſſe de timore initiali, ex filiali, & ſeruili compoſi-
to. Et Pſalm. ſecundo. Seruite Domino in timore.
Ex quo factum fuit,vt Ioannes Baptiſta apud Mar-
th. cap. 3.& Chriſtus Dominus apud eundem cap.
10 & 13. niſi ſciuerint homines adducere ad pœni-
tentiam ex timore pœnæ. Quod non facerent, ni-
ſi talis timor fuiſſet bonus. Cum ergo timor pœnę
ex ſe bonus ſit,vt conſtat, fit, vt oratio, quę ex tali
timore procedit,à vera ratione religonis, propter
iſtam pręciſam cauſam extrahi non poſſit. Atque
adeò,qui ex timore orat,non minus dicitur quan- **E**
tum ad ſubſtantiam,actum religionis elicere,quam
qui orat ſine illo.

Ad arg. Et ad argumentum in contrarium factum reſpon
detur,negando antecedens.Nam,quia oratio ex na
tura ſua eſt actus ſubiectionis,& profeſſionis virtu
tis in eo,cui fit(qui enim petit aliquid ab aliquo,eo
ipſo profitetur, ſe illo indigere, ſubijcitque ſe illi,
vt paulò antea dicebam)non poteſt fieri,vt non pro
ficiſcatur ex pietate,qua orans velit honorem Deo
exhibere, eſto, ad faciendam orationem ex metu,
& timore pęnæ,qui malus non eſt,moueatur.Et ſic,
adhuc metu exiſtente, oratio erit actus religionis.

Ad confirmationem ſimiliter reſpondeo, negan- **Ad confirmationem.**
do antecedens.Quando enim quis neceſſitate coa-
ctus pecunias petit mutuò, non vt mutuanti hono-
rem impendat,ſed,vt,ſuæ neceſſitati cõſulat,adhuc
ille actus ex natura ſua eſt inductiuus honoris,cum
ſit proteſtatiuus potentiæ ad ſe iuuandum,& virtu-
tis,vnde ſperet exaudiri. Nec finis ille appoſitus,
propriæ neceſſitati ſubueniendi,mutat naturam ip-
ſius,cum non ſit malus,ſed bonus.Et idem contin-
git in oratione ex metu facta.Eo vel maximè,quod
vt conſtat ex D.Thom.1.2.quæſt. 1. art.3. in opera-
tionibus humanis duplex poteſt eſſe finis: vnus ope
ris;alter operantis.Ille dicitur finis operis,ad quem
opus ipſum ex natura ſua ordinatur. Ille autem di-
citur finis operantis, in quem ab ipſo operante di-
rigitur. Vt verbi gratia: In eleemoſynæ largitione
finis operis eſt,ſubleuare pauperis miſeriã,ad quod
ex natura ſua eleemoſyna ordinatur, eſtque obie-
ctum iſtud,à quo id opus primam ſuam ſpeciem ſor
titur. Finis autem operãtis,poteſt eſſe, vel charitas,
vel libido,vel vana gloria; prout ab ipſo operante
fuerit intentus. Cum ergo finis orationis ſit hono-
rem Deo impendere,petendo,vt in principio huius
articuli dictum eſt; eſtò ex metu operantis ordine-
tur ad ſubueniendum propriæ neceſſitati, eam bo-
nitatem,quam ex proprio fine habet,non amittet:
Et ſic adhuc erit actus religionis.

Circa ſolutionem ad ſecundum argumentum, **Dubiũ circa ſolutionem ad 2. argumen.**
vbi dicit D. Thom. quod ſicut deſiderare cadit ſub
præcepto charitatis; ita etiam petere ſub præcepto
religionis, eſt difficultas, vtrũ oratio cadat ſub præ
cepto? Quod eſt quærere; vtrùm ſit præceptum de **D. Thom. Vtrum ſit præceptum de oratione.**
facienda oratione,an tantum conſilium. Nonnulli
affirmant,orationem non cadere ſub præcepto,niſi
tantum ex ſuppoſitione Tunc,ſcilicet,quando res,
quæ deſideratur cadit ſub præcepto;nec aliter, quã
media oratione poteſt obtineri. Sed, vt breuiter
quid in hac re dicendum ſit, explicem, aduerten-
dum eſt, quod de oratione poſſumus loqui duplici
ter. Vno modo in genere interrogando, an ſit ne-
ceſſarium ad ſalutem Deum colere, media oratio-
ne. Alio modo in particulari, & in ſpecie, quæren-
do de oratione priuata,vel publica, vocali,vel men
tali, vtrum illa cadat ſub præcepto.

Quo ſuppoſito ſit prima concluſio:Oratio in ge- **1. Conclu.**
nere, & in communi cadit ſub præcepto naturali,
& diuino. Et eſt dicere; quod ratio naturalis di-
ctat Deo eſſe exhibendum cultum orationis. Pro-
batur: Ratio naturalis dictat Deum eſſe colẽdum:
ob id enim virtus religionis naturalis eſt,atque ne-
ceſſaria: ſed præſtantiſſimus cultus, qui Deo poteſt
exhiberi eſt cultus orationis:ergo hic cadit ſub præ
cepto naturali,& diuino.Conſequentia cum maio-
ri eſt nota,& minor probatur:In ratione re ipſa pro
firemur Deum eſſe principium,& fontem omnium
bonorum noſque ab ipſo totaliter pendere; ex quo
maximus honor Deo reſultat: ergo hæc eſt præſtan
tiſſimus cultus,maximeque gratus, qui Deo poteſt
exhiberi.Quod & ſignificare voluiſſe videtur Chri
ſtus, apud Ioannem capit.16. quando dixit: Vſque
modo non petiſtis quidquam in nomine meo, pe-
tite,& accipietis,&c.Quaſi diceret,vſque modò mi
hi hanc gloriam, quæ Deo maximè grata eſt, non
dediſtis, &c.

Secunda concluſio; Oratio publica, quæ certis **2. Conclu.**
locis,& temporibus,& à certis perſonis fit,inducta
eſt iure humano, ſanctiſſimè tamen,& decentiſſi-
mè. Hæc concluſio ſtatuitur contra aliquos hære-
ticos,qui ideò orationes ab Eccleſia inſtitutas irri-
debant,quia de illis nullum extat teſtimonium in ſa
cris literis.Sed probatur manifeſte.Lex naturæ di-
ctat orationem in communi eſſe faciendam, vt dixi
mus in prima concluſione; nec docet modum quo
ipſa

ipſa oratio fieri debeat: ergo ad Eccleſiam pertinet huius rei facere determinationem. Atque ex conſequenti orationes publicæ, quæ certis locis & temporibus fiunt, ſanctiſſimè, & decentiſſimæ ſunt ab Eccleſia inſtitutæ. Probo conſequentiam: Quando lex naturæ aliquid indeterminatè præcipit, ad humanam poteſtatem, ſeu ad Eccleſiam ſpectat, illud determinare; & hæc eſt vna ex præſtantiſſimis ratio nibus, quæ demonſtrant, & vtile & neceſſarium eſſe vltra legem naturalem condere leges humanas, vt eſt videre apud D. Thom. 1.2. quæſtio. 95. art. 1. ſed lex naturæ indeterminatè præcipit, vt Deum eo honore afficiamus, qui conſiſtit in orationibus: ergo ad Eccleſiam ſpectat determinare loca & tempora, quibus communes orationes fiant; atque ex conſequenti, id decentiſſimè, & conuenientiſſime eſt determinatum. Quòd autem ſimiliter fuerit conueniens, quòd certi homines ſint determinati ad orationes faciendas ſic oſtendo: Ob id in republica eſt conueniens, & neceſſarium, quòd certi homines certis, & determinatis officijs adhibeantur, vt quod alij ſint agricolæ, alij ſutores, alij exerceant rem militarem; quia ipſa officia ſunt vtilia, & conducentia reipublicæ: ſed multo magis vtile, & conducẽs eſt, quod Deus precibus, & orationibus colatur: ergo etiam eſt magis vtile, & conducens, quod munus laudandi, & deprecandi Deum certis hominibus, & perſonis delegetur; qui id ſtatuto tempore faciant. Hæc ratio eſt euidens, & quæ nullam patitur calumniam.

3. Conclu. Tertia concluſio: Oratio priuata, hoc eſt quod vnuſquiſque priuatim oret, etiam cadit ſub præcepto diuino. Hanc concluſionem tenent communiter omnes Theologi cum D. Thom. hic ad ſecundum. Alexander Alenſ. 4. par. quæſt. 26. membr. 3. Palud. in 4. diſtinct. 15. quæſt. 5. D. Bonauen. atque Durandus, eadem diſtinctione, & Syluester verbo. oratio. §. 8. Et probatur primo, ex illo Matth. 7. Petite & accipietis. Lucæ. 18. Oportet orare ſemper, & non deficere. Quod verbum neceſſitatis eſt, vt dicit D. Chryſoſtomus. Matthæi etiam 18. dicit Chriſtus. Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem. Quo in loco dicit D. Hieronymus; In tentationem intrat, qui orare negligit. Et Matth. ca. 5. Orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos. Ex quo loco ſic colligo argumentum: Si pro inimicis tenemur orare: ergo & pro nobis. Atque ex conſequenti oratio priuata eſt in præcepto. D. Auguſtinus in lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, dicit: Nullum credimus ad ſalutem peruenire, niſi Deo auxilianre, & nullum, niſi orantem auxilium ſibi promereri. Et D. Chryſoſtomus ſuper. 5. cap. Matthæi, dicit: Pro ſe orare neceſſitatis eſt, pro altero autem charitatis. Tandem ratione ſic argumentor: Vnuſquiſque tenetur efficaciter deſiderare bona ſpiritualia: ergo & illa petere ab eo, qui ſolus poteſt ea dare, promittitque ſe illa daturum petentibus, iuxta illud Ioannis capit. 16. Vſque modo non petiſtis quidquam in nomine meo. Petite, & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum. Et confirmatur: Homo ægrotus ex charitate tenetur corporis medicinam à medico petere: ergo & à fortiori tenebitur auxilia gratiæ petere à Deo, quibus animæ vitijs medeatur. Probo conſequentiam: Nam multò magis tenetur quiſque animæ incolumitati conſulere, quam corpori. Et auxilium gratiæ non minus neceſſarium eſt ad curanda vitia, quam medicina ad curandum corpus.

D. Hiero.

D. Aug.

D. Chry.

Dubiũ de tẽpore pro quo oratio obligat. Sed quoniam hoc præceptum de oratione facienda eſt affirmatiuum, atque ex conſequenti obligat ſemper, ſed non pro ſemper; poteſt eſſe dubium, de tempore, pro quo illius obligatio vrgeat. Ad quod ex ſententia D. Thom. in 4. diſt. 15. q. 4. artic. 1. quæſtiun. 3. dico plures eſſe caſus, in quibus homines ex charitate tenentur pro ſe & pro alijs orare. Primus eſt, quando homo in graui aliquo periculo corporis, vel animæ eſt conſtitutus. Vt quando, v. g. graui aliqua tentatione vexatur. Et ratio eſt: Quia huiuſmodi graues tentationes, vix, aut nunquam vitari poſſunt ſine auxilio Dei, ad quod impetrandum oratio eſt neceſſaria, tanquam medium ad id ordinatum. Et propterea dicebat Chriſtus Matth. 26. Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Et ſubdit ſtatim rationem: Spiritus enim promptus eſt, caro autem infirma. Quaſi diceret. Ob id excuſſo ſomno vigilare vnà mecum in oratione opus eſt, vt imminens tentatio vos non apprehendat, neque abſorbeat. Quia quamuis animus veſter ſit bonus, & promptus ſpiritus, parataque voluntas ad præſtandam fidem dictis, agendumque & perferẽdum pro meo amore omnia, quæ promiſeratis; aduertere tamen debetis, hunc animum eſſe carni ad bonum omne tardæ & inualidæ coniunctum: atque adeò ipſius carnis infirmitatem merito deberet vos vobis reddere ſuſpectos, ſalutaremque timorẽ incutere, vt tanta iam imminente tentatione per orationem ad Deum confugiatis, ſine cuius ſpeciali auxilio tam validam pugnam haud dubie nequibitis ſuperare. Eſt ergo ex ſententia Chriſti Domini in grauibus tentationibus ad Deum confugiendũ, vt earum vincendarum ſpẽ habere poſſimus. Quod & ſancti ſuo exemplo fideles docuerunt. Nam Thobiæ capitulo tertio. Sara illa, quæ poſtea Thobiæ filio nupſit, cum ſui cauſa ſex viros à dæmone nomine Aſmodeo, occiſos videret, perrexit in ſuperius cubiculum domus ſuæ, & tribus diebus, & tribus noctibus non manducauit, neque bibit, ſed in oratione perſiſtens cum lachrymis deprecabatur Deum, vt ab iſto improperio liberaret eam. De Regina quoque Eſther dicitur, quod in periculo illo, quod genti Iudæorum à Naaman imminere videbat, ad preces confugit; Eſther. c. 14. Et Nehemias audita afflictione filiorum Iſrael ſtatim Deum orauit. Iudith quoque videns periculum gentis ſuæ, ingreſſa oratorium ſuum & induens ſe cilicio, poſuit cinerem ſuper caput ſuum, & proſternens ſe Domino clamabat dicens. Domine Deus patris mei, &c.

Primus caſus in quo obligat præceptum de orando.

Secũdus caſus in quo obligat oratio. Secundus caſus, in quo præcepti de orando obligatio inſtat, eſt ille, in quo homo tenetur ſed ad Deum conuertere, qui ex ſententia D. Tho. eſt primum inſtans rationis, & extremum vitæ tempus: atque etiam quando inſtat neceſſitas communicandi. Et ratio eſt: Quoniam iſta conuerſio propter ſuã difficultatem fieri non poteſt, ſine ſpeciali Dei auxilio, ad quod impetrandum eſt neceſſaria oratio. Alij qui dicunt huius præcepti obligationem inſtare in diebus feſtis; in quibus ex particulari Eccleſiæ præcepto tenentur homines rebus diuinis vacare, vt eſt videre apud Abulenſem ſuper 6. ca. Matth. q. 93. & apud Syluestrum loco citato, qui huius ſunt opinionis. Sed eorum ſententia eſt prudẽter intelligenda, ſcilicet, quod homo in his diebus non tenetur ex præcepto priuatas ipſe orationes facere, ſed ſolum publicis, ſcilicet; miſſæ intereſſe, ſuam intentionem, & attentionem miniſtris Eccleſiæ adiungendo. Quod cum fecerit, orare dicitur, & vere orat.

Tertius caſus in quo obligat oratio. Tertius caſus eſt, quando proximus in graui aliquo periculo, vel corporis, vel animæ verſatur. Sed tunc eſt diſtinguendum. Nam ſi periculum illud eſt publicum, pertinenſque ad rempublicam, nõ ſolum priuatim, ſed etiam publicè erit orandum. Si autem periculum eſt priuatum, & grauiſſimum; nec alia ratione commodè vitari poteſt; & eſt ſpes meam orationem profuturam, in particulari erit obligatio orandi pro illo ex charitate. Si verò periculum non eſt graue, vel priuato cõſilio poteſt vitari, nulla obligatio

ligatio

Prælati tenentur pro ſubditis.

ligatio erit orationem ad Deum pro illo fundendi. Prælati maiori vinculo obligantur in grauibus neceſſitatibus pro ſubditis orare, cum ſint velut parentes ipſorum. Quod & ſignificauit Paulus ad Epheſ. cap.3.quando dixit;Peto,ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis. Huiuſque rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt det vobis ſecundum diuitias gratiæ ſuæ &c. Et Chriſtus apud Ioan.cap.15.Non vos me elegiſtis,ſed ego elegi vos;& poſui vos,vt eatis, & fructum afferatis; & fructus veſter maneat: vt quodcunque petieritis patrem in nomine meo,det vobis. De hac re videndus eſt & D.Cyprianus lib.1.epiſtolarum, epiſtol.1. Similiter quando Eccleſia eſt in graui aliqua neceſſitate,tenentur Chriſtiani orare pro ea. Nam ſi quilibet pro quolibet,vt dictum eſt,tenetur,quantò magis pro tota Chriſtiana republica obligatus erit. Vnde Actorum 12.dicitur,quod vincto Petro in carcere,oratio fiebat ab Eccleſia pro eo; periculum enim capitis totius Eccleſiæ periculum erat cenſendum. Et D. Paulus ad Epheſ.6. Sumite galeam ſalutis, & gladium ſpiritus,quod eſt verbum Dei,per omnem orationem,& obſecrationem orantes omni tempore in ſpiritu, & in ipſo vigilantes in omni inſtantia, & obſecratione,pro omnibus ſanctis, & pro me, vt detur mihi ſermo in operatione oris mei.

Dubium.

Si quis autem quærat vtrum ſemper quod aliquis non orat pro proximo in graui aliquo periculo conſtituto, peccet mortaliter, dico, quòd,vt plurimum tantum eſt peccatum veniale. Et ratio eſt: Nam in neceſſitatibus ſpiritualibus ipſe poteſt ſibi eſſe præſidio: in corporalibus autem non ſatis liquet quem fructum mea oratio ſit habitura;& ſic rarò defectus orationis pro proximo eſt peccatū mortale. Vtrùm autem ſemper,cum præceptum de orando violatur, eius tranſgreſſio inducat nouam culpam? maiorem continet difficultatem. Et pro parte affirmatiua eſt argumentum: Præceptum de oratione facienda, eſt ſpeciale, vt diximus; ergo ſi violetur eius tranſgreſſio nouam culpam inducet. In contrarium tamen eſt: Nam ſi tranſgreſſio huius præcepti induceret nouam culpam,cum teneatur homo orare vrgente neceſſitate, ſequeretur,quod ſemper cum homo eſſet in magna aliqua tentatione, cui ſuccumberet,peccaret duplex peccatum;vnum contra præceptum prohibens tentationi conſentire, alterum contra præceptum de orando: hoc autem eſſe videtur abſurdum: ergo.

1. Dictum.

Pro explicatione huius difficultatis, dico primò. Qui vitam; qualis eſt hominis, tot periculis obnoxiam,totam,vel bonam partem illius ſine oratione traducit, quamuis per impoſſibile fingamus ipſum reliqua omnia præcepta diuina adimplere: eo tamē ipſo,quod non orat, peccat nouo, & mortali peccato. Hæc eſt ſententia D.Tho. in 4. diſtinct.15.q.4. art.1.& 3.par.q.39.art.5. Vbi dicit,poſt baptiſmum neceſſariam eſſe iugem orationem,ad hoc,vt in cęlum intremus. Et ratio eſt: Quia cum in baptizatis remaneat fumes peccati, quo interius ad peccandū prouocantur,neceſſaria eſt oratio aſſidua,vt ab ipſo poſſint liberari. Ita etiam videtur tenere D. Chryſoſtomus lib.1.de orando Deum,tomo 5. Vbi dicit, quod quiſquis non orat, aut aſſiduo colloquio habet orationem cum Deo,ille mortuus eſt, &c. Dixi autem notanter, licet per impoſſibile ille cætera mandata adimpleat; quia, moraliter loquendo, eſt planè impoſſibile, huiuſmodi hominem orationem negligentem in multa alia peccata non ruere; cùm ſit planè impoſſibile, quod per multum tempus viuat,quin graues tentationes occurrant,quas ſine oratione vincere non ſit potens.

2. Dictum.

Dico ſecundo, quod ſi alicui ſit notū ſe per diem in graue aliquod,vel corporis,vel animę periculum A caſurum,ſicut fuit notum Apoſtolis, quando dixit illis Chriſtus, Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem,& is negligat ſe orationis ſcuto contra tale periculum munire, quamuis tale periculum poſteà non ſequatur,eo ipſo quod neglexit orare, peccauit mortaliter. Et ratio eſt: Nam, vt ex dictis conſtat, eo tempore obligabat ſpeciale præceptum de oratione facienda,cuius violatio in re tam graui,ſine ſpeciali peccato mortali eſſe non potuit.

3. Dictum.

Dico tertiò, quod qui inſtante tentatione non orant,ſed ei ſuccumbunt,probabile eſt,quod nō peccant duplex peccatum, ſed vnum tantum. Et ratio eſt: Quia quod tali tempore teneantur orare, id nō eſt ex vi ſpecialis pręcepti,ſed ex vi eius,circa quod exurgit tentatio. Vt ſi,verbi gratia,inducor in adul- B terium ex tentatione, eodem præcepto,quo teneor vitare adulterium, teneor etiam adhibere omnia media ad id neceſſaria; inter quæ præcipuum eſt oratio. Quare in tali caſu tantum erit violatio vnius præcepti,atque ex conſequenti & vnicum peccatum. Et per hæc patet ſolutio ad argumentum factum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm ſolus Deus debeat orari.

C *AD Quartum ſic proceditur. Videtur,quòd ſolus Deus debeat orari. Oratio enim eſt actus religionis, vt dictum * eſt. Sed ſolus Deus eſt religione colendus: ergo ſolus Deus eſt orandus.* 4.d.15.q.4. ar.5.q.1. Et diſt.38.q.1. art.1.q.1. ad 2.

*2. Præterea, Fruſtra porrigitur oratio ad eum,qui orationem non cognoſcit. Sed ſolius Dei eſt orationem cognoſcere. Tum quia plerumq; oratio magis agitur interiori actu, quem ſolus Deus cognoſcit, quàm voce, ſecundum illud quod Apoſtolus dicit. 1. ad Corinth.14. Orabo ſpiritu,orabo & mente. Tum etiam, quia vt Aug. dicit * in lib. de Cura pro mortuis agenda, Neſciunt mortui etiam ſancti quid agant viui etiā eorum filij: ergo oratio non eſt niſi Deo porrigenda.* Art.præc. Cap.13.15. & 16.1.4.

3. Præterea, Si aliquibus ſanctis orationem porri- D *gimus,non eſt niſi inquantum ſunt Deo coniuncti. Sed quidam in hoc mundo viuentes, vel in purgatorio etiā exiſtentes ſunt multum Deo coniuncti per gratiam. Ad eos autem non porrigitur oratio: ergo nec ad ſanctos qui ſunt in Paradiſo debemus orationē porrigere.*

Sed contra eſt,quod dicitur Iob 5 Voca ſi eſt qui,tibi reſpondeat, & ad aliquem ſanctorum conuertere.

Reſpondeo dicendum, quòd oratio porrigitur alicui dupliciter. Vno modo quaſi per ipſum implenda. Alio modo,ſicut per ipſum impetranda. Primo quidem modo,ſoli Deo orationem porrigimus:quia omnes orationes noſtræ ordinari debent ad gratiam, & gloriam conſequendam,quæ ſolus Deus dat ſecundum illud Pſal.83. Gratiam & gloriam dabit Dominus. E *Sed ſecundo modo orationem porrigamus ſanctis Angelis,& hominibus, non vt per eos Deus noſtras petitiones cognoſcat, ſed vt eorum precibus & meritis orationes noſtræ ſortiantur effectum. Et ideo dicitur Apocal.8 quòd aſcendit fumus incenſorum de orationibus ſanctorum de manu Angeli coram Deo. Et hoc etiam patet ex ipſo modo quo eccleſia vtitur in orando. Nam à ſancta Trinitate petimus, vt noſtri miſereatur: ab alijs autem ſanctis quibuſcunque petimus, vt orent pro nobis.*

Ad Primum ergo dicendum,quòd illi ſoli impen-

dimus orando religionis cultum, à quo quærimus obtinere quod oramus, qui in hoc proteſtamur eum bonorum noſtrorum authorem: non autem eis quos requirimus quaſi interpellatores noſtros apud Deum.

Ad ſecundum dicendum, quòd mortui ea quę in hoc mundo aguntur conſiderata eorum naturali conditione, non cognoſcunt, & pręcipuè interiores motus cordis. Sed beatis, vt Greg. dicit in 12. Mora. in verbo manifeſtatur illud: quod decet eos cognoſcere de eis, quę circa nos aguntur, etiam quantum ad interiores motus cordis. Maximè autem excellentiam eorum decet, vt cognoſcant petitiones ad eos factas, vel voce, vel corde. Et ideo petitiones quas ad eos dirigimus, Deo manifeſtante cognoſcunt.* (Lib. 12. c. 13. circa princ.)

Ad tertium dicendum, quòd illi qui ſunt in hoc mundo, aut in purgatorio, nondum fruuntur viſione verbi, vt poſſint cognoſcere ea quę nos cogitamus, vel dicimus. Et ideo eorum ſuffragia non imploramus orando, ſed à viuis petimus colloquendo.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod oratio poteſt alicui dupliciter porrigi, vno modo, quaſi per ipſum implenda; alio modo, quaſi per ipſum impetranda; reſpondet Diu. Tho. ad propoſitam difficultatem per duas propoſitiones. Prima concluſio: Soli Deo eſt porrigenda oratio, quaſi per ipſum implenda, Probatur: Omnes noſtræ orationes ordinantur ad gratiam, & gloriam conſequendam: ſed hanc ſolus Deus tribuit, iuxta illud Pſal. 83. Gratiam & gloriam dabit Dominus ergo ſoli Deo eſt porrigenda oratio, quaſi per ipſum implenda. Secunda concluſio: Angelis, & ſanctis hominibus poteſt porrigi oratio, quaſi per ipſos impetranda. Probatur; Tum ex modo, quo Eccleſia vtitur in orando quæ quidem à ſancta Trinitate petit, vt noſtri miſereatur, & ab alijs ſanctis, vt orent pro nobis, Tum etiam ex illo Apocaly. cap. 8. Aſcendit fumus incenſorum de orationibus ſanctorum de manu Angeli coram Deo, &c.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRima concluſio huius articuli inquantum dicit, Deum à nobis eſſe orandum, certa eſt, & extra controuerſiam poſita. Nam & Prophetæ orauerunt Deum, & Chriſtus Dominus non ſolum orauit, verum etiam nos orare docuit, & Eccleſia Chriſti ſponſa quotidie, & frequentiſſime Deum orat, huiuſmodique orationes ſanctas, & ſalutares eſſe determinat, Imo, vt ex ſupra dictis patet, naturalis ratio, quemcunque ſuperiorem, in cuius poteſtate eſt noſtris ſubuenire miſerijs, orandum eſſe, dictat. Et talis eſt Deus. Cæterum, quod ipſe ſolus ſit orandus, tanquam is, qui poteſt noſtram orationem implere, quod etiam in eadem concluſione affirmatur, aliqualem habet difficultatem: quam vt explicem argumentor in hunc modum: Bona temporalia rectè petuntur in oratione: ſed hæc poſſunt nobis ab Angelis, & ſanctis hominibus dari: ergo ipſi etiam poterunt orari, tanquam illi, per quos implenda eſt oratio, Conſequentia cum maiori eſt nota: & minor probatur: Bona temporalia pendent ex cauſis naturalibus; ergo poterunt illa ab angelis, & ſanctis hominibus fieri applicando actiua paſſiuis. (Argumentum cōtra prima concluſionem D. Thom.)

Pro ſolutione huius argumenti aduertendum eſt primò, quòd oratio poteſt eſſe duplex; vna ordinata, altera carens ordine. Illa dicitur ordinata, in qua id, quod petitur, vel eſt finis vltimus, ſcilicet, fęlicitas æterna, vel medium conducens ad talem finem conſequendum. Quæ oratio ideò fidelis dicitur, quia procedit à fide, & religione, cæteriſque virtutibus Chriſtianis. Illa dicitur oratio inordinata, in qua, quæ poſtulantur abſolutè petunt, & ſine ordine ad gloriam. Qualia multa petunt homines peccatores, & infideles. Et hæc oratio non eſt actus religionis, atque adeò nec agimus de illa in præſenti. Secundo eſt aduertendum, quod ſicut ſolus Deus eſt effector gratiæ & gloriæ: ita etiã ſolus Deus eſt, qui nouit, quæ bona temporalia ſint opportuna ſingulis hominibus ad gloriam conſequendam, & quæ impediant, Ex quo fit, vt ad ſolum Deum ſpectet ea bona temporalia hominibus dare, quæ ad finem vltimum ſint conducentia. Quibus poſitis ad argumentum reſpondeo, diſtinguendo maiorem. Nam, ſi in illa fit ſermo de bonis temporalibus, quatenus ſunt media ad finem conſequendum, verum eſt, q̃d rectè petuntur in oratione: Secus autem minime. Et tunc ad minorem dico, quod loquendo de bonis temporalibus, quatenus cadunt ſub oratione, hoc eſt, quatenus ſunt media ad fælicitatem obtinendã, nec ab angelis, nec à ſanctis hominibus dari poſsũt. Quia ſolus Deus eſt, qui nouit quæ bona temporalia conducant ad conſequutionem gloriæ, & quæ impediant. Atque adeò ſolus Deus eſt, qui orari poteſt, tanquam is, per quem implẽda eſt oratio, etiam quantum ad bona temporalia. (Oratio duplex.) (Ad arg.)

Sed ſuppoſito, quod ſolus Deus eſt orandus ad modum iam explicatum, dubium conſequens eſt, verùm oratio conuenienter ad ſingulas perſonas Trinitatis dirigi poſſit; Quod quæritur ſpecialiter propter Spiritum ſanctum, Nam de Patre & Filio nulla eſt dubitatio, quin ſint orandi, Et ratio dubitandi eſt; Nam, vt inquit Eraſmus, antiqui, & ſancti Doctores orationes ſuas non ſolebant ad Spiritum ſanctum dirigere, ſed ad Patrem & ad Filium. Quod & confirmari poteſt ex Diuo Hilario libro 12. de Trinit. in hunc modum dicente. Conſerua hanc, oro, fidei meæ religionem, vt quod in regenerationis meæ ſymbolo profeſſus ſum, ſemper obtineam, te patrem, & filium tuum vnà tecum adorem, & Spiritum ſanctum, qui ex te per vnigenitum tuum eſt, promerear. Quibus verbis, vt videtis, nonnullam inter Patrem & Filium ex vna parte, & Spiritum ſanctum ex alia videtur ponere differentiam, quantum ad adorationem; ſi quidem Patrem & Filium poſtulat adorare, & Spiritum ſanctum promereri. (Dubium.) (Ratio dubitandi.)

His tamen non obſtantibus dico, quod Spiritus ſanctus non minus, quam Pater & Filius orandus venit, Quod probatur primo ex ritu Eccleſiæ, quæ Spiritum ſanctum in litanijs immediatè orare conſueuit, ſicut & Patrem & Filium, dicens; Spiritus ſancte Deus, miſerere nobis, Idem etiam ex multis alijs orationibus in miſſis, quæ ab Eccleſia celebrantur, ad Spiritum ſanctum immediatè directis, conſtare poteſt, Et ratione ſic argumentor. Ideò oramus Patrem & Filium; quia omnia nobis bona largiuntur, ab ipſiſque immediatè dependent: ſed hoc etiam conuenit Spiritui ſancto, qui cum Patre & filio vnius eſt eſſentiæ, potentiæ, bonitatis, & miſericordiæ; ergo Spiritus ſanctus non minus eſt orandus, quam Pater & Filius. Eo, vel maximè, quod, vt dicunt Theologi opera Trinitatis ad extra ſunt indiuiſa. (Concluſio. Ad rōnem dubitãdi.)

Et ad rationem dubitandi dico, quod ſi veteres orationes ſuas ſolebant immediate dirigere ad Patrem, & Filium, & non ad Spiritum ſanctum, non ideò id faciebant, quia Spiritus ſanctus orandus nõ eſſet, ſicut aliæ perſonæ diuinæ; ſed vt proprietatem Spiritus ſancti attendentes, cõgruentiam quandam in orando ſeruandam, ſignificarent. Nam, quia Spiritus ſanctus ex vi ſuæ proceſſionis donum eſt Patris, & Filij, & congruit magis donum ab eius largi-

largitore petere, quam ab ipſomet dono; idcircò hanc conuenientiam ſeruantes à Patre & Filio donum ſibi elargiri petebant; & ipſum donum quod eſt Spiritus ſanctus promereri poſtulabant. Idque ſonant verba Hilarij. Cæterum nos ſcientes, quod non ſolum Pater, & Filius dant nobis Spiritum ſanctum, ſed etiam ipſemet Spiritus ſanctus dat ſeipſum nobis, tam in ſe, quam in ſuis donis, (ſiquidem hoc, quod eſt; Spiritum ſanctum dari nobis, eſt opus ad extra, quod neceſſe eſt eſſe commune omnibus tribus perſonis) idcircò veritatem ſequentes, pręfata congruentia dimiſſa, dicimus, quòd ſicut Spiritus ſanctus eſt adorandus cum Patre & Filio, ita etiam cum eiſdem eſt orandus.

Dubium.

Circa ſecundam concluſionem, in qua de modo quo angelis & ſanctis hominibus porrigi poſſit oratio, eſt ſermo, eſt difficultas, vtrùm ſanctos orare aliqua ratione ſit conueniens? Et quoniam ſancti in triplici ſunt differentia, quidam enim ſunt beati, alij viatores, & alij in purgatorio exiſtentes, de omnibus illis in particulari agere oportebit. Et quidem, quantum attinet ad ſanctos in cœlo exiſtentes, regnanteſque cum Chriſto, hæretici dicũt, eos nec orandos, nec honorandos eſſe. Huius hæreſis primus author dicitur eſſe Euſtachius quidam, qui damnatus fuit in concilio Gangrenſi, poſt hunc ſucceſſit in eodem errore Vigilantius Gallus Eccleſiæ Barchinonenſis presbyter. Contra quem ſcripſit Diuus Hieronymus. Et eundem poſt multos annos ſequuti ſunt Vualdenſis, Ioannes Vuicleph, Ioannes Hus, & noſtra hac tempeſtate Oecolampadius ſuper Eſaiam, atque Lutherus. Quam ſuam ſententiam probant primò: Nam cum Diuus Paulus, primo ad Timotheum cap. ſecundo dicat; Vnus eſt mediator noſter Chriſtus Ieſus, non poteſt fieri, vt ſancti vtiliter pro nobis intercedere poſſint. Alioqui noſtri mediatores plures erunt apud Deum, quod eſt contra Paulum.

De ſancti in cęlo exiſtentibus dubium.

2. Argum.

Item: Diuus Ioannes in prima ſua canoni. cap. 2. dicit. Aduocatum habemus apud Patrem Chriſtum Ieſum, qui propitiatur pro nobis. Si ergo ipſe pro nobis propitiatur, ſuperfluæ erunt aliorum ſanctorum preces, quas pro nobis ad Deum fundi poſtulamus.

3. Argum.

Tertiò: Sancti in cęlo exiſtentes, ac pro ſeipſis orantes non exaudiuntur à Deo: ergo nec ſi pro nobis orauerint exaudiendi erunt; atq; ex conſequenti non eſt cur preces ad illos fundamus. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur ex Apocalypſi. c. 6. Vbi introducuntur Martyres clamantes ad Deum, atque dicentes: Vſquequo Domine non iudicas, & vindicas ſanguinem noſtrum de ijs, qui habitant in terra. Conſtat autem eos non exaudiri, alioqui non conquererentur de Deo.

4. Argum.

Quartò: Beati ſunt extra ſtatum merendi, & demerendi: ergo nihil poterunt impetrare a Deo pro nobis, atque ex conſequenti non eſt cur ipſos oremus. Et confirmatur ex illo Ioannis capit. 16. Iterum veniam ad vos; & gaudebit cor veſtrum; & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis. Et in illo die nihil rogabitis me. Quibus verbis ſignificare videtur Chriſtus Apoſtolos, poſt adeptionem gloriæ, nihil petituros.

Confirmatio.

Vlt. argu.

Vltimò, ſoli Deo eſt exhibendus cultus latriæ, iuxta illud Pauli: Soli Deo honor, & gloria. Sed oratio eſt ſpecialis latriæ, vt communiter dicunt Doctores: ergo ſolus Deus orandus eſt, non homo, etiã ſi ſit beatus.

Concluſio.

His tamen non obſtantibus ſit concluſio de fide tenenda; quod ſancti in cęlo exiſtentes, ſiue homines, ſiue angeli ſint, honorandi ſunt, atque etiam orandi, non tanquam illi, per quos implenda eſt oratio, ſed tanquam illi per quos eſt impetrãda a Deo.

A Et quidem, quod ſancti ſint honorandi, patet manifeſtè ex Pſalmo centeſimo trigeſimo octauo. Vbi dicit Propheta. Nimis honorati ſunt amici tui Deus. Vocat autem eos amicos, qui Deum ſyncero quodam amore diligunt, quales ſunt exiſtentes in patria, quos eximijs honoribus afficiendos eſſe declarat. Chriſtus etiam apud Ioannem cap. duodecimo, dicit: ſi quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eum Pater meus, qui eſt in cęlis. Iuſtum ergo eſt, vt quos Deus Pater honorat in cęlis, eos honore afficiamus in terra. Eo vel maximè, quod honor ſanctis exhibitus quodammodo etiam exhibetur Deo, qui glorificatur in honore ſanctorum, iuxta illud Pſal. 67. Glorioſus Deus in ſanctis ſuis. Salomon quoque Eccleſiaſt. 44. hortatur nos ad B honorandos beatos, in hunc modum dicens: Laudemus viros glorioſus, & parentes noſtros in generatione ſua. Et poſtquam aliquas laudes Patrum veteris teſtamenti protulit, ſubdit ſtatim; Omnes iſti in generationibus gentis ſuæ gloriam adepti ſunt, & in diebus ſuis habentur in laudibus. Qui de illis nati ſunt reliquerunt nomen narrandi laudes eorum. Si ergo licet in cęlo exiſtentes laudibus proſequi, licebit etiam illis honorem impendere, cùm laus honoris cuiuſdam ſpecies ſit, & per verba laudatoria eam, quam de illo, quem laudamus, habemus exiſtimationem, teſtemur: & quemadmodum & per genuflexiones, & capitis denudationes, quam ad alium habemus, venerationem. Accedit ad hæc vniuerſalis Eccleſiæ authoritas, quæ dies feſtos in C venerationem ſanctorum quotannis celebrat, a totoque populo Chriſtiano celebrari præcipit, & ipſis templa dedicat. De templis extat canon Melchiadis Papæ relatus à Gratiano in Decretis. 2. quæſt. 1. cap. futura. Vbi Conſtantini Imperatoris laudes proſequitur, propterea, quòd ſanctis Apoſtolis Petro & Paulo, templum erexit. Et ſubdit rationem: Ab illo etenim tempore, & deinceps viri religioſi, non ſolum poſſeſſiones, & prædia ſua, ſed etiam ſeipſos Domino conſecrarunt, ædificantes baſilicas in ſuis fundis, in honorem ſanctorum. Quod etiam ſuper martyrum memorias miſſa diceretur ſtatuit Felix Papa, qui fuit à Diuo Petro vigeſimusquintus, in quadam ſua epiſtola in hunc modum dicens. Propterea in præfata conſtituimus ſynodo, vt ſuper D memorias martyrum miſſæ celebrarentur, ne illorum memoria, aut veneratio periret. Dies etiam feſtos agi in memoriam ſanctorum ſtatuit Vigilius Papa in epiſtola ad Eutherum, capit. quinto, dicens: Quoties ſanctorum Dei fuerit agenda feſtiuitas, ſingula capitula diebus apta ſubiungimus, quibus commemorationem eorum faciamus: quorum natalitia celebramus. Hæc omnia diffinita habentur in concilio Gangrenſi. canone decimotertio. Vbi dicitur: Si quis ſuperbiæ vſus affectu abominetur conuentus, qui per loca & baſilicas ſanctorum martyrum fiunt, & myſteria, quæ in eis celebrantur. & memorias ſanctorum martyrum condemnet, anathema ſit. Poteſt etiam id ipſum probari ratione naturali. Nam, ſi honor, vt dicit Ariſtot. in Ethic. eſt pręmium E virtutis, nec poteſt deferri, niſi viris ſtudioſis; ſtultum erit dicere, eos non eſſe honore afficiendos, quos diuina virtus in cęlum tulit. Præterquã quod nulla extitit gens iam barbara, quæ ſummum honorem illis viris, quos propter ſua egregia facta apud Deos viuere exiſtimabant, deferendum eſſe non dicerent. Et communis, & publicus conſenſus omnium gentium ſemper à ſapientibus eſt habitus pro natura.

Templa erigẽda in veneratione ſanctorum.

Oſtenſio iam, qualiter ſacris, atque rationi ſanctorum ſit conſona veneratio, ſupereſt modo oſtendere, licitum eſſe, ne dicam meritorium, eoſdem orare, ac illos pro nobis apud Deum interceſ-

Sancti ſunt orandi.

Digitized by Google

ſores adhibere, quod fuit ſecunda loco dictum in concluſione. Et quidem nobis catholicis, qui ſacrorũ conciliorum decretis ſummam, & indubitatam fidem adhibemus, facile erit huiuſmodi veritatẽ ex Eccleſiæ determinatione conuincere, cum ferè nullum ſit concilium, in quo illa determinata non habeatur. Cæterum, quoniam diſputatio ſolum inſtituitur contra hæreticos, qui concilia inuerecundè reijciunt, ex ſacris literis tantum, & ex manifeſtis rationibus propoſitam veritatem probare contendã. Ad quod adduco primò, quod in ſcriptura de angelis legitur, quod orant Deum, & intercedunt pro nobis, vt vota noſtra a Deo compleantur. Vt eſt videre apud Thobiam c. 12. Vbi angelus dixit, Quando orabas cũ lachrymis, & ſepeliebas mortuos, & eleemoſynam dabas, ego orationem tuam obtuli Domino. Nihil autem aliud eſt angelum orationem noſtram Deo offerre, quam ſupplicari illi, vt eam adimplere dignetur. Zachariæ etiam cap. 1. dicitur, angelum afflictioni populi Dei miſertum, ſic Dominum rogaſſe. Domine exercituũ vſquequo tu non miſereberis Hieruſalem, & vrbium Iuda, quibus tu iratus es? Et reſpondit, inquit textus, Dominus angelo, qui loquebatur verba bona, verba conſolatoria. Intercedunt ergo ſancti angeli pro nobis in cœlo, ſæpeque, vel in toto, vel in parte exaudiuntur. Onias ſimiliter ſummus Sacerdos Iudæorum, poſt mortem ſuam apparuit Iudæ Machabæo manus ſuas extendens, & orans pro omni populo Iudæorum. In qua viſione alius etiam apparuiſſet dicitur Oniæ ſocius, de quo ad Iudam Machabæũ Onias dixit: Hic eſt fratrum amator, & populi Iſrael, qui multum orat pro populo, & ſancta ciuitate. 2. Machab. cap. 15. Si ergo ſancti in limbo exiſtentes, nec Deo adhuc fruentes pro ſuis orabant, quanto libentius, cum iam Deo

Obiectio.

fruuntur, id facient. Eo vel maximè, quòd Deum pro alio orare eſt opus charitatis, quæ ex ſententia Pauli non excidit, ſed magis in patria perficitur. Et ſi quis dicat, ex his tantum colligi, quod ſancti pro nobis intercedunt, non autẽ quod nos ad ipſos orationes noſtras dirigere debeamus, ſi quidem illud facere poterunt ex charitate: nobis etiam non orantibus, dico verum eſſe, quod apertè ex dictis nõ oſten-

Reſponſio,

ditur, ſanctos a nobis eſſe orandos; ſed ipſos ad Deũ pro nobis intercedere. Ex hoc tamen manifeſtè colligitur, ipſos per nos eſſe orandos. Nam cum omnis ille poſſit conuenienter per nos orari, qui ſua ope aut precibus poteſt noſtra honeſta vota cõplere; & ſancti in cœlo exiſtentes ſint huiuſmodi, fit, vt poſſint etiam illi per nos orari. Pro hoc etiam facit illud Iob capit. quinto, Voca ergo aliquem, qui pro te reſpondeat, & ad aliquem ſanctorum te conuerte. Et Hieremiæ capit. decimoquinto, Si ſteterit Moyſes, & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum. Et Ezechielis decimo quarto, Si Noe, Iacob, & Daniel oraſſent pro eis non eos ſaluarent. Conſtat autem tunc ſanctos iſtos prophetas fuiſſe mortuos: atque adeò ſolitos eſſe ſanctos Deum pro nobis orare. Id ipſum ſimiliter probari poteſt ex Geneſeos capitulo 48. Vbi Iacob propinquus morti cum filio ſuo Ioſeph benediceret, in hunc modum dixit: Deus in cuius conſpectu ambulauerũt patres mei Abraham, & Iſaac, Deus, qui paſcit me ab adoleſcentia mea, vſque in præſentem diem. Angelus, qui eripuit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis, & inuocetur ſuper eos nomen meum. Nomina quoque patrum meorum Abraham, & Iſaac, & creſcant in multitudine ſuper terram. In quibus verbis illud eſt aduertendum, quod præcipit Iacob ſuper filios Ioſeph inuocari nomina patrum iam defunctorum. Quoniam & ſi mortui erant corpore, viuentes tamen coram Domino illos poterant iuuare. Non enim eſt Deus mortuorum, ſed viuorum, vt dixit Chriſtus apud Matthæ. capit. vigeſimoſecundo. Moyſes etiam Exod. 32. pro peccato populi, Deum orans ſic dixit: Quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper nequitia populis tui. Recordare Abraham, Iſaac, & Iſrael ſeruorum tuorum, &c. Et ſequitur infra: Placatuſque eſt Dominus, ne faceret malum, quod loquutus fuerat aduerſus populum ſuum. Eodem modo etiam orabat Azarias poſitus in fornace accenſa igne apud Daniel cap. 3. dicens: Ne quæſo tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne deſpicias teſtamentum tuum, neque auferas, miſericordiam tuam à nobis, propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iſrael ſanctum tuum: quibus loquutus es, pollicens, quod multiplicares ſemen eorum ſicut ſtellas cœli, & ſicut arenam, quæ eſt in litore maris. Si ergo Moyſi, atque Azariæ, & alijs patribus veteris teſtamenti licitum fuit orare Dominum per merita ſanctorum iam defunctorum, ſicque orantes fuerunt exauditi, vt ex ſacris literis cõſtat; nobis etiam erit licitum, atque adeò vtile idem facere. Atque ex conſequenti ſancti in cœlo exiſtentes non ſolum honorandi, verum etiam, vt pro nobis intercedant orandi erunt, vt diximus ex mente D. Thom. in propoſita concluſione. De hac re videndi ſunt Caſtro libro decimotertio, aduerſus hæreſes, verbo, ſancti, & Alexander Alenſ. quarta parte, quæſt. 26. memb. 3. art. 5. Qui propoſitæ veritatis hanc etiam congruentiam aſſignat: Quia ſicut diuinorum chariſmatum deſcenſus fit per ſanctos ad nos: ſic etiam eſt congruum, vt aſcenſus noſter, quo ad Deum mouemur, ſiue reducimur, fiat ipſis ſanctis quaſi mediatoribus, & aduocatis noſtris, dicente Diuo Dionyſio, quod poſtrema redeũt ad principium per media.

D. Dyoniſ.

Ad 1. arg.

Reſtat nunc reſpondere ad argumenta facta in principio dubitationis. Ad primum ex Paulo primæ ad Timoth. ſecundo, dico, quod Chriſtus poteſt dici vnicus mediator noſter, vno è duobus modis. Primus eſt; vt vnus, vel vnicus idem ſit, quod præcipuus. Et hac ratione, licet ſancti pro nobis intercedant, adhuc Chriſtus dicitur vnus mediator noſter; quia eius interceſſio longè præſtat aliorum ſanctorum interceſſioni. Alio modo, vt vnus idem ſit, quod ſolus, & ſecundum iſtam rationem ſolus Chriſtus dicitur mediator noſter, non quia ſancti non intercedant, ad modum iam explicatum; ſed, quia ipſe ſolus ex natura diuina, & humana compoſitus, verè mediat inter Deum, & hominem, integram atque perfectam faciens reconciliationem, iuxta illud Pauli ad Coloſſ. ſecundo. Cum mortui eſſetis in delictis, & præputio carnis veſtræ, conuiuificauit vos cum illo condonans vobis omnia delicta, & delens quod aduerſum nos erat chirographũ decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum de medio tulit, &c.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum ſimiliter reſpondetur, quod quamuis Chriſtus pro nobis intercedat, vt dicit Ioannes, non ideò alij interceſſores ſunt excludendi. Imò potiùs ex hoc ſequitur, alios ſanctos ſimiliter pro nobis intercedere volentes, in hoc ſe Chriſto capiti conformare. Nec orationes illorum ſunt ſuperfluæ, ſicut nec ſuperfluæ ſunt orationes, quas Eccleſia pro nobis, aut pro defunctis fundit, quia diſpoſuit Deus medijs illis plures effectus facere, vt diximus articulo præcedenti.

Ad 3. arg.

Ad tertium reſpondetur, negando antecedens. Et ad probationem ex Apocalypſi dico, falſum eſſe, qđ Martyres in ſuis votis non fuerint a Deo exauditi. Quin potius contrarium conſtat ex illo loco. Siquidem accipientibus illis ſingulis ſtolis albis, quæ coronam triumphi ſignificabant, quantum ad vindictam fuſi ſanguinis, quam poſtulabant, dictum eſt

ad

ad illos: Vt requieſcerent adhuc tempus modicum, donec complerentur conſerui eorum, & fratres eorum qui interficiendi erant, ſicut & illi. Quibus verbis tantum abeſt, vt petitio denegetur, quod continent apertam promiſſionem petita conſequendi. Et ſic vere fuerunt à Deo exauditi.

Ad 4. arg. Ad quartum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam quando nos dicimus, quod ſancti orantes exaudiuntur à Deo, noluimus ſignificare, quod exaudiátur ad cumulum ſuorum meritorum: quia hoc eſt impoſſibile, cum ſint extra ſtatum merendi. Sed quod volumus ſignificare, eſt, quod exaudiuntur: quia in via meruerunt, vt orantes pro nobis in patria exaudirentur. Et ſic, quod exaudiantur potius cedit illis in præmium præcedentium meritorum, quam in nouum meritum. Et ſi eos B eſſe extra ſtatum merendi, eſſet ſufficiens cauſa, vt pro nobis orantes, nobis prodeſſe non poſſent; pari etiam, ratione eſſet ſufficiens: vt illorum merita, vtilitatem nobis non afferrent. Et tamen videmus, quod Moyſes, & Azarias ac multi alij Deum orantes ſanctorũ merita illi offerebãt, vt ex dictis cõſtat.

Ad confirmationem. Ad confirmationem ex Ioanne cap. 16. vt reſpondeamus, aduertendum eſt, quod de illius interpretatione eſt varietas opinionum, tam circa tempus, de quo loquitur Chriſtus, quando dicit: Et in illo die nihil rogabitis me, quam circa verbum, rogabitis. Nam D. Chryſoſt. dicit, id teſtimonium eſſe intelligendum de tempore, quo miſſus eſt Spiritus ſanctus. Quaſi voluerit Chriſtus ſignificare, quod accepto Spiritu ſancto. Apoſtoli nihil eſſent ipſum rogaturi. C D. Auguſtinus interpretatur eundem locum de tempore gloriæ. Et quamuis vtrumque commode dici poſſit, adhuc tamen vrget, quod dicitur, Apoſtolos, in illo die nihil Chriſtum rogaturos. Et ſic dico, quod rogare latine, & eſt orare, & eſt interrogare. Et in teſtimonio adducto, rogabitis, idem eſt, quod interrogabitis. Quod & ex pluribus vulgaris codicibus, in quibus non rogabitis, ſed interrogabitis legitur, confirmari poteſt. Et ſecundum interpretationem Diui Auguſtini eſt ſenſus, quod in æterna beatitudine, quæ eſt vna dies continua, vbi beati in diuina eſſentia clarè vident, quæ expedit eos videre, non erit opus, vt aliquis quidquam interroget. Secundum autem D. Chriſoſtomum eſt ſenſus, quod ex præſentia Spiritus ſancti à Patre miſſi, ſic erunt D Apoſtoli illuminati, quod non indigebunt, quidquã Chriſtum interrogare, aut quærere, ſicut interrogabant, quando Chriſtus eis illa verba dixit. Quod vtrumque eſt verum. Quamuis interpretatio Chryſoſtomi videatur magis conſona literæ, vt notat Lyranus ſupra iſtum locum.

Ad vlt. Ad vltimum reſpondetur, conceſſa maiori, diſtinguendo minorem. Nam oratio dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo quatenus dirigitur in Deum, mediatè, vel immediatè, in recognitionem omnipotentiæ Dei, à quo omnia pendent. Et oratio ſecundum iſtam rationem pertinet ad latriam, nec alteri, quam Deo tribui poteſt: cùm aliquem tanquam ſupremum omnium largitorem orare nefas ſit, niſi is, quem oramus ſit Deus. Et qui hoc modo aliquem E ſanctum oraret, proculdubio idololatraret. Alio modo poteſt conſiderari oratio, inquantum dirigitur ad ſanctos, non tanquam bonorum largitores, ſed tanquam interceſſores, & aduocatos. Et oratio ſecundum iſtam rationem non eſt actus latriæ; ſed cuiuſdam honoris, atque reuerentiæ ſanctis conueniens, & exhibendus.

De ſanctis exiſtentibus in hac vita. Explicato iam, quod ſancti in patria exiſtentes licitè atque vtiliter poſſunt à nobis orari, conſequens eſt, vt dicamus de ſanctis viatoribus, vtrum etiam conuenienter per nos orari valeant. Et loquor ſemper de oratione largo modo ſumpta, pro- A ut ſe extendit ad deprecationem. Nam de oratione propriè dicta, quæ eſt actus latriæ, certum eſt, quod ſoli Deo eſt exhibenda, vt paulò antea dicebam.

Concluſio. Ad cuius explicationem dico breuiter, eſſe certum, nec aliqua ratione dubitandum, quod ſancti viatores poſſunt nos ſuis interceſſionibus valde iuuare. Ex quo fit, vt conuenienter à nobis orari queant. Probatur, Ioannis duodecimo, ad preces Philippi & Andreæ Gentiles, qui cupiebant Chriſtum videre, ad ipſum introducti dicuntur. Et Ioannis ſecundo, ad preces virginis Chriſtus aquam in vinum cõuertit. Chananea etiam ad preces Apoſtolorum obtinuit, vt à Chriſto audiretur, & veniam conſequeretur. Rogauerunt enim ipſum dicentes: Dimitte illam, quia clamat poſt nos. Moyſes quoque ſexcentis millibus armatorum veniam impetrauit, vt dicitur Exod. cap. 32. Et Abimelech, qui vxorem Abrahæ acceperat dixit Dominus, Gene ſ. capit. 20. Nunc redde vxorem viro ſuo, & orabit pro te & viues, & Iob. ca. vlt. dixit Dominus ad eos, qui Iob increpauerant. Iratus eſt furor meus in vos, quoniam non eſtis loquuti coram me rectum. Et paulò inferius, Iob ſeruus meus orabit pro vobis: faciem eius ſuſcipiam, vt non vobis imputetur ſtultitia: Et rurſus: Conuerſus eſt Dominus ad pœnitentiam Iob, cum oraret ille pro amicis ſuis. Ergo ſancti viuentes, id Domino atteſtante, poſſunt nobis ſuis interceſſionibus prodeſſe; atque ex conſequenti cõueniens & vtile eſt, ipſos orare, vt pro nobis intercedant, Quod ſi viui ad id valent, à fortiori id poterunt ſancti cum Chriſto regnantes, vt contra Vigilantium colligit D. Hieronymus.

De animabus purgatorij. De animabus in purgatorio exiſtentibus, quod fuit tertium à nobis explicandum propoſitum, maior eſt difficultas, vtrum orari à fidelibus poſſint, & debeant. D. Thom. in hoc articulo, in ſolutione ad tertium, partem tenet negatiuam, & in 4. diſtinct. 15. quæſt. 4 artic. 5. Quam etiam ſequitur Alexand. Alen. 4. par. quæſt. 26. memb. 3. art. 5. Abulenſis ſuper Matth. tomo 3. quæſt. 93. & ſuper cap. 6. quæſtio. 87. Sylueſter, verbo, oratio. §. 3. Nauarro in relectione, ſuper cap. quando. de conſecra. diſtin. 1. præludio. 7. D. Anton. 4. par. tit. 5. §. 2. Et ratio huius ſententiæ Sententia D. Thom. eſt, primò, quia oratio ad aliquem prudenter dirigi non poteſt, niſi is, quem oramus intelligat, ſeu audiat, quod ab eo petimus: alioqui inepta & ridicula videretur oratio: ſed animæ in purgatorio exiſtentes noſtras orationes maximè mentales, nec audire, nec intelligere poſſunt; cum nec illas cognoſcant in proprio genere, vt ſuppono, ob diſtantiam inter nos, & illas exiſtentem, nec in verbo, quandoquidé non niſi beati vident in verbo, quæ hic aguntur: ergo animæ purgatorij à nobis orandæ non ſunt. Secundò: Non eſt conſentaneum rationi, vt quo tempore quis ſubijcitur tormentis, eo pro alijs intercedat; eo, vel maxime, quod qui graui pœna torquetur vix eſt ſui compos, vt alios poſſit audire: ſed animæ purgatorij ſunt huiuſmodi: ergo ipſæ non ſunt orandæ. Propter iſtas rationes hæc ſententia eſt ualde probabilis; quamuis cõtraria quam tenet Gabriel ſuper Canonem. lect. 58. & Medina in tractatu de Oratione. ſua probabilitate non careat. Et ratio eſt primò; quia ſi ſancti in hac vita exiſtentes poſſunt à nobis conuenienter orari, vt paulo ante dicebam, cur non etiam animæ in purgatorio exiſtentes; quandoquidem non minus charæ ſunt Deo, quam qui in hoc ſæculo viuunt? Secundò; Nihil obſtat, quominus animæ in purgatorio exiſtentes poſſint ſuis interceſſionibus nobis prodeſſe: ergo conuenienter illæ à nobis orari valent. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: ſi aliquid obſtaret, id eſſet, vel quia ſunt extra ſtatum merendi, vel, quia ſunt in pœnis, vel quia orationes

Probabile eſt quod animæ purgatorij intercedunt pro nobis.

noſtras cognoſcere nequeunt: ſed nihil horum impedit: Non primum: Nam ſancti in patria exiſtentes ſunt extra ſtatum merendi, & tamen ipſæ ſæpe nobis ſuccurrunt, oramuſque ipſos vtiliter, vt ex dictis patet. Nec ſecundum: Nam ſancti viatores ſunt etiam aliquando in pœnis actu, & reatu, imò & in peccatis ſaltem venialibus, & ad ipſos conuenienter orationes noſtras dirigimus, vt paulò anteà dicebam: Nec tertium: Tum, quia licet in particulari animæ purgatorij neſciant, quis, & quomodo eas oret, poſſunt tamen intelligere, aut veroſimiliter, ſaltem in genere coniectari, quod miſeri viatores ſanctarum animarum precibus cupiunt in ſuis neceſſitatibus adiuuari: ſicut è contra ipſæ ſimiliter per viatores adiuuari deſiderant. Et hæc generalis cognitio ſufficiens erit, mouere eas, vt orent pro illis, qui ſe eis commendant. Tum etiam: Quia quamuis in particulari cognoſcere non valeant, nec in proprio genere, nec in verbo, quis ſe illis commendet, vt rectè dicit D. Tho. hic ad 3. eſt tamen poſſibile, quod id ſciant, ex angelorum, qui nos cuſtodiunt, reuelatione, quod ſatis erit, vt pro nobis orare poſſint. Facit etiam pro hac ſententia, quod multi affirmant, nonnullas animas inter nos purgari, ſpecialiter in illis locis, in quibus notanda aliqua ſcelera commiſerunt. Et quod aliquando ad nos peruenire permittuntur, nobiſcunque ex diuina diſpoſitione loqui. Cuiuſmodi extant nonnulla exempla apud D. Gregorium in libris Dialogorum. Et tunc nihil impedit, quominus in proprio genere orationes noſtras audiant. Et ſi illæ pro nobis orant & à Deo exaudiri ſolent, nõ dubito, quin poſſimus nos illis commendare, & ex conſequenti eas, vt pro nobis intercedant deprecari. Eſt prætereà vnum in hac ſententia, quod ipſam magis commendabilem reddit. Et eſt, quod ea admiſſa vehementius accendentur homines ad orandum pro animabus purgatorij, cum ea ſit hominis conditio, atque natura, vt eos libentius bonis operibus afficiamus, quos ſcimus nobis bene facere poſſe. Quo circa illa mihi magis placet, eſtque ad concionandum magis pia, atq; vtilior.

Nota circa ſolutionem ad ſecundũ argumentũ D. Tho.

In ſolutione ad ſecundum argumentum dicit Diuus Thomas, quod beati in Verbo cognoſcunt orationes, quæ ad ipſos fundimus. Circa quod eſt aduertendum ex Caietano in præſenti, duos eſſe modos, quibus intelligere poſſumus, quod beati in Verbo vident ſingularia. Vnus formalis, quia, ſcilicet, ipſa viſio verbi, eſt etiam realis viſio ſingularium. Et hic eſt coæuus ipſis ſanctis a principio ſuæ beatitudinis, ad hunc ſenſum, quod quæ vident in Verbo hoc modo, ſemper viderunt a principio ſuæ beatitudinis. Alter modus eſt cauſalis, quia, ſcilicet, ipſa Verbi viſio eſt cauſa, vt ſequatur viſio ſingularium. Et hæc de nouo aduenit ſanctis iuxta diuinæ gratiæ extenſionem. Et quod vterq; modus ſit conſtituendus in beatis, patet ex eo, quod quædam ſingularia cognoſcere ſpectat ad beatitudinem ipſorũ. Et hæc vident in Verbo primo modo. Aliorum autem cognitio habetur ex diuina reuelatione de nouo eis facta. Et hæc cognoſcunt in Verbo tantum cauſaliter, vt communiter docent Doctores in materia de viſione Dei: Sed cum orationes, quas homines ad ſanctos fundunt, ſint res ſingulares, poteſt eſſe non leue dubium, quo prædictorum modorum ſint dicendi beati, quod vident illas in Verbo? D. Tho. in præſenti videtur ſignificare quod vident orationes primo modo. Nam dicit, maximè ad excellentiam beatorum pertinere, quod cognoſcant orationes ad eos factas. Et cum beati in eſſentia diuina formaliter videant ea quorum cognitio facit ad ipſorum excellẽtiam, quoniam beatitudo ipſa ſumma excellẽtia eſt, fit, vt orationes noſtras in Verbo formaliter videant. Quod etiam videtur atteſtari Eccleſia in modo interpellandi ſanctos, quem obſeruat, dum dicit. Beate Petre, ora pro nobis. Niſi enim præſupponeret omnes ſanctos ex eo, quod Deo fruuntur orationes noſtras cognoſcere, non omnes ſtatim adiret, rogans, vt orarent pro nobis. Sed prius adiret Deum ſupplicans illum, vt eis noſtras orationes reuelaret, vt ſic ipſi pro nobis orent. Et quia hæc Eccleſiæ autoritas, maior eſt quam autoritas cuiuſcunque alterius Doctoris; ita dicendum videtur. Cum quo etiam ſtat, quod nouis reuelationibus illuminentur, vt cognoſcant, quid circa ſuos clientulos ſit agendum, aut quid ſimpliciter orandum pro eis ſit. Nam quamuis ipſas orationes videant in ipſa Verbi eſſentia, an autem hoc expediat, quod petitur, aut quo modo implendum ſit, & an Deo hoc placeat, & alia huiuſmodi, ex diuina tantum reuelatione ſancti addiſcunt, Proptereaque Eccleſia Deũ rogat, vt ſanctos pro nobis orare faciat dicens: Tribue quæſumus Domine omnes ſanctos iugiter pro nobis orare. Et hæc dicta ſint de toto iſto articulo.

ARTICVLVS V.

Vtrùm in oratione debeamus aliquid determinate à Deo petere.

AD Quintum ſic proceditur. Videtur quòd in oratione nihil determinatè a Deo petere debeamus: quia vt Damaſcen. dicit Oratio eſt petitio decentium a Deo. Unde inefficax eſt oratio per quam petitur id quod nõ expedit: ſecundum illud Iacob. 4. Petitis & non accipitis: eo quod malè petatis. Sed ſicut dicitur Rom. 8. Quid oremus ſicut oportet neſcimus: ergo non debemus aliquod orando determinatè petere.*

4. diſt. 15. q. 4. art. 4. q. 1. & opuſ. 3. c. 140.

Lib. 3. fidei orth. ca. 24.

2. Præterea, Quicunque aliquid determinatè ab alio petit, nititur voluntatem ipſius inclinare ad faciendum id quod ipſe vult. Non autem ad hoc tendere debemus, vt Deus velit quod nos volumus, ſed magis vt nos velimus quod ipſe vult: vt dicit gla. ſuper illud Pſal. 32. Exultate iuſti in Domino: ergo non debemus aliquid determinatè a Deo in oratione petere.

3. Præterea, Mala a Deo petenda non ſunt: ad bona autem Deus nos inuitat: Fruſtra autem ab aliquo petitur ad quod accipiendum inuitatur: ergo non eſt determinate aliquid a Deo in oratione petendum.

Sed contra eſt, quod Dominus Matth. 6. & Luc. 11. docuit diſcipulos determinatè petere ea quæ continentur in petitionibus orationis Dominicæ.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut M. Valerius refert. Socrates nihil vltra petendum a dijs immortalibus arbitrabatur quàm vt bona tribuerent: quia hi demum ſcirent quid vnicuique eſſet vtile. Nos autem plerumque id votis expetimus, quod non impetraſſe melius foret. Quæ quidem ſententia aliqualiter vera eſt, quantum ad illa quæ poſſunt malum euentum habere: quibus etiam homo poteſt malè & benè vti. Sic diuitiæ: quæ, vt ibidem dicitur, multis exitio fuere. Honores etiam quam plures peſſundederunt regna, quorum exitus ſæpè miſerabiles cernuntur. Splendida coniugia, quæ nonnunquam funditus domos euertunt. Sunt tamen quædam bona, quibus homo malè vti non poteſt, quæ ſcilicet malum euentum habere non poſſunt. Hæc autem ſunt quibus beatificamur, & quibus beatitudinem meremur: quæ quidem ſancti orando abſolute petunt: ſecundum illud. 79. Oſtende faciem tuam,*

Lib. 7. ca. 2. in tit. Externa, de Socrate Philoſoph.

tuam,& ſalui erimus. Et iterum.118. Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum.

Ad primum ergo dicendum, quòd licet homo ex ſe ſcire non poſſit quid orare debeas: Spiritus tamen, vt ibidem dicitur, in hoc adiuuat infirmitatem noſtram, quod inſpirando nobis ſancta deſideria rectè poſtulare nos facit. Vnde Dominus dicit Ioan.4. quod veros adoratores adorare oportet in ſpiritu & veritate.

Ad ſecundum dicendum, quòd cum orando petimus aliqua quæ pertinent ad noſtram ſalutem, conformamus voluntatem noſtram voluntati Dei, de qua dicitur. 1. ad Timot.2. quòd vult omnes homines ſaluos fieri.

B *Ad tertium dicendum, quòd ſic ad bona Deus nos inuitat, quod ad ea non paſſibus corporibus, ſed pijs deſiderijs, & deuotis orationibus accedamus.*

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod bona, quæ poſſunt à Deo poſtulari, ſunt in duplici differentia: Quædam enim ſunt, quibus homo male vti non poteſt, qualia ſunt illa, quibus beatificamur; & quibus beatitudinem meremur; alia autem ſunt, quibus homo poteſt bene, & malè vti: qualia ſunt diuitiæ, regna, ſplendida coniugia: & reliqua bona temporalia; reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem per duas propoſitiones. Prima concluſio: Prioris generis bona poſſunt determinate peti a Deo. Probatur: Sancti illa abſolutè petierunt, vt conſtat ex illo Pſal.79. Oſtende faciem tuam; & ſalui erimus. Et ex illo Pſal.118. Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum: ergo. Secunda concluſio: Bona ſecundi generis, qualia ſunt omnia temporalia, nō ſunt determinatè a Deo petenda. Probatur: Nam quantum ad hæc plerunque id votis petimus, quod non impetrare melius foret. Diuitiæ enim multis exitio fuere, & honores quam plures peſſundederunt. In regnis quoque ſæpe exitus miſerabiles cernuntur.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm homo debeat temporalia petere à Deo orando.

4.d.15.q.2. ar.5.q.2. AD *Sextum ſic proceditur. Videtur, quòd homo non debeat temporalia petere à Deo orando. Quæ enim orando petimus, quærimus. Sed temporalia non debemus quærere. Dicitur enim Matth.6. Primum quærite regnum Dei, & iuſtitiam eius & hęc omnia adijcientur vobis, ſcilicet, temporalia. quæ non quærenda dicit, ſed adijcienda quæſitis: ergo temporalia non ſunt in oratione a Deo petenda.*

2. Præterea, Nullus petit niſi ea de quibus eſt ſolicitus. Sed de temporalibus ſolecitudinem habere non poſſumus: ſecundū quod dicitur Matt.6. Nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ quid manducetis: ergo temporalia petere non debemus orando.

3. Præterea, Per orationem noſtram mens debet eleuari in Deum. Sed petendo temporalia deſcendit ad ea quæ infra ſe ſunt: contra id quod Apoſtolus dicebat, 2. ad Corinth. 4. Non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur: Quę enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna: ergo non debet homo temporalia in oratione à Deo petere.

4. Prȩterea, Homo non debet petere à Deo, niſi bo-

A *na, & vtilia: ſed quandoque temporalia habita ſunt nociua, non ſolum ſpiritualiter, ſed etiam temporaliter: ergo non ſunt in oratione à Deo petenda.*

Sed Contra eſt, quod dicitur Prouerb. 30. Tribue tantum victui meo neceſſaria.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut * Auguſt. dicit ad Probam, de adorando Deum. Hoc licet orare quod licet deſiderare: Temporalia autem licet deſiderare: non quidem principaliter, vt in eis finem conſtituamus, ſed ſicut quædam adminicula, quibus adiuuamur ad tendēdum in beatitudinem: inquantum, ſcilicet, per ea vita corporalis ſuſtentatur: & inquantum nobis organicè deſeruiunt ad actus virtutem. Vt etiam * Philoſoph. dicit in 1. Ethic. Et ideo pro temporalibus licet orare. Et hoc eſt quod Auguſt. dicit * ad Probam, quòd ſufficientiam vitæ non indecenter vult quiſquis eam vult, & non amplius: quæ quidem non appetitur propter ſeipſam, ſed propter ſalutem corporis, & congruentem habitum perſonæ hominis, vt non ſit inconueniens eis cum quibus viuendum eſt. Iſta ergo cum habentur, vt teneantur cum non habentur, vt habeantur orandum eſt.*

Epiſt. 121. c.12. Et c.4. & 5.1.2.

Li.1. Ethic. ca.8. ad fin. tom.5.

Epiſt. 121. cap.6. circa med. to.2.

*Ad primum ergo dicendum, quòd temporalia non ſunt quęrenda principaliter, ſed ſecundario. Vnde Auguſt. dicit * in lib. De ſermone Domini in monte. Cum dixit illud, primo quęrendum eſt, ſcilicet regnum* C *Dei, ſignificauit, quia hoc, ſcilicet, temporale bonum poſterius quęrendum eſt, non tempore, ſed dignitate: illud tanquam bonum noſtrum, hoc tanquam neceſſarium noſtrum.*

Lib.2. c.24. paulo à princ. to.4.

*Ad ſecundum dicendum, quòd non quęlibet ſolicitudo rerum temporalium eſt prohibita, ſed ſuperflua & inordinata: vt ſupra * habitum eſt.* Q.55. ar.6.

Ad tertium dicendum, quòd quando mens noſtra intendit temporalibus rebus vt in eis quieſcat, remanet in eis depreſſa. Sed quando intendit eis in ordine ad beatitudinem conſequendam, non ab eis deprimitur, ſed magis eleuatur ſurſum.

Ad quartum dicendum, quòd ex quo non petimus D *temporalia tanquam principaliter quęſita, ſed in ordine ad alīud eo tenore a Deo petimus ipſa, vt nobis concedantur ſecundum quòd expediunt ad ſalutem.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio. Licitum eſt in oratione petere a Deo bona temporalia, non principaliter, vt in eis finem conſtituamus, ſed ſicut quædam adminicula, quibus ad obtinendam beatitudinem adiuuemur. Probatur: Id licet orando petere, quod licet deſiderare, vt dicit Diuus Auguſtinus in epiſtola ad Probam, de orando Deum, cap.12. ſed bona temporalia licet deſiderare, non principaliter, vt in eis finem conſtituamus; ſed ſicut quædam adminicula, quibus E adiuuemur ad tenendam beatitudinem, inquātum, ſcilicet, per ea vita corporalis ſuſtentatur, & inquantum nobis organicè deſeruiunt ad actus virtutum: ergo bona temporalia licet in oratione petere ſub iſta ratione.

EXPLICATIO DVORVM Articulorum.

EXplicatis iam in ſuperioribus quidditate, & conuenientia orationis, atque etiam quis ſit ille qui à nobis eſt orandus, agit D. Thom. in his duobus articulis, de eo, quod eſt à Deo oratione petendum.

dum. Et quoniam tantum conuenientia poſſunt eſſe materia orationis, vt ex illius diffinitione colligitur, qua dicitur, quod oratio eſt petitio conuenientium a Deo; & tam remotio mali quam collatio boni poſſit eſſe conueniens, fit, vt vtrumque veniat a Deo poſtulãdum, Sed ſicut bonum eſt duplex, vnũ quod per ſe, & ſecundum ſe eſt appetibile, vt vita beata, & virtutes ad eam conducentes; aliud quod poteſt prodeſſe, & obeſſe aliquando; id, ſcilicet, quo poteſt homo bene & male vti, quale eſt bonum corporis; ita etiam & conueniens poteſt eſſe duplici differentia, Vnum quod per ſe, & ſemper eſt conueniens. Quale eſt primi generis bonũ. Aliud, quod aliquando conuenit, & aliquando non conuenit. Qualia ſunt bona corporalia, De primi generis conuenientibus dicit D. Thom. quod illa licet petere determinate, Quod etiam probari poteſt ex oratione Dominica, qua dicimus; Adueniat regnum tuum, & ex ſcriptura. Pſal. 79. Oſtende nobis faciem tuam & ſalui erimus, Et iterum. Dirige me in ſemitam mandatorum tuorum. Et ex Eccleſia, quæ orat: Da nobis fidei, ſpei, & charitatis augmentum, &c. De conuenientibus autem ſecundi generis affirmat, quod, quamuis poſſint licitè peti a Deo, quatenus ad vitam ſunt neceſſaria, quod & faciebat Salomon quando dicebat; Victui meo tribue neceſſaria; & facimus nos in oratione Dominica, quando oramus: Panem noſtrum quotidianũ da nobis hodie (quod non tantũ de ſpirituali pane, ſed etiam de corporali eſt intelligendum, vt dicit gloſſa ſuper illum locum) & facit Eccleſia, dum in ſuis litanijs orat Deum pro pluuia congruente, & vt fructus terræ dare, & conſeruare dignetur: huiuſmodi tamẽ bona, ſiue corporis illa ſint, ſiue fortunæ, non ſunt abſolute, & determinate a Deo petenda, ſed cum remiſſione ad ipſius beneplacitum, ſi ipſa profutura cognouerit ad æternæ beatitudinis conſequutionem.

Tẽporalia nõ ſunt abſolute petenda.

Et ratio huius eſt; Nam cum beatitudo ſit primum, & principale obiectum, circa quod oratio noſtra verſatur, nihil quod ipſius conſequutioni aduerſetur, erit licitum poſtulare. Sæpe autem poterit contingere, vt bona temporalia, quæ petuntur, ſi dentur, potius noceãt, quam proſint, atque adeò illa abſolute petere non licebit, Propter hocque dicebat D. Paulus ad Roman. 8. Spiritus adiuuat infirmitatem noſtram, nam quid oremus ſicut oportet, neſcimus, Sed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quaſi diceret, ob id Spiritus ſanctus imperfectum noſtrum, benigno ſuo auxilio adiuuat, in noſtris orationibus, quia nos cæci, & miſerabiles, neque quid, neque quomodo orare debeamus, cognoſcimus, D. Thom. ſupra iſtum locum in hunc modum dicit: In generali quidem poſſumus ſcire quid conuenienter oremus; ſed in ſpeciali hoc non poſſumus. Primò, Quia ſi deſideramus facere aliquod opus virtutis, contingere poterit, vt illud non huic, aut illi ſit congruum; ſicut & alicui, qui viriliter poſſet in actione proficere contemplationis, quies non expediret, aut è conuerſo. Propter hocque dicebat Salomon Prouerbio. decimoquarto, Eſt via, quæ videtur homini iuſta: nouiſſima autem illius ducunt ad mortem, Secundò: Quia aliquis deſiderat aliquod temporale bonum ad ſuſtentationem vitæ, quod ſibi vertetur in periculum mortis, iuxta illud Eccleſiaſt. quinto, Diuitiæ conſeruatæ in malum domini ſunt. Tertiò: Quia aliquis deſiderat liberari ab aliqua moleſtia tentationis, quę tamen eſt ſibi ad cuſtodiam humilitatis. Vt patet in Paulo, qui petebat amoueri a ſe ſtimulum carnis: qui tamen datus ei erat, ne magnitudo reuelationum ipſum extolleret: vt dicitur. 2. ad Corinth. capit. 2. Hæc D. Thom. Quibus verbis ſignificat apertè, contingere poſſe, vt quæ petimus a Deo nobis conducibilia non ſint, atque adeò neceſ-

A ſarium eſſe, quòd Spiritus ſanctus mentem noſtram illuminans, & affectus voluntatis bonis deſiderijs ſuccedens, quæ ſalutaria ſunt gemitibus & ſuſpirijs inenarrabilibus poſtulare nos faciat. Hoc idẽ exemplò docuit nos Chriſtus Redemptor noſter. Qui cũ Patrem oraret, vt calicem eius transferret, ſuam tandem voluntatem Patris voluntati ſubiecit dicens; Veruntamen non mea, ſed tua fiat voluntas. Et in oratione Dominica dicimus; Fiat volũtas tua ſicut in cœlo, & in terra. Cui petitioni contraire videtur; qui abſolutè & determinate aliquid huiuſmodi a Deo petit, cum talis potius ſuam petat fieri voluntatem, quàm Dei. Et hinc eſt, quòd filijs Zebedæi abſolutè petentibus, mediante matre, vt vni dexteram & alteri ſiniſtram in regno ſuo daret, B quod ipſi temporale futurum exiſtimabant, Chriſtus dixerit: Neſcitis quid petatis.

Argumentum contra D. Tho.

Et ſi quis contra hoc argumentetur: Eccleſia publicè, & vnuſquiſque ſecretè ſua priuata oratione quotidie orat Deum, non ſolum vt ſibi in communi benefaciat, ſed etiam in ſpecie, & determinatè, vt pluuiam nobis tribuat congruentem, & fructus terre dare, & conſeruare dignetur, & ſimilia: ergo falsò dicit Diuus Thomas, nõn eſſe licitum bona temporalia determinatè petere.

Solutio.

Reſpondeo, ly determinatè poſſe accipi dupliciter. Vno modo, vt idem ſit quod in ſpecie, & in particulari & non in genere, & in confuſo, Et ſecundum iſtam rationem Diu. Thom. non negat bona temporalia eſſe determinatè petenda a Deo. Quin potius ipſemet in 4. diſtin- C ctione decimaquinta, quæſtione quarta, articulo quarto probat, talia bona eſſe determinatè a Deo petenda. Ad hunc ſenſum, quod in particulari, & in ſpecie ſunt poſtulãda. Alio modo accipitur determinatè pro eo, quod eſt abſolutè, & ſine ordine ad aliã rẽ. Et in hoc ſenſu non ſunt petenda bona temporalia determinatè, hoc eſt, abſolutè, & ſine aliqua conditione; ſed ſi expedierint nobis. Et hoc eſt, quod affirmat D. Tho. in præſenti, Ratioque eius eſt efficaciſſima: Quia, ſcilicet, poſſunt eſſe nobis noxia; & ratio poſtulat, vt nullus ab aliquo ſupplex, niſi conuenientia, petat,

Dubium.

Et ſi quis quærat, vtrum ſemper ſit neceſſarium, quod talis cõditio in oratione exprimatur; an verò ſatis ſit, quòd virtute in petitione ſubintelligatur;

Solutio.

D dico breuiter ſatis eſſe illã virtute ſubintelligi: nec eſt opus, vt verbis explicetur, In oratione enim Dominica, ſine aliqua conditione bona temporalia a Domino petimus, dicentes: Panem noſtrum quotidianum, da nobis hodie. Et Eccleſia in litanijs abſolutò poſtulat, vt Deus fructus terræ dare, & conſeruare dignetur.

Nota.

Et eſt aduertendum, quod non ſolum eſt licitum petere bona temporalia, quatenus ad vitam ſunt neceſſaria, ſed etiam bona ſuperflua, hoc eſt, diuitias modò ad bonum finem ordinentur. Nam cum ſit licitum habere diuitias, & meritorium, eas in pias cauſas, & gloriam Dei expẽdere, licitum etiam erit, illas ad huiuſmodi finem deſiderare, & ex cõſequenti eas petere, cum omne illud ſit licitum orare, quod E licet deſiderare: vt dicit D. Aug. in epiſtola ad Probam de orando Deum. cap. 12. Eſt tamen huiuſmodi petitio ſemper valdè periculoſa. Proptereaque Sapien. 30. dicebat Salomon Deo: Diuitias, & paupertatem ne dederis mihi; ne fortè ſatiatus alliciat ad negandum, & dicam; Quis eſt dominus. Et Pſal. 36. Melius eſt modicum iuſto, ſuper diuitias peccatorum multas Chriſtus etiam comparat, propter eandem rationem, diuitias ſpinis, quæ animam pungunt ſæpeque impediunt, ne quis regnum Dei ingrediatur, iuxta illud: Difficilius eſt diuitem ingredi in regnum Dei, quàm camelum per foramen acus tranſire.

Sed

Dubium. Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrùm orare pro bonis temporalibus, ſit opus hominis imperfecti. Et pro parte affirmatiua eſt argumētum. **Argum.** Ad perfectionem Chriſtiani hominis ſpectat, bona temporalia cōtemnere, iuxta illud, Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia, quæ habes: & veni, & ſequere me: & Matth. 6. Nolite ſolliciti eſſe animæ veſtræ quid manducetis, nec corpori veſtro, quid induamini: & ſubdit ſtatim: Hæc enim gentes quærunt: Scit autē pater veſter, quòd his omnibus indigetis: ergo hominis imperfecti eſt hæc omnia poſtulare. Propter hoc argumentum Alexander Alenſis affirmat, eſſe opus imperfectionis petere à Deo huiuſmodi temporalia bona. Sed, vt quid in hac re verum pūtem, explicem, aduertendum eſt: quòd bona temporalia prima ſua diuiſione diuidi poſſunt in bona corporis, qualia ſunt pulchritudo, ſalus, &c. & in bona externa, qualia ſunt diuitiæ, opes, amici. Et rurſus hæc diuiduntur. Nam quædam ſunt valde neceſſaria. Qualia ſunt illa, ſine quib. aut nullo modo, aut vix vita tranſigi poteſt: Alia autē ſunt bona ſuperflua.

1. Conclu. Quo ſuppoſito ſit prima concluſio: Nō eſt opus imperfectionis ea bona temporalia petere à Deo, quæ neceſſaria ſunt ad vitam degendam. Probatur: Vnuſquiſque ex charitate tenetur ſeipſum diligere: in quo continetur præceptum, vt ea bona quærat quis, quæ neceſſaria ſunt ad ſuam conſeruationem: ergo ſi illa petat à Deo non erit imperfectus. Probo conſequentiam: Nam dato oppoſito, non quærere eſſet conſilium, atque adeò conſilium eſſet contra præceptum, quod eſt omnino impoſſibile. Secundò: Chriſtus in oratione Dominica tradens nobis formam orandi, ea docuit, quæ à Deo eſſent petenda, ſed inter alia vnū, eſt, vt det nobis panem noſtrum quotidianum, quo nomine, ſecundum Auguſt. in Epiſt. ad Probam iam citata, intelliguntur bona quę ad victum ſunt neceſſaria; ergo non eſt imperfectio illa in oratione petere. Et confirmatur ex Paulo 1. ad Tim. cap. 2. dicente: Obſecro primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus pro Regib. & omnibus, qui in ſublimitate conſtitui ſunt: vt quietam & tranquillam vitam agamus. Hæc autem omnia pertinent ad bona temporalia. Ad quorum petitionem non adeò nos hortaretur Apoſtolus, niſi orare pro illis eſſet opus perfectionis.

2. Conclu. Secunda concluſio: Opus imperfectionis eſt ea bona petere à Deo, quæ ſuperflua ſunt, etiam ſi ad bonum finem dirigantur. Probatur: Horum bonorum petitio quamuis licita ſit ſi ad bonum finem dirigantur, ſemper tamen eſt valdè periculoſa, vt paulo antea, dicebam, ſed fieri nō poteſt, vt ſit opus perfectionis, ea bona petere à Deo, quorū poſſeſſio ſine periculo animæ non inuenitur: ergo illa petere erit opus imperfectionis. **Ad arg.** Ad argumentū in contrarium factum dico primò, falſum eſſe, quòd eſt opus perfectionis, aut conſilij ea bona temporalia contemnere, quæ ad vitā degendam ſunt neceſſaria. Nec contrariū colligitur ex illo teſtimonio, ſi vis perfectus eſſe, vade & vēde omnia, quæ habes, & veni ſequere me. Nam Chriſtus in illis verbis ſolum conſulit, vt abijciamus curam rerum domeſticarum, nullam rem familiarem habentes. Non autem conſulit, vt nulla tibi ratione victum pares. Cuius rei ſignum eſt, quòd etiam illi monachi, qui illud Domini conſilium ſequuti ſunt, omnia derelinquentes adhuc tenentur victum quærere, vel rogando eleemoſynas, vel ſuis manibus operando. Vel dico ſecundò, quòd etiam ſi verum eſſet, quòd eſt conſilium ſpernere bona temporalia neceſſaria ad victum: non tamen inde ſequitur eſſe opus imperfectionis, Deum pro illis orare. Nam licet ſit imperfectio, illa bona deſiderare; ſuppoſito tamen iam iſto imperfecto deſide-

A rio velle illa per Deum obtinere non eſt hominis imperfecti, ſed potius religioſi, atque teſtantis, ſe nolle aliquid ſperare, niſi à Deo, etiam quantum ad minima. Ad aliud teſtimonium ex Matth. cap. 6. reſpondetur, quòd tantum prohibetur ſolicitudo, hoc eſt, anxietas, & cura nimia rerum temporalium. Qui autem illa petit à Deo, non eſt ſolicitus.

Corolla. Ex dictis infertur licitum eſſe in oratione petere mortem, vel propriam, vel alienam, non abſolutè, ſed conditionaliter, ſi homo finaliter non ſit corrigendus. Nam hæc etiam inter bona temporalia connumerantur. Et ſic Anaſtaſia orabat Deum, vt ſuum maritum Publicum de medio tolleret, vt daret locum ſanctis, ſi non erat finaliter corrigendus. Et Cyrillus in quadam epiſtola ad Auguſtinum orat B Deum, vt hæreticum quendam reſipiſcere nolētem occidat. Idem ſimiliter poterit iuſto optari, ſi timetur, quòd diu viuens in peccatum cadet. Id enim eſt licitum viris iuſtis deſiderare, quod inter Dei beneficia computatur. Tale autem eſt eos de hoc ſeculo nequam tollere, ne mali fiant iuxta illud; Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum illius, aut fictio deciperet animam eius. Hoc etiam petebat pro ſeipſo, D. Paulus quando dicebat; Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Iob quoque propriam mortem deſiderabat. Nec in hoc videtur, vir tam iuſtus peccaſſe; melior eſt enim mors, quam vita amara. De duobus autem, quorum alterum eſt eligendum, illud videtur præeligendum quod eſt melius.

Dubium. De bonis per ſe appetibilibus, qualia ſunt vita C beata, & virtutes ad eam conducentes, de quibus dixit D. Tho. art. 5. quòd illa eſt licitum petere determinatè; poteſt eſſe aliquale dubium, vtrū id ſit vniuerſaliter verum. Et pro parte negatiua argumētor in hunc modum: Liberalitas, magnificentia, & fortitudo bellica, ſunt virtutes, & tamen non ſunt abſolutè, & determinatè petendæ à Deo: ergo falſo dicit D. Tho. quòd illa, quæ ſunt per ſe bona, qualia ſunt vita beata, & virtutes ad illam conducentes determinatè poſſunt peti à Deo. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Huiuſmodi virtutes haberi non poſſunt ſine bonis temporalibus, ſcilicet, diuitijs aut viribus corporis; ſed hæc non petūtur licitè à Deo determinatè, vt conſtat ex dictis; ergo neque illa. **Sententia Medinæ,** Propter hoc argumentum Medina D C. de oratione. §. quid in oratione petendum, affirmat, prædictas, virtutes, & quæ ſunt aliæ ſimiles nō eſſe petendas determinatè à Deo, ſed ſub conditione, ſicut alia bona temporalia. Hæc tamen ſententia eſt apertè falſa. **Sententia Autoris.** Et ſic dico, nullam virtutem excipiendam eſſe, ab illa regula generali. Et ratio eſt. Quia omnis virtus ex ſe, eſt bonum honeſtum, bonum autem honeſtum, nulla ratione fieri poteſt, vt ſit pernicioſum: & ſic non eſt cur ſub conditione petatur. **Ad arg.** Et ad argumentum in contrarium factum, reſpōdeo quòd, aliud eſt virtus, & aliud exequutio virtutis. Nam, quia virtus eſt habitus electiuus in mediocritate conſiſtens, ſit, vt formaliter in recta, & honeſta voluntate conſiſtat: & res externæ, quæ exequutioni mandantur, pertinent ad ipſam virtu- E tem materialiter. Ad hoc ergo, vt aliquis ſit magnificus, aut liberalis ſufficit voluntas efficax magnificè, & liberaliter operandi: quod autem in ipſa plus, aut minus poſſit, eſt per accidens. Vel ſecundò reſpondetur, quòd quamuis concedamus, prædictas virtutes non poſſe conſiſtere ſine bonis temporalibus, quod eſt falſum; adhuc tamen ex hoc non ſequitur, quòd qui eas abſolutè petit, peteret etiam abſolutè diuitias, & bona temporalia. Sed ſolum ſequitur, ꝙ peteret illa bona temporalia, quatenus ſunt meteria, & ſubſeruiunt talibus virtutibus. Quæ ratio non eſt abſoluta, ſed legitima conditione moderata. Itaque qui peteret ſibi à Deo liberalitatē, vna

&

Digitized by Google

& eadem oratione formaliter, & abſolutè peteret virtutem, & interpretatiuè, atq. conditionaliter peteret bona tẽporalia, quatenus ſubſunt vſui illius, quod nulla ratione poteſt eſſe illicitum. Dixi notanter, eſſe falſum, quòd virtus magnificentiæ, & liberalitatis, non poteſt eſſe ſine bonis temporalibus, nam vt docet Magiſter in 3. diſtin. 31. & D. Tho. ibidem, q. 2. art. 4. & 1. 2. q. 67. art. 1. ad ſecundum, virtutes morales manent in patria. Et tamen certum eſt, ibi nulla futura bona temporalia, quæ per liberalitatem, & magnificentiam conferantur. Imò nec paſſiones, quæ per temperantiam, aut fortitudinem moderentur. Quam ſuam ſententiam, vt explicet, aduertit, quòd in virtutibus moralibus aliquid eſt formale, & aliquid quaſi materiale. Materiale eſt in eis inclinatio quædam partis appetitiuę ad paſſiones, vel operationes, ſecundum modum aliquem. Et quia iſte modus determinatur à ratione: idcircò formale in omnibus virtutibus eſt ipſe ordo rationis. Hoc ſuppoſito dicit, quòd virtutes morales in futura vita non manent quantum ad id, quod eſt materiale in eis. Non enim habebunt in futura vita locũ concupiſcentiæ, & delectationes ciborum, & venereorum, nec etiam timores, aut audaciæ circa pericula mortis. Sed quantum ad id, quod eſt formale remanebunt in beatis perfectiſſimè poſt hãc vitam. In quantum, ſcilicet, ratio vniuſcuiuſque perfectiſſima erit circa ea, quæ ad ipſum pertinet ſecundum illum ſtatum. Et vis appetitiua omnino mouebitur ſecundum ordinem rationis. Propter quod Diuus Auguſtinus lib. 14. de Trinitate, ca. 9. dicebat, quod prudentia ibi erit ſine vllo periculo erroris, fortitudo ſine moleſtia tolerandorum malorum; temperantia ſine repugnantia libidinum. Et ad eundem modum dicendum erit in noſtro propoſito.

Virtutes morales manent in patria.

Oratio de malis pœnæ.

Mala pęnalia non licet petere in oratione; niſi in ordine ad bonum, vt, ſcilicet, per flagella quis conuertatur ad Deum. Et ſic ſunt intelligendæ innumeræ imprecationes, quæ ponuntur in ſcriptura contra inimicos. Quale eſt illud. Erubeſcant, & conturbentur vehementer omnes inimici mei. Pſal. 6. & illud. Conſtitue ſuper eum peccatorem, & diabolus ſtet à dextris eius. Cum iudicatur exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum Pſal. 108. Quibus in locis conturbationem inimicorum per tribulationes petit propheta, vt per eas corrigãtur, & conuertantur ad Dominum. Poſſunt etiam & vltra dictam expoſitionem loca illa tripliciter intelligi. Primò, vt ſi ſenſus, quod ſancti poſtulant non vt ipſi peccatores deſtruantur, ſed tantũ, quòd in eis deſtruatur regnum peccati, deſtructis, ſcilicet, in eis peccatis ipſorum. Secundò, quòd verba illa fuerint dicta non per modum imprecationis, ſed per modum prophetiæ, quid illis eueniet enuntiantis tunc præſens optatiui, vel imperatiui ponitur pro futuro modi indicatiui, quale eſt illud: Duplici contritione, contere eos Domine, ideſt, conteres. Tertiò, quòd Prophetæ verba illa dixerint conformando voluntatem ſuam cum voluntate diuina circa damnationem perſeuerantium in peccato. Mala temporalia orare & petere alijs ex odio, eſt peccatum mortale. Et ſimiliter poſtulare poſſe facere mala culpæ, vt furtum, aut adulterium.

ARTICVLVS VII.

Vtrum debeamus pro alij orare?

3. q. 21. art. 3. ad 3. Et 4 d. 15. q. 4. art. 4. q. 3.

AD Septimum ſic proceditur. Videtur, quòd non debeamus pro alijs orare. In orando enim ſequi debemus formam, quam Dominus tradidit. Sed in oratione Dominica petitiones pro nobis facimus, non pro alijs; dicentes.

A *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, &c. ergo non debemus pro alijs orare.*

2. Præterea, Ad hoc oratio fit vt exaudiatur. Sed vna de conditionibus, quæ requiruntur ad hoc quod oratio ſit exaudibilis, eſt vt aliquis oret pro ſeipſo, vnde ſuper illud Ioan. 16. Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Auguſt. * *dicit, Exaudiuntur omnes pro ſeipſis: non autem pro omnibus. vnde non ſimpliciter dictum eſt, dabit: ſed dabit vobis: ergo videtur quod non debeamus pro alijs orare: ſed ſolum pro nobis.*

Trac. 102 nõ remotè à princ. to. 9.

3. Præterea, Pro alijs ſi ſint mali prohibemur orare, ſecundum illud Hierem. 7. Tu ergo noli orare pro
B *populo hoc, & non obſiſtas mihi: quia non exaudiam te. Pro bonis autem non oportet orare: quia ipſi pro ſeipſis orantes exaudiuntur: ergo videtur, quòd non debeamus pro alijs orare.*

Sed Contra eſt, quod dicitur Iac. 5. Orate pro inuicem, vt ſaluemini.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut * *dictum eſt, illud debemus orando petere, quod debemus deſiderare. Deſiderare autem debemus bona non ſolum nobis, ſed etiam alijs. Hoc enim pertinet ad rationem dilectionis quam proximis debemus impendere: vt ex ſupra dictis* * *patet. Et ideo charitas hoc requirit. vt pro alijs oremus. Vnde Chryſoſtom.* * *dicit ſuper Matth.*
C *Pro ſe orare neceſſitas cogit, pro altero autem charitas fraternitatis hortatur. Dulcior autem ante Deum eſt oratio: non quam neceſſitas tranſmittit: ſed quàm charitas fraternitatis commendat.*

Art. præc.

Quæſt. 25. & 26.

Hom. 14. in imperfecto circa prin. to. 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Cyprian. dicit in lib. de oratione Dominica: ideo non dicimus pater meus, ſed noſter: nec da mihi, ſed da nobis, quia vnitatis magiſter noluit priuatim precẽ fieri: vt, ſcilicet, quis pro ſe tantum precetur. Vnum enim orare pro omnibus voluit, quoniam in vno omnes ipſe portauit.

Ad ſecundum dicendum, quòd pro ſe orare ponitur conditio orationis, non quidem neceſſaria ad effectum merendi, ſed ſicut neceſſaria ad indeficientiam impe-
D *trandi. Contingit enim quandoque quòd oratio pro alio facta non impetrat, etiam ſi fiat piè & perſeueranter & de pertinentibus ad ſalutem, propter impedimentum quod eſt ex parte eius pro quo oratur, ſecundum illud Hierem. 15. Si ſteterint Moyſes & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum. Nihilominus tamen oratio meritoria erit oranti qui ex charitate orat, ſecundum illud Pſalm. 34. Oratio mea in ſinu meo conuertetur. glo. Ideſt, etſi non eis proſit: ego tamen non ſum fruſtratus mea mercede.*

Ad tertium dicendum, quòd etiam pro peccatoribus orandum eſt, vt conuertantur, & pro iuſtis vt perſeuerent, & proficiant: Orantes tamen non pro omni-
E *bus peccatoribu: exaudiuntur, ſed pro quibuſdã. Exaudiuntur enim pro prædeſtinatis, non autem pro præſcitis ad mortem. Sicut etiam correctio qua fratres corrigimus, effectum habet in prædeſtinatis, non in reprobatis, ſecundum illud Eccl. 7. Nemo poteſt corrigere quem Deus deſpexerit. Et ideò dicitur. 1. Ioan. 5. Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccato non ad mortem, petat & dabitur ei vita peccanti peccatum non ad mortem. Sed ſicut nulli quandiu viuit hic, ſubtrahendum eſt correctionis beneficium, quia non poſſumus prædeſtinatos diſtinguere à reprobatis, vt Auguſtinus* * *dicit in libro de correptione, & gratia, ità*

C. 15. to. 7.

etiam

etiam nulli eſt denegandum orationis ſuffragium. Pro iuſtis etiam eſt orandum triplici ratione.

A

*Ad Primum quidem, quia multorum preces facilius exaudiuntur, vnde ſuper illud Roman. 15. Adiuuetis me in orationibus veſtris, dicit * gloſſ. Bene rogat Apoſtolus minores pro ſe orare. Multi enim minimi dum congregantur vnanimes, fiunt magni & multorum preces impoſſibile eſt quod non impetrent illud, ſcilicet, quod eſt impetrabile. Secundo vt ex multis gratia agatur Deo de beneficijs quę conferuntur iuſtis: quæ etiam in vtilitatem multorum vergunt. vt patet per Apoſtolum. 2. ad Cor. 1. Tertio vt maiores non ſuperbiant, dum conſiderant ſe minorum ſuffragijs indigere.*

Eſt Amb. cit. ſi. Commentarij ad 15. ca. ad Rom. com. 5.

SVMMA TEXTVS.

Concluſio eſt affirmatiua; quam probat Diu. Tho. in argumento, ſed contra, ex illo Iacob. 5. Orate pro inuicem, vt ſaluemini, & in corpore articuli, hac ratione: Illud debemus orando petere, quod debemus deſiderare, vt ex Diuo Auguſt. diximus art. præcedenti; ſed non ſolum nobis, ſed etiã alijs debemus bona deſiderare, hoc enim pertinet ad rationem dilectionis, quam alijs debemus impendere: ergo non ſolum pro nobis, ſed etiam pro alijs debemus orare. Et confirmatur ex Diuo Chryſoſto. Homil. 4. in imperfecto ſuper Matthæum dicente; Pro ſe orare neceſſitas cogit; pro altero autem charitas fraternitatis hortatur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Concluſio huius articuli certa eſt, & extra controuerſiam poſita, eiuſque aſſignat plures rationes Alexander Alen. 4. part. q. 26. membro. 3. art. 6. Quarum vna ſumitur ex neceſſitate eorum, pro quibus oramus, ſcilicet, peccatoribus, quibus quaſi commembris compati, & ſuccurrere competit ex charitate. Pro iuſtis ſimiliter orare debemus, quandiu credimus eos miſerijs præſentibus præpediri. Et ſic dicit Gloſſa ſuper capitulum vltimum Iacobi, in illa verba; Si quis errauit ex vobis: Oremus pro ſalute proximorum, non ſolum temporali, ſed æterna. Si enim eſt magnæ mercedis eripere corpus quandoque moriturum, quanti meriti erit animam liberare in cęleſti patria victuram; Secunda ratio ſumitur ex diuina voluntate, quæ vult membra eſſe pro inuicem ſolicita, atque vnum per aliud adiuuari, Et ſic dicit Gloſſa ſuper primam Epiſtolam Ioan. cap. vlt. in illa verba. Audiet nos quidquid petierimus. Si petimus ſecundum voluntatem Dei, impetrabimus, ſicut quando petimus pro fratre, pro quo eſt petendum. Tertia ratio ſumitur ex propria vtilitate orantium, qui eo ipſo, quòd pro alijs orant merentur citius, & vberius pro ſeipſis exaudiri, iuxta illud D. Gregorij lib. 33. morali. Quiſquis pro alio intercedere nititur, ſibi potius ex charitate ſuffragatur: & pro ſemetipſo tanto citius exaudiri meretur, quanto deuotius pro alijs intercedit. Hęc etiam concluſio ſufficienter probatur ex dictis a nobis art. 3. huius quæſtionis, vbi latè oſtendimus eſſe præceptum orandi, non tantum pro nobis, ſed etiam pro alijs.

Gloſſa.

D. Greg.

Sed poteſt eſſe non leue dubium, circa illam, vtrum ſit ita vniuerſaliter intelligenda, vt pro omnibus viatoribus, in quibuſcunq; peccatis exiſtentibus orare debeamus. Et pro parte negatiua argumentor primo, ex Ioann. 5. ſua Canonica. cap. 5. in hunc modum dicente: Qui ſcit, fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita, peccanti non ad mortem, & peccatum ad mortem: non pro illi dico, vt roget quis. Quibus verbis ſignificare videtur Apoſtolus, aliqua eſſe peccata, in quibus qui inuentus fuerit, ad mortem vſque nõ expirabitur. Et pro huiuſmodi vanum exiſtimat orationes fundere ad Deum. Non ergo pro omnibus peccatoribus in vniuerſum orandum eſt.

Dubium.

1. Argum.

Secundò, vt Eccleſ. cap. 7. habetur. Nemo poteſt corrigere, quem Deus deſpexerit: ſed multi dicuntur derelicti, & deſpecti à De[o] i[n] ſ[a]cris literis, iuxta illud Eſai. 1. Derelinquentur filiæ Sion, vt umbraculum in vinea, & ſicut tugurium in cucumerario: ergo pro illis non erit orandum. Et idem argumentũ poteſt fieri de peccantibus i[n] Spiritũ ſanctum; quorum peccatum, inquit Chriſtus, nec remittetur eis in hoc ſeculo, nec in futuro. 2. Argum.

B

Tertiò, Infideles, atque hæretici ſunt viatores; & tamen pro illis orandum non eſt; quia cum iam contra eos Deus ſententiam, atque iudicium protulerit, iuxta illud Ioannis 3. Qui non credit, iam iudicatus eſt, non videtur cõueniens, vt pro illis orationes ad Deum fundamus; ergo non in vniuerſum pro omnibus viatoribus orandum eſt. Et confirmatur: Excõmunicati ſunt viatores, & tamen pro illis orandum non eſt, cum ſint diuiſi à cœtu fidelium, & excluſi, atque priuati ſuffragijs & orationib. Chriſtianorum; ergo non pro omnibus viatoribus in vniuerſum eſt orandum. 3. Argum.

Vltimò; Pro præſcitis, de quibus manet fixa Dei ſententia, quòd damnabuntur in perpetuũ, videtur vanum orationes fundere ad Deum, & tamen ſunt viatores: ergo non pro omnibus viatoribus eſt orandum. Vlt. argu.

C

Pro explicatione huius difficultatis aduertendũ eſt, quòd de orationibus, quæ poſſunt à fidelibus pro alijs fieri, loqui poſſumus, vel ex natura rei, vel ſuppoſita Eccleſiæ determinatione. Rurſus poſſumus loqui, vel de orationibus publicis Eccleſiæ nomine factis, vel de oratione particulari, quam vnuſquiſque priuatim ad Deum fundere poteſt. Quo ſuppoſito ſit prima concluſio: Loquendo ex natura rei, nullus viator, quantumcunque peccator ſit, eſt excludendus à noſtris orationib. ſiue publicæ illę ſint ſiue priuatæ. Itaque non eſt homo viuus, pro quo non conueniat orare. Probatur; Pro omni illo orandum eſt, cui ſalutem optare poſſumus, cum id orare debeamus, quod debemus deſiderare, vt ex mente Auguſtini dicit Diuus Thomas in iſto articulo; ſed nullus homo eſt in genere, cui non debeamus optare ſalutem, cum nullus ſit, quem ex præcepto charitatis ſicut nos ipſos diligere nõ teneamur: ergo pro omnibus ex natura rei orare tenemur. Et confirmã tur: Si pro aliquo orandum non eſſet maximè pro homine obſtinato; de quo nulla habetur ſpes pœnitentiæ; ſed vt Diuus Auguſtinus affirmat de nullo homine, quantumlibet obſtinato, eſt deſperandum, quin poſſit in momento, Deo aſpirante, conuerti: ergo pro omnibus viatoribus ex natura rei eſt orandum. Idem etiam probari poteſt ex Diuo Iacobo. Qui in capit. 5. ſuæ Canonicæ dicit; Orate pro inuicem, vt ſaluemini; quod ad omnes vniuerſaliter ſine exceptione dictum eſſe conſtat; cum omnibus optare debeamus, vt ſaluentur, vt conformes ſimus voluntati Dei. De quo dicit Paulus, quòd vult omnes homines ſaluos fieri. Vltimò: Chriſtus pro omnibus quantumuis peccatoribus venit, & paſſus eſt, vt ipſe teſtatur dicens; Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam; quare pro omnium ſalute, quantum in ſe fuit, fecit: ergo nos ſimiliter Chriſtum imitati, omnibus ſalutem optare, & pro omnibus orare debemus. 1. Conclu.

D

E

Secunda concluſio: Suppoſita Eccleſiæ determinatione, quæ priuat excõmunicatos communibus ora- 2. Conclu.

orationibus Eccleſiæ, nullus pro illis publicè orare poteſt. Voco autem orationem publicam, eã, quam miniſter facit nomine Eccleſiæ. In hac concluſione omnes Doctores conueniunt, & habetur expreſſe in cap. nuper. de ſententia excommunicationis. Dixit autem publicè; Nã oratione priuata, nullus prohibentur pro quibuſcunque voluerit, etiam excommunicatis orationes fundere ad Deum, cum maior excommunicatio, vt communiter dicunt Doctores ſequuti Diuum Thomam in additio. ad 3. par. q. 21. art. 1. ſolum priuet cõmunione Eccleſiæ, quo ad fructum, & ſuffragia generalia. Nomine fructus intelligimus quamcunque externam communionem, tam ciuilem, quam eccleſiaſticum, & perceptionem ſacramentorum, ex quibus maximũ fructum capiunt fideles. Et nomine ſuffragiorum generalium intelligimus, tam exteriores orationes, nomine Eccleſiæ factas, quam internam communionem ex illis prouenientem, quibus omnibus maior excommunicatio priuat. Si quis autem quærat, verùm ſacerdos in memento, vel alijs miſſæ collectis poſſit pro excommunicatis orare, Syluester, verbo, excommunicatio. 1. §. 8. reſpondet, quòd tanquam publica perſona & miniſter Eccleſiæ non poteſt. Quare ſi Rex, vel Epiſcopus fuerit excommunicatus, in canone nominandus non erit. Tamen, quia ſacerdos inter ſacra poteſt pro conſanguineis, & amicis orare, fit, vt ſi aliquis illorum ſit excommunicatus, tanquam priuata perſona pro illo orare non impediatur. Eandem ſententiam tenet Nauarro in capit. quando. de conſecratione, diſt. 1. nota 19. nu. 71. & Couarruuias ſuper cap. alma mater. §. 6. nu. 4. Cæterum hæc opinio, quamuis clemens ſit; & forſan vera, periculo tamen non caret. Tum, quia potuit Eccleſia priuare excommunicatum non ſolum orationibus communibus, ſed etiam præcipere miniſtris ne inter ſacra pro eo orarent; & ſi hoc factum eſt, pro eis orare non licet. Tum etiam; quia in ſacrificio miſſæ ſemper ſacerdos orare videtur nomine Eccleſiæ: ſiquidem tanquam illius miniſter illud offert. Certum eſt autem, quòd hac ratione nullo modo poteſt pro excommunicatis oràre, vt D. Tho. docet loco citato in ſolutione ad 2. Nec obſtat quòd Eccleſia in die Paraſceues ſpecialiter orat pro hæreticis, & ſchiſmaticis. Quia hoc facit in exemplum Chriſti, qui ea die pro omnibus orauit; ſicut & pro omnib. paſſus eſt: Non tamen orat pro aliquibus ſub nomine excommunicatorum, Nam quamuis hæretici, & ſchiſmatici iure ſint excommunicati, illo tamen tempore, quo Eccleſia orat pro illis, quantum ad id, cenſentur abſoluti ab excommunicatione. Ex dictis omnibus infertur, quòd oratione priuata pro illis omnibus orare poteſt homo, pro quibus ſiue publicè, ſiue priuatè orare poſſet, ex natura rei, niſi eſſet Eccleſię prohibitio contrarium determinans iuxta modum à nobis explicatum in ſupra poſitis cõcluſionibus.

Ad 1. arg.

Finalis impęnitentiæ dicitur peccatum ad mortem ab aliquibus.

Ad primum argumentum ex Ioanne. 1. ſua Canonica, ca. 5. vt reſpondeamus, aduertendum eſt, quid ſit peccatum ad mortem, varie ſolere à Doctoribus explicari. Nonnulli affirmant, peccatũ ad mortem vocari ſolum finalem impœnitentiam, hoc eſt, peccatum, quod vſque ad mortem durat. Vt ſit ſenſus, quod quando quis cognouerit fratrem ſuum peccato aliquo teneri, vel leuiori, & veniali, vel tali (etiã ſi grande ſit) quod videntur non vſque ad mortem per finalem impęnitentiam duraturum, ſed probabiliter exiſtimatur, quia ex infirmitate, ignorantia, aut fragilitate illud commiſit, de eo pęnitentiam acturus, atque ita remiſſionem conſequuturus; tali, inquam, peccato, de cuius emendatione, & remiſſione ſperatur, ſi quis viderit fratrem peccaſſe, adiuuet illum ſuarum precũ ſuffragio apud Dominum: vt qui ſic non ad mortem deliquit, per pęnitentiam redeat ad perfectam animæ vitam, quam tollit peccatum. Eſt autem quorundam peccatum ad mortem, ſcilicet, finalis impœnitentia. Et pro illo non dico vt roget quis; quia nõ eſt rogandum pro damnatis, vt poſtea dicemus. Hanc expoſitionem ſequitur Glo. ſuper iſtum locum.

Peccatum in Spiritũ ſanctum dicitur peccatum ad mortem ab alijs.

Alij dicunt, vocari à D. Ioanne peccatum ad mortem illud, quod à Chriſto alio nomine appellatur peccatum in Spiritum ſanctum. De quo apud Matthę. c. 12. affirmat: Qui dixerit verbum contra filium hominis remittetur ei. Qui autem dixerit verbum in Spiritum ſanctum non remittetur ei, nec in hoc ſeculo, nec in futuro. Nam cum oratio pro peccatoribus facta ad id ordinetur, vt ais peccata remittantur, & illud, quod eſt in Spiritum ſanctum irremiſſibile à Chriſto dicatur in hoc ſeculo, & in futuro: ſuperfluum videbitur pro illo orationem fundere ad Deum. Sed quia non omnes eodem modo explicant, quid à Chriſto appelletur peccatum in Spiritum ſanctum, idcircò horum ſententiæ in plures diuidi poteſt. D. Thom. ſupra q. 14. art. 1. tres ſanctorum patrum explicationes refert de peccato in Spiritum ſanctum.

Diuerſa ſẽtentia de peccato in Spiritum ſanctum.

Prima eſt D. Ambroſij lib. 2. de pęnit. c. 4. & lib. de Spiritu ſancto. c. 3. D. Hieron. & D. Chryſoſt. ſuper Matth. c. 12. & aliorum, qui dicunt, quòd verbum in filium hominis eſt blaſphemia in Chriſti humanitatem iactata. Quales fuerũt illæ, quibus dixerunt, Chriſtum eſſe voracem, potatorem vini, amicum publicanorum, &c. Verbum autem in Spiritum ſanctum eſt blaſphemia in Chriſti diuinitatem prolata. Qualis fuit illa, In Beelzebub principe dæmoniorũ eijcit dæmonia, qua opus diuina virtute apertè factum virtuti dæmonis tribuebant. Secunda expoſitio eſt D. Auguſt. Qui in Enchiridio c. 83. & Epiſt. 50. dicit, blaſphemiam in Spiritum ſanctum eſſe finalem impęnitentiam, hoc eſt, peccatum mortale ad finem vſque vitę perſeuerans: blaſphemia verò in filium eſt quodcunque aliud peccatum. Ideò autem affirmat quòd finalis impœnitentia dicitur peccatum in Spiritum ſanctum: quoniam excludit remiſſionem quæ peculiariter Spiritui ſancto tribuitur. At verò alia peccata, quæ non ſunt contra remiſſionem, ſiquidem aliquando remittuntur dicuntur peccata in filium. Tertia expoſitio eſt D. Thom. loco citato, quam recentiores Doctores admittunt. Scilicet, quòd peccata, quæ committuntur per fragilitatem ſunt in patrem, cui tribuitur potentia. Quæ verò per ignorantiam ſunt in filium; cui tribuitur ſapientia. Quæ autem procedunt ex certa malitia, illa ſunt in Spiritum ſanctum, cui tribuitur bonitas. Et intelligit D. Thom. per operari ex certa malitia, operari ex ipſa electione mali, vt ipſe ſe exponit, citans ea, quæ dixerat. 1. 2. q. 78. art. 1. & 3. Et ſuppoſito, quòd poteſt hoc dupliciter cõtingere; vno modo ex inclinatione habitus vitioſi, qui malitia dicitur: alio modo ex eo, quod per contemptum abijcitur, & remouetur id, quod electionem peccati poterat impedire, ponit illam concluſionem bimembrem: Peccatum in Spiritum ſanctum eſt, peccatum ex certa malitia; non quæ procedit ex inclinatione habitus vitioſi; ſed ex malitia, qua per contemptum abijcitur & remouetur id, quod electionem peccati poterat impedire, Primam partem probat ex eo, quòd peccare ex inclinatione habitus vitioſi, non dicit ſpeciale genus peccati, ſed conditionem ſeu circunſtantiam, quæ poteſt omnibus peccatis competere, Peccare verò in Spiritum ſanctum dicit ſpeciale genus peccati, quod poſteà ab ipſo in ſex ſpecies diuiditur. Secunda verò pars probatur. Nam per operari ex certa malitia, vel debet intelligi prauus habitus, vel praua electio: Non prauus habitus, vt ſtatim dicebam: ergo praua electio. Et eſt aduertendum, quod omne peccatum

catum procedens ex malitia ad modum explica- A tum, appellatur à D.Th. blaſphemia. Non quia pro priè ſit ſpecies blaſphemiæ; ſed quia quodammodo poteſt appellari blaſphemia: ſicut omne opus bonum poteſt etiam appellari fidei confeſſio. Et quidem, ſi nomine peccati in Spiritum ſanctum intelligatur cum D. Auguſtino, finalis impœnitentia, ſententia aliorum, quia affirmant per peccatum ad mortem, pro quo non eſt orandum; intelligendum eſſe peccatum in Spiritum ſanctum, prorſus coincipit cum prima reſponſione. Sed quoniam, quamuis hæc Doctrina Diui Auguſtini de peccato in Spiritum ſanctum, propter tanti viri authoritatem ab omnibus veneretur, à nullo tamen admittitur, tanquam germana expoſitio textus. Loquitur enim ibi Chriſtus de aliquo peculiari peccato blaſphemiæ, B vt ex ipſo textu conſtat. Et finalis impœnitentia nec eſt peculiare peccatum, ſed conditio, quæ poteſt omnibus peccatis conuenire. Nec ſemper eſt blaſphemia; ſed plerumque eſt culpa alterius generis. Niſi velimus dicere cum D.Tho. ibidem in ſolutione ad primum, quòd ſicut omnis pia cogitatio, & pium opus externum dicitur quodammodo con feſſio fidei; ſic etiam omne peccatum, ſiue cordis, ſiue oris, ſiue operis poteſt dici quodammodo blaſphemia; quæ eſt impropria loquutio. Idcircò hac expoſitione omiſſa, vna ex duabus reliquis erit ſequenda. Inter quas, quantum ad loci expoſitionem attinet longè probabilior mihi videtur ea, quæ eſt Diui Hieronymi, atque Chryſoſt. Et probatur primo ex eo, quòd certum eſt Dominum ibi loqui, nō C de quouis peccato, quod dici poſſit ſingulari aliqua ratione commiſſum in Spiritum ſanctum, ſed de peccato, quod in verbis conſiſtit. Blaſphemia enim propriè eſt contumelia alicui verbis illata. Nec dicit: Omnis, qui peccauerit in Spiritum ſanctum, ſed qui dixerit verbum in Spiritum ſanctum, aut, vt habes D. Marcus, qui blaſphemauerit in Spiritum ſanctum, quod nec de finali impœnitentia, nec de peccato ex malitia commiſſo, poteſt commodè intelligi. Eſt ergo blaſphemia in Spiritum ſanctum ea, qua quis malitia aliqua permotus, quæ manifeſtè ſunt Dei, tribuit dæmonibus, vt erat eiectio dæmoniorum. Nec nomen, Spiritus ſanctus, neceſſariò hic accipi debet, vt ſignificet ſingulariter tertiam D perſonam in diuinitate, ſed ponitur pro tota diuinitate, Ita, vt blaſphemare in Spiritum ſanctum ſit penè idem, quod blaſphemare in Deum. Ideò autem poſitum fuit hoc nomen Spiritus ſanctus, quia directè opponitur ſpiritui immundo, cuius virtute dicebant Iudæi Dominum eijcere dæmonia. Et quia etiam Spiritui ſancto propriè tribuitur in ſcripturis operatio virtutum, & miraculorum, blaſphemia verò in filium Dei fuit, qua aliqui calumniabantur Chriſtum, tanquam vini potatorem, & voracem, &c. Quod autem dicitur verbum in Spiritum ſanctum, nec remitti in hoc ſeculo, nec in futuro, non ſic debet intelligi, quaſi voluerit Chriſtus ſignificare huiuſmodi peccatum eſſe omnino irremiſſibile, Sed ità appellatur, vel quia regulariter non remittitur, vel, quia difficulter eius venia obtinetur. Vnde non dixit Chriſtus: Blaſphemia in Spiritum E ſanctum eſt irremiſſibilis, ſed non remittitur, negans non remiſſionis poſſibilitatem, ſed euentum. Vt plurimum enim non ſequitur tale peccatum remiſſio. Nam ob criminis ipſius enormitatem, qui ſic peccant traduntur fere in reprobum ſenſum, aut ex reprobo ſenſu, in quem traditi ſunt, procedit. Ex quo fit, vt dignam non agant pœnitentiam, ac proinde nec remiſſionem conſequuntur. De hac re videndus eſt Diuus Ambroſius, lib. 2. de pœnitentia, c.4. & D. Hieronym. ſuper 12. caput Matthæi, & Ianſenius in concordia Euang. concord. 49. &

Vega ſupra concil. lib. 13. cap. 9. Sed ſi intelligamus per peccatum ad mortem peccatum in Spiritum ſanctum, hoc eſt, blaſphemiam in Chriſti diuinitatem prolatam, quę omnino irremiſſibilis non eſt, vt modo dicebam, poterit quis meritò dubitare quare Diuus Ioannes in teſtimonio in argumento adducto dicat, pro huiuſmodi peccato non eſſe orandum. Ad quod breuiter reſpondeo, ipſum non negare, pro hoc peccato eſſe orandum, ſed tantum inſinuat, propter peccati, magnitudinem opus eſſe in illo maiori remedio. Vt enim docet Alexander Alenſis quarta parte, q.26. membro 3. articulo 6. in huiuſmodi peccatis propter ſceleris magnitudinem, & hominis, cui benefacere cupimus indignitatem, orandum non eſt, hoc eſt, non eſt vtendum aperta petitione, ſed potius ingemiſcendum, hoc eſt, gemitu quodam latens & occultum ſcelus demonſtrandum.

Eraſmus in annotationibus in nouum teſtamentum; aliter interpretatur dictum locum Ioannis, in nunc modum dicens: Locus hic inſpeciem adimere videtur ſpem veniæ relapſis in culpam grauem. Nec me clam eſt, quibus rationibus ſeſe hinc explicent Theologi. Sed mihi videtur alius exitus aperiri poſſe. Venialia delicta, ſine quibus non viuitur, quotidiana petitione delentur; Demitte nobis debita noſtra, quemadmodum interpretatur & Auguſtinus. Cæterum atrocia flagitia non ſanantur eodē modo. Sed olim eijciebantur è contubernio Eccleſiæ, tradebanturque Satanæ, nec recipiebantur, niſi ieiunio, lacrymis, multiſq; remedijs duris deleta culpa. Hæc Eraſmus; Quibus verbis ſignificat, quòd quando Diuus Ioannes affirmat, Qui ſcit fratrem ſuum peccare non ad mortem, petat, loquitur de peccatis venialibus, quæ per orationē Dominicam deleri poſſe dicit, eſt enim oratio Dominica in remiſſionem venialium peccatorum à Chriſto inſtituta, vt D. Auguſtinus docet. Quando autem dicit, Et peccatum ad mortem, non pro illo dico, vt roget quis, loquitur de peccatis mortalibus, ad quorum remiſſionem orationem Dominicam non ſufficere affirmat; quia neceſſe eſt, vt pro illis ieiunio, & lachrymis ſatisfaciamus. Hæc interpretatio Eraſmi mihi magnopere placet. Quia eſt valde conſona literę. Nec ex hoc habetur eſſe aliquos peccatores, pro quibus orandum non ſit, vt argumentum probare nitebatur; ſed tantum quòd oratio Dominica, de qua ſolum in eo loco eſt ſermo, non eſt efficax remedium: ad remiſſionem peccatorū mortalium, quod verum eſt. Beda putat omnino peccatum aliquod eſſe, cui non ſit petenda venia, eo quod fruſtra peteretur, Videlicet ſequutus Auguſtinum, qui hoc in libris de ſermone Domini in monte ſenſit. Quæ fuit Origenis, Theognoſti, & Athanaſij opinio. Verum huius ſententiæ canit palinodiam, D. Auguſt. lib. 1. retractationum. Addens hoc eſſe verum ſolum in illo, qui in peruerſo affectu perſeuerauerit vſque ad mortem.

Ad ſecundum argumentum reſpondetur conceſſa maiori, atque minori, negando conſequentiam. Quamuis enim nemo poſſit corrigere quem Deus deſpexerit, vt habetur Eccleſiaſtes, capit. 7. ad hunc ſenſum, quòd quia correctio fraterna ordinatur ad particularem emendationem fratris: idcircò ab illa ceſſandum eſt, quando probabiliter timetur, illum, qui corripitur, futurum deteriorem. De tali enim correctione loquitur Sapiens in illo loco, vt communiter interpretantur Doctores cum Gloſſa. Et quamuis etiam ſit verum, quòd multi dicuntur derelicti, atque deſpecti à Deo in ſacris literis, non quia ipſis deneget Deus illa auxilia, quæ neceſſaria ſunt & ordinaria, & quibus conuerti poſſent: ſed illa vberiora, & extraordinaria, quæ ſi conferret ſine dubio con-

Sententia authoris.

Notanda interpretatio Eraſmi.

Ad 2. arg.

Auxilia Dei multiplicia.

conuerterentur. Quamuis enim Deus interdum aliquibus peccatoribus, dum ſunt in peccato, immittat copioſa auxilia, & illos momento temporis conuertat ad ſe, vt Paulo contigit, atque Magdalenæ: tamen, vt plurimum, & maiori ex parte in conuerſione procedit ſenſim, atque paulatim. Prius, ſcilicet, reuocando ipſum peccatorem ad ſobriam mentem, & deinde illum paulatim diſponendo, & idoneum efficiendo ad ſuſcipienda illa auxilia, quibus vltimatè ad gratiam diſponatur. Itaque Deus in conuerſione peccatoris regulariter hoc modo procedit, quòd primò incipit à generalibus, & minoribus auxilijs, aptis tamen ad producendos ſuos effectus, ſi homo permittat ſe ab illis duci, atque regi. Cuiuſmodi ſunt morbi, & felices, ſiue aduerſi rerum euentus. Quibus auxilijs ſi homo acquieſcit, & B incipit ſe arcere à voluntate peccandi, quam antea habebat, fauet Deus illis conatibus, & ſuppeditat illi maiora auxilia, quibus magis arceat voluntatem eius ab ſtudio peccandi: idque efficit per prædicatorum voces, per lectiones, per timores, &c. Quib. auxilijs ſi homo rectè vtitur, & magis ac magis continet ſe à peccato: & ſibi totus diſplicet, incipit Deus tunc acrius inſtare, & abundantiori auxilio efficit, vt perfecte deteſtetur peccata, & ad Deum ſe toto corde, & anima conuertat. Cæterum, ſi è conuerſo peccator contempſerit illa priora auxilia gratiæ, & magis generalia, Deus etiam quaſi ſubſiſtit, & ſe quodammodo continet à conferendis vlterioribus auxilijs. Sed illa eadem priora, iterum, atque ſæpius repetit, atque multiplicat: ſemper paratus, ſi C prioribus auxilijs homo rectè vtatur maiora conferendi. Nam qui infidelis eſt in minimo: ideſt, qui contemnit priora auxilia, & in maximo infidelis erit. Dicitur ergo Deus peccatores derelinquere, atq; deſpicere, cum propter ſua peccata denegat illis, non illa auxilia, quæ neceſſaria ſunt, & ordinaria, & quibus conuerti poſſint, ſed illa vberiora, & extraordinaria, quæ ſi conferret, ſine dubio conuerterentur. Nam ſi cum Deus aliquem reprobum iacentem in peccato vocat, & excitat ad pęnitentiam per illa priora auxilia, quæ diximus paratus conferre poſteriora, ſi prioribus rectè vtatur, vehementioribus, & extraordinarijs auxilijs pulſaret, vt fecit in Paulo, ſine dubio conuerteretur. Sed tamen D non dat hæc auxilia; ſed potius illa priora ſæpius repetit; & continet ſe à cõferendis vltimis auxilijs, & maioribus quoaduſque prioribus rectè vtatur. Idque facit, quia propter illa priora peccata habet illum exoſum & reprobatum. Et in hoc conſiſtit ea derelictio, à qua peccatores dicuntur derelicti, eſtque effectus reprobationis. Quod ita eſſe facile intelligitur ex illo Matthæ. 11. Væ tibi Corozaim væ tibi Bethſaida; quia ſi in Tyro & Sydone factæ eſſent virtutes, quę in te factæ ſunt, olim in cilicio, & cinere pęnitentiam egiſſent. Ex quo conſtat, quod quamuis Deus ſciebat Tyros, & Sydonios eſſe conuertendos, ſi vidiſſent ea miracula, quæ viderunt ciues Corozaim; tamen nec denegauit illis auxilia neceſſaria & ſufficientia, quibus poſſent conuerti, E nec dedit illis hoc auxilium miraculorum, quo ſine dubio conuerterentur: quia erant reprobati à Deo propter ſua peccata: & ideò iuſte hoc modo derelicti. Quamuis ergo nemo poſſit corrigere, quem Deus deſpexerit; & multi dicantur derelicti; & deſpecti à Deo; ad modum iam explicatum; non tàmen ex hoc infertur non eſſe orandum pro illis; cum oratio non ad id ordinari debeat, vt aliquid contra diuinam voluntatem fieri velimus; ſed tantum, vt Deus ea auxilia conferre dignetur, quæ efficacia fuerint, vt homo exeat à peccato, niſi contrarium eius diuinæ cõforme fuerit voluntati. Cui ſi nec expreſſe, nec tacite homo votum ſuum, aut

Cur Deus dicat peccatores derelinquere.

A deſiderium ſubmiſerit, ſuperba & deprauata erit oratio. Quia perinde erit ac ſi peteret: Domine fiat quod ego volo, non quod tu vis, quod eſt diuinæ voluntati reniti; ac proinde illicitum; & contra illud Matthæi ſexto: Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra. Propter quod Diuus Auguſtinus ſuper Pſalm. 100. in illa verba: Non adhæſit mihi cor prauum, dicebat, cor prauum habet, qui non vult, quod Deus vult. Et ad idem eſt Gloſſa ibidem.

Ad aliud autem quod dicitur in eodem argumento de peccantibus in Spiritum ſanctum, iam ex dictis patet ſolutio.

Ad 3. arg.

Ad tertium argumentum, in quo de infidelibus, & hæreticis eſt ſermo, quantum attinet ad hæreticos, B iam diximus in ſecunda concluſione, quod quoniam iure ſunt excommuuicati; nulli eſt licitum publica oratione pro illis orare; bene tamen priuata. De infidelibus autem affirmo, quod ſiue priuata, ſiue publica oratione licitum eſt vnicuique pro illis orare, propter rationes à nobis ſuperius poſitas, quæ non minus militant in infidelibus, quam in alijs peccatoribus. Quod & inſinuare videtur Paulus 1. ad Timoth. capitulo ſecundo, dum dicit: Obſecro primum fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus, qui in ſublimitate cõſtituti ſunt. Certum eſt autem tempore Pauli omnes Reges, pro quibus orationes fundendas eſſe dicit, eſſe infideles. Diuus etiam Auguſtinus in epiſto C la ad Marcellinum in hunc modum dicit. Legimus fratribus noſtris, & veſtris librum beatiſſimi Cypriani de oratione Dominica: vbi demonſtrauimus, quemadmodum docuerit omnia, quæ ad mores pertinent, à patre noſtro, qui in cęlis eſt, eſſe poſcenda. Et etiam quomodo admonuerit pro inimicis noſtris, qui nondum in Chriſtum crediderunt, nos, vt credant, debere orare. Quod vtique inaniter fieret, niſi Eccleſia crederet malas, atque infideles hominum voluntates poſſe per Dei gratiam ad Deum conuerti. Et reprobans idem Auguſtinus hæreſim Pelagianorum in libro de hæreſibus, & nominibus hæreticorum dicit, Deſtruunt etiam orationes quas facit Eccleſia, ſiue pro infidelibus, & doctrinę Dei reſiſtentibus, vt conuertantur ad Deum, D ſiue pro fidelibus, vt augeatur in eis fides. Nec obſtat illud, quod obijcitur ex Ioãne capitulo tertio. Qui non credit iam iudicatus eſt. Nam loquitur ibi Chriſtus de iudicio damnationis æternæ, quam in Chriſtum credere nolentes, proculdubio ſubibunt. Qui enim non peccant in lege, ſine lege iudicandi ſunt. In præſenti tamen non debemus eos iudicare, quia qui hodie infideles ſunt, cras fideles eſſe poſſunt. Et ideo pro eis eſt orandum.

Pro infidelibus orare licitum eſt.

Ad confirmationem de excommunicatis iam ex dictis patet ſolutio.

Ad vlt. arg. Dubium.

In vltimo argumento tangitur difficultas de pręſcitis, & reprobis, vtrùm pro illis ſit orandum. Ad quam D. Thomas hic ad tertium reſpondet, quod quemadmodum nemini debemus ſubtrahere cor- E rectionis beneficium, quia neſcimus, quis ſit quem Deus proiecerit: ita etiam pro præſcitis orandum eſt, quandiu ſunt in hac vita, quia non poſſumus eos à prædeſtinatis diſcernere. Quibus verbis ſignificare videtur, quod ſi ſciremus, qui ſunt reprobi, nec eos corrigere, nec pro eis orare deberemus. Et quoniam, quamuis in particulari de nullo viuente ſciamus, quod ſit præſcitus, in genere tamen conſtat, aliquos eſſe prędeſtinatos, & aliquos pręſcitos. Ex hoc ſequi videtur, quod nec poſſimus orare pro præſcitis in communi, quicunque ſint illi. Quod & confirmari poteſt exemplo Chriſti, qui nunquam legitur pro reprobis oraſſe, ſed tantum pro electis,

& pro

Arg. ex teſtimonio.

& pro illis, qui in eum erant credituri. Et ſic Ioannis 27. de Apoſtolis loquens, in hunc modum dicit: Ego pro eis rogo, nõ pro mundo rogo, ſed pro his, quos dediſti mihi, quia tui ſunt; & mea omnia tua ſunt; & tua mea ſunt; & clarificatus ſum in eis. Et iam non ſum in mundo; & hi in mundo ſunt; & ego ad te venio. Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint vnum, ſicut & nos. &c.

Arg. ex ratione.

Et ratione ſic argumentor: Oratio pro reprobis fuſa eſt omnino ſuperflua; cum repugnet præſcitos à Deo ſaluari: ergo pro illis orandum non eſt.

Confirmatio.

Et confirmatur: Qui orat, debet ſemper ſuam voluntatẽ, & petitionem Dei voluntati ſubijcere: ſed qui pro præſcitis orat, vt ſaluentur: cum ſciat voluntatem Dei oppoſitam eſſe, non ſolum non ſubijcit voluntatem ſuam Deo, ſed etiam illi videtur reniti, & aduerſari; ergo eius oratio non ſolum ſuperflua, verum etiam culpabilis, & temeraria erit dicenda.

Reprobi nõ ſunt excludendi a noſtris orationibus.

His tamen non obſtantibus dico, quod quamuis quiſque bene poſſit nominatim orationem fundere ad Deum, pro prædeſtinatis, nulla facta mentione de reprobis, tum quia non ſemper, quod aliquis orat, tenetur orare pro omnibus, atque adeò poterit orare pro ſolis prædeſtinatis; & non pro reprobis; tum etiam; quia eſt vſus Eccleſiæ aliquando pro ſolis prædeſtinatis orare; vt conſtat ex quadam oratione, quæ incipit: Deus, cui ſoli cognitus eſt numerus electorum in ſuperna fœlicitate locandus. &c. non tamen tenemur reprobos nominatim nec in communi, nec in particulari à noſtris orationibus excipere. Quod & probari poteſt primò, exemplo Chriſti, qui pendens in ligno generaliter pro crucifixoribus Patrem orauit, quorum plures certum eſt fuiſſe reprobos. Secundo ex vſu Eccleſiæ, quæ communiter pro viuis ac defunctis fidelibus ſacrificiũ offerre ſolita eſt: & tamen dubitari non poteſt, inter uiuos, alios eſſe reprobos, & alios prædeſtinatos. Et tandem tertio, nam licèt noſtra oratio pro reprobis fuſa ad gloriæ conſequutionem prodeſſe non poſſit, vt minus tamen peccent, atque ex conſequenti, vt minus puniantur, poterit prodeſſe; & ſic erit vtile etiam pro reprobis orare.

Ad arg. ex teſtimonio

Et ad argumentum ex teſtimonio dico, quod in illo loco Ioannis, ſolum orat Chriſtus pro prædeſtinatis, & non pro reprobis, vt ex verbis ipſius ſufficienter colligere licet. Ex hoc tamen non infertur, quod non eſt licitum orare pro reprobis: cum non ſemper quis teneatur orare pro omnibus, pro quibus orare non prohibetur.

Ad arg. ex ratione.

Ad rationem reſpondeo, negando antecedens. Poteſt enim oratio pro reprobis fuſa, ad hoc, vt conuertantur, deſeruire, vel ſaltem, vt rarius peccent, & mitius finaliter torqueantur, vt modo dicebam. Præterquam, quod quia, quamuis in ſenſu compoſito ſtare non poſſit, vt quis ſit præſcitus, & ſaluetur: quia tamen abſolutè loquendo quiſque viator poteſt ſaluari, hinc fit, vt pro quolibet abſolutè poſſimus orationem fundere ad Deum.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem vt reſpondeamus, ſuppoſito tanquam certo, quod qui in ſuis orationibus nec tacitè nec expreſſe ſuum votum, atque deſiderium diuinæ ſubijcit voluntati, eius oratio ſuperba eſt & deprauata, vt paulo antea dicebam, operæpretium eſt, vt explicemus, quæ ſit illa Dei voluntas, cui orando, & quodcunque aliud faciendo, nos conformare eſt neceſſe. Ad cuius intelligentiam eſt aduertendum primo, quod quemadmodum homo duobus modis poteſt aliquid velle: vno modo formaliter, hoc eſt, actu elicito voluntatis; alio modo arguitiuè, hoc eſt, efficiendo aliquid ex quo manifeſtatur, & arguitur eius voluntas; veluti cum homo prohibet, vel præcipit aliquid, ipſa prohibitio indicat, & demonſtrat ſe nolle id, quod prohibet: Ex

In Deo eſt duplex voluntas, ſigni & beneplaciti.

A quo fit vt in homine diſtinguamus duplicem voluntatem, vnam, quæ appellatur voluntas beneplaciti, & eſt ipſa formalis voluntas, qua homo actu elicito aliquid vult: Alteram, quæ dicitur voluntas ſigni, & nihil aliud eſt, quam illud omne, ex quo ipſa voluntas arguitur & manifeſtatur, vt præceptum, prohibitio, conſilium: ita etiam in Deo poſſumus diſtinguere duplicem voluntatem, vnam beneplaciti, alteram ſigni. Voluntas beneplaciti eſt, qua vult omne illud, cuius eſt in eo voluntas formalis, & in quo ſibi bene complacet. Voluntas autem ſigni, eſt id, ex quo eius voluntas manifeſtatur, & arguitur. Quod eſt quintuplex, ſcilicet, præceptum, prohibitio, conſilium, permiſſio & operatio, vt author eſt D. Tho. prima parte. quæſtio. 19. artic. 11. & 12. B Signum autem voluntatis diuinæ appellatur Dei voluntas; ad modum, quo interdum ipſum ſignum appellatur, nomine ſignati, ſicut & imago Cæſaris appellatur Cæſar.

Secundo eſt aduertẽdum, quod quemadmodum vna & eadem res poteſt diuerſimode conſiderari: ità etiam & Deus, circa eandem rem diuerſimode conſideratam, poteſt habere diuerſas volitiones. Vnde Theologi adhuc ex parte obiectorum diſtinguunt in Deo duplicem voluntatem, vnam, quam appellant antecedentem, alteram conſequentem. Inter quas hoc eſt diſcriminis; quod voluntas antecedens fertur in res ſecundum ſe, & abſolutè conſideratas: voluntas verò conſequens fertur in res conſideratis omnibus ſuis circunſtantijs. C Poteſt autem contingere, quod aliqua res ſit bona ſecũdum ſe & abſolutè conſiderata, quæ ſi conſideretur cum omnibus circunſtantijs, mala ſit: ſicut viuere hominem, abſolutè conſideratum eſt bonum. Sed ſi addatur, quod ſit homicida, & in malum multitudinis eſt malum. Et, quia vnumquodque, ſecundum quod eſt bonum, ſic eſt volitum à Deo, poteſt fieri, quòd aliqua res ſecundum ſe ſit volita à Deo; quæ tamen conſideratis circunſtantijs non ſit volita. Vt abſolutè Deus vult omnes homines ſaluos fieri; quia hoc abſolutè conſideratum eſt bonum quoddam. Nihilominus tamen, quia contingit, vt plures ſint peccatores, & mali, quos ſaluari bonum non eſt, idcircò illos ſaluari non vult, vt latè oſtendit D. Thomas prima parte quæſtione 19. articulo 6. ad D primum argumentum. Voluntas ergo antecedens, quæ ſecundum D. Thomam, & omnes ſanctos non ſemper impletur, non eſt voluntas ſimpliciter, ſed potius appellatur velleitas, quam voluntas. Ex quo infertur aliquid eſſe volitum voluntate antecedenti, cuius contrarium eſt volitum voluntate conſequenti, & è conuerſo.

In Deo eſt voluntas antecedẽs & volũtas conſequẽs.

Tertio eſt aduertendum tripliciter poſſe contingere, quod homines conformentur voluntati diuinæ: ſcilicet, in volito, in actu volendi, & in modo volendi. In volitò nos conformamus, quando idem obiectum, vel eãdem rem, quam Deus vult, & nos volumus. In actu volendi, quando habemus illum actum, quem Deus vult nos habere. Vt contigit Abrahamo. Gen. 22. quando voluit filium ſuum E Iſaac ſacrificare, ſicut illi Deus præcepit, quamuis poſteà opus non fuerit ſubſequutum, quia Deus illud fieri noluit. In modo volendi nos conformamus, quando ex eadem radice, videlicet, ex ſimili charitate, & propter eundem finem, ex qua, & propter quem Deus vult, aliquid volumus, putà principaliter ex charitate, & propter Deũ, & ad noſtram beatitudinem meritoriè.

Tripliciter ſe homo cõformat voluntati diuinæ.

His conſtitutis quantum attinet ad voluntatem ſigni, certum eſt, quod diuinæ voluntati ſigni præceptiuæ, & prohibitiuæ tenentur ſe homines conformare, ad hunc ſenſum, quod tenentur præceptis Dei obedire illa adimplendo, & prohibita cauendo,

Qualiter teneantur homines conformare ſe voluntati ſigni.

Digitized by Google

do, quando & quomodo ipſa vel præcepta, vel prohibita fuerint, iuxta illud Matt. 19. Si uis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Imò hoc ſolum intendit Deus in eis, vt homo ſit obligatus ea velle, quomodo ipſe præcipit; quamuis non ſemper velit voluntate conſequenti, & de facto ea adimpleri. Nec tale præceptum eſt ſignum, quod Deus vult efficaciter impleri id, quod ipſe præcepit, ſed quod homo ſit obligatus ad id volendum, ſiue faciendum, vt dictum eſt. Voluntati ſigni conſultiuæ non tenentur ſe homines conformare, vt conſtat, quia non tenentur ſequi conſilia. Niſi fortè quis ſpecialiter ea vouiſſet; quia tunc illa ſequi teneretur. Tenentur tamen omnes ea non contemnere, paruipendendo, aut inutilia iudicando. Voluntati ſigni permiſſiuæ non tenemur ſimiliter nos conformare; ità, vt aut illa faciamus, aut in alijs ſimilia permittamus, ſaltē vniuerſaliter, quando ea quomodò poſſumus impedire, ne committantur. Imò huic volūtati tenemur eſſe difformes, non peccando, nec peccare volendo. Quia hæc voluntas permiſſiua propriè non eſt, niſi malorum culpæ, quæ Deus poſitiuè nec vult, nec nō vult, ſed merè priuatiuè ſe habet. Et quia ea mala ſi vellet, poſſet impedire, & non impedit ex iuſtiſſima cauſa; idcircò illa permittere dicitur. Tenentur tamen homines contra hanc ſigni voluntatem permiſſiuam non murmurare, eam reprehēdendo; quia iuſtiſſima, & ſapientiſſima eſt, iuxta illud Pſalm. 118. Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum. Et Pſal. 35. Iudicia Dei abyſſus multa. De voluntate ſigni operatiua eadem eſt ratio, ac de voluntate beneplaciti, cum illa ſemper adimpleatur, ſicut & iſta. Et ſic eodem modo eſt loquendum de vtraq; quantum ad obligationem nos conformandi illis.

De voluntate beneplaciti, ſiue antecedens illa ſit, ſiue conſequens, atq; etiam de voluntate ſigni operatiua, quantum ad conformitatem, & difformitatem ad illam, maior eſt difficultas. Quam vt explicemus ſuppoſito, quod cōformitas, ſeu difformitas poteſt eſſe vel in volito, vel in actu, vel in modo volēdi, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certum eſſe, quod diuinæ voluntati beneplaciti, & ſigni operatiuæ tenentur homines ſe conformare in actu volendi, vel actualiter, vel habitualiter pro ſuo tempore. Ad hunc ſenſum, quod tenentur, vel habitualiter, vel actualiter; dum ſibi innotuerit, velle id, quod Deus vult eos teneri velle; non autem tenentur velle id, quod Deus vult illos velle. Opera enim conſilij vult Deus homines velle, maximè quando ea operantur: & tamen ea velle non tenentur, vt rectè docet Gabriel, lect. 69. in canon. Dico ſecundo, etiam eſſe certum, quod in modo volendi, hoc eſt, in eo, quod ex charitate, & propter Deum meritoriè operentur, non tenentur ſe homines ita diuinæ voluntati conformare, vt niſi faciant, peccatum committant. Ad vitandum enim peccatum ſatis eſt regulariter vt extra charitatem præcepta adimpleamus. Nam ſi infidelis baptizatur, & per peccatum mortale, in quo eſt, ponit obicem gratiæ, & non ſacramento, certum eſt, quod nō tenetur rebaptizari; atque adeò extra charitatem exiſtens adimplet præceptum de recipiendo baptiſmum. Itaque hæc certa ſunt. Sed quod habet difficultatem eſt, vtrùm prædictæ Dei voluntati beneplaciti, aut ſigni operatiuæ, teneantur ſemper homines ſe in volito cōformare, ita, vt res, quæ eſt volita à Deo, eadem etiam ſit volita à nobis? De qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Prima eſt Gregorij Ariminen. in ſecund. diſt. vlt. & Gabriel, lectio. 68. in canonem, & aliorum, qui dicunt, ſemper eſſe obligatos homines conformare ſe diuinæ voluntati beneplaciti, aut ſigni operatiuæ, quando conſtat nobis, quod talis res, vel obiectum eſt volitum à Deo. Cognoſcitur autem

1. Dictum certum. *2. Dictum certum.* *Pūctus difficultatis.* *Sententia Gregorij.*

A prædicta diuina volūtas beneplaciti ex reuelatione rei futuræ, vel ex ipſius operis, aut facti impletione. Eo enim ipſo, quo aliquid fit, cognoſcitur id Deo volente fieri, aut factum eſſe; ſine cuius voluntate nihil fit. Præcipuum huius opinionis fundamētum deſumitur ex aliquibus teſtimonijs D. Aug. ſuper Pſ. 100. & Gloſſæ ibidem ſuperius à nobis adductis, quæ nihil probant, de conformitateque in actu nolendi commodus intelligi poſſunt. Secūda opinio, quam communiter tenent Doctores, tangiturque breuiter à Gabriele vbi ſupra, & præcipuè in primo diſt. 48. eſt, quod voluntati Dei beneplaciti, aut ſigni operatiuæ tenentur homines ſe conformare in volito habitualiter. Ad hunc ſenſum, quod tenentur non remurmurare contra illam, nec ei repugnare. B Non tamen tenentur ſe poſitiuè ei conformare, ponendo aliquem actum ſibi conformem. Itaque, ſi Deus vult aliquem, ſiue propter demerita ex lege, ſiue ſine demeritis præter legem gloria priuare, ſicut pueros ſine baptiſmo deſcendentes ad limbum, ex lege deſtinat, tenetur non remurmurare, nec reſiſtere; non tamen tenetur id poſitiuè velle. Cuius contrarium dicebat Gregorius in prima opinione præcedente.

Sententia cōmunis.

Cæterum, vt quid in hac re ſit tenendum, clare & ordinatè dicamus, ad propoſitam difficultatem reſpondebimus per aliquot propoſitiones. Prima concluſio: Vbi non conſtat de diuina voluntate beneplaciti, in aliquo negotio particulari, nullum eſt peccatum agere contrarium eius, quod Deus vult. C Et probatur primo. Nam ſecundo Regum capit. ſeptimo, dicitur, quod Dauid voluit ædificare domum Domino, eiuſque voluntas maximè laudatur tertio Regum cap. 8. At voluntas diuina beneplaciti erat in contrarium, vt aſſeritur locis allegatis, quod Dauid penitus ignorabat. Item Danielis 10. ſcribitur, quod angelus regni Perſarum volebat detinere captiuum populum Dei, & alius angelus nitebatur in contrarium, voluntaſque vtriuſque ſtudioſa erat, quamuis ex neceſſitate altera illarum debebat eſſe contraria voluntati Dei beneplaciti, quam vterque angelus ignorabat. Omnes etiam tenemur velle & orare, vt omnes fideles ſalutem conſequantur æternam, quoniam ignoramus, quinam ſint præ deſtinati, & qui reprobi, vt paulo antea dicebam: Et D tamen certiſſimum eſt de fide, quod Deus aliquibus vult denegare vitam æternam: ergo noſtra concluſio eſt vera.

1. Conclu.

Secunda concluſio: Quamuis nobis conſtet de diuina voluntate beneplaciti in particulari, non tenemur illi conformari; ſecundum appetitum ſenſitiuum, nec ſecundum voluntatem, vt natura eſt, hoc eſt, ſecundum quod naturaliter operatur. Probatur: Quando quis infirmatur euidenter cognoſcit eſſe voluntatem diuinam beneplaciti, quod infirmetur; & tamen non tenetur ſecundum appetitum ſenſitiuum complacere ſibi in illa infirmitate, eamque appetere; quoniam appetitus ſenſitiuus naturaliter refugit nociuum, & deſtructiuum ſuppoſiti: eſtque iſta inclinatio bona & à Deo: ergo. Eadem etiam ratio; fieri poteſt de voluntate, vt natura, eſt: cum vo- E luntas, vt natura naturaliter feratur in bonum ſuppoſiti, & deteſtetur eius nociuum, & deſtructiuum. Et hoc modo Chriſtus Dominus, cuius rectiſſimæ ſunt operationes, fugiebat mortem, quamuis certò ſciebat eſſe diuinam voluntatem beneplaciti, vt mereretur.

2. Conclu.

Tertia concluſio: Quamuis nobis conſtet de diuina voluntate beneplaciti in particulari, aut de voluntate ſigni operatiua, quæ ſemper eſt coniuncta voluntati beneplaciti; non ſemper tenentur homines ſe illi in volito conformare: hoc eſt, non ſemper tenentur velle quidquid Deus vult: Sed voluntate

3. Conclu.

deliberata

deliberata poſſunt contrarium velle. Tenentur tamen homines contra hanc voluntatem beneplaciti non remurmurare, illam reprehendendo, aut iniuſtam iudicando. Prima pars huius concluſionis, quoniam difficillima eſt, & directe oppoſita primæ opinioni magnis, & euidentiſſimis argumentis confirmanda erit. Probaturque in primis teſtimonio Auguſtini, qui hanc noſtram ſententiam tenet in Enchiridio capitulo 101. vbi dicit, quod homo aliquãdo bona voluntate poteſt velle oppoſitum eius, quod fieri vult Deus: vt cum bonus filius dolent de morte patris. Idem etiam docet ſuper Pſal. 100. in illa verba: Nõ adhæſit mihi cor prauum, quæ ſimiliter eſt ſententia Magiſtri in primo. diſtinct. 48. ſtatim in principio diſtinctionis. Secundo probatur concluſio exemplis ſanctorum Patrum. Dauid enim optimè ſciebat eſſe voluntatem diuinam, vt viueret, & tamen ipſe orabat dicens. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt. Et D. Paul. ad Philip. ca. 1. aiebat: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Et tamen certò ſciebat eſſe diuinam voluntatem, vt in carne maneret. Subiungit enim ſtatim: Permanere autem in carne neceſſarium propter vos. D. etiam Auguſt. cum diem vltimum ageret, certò ſciebat eſſe diuinam voluntatem, vt ciuitas Hyponenſis à barbaris obſideretur: at verò hoc ipſe ægerrimè ferebat. Et quod amplius mouet, Chriſtus Dominus ſciebat eſſe voluntatem diuinã quod ciuitas Hieruſalem penitus deſtrueretur, & ipſe videns eam, fleuit ſuper illam. Tertio ſic argumentor ex oppoſita ſententia, ſequitur primò quod exiſtens in peccato mortali tenetur velle carere gratia, ſi quidem Deus vult, quod peccator careat gratia. Rurſus ſequitur, quod ſi Deus reuelaret alicui ſuam damnationem, teneretur eam velle, quod eſt contra propriam charitatem. Præterea ſequitur, quod ſi viderem patrem meum mori, & perire in ſempiternum, quod teneor illud velle, & de eo gaudere. Et ſi video ciuitatem incendio ardere, teneor illud velle. Et ſi cognoſco quod peſtis omnia deuaſtat, teneor id velle. Quia vniuerſa hæc mala certum eſt, ex diuina voluntate prouenire; cum nullum ſit malum in ciuitate (loquendo de malo pęnę) quod Deus nõ fecerit, vt ſcriptura teſtatur. Item ſequitur, quod nullum eſt opus conſilij. Nam ſi ingredior religionem, iam eſt voluntas diuina, quod ingrediar, atq; ex conſequenti teneor ingredi. Item ſequitur, quòd tenemur velle omnia, quę ſunt in mundo, quæ ferè ſunt infinita, piſces natare, aues volare &c. Præterea ſequitur, quod quilibet mihi poteſt imponere præceptum diuinum. Nam ſi Petrus ſedet, teneor velle quod ſedeat. Et ſi ſurgit, teneor velle quod ſurgat. Eſt autem poſitum in poteſtate Petri ſedere & ſurgere. Tandem ſequitur, quod idem homo tenetur velle, & nolle idem pro eodem tempore. Nam ſi me nolente quod pluat, antequam pluat, deinde veniat pluuia, adhuc perſeuerante me in eadem nolitione, tunc teneor nolle, quod pluat, nam Deus vult me nolle. Et teneor velle, quod pluat, quia Deus vult, quod pluat. Hæc autem omnia ſunt abſurda: ergo & illud ex quo ſequitur. Ad eandem etiam veritatem comprobandam valent duo argumenta, quę habet Durandus in primo diſtin. vlt. q. 2. Quorum primum eſt: Nullum extat præceptum de conformitate ad diuinam voluntatem in volito, nec Chriſtus iuueni interroganti: Quid faciendo vitam æternam poſſidebo? reſpondit; Conforma te diuinę voluntati: ſed, Serua mandata, &; Mandata noſti; Non adulterabis. &c. ergo non tenentur homines ſe hoc modo diuinæ voluntati conformare. Si quæ autem ſunt authoritates Diui Auguſtini, aut aliæ ſimiles dicentes, quod diuinæ voluntati nos conformare tenemur, loquuntur, & ſunt intelligendæ de voluntate Dei præceptiua, & de conformitate in actu volendi ad modum iam explicatum. Secundum argumentum Durandi eſt: Deo eodem pacto tenemur obedire, quo tenemur obedire prælatis, per quos nos regit & gubernat. Sed licèt ego intelligam eſſe voluntatem prælati, vt legam, aut prædicem, nõ teneor obedire, donec accedat præceptum: ergo eodem pacto dicendum eſt, quòd quamuis ego intelligam voluntatem diuinam, non teneor obedire, donec ipſæ præcipiat.

1. Argum. contra tertiam concluſionem.

Et ſi quis contra hoc argumentetur: Qui agit aliquid, aut vult contra voluntatem diuinam, facit contra legem æternam, dicente diuo Auguſtino libro 22. contra Fauſtum capitulo 27. quod lex æterna eſt ratio, vel Dei voluntas: ergo peccat, atque ex conſequenti nulli licet diſcordare à voluntate Dei beneplaciti. Probo conſequentiam: Nam peccatum nihil aliud eſt, quam dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam, vt idem D. Auguſtinus affirmat.

2. Argum.

Secundo: Nolle id, quod iuſtum, & bonum eſt, eſt peccatum; ſed quidquid Deus vult, bonum & iuſtum eſt; ergo illud nolle eſt peccatum. Et confirmatur ex Paul. 1. ad Timoth. cap. 2. Vbi poſtquam præcepti fieri obſecrationes, & orationes pro Regibus, rationem huius ſui pręcepti volens ſubiungere, ait; Hoc enim bonum eſt, & acceptum corã Deo, ergo quod acceptum, & beneplacitum fuerit coram Deo, amplecti tenemur.

3. Argum.

Tertio. Vniuerſi tenemur velle in cõmuni, quòd diuina voluntas in omnibus, & ſuper omnia adimpleatur; id enim ſonant voces illæ: Fiat volũtas tua: ergo & quando nobis conſtiterit, quòd aliqua eſt diuina voluntas in particulari; tenemur velle, vt illa adimpleatur: Probo conſequentiam: Nam fruſtra tenerentur homines velle in communi, quod diuina voluntas in omnibus, & ſuper omnia adimpleretur, niſi poſteà quando in particulari conſtat aliquã eſſe diuinam voluntatem, teneantur in particulari velle, quod illa adimpleatur.

Vlt. arg.

Vltimo: Impium eſt omnibus modis contra niti, & reſiſtere diuinæ voluntati, ſed ſi pater meus moritur, euidenter cognoſco, quod hæc eſt diuina voluntas: ergo non licet contra niti, & reſiſtere.

Ad 1. arg.

Ad primum argumentum reſpondeo negando antecedens. Et ad probationem dico, quod lex æterna eſt diuina voluntas, non vtcumque, ſed vt præcipiens. Et de hac voluntate fatendum eſt, quod qui agit contra eam, agit contra legem æternam. Hæc eſt explicatio D. Auguſtini loco citato dicentis; Lex æterna eſt voluntas diuina, ordinem naturalem ſeruari iubens, perturbari vetans.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum reſpondetur negando maiorem. Imò aliquando licet nolle id quod ſanctum eſt, vt patet in conſilijs diuinis. Licet namque nolle eſſe virginem, & nolle eſſe religioſum: & tamen certum eſt; quod eſſe virginem, aut religioſum optimum eſt, & iuſtum. Ad confirmationem ex Paulo reſpondeo, quod ille locus poteſt dupliciter intelligi. Vno modo, vt ſit ſermo de obſecrationibus, quæ ſunt in pręcepto. Et tunc ſuppoſito tali præcepto, ratio D. Pauli eſt, quod eſt orandum, & obſecrandum pro regibus: quia hoc eſt bonum, & acceptum de præcepto. Alio modo, vt ſit ſermo de obſecrationibus, & petitionibus, quæ ſunt in conſilio. Et tunc ratio D. Pauli non ducit ad obligationem: præcepti, ſed ad perfectionem virtutis.

Ad vlt. arg.

Ad tertium argumentum dico primò, nõ eſſe mihi ſatis certum, quòd teneãtur homines velle in vniuerſali: quod voluntas diuina in omnibus adimpleatur. Quamuis hoc Corduba lib. 1. quæſtionarij quęſtio. 51. propoſitione prima. pro indubitato, & comperto habeat. Sed ſatis erit velle, quod voluntas di-

uina præceptiua adimpleatur, ſicut in ſuperioribus dictum eſt, de voluntate diuina in particulari. Vel reſpondeo, ſecundo, quidquid ſit de antecedenti, negando conſequentiam. Nam poteſt contingere, q́d id, quod Deus vult in ordine ad voluntatem diuinam, & in ordine ad bonum commune, ſit bonum; & ſi referatur ad voluntatem particularem, & ad finem particularem ſit malum. Vt eſt videre in exẽplo, quod D.Tho. adducit 1.2.q.19.art.10. ad oſtẽſtendum fieri poſſe, quod duæ voluntates velint oppoſita, & vtraque ſit bona. Vt cum index vult ſuſpẽdere latronem, & vxor illius latronis non vult. Vtraque voluntas eſt bona, & diuerſis rationibus, quod eſt bonum reſpectu vnius, eſt malum reſpectu alterius. Iudex enim vult occidere latronem propter bonum commune, cuius curam gerit. Vxor autem vult illum viuere propter bonum ſuæ familiæ. Et idem poterit contingere inter Deum, & hominem quantum ad volita materialia in particulari conſiderata.

Ad vltimum reſpondetur negando, quod filiús; qui dolet de morte patris, ſit impius, aut ſtultus, quãuis cognoſcat diuinam voluntatem fuiſſe, quod moriatur. Tum quia Deus vult illum de morte patris dolere. Tum etiam, quia licet cognoſcat voluntatem Dei fuiſſe, quod moreretur propter rationes vniuerſales, propter rationes tamen particulares, & propter pietatem eſt rationabile, ut doleat, vt modo dicebam de vxore latronis, quæ propter rationes particulares poteſt rectè dolere de morte mariti; nõ obſtante quod propter rationes communes fuerit conueniens illum ſuſpendere, prçterquam quod bonus filius non habet voluntatem efficacem, & abſolutam, quod pater non moriatur. Sed tantum habet iſtam volitionem; Vellem ſi poſſibile eſſet. Cuiuſmodi habuit Chriſtus Dominus quando dixit: Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte.

Corolla.

Ex dictis omnibus infertur, quod quantum attinet ad voluntatem ſigni, tantum tenentur homines volendo, aut orando, aut aliquid aliud faciendo, ſe conformare diuinæ voluntati præceptiuæ, aut prohibitiuæ. Quantum autem attinet ad voluntatem beneplaciti tenentur ſe cõformare in actu volendi, non autem in modo uolendi, aut in uolito, niſi forte ſit præceptum, quod Deo in volito conformemur. Tenemur tamen non repugnare diuinæ voluntati; nec contra illam murmurare. Quæ fuit ſecunda pars tertiæ concluſionis. Nam qui murmurat contra Deum impatienter agit, & quodammodo in illum culpam reijcit, quod eſt impium. Et ſic de tali intelligitur illud Iob ca.9. Quis reſiſtit ei, & pacem habuit? Et D.Paulus ad Roma.9. O homo, tu quis es, qui ſic reſpondeas Deo? In quo etiam ſenſu veriſimile dicunt Theologi, teneri homines in nullo difformari diuinæ voluntati. Et per hæc patet ſolutio ad confirmationem; cuius occaſione omnia, quæ ad conformitatem orationis & voluntatis noſtræ ad diuinam, pertinent, dicta ſunt.

Dubium

Eſt aliud dubium, vtrùm ſi, Deo reuelante, mihi certo conſtet, Petrum eſſe reprobum, poſſim & debeam orare pro illo. Et pro parte affirmatiua eſt argumentum: Ille homo abſolutè poteſt ſaluari: ergo & ego poſſum ſperare illi beatitudinem, atque ex conſequenti orare pro illo. Et confirmatur: Si eidẽ Petro fuiſſet facta reuelatio de ſua damnatione, adhuc teneretur ſperare, quamuis eſſet certus, quod beatitudinem non conſequetur: alioqui deſperans peccaret nouo peccato: ergo ego ſimiliter teneor ſperare illi beatitudinẽ, in caſu poſito, atq; ex conſequenti poſſum orare pro illo. In contrarium tamẽ eſt: Nam alias oratio eſſe ſuperflua, cum certum ſit Petrum beatitudinem non conſequuturum.

Sententia Ioãnis de Medina.

Ad hanc difficultatem Ioannes de Medina C. de A oratione. capitulo de ijs, pro quibus orandum eſt vt reſpondeat, ſupponit, dupliciter poſſe contingere, quod Deus aliquem reprobet, vno modo abſolutè, ſponte ſua, nulla interueniente culpa ex parte reprobi; alio modo ex culpa, & flagitio præuiſo. Quo ſuppoſito dicit, q' pro eo, q̃ conſtat eſſe reprobum primo modo, non eſt orandum: quia tunc, inquit, voluntas Dei eſt abſoluta, cui contraire & inutile, & temerarium eſt. At verò pro eo, de quo conſtat eſſe rebrobum ſecundo modo eſt orandum. Quia tunc reprobatio partim pendet ex voluntate hominis reprobi; quam flecti, & in melius mutari poſſe, nemo eſt, qui ambigat. Hæc dicit Medina, quem etiam ſequitur Corduba libro 1. quæſtionarij quæſtione 51. Cæterum hic modus dicendi mihi B non placet. Præſupponit enim, non eſſe in Deo vnã & eandem rationem reprobandi homines; ſed illum quoſdam reprobaſſe nulla præuiſa culpa; alios autem culpa præuiſa, quod planè falſum eſt. Nam cum Deus non habuerit actum voluntatis, quo voluerit abſolutè & ſine ordine ad peccatum, quoſdam homines excludere à gloria vt ex ſententia D. Thomæ colligunt Doctores. prima p. quæſtione 23. articulo tertio. fieri non poteſt, vt aliquos reprobauerit, nulla culpa præuiſa. Quod & iſta ratione probatur, Quæ Deus decreuit, & ſtatuit facere ab æterno, nullo modo poſſunt melius à nobis peruestigari, quam ex ijs rebus, quas videmus in tempore feciſſe: nam proculdubio Deus id ab æterno ſtatuit facere, quod in tempore fecit: ſed Deus, in principio C omnibus creaturis rationalibus, quas condidit, dedit gratiam gratum facientem, quæ forma ſupernaturalis eſt, ex natura ſua ordinans illum, in quo eſt ad vitam æternam: & ſic omnes angelos creauit in gratia, & omnes homines ſimiliter cum, primo homini, in quo reliqui erant, & ex quo alij erant propagandi, gratiam & iuſtitiã contulerit ea lege, quod ſi perſeueraſſet vſque ad finem, omnes ex illo nati, eſſent in gratia naſcituri: ergo circa omnes creaturas rationales in communi habuit Deus actum voluntatis, quo quantum ex ſe erat, voluit illos eſſe beatos ſupernaturaliter, atque ex conſequenti non fuit in illo actus voluntatis, quo voluit abſolute, & ſine ordine ad peccatum quoſdam homines reprobare illos à gloria excludendo. Et confirmatur: ſi in D Deo eſſet talis actus, nec eſſet actus miſericordiæ, neque iuſtitiæ: quia nullam culpam præſupponit: Nec etiam prouidentiæ: Quia, quamuis prouidentia quæ verſatur circa res defectibiles, permittat aliquando aliquos deficere à fine propoſito; tum, quia ad bonum vniuerſi, quod Deus principaliter intendit, pertinet, quod rerum naturæ, quæ ſunt partes illius non perturbentur; ſed vnaquæque in ſuo naturali eſſe integra, & perfecta maneat; tum etiam quia quando Deus prouidet creaturis habentibus libertatem arbitrij, qua poſſint ſe inquamcunque partem maluerint vertere; non ità prouidet illis, vt neceſſariò ſuum finem conſequantur. Nam hoc eſſet perturbare rerum naturas, & ex liberis, & ex conſequenti defectibilib. neceſſarias & infallibiles ef- E ficere. Sed ad diuinam prouidentiam pertinet ità illis prouidere, & media diſponere, & ordinare, vt his creaturis nec deſit, facultas ad conſequendos ſuos fines, nec inferatur neceſſitas, ſed poſſint ſi velint aberrare à fine. Ex quo etiam ſequitur, vt de facto non nullæ aberrauerint, vt docet D.Tho. p.p. quæſt. 22. ar.4. Non tamen pertinet ad prouidentiam poſitiue & abſolute velle quod aliquis non perueniat ad finem. Imò huiuſmodi voluntas aduerſatur prouidentiæ, quæ quantum eſt ex parte ſua intendit, vt omnia finem propoſitum aſſequantur. Et hac de cauſa omnibus prouidet de medijs talis finis conſequutionem neceſſarijs: Ergo cum ille actus, quo

Impugnatur Medina.

Deus

Digitized by Google

Deus voluit abſolutè, & ſine ordine ad peccatum, quoſdam homines excludere à gloria, nec ſit miſericordiæ, neque iuſtitiæ, neque prouidentiæ, nullo modo eſt ponendus in Deo.

Voluntas diuina circa res quas vult ſe poteſt habere dupliciter.

Quo circa hac Medinæ ſententia omiſſa aliter mihi ad propoſitam difficultatem reſpondendum videtur. Notando primo, quod diuina voluntas circa res, quas vult, dupliciter ſe poteſt habere. Aliquando enim ita eſt iam omnino determinata, vt nunquã retractetur, nec reuocetur. Quod regulariter contingit in punitione damnatorum in inferno; vbi nulla eſt redemptio. Et idem inuenitur nonnunquam in aliquibus punitionibus temporalibus propter crimina quædam, quas ſine vlla reuocatione Deus facere decreuit, etiam ſi pro miſericordia oretur, iuxta illud, quod reſpõdit Samuel Sauli petenti, vt pro ſe Deum oraret. 1. Reg. cap. 15. Scidit Dominus regnũ Iſrael à te hodie: & tradidit illud proximo tuo meliori te. Porro triumphator Iſrael non parcet & pœnitudine non flectetur: nec enim homo eſt; vt agat pœnitentiam. Et Ieremiæ ſeptimo. Tu ergo noli orare pro populo hoc; quia non exaudiam. Vnde Gregorius 23. quæſtione quarta capitulo. Nabuchodonoſor. dicebat: cum ſuperna indignatio ſeſe, vt ita dixerim, medullitus mouet; hanc oppoſitio humana non remouet, nec ſe cuiuslibet deprecatio vtiliter obijcit, cum ſemel Deus aliquid, quaſi ab intimis iraſcendo diſponit. Aliquando autem non eſt omnino irreuocabiliter determinata diuina voluntas; ſed adhuc pendet ex noſtra diſpoſitione; ita, vt ſi nos conuertimur, aut oramus, aut tale aliquid facimus, ipſe etiam Deus ad nos conuertetur, dando gratiam, aut alia bona tam ſpiritualia, quam corporalia; & punitionem amouendo, vel temperando, vt oportet. Si verò nos non conuertimur, aut nos non diſponimus nec ipſe Deus in ſua miſericordia ad nos conuertetur, quia ſic, ipſe ab æterno ſine vlla ſui mutatione & voluit & facere decreuit. Et ſic propoſitum diuinæ diſpoſitionis non mutatur nec fallitur, quamuis ſententia aut eius exequutio mutetur, vt communiter dicunt Doctores in materia de pœnitentia.

Reuelatio duplex.

Secundo eſt aduertendum, quod diuina reuelatio de malo, quod ſibi aut alteri eſt euenturum, adhuc eſt duplex. Vna abſoluta. Qualis eſt illa, quæ fertur in res, reſpectu quarum diuina voluntas ita eſt determinata, vt ab ipſis nunquam flectatur. Alia conditionata. Qualis eſt illa, quæ fertur in res pendentes ex noſtra diſpoſitione. Alioque nomine appellatur reuelatio comminatoria. Et eſt illa, in qua, vel tacite vel expreſſe ſubintelligitur aliqua conditio. Cuiuſmodi inueniuntur quam plurimæ reuelationes in ſacra ſcriptura. Vt eſt videre apud Eſa. capit. 38. Vbi dicitur Ezechiæ. Morieris, & non viues. Et Ionæ 3. dicitur Niniuitis: Adhuc quadraginta dies; & Niniue ſubuertetur. Et tamen has reuelatione conditionatas eſſe rei comprobauit euentus.

Reuelatio de damnatione facta alicui eſt intelligenda conditionaliter.

Tertio eſt aduertendum, quòd cum Deus de potentia ordinaria poſſit reuelare viatoribus, reuelatione conditionata ſiue comminatoria ſuam, vel aliorum damnationem; quia hæc reuelatio non repugnat legi & ordinationi diuinæ: Et ſic forſan eſt intelligenda illa reuelatio facta a Chriſto Phariſæis Ioan. capitulo 8. Et in peccato veſtro moriemini; abſoluta autem reuelatione non poſſit Deus de potentia ordinaria reuelare alicui ſuam condemnationẽ; tum, quia hæc reuelatio repugnat legi diuinę, qua Deus ſtatuit, vt omnes ſperent beatitudinem; tum etiam, quia ex illa ſequerentur quam plurima inconuenientia contra legem à Deo poſitam: nam primò ille homo induceretur in deſperationem: ſecundo fieret negligens in obſeruatione mandato-

A rum & cultus iuſtitiæ: tertio incitaretur ad peccandum, quæ omnia diuinæ ordinationi ſunt contraria, ſemper cum alicui fit reuelatio de ſua, vel aliorum condemnatione, etiam ſi nulla apponatur conditio, tenetur credere talem reuelationem eſſe conditionalem, & comminatoriam, vt docet D. Thom. in 3. diſt. 38. quæſt. vnica. art. 4. & de veritate quæſt. 23. artic. 8. Altiſſiodorenſis 3. par. tract. 5. cap. 6. dicit fieri nõ poſſe etiam de potentia Dei abſoluta, quod alicui viatori, manente viatore, fiat abſoluta reuelatio à Deo de ſua condemnatione. Quam etiam ſententiam tenet D. Bonauent. in 1. diſt. 38. quæſt. 1. Et ratio horum authorum eſt, quia talis homo nec poſſet ſperare, nec conſequi beatitudinem, quod rationi viatoris repugnat. Sed proculdubio hæc ſententia eſt falſa. B Primò: Quia nullam implicat contradictionem, quod Deus alicui de ſua potentia abſoluta talem faciat reuelationem. Secũdò: Quia quod Ioannes, verbi gratia, damnetur, eſt quædam veritas à Deo certo cognita, ergo illam poterit cuicunq; voluerit reuelare, de potentia ſua abſoluta, ſicut & reuelauit alias veritates ſupernaturales. Tertio: Quia non magis repugnat ſtatui viatorum certa & abſoluta reuelatio de ſua damnatione, quam de æterna ſalute: Sed Deus alicui de facto reuelauit ſuã prædeſtinationem, ſcilicet, beatiſſimæ virgini Mariæ & ſanctiſſimis Apoſtolis: ergo etiam poterit reuelare æternam damnationem.

1. Dictum.

His ſuppoſitis dico primò, facta reuelatione à Deo de propria, vel alterius damnatione regulariter loquendo, tenemur pro nobis vel pro alijs orare. C Probatur: Talis reuelatio regulariter loquendo, eſt intelligenda fieri conditionaliter, etiam ſi conditio non exprimatur: ſed reuelatio conditionalis, non tollit quo minus ſperemus propriam, vel aliorum ſalutem: ergo nec quod pro illius conſequutione oremus. Mala temporalia aliquando prædicit Deus euentura abſolutè. Et in tali caſu non eſt orandum, vt Deus illa depellat: vt ex teſtimonijs adductis in primo notabili ſufficienter colligitur. Atque etiam ex illo quod dixit Dominus Samueli 1. Reg. cap. 16. Vſquequo tu lugebis Saulem, cum ego eiecerim eũ à facie mea? Loquitur autem tibi Deus de eiectione quantum ad regnum temporale, & ſic vetuit Samuelem ne ſe oraret pro illo.

2. Dictum.

D Dico ſecundo, quod ſi fingamus Deum abſoluta reuelatione Petri damnationem alicui manifeſtaſſe, non tenetur nec debet orare pro illo. Quia illa oratio tunc non minus fruſtra ſuſciperetur, quam ſi Deus abſolutè reuelaſſet, quoduis aliud malum tẽporale euenturum, cùm non minus determinata ponatur diuina voluntas reſpectu vnius quam reſpectu alterius. Poſſemus tamen orare ne maiori pœna puniretur.

Argumentum contra 2. dictum.

Et ſi quis contra hoc argumentetur: Petrus in eo caſu teneretur pro ſe orare; & de ſe bene ſperare: ergo & nos ſimiliter poſſumus bene ſperare de illo, & pro eo orare.

Aliquorũ ſolutio.

Nonnulli reſpondent ad hoc argumentum cum illa diſtinctione de ſenſu compoſito, & de ſenſu diuiſo, dicentes, quod ille, cui facta fuerit abſoluta E reuelatio de ſua damnatione, in ſenſu diuiſo, poteſt & tenetur ſperare non tamen in ſenſu compoſito, hoc eſt, ſtante reuelatione. Sed quoniam nos ſupponimus iam factam fuiſſe reuelationem certam, & infallibilem, quæ mutari non poſſit, manifeſtè ſequitur, quod huiuſmodi loquutio ſemper facit ſenſum compoſitum. Atque ex conſequenti ea diſtinctio huic rei applicata non ſatisfacit.

Sententia Victoriæ.

Magiſter Victoria ad hoc argumentum aliter reſpondebat, dicẽs, quod homo ille in tali caſu ſimpliciter & abſolutè poteſt & tenetur ſperare. Quam ſuam ſententiam probat aliquibus argumentis. Primò

1. argum.

mò ſic: Ille homo poteſt efficere, vt nunquam ſibi A facta fuerit reuelatio de ſua damnatione: ergo poteſt & tenetur ſperare. Conſequentia eſt vota: & antecedens probatur. Bene valet hæc conſequentia: Petrus non condemnabitur: ergo non fuit illi abſoluta reuelatio facta à Deo de ſua condemnatione: ſed Petrus poteſt facere, vt antecedens ſit verum: poteſt enim ſaluari, nec diuina reuelatio tollit ab eo liberū arbitrium, quo poſſit adimplere diuina mandata: ergo & conſequens. Atque ex conſequenti poterit efficere, vt ſibi non fuerit facta reuelatio de ſua damnatione.

2. argum. Secundò: Si Petrus in caſu poſito non teneretur ſperare, ſequeretur, quod nec etiam tenetur ſeruare alia præcepta, atque ex conſequenti quod ea violans non peccaret. Conſequens autem eſt abſurdū: B ergo. Probo ſequelam: Nam ſi non poſſet ſperare vitam æternam, nec etiam poſſet velle efficaciter illam conſequi, atq; ex conſequenti, nec ponere media neceſſaria ad illius conſequutionem, quorum præcipuum eſt obſeruantia mandatorum.

Sententia authoris. His tamen non obſtantibus dico, contrariam ſententiam eſſe longe probabiliorem, ſcilicet, quod in caſu poſito, ille homo nec poſſet, nec teneretur ſperare. Probatur: Deeſt illi obiectum ſpei: ergo ſperare non poteſt. Probo antecedens, obiectum ſpei eſt bonum arduum poſſibile: ſed ille non apprehendit beatitudinem vt poſſibilem ſibi certò enim iudicat ſe fore damnandum: ergo non habet obiectū ſpei. Et confirmatur ex D. Thom. ſupra quæſt. 18. artic. 3. dicente, damnatos non poſſe habere ſpem, C quia non apprehendunt beatitudinem, vt bonum ſibi poſſibile: ſed eadem eſt ratio de eo, cui facta fuerit reuelatio certa de ſua damnatione: ergo Secundo; Spes eſt certa expectatio futuræ beatitudinis: ſed ille homo non poteſt habere certitudinem de ſua beatitudine, ſed potius de oppoſito: ergo nec poteſt illa ſperare, atque ex conſequenti nec tenetur, cum nemo obligetur ad impoſſibile.

1. Corolla. Ex hoc infero primò, quod homo ille, cui facta fuerit reuelatio de ſua dānatione, ſecluſo odio Dei, & contemptu diuinæ miſericordiæ, poſſet licitè habere hunc actum voluntatis, ſcilicet, nolo beatitudinem, quia Deus non vult mihi dare eam. Plures ex Thomiſtis negant hoc corollarium. Sed poſſumus illud probare. Primò: Quia omnis actus vo- D luntatis conformis iudicio vero rationis, eſt bonus: ſed illa nolitio eſſet actus voluntatis conformis huic iudicio vero rationis, ſcilicet, ergo damnabor: quia Deus id vult: ergo eſt bonus. Secundo. Quamuis ego teneor velle proximis meis beatitudinem; tamen ſi mihi reueletur in particulari, quod Petrus, verbi gratia, condemnabitur, licet mihi nolle beatitudinem illi, vt faciūt beati reſpectu illorum, quos ſciunt eſſe præſcitos: ergo pari ratione dicendum erit in propoſito. Et confirmatur ex D. Auguſtino li. 21. de Ciuit. capit. 24. dicente, quod ſi Eccleſia certo cognoſceret, quinam ex viuentibus ſunt præſciti, non magis oraret pro illis, quam pro diabolo: ergo nec vellet illis beatitudinem magis, quam diabolo atque ex conſequenti idem eſſet licitum facere E cuicumque, ſuppoſita reuelatione de ſua damnatione. Et ſi quis obijciat, deſperatio eſt intrinſece mala: ſed illa nolitio beatitudinis eſt deſperatio: ergo eſt intrinſece mala, atque ex conſequenti nulli eſt licitum illam habere: reſpondeo dupliciter poſſe contingere, quod aliquis nolit ſibi beatitudinem. Vno modo: quia contemnit Dei miſericordiam, qua hominibus rectè viuentibus beatitudinem, & promiſit & paratus eſt dare. Et hoc modo nolle ſibi beatitudinem eſt intrinſece malum, & oppoſitum virtuti ſupernaturali ſpei. Alio modo, non quia contemnit diuinam miſericordiam, ſed quia credit Deum eſſe veraciſſimum, & ſcit illum ſibi reuelaſſe, quod eſt damnandus, & hoc modo nolle beatitudinem ſibi, nec opponitur ſpei virtuti Theologicæ, non eſt intrinſece malum; ſed poteſt licitè fieri.

Infero ſecūdo, quod ille, cui facta fuerit abſoluta reuelatio de ſua damnatione, nec tenetur, nec debet orare pro ſeipſo, cum hæc oratio tunc non minus fruſtra facta fuiſſet, quam ſi Deus abſolutè reuelaſſet quoduis aliud malum temporale euenturum, vt diximus in ſuperioribus. 2. Corolla.

Et ad primum argumentum factum pro opinione Victoriæ, reſpondetur primò, quidquid ſit de antecedenti negando conſequentiam. Et ratio eſt: Quia licet poſſit facere. Petrus quod nunquam facta fuerit ſibi illa reuelatio: tamen certo & euidenter ſcit, ſe nunquam id facturum, quia cognoſcit euidenter illud eſſe à Deo, ſibi reuelatum abſolutè. Et cùm habeat hoc iudicium, licet cognocat ſe pro poſitum poſſe facere: tamen de ſe bene ſperare non poterit. Sicut nec ægrotus poſſet ſperare ſuam ſanitatem, etiam ſi ſciret eſſe poſitum in ſua poteſtate, vt conualeſceret, ſi tamen certò & euidenter ſciret ſe nunquam vſurum illa poteſtate. Vel ſecundo reſpondetur, negando antecedens: Et ad probationem dico, quod ſuppoſita diuina reuelatione qua reuelauit Petro, ſe fore damnandum, Petrus non poteſt facere vt nō damnetur, ſed infallibiliter damnabitur. Nec ex hoc licet inferre, quod non habeat liberum arbitrium: quia neceſſitas ſuppoſitionis nō tollit libertatem arbitrij: ſed tantum neceſſitas ſimpliciter, vt latè oſtendunt Doctores in materia de libero arbitrio. Ad 1. arg. Victoriæ.

Ad ſecundum reſpondetur conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam licet ſit verū quod Petrus in tali caſu non tenetur ad obſeruatiā mandatorum, in quantum ſunt media ordinata ad ſalutem, tenetur tamen illa ſeruare ad vitandam nouam culpam, & maiorem pœnam. Ad 2. arg.

Vltimum dubium circa iſtum articulum eſt, verū pro illis, qui ſunt extra mundum ſit nobis licitum orare. In qua re vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certum eſſe, quod pro illis qui ſunt in purgatorio eſt à nobis orandum, vt fides catholica docet. Et probatur manifeſtè ex illo libri 2. Machab. cap. 12. Sancta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluātur, & ex Thobia cap. 4. dicente: Panem & vinum tuum pone ſuper ſepulturam iuſti. Quod etiam habetur diffinitum in Concilio Cabilonenſi & refertur de conſecra. d. 1. ca. viſum. & confirmatur ex vſu Eccleſiæ. Vlt. dubiū 1. Dictum.

Dico ſecundo etiam eſſe certum de fide, quod fœlicitas beatorum in cœlis, & tormenta damnatorū in inferno ſunt futura perpetua, vt ex ſacris literis manifeſtè colligitur. Dicitur enim apud Matthæ. cap. 25. Ite maledicti in ignem æternum. Et Prouer. cap. 11: Mortuo homine nulla erit vltra ſpes. Et Luc. 1. Regni eius non erit finis. Nihil autem aliud eſt regnum Chriſti, quam beati, vt conſtat ex illo Apocalyp. ca. 5. Qui fecit nos Deo noſtro regnum. De hac re videndus eſt D. Auguſt. libro 21. de Ciuit. ca. 20. 2. Dictum.

Dico tertio etiam eſſe certum quod abſolute, nec pro beatis, nec pro damnatis eſt à nobis orandum. Nam cum priorum fœlicitas, & poſteriorum miſeria ſit futura perpetua, vt diximus, non eſt cur pro illis abſolutè oremus, quia fruſtra ſuſciperetur oratio. Itaque hæc certa ſunt. Sed quod habet difficultatem eſt, vtrum ſit licitum petere à Deo, vt beatorum fœlicitas conſummetur. Atque etiam vtrùm liceat orare Deum pro aliquo, de quo conſtat eſſe dānatum in inferno, vt reſtituatur ad vitam, & pœnitentiam agens ſaluetur. Primum probari poteſt ex eo, quod fœlicitas beatorum nō eſt conſummata ante 3. Dictum. Punctus difficultatis.

te reſurrectionem, & ſic videtur licitum eſſe orare Deum, vt illos faciat conſummatè beatos. Et confirmatur: Quod licet deſiderare, licet petere: ſed licet deſiderare, vt beati ſint conſummatè beati: ergo id etiam licet petere à Deo. Secundum autem probatur, Tum exemplo D. Gregorij, de quo legitur, quod ſic orauit pro Traiano. Tum etiam quia beata Agnes, & multi Sancti atq; Apoſtoli ſic ſimiliter orauerunt, multoſq; infideles ad vitam ab inferis reſuſcitauerunt vt Eccleſiaſtica refert hiſtoria.

His tamen non obſtantibus ſit prima concluſio: Quamuis ſit licitum deſiderare, vt ſancti ſint conſummatè beati, non tamen eſt licitum regulariter loquendo, id noſtris orationibus à Deo poſtulare. Tũ, quia talis oratio eſſet præſumptuoſa, cum beati ſint in ſtatu, quo potius ipſi poſſint nobis ſuis orationibus auxilium præſtare. Tum etiam, quia beati vt ſic, nulla re indigent, & ſi qua opus habent, ipſi per ſe conuenientius illam ſuis orationibus poterunt a Deo impetrare. Et per hoc patet ſolutio ad primum argumentum cum ſua confirmatione. Sed eſt aduertendum, quòd quamuis nõ ſit licitum orare pro ſanctis, miſſæ tamen in illorum nomine celebratæ, atq; etiam orationes, & preces, quas ad eos fundimus, proſunt illis ad gloriam accidentalem augendam. Dignum eſt enim, vt gaudeant ſancti, quod ſui memoria fiat in ſacris, atq; etiam, quod iſta ratione ab hominibus venerentur. Quod & ſignificare voluit Eccleſia, quando in quadam oratione dicit, vt illis proficiat ad honorem, nobis autem ad ſalutem, &c.

Secunda concluſio: Non licet orare Deum pro illo, de quo conſtat eſſe damnatum in inferno, vt reſtituatur ad vitam, & pœnitentiam agens ſaluetur, niſi ex ſpeciali reuelatione, vel motione diuina id fiat. Probatur: Regulariter loquendo non licet petere à Deo, niſi quod non eſt contra legem poſitam, vel quod ſecundum illam ab ipſo poſſumus impetrare, vt ex communi ſententia omnium Doctorum probat Soto in 4. diſt. 45. q. 2. art. 2. ſed non eſt tale quod damnatus in inferno exiſtens reſtituatur ad vitam, vt pœnitentiam agens ſaluetur: ergo id à Deo poſtulare non eſt licitum, niſi ex ſpeciali reuelatione, vel motione id fiat. Et ad argumentum ex hiſtoria Traiani reſpondet Abulenſis. 4. Reg. 4. quæſtio. 57. quod Beatus Gregorius peccauit mortaliter petendo Traiani reſtitutionem ad vitam. Sed melius dicendum videtur: Vel, quod illa hiſtoria non eſt omnino certa, quod ego vehementer ſuſpicor. Non enim eſt veroſimile, quod D. Gregorius illam, ſi vera eſſet, literis non mandaſſet in Dialogis, qui multa alia minora ſcripſit. Vel ſi admittamus hiſtoriam, dicendum erit beatum Gregorium & omnes alios ſanctos, qui infideles ad vitam reſuſcitauerunt, id ex ſpeciali reuelatione, vel motione diuina fecerunt, vt Soto loco citato & Medina. C. de oratione. cap. de his pro quibus orandum eſt, fatentur. Nec tunc erant finaliter & irreuocabiliter damnati, ſicut ſunt alij de lege communi, vbicunq; eorum animæ detinerentur. Vltra hæc argumenta poſſet fieri aliud deſumptum ex verbis, quibus Eccleſia vtitur in orationibus, quas pro defunctis ad Deum fundit, quibus etiam pro illis qui in inferno ſunt, orare videtur, dicens: Abſolue Domine animas omnium fidelium defunctorum, & gratia tua illis ſuccurrẽte mereantur euadere iudicium vltionis. Et alibi: Domine Ieſu Chriſte libera animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu, & de ore leonis, ne abſorbeat eas Tartarus, ne cadant in obſcurum: quæ de ijs quæ ſunt in purgatorio commode intelligi non poſſunt, cum certa ſit Eccleſia de illis, quod non abſorbebuntur à leone, nec caſuræ ſunt in obſcurum lacum, & ſic de alijs fidelibus, qui ſine gratia deceſſerunt videntur intel-

A ligenda. Sed de explicatione iſtarum & ſimilium orationum latè diſputat Ioannes de Medina. C. de oratione cap. de ijs pro quibus orandum eſt.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm debeamus pro inimicis orare.

AD Octauum ſic proceditur. Videtur, quòd non debeamus pro inimicis orare: quia vt dicitur Roman. 15. Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, Sed in Sacra ſcriptura inducuntur multæ imprecationes contra inimicos. Dicitur enim in Pſa. vi. 6. B *Erubeſcant & conturbentur omnes inimici mei, conuertantur & erubeſcant valde velociter: ergo & nos debemus orare contra inimicos noſtros magis quàm pro eis.* [3. diſt. 30. art. 2. co. & vir. q. 2. art. 2. cor. fin.]

2. Præterea, Vindicare de inimicis, in malum inimicorum cedit: ſed ſancti vindictã de inimicis petunt, ſecundum illud Apoc. 6. vſquequo non vindicas ſanguinem noſtrum de his qui habitant in terra? Vnde & de vindicta impiorum lætantur, ſecundum illud Pſal. 57. Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam: ergo non eſt orandum pro inimicis, ſed magis contra eos.

3. Præterea, Operatio hominis & eius oratio non debent eſſe contraria. Sed homines quandoque licitè impugnant inimicos: alioquin omnia bella eſſent illici- C *ta: quod eſt contra ſupra * dicta: ergo nos non debemus orare pro inimicis.* [Q. 40. ar. 1.]

Sed contra eſt, quod dicitur Matthæi 5. Orate pro perſequentibus & calumniantibus vos.

*Reſpondeo dicendum, quòd orare pro alio, charitatis eſt, ſicut dictum * eſt: vnde eodem modo quo tenemur diligere inimicos, tenemur pro inimicis orare.* [Art. præc.] *Qualiter autem teneamur inimicos diligere, ſupra * habitum eſt in tractatu de charitate, vt ſcilicet in eis diligamus naturam, non culpam.* [Q. 25. ar. 6 & & 9.] *Et quòd diligere inimicos in generali eſt in præcepto, in ſpeciali autem non eſt in præcepto, niſi ſecundum præparationem animi: vt ſcilicet homo eſſet paratus etiam ſpecialiter inimi-* D *cum diligere, & eum iuuare in neceſſitatis articulo, vel ſi veniam peteret. Sed in ſpeciali abſolute inimicos diligere, & eos iuuare, perfectionis eſt. Et ſimiliter neceſſitatis eſt, vt in communibus noſtris orationibus, quas pro alijs facimus, inimicos non excludamus. Quòd autem pro eis ſpecialiter oremus, perfectionis eſt, non neceſſitatis, niſi in aliquo caſu ſpeciali.*

Ad primum ergo dicendum, quòd imprecationes quę in ſacra Scriptura ponuntur, quadrupliciter poſſunt intelligi.

*Vno modo ſecundum quod Prophetę ſolent in figura imprecantis futura prędicere, vt Auguſt. * dicit in lib. De ſermone Domini in monte.* [Lib. 1. c. 42. à med. to. 4.] *Secundo, prout* E *quędam temporalia mala peccatoribus quandoque à Deo in correctionem mittuntur. Tertio, quia intelliguntur petere non contra ipſos homines, ſed contra regnum peccati, vt ſcilicet correctione hominum peccata deſtruantur. Quarto conformando voluntatem ſuam diuinę iuſtitię circa damnationem perſeuerantium in peccato.* [Eod. lib. 1. ca. 45. circa med to. 4.]

*Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut in eodem libro * Auguſt. dicit, Vindicta martyrum eſt, vt euertatur regnum peccati, quo regnante tanta perpeſſi ſunt. Vel ſicut dicitur in lib. * de quęſtionibus veteris et noui* [Et lib. 2. de quæſt. Euã. cã. 45. to. 4.]

Cap. vel q. 68. incipit hic lib. Deus certè p̄fectus eſt. tom. 4.

teſtamenti, poſtulant ſe vindicari, non voce, ſed ratione, ſicut ſanguis Abel clamauit de terra: lætantur autem de vindicta non propter eam, ſed propter diuinam iuſtitiam.

Ad tertium dicendum, quòd licitum eſt impugnare inimicos, vt compeſcantur à peccatis: quod cedit in bonum eorum & aliorum. Et ſic etiam licet orando petere aliqua temporalia mala inimicorum, vt corrigantur, & ſic oratio & operatio non erant contraria.

SVMMA TEXTVS.

AD propoſitam difficultatem reſpondet Diuus Tho. per duas propoſitiones. Prima concluſio: In generali tenentur homines pro inimicis orare, hoc eſt, non excludere illos ab orationibus communibus. Secunda concluſio: In particulari non tenentur homines pro inimicis orare, niſi in extrema neceſſitate. Extra illam autem ſolum eſt conſilium id faciendi. Vtramque cõcluſionem probat D. Tho. ſimul hac ratione: Eo modo tenentur homines pro inimicis orare; quo tenentur illos ex charitate diligere, cum oratio pro alijs facta opus ſit charitatis: ſed vt conſtat ex ſuperioribus, ſolum tenentur homines inimicos diligere in generali, in ſpeciali autem non tenentur illos diligere, niſi in extrema neceſſitate, quamuis ſit cõſilium illud faciendi: ergo nec etiam tenentur extra extremam neceſſitatem in ſpeciali pro illis orare.

EXPLICATIO ARTICVLI.

MAteria huius articuli eſt valde affinis illi, quã tractat D. Thom. in hac 2. 2. quæſt. 25. artic. 8. & 9. vbi de neceſſitate inimicos diligendi, atque etiam de ſignis & effectibus dilectionis illis neceſſario exhibẽdis inſtituit ſermonem. Quare ex his quę eo loco diximus ea, quæ in præſenti dicenda ſunt, colligere oportebit. Quod vt commode efficiamus aduertẽdum eſt, quod quemadmodum dilectio inimicorum poteſt tripliciter conſiderari, vno modo, vt inimici diligantur inquantum ſunt inimici, alio modo, huc diligantur ſecundũ naturam: & hoc adhuc dupliciter, ſcilicet, vel in vniuerſali, vel in particulari, & de primo modo dicit D. Tho. quod inimici, vt ſic non ſunt diligendi, quia hoc repugnat charitati, & eſſet diligere malum alterius, de ſecũdo autem modo dicit, quod inimici quatenus homines ſunt diligendi ex charitate generali dilectione, quę conſiſtit in hoc, vt quis diligens Deũ & proximum ab illa dilectione non excludat inimicos: non verò tenemur præcepto charitatis inimicos diligere ſpeciali motu dilectionis, cum nec etiam hoc ſit neceſſarium reſpectu aliorum hominum, qui nõ ſunt inimici, quamuis de neceſſitate charitatis ſit, ſecundum præparationem animi, ita diligere inimicum in particulari, vt habeamus animum paratum ad hoc, vt illi in ſingulari benefaciamus, ſi neceſſitas occurrerit: ita etiam de oratione; quæ eſt quidam effectus dilectionis loquendum eſt. Ex quo fit, vt pro inimicis quatenus ſunt inimici à nobis orandum nõ ſit, quia non minus hoc repugnat charitati, quam illos diligere. Et hoc voluit ſignificare D. Auguſtinus lib. 21. de Ciuit. cap. 24. quando dixit: Eccleſia non orat pro malis, maximè quos nouit inimicos. Pro inimicis verò ſecundum naturam ex præcepto orandum eſt generalis oratione, quę conſiſtit in eo, quod quis orans pro omnibus non excludat inimicos. Particulari autem oratione non tenemur orare pro inimicis extra caſum neceſſitatis: ſicut nec etiam tenemur orare pro amicis. Quamuis de neceſſitate charita-

Sicut de dilectione ita de oratione loquendum eſt, reſpectu inimicorum.

A tis ſit, ſecundum animi pręparationem, ita orare pro inimicis in particulari, vt habeamus animum paratum pro illis in ſingulari orandi, ſi neceſſitas occurrerit. Actu vero orare in particulari pro inimicis abſque huiuſmodi neceſſitate eſt de perfectione charitatis ſolum, ſicut & inimicos actu diligere. Et hæc eſt intentio Diui Thomæ in toto iſto articulo.

Sed cum dicat in præſenti, in ſpeciali non eſſe in præcepto diligere inimicos, niſi ſecundum animi præparationem, vt ſcilicet, homo ſit paratus, etiam ſpecialiter inimicum diligere, & eum iuuare in neceſſitatis articulo, vel ſi veniam petierit. Dubium eſſe poteſt circa illam particulam, vel ſi veniam petierit, & ad hominẽ, & ſimpliciter. Ad hominem quidem, quia ſupra quæſt. 25. art. 8. & 9. vbi de dilectione

Dubium literale.

B inimicorum ex profeſſo diſputat, ſolus neceſſitatis articulus fuit exceptus, quo in particulari tenentur homines inimicos diligere. Hic autem vltra neceſſitatem excipitur etiam caſus, quo inimicus petit veniam, Et ſic videtur D. Thom. ſibi ipſi aduerſari. Simpliciter autem: Quia regula vniuerſalis eſt, quod præcepta affirmatiua, licet obligent ſemper, non tamen obligant ad ſemper, ſed ſolum in neceſſitatis articulo. Male ergo nunc contra tempus neceſſitatis condiſtinguit D. Tho. tempus petitionis veniæ, in quo ſit neceſſarium inimicum in ſpeciali diligere, ſiquidem dilectio inimicorum præcepto tantum affirmatiuo præcipitur. Et augetur dubium. Nam non apparet, ad quem actum dilectionis in particulari teneatur quis, propter hoc quod ab eo inimicus ve-

C niam petat. Nam, ſi ego diligo inimicum dilectione generali, nec in ſpeciali eum hodio habeo: cum petit veniam non teneor illi remittere pœnam, quam de iure debet, vt communiter dicunt Doctores, ad quem nouum actum obligabor ex illius veniæ petitione? Si datur, vt vulgò dicitur, quod debeo parcere quo ad offenſam, hoc nihil aliud eſt, quam quod debeo eum non odio habere, nec velle illi malum, quod à principio facere tenebar, & nunc ſolum diſputamus de nouo actu poſitiuo, ad quem tenetur homo, tẽpe quo inimicus ab illo veniam petit. Si aũt dicatur, quod teneor ei loqui, mirum eſt, quod videatur eſſe melioris conditionis inimicus petens veniam, quam is qui nunquam me offendit, ſi quidem

D inimico veniam petenti teneor reſpondere: illi aũt, qui me nunquam offendit quodcunq; aliud a me petenti reſpondere nõ teneor extra caſum neceſſitatis.

Caietanus in præſenti, vt ad hanc difficultatem reſpondeat, dicit, quod cùm offenſi homines communiter præſumantur habere malam voluntatem contra ſuos inimicos, ſi huic communi pręſumptioni in ſpeciali adiungatur, quod inimico veniam petenti offenſus nõ annuat, ex hoc probabilis aut violenta opinio orietur, quod adhuc habet malam voluntatem contra inimicũ. Ex quo fiet, vt petenti veniam dabitur occaſio recidiuæ inimicitiæ, ſi quidem locum veniæ non inuenit, & alij ſcandalizabuntur, quod vtrumque eſt inconueniens. Quare ipſa petitio veniæ tempus determinant, quo charitas debet neceſſario exire in actum manifeſtationis cordis ſui

Explicatur litera Diui Thom.

E erga inimicum, & ex conſequenti tunc tempus petitionis veniæ eſt articulus neceſſitatis, quo præceptum dilectionis in particulari obligat. Et ſic ſimpliciter nulla eſt repugnantia inter doctrinam, quam D. Thomas tradit in iſto articulo, & illam, quã communiter recipiunt Doctores de obligatione præceptorum affirmatiuorum. Siquidem tempus, quo inimicus veniam petit, ponitur articulus neceſſitatis, quo dilectio inimicorum in particulari obligat, vt diximus. Vt autem etiam oſtendamus quod doctrina à D. Thoma tradita in iſto articulo non aduerſatur illi, quam ſupra poſuerat de dilectione inimicorum, aduertendũ eſt, quod neceſſitas in qua præ-

ceptum

ceptum de dilectione inimicorum poteſt intelligi, quòd obligat, eſt multiplex. Vna quæ ſe tenet ex parte indigentiæ perſonæ, vt paſcere fame morientem, & reliqua huiuſmodi. Alia, quæ ſe tenet ex parte occurrentium circunſtantiarum, ſeu conditionum, vt corrigere fratrem, quando habetur probabilis cõiectura, quod inde liberabitur a peccato. Et licet omnes huiuſmodi neceſſitates comprehendantur ſub articulo neceſſitatis, quando dicitur, quod pręcepta affirmatiua non obligant, niſi tempore neceſſitatis: vna tamen condiſtinguitur aliquando contra aliã. Et hoc facit D. Thom. in præſenti articulo, quando dicit, quod non eſt præceptum particulariter inimicos diligẽdi, niſi, vel in articulo neceſſitatis, vel quãdo inimicus veniam petit, condiſtinguens, ſcilicet, neceſſitatem ex parte indigentiæ perſonæ, contra, neceſſitatem ex parte conditionum occurrentium. Cùm tamen ſupra quæſt. 25. art. 8. & 9. ſub articulo neceſſitatis omnem neceſſitatis modum comprehenderit. Et per hæc patet ſolutio ad obiecta. Colligitur ergo ex hoc, quod quando inimicus veniam petit, offenſus præcepto charitatis obligatur peculiarem actum dilectionis circa illum habere, qui ſit alloqui ipſum, placatumque animum circa eum oſtendere, cum ipſa petitio veniæ tunc neceſſitatis articulum determinet. Tum, ne petenti veniam detur occaſio recidiuæ inimicitiæ. Tum etiam, ne alij ſcandalizentur, vt paulò antea dicebam. Et quãdo obijcitur, quod melioris conditionis tunc eſſet inimicus petens veniam, quam is, qui nunquam me offendit, ſiquidem inimico petenti veniam teneor reſpondere, ei autem, qui me nunquam offendit, quodcunque aliud a me petenti, reſpondere non teneor, extra caſum neceſſitatis, reſpondeo, id non prouenire ex meliori conditione inimici veniam petentis, ſed quia quando inimicus veniam petit, ratione conditionum occurrentium, conſurgit articulus neceſſitatis, quo præceptum particularis dilectionis obligat. Quod in petitione illius, qui me nunquam offendit, non inuenitur, ad modum iam explicatum.

In ſolutione ad tertium argumentum dicit D. Th. licitum eſſe impugnare inimicos, vt compeſcantur à peccatis, quod cedit in bonum eorum, & aliorum, Et ſic etiam licet orando petere aliqua temporalia mala inimicorum, vt corrigantur. Circa quod eſt difficultas, quæ nam ſint iſta mala, quæ licitum eſt inimicis imprecari, vt corrigantur, & vtrum tantũ ob iſtam cauſam, ſcilicet, vt corrigantur, ſit licitum petere a Deo, vt illis prædicta mala conferat.

Dubiũ circa ſolutionem ad 3. D. Thom.

1. Dictum.

Ad cuius explicationem dico primo: Quod mala ſpiritualia, qualia ſunt quòd gratiæ aut gloriæ aliquam iacturam patiantur, nullo modo eſt licitum aliquibus hominibus quantumcunque inimicis, imprecari, aut illa petere à Deo, vt conferantur. Probatur: Nam hoc eſt contra charitatem, quæ ſemper huiuſmodi bona proximis deſiderat, & optat.

2. Dictum.

Dico ſecundo quod mala temporalia, vt mortem, exilium, paupertatem, &c. licitum eſt inimicis optare, illaque petere a Deo: non ſolum, vt conuertantur: ſed etiam in omnibus illis caſibus, in quibus licitum eſt illis bellum inferre. Probatur: Quando inimici nos oppugnant, aut res noſtras iniuſte detinent, licitè poſſumus illa mala eis inferre: habemus enim tunc bellum iuſtũ, vt ſupponimus, in quo omnia illa mala inferre licitum eſt, vt communiter dicunt Doctores: ergo etiam eſt licitum tunc illa mala eis optare, petereque a Deo, vt ipſe ea inferat, nulla habita rationem conuerſionis eorum. Probo conſequentiam ex regula generali, quæ in hac materia eſt tenenda, tanquam vera, ſcilicet, quod poſſumus licitè petere a Deo, omnia illa, quæ poſſumus vel facere, vel deſiderare. Ex quo infertur, per vnicam il-

A Iam cauſam mala temporalia inimicis optãdi, quam D. Thom. aſſignat, ſcilicet, vt conuertantur, omnes etiam alias licitas cauſas impugnandi inimicos intelligere debemus. Non enim ſolum, vt conuertantur à peccatis, ſed etiam propter alias cauſas eſt licitum inimicis mala inferre, vt conſtat ex materia de bello.

Dico tertio: Sub conditione, ſcilicet, ſi homo finaliter non eſt corrigendus, bene poſſumus petere à Deo mortem peccatoris, ſiue is ſit amicus, ſiue inimicus. Probatur primò exemplo D. Cyrilli: qui in quadam epiſtola ad Auguſtinum, orat Deum vt quendam hæreticum reſipiſcere nolentem à mundo tollat. Et ratio eſt manifeſta: Ei, qui perſeueraturus eſt in peccato vſque ad diem vltimum vitæ, vtile, & B bonum eſt, vt quam citiſſimè moriatur, cùm quantò citius obierit; tantò minus peccabit, & tanto minus in inferno torquetur: ſed omnia illa, quæ habẽt rationem boni reſpectu aliorum, poſſunt licitè peti à Deo: ergo & quod ille moriatur. 3. Dictum.

Dico quartò. Homini iuſto atque etiam nobis eſt licitum mortem optare, illamque petere à Deo, ſi fuerit probabilis timor, quod vita longior illatura eſt occaſionem peccandi. Probatur: Maximum Dei beneficium eſt, quod iuſti eripiantur ab hoc ſeculo nequam, iuxta illud Sapientiæ 7. Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum: ſed quodcunque Dei beneficium eſt ſemper licitum petere ab illo: ergo & quod iuſtis hominibus, atque etiam nobis mortem inferat, quando eſt timor, quod longior vita al- C latura eſt occaſionem peccandi. Et confirmatur ex Paulo ad Phil. 1. dicente: Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Et ad Roman. 7. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? 4. Dictum.

Dico vltimò: Non ſolum propter culpam vitandam, ſed etiam vt vitemus alias huius vitæ miſerias, quæ nobis inferunt moleſtiam, vt infirmitatem, aut grauem aliquam neceſſitatem, licitum eſt nobis mortem optare, illamque petere à Deo. Probatur: Melior eſt mors, quam vita amara, vt dicit Sapiens Eccleſiaſt. 30. ſed è duobus malis minus licitè eligitur: ergo. Et confirmatur: Nam Iob graui illa ſua calamitate oppreſſus dicitur mortem optaſſe, pro illaque Deum oraſſe, nec in eo peccauit, vt textus affirmat Iob. cap. 3. Et Helias 3. Reg. cap. 19. huius D vitæ atque laborum, quos vt fugeret Iezabelem, impiam Reginam perferebat, tædio affectus, petiuit animæ ſuæ, vt moreretur. Vlt. dictũ.

ARTICVLVS IX.

Vtrum conuenienter ſeptem petitiones orationis Dominicæ aſſignentur.

AD Nonum ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter ſeptem petitiones orationis dominicæ aſſignentur. Vanum enim eſt petere ſanctificari illud quod ſemper eſt ſanctum. Sed nomen Dei ſemper eſt Sanctum: ſecundũ illud Luc. 1. Sanctum nomen eius. Regnum etiam eius E *eſt ſempiternum, ſecundum illud Pſal. 144. Regnum tuum Domine, regnum omnium ſæculorum. Voluntas etiam Dei ſemper impletur, ſecundum illud Iſai. 46. Omnis voluntas mea fiet. Vanum ergo eſt petere quòd omnes Dei ſanctificetur, quòd regnum eius adueniat, & quòd voluntas eius fiat.*

3. diſ. 34. q. 1. art. 6. Et opuſ. 3. ca. 254. vſque in fi. & opuſcu. 7.

2. Præterea, Prius eſt recedere à malo, quàm conſequi bonum. Inconuenienter ergo videntur præordinari petitiones, quæ pertinent ad conſequendum bonum, petitionibus quæ pertinent ad amotionem mali.

3. Præterea, Ad hoc aliquid petitur vt donetur:

ſed præcipuum donum Dei eſt Spiritus ſanctus, & ea quæ nobis per ipſum dantur, ergo videntur inconuenienter poni petitiones: cum non reſpondeant doni: Spiritus ſancti.

4. Præterea, Secundum Lucam in oratione dominica ponuntur ſolum quinque petitiones, vt patet Luc. 11. Superfluum ergo fuit ſecundum Matt. quod ſeptem petitiones ponuntur.

5. Præterea, In vanum videtur captare beneuolentiam eius qui beneuolentia ſua nos præuenit. Sed Deus ſua beneuolentia nos præuenit, quia ipſe prior dilexit nos, vt dicitur 1. Ioan. 4. Superflue ergo præmittitur petitionibus. Pater noſter qui es in cælis, quod videtur ad beneuolentiam captandam pertinere.

Sed in contrarium ſufficit authoritas Chriſti orationem inſtituentis.

Reſpondeo dicendum, quòd oratio dominica perfectiſſima eſt: quia ſicut Auguſt. * dicit ad Probam: Si rectè & congruenter oramus, nihil aliud dicere poſſumus, quàm quòd in iſta oratione dominica poſitum eſt. [Epiſt. 121. cap. 12. in prin. to. 2.] Quia enim oratio eſt quodammodo deſiderij noſtri interpres apud Deum, illa rectè ſolum orando petimus, quæ rectè deſiderare valemus. In oratione autem dominica non ſolum petuntur omnia quæ rectè deſiderare poſſumus, ſed etiam eo ordine, quo deſideranda ſunt: vt ſic hæc oratio non ſolum inſtruat poſtulare, ſed etiam ſit informatiua totius noſtri affectus. Manifeſtũ eſt autem, quòd primo cadit in deſiderio noſtro finis: deinde ea, quæ ſunt ad finem. Finis autem noſter Deus eſt, in quẽ noſter affectus tendit dupliciter: vno quidem modo prout volumus gloriam Dei: alio modò ſecundum quod volumus frui gloria eius. Quorum primum pertinet ad dilectionem Dei: qua Deum in ſeipſo diligimus: Secundum vero pertinet ad dilectionem, qua diligimus nos in Deo. Et ideo prima petitio ponitur, Sanctificetur nomen tuum, per quam petimus gloriam Dei. Secunda vero ponitur, Adueniat regnum tuum: per quam petimus ad gloriam Dei & regni eius peruenire. Ad finem autem prædictum nos ordinat aliquid dupliciter: vno modo per ſe, alio modo per accidens. Per ſe quidem bonum, quod eſt vtile in finem. Eſt autem aliquid vtile in finem beatitudinis dupliciter: vno modo directè & principaliter ſecundum meritum quo beatitudinem meremur Deo obediendo. Et quantum ad hoc ponitur, Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra. Alio modo inſtrumentaliter & quaſi coadiuuans nos ad merendum. Et ad hoc pertinet quod dicitur, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, ſiue hoc intelligatur de pane ſacramentali, cuius quotidianus proficit homini, in quo etiam intelliguntur omnia alia ſacramenta, ſiue etiam intelligatur de pane corporali: vt per panem intelligatur omnis ſufficientia victus, ſicut dicit Auguſt. * ad Probam: Quia & euchariſtia eſt præcipuum ſacramentum, & panis eſt præcipuus cibus. [Epiſt. 121. cap. 11. in me. to. 2.] Vnde & in Euangelio Matthæi ſcriptum eſt ſuper ſubſtantialem, id eſt præcipuum, vt Hieronymus * exponit. [Matt. 6. Et ad Titum c. 2. to. 9.] Per accidens autem ordinamur in beatitudinem per remotionem prohibentis. Tria autem ſunt quæ nos à beatitudine prohibent.

Primo quidem peccatum, quod directè excludit à regno, ſecundum illud primæ ad Corinth. 6. Neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, &c. regnum Dei poſſidebunt. Et ad hoc pertinet quod dicitur, Dimitte nobis debita noſtra. Secundo tentatio, quæ nos impedit ab obſeruantia diuinæ voluntatis. Et ad hoc pertinet quod dicitur, Et ne nos inducas in tentationem: per quod nos petimus vt non tentemur, ſed vt à tentatione non vincamur: quod eſt in tentationem induci. Tertio pœnalitas præſens, vt quæ impedit ſufficientiam vitæ, Et quantum ad hoc dicitur, Libera nos à malo.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut * Auguſtin. dicit in lib. de Sermone Domini in monte, cum dicimus. Sanctificetur nomen tuum: non hoc petitur quaſi non ſit ſanctum nomen Dei, ſed vt ſanctum ab omnibus habeatur: quod pertinet ad Dei gloriam in hominibus propagandam. [Li. 2. c. 10. circa prin. & c. 8. to. 4.] Quod autem dicitur, Adueniat regnum tuum non ita dictum eſt quaſi Deus nunc non regnet, ſed ſicut Auguſtin. * dicit ad Probam: Deſiderium noſtrum ad illud regnum excitamus, vt illud nobis veniat, atque in eo regnemus. [Epiſt. 121. cap. 11. ante med. to. 2.] Quod autem dicitur, Fiat voluntas tua: rectè intelligitur. Vt obediatur præceptis tuis. Sicut in cælo & in terra, id eſt, ſicut ab Angelis, ita ab hominibus. Vnde hæ tres petitiones perfectè complebuntur in vita futura. Aliæ vero quatuor pertinent ad neceſſitatem vitæ præſentis: ſicut Auguſt. * dicit in Enchiridio. [Enchirid. c. 115. to. 3.]

Ad ſecundum dicendum, quòd cum oratio ſit interpres deſiderij ordo petitionum non reſpondet ordini executionis, ſed ordini deſiderij ſiue intentionis: in quo prius eſt finis quàm ea quæ ſunt ad finem, & conſequutio boni quàm remotio mali.

Ad tertium dicendum, quòd Auguſtin. * in lib. de Sermone Domini monte, adaptat ſeptem petitiones donis & beatitudinib. dicens: [Lib. 2. c. 18. tom. 4.] Si timor Dei eſt quo beati ſunt pauperes ſpiritu, petamus vt ſanctificetur nomen Dei in hominib. timore caſto. Si pietas eſt qua beati ſũt mites, petamus vt veniat regnum eius, ut miteſcamus, nec ei reſiſtamus. Si ſcientia eſt qua beati ſunt qui lugent, oremus vt fiat voluntas eius, & ſic non lugebimus. Si fortitudo eſt qua beati ſunt qui eſuriunt, oremus vt panis noſter quotidianus detur nobis. Si conſilium eſt quo beati ſunt miſericordes, debita dimittamus, vt nobis noſtra dimittantur. Si intellectus eſt quo beati ſunt mundo corde, oremus ne habeamus duplex cor, temporalia ſectando, de quibus tentationes fiunt in nobis. Si ſapientia eſt qua beati ſunt pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur, oremus vt liberemur à malo. Ipſa enim liberatio liberos nos faciet filios Dei. [Ca. 115. in prin. to. 3.]

Ad quartum dicendum, quòd ſicut Auguſtin. * dicit in Enchiridio: Lucas in oratione Dominica petitiones non ſeptem, ſed quinque complexus eſt. Oſtendens enim tertiam petitionem duarum præmiſſarum eſſe quodammodo repetitionem, prætermittendo eam magis facit intelligi: quia ſcilicet ad hoc præcipuè voluntas Dei tendit vt eius ſanctitatem cognoſcamus & cum ipſo regnemus. Quod etiam Matthæ. in vltim. poſuit, Libera nos à malo. Lucas non poſuit, vt ſciat vnuſquiſque in eo ſe liberari a malo, quod non infertur in tentationem.

Ad quintum dicendum, quod oratio non porrigitur Deo vt ipſum flectamus, ſed vt in nobiſipſis fiduciam excitemus poſtulandi. Quæ quidem præcipuè excitatur in nobis, conſiderando eius charitatem ad nos, qua bonum noſtrum vult. Et ideo dicimus, Pater noſter. Et eius excellentiam, qua poteſt. Et ideo dicimus. Qui es in cælis.

SVM-

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod oratio Dominica eſt omnium præſtantiſſima, vt Auguſtinus affirmat, in epiſtola ad Probam, quæ eſt. 121. c. 12. vbi dicit, ſi rectè & congruenter oramus, nihil aliud dicere poſſumus, quam quod in iſta oratione Dominica poſitum eſt, reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem vnica concluſione, quæ talis eſt: Septem petitiones orationis Dominicæ conuenientiſſimè fuerunt aſſignatæ. Probatur. Quia oratio eſt quodammodo deſiderij noſtri interpres ad Deum, illa ſolum rectè orando petimus, quæ rectè deſiderare valemus; ſed in oratione Dominica ſeptem petitiones continente, non ſolum ponuntur omnia, quæ rectè deſiderare poſſumus, ſed etiam eo ordine, quo deſideranda B ſunt, vt ſic hæc oratio non ſolum inſtruat poſtulare, ſed etiam ſit informatiua totius noſtri affectus: ergo conuenientiſſimè in ea ſeptem illæ petitiones aſſignantur. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minorem probat D. Tho. longo facto diſcurſu, per omnes petitiones, vt clare patet in litera.

EXPLICATIO ARTICVLI.

TOtus iſte articulus à D. Thom. conſumitur, in ordinandis, & explicandis petitionibus in Dominica oratione contentis. Quod & nos faciemus maiori, qua poterimus, breuitate: ne in re tam graui tractatus iſte de oratione mancus, & diminutus eſſe videatur. Quæ autem nos breuitatis gratia prætermiſerimus, videri poterunt in Gabriele ſuper Can. C Nec prætereundus eſt noſter Aegidius Roma. qui non minus in pietate & deuotione excellens, quam in Metaphyſicis & Philoſophicis mirabilis extitit. Edidit autem tractatum pietate & eruditione refertiſſimum ſuper orationem Dominicam. In cuius explicatione ab eo exordium ſumemus, a quo D. Tho. illud accepit, nempe, à commendatione Dominicæ orationis, quam omnium aliarum præſtantiſſimam eſſe dicit, & meritò multis, & rationabilibus de cauſis, vt eſt videre apud Abulenſem tom. 3. in Matth, q. 121. & ſequentibus. Vbi viginti ſex rationes colligit, quibus probat hanc orationem cæteris omnibus præſtare. Sed illas omnes cum Hugone in Poſtilla ſuper Matthæum ad tres reducere poterimus, nempe, ad dignitatem autoris, ad breuitatem, & ad fecunditatem. D

Oratio dominica pręſtat alijs ex parte authoris.

Eſt ergo oratio Dominica dignior alijs. Primò: Ratione autoris, quia ab ipſo Chriſto Deo, qui orator, edita & edocta fuit, atque ex cõſequenti omnibus alijs exaudibilior erit. Qui enim fieri poteſt, vt eius quem conſtituit pater mediatorem inter ſe, & nos peccatores, & in quo ſibi bene cõplacuit, quemque à mortalibus audiri præcepit dicens, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite, orationem non audiat, qui eũ tanquam filium vnigenitum diligit, & quem nihil petiturum eſſe ſcit, quod eius aduerſetur voluntati? Si ergo Chriſtus dicit, ſic orabitis: Pater noſter, qui es in cęlis &c. quomodo quis poterit dubitare orationem illam, quacunque alia eſſe Patri acceptiorem? Propter quod dicebat Diuus Cyprianus: Quæ poteſt eſſe ſpiritualior oratio, quam quæ à Chriſto nobis data eſt, à quo & Spiritus ſanctus nobis miſſus eſt? Et quæ apud patrem præcatio exauditior, quam quæ ab ore filij, qui veritas eſt, prolata creditur? Et rurſus idem: Qui fecit viuere, docuit & orare, vt dum prece & oratione quam Filius docuit, apud Patrem loquimur, facillimum vtique exaudiri credamus. Hanc exaudibilitatẽ ſignificauit Chriſtus, dũ dixit: Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis: cùm nihil magis in nomine Chriſti petere poſſimus quam quod per orationem, quam ipſe nobis A orandã edidit, & perſonaliter inſtituit poſtulamus.

Oratio dominica pręſtat alijs in breuitate.

Secundo præſtat oratio Dominica cæteris omnibus in breuitate. Quare Chriſtus illam inſtituens præmiſit, orantes nolite multum loqui, ſicut Ethnici faciunt. Putãt enim quod in multiloquio ſuo exaudiantur. Quaſi diceret, Vobis orare volentibus, illud quam maximè obſeruandum eſt, vt non fidatis in multiloquio, in inani verborum multiplicatione vim orationis ſitam eſſe putantes, quo modo Gentiles faciunt, qui tũc optimè ſe orare exiſtimant, cum verba quam maximè multiplicant. Quaſi Deus verba requirat, & vocis ſonitu, aut labiorum fatigatione oblectetur. Aut, quaſi ad audiendum eum putet eſſe tardiorem, nec audire, quæ poſtulãtur, niſi multis vocibus inclamata fuerint eius aurib. Aut, quaſi ad exaudiendum ſit difficilis, nec ab eo poſſit quid quam obtineri, niſi importunis clamoribus, & multa verborum replicatione, atque inculcatione extorqueatur. Damnat quidem Chriſtus multiloquium infidelium: ſed non multas lachrymas non multas obſecrationes in cordis puritate, quas ſancti emittunt, & quas Chriſtus Dominus legitur feciſſe dum in oratione pernoctauit. Nam verbo tenus ſine affectione vacuas aures Dei implere, malum eſt, quaſi in hoc exaudiamur. De hac breuitate in lib. de oratione Dominica dicebat D. Cyprianus: Ipſa eſt oratio, quam ipſemet Deus incarnatus mortales orare docuit, ſuoque magiſterio omnem precem noſtram in vno ſermone breuiauit: Tanquam ſit ſermo, de quo dixit Eſaias; Sermonem breuiatum faciet Dominus in toto orbe terræ. Huius autem breuitatis multæ aſſignantur cauſæ à Doctoribus. Prima, vt ſic Chriſtus pręberet fidelibus fiduciam cito impetrandi, quod breuibus verbis poſtulandum eſſe demonſtrauit. Quare Gloſſa ſuper Matthæum in hũc modum dicebat: Chriſtus Dominus inter cætera ſalutaria monita, quibus conſuluit credentibus, formam orandi proponens, orationem compoſuit breuibus verbis, vt eſſet fiducia citò annuendi, qui breuibus vult rogari. Secunda ratio eſt: vt eò facilius poſſet memoriæ commendari. Tertia vt prudentia etiam ingeniorum miraretur de profunditate myſteriorum, & multiplicitate ſententiarum in tanta verborum paucitate comprehenſorum. De ſecunda ratione dicebat D. Auguſtinus: Oratio illa paucis verbis res multiplices comprehendit, vt ſic ſimplices fidei ſuæ ſalutis ſufficientiam citò addiſcerent. De tertio vero ratione ſubdit: Et prudẽtia ingeniorum myſteriorum profunditate obſtupeſceret. Quarta ratio eſt, ut quantò breuior, & quanto facilior eſt oratio: tantò frequentius, & maiori cum attentione ac deuotione repetatur. Animus noſter volubilis eſt, multitudineq; verborũ nonnunquam ita diſtrahitur, vt ante orationis finem, ſola lingua loquente totus effluat. Et ideò, niſi ex ſpeciali cauſa orationem conueniat extendi, breuibus verbis, & compendioſis Chriſtus in inſtitutione huius breuiſſimæ orationis, orandum eſſe monſtrauit. Quinto, contexuit Chriſtus breuiſſimam orationem, vt ſic Ethnicorum errorem, qui in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis Deum orandum eſſe putabant, quaſi vel vocibus abſens vocandus eſſet, vel verborum multiplicatione docendus, quod antea ignorabat, deſtrueret, & expugnaret. Propter quod dicebat D. Auguſtinus in epiſtola ad Probam: Abſit in oratione multa loquutio: ſed non deſit multa precatio, ſi feruens perſeuerat intentio: Nam multum loqui in orando, eſt rem neceſſariam in ſuperfluis agere verbis. Multum autẽ precari, eſt Deum, quem precamur diuturna cordis excitatione pulſare. Et plerunque hoc negotium plus gemitibus, quam ſermonibus agitur, plus fletu quam affatu. Non enim eſt Deus, vt homo, vt verborum poſſit flecti

Breuitatis dominicæ orationis aſſignãtur cauſa.

flecti multitudine, aut perſuaſibilibus inclinari, vel ad exaudiendum moueri, ſicut Gentiles de ſuis dijs exiſtimabant. Et Diuus Chryſoſtomus: Quaſi dormientem Dominum accuſat, qui orationem ſuam longa contentione proſequitur, vel qui orat, vt Deo, quaſi ignoranti ſuam neceſſitatem exponat, qualiter Ethnici faciunt. Non docendus eſt Deus, ſed placandus. Non afficiendus, ideſt, affectus in eo eſt citandus, quaſi ſit affectione mutabilis: ſed omnium bonorum largitor cognoſcendus. Sexto breuem inſtituit Chriſtus orationem, vt de ignorantia excuſationem nullus adultus prætendere poſſet: Et quia quod tam breue eſt, & tam faciliter ſcitur non niſi culpabiliter ignoretur.

Oratio Dominica præſtat alijs fœcunditate. Tertium, in quo diximus ſuperare orationē Dominicam cæteras orationes, eſt fœcunditas, ſententiarumque ponderoſitas. Quare in libro de oratione Dominica, dicebat D. Cyprianus: Magna ſunt orationis Dominicæ ſacramenta, quia multa, & magna breuiter ſunt in ſermone collecta, ita vt nihil prætermiſſum ſit, quod non in precibus & orationibus noſtræ cœleſtis doctrinæ compendio comprehendatur. Et D. Auguſtinus in epiſtola ad Probam; Si rectè, & congruenter oramus, nihil aliud petere poſſumus, quam quod in oratione Dominica poſitū eſt. Et paulò inferius: Si omnia ſanctarum precum verba diſcurras, quantum exiſtimo, non inuenies quod iſta oratio Dominica non contineat, & includat. Qui enim dicit: Clarificare in omnibus gentib. ſicut clarificatus es in nobis, vt prophetæ tui fideles inueniātur: quid aliud dicit, quam, Sanctificetur nomen tuum? Qui dicit: Oſtende nobis faciē tuam, & ſalui erimus: quid aliud dicit: quam, Adueniat regnum tuum? Qui dicit, Dirige greſſus meos in ſemitis tuis, ſecundum eloquium tuū, vt non moueantur veſtigia mea: quid aliud dicit, quam, Fiat voluntas tua? Qui dicit: Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, quid dicit, quam, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie? Qui dicit: Memento Domine Dauid, &c. & iterum: Si reddidit retribuentibus mihi mala quid aliud dicit, quā: Dimite nobis debita noſtra? Qui Dicit: Aufer à me concupiſcentiam ventris, quid aliud dicit, quam, Et ne nos inducas in tentationem? Qui dicit: Erue me de inimicis meis, quid aliud dicit, quam, Sed libera nos à malo? Et ſic ſi per omnia ſanctarum precum verba diſcurras, nihil inuenies, quod iſta oratione Dominica nō contineatur. Hæc Auguſtinus: Ex quibus omnibus colligitur; orationem Dominicam, omniū aliarum multis de cauſis eſſe præſtantiſſimam, vt D. Thom. affirmat in initio huius articuli. Quo ſuppoſito, ad illius explicationem accedamus, oportet.

Diuiditur ergo hęc oratio in tres principales partes, ſcilicet, exordium, tractatum, & concluſionem. In quarum prima eius, qui petitur captatur beneuolentia. In ſecunda petitionum, quas fundimus, ſubiungitur ſeries. Ibi; Sanctificetur nomen tuum. Et tandem in tertia earundem petitionum optatur confirmatio, cùm concluditur, Amen. **In oratione vtendū exordio.** Circa primum eſt aduertendum, ſemper apud homines poſitum fuiſſe in more, eos, qui aliquid impetrare cupiunt, à laudibus ipſius, quem rogaturi ſunt, ſuam exordiri orationem, quatenus eum beneuolum & attentum reddant. **D. Ambr.** Et ſic dicebat D. Ambroſius in lib. de ſacramentis verſus finem, Vide orationem tuam, vnde incipere debeas, Dic mihi, ſi velis hominem rogare, & ſic incipias: Da mihi quod peto, nonne arrogās videretur oratio? Propter hoc Sapientes oratores hanc ſibi obſeruant diſciplinam, vt à iudicis laudib. orationem incipiāt. Quæ, & ſacræ ſcripturæ eſt conſuetudo. Nā amicus Dei Moyſes rogaturus Deum, vt populum Iſraeliticum non deſereret, eius laudes **Exo. 34.** ſuæ petitioni præmiſit dicens; Dominator Domine
A Deus, miſericors, & clemens, patiens, multę miſericordiæ, & verax. Et ſubdit ſtatim: Si inueni gratiam in conſpectu tuo Domine, obſecro, vt gradiaris nobiſcū. Iudith quoque pro contritione hoſtiū Deum **Iudit. 9.** orare volens, ab eius laudibus incipiens, dixit: Deus cœlorum, Creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miſeram deprecantem, & de tua miſericordia præſumentem. Similē etiam orandi formam plurimi prophetarum & patrum obſeruauerunt. Et eandem magiſter ac Redemptor noſter Chriſtus pro ſua infinita miſericordia nos habituros eſſe docuit, dum orationem inſtituens laudis exordium præmiſit, dicens. Sic autem orabitis: Pater noſter, qui es in cęlis. Captamus autem hoc exordio Dei beneuolētiam: non, vt ipſum flectamus,
B cū eius voluntas ſit immutabilis: nec, vt eius beneuolentiam præueniamus, quoniam ipſe prior dilexit nos: Sed vt in nobis ipſis de ſua beneuolētia certam fiduciam excitemus. In illiſque verbis Deus, qui petitur, ex quatuor præcipue commendatur. Primò à dilectionis magnitudine, cum dicitur, Pater: Secundo à liberali bonitatis ſuæ diffuſione, cùm additur noſter. Tertio ab immutabili perpetuitate ſignificata, cùm ſubiungitur; Qui es. Quarto à ſublimitate potentiæ declarata per illam particulam, In cœlis. **Diſcrimen inter exordia orationum veteris & noui teſtamēti.** Per primam dictionem huius orationis exordium differt ab exordijs orationum virtutis legis In illis enim communiter exordium accipiebatur a Dei dominatione, & maieſtate, vt eſt videre in exemplis poſitis. At verò in hac oratione initium ſu-
C mitur à Dei beneuolentia, & pietate, cum dicitur; Pater noſter. Et eſt ratio: Quia habitudo hominum veteris, teſtamenti ad Deum erat ſeruorum ad Dominum. Illius enim temporis homines magis ſeruiebant Deo timore, quam amore: quod eſt proprium ſeruorū. Vnde lex illa ab Apoſtolo lex timoris fuit appellata. Cum tamen in nouo teſtamento habitudo fidelium ad Deum ſit filiorum ad Patrem. Per Chriſti enim incarnationem tantum Deus humano generi condeſcendere dignatus eſt, vt eos per adoptionis gratiam filios ſuos conſtituerit. Quare dum dicimus, Pater noſter, non tam quod pater ſit ratione creationis, ſecundum id quod dictum eſt: Nunquid nō ipſe eſt Pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, **Deut. 32.** & creauit te? Sed magis ratione adoptionis, qua
D nos miſericorditer in filio ſuo renatos, in tanti nominis honorem adoptauit, & poteſtatem dedit, vt quotquot eum receperunt filij Dei fierent, credentes in nomine eius, **Ioan. 1.** & ex Deo per gratiam geniti, ſignificare volumus. Serui peccati eramus infeliciſſimè geniti ex Adam. Sathanæ filij eramus, cuius inſtinctu ad omne malū ſolicitabamur. **Ephe. 2.** Sed ille, cum adhuc inimici eſſemus, noſtri miſertus, per vnigenitum filium ſuum Ieſum nos exemit à ſeruitute peccati à patre diabolo emancipauit, liberauit à morte perpetua, ab hæreditate ignis æterni in ęternam gloriam vindicauit, ac per fidem & babtiſmum & gratiam ſuam in conſortium nominis; & hæreditatis filij ſui adoptare dignatus eſt, & facere hæredes quidem Dei, fratres autem & cohæredes Chriſti. Et ne quid diffideremus de eius erga nos pietate, pignus
E quoddam ſuæ in nos charitatis cęlitus immiſit, ſpiritum, ſ. filij ſui clamantem. Abba pater. **Ad Ro. 8.** Dicēdo ergo, Pater in primis gratias agimus Deo, quod gratuita adoptione facti ſumus filij Dei: profitemurq; nos renunciaſſe patri diabolo, & omnibus operib. eius, & ſolum eum, qui in cęlis eſt patrem habere cępiſſe. Admonemur maximè honorare Deum. **Malac. 1.** Ipſe enim ait: Si ego pater, vbi eſt honor meus? Accenditur, & inardeſcit in nobis charitas. Quid enim charius debet eſſe filijs, quam pater? Quædam etiā impetrandi ſancta præſumptio, & humilis, ac iuſta confidentia innaſcitur cordi. Quid enim nō dabit Deus

pater

pater filijs petentibus, quib. ipſe antea dedit, vt filij eſſent & quibus ipſe dicebat: Si vos cum ſitis mali, noſtris bona data dare filijs veſtris, quantò magis pater veſter cœleſtis dabit ſpiritum bonum petentibus ſe? Et qui proprio filio ſuo nō pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo nō etiam cum illo omnia nobis donabit? Pater ergo nomen amoris eſt, & pietatis, quod natura ipſa in patre naturali, & in patre ſpirituali fides aſtruit. Quia enim naturalis pater nō de aliena, ſed de propria ſua ſubſtantia filium generat (propter quod filius aliquid patris eſſe dicitur) idcircò illum naturali quodam inſtinctu diligit, nec poteſt pater propriā naturam, quam filio communicauit, non amare. Quod ſciens ſapientiſſimus Salomon, cum ex nulla exteriori probatione diſcernere poſſet, cuius mulieris filius eſſet infantulus ille, de quo corā ipſo litigabatur, ad philoſophiam naturalem, quæ rerum naturales inſtinctus, & conditiones explicat, ſe conuertens, quaſi naturam ipſam ſubtiliter interrogans, illam veram viui infantis matrem eſſe cognouit, quæ eius occiſionem naturali amore tolerare non poſſet, vt patet 3.c.3. Super quem locum dicit Gloſſa. Salomon tentauit naturam parentis, quę non potuit ſeipſam, vt in filio eſt, dilectione naturali nō amare. De quo & Ariſtor. latè. 7. Ethicor. De ſpirituali autem parente idipſum fides affirmat, docens, gratiam potiorem eſſe natura. Ex quo factum fuit, vt cum filij Dei ſpirituales eſſemus ſecundum ſpiritualem regenerationem per Chriſti mortem, in æternam hæreditatem nos vocauerit, ibique nobis bona, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, præparauerit. Et quis eſt, qui neſciat hæc maximæ dilectionis, & pietatis eſſe indicia, quæ in nomine parentis deſignantur. Relucet igitur in prima Dominicæ orationis particula, quæ eſt, Pater, dilectionis & charitatis diuinæ magnitudo.

Luc. 11.

B

C

Explicatur particula, noſter, in dominica poſita.

Secunda particula exordij orationis dominicæ eſt, noſter: qua ſimiliter Dei beneuolentiam captamus, per commendationem amplitudinis liberalitatis ipſius, dicendo enim. Noſter, quod generalitatē, ſiue vniuerſalitatem importat, ſuæ bonitatis liberalem quandam diffuſionem ſignificamus. Magna quippe Dei dignatio fuit, quod ipſe creaturas aliquas rationales ad beatitudinem ordinauerit, illarumque pater non tam creatione, quam adoptione extiterit. Sed proculdubio auget non modicum huiuſmodi dignationem, quod non ſolū angelicarum virtutum naturæ perſpicuitate fulgentium, neque dumtaxat hominum excellentiſſimorum, & in vera religioſitate eminentium, ſed omnium generaliter mortalium, quos imaginis ſuæ ſimilitudine inſigniuit, patrem ſe conſtituit, omnes paterno reſpiciens aſpectu, vt non ſit homo viuens, qui ſe abſcondat à calore eius, hocque per particulam, noſter, ſignificatur. Qua etiam Chriſtus ſuorum diſcordias, & inimicitias interimit: ſuperbiam retundit: & humanarum rerum inæqualitatem ad concordiam, & æqualitatem reducit, vt dicit Diuus Chryſoſtomus. Non enim conuenit, vt fratres ambitione, odio, liuore, contentione inter ſe diſſideant. Quando ergo dicimus, Noſter, fraternæ pietatis, charitatis, & humilitatis admonemur, iuxta illud Malachię. 2. Nunquid non pater eſt vnus omnium noſtrum? Nunquid non Deus vnus creauit nos? Quare ergo deſpicit vnuſquiſq; fratrem ſuum? Nemo igitur alium ſpernat. Sed quando in proximo conſiderat, quę ad communem naturam attinet, dicat cum Iob. c. 31. Nunquid non in vtero fecit me, qui & illum operatus eſt, & formauit me in vulua vnus? Si ad gratiam reſpexerit, meminerit, quod ex Deo omnes nati ſumus, edoctique dicere: Pater noſter.

D

E

Qui es, Hic tertio captatur beneuolentia ex com-

A mendatione immutabilitatis, & perpetuitatis diuinæ ſubſiſtentiæ. Hoc enim complexum, quis es, pro prie acceptum, ſoli Deo eſt proprium, ipſiuſque inuariabilem & immutabilem ſubſtantiā, in qua nec præteritio, nec futuritio, ſed nunc æternitatis ſemper ſtans, ſine fluxu in præteritum, & ſine tranſitu in futurū, inuenitur, propriè ſignificat. Quare Chriſtus illam de ſe tanquam de Deo oſtendere volens, Iudæis dicentibus: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti, reſpondit: Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego ſum. Secundum, ſcilicet, diuinitatem, quæ nec tempori ſubiacet, nec illo menſuratur. Non dixit, antequam Abraham fieret, ego fui, ſed, antequā fieret, ego ſum. Nam quamuis ab Abraham vſq; tunc tempus fluxerit: diuinitas tamen, quæ immutabilis eſt, nec fluxit, nec fluet; ſed ſemper inuariata manſit, quod eſt proprium Dei. Quare D. Auguſtinus ſuper Ioannem tractans illud: Niſi credideritis, quia ego ſum: moriemini in peccatis veſtris cap. 8. in hunc modum dicit. Res quælibet qualicunque excellentia fulgens, ſi mutabilis eſt, vere non eſt. Non eſt enim verum eſſe, vbi eſſe & non eſſe eſt poſſibile. Quidquid enim mutari poteſt, mutatum, non eſt quod erat. Et ſi non eſt quod erat; mors quædam ibi facta eſt; quia peremptum eſt ibi aliquid, quod erat, & non eſt. Et ponit exempla: Nigredo enim mortua eſt in capite albeſcentis ſenis, & pulchritudo mortua eſt in corpore feſſi, & curui ſenis: & mortuæ ſunt vires in corpore languentis: mortuaque eſt ſtatio in corpore ambulantis. Denique de mortuo cùm dicitur, Vbi eſt ille homo? reſpondetur, fuit. In omnibus igitur actibus, & motibus noſtris, & in vniuerſa prorſus agitatione creaturæ, duo tempora inuenio, præteritum & futurum. In veritate autem quę manet, præteritum & futurum non inuenio, ſed ſolum præſens: & hoc incorruptibiliter, quod in creatura non eſt. Hæc Auguſtinus: Ex quibus omnibus colligitur, creaturas, quaſlibet eſſe mutabiles, & per conſequens non vere eſſe: ſolam autem veritatem, quæ Deus eſt, immutabiliter eſt, immutabiliter eſſe. Et hoc eſt eſſe ſibi proprium. Hincque ſoluit D. Auguſtinus quæſtionem, quam eo loco præmiſerat, quærens: Quid eſt quod aiſti, O Domine Deus noſter: Niſi credideritis, quia ego ſum? Quid enim nō eſt eorum, quæ feciſti? Nunquid non eſt cœlum? Nunquid terra non eſt: Nunquid ea non ſunt, quę ſunt in cœlo, & quæ in terra ſunt? Nunquid homo ipſe cui loqueris non eſt? Si omnia ſunt, quæ per te facta ſunt, quid eſt quod tibi quoddam proprium tenuiſti, eſſe quod alijs non dediſti, vt ſolus eſſes? Aut quomodo audio: Ego ſum qui ſum, quaſi alia non ſint? Hanc enim quæſtionem ſoluit per ea, quæ præmiſſa ſunt. Nam quia vere eſſe, eſt ſemper & immutabiliter eſſe, quod ſoli Deo conuenit, vnde Moyſi ad liberandum populum Iſrael miſſo, ac quærenti: Si dixerit mihi populus, quod eſt nomē eius, qui miſit te, quid dicam eis? reſpōdit Dominus: Ego ſum qui ſum. Et ſtatim ſic dices filijs Iſrael, Qui eſt, miſit me ad vos. Solus Deus vere dicere poteſt. Niſi credideritis, quia ego ſum, moriemini in peccatis veſtris.

Explicatur particula, qui es.

Ioan. 8.

D. Aug.

Sententia quorūdam de nomine Dei qui es. t. argum.

Nonnulli affirmant, Qui eſt, non eſſe proprium nomen Dei. Quam ſuam ſententiam probant primò: Nullibi in Sacris literis Deus eo nomine appellatur: ergo non eſt proprium illius. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Si Deus aliquo loco appellaretur, Qui eſt, maximè illo Exod. 3. Vbi rogatus Deus à Moyſe, quo nomine appellaretur dixit, Ego ſum, qui ſum: & paulo inferius, Dices filijs Iſrael, Qui eſt, miſit me ad vos: ſed in eo loco, vt docent Burgenſis, atque Lira, in codice Hebræo non eſt, verbum præſentis temporis, ſed futuri, Ero; & ſic

& ſic Sanctes Pagninus vertit, Ero, qui ero: & poſtea, Dices filijs Iſrael, Ero miſit me ad vos, cui omnes Hebræi conſentiunt: ergo.

2. Argum.

Secundo, aptius, & conuenientius eſt, vt Deus nominet ſe per verbum futuri temporis, Ero, quam præſentis ſum: ergo nō ſolū Hebraica ſcriptura, ſed etiam ratio docet Deum non debere appellari, Qui eſt. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Qui dicit ſe futurum eſſe, eo ipſo docet, & fuiſſe, & eſſe: ſicque omnes differentias temporis cōprehendit, & ex conſequenti ſignificat perpetuā quandam durationem & perpetuitatem, quam verbum præſentis temporis non importat, ergo illud eſt magis conueniens. Et confirmatur: Frequens vſus eſt ſacrarum literarum, hac ratione verum Deum à falſis diſtinguere, quod falſi Dij tandē interibunt, iuxta illud Hieremi. c.10. Stultus factus eſt omnis homo à ſcientia ſua, confuſus eſt artifex omnis in ſculptili, quoniam falſum eſt, quod conflauit: & non eſt ſpiritus in eis. Vana ſunt, & opus irriſione dignum, in tempore viſitationis interibunt, &c. Verus autem Deus nūquam interibit, iuxta illud Eſaiæ.c.48. Ego primus, & nouiſſimus: ſed hoc diſcrimē & differentia veri Dei à falſis Dijs non declaratur per hoc nomen. Qui eſt: declaratur autem hoc nomine, Qui erit, quod perinde eſt ac ſi diceretur, qui ſolus rebus omnibus deficientibus perſiſtet, iuxta illud Pſalm. Ipſi peribunt, tu autem idem ipſe es, &c. ergo nomen: Qui eſt, non eſt proprium Dei.

Confirmatio.

Vlt. arg.

Vltimò: Ea de cauſa interrogauit Moyſes Deum Exod.3. quo nomine appellaretur, vt ipſe, & cūctus populus Iſraeliticus ſe non illud à dæmone in illa uiſione cognoſceret: ſed accepiſſe mādatum à Deo: ergo conueniens fuit illud dicere de ſe, quo maximè diſtingueretur à falſis Dijs: hoc autem fit per verbum, Ero, & non per verbum, Sum, ergo.

Nomē qui eſt, eſt propriū Dei.

His tamen non obſtantibus dico, hoc nomen: Qui eſt, eſſe vnum è proprijſſimis Dei. Et probatur primo: Nam vulgata noſtra editio, cuius eſt magna authoritas apud Catholicos, habet: Ego ſum, qui ſum, cui concordant Septuaginta interpretes. Et D. Hieronymus in epiſtola ad Marcellam de diuinis nominibus, inter alia ponit hoc nomen, Qui eſt, ſexto loco Eodemque modo vertit illud Exod. 3. Quare omnes ſancti tam Græci quam Latini ſemper ex illo collegerunt Deum vocari, Qui eſt. Ita D. Auguſt. quæſtionibus ſuper Exodum, D. Dameſcenus lib.1.c.12. de fide orthodoxa. Secundo principaliter ſic argumentor. Sapientiæ.cap.13. appellatur Deus hoc nomine, Qui eſt. Nam dicitur de impijs: Non poterunt cognoſcere eum, qui eſt. Et Io.8. appellat ſe Chriſtus eodem nomine: Niſi credideritis, inquit, quia ego ſum: ergo eſt proprijſſimum nomen Dei. Quod & confirmari poteſt ex communi conſenſu omnium philoſophorum. Plato enim in Timæo ſic Deum appellat, Qui eſt, vel quod eſt. Mercurius etiam in hymnis, & multi alij.

Ad 1. arg.

Et ad primum argumentum reſpondeo, negando antecedens: Et ad probationem dico verum eſſe, quod illo loco Exodi habetur verbū futuri temporis, Ero, & non præſentis, Sum. Futurum tamen ponitur pro præſenti, quod familiare eſſe ſacris literis, nemo eſt, qui ambigat. Et ſic futurum illud habet ſignificationem præſentis. Ad quod probandum ſatis eſt authoritas Septuaginta interpretum, & D. Hieron. qui in illa lingua doctiſſimi fuerunt. Præterquam quod ratio eidem rei ſuffragatur: Nam ſignificatio præſentis temporis multo magis quadrat in illo loco, quam futuri. Primo, quia dicendo, Sum qui ſum, ſignificatur Deum eſſe, cui primo & per ſe conuenit, quod ſit; & ex conſequenti quod eſt ſummum in entibus. Secundo: Quia, vt Abulenſis docent in quæſt. ſuper Exodū, verbo præſentis temporis,

A ſignificatur perpetuitas & æternitas in eo, de quo dicitur, quam verbum futuri temporis non importat, cum ille, qui à ſeipſo eſt, nunquam poſſit deſinere eſſe. Tertio: Quia in verbo, Qui erit, quædam videtur ſignificari ſucceſſio, atq; mutabilitas, quam verbum præſentis temporis excludit. Significat enim, quod Deo totum ſuum eſſe eſt ſemper præſens, ſibique idem, iuxta illud Pſalm. Tu autem idem ipſe es. Et ſubdit cauſam, Et, id eſt, quia anni tui non deficient, hoc eſt, non fluunt nec feſtinant à præſenti in futurum. Creaturæ non propriè ſunt quod ſunt, quia ſemper ſunt in fluxu, ſingulíſque momentis id, quod ſunt eſſe deſinunt, iuxta illud 2.Reg. 2. Omnes ſicut aqua dilabimur. Vltimò, Nam appellando Deum, Qui eſt, oſtendimus ipſum eſſe ſummè & infinitè perfectum.
B Significamus enim ipſum habere totum eſſe in ſua latitudine, quod eſt habere omnem perfectionem. Eſſe enim eſt forma omnium perfectionum: imo & omnis perfectio nihil aliud eſt, quam eſſe quoddam. Et per hæc patet ſolutio ad alia argumenta. *Ad alia argumenta.* Ex dictis omnibus infertur, per illam particulam, Qui es, poſitam in exordio orationis Dominicæ cōmendari Deum ex immutabilitate, & perpetuitate ſuæ ſubſtantiæ, quæ illo nomine tanquam proprio ipſius ſignificatur.

Explicatur particula, in cœlis.

Quarta particula eſt: In cælis, qua vltimo captatur beneuolentia ex manifeſtatione ſublimitatis manſionis diuinæ: vt ſic Dei potentiā profiteamur. Dicitur autem, Qui es in cælis, non quod non ſit
C in terris, & vbique. Cum ſcriptum ſit Ioann.1. Cælum & terram ego impleo. Sed quod eius diuinitas, maieſtas, & gloria magis reſplendeat in cæleſtibus. Qui fatetur ſe patrem habere in cælis, cuius inexpugnabile regnum iuſtè vniuerſa moderatur, is ſe totum Dei protectioni committit. Certus ſibi nullam poſſe nocere creaturam, quem tuetur, atque defendit omnipotentia creatoris. His etiam verbis docemur diſcernere patrem cæleſtem à terreno, quem in mundo habemus. Terrenus enim peculiariſque pater multis rationibus egens eſt, & imbecillus, qui ſi quid aduerſi accidat, nec nobis nec ſibi ſuccurrere poteſt. Nec præterea certum habemus quandiu maneat is pater, vtpote qui mortis ſubditur imperio; vnde nec in eum ſpem noſtram collocare poſſu-
D mus aut debemus. Quare dicebant illi per Eſaiam c.63. Abraham neſciuit nos: & Iſrael ignorauit nos. Tu pater noſter, & Deus noſter. In eandem etiam ſententiam dixit Chriſtus: Nolite vobis vocare patrem ſuper terram. At cum Patrem cæleſtem appellamus, patrem agnoſcimus longe meliorem & præſtantiorem omnipotentem, beneficentiſſimum, immortalem, omnia prouidentem, atque eo ipſo fatemur iuſtum & æquum eſſe ipſi fidere, & pro eo cætera contemnere. Inſuper his verbis incitamur ad recolendum, vnde ſimus delapſi, nempe, è cælo, & gratia Dei, quam in paradiſo acceperamus, & quo rurſus tanquam ad deſtinatum locum autore tanto parente redituri ſumus. Quare cum quidam à terris mente & ſpiritu euolaſſet, inſuetum miratus lumen,
E Olimpi, & per cælorum pulcritudinem oculos extendēs. Hæc, inquit, memini patria eſt mihi, hinc ortus ſum: hic ſiſtam gradum. *Boetius.* Multa alia de hac eadem particula dicit Gabriel ſuper canon. lect. 65. quæ à me breuitatis cauſa prætermittuntur.

Explicatis iam ſingulis particulis primæ partis orationis Dominicæ, quæ illius exordium continebat, operæpretium erit, vt ad ſecūdam petitionum, quas ad Deū fundimus, ſeriem, & ordinem continentem, accedamus. Quam vt ſimiliter explicemus aduertendum eſt primo. ex D.Thom. in iſto articulo, quod cum hæc oratio perfectiſſima ſit, nō ſolum petenda comprehēdit, ſed etiam ordinem petendorum

Oratio dominica cōprehendit petenda & ordinē petendorum.

rum inſtruit. Quem vt declaremus, ſupponendum eſt, quod quia oratio deſideriorum noſtrorum eſt interpres, fit, vt talis debeat eſſe ordo petitionum, qualis eſt ordo deſideriorum. Ordo autē deſiderij atque intentionis is eſt, vt in illo primo cadat finis: deinde ea, quæ ſunt ad finem: inter quæ illa debent eſſe priora, quæ ſunt fini propinquiora. Finis autem noſter eſt Deus, in quem affectus noſter dupliciter tendere poteſt. Vno modo propter ſeipſum, & vt eſt ſummum bonum in ſe. Quod fit quando per actum charitatis Deum in ſeipſo diligimus, eiuſq; gloriam atq; perfectionem ſuper omnia volumus. Alio modo propter nos, & inquantum eſt ſummum bonum noſtrum. Quod contingit, quando ipſo frui cupimus per actum ſpei. Primum pertinet ad affectionem iuſti, & ſecundum ad affectionem commodi. Et vtraque dilectio eſt bona: quia vtraque eſt actus virtutis Theologicæ. Sed prima eſt perfectior, vtpote quæ pertinet ad charitatem, quæ eſt præſtantior virtus quàm ſpes. Ad primum igitur pertinet, petitio prima, qua dicitur, Sanctificetur nomen tuum, per quam gloriam Dei petimus. Et ad ſecundum pertinet ſecunda petitio, Adueniat regnum tuum, quā ad gloriam in clara Dei viſione & beata fruitione conſiſtentem peruenire petimus. Et ſic iſtæ duæ petitiones ordinantur ad finem, ſcilicet, ad beatitudinem. Prima ad beatitudinem obiectiuam. Secunda ad formalem. Ad finem autem hunc ordinat nos aliquid dupliciter. Vno modo per ſe. Alio modo per accidens. Per ſe ordinat nos id bonum, quod eſt vtile ad finem. Quod adhuc eſt duplex. Vnum, quod ordinat, & dirigit nos ad finem directè & principaliter. Quale eſt meritū, quo beatitudinem Deo obediendo meremur. Et quantum ad hoc dicitur, Fiat voluntas tua ſicut in cęlo & in terra. Aliud quod inſtrumentaliter, & quaſi coadiuuando ad meritum, dirigit nos ad finem. Et ad hoc pertinet quod dicimus, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, ſiue intelligatur de pane verbi Dei, ſiue de pane ſacramentali, ſiue de pane corporali. Per accidēs ordinamur ad beatitudinem per remotionem prohibentis. Sunt autem tria, quæ nos prohibent à beatitudinis conſequutione. Primum eſt peccatū, quod directè prohibet à regno Dei, iuxta illud 1. ad Corinth. 6. Nec fornicarij, nec idolis ſeruientes regnū Dei poſſidebunt. Et quantum ad hoc dicitur, Dimitte nobis debita noſtra, hoc eſt, peccata, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Secundum, quod impedit à conſequutione finis, eſt tentatio retrahēs ab obedientia diuinę voluntatis, & inclinans atque inducens ad peccatum. Ideoque petitur: Et ne nos inducas in tentationem. Tertio nos impedit pęnalitas præſens propter quod ſubditur: Sed libera nos à malo. Hæc eſt ſufficientia, & ordinatio, quam D. Tho. conſtituit in hoc articulo, petitionum, quæ in oratione Dominica continentur. Sed poterit planius explicari hoc modo: Omne appetibile, aut eſt collatio boni, aut remotio mali. Bonum, cuius collatio petitur, eſt triplex: Bonum cęleſte, bonum ſpirituale, & bonum temporale. Primum eſt gloria, ſecundum gratia, tertium natura. Bonum cęleſte adhuc eſt duplex, ſcilicet, obiectiuale, & formale, vt dictum eſt. Malum, quod petitur auferri, ſimiliter eſt triplex, ſcilicet, præteritum, præſens, & futurum. De præterito petitur, vt remittatur, de præſenti vt tollatur, de futuro vt caueatur. Quatuor ergo bonis conferendis correſpondent quatuor primæ petitiones ſuo ordine. Et tribus malis remouendis correſpondent tres vltimæ, nec poteſt eſſe aliud bonum, cuius collationem deſiderare, aut aliud malū, cuius remotionem petere poſſimus. Et ſic conſtat petitiones in oratione Dominica contentas, eſſe ſufficienter poſitas, vtpote quæ ad omne appetibile ſe

Declaratur ordinatio & ſufficiētia petitionum.

Alia ordinatio petitionum.

A extendere valent. D. Auguſtinus in libro de verbis Domini, profundius Dominicæ orationis ſacramenta diſcutiens, ſeptenarium numerum petitionum ſeptem donis, & beatitudinibus, connectit. Sed hoc alterius eſt negotij.

Prima petitio orationis dominicę declaratur.

Explicato iam ordine, atque ſufficientia petitionum in oratione Dominica contentarum, conſequens eſt, vt de ſingulis ſeorſim nonnihil dicamus. Eſt autem prima petitio, Sanctificetur nomē tuum. Quæ dupliciter poteſt intelligi. Vno modo, vt ſanctificatio referatur ad Deum, ſeu ad diuini nominis ſanctificationem, ea ratione, quæ ſanctificari poteſt in ſe. Secundo, vt referatur ad noſtram ſanctificationem, qua nomen Dei in nobis ſanctificari intelligitur. Si referatur ad Deum, quoniam ipſe nul- B lam in ſe nouam poteſt recipere ſanctitatem, idem erit dicere: Sanctificetur nomen tuum, ac poſtulare, vt eius ſanctitatis extenſio, & manifeſtatio fiat, ipſum, ſcilicet, ſanctum eſſe prædicando & declarando. Tunc enim Deus à creatura ſanctificari dicitur in ſe, quando eius ſanctitas creditur, laudatur extollitur, prædicatur. Si autem referatur, ad noſtrā ſanctificationem, idem erit petere, Sanctificetur nomen tuum, ac orare vt ea nobis ſanctitas tribuatur, quæ conueniens ſit Dei ſanctitatem atque bonitatem manifeſtare, eiuſque teſtimonium reddere. De prima ſanctificatione dicebat D. Cyrillus: Penes eos, apud quos nondum peruenit fides, nomen Dei contemnebatur. Sed vbi iubar veritatis ſuper eos il- C luxit, ipſum fatentur ſanctum ſicut & ſanctum ſanctorum. Et Gloſſa ſuper Matth. capit. 6. Sanctificetur, inquit, hoc eſt, ità ab hominibus ſanctus habeatur, innoteſcatque illis Deus, vt aliquid eo ſanctius non reputent. Et D. Hieron. ſuper Eſaiam explicans illam particulam, Sanctificetur nomen tuum, eidem expoſitioni adhærens, in hunc modum dicit: Iubemur à Deo petere, vt det vocem virtutis Euangelizantibus, vt per eorum prædicationem, & doctrinam apud omnes gentes ſanctitas Dei innoteſcat, & vnus verus, & æternus Deus eis manifeſtetur, vt ſic toto orbe, cōuerſo, fiat vnus paſtor, & vnum ouile. Cui expoſitioni ſimilis eſt ea, quam D. Auguſtinus aſſignat ſuper illud Ioannis c. 18. Pater clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Meritò, in- D quit, quæri poſſet, quo modo patrem clarificauerit filius, cum ſempiterna claritas patris, nec diminuta fuerit in forma humana, nec augeri potuerit in ſua perfectione diuina. Et reſpondet: In ſeipſa claritas patris nec augeri, nec minui poteſt. Sed apud homines proculdubio minor erat, quando in Iudæa tantummodo notus erat, nec à ſolis ortu vſque ad occaſum laudabant nomen Domini. Hoc autem, quia per Euangelium Chriſti factum eſt, vt per filium pater innoteſceret gentibus, profectò Patrem clarificauit, & Filius. Itaque petere diuini nominis ſanctificationem ſecundum primam expoſitionem, nihil aliud eſt, quā orare, vt Dei ſanctitas credatur, laudetur, prædicetur, reuereatur, honoretur, & diligatur. De ſecūda ſanctificatione dicebat Glo. ſuper Matt. c. 6. Hic ſpiritum ſapientiæ oramus ne à ſanctifica- E tione nominis in aliquo diſcrepemus: ſed patris nomen in filijs, vita & moribus oſtendatur. Et rurſus: Nomen patris in nobis eſt, qui filij dicimur, ꝙ petimus ſanctificari, non vt ipſe ſanctior fiat, ſed vt in nobis operetur augmentum ſuæ ſanctificationis. Nam ſanctificatio filiorum nomini eius tribuitur. Tunc autem in nobis ſanctificatur, vt dicit D. Chryſoſtomus, quādo ſcientes ipſum ſanctum, timemus, ſoliciteque vigilamus, ne fortè in nobis ipſum violemus. Violemus, inquit, nō in ſua natura, ſed in nobis, ipſum contemnentes, eique non obedientes per mala opera. Tunc ergo ſanctificatur nomen Dei in nobis, quando voluntatem noſtram ſuæ rectiſſimæ & in-

Sanctificatur Deus in ſe.

D. Cyrill.

D. Hiero.

D. Aug.

Sanctificatur Deus in nobis.

& inobliquabili voluntati conformem reddimus, ſuis parendo pręceptis, tanquam ſummi, & ſupremi Domini, cumque exterioribus ſignis reuerentialibus, vt genuflexionibus, proſtrationibus, pectoris runſionibus, & ſimilibus, ipſum reueremur, tanquã vniuerſalem, & ſupremum Dominum. Cui ſanctificationi opponitur inhonoratio. De qua loquebatur Paulus ad Romanos 2. quando dicebat: Qui alium doces, te ipſum non doces: Qui dicis non mœchandum, mœcharis: Qui abominaris idola, ſacrilegium facis: Qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis Deum inhonoras. Nomen enim Dei per vos blaſphematur inter gentes. Et Ezech. capit. 36. Ingreſſi ſunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen ſanctum meum, cum diceretur de eis: Populus Domini iſte eſt, & de terra eius egreſſi ſunt. Iccirco dices domui Iſrael: Hæc dicit Dominus Deus: Non propter vos ego faciam domus Iſrael, ſed propter nomen ſanctum meum, quod polluiſtis in gentibus ad quas intraſtis, & ſanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum eſt inter gentes, in medio earum, vt ſciant gentes; quia ego Dominus, ait Dominus exercituũ. Cùm ſanctificatus fuero in vobis coram eis, &cæt. Itaque petere diuini nominis ſanctificationem ſecundum hanc expoſitionem, nihil aliud eſt, quam orare vt ſanctificetur Deus in nobis, hoc eſt, vt nos ſancti efficiamur, in ea ſanctitate perſeuerantes Deum glorificemus, quæ eſt vera gloria noſtra.

Secũda petitio orationis dominicæ declaratur.

Adueniat regnum tuum. Hæc eſt ſecunda petitio orationis dominicæ, à qua, poſtquam in prima petitione, id, quod ad Dei honorem, & reuerentiam pertinebat, petitum eſt, ea, quę ad noſtram ſalutem, & indigentiam ſpectant, poſtulare incipimus. Illa autem ſunt numero tria. Scilicet, bonum cœleſte gloriæ, quo in patria beatificamur. Bonum ſpirituale gratiæ, quo in via ad beatitudinem promerendam prouocamur. Et bonum temporale, ac fortunæ, quo in naturali vita ſuſtentamur. Primum petitur, quando dicimus; Adueniat regnum tuum. Secundum, quãdo dicimus, Fiat voluntas tua. Et tertium, quando oramus: Panem noſtrum quotidianum. &c. In hac ergo ſecunda petitione ſummum bonum noſtrum, quod eſt beatitudo, & regnum cœlorum nobis poſtulamus. Et meritò quidem. Ratio enim ipſa exigere videtur, vt filij adoptionis, poſt petitionem eorum, quæ ad patris pertinent honorem, tanquam ad hæreditatem Dei aſciti, regnum ipſius petant tanquam filij. Scio huiuſmodi locum diuerſis, quamuis non aduerſis, modis, exponi à Doctoribus, iuxta multiplex Dei regnum, de quo fit mentio in ſacris literis. Aliquãdo enim appellatur regnum Dei, vniuerſale ipſius dominium. De quo in Pſalm. 102. Regnum ipſius omnibus dominabitur. Et primo ad Timoth. 6. Solus potens Rex regum, & Dominus dominantium. Et aliquando dicitur regnum Dei ſacra ſcriptura, iuxta illud Matthæ. 21. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Quem locũ ſancti expoſitores in hunc modum interpretantur; Auferatur à vobis carnalibus induratiſque Iudęis ſpiritualis intelligentia ſacræ ſcripturæ, pro eo quod Chriſtum, qui verum ſcripturæ ſenſum referat, reprobaſtis. Et hinc eſt quod vſque in hunc diem excæcati manent innitentes literæ, quæ occidit, & ſpiritum, hoc eſt, verum ſcripturę intellectum abijcientes. Tertiò appellatur regnum Dei Eccleſia militans. De quo quam plurimæ habentur euangelicæ parabolæ. Qualis eſt illa; Simile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare. Et illud: Colligent de regno ſuo omnia ſcandala, hoc eſt, de Eccleſia iſta militanti, ſecundum expoſitionem D. Gregorij. Quartò appellatur regnum

Regnũ Dei multa ſignificat in ſacris literis.

A Dei, gratia ipſa. De quo apud Lucam capitulo 17. Regnum Dei intra vos eſt, hoc eſt, gratia, quæ veri Regni Dei origo eſt, atque principium. Quintò appellatur regnum Dei gloria. De quo Lucæ 14. Beatus qui manducabit panem in regno Dei, hoc eſt, in beatitudine, vt Gloſſa interpretatur. Sextò appellatur regnum Dei locus beatitudinis. De quo Matthæ. 13. Fulgebũt iuſti in regno patris eorum, id eſt, in cœlo. Vltimò appellatur regnum Dei ipſa perſona Chriſti, iuxta illud Lucæ 11. Si in digito Dei eijcio dęmonia, profectò peruenit in vos regnum Dei, id eſt, Chriſtus. Et quamuis de omnibus his regnis petitio intelligi poſſit, pręcipuè tamen de regno gloriæ, quod eſt beatitudo noſtra formalis, venit intelligenda. Quare idem erit dicere, Adueniat regnum B tuum, ac orare, vt æterna Dei beatitudo, quæ eſt clara Dei viſio, poſt huius vitæ finem intra nos veniat. Ex quo redundabit gloria corporis poſt reſurrectionem: Et ſic omnis humanus appetitus ſatiatus erit. Rationalis quidem in perfectiſſima poſſeſſione obiecti beatifici, ſenſitiuus autem, & naturalis in dotibus corporis. Quam ſatietatem omnes aliæ creaturæ ſine Deo præſtare non poſſunt, iuxta illud D. Augu. lib. 1. confeſſionum, Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum donec perueniat ad te. Et Propheta in Pſ. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Huic expoſitioni quadrat illud D. Cypriani. Regnum petimus aduenire nobis à Deo repromiſſum, & Chriſti ſanguine acquiſitum, vt qui in hoc ſęculo ei ſeruimus, poſtmodum cum ipſo regnante regne- C mus. Vel certe illud regnũ petimus aduenire, quod præſtituto tempore omnibus perfectis, ac Dei filijs, generaliter eſt repromiſſum; & ad quod recipiendũ à Chriſto inuitamur, cum dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Matthæ. 25. Petimus autem, Adueniat regnum tuum. Nam quia pondere peccati, & mole corporis prægrauati ad id aſcendere non valemus, quod ad nos veniat, vt hinc nos aſſumat, quo à præſenti, & futura miſeria liberemur, erit neceſſe. Si quando autem præcipimur, vt ad illud perueniamus, intelligendum eſt, quod quia beatitudo, per Dei regnum ſignificata, eſt noſter finis vltimus, quamuis non ſit noſter finis naturalis, vtpote, qui nec naturali virtute, aut perfectione conſequi po- D teſt, ſed eſt noſter finis ſupernaturalis, quem nõ niſi ex Dei beneficio, & gratia ſpeciali obtinere valemus; idcircò, quamuis inquantum eſt finis ſupernaturalis, ſit opus vt ad nos perueniat ex Dei miſericordia; tamen, inquantum eſt noſter finis vltimus, quem in hac vita per præceptorum Dei obſeruantiam, & per bona, virtuoſaque opera conſequi debemus, ad ipſum venire dicimur, & iubemur. Petimus igitur, vt nobis adueniat ex Dei miſericordia regnum, ad quod venire ex noſtra natura non poſſumus; & imus ad ipſum inquantum in hac vita per mandatorum obſeruantiam ad ipſum tendimus, quamuis ad illum non perueniamus, niſi in patria. Et hoc ex ipſa tantum diuina bonitate & miſericordia, iuxta illud; Non ex operibus iuſtitiæ, quæ feci- E mus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam, ſaluos nos fecit. Et in Pſ. Gratiam & gloriam dabit Dominus. Petimus etiam, vt adueniat regnum Dei, id eſt, vt veniat tẽpus, quo ſit terra cœlum, vita Deus, tempus æternitas, patria requies, diuitiæ ſanctitas, ſalus immortalitas, pax pulchritudo, honor æqualitas angelorum, Deus omnia in omnibus in illa regione viuorum. Sed væ nobis dicit D. Cyprianus, ſi cum regnum Dei venire quotidie petierimus, quando euocat nos Deus & accerſit de mundo, non modo non libentiſſimè amplectimur, ſed obnitimur, & reluctamur, & peruicacium more ſeruorum ad conſpectum Domini cum triſtitia, &

D. Aug.

D. Cypr.

D. Cypr.

mæiore

mærore perducimur, exeuntes hinc neceſſitatis vinculo, non obſequio ac deſiderio voluntatis, & volumus ab eo præmijs honorari cœleſtibus, ad quem venimus inuiti. Quid precibus frequenter iteratis rogamus; & poſcimus, vt acceleret dies regni, ſi maiora deſideria, & vota potiora ſunt ſeruire mundo, & premi multitudine malorum in hac lachrymarum valle, quam regnare cum Chriſto.

Tertia petitio orationis Dominicæ declaratur.

Fiat voluntas tua, ſicut in cęlo, & in terra. Poſt petitum bonum cœleſtis gloriæ, quo in patria beatificamur, conſequenter tertio loco ponitur petitio boni ſpiritualis gratiæ, quo in hac vita ad promerendam cœleſtem beatitudinem præparamur, & conſiſtit in conformitate noſtræ volũtatis ad diuinam. Continet autem hæc petitio duas partes principales: in quarum prima, ipſa petitio ſimpliciter ponitur dicendo: Fiat voluntas tua. In ſecunda verò ſubijcitur modus, quo diuinæ voluntatis adimpletionem deſiderare, & petere debemus, nempe, Sicut in cęlo & in terra. Ad explicationem primæ partis plura adducere oportet de ſignificatione huius vocis, voluntas diuina, quæ diuerſimodè accipitur in ſcriptura, vt eſt videre apud Magiſtrum in primo, diſtinctione 45. Sed de hoc nos diximus latè ſupra, articulo ſeptimo huius quæſtionis, cùm de conformitate, quam homines, tam in orãdo, quàm volendo vel deſiderando, habere debent, ad voluntatem diuinam, inſtituimus ſermonem. Qui nunc in memoriam neceſſariò reducendus eſſet, vt cognoſceretur, qualis voluntatis Dei actus ſit ille, cuius executionem petimus, quando dicimus, Fiat voluntas tua; & cuius voluntatis actui tenentur ſe homines conformare in ſuis petitionibus, & obſecrationibus; niſi eo loco id à nobis ſatis clarè poſitum eſſet, abundeque declaratum, quis ſit legitimus ſenſus iſtorum verborum; Fiat voluntas tua. Quare pro nunc ſatis ſit dicere, quod hæc eſt volũtas Dei, ſanctificatio veſtra, ſtabilitas in fide, confidentia in ſpe, ardor, alacritas, & dulcedo in charitate, humilitas in conuerſatione, miſericordia in operibus, in moribus diſciplina; cum omnibus pacem tenere, iniuriam facere non noſſe, & illam vlciſci putare ſcelus, atque flagitium; benefacere ijs à quibus per nefas oppugnamur, ſeruire Deo corde magno & animo volenti, & quando de eius nomine ac honore certatum fuerit, exhibere in ſermone veritatem, in perſequutione conſtãtiam, in cruciatu fiduciam, in morte patientiam ac fortitudinem. Et hoc denique eſt voluntatem Dei adimplere, quam qui facit manet in æternum.

Modus autem diuinæ voluntatis adimplendæ eſt; Sicut in cęlo & in terra. Quæ particula pluribus rationibus poteſt exponi ſecundum diuerſas cęli & terræ acceptiones. Accipitur enim aliquando, cęlum, pro cęleſtis patriæ incolis; & aliquando pro ſuperiori portione rationis; & aliquando pro ſanctis, & iuſtis hominibus; & denique pro ſuperioribus mundi ſphæris.

Cęlum accipitur multipliciter.

Si primo modo accipiatur, ſenſus illorum verborum eſt, Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo, & in terra, hoc eſt, fiat, quod ſint homines ſimiles angelis, vt ſicut ab illis voluntas Dei impletur in cęlo, ita etiam hi, qui ſunt in terra, ipſius Dei faciant voluntatem. Huic expoſitioni conſonat D. Auguſtinus ſuper iſtũ locum dicens; Petitur, vt ſicut Dei voluntas ſit in angelis, qui cęli ſunt, qui ipſo perfruuntur; nullo errore obnubilante ipſorum ſapientiam; nulla miſeria impediente eorum beatitudinem; ita etiam fiat in terra, hoc eſt, in hominibus, qui ſunt in terra, & de terra quantum ad corpus facti. Et D. Thomas. Petimus, vt ſicut cęli ciues conformant ſuam voluntatem diuinæ; ita & homines faciant in habitatione terreſtri. Et ly, ſicut, tunc non dicit omnimodam

Cęlum pro angelis terra pro hominibus.

A ſimilitudinem, ſed proportionabilem æqualitatem, quæ conuenit viatoribus, & peregrinis.

Cœlum & terra pro ſpiritu & carne.

Secundo modo accipiendo cęlum & terram pro ſpiritu, & carne, ſiue pro ſuperiori, & inferiori portione, ſenſus illorum verborum eſt, quod petimus obedientiam carnis ad ſpiritum, hoc eſt, quod caro ſpiritui non rebellet, ſed perfectè obediat. Quia enim ſecundum ſpiritum cęlum ſumus, & ſecũdum carnem terra; ideò oramus, vt ſicut in cęlo, hoc eſt, in ſpiritu, ſic & in terra, hoc eſt, in carne, voluntas Dei adimpleatur, ex carneque & ſpiritu vnus ſpiritualis homo tũc reſultet, qui ſimul feratur in Deũ. Quo modo & propheta ſe totum in Deo ſignificat iubilaſſe, quando affirmat: Cor meum, & caro mea, exultauerunt in Deum verum. Ita exponit hunc locum

D. Cypr.

B D. Cypr. in hunc modum dicens: Cum corpus è terra, & ſpiritum poſſideamus è cęlo, ipſi terra & cęlum ſumus. Fitque & impletur Dei voluntas in cœlo, quando illud in nobis experimur: Condelector legi Dei ſecundum interiorem hominem. Et oramus vt ea voluntas fiat in terra, de qua ſcriptũ eſt: Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ; & captiuum me ducentem in legem peccati. Exultet ergo in te, ſeruiatq; tibi cor, ac mens, & caro noſtra, fiatque benigniſſime Domine, voluntas tua, ſicut in cęlo, & in terra. Seruiũt tibi angeli in cęlo, nos ſeruiamus tibi in terra. Nõ te illi offendunt in cęlo; non te nos offendamus in terra. Denique faciunt illi tuam voluntatem; faciamus & nos.

Ad Ro. 7.

Cęlum pro iuſtis & terra pro peccatoribus.

C Tertio modo, accipiendo cęlum pro ſanctis & iuſtis hominibus, & terram pro peccatoribus, ſenſus illorum verborum eſt, quod diuina voluntas executioni mandetur tam in Eccleſia iuſtorum ſeu fidelium, ſecundum legem cęli viuentium, quam in congregatione peccatorum terrena quærentium; pro quorum conuerſione & iuſtificatione ex charitate orare debemus, vt ad Dei fidem, cultum, & agnitionem venientes cœli fiant. Hãc expoſitionem innuit D. Auguſtinus in ſermone de oratione Dominica, dicens. Huius petitionis eſt alius ſenſus pius valde; Monemur orare pro inimicis noſtris, qui terra ſunt, quaſi dicamus: Credant inimici noſtri, ſicut & nos in te credimus. Terra ſunt, ideò nobis aduerſantur. Cœli fiant & nobiſcum erunt.

D. Aug.

D Hunc etiam intellectum tangit D. Aug. in libro de dono perſeuerantiæ. vbi ſic inquit; Vidit, & alium in his verbis ſenſum B. Martyr Cyprianus, ut, ſcilicet, pro infidelibus, qui ſunt adhuc in terra, terrenũ tantum hominem portantes, orare intelligantur fideles, qui cœleſti homine induti, non immeritò cœli nomine intelliguntur. Eundem etiam ſenſum ſequitur D. Chryſoſtomus ſuper Matthæum.

D. Cypr.

Cęlum pro ſuperioribus mundi ſphæris.

Quarto modo accipiendo cœlum pro ſuperioribus mundi ſphæris, & terram pro hominibus in terra conſtitutis, eſt ſenſus illorum verborum, quod, ſicut illa, quę ſunt in cęlo materiali diuinæ parent voluntati; ita etiam, & homines id ipſum oſtendant. Illa, quæ in cœleſtibus ſphæris ſunt, Dei ordinationem nequaquam tranſgrediuntur. Sed ſol iuxta diuinam diſpoſitionem continue mouetur de oriente E in occidens, & aliquando ad Dei nutum, contra ſuũ curſum naturalem, diuino beneplacito obediens facit, ſtando, ſcilicet, tempore Ioſue, & retrocedendo tempore Ezechiæ. Cæteræ quoque ſtellæ, ſphæræ, & planetæ nunquam à diuino præcepto recedunt. Et ad eundem modũ in nobis nihil, quod diuinis mandatis ſit cõtrarium reperiri debet. Sed nunc currendo de virtute in virtutem; nunc ſtando perſeueranter ac fortiter in bono contra omnes Chriſti inimicos, nunc retrocedendo per conuerſionem à vita peruerſa, & perditis moribus, fiat volũtas Dei, ſicut in cœlo & in terra.

Diuus

Digitized by Google

D. Chry.

Diuus Chryſoſtomus putat iſtam particulam, Sicut in cœlo;& in terra, tertiæ petitioni adiũctam, ſubintelligendam etiam eſſe in duabus præcedentibus petitionibus ita vt orationis Dominicæ contextus hoc modo ordinetur: Pater noſter, qui es in cœlis: Sanctificetur nomen tuum: ſicut in cœlo & in terra. Adueniat regnum tuum, ſicut in cœlo & in terra. Fiat voluntas tua; ſicut in cęlo & in terra. Sed ſiue hoc ita ſit, ſiue ſecus: particulæ hucuſque poſitæ intelligendæ ſunt eo modo, quo à nobis ſunt explicatæ. Et ſic non eſt cur diutius in hac re declaranda immoremur.

Quarta petitio orationis Dominicæ declaratur.

Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Scio huiuſmodi verba diuerſimodè à Doctoribus explicari iuxta multiplicem ſignificationem, quam illud nomen, panis, poteſt habere; Nunc de pane B materiali; Nunc de Euchariſtia, quam quotidie ſpiritu ſaltem, manducare debemus. Nunc de verbo Dei, quo mentes nutriuntur, & ſaturantur; Nunc de alijs myſticis ſignificationibus, illud intelligentes. Sed ijs omnibus omiſſis de pane tantum materiali corpus ſuſtentante, cuius nomine ea omnia, quibus humani corporis fragilitas ad ſui ſanitatem & conſeruationem indiget, comprehendimus, vt cibum, potum, veſtitum, habitationem, & reliqua huiuſmodi, ad literam dicemus. Pro quo eſt aduertendum, quod quia homo ex duabus ſubſtantijs eſt compoſitus, corpore ſcilicet, & anima, quarum quælibet iuxta naturæ ſuæ conditionem refectione, defenſione, conſeruatione, varijſque alijs adiutorijs & ſuſtentamentis indiget, pro quibus Deum C iugiter implorare debet, ratio poſtulat, vt poſt petitionem eorum, quæ pertinent ad ſalutem animę, & continentur orationibus primis iam explicatis, ad petitionem illorum, quibus corpus eſt reficiendum accedamus. Vtraque enim bona a Deo tanquam à vero patre ſpecialem ſingulorum curam gerente, ſunt ſperanda. Nec decet virum catholicum, qui Deum patrem appellare didicit, rerum quibus indiget, ſiue ſpirituales illæ ſint, ſiue corporales, ab alio quam ab ipſo, copiam expetere. Sicut nec decet filium Regis, aut cuiuſuis alterius hominis principis, atque diuitis, panem & reliqua ad vitæ ſuſtentationem neceſſaria ab alijs, quam proprijs parentibus mendicare.

Quare ſolus panis petendus.

D Modus autem, quo dicit Chriſtus bona temporalia ſiue corporis illa ſint, ſiue fortunæ, eſſe poſtulanda, his verbis continetur: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Soliuſque panis mentionem facit, nec docet nos expreſſe carnem, piſces, aut vinum, quamuis his etiam homines per competenti, ac ſalubri ſua ſuſtentatione indigeant, poſtulare: vt ex modo loquẽdi nobis inſinuaret, vt quantum commode poſſumus paucis ſimus contenti, communibus, ſcilicet, & ad victum neceſſarijs, iuxta illud D. Chryſoſtomi: Chriſtus ſolum panem petendum docuit, vt habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus. Eſtque hoc valde conforme orationi, quam fundebat ad Deum Sapiens Prouer. 30. dicens; Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi; ſed tantum tribue victui meo neceſſaria; ne E fortè ſatiatus alliciar ad negandum, & dicam. Quis eſt Dominus? Aut egeſtate compulſus furer, & periurem nomen Dei mei. Quæ vero ſint neceſſaria vitæ declarat idem Eccleſiaſt. 39. in hunc modum: initium vitæ hominis aqua, & panis & veſtimentum, & domus protegens turpitudinem.

D.Chry.

Quare panis noſter dicitur.

Dicit autem, vt petamus panem noſtrum, & non meum. Primò, vt nemo ſibi temporalia pro ſua tantum vtilitate approprietur, ſed ea quæ à Deo percipit alijs; prout indigentia, & neceſſitas expoſtulat, impertiatur. Quare dicebat Diuus Chryſoſtomus: Omnia, quæ nobis orantibus Dominus dat, ſiue militantibus: non nobis ſolùm dat, ſed & alijs per nos, vt de eo, quod percipimus à Deo, partem impotentibus faciamus: Sicut enim natura cibum per ſtomachum aſſumptum communicat omnibus membris; ſic & nos, qui multa membra ſumus vnius corporis myſtici, debemus petere hunc panem, non ſolum pro nobis petentibus, ſed etiam pro omnibus nobiſcum participantibus, Secundo, dicit noſtrum, vt nemo pro ſe ſolùm, ſed etiam pro alijs orare debere intelligat; ſolicituſque ſit, non tantum pro ſe, ſed etiam pro fratribus, & proximis petere neceſſaria. Quare dicebat Diuus Cyprianus in libro de oratione Dominica non longe poſt principium. Ante omnia pacis Doctor vnitatiſque magiſter ſigillatim noluit, & priuatim precem fieri, ne quis cùm precatur, pro ſe tantum & nõ pro populo mittat orationem; cum totus populus vnum ſimus: Deuſque pacis, & concordiæ magiſter, qui docuit vnitatem, ſic orare vnum pro omnibus voluit, quo modo ipſe in vno omnes portauit.

D. Chry.

D. Cypr.

Explicatur particula quotidianum.

Addidit præterea, Quotidianum quæ particula ponitur à Diu. Luca capitulo 11. cum tamen Matthæus dixerit, ſuperſubſtantialem. Et eſt ponderandum, quod cum Eccleſia in oratione Dominica in omnibus ſequatur verba Matthæi, in hoc mutauit nomen ſuperſubſtantialem in quotidianum. Cuius rei hæc aſſignatur ratio à Doctoribus: Quia, quid ſit ſuperſubſtantiale pauci intelligunt, quid autem ſit quotidianum, ab omnibus capitur. Et prætereà, quia generalius exprimuntur petenda per nomen quotidianum, quam, per nomen ſuperſubſtantiale, cùm nomen ſuperſubſtantiale propriiſſimè acceptum ſolum panem ſecramentalem ſignificet, ſcilicet, Chriſtum, qui vere & propriè ſuper omnes ſubſtantias exiſtens, panis noſter eſſe dignatus eſt, & nomen quotidianum, quemcunque panem quotidie ſumendum importet ſiue corporalis ille ſit, ſiue ſpiritualis, ſiue doctrinalis, ſiue ſacramẽtalis; idcircò Eccleſia in oratione Dominica, quam addiſcendam omnibus & dicendam propoſuit, non ſuperſubſtantialem, ſed quotidianum, legendum iudicauit. Poteſt autem lv, ſuperſubſtantialem, dupliciter explicari. Vno modo, vt ſint duæ dictiones. Et hac ratione proprie de Chriſto intelligitur, qui eſt ſuper omnes ſubſtantias, vt ſtatim dicebam. Alio modo, vt eſt vna dictio. Et ſic tam de Chriſto, quam de pane materiali explicatur: Vt ſit ſenſus, quod petimus dari nobis à Deo ſuper panem noſtræ ſuſtentationi neceſſarium, panem ſacramentalem, hoc eſt, quod det nobis Deus vtrumque panem mentis & corporis. Et ſecundum iſtam acceptionem idem eſt petere panem noſtrum quotidianum, & panem ſuperſubſtantialem, vt author eſt D. Damaſcenus, qui pro eodem accipit panem ſuperſubſtantialem, & panem quotidianum, & Gloſſa ſuper Matthęum capitulo 6.

Explicatur 5. petitio orationis dominicæ.

Et dimitte nobis debita noſtra. Ab hac perticule incipiunt petitiones, quibus poſt collationem bonorum, malorum remotionem poſtulamus. Sunt autem mala, à quibus liberari petimus triplicia, ſcilicet, maxima, media, & minima.

Mala triplicia.

Maxima mala ſunt, mala culpæ: quia ſeparant nos à ſummo bono, iuxta illud Eſaiæ. 59. Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos & Deum veſtrum; & peccata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis. Mala media ſunt peccatorum occaſiones, quæ inducunt ac præcipitant in mala culpæ; quales ſunt tentationes dæmonis, mundi, vel carnis. Mala minima ſunt mala pœnæ, corporis, vel animæ, vt dolor, triſtitia, & cætera afflictiua. Et ſecundum hanc diuiſionem ponuntur tres petitiones vltimæ. Quarum prima petimus peccati deletionem, dicentes, Dimitte nobis debita noſtra. Secunda occaſionis ad culpam inducentis,

inducentis, ſcilicet, tentationis excluſionem, dum dicimus, & ne nos inducas in tentationem. Tertia à malis pœnæ liberationem, his verbis: Sed libera nos à malo. Circa primum ergo primò ponitur petitionis forma, cum dicitur: Dimitte nobis debita noſtra. Et poſteà ſubditur modificationis clauſula, cum adiungitur: Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Debita autem, quæ hac oratione
D. Augu. nobis dimitti poſtulamus, non ſunt cenſus, aut pecuniæ, vt Diuus Auguſtinus dicit, ſed peccata, quæ in Deum cómmiſimus, quę debita appellari in ſacris literis manifeſtum eſt, iuxta illud Matthæi quinto. Amen dico tibi, non exies inde donec reddas nouiſſimum quadrantem, hoc eſt, vſque ad minima peccata, quia nihil impunitum relinquetur. Et Lucæ decimotertio. Putatis, quia ipſe, debitores fuerint, præter omnes homines habitantes in Hieruſalem? hoc eſt peccatores. Loquitur enim ibi Chriſtus de illis decem & octo hominibus, quos turris cadens in Siloe oppreſſerat, quos non ſolos peccatores, ſed in terrorem reliquorum punitos eſſe dicit. Horum autem debitorum inſtruimur quotidie à Deo petere remiſſionem, vt nos non quaſi mundos coram diuina maieſtate exiſtimemus; & ſic de munditia gloriantes plus peccemus, iuxta illud D.
D. Cypria. Cypriani. Quam neceſſe, quam prouidè, & ſalubriter admonemur, quod peccatores ſumus, qui pro peccatis rogare compellimur; vt dum indulgentia à Deo petitur, conſcientiæ ſuæ animus recordetur. Et nequis ſibi quaſi innocens placeat, & ſe extollendo plus pereat, inſtruitur, & docetur peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare, Oramus verò, vt omnia, noſtra peccata generaliter dimittantur, quia omnia, & ſingula ad introitum regni Dei, quod nobis ſuperaduenire petiuimus, pręſtant impedimentum, iuxta illud Pauli primæ ad Corinth. 6. Nolite errare. Neque fures, neque auari, neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles: neque maſculorum concubitores, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. Is autem, à quo venia petitur, pater eſt cœleſtis, qui ſolus habet poteſtatem peccata dimittendi. Ad illum enim propriè pertinet peccati remiſſio, qui illo offenditur. Et hic eſt ſolus Deus. Quod & Iudæi agnoſcentes, cum Chriſtus paralytico dixiſſet, Dimittuntur tibi peccata tua, dixerunt, Quis eſt hic, qui peccata dimittit: ſcientes, id ſolius Dei eſſe opus. Dimitte ergo pater benigniſſime, ad noſtram petitionem, & gemitum noſtra delicta; & quando te petentibus
Ezech. 35. veniam peccatorum conceſſurum promiſiſti per prophetam, dicens. Iniquitas impij non nocebit
D. Bernar. ei, in quacunque die conuerſus fuerit. Et Beatus Bernardus tractans illud; Hodie mecum eris in paradiſo dicit? Non arctatur; non clauditur fine; nullas habet metas diuina clementia. Sit qui inuocet, erit qui exaudiat. Sit qui pœniteat, non deerit qui indulgeat. Nobis ſupplicibus ac veniam poſtulantibus integram ac plenam peccatorum remiſſionem concede, quo ab illis abſoluti te potentiſſimum Deum, ac ſummum bonum noſtrum amare & ſuper omnia diligere valeamus. Donabuntur autem nobis noſtra peccata, ſi vnuſquiſque fratri ſuo ex corde remiſerit. Fecit enim Deus nobiſcum pactum firmum, & ſtabile, vt qui vult dicere effi-
D. Aug. caciter, Dimitte nobis debita noſtra, dicat & ipſe veraciter, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Quod ſi hoc poſterius, aut non dicit, aut di-
D. Chryſ. cit fallaciter, illud certè, quod prius eſt dixit inaniter. Veniæ igitur fons emanat à pectore ſupplicantis. Et quidquid, ò homo, effuderis in alterum ad te refluet, & quantum alteri condonaueris tantum tibi indulſiſſe putato. Sed parum omnino eſt, quod

A dixi. Et idcircò ego me reprehendo. Nam, ò Deus meus, & totius miſericordiæ fons. O fęliciſſimè acta mecum commutatio. Remitto fratri parua mala, D. Aug.
quæ commiſit in me; & tu remittis mihi magna & innumera mala, quæ commiſi in te. At nihil magis dignum tua magnificentia, & gloria, quam ſi me liberes, & educas ab abyſſo malorum, atque conferas ingentia bona, eo quod ego puluis & cinis, dante te, feci quoddam bonum. Non ergo, ò Chriſti fideles, & cultores vindictam quęramus. Nam ſi quærit illam Deus à nobis, vbi remanebimus. Noluit cœleſtis magiſter nos peccatorum noſtrorum remiſſionem ſimpliciter petere, ſicut cætera in oratione contenta. Sed quod ei petitioni adiungeremus; Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.
B Nam, quia intentio illius fuit, & diuina prouidentia, eam tradere orandi formam, quæ ſufficientiſſima in ſe, efficaciſſima apud Deū, & fructuoſiſſima nobis eſſet; non ſolum quid orandum, ſed etiam quid coagendum à petente, ne eius oratio inefficax fieret apud Deum, & ex conſequenti infructuoſa nobis, docere voluit. Quid autem coagendum ſit explicatur conditione appoſita, ſcilicet, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, Itaque noſtra dimiſſio eſt conditio, quæ noſtram orationem exaudibilem Deo facit, quod, & Salomon ſignificauit Eccleſiaſt. 28. quando dixit: Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Et D. Auguſtinus in Enchiridio. c. 73. Qui ro- D. Aug.
ganti peccati ſui veniam & petenti ex corde non
C dimittit, nullo modo exiſtimet à Domino ſua peccata dimittenda. Quoniam mentiri veritas non poteſt, quę dicit; Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater veſter cœleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Ad tam magnum tonitruum, qui non expergiſcitur, non dormit, ſed mortuus eſt: & tamen mortuos ſuſcitare, potens eſt ille. Hęc Aug.

Et ne nos inducas in tentationem. Quoniam vita noſtra adeò fragilitati, & mutabilitati ſubiecta eſt, vt nunquam in eodem ſtatu permaneat; ſed fluctuet ſemper diuerſarū tentationū impulſibus, huc & illuc agitata (ſunt enim in hoc mari magno & ſpacioſo reptilia, quorum non eſt numerus, & anima- Explicatur 6. petitio orationis dominicę.
D lia puſilla cum magnis, hoc eſt, varia & multiplicia tentationum genera, quibus quaſi quibuſdam funiculis & retibus, miſera anima quæritius quotidie irretiri) poſt petitam debitorum remiſſionem, recto ordine ad patrem potentiſſimum recurrimus, inſtāter petentes, vt tentationes diaboli, mundi, vel carnis, quæ ad culpam inducere poſſunt, à nobis miſericordiſſimè auertat. Ne, ſcilicet, purgata domo noſtra à peccatorum ſordibus, rurſus tētatione victi, in eadem, aut maiora recidiuantes, fiant nouiſſimo noſtra peiora prioribus. Vndique nobis parantur inſidiæ, vndique tela iaciuntur. Inſurgit contra nos caro, trahit mundus, inſidiatur diabolus. Suggerit caro voluptatem, mundus vanitatem, diabolus iniquitatem. Caro mollia, mundus inania, diabolus mortifera. Caro infeſtat per laſciuia deſideria, mūdus per
E proſpera & aduerſa, diabolus per turpitudines & vitia. Quocunque nos vertimus, tentationum laqueos ad captandas animas inuenimus. Inſidiantur nobis noſtri inimici, & vndique nos deijcere feſtinant. In eſu, in potu, in opere, in verbo, in vigilia, in ſomno, in cogitatu, in delectatione, in diuitijs, in paupertate, in patientia, in rigore, & in omni denique materia nobis occurrente. Quare de miſeria hominis dicebat Diu. Bernardus: Inimici animam meam cir- D. Bernar.
cundederunt, corpus, mundus, & diabolus. Corpus fugere non poſſum, nec fugare. Circunferri id neceſſe eſt, quoniam alligatū eſt mihi. Perimere non licet,

Miſeria hominis declaratur.

cet, ſuſtẽtare cogor; cum illud impinguo, hoſtem aduerſum me nutrio. Si enim ſatis comedo, & illud robuſtum fuerit, ſanitas eius mihi aduerſatur. Mundus circuncingit me vndique, ac per quinque ſenſus corporis mei, quaſi per portas, ſagittis ſuis vulnerat me, & mors intrat per feneſtras meas. Reſpicit oculus, & mentis ſenſum auertit. Audit auris, & intentionem cordis inflectit. Odoratus cogitationem bonam impedit. Os loquitur & fallit. Ardor libidinis parua occaſione excitatur, & niſi ſubito reſtinguatur, ſtatim totum corpus occupat; æſtuat, vrit, incendit. Diabolus (quem videre non valeo, & ideò minus cauere poſſum) ipſe tetendit arcum ſuum, & in eo parauit ſagittas ſuas, vt ſagittet me in auro, & argento, & in omnibus ijs, quibus abutimur, cum illis male delectamur. Nec ſolum laqueum poſuit, ſed & viſcum. Viſcus eſt amor poſſeſſionis, affectus cognitionis, cupiditas honoris, & voluptas carnis; quibus anima inuiſcatur, & irretitur, ne pennis contemplationis per plateas ſupernæ Sion diſcurrere valeat. Hæc D. Bernardus. Cum ergo non ſit pax in vita iſta, quæ plena eſt tentationibus, & adeò plena, vt tẽtatio meritò poſſit appellari, ſicut illam Iob vocauit militiam; ratio poſtulat, vt defectum noſtrum, viriumq; noſtrarum paruitatem cognoſcentes, ad cœleſtem Patrem confugiamus; ſicut & Chriſtus Redemptor noſter nos confugere docuit, dicentes; Et ne nos inducas in tentationem. Hoc eſt: Ne permittas nos ſuccumbere tentationi; ſed da, vt ſemper peccatum caueamus. Non oramus hac petitione, vt nõ tentemur, nec hoc affectãdum eſt viatori. Vita enim iſta, vt Auguſtinus affirmat, ſine tentatione duci nõ poteſt. Nec nobis vtile foret non tentari. Nam ſi oramus, vt non tentemur, vnde nobis erit virtus conſtantiæ? Si tentationes, & tribulationes nõ ſint, fortitudo, patientia, & cæteræ virtutes, quæ circa difficile verſantur, quomodo in nobis generarentur, conſeruarentur, & augerẽtur? Virtutes morales moderatrices ſunt paſſionum, triſtitiæ, & delectationis, ſecundum rectam rationem. Quare illis ſublatis, aut per tentationem non excitatis, quod etiam materia exercitij virtutũ auferatur, erit neceſſe. Et hinc dicebat D. Auguſt. Dum huius vitæ infirmitatem gerimus, ſi tentationes, & paſſiones omnino nullas habemus, non rectè viuimus. Et Apoſtolus ad Roma. quinto. Gloriamur in tribulationibus, ſcientes qd tribulatio patientiam operatur. Et Iacobi capitulo primo. Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis, ſcientes, quod probatio noſtræ fidei patientiam operatur. Et D. Auguſtinus ſuper Pſalm. 60. per tentationem profectus noſter vtique fit. Non enim quiſque ſibi innoteſcit, niſi tentatus. Nec poteſt quiſque coronari, niſi vicerit; nec vincere, niſi certauerit: nec poteſt certare, niſi inimicos, & tentatores habuerit. Fructuoſum eſt, (dico) ſi victoria ſubſequitur. D. Gregorius libro 25. Moralium, capitulo 27. ſingulares quaſdam vtilitates ex tentationibus prouenientes tãgit. Videte ibi.

Non petimus vt nõ tentemur, quia tentatio vtilis.

D. Aug.

D. Greg.

Explicatur vltima petitio orationis Dominicæ.

Sed libera nos à malo. Hęc eſt vltima petitio orationis Dominicæ, qua liberationem à minimis malis, hoc eſt malis pœnæ, ſecundum ſuperius poſitam diuiſionem, poſtulamus. Nonnulli affirmant iſtam clauſulam; vnam petitionem continere cum præcedenti, vt ſit ſenſus: Ne nos inducas in tentationem, malo, ad quod tentatio inducere nititur, conſentiendo, ſed magis ab ipſo liberando. Cuius ſuæ opinionis eam aſſignant rationem, quod hæc verba nõ ponuntur à D. Luca. Quod non fieret, ſi petitionem diſtinctam à præcedentibus continerent. Cæterùm, meo iudicio, probabilior eſt ſententia, quæ aſſerit, his verbis contineri petitionem ab alijs diſtinctam, nempe, illam, qua liberationem à malis pœnæ, ſiue

A præſentibus, ſiue futuris, quatenus ad bonum non promouent, poſtulamus. Et hæc eſt mens D. Thomæ in iſto articulo. Nam quia nos à primæua noſtra origine, vltra hoc, quod in peccatis geniti, & concepti fuimus, noſtram naturam in ſui exordio, in naturalibus vulneratã, in gratuitis, quibus ornata fuerat, ſpoliatam, vitioſiſque inclinationibus fomitis ad malum pronam, accepimus. Ex quo factum fuit, vt ad æternæ etiam damnationis pœnas fuerimus addicti. Quæ omnia inter mala pęnæ continentur. Nec propter naturæ vulnerationem, fomitiſque inclinationem, ſit in nobis poteſtas à prædictis malis reſurgendi, nec induſtria, aut ars, quibus perdita dona recuperare valeamus, nec denique ſtudium, aut diligentia, quibus vulnera noſtra, prauaſque inclina-

B tiones, aut curare, aut tollere poſſimus, ne ex peccatorum onere damnaremur, & ex exſpoliatione gratuitorum donorum ſuccumberemus, & ne ſuffocaremur ex inflicto vulnere, deprimeremurque ex mala inclinatione, cęleſtis Magiſter noſter Chriſtus, ad medicinam ſpiritualem; patrem ſcilicet miſericordiarum, & Deum omnipotẽtem, nos confugere docuit, deuotè dicẽtes; Sed libera nos à malo. Hoc orare docuit, quia non ille, vt cæteri medici, placatur pecunia, ſed oratione deuota, vt docet D. Chryſoſtomus ſuper illud Matthæi. Oſtende te ſacerdoti, & offer munus tuum. Oramus igitur Deum Chriſti inſtituti documento, vt liberet nos à malo, tã præſenti, quam futuro. Tot enim & tãta ſunt mala miſeriæ in vtroque ſæculo, vt nõ immeritò inceſſanter clamare

D. Chry.

C cogamur: Sed libera nos à malo. Propter quod dicebat Diuus Ambroſius in quodam ſermone. Tantis malis hæc vita repleta eſt, vt comparatiọne eius mors remedium eſſe putetur, non pœna. Et D. Auguſt. tractans illud Iacobi capit. 4. Quæ eſt vita veſtra? in hunc modſim dicit; Dubia quidem eſt, ærumnoſa eſt, quam humores tumidant, dolores extenuant, ardores exiccant, aera morbidant, eſcæ inflant, ieiunia macerant, ioci ſoluunt, triſtitiæ conſumunt, ſolicitudo coarctat, ſecuritas hebetat, diuitiæ iactant, paupertas deijcit, iuuẽtus extollit, ſenectus incuruat, infirmitas frangit, mœror deprimit, & poſt hæc omnia mors interimit, & vniuerſis gaudijs finem imponit: ita, vt cum eſſe deſierit, nec fuiſſe putetur. Iob capitulo 14. de præſentis etiam vitæ

D. Ambr.

D. Auguſt.

D miſerijs loquens ſic dicit: Homo natus de muliere breuis viuens tempore, repletur multis miſerijs. Qui quaſi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Super quem locum multa dicit D. Gregorius ad idem propoſitum pertinentia. D. Auguſt. ſermo 17. de verbis Euangelij. Non tamen ſicorandum eſt, nos liberari à malo, vt Dominus noſter omnes iſtas tribulationes, & pęnales miſerias penitus à nobis auferat. Quia nec id naturæ noſtræ conditio patitur: nec ſtatus huius ſeculi exigit: nec nobis proficuum eſſet & ſalutare. Sed quod petere debemus eſt, vt illarum moderationem, & mitigationem faciat, ne, ſcilicet, ipſis preſſi, & nimium fatigati, in maius malum culpæ declinemus. Hoc enim ſolum malum

Qualiter orandũ eſt quod liberemur à malis.

E habent pęnales miſeriæ huius ſeculi, quod in deterius quandoque præcipitant ſuos poſſeſſores; à quo ſi ob noſtram orationem à patre cęleſti fuerimus præſeruati, ſatis à malo, quod pœnæ iſtæ inferunt, liberabimur, etiam ſi inceſſanter nos crucient, & infeſtent. Poterit igitur mens deuota circa hanc petitionem ſic meditando orare: Tu Pater cœleſtis benigniſſime, qui ſcis nos malis & periculis præſentibus ſubſiſtere non poſſe, ſed nec futura ex nobis cauere, libera nos à malis omnibus, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus. Sic enim erit nobis fiducia, & ſumma tutela; ſi tu nos liberaueris, ac implorantibus, & deprecantibus tuam opem præſtiteris.

ris. Libera nos, inquam, Pater potentiſſime, ab omni malo intus ex nobis orto, ab ignorantia ſciendorum, ab infirmitate agendorum, à puſillanimitate obſeruantiæ tuorum mandatorum, à tarditate bonorum, à pronitate malorum, à rebellione virium inferiorum, à vana ſolicitudine temporalium, à radicibus peſſimis vitiorum. Da Domine Pater omnipotens, & miſericors ſpiritum timoris tui, vt eius magiſterio confirmati mortiferum ſuperbiæ tumorem ſalutifera humilitatis cura premētes, pauperes ſpiritu efficiamur; quatenus in humilitate cordis & omnimodo terrenorum contemptu perſeuerantes, regnum cœlorum noſtrum eſſe ſine fine gaudeamus. &c.

Explicatur particula, amen.

Amen. In iſta particula, vt diximus, continetur tertia pars principalis orationis Dominicæ, qua petitionum in ea contentarum confirmationem petimus, & optamus, dicentes. Amen. Eſt autem ea dictio ſecundum D. Auguſt. nec Græca, nec Latina, ſed Hebraica, ſicut & aliæ, quæ in ſacris libris interpretatæ non ſunt. Vt, alleluia, Oſanna, Racha. &c. Non quidem, vt ipſe D. Auguſt. affirmat in libro ſecundo, de doctrina Chriſtiana, quia id fieri non potuerit. Sed vt propter ſanctiorem authoritatem antiquitas veneranda obſeruaretur. Et hoc quantum ad illas duas dictiones, Amen, & Alleluia. Nam quantum ad alias duas, ſcilicet, Racha, & Oſanna; dicit tranſlationem fieri non potuiſſe: Sunt enim quædam verba certarum linguarum, quæ in vſum alterius per interpretationem tranſire non poſſunt. Quod præcipue interiectionibus accidit, quæ magis animi motum, quam ſententiæ conceptæ aliquā particulam ſignificant. Et talia dicuntur eſſe Racha; & Oſanna. Eſt enim Racha interiectio indignantis; & Oſanna lætantis. Tres autem ſunt voces quibus felicitatem, & bonum ſucceſſum Iudæi ſuis rebus precari ſolebant, ſcilicet, Selah, ideſt, ſemper, ſchulon, ideſt pax, & amen, ideſt, fiat. Quæ & in ſacris literis frequentiſſimè inueniuntur; præſertim in Pſalmis, in quorum fine aliquādo ponitur, amen amen, & aliquando ſelah, ideſt, ſemper, quibus omnium quæ dicuntur ſucceſſus, ac perfectio optatur. Simili etiam ratione cum imprecatio eſſet lecta in mulierem adulterij infamatam, lex cogebat ipſam reſpondere, Amen. Num. 5. Et cum recitabantur deuotiones contra tranſgreſſores legis Dei, populus reſpondebat, Amen. Deuteron. 17. Sed eſt aduertendum, quod hæc dictio, Amen, tripliciter accipitur in ſcriptura. Vno modo nominaliter. Et ſic tantum valet, ſicut verax, vel veritas. Qua ratione accipitur in Apocal. cap. 2. cum dicitur: Hæc dicit, Amen, teſtis fidelis, & verus. Amen, ideſt, verax. Quod eſt vnum è proprijs nominibus Chriſti. Alio modo accipitur verbaliter, & valet tunc tantum, ſicut, fiat. Qua ratione ſumitur communiter in fine orationum, quibus orantis deſiderium exprimitur. Eſt enim verbum optatiuum, ex quo fit, vt ſolum dicatur reſpectu rerum ſubſequentium. Tertio modo accipitur aduerbialiter. Cuius acceptionis vſus eſt frequens in Euangelio, vt conſtat ex illo, Amen amen, dico vobis, quod multoties Chriſtus repetit in ſuis concionibus. Nonnulli affirmant, quod quando ea dictio in Euangelio ponitur geminata, in primo loco accipitur nominaliter, & in ſecundo aduerbialiter. Vt ſit ſenſus; Ego veritas dico hoc, vel illud, ſub affirmatione. Quando enim aduerbialiter ſumitur eſt aduerbium affirmandi, vt docet D. Ambroſius, & refertur de conſecr. diſt. 2. cap. reuera in fine. Sed quamuis hæc expoſitio mihi non diſpliceat, placet tamen magis affirmare, quod vtrobiq; accipitur aduerbialiter, & geminatur dictio ſolum vt augeat aſſeuerationem, ſicut & omnes aliæ dictiones geminatæ ſolent augere ſignificationem à

Tres voces quibus bonus ſucceſſus poteſt precari.

Dictio amē tripliciter accipitur.

Arrag. de Iuſtitia & Iure.

Et hæc dicta ſufficiant de explicatione orationis Dominicæ, cuius interpretationem eò libentius aſſumpſimus, quod à D. Tho. in hoc articulo, magis ex profeſſo declaratur.

ARTICVLVS X.

Vtrùm orare ſit proprium rationalis creaturæ?

AD Decimum ſic proceditur. Videtur, quòd orare non ſit proprium rationalis creaturæ. Eiuſdem enim videtur eſſe petere et accipere: ſed accipere conuenit etiam perſonis increatis, ſcilicet, Filio & Spiritui ſancto: ergo etiam eis conuenit orare. Nam & Filius dicit Ioan. 14. Ego rogabo patrem meum. Et de Spiritu ſancto dicit Apoſtolus. Spiritus poſtulat pro nobis. 4. d. 15. q. 4. art. 6. q. 1. & 3.

2. Præterea, Angeli ſunt ſupra rationales creaturas, cùm ſint intellectuales ſubſtantiæ. Sed ad Angelos pertinet orare: vnde in Pſal. 96. dicitur, Adorate eum omnes Angeli eius: ergo orare non eſt proprium rationalis creaturæ.

3. Præterea, Eiuſdem eſt orare cuius eſt inuocare Deum, quod præcipuè fit orando. Sed brutis animalibus conuenit inuocare Deum, ſecundū illud Pſal. 146. Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum; ergo orare non eſt proprium rationalis creaturæ.

*Sed contra, Orare eſt actus rationis, vt ſupra * habitum eſt. Sed rationalis creatura à ratione dicitur: ergo orare eſt proprium rationalis creaturæ.* Art. 1. huius quæſt.

*Reſpondeo dicendum; quòd ſicut ex ſupra * dictis patet, oratio eſt actus rationis, per quem aliquis ſuperiorem deprecatur: ſicut imperium eſt actus rationis quo inferior ad aliquid ordinatur. Illi enim propriè competit orare, cui conuenit rationem habere, & ſuperiorem quem deprecari poſſit. Diuinis autem perſonis nihil eſt ſuperius. Bruta autem animalia non habent rationem. Vnde neque diuinis perſonis neque brutis animalibus conuenit orare, ſed proprium eſt rationalis creaturæ.* Art. 1. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, quòd diuinis perſonis conuenit accipere per naturam. Orare autem eſt accipientis per gratiam. Dicitur autem filius rogare, vel orare ſecundum naturam aſſumptam, ſcilicet humanam, non ſecundum diuinam. Spiritus autem ſanctus dicitur poſtulare, quia poſtulantes nos facit.

*Ad ſecundum dicendum, quòd intellectus & ratio non ſunt in nobis diuerſæ potentiæ, vt in primo * habitum eſt. Differunt autem ſecundum perfectum & imperfectum. Et ideo quandoque intellectuales creaturæ, quæ ſunt Angeli, diſtinguuntur à rationalibus: quandoque autem ſub rationalibus comprehenduntur. Et hoc modo dicitur oratio eſſe proprium rationalis creaturæ.* 1. p. q. 79. art. 8.

Ad tertium dicendum, quòd pulli coruorum dicuntur inuocare Deum propter naturale deſiderium; quo omnia ſuo modo deſiderant conſequi bonitatem diuinam. Sic etiam bruta animalia dicuntur Deo obedire, propter naturalem inſtinctum quo à Deo mouentur.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmatiua. Probatur: Oratio eſt actus rationis, quo aliquis ſuperiorem deprecatur,

catur, ſicut imperium eſt actus rationis, quo inferior ad aliquid ordinatur: ergo illi ſoli conuenit proprie orare, cui competit rationem, & ſuperiorem habere. Sed perſonæ diuinæ non habent ſuperiorem, quem poſſint deprecari, nec bruta rationem: ergo ſoli creaturæ rationali conuenit orare. Et ſub creatura rationali comprehenduntur etiam Angeli, vt conſtat ex ſolutione ad ſecundum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVoniam quærit D. Tho. in iſto artic. an ſit proprium rationalis creaturæ orare, & proprium ſecundum Porphirium in c. de proprio, vere eſt illud, quod conuenit omni, ſoli, & ſemper, quamuis ſit certum; ſoli creaturæ rationali poſſe conuenire orationem, vt ratio poſita clarè conuincit, non tamen eſt ſatis certum, vtrum, id omni rationali creaturæ conueniat. Quod dico propter peccatores & damnatos; quibus oratio magis repugnare, quam conuenire videtur. Et quidem, quòd peccatoribus non conueniat orare, probatur primò ex illo Eccle. cap. 15. Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Et Pſal. 49. Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Et Ioan. cap. 9. Scimus, quia Deus peccatores non exaudit. Et Eſai. cap. 1. Cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Et datur pro cauſa; Manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt. Et D. Ambroſ. in Pſalm. 118. dicit, peccato ingraueſcit oratio, & longè fit à Deo. Tantò autem plus grauatur, quantò improbior eſt vita poſtulantis. Quod autem nec etiam conueniat orare damnatis conuincitur. Tum ex diffinitionis orationis aſſignata à D. Damaſceno, qua dicitur orationem eſſe aſcenſum mentis in Deum. Conſtat enim, quòd damnati huiuſmodi aſcenſum facere non poſſunt, cum habeant voluntatem omnino auerſam à Deo. Tum etiam quia proprium orationis eſt animum orantis ſubijcere Deo, & damnati quorum ſuperbia aſcendit ſemper, mentem Deo ſubiectam, nec habent, nec poſſunt habere.

Sententia Ioannis de Medina. Ad hanc difficultatem Ioannes de Medina. C. de oratione. cap. de his, quibus conuenit orare, vt reſpondeat diſtinguit duo peccatorum genera. Vnum eorum, qui ſunt obſtinati, & cum propoſito perſiſtendi in peccato. Et de his dicit, quod non competit illis oratio, nec ſunt digni, qui à Deo exaudiantur. Imò tales non ſolum non exaudiuntur, ſed de nouo Deum offendunt, quem orante deludunt. Alij peccatores ſunt, qui ſua peccata recognoſcentes pœnitent, & ad Deum humiliter confugiunt, veniam poſtulantes. Et tales ſine dubio à Deo audiuntur, & in eius gratiam admittuntur, illiſque conuenit orare. Hæc Medina. Cęterùm in hac ſua ſententia duplici dicto contenta, errat in tribus. *Impugnatur Medi.* Primò in eo, quòd non rectè diſtinguit genera peccatorum. Nam prǽter illa duo, eſt tertium genus eorum, qui nec obſtinati ſunt, nec reſipiſcunt, ſed habent in animo reſipiſcere in poſterum. Aut licet non verè reſipiſcant: putant tamen ſe verè reſipuiſſe, quorum eſt maxima pars in mundo. Secundò errat in eo, quòd dicit, obſtinatos peccare cum orant; quod eſt apertè falſum. Nam talium oratio non eſt mala ex fine, vt ſupponimus, nec ex aliqua circunſtantia. Et hoc, quod eſt orantem eſſe in peccato, non eſt ſufficiens cauſa, vt oratio reddatur mala. Quod probatur ex eo, quòd ſi oratio alioquin bona redderetur mala, ſolum ex eo quòd orans eſt in peccato; pari ratione ſequeretur, quòd omnia opera moraliter bona cum efficiuntur à peccatore ſunt peccata. Cuius contrarium eſt diffinitum contra Lutherum in Concilio Tridentino. Tandem errat Medina in eo,

A quòd dicit obſtinatorum orationes non eſſe illis vtiles; cùm certum ſit peccatores ex operibus moraliter bonis in peccato factis, licet non proficiant ad gratiam nec ad gloriam, proficere tamen ad hoc, vt vitent maiora peccata, & bona aliqua temporalia conſequantur.

Quocirca hac Medinæ ſententia omiſſa, vt propoſitæ difficultati ſatiſfaciamus, ſit prima concluſio: Oratio quæ ſit actus religionis: illa, ſcilicet, in qua animus ſubijcitur Deo, nullo modo competit damnatis, aut obſtinatis. Hanc concluſionem probant ſufficienter argumenta in principio facta. *1. Concl.*

Secunda concluſio: Orare, hoc eſt, rogando aliquid petere, tam obſtinatis, quam damnatis poteſt competere. Probatur: Matth. 8. Dæmones rogabant Chriſtum? Si eijcis nos hinc, mitte nos in porcos, quod & à Chriſto obtinuerunt. Et Satan petiuit à Deo, vt permitteretur tentare Iob, quod & obtinuit: ergo. *2. Concl.* B

Tertia concluſio: Cum Deus concedit aliquid damnatis, vel obſtinatis, id maiori ex parte facit, non propter illorum vtilitatem, ſed vel in malum ipſorum, vt contigit Iudæis obſtinatè Regem petentibus. 1. Reg. cap. 8. quibus & Dominus in ipſorum malum Regem conceſſit, à quo durè, & ſeruiliter erant tractandi, aut propter aliquem alium bonum finem à Deo intentum: vt ſcilicet, Chriſti poteſtas oſtenderetur, ſicut accidit quando dæmonibus conceſſit, vt in porcos intrarent: aut, vt aliorum bonitas, & perfecti innoteſcere, ſicut innotuit patientia, & virtus Iob ob tentationem dæmoni à Deo permiſſam. In bonum autem ipſius obſtinat Deum rogantis, ſeu aliquid ab eo petentis, nunquam legitur obſtinatum à Deo fuiſſe exauditum. *3. Concl.* C

Quarta concluſio: Reliquis peccatoribus non obſtinatis, non ſolum petere, verum etiam orationem, quæ, ſit verus actus religionis emittere conuenit. Hæc concluſio ſequitur ex præcedentibus. Et probatur prǽtereà: Quia illi peccatores, qui ſua peccata recognoſcentes, pœnitens, & humiliter ad Deum confugiunt, veniam poſtulantes, ſine dubio à Deo exaudiuntur, & in eius gratiam admittuntur, prout in ſua lege ſæpiſſimè promiſit, exemploque monſtrauit. Imo non ſolum tales à Deo audiuntur, ſed ex lege & iuſtitia legis audiri debent, vt docet Diuus Auguſtinus ad Roman. 5. dicens; Si Deus confugientes ad ſe non reciperet eſſet in eo iniquitas, aut iniuſtitia. Alij autem peccatores, qui nec obſtinati ſunt, nec reſipiſcunt, ſed vel habent in animo reſipiſcere in poſterum, vel licet non verè reſipiſcant, putant tamen ſe vere reſipuiſſe, poſſunt efficere omnia, quæ neceſſaria ſunt ad hoc, vt eorum oratio ſit verus actus religionis. Ex dictis omnibus infertur, quòd ſi oratio accipiatur, ſolùm vt importat petitionem vtcunque, ſic orare, aut orare poſſe, conuenit omni ſoli, & ſemper creaturæ rationali, cum tam homines, quam Angeli, ſiue beati ſint, ſiue damnati, hoc modo poſſint orare, vt diximus in ſecunda concluſione. Si autem oratio accipiatur, prout dicit actum religionis, ſic nec damnati, nec homines obſtinati, quandiu tales fuerint, poſſint verè orare. Et per hęc patet reſponſio ad difficultatem propoſitam. *4. Conclu.* D E

ARTICVLVS XI.

Vtrùm ſancti qui in patria, orent pro nobis;

AD *Vndecimum ſic proceditur. Videtur quòd ſancti qui ſunt in patria non orent pro nobis. Actus enim alicuius magis eſt meritorius ſibi quàm alijs. Sed ſancti qui ſunt in patria non merentur ſibi, nec pro ſe orant: quia iam ſunt interno conſtituti: ergo etiam neque pro nobis orant.* *4. d. 15. q. 5. art. 6. q. 1. & d. 45. q. 3. ar. 3.*

2. Præterea.

2. Præterea, Sancti perfectè ſua voluntatem Deo conformant, vt non velint niſi quod Deus vult. Sed illud quod vult, ſemper impletur: ergo fruſtra ſancti pro nobis orarent. A

3. Præterea, Sicut ſancti qui ſunt in patria, ſunt ſuperiores nobis, ita & illi qui ſunt in purgatorio, quia iam peccare non poſſunt. Sed illi qui ſunt in purgatorio non orant pro nobis, ſed magis nos pro eis: ergo nec ſancti qui ſunt in patria pro nobis orant.

4. Præterea, Si ſancti qui ſunt in patria, pro nobis orarent, ſuperiorum ſanctorum eſſet efficacior oratio. Non ergo deberet implorari ſuffragium orationum ſanctorum inferiorum, ſed ſolum ſuperiorum.

5. Præterea, Anima Petri non eſt Petrus. Si ergo animæ ſanctorum pro nobis orarent quandiu ſunt a corpore ſeparatæ, non deberemus interpellare ſanctum Petrum ad orandum pro nobis, ſed animam eius: cuius contrarium Eccleſia facit. Non ergo ſancti ad minus ante reſurrectionem, pro vobis orant. B

Sed contra eſt, quod dicitur 2 Machab. vlt. Hic eſt qui multum orat pro populo, & vniuerſa ſancta ciuitate, Hieremias propheta Dei.

Hier. cont. Vigil. Circa finē primi folij à prin. epi. quæ incipit: Multa in orbe to.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut Hieronymus * dicit: Vigilantij error fuit, quòd dum viuimus, mutuo pro nobis orare poſſumus. Poſtquam autem mortui fuerimus, nullius pro alio ſit exaudienda oratio: præſertim cum Martyres vltionem ſui ſanguinis obſecrantes impetrare nequeant. Sed hoc eſt omnino falſum: quia cum oratio pro alijs facta ex charitate proueniat, vt dictum * eſt, quanto ſancti qui ſunt in patria, ſunt perfectioris charitatis, tanto magis orant pro uiatoribus, qui orationibus iuuari poſſunt: & quanto ſunt Deo coniunctiores, tanto eorum orationes ſunt magis efficaces. Habet enim hoc diuinus ordo, vt ex ſuperiorum excellentia in inferiora refundatur, ſicut ex claritate ſolis in aerem. Vnde et de Chriſto dicitur Heb. 7. Accedens per ſemetipſum ad Deum ad interpellandum pro nobis. Et propter hoc Hierony.* contra Vigilantium dicit: Si Apoſtoli & Martyres adhuc in corpore conſtituti, quando pro ſe adhuc debent eſſe ſoliciti, pro alijs orant, quanto magis poſt coronas, victorias, & triumphos.* C

3. Art. 7. & 8.

Loco citato in prin. corp. iſtius art.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſanctis qui ſunt in patria, cum ſunt beati, nihil deeſt, niſi gloria corporis pro qua orant. Orant autem pro nobis quibus deeſt beatitudinis vltima perfectio. Et eorum orationes habent efficaciam impetrandi ex præcedentibus eorum meritis, & ex diuina acceptione.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſancti impetrant illud quod Deus vult fieri per orationes eorum. Et hoc petunt quod æſtimant eorum orationibus implendum ſecundum Dei voluntatem.

Ad tertium dicendum, quòd illi qui ſunt in purgatorio, etſi ſint ſuperiores nobis propter impeccabilitatem, ſunt tamen inferiores quantum ad pœnas quas patiuntur. Et ſecundum hoc non ſunt in ſtatu orandi, ſed magis vt oretur pro eis.

Ad quartum dicendum, quòd Deus vult inferiora per omnia ſuperiora iuuari: & ideò oportet non ſolum ſuperiores, ſed etiam inferiores ſanctos implorare. Alioquin eſſet ſolius Dei miſericordia imploranda. Contingit tamen quandoque quòd imploratos inferioris ſancti efficacior eſt: vel quia deuotius imploratur, vel quia Deus vult eius ſanctitatem declarare.

Ad quintum dicendum, quod quia ſancti viuentes meruerunt, vt pro nobis orarent: ideò inuocamus eos nominibus hic vocabantur, quibus etiam nobis magis innoteſcunt. Et iterum propter fidem reſurrectionis inſinuandam, ſicut legitur Exod. 3. Ego ſum Deus Abraham.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, ex D. Hieronymo, errore Vigilantij aſſerentis, quòd mutuo pro nobis dum viuimus, orare poſſumus, poſtquam autem mortui fuerimus, nullius pro altero exauditur oratio; reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem hac concluſione: Sancti in patria exiſtentes orant pro nobis. Probatur primò, teſtimonio Pauli ad Hebr. 7. dicentis de Chriſto: Accedens per ſemetipſum ad Deum ad interpellandum pro nobis. Et D. Hieronymus contra Vigilantium dicit, Si Apoſtoli, & Martyres adhuc in corpore conſtituti, quando pro ſe adhuc debent eſſe ſoliciti; pro alijs orant, quantò magis poſt coronas, victorias, & triumphos? Et ratione ſic argumentor. Oratio pro alijs facta, ex charitate illius, qui orat, prouenit, vt dictum eſt ſupra art. 7. & 8. ergo quantò aliquis magis fuerit in charitate, tantò magis illi conuenit orare. Sed ſancti, qui ſunt in patria, ſunt perfectioris charitatis: ergo magis orant pro viatoribus, qui poſſunt orationibus iuuari, & quia ſunt Deo coniunctiores eorũ orationes erunt efficaciores, Hic enim ex ordo diuinæ prouidentiæ, vt ex ſuperioribus excellẽtia in inferiora refundat.

EXPLICATIO ARTICVLI.

MAteria huius articuli iam ſatis à nobis ſupra declarata fuit articulo 4. huius quæſtionis, vbi oſtendimus nõ ſolum beatos, ſed etiam ſanctos in purgatorio exiſtentes poſſe à nobis orari, tanquã illi, qui ſuis orationibus non poſſunt mutuò iuuare. Quocirca hac re omiſſa, ſolum dicemus de Chriſto, cuius exemplo D. Thom. in præſenti probat beatos in patria pro nobis orare. Præmiſſiſque quibuſdam, quæ circa ſunt ad eius rei explicatione deueniemus, quæ maiorem habet difficultatem propriè que pertinet ad iſtum articulum. Primum autem, quod tanquam certum ſupponitur, eſt, Chriſto, inquantum Deus eſt, non competere orationem. Tũ, quoniam oratio eſt ad ſuperiorem. Tum etiã, quia eiuſdem ad ſeipſum ſecundũ eandem naturam non eſt oratio, quod vtrumque accidit Chriſto, vt Deo. Et denique, quia quid obſecro orabit, vt fiat, qui omnipotens eſt. Secundum, quod ſupponitur tanquam certum eſt, Chriſto in quantum homo, in diebus carnis ſuæ maximè conueniens fuiſſe orare. Primò; Propter meritum, ſua enim oratione meruit nobis, qui muneribus, & beneficijs Dei digni non eramus. Secundo: Propter exemplum, vt, ſcilicet, diſcipulos ſuos, & in eis fideles omnes hortaretur ad orationis ſtudium, in cuius exercitio maximè ſuperatur aduerſarius. Propter quod dicebat D. Ambroſ. lib. 5. in Lucam in quodam cap. de oratione Ieſu. Noli inſidiatrices aperire aures, vt putes filium Dei, quaſi infirmum rogare, vt impetret quod implere non poſſit. Poteſtatis enim eſt author; obedientiæ magiſter, ad præcepta virtutis ſuo nos informat exemplo. Et D. Auguſt. tract. 104. in Ioannem, Poterat, inquit, Dominus in forma ſerui, ſi hoc opus eſſet, orare ſilentio: ſed ita ſe patri exhibere voluit precatorem, vt meminiſſet noſtrum ſe eſſe doctorem. Tertio propter veritatis argumentum, vt oſtenderet ſe verum hominẽ, & verè à Deo miſſum, iuxta illud Io. 11. Gratias ago tibi Domine, quoniam audiſti me. Ego autem ſciebam quoniam ſem-

Chriſto in quantum Deus eſt nõ conuenit orare.

Chriſto, vt homo fuit cõueniẽte orare in diebus carnis.

D

E

per me andis : ſed propter populum iſtum, qui circunſtar dixi, vt credant, quia tu me miſiſti. Quarto proprer officium, Chriſtus enim inter alia erat ſacerdos, & pontifex; ſic ad eum pertinebat & offere ſacrificium pro peccatis, & pro delinquentibus orare, iuxta illud ad Hebræos 5. Omnis pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in his, quæ ſunt ad Deum. Et cap. 7. Talis decebat vt nobis eſſe pontifex; ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus a peccatoribus, & excelſior cœlis factus; qui non haberet neceſſe prius pro ſuis delictis orare, deinde pro populo. Itaque hæc certa ſunt.

Dubium. Sed quod habet difficultatem eſt, vtrum Chriſto ſedenti iam ad dexteram patris in excelſis conueniat preces fundere, & orare? Et pro parte affir- B

1. Agum. matiua eſt primum argumentum deſumptum ex pluribus teſtimonijs ſacræ Scripturæ Ioan. enim 14. ipſe Dominus loquens ad diſcipulos de ijs, quæ poſt mortem ſuam erant euentura; ego inquit, rogabo patrem, & alium Paracletum dabit vobis. Et Ioannes 1. ſua Canon. 2. dicit: Aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum. Et Paul. ad Roma. 8. Qui eſt ad dextram Dei, qui & interpellat pro nobis. Imò Origenes in Leuit. Homil. 7. Chriſtum facit non modo patrem orantem, ſed & anxium, & ſolicitum in modum aduocati.

2. arg. Secundò ratione ſic argumentor; Chriſtus ſedens ad dexteram patris, non ſolum eſt Deus, ſed & homo: ergo vt ſic minor patre ab illoque dependens, Atque ex conſequenti nihil obſtat, quominus vt ſic C patrem poſſit orare.

1. Dictum certum. Pro explicatione huius difficultatis, quę grauiſſima eſt, & ſcitu digna, vt certa ab incertis ſeparemus dico primò, certum eſſe, quòd Chriſtus Dominus etiam poſtquam aſcendit in cœlum, & ſedet ad dexteram patris in excelſis, eſt eiuſdem naturæ nobiſcum, quamuis alterius gloriæ. Itaque non ſolum eſt verus Deus, ſed etiam verus homo, vt fides docet. Ex quo fit, vt etiam in cœlis exiſtenies, ſit minor patre; à Deoque in omni ſua operatione dependens: cùm omne illud, quod factum eſt, quòd a Deo in omni ſua operatione dependeat, ſit neceſſe, auertenteque ipſo manum ſuam ad nihilum redigeretur.

2. Dictum certum. Dico ſecundò, etiam eſſe certum, quòd Chriſti hominis in cęlo humilitas non eſt minor, quam fue- D rat in terra; & ſic ſumme perfecta eſt. Nam cum cęlum ſit proprium regnum, & ſedes virtutis, atq; ſanctitatis, quòd ibi omnes illæ maximè fulgeant, & ſplendeant mirabiliter, erit dicendum, Nullum autem aſtrum ſplendidius eſt humilitate: ſiquidem tã magnum eſt eſſe paruum, tam altum & excellens eſſe humilem, vt Sapientia æterna patris Sapientiæ thesauros aperire volens dixerit; Venite ad me, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Nec hæc virtus pugnat cum illo ſtatu beato. **Matth. 11.**

3. Dictum certum. Dico tertiò, etiam eſſe certum, quod ſi quæ in Chriſto eſſet oratio in cœlis dum aſtat patri, illa eſſet ſine aliqua anxietate & ſolicitudine. Chriſtus enim Dominus paſſione cõſummata liber fuit quacunque anxietate & ſolicitudine. Imò verò liber E etiam eſt eo modo quicunque beatus, qua libertate Chriſtus eos liberauit. Itaque hæc certa ſunt. Sed punctus difficultatis in eo conſiſtit, vt explicemus, vtrum propriè ſit dicendum, quod nunc Chriſtus in cœlis orat pro nobis? Dionyſius in cap. 2. primæ Epiſtolæ Ioannes patrem tenet affirmatiuam. Quam etiam dicit tenuiſſe quoſdam alios in cap. 16. Euangelij Ioannis in illa verba. Et non dico vobis, quia ego rogabo patrem. D. Thom. ſimiliter videtur eſſe huius opinionis in cap. 7. Epiſtolæ ad Hebræos, ibi; Ad interpellandum pro nobis. Et in hoc articulo: Siquidem ex oratione, quam Chriſtus facit in cœ-

A lis, ſumit argumentum ad probandum, quòd cæteri beati ſimiliter orant pro nobis. In hoc tamen ſit concluſio: Quamuis ea, quæ diximus, veriſſimè Chriſto conueniant, ille tamen in cœlo iam nõ orat, nec preces, fundit ad Deum pro nobis. **Conclu.** Hanc concluſionem non ideò conſtituo, quòd plenè eam ex ſcripturis, aut quouis alio argumento efficaci probari poſſe intelligam; ſed quoniam in re tam ſublimi, & purè Theologa, nihil me arbitror ſcire, præter id, quod ſancti Patres docuerunt, à quibus in pręſenti, nec tantillum diſcedere fas eſſe puto. **Chriſtus in cęlo exiſtẽs non orat, nec preces fundit pro nobis ad Deum.** Illi autem dum legunt: Filioli, hæc ſcribo vobis, vt non peccetis; ſed & ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum iuſtum. Et illud. Qui mortuus eſt, qui & reſurrexit, qui ſedet ad dexteram B Dei, qui etiam interpellat pro nobis: & ſimilia, ſic ea interpretantur, vt illa interpellatio non ſit poſtulatio ſubmiſſa, ſed eius paſſionis, quæ pro nobis ſemel ſuſcepta, & oblata eſt, æterna commemoratio in conſpectu ſanctę Trinitatis admiſſa, præſentatioque vulnerum ac ſanguinis eius, melius loquentis quam ſanguis Abel. Eſt etiam ea interpellatio Chriſti, illius fauor, dilectio, & miſeratio noſtri. Ita hanc rem exponunt ex antiquis D. Hieronymus in ca. 8. Epiſt. ad Roma. D. Theodoretus D. Ambroſius Oecumenius, & Gloſſa interlinealis ibidem. **D. Hiero. D. Theo. D. Ambr.** Quæ dicit: Interpellat Chriſtus, non voce, ſed miſeratione. Idem etiam docent D. Chryſoſtomus, D. Anſelmus, & Nicolaus de Lira in eodem loco. **D. Chry. D. Anſel.** Rupertus Abbas lib. 9. de diuinis officijs, cap. 3. multa do- C ctè & eruditè ad hoc propoſitum dicit, præter quã quod plus iuſto premit oppoſitam ſententiam. Videtur enim illam facere contra fidem, quod ego dicere non auderem. Et ratio eſt: Nam ſi ſancti illi patres, quos Rupertus vidit, aut ij, quos ego citaui, non ſolum dicerent, quòd interpellat Chriſtus vulneribus, & miſeratione, ſed etiam adderent, quòd omninò non rogat patrem, nec illum precatur oratione omni ſolicitudine libera, ſecuraque repulſæ, Proculdubio putarem illam eſſe traditionem eccleſiaſticam, & ſic eſſe de fide. Cæterum, quoniam hoc non dicunt, nec ego habeo, vnde poſſim diffinire eſſe contra fidem, aſſerere, quòd Chriſtus, vt homo, vt minor patre, & dependens ab ipſo, conuertat ſe ad illum, aliquid rogans, non illud affirmo, ſed D tantum dico, noſtram concluſionem eſſe valde conformem modo loquendi ſanctorum. Quam etiam tenent ex Neotericis, Adamus, Claudus Guilliaudus, Trexus, & alij. Poſſumusque huius ſententiæ nonnullas adducere congruentias. Quarum prima eſt; Quia fortè hic honor fuit eius paſſioni debitus, vt iam deinceps diademate coronatus, nihil amplius à patre peteret, aut precaretur. **Rationes ꝑpter quas Chriſtus in cœlo non dicitur orare.** Secunda: Quia non ſine cauſa poſt reſurrectionem ſuam dixit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra. Sed vt doceret, munus ſuum iam non eſſe orare, ſed poteſtate excellenti hos corrigere, illos ſubleuare, remittere noxam quibuſdã, & illos iuſtificare. Tertia: Quia videmus, quòd Eccleſia modo non inuocat Chriſtũ, vt roget Patrem, ſed ſemper precatur: Miſerere no- E bis. Et ſi dicatur, quod loquitur Eccleſia ſine determinatione, & ideo dicit de Chriſto id, quod maius, & dignius eſt; adhuc eſt inſtantia, quòd Eccleſiam nunquam, nec ſine determinatione, nec cum illa, illud verbum vſurpaſſe, Ora pro nobis, loquens de Chriſto, eſt ſatis efficax argumentum: quòd de illo nulla ratione eſt dicendũ. Quarta congruentia, quæ me vehementer mouet eſt, quòd quamuis verũ ſit, quòd qui tacet, nec negat, nec fatetur, tamen eo ipſo, quòd illæ ſacræ Scripturæ voces, Qui interpellat pro nobis, & aliæ ſimiles, vocabant interpretes ad hoc, vt Chriſtum facerent deprecantem, & orantem, & illi ad alia diuertunt ſermonem, tacitè ne-

gaſſe

Digitized by Google

gaſſe videntur, eius loci ſenſum poſſe eſſe illũ, quem prima ſpecie textus objicit, atque adeo non poſſe teneri, quòd Chriſtus modo à Deum fundit preces pro nobis.

Ad 1. arg. Et ad teſtimonia ſacræ Scripturæ in primo argumento adducta, reſpondetur, illa interpretanda eſſe iuxta veteres authores. Vt ſit ſenſus, quòd Chriſtus dicitur aduocatus noſter, & interpellare, pro nobis, non quia orationes fundat ad Deum pro nobis, ſed quia præſentatio vulnerum, & ſanguinis ipſius veniam & miſericordiam nobis imprecatur. Si quis autem objiciat, quòd ipſe Chriſtus Ioan. 14. dicit de ſeipſo ſedente ad dexteram patris: Ego rogabo patrem, &c. dico, quod qua ratione & phraſi Paulus facit eum interpellantem, eadem ipſe ſe facit rogantem.

Ad 2. arg. Ad ſecundum reſpondetur, negando vltimã conſequentiam. Nam Chriſtum, vt hominem, eſſe minorem patre, & dependentem ab eo, poſitum eſt in rei natura. Illum autem adhuc preces effundere; aut non effundere, poſitum eſt in decreto, & ordinatione Dei. Quare ex vno non poteſt aliud legitimè inferri. Decretum autem Dei fuit, vt Chriſtus preces effunderet, & orationem, ſolum in diebus carnis ſuæ.

ARTICVLVS XII.

Vtrùm oratio debeat eſſe vocalis?

3. d. 9. q. 1. ar. 3. q. 3. ad 3. Et 4. diſt. 15. q. 4. art. 2. q. 1. *A*D Duodecimum ſic proceditur. Videtur, quòd oratio non debeat eſſe vocalis. Oratio enim, ſicut ex dictis * patet, principaliter Deo porrigitur. Deus autem locutionem cordis cognoſcit. Fruſtra ergo vocalis oratio adhibetur.

Art. 4. huius queſt.

Ar. 1. ad 2. *2. Præterea, Per orationem mens hominis debet in Deum aſcendere, vt dictum * eſt. Sed voces retrahunt homines ab aſcenſu contemplationis in Deum, ſicut & alia ſenſibilia: ergo in orationibus non eſt vocibus vtendum.*

3. Præterea, Oratio debet offerri Deo in occulto, ſecundum illud Matth. 6. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora patrem tuum in abſcondito. Sed per vocem oratio publicatur: ergo non omnino debet eſſe vocalis.

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſal. 3. Voce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad Dominum deprecatus ſum.

Reſpondeo dicendum, quòd duplex eſt oratio, communis, & ſingularis. Communis quidem oratio eſt, quæ per miniſtros Eccleſiæ in perſona totius fidelis populi Deo offertur. Et ideo oportet quòd talis oratio innoteſcat toti populo pro quo profertur: quod non poſſet fieri niſi eſſet vocalis. Et ideò rationabiliter inſtitutũ eſt, vt miniſtri Eccleſiæ huiuſmodi orationes etiam alta voce pronuncient, vt ad notitiam omnium poſſint peruenire. Oratio vero ſingularis eſt, quæ offertur à ſingulari perſona cuiuſcunque, ſiue pro ſe, ſiue pro alijs orantis. Et de huiuſmodi orationis neceſſitate non eſt, quòd ſit vocalis. Adiungitur tamen vox tali orationi triplici ratione.

Primo quidem, ad excitandum interiorem deuotionem qua mens orantis eleuetur in Deum: quia per exteriora ſigna, ſiue vocum, ſiue etiam aliquorum factorum, mouetur mens hominis ſecundum apprehenſionem. Vnde Auguſt. dicit ad Probam, quòd verbis & alijs ſignis ad augendum deſiderium ſanctum, noſ-*

Epiſt. 121. cap. 9. circa princ. to. 2.

A *ipſos acrius excitamus. Et ideo in ſingulari oratione tantum eſt vocibus & huiuſmodi ſignis vtendum, quantum proficit ad excitandum interius mentem. Si verò mens per hoc diſtrahatur, vel qualitercunque impediatur, eſt à talibus ceſſandum. Quod præcipuè contingit in his quorum mens ſine huiuſmodi ſignis eſt ſufficienter ad deuotionem parata. Vnde Pſal. 29. dicebat: Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea. Et de Anna legitur. 1. Regum 1. quòd loquebatur in corde ſuo.*

Secundum, adiungitur vocalis oratio quaſi ad redditionem debiti, vt ſcilicet, homo Deo ſeruiat ſecundum illud totum quod ex Deo habet, ideſt non ſolum

B *mente, ſed etiam corpore. Quod præcipuè competit orationi ſecundum quod eſt ſatisfactoria. Vnde dicitur Oſeæ vlt. Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus vitulos labiorum noſtrorum.*

Tertiò, adiungitur vocalis oratio, ex quadam redundantia ab anima in corpus ex vehementi affectione, ſecundum illud Pſal. 15. Lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea.

Ad primum ergo dicendum, quòd vocalis oratio non profertur ad hoc quòd aliquid ignotum Deo maneſeſtetur, ſed ad hoc quòd mens orantis vel aliorum excitetur in Deum.

Ad ſecundum dicendum, quòd verba ad aliud per-

C *tinentia diſtrahunt mentem, & impediunt deuotionẽ orantis. Sed verba ſignificantia aliquid ad deuotionem pertinens, excitant mentes, præcipuè minus deuotas.*

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matthæum. Eo propoſito Dominus vetat in conuentu orare, vt à conuentu videatur. Vnde orans nihil nouum facere debet quod aſpiciant homines, vel clamando, vel pectus percutiendo, vel manus expandendo. Nec tamen, vt Aug. dicit * in lib. de Sermone Domini in monte: videri ab hominibus nefas eſt, ſed ideo hoc agere vt ab hominibus videaris.*

Hom. 15. in opere imperfecto poſt med. to. 2. Et ho. 59.

Lib. 2. ca. 6. in princip. tom. 4.

SVMMA TEXTVS.

D SVppoſito, quòd oratio poteſt eſſe duplex, vna cõmunis, qualis eſt illa, quæ per miniſtros Eccleſię in perſona totius populi Deo offertur; altera ſingularis à ſingulari perſona cuiuſcunque, ſiue pro ſe, ſiue pro alijs oblata reſpondet D. Thom. ad propoſitam difficultatẽ per duas propoſitiones. Prima concluſio: Rationabiliter inſtitutum eſt, vt miniſtri Eccleſiæ orationes communes alta voce pronuncient, vt ad notitiam omnium poſſint peruenire. Probatur: Tales orationes in perſona totius populi fiunt: ergo oportet, vt toti populo innoteſcant, quod fieri non poſſet niſi eſſent vocales. Secunda concluſio: Quamuis non ſit de neceſſitate ſingularis orationis, vt ſit vocalis, adiungitur tamen ei vox triplici ex cauſa:

E Primùm, ad excitandam interiorem deuotionem, qua mens orantis in Deũ eleuetur. Per exteriora. n. ſigna ſiue vocũ, ſiue factorũ mens hominis ſecundũ apprehenſionẽ moueri conſueuit & per conſequens ſecundum affectionem; iuxta illud Auguſt. in Epiſt. ad Probam: Verbis & alijs ſignis ad augendum deſiderium ſanctum nos ipſos acrius excitamus. Secundò, quaſi ad redditionem debiti, vt ſcilicet, homo Deo ſeruiat, ſecundum illud totum, quod ex Deo habet, hoc eſt non ſolum mente ſed etiam corpore. Tertiò ex quadam redundantia ab anima in corpus ex vehementi affectione, iuxta illud Pſal. 15. Lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea.

EXPLICATIO ARTICVLI.

EXplicatis iam eis, quæ pertinent ad orationem in genere, ſiue vocalis illa ſit, ſiue mentalis, hic conſequenter dicendum erit de oratione vocali in particulari. Et cum duplex illa eſſe poſſit, vt conſtat ex D. Tho. in iſto art. vna communis, qualis eſt illa, quæ per miniſtros Eccleſiæ in perſona totius populi Deo offertur, alia particularis à ſingulari cuiuſq; perſona, ſiue pro ſe, ſiue pro alijs oblata: omiſſa oratione vocali particulari, tanquam illa, quæ quamuis vtilis ſit, non eſt tamen ſub præcepto, nec diuino, nec humano, vt dicit D. Tho. in 2. concluſ. de ſola oratione vocali communi, ad quam miniſtri Eccleſiæ, ex præcepto eccleſiaſtico tenentur erit à nobis agendum. Quam quidem Vvitcleph, vt author eſt Thomas Vualdenſis in initio quinti tomi, de ſacramentalibus ea ratione repudiabat, quod ceu ſanctiſſimum, & firmiſſimum fundamentum ducebat, nihil eſſe prorſus inter eccleſiaſticas cæremonias permittendum, quod in ſacra pagina non eſſet expreſſum. Quod etiam ante ipſum fuit fundamentum Lollardorum, & multò anteà Arrianorum; & nunc eſt Lutheranorum. Reliqua autem omnia appellabant Phariſæorum traditiones. Quare præciſa verba conſecrationis totam miſſam eſſe dicebant; & cætera adiectitia, nempe, veſtes, lectiones, atque orationes, inuenta eſſe hominum affirmabant. Atque ideo horas canonicas penitus è ſuis Eccleſijs eradicarunt.

1. Conclu. Cæterùm, vt quid in hac re dicendum ſit innoteſcat, ſit prima concluſio: Valde fuit conſonum rationi, ad ſaluteinque Chriſtiani populi, quam maximè neceſſarium, Clerum inſtituere, cui præter ſacramentorum adminiſtrationem, id etiam proprio munere incumberet, vt quotidie Deo, totius populi nomine, pſalmos, & alias orationes communes offerret. Probatur: Inter omnia reipublicæ munia, atque functiones, religio, cultuſque diuinus eſt, qui apicem tenere debet, cuius præcipua pars eſt, Deū laudib. extollere, illumq; nobis precibus placare, vt ex ſupradictis conſtat: ergo ratio naturalis dictat, quòd ſicut militiæ milites mancipantur, & iudicatibus iudices, alijſq; miniſterijs, & functionib. ſui magiſtratus, atq; miniſtri: ſic etiam clerici apud Chriſtianos deputentur, qui non ſolum ſacramētis populum ſanctificēt, doctrinaque & exemplo promoueant, verum etiam qui publico populi nomine, (quia id alijs artibus opificijſque & muneribus, ac negotijs occupati iugiter facere nequeunt) inceſſanter Deo laudes dicant, preceſque fundant tanquam inter Deum & populum mediatores. Qui videlicet, ſicut miniſterium gerunt deriuandi ad populum gratiam per ſacramenta, ſic etiam & populi nomine gratias Deo viciſſim rependant, & ab illo, quæ ſibi neceſſaria ſunt, ſubſidia poſcant, ac potiſſimum peccatorum remiſſionem. Hac enim de cauſa ſacerdotes peccata populi comedunt, hoc eſt, eleemoſynas, quas populus in peccatorum remiſſionem offert, vt teſtatur Oſeas cap. 4. Accedit huc etiam, & alia ratio: Nempe, quòd cum huiuſmodi laudum precumque celebratio, ea debeat lingua & arte, ac rerum peritia celebrari, qua tota plebs pollere non poteſt, quod certæ ad id perſonæ conſtituantur, quæ ſicut in cæteris artibus fit, doctæ ſint faciendi, erit neceſſe.

Particulares perſonę aſſignari debent, quæ orationib. inſtant.

2. Conclu. Secunda concluſio: Nō ſolū decuit, particulares perſonas pręfato munerieſſe deſtinatas, verum & ſtatuta tēpora, atque horas, quibus eiuſmodi orationes, & laudes celebrarentur, & certa loca, quib. fierent. Et quidem de horis, atque temporibus determinatis plures poſſunt dari ratione. Prima: Quia quando temporis articuli cuique negotio fixi non

Rationes propter

A ſunt, nec ordo eſſe poteſt, neque perpetuitas; quod vtrumque communibus orationibus faciendis eſt valde neceſſarium. Propter quod dicebat D. Paul. 1. ad Teſſalon. ca. 2. Ideo & nos gratias agimus Deo ſine intermiſſione. Et expreſſius. c. 5. Sine intermiſſione orate. Cuius certè intermiſſionis prohibitio adeo abſolutè intelligi nequit, vt nullum refectioni, aut ſomno tempus tribuamus. Sed eſt intelligendū ſine intermiſſione, hoc eſt, nulla temporis hora ad id conſtituta prætermiſſa. Eſt enim hoc ingenium noſtrum, vt vbi tempore, quod nos rei faciendæ admoneat, non aſtringimur, ſtatim negotia differamus. Quare qui in opere aliquo faciendo perpetuo durare conſtituit, quod ad id determinata tempora figat, erit neceſſe. Secunda ratio eſt; Quia cum populus ad prædictas laudes celebrandas concurrere debeat, quod certa tempora, quibus ad illas accedere poſſit, ſtatuantur erit opus: Alioqui nec omnes ſimul concurrere eſſet poſſibile, nec etiam ſcire qua ratione familiaria negotia ſint diſponēda, ne orationum religioni ſint impedimento. Poteſt tertiò id ipſum probari: Nam ſi omnia tempus habent, & ſuis ſpacijs tranſeunt vniuerſa ſub cælo, vt dicit Sapiens Eccleſ. c. 3. quod id orationi, quam maximè cōgruat oportebit, quæ inter vniuerſa negotia altiſſimum ſilentium exigit; nec omnia tempora æqualem habēt ad orandum aptitudinem. Noctis enim tranquillitas maximè ad orationem inuitat. Propter quod dicebat propheta: Media nocte ſurgebam ad confitentium tibi. Et ex alijs horis, antemeridianæ, quo ſunt

quæ particulares horæ ſunt aſſignandæ orationib. faciendis.

C auroræ viciniores, & poſtmeridianæ, quo nocti magis accedunt, eo ſunt orationi congruentiores, quia magis participant de noctis ſilentio. Quòd verò etiam loca certa eſſe debeant, quibus laudum, atq. precum oblatio fiat, probat latè Vualdenſis, in lib. de ſacrament. tit. 17. c. 143. & ſequent. contra Vvitclephum templa abominantem, atque dicentem, Chriſtum apud Ioan. c. 4. non curaſſe de talibus, atq; adeò non plus ibi orandum eſſe, quam in ſtabulo porcorum. Quod etiam dixerunt Sagarelli hæretici, vt autor eſt Guido Carmelita in libr. de hæreſibus hæreſi. 8. ſed quando noſtram concluſionem hiſtoriæ tā ſacræ, quam profanæ non conuincerent, inde ſatis probari deberet, quod cum reliquis publicis actibus ſua ſint loca diſtincta, vt forum ad iudican-

Conſonū eſt rationi vt particularia loca ſtatuantur orationib. faciendis.

D dum, Senatus ad conſilia ferenda, ſcholæ ad docendum, & theatra ad ludos ſpectandos, nulla relinquitur ratio templorum religionem abnegandi, quibus cunctus populus in vnum congregatus Deum ſuum adoret: Eo vel maximè, quod cum cultus diuinus precibus, atque laudibus conſtans, res ſit quædam ſacratiſſima, ratio poſtulat, vt talis ei locus conſecrari debeat: atque adeò vaſa, veſtimentaque, & alia ornamenta, quibus condecens maieſtatis, quæ adoratur, repræſentatio fiat. Nec contrarium ſignificauit Chriſtus apud Ioannem cap. 4. Nam quamuis mulieri interroganti, an Hieroſolymis, vel in monte illo eſſet Deus adorandus, Chriſtus reſponderit, Mulier crede mihi: quia venit hora, quando nec in mōte hoc, nec in Hieroſolymis adorabitis Patrem?

E Venit enim hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu, & veritate. Nam, & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus eſt Deus, & eos, qui adorant eum in ſpiritu, & veritate oportet adorare: nulla ratione templa reprehendiſſe erit dicendus; ſed tantum declaraſſe modum, quo fideles in Eccleſia Deum adorare debēt, nempe, in ſpiritu & veritate. Et ſi dicatur, non ideò Deum adorandum eſſe in Eccleſia, quia in ſpiritu & veritate oportet illum adorare, vt Chriſtus teſtatur, pari ratione eſſet dicendum, quod nec in terra, nec in aere, nec in nemore, nec in domo, nec in loco quouis corporeo, ſit adorandus, quod eſt apertè

falſum. Si ergo in materiali loco oportet Deum adorare, quamuis Chriſtus dicat, in ſpiritu & veritate, quomodo hoc ipſum repugnabit Eccleſiæ, quod non repugnat nemori.

3. Concl. Tertia concluſio: Quemadmodum perſonas, tempora, loca, & reliqua ornamenta diffinita atque præſcripta eſſe cõdecuit ad cultum diuinum, ſic etiam & Pſalmos, orationes, ac preces ad eundem cultum eſſe conſtitutas, eſt valde neceſſarium. Probatur.

In Eccleſia oportet eſſe determinatos Pſalmos & orationes.

Tum: Quia huiuſmodi laudum cultum maxima prudentia, atque doctrina præfinitum eſſe oportet, quæ in ſingulis hominibus reperiri eſt impoſſibile, atque adeò opus eſt, vt ab Eccleſiæ primoribus, imò & à toto cœtu fidelium, cui Spiritus ſanctus præ eſt, ſit inuentus, legeque ſituatus, ſicut & reliquas leges neceſſe eſt, non à ſingulis ciuibus, ſed à tota republica, inſtitui. Tum præterea: Quia ſicut in reliquo cultu, ſic etiam præcipuè in gratiarũ laudumque actione, & in orationibus ac precibus eſt neceſſariũ, vt totus Chriſtianus populus vnitatem repræſentet, ſitque vnus modus laudandi ac precandi Deum ſicut & vnam fidem, & vnum baptiſma, atq; vnum Deũ profitendum eſſe docet, Apoſtolus. Hæc aũt concordia & vnitas ſeruari non poterit, niſi Pſalmorum, & orationum corpus atq; ſubſtantia lege ſtatuatur, quæ vniuerſis Chriſtianis ſit communis. Dixi notanter, corpus & ſubſtantia. Nam nihil incongruit, imò eſt valde rationi conſentaneum, vt variæ prouinciæ in horarum ſolutione nonnihil variene, vt Eccleſia, ſicut à Salomone depingitur Reginam referat à dextris ſponſi aſſiſtentem circumamictam varietate.

4. Conclu. Septem horę Canonicę antiquitus fuerũt ab Eccleſia inſtitutæ.

Quarta concluſio: Ratio publicè Deum orandi per ſeptem horas Canonicas diuiſa, vt antiquiſſima eſt Eccleſiæ, inſtitutio, ità etiam & cõgruentiſſima, & decentiſſima, nempe, vt poſt matutinarum nocturnum officium, aliæ ſex diurnæ horæ ſequantur, videlicet, prima, tertia, ſexta, nona, veſperę, & completorium. Et quidem quod huiuſmodi modus Deum orandi antiquitus ſit ab Eccleſia inſtitutus conſtare poterit diſcurrẽdo per omnes horas. Nam de nocturno officio teſtatur D. Hieronymus ſuper illud Matthæ. 25. Media nocte clamor factus eſt, quod cum traditio Iudæorum eſſet, Meſſiam media nocte vẽturum, in ſimilitudinem Aegyptij temporis, quando Phaſe celebratum eſt, & exterminator venit, traditio apoſtolica (vt refertur) permanſit, vt in die vigiliarum Paſchæ, ante noctis dimidium populos dimittere non liceret, expectantes aduentum Chriſti. Et D. Iſidorus lib. 1. de Officijs, c. 19. dicit in primitiua Eccleſia noctem in quatuor vigilias fuiſſe diuiſam, modo; & ordine militari, & clerum ſimiliter partitum fuiſſe in tres partes. In prima vigilia prima pars cleri canebat tres Pſalmos. In ſecunda vigilia, ſecunda pars cleri canebat totidem, & in tertia vigilia idem fiebat ab alia tertia parte cleri, in quarta autẽ vigilia appropinquante aurora, conueniebant omnes ad recitandas laudes, qua ratione fiebat, vt nulla pars noctis vacua eſſet diuinis laudibus, vt ſic Chriſtus adueniẽs ſemper inueniret ſeruos ſuos vigilãtes, iuxta illud Marci c. 13. Vigilate; neſcitis enim quando Dominus veniat, ſero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne cum venerit repente inueniat vos dormientes. Sed quoniam hoc pondus laboris iugiter & continue infirma caro ferre non poterat, omnes nocturni cum laudibus redacti ſunt ad vnam noctis vigiliam, quibuſdã deuotis prima noctis vigilia totum officium decantantib. vt maiori ex parte contingit in Eccleſijs cathedralibus, alijs autem, vt monachis nigris, in ſecunda noctis vigilia, & alijs, vt monachis albis, in tertia noctis vigilia, & tãdem alijs, vt clericis cum reliquo populo, in quarta vigilia.

D. Iſidor.

A Vt ſic regula Euãgelica, quæ de vniuerſis non obſeruatur ab omnibus, ſaltem integro officio teneri poſſit à ſingulis, ſicque à ſummo diluculo Chriſti ſeruus Chriſtum canat ſemper, & ante omne opus habeat horam orandi Canonicè, quæ opus humanum omne præcedat. Multa etiam ſunt loca ſacræ ſcripturæ, quibus nocturnarum laudum officium cõmendatur. Nam Pſal. 118. dicit propheta: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtificationis tuæ. Et alibi: Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo altiſſime, ad annunciandum mane miſericordiam tuam, & veritatem tuam per noctẽ. Et rurſus. Memor fui nocte nominis tui Domine. Et tandem in Pſalm. 133. In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite Domino. Actuum etiam c. 16. dicitur de Paulo, & Syla in carcere detentis, quod media nocte orantes laudabãt

B Deum, & audiebant eos, qui in cuſtodia erant. Et de Chriſto Domino affirmat Lucas c. 6. quod erat pernoctans in oratione. Et Matthæ. c. 26. quod media nocte in montem Oliueti ad orandum exiuit. Vbi diſcipulos increpans, quod vna hora non potuiſſent vigilare ſecũ, & à Iuda traditus, & à Iudæis captus fuit. Quæ teſtimonia ſufficientia proculdubio ſunt, vt Chriſtianum populum in nocturnis orationibus iugiter contineant, Vvitcleffiſtæ, vt author eſt Thomas Vvaldenſis in lib. de Sacramentalibus, tit. 3. c. 25. ſequuti Vigilantium quendam hæreticum peculiarem patronũ ordinis Lollardini, qui primus contra ſacras vigilias audacter diſputauit, propter

Hæreſis Vvitcleff, atq. Vigilãtij.

C quod D. Hieronymus eum confutans, peruerſo nomine Vigilantij, Dormitantium illum appellauit in epiſtola ad Riparium presbyterum, matutinarum vigiliarum celebritatem, quam ſingulis noctib. frequentandam eſſe diximus, indigniſſimè contrectarunt, increpantes religioſos noſtros, quòd illa vtantur, atque dicentes, quòd cum Deus noctem hominibus ad quietem indulſerit, nos eam vigilijs inſumẽtes religionem Chriſtianam grauem reddimus. Huius erroris mentionem facit D. Iſidorus lib. 1. de officijs. cap. 22. in hunc modum, dicens. Eſt autem quoddam genus hæreticorum, ſuperfluas exiſtimantium ſacras vigilias, & ſpiritali operi infructuoſas, dicentes iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem, ſicut diem ad laborem. Qui hæretici Græco ſermone Letargici, hoc eſt, ſomniculoſi vocan-

D tur. Sed proculdubio huius hæreſis falſitas ex teſtimonijs ſuperius poſitis ſufficienter conuincitur, atque etiam ex eo, quod, vt ſupra diximus, nocturna quies ad contemplationem, atque adeò ad orationem naturaliter inuitat, ſenſibuſque à ſuo vſu ceſſantibus, pacatior mens introrſum redditur D. Hilarius ſuper Pſalm. 118. in illa verba; Memor fui nocte nominis tui Domine, in hunc modum dicit. Scit præcipue nocturno tempore diuini eſſe à nobis nominis recordandum. Scit tunc maximè cuſtodiam Dei legis à nobis eſſe retinendam, cum ſubrepunt animo impuræ cupiditates, cum ſtimuli vitiorum per recens aſſumptum cibum corpus exagitant. Tunc Dei nomen recordandum, tunc cuſto-

D. Hilar.

E dienda eius lex eſt, pudicitiam, continentiam, timorem Dei ſtatuens. Nouit hoc præcipue tempore Dominum eſſe orandum, deprecandum, promerendum. Dicens in alio loco: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Non eſt periculoſo nocturnarum vigiliarum otio animus relaxandus: ſed in omnibus deprecationibus, in confeſſionibus peccatorum occupandus eſt: vt cum maximè corporis vitijs datur opportunitas, tunc præcipuè eadem vitia, diuinæ legis recordatione frangantur. Hæc Hilarius. Quibus verbis apertè declarat, ob eam etiam rationem nocturnis vigilijs, & orationibus inſtandum, quia

tunc

tunc præcipuè vitia ſubrepunt, quibus diuinæ legis recordatione obſiſtere eſt neceſſarium.

De horis diurnis.

De horis ſimiliter diurnis nonnulla extant ſacræ ſcripturæ teſtimonia, quibus illarum mentio fit. Nam tertia, ſexta, & nona, adhuc ipſis Apoſtolis viuentibus, erant ad orandum celeberrimæ. Actorum enim cap. 1. dicitur, quòd poſt Aſcenſionem Domini, manſerunt Apoſtoli Hieroſolymis vnanimiter in oratione perſeuerantes. Nec dubium eſt, eo loco fieri ſermonem de oratione communi, atque ſolemni, qualis eſt ea, quæ modo à clericis in choro frequentatur. Vnanimiter namque ex proprietate ſermonis, non tantùm cordium vnitatem, verum & vocum concordiam ſignificat. Poſtea autem dicitur c. 2. quod hora tertia Spiritus ſanctus illis apparuit linguarum, atq; cordium inflammator. Nec poteſt negari, Apoſtolos tunc deſtinatos Pſalmos dicere. Qua de cauſa Eccleſia modo ad tertiam vtitur Hymno: Nunc ſancte nobis ſpiritus. De ſexta fit mentio Actorum 10. Vbi dicitur, Diuum Petrum circa horam ſextam in ſuperiore domus aſcendiſſe, vt oraret. Et de nona legitur Actorum 3. quod Petrus & Ioannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam. Quin potius D. Cyprianus in lib. de oratione Dominica affirmat Hebræis etiam fuiſſe in more, vt orarent tertia, ſexta, & nona. Quod & probat ex Daniel. cap. 6. Vbi habetur, quod ipſe contra Hieruſalem ter in die flectebat genua, adorabatque, & confitebatur coram Domino Deo ſuo; ſicut antea facere conſueuerat. Erat enim tunc Prophetis ſolemnis ſtatis, fixiſque horis, concinendi vſus. Quare 1. Reg. cap. 10. dixit Samuel ad Saulem: Cum ingreſſus fueris vrbem obuiam habebis gregem Prophetarum deſcendentium de excelſo, & ante eos Pſalterium, tympanum, & tibiam, & citharam, ipſoque prophetantes, hoc eſt, ſpiritu prophetico pſallentes. Et inſiliet in te ſpiritus Domini, & prophetabis cum eis. Vnde in Prouerbium exijt. Nunquid Saul inter Prophetas. Erant autem iſti Prophetæ homines quidam deuoti, & religioſi, quos Samuel, ad ſtatis horis Deum laudandum, congregauerat, qui etiam habebant ſpiritũ propheticæ, vt declarat Lyranus ſuper iſtum locum. Et addit Cyprianus, loco citato, in illis tribus horis ab Hebręis in vſu habitis, præſignatum fuiſſe myſterium Trinitatis, quod nouiſſimis temporibus manifeſtandum erat. Eundem prorſus horarum numerum, ſcilicet, tertiæ, ſextæ, & nonæ, fundat Iſidorus lib. 1. Offici. cap. 19. in eiſdem verbis Danielis.

Hebræi orabant horis tertia, ſexta & nona.

D. Iſidor.

Horæ primæ, hoc eſt, orationis, quæ fit in prima hora diei, non eſt tam frequens mentio in ſacris literis; nec eius inſtitutio videtur eſſe adeo antiqua, ſicut inſtitutio aliarum horarum. Eius tamen mentionem facit D. Cyprianus loco ſuperius citato. Vbi dicit Nobis, fratres chariſſimi, preter horas antiquitus obſeruatas, orandi ſpatia, & ſacramenta creuerunt. Nam & mane orandum eſt, vt reſurrectio Domini in matutina celebretur. Vocatque matutinam, quam nos primam appellamus. Et Caſſianus lib. 3. de inſtitutis monachorum. capit. 4. dicit. Sciendum hanc matutinam, quæ obſeruatur maxime in occidentalibus regionibus, canonica ſanctione fuiſſe prius inſtitutam. Fundaturque hæc oratio in illo Pſalm. 5. Quoniam ad te orabo Domine: mane exaudies vocem meam. Et Pſ. 54. Veſpere, & mane, & meridie narrabo & annunciabo: & exaudiet vocem meam.

De veſperis & completorio.

De veſperis meminit D. Baſilius, & D. Cyprianus locis citatis. Earundemque fit mentio in concilijs Laodicenſi Canon 18. & Tarraconenſis Cano. 10. Huiuſque horæ conuenientia colligitur ex illo Pſalmi nuper citati: Veſpere, & mane, & meridie, &c. De completorio quod duodecima hora à patribus appellabatur, vt eſt videre in concilio 2. Turonenſi Canone 19. præter duos ſanctos citatos, facit mentionem D. Ambroſius ſupra Pſalm. 118. Qui dicit dum de completorio agitur, venire ſibi in mentẽ auium recordationem, quæ dum eunt cubitum, qua ſi peracto lætè munere, æthera cantu mulcere conſueuerunt. Quod velut à ſurgente, & occidente die, ſemper inſtaurare conſueuerunt, vt vel decurſo, vel adorto nocturno, diurnoque tempore, iuſtas laudes ſuo referant creatori. Ex dictis omnibus colligitur, hanc rationem Deum orandi per ſeptem horas Canonicas diuiſam, antiquiſſimam fuiſſe Eccleſiæ conſtitutionẽ, quod fuit primum in quarta concluſione à nobis propoſitũ. Sed quod eadem fuerit conuenientiſſima, atque congruentiſſima, probatur. Tum: quia ſic, iuxta Chriſti præceptum & Pauli monitum, iugis, nec intermiſſa in nobis perſiſtit Dei memoria, laus, gratiarum actio, deprecatio, & fauoris petitio. Tum etiam: quia hoc numero ſeptenarij plura myſteria in ſacris literis, (quæ colligit gloſſa ſuper c. presbyter, de celebratione miſſarum.) ſignificari conſueuerunt. Ad quæ attendiſſe videtur Regius Vates quando Pſalm. 118. dicit: Septies in die laudem dixit tibi. Septem etiam ſunt dies, quibus mundus fuit perfectus. Tot ſunt dona Spiritus ſancti. Tot mundi ætates: & tot petitiones, quæ in oratione Dominica continẽtur. Gabriel ſuper Canon. Lect. 13. hunc ſeptenarium numerum horarum accõmodat Chriſto, & eius paſſioni. Ità vt matutinali hora captus intelligatur, & per reliquas diei paſſus. Vnde verſus conſurgit. Hæc ſunt ſeptenis propter quæ pſallimus horis. Matutina ligat Chriſtum, qui crimina purgat. Prima replet ſputis. Cauſam dat tertia mortis. Sexta cruci nectit. Latus eius nona bipertit. Veſpera deponit. Tumulo Completa reponit. De his etiam ſeptem horis Canonicis, & de ratione, & numero Pſalmorum, qui in illis canuntur, fit mentio in Concilijs ſuperius poſitis, & in Agatenſi Cano. 21. & in concilio Gerundenſi. Can. 10. & in Turonenſi 2. Can. 19. in Tolet. 4. per multa capita. Quorum etiam multa cõgerit, Gregorius ſeptimus, in c. in die reſurrectionis, de conſec. d. 5.

Sed eſt iam aliud dubium, vtrum cantus Eccleſiaſtici, atque muſica, quæ horis Canonicis, & alijs ſacris officij adhiberi conſueuit, ſit conueniens. In qua re fuit hæreſis cuiuſdam Hilarij, de quo meminit D. Auguſtinus lib. 1. Retractationum capit. 11. Qui omnes cantus, qui in Eccleſia dicuntur, irridet quàm maxime. Hunc errorem poſteà ſuſcitarunt Vvaldenſes dicentes, fruſtra tempus teri in cãticis, Eccleſiaſticis. Quos deinde ſequutus eſt Ioannes Vvitcleff Anglicus. Qui adeò canticis Eccleſiaſticis detraxit, vt cantantes in Eccleſia vocauerit ſacerdotes Baal. Quibus cum clamore orãtibus Helias Propheta dixit: clamate voce maiori, Deus enim veſter forſan cum alio loquitur, aut in diuerſorio eſt, aut in itinere, aut certe dormit, vt excitetur. Præcipua argumenta: quibus hæc hæreſis probari poteſt, deſumuntur primum ex cap. 1. libro 1. Regum, vbi de Anna matre Samuelis dicitur, quod preſſis labijs adeò ſilenter orabat, vt temulenta appareret. Quod exemplum quaſi orantium figura inter ſanctos eſt celebratiſſimum. — 1. Dubium — 1. argum.

Secundo ex verbis Chriſti, apud Matth. c. 6. dicentis: Tu autem cum oraueris intra cubiculum tuum, & clauſo oſtio tuo ora patrem tuum in abſcondito, & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. — 2. argum.

Tertiò, ſic argumentor: Deus noſter non eſt ſurdus, nec dormiens, vt clamoribus noſtris, quibus excitetur, indigeat: ergo fruſtra illi orationes adhibentur. — 3. argum.

Quartò: Qui cum Cæſare cantando colloqueretur: aut aliquid ab eo altiſſimis vocibus, & muſico artificio — 4. arg.

artificio depoſceret, procul dubio ridiculus habere-
tur: quid ergo ſic coram Deo fari non verebimur,
qualiter coram Cæſare non auderemus? Hoc argu-
mento vtebantur Lutherani, vt autor eſt magiſter
Soto lib. 10. de iuſtitia, q. 5. art. 2. qui illud ab eis ſe
audiuiſſe teſtatur.

Vlt. arg.

Vltimò: Autor operis imperfecti apud Chryſo-
ſtomum Homilia 13. affirmat, quod ex clamoroſa
oratione, multa naſcuntur mala, maximè hæc tria.
Primum, quod clamoroſa voce orans non credit
Deum vbique eſſe, & ſecreta audire. Secundum,
quod myſteria ſecretarum ſuarum petitionum, quę
fortè non oportebat alterum, præter Deum ſcire,
auribus bonorum, & malorum audienda commit-
tit. Tertium, quod clamoroſè orans, alterum iuxta
ipſum aſtantem orare non ſinit, vt experientia con-
ſtat: ergo ratio poſtulat, vt ab Eccleſiaſticis oratio-
nibus cantus & alijs ſtrepitus arceantur.

1. Conclu.

His tamen non obſtantib. ſit prima concluſio. Vti
cantibus, atque muſica in ſacris orationibus, res eſt
ſatis antiqua, legeque tum veteri, tum noua, tum
etiam naturali comprobata. Et quidem de lege ve-
teri res eſt manifeſta. Nam Pſ. 68. dicit Regius Va-
tes: Laudabo nomen Dei cum cantico. Et Pſ. 64. Te
decet hymnus Deus in Syon. Pſalm. 99. Introite por
tas eius in confeſſione; atria eius in hymnis: confi-
temini illi. Iudith. cap. 16. Hymnum nouum cante-
mus Domino Deo noſtro. Eſt autem hymnus vox
Græca, Latinè tãtum valens, ac canticum, ſiue laus,
quæ Deo tribuitur. Vnde D. Auguſt. ſuper Pſal. 72.
in expoſitione tituli ſic ait. Hymni, laudes ſunt Dei
cum cantico. Hymni, cantus concinẽtes laudẽ Dei,
ſi ſit laus, & non eſt Dei, non eſt hymnus. Oportet
ergo, vt ſit hymnus, vt habeat hæc tria, & laudem,
& Dei, & canticum. Hæc Auguſtinus. Cui ſententię
ſubſcribit D. Iſidorus lib. 6. Etymologiarum capit.
34. in hunc modum dicens. Hymnus eſt canticum
laudantium Deum proprie. Aut hymni ſunt conci-
nentes laudem Dei. Si ſit laus, & non eſt Dei, non
eſt hymnus. Si ſit, & Dei, & laus, & non cantetur,
non eſt hymnus. Hæc Iſidorus. Cum ergo in veteri
teſtamento multoties dicatur Deum in hymnis eſſe
laudandum manifeſtè conuincitur vſum illius fuiſ-
ſe, diuinis laudibus, & orationibus cantus, & alia
muſicorum genera commiſceri. Idem etiam proba-
tur ex illo Pſ. 32. Cantate ei canticum nouum, bene
pſallite ei in vociferatione. Et lib. 2. Reg. cap. 6. dici-
tur, quod cũ Dauid, & vniuerſus populus, qui erat
cum eo adducerẽt arcam Dei de domo Aminadab,
ludebant coram Domino in omnibus lignis fabre-
factis, & citharis, & lyris, & tympanis, & ſiſtris, &
cymbalis. Et paulò inferius, cum arca duceretur de
domo Obededon dicitur, quod Dauid percuſſit in
organis, & ſaltauit totis viribus. Ioſephus quoque
lib. 6. antiquit. Explicat inſtrumenta, quibus Dauid
in diuinis laudibus celebrandis vtebatur. Quorum
etiam fit mentio lib. 2. Paralyp. cap. 5.

Vſus cãtandi in ſacris officijs fuit in veteri lege comprobatus.

In lege noua ſimiliter extat huius rei exemplum
in Chriſto Domino. Qui, vt habetur apud Matthęũ
c. 26. inſtante morte ſua, poſt cœnam vltimam hym-
no dicto cum diſcipulis ſuis exiuit in montem Oli-
ueti. Et D. Paulus ad Epheſ. 5. fideles adhortatur, vt
intelligentes, quæ ſit voluntas Dei, nolint inebriari
vino, in quo eſt luxuria, ſed impleantur Spiritu ſan
cto, loquentes ſibimetipſis in Pſalmis, hymnis, &
canticis ſpiritualibus, cãtantes, & pſallentes in cor-
dib. ſuis Domino, &c. Pro hoc etiam facit quod A-
ctorum 16. legitur de Paulo & Syla, nempe, quod
media nocte adorantes laudabãt Dominum, & au-
diebant eos, qui in cuſtodia erant. Subito autem ter-
ræmotus factus eſt magnus, ità, vt mouerentur fun-
damẽta carceris, & ſtatim aperta ſunt omnia oſtia,
& vniuerſorum vincula ſoluta ſunt. Si autem non
A liceret altè, & cum clamore, & cum cantu orare,
quomodo ad clamoroſam orationem Pauli & Sy-
læ, tot miracula facta fuiſſent? Denique hic fuit to-
tius Eccleſiæ vſus. Non nouus, ſed ab ipſius naſcen-
tis exordio, vſque ad noſtra tempora conſeruatus.
Et vt cætera de hac re teſtimonia omittam, vnum
citabo, eò cæteris efficacius, quò ab homine extra-
neo, & noſtræ religionis inimico prolatum eſt. Pli-
nius Secundus in quadam epiſtola ad Traianum de
Chriſtianis, tunc (vt ſic dicam) naſcentibus loquens
ait: Affirmabant autem hanc fuiſſe ſummam, vel
culpæ ſuæ, vel erroris, quod eſſent ſoliti ſtato die
ante lucem conuenire, carmenq; Chriſto quaſi Deo
dicere ſecum inuicem. Et Euſebius Cæſarienſis lib.
2. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ cap. 17. enarrans qualiter
B Philo Iudæus omnia Eccleſiaſticæ inſtitutionis ini-
tia, & originem Apoſtolicæ traditionis deſcripſerit
dicit, illum hoc etiam de Chriſtianis narraſſe, quod
vnus ex omnibus conſurgens in medio, Pſalmum
honeſtis modulis concinebat, & præcinenti ei vnũ
verſiculum omnis multitudo reſpondebat. Et pau-
lò inferius habitationes eorum, quales illæ fuerint,
deſcribens, ſic ait: In ſingulis regionibus ſacrum do
miciliũ eſt; quod ſemnion, & monaſterion vocatur.
In quo manentes honeſtæ ac ſanctæ vitæ miniſteria
celebrant; nihil illo inferentes, nec potũ, nec cibum
nec aliud quidquam eorum, quæ ad corporis ſunt
ſuſtentationem neceſſaria; ſed leges & oracula pro
phetarum, & hymnos, ac reliqua huiuſmodi; quibus
ſcientia, & pietas augeſcunt, & conſumantur. Imo
C & de eo, quod de nouo Pſalmos componebant ad
hunc modum ſcribit. Itaquè non modò diuina con-
templantur; ſed cantica, & hymnos ad Deum, ſacra
tioribus omnis generis metrorum, & carminum
rhythmis grauiter conſtruunt. &c. Socrates quoq;
Conſtantinopolitanus libro 6. hiſtoriæ Eccleſiaſti-
cæ capitulo 9. referens vnde initium ſumpſerit, vt
antiphonæ, & reſponſoria in Eccleſia cantarentur
ſic dicit, Ignatius, Antiochiæ Syriæ tertius ab Apo-
ſtolo Petro Epiſcopus, vnà cum Apoſtolis aliquãdo
conuerſatus viſiones angelorum, reſponſorios hym
nos, ſanctam Triadem laudãtium vidit: & modum
viſionis Antiochiæ Eccleſiæ tradidit. Vnde & ad
omnes Eccleſias iſta traditio promanauit. Et hęc eſt
ratio reſponſoriorum, & hymnorum. Hæc Socra-
D tes. Ex dictis omnibus colligitur fuiſſe primum Apo
ſtolorum inſtitutum, vt fideles quando conueniunt
in Eccleſia pſalmos, & hymnos cantent.

Cantus ſacris officiis admixtus receptus ẽ in lege noua.

Probauimus iam vſum canendi, tã veteri, quam
noua lege fuiſſe comprobatum, reſtat modo proba-
re illum ſacris officijs, & orationibus admixtum,
naturali etiam legi, atque rationi eſſe conformem.
Quod vt faciamus ſupponendum eſt, quod horæ ca
nonicæ, & quæcunque aliæ præces, quibus religio
Deum colendi cõſiſtit, triplicem poſſunt inter nos,
& Deum habitudinem continere. Prima eſt lauda-
tionis diuinæ, quam ei propter ipſum tanquam ſum
mo bono debemus. Hac enim de cauſa Deo à nobis
debetur confeſſio, quod eſt ſummè infiniteque bo-
nus, iuſtus, miſericors, omnipotens, & quidquid bo
ni in rebus exiſtit immenſa ſua continet eſſentia.
E Ex quo fit, vt ei hymnos, Pſalmorumque laudes
concinamus. Secunda habitudo eſt petitionis, qua
quidquid nobis ad vitam, ſalutemque tam tempora
lem, quam ſpiritualem neceſſarium eſt, ab ipſo pe-
timus, confitentes, nos ſuas ipſius eſſe creaturas, at-
que adeò nihil nobis boni niſi ab ipſo poſſe contin
gere. Tertia habitudo eſt gratiarum actionis, quan-
do enim oramus, non ſolum Deum laudamus, aut
ab eo aliquid petimus, verum etiam gratias agimus
pro receptis ab ipſo beneficijs. Hoc ſuppoſito, pro-
batur noſtra concluſio: Siue in orationibus & ſacris
officijs habitudinem laudationis diuinæ, ſiue habi-

Cantus ſacris officiis admixtus naturali rationi eſt cõformis.

tudinem petitionis, aut gratiarum actionis conſideremus, cantus aut muſica illis non repugnat, ſed congruit quam maximè: ergo legi naturali, atque rationi eſt conforme, vt ipſis cantum, & muſicam admiſceamus. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur quo ad ſingulas eius partes. Et primò, quòd cantus, & muſica laudum conditioni non repugnet, ſed potius ei maximè congruat patet maniſeſte. Tum; quia ſi naturale hominum ingenium conſulamus, inde heroica carmina ortum habuiſſe intelligemus, vt ipſis ſonoro metro decurrentibus, Heroum laudes, & geſta canerentur. Quod & poeta Latinus Aeneidos principio ſignificauit dicens: Armam virumque cano. Quare Ariſt. 8. Polit. cap. 5. & Boetius in prologo Muſicæ, permultum Muſicam, ceu rem ad morum affectus valde conferentem, commendarunt. Tum etiam; quia ſymphonia in eiuſmodi canendis laudibus adeò eſt naturalis, vt ipſi authori naturæ in cœlis hoc modo concini referant ſacræ literæ. Apocalipſis enim cap. 4. de ſanctis animalibus teſtatur Ioannes, quod requiem die ac nocte non habentibus, dicunt: Sanctus, ſanctus, &c. Vnde Eccleſia in præfatione Miſſæ Deum deprecatur, vt quemadmodum cœli cœlorumque Virtutes, Cherubim quoque ac, Seraphim, ſocia exultatione clamare non ceſſant: ſic etiam, & noſtras voces cum ipſis admitti iubeat, ſociat exultatione dicentes: Sanctus ſanctus Dominus Deus Sabaoth. Propter quod non immeritò ſunt plures Doctores, qui veris vocibus licet ſupernaturalibus Deum in cęleſtibus laudari fateãtur. In cuius re teſtimonium adducunt, quod angeli, nato Domino, paſtoribus apparentes, non ſolum diuinæ gloriæ ſplendore fulſerunt, verum & vocibus intonuerunt, Gloria in excelſis Deo. Vnde quod paſſim in Apocalypſi legimus, ſanctos homines perſonaturos alleluia, & laudes, & cantica, non translatitiè, & metaphoricè, ſed vera voce, ac ſonora intelligendum eſſe habet D. Thomas ex Auguſtino, & Gloſſa in 2. diſtinctio. 2. quæſtione 2. art. 2. ad 5. & in 4. diſtin. 44. quæſtione 2. articulo 1. quæſtiuncula 1. in corpor. & ad 4. Qua autem ratione voces illæ & loquelæ formentur in cœlo Empireo, cum ibi non ſit aer, in quo ſolo nata eſt vox formari, & deferri ad aures audientium, quæ difficultas difficillima viſa eſt Henrico quodlibe. 7. q. 7. alterius eſt negotij. Vos de hoc videre poteritis, apud Abulen in Matthæum cap. 25. quæſtio. 560. & apud Diuum Thomam locis modo citatis, & latiſſimè apud Magiſtrum Soto in 4. diſtinctione 49. quæſt. 4. art. 5. Quòd verò nec etiam ſolenni orandi religioni, quatenus gratiarum actionem continet, cantus aut muſica repugnet, ſed congruat quã maximè, hinc inde ſatis conuincitur, quod Chriſto Domino in more, & vſu id fuiſſe teſtatur D. Matth. cap. 26. Poſtremam enim cęnam enarrans ait: Et hymno dicto, exierunt in montem Oliueti. Quibus verbis ſignificatur Chriſtum cum diſcipulis ſuis gratiarum actiones cantando feciſſe. Eſt enim hymnus laus cum cantico, vt ex Diuo Auguſtino & Diuo Iſidoro paulo anteà docuimus. Quare idem Auguſtinus in libello, quem de laude ſpiritualium canticorum inſcripſit, ex eo, quod Zacharias hymni voce prophetauit, & Angeli, Gloria in excelſis Deo intonuerunt, & pueri Hieroſolymitæ, Oſanna inclamauerunt, & Chriſtus hymnum cum diſcipulis concinit, in hunc modum colligit. Quis iam habito tali documento de pſalmorum, & hymnorum religione dubitauerit, quando ille, qui à cœleſtibus adoratur, & pſallitur, ipſum cum diſcipulis hymnum in gratiarum actionem cantaſſe perhibetur; Tandem, quod nec ſacris officijs, & orationibus quatenus preces continent cantus, & muſica repugnet, probari poteſt ex eo, quòd legitur Actorum 16. de Paulo & Syla; qui in carcere detenti media nocte adorantes laudabant Deum, nimirum ſuam cauſam illi proponentes, & ſubito terræmotus factus eſt, &c. Vbi ſecundũ Bedam alia litera habet, & hymnum dicebant. Adnotatque iſte author eo in loco hymnorum pſalmorumque vim, admonens, vt quicunque fidelium in tentationes varias inciderit cum Paulo & Syla inter carceris tenebras hymnizet, & cum Pſalmiſta Domino canat: Tu es præſidium meum à preſſura, quæ circundedit me. Sed, ne dum noſtram concluſionem ratione naturali probare contendimus, ad ſacras literas recurrere videamur, ex ſęculari literatura aliquot exempla, & teſtimonia mutuabimus, quę in noſtros vſus conuertemus, iuxta præſcriptum canonem Diui Auguſtini lib. 2. de Doctrina Chriſtiana cap. 40. Nam quod carmina auribus Dei ſint gratiſſima, Flaccus ad Auguſtum in epiſtola 1. libri ſecundi, in hunc modum dixit: Carmine Dij ſuperi placantur, carmine Manes. Et Ouidius libro 1. Triſtum: Exorant magnos carmina ſæpè deos. Quinimo nec preces olim ad diuos fundebantur ſoluta oratione apud Ethnicos Theologos: ſed metrica, vt patet ex hymnis Pindari. Et Macrobius libro ſecundo, in Somn. Scipionis. capit. tertio, in ſacrificijs, & Deorum laudibus carmina olim adhiberi ſolita. Quod & ex Neotericis tradit Bartholomæus Caſſanæus Catalogi gloriæ mundi, part. 10. conſiderat. 51. Et Ariſtotel. lib. primo, Cœli, Deum hymnis honorari ſolitum à Pythagoricis tradit. De quo Iacobus de Valentia ſuper, Te Deum laudamus. Ex dictis omnibus infertur, quod cum cantus, atque muſica diuinis officijs & orationibus admixtus, tum ad laudandum Deum, tum ad gratias agendum, tum etiam ad ea, quibus indigemus, impetrandum valde conducat; ratio naturalis dictat, vt eis in Eccleſia vtamur, ſicut de facto vtuntur fideles.

Cantus nõ repugnat laudationi ſed potius congruit.

Cantus cõgruit gratiarũ actioni.

Cantus cõgruit petitionibus.

Poteſt prætera id ipſum alia ratione probari, quæ talis eſt: omnis religionis cultus in noſtram vtilitatem eſt inſtitutus, ſed ineſt cantui atque muſicę, ad animi noſtri affectus ſedandos inflammandamque mentem noſtram in Deum, maxima vis: ergo ratio naturalis dictat illis in diuinis officijs eſſe vtendum. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur ex Ariſtot. octauo Polytic. cap. 5. ſic dicente: habet muſica naturalem voluptatem, per quam illius vſus cunctis ætatibus, cunctiſque moribus eſt acceptus. Et infra: Harmoniarum diſtincta eſt natura, ita, vt qui audiunt aliter diſponantur, nec vno modo ſe habeant ad vnamquamque ipſarum, ſed ad quaſdam flebiliter, & contractè magis, puta, ad eam, quæ appellatur Lydia mixta; ad quaſdam verò mollius ſecundum mentẽ, ad aliam mediocriter. Phrygia verò diſtrahit, ac rapit animum, &c. Ex quibus tandem colligit Muſicam poſſe animi mores in melius permutare, quam ob cauſam pueri in ea ſunt inſtruendi. Quod, & docet Philo libro de agricultura, pag. 166. Docet prętereà ibidem Ariſtoteles, cognationem quandam eſse nobis cum harmonijs & rhythmis, & multos iam olim ſapientes dixiſſe, animum hominis aut eſſe, aut habere harmoniam. Iſti verò ſapientes fuere ante Ariſtotelem Pythagorici, & Platonici, & poſt ipſum Iamblicus, Alexander Aphrodiſæus libro primo, problema. problemate 119. Quintilianus libro 1. cap. 16. Boetius libro primo, de Muſica, cap. primo, Plutarchus in Sympoſiacis, & ex modernis Cœlius Rhodiginus libro quinto, lectio. antiquar. à capitulo vigeſimo, ſed præ reliquis Diuus Auguſtinus libro nono, Confeſſ. capitulo ſexto, & ſeptimo, vbi ait. Quantum fleui in hymnis & canticis tuis ſuauè ſonantis Eccleſiæ tuę vocibus commotus acriter. Voces illę influebant auribus meis, & eliquebatur

Alia ratio concluſionis.

Mens noſtra habet cognationem cum muſica.

D. Aug.

batur veritas tua in cor meum, & ex ea æſtuabat A inde affectus pietatis, & currebant lachrymæ, & bene mihi erat cum illis. Non longè cœperat Mediolanenſis Eccleſia genus hoc conſolationis, & exhortationis celebrare, magno ſtudio fratrum canentium vocibus, & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multò amplius, cum Iuſtina Valentinani Regis pueri mater, hominem tuum Ambroſium perſequeretur hæreſis ſuæ cauſa, qua fuerat ſeducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in Eccleſia mori parata cum Epiſcopo ſuo, ſeruo tuo. Ibi mater mea ancilla tua, ſolicitudinis, & vigilarum primas partes tenens, orationibus viuebat. Nos adhuc frigidi à calore ſpiritus tui, excitabamur tamen ciuitate attonita, atque turbata. Tunc hymni, & pſalmi, vt canerentur ſecundum morem orientalium par- B tium, ne populus mæroris tædio contabeſceret inſtitutum eſt; & ex illo in hodiernum retentum, multis iam ac pene omnibus gregibus tuis, & per cætera orbis imitantibus. Et libro decimo, capitulo trigeſimotertio, iterum ait. Nunc in ſonis, quos animant eloquia tua, cum ſuaui & artificioſa voce cantantur, fateor aliquantulum acquieſco, non quidem vt hæream, ſed vt ſurgam, cum volo. Omnes enim affectus noſtri habent proprios modos in voce & cantu; quorum neſcio, qua occulta familiaritate excitentur. Et paulò inferius: Cum reminiſcor lachrymas meas, quas fudi cantus Eccleſiæ tuæ in primordijs recuperatæ fidei meæ, & nunc ipſo commoueor. Hactenus Auguſtinus. Ex cuius verbis apertè conſtat, quantum cantus Eccleſiæ mentibus audien C tium prodeſſe poſſint; ſi ſuaui modulatione cantentur. Huc etiam ſpectare dicit D. Tho. 2.2.q.91. illud Iſaiæ cap. quadrageſimo octauo. Laude mea infrænabo te, ne intereas. Nam diuinis canticis infrænatur homo, & coercetur, ne per vitiorum præcipitium rapiatur. Scio hunc locum Iſaiæ ſic ab alijs verti. Frænum inijciam mihi tui cauſa, vt ſint verba Dei, qui propter nos aliquando humanitatis frænum ſibi iniecturus erat, quo à furore, & ira, qua olim in homines ſolebat excandeſcere, ſeipſum repararet, & cohiberet. Sed de hoc alibi.

Nota.

2. Concl. Secunda concluſio: Hac noſtra ætate in cantu, & muſica ſacris officijs adhibita, non rectus ſeruatur modus, ſed ſunt multa inordinata, & reprehenſione digna. Probatur. Omnis exterior pſallendi, & can- D tandi ratio in Eccleſia, ad interiorem animi deuotionem excitandam, & alendam, eſt inſtituta, ergo tantum illud, quod ad id conducit eſt probandum, & cætera ſunt reprehendenda. Admiſcētur autem hæc noſtra ætate, multa in canticis, quæ potius obſtant, quam pro ſunt deuotioni: ergo illa non conuenientia, ſed magis inordinata, atque peccatum erunt dicenda. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur, aliquibus in medium adductis, quibus hac noſtra tempeſtate in canticis delinquitur. Primum eſt ſummum ſtudium, quod ponitur in eo, quod officium canonicum magna vocum, & inſtrumentorum varietate decantetur inductis ad id, ſummo pretio, magnis, & peritiſſimis hominibus. Cum tamen in Eccleſia multa alia ſint maio- E ris momenti, quæ neglecta iacent. Ex quo fit, vt canonici, qui habent munus cantandi, diuitijs, & honoribus abundent. Parochi verò, qui altius in Eccleſia munus exercent, docendi ſcilicet, & erudiendi populum Chriſtianum, nulla ratione cum his, nec in honore, nec in diuitijs veniant comparandi: quod bene deplorarunt patres concilij Tridentini. Alterum vitium, hac noſtra tempeſtate in muſica inuentum eſt, quod multa taliter canuntur, vt nullo modo quid dicatur, percipi poſſit. Quo fit, vt fructus in verbo diuino, in pſalmis & hymnis exiſtens, pereat.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, an inter ſacras preces licitum ſit quidquam decantare, quod in ſacris literis non contineatur. Vt, verbi gratia, carmina humano ingenio compoſita. Concilium enim Laodicenſe canone vltimo, id omnino interdicere videtur. Sed in hoc ſit tertia concluſio: Hymni, & orationes humano ingenio compoſitæ, prudenter tamen, atque piè, licitè poſſunt in diuinis officijs vſurpari. Hanc concluſionem diffinit concilium Toletanum 4. ca. duodecimo. Vbi ex ijs hymnis, quos Hilarius, & Ambroſius compoſuerunt, eos approbat, quibus nunc vtimur. Poteſt etiam idem probari, ex illo verſiculo: Gloria Patri, & Filio, & Spirituiſancto Et ex adiunctis cantico Angelorum, nempe, Laudamus te, &c. & ex vniuerſis orationibus, quas nunc cantat Eccleſia, quæ ingenio humano fuerunt compoſitę, nec in ſacris literis continentur. 3. Concl.

4. Concl. Quarta concluſio. Orationes & carmina humano ingenio compoſita, quæ aut verbis, aut ſententia ſunt inepta, cuiuſmodi erant plurima in breuiarijs antiquis, nulla ratione poſſunt licitè diuinis officijs admiſceri. Hoc dicit expreſſè concilium Laodicenſe citatum. Et ratio eſt manifeſta. Nam illa verba, & carmina ſua ineptitudine aures audientium offendunt, eorumque animos diuertunt, quod eſt contra finem orationis.

5. & vlt. Conclu. Quinta concluſio, & vltima: Miſcere ſacris precibus carmina, vel obſcœna, vel profana, vel iocularia, aut illorum numeris vti in pſallendo, res eſt peraſurda, peccatumque mortale ex genere ſuo. Dico ex genere ſuo. Nam aliquando ex leuitate materiæ, vel ex pio affectu dicentium (vt quando, quis animo aliquorum dierum celebritatem omnibus modis reddendi lætiſſimam, id facit, quamuis non ſecundum ſcientiam) tantum erit peccatum veniale. Probatur noſtra concluſio. Tum, quia huiuſmodi carmina non ſolum faciunt perire fructum deuotionis, cuius cauſa oratio eſt inſtituta; ſed etiam quod peius eſt, animos hominum riſu diſſoluunt, & ad laſciuiam conuertunt, illaque re, qua meliores efficiendi erant, peiores redduntur. Tum etiam, quia & locis, & rebus ſacris, & ipſi Deo magna fit irreuerentia. Eſtque ſummopere dolendum, quòd id quod honeſtus homo coram ſe dici nunquam eſſet paſſus, etiam in conuiuijs, illud publice alta voce inter ſacras preces, vbi ad modeſtiam, & temperantiam addiſcendam conuenimus cantetur.

Ad 1. arg. Reſtat nunc reſpondere ad argumenta in principio facta. Ad primum, vt reſpondeamus aduertendum eſt, duplicem eſſe orationem quæ coram Deo fit: vnam priuatam à ſingulari perſona factam, aliam publicam, quæ ab hominum conuentu in vnum congregato fit. Primam orationem expedit magis eſſe cum ſilentio, quam cum clamore. Tum; quia ſic cum clamore orans impediret alium, ne ita quiete apud ſe orare poſſet cum ſuis vocibus alterius ſenſum ad ſuos ſermones raperet. Tum etiam; quia ſic publicè orans, ſuas ſecretas petitiones, quas fortè non expedit alium ſcire, auribus bonorum, & malorum audiendas committeret, & ita contingeret, vt ab hominibus, quibus ſua ſecreta reuelar, derideretur. Ex propter hoc laudatur Anna Samuelis mater, de qua orante Dominum pro impetrando filio, dicitur in libro primo Regum: Porro Anna loquebatur in corde ſuo, tantumque labia illius mouebantur, & vox penitus non audiebatur. Itaque primum argumentum ab hæreticis factum procedit de oratione particulari, nos autem in præſenti loquimur de orationibus communibus, quibus muſicam adiungi, honeſtum, & congruum iudicamus.

Ad 2. arg. Ad ſecundum argumentum reſpondetur, Chri- A ſtum illis verbis non prohibuiſſe publicè orare, ſed tantum prohibuit, ne hac intentione, aut animo quis oret in publico, vt ab alijs videatur. Itaque nõ prohibet opus, ſed intentionem. Quod ita eſſe colligitur ex præcedentibus eiuſdem Chriſti verbis. Præcedentia enim, & ſubſequentia ſunt, quæ verum literæ ſenſum manifeſtant. Præcedentia autem Chriſti verba hæc ſunt. Cum oraueritis, non eritis ſicut hypocritæ, qui amant in ſynagogis, & in angulis platearum ſtantes orare, vt videantur ab hominibus. Amen dico vobis receperunt mercedem ſuam. Et ſtatim ſubiungit: Tu autem cùm oraueris, &c. Præcedentibus verbis prohibuit intentionem malam, vt conſtat, quæ eſt, cum quis orat, vt videatur ab hominibus. Et ſequentibus præcipit bonam B intentionem, videlicet, vt hac ſola intentione oret quiſque, vt videatur à Deo. Vnde, ſi quis hac intentione etiam publicam orationem faciat, intẽtio ſua eſt ſecreta, id eſt, vt ſecretè fiat, quia ad ſolũ Deum eam dirigit, quamuis opus fuerit publicum. Et in hoc bene agit. Imò ſæpe neceſſe eſt, vt ſic fiat; Quoniam vt ait D. Auguſtinus, Si non habuerimus inſpectores, nullos etiam habebimus imitatores. Si verò orans optat ab aliquo videri, quantumlibet claudat oſtium cubiculi, in quo orat, iuxta tamen Chriſti intentionem, in publico orat, quoniã Chriſtus magis animum attendit, quam opus. Et opus ipſum nunquam bonum, aut malum cenſetur, niſi, quia à bono, aut à malo animo procedit.

Ad 3. arg. Ad tertium argumentum reſpondetur, conceſſo C antecedenti, negando conſequentiam. Non enim ideò cantus & Muſica orationibus adhibentur, vt à Deo intelligi, aut videri poſſint, ſed vt mentes noſtræ deuotione accendantur, vt ex ſupra dictis patet. Nec eſt cur propter id cantantes in Eccleſia ſacerdotes Baal appellentur, ſicut illos vocauit Vvitcleff. Nam, quamuis verum fuerit, quod Helias ſacerdotes Baal reprehẽderit, ſeu potius deriſerit ſub his verbis: Clamate voce maiori, Deus enim veſter forſitan cum alio loquitur, aut in diuerſorio eſt, aut in itinere, aut certè dormit, vt excitetur: non reprehendit clamorem, ſed tantum illorum errorem, quo credebant, Deum egere altioribus vocibus, vt audire poſſet. Qui autem orat cum clamore, & cantu credens Deum æquè audire voces ſubmiſſas vt D altas, imò, quod maius eſt, audire clamores, cordis, iſte ſic credens, licet orans clamet, non errat.

Ad 4. arg. Ad quartum argumentum reſpondetur, non eſſe ſimile, quod in eo ab humana maieſtate, ad diuinam transfertur quantum attinet ad præſens inſtitutum. Ideò enim non decet coram humanis principibus preces cantando fundere; quia non ſunt tanquam Dij colendi, tametſi, & heroum laudes, vt ſupra diximus in ipſorum præſentia cani ſoleant.

Ad vlt. arg. Ad vltimum argumentum reſpondetur, quod autor operis imperfecti, eo in loco, ſolum loquitur de oratione particulari, in qua, quia clamor neceſſarius non eſt, quicunque clamat, credere videtur Deum non eſſe vbique, aut ſecreta nõ audire, quod E impium eſt. De alijs autem malis iam diximus in ſolutione ad primum.

3. Dubium Tertium dubium principale huius articuli eſt, qui nam ſint illi, qui horas Canonicas dicere ex præcepto teneantur. Et quoniam omnis iſta obligatio ortum habere debet ex iure poſitiuo, quod de meris ſæcularibus nihil dicit, de clericis ſolum in præſenti erit ſermo. Tres autem ſunt cauſæ, ſecundum communem omnium Doctorum ſentẽtiam, ex quibus tantum intelligi poteſt, obligationem ad recitandas horas Canonicas ortum habuiſſe. Nempe, vel propter ordinem ſacrum quem quis ſuſcepit, vel propter ſtipendium Eccleſiaſticum, quod accipit, vel propter votum religionis, quod emiſit. De quibus ſuo ordine erit dicendum. Et quidem, quantum attinet ad primam cauſam talis ſtatuitur concluſio: Quicunque initiati ſacris ordinibus, quos maiores vocant, nempe, ſubdiaconatu, diaconatu, aut presbyterio tenentur, ex præcepto Eccleſiaſtico, ſingulis diebus, horas Canonicas recitare. Hanc tenent communiter Canoniſtæ ſuper capitulo presbyter. de celeb. miſſ. Et eſt ſententia Diui Thomæ quodlibet. 6. artic. 8. quem communiter ſequuntur omnes Theologi. Nam, quamuis in d. cap. presbyter, quod ex Concilio Agathenſi eſt deſumptum, de ſolo presbytero fiat mentio, Innocentius tamen in c. dolentes, minores etiam clericos exprimit, ſcilicet, diaconum, & ſubdiaconum. Et clarius id fit in cap. fin. 92. diſt. & in Concilio Baſileenſi ſeſſ. 21. Ratio autem, quæ iuris Pontificij auctores mouere potuit ad huiuſmodi præcepti impoſitionem, ea eſt: quòd cum illi, qui ſacris initiantur ſingulari Dei cultui ſint mancipati, in illoque conſtituti ſtatu, qui ad diuinas laudes inſtitutus eſt, iuxta illud Iſaiæ c. 43. Omnem illum, qui inuocat nomen meum, in laudem meam creaui illum; ratio poſtulare videbatur, vt qui in clericorum ordinem ſuſcipitur, vinculo laudandi Deum modo atque ratione ab Eccleſia ſancito, ſit aſtrictus.

1. Conclu. Clerici in maioribus ordinibus conſtituti tenentur dicere horas canonicas.

De clericis autem, qui in minoribus ordinibus ſunt conſtituti; nec aliqua potiuntur Eccleſiaſtica præbenda, quamuis Panormitanus in cap. presbyter. iam citato, dicat eos teneri ad Canonicas horas, tanquam illi, qui vt nomen clerici præſefert, in ſortem Domini ſunt aſſumpti, & Paludanus in quarto, diſtinctione 15. quæſtione quinta, affirmet, quod ad aliquid plus tenentur, quam laici, procaldubio dicendum eſt, eos nec ad horas Canonicas obligari, nec ad canticum graduum, nec ad aliquid aliud. Nec eſt aliqua lex, aut conſuetudo, quæ talem inijciat ſcrupulum, nec Epiſcopus ad id poteſt obligare, vt rectè docet Nauarro in Enchiridio, de oratione. c. 7. & Syluester in Summ. verbo, hora quæſtione ſecunda, & Soto lib. 10. de Iuſtitia, quæſtione 5. art. tertio. Et ratio eſt. Nam, quamuis clerici minoribus ordinibus initiati in ſortem Domini aſſumpti dicantur; non tamen ita aſſumuntur, vt firmiter ſtatum mutent. Quamdiu enim integrum eſt illis vxorem ducere, ſi velint, ſtatum firmiter mutaſſe non ſunt cenſendi: præterquam quòd functio illorum ordinum in ſolo præparamento templi, vaſorumque finitur, nec habent proximum ordinem ad Euchariſtiæ ſacramentum, ſicut officium diaconi & ſubdiaconi. Quo fit, vt nec Eccleſia eis obligationem aliquid recitandi impoſuerit. Et in ijs, quæ ſunt de iure poſitiuo, vbi lex non obligat, nec nos obligare debemus.

Clerici in minoribus conſtituti, nec ad horas canonicas, nec ad aliquid aliud, tenentur.

Secunda concluſio: Quicunque habet Eccleſiaſticum beneficium, aut præbendam, ſub clericali titulo, ſub reatu peccati mortalis tenetur, ſingulis diebus, integrum canonicarum horarum officium perſoluere. Et eſt intelligenda concluſio cum præciſione, ſicut, & præcedens. Vt ſit ſenſus, quod ſicut ordo ſine beneficio obligat: ita & beneficium abſque ordine ſacro. In hac concluſione ſimiliter conueniunt omnes Doctores. Et quamuis expreſsè non ſit in iure poſita, colligunt illam ex capit. presbyter, iam citato, cuius verba ſunt quæ ſequuntur: Presbyter, aut diaconus, vel quilibet clericus Eccleſiæ deputatus ad quotidianum officium teneatur. Vbi verbo, deputatus, intelligunt eum, qui licet non ſit presbyter, aut diaconus, Eccleſiaſticis tamen miniſterijs ratione alicuius beneficij eſt addictus. Pro eodem etiam facit textus in cap. finali, de reſcript. libro ſexto. Vbi dicitur, beneficium non datur, niſi pro-

2. Conclu. Beneficiati tenentur horas canonicas dicere.

ſi propter officium. Eſt enim proprium ac peculiare clerici officium, canon carum horarum penſum perſoluere. Quare quidquid negotij ei incubuerit, ſiue ſit literarum ſtudium, ſiue gubernandi, aut legendi munus, aut etiam prędicandi, poſtponendum erit ſacrarum horarum recitationi. Eo vel maximè, quod, vt vulgò dicitur, tempus ſtatis orationibus dicatum, ex quocunque alio negotio ſuccidatur; non impedit, Deo ſic diſponente. Quod & ſe expertum fuiſſe teſtatur Nauarro in Manuali, capitulo 25. numero 101. Vbi agens de impedimentis, quæ poſſunt excuſare à debito canonicarum horarum perſoluendo, inter alia dicit: Quando occurrit neceſſitas habendi prælectionem in concurſu publico, vel concluſionum defenſionem, quæ rectè facere plurimum reipublicæ, vel priuatæ perſonæ intereſſet: & eorum ſtudium, & precum recitatio ſe non compaterentur, quanquam ipſe vſque ad illum diem nunquam horarum recitationem ante, vel poſt eiuſmodi actus omiſiſſe dicit, quamuis frequenter ei occurrerint, nec ob geminas in die lectiones, quas multis anni Tholoſæ, & Cathurci primũ, deinde Salmanticæ, & Conimbricæ habuit, nec ob quaternas toto vno anno in Gallia ſingulis diebus, etiam feſtis. Attento quod ſine ope diuina nihil, & cum ea omnia fieri poſſunt: iuxta illud Pauli ad Philip. 4. Omnia poſſum in eo, qui me conſortat Chriſtus. Huius ſanctiſſimi, viri exemplum in medium adducere placuit, vt firmiſſimum habeant clerici, nulla ex cauſa, horarum recitationem prætermittere. In eiuſdem ſecundæ noſtræ concluſionis confirmationem adduci ſolet à Canoniſtis cap. cum ſecundum, de præbendis. Vbi dicitur, clericos omnes ad onus eligi, atque adeò à mercede depellendos non eſſe. Et ſubinde iubetur, vt nemo ſine titulo, aut beneficij, aut patrimonij ordinetur. Et ſi ſecus fiat, Epiſcopus ei victum præbeat. Ex quo loco ſic colligunt argumentum. Merces propter onus debetur, vt textus affirmat: ſed proprium munus clerici eſt dicere officium: ergo ex quacunque præbenda hæc naſcitur obligatio. Dixi notanter in concluſione, ſub clericali titulo. Nam qui titulo ſęculari decimas percipiunt, vt reges, & equites, & concionator, & lector, & cantor, ad huiuſmodi canonicarum horarum penſum non obligantur, vt communiter fatentur Doctores. Vtrum autem illi, qui beneficia habent præſtimonialia ad earundem horarum recitationem teneantur, varietate opinionum diſputatur à Doctoribus: Soto lib. 10. de Iuſtitia. q. 5. ar. 3. partem tenet affirmatiuam. Et ratio illius eſt: Nam titulus, quem ſimiles beneficiati habent, eſt clericalis, & non ſæcularis, atque adeo obligantur ad omnia ea, ad quæ alij beneficiati tenentur. Et confirmatur ex cap. quoniam. de conceſſione præbendæ li. 6. vbi talia præſtimonia inter cæteros Eccleſiaſticos titulos connumerantur. Alij tenent contrarium, dicentes, quod huiuſmodi beneficia pręſtimonialia non obligant ſuos poſſeſſores, ad officium diuinum perſoluẽdum. Et ratio illorum eſt; quoniam putant eos non ſumere hæc beneficia ab Eccleſia, vt ei miniſtrent, ſed vt illorum opibus adiuti ſtudio literarum, ad quod propriè ſunt inſtituta, vacare poſſint. Et quidem ſi hæc ratio aliqua certa iuris autoritate conſtaret, opinio eſſet ſatis probabilis, ſed quoniam non conſtat, nec eius rei determinationem in iure inuenire potui, primam ſententiam, ſicut ſecutiorem ita etiam & veriorem, atque tenendam puto. De penſionarijs, quoniam nullum habent Eccleſiaſticum titulum, ſed merum eſt ius petendi ab eo, qui titulum habet, certum eſt, eos non teneri ad diuinum officium dicendum; obligantur tamen recitare officium paruum Beatę Virginis propter proprium motum Pij Quinti, quem refert Nauarro in Manuali cap. 25. num. 122. quod & nos latius probauimus ſupra q. 63. art. 2.

Egregia laus Doctoris Martini Nauarri.

De habentibus beneficia pręſtimonialia.

Penſionarius tenet recitare officium paruum Beatæ Virginis.

Sed quoniam ſępe ſepius contingit clericum aliquem alicuius beneficij titulum habere, nullum autem ex eo commodum, aut fructum recipere: atque etiam contingit beneficium, quod habetur eſſe per exiguum, operæpretium erit, vt explicemus, an in his duobus caſibus officium diuinum recitare teneatur. Et quidem quantum attinet ad primum caſum Medina C. de oratione ca. de neceſſitate vocaliter orandi oratione publica, partem tenet affirmatiuam: dicens, quod quicunque habet titulum beneficij, eſto alius omnes fructus illius recipiat, etiam ex authoritate, & iuſſu ſummi Pontificis, ad officiũ diuinum dicendum obligatur. Solus enim titulus beneficij ſufficiens eſt talem inducere obligationem. Et ratio illius eſt: Nam cum beneficium cum illo onere acceptauerit, eſto, fructus non percipiat tenebitur horas Canonicas dicere. Alioqui nec etiam teneretur ad officium in Eccleſia complẽdum, quod ipſum exigit beneficium. Cuius oppoſitum aperte colligitur ex c. clericus victum. 90. diſt. Vbi habetur quod clericus, quem ſui beneficij fructus alere non poſſunt, quærat ſuo artificio victum ſine detrimento officij ſui. Et ſi id ſibi difficile fiat, imputet ſibi, qui beneficium acceptauit, aut beneficium dimittat. Quod etiam videtur habere locum (cum eadem ſit vtriuſque ratio) in beneficiatis fructus nõ recipientibus, quando habent ius eos percipiendi, & per eos ſtat quominus percipiant. Hoc tamen non obſtante, dico in præfato caſu, vtendum eſſe diſtinctione. Nam vel ille, qui habens titulum beneficij, non percipit fructus, id facit ſua ſola voluntate, quia, ſcilicet, gratis alteri fructum concedit, aut, quia abſens eſt, aut excommunicatus. Vel certè id facit ex diſpenſatione ſummi Pontificis, qui titulo beneficij penes vno reſeruato, voluit alteri fructus concedere. Si fiat primo modo, certum eſt, quod habens titulum tenetur diuinum officium perſoluere, eſto, fructus non recipiat: quia habet ius illos percipiendi, quando voluerit. Si autem fiat ſecundo modo, non tenetur. Ita aſſerit Caietanus in ſumma. verbo. hora. quem ſequitur Soto lib. 10. de Iuſtitia, q. 5. art. 3. & Nauarro locis citatis. Et ratio horum Doctorum eſt: Quia obligatio officij diuini per ſoluendi in clericis non religioſis tantum oriri poteſt, vel ex ſacro ordine, vel ex fructibus ab Eccleſia receptis, quorum neutrum exiſtit in iſto caſu. Nec valet obiectio ſuperius poſita, nempe, ſibi imputet, qui tale beneficium acceptauit. Nam quod authoritate Pontificis fit alteri imputari non debet. Eo vel maximè, quod eo ipſo, quod Papa ſacerdotium ſuis fructibus priuat, videtur poſſeſſorem ab obligatione dicendi horas abſoluere. Secus eſſet, ſi per illum, qui præbendam poſſidet ſtaret, vt fructus non percipere. Vt ſi abſens eſſet, & nihil lucraretur: aut ſi parentes, vel conſanguinei ex eius voluntate fructibus gauderent. Tunc enim à ſoluendo debito canonicarum horarum non eſſet abſolutus.

De eo qui habet titulum beneficij, nec percipit fructus.

Sententia Autoris.

In ſecundo caſu, quando beneficium eſt perexiguum, ſimiliter ſentit Medina loco citato, quod illud poſſidẽs tenetur diuinum officium perſoluere. Quam etiam ſententiam ſequitur Nauarro atque Syluest. verb. hora. §. 3. illamque probat ex cap. clericus victum, modo citato. Vbi habetur, quòd clericus, quem ſui beneficij fructus alere non poſſunt, quærat ſuo artificio victum ſine detrimento officij ſui. Et ſi id ſibi difficile fiat imputet ſibi, &c. Hoc tamen non obſtãte, dico, longè eſſe probabilius, ꝙ qui valde tenue habet beneficium ad recitandum diuinum officium non obligatur. Ita tenet Soto loco citato. quem cõmuniter ſequuntur recentiores Theologi. Et ratio illius eſt: Tum, quia beneficium perexiguum

De eo qui habet beneficium per exiguum ſententia authoris

xiguum in iure, vix habetur pro beneficio, cuius rei ſignum eſt, quod poſſunt plura illorum ab eodem ſimul obtineri. Tum etiam quia quod parum diſtat nihil diſtare videtur, vt habet regula iuris. Et tandem; Quia obligatio recitandi diuinum officium in beneficiatis, ortũ habet ex accepta mercede, & qui tenue habet beneficium, abſolute loquendo, mercedem recipere non eſt dicendus. Quod autem tenue dicatur beneficium, arbitrio prudentis viri relinquitur iudicandum, qui ſententiam proferet habita ratione temporis, loci, perſonæ, & aliarum circunſtantiarum, quæ clerici ſuſtentationem poterũt facere difficiliorem, hoc præſuppoſito tanquam certo, quod quamuis tale beneficium congruæ clerici ſuſtentationi non ſit ſufficiens, ſi tamen adiuuet bonæ illius parti, à debito recitandi horas Canonicas B non excuſabitur. Nam in hoc caſu loquitur capitulum ſuperius poſitum, & noſtra ſententia procedit, tantum in beneficijs adeò tenuibus, vt beneficij nomen vix mereri poſſint.

Habens beneficiũ in cõmẽda tenetur horas Canonicas dicere.

Ex dictis omnibus infero primo, quòd ille, cui collatum fuerit beneficium in commendam, ſicut interim, quòd beneficium habet tenetur per ſe, vel per alium Eccleſiæ ſibi commiſſæ officium complere, ac ſi ſibi datum eſſet in titulum (cum enim Eccleſia paſtore carere non debeat, qui eidem miniſtret, is qui eam in commendam, interim quod alter intitulatur, accipit, illud idem onus, in illo interim, ſuſcipit, quod eſſet intitulatus accepturus. Eſt enim velut ſubſtitutus alicuius cathedratici, aut alterius officialis, cuius vicem & obligationem in ſe ſuſcipit tempore ſubſtitutionis) ita etiam & ad recitãdas horas Canonicas obligatur pro illo interim, quo beneficium habuerit in commenda. Eo vel maximè, quod ius habet fructus beneficij percipiendi, ſi voluerit, ad quod obligationem, diuinum officium perſoluendi ſequi, diximus.

Capellani tenẽtur dicere officiũ diuinum.

Infero ſecundo, quòd cui capellania collatiua data fuerit ad Canonicas horas dicendas obligatus erit. Cum enim capellaniæ huiuſmodi, etiam ſi de iure patronatus ſint, beneficia ſint Eccleſiaſtica, non reuelabuntur ea poſſidentes, ab onere recitãdi diuinum officium, quamuis munus capellaniæ per alios ſuppleant. Sicut nec cæteri beneficiati à debito recitãdi horas Canonicas releuantur, per hoc, quod capellanos habeant, qui ſibi collatis Eccleſijs miniſtrent. Eſt enim obligatio dicendi horas Canonicas perſonalis, hoc eſt, perſonis ipſis, quæ ad ordinem ſacrum, aut beneficium promoti ſunt, iniuncta. Ideoque, niſi per ſe ipſos eas perſoluant non ſatisfaciunt. Excepto, niſi ob aliquam iuſtam cauſam excuſentur: de quo poſtea dicemus.

4. Dubium De monachis in ſacris ordinibus non cõſtitutis.

Explicatis iam duobus titulis, ex quibus obligatio recitandi horas Canonicas ſuboriri poteſt, nempe, ordine ſacro, & Eccleſiaſtico beneficio, ſupereſt, vt dicamus de tertio, ſcilicet, voto ſolemni. Dubitatioque eſt, vtrum monachi, ex eo ſolum quod monachi ſunt, ſecluſo ſacro ordine, ex Eccleſiæ præcepto teneantur diuinum officium perſoluere. Dico ex præcepto Eccleſiæ. Nam ex vi ſuarum conſtitutionum, certum eſt, quoſdam poſſe obligari ad culpam, & alios ad pœnam, pro diuerſitate legum, ſibi impoſitarum. De noſtris religioſis non eſt dubitatio, quod, niſi in ſacris ordinibus ſint conſtituti, ex vi noſtrarum legum, quæ ſuos tranſgreſſores non ad culpam, ſed ad pœnam obligat e velle dicũt non tenentur ſub mortali horas Canonicas dicere. Et idem fatetur Dominicus de Soto, de religioſis Dominicanis. Cæterum, vtrum ad id teneantur ex Eccleſiæ præcepto omnibus votum ſolenne emittentibus impoſito, quale eſt illud, quod diaconos, & ſubdiaconos obligat, maiori varietate opinionũ diſputatur à Doctorib. Caietanus in Summa, verbo horæ

Sententia Caietani & Medinæ

A æ Canonicæ. fatetur ſe nullo modo videre, qua ratione huiuſmodi religioſi teneantur, niſi ex conſuetudine. De qua vtrum obliget, nec ne, multum dubitare dicit. Medina C. de oratione, cap. de neceſſitate vocaliter orandi oratione publica, abſolute dicit, quod non tenentur. Poteſtque probari hæc ſen-

1. argum.

tentia pluribus argumentis. Primo ſic: Monachi, de quibus loquimur, non obligantur officiũ diuinum perſoluere ex ordine ſacro, nec ex beneficio, nec ex voto ſolenni: ergo nullo modo obligantur. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur. Et primò, quod non obligentur ex ordine ſacro, nec ex beneficio, eſt res manifeſta: Nam ita ex hypotheſi ſupponimus. Quod autem, nec etiam obligentur ex voto ſolenni, probatur. Quia, ipſi tantum vouent tria vota eſſentialia, in quorum nullo, nec virtualiter, nec formaliter obligatio dicendi horas Canonicas continetur.

2. argum.

Secundo ſic argumentor. Authore D. Tho. 2. 2. q. vltima, articulo 8. in ſolutione, ad ſecundum hoc differt ſtatus monachorum ab ſtatu regularium canonicorum, quod iſtis, ſcilicet, canonicis regularibus per ſe competit, vt ſint clerici, addictique ſint Eccleſiaſticis miniſterijs: ordo autem monachorum per ſe inſtitutus eſt contemplationis gratia, & per accidens competit illis, vt ſint clerici: ergo quãdiu clerici non fuerint, ex eo, quod monachi ſunt, non tenebuntur diuinum officium perſoluere.

3. argum.

Tertiò: Authores contrariæ opinionis ex eo obligant monachos horas Canonicas dicere, quia viuũt ex eleemoſynis, ſed hæc ratio nihil valet: Tum, C quia eleemoſynæ perceptæ nullam inducunt obligationem orandi, vt de ſe patet: Tum etiam; quia monachis, eo ipſo, quod Deo ſunt addicti, debetur victus atque veſtitus à Republica, quamuis nullum aliud Eccleſiaſticum officium exerceant. Conducit enim quam maximè ad bene inſtitutam Rempublicam, vt ſint aliqui, qui rerum diuinarum contemplationi inſiſtant: ergo. Nec obſtat eſſe aliqua monaſteria, quæ decimas Eccleſiaſticas percipiant. Nam, vt ſupra diximus, decimæ Eccleſiaſticæ non ſemper inducunt obligationem recitandi diuinum officium.

4. arg.

Quartò: Si monachus ex vi voti ſolennis teneretur horas Canonicas dicere; ſequeretur, non poſſe D eum ab eo vinculo eximi, niſi ex diſpenſatione ſummi Pontificis: conſequens autem eſt falſum: nam, ſi frater aliquis ex choriſta fieret laicus, ad quod ſola prælati voluntas eſt ſufficiens, non teneretur diuinum officium perſoluere ad modum aliorum fratrum, qui choro inſeruiunt, vt omnes Doctores fatentur: ergo nec anteà tenebatur.

Sententia cõmunis.

Contrarium tamen ſententiam tenent communiter omnes Doctores tam Theologi, quam Canoniſtæ, Sylueſter verbo. hora, q. 2. Antoninus, 3. part. tit. 13. c. 4. Soto lib. 10. de Iuſtitia, q. 5. art. 3. Nauarro in Enchir. de oratione, c. 7, nu 2. & 5. Paludanus in 4. d. 15. q. 5. Panorm. & alij, in c. licet, extra, de voto. Et rationes, quæ pro hac ſententia adduci poſſunt potiſſimæ ſunt duæ. Prima deſumitur ex conE ſuetudine, quæ vim habet legis. Secũda ex eo, quod monachi in ſingulis conuentibus tenentur in communi horas Canonicas recitare. Ex quo colligi videtur, quòd qui fuerint choro mancipati, quando abſunt, obligantur illud priuatim dicere. Quod enim aiunt multi, teneri eos ratione voti, ex c. licet. de voto. eſt ridiculum. Cum ibi ſolum habeatur, quòd, ſi quis quid vouit: illud ſoluere teneatur: religioſi autem tantum ſuſcipiunt tria eſſentialia vota; & in reliquo pollicentur ſe victuros, iuxta præſcriptum ordinem ſuarum conſtitutionum.

Nota 1. Officiũ di

Pro explicatione huius difficultatis aduertendũ eſt primo, quod, vt conſtat ex D. Thom. loco à nobis

uinum per ſe non pertinet ſtatui monachorum.

bis nuper citato, ad monachorum ſtatum propriè A loquendo, nec pertinet, nec ex illo ſequitur obligatio recitandi horas Canonicas publicè, aut priuatim, nec etiam obligatio exercendi alia munera Eccleſiaſtica, ſed hoc pertinet clericis: & monachorũ purum inſtitutum eſt, vt renunciantes ſęculo, ſibi viuant, Deoque vacent, vt patet ex Diuo Hieronymo, & habetur in decretis. 16. quæſtione prima, capit. alia. & cap. ſic viue. & cap. ſic clericatus. Ex quo fit, vt eiſdem monachis de per accidens conueniat, vt ſint clerici. Quare olim maiori ex parte erant laici.

Nota 2. Officiũ diuinum in qua ratione pertineat ſtatui monachorum.

Secundo eſt aduertendum, quod quamuis officium diuinum propriè, & per ſe non pertineat ſtatui monachorum, poſteà tamen fuit illis iniunctum & vt colligi poteſt, propter duas cauſas, vnam congruentem, alteram neceſſariam. B Cauſa congruens fuit: Quia cum monachi inſtitutum eſſet Deo vacare, viſum fuit conueniens prælatis monachorum certam quãdam rationem laudandi Deum illis pręſcribere, vt ita in illo clericos imitarentur, ſicut faciunt in concionando, & audiendis ſacris confeſſionibus. Cauſa neceſſaria fuit. Quia monachi qui olim maiori ex parte erant laici; poſteà maiori ex parte fuerunt ſacris initiati. Eſt autem ſancitum in iure, vt clerici ſacris initiati interſint in Eccleſia publicis vigilijs, & precationibus, magnaque eſt pœna impoſita ijs, qui id neglexerint, vt patet ex capit. clericus. & duobus ſequentibus. 91. diſtinctione. Quia ergo clerici monachi non poterant commode adire Eccleſias ſęcularium, neceſſariò factũ, fuit C vt ipſi monachi in ſua domo publicè diuinum officium perſoluerent. Et ob eandem cauſam adiuncta fuit ſingulis monaſterijs ſua Eccleſia, diuiſique fuerunt monachi in duas partes. Vna illorum, qui ſacris erant initiandi, & appellantur clerici. Altera illorum qui non erant ſacris initiandi, & appellantur laici, ſiue conuerſi. Taliter tamen, vt ſolo iuſſu pręlati è laicis clerici, & ex clericis laici fieri poſſent ſine vlla diſpenſatione.

Nota 3. Qualiter cõſuetudo obliget.

Tertiò, eſt aduertendum, quod conſuetudo, vt conſuetudo eſt, ipſa per ſe nullam inducit obligationem legalem, ſed eatenus obligat, quatenus eſt indicium, & argumentum legis, vel formaliter, vel virtualiter latæ. Vnde quando extat lex, vnde nata eſt D conſuetudo, tunc conſuetudo nihil amplius obligat quam ipſa lex. Quando verò non extat lex, tunc conſuetudo indicat legem eſſe, in duobus caſibus. Primus eſt quando ita ſe res habet, vt qui violant cõſuetudinem puniuntur. Tunc enim Reſpublica, eo ipſo, quod punit violatores conſuetudinis, ſatis declarat ſe velle, vt ea ſeruentur, quæ poſita ſunt in conſuetudine. Alter caſus eſt, quando omnes probi & docti viri vnanimi conſenſu iudicant peccare illos, qui violant conſuetudinem. Nam talium hominum ſenſus, tunc eſt idoneum, & ſufficiens indicium publici iudicij, & voluntatis.

1. Conclu.

His conſtitutis ſit prima concluſio: Monachi tenentur diuinum officium dicere puplicè, & in communi, in ſingulis monaſterijs, ſi adſit opportunitas. Probatur ex ſecundo notabili. Monachi magna E ex parte ſunt ſacris initiati: ſed non eſt licitum ſecundum jura, vt clericorum conuentus ſit expers diuini officij: ergo tenentur in communi, in ſingulis monaſterijs diuinum officium recitare. Ex quo infero, prælatos monaſteriorum mortaliter peccare, ſi oblata opportunitate non curauerint, vt officium publicè & in communi dicatur.

2. Conclu. Monachi laici, vel nouitij non tenentur dicere officium diuinum.

Secunda concluſio; Monachi, vel laici, vel nouitij non tenentur dicere officium diuinum, nec aliquam partem illius. Hæc concluſio partim eſt contra Paludanum in 4. diſt. 15. quæſt. 5. dicentem, nouitios ſicut cæteros profeſſos teneri recitare horas Canonicas. Et ratio illius erat, quia ita viuunt de eleemoſynis, ſicut cæteri, partim eſt contra D. Antoninum 3. par. tit. 13. c. 4. ad id obligantem laicos, ſeu conuerſos. Et quidem, quantum ad nouitios, eſt res manifeſta, quia nondum ſunt religioſi: nec eleemoſynæ perceptæ aliquam inducunt obligationem orandi, vt dicitur in tertio argumento. Quantum autem ad laicos ſeu conuerſos, probatur. Nam illorum munus non eſt vacare rebus Eccleſiaſticis, ſed miniſtrare. Quare quod præfecti religionis laicorum ordini orandum iniunxerint, non aliam vim habebit præcepti, quam quæ in tali religione exprimitur. Et quia in ordine noſtro illud vinculum non obligat ad culpam, niſi, vbi contemptus adfuerit, ſed ad pœnam pro arbitrio prælati, laici officium ſibi præſcriptum relinquentes non peccabunt mortaliter, imò nec venialiter, niſi aliunde ratio culpæ ortum habuerit. De hac concluſione quantum ad vtramque partem videndus eſt Sylueſter, verbo, hora. quæſtione ſecunda.

cere diuinum officium.

3. Concl. Monacus ſemel, aut iterum nõ dicens officiũ diuinũ non peccat mortaliter.

Tertia concluſio: Monachus choriſta, qui ſacris non eſt initiatus, ſemel, aut iterum non dicens officium diuinum, meo iudicio, non peccat mortaliter. Hanc concluſionem mihi faciunt probabilem argumenta facta pro opinione Medinæ. Et certè videtur valde durum, & à pietate Chriſtiana alienum, mittere aliquem in infernum, aut dicere, quod peccat mortaliter: ſine euidenti, aut certa ratione. Et ad argumentum de conſuetudine factum pro opinione communi, reſpondeo, quod cum in ſingulis ordinibus ſit præceptum quod tam in communi, quam in particulari officium diuinum dicatur, eſt probabile talem conſuedinem ortum habuiſſe ex illo præcepto, atque adeo non obligare magis quã ipſum præceptũ, quod nec ad mortale, nec fortè ad veniale obligat, vt diximus, iuxta doctrinam à nobis traditam in tertio notabili. Ad aliud, in quo ex obligatione, quam monachi in communi habent recitandi horas canonicas colligitur eadem obligatio in particulari, reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam, quod teneantur in communi, cauſa eſt, quod monachi magna ex parte ſunt clerici; & iure ſancitum eſt, vt clerici ſacris initiati, in Eccleſia publicis vigilijs & precationibus interſint, vt diximus in ſecundo notabili. Ex hoc autem non infertur, quod qui abſunt à choro, ſi non ſunt ſacris initiati, in particulari diuinum officium dicere teneantur.

Vltima cõcluſio. Monachus crebro relinquens officium diuinum, peccat mortaliter.

Vltima concluſio: Monachus choriſta, qui per magnum temporis ſpacium horas canonicas non recitaret, aut per negligentiam crebrò illas relinqueret, hunc ego non auderem excuſare à peccato mortali. Hanc concluſionem non alia ratione probo, quam communi conſenſu, atque iudicio bonorum, & ſapientum virorum, quæ in re morali plurimum valere debent. Dixi autem, per negligentiam. Nam ex iuſta & rationabili cauſa, ſicut à clerico ſeu beneficiato officium diuinum iuſtè, & ſine peccato prætermitti poteſt: ita etiam à monacho. Quæ verò ſint cauſæ iuſtæ, atque legitimæ officij diuini prætermittendi ab illis, qui illud ex iure dicere tenentur, declarat Nauarro in Manuali capitulo vigeſimoquinto, numero 100. & ſequentibus. Qui illas reducit ad quinque. Prima eſt infirmitas eiuſmodi, ob quam directè, vel indirectè precum recitatio infirmo noceret, iuxta Innocentium, & Hoſtienſem in capit. primo, de celebra. miſſ. quod videtur intelligendum de nocumento notabili, quod ſequeretur non ſolum recitando horis debitis, ſed etiam ante vel poſt illas, vſque

1. cauſa prętermittendi diuinũ officiũ.

Digitized by Google

que ad mediam noctem, & recitando etiam cum ſocio, ſi eum haberet, aliàs non, vt latè oſtendit idem Nauarro in Enchirid. de oratione capit. vndecimo; Ex quo infert febrim, quæ ſtatis horis recurrit, non excuſare illum, qui ante, vel poſt illã commode dicere valet, & conſequenter, nec febrim quartanam, aut aliam leuem, quæ grauium negotiorum, aut rerum colloquia, vel diſpoſitionem non impedit; quo fit, vt multos arbitretur nimis facile ſe excuſare. Cęterum ſicut non eſt opus poſt ægritudinem repetere horas in illa omiſſas, vt dicunt Innocentius & Hoſtienſis communiter recepti in dicto cap. primo, ità etiam non eſt opus eas ab alio recitante audire tempore ægritudinis, vt docet Paludanus in 4. diſtinct. 11, quæſtione 5. artic. 2, concluſione 1. Nec contrarium ſentiunt Innocentius & Hoſtienſis, quidquid dicat Gerardus de aſſiduitate orandi, colum. 4. Nec etiam eſt neceſſe loco, horarum mente Deum precari, quamuis contrarium dicat Maioris in 4. d. 12. q. 6, poſt decimum argumentum, ſine textu, aut ratione concludente.

2. cauſa, omittẽdi diuinum officium.

Secunda cauſa, à recitando excuſans eſt occupatio repentina, quæ, aut ſine ſcandalo, aut ſine peccato omitti non poſſet, vt ſi neceſſe foret horas omittere ad ſedandos populi tumultus, qui excitarẽtur, aut ad concionem quæ ſine ſcandalo, aut magno damno omitti non poſſet, neceſſaria pararentur: & idem eſt dicendum, quando occurrit neceſſitas habendi prælectionem in concurſu publico, vel concluſionum defenſionem, quæ rectè facere plurimũ reipublicæ, vel priuatæ perſonæ intereſſet, & eorum ſtudium, & precum recitatio ſe non compaterentur. De hac cauſa videndi ſunt Henricus de Gandauo, quodlib. 15. q. 12, & Syluester verbo hora. q. vltima.

3. cauſa, nõ dicendi horas.

Tertia cauſa, eſt defectus breuiarij, ſiue id ſua culpa, ſiue abſque ea contingat, quia quamuis peccet breuiarum, ſibi non comparando, aut illud proijciendo, non tamen peccat, non recitando, cum id præſtare nequeat, modo iuſte pœniteat illud non comparaſſe, argumento l. impoſſibilium, ff. de regul. iur. & cap. nemo ad impoſſibile, eodem titulo libro 6.

4. cauſa.

Quarta cauſa eſt diſpenſatio ſummi Pontificis, iuxta Cardinalem Turrecremata in ca. Eleutherius, 91. d. Scio Panormitanum in d. cap. 1. de celeb. miſſ. affirmare, quod Papa non poteſt facere, vt clerici nõ teneantur ad horas, quamuis poſſit diſpenſare in modo dicendi, hoc, vel illud officium. Quod etiam affirmant Sum. Angel. & Hoſt. Quorum fundamentum eſt, quoniam exiſtimant hoc eſſe de iure diuino iuxta illud Pſalmi; Septies in die laudem dixi tibi. Sed ſi hæc ratio aliquid valeret, pari ratione ſequeretur, nec etiam poſſe diſpenſare Papam in vigilijs matutini. Quoniam idem propheta dicit: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Quare dico, non eſſe de iure diuino omnia, quæ leguntur facta in ſcriptura. Alioquin teneremur pugnare cum Golia & beſtijs, vt Dauid fecit. Sed ea tantum, quæ ibi fieri præcipiuntur præcepto morali, & non iudiciali, aut cæremoniali. De quo videndus eſt D. Tho. 1. 2. quæſtione centeſimatertia. Et cum in ſacris literis nõ præcipiatur ſeptem canonicarum horarum recitatio, quamuis ſit illis conformis, manifeſtè ſequitur earum dicendarum obligationem eſſe ſolum de iure poſitiuo; atque adeo poſſe ſummum Pontificem in illa diſpenſare; licet rariſſimè ſoleat.

5. cauſa excuſans à debito recitandi horas.

Quinta cauſa eſt, quando quis non tenetur diuinum officium recitare, niſi ratione alicuius beneficij, & nullos eius fructus per ſe, aut per alium capit, imò nec capere poteſt, nec in poſterum eſt capturus. Dico, per ſe, aut per alium, propter eos, quorum patres heri, vel amici fructus beneficij percipiunt. Nam iſti non minus quam ſi ipſi caperent recitare tenentur, iuxta reg. qui per alium. libro ſexto; Dixi, nullos fructus. Nam qui partem recipit ad officium obligatur. Dixi, nec capere poteſt propter eos, per quos ſtat, quo minus fructus percipiant, vel quia non accipiunt poſſeſſionem, vel non reſident, qui etiam tenentur horas recitare ac ſi fructus perciperent. Dixi, nec in poſterum eſt capturus, Nam ſi litigaret, & habita ſententia fructus ſequeſtratos, aut ab aduerſario perceptos obtinere deberet, teneretur quamuis poſſeſſionem non accepiſſet, imò nec accipere poſſet, diuinum officium recitare. Fructus enim percepti, ſaltem poſt litem conteſtatam debentur vero beneficiato, ſi vicerit, quamuis contra poſſeſſorem de proprietate litiget, tam in rebus ſpiritualibus, quam profanis. Deciſ. Rot. vigeſimaquarta, per notata in cap. grauis, & per Innocentium in cap. in literis. de reſtitutione ſpoliatorum. l. certum. C. de rei vend. & l. & ex diuerſo, ff. eodem. Propterea autem, quod ſtudeat, vel inſeruiat, vel peregrinetur, nullus à recitando excuſatur, vt latè docet Nauarro in Enchir. de oratione, capit. ſeptimo, numero 18. contra Gerardum de aſſiduitate orandi, quæſtione 6. Nec etiam excuſat excommunicatio etiam denunciata; quamuis ſemper excommunicatus teneatur ſeorſum recitare, nec alijs ſe commiſcere, cap. presbyterum, 28. diſtinctione, & capit. ſecundo, & cap. illud. de clerico excommunicato.

5. Dubium principale.

Quintum dubium principale huius articuli in explicando ordine & modo, quo quis debeat diuinum officium perſoluere, verſatur, quod ante breuiarium Romanum Pij Quinti Pontificis maximi iuſſu editum maiorem continebat difficultatem. Nam cum tunc eſſent pene innumera breuiaria, vnaquæque enim Eccleſia ſuum peculiarem modum habebat recitandi, imò & ſub nomine breuiarij Romani, duo circunferebantur, vnum quod dicebatur Romanum vetus, eratque pene idem cum breuiario quod nunc eſt in vſu, alterum quod dicebatur Romanum nouum à Franciſco Quignonio, tituli ſanctæ Crucis in Hieruſalem presbytero Cardinali compoſitum, maxime controuerſia erat inter Doctores, an ſinguli clerici, vel monachi debito diuinum officium dicendi ſatisfacerent, ſequendo breuiarium, quod maluiſſent. Et quamuis vnuſquiſque in officio diuino perſoluendo teneretur ritum ſuæ metropolis ſequi, vt conſtat ex cap. de ijs. & ex c. placuit. 12. diſt. vbi id ſingulis clericis præcipitur. Communiter tamen dicebant Doctores, non peccare mortaliter, qui ſecus facerent, ſicut nec peccabant mortaliter qui, die, quo orandum erat de feria, orabant de aliquo ſancto. Quod erat intelligendum, quantum attinet ad præceptum commune Eccleſiæ. Nam poterat fieri, quod in aliqua ſpeciali Eccleſia eſſet præceptum, vel excommunicatio impoſita contra eos, qui alio, quam ſuæ metropolis breuiario, vterentur, & tunc peccarent mortaliter qui ſecus facerent. Ratio autem illorum Doctorum erat, quia canones ſuperius citati cum præcipiebãt, vt vnuſquiſque ritum ſuæ Eccleſiæ ſequeretur, non vtebantur verbis, quæ ſufficientia eſſent obligationem peccati mortalis inducere. Cæterum, quoniam iam pene omnia illa breuiaria ſunt abolita per Pium Quintum, vt conſtat ex bulla principio breuiarij ab ipſo edito, appoſita, & ſingulis clericis & monachis præceptum, vt nullum aliud, quàm ſuum in diuinis officijs perſoluendis ſequantur, exceptis eis, quæ ab ipſa prima inſtitutione à ſede Apoſtolica approbata, vel conſuetudine, quæ vel ipſa inſtitutio ducentos annos antecedat, alijs certis breuiarijs vſa

Breuiariũ Pij Quinti & eius ordo ſeruandus.

fuiſſe

fuiſſe conſtitutæ: qui contrariũ fecerit proculdubio peccabit mortaliter. Ordo etiam breuiarij adeò ſtricté præcipitur tam à Pio Quinto, loco citato, quam à Gregorio XIII. in proprio motu proprijs officijs Hiſpaniæ præpoſito, vt quamuis non exiſtimem eſſe peccatum mortale, vno, aut altero die officium diuinum peruertere recitando, ſcilicet, horas de vno ſancto, in die, quo breuiarium præcipit, vt officium fiat de feria, qui crebrò & frequenter id faceret proculdubio mortaliter peccaret, tanquam ille, qui vnitati & conformitati diuini officij pſallendi, ab Eccleſia, & ab his duobus ſummis Pontificibus præcipuè valde intentæ contrarius exiſteret. Eadem etiã vnitas, atque conformitas fuit præcepta in Concil. Tolet. quarto, cap. 2. ſub his verbis. Vnus ordo orandi & pſallendi per omnem Hiſpaniam, & Galliam conſeruetur, vnus modus in miſſarum ſolennijs, vnus in veſpertinis officijs; quia vna fide, & vno regno continemur, ſcilicet, Chriſto. Et idem dicitur in concilio Tolet. 11. cano. tertio. Ratio autem huius vnitatis, & conformitatis procurandę fuit, quia varietas precandi in Eccleſia vnitatem animorum quodammodo ſcindere videbatur, præbebatque fragilibus cauſam ſchiſmatis, vt conſtat.

De officio B. Virginis, mortuorũ & litanijs. De officio paruo Beatæ Virginis, de officio mortuorum, litanijs, quæ in profeſtis diebus nocturno officio adhiberi præcipiebantur, etiam erat antiquitus concertatio inter Doctores, an caderent ſub præcepto, nec ne; Sed hæc lis iam eſt dirupta per Pium Quintum in bulla breuiarij præfata dicẽtem: Quod verò in rubricis noſtri huius officijs præſcribitur, quibus diebus officium Beatę Virginis, & defunctorum, item ſeptem Pſalmos pœnitentiales & graduales dici ac pſalli oporteat. Nos propter varia huius vitæ negotia multorum occupationibus indulgentes, peccati quidem periculum ab ea præſcriptione remouendum duximus. Verum debito prouidentiæ paſtoralis admoniti, omnes vehementer in Domino cohortamur, vt remiſſionem noſtram, quantum fieri poterit, ſua deuotione ac diligentia pręcurrentes, illis etiam precibus ſuffragijs & laudibus ſuæ & aliorum ſaluti conſulere ſtudeãt. Hoc autem concedimus ſine præiudicio ſanctę conſuetudinis illarum Eccleſiarum, in quibus officium paruũ Beatæ Mariæ ſemper Virginis, in choro dici conſueuerat, ita vt in prædictis Eccleſijs ſeruetur ipſa laudabilis, & ſancta conſuetudo celebrandi more ſolito prædictum officium. Hæc Pius Quintus. Ex quibus verbis colligo primo, in illis Eccleſijs, in quibus erat conſuetudo dicendi officium paruum Beatæ Virginis, eandem nunc manere obligationem dicendi illud in choro, in illis diebus tantum, in quibus Breuiarium præcipit, vt dicatur. Infero ſecundo, extra chorum nullum obligari tale officium dicere. Infero tertio, quod relinquentes officium defunctorum, vel ſeptem Pſalmos, vel graduales in choro, vel extra chorum, nullum peccatum committunt. Hæc enim dicendi nulla obligatio imponitur, nec in communi, nec in particulari; ſed tantum conceduntur indulgentię recitantibus.

De tẽpore & ordine horarum. De tempore etiam & ordine horarum multa, atque diuerſa dicunt Doctores. Cæterum, vt ea, quæ vera ſunt, breuiter & dilucide explicemus, aduertendum eſt, quod tempus legitimum diuino officio ſoluendo pręſcriptum ſpatio viginti quatuor horarum continetur, nempe, à duodecima hora mediæ noctis vnius diei, vſque ad duodecimam mediæ noctis alterius, quamuis & matutinæ preces diei craſtinæ dici poſſint hodie occidente ſole, vt conſtat ex conſuetudine, & ex Diuo Thoma in quolibet. affirmante, Matutinas ſerò dicere propter honeſta-

A rum occupationum neceſſitatem, non eſſe malum, quia melius eſt laudes debitas Deo præueniendo reddere, & alia honeſta officia poſtea facere, quam ſi per vnum aliud impediatur. Prima autem & reliquæ preces, non niſi poſtquam ſonuerit duodecima hora noctis dici poſſunt. Habent & vltra hoc ſingulæ horæ ſua peculiaria tempore, eſt quibus nomina traxerunt, ſcilicet, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperæ & Completorium. Hoc conſtituto dico primò, quod cum officium in communi dicitur, adeò eſt neceſſarium, vt ſtatis per Eccleſiam horis perſoluatur, ſeruata locorum conſuetudine, vt contrarium facere ſit peccatum mortale. Nolo dicere, quod vno aut altero die tempus mutare ſit peccatum mortale; ſed quod ſi ita mutetur, vt magna fiat

1. Dictum Diuinũ officium in communi debet dici ſtatutis horis ſub reatu peccati mortalis.

B peruerſitas in horis dicendis, id ſine peccato mortali eſſe non poſſit. In hoc dicto vnanimiter conueniunt omnes Doctores. Et ratio illius eſt: Quia Eccleſia iuſtis, & rationabilibus de cauſis publicis dicendis laudibus determinata tempora ſtatuit, vt in principio huius articuli dictum eſt. Et præſertim, vt ſciret populus quo tempore in Eccleſiam confluere deberet: ergo ſi ille ordo intermitteretur per grauem offenſam Eccleſia pareretur: ex grauitate autem obiecti culpæ magnitudo æſtimatur, & ſic eſſet peccatum mortale. Et confirmatur ex Clement. 1. de celebratio. miſſarum. Vbi Concilium Viennẽſe in hunc modum inquit; Graui turbatione mouemur, quod ex nonnullorum rectorum ne-

C gligentia, &c. Ne igitur tranſgreſſiones inualeſcant huiuſmodi, alijſque veniant in exemplum, ſacri Cõcilij approbatione hoc fieri prohibentes ſancimus, vt illi, ad quos id pertinet (omni negligentia, vel incuria penitus relegata) circa reformanda præmiſſa, & eorum ſingula corrigenda, nec non, vt cathedralibus, regularibus, & collegiatis Eccleſijs horis debitis deuotè pſallatur, ſolicitam curent diligentiam adhibere. Quibus verbis ſignificatur, ad illos, quibus publica cura incumbit, quam maximè ſpectare, vt faciant, quod officium diuinum in communi debitis horis, & deuotè cantetur. Dico ſecundò, quòd qui dicit priuatim officium diuinum tempora ſingulis horis propria mutans, aut inuertens ordinem, dicendo, ſcilicet, Primam poſt Tertiam, ſi id in conſpectu populi non faciat, nec ſcan-

2. Dictum

D dalum inde oriatur, non peccat mortaliter. Imò ſi rationabilis aliqua cauſa id faciendi, ad fuerit, nec etiam peccabit venialiter. Ita tenent communiter omnes Summiſtæ. Et ſi aliqua mutatio eſt facienda melius eſt anteuertere, quam poſtponere officiũ vt dicitur in cap. clericus. 91. diſt.

De ordine quem miſſa debet habere inter alias horas, eſt dubitatio, vtrùm, ea dici poſſit, antequam ſacerdos matutinale officium perſoluat. Vercenſis, quem Syluester refert, verbo, miſſa. 1. §. 6. dicebat eos, qui ante nocturnum officium, matutinales, ſcilicet, Pſalmos, & Laudes, Miſſam celebrant mortale peccatum cõmittunt. In qua etiam ſententia dicit eſſe omnes Summiſtas. Imò D. Antoni. 3. p. tit. 13. cap. 4. citat in eandem Hoſtienſem, & alios, quibus ipſe non contradicit. Hæc tamen ſententia

De ordine quẽ debet habere miſſa inter alias horas.

E proculdubio eſt falſa, & abſque ratione aſſerta. Et probatur: Miſſæ officium eſt diſtinctum ab officio orandi, nec aliquam inter ſeſe coordinationem iſta officia habent: ergo quamuis miſſa dicatur ante matutinum, non erit peccatum mortale. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur. De tempore dicendæ miſſæ priuatæ nihil aliud in iure cautum eſt, niſi quod non dicatur, vel ante lucem, vel poſt meridiem: Cõſtat autem nullum eẽ peccatum mortale, quòd matutinales horæ dicantur poſt meridiẽ: ergo miſſa & officium matutinale nullam connexionem habent inter ſeſe. Et cõfirmatur: maior cõ-

Dicere miſſã ante matutinum non eſt peccatum mortale.

nexio, & ordo eſt inter ipſas horas canonicas inter ſeſe; quam intermiſſam & matutinale officium; ſed prætermittere ordinem horarum non eſt peccatum mortale, vt paulò anteà probauimus: ergo nec dicere miſſam ante officium matutinale erit peccatũ mortale. Forſan ob conſuetudinem venialis eſſet culpa, vbi id commodè fieri poſſet, nocturnum officium non prius ſoluere, quam miſſa diceretur: Cęterum, ſi cauſa aliqua legitima adſit, nullum erit peccatum. Cauſæ autem legitimæ, meo iudicio, erunt, vt ſi illi, qui nondum matutinas dixit, neceſſitas incumbat celebrandi. Vel, quia prælatus præcipit, vel quia alter eleemoſynam offert, vt ſtatim dicat, & ſimilia. Si quis autem propter aliquem morbum legitimam habet excuſationem dicendi officium diuinum, bene poſſet ſacrificium miſſę facere, eſtò nec dixiſſet, nec dicturus eſſe horas canonicas, quidquid dicant Sumiſtæ.

Sententia Melchioris Cani impugnatur.

Magiſter Melchior Cano ſolitus erat reſpondere ad propoſitam difficultatem ſub diſtinctione, dicens; quòd ſi miſſa diceretur nomine conuentus, qui illam celebraret ante perſolutum matutinale officium, peccaret mortaliter, tamen ſi miſſa eſſet priuata, vel nullum eſſet peccatum, ſi legitima cauſa id faciendi adeſſet, vel tantum eſſet peccatum veniale. Et ratio illius erat: quoniam conuentualis, quæ Maior appellatur, in diebus feſtis poſt tertiam in profeſtis poſt ſextam, in diebus ieiunij poſt nonam, celebrari præcipitur. de conſecr. diſt. 1. can. nocte. & can. ſolent. Cæterùm melius dicendum exiſtimo, quòd ſiue miſſa ſit priuata, ſiue conuentualis, intrepide quiſque poteſt illam celebrare non recitato matutinali officio, abſque conſcientia peccati mortalis, imò & abſque veniali culpa, ſi cauſa aliqua id faciendi adſit. Canones enim citati nullũ præceptum imponunt, particulariter ab aliquo obſeruandum, ſed tantum præſcribunt ordinem, qui à tota communitate teneri debet, vt ſupra diximus de ordine in officio ſeruando.

De loco vbi horæ canonicę dici debent.

De loco, in quo horæ canonicæ ſunt dicendæ, nec etiam ſatis conuenit inter Doctores. Nam Hoſtienſis, Innocentius, & alij, quos refert Sylueſter, verbo, hora. §. 3. abſolutè dicunt beneficiatos clericos ità teneri ſingulis dieb. horas canonicas dicere, vel audire in Eccleſia, vt, niſi iuſto impedimẽto excuſentur, illas ibi, etiam priuatim recitare obligentur, ſub mortali. Hæc tamen ſententia tanquam nimis rigida, & ſine fundamento aſſerta, communiter reijcitur à Doctoribus.

Sententia authoris.

Quocircà, vt quid in hac re verum ſit paucis explicem, dico, quòd cũ horæ in communi, & ſolenniter dicuntur, in Eccleſia celebrari debent ſub mortali. In hoc enim templa extructa; & deſtinata ſunt, vt ibi horæ canonicæ, ſicut & miſſarum ſolennia celebrentur. Prætterquam, quod in Clem. graui. de celebratione miſſarum. in Eccleſijs horæ pſalli præcipiuntur. Cum quo ſtat, vt in aulis principium, vel alibi eadem officia ex priuilegio dicantur. Priuatim autem in quocunque loco decenti, etiam à beneficiatis dici poſſunt, cum nec extet lex aliqua, aut conſuetudo quæ contrarium præcipiat. Verum eſt, quòd ſi alicui eccleſiaſticum ſtipendium detur, vt officio diuino interſit, is non poterit ſine peccato mortali cauſas abſentię excogitare, aut fingere, quia Eccleſiã, cuius alimentis viuit, defraudaret ſeruitio debito. Cæterùm hoc non prouenitet ex obligatione, quam habet dicendi horas canonicas, ſed ex debito efficiendi id, ad quod ex iuſtitia obligatur. Et tam apertè in hac parte poſſet eſſe iniuſtus, vt ad reſtitutionem teneretur.

De habentibus priuilegium, vt extra Eccleſiam, in priuatis locis, miſſas celebrare faciant, ſolet eſſe concertatio inter Doctores, vtrum huiuſmodi priuilegia licitè concedantur. Ad cuius explicationem dico primo: Nullo priuilegio fieri poſſe, vt officium A diuinum, maximè Miſſa, in loco indecenti licitè dicatur. Voco autem locum indecentem eum, quo aleis luditur, aut comeditur, vel dormitur. Et locus decens erit ſacellum, aut pars aliqua domus orationi dicata.

De habentib. priuilegiũ, vt miſſa in loco priuato dicatur.

Probatur: Nam hoc ratio naturalis dictat. Et confirmatur ex Deut. c. 12. Vbi dicitur: Vide ne offeras holocauſta tua in omni loco, quem videris, ſed in eo, quem elegerit Dominus. Et Fęlix Papa IIII. in quadam ſua Epiſt. ad Epiſcopos per diuerſas prouincias conſtitutos. cap. 1. multa dicit ad hoc propoſitum. Videte illa. Dico ſecundo, quod qui habent priuilegium, & aptum locum in domo ſua ad celebrandum, ſi ea facultate crebrò, & ſine magna neceſſitate vtantur, non bene faciunt. Quin potius addo, quòd caſu, quo habens priuilegium non valet Eccleſiam adire, vel, quia ægrotat, vel, quia eſt alio negotio occupatus, melius faceret non audiendo miſſam, etiam ſi dies feſtus eſſet, quã faciendo illam celebrare in ſua domo. Quod eſt intelligendum, modo magna aliqua neceſſitas nõ vigeat, vel multi dies non præceſſerint, ex quibus miſſam non audiuit, Hoc totum expreſſe habetur in Epiſt. Fęlicis Papæ modo citata. Ex quibus colligere licet, quam tardi debent eſſe prælati in concedendis facultatibus, vt miſſæ in priuatis domibus celebrentur, & ſimiliter, quam male faciant, qui prędictis facultatibus conceſſis crebrò, & ſine vrgenti neceſſitate vtantur.

6. Dubium principale.

Eſt aliud dubiũ principale de voce, qua officium diuinum dici debet, & quam integrè, & quàm non interrupto ſermone. Ad cuius explicationem ſupponendum eſt tanquam certum, eſſe neceſſariũ, quod officium diuinum ore, & voce exprimatur.

Officiũ diuinum ore & voce exprimi debet.

Nam cũ omnes clerici tantum ex præcepto Eccleſiæ horas canonicas dicere tenẽtur, & Eccleſia non præcipiat nudos actus interiores, de quibus non poteſt eſſe certa, vtrùm fiant, necne, ſed actus exteriores, quos poteſt in iudicium vocare, fit, vt actu externo diuinum officium perſoluere obligemur. Cæterum de voce, qua dici debet tam in communi, quam in particulari, Doctores diuerſimodè loquuntur.

Sententia Medinę.

Medina. C. de oratio. loqnẽs de eo, qui particulariter diuinũ officium recitat, affirmat, quòd niſi ità illud priuatim recitet, vt à circunſtantibus audiri poſſit non ſatisfacit obligationi.

Sententia Caietani.

Caier. in Sum. quærens, vtrùm qui in choro, cæteris canentibus, ipſe ſuam partem ſubmiſſe dicit, ſatisfaciat debito diuinum officium perſoluendi, reſpondet negatiuè. Cui etiam ſententiæ ſubſcribit Nauar. in Enchir. de oratio. ca. 10. Et ratio Caietani eſt: Quia qui ità recitat, nec publicè, nec priuatim orat, & ſic non poteſt Eccleſiæ pręceptum adimplere. Et quidem, quod non oret priuata oratione, eſt res manifeſta: Nam audit ſocium officij medietatem dicentem. Quod autem nec etiam oret publica oratione, probat: Nam qui ità ſubmiſſe loquitur in choro, vt ab omnibus percipi non poſſit, non dicetur illis communicare, quod neceſſariũ eſt, vt quis dicatur publicè orare.

1. Conclu.

Vt tamen in iſta quæſtione, quid verum ſit, paucis explicemus, ſit prima concluſio: Qui ſubmiſſa voce priuatim officium diuinum recitat, bene facit, nec eſt neceſſariũ ita illud dicere, vt à circunſtantibus poſſit audiri. Probatur: Quando diuinum officium priuatim recitatur non ob eam cauſam dicitur, vt à circunſtantibus audiatur: ergo non eſt, cur illud alta voce dicamus. Nec poteſt eſſe aliqua apparens ratio quæ opinionem Medinæ probabilem faciat.

2. Conclu.

Secunda concluſio: Exiſtens in choro, ſuamque partem ſubmiſſe dicens, quamuis male faciat, ſi ſine cauſa id facit, quia languidum, & remiſſum ſe præbet in laudando Deum, adimplet tamen præceptum diuinum officium recitandi, nec iterum illud dicere tenetur. Probatur: Nam ad hoc, vt quis cum alijs orare

orare dicatur,ſatis eſt, vt choro pſallentium corpore, & animo immixtus partim audiat dicentes, & partim ipſe dicat, taliter, vt ab eis, qui circunſtant audiri poſſit. Et per hoc patet ſolutio ad rationem Caietani.

Exiſtens in choro qualiter diuino officio ſatisfaciat.

Nonnulli dixerunt,eos,qui choro interſunt, non ſatisfacere debito diuinum officium recitandi niſi ipſi totum officium dicant; nec ſufficere vnum verſum proferre,& alterum audire.Cęterùm horum ſententia eſt apertè falſa, & ad quam impugnãdam ſola antiquiſſima Eccleſiæ conſuetudo quæ pro nobis ſtat,eſt ſufficiens. Ex quo infero,ineptè facere eos,qui ea, quæ vel cãtor, vel hebdomadarius dicit taciti ſecum muſſitant, cũ melius multò foret attentè audire quæ dicuntur, quam illa per ſe ipſos proferre. Et eadem eſt ratio de reſponſorijs, quãdo dicuntur à cantoribus, quibus melius eſt attendere quam ea in atriſi recitare.

Pulſans organa & thurificans ſatisfacit,quã do ſuo miniſterio inſeruit.

De illis qui pulſant organa,aut ponunt libros, vel è choro mittuntur ad thurificandum altare,ex quo fit,vt partem aliquam diuini officij,nec proferant,nec audiant,ſimiliter puto,ꝙ ſatisfaciunt, etiam ſi partem illam per ſe ipſos non dicant; quia dum illi in re illa ad celebritatem officij occupantur totus chorus pro illis ſupplet. Et ſatis dicere ſunt exiſtimandi, qui miniſtrant dicentibus. Extrà huiuſmodi occupationes, quicunque, ſiue in choro,ſiue extra chorum,ex ijs, quæ in breuiario ponuntur dicenda, magnam aliquam partem ex negligentia prætermittit,peccat mortaliter.Dixi, magnam partem. Nam ſi ſit parua, ſolum erit veniale peccatum,ex paruitate materiæ,vt in alijs præceptis contingit. Quicunque enim præcipit,vt diuinũ officium integrè dicatur,eo ipſo mandat, ne magna aliqua pars prætermittatur;& ſi ſecus fiat, erit peccatum mortale. Quæ aũt cenſeatur magna pars officij,arbitrio prudẽtis viri relinquit determinãda.

De interruptione officij.

De interruptione,quæ in officio diuino,fit,vnum eſt certum, & alterum dubium. Certum eſt,quòd qui ſine cauſa idonea nondum abſoluta oratione ab illa deſiſtit,peccat ſaltem venialiter. Ita habetur expreſſe in Concil. Tolet.4. Et ratio eſt manifeſta; Nam ſi eſt irreuerentia,inſtituto cum aliquo ſermone,illum interrumpere ſine cauſa; cur non idem dicendum erit de oratione? Dubium autem eſt, vtrùm qui ad iſtum modum orationem interrumpit, teneatur de nouo diuinum officium dicere,vel potiùs ſit ſatis ſupplere quod deficit. Medina loco citato affirmat, quòd ſi magnum fuerit ſpatium interruptionis,& interruptio ſine cauſa legitima fiat,interruptor tenebitur iterum diuinum officium dicere. Quæ ſententia videtur ſatis pia.Sed verius & probabilius procul dubio eſt, in quocunque caſu ſatis eſſe, ſupplere quod deficit, nec teneri nos in integrum de nouo diuinum officium recitare,eſto, cauſa fuerit indecẽs,& tempus interruptionis fuerit magnũ. Nulla enim aſſignari poteſt efficax ratio, quæ contrarium conuincat. Eo vel maximè,quòd cum præceptum de ſingulis diebus diuinum officium perſoluendo,ſit odioſum,illud reſtringere,& non ampliare oportebit,iuxta regulam,Odia reſtringi,& fauores conuenit ampliari,de regulis iuris.in 6.

ARTICVLVS XIII.

Vtrùm de neceſſitate orationis ſit, quod ſit attenta.

AD Tertiumdecimum ſic proceditur. Videtur,quòd de neceſſitate orationis ſit,quod ſit attenta. Dicitur enim Ioan.4. Spiritus eſt Deus: & eos qui adorant eum in ſpiritu & veritate oportet adorare. Sed oratio non eſt in ſpiritu, ſi non ſit attenta: ergo de neceſſitate ora-

A *tionis eſt,quòd ſit attenta.*

2. Præterea, Oratio eſt aſcenſus intellectus in Deum. Sed quando oratio non eſt attenta,intellectus non aſcendit in Deum: ergo de neceſſitate orationis eſt,quod ſit attenta.

3. Præterea, De neceſſitate orationis eſt,quòd careat omni peccato,ſed non eſt abſque peccato,quòd aliquis orando euagationem mentis patiatur. Videtur enim deridere Deum, ſicut & ſi alicui homini loqueretur,& non attenderet ad ea,quæ ipſe proferret. Vnde Baſilius * *dicit,quòd diuinum auxilium eſt implorandum non remiſſe, nec mente huc vel illuc euagante, eo quod talis non ſolum non impetrabit quod petit,* B *ſed etiam magis Deum irritabit: ergo de neceſſitate orationis videtur,quòd ſit attenta.*

In ſermone cuius titulus eſt. Inſtitutio ad vitam perfectam & de orando Deum,poſt medium illius. Et in conſti.exerci.c.1.

Sed contra eſt,quod etiam ſancti viri orando quandoque euagationem mentis patiuntur, ſecundum illud Pſal.39. Cor meum dereliquit me.

Reſpondeo dicendum, quòd quæſtio hæc præcipuè habet locum in oratione vocali. Circa quam ſciendum eſt,quòd neceſſarium dicitur aliquid dupliciter. Vno modo,per quod melius peruenitur ad finem. Et ſic attentio abſolutè orationi neceſſaria eſt. Alio modo aliquid dicitur neceſſarium ſine quo res non poteſt conſequi ſuum effectum. Eſt autem triplex effectus orationis. Primus quidem communis omnibus actibus C *charitate informatis, quod eſt mereri. Et ad hunc effectum non ex neceſſitate requiritur,quòd attentio adſit orationi per totum, ſed vis prima intentionis, qua aliquis ad orandum accedit, reddit totam orationem meritoriam, ſicut in alijs meritorijs actibus accidit.* * *Secundus autẽ effectus orationis eſt ei proprius, quod eſt impetrare. Et ad hunc etiam effectum ſufficit prima intentio quam Deus principaliter attendit. Si autem prima intentio deſit, oratio nec meritoria eſt, nec impetratiua. Illam enim orationem Deus non audit, cui qui orat non intendit, vt Gregor. dicit. Tertius autem effectus orationis eſt, quem præſentialiter efficit, ſcilicet, quædam ſpiritualis refectio mentis. Et ad hoc* D *de neceſſitate requiritur in oratione attentio: vnde dicitur 1.Corinth.14. Si orem lingua, mens mea ſine fructu eſt. Sciendum tamen,quòd triplex eſt attentio quæ orationi vocali poteſt adhiberi: vna quidem, qua attenditur ad verba ne aliquis in eis erret: ſecunda, qua attenditur ad ſenſum verborum: tertia, qua attenditur ad finem orationis,ſcilicet ad Deum, & ad rem pro qua oratur, quæ quidem eſt maximè neceſſaria. Et hanc etiam poſſunt habere idiotæ. Et quandoque intantum abundat hæc intentio, qua mens fertur in Deum, vt etiam omnium aliorum mens obliuiſcatur: ſicut dicit Hugo* * *de ſancto Victore.*

Vt ſupra dictum eſt.

In lib. de modo orandi cap. 2. à med.to.2.

Ad primum ergo dicendum, quòd in ſpiritu & veritate orat qui ex inſtinctu ſpiritus ad orandum E *accedit, etiamſi ex aliqua infirmitate mens poſt modum euagetur.*

Ad ſecundum dicendum, quòd mens humana propter infirmitatem naturæ diu ſtare in alto non poteſt. Pondere enim infirmitatis humanæ deprimitur anima ad inferiora. Et ideo contingit,quòd quando mens orantis aſcendit in Deum per contemplationem,ſubito euagetur ex quadam infirmitate.

Ad tertium dicendum, quòd ſi quis ex propoſito in oratione mente euagatur, hoc peccatum eſt, & impedit orationis fructum. Et contra hoc Auguſtin. * *dicit*

In 3. reg. tom.1.

In ſerm. de orãdo Deũ à medio illius.

in regula, Pſalmis & Hymnis cũ orationis Deum, hoc verſetur in corde quod profertur in ore. Euagatio verò mentis quæ fit præter propoſitum, orationis fructum non tollit. Vnde Baſilius dicit: Si vero debilitatus à peccato fixè nequis orare, quantumcunque potes te ipſum cohibeas, & Deus ignoſcit, eo quòd non ex negligentia, ſed ex fragilitate non potes, vt oportet, aſſiſtere coram eo.*

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quòd hæc quæſtio principaliter habet locum in oratione vocali, ante quam D. Thom. ad illam reſpondeat, præmittit multa. Primum eſt, quòd dupliciter aliquid poteſt dici neceſſarium, iuxta doctrinam traditam ab Ariſt. 5. Metaphyſicę. Vno modo dicitur neceſſarium, vt commodius, id, per quod meliùs & decentiùs peruenitur ad finem. Qua ratione equus dicitur neceſſarius ad iter agendum. Alio modo dicitur aliquid neceſſarium ſimpliciter. Et eſt illud, ſine quo finis conſequi non poteſt. Qua ratione cibus dicitur neceſſarius ad vitam. Secundò præmittit, quod finis ſeu effectus orationis poteſt eſſe triplex. Primus eſt mereri: qui communis eſt illi cum omnibus alijs actibus charitate informatis. Secũdus finis ſeu effectus orationis, & illi proprius eſt, impetrare poſtulata à Deo. Tertius & quem pręſentialiter oratio efficit, eſt quędam ſpiritualis refectio mentis. Tertiò præmittit, quòd attentio vocali adhibita orationi poteſt eſſe triplex. Prima, qua quis ad verba dumtaxat attendat, ne in prolatione erret. Secunda, qua attendat ad verborum ſenſum. Tertia, qua attendat ad finem orationis, ſcilicet, ad Deum, & ad rem, pro qua orat. Rurſus attentio adeſſe poteſt, vel toti orationi, vel ſolum principio illius. Quibus ſuppoſitis reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem per plures propoſitiones.

Prima concluſio: Attentio, quæ toti orationi ſit coniuncta, eſt neceſſaria primo modo, hoc eſt, vt commodius ad omnem effectus orationis conſequendum. Hanc concluſionem non probat D. Tho. ſed illam vt notam relinquit.

Secunda concluſio: Ad meritũ & impetrationem orationis non eſt ſimpliciter neceſſarium, vt toto tempore, quo oratio fit, duret attentio; ſed ſatis erit, quòd in principio adſit. Probatur: In alijs actibus meritorijs non eſt neceſſarium, ꝙ ſemper attentio adſit: ſed vis primæ intentionis reddit totum opus meritorium: ergo idem etiam erit dicendum de oratione.

Tertia concluſio: Illa oratio vocalis cui nulla adeſt intentio, nec meritoria, nec impetratoria eſt apud Deum, probatur ex D. Gregorio dicẽte, quòd illam orationem Deus non audit, cui qui orat non intendit.

Quarta concluſio: Ad tertium effectum orationis, qui eſt ſuauitas & mentis dulcedo, opus eſt, vt attentio totam orationem comitetur. Probatur ex Paulo, 1. ad Corinth. cap. 14. dicente: Si orem lingua, mens mea ſine fructu eſt.

Quinta concluſio: Cum ſit triplex genus attentionis, vt diximus, quodlibet illorum erit ſufficiens ad oẽs orationis fructus percipiendos. Sed vltimũ eſt præſtantiſſimum; quod ẽt poſſumus habere idiotæ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Quęſtio de neceſſitate attentionis ſolũ habet locũ in oratione vocali.

QVæſtio iſta de neceſſitate attentionis ſolum in oratione vocali locum habere poteſt. Nam in mentali, cum ipſa eadem attentio ſit ipſiſſima oratio, vanum erit quærere, vtrum illic requiratur attentio. Eſt enim repugnantia, mente orare, & non

A attendere; ſi quidem cum primum mens diuagari incipit, orare deſinit. Imò ob id mentalis oratio ſæpènumero optatior eſt, quòd cum mens ad verba non effunditur, diuinis hauriendis myſterijs liberiùs vacat. Sola ergo vocalis oratio eſt, quæ attentione carere poteſt, nimirum dum aliorum cogitatione diffluente, lingua dat ſine mente ſonum. Eſt autem, vt conſtat ex D. Thom. articulo præcedenti, oratio vocalis duplex. Vna communis, qualis eſt illa, quæ per miniſtros Eccleſiæ in perſona totius populi Deo offertur. Altera particularis à ſingulari cuiuſque perſona, ſiue pro ſe, ſiue pro alijs oblata. Et de attentione in vtraque oratione neceſſaria, erit à nobis dicendũ. Quod vt efficere poſſimus, opus erit ſit vt nonnulla prius de attẽtione in communi dicamus,

Quid ſit attentio.

B aduertentes primò, quòd attendere nihil aliud ſonat, quam mentem habere præſentem ad id, quod dicitur, nempe, vt quod lingua foris perſonat, mens ſimul in tus concipiendo loquatur. Et vt Auguſt. dicit in regula: Hoc verſetur in corde, quod profertur in ore. Differtque plurimum à deuotione, ſiue deuotio accipiatur impropriè, ſicut illam vulgus accipere conſueuit, pro ſpirituali quadam dulcedine, qua anima reficitur & recreatur, ſiue accipiatur propriè, ſicut illam accepit D. Tho. quæſt. præcedenti, pro animi in alterius obſequium propenſione, & applicatione. Qua ratione dicitur beatiſſimæ Virgini deuotus ille, qui ſic ei affectus eſt, vt promptum ſeipſum ad illam, & ad ea, quæ eius ſunt, exhibeat. Imò quicunque morti ſe pro re aliqua deſtinauit,

C animum ſe illi deuouiſſe dicitur. Stat enim aliquem deſtinatum habere animum ad Dei ſeruitium, qui tamen mente, dum orat, non ſit attentus. Et vice verſa. Et ſpiritualis illa dulcedo, quam vulgus appellat deuotionem, potiùs eſt ipſius deuotionis propriè dictæ, atque etiam attentionis fructus, & effectus, quam ipſa attentio.

Attentio triplex.

Secundò eſt aduertendum, quòd attentio, quæ vocali orationi adhiberi poteſt, vt conſtat ex Diuo Thom. in pręſenti, eſt triplex. Prima; qua quis ad verba duntaxat attendit, ne prolatione erret. Secunda, qua attendit ad verborum ſenſa. Tertia, qua attendit ad finem orationis, ſcilicet, ad Deum, & ad rem pro qua oratur. Ex quibus hæc poſtrema eſt fructuoſiſſima, & præſtantiſſima. Prima, nempe, attentio ad

D verborum prolationem infimum gradum tenet inter attentionum genera nec illam habere poteſt, niſi qui linguam nouit. Quare clerici omnes ſaltem Latini eſſe debent, aliàs rectè, & congruè verba proferre nequibunt. Secundo attentio, quæ eſt ad verborũ ſenſu, non omnibus Latinis congruit, ſed tantum Theologiæ peritis. Tertia verò omnibus ſpiritualibus hominibus eſt familiaris, etiam ſi ſint idiotæ. Iſti namque, quia alia myſteria non callent, dum orant, attendunt, tum ad diuinam maieſtatem, cum qua loquuntur, tum etiam ad ſuam ipſorum exiguitatem & præterea ad neceſſitatem illorum, quæ poſtulantur, & ſic tertium ac præſtantiſſimum attentionis genus habere ſolent. Imò & homines doctiſſimi ita aliquando per hanc attentionem Deo affiguntur, vt

E omnium aliarum rerum obliuiſcantur.

Quis ſit ſuprem. orationis ſcopus.

Tertio eſt aduertendum, quod cum oratio à ſanctis Doctoribus deſcribatur, quòd ſit aſcenſus mentis, non in diuos, nec in alias ſupremas ſubſtantias, ſed in Deum ipſum ſupremus orationis ſcopus ille eſſe debebit, nempe, cor atque mentem, quam maximè fieri potuerit, deificare, & in diuinitatem ipſam ſemper intendere. Ex quo fit, vt ſi in alios ſanctos, vel in Virginem ſacram aliquando attendamus, quod non ſic ibi mens gradum figat oportebit, ac ſi illic eſſet vltimus orationis ſcopus, in quo indocta plebs errare ſolet; ſed id ſolum tanquam medium, per quod ad diuinitatẽ, quantũ Deus dederit, aſcendatur,

Digitized by Google

datur, accipiendum erit. Imò etiam ſi ſit conſilium quãdo oratur, paſſionis Chriſti, cæterorumque eiuſdem humanitatis myſteriorũ contemplationem habere, haud tamen illic ſiſtenda erit mens, tanquam in fine, ſed tanquam in medio; quod adducendum in diuinum amorem eſt ſupremũ: iuxta illud, quod Eccleſia in præfatione Natiuitas canit, nempe; per incarnati verbi miſteriũ noua mentis oculis lux tuę claritatis infulſit, vt dum viſibiliter Deum cognoſcimus, per hunc in inuiſibilium amorem rapiamur.

Dubium circa ſecundã concluſ. D. Tho.

His conſtitutis, prima concluſione D. Thom. vt nota relicta, circa ſecundam atque tertiam eſt difficultas, vtrum ſemper quòd homo ſine animo attento orat, amittat meritum, & fructum orationis. Ad cuius intelligentiam eſt aduertendum, primò, quòd attentio adhuc poteſt eſſe duplex, vna actualis, altera virtualis. B Attentio actualis eſt, cum animus actu attendit ijs, quæ dicit Virtualis autem quando quis aliquod opus aggreditur, animo attento illud perficiendi: & dum in opere verſatur, animum alio conuertit, non tamen dedita opera, nec ex propoſito.

Attentionum vna actualis altera virtualis.

Tunc autem dicitur quis alio animum conuertere ab orando ex propoſito, cùm, dum orat, cogitat, aut agit aliquid, quod ex natura ſua orationis attentioni aduerſatur, idque aduertenter facit. Dixi notanter, quod ex natura ſua aduerſatur orationis attentioni, qualia ſunt legere, ſcribere, depingere, & reliqua huiuſmodi, quæ totum animum ad ſe vocãt. Nam de alijs rebus, qualia ſunt, lauare manus, veſtiri, & reliqua huiuſmodi, quæ minus animum ad ſe vocant, ſecus eſt dicendum. C Dixi præterea: Idque aduertẽter facit. Nã qui inaduertenter ſe diſtrahit, licet voluntariè in eo verſetur, non erit dicendus ex propoſito ſe diſtrahere. Ex quo infertur in duobus tantum caſibus poſſe contingere, quòd quis non habeat virtualem attentionem. Primus eſt, quando accedit ad orandũ animo non attendendi. Secundus, quando in progreſſu orationis conſultò & aduertenter animum ad alia traducit.

Attentio virtualis ſufficit.

Hoc ſuppoſito, dico primò, quòd qui dum orat attendit orationi, ſaltem virtualiter, nec peccat, nec fructum orationis amittit. Itaque meretur & orationis obtinet impetrationem. Ità affirmat. D. Thom. in hoc articulo, quem communiter ſequuntur omnes Theologi. Et probatur: Illi orationi nulla circũſtantia deeſt ex illis, quæ neceſſariæ ſunt ad operis D honeſtatem: ergo ipſa eſt honeſta, atque meritoria; Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur. Si aliqua circunſtantia deeſſet, maximè attentio: ſed illa non deeſt, quia prima, à qua voluntariè non receſſit adhuc durat: ergo. Et confirmatur: In alijs operibus meritorijs non eſt neceſſarium, quòd ſemper attentio adſit: ſed vis prima intentionis eſt ſufficiens efficere illud dignum præmio: ergo idem etiam erit dicendum de oratione.

Orans ex præcepto nec attendẽs peccat mortaliter & fructum orationis amittit.

Dico ſecundò, quòd qui orat ex pręcepto, & eo tpe, quo orat, nec habet attentionem actualem, nec virtualem, peccat mortaliter, & fructum orationis amittit. Ita tenet D. Thom. hic in ſolut. ad 3. eſtque communis ſententia omnium Doctorum. Et proba E tur: Qui taliter orat, orat ſine mente: ergo non orat, atque ex conſequenti non adimplet pręceptum, peccatque mortaliter. Antecedens eſt manifeſtum, & conſequentia probatur: Oratio ad minus eſt actus humanus, qualis non eſt illa, quæ ſine mente funditur: ergo non eſt oratio. Et confirmatur: Oratio, vt conſtat ex diffinitione Damaſceni ſuperius poſita, eſt aſcenſus mentis in Deum: ſed ille qui ſolo verbo abſque attentione orat, non eleuat mentem ſuam in Deum: ergo non orat. Tandem hoc ipſum probatur ex c. dolentes. de celebrat. miſſ. Vbi Innoc. in Concil. generali in hunc modum dicit, loquens de horis canonicis. Diſtricte præcipimus virtute obe- A dientiæ, vt diuinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis (nempe clericis) Deus dederit ſtudioſe celebrent, & deuotè. Verba namque illa, Diſtrictè in virtute obediẽtiæ planiſſimè oſtendunt, vim præcepti obligantis ſub reatu mortali. Nec valet, ſi dicatur præceptum illic non ferri ſuper modum attentè deuotèque orandi, ſed ſuper ſubſtantiam. ſ. vt diuinum officium integrè perſoluatur, vt nonnulli dicunt. Nam cum præceptum illud iampridem in Eccleſia extitiſſet, nec aliqua de illo in concilio ſuborta eſſet quęſtio, non erat, cur de nouo imponeretur. Quia tamen modus dicendi ſenſim ibat in præceps, idcircò curatum fuit eum præcepto impoſito inſtaurare. Adiecit autem Conciliũ illa verba; Quantum eis Deus dederit. Non, quia B attentionis modus relictus fuerit orantis arbitrio, vt prima fronte ſignificari videtur: ſed, vt oſtenderet neminem obligari ſummã adhibere attentionẽ ad deuotionẽ, ſed ſufficere eã, quam in primo dicto explicuimus; modo orans præparet ſe, vt per ipſum non ſtet, quo minus Deus deuotionem influat. Aliqui nituntur probare verbis illis Concilij, non contineri præceptũ obligans ad officiũ deuotè & attẽte dicẽdum, ex eo ꝙ deuotio, & attentio ſunt actus interiores, ſupra quos Eccleſia poteſtatem non habet, cum de illis iudicare non poſſit. Cęterùm hæc euaſio nullius eſt momenti. Nam quamuis ſententia, quæ aſſerit Eccleſiam non habere iuriſdictionem in actus purè interiores, ſit probabilior, quam ſua oppoſita, illamque teneant Caiet. & D. Thom. 1. 2. q. 91. ar. C 4. & communiter omnes Theologi, probarique poſſit ex c. Chriſtiana. 32. q. 5. vbi dicitur, quòd Eccleſia non iudicat de occultis, & ex c. conſuluiſti. 2. q. 5. vbi idem habetur, & ex c. ſi omnia. 6. q. 1. & ex c. erubeſcant. 32. d. vbi dicitur, quòd ſecretorum Deus & cognitor, & iudex eſt. Et ratio ſit manifeſta: Nam cum de illis ſolum poſſit homo, vel Eccleſia legem ferre, de quib. poteſt iudicare, & de actib. interioribus, & per ſe occultis, non poſſit Eccleſia iudicare: manifeſtè ſequitur quòd nec etiam poterit de eiſdẽ legem ferre. Ex quo colligit D. Tho. loco citato, vltra legem humanam, & Eccleſiaſticam eſſe neceſſariam aliam legem diuinam, quæ ad actus interiores ſe extendat eos ordinãs, & præcipiens quæ ad interiores actus ſpectant. Alioqui non rectè eſſet homi- D ni prouiſum, cum ad perfectionem virtutis requiratur, quòd in vtriuſque actibus homo perfectus exiſtat. Non, inquam, euaſio poſita alicuius eſt momenti. Nam quamuis verum ſit, quòd Eccleſia directè & per ſe ſolum reſpicit actus exteriores; mediatè tamen etiam reſpicit actus interiores, quatenus ſunt conditio requiſita ad actus exteriores. Vnde qui pręcipit miſſam audire, ex conſequenti & mediatè præcipit voluntatem audiendi. Et ſimiliter contingit in attentione & recitatione diuini officij. Qui. n. pręcipit recitationẽ, quæ eſt actus exterior, ex conſequenti præcipit attentionẽ, quæ eſt conditio neceſſario requiſita ad debitã recitationẽ.

Eccleſia non habet poteſtatẽ in actus interiores.

Et ſic præceptũ nõ eſt de actu purè interiori: ſed potius de exteriori ſimpliciter, qui debet fieri cũ omnib. circunſtantijs E requiſitis ad bonitatem illius. Similis modus præcipiendi inuenitur etiam quantum ad multa alia, in iure. Nam in Clement. 1. de ſtatu monachorũ interdicitur monacho ſub pœna excommunicationis acceſſus ad curiam animo nocendi. Et in Clement. multorum, de hæreticis. excommunicatur inquiſitores odio vel amore contra aliquem procedentes. Et in cap. fundamenta. de electione. & electi. pot. in 6. excommunicãtur conſentientes electioni in eo textu reprobatæ. Et in c. ad abolendam. de hæreticis. excommunicantur quicunque aliter ſenſerint de ſeptẽ ſacramentis, quàm ſentit Eccleſia Romana. Et ratio eſt. Quia quamuis animus nocendi in monacho

Declarantur multa capita iuris.

Digitized by Google

tendente ad curiam: & odium, vel amor in inquiſitore procedente contra aliquem: & conſenſus, qui poteſt fieri electioni: & diſſenſus doctrinæ traditæ à Romana Eccleſia de ſeptem ſacramentis, ſint actus interiores; non tamen abſolutè ponitur excommunicatio pro illis; ſed pro actibus exteriorib. quatenus habent ordinem ad interiores. Ex quo ſequitur, quòd in illo c. ad abolendam, ſentire, non ſignificat ſolum actum interiorem, ſed conſenſum exteriori ſigno declaratum.

Quilibet idoneus cõfeſſor põt abſoluere ab hæreſi mentali.

Quare ſi tantum fuerit iudicium interius, quo quis diſſenſerit à ſacramentis Eccleſiæ, non incurret excommunicationem talis hæreticus, ſicut nec quicunque alius mentalis. Et ſic quilibet idoneus cõfeſſor poſſet illum abſoluere ab huiuſmodi peccato. Quod eſt intelligendum dummodo non habeat aliam reſeruationem vltra illam, B quæ prouenit ex bulla Cœnæ Domini. Nam ſi aliàs quodcunque peccatum hæreſis eſſet Papæ, vel Epiſcopo reſeruatum, non poſſet talis hæreticus ab inferiori abſolui, cum reſeruatio non ſit pœna, ſed ademptio iuriſdictionis, qua ſuperior poteſt vti in quantumcunque occultis, vt docet Caiet. 2. 2. quæſt. 11. artic 3.

Dubium. Sententia Gabrielis.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrum orans non ex præcepto, ſi orat ſine attentione, aliquod peccatum committat? Gabriel in cano. lect. 62. tenet partem negatiuam dicens, quòd quamuis neceſſaria ſit attẽtio in oratione communi, ſeu in ea, quæ ex præcepto fit, in illa tamen, quæ non ex præcepto, ſed ex voluntate dicitur, attentio non eſt ita neceſſaria, vt peccet orans, attentionem non habens. Et ratio il- C lius eſt: Quia cum oratio in illo caſu non ſit neceſſitatis, ſed voluntatis, ſicut poteſt ſine peccato dimitti, ita etiam poteſt ſine peccato ab ea attentio abeſſe.

Qui orat ſine attentione, eſto oratio ſit libera, peccat.

In hoc tamen dico tertiò, quòd ſiue oratio fiat ex præcepto, ſiue ex voluntate, ſemper tenetur orans attentionem apponere, non ſolum ad aſſequendum fructum orationis, ſed etiam ad vitandam culpam. Itaque quicunque orat, eſtò, liberè id faciat, niſi attendat, peccatum committit. Hæc eſt communis ſententia Doctorum. Et probatur primo ex Matth. c. 15. Vbi Chriſtus tales orationes reprehendens adducit illud dictum Prophetæ: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt à me. Et D. D Cypria. de oratione tractans dicit: Quæ ſegnitia eſt, alienari & capi ineptis & profanis cogitationib. dũ Dominum deprecaris: quaſi ſit aliud quod debeas magis cogitare, quam quod cum Deo loquaris. Quomodo te audiri à Deo poſtulas, cum te ipſum non audias? Et addit: Hoc eſt ab hoſte in totum non cauere. Hoc eſt, cum oras Dominum, maieſtatem Dei offendere. Et Hugo de ſancto Victore ad hoc idem propoſitum dicit: Si cum orationem fundimus, quodlibet aliud in corde verſamus, etiam ſi illud bonum ſit, à culpa liberi non ſumus. Et ratio eſt manifeſta: Nam naturalis ratio dictat, eſſe contra reuerentiam Deo debitam, quòd abſentes mente, labijs tantum illum laudemus.

Diſcrimen inter orantes ex præcepto, & orantes liberè.

Sed eſt aduertendũ, eſſe latiſſimum diſcrimen inter illos, qui orantes ex E præcepto non attendunt, & illos, qui dum orant liberè, attentionem non apponunt. Nam primi peccant mortaliter, vt diximus, ſecundi autem tantum peccant venialiter, vt dicit Magiſter Soto lib. 10. de iuſtitia & iure. q. 5. art. 5. Et ratio eſt: Nam defectus illius circunſtantiæ, ſcilicet, attẽtionis in opere alioqui non debito, tantum inducit quandam indecentiam, quæ planè contra charitatem non militat.

Dubium.

Sententia D. Anton. atque Medinæ.

Eſt aliud dubium, vtrum orantes ex præcepto, nec habentes attentionem, vt ſæpè ſæpius contingit in clericis recitantibus horas canonicas, teneantur de nouo diuinum officium dicere. D. Antoninus 3. parte tit. 13. capit. quarto, & Medina in tract. de A oratione, partem tenent negatiuam. Dicentes, quòd quamuis clerici recitantes diuinum officium ſine attentione peccent mortaliter, vt paulò anteà dicebã, non tamen iterum diuinum officiũ perſoluere ſunt obligandi. Et probari poteſt hæc ſententia hac ratione: Qui Eccleſiam ad audiendam rem ſacram die feſto intrat, cum animo tamen mortaliter corrupto, ſi ſacrum audiat præceptum adimplet: ergo pari ratione dicendum erit, quòd qui pſalmorum ſubſtantiam profert, eſtò, ſciens & prudens vaga mente id faciat, ſatisfaciet debito orandi.

Orans ſine actuali, vel virtuali attentione tenetur iterũ diuinũ officium dicere.

In hoc tamen dico quartò, quòd qui officium diuinum, ad quod tenetur, ſine actuali, vel virtuali attentione dicit, ad illud in integrum perſoluendum ſub mortali obligatur. Ita tenent Palud. in 4. d. 15. B quæſt. 5. Gabriel ſuper Canonem lect. 62. Gerſon in libello de oratione, & Soto lib. 10. de iuſtitia, q. 5. artic. 5. Pro quo nota, dupliciter poſſe contingere, quòd quis dum orat ex præcepto, conſultò, & de-dita opera vagetur. Vno modo, cum propoſito iterum idem officium dicendi, quoniam, ſcilicet, intelligit illud à ſe non rectè dici. Et talis ſine dubio tenetur totum officium iterum perſoluere, quamuis in eo, quòd ſine attentione orauerit non peccat mortaliter, ſed tantum venialiter. Et ratio eſt: Quia cum nolit illa ſua oratione ſatisfacere præcepto, idem iudicium habendum erit de illa, ac de alijs orationibus voluntarijs. Alio modo poteſt ſe quis volũtariè diſtrahere in oratione cum anima ſatisfaciendi præcepto Eccleſiæ per illam orationẽ, nec iterum eam C recitandi. Et talis peccat mortaliter: & prætereà tenetur iterum idem officium in integrum dicere. Et quidem, quòd ſic orans peccet mortaliter, eſt res manifeſta. Quia non orat ſicut præcepit Eccleſia, nec habet animum iterũ legitimo modo orandi. Quod autem etiam teneatur iterum diuinum officiũ perſoluere, probatur: Nam habet adhuc tempus, & facultatem id faciendi, cum nondum ſit dies elapſa, vt ſupponimus: ergo adhuc tenetur præcepto de dicendo diuino officio. Et ad hunc modum eſt intelligendum noſtrum quartum dictum.

Dubium.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, an ille, qui dixit diuinum officium cum debita attentione, animo tamen non ſatisfaciendi præcepto Eccleſiæ, teneatur iterum idem officium recitare. In hac re Medi- D na loco citato partem tenet affirmatiuam.

Sententia Medinæ.

Quam probat hac ratione; Si ego debeo alicui decem, & do ei totidem, animo tamen non ſoluendi, ſed gratis donandi, non liberor à debito, vt conſtat. Item; Si ſacerdos accipiat à Petro ſtipendium, vt pro eo illa die miſſam celebret, ipſe autem non pro ſtipendio, ſed ex beneuolentia celebret pro eodem, nolens ſatisfacere obligationi, adhuc tenebitur pro Petro ratione ſtipendij miſſam dicere: ergo idem etiam erit dicendum in noſtro propoſito.

Sententia authoris.

Cæterùm quãuis hæc ſententia Medinæ ſit valde probabilis, atque ſecura, non tamen minus probabile puto, quòd qui diuinum officium cum debita attentione dixit, cum animo non ſatisfaciendi præcepto eccleſiæ, tenetur iterum eadem die de nouo officium recitare, E vel intra eandem mutare animum, atque habere voluntatem ſatisfaciendi. Tota enim illa die vrget præceptum eccleſiæ, cui tenetur velle obedire. Et ad id ſufficiens videtur animi mutatio, ſuppoſito, quòd iam debite officium dixerit.

Ad arg. Medinæ.

Nec argumentum in contrarium factum aliud conuincit. Sed conceſſo antecedenti, neganda eſt conſequentia. Et ratio diſcriminis eſt, quòd in caſibus poſitis in antecedenti interuenit ratio iuſtitiæ, cui adhuc ſatisfaciendum reſtat, poſtquam aliquid gratis eſt donatum. At verò in caſu conſequentis non interuenit ratio iuſtitiæ. Clericus enim, cui recitandi diuinum officium præceptum eſt impoſitum, non ex

iuſti-

iuſtitia tenetur illud dicere, ſed tantum ex obedien A tia: Quare ex quacunque intentione illud recitet, modo intra tempus, quo præceptum obligat habuerit propoſitum ſatisfaciendi eccleſiæ, illi ſatisfacit, nec ad aliquid aliud tenetur. Qui aũt perſoluit diuinũ officium non animo orandi, ſed aut legendi, aut pſalmos addiſcendi, tenetur illud iterare, ſiqui dem talis orare obligatur, & non orat, vt conſtat.

Dubiũ de eo qui ſimul audit miſſam, & recitat diuinum officium.

Eſt aliud dubium, an qui ſimul audit miſſam, & recitat diuinum officium, quando ad vtrumque ex præcepto tenetur, ſatisfaciat vtrique obligationi. Syluest. in Sum. verb. miſſa. 2. §. vlt. partem tenet negatiuam. Et ratio illius eſt, quia vtriq; actioni ſua, & propria debetur attentio. Et implicat contradictionem, vt duab. rebus diuerſis ſimul quis attendere poſſit. Contrariam tamen ſententiam tenet Caie B tanus in Opuſculo de valore orationis, quem ſequitur Soto in 4. diſt. 13. q. 1. art. 1. quam ego veram exiſtimo. Et ratio eſt: Nam ex præcepto audiendi miſſam nullus obligatur attendere ijs, quæ in miſſa dicuntur; cuius rei ſignum eſt, quod ſicut communiter dicunt Doctores; qui præſentes ſunt, dum miſſa dicitur, licet non audiant, quæ à ſacerdote dicuntur, ſatisfaciunt obligationi, quæ tantum eſt vacandi Deo dum miſſa celebratur, & qui id tempus conſumit in recitandis cum attentione horis canonicis, optime dicitur Deo vacare. Facit etiam pro eadem re: Nam is, de quo loquimur, aut facit ſatis vtrique præcepto, aut neutri, aut alteri. Neutri nullus eſt qui dicat: nec etiam alteri, cum non ſit maior ratio vnius, quã alterius: ergo ſatisfacit vtrique. Et C per hoc patet ſolutio ad fundamentum Syluestri.

Sententia vera.

Dubiũ graue.

Alterum dubium in hoc articulo examinandum eſt, vtrum clerici horas canonicas non dicentes aliquam teneantur facere reſtitutionem? In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primo, certum eſſe, quod clericus non beneficiatus non tenetur ex omiſſione horarum aliquam facere reſtitutionem, ſeu ſpiritualem, ſeu temporalem. Non enim peccat contra iuſtitiam, nec vlli aliquam facit iniuriam, ex qua reſtitutionis obligatio oriatur, quamuis mortaliter peccet in dimittenda quacunque ex ſeptem horis, vt ex ſupra dictis patet; nec id modo probare eſt opus.

Clericus non beneficiatus nullã tenetur facere reſtitutionem.

Beneficiatus non tenetur horas omiſſas iterum dicere.

Dico ſecundo, etiam eſſe certum de clerico beneficiato, quod non tenetur ad ſpiritualem reſtitutio- D nem, hoc eſt, ad iterum dicendas horas omiſſas. Id enim nullo iure cautum videmus. Et ſi dicatur, peccare illum contra iuſtitiam, faceteque iniuriam Eccleſiæ, quam communibus ſuffragijs, & orationibus priuat, & ſic damnificare illam in ſpiritualibus, reſpondeo primò, quod ille nullũ in particulari damnificat, ſicut ſi miſſam, aut ipſas horas alteri promiſiſſet, etiam ſine ſtipendio. Reſpõdeo ſecundò, quod horarum recitatio ſolum obligat ex præcepto Eccleſiæ. Quare qui ſtipendium, quod ab illa accipit, reſtituit, nullo modo peccat cõtra iuſtitiam, nec ad aliquam aliam ſpiritualem reſtitutionem tenetur. Itaque hęc certa ſunt. Sed quod habet difficultatem eſt, vtrùm beneficiatus non recitans horas canonicas ſtipendium ab Eccleſia receptum reſtituere te- E neatur. Soto lib. 10. de iuſtitia, quæſtione quinta, articulo ſexto, concluſione quarta, hanc quæſtionem in terminis verſans, dicit tria. Primum eſt, quod nõ quicunque defectus in perſoluendo diuino officio, imò nec omnis, qui culpam inducit mortalem, ad reſtitutionem obligat. Nam, ſi quis incongrue officium diuinum proferat, aut verſus aliquos, etiam ex ſupina negligentia, & oſcitantia interpollet, peccatum mortale committet, ad reſtitutionem tamen fructuum non obligabitur. Et ratio Soti eſt: Quia hoc eſſe nimium irretire hominum conſciencias, cum vix caduca & labilis vita noſtra ſine huiuſmodi negligentijs tranſigi queat. Dicit ſecundo, quod quamuis quis matutinale officium, aut aliã horam ſeu ex culpabili obliuione, ſeu dedita opera prætermiſerit, quod forte ſemper eſt mortale, vel etiam ſi totum diem orare prętermittat, quod proculdubio eſt lethale; non ideò ad reſtitutionem fructuum ex rigore iuris obligatur. Et ratio illius eſt: Nã quamuis beneficiato propter officium beneficium conce datur, non tamen adeo minutatim reſpondere debent ſtipendij portiunculæ ſingulis canonicis horis, vt cuiuſcunque prætermiſſio ad reſtitutionem illius portiunculæ obliget. Quoniam nec in ciuilibus familijs, tam exactè requiritur ſeruitium, nec Spiritus ſanctus, cuius nutu Eccleſia regitur, tales voluit ſuis miniſtris ſcrupulos inijcere. Et hoc quantum attinet ad eos, qui vno, aut altero die diuinum officium prætermittunt. De illis autem, qui longiori tempore orare canonice reliquerint, dicit tertio, quod ſtatim ac qui obtinet beneficium, tenetur reſtituere, ſi poſt duos aut tres menſes officium non dicat. Nam quamuis concilium Lateranenſe ſeſſione 9. in hunc modum habeat, præcipimus, ſtatuimus, & ordinamus, quod quilibet habens beneficiũ cum cura, vel ſine cura, ſi poſt ſex menſes ab obtento beneficio diuinum officium nõ dixerit, legitimo impedimento ceſſante, beneficiorum ſuorum fructus pro rata omiſſionis, & officij & temporis ſuos non faciat, ſed eos tanquam iniuſtè perceptos in fabricas Eccleſiarum huiuſmodi beneficiorum, vel pauperum elemoſynas erogare teneatur. Si verò vltra dictum tempus in ſimili negligentia contumaciter permanſerit, legitima monitione præcedente, beneficio ipſo priuetur, cum propter officiũ detur beneficium. &c. Quibus verbis ſignificatur, ante ſex menſes ell ipſos à cõſequutione beneficij neminem obligari ad reſtitutionem fructuum, etiam ſi diuinum officium non dicat. Quamuis, inquam, videatur obſtare hæc Concilij determinatio tertio dicto à Magiſtro Soto poſito, ipſe tamen reſpõdet, quod verba Concilij non ſunt intelligenda, vt iacent. Habetur enim prius, quod qui poſt ſex menſes ab obtento beneficio non orauerit, pro rata reſtituat. Poſteà verò ſubditur, ſi verò vltra dictum tempus in ſimili negligentia contumaciter permanſerit. &c. Quæ verba prioribus non grate cohærent. Nam hęc poſtrema, in ſimili negligentia, apertè denotant negligentiam priorum ſex menſium ad reſtituendum pro rata obligaſſe; quandoquidem poſt illos rigor cogendi per commonitionem priuationis officij, adhibetur. Et ſic credit Magiſter Soto; quod verbũ concilij non eſt, poſt, ſed per. Vt ſit ſenſus, quod qui per ſex menſes ab obtento beneficio officium diuinum, vel quamlibet eius partem non dixerit, ſolum teneatur ad reſtitutionem pro rata. Elapſo verò ſemeſtri, ſi poſt admonitionem in quindecim diebus non bis orauerit, beneficio priuetur. Itaq; prium ſemeſtre non datur tanquam induciæ, vt clericus nõ orans nulli ſubiaciat pœnæ: quia hoc eſſet omni rationi diſſonum, ſed vt non priuetur. Et hac ratione dixit eſſe intelligenda verba concilij, & non alio modo.

2. Dictum Soti.

3. Dictum Soti.

Explicatio Cõcilij Later. facta à Soto.

Sententia Soti tribus dictis contenta.

Pũctus difficultatis.

Cæterum hæc ſententia Soti, quamuis quantum ad primum dictum vera proculdubio ſit: quantum ad ſecundum, & tertium eſt omnino improbabilis. Nam primo affirmare, quod qui matutinale officiũ aut aliã horam, vel totum diuinum officium vno, aut altero die prætermiſerit, fructus perceptos reſtituere non obligatur, eſt aperte contra deciſionem Pij Quinti, quam refert Nauarro in Manuali capitulo 25. nu. 122. Vbi ſic habetur: Statuimus, vt qui horas omnes canonicas vno, vel pluribus diebus intermiſerit omnes fructus; qui illi, vel illis diebus correſponderent, ſi quotidie diuiderentur; qui verò

Impugnatur Sotus

rò matutinas dimidiam, qui cætera omnes horas aliam dimidiam; qui harum ſingulas ſextã partem fructuum eius diei amittat. Quod etiam decretum habetur in Concilio Lateranenſi iam citato. Cuius verba refert, & declarat Pius Quintus in extrauaganti ab ipſo edita. In cuius principio dicitur: Ad perpetuam rei memoriam. Ex primo Lateranenſi Concilio pia & ſalubris ſanctio emanauit, vt quicunque habens beneficium cum cura. &c. Et paulò inferius: Nos igitur huic rei euidentius, atque expreſſius prouidere volentes, ſtatuimus. &c. Ex quo apertè colligitur, immeritò Sotum à prædicta concilij determinatione diſceſſiſſe, nimium ius illam affirmans. Secundo etiã dicere, quod ſtatim ac quis obtinet beneficium, tenetur fructus reſtituere ante ſex menſes elapſos, niſi diuinum officium perſoluat eſt ſimiliter contra determinationem concilij Lateranenſis, quam Pius Quintus in ſua illa Extrauaganti non reuocat, ſed eam declarat, & in ſuo vigore relinquit. Et quod Sotus affirmat, eſſe errorem in verbis; & vbi nos legimus (poſt) legendum eſſe, (per) nullo alio nititur fundamento, quam ſuæ diuinationis, vt ſuæ ſententiæ conforme habeat concilium. Cum tamen ſolutionem de errore impreſſionis, niſi vbi apparent erroris manifeſta indicia, admittere, ſit planè, omnem ſcripturam & doctrinam inuertere. Fuit ergo intentio Concilij clericis beneficiatis induciarum ſex menſes concedere, quibus, quamuis peccent mortaliter, canonicas horas non dicentes fructus tamen præceptos reſtituere non obligantur. Quod & confirmari poteſt ex verbis Pij Quinti, qui licet in dicto proprio motu id ipſum ad expreſſum non declaret; refert tamen verba concilij, quæ ſalubria & pia eſſe dicit, adijciens verbum, poſt, & non per; quo etiam modò habetur in originali Concilij Lateranenſis. Imò Nauarro loco citato referens determinationem Cõcilij, vtitur phraſi ęquipollenti verbo, poſt, & non, per. Dicens in Concilio Lateranenſi ſub Leone X. ſeſſio. 6. in hunc modum fuiſſe ſancitum: Statuimus, vt nemo beneficium curatum, aut ſimplex habẽs qui elapſis ſex menſibus ab eius conſequutione. &c.

Argumenta quę fieri poſſunt ℘ ſententia Soti. 1. arg.

Sed placet modo in gratiam Soti in confirmationem ſuæ lectionis aliquot proponere argumenta, quæ ſint velut indicia manifeſtantia, quod textus Concilij habetur mendoſè, & quod non poſt, ſed, per, eſt legendum. Primo. Nam ſenſus verborum videtur mãcus, & imperfectus, niſi legamus, vt Sotus legit. Poſtquam enim dixit Conciliũ, quod quicunque habẽs beneficium cum cura & ſine cura, ſi per ſex menſes, quam illud obtinuerit diuinum officiũ non dixerit, beneficiorum ſuorum, pro rata omiſſionis, & officij, & tẽporis, fructus ſuus non faciat: Subdit ſtatim: Qui autẽ vltra id tempus intra quindecim dies non recitauerit bis, priuetur beneficio. Vt ſit ſenſus, quod qui per ſex menſes non recitauerit, pro rata reſtituat: qui autem vltra id tempus non recitauerit bis intra quindecim, dies priuetur beneficio: Sed ſi particula eſſet, poſt, non deberet priuari beneficio, ſed tantum pro rata ſoluere, qui officium non recitaret bis intra quindecim dies: cũ dicatur, quod poſt ſex menſes pro rata ſoluat: ergo non poſt, ſed per, eſt legendum, vt perfectus ſit ſenſus Cõcilij. nec ijdem quindecim dies reſtitutionis fructuum, & priuationis beneficij conſtituantur.

Confirmatio.

Et confirmatur: Illa particula vltra, aduerſatiuè ponitur ad illam, quæ in præcedenti clauſula poſita fuerat, vt de ſe patet; ſed particula vltra, non eſt aduerſatiua de ly, poſt, quin potius vtraque propoſito idem ſignificat, idem enim eſt dicere, poſt ſex menſes, & vltra ſex menſes: eſt autem aduerſatiua de ly, per, cum aliud ſit dicere, qui per ſex menſes & aliud qui vltra ſex menſes: non ergo præceſſit particula,

A poſt, ſed, per, ne inepta patrum videatur oratio. Atque ex conſequenti perfectus ſenſus concilij eſt, quod qui per ſex menſes non recitauerit ſoluat ratam; qui autem poſt dictum tempus ſiue vltra id tempus quod idem eſt, non recitauerit bis, intra quindecim dies, priuetur beneficio. Adde etiam, quod ad præparandum ſe ad recitandas horas non oportebat ſex menſes induciarum dare.

Cæterum quamuis ob hanc rationẽ, Soti ſenſum nonnulli defendere conentur, quia tamen in prædictis omnibus editionibus habetur, poſt, & nõ, per, Pius Quintus in eo ſenſu refert, & approbat ſalubrem illam conſtitutionẽ, idcircò ſupra dictis ſtando ad argumentum factum pro ſententia Soti reſpondeo, quod illud verbum, poſt, denotat omnes

Reſpondetur ad arg. factum pro ſententia Soti.

B dies ſequentes totum numerum ſex menſium, in quibus pro rata reſtituere tenebitur qui diuinum officium non recitauerit. Itaque qui per octo dies, vel decem non recitat ſingulis illis diebus ratam reſtituet. Qui verò vltra procedens vſque ad quindecim dies, ſaltem bis non recitauerit, priuabitur beneficio. Vel accipe clarius: Qui per quindecim dies ſequentes numerum ſex menſium nullum diem, vel vnum tantum recitauerit, priuabitur beneficio: qui autem bis, ter, aut quater tantum recitauerit, ſoluet pro rata, ſed non priuabitur beneficio. Nec id ego ſolum intelligo de primis quindecim diebus. Sed quandocunque poſt illos menſes reperitur quis intra duas hebdomadas non bis recitans, priuabitur beneficio: id enim ſignificant verba illa; Vltra id autem tempus, ſi bis non recitauerit, priuetur. Si bis

Optima expoſitio Conc. Lateranen.

C autem, aut pluries recitauerit, non priuabitur: ſed ſolum reſtituet pro rata omiſſionis officij iuxta modum explicatum. Et hæc eſt meo iudicio germana illius loci expoſitio.

Quod autem de beneficij priuatione dicitur, non putauerim eſſe intelligendum de priuatione ipſo facto incurrenda, ſed de ea, quam poſt iudicis condemnationem facere oportebit, vt communiter dicunt Doctores: Eſt enim lex illa, quantum ad id pœnalis. Vtrum autem idem ſit dicendum de reſtitutione fructuum, varietate opinionum diſputatur à Doctoribus. Sylueſter verbo. clericus. 4. q. 24. & 25. indubitanter tenet, clericum, & beneficiatum non ſolum non reſidentem, aut non canentem in Eccleſia, ſed omnino nõ recitantem horas canonicas non

Sententia Syluestri de reſtitutione fructuũ ante iudicis cõdemnationem.

D teneri ad reſtitutionem fructuum, ante iudicis condemnationem, citans ad id Panormi. in cap. 1. de celebra. miſſ. & Cardinalem, & alios. Quam ſuam ſententiam probat primo: Quia oppoſita eſt nimis rigida, nec iure probata. Secundo: Quia ille, qui per annum non reſidet occaſione tituli, quem habet, donec priuetur, licitè percipit fructus. Et idem videtur iudicium de eo, qui non recitat. Quia licet non ſeruierit dicendo officium, ſeruiuit tamen Eccleſiæ in ordine clericatus. Tertio. Quia, cum fideles teneantur exhibere decimas malo beneficiato, qualis eſt ille, qui diuinum officium non dicit, vt dicit D. Tho. in quodlibetis, & habetur in cap. tua nobis, de decimis. non eſt cur illas ſoluere teneatur ante iudicis condemnationem, Tandem: Quia beneficium

E datur, non ſolum propter officium dicendi horas, vel pſallendi: ſed etiam propter officium adminiſtrandi ſacramenta, conſiliorum, verbi Dei, & decantandi diuina. Et ratio poſtulare videtur, quod quando ſtipẽdium datur propter plura, vno eorum deficiente, ipſum ſtipendium non denegetur.

Impugnatur Sylueſter & ſtatuitur vera ſententia.

Cæterum hæc ſententia mihi omnino falſa videtur. Nam cum d. §. ſtatuimus. Concilij Lateranẽſis, licèt de priuatione beneficij diximus, non eſſe ipſo iure priuatum poſt ſex menſes eum, qui bis non recitauerit intra quindecim dies, tamẽ quod ratam fructuum in conſcientia debeat ante condemnationem

tionem

tionem reuera decernitur & expreſſim habetur. Nam dicit quod talis fructus non faciat, ſuos, ſed eos impendere tanquam rem iniuſtè captam in fabricam beneficij, aut eleemoſynas pauperum teneatur. Et ità Pius Quintus non quaſi nouum ius condens, ſed ius prædicti cõcilij (vt ipſe dicit) declarando euidentius, ſtatuit, non facere fructus ſuos, qui horas dimiſerit recitare, & ſic manifeſtè ſequitur, quod non ſolum de iure Pij Quinti, ſed eam prædicti concilij non poteſt in conſcientia retinere fructus, etiam ante iudicis condemnationem, ſiue vnius diei, contra Sotum, ſiue vnius anni, vel pluriũ, contra Sylueſtrum, & alios, qui diuinum officium recitare prætermiſerit.

Si quis autem quærat, vtrum id etiam ſit verum ſtando in iure naturali? Ego ad hanc difficultatem ſub diſtinctione reſpondẽdum cenſerem: Nam vel eſt ſermo de beneficio curato, aut de non curato, qualia ſunt beneficia ſimplicia, præſtimonia, canonicatus &c. De his quidem putarem omnino iure naturali teneri ad reſtitutionem fructuũ eum, qui diuinum officium non diceret. Nam cum beneficium detur propter officium, & in beneficijs non curatis, non ſint alia munia præter recitationẽ horarum canonicarum, qui illas non diceret iure naturali teneretur fructus præceptos reſtituere. Et ſic conſtat rationes Sylueſtri eſſe infirmas. Si verò de beneficijs curatis loquamur, exiſtimo non teneri iure naturali ad reſtitutionem fructuum, qui diuinum officium non dixerit, quia alia ſunt munia & officia ob quæ principaliter dantur decimæ, & fructus, vt optimè probat Sylueſter. Cæterum quãuis curam animarum habens de iure naturali reſtituere non obligetur ob horarum dimiſſionem, in effectu tamen tenetur ob dictam Pij Quinti Extrauagantem, imò ob dictum cõcilium, quod miror Sylueſtrum non vidiſſe, cum dicat; Statuimus, vt nemo beneficium curatum, aut ſimplex habens, &c. Quo loco plane decernitur tam curam animarum non habentem, quam habentem teneri ad reſtitutionem fructuum niſi diuinum officium perſoluerint. Quæ conſtitutio, etſi rigore non careat, vt recta tamen & ſalutaris ſeruanda eſt, præſertim in curam animarum non habentibus, vt ſunt canonicatus, & alia ſimplicia beneficia. Nonnullis prima facie fortaſſe videbitur maiorem obligationem reſtituendi exiſtere in habentibus curam animarum, quam in non habentibus. Et non eſt ita. Nam is, qui curam animarum habet, plura alia exercet munia, ob quæ eis decimæ debentur: cum tamẽ in non curatis, niſi fundendis precibus, vix inueniri poſſit aliquid, in quo deſeruiant Eccleſiæ.

Ex dictis poſſumus colligere breuem reſolutionem principalis dubij à nobis propoſiti. Quæ quidem eſt, quod omnes beneficiati tam curam animarum habentes, quam non habentes, niſi diuinum officium dicant, ſex menſibus elapſis à conſequutione beneficij de facto tenentur in conſcentia, etiã ante iudicis condemnationem fructus reſtituere pro rata, iuxta ordinem præſcriptum à Pio Quinto Pontifice Maximo in Extrauaganti iã citata. Quod eſt intelligendũ, ſiue vno die, ſiue pluribus officiũ ſit prætermiſſum. Imò etiam ſi in vno die pars tantum officij ſit derelicta. Quidquid dicat Soto loco citato. Dixi notanter, ſex menſibus elapſis à conſequutione beneficij. Nam intra ſex primos menſes exiſtimo, quod quamuis beneficiatus canonicas horas non recitans, peccet mortaliter, non tamen tenetur fructus perceptos reſtituere, iuxta decretum Concilij Lateranenſis ſub Leone X. quod Pius Quintus in ſua Extrauaganti non reuocat, ſed eo in ſuo vigore relicto, eius euidentiorem, & manifeſtiorem adhibet declarationem, vt ipſe fatetur.

A Scio communiter dici Doctoribus, beneficiatos, etiam intra ſex primos menſes, diuinum officium non recitantes ad fructuum ſuorum beneficiorum teneri reſtitutionem. Cæterum cum hoc ſit de iure poſitiuo ſaltem in illis beneficiatis, qui curã animarum exercent, quibus propter multa alia munera, à recitatione horarum canonicarum, decimę debentur, non eſt cur illis maiorem imponamus obligationem, quam quæ ex iure poſitiuo colligitur. Certum autem eſt, quod in iure hoc non habetur, ſed potiùs contrarium, vt conſtat ex Concilio Lateranenſi iam citato. De habẽtibus ea beneficia ſimplica, in quibus, niſi quod funduntur preces ad Deũ vix inueniri poteſt aliquid, in quo inſeruiatur Eccleſiæ, veriſſimum puto. Quod ſi intra ſex primos B menſes diuinum officium non recitauerint, ad fructuum perceptorum tenẽtur reſtitutionem, nõ quidem propter diſpoſitionẽ iuris poſitiui, cuius nulla eſt quãtum ad hoc, ſed propter ius naturæ, quod vt diximus, eos obligat vel ad diuinum officium dicendum, vel ad non percipiendos fructus, qui propter talis officij recitationem concedũtur cum beneficium non detur niſi propter officium.

Solet à quibuſdam dubitari cuinam ſint conferendi illi fructus, qui à non recitantibus reſtitui præcipiuntur, immeritò tamen. Nam cum ſummus Pontifex dicat, vel quod tribuantur in fabricam ipſorum beneficiorum, vel quod in pauperum eleemoſynas erogentur, non eſt cur hoc in dubium reuocetur, ſed pro certo habendum, quod ſiue fru- C ctus tribuantur pro faciendis fabricis earum Eccleſiarum, vbi ſunt beneficia, ſiue dentur pauperibus, reſtitutio erit legitima, vt latè docet Nauarro in Enchiri. de oratione. cap. 7. num. 32. Ex quo colligit id, quo dicit ſe non ſemel cõſolatum fuiſſe aliquos ſcholaſticos pauperes, qui propterea quod diuinũ officium non recitauerant, ſuorum beneficiorum fructus amiſerant, nempe, quod ſatisfaciunt prædictæ obligationi, capiendo, ſaltem de conſilio confeſſarij eos fructus ſibi tanquam vni de pauperib. Qui enim ad dandum aliquid pauperibus obligatur, poteſt illud ſibi accipere, tanquam vnus ex eis, ſi vere talis eſt, ſaltem de conſilio confeſſarij, per tradita à Baldo in lege id quod pauperibus. q. 22. C. de epiſcop. & clericis. & à Calderi. conſi. 19. de te D ſtamentis. & ab Anch. in conſid. 84. de quo etiam nos aliquid diximus in materia de reſtitutione. Quando autem dicit ſummus Pontifex prędictam reſtitutionem faciendam eſſe, vel Eccleſiæ, vel pauperibus, loquitur de beneficijs. Nam in diſtributionibus quotidianis, & alijs, quibus eſt ius accreſcendi, debenturque illis, qui horis canonicis interfuerint, illis diebus, quibus alij non recitant non ſufficiet prædictam reſtitutionem facere, vel fabricę, vel pauperibus, ſed neceſſariò facienda erit illis, qui bus accreſcunt, per capitulum primum. de clerico non reſid. lib. 6. Et ratio eſt. Quia non ſufficit dare pauperibus, quod debetur alteri, niſi quando dominus ignoratur, iuxta tradita à nobis ſup. q. 62. art. 5.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrum beneficia- E ti diuinum officium non recitantes teneantur reſtituere pro rata vniuerſos fructus, quos percipiunt, vel potius ſit ſatis aliquam tantum partem tribuere? Ad cuius explicationem omiſſis varijs modis dicendi, ſub diſtinctione reſpondeo, quod ſi beneficium ſit eiuſmodi, vt nullam aliam obligationem inducat, quam recitandi officium diuinum, qualia ſunt beneficia ſimplicia, & præſtimonialia, qui officium diuinum non diceret, vniuerſos fructus, quos percipit, reſtituere pro rata teneretur. Non enim haberet legitimum titulum, propter quem partem illorum retinere poſſet, cum beneficium detur propter officium, vt iam ſæpe diximus. Cæterũ, ſi non recitans

Quæſtio.

Solutio.

Ad vl. arg.

Notanda reſolutio dubij principalis.

Impugnatur.

Sententia communis

Cui facienda ſit reſtitutio fructuũ a non recitantib.

Difficultas

Reſponſio.

Quanta reſtitutio ſit facienda à non recitãtibus.

recitans habet beneficium obligans illum, non ſolum ad dicendum diuinum officium, ſed etiam ad plura alia munera exercenda, propter quæ ſimiliter redditus annales conferuntur, vt ſi eſt parochus, cui ex officio incumbit regimen Eccleſiæ, & adminiſtratio ſacramentorum, vel eſt capellanus, qui vltra horas canonicas tenetur etiam aliquas miſſas celebrare; non erit cõpellendus vniuerſos fructus, quos ex tali beneficio percepit, reſtituere pro rata, ſed partem tantũ, habita ratione miniſterij exhibiti Eccleſiæ. Itaque qui ratione beneficij curam animarũ gerit, & ſacramenta adminiſtrat; ſi talis per menſem diuinum officium non recitat, non tenetur vniuerſos fructus illi menſi correſpondentes reſtituere; ſed qualis proportio fuerit inter diuinum officium, & alia miniſteria, quibus fungitur, talis etiam habenda erit in diuiſione fructuũ, vt reſtitutio fiat. Hoc enim ratio ipſa poſtulare videtur. Nec obſtat decretum Pij Quinti iam citatũ, quo dicitur, quod qui omnes horas canonicas vno, vel pluribus diebus intermiſerit, omnes beneficij, ſeu beneficiorum ſuorum fructus, qui illi, vel illis diebus reſponderent, ſi quotidie diuiderentur, amittat. Nam vel loquitur tantum de illis beneficijs, ad quæ nulla alia obligatio ſequitur, quam recitãdi. Vel eſt intelligendum ſolum de illa parte fructuũ, quæ in beneficio reſpondet debito ſoluendi diuinum officium, vt optimè declarat Bartholomæus à Medina in ſumma ſermone Hiſpano conſcripta. §.11. fol. 106.

Grauis difficultas de canonicis.

Sed ſuppoſito eſſe neceſſarium in foro animæ ad faciendos fructus ſuos, quod beneficiatus horas canonicas perſoluat, conſurgit hic non leuis difficultas de canonicis, verũ in illis ad id ſit ſatis, quod diuinum officium priuatim recitent, vel potius ſub reſtitutionis onere teneantur illud in Eccleſia canendo perſoluere? In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certum eſſe, quòd etiamſi canonici priuatim horas dicant, ſi tamen ſui præſentiam corporalem in choro non exhibent, nec lucrantur fructus, nec diſtributiones in foro animæ. Et quidẽ de diſtributionibus eſt aperta determinatio Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 12. Quod etiam diffinitur in cap. vnic. de clerico non reſid. lib. 6. & in ca. licet, de præben. & dign. Imò Couarr. lib. 3. Varia. reſol. cap. 13. nu. 2. exiſtimat contraria conſuetudine aliud introduci non poſſe, quia eſt contra naturam diſtributionum, vt non reſidentibus dentur, vt conſtat ex illo cap. vnico iam citato. Quamuis poſteà num. 8. illatio. 8. fateatur, quod qui præſens adeſt in loco, vbi Eccleſia eſt conſtituta, non modo ob infirmitatem, ſed etiam ob alia legitima impedimenta ex conſuetudine lucrari poſſet diſtributiones. De corpore autem beneficij quod veſtuarium, vel groſſa appellatur, ſimilis determinatio habetur in iure in multis locis. Et ſic propoſita quæſtio ſolum procedit de canonicis corporaliter choro intereſſentibus, & diuinum officium in camera perſoluentibus, vtrum ſcilicet, id ſufficiat, vt in conſcientia fructus, & diſtributiones retineãt, vel potius vltra hoc requiratur,

1. certum.

2. certum.

quod horas canonicas in Eccleſia canendo perſoluant. In quo ſecundo etiam eſt certum, quod ſi canonici capellanos non habent, vel ſi habent nõ adſunt, tenentur ipſi ſaltem in communi, horas canonicas pſallere ſub onere reſtitutionis. Nam cũ tunc nec per ſe, nec per alios officium adimpleant, & defraudent Eccleſiam debito ſeruitio horarũ, ob quod ſicut ob cauſam totalem, vel ſaltem principalem datur illis ſtipendium, fit, vt ad illius reſtitutionem ſine dubio obligentur. Dixi, ſaltem in communi, ad ſignificandum debere ſaltem eſſe aliquos ex illis deputatos ad officium decantandum. Nam vtrum ſinguli in particulari non pſallentes reſtituere obligentur, poſteà explicabitur.

3. certum.

Tertiò etiam eſt certum, non teneri canonicos canere, cum officium dicitur cantu figurato, qui Hiſpane appellatur, canto de organo, ſed ſatis eſſe habere capellanos qui id muneris exequantur. Non enim decet eorum grauitatem illo cantus genere vti. Quare licet tunc taceant, nec peccabunt, nec ad reſtitutionem erunt obligandi.

4. certum.

Quarto etiam eſt certum, quod ſi adeſt iuſta aliqua cauſa, vera, & non ficta, non cantãdi in choro, quando præſens eſt, vt infirmitas, vel aliquid huiuſmodi, canonicus tunc non cantans nec amittet fructus, nec diſtributiones, imo nec amitteret etiam ſi omnino nõ conueniret, vt notant Syluester verbo, beneficium, 5. q. 3. Angelus, & alij, habeturque expreſsè in d. c. vnico. de cleric. non reſi. lib. 6. Quod eſt intelligendum de iure communi. Nam ſi eſſet ſpecialis aliqua conſtitutio, vel conſuetudo, vt non lucraretur niſi qui adeſſet, etiam ſi legitimè abeſſet, illa videretur ſeruanda. Quamuis minime rationabilem talem conſtitutionem ſeu conſuetudinem exiſtimarem. Itaque hæc certa ſunt.

Punctus difficultatis.

Sed quod habet difficultatem, eſt, vtrum teneantur canonici pſallerè in choro ſimul cum alijs ſub onere reſtitutionis, vel potius ſufficiat, quod interſint horis, ſuppoſito quod eas poſtea priuatim recitent? Soto lib. 10. de Iuſtitia q. 5. art. 4. dicit ſtipendium dari illis, non vt aſſiſtant, nec duntaxat vt ſit numerus, ſed re vera, vt pſallant. Quibus verbis ſignificare videtur, quod niſi cecinerint, ad reſtitutionem fructuum erunt obligandi: Et probari poteſt hæc ſententia.

Sententia Soti.

1. argum.

Primo: Beneficium datur propter officium, ſicut ob cauſam principalem, vt habetur in cap. ſi. de reſcriptis, lib. 6. ſed canonicorum officium eſt diuina facere in choro, & non veluti mutos ſedere: ergo niſi id fecerint, obligandi erunt ad reſtitutionem. patet conſequentia: Nam quod ob cauſam datur, iure retineri non poteſt, cauſa non ſubſequuta, vt conſtat ex toto titulo, ff. de condictionibus ob turpem cauſam.

2. argum.

Secundo: id ipſum probatur ex natura inſtitutionis canonicorum: quæ quidem eſt, non vt adſint tantum, ſed plane, vt pſallendo aſſiſtant, vt patet ex Concilio Triden. ſeſſ. 24. capit. 12. Vbi in hunc modum habetur: omnes canonici per ſe, & non per ſubſtitutos diuina compellãtur obire officia, atque in choro ad pſallendum inſtituto, hymnis, & canticis nomen Domini reuerenter diſtinctèque laudare. Si ergo hæc eſt natura, & ratio inſtituti ipſorum, fit, vt debito ſui officij ſatisfacere non ſint dicendi, qui ſolam naturalem, & corpulentam præſentiam exhibent.

Cõfirmat.

Et confirmatur ex Concilio Baſilienſi, ſeſſio. 21. vbi dicitur: Canonici cum pſallendi gratia conueniant: iuncta aut clauſa labia tenere non debent; ſed omnes, præſertim, qui maiori funguntur honore, in pſalmis, hymnis, & canticis Deo alacriter modulentur.

Vlt. arg.

Tandem probatur hæc ſententia, ex Extrauaganti Pij Quinti iam citata, vbi poſtquam dixerat, non recitantes non facere fructus ſuos, nec diſtributiones, ſubdit, Tametſi aliquis choro addictus non recitans omnibus horis canonicis cum alijs præſens adſit, fructuſque & diſtributiones fortè aliter aſſignatas ſola præſentia iuxta ſtatuta, cõſuetudinem, fundationem, aliàs ſibi lucrifeciſſe prætendat, &c. Quibus verbis apertè ſignificat, eum, qui eſt choro addictus, ſi tamen non recitat cum alijs in choro, licet ſit præſens, non poſſe lucrifacere fructus, & diſtributiones.

Sententia Autoris.

His tamen non obſtantibus ego, ſaluo meliori iudicio, nullam eſſe reſtituendi obligationem exiſtimarem, dummodo canonici capellanos habeant, qui officium in Eccleſia cantent, & ipſi illud domi

recitent,

Digitized by Google

recitent, præſenteſque ſint choro attendentes ſaltē ad verba, vel attentione quadam ſaltem externa corporis, ſint aſſiſtentes. Nam quod docet Corduba lib.4.quæſtio.quæſt.13.dub. vltimo in fine, ſcilicet, quod etiam ſi nullam omnino attentionem habeant, etiam exteriorem, nullam tenentur facere reſtitutionem, citans ad id Medinam. C.de reſtitut. q.20. Florentinum 3.par.tit.13.cap.4.§.7. Syluestrū, Caſtrum, & alios, nunquam mihi placere potuit, ſed verius multò exiſtimaui, quod dicit Nauarro in Enchiridio de oratione.cap.13.num.17. & 19. ſcilicet, quod requiritur aliqualis attentio, ſaltem ad verba, vel externa corporis. Ad lucrandos enim fructus, atque diſtributiones, neceſſarium eſt, vt canonici Eccleſiæ præceptum adimpleant. Et certum eſt, quod licet demus Eccleſiam interiorem attentionem non præcipere, quod tamen præcipiat æternam, nullus eſt qui dubitet, hoc eſt, quod præcipiat in canonicis, & alijs, qui choro inter ſunt quandam compoſitionem, & recolitionem externam, qua, ſcilicet, non ſcribant vel confabulentur, &c. licet interius nihil attendant. Et ſi Eccleſia hanc præcipit, & ob id ſtipendia aſſignat, ob orationem, inquam, ſi non veram & meritoriam coram Deo, at certè apparentem exterius, quis dixerit eſſe, non dico veram, & meritoriam, ſed apparentem orationem illam, qua quis nec corpore intentus eſt ijs, quæ in choro cantantur, ſed murmurationibus aut fabulationibus, aut alijs externis actibus occupatus eſt.

Impugnat Corduba.

Immeritò ergo putauit Corduba hunc eſſe à reſtitutione immunem, cum non faciat id, ob quod ſtipendium datur, non ſolum verè, verum neq; etiam fictè. Verum eſt, quod ſi non notabiliter tempore horæ ſed modice in his ſe occupauerit, vt ſi conſignet chirographum, aut vnū verbum, aut alterum loquatur, non ob id tenebitur ratam illius diei, imò nec illius horæ reſtituere: quia quod parum eſt, pro nihilo reputatur.

Canonici non tenentur canere in choro.

Sed reſtat modò probare, quod non teneantur canonici aliquam facere reſtitutionem, licèt non cantent, ſed domi officium dicant, dummodo præſentes ſint choro, illique attentione aliqua, ſaltem corporali, aſſiſtant, quod verius eſſe diximus contra Sotum & alios. Et quidem præcipua ratio, qua ad id dicendum moueor, eſt; Quoniam etſi ſecundum rigorem iuris, & veterem Eccleſiarum inſtitutionem & fundationem, canonici per ſe pſallere, & cætera diuina officia obire teneantur, tamen de conſuetudine iam à multis annis recepta, tolerata, & approbata, oppoſitum cernimus obſeruatum, Papa, cæteriſque prælatis videntibus, & tacentibus. Preterquam, quod nec omni ca parte, priſca, & antiqua conſuetudo ceſſaſſe videtur. Nam & Miſſas per hebdomadas pſallendo dicunt, & in horis canonicis capitula, & orationē canunt. Epiſcopoque celebranti aſſiſtūt, & plura alia. Et ſic ſolum quo ad horas introductum videtur, vt per capellanos, ipſis aſſiſtentibus dicantur. Cum igitur talis conſuetudo vigeat, & prælati conſentiant, fit, vt nec non canentes peccent, nec ad aliquam teneantur reſtitutionem. Idem etiam poteſt probari ex diſpoſitione iuris, quod huic parti fauet quamplurimum. Nam in cap.1. de clerico non reſidente, lib.6. ſic habetur: Diſtributiones ijs, qui in choro adfuerint dentur. Et in Conc. Trid. vbi ſupra, eadem prorſus verba ſcripta ſunt, citato prædicto c. ex Bonifacio VIII. quod idem in capitulo licet, de præben. & dignit. prorſus dicitur. Si ergo prædicta iura ſtatuunt, quotidianas diſtributiones eſſe conferendas ijs, qui inter ſunt, & nihil amplius, vt illis detur exigunt, fit, eos, qui adſunt licitè eas percipere, iureque facere ſuas, & multò melius fructus ipſius beneficij, cum eorum loco diſtributiones fuerint ſubrogatę, & per conſequens ſint eiuſdem naturæ, & A eiſdem legib. ſubiectę, quo ad cauſam eos percipiendi. Imò longè plura requiruntur ad diſtributiones lucrandas, quam ad fructus, vt omnes fatentur. Vnde vnius diei reſidentia videmus fructus lucrari, & tamen diſtributione non, niſi eius diei, quo reſidet.

Obiectio ex Conc. Triden.

Et ſi quis contra hoc objiciat, quod licet antè Concilium Tridentinum conſuetudo non pſallendi à peccato, & reſtitutionis onere excuſauerit, talis tamen conſuetudo nunc improbata, & ſublata videtur per idem concilium, quod dicit compellantur canonici per ſe diuina obire officia, & non per ſubſtitutos, atque in choro ad pſallendum inſtituto hymnis, & canticis Dei nomen reuerenter dignè, & diſtinctè laudare.

Solutio.

Reſpondeo, non dicere Concilium, quod canonici B teneantur obire officia per ſe, & non per ſubſtitutos, nec quod ipſi nomen Dei laudent in hymnis, &c. ſed quod compellantur id facere. Et ſic præceptum non dirigitur ad ipſos, ſed ad prælatos: qui ſi in eo negligentes fuerint peccabunt, non autem canonici ſua vtentes conſuetudine. Fuit quidem intentio concilij, vt prælati conuenientibus iuris remedijs canonicos compellendo, eos ad priſtinum pſallendi morem, & primæuam inſtitutionem reuocarent, qua ſalutari, & antiqua conſuetudine renouata officium pſallendo per ſe ipſos exercere ſub mortali & ſub reſtitutionis onere tenerentur. Cæterum, quoaduſque id factum fuerit licitè poterunt ſua vti conſuetudine.

Ad 1.arg.

Vnde ad primū argumentum factum pro ſenten C tia Soti, reſpondeo, quo licet officium canonicorum ſit horas canonicas pſallere in choro ſi primam eius inſtitutionem attendamus, tamen de conſuetudine, ſolum eſt, vt miſſam ordinatim pſallant in Eccleſia, & horam officium ſuo ordine faciant, hebdomadarijque munus exequantur, incipientes horam, cantantes Capitulum, & orationem, & denique aſſiſtere choro, vt ſua aſſiſtentia Dei gloria compleatur. Præterquam, quod eſt ſanè multò pulchrius, ad proximorumque conſolationem, & ædificationem, & ad Dei laudem accōmodatius, quod coadiutores, (quos portionarios vocant) & capellanos, (quos cantores dicunt) habentes, diuina officia mira ſuauitate, & vocum varietate, inſtrumentorumque cantibus exequentes, ipſi veluti maiores D ſacerdotes omnia conſpiciant, & gubernent, quæ ab inferioribus decantantur. Et ob hæc officia, quæ & conſuetudo habet, & in ſe non ſunt minima dantur eis redditus & diſtributiones. Fateor quidem, quod in diebus non feſtiuis, quibus cantu figurato vti non ſolent, ſed cantu communi, vulgo, canto llano appellato, deberēt prælati, vt ſupra dicebam, & Conc. Trid. præcipit, eos ad pſallendum compellere, quia tunc tacere non eſt tam rationabilis conſuetudo, ſicut in diebus feſtis.

Ad 2.arg.

Et per hæc patet ſolutio ad ſecundum.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem ex Cōcilio Baſilienſi reſpondeo, ibi conſilium magis dari, quàm præceptum. Vtuntur enim patres verbo, debent, quod conſiliū denotare videtur. Et ſi eſſet præceptum conſuetu- E dine iam eſſet derogatum, ſicut ipſa prima inſtitutio. Maximè cum prædictum Concilium habitum fuerit tempore, quo nondum erant cantores in Eccleſijs creati, & ad adiuuandum introducti. Quo caſu certum eſſe diximus teneri canonicos per ſe ipſos pſallere, nulla conſuetudine excuſante, quæ magis eſſet corruptela quam prouida, honeſta, & rationabilis conſuetudo.

Ad vl.arg.

Ad vltimum ex Extrauaganti Pij Quinti reſpondetur, ſenſum illorum verborum, ſi rectè expendantur, non eſſe eum, quem arguendo afferebamus. Sed is eſt planus ſenſus, quod ille, qui non recitauerit horas, ſcilicet, nec in choro, nec extra, quamuis

choro

A choro adſit, prætendens, ſola præſentia lucrari, non lucrifaciet fructus, nec diſtributiones. Itaque illa particula, cum alijs, non eſt iungenda verbo, recitans, quaſi voluerit Papa ſignificare, quod non recitans cum alijs in choro; non lucrifaciat. Sed eſt iungenda illi verbo, præſens adſit; quaſi dicat quòd tenetur reſtituere non recitans, etiamſi ſit præſens cum alijs in choro omnibus horis, prætendens ſola præſentia lucrari. Et quòd iſte ſit ſenſus poteſt colligi primò ex eo, quod intentio Pontificis in tota illa Extrauaganti erat condemnare non recitantes vllo modo: vti factum fuerat in Concilio Lateranenſi ibi citato. Secundo: Nam illa particula, ſola præſentia, declarat ipſum loqui non de dicente horas in camera, ſed de eo, qui ſolum, quia præſens ex choro, vult lucra, fructus, & diſtributiones. B Nos autem non ſolam præſentiam ſufficere putamus, ſed etiam oportere recitare horas ſaltem in priuato dicimus, & ſic nihil obſtat dicta conſtitutio. Et hęc dicta ſunt de toto iſto articulo.

ARTICVLVS XIIII.

Vtrum oratio debeat eſſe diuturna.

4.d.15.q.4. art. 2. q. 2. & 3. & Ro. 1. le. 1. Et Coloſ. 1. & Co. 6. prin. Et 1. Theſ. 5. le. 2.

AD Quartum decimum ſic proceditur. Videtur quòd oratio non debeat eſſe diuturna. Dicitur enim Matthæi. 6. Orantes nolite multum loqui. Sed oportet multum loqui diu orantem: præſertim ſi oratio ſit vocalis: ergo non C *debet eſſe oratio diuturna.*

2. Præterea, Oratio eſt explicatiua deſiderij. Sed deſiderium tanto eſt ſanctius, quanto magis ad vnum reſtringitur, ſecundum illud Pſal. 26. Vnam petij à Domino, hanc requiram: ergo & oratio tanto eſt Deo acceptior, quanto eſt breuior.

3. Præterea, Illicitum videtur eſſe quod homo träſgrediatur terminos à Deo præfixos, præcipuè in his quæ pertinent ad cultum diuinũ, ſecundum illud Exod. 19. Conteſtare populum ne fortè velit tranſcendere terminos ad videndum Dominum, & pereat ex eis plurima multitudo. Sed à Deo fixus eſt nobis terminus orandi per inſtitutionem orationis Dominicæ, vt patet D *Matth. 6. ergo non licet vltra orationem protendere.*

Sed contra, Videtur quod continuè ſit orandum, quia Dominus dicit Lucæ 18. Oportet ſemper orare & non deficere. Et primæ ad Theſſal. 5. Sine intermiſſione orate.

Reſpondeo dicendum, quòd de oratione dupliciter loqui poſſumus. Vno modo ſecundum ſe ipſum: alio modo ſecundum cauſam ſuam. Cauſa autem orationis eſt deſiderium charitatis, ex quo procedere debet oratio: quod quidem in nobis debet eſſe continuum vel actu vel virtute: manet enim virtus huius deſiderij in omnibus quæ ex charitate facimus. Omnia autem debemus in gloriam Dei facere, vt dicitur primæ E *ad Corinth. 10. Et ſecundum hoc oratio debet eſſe continua. Vnde Auguſtinus * dicit ad Probam: in ipſa fide & charitate continuato deſiderio ſemper oramus. Sed ipſa oratio ſecundum ſe conſiderata, non poteſt eſſe aſſidua, quia oportet alijs operibus occupari. Sed ſicut Auguſtinus * dicit ibidem, ideo per certa interualla horarum & temporum etiam verbis rogamus Deum, vt illis rerum ſignis noſipſos admoneamus, quantumcunque in hoc deſiderio profecerimus nobiſipſis innoteſcamus: & ad hoc agendum nos ipſos acrius excitemus. Vniuſcuiuſque autem rei quantitas* A *debet eſſe proportionata fini, ſicut quantitas potionis ſanitati: vnde & conueniens eſt vt oratio tantum duret, quantum eſt vtile ad excitandum interioris deſiderij feruorem. Cum verò hanc menſuram excedit, ita quòd ſine tędio durare non poſſit, non eſt vlterius protendenda. Unde Auguſt. * dicit ad Probam, Dicuntur fratres in Aegypto crebras quidem habere orationes, ſed eas tamen breuiſſimas, & raptim quodammodo iaculatas: ne illa vigilanter erectà, quę oranti plurimum neceſſaria eſt, per productiores moras euaneſcat atque hebetetur intentio: ac per hoc etiam ipſi ſatis oſtendunt, hanc intentionẽ ſicut non eſſe obruendam, ſi perdurare non poteſt, ita ſi perdurauerit non cito eſſe rumpendam,* B *Et ſicut hoc eſt attendendum in oratione ſingulari per comparationem ad intentionem orantis, ita etiam in communi oratione per comparationem ad populi deuotionem.*

Epiſ. 121. capit. 9. in princ. to. 3.

Eodẽ loco nunc proximè dicto.

Epiſ. 121. c. 10. circa med. to. 2.

*Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Auguſtinus * dicit ad Probam, non eſt hoc orare in multiloquio, ſi diutius oretur. Aliud eſt ſermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipſo Domino ſcriptum eſt, quod pernoctauerit in orando, & quòd prolixius orauerit, vt nobis pręberet exemplum. Et poſtea ſubdit: Abſit ab oratione multa locutio, ſed non deſit multa precatio, ſi feruens perſeuerat intentio. Nam* C *multum loqui eſt in orando rem neceſſariam ſuperfluis agere verbis. Plerumque autem hoc negotium plus gemitibus quàm ſermonibus agitur.*

Epiſ. 121. c. 10. to. 2.

Ad ſecundum dicendum, quòd prolixitas orationis non conſiſtit in hoc, quòd multa petantur, ſed in hoc, quòd affectus continuetur ad vnum deſiderandum.

Ad tertium dicendum, quòd Dominus non inſtituit hanc orationem, vt his ſolis verbis vti debeamus in orando: ſed quia ad hęc ſola impetranda debet tendere noſtrę orationis intentio, qualitercunque ea proferamus, vel cogitemus.

Ad quartum dicendum, quòd aliquis continuè orat vel propter continuitatem deſiderij, vt dictum D ** eſt, vel quia non intermittit quia temporibus ſtatutis oret, vel, propter effectum ſiue in ipſo orante, qui etiam poſt orationem remanet magis deuotus, ſiue etiam in alio: puta cum aliquis ſuis beneficijs prouocat alium vt pro ſe oret, etiam quando ipſe ab orando ceſſat & quieſcit.*

In corpo. art.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod de oratione poſſumus loqui dupliciter, vno modo ſecundum ſeipſam, alio modo ſecundum ſuam cauſam, quæ eſt deſiderium charitatis ex quo oratio procedere debet, reſpondet D. Thom. ad propoſitam difficultatem per tres propo- E ſitiones. Prima concluſio: Oratio quantum ad ſuam cauſam, debet perpetuò in nobis durare. Probatur: Deſiderium charitatis, ex quo tanquam à cauſa oratio procedere debet, oportet ſit in nobis continuũ, vel actu, vel virtute: omnia enim debemus in gloriam Dei facere, vt dicit Paulus 1. ad Corinth. 10. ergo & ipſa oratio quantum ad ſuam cauſam debet in nobis eſſe perpetua. Et propterea D. Auguſtinus in epiſtola ad Probam dicebat, quod in fide, & charitate continuato deſiderio ſemper oramus. Secunda concluſio: Oratio in ſeipſa non poteſt eſſe perpetua. Tandiu tamen durare debebit, quamdiu fuerit conueniens ad excitãdam interiorem deuotionem.

& ſer.

Digitized by Google

& feruorem. Et quidem, quod oratio in ſe non poſſit eſſe perpetua, eſt res manifeſta: quia oportet alijs operibus occupari. Quod autem tamdiu durare debeat, quamdiu fuerit conueniens ad excitandam interiorem deuotionem, probatur: Vniuſcuiuſque rei quãtitas debet eſſe proportionata fini, vt quantitas potionis ſanitati: ſed oratio ordinatur tanquã ad finem ad excitandam interiorem deuotionem, & feruorem, propter quod dicebat D. Auguſt. loco citato; Ideò per certa interualla horarum & temporum, etiam verbis rogamus Deum, vt illis rerum ſignis nos ipſos admoneamus, quantumque in hoc deſiderio profecerimus, nobis ipſis innoteſcamus: Et ad hoc agendum nos ipſos acrius excitemus: ergo tamdiu orare debebimus, quamdiu oratio neceſſaria fuerit ad excitandã interiorem deuotionem. B Ex hoc colligit D. Tho. tertiam concluſionem, quæ talis eſt: Sicut quãtitas in particulari oratione conſideranda eſt per comparationem ad intentionem orantis: ita etiam in communi oratione colligenda erit per comparationem ad populi deuotionem.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRima concluſione huius articuli, vt nota, relicta, circa ſecundam eſt aduertendũ, fuiſſe olim errorem Meſſalianorum, ſiue Pſallianorum quorum meminit D. Auguſtinus in lib. de Hæreſibus cap. 57. aſſerentium, perpetuo eſſe perſiſtendum in oratione. Quam ſuam ſententiam probabant 1. ex Paulo 1. ad Theſſal. cap. 5. dicente: Sine intermiſſione orate; & ex Luc. cap. 18. vbi Christus dixit: Oportet ſemper orare, & nunquam deficere. Sed ut hanc hæreſim conuincamus, non eſt opus multum ſudare. Apertiſſimum enim eſt non eſſe poſſibile, vt homo ſemper oret. Nam neceſſarium eſt, dormire, quo tempore nullus orare poteſt, cum nullus tunc ſit mentis vſus, qui maximè in oratione exigitur. Et nemo eſt, niſi Christus ſaluator noſter, qui verè dicere poſſit id, quod in Canticis habetur: Ego dormio, & cor meum vigilat. Oportet etiam comedere, & bibere, & pro his acquirendis moderatum aliquem laborem, quamuis non ſolicitudinem adhibere. Opus eſt etiam curã rei familiaris habere. Nam 1. ad Timoth. 5. de viduis loquens Paulus, inquit: Si qua vidua filios, aut nepotes habet, diſcat primum domum ſuam regere, & mutuam vicem reddere parentibus, hoc enim acceptũ eſt coram Deo. Et paucis interiectis. Si quis autem ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. Inter alia etiam quæ idem Apoſtolus enumerauit, tanquam neceſſaria, vt qui debitè munere Epiſcopatus fungi poſſit, hoc quoq; addit: Sit domui ſuæ bene præpoſitus. Si quis enim domui ſuæ bene præeſſe neſcit, quomodo Eccleſię Dei diligentiam habebit? Certum eſt autem quam valde impedire ab oratione, hanc rei familiaris curam. Taceo, de cibo, & potu, quoniam cum hi percipiuntur certum eſt nullum patere orationi locum, præſertim vocali, de qua Meſſaliani loqui videntur.

Hæreſis Meſſalianorum.

E Et ad teſtimonia in contrarium adducta ſunt variæ ſanctorum expoſitiones. Prima eſt, quod oratio ibi ſumatur pro ſua cauſa, ſcilicet, pro bono animi deſiderio, & voluntate Deo per omnia placendi, quod in nobis iuge & perpetuum eſſe debet, actu, vel habitu, vt D. Thomas dicit in prima concluſione. Iuxta illud Pauli 1. ad Corint. 10. ſiue manducatis, ſiue bibitis omnia in laudem Dei facite. Et ad Coloſſ. 3. Omnia quæcunque facitis in verbo, vel in opere in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite. Ita exponit hunc locum Beda ſuper Lucam loco citato. Secunda expoſitio eſt D. Auguſtini in lib. de Hæreſibus ad Quoduuldeum cap. 57. qui dicit,

Multiplex interpretatio aliquorum locorũ ſacræ ſcripturæ.

A illa verba ſic eſſe intelligẽda, vt nulla ſit dies, in qua oratio intermittatur. Itaque apud D. Auguſtinum idem eſt, ſemper orare, & ſine intermiſſione orare, & qualibet die orare. Ad eundem modum interpretatur eadem teſtimonia D. Anſelmus in commentarijs ſuper epiſtolam Pauli. Sed quamuis horum clariſſimorum Doctorum expoſitiones ſint conuenientes, aliter tamen & fortè melius verba illa poſſunt intelligi, ſcilicet, quod Chriſtus & eius Apoſtolus in illis locis quadã hyperbole ad rem exaggerandam, eſt vſus, ſicut & aliàs ſæpe in Sacris literis figura illa reperitur. Sacra enim ſcriptura, vt ait D. Auguſt. in lib. de Doctrina Chriſtiana, quæ inſtar communis loquutionis ſcripta eſt, eiſdem vtitur tropis, & figuris, quibus communis modus loquendi vtitur. B Et, vt res ſit apertior, vnum aut alterum exemplum proferam ex ſacris literis, in quibus hæc hyperbole reperitur. In Actis enim Apoſtolorum deſcribens D. Lucas aduentum Spiritus ſancti, & volens innuere multitudinem gentium, & nationum, quæ tunc erat Hieroſolymæ, ait: Erant autẽ in Hieruſalem habitantes Iudæi, viri religioſi ex omni natione, quæ ſub cœlo eſt. Quod niſi hic admittatur hyperbole erit neceſſarium fateri, tunc fuiſſe Hieroſolymæ Hiſpanos, Gallos, Anglos, Scotos, Aethiopes, Siculos, aliaſque innumeras nationes, quas vix Niniue quæ ciuitas erat magna itinere trium dierum, capere potuiſſet, necdum Hieroſolyma. Similiter Chriſtus volens nobis ſuadere, vt quam ſecretè, & abſque omni iactantia fieri poſſet, eleemoſyna daretur, dixit: Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua. At cum eadem in vtraque manu ſit anima, fieri non poterit, ſiniſtra neſciat, quod dextera facit. Sed eſt id intelligendum ſecundum quandam hyperbolem ad rem magis commendandam. Ad eundẽ etiam modum in præſenti, vt Chriſtus nobis frequentiam orationis commendaret, dixit, hyperbole quadam vſus: Oportet ſemper orare. Et eadem hyperbole vtitur Paulus cum dicit: Sine intermiſſione orate. Vltima expoſitio iſtorũ locorum eſt, quod Chriſtus & Paulus hic vſi fuerunt modo loquendi Hebræorum, qui his dictionibus ſemper, omnis, totus, vti conſueuerunt, non vt comprehendunt omnia, vel tempora, vel negotia, ſed ea tantum, quæ pro ratione D rei, de qua agitur, ſunt neceſſaria. Itaque cum dicit Chriſtus: Oportet ſemper orare, eſt intelligendum, quod eſt orandum cum vacat ab alijs negotijs neceſſarijs, & quoties habita ratione perſonæ, & temporis, id fuerit neceſſarium. Ad quẽ etiam modum multi interpretantur illud Matthęi 22. Diliges Dominum Deum tuũ ex tota mente tua, & ex toto corde, &c. His enim verbis non præcipimur omnes noſtras cogitationes, & curas in Deo cõſumere, quod eſt impoſſibile, cum, quamdiu hic viuimus, diuidendæ neceſſario ſint cogitationes noſtræ. Sed quod quantũ curæ & cogitationis ſuperfuerit, poſtquam ab vnoquoque noſtrum officio huius vitæ neceſſario fuerit ſatisfactum, id totum Deo tribuamus.

Actor. 2.

Matth. 6.

ARTICVLVS XV.

Vtrum oratio ſit meritoria.

AD Decimumquintum ſic proceditur. *Videtur quòd oratio non ſit meritoria. Omne enim meritum procedit à gratia: ſed oratio præcedit gratiam: quia etiam ipſa gratia per orationem impetratur ſecundum illud Lucæ 11. Pater veſter de cęlo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe: ergo oratio non eſt actus meritorius.*

Supra ar. 7. ad 2. Et 4. diſ. 15. q. 4. 7. art. q. 2. per to. & q. 3. c. & ad 3.

2 *Præterea, Si oratio aliquid meretur, maximè*

vi-

videtur mereri illud, quod orando petitur. Sed hoc non ſemper meretur: quia multoties etiam ſanctorum orationes non exaudiuntur: ſicut Paulus non eſt exauditus petens à ſe remoueri ſtimulum carnis: ergo oratio non eſt actus meritorius.

3. Præterea, Oratio præcipuè fidei innititur, ſecundum illud Iacobi 1. Poſtulet autem in fide nihil hæſitans. Fides autem non ſufficit ad merendum, vt patet in his qui habent fidem informem: ergo oratio non eſt actus meritorius.

Sed contra eſt, quod ſuper illud Pſ. 34. Oratio mea in ſinu meo conuertetur, dicit gl. Et ſi eis non profuit, ego tamen non ſum mea mercede fruſtratus. Merces autem non debetur niſi merito: ergo oratio habet rationem meriti.

Art. 13. huius quæſt.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum * eſt, oratio præter effectum ſpiritualis conſolationis quam præſentialiter affert, duplicem habet virtutem reſpectu futuri effectus, ſcilicet virtutem merendi, & virtutem impetrandi. Oratio autem ſicut & quilibet alius actus virtutis, habet efficaciam merendi, inquantum procedit ex radice charitatis, cuius propriũ obiectum eſt bonum æternum, cuius fruitionem meremur. Procedit tamen oratio à charitate, mediante religione, cuius eſt actus oratio, vt dictum * eſt: concomitantibus etiam quibuſdam alijs virtutibus quæ ad bonitatem orationis requiruntur, ſcilicet humilitate, & fide. Ad religionem enim pertinet ipſam orationem Deo offerre. Ad charitatem verò pertinet deſiderium rei cuius complementum oratio petit. Fides autem eſt neceſſaria ex parte Dei quem oramus: vt ſcilicet credamus ab eo nos poſſe obtinere quod petimus. Humilitas autem eſt neceſſaria ex parte ipſius petentis qui ſuam indigentiam recognoſcit. Eſt etiam & deuotio neceſſaria. Sed hoc ad religionem pertinet, cuius eſt primus actus neceſſarius ad omnes conſequentes, vt ſupra dictum * eſt. Efficaciam autem impetrandi habet ex gratia Dei quem oramus: qui etiam nos ad orandum inducit. Vnde Auguſtinus dicit * in libro de verbis Domini, Non nos hortaretur vt peteremus, niſi dare vellet. Et Chryſoſtomus dicit, Nunquam oranti beneficia denegat, qui vt orantes non deficiant, ſua pietate inſtigat.

Art. 3. huius quæſt.

Art. 1. qõ. præced.

Serm. 5. Et 29 non remotè à prin. to. 10.

Ad primum ergo dicendum, quòd oratio ſine gratia gratum faciente meritoria non eſt: ſicut nec aliquis alius actus virtuoſus. Et tamen etiam oratio quæ impetrat gratiam gratum facientem, procedit ex aliqua gratia, quaſi ex gratuito dono: quia ipſum orare eſt quoddam donum Dei, vt Auguſt. * dicit in lib. de Perſeuerantia.

Cap. 23. citat hoc ex Amb. in 1. co. 12.

Ad ſecundum dicendum, quòd ad aliud principaliter reſpicit meritum orationis quandoque, quam ad id quod petitur. Meritum enim præcipuè ordinatur ad beatitudinem, ſed petitio orationis directè ſe extendit quandoque ad aliqua alia, vt ex dictis * patet. Si ergo illud aliud quod petit aliquis pro ſeipſo non ſit ei ad beatitudinem vtile, non meretur illud. Sed quandoque hoc petendo & deſiderando, meritum amittit, puta ſi petat à Deo complementum alicuius peccati, quod non eſt non piè orare. Quandoque verò non eſt neceſſarium ad ſalutem, nec manifeſtè ſaluti contrarium: & tunc, licet orans poſſit orando mereri vitam æternam, non tamen meretur illud obtinere quod petit. Vnde Aug. * dicit in libro ſententiarum Proſperi,

Ar. 6. & 7.

In lib. qui inſcribitur Sententiæ ex Aug. decerptæ. ca. 212. to. 3. inter opera Aug.

A Fideliter ſupplicans Deo pro neceſſitatibus huius vitæ, miſericorditer auditur, & miſericorditer non auditur. Quid enim infirmo ſit vtile, magis nouit Medicus quam ægrotus. Et propter hoc etiam Paulus non fuit exauditus, petens amoueri ſtimulum carnis, quia non expediebat. Si verò id quod petitur ſit vtile ad beatitudinem hominis, quaſi pertinens ad eius ſalutẽ, meretur illud non ſolum orando, ſed etiam alia bona opera faciendo. Et ideo indubitanter accipit quod petit. Sed quando debet accipere? Quædam enim non negantur, ſed vt congruo dentur tempore differuntur, vt Aug. * dicit ſuper Ioan. quod tamen poteſt impediri, ſi in petendo non perſeueret. Et propter quod dicit * B Baſilius, Ideo quandoque petis, & non accipis: quia perperam poſtulaſti vel infideliter, vel leuiter, vel nõ conferentia tibi, vel deſtitiſti. Quia verò homo non poteſt alij mereri vitam æternam ex condigno, vt ſuprà dictum * eſt, ideo per conſequens nec ea quæ ad vitam æternam pertinent poteſt aliquando aliquis ex condigno alteri mereri. Et propter hoc non ſemper ille auditur qui pro alio orat, vt ſupra habitum * eſt. Et ideo ponuntur quatuor conditiones, quibus concurrẽtib. ſemper aliquis impetret quod petit, vt ſcilicet pro ſe petat, neceſſaria ad ſalutem, piè & perſeueranter.

Tract. 102. paulo à prin. to. 9.

In ſermo. de orando Deũ à medio. Et in cõſt. Exerci. c. 1.

1. 2. q. 114. ar. 6.

Art. 7. ad 2. & 3.

Ad tertium dicendum, quòd oratio innititur principaliter fidei, non quantum ad efficaciam merendi, C quia ſic innititur principaliter charitati: ſed quãtum ad efficaciam impetrandi: quia per fidem habet homo notitiam omnipotentiæ diuinæ & miſericordiæ, ex quibus oratio impetrat quod petit.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod oratio reſpectu futuri effectus habet duplicem virtutem, ſcilicet, merendi, & impetrandi, reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem per tres propoſitiones. Prima concluſio: Oratio, ſicut & quilibet alius actus virtutis habet efficaciam merendi, inquantum procedit ex radice D charitatis. Secunda cõcluſio. Oratio procedit à charitate mediante religione, cuius eſt actus, & concomitantibus aliquibus alijs virtutibus, quæ ad bonitatem orationis ſunt neceſſariæ, nempe, fide, & humilitate. Tertia concluſio: Oratio habet virtutem impetrandi ex gratia Dei, quem oramus, & qui etiã nos ad orandum inducit. Probationes, ſeu potius explicationes harum concluſionum clarè ponuntur à D. Tho. in litera.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Oratio habet triplicem effectum.

PRo explicatione huius articuli eſt aduertẽdum primò, quod oratio ſicut poteſt tripliciter conſiderari; ita etiam habet triplicem effectum. Poteſt E quidem oratio primò conſiderari, inquantum eſt opus pœnale, ſcilicet, cum labore coniunctum. Tertiò inquantum eſt alicuius rei petitio. Inquantum eſt opus honeſtum habet facultatem merendi gratiam, & gloriam, ſicut & alia opera honeſta modo fiant ab homine exiſtente in gratia, & procedant ex radice charitatis, quæ eſt primum principiũ merendi. Inquantum eſt opus pœnale habet virtutem ſatisfaciendi, pro peccatis, vt ieiunium, eleemoſyna, &c. Et inquantum eſt petitio, habet virtutem impetrandi illa, quæ petit, quibuſdam conditionibus appoſitis, de quibus poſteà dicemus.

Secundo eſt aduertendum, quod iſtæ tres facultates,

tates, quas dicimus orationi ineſſe, ſunt inter ſe diuerſæ, nec ſemper omnes in omni oratione inueniuntur, ſed interdum inuenitur vna, interdum omnes. Et quidem, quod illæ facultates differant inter ſeſe, patet primò, quia procedunt ex diuerſis principijs, vt diximus. Meritum enim eſt in oratione, quatenus eſt opus honeſtum. Satisfactio, quatenus eſt, opus pœnale. Et impetratio quatenus eſt petitio. Secũdo, quia ordinantur ad diuerſos terminos. Meritũ enim eſt reſpectu gratiæ & gloriæ: ſatiſfactio reſpectu pœnæ, & impetratio reſpectu aliorum bonorum, quæ per orationem conſequi poſſumus. Quod autem iſtæ tres facultates non ſemper in omni oratione inueniantur, probatur. Nam cum oratio poſſit eſſe in triplici differentia. Vna quæ dicitur viua, qualis eſt illa, quæ procedit à charitate. Altera mortua, quæ fit à peccatore. Tertia mortifera, vt cum quis petit aliquid repugnans charitati. Oratio mortifera, nec eſt meritoria, nec ſatisfactoria, nec impetratoria: quia offendit animum diuinum. Oratio mortua, licet non ſit meritoria, nec ſatisfactoria, habet tamen aliquando facultatem impetrãdi, inquantum ſcilicet, peccatores aliquando impetrant à Deo illa, quæ honeſtè petunt, vt dicit D. Auguſtin. ſuper Ioannem capit. 9. At verò oratio viua ſemper in viatore eſt meritoria, & ſatiſfactoria: ſed non ſemper eſt impetratoria, & in beatis talis oratio viua nunquam eſt meritoria, aut ſatisfactoria, & aliquando eſt impetratoria.

Dubium.

Sed difficultas, vtrùm poſſit inueniri aliqua oratio, cui infallibiliter conueniat impetrare à Deo quæ poſtulat? Et pro parte negatiua eſt argumentum: Si aliqua eſſet huiuſmodi oratio maximè oratio viua: ſed hæc non ſemper impetrat infallibiliter quæ petit, vt modo dicebam: ergo.

1. Concluſ.

In hoc tamen ſit prima concluſio: Certum eſt de fide, eſſe aliquam orationem infallibiliter efficacem ad impetrandum poſtulata. Probatur: Ex illa promiſſione facta à Chriſto Ioan. 16. Amen dico vobis ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis, & iterum: Quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis. Ioannes etiam prima ſua Canonica cap. vltimò, dicit; Hæc eſt fiducia, quam habemus ad Deum, quia quæcunq; petierimus in nomine eius, dabit nobis.

2. Concl.

Quatuor cõditiones ſunt neceſſariæ vt oratio ſit infallibiliter efficax.

Secunda concluſio: Vt oratio ſit infallibiliter efficax multas debet habere conditiones, quas ad quatuor reducere licet. Prima eſt, quod ſit pia, hoc eſt ex fide, ſpe, & charitate procedens. Secunda, quod ſit de neceſſarijs ad ſalutem. Tertia, quod fiat perſeueranter. Quarta, quod qui orat, pro ſe oret & nõ pro alio. Has conditiones ponit D. Thom. hic in ſolutione ad 2. Alex. Alen. 4. p. q. 26. artic. 3. memb. 5. & Gabriel ſuper Canonem lect. 63. & omnes Theologi, qui illas deſumpſerunt ex Gloſſa ſuper Lucam cap. 11. Itaque his conditionibus appoſitis nulli debet eſſe dubium quin eius oratio a Deo exaudiatur, ſitque impetratoria, modò impedimentum peccati, quo indignus fiat, vt audiatur, non ſuperueniat. Non dico, hæc omnia neceſſaria eſſe, vt impetret quis, quod petit, quia multis ex his deficientibus ſolet Dominus poſtulata concedere, non ex promiſſionis debito, ſed ex ſua gratia, & liberalitate. Tamen ſi omnia adfuerint, ex debito promiſſionis, ad votum condeſcendet orantis.

Prima cõditio quod oratio procedat ex fide, ſpe, & charitate.

Quod autem hæc omnia neceſſaria ſint, vt certa, ſit orationis impetratio, facile apparebit ſi auctoritates ſcripturæ de hoc tractantes in vnum collegerimus. Et quidem, quamuis de neceſſitate charitatis expreſſe mẽtio nõ fiat, fit tamen æquiualenter, idque in multis locis. Nam illos exaudiendos à Deo dicit, qui mandata eius faciunt, & verba eius audiunt. Qui timent Deum, & conſcientiam puram à peccato mundatam habent, quos certum eſt in charitate Dei futuros. Diuus etiã Ioannes in 1. Canon. capit. 3. dicit: Cariſſimi, ſi cor noſtrum non reprehendit nos, fiduciam habeamus ad Deum, & quidquid petierimus accipiemus ab eo. Quoniam mandata eius cuſtodimus, & ea, quæ ſunt placita coram eo facimus. Cui conſonat Pſalmiſta dicens: Si iniquitatem aſpexi in corde meo, non exaudiet Dominus. Et alibi: Voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & ſaluos faciet eos. Loquitur autem de timore filiali permanente in ſęculum ſęculi, quo timet quis peccare ne Deum offendat, quem certum eſt ſine charitate eſſe non poſſe. De fide & ſpe dicitur apud Matth. cap. 21. Amen dico vobis, ſi habueritis fidẽ, & non hæſitaueritis, non ſolum de ficulnea facietis, ſed & ſi monti huic dixeritis: Tolle & iacta te in mare, fiet. Et ſequitur: Omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. Et Ioan. 14. Amen dico vobis, qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet. Et cap. 16. Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis. Is autem in nomine Chriſti dicitur aliquid à Deo petere, qui fidem habet in Chriſtum, omne bonum nobis ob merita illius de cœlo euenire credens. Ex quo factum fuit, vt Eccleſia in omnibus ſuis orationibus adiunxerit: Per Chriſtum Dominum noſtrũ. Opus ergo eſt, vt oratio noſtra exaudiatur, quod affectus noſter in Deum finaliter tendat, quod eſt charitatis: & credere, quod potens eſt, ſi velit, quod petitur elargiri; in ſuaque bonitate confidere, quæ pertinent ad primam conditionem ex quatuor ſuperius poſitis.

De ſecũda conditione, quæ eſt, vt oratio ſit de neceſſarijs ad ſalutem, dixit Chriſtus Matth. 6. Quærite primùm regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis. Quaſi diceret: Non regnum veſtrum, quo regnetis, ſed regnum Dei, quo Deus regnet in vobis, poſtulare debetis. Et in oratione Dominica: Sanctificetur nomen tuum: Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, &c. Quæ omnia certum eſt, ad gloriam Dei, & ad orantis ſalutem pertinere. Vt late explicuimus art. 9. huius quæſtionis. Et quoniam ſæpe ignoramus, an quod petimus ad gloriam Dei conferat, ſitque nobis vtile ad ſalutem, ſcit autem id Deus, idcircò opus erit omnia vota noſtra Deo cõmittere. Nam quid oremus, ſicut oportet, neſcimus, vt dicit Paulus. Et quia iuſtus in ſua oratione non ſemper principaliter gloriam Dei prætendit, vel quod petit, pro tunc, ipſi oranti non expedit, ſicut non expediebat Paulo, nec Eccleſiæ quod Deus exaudiret illum, quando vt auferret ab eo ſtimulũ carnis à Domino poſtulabat: idcircò non ſemper exauditur à Deo quamuis inſtanter petat.

Secunda conditio q; oratio ſit de neceſſarijs ad ſaluté.

De tertia conditione, quæ eſt perſeuerantia, poſt traditam orandi formam apud Lucam. cap. 11. dicit Chriſtus: Quis veſtrum habet amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicit ei: Amice commodã mihi tres panes, &c. Et ille de intus reſpondens dicat? Noli mihi moleſtus eſſe, iã oſtium clauſum eſt, &c. Et ſi ille perſeuerauerit pulſans dico vobis: & ſi nõ dabit ſurgens eo quod amicus eſt: propter improbitatem tamen eius ſurgit, & dabit illi quotquot habet neceſſarios. Quibus verbis apertè docemur, nõ ſatis eſſe, Deum orare, etiam ſi amici eius ſimus, vt certa ſit noſtræ petitionis impetratio ſed vltra hoc requiri, quod in oratione perſeueremus. Et apud Lucam ca. 18. dicit Dominus: Oportet ſemper orare, & non deficere, ſcilicet quoadusque fiat, quod in oratione petitur. Et ſubdit ſtatim parabolam de iudice, qui viduæ iuſtitiam poſtulanti, eam non niſi poſt importunas & frequentes preces ipſius viduæ, facere voluit. Propter quod D. Gregorius in moralibus dicebat, virtutis pondus oratio non habet,

3. Cõditio quod oratio ſit perſeuerans.

quam nequaquam perſeuerantia continui amoris tenet. Et D.Chryſ.in de compunctione cordis. Ab oratione non recedas, donec accipias finẽ poſtulati.

4. Cõditio quod qui orat pro ſe & non pro alio oret.

De quarta conditione, quæ eſt, quod qui orat pro ſe & non pro alio oret, nullum habetur apertum teſtimonium. Cæterùm illam colligunt Doctores ex multis verbis Chriſti quibus alijs, ab orantibus, non videtur promittere, quod petierint. Dicit enim: Si quid petieritis patrem in nomine meo: fiet vobis. iterum: Quæcunque petieritis in nomine meo, accipietis. His igitur quæ diximus concurrentibus, certiſſimus, ſicut eſſe debemus, quod oratio noſtra erit impetratoria, imò ex debito, & ex iuſtitia legali cõplenda, ſiquidem ad id Chriſtus ſua ſe promiſſione obligauit. Et quamuis non ſtatim Deus vota orantis compleat, non propterea diffidẽdum eſt. Differt enim aliquando vota complere, prout ipſe ſcit ad gloriam ſuam, & noſtram ſalutem magis expedire. Et hæc dicta ſint de iſta difficultate.

Dubium graue.

Sed quoniam diximus vnam è conditionibus neceſſariò requiſitis ad infallibilẽ impetrationem orationis eſſe, quod qui orat, pro ſe, & nõ pro alio oret, ratio poſtulare videtur, vt explicemus quis ſit valor orationis pro alio fuſæ? Quod eſt quærere, vtrùm oratio vnius pro alio fuſa proſit illi, & ad quid? Ad cuius intelligentiam aduertendum eſt, quod oratio vnius pro alio fuſa, poteſt eſſe, vel pro beatis, vel pro damnatis, pro exiſtentibus in purgatorio, vel pro viatoribus. Quo ſuppoſito, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certum eſſe, quod qui ſcienter orat pro ijs, qui ſunt in beatitudine, eius oratio ad nihil valet beatis, cum ſit deprauata oratio, & ſanctis iniurioſa. Iniuriam namq; facit beato, qui orat pro illo vt ſupra diximus. Cæterùm ſi oratio fiat pro beato neſcienter, quia, ſcilicet, neſcitur an ſit beatus ille, pro quo oratio funditur, valet eidem ad gaudiũ accidentale. Accidentaliter namque gaudent ſancti in cœlo videntes, quod ſui amici in terris viuentes, ex pio & charitatiuo affectu, qui Deo gratus eſt, bona opera pro illis faciunt.

1. Dictum certum.

Secundò etiam eſt certum, quod oratio fuſa pro his, qui ſunt in purgatorio valet illis, vel vt inde totaliter liberentur, vel citiùs, vel ſaltem, vt mitius torqueantur, iuxta illud 2. Macha. cap. 12. Sancta, & ſalubris eſt cogitatio, pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur. Vnde Diuus Gregorius, & refertur in cap. animæ. 13. q. 2. in hunc modum dicebat: Animæ defunctorum quatuor modis ſoluuntur, aut oblationibus ſacerdotum, aut precibus ſanctorum, aut charorum eleemoſynis, aut ieiunio cognatorum. Et D. Auguſtinus in Enchiridio loquens de orationibus, & ſuffragijs pro defunctis in purgatorio exiſtentibus factis, dicit. Quibus proſunt, ad hoc proſunt vt illis plena fiat remiſſio, aut certè, vt tolerabilior fiat ipſa damnatio.

2. Dictum certum.

3. Dictum certum.

Tertiò etiam eſt certum, quod oratio ſcienter & ex propoſito fuſa pro damnatis deprauata eſt, & voluntati diuinæ contrauenìens, atque adeò ad nihil illis prodeſſe poteſt. Eſtque prohibita, vt conſtat, ex cap. pro obeuntibus. 13. q. 2. Vbi dicitur: Pro impijs etiam ſi Chriſtiani fuerint ſacrificia facere, aut alia ſuffragia non licebit. Et in ca. placuit. 13. q. 5. pro ijs, qui in peccatis impœnitentes diſceſſerunt; nulla prorſus fiat commemoratio. Nonnulli affirmant, quod quamuis oratio pro damnatis fuſa non valeat eis, vt ab æternis pœnis liberentur, valet tamen, vt à temporali pœna cui obnoxij ſunt, ob peccata, de quibus hic doluerunt, & non ſatisfecerunt, liberari poſſint. Quia hæc pœna in inferno temporalis eſt. Nec patrum decreta ſuperius poſita loquuntur de oratione priuata ſed de publica, quam clerici tanquam Eccleſiæ miniſtri faciunt. Et ſic non videtur probatum, orationem ſaltem priuatam pro damna-

A tis fuſam ad remiſſionem præfatæ illius pœnæ temporalis non valere. Cæterùm verius proculdubio eſt, nullam orationem nec priuatam, nec publicam damnatis prodeſſe, etiam ad temporalis pœnæ remiſſionem. Quod inde ſufficienter colligitur, quod ille diues Epulo, cum in inferno eſſet, & ab Abraham nonnihil ſuffragij, quo mitius torqueretur, exigeret, nullum miſericordiæ verbum audiuit. Imò potius ſignificatum ei fuit, ob Chaos magnũ, quod erat inter damnatos, & alios, non poſſe illis auxilij quidquam communicari. Et D. Auguſt. dicebat: Si ſcirem patrem meũ eſſe in inferno, non magis orarem pro illo, quam pro diabolo. Quod certe inhumanum dictum videretur, ſi poſſet ſua oratione patri in inferno exiſtenti aliqualiter ſubuenire. Itaque
B hæc certa ſunt.

Pũctus difficultatis.

Sed dubium eſt de oratione pro altero viatore fuſa, quam certum eſt ex ſuperioribus, plurimum ei prodeſſe poſſe, ad quid valeat illi? Et mouetur ſpecialiter dubium de gratia gratum faciente, an ſcilicet, valeat, vt ei prima gratia detur, vel augmentum illius. Et pro parte affirmatiua poteſt deſumi argumentum ex Matth. cap. 9. vbi dicitur: quod videns Ieſus fidem illorum dixit paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Quibus verbis apertè ſignificatur aliorum preces valuiſſe paralytico, vt remiſſionẽ peccatorum, & ex conſequenti primam gratiam obtineret. Et D. Iacob. in ſua Canon. c. 5. inquit: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros, &c. Et addit: Et oratio fidei ſaluabit infirmum: &
C ſi in peccatis fuerit, dimittentur ei. Valet ergo oratio aliorum, vt ille, pro quo funditur remiſſionem peccatorum, & primam gratiam conſequatur.

1. argum.

2. arg.

Qualiter poſſit intelligi quod oratio vni⁹ prodeſt alteri ad primã gratiã habẽdam.

Sed, vt quid in hac re dicendum ſit, explicemus aduertendũ eſt, dupliciter poſſe intelligi, quod oratio vnius valet, vt primam gratiam alter conſequatur, vno modo, vt oratio vnius valeat alteri ad primam gratiam, ſecluſo omni bono motu illius, ita, ſcilicet, vt ex parte eius, pro quo oratur nihil aliud ſit neceſſarium, quam, quod non ponat obicem. Et in hoc ſenſu, certum eſt ſecundum fidem, quod oratio vnius non prodeſt alteri, vt primam gratiam obtineat. Certum eſt enim, quod peccatori in mortale peccatum lapſo, eſt neceſſaria cordis pœnitentia, vt viuat. Quod ſæpiſſimè ſcriptura dicit, & D. Thó. de-
D clarat. 1. 2. q. 113. ar. 5. Alio modo poteſt intelligi, qđ oratio vnius proſit alteri, vt primã gratiam habeat. Ita, ſcilicet, quod ex parte eius, pro quo oratur ſit neceſſaria pœnitentia cordis: nõ tamen tanta, quæ per ſe ſufficiat ad gratiam obtinendam, ob ſui remiſſionem. Et tali diſpoſitione exiſtente in illo prodeſt ei alterius oratio. Sed nec hic modus poteſt habere verum. Nam, vt in materia de pœnitentia dicitur, in contritione ſeu pęnitentia cordis non eſt neceſſaria intenſio gradualis, ſed quælibet, etiam remiſſa, eſt efficax, vt ſit ſufficiens diſpoſitio ad gratiam. Quare, ſi ita eſt, quod ſine pœnitentia cordis formali, aut virtuali non poteſt peccator primam gratiam habere, & quæcunq; talis, etiam ſi remiſſa ſit ſufficit, vt illam obtineat, conſequens eſt, orationem alterius ad
E primam gratiam directè non valere, quandoquidẽ ea correſpondet pœnitentię, ſeu propriæ diſpoſitioni ipſius pœnitentis, & ſecundum eius exigentiam ſibi præſtatur. Verùm autem oratio vnius taliter alteri ad gratiam proſit, quod vltra illam gratiam propriæ diſpoſitioni correſpondẽtem impetret illi aliũ gradum, non eſt ita certum. Non enim eſt ſecundũ legem, nec contra legem, ſed præter, vt conſtat. Cæterùm quamuis in libera Dei poteſtate ſit, ſalua lege, hoc modo, orationem vnius ad gratiã alteri conferendã acceptare, probabilius tamen eſt, quod non facit, ſed ſemper prima gratia correſpondet proprię diſpoſitioni, vt cõmuniter docent Doctores in ma-

teria

teria de gratia. Ex dictis infertur orationem vnius propriè loquendo nunquam valere, vt alteri, pro quo orat, prima gratia conferatur, valere tamen vt ei à Deo diſpoſitiones ad quas gratia ſequitur, tribuantur: non ex lege, nec ex iuſtitia, ſed tantum de congruo. Quo ſolummodo vnus alteri mereri poteſt, vt docet D. Tho. 1.2. q. 114. art. 6.

Corollar.

Ad 1. arg. Et ad primum argumentum de paralytico reſpondeo, ex illo loco non colligi, ſolam fidem aſtantium fuiſſe ſatis, vt illi peccata remitterentur. Tum quia paralyticus, qui in morbum ob peccatum inciderat, ſine fide propria, vitam gratiæ habere non potuit. Tum etiam, quia Chriſtus dixit ei: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Quibus verbis ſignificatur ipſum paralyticum fiduciam habuiſſe in Chriſto, & ob id remiſſionem obtinuiſſe: Et ita nonnulli expoſitores dicunt, quod quando dicitur: Videns Ieſus fidem illorum, ly illorum, non ſolum refert, fidem aſtantium: ſed etiam ipſius paralytici.

Ad 2. arg. Ad ſecundum ex Canonica Iacobi cap. 5. reſpondetur, quod locus ille communiter intelligitur de ſacramento extremæ Vnctionis, quod valet ex opere operato ad ſalutem vncti. Et oratio illa fidei, de qua textus loquitur, & dicit, quod ſaluabit infirmum, poteſt accipi, pro oratione, quam vngens dicit, quæ eſt forma efficax ipſius ſacramenti. Nempe: Per hãc ſanctam vnctionem, & Dei piiſſimam miſericordiã indulgeat tibi Deus quidquid peccaſti per guſtum, &c. Quod ſi de oratione multorum presbyterorum illic pro ſalute infirmi orantium, id velis accipere, dicendum eſt, quod talis oratio ſaluabit mediatè infirmum. Nempe mediante pœnitentia illi per orationem impetrata. Nam, quod oratio illa valeat infirmo in peccato mortali exiſtenti ad ſalutem animæ immediatè, ſecluſa, ſcilicet eius immediata diſpoſitione eſt valde abſurdum, vt ex ſupradictis patet.

ARTICVLVS XVI.

Vtrum peccatores orando aliquid impetrent à Deo.

Inf. q. 178. art. 2. ad 1. Et po. q. 6. art. 9. ad 5. Et Ioan. 4. le c. 3.

AD decimumſextum ſic proceditur. Videtur, quòd peccatores orando non impetrent aliquid à Deo. Dicitur enim Io. 9. Scimus quia peccatores Deus non audit. Quod conſonat ei quod dicitur Prouer. 28. Qui declinat aures ſuas ne audiat legem: oratio eius erit execrabilis. Oratio autẽ execrabilis non impetrat aliquid à Deo: ergo peccatores non impetrant aliquid à Deo.

*2. Præterea, Iuſti impetrant à Deo illud quod merentur, vt ſupra habitum * eſt. Sed peccatores nihil poſſunt mereri, quia gratia carent, & etiam charitate, quæ eſt virtus pietatis, vt dicit glo. 2. ad Timotheum 3. ſuper illud, Habentes quidem ſpeciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Et ita non piè orant: quod requiritur ad hoc, quòd oratio impetret, vt ſupra dictum * eſt: ergo peccatores nihil impetrant orando.* Art. præce. — Art. præce. ad 2.

*3. Præterea, Chryſoſt. dicit * ſuper Matthæum, Pater non libenter exaudit orationem quam filius non dictauit. Sed in oratione quam Chriſtus dictauit dicitur, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: quod peccatores non faciũt: ergo vel mentiuntur hoc dicentes, & ſic non ſunt exauditione digni vel ſi non dicant non exaudiuntur: quia formam orandi à Chriſto inſtitutam non ſeruant.* In opere imperfecto hom. 14.

*Sed contra eſt, quod Aug. * dicit ſuper Ioannem. Si peccatores non exaudiret Deus, fruſtra publicanus dixiſſet, Domine propitius eſto mihi peccatori. Et Chryſoſt. * dicit ſuper Matthæum, Omnis qui petit accipit: ideſt, ſiue iuſtus ſit, ſiue peccator.* Tract. 44. in Ioan. à med. to. 9. — Hom. 18. in opere imperfecto, parum ante me. to. 2.

*Reſpondeo dicendum, quòd in peccatore duo ſunt conſideranda, ſcilicet, natura, quam diligit Deus: & culpa, quam odit. Si ergo peccator orando aliquid petit, inquantum peccator, ideſt, ſecundum deſiderium peccati, in hoc à Deo non auditur ex miſericordia, ſed quandoque auditur ad vindictam, dum Deus permittit peccatorem adhuc amplius ruere in peccata. Deus enim quędam negat propitius quę concedit iratus, vt Aug. * dicit, Orationem vero peccatoris ex bono naturę deſiderio procedentem Deus audit, non quaſi ex iuſtitia, quia peccator hoc non meretur, ſed ex pura miſericordia: obſeruatis tamen quatuor * præmiſſis conditionibus: vt ſcilicet pro ſe petat neceſſaria ad ſalutem, piè & perſeueranter.* Trac. 73. in Io. paulo à princ. to. 9. Et de verb. Do. ſer. 53. — Art. præce. ad 2.

*Ad primum ergo dicendũ, quòd ſicut Aug. * dicit ſuper Ioannem, Illud verbum eſt cæci adhuc inuncti, ideſt, nondum perfectè illuminati, & ideo non eſt ratum: quamuis poſſit verificari, ſi intelligatur de peccatore, inquantum eſt peccator, per quem etiam modum oratio eius dicitur execrabilis.* Tract. 44. in Ioan. à med. to. 9.

*Ad ſecundum dicendum, quòd peccator non poteſt piè orare, quaſi eius oratio ex habitu virtutis informetur. Poteſt tamen eius oratio eſſe pia quantum ad hoc quòd petit aliquid ad pietatem pertinens, ſicut ille qui non habet habitum iuſtitiæ, poteſt aliquid iuſtum velle, vt ex ſupradictis * patet. Et quamuis eius oratio non ſit meritoria, poteſt tamen eſſe impetratiua: quia meritum innititur iuſtitiæ, ſed impetratio innititur gratiæ.* In cor. art. & q. 10. ar. 4. & q. 58. ar. 1. ad 3.

*Ad tertium dicendum, quòd ſicut dictum * eſt, oratio Dominicæ profertur ex perſona communi totius Eccleſiæ. Et ideo ſi aliquis nolens dimittere debita proximo, dicat orationem Dominicam, non mentitur: quamuis hoc quod dicit non ſit verum quantum ad ſuam perſonam, eſt enim verum, quantum ad perſonam Eccleſiæ ex qua eſt meritum: & ideo fructu orationis caret. Quandoque tamen aliqui peccatores parati ſunt debitoribus ſuis dimittere: & ideo ipſi orantes exaudiuntur, ſecundum illud Eccleſ. 28. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecati tibi peccata ſoluentur.* Art. 7. ad 1.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod in peccatore duo ſunt conſideranda, ſcilicet, natura, & culpa, ad propoſitam difficultatem reſpondet D. Thom. per duas propoſitiones. Prima concluſio: Peccator, vt peccator, non auditur à Deo ex miſericordia: quandoque tamen auditur ad vindictam. Probatur ex D. Auguſtino dicente, quod Deus quædã negat propitius, quæ concedit iratus, vt cum permittit peccatorem amplius ruere in peccata, quæ poſtulat. Tunc enim dicitur peccator, in quantum peccator, orare, quando petit aliquid ſecundũ deſideriũ peccati. Secunda concluſio: Cum peccator ex bono deſiderio naturę aliquid petit, exauditur à Deo, non quaſi ex iuſtitia, quia peccator hoc meretur, ſed ex pura miſericordia.

EXPLICATIO ARTICVLI.

REſolutio D. Thom. in iſto articulo videtur eſſe, quòd quando peccator orat, inquantum peccator, hoc eſt, ſecũdum deſiderium peccati, non exauditur à Deo. Tamen quando orat ex bono deſi- Dubium.

ribus ſupplicium ſumere. Tunc enim eos non exaudit. Ita exponit D. Hieronymus ſuper Eſai. c. 59.

Ad ſecundum de amicitia humana reſpondetur, miſericordiam diuinam maiorem eſſe, quàm miſericordiam humanam, ex quo fit, vt Deus non dedignetur peccatorum miſereri, illoſq; orantes exaudire, quamuis homines id non faciant. Ad illud ex Ioanne cap. 9. Scimus, quod Deus peccatores non exaudit, reſpondet Diuus Auguſtinus, verba illa eſſe hominis cæci, nondum in veritate ſatis illuminati. Sed quamuis hæc reſponſio non ſit aſpernenda, poſſumus etiam dicere, ſenſum illorum verborum eſſe, quod Deus peccatores non audit, vt miracula edat ad approbationem vitæ illorum. Ita interpretantur Chryſoſtomus, Theophylactus, Diuus Thom. & alij, ſuper illum locum Ioannis. Et quod hæc expoſitio quadret textui, ex eo conuinci poteſt quòd prius Phariſæi dixerunt, quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna facere? Et ſic tam phariſæi, quam cæcus loquebantur de illo miraculo. Voluitque cæcus oſtendere Chriſtum non eſſe peccatorem hoc ſyllogiſmo: Vos dicitis hominem peccatorem non poſſe facere hæc ſigna, quia miracula non fiunt, niſi virtute diuina, ſed Chriſtus illud fecit: ergo non eſt peccator, quoniam Deus peccatores non exaudit.

ARTICVLVS XVII.

Vtrùm conuenienter dicantur eſſe orationis partes, Obſecrationes, Orationes, Poſtulationes, & Gratiarum actiones.

*AD decimumſeptimum ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter dicantur eſſe orationis partes, obſecrationes, orationes, poſtulationes, & gratiarum actiones. Obſecratio enim videtur eſſe quædam adiuratio. Sed ſicut Origenes * dicit ſuper Matthæum, Non oportet, quòd vir qui vult ſecundum Euangelium viuere, adiuret alium. Si enim iurare non licet, nec adiurare: ergo inconuenienter ponitur obſecratio orationis pars.*

4. d. 15. q. 4. ar. 3. & Phi lip. 4. Et 1. Tim. 2.

Origenes hom. vlt. in Matth. tractã. nõ multũ remotè ante med. tom. 3.

*2. Præterea, Oratio ſecundum * Damaſcenum, eſt petitio decentium à Deo. Inconuenienter ergo orationes contra poſtulationes diuiduntur.*

Lib. 3. de fide c. 24.

3. Præterea, Gratiarum actiones pertinent ad præterita, alia verò ad futura: ſed præterita ſunt priora futuris. Inconuenienter ergo gratiarum actiones poſt alia ponuntur.

In contrarium eſt authoritas Apoſtoli 1. ad Timotheum 2.

Reſpondeo dicendum, quòd ad orationem tria requiruntur, quorum primum eſt, vt orans accedat ad Deum quem orat, quod ſignificatur nomine orationis: quia oratio eſt aſcenſus intellectus in Deum. Secundo requiritur petitio, quæ ſignificatur nomine poſtulationis ſiue petitio proponatur determinatè, quod quidam nominant propriè poſtulationem: ſiue indeterminatè, vt cum quis petit iuuari a Deo, quòd nominant ſupplicationem: ſiue ſolum factum narretur, ſecundum illud Ioan. 11. Ecce quem amas infirmatur: quod vocant inſinuationem. Tertio requiritur ratio impetrandi quod petitur: & hoc vel ex parte Dei, vel ex parte petentis. Ratio quidem impetrandi ex parte Dei eſt eius ſanctitas, propter quam petimus exaudiri, ſecundum illud Dan. 9. Propter temetipſum inclina Deus meus aurem tuam, & ad hoc per-

A *tinet obſecratio, quæ eſt per ſacra conteſtatio: ſicut cum dicimus, per natiuitatem tuam libera nos Domine. Ratio vero impetrandi ex parte petentis eſt gratiarum actio: quia de acceptis beneficijs gratias agentes, meremur accipere potiora, vt in collecta dicitur, & ideò dicit * gloſ. 1. ad Timoth. 2. quòd in miſſa obſecrationes ſunt quæ præcedunt conſecrationem, in quibus quædam ſacra commemorantur, Orationes ſunt in ipſa conſecratione, in qua mens maximè debet eleuari in Deum. Poſtulationes autem ſunt in ſequentibus petitionibus. Gratiarum actiones in fine. In pluribus etiam Eccleſiæ collectis hæc quatuor poſſunt attendi, ſicut in collecta Trinitatis. Quod dicitur, Omnipotens ſempiterne Deus, pertinet ad orationis aſcenſum in Deum. Quod dicitur, Qui dediſti famulis tuis, &c. pertinet ad gratiarum actionem. Quod dicitur, præſta quæſumus, &c. pertinet ad poſtulationem. Quod in fine ponitur, per Dominum noſtrum, &c. pertinet ad obſecrationem. In Collationibus autem patrum * dicitur, quod obſecratio eſt imploratio pro peccatis: oratio cum aliquid Deo vouemus: poſtulatio cum pro alijs petimus. Sed primum melius eſt.*

Gl. ordinaria in prin. commentarij ad c. 2. 1. ad Tim.

B (at "citur, Omnipotens")

In collatione 9. ca. 11. 12. & 13. ſimul.

Ad primum ergo dicendum, quòd obſecratio non eſt adiuratio ad complendum, quod prohibetur: ſed ad miſericordiam implorandum.

C *Ad ſecundum dicendum, quòd oratio communiter ſumpta, includit omnia quæ hic dicuntur. Sed ſecundum quod contra alia diuiditur, importat propriè aſcenſum in Deum.*

Ad tertium dicendum, quòd in diuerſis præterita præcedunt futura: Sed aliquid vnum & idem prius eſt futurum quam ſit præteritum. Et ideo gratiarum actio de alijs beneficijs præcedit poſtulationem aliorum beneficiorum. Sed idem beneficium prius poſtulatur, & vltimò cum acceptum fuerit de eo gratiæ aguntur. Poſtulationem autem præcedit oratio per quam acceditur ad Deum à quo petimus. Orationem autem præcedit obſecratio: quia ex conſideratione diuinæ bonitatis, ad eum audemus accedere.

D

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio huius articuli eſt affirmatiua, quam probat D. Thom. hac ratione: Ad orationem generaliter tria requiruntur. Quorum primum eſt, vt orans aſcendat ad Deum, quem orat, quod nomine orationis ſignificatur, Secundo requiritur petitio determinata, quæ poſtulatio dicitur, vel indeterminata, quæ nominatur ſupplicatio. Tertio requiritur ratio impetrandi quod petitur vel ex parte Dei propter eius ſanctitatem, & ad hoc pertinet obſecratio, quæ eſt per ſacra conteſtatio. Vel ex parte petentis, E & dicitur actio gratiarum. Et ſic hæ partes orationis vocantur obſecrationes, orationes, poſtulationes, & gratiarum actiones. Totus iſte articulus conſumitur in explicatione cuiuſdam loci Diui Pauli 1. ad Timoth. 2. Et quamuis poſſit aliter intelligi: expoſitio tamen D. Thom. eſt optima. De qua re vide D. Auguſtinum epiſtola 59. ad Paulinũ. & cum illo conueniunt Chryſoſtomus, & Theophylactus.

QVÆSTIO LXXXIIII.

De Exterioribus actibus latrię, in tres articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrum adoratio ſit actus latriæ, ſiue religionis.

3. diſ. 10. q. 1. ar. 2. q. 7. & 3. con. c. 119.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd adoratio non ſit actus latriæ ſiue religionis. Cultus enim religionis ſoli Deo debetur. Sed adoratio non debetur ſoli Deo. Legitur enim Geneſ. 18. quod Abraham adorauit Angelos. Et 3. Reg. 1. dicitur quòd Nathan Propheta ingreſſus ad regem Dauid, adorauit eum pronus in terram: ergo adoratio non eſt actus religionis.

Lib. 10. c. 1. med. to. 5.

*2. Præterea, Religionis cultus debetur Deo prout in ipſo beatificamur, vt patet per Auguſt. * in 10. de Ciuit. Dei. Sed adoratio debetur ei ratione maieſtatis: quia ſuper illud Pſal. 28. Adorate Dominum in atrio ſancto eius: dicit glo. De his atrijs venitur in atrium vbi maieſtas adoratur: ergo adoratio non eſt actus latriæ.*

3. Præterea, Vnius religionis cultus tribus perſonis debetur. Non autem vna adoratione adoramus tres perſonas. Sed ad inuocationem trium perſonarum ſingulariter genuflectimus: ergo adoratio non eſt actus latriæ.

Sed contra eſt, quod Matth. 4. inducitur, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

Q. 81. art. 1. ad 3.

*Reſpondeo dicendum, quòd adoratio ordinatur in reuerentiam eius, qui adoratur. Manifeſtum eſt autem ex * dictis, quod religionis proprium eſt, reuerentiam Deo exhibere. Vnde adoratio qua Deus adoratur, eſt religionis actus.*

Q. 110. & ſeq. & q. 103. art. 3. & 4.

*Ad primum ergo dicendum, quòd Deo debetur reuerentia propter eius excellentiam, quæ aliquibus creaturis communicatur: non ſecundum æqualitatem, ſed ſecundum quandam participationem. Et ideo alia veneratione veneramur Deum, quod pertinet ad latriam, & alia veneratione quaſdam excellentes creaturas, quod pertinet ad duliam, de qua poſt * dicetur. Et quia ea quæ exterius aguntur, ſigna ſunt interioris reuerentiæ, quædam exteriora ad reuerentiam pertinentia exhibentur excellentibus creaturis inter quæ maximum eſt adoratio. Sed aliquid eſt quod ſoli Deo exhibetur, ſcilicet ſacrificium: Vnde Auguſt. dicit in 10. de Ciuit. * Dei. Multa de cultu diuino vſurpata ſunt, quæ honoribus deferuntur humanis, ſiue humilitate nimia, ſiue adulatione peſtifera: ita tamen quòd quibus ea deferuntur homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi (Si autem multum eis additur) & adorandi. Quia vero ſanctificandum cenſuit niſi eum quem Deum aut ſciuit, aut putauit, aut finxit? Secundum reuerentiam ergo quæ creaturæ excellenti debetur, Nathan adorauit Dauid, Secundum autem reuerentiam quæ debetur Deo Mardochæus noluit adorare Aman, timens ne honorem Dei transferret ad hominem, vt dicitur Heſter 3. Et ſimiliter ſecundum reuerentiam debitam creaturæ excellenti Abraham adorauit Angelos & etiam Ioſue, vt legitur Ieſue 5. quamuis poſſit intelligi quòd adora-*

Lib. 10. c. 5. cir. ſi. to. 5.

A *uerint adoratione latriæ Deum, qui in perſona Angeli apparebat, & loquebatur. Secundum autem reuerentiam quæ debetur Deo, prohibitus eſt Ioannes Angelum adorare. Apoc. vlt. Tum ad oſtendendum dignitatem hominis quam adeptus eſt per Chriſtum, vt Angelis æquetur: vnde ibi ſubditur. Conſeruus tuus ſum: & fratrum tuorum. Tum etiam ad excludendũ idololatriæ occaſionem: vnde ſubditur: Deum adora.*

Ad ſecundum dicendum, quòd ſub maieſtate diuina intelligitur omnis Dei excellentia, ad quam pertinet quòd in ipſo ſicut in ſummo bono beatificamur.

Ad tertium dicendum, quòd quia vna eſt excellentia trium perſonarum, vnus honor & reuerentia eis
B *debetur, & per conſequens vna adoratio. In cuius figuram cum legitur de Abraham Geneſ. 18. quòd tres viri apparuerunt, adorans vnum, alloquitur dicens, Domine, ſi inueni gratiam, &c. Terna autem genuflexio ſignum eſt ternarij perſonarum, non autem diuerſitatis adorationem.*

SVMMA TEXTVS.

COnclusio eſt affirmatiua. Probatur in argumento ſed contra hac ratione: Adoratio ordinatur in reuerentiam eius, quia adoratur: ſed religionis proprium eſt reuerentiam Deo exhibere: ergo adoratio, qua Deus adoratur, eſt actus religionis. Et in
C corpore articuli hoc modo; Proprium religionis eſt reuerentiam exhibere Deo, cuius excellentia creaturis communicatur, non ſecundum æqualitatem, ſed ſecundum quandam participationem; vnde alia veneratione adoratur Deus, quod pertinet ad latriam: & alia veneratione excellentes quædã creaturæ, quod pertinet ad duliam: ergo adoratio, qua Deus adoratur, eſt actus latriæ, atque ex conſequenti religionis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Nomen adoratio varias habet ſignificationes.

PRo explicatione huius quæſtionis, vt à nomine ipſo exordiamur aduertendum eſt quod hoc vocabulum, adoratio, eſt æquiuocum, variaſque habet
D ſignificationes in ſacris literis. Interdum enim denotat eam adorationem, quæ ſoli Deo debetur, vt apud Matthæum capit. 4. cum dicitur: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Et apud Ioan. cap. 4. in illis verbis Deus tales quærit adoratores, qui adorent illum in ſpiritu, & veritate. Interdum autem denotat cultum, & venerationem, quæ exhibetur creaturis. In qua ſignificatione nihil aliud eſt adoratio, quam exhibitio honoris alicui perſonę facta, propter eius excellentiam: Sic accipitur Geneſ. 18. quando de Abrahamo dicitur, quod pronus in terra angelos adorauit. Et Gen. 19. quando dicitur de Loth, quod pronus in terra adorauit angelos venientes, vt perderent Sodomam. In eadẽ etiam ſignificatione Geneſ. 23. dicitur Abraham ad
E oraſſe filios Heth, & Gen. 33. quod adorauit Iacob fratrem ſuum Eſau venientem in apparatu, dicens ſic: Vidi faciem tuã, quaſi viderim vultũ Dei. Fecit quoq; vxores, & proles adorare fratrem ſuum Eſau. Exodi 18. Moyſes adorauit Iethro ſocerum ſuum. Et Miphiboſeth filius Ionathæ & Ornam adorauerunt Dauidem. Innumeraque alia ſunt teſtimonia, quibus conuincere poterimus, quod adoratio non ſolum ad Deum, ſed etiam ad ſanctos Dei angelos, & ad hoĩes in eminenti maieſtate conſtitutos, fiat.

Quæſtio.

Et ſi quis quærat, cur ergo Apoc. c. 22. prohibuit Angelus ne Apoſtolus Ioannes ipſum adoraret, dicens: Vide ne feceris: cõſeruus enim tuus ſum: Deũ adora.

adora. Et D. Petrus Actor. 10. recuſauit adorationẽ, quam Cornelius ad ipſum facere volebat, dicens: Surge: Nam & ego ipſe homo ſum, ſi adoratio, vt modò dicebam non ſolum ſignificat in ſacris literis eam reuerentiam, quæ ſoli Deo debetur, ſed etiam exhibitionem honoris, cuicunque perſonæ factam, propter ipſius eminentem excellentiam? Reſpõdeo, dubium quidam non eſſe, quod ſecundum reuerentiam, quæ creaturæ excellenti debetur, Patriarchę, & Prophetæ adorauerũt non ſolum Angelos, verũ etiam homines, & ſecundum illam reuerentiam, quæ ſoli Deo debetur noluiſſe Mardocheum adorare Aman, ne ſcilicet, honorem Dei transferret ad hominem, vt dicitur Eſther cap. 13. Quo etiam modo D. Paulus, & Barnabas reprehendebant, & deteſtabantur, ſciſſis veſtibus, paratum ſibi cultum adorationis in Lyſtris. Volebãt enim habitatores illius ciuitatis, velut dijs quibuſdam, idque culto latriæ, eis ſacrificare, dicentes: Dij ſimiles facti hominibus deſcenderunt ad nos. Actor. cap. 14. Et hæc etiam adoratio eſt, quam angelus prohibuit Ioanni. & D. Petrus Cornelio: Præterquam quod dicere poſſumus, quod angelus prohibuit Ioanni, etiam illam reuerentiam, quæ creaturis poteſt impedi. Tum, vt oſtenderet dignitatem, quam homo per Chriſtum adeptus erat, qua meruit Angelis æquari, & ideò dixit: Conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum. Tum etiam, vt occaſionem idolatriæ excluderet. Et ſic dixit: Deum adora. Sunt ergo diuerſi cultus hoc vno nomine adorationis in ſacris literi ſignificati, quos vt Eccleſia Catholica, atque ſancti diſtinguerent, diuerſis vocabulis nominarunt. Et eam adorationem, quæ ſoli Deo debetur, propter ſuam diuinitatem, appellauerunt latriam. Eam autem, quam Theologi tribuũt ſanctis inſignioribus, vt beatiſſimæ Mariæ virgini præcipuè, & ſanctis Apoſtolis, appellauerũt hyperduliam. Et tandem tertiam, quæ refertur ad ſanctos minores, dixerunt duliam.

Reſponſio.

Diuerſa nomina quib. diuerſi cultus ſignificantur.

Laurentius Valla & Caluinus Grammatici.

Laurentius Valla, atque Caluinus Theologos taxãt, quod ex ignoratione linguæ Grecæ diſtinxerint, inter latriam & duliam, quaſi latria ſignificet cultũ, qui Deo debetur, & dulia illum, qui ſanctis accommodatur: Cum tamẽ inter latreuo, & duleuo, à quibus talia nomina deducuntur nullum prorſus ſit diſcrimen, quantum ad hoc, ſed vtrumque ſignificat idem, quod ſeruio. Quam ſuam ſententiam probant ex illo Leuit. cap. 23. Opus ſeruile non facientis in eo. Vbi ſeptuaginta legunt, latreuton. Et ex illo eiuſdem Leuit. cap. 18. De ſemine tuo non dabis ſeruire principi. Vbi Græci habent, latreuin. Cæterùm dico, quod quãuis latreuo ſignificatione natiua æque amplum ſit, ac duleuo, vt colligere licet ex Suida & ex Phauorino, iam tamen communiter accipitur magis teſtrictè, & vt ſolum ſignificat cultum Deo debitum. Nec mirũ: Nam non eſt nouum, aut inuſitatum principes alicuius facultatis vti aliqua voce paululum à primæua ſua ſignificatione deflexa. Sic Porphirius, qui fatetur, primò appellatum fuiſſe genus vniuſcuiſq; generationis principium, & deinde multitudinem eorum, qui ſunt ab vno principio: vt Græcorum genus, aut Troianorum, tertio accipit, pro eo cui ſupponitur ſpecies, aut quod de pluribus differentibus ſpecie, in eo quod quid eſt, prædicatur. Qua ratione ſemper accipitur à logicis: prioribus illis ſignificationibus longe ablegatis. Item Ariſtotel. 5. Metaph. fatetur, naturam, primò, ortum & natiuitatem, ſignificaſſe, & tamen communiter iam accipiunt hoc nomen philoſophi pro ſpecie, & natura rei. Sic etiam ſacramentum, quod ſignificatione primæua ſignificat iuſiurandum, teſte Marco Varrone, accipitur à Theologis pro viſibili ſigno inuiſibilis gratiæ.

Principes cuiuſq; facultatis, ſæpe vtuntur nominibus paululum à primæua ſignificatione deflexis.

Dubium

Sed poterit quis dubitare, vtrum fuerit aliqua A cauſa, & ratio ſufficiens, quam ſcholaſtici ſequantur in vſurpando nomine latria, pro cultu, qui ſoli Deo exhibetur, ac in referendo proinde duliam ad reliquos ſanctos? Ad quod breuiter affirmatiuè reſpondeo. Scriptura enim quæ Grecè ſcripta eſt, quãdo agit de colendo Deo, plurimum vtitur verbo latreuo. Et quod magis põderandum eſt, qñ ſermonẽ facit de ſeruiendo eis, qui nec ſunt nec æſtimantur Dij, non vtitur verbo latreuo, ſed duleuo. Quorum primum probo. Nam Exod. 4. cum dicitur: Dimitte populum meum vt ſeruiat mihi: & 23. Seruietis Domino. & Deuter. 6. Illi ſoli ſeruies. & Deuter. 10. Vt diligas eum ac ſeruias. & Deuteronom. 28. eo quod non ſeruieris Domino Deo tuo. & Ioſue 22. Seruiatis in omni corde. & in eodem loco: Vt ſeruia B tis ſeruitutem Domino. Et c. 24. ſeruite ei perfecto corde cum ſimilib. ſex aut ſeptem eius capitis teſtimonijs. Et Iudicum 9. Idola proiecerunt, & ſeruierunt Dominos in his, inquam, omnibus locis habetur latreuo. Quòd autem ſimiliter quando ſermo eſt de ſeruiendo alijs, non vtatur ſcriptura verbo, latreuo, ſed communi verbo duleuo, vel dulia conſtat ex Gen. c. 14. cum dicitur: Seruierant Chordorlahomor, & Gen. 15. ibi: Gentem, cui ſeruituri ſũt, &c. 25. & 27. Fratri ſeruies. & c. 29. Seruiam tibi pro Rachel. & per totum capit. 30. & 31. Et Exod. 21. Sex annis ſeruiet tibi. & Deuter. 15. Quatuor habentur huius acceptionis teſtimonia: quæ etiam eſt eadem apud prophetas, vt conſtat ex Eſai. c. 14. Semper ergo ſcriptura cauet, ne quando eſt ſermo de ſeruitu C te homini exhibita vtatur voce latria, aut latreuo. Propter quod dicebat D. Aug. lib. 10. de Ciuit. c. 1. Hic eſt Diuinitati, vel ſi expreſſus dicendum eſt, Deitati debitus cultus, propter quem vnico verbo ſignificandum, quoniam ſatis mihi idoneum non occurrit Latinũ, Græco, vbi neceſſe eſt, inſinuo, quid velim dicere. Latriam quippe, vbicunque ſacrarum literarum ſcriptum eſt, noſtri interpretati ſunt ſeruitutem. Sed ea ſeruitus, quæ debetur hominibus ſecundum quam præcepit Apoſtolus ſeruos dominis ſuis ſubditos eſſe debere, alio nomine Græcè nuncupari ſolet. Latria vero ſecundum conſuetudinem » qua loquuti ſunt, qui nobis eloquia diuina condiderunt, aut ſemper, aut tam frequenter, vt pene ſemper, ea dicitur ſeruitus, quæ pertinet ad colendum D Deum. Hæc Aug. Et poſt alia tandem concludit, quod latria interpretatur ſeruitus, ſed ea ſeruitus, qua colimus Deum. Patres etiam Concilij Nicæni. qui maiori ex parte Græci erant, & Græce loquebantur, in id cõuenerunt, quod cultus latriæ in ſpiritu, & veritate beate tribuitur Trinitati ab Orthodoxis. De qua re videnda eſt epiſtola Taraſij, & totius Synodi ad Imperatores, quæ habetur in fine Concilijs illius. Et D. Damaſ. lib. 3. dicit, quod ſolum rerum omnium procreatorem, & opificem adoramus; & latriæ cultu veneramur. Verum eſt; quod aliquando ponitur verbum, latreuo, vbi mentio fit de ſeruitute homini debita, quale eſt illud iã citatum. Opus ſeruile non facietis, & illud: Non dabis de ſe E mine tuo ſeruire principi, ſed hoc non obſtat. Nam vt autor eſt D. Aug. in teſtimonio iam citato, latria apud eos, qui nobis eloquia diuina tradiderunt, aut, ſemper, aut pene ſẽper, accipitur pro ſeruitute, quæ pertinet ad colẽdum Deum. Cum quo ſtare poteſt quod rariſſimè ea vox in alia ſignificatione inueniatur. Quemadmodum quamuis genus philoſophis ſit teſte Porphirio, quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie in eo, quod quid eſt: aliqñ contingit, quod idem philoſophi accipiãt illam vocem in alia atque primæua ſignificatione ſecundum quam ipſe Ariſtoteles dicere ſolet, hominum genus.

Solutio.

Obiectio.

Et ſi quis obijciat, quod ſcriptura dum ſermonẽ facit de ſeruiendo Deo, ſæpè vtitur verbo, duleuo, & ſic

A Deo ratione illarum, ſignificatur nomine importante adorationem communem Deo, & creaturis, quale eſt nomen dulia. Ita reſpondet Alexander, & Gabriel, locis citatis. Quorum ſententia mihi non diſplicet, nec aduerſatur eis quæ à nobis sũt dicta.

Corollar.

Ex dictis omnibus infertur, eam adorationem quæ ſoli Deo debetur, eſſe actum latriæ, illam autem, quæ debetur ſanctis non eſſe actum latriæ, ſed aut duliæ, aut hyperduliæ. Omnis tamen adoratio, ſiue Dei illa ſit, ſiue alicuius ſancti, eſt actus religionis, eo modo, quo & oratio, quæ ad Deum funditur, & illa quæ funditur ad ſanctos, inquantum habent ordinem ad Deum, pertinet ad religionem, vt ex mente D. Tho. docuimur, quæſtione præcedenti. Vtrum autem Chriſti humanitas, aut eius imago ſint adorandæ adoratione latriæ, non eſt præſentis loci diſputare. B Sed pertinet hoc ad 3.p.q.25. vbi latè Doctores diſputant de hoc.

ARTICVLVS II.

Vtrum adoratio importet actum corporalem.

Super q. 81.art.7.& 3.di.9.q.1. ar.3.q.3.& 3.cont.ca. 119.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quòd adoratio non importet actũ corporalem. Dicitur enim Io.4. Veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate. Sed id quod fit ſpiritu, non pertinet ad corporalem actum: ergo adoratio non importat corporalem actum.

C *2. Præterea, Nomen adorationis ab oratione ſumitur. Sed oratio principaliter conſiſtit in interiori actu, ſecundum illud primæ ad Corin. 14. Orabo ſpiritu, orabo & mente: ergo adoratio maximè importat ſpiritualem actum.*

3. Præterea, Corporales actus ad ſenſibilem cognitionem pertinent. Deum autem non attingimus ſenſu corporis, ſed mentis: ergo oratio non importat corporalem actum.

Sed Contra eſt, quod ſuper illud Exod. 20. Non adorabis, ea neque coles: dicit glo. Non affectu colas, nec ſpecie adores.*

Gloſſ. ord. ibid.

Lib. 4. Ortho. fid. in prin. c. 13.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut Damaſcen. dicit in 4. lib. Quia ex duplici natura compoſiti ſumus, in-* D *tellectuali ſcilicet, & ſenſibili, duplicem adorationẽ Deo offerimus, ſcilicet, ſpiritualem, quæ conſiſtit in interiori mentis deuotione, & corporalem, quæ conſiſtit in exteriori corporis humiliatione. Et quia in omnibus actib. latriæ, id quod eſt exterius refertur ad id, quod eſt interius, ſicut ad principalius: ideo ipſa exterior adoratio fit propter interiorem, vt videlicet per ſigna humilitatis quæ corporaliter exhibemus, excitetur noſter affectus ad ſubijciẽdũ ſe Deo: quia connaturale eſt nobis, vt per ſenſibilia ad intelligibilia procedamus.*

Ad Primum ergo dicendum, quod etiam adoratio corporalis in ſpiritu fit, quantum ex ſpirituali deuotione procedit, & ad eam ordinatur.

E *Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut oratio primordialiter eſt quidem in mente, ſecundario autem verbis exprimitur, vt ſuprà dictum* eſt: ita etiam adoratio principaliter quidẽ in interiori Dei reuerentia conſiſtit: ſecundario aũt in quibuſdam corporalibus humilitatis ſignis: ſicut genuflectimus, noſtram infirmitatẽ deſignantes in comparatione ad Deum. Proſternimus autem nos quaſi profitentes nos nihil eſſe ex nobis.*

Q. 83. art. 12.

Ad tertium dicendum, quòd etſi per ſenſum Deum attingere non poſſimus, per ſenſibilia tamen ſigna mẽs noſtra prouocatur vt tendat in Deum.

SVMMA TEXTVS.

AD propoſitam difficultatem reſpondet Diuus Tho. per duas propoſitiones. Prima concluſio: Adoratio importat duplicem actum, ſpiritualem ſcilicet, & corporalem. Probatur in argumento, ſed contra, teſtimonio Gloſſæ ſuper illud Exod. 20. Non adorabis ea, neque coles, dicentis: Nec affectu colas, nec ſpecie adores. Et in corpore articuli teſtimonio Damaſceni lib. 4. fidei ortho. cap. 13. qui dicit, quod quia ex duplici natura conditi ſumus, intellectuali ſcilicet, & ſenſibili, duplicem adorationem Deo offerimus, ſcilicet, ſpiritualem, quæ in interiori mentis deuotione conſiſtit, & corporalem, quæ conſiſtit in exteriori corporis humiliatione. Secunda concluſio: Adoratio corporalis ordinatur ad ſpiritualem. Probatur: in omnibus actibus latriæ, id quod eſt exterius, refertur ad id, quod eſt interius, ſicut ad principalius, vt ſcilicet, per ſigna humilitatis, quæ corporaliter exhibemus, affectus noſter ad ſubijciendum ſe Deo excitetur, connaturale enim eſt nobis, vt per ſenſibilia ad intelligibilia procedamus: ergo adoratio corporalis ordinatur ad ſpiritualem.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Adoratio duplex.

QVoniam vt docet D. Damaſcenus lib. 4. fidei orth. c. 13. adoratio eſt duplex: vna interior, altera exterior. Adoratio interior conſiſtit, & in intelligentia, ſeu cognitione, qua aliquis cognoſcit eum: quem adorat, eſſe dignum honore ob aliquam excellentiam, & in volũtate, atque affectu, quo ſe illi ſubmittit. Qui affectus adeò eſt neceſſarius ad adorationem, vt ſine illo cognitio excellentiæ quantacunque illa ſit, non ſufficiat. Quod conſtat. Nam in Dæmonibus eſt cognitio excellentiæ diuinæ, ſi quidem credunt, & contremiſcunt, vt dicit D. Iacobus in ſua cano. ca. 2. & tamen, quoniam eis deeſt hic affectus non adorant, ſed blaſphemant Deum. Adoratio verò corporalis conſiſtit in exteriori corporis humiliatione. Sicut adoratio generaliter dicta diuiditur in interiorem & exteriorem: ita etiam & latria, ſiue cultus proprius Dei, in interiorem & exteriorem erit diſtinguendus: & vterq; Deo tribuendus. Nam quoniam ex duplici natura conditi ſumus, intellectuali, ſcilicet, & ſenſibili duplicem etiam adorationem Deo offerre debemus, ſpiritualem, & corporalem. Et quod peculiaris iſte cultus, honor, & veneratio Deo debeatur probari poteſt, pluribus & manifeſtis rationibus. Prima eſt: Nam quia adoratio externa, internæ adorationis & reuerentię, qua mens ſe humiliat, & offert, eſt repręſentatiua, & humiliat ſe mens noſtra Deo, atque offert, quaſi ſuæ creationis principio, quaſi ſuæ beatitudinis fini, quaſi bonorum omnium fonti, & authori vniuerſali, quæ omnia ſoli Deo conueniunt, fit, vt peculiari ille ratione à nobis ſit colendus, & adorandus. Secunda ratio eſt: Nam cum cultum externum exhibeamus Deo, non quod ipſe eo indigeat, bonorum enim noſtrorum nõ eget, ſed, vt per ſenſibilia in nobis gignatur vera opinio de Deo. Opinio autem ſiue ſentẽtia vera de eo, quod Deus eſt vnus, & ſuper omnia exaltatus, in nobis gigni & ſtabiliri non poſſit per ſenſibilia, niſi per hoc, quod ei aliquid ſeparatum, honoreſque ac titulos peculiares & excellentes exhibeamus, qui alijs tribui non poſſint, niſi aut ratione diuerſa, aut adulatione peruerſa, fit, vt, peculiari ratione Deus à nobis & colendus, & adorandus ſit. Tertia ratio: Hæc habet humana conſuetudo, quæ ad opiniones gignendas valet quamplurimum, quod honor, qui exhibetur ei, qui ſummum locum in Republica tenet, nẽpe,

Rationes quib. probatur peculiarem cultum Deo eſſe tribuẽdum.

Regi

Regi aut Imperatori, nulli alteri exhibeatur: ergo animus hominis adhoc erit excitandus, vt eam æſtimationem habeat de ſummo Deo, quam habere tenetur, per hoc, ſcilicet, vt peculiarem aliquem cultum & honorem ei exhibeat. Et certè cum honor ſit virtutis, & beneficentiæ præmium, & ſola Dei virtus bonitas, atque largitas immenſa ſit & incomprehenſibilis, non eſt dubiū, quin ei peculiaris adoratio honor, & cultus debeatur, quod, & omnes homines tam philoſophi quam nō philoſophi cognouerunt. Debemus ergo Deo duplicem cultum, corporalem, & ſpiritualem. Corporalis conſiſtit in exterioribus humilitatis & ſubmiſſionis ſignis, in flexione genuum, in humiliatione, in proſtratione, in eleuatione manuum, & ſimilibus. Spiritualis autem B latria conſiſtit in interno affectu, in puritate, & deuotione, iuxta doctrinam D. Auguſtini in Enchiridio c. 3. vbi dicit, quod fide, & ſpe, & charitate colitur Deus. Et cap. 5. cultus Dei initiatur fide, tenetur ſpe, perficitur charitate. Et lib. 12. de Trinit. c. 14. Et quis eſt, inquit, cultus Dei, niſi amor eius, quo nunc deſideramus eum videre, & fides, qua credimus, & ſpes, qua ſperamus nos eum aſſequuturos. Sunt verò quædam genera ſeruitutum, quæ veluti ſpecies latriæ ſoli Deo exhibere debemus deſumpta ex D. Auguſtino, lib. 10. de Trinit. cap. 4. quorum meminit Thomas Vualdenſis de ſacramentalibus, cap. 117. Primum eſt ſacrificium altaris ſiue cordis. Secundum, effuſio ſanguinis, & vitæ in martirio. Tertium, quando incendio amoris flagrantis nos Deo vouemus, & noſtra. Quartum, quando dies ſo- C lennes, & feſtos celebramus Deo, ne memoriam beneficiorum eius in gratia tollat obliuio. Quintum eſt ſpiritus humiliatus. Vltimum, quando per fruitionem Deo ipſi inhæremus. Hæc Vualdenſis. De qua re videndus eſt Corduba lib. 1. quæſtionarij, quæſt. 5. dub. 6.

ARTICVLVS III.

Vtrum adoratio requirat determinatum locum.

1. Tim. 2. *AD Tertium ſic proceditur. Videtur quod oratio non requirat determinatum locum. Dicitur enim Io. 4. Venit hora quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis patrem. Eadem autem ratio videtur eſſe & de alijs locis: ergo determinatos locus non requiritur ad adorandum.*

2. Præterea, Adoratio exterior ordinatur ad interiorem. Sed interior adoratio fit ad Deum, vt vbique exiſtentem: ergo exterior adoratio non requirit determinatum locum.

3. Præterea, Idem Deus eſt qui in nouo & veteri teſtamento adoratur: ſed in veteri teſtamento fiebat adoratio ad occidentem: nam oſtium tabernaculi reſpiciebat ad orientem, vt habetur Exod. 26. Ergo eadem ratione etiam nunc debemus adorare ad occidentem, ſi aliquis locus determinatus requiritur ad adorandum.

Sed Contra eſt, quod dicitur Iſai. 56. Et inducitur Luc. 19. Domus mea domus oratio vocabitur.

Art. præc. *Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum * eſt, in adoratione principalior eſt interior deuotio mentis: ſecundarium autem eſt quod pertinet exterius ad corporalia ſigna: Mens autem interius apprehēdit Deum quaſi non comprehenſum aliquo loco. Sed corporalia ſigna neceſſe eſt, quod in determinato loco, & ſitu ſint. Et ideo determinatio loci non requiritur ad adora-* A *tionem principaliter, quaſi ſit de neceſſitate ipſius, ſed ſecundum quandam decentiam, ſicut & alia corporalia ſigna.*

Ad Primum ergo dicendum, quòd Dominus per illa verba prænunciat ceſſationem adorationis, tam ſecundum ritum Iudæorum adorantium in Hieruſalem, quam etiam ſecundum ritum Samaritanarum adorantium in monte Garizim. Vterque enim ritus ceſſauit, veniente ſpiritualis Euangelij veritate: ſecundum quam in omni loco Deo ſacrificatur, vt dicitur Malac. 1.

Ad ſecundum dicendum, quòd determinatus locus eligitur ad adorandum: non propter Deum qui B *adoratur, quaſi loco concludatur, ſed propter ipſos adorantes. Et hoc triplici ratione. Primò quidem propter loci conſecrationem, ex qua ſpiritualem deuotionem concipiunt orantes, vt magis exaudiantur, ſicut patet ex adoratione Salo. 3. Reg. 8. Secundo propter ſacra myſteria & alia ſanctitatis ſigna quæ ibi continentur. Tertiò propter concurſum multorū adorantium, ex quo fit oratio magis exaudibilis: ſecundum* Diſt. 110. *illud Matt. 18. Vbi ſunt duo vel tres congregati in no-* Eccleſiaſticarum. *mine meo, ibi ſum ego in medio eorum.*

Ad tertium dicendum, quòd ſecundum quandam decentiam adoramus verſus orientem. Primò quidem propter diuinæ maieſtatis indicium, quod nobis manifeſtatur in motu cæli, qui eſt ab oriente. Secundò propter paradiſum in oriente conſtitutum, vt legitur Gen. 2. ſecundum literam ſeptuaginta interpretum: quaſi quæramus ad paradiſum redire. Tertiò propter Chriſtum, qui eſt lux mundi, & oriens nominatur Zacha. 6. Et qui aſcendit ſuper cęlum cæli ad orientem. Et aboriente etiam expectatur venturus, ſecundum illud Matthæi 24. Sicut fulgur exit ab oriente, & paret vſque ad occidentem, ita orit & aduentus filij hominis.

SVMMA TEXTVS.

D SVppoſito, quod in oratione primarium eſt, quod pertinet ad interiorem mentis deuotionem, & ſecundarium, quod pertinet exterius ad corporalia ſigna, reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem vnica concluſione, quæ talis eſt: Ad adorationem principaliter non requiritur determinatio loci, quaſi ſit de neceſſitate ipſius, ſed requiritur ſecundario ſecundum quandam decentiam; ſicut & requiruntur alia corporalia ſigna. Probatur: Mens interius apprehendit Deum, quaſi non comprehenſum aliquo loco, quod pertinet ad adorationem principaliter; & corporalia ſigna, neceſſe eſt, quod in determinato loco & ſitu fiant, quod pertinet ad adorationem ſecūdario: ergo ad adorationem non requiritur principaliter determiatio loci; bene tamen ſecundariò.

E

EXPLICATIO ARTICVLI J.

CIrca iſtum articulum ſolùm occurrit diſputandum, vtrùm ſit aliquis certus & determinatus locus, in quo homines vel in particulari, vel in generali cum alijs adorationem exercere debeāt? Ad cuius explicationem dico primò, de iure diuino aut 1. Dictum. naturali nullum talem eſſe determinatum locum, vt conſtat ex illo Ioann. 4. Venit hora, quando nec in monte hoc. &c. Et ad Timoth. 2. Volo viros orare in omni loco leuantes manus. Et Malachiæ ca. 1. In omni loco offertur oblatio munda. In veteri lege

ge erat determinatus locus ad orandum, & ſacrificium offerendum, & in quibuſdam temporibus. Ex quo factum fuit, vt Daniel capitulo ſexto, verterit ſe ad adorandum verſus templum. Sed de hoc nunc nullum extat diuinum, aut naturale præceptum.

2. Dictum. Dico ſecundo, conuenientiſſimè Eccleſiam determinaſſe certa quædam loca vbi fideles conuenirent ad orandum, ad celebrandum ad diuina audiendum, & ad ſacramenta ſuſcipiendum, prudentiſſimeque inſtituiſſe, vt talia loca conſecrarentur, & magnis priuilegijs ornarentur. Sicut & quōdam Deus cum religionem veteris legis condidit, voluit tabernaculum ſibi ditiſſimum erigi, vbi Iudæi ad prædicta conuenirent. Ratio enim poſtulabat, vt propter honorem ſanctiſſimi ſacramenti magis nūc templa, & loca ſacra dedicarentur.

Dico tertiò etiam nunc eſſe conuenientiſſimum, vt adoratio Dei fiat verſus orientem. Hæc eſt ſententia D. Tho. hic ad tertium. Cuius rei plures aſſignat rationes. Prima, propter diuinæ maieſtatis indicium, quod nobis in motu cœli, qui eſt ab oriente manifeſtatur. Secunda, propter paradiſum in oriente conſtitutum, vt legitur Geneſ. 2. iuxta lectionem Septuaginta interpretum: quaſi quæramus ad paradiſum redire. Tertia, propter Chriſtum, qui lux eſt mundi, orienſque nominatur, vt cōſtat ex Zacharia cap. 6. Et aſcendit ſuper cœlum cœli ad orientē. Ex qua etiam par e vēturus expectatur, iuxta illud Matth. 24. Sicut fulgur exit ab oriente, & paret vſque ad occidentem, ita erit & aduentus filij hominis. Sed vltra has, poſſumus etiam aliam aſſignare rationem, nempe, quia in lege gratię, eſt iam totum oppoſitum ad illas cauſas, propter quas Iudæi verſus occidentem adorabant. Illi enim erant in tenebris & in figura, quia nondum illis ortus erat ſol iuſtitiæ Chriſtus Deus noſter, nobis autē ſic. Propter quod dicebat d. Paulus ad Roma. c. 13. Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. &c. Item lex illa tandem finienda erat, atque caſura, ad occaſumq; cum ſuo ſtatu tendebat, & ſic tandem occidit in morte Chriſti. At verò noſtra eſt teſtamentum æternum, quod ab oriente Chriſto noſtro ſole iuſtitiæ perpetuo conſeruatur. De hac re videndus eſt Thomas Vualdenſis de ſacramentalibus. tit. 17. cap. 144. & Orantius de locis Catholicis lib. 5. cap. 5.

QVÆSTIO LXXXV.

De his quæ à Deo fidelibus dantur, in quatuor articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrum offerre ſacrificium Deo, ſit de lege naturæ.

AD Primum ſic proceditur. Videtur quòd offerre ſacrificium Deo non ſit de lege naturæ. Ea enim quæ ſunt iuris naturalis, communia ſunt apud omnes homines. Non autem hoc contingit circa ſacrificia. Nam quidam leguntur obtuliſſe in ſacrificium panem & vinum, ſicut de Melchiſedech dicitur Gen. 14. Et quidam hæc, quidam vero alia, vt animalia: ergo oblatio ſacrificiorum non eſt de iure naturali.

2. Præterea, Ea quæ ſunt iuris naturalis omnes iuſti ſeruauerunt. Sed non legitur de Iſaac quòd ſacrificium obtulerit. Neque etiam de Adam: de quo tamē dicitur Sap. 10. quod ſapientia eduxit eum à delicto ſuo: ergo oblatio ſacrificij non eſt de iure naturali.

A *3. Præterea, Aug.* dicit 10. de Ciuit. Dei, quòd ſacrificia in quadam ſignificantia offeruntur. Voces autem quæ ſunt præcipua inter ſigna, ſicut idem dicit* in lib. de doctr. Chriſt. non ſignificant naturaliter, ſed ad placitum, ſecundum* Philoſophum: ergo ſacrificia non ſunt de lege naturali.* Lib. 10. c. 5. & 6. & 19. tom. 5.

Sed contra eſt, quod in qualibet ætate & apud quaslibet hominum nationes ſemper fuit aliqua ſacrificiorum oblatio. Quod autem eſt apud omnes, videtur naturale eſſe: ergo & oblatio ſacrificiorum eſt de iure naturali. Lib. 2. ca. 3. circa med. to. 3. Ariſt. lib. 1. Periher. c. 1. to. 1.

Reſpondeo dicendum, quòd naturalis ratio dictat homini quòd alicui ſuperiori ſubdatur propter defe-
B *ctus quos in ſeipſo ſentit: in quibus ab aliquo ſuperiori eget adiuuari & dirigi. Et quicquid illud ſit, hoc eſt, quòd apud omnes dicitur Deus. Sicut autem in rebus naturalibus naturaliter inferiora ſuperioribus ſubduntur, ita etiam naturalis ratio dictat homini ſecundum naturalem inclinationem, vt ei quod eſt ſupra hominem, ſubiectionem, & honorem exhibeat ſecundum ſuum modum. Eſt autem modus conueniens homini, vt ſenſibilibus ſignis vtatur ad aliqua exprimenda. quia ex ſenſibilibus cognitionem accipit. Et ideo ex naturali ratione procedit, quòd homo quibuſdam ſenſibilibus rebus vtatur, offerens eas Deo in ſignum debitæ ſubiectionis & honoris ſecundum ſimilitudi-*
C *nem eorum qui dominis ſuis aliqua offerunt in recognitionem dominij. Hoc autem pertinet ad rationem ſacrificij: & ideo oblatio ſacrificij pertinet ad ius naturale.*

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, aliqua in communi ſunt de iure naturali: quorum determinationes ſunt de iure poſitiuo, ſicut quod malefactores puniātur, habet lex naturalis. Sed quòd tali pœna, vel tali puniantur, eſt ex conſtitutione diuina, vel humana. Similiter etiam oblatio ſacrificij in cōmuni eſt de lege naturali, & ideo in hoc omnes conueniunt. Sed determinatio ſacrificiorum eſt ex inſtitutione humana vel diuina: & ideo in hoc differunt.* 1. 2. q. 95. art. 2.

D *Ad ſecundum dicendum, quòd Adam & Iſaac ſicut & alij iuſti Deo ſacrificium obtulerunt, ſecundū ſui temporis congruentiam, vt patet* per Greg. qui dicit, quòd apud antiquos per ſacrificiorum oblationes remittebatur pueris peccatum originale. Non tamen de omnibus iuſtorum ſacrificijs ſit mentio in ſcriptura, ſed ſolum de illis circa quæ aliquid ſpeciale accidit. Poteſt tamen eſſe ratio quare Adam non legitur ſacrificium tuliſſe: ne quia in ipſo notatur origo peccati, ſimul etiam in eo ſanctificationis origo ſignaretur. Iſaac vero ſignificauit Chriſtum, inquantum ipſe oblatus eſt in ſacrificium: vnde non oportebat vt ſignificaretur quaſi ſacrificium offerens.* Lib. 4. Moral. c. 2. parum ante medium.

E *Ad tertium dicendum, quòd ſignificare conceptus ſuos eſt homini naturale. Sed determinatio ſignorum eſt ſecundum humanum placitum.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio Diui Thomæ eſt affirmatiua. Quam probat in argumento, ſed contra, ex eo quod in qualibet ætate, & apud quaslibet hominum nationes ſemper fuit aliqua ſacrificiorum oblatio. Et quòd apud omnes eſt, videtur eſſe de lege naturæ. Et in corpore articuli, hac ratione. Ex naturali ratione

tione procedit, quod homo, qui ex ſenſibilibus co- A gnitionem accipit, quibuſdam ſenſibilibus rebus vtatur, offerẽs eas Deo in ſignum debitæ ſubiectionis, & honoris, ſecundum ſimilitudinem eorum, qui dominis ſuis aliqua offerunt in recognitionem dominij. Naturalis enim ratio dictat, vt propter defectus, quos in ſeipſo ſentit homo, ſubdatur alicui à quo poſſit dirigi, & adiuuari, in quibus eget, & ſic honorem, & ſubiectionem exhibeat, ſed hoc pertinet ad rationem ſacrificij: ergo talis oblatio pertinet ad ius naturæ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo intelligentia huius materię, vt à nomine ipſo exordiamur, aduertendum eſt primo, quod B hæc vox ſacrificiũ: ſicut & res ſignificata per illam, frequens eſt, atque receptiſſima apud Latinos auctores: & eſt idem quod factio ſacri, ſicut & ſacrificare ſignificat ſacra facere. Differtque ab oblatione, vt auctor eſt D. Tho. art. 3. huius quæſtionis, in eo quod quidquid in Eccleſia offertur, etiam ſi nihil circa ipſam rem fiat, dicitur oblatio, vt dum offeruntur nummi, aut panis, aut res aliæ. At veró ſacrificium non inuenitur, niſi quando circa ipſas res, quæ Deo offeruntur aliquid exercetur: vt contingebat priſcis in animalium immolationibus, & contingit nobis modo, dum ſacroſanctum panem benedicimus, conſecramus, frangimus, & conſumimus. Hoc enim eſt propriè ſacrificare. Quare apud gentiles præter ſacerdotes ſacrificia offerentes erãt C etiam ſacrifici, qui talia opera exercebant.

Secundo eſt aduertendum quod ſacrificium interdum dicitur id, quod in honorem Dei ipſi offertur: Interdum autem dicitur ipſa oblatio. Inter quę duo nihil fere differt. Sed, ſicut finis noſter modò dicitur Deus, modò apprehenſio, & fruitio Dei, & eſt idem finis: ſic in propoſito. Quare eodem ſacrificij nomine ſignificabimus modò rem ipſam oblatam, & modò ipſam oblationem, ſine diſcrimine.

Sacrificiũ duplex viſibile & inuiſibile.

Eſt autem duplex ſacrificium. Vnum viſibile; qualia erant ſacrificia & pecudes immolatæ in lege veteri: Alterum inuiſibile: cuius ſignum eſt ipſum viſibile; quod eſt multo perfectius & per ſe gratũ Deo. De vtroque ſacrificio loquebatur propheta Pſ. 50. quando dicebat. Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium D dediſſem vtique, holocauſtis non delectaberis. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus; cor cõtritum & humiliatum Deus non deſpicies. Quo loco, id eſt ponderandum, quod vbi dixit vates, Deum nolle ſacrificium, ibi etiam oſtẽdit illum velle ſacrificium, vt differentiam viſibilium illorum, & inuiſibilis ſacrificij ſignificaret. (Pſ. 49.) Non enim vult Deus ſacrificiũ trucidati pecoris: ſed per ſe vult ſacrificium cõtriti cordis. Et alibi in perſona Dei: ſi eſuriero, nõ dicam tibi: meus eſt enim orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? Immola Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota tua. Et inuoca me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. Et apud Michæam cap. 6. dubitanti atque hæſitanti E homini, & dicenti. Quid dignum offeram Domino? Curuabo genu Deo excelſo? Nunquid offeram ei holocauſto mata, & vitulos anniculos? Nunquid placari poteſt Dominus in millibus arietum pinguium? Nunquid dabo primogenitum meum pro ſcelere meo, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ? Reſpondit Dominus. Indicabo tibi, ò homo, quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te. Vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam; & ſolicitum ambulare cum Deo tuo. Et ad Hebræos 13. Beneficentiæ & communionis nolite obliuiſci: talibus enim hoſtijs promeretur Deus. Ex quo infertur, quod quando Chriſtus apud Matthęũ cap. nono, dixit, Miſericordiam volo & non ſacrificium, nihil aliud quam ſacrificium ſacrificio prætulit, ſcilicet, ſacrificium inuiſibile ſacrificio viſibili: illud enim quod ab hominibus appellatur ſacrificium, ſignum eſt veri ſacrificij, quod eſt miſericordia. Et certè qui virtutum actus negaret eſſe ſacrificia, non videretur intelligere, quod viuat in lege ſpiritus. Vnde Philo in libro de profugis dicebat; perfectæ & inculpatæ victimæ virtutes ſunt & operationes his congruentes, quas Aegyptium corpus affectibus obnoxium abnominatur. Vnde ſcriptum (Exod. 8.) eſt: Abominationes Aegypti ſacrificemus Domino? Et quidem eſſet plurimum à ratione alienum affirmare, quod fœnum, & aliæ herbæ, quas teſte B Theophraſto, offerebant antiqui, & pecudes etiam ac earum cruor immolata eſſent ſacrificia; laus verò Dei, miſericordia, patiẽtia, effuſio ſanguinis pro Chriſto non ſint ſacrificia cum & per ſe grata ſint, oblata Deo. De martyribus non eſt dubium, quod gratiſſimum Deo obtulerũt ſacrificium, mortem fortiſſime perferentes in eius honorem. Et ſic verè, & propriè Eleazarus pro patrijs legibus moriens gratiſſimum ſui ipſius obtulit ſacrificium. Imò & ipſe homo Dei nomine conſecratus, & Deo deuotus, inquantum mundo moritur, vt Deo viuat, ſacrificium eſt; & cum corpus noſtrum per temperantiam eo fine caſtigamus; vt non exhibeamus membra noſtra arma iniquitatis, ſed arma iuſtitiæ Deo ſacrificium offerimus. Ad quod nos adhortans C Apoſtolus ad Romans 12. inquit. Obſecro itaque vos fratres per miſericordiam Dei, vt exhibea (Ad Heb. 4.) tis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum. Si ergo corpus, quo tãquam famulo inferiori, vel inſtrumento vtitur anima, ſacrificium eſt, cum eius bonus & rectus vſus refertur ad Deum, quantò magis anima ipſa cum ſe refert ad Deum, vt igne amoris eius accenſa ei incommutabili formæ ſubdita reformetur, ſacrificium erit; Atque ex his efficitur, vt tota ipſa redempta ciuitas, hoc eſt, congregatio, ſocietaſque ſanctorum vniuerſale ſacrificium appelletur, quod offertur Deo per ſacerdotem magnum, qui penetrauit cœlos, Ieſum, qui etiam ſeipſum obtulit in paſſione pro nobis, ſecundum formam ſerui, vt tanti capitis nos efficeret corpus. D Colligimus ergo ex dictis, quod, quia ſacrificium eſt id, quod offertur Deo ad reuerentiam ipſius, & ad placandum ipſum, verè, & catholicè dicendum eſt, loquendo de lege ſpiritus, quod eius altare eſt cor noſtrum, cum illud ſurſum habemus ad Dominum. Cruentas autem victimas ei cædimus, quando vſque ad ſanguinem pro eius fide, & honore certamus. Et tunc ſuauiſſimum adolemus incenſum, quãdo in eius conſpectu pio ſanctoque amore flagramus. Et tunc ei dona eius, & nos ipſos vouemus, & reddimus quando in ara cordis hoſtias ſacrificamus, obedientiæ, humilitatis, & laudis. Verum eſt tamen, quod quia homines aſſueti viſibilibus viſibilia primò nominant. Et quia in rebus E viſibilibus nulla inuenitur alia ratio boni honeſti, niſi qua ſacrificia ſunt, & in honorem Dei referuntur, idcirco iſta corporea, & viſibilia obtinuerunt nomen ſacrificij: Sed ſi illa dicuntur ſacrificia, quæ aliam rationem boni, & accepti Deo non habent, niſi, quia ad eius honorem aſſumuntur quantò magis ſancta, & honeſta vita, laus Dei, & ſtrenuæ virtutis actus, ad eum finem relata ſacrificia erunt? Et hæc dicta ſint, vt fidelibus veram, atque perfectam rationem ſacrificij declaremus. De quo videndus eſt Diuus Auguſtinus lib. 10. de Ciuita. Eſt autem ſumma huius doctrinæ, quod quia ſacrificium exterius dicitur tale in ordine ad interius,

& vt

& vt ità dicam, denominatiuè, & extrinſecè, multò magis interius ipſum opus erit dicendum ſacrificium: & ſic de vtroque eſt intelligendus loqui D. Tho. in hoc articulo.

Dubiũ circa cõcl. D. Tho.

Sed circa concluſionem, quia dicit eſſe de lege naturæ, offerre Deo ſacrificia, eſt difficultas, vtrum vera ſit? Ad cuius explicationem aduertendum eſt primò ex D. Tho. 1.2.q.91. per totam quod quamuis tota rerum vniuerſitas regatur ordine diuinæ prouidentiæ, tamen, quia homo liber eſt, & rationis compos, peculiari quadam ratione accepit à Deo quandam facultatem gubernandi & dirigendi ſe in finem: qui duplex eſt, vnus naturalis, alter ſupernaturalis.

Leges ſunt in multiplici differentia.

Secundo eſt aduertendum, quòd cum lex ſit quædam ordinatio rationis, & hæc conſiderari poſſit multipliciter, ſcilicet, vel prout eſt in eo, qui regit, vel prout eſt in ijs, quæ reguntur: & item, vel vt continet aliqua tanquam principia, vel prout ex principijs colliguntur concluſiones: & tandem prout eſt ad finem naturalem, vel prout eſt ad finem ſupernaturalem; ex parte horum omnium legum diuerſitas poteſt deſumi, vt latè docet Diuus Thomas loco citato. Ex quo fit, vt leges ſint multiplices. Prima eſt ipſa ratio diuinæ prouidentiæ in Deo exiſtens, qua res vniuerſæ gubernantur, quæ quia in Deo eſt ab æterno, dicitur lex æterna. Altera eſt illa, eadem ratio diuina quatenus eſt in homine, quæ quia eſt quædam participatio, & impreſſio diuinæ gubernationis indita mentibus eorum, qui gubernantur, appellatur lex naturalis, & dirigit ad bonum naturale. Tertia lex eſt quædam ordinatio rationis ex naturali lege per diſcurſum, & ſyllogiſmos probabiles collecta, appellaturque lex humana, & ciuilis quia humano ingenio comparatur, & ordinatur ad bonum ciuile. Leges enim ciuiles ſunt veluti concluſiones ex principijs naturalibus collectæ. Quarta lex eſt, quædam diuinæ mentis ordinatio, dirigens hominem ad finem ſupernaturalem, Et hæc appellatur diuina lex, diuiditurque in nouam, & veterem. Et quia ex hac lege diuina homines eliciunt probabiles concluſiones practicas, pertinentes & dirigentes ad eundem finem, inde exiſtit alia lex humana, quæ dicitur Eccleſiaſtica. Et ſic in ſumma ſunt ſex legum differentiæ. Prima eſt lex æterna, & ratio gubernationis, exiſtens in Deo. Secunda eſt naturalis; & eſt ratio gubernationis impreſſa mentibus hominum. Tertia eſt diuina; & eſt ratio gubernationis excogitata à Deo, dirigenſque hominem in finem ſupernaturalem. Et hæc eſt duplex, ſcilicet, noua & vetus. Vltima lex eſt humana, & eſt ratio gubernationis deducta ex principijs, vel naturalibus, vel à Deo reuelatis. Si ex naturalibus, eſt, lex humana ciuilis, ſi ex principijs reuelatis eſt lex humana Eccleſiaſtica. Nonnulli addunt ad has aliam, quam appellant legem fomitis; & eſt inclinatio potentiæ ſenſitiuæ in ſuum obiectum. Cæterum hæc reduci poteſt ad legem naturalem, eſtque à Deo, vel directè, vel indirectè. Directè quidem, ſi conſideretur inquantum eſt inclinatio in ſuum obiectum. Indirectè verò, ſi cõſideretur, inquantum anteuertit rationem, illique repugnat. Hac enim ratione procedit à Deo indirectè, tanquam à remouente prohibens, ſcilicet, iuſtitiam originalem, quod hominis culpa factum eſt.

Lex fomitis reducitur ad naturalem.

Lex naturalis quid ſit.

Tertio eſt aduertendum, quod vt docet Diuus Thomas prima ſecundæ quæſtione 94. articulo primo. Lex naturalis nihil aliud eſt, quam quoddam iudicium practicum ac dictamen per ſe notũ, quod ratio de agendis conſtituit, vt non furandum, non mœchandum; dicuntur autem hæc dictamina per ſe nota, non quia intellectus noſter practicus non indigeat aliqua vi & facultate ſibi ſuperaddita ad illa cognoſcenda, ſed, quia non eget aliorum cognitione vt hæc cognoſcere poſſit: Nam quemadmodum in intellectu ſpeculatiuo ad cognoſcenda prima principia ſpeculatiua, ponimus quendam habitum inditum à natura, qui dicitur intellectus, ità ad cognoſcenda prima principia practica ponitur alius habitus in intellectu practico, qui appellatur ſynderesis; cuius proprium munus eſt inclinare intellectum ad aſſentiendum primis principijs practicis. Nec iſte habitus eſt lex naturalis, ſed potius ipſæ propoſitiones practicæ, ad quarum iudicium inclinat, dicuntur lex naturalis. Si quando autem legatur ſynderesim eſſe legem intellectus noſtri, vt dicit Baſilius, non eſt intelligendum; quod ſit lex per eſſentiam, ſed quod dicitur lex, quia eſt habitus continens, prima principia practica, quæ dicuntur, lex naturalis, vt docet D. Thomas prima ſecundæ quæſtione 94. articulo primo, ad ſecundum. Ex dictis infertur, legem naturalem non eſſe eſſentialiter habitum; Nam eſt eſſentialiter iudicium rationis & propoſitio practica; iudicium autem non eſt eſſentialiter habitus, ſed actus. Cæterùm dicetur habitus impropriè, inquantum continetur in habitu ſynderesis. Nam, quia ceſſante actu iudicandi, adhuc remanet in natura facultas ad habendum ſumma facilitate eadem iudicia practica, quotieſcunque opus fuerit, & ſic dicuntur illa iudicia habitualiter manere in nobis, quaſi contenta in virtute ſynderesis, fit, vt lex naturalis, quamuis eſſentialiter ſit actus, dicatur tamen habitualiter in hominibus manere quocunque actu ceſſante.

Lex naturalis non eſt habitus, ſed actus.

Quæſtio.

Si quis autem quærat, vtrùm hæc lex naturalis, plura præcepta contineat, vel vnum tantum, reſpondeo, quod quemadmodum in motibus eſt neceſſarium ponere vnum principium mouens, non motum, cuius virtute cætera moueantur, ita etiam in diſcurſu intellectus, qui quidam motus eſt, neceſſarium eſt ponere vnum primum principium per ſe notum, cuius virtute reliqua cognoſcantur. Et hoc in intellectu ſpeculatiuo, eſt: Quodlibet eſt, vel non eſt, vel impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe, vt docet Ariſtoteles quarto Metaphyſic. textu nono. & in intellectu practico bonum eſt ſequendum, & malum fugiendum, vt docet Ariſtoteles primo Ethicorum capitulo primo. Sed vltra iſtud principium vniuerſale, quod eſt primum præceptum legis naturæ, inueniuntur plura alia magis particularia, quæ circa determinatas materias verſantur, quæ vt certo ordine explicentur aduertendum eſt, in homine eſſe tres gradus vitæ iuxta quorum quodlibet habet à natura propria & particularia præcepta. Primus gradus communis eſt homini, & alijs viuentibus, & dicitur vegetabilis, ad quem naturaliter ſequitur inclinatio ſe conſeruandi. Vnde in homine exiſtit præceptum naturale huic inclinationi conforme de conſeruanda vita, & fugienda morte. Cæterum, quia in homine ſunt alia genera viuendi, præſtantiora vegetabili, ex vi huius præcepti non tenebitur ſeruare vitam vt ſummum bonum, ſed vt fundamentum vitæ honeſtæ, ac bonæ operationis. Ex quo fit, vt homo interdum teneatur oppetere mortem, ſi ad vitam honeſtam conſeruandam opportunum eſſe videatur. Ex vi etiam dicti præcepti, tenetur homo ſumere cibum, & vti indumentis, & medicamentis quatenus hæc omnia ad conſeruandam vitam ſunt neceſſaria. Secundus gradus vitæ eſt communis homini cum brutis; & dicitur animalis; ad quem naturaliter ſequitur inclinatio conſeruandi propriam ſpeciem. Vnde in homine ob iſtam cauſam eſt præceptum naturale de propaganda ſpecie ea ratione, qua hominem decet. Et quia per concubitum vagum, nec proles

Reſponſio.

In homine tres gradus vitæ inueniuntur.

Præcepta naturalia q̃ ſequuntur gradum vegetabilem.

ſuſcipi

ſuſcipit, nec ſpecies propagari poteſt, fit, vt à natura dimanat naturale præceptum de matrimonio. Ex quo ſequitur ſimplicem fornicationem eſſe contra legem naturæ. Et quia quemadmodum natura inclinat animalia ad ſuſcipiendam prolem: ita etiam ad alendam ſuſceptam, fit, vt exiſtat aliud præceptum naturale de educandis filijs, & rectè inſtituendis. Ex quo præcepto rurſus infertur primò, matrimonia iure naturæ eſſe indiſſolubilia. Nam ſi pro arbitratu diſſoluerentur, nec commode educari, nec rectè inſtitui poſſet proles ſuſcepta. Infertur ſecundò, parentes debere prouidere filijs ſuis, & illis theſaurizare, iuxta illud Pauli ſecundo ad Corint. 12. Non debent filij parentibus theſaurizare, ſed parentes filijs. Eſt tamen aduertendum, quod hoc præceptum de propaganda ſpecie, quantum ad aliquid, eſt affirmatiuum, & quantum ad aliquid, negatiuum. Eſt affirmatiuum inquantum præcipit ſpeciei propagationem fieri. Et hac ratione ſolum obligat pro tempore neceſſitatis, quod eſt quando eſſet periculum, quod ſpecies humana periret, vel quando erant rari homines. Eſt autem negatiuum, inquantum prohibet ne aliquis faciat contra generationem. Et hac ratione obligat ſemper, & pro ſemper.

Pręcepta naturalia q̃ ſequuntur gradū ſenſitiuum.

Præcepta naturalia q̃ ſequuntur gradum rationalem.

Tertius gradus vitæ, quem homo viuit, eſt rationalis, & eſt omnium præſtantiſſimus, conſtatque operibus intellectus, & voluntatis, & ſocietate cum alijs. Et ſecundum hunc gradum vitæ ſunt in homine plura pręcepta naturalia. Nam primò ex parte intellectus præcipit natura, quod homo diſcat ea, quæ neceſſaria ſunt ad rationabiliter viuendum. Et ex parte voluntatis quod diligat Deum ſuper omnia, & omnia alia propter Deum, & denique, quòd in omnibus operibus ratio ſenſibus imperet. Ex parte verò ſocietatis præcipit, quòd nullus, quod ſibi non vult fieri, alteri faciat. Hoc enim eſt fundamentum iuſtitiæ, qua ſocietates conſeruantur. His ſuppoſitis, manifeſte patet, qualiter præcepta legis naturalis numero ſunt plura, quamuis omnia contineantur ſub illo præcepto vniuerſali: Bonum eſt amandum, & malum fugiendum. Dico tamen, quòd quamuis lex naturalis contineat plura præcepta, dicetur vna lex, duplici de cauſa. Primò: Quia illa omnia procedunt ab vno principio, ſcilicet, ratione. Secundo: Quia ordinantur ad vnum finem; & ſic propter vnitatem principij & finis lex dicitur vna.

1. Coroll. Ex dictis infero primò, quòd non ſolum ſunt de lege naturę ea, quæ ſunt prima, & immediata principia; ſed etiam illa, quæ ex primis educuntur per euidentem conſequentiam.

2. Coroll. Infero ſecundò, quòd quemadmodum in concluſionibus ſcientiarum ſunt plures gradus, & illæ habentur potiores, quæ proprius accedunt ad ſua principia: ita etiam in pręceptis naturalibus, quę propius accedunt ad primum principium, dicentur magis pertinere ad naturam.

3. Coroll. Infero tertiò, quòd omnes actus virtutum, generali ratione, in quantum ſunt conformes rationi, ſunt de lege naturæ. Nam ſunt ſecundum inclinationem naturalem hominis, qua homo eſt, cum ſint conformes animę rationali, quæ eſt propria forma hominis, & vnumquodque naturaliter inclinatur ad operationem conuenientem ſibi, ſecundum propriam formam, vt ignis ad calefaciendum, &c. Hæc eſt ratio Diui Thomæ prima ſecundæ, quæſtione nonageſimaquarta, articulo tertio, quâ probat, omnes actus virtutum eſſe de lege naturæ. Dixi notanter, generali ratione, inquantum ſunt conformes rationi. Nam, ſi conſiderentur actus virtutum inquantum reſpiciunt particularia obiecta, & continentur in proprijs ſpeciebus; non eſt neceſſe, vt omnes ſint de lege naturæ, cum plures hac ratione pertineant ad virtutem ex ſola diſpoſitione legis humanæ, quæ præcipit eos fieri, tanquam conuenientes ad bene viuendum, vt docet idem Diuus Thomas loco citato.

4. Coroll. Infero quartò, quòd ſacrificare, qui eſt actus religionis virtutis pręſtantiſſimæ, etiam eſt de lege naturę, vt dicit Diuus Thomas in pręſenti articulo. Et ſic eius concluſio cum ſua ratione adeo eſt lumine naturali nota, vt nulla vnquam fuerit natio, quę Deum non coluerit, ſacerdoteſque habuerit, & ſacrificia. Hæc enim omnia paria ſemper fuerunt reputata. Et ſunt illa; in quibus omnis rectè inſtituta Reſpublica conſiſtit. Cum quilibet reipublicæ inſtitutor, primum illico ſcopum, quem oculis ciuium præfigere conſueuerit, fuerit Deus, quem populus veneraretur, & à quo ſubſidia poſceret, ac mox ſacrificia inſtituere, quibus coleretur; deinde condere leges eidem religioni congruas; ac denique magiſtratus penes quos ſita eſſet legum cuſtodia. Sic enim Liuius tradit Numam illum ſecundum Romanorum Regem, Rempublicam inſtituiſſe. Vnde Ariſtot. ſexto Ethicorum, capite vltimo, inter magiſtratus, ſine quibus Reſpublica conſtare nequit, ſacerdotes connumerat, qui publicis ſacrificijs addici debeant, & quorum præſidentes interdum Reges ſacrorum, & interdum Pontifices maximi, dicuntur. Et idem repetit libro 7. capit. 8. Vbi in primo magſtratuum gradu eoſdem collocat ſacerdotes. Et lib. 8. capit. 9. ad rationem noſtræ concluſionis alludens, dicit, ſacrificia vetuſta poſt perceptionem frugum fuiſſe fieri ſolita. Et ſi hiſtorias tam noſtras, quam profanas perluſtres, ſtatim ab orbe condito inuenies, Abel, Noe, ac Melchiſedech in lege naturę oblationes, & ſacrificia obtuliſſe, & ante legem datam Abraham, & Iacob. Et in ſacra denique hiſtoria Geneſ. 47. ſacerdotum Aegyptiorum extat memoria, qui erant regalibus priuilegijs inſignes.

Argumen. Et ſi quis contra hoc argumentetur? Quæ ſunt iuris naturæ, cunctis ſunt mortalibus communia; ſed ſacrificia Deo offerre, non fuit ſemper vniuerſis mortalibus commune, & vnum; Abel namque legitur obtuliſſe de grege ſuo; Cain verò de terræ fructibus; & Melchiſedech, vt Geneſ. 14. dicitur, panem & vinum obtulit; alij autem alia animalia: ergo ſacrificiorum oblatio non eſt de iure naturæ.

Reſpon. Reſpondetur ſacrificiorum oblationem, ſi eam in genere mediteris, cunctis fuiſſe ſemper gentibus communem. Cęterùm, quòd his, aut illis vterentur, cóſtitutiones fuerunt humanæ, pro diuerſitate cognitionis, quam vnaquæque gens attingebat de Deo, adinuentę. Hac enim ratione dicunt Doctores, ſequuti Diuum Thomam 1. 2. quæſtione 93. artic. 2. humanas leges à naturali deriuari per modum determinationis generis ad ſpecies. Quia eſt lex naturæ, verbi gratia, quòd malefactores ſupplicio plectantur; cæterum, quòd hoc, aut illo, lex ſanxit humana, ſecundum cuiuſque nationis ingenium. Et idem eſt dicendum de cultu, & ſacrificijs.

ARTICVLVS II.

Vtrùm ſoli Deo ſit ſacrificium offerendum.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur quòd non ſoli ſummo Deo ſit ſacrificium offerendum. Cum enim ſacrificium Deo offerri debeat, videtur quòd omnibus illis ſit ſacrificium offerẽdum, qui diuinitatis conſortes fiunt. Sed etiam ſancti homines efficiuntur diuinæ naturæ conſortes, vt dicitur 2. Petr. 1. Vnde & de eis in Pſal. 81. dicitur. Ego dixi, Dij eſtis. Angeli etiam filij Dei nominan-

1. 2. q. 102. art. 3. cor. & 3. q. 48. art. 3. cor. & 3. cõtra c. 120. fin. Et Pſal. 28. cor. 2. Et Roma. 1. lect. 7. fin.

nominantur, vt patet Iob 1. ergo omnibus his debet ſacrificium offerri.

2. Præterea, Quanto aliquis maior eſt, tanto ei maior honor debet exhiberi, Sed Angeli & ſancti ſunt multo maiores quibuſcunque terrenis Principibus, quibus tamen eorum ſubditi multo maiorem honorem impendunt, ſe coram eis proſternentes, & munera offerentes quàm ſit oblatio alicuius animalis, vel rei alterius in ſacrificium: ergo multo magis Angelis & Sanctis poteſt ſacrificium offerri.

3. Præterea, Templa & altaria inſtituuntur ad ſacrificio afferenda. Sed templa & altaria inſtituuntur Angelis & ſanctis: ergo etiam ſacrificia poſſunt eis offerri.

Sed contra eſt, quod dicitur Exod. 22. Qui immolat Dijs, occidetur præter Domino ſoli.

Art. præc.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum * eſt, oblatio ſacrificij fit ad aliquid ſignificandum. Significat autem ſacrificium quod offertur exterius: interius ſpirituale ſacrificium, quo anima ſeipſam offert Deo, ſecundum illud Pſalmiſtæ. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. Quia ſicut ſupra * dictum eſt, exteriores actus religionis ad interiores ordinantur. Anima autem ſe offert Deo in ſacrificium, ſicut principio ſuæ creationis, & ſicut fini ſuæ beatificationis. Secundum autem veram fidem ſolus Deus eſt creator animarum noſtrarum, vt in primo habitum * eſt. In ſolo etiam eo animæ noſtræ beatitudo conſiſtit, vt ſupra dictum * eſt: & ideò ſicut ſoli Deo ſummo debemus ſacrificium ſpirituale offerre, ita etiam ſoli ei debemus offerre exteriora ſacrificia. Sicut etiam orantes atque laudantes ad eum dirigimus ſignificantes, voces, cui res ipſas in corde quas ſignificamus offerimus, vt Aug. dicit * 19. de Ciuit. Dei. Hoc etiam videmus in omni republica obſeruari, quòd ſummum rectorem aliquo ſigno ſingulari honorant: quod quicunque alteri deferretur, eſſet crimen læſæ maieſtati: Et ideo in lege diuina ſtatuitur pœna mortis his qui diuinum honorem alijs exhibent.*

Q. 84. ar. 2. & q. 81. ar. 7.

Quæſ. 118. art. 2.

1. 2. q. 2. & 3. art. 8.

Li. 10. c. 19. paulo à prin. to. 5.

Ad primum ergo dicendum, quòd nomen diuinitatis communicatur aliquibus non per æqualitatem, ſed per participationem, & ideo nec æqualis honor eis debetur.

*Ad ſecundum dicendum, quòd in oblatione ſacrificij non penſatur pretium occiſi pecoris, ſed ſignificatio, quà hoc fit in honorem ſummi rectoris totius vniuerſi. Vnde ſicut * Aug. dicit 10. de Ciuit. * Dei. Dæmones non cadauerinis nidoribus, ſed diuinis honoribus gaudent.*

Lib. 20. cõtra Fauſtũ c. 21. to. 6.

Lib. 10. de ciu. Dei. c. 19. nõ procul. à fin. tom. 5.

*Ad tertium dicendum, quòd ſicut Aug. * dicit 8. de Ciuit. Dei. Non conſtituimus Martyribus templa ſacerdotalia: quoniam non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus. Vnde ſacerdos non dicit, Offero tibi ſacrificium Petre, vel Paule, ſed Deo de illorum victorijs gratias agimus, & nos ad imitationem eorum exhortamur.*

Lib. 8. cap. vlt. in princip. to. 5.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quòd oblatio ſacrificij fit ad aliquid ſignificandum, & quod ſacrificium, quod offertur exterius ſignificat ſacrificium ſpirituale interius, quo anima ſeipſam offert Deo, actus enim A exteriores religionis ordinantur ad interiores, vt ex ſupradictis patet; reſpondet D. Thom. ad propoſitam difficultatem vnica concluſione: qua dicit, ſoli Deo eſſe offerendum ſacrificium. Et probatur in argumento ſed contra, ex illo Exod. capit. vigeſimo ſecundo. Qui immolat dijs occidetur, præter Domino ſoli. In corpore autem articuli, hac ratione. Anima offert ſe Deo in ſacrificijs interioribus tanquam principio ſuæ creationis, fini ſuæ beatitudinis; cùm ipſe ſolus ſit creator animarum noſtrarum, & in eo ſolum beatitudo noſtra conſiſtat: ergo ſicut ipſi ſoli ſacrificium ſpirituale offerimus: ità etiam eidem ſoli ſacrificia exteriora ordinentur ad interiora, & illa ſignificent. Et confirmatur exemplo, quod inter homines cernimus. Regi enim ſum- B mo Reipublicæ capiti ſemper dicati ſunt honores; quos alteri inferiori deferre crimen eſt læſæ maieſtatis. Debet enim præ ciuibus in ea eſſe excellentia, vt ei quempiam exæquare nefarium ſit.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo intelligentia huius articuli operæpretium erit, vt explicemus quidnam ſit illud, quod verè & propriè appellatur ſacrificium. Nõnulli Theologi rem exactè non expendentes, dicunt, Sacrificium eſſe oblationem ſacratam Deo, tanquam vniuerſali omnium Domino. Vel aliter: Sacrificium eſt peculiariter Deo dicatum oblatum, & nuncupatum. Sed prædicti auctores pro eodem accipiunt C oblationem Deo ſpontè factam, & ſacrificium; cum tamen nõ omnis oblatio ſacrificium ſit, vt cõſtat ex Paulo ad Hebr. 5. dicente; Omnis pontifex conſtituitur, vt offerat dona & ſacrificia. Quibus verbis apertè innuit diſcrimen inter oblationes factas Deo, quas appellat dona: & ſacrificia. Et ad Hebræ. 8. Omnis pontifex ad offerendum munera, & hoſtias conſtituitur. Quare D. Chryſoſt. in Homilia quadam ſuper Epiſtolam ad Hebræos exponens illud; Sacrificium & oblationem noluiſti, expreſſe dicit: non omnem oblationem eſſe ſacrificium. Quod vel ex eo ſolum efficacitur probatur, quòd cùm animalis viui, iuxtà legis præſcriptum, fiebat oblatio, nunquam hoc, aut hoſtia, aut ſacrificium fuit appellata. Alioqui dicendum eſſet, quòd filij à D Iudæis in ſacrificium immolabantur, quando, poſt purificationis cæremonias, illos Domino offerebãt, quod eſt abſurdiſſimum. Quocirca his ſacrificij diffinitionibus omiſſis, dico integram, atque perfectam ſacrificij diffinitionem eſſe, quòd eſt oblatio ſacra ſoli Deo facta, circa quam aliquid exercetur. In qua diffinitione primò omnium aſſeritur, eſſe neceſſarium ad rationem ſacrificij, vt ſit oblatio, & non quæcunque, ſed ſacra. Sacrificium enim, vt nomen præ ſe fert, & vt docet Gregorius in cap. multi 1. quæſtione prima. dicitur quaſi ſacrum factum in reuerentiam, & cultum Dei. Dicitur præterea, ſoli Deo facta. Nam multæ ſunt cæremoniæ ſacræ, & religioſæ in cultum Dei, & hominum adhibitæ. Colimus enim Deum, & ſanctos. Cæterum ſolum E dicitur ſacrificium illud, quod vni Deo offertur; quod expreſsè docet D. Auguſt. libro 10. de Ciuitate capit. 4. & contra aduerſarium legis, & Prophetarum libro 1. capit. 18. & Concilium Tridentinum, ſeſſione 22. in doctrina de ſacrificio Miſſæ. capit. 3. Sed quid opus eſt hanc veritatem tot teſtimonijs probare; cum habeatur expreſsè Actor. 14. Vltimũ, quod requiritur ad veram rationem ſacrificij, eſt, quòd aliquid circa res oblatas exerceatur, ipſas, ſcilicet, conficiendo, conſumendo, conterendo, frangendo. Tunc enim ſolum habet oblatio rationem ſacrificij, propter quod & immolatio dicitur, quando aliquid illorum exercetur, vt docet Diu. Thom. artic.

Nõ omnis oblatio eſt ſacrificiũ.

artic. ſequenti ad quintum, & quæſtio. 86. artic. 1. & A Theophylactus ad Hebr. 8. & D. Chryſoſt. Homil. 18. in Epiſtolam ad Hebr. Eſtque hæc doctrina ſatis conſona diuinis literis: in quibus tunc ſacerdos vere ſacrificium facere dicebatur, quando circa rē, quam offerebat, aliquid ſacri faciebat. Vt ſi animalis fundebat ſanguinem, ſi thus ardere faciebat; ſi conterebat frumentum, ſi oleo ſimilam conſperſam frigebat in ſartagine; vt patet ex Leuit. capitulo ſecundo, & 6. & lib. Num. cap. 5. & ex libro ſecundo Paralip. capitulo 28. Rectè ergo tunc dicitur eſſe ſacrificium, quando circa rem, quæ Deo offertur, aliquid fit, quo res ipſa quodammodo ſacra conficitur; quæ eſt doctrina D. Thom. 3. parte quæſtio. 48. articulo tertio. Sed eſt aduertendum ex eodem Diuo Thoma ibidem, in ſolutione ad tertium, & B ex Domino Caietano explicante eandem ſolutionem, quòd iuxta diuerſam ſacrificij naturam, diuerſimodè etiam inuenitur facere ſacrum. Nam in ſacrificijs, quæ conſiſtunt in actione inuenitur facere ſacrum ad extra, vt patet in ſacrificijs animalium. At verò in ſacrificijs, quæ conſiſtunt in paſſione, inuenitur facere ſacrum ſecundum actionem interiorem, quæ ſponte quiſque offert Deo ſuum pati. Et ſic Chriſtus fecit ſacrum in ſua paſſione, quæ ſacrificium quoddam fuit, actione interiori. Occiſores autem eius fecerunt actione exteriori, non ſacrum, ſed maximum ſacrilegium. Ex dictis infertur ſacrificium propriè dictum ſoli Deo eſſe offerēdum; quod & docet Paulus ad Romanos primo: Vbi impudentiſſimam Gentium idololatriam re- C prehendit; araſque eorum & lucos, ac nefaria ſacrificia abominatur: quia cum illi honores eſſent ſoli Deo debiti, infimis creaturis impendebantur. Idem etiam docet Diuus Auguſtinus libro decimo, de Ciuitate, capite quarto, & ſequentibus. Eſtque hæc ſententia adeò vera, vt nec Ethnici quidem cenſuerint vlli alij, quam ei, quem Deum, aut ſciuerint, aut putauerint, eſſe ſacrificandum. Vnde non ob hoc culpantur, quòd ſacrificia fecerint; ſed quia hæc, non ſecundum inſpirationem, atque doctrinam veri Dei, ſed ſecundum adinuentiones proprias, non vero Deo, ſed idolis exhibuerunt. Nec dæmonia ſibi ſacrificium fieri expeterent, niſi id ſoli vero Deo deberi ſcirent. Falſus enim Deus ſic D vult ab ijs, quos decipit, honorari, ſicut verus Deus ab ijs, quibus conſulit, honoratur. Et ſi quis quærat, quænam ſit cauſa, propter quam Deus ab homine ſacrificium tanquam ſibi propriè debitum requirat, reſpondeo ex naturali ratione procedere, vt homo, qui ex ſenſibilibus cognitionem accipit, quibuſdam rebus ſenſibilibus vtatur, offerens eas Deo in ſignum debitæ ſubiectionis, & honoris, ſecundum ſimilitudinem illorum, qui Dominis ſuis aliqua offerunt in recognitionem dominij. Naturalis enim ratio dictat, vt propter defectus, quos in ſeipſo ſentit homo, ſubdatur alicui, à quo poſſit dirigi, in quibus eget, & ſic ei honorem, & ſubiectionem exhibeat, quod pertinet ad rationem ſacrificij, vt dixit Diuus Thomas articulo præcedenti. E Itaque ſacrificium eſt cultus latriæ, hoc eſt, ſeruitutis, & ſubiectionis, quæ ſoli Deo debetur. Illumque à nobis non ideò Deus expoſcit, quia ſacrificijs noſtris indigeat; Deus enim bonorum noſtrorum non eget, vt teſtatur Propheta Pſal. decimoquinto, ſed gratia ſignificationis, vt, ſcilicet, exterioribus rebus vera cordis ſacrificia expromeremus. Eſt enim ſacrificium viſibile, inuiſibilis ſacrificij ſacramentum, hoc eſt, ſacrum ſignum, vt dicit Diuus Auguſtinus loco citato. Interna autem ſacrificia proteſtationes eſſe debent, quibus profiteamur Deum, eſſe vnum à quo ſalus noſtra, totaque rerum ſumma, ac demum ſuprema noſtra fœlicitas pendet.

Cur Deus ab homine ſacrificia requirat.

Quare cum peccamus, confitentes cum propheta ei ſoli peccaſſe, corda noſtra conterimus, & contribulamus, atque orationes ei, veluti ſuauiſſimum incenſum adolemus. Cuius interioris ſacrificij ſigna erant illa, quæ ſub antiqua lege in victimis, atque incenſo offerebantur. Et ſiquis objiciat; Deiparæ Virgini, cæteriſque diuis, in more nobis eſt, munera offerre, locaque habere deſignata, in quorum deuotionem diuerſis ſanctis nos ipſos noſtraque offerimus, atque etiam id ſub forma ſacrificij; nam & ſanctis thura adolemus, & cereos incendimus, reliquaque facimus, quæ ſacrificij imaginem præ ſe ferunt; ergo vel falſum eſt dicere, quòd ſoli Deo ſacrificia ſunt offerenda, vel ritus atque mos, qui inter Chriſtianos ſeruatur, eſt malus, atque culpabilis? Reſpondetur illa non eſſe ſacrificia, ſed meras oblationes. Verum ſacrificium altaris ſoli Deo offerre fas eſt. Propter quod Diuus Auguſtinus libro octauo de Ciuitate dicebat: Non conſtituimus martyribus templa ſacerdotalia, quoniam non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus. Vnde ſacerdos non dicit; Offero tibi ſacrificium, Petre, vel Paule. Sed Deo dicimus; Accipe oblationem, quam tibi offerimus. Sanctorum autem memoria fit in miſſa, tum, quia de eorum victorijs Deo gratias referimus, tum etiam, quia eos oratores, atque interceſſores noſtros apud eundem Deum noſtrum conſtituimus. Simplicia etiam munuſcula, quæ ſanctis offerimus in Dei laudem, & honorem referimus: qui in ſanctis ſuis laudari amat, quatenus eius ſunt filij ad æternam iam hæreditatem recepti; quemadmodum, & quo regis famulos honore dignaris, regem ipſum colis. In ſumma, ſicuti ſanctos ſola duliæ adoratione colimus, non latriç: & oratione pulſamus non vt noſtri miſereantur, ſed vt pro nobis orent, ſic etiam oblationes eis facimus, non ſacrificia.

Obiectio.

Solutio.

Qualiter ſanctis oblationes offerantur & non ſacrificia.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſacrificiorum oblatio ſit ſpecialis virtutis actus.

Lib. 10. c. 6. in prin. to. 9.

*AD Tertium ſic proceditur. Videtur quòd oblatio ſacrificij non ſit ſpecialis actus virtutis. Dicit * enim Auguſt. 10. de Ciuitate Dei. Verum ſacrificium eſt, omne opus quod agitur, vt ſancta ſocietate inhæreamus Deo. Sed omne opus bonum non eſt ſpecialis actus alicuius determinatæ virtutis: ergo oblatio ſacrificij non eſt ſpecialis actus determinatæ virtutis.*

2. Præterea, Maceratio corporis quæ fit per ieiunium, pertinet ad abſtinentiam quæ autem fit per continentiam, pertinet ad caſtitatem: quæ autem eſt in martyrio, pertinet ad fortitudinem: quæ omnia videntur comprehendi ſub ſacrificij oblatione, ſecundum illud Roman. 12. Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem. Dicit etiam Apoſtol. ad Hebræos vltim. Beneficentiæ & communionis nolite obliuiſci: talibus enim hoſtijs promeretur Deus. Beneficentia autem, & communio pertinent ad charitatem, miſericordiam, & libertatem: ergo ſacrificij oblatio non eſt ſpecialis actus determinatæ virtutis.

3. Præterea, Sacrificium videtur, quod Deo exhibetur. Sed multa ſunt quæ Deo exhibentur, ſicut deuotio, oratio, decimæ, primitiç, oblationes, & holocauſta: ergo ſacrificium non videtur eſſe aliquis ſpecialis actus determinatæ virtutis.

Sed contra eſt; quòd in lege ſpecialia præcepta de ſacrificijs dantur, vt patet in principio Leuit.

Reſpondeo

2. 2. q. 18. art. 6.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra * habitum eſt, quando actus vnius virtutis ordinatur ad finem alterius virtutis, participat quodammodo ſpeciem eius: ſicut cum quis furatur vt fornicetur, ipſum furtum accipit quodammodo fornicationis deformitatem, ita quòd ſi etiam alias non eſſet peccatum, ex hoc iam peccatum eſſet, quòd ad fornicationem ordinatur. Sic ergo ſacrificium eſt quidam ſpecialis actus laudem habens ex hoc, quòd in diuinam reuerentiam fit: propter quod ad determinatam virtutem pertinet, ſcilicet, ad religionem. Contingit autem & ea quæ ſecundum alias virtutes fiunt, in diuinam reuerentiam ordinari: putà cum aliquis eleemoſynam facit de rebus proprijs propter Deum, vel cum aliquis proprium corpus alicui afflictioni ſubijcit propter diuinā reuerentiam. Et ſecundum hoc etiam actus aliarum virtutum ſacrificia dici poſſunt. Sunt tamen quidam actus, qui non habent ex alio laudem, niſi, quia fiunt propter reuerentiam diuinam. Et iſti actus propriè ſacrificia dicuntur, & pertinent ad virtutem religionis.*

Ad primum ergo dicendum, quòd hoc ipſum quod Deo quadam ſpirituali ſocietate volumus inhærere, ad diuinam reuerentiam pertinet. Et ideo cuiuſcunque virtutis actus rationem ſacrificij accipit ex hoc quòd agitur, vt ſancta ſocietate Deo inhæreamus.

Ad ſecundum dicendum, quòd triplex eſt hominis bonum. Primum quidem eſt bonum animæ quod Deo offertur interiori quodam ſacrificio per deuotionem, & orationem, & alios huiuſmodi interiores actus. Et hoc eſt principale ſacrificium. Secundum, eſt bonum corporis quod Deo quodammodo offertur per martyrium, & abſtinentiam ſeu continentiam. Tertium, eſt bonum exteriorum rerum de quo ſacrificium offertur Deo: directè quidem, quando immediatè res noſtras Deo offerimus: mediatè autem, quando eas communicamus proximis propter Deum.

Ad tertium dicendum, quòd ſacrificia propriè dicuntur, quando circa res Deo oblatas aliquid fit: ſicut quòd animalia occidebantur, & comburebantur: quòd panis frangitur, & comeditur, & benedicitur: & hoc ipſum nomen ſonat. Nam ſacrificium dicitur ex hoc quòd homo facit aliquid ſacrum. Oblatio autem directè dicitur, cum Deo aliquid offertur, etiam ſi nihil circa ipſum fiat: ſicut dicuntur offerri denarij, vel panes in altari: circa quos nihil fit. Vnde omne ſacrificium eſt oblatio, ſed non conuertitur. Primitiæ autem, oblationes ſunt, quia Deo offerebantur, vt legitur Deuter. 26. Non autem ſunt ſacrificia, quia nihil ſacrum circa eas fiebat. Decimæ autem propriè loquendo non ſunt ſacrificia, neque oblationes quia non immediatè Deo, ſed miniſtris diuini cultus exhibentur.

SVMMA TEXTVS.

Reſpondet D. Thom. ad propoſitam difficultatem per tres propoſitiones. Prima concluſio: Sacrificiorum oblatio ſecundum ſuam propriam rationem eſt actus ſpecialis virtutis, nempe, religionis. Probatur: Sacrificium ſecundum ſuam propriam rationem habet laudem ex eo, quod in diuinam reuerentiam fit; ſed eſt proprium religionis diuinam reuerentiam reſpicere: ergo ſacrificium ſecundum ſuam propriam rationem eſt actus ſpecialis virtutis, nempe religionis. Secunda concluſio:

A Cuncta officia vniuerſarum virtutum participatiuè, & ab extrinſeco, hoc eſt, quatenus per religionis virtutem in diuinum honorem, & cultum referuntur, ſunt quædam ſacrificia. Probatur: Quamuis ſingulæ virtutes ex ſuis proprijs obiectis ſortiantur ſpeciem, & vna ſit fortitudo, alia iuſtitia, alia temperantia, &c. dum tamen per charitatem referuntur in Deum, quandam charitatis ſpeciem participant, non obſtante, quòd charitas ſuum habet proprium obiectum, atque actum, qui eſt diligere Deum ſub ratione bonitatis eius, ac ſubinde proximum ſub eadem ratione. Et quamuis in vitijs, furtum per ſe ſit peccatum, dum tamen ſit propter mœchiā, quandam, inde maculam eiuſdem vitij contrahit, vt author eſt Ariſt. 5. Ethic. Ergo pari ratione, quamuis B actus aliarum virtutum proprias habeant ſpecies, quando in Dei cultum & honorem virtute religionis referuntur, ſacrificiorum rationem erunt dicendi participare. Tertia concluſio: Quædam officia, & actiones ſunt, quæ nullam habent aliunde laudem, niſi quod in diuinam reuerentiam, ſignificandi gratia, exhibentur. Et hæc maximè propriè dicuntur ſacrificia, pertinentque ad virtutem religionis. Hanc concluſionem non probat D. Thom. ſed illam vt notam relinquit. Poterit tamen manifeſtari hoc exemplo. Nam eleemoſynas erogare, temperatè ac fortiter agere, etiam ſi per virtutem religionis non fierent ſacrificia, eſſent nihilominus per ſe actus virtutum. At verò vetus illa animalium occiſio, & aſperſio ſanguinis, pinguedinumque in- C cenſio, ſi ſignificationis ratio ſemoueatur, nullā per ſe haberent virtutis rationem. Et ideo hæc peculiariter ſacrificia dicuntur, quaſi non promerentia aliā laudem, quam religionis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Veritatem huius quæſtionis pluris nunc ſcire refert, propter Lutheranos, quam elapſis temporibus referebat. Negant enim non minus obſtinatè, quam impudenter, aliquod eſſe Eccleſiæ Chriſti ſingulare ſacrificium, ad certam attinens virtutem, & cultum. Sed dicunt, omnia virtutum officia nihil aliud eſſe, quam quædam ſacrificia. Atq; adeò in Chriſtianiſmo nullum ſacerdotum ſingularem D ordinem dignoſcunt: ſed aiunt vniuerſos Chriſtianos vtriuſque ſexus promiſcuè eſſe ſacerdotes, iuxta verbum Petri qui prima ſua canonica, vniuerſos fideles, regale ſacerdotium appellat. Ac proinde inficiantur, ſacroſanctum altaris ſacramentum eſſe ſacrificium. Cæterùm, quamuis Lutherus diceret, omnes Chriſtianos eſſe ſacerdotes, affirmabat tamen, nemini licere ea poteſtate vti, niſi per conſenſum communitatis: Quia (vt ille ait) quod eſt omnium communiter, nullus ſingulariter poteſt vſurpare, niſi vocetur. Poteſtas autem hæc, iuxta Lutheri ſententiam, primò ad communitatem fuit deriuata, & deinde ab ipſa communitate in eum, qui ſacerdotio fungeretur. Eſt tamen hæc ſententia hæretica, quam & falſitatis pluribus conuincere E poterimus. Quod vt faciamus, percunctari primum oportebit hîc Lutherum, an ſacerdotium Euangelicum credat abiectius quid eſſe, & vilius, quam ſacerdotium veteris legis. Nam non puto, illum adeò inſanire, vt neget ſacerdotium Euangelicum multò præſtantius eſſe ſacerdotio Leuitico. Quo ſuppoſito argumentor in hunc modum: Sacerdotium veteris legis non fuit adeò abiectum, & vile, vt omnibus ſine vlla differentia creditum fuerit. Exodi enim capite 28. legimus Dominum Deum Moyſi hæc verba dixiſſe: Applica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filijs ſuis de medio filiorum Iſrael, vt ſacerdotio fungantur mihi, facieſque veſtem

Hæreſis Lutherana de ſacrificijs & ſacerdotio legis nouæ.

Fundamentū Lutheri.

Impugnatur hæreſis Lutherana.

ſanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem. Quibus verbis, vt videtis, Aaron,& filij eius ſegregati ex præcepto Domini dicuntur à tota plebe, vt ſacerdotio fungantur coram eo. Cui legi conſonat Paulus ad Hebræos ſeptimo, quando de Saluatore noſtro differens ait: In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu eſt, de qua nullus altario præfuit. Manifeſtum eſt enim, quòd Dominus noſter ex Iuda ortus ſit, in qua tribu nihil de ſacerdotibus Moyſes loquutus eſt. Et ſic ex ſententia Pauli nullus de tribu Iuda iuxta legis Moſaicæ præceptum poterat eſſe ſacerdos. Idem teſtimonium dedit propheta Samuel contra Regem Saul, qui erat de tribu Beniamin, quando illum grauiter reprehendit, propterea quòd holocauſtum, & pacifica Deo obtulerit, ſacerdotis officio functus: pœnamque grauiſſimam illi ob hoc peccatum à Deo decretam manifeſtauit, ſic dicens: Stultè egiſti, nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui, quæ præcipit tibi. Quod ſi non feciſſes iam nunc præparaſſet Dominus regnum tuum ſuper Iſrael in ſempiternum. Sed nequaquam regnum tuum vltra conſurget. Quæſiuit Dominus ſibi virum iuxta cor ſuum, & præcepit ei Dominus, vt eſſet dux ſuper populum ſuum, eo quòd non ſeruaueris quod præcepit Dominus.

Num. 4.

In libro Numerorum legimus tribum Leuiticam eſſe à Domino peculiariter electam ad miniſtrandum tabernaculo,& filios Caath deſtinatos ad portanda vaſa ſacrificij inuoluta ab Aaron, & filijs eius, vt non tangerent ea, ne fortè morerentur. Si ergo tantam reuerentiam Deus præcepit exhiberi vaſis ſanctuarij, vt non ab alio, quàm à ſacerdote tangi poſſent, quanto maiorem reuerentiam credendum eſt nos oportere exhibere ſanctiſſimæ Euchariſtiæ, vt vaſa, quibus illa reconditur, ne dicam ipſammet, non permittamus ab alio, quam à ſacerdote contrectari? Si enim tantus honor præſtatur vmbræ: nonne iuſtum eſt, vt maiorem multò honorem tribuamus corpori?

Num. 6.

Dathan Chore & Abiron abſorpti ſunt à terra, & viui deſcenderunt vſque ad inferos, eo quòd ſacerdotale officium vſurpare tentarunt: & ducenti quinquaginta viri illis conſentientes ab igne conſumpti ſunt.

2. Reg. 6.

Et Oza, quoniam extendit manum ad arcam Dei, & tenuit eam contra ſuæ ſortis conditionem, ſubitò percuſſus eſt à Domino ſuper temeritate ſua, & mortuus eſt ſtatim ibi iuxta arcam Dei, & Ozias

2. Par. 26.

Rex Iuda fuit à Domino lepra percuſſus in fronte, eo quòd ſacerdotalis ordinis munus vſurpare præſumpſerit, offerendo incenſum ſuper altare thymiamatis. Balthaſar Rex temulentus bibens ex vaſis aureis,& argenteis, quæ Nabuchodonoſor pater eius abſtulerat de templo Dei, quod erat Hieroſolymis, vidit manum ſcribentem in pariete, Mane,

Dan. 5.

Thecel, Phares, & eadem nocte illo interfecto Darius Medus ſucceſſit in regno. Si ergo Dominus tantum zelatus eſt pro figura, quanto magis zelabitur pro veritate? Vmbram non permiſit tãgi, niſi à ſolo ſacerdote,& corpus permittet contrectari indiſcretè à quolibet? Caueant igitur laici Lutherani, & ad Dominum cõuertantur, ne fortè ſicut Dathan, Chore, & Abiron viuos illos Dominus in infernum cõijciat. Poteſt ſecundò conuinci falſitas Lutheranæ ſententiæ ſuperiùs poſitæ, ex inſtitutione ſacerdotalis ordinis, & tempore, quo ſacerdotes fuerunt creati. Nam fuerunt initiati in ſacerdotio in cœna vltima, quando Saluator noſter cum diſcipulis ſuis cœnans dixit illis: Hoc facite in meam commemorationem: & conſummati poſt reſurrectionẽ, quando dixit eiſdem; Quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt, & quorum retinueritis retenta ſunt. Sed multo ante illa tempora diſcipuli erant Chriſtiani, cum eſſent iam Chriſtum induti per baptiſmum, nec tamẽ ante illa tempora erant ſacerdotes: ergo in baptiſmo non efficitur quiſque ſacerdos (vt Lutherus dicebat) nec eſt opus, vt eo ipſo quòd aliquis eſt Chriſtianus poteſtatem habeat ſupra corpus Chriſti verum,& myſticum, hoc eſt, poteſtatem conſecrandi, & abſoluendi, quæ pertinet ad ſacerdotium. Et confirmatur ex Paulo primæ ad Timotheum, cap. quarto, dicente; Noli negligere gratiã, quæ eſt in te, quæ data eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuum presbyterij, Vel, (vt Eraſmus apertius tranſtulit autoritate ſacerdotij. Et iterum ad eundem; Vt reſuſcites, inquit, gratiam, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum. Ex quibus locis duo aduerſus Lutherum colligere poſſumus. Vnum eſt, quòd Timotheus fuit ſacerdos ordinatus à Paulo. Alterum, quòd talis ordinatio fuerit facta per autoritatem ſacerdotum, & non (vt Lutherus ait) per conſenſum plebis. Item ad Titum capite primo, inquit: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ deſunt corrigas,& conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Sed ſi omnes Chriſtiani eſſent ſacerdotes, non eſſet cur Titus Cretæ relinqueretur ad conſtituendos presbyteros per ciuitates: ergo. Et eſt ponderandum, quòd eſt ſolo iuſſu Pauli, & non ex conſenſu, aut conceſſione populi dicit' Titus Cretæ relictus. Sicut ego, inquit Paulus, diſpoſui tibi. Vt etiã ex hoc Lutheranę ſententiæ falſitas cognoſcatur. Præterea ad Hebræos quinto, dicit Apoſtolus; Nec quiſquam ſumit ſibi honorem; ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron, ſed certum eſt, quòd Aaron non à plebe fuit vocatus, aut inſtitutus ſacerdos, ſed à Deo: ergo nec ſacerdotium Euangelicum, quod præſtantius eſt illo à plebe, ſed à ſolo Deo erit deriuandum. Pro hac etiam re faciunt verba, quę poſt reſurrectionẽ Chriſtus dixit omnibus diſcipulis in vnum congregatis, ſcilicet; Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, erunt retenta.

Explicatur locus Ioan. 20.

In quibus verbis aliqua conſideratione digna adnotare oportebit. Primum eſt, quòd dixit; Accipite Spiritum ſanctum. Et non dedit tunc Spiritum ſanctum ad operationem miraculorum. Nam huiuſmodi donum iam prius illis collatum fuerat tempore, quo ad prædicandum fuerunt miſſi, iuxta illud Lucæ 9. Tunc dedit illis virtutẽ,& poteſtatem ſuper omnia dæmonia, & vt langores curarent. Nec etiam dedit Spiritum ſanctum ad ſanctificationem illorum, aut ad Eccleſiæ illuminationem: quia hoc modo fuit datus Apoſtolis in die Pentecoſtes: ergo dicendus erit datus in die reſurrectionis, quia tunc dedit poteſtatem remittendi peccata. Nam, quamuis remiſſio peccatorum à tota Trinitate detur hominibus, peculiari tamen quadam ratione tribuitur Spiritui ſancto, ſicut & peculiariter attribuitur illi bonitas, quæ communis eſt tribus perſonis. Poteſtas autem remittendi peccata eſt iudiciaria quædam poteſtas, ad cuius executionem neceſſarium eſt, ſaltem duas eſſe perſonas; alteram, quæ ſit reus peccatis obnoxius: alteram, quæ ſit iudex illum à peccatis abſoluens. Et ſic inde colligitur, non omnes eſſe ſacerdotes, ſed alterum eſſe ſacerdotem, & alterum eſſe reum. Fortè dicet Lutherus, vtrumque alteri peccata remittere. Sed ſi res ita ſe haberet, dicere debuiſſet Chriſtus, Remittite inuicem, prout Iacobus in ſua Cano. cap. 5. orationem commendans, dixit. Orate pro inuicem. Secundum, quod eſt conſiderandum in illis verbis eſt, quòd quando Chriſtus illa dixit, nulla aderat mulier: imò nec alij viri, quam Apoſtoli. Vt ſic conuinceretur, illam poteſtatem remittendi peccata non omnibus hominibus, ſed ſolis Apoſtolis, & illis, ad quos poſtea per Apoſtolos fuit deriuata fuiſſe conceſſum. Nam quoties per aliquod ſignum ſenſi-

ſenſibile diuinitus conceditur aliquod munus illis tantum credendum eſt fuiſſe conceſſum, in quos ſignum illud ceciderit, & non cæteris abſentibus, vt gratia baptiſmi non conceditur, niſi illis tantum, qui loti ſunt aqua, & ſacramentum Euchariſtiæ ex eo tantum pane, & vino conficitur, ſuper quæ conſecrationis verba fuerint prolata. Certum eſt autem quòd ſignum ſenſibile, per quod poteſtas illa remittendi peccata fuit tradita, quod fuit flatus Chriſti, ſolum cecidit in Apoſtolos. Dicit enim textus, quòd inſufflauit eis dicens: Accipite Spiritum ſanctum, &c. Et ſic ſoli Apoſtoli tunc illã poteſtatẽ accepiſſe ſunt dicendi, & inde alij, quibus ipſi, aut Epiſcopi ipſorum ſucceſſores eã conceſſerunt.

Obiectio. Et, ſi quis obijciat, quòd ſi hoc argumentum aliquid valeret, eo conuinceretur, Thomam vnum de duodecim Apoſtolis non habuiſſe poteſtatem remittendi peccata, atque adeò nec habuiſſe plenam ſacerdotis poteſtatem, nec fuiſſe perfectum ſacerdotem, quia, vt D. Ioannes teſtatur, nõ fuit cum alijs Apoſtolis, quando Chriſtus illis apparuit, & dixit; Accipite Spiritũ ſanctum, &c. quibus verbis poteſtatem remittendi peccata conceſſit;

Solutio. Hanc difficultatem mouit olim Cyrillus, illique reſpondet, dicẽs; omnes duodecim Apoſtolos fuiſſe à Deo electos, vt principes eſſent ſuper omnem terram poteſtatemque haberent, tanquam illius miniſtri, remittendi, & retinendi peccata. Et Chriſtus, cuius potentia non præſcribitur loco, non indiguit præſentia Thomæ, vt hanc illi poteſtatem ſimul cum alijs concederet, & ſic illud qd omnibus dare decreuerat, Thomæ etiam quamuis abſenti dedit, quando illud alijs omnibus donauit.

Thomas in abſentia accepit poteſtatem remittendi peccata.

Nec hoc alicui videri debet difficile, cum certò conſtet aliud ſimile in tempore veteris legis præceſſiſſe. Legitur enim Num: 11. quòd præcepit Dominus Moyſi, congregare ſeptuaginta viros ex ſenioribus Iſrael; vt illis daret Deus de ſpiritu eiuſdem Moyſi, ad ſuſtentandum ſimul cum eo onus populi, quod ſolus Moyſes ferre non poterat. Venit ergo Moyſes, & narrauit populo verba Domini congregans ſeptuaginta de ſenioribus Iſrael; quos ſtare fecit circa tabernaculum. Deſcenditque Dominus per nubem, & loquutus eſt ad eum auferens de ſpiritu, qui erat in Moyſe, & dans ſeptuaginta viris. Cumque requieuiſſet in eis ſpiritus, prophetauerunt, nec vltra requieuerunt. Remanſerunt autem in caſtris duo viri, quorũ vnus vocabatur Eldad, & alter Medad, ſuper quos requieuit Spiritus ſanctus. Nam & ipſi deſcripti fuerant, & non exierant ad tabernaculum. Cumque prophetarent in caſtris, cucurrit puer, & nunciauit Moyſi, dicens, Eldad, & Medad prophetant in caſtris. Et ſtatim Ioſue filius Nun miniſter Moyſi, & electus è pluribus ait; Domine mi Moyſes prohibe eos. At ille; Quid, inquit, æmularis pro me? Quis tribuit, vt omnis populus prophetet, & det ei Dominus ſpiritum ſuũ? Si hæc omnia olim contigiſſe ſacra narrat hiſtoria, non erit iuſta cauſa dubitandi Chriſtum Saluatorem noſtrum dediſſe Thomæ abſenti, ſed ab eo electo ſpiritum ſuum, ſicut, & Eldad & Medad abſentibus, quia ad hoc electi erant, datus fuit. Nam quos Deus ad muneris alicuius functionem eligit, etiam ſi abſentes corpore ſint a commeatu & congregatione aliorum, quibus munus ſuum donat, recipiunt tamen illud perinde ac alij. Quia etſi alijs ſocijs abſentes ſint, Deo tamen, qui vocat ea, quæ non ſunt, tanquam ea, quæ ſunt, & cui nulla eſt inuiſibilis creatura abſentes eſſe non poſſunt. Denique poterit conuinci falſitas ſententiæ Lutheri ex diffinitionibus conciliorum. Nam concilium Carthaginenſe quartum præſcribit modum, quo aliquis in presbyterum eſt ordinandus, & ſi omnes Chriſtiani (vt Lutherus ait) eſſent ſacerdotes, ſuperfluus eſſet talis ordinatio. Et concilium Lateranenſe, ſub Innocentio III. de Sacramento Euchariſtiæ loquens, ita diffinit: Et hoc vtique Sacramentum nemo poteſt conficere, niſi ſacerdos, qui ritè fuerit ordinatus, ſecundum claues eccleſiæ, quas ipſe conceſſit Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus Ieſus Chriſtus. Habetur hoc decretum in lib. Epiſtolarum Decretalium ſub titulo de ſumma Trinitate & fide cath. cap. 1. Concilium etiam Rhemenſe cap. 2. in hunc modum dicit: Peruenit ad notitiam noſtram, quòd quidam presbyteri in tantum parui pendant diuina myſteria, vt laico, aut fœminæ ſacrum corpus Domini tradant ad deferendum infirmis, & quibus prohibetur ne ſacrariũ ingrediantur, nec ad altare appropinquent, illis ſancta ſanctorum committunt, quod quam ſit horribile, quamque deteſtabile, omnium religioſorum animaduertit præcellentia. Quibus verbis manifeſte ſignificatur, non ſolum eſſe interdictam fœminis & laicis corporis Domini cõſecrationem, ſed & eiuſdem corporis contactum. Et ſi dicit eſſe horribile & deteſtabile, vt fœminæ, & laici ſacrum Domini corpus contrectent, quid dicturum eſſet concilium, ſi audiret laicos tentantes idem Domini corpus conſecrando conficere? Non eſt dubium, quin atrociorem punitionem in eos exercuiſſet. Habetur hoc decretum de conſ. d. 2. ca. peruenit. Quod ideò præmoneo, quia illius concilij acta non habentur in eo volumine, in quo ſunt aliorum conciliorum decreta congeſta per Iſidorum.

Ad fundamentũ Lutheri. Reſtat nunc reſpondere ad fundamentum Lutheri, quod erat deſumptum ex prima canonica Petri vniuerſaliter de omnibus fidelibus dicentis: Vos eſtis genus electum: regale ſacerdotium. Et dico primo, quòd ſi ex illo loco colligeretur, omnes fideles eſſe ſacerdotes, pari ratione etiã colligi poſſet, quod omnes ſunt reges, cum non qualecunque ſacerdotiũ, ſed regale vos appellet: & vigintiquatuor ſeniores qui figuram tenent iuſtorum, in Apocalypſi cap. 5. clament dicentes; Feciſti nos Deo noſtro regnũ, & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram. Si ergo nihil magis eſt ſacerdos ritè ordinatus, quam quilibet Chriſtianus, quia omnes dicuntur ſacerdotes, oportebit ſimiliter eadem ratione, quod nihil magis habeat Rex, quam quilibet Chriſtianus, quia omnes etiam dicuntur Reges. Atque adeo nemo eſſet Rex Luthero, ſicut nemo eſt illi ſacerdos. Imò ſi propter illa verba Petri, oporteret fateri omnes Chriſtianos eſſe veros ſacerdotes, pari ratione conuinceretur omnes Iudæos fuiſſe ſacerdotes, cum in Exo. cap. 19. dictum ſit à Domino. Si audieritis vocem meam, & cuſtodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. Mea eſt enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta. Conſtat autem apertiſſimè ex eadem ſacra Scriptura, non omnes Iudæos fuiſſe ſacerdotes, quamuis fuerint à Deo vocati regale ſacerdotium. Dico ſecundo, verum ſenſum illius loci eſſe, quod ideò omnes Chriſtiani appellantur a Petro ſacerdotes, quia ſunt vniti Chriſto, qui eſt Rex & ſacerdos. Vel aliter, quod dicuntur genus electum, & regale ſacerdotium; quia eorum pater videlicet Chriſtus eſt Rex & ſacerdos. Ita exponit hunc locum Didymus Alexandrinus in expoſitione, quæ eius nomine ſuper ſeptem Epiſtolas Canonicas circunfertur. Vbi poſtquam oſtendit Chriſtum eſſe Regem, & ſacerdotem in hæc verba ſubiungit. His itaque diſpenſatis neceſſarium erat diſperſos ab eo, qui ſimul Rex & ſacerdos eſt, electum eſſe genus, & regale ſimul, ac ſacerdotale, patre ſi quidem eorum vtrumque habẽte principatum, neceſſe eſt eos tanquam ex Rege regale, & tanquam ex ſacerdote, ſacerdotale eſſe genus.

Explicato iam in Eccleſia conſtituendum eſſe

Sacroſanctum Euchariſtię ſacramẽtũ eſt etiam ſacrificium.

ſingularem ſacerdotum ordinem, qui non ad omnes, ſed ad eos tantum, qui ritè fuerint conſecrati, pertineat, explicatum etiam manet, quòd eſt in illa ſingulare ac particulare ſacrificium ad certam & determinatam virtutem, & cultum pertinens. Nam ſacerdotium ex natura ſua ordinatur ad ſacrificiũ, & ſic vbi eſt particulare ſacerdotium, quod ibi etiã ſit ſingulare ſacrificium, eſt neceſſe: & huiuſmodi eſt ſacroſanctum altaris Sacramentum. Scio Vuircleffum Anglum, Sathanica furia correptum, cum omnes ritus ac ſacramenta Eccleſiæ à medio tolleret conaretur, hoc etiam diuina Maieſtate plenum demoliri fuiſſe conatum, & quatenus eſt Sacramentum, & quatenus eſt ſacrificium. De quo articulo Vualdenſis contra ipſum egregiè diſputauit lib. 2. de Sacramentis, Ac de hoc particulari puncto, an ſit ſacrificium, cap. 31. & 32. Lutherus etiam negat idem Sacramentum eſſe ſacrificium, & ad id oſtendendum edidit librum, cui titulum fecit, de abroganda miſſa priuata. Vbi poſtquam inanibus rationibus viſus ſibi eſt rem demonſtraſſe, amarulentis verbis in nos inuehitur dicens, quod qui Sacramentum altaris ſacrificium vocamus idololatrię impietate commaculamur. Imò ipſo facto, inquit, nos negare Chriſtum ſemel tantum fuiſſe mortuum, cum ſuam mortem vnicum tantum voluerit eſſe ſacrificium. Ac ſubinde infert, nullum eſſe peculiare ſacrificium in Eccleſia Chriſti, ſed cuncta bona opera, nempe, eleemoſynas, orationes, oblationes, &c. eſſe noſtra ſacrificia, vt diximus in principio huius articuli. Cæterum contra hos omnes talem ſtatuo conclusionem, de fide tenendam: Sacroſanctum altaris myſterium non ſolum ſicuti cætera, eſt Sacramentum, verum etiam victima, & ſacrificium, illudque fidelibus vnicum. Probatur primò ex diffinitione ſacrificij, quam articulo precedenti aſſignauimus dicentes Sacrificium eſſe oblationem ſacram ſoli Deo factam, circa quam aliquid exercetur. Quæ omnia perfectiſſimè inueniuntur in ſacrificio miſſæ; nec eſt aliud in Eccleſia Chriſti, cui ea diffinitio conueniat: ergo ſolum Euchariſtię Sacramentum poteſt dici in Eccleſia vere & proprie ſacrificium. Et confirmatum: In miſſa nos ſacratum panem, & vinum, hoc eſt, corpus & ſanguinem Domini offerimus Deo, quibuſdam circa illa religioſe & ritè peractis, atque offerimus, vt ab ipſo, per eam ſacratiſſimam hoſtiam, impetremus bona, & liberemur à malis, quę omnia veram, & perfectam rationem ſacrificij conſtituunt: ergo verè tunc ſacrificamus. Sed eſt aduertendum, quod quia hoc nomen, ſacrificium, aliquando ſolet accipi pro re ipſa oblata, dicitur enim quis offerre ſacrificium: & aliquando accipitur pro ipſa rei oblatione, qua ratione qui bona & pura mente Deo aliquid offert, ſacrificare dicitur; nec ſunt iſta duo ſacrificia, ſed vnum tantum, vt diximus articulo primo huius quęſtionis, fit, vt & corpus Chriſti, atque eius ſanguis dici poſſint ſacrificium, & ſimiliter oblatio, quæ iſta in miſſa offeruntur. Quare promiſcue vtrumque, nomine ſacrificij, ſignificabitur. Secundo probatur cõcluſio: Præter ſacrificia laudis, gratiarum actionis, iuſtitiæ, & bonæ ac ſtudioſæ, vitæ, quæ ab initio mũdi in omni natione, & ætate iuſtis communia fuere, præter hæc, inquam, nulla Reſpublica fuit tã male fundata, nulla gens tam barbara, & inculta, quę peculiare aliquod ſacrificium, & rationem venerandi atque placandi Deum, vel Deos ſuos non haberet, in quod conueniret: & quo ſuam religionem manifeſtaret, ac tueretur. Vnde Ariſtot. cap. 2. Rhetoricę ad Alexandrum, exemplum ponens argumẽtandi à iuſto & honeſto, illud petit à ſacrificijs, docens, iuſtum eſſe apud omnes, vt ſacrificia fiant, & quod patrio more fiant, idque dicit, & omnia vaticinia iuſſiſſe hominibus, & primos vrbium conditores eis tradidiſſe: Sed in nouo teſtamento & Eccleſia Chriſti, ſi corpus, & ſanguis Domini, quæ offerimus in miſſa, non eſt ſacrificium, nullum omnino reſtat, quod ſit huius Reipublicæ ac populi peculiare ſacrificium: ergo dicendum eſt proculdubio, quod id quod in miſſa offertur, eſt vnicum & peculiare Eccleſiæ ſacrificium.

Error Vuicleff atq; Lutheri.

Concluſio de fide tenenda.

1. Ratio.

2. Ratio.

A B C D E

Tertiò, iuxta doctrinam Apoſtoli, hęc tria ſe conſequuntur, neceſſarioque quodam vinculo cõtinentur, lex, ſacerdotium, & ſacrificium; dicit enim ad Hebręos. 7. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt, vt & legis tranſlatio fiat & cap. 5. & 8. munus ſacerdotis eſſe dicitur, hoſtias offerre: ſed Eccleſia Chriſti habet peculiarem legem, & peculiare ſacerdotium, vt diximus; ergo etiam habet peculiare ſacrificium. Nullum autem aliud eſſe poteſt, niſi illud, quod in miſſa offertur: ergo hoc eſt verum & propriam ſacrificium. Reſpondent aduerſarij fideles omnes eſſe ſacerdotes, ac proinde Eccleſiam Dei præter communia ſacrificia laudis, miſericordiæ, & iuſtitiæ, nõ habere aliquod peculiare ſacrificium. Sed hęc reſponſio ex dictis in iſto articulo iam improbata manet. Poteſt præterea ex lege veteri efficax deſumi argumentum ad probandam noſtram concluſionem. Iubebat enim lex illa numeroſiſſimam ſacrificiorum, hoſtiarumque oblationem, quibus tum ſuam erga Deum ſubiectionem commendabat; tum etiam noſtram præfigurabat legem. Adde, quod & lex vetus Euangelij vmbra, diſtinctis ordinibus ſacerdotum ac Leuitarum, quibus ſummus præſidebat Pontifex, diuinitus fuit inſtituta: ergo, niſi legem illam noſtræ velis præferre, neceſſe erit Euangelium profeſſis peculiare aliquod eſſe ſacrificium, quod præter illud altaris nullum aliud eſt proprie. Ad illam rationem reſpondet Lutherus, illam quidem conuincere aliquod eſſe peculiare ſacrificium Euangelicum, Hoc tamen inquit, non fuit, niſi illud, quod Chriſtus in ara crucis ſemel obtulit. Hæc tamen reſponſio minime ſatisfacit. Nã ſacrificium illud quod religioni eſt peculiare, tamdiu durare debet, quamdiu religio perſtat. Et illud quod Chriſtus obtulit in propria ſpecie, non iteratur, dicente Apoſtolo: Chriſtus ſemel mortuus eſt, ſi quidem reſurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltrà non dominabitur. Fuit ergo neceſſarium, vt tale ſacrificium inſtitueretur, quod religio Chriſtiana quotidie Deo ſuo offerret: quale eſt ſacrificium altaris. Præterquam, quòd Chriſtus Dominus, vt conſtat ex Pſal. 109. adiuncta interpretatione Pauli ad Hebræos cap. 5. fuit ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, qui vinum & panem obtulit. Certum eſt autem, quod in cruce non has corporum ſpecies, ſed ſuum proprium corpus moriens immolauit. Documentum eſt ergo maximum, hoc, qđ nos, qui ſua membra ſumus, ſub eiſdem ſpeciebus quotidie offerimus, eſſe legitimum noſtrum ſacrificium, ob idque ſeipſum panem de cœlo deſcendentem nuncupauit. Et in huius rei præſagium præter agnum paſchalem, quem ſecundum legis mandatũ Exodi 12. antiqui patres ſemel quotannis in figurã Chriſti paſſionis immolabant, iubebantur, & Num. 28. offerri quotidie in templo duo agniculi immaculati in holocauſtum. Nempe, vt doceremur non modò quod Chriſtus obtulit, ſed & quod nos quotidie offerimus legitimum eſſe ſacrificium. His prætereà rationibus accedunt teſtimonia ſanctorum Patrum. D. enim Auguſtinus lib. 16. de Ciuit. capit. 22. loquens de Melchiſedech, inquit: Ibi primum apparuit ſacrificium, quod nunc à Chriſtianis offertur toto orbe terrarum. Et libr. 10. de Ciui. ca. 20. loquendo de illo ſacrificio, quod Chriſtus Dominus in forma ſerui obtulit Deo patri in cruce, addidit. Cuius

3. Ratio.

4. Ratio.

Reſponſio Lutheri.

Impugnatio eiuſdẽ.

Teſtimonia ſanctorum.

r ei ſacramentum quotidianum eſſe voluit Eccleſiæ ſacrificium, cum ipſius corporis ipſe ſit caput, & ipſius capitis ipſa ſit corpus, tam ipſam per ipſum, quá ipſe per ipſam luetus offerri. D. Chryſoſt. in ritu miſſæ ſic habet: Propter inenarrabilẽ, & infinitam tuã benignitatem citra conuerſionem, & commutationem homo factus es, & noſter ſacerdos appellatus, & huius miniſterij & incruẽti ſacrificij cõſecrationem nobis tradidiſti, tanquam Dominus omnium. D. Ambroſius in præfatione miſſæ cœnæ Domini, inquit: Aut quid ſperare de tua miſericordia poſſumus, qui tantum munus accepimus, vt talem tibi hoſtiam offerre mereamur, corpus, ſcilicet, & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui formam ſacrificij perennis inſtituens, hoſtiam ſe primus obtulit, & primus docuit offerri? D. Cyprianus ad Cęcilianum ait: Quia paſſionis mentionem in ſacrificijs B omnibus facimus; paſſio eſt enim Domini ſacrificiũ, quod offerimus, nihil aliud, quam quod ille fecit, facere debemus. Et quia longum eſſet ſanctorum teſtimonia recenſere idem inuenietis apud D. Dionyſium lib. de Eccleſ. Hier. cap. 3. apud D. Ignatium in epiſtola ad Smyrnenſes, apud Athanaſium in libro quæſtionum ad Antiochum, apud Gregorium lib. 4. Dialog. cap. 58. apud Damaſcenum lib. 4. fidei orth. cap. 14. apud D. Hieron. ad Edibiam. q. 2. Sed dicunt hæretici, Euchariſtiam ideò vocari à patribus ſacrificium, quia eſt exemplar, & imago ſacrificij. Cęterum hæc imago, & exemplar ſacrificij in cruce pro nobis oblati, ſacrificium eſt. Et ſic quando in C miſſa paſſionem Domini referimus, & repræſentamus offerimuſque Deo corpus, & ſanguinem filij ſui, verè & propriè ſacrificamus, quia nihil ibi deeſt quod ad perfectam rõnem ſacrificij ſpectet. Deniq; hæc veritas diffinita eſt in multis cõcilijs. Nam antiquum illud, & grauiſſimũ Nicænum can. 14. prohibens ne diaconi corpus Chriſti tradant presbyteris, hæc dicit: Nec regula, nec conſuetudo tradit, vt ij, qui offerendi ſacrificij nõ habent poteſtatem, ijs, qui offerunt, corpus Chriſti porrigant. Et Innocentius Tertius in Concilio Lateranenſi, & refertur de Sum. Trinit. & fide catho. c. firmiter. Vna, inquit, eſt fidelium vniuerſalis eccleſia, extra quam nullus omnino ſaluabitur. In quo idem ipſe ſacerdos eſt, & ſacrificium Chriſtus Ieſus. Et ne quis putaret ad mortem eius tantum fieri alluſionem, ſub- D ditur; cuius corpus, & ſanguis in ſacramento altaris ſub ſpeciebus panis, & vini veraciter continetur. Quaſi diceret, quod ipſe ſemel ſub carnis forma immolauit ſacrificium nos quotidie ſub ſpeciebus panis & vini offerimus. Concilium Toletanum primum, cap. 5. præcipit, vt omnes clerici veniant ad ſacrificium, & eodem nomine illud appellant concilium Trullanum, & Braccarenſe tertium, c. 1. Concilium Florentinum in decreto vnionis Armenorum, Altiſſiodorenſe, & Conſtantienſe multaq; alia. Et tandem concilium Tridentinum in hunc modum diffinit: Siquis dixerit, in miſſa non offerri Deo verum, & proprium ſacrificium, aut quod offerri non ſit aliud, quam Chriſtum nobis ad manducandum dare, anathema ſit. De hoc ſacrificio loquebatur E Malachias c. 1. quando dicebat: Non eſt mihi voluntas in vobis dicit Dominus exercituum, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Ab ortu enim ſolis vſque ad occaſum magnum eſt nomen meum. In gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. Et Daniel cap. 12. appellat illud iuge ſacrificium manet ergo fixum ex dictis, in eccleſia eſſe peculiare aliquod ſacrificium ad particularem virtutem religionis pertinens, quod in diuinam laudem, & reuerentiam ex ſua natura tendit. Et hoc eſt ſacrificium altaris. Nam reliqua virtutum officia, quãuis participatiuè, & ab extrin-

Determinationes conciliorũ.

Corollar.

A ſeco, hoc eſt, quatenus per religionis virtutem in diuinum honorem & cultum referuntur, dici poſſint ſacrificia, propriè tamen, & verè, hoc eſt, quatenus ex ſuis obiectis propriam ſortiuntur ſpeciem, hoc nomine gaudere nõ poſſunt, ſed dicentur, vel actus iuſtitiæ, vel fortitudinis, vel temperantiæ, vnuſquiſque ſecundum ſuam naturam. Et hoc eſt, quod D. Thom. docet in hoc articulo.

Sed quoniam plures moueri poſſunt difficultates de ſacrificio miſſæ ad materiam iuſtitiæ pertinentes, nec alius conuenientior erit locus illas diſputandi, operæpretium duxi, cuncta ad hanc rẽ pertinentia in vnum congerere. Quod & faciam maiori qua potuero breuitate. Nam timeo ne noſter hic labor iuſtum libri volumen excedat, & dum cunctis pla- B cere cupio, nihil intactum relinquens nimia hac noſtra prolixitate omnibus ſim moleſtus. Erit autem primum dubium, quod & fundamentum eſt aliorum, vtrùm miſſæ ſacrificium pro multis oblatum tantum valeat ſingulis, ac ſi pro vno tantum offerretur? Quæ quęſtio celebris eſt inter Theologos, nec tam facilis explicatu, quam ſcitu vtilis. Ad cuius intelligentiam aduertendum eſt primò, quod, vt conſtat ex D. Tho. 3. p. q. 79. art. 7. & in 4. d. 12. q. 2. art. 2. quæſtiuncula 4. in miſſa ſunt tria, ſcilicet, Sacramentum, ſacrificium, vel oblatio, & oratio eccleſiæ, vel ſacerdotis, Sacramentum eſt, quatenus continetur ibi Chriſtus ſub ſpeciebus ſacramentalibus. Cuius conſecratio conſiſtit in illis ſolis verbis: Hoc eſt corpus meum; & Hic eſt calix ſanguinis mei, &c. Vſus C autem conſiſtit in ſumptione. Sacrificium eſt quatenus ibi offertur Chriſtus hoſtia pro peccatis, tam ipſius ſacerdoti, quam aliorum, oratio verò, quatenus ibi adiunguntur precationes Deo fuſæ ſiue nomine eccleſiæ, ſiue ipſius offerentis. Et quidẽ quando quærimus, vtrùm miſſa oblata pro pluribus, tantum proſit ſingulis, ac ſi pro vno tantum offerretur, non eſt ſermo de miſſa quatenus eſt Sacramentum; cum certum ſit, hac ratione, tantũ prodeſſe ſumentibus quibus, ceu alimoniam ſpiritualis vitæ, gratiã confert, & dulcedinem deuotionemq; excitat. Sed loquimur de miſſa, ſecundum alias duas rationes; nempe, quatenus eſt ſacrificium, & quatenus continet orationes. Secundum quas etiam eſt certum, quod non ſolis ſumentibus, verum & offerentibus, D & illis, pro quibus offertur confert. Dixi offerentibus. Nam in ſacrificio miſſæ non ſolum ſacerdos offerens cenſetur, verũ & aſtantes & eleemoſynam largientes, vt infra patebit. Prodeſt autem ad ſatiſfactionem pro peccatis, ſcilicet, ad remiſſionem pœnarum eorum criminum, quorum culpa per pœnitentiam eſt deleta.

Dubium de valore miſſæ.

In miſſa inueniuntur tria.

Secundo eſt aduertendum, in vnoquoque bono opere ex charitate facto, tres valores, aut fructus poſſe conſiderari. Primus eſt valor meriti de condigno, qui in eo conſiſtit, quod pro illo danda eſt gloria in cœlo ex iuſtitia & lege Dei, iuxta illud: Qui dederit potum aquæ frigidæ in nomine meo, &c. Secundus eſt impetratio, quia per actus bonos in charitate factos impetramus à Deo noſtras petitio- E nes. Et hæc etiam poteſt dici meritum, non de condigno, ſed de cõgruo. Nulla enim lege tenetur Deus omnes noſtras petitiones concedere in particulari, quamuis ſit congruum, vt illis annuat, quando pertinent ad ſalutem. Imò quatuor conditionibus comitantibus precationem, quas refert D. Tho. in materia de oratione ſupra q. 83. art. 16. infallibiliter obtinebimus petita. Tertius valor in opere ex charitate facto inuentus eſt, quod valet ad ſatisfactionem pœnæ debitæ pro peccatis. Idque ex iuſtitia, vt communiter dicunt Doctores in materia de ſatisfactione. Quod à nobis in præſenti, vt notum, ſupponitur, ne in ſingulis probandis diutius immoremur. Sed

In vnoquoque bono opere tria conſideranda.

eſt inter hos valores, aut fructus talis differentia, quod primus, ſcilicet, meriti de condigno, non poteſt alteri valere, quàm facienti opus, vt communiter docent Doctores in materia de gratia. At verò valor ſecundus, qui eſt impetratio, & tertius qui eſt ſatisfactio poteſt alteri applicari. Imò ſummus Pontifex per indulgentiarum conceſſiones applicat quotidie fidelibus ſatisfactiones ſanctorũ, valentq; illis non ſolum ex congruo, ſed etiam de condigno. Cum ergo miſſæ celebratio inter bona opera computetur, quod omnes iſti tres valores, aut fructus illi correſpondeant, erit neceſſe, nempe, meritum de condigno, quod ſolius erit ſacerdotis celebrantis, impetratio, & ſatisfactio, quæ etiam poterunt prodeſſe alijs:

In ſacrificio miſſę duplex valor, ſcilicet ex opere operantis, & ex opere operato.

Tertio eſt aduertendum, quod in miſſæ ſacrificio adhuc poſſumus diſtinguere duplicem valorem. Vnum; qui dicunt ex opere operantis, in illos tres, præcedenti notabili explicatos, diuiſus. Alterum, qui dicitur ex opere operato. Et eſt ille, qui ex bonis operibus Chriſti, ibi veluti in vaſe quodam reſeruatis nobiſque applicatis prouenit. In quo ſimiliter triplex illud valoris genus eſt diſtinguere. Itaque in miſſæ ſacrificio vltra noſtrum actum cum ſuo triplici valore, poſſumus etiam conſiderare opera Chriſti, in quib. ſimiliter triplex ille valor diſtinguatur, ſcilicet, meritum Chriſti, impetratio eiuſdem, & ſatisfactio. Quæ opera tanquam illa, quæ ſunt infinita in ratione meriti, & ſatisfactionis, & à quibus omnis noſtra operatio valorem, vim, & efficacia habet, actus noſtros longe ſuperant. Et ſic eſt differentia, quod quamuis meritum noſtrum nulli valeat iuſtitia ad conſequutionem gloriæ, vel ad augmentum gratiæ, vt diximus, nec ſimiliter noſtra impetratio proſit nobis, aut alijs de condigno, ſed tantum de congruo: tamen meritum Chriſti, ſatiſfactio, & impetratio, valent nobis de condigno, & ex iuſtitia, tam ad gloriæ conſequutionem quam ad alia. Et ratio eſt: Nam cũ Chriſtus ſit caput noſtrũ, quando eius merita nobis applicantur, ita valent ex iuſtitia, ac ſi eſſent merita noſtra. Si enim Adæ peccatum quia peccatum erat capitis, ex iuſtitia omnes eius poſteros infecit, quantò magis gratia Chriſti (qui ſecundus eſt Adam) meritum, & ſatisfactio, omnes quotquot attingit, ſaluare, & reficere ex iuſtitia poterit, vt ſit verum, quod vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia? Quare miſſæ ſacrificium quatenus continet meritum Chriſti, tam primam gratiam & deletionem peccati, quam ipſam remiſſionem pœnæ operatur in nobis ex iuſtitia, & ex opere operato, ſicut & reliqua ſacramenta.

Celebrans pro ſtipendio quem valorẽ promittat in miſſa.

Eſt etiam alia differentia meo iudicio, quod quando aliquis accipit eleemoſynam pro miſſa, vel ipſa ſua ſpõte promittit alicui eam dicere, vel pro ſe, vel pro ſuo defuncto, non promittit valorem, qui eſt ex opere operantis, ſed illum, qui eſt ex opere operato: vt bene docet Caietanus in quodl. de celebratione miſſę. q. 2. verſ. ex his ergo. Meritum autem, & ſatisfactionem, quæ eſt ex deuotione offerentis, bene poterit liberè applicare ſacerdos, vel ſibi, vel alteri, cui placuerit. Cuius rei eſt manifeſtum ſignum, quod ſi quis in peccato mortali celebrat ſatisfacit danti eleemoſinam, vt omnes Doctores concedunt. Et tamen certum eſt, quod non applicat meritum & ſatisfactionem ſuo actui reſpondentem, quæ nulla eſt, ſed ſolum meritum, & ſatisfactionem Chriſti. Ex quo obiter licet inferre, quòd ſi quis petat miſſam de Spiritu ſancto, vel de defunctis, vel de alio ſancto, aut, quòd apponatur collecta de beata Virgine, vel de ſalute, non tenebitur ſacerdos ei acquieſcere, niſi ob ſpecialem illum laborem non debitum, eleemoſynam augeat. Quod probo non ſolum ex eo, quod Syluester verbo, miſſa. q. 8. & multi alij ſentiunt, nul-

A lam miſſam eſſe defuncto, aut cuipiam alteri ſalubriorem, quam dici, quod infra examinabitur: Sed etiam ex eo; quod cum taxatur labor miſſæ, non cũ his circunſtantijs, ſed ſimpliciter taxatur. Quare importunas has conditiones ſacerdos non tenebitur admittere: Niſi fortè ipſe eas promittat. Quia tunc ex vi promiſſionis, & vera citatis tenebitur ſub veniali illas adimplere: ſicut & quamcunque aliam promiſſionem, quæ non adimpleta non damnificat proximum notabiliter. Sylueſter loco citato videtur ſignificare talem peccare mortaliter. Nam dicit, quod infideliter agit, & quòd non ſatisfacit. Sed hoc duntaxat verum eſſe puto, quando ob has conditiones, & ſimiles, vt, quòd miſſa dicatur in hoc loco, vel in illo eleemoſyna notabiliter augetur.

In miſę ſacrificio poſſumus conſiderare alium triplice valorem ex parte Eccleſiæ.

B Tertio eſt aduertendum, quod præter illum triplicem valorem ex opere offerentis miniſtri, & aliũ triplicẽ ex opere oblati Chriſti in ſacrificio miſſæ exiſtentem, eſt etiam alius triplex valor, ex fide & deuotione Eccleſiæ proueniens. Eſt enim Eccleſia, vt ex Canones conſtat, quæ etiam medio miniſtro ſacrificium illud offert, & ſic miſſa continet orationes & cæremonias quaſdam publicas ex Eccleſiæ inſtitutione ordinatas. Idemque eſt dicendum de horis canonicis, & de alijs orationibus ab Eccleſia compoſitis. Et quamuis Scotus quodl. 20. ar. 2. & Gabriel in 4. d. 1. & 4. & 45. vt refert Corduba lib. 1. quæſtionarij, q. 3. ſtatim in principio, appellent hũc valorem ex opere operato, quia inuenitur in hoc ſacrificio vltra meritum operantis miniſtri, melius C tamen erit dicere cum eodem Corduba, & cum Couarruuias in cap. alma mater. de ſententia excommunicationes. p. 1. §. 5. nu. 6. quod illud meritũ pertinet ad opus operantis, cum habeat efficaciam ex Eccleſiæ deuotione, vel fide. Alioquin horæ etiam canonicæ, & aliæ orationes publicę ab Eccleſia inſtitutæ dicendæ eſſent habere effectum ex opere operato, cum vltra ſacerdotis meritum, etiam habeant alium valorem ex Eccleſia merito, quod nulla ratione eſt dicendum. Eo vel maximè, quod cũ, vt docet Corduba loco citato, omne illud dicatur meritum ex opere operantis, quod ratione boni motus, ſeu operis ipſius agentis, modo ſit ipſe miniſtrans, modo ſit ſuſcipiens, & modo propter meritum eius congrui, vel propter meritum condigni, D ipſi, vel alteri proueniat; & illud tantum dicatur meritum ex opere operato, quod virtute, aut ratione alicuius Sacramenti, vel ſacrificij, tanquam inſtrumenti applicatiui paſſionis Chriſti, & applicati ſecundum Dei, & Eccleſiæ inſtitutionem, prouenit, propter merita ſcilicet, Chriſti tantum ibi applicata, fit, vt meritum quod in miſſa ex deuotione, & fide Eccleſiæ offerẽtis inuenitur, non ad meritum ex opere operato, ſed ad meritum ex opere operantis ſit referendum.

1. difficultas. 2. difficultas. 3. difficultas.

Si quis autem quærat an miſſæ valor prout eſt ab Eccleſia ſit maior ſemper quam prout eſt à miniſtro; Et vtrum ex in deuotione miniſtri minuatur ille valor, qui ex Eccleſiæ opere conſurgit? Et tandem an poſſit ſacerdos eum valorem, qui eſt ex Eccleſia, cui voluerit applicare, ſatisfaciatque debi- E to dicendi miſſam offerendo ſolum meritum, quod eſt ex opere operato Chriſti?

Ad 1 difficultatem

Ad primam difficultatem reſpondeo, mea quidem ſententia, quantumuis creſcat miniſtri etiam ſanctiſſimi deuotio, nunquam perueniet, aut æquabit Eccleſiæ valori. Nullus enim in particulari etiã ſanctiſſimus dilectior, aut acceptabilior eſſe poteſt Deo in terra, quam ſit tota eius Eccleſia ſancta, immaculata, nec habens maculam, neque rugam, & contra cuius firmiſſimam fidem & charitatem inferorum portæ non præualebunt. Præterquã, quod totum corpus multò maioris virtutis eſſet debet

quam

quam ſingulare membrum. Quare dico, quod ſicut Chriſti meritum eſt in infinitum maius quam Eccleſiæ, & ex hac parte prouenit, quod valor huius ſacrificij non poſſit habere æqualem: ita etiam valor eiuſdem prout eſt ab Eccleſia ſuperat longè valorem ex deuotione optimi cuiuſque ſacerdotis prouenientem. Quod magno ſolatio eſſe debet ijs, qui miſſas dicere iubent, cum participes ſint vltra Chriſti meritum, & ſatisfactionem, etiam tot ſanctorum in Eccleſia exiſtentium meriti & deuotionis, quod, vt ſtatim dicemus, non impeditur ob malum miniſtrum.

Ad 2. difficultatem.

Ad ſecundam difficultatem Sylueſter. verbo, miſſa. in principio, reſpondet, valorem, qui ex Eccleſiæ opere conſurgit in ſacrificio miſſæ, minui, vel augeri ex deuotione, & bonitate miniſtri maiori, vel minori. Et ratio illius eſt: Nam miniſter eſt inſtrumentum Eccleſiæ. Certum eſt autem, quod inſtrumentum, quo aptius eſt, melius operatur. Et ſic videtur dicendum, quod ſi miniſter eſt in gratia, vel habet maiorem deuotionem, miſſa ab ipſo dicta fructuoſior erit, etiam quo ad orationes, & preces Eccleſiæ, quam quæ dicta fuerit à malo miniſtro. Sed ſi hæc ratio aliquid valeret pari modo ſequeretur miſſam mali ſacerdotis nullius penitus eſſe valoris, non ſolum quo ad valorem ab Eccleſia receptum, ſed etiam quo ad ſacrificium, & meritum Chriſti oblati; quod, tam Sylueſter, quam omnes alij Doctores tanquam erroneum, & valde periculoſum condemnant. Quod ſequatur probatur: Nam miniſter in ſacrificio miſſæ etiam eſt inſtrumentum Chriſti, ſicut in alijs ſacramentis. Quocirca melius dicendum exiſtimo cum Angelo in Summa quod miſſa quo ad orationes & alia accidentalia ei annexa, melior eſt melioris, prout orationes illæ pendēt ab eo, vt à priuata perſona, non autem quatenus dicuntur ab illo, vt à perſona publica gerente vicē Eccleſiæ, quia, vt ſic, à quocunque dicantur ſunt æquè fructuoſæ, & ſicut & ipſum ſacrificium. Et ſi quis curioſius interroget, quid ſi non, vt miniſter Eccleſiæ, ſed, verbi gratia laicus horas Canonicas recitet, vel orationem Dominicam, nunquid, ſi in peccato mortali eas fundat, proderunt ſaltem illis, pro quibus oratio fit? Soto in 4. d. 15. q. 2. art. 1. putat, non prodeſſe, quia ex quo talis recitans non eſt miniſter Eccleſiæ, non habent preces illę aliam vim, quam ſi ab eo eſſent factæ. Sed longe melius Nauarro in Manu. cap. 25. nu. 111. & Couar. in c. Alma mater, p. 1. exiſtimant oppoſitum. Ex quo enim Eccleſia, eas orationes inſtituit, & à quolibet ſuo mēbro Deo offerri voluit, quicunque illas dicit orat nomine Eccleſiæ. Et ad rationem Sylueſtri reſpondeo, quod cum malus ſacerdos tam reſpectu Chriſti, quam Eccleſiæ exerceat nudum miniſterium, nō debebit eius malitia totaliter impedire, aut eius infirmitas, & indeuotio eneruare, ſiue Chriſti, ſiue eccleſiæ meritum, aut valorem, imò neque quidquam omnino efficere: ſicut nec malus famulus dans eleemoſynam, vt inſtrumentum ſui domini illius merito obeſt, aut præiudicat.

Ad tertiam difficultatem reſpondeo, quod quoniam Eccleſia offert ſuum valorem pro communibus neceſſitatibus, ſcilicet, pro Papa, pro Rege, & pro omnibus fidelibus tam viuis, quam defunctis, non erit poſitum in poteſtate ſacerdotis illum, cuicunque voluerit applicare, ſicut nec meritum, aut ſatisfactionem audientium. Sed ſuæ facultatis ſolū erit, valorem Chriſti ex opere operato, & ſuum ex opere operantis, pro quacunq; priuata perſona ipſe voluerit, offerre. Imò ad ſatisfaciendum debito dicendi miſſam pro aliquo, ſat erit in ſolum meritum Chriſti illi applicet, vt diximus in tertio notabili.

Miſſa & quodlibet aliud opus bonum tripliciter poteſt alicui applicari.

Quarto eſt aduertendum, quod ſacrificium miſ-

A ſæ, & quolibet aliud opus bonum tripliciter poteſt alicui applicari, ſcilicet, generaliſſimè, ſpecialiſſimè, & modo medio, ſeu ſpecialiter, generaliſſimè applicatur illud, quod omnibus conuenit, & contingit vno è duobus modis, ſcilicet, vel ratione tantum vnionis gratiæ & charitatis, vel ratione generalis, ſeu habitualis intentionis applicantis. Primo modo valet omnibus in gratia & charitate exiſtentibus, etiam ſi eis per intentionem nullo modo applicetur, quia ex natura rei bonum vnius membri naturaliter participatur à cæteris. Et hoc eſt quod credimus, quando dicimus ſanctorum communionem, & quod voluit ſignificare Propheta Pſal. 118. dicens: Particeps ego ſum omnium timentium te. Nec ab hac participatione pōt excludi, qui eſt in gratia, vel

Generaliſſimus modus applicandi.

B charitate: quia charitas facit ſocietatem in Chriſto, & amicorum ſpiritualium bona omnia ſpiritualia communicabilia, eis eſſe communia: ſicut & in beatitudine omnes, ſibi inuicem communicant, atque participant gaudium. Secundo modo, ſcilicet, ratione generalis intentionis, ſaltem habitualis eccleſiæ, aut viri iuſti bonum opus faciētis, valet, & prodeſt hoc ſacrificium, ſicut & oratio, toti eccleſiæ, & omnibus fidelibus eius, non præciſis, etiam ſi ſint peccatores in peccato mortali exiſtentes. Quia, vt communiter dicunt Doctores cum Scoto quodlib. 20. art. 2. ex charitate, qua iuſti tenentur omnes diligere, & facto diligunt, intenduntque ſaltem virtualiter, vt bona ſua proſint generaliter omnibus alijs membris, ſeu filijs eccleſiæ, quibus & quo modo, ſine alterius præiudicio illis prodeſſe poſſunt, fit, vt

C quando pro ſe, vel pro alio ſpecialiter orant, etiam tunc generaliter pro omnibus orent & offerant ſacrificium. Et ad hunc etiam ſenſum intelligitur articulus ille; Credo ſanctorum communionem, vt optimè explicat nobilis quidam author Soto appellatus. lib. 3. de inſtitutione Chriſtiana. ca. 16. Si quis autem quærat, quæ bona ſeu fructus, hoc, vel illo modo generaliſſimo, communicentur fidelibus ex bonis operibus factis? reſpondeo ex mente Cordubæ, lib. 1. quæſtionarij. q. 3. §. ſi quæratur, quòd ſunt gaudium ſpirituale, dæmonum debilitatio, reſeruatio a malis temporalibus, pluraq; alia bona tam tēporalia, quam ſpiritualia, quæ Deus hominibus confert ob bona opera ab amicis facta. Et ideò quanto

D ſunt plures ſancti, & plura bona opera in eccleſia, tanto plura etiam beneficia nobis Deus largitur: vt cognoſcatis, quantum vtilitatis fidelibus reſultet ex eo, quod multi iuſti in eccleſia inueniātur. Quòd & ſignificare voluiſſe videtur Deus Gen. 18. quando Abraham poſtulanti, ne Sodomam ſubuerteret, promiſit, quòd propter quinquaginta iuſtos, qui fuerint in ciuitate, vel propter quadraginta, vel propter decem, illam non deleret.

Specialiſſimus modus applicādi.

Specialiſſimè dicitur applicari miſſæ ſacrificium, vel quodlibet aliud opus bonum, inquantum ſolum prodeſt ipſi operanti diſpoſito. Fructuſque qui ex tali applicatione reſultat eſt, quòd ipſe offerens mereatur de condigno gloriam, & augmentum gratiæ adimplere, atq; præceptum, & alia huiuſmodi conſequantur, quæ non niſi operanti ex natura operis,

E & ex lege diuina conuenire, aut prodeſſe poſſunt.

Specialis modus applicandi.

Medio modo, ſeu ſpecialiter, applicatur miſſæ ſacrificium, vel opus bonum alteri ex intentione ipſius offerentis, vt communiter fieri ſolet. Poteſtque fieri iſta ſpecialis applicatio diſtinctè pro vno, aut pro multis in particulari, & etiam confuſè pro illis multis, aut pro omnibus. Idque, vel ex æquo cuilibet eorum applicando, aut vni, vel aliquibus plus quam alij, vel alijs, prout placuerit applicanti. Quæ diuerſa intentio applicantis, niſi actualis, vel virtualis fuerit, nō plus valebit vni, quam alteri eorum, quibus ſic ſpecialiter ex æquo applicatur. Et

quòd iſte tertius modus applicationis diſtinguatur ab alijs duobus ſupra dictis, tam quo ad vim meritoriam; quam quo ad ſatisfactionem, probatur ex ritu Eccleſiæ, quæ miſſam, aut aliud ſuffragium ſpecialiter inſtituit pro hoc, aut illo homine, pro ſalute, pro pace, aut pro alio bono obtinendo, &c. Quæ applicatio non eſt ſpecialiſſima pro ipſo ſolo operante, vt conſtat, neque generaliſſima, ex quo valet etiam peccatoribus, quibus non valeret, niſi eis ſpecialiter applicaretur. Et ſic eſt media ſeu ſpecialis illis tantum proficiens, quibus applicatur. Alioqui fruſtra fierent ſpeciales miſſarum, & orationum applicationes per Eccleſiam inſtitutæ. Si quis autem quærat ad quos fructus valeat iſte tertius ſpecialis applicationis modus? reſpondeo, quòd ad omnes illos, quos ex merito congrui homo ſibi, & alijs promereri poteſt. Inſuper, & ad ſatisfactionem pœnarum pro peccatis, ſi applicans intendat ſaltem virtualiter ad hunc fructum ſatisfactorium ſuum opus, vel ſacrificium applicare. Nam iſte modus non extenditur vltra intentionem ſpecialiter applicantis. Et de iſto ſolo tertio modo loquimur in præſenti, quando agimus de applicatione ſacrificiorum, vel pro vno, vel pro multis. Nam duo priores ſunt impertinentes ad hoc inſtitutum; cum ille primus generaliſſimus naturaliter ſequatur ex ipſo ſacrificio, & ex quocunque bono opere; nec pendeat ex applicatione offerentis. Et ſecundus, ſcilicet, ſpecialiſſimus non poſſit alteri applicari, aut prodeſſe, niſi ſoli offerenti: alioqui plures dato argento pro miſſa, obtinerent, quòd ſacerdos, vel alius pro ipſis præceptum impleret, gratiamque & gloriam etiam alijs negotijs implicati de condigno mererentur; quod eſt abſurdiſſimum.

Opus vni' applicatũ alteri, valet dupliciter, vel per viam ſatiſfactionis, vel per viã meriti de congruo.

Vltimo eſt aduertendum, quòd per iſtum tertiũ modum applicationis proximè dictum poteſt bonum opus vnius alteri, cui applicatur valere dupliciter. Scilicet, per viam ſatisfactionis, hoc eſt, ad fructum ſatisfactionis pœnarum, ſi ipſum opus ſatisfactorium fuerit, & ad talem effectum ſpecialiter applicetur. Et per viam meriti de congruo, de ea omnia, quæ vnus alteri de congruo mereri poteſt. Dico per viam meriti de congruo. Nam regulariter nullus alteri de condigno aliquid meretur, niſi ſolus Chriſtus, qui nobis de condigno meruit gratiã, & gloriam. Deus enim regulariter non ſtatuit ſe infallibiliter accepturum bonum opus vnius pro altero ad effectum omnem intentum ab ipſo applicante; quod eſt neceſſarium ad meritum ad condigno: ſed id reſeruauit ſuo beneplacito liberali. Quare vna de conditionibus neceſſarijs ad infallibiliter aliquid impetrãdum à Deo eſt, quod oratio fiat pro ipſo orante, vt ex mente D. Tho. docuimus in materia de oratione. De congruo autem amicorum preces, & bona opera pro alijs facta audit & acceptat Deus. Non tamen ita, quod ſi non exaudiat, nec ſua liberalitate vtatur, ex hoc dici poſſit, quòd facit iniuſtè, aut contra aliquam ſuam legem, vel promiſſionem: quia nulla reperitur generaliter lata quo ad hoc. Quamuis in aliquibus caſibus ſpecialibus lata inueniatur. Iob enim cap. 42. dixit Deus: Iob ſeruus meus orabit pro vobis. Faciem eius ſuſcipiam, &c. & Gen. 22. Et in his oratio pro alijs facta erat meritoria, ſiue impetratoria de condigno, aut potius ratione promiſſionis, vt docet Adrianus quodlib. 8.

His conſtitutis, operæpretium eſt, vt ad principalem difficultatem deuenientes, explicemus, vtrum miſſæ ſacrificium pro multis oblatum tãtum valeat vnicuique, ac ſi pro eo ſolum offerretur? De qua re Corduba loco citato maxima verborum & argumentorum copia, quinque refert opiniones diuerſas, quas nos breuitatis cauſa ad duas è regione contrarias reducemus. Prima eſt Scoti quodli. 20. partẽ

Sententia Scoti & aliorum.

A tenentis negatiuam; quam etiam ſequuntur D. Bonauẽ. in 4. d. 45. art. 2. q. 3. Ricar. ar. 5. q. 2. Durand. q. 3. Paludanus q. vlt. Adrianus quodli. 8. art. 2. quãuis omnes alij ab Scoto tantum loquantur de ſatisfactione, & non de merito. Gabriel ſuper canonem lect. 27. litera S. dicit hanc eſſe communem opinionem, & penè omnium ſententiam, quo ad pœnæ ſolutionem. Et vltra hoc ipſe affirmat, quòd quo ad bonorum collationem etiam diminuitur meritum multorum participatione. Nam ſacrificium miſſæ duos præcipuè habet effectus. Primus eſt pœnæ ſolutio, ſeu ſatisfactio. Secundus eſt malorum ablatio, & bonorum gratuitorum collatio, tam gratiæ gratum facientis, quam gratis datæ. Et reſpectu vtriuſque opinatur Gabriel non tantum valere miſſam B pro pluribus oblatam, ac ſi pro vno tantum diceretur. Eandem ſententiam ſequitur Nauarro in ſumma cap. 2. nu. 92. & 111. & in c. quando, de conſec. d. 1. notabili. 1. nu. 77. & Soto de iuſtitia, & iure. lib. 9. q. 2. art. 2. concluſione 2. & 3. Et loquuntur iſti Doctores de valore, qui eſt in miſſa ex opere operato. Nam de illo, qui eſt ex opere operantis, ſiue ille ſit ex motu boni miniſtri, vel Eccleſiæ, vel offerentiũ, certum eſt, quod minuitur ex conſortio participantium, ſaltem quantum ad ſatisfactionem de condigno, & meritum de congruo. Nam cum quantitas illius ſatisfactionis, atque meriti, quæ obuenit ex opere operantis ſit finita, ſequitur, quod quo in plures fuerit diuiſa, eo minor erit ſingulis. Dixit notanter, quantum ad ſatisfactionem & meritum. Nam C quantum ad impetrationem non puto minui valorem miſſæ, qui eſt ex opere operantis, ſed potius augeri magis, ſicut & augetur laus actus, cum pro multis offertur quam cum offertur pro paucis. Et ratio huius diſcriminis eſt; Nam cum ſatisfactio de iuſtitia habeat perfectam rationem debiti, & meritum congrui etiam habeat rationem debiti, quamuis imperfectam, & ſecundum quid (reſpicit enim omne meritum præmium ipſum, ſicut ſibi aliquo pacto debitum) fit, vt cum offertur pro multis, talis ſatisfactio, & meritum minus debeatur vnicuiq; ſiue debitum ſit ex iuſtitia, vt in ſatisfactione alteri applicata, ſiue ſecundum quid, & ex quadã congruentia, vt contingit in eo, quod vnus alteri meretur. At verò impetratio non reſpicit præmiũ, aut meritum D aliquo modo, ſed meram eius, quem oramus liberalitatẽ. Et hinc fit, quod ex eo, quod plures in oratione ad Deũ fuſa, apponamus, nihil illius minuatur, ſicut nec eius liberalitas, quæ illimitata eſt, impeditur, aut minuitur. Vt contingit in creaturis: quæ quia dum pro multis orantur, minus habent quod dent, nolũt ſæpius, & pro multis rogari ob limitatã earum virtutem. Cæterum Deus cuius virtus, & liberalitas non minuitur dando; nec recuſat, quod multa, nec pro multis à ſe petantur, ſed placet ſibi, et ſic cum oramus pro multis magis eſt accepta oratio, & maiori efficaciæ quam cum oramus pro vno. Eo vel maximè, quòd cum non ſit aliquid diuidendum inter eos, pro quibus rogatur, vt in ſatisfactione & merito; idem prorſus erit orare pro multis, ac E ſi iterum atque iterum oraretur pro vnoquoq; per ſe. Quid enim quo ad Deum attinet, an pro viginti roges vna oratione, aut pro vno vna, & deinde pro duobus cum virtualiter oratio pro multis fuſa ſit multæ orationes? Gabriel ſuper canonem lect. 27. ſub litera L. etiam dicit, quod minuitur valor operis, quo ad impetrationem ex eo, quod pro multis fit. Sed proculdubio hæc ſententia eſt falſa propter rationem iam dictam.

Valor miſſæ ex opere operantis eſt minor pro multis, quam pro vno.

Valor impetrationis non minuitur cũ pro multis offertur.

Argumenta autem, quibus Scotus atque alij ſuã ſententiam probãt, ſunt tria præcipua. Primum eſt; Virtus finita tam ſatisfactoria, quam meritoria diuiſa per applicationem ex æquo in plures eſt minor

1. arg. pro ſententia Scoti.

in

in ſingulis, quam ſi vni tantum, aut paucioribus tota applicaretur: ſed virtus ſatisfactoria & meritoria miſſæ, & cuiuslibet boni operis, etiam ex opere operato, eſt finita, quoad ſuum fructum, vel effectum: ergo eſt minor in ſingulis. Cõſequentia cum maiori eſt nota & minor probatur dupliciter. Primo: Quia virtus ſacrificij prædicti non attenditur ſolum ex quantitate rei oblatæ, id eſt, Chriſti & meritorum eius, quæ ibi offerũtur, ſed etiam & potius ex quantitate, & virtute offerentis immediati, iuxta illud D. Gregorij homil. ſuper Lucam 21. Non quantum, ſed ex quanto in eius ſacrificio offeratur penſat Deus. Secundò: Quia ſacrificium miſſæ, vel oblatio duo ex ſua natura important, ſcilicet, rem oblatam, & actionem offerentis. Sacrificium enim miſſæ eſt oblatio rei ſacræ, id eſt Chriſti ſub ſacramento, & meritorum eius. Vnde corpus Chriſti in pyxide reſeruatum non dicetur ſacrificium, quamuis ſit ſacramentum. Conſtat autem actionem offerentis eſſe finitam. Quando Chriſtus in cruce ſe obtulit, tũc erat ſacrificium infinitum, quia offerens erat infinitè gratus, & acceptus Deo; & cõſequenter eius oblatio erat infiniti valoris, At verò, modo non dicitur Chriſtus immediatè offerre niſi impropriè, inquantum ſcilicet, ipſe iuſſit nobis offerre. Propter quod dicebat D. Paulus: Chriſtus ſemel ſeipſum obtulit. Et ad Hebræos 9. Introiuit ſemel in ſancta æterna redemptione inuenta. Et D. Petrus 1. ſua can. cap. 3. Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt. Si ergo ſacrificium à ſacerdote oblatum, eſt finitum in valore, quantò pluribus fuerit applicatũ, tantò minus continget vnicuique. Hanc rationem proſequuntur latè Corduba, q. 3. in probatione ſecundæ opinionis circa dubium principale, & Gabriel ſuper cano. lec. 27. ſub litera K.

2. argum.

Secundo principaliter ſic argumentor: Niſi virtus prædicta miſſæ finita eſſet, & niſi diuiſa in plures minueretur in ſingulis, ſequeretur, quòd per vnicam miſſam poſſet quis mereri primã gratiam, & alia bona, & ſatisfacere pro quotcunque peccatoribus, & peccatis, etiam animarum purgatorij, pro quibus voluerit illam applicare, ac ſi pro vno tantum illam offerret. Conſequens autem eſt falſum: tum, quia contra communem ſenſum, & ritum Eccleſiæ inſtituentis multas miſſas, & multa ſuffragia etiam pro vno defuncto, & pro boni alicuius impetratione: tum etiam quia ſicut in amicitia humana videmus, quòd amicus per ſuam ſupplicationem, vel obſequium meretur maius bonum vni, vel paucis, quam multis, idque ſecundum legem amicitiæ: ita videtur dicendum apud Deum, quia iuſtitia humana exemplificatur à diuina: ergo & illud ex quo ſequitur. Probo ſequelam: Nam cum omnis pœna viuorum, & mortuorum ſit finita, ſi virtus miſſæ eſſet infinita, pro omnibus ſatisfaceret & mereretur.

3. argum.

Tertiò, argumentatur Soto in hunc modum: infinitus valor ſatisfactionis Chriſti ſolum æſtimatur quantum ad ſufficientiam, nam quantum ad efficaciam non operatur, niſi finitè per ſacramenta, ideòque ſingulis, etſi inſtrumenta eiuſdem paſſionis exiſtant, non niſi ſub gradu finito, & ad certam menſuram tribuit eſſe cauſas gratiæ, ex opere operato, vt eſt videre in baptiſmo, & in cæteris: idemque contingit in ſacramento Euchariſtiæ, quod quamuis corpus & ſanguinem veraciter continet, non niſi limitatum gratiæ modum ex ſua inſtitutione cõferr: ergo ſicut Euchariſtia, quatenus ſacramentum, non confert gratiam ex opere operato, niſi limitatè, ſicut & cætera ſacramenta: ità etiam quatenus ſacrificium ex ipſo opere operato, hoc eſt, ex ipſa ratione inſtitutionis Chriſti, qui non diſpoſuit per inſtrumenta ſuæ paſſionis operari niſi finitè, non erit ad ſatisfaciendum infiniti valoris ſed finiti: atq; adeo oblatum pro pluribus non tantum proderit ſingulis ac ſi pro vno tantum offerretur.

Sententia Caietani & aliorum.

Contrariam tamen ſententiam tenet Caietanus tomo tertio opuſculorum, q. 2. de celebratione miſſarum. Syluester verbo, miſſa. 1. q. 9. Angelus eodem verbo. q. 52. Canus de locis Theologicis lib. 12. c. 13. ad 10. argumentum. D. Thom. 3. part. q. 79. art. 5. cum Caietano ibidem. & in 4. diſt. 45. art. 4. ad vltimum, Corduba quæſtione citata in quinta opinione, concluſione 3. & pro eadẽm citat Sotum in 4. d. 13. q. 2. art. 10. Sed profectò vix Soti mens percipitur in locis citatis, vbi modo hanc, modo illam ſententiam videtur amplecti, quamuis ſemper magis in primam declinet. Qui omnes Doctores vnanimiter dicunt, fructum meritorium & ſatisfactorium ſacramenti, & ſacrificij miſſæ valere tantum ex condigno ſingulis (cum pro multis offertur) ac ſi vni tantum applicaretur. Quę ſententia mihi ſemper viſa eſt verior atque probabilior. Et probatur: virtus miſſæ ex opere operato in ſe & abſolute ſumpta eſt indeterminata, & infinita ſyncategorematicè, vel extenſiuè, quamuis categorematicè ſit finita, ita quod non applicatur, nec applicari poteſt tot hominibus & in tanto gradu, quin pluribus, & in maiori gradu applicari, & valere poſſit: ergo nihil prædicti fructus detrahitur vni ex conſortio aliorum. Conſequentia eſt nota: Quia alioqui nullo modo eſſet infinita, & indeterminata prædicta virtus, vt conſtat. Antecedens autem probatur: Res oblata in hoc ſacrificio eſt Chriſtus paſſus ibi repræſentatus, & eius merita infinita ibi applicata: ergo illius oblationis, & ſacrificij virtus eſt prædicto modo infinita. Et ſi negetur hæc conſequentia, ſicut & negatur à Scoto loco ſuperius citato dicendo, quod virtus ſacrificij non ex quantitate rei oblatæ, ſed offerentis immediati, puta, ſacerdotis, vel Eccleſiæ attendenda eſt; & ſic cum hæc ſit finita, totius ſacrificij virtus dicetur finita, Contra hoc ſic argumentor, & probo, quod licet id ſit verum quoad virtutem ſacrificij ex opere operantis, non tamen quoad eius virtutem ex opere operato, de qua noſtra ſententia procedit. Primo: Quia, ſi ita eſſet, quod hæc virtus menſuraretur ſecundum deuotionem offerentis immediati, ſequeretur, quod miſſa ſacerdotis in mortali peccato celebrantis, aut quando pauciores iuſti eſſent in Eccleſia non æque prodeſſet ex opere operato Petro, pro quo celebratur, ſicut miſſa in ſtatu gratiæ, aut quando plures iuſti eſſent in Eccleſia, celebrantes: hoc autem eſt contra communem ſenſum Eccleſiæ, & contra Diuum Auguſtinum, de conſ. diſtinctione ſecunda, in cap. vtrum, dicentem: Nihil à bono maius, nihil à malo minus offertur. Secundò: Virtus ſacramentorum ex opere operato non pẽdet ex deuotione; virtute, ſeu dignitate miniſtri, vel Eccleſiæ, ſed ex meritis Chriſti ibi applicatis ex illius inſtitutione: ergo idem etiam eſt dicendum de virtute ſacrificij miſſæ, quatenus tale eſt, Probo conſequentiã: Nam vtrobique eſt virtus ex opere operato ex eadem cauſa proueniens, & vtrobique eſt inſtrumentum paſſionis Chriſti, & meritorum eius applicatiuum, ex ipſius Chriſti inſtitutione, vt docet D. Tho. in 4. diſt. 45. q. 2. art. primo & ſecundo, & tertia parte, quæſtione ſeptuageſima nona. Quare licet requiratur intentio ſecundum ritum Eccleſiæ applicatiua huius ſacrificij, non tamen ex ea, vel ipſius offerentis, vel Eccleſiæ deuotione, vel dignitate proueniet virtus ex opere operato ipſius, vt eſt ſacrificium. Sicut nec prouenit virtus ipſius, vt eſt ſacramentum niſi ex meritis tantum Chriſti ibi ſecundum ritum Eccleſiæ legitimè applicatis ex Chriſti inſtitutione, Eo vel maximè, quod ſi rem attentius conſiderare

Sententia Autoris.

1. Ratio.

velimus,

velimus, non excludimus actum offerentis à virtute infinita huius ſacrificij. Sed, ſicut damus rem oblatã infinitam: ita & oblationẽ, quę eſſentialiter, & directè ſit ſacrificium. Demus de ratione ſacrificij eſſe non ſolum rem oblatam cum intentione offerentis, ſed etiam deuotionem, ſeu actionem ipſius offerentis, vt Doctores contrariæ ſententiæ volunt: & adhuc ex hoc nihil ſequitur contra nos. Chriſtus enim (vt conſtat) ſeipſum obtulit Patri factus pro nobis hoſtia, & offerens. Et ſic qui illum ipſum Chriſtum mortuum in cruce offert, ſanè non modò rem oblatam à Chriſto, hoc eſt, vitam Dei infiniti valoris, ſed etiam oblationẽ & deuotionem, eiuſdem Chriſti, offert. Quare licet ſacrificium ſacerdotis, vel Eccleſiæ, id eſt, oblatio facta, vt emanans à ſacerdote, & Eccleſia infinita non ſit; tamen ſacrificium, hoc eſt, oblatio ſeu deuotio Chriſti, quę à ſacerdote offertur (licet oblatione finita à ſe elicita) infinita eſt. Et ſic non ſolum damus ſacrificium infinitum pro re oblata; ſed etiam pro actu offerendi, vt cum omni proprietate dici poſſit, ſacrificium à ſacerdote oblatum eſſe infinitum. Et ſi quis obijciat ex hoc ſequi nullum eſſe diſcrimen inter ſacrificium, quod nos quotidie offerimus incruentum, & illud, quod Chriſtus ſemel in cruce obtulit, vt oblatio eſt; reſpondeo negando ſequelam. Nam actus, quo nos offerimus, eſt finitus, licet res à nobis oblata ſit infinita, ſiue rem oblatam appelles ipſam Chriſti ſubſtantiam, ſiue ipſam oblationem, & actum infinitum, quo ſe patri obtulit. At verò actus quo ſe Chriſtus obtulit, erat ſimpliciter infinitus, & infinitè acceptus Deo. Et ratio diſcriminis eſt: Nam nos offerimus ipſum Chriſtum agnum immaculatum, atque etiam offerimus ipſam eius oblationẽ, ſeu ſacrificium, cum tamen Chriſtus nullius alterius ſacrificium obtulerit, imò neque ſuam oblationem actu diſtincto obtulit, ſed ſeipſum offerens oblationem fecit, non in actu ſignato, vt dicitur, ſed in actu exercito. Non actu veluti reflexo, vt nos, qui eiuſdem actu habemus pro obiecto cum offerimus; ſed actu directo, eodem, ſcilicet, quo ſeipſum obtulit, & non diſtincto. Itaque immediatum obiectum ſuæ oblatione fuit non oblatio alterius, vel ſua, ſed ipſemet agnus Dei. Cum tamen noſtræ oblationis finitæ immediatus terminus ſit non ſolum ipſe Chriſtus, ſed etiam oblatio & actio qua ſeipſum obtulit. Et ſic oblatio perſonalis Chriſti erat ſimpliciter infinita quo ad acceptationem, quia erat oblatio Dei. At verò noſtra, quæ eſt ex nobis, eſt quidem finita, quamuis eadẽ noſtra, hoc eſt terminus noſtræ, quæ eſt oblatio Chriſti, infinita ſit. Cum ergo non ſolum rem oblatam, verùm etiam oblationem infinitam offerat ſacerdos: dici non poterit, valorem miſſæ, & eius effectum eſſe finitum, ſed eſſe maiorem, & maiorem ſyncategorematicè, iuxta maius & maius vas deuotionis, quo ille valor infinitus exhauritur. Nam quemadmodum vis, & potentia cauſæ vniuerſalis eſt generalis, & indeterminata, determinatur autem per cauſas particulares, & inferiores, ſiue miniſtrantes, non aliter, ac virtus ſolis per ignem generat ignem, & per hominem, hominem; & Imperatoris auctoritas, ac poteſtas alia facit per prætores, alia per conſules, alia per duces; ita etiam virtus paſſionis Chriſti illimitata cum ſit ſecundum ſe, & infinita, alia facit per vnum ſacramentum, alia per aliud, alia per huius orationis deuotionem, & fidem, alia per illius. Determinatur verò effectus huius ſacrificij in hoc, aut illo homine per deuotionem eius, pro quo offertur, & cui à ſacerdote applicatur. Itaque ad determinatum hunc effectum immenſe virtutis illius hoſtiæ concurrit intentio ſacerdotis huic applicantis, & eius, cui applicatur deuotio. Intentio quidem miniſtri applicando virtutem ſacrificij, vel ſacramenti. Deuotio autem, vel diſpoſitio ſuſcipientis, quantificando eius virtutem, vel effectum. Quod vtrumque in canone miſſæ ſignificatur. Nam intentio miniſtri applicantis exprimitur in eo, quod dicitur: Quæ tibi offerimus pro Eccleſia ſancta tua; &c. Et infra: Memento Domine famulorum famularumque tuarum. Actus verò deuotionis quantificantis fructum ſacramenti, quando ſubiungitur: Quorum fides tibi cognita eſt, & nota deuotio, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt, &c. Sicut ergo vnius deuotio alteri non præiudicat illam minuendo: ita nec fructus ex infinito ſacrificio oblato minui poterit ex multorum participatione; atque adeò oblatum pro pluribus tantum proderit ſingulis, ac ſi pro vnoquoque illorum offerretur. Et hæc eſt præcipua ratio huius ſententiæ. Quæ & ſecundo principaliter probatur hoc modo: In alijs ſacramentis eſt virtus ex opere operato infinita ſyncategorematicè, vel extenſiuè in ſe abſolute conſiderata ante applicationem huic, vel illi factam, & eſt dicere, quod eſt virtus infinita, quo ad ſufficientiam: ita, ſcilicet, quod, quamuis eorum virtus non ſit infinita categorematicè, vel intenſiuè, ſed finita, non tamen ſic eſt determinata, ſiue taxata à Deo ad tot homines, ſiue gradus gratiæ, vel fructus, quod non ad alios, nec ad plures homines, & gradus extendi poſſit. Poteſt enim extendi in infinitum, & non tot, quin pluribus, & in maiori gradu ſecundum cuiuſque ſuſcipientis maiorem diſpoſitionem, valere & prodeſſe, quamuis non, niſi in quantitate finita, & determinata à quocunque ſuſcipiatur: ergo idem etiam erit dicendum de ſacramento Euchariſtæ, & de ſacrificio miſſę, ſcilicet, quod eſt veluti quædam cauſa vniuerſalis de ſe indeterminata ad tantum, vel tantum effectum, & determinatur à cauſa particulari, puta, a deuotione, vel diſpoſitione ſuſcipientis ad hũc, vel illum maiorem, ſine alterius detrimento: & ſic, quod pro pluribus oblatum non minus proderit ſingulis, quam ſi pro vno tantum offerretur. Scio multos Doctores communiter dicere, hoc ſacrificium, & reliqua ſacramenta ex inſtitutione diuina ex opere operato habere certum, atque taxatum gradum virtutis ſuæ, qui applicatur huic, vel illi, & vltra quem non poteſt ipſi, vel alteri amplius applicari. Sed hæc ſententia eſt apertè falſa, vt docet Caietanus in quodlibeto iam citato. Vbi non tollit virtutem huius ſacrificij, vt illi Soto falſo adſcribit; ſed ponit eam non taxatam in ſe, ſed ſecundum diſpoſitionem ſuſcipientis. Quod eſt dicere, quod eſt infinitum ſyncategorematicè, hoc eſt, ita ſufficiens ex ſe, vt non tot quin pluribus, & in maiori gradu ſecundum cuiuſque diſpoſitionem applicari, & participari poſſit, vt dictum eſt. Si autẽ conſideretur hoc ſacrificium, vt iam applicatum huic, vel illi: ſic eius effectus ex opere operato, eſt finitus, & determinatus ſecundum quantitatem & diſpoſitionem participantium. Et ſi quis contra iſtã rationem obijciat, quod ſi ea aliquid valere, ex illa ſequeretur, miſſam dictam pro paruulo habere valorem infinitum, cum non ſit deuotio, ex qua termi netur, & ſimilis difficultas videtur eſſe de miſſa celebrata pro defuncto, quando ipſe de hoc nihil ordinauit, ſed alius ſua ſponte illam pro eo dicit. Et vt magis vrgeat ratio, ponamus ſacerdotem, qui talem miſſam celebrat, eſſe in peccato mortali, vt nulla ſit deuotio, ex qua terminum poſſit ſuſcipere. Reſpondeo primò, eſſe omnino per accidens, quod nulla ſit diſpoſitio ex parte eius, qui miſſam dicit, & illius, pro quo dicitur, & eius ad cuius inſtãtiam celebratur: atque adeò tunc dicendum erit, vel, quod miſſa nullum habet effectum; quia paſſum eſt omnino indiſpoſitũ, vel, ſi habet in eo caſu me-

taphyſico,

Obiectio. Reſponſio. 2. Ratio. Obiectio. Reſpon.

taphyſico, & rarò ſolus Deus taxat fructum, quem ſi haberet motum liberi arbitrij, quo magis, vel minus moueretur in Deum ſuſcipiens, nullo modo taxaret, quin potius quantum eſt ex parte ſacrificij, quod eſt veluti cauſa, & inſtrumentum vniuerſale, illimitata virtus ex illo exiret. Vel dico ſecundo, quod ex deuotione Eccleſiæ limitatur effectus in eo caſu, quod qualiter fiat ſoli Deo eſt notum; quia eſt rarum, & præter legem. Eſtque huius rei accommodatiſſimum exemplum in baptiſmo. In quo videmus, quod limitatur eius effectus in paruulo, & in dormiente nullam omnino diſpoſitionem habente, ex intentione Eccleſiæ, quæ deficere nunquam poteſt: vel ex Dei voluntate, quæ præ determinauit talem effectum taxare. Ità reſpondet Syluester ſoluens hoc idem argumentum verbo miſſa 1. q. 9. ver B ſiculo, ſed circa prædicta.

3. Ratio. Tertio principaliter probatur noſtra ſententia ex canone miſſæ. Vbi non ſolum generaliter pro Eccleſia, pro principibus Chriſtianis, ſed etiam ſpecialiter pro ijs, qui in memento cogitantur, & pro omnibus circũſtantibus docemur ſacrificium illud offerre, & applicare. Idque ex opere operato, non ſolum quantum ad vim impetratoriam, ſeu orationem Eccleſiæ; ſed etiam quantum ad vim meritoriam & ſatisfactoriam. Dicitur enim: Pro quibus tibi offerimus vel qui tibi offerunt hoc ſacrificium laudis: pro redemptione animarum ſuarum, hoc eſt, pro ſatisfactione animarum ſuarum. Accipitur enim ibi, redemptio, pro ſatisfactione. Qua ratione Chriſtus dicitur nos redemiſſe, hoc eſt, ſatisfeciſſe C pro noſtris peccatis: ſed conſtat non eſſe determinatum numerum cogitandorum in memento, nec circunſtantium: ergo ſentit Eccleſia ex opere operato nihil detrahi vni ex conſortio aliorum de fructibus prædictis. Probo conſequentiam: Alioqui quilibet, & maximè faciens miſſam per ſe celebrari, iuſtè poſſet quemlibet alium circunſtantem, aut ſuperuenientem ab ea repellere, & prohibere, ne alij in memento cum ipſo memorarentur, ne ex eorum conſortio miſſæ prædictus fructus ſibi minueretur. Hæc ratio eſt efficaciſſima, quam & ſoluere nititur magiſter Soto. Sed actum agit.

Ad 1. arg. pro ſententia Scoti. Reſtat nunc reſpondere ad argumenta facta pro prima opinione. Vnde ad primum conceſſa maiori, nego minorem. Et ad primam probationem dico, D falſum eſſe, quòd virtus ſacrificij miſſæ, non ſolum attenditur, ex quantitate rei oblatæ, hoc eſt, Chriſti, & meritorum eius, quæ ibi offeruntur, ſed etiam & potius ex quantitate, & virtute immediati offerentis. Iam enim ſupra oſtendimus, quòd quamuis ad determinatum hunc effectum immenſæ virtutis ſacrificij altaris ſimul concurrant intentio ſacerdotis, huic applicantis, & deuotio eius cui applicatur, tamen intentio ſacerdotis ſolum concurrit applicando virtutem ſacrificij, vel ſacramenti, & intentio illius, cui applicatur eſt, quæ quantificat effectum talis virtutis. Nec obſtat illud quod adducitur ex Diuuo Gregorio: Non quantum, ſed ex quanto in eius ſacrificio offeratur Deus penſat. Loquitur enim ibi de virtute proueniente ex opere E operantis, ad quam quidem non ſolum quantitas rei oblatæ, ſed etiam bonitas operantis cum omnibus ſuis circunſtantijs conſideratur à Deo, vt docet Diuus Thom. tertia parte, quæſtione 79. articulo quinto. Imò ad prædictam virtutem, & bonitatem ex opere operantis, magis offerentis deuotionem, quam quãtitatem rei oblatæ reſpicit Deus, vt ex verbis ipſius Diuui Gregor. colligere licet. Ad ſecundam probationem eiuſdem minoris ex dictis in prima ratione pro noſtra ſententia patet ſolutio. Ibi enim oſtendimus, qualiter dici poſſit, quod res oblata, & oblatio, ſit infinita in ſacrificio miſſæ:

A quamuis ipſa actio ſacerdotis finita ſit.

Ad 2. arg. Ad ſecundum argumentum reſpondetur, concedendo ſequelam ad hunc ſenſum, quòd vna miſſa ex opere operato poteſt prodeſſe multis, & innumeris hominibus, & animabus purgatorij, quo ad vtramque vim, ſcilicet, meritoriam, & ſatisfactoriam ſecundum cuiuſque diſpoſitionem duntaxat: ſi omnibus eis ſpecialiter applicetur per ſacerdotem, nec vni detrahitur ex conſortio aliorum, quia quilibet recipit ſecundum ſuam diſpoſitionem, ac ſi pro eo ſolum celebraretur, quod non habet locum in virtute ex opere operantis tantum, quia eſt finita, vt ex ſupra dictis conſtat. Et de hac procedit ſecunda probatio minoris deſumpta ex ſimilitudine amicitiæ humanæ. Ad alteram, quæ deſumitur ex ritu Eccleſiæ, cui noſtra ſententia aduerſari dicitur, reſpondeo, id eſſe falſum; Nam ideo Eccleſia, & quidem rectè, multas miſſas ſpecialiter pro vno viuo, vel defuncto ad prædictos effectus celebrari inſtituit; vt qui non eſt diſpoſitus, niſi ad participandum vnum, vel duos gradus prædictorũ fructuum vnius miſſæ, iam ex alterius miſſæ celebratione alios duos participans maiorem fructũ ex pluribus, quam ex vna miſſa recipiat. Eo vel maximè, quod ſæpè ſæpius offeruntur miſſæ ad Deum, vt per modum impetrationis aliqua bona, ſiue temporalia, ſiue ſpiritualia ab eo obtineamus. Et cum hæc non nitatur in aliqua iuſtitia, aut debito, ſed in ſola liberalitate, & miſericordia donantis, poterit contingere, vt non ad primam orationem, nec ad ſecundam, ſed ad quartam, vel ad quintam noſtris Deus annuat votis. Et ſic non fruſtra multiplicantur ſacrificia, ſicut nec fruſtra, ſed maxima cum vtilitate, in oratione perſiſtimus.

Ad 3. arg. Ad tertium argumentum ex ſecunda ratione patet ſolutio. Ibi enim diximus, quod quamuis virtus ſacramentorum ex opere operato in ſe & abſolutè conſiderata ante applicationem huic, vel illi factam, ſit infinita ſyncategorematicè, hoc eſt, infinita, quo ad ſufficientiam, categorematice tamen, & quo ad efficaciam, eſt finita, quia non niſi in quantitate finita, & determinata, iuxta propriam diſpoſitionem ab vnoquoque ſuſcipitur. Et idem habet Euchariſtia tam, inquantum ſacrificiũ, quam inquantum ſacramentum. Et ſi hoc voluit dicere Soto in ſuo argumento, verum dixit. Nihil tamen ex eo ſequitur contra noſtram concluſionem. Si autem quando dixit, quod infinitus valor ſatisfactionis Chriſti non operatur, niſi finitè per ſacramenta, & ideò ſingulis, non niſi ſub gradu finito, & ad certam menſuram, tribuit eſſe cauſas gratiæ, vult ſignificare (vt ſignificare videtur) quod hoc ſacrificium, & reliqua ſacramenta ex inſtitutione diuina ex opere operato habent certum, atque taxatum gradum virtutis ſuæ; qui applicatur huic vel alteri, & vltra quem ipſi, aut alteri amplius applicari non poteſt, aſſumptum ab ipſo in argumento eſt falſum, vt ex mente Caietani diximus in eadem ratione. Sed potius eſt dicendum, quod quemadmodum paſſio Chriſti omni generi humano profuit quantum ad ſufficientiam, quantum ad efficaciam autem non niſi ſolis credentibus, & iuxta quantitatem fidei vniuſcuiuſque: ita etiam vna & eadem hoſtia, ſufficeret pro omnium hominum ſatisfactione: ſed efficaciter ſolum prodeſt ijs, quibus applicatur iuxta fidei, & deuotionis mẽſuram. Quod & egregiè ſignificauit D. Thom. 3. par. quaſt. 79. articulo quinto. Vbi in hunc modum dicit: Euchariſtia inquantum eſt ſacrificium, habet vim ſatisfactiuam, ſed in ſatisfactione magis attenditur affectus offerentis, quam quantitas oblationis. Vnde, & Dominus dicit Lucæ 21. de vidua, quæ obtulit duo æra, quòd plus omnibus miſit. Quamuis ergo

hæc

hæc oblatio ex ſui quantitate ſufficiat ad ſatisfaciendum pro omni pœna, tamen fit ſatisfactoria illis, pro quibus offertur, vel etiam offerentibus, ſecundum quantitatem ſuæ deuotionis, & non pro tota pœna. Hęc Diuus Thomas. Et in ſolutione ad tertium quòd per hoc ſacrificium, inquit, tollatur pars pœnæ, & non tota pœna, non contingit ex defectu virtutis ſacrificij; ſed ex defectu deuotionis humanæ. Et articulo 7. ad ſecundum. Illis, ait, pro quibus offertur, prodeſt plus, aut minus, ſecundum rationem deuotionis eorum. Gabriel ſuper canon. lect. 17. citat pro ſua ſententia Diuum Thomam in 4. diſtinctione 45. quæſtione vnica, quæſtiuncula 2. dicentem, quod magis valet ſuffragium alicui, quod pro eo ſingulariter fit, quam quod fit pro eo communiter, & pro multis alijs. Sic enim effectus ſuffragij diuiditur ex diuina iuſtitia inter eos, pro quibus fit. Immeritò tamen: Nam hæc verba D. Tho. quæ habentur q. 2. illius diſtinctionis, art. 4. quæſtiuncula 2. in corpore, non ſunt ad propoſitum cum ibi D. Tho. loquatur de ſuffragijs, & orationibus in communi, non autem ſpecialiter de hoc ſuffragio, de quo in locis citatis apertè ſenſit ex ſeſe nō eſſe limitatum. Vel, ſi loquebatur etiam de ſacrificio miſſæ, poſteà factus doctior mutauit ſententiam in 3. par.

Quæſtio. Sed dubitabit aliquis hoc locò, an hæc deuotio, ſecundum quā virtus huius ſacrificij quantificatur, ſit tantum eius, pro quo ſacrificium fit; vel potius etiam ſit ſacerdotis applicantis, & exequentis ſacrificium, & illorum, ad quorum inſtantiam miſſa celebratur: & denique omnium aſtantium, & offerentium?

Reſponſio. Ad cuius explicationem dico breuiter primò, quod valor miſſæ præcipue quantificatur ex deuotione illius, pro quo ſpecialiter offertur. Id enim eſt, ad quod directè ordinatur ſacrificiū, vt ſacrificium eſt, ſcilicet, vt is, pro quo offertur, expietur à pœna: ſicut & ſacramentum, vt ſacramentum reſpicit directè ſuſcipientem, ad expiandum illum à culpa, & ad conferendum ei gratiam. Quod & ſignificare voluiſſe videtur Chriſtus, quando dixit: Hic eſt calix ſanguinis mei, qui pro vobis effundetur. Quare in veteri lege omnia ferè ſacrificia ordinabantur, non tam ad offerentes, quam ad illos, pro quibus offerebantur. Dico ſecundò, quòd etiam quantificatur ex deuotione offerentis, non ſolum quando pro ſe offert miſſam; quia tunc habet rationem eius, pro quo offertur, ſed etiam, vt offerens eſt. Quod eſt intelligendum, dummodo habeat deuotionem. Nam, ſi ſolum habet intentionē, vt ſi ſit malus ſacerdos, in peccato mortali exiſtēs, nulla portio ſibi reſpondebit. Itaque ſi ſacerdos immediatè offerens aliquā habet deuotionem, credi debet fructum etiam ſibi correſpondere ex ſacrificio, iuxta quantitatem talis deuotionis, quem applicare poterit, cui voluerit. Ita docet D. Tho. 3. par. q. 79. art. 5. Vbi dicit de Euchariſtia, vt eſt ſacrificium, quod ſit ſatisfactoria illis, pro quibus offertur, vel etiam offerentibus ſecundum quantitatem ſuæ deuotionis. Et colligitur ex verbis Chriſti apud Matth. cap. 26. & apud Luc. ca. 22. dicentis: Qui pro vobis, ſcilicet, ſumentibus, & pro multis, ſcilicet alijs, effundetur in remiſſionem peccatorum. Et Eccleſia in canone dicit: Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt pro ſe ſuiſque omnibus, &c. Imò cum nō ſolum ſacerdos, qui celebrat, ſed etiam omnes aſtantes, atque etiam illi, ad quorum inſtantiam dicitur miſſa, ſint aliquo modo offerentes, quamuis mediatè, iuxta quantitatem ſimiliter deuotionis illorum, quantificabitur valor huius ſacrificij: Omnes enim iſti ſunt, qui ex opere operato, aliquem fructum quamuis inæqualem ex eo percipiunt, ſecundum deuotionem vniuſcuiuſque, vt cōmuniter dicunt Doctores. Ex quo colligitur, qua ratione verum ſit quod dicunt Gabriel, & alij relati à Corduba quæſtione ſupra citata, nempe, quod virtus ſeu valor ex opere operato huius ſacrificij, & aliorum ſacramentorum creſcit, vel minuitur ex deuotione miniſtri, vel Eccleſiæ. Quod etiam docet Soto lib. 9. de Iuſtitia q. 2. art. 2. de hoc ſacrificio, licèt non de alijs ſacramētis. Quia, ſcilicet, vt dictum eſt, quantificetur virtus ſacrificij & ſacramenti ex quantitate fidei, & affectus, tam ſuſcipientis, quam offerentis, vt D. Tho. ſæpe dicit. Nolo ſignificare, quod quando pro aliquo celebratur miſſa, vel quando alicui confertur ſacramentū, ex deuotione offerētis, vel miniſtri, accreſcit ei, pro quo miſſa dicitur, vel illi, qui ſuſcipit ſacramētum, aliquis valor ex opere operato, vltra illum, qui reſpondet propriæ diſpoſitioni, vel deuotioni. Nam hoc eſt falſum, & cōtra rationem, cum nulla forma recipiatur, niſi in ſubiecto diſpoſito, & ſecundum quantitatem propriæ diſpoſitionis. Sed quod volo dicere eſt, quod ex ipſo ſacrificio miſſæ, atq; etiam ex ſacramento, quod confertur ex opere operato conſurgit aliquis fructus, vel valor pro ipſo offerente, vel miniſtrante proportionatus propriæ deuotioni, & ſic fructus huius ſacrificij, & aliorum ſacramentorum dicitur creſcere, vel minui ex deuotione miniſtri, vel Eccleſiæ.

Fructus miſſæ & ſacramentorum augetur ex deuotione miniſtri.

Sed quoniam diximus fructum ſacrificij miſſæ, ex opere operato correſpondere tā deuotioni eius, pro quo miſſa dicitur, quam ipſius offerentis, & aliorum, qui interſunt, vel inſtant, vt miſſa celebretur, inæqualiter tamen, operæpretium erit, vt explicemus modum, atque ordinem, quo eſt intelligenda iſta diuerſitas, & inæqualitas participationis. Nauarrus in Manual. c. 25. num. 111. verſi. arbitror autem. in quinque portiones diuidit valorem cuiuſque miſſæ. Primam portionem dicit deputari cuicunque ex eo ſolum, quod eſt orthodoxus. Secundam, ex eo, quod eſt circunſtas. Tertiam, toti Eccleſiæ, & ſpecialiter nominatis in canone, nempe, Papę, Regi, &c. Et has tres dicit eſſe ſtabiles, nec minui ex maiori copia participantium, nec creſcere ob minorem: quamuis non dicit ipſe eſſe æquales. Quartam portionem confert ſacrificanti. Quintam ijs, pro quibus ſacrificium fit, vel qui pitantiam porrigunt. Et has dicit creſcere, vel decreſcere iuxta maiorem, vel minorem numerum participantium, eſſeque maiores, quam ſunt tres priores. Et huius diuerſitatis totiuſque doctrinæ à ſe traditæ nullam aliam rationem aſſignat, niſi quod tribus prioribus dicit dari fructum, vt ſingulis, duobus autem poſterioribus, vt diuerſis. Huius autem ſuæ rationis rationem deſumendam eſſe affirmat, ex quadam vnitate, quam habent miſſans, & voluntariè nominati ab eo, & ex quadam vnitate, quam habent faciētes eam fieri, cum ijs, pro quibus faciunt fieri. Hæc Nauarrus. Sed eius ſententia præterquam quod eſt omnino intelligibilis, continet etiam multa falſa. Nam primò falſum eſt dicere, quod quilibet ex eo ſolum, quod eſt orthodoxus habet certam portionem ſatisfactionis ex opere operato ex quacunque miſſa prouenientem. Cùm poſſit contingere quod ſit in peccato mortali; & tunc nihil ex opere operato habebit ex iuſtitia conducens ſatisfactionem. Sicut nec indulgētiæ valent exiſtenti in peccato mortali. Et ſi dicamus ipſum loqui de congruo, & non de condigno, præterquam quod dicere poterimus, quod eadem ratione valet ad primam gratiam obtinendam, adhuc ſententia eſt falſa. Nam ſic ſequeretur, quòd nullus eſſet in Eccleſia in peccato mortali; etiam ſi vna tantum miſſa in illa celebraretur. Si quidem eo ipſo, quod quiſque eſt fidelis mereretur de congruo per illam primam gratiam, & partem ſatisfactionis. Et quod de congruo quis meretur dari ſolet à Deo, licet non ex lege, aut iuſtitia.

Dubium.

Sententia Nauarri.

Impugnatur Nauarrus.

Præterea

Præterea eſt etiam falſum quod dicit de tertia portione reſpondenti toti Eccleſiæ. Nam cum tota Eccleſia ex fide ſolum tali dicatur, ſimiliter cuicunq; fideli, adhuc in peccato mortali exiſtenti, ſua portio obueniret ex condigno, quod eſt æque falſum ac primum. Præterquam, quod prima & tertia portio coincidunt inter ſeſe, nec aliqua ratione diſtinguuntur. Quid enim eſt Eccleſia, niſi omnes orthodoxi? Aut quid omnes orthodoxi, niſi Eccleſia? Itẽ quod dixit, tres priores partes eſſe ſtabiles, quia dantur omnibus, vt ſingulis, nulla ratione probatur: ſed eſt mere voluntarium. Cur enim non dicemus, quod etiam ea portio, quæ confertur ijs pro quibus miſſa dicitur datur omnibus, vt ſingulis, & ita ſtabilis erit? Aut quid refert dari, vt ſingulis, vt verum ſit, quod non minuitur ex numero participantium? Eo vel maximè, quod ex iſta ratione potius colligitur contrarium. Si enim illis omnibus datur fructus ſacrificij miſſæ, ac ſi eſſent vna perſona & non prout multi; ſequitur quòd ſi illud totum per accidens eſt maius, aut minus, magis etiam, aut minus participabitur, ſecundum quod plures, vel pauciores fuerint in ſocietate. Hac ratione vtitur Sylueſter loco citato ad probandum, quod quando ſacerdos à ſeipſo motus offert miſſam pro multis, per modum vnius, valor eius eſt minor pro ſingulis. Quod quidem eſt verum; nec contra noſtram ſententiam. Nam quando diximus, quod miſſa pro pluribus oblata, ita prodeſt ſingulis, ac ſi pro vno tantum offerretur; ſolum eſt ſermo, quando illi omnes cauſaliter aliquo modo concurrunt, cum aliqua deuotione, vt optimè docet Caietanus quodlibeto ſupra citato. Ex quo infert & bene, quod ſacerdos, qui rogatus ab vno pro multis miſſam dicit, non ſatisfacit. Tunc enim, quia non ſunt plures deuotiones, ſed vna tantum, vnica etiam ſolum illi correſpondet proportio ex opere operato. Quæ ſi inter multos diuidatur minor erit in ſingulis. Denique eſt falſum in ſententia Nauarri, affirmare, quod ille tres portiones priores ſunt ſtabiles. Nam cũ fructus huius ſacrificij, ex mente Diui Thomæ, iam ſæpe citati, quem communiter ſequuntur Doctores, ſit maior, aut minor, ſecundum quantitatem deuotionis, fit, quod ſi eſt maior deuotio, & multitudo iuſtorum in Eccleſia, maior etiam ac maior fructus communicabitur à Deo, ex dicto ſacrificio. Et idem eſt dicendum de ſecunda parte, hoc, eſt, de circunſtantibus, quod quo plures circunſtant, & maiori cum deuotione, maior etiam erit fructus ſacrificij.

Sententia Autoris. Quocirca hac ſententia omiſſa, vt quid in hac re mihi videatur probabilius, explicem, dico primò, non eſſe parem fructum huius ſacrificij in omnibus, ſed eſſe quoſdam, quibus plus, & quoſdam quibus minus obuenit. Itaque ſunt plures portiones, & omnino inæquales huic ſacrificio reſpondentes. Ita tenet Caietanus quodlibeto citato, & Soto in quarto diſtinctione decimaquinta, quæſtione ſecunda, articulo primo, & Nauarro vbi ſupra: eſtque communis ſententia omnium Theologorum. Dico ſecundo, quod illis ſemper in miſſa datur maior pars fructus ex opere operato, qui illius fuerint cauſæ propinquiores. Quod eſt intelligendum, cæteris paribus in deuotione. Quare exiſtimo, quod primus eſt is, pro quo fit ſacrificium ſpecialiter. Secundus ipſe celebrans. Tertius, procurans, vt miſſa fiat, ſiue eleemoſyna, ſiue prece. Et ſi talis pro ſe miſſam dici iubeat, habebit etiam primam, & omnium maiorem portionem. Si autem vltra hoc ſit ſacerdos, qui celebrat, & pro ſe, habebit omnes tres priores portiones, quia eſt, pro quo, & qui celebrat, & qui procurat. Quartus eſt miniſter, & quouis modo adiuuans. Inter quos ſimiliter inuenietur or-A do, vt plus recipiat, qui propinquius accedit. Vnde Diaconus plus accipiet, quam ſubdiaconus, & is plus, quam acolythi, & ſic de reliquis, iuxta ordinem, & gradum vniuſcuiuſque. In quinto gradu erunt circunſtantes. Nam pro illis ſpecialiter offertur ſacrificium, ipſique illi ſua auctoritate, & præſentia deſeruiunt: imò etiam ſunt offerentes, iuxta illud canonis: Et omnium circunſtantium, quorum fides tibi cognita eſt, & nota deuotio, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt. &c. Caietanus opuſculo ſupra citato, cum dicat ſolum aſtantes, aliquoque modo cauſaliter concurrentes ad hoc ſacrificium, percipere fructum illius, vt omnes audientes, imò remotos & ignorantes, eius participes faciat, inquit, quod omnes illi cauſaliter aliquo mo-B do concurrunt, inquantum ſunt membra Eccleſię. Sacerdos enim in perſona Eccleſię offert illud, atq; adeò quilibet de Eccleſia poteſt dici de celebrare & offerre per ſacerdotẽ. Cæterùm, quamuis hoc ſit verum, & ex hac parte omnis fidelis, etiam remotus, ex omni miſſa fructum aliquem percipiat, adhuc tamen dicendum exiſtimo, quod qui adeſt, ſpeciali quadam ratione, eſto, nullo modo cooperetur, vt ſacrificiũ fiat, percipit aliquem fructum ſpecialem vltra illum generalem, quem Caietanus ponit: tum, quia eſt is, pro quo ſacrificium offertur ſpecialiter, tum etiam, quia ipſe illud ſpecialiter offert ſuo ordine, vt modo colligebam ex canone. Et denique, quia aliquo modo cauſat ſacrificium, cui aſſiſtit, qui ſua præſentia illud approbat, & au-C thorizat. Ex quo colligitur, quatuor eſſe modos, quibus is, qui audit ſacrum, participat fructum illius, vt hinc cognoſcas, quam ſit vtile miſſam ſingulis diebus audire, aſſiſtereque diuinis myſterijs, quam ſæpiſſime fieri potuerit. In ſexto gradu ſunt abſentes; de quibus in miſſa fit mentio, nempe, Papa Rex, Antiſtes, atque etiam illi, quos ſacerdos in canone nominatim commendat, vel in oratione, dicens. Collectam de infirmis, vel defunctis. In ſeptimo denique ſunt omnes fideles de Eccleſia in charitate exiſtentes, non modo ob generalem rationem communionis ſanctorum, quia hoc commune eſt cuicunque bono operi, ſed etiam quoniam, in orationibus pręcipue Dominicarum, & in canone miſſæ mentio fit de illis, dum ſacrificiam of-D fertur pro viuis, & defunctis. Imò & inquantum ipſi generali quadam ratione, quamuis ſint peccatores, modò ſint fideles, dicuntur celebrare, & offerre ſingulas miſſas per manus ſacerdotum, iuxta illud Exod. 5. Dimitte populum meum, vt ſacrificet mihi. Et Leuit. 23. & Num. 28. præcipiebatur populus ſacrificia offerre: quod fieri debebat per manus ſacerdotum, poſſunt etiam dici participare de fructu tertij ordinis. Ex dictis omnibus colligo duo. Primum eſt: quod ex quacunque miſſa in vniuerſali Eccleſia celebrata, participat quilibet fidelis, etiam abſens, & non cogitans, triplicem fructum ex opere operato, & ex iuſtitia, modò ſit in gratia, & ex congruo, ſi non eſt in ea. Vnus eſt ratione communionis ſanctorum, vel quia eſt membrum Ec-E cleſiæ. Secundus; quia pro eis offert generaliter Eccleſia ſacrificium. Tertius; quia ipſi etiam ſunt quodammodo offerentes, vt eſt explicatum, licèt quantitas horum graduum, vt dicunt Nauarrus, & alij ſoli Deo ſit nota. Infero ſecundo, nulla ratione potuiſſe eſſe veram opinionem refutatam definito fructu huius ſacrificij. Nam, ſi eſſet certus gradus ex opere operato, cuicunque miſſæ aſſignatus, iam vbi eſſent plura perſonarum genera, ex octo aſſignatis, & in quolibet genera plures, vt ſi eſſent plures procurantes miſſam, plures audientes, plures iuſti in Eccleſia, &c. minor etiã eſſet fructus in ſingulis, quod certè conceſſu indignũ videtur. Et hæc dicta

ſufficiant

Quam vtile ſit miſſam audire.

Deo corollaria valde notanda.

ſufficiant de iſta quæſtione non minus vtili, quam difficili.

Suppoſito iam valorem miſſæ eſſe infinitum, & quod applicatus pluribus tantum prodeſt ſingulis, ac ſi vni tantum applicaretur, conſurgunt alia non minora dubia ad materiã iuſtitiæ pertinentia, quæ velut propria noſtri inſtituti, explicare oportebit. Imo, vt ad hæc viam pararemus, longam illam diſputationem de valore miſſæ ſuſcepimus, non ignorantes eam proprie ad materiam Eucharistiæ pertinere.

Dubiũ de eo qui ad idem ſacrificium vni debitũ plures admittit.

Sit ergo primum dubium iuſtitiæ: vtrum ſacerdos, qui ad ſacrificium, quod facere tenetur, ſiue, quia eleemoſynam accepit, ſiue, quia ipſe illud promiſit, plures admittit, aliquam teneatur facere reſtitutionem? Et procedit quæſtio ſuppoſita tanquã vera opinione, quæ affirmat, quod ſacrificium oblatum pro pluribus non minus prodeſt ſingulis, quam ſi pro vno tantum offerretur. Nam ſi contraria ſententia, quæ à nobis tanquã falſa fuit reiecta, teneatur; proculdubio erit dicendũ, quod ſacerdos taliter celebrans, & peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem, ſiue ſpiritualium damnorum, ſiue temporalium eleemoſynarũ: quia planè lædit commutatiuam iuſtitiam, proximumque iniuſtè damnificat in bonis ſpiritualibus, qui minus de fructu miſſæ, ob aliorum participationem, accipit, quã habere debebat.

Sententia Cordubæ.

Et quidem de difficultate in ſenſu à nobis intento, ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Corduba enim in quæſtione illa tertia iam citata, concluſione quinta, conatur probare, quod quamuis ex aliorum conſortio nihil fructus miſſæ ex opere operato prouenientis detrahatur illis, quibus ſpecialiter applicatur, non tamen ſatisfacit ſacerdos ſuo debito, niſi tot miſſas pro eis celebret, quot & quomodo ſingulis celebrare promiſit.

1. argum.

Primò: Quia licèt fructus ex opere operato non minuatur, minuitur tamen fructus ex opere operantis, quem finitum eſſe diximus, & ſic defraudantur miſſas petentes. Vnuſquiſque enim, qui miſſam petit, intendit vtique petere, vt applicetur ſibi totus illius fructus, qui, & quomodo illi applicari, & prodeſſe poteſt, tam ex opere operato, quam ex communibus orationibus Eccleſiæ. Et certum eſt, quod ex vna, vel ex paucis miſſis, non prouenit illi, vel illis, qui eas commendauerunt, tantus fructus ex opere operato, & ex orationibus Eccleſiæ, quantus ex pluribus proueniret.

2. arg.

Secundo: Quia qui multas miſſas promiſit, & vnã tantum dicit, defraudat Eccleſiam debita diuini cultus ampliatione; atque adeò non ſatisfacit.

3. argum.

Tertiò: Quia nullus poteſt vnico actu pluribus promiſſionibus, & obligationibus ſatisfacere, qui autem plura, vel duo ſtipendia accepit, vnicuique illud conferenti promiſit diſtinctum laborem & miniſterium ſoluere.

Sententia authoris.

His tamen non obſtantibus dico, quod qui tribus, verbi gratia, vel pluribus, miſſam dicere promiſit, ſatisfacit obligationi vnam tantum celebrando pro omnibus. Ita tenet Caietanus quodlibet. ſupra citato, quem ſequuntur communiter Theologi. Sylueſter in Summa, verbo, miſſa, prima quæſtione decima; quamuis teneat eandem ſententiam cum multis conditionibus, & limitationibus, quæſtione tamen vndecima, apertè fatetur, quod ſecundum tertiam opinionem quam ipſe veram exiſtimat, ita eſt dicendum. Imò, quod minus eſt, etiam ſi ab eo petatur ſine participatione aliorum, quia inquit non eſt bonum. Et ſic tutius erit, qui promultis vnam miſſam dicit. Et probari poteſt hæc ſententia hac vnica ratione efficaci. Nulli detrahitur ex conſortio aliorum de fructu operis operati, qui præcipuè intenditur in miſſa, & quem ſolum ſacerdos applicare tenetur, vt diximus in ſuperioribus: ergo nulli faciet iniuriam alios admittendo; atque ex conſequenti erit licitum. Sicut, & qui obligatus eſſet aliquem baptizare, vel abſoluere, ob ſtipendium acceptum, nullam illi facere iniuriam ex eo, quòd alterum, vel plures ſimul cum illo baptizaret, vel abſolueret, dicens: Ego vos baptizo, vel abſoluo, quia nihil vni detrahitur ex conſortio aliorum.

Ad argu. Cordubæ.

Et ex hoc poteſt conuinci, quam ſit friuolum tertium argumentum Cordubæ; ſiquidem videmus fieri poſſe, quòd quis vnico actu pluribus ſatisfaciat obligationibus, & promiſſionibus, etiam in ſpecie, abſque eo, quòd promiſſionis reus habeatur. Primum autem, & ſecundum argumentum non conuincunt, contrarium facientes peccare mortaliter; ſed ſolũ venialiter. Nam defraudare aliquem fructu ex opere operantis proueniente ex orationibus communibus Eccleſiæ, aut defraudare eandem Eccleſiam eo modo ampliatione cultus diuini, non eſt tam grauis materia, vt obliget ad mortale. Imò nec eſſet veniale, ſi ipſe ſua deuotione ſuppleret, vel illi ſpirituali, & non graui læſioni ſatisfaceret in alijs orationibus, vel explota miſſa repeteret orationes & preces Eccleſiæ. Vt enim diximus ſupra ex mente Nauarri, & aliorum, orationes ab Eccleſia inſtitutæ, etiam ſi priuatim dicantur habent valorem ex Eccleſiæ deuotione naſcentem. Vel denique horas canonicas, aut pſalmos pro defraudatis recitando.

Obiectio.

Sed obijciet aliquis contra noſtram ſententiam, ex illa ſequi, quod ſi quis à pluribus acceperit plures eleemoſynas pro miſſis celebrandi, vna tantum pro illis oblata, poterit omnibus ſatisfacere, abſque eo, quod ad aliquam ſit obligandus reſtitutionem, ſiquidem nullam facit iniuriam illis, qui eleemoſynas dederunt, nec in hoc aliquod ipſi detrimentum patiuntur.

Solutio.

Reſpondetur tamen, negando ſequelam, ſicut & illam negant vniuerſi Doctores. Quãuis in aſſignanda ratione propter quam, illud conſequẽs eſt falſum, non omnes eodem modo loquantur.

1. Dictum.

Sed, vt quid in hac re verum ſit paucis explicemus, dico primò, certum eſſe ex ſuperioribus, quòd cum ſacerdos, qui ſua ſponte pro duobus offert minimè requiſitus, vno ſacro non poſſit æquè omnibus prodeſſe, ſed minor ſit fructus ſacrificij in ſingulis, (& idem eſt, quando requiſitus ab vno tantum, pro alijs offert) tenetur tunc ad acceptæ eleemoſynæ reſtitutionem. Et ratio huius eſt: Quia cum reſpondeat in hoc caſu fructus finitus, proportionatus deuotioni, vel ſuæ, vel eius, qui rogauit, quidquid pro alijs offertur detrahitur priori. Fateor, ex iuſtitia non teneri ſacerdotem ſuam deuotionem in miſſa apponere, ſicque fructum illi reſpondentem poſſe pro alio offerre. Cæterùm ſi fructum reſpondentem ex opere operato deuotioni illius, qui miſſam petit, qui finitus eſt atque taxatus, in alios diuidat, plures ad eius ſacrificij participationem, ſua voluntate, admittendo, iniuriam faciet ei, qui eleemoſynam dedit, & ſic erit obnoxius reſtitutioni. Ex quo infertur, quòd quando vna eademque perſona iubet plures miſſas ſibi dici, vt in teſtamentis vſu receptum eſt, tenetur ſacerdos ſub mortali, & ſub onere reſtitutionis omnes dicere, nec vna poterit ſatisfacere. Quia cum ſit tunc tantum vna deuotio, ſi tantum dicat vnam miſſam, tantum erit vnus fructus, & ſi plures miſſæ, plures fructus. Dixi, quòd quando ſacerdos ſua ſponte dicit miſſam pro pluribus, non ſatisfacit: non quia peccet, vel aliquid reſtituere teneatur, ſed quia fructus eſt minor in ſingulis. Ex quo fit, vt ſi ſimul etiam tunc miſſam offerat pro illis, pro quibus offerre obligatur, vel ratione ſtipendij, vel ratione promiſſionis, ad reſtitutionem obligetur.

2. Dictum.

Dico ſecundò, quòd quamuis qui plures accipit eleemoſynas, in caſu quo ſunt multi petentes,

non

non videatur aliquem defraudare, iuxta ſententiam à nobis ſuperius poſitam, non tamē poteſt vna miſſa ſatisfacere, ſed ad reſtitutionem tenebitur eius, quod vltra iuſtum ſtipendium acceperit. Hæc eſt communis ſententia omnium Doctorum. Et probatur: Stipendium miſſæ, non datur ob fructum ſacrificij applicandum: quia cum id ſit ſpiritua le, ſimonia committi videretur, ſed datur in ſtipendium temporale, quo indiget celebrans, vt ab adminiſtrando viuere poſſit, iuxta illud Pauli 1. ad Corin. 9. Qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt, & qui altario deſeruiunt, cum altario participant. Huiuſmodi autem ſtipendium, ſiue conſuetudinem, ſiue legem poſitiuam attendas, eſt determinatum, vel ad vnum, vel ad duos argenteos. Et ſi attendas legem naturalem, cui omnis conſuetudo, & lex poſitiua cedere debet, ad id, quod ad ſtrictam miniſtri ſuſtentationem ſufficit, vt infra videbimus. Ergo qui viginti, aut centum argenteos pro illo ſtipendio recipit, etiamſi ab vno petente vnum, & ab alio alterum accipiat, & eſto nullum in particulari damnificet, quantum ad fructum ſacrificij in iuſtitiam committet: quia plus longè corradit pro labore, quam prædictus labor mereretur. Sicque ſunt omnes, & ipſa Reſpublica rationabiliter inuiti, quòd ille pro paruo labore tam magnam ſummam accipiat: Quod eſt iniuſtum, & inæqualitas magna, ſiue habita ratione laboris ad mercedem, ſiue ſtipendij ad ſuſtentationem. Eſtque huius rei accommodatiſſimum exemplum: Furatur quis modica à diuerſis, ita vt ex illis paruitatibus magnam ſibi quantitatem pariat: certum eſt tunc, quòd, quamuis nullum in particulari notabiliter damnificat, tenetur ad reſtitutionem, vt latè oſtendimus in materia de furto. Et id non ob aliam rationem, niſi quia omnes ſimul ſunt rationabiliter inuiti, quòd ille diues factus fuerit ex furto: quod eſt omnino contra ius naturæ, eſto nullum notabiliter læſerit. Cum ergo omnes illi, qui eleemoſynam ſiue ſtipendium pro ſacrificio dederunt, ſint rationabiliter inuiti, quòd quis pro modico labore, qui iuſtè taxatur, vno, vel duobus regalibus, ingentem ſibi ſummam conquirat, atque retineat, fit, vt ex lege naturæ, & ex debita æqualitate ſeruanda inter datum & acceptum, teneatur ad reſtitutionem eius, quod vltra iuſtum ſtipendium accepit.

Dubium. Sed dubitabit aliquis hoc loco, quodnam ſit iuſtum ſtipendium miſſarum, vltra quod ſi ſacerdos aliquid accipiat, ad reſtitutionem teneatur? Corduba libro 1. quæſtion. 9.4. dubio 2. ex mente Medinæ atque Nauarri affirmat ſacerdotem etſi pauperem, & mercenarium, non poſſe, etiam pro ſua decente ſuſtentatione accipere aliquid, vltra, id, quod pro vna miſſa, vel lege, vel conſuetudine, dari conſueuit, eſto ſit modicum. Quam ſuam ſententiam probat quatuor argumentis. (Sententia Nauarri. & aliorum.) Primò ſic: (1. Arg.) Pitantia non datur, nec accipitur, vt pretium pro re ſpirituali: quia ſic eſſet ſimonia, nec vt pura eleemoſyna: nam ſic ſacerdos diues non poſſet illam accipere, nec eſſet aliquo modo debita ex iuſtitia; ſed datur, vel vt merces laboris, vel vt ſtipendium ſuſtentationis, iuxta diuerſas opiniones, quæ de hac re loquuntur. Sed ſiue detur, vt merces laboris, ſiue vt ſtipendium ſuſtentationis, non tenetur miſſam commendans plus dare, quam meretur ſacerdos pro illo celebrando: quod quidem eſt illud, quod lege, vel conſuetudine eſt taxatum, eſto ſit modicum: ergo nec ipſe ſacerdos poterit amplius accipere. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Nam quamuis Matthæ. 10. & Luc. etiam 10. dicat Chriſtus; Dignus eſt mercenarius, vel operarius cibo, aut mercede ſua, & D. Paul. 1. ad Corinth. 9. Qui altario ſeruit, &c. Cùm loquantur indetermi-

A nate, intelligendi erunt proportionabiliter, ita ſcilicet, vt ſecundum miniſterium, vel laborem, quem quilibet in ſpiritualibus miniſtrans impedit, præmietur, aut ſuſtentetur, plus, vel minus recipiendo, ſecundum quòd plus, vel minus ſeruit, aut laborat. Alioqui diaconus, vel alius, qui ſolum deſeruit altario, legendo Euangelium, vel Epiſtolam, vel officiando miſſam, æqualem deberet mercedem, vel ſuſtentationem vitæ accipere, ſicut qui celebrat, & ſimplex ſacerdos, ſicut curatus, vel Epiſcopus. Conſtat autem, quòd in præparatione, & celebratione miſſæ ſacerdos vnam, vel duas circiter horas duntaxat conſumit: ergo non tenetur propter hoc totum victum diei tribuere is, pro quo illam celebrat, ac ſi totum pene diem ad eius vtilitatem expenderet.

B Secundò: (2. argum.) Si eadem die ſacerdos ſæpè celebraret, certè deberet eſſe contentus paruo illo ſtipendio, ſibi pro qualibet celebratione dato, vel ex legis taxatione, vel ex conſuetudine: quia ex multis illis ſtipendijs illarum miſſarum, vnum integrum conſtitueretur, ſufficiens, & abundans pro illius diei ſuſtentatione: ergo etiam ſi ſemel tantum in die celebret, non amplius merebitur ſtipendium pro illa miſſa, quam pro eadem mereretur, & ſibi deberetur, ſi ſæpius celebraret. Probo conſequentiam: Nam ex eo quod aliquis ſæpius celebret, vel non, non variatur valor, aut præmium vnius celebrationis, cùm id ſit per accidens. Et confirmatur: (Cōfirmat.) Diaconus, qui plura caneret Euangelia, poſſet quidem plura, licet parua ſtipendia acci- C pere, quæ conflarent decentem ſuſtentationem: ſed non licere pro vno decantato euangelio integram ſuſtentationem accipere, eſtò illa quæ datur ſit inſufficiens: ergo idem etiam erit dicendum de ſacerdote celebrante.

Tertiò: Si licitum eſſet ſacerdoti totam decentem ſuſtentationem accipere pro miſſa illius diei, ſequeretur, quòd ſacerdos honorabilior, & in dignitate conſtitutus, plus poſſet accipere, quam pauper: conſequens autem eſt falſum; nam paupertas, vel abundātia ſacerdotis nec tollit, nec ponit iuſtitiam, aut debitum in illis, qui tantum ſtipendium, & non amplius pro vna miſſa dare voluerunt: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelam: Nam ſacerdos honorabilior pluribus indiget ad ſuam decen- D tem ſuſtentationem, quam pauper, vt conſtat.

Quartò, habens tenue beneficium, nec ſufficiens ad decentem ſuſtentationem, tenetur ei deſeruire, nec amplius poteſt exigere, prætextu decentis ſuſtentationis, vt habetur in cap. clericus 91. d. ergo idem etiam eſt dicendum de ſacerdote habente tenue ſtipendium pro celebratione miſſę; ſi ipſe illud acceptauit. Probo conſequentiam: Nam vtrobique videtur eſſe eadem ratio.

(Concl.) His tamen non obſtantibus dico, longè verius & probabilius eſſe, ſacerdotem, qui quotidie ferè celebrat, tot ſtipendia poſſe accipere à diuerſis, quot ad decentem ſuſtentationem pauperis mercenarij pro ſua vita, ſunt neceſſaria, & non amplius. Ità tenet Honcala de valore miſſæ, art. 11. & 16. Cano de locis Theolog. lib. 12. cap. 13. Vbi hunc modum loqui- E tur. Omnis autem opinio in hoc conueniat neceſſe eſt; ſacerdotem ſiue pro paucis, ſiue pro multis offerat vitę neceſſaria ſuſcipere iure ſuo poſſe. Quē cibum ſi vnus non dederit, nulli facit iniuriam, ſi expetat à pluribus. Imo tu illi iniurius es, ſi cogis ſacerdotem, vt ſolum pro te hoſtiam præbeat, niſi tu illi præbeas cibum, qui qualis, quantuſque ſit homini neceſſarius, prudentia magis, quam Theologia dijudicat. Vno enim tempore, & loco non ſatis erit nummus argenteus, &c. Soto lib. 9. de iuſtitia. q. 5. art. 1. & in 4. d. 13. quæſt. 2. ar. 1. ſub. 2. conclu. quamuis dicat ſacerdotem celebrantem poſſe quotidie

tidie recipere duas eleemoſynas ſi eſt pauper, imò etiam ſi ſit diues, quia vtitur iure ſuo de altari viuendo, dummodo illa duo ſtipendia vnum argenteum non excedant. (Loquitur enim Soto de tempore, quo pro vna miſſa dimidium tantum erat taxatum in Hiſpania) tamen eius ratio conuincit mentem illius fuiſſe quòd tot ſtipendia poteſt accipere quot fuerint neceſſaria ad congruentem ſuſtentationem, niſi quod ipſe habita ratione temporis duas eleemoſynas dimidij argentei ad id iudicauit ſufficientes. Dicunt autem omnes iſti Doctores, quòd non niſi decens ſuſtentatio pauperis mercenarij accipi poteſt, quia talibus ſacerdotibus non eſt licitum de prędictis miſſarum ſtipendijs apparatum ſtatus ſuſtentare, nec tam abundanter viuere, vt curati, vel præbendati, ſed pauperem vitam degere, & ideo cautũ eſt, ne abſq; aliqua bonorum poſſeſſione ad ordines admittantur. Et præcipua ratio huius ſententiæ eſt, quia ſic conceditur iure diuino Matth. 10. Luc. 10. & 1. ad Corinth. cap. 9. per totum. Sed dubitabit aliquis hoc loco quid in præſenti intelligamus nomine congruæ ſuſtentationis, nam vt refert Cord. vbi ſupra ex noſtræ opinionis ſectatoribus alij aliter iudicant: quidam enim dicunt, quòd nomine conueniẽtis ſuſtentationis veniunt etiam intelligenda alimenta pauperum parentum ſi illos habet, & filiorum olim ex matrimonio habitorum, quibus iure naturali ſuccurrere tenetur. Cæterum ego ſolam ſtrictam ſuæ perſonæ ſuſtentationem, & eorum quæ ſimpliciter ad vitam ſunt neceſſaria, acquiſitionem intelligendam puto ſcilicet, victus, veſtitus, domus, & ei inſeruientes, &c. non enim poſtulat ius naturæ, aut diuinum, niſi quòd ſibi ex altario ſuccurrat, qui altario participat, nec fideles, alios alere tenentur, quam miniſtros, ſi autem habuerit ſacerdos, vel parentes, vel filios pauperes, aliundè quærere debebit ad iſta ſupplenda. Ex quo ſequitur, quòd nec honorabilior plus, nec minus honorabilis minus, nec etiam è contra pauper plus, & diues minus accipere poterit, ſed omnes æqualiter quæ neceſſaria fuerint ad congruam ſuſtentationem. Paupertas enim, vel diuitiæ ſacerdotis nihil conferunt ad æqualitatem iuſtitiæ, & ad debitum; vt rectè docet Nauar. in Man. c. 25. num. 92. & 111. quare diues ſacerdos, ſi non quia diues, at quia ſacerdos ius habebit de altari viuendi, ſicut & pauper, modo officia debita præſtet. Et ſi quis contra noſtram ſententiam obijciat. cap. clericus victum. 91. diſtin. vbi non dicitur, quòd clericus pauper, ex ſpiritualibus, ſed manibus laborando, victum quærere debeat, reſpondeo in dicto capitulo & cæteris eiuſdem diſtinctionis ſolum prohiberi, ne clericus negotijs vacet, vt ſic victum quærat, ſed ſi Eccleſia ei non ſufficiet, potius ex honeſto artificio (exemplo Pauli, qui de labore manuum viuebat) victum quærat, quam ex negotiatione. Præterquam, quòd Gratianus in principio illius diſtinctionis ſic dixit: Qui autem turpi lucro; vel inhoneſto negotio victum ſibi quærere prohibetur, de oblationibus Eccleſiæ ſtipendia conſequatur. Quibus verbis potius ſignificat, quam ſit alienum à voluntate Eccleſiæ prohibere, ne ſui miniſtri ex ea, vel ex ſuo officio viuant, quam eius contrarium. Sed quod vult eſt, quòd ſi alicui ſua Eccleſia non ſufficit, potius ſuo artificio, vel agricultura victum, & veſtitum quærat, quam negotiatione, quod noſtræ ſententiæ non aduerſatur.

Ad 1. arg. Corduba. Et ad primum argumentum Cord. reſpondetur, non modo ob laborem, verumetiam ob ſuſtentationem miniſtrorum pitantiam dari. Et quamuis concedamus (quod modo non diſputamus) ob mercedem dumtaxat laboris dari, vnde tenet hæc conſequentia: Labor, pro quo datur, eſt vnius horæ? ergo non meretur victum totius diei? Non enim cor-A poralis ſudor attendendus eſt in ſacerdotibus Domini, vt congruam eis ac iuſtam ſuſtentationẽ præbeamus, ſicut attenditur in colono, aut agricultore: qui fodit & arat, vel in alio aliquo mechanico officio ſeruienti. Sed quòd præcipuè attendere oportet eſt, quòd ſicut ſacerdos in ſpiritualibus præbendis, maximè in pane cœleſti miniſtrando, occupatur: ſic etiam fideles panem illi materialem præſtẽt, vt egregiè adnotauit Magiſter Cano loco citato. Quod enim labor ille grauis ſit, aut leuis, longior, aut breuis, impertinens eſt; maximè cum ille non permittatur plus laborare, hoc eſt, plus quam vnam miſſam celebrare. Certè indignum eſſet ſacerdotali dignitate, vel laborem totius diei, vel tantum ab eo exigere quantum à colono, vt ei debita ſuſtentatio B præbeatur.

Ad 2. arg. Ad ſecundum reſpondetur, conceſſo antecedẽti, negando cõſequentiã. Non enim dicimus ius habere ſacerdotem ex quocunq; ſacro eadẽ die facto, integram eiuſdẽ diei ſuſtẽtationem excipere. Sed qđ dicimus eſt, ex officio ab eo ſecundum iura præſtando, in eodem die poſſe victum quærere. Vnde cũ ex plurib. illis miſſis eodẽ die celebratis, quamuis pro ſingulis acciperet tenue ſtipendiũ, reſultaret vnum quod eſſet ſufficiens & conueniens, non poſſet tunc pro illis plus accipere, quam eſſet taxatum. Cæterum nunc quia vnicum tantum ſacrum celebrat, & ex iure diuino, qui altario ſeruit, debet de eodem altario participare, poterit accipere pro eius ſtipendio totum illud, quod ad cõgruam ſuſtentationem (eſtò C ex conſuetudine minus detur) fuerit neceſſarium. Qui autem in die Natiuitatis Dominicæ tria ſacra peragit, non poteſt pro vnoquoque, duos (v.g.) argenteos accipere; ſi duo ſunt, congrua ſuſtentatio, propter rationem iam dictam. Poteſt tamen accipere tria pro illis tribus ſacris; etiam ſi excedant congruam ſuſtentationem prædicti miniſtri. Quia tũc non iure victus neceſſarij illa accipit, ſed iure taxationis, & conſuetudinis, quæ eſt, vnum argenteum pro vnoquoque ſacro accipiẽdi, Quo fit, vt ſi decies eodem die celebraret, decem etiam argẽteos poſſet accipere. Ad confirmationem reſpondetur, conceſſa maiori, atq; minori negando cõſequentiam. Non enim eſt eadem ratio de diacono cantante Euangelium, & de ſacerdote pro pluribus celebrante. Nam D diaconus, ſi pro duobus offerat, ſiue verba Euangelica, ſiue orationes, ſiue alia eiuſmodi miniſtrando munia, cum habeant hæc finitum valorem, tam ex deuotione ipſius diaconi, quam ex intentione Eccleſiæ, minus vnicuique dabit. Atq; ex conſequenti dicens pro duobus Euangelium, quod pro vno dicere tenebatur, alterum, vel vtrumq; defraudabit. Nullus autem poteſt cum iniuria alterius accipere etiã illa, quæ neceſſaria ſunt ad congruam ſuſtentationẽ. At verò ſacerdos pro pluribus dicens eandem miſſam, nihil minus dat vnicuique, quam ſi pro ipſo ſolo miſſam offerret. Atq; adeò accipiens pro eadem celebratione, quæ ſibi neceſſaria ſunt ad congruam ſuſtentationem, nullam alicui facit iniuriam. Nec ipſi, pro quibus miſſa celebratur, nec Reſpublica, po E terunt eſſe rationabiliter inuiti, ex eo, quòd miniſter Eccleſiæ, ſine alterius iniuria, pro ſuo miniſterio, cõgruam habeat ſuſtẽtationem. Ex quo infertur, quòd ſi talis ſacerdos non haberet miſſas à pluribus commendatas, quæ ſufficientes eſſent efficere congruã ſuſtentationem, haberet tamen illas commendatas ab vno, non poſſet pro vna ex illis accipere maius ſtipendium, quam ex conſuetudine, vel taxatione dari conſueuit, numerum prædictarum miſſarum ad minorem reducendo. Et ratio eſt: Nam cùm tunc valor vniuſcuiuſque miſſæ ex illis, ſit finitus, vtpote qui ſolum reſpondet deuotioni eius, qui tales miſſas dicere præcepit, non poteſt fieri ſine eius iniuria atque

Corollariũ valde notã dum pro ſacerdotibus.

que

que fraude quòd illarum numerus ad minorem redcatur. Et nullus poteſt cum iniuria alterius accipere, etiam illa, quæ neceſſaria ſunt ad congruam ſuſtentationem, vt modo dicebam de diacono. Propterea; in concluſione, quam contra Cord. ſtatuimus, appoſuimus illam particulam, à diuerſis dicentes verius & probabilius eſſe, quod ſacerdos, qui ferè quotidiè celebrat, tot ſtipendia poteſt accipere à diuerſis, quot ad decentem ſuſtentationem pauperis mercenarij ſunt neceſſaria, quaſi ſignificantes non poſſe illam ab eodem accipere.

Ad 3. arg. Ad tertium argumentum reſpondetur, negando ſequelam. Iam enim diximus, congruam ſuſtentationem ſacerdotis eſſe illam, quæ ad vitam pauperis mercenarij eſt neceſſaria: & hæc æqualis eſt in omnibus.

Ad 4. arg. Ad quartum argumentum reſpondetur conceſſo antecedenti, negando conſequentiam: Qui enim habet tenue beneficium, quia non poteſt ſine damno & iniuria tertij ex illo victum quærere, ſuo ſtipendio debet eſſe contentus, ſibique imputare, quod ita tenue beneficium acceptauerit. At verò ſacerdos pro pluribus celebrans, nulli facit iniuriam, cum ſingulis reddat, quòd ſibi ex debitum. Et ratio naturalis dictat, quòd quiſque ex ſuo miniſterio congruam accipiat ſuſtentationem, ſine alterius detrimento.

Dubium. Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrum ex Papæ diſpẽſatione, vel conceſſione poſſit ſacerdos pro vna miſſa plura ſtipendia accipere, quando ſingulũ illorum eſt ſufficiens ad congruam ſuſtentationem.

1. Dictum. Ad cuius explicationem breuiter dico primò, ſine iuſta, & rationabili cauſa, nulla ratione id fieri poſſe: Papa enim in præiudicium tertij non poteſt alteri temporalia bona concedere, nec ab obligationibus naturalibus ſine rationabili cauſa abſoluere vel liberare: Non enim eſt dominus legis diuinæ, vel naturalis, ſed diſpenſator: Nec habet poteſtatem in deſtructionem, ſed in ædificationem Eccleſiæ: Nec habet dominium omnium rerum temporalium, nec omnium hominum, & eorum contractuum, ſed iuriſdictionem & poteſtatem ad debitã illorum gubernationem, quatenus ad finem ſupernaturalem aliquo modo expediunt, vt eſt videre in Syluest. verbo. Papa. q. 12. & 13.

2. Dictum. Dico ſecundò, quòd ſi cauſa rationabilis adfuerit, bene poterit Papa id aliquibus concedere, ſicut & ex cauſa poteſt relaxare oblationem votorum, iuramentorum, pactorum, & promiſſionum inter homines initorum, quamuis iure diuino, & naturali, Deo & hominibus hęc reddere teneamur. Tunc autem cauſam rationabilem adeſſe (niſi cõtrarium certo conſtat) eſt intelligendum, quando Papa id concedit, atque diſpenſat. Poteſt etiam Papa rationabilia, & ſufficientia taxare ſtipendia miſſarum, & aliorum exercitiorum, & miniſteriorum ſpiritualium, vltra quæ nihil amplius, niſi mere liberaliter datum, accipi poterit. Imo & Epiſcopus in ſua diœceſi, maximè in ſynodo prouinciali id efficere valebit. Quod & ad ſerenitatem conſcientiarum fieri pro omnibus eſſet valde conueniens. Si enim conſuetudo ad id eſt ſufficiens, pariter, vel à fortiori lex & ſtatutum id poterunt.

Dubium. Vtrùm autem ita lege, vel ſtatuto poſſit ſtipendium miſſæ ſtatui, atque taxari, vt etiam ſub excommunicatione præcipiatur, ne minus detur à laicis, & ne minus à ſacerdotibus accipiatur, maiorem continet difficultatem.

Sententia Soti & Nauarri. Soto libro 9. de Iuſtitia quęſtio. 6. artic. 1. in reſponſ. ad ſecundum argumentum, & Nauar. in Sum. cap. 23. num. 109. quo ad laicos, & facientes miſſas dicere, tenent tale ſtatutum eſſe illicitum, nec aliqua ratione obligare. Quam ſuam ſententiam probant primò. Quia quod datur ratione miſſæ, non, niſi

1. Arg. per viam eleemoſynæ datur; de cuius ratione eſt,

A quòd liberè & non coactè donetur. Id autem quod per talem legem, aut præceptum excommunicatione aggrauatum fieret, non libere, ſed coactè daretur. Secundò; Quia licet poſt ſpiritualium adminiſtrationem licitum ſit, per ſententiam iudicis cogere, etiam ſub excommunicatione, laicos ad ſtipendia conſueta ſoluendum, ſecundum laudabilem conſuetudinem, vt habetur in cap. ad Apoſtolicam. de ſimonia: non tamen ante ſpiritualium adminiſtrationem: quia ſpeciem mali, aut ſimoniæ præſefert, vt dicit D. Thom. infra q. 110. art. 3. ad 2. Tale autem eſſet huiuſmodi ſtatutum. 2. argum.

Tertiò: Quia tale ſtatutum eſt in præiudicium laicorum, atq; adeò ſine ipſorum conſenſu fieri non poteſt, iuxta capitulum ſuper eo. de offic. deleg. & l. 3. ſi quis à principe, B ne quid in loc. publ. 3. argum.

His tamen non obſtantibus, dico contrariam ſententiam eſſe veram, atque tenẽdam, quam ſequitur Cord. lib. 1. quæſt. q. 4. dubio. 4. Et probatur: Lex & ſtatutum ſuperioris poſſunt omne id, quod eius ſententia, & cõſuetudo efficere poſſunt. Sententia authoris. Tum, quia lex poteſt agere ſpecialiter, & derogare conſuetudinem, æquè, aut magis, quam conſuetudo poteſt contra legem pręualere. Tum etiam, quia ex lege eſt poteſtas iudicis ſupra eadem re ſecundum legem iudicantis, ſententiamque ferentis; ſed ſuperior in ſpiritualibus, videlicet Epiſcopus, per ſuã ſententiam poteſt decernere iuſtum ſtipendium deberi ſacerdoti celebranti, ſicut & iure naturali, & diuino debitum eſt; ipſumq; taxare, vt paulò antea dicebam, C ſicut & conſuetudo eam taxationem efficere poteſt: & eadem ratione idem ſuperior poteſt decernere minus ſtipendium non eſſe ſufficiens nec iuſtum, ſicut nec verè eſt, vt ſuppono. Ergo poterit per legem ſic taxare & ſtatuere, ſiue pręcipere, etiam ſub excommunicatione, vt minus debito ſtipendio taxato laici non dent, ſed iuſtum, vt ex quocunque iure, & conſuetudine reddere tenentur.

Ad 1. arg. Et ad primum argumentum Soti reſpondetur, negando, quòd id, quod datur pro miſſa, ſolum detur ſacerdoti per viam eleemoſynę; ſed datur potius per viam debiti ſtipendij, ad iuſtitiam quodammodo pertinentis, & non ad puram miſericordiam. Quod ità eſſe conſtat: Nam alioqui eadem ratione D nec poſſent laici, etiam poſt miſſæ celebrationem per iudicem compelli ad illud ſoluendum, ſicut nec ad alias eleemoſynas, etiam conſuetas, compelluntur, niſi in extrema, vel quaſi extrema neceſſitate. Imò nec ipſe ſacerdos, ſi diues eſſet, poſſet per ſolam viam eleemoſynæ ſtipendium miſſæ non neceſſarium, etiam poſt eius celebrationem, exigere. Imò nec accipere libenter oblatum, cum eleemoſyna non niſi indigenti debeatur, nec niſi ab eo licite recipiatur, vt omnes Doctores concedunt.

Ad 2. arg. Ad ſecundum argumentum reſpondetur negando, ſemper eſſe illicitam exactionem iuſti ſtipedij ante ſpiritualium admiſtrationem; ſed tunc tantum quando fit per ſpiritualium ſubtractionem, niſi ſtipendia ſoluantur ante miniſterium eorum, aut E quando ante miniſterium exiguntur ſtipendia cum ſcandalo, vel quando habent ſpeciem ſimoniæ, vel alterius mali. Nec contrarium huius dicit D. Tho. in illo loco. Per præditam autem legem, vel ſtatutum nullum iſtorum malorum fit, quia nec ſubtrahuntur ſpiritualia, quæ debentur, nec aliqua intentio, aut ſpecies ſimoniæ ibi inuenitur. Eo vel maximè, quòd per talem legem, nec fit exactio, nec exequutio ſtipendij, ſed ſolum prouidetur prudenter contra iuſtitiam, & innumera alia inconuenientia, quæ ex eo, quòd laici minus dant, & clerici minus accipiunt, ſuboriri poſſunt. Et in hac ratione fundãt D. Thom. vbi ſupra art. 4. ad 3. & Soto. q. 7. ar. 1. in fin. iuſtitiam, & æquitatem illius legis, qua annatę

beneficiorum eccleſiaſticorum, exſiguntur, ac ſolui præcipiuntur, antequam adminiſtrentur, vel conferantur.

Ad 3. arg. Ad tertium argumentum reſpondetur, negando id eſſe ipſorum laicorum præiudicium: cùm non ad ipſos, ſed ad prælatos Eccleſiæ pertineat, iuſta ſtipendia prædicto modo taxare. Et hoc, quantum attinet ad laicos.

Dubiũ de clericis. Quantum autem attinet ad clericos, vtrum etiam illis per ſtatutum poſſit præcipi ſub excommunica-

Conclu. tione, ne de prædicto ſtipẽdio per legem taxato aliquid remittant, non tanta eſt difficultas. Et ſic breuiter dico, tale ſtatutum regulariter, & ſimpliciter eſſe illicitum, nec aliquam obligationem inducere, etiam ſi excommunicatione ſit firmatum. Tum, quia ſi clericus poteſt minori pretio alia bona ſua vendere, miniſteriaque ſua tam corporalia, quam ſpiritualia, & ſeipſum, & ſuas operas locare, & obligare, imò ea omnia omnino gratis & liberaliter facere, atque donare, quæ ex ſua natura, nec gratis fieri, neque donari debent: vt pſallere, cãtare, ſcientiãque aliquam docere; à fortiori miſſam pro minori ſtipendio, & omnino gratis poterit celebrare: non obſtante prædicto ſtatuto, cum miſſa & miniſtratio ſacramentorum ex ſua natura magis debeant fieri gratis; ſicut & poteſtas hæc faciendi omnino gratis à Deo fuit accepta iuxta illud Matth. 10. Gratis accepiſtis, gratis date. Tum etiam, quia taxatio omnium rerum, & miniſteriorum in temporalibus, & ſpiritualibus non fit, vt gratia & liberalitas volentis impediatur, ſed vt iniuſtitia vndique vitetur. Atque adeò fieri non poterit, niſi ita, vt nec plus nec minus illo iuſto taxato pretio detur, aut exigatur, altera parte inuita. Non obſtante tamen prædicto ſtatuto remiſſio in toto, vel in parte, ſicut & amplior donatio vtrinq; fieri poterit. Et denique, quia opus virtutis, aut conſilij, quale eſt prædicta remiſſio liberalis, ſiue ex amicitia, ſiue ex liberalitate, ſiue ex miſericordia fiat, prohiberi humana lege vniuerſaliter non poteſt, abſque errore intolerabili, qui ipſam legem & excommunicationem nullam reddit ipſo facto, vt communiter dicunt Doctores in materia

Corollariũ de excommunicatione. Ex hoc infertur propter eaſdem cauſas, in vniuerſitatibus ſtatui non poſſe, vt graduati de ſuis iuribus taxatis alicui remiſſionem facere non poſſint; nec id ſtatutum obligaret, etiam ſi eſſet iuratum, vtpotè quod prohibet opus miſericordiæ, aut alterius virtutis ſimpliciter, & vt ſonat. Fateor tamen, ꝙ ſi alicubi lites, fraudes, vel tyrannides, ſiue alia inconuenientia, ex tali liberalitate clericorum, aut graduatorum ſequerentur, vel ipſi clerici, aut graduati varijs modis, etiam palliatis, per laicos, vel graduandos de ſibi debito ſtipendio taxato, aut non taxato, in toto, vel in parte remiſſionẽ facere cogerentur: tunc certè crederem licitum eſſe tale ſtatutum, etiam ſub excommunicatione prohibens, ne de illo quidquam remittatur: quia tunc ex iuſta cauſa ad illa in conuenientia præcauendũ, quę vel remiſſionem coactam faciunt, vel vitiant, vel ex illa quouis modo, vel occaſione ſequuntur, procedit. Et ſic vim habebit in conſcientia.

Dubium. Eſt aliud dubium, vtrùm ſacerdos anticipans, vel poſtponens notabiliter miſſæ ſacrificium, ad aliquã teneantur reſtitutionem ijs fiendam, à quibus ſtipẽdium acceperunt. Verbi gratia: Sunt ſacerdotes, qui multã miſſarum multitudinem ſub ſua fide accipiunt anticipato ſtipendio, quas per longum tempus non perficiunt; & ſunt alij è diuerſo, qui cùm non habeant eleemoſynas, dicunt miſſas anticipatas, vt cum poſteà aliquis venerit cum eleemoſyna, ea accepta, miſſæ iam à ſe dictæ ei faciant applica-

Quid ſit dicendum de tionem. Dubium eſt, vtrùm iſti ſuo debito ſatisfaciant vel potius ad aliquam teneantur reſtitutionẽ?

A Et quidem quantũ attinet ad poſtponẽtes, plana eſt quæſtionis determinatio, cùm certum ſit eos peccare, ſi notabiliter ſint in mora & ad reſtitutionem teneri. poſtponẽtib. miſſas. Nam, ſi miſſa dici iubetur ratione impetrationis, vt pro aliqua neceſſitate ſalutis, vel pacis, vel pro iter agente, vel pro quouis alio ſimili bono, poterit contingere, quod ſi miſſa cito diceretur, proximus conſequeretur finem intentum; ob moram autem ſacerdotis, vel nunquam, ſi iam tẽpus neceſſitatis eſt elapſum, vel tarde illum conſequatur, quorum vtrumque in damnũ ſpirituale, vel temporale illius cedit, idque iniuſte illatum. Si autem miſſa dici iubetur ratione ſatisfactionis præcipuè animarum purgatorij: plana etiam eſt iniquitas in eo, quòd acerbiſſimis doloribus detentæ, debito ſuffragio nõ liberan-

B tur, quod ſine manifeſta iniuſtitia fieri non poteſt. Et in eodem etiam damno ſunt teſtamentorum exequutores, quorum negligentia ſimilia mala patiuntur defuncti. Peccant ergo mortaliter quicunque ſacerdotes hanc notabilem miſſarum poſtpoſitionẽ facientes, tenenturque ad reſtitutionem modo ſibi poſſibili, atque etiam ad miſſas, quam primum fieri poruerit, dicendum. Non dico teneri ſacerdotem, præcipuè mercenarium, omnes miſſas ſtatim dicere. Cùm, ſi ita ſe gereret, vt nullam eleemoſynam acciperet, niſi quando nullam aliam priorem obligationem haberet, viuere certè non poſſet & dum aliam quæreret, oporteret ſæpè in vacuum miſſas dicere. Sed quod affirmo eſt, non poſſe eum multas & longinquo tempore anticipatas eleemo-

C ſynas habere, quod arbitrio boni viri, & ſuæ conſcientiæ, & honeſtæ commoditati relinquendum cenſemus. Syluester, verbo, miſſa, q. 10. in fi. de hac re loquens in hunc modum dicit: Si ſacerdos dicere tardat, peccat mortaliter, quia faceret iniuſtitiam expectantibus. Soluere ergo tenetur quam citius poſſit.

Dubiũ de illis qui dicunt miſſas anticipatas 1. arg. De anticipantibus miſſas maior eſt difficultas. Et quidem, quòd id licitè fieri nõ poſſit, probatur hoc argumento: Miſſæ ſacrificium conſiſtit in vſu: tamdiu enim eſt ſacrificium, quãdiu durat conſecratio, oblatio, & ſumptio: ergo his finitis iam non eſt ſacrificium: atque ex conſequenti nec effectus, aut fructus illius. Sed offerre pro aliquo miſſam ſine fructu, eſt defraudare eum, qui illam petijt: & hoc fa-

D cit, qui miſſam iam dictam applicat alicui: ergo non poteſt pro illa ſtipendium accipere.

2. arg. Secundò: Miſſa & quodcunque opus bonum, niſi pro certa intentione offeratur pertinet ad theſaurũ eccleſiæ, cuius diſpenſatio ad ſolum ſummum Pontificem ſpectat, vt communiter dicunt Doctores in materia de indulgentijs: ſed miſſæ anticipatæ non offeruntur pro certo fine, vt conſtat; ergo ſtatim ac fuerint dictæ pertinebunt ad theſaurum eccleſiæ. Atque ex conſequenti non erit iam poſitum in poteſtate ſacerdotis, qui illas dixit, eas cui voluerit applicare, ſed in poteſtate ſummi Pontificis. Et ſic non poterit ſacerdos pro illis ſtipendia accipere.

Propter hæc argumenta hæc ſententia aliqualẽ habet probabilitatem: quam & tenet Cord. q. illa 4.

E iam citata, dub. 6. Sed vt quid in hac re mihi verum videatur explicem dico primò, certum eſſe, quòd ſa- 1. Dictum certum. cerdoti alias miſſas non habenti eſt licitum, dicere anticipatas ex illis quas in poſterum dicere debet pro certa intentione. Verbi gratia: Habet quis capellaniam, qua ſingulis hebdomadis ter pro fundatore, & alijs defunctis ſacrificare tenetur, & facit tria ſacra, quibus ſatisfacit hebdomadæ, dico quòd poterit alias tres miſſas, quas ſequenti hebdomada eſt celebraturus, in illa facere, & in ſequenti hebdomada omnes pro alia intentione offerre: & ſic deinceps. Nec in hac re Cordu. diſſentit: Probatur: Ille dicit miſſas pro certa intentione, & ex alia parte

parte perſoluit anticipatè, quod eſt boni debitoris: **A** ergo nulli facit iniuriam: ſed potius laudem meretur. Maximè, quòd citius proderunt illa ſuffragia defunctis, quam ſi ad terminum expectaret.

2. Dictum certum.

Dico ſecundò, etiam eſſe certum, quòd ſi quis dicat miſſam pro intentione eius, qui ſolitus eſt miſſas commendare, adhuc ipſo ignorante, poterit pro miſſa taliter dicta ſtipendium accipere. Verbi gratia: Non habet ſacerdos miſſas, & celebrat pro intentione cuiuſdam alterius vel ſacerdotis, vel amici, quem ſcit plures miſſas ad dicendum habere, poterit poſteà illum commonere, quòd tot ſacra peregerit pro eius intentione, & totidem pro illis ſtipédia accipere. Probatur: Nam ille pro certa intentione dicit: & quod alter nõ fuerit præmonitus ab ipſo, nullo modo eneruat ſacrificij effectum. Itaq; hæc certa ſunt: **B** nec de eis aliquem dubitare poſſe arbitror.

Púctus difficultatis.

Sed quod habet difficultatem eſt, de eo, qui anticipatas miſſas dicit abſque aliqua determinata intentione, applicaturas poſteà illas, ijs, qui eleemoſynas dederint. Ad cuius explicationem aduertendum eſt, dupliciter adhuc poſſe aliquem dicta ſacra peragere.

Sententia Autoris.

Vno modo, nihil cogitando de eorum reſeruatione in poſterum. Alio modo cum expreſſa virtuali intétione in poſterũ reſeruandi illa applicáda pro certa intentione, vel applicando ea ſtatim pro illis, quos Deus ſcit primò eleemoſynam daturos? Et quidem, ſi miſſæ primo modo celebrantur ad theſaurum eccleſiæ deuenire exiſtimo. Et ſic pro illis nec eleemoſynas accipere, nec promiſſionem, aut applicationem amplius facere poterit ſacerdos: ſed diſtribuendæ relin **C** quentur ſummo Pontifici, ſicut & alia bona ad theſaurum eccleſiæ pertinentia, vt rectè probat argumentum ſecundo loco factum. Si autem miſſæ dicantur ſecundo modo, probabiliter affirmo fieri poſſe, quòd quis pro illis poſteà recipiat eleemoſynam, ſatisfaciatque promiſſioni, & applicationi quã pro certa perſona facere debet, quamuis Cord. contradicat. Et ratio eſt: Quia illud opus, quamuis ſit præteritum reſpectu noſtri, tamen in Dei acceptatione & æternitate manet præſens, ac ſi eo momento offerretur, atque adeo habet eundem valorem, quem antea habebat, & erat velut in depoſito, vſq; ad tempus applicationis. Sicut & ſi artifex vas aliquod pretioſum fingeret, illudque Regi offerret, apud ſe retinendum vſque dum idoneum tempus **D** veniret quo ipſe artifex debitam ſatisfactionem poſtularet: nec refert hoc eſſe permanens, ſacrificium autem miſſæ ſucceſſiuum & præteritum. Nam reſpectu Dei nec præterita prætereunt, nec futura expectantur, vt veniant, ſed omnia tempora ſupergreditur, ſuaque æternitate illa omnia recentia & præſentia tenet. Alioqui nec etiam ſummus Pontifex poſſet miſſas, & orationes, aliaque bona opera, quæ contenta ſunt in Eccleſiæ theſauro, applicare, quoniam iam præterierunt, nec paſſio Chriſti modo placeret patri, cum iam non extet. Quæ tamen Corduba concedere non auderet. Satis eſt ergo, quòd miſſæ ſacrificiũ extet in æternitate, & diuina acceptione, vt ſuum poſteà effectum ſortiri valeat. Merita mortificata reuiuiſcunt, & valet, vt verior & pro- **E** babilior tenet ſentẽtia, & hoc ſacrificium, quod nec tempore feneſcit, nec Dei acceptionem, & æternitatem fugit, reſeruatum non valebit? Et per hoc patet ſolutio ad 1. argum.

Vlt. dubiũ de facientibus dicere miſſas, pro minori ſtipẽdio, quã ipſi acceperunt.

Vltimum dubium in hoc articulo explicandum eſt, vtrum ſacerdos, qui recipit abundantiora ſtipendia pro miſſis celebrandis. v.g. duo regalia pro qualibet miſſa, & ipſe alijs ſacerdotibus eas commendat pro minori ſtipendio, conſueto tamen, puta pro vno regali, ſit tutus in conſcientia, vel potius ad aliquam teneatur reſtitutionem.

Sententia Soti.

Soto lib. 9. de iuſtitia. q. 3. ar. 1. affirmat huiuſmodi ſacerdotem licitè id fa- **A** cere, nec ad aliquam reſtitutionem teneri, dummodo ipſe ſit curatus, aut eius populi curam habens. Et ratio illius eſt: Nam cum talis ſacerdos iuſtum ſtipendium, vt ſupponitur alijs concedat, nulli facit iniuriam; ſi ipſe pro cura & onere, quod ex officio paſtorali ſubit, cui creditum eſt, vt quo potuerit honeſto ſtipendio illas miſſas pro ſuis ſubditis facit celebrari, reliquum accipiat. Si autem ſacerdos dans illas miſſas, non ſit curatus, aut eius populi curam gerens, affirmat, quòd nec erit tutus in conſcientia, nec liber à reſtitutione, niſi totum ſtipendium, quod accepit, alijs tribuat.

Sententia Nauarri vera & tenenda.

Nauar. in Manua. ca. 28. nu. 91. dicit, quòd nec habens curam, nec non habens, erit tutus, niſi ex lege, vel conſuetudine, vel ex voluntate ſaltem tacita commendantium, dantiumque maio- **B** ra ſolito ſtipendia, ſit ordinatum, atque receptum, vt aliqua pars illorum determinata, vel indeterminata, ſit pro ipſo curato, cui pro debito ſtipendio, eas miſſas facere celebrari, incumbit. Quæ ſentẽtia proculdubio eſt vera, atque tenenda. Et probatur: Curatus ille pro ſua diligentia; atque cura, in hoc & in alijs ad ſalutem ſubditorum pertinentibus præſtanda, habet iam aliàs ſufficiens ſtipendium in decimis, & in primitijs, & in alijs particularibus oblationibus pro his, vel illis actibus taxatis: & pro ea cura particulari ſeu onere, quod ipſe libenter ſubit, nihil eſt datum neque promiſſum ab eo, qui ei miſſas commendauit, qui, & ſolum pro ſtipendio ſuſtentationis id dedit celebranti: ergo nullo iuſto titulo poteſt de illo ſtipendio quidquam ſibi accipere, niſi **C** altero omnino liberaliter remittente, quod de nullo eſt præſumendum, etiam ſi dicat ſe libere donare. Dat enim non daturus, ſi aliter ſtipendium habere poſſet, vt contingit in ſoluente vſuras; atque ex conſequenti dat non plenè voluntariè, quod ſatis eſt, vt ipſe curatus peccet accipiens, & ad reſtitutionem teneatur. Et ſi hoc eſt verum de curatis, quid erit dicendum de alijs ſacerdotibus, niſi, quod peccant grauiſſimè, & ad reſtitutionem tenentur. Si enim is contractus honeſtus eſſet, liceret quidem vnicuique ditari innumeras miſſas vndique congregando, pro quibus abundãtia ſtipendia ſunt aſſignata, & faciendo ea celebrari pro diminutis ſtipẽdijs, reſiduumque ſibi reſeruando. Quod quam turpe ſit lucrum, & ſcandaloſum, manifeſtamq; iniuſtitiam **D** continens, nullus eſt qui ambigat.

Queſtio de defraudante in vna vel in duabus miſſis.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, an ſacerdos, qui in vna, vel duabus miſſis aliquem defraudat, peccet mortaliter, & ad reſtitutionem teneatur. Et videtur pars negatiua vera: nam vnum vel duo argentei nõ ſunt materia peccati mortalis; atque ex conſequenti nec neceſſario reſtituendi, vt diximus in materia de reſtitutione. In contrarium tamen eſt: Nam qui defraudat proximum in vna, vel in duabus miſſis, in ſpiritualibus damnificat plurimum, ſcilicet, in gratia, in ſatisfactione, in impetratione, alijſque inæſtimabilibus huius ſacramenti effectibus. Imò poterit aliquando contingere, quòd maxima vtilitas rei impetrandæ, vel ſatisfactionis maximè defuncti, impediatur ex eo, quòd quis ſacrificium offerre de- **E** ſijt; ad quod ex lege iuſtitiæ tenebatur.

Reſponſio.

Ad hanc difficultatem breuiter reſpondendum cenſeo ſub diſtinctione. Nam vel ille, qui miſſam commendauit, cognouit eam eſſe omiſſam; quia ex ore ſacerdotis id audiuit, vel alia via: aut id omnino ignorat. Si ſciuit, dico nullam reſtitutionem ei eſſe faciendam ſub mortali, nec ratione damni temporalis, nec ſpiritualis. Non ratione temporalis, quod inuoluntariè patitur: nam vnius, vel duorum argenteorum quantitas non eſt materia ſufficiens peccati mortalis. Nec ratione damni ſpiritualis, quia poſtquam res eſt cognita, poterit ipſe aliã miſſam commendare ad leues expenſas, ſi voluerit; & ſi non

A commendat, iam videtur remittere iniuriam, vel ſaltem non reputare illam grauem: quod eſt ſatis, vt venialis culpa habeatur. Si autem ille, qui miſſam dici iuſſit, ignorat, quòd non fuerit dicta, tunc tenebitur ſacerdos ſub mortali illam per ſe, aut per alium dicere. Alioqui erit efficiēs cauſa magni damni ſpiritualis. Vel certè tenebitur, vt à mortali liberetur, ſignificare alteri, quòd miſſam non dixerit, à peccato omnino non liberabitur. Nam ratione elemoſynæ fraudulenter acceptæ peccabit peccato furti, quamuis ex leuitate materiæ erit ſolum venialiter. Et hæc dicta ſint de toto iſto articulo.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm omnes teneantur ad ſacrificia offerenda.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur quòd non omnes teneantur ad ſacrificia offerenda. Dicit enim Apoſtol. Rom. 3. Quæcunque lex loquitur, his qui ſunt in lege loquitur. Sed lex de ſacrificijs non fuit omnibus data, ſed ſoli populo Hebræorum: ergo non omnes ad ſacrificia tenebantur.

2. Præterea, Sacrificia Deo offeruntur ad aliquid ſignificandum. Sed non eſt omnium huiuſmodi ſignificationes intelligere, ergo non omnes tenentur ad ſacrificia offerenda.

3. Præterea, Ex hoc ſacerdotes dicuntur, quod ſacrificium Deo offerunt.. Sed non omnes ſunt ſacerdotes: ergo non omnes tenentur ad ſacrificia offerenda.

*Sed Contra eſt, quòd ſacrificium offerre eſt de lege naturæ, vt ſupra * habitum eſt. Ad ea autem quæ ſunt legis naturæ omnes tenentur: ergo omnes tenentur ad ſacrificium Deo offerendum.* Ar. 1. huius q.

*Reſpondeo dicendum, quòd duplex eſt ſacrificium, ſicut * dictum eſt, quorum primum & principale eſt ſacrificium interius, ad quod omnes tenentur: omnes enim tenentur Deo deuotam mentem offerre. Aliud autem eſt ſacrificium exterius quod in duo diuiditur. Nam quoddam eſt quod ex hoc ſolum laudem habet quòd Deo aliquid exterius, offertur in proteſtationem diuinæ ſubiectionis: & ad hoc aliter tenentur illi qui ſunt ſub lege noua, vel veteri, aliter illi qui non ſunt ſub lege. Nam illi qui ſunt ſub lege, tenentur ad determinata ſacrificia offerenda ſecundum legis præcepta. Illi vero qui non erat ſub lege, tenebantur ad aliqua exterius facienda in honorem diuinum, ſecundum condecentiam ad eos inter quos habitabant, non autem determinate ad hac vel ad illa. Aliud vero eſt exterius ſacrificium, quando actus exteriores aliarum virtutum in diuinam reuerentiam aſſumuntur. Quorum quidam cadant ſub præcepto, ad quos omnes tenentur. Quidam vero ſunt ſupererogationis ad quos non omnes tenentur.* Art. 2. huius q.

*Ad primum ergo dicendum, quòd ad illa determinata ſacrificia, quæ in lege erant præcepta, non omnes tenebantur. Tenebantur tamen ad aliqua ſacrificia interiora vel exteriora, vt dictum * eſt.* In corp. ar.

*Ad ſecundum dicendum, quòd quamuis non omnes ſciant explicitè virtutem ſacrificiorum, ſciunt tamen implicite, ſicut & habent fidem implicitam vt ſupra * habitum eſt.* Q. 2. ar. 7.

*Ad tertium dicendum, quòd ſacerdotes offerunt ſacrificia quæ ſunt ſpecialiter ordinata ad cultum diuinum, non ſolum pro ſe, ſed etiam pro alijs. Quædam verò ſunt alia ſacrificia, quæ quilibet poteſt pro ſe Deo offerre, vt ex ſupra * dictis patet.* In corp. ar. & ar. 2. & 3

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod ſacrificium poteſt eſſe duplex: vnum internum, mente immolatum, alterum externum, re foris exhibitum; quod adhuc eſt duplex, vnum, quod ſic eſt ſacrificium, vt nullam habeat aliunde laudem; aliud quod per ſe quidem officium ex virtutis & relatum in reuerentiam Dei, fit aliquo modo ſacrificium; reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem per quatuor propoſitiones. Prima concluſio: Ad ſacrificium mentis internum non ſolum antiqui in lege ſcripta, & Chriſtiani ſub lege gratiæ; ſed & mortalium vniuerſitas lege naturæ tenetur. Probatur: Nam nullus viuentium exiſtit, qui quatenus eſt Dei creatura, & ad ipſum, tanquam ad ſuum finem tendit, ei illam reuerentiam intus exhibere non teneatur, quæ primo rerum principio ſummoque fini debetur. Secunda concluſio: Ad illa ſacrificia, quæ ſola ſignificatione religionis virtutem induunt, tantum tenentur qui ſub ſcripta Dei lege viuunt, quales erant patres veteris teſtamenti, qui ad ſuorum ſacrificiorum numerum tenebantur, & ſunt Chriſtiani, qui ad vnicum noſtrum Euchariſtiæ ſacrificium, tenentur. Probatur ex Paulo ad Romanos tertio dicente; Quæcunque lex loquitur his, qui ſunt in lege loquitur. Certum eſt enim, quod lex vetus ſolum obligabat ſuos ſubditos ſicut & nos noſtra. Tertia concluſio: Adhuc ſolo naturali iure viuentes quocunque ſeculo fuerunt, vel futuri ſunt, eodem iure fuerunt aſtricti ad exhibendum Deo aliquod exterius ſacrificium; quo ſecundum legitimam cognitionem quam de vna prima cā habere tenentur, illi profiteātur ſe eſſe ſubiectos, honoreſq; diuinos debere. Probatur: Nam eo ipſo, quod quis nouerit vnum primum rerum principium, debet etiam intelligere illi ſe eſſe ſubiectum, atque adeò non ſolum mente, verum & corpore obligari illum colere. Quarta concluſio: Sacrificia, quæ ab extrinſeco ſic dicuntur, hoc eſt, cuncta virtutum opera vniuerſi tenentur Deo offerre, vel actuali, vel virtuali relatione. Probatur: Nam vnuſquiſque tenetur proponere vni primæ cauſæ ſeruire, declinando à malo & ſequendo bonum offerreque illi cuncta officia, & obſequia ſua.

QVÆSTIO LXXXVI.

De Oblationibus & Primicijs, in quatuor articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrum homines teneantur ad oblationes ex neceſſitate præcepti.

*AD primum ſic proceditur. Videtur quòd homines non teneantur ad oblationes ex neceſſitate præcepti. Non enim homines tempore Euangelij tenentur ad obſeruanda cæremonialia præcepta veteris legis, vt ſupra habitum * eſt. Sed oblationes offerre ponitur inter cæremonialia præcepta veteris legis. Dicitur enim Exod. 23. Tribus vicibus per ſingulos annos mihi feſta celebrabitis. Et poſtea ſubditur. Non apparebis in conſpectu meo vacuus: ergo ad obla-* 1. 2. q. 103. ar. 3. & 4.

oblationes non tenentur nunc homines ex neceſſitate præcepti.

2. Præterea, Oblationes antequam fiant, in voluntate hominis conſiſtunt: vt videtur per hoc quòd Dominus dicit Matth.5. Si offers munus tuum ad altare: quaſi hoc arbitrio offerentium relinquatur. Poſtquam autem oblationes ſunt factæ, non reſtat locus iterato offerendi eas: ergo nullo modo aliquis ex neceſſitate præcepti ad oblationes tenetur.

3. Præterea, Quicunque aliquid tenetur reddere Eccleſiæ, ſi non reddat, poteſt ad id compelli per ſubtractionem Eccleſiaſticorum ſacramentorum. Sed illicitum videtur his qui offerre noluerint, eccleſiaſtica ſacramenta denegare, ſecundum illud Decretum ſextæ ſynodi, quod habetur 1 q.1. Nullus qui ſacram communionem diſpenſat, à percipiente gratiam aliquid exigat: ſi vero exegerit, deponatur: ergo non tenentur homines ex neceſſitate ſalutis ad oblationes.

Sed contra eſt, quòd Greg. dicit, Omnis Chriſtianus procuret ad miſſarum ſolennia aliquid Deo offerre.*

Greg. 7. & habetur de conſec.d.1. cap. omnis Chriſtian. Q. præced. art.3.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, nomen oblationis commune eſt ad omnes res quæ in cultum Dei exhibentur: ita quòd ſi aliquid exhibeatur in cultum diuinum, quaſi in aliquod ſacrum quod inde fieri debeat conſumendum eſt, & oblatio eſt, & ſacrificium. Vnde Exod.25. dicitur Offeres totum arietem in incenſum ſuper altare. Oblatio eſt Domino odor ſuauiſſimus victimæ Dei. Et Leuit.2. dicitur: Anima cùm obtulerit oblationem ſacrificij Deo, ſimul erit eius oblatio. Si vero ſic exhibeatur, vt integrum maneat diuino cultui deputandum vel in vſus miniſtrorum expendendum, erit oblatio & non ſacrificium. Huiuſmodi ergo oblationes de ſui ratione habent quòd voluntarie offerantur, ſecundum illud Exod.25. Ab homine qui offert vltroneus accipietis eas. Poteſt tamen contingere quod aliquis ad oblationes teneatur quadruplici ratione.*

Primò quidem ex præcedenti conuentione: ſicut cum alicui conceditur aliquis fundus Eccleſiæ, vt certis temporibus certas oblationes faciat, quod tamen habet rationem cenſus.

Secundò, propter præcedentem deputationem ſine promiſſionem: ſicut cum aliquis offert donatione inter viuos, vel cum relinquit in teſtamento Eccleſiæ aliquam rem mobilem vel immobilem in poſterum ſoluendam.

Tertio modo, propter Eccleſiæ neceſſitatem, puta, ſi miniſtri Eccleſiæ non haberent vnde ſuſtentarentur.

Quartò, propter conſuetudinem. Tenentur enim fideles in aliquibus ſolennitatibus ad aliquas oblationes conſuetas: Tamen in his duobus vltimis caſibus remanet oblatio quodammodo voluntaria, ſcilicet quantum ad quantitatem, vel ſpeciem rei oblatæ.

Ad primum ergo dicendum, quòd in noua lege homines non tenentur ad oblationes, cauſa ſolemnitatum legalium, vt in Exodo dicitur: ſed ex quibuſdam alijs cauſis, vt eſt

Ad ſecundum dicendum, quòd ad oblationes faciendas tenentur aliqui, & antequam fiant: ſicut in primo, & tertio, & quarto modo, & etiam poſtquam eas fecerint per deputationem ſine promiſſionem. Tenentur enim realiter exhibere, quod eſt Eccleſiæ per modum deputationis oblatum.

Ad tertium dicendum, quòd illi qui oblationes debitas non reddunt, poſſunt puniri per ſubtractionem ſacramentorum, non per ipſum ſacerdotem cui ſunt oblationes faciendæ, ne videatur per ſacramentorum exhibitionem aliquid exigere, ſed per ſuperiorem aliquem.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito diſcrimine, quod eſt inter oblationem, & ſacrificium; nam oblatio dicitur omne illud, quod Deo offertur, & ſacrificium ſolùm eſt oblatio rei, quæ immolatur; ex quo fit; quod oblatio latius pateat, quam ſacrificium: atque etiam ſuppoſito, quod oblatio naturali ſua ſignificatione importat vltroneam exhibitionem, iuxta illud Exod. Ab homine, qui offert vltroneus accipietis eas; reſpondet D.Tho. ad propoſitam difficultatem per vnicam cõcluſionem, quæ talis eſt: Oblationes quadruplici ex cauſa poſſunt cadere ſub præcepto. Primò quidem, ex præcedenti conuentione, vt quando Eccleſia fundum aliquem ciui confert retenta penſione, ſtatis temporibus referenda: quæ pactio cenſus rationem induit. Secundo, propter præcedentem deputationem, vt quando res donatione, vel pollicitatione, aut teſtamenti legatione debetur. Tertiò propter Eccleſiæ neceſſitatem, vt ſi aliunde miniſtri ali, ſuſtentarique non poſſunt. Quarto & vltimò, propter cõſuetudinem, quæ in ius tranſit, vt conſuetum eſt certis ſolennitatibus hoc, vel illud offerri. Quamuis in his duobus vltimis caſibus oblationis quantitas relinquatur vouentis libertati.

ARTICVLVS VI.

INſtitutum D. Thomæ à quæſtione octuageſima quarta incluſiuè, vſque ad octuageſimam octauam excluſiuè fuit agere de exterioribus actibus religionis, nẽpe, adoratione, ſacrificijs; oblationibus, atque decimis. Explicatiſque iam duobus prioribus, incipit in præſenti agere de tertio. Ad cuius intelligentiam præſupponit, quod oblationis verbum omnes actiones, quibus res quæcunque ad diuinum cultum exhibentur, ambit. Ex quo fit, vt oblatio latior, atque patentior vox ſit, quam, ſacrificium: quidquid enim eſt ſacrificium cenſetur oblatio, non tamen è contra: Cùm enim aliquid offertur, quod integrum eſt permanſurum, hoc eſt, quod ſacrificio ipſo nõ inſumitur, nec circa illud aliqua fit cæremonia, ſed Eccleſiæ offertur, ſiue in fabricam, ſiue in miniſtros cedat, oblatio dicitur; ſacrificium autem non eſt, niſi oblatio rei, quæ immolatur, quales erat oblationes animalium in veteri teſtamento, & in lege Euangelica ſacrificium altaris. Differt autem oblatio à decimis: tum, quia decima ſolũ eſt omnium bonorum mobilium licitè acquiſitorum pars decima Deo data, diuinaque conſtitutione debita, vt conſtat ex cap.1. de decimis, & cap. parrochia. & capit. non eſt, & c. tua nobis. & cap. cum non ſit in homine, eodem tit. Oblatio verò non ſolùm de decima parte rerum mobilium, ſed etiam de quibuſcunque alijs etiam immobilibus fieri poteſt. Tum præterea, quia ſecundum Hoſtienſem in ſumma de decimis §. primo. oblatio offertur Deo immediatè, hoc eſt ad cultum Dei. Cum tamen decimæ non offerantur immediatè Deo, ſed eius miniſtris, ſcilicet, alendis; aut diſpẽſaturis. Differt etiam oblatio à primitijs in eo, quod primitia, ſolum eſt prima pars frugum, ſiue fructuum Domino offerenda. Et intellige prima, hoc eſt, dignitate præcipua, & Domino, id eſt, diuino cultui. Offerebantur, enim primitiæ per modum oblationis, vt docet D. Thomas articulo quarto huius quæſtionis. As verò oblatio nõ ſolum ad primas partes frugum aut fructuum; ſed etiam

Diſcrimen inter oblationem & ſacrifium.

Diſcrimen inter oblationem & decimam.

Diſcrimen inter oblationem & primitias.

ad omnia ſe extendere poteſt: qua ratione nummi, & cerei, & in exequijs panis & vinum oblationes dicuntur. Ex quo fit, vt primiciæ ſpecies quædam oblationis ſint Propterea que D.Thom.in hac quęſtione ſub vno & eodem titulo ſimul agit de oblationibus,& primicijs. Secundum autem Panormitanum in cap.fina.de verbo.ſig.ad oblationem tria requiruntur. Primum quod offerẽs ſit Chriſtianus. Ab infidelibus enim oblationem Eccleſia non recipit: ſed æſtimationem oblationis pro intereſſe vt cõſtat ex cap.quarto.de vſu.Secundum quod is,cui offertur ſit Eccleſia.Nam id quod fit priuatæ perſonę etiam Eccleſiaſticæ, non oblatio eſt donatio eſt dicendum.Tertium,vt res data ſit licitè acquiſita,alia enim pro oblatione non accipiuntur. cap. quia in omnibus.de vſu.&c.ex tranſmiſſa,de decimis. Intelligitur autem aliquid illicite acquiri dupliciter,ſcilicet, vel contra iuſtitiam vt in furto,vel mediante peccato,vt in meretricio.

Ad oblationem tria neceſſaria.

De modis quib. oblationes poſſunt eſſe in præcepto.

Quantũ attinet ad ius offerendi, dicit D.Tho.in hoc articulo quadrupliciter poſſe contingere,quod oblatio cadat ſub præcepto. Primo ex præcedenti conuentione. Secundo ex præcedenti donatione, vel pollicitatione,aut teſtamenti legatione. Tertio propter Eccleſiæ neceſſitatem. Quarto propter conſuetudinem, quę in ius tranſit. Sed omiſſo priori modo tanquam alieno ab hoc inſtituto (quæ.n.ex pręcedenti conuentione donantur,vt cum Eccleſia fundum aliquem alicui confert retenta penſione ſtatis temporibus reddenda,potiùs habent rationẽ cenſus,quam oblationis) circa alios tres aliqua breuiter adnotare oportebit. Vnde circa ſecundum dico illius extare textus in cap.qui oblationes,& duobus ſequentibus. Quibus ſub anathematis cenſura pręcipitur, vt defunctorum oblationes ſeu donatas,ſeu legatas,illi,quibus incumbit, facile & abſq; mora perſoluant.Sunt enim plane dubiæ.Et de omnibus oblationibus generaliter extat ca.pręter hoc, 32.d.& c.ſtatuimus,16.q.1.quibus eandem animaduerſionem oblationes debitas retinentibus, Ecclęſia comminatur: quare ſub peccato mortali illas reddere tenebuntur. De tertio modo,qui eſt propter neceſſitatem Eccleſiæ, eſt aduertendum,quod ille eſt valde legitimus. Nam cum Chriſtianorum religio in ſacramentorum adminiſtratione, & ſuſceptione,in ſacrificijque oblatione poſita ſit,fit,vt quiſque populus ſub reatu criminalis impietatis,tũ templum pro ſua facultate exſtruere,tum etiam & miniſtros alere,cultuique neceſſaria contribuere iure naturali teneatur.Et ſic vbi decimæ non ſoluuntur, nec aliunde ad huiuſmodi ſumptus prouiſum eſt, tenebitur illos populus de ſua ſubſtantia ſuppeditare. Quod ſi renuerit,per cenſuras Eccleſiaſticas, atque adeò ſi opus fuerit, iudicis ſæcularis animaduerſione poterit compelli. Vt ſignificare videtur Paulus 1.ad Corinthios 9.Vbi plus iuris miniſtris altaris ſuppetere docet ad ſubſidia temporalia recipienda,quam habet miles ad ſuum ſtipendium, & ad vineę fructum,qui illam plantauit,& qui gregẽ paſcit ad fruendum lacte. Dicit enim in hunc modum: Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? Quis plãtauit vineam,& de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem,& de lacte gregis non manducat? Nunquid ſecundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum eſt enim in lege Moyſi: Non alligabis os boui triturãti. Nunquid de bobus cura eſt Deo? Nam propter nos vtique ſcripta ſunt. Quoniam debet in ſpe qui arat arare,& qui triturat in ſpe fructus pręcipiẽdi: ſi nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus.&c. Erant, vt arbitror. Corinthi pręceptores nonnulli opulenti,qui gloriæ ducebant alios gratis inſtituere, nõ moliebanturque vt Apoſtolo quæſitus ex doctrina cibus ad ignominiam cederet. Quare cognita,dicit in illo capitulo ſe nolle à diſcipulis victum ſumere,ne quod offendiculum det Euangelio Chriſti: tametſi id ei iure naturæ ſit permiſſum. Omnis enim, qui militat,iuſtum accipit militiæ ſtipendium ab eo cui militat. Et omnis,qui in vineæ cultura laborem & operam impẽdit,condignum accipit ſui laboris,atque operis præmium,ab eo,cui laborat: & qui gregem paſcit,pro labore & cura ac diligentia,quam in paſcendo impendit,debet inde ſuſtentari & quæ ſunt neceſſaria ſumere. Et ne humanis rationib. ſolis ipſum agere exiſtimarent: ecce diuinæ ſcripturæ inquit habemus teſtimonium. In lege enim Moyſi præceptum eſt boui laboranti in tritura ad vſum humanum,non denegari victus neceſſaria: ſed illa in laboris præmium reddi. An verò hoc in præcepto putamus de bobus animalibus brutis,principalem curam,& primariam Deum habuiſſe? Ego verò multo magis puto de prædicatoribus præceptũ iſtud debere intelligi. Sunt enim hæc propter nos ſcripta, & ſub bouum nomine de nobis pro Chriſto laborantibus præceptum eſt datum,vt intelligatur,vnumquemque operarium mercede ſuſtentationis dignum eſſe,quoniam qui arat ex labore fructum ſperare mercedis optimo iure poteſt. Et quam in tritura laborat, mercedem debitam iuſtè expectat. Nos igitur qui vobis ſeminauimus,multa prædicationis diligentia,ſpiritualia, ſi veſtris temporalibus bonis vtamur ad neceſſitatem, non magnum vobis videri debebit.&c. Cum ergo ex ſententia Pauli non minus debeatur miniſtris euangelij congrua ſuſtentatio,quam militi ſuum ſtipendium, & mercenario merces, pro qua ſeruit ſequitur, q vbi iſta non ſuppetit, tenebitur populus illam tribuere, & ſi renuerit,ad id per cẽſuras Eccleſiaſticas,& ſi opus fuerit iudicijs ſęcularis poteſtate cõpelli,ſicut & iure compelleretur ille, pro quo aliquis militat, aut in vineæ cultura laborat ad ſoluendũ debitũ ſtipendium, atque mercedem vtrique.

De oblatione ex donatione.

De oblatione propter Eccleſię neceſſitatem.

Egregium teſtimoniũ Pauli.

De oblatione ex conſuetudine.

De quarto modo,quod oblatio poteſt cadere ſub præcepto,ſcilicet,propter conſuetudinẽ,quæ in ius tranſiit,aduertendum eſt,quod Angelus de Clauaſio in ſumma exiſtimat,oblationes non poſſe eſſe in præcepto ex conſuetudine; quia ſunt liberæ facultatis.Et idem videtur tenere ſumma Roſſella.Contrarium tamen affirmant communiter omnes Doctores,tam Theologi,quam Iuriſprudẽtes.Imò & ipſe Angelus videtur ſibi ipſi aduerſari,cùm dicat primicias eſſe in præcepto ratione conſuetudinis? & non eſt maior ratio de illis, quam de alijs oblationibus. Præterquã, quod ſi huiuſmodi conſuetudo non eſt obligatoria,vix inueniri poterit alia,quæ obligationem inducat.Eſt enim valde rationabilis,& à temporale,cuius non extat memoria præſcripta. Nec ratio Angeli aliquid valet.Falſum eſt enim dicere, quod oblationes ſunt ſemper liberę facultatis.Imò aliquando ſunt neceſſitatis, & iuris naturę: atque adeo conſuetudo poteſt eas determinare ad certos dies.Quamuis etiam tunc retineant aliquid voluntatij quantum ad quantitatem, vt dicit D.Tho.in fine articuli. Eſt tamen aduertendum cum Syl ueſtro,in Summa,verbo,decima q.2.in fine,quod oblationes ſunt in præcepto ratione conſuetudinis, eo modo,quo eſt conſuetudo,ſcilicet,quod offerat maior pars populi, & non ſemper ſinguli de populo, nec in omnibus feſtiuitatibus.Quare non erit imputandum,mortale peccatum alicui,ex eo,quod raro & ex aliqua cauſa,nempe, quia non habet ad manum quid det,oblationem intermitti.Poſtquam autem ciuitas eſt ſolita oblationem, vel certum quid Eccleſiæ dare,illud per ſtatutum mutare non poterit, ſecundum Panormit. in c.abolendæ.de ſepulturis,de mente Bart.in l.priuilegia.C.ſacroſan.Ec-

clefijs

clefijs, per textum illum, qui dicit; Solita antiquo Eccleſiis, & miniſtris tribui; aliquo modo nō debēt immutari. Sed eſt hoc intelligendum dummodo aliter de intentione inducentium conſuetudinem, ex quo conſuetudo habet vim obligandi, non conſtaret, vt docet Syluester, in Summa verbo, cōſuetudo. §. 53. Quare ſi conſtat oblationem fuiſſe introductā pro fabrica alicuius Eccleſiæ, ea completa licitè mutabitur, non obſtante quacunque temporis præſcriptione.

ARTICVLVS II.

Vtrùm ſolum ſacerdotibus debeantur oblationes.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quòd oblationes non ſolum ſacerdotibus debeantur. Inter oblationes enim præcipue videmus eſſe quæ hoſtiarum ſacrificijs deputantur. Sed ea quæ pauperibus dantur, in ſcripturis hoſtiæ dicuntur, ſecundum illud Hebræo. vlti. Beneficentiæ, & communionis nolite obliuiſci. Talibus enim hoſtijs promeretur Deus: ergo multo magis oblationes pauperibus debentur.

2. Præterea, In multis parochijs monachi de oblationibus partem habent. Alia autem eſt cura clericorum, alia monachorum, vt Hieron. dicit: ergo non ſolum ſacerdotibus oblationes debentur.*

Ad Heliodorum de laude vitæ ſolitariæ à med. to. 1.

C

3. Præterea, Laici de voluntate Eccleſiæ emunt oblationes, vt panes, & huiuſmodi. Sed non niſi vt hæc in ſuos vſus conuertant: ergo oblationes poſſunt etiam ad laicos pertinere.

*Sed Contra eſt, quod dicit Canon Damaſi Papæ. & habetur * 10: quæſtione 1. Oblationes quæ intra ſanctam Eccleſiam offeruntur tantum modo ſacerdotibus qui quotidie Domino ſeruire videntur, licet comedere & bibere: quia in veteri teſtamento prohibuit Dominus panes ſanctos comedere filijs Iſrael niſi tantummodo Aaron & filijs eius.*

Habetur 10. q. 1. ca. hanc conſuetudinē.

Reſpondeo dicendum, quòd ſacerdos quodammodo conſtituitur ſequeſter, & medius inter populum & Deum, ſicut de Moyſe legitur Deuteron. 5. Et ideo ad eum pertinet diuina dogmata ſacramenta exhibere populo. Et iterum ea, quæ ſunt populi, puta preces, & ſacrificia, & oblationes per eum Domino debent exhiberi, ſecundum illud Apoſt. ad Hebr. 5. Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in his quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Et ideo oblationes, quæ à populo Deo exhibentur, ad ſacerdotes pertinent non ſolum vt eas in ſuos vſus conuertant, verum etiam vt fideliter eas diſpenſent. Partim quidem expendendo eas in his quæ pertinent ad cultum diuinum. Partim verò in his, quæ pertinent ad proprium victum: quia qui altari deſeruiunt, cum altari participant, vt dicitur primæ ad Corinth. 9. Partim etiam in vſus pauperum, qui ſunt, quantum fieri poteſt, de rebus Eccleſiæ ſuſtentandi: quia & Dominus in vſum pauperum loculos habebat, vt Hierony. dicit ſuper Matth.

Ad Primum ergo dicendum, quòd ea quæ pauperibus dantur, ſicut non proprie ſunt ſacrificia, dicuntur tamen ſacrificia inquantū eis dantur propter Deum: ita etiam ſecundum eandem rationem oblationes dici poſſunt, tamen non proprie dictæ, quia non immediate Deo offeruntur. Oblationes vero proprie dictæ in vſum

Refertur ſimile 12. q. 1. ca. habebat. Ex Hieron. Matt. 17. in fi. to. 9.

A

pauperum cedunt, non per diſpenſationem offerentium: ſed per diſpenſationem ſacerdotum.

Ad ſecundum dicendum, quòd monachi ſiue alij religioſi poſſunt oblationes recipere tripliciter. Vno modo ſicut paupere per diſpenſationem ſacerdotum, vel ordinationem Eccleſiæ, alio modo ſi ſint miniſtri altaris, tunc poſſunt accipere oblationes ſponte oblatas. Tertio modo ſi parochiæ ſint eorum: tunc ex debito poſſunt accipere oblationes tanquam Eccleſię rectores.

Ad tertium dicendum, quòd oblationes poſtquam fuerint conſecratæ, non poſſunt cedere in vſum laicorū: ſicut vaſa, & veſtimenta ſacra. Et hoc modo intelligitur dictum Damaſi Pap. Illa vero quæ nō ſunt conſecrata, poſſunt in vſum laicorum cedere ex diſpenſatione ſacerdotum, ſiue per modum donationis, ſiue per modum venditionis.*

B

Citatum in ar. Sed cōtra. 10. q. 1. Hanc conſ.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D. Thomas per duas propoſitiones Prima concluſio: Vniuerſarum oblationum, quæ à plebe Deo exhibentur diſpenſatio pertinet ad ſacerdotes. Probatur: Oblatio genere ſuo non eſt, niſi rei, quæ Deo ad cultum religionis dicatur (eſt enim in præſenti ſermo de ſacris, & non de ſecularibus oblationibus) ſed inter homines & Deum ſacerdos eſt ſequeſter conſtitutus, & quodammodo medium (ſicut de Moyſe legitur Deutero. 5. quia illi incumbit, tum diuina dogmata per Deum reuelata populum docere, tum etiam & ſacramenta per ipſum inſtituta eidem populo, ipſius nomine adminiſtrare. Et vice verſa eius munus etiā eſt, ex parte populi coram Deo ſtare, & eius preces ad ipſum fundere, ſacrificiaque ei offerre, ac dona, & oblationes, & munera præſentare; iuxta illud Pauli ad Heb. 5. Omnis pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in ijs, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona, & ſacrificia pro peccatis: ergo omnium munerum, quæ populus Deo dicare conſtituit, vſus, adminiſtratio, & diſpenſatio pertinet ad ſacerdotes. Secunda concluſio: ſacerdotes trifariam poſſunt ijs quæ ad diuinum cultum offeruntur vti. Primo in fabricam & reparationem eccleſiarum, in apparatumque eorum, quæ ad diuinum cultum pertinent. Secundo, in ſuum ipſorum proprium victum; quia vt ait Paulus, qui altario ſeruit, de altario viuere debet. Tertio, in ſubſidiū pauperum, quos bonis Eccleſiaſticis paſci, & ſuſtentari condecet.

D

EXPLICATIO ARTICVLI.

MAteria huius articuli longiſſimam requirebat diſputationem de bonis Eccleſiaſticis, & de illis, ad quos eorum dominium pertinebat, cum D. Thom. in ſecunda concluſione dicat, illa in tres vſus eſſe diuidenda, ſcilicet: in fabricam Eccleſiarum, in victum miniſtrorum & in ſubſidium pauperum. Et in prima concluſione affirmat vniuerſarum oblationū, quæ à plebe exhibentur diſpenſationem pertinere ad ſacerdotes. Sed quoniam eſt iam mihi in animo cætera, quæ dicenda manent, maiori qua potero breuitate præſtringere, ne volumen iſtud ſuum iuſtum terminum excedat, omiſſis pluribus, quæ de hac re dici poterant, paucis, & breuibus ſermonibus, quæ ad tantæ rei explicationem fuerint neceſſaria, comprehendere curabo: Quod vt faciam, aduertendum eſt primò, quod bona eccleſiaſticorum ſunt in duplici differentia. Quædam enim ſunt patrimoniaha, quæ per ſucceſſionem hęreditariam, aut per donationem, aut per alios cōtractus ſibi acquiſierūt

E

Bona eccleſiaſticorū quædā ſunt

Patrimonialia & alia Eccleſiaſtica.

ſicut & laici. Et de his non loquimur in præſenti, cũ certum ſit apud omnes horum bonorum verum, & legitimum dominium eſſe penes ipſos Eccleſiaſticos. Vnde, quamuis ea ſuperfluè & prodigè conſumant, nec in fabricas eccleſiarum, aut in pauperum ſuſtentationem illa diſtribuant, ad nullam tenebuntur reſtitutionem. Imò adhuc dicunt Doctores, quòd ſi vltra bona patrimonialia habat clericus eccleſiaſticum beneficium, poteſt illa patrimonialia bona ſibi reſeruare, & redditus beneficij in proprios vſus conuertere. Ita tenet D. Thom. infra, q. 185. art. 7. ad 5. & Caietanus ibidem. & Sylueſt. verbo. Clericus. 4. §. 12. & Soto lib. 10. de Iuſtitia q. 4. artic. 3. ad 2. Et Innocentius in cap. Epiſcopus, de præbendis. Hoſtienſis, & Panormitanus, ibidem. Et probatur ex cap. cùm ſecundum Apoſtolum, de præben. Vbi dicitur, quod cum ſecundum Apoſtolum, qui altario ſeruit, de altario viuere debeat, poterunt clerici de patrimonio Ieſu Chriſti viuere, cuius obſequio ſunt deputati, vt ipſa nominis ſignificatio perſuadet. Idem definitur in concilio Agathenſi, & refertur 1. q. 2. cap. clerici. Vbi habetur, quod clerici omnes, qui Eccleſiæ fideliter, vigilanterque deſeruiunt, ſtipendia ſanctis laboribus debita ſecundum ſeruitij ſui meritum per ordinationem canonum à ſacerdotibus conſequantur.

Obiectio.

Et ſi quis obijciat, quod in c. clericos. 1. q. 2. dicit D. Hieronym. Clericos illos conuenit ſtipendijs Eccleſiæ ſuſtentari, quibus parentum, & propinquorum nulla ſuffragantur bona: Qui autem bonis parentum, & opibus ſuis ſuſtẽtari poſſunt, ſi quod pauperum eſt, accipiunt, ſacrilegium profecto committunt, & per abuſionem talium iudicium ſibi manducant & bibunt; reſpondetur primò cum D. Tho. loco citato,

Reſponſio.

textum illum eſſe intelligendum in caſu extremæ neceſſitatis. Tunc enim grauiſſimè peccaret Epiſcopus, aut ſacerdos qui cum poſſet ex bonis patrimonialibus viuere, bona eccleſiæ pauperibus non erogaret, ſed in ſuos vſus illa conuerteret. Adhuc tamen nec tunc teneretur ad reſtitutionem, vt aduertit Caietanus; quia illa bona eccleſiaſtica ſunt debita miniſtris pro ipſorum ſeruitio. Vel ſecundo reſpondetur cum magiſtro Soto, quod D. Hiero. loquitur pro illo tempore, quo clerici in communi viuebant. Tunc enim dabatur eis optio, vt vel bona, quæ habebant parentib. ſuiſq; neceſſarijs relinquerent, & de eccleſię fructibus cũ reliquis pauperibus vitã ducerent; aut ſi mallent ſua retinerent, quæ ſibi ſufficerent: ſed tunc ſumptui parcerent eorum, quæ in cõi poſſidebantur. Vel tertio reſpondetur cum Conrado; quod verba illa D. Hieronymi non ſunt intelligenda de illius bonis eccleſiæ, quæ pro miniſterio tanquam ſtipendia clericis deputantur; ſed de illis, quæ facta diuiſione bonorum eccleſiæ, de qua ſtatim dicemus, pauperibus erant ſpecialiter aſſignata. De his enim viuere non licebat clericis, cùm aliundè habebant vnde ſuſtentarentur. Et iſtæ duæ ſolutiones vltimæ magis videntur accedere ad verba ipſius textus. Et quod diximus, de bonis patrimonialibus clericorũ, eſt etiam intelligendũ de quibuſcumq; alijs bonis ſibi aliundè, quã ex redditibus eccleſiaſticis prouenientibus, vt habet expreſſe Panormitanus in c. de Epiſcopis. & Nauarrus, Soto & alij. Eſtq; diffinitũ in c. fixum. 12. q. 5. Alia bona ſunt eccleſiaſtica. Et hæc adhuc ſunt in multiplici differentia. Quædam enim fuerunt collata eccleſiæ à fidelibus, vt ex illis viuerent clerici, & pauperes, ſicut Act. 4. legitur, quod omnes, qui habebant poſſeſſiones, domos, & agros, vendebant illa, & offerebant pretia ad pedes Apoſtolorum, vt inde ſubueniretur vnicuique, ſicut cuique opus erat. Poſteà autẽ viſum fuit conuenientius, non vendere tales poſſeſſiones, ſed tradere illas Eccleſijs, vt ex illis miniſtri, & pau-

A peres, tam præſentes, quam futuri alerentur, vt dicit Melchiades Papa in ca. futuram. 12. q. 1. & Vrbanus in c. videntes. eadem cã, & quæſtione. Alia bona eccleſiaſtica ſunt, quæ poſtmodum fuerunt Eccleſijs oblata, tanquam ſtipendia conuenientia pro clericis, & miniſtris capellanias, & memorias perpetuas celebrantibus, quæ cõiter appellantur anniuerſalia. Nec huiuſmõi bona habentib. alicuius pauperis ſuſtentandi, aut famis ſubueniẽdi, ſed ſolius memoriæ celebrandæ munus fuit iniunctũ. Alia bona eccleſiaſtica ſunt, quæ quotidie clericis tribuuntur pro miſſis, & officijs defunctorum celebrandis, quę vocabulo vulgari appellantur, piè de altar. Alia aũt, & præcipua bona, ſunt bona beneficiorum, quæ ex decimis conſtant; de quibus fit mentio 16. quæſt. 1. capit. decimę,

B & extra de decimis, per totum.

Varij fuerunt eccleſiæ ſtatus.

Secundo eſt aduertendum, varios fuiſſe eccleſiæ ſtatus. Nam in principio fideles in communi, & ex bonis communibus viuebant, qui ſtatus, & modus viuendi decentiſſimus erat præcipuè clericis, ſi commodè ſeruari potuiſſet, vt dicit Clemens Papa, in c. dilectiſſimi, & Vrbanus, in cap. videntes, & in capit. ſcimus 12. quæſtione 1. Et quando clerici ſic viuebant in communi, bona illa communia commiſſa erant fidei, & diſpenſationi Epiſcopi, vt ex illis vnicuique diſtribueret quidquid cuique opus erat, vt habetur expreſſe in cap. Epiſcopus, & in cap. præcipimus, 12. q. 1. Poſteà autem creſcente numero clericorum, cum non poſſent in cõmuni viuere, & Epiſcopi bona illa infideliter diſtribuerent, præceperũt

C ſummi Pontifices vt ex illis bonis communibus, quatuor portiones fierent, vna Epiſcopo, altera clero, tertia fabricæ, quarta pauperibus diſtribuenda. Nec eſt neceſſe intelligere, quod omnes illæ portiones æquales eſſent. Iſtam diuiſionem bonorum eccleſiæ fecit Simplicius Papa circa annum Domini 470. in quodam concilio tempore Aug. atque Hieronymi celebrato; eiuſq; mentio fit in c. redditibus, 12. q. 2. Eandem diuiſionem poſteà confirmauit Gelaſius Papa, vt conſtat ex c. vobis enim, & ex c. quatuor, eadem cauſa, & quæſtione. & ex Beato Greg. in cap. mos. & in cap. cognoſcimus, ibidem. His conſtitutis, dico primò, quod clerici ſunt veri Domini

1. Dictum

fructuum prouenientium ex poſſeſſionibus eccleſiaſticis, ſibi ratione alicuius miniſterij clericalis con-

D ceſſis, atque etiam illorum bonorum, quæ pro anniuerſarijs, & alijs eccleſiaſticis officijs conferuntur. Ex quo fit, vt quamuis peccent mortaliter non conferendo pauperibus ea, quæ ex his bonis ſuperfuerint, non tamen tenentur ad reſtitutionem. Ita tenet Soto lib. 10. de iuſtitia & iure q. 4. art. 3. & videtur eſſe ſententia D. Tho. infra 185. art. 7. & eſt expreſſa ſententia Panormitani, in c. cum eſſet, de teſtamẽtis nu. 26. & Nauarri tract. de redit. q. 1. nu. 7. Et probatur. Pauperes ſunt veri domini illorum bonorum, quæ ſibi in eleemoſynam conferuntur: ergo & clerici illorum, quæ ſibi tribuũtur pro miniſterijs eccleſiaſticis. Nec refert, an huiuſmodi bona ſint temporalia, & quotidiana, an verò perpetua: Antecedens eſt manifeſtum, & conſequentia probatur. Nam lon-

E gè maior ratio eſt, propter quam clerici acquirant dominium, quam pauperes. Secundo: Nullo alio titulo meliùs transfertur dominium, quam libera voluntate conferentis; vt enim habent Inſtitut. de rerum diuiſione, §. per traditionem, & de acquirendis rerum dominijs l. ea ratione, §. literæ. nihil eſt tam conueniens æquitati naturali, quam voluntatem domini liberè transferentis ratam haberi: ſed qui tribuunt clericis bona pro ipſorum miniſterijs volunt illorum dominium in clericos transferre, ergo verè transfertur, atq; ex conſequenti clerici habent verũ dominiũ illorum bonorum. Vltimo, Ea, quæ magiſtratibus ciuilibus, & iudicib. tribuuntur

pro miniſterio, quo reipublicæ ſeruiunt, tranſeunt in illorum dominium: ergo & ea, quę conceduntur clericis pro Eccleſiæ miniſterio. Probo conſequentiam: Nã multo melius ſeruiunt iſti Eccleſię quam illi reipublicę.

2. Dictum. Dico ſecundo, bonorum, quæ à fidelibus fuerint data pauperibus, ſi Epiſcopi, & alij clerici ea vſurpauerint, aut pauperibus nõ erogauerint, tenentur ad reſtitutionem. Et idem eſt dicendum de bonis hoſpitalium. Ità habetur expreſſe in Clementina, quia cõtingit de religioſis domibus, & in Concilio Trid. ſeſſ. 25. c. 8. de reformatione. Et probatur manifeſtè: Quia, vt docet D. Thom. ſupra q. 62. ar. 1. ad 3. & Soto lib. 4 de iuſtitia q. 6. art. 1. ad vltimum, quando aliquis omittit diſtribuere bona, quę diſtribuere tenetur, ex vi iuſtitiæ commutatiuę obligatur illa diſtribuere: ſed ſic eſt quod Epiſcopus, & quicunque alij clerici, quibus ex officio incumbit illa bona diſtribuere, ad id tenentur ex vi iuſtitię commutatiuę: ergo ſi non diſtribuant tenebuntur ad reſtitutionem, de alijs autem bonis Eccleſiaſticis maior eſt difficultas. Quare in illis oportebit tempora diſtinguere. Nam ſi loquamur de illo tempore, in quo bona Eccleſiæ habebantur in communi pro indiuiſo,

3. Dictum. dico tertio, quod Epiſcopus non habebat plenum dominium illorum bonorum, ſed ſicut tenebatur tribuere clero, & fabricę ſuas portiones, ità etiam & dare pauperibus ſuam: & ſi non daret, teneretur ad reſtitutionem. Ita dicunt communiter omnes Doctores: Et probatur ex capitibus ſuperius citatis: Et præterea ratione. Quia qui pluribus collata ſibi reſeruat, non ſolum peccat; ſed etiam tenetur ad reſtitutionem: ſed Epiſcopus non diſtribuens partem illorum bonorum pauperib. retinet ſibi cõmunia; ergo peccat, & tenetur ad reſtitutionem. Et confirmatur: Si non daret clero, & fabricis, de huiuſmodi bonis portiones debitas, peccaret, & ad reſtitutionẽ teneretur: ergo etſi non dat pauperibus. Probo conſequentiam: Nam domini ità dederunt partem illorum bonorũ pauperibus, ſicut fabricæ, & clero. Vtrum autem tunc temporis dominium omnium illorum bonorum eſſet apud ſolum Epiſcopum, & clerum, cum onere tamen erogandi aliquam partem pauperibus. An verò etiam dominium alicuius partis eſſet penes pauperes, varietate opinionum diſputatur à Doctoribus Canoniſtis, communiter affirmantibus, pauperes eſſe veros dominos illius

4. Dictum. partis, quæ illis erat tribuenda. In hoc tamen dico quarto multò verius & probabilius eſſe quod ſolum penes Epiſcopum & clerum totale illorum bonorum dominium reſidebat, cum onere & obligatione tribuendi pauperibus illam partem. Ita te-

Vltimũ dictum. net Soto loco citato. Et probatur: ius percipiendi decimas eſt ſpirituale, conuenitque Eccleſiaſticis ratione miniſterij, quo Eccleſiæ ſeruiunt ergo non poteſt laicis conuenire,: atque ex conſequenti nec pauperibus: & ſic non habent dominium illorum bonorum. Ita tenet D. Thom. quodl. 2. art. 8. & infra quæſtione 87. art. 3. Et Caietanus ibidem. Dico vltimò, quod facta iam diuiſione bonorum ſingulæ partes erunt in poteſtate, & dominio illius, cui in ipſa diuiſione fuerint applicatæ. Et qui vltra partem ſibi debitam aliquid acceperit peccabit mortaliter, & ad reſtitutionem tenebitur, tanquam ille, qui rem alienam accipit inuito domino rationabiliter. Ex dictis infertur, quod quando D. Thomas affirmat in hoc articulo, ſacerdotes trifariam poſſe vti ijs, quæ ad diuinum cultum offeruntur, ſcilicet: in fabricam Eccleſiarum, in ſuum ipſorum proprium victum, & in ſubſidium pauperum, non ſic eſt intelligendus, quaſi voluerit ſignificare, quod pro ſua volũtate poſſunt tales oblationes in quemlibet iſtorum vſuum conuertere, ſed in ſingulos iuxta ordinem diſtributionis, qui vel ex lege, aut conſuetudine vel ex voluntate offerẽtium fuerit determinatus. Nam qui rem debitam Eccleſiæ, aut pauperibus in proprium vtilitatem conuerterit, peccabit mortaliter, & ad reſtitutionem obligabitur. Eorum autem quæ ad Eccleſiæ ſumptus dedicantur, Epiſcopus eſt adminiſtrator, ac diſpenſator, vel canonicorum collegium ſecundum morem, qui legitimus ſit. Et ſic eſt verum quod affirmat D. Th. in prima concluſione, ſcilicet, quod omnium oblationum quæ à plebe Deo exhibentur, diſpenſatio pertinet ad ſacerdotes, quamuis non omnia tranſeant in ipſorum dominium.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo poſſit oblationes facere de omnibus rebus licitè poſſeſſis.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur quòd non poſſit homo oblationes facere de omnibus rebus licitè poſſeſſis: quia ſecundum iura humana turpiter facit meretrix in hoc quòd eſt meretrix: non tamen turpiter accipit, & ita licitè poſſidet. Sed non licet de ea facere oblationem, ſecundum illud Deutero. 23. Non offeres mercedem proſtibuli in domo domini Dei tui: ergo non licet facere oblationem de omnib. licitè poſſeſſis.

2 Præterea, Ibidem prohibetur quòd pretium canis non offeratur in domo Dei. Sed manifeſtum eſt, quòd pretium canis iuſtè venditi iuſtè poſſidetur: ergo non licet de omnibus iuſtè poſſeſſis oblationem facere.

3. Præterea, Malach. 1. dicitur: Si offeratis claudũ & languidum nonne malum eſt? Sed claudum & languidum eſt animal iuſtè poſſeſſum: ergo videtur quod non de omni iuſtè poſſeſſo poſſit oblatio fieri.

Sed contra eſt, quod dicitur Prouerb. 3. Honora Dominum Deum tuum de tua ſubſtantia. Ad ſubſtantiam autem hominis pertinet quicquid iuſtè poſſidet: ergo de omnibus iuſtè poſſeſſis poteſt fieri oblatio.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in* Ser. 15. ante med. to. 10. *libro de verbis Domini, ſi deprædaueris aliquem inualidũ, & de ſpolijs eius dares alicui iudici, ſi pro te iudicaret, tanta vis eſt iuſtitiæ, vt & tibi diſpliceret. Non eſt talis Deus tuus, qualis non debes eſſe nec tu. Et ideo dicitur Eccleſ. 34. Immolantis ex iniquo oblatio eſt maculata. Vnde patet quod de iniuſtè acquiſitis & poſſeſſis non poteſt oblatio fieri. In veteri autem lege in qua figuræ ſeruiebatur, quædam propter ſignificationem reputabantur immunda, quæ offerre non licebat. Sed in lege noua omnis creatura Dei reputatur munda, vt dicitur ad Timoth. 1. Et ideo quantum eſt de ſe, de quolibet licitè poſſeſſo poteſt oblatio fieri. Per accidens autem contingit quòd de aliquo licitè poſſeſſo, oblatio fieri non poteſt: puta, ſi vergat in detrimentum alterius, vt ſi filius aliquis offerat Deo id vnde debet patrem nutrire. Quod Dominus improbat Matth. quinto. Vel propter ſcandalum, vel propter contemptum, vel aliquid aliud huiuſmodi.*

Ad primum ergo dicendum, quòd in veteri lege prohibebatur oblatio de mercede proſtibuli propter immunditiam. In noua autem lege propter ſcandalũ: ne videatur Eccleſia fauere peccato, ſi de lucro peccati oblationem recipiat.

Ad ſecundum dicendum, quòd canis ſecundum legem

legem reputabatur animal immundum. Alia tamen animalia immunda redimebantur: et eorum pretium poterat offerri, ſecundum illud Leuit. vlt. Si immundum animal eſt, redimet qui obtulerit. Sed canis nec offerebatur, nec redimebatur, Tum quia idolatrę canibus vtebantur in ſacrificijs idolorum. Tum etiam quia ſignificant rapacitatem, de qua non poteſt fieri oblatio. Sed hæc prohibitio ceſſat in noua lege.

Ad tertium dicendum, quòd oblatio animalis cæci vel claudi reddebatur illicita tripliciter. Vno modo, ratione eius ad quod offerebatur. Vnde dicitur Malach. 1. Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum eſt? Sacrificia autem oportebat eſſe immaculata. Secundo, ex contemptu. Vnde ibidem ſubditur: Vos polluiſtis nomen meum in eo quod dicitis: menſa Domini contaminata eſt & quod ſupponitur, contemptibile eſt. Tertio modo, ex voto præcedenti, ex quo obligatur homo, vt integrum reddat quod vouit. Vnde ibidem ſubditur. Maledictus doloſus qui habet in grege ſuo maſculum, & votum faciens immolat debile Domino. Et hæ cauſæ manent in lege noua: quib. tamen ceſſantibus, non eſt illicitũ.

SVMMA TEXTVS.

AD propoſitam difficultatem, reſpondet Diu. Thom. tribus propoſitionibus. Prima concluſio: De rebus iniuſtè acquiſitis, atque poſſeſſis nulla Deo licitè poteſt fieri oblatio. Hanc probat in argumento ſed contra, ex illo Prouer. 3. Honora Dominum Deum tuum de tua ſubſtantia. Certum eſt enim, quod ad ſubſtantiam hominis non pertinet quidquid iniuſtè poſſidetur. Et in corpore articuli hac ratione. Oblatio cum ſit religionis actus, non debet eſſe iuſtitiæ violatio; ſicut enim vero omnia vera: ſic etiam & vnius virtutis actu, omnes aliæ virtutes debent conſonare: ſed cuncta iniuſtè parta ex lege iuſtitiæ ſunt reſtituenda: ergo nequeunt Deo per religionem dicari. Et confirmatur ex D. Auguſtino, qui ſermone 35. de verbis Domini, ad id declarandum pulcherrimum affert exemplum, dicẽs; Si deprædares aliquem inualidum, & de ſpolijs eius dares alicui iudici, qui pro te iudicaret, tanta vis eſt iuſtitiæ, vt tibi diſpliceret: Nõ eſt talis Deus tuus, qualis non debes neque tu. Secunda concluſio. Quantum per ſe attinet ad rei naturam, de quacunque re iuſtè poſſeſſa poteſt licitè fieri oblatio. Probatur: Nam, quamuis in veteri lege in quà figuræ ſeruiebatur, quædam res propter ſignificationem ità reputabantur immundæ, vt de illis oblationes Deo facere non liceret: iam tamen in lege noua omnis creatura reputatur munda, iuxta illud Pauli ad Titum 3. Omnia munda mundis: coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mundum. Tertia concluſio. Poteſt aliquando contingere, quod oblatio, quæ per ſe erat, ex accidenti commaculetur, & reddatur illicita. Vt ſi v.g. filius Deo offerat, id, quo debet patrem ſuſtentare. Nam cum ad operis honeſtatem non ſatis ſit quod ex ſuo genere ſit bonum, ſed vltra hoc requiritur, quod quæ circunſtant ſint honeſta, fieri poterit vt ex defectu alicuius circunſtantiæ, oblatio, quæ ex ſe eſſe licita, reddatur illicita, atque peccatum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COnclusiones huius articuli ſunt certæ, & extra controuerſiam poſitæ. Certum eſt enim, quod omnis actus humanus, quamuis ex obiecto ſit bo-

A nus, ex circunſtantijs poteſt reddi malus. Et ſic contingit in oblationibus, quod redduntur interdum illicitæ ex eis, quę circunſtant. D. Tho. in ſolutione ad 3. triplicem aſſignat rationem illicitæ oblationis animalis cęci, aut claudi. Prima deſumitur ex improportione oblatæ rei ad ſacrificium. Secunda ex eo, quod ipſa res contemptibilis cõtemptibilem reddit diuinum cultum. Tertia ex voti vinculo. Et ex omnibus his cauſis poſſunt ẽt reddi illicitæ oblationes in lege noua. Propter primam nãque non licet vinum acetoſum, aut farinam ferè corruptam offerre pro ſacrificio Euchariſtiæ, quia immaculato ſacrificio ſola immaculata materia eſt proportionata. Et propter hoc dicebat Deus Malachiæ 1. Si offeratis cęcũ ad immolandum, nonne malum eſt? Sacrificia enim
B oportet eſſe immaculata. Propter ſecundam rationem veſtes concubinarum non debent vbi ſunt cognitæ, in ſacras transferri veſtes. Iuxta illud, quod in eodem capitulo ſubditur: Vos polluiſtis nomen meum in eo, quod dicitis: Menſa Domini contaminata eſt: & quod ſupponitur contemptibile eſt. Propter tertiam aũt rationem, qui vouit vitulũ non ſatisfaciet ſi infirmum illũ offerat: quia votum intelligitur de vitulo in bono ſtatu. Et ſic dicebat Deus in eodem primo capitulo Malachiæ; Maledictus doloſus, qui habet in grege ſuo maſculum & votum faciens immolat debile Domino. Vbi autem qui qualem habet rem Deo offert, & nihil horum inconuenientium ſequitur, benè facit. Poteſt etiam oblatio reddi illicita ex eo, quod quamuis id, quod offer
C tur, licitè poſſideatur, ex miſericordia tamen debetur potius alteri, quam quod in templo debeat offerri. Et ex hac cauſa, dicit Diu. Thom. Qui haberet patrem in neceſſitate conſtitutum, & ex illis, quibus deberet ei ſubuenire, oblationes faceret, peccatum committeret, iuxta doctrinam Chriſti Domini traditam apud Matth. capit. 15.

Ex triplici ratione poteſt oblatio reddi illicita.

Sed dubitabit aliquis hoc loco: quidnam ſit in vniuerſum conducentius, & ad diuinum cultum accommodatius, bona noſtra ad conficienda celebrandaque ſacrificia elargiri vel potius in egenorum ſubſidia illa diuidere; Et quidem, quod ſit melius illa pro oblationibus, & ſacrificijs tribuere probatur ex eo, quod per ſacrificium Deo propius te ipſa accedimus. In contrarium tamen ipſa miſerorum egeſtas reclamare videtur. Dubium.

Pro explicatione huius difficultatis aduertẽdum eſt, quod vniuſcuiuſque virtutis opus è duobus præcipue inter alia æſtimari poteſt, quantum ad ſuam
D perfectionem, ſcilicet, ex obiecto à quo ſuam ſpeciem ſortitur, & ex neceſſitate, cui charitas ſemper ſuccurrere ſatagit. Si ad primam duntaxat rationem reſpiciamus, certum eſt ſacras oblationes, atque ſacrificia reliquis eleemoſynis longe præſtare. Eſt enim religio, quæ Dei reuerentiam pro obiecto habet, non modo miſericordia, verum & vniuerſis alijs moralibus, vt pote quæ non niſi erga proximos verſantur, excellentior virtus, vt docuit Diuus Thom. ſupra, quæſtione 81. articulo ſexto. Et ſecundum iſtam rationem Chriſtus apud Matth. cap. 26. officium, & cauſam Magdalenæ, quæ ipſum diſpendio pretioſiſſimi vnguenti vnxerat, aduerſus indignantes diſcipulos, qui opus miſericordię pluris faciebant, defendit, dicens: Quid moleſti eſtis huic
E mulieri? Opus enim bonum operata eſt in me. Nam ſemper pauperes habebitis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis. Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad ſepeliendum me fecit. Quaſi diceret: Quare mulieri huic iniuſtè exhibetis negotium? Quarè aduerſus illam ſine cauſa veſtrum quidam indignantur, & obmurmurant? Opus enim iſtud in reuerentiam ipſius Dei exhibitum, religione ſua anteferendum eſt miſericordiæ.

Perfectio operis conſiderari poteſt vel ex obiecto vel ex neceſſitate.

cordiæ, de qua vos loquimini. Non condemnat miſericordiam in pauperes, quin potius illam maximè commendat, dicens, pauperes ſemper habebitis vobiſcum. Sed quod facit, eſt oſtendere, quod actus ille religionis, quo non ſolum diuinitatis maieſtatem, atque immortalitatem pretioſo illo incorruptibilique vnguento confeſſa eſt: ſed etiam incorruptionem humanitatis præſignauit, longe præſtantius eſſe quacunque eleemoſyna. Si autem conſideremus operis perfectionem ex neceſſitate, ſic etiam eſt certiſſimum, quod neceſſitatis pondus, vnde virtus, & præcipue miſericordia incrementa ſuſcipit, aliquando poteſt efficere, vt ad diuinum cultum ſit multò conferentius, atque optatius opem ferre miſeris, quam oblationes & ſacrificia facere. Et ratio eſt: Nam ſacrificia non in Dei vtilitatem, qui bonorum noſtrorum non eget, ſed in eius duntaxat honorem & gloriam, & ad noſtram deuotionem excitandam celebrantur & offeruntur. Tãta autem eſt Deo hominum cura, vt eorũ vtilitatem ſæpe ſæpius pluris ad ſui charitatem, ac ſubinde gloriam æſtimet, quam reliqua ſacrificia. Et præcipuè poſtquam ipſe Deus, cum diues eſſet, vt ait Paulus, propter nos egenus factus eſt: & noſtras miſerias ac ærumnas vſque adeò ſuas fecit, vt in die iudicij coram angelorum, hominumque vniuerſitate, confiteri nõ ſit veritus, ipſum apud nos eſuriuiſſe, nudumq; fuiſſe, & mendicum, quia homines hæc mala patiuntur; Imo quod magis eſt mirandum, cum penè infinita peccata commiſerint homines in Deum immediata, qualia ſunt illa, quæ in ſacramenta fiunt, & peccata hæreticorum, eorum duntaxat, dicit in die iudicij rationem exacturum, & pro illis ſupplicia petiturum, quæ contra homines fuerant inuenta. Non quia priora impunita relinquentur, ſed quia tanti facit homines, vt pene videatur ſuorum obliuiſci, cum de iniurijs eis illatis vindictam ſumit. Diſcedite à me, inquit maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare, &c. Hæc ideo tam late dixi; quia ſunt multi, qui falſo exiſtimãt, maius ſe obſequium Deo præſtare, maximè cum ab hac luce recedunt, ſi omnia bona ſua in ampliſſimum miſſarum numerum, & in capellanias expendãt, quam ſi illa pauperibus diſtribuerint. Cum tamen verum ſit, quod quamuis in Eccleſiæ ortu illa eſſent valde neceſſaria, & vbi modo deſunt ſint etiam conſulenda: tamen vbi diuinus cultus ſatis eſt celebris, multo erit conſultius, egenorum calamitates leuare: Ideo Chriſtus in Euangelio crebrius nos huius miſericordiæ admonitos eſſe voluit, quam vt eleemoſynas in ſacrificia cõuerteremus. Imo apud Matth. 9. obiurgans phariſæos, quia hoc ita non intellexerint dixit illis: Euntes diſcite, qui eſt: Miſericordiã volo, non ſacrificium. Oratio, quidem; & ſatisfactio ſacrificij acceptiſſima eſt: ſed eleemoſyna, quæ præcipuum eſt charitatis officium, & pauperum orationes, etiam ſunt, teſte Chriſto, valde efficaces, vt nos in æterna recipiant tabernacula.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm ad primitias ſoluendas homines teneantur.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur quòd ad primitias ſoluendas homines non teneantur: quia Exod. 13. data lege primogenitorum ſubditur: Erit quaſi ſignum in manu tua, & ita videtur eſſe præceptum ceremoniale. Sed præcepta ceremonialia non ſunt ſeruanda in lege noua: ergo nec primitiæ ſunt ſoluendæ.

2. Præterea, Primitiæ offerebantur Domino pro ſpeciali beneficio illi populo exhibito. Unde dicitur Deutero. 26. Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, accedesque ad ſacerdotem qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum: Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quod ingreſſus ſum terram pro qua iurauit patribus noſtris, vt daret eam nobis: ergo aliæ nationes non tenentur ad primitias ſoluendas.

3. Præterea, Illud ad quod aliquis tenetur debet eſſe determinatum. Sed non inuenitur, nec in noua lege, nec in veteri determinata quãtitas primitiarum: ergo ad eas ſoluendas non tenentur homines ex neceſſitate.

Sed contra eſt, quod dicitur 16. q. 7. oportet decimas & primitias, quas iure ſacerdotum eſſe ſancimus ab omni populo accipere. 16. q. 7. cap. decimas.

Reſpondeo dicendum, quòd primitiæ ad quoddam genus oblationum pertinẽt: quia Deo exhibentur cum quadam profeſſione vt habetur Deuter. 25. Unde & ibidem ſubditur: Suſcipiens ſacerdos cartallum, ſcilicet primitiarum de manu eius qui defert primitias, ponat ante altare Domini Dei tui. Et poſtea mandatur ei quod dicat: Idcirco nunc offero primitias frugum terræ quas Dominus dedit mihi. Offerebantur autem primitiæ ex ſpeciali cauſa ſcilicet in recognitionem diuini beneficij, quaſi aliquis profiteatur ſe à Deo fructus terræ percipere: & ideo ſe teneri ad aliquid de huiuſmodi Deo exhibendum: ſecundum illud 1. Paral. vlt. Quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Et quia Deo debemus exhibere id quod præcipuũ eſt, ideo primitiæ quaſi præcipuum aliquid de fructibus terræ præceptum fuit Deo offerre. Et quia ſacerdos conſtituitur pro populo in his, quæ ſunt ad Deum, ideo primitiæ oblatæ à populo in vſum ſacerdotum cedebant. Vnde dicitur Num. 18. Locutus eſt Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi cuſtodiam primitiarum mearum. Pertinet autem ad ius naturale, vt homo ex rebus ſibi datis à Deo, aliquid exhibeat ad eius honorem. Sed quòd talibus perſonis exhibeatur, aut de primis fructibus, aut in tali quantitate, hoc quidem fuit in veteri lege iure diuino determinatum, in noua autem lege definitur per determinationem Eccleſiæ, ex qua homines obligantur, vt primitias ſoluant ſecundum conſuetudinem patriæ, & indigentiam miniſtrorum Eccleſiæ.

Ad primum ergo dicendum, quòd cæremonialia propriè erant in ſignũ futuri, & ideo ad præſentiam veritatis ſignificatæ ceſſauerunt. Oblatio autem primitiarum fuit in ſignum præteriti beneficij, ex quo etiam debitum recognitionis cauſatur ſecundum dictamen rationis naturalis: & ideo in generali huiuſmodi oblatio manet.

Ad ſecundum dicendum, quòd primitiæ offerebantur in veteri lege non ſolum propter beneficium fructuum terræ promiſſionis datæ à Deo, ſed etiam propter beneficium fructuum terræ à Deo datorum. Vnde dicitur Deuter. 26. Offero tibi primitias frugum terræ, quas Dominus Deus dedit mihi. Et hæc ſecunda cauſa apud omnes eſt communis. Poteſt etiam dici quod ſicut Iudæis ſpeciali quodam beneficio terram promiſſionis contulit Deus, ita generali beneficio toti humano generi contulit terræ dominium ſecundum illud Pſal. 113. Terram autem dedit filijs hominum. Refertur in decret. lib. 3. ti. 30. c. 1. à med. illius.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Hier. dicit ex maiorum.*

*maiorum traditione introductum eſt, quod qui plurimum, quadrageſimam partem dabant ſacerdotibus loco primitiarum: qui minimum, ſexageſimam. Vnde videtur quod inter hos terminos ſint primitiæ offerendæ ſecundum conſuetudinem patriæ. Rationabiliter tamen primitiarum quantitas non fuit determinata in lege, quia ſicut dictum * eſt, primitiæ dantur per modum oblationis, de cuius ratione eſt, quòd ſint voluntariæ.*

In cor. art.

SVMMA TEXTVS.

IN hoc articulo, vnicam duntaxat conſtituit D. Tho. concluſionem, quæ talis eſt: Homines tenentur ad primitias Deo ſoluendas, quaſi præceptum aliquid de fructibus terræ in recognitionem diuini beneficij. Probatur in argumento, ſed contra ex capit. decimas, 16. quæſt. ſeptima. Vbi in hunc modum dicitur: Oportet decimas, & primitias, quas iure ſacerdotum eſſe ſancimus ab omni populo accipere. Et in corpore articuli hac ratione: Nã ad ius naturæ pertinet, vt homo ex rebus ſibi datis Deo, aliquid exhibeat ad eius honorem: Quod autem id talibus perſonis exhibeatur, aut de primis fructibus, aut in tali quantitate in veteri lege fuit à Deo determinatum. In noua autem lege diffinitur per determinationem Eccleſiæ: ex qua homines obligantur ſecundum conſuetudinem patriæ & indigentiam miniſtrorum decimas & primitias ſoluere: ergo.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVamuis vniuerſalis ritus offerendi primitias in Eccleſia ſit de iure poſitiuo: eius tamen nomen, atque principium ex veteri teſtamento habuiſſe ortum videtur. Ibi enim ſæpe fit mentio de illis; & ordo quis in eis offerendis haberi deberet, explicatur. Erãt autem ſpecies quædam oblationis: nam exhibebantur cum quadam proteſtatione, vt D. Tho. dicit in hoc articulo, & colligere licet ex Deutero. c. 26. Vbi hæc verba ponuntur: Cum intraueris terram, quam Dominus Deus tuus tibi daturus eſt poſſidendam, & obtinueris eam atque habitaueris in ea, tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones in cartallo, pergeſq; ad locum, quem Dominus tuus elegerit, vt ibi inuocetur nomen eius. Accedeſque ad ſacerdotem, qui fuerit in diebus illis: & dices ad eum: Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quo ingreſſus ſum in terram, pro qua iurauit patribus noſtris, vt daret eam nobis. Suſcipienſque ſacerdos cartallum de manu eius ponet ante altare Domini Dei tui, &c. Itaque primitiæ ſingularis ſpecies oblationis exiſtentes à cæteris omnibus quatuor modis, quos hic tangit D. Tho. differebant. Primus eſt in materia. Nam primitiæ non offerebantur, niſi de primitiuis, & optimis fructuum, & frugum initijs, cum tamen oblationes in genere de alijs rebus fieri poſſent. Nonnulli affirmant nomine primitiarum non prima, ſed optima eſſe intelligenda. Ad quem modum dicunt, quod Abel obtulit de pinguedine gregis. Sed textus Numerorum 18. vtrumque ſignificat, dicit enim ibi Dominus ad Aaron: Omnem medullam olei, & vini, ac frumenti, quidquid offerunt primitiarum tibi dedi. Quibus verbis optima quæque in primitias dari declaratur. Et ſubdit ſtatim: vniuerſa frugum initia, quæ gignit humus, & Domino deputantur cedent in vſus tuos: ea forſan ratione, quod primum ſemper cenſetur optimum. Secundò differebant primitiæ ab alijs oblationibus in cauſa. Reddebantur enim primitiæ Deo ex cauſa ſpeciali, nempe, in recogni-

Primitiæ in veteri lege quadrupliciter differebãt ab alijs oblationibus.

A tionem beneficij collati in ingreſſu terræ promiſſionis, & in proteſtationem, quod quidquid ex terræ fructibus percipiebant, Deo auctore illis proueniret, vt conſtat ex loco citato Deuteronomij. Et tamen oblationes in genere quacunque ex cauſa offerebantur. Tertio differebant in modo. Offerebantur enim primitiæ particularibus cæremonijs. Suſcipiebat enim ſacerdos cartallum, hoc eſt, caniſtrum primitiarum de manu eius, qui eas deferebat & ponebat ante altare Domini: commemoratiſque Dei beneficijs in hunc modum: Syrus perſequebatur patrem meum, qui deſcendit in Aegyptum, & ibi peregrinatus eſt in paucisſimo numero, creuitque in gentem magnam, & robuſtam. Afflixeruntque nos Aegyptij, &c. Hæc verba dicebat;
B Idcircò nunc offero primitias frugum terræ, quam Dominus dedit mihi, &c. At verò in alijs oblationibus nihil horum fiebat. Quartò differebant ex parte eorum, in quorum vſum exhibebantur. Nam cum Deo pro beneficio repẽderentur, inter quem, & populum ſacerdos eſt ſequeſter, vt dixit Diuus Thomas articulo ſecundo, huius quæſtionis, in eius ſingularem vſum cedebant ad differentiam decimarum, quæ totam Leui tribum contingebant. Et ſic Numer. decimooctauo, dixit Dominus ad Aaron: Omnes primitias ſanctuarij, quas offerunt filij Iſrael Domino, tibi dedi, & filijs ac filiabus tuis iure perpetuo. Filijs autem Leui dedi omnes decimas Iſraelis in poſſeſſionem pro miniſterio, quo ſeruiũt mihi in tabernaculo fœderis. Hoc quantum attinet ad primitias veteris teſtamenti. Nam de illis,
C quæ conferuntur in lege noua, certum eſt, quod nec quantum ad modum, nec quantum ad cauſam conueniunt cum illis, ſed ſolum dantur ex præcepto Eccleſiæ, vel in debitam miniſtrorum ſuſtentationem, vel in Eccleſiæ ædificationem, ad quam populus ex lege naturæ tenetur, vt iam ſæpe diximus. Dantur autem per modum oblationis, in gratitudinem beneficiorum à Deo acceptorum. Idem enim ius naturæ docet, vt grati ſimus eis, à quibus beneficia accipimus, & cum Deus ſit primus naturalium omnium beneficiorum auctor, ratio poſtulare videbatur, vt ei primas, omnium quæ nobis natura conferret, penſiones daremus. Si parentibus, à quibus vitam habemus, vt quarto nos loco Decalogus admonet, in quo nulla alia, niſi naturalia præcepta conti-
D nentur, honorem præſtare, & de eis, quæ ad victum noſtrum poſſidemus, dum egent, ſuccurrere ſtrictè obligamur, quanto ſtrictiori iure Deum, in quo viuimus, mouemur, & ſumus, noſtrorum omnium bonorum auctorem profiteri, & eandem ei recognitionem, non quidem propter eius indigentiam, quæ nulla eſt, ſed propter noſtrum commodum, & eius gloriam exhibere debebimus.

De primitijs quæ ſoluntur in lege Euangelica.

Et ſi quis obijciat, hanc rationem non eſſe propriam ad debitum primitiarum concludendum: ſed tantum conuincere, quod tenentur homines iure naturæ, Deo ſacrificia offerre, quibus illum conditorem noſtrum profiteamur, vt diximus in ſuperioribus, primitiæ autem longè diſtant à ſacrificijs,
E cum ſint ſimplices oblationes.

Obiectio.

Reſpondeo, quod aliter nobis naturalis ratio ſacrificia perſuadet, & aliter reliquias oblationes, præſertim primitias. Nam quia Deus eſt ſupremum ens, & per ſe bonũ, à quo eſſe, & vitam accepimus, diuinos ei honores, & obedientiam præſtamus: & hac ratione illi, rem diuinam facimus, & ſacrificamus. Quia autem prætereà fructus terræ nobis quotidie ſuppeditat, colligimus, ad eius honorem accedere de ijs, quæ nobis donat, partem ei libare, & præcipuè rerum primitias, quibus profiteamur illum eſſe primum, atque ſupremum principium, cuius nutu ſol, terra, atque aer hæc nobis affatim progignunt.

Solutio.

gignunt. Fuitque hæc ratio adeò omnibus hominibus nota, vt Romani, auctore Plinio in eorum hiſtoria lib.18.ca.2. nihil anteà de terræ naſcentibus deguſtarent, quam ſacerdotes nouarum frugum ac vini primitias liberarent.

De quantitate primitiarum.

De quantitate primiciarum nihil vel in veteri, vel in nouo teſtamento ſcriptum legimus, præterquam illud Ezech.45. Hæc ſunt primitiæ, quas tolletis ſextam partem Ephi de coro frumenti & hordei, menſura quoque olei. Batus olei decima pars cori eſt, &c. In libro Leuitici capitulo 12. & in lib. Numer.cap.8. preceptum erat à Deo literis mandatum, vt filij primogeniti, expletis diebus purgationis, deferrentur ad templum, vbi Domino pro illis offerretur agnus anniculus, & pullus columbæ, ſeu turtur, aut ſaltem par turturum; aut pullorum columbarum, ab ijs, qui ob inopiam agnum offerre non poterant. Quam ob cauſam ſacratiſſima virgo Dei genitrix, ob paupertatem ſuam non agnum obtulit, ſed par turturum, aut duos pullos columbarum. Imo dicere poterimus, quod obtulit agnum illum immaculatum, de quo ſanctificatus Baptiſta dicebat: Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. De alijs autem rebus nulla alia legitur facta determinatio in lege, quantum ad quantitatem primiciarum, ſed determinatur à propheta in hoc loco, dum, pro primicijs frumenti, & hordei, ſexta pars Ephi: & pro primicijs olei batus, & pro primicijs arietum, ex grege ducentorum, vnus offerre præcipitur. Diuus Hieronymus ſuper iſtum locum dicit hæc verba: Ad decimas pertinere. Eſt enim Ephus decima pars cori, ſicut batus in liquidis: qui corus triginta continebat modios. Et ſubdit ſtatim: At vero primiciæ, quas de frugibus offerebant, non erant ſpeciali nomine diffinitæ; ſed offerentium arbitrio derelictæ: Sed quidquid fuerit de hoc in veteri lege: quantum attinet ad nouam, certum eſt, nullum eſſe determinatam quo tam pro primicijs: ſed in Hiſpania ſicut prouentus vltra decem modios obuenerint, vnum ſoluit, nec plus etiam ſi vſque mille, aut decem millia aſcenderint. Et in alijs locis tenuior eſt ſolutio, plurimumque in hoc conſuetudini defertur. Imò vbi decimæ ad totum Eccleſiarum cultum abundarent, non eſſet cur primiciæ legis obligatione exigerentur. Et quod diximus, naturale ius primicias ſolui iubere, non ſic eſt intelligendum, quaſi determinatè id præcipiat, ſed quo eſt valde conſonum rationi, vt ab Eccleſia præcipiatur. Eò vel maximè, cum nullus effectus ex primicijs proueniat, qui idem ex decimis reſultare non poſſit. Olim primiciæ ſingulariter ſacerdotibus obueniebant, & decimæ Leuitis, vt ex loco Numerorum ſupra citato ſufficienter colligitur. Sed nunc vice verſa decimæ ſunt ſacerdotum, & primiciæ maiori ex parte ſacriſtis, ſacrorumque ædificijs deputantur, vel in fabricæ ſumptus deſignantur: nec exactè depoſcitur, vt de primis ſoluatur fructibus, nec de oleribus, aut leguminibus: ſed de frugibus tantum. Hæc enim omnia in veteri teſtamento legalia erant, & quibus nos minime obligamur modo. Vnum dubium principale poterat hic diſputari, qua ratione nunc Eccleſia præcipiat, vt vetus ritus primiciarum ſeruetur a fidelibus, cum illa omnia, quæ legalia erant, atque cæremonialia omnino ceſſauerint? Sed quoniam eadem prorſus difficultas eſt de decimis, relinquitur vſque in quæſtionem ſequentem, articulo primo, examinanda.

Referuntur hæc verba Hieronymi extra de decimis c. 2.

QVÆSTIO LXXXVII.

De Decimis in quatuor articulos diuiſa.

ARTICVLVS V.

Vtrum homines teneantur dare decimas ex neceſſitate præcepti.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quòd homines non teneantur dare decimas ex neceſſitate præcepti. Præceptum enim de ſolutione decimarum in lege veteri datur, vt patet Leuit. 27. Omnes decimę terrę, ſiue de frugibus, ſiue de pomis arborum, Domini ſunt. Et infra: Omnium decimarum ouis, & bouis, & capręque ſub paſtoris virga tranſeunt, quicquid decimum venerit ſanctificabitur Domino: Non autem poteſt computari hoc inter pręcepta moralia: quia ratio naturalis non magis dictat quòd decima pars debeat magis dari, quàm nona, vel vndecima: ergo vel eſt præceptum iudiciale vel cęremoniale. Sed, ſicut ſupra habitum eſt, tempore gratię non obligantur homines neque ad pręcepta cęremonialia, neque ad iudicialia veteris legis: ergo homines nunc non obligantur ad decimarum ſolutionem.*

Quolib. 2. artic.8. Et quodl.6.ar. 10. cor. & Heb.7.

1.2.q.103. art.3. & q. 104. art. 3.

2. Præterea, Illa ſola homines ſeruare tenentur tempore gratię, quę à Chriſto per Apoſtolos ſunt mandata ſecundum illud Matth. vlti. Docente: eos ſeruare omnia quęcunque mandaui vobis. Et Paulus dicit, Actuū 20. Nō enim ſubterfugi quominus annunciarem vobis omne conſilium Dei, Sed neque in doctrina Chriſti, neque in doctrina Apoſtolorum, aliquid cōtinetur de ſolutione decimarum. Nam quòd Dominus de decimis, dicit, Matt 23. Vę vobis qui decimatis mētam & rutam, &c. hęc oportuit facere. Ad tempus pręteritum legalis obſeruantię referendum videtur. Dicit enim Hilarius ſuper Matth. Decimatio illa olerum quę in pręfigurationem futurorum erat vtilis, non debebat omitti. ergo homines tempore gratię non tenentur ad decimarum ſolutionem.*

Canone 24. circa med.

3. Præterea, Homines tempore gratiæ non magis tenentur ab obſeruantiam legalium, quàm ante legem. Sed ante legem non dabantur, decimæ ex præcepto, ſed ſolum ex voto. Legitur enim Geneſ.28 quòd Iacob vouit votum dicens: Si fuerit Deus mecum, & cuſtodierit me in via qua ambulo, &c. cunctorum quæ dederis mihi, decimas offeram tibi: ergo etiam neque tempore gratiæ tenentur homines ad decimarum ſolutionem.

4. Præterea, In veteri lege tenebantur homines ad triplices decimas ſoluendas, quarum quaſdam ſoluebant Leuitis. Dicitur enim Nume.18. Leuitæ decimarum oblatione contenti erunt: quas in vſus eorum & neceſſaria ſeparaui. Erant quoque aliæ decimæ, de quibus legitur Deutero 14. Decimam partem ſeparabis de cunctis frugibus tuis quæ naſcuntur in terra per annos ſingulos, & comedes in conſpectu Domini Dei tui in loco quem elegerit Deus. Erant quoque & aliæ decimæ de quibus ibidem ſubditur: Anno tertio ſeparabis aliam decimam ex omnibus quæ naſcuntur tibi eo tempore, & repones intra ianuas tuas, veniet-

que

que Leuita qui aliam non habet partem, neque poſſeſſiónem tecum: & peregrinus ac pupillus, & vidua qui intra portas tuas ſunt, & comedent, & ſaturabuntur. Sed ad ſecundas & tertias decimas homines non tenentur tempore gratiæ: ergo neque ad primas.

5. Præterea, Quod ſine determinatione temporis debetur, niſi ſtatim ſoluatur, obligat ad peccatum. Si ergo homines tempore gratiæ obligarentur ex neceſſitate præcepti ad decimas ſoluendas in terris in quibus decimæ non ſoluuntur, omnes eſſent in peccato mortali. Et per conſequens etiam miniſtri Eccleſiæ, diſſimulando: quod videtur inconueniens. Non ergo homines tempore gratiæ ex neceſſitate tenentur ad ſolutionem decimarum.

Aug. in ſer. 1. Dominicæ 12. poſt Trin. Et in ſer. de Tēp. 119. to. 16. Et habetur 16. q. 1. cap. Decimæ. à medio.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit, & habetur 16. q. 1. Decimæ ex debito requiruntur, & qui eas dare noluerint, res alienas inuadunt.*

Reſpondeo dicendum, quòd decimæ in veteri lege dabantur ad ſuſtentationem miniſtrorum Dei. Vnde dicitur Malach. 3. Inferte omnem decimationem in horreum meum, vt ſit cibus in domo mea. Vnde præceptum de ſolutione decimarum, partim quidem erat morale inditum naturali ratione: partim autem erat iudiciale, ex diuina inſtitutione robur habens. Quod enim eis qui diuino cultui miniſtrabant ad ſalutem populi totius, populus neceſſaria victus miniſtraret, ratio naturalis dictat, ſicut & his, qui communi vtilitati inuigilant, ſcilicet Principibus, & militibus, & alijs huiuſmodi, ſtipendia victus debentur à populo. Vnde & Apoſtolus hoc probat primæ ad Corin. 9. Per humanas conſuetudines dicens. Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam, aut quis plantat vineam, & de fructibus eius non edit? Sed determinatio certæ partis exhibendæ miniſtris diuini cultus, non eſt de iure naturali, ſed eſt introducta inſtitutione diuina ſecūdum conditionem illius populi cui lex dabatur, qui cum in duodecim tribus eſſet diuiſus, duodecima tribus, ſcilicet Leuitica, quæ tota erat miniſterijs diuinis mancipata, poſſeſſiones non habebat. Vnde conuenienter inſtitutum eſt, vt reliquæ vndecim tribus decimam partem ſuorum prouentuum Leuitis darent, vt honorabilius viuerent: & quia etiam aliqui per negligentiam erant tranſgreſſores futuri. Vnde quantum ad determinationem decimæ partis, erat iudiciale, ſicut & alia multa ſpecialiter in illo populo inſtituta erant ad æqualitatem inter homines adinuicem conſeruandam, ſecundum populi illius conditionem, quæ iudicialia præcepta dicuntur, licet ex conſequenti aliquid ſignificarent in futurum, ſicut & omnia eorum facta: ſecundum illud primæ ad Corin. 10. Omnia in figuram contingebant illis. In quo conueniebant cum cæremonialibus præceptis: quæ principaliter inſtituta erant ad ſignificandum aliquid futurum. Vnde & præceptum de decimis ſoluendis ſignificat aliquid in futurum. Qui enim decimam dat, quæ eſt perfectionis ſignum (eo quod denarius eſt quodammodo numerus perfectus, quaſi primus limes numerorū: Vltra quem numerum non procedunt, ſed reiterantur ab vno) nouem ſibi partibus reſeruatis, proteſtatur quaſi in quodam ſigno ad ſe pertinere imperfectionem, perfectionem vero quæ erat futura per Chriſtum eſſe expectandam à Deo. Nec tamen propter hoc eſt cæremoniale præceptum, ſed iudiciale, vt dictum eſt. Eſt autem hæc differentia inter cæremonialia & iudicialia*

In iſto art.

legis præcepta, vt ſupra diximus, quòd cæremonialia illicitum eſt obſeruare tempore legis nouæ. Iudicialia vero, etſi non obligent tempore gratiæ: tamen poſſunt obſeruari abſque peccato, & ad eorum obſeruantiam aliqui obligantur, ſi ſtatuantur authoritate eorum quorum eſt condere legem. Sicut præceptum iudiciale veteris legis eſt, quòd qui furatus fuerit ouem, reddat quattuor oues, vt legitur Exodi 22. Quod ſi ab aliquo Rege ſtatuatur, tenentur eius ſubditi obſeruare. Ita etiam determinatio decimæ partis ſoluendæ, eſt authoritate Eccleſiæ, tempore nouæ legis inſtituta, ſecundum quandam humanitatem: vt ſcilicet non minus populus nouæ legis miniſtris noui teſtamenti exhiberet, quàm populus veteri teſtamenti exhibebat: cum tamen populus nouę legis ad maiora obligetur, ſecundum illud Matth. 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cęlorum, & cū miniſtri noui teſtamenti ſint maioris dignitatis, quàm miniſtri veteris teſtamenti, vt probat Apoſt. ſecundæ ad Corint. 3. Sic ergo patet quòd ad ſolutionem decimarum homines tenentur, partim quidem ex iure naturali, partim etiam ex inſtitutione Eccleſiæ. Quę tamen penſatis opportunitatibus temporum, & perſonarum, poſſet aliam partem determinare ſoluendam. Et per hoc patet reſponſio ad primum.*

1. 2. q. 104. art. 2.

Ad ſecundum dicendum, quòd pręceptum de ſolutione decimarum, quantum ad id quod erat morale, datum eſt in Euangelio à Domino, vbi dicit Matt. 10. Dignus eſt operarius mercede ſua. Et etiā ab Apoſtolo, vt patet primæ ad Corin. 9. Sed determinatio certę partis eſt reſeruata ordinationi Eccleſię.

Ad tertium dicendum, quòd ante tempus veteris legis, non erant determinati miniſtri diuini cultus: ſed dicitur quòd primogeniti erant ſacerdotes qui duplicem portionem accipiebant. Et ideo etiam non erat determinata aliqua pars exhibenda miniſtris diuini cultus, ſed vbi aliquis occurrebat, vnuſquiſque dabat ei propria ſponte quod ſibi videbatur. Sicut Abraham quodam prophetico inſtinctu dedit decimas Melchiſedech, ſacerdoti Dei ſummi, & dicitur Gen. 14. Et ſimiliter Iacob decimas vouit ſe daturum, quamuis non videatur decimas vouiſſe, quaſi aliquibus miniſtris exhibendas, ſed in diuinum cultum, puta ad ſacrificiorum conſummationem. Vnde ſignanter dicit, offeram tibi decimas.

Ad quartum dicendum, quod ſecundę decimę, quę reſeruabantur ad ſacrificia offerenda, locum in noua lege non habent, ceſſantibus legalibus victimis. Tertię verò decimę, quas cum pauperibus comedere debebant, in noua lege augentur, per hoc quòd Dominus non ſolum decimam partem, ſed omnia ſuperflua pauperibus iubet exhiberi, ſecundum illud Lucę. 11. Quod ſupereſt date eleemoſynam. Ipſæ etiam decimę quæ miniſtris Eccleſiæ dantur, per eos debent in vſus pauperum diſpenſari.

Ad quintum dicēdum, quòd miniſtris Eccleſiæ maiorem curam debent habere ſpiritualium bonorum in populo promouendorum, quàm temporalium colligendorum. Et ideo Apoſtolus noluit vti poteſtate ſibi à Domino tradita, vt ſcilicet acciperet ſtipendia victus ab his quibus Euangelium prædicabat, ne daretur aliquod impedimentum Euangelio Chriſti. Nec tamen peccabāt illi qui ei non ſubueniebant. Alioquin Apo-

ſtolus

ſtolus eos corrigere non omiſiſſet. Et ſimiliter laudabiliter miniſtri Eccleſię decimas Eccleſiæ non requirunt, vbi ſine ſcandalo requiri non poſſent, propter diſſuetudinem vel propter aliquam aliam cauſam. Nec tamen ſunt in ſtatu damnationis qui non ſoluunt in locis illis in quibus Eccleſia non petit: niſi fortè propter obſtinationem animi, habentes voluntatem non ſoluendi, etiam ſi ab eis peterentur.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod in veteri lege dabantur decimæ ad ſuſtentationem miniſtrorum Dei, iuxta illud Malach. 3. Inferte omnē decimationē in horreum meum, vt ſit cibus in domo mea, reſpondet D. Thomas ad propoſitam difficultatem per quatuor propoſitiones. Prima concluſio: Præceptum de ſoluendis decimis in veteri lege, partim erat morale, & partim iudiciale, ex diuina inſtitutione robur habens. Nam quod in genere, Eccleſiæ miniſtri populi ſumptibus ſuſtententur naturale præceptum eſt, atque adeo in lege veteri moralium numero comprehenſum. Quod autem pars decima eiſdem ſumptibus manciparetur, iudiciale præceptum fuit, ex diuina inſtitutione robur habens. Vtraque pars huius concluſionis eſt certiſſima. Sed, vt probationes illius poſitæ à D. Tho. in litera intelligantur, præſupponere oportebit diſcrimen, quod eſt, inter præcepta moralia, & iudicialia: Eſt enim morale præceptum, quodcunque ex naturę principijs, ceu ſyllogiſmi concluſio, elicitur. Quo modo illud: Non occides colligitur ex illo vniuerſali principio: Qđ tibi non vis fieri, alteri ne feceris: Iudiciale autem præceptum eſt, ad quod ſpeciatim arbitratu quodā ab vniuerſali deſcenditur, vt ſi vniuerſale illud: Aliquid Deo offerendum, ſic arbitreris, vt bima vitula offeratur, aut aliud quoduis animal: Hoc conſtituto prima pars concluſionis, ſcilicet, quòd præceptum de ſoluendis, decimis in genere, quantum ad hoc, quod eſt, vt miniſtri Eccleſiæ populi ſumptibus ſuſtententur, ſit naturale: probatur hac ratione: Quicunque Reipublicæ in re neceſſaria miniſtrant, & ſeruiunt, ex lege naturæ habent, ius ſtipendium ab eadem Republica ſuſcipiendi, imo & exigendi, iuxta illud Pauli, 1. ad Cor. 9. Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? quod naturalis rationis dictamē continet, ſed adminiſtratio diuini cultus eſt reipublicæ neceſſaria, imò magis neceſſaria, quàm ſæcularium magiſtratuum: ergo illis miniſtris reſpublica ſtipendium debet ex iure naturæ, idque multò æquius, quàm quæ principibus & militibus conferuntur. Quod verò pars decima huiuſmodi ſumptib. manciparentur in veteri lege, ad iudicialia præcepta pertinuerit, quo ſecundo loco dicebatur in concluſione, etiam probatur; Nam ius naturæ, non niſi miniſtrorum pro eorum numero & dignitate ſuſtentationē iubet, & qualis, ad id eſſe debeat populi penſio, arbitrio, prudentiæque reipublicæ relinquitur ſtatuendum. Deus autem, qui populum illum priſcum peculiari cura gubernabat, quoniam è duodecim tribubus vnam diuino cultui adminiſtrando mancipauit, quæ agriculturæ vacare non poterat, atque adeò nec propriam ſortem, in terra promiſſa erat habitura, tum ne minus reliquis, imò aliquantulum plus tanquam honoratior de terræ fructibus perciperet: tum etiam quia, cùm forſan ſolutio non tam exactè fieret paulo plus obueniret illi tribui, quam cæteris, decimam partē ſingulis reliquarum tribuum in Leuitarum ſubſidium impartiri præcepit. Et ſic præceptum illud de quota fuit iudiciale, ſicut & multa alia, quæ in lege continebantur ad ſeruandam populi æquitatem & decorem, Non obſtante quod aliquid etiam in futurum ſignificabat; ſicut & omnia illius populi geſta. De quibus dicit Paulus 1. ad Corin. 10. quod omnia in figura contingebant illis. Secunda concluſio: Inter cæremonialia, & iudicialia legis præcepta, hoc eſt diſcriminis, quod cæremonialia non licet poſt Euangelium integrare: iudicialia verò; quamuis quantum ad vim illius legis fuerint prorſus antiquata, poſſunt nihilominus nōnulla Chriſtianis inſtaurari. Quēadmodum lex talionis, & qđ qui onē deprędatur quatuor reddat, poteſt modo à principibus lege ſtatui. Hanc concluſionem non probat D. Tho. ſed illam vt notam relinquit, ex materia de legibus. Tertia concluſio: Determinatio decimarum ad iſtiuſmodi quotam nunc eſt de iure Eccleſiaſtico, & Pontificio, prudentibusq; conſiderationibus eſt inſtituta. Et quidem, quod talis determinatio ſit de iure Eccleſiaſtico, potueritq; fieri ab Eccleſia, conſtat ex præcedentibus. Sed quod illa rationabiliter fuerit inſtituta, probatur tam ex parte populi, quàm ex parte ſacerdotum. Ex parte populi: quia Euangelicus dignitate longe præſtat antiquo: eſtq; abundantiori iuſtitia præditus, iuxta illud Matth. 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra, plus quam Scribarum, & Phariſęorū, non intrabitis in regnum cęlorum. Ex parte autem ſacerdotum quoniam noſtri longe ſunt excellentioris dignitatis, quam antiqui, excelſiuſque tractant ſacramentum, vt demonſtrat Paulus 2. ad Corin. 3.

Quarta concluſio: Hæc decimarum quota pro temporum, locorum, & perſonarum qualitate & opportunitate maior minorve ſecundum Eccleſiæ iudicium poterit inſtitui. Hæc concluſio ſequitur ex ſupradictis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

VT explicaret D. Tho. ius, quo fideles decimas ſoluere tenentur, multa inuoluit in litera ad præcepta veteris legis pertinentia, quæ ſi exacte eſſent examinanda, plus temporis eſſet conſumendū, quam toti operi finiendo relinquitur. Præterquam quod proprie pertinent ad materiam de legibus, de qua diſputat ipſe D. Thomas 1. 2. q. 94. & ſeq. Cæterum, ne omnino eorum difficultatem fuiſſe videamur, breuiter atque ſuccinctè, vt ea omnia intelligantur aduertendum eſt primo, præceptorum veteris teſtamenti, quędam eſſe iudicialia, quædam moralia, & quædam cæremonialia. Iudicialia erant, quæ ad iuſtitiam hominibus exhibendam pertinebant quarumque obſeruatio iudicibus ipſis incumbebat, vt proximo redderetur quod ſuum eſſe conſtaret, & pax atque concordia abſque alicuius iniuria tutiſſimè cuſtodiretur. Moralia erant, quæ ad dictamen legis naturalis ſpectabant: & quæ quilibet, vt virtutes ipſas exerceret, nihilque faceret ab ipſo iure naturali alienum, adimplere tenebatur. Qualia erant omnia præcepta Decalogi. Cæremonialia verò erant quę de ijs, quę ad cultum diuinum, ad reuerentiam, honorem, & obſequium Deo exhibendum, ſtatuebantur. De quibus omnibus præceptis loquebatur Paulus ad Rom. 7. quando dixit: Itaque lex ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum. Nam mandatum ſanctum, ad cæremonialia, iuſtum, ad iudicialia, & bonum, ad moralia retulit, vt auctor eſt D. Thom. 1. 2. q. 99. art. 4. Quo in loco hæc præcepta cōmemorat, communiterque recipitur à cæteris Theologis. Tametſi gloſſa in cap. 1. de decimis. in 6. & in capit. vlt. 6. diſt. cuius meminere Felinus in cap. tranſacto. de conſtitutionibus. & Iaſon. in l. 1. nu. 35. ff. ſi certum petatur, alia vtatur diſtinctione, imperfecta tamen, vt conſtat ex D. Tho. loco citato, & ex Iuriſprudentibus communiter in dicto cap. 1. & in dicto c. vlt. vbi Cardinalis à Turrecremata in principio idem tradit,

Præcepta veteris legis, quædā iudicialia, alia moralia, & alia cæremonialia.

Præcepta iudicialia & cæremonialia ceſſauerunt.

tradit, & D. Antoni. 2. par. tit. 14. c. 5. Horum autem A præceptorum iudicialia & cæremonialia, Euangelica lege lata, omnino ceſſauerunt, vimque præceptorum amiſere, iuxta illud Pauli ad Gala. 3. Priuſquam veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi in eam fidem, quæ erat reuelanda. Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur. At vbi venit fides, iam non ſumus ſub pædagogo. Et iterum cap. 4. Sed quid dicit ſcriptura? Eijce ancillam & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ. Itaque fratres non ſumus ancillę filij ſed liberæ, qua libertate Chriſtus nos liberauit. Quibus verbis ſignificat Paulus eijciendam eſſe legem veterem, quæ velut ancilla fuit legis Euangelicę. Et ad Hebræos 7. Translato ſacerdotio, neceſſe eſt, vt legis quoq. translatio fiat. Eſtq; B hoc adeo verum, vt plane ſit hæreticum exiſtimare, legem veterem eſſe ſeruandam ſimul cum noua, vt docet D. Auguſt. in lib. de hæreſibus, & Alphonſus à Caſtro, de hereſi. verbo. lex. Et conuincitur ex Actis Apoſtol. cap. 15. vbi id expreſsè diffinitur. Imò & præcepta moralia veteris legis, quamuis adhuc habeant vim, & illam ſint perpetuo habitura: non tamē illam habent ex auctoritate veteris legis: ſed ex eo quòd à natura ſunt inſtituta, & à Chriſto Domino in lege Euāgelica quatenus naturalia relicta, vt optimè docet Soto lib. 2. de Iuſtit. q. 5. ar. 4. concl. 2.

Diſcrimen inter præcepta iudicialia & cæremonialia

Secundo eſt aduertendum, quod, 2. cōſtat ex D. Tho. in hoc articulo concluſ. 2. hoc adhuc eſt diſcriminis inter pręcepta iudicialia, & cęremonialia veteris legis, quod quamuis vtraque ceſſauerint in ad C uentu Chriſti, tamen iudicialia non ita ceſſauerunt, vt poſt Euangelicæ legis promulgationem non poſſint iterum ab homine ſtatui, imò de facto ſunt ſtatuta multa, vt cōſtat ex titulo de iniurijs, & ex c. 1. de homicidio, & ſeruantur modo, non tanquam ex veteri lege, ſed, quia nouiter ex lege humana conſtituta ſunt. At vero præcepta cæremonialia veteris legis, ita ceſſauerunt, vt nequaquā lege lata à principibus Chriſtianis iterum inſtitui poſſint. Ex quo factum fuit, vt idē D. Thom. 1. 2. q. 104. ar. 3. dixerit, cęremonialia, & iudicialia pręcepta adhuc differre, quia cæremonialia non ſolum ſunt mortua, poſt Euangelicę legis edictum, verum & mortifera ea ſeruantibus. Cùm tamen iudicialia mortua quidem D ſint, quia vim obligationis non habent: non tamen ſunt mortifera. Quia ſi aliquis princeps eadem iudicialia pręcepta, iterum ad ſui principatus regimen ſtatueret, non peccaret. Et ratio eſt: Nam cęremonialia principaliter fuerunt ſtatuta, & ordinata ad ſignificanda pręfigurandaque Chriſti myſteria, vti futura. Atque ideo eorum obſeruatio præiudicat fidei veritati, qua confitemur illa pręfigurata myſteria iam cōtigiſſe & completa eſſe. Quod in iudicialibus pręceptis non contingit. Nam quamuis etiam ipſa aliquam contineant ſignificationem, ſicut & omnia alia, quæ in eo populo gerebantur, iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. 10. Omnia in figura cōtingebant eis: quia tamen principaliter non fuerunt inſtituta ad ſignificandum, ſed ad continēdos homines E in officio, & ſi ſignificabant, eorum ſignificatio non ordinabatur ad pręfigurandum Chriſti & Euangelicę legis aduentum, ſed potius deuotionem, quam homines deberent habere, non eſt inconueniens, quod in noua lege iterum inſtituantur. Cuiuſmodi erant veſtes ſacerdotum, altaria, thurificatio, decimarum & primiciarum ſolutio, oblationes, huiſque ſimilia: Quę etiam in lege Euangelica à Chriſtianę Reipublicæ rectoribus ſtatuta, & ordinata ſunt, vt conſtat ex cap. 1. de conſecrat. diſtin. 1. & ex ca. nolens. de purificatione poſt partum. Sic etiam plura vitia, quæ ex veteris legis inſtituto ſacerdotium impediebant, in lege Euangelica, ex pontificum decretis, eadem dignitate quemquam inſigniri omninò vetant. Ex dictis infertur, legem de decimis ſoluendis ex ea parte qua iudicialis erat veteris teſtamenti, poſt legis Euangelicæ promulgationem vim, & obligandi ius amiſiſſe. Sed vtrùm nunc iure naturali, vel diuino Euangelico, vel potius tantū poſitiuo Eccleſiaſtico obliget; varietate opinionum diſputatur à Doctoribus. Quibuſdam dicentibus, decimas etiam hodie iure diuino, & naturali eſſe debitas. Ita tenent Glo. Archid. Anch. & alij, in cap. 5. de decimis in 6. Innoc. in capit. vlt. de parroch. Ioannes Andr. in rubrica de decimis. Ant. in ca. parochianos. col. 2. Abbas in capit. in aliquibus col. vlt. de decimis. imò Innocent. in dicto cap. ult. quaſi hæreticos eos eſſe aſſerit, qui dicunt, etiam ſub lege gratię non eſſe decimas debitas iure diuino, ſed tantum poſitiuo. Et probari poteſt hæc ſententia pluribus argumentis.

Dubium de iure quo decimæ nunc debentur.

Sententia Canoniſtarum.

1. argum. Primo ex ca. parochianos, de decimis. Vbi ſummus Pontifex dicit, decimas non ab homine, ſed à Deo fuiſſe inſtitutas. Et ad idem eſt textus in cap. cum non ſit. & in c. tua. eodem tit. & in cap. omnes decimæ. 16. quæſt. 6. & in cap. in aliquibus. §. vltimo, de decimis.

2. argum. Secundo idipſum probatur auctoritate multorū virorum ſanctitate illuſtrium, qui decimas debitas eſſe clericis diuini iuris teſtimonijs probare nituntur, vt refert Gratianus 16. q. 7. & 16. q. 1. cap. reuertimini. Quod etiam faciunt Romani Pontifices ſæpiſſimè in rubrica de decimis.

3. argum. Tertio ratione ſic argumentor: Iuris naturalis ratio dictat, decimas Eccleſiarum miniſtris eſſe ſoluēdas, cum hi laborent circa ſpiritualium adminiſtrationem, & animarum fidelium curam exerceant, ac pro ipſa Chriſtiana plebe ſacrificia offerāt, ſummoque Deo preces fundant, & digni ſint mercede ſua tanquā legitimè operantes, vt docet Chriſtus Matthæ. 10. & Lucæ 10. Et D. Paulus 1. ad Timot. 5. & 1. ad Corint. cap. 9. ergo non tantum iure poſitiuo, ſed naturali, aut diuino ſunt præceptæ. Et confirmatur: Nam nulla tam effera, barbaraue gens fuit quæ ſacerdotibus in cōem totius Reipublicæ vtilitatem Deum colentibus mercedē laboris, bonaq; ex quibus alimenta ſibi præciperent non conſtitueret. Imò quęlibet Reſpublica, etiam ſolo legis naturalis lumine prædita, maximam curam habebat, vt ſacerdotes alioqui egeni, victum, ſibique neceſſaria ex publico inſtitutio conſequerentur. Nam apud Ægyptios ſacerdotibus ex publicis cibaria miniſtrabantur. Geneſ. c. 47. de primitijs frugum. Et quod hæc non tantum ab Iſraelitis, ſed & ab Ethnicis Deo offerri ſolerēt, tradit diligēter Tiraquel. de primoge. in præfatione, nū. 65. ergo iure tantum naturali inſpecto Eccleſiaſticis miniſtris decimæ debitæ videntur. Atque ex conſequenti præceptum de decimis Leuitis ſoluēdis in veteri lege non omnino cęremoniale, aut iudiciale fuit, ſed & morale, quod ſub lege etiam Euangelica viget, nec omnino antiquatum eſt.

1. Sentētia.

2. Sentētia. Nonnulli Doctores affirmant præfatam ſententiam eſſe veram in decimis prædialibus, non autem in perſonalibus, quas iure tantum humano, non diuino, aut naturali debitas eſſe dicunt. Huius ſententiæ ſunt Hoſtienſis in Summa. tit. de præſcrip. col. 1. & in communi vſu eſſe receptum adnotauit Cardinalis, in c. primo, de decimis. Cum tamen autores prioris ſententiæ non tantum prædiales, ſed & perſonales iure diuino, & naturali deberi abſq; vlla diſtinctione dixerint, probauerint.

3. Sentētia. D. Tho. & Theologorum. Tertia ſententia eſt eorum, qui dicunt decimas etiam prædiales iure tantum humano, & pontificio ſtatutas eſſe, non diuino Euangelico, nec naturali. Hanc tenet D. Tho. in hoc art. cum Caietano. & in quodl. 2. ar. 8. Card. Turrecremata in c. reuertimini 16. q. 1.

16.q.1.art.3. Florentinus 2.p.tit.4.c.3.§.5. Syluester verbo. decima.q.3.& 4. Ioan. Maioris in 3.d.37.q. 36.Alexan.Alenſ.3.p.q.51.memb.6.art.1. Adrianus quodlib.5.ag.1. Dominicus à Soto lib.9.de iuſt.q.4. ar.1. Et hanc ſententiam communiter receptam à Theologis contra Canoniſtas aſſerit Alphonſus à Caſtro,in lib.de hæreſi.verbo.decima. Et probatur efficaciſſimis rationibus. Primo ſic: Ratio naturalis non magis dictat miniſtrantibus ſpiritualia dādam eſſe decimam partem, quam nonam, vel octauam: ergo quod decimæ ſoluantur, non eſt de iure naturali. Quod autem nec etiam ſit de iure diuino Euangelico ſic oſtendo: Sub lege Euangelica ea ſolum tenemur ſeruare de iure diuino, quę à Chriſto, vel eius Apoſtolis nobis fuerint præcepta, iuxta illud Marci vlt. Docentes eos ſeruare quæcunque mandaui vo- B bis: ſed de ſoluendis decimis nec in Euangelijs à Chriſto, nec alibi ab Apoſtolis aliquod præceptum legitur traditum: ergo quod decimæ ſoluantur, non eſt de iure diuino. Et confirmatur: In lege Euangelica nullum præceptum continetur, quod non ſit iuris naturalis, niſi illa, quæ de ſacramenti, & de fide dantur, vt docet D.Thom.1.2.q.108.artic.1.& 2. & quodl.4.ar.13. Propterea que dixit Chriſtus: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue: ſed præceptum de ſolutione decimarum, nec eſt naturale, vt probat 1.argumentum, nec ad ſacramenta, nec ad fidei articulos ſpectat: ergo non eſt de iure diuino Euangelico. Tertio: Decimę cōſuetudine poſſunt diminui, vt probat textus ſingularis in ca.in aliquibus. §.vlt. de decimis: ergo nec ſunt de iure naturali, nec de di- C uino Euangelico. Probo conſequentiam: Nam quæ pertinent ad ius naturæ, vel ad ius diuinum, ab alio, quam à Deo minui non poſſunt.

Sententia Autoris. Mihi ex his ſententijs hæc vltima videtur vera, & neceſſario tenenda. Quæ vt melius intelligatur, duarum concluſionum propoſitione explicabitur.

1. Conclu. Prima concluſio: Iure naturali, & diuino Euangelico debetur clericis à laicis ea pars fructuum, quæ ad eorum alimenta, & congruam ſuſtentationem, dum ſpiritualia miniſtrant, neceſſaria ſunt, in laboris impenſi iuſtam mercedem. Hæc concluſio communiter recipitur ab omnibus Doctoribus: eſtque de fide, vt conſtat ex Concilio Conſtantienſi. A quo damnata eſt hæreſis quorundam, qui iſthęc alimēta clericis negari poſſe conſtanter adſeuerarūt. Quod D traditur eruditè ſimul, ac diligenter ab Alphonſo à Caſtro in lib.de hæreſibus. verbo. decima. Ex quo colligere licet cum Couarr.lib.1.Variar.ca.17.nu.3. parœcianos, qui vulgo parochiani dicuntur, ex præcepto naturali & diuino, teneri ad oblationes preſbyteris miniſtrantibus ſpiritualia exhibendas, vbi presbyteri indigent, nec habent vnde poſſint ſibi neceſſaria miniſtrare. Et hanc dicit eſſe ſententiam Abbatis, & multorum aliorum, quos ipſe eo loco refert. Et ſubdit, quod ſi clerici miniſtrantes ſpiritualia inopia minimè grauantur, laici eis oblationes exhibere non erunt cogendi: niſi legitima conſuetudine oblationes altari factæ fuerint. Nam tunc ratione huius conſuetudinis cogi poterunt: Sed de hoc iam nos diximus ſupra, quaſtione præcedenti. F

2. Conclu. Secunda concluſio: Decimæ quantū ad quotam, quæ verè decima pars eſt, in lege Euangelica, ex iure tantum humano pontificio inſtitutæ ſunt ad imitationem veteris legis diuinæ: & ex eo ſolum iure obligatio eas ſoluendi oritur. Ita tamen, vt nulli dubium eſſe poſſit quin hodie Chriſtiani ſub peccati mortalis pœna ratione illius præcepti humani, & apoſtolicæ ſedis, cui omnes fideles ſubeſſe tenētur, illas ſoluere obligantur, imò impium, & hæreticum eſſet aſſerere poſſe laicos decimarum ſolutionem iuſtiſſima lege debitam ſacerdotibus denegare. Nec refert, quod ſacerdotes diuites ſint, nec quod ha- A beant prædia, agros, aliasque res, vnde viuere abſq; inopia poſſint. Nam, ſi eis, vt dictum eſt, decimæ debentur, parum oberit eos diuites eſſe, cum debitor, ex eo quod creditor diues eſt, à ſolutione debiti immunis non reddatur. Nec lege pontificia ſtatutū eſt, vt ſacerdotibus decimæ dentur, ea tantum principali cauſa, quod pauperes ſunt, vt docet D.Thom. quodlib.6. art. 10. ſed ſoluuntur tanquam merces, perinde atq; principibus tributa. Ex hac concluſione infertur decimarum quotam ex diſpenſatione ſummi Pontificis variari, minui, & tolli poſſe. Dum tamen id, quod iuris naturalis eſt ſuperſtes ſemper ſit, atq; ſaluum: nempe, quod aliundè Eccleſiarum miniſtris pro ſua dignitate & munere alimenta ſuppeditentur, reliquaque vitæ ſubſidia. Nam hoc nul- B la diſſuetudo, vel diſpenſatio violare poteſt. Hanc etiam concluſionem probant argumenta facta pro tertia ſententia.

Ad 1. arg. pro prima ſentētia. Sed reſtat reſpondere ad illa, quæ fecimus pro prima, quatenus huic noſtræ ſecundæ concluſioni aduerſantur. Vnde ad primū, quod pluribus conſtabat textibus expreſsè dicentibus, quod decimæ fuerunt à Deo inſtitutæ, reſpondeo, verba illa ſic eſſe intelligenda, quaſi ſignificent lege lata à Deo ante Chriſti aduentum in veteri teſtamento id fuiſſe ſancitum. Itaque quando dicitur, lege diuina decimas fuiſſe indictas, de lege diuina veteris teſtamenti, ad cuius exemplar, & imitationem Eccleſiæ Catholica ſub lege gratiæ eandem decimam fructuum partem, in Eccleſiaſticorum miniſtrorum alimenta ſoluendam eſſe cenſuit, eſt ſermo, & non de C lege diuina Euangelica.

Ad 2. arg. Et eodem modo ſunt explicandi, quod loquātur D.Auguſtinus, Hieronymus, Ambroſius, & reliqui viri doctrina, & ſanctitate illuſtres, de quibus fit mentio in ſecundo argumēto. Et ſi vtuntur teſtimonijs veteris teſtamenti ad probandum debitam decimarum ſolutionem, ſolum id faciunt, vt oſtendant Eccleſiam, eiuſque principes legem à Deo Iſraelitis datam imitatos fuiſſe in imponendo præcepto de decimis ſoluendis.

Ad 3. arg. Ad tertium argumentum reſpondetur illud quidem, probare quod iure negari non poteſt, ſcilicet à laicis congruam ſuſtentationem clericis eſſe exhibendam, ne mendicare in opprobrium tanti ordinis tantæque dignitatis cogantur, & vt mercedem laboris pro plebe impenſi ab ipſa plebe accipiant. D Non tamen ex hoc ſequitur ad iſthæc alimenta, & congruam ſuſtentationem decimam fructuum portionem neceſſariam eſſe. Et ideo naturali iure ea clericis non debetur.

Dubium. D.Thom. in tertia concluſione affirmat decimarum determinationem prudentibus conſiderationibus fuiſſe à ſummis Pontificibus factam. Circa quod eſt difficultas, vtrum verum ſit.

Argumen. Et pro parte negatiua argumentor in hunc modū: Eccleſia Romana in determinatione decimarum pro ſuis miniſtris, nec ſeruauit æquitatem antiquæ legis, nec humanitatem, quam lex noua debuiſſet inducere: ergo non prudenter id fecit. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur. Et primo, quod non ſeruauerit æquitatem antiquæ legis. Nam ſi in illo He- F braico populo, decima pars fructuum templi miniſtris fuit addicta, ratio id poſtulare videbatur. Erāt enim Leuitæ duodecima pars populi. Et ſi vndecim decimas percipiebat, non erat enormis exceſſus cum reliquarum ſingulæ retinerent nomen. Eo vel maximè, quòd vxores habebant, familiamque alendam. At verò, clerus Euangelicus curatorum, quib. ſolis (ſi Caietano creditur) decimæ pro ſuo miniſterio debentur fortè, non eſt centeſima pars populi, nec vxores habent, nec filios habere debent: ergo, quòd à reliquis totidem decimas recipiant, & quod ſingulis cæterarum partiū non fiant, niſi nouem reliquæ nulla videtur eſſe æquitas. Et præterea: quia

Chriſtianis decimę perſonales imponuntur, quæ antiquitus non erāt in vſu. Et ex hoc videtur colligi rationes, quibus D. Tho. ſuam tertiam concluſionem probauit, quarum vna fuit deſumpta ex parte populi, & altera ex parte ſacerdotū, non fuiſſe conuenientes. Quod autem, nec etiam ſeruauerit Eccleſia in illa determinatione decimarum humanitatem, quam lex noua ſeruare debuiſſet, Probatur; Nam cum lex Euangelica ſit ſuauior, quam vetus, leuiora etiam onera imponere debuiſſet. Eo vel maximè, cum Chriſtus dicat: Beati pauperes, quod ſacerdotibus maximè conuenire oporteret. Hoc argumentum tātum valuit apud aliquos, & apud Caietanum in hoc commentario, vt eo conuicti nullam aliam iuſtitiam, & conuenientiam in decimarum quota, quę in lege Euangelica ſoluitur, repererint, quam quod clericis non pro ipſi ſolis, ſed pro pauperibus, quibus Eccleſiæ fructus diſpenſare tenentur, perſoluitur, Et quidem, ob id duntaxat iſti authores hoc dicerent, quia Eccleſiaſtici ſtrictiori ſanctiorique vinculo, quam laici, tenentur in pauperes eſſe benefici, ſententia eſſet certiſſima, atque vera, quam & nos multis probauimus in 1. tomo q. 32. agentes de eleemoſyna. Cæterum, quoniam contendunt decimas illis non omnino tanquam dominis ſolui, ſed tanquam diſpenſatoribus concredi, quarum partem ex rigore iuſtitiæ immò totum illud, quod poſt decentem perſonæ & ſtatus ſuſtentationem ſupererit egenis refundere tenentur, tanta obligatione, inquit Caietanus, quanta ipſis eædē decimæ debentur, ex quo fit, ſecundum iſtos Doctores, quod ſecus facientes ſint reſtitutioni obnoxij, quod nos falſum putamus, & probauimus loco citato, aliter ad argumentum reſpondere oportebit, Suppoſito prius, tanquam certo, decimas, quæ nunc ſoluuntur miniſtris Eccleſiæ, non excedere quantum ad quotam iuſtum illorum ſtipendium, etiam ſi tota eis, tanquā veris dominis, adiudicetur. Quod probatur primo ratione contraria illi de numero miniſtrorum, qui ſunt in lege Euangelica, qua aduerſarij vtebantur, Nam iuſtus numerus clericorū, qui ad cultum diuinū in lege gratiæ neceſſarij ſunt, non tāta proportione eſt minor reliquo populo, vt iniuſtè decimam ſuſcipiant. Quod ſic oſtendo: In lege veteri vnicum duntaxat erat templum, quo omnes duodecim tribus ad ſacra confluebant, quater in anno: quia tot ſolum erant præcipuę ſolennitates: at in noſtra Eccleſia vix ſunt centū domus, quę non habebant vnum templum, cui quotidie ab omnibus ſacerdotibus ſeruitur, cum tamen ſacerdotes veteris teſtamenti tantum per vices hebdomadatim ſeruirent: ergo ſi in ſeruitium vnius præciſe templi, duodecima pars fructuum, & populi erat conſcripta, quid miraculi nunc erit, ſi æqualis pars tantę templorum multitudini adminiſtrandæ mancipetur? Præſertim, cum ratio mediorum ex fine ſit ſumenda. Sed dicit Caietanus: Solis clericis curam animarum habentibus decimas deberi, & hi nullam proportionem cum reliquo populo habent. Sed profectò hoc dictum nullum habet fundamentum. Nam, ſi templo illi, quo non niſi arca teſtamenti cuſtodiebatur, tam numeroſa cantorum aliorumque miniſtrantium copia, vt libris Paralipomenon legitur deputata fuit, cur non in templis noſtris, quibus corpus Chriſti adoratur & colitur præter paræcios amplior ſacerdotum numerus dedicabitur? Poteſt etiam alia ratio deſumi ad idem probādum ex dignitate, quam noſtri ſacerdotes habent ſupra illos veteris teſtamenti: in quibus quidem ampliſſimus eſſe debet antiſtitum numerus, & canonicorum corona, quibus Eccleſia præfulgeat, & qui ſubinde miniſtros & familias habeant. Et ſi quis obijciat conuenientius eſſe quod omnes in paupertate viuant, dico neminem profectò eſſe, qui huic ſententiæ refragaretur, ſi poſſibile eſſet vt tantus clericorum numerus quantus neceſſarius eſt, decenti ſanctitate polleret: quia tunc citra alium ornatum populo haberetur in pretio, Cæterū, quia hoc fieri non poteſt, neceſſe eſt, vt humanæ conditioni indulgeatur; ſicque ſacerdotes familia & authoritate honeſtentur, vt populus eos non deſpiciat, ſed tanquam præcipuos populi colat. Experientia conſtat, quod in illis prouincijs, vbi ſacerdotes nimia egeſtate premuntur, viléſcunt in conſpectu populi, & ſic ſacramenta, & res ſacræ eo deueniunt, vt in prouerbio habeantur. Quare nullum erit indecorum, ſi epiſcopi, vt alij magnates; & canonici, ſicut alij nobiles; & ſacerdotes veluti alij ciues vixerint. Eo vel maximè, quod non condecet noſtros ſacerdotes propter ſacramentorum dignitatem opifices eſſe, manualeſque operas exercere, quod in veteri lege Leuitis licebat. Item noſtri ſacerdotes debent vacare literarum ſtudio, & in hoc negotio ſua patrimonia inſumere. Reperiri autem non poſſent qui abſque aliquo propoſito præmio tantos facerent ſumptus, tantumque ætatis & laborum diſpenderent (cum qui, id religionis ſolum amore facerent, quam rariſſimi eſſent) & ſic conſulere Eccleſia debuit humano ingenio, inſtituereque ſacerdotia, & dignitates quarum conſequendarum deſiderio fideles ad ea faciendum mouerentur. Accedit huc, quod decimæ non ità exactè vbique ſoluuntur, ſed in multis locis exiliores & quod ſunt multa cœnobia, & hoſpitalia de illarum fructibus fundata: & tandem quod ingruente aliqua Eccleſiæ calamitate neceſſarij ſunt ampliores ſumptus. Ex quo factum eſt, vt iam Regibus bonus decimarum cumulus fuerit adiudicatus. Et ſic iuſtis & rationabilibus de cauſis decimarum ſolutio fuit ab Eccleſia ad quotam, quæ nunc ſoluitur, determinata, prout D. Th. dicit in 3. conc. Nec obſtat arg. in contrarium factum. Ad quod ex dictis patet ſolutio,

Sententia Caietani.

Decimę nō excedunt iuſtum miniſtrorum ſtipendium.

In ſolutione ad quintum argumentum dicit D. Thom. laudabiliter miniſtros Eccleſiæ non petere decimas, vbi ſine ſcandalo requiri non poſſunt, propter diſſuetudinem, vel propter aliam cauſam. Circa quod eſt difficultas, vtrum conſuetudo in ſolutione decimarum vim habeat ad eximendos laicos ab eo iure quo decimas ſoluere tenentur. De qua re ſunt variæ Doctorum & diuerſę ſententiæ.

Dubiū de conſuetudine an eximat à ſolutione decimarum.

1. Sententia. Prima eſt quorundam iuriſprudentū affirmantium, quod quamuis conſuetudo poſſit eximere ſæculares à ſolutione decimarum perſonalium, non tamen poteſt eximere ab obligatione ſoluendi decimas prædiales. Ita tenet Hoſtienſis in cap. in aliquibus, de decimis. Quem ſequuntur multi alij: & præſertim illi, qui exiſtimarunt decimas prædiales iure naturali & diuino, perſonales autem tantum iure humano fuiſſe inſtitutas,

2. Sententia. Secunda ſententia eſt illorum, qui affirmant, quod quamuis decimę ad vigeſimam, vel trigeſimam partem diſſuetudine poſſent reduci, non tamen poſſent omnino tolli, quia ius naturale & diuinum diminui quidem poteſt, non tamen omnino tolli. Hanc ſententiam tenuit Panormitanus in cap. in aliquibus. de decimis. nu. 7. & Fulgoſius conſ. 166. col. 2. & multi alij, quos refert Couarruuias lib. 1. Variar. c. 17. nu. 8. D. Tho. etiam in hoc artic. quol. 2. ar. 8. videtur in hanc eandem ſententiam declinare. Nam dicit Eccleſiam, Romanumque Pontificem, & alios Eccleſiaſticos prælatos potuiſſe ſtatuere, vt ratione decimæ partis alia minor à populo ſolueretur: ea ratione, quod huius rei certa quantitas, aut portio nō iure naturali, nec diuino habetur determinata. Ex quo colligi videtur, circa hanc ſolum portionem conſtituendam, poſſe conſuetudinem habere locum.

Sententia authoris. Cæterum his

his ſententijs omiſſis, quod mihi in hac quæſtione dicendum videtur eſt, quod decimæ ex ea parte, qua à iuris naturalis, & diuini inſtitutione procedunt, nempe, inquantum ſignificant ac important miniſtrantium ſpiritualia congruam ſuſtentationem, & neceſſariam, nulla conſuetudine tolli, nec diminui poſſunt, ſicut nec ipſum ius naturale aut diuinum conſuetudine vlla tollitur, aut minuitur. Quod ſatis manifeſtum eſt ex his, quæ notantur in c.vlt.de conſuetudine. Et præterea ex communi hominum ſententia, qua receptum eſt ius naturale immutabile omnino eſſe, atque perpetuum: & itidem diuinum, quod à nullo homine variari poteſt. Nam licet poſſit princeps ipſave conſuetudo ius naturale ac diuinum interpretari, atque docere ipſum ita eſſe intelligendum, vt in certis caſibus, nihil contra illud committatur: tamen nullo iure, nullaque principum licentia, & nulla immemoriali, vt aiunt, conſuetudine, poterit obtineri, vt quod iure naturali, aut diuino Euangelico fuerit inductum, licitè, aut violetur, aut tollatur. Eas verò decimas, quæ iure tantum humano Chriſtianæ plebi fuerunt inductæ, ſimiliter cenſemus tolli poſſe conſuetudine, quæ rationabilis ſit, ac legitime præſcripta, & qua cætera, quæ iure etiam pontificio ſtatuta ſunt, ſæpiſſime & regulariter tolluntur, vt conſtat ex c.vlt. de conſuetudine. & ex lege. de quibus. ff. de legibus.

1. Coroll. Ex dictis infero primo, quod licet magis communiter ſit receptum ex prædijs Eccleſiarum intra alterius parochiæ fines ſitis, decimas eidem parochiæ ſoluendas eſſe, prout notant Panormitanus, & alij in c.nouum genus, de decimi. & in cap.1. de cenſibus, conſuetudine tamē, aut præſcriptione poterit obtineri libertas ab harum decimarū ſolutione. Et ita pleriſq; in regionibus obtentum eſt, vt author eſt Couar.lib.1. Variar.c.17.nu.8.

2. Corollar. Infero ſecūdo, conſuetudinem veluti iuſtiſſimum interpretem obſeruādam eſſe, quoties de iure dubium fuerit, cui Eccleſiæ decimæ de certis rebus ſint ſoluendæ, vt Gloſſa, & communiter Doctores tradunt, per textum ibi, in c.cum contingat, de decimis. Imò in hac re ſufficiet decem annorum conſuetudo, cum ea non ſit contra ius canonicum, ſed potius eiuſdem iuris æqua interpretatio, vt ex mente Abbatis & aliorum docet Couarruuias loco citato.

3. Coroll. Infero tertio, optimo iure procedere conſuetudinem, ex qua decimæ vni Eccleſiæ debitæ iure communi, alteri Eccleſiæ ſoluuntur. ca. ad Apoſtolicæ, ca.cum contingat, cap. quoniam, de decimis. Et idem probatur ex eo, quod alibi ſæpè dicitur, conſuetudinem in decimis ſoluendis ſeruandam eſſe.

4. Coroll. Infero quarto eodem iure optimè defendi conſuetudinem, quæ paſſim in orbe Chriſtiano viget, vt ex certis fructibus nulla ſoluatur decima, nec eius aliqua portio, vtpote de fœno, de herbis, de oleo, ſi tamen ex alijs redditibus ſuperſit iuſta ſacerdotum ſuſtentatio, vt præter alios ſcribit Paul.Caſt. conſi.17.lib.2.

5. Coroll. Infero quinto, hinc etiam poſſe perpendi veram, & iuſtiſſimam rationem, quæ Catholicos Hiſpaniarum reges, & præſertim Carolum primum Cæſarem inuictiſſimum induxit, vt publicis edictis interdixerint, ne in his regnis decimæ à laicis exigerentur, quæ per conſuetudinem cōtrariam non conſueuerunt ſolui. Quemadmodum, & cautum fuit ab eodem Cæſare Toleti anno 1525. l. 14. & 76. & rurſus anno 28. Madriti. l. 19. & deinde Segouiæ anno. 32. l. 56. Idemque apud Gallos ſtatutum fuit à Philippo Quarto, anno 1354. Et ex conſuetudinibus Auerniæ idem conſtat tit. 17. artic. 18. & ex conſuetudinibus Bituricenſibus. titu. de conſuet. prædialibus. §. 12. vbi pluries idem iudicatum fuiſſe Pariſijs, aſſerit Boerius.

Vlt. Corol. Infero vltimo diſſuetudinem decimarum in totum nullatenus ab Eccleſia permitti. Nam cum exiſtat ius naturale, &

A præceptum morale ſtrictiſſimum, diuinumque præcipiens, vt ſint Eccleſiæ, vbi celebrentur res ſacræ, ſacramentaque adminiſtrentur: atque adeò ſacerdotes, & miniſtri, qui populi ſumptibus alantur, & ſuſtententur: ſuper hoc totum Eccleſia non habebit poteſtatem diſpēſandi nec ab Spiritu ſancto id vnquam facere permittetur. Id quod & vſus ipſe palam oſtendit. Siquidem nec in aliquo Italiæ angulo, neque alibi vſpiam gentium reperitur Chriſtianorum locus, vbi decimæ non ſoluantur, aut annui prouentus ſtati non ſint vel populi ſtipendia, quibus ſacerdotes alantur. Quinimo dicit Couarruuias loco citato, irrationabilem, & omnino iniquam cenſendam eſſe eam conſuetudinem, quæ laicos omnino ab omnium decimarum perſonalium, & B prædialium ſolutione & obligatione eximeret in aliqua regione, prouinciave, etiam ſi ſacerdotes ibidē ſpiritualia adminiſtrantes aliundè quam à decimis congruè poſſent alimenta percipere. Nimia enim hęc eſſet exemptio, & ex qua tolleretur ea recognitio, quam iuſtiſſimum, & æquiſſimum eſt, ſacerdotibus ſpiritualia miniſtrantibus exhiberi, aliquo ſibi præſtitio ſtipendio. Quare irrationabilis hęc conſuetudo ab epiſcopis admittenda non erit, ſed penitus reſcindenda. Quod mihi etiam verum videtur.

ARTICVLVS II.

Vtrùm de omnibus teneantur homines decimas dare.

C

AD Secundum ſic proceditur. Videtur quòd non de omnibus teneantur homines decimas dare. Solutio enim decimarum videtur eſſe ex veteri lege introducta Sed in veteri lege nullum præceptum datur de perſonalibus decimis, quæ ſcilicet ſoluuntur de his quæ aliquis acquirit ex proprio actu, puta de mercationibus vel de militia: ergo de talibus decimas nullus ſoluere tenetur.

2. Præterea, De malè acquiſitis non debet fieri oblatio, vt ſuprà dictum de, Sed oblationes quæ immediatè Deo exhibentur magis videntur pertinere ad diuinum cultum, quàm decimæ quæ exhibētur miniſtris: ergo etiā nec decimæ de malè acquiſitis ſunt ſoluendę. Q. præced. D

3. Præterea, Leuit. vlt. Non mandatur ſolui decima niſi de frugibus & pomis arborum, & animalibus quæ tranſeunt ſub virga paſtoris. Sed præter hæc ſunt quædam alia minuta, quæ homini proueniunt: ſicut herbæ quæ naſcuntur in horto, & alia huiuſmodi: ergo nec de illis homo decimas dare tenetur.

4. Pręterea, Homo non poteſt ſoluere niſi id quod eſt in eius poteſtate. Sed non omnia quę proueniunt homini de fructibus agrorum aut animalium, remanent in eius poteſtate. Quia quędam aliquando ſubtrahuntur per furtum vel rapinam. Quędam vero quandoque in E *alium transferuntur per venditionem. Quędam etiam alijs debentur, ſicut Principibus debentur tributa: & operarijs debentur mercedes: ergo de his non tenetur aliquis decimas dare.*

Sed contra eſt, quod dicitur Geneſ.28. Cunctorum quę dederis mihi, decimas offeram tibi. Sed omnia quę homo habet, ſunt ei data diuinitus: ergo de omnibus debet decimas dare.

Reſpondeo dicendum, quòd de vnaquaque re pręcipue eſt iudicandum ſecundum eius radicem, Radix autem ſolutionis decimarum eſt debitum quo ſeminantibus ſpiritualia debentur carnalia, ſecun-

dum illud Apoſtol.1. ad Corinth.9. Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, non magnum eſt ſi carnalia veſtra metamus. Super hoc enim debitum fundauit Eccleſia determinationem ſolutionis decimarum. Omnia autem quæcunque homo poſſidet ſub carnalibus continentur, & ideo de omnibus poſſeſſis decimæ ſunt ſoluendæ.

*Ad Primum ergo dicendum, quòd ſpecialis ratio fuit quare veteri lege non fuit datur præceptum de perſonalibus decimis ſecundum conditionem populi illius: quia ſcilicet, omnes aliæ tribus certas poſſeſſiones habebant, de quibus poterant ſufficienter prouidere Leuitis, qui carebant poſſeſſionibus. Non autem interdicebatur eis quin de alijs operibus honeſtis lucrarentur, ſicut & alij Iudæi: ſed populus nouæ legis eſt vbique per mundum diffuſus: quorum plurimi poſſeſſiones non habet: ſed de aliquibus negotijs viuunt: qui nihil conferrent ad ſubſidium miniſtrorum Dei: ſi de eorum negotijs decimas non ſolueret. Miniſtris etiam nouæ legis arctius interdicitur ne ſe ingerant negotijs lucratiuis, ſecundum illud ſecundæ ad Timoth.2. Nemo militans Deo implicat ſe ſæcularibus negotijs. Et ideo in noua lege tenentur homines ad decimas perſonales, ſecundum conſuetudinem patriæ & indigentiam miniſtrorum. Vnde Auguſtinus * dicit, & habetur 16. quæſtione prima capitulo.10. De militia, de negotio, & artificio, redde decimas.*

Sermo. de temp. 119. In ſerm. 1. Dominicę 12. poſt Trito 10. Et habetur 19.q. 1, c. decimę,

Ad ſecundum dicendum, quòd aliqua malè acquiruntur dupliciter. Vno modo quia ipſa acquiſitio eſt iniuſta: puta quia acquiruntur per rapinam, aut furtum, aut vſuram; quæ homo tenetur reſtituere, non autem de eis decimas dare, tamen ſi aliquis ager ſit emptus de vſura, de fructu eius tenetur vſurarius decimas dare: quia fructus illi non ſunt ex vſura, ſed ex De munere. Quædam verò dicuntur male acquiſita, quia acquiruntur ex turpi cauſa, ſicut de meretricio, & hiſtrionatu, & alijs huiuſmodi: quæ non tenentur reſtituere. Vnde de talib. tenentur decimas dare ſecundum modũ aliarum perſonalium decimarum. Tamen Eccleſia non debet eas recipere quamdiu ſunt in peccato, ne videatur eorum peccatis communicare: ſed poſtquam pœnituerint poſſunt ab eis de his recipi decimæ.

*Ad tertium dicendum, quòd ad ea quæ ordinantur in finem ſunt iudicanda ſecundum quòd competunt fini. Decimarum autem ſolutio eſt debita, non propter ſe ſed propter miniſtros: quorum honeſtati non conuenit vt etiam minima exacta diligentia requirant. Hoc enim in vitium computatur, vt patet per Philo. * in 4. Ethicorum. & ideo lex vetus non determinauit vt de huiuſmodi minutis rebus decimæ dentur, ſed relinquit hoc arbitrio dare volentium, quia minima quaſi nihil computantur. Vnde phariſæi quaſi perfectam legis iuſtitiam ſibi aſcribentes, etiam de his minutis decimas ſoluebant. Nec tamen de hoc reprehenduntur à Domino, ſed ſolum de hoc, quòd maiora, ſcilicet ſpiritualia præcepta contemnebant. Magis autem de hoc eos ſecundum ſe commendabiles eſſe oſtendit, dicens: hæc oportuit facere, ſcilicet, tempore legis vt Chryſoſt. * exponit. Quod etiam videtur magis in quandam decentiam ſonare, quam in obligationem. Vnde & tunc de huiuſmodi minutis rebus non tenentur homines decimas dare, niſi fortè propter conſuetudinem patriæ.*

Lib. 4. c. 8. aliquantulũ a med. to. 5.

Hom. 44. in Matt. in opere imperfecto à med. illius tom. 2.

Ad quartum dicendum, quod de his quæ furto vel rapina tolluntur, ille à quo auferuntur, decimas ſoluere non tenetur antequam recuperet, niſi fortè propter culpam vel negligentiam ſuam damnum incurrerit: quia ex hoc Eccleſia non debet damnificari. Si verò vendat triticum non decimatum, poteſt Eccleſia decimas exigere, & ab emptore, quia habet rem Eccleſiæ debitam: & à venditore: quia quantum eſt de ſe Eccleſiam defraudauit. Vno tamen ſoluente, alius non tenetur. Debentur autem decimæ de fructibus terræ in quantum proueniunt ex diuino munere. Et ideo decimæ non cadunt ſub tributo, nec etiam ſunt obnoxiæ mercedi operariorum. Et ideo non debent prius deduci tributa, & pretium operariorum quàm ſoluantur decimæ: ſed ante omnia debent decimæ ſolui ex integris fructibus.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmatiua, quam probat D.Th. in argumento, ſed contra Exemplo Iacob, qui Geneſ. capitu. 28. dicebat: Cunctorum, quæ dederis mihi decimas offeram. Cuncta autem, quæ homo habet diuinitus ei donantur: Et ſic videtur, quod de omnibus debet decimas ſoluere. Et in corpore articuli hac ratione: Iudicium vniuſcuiuſque rei ex eius proprijs cauſis, & radicibus eſt ſumendum. Natiua autem & propria radix decimarum eſt, ſecundum Apoſtolum. 1. ad Corint. 9. quod ſpiritualia ſeminantes ius habent metendi carnalia. Si enim, inquit, nos ſpiritualia ſeminauimus, non mirum eſt, ſi carnalia veſtra metamus: Sed vniuerſa, quæ homo poſſidet carnalium nomine comprehenduntur; ergo de vniuerſis tenebitur decimas ſoluere.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COncluſio huius articuli in multis capitibus iuris determinata habetur in capitulo tua nobis de decimis. in capitulo reuertimini. 16. q. 1. & expreſſius in capitulo decimæ, quod eſt D. Auguſtini, vbi dicitur de negotio, de militia, de opificio, ac deniq; de rebus omnibus ſoluendas eſſe decimas. Idem etiam definit Cæleſtinus Papa in capitulo non eſt, extra, de decimis. Vbi inquit, quod etiam de venatione decimæ debentur. Et in capitulo peruenit, dicitur, quod de piſcaturis, & de molendinis. &c. Et in capitulo nuncios, additur etiam de apibus. Ex quibus locis iuriſprudentes colligere ſolent celebrem illam decimarum diſtinctionem, in reales, ſeu prædiales, ac perſonales. Reales ſunt, quæ de rebus habentur, putà, de prædiorum fructibus, quos terra per ſolis, aeriſque clemẽtiam natura ſua progignit. Perſonales verò, quæ ex perſonarũ operis ac negotijs, ſine terræ ope exercitis, ſoluũtur: Sed de his omnibus intelligendæ ſunt huiuſmodi conſtitutiones quod loquantur, dummodo contraria non obſtet conſuetudo, iuxta dicta à nobis articulo præcedenti. Solet autem quæri ab aliquibus, vtrum agricola ex acervo ante decimationem operas ſuas, & ſumptus, vel ſaltem ſemina excipere poſſit. Sed ego huius dubitationis cauſam non video, cum certum ſit, id non licere, vt conſtat ex capitulo non eſt, & ex capitulo tua nobis & ex capit. paſtoralis, de decimis. Quare exiſtimãdum erit in præſentia genus quoddam ſocietatis inter hominem, & Deum eſſe, in quo homo ſua ſemina, labores, & ſumptus, Deo confiſus, periculo exponat, Deus autem quæ ſua eſt benignitas, cumulatam frugem conferr. Et non videtur irrationabile, quod homo pro ſuo periculo nouem retentis partibus, decimam Deo reddat. Soto libro 9. de Iuſtitia, quæſtione 4. articulo ſecundo in fine,

Concluſio D. Tho. habetur determinata in iure.

fine,dicit hoc eſſe adeò verum, vt ratio contrariam A
conſuetudinem valere non permitteret. Sed procul dubio eſt falſum. Nàm ſi conſuetudo eſt potens inducere obligationem ſoluendi tantam vigeſimam, vel trigeſimam partem, atque etiam ad omnino liberandum aliquos à decimarum ſolutione, vt diximus articulo præcedenti, cur non ſimiliter valebit eadem cõſuetudo inducere, quod agricola ex aceruo ante decimationem ſua ſemina, atque labores excipiat,cum æqua ſit vtriuſque ratio.

De donatis & legatis an ſint ſoluendæ decimæ.

De legatis donatis, & ſucceſſione acquiſitis ſolet eſſe controuerſia inter Doctores, vtrùm ſint ſoluendæ decimæ de iure communi. Quibuſdam tenentibus partem negatiuam,quoniam ſolum de illis, quæ quis naturaliter, vel ſuis operibus acquirit, illas ſoluendas eſſe exiſtimant. Alij dicunt contrarium, vt B notat Hugo 16.q.1.cap. decimæ, nempe quo legatarius,& donatarius tenentur decimare donatum,vel legatum,eſto anteà a legatore, vel donatore fuerit decimatum, à qua lege excipiunt filios parentibus ſuccedentes in re à patre iam decimata. Quia cum omnia patris quodammodo ſint filij, decimationẽ etiam pro filio feciſſe dicendus erit pater.Cæterum quoniam Innocentius vt dicit Syluester, verbo decima q.6.neutram opinionem alteri præfert, ſtandũ erit conſuetudini optimæ legum interpreti quantum ad hoc.

Decimę de illicite acquiſitis an ſint ſoluendę.

De illicitè acquiſitis dicit Hoſtienſis, quod ſi decimæ fuerint prædiales, ſoluẽdæ erunt a quocunq;, ſiue iuſto,ſiue peccatore, ſiue Iudæo, ſiue fideli. Et ab Eccleſia poterunt recipi: quia hæc non intuitu C perſonæ,ſed quaſi ex cenſu debito prædiorũ donantur. Tamen ſi decimæ fuerint perſonales, opus erit diſtinctione. Nã non poterunt dari de ijs,quæ ſunt reſtitutioni obnoxia. De alijs, autem,quæ non ſunt reſtitutioni obnoxia,vt de meretricio, hiſtrionatu, & ſimilibus, ſi ex notorio peccato quæſtus prouenerit, Eccleſia tales decimas recipere non debebit, ne peccatum approbare videatur, ipſi tamen illas dare tenebuntur. Vnde conſulit Eccleſia,quod meretrix,& hiſtrio,inde faciant eleemoſynam. Si verò peccatum fuerit occultum,ſecus erit, quamuis prælatus hoc ſciuerit. Argumento ex capitulo Chriſtiana 32.q.5.& c.ſi omnia.6.q.1. Iudæi, & alij infideles perſonales decimas ſoluere nõ tenentur, cum nec recipiant ſacramenta,nec audiant diuina. argu- D mento ex cap.de tertis.de decimis.

Dubiũ circa rationẽ D.Thom.

Circa rationem, qua D.Tho. in hoc articulo ſuã probat concluſionem, mouet Caietanus in præſenti difficultatem: Nam videtur inefficax. Sic enim procedit: Seminantibus ſpiritualia, debentur carnalia, ſub quibus continentur quæcunque poſſidentur: ergo de omnibus poſſeſſis, debentur decimæ. Videtur enim hæc ratio in illatione deficere. Quia ex indefinita propoſitione,qualiseſt iſta; Seminantibus ſpiritualia debentur carnalia,colligit propoſitionem vniuerſalem,ſcilicet, ergo de omnibus poſſeſſis debentur decimæ; quod in bona conſequentia fieri non poteſt. Dico tamen hanc rationem,potiùs

Solutio.

adductam fuiſſe à D. Tho. ad defendendum ius Eccleſiaſticum,quam ad eius neceſſitatem demonſtrandam. Et procedit eius diſcurſus ſubintellecta hac E propoſitione, & non eſt maior ratio de vno carnali quam de alio. Qua adiuncta certum eſt, nullum vitium in illatione inueniri. Sic enim procedit; Seminantibus ſpiritualia,debentur carnalia;& non eſt maior ratio de vno quam de alio: ergo de omnibus carnalibus decimæ debentur.

ARTICVLVS III.

Vtrùm decimæ ſolis clericis debeantur.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quòd decimæ non ſint clericis dandæ. Leuitis enim in veteri teſtamento decimæ dabantur, quia non habebant aliquam partem in poſſeſſionibus populi, vt habetur Num. 18. Sed clerici in nouo teſtamento habent poſſeſſiones, & patrimoniales interdum, & eccleſiaſticas: recipiunt inſuper primitias & oblationes pro viuis & mortuis. Superfluum ergo eſt quòd eis decimæ dentur.

2. Præterea, Contingit quandoque quòd aliquis habet domicilium in vna parochia, & colit agros in alia. Vel aliquis paſtor ducit gregem per vnam partem anni in terminis vnius parochiæ: & alia parte anni in terminis alterius: vel habet ouile in vna parochia, & paſcit oues in alia: in quibus, & conſimilibus caſibus, non videtur poſſe diſtingui quibus clericis ſint decimæ ſoluendæ: ergo non videtur quòd aliquibus clericis determinatè ſint ſoluendæ decimæ.

3. Præterea, Generalis conſuetudo habet in quibuſdam terris, quòd milites decimas ab Eccleſia in feudum tenent: r ligioſi etiam quidam decimas accipiũt. Non ergo videtur, quod ſolum clericis curam animarum habentibus decimæ debeantur.

Sed contra eſt, quod dicitur Num. 18. Filijs Leui dedi omnes decimas Iſraël in poſſeſſionem pro miniſterio,quo ſeruiunt mihi in tabernaculo. Sed filijs Leui ſuccedunt clerici in nouo teſtamento: ergo ſolis clericis decimæ debentur.

Reſpondeo dicendum, quòd circa decimas duo ſunt conſideranda,ſcilicet ipſum ius accipiendi decimas,& ipſæ res quæ nomine decimæ dantur. Ius autem accipiendi decimas ſpirituale eſt. Conſequitur enim illud debitum quo miniſtris altaris debentur ſumptus de miniſterio, & quo ſeminantibus ſpiritualia debentur temporalia: quod ad ſolos clericos pertinet habentes curam animarum, & ideo eis ſolum competit hoc ius habere. Res autem quæ nomine decimarum dantur, corporales ſunt. Vnde poſſ nt in vſum quorumlibet cedere,& ſic poſſunt etiam ad laicos peruenire.

*Ad primum ergo dicendum, quòd in veteri lege ſicut * dictum eſt, ſpeciales quædam decimę deputabantur ſubuentioni pauperum. Sed in noua lege decimę dantur clericis, non ſolum propter ſui ſuſtentationem,ſed etiam vt ex eis ſubueniant pauperibus:& ideo non ſuperfluum, ſed ad hoc neceſſariç ſunt poſſeſſiones eccleſiaſticę & oblationes & primitię ſimul cum decimis.*

* Art. 1. huius q. ad 4. præcipuè.

Ad ſecundum dicendum, quòd decimę perſonales debentur Eccleſiæ in cuius parochia homo habitat: decimę verò prędiales rationabiliter magis videntur pertinere ad Eccleſiam in cuius terminis prędia ſunt. Tamen iura determinant quòd in hoc ſeruetur conſuetudo diu obtenta. Paſtor autem qui diuerſis temporibus in duabus parochijs gregem paſcit, debet proportionaliter vtrique Eccleſię decimas ſoluere. Et quia ex paſcuis fructus gregis proueniunt, magis debetur decima gregis Eccleſię, in cuius territorio grex paſcitur, quàm illi, in cuius territorio ouile locatur.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut res nomine

decimæ acceptas poteſt Eccleſia alicui laico tradere: ita etiam poteſt ei concedere vt dandas decimas ipſi accipiant, iure accipiendi miniſtris Eccleſiæ reſeruato, ſiue pro neceſſitate Eccleſiæ, ſicut quibuſdam militibus decimæ debentur in feudum per Eccleſiam conceſſæ: ſiue etiam ad ſubuentionem pauperum, ſicut quibuſdam religioſis laicis vel non habentibus curam animarum, aliquæ decimæ ſunt conceſſæ per modum eleemoſynæ. Quibuſdam tamen religioſis competit accipere decimas ex eo quòd habent curam animarũ.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod in decimis duo poſſunt conſiderari, nempe ius petendi illas, & ipſæ res, quæ petuntur, reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem per duas propoſitiones. Prima concluſio: Ius petendi decimas duntaxat clericis poteſt conuenire. Probatur: Ius petendi decimas eſt ſpirituale, vtpote quod conſequitur ad illud debitum, quo miniſtris altaris pro ſuo miniſterio ſumptus debentur, iuxta illud Pauli: Si ſpiritualia ſeminauimus, quid mirum eſt ſi carnalia veſtra metamus? ſed ſolis clericis poteſt conuenire quòd ſint ſpiritualium adminiſtratores: ergo ſolis clericis poterit conuenire ius percipiendi decimas. Secunda concluſio: Res ipſæ quæ hoc iure clericis obueniunt, nihil vetat quo minus ex eorum conceſſione in laicorum ius demigrent. Probatur: Nam res hmōi ſunt corporales.

EXPLICATIO ARTICVLI.

REſolutio D. Thomæ in iſto articulo eſt, quod cum ius petendi decimas conſequantur ſacerdotes ex miniſterio altaris, & ſpiritualium, ſeminantibus enim ſpiritualia, corporalia debentur, quorum ſolutio tanquam proprium ſtipendium pro ſpirituali officio, quod ab alijs, quam à clericis exhiberi nequit, impenditur, fit, vt ius petendi decimas ſit ſpirituale, nec laicis competere aptum. Quæ etiam eſt communis adnotatio Doctorum in cap. cauſam, de præſcript. & c. 2. de iudi. & in c. quamuis, de decimis, Vbi addit Gloſſa, quod quamuis poſſit Epiſcopus alicui laico ex iuſta cauſa, eo ſcilicet, quod Eccleſiā, eiusve patrimonium à Tyranni oppreſſione exemerit, concedere ad vitam, vel ad aliud tempus decimarum fructus; tamen ipſum ius percipiendi decimas, ei conferre non poterit, ſed ſolum vt eas nomine, & titulo Eccleſiæ conſequatur. Quæ etiam eſt communis ſententia Doctorum, vt author eſt Couaruuias lib. 1. Varia. c. 17. num. 5. Et eodem modo laici ſacerdotum nomine conductionis iure decimas, & oblationes percipere poterunt, & quotidie exigunt, & percipiunt. Sed eſt aduertendum, quod quamuis laici poſſint conſtitui oblationum collectores, cauendum omnino eſt, ne hoc munus viris fallacibus, malis moribus præditis, aut mendacibus, impoſtoribusve delegetur. Hos enim omnes execratur textus in c. fi. de reliquijs, & veneratione ſanctorum. Clem. 2. de pœnitentia. c. tuarum, de priuileg. Marian. Socin. in tract. de oblationibus, libello 20.

Prohibitio Cōcilij Lateranenſis.

Olim ante Concilium Lateranenſe, quod celebratum fuit ſub Alexādro III. anno Domini 1179. quod tradidere Platina libro de viris Pontificum. Sabellicus Aeneidis 9. libro 5. Raphael Volaterranus Anthropologiæ libro 22. & præter hiſtoricos Ioan. Andr. Collecta. Antoni. & Cardin. in cap. cum Apoſtolica, de his quæ fiunt à prælatis. Olim inquā ante dictum concilium Lateranenſe obtentū erat, vt laicis de Eccleſia benemeritis decimæ à prælatis perpetuum in feudum concederentur. Quod prædictum concilium in poſterum fieri magno conatu prohibuit. Ita tamen, vt laicis iuſte poſſent detinere decimas antiquitus ſibi à prælatis in perpetuum feudum conceſſas, & non eas, quæ poſt dictum concilium, etiam iure feudorum fuiſſent eiſdem perpetuo datæ, vt conſtat ex dicto capitulo cum Apoſtolica, & ex c. quamuis, & ex ca. prohibemus, de decimis. Quare temporis huius concilij erit habenda ratio in examinandis cauſis pertinentibus ad decimarum conceſſionem laicis ante dictum Concilium Lateranenſe factam. Et licet Innocentius III. Concilium generale Romæ apud Lateranum congregauerit, anno Domini 1215. vt ex Platina & alijs, & ex ſecundo tomo Conciliorum colligere licet: non tamen ad hoc concilium referenda eſt prohibitio, qua vetitum fuit laicis decimas dari in feudū; ſed ad præcedens, vt conſtat ex dicto capitulo cum Apoſtolica. Vbi Innocentius III. alterius Concilij Lateranenſis ab eo, quod ipſe celebrauit, mentionē facit. Quod & multis alijs confirmat Couaruuias loco citato. Et ſic conſtat, vtcumque res iſta examinetur, laicos poſſe retinere decimas ipſis in feudum conceſſas ante dictum Concilium Lateranenſe, in quo omnes Doctores conueniunt. Et ſi quis obijciat capitulum, prohibemus, quod ex dicto Concilio Lateranenſi ſub Alexandro III. eſt deſumptum, vbi dicitur laicos cum animarum periculo poſſidere decimas, quas etiam ante illud Concilium obtinuerunt, reſpōdeo, quod textus ille ſolum loquitur de decimis à laicis ante Concilium illud obtentis, abſque legitimo infeudationis iure. Aut fortaſſis textus ille hunc ſenſum habet, quod laici obtinētes decimas in feudum, in periculo animarum ſunt conſtituti, quia minimè impendunt Eccleſijs, à quibus eas accepere, ſeruitia, obſequia & miniſteria, quæ ſecundum feudalis conuentionis leges exhibere tenentur.

Nota pro habentibus feudū decimarum.

Præter hæc etiam eſt aduertendum, quod laici decimas in feudum ante Concilium Lateranenſe obtinentes, bene poſſunt eas ex conſenſu epiſcopi in aliquam Eccleſiam transferre, vt eas ipſa Eccleſia eodem titulo obtineat. Textus in d. cap. prohibemus, iuncta Gloſſa & Doctorum communi expoſitione, & in capitulo, cum & plantare. §. 1. de priuileg. Non tamen poſſunt eas in alios laicos trāſmittere, etiam ex conſenſu epiſcopi. Sicuti probatur in d. cap. cum Apoſtolica, & tenent Hoſtienſis, Ioan. Andr. & Abbas, in d. c. prohibemus. Si autem dubitetur an decimæ in titulo feudi à laicis poſſeſſæ, ante Concilium Lateranenſe vel poſt fuerint conceſſæ, conſiderare oportebit antiquitatem poſſeſſionis. Et ſi immemorabilis temporis fuerit, maximam præſumptionem inducet, & ſufficientem probationem tituli ante concilium acquiſiti. Quod in ſpecie expreſſim tradidere Ioan. Andr. Ant. Cardin. & Imola in dicto capitulo, cum Apoſtolica. Nec eſt neceſſaria probatio famæ, ex qua deducatur has decimas ante conciliū Lateranenſe in feudum fuiſſe conceſſas: quia ſatis eſt poſſeſſionem probari eius temporis, cuius initium memoriam hominum excedit, vt frequentius à prædictis authoribus receptum eſt.

Sententia Caietani.

Caietanus in præſenti perſiſtens in eadem ſententia, quam articulo primo huius quæſtionis tenuerat, nempe, quod ſolis clericis curam animarum habentibus debentur decimæ, ait, quod hoc ius petendi decimas duo ſimul prerequirit, ſcilicet, altaris miniſterium, hoc eſt, ſacramentorum adminiſtrationem, & ſpiritualium ſeminationem, hoc eſt, Euangelij predicationem: Quorum vtrumque per ſe perſonæ incumbat. Quare dicit, quod alij clerici aliter altari ſeruientes, & monachi, quibus accidentariè,

& non

& non ex proprio munere prædicare incumbit, hoc iure ceu propriò non funguntur. Cæterum, quia iã ſuprà diximus, decimas non ſolum ob ſacramentorum adminiſtrationem deberi, ſed etiam ob omnia alia altaris obſequia, qualia ſunt cantare, officio diuino intereſſe, quæ ſunt munera canonicorum, & ipſi ſacroſãcto altaris ſacrificio adminiſtrare, quod diaconorum & ſubdiaconorum eſt miniſterium, idemque ſpirituale, fit, vt pro his omnibus decimæ debeantur; atque adeo omnes iſti habent vel habere poſſunt ius illas percipiendi. Fateor curatorum munus functionum ſpiritualium apicem tenere, cuius ſubinde cauſa decimæ illis potiſſimè debentur. Sed non eſt negandum, quod canonici, archidiaconi, & id genus alij, etiã ſuo gradu & ordine illud ius participent. Sacerdotes mercenarij, qui nulli ſunt addicti particulari Eccleſiæ, ſicuti neque monachi, iure percipiendi decimas fungi non poſſunt, niſi ex priuilegio. Reges autem & ſeculares principes ex conceſſione Eccleſiæ decimarum fructus percipientes, ius ad illas petendum habere non ſunt dicendi, cum nullum ſpirituale officium exerceant, cui tanquam ſtipendium correſpondere poſſint. Ex hoc documento, atque diſcrimine, quod eſt inter ius petendi, & ius poſſidendi res eodem iure acquiſitas, elicienda eſt regula ad cognoſcendum quę nã ſacerdotia; & Eccleſiaſticæ præbendæ ſint ſpirituales, & quæ temporales, quod eſt fundamentum, & baſis diſputationis de ſimonia, quam Deo dante, in q. 100. ſumus proſequituri. Nam illa præbenda quę ſpirituali muneri fuerit annexa, ſpiritualis cenſebitur; alioqui minimè; Eſt autem munus ſpirituale non ſolum ſacramentorum adminiſtratio, animarumque cura, ſed etiam multa alia Eccleſiæ munia. Nec contrarium dici poteſt. Aliàs canonicatus, & cætera ſacerdotia ad Eccleſiarum ſeruitium inſtituta, non eſſent ſpiritualia, ac proinde nec ſimoniæ materia, quod ſine errore dici non poteſt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm etiam clericis teneantur decimas dare.

AD Quartum ſic proceditur. *Videtur quòd etiam clerici teneantur decimas dare: quia de iure communi Eccleſia parochialis debet recipere decimas prædiorum quæ in territorio eius ſunt. Contingit autem quandoque quod clerici habent in territorio alicuius parochialis Eccleſiæ aliqua prædia propria, vel etiam aliqua alia Eccleſia habet ibi poſſeſſiones eccleſiaſticas, ergo videtur quòd clerici tenentur dare prædiales decimas.*

2. Præterea, Aliqui religioſi ſunt clerici, qui tamen tenentur dare decimas Eccleſijs ratione prędiorum, quæ etiam manibus proprijs excolunt: ergo videtur quòd clerici non ſint immunes à ſolutio decimarum.

3. Præterea Sicut Nume. 18. præcipitur, quòd Leuitæ à populo decimas accipiant, ita etiam præcipitur, quòd ipſi dent decimas ſummo ſacerdoti: ergo qua ratione laici debent dare decimas clericis, eadem ratione clerici debent dare decimas ſummo Pontifici.

4. Præterea, Sicut decimæ debent cedere in ſuſtentationem clericorum, ita etiam debent cedere in ſubuentionem pauperum. Si ergo clerici excuſantur à ſolutione decimarum, pari ratione excuſantur & pauperes. Hoc autem eſt falſum: ergo & primum.

In Decre. li. 3. ti. 30. cap. 2.

Sed Contra eſt, quòd dicit Decretalis Paſcalis Papæ Nouum genus exactionis eſt, vt clerici à clericis decimas exigant.*

A *Reſpondeo dicendum, quòd idem non poteſt eſſe cauſa dandi & recipiendi, ſicut nec cauſa agendi & patiendi. Contingit autem ex diuerſis cauſis, & reſpectu diuerſorum eundem eſſe dantem & recipientem, ſicut agentem & patientem. Clericis autem, inquantum ſunt miniſtri altaris, ſpiritualia populo ſeminantes, decimæ à fidelibus debentur. Vnde tales clerici, inquantum clerici ſunt, id eſt, inquantum habent Eccleſiaſticas poſſeſſiones, decimas ſoluere non tenentur. Ex alia vero cauſa, ſcilicet propter hoc quòd poſſident proprio iure, vel ex ſucceſſione parentum, vel ex emptione, vel quocunque huiuſmodi modo, ſunt ad decimas ſoluendas obligati.*

B *Vnde patet reſponſio ad primum, quia clerici de proprijs prædijs tenentur ſoluere decimas parochiali Eccleſiæ, ſicut & alij, etiamſi ipſi ſint eiuſdem Eccleſiæ clerici quia illud eſt habere aliquid vt proprium, aliud vt commune. Prædia vero Eccleſiæ non ſunt ad decimas ſoluendas obligata, etiam ſi ſint infra terminos alterius parochiæ.*

Ad ſecundum dicendum, quòd religioſis qui ſunt clerici, ſi habeant curam animarum ſpiritualia populo diſpenſantes, non tenentur decimas dare, ſed poſſunt eas recipere. De alijs vero religioſis etiam ſi ſint clerici, qui non diſpenſant populo ſpiritualia, eſt alia ratio. Ipſi enim tenentur de iure communi decimas dare, C *habent tamen aliquam immunitatem ſecundum diuerſas conceſſiones eis à ſede Apoſtolica factas.*

Ad tertium dicendum, quod in veteri lege primitiæ debebantur ſacerdotibus, decimæ autem Leuitis. Et quia ſub ſacerdotibus Leuitæ erant, Dominus mandauit, vt ipſi loco primitiarum ſoluerent ſummo ſacerdoti decimam decimæ. Vnde nunc eadem ratione tenentur clerici ſummo Pontifici decimam dare, ſi exigeret. Naturalis enim ratio dictat, quod illis qui habent curam animarum, de communi multitudinis ſtatu prouideatur, vnde poſſint exequi ea quæ pertinent ad communem ſalutem.

Ad quantum dicendum, quòd decimæ debent cedere D *in ſubuentionem pauperum per diſpenſationem clericorum. Et ideo pauperes non habent cauſam accipiendi decimas, ſed tenentur eas dare.*

SVMMA TEXTVS.

LItera huius articuli duabus propoſitionib. continetur. Prima concluſio. Clerici inquantum clerici, hoc eſt, inquantum de decimis, quas pro ſuo ſpirituali miniſterio recipiunt, de Eccleſię fundis, quorum fructibus, clericali iure viuunt, nullatenus tenentur decimas ſoluere. Secunda concluſio: Clerici non quatenus clerici, ſed quatenus ſeculari iure, vel hæreditario, vel emptionis, vel quouis alio, terras poſſident ſæculares, decimarum ſunt debitores, ſcilicet, ex fructibus, qui inde ſibi proueniunt. E Probatur vtraque concluſio ſimul: Idem, inquantũ idem, non poteſt eſſe ratio & fundamentum quidquam dandi & recipiendi: eſt enim contra naturã. vt idem ſit agendi patiendique principium: ſed clerici propter ſpiritualem functionem habent ius recipiendi decimas, ac proinde fructus prædiorum, quæ Eccleſia poſſidet: ergo eadem ratione nihil debent decimarũ refundere. Nihil autem obſtat, quominus in eadem perſona diuerſa ſint principia, vnũ agendi, alterum patiendi reſpectu diuerſorum: ergo in clerico etiam non obſtante ſpirituali principio recipiendi decimas inueniri ſimul poterit temporalis poſſeſſio, ex qua eaſdem debeat.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Concluſiones huius articuli certiſſimæ ſunt, & de quibus nulla extat controuerſia apud Doctores. Et ſic ſolum circa ſecundam eſt aduertendũ, quod contra tenorem illius, quam plurimis extant conceſſa priuilegia à ſummis Pontificibus ne de poſſeſſionibus, quas habent decimas ſoluant. Ciſtercienſibus namque, & Hoſpitalarijs conceſſit Alexander tertius, vt de prædijs, quæ quomodocunq; poſſiderent, ſi proprijs manuum laboribus illa colerent decimas non ſoluerent: idem conceſſit Adrianus, vt conſtat ex c. ex parte, de decimis. Et intelligitur etiã ſi prædicti priuilegiati per ſuos famulos propria prędia colant: Cæterorum autem nulli ſiue clerici, ſiue monachi exempti erunt, quin illas debeant, eſto ipſi ſua arua colant, niſi ſimili fuerint muniti priuilegio. Quando verò Eccleſiaſtici proprias terras agricolis locant multò minor relinquitur ratio dubitandi, quin huiuſmodi decimarum ſint debitores, vt habetur in cap. licet. & in cap. ad audientiam, de decimis. Quamuis etiam ſuper his habenda erit ratio conſuetudinis, vt diximus in ſuperioribus.

Duo dicit D. Tho. in ſolu. ad 1.

In ſolutione ad primum dicit duo D. Thom. Primum eſt, quòd clerici de proprijs prædijs tenentur ſoluere decimas parochiali Eccleſiæ, ſicut & alij, etiam ſi ipſi ſint eiuſdem Eccleſiæ clerici. Secundum eſt, quod prædia vnius Eccleſiæ non ſunt ad decimas ſoluendas obligata, enim ſi ſint infra terminos alterius parochiæ. Sed contra primum eſt argumentum deſumptum ex c. nouum de decimis. Vbi dicitur, quod illi clericis debent ſoluere decimas, qui à clericis ſpiritualium miniſteriorum labores accipiunt: Sed clerici eiuſdem Eccleſiæ non accipiunt miniſteria ſpiritualia à clericis, ſed ſimul ipſi populo ea miniſtrent: ergo non videntur quod ad decimas ſoluendas de proprijs prędijs ſint obligandi.

1. arg. cõtra primum dictũ D. Tho.

2. arg. contra 2 dictũ.

Secundo contra ſecundum dictum D. Tho. etiam argumentor in hunc modum: Nam, ſi illud eſſet verum ſequeretur poſſe contingere, quod vna Eccleſia omnibus ſuis decimis defraudaretur: ſi ponamus quod omnia prædia infra terminos alicuius parochiæ exiſtentia, à diuerſis donarentur diuerſis alijs Eccleſijs. Tunc enim alijs Eccleſijs cuncta poſſidentibus, ſpoliata remaneret ea Eccleſia, in cuius territorio ſunt omnia illa prædia. Conſequens autem eſt abſurdum, & contra rationem: ergo.

Ad primum argumentum reſpondeo cum Caietano in præſenti, quod licet ex illo capitulo, nouum, nonnulli, vt Gloſſa accipiant occaſionem dicendi contra D. Tho. quod clerici eiuſdem Eccleſiæ non tenentur de proprijs prædijs alij alijs decimas ſoluere: contrarium tamen eſt verum, vt probat ratio à D. Tho. adducta in eadem ſolutione, ſcilicet, quia aliud eſt habere aliquid vt propriũ, ratione cuius debentur decimæ; Et aliud habere commune Eccleſiaſticum ratione cuius non debentur. Nec ex illa Decretali contrarium colligitur. Nam non dicit, quod illi ſoli tenentur ſoluere decimas, qui à clericis ſpiritualium miniſteriorum labores accipiunt, ſed, quod illi tenentur. Cum quo ſtat, quod etiam alij teneantur. Eo vel maximè, cum ſit per accidens, quod vnus clericus ſuæ Eccleſiæ teneatur. Accidit enim quod iſte homo dominus agri ſit clericus illius Eccleſiæ. Et ex his, quæ per accidens veniunt rei natura non mutatur. Vel ſecundo reſpondetur, falſum eſſe, quod clerici à clericis eiuſdem parœciæ non accipiant aliquãdo ſacramenta. Accipiunt enim illa in caſu neceſſitatis præter curatum, qui illa non niſi à ſuo vicario ſuſcipit. Et ſic de ſuis temporalibus fundis decimas debent.

Reſpondetur ad primum.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum argumentum, ſuppoſito, quod doctrina à D. Thom. tradita eſt vera (eo enim ipſo, quod fundus eſt alicuius Eccleſiæ, efficitur Eccleſiaſticus, hoc eſt, ſpirituali muneri mancipatus, & ſic ad ſoluendas decimas non tenetur) reſpondeo hoc eſſe intelligendum cum grano ſalis, vt dicit Caietanus in iſto commentario. Scilicet, quando ſine notabili damno Eccleſiarum fieri poteſt, vt colligitur ex cap. ſuggeſtum. extra, de decimis. Vbi cum cuidam ordini indultum priuilegium eſſet, ne decimas ſolueret, & tanta illis deinceps fieret prædiorum acceſſio, vt aliæ parœciæ magnum damnum acciperent, iuſſum eſt, vt fieret ſupra hac re compenſatio, ne contingeret quod vnus eſuriet, & alius ebrius eſſet. Æquitas namque non patitur, vt ſtatuta Eccleſiæ talem deordinationem inducant. Quare in ſimilibus caſibus, debebunt prædia extraneis Eccleſijs curatis donata, cum ſuo onere tranſire, nempe, vt ſolitas parochiali Eccleſiæ decimas ſoluant. Et tunc clerici per accidens à clericis decimas exigerent, ſcilicet, ratione prædiorum ſibi annexorum, nec obſtaret capitulum, nouum genus, quod de eo quod per ſe & regulariter contingit, loqui, eſt intelligendum.

QVÆSTIO LXXXVIII.

De Voto, per quod aliquid Deo promittitur, in duodecim articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrùm votum conſiſtat in ſolo propoſito voluntatis.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quòd votum conſiſtat in ſolo propoſito voluntatis. Quia ſecundum quoſdam, votum eſt conceptio boni propoſiti cum animi deliberatione firmata, qua quis ad aliquid faciendum vel non faciendum ſe Deo obligat: ſed conceptio boni propoſiti cum omnibus quæ adduntur: poteſt in ſolo motu voluntatis conſiſtere: ergo votum in ſolo propoſito voluntatis conſiſtit. 4. diſt. 38. q. 1. art. 1. q. 1.

2. Præterea, Ipſum nomen voti videtur à voluntate aſſumptum. Dicitur enim aliquis proprio voto facere, quæ voluntariè facit. Sed propoſitum eſt actus voluntatis, promiſſio autem rationis: ergo votum in ſolo actu voluntatis conſiſtit.

3. Præterea, Dominus dicit Lucæ nono. Nemo mittens manum ad aratrum, & aſpiciens retro, aptus eſt regno Dei. Sed aliquis ex hoc ipſo quòd habet propoſitum benefaciendi, mittit manum ad aratrum: ergo ſi aſpiciat retro, deſiſtens à bono propoſito, non eſt aptus regno Dei. Ex ſolo ergo bono propoſito aliquis obligatur apud Deum, etiam nulla promiſſione facta. Et ita videtur quod in ſolo propoſito voluntatis votum conſiſtat.

Sed contra eſt, quod dicitur Eccleſiaſtici 5. Quod vouiſti Deo, ne moreris reddere. Diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio: ergo vouere eſt promittere, & votum eſt promiſſio.

Reſpondeo dicendum, quòd votum quandam obligationem importat ad aliquid faciendum vel dimittendum. Obligat autem homo ſe homini ad aliquid per modum promiſſionis: qui eſt rationis actus, ad quem pertinet ordinare. Sicut enim homo imperando, vel depre-

deprecando ordinat quodammodo quid ſibi ab alijs ſiat, ita promittendo ordinat quid ipſe pro alio facere debeat. Sed promiſſio, quæ ab homine fit, homini non poteſt fieri, niſi per verba, vel quæcunque exteriora ſigna. Deo autem poteſt fieri promiſſio per ſolam interiorem cogitationem: quia vt dicitur primo Regum decimoſexto. Homines vident ea quæ parent, ſed Deus intuetur cor. Exprimuntur tamen quandoque verba exteriora, vel ad ſubipſius excitationem, ſicut circa A

Q. 85. art. 12. *orationem dictum * eſt, vel etiam ad alios conteſtandum: vt non ſolum deſiſtat à fractione voti propter timorem Dei, ſed etiam propter reuerentiam hominum. Promiſſio autem procedit ex propoſito faciendi. Propoſitum autem aliquam deliberationem præexigit, cum ſit actus voluntatis deliberatæ. Sic ergo ad votum tria ex neceſſitate requiruntur Primò quidem, deliberatio. Secundò, propoſitum voluntatis. Tertiò, promiſſio, in qua perficitur ratio voti. Superadduntur verò quandoque & alia duo ad quandam voti confirmationem, ſcilicet pronunciatio oris, ſecundum illud Pſal. 65 Reddam tibi vota mea quæ diſtinxerunt labia mea. Et iterum teſtimonium aliorum. Vnde Magiſter dicit trigeſimaoctaua diſtinctione quarti libri Sententiarum, quod votum eſt teſtificatio quædam promiſſionis ſpontaneæ, quæ Deo & de his quæ ſunt Dei, fieri debet. Quamuis teſtificatio poſſit ad interiorem teſtificationem propriè referri.* B

Ad primum ergo dicendum, quòd conceptio boni propoſiti non firmatur ex animi deliberatione, niſi promiſſione deliberationem conſequente.

Ad ſecundum dicendum, quòd voluntas monet rationem ad promittendum aliquid circa ea, quæ eius voluntati ſubduntur Et pro tanto votum à voluntate accipit nomen quaſi à primo mouente.

Ad tertium dicendũ, quòd ille qui mittit manum ad aratrum, iam facit aliquid. Sed ille qui ſolum proponit, nondum aliquid facit. Sed quando promittit, iam incipit ſe exhibere ad faciendum: licet nondum impleat quod promittit: ſicut ille qui ponit manum ad arandum, nondum arat: iam tamen ponit manum ad arandum.

SVMMA TEXTVS.

Litera huius articuli tribus propoſitionibus continetur. Prima concluſio: Ad votum neceſſario requirũtur tria ſcilicet, deliberatio rationis; propoſitum voluntatis; & promiſſio, in qua voti ratio perficitur. Probatur: Votũ eſt promiſſio facta Deo, aut homini ex propoſito aliquid faciẽdi procedens: ſed ante propoſitum aliquid faciendi & promittendi præcedit deliberatio rationis; cùm propoſitum ſit actus deliberatæ voluntatis, qui ſemper præſupponit deliberationem: ergo in voto illa tria neceſſario includuntur. Conſequentia cum minori eſt nota, & maior probatur. Votum importat obligationem faciendi, aut dimittendi aliquid; ſed homo obligat ſe homini per modum promiſſionis ordinando ſe ad aliquid faciendum, aut dimittendum, quæ promiſſio ſemper præſupponit propoſitum id faciendi: Sicut enim homo imperando, aut deprecando ordinat, vt per alios fiat, quod ipſe vult; ita etiam promittendo ordinat ſe, vt faciat, vel euitet aliquid propter alios: quæ promiſſio quando eſt vera, procedit ex propoſito id faciendi: ergo votum eſt promiſſio facta Deo, aut homini ex propoſito aliquid faciendi. Secunda concluſio: Promiſſio, quę fit homini, non poteſt eſſe niſi per verba, aut per ſigna exteriora. Cæterùm promiſſio quæ fit Deo, poteſt eſſe per ſolam cogitationem. Probatur ex illo 1. Reg. c. 16. Homines vident ea, quæ apparent, Deus autem intuetur cor. Tertia concluſio: Licet votum, quod Deo fit, ſola mentis loquela poſſit fieri: adhibentur tamen à vouentibus alia duo ad voti confirmationem, nempe oris pronunciatio, & aliorum teſtimonium. Hanc concluſionem probat D. Tho. teſtimonio Magiſtri in 4 diſt. 38. dicentis, quòd votũ eſt teſtificatio quędam promiſſionis ſpontaneę, quæ Deo, & de ijs, quę ſunt Dei, fieri debet.

EXPLICATIO ARTICVLI.

De hac materia, quæ celebris eſt, cognituque neceſſariſſima, diſputãt Doctores in 4. d. 38. Soto lib. 7. de iuſtitia, per totum, Nauar. in Manua. c. 12. à nu. 24. Canoniſtæ in titulo de voto, & voti redemptio. & Summiſtę verbo, votum. Ad cuius intelligentiam vt à nomine ipſo exordiamur aduertendum eſt, quod hoc nomen, votum, quòd à vouere dicitur, ſi Latinis autoribus fides adhibetur propriè promiſſionem ſignificat, non quamcunque, ſed illam, quæ Deo, aut ſanctis fit. Vnde Cicero lib. 2. de legib. Voti ſponſio quo obligamur Deo, & 3. de Natura Deorum. Nonne animaduertis ex tot tabellis pictis, quam multi votis vim tempeſtatis effugerint, in portumque ſalui peruenerint? Et quoniam quæ magnopere deſideramus adhibitis votis à dijs petere ſolemus, tractum fuit etiam nomen ad ſignificandum noſtrum deſiderium. In qua ſignificatione dicere ſolemus, voti compotem eum, qui deſiderium ſuum aſſequutus eſt. Sed in præſenti tantum loquimur de voto primo modo. Et ſic conſtat, illud eſſe actum religionis, quæ eſt virtus, qua Deo & ſanctis ſeruimus. Votũ quid ſignificare. C

Secundò eſt aduertendum, quòd inter hæc quatuor nomina pactum, ſtipulatio, pollicitatio, & votum, hæc eſt differentia, quòd pactum neceſſariò requirit conſenſum duorum, vel plurium. Tunc enim dicitur fieri pactum inter aliquos, quando de re aliqua ſupra qua lis vel controuerſia eſſe poſſet, conueniunt. Iuxta illud Vlpiani in lege pactum, de pollicitationibus. Pactum eſt duorum conſenſus, atq; conuentio. Et in l. 1. de pactis. Pactũ à pactione dicitur, Vnde etiam pacis nomen deductum eſt. Stipulatio eſt nomen verbale ab ſtipulor, quod poſtulare, ſibi promitti aliquid ſolemnibus verbis, ſignificat. Iuxta illud Colum. in præfatione lib. 10. Fœneris tui Syluane, quod ſtipulanti ſpoponderam tibi, reliquã penſiunculam percipe. Et Cicero lib. 2. de legibus: Si is, cui legatum eſt, ſtipulatus eſt id ipſum, quod legatum eſt, vt ea pecunia ex ſtipulatione debeatur. Et pro Roſcio Amerino, inquit; Stipulatus es? vbi? quo die? quo tempore? quo præſente? Quis ſpopondiſſe me dicit? nemo, &c. Et hac ratione ſtipulatio nihil aliud eſt, quam verborum conceptio, quibus is, qui interrogatur, daturum, facturumve ſe quod interrogatur, reſpondet. Quare ſtipulatio duos neceſſario, ſcilicet interrogantem & reſpondentem requiret. Pollicitatio eſt ſolius offerentis promiſſio, vt autor eſt Vlpianus vbi ſupra, de pollicitationibus. dicens: Pollicitatio ſolius offerentis promiſſum eſt. Atque ideo ſolet appellari communiter ſimplex promiſſio. Votum autem ſolum importat promiſſionem Deo factam, vt paulò anteà dicebam. Differẽtia inter pactũ ſtipulationem, pollicitationẽ, & votum. D E

Sed antequam ad ipſius voti quidditatem & diffinitionem explicandam, accedamus, operęprętium erit agere de ius poſſibilitate; Vtrũ, ſcilicet, ſit poſſibile votũ emitti de re aliqua, ad quam ex vi pręcepti Dubiũ de poſſibilitate voti.

cepti

cepti diuini, minimè teneamur? Quod quærimus (A) propter Lutherum in ſuo libro de votis monaſticis dicentem, morem Eccleſiaſticum emittendi vota eſſe pernicioſum hominum inuentum, nullo ſacræ

1.Arg.

ſcripturæ exemplo, aut autoritate nitens. Eandem ſententiam tenuerunt Lamperiani hæretici, vt autor eſt Caſtro de hæreſibus, verbo, votum. Et poſteà Pſeudoapoſtoli, ac tandem Ioannes Vvitcleph. Et probari poteſt aliquibus argumentis. Primò ſic: Nihil operis Deo præſtare poſſumus, quod ei non ſit debitum ex vi præcepti dilectionis, ſuper omnia: tenemur enim iſto præcepto illum diligere ex toto corde, & ex tota mente, & ex totis viribus, &c. ergo nullũ relinqui poteſt ſupererogationis opus, quod poſſit eſſe peculiaris materia voti; atque ex conſequenti vanum erit Deo quidpiam vouere. (B)

2.arg.

Secundò, Deus creauit nos de nihilo, ſuaque miſericordia nos paſcit, atque ſuſtentat: ergo ratione iſtius beneficij debebimus ei quidquid ſumus, & quidquid poſſumus operari: atque ex conſequenti nihil relinquitur non debitum, quod ei vouere poſſimus.

3. Argum.

Tertiò: Iuſtorum opera debent fieri liberrimè: ſed votum infert neceſſitatem adimplendi, quod eſt promiſſum: ergo repugnat perfectioni Chriſtianæ. Atque ex conſequenti illud facere non ſolum vanum, verum & pernicioſum erit.

Cõcluſ. de fide.

His tamen non obſtantibus ſit concluſio de fide tenenda, quòd præter opera præceptorum, ſunt etiam alia non debita, de quibus votum emittere iuſtum eſt, & celebre religionis officium. Hæc concluſio duas continet partes, (C) prima eſt, quod vltra opera præceptorum ſunt etiam alia non debita, ſecunda quod de his votum emittere iuſtum eſt, & celebre religionis officium, quod vtrumque inuerecundè negabat Lutherus. Prima pars probatur ex illo Matth. 16. Sunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum. Qui poteſt capere capiat. Quibus verbis, iuxta communem omnium interpretationem, loquitur Chriſtus de illis, qui voto virginitatis ſe aſtringunt, aliàs ex vi præcepti alicuius non obligati. Quod & D. Paulus exponit. 1. ad Corin. 7. dicens; Dico non nuptis & viduis, bonum eſt illis, ſi ſic permanſerint, ſicut & ego. Et ſubdit ſtatim; de virginibus autem præceptum Domini non habeo, &c. Quibus verbis apertè ſignificat o- (D) pus virginitatis ſeruãdæ non debitum ex præcepto, ſed liberum eſſe vnicuique. Item Matth. 19. adoleſcenti interroganti; Quid faceret, vt vitam poſſideret æternam, reſpondet Chriſtus, Serua mandata. Et mox dicente iuuene, ſe iam omnia ſeruaſſe à iuuentute ſua, adiecit Dominus: Si vis perfectus eſſe vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni ſequere me. Quo in loco manifeſtè diſcernitur inter opera præceptorum & conſiliorum: Nam ad poſſidendam vitam æternam prius aſſignauit mandata, tanquam ad id maxime neceſſaria. Deinde autem ad perfectam vitam degendam adiecit conſilium de renunciandis opibus, & pauperibus diſtribuendis. Sunt ergo ex mente Chriſti aliqua opera indebita ex vi præcepti; qualis eſt renunciatio om- (E) nium bonorum. Et ratione ſic argumentor, Quia finis præcepti (teſte Apoſt. 1. ad Tim. 1.) eſt charitas, ex operibus, quæ ſpectant ad proximum, non erat cur nobis Deus præciperet, niſi tantum ea quæ pertinent ad charitatis cuſtodiam, & in alijs, quæ ad cultum ſuum pertinent, non voluit Deus obligationem noſtram metiri ex magnitudine beneficiorum quæ nobis contulerat, ſcilicet, creationis, redemptionis, & aliorum; ſed omnia iuxta noſtram naturam ſuauiter diſponere; illaque tantum præcipere, quæ ſummam amicitiam ſeruarent, & quæ poſſibilia eſſent non ſolum quibuſdam hominum cõditionibus, pro (A) loco, & tempore; ſed quæ omnibus, & quocunque tempore eſſent poſſibilia. Nam ſic leges debent diſponi. Cætera autem difficiliora in manu cuiuſque poſuit, vt ea implerent vel nõ. Ergo non omnia opera noſtra ſunt debita Deo ex vi præcepti. Et confirmatur: Multa ſunt opera ad quæ nullum nos cogit præceptũ, & multa alia, quæ lex minimè prohibet, vt ſeruare virginitatem, renunciare diuitijs, &c. ergo non omnia ſunt debita Deo ex vi præcepti. Secunda pars concluſionis, ſcilicet, quod de his operibus non debitis Deo ex vi præcepti, ſit iuſtum & religionis officium vota emittere, probatur primò: Multis ſacræ ſcripturæ teſtimonijs, quibus hominibus ſuadetur, vt vota faciant, & ea quam citiſſimè adimpleant. Pſalm. 75. Vouete & reddite Domino (B) Deo veſtro, qui in circuitu eius offertis munera. Et Pſ. 49. Immola Deo ſacrificium laudis; & redde Altiſſimo vota tua. Et Pſ. 55. Reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea. Et Numer. 39. Si quis virorum votum Domino vouerit, aut ſe conſtrinxerit iuramento, non faciet irritum votum ſuum, ſed omne quod promiſit implebit. Et Deut. 23. Cum votum voueris Domino Deo tuo non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus. Et ſi moratus fueris reputabitur tibi in peccatum, Si nolueris polliceri abſque peccato. Quod autem ſemel egreſſum eſt de labijs tuis obſeruabis, & facies, ſicut promiſiſti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo loquutus es. Poſſet ſecundò id ipſum probari multis ſacræ ſcripturæ exemplis, & ſanctorum (C) ac Conciliorum in medium, adductis teſtimonijs. Sed quoniam illa longum eſſet recenſere, conſulto prætermitto. Qui ea videre voluerit legat Alphonſum à Caſtro, loco nuper citato.

Ad 1. arg.

Et ad primum argumentum reſpondeo, negando, maximo illo dilectionis præcepto, omnia opera, quæ quis exhibere põt, contineri. Cum ſatis ſit ad illius impletionem: ſic tota mente, & anima, & viribus Deum diligere; vt nihil eidem dilectioni cõtrarium admittamus: quod in hac vita per Dei fauorem adimplere poſſumus. Nam, vt ait D. Tho. ſup. q. 44. artic. 6. dupliciter poteſt intelligi, quòd illud mandatum adimpleatur. Vno modo perfectè, quod contingit, quando per illius obſeruantiam ad eum finem peruenimus, quem Deus intendit, ſcilicet, ad (D) hoc, vt homo ſe Deo coniungat perfectiſſimo amore, qui non patitur ſecum peccatum vllum, quamuis leuiſſimum, nec alium quemcunque amorem qui non ſit Dei. Et iſto modo in patria implebitur hoc mandatum. Alio modo adimpletur imperfectè. Tunc, ſcilicet, quando, & ſi non perueniat homo ad prædictum finem: non tamen recedit à via, quæ illuc ducit. Et iſto modo impletur in via. Appellaturque huiuſmodi adimpletio imperfecta, non, quia non ſufficiat ad vitandamque culpam: ſed quia per illam non aſſequimur finem illo perfectiſſimo modo. Propter quod dicebat D. Auguſtinus lib. de ſpiritu, & litera. cap. 26. id eſſe diſcriminis inter triumphantem, & militantem vitam, quòd ad iuſtitiam huius vitæ, quæ illo dilectionis mandato præſcribi- (E) tur, ſatis eſt, non peccare, nec id deputandum eſt culpæ, quòd nondum poteſt hic eſſe tanta Dei dilectio, quanta illius erit dum à nobis conſpicietur.

Aliud eſt adimplere præceptũ, & aliud nõ violare.

Itaque, vt explicatius loquamur, aliud eſt perfectè adimplere præceptum, & aliud non violare. Poſſumus quidem in hac vita non violare præceptum dilectionis Dei, licèt non poſſimus illud perfectè adimplere. Et ſic cauenda eſt æquiuocatio adimplendi. Accipitur enim vno modo, vt opponitur tranſgreſſioni, ſeu omiſſioni. Et iſto modo impletur in hac vita. Alio modo, vt tantum valet, quantum plenè ad menſuram, cacumen, & finem pertingere, & iſto modo impletur in patria. Sed eſt aduertendum,

dum, quod quando dicimus pręceptum dilectionis Dei poſſe adimpleri in hac vita, loquendo de adimpletione, vt opponitur tranſgreſſioni, tantum eſt ſermo de dilectione Dei, vt eſt ſpeciale præceptum. Poſſumus enim loqui de dilectione Dei dupliciter. Vno modo, vt eſt ſpeciale præceptum internos actus dilectionis præcipiens. Alio modo, vt eſt pręceptum generale omnium aliorum præceptorum adimpletionem in ſe continens. Et quidem ſi loquamur primo modo, poteſt homo ex auxilio ſpeciali illud præceptum in hac vita adimplere. Nam poteſt quo tempore occurrit obligatio elicerè maxima intenſione iſtum actum. Volo Deum ſuper omnia diligere; nullam tunc culpam mortalem, aut venialem admittendo. Cæterùm, ſi loquamur de dilectione, vt eſt pręceptum generale, nulla ratione poteſt in hac vita adimpleri, niſi à confirmatis in gratia. Quia eſt impoſſibile, quòd homo non peccet, ſaltem venialiter, vt docet Diuus Hieronymus in Dialogo quinto contra Luciferianos, & Concil. Trident. Seſſio. ſexta, Can. 22. nullum poſſe omnia peccata venialia vitare ſine ſpeciali Dei priuilegio. Sicut de Beata Virgine tenet Eccleſia.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd quamuis Deus immenſa nobis creationis, & redemptionis bona contulerit; noluit tamen obligationem noſtram ex magnitudine beneficiorum metiri: ſed ſuauiter cuncta diſponens, quæ ad amicitam ſeruandam eſſent neceſſaria, & quæ omnibus eſſent poſſibilia, præcipere. Et ſic multa opera fuerunt relicta non præcepta, quæ facere, vel non facere liberum eſt homini.

Ad 3. arg.

Ad tertium reſpondetur, negando, quòd libertati Chriſtianæ repugnet votum. Seruire enim Deo regnare eſt, & ab hac ſeruitute Chriſtus non liberauit nos morte ſua, ſed à ſeruitute peccati qua libertate nullus melius potitur, quã qui ſeruit Deo. Iuxta illud Apoſtoli ad Roma. 6. Liberati peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ.

Deliberatio importat duo.

Suppoſito eſſe poſſibile, votum emitti de re aliqua, ad quam ex vi præcepti diuini minimè teneamur? opus erit explicare ea, quæ D. Thom. dicit eſſe neceſſaria ad votum. Vnde circa deliberationem, quæ eſt primum eorum quæ ad voti rationem requiruntur, aduertendum eſt primò, quòd deliberatio duo importat. Primum eſt diſcurſus, ſeu collatio inter multa. Alium autem eſt determinatio ad vnũ. Et conſtat ita eſſe experientia. Nam nunquam deliberatio requiritur, niſi quando datur optio inter multa. Vt, verbi gratia, concipit aliquis bonum eſſe ingredi religionem, tũc ad hoc, vt deliberatio fiat neceſſarium eſt, vt per diſcurſum & collationẽ conſideret, vtrùm ille ſtatus ſibi expediat; & quæ religio ſit conuenientior, conferendo ſingula, quę in religionibus inueniuntur cum fine, quem intendit. Et poſtquam per diſcurſum repererit, talem religionẽ eſſe conuenientem, tunc determinat eam ſumere; & ſic fit deliberatio. Eſt tamen aduertendum, quòd determinatio eſt duplex. Vna intellectus: & eſt ſententia, quæ ſequitur poſt factam collationem inter multa; qua vnum illorum approbatur. Altera eſt determinatio voluntatis; qua potius eligitur hoc medium, quam illud. Et quidem ad hoc, vt ſit plena deliberatio, non ſatis eſt prior determinatio intellectus, niſi ſecunda, quę eſt voluntatis ſequatur. Nam quamuis multi ſint, qui determinatè iudicẽt, melius illis eſſe agere pœnitentiam, & ingredi religionem, quam manere in ſęculo, quia tamen non habent determinatam voluntatem id faciendi, non dicuntur id deliberaſſe, quo ad vſque per voluntatem determinentur. Ex quo ſequitur primò, quòd deliberatio, quæ ad votum requiritur, eſt determinatio voluntatis ſuppoſito diſcurſu, & ſuppoſita determinatione intellectus. Appellatur tamen à D. Tho. & ab alijs Doctoribus deliberatio rationis, quia præſupponit diſcurſum, & deliberationem intellectus. Sequitur ſecundò, quòd actus voluntatis, qui procedunt non ex collatione, & diſcurſu, ſed ex ſimplici apprehenſione obiecti, vt velle beatitudinem, nolle miſeriam, &c. non ſunt deliberati, quia non procedunt à voluntate, vt deliberatiua, ſed a voluntate, vt natura ad vnum determinata.

Actus voluntatis põt dupliciter procedere ex diſcurſu intellectus.

Secundò eſt aduertendum, quòd actus voluntatis dupliciter poteſt procedere ex diſcurſu, & collatione intellectus. Vno modo ex diſcurſu, & collatione actuali. Alio modo ex diſcurſu, & collatione virtuali. Tunc dicitur procedere ex diſcurſu actuali, quando actu fit collatio, vtrum ſit conueniens, ꝙ talis actus fiat, necne. Quæ actualis collatio aliquando fit tempore perceptibili. Vt cum quis conſiderat, & confert, vtrùm ſit ducẽda vxor, & poſt talem conſiderationem determinat illam ducere. Aliquando tempore imperceptibili. Vt cum quis ex vehementi paſſione ſubitò mota determinat occidere inimicum: ita tamen, quòd ſtatim in ipſa occiſione offeratur ei conſideratio rei, quam facit. Nam ſi talis conſideratio ei non offeratur, ille actus non erit humanus; nec imputabitur ei, ſed erit actus naturalis, & primò primus. Tunc aũt dicitur actus voluntatis procedere ex collatione, & diſcurſu virtuali, quando de ipſo actu non eſt facta collatio in ſe; ſed in ſuo principio. Quomodo artifices operari dicuntur ex collatione virtuali. Quia quamuis actu non faciant collationem de opere, quod efficiunt; eam tamen iam fecerunt cum artẽ didicerunt. Aliquando etiam dicitur actus eſſe ex collatione virtuali, quia ita conſonat operanti, vt nolit de eo actualem collationem efficere. Vt cum quis ex habitu operatur, vel ex conſuetudine, vel ex negligentia. Tunc enim ita ſe habet homo, vt habeat determinatam voluntatem ad operandum, ac ſi feciſſet collationem de re agenda.

Dubiũ de deliberatione neceſſaria ad uotum.

His poſitis eſt difficultas, vtrũ ad hoc, vt votum ſit obligatorum, neceſſarium ſit, quòd vouens prius deliberet de omnibus, quorum cognitio ipſum cohiberet à vouendo? Quod eſt quærere, vtrum vota facta ex cordis facilitate, aut ex repentino timore, aut ex nimio dolore, vel ex magna turbatione, ſint obligatoria? De qua re eſt ſententia quorundã Doctorum, qui, vt refert Syluester, verbo, votum, 2. partem tenent negatiuam. Eandem videtur ſequi Richardus de Mediauilla in 4. diſt. 38. art. 2. quæſt. 2. Nam dicit, quòd ſicut in nobis eſt duplex velle, ſcilicet, plenum, & ſemiplenum: illud eſt velle deliberatiuum, & hoc eſt velle ſurreptione; ita etiam eſt duplex votum, plenum, & ſemiplenum. Primum habet plenam rationem voti; quia factum eſt ex deliberatione. Secundum verò non habet plenam rationem voti, qua fit ex ſurreptione. Et ideo non obligat ex neceſſitate, ſed ex quadam congruitate. Vnde frangere tale votum, etiam propria auctoritate non eſt peccatum mortale. Hactenus Richardus. Quibus verbis videtur ſignificare, vota, quæ ex plena deliberatione non fiunt, non eſſe obligatoria. Et probari poteſt hæc ſententia aliquibus argumentis.

Ad 1. arg.

Primò ſic: Votum cum à voluntate dicatur, debet eſſe ſpontaneum, & voluntarium: ſed ignorantia tollit voluntarium: ergo vbi non omnia plene deliberantur non eſt plena libertas: atque ex conſequenti nec votum.

Ad 2. arg.

Secundò: Deliberatio importat maturum conſilium, atque diſcurſum ſed quãdo homo non conſiderat omnia, vel propter paſſionem, vel propter timorem, non eſt ibi maturum conſilium: ergo nec poteſt eſſe votum factum ex deliberatione, atque ex conſequenti tale votum nullum erit. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Nam

agere

agere ex paſſione ſolemus diſtinguere contra agere ex deliberatione, & ex conſilio.

Ad 3. arg. Tertiò; Votum eſt grauiſſima obligatio, qua homo ſe obligat Deo in perpetuum, ſub pœna mortis æternæ: ergo requirit omnium circunſtantiarum plenam deliberationem. Antecedens eſt manifeſtum, & conſequentia probatur: Nam in omnibus alijs contractibus ciuilibus, vt in matrimonio opus eſt tali deliberatione propter grauiſſimam obligationem, quam ſecum adducit. Et confirmatur: Si aliquis me deciperet ad hoc, vt profiterer aliquam religionem, dicens in ea non ſeruari delectum ciborum, nec ibi eſſe aliqua ieiunia extraordinaria, cuius contrarium poſteà verum inueniretur, licèt ego ita deceptus illam vouerem, non teneret ſeruare votum; quia mihi non fuit commoditas deliberandi: ergo ſimiliter non teneor ſeruare votum, in quo plena deliberatio non inuenitur propter timorem, vel propter aliam paſſionem.

Deliberatio accipitur dupliciter. Contrariam tamen ſententiam tenent communiter omnes Doctores ſequuti Paludanum in 4. diſtin. 38. quæſt. 1. & Caietanum in præſenti commentario. Quæ proculdubio eſt vera, atque tenenda. Vnde ad illius explicationem aduertendum eſt, quòd deliberatio poteſt accipi dupliciter. Vno modo, vt opponitur motui ſubitaneo, & ex ſurreptione, ſiue ſit ille motus primò primus, in quo nulla eſt deliberatio nec ratio culpæ, aut meriti; ſiue ſecundo primus, in quo ſola eſſe poteſt culpa venialis. Itaq; ſecundũ hanc acceptionem omnes illi dicuntur operari ex deliberatione plena, & perfecta, qui cognoſcunt quid ſit id, quod faciunt, quamuis non conſiderent omnia, quæ poſſunt euenire ex tali operatione. Alio modo poteſt accipi deliberatio pro plena conſideratione, qua nihil eorum, quæ deliberari poterant omittitur. Secundum quam ſignificationem ſolum illi dicuntur operari ex deliberatione, qui plenè conſiderant omnia, quę circunſtant operationẽ.

1. Concl. Hoc ſuppoſito ſit prima concluſio: Ad votum ſemper eſt neceſſaria deliberatio, primo modo accepta. Quod eſt dicere, neceſſarium eſſe ad hoc, vt votum ſit validum, quòd non fiat ſubitò, nec ex motu primo, nec ex motu primo ſecundo, in quo tantum inuenitur culpa venialis. Sed ſemper debet præcedere deliberatio his motibus oppoſita. Probatur: Votum non ſolum debet eſſe ſpontaneum: ſed etiã ità deliberatum, vt obliget, ad ſui obſeruantiam ſub reatu culpæ mortalis; ſed motus primo primus nulla ratione eſt voluntarius, ſed naturalis: & motus ſecundò primus in quo tantum eſt culpa venialis, non poteſt eſſe inductiuus talis obligationis, ergo nec actu voluntatis primus, nec ſecundus, in quo tãtum eſt culpa venialis, erit ſufficiens ad votum. Atque ex conſequenti erit neceſſaria deliberatio his actibus contraria. Conſequentia cum minori eſt nota, & maior patebit ex ijs, quæ infra dicemus. Et confirmatur: Per motum voluntatis, in quo ſolum culpa venialis inuenitur, non frangitur votum, vt omnes Doctores concedunt: ergo nec talis motus ſufficiens erit ad inducendam voti obligationem. Patet conſequentia ex paritate rationis.

2. Concl. Secunda concluſio: Ad voti obligationem non eſt opus plena deliberatione, qua homo cuncta conſideret, quæ illum deterrerent a vouendo, ſed ſufficit illa deliberatio, qua iudicat quid ſit, id qđ facit, & quę ſatis eſt ad peccandum mortaliter. Hæc concluſio videtur eſſe D. Tho. in hoc art. & clarius in opuſ 17. c. 10. ad 2. Quam etiã tenet Caiet. hic, & in Sum. verb. votũ. in c. de quatuor conditionibus, quę ſe tenent ex parte vouentis. Syluest. verbo, votũ. 2. §. 13. Panormitanus in cap. venienter. de voto, & voti redempt. Io. Andr. in ca. duellum. de conuerſ. coniu. Soto lib. 7. de iuſti. q. 1. art. 2. & Nauar. in Man. c. 12.

A nu. 24. Et probatur; Ad voti obligationem ſatis eſt, quòd ſit opus ſpontaneum, & voluntarium; ſed illa deliberatio, qua homo iudicat quid ſit id, quod facit, ſufficiens eſt ad efficiendum opus voluntarium, ergo ad votum. Conſequentia eſt notã, & antecedens ab omnibus conceditur. Et confirmatur: Illa deliberatio ſatis eſt ad ſuſcipiendum baptiſmũ, ad iurandum; ad contrahendum matrimoniũ; & ad quemcunque alium contractum ciuilem, & ad merẽdum coram Deo, & ad peccandum mortaliter: ergo ad votum. Antecedens eſt manifeſtum, & conſequẽtia probatur. Quia ęqualis libertas requiritur ad hæc omnia. Item: Tale votũ fit liberè libertate contradictionis; tẽpe enim quo fit poteſt homo nõ facere: ergo libere vouet, atque ex conſequenti tenetur votũ adimplere. Et cõfirmatur: Per talem promiſſionem B obligaretur homo homini, vt omnes concedunt: ergo & Deo, cum æqua ſit vtriuſque ratio. Præterea; Iurans ex cõſuetudine, vel ex facilitate, eſt reus periurij, ſi non iurat verum, vt habet cõmunis conſenſus Doctorũ, ergo & qui vouet ex facilitate tenebitur votum adimplere. Imò, vt dicit Caietanus in hoc commentario, frangens votum ex facilitate factum, habebit duplex peccatum. Vnũ quod commiſit vouens irreuerenter, & ſine exacta diligentia. Alterum frangens votum. Tandem probatur concluſio ex cap. venientes. de voto & voti, red. vbi votum emiſſum magis ex facilitate animi, quam ex arbitrio, iudicatur validum, & commutatur. Et in c. ſicut nobis. de regularibus, lib. 6. clericus, qui nimia C ægritudine laborans religionem vouit, ad aſſumendum habitum cogitur. Et in cap. ſunt qui, 17. q. 4. illi, qui tumultuario mentis impulſu, & non iudicio opes ſuas Eccleſiæ perpetuo contulerunt, & poſtea reuocandas putauerunt, tãquam ſacrilegi condemnantur, & de voti leuitate taxantur. Ex dictis infero primò falſam eſſe regulam, quam adducit Angelus in Summa ad cognoſcendum, vtrùm votum fuerit validum nec ne. Dicit enim, quòd quotieſcunq; tranſacta anguſtia, & periculo, pœnitet facti eum, qui vouit, vel vt ipſe dicit, eſt male contentus, ſignũ eſt quòd votum non fuit validum. Hæc tamen regula eſt falſiſſima. Nam ex ea ſequeretur, quòd etiã ſi homo diu deliberaſſet antequam vouiſſet, & poſtea eum facti pœniteret, tale votum non eſſet vali- D dum; quod apertè eſt falſum. Vnde dicendum erit, quòd tunc votum eſt validum, quando procedit ex deliberatione ſufficienti. Quę quidem tunc eſt quando vouens aduertit, quid ſit id, quod facit, ad modũ iam explicatum. Infero ſecundò, quòd deliberatio, quæ tantum efficit peccatum veniale, qualis eſt ea, quæ inuenitur in actu primo ſecundo, non eſt ſufficiens ad votum, cùm illa nõ ſit inductiua obligationis ſub peccato mortali, vt diximus in prima concluſione. Nec ex hoc licet inferre, quod ſi quis prudẽs, & ſciens voueat quotidie recitare vnũ Aue Maria, tale non ſit votum: quia non obligat ad mortale. Eſt enim vere votũ, cum ſimilis deliberatio in alia materia ſit inductiua obligationis mortalis. Et qđ in illo caſu non obliget non eſt ex defectu delibe- E rationis: ſed ex paruitate materiæ. Infero tertiò, quòd ſiquis fraude, vel ignorantia inducatur ad vouendum, tale votum non erit validum, cum fraus & ignorantia tollant voluntarium requiſitum ad votum. Vnde ſi quis induxit ruſticum ad hoc, vt voueret peregrinationem Hieroſolymitanam, dicens, quòd prope eſt, tale votum nullum erit.

Arg. cõtra 2. concluſ. Sed contra iſtam concluſionẽ eſt argumentum. Nam ex ea ſequeretur, quòd qui ſciens & volens, ſe inebriaret, cognoſcens quòd ebrius ſolet vouere, ſi poſteà voueat, votum eſſet validum. Conſequens autem eſt falſum, & contra communem Doctorum ſententiam: ergo. Probo ſequelam: ſi alia peccata

cata

cata feciſſet, imputarentur ei, quia eſſent volita in ſua cauſa: ergo ſimiliter votum eſſe volitum in cauſa, atque ex conſequenti voluntarium & obligatoriũ. Eo vel maxime, quòd vt paulò anteà dicebam, libertas, quæ ſufficit ad peccandum mortaliter, ſufficit etiam ad votum. Reſpondetur tamen, negando ſequelam. Et ad probationem dico, quòd libertas, quæ ſufficit ad peccandum mortaliter ſufficit ad votum, dummodo votum ſit liberum in ſeipſo, & non in ſua cauſa. Nam cum ex eo magna obligatio oriatur, requiritur, quòd in ſe habeat libertatẽ. Et ſi quis obijciat: Libertas in cauſa ſufficit ad peccatum: ergo & ad votum, nego conſequentiã. Nam plus requiritur ad bonum, quam ad malum. Bonum enim conſurgit ex integra cauſa, & malum ex quocunque defectu. Ex quo infertur, quòd tunc tantum erit votum obligatorium, quando fuerit volitum in ſe formaliter, vel virtualiter.

Reſpon.

3. Concl. Tertia concluſio: Vota facta ex repentina deliberatione, ſufficienti tamen ad uotum, ſecum afferunt cauſam, vt diſpenſentur; ex eo quod ita facta ſunt. Hæc concluſio eſt Caietani in præſenti, & Panor. in c. venientes, iam citato. Et ratio eſt: Nam huiuſmodi vota facta ex paſſione, vel timore, quodam modo ſunt inuoluntaria, atque ex conſequenti afferunt cauſam, vt diſpenſentur.

Ad 1. arg. Et ad primum argumentum reſpondetur conceſſa maiori, diſtinguendo minorem. Nam ignorantia eſt duplex, Vna, qua ignoratur id quod fit. Et hæc quidem tollit voluntarium. Altera, qua ignorantur ea quæ ex facto cognito ſequi poſſunt. Et hæc non tollit voluntarium, vt ſupra diximus; Vnde cùm quis vouet aduertens quis facit, nulla ratione factum ignoret, ſequitur opus illud eſſe volũtarium, & ex conſequenti votum eſt validum.

Ad 2. arg. Ad ſecundum reſpondetur concedendum verum eſſe quòd deliberatio plena, atque perfecta importat maturum conſilium, & omnium rerum cognitionem. Cæterùm deliberatio ſufficiens ad votum tantum importat iudicium, quo homo iudicat quid ſit id, quod facit, & hæc non diſtinguitur contra agere ex paſſione: ſed ſæpè ſæpius ille, qui ex paſſione operatur habet hoc modo deliberationem ſufficiẽtem ad voluntarium, dummodo opus non ſit primo primum, aut primo ſecundum, vt diximus in concluſionibus.

Ad 3. arg. Ad tertium reſpondetur, quòd hæc deliberatio quo homo iudicat, quid ſit id, quod facit, ſufficiens eſt ad hoc, vt homo obliget ſe Deo per votum, & homini per contractum ciuilem: ſiquidem efficit ſimpliciter voluntarium. Ad confirmationẽ reſpondetur diſtinguendo antecedens. Nam, ſi deceptio eſſet circa res graues, verum eſt, quòd votum eſt nullum, quia eſſet per iniuriam extortum. Cæterùm ſi eſſet tantum circa res leues, votum validum eſſet. Vnde dico, quòd ſi quis deciperet ruſticum, vt voueret peregrinationem in Hieroſolymam, dicẽs locum eſſe proximum, & quòd non eſt nauigandũ, tale votum eſſet nullum. Cæterùm, ſi deciperet illum dicens, iter eſſe amœnum, magis quam eſt, votum validum eſſet. Et idem iudicium eſt de ingreſſu in religionem.

Dubium. Sed ſuppoſito, non eſſe neceſſariam maturam, & diuturnam deliberationem ad votum, dubium eſt, vtrùm ſaltem ſit ſanum conſilium, non vouere religionem, niſi præuia matura & longa deliberatione, & præcedente multorum ſaltem amicorum conſultatione? Quam diſputationem verſat D. Thom. opuſc. 17. cap. 8. 9. & 10. Reprehenſaque ſententia eorum, qui aſſerunt talem deliberationem & conſultationem eſſe valde neceſſariam, & conuenientem, ipſe ſtatuit concluſionem dicens, non eſſe ſanum conſilium ad vouendam religionem vti iſta

Sententia D.Tho. vera & tenenda.

A longa, & matura deliberatione. Et probatur ex illo Matthæi 4. Vbi dicitur, quòd Petrus & Andreas vocati à Chriſto; ſtatim ſequuti ſunt eum. Vnde in eorum commendationem dicit D. Chryſoſt. In medijs operibus exiſtentes, audientes iubentem, non dixerunt: Reuertamur in domum: Loquamur amicis, Sed ſtatim ſequuti ſunt Chriſtum. Talem enim obedientiam à nobis requirit Deus. Et ſubdit ſtatim de Iacobo, & Ioanne, quòd relictis retibus, & patre, ſequuti ſunt Dominum. Item Luc. cap. 9. iuueni petenti à Chriſto, vt permitteret ire ad ſepeliendum patrem, Chriſtus reſpondit: Sinite mortuos ſepelire mortuos. Sed ad hæc teſtimonia, & alia ſimilia reſpondent aduerſarij, ex illis tantum colligi, tunc non debere præcedere longam deliberationẽ,

B quando Chriſtus ſua propria voce vocat ad religionem. Secus autem erit, quando quis interius vocatur. Tunc enim opus erit deliberatione, & aliorum conſilio, vt hac ratione poſſit diſcernere, vtrùm motus ſit ex Deo. Sed hæc ſolutio eſt erronea, vt docet D. Tho. loco citato. Nam verba Chriſti in ſcriptura contenta ſic accipienda ſunt, ac ſi ſingulis peculiariter dicerentur. Vnde Matthæ. 18. dixit Chriſtus: Quod vobis dico, omnibus dico. Et ad Roman. 15. Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt. Et notat Chryſoſt. dicta fuiſſe propter audientes, quibus Chriſtus loquebatur, ſcripta verò propter nos. Et confirmatur: Loquutio interior, qua Deus hominem vocat, & de qua eſt ſermo in Pſ. 84. cum dicit Propheta: Audiam quid loquatur

C in me dicit Dominus Deus, longè præſtantior eſt quam loquutio exterior, vt docet D. Greg. in Homilia Pentecoſtes, dicens, quòd conditor noſter, quando loquitur exterius, nõ loquitur ad eruditionem, niſi interiori loquutione loquatur: ergo, ſi exteriori loquutioni ſtatim eſt aſſentiendum, nullo requiſito aliorum conſilio, vt aduerſarij dicunt, ſimiliter erit aſſentiendum interiori.

Sed contra iſtam ſententiam eſt argumentum. In arduis rebus, & ad ſtatum vitæ pertinentibus multorum conſilium requirere laudabile iudicatur, iuxta illud: Vbi multa conſilia, ibi ſalus; ſed in rebus humanis nihil eſt tam arduum, & difficile, quam ſeipſum abnegare, & ingredi religionem: ergo id faciendum non eſt, niſi præuia matura deliberatio-

Argum.

D ne, & multorum conſultatione. Et confirmatur; Ea, quæ poſſunt habere malum exitum, diu ſunt excogitanda: ſed religionem vouere, & eam ingredi poteſt habere malum exitum, cum ab ea multi apoſtarent, & retrocedant: ergo.

Reſponſio. Ad hoc argumentum reſpondetur, quòd in rebus arduis, quarum veritas manifeſtè nõ conſtat, opus eſt matura deliberatione, & conſultatione. Secus autem eſt in ijs, quæ manifeſtè, & de fide conſtat eſſe altiora, & meliora, quale eſt ingredi religionem. Ad confirmationem reſpondetur, quòd quando malus exitus poteſt prouenire ex parte rei aſſumendę, opus eſt longa deliberatione: cæterum, quando malus exitus tantum poteſt prouenire ex parte aſſumentis, non eſt opus conſultatione, ſed vigilantia

E ad ſeruandum propoſitum. Vnde cum mali euentus, qui ſunt in religione tantum proueniat ex parte aſſumentis, nihil concludit argumentum. Imò ſi aliquid valeret, eo ſimiliter probaretur, quòd venientibus ad fidem opus eſſet longa deliberatione, cum poſſint fieri hæretici, & retrocedere à veritate. Et melius eſt viam veritatis non agnouiſſe, quam poſt cognitam retrocedere.

Propoſitũ & deliberatio differũt. Circa ſecundum, quod D. Tho. dicit eſſe neceſſarium ad votum, ſcilicet, propoſitum voluntatis, eſt aduertendum, ꝙ propoſitum eſt cõſenſus voluntatis, quo quis iuxta deliberationem rationis proponit operari; diſtinguiturq; à deliberatione, quę etiã, vt

vt diximus, importat actum voluntatis eligentis po‑tius vnum medium, quam aliud. Primò in eo quod deliberatio importat determinationem voluntatis indifferenter, ſiue rei futuræ, ſiue præſentis. Delibe‑ramus enim pulſare, & nos pulſaturos. Cæterùm propoſitum tantum refertur ad futura: non enim proponimus agere, niſi id, quod futurum eſt. Secun‑do differunt in eo, q determinatio voluntatis ſem‑per neceſſario præſupponit diſcurſum, & collatio‑nem rationis. At verò propoſitum non eam ſem‑per neceſſario præſupponit; ſed tantum dicit ſimpli‑cem actum voluntatis rei egendæ, vel cauendæ.

Dubium. Sed eſt dubium, vtrùm propoſitum voluntatis ſit neceſſarium ad votum. Et pro parte negatiua ſic argumentor. Sola promiſſio ſufficit ad votum, quã‑uis non adſit propoſitum id faciendi: ergo fruſtra ponitur iſta conditio. Conſequentia eſt nota, & an‑tecedens probatur. Promittens, vel iurans, ſe ali‑quid facturum, quamuis non habeat propoſitum id faciendi, manet obligatus promiſſione, cum promiſ‑ſio ex natura ſua aſtringat fidem promittentis: ergo non requiritur neceſſariò propoſitum voluntatis. Et confirmatur: Vouens religionem abſq; propo‑ſito ſeruandi ea, quæ in religione continentur, ad‑huc manet obligatus voto: ergo non requiritur pro‑poſitum voluntatis.

Argum.

Tripliciter pôt ſe homo habere in promiſſione. Pro explicatione huius difficultatis aduertendũ eſt, quod homo dum promittit Deo aliquid facere tripliciter ſe poteſt habere in tali promiſſione. Vno modo, ita, vt habeat propoſitum, & animum pro‑mittendi, & ſeruandi promiſſum. Alio modo, ita, vt nec habeat animum promittendi, nec ſeruandi promiſſum. Tertio modo poteſt homo aliquid pro‑mittere, habens quidem animum promittendi, ſed non ſeruandi promiſſum. Quod fortaſsè accidit in religionibus militaribus & in alijs, in quibus intui‑tu potius alicuius boni temporalis, quam religionis ſtudio vota emittuntur.

1. Concl. Hoc poſito, ſit prima concluſio: Quotieſcunque aliquis promittit Deo ſe aliquid facturum, cum ani‑mo promittendi, & ſeruandi promiſſum, eſt verum votum, & obligatorium. Probatur: Nam ſunt ibi omnes conditiones requiſitæ ad votum.

2. Concl. Secunda concluſio: Quotieſcunque aliquis pro‑mittit, ſe aliquid facturum, non habẽs propoſitum promittendi, nec ſeruandi promiſſum, tale votum non eſt validum nec obligatorium apud Deum. Probatur: Talis non eſt promiſſio, ſed fictio pro‑miſſionis: ergo nullam obligationem inducit apud Deum. Conſequentia eſt nota, & antecedens pro‑batur: Exterior promiſſio eſt ſignum interioris pro‑miſſionis: ergo quando homo interius promittere non intendit, exterius promiſſio tantum eſt fictio promiſſionis: & ſic non obligat. Tamen qui ſic vo‑uet, ex natura ſua peccat mortaliter: quia mentitur in re graui. Eſt tamen aduertendum, quòd quam‑uis huiuſmodi promiſſiones nullam obligationem inducant apud Deum; apud Eccleſiam tamen, qui ſic vouerint manent aſtricti voto, & cogendi erũt ad illud obſeruandum; niſi certis euidẽtibus ſignis, aut teſtibus oſtenderint, non habuiſſe animum pro‑mittendi. Et probatur: Si aliquis alteri homini co‑ram teſtibus quidquam promittat, cogi poterit ad ſoluendum promiſſum, quamuis dicat ſe non habuiſ‑ſe animum promittendi, ſed decipiendi, quia fraus & dolus nulli debent patrocinari: ergo multo ma‑gis qui promittit Deo. Et confirmatur: Nam aliàs magna ſequeretur perturbatio in Republica, & monachi, atque moniales ſtatim ac aliquid triſte il‑lis accideret, dicerent, ſe non habuiſſe animum vo‑uendi. Item: coniugati poſſent diſſoluere matrimo‑nia. Et denique nulla fides adhiberetur pactis, cum nullus cogi poſſet ad ſeruandum promiſſum: hoc

A autem eſt abſurdum: ergo dicendum erit, quòd Ec‑cleſia pôt tales cogere, & quod ipſi tenentur parere mandato Eccleſiæ, non quidem ex vi voti, ſed ex præcepto Eccleſiæ propter vitandum ſcandalum. Et eſt hoc intelligendum, dummodo ipſi poſſint ſerua‑re promiſſum ſine peccato. Nam aliàs potius debent mori, quam Eccleſiæ parere. Ex quo ſequitur, quod ſi aliquis poſt clandeſtinas nuptias cum altera pu‑blicè contraheret, & ab Eccleſia compelleretur ad habitandum cum ſecũda, potius debet mori, quam Eccleſiæ parere: quia illa cohabitatio ſemper eſt peccatum, cum ex illa ſequatur fornicatio. Sequitur ſecundo, quod qui poteſt fugere, & abire in pro‑uinciam, in qua viuat ſine ſcandalo, non tenetur tale votum ſeruare, cum ex ſe ſit nullum, & tantum obliget ratione ſcandali. B

3. Concl. Tertia concluſio: Quotieſcunque aliquis aliquid promittit, cum propoſito quidem promittendi; ſed non ſeruandi promiſſum; tale votum eſt verum, & obligatorium coram Deo: quamuis ſic vouens pec‑cet mortaliter. Et probatur: Votum, & iuramen‑tum ex natura ſua habent obligare quando liberè fiunt: ſed in caſu poſito ille liberè vult vouere: ergo eius votum eſt validum, & obligatorium; quamuis habeat intentionem non ſeruandi promiſſum. Imò ex eo ſic vouens peccat mortaliter; quia habet animum non ſeruandi votum, ad quod tenetur. Et ſic quamdiu illum non depoſuerit, erit in peccato mortali. Et ad argumentum in principio dubitatio‑nis factum ex dictis patet ſolutio.

C Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrùm, ſi quis vo‑ueat animo quidem vouendi, non tamen animo ſe obligandi per votum, quin potius animo non ſe ob‑ligandi; tale votum ſit validum & obligatorium; Syluester in Sum, verbo, metus. § .8. circa finem, par‑tem tenet negatiuam, & eandem ſequitur verbo, pactum, §. quarto. Quam etiam tenet Scotus in 4. diſtinct. 38. circa finem, & Gloſſa ſuper cap. litera‑rum, de voto, & voti redempt, eſtque communis Canoniſtarum. Et probatur primò ex ca. humanæ aures, 22. q. 5. Vbi dicitur, quod quia Deus intuetur cor, non debet homo ad verba ſed ad intentionem iurantis aduertere: ergo quando iurans habet inten‑tionem non ſe obligandi per votum, aut iuramen‑tum, illud non erit obligatorium. Dubium. Sententia Canoniſtarum. 1. argum.

D Et ratione ſic argumentor: Obligatio voti con‑ſiſtit in intẽtione & arbitrio vouentis: ergo quam‑uis habeat propoſitum vouendi, ſi tamen habet pro‑poſitum non ſe obligandi per votum, votum illud erit nullum. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur. In voluntate vouentis, ſtat ſe obligare ad pœnam, niſi ſeruauerit promiſſum: ergo etiam in voluntate eius ſtabit ſe obligare ad culpam. Et confirmatur; Leges obligant ex intentione legis la‑toris, vel ad culpam, vel ad pœnam; ſed votum eſt quædam lex, quam vouens ſibi præſcribit; ergo in voluntate vouentis ſtabit, quod obliget, vel ad cul‑pam, vel ad pœnam. 2. argum.

E Contrariam tamen ſententiam tenet Caietanus quæſtione ſequenti, articulo ſeptimo, & Soto libro ſeptimo, de Iuſtitia, quæſtione prima, artic. ſecun‑do, eſtque communis omnium Theologorum no‑ſtri temporis. Ad cuius explicationem dico primò; Votum, quod vere votum eſt, & ſimiliter iuramen‑tum ex natura ſua habet obligare ad ſui obſeruan‑tiam. Probatur: Votum ſeruare, vel iuramen‑tum, eſt de iure naturali, & diuino, iuxta illud Pſal. 75. Vouete, & reddite Domino Deo veſtro, & Ec‑cleſiaſt. 5. Si quid vouiſti, non moreris reddere: er‑go ex ſua natura habent inducere obligationem. Et confirmatur; Sicut eſt præceptum de redden‑do alienum, & ſeruanda fide; ita etiam de redden‑do voto: ſed iure naturali, & diuino tenetur homo reddere 1. dictum.

reddere alienum, & ſeruare fidem: ergo & reddere A votum.

2. Dictum. Dico ſecundo: Ad hoc, vt votum ſit verum votum, non eſt opus, quòd vouens habeat formalem intentionem ſe obligandi. Probatur: Votum ex ſua natura eſt obligatorium: ergo qui vult vouere virtualitter, vult ſe obligare. Atque ex conſequenti non eſt neceſſarium, quod vouens formaliter habeat intentionem ſe obligandi. Et confirmatur: Nam aliàs vota, quæ communiter fiunt, non eſſent vera vota, cum nullus fere ſit, qui habeat intentionem ſe obligandi, ſed tantũ vouendi & promittẽdi: hoc autem non eſt dicendum: ergo. Item: Alij contractus obligant, licet in illis non explicetur formalis intentio ſe obligandi, ſed tantum contrahendi, ergo idem etiam erit dicendum in voto, cum æqua ſit omnium B ratio.

3. Dictum Dico tertio. Quotieſcunque aliquis habet propoſitum vouendi, quamuis habeat propoſitum non ſe obligandi, adhuc manet voto obligatus. Probatur: Illud propoſitum vouendi, eſt ſufficiens ad votum, vt diximus; & votum ex natura ſua habet obligare, & non ex voluntate vouentis: ergo qui habet propoſitum vouendi, quamuis habeat propoſitum non ſe obligandi adhuc manebit voto obligatus. Conſequẽtia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Votum in ſua ratione formali includit obligationem, quæ quidem oritur ex lege naturali, & diuina, & non ex voluntate vouentis. Nam, quamuis ſit poſitum in noſtra poteſtate votum emittere, nó tamen efficere, quod non obliget, poſtquã fuerit emiſſum. C Quin potius, quemadmodum accipere mutuum, & vxorem ducere pendet ex noſtra voluntate, & tamen ea ſuppoſita ex natura rei oritur neceſſitas reddendi mutuum creditori, & debitũ vxori; ità etiam in voto: ergo qui habet propoſitum vouendi, quamuis habeat propoſitum non ſe obligandi, adhuc manet voto aſtrictus. Et confirmatur; Si in poteſtate vouẽtis eſſet vouere, & non ſe obligare ad votum, ſequeretur, quod etiam in eius poteſtate eſſet vouere, & non ſe obligare ad culpam conſequens autem eſt falſum, ergo & illud, ex quo ſequitur. Sequela eſt manifeſta: Nam qua ratione non manet quis obligatus voto, non peccat non ſeruando illud. Falſitas verò conſequentis probatur. Frangere votum eſt contra ius diuinum, & naturale: ergo non poteſt D fieri, vt ſit voti violatio ſine aliqua culpa. Ex dictis infertur ad votum eſſe neceſſarium propoſitum voluntatis, non quidem quod cadat ſupra materiam voti, nec ſupra eius obligationem: ſed tantum ſupra promiſſionem. Nam quamuis non habeat quis propoſitum ſeruandi promiſſum, nec ſe obligandi per promiſſionem; ſi tamen habet propoſitum vouendi, & promittendi: hoc ſufficiens erit ad votum, vt diximus. Et ratio eſt: Nam cum obligatio ſit effectus intrinſecus voti, qui vult vouere ex cõſequenti & virtualiter vult ſe obligare, & ſic manet obligatus. Dico tamen, quod ſi aliquis ex ignorantia inuincibili, vel quia credit obligationem non eſſe inſeparabiliter annexam voto, vel, quia exiſtimat opinionem Syluestri eſſe veram, emitteret votum, ha- E bens quidem propoſitum vouendi, & non ſe obligandi per votum, ille talis non maneret obligatus voto. Nam cum ignorantia inuincibilis tollat voluntarium, fit, vt obligatio tunc nec formaliter, nec, virtualiter fuerit volita, & ſic votum erit nullum. Ex quo infertur, quod ſi aliquis ignorans inuincibiliter votum caſtitatis eſſe coniunctum ſacro ordini, illum ſuſciperet, ille talis non maneret obligatus voto caſtitatis; quia nec formaliter, nec virtualiter fuit volitum. Quare, ſi puer ante vſum rationis ſacris ordinibus initiaretur poſteà quando adoleſceret votum caſtitatis ſeruare nó teneretur, A ſed poſſet vxorem ducere, ſi vellet. Ita docet Soto in 4.d.25.q.1.art.2.

Ad 1. arg. Et ad primum argumentum deſumptum ex cap. humanę aures, reſpondetur, ſenſum illius textus eſſe, quod iuramentum habet vim obligandi ex intentione iurantis. Nam ſi iurans non habeat animum, & propoſitum iurandi, iuramentum nullum erit. Et idem dicendum eſt de voto. Cæterum poſtquam iurans, vel vouens habuit animum iurandi, & vouendi, quamuis habeat propoſitum non ſe obligandi adhuc manet voto aſtrictus, quia votum, vel iuramentum ex natura ſua habent obligare, non ex voluntate vouentis, vt diximus. Et ſic nihil obſtat textus ille.

Ad 2. arg. Ad rationem reſpõdetur, falſum eſſe, quòd ex vo- B luntate vouentis pendet voti obligatio. Non enim habet votũ, ꝙ obliget ex voluntate vouentis quanuis ab ea habeat, quod ſit votum, ſed ex natura ſua. Et idem iudicium eſt de lege, vt diximus ſupra quæſtione ſexageſima ſecunda, articulo tertio.

Dubiũ de promiſſione neceſſaria ad votum. Circa tertium, quod D. Thom. dicit eſſe neceſſarium ad votum, ſcilicet, promiſſionem eſt dubium, vtrùm ſit verum? De qua re Sylueſter verbo, religio. 5. §. 8. affirmat, communem ſententiam iuriſprudentium, ſuper cap. conſulti, de regularibus in 6. fuiſſe, quod ad votum ſufficit ſolum propoſitum voluntatis, abſque promiſſione; maximè quando

Sententia Canoniſtarum. opus iam eſt inceptum. Vnde dicunt, quod ſi aliquis habeat propoſitum vouendi religionem, illud erit ſufficiens, vt maneat voto aſtrictus, maximè ſi ip- C ſum habitum ſuſcipiat. Suntque iſti iuriſprudentes in duas partes diuiſi. Quidam enim affirmant propoſitum voluntatis cum habitus ſuſceptione habere vim uoti ſolennis. Vnde talis non poterit poſteà matrimonium contrahere. Ita tenent Innocentius ſupra cap. conſulti, iam citatum Hoſtienſis, Vincentius & alij. Quam ſuam ſententiam probant ex cap. beneficium. de regularibus. libro 6. Vbi deffinitur, quod beneficium clerici, qui religionem eſt ingreſſus, intra annum probationis alteri non eſt conferendum, niſi conſtet, quod abſolutè voluit vitam mutare. Ergo propoſitum mutandi vitam cum habitus ſuſceptione cenſetur à ſummo Pontifice votum ſolenne. Aliàs non expoliaretur ille clericus beneficio. Alij autem affirmant, quod propoſitum D voluntatis eſt votum ſimplex, & non ſolenne. Vnde qui religionem fuerit ingreſſus cum illo propoſito tenebitur in illa; vel in altera profeſſionem efficere. Quam ſuam ſententiam probant ex d. ca. conſulti. de regularibus in 6. Vbi Innocentius Pontifex affirmat, quod ille, qui accipiens habitum religionis habuit firmum propoſitum deſerendi ſæculum, non poteſt rurſus in ſæculum redire. Idem etiam diffinitur in c. ſtatuimus, & in cap. ſuper eo eodem titulo. Item in cap. neque viduas 17. quæſt. 1. dicit Pelagius Papa; Neque viduas ad nuptias tranſire patimur, quæ in religionis propoſito diuturna obſeruatione permanſerunt. Et in c. qui bona. eadem cauſa, & quæſtione dicit D. Hieronymus: Qui bona agunt, ſi meliora propoſuerunt, in conſpectum Dei E ceciderunt. Ergo ſolum propoſitum ſufficit ad voti obligationem. Et confirmatur ex cap. Beata Maria, 17. q. 1. Vbi D. Auguſtinus dicit de Beata Virgine, quod propoſitum, quod habuit fuit votum. Paludanus in 4. diſt. 38. alia ratione procedit. Dicit enim, quod illi, qui habuerunt propoſitum vouendi religionem, & habitum ſuſceperunt tenentur illud adimplere. Non quidem quia propoſitum ſit votum; ſed ex præcepio Eccleſiæ, ita præcipientis, vt conſtat ex capitibus iam citatis.

1. Concl. Cæterum ad explicationẽ difficultatis ſit prima concluſio: Propoſitum voluntatis, etiam ſi ſequatur habitus ſuſceptio, non eſt votum ſolenne. Hæc

concluſio

concluſio eſt Syluestri loco citato. Et probatur: Votum ſolenne fieri non poteſt ſine conſenſu profitentis, & monaſterij: Sed prior, vel monaſteriũ tribuens alicui habitum religionis, nõ conſentit in illius profeſſionem: ſed tantum vult experiri nouitij mores: ergo quamuis habeat propoſitũ vouendi, & habitũ ſuſcipiat, nõ erit voto ſolenni aſtrictus. Conſequentia cum minori eſt nota, & minor habetur expreſsè in cap. ad apoſtolicam. de regularibus. Et confirmatur: Votum ſolenne eſt veluti contractus quidam, quo vtraque pars obligata manet: ergo requiritur ad illud vtriuſque partis conſenſus. Atque ex conſequenti, quantumuis aliquis habeat propoſitum vouendi, & habitum ſuſcipiat, non erit aſtrictus voto ſolenni.

2. Conclu. Secunda concluſio: Propoſitum voluntatis, etiã ſi ſequatur operis inceptio, non eſt votum ſimplex, nec eius vim habet, ſed vltra hoc requiritur promiſſio. Hęc concluſio eſt Syluestri loco citato, & verbo votum. 1. §. 2. Et D. Thom. in hoc articulo. Vbi dicit, quod ratio voti perficitur in promiſſione, quẽ communiter ſequuntur Theologi in 4. d. 38. Et probatur primo ex ſcriptura, in qua votum appellatur promiſſio, vt conſtat ex Deuteron. cap. 23. Vbi dicitur: Si quid vouiſti Domino, redde; quia promiſiſti. Et Eccleſiaſt. cap. 5. Si quid vouiſti, non moreris reddere, diſplicet enim Deo infidelis, & ſtulta promiſſio: ergo ad rationem voti vltra propoſitum voluntatis requiritur promiſſio. Quare a Magiſtro in 4. d. 38. diffinitur votum, quod ſit, teſtificatio ſpontaneę promiſſionis. Item ratione idem probatur: Votum eſt obligatio, qua homo ſe Deo, aut alteri obligat: ſed homo non ſe poteſt ordinare ad alterum per ſolum propoſitum voluntatis, abſque promiſſione: ergo ad votum vltra propoſitum voluntatis requiritur promiſſio. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur. Ordinatio pertinet ad intellectum, cuius eſt ordinare: ſed propoſitum tantum eſt actus voluntatis: ergo homo non ſe poteſt ordinare ad alterum per ſolum propoſitum. Atque ex conſequenti vltrà illud, opus erit promiſſione; quæ eſt actus intellectus. Item manifeſtè probatur concluſio ex cap. literarum. de voto, & voti redemp. Vbi dicit Pontifex, quod non tenetur ſumere habitum religionis ille, qui in ægritudine conſtitutus dicit: Non morabor proponens in animo religionis habitum accipere. Et expreſſius in cap. ſi bona. 17. q. 1. abſoluit Diuus Gregorius ab obligatione eum, qui propoſitum abſq; promiſſione habuit. Dicens, quòd aliud eſt propoſitum corde concipere, & etiam ore nunciare: aliud autem ſubſequenti obligatione ſe voti reum facere: ergo ad votum vltra propoſitum voluntatis requiritur promiſſio. Quare in leg. pactum. ff. de pollicit. ſeruo. dicitur, qđ ex pollicitatione naſcitur obligatio.

3. Concl. Tertia concluſio: Qui habuerit propoſitum vouendi religionem, etiam ſi habitum ſuſceperit, non tenẽtur illud adimplere ex præcepto Eccleſiæ. Hæc concluſio ex contra Paludanum. Illam tamen ponit Syluester loco citato. Et probatur: Tale præceptum nullibi in toto iure reperitùr: ergo gratis aſſeritur. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Nam prædicta iura tantum ponuntur ad explicationem voluntatis, quam quiſque habet intrandi religionem; nec aliquod præceptum Eccleſiæ in ſe continent. Ex dictis infertur, quod ſolum propoſitũ voluntatis, licet firmiſſimum ſit nullam obligationem peccati inducit, ſed poterit quiſque libere facere, contra propoſitum, abſque eo quod peccet, vel contra votum, vel contra præceptum Eccleſiæ. Vnde, ſi nouitius intra annum probationis habitum dimittat dummodò votum non fecerit, non peccat mortaliter; imò nec venialiter; niſi id faciat ex animi facilitate. Et idem iudicium erit, quando homo deſiſtit à bonis operib. inceptis, quæ facere propoſuerat. De hac re videndus eſt D. Thom. infra q. artic. 4. Sed contra hoc eſt argumentum. Firmum propoſitum voluntatis; nihil aliud eſt, quam affirmatio de futuro aliquid faciendi; quæ quidem explicatur hoc verbo: Faciam, vel, non faciam: ergo qui habuerit tale propoſitum tenebitur facere quod propoſuit. Probo conſequentiam: Nam aliàs mentiretur in re graui, ſuam affirmationem falſam faciendo; quod ſine peccato fieri non poteſt. Hoc argumentum ideò propoſui, vt quid ſit propoſitum clariùs aperiamus. Vnde ad illius ſolutionem aduertendum erit, hoc eſſe diſcriminis inter propoſitum, & promiſſionem, quod propoſitum cum ſit actus voluntatis eligentis aliquid facere in futurum, non eſt affirmatio, nec negatio; ſed tantum eſt conſenſu; voluntatis, qui exprimi poteſt per hoc verbũ de futuro, Faciam, dummodo in illo non intelligamus ſenſum promiſſorium, ſcilicet, promitto facere, ſed tantum ſimplicem aſſertionem eius, quod tunc in animo gero. Cæterum promiſſio cum ſit actus intellectus, importat affirmationem, aut negationem. Ex quo ſequitur, quod ſi ille, qui habuit propoſitũ aliquid faciẽdi, poſteà mutato propoſito oppoſitum faciat, non mentitur; quia potuit mutare propoſitum. Et ſic licet falſum dixerit, nec mentitus eſt, quando protulit, quia tunc tantum dixit quod putabat facere; nec poſtea quando contrarium facit, quia non tenebatur non mutare propoſitum. Cæterum qui promiſſione firmat propoſitum, ſi poſtea contrarium faciat, mentitur; cùm faciat contra veritatem illius propoſitionis, faciam hoc, quam promiſit ſemper facere veram. Et per hoc patet ſolutio ad argumentum. Ad aliud deſumptum ex cap. beneficium, quo Innocentius, & alij probabant propoſitum habere vim voti ſolennis, reſpondetur cum Panormitano ſuper cap. literarum. de voto, & voti redemp. quod nomine propoſiti mutandi vitam in eo loco intelligit ſummus Pontifex ipſum propoſitum voto ſimplici firmatum. Tale enim eſt quod vere oſtendit clericum voluiſſe vitam mutare. Et ſic habitum ſuſcipiens videtur renunciare anno probationis. Quare merito expoliatur beneficio habito, & alteri confertur. Ità etiam reſpondet Syluester verbo. religio. 5. §. 8. Ad alia iura ſimiliter reſpondetur, quod loquuntur de propoſito voto ſimplici firmato vt conſtat ex cap. viduas. & ex cap. ſtatuimus. & ex cap. conſulti. in quibus ponuntur tres modi, quibus aliqui religioni obligantur. Primus eſt per publicam profeſſionem. Secundus per profeſſionem tacitam, & implicitam. Quid autem ſit implicitè profiteri, videbimus infra. Tertius eſt, per propoſitum firmum mutandi vitam. Quod intelligitur, quando per votum ſimplex fuerit firmatum.

Diſcrimen inter propoſitum, & promiſſionem.

ARTICVLVS II.

Vtràm votum ſemper debeat fieri de meliori bono.

*AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quòd votum non ſemper debeat fieri de meliori bono. Dicitur enim melius bonum quod ad ſupererogationem pertinet. Sed votum non ſolum fit de his quæ ſunt ſupererogationis, ſed etiam his quæ pertinent ad ſalutem. Nam & in baptiſmo vouent homines abrenunciare diabolo, & pompis eius, & fidem ſeruare, vt dicit * Glo. ſuper illud Pſalm. 75. Vouete & reddite Domino Deo veſtro. Iacob etiam vouit quòd eſſet ei Dominus in Deum, vt habetur Gen. 28. Hoc autem eſt maximè de neceſ-* ſitate

* Sumitur ex Caſſio. & Aug. in hoc loco.

ſitate ſalutis: ergo votum non ſolum ſit de meliori A *bono.*

2. Præterea, Iephte in catalogo Sanctorum ponitur: vt patet Hebræor. 11. Sed ipſe filiam innocentem occidit propter votum, vt habetur Iudic. 11. Cum ergo occiſio innocentis non ſit melius bonum, ſed ſit ſecundum ſe illicitum, videtur quòd votum fieri poſſit non ſolum de meliori bono, ſed etiam de illicitis.

3. Præterea, Ea quæ redundant in detrimentum perſonæ, vel quæ ad nihil ſunt vtilia, non habent rationem melioris boni. Sed quandoque fiunt aliqua vota de immoderatis vigilijs & ieiunijs: quæ vergunt in periculum perſonę. Quandoque etiam fiunt aliqua vota de aliquibus indifferentibus & ad nihil valenti- B *bus: ergo non ſemper votum eſt melioris boni.*

Sed contra eſt, quod dicitur Deuter. 23. Si nolueris polliceri, abſque peccato eris.

Ad præce. *Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum * eſt, votum eſt promiſſio Deo facta. Promiſſio autem eſt alicuius quod quis pro aliquo voluntariè facit. Non enim eſſet promiſſio, ſed comminatio, ſi quis diceret ſe contra aliquem facturum. Similiter vna eſſet promiſſio ſi aliquis alicui promitteret id quod ei non eſſet acceptum. Et ideo cum omne peccatum ſit contra Deum, nec aliquod opus ſit Deo acceptum, niſi ſit virtuoſum, conſequens eſt quòd de nullo illicito, nec de aliquo indifferenti debeat fieri votum, ſed ſolum de aliquo actu* C *virtutis. Sed quia votum promiſſionem voluntariam importat, neceſſitas autem voluntatem excludit, id quod eſt abſolutè neceſſarium eſſe, vel non eſſe, nullo modo ſub voto cadit. Stultum enim eſſet, ſi quis voueret ſe eſſe moriturum, vel ſe non eſſe volaturum. Illud verò quod non habet abſolutam neceſſitatem, ſed neceſſitatem finis, puta, quia ſine eo non poteſt eſſe ſalus, cadit quidem ſub voto, in quantum voluntariè fit, non autem inquantum eſt neceſſitatis. Illud autem quod neque cadit ſub neceſſitate abſoluta, neque ſub neceſſitate finis, omnino eſt voluntarium: & ideo hoc propriſſimè cadit ſub voto. Hoc autem dicitur eſſe maius bonum in comparatione ad bonum, quòd com-* D *muniter eſt de neceſſitate ſalutis: ideo propriè loquendo, votum dicitur eſſe de meliori bono.*

Ad primum ergo dicendum, quòd hoc modo ſub voto baptizatorum cadit abrenunciare pompis diaboli, & fidem Chriſti ſeruare: quia voluntariè fit, licet ſit de neceſſitate ſalutis. Et ſimiliter poteſt dici de voto Iacob. Quamuis etiam poſſit intelligi, quòd Iacob vouit ſe habere Dominum in Deum per ſpecialem cultum: ad quem non tenebatur, ſicut per decimarum oblationem, & aliàs huiuſmodi quæ ibi ſubduntur.

Ad ſecundum dicendum, quòd quędam ſunt quę in omnem euentum ſunt bona: ſicut opera virtutis, & alia bona quæ poſſunt abſolutè cadere ſub voto. Quædam verò in omnem euentum ſunt mala, ſicut ea quæ E *ſecundum ſe ſunt peccata. Et hæc nullo modo poſſunt ſub voto cadere. Quædam vero ſunt quidem in ſe conſiderata bona (& ſecundum hoc poſſunt cadere ſub voto) poſſunt tamen habere malum euentum, in quo non ſunt obſeruanda. Et ſic accidit in voto Iephte, qui vt dicitur Iudicum 11. votum vouit Domino, dicens: Si tradideris filios Amon in manus meas, quicunque primus egreſſus fuerit de foribus domus meæ, mihique occurrerit reuertenti in pace, eum offeram holocauſtum Domino. Hoc autem poterat malum euentum habere, ſi occurreret ei aliquod animal non immolandum, ſicut aſinus vel homo: quod etiam accidit. Vnde, & Hier. dicit: In vouendo fuit ſtultus, quia diſcretionem non habuit. Et in reddendo, impius. Præmittitur tamen ibidem, quòd factus eſt ſuper eum ſpiritus Domini, quia fides & deuotio ipſius, ex qua motus eſt ad vouendum, fuit à Spiritu ſancto. Propter quod ponitur in catalogo Sanctorum: & propter victoriam quam obtinuit: & quia probabile eſt eum pœnituiſſe de facto iniquo, quod tamen aliquod bonum figurabat.*

Ad tertium dicendum, quòd maceratio proprij corporis, puta, per vigilias, & ieiunia, non eſt Deo accepta, niſi inquantum eſt opus virtutis: quod quidem eſt inquantum cum debita diſcretione fit: vt ſcilicet, concupiſcentia refrænetur, & natura non nimis grauetur. Et ſub tali tenore poſſunt huiuſmodi ſub uoto cadere. Propter quod & Apoſtolus Romano 12. poſtquam dixerat, exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem: addidit, rationabile obſequium veſtrum. Sed quia in his quę ad ſeipſum pertinent, de facili fallitur homo in iudicando talia vota, congruentius, ſecundum arbitrium ſuperioris, ſunt vel ſeruanda, vel prætermittenda: ita tamen quod ſi ex obſeruatione talis voti magnum & manifeſtum grauamen ſentiret, & non eſſet facultas ad ſuperiorem recurrendi, non debet homo tale votum ſeruare. Vota uero quæ ſunt de rebus uanis, & inutilibus, ſunt magis deridenda, quàm ſeruanda.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod votum eſt promiſſio facta Deo, reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem per plures propoſitiones. Prima concluſio: De nulla re illicita poteſt eſſe votum. Probatur: Promiſſio ſemper eſt de re, quam quis pro alio facere diſponit in gratiam illius. Sed omne peccatum eſt contra Deum: ergo de nullo peccato poteſt fieri votum. Conſequentia cum minori eſt nota, & maior probatur ex differentia, quæ eſt inter promiſſionem, & comminationem. Nam in comminatione diſponit homo facere aliquid aduerſus alterum: in promiſſio ne verò in illius gratiam: ergo qui voueret aliquod malum potius comminaretur Deo, quam votũ emitteret. Secunda concluſio: De nullo opere indifferenti poteſt fieri votum. Probatur: Promiſſio, quæ fit in gratiam alicuius, debet eſſe de re grata illi, & accepta: aliàs vanum eſſet & ſtultum tale votum: ſed opus indifferens, nec placet, nec eſt gratum Deo: ergo. Tertia concluſio: De re abſolutè neceſſaria, vel impoſſibili, vt quod homo ſit moriturus, vel volaturus, non poteſt fieri votum. Probatur: Votum eſt promiſſio voluntaria: ſed neceſſitas, vel impoſſibilitas tollit voluntarium: ergo. Quarta concluſio: De re non abſolutè neceſſaria, ſed ex fine, qualia ſunt illa, quæ cadunt ſub præcepto, poteſt fieri votum, non inquantum eſt neceſſaria, ſed inquantum libere fit. Hanc concluſionem non probat Diuus Tho. Poteſt tamen eius probatio ex litera colligi in hunc modum: Tunc opus, quod placet Deo cadit ſub voto, quando ſubeſt humanæ voluntati: ſed opus neceſſarium ad ſalutem placet Deo, ſubeſt humanę voluntati: ergo de eo poteſt fieri votum. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Nam neceſſitas finis, vel legis, nõ tollit voluntarium; ſed tantum neceſſitas abſolutè. Quinta concluſio: De opere virtutis non neceſſario ad ſalutẽ, qualia ſunt opera conſiliorum, propriè poteſt fieri votum. Probatur: Talia opera placent Deo; & ſunt vndequaq; libera,

libera, tam ex parte finis, quam ex parte vouentis: ergo de illis propriè poteſt fieri votum. Vltima concluſio, quæ ſequitur ex ſuperioribus eſt: Quod votũ ſemper debet fieri de meliori bono. Probatur: Opera conſiliorum dicuntur meliora in comparatione ad ea, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem; quia ſunt perfectiora. Et de his propriè poteſt fieri votum: ergo uotum ſemper eſt de meliori bono. A

EXPLICATIO ARTICVLI.

EXplicatis iam eis, quæ pertinebant ad formam voti, conſequenter D. Thom. in hoc articulo agit de illius materia. Et quia ea multiplex eſt, multiplices etiam ſuboriuntur dubitationes, quæ à nobis ſequentibus ordinem concluſionum Diui Thomæ maiori, qua poterimus breuitate explicabũtur. B

De promiſſione rei illicitæ. Vnde circa primam concluſionem, in qua de promiſſione rei illicitæ eſt ſermo, vt certa ad incertis ſeparemus, dico primo, certum eſſe, quod votum de re illicita factum nullam inducit obligationem, cum tale potius habeat rationem comminationis, quam promiſſionis, vt docet D. Tho. in litera. Dico ſecundo, etiam eſſe certum, quod emittere votum de re illicita eſt peccatum; & ſimiliter illud adimplere; vt conſtat ex D. Iſidoro libro 2. de ſynonimis, & refertur in decretis. 22. q. 4. in cap. in malis dicentes: In malis promiſſis reſcinde fidem. In turpi voto muta decretum. Quod incautè vouiſti, ne facias. Impia eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur. Dico tertio, etiã eſſe certum, quod emittere votum de committendo peccato mortali, vt de occidendo inimicum, vel de vindicanda iniuria, eſt peccatum mortale. Nam cum actiones ſumant ſpeciem ab obiecto, & obiectum illius voti ſit mortale, fit, vt etiam ipſum votũ ſit peccatum mortale, duplicem malitiam in ſe continens. Prima eſt, malæ voluntatis occidendi inimicum. Altera eſt ſacrilegij, quod fit dum conſecratur Deo res, quæ illi maximè diſplicet: in quo maxima iniuria Deo irrogatur. Vnde vtraq; iſta malitia erit in confeſſione neceſſario explicanda. Habetque verum hoc tertium dictum non ſolum, quando vouens habet intentionem promittendi, & ſeruandi promiſſum: ſed etiam, quando habet propoſitum promittendi, quamuis habebat propoſitum non ſeruandi promiſſum. Nam cum illud propoſitum vouendi ſufficiens ſit ad votum in illo includitur voluntas ſe obligandi, & ſeruandi promiſſum, vt ſupra diximus. Itaque hæc certa ſunt. C D

Dubium. Sed dubium eſt, vtrum emittere votum de committendo peccato veniali, tantum ſit peccatum veniale, vel potiùs mortale. In qua re Caietanus in ſumma, verbo, votum, dicit, quod emittere talia vota, eſt peccatum mortale. Et probari poteſt hæc ſententia primò; Quotieſcunq; aliquis promittit Deo id, quod vouens non facere tenetur, grauem illi irrogat iniuriam; ſed qui promittit ſe venialiter peccaturũ, vouet id quod non facere tenetur: ergo grauem iniuriam Deo irrogat: atque ex conſequenti peccat mortaliter. Conſequentia cum minori eſt nota, & maior probatur; Nam illud eſt deludere Deum. (Sententia Caietani. 1. Arg.) E

2. arg. Secundò; Iuramentum factum de committendo aliquo peccato veniali, eſt peccatum mortale; ergo & votum. Conſequentia tenet: Nam votum magis obligatorium eſt quam iuramentum. Et antecedens probatur. Quicunque iurat ſe venialiter peccaturũ tenetur ſuum iuramentum falſum reddere, non peccando: ſed quodcunque iuramentum falſum, etiam in re leui, eſt peccatum mortale, cum in illo adducatur Deus in teſtem mendacij: ergo quodcunque iuramentum factum de peccando venialiter eſt peccatum mortale.

Concl. His tamen non obſtantibus dico, quòd emittere votum de peccato veniali, tantum eſt veniale, & non mortale. Ita tenet Syluester verbo, iuramentum, quarto, & Anton. ſecunda parte, tit. 30. cap. 4. §. 1. Nauarro. in Manuali, cap. 12. nu. 28. & Soto lib. 7. de Iuſtitia, q. 1. art. 3. Et probatur. Bonitas, vel malitia alicuius actus ſumitur ex obiecto: ſed obiectum illius voti tantum eſt peccatum veniale: ergo & ipſum votum. Et confirmatur: Adimplere illud votum, & peccare venialiter, tantum eſt peccatum veniale: ergo & illud vouere.

Ad 1. arg. Et ad primum argumentum reſpondetur diſtinguendo maiorem; Nam ſi homo tenetur non facere id, quod vouet, tantum ſub peccato veniali, falſum eſt dicere, quod irrogat grauem iniuriam Deo, illud promittendo, cum tantum Deum deludat in re leui; quod quidem eſt peccatum veniale. Cæterum ſi homo tenetur non facere id, quod vouet ſub peccato mortali, verum eſt, quod irrogat Deo grauem iniuriam, illud promittendo, quia Deum deludit in re graui. Et ſic nihil valet argumentum.

Ad 2. arg. Ad ſecundum reſpondetur primò, quidquid ſit de antecedenti, negando conſequentiam; Nam licet vinculum voti ſit maius, quam vinculum iuramenti, poteſt tamen voti tranſgreſſio eſſe peccatum veniale ex leuitate materiæ, cum tamen iuramenti tranſgreſſio ſemper, & in quocunque indiuiduo ſit peccatum mortale, cum in illo adducatur Deus in teſtem falſi. Et ſic; quia iurans ſe venialiter peccaturum, iurat id, quod non facere tenetur, & ex conſequẽti iurat falſum, fit, vt ſemper peccet mortaliter, quod non inuenitur in voto. Vel ſecundo reſpondetur, & melius, negando antecedens, vt communiter negatur ab omnibus Doctoribus, qui dicunt, quod ſicut votum peccati venialis tantum eſt pectum veniale: ita & iuramentum. Et ad probationem dico, eſſe duplex iuramentum; vnum aſſertorium, alterum promiſſorium: inter quæ hoc eſt diſcriminis, quod iuramentum aſſertorium etiam de re leui, ſi falſum ſit, eſt peccatum mortale: quia eſt perfectè periurium; & adducitur Deus in teſtem mendacij: quod fieri non poteſt ſine graui iniuria. Cæterũ in iuramento promiſſorio; vt quando quis iurat, ſe aliquid facturum; quamuis ſit de re illicita, & quam non facere tenetur, ſi materia ſit leuis, non eſt peccatum mortale; ſed tantum veniale. Quia tunc non adducitur Deus in teſtem mendacij; ſed in teſtem criminis faciendi, quod, cum ſit leue, leuis tantum, & parua iniuria Deo irrogatur. Et ſic tale iuramentum tantum eſt peccatum veniale. De hac re eſt videndus D. Tho. quæſtione ſeq. art. 3.

De promiſſione rei indifferentis. Circa tertiam concluſionem D. Thom. in qua de voto rei indifferentis emiſſio, eſt ſermo, aduertendũ eſt, quod res indifferens dicitur illa, quæ nihil mali, vel boni præſefert, vt fricare barbam, reſcindere vngues in tali die; & alia huiuſmodi. Ex quibus ſi fiant, vel non fiant, nihil honori diuino accreſcit, nec vtilitati proximi, aut propriæ; nec per contrarium reſultat aliqua offenſa contra Deum, vel contra proximum. Sed eſt difficultas; vtrùm votum de huiuſmodi rebus emiſſum ſit validum & obligatorium. Et pro parte affirmatiua eſt argumentum: Iuramentum de re indifferenti factum, eſt validum, & obligatorium: ergo & votum. Conſequentia eſt nota; Nam maius eſt vinculum voti, quam iuramenti. Et antecedens probatur: Vnuſquiſque tenetur ſuũ iuramentum verum reddere: aliàs erit periurus, ergo qui iurat ſe facturum aliquam rem indifferentem, tenetur illam facere, ne ſit periurus. (Dubium. 1. argum.)

2. argum. Secundo: Opus religionis cadit ſub voto, cum ſit opus virtutis: ſed res indifferens, poſtquam de ea eſt votum emiſſum, eſt opus religionis: ergo de eo poteſt votum emitti, quod ſit obligatoriũ. Conſequentia

tia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Nam A opus factum ex voto, eſt opus religionis.

Dupliciter poſſumus loqui de opere indifferenti.

In contrarium tamen eſt Diu. Thom. in hoc articulo, & communis ſententia omnium Doctorum. Ad cuius explicationem aduertendum eſt, quod de opere indifferenti dupliciter loqui poſſumus. Vno modo, inquantum eſt indifferens, nullam ex ſe bonitatem, aut malitiam habens. Alio modo inquantum per rationem ordinatur ad aliquem finem bonum.

1. Dictum.

Quo ſuppoſito, dico primo, quod votum emiſſum de re indifferenti, quatenus indifferens eſt, non eſt validum, nec obligatorium. Et prætereà id emittere eſt peccatum veniale. Probo ſingulas partes, Et primò, quod tale votum non ſit obligatorium: Nam votum, cùm ſit promiſſio in gratiam alicuius facta, debet eſſe de re grata illi, alias erit vana, Res autem indifferentes quatenus tales ſunt, non ſunt gratæ Deo: Atque ex conſequenti, nec votum de illis emiſſum poterit dici promiſſio, nec erit obligatorium. Quod verò talis voti emiſſio ſit peccatum veniale, probatur, Nam illicitum eſt velle per res vanas, & nullius momenti Deo, aut ſanctis reuerentiam exhibere, & res indifferentes, quatenus tales, ſunt vanę & nullius momenti.

2. Dictum

Dico ſecundo, quod votum emiſſum de re indifferenti, quatenus per rationem ordinatur ad aliquẽ bonum finem, vt ſi quis voueat, non tranſire per aliquem vicum, ne in eo ei offeratur occaſio peccandi, eſt validum, & obligatorium. Probatur: Huiuſmodi opera indifferentia, quando fiunt propter aliquem bonum finem, ſunt actus virtutum: ergo de illis C poteſt fieri verum votum. Hoc autem eſt intelligendum dummodo ipſa opera indifferentia ex ordinatione ad bonum finem bona efficiantur. Nam ſi adhuc poſt illum ordinem manent indifferentia, vota, quæ de illis fuerint emiſſa non erunt valida, nec obligatoria propter rationem iam dictam. Ex quo infero primo, quod vota, quæ à mulierib. communiter fiunt non nendi, vel non coquendi die ſabbathi propter honorem Beatæ Virginis, non ſunt valida, nec obligatoria. Quia opera illa, adhuc relata in illum bonum finẽ, manent indifferentia, cum nihil conducat ab honorem Beatæ Virginis non nere, ſi tamen mulier, quę illud votum emiſit in alis operibus ſeruilibus ſe exerceat. Secus autem eſſet, ſi votũ fieret de ceſſando ab omni opere ſeruili, vt hac rõ- D ne vouens liberiùs vacaret diuinæ contemplationi. tunc enim eſſet validum, cum tale opus in illũ finẽ relatum, bonum efficiatur, & actus religionis. Infero ſecundo, quod vota non loquendi, vel non ludendi cum aliquo, vel ad aliquem certum ludum, quando ſolum fiunt, quia colloquium vel ludus vouenti ſunt grauia, non ſunt valida, nec indigent diſpenſatione, vt non ſeruentur; cum in illum finem relata non cedant in cultum diuinum. Secus autem eſſet, ſi fierent propterea quòd ex talib. actionibus datur occaſio peccandi, vel dilapidandi ſubſtantiam vouẽtis. Tunc enim eſſent valida propter rationem iam dictam. Infero tertio, quod ſi aliquis emiteret votũ rei, quę ex ſe erat indifferens; & ex circunſtantia, vel fine appoſito facta fuit materia voti, & actus vir E tutis, vt ſi quis voueret, non ingredi talem domum, quia ibi datur ei occaſio peccandi, ceſſante tali fine, & circunſtantia ceſſaret votum; nec teneretur illud amplius ſeruare. Et ratio eſt: Nam ceſſante illo fine, opus reddit' indifferẽs: & de quo votũ fieri non põt.

3. Dictum

Dico tertio, quod quando eſt dubium, vtrum res, de qua fit votum, ſit indifferens, nec ne, ſeruandum erit votum, quo ad vſque illius fiat diſpenſatio, vel conſtet rem eſſe indifferentem. Probatur: Nam in dubijs tutior pars ſemper dicitur eligenda.

Ad 1. arg.

Et ad primum argumentum, reſpondetur, negando antecedens. Sicut enim votum rei indifferentis

non obligat: ità etiam nec iuramentum. Et ad probationem dico falſum eſſe, quod in iuramentis promiſſorijs teneatur homo ſuum iuramentum verum reddere. Nam cum illud non cadat ſupra veritatem, propoſitionis, ſed ſupra promiſſionem, fit, vt ſi promiſſio non eſt obligatoria, nec ipſum iuramentum. Quare abſque aliqua diſpenſatione poterit homo facere contra illud.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum argumentum reſpondetur, conceſſa maiori, diſtinguendo minorem. Nam vel illud opus indifferens ordinatur ad aliquem bonum finẽ, vel non. Si ordinatur, verum eſt, quòd eſt actus religionis, poſtquã de eo eſt votum emiſſum. Si autem non ordinatur, falſum eſt, quod ſit actus religionis; cum tam indifferens maneat, poſtquam de eo eſt vo B tum factum, ſicut antea. Quare ad hoc, vt de aliquo opere poſſit votum emitti, neceſſarium erit, quod antea ſit opus virtutis, & quod poſtea per votum fiat actus religionis.

De tertia concluſione Diu. Thom. in qua dicit de rebus abſolutè neceſſarijs, vel impoſſibilibus, vt de moriendo, vel de volando, non poſſe fieri votum, nihil eſt dicendum, quoniam certa eſt, & extra controuerſiam poſita: ratioque illius eam ſufficienter conuincit. Quare ea prætermiſſa, circa quartam, in qua de rebus neceſſarijs ex fine, qualia ſunt opera præceptorum, vt non fornicari, non furari, eſt ſermo, eſt, difficultas, vtrùm votum emiſſum de rebus, quas homo ex præcepto diuino, vel naturali facere, tenetur ſit validum, & obligatorium. De qua re eſt C ſententia Gerſonis Pariſienſis Cancellarij in ſecunda parte, numero vigeſimoquinto, dicẽtis de rebus, quæ ſunt ſub præcepto; non poſſe fieri votum. Vnde dicebat, quod ſi quis vouerit rem debitam ex prę cepto, & contrarium fecerit, non peccat grauius, quaſi votum non emiſiſſet. Et probari poteſt hæc ſententia primò ex Diuo. Thoma in quarto, diſtinctione trigeſima octaua, quæſtione prima, articulo ſecundo, quæſtiun. prima. Vbi poſtquam diuiſit votum in ſingulare, & commune, & dixit, quod votũ ſingulare, quod eſt de operibus conſiliorum, habet completè rationem voti: de voto communi, quod eſt de operib. præceptorum, affirmat, quòd non habet completè rationem voti. Et ſic appellat illud votum commune, quaſi largo modo, & abuſiuè, non D propriè votum. Et in ſolutione ad tertiũ dicit, quod fractio talis voti, non inducit nouum peccatum: ergo ex mente D. Tho. non verum votum.

Dubiũ de promiſſione re præceptæ.

Sententia Gerſonis.

1. argum.

Secundò: In omnibus rebus materia, & forma ſibi debent proportionari: ſed votum eſt opus conſilij: ergo & materia illius debet eſſe in cõſilio; atque ex conſequenti ea, quæ cadunt ſub præcepto non poſſunt eſſe materia voti.

2. argum.

Tertiò; Quicunque vouet opus, quod ex præcepto, diuino, aut naturali facere tenetur, facit iniuriam Deo: ergo tale votum non eſt validum, nec obligatorium. Conſequentia eſt nota, & antecedẽs probatur: Nam ille talis videtur maiorem vim ſuæ voluntati tribuere, quam legi diuinæ, in quo grauis iniuria Deo irrogatur.

Vlt. arg.

E Vltimò: Si poſſet fieri votum de re, quæ eſt ſub præcepto, ſequeretur, quod etiam de eadem re poſſet homo pluries, vel millies idem votum emittere: Conſequens autem eſt abſurdum: nam ſic frangendo primum votũ, mille peccata committeret, quod non eſt dicendum: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelam. Non magis tenetur homo votum adimplere, quam facere ea quæ ſunt ſub præcepto. ergo ſi non valet ſecundum votum de eadem re emiſſum, propterea quod ex primo voto tenetur homo illam adimplere; ſimiliter etiam non erit validum votum quod fit de re, quæ eſt in præcepto: quia iam ante votum erat debita. Et confirmatur:

Si eſſet aliqua lex humana, quæ ſtatueret, ne quis fornicaretur, illa nullam obligationem induceret ſupra diuinam, & naturalem, quæ idem præcipit: ſed votum nihil aliud eſt quã quædam lex particularis, quam homo ſibi præſcribit: ergo illud nullam obligationem inducit ſupra legem naturalem.

1. Concl. Contrariam tamen ſententiam tenet Caietanus in hoc articulo, & Syluester, verbo votum. Eſtque communi omnium Doctorum. Vnde ad illius explicationem ſit prima concluſio: de rebus, quæ ſunt ſub præcepto diuino, aut naturali poteſt fieri votũ. Probatur primò ex communi vſu Eccleſiæ, in qua illi, qui vouent religionem, vel ſuſcipiunt ſacros ordines, nouo vinculo voti obligantur abſtinere à fornicatione, & adulterio, à quibus tamen iam lege diuina, & naturali erant prohibiti. Et confirmatur ex cap. nec aliqua. & ex cap. ſi quis Epiſcopus. 27. q. 1. vbi ſacrilegæ appellantur mulieres, quę poſt votum emiſſum fornicationem committunt. Ex quo ſequitur eas duplex peccatum commiſiſſe. Vnum intemperantiæ contra præceptum naturale. Alterum ſacrilegij faciendo contra votum. Item ratione ſic argumentor: Res quæ ſunt ſub præcepto, ſunt gratæ Deo, & prætereà pendent ex noſtra voluntate inquantum à nobis liberè fiunt: ergo de illis poteſt fieri votum. Hæc eſt ratio D. Thom. in iſto articulo. Cuius vis in eo nititur, quod cum res præceptæ non ſint ſimpliciter neceſſariæ, ſed ex noſtra pendeant voluntate, quantum ad exequutionem, ex ea parte poſſumus nos ad illas arctiori vinculo aſtringere. Nec aliqua inter has obligationes exiſtit repugnantia. Itaque, quemadmodum quamuis lege naturali teneamur non occidere, aut furari, nihilominus leges humanæ malefactoribus ſupplicia decernunt, vt quos virtutis honeſtas non mouet, pœnæ metus cohibeat, nec inter has obligationes aliqua exiſtit repugnantia: ita etiam ad eas res faciendas, quæ eodẽ iure naturali, aut diuino ſunt præceptæ poterimus nos arctiori voti vinculo ex voluntate noſtra aſtringere. Nec in hoc plus tribuimus noſtræ voluntati quam Dei: ſed relegamus eandem diuinæ religioni, vt firmius id, quod nobis præcipit perſoluamus. Verba ſunt D. Auguſtini in c. ſunt quædam. 17. q. 1. Ex quo infertur falſam, & erroneam eſſe ſententiam Gerſonis aſſerentis, quod ſi quis voueat rẽ, quæ eſt in pręcepto, & poſteà contrarium faciat, non magis peccat, quam ſi votum non emiſiſſet.

Sed ſuppoſito, quod tale votum eſt validum, poterit quis dubitare, vtrum ſit verum, & proprium votum? Nonnulli tenent partẽ negatiuam, dicẽtes, etiam D. Thom. in hoc articulo, eſſe eiuſdem ſententiæ, propterea quod aſſerit, id eſſe verè & propriè votum, quod cadit ſupra materiam conſiliorum. Et cum votum de rebus præceptis non cadat ſupra talem materia, videtur, quod non ſit verè & propriè votum.

2. Concl. In hoc tamen ſit ſecunda concluſio: Votum emiſſum de opere præcepto, eſt verum & proprium votum. Probatur: Eſt vera, & propria promiſſio diſtinctam habens obligationem ab ea, quæ naſcitur ex præcepto: ergo eſt verum votum. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur ex prima concluſione. Et confirmatur: Si aliquis emittat votum de opere præcepto, vt de non fornicando, & cõtrarium faciat, peccat peccato ſacrilegij, vt conſtat ex cap. nec aliqua. & ex cap. ſi quis Epiſcopus, iam citatis. Sed hoc non eſſet, niſi illud eſſet verum. & proprium votum: ergo. Probo minorem: Nam illud opus non pertineret ad religionem, niſi eſſet verum & proprium votum.

Ad 1. arg. Et ad D. Thom. reſpondeo, quòd dicit, circa materiam conſiliorum eſſe propriè votum, quia tale non ſolum ex parte formæ, ſed etiam ex parte materiæ eſt propriè votum, cum materia illius ſit propria voti, & nulla ratione cadat ſub præcepto. At verò votum, quod cadit ſupra materiã præceptam, quamuis ſit verè, & propriè votum, vt diximus, materia tamen illius non eſt propria voti, ſed communis illi & præcepto. Et propter hoc etiam dixit in 4. diſtinct. 38. votum de re præcepta eſſe commune votum. Ad aliud, quod adducitur in eodem argumento ex eodem D. Thoma dicente fractionem voti de re præcepta non inducere nouum peccatum, dico, id eſſe verum; quia ibi non eſt, niſi vnicus actus duplicem malitiam habens.

Ad 2. arg. Ad ſecundum argumentum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando vltimam conſequentiam. Nam ſicut vouere eſt opus conſilij; ità etiam materia voti, quamuis ſit pręcepta, inquantum pendet ex noſtra voluntate, & ad illam obligari poſſumus maiori vinculo religionis, cadit ſub conſilio. Et ſic omnia proportionantur.

Ad 3. arg. Ad tertium argumentum reſpondetur, negando antecedens. Et ad probationem dico, quod vouens rem præceptam id non facit, quia plus tribuat ſuæ voluntati, quam legi diuinæ; ſed quia vult eam maiori vinculo religare, vt ſic firmius, quod Deus præcipit perſoluat, quaſi duplici obligatione aſtrictus. Propter quod dicebat Diuus Auguſtinus, & refertur in cap. ſunt quædam, 17. quæſtione prima. Sunt quædam, quæ etiam non vouentes debemus, quædam etiam niſi vouerimus, non debemus. Nec in hoc plus tribuimus noſtræ voluntati, quam Dei: ſed relegamus eandem diuinæ religioni, vt firmius, id quod nobis præcepit, perſoluamus. Et quamuis in hoc profitemur noſtram imbecillitatem, illam tamen conſolidamus, atque vt dæmones inde ferociores in nos inſultant, ita & diuina ſubſidia locupletiora nobis mittuntur.

Ad vlt. arg. Ad quartum argumentum reſpondetur, negando ſequelam. Et ad probationem dico, quod ratio, propter quam votum ſecundum de eadem re emiſſum nihil valet, eſt, quia cum obligatio ſequentis voti ſit eiuſdem rationis cum priori, nihil aliud facit, quam primum firmare. Cæterùm obligatio voti cũ ſit diſtincta ab obligatione præcepti, & alterius rationis, fit, vt eidem rei poſſint ambæ conuenire. Et ſic ad rem, quam ex præcepto facere teneor, poſſum me adhuc per votum obligare. Ad confirmationem, vt reſpondeamus eſt aduertendum, quod leges humanæ de nouo poſitæ ad præcipiendum id, quod lege naturali, aut diuina erat præceptum, ſunt in duplici differentia. Quædam enim ſunt, quæ actũ præceptum non transferunt in aliam ſpeciem, ſed in eadem relinquunt. Et huiuſmodi leges nullam aliam obligationem inducunt vltra naturalem, aut diuinã. Vt, verbi gratia, eſt lex naturalis, quæ præcipit non occidere. Et prætèrea lex humana idem præcipit grauiſſimis impoſitis pœnis contra occiſores. Et quia huiuſmodi lex poſterior non trãsfert priorem actum in aliam ſpeciem, nullam aliam obligationem inducit vltra naturalem. Et ſic peccans contra has leges tantum peccat vno peccato. Aliæ autẽ leges humanæ ſunt, quæ adiunctæ legibus naturalibus actus illarum transferunt in aliam ſpeciem. Et hæ nouam obligationem inducunt ſupra legem naturalem. Vt, verbi gratia, eſt lex naturalis pręcipiens alienum reſtituere, ſi poſteà pręlatus in virtute obedientiæ præcipiat, vt ablatæ rei fiat reſtitutio; quia huiuſmodi præceptum, & lex mutat ſpeciem prioris actus, fit, vt nouam inducat obligationem ſupra legem naturalem. Quare nõ reſtituens peccabit duplici peccato, vnum iniuſtitiæ, alterum inobedientiæ: quorum quodlibet debet neceſſario in confeſſione explicari. Vnde, quia votum accedens ad id, quod hoĩes ex lege naturali facere tenentur, mutat actus ſpeciem, & facit quod id, quod anteà erat in

Leges humanæ in duplici differentia.

virtute

virtute temperantiæ ſit in virtute religionis, ſit, vt inducat nouam obligationem. Et per hoc patet ſolutio ad argumentum.

Dubium. Circa eandem quartã concluſionem D. Tho. eſt alia difficultas, vtrùm, ſi quis voueat nunquam peccare, tale votum ſit validum? Ad cuius explicationẽ

1. Dictum. breuiter dico primò, quod ſi quis voueat abſolutè nunquam peccare, tale votum non erit validum, nec obligatorium. Eſſet enim de re moraliter impoſſibili, cum D. Ioan. prima ſua canoni. cap. primo, dicat: Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus. Idem etiam eſt diffinitum in concil. Mileuitano can. 6. 7. & 8. & in concil. Triden.

2. Dictum. ſeſſ. 6. can. 23. Dico ſecundo, quòd ſi quis voueat nũquam peccare venialiter, circa aliquam certam materiam, vt, verbi gratia, nunquam mentiri iocosè, tale votum eſſet validum, cum eſſet de bono obie-

3. Dictum. cto, & poſſibili moraliter, cum gratia diuina. Dico tertio, quod ſi quis voueat, nunquam peccare mortaliter, tale uotum ex natura rei erit validum. Hoc dictum eſt contra Nauarrum in Manuali. capit. 12. nume. 65. dicentem, tale votum non eſſe validum, quia eſt rei valde difficilis. Sed probatur noſtra ſententia ex eo, quod illud votum eſt de bono, & obiecto, & poſſibili moraliter per gratiam Dei, quam omnibus conferre eſt paratiſſimus. Conſulendum tamen erit, ne huiuſmodi votum fiat. Præſertim quantum ad peccata cordis, quæ maxima cum difficultate poſſunt cognoſci. Quia ſic ſemper eſſet ſcrupulus, an vouens conſenſerit, nec ne, & votum debet fieri de re comperta & cuius tranſgreſſio ſit valde manifeſta.

Si quis autem quærat, vtrùm qui vouerit nunquã peccare venialiter, ſaltem teneatur ex voto maiori qua poterit vigilantia peccata venialia vitare? Nam videtur pars affirmatiua vera. Si quis enim voueat confiteri omnia peccata venialia, ex voto tenebitur ſaltem confiteri ea, quæ moraliter memoriæ occurrunt. Et eadem videtur eſſe ratio de eo, qui vouit nunquam peccare venialiter, quantum ad ea, quæ moraliter poteſt vitare. Et confirmatur: Si quis voueat ieiunare totam quadrageſimam in pane, & aqua, vel dare Eccleſiæ centum aureos; ſi non poteſt implere totum votum, tenetur ſaltem implere partem poſſibilem, vt docet D. Thom. art. ſequenti ad tertium: ergo idem eſt dicendum in noſtro propoſito; cum ſit vtriuſque vna & eadem ratio. In hoc tamen dico quarto, quod qui vouerit nunquam venialiter peccare, ad nihil tenentur ratione voti. Atque adeò talis venialiter peccans, non magis peccat, quam ſi votum non emiſiſſet. Probatur: Illud votum eſt nullum vt diximus: ergo nulla ex illo naſcitur obligatio. Et ad argumentum in contrarium factum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam qui vouit ieiunare totã quadrageſimam, vel confiteri omnia venialia, aut dare centum aureos, ſenſus illius voti eſt, quòd obligatur ad id, quod ipſe facere poterit. Quare cum obiectũ illius voti ſit bonum, & poſſibile, validum erit. Cæterùm, quando quis expreſsè vouet, omnia peccata venialia vitare, votum cadit ſupra totam materiam ſimul ſumptam, quæ cum impoſſibilis ſit, ipſum votum reddit nullum, nec obligatorium.

Dubium circa quintam concl. D. Tho. Circa quintam concluſionem, in qua D. Thom. agit de operibus conſiliorum, quæ ſunt propria materia voti, aduertendum eſt, quod quamuis ea certa ſit, & ab omnibus conceſſa ex illa tamen ſuboriuntur plures, & graues difficultates. Quarum prima eſt, vtrùm votum emiſſum de opere conſilij, propter malum finem ſit validum, & obligatorium. Vt ſi, verbi gratia, voueat quis dare eleemoſynam propter vanam gloriam, vel ire ad Eccleſiam propter ſolicitandam puellam. Et pro parte negatiua eſt ar-

A gumentum: Votum de re illicita non eſt validum, nec obligatorium, vt diximus in principio huius articuli, ſed votum emiſſum de opere conſilij propter malum finem eſt votum de re illicita: ergo. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur. Nam appoſitio praui finis vitiat ipſam rem, de qua ſit votum. In contrarium tamen eſt: Nam ille, qui ex malo fine inclinatur ad ſuſcipiendos ſacros ordines, vel ad vouendam religionem, manet voto caſtitatis aſtrictus, vt omnes Doctores fatentur.

Pro explicatione huius difficultatis aduertendũ eſt ex Caietano in præſenti, tripliciter poſſe contingere, quod homo voueat opus conſilij propter malum finem. Vno modo ita, vt malus finis, ſit finis eius boni, quod dicitur vouere. Vt cum quis uouet **Tripliciter poteſt homo vouere opus conſilij propter malum finem.**

B dare eleemoſynam propter inanem gloriam. Alio modo, itá, vt malus finis, ſit finis, non ipſius boni, quod dicitur vouerẽ; ſed applicationis voluntatis ad vouendum. Vt cum quis profitetur religionem Hieroſolymitanã, vel quamcunque aliam, vt habeat diuitias, vnde viuat luxurioſe. Tunc enim vita luxurioſa non eſt finis rei, quæ vouetur, ſed applicationis voluntatis ad vouendum. Tertio modo, ita, vt malus finis ſit finis, non rei, quæ vouetur, nec applicationis voluntatis ad vouendum; ſed ipſius voti. Vt cùm quis vouet, ſe daturum mille aureos Eccleſiæ, vel Deo, ſi conſequatur victoriam belli iniuſti. Tunc enim ipſum votum eſt, quod ordinatur ad malum finem, ſcilicet, victoriam iniuſtam.

Hoc poſito ſit prima concluſio: Votum emiſſum **1. Conclu.**

C propter malum finem, itá, vt malus finis ſit finis rei, quæ vouetur, non eſt validum, nec obligatorium. Probatur: Materia illius voti eſt mala formaliter: ergo votũ de ea emiſſum nõ eſt validum. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur. Nam materia illius voti non eſt eleemoſyna abſolutè, ſed cũ ordine ad malũ finem; quæ quidẽ eſt mala eleemoſyna. Hanc etiam concluſionem probat argumentum factum in principio dubitationis pro parte negatiua. Ex quo infertur eſſe peccatum talia vota emittere, vel mortale, vel veniale, pro grauitate finis appoſiti, vt diximus in explicatione 1. concluſionis D. Tho.

Secunda concluſio: Votum emiſſum de opere cõſilij pp malum finem, itá vt malus finis ſit finis, non rei, quæ vouetur, ſed applicationis voluntatis ad vo- **2. Concl.**

D uendum, eſt validum, & obligatorium, quamuis ſic vouens peccet mortaliter. Probo ſingulas partes. Et primò, quod tale votum ſit validum: Obiectum illius eſt bonum formaliter: ergo votum eſt validum. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: obiectum illius voti tantùm eſt viuere religiosè, nec vita luxurioſa eſt finis religionis, ſed motiuum uouentis, quod votum relinquit in ſua natura: ergo eſt bonum formaliter. Et confirmatur, promiſſiones, quæ fiunt inter homines, ſunt validæ, quamuis promittens ad eas efficiendas moueatur ex malo fine: ergo idem etiam eſt dicendum in uoto. Quod uerò ſic uouere ſit peccatum mortale: patet: Nam ad id efficiendum mouetur homo, ex malo fine mortaliter.

Sed contra hoc eſt argumentum: Emittere uotum

E hac ratione eſt peccatum mortale: ergo tale votum non eſt validum. Probo conſequentiam: Nam proptereà diximus, quod votum emiſſum primo modo, non erat validum; quia erat peccatum. Reſpondetur tamen conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ad probationem dico, eſſe diuerſam rationem de voto emiſſo primo modo, & ſecundo. **Argumentum contra iſtã 2. concluſionem.**

Nam votum emiſſum propter malum finem, qui ſit finis rei, quæ vouetur, quia eſt malum intrinſecè & ex obiecto, in quo ille malus finis includitur, non poteſt ſeruari, & adimpleri ſine peccato, atque adeò non eſt validum. Cæterùm ſecundum votum, quia tantum eſt malum ex circunſtantia, quæ **Solutio.**

tò libro ſeptimo de Iuſtitia, quæſtione prima, articulo 3. Si quis autem quærat an ille, qui vouit nunquam emiſſurum votum, niſi adhibito conſilio alicuius viri docti, vel cum alijs circunſtantijs, ſi poſteà ſine illis votũ emittat, tale votum ſit validum? Dico breuiter, quod quamuis ſic vouens peccet grauiter, faciendo contra primum votum tamen ſine illa circunſtantia factum adhuc erit validum, & obligatorium. Et ratio eſt: Nam cum votum de re licita ex iure diuino, & naturali habeat obligare, nullus per appoſitas circũſtãtias potens eſt illud abrogare.

2. Concl. Secunda concluſio: Votum emiſſum de rebus impedientibus bona conſiliorum, vt ſi quis voueat ducere vxorem ex genere ſuo, non eſt validum. Probatur: Votum cum ſit promiſſio facta Deo, debet eſſe de rebus gratis illi, alioqui validum non erit; ſed non eſt gratum Deo quod homo voueat, ſe nunquam ſequuturum conſilia virginitatis, aut religionis: ergo nec quod voueat ducere vxorem, cum hoc ex natura ſua impediat virginitatem, aut religionẽ. Et cõfirmatur: Ille, qui per votum ſe obligat ad contrahendum matrimonium ponit obicem Spiritui ſancto, & occludit ei viam, qua poſſit eum perducere ad perfectiorem ſtatum: ſed hoc fieri non poteſt ſine peccato: ergo votum de hac re emiſſum nõ eſt validum. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Nam, quamuis homo poſſit ducere vxorem, & non vouere religionem: non tamen poteſt occludere viam Spiritui ſancto, qua ipſum ad perfectiorem ſtatum perducere poteſt. Sed tenetur antequam ſtatum mutet, liberè permanere, vt ſi Spiritus ſanctus dignetur aliquando illi, proſpere afflare, illum audire poſſet. Et ſi contra hoc fiat argumentum; **Argumentum contra iſtam ſecundam concluſionem.** Matrimonium ratum, & non conſummatum non impedit ingreſſum religionis: ergo ſaltem erit licitum votum emittere de contrahendo matrimonio, ſine conſummatione copulæ. **Reſponſio.** Reſpondeo conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam qui ſimpliciter vouet contrahere matrimonium, ex natura rei obligat ſe illud conſummare, aliàs vanum, & deceptorium eſſet tale votum: Quare dum abſolutè emittitur, eſt illicitum quia impeditiuũ ex natura ſua maioris boni. **Inſtantia.** Et ſi adhuc fiat inſtantia: Matrimonio iungere virginem, eſt bonum opus, dicente Paulo primę ad Corinthios ſeptimo. Qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit: ergo votum de hac re emiſſum erit licitum & obligatorium. Probo conſequentiam: Nam de bonis operib. licitè fiunt vota & promiſſiones Deo. **Reſponſio.** Hoc argumentum petit, vt explicemus, quænam ſit propria, & exacta, ratio, propter quam votum de contrahendo matrimonium non eſt licitum. **Ratio propter quam votũ de nubendo non eſt validũ.** Et ea eſt quod matrimonium contrahere eſt quoddam bonum continens in ſeſe ſtatus mutationem. Iſta autem ſtatus mutatio poteſt eſſe deſcenſiua & aſcenſiua. Illa eſt mutatio de perfectiori ſtatu ad minus perfectum, hæc verò è contra, de minus perfecto ad perfectiorem. Et quia ſtatus continentium perfectior eſt, quam coniugatorum; idcircò mutatio quæ fit per matrimonium, appellanda eſt deſcenſiua, & non aſcenſiua. Cum ergo Deus non ſuadeat hominibus deſcenſiones; ſed aſcenſiones: non habet acceptũ, quod illi polliceamur quod ſibi eſt minus gratum. Atque adeò, non licet emittere votum de contrahẽdo matrimonium; quia eſt deſcendere, & votum debet eſſe de meliori bono, vt dicit Diuus Thomas in hoc articulo. Sed contra hoc eſt argumentũ: Quamuis nubere abſolutè loquendo, ſit deſcendere ab ſtatu continentium, & ſic minus bonum, tamen reſpectu alicuius perſonæ in particulari non potentis ſe continere, maius bonum erit nubere, quam in ſtatu continentiæ permanere, iuxta illud Pauli loco citato: Quod ſi non ſe continent, nubant; Melius eſt

A enim nubere, quam vri: ergo ſaltem huiuſmodi hominibus erit licitum nuptias vouere. Ad hoc argumentum Caietanus in præſenti reſpondet, concedendo conſequentiam. **Sententia Caietani.** Exiſtimat enim, quod ſi quis voueat nubere propter fornicationem vitandam; quia, ſcilicet, cognoſcit ſe labilem, & niſi nubat cadet in multa crimina, votum erit validum, & obligatorium. Et ratio illius eſt; Nam ſi votum de re indifferenti abſolutè, propter cautelam à malo, eſt obligatorium, vt diximus, quantò magis obligabit votum de re bona, & in remedium tanti periculi. Eo vel maximè, quod reſpectu illius melius eſt nubere, quam vri, & ſic illud votum eſt de meliori bono. Hanc eandem ſententiam tenet Nauarro in Manuali cap. duodecimo, numero quadrageſimotertio. **Sententia Scoti.** **B** Sed Soto libro ſeptimo de Iuſtitia, quæſtio. prima, articulo tertio, oppoſitum affirmat. Et eius fundamentũ eſt: Quia ſemper tale votum manet impeditiuũ maioris boni abſolutè. Quare affirmat, quod licet matrimonium contrahere ſit licitum, & aliquando conſiliũ, quatenus eſt melius, vt ait Paulus, nubere quã vri, adhuc tamen votum de hac re emiſſum non eſt licitum. Quia ſic vouens eo ipſo impeditur, ne aſcendat ad perfectiorem vitã, ſi fortè Deus ad illam eum adiuuare dignetur. Vtraque ſentẽtia eſt probabilis. Sed probabilior, meo iudicio, eſt hęc ſecunda. Vnde ad rationem Caietani reſpõdeo, negando conſequentiã. Et ratio diſcriminis eſt: Nam ſi votum de re indifferenti ad cautelam, vt diximus, eſt validum, eſt quia iam eſt de re bona, nec **C** impeditiuum maioris boni. At verò votum de contrahendo, quamuis ſit de re bona, eſt tamen impeditiuum maioris boni, & ſic non valet.

Ad 1. arg. Sed reſtat nunc reſpõdere ad argumenta in principio dubitationis facta. Et ſic ad primum reſpondeo, negando maiorẽ. Nõ enim quidquid licet facere licet vouere, ſi illud ſit impeditiuũ maioris boni.

Ad 2. arg. Ad ſecundum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam quamuis contrahere matrimonium ſit opus virtutis, quia tamen impedit maius bonum, votum de eo emiſſum non eſt validum. Et ſic poteſt homo etiam poſt tale votum habitum religionis accipere, & ſimiliter ſeruare virginitatem. Ad confirmationem reſpondetur cum Caietano in præſenti; conceſſo antecedenti, **D** negando conſequentiam. Nam quamuis ſit maius vinculum voti, quam iuramenti: quia tamen iuramentum de contrahendis nuptijs fit homini, cui magis grata eſt promiſſio matrimonij, quam perſeuerantia in ſtatu continentiæ, fit vt qui talem promiſſionem iuramento firmauit, teneatur illam adimplere, ne faciat iniuriam illi, cui facta eſt promiſſio. At verò votum, quia eſt promiſſio ſoli Deo facta, cui magis placet ſtatus continentiæ quam matrimonij, fit, vt qui vouet matrimoniũ non maneat voto aſtrictus; ſed poterit ſemper, aut religionem vouere, aut permanere in ſtatu continentiæ, cum hæc ex natura ſua ſint magis grata Deo.

Ad 3. arg. Ad tertium reſpondetur conceſſa maiori, negando minorem. Adhuc enim, poſt illud votum emiſ- **E** ſum poterit ingredi religionẽ, & per profeſſionem abſoluetur ab obligatione prioris voti. Et ſic ex natura ſua non eſt impeditiuum maioris boni.

Dubium. Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrum emittere votum de rebus oppoſitis, vel impedientibus bona conſiliorum, ſit peccatum mortale? Ad cuius explicationem dico primo; quod ſi quis ita pertinaciter voueat non dare eleemoſynam, vel nõ mutuare, vt habeat animum in nullo caſu hæc efficiendi, peccabit mortaliter. Nam dare eleemoſynam, vel mutuare ſæpe ſæpius eſt in pręcepto, ſcilicet, in caſu neceſſitatis. Et qui illo animo voueret, haberet propoſitum non ſeruandi præceptum, atque ex conſe-

quenti peccaret mortaliter. Dico ſecundo, quòd ſi aliquis ſciens, & prudens, quod oppoſita conſilijs non placent Deo, ea voueat, ea intentione, vt diſpliceat, peccat mortaliter. Nam illa eſſet maxima iniuria. Dico tertio, quòd regulariter loquendo qui vouent oppoſita conſilijs, tantum peccant venialiter. Nam id non faciunt in contemptum Dei. Quin potius exiſtimant, ſe obſequium præſtare Deo, talia vouentes; atque ex conſequenti tantum peccant venialiter. Imò tanta poſſet eſſe ignorantia, vt nullum peccatum committerent.

Dubiũ circa ſolutionem ad 1. D. Tho. Circa ſolutionem ad primum argumentum Diui Thomæ, mouet Caietanus difficultatem, vtrum in baptiſmo fiat verum votum? Et pro parte affirmatiua eſt argumentum. Nam ſancti atque Doctores, ſæpe ſępius dicunt, quod fideles in baptiſmo, vouent legem Euangelicam. Contrariam tamen ſententiam tenet Caietanus in iſto articulo, dicens, quod in baptiſmo non eſt propriè votum. Ex quo fit, vt Chriſtianus quando fornicatur, nõ peccet duplex peccatum, ſcilicet, contra præceptum, & contra votum. Sed tantum committit vnum; quamuis ſit grauius, quam infidelis, propter notitiam veritatis ex fide, quam habet, & propter ſacramenta, quibus eſt imbutus, quibus peccando contumeliam facit, vt dixit Diuus Thomas ſupra quæſtione decima, articulo tertio, ad tertium. Probat autem Caietanus iſtam ſuam ſententiam, quæ proculdubio eſt vera, primò: Quia in verbis, quæ dicit baptizandus, nec implicitè, nec explicitè continetur votum. Verba enim baptizandi ſunt. Abrenuncio, volo, & credo, in quorum nullo promiſſio continetur, Nam neque qui abrenunciat Diabolo, neque, qui vult fieri Chriſtianus, neque qui credit, promittit explicitè aliquid, nec implicitè. Item, ſi in baptiſmo contineretur votum, id eſſet, vel ratione ſtatut Eccleſiaſtici; vt in ſuſceptione ordinis continetur votum continentiæ, vel ratione ipſius rei, ſcilicet, aſſumptionis ſtatus, & profeſſionis fidei, quaſi hoc habeat vim voti. Sed neutrum horum poteſt dici. Non primum: nullibi enim inuenitur tale præceptum Eccleſiæ, vt voueat aliquid, qui baptizatur. Quin potius id videtur eſſe contra eius intentionem, quæ laqueos in ſacramentis neceſſitatis multiplicare non vult. Vnde in ſacramento pœnitentiæ, in quo pœnitens renunciat operibus Diaboli per contritionem, & confeſſionem, non vult, vt promittat ſe emendaturum. Imò confeſſarijs inhibet ne huiuſmodi vota expoſcant à pœnitentibus, hac ſola ratione, ne illis multiplicentur laquei, quibus irretiantur. Et ſimiliter accedentes ad ſacramentum baptiſmi non inducit ad aliquid vouendum, ne poſteà tranſgredientes Dei legem duplici peccato maculentur, nempe, tranſgreſſionis præcepti, & voti. Quòd autem nec etiam ratione aſſumptionis ſtatus, & profeſſionis fidei contineatur votum in baptiſmo, probatur: Nam, ad profeſſionem fidei ſatis eſt illam corde, & ore profiteri cum propoſito mutandi vitam ſine vllo voto. Eo vel maximè quod cum vouere ſit opus conſilij, & baptizari opus præcepti, non poteſt fieri, quòd vnum in altero contineatur ex natura rei.

Sententia Caietani vera.

In baptiſmo nullum fit votum.

Obiectio. Et ſi quis contra iſtam ſententiam obijciat Diuum Thomam hic ad primum, dicentem, quòd ſub voto baptizatorum cadit abrenunciare, &c. quibus verbis inſinuare videtur in baptiſmo cõtineri votum; Reſpondeo, quod Diuus Thomas non affirmat in baptiſmo contineri votum: ſed ſuppoſito eſſe votum ex Magiſtro ſententiarũ in quarto, diſtinctione trigeſima octaua, declarat modum, quo abrenunciare pompis Diaboli, & fidem Chriſti ſeruare comprehendantur ſub voto baptizatorum. Si quando autem inuenitur aliquis ſanctorum aſſerens, in baptiſmo eſſe votum, intelligendus erit

Reſponſio.

A loqui de voto impropriè dicto, ideſt, de propoſito mutandi vitam, quod largo quodam modo votum appellari poteſt, vel quod voluit explicare ritũ, quo fortaſſe ſuo tempore baptiſmus conferebatur. Et per hoc patet ſolutio ad argumentum in principio dubitationis factum.

In ſecundo argumento, quo ex eo, quod Iephte in Catalogo Sanctorum ponitur à Diuo Paulo ad Hebræos 11. cum tamen innocentem filiam occiderit propter votum, vt dicitur Iudi. 11. colligit D. Thomas votum non ſolum de meliori bono, ſed etiam de rebus illicitis emiſſum, eſſe validum, & obligatorium, occaſio ſe offerebat diſputandi, an verum fuerit, quod Iephte filiam occiderit, vt vouit? Nam illud, quod dicitur in ſacris literis de filia deplorante virginitatem ſuam, priuſquam à patre mactaretur, à diuerſis diuerſimodè explicatur.

B Cæterum quoniam noſtrum munus eſt vim & materiam voti explicare; non autem difficilia loca ſacræ Scripturæ interpretari, breuiter nos ab his expediemus. Fuere qui dicerent, vt fuſiſſime habetur apud Abulenſ. ſuper caput vndecimum Iudicum, quæſtione nonageſima ſexta, Iephte non occidiſſe filiam ſuam; ſed potius recluſiſſe eam, quaſi in monaſterium ſanctimonialium, vt ibi quoad viueret, cœlibem vitam ageret Deo dicata, cum reliquis ſanctis fœminis. Hanc ſententiam tenet Lyranus in hunc modum dicens: Hebræi dicunt, quod ipſam non immolauit: ſed votum eius fuit relaxatum per ipſum Phinees. Et aliqui dicunt, quod fuit interpretatum per ſapientes, quod non deberet votum adimpleri per mortem filiæ innocentis. Vnde quędam Gloſſa Hebraica ſuper illud verbum: Dimitte me, vt circumeam montes, ſic dicit, ideſt, ſapientes in lege, quia forſitan inuenient modum relaxationis, ſeu interpretationis voti tui. Et mox: Sine præiudicio dici poteſt, quòd filia Iephte non fuit ſacrificata Domino, per mortem corporalem: ſed potius per ciuilem ſeu ſpiritualem, eo modo, quod religioſi dicuntur mundo mortui. Hæc Nicolaus de Lyra, quem ſequitur Vatablus. Qui tamen Patres communiter tenent, quod Iephte verè & propriè filiam occidit eis aſſentiendum erit, & diſſentiendum à Lyrano, atque Vatablo. Ita habet Diuus Auguſtinus libro primo de Ciuitat. cap. vigeſimo primo, & quæſtione quadrageſima nona, ſuper Iudicum, latiſſime. & Diuus Ambroſius libro primo de Officijs, capit. quinquageſimo, Gregorius Nazianzenus oratione de Machabæis. Athanaſius in Synopſi libro ſeptimo. Diuus Hieronymus & alij. Idem etiam habetur in Concilio Toletano octauo, capit. ſecundo, inter probandum, quod iuramenta illicita non ſunt ſeruanda. Sed quamuis ſancti, atque concilia tacerent, ipſe textus Biblicus loqueretur, qui habet; quod Iephte vouit occiſurum ſe ſuã filiam, & deinde dicit, quod fecit ei ſicut vouerat. Quare Caietanus ſuper illum locum nõ ſolum credit, quod Iephte filiam occiderit, ſed & quod obtulerit eam in holocauſtum, ideſt, totam abſumpſerit, quod Abulenſis quæſtione quinquageſima ſecunda, explicans dicit, quod eã prius occidit, & poſteà cremauit, vſque quo redacta eſt in cineres, & ſic eam dicauit Domino. Quod autem quidam dicunt fleuiſſe eam ſuam virginitatem, hoc eſt, quod non fuiſſet experta libidinem ac venerem, turpe eſt atque nefarium, vt docet Abulenſis ſuper illũ locum quæſtione quinquageſima. Et ſic affirmat, quod flere illam ſuam virginitatem, nihil aliud fuit quam flere ſe tam teneram, & paruam, tamque præcociter, & immaturè mori, aut flere quod ſine liberis moreretur. Vt enim habet elegans teſtimonium Oſeæ capit. nono, Omnis gloria illorum erat à conceptu ab vtero, & à partu.

An Iephte occiderit filiam ſuam, vt vouit.

C

D

E

Suppo-

Suppoſito iam verum eſſe, quod Iephte filiam occidit, quantum attinet ad vim voti, nihil aliud dicere oportebit, quam quod D. Tho. in hoc argumento, adducit ex Diuo Hieronymo. Nempe, quod fuit in vouendo ſtultus, & in reddendo impius. Nam quoniam immolationis materia non fuit ab ipſo præfinita, ſed dixit: Quicunque primus fuerit egreſſus de foribus domus meæ eum holocauſtum offeram Domino, votum prudenti caruit diſcretione, & fuit ſtultum. Quoniam autem vota in illis euentibus quæ iure naturæ licita non ſunt, neutiquam obligant, talium adimpletio ſine impietate non exiſtit. Et ſic Iephte ſtultus in vouendo, & impius in reddendo iure dicitur. Nec videtur vlla poſſe ignorantia excuſari. Quia non modo hominem contra ius naturæ, verum, & natam truculentiſſimè morti adegit. Quare quod in eius hiſtoria præmittitur, ſcilicet, Spiritum ſanctum factum fuiſſe ſuper Iephte, nec ad voti emiſſionem, nec ad eius ſolutionem eſt referendum, ſed ad id quod diuino zelo animatus Ammonitas Dei hoſtes adortus eſt. Nec ex eo, quod inter iuſtos antiquæ legis à Paulo commemoratur, fit conſequens, nullum illum delictum admiſiſſe. Nam etiam recenſet Sampſonem, atque Dauidem, quos conſtat nonnunquam fuiſſe peccatores, quia eſt probabile illum pœnituiſſe de facto iniquo, ſicut & multi alij pœnitentiam egerunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum omne votum obliget ad ſui obſeruantiam.

4.d.38.q.1. artic.3.q.1. & art. 4. q. 1.cor. & ad 3.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quòd non omne votum obliget ad ſui obſeruationem. Homo enim magis indiget his quæ per alium hominem fiunt, quàm Deus, qui bonorum noſtrorum non eget. Sed promiſſio ſimplex homini facta, non obligat ad obſeruandum ſecundum inſtitutionem legis humanæ, quod eſſe videtur inſtitutum propter mutabilitatem humanæ voluntatis: ergo multo minus ſimplex promiſſio Deo facta, quæ dicitur votum, obligat ad obſeruandum.

2. Prætereà, Nullus obligatur ad impoſſibile. Sed quandoque id quod quis vouit, fit ei impoſſibile: vel quia dependet ex alieno arbitrio: ſicut cum quis vouet aliquod monaſterium intrare, cuius monachi eum nolunt recipere, vel propter emergentem defectum: ſicut mulier quæ vouit virginitatem ſeruare, & poſtea corrumpitur. Vel vir qui vouet pecuniam dare, & poſtea amittit pecuniam: ergo non ſemper votum eſt obligatorium.

3. Prætereà, Illud ad cuius ſolutionem eſt aliquis obligatus, ſtatim ſoluere tenetur. Sed aliquis non ſtatim ſoluere tenetur illud quod vouit, præcipuè cum ſub conditione futura vouet: ergo votum non ſemper eſt obligatorium.

Sed contra eſt, quod dicitur Eccleſiaſt. 5. Quodcunque voueris, redde. Multoque melius eſt non vouere, quàm poſt votum promiſſa non reddere.

Li. de mendac. ca. 20. tom. 4. Et epiſt. 19. poſt med. tom. 2.

*Reſpondeo dicendum, quòd ad fidelitatem hominis pertinet vt ſoluat id quod promiſit. Vnde ſecundum * Auguſt. fides dicitur ex hoc quòd fiunt dicta. Maximè autem debet homo Deo fidelitatem, tum ratione dominij, tum etiam ratione beneficij ſuſcepti. Et ideò maximè obligatur homo ad hoc quòd impleat vota Deo facta. Hoc enim pertinet ad fidelitatem quam homo debet Deo. Fractio autem voti eſt quædam infidelitatis ſpecies. Vnde Salomon rationem aſ-* A *ſignat, quare ſint vota reddenda: quia diſplicet Deo infidelis promiſſio.*

Ad primum ergo dicendum, quòd ſecundum honeſtatem ex qualibet promiſſione homo homini obligatur: & hæc eſt obligatio iuris naturalis. Sed ad hoc quòd aliquis obligetur ex aliqua promiſſione obligatione ciuili, quædam alia requiruntur. Deus autem etſi bonis noſtris non egeat: ei tamen maximè obligamur. Et ita votum ei factum eſt maximè obligatorium.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſi illud quod quis vouit, ex quacunque alia cauſa impoſſibile reddatur, debet hoc facere quod in ſe eſt, vt ſaltem habeat promptam voluntatem faciendi quod poteſt. Vnde ille B *qui vouit monaſterium aliquod intrare, debet dare operam quantum poteſt, vt ibi recipiatur. Et ſi quidè intentio ſua fuit ſe obligare ad religionis ingreſſum principaliter, & ex conſequenti elegit hanc religionem, vel hunc locum, quaſi magis ſibi congruentem, tenetur, ſi non poteſt ibi recipi, aliam religionem intrare. Si autem principaliter intendit ſe obligare ad hanc religionem, vel ad hunc locum propter ſpecialem complacentiam huius religionis, vel loci, non tenetur aliam religionem intrare, ſi eum illi recipere nolunt. Si vero incidit in impoſſibilitatem implendi votum ex propria culpa, tenetur inſuper de propria culpa præterita pœnitentiam agere, ſicut mulier quæ vouit virginitatem,* C *ſi poſtea corrumpatur, non ſolum debet ſeruare quod poteſt, ſcilicet perpetuam continentiam, ſed etiam de eo quod admiſit peccando, pœnitere.*

Ad tertium dicendum, quòd obligatio voti ex propria voluntate & intentione cauſatur. Vnde dicitur Deuter. 23. Quod ſemel egreſſum eſt de labijs tuis, obſeruabis: & facies ſicut promiſiſti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus. Et ideo ſi in intentione & voluntate vouentis eſt obligare ſe ad ſtatim ſoluendum, tenetur ſtatim ſoluere. Si autem ad certum tempus, vel ſub certa conditione, non ſtatim tenetur ſoluere. Sed nec debet tardare vltra quàm intendit ſe obligare. Dicitur enim ibidem: Cùm votum D *voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus. Et ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio huius articuli eſt affirmatiua. Quam probat D. Thom. in argumento, ſed contra, ex illo Eccleſiaſt. 5. Quodcunque voueris redde. Et rurſus: Multo melius eſt non vouere, quam poſt votum promiſſa non reddere. Et in corpore articuli hac ratione: Homo tenetur Deo maximè fidelitatem ſeruare, tum ratione dominij, tum ratione beneficij ſuſcepit: ſed ſeruare promiſſum pertinet ad fidelitatem, quam homo Deo debet, iuxta illud Salomonis: Diſplicet Deo infidelis promiſſio: ergo E omne votum, quod ex ſua ratione eſt promiſſio facta Deo, obligabit ad ſui obſeruantiam.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COncluſio huius articuli eſt de fide tenenda. Quam latè probat Soto libro 7. de Iuſtitia, quæſtione prima, artic. primo, & Caſtro de hæreſibus, verbo, votum. Habeturque expreſsè Deuter. cap. 23. Eccleſiaſt. cap. 5. & Prouerb. 20. Sed eſt difficultas, vtrùm omne votum obliget ad ſui obſeruantiam ſub reatu peccati mortalis? Ad cuius explicationem Caieta. quæſt. ſequenti, artic. 7. dicit duo Dubium. Sententia Caietani.

Primum

A Primum eſt, quòd omne votum cuiuſcunque rei, etiam minimę (ſi tamen illa res eſt tota materia voti) obligat ad ſui obſeruantiá ſub peccato mortali. Vnde affirmat, quòd ſi aliquis voueat dicere quotidie vnum Aue Maria, & illud relinquat; erit peccatum mortale. Eandem etiam ſententiam tenet Nauarr. in Sum. cap. 12. num. 10. & 40. & cap. 18. nu. 4. Et probatur: Quęcunque perfecta tranſgreſſio pręcepti diuini, aut naturalis, eſt peccatum mortale; ſed ille, qui totam rem promiſſam non reddit perfectè, tranſgreditur præceptum diuinum, & naturale de reddendo voto: ergo peccat mortaliter. Et ſi quis obijciat contra Caietanum, quod cuiuſcunque alterius præcepti tranſgeſſio in re leui, tantum eſt peccatum veniale, vt patet in furto, & in falſo teſtimonio, & ſic idem videtur dicendum in voto; atque ex cõſequenti illud, quod eſt de re leui, non obligabit ad ſui obſeruantiam ſub mortali, quã uis ipſa res leuis ſi tota materia voti; Reſpondet Caietanus notando, quòd præceptum de reddendo voto, aut iuramento partim conuenit cum alijs præceptis diuinis, & naturalibus, & partim differt ab illis. Conuenit quidem in hoc, quòd ſicut faciens contra materiam perfectam aliorum præceptorum frangit ea, & peccat mortaliter; ita etiam violans præceptum iuramenti, aut voti quantum ad perfectam illius materiam, peccat moraliter. Differunt autem in hoc, quòd alia præcepta diuina, aut naturalia ex ſe determinata ſunt ad res in genere, Vt patet in præcepto furti, aut falſi teſtimonij; quæ abſolutè dantur de non furando, aut dicendo falſum teſtimonium: & non in particulari de hac, aut illa re leui. Ex quo fit, vt quando aliquis facit contra pręceptum, ſi res eſt leuis, tãtum ſit peccatum veniale; quia non facit cõtra totam materiam præcepti, nec contra pręcipuam eius partem: ſed contra minimã; & parum pro nihilo reputatur. Cæterum præceptum voti, & iuramenti cum ex ſe nec in genere, nec in particulari habeat determinatam materiam, ſed relictum ſit noſtræ voluntati illam determinare, fit, vt quando votum determinamus ad rem leuem, ſcilicet, ad eleemoſynam, vel breuem orationem, ſub peccato mortali teneamur illam adimplere; cùm illa ſit tota materia illius præcepti: ac ſi à Deo eſſet taxata. Et ſic non eſt eadem ratio de pręcepto voti, aut iuramenti, & de alijs præceptis diuinis, & naturalibus, quantum ad hoc, quod eſt non obligare ad mortale propter leuitatem materiæ. Secundò, dicit Caietanus, quòd ſi quis voueret aliquid totum, dimitteretque tantum vnam minimam illius partem, vt ſi quis voueat dicere vnum pſalterium, & dimittat ex negligentia vnum, aut alterum pſalmum, talis non peccabit mortaliter: quia tunc parum pro nihilo reputatur.

Hæc ſententia Caietani licet ſit valdè ingenioſa; mihi tamen quantum ad primum illius dictum nõ placet. Vnde ad explicationem difficultatis ſit prima concluſio: Votum ex genere ſuo obligat ad ſui obſeruantiam ſub peccato mortali. Probatur: Redditio voti pertinet ad fidelitatem, quam homo tenetur Deo ſeruare; ſed hæc ex genere ſuo obligat ad mortale: ergo. Conſequentia cum minori eſt nota, & maior probatur. Primo: Quia ad fidelitatem hominis pertinet, vt ſoluat id quod promiſit. Vnde dicit Diuus Auguſtinus, quòd fides dicitur, quia fuit dicta. Secundò: Nam fractio voti infidelitas appellatur, vt conſtat ex illo Eccleſ. cap. 5. Si quid vouiſti non moreris reddere; diſplicet enim Deo infidelis & ſtulta, promiſſio. Et ſunt ponderanda, ly diſplicet, & ly, ſtulta, & ly, infidelis, quę grauem quandã Dei offenſam ſignificant. Et in ca. licet, de voto, & voti redemptione, inquit Innoc. III. Licet vniuerſis liberum ſit arbitrium in vouendo, vſque adeò tamen ſolutio neceſſaria eſt poſt votum, vt ſine propriæ ſalutis diſpendio, alicui non liceat reſilire. Et Diuus Thomas quarto, diſt. 38. quæſt. 1. artic. tertio, quæſtiuncula prima, ait, quòd qui votum ritè, factum prætermittit, peccat mortaliter, quia fidem, quam cum Deo inijt frangit. Et confirmatur: Quamuis vouere ſit opus conſilij: tamen redditio voti pertinet ad iuſtitiam; cum religio, cuius actus eſt votum, pars ſit iuſtitia, qua Deo reddimus debitum cultum; ſed iuſtitia ex genere ſuo obligat ad mortale; ergo & votum. Imò dico, quòd multò maior eſt obligatio voti, quam iuſtitiæ: quia in voto obligatio, oritur, non ſolum ex iuſtitia, ſed ex religione. Ex quo ſequitur grauius peccatum eſſe non ſeruare promiſſionem factam Deo, quam promiſ- B ſionem factam homini. Et ratio eſt: Nam cum in violatione promiſſionis homini factæ tantum fiat peccatum contra iuſtitiam: in violatione verò promiſſionis factæ Deo, fiat peccatum contra iuſtitiam, & contra religionem, fit, vt ex violatione vtriuſque virtutis maius peccatum oriatur.

Secunda concluſio: Quando aliquis prætermittit minimam partem eius, quod vouerat, non peccat mortaliter: ſed tantum venialiter. Hæc concluſio communiter recipitur ab omnibus Doctoribus; eſtque Caietani in ſecundo dicto illius. Et probatur; In omnibus alijs præceptis diuinis, & naturalibus tranſgreſſio in re leui tantum eſt peccatum veniale: ergo idem etiam eſt dicendum in voto. 2. Concl.

C Tertia concluſio: Votum emiſſum de re leui, etiam ſi illa res leuis ſit tota materia voti, non obligat ad ſui obſeruantiam ſub reatu peccati mortalis. Hæc concluſio eſt contra Caietanum. Et probatur: Promiſſio rei leuis facta homini non obligat ad ſui obſeruationem ſub peccato mortali, quamuis ipſa res leuis ſit tota materia promiſſionis: ergo nec facta Deo. Antecedens eſt manifeſtum, & conſequentia probatur: Nam Deus non eſt rigidior exactor ſuarum promiſſionum, quam homo. Item: Materia illius voti, quomodocunque ſumatur, eſt res leuis: ergo votum de ea emiſſum tantum obligat ad veniale. Et confirmatur: Grauitas peccati non eſt ſumenda ex quanitate, & neceſſitate obiecti, vt conſtat in omnibus præ- D ceptis, ſi loquamur de grauitate, quam habet actus ex natura ſua. Verbi gratia, in furto grauitas peccati non ſumitur ex voluntate furantis, ſed ex re ipſa, de qua eſt furtum. Nam ſi res furata eſt grauis, quamuis latro nolit, erit peccatum mortale, & ſi eſt res leuis, erit peccatum veniale. Sed quando votum fit de re leui, ipſa ex ſe eſt parua materia fidelitatis, & religionis: ergo tale votum violare ex ſe non erit peccatum mortale. Vltimò: Votum eſt quædam lex hominis, quam quiſque ſibi ponit ex propria voluntate: ergo non aliter debet obligare, quam ſi eſſe lex Eccleſiaſtica, vel diuina. Sed lex diuina & Eccleſiaſtica, etiam ſi ex genere ſuo obligent ad ſui obſeruantiam ſub reatu mortalis culpæ, nihilominus frangere illas in re leui eſt tantum peccatum veniale; ergo ſimiliter & vo- E tum. Ex hoc infertur, quòd ſi aliquis promittat ſingulis diebus dicere vnum, aut duó Aue Maria, & illud quotidie prætermittat, nunquam peccabit mortaliter; quia ſemper frangit fidelitatem in re leui; & ex pluribus venialibus nõ poteſt fieri vnum mortale. Secus autem eſſet, ſi promitteret dare quotidie vnum aſſem pauperibus. Tũc enim quamuis quotidie non dando tantum peccaret venialiter; tamen quando perueniſſet ad materiam peccati mortalis, peccaret mortaliter: ſicut ille qui quotidie furatur vnum aſſem. Et ratio eſt: Nam licet priora peccata tãtum ſint venialia; tamen vltimum 3. Concl.

eſt

eſt mortale, vel ratione nocumenti, vel ratione grauitatis materiæ, quæ aufertur. Sed cótra hoc eſt argumentum: Ille, qui vouit quotidie dare vnum aſſem pauperibus, ſi per annum dimittat, nihil tenetur reſtituere ergo nunquam poteſt fieri, vt materia voti tantum creſcat, vt ſit ſufficiens ad peccatum mortale. Atque ex conſequenti, quamuis non adimpleat per multum tempus illud votum, nunquam peccabit mortaliter. Conſequentia eſt nota, & antecedés probatur. Ille, qui vouet quotidie dicere vnum Aue Maria, ſi hodie omittit, non tenetur craſtina die illud recitare, vt omnes Doctores fatentur, alioqui poſſet etiam tantũ augeri materia voti, vt eſſet peccatum mortale illud non adimplere: ergo idem erit dicendum de eo, qui vouit quotidie dare vnum aſſem. Probo conſequentiam ex paritate rationis.

Argum.

Reſponſio. Ad hoc argumentum reſpondetur, negando antecedens. Et ad probationem dico, non eſſe eandem rationem de eo, qui vouit quotidie dicere vnum Aue Maria; & de eo, qui vouit quotidie dare vnum aſſem pauperibus, vt dicit Caietanus infra, articulo duodecimo. In primo enim voto ipſa temporis determinatio per ſe cadit ſub voto: & ſic mutari non poteſt. Cæterùm in ſecundo voto tantùm res promiſſa per ſe cadit ſub voto, & tempus ſecundario. Quare ſemper manet obligatio ad reddendum id, quod fuit promiſſum, quamuis tempus mutetur. Infero ſecundò, falſum eſſe diſcrimen poſitum à Caietano inter præceptum voti, aut iuramenti, & alia præcepta diuina, & naturalia, quantum ad hoc, quod eſt non obligare ad mortale propter leuitatem materiæ. In omnibus enim tranſgreſſio in re leui tantum eſt peccatum veniale. Et ratio eſt: Nam cum grauitas peccati non ſumatur ex arbitrio, & voluntate peccantis; ſed ex natura ipſius rei, fit, vt quando res eſt leuis, peccatum tantum ſit veniale, etiam ſi illa res ſit tota materia præcepti. Dummodo ex conſcientia erronea peccans non exiſtimet peccare mortaliter. Tunc enim erit peccatum mortale. Et ad argumentum, quo Caietanus probauit ſuum primum dictum, reſpondetur, falſum eſſe, quòd quando materia voti eſt leuis, perfectè tranſgrediatur homo præceptum diuinum, & naturale de reddendo voto, ſi illud non adimplet. Sicut nec perfectè tranſgreditur præceptum de non furando ille, qui rem leuem furatur, cum æqua ſit vtriuſque ratio.

Dubiũ de voto ex metu facto. Circa eandem concluſionem Diui Thomæ eſt aliud dubium, vtrùm votum ex metu factum ſit obligatorium. Et ratio dubitandi eſt; Nam cum votum, vt diximus, debeat eſſe voluntarium, & ignorantia, vis, atque metus tollant voluntarium, vt docet Ariſtotel. tertio Ethicorum, videtur cóſequens, quòd votum ex metu factum non ſit obligatorium.

Ratio dubitandi.

In oppoſitum tamen eſt: Nam nullo metu videtur poſſe homo excuſari ab obſeruantia legis diuinæ & naturalis; implere autem promiſſum votum, eſt de lege naturali & diuina.

Multiplex metus. Pro explicatione huius difficultatis aduertẽdum eſt primò, quòd metus eſt duplex, vnus incuſſus ab extrinſeco, & alter ab intrinſeco. Quæ diſtinctio communiter recipitur ab omnibus Doctoribus tam Theologis, quam iuris prudentibus. Vt eſt videre apud Panormitanum ſuper capit. ſicut, el ſecundo, de regularibus. Et rurſus: Metus eſt duplex, vnus, qui dicitur cadens in virum conſtantem, & alter, qui dicitur non cadens in virum conſtantem. Metus cadens in virum conſtantem dicitur ille, quem ex ſe vir conſtans timere debet. Dignoſcique poterit iſte metus primò ex obiecto. Vt ſi malum, quod minatur eſt graue. Qualia ſunt mors; grauis cruciatus, diuturnus carcer, ſeruitus, grauiſſima infirmitas, amiſſio ſtatus, vel magnæ partis ſuorum bonorum, metus ſtupri; metus infamiæ, quæ facile reſarciri non poteſt, vt conſtat ex capite dilectus. de ijs, quæ vi metuſve cauſa fiunt. Vbi hæc omnia recenſentur. Secũdo poteſt dignoſci metus cadens in virum conſtantem ex parte modi. Vt ſi metum incutit vnus, vel plures homines; armati, vel inermes, ſi mulier, ſi ſenex, &c. Tertiò ex parte ſubiecti. Fieri enim poteſt, vt metus, qui reſpectu vnius eſt cadens in virum conſtantem, reſpectu alterius non ſit. Vt metus, qui reſpectu alicuius puellæ, vel alterius fœminæ dicitur cadens in virum conſtantem; reſpectu viri non dicetur.

1. Concl. Hoc conſtituto, ſit prima concluſio: Votum factum ex metu ab extrinſeco illato, qui ſit cadens in virum conſtantem non eſt validum, nec obligatorium, quamuis vouens habeat propoſitum vouendi. Hæc concluſio communiter recipitur ab omnibus Doctoribus, habeturque expreſſe in capite perlatum. de ijs, quæ vi metuſve cauſa fiunt. Et probatur à ſimili: Matrimonium contractum ex tali metu eſt nullum: ergo & votum. Conſequentia tenet ex paritate rationis, & antecedens habetur expreſsè, trigeſimatertia quæſtione quinta, capite notificaſti & de conuerſ. coniugat. per multa capita. Tandem hanc eadem concluſionem probat argumentum primo loco factum in principio dubitationis. Ex quo infertur, falſam eſſe ſententiam Syluestri, verbo, metus, §. octauo, aſſerentis prædictum votum eſſe obligatorium, ſi ille, qui vouit, habuit animum vouendi. Idem etiam affirmat, verbo, votum, ſecundo, §. duodecimo. Et ad capitula iuris, quæ dicunt votum, vel matrimonium ex tali metu contractum eſſe nullum, reſpondet ex mente Panormitani, quòd ea dicuntur eſſe nulla; quia ius præſumit eum, qui ſic vouit, aut contraxit, non habuiſſe animum vouendi, aut contrahendi. Cæterum hæc ſententia eſt falſa, vt dicebam, & contra communem ſenſum Eccleſię, quæ ſemper habuit irritum votum, vel matrimonium ob metum celebratum, etiam ſi homo fateatur ſe habuiſſe animum contrahendi, vel vouendi, vt conſtat ex cap. cum locum, de ſponſalibus, & trigeſima tertia quæſtione quinta, capit. notificaſti. Quare, quamuis ſic vouens dicat ſe habuiſſe animum vouendi, vel contrahendi, ſi tamen legitimè probat ex metu contraxiſſe, à voto, vel matrimonio iure abſoluetur, vel potius declarabitur abſolutus, cum anteà re ipſa obligatus non fuerit.

2. Concl. Secunda concluſio: Votum factum ex metu non cadente in virum conſtantem, vel ab intrinſeco illatum, eſt validum, & obligatorium. Hæc concluſio communiter recipitur ab omnibus Doctoribus, tam Theologis, quàm iuriſprudentibus. Et probatur primò de metu non cadente in virum conſtantem: Nam ille non tollit voluntarium: ergo nec impedit votum, aut matrimonium. Conſequentia eſt nota, & antecedens ab omnibus conceditur. Quòd verò votum factum ex metu ab intrinſeco incuſſo ſimiliter ſit validum, probatur ex capite, ſicut, el ſecundo, de regularibus. Vbi clericus, qui nimia ægritudine monachatum vouit, cogitur eſſe monachus. Et ratio eſt manifeſta: Nam metus ab intrinſeco incuſſus non tollit voluntarium, ſicut ille, qui incutitur ab extrinſeco. Quod ita eſſe conſtat ex eo, quòd ille qui ex metu ab extrinſeco incuſſo votum emittit, nulla ratione habet gratum, id quod vouet, nec ſua ſponte illud acceptat, ſed tantum, vt ſe ab hoſte liberet. Tamen ille, qui vouet ex metu incuſſo ab intrinſeco gratum habet illud vouere, vt mereatur patrocinium diuinum, quo à periculo liberetur. Et ſic alia ratione eſt voluntarium, quam prius. Et eſt aduertendum, quòd in præſenti non dicitur metus ab extrinſeco

Quis dicatur metus incuſſus ab extrinſeco.

trinſeco

trinſeco incuſſus omnis ille, qui ex re extrinſeca prouenit ille tantum ille, quem alter homo per iniuriam infert, vt votum extorqueat. Vt ſi quis diceret, Occidam te, niſi tale votum emiſeris. Ex quo infertur, quòd ſi aliquis ad vitandum mortis periculum in mari, vel in bello, vel etiam ad hoc, vt liberetur à carcere, in quo iniuſtè detinetur votum emittat, illud erit validum, & obligatorium. Nam cum hæc mala non inferantur ad votum extorquendum; ſi illud fiat, validum erit, nec dicetur ex metu ab extrinſeco incuſſo, emitti. Et idem iudicium eſt de omnibus alijs periculis, ad quæ vitanda votum emittitur.

Sententia Scoti cum ſua ratione.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, quo iure votum emiſſum ex metu cadente in conſtantem virum, ſit nullum? Vtrùm, ſcilicet ſit nullum iure naturali, an tantum iure poſitiuo. In qua re Scotus in quarto diſtinctione vigeſima nona, quæſtione vnica, articulo ſecundo, dicit, quòd tale votum eſt nullum iure naturali & diuino. Et ratio eſt: Nam cum ad votum ex iure naturali, & diuino libertas requiratur, & ille metus tollat voluntarium, fit, vt iure etiam naturali votum annullet.

3. Conclu.

Hoc tamen non obſtante, ſit tertia concluſio: Votum emiſſum ex metu cadente in virum conſtantem iure tantum poſitiuo eſt nullum. Vnde ſtando in iure naturali, & diuino validum eſſet. Probatur: Ille metus non ita tollit voluntarium, vt excuſet omnino à peccato; nam ſi aliquis ex metu cadente in virum conſtantem fornicaretur proculdubio peccaret, vt docet Diuus Thomas prima ſecundæ, quæſtione ſexta, ergo ſtando in iure naturæ, ſi ex illo metu fiat votum illud validum erit. Antecedens eſt manifeſtum, & conſequentia probatur: Nam, vt diximus articulo primo huius quæſtionis, ea libertas, & deliberatio ſufficiens eſt ad votum, quæ ſatis eſt ad peccandum mortaliter. Et confirmatur: Si metus cadens in virum conſtantem iure naturę votum annullaret; ſequeretur, quòd etiã metus leuis in viro meticuloſo irritaret votum, atque matrimonium. Conſequens autem eſt falſum, & contra communem Doctorum ſententiam: ergo. Probo ſequelam: Nam non minus libertatis tollit in viro meticuloſo metus leuis, quam in viro conſtanti metus grauis. Tandem probatur concluſio ex eo, quòd iuramentum factum ex metu cadente in conſtantem virum iure naturæ eſt validum: ergo & votum. Conſequentia patet: Nam maius eſt vinculum voti, quam iuramenti, vt docet Diuus Thomas, quæſtione ſequenti, articulo octauo. Et ratio eſt: Quia obligatio voti naſcitur ex fidelitate, quam Deo in promiſſis ei factis debemus, vt ea perſoluamus. Obligatio autem iuramenti naſcitur ex reuerentia, quam eidem debemus; vt reddamus quod per eius nomen alicui pollicemur. Et cùm infidelitas ſit peior quam irreuerentia; Omnis enim infidelitas eſt irreuerentia, & non è contra, imò infidelitas hominis ad Deum eſt maxima irreuerentia, fit, vt votum ex ſe magis ſit obligatorium, quam iuramentum, quatenus eius violatio propter infidelitatem eſt magis ſacrilega. Et antecedens probatur ex communi ſententia omnium Doctorum, & ex toto iure, vbi ſæpè ſæpiùs dicitur, tale iuramentum eſſe validum, non ſolum iure naturali, ſed etiam poſitiuo, quia nullibi irritatur ſicut votum. Signum ergo eſt, quòd votum iure tantum poſitiuo eſt nullum. Et ſi quis quærat, quænam ſit ratio, propter quam votum factum ex metu cadente in virum conſtantem iure poſitiuo nullum reddatur, & non iuramentum dico id eſſe, propter reuerentiam diuini nominis, quod in iuramento aſſumitur, Cum tamen iure naturæ vtrunque eſſet validum, vt diximus. Et ſi quis arguetur: Ius poſitiuum non poteſt tollere ius naturæ: ergo, ſi votum factum ex metu cadente in virum conſtantem iure naturæ eſt validum, ius poſitiuum non poterit illud annullare; atque ex conſequenti ſemper erit validum; Reſpondeo, notando, quòd ea; quæ pertinent ad ius naturæ, ſunt in duplici differentia. Quædam enim ſunt poſitiuè præcepta, vt præcepta Decalogi. Et hæc nulla ratione poſſunt per ius poſitiuum derogari. Alia autem ſunt, quæ poſitiuè non præcipiuntur, ſed permittuntur fieri & valida eſſe, quo ad vſque per Rempublicam aliter fuerit determinatum. Et in his poteſt ius poſitiuum apponere conditiones, ſine quibus non ſint valida. Et talia ſunt votum, matrimonium, & quicunque alij contractus humani, &c. Non enim ius naturæ pręcipit, vt votum, vel matrimonium factum ex metu ſit validum, ſed tantum permittit validum eſſe, quo ad vſque Reipublica aliud ordinauerit. Et idem iudicium eſt de matrimonio clandeſtino, & de matrimonio inter conſanguineos intra quartum gradum. De hac re eſt videndus Soto libro quarto, de Iuſtitia, quæſtione tertia, articulo primo.

Ad rõnem Scoti.

Ad fundamentum Scoti reſpondetur, falſum eſſe, quod metus omnino tollat voluntarium, quamuis illud minuat admiſcendo aliquid inuoluntarij, vt docet Ariſtot. 3. Ethicorum. Ex quo factum fuit, Et Eccleſia irritet vota ex tali metu facta, quaſi non plene voluntaria: cum tamen iure naturæ eſſent valida.

Ad arg. factũ pro ratione dubitandi.

Ad primum argumentum pro ratione dubitandi reſpondetur, quòd probat noſtram primam concluſionem, dummodo Ariſtoteles intelligatur modo à nobis explicato. Ad rationem in oppoſitum dico, falſum eſſe, quòd nullo metu poteſt homo excuſari ab obſeruãtia legis diuinæ, & naturalis, quando res præcepta non eſt intrinſecè mala. Tunc enim poterit facere contra præceptum ex æquitate ipſius legiſlatoris, vt diximus latè ſupra quæſtio. 62. artic. 3.

De obligatione ſimplicis promiſſionis. 1. Dictum certum.

In ſolutione ad primum, agit Diuus Thomas, de promiſſione homini facta, & de eius obligatione. In qua re quædam ſunt dubia, & quędam extra controuerſiam poſita. Vnde, vt certa ab incertis ſeparemus dico primò, certum eſſe, quòd omnis promiſſio, etiam ſimplex, obligat ad ſui obſeruantiam ſub reatu alicuius culpæ, ſaltem venialis. (Appello autem ſimplicem promiſſionem illam, quæ nec ratione alicuius debiti præcedentis fit, nec aliquo iuramento firmatur. Vt cum quis ſpontaneè, & ſimplicibus verbis quidpiam amico promitit, dicens, Promitto tibi equum, &c.) Probatur: Omnis homo tenetur ſuam promiſſionem veram facere ne mentiatur: ergo qui illam trangreſſus fuerit peccabit, ſaltem venialiter. Et confirmatur ex D. Thom. hic ad primum dicente, quòd ex qualibet promiſſione homo homini obligatur naturaliter. Et infra quęſt. 110. articu. 3. ad quintum, dicit, quòd qui non facit quod promiſit, videtur infideliter agere per hoc, ꝙ animum mutat. Rurſus, quæcunq; promiſſio etiam ſimplex ad minus continet affirmationem, quæ niſi adimpleatur erit mendacium; ergo & peccatum. Et confirmatur: Promittere eſt dare fidem: ſed frangere fidem eſt peccatum contra ius naturæ: ergo & qui non adimplet promiſſum peccat contra ius naturæ.

2. Dictum certum.

Dico ſecundò, etiam eſſe certum, quòd promiſſio facta homini ratione alicuius debiti præcedentis, vt ſi quis promittat puellæ eam ducere, vel ratione ſponſaliorum, vel alterius debiti, ex genere ſuo obligat ad ſui obſeruantiam ſub reatu peccati mortalis. Et idem iudicium eſt de promiſſione iuramento firmata, & de alijs, quę habuerint circunſtantias requiſitas

quiſitas ad ita obligandum in foro exteriori, vt pro mittens compelli poſſit ad ſui obſeruantiam. Et ratio eſt: Nam ſi iſtæ promiſſiones ex ſuo genere non obligarent ſub reatu peccati mortalis; omnis ſocietas inter homines, & amicitia, atque iuſtitia violaretur. Itaque hæc certa ſunt.

Pũctus difficultatis.

Sed dubium eſt, vtrùm ſimplex promiſſio, qua homo ſua ſponte, & ſimplici verbo aliquid amico pollicetur, ex ſuo genere obliget ſub mortali? De qua re Caietanus infra quæſt. 113. art. 1. dubio quarto, partem tenet negatiuam. Et idem affirmat in Summa, verbo, perfidia. Et ratio illius eſt: Nam obſeruantia promiſſionis pertinet ad fidelitatem; quę nihil aliud eſt quam virtus veritatis, ad quam ſpectet verum dicere: ſed veritas ex ſuo genere, & ex obiecto tantum obligat ſub veniali, cùm mendaciũ ex obiecto tantum ſit peccatum veniale: ergo & promiſſio ſimplex ſolum obligabit ſub veniali. Cõſequentia cum minori eſt nota, & maior probatur: Ad fidelitatem pertinet reddere verum, quod pictũ eſt; ſed eiuſdem virtutis eſt veritatem dicere, & dictum verum facere: ergo obſeruantia promiſſionis pertinet ad veritatem.

Sententia Caiet. cum ſuo fundamento.

Concl.

Hoc tamen non obſtante dico, quòd ſimplex promiſſio facta homini ex ſuo genere obligat ſub mortali, niſi ex leuitate materiæ fiat veniale. Ita tenet Soto lib. 7. de Iuſtitia, quæſt. 2. articulo primo. Et probatur: Obſeruantia promiſſionis pertinet ad iuſtitiam commutatiuam: ſed iuſtitia ex ſuo genere obligat ſub mortali; ergo & ſimplex promiſſio. Conſequentia cum minori, eſt nota, & maior probatur. In promiſſione non ſolum aliquid dicitur: ſed etiam aſtringitur fides, quæ, vt dicit Cicero libro primo Officiorum, non ſolum pertinet ad iuſtitiam, verum etiam eſt ipſiſſimum iuſtitiæ fundamentum, cui omnia hominum pacta, atque conuenta nituntur. Et confirmatur: Promiſſio facta Deo obligat ſub mortali, non ſolum inquantum eſt cultus religionis; ſed etiam inquantum eſt officium iuſtitiæ: ergo & illa, quæ facta fuerit homini. Conſequentia tenet ex paritate rationis, cum quantum ad hoc vtraque promiſſio ſit eiuſdem generis. Antecedens verò probatur tum ex communi conſenſu omnium Doctorum: tum etiam ex illo Eccleſiaſt. capitulo quinto. Diſplicet Deo infidelis; & ſtulta promiſſio: quibus verbis mortale peccatum ſignificari diximus. Item: Non reddere promiſſum eſt contra iuſtitiam; ergo peccatum mortale ex genere ſuo. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Poſtquam aliquid eſt promiſſum iam eſt debitum: ergo ad iuſtitiam ſpectat illius ſolutionem facere. Et confirmatur: Facere iniuriam proximo ex genere ſuo eſt peccatum mortale; ſed non reddere promiſſa, eſt facere iniuriam proximo, vt de ſe patet: ergo eſt peccatum mortale ex genere ſuo. Vltimò; Infidelitas conuictum humanæ ſocietatis tollit; niſi enim ſibi homines inuicem ſeruarent fidem, conuiuere nulla ratione poſſent: ergo contrariatur charitati, qua homo tanquam animal ſociabile cum alijs ſimul viuere debet, alterque alterius onera portare, vt dicit Apoſtolus ad Galat. ſexto. Atque ex conſequenti, qui facit contra huiuſmodi fidelitatem ex genere ſuo peccat mortaliter. Et ad fundamentum Caietani reſpondeo, falſum eſſe, quòd obſeruantia promiſſionis tantum pertineat ad veritatem moralem; nam etiam pertinet ad fidelitatem, quæ eſt pars iuſtitiæ commutatiuæ. Quare non adimplere promiſſum non ſolum erit dicere mendacium, vt Caietanus affirmabat; ſed etiam erit violare iuſtitiam, nõ reddendo debitum ei, cui fuit promiſſum. Sed eſt aduertendum, quod non adimplens promiſſum ex duobus poterit excuſari à peccato, & mortali, & veniali. Primò, ſi promiſit quod de ſe erat illicitum. Nam is promittendo peccauit: & mutando propoſitum bene facit. Secundò, ſi ſunt mutatæ cõditiones perſonarum, & negotiorum, vt ſi quod tibi promiſi, poſtea fit inutile, vel nociuum. Aut ſi promittenti fit impoſſibile, vel pernicioſum, vt ſi promiſit pecuniã, quam poſteà ob infortunium reddere non poteſt. Aut, ſi mihi ingratitudinis ſigna dediſti. Aut deniq; ſi promiſi aliquo ire, & poſteà maiora vrgent. Vnde Seneca in libro de beneficijs dicebat: Ad hoc, vt homo teneatur facere quod promiſit, requiritur, quòd omnia immutata permaneãt. Alioqui nec fuit mendax in promittendo, quia promiſit quod habebat in mente, ſub intellectis debitis conditionibus. Nec fuit infidelis non adimplendo quod promiſit, quia eædem cõditiones non extant. Ita tenet D. Thomas infra q. 110. art. 3. ad quintum, Caietanus hic addit aliam rationem excuſandi, ſaltem à peccato mortali, non adimplentes promiſſa, deſumptam ex loquentium abuſu. Solent enim homines vti communiter ſimplici promiſſione, quando non intendunt ſe obligare ad mortale. Cuius ſignum eſt, quòd ſuã promiſſionem iuramento firmare nolunt. Idque nõ ob reuerentiam iuramenti, ſed ne peccent mortaliter, ſi non ſeruent, arbitrantes, ex ſua ſimplici promiſſione non teneri, niſi ex quadam beneuola honeſtate. Et qui tali animo promittũt, certum eſt non promittere in rebus arduis, atque adeò nec peccare mortaliter promiſſa non adimplentes. Et hinc videtur eſſe, quòd ſimplices promiſſiones parum inter homines æſtimentur.

Ad fundamentũ Caiet.

Dubium.

De eadem ſimplici promiſſione eſt aliud dubium, vtrùm facta interius in mente, aut etiam exteriùs, dummodo promittens ſit ſolus, aliquam inducat obligationem? De qua re eſt communis ſententia iuris prudentium partem tenentium negatiuam. Quam probant ex lege. 1. ff. de verborum obliga. Vbi dicitur, quod animus in mente retentus non inducit obligationem, ſed oportet, quod explicetur per verba exteriora. Et in leg. abſenti. ff. de donation. habetur, quod abſenti non poteſt fieri donatio, quia requiritur acceptatio alterius partis. D. Thom. in articulo primo huius quæſtionis etiam videtur idem aſſerere. Nam dicit, promiſſionem quæ ab homine fit homini, non poſſe fieri, niſi per verba, vel quæcunque exteriora ſigna. Et idem dicit in quarto, diſtinctione trigeſima octaua, quæſtione prima, articulo primo. Almaynus in quarto, diſt. decima quinta, quæſtione ſecunda, etiam tenet idem. Quod probat duplici argumento. Primum: Homo non poteſt per ſolum actum interiorem corpus ſuum tradere in matrimonio: ergo nec per eundem actum poterit tradere quamcunque aliam rem. Antecedens eſt manifeſtum, & conſequentia probatur: Quia ſupra nullam aliam rem habet homo tantum dominium, quantum habet ſupra proprium corpus. Secundum: Ad firmitatem promiſſionis neceſſaria eſt acceptatio illius partis, cui fit promiſſio, vt habetur in iure; ſed talis acceptatio eſſe non poteſt, niſi ei, qui debet acceptare conſtet de promiſſione, quod ſolo actu interiori fieri non poteſt: ergo promiſſio per ſolum actum interiorem facta nullam inducit obligationem.

Sententia iuriſprudẽtium.

Sententia Soti.

Contrariam tamen ſententiam tenet Soto lib. 4. de iuſtitia, quæſtione 5. articulo 1. ad 1. Et quamuis lib. 7. quæſt. 2. artic. 1. ad 1. magis inclinet in oppoſitum, dicit tamen hanc partem eſſe valde probabilem. Quam & probat multis rationibus. Primò ſic:

1. Argum. Soti.

Voces ſunt ſigna conceptuum, & ſi vox obligat eſt ratione conceptus: ergo magis obligat ipſe conceptus; atque ex conſequenti promiſſio mente facta erit obligatoria.

2. Argum.

Secundo: Si talem promiſſionem mentalem firmaret

maret quis iuramento adhibito, nulli eſt dubium, quin ad eius adimpletionem maneret aſtrictus; idque non niſi ratione præcedẽtis promiſſionis; quia iuramentum promiſſorium non obligat niſi in virtute promiſſionis præcedentis: ergo ipſa promiſſio mentalis iam erat obligatoria. Tertiò: Si ſurdo nihil audienti aliqui verbo promittas; & ſimiliter, ſi in præſentia vnius dicas; Ego tali abſenti amico hoc promitto promiſſio in conſcientia videretur tenere: ergo etiam ſi fiat in mente, quæ eſt promiſſio in abſentia.

3. Argum. Soti.

1. Dictum.

Cæterum, vt quid mihi in hac re verum eſſe videatur explicem, dico primo, quòd in contractibus, ad quorum eſſentiam requiritur vtriuſque partis conſenſus, nullam obligationem inducit mentalis promiſſio; vt eſt videre in matrimonio, & in alijs contractibus emptionis, & venditionis. Cuius ratio eſt; Quia talis promiſſio non eſt ſimplex; ſed hypothetica, & mutua, ſcilicet, do, vt des; facio vt facias; promitto vt promittas. Et ſic nõ ſufficit mentalis, ſed requiritur ea quæ vtrique parti, per exteriora ſigna conſtet. Ex quod infertur, quam male inferat Almaynus non obligare promiſſionem mentalem ſimplicem, ex eo, quòd mentalis de contrahendo matrimonio, & alijs huiuſmodi contractibus non eſt obligatoria. Fit enim argumentatio à promiſſione hypothetica ad ſimplicem. Et ſic nulla eſt conſequentia. Et per hoc patet ſolutio ad eius primum argumentum.

2. Dictum.

Dico ſecundo, quòd loquendo de alijs ſimplicibus promiſſionibus, quæ ſuper nullo contractu fundantur, vtraque opinio eſt probabilis, propter rationes aſſignatas. Et ſic qui voluerit defendere partem affirmatiuam difficultatis propoſitæ, poterit reſpondere ad argumenta in contrarium, quòd leges allegatę ſolum dicunt, quòd homo propter huiuſmodi donationem mentalem in iudicio conueniri non poteſt: quia ſecundum illas vſque ad acceptationem alterius partis poteſt promittens licitè reuocare donationem factam. Cum quo tamen ſtat, vt in conſcientia aſtrictus maneat. Et ſimiliter reſpondetur ad ſecundum argumentum Almayni. Acceptatio enim alterius partis tantum eſt neceſſaria reſpectu tribunalis ciuilis, & non vt in conſcientia obliget promiſſio. At verò cui magis arriſerit pars negatiua, ſicut & mihi magis arridet (propterea, quòd quamdiu non eſt aliquis qui acceptet promiſſionem, nulli fit iniuria ex eo, quod à promittente reuocetur, & promiſſio, quę obligationem inducit, ſine iniuria violari nõ poteſt; cum pertineat ad iuſtitiam commutatiuam eius adimpletio, vt diximus.) Reſpondebit primum argumentum Soti, verum eſſe, quod vox obligat ratione conceptus, Promiſſio enim in voce facta non obligaret niſi fieret cum animo promittendi. Cum hoc tamen ſtat, quod ad talem obligationem ſola mentalis promiſſio non ſufficiat, niſi etiam explicetur per verba, propter neceſſitatem acceptationis alterius partis. Itaque & vox & conceptus æquè concurrunt ad obligatoriam promiſſionem. Conceptus quidem, vt inſit promiſſio. Vox autem, vt ſit obligatoria. Quia ea mediante intercedit acceptatio alterius partis, ſine qua obligatio inueniri non poteſt. Et ſi quis obijciat; Quando aliquis faciat promiſſionem præſentibus teſtibus, quibus in iudicio legitimè probari poſſit, talis promiſſio tenet in conſcientia etiam in abſentia illius cui fit promiſſio, dummodo promittens voluerit ſe obligare, vt conſtat ex ordinationibus regalibus lib. 3. tit. 8. l. 3. & tamen non eſt ibi, qui talem promiſſionem acceptet: ergo ad obligationem promiſſionis non eſt neceſſaria acceptatio partis, reſpondetur conceſſa maiori negando minorem. Quia quando

Ad 1. arg. Soti.

adſunt teſtes, vel tabellio lex ipſa acceptat promiſſionem. Et qui ſic promittit creditur cordatè & ex conſulto promittere, velleque ſe obligare. Quod non inuenitur, quando ſolum in mente, vel ſolus profert promiſſionem.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum argumentum reſpondetur, quod talis homo tenebitur adimplere promiſſum, non ratione promiſſionis, ſed ratione iuramenti. Et ad probationem dico, quod ex iuramento naſcitur obligatio adimplendi quod fuit promiſſum.

Ad tertium reſpondetur, negando, quod promiſſio facta abſenti, vel ſurdo valeat, niſi adſint teſtes, iuxta diſpoſita in legibus allegatis, de acceptione alterius partis, cui fit promiſſio. Et hæc dicta ſufficiant de ſimplici promiſſione.

Circa ſolutionem ad ſecundum argumentum. Vbi Diuus Thomas dicit, quod ſi illud, quod quis vouit ex quacunque cauſa impoſſibile reddatur, debet facere quod in ſe eſt, vt ſaltem habeat promptam voluntatem faciendi quod poteſt; agendum eſt nobis de illis, quibus fit impoſſibile votum emiſſum implere. Et cum ſint in duplici differentia: nam quidam abſque ſua culpa conſtituuntur in tali impoſſibilitate, quales ſunt illi qui religionem vouerunt, quam ſibi refragantibus monachis profiteri non eſt poſſibile; & alij qui culpabiliter talem impoſsibilitatem incurrunt, differendum erit prius de primis, & deinde de ſecundis. Vnde ad primum deuenientes, eſt primum dubium de eo, qui vouit ingredi religionem, & monachi eum admittere nolunt, ad quid teneatur? In qua re, vt certa ab incertis ſeparemur dico primò certum eſſe, quod qui determinatè vouit vnam religionem, ſi in ea non recipiatur non tenetur aliam adire; quia ad id non ſe obligauit per votum. Dico ſecundo, etiam eſſe certum, quod, ſi quis in particulari vouit vnam religionem, & poſtea in ſe cognoſcit aliquod impedimentum, propter quod in ea non recipietur, vt ſi Verbi gratia, vouit intrare religionem, in qua homines ex ignobili genere non recipiuntur, & poſtea in ſe cognoſcit talem ignobilitatem, amplius ad votum non obligatur. Et ſimiliter, ſi poſtea incurrerit aliquod perpetuum morbum, vel contagioſum, propter quod à monaſterio expelleretur. Et ratio eſt: Quia nullus obligatur ad impoſſibile: & vota illa iam ſunt ſibi facta impoſſibilia. Dico tertio etiam eſſe certum, quod qui vouit religionem in communi, ita, vt intentio præcipua ipſius tantum fuerit ſe obligare ad religionem: quamuis habuerit attentationem ad hunc, vel ad illum ordinem, & ad hunc, vel ad illum locum, tanquam ſibi conuenientem, ſi in illo non recipitur tenebitur alios adire, vt votum adimpleat. Et ratio eſt: Nam cum determinatio loci aut religionis in illo non ſe teneat ex parte obiecti, ſed accidentaliter ſe habeat, adhuc deficiente tenebitur vouens votum implere. Dico tamen, quod ſi in monaſterijs, quæ ſunt in proprio regno non recipiatur non tenebitur tranſire ad alia, quæ ſunt extra regnum. Nec ſimiliter tenebitur adire ſingula monaſteria. Sed ſat erit adire ea, ex quibus cognoſcere poterit, quod in nullo recipietur. Et ratio eſt; Nam cum votum ſit actus moralis, moraliter etiam eius obligatio erit intelligenda. Itaque hęc certa ſunt.

Dubiũ de eo qui vouit religionẽ ad quã non admittit.

1. certum.

2. certum.

3. certum.

Sed dubium eſt, vtrum ille qui paſſus fuerit repulſam à religione, vel monaſterio, cui ſe per votum aſtrinxit, teneatur caſtitatem, & regulam, & alia illius ordinis præcepta ſeruare, quantum eſt in ſe? In quo ſimiliter eſt certum, quod ſi ille qui vouet religionem per tale votum voluit ſe obligare ad caſtitatem. Et ad alia religionis officia, etiam ſi in illa non reciperetur, poſtquam paſſus fuerit repulſam tenebitur illa ſeruare. Et item ſi ille, qui vouit religionem

Pũctus difficultatis.

gionem habuit animum ad nihil ſe obligandi, niſi in ea reciperetur, certum eſt, quod poſtquam paſſus eſt repulſam, ad nihil obligatur. Et ſic de nullo iſtorum eſt ſermo in propoſita diſputatione; ſed tãtum de illo, qui abſolutè vouit religionem. Et quidem, quod talis poſtquam paſſus fuerit repulſam teneatur ſeruare caſtitatem, & alia religionis officia quantum eſt in ſe, probatur hoc argumento: (1. Argum.) In voto religionis includitur caſtitas, & obſeruantia regulæ; ſicut in voto virginitatis includitur cõtinentia: ſed mulier, quæ vouit virginitatem, ſi poſtea corrumpatur, tenetur ſeruare cõtinentiam: ergo & qui vouit religionem ſi poſteà expellatur; tenebitur ſeruare caſtitatem, & alia religionis præcepta. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur ex communi conſenſu omnium Doctorum, qui id affirmãt cum D. Tho. in ſolutione ad ſecundum. Imò eſt regula vniuerſalis, quod quando id, quod aliquis vouit eſt, factum ei impoſſibile, tenetur dare operam, vt adimpleat, ſaltem id, quod eſt in eius poteſtate.

Confirmatur. Et confirmatur: Si quis voueat dare pauperib. centum, vel ieiunare totum aduentum: ſi non poteſt omnia implere tenebitur ſaltem ad id, quod eſt ſibi poſſibile: ergo ſimiliter erit dicendum de eo, qui vouit religionem, quod tenebitur ſeruare caſtitatem ſi in monaſterio non admittatur.

2. argum. Secundo: Votum ſolenne religionis obligat ad ſingula, quæ ſeruantur in religione, vt de ſe patet; ſed obiectum, voti ſimplicis eſt ipſum votum ſolenne: ergo etiam obligabit ad obſeruandum continentiam, & alia, ad quæ obligamur per votum ſolenne. Et confirmatur ex capitulo quidam, de cõuerſ. coniug. Vbi habetur, quod quidam inuita vxore intrauit monaſterium, & poſteà ipſa repẽte fuit coactus ad eam redire. Dicit tamen ſummus Põtifex, quod quamuis talis ad monaſterium ratione voti, quod nullum fuit, redire non teneatur, non tamen poterit, mortua priori vxore, ad ſecundas nuptias tranſire, nec debitũ petere, quod in eius poteſtate erat, & ideò quo ad hoc, votum tenuit. Idem etiam dicitur in capitulo placet, eo. tit. de quadam muliere, quæ credens ſuum maritum eſſe mortuum, habitum religionis aſſumpſit, & eo reuerſo de monaſterio fuit extracta.

Concluſ. His tamen non obſtantibus ſit concluſio; quod ſi aliquis vouit religionem, ad quam non admittitur, non tenetur amplius in ſæculo manens caſtitatem, aut alia religionis officia præſtare. Hæc concluſio eſt Caietani in hoc articulo, quam etiam tenent communiter omnes Doctores. Et probatur: Si ille talis teneretur ad caſtitatem, & ad alia religionis officia, in eſſet, vel ex vi voti, quod emiſit, vel ratione repulſæ: ſed ex nullo horum obligatur; ergo. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur. Et primò, quod non teneatur ratione repulſæ; Nam cum illa non fuerit in eius poteſtate, nullam de nouo obligationem poterit inducere. Quòd verò nec etiã obligaretur ex vi voti probatur: Nam aliàs ſequeretur, quod à die emiſſi voti teneretur ad caſtitatem, ad alia religionis officia. Conſequens autem eſt falſum, & contra communem Doctorum ſententiam; nullus enim dicit, quod ſi aliquis voueat ingredi religionem Carthuſienſium à die emiſſi voti téneatur ad recitandos Pſalmos, & abſtinendum à carnibus: Sequela probatur. Vnuſquiſque tenetur ſtatim à voto emiſſo ad omnia ea, quæ cadunt ſub voto ergo ſi obſeruantia caſtitatis, & aliorum officiorum, quæ ſunt in religione cadit ſub voto illius, ſtatim poſt votum emiſſum tenebitur quiſque illa ſeruare. Et confirmatur: Nullus ex vi voti obligatur, niſi ad id, quod cadit ſub eius obiecto: ſed ille talis tantum vouit religionem, non autem caſtitatem, aut alia religionis officia: ergo ſi non recipiatur non

A tenebitur illam ſeruare. Itẽ: Si quis voueat ſtatum aliquem accipere non tenebitur ad leges illius quoaduſque ipſum ſtatum ſuſcipiat, niſi fortè in voto, quo ſtatum promiſit, leges aliquas illius ſpecialiter vouerit; vt qui vouit ſuſcipere ſacros ordines non tenetur officium diuinum perſoluere, & caſtitatem ſeruare, quoaduſque fuerit ordinatus: ſed religio eſt quidam ſtatus: ergo qui illã vouit nõ tenetur ſeruare caſtitatem; aut alia religionis officia, quoaduſque talem ſtatum per profeſſionem ſuſcipiat.

1. Coroll. Ex dictis infero primo, quod ſi ille, qui vouit religionem antequam profeſſionem emittat, cum muliere congrediatur, tantum peccabit peccato fornicationis, aut adulterij, & non erit ſacrilegus, cum non vouerit continentiam, aut caſtitatem, ſed tantum religionem. B

2. Corolla. Infero ſecũdo, quod ſi ille, qui vouit religionem, vxorem ducat matrimonium erit validum: & poterit petere & reddere debitum, abſque aliquo peccato, quamuis verum ſit quod peccabit mortaliter, tã matrimonium contrahendo, quam ipſum primo conſummando, vt docet D. Thom. in 4. diſtinctio. 38. quæſtione ſecunda articulo primo. Ratio autem propter quam mortaliter peccat, dum primum conſummat matrimonium eſt; quia illo actu ſe impoſſibilem reddit ad votum implendum; cùm matrimonium ratum, & conſummatum per ingreſſum religionis non diſſoluatur. Cæterum, ſi ille, qui vouit caſtitatem vxorem ducat, quamuis poſſit, & teneatur debitum reddere, nõ tamen poteſt illud petere C ſine peccato mortali, vt docet D. Tho. in 4. diſt. 38. q. 1. art. 3. q. 2. ad quartũ, Et ratio eſt: Nam, cùm ille, qui vouit caſtitatẽ, expreſſe promiſerit, nunquã mulierem cognoſcere, tenetur, quantum eſt in ſe, votum implere. Et ſic debitum petere non poterit.

3. Corolla. Infero tertio quod ille, qui vouit religionem, & matrimonium contraxit, ſi poſteà vxor moriatur, rurſus tenebitur religionẽ intrare. Quia cũ obligatio voti nõ tollatur per matrimonium, ſed tantum impediatur, ſublato impedimento, votum in ſua vi, atque obligatione manebit.

4. Corol. Infero quarto, quod ille, qui ducit eam perſonam, quã ſcit, vel religionem vel caſtitatem vouiſſe, peccat mortaliter; quia eſt ſocius, & particeps peccati alterius.

D Ad 1. arg. Et ad primum argumentum in contrarium factum, vt reſpondeamus, aduertendum eſt cum Caietano in præſenti, dupliciter poſſe contingere, quod mulier aliqua virginitatem voueat. Vno modo ità, vt eius intentio ſolum feratur in virginitatem, quam intendit ſeruare à prima Venere abſtinendo. Et quæ ità voueret virginitatem, ſi poſteà illam ſemel amitteret, non teneretur amplius ex uoto ad caſtitatem ſeruandam, quia illam non promiſit. Alio modo ſimpliciter & abſque vllo moderamine; ſed, vt votum ex natura ſua habet obligare. Et quæ ità voueret virginitatem, ſi illam amitteret, adhuc teneretur caſtitatem ſeruare. Nam cum hoc votum ex ſua natura ſit negatiuum, omnis voluptatis carnalis, quotieſcunque mulier contrarium faceret, E peccaret mortaliter. Quo ſuppoſito, ad argumentũ reſpondeo, negando maiorem. Falſum eſt enim, quod votum caſtitatis cõtineatur in voto religionis ſicut continentia continetur in virginitate. Nam virginitas includit caſtitatem promiſſam expreſſe, vel quantum ad primum actum, vel quantum ad omnes. At verò religionis votum nulla ratione caſtitatem includit.

Ad confirmationem. Ad confirmationem reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ratio diſcriminis eſt: Nam qui vouit aliquod totum: ex conſequẽti vouit ſingulas illius partes. Et ſic ſi non poteſt totum pręſtare, tenebitur ſaltẽ præſtare partes, quan-

tum

tum eſt in ſe. Cæterum qui vouit religionem, nulla ratione vouet caſtitatem, aut alia religionis officia quoadusque ſolenniter profiteatur.

Ad 2. arg. Ad ſecundum argumentum ſimiliter reſpondetur conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ratio diſcriminis eſt: Nam per votum ſolenne explicitè vouetur caſtitas, obedientia, paupertas, & alia ſecundum regulam religionis ſeruanda, quod in voto ſimplici religionis non fit. Quare quoadusque votum ſolenne fuerit emiſſum, ad iſta in particulari ſeruandum nullus erit obligandus.

Ad confirmationem. Ad confirmationem ex capitulo quidam, & ex capitulo placet, reſpondeo, caſus in illis capitibus expreſſos nihil facere contra noſtram concluſionem. Nam illi, de quibus ibi fit mentio, per ſolennem profeſſionem in monaſterio factam expreſſe vouerunt ſe fore caſtos perpetuo: quod ſeruare tenebantur, quia illud promittere fuit in ſua ptāte. At verò ille, qui vouit religionem in cōi, non vouit expreſſe caſtitatem. Atq; adeò non tenebitur ad illam, quoadusq; per ſolenne votum in religione emiſſum, ad ipſam obligetur.

Quæſtio. Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrùm ſaltem in voto non nubēdi includatur votum caſtitatis. Quod eſt quærere, vtrùm mulier, quæ vouit non nubere, ità teneatur ſeruare caſtitatem, vt ſi fornicetur peccet duplici peccato, vno fornicationis, altero ſacrilegij? Ad quam quæſtionem breuiter reſpondeo,

Reſpōſio. negatiuè cum Magiſtro Soto in 4. d. 38. q. 2. artic. 1. & cum Nauarro in Man. ca. 12. nu. 43. & cum Syluestro. verbo. votum 4. §. 4. Et ratio eſt: Quia hoc votum tantum habet pro obiecto non ducere virum, nec opponere obſtaculum religioni, ſi eam ſumere velit; & ſic non obligat ad caſtitatem ſeruandam. Ex quo infero poſſe Epiſcopum in hoc voto diſpenſare, cum non ſit caſtitatis, nec reſeruatum ſummo Pontifici. Et in voto non reſeruato Epiſcop. ex rationabili cauſa poteſt diſpenſare, vt docent Soto, atq; Syluester locis citatis, & Antoninus 2. p. tit. 11. c. 2. §. 1. & Angelus, verbo, votum. q. 4. Imo dico, quod quilibet idoneus cōfeſſor per bullam cruciatæ poterit in eo diſpenſare: Cum nec ſit reſeruatum Pontifici, nec in bulla excipiatur. Si quis etiam quęrat, vtrum mulier, quę vouit non nubere, vt licentius luxurietur, teneatur votum adimplere, dico huiuſmodi difficultatem diffiniendam eſſe iuxta ea, quæ diximus articulo ſecundo huius quæſtionis agentes de votis emiſſis propter malum finem. Nam ſi licentius luxuriari, quòd eſt malus finis, in illo voto intentus; eſt finis eius boni quod dicitur voueri, aut etiam ipſius voti, tale votum erit nullum, nec obligatorium, vtpote quod de re illicita eſt emiſſum. Si autem licentius luxuriari ſolum fuerit finis applicationis voluntatis ad vouendum, votū erit validum & obligatorium, cum verè ſit de meliori bono, nempe, non nubere, nec ille malus finis inficit obiectum ipſius voti, vt eo loco diximus.

Dubium. Eſt aliud dubiū, vtrùm qui vouit ingredi religionem, & in ea non admittitur, quia neſcit Grammaticā, aut aliud officiū, propter quod inter profeſſos laicos recipiatur, teneatur Grammaticam, vel aliud officium addiſcere, vt ſic votum adimpleat? Et videtur pars affirmatiua vera. Nam vt dicit D. Tho. hic ad ſecundum, ſi illud, quod quis vouit, ex quacunque cauſa impoſſibile reddatur, debet facere quod ineſt, vt ſaltem habeat promptam voluntatem faciendi quod poteſt. Certum eſt autem, quod ille, qui ob defectum Grāmaticæ, aut alicuius officij in monaſterio non admittitur, potens eſt dare operam, vt illa addiſcat, vt ſic recipiatur. Ego tamen ad hoc ſub

Sententia authoris. diſtinctione reſpōdendum cenſeo. Quod ſi ille qui votum religionis emiſit, propoſuit illius eſſe ordinis, qui ſacris initiantur, bona fide credens non requiri ſcire Grammaticam: ſi id poſteà ab ipſo requiratur, nec tenetur addiſcere Grammaticam, ſi aliàs non admittitur; nec etiam tenetur habitum laicorum ſuſcipere, ſed omnino manet à voto abſolutus. Et ratio eſt: quia ignorantia ipſum excuſat, quæ facit, vt votum fuerit inuoluntarium. Et ſimiliter qui vouit intrare ordinem laicorum credens non eſſe neceſſarium ſcire aliquod officium, non tenetur addiſcere illud, vt admittatur; præſertim ſi fuerit ſcitu difficile propter eandem rationem. Cæterùm qui abſolutè vouit religionem, non ignorans eſſe neceſſariam Grammaticam ad habitus ſuſceptionem, proculdubio tenebitur, vel Grammaticam addiſcere, vel habitum laicorum ſuſcipere, vt voto ſatisfaciat, propter rationem hic à D. Tho. adductā. Vtrum

De eo qui ſemel expellitur à religione quam vouit. autem ille, qui determinatè vouit vnum monaſterium intrare, poſtquam ſemel paſſus eſt repulſam, teneatur aliud tempus expectare, & in eo iterum tentare an ad habitū recipiatur, maiorem in ſe continet difficultatem. Et videtur pars affirmatiua vera. Nam duodecim horæ ſunt in die, vt dicit Christus Ioan. 11. & quod modo monachi non fecerunt, re poſteà melius perſpecta facere poterunt. Eo vel maximè, quod fortè ſunt alij monachi à præcedentibus in monaſterio, qui meliori ſpiritu ducti velint eum in eorum ſocietatem admittere. Hoc tamē non obſtante, dico cum Caietano in præſenti, quod ſi talis vouens repellitur vſque ad aliquod tempus expectare tenetur, quia non ſimpliciter eſt repulſus. Cæterum ſi ſimpliciter fuerit refutatus non tenebitur amplius expectare; ſed omnino liber manebit à voto. Quare, quamuis poſteà monachi velint eum recipere ad ingreſſum religionis, non tenebitur. Et ratio eſt: Quia quando duorum voluntas requiritur ad aliquem contractum, vno eorum renuente, aliter liber manet ab obligatione contrahendi.

De eo qui nō ſolū vouit religionem ingredi ſed in ea profiteri. Eſt aliud dubium, vtrùm ille, qui vouit nō ſolum ingredi religionem, ſed etiam in ea perſeuerare, & profiteri, poſſit ab illa exire in anno probationis, antequam profeſſionem emittat? Ad quod breuiter reſpondeo, quod ſi ille bona fide religionem ingrediatur; in ea permanens experimento diſcat, eam ſibi non conuenire, poterit ab ea exire, abſolutuſque manebit à voti obligatione. Ita tenet Soto lib. 7. de Iuſtitia, q. 2. art. 1. Et ratio eſt: Nam idem eſt vouere religionem abſolutè, & vouere profiteri: cùm votū religionis ſit intelligendum ſecūdum ius diuinum, quod præcipit, vt qui vouit religionem eam ingrediatur, & profiteatur. Cæterùm, quia hoc ius diuinū per humanum eſt interpretatum, ità, vt intelligatur dummodo per annum experiri poſſit, vtrum ille ſtatus ſibi conueniat, nec ne (ad hoc enim datur annus probationis,) fit, vt hæc conditio ſemper ſit intelligenda in voto religionis. Et ſic, quamuis quis vouerat perpetuò perſeuerare, poterit à monaſterio exire, ſi intra annum probationis inuenerit bona fide, illum ſtatum ſibi non expedire. Et ſi quis quærat,

Quæſtio. vtrùm ſaltem iſte manens in ſæculo teneatur caſtitatem ſeruare? Magiſter Soto vbi ſupra non diſtinguit iſtum caſum à præcedentibus; ſed reputat eundem. Quia niſi quis voueat ingredi religionē cum animo ſtatim exeundi à monaſterio, quod votum vanum eſſe, quicunque religionis votum emittit, intelligit perſeuerare. Et ſic qui perſeuerātiam addit nihil nouæ illi obligationis accumulat. Caietanus tamen aliter ſentit, exiſtimans, non eſſe idē vouere religionē abſolute, & vouere illam vſq; ad profeſſionem. Sed ſiue diſtinguantur hi caſus, ſiue non eadem eſt ratio de vtroq;, ſecundum vtrumq; doctorem. Et ſic dico ex mēte illorum, talē hominem

Reſponſio. non teneri ad caſtitatem ſeruandam. Et ratio Caietani eſt: Quia materia immediata, & proxima iſtius voti, eſt profiteri religionē. Materia autem media-

ta, &

ta,& remota eſt obedire,pauperem eſſe, & caſtitatē ſeruare. Si ergo ſic vouens excuſatur ab impletione voti, propter impedimentum ſuperueniens, quo ad materiam proximam, & immediatam; multo magis excuſabitur quo ad remotam, & mediatam. Cum mediatum & immediatum, primarium,& ſecundarium ſemper ſic ſe habeant, quod ſecundarium ſequitur naturam primarij, & mediatum naturam immediati. Quod autem profeſſio ſit immediata materia illius voti, & obedire atquè caſtè viuere ſint materia remota, patet ex eo, quod directè & ſine aliquo medio attingit religionem. In obedientiam verò,& caſtitatem non fertur, niſi media profeſſione, cuius ſunt materia. Quare, ſi votū non obligat quo ad immediatum obiectum, nec etiam obligabit quo ad mediatum. Vide Caietanum; quamuis nimis prolixè loquatur.

Dubiū de eo qui propter incorrigibilitatē expellitur à monaſterio.

Hucuſque diximus de eo, qui citra ſuam culpam impoſſibilitatem incurrit votum adimplendi. Supereſt vt dicamus de illo qui ſua culpa votum ſibi fecit impoſſibile. Et primum de eo, qui poſt emiſſum votum ſolenne à religione expellitur propter ſuam incorrigibilitatem, vtrum ſit tutus in conſcientia,& ad quid teneatur? Ad cuius explicationē dico primo, quod qui ità expellitur à monaſterio abſolutus manet à voto obedientię,& paupertatis,& ab obligatione dicendi officium diuinum, niſi fuerit in ſacris conſtitutus,& à ieiunijs,& alijs religioni annexis. Non tamen manet abſolutus à voto caſtitatis. Probo ſingulas partes. Et primò, quod maneat abſolutus ab obedientia; nam prælati, quib. illam debebat, eam reiecerunt. Quod verò maneat abſolutus à voto paupertatis, patet; quia ille iam amplius non alitur à monaſterio,& ſic poterit bona habere, quib. alatur, & ſuſtentetur. Quod autem non teneatur dicere officium diuinum, nec alia religionis officia ſeruare, probatur; Quia hæc non promiſit expreſſe, neque ad illa tenebatur, niſi ratione religionis, à qua eſt excluſus. Quod tandem teneatur caſtitatem ſeruare, probo: Nam illam expreſſe vouit; nec eſt aliquod inconueniens; ſed valde conueniens, quod eam in ſeculo ſeruet.

1. Dictum.

2. Dictum.

Dico ſecundo, quod qui ita fuerit à monaſterio expulſus tenetur ſuā vitam emendare,& ad monaſterium redire. Quamdiuque per illum ſteterit, quominus rurſus admittatur, non manet tutus in conſcientia. Probatur: Ille ſua malitia, atque culpa eſt cauſa, ne votum religionis, quod emiſit adimplere: ergo quamdiu in illa perſeuerauerit, non erit tutus in conſcientia. Probo conſequentiā: Nam malitia,& culpa nulli debent patrocinari.

3. Dictum.

Dico tertio, quod ſi ille, qui à monaſterio fuit expulſus, poſteà correcta vita redeat, vt admittatur, & monachi nolint illum admittere, deinceps manet tutus in conſcientia. Probatur: Nam adimpletio voti iam eſt illi facta impoſſibilis ſine ſua culpa.

4. Dictum.

Dico quarto, quod ſi ille, qui ſic expellitur à religione, antequam profeſſionem feciſſet, voueat votu ſimplici religionem in genere, probabile eſt, quod teneatur aliam religionem intrare, ſi non admittatur, in illa, à qua fuit expulſus. Probatur: Nam ille qui vouit religionem in genere, ſic in vna non admittitur, tenetur aliam inquirere, vt ſupra diximus; & talis eſt ille, qui poſt votū ſolenne in vna religione emiſſum ab ea expellitur. Dixi tamen, hoc eſſe probabile; quia oppoſita ſententiam etiā poteſt ſuſtineri. Et ratio eſt: Quia cum per votum ſolenne ceſſent vota ſimplicia prius facta, vt infra videbimus, etiam videtur probabile, quod ceſſet illius voti ſimplicis obligatio. Probabilior tamen eſt prima ſententia.

De tempora quo debent vota adimpleri.

In ſolutione ad tertium argumentum agit Diuus Thomas de tempore, quo quis tenetur votum adimplere. Pro cuius intelligentia aduertendū eſt primò, tripliciter poſſe contingere, quod aliquis votū emittat. Vno modo determinando tempus adimpletionis. Secundo modo ſub conditione, vt cum quis promittit aliquid facere, ſi hoc, vel illud acciderit. Tertio modo abſolutè nullum determinando tempus.

Dupliciter poteſt determinari tempus in voto.

Secundo eſt aduertendum, dupliciter poſſe contingere, quod aliquid voueat, tempus determinando. Vno modo ità, vt tempus ipſum ſe habeat tanquam pars obiecti ipſius voti. Vt cum quis voueat ieiunare vigiliā alicuius ſancti ex ipſius deuotione. Alio modo ita, vt tempus non ſit pars obiecti, ſed tantum ſe habeat tanquam determinatiuum executionis ipſius voti. Vt ſi quis voueat ingredi religionem poſt annum elapſum. Tunc enim temporis determinatio non cadit ſub voti obiecto, ſed tantum religio,& tempus ſe habet vt determinatiuum executionis ipſius voti.

Votum cōditionale poteſt fieri dupliciter.

Tertio eſt aduertendum, quod votum conditionale etiam poteſt fieri dupliciter. Vno modo abſolutè. Et eſt quando conditio tantum ſe habet, vt cōditio. Vt cū quis vouet religionem, vel ieiunium ſi ſalutem à Deo conſequatur. Alio modo vt conditio non tantum ſit conditio, ſed etiam pœna, quam ſibi vouens præſcribit, vt rem, quam exoſam habet, effugiat, Vt ſi quis voueat non murmurare; & ſi contrarium fecerit ieiunare in pane,& aqua in illa die: Diciturque hoc votum pęnale.

1. Dictum.

His poſitis dico primo certum eſſe, quod quicunque vouerit aliquid facere tempus determinando; tale votum ſit abſolutū ſiue conditionale, tenetur intra illud tēpus votū adimplere. Et ſi contrarium fecerit reus erit fracti voti. Probatur: Obligatio voti eſt ex intentione vouentis: ergo ſi vouēs intendit votū adimplere intra certū tempus,& id non facit peccabit mortaliter.

2. Dictum.

Dico ſecūdo, quod ſi determinatio temporis ſe tenet ex parte obiecti, quamuis vouens peccet mortaliter, non adimplendo votum tempore ſtatuto; eo tamē elapſo non tenetur amplius ad voti ſolutionem. Probatur: Non exiſtente voti obiecto ceſſat ipſius voti obligatio: ſed poſt elapſum tempus, quod cadit in materia voti non exiſtit voti obiectum: ergo ceſſat ipſius obligatio. Vnde ſi quis voueat ex deuotione alicuius ſancti, eius vigiliam ieiunare; ſi id nō faciat peccabit mortaliter non tamen tenebitur alio die ieiunare.

3. Dictum.

Dico tertio, quod ſi temporis determinatio tantum ſe habet tanquam determinatiuum executionis voti, & vouens tempore ſtatuto non adimplet votum; non ſolum peccat mortaliter; verum etiam poſt illud tempus elapſum adhuc tenebitur votum adimplere. Et ratio eſt: Nam obiectū,& materia voti ſemper manet eadē. Quare, ſi quis voueat ingredi religionem intra certum tempus; & id non faciet, nō ſolū peccat mortaliter, verumetiā manet voto aſtrictus.

4. Dictum.

Dico quarto, quod quicunque emittens votū conditionatum, ſiue illud ſit pœnale, ſiue non, poſita conditione tenetur ad voti ſolutionem. Et ratio eſt: Nam tūc intentio vouentis fuit ſe obligare ad votūm. Eſt tñ aduertendū, eſſe latiſſimū diſcrimen inter votum abſolutè conditionale,& votū pœnale. Nam votum abſolutè cōditionale, ſi eſt de religione, vel de caſtitate, vel de peregrinatione in Hieruſalem, aut in Romam aut in Diuum Iacobū, etiam ante adimpletam conditionem, non poteſt diſpenſari, niſi à ſummo Pontifice, qui horum quinque votum diſpenſationem ſibi reſeruat, vt cōſtat ex extrauaganti. Et ſi Dominici gregis ſecunda, de pœnitent.& remiſſ. Cæterùm, ſi votum eſt pœnale, ante adimpletam conditionem, poterit diſpenſari per epiſcopum. Et ratio eſt; quia tunc talis directè non vouet caſtitatem, nec religionem; ſed tantū non facere id, quod exoſum habet, ſcilicet, non ludere, vel nō murmurare, qd vt adimpleat pœnā ſibi impo-

imponit. Vtrum autem tale votũ pœnale poſt adimpletam conditionem poſſit ab Epiſc. diſpenſari varietate opinionum diſputatur à Theologis. Soto tenet partem negatiuam. Cæterum contraria eſt probabilior, vt videbimus art. vlt. huius quæſt.

Vltimũ dictum.

Vltimò dico, quod quotieſcunque aliquis quidquam vouit abſoluiè, nullum determinando tempus, tenetur ſtatim votum adimplere, iuxta illud Deuter. 23. Cum votum voueris Domino Deo tuo, non moreris reddere. &c. Cum hoc tamen eſt verum, quod ſi bona fide differat ſolutionem credens in hoc non peccare, nullum peccatum committet. Et ſi dubius eſt, vtrũ peccat nec ne? ſtandum erit arbitrio confeſſarij docti atq; prudentis. Qui penſatis omnibus circunſtantijs tam temporis, quam perſonæ, quid faciendum ſit iudicabit, cùm alia conuenientior ratio aſſignari non poſſit Caietanus in præſenti dat regulam ad cognoſcendum tempus executionis horum vototum ex conſcientia ipſius vouentis deſumptam. Et dicit, quod ſi conſcientia ſibi dictat, quod expectare annum, vel duos annos, non eſt contra votum, non tardat illud reddere.

Sententia Caietani.

Poterit autem ipſe vouens hoc examinare, & cognoſcere tripliciter. Nam primò, ſi recordatus ſui voti non illi remordet conſcientia, quod non adimpleuit illud, vel non adimplet, ſignũ eſt, quod non intendit ſe obligare intra illud tẽpus. Secundo, ſi in ſingulis promiſſis non conſueuit ſe obligare, niſi ad longum tempus, ſignum etiam eſt, quod per huiuſmodi votum non ſe voluit obligare ad ſtatim illud ſoluendum, ſed pro tempore, quo cætera promiſſa adimplete ſolet. Tertiò; Quia multa tempora, ſunt tempora commoda ſecundum veritatem, quæ tamen ſecundum morem vouentis non reputantur commoda, & ipſe intendebat de tempore commodo in idiomate ſuo, commoditas conſideranda erit ſecundum morem, & conſuetudinem ipſius vouentis. Quod & explicat Sylueſter verbo. votum ſecundo. §. 3. Dicens, quod tunc tenetur vouens implere votum ſuum quando commodè facere poteſt, aſſignatio ei tempore, in quo ad id diſponatur, ſecundum arbitrium viri prudentis. Nã quando procraſtinat ex negligentia notabili, & in mora adimplendi votum. Si verò procraſtinat ſpe maioris commoditatis; vel quia ſine magna negligentia eſt oblitus occupationis cauſa, vel ratione paruitatis materiæ, non erit cenſendus eſſe in mora adimplendi voti, ſaltem culpabiliter. Hæc omnia vera ſunt, ſed modus, quo à nobis hæc difficultas fuit explicata longe facilior eſt, & in quo minus ineſt dubitationis. Relinquendo, ſcilicet ea, quæ dubia ſunt arbitrio, atque iudicio prudentis confeſſarij.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm expediat aliquid vouere.

3. cont. cap. 138.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur quòd non expediat aliquid vouere. Non enim alicui expedit vt priuet ſe bono quod ei Deus donauit. Sed libertas eſt vnum de maximis bonis quæ homini Deus dedit, quæ videtur priuari per neceſſitatem quam votum imponit: ergo non videtur expediens homini quòd aliquid voueat.

2. Præterea, Nullus debet ſe periculis inijcere. Sed quicunque vouet ſe periculo inijcit: quia quod ante votum ſine periculo poterat præteriri ſi non ſeruatur poſt votum, periculoſum eſt. Vnde Auguſt. dicit in epiſtola ad Armentarium & Paulinam: Quia iam vouiſti, iam te obſtrinxiſti, aliud facere tibi non licet. Non talis eris, ſi non feceris quod vouiſti: qualis manſiſſes ſi nihil tale vouiſſes: minor enim tunc eſſes, non peior. Modo autem tanto (quod abſit) miſerior, ſi fidem Deo fregeris, quanto beatior, ſi perſolueris; ergo non expedit aliquid vouere.*

Epiſt. 45. non multũ remotè a ſi. to. 2.

3. Præterea, Apoſtolus dicit 1 ad Corint. 4 Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Sed non legitur neque Chriſtum aliud vouiſſe, nec Apoſtolos: ergo videtur quòd non expediat aliquid vouere.

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſal. 75. Vouete, & reddite Domino Deo veſtro.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, votum eſt promiſſio Deo facta alia autem ratione promittitur aliquid homini, & alia ratione Deo. Homini quidem promittimus aliquid propter eius vtilitatem, cui vtile eſt & quod ei aliquid exhibeamus, & quòd eum de futura exhibitione prius certificemus. Sed promiſſionem Deo facimus, non propter eius vtilitatem, ſed propter noſtram. Vnde Auguſt.* dicit in prædicta epiſtola, Benignus exactor eſt, & non egenus, & qui non creſcat ex redditis, ſed in ſe creſcere faciat redditores. Et ſicut id quod damus Deo non eſt ei vtile, ſed nobis, quia quod ei redditur, reddenti additur, vt Auguſtinus ibidem* dicit, ita etiam promiſſio qua Deo aliquid vouemus non cedit in eius vtilitatem, qui à nobis certificari non indiget: ſed ad vtilitatem noſtram in quantum vouendo voluntatem noſtram, immobiliter firmamus ad id quod expedit facere. Et ideo expediens eſt vouere.*

Art. 1. & 2.

Epiſt 45. poſt mediũ illius to. 2.

Eadem epi. 45. à med. to. 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut non poſſe peccare non diminuit libertatem, ita etiam neceſſitas firmatæ voluntatis in bonum, non diminuit libertatẽ, vt patet in Deo & in beatis. Et talis eſt neceſſitas voti ſimilitudinem quandam habens cum confirmatione beatorum. Vnde Auguſtinus dicit in eadem epiſtola, quòd fœlix neceſſitas eſt quæ in meliora compellit.*

Eadem epi. 45. non remotè à fine to. 2.

Ad ſecundum dicendum, quòd quando periculum naſcitur ex ipſo facto, tunc factum illud non eſt expediens, puta, quòd aliquis per pontem ruinoſum tranſeat, fluuium. Sed ſi periculum immineat ex hoc quòd homo deficit ab illo facto, non deſinit propter hoc eſſe expediens. Sicut expediens eſt aſcendere equũ quamuis periculũ immineat cadenti de equo, alioquin oportet ab omnibus bonis ceſſare, quæ etiam per accidens ex aliquo euentu poſſunt eſſe periculoſa. Vnde dicitur Eccleſiaſtica vndecimo. Qui obſeruat ventum, non ſeminat, & qui conſiderat nubes, nunquam metet. Periculum autem vouenti non imminet ex ipſo voto, ſed ex culpa hominis qui uoluntatem mutat tranſgrediẽs uotum. Vnde Auguſtinus dicit in eadem epiſtola; Non te uouiſſe pæniteat, imò gaude iam tibi ſic non licet quod cum tuo detrimento licuiſſet.*

Epiſ. 45. nõ remotè a fi. to. 2.

Ad tertium dicendum, quòd Chriſto, ſecundum ſe non competebat uouere, tum quia Deus erat, tũ etiam quia inquantum homo habebat firmatam uoluntatem in bono, quaſi comprehenſor exiſtens, quamuis per quandam ſimilitudinem ex perſona eius dicatur in Pſal. 65. ſecundum gloſſam. Vota mea reddam in conſpectu timentium eum. Loquitur autem de corpore ſuo quod eſt Eccleſia. Apoſtoli autem intelliguntur uouiſſe pertinentia ad perfectionis ſtatum, quando Chriſtum relictis omnibus ſunt ſecuti.*

Pſ. l. 21. eſt Aug. ibidẽ.

SVM-

SVMMA TEXTVS.

Concluſio huius articuli eſt affirmatiua. Quam probat D. Thom. in argumento, ſed contra ex illo Pſalmi; Vouete, & reddite Domino Deo veſtro &c. Et in corpore articuli hac ratione: Votum eſt promiſſio facta Deo: ſed promiſſio facta Deo cedit in vtilitatem eius, qui vouet, ergo expediens eſt aliquid vouere. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur ex differentia, quæ eſt inter promiſſionem factam homini, & illam, quæ fit Deo. Prior enim cedit in vtilitatē eius, cui fit promiſſio; & poſterior in vtilitatem eius, qui vouit, vt docet D. Auguſtinus.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Articulus præſens de vtilitate voti inquirit, vt deciſio quæſtionis & articuli titulus teſtantur. Et ſic expedire in propoſito idem eſt ac vtile eſſe. In qua ſignificatione dicitur in Euangelio: Expedit vobis, vt vnus homo moriatur. &c. Quare ſenſus concluſionis à D. Thoma poſitæ erit, quod expedit, hoc eſt, eſt valde vtile hominib. quod vota Deo emittāt de rebus, quas facere non eſt in præcepto. Et ad hūc modum intellecta concluſio eſt certa, & de fide tenenda. Quam latè probat Guido Carmelita de erroribus Pſeudoapoſtolorum cap. 7. Roffenſis contra Lutherum ar. 16. & 17. Clictoueus lib. 1. & 3. Antelutheri. Echius in Enchiridio cap. 8. & 18. Valdenſis de doctrina antiquæ fidei lib. 3. c. 20. art. 2. D. Thom. opuſ. 17. c. 11. & 12. Et opuſculo 18. ca. 12. Caſtro de hæreſibus. verbo. Soto lib. 7. de Iuſtitia quæſt. 1. ar. 1. De qua etiam re nos aliqua diximus artic. 1. huius quæſtionis ſtatim in principio.

ARTICVLVS V.

Vtrum votum ſit actus latriæ ſiue religionis.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur quòd votum non ſit actus latriæ ſiue religionis. Omne enim opus virtutis cadit ſub voto. Sed ad eandem virtutem pertinere videtur promittere aliquid, & facere illud, ergo votum pertinet ad quamlibet virtutem, & non ſpecialiter ad religionem.

Inf. q. 189. art. 2. co. Et 3. contra c. 128. Et op. 17. ca. 12. & opu. 18. c. 3. Li. 2. de inuen. in fol. 4. ante fin. libri.

*2. Præterea, Secundum * Tullium ad religionem pertinet cultum, & cæremoniam Deo offerre. Sed ille qui vouet nondum aliquid Deo offert, ſed ſolum promittit, ergo votum non eſt actus religionis.*

3. Præterea, Cultus religionis non debet exhiberi niſi Deo. Sed votum non ſolum fit Deo, ſed etiam ſanctis & prælatis, quibus religioſi profitentes obedientiam vouent, ergo votum non eſt religionis actus.

Sed contra eſt, quod dicitur Iſaiæ 19. Colent eum in hoſtijs & muneribus, & vota vouebunt Domino, et ſoluent. Sed colere Deum eſt proprie religionis ſiue latriæ, ergo votum eſt actus latriæ ſiue religionis.

Q. 81. art. 7. & art. 1. ad 2.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra * dictum eſt, opus virtutis ad religionem ſeu latriam, pertinet per modum imperij, ſecundum quòd ad diuinam reuerentiam ordinatur, quod eſt proprius finis latriæ. Ordinare autem alio actus in ſuum finem, pertinet ad virtutem imperantem, non ad virtutes imperatas. Et ideo ipſa ordinatio actuum cuiuſcunque virtutis in ſeruitium Dei, eſt proprius actus latriæ. Manifeſtum eſt autem ex * prædictis, quod votum eſt quædam promiſ-*

Art. 1. & 2.

A *ſio Deo facta, & quòd promiſſio nihil eſt aliud, quam ordinatio quædam eius, quod promittitur in eum cui promittitur. Vnde votum eſt ordinatio quædam eorum quæ quis vouet in diuinum cultū ſeu obſequiū. Et ſic patet ꝙ vouere ꝓpriè eſt actus latriæ ſeu religionis.*

*Ad primum ergo dicendum, illud quòd cadit ſub voto, quandoque eſt actus alterius virtutis, ſicut ieiunare, & continentiam ſeruare, quandoque vero eſt actus religionis, ſicut ſacrificium offerre, vel orare. Vtrorumque tamen promiſſio Deo facta ad religionem pertinet, ratione iam * dictam. Vnde patet quòd votorum quoddam pertinet ad religionem, ratione ſolius promiſſionis Deo factæ, quæ eſt eſſentia voti; quandoque etiam ratione rei promiſſæ, quæ eſt voti materia.* In cor. ar.

B

Ad ſecundum dicendum, quòd ille qui promittit, inquantum ſe obligat ad dandum, iam quodammodo dat, ſicut dicitur fieri aliquid cum ſit cauſa eius, quia effectus virtute continetur in cauſa. Et inde eſt quod nō ſolum danti, ſed etiam promittenti gratiæ aguntur.

Ad tertium dicendum, quòd votum ſoli Deo fit, ſed promiſſio etiam poteſt fieri homini. Et ipſa promiſſio boni quæ fit homini, poteſt cadere ſub voto, inquantum eſt quoddam opus virtuoſum. Et per hunc modum intelligendum eſt votum, quo qui vouet aliquid ſanctis vel prælatis, vt ipſa promiſſio facta ſanctis vel prælatis, cadat ſub voto materialiter, inquantum ſcilicet homo vouet Deo, ſe impleturum quod ſanctis vel prælatis promittit.

C

SVMMA TEXTVS.

Concluſio eſt affirmatiua. Quam probat D. Tho. in argumento, ſed contra, ex illo Eſai. 19. Colent eum in hoſtijs, & muneribus, & vota vouebunt Domino, & ſoluent: ſed colere eſt actus religionis: ergo & vouere. Et in corpore art. hac ratione: Votum eſt ordinatio eorum, quæ quis vouet in diuinum cultum, atq; obſequium: ſed ordinare aliquid in cultum diuinum pertinet ad religionem: ergo & votum. Conſequentia cum minori eſt nota, & maior probatur: Votum eſt promiſſio facta Deo: ſed promiſſio nihil aliud eſt, quam ordinare id quod promittitur in illum, cui fit promiſſio: ergo.

D

EXPLICATIO ARTICVLI.

Pro intelligentia huius articuli aduertēdum eſt, dupliciter poſſe contingere, quod aliquis actus ſtudioſus ſit ab aliqua virtute. Vno modo elicitiuè, alio modo imperatiuè. Ille actus dicitur eſſe elicitus ab aliqua virtute, qui ſub formali obiecto illius continetur. Quomodo etiam dicimus nos, illos actus eſſe elicitiuè ab aliqua potentia, qui ſub ratione formali obiecti illius continentur. Vt viſio dicitur eſſe elicitiuè à potentia viſiua: quia color, ad quem viſio tendit, ſub ratione formali obiecti potentiæ viſiuæ continetur. Et ſimiliter credere eſt actus fidei, &c. Ille autem actus dicitur eſſe imperatiuè ab aliqua virtute, qui elicitur per imperiū vnius virtutis mouentis, & ordinantis aliam in ſuum finem. Vt ieiunium, quòd fit propter amorem Dei, dicitur eſſe imperatiuè à charitate: quia ea mouet temperantiam ad ieiunandum, propter finem charitatis. Quando ergo quærimus, vtrùm votum ſit actus religionis, non quærimus, vtrùm ſit imperatiuè ab illa: ſed vtrum ſit elicitiuè. Quod item ſeruandum erit, quotieſcunque D. Thom. & Ariſtot. abſolutè quærunt

E

de actibus alicuius virtutis, vtrùm ſint ab illa, nec-ne? Et ſic ſenſus concluſionis eſt, quod votum eſt actus elicitus à virtute religionis. Sed cõtra eam eſt argumentum: Votum eſt actus intellectus, cùm ſit eſſentialiter promiſſio: religio autem eſt habitus pertinens ad voluntatem: ergo votum non poteſt eſſe elicitivè à religione. Ad hoc argumentum Caietanus ſupra q.81.art.1.& 4. reſpondet, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Dicit enim, quod quamuis verum ſit, quòd inter potētias, vna non poteſt elicere actum alterius, bene tamen poteſt fieri, quod habitus exiſtens in vna potentia, alterius potentiæ actum eliciat. Et ratio eſt: Nam cùm potentia ad ſubſtantiam actus concurrat in genere naturæ, neceſſario debet eſſe intrinſeca ipſi actui: & ſic non poteſt elicere, niſi proprium actum, cui tantum eſt intrinſeca. Cæterum habitus non concurrit ad producendam ſubſtantiam actus: ſed tantum modū & qualitatem illius: qualitas autem eſt quid extrinſecum. Et ſic fieri poterit, quod ab habitu in alia potentia exiſtente producatur. Quo modo votum ab habitu religionis in voluntate exiſtente elicitur. Sed quoniam multis non placet dicere, quod habitus in potentijs exiſtentes ſolum quantum ad modum, & non quantum ad ſubſtantiā actus producunt, quod in præſenti diſputare non vacat: aliter reſpondeo ad argumentum, quod vouere, & orare, quæ pertinent ad intellectum, dicuntur eſſe elicitivè à virtute religionis, quæ eſt in intellectu. Quia religio nulla alia media virtute indiget ad illos actus eliciendos: ſed ipſa per ſe ſufficit: quamuis egeat diuerſa potentia ab illa, in qua eſt ſubiectiuè. Præterquam, quod cum vouere, atq; orare contineantur in ratione formali obiecti religionis; (ordinantur enim immediatè huiuſmodi actus in cultum diuinum, qui eſt obiectum religionis) neceſſario debemus dicere, quod elicitivè ſunt à virtute religionis, quamuis per diſtinctam potentiam producantur. Sicut & reſtituere, qui eſt actus extrinſecus, & iudicare, qui eſt actus intellectus, dicuntur eſſe elicitivè à iuſtitia, quæ eſt in voluntate, quia vterque actus intrinſece, clauditur in ratione formali obiecti iuſtitiæ: quod eſt facere æquale.

Argumentum cõtra concluſionē D. Tho.

Solutio Caietani.

Alia ſolutio.

Argumentum contra proceſſum literæ.

Proceſſus D.Tho. in iſto articulo eſt, Ex eo, quod votum eſt promiſſio facta Deo: & promittere nihil aliud eſt, quam ordinare id, quod promittitur, in illum, cui fit promiſſio, colligit, quod votum eſt actus religionis, cuius eſt ordinare res in diuinum cultū. Sed contra hoc eſt argumentum: Ordinare, & referre aliquid in Deum, non ſolum virtuti religionis, ſed etiam charitati, & huic præcipuè competit, cuius finis & obiectum eſt Deus: ergo ex eo, quod votum eſt promiſſio, cuius eſt ordinare id, quod promittitur illius, cui fit promiſſio, non magis colligitur, quod vouere eſt actus religionis, quam quod eſt actus charitatis.

Reſponſio Caietani.

Reſpondetur tamen cum Caietano in præſenti, quod quia ſermo rei, & non res ſermoni ſubijci debet, & in vnaquaque re, ſermones ſunt intelligendi ſecundum ſubiectam materiam, non eſt facienda vis in verbis, quando conſtat de rebus. Conſtat autem, quod quidquid Deo promittimus, promittimus ſub ratione reuerentiæ, quoniam promittimus, vt offerendum Deo. Diuina autem reuerentia certum eſt, quod pertinet ad Dei cultum, atq; adeo ad religionem, cuius eſt diuinum cultum reſpicere. Et ſic de primo ad vltimum, votum pertinet ad religionem. Itaque non infertur, quod votum pertinet ad religionem ex eo, quod vouere eſt ordinare, & referre aliquid in Deum ſed ex eo, quod eſt offerre aliquid Deo, ad eius cultum & reuerentiam, quod propriè pertinet ad religionem. Hoc enim eſt diſcriminis inter charitatem, & religionem, quod charitas refert opera in Deum tanquam in finem. Ieiunamus enim, & oramus propter Deum, tanquam propter finem. At verò religio non refert opera in Deum, tanquam in finem, nec ſub forma finis, ſed ſub forma illius, cui aliquid offertur, in eius cultū, & reuerentiam. Oriturque huiuſmodi diſcrimen ex eo, quod charitas habet Deum pro obiecto, tanquam rem amatam, hoc eſt, rem, cui bonum in communi volumus, & nolumus malum. At verò religio tanquam id, cui reueremur, & obſequimur nos noſtraque illi cultu offerentes. Quia ergo votum non ſolum ordinatur in Deum, ſed etiam in eius cultum, & reuerentiam, non ad charitatem, ſed ad religionem dicitur pertinere.

Diſcrimen inter charitatem & religionem.

Doctrina D.Tho. in ſolutione ad 1. arg. eſt valde notanda. Conſiſtit autem in hoc, quod quamuis verum ſit, quod materia voti interdum pertineat ad religionem: vt cum quis vouet orare aut ſacrificare, & interdum ad alias virtutes: vt cum quis vouet ieiunare, aut continentiam ſeruare: ipſa tamen promiſſio Deo facta ſemper pertinet ad religionem, ab illaque elicitur. Itaque votum interdum eſt actus religionis, ſolum ratione formæ: quia ipſa promiſſio elicitur à religione. Interdum autem ratione formæ, & ratione materiæ, vt quando actus promiſſi ab eadem etiam virtute eliciuntur. Sed conſurgit ex hoc non leue dubium: vtrū ſemper, quod homo frangit aliquod votum, peccet duplex peccatum. Vnum contra ſpecialem virtutem: à qua talis actus elicitur. Et alterum contra religionem: per quam Deo fuit oblatus. Verbi gratia, vouet quis ieiunare in die Sabbathi, & non ieiunat, dubium eſt, vtrùm illius voti tranſgreſſio duas culpas includat: vnam contra continentiam: & alteram contra religionem? Et pro parte affirmatiua eſt argumentum: Frangens ieiunium ab Eccleſia præceptum, peccat duplex peccatum. Vnum cōtra ſobrietatem ſeu abſtinentiam, in qua actus ille per eccleſiæ præceptum fuit conſtitutus: & alterum contra obedientiam, vt communiter dicunt Doctores: ergo & qui frangit ieiunium, quod ipſe vouit, peccat etiam duplici peccato; vno contra temperantiam, in qua actus ille per proprium votum fuit conſtitutus: & altero contra religionem. Nam cum votum ſit veluti quædam lex particularis, quam vouens ſibi præſcribit, quemadmodum lex humana præcipiens ieiunare eſt ſufficiens conſtituere actum illum in materia temperantiæ, ſic etiam & proprium votum.

Dubium.

Argum.

Pro explicatione huius difficultatis aduertendum eſt primò cum Caietano in præſenti, quod præceptum legis, atque proprium votum, partim cōueniunt, & partim differunt. Conueniunt quidem in hoc, quod tam materia præcepti, quā materia voti eſt actus alicuius virtutis. Præcipit enim lex, quæ ſunt iuſtitiæ, manſuetudinis, & tēperantiæ, &c. ſicut & votum eandem promittit. Differunt autē in hoc, quod materia præcepti eſt actus neceſſarius ad virtutem, & ſine quo virtus ſaluari non poteſt: ſiue iſta neceſſitas ſit ex natura actus abſolutè, vt cōtingit in honoratione parentum, ſine qua pietas ſtare non poteſt, & in furto & homicidio, &c. cum quibus virtus non inuenitur. Siue ex poſitione legis, vt contingit in carnali coniunctione cum conſanguineis, vel affinibus in ſecundo, & alijs gradibus. Eſt enim huiuſmodi abſtinentia neceſſaria ad caſtitatem, nō ex natura actus, & virtutis, vt patet ex ſanctis antiquorum matrimonijs in talibus gradibus: ſed ex legis determinatione. Et ſimile eſt de ieiunio reſpectu abſtinentiæ, & de extractione homicidæ ab eccleſia, reſpectu ſacrilegij, & alijs huiuſmodi. Cæterum materia voti, ſcilicet, ieiunare in Sabbatho, eſt actus ſupererogationis, nec ex voto fit neceſſarius ad virtutem temperantiæ. Non enim reſpicit votum virtutem

Votum & præceptum partim differunt & partim conueniunt.

tem

tem illam, vt finem, ſicut lex cuius eſt facere homines virtuoſos, ſed ſit ex voto talis actus neceſſarius ad virtutem religionis, quia eo ipſo, quod aſſumitur, ut materia voti ſit neceſſarius reſpectu operantis, & reſpectu religionis, cuius eſt vouere & reddere vota, & non eſt factus neceſſarius reſpectu illius virtutis, cuius eſt ieiunare, puta, abſtinentiæ.

Promiſſio facta homini eſt actus fidei.

Secundo eſt aduertendum, quod ſicut promiſſio facta Deo eſt actus religionis: ita etiam promiſſio facta homini eſt actus fidei, quæ eſt virtus moralis. Eiuſdem enim virtutis eſt promittere & reddere promiſſum. Et fides, vt dicunt Tullius, & D. Auguſtin. eſt; quia dicta fiunt. Actus ergo fidei eſt promittere homini, ſicut eſt actus religionis promittere Deo.

Explicatio difficultatis.

His constitutis ad propoſitam difficultatem reſpondetur ſua diſtinctione, ſcilicet, quod quando actus ille, qui voto; vt materia ſubſternitur, eſt conſtitutus in genere virtutis per aliquam legem, ſiue diuinam ſiue naturalem, ſiue humanam, congeminatur peccatum in eius tranſgreſſione. Quando autem ſolum conſtituitur in genere virtutis per votũ, non eſt duplex peccatum, ſed vnum. Verbi gratia, vouiſti honorare parentes, aut confiteri, aut ieiunare quadrageſimam, quia iã ſecluſo voto, illa opera erant ſingularium virtutum, ſi tranſgrediaris votũ duplex peccatum committis: vnum contra illam virtutem, cuius actum vouiſti: & alterum contra religionem, ad quam pertinet violata promiſſio. Si autem vouiſti ieiunare vigiliam Corporis Chriſti: quamuis per tuum votum opus illud fuerit conſtitutum in genere abſtinentiæ: quia tamen antea nõ erat obligatorium, in fractione illius voti non committitur duplex peccatum, ſed vnum tantum. Et ſi puellæ dotem promiſiſti: & cum iam ſis ad id aſtrictus humana fide, eandem pollicitationem religionis voto confirmes, tunc effracta fides duplex erit peccatum: vnum contra humanam promiſſionem pertinens ad iniuſtitiam; alterum contra religionẽ.

Ad argumentum.

Et ad argumentum in principio factum reſpondeo primo, quidquid ſit de antecedenti, negando conſequentiam. Nam, quia ieiunium ab Eccleſia præceptum per ſe, ſecluſo voto, pertinet ad materiam temperantiæ, ſi poſteà de illo votum emittatur, & tranſgrediatur, duplex erit peccatum: vnum contra illã virtutem: & alterum contra religionem. Tamen, quia ieiunium votiuum non eſt materia neceſſaria temperantiæ, qui illud frangit, ſolum peccat contra religionem, ad modum iam explicatum. Vel ſecundo reſpondetur, negando antecedens. Falſum eſt.n. quod qui frangit ieiunium ab Eccleſia præceptum, peccat duplex peccatum: vnum cõtra ſobrietatem, ſeu abſtinentiam, in qua actus ille per Eccleſiæ præceptum fuit conſtitutus: & alterum contra obediẽtiam. Nam, quia præceptum illud poſitiuum ſubſternit actum ieiunij virtuti abſtinentiæ tanquam neceſſarium ad illam; qui frangit illud, peccat contra abſtinentiam: & non contra obedientiã formaliter: niſi adſit contemptus. Et eadem ratione, quia votum ſubſternit actum ieiunij virtuti religionis, neceſſarium ad illam; qui frangit ieiunium votiuũ, peccat contra religionem; & non contra temperantiam formaliter: niſi fortè adſit gulæ ſuperfluitas temperantiæ oppoſita.

Qualiter fiant vota ſanctis.

In ſolutione ad tertium argumentũ agit D. Thó. de votis factis ſanctis: Et dicit quod ea ratione poſſunt dici vota emitti ſanctis, quia promiſſio facta illis, & prælatis cadit ſub voto materialiter, quatenus ſcilicet, homo vouet Deo ſe impleturum quod ſanctis, & prælatis promittit. Itaque ſanctis atque prælatis ſolum intelliguntur factæ promiſſiones quarũ obſeruantia pertinet ad fidelitatem, & votum pertinens ad religionem ſolum fit Deo. Quamuis materia huius voti, poſſit eſſe promiſſio homini facta, in quantum eſt quoddam opus virtuoſum. Sed contra hoc eſt argumentum deſumptum ex modo profitẽdi religioſis, & omnibus alijs hominibus communi, qui expreſsè dicunt ſe promittere Deo, & Beatæ Virgini, & Beato Auguſtino, vel Franciſco & prælato obedientiam, & c. & Diuo Iacobo peregrinationem, & alia huiuſmodi. Quibus verbis ſignificatur formaliter fieri vota prælatis, ac ſanctis, & non ſolum Deo contra doctrinam à D. Tho. traditam. Sed, vt huic difficultati ſatis faciamus, aduertendum eſt, quod quia ſancti ſunt medij inter Deum & homines, & medium vtriuſque extremi naturã ſapit: idcirco diuerſa de ſanctis ſanciuntur in propoſito. Nam ſi conſiderentur ſancti, vt homines, ſeu creaturæ rationales, capaces ſecundum ſe honoris & obedientiæ: ſic promiſſiones, quæ eis fiunt non ſunt vota: ſed poſſunt eſſe materia voti. Et in hoc cõueniunt ſancti cum hominibus viatoribus. Et ſic conſiderat eos D. Thom. in hac ſolutione. Loquiturque de illis ex ea parte, qua diſtinguũtur à Deo. Et verũ dicit. Cæterùm, ſi conſiderentur ſancti, vt ſunt Dij participatiuè: imò, vt in eis eſt, & honoratur Deus, ſic promiſſiones eius factæ, ſunt vota, quoniã Deo ipſis fiunt. Et quoniam votum ſonat promiſſionem factam Deo: ideò cũ abſolutè quis vouet ſancto alicui intelligendus eſt vouere Deo in illo ſancto. Sicut, & qui blaſphemat aliquem ſanctum intelligitur blaſphemare Deum in illo ſancto, eſt enim blaſphemia ſolius Dei: ſicut & ſoli Deo vota emittimus. Nec obſtat, quod vouere eſt actus latriæ, ſeu religionis. Quoniam eiuſdem virtutis actus eſt vouere, & orare. Et tamen conſtat ex dictis, quod oramus ſanctos in ordine ad Deum: & eodem modo poſſumus illis vota emittere: & eadem ratio eſt de prelatis, ſi conſiderentur quatenus in eis eſt Deus ſecundum dignitatis participationem & poteſtatem, quã habent, ſecundum quam gerunt vicem illius. Huic que conſiderationi conſonat modus profitendi à religioſis obſeruatus, quando dicunt: Promitto Deo, & Beatæ Mariæ, & Beato Auguſtino, &c. Et per hęc patet ſolutio ad argumentum.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm magis ſit laudabile & meritorium facere aliquid ex voto, quàm ſine voto.

*AD Sextum ſic proceditur. Videtur quòd magis ſit laudabile & meritorium facere aliquid ſine voto quàm cum voto. Dicit enim Proſper * in ſecundo de vita contemplatiua, Sic abſtinere vel ieiunare debemus, vt non nos neceſſitati ieiunandi ſubdamus, ne iam non deuoti, ſed inuiti rem voluntariam faciamus. Sed ille qui vouet ieiunium, ſubdit ſe neceſſitati ieiunandi, ergò melius eſſet ſi ieiunare ſine voto.*

Inf. c. 189 ar. 2. co. Et 3. q. 28. ar. 4. co. & 3. contra c. 138. & op. 17. ca. 11. & opuſc 18. c. 13 Lib. 2. c. 24. in prin. & eſt c. vlt. lib.

*2. Præterea, Apoſtol. dicit 2. Corinth. 9 Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo non ex triſtitia, aut ex neceſſitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. Sed quidam ea quæ vouent ex triſtitia faciunt. Et hoc videtur procedere ex neceſſitate quam votum imponit, quia neceſſitas contriſtans eſt vt dicitur * quintò Metaph. ergo melius eſt aliquid facere ſine voto, quàm cum voto.*

Lib. 5. tex. 6 tom. 3.

*3. Præterea, Votum neceſſarium eſt ad hoc quòd firmetur voluntas hominis ad rem quam vouet, vt ſupra * habitum eſt. Sed non poteſt firmari melius voluntas ad aliquid faciendum, quam cum actu facit illud: ergò non melius eſt facere aliquid cum voto, quam ſine voto.*

Art. 4. huius quæſt.

Sed contra eſt, quod ſuper illud Pſal. 75. Vouete & reddite, dicit glo. Vouere voluntati conſulitur. Sed conſilium non eſt niſi de meliori bono, ergo melius eſt facere aliquod melius opus eſt voto, quam ſine voto, quia qui facit ſine voto, implet tantum vnum conſilium, ſcilicet de faciendo, qui autem facit cum voto, implet duo conſilia, ſcilicet & vouendo & faciendo.

Reſpondeo dicendum, quòd triplici ratione facere idem opus cum voto eſt melius, & magis meritorium, quam facere ſine voto. Primò quidem, quia vouere ſi-
Art. præce. *cut * dictum eſt, eſt actus latriæ quæ eſt præcipua inter virtutes morales. Nobilioris autem virtutis eſt opus melius & magis meritorium, vnde actus inferioris virtutis eſt melior, & magis meritorius ex hoc ꝙ* B *imperatur à ſuperiori virtute, cuius actus fit per imperium, ſicut actus fidei vel ſpei melior eſt ſi imperetur à charitate. Et ideo actus aliarum virtutum moraliũ, puta ieiunare, quod eſt actus abſtinentiæ, & continere, quod eſt actus caſtitatis, ſunt moliora & magis meritoria ſi fiant ex voto, quia ſic iam pertinent ad diuinũ*
Ca. 8. circa princ. to. 6. *cultum, quaſi quædam Dei ſacrificia. Vnde * Auguſtinus dicit in libro de Virginitate, quòd neque ipſa virginitas, quia virginitas eſt, ſed quia Deo dedicata eſt, honoratur, quam fouet & conſeruat continentia pietatis. Secundò, quia ille qui vouet aliquid & fecit, plus ſe Deo ſubijcit, quàm ille qui ſolum facit. Subijcit enim ſe Deo non ſolum quantum ad actum, ſed etiam quantum ad poteſtatem,* C *quia de cætero non poteſt aliud facere, ſicut plus daret homini qui daret ei arborem cum fructibus, quàm qui daret ei fructus tantum, vt*
Cap. 84. *dicit * Anſelmus in libro de Similitudinibus. Et idem eſt quod etiam promittentibus gratiæ aguntur, vt di-*
Art. præce. ad 2. *ctum * eſt. Tertio, quia per votum immobiliter uoluntas firmatur in bonum. Facere autem aliquid ex uoluntate firmata in bonum, pertinet ad perfectionem*
Lib 2. ca. 4. tom. 5. *uirtutis, ut patet * per Philoſophum in ſecundo Ethic. Sicut etiam pecoare mente obſtinata, aggrauat peccatum, & dicitur peccatum in Spiritum ſanctum, ut*
Q. 14. art. 1. *ſupra * dictum eſt.*

Ad primum ergo dicendum, quòd autoritas illa eſt D *intelligenda de neceſſitate coactionis, quæ inuoluntarium cauſat & deuotionem excludit. Vnde ſignanter dicit, Ne iam non deuoti, ſed inuiti rem voluntariam faciamus. Neceſſitas autem voti per immobilitatem fit voluntatis, unde & uoluntatem confirmat, & deuotionem auget: & ideo ratio non ſequitur.*

Ad ſecundum dicendum, quòd neceſſitas coactionis, inquantum eſt contraria voluntati, triſtitiam cau-
Loco citato in arg. *ſat ſecundum * Philoſophum. Neceſſitas autem voti in his qui ſunt bene diſpoſiti, inquantum voluntatem confirmat, non cauſat triſtitiam, ſed gaudium. Vnde*
Epiſt. 45. non remotè à fine, tom. 2. *Auguſt. * dicit in Epiſtola ad Armentarium & Paulinam, Non te vouiſſe pœniteat, imò gaude iam tibi ſic non licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet. Si tamen ipſum opus ſecundum ſe conſideratum, triſte & inuoluntarium redderetur poſt uotum, dum tamen remaneat uoluntas uotum implendi, adhuc eſt magis meritorium, quam ſi fieret ſine uoto, quia impletio uoti eſt actus religionis, quæ eſt potior uirtus quam abſtinentia, cuius actus eſt ieiunare.*

Ad tertium dicendum, quòd ille qui facit aliquid ſine uoto habet immobilem uoluntatem reſpectu illius operis ſingularis quod facit, & tunc quando facit, non autem manet uoluntas eius omnino firmata in futu- A *rum, ſicut uouentis qui ſuam uoluntatem obligauit ad aliquid faciendum, & antequam faceret illud ſingulare opus, & fortaſſe ad pluries faciendum.*

SVMMA TEXTVS.

AD propoſitam difficultatem reſpondet D. Tho. vnica concluſione affirmatiua. Quam probat in argumento, ſed contra, teſtimonio Gloſſæ dicentis ſuper Pſal. 75. quod vouere voluntati cõſulitur. Et in corpore articuli triplici ratione. Prima eſt: Ille actus eſt nobilior, & magis meritorius, qui proficiſcitur à nobiliori virtute: ſed religio à qua votum procedit eſt nobilior virtus, quam aliæ: ergo magis meritorium, atq; laudabile erit facere aliquid ex vo- B to, quam ex alia virtute. Secunda ratio: Ille actus eſt nobilior, & magis meritorius, quo homo Deo ſe magis ſubijcit: ſed quãdo homo aliquid facit ex voto, Deo ſe magis ſubijcit, quam ſi ſine voto faciat: ergo magis laudabiliter, & meritoriè operatur. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur. Nam qui facit aliquid ex voto, ſubijcit ſe Deo: non ſolum quantũ ad actum; ſed etiam quantum ad poteſtatem, cum de cætero non poſſit nõ facere, quod promiſit. Tertia ratio: Ille, qui operatur ex voto operatur ex maiori animi firmitate: ergo magis meritoriè, Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Nam per votum voluntas in bono confirmatur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

C CONcluſio huius articuli eſt de fide tenẽda. Quã latè probant Doctores adducti in art. 4. præſertim D. Thom. opuſculo 17. cap. 11. & 12. & opuſculo 18. cap. 12. Et confirmatur ex communi conſenſu eccleſiæ, quæ ſuos fideles ad vouendum hortatur. Quod nulla ratione faceret, niſi opera ex voto facta laudabiliora, & magis meritoria eſſent, quam quæ fiunt ſine voto. Quare D. Hieronymus pertractans illud Threnorum cap. 3. Bonum eſt viro, cum portauerit iugum ab adoleſcentia ſua: in hunc modum dicebat: Militum ergo Chriſti perfectio eſt, exutam mentem habere à cunctis terrenis negotijs, & tumultu ſæculi, iuxta illud Apoſtoli: Nemo militans Deo implicat ſe negotijs ſæcularibus, & cætera: eamque quantum humana imbecillitas ſinit, feſtinat vnire cum Chriſto. Quam quidem ſpeciem D conuerſationis boni eremitæ & monachi, qui voto monaſticæ diſciplinæ obligati ſunt, imitari contendunt. Sed rara eſt & pauciſſimis dono Dei hæc perfectio conceſſa. Is enim verè & non ex parte perfectus eſt, qui & in eremo ſqualorem ſolitudinis, & in cœnobio infirmitates fratrum æquali magnanimitate ſuſtentat. Et ideò in vtraque profeſſione per omnia conſummationẽ inuenire difficile eſt: Quia nec anachorita cõtemptum, ac priuationẽ materialium rerum, nec cœnobita theoricam ad integrum poteſt aſſequi puritatem. Sed tamen quantum ſuperexcellat ſerenitas tranquillæ vitæ turbulentiam ſecularis conuerſationis nouit, qui hanc expertus eſt. E Et dominicum iudicium in Euangelio, Dominus inter duas mulieres cernit; ad Martham dicens, Martha, Martha, ſolicita es, & turbaris erga plurima. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Hæc Hieronymus. In quibus verbis multa ſunt notatu digna. Primum, quod tempore D. Hieronymi monachi ſe voto aſtringebant. Quod tamẽ Eraſmus pertinaciſſime negat in plerìſque ſuis operibus, præſertim in vita Hieronymi, quam ipſe ſcripſit. Secundum, quod talis monachorum vita voto obligata, eſt bona, & ad imitationem perfectionis Chriſtianę. Tertium, quod hęc monachorum vita pręferenda eſt vitę aliorum, qui ſęcularibus miſcen-

tur negotijs. Et hoc eſt quod noſtro propoſito deſer uit, & quod etiam Eraſmus negare non erubeſcit. Sed, vt apertius Eraſmum, & alios monaſticæ profeſſionis hoſtes, de impudentiſſimo mendacio conuincam, alium teſtem multo Hieronymo vetuſtiorem proferam. Diuum, ſcilicet, Dionyſium Pauli diſcipulum, qui in libro Eccleſiaſticæ Hierarchiæ capit.6. ritum conſecrationis, profeſſioniſque monaſticæ, qualis ab Apoſtolis inſtitutus tunc ſeruabatur in Eccleſia, deſcribens, ſic ait. Porro purgandorum omnium excelſior & ſublimior eſt ordo monachorum ſacra diſpoſitio, aut ſancta diſtinctio. Expiatione omni, tota virtute atq; exactiſſima ſuarum operationum caſtitate mundata. Inde diuini duces noſtri appellationibus eos ſacris dignati ſunt, partim Therapeutas, id eſt cultores, à ſincero Dei famulatu, & cultu, partim monachos, ab indiuidua, & ſingulari vita vni Deo intenta, appellantes, tanquam quæ ſanctis complicationibus, aut conuolutionibus inſeparabilium, illos ipſos in diuinam, & Deo gratam vnitatem promoueant. Quapropter & perficientem eis donauit gratiam diuina ſanctio, & quadam eos conſecratiua inuocatione dignata eſt. Deinde formam illius conſecratiuæ inuocationis, & monaſticæ profeſſionis deſcribens, ait: Stat quidem ſacerdos ante ſacrum altare monaſticam imprecationem pſallens. Ille autem poſt ſacerdotem aſtat: non vtrumque ponens genu, non alterum, non habens impoſita ſacra eloquia capiti. Verum ſacerdoti tantum aſtans, myſticam ſuper illum inuocationem perſequenti, qua finita, ſacerdos ad eum accedens interrogat primum, an renunciet diuiſibilibus omnibus, non ſolum conuerſatione, ſed etiam phantaſijs eorundem. Deinde perfectiſſimam ei vitam exponit, illud apertè conteſtans, oportere illum medio longe antecedere. Vbi verò ille hæc omnia intentè promiſerit, conſignans eum ſigno crucis ſacerdos, tondet, trinas diuinæ beatitudinis perſonas inclamans, exutumque omni veſte aliam induit. Et cum ſanctis illis, qui ipſum aſtant, viris, ipſum ſalutans, diuinorum myſteriorum participem facit. Hactenus D. Dionyſius. In quibus verbis duo præcipuè notare licet. Primum eſt, quod monachi tunc profeſſionem per voti promiſſionem faciebant. Quod manifeſtè oſtendit cum dicit: Vbi verò ille hæc omnia intente promiſerit, &c. Et ſic non ſolum tempore D. Hieronymi: ſed multò ante, ſcilicet, in ipſis Eccleſiæ primordijs monachi ſe voto Domino obligabant, promittentes, rerum diuiſibilium hoc eſt, rerum terrenarum, quæ à nobis per mortem diuiduntur, & ſeparantur, renunciationem. Secundum, quod vita monaſtica, in qua ſoli Deo vacatur, & curis ſæcularibus renunciatur, eſt omnibus alijs excellentior, & ſublimior. Idem etiam probatur ex D.Gregor. homil.20. ſuper Ezechielem, in hunc modum dicente: Hoc inter ſacrificium, & holocauſtum diſtat, quod omne holocauſtum ſacrificium eſt, ſed non omne ſacrificium holocauſtum. In ſacrificio enim pars pecudis, in holocauſto verò totum pecus offerri conſueuit. Vnde & holocauſtum Latina lingua totum incenſum dicitur. Penſemus ergo, quid eſt ſacrificium, quid holocauſtum. Cum enim quis ſuum aliquid Deo vouit, & aliquid non vouit ſacrificium eſt. Cum verò omne quod habet, omne quod viuit, omne quod ſapit, omnipotenti Deo vouerit, holocauſtum eſt. Nam ſunt quidam, qui adhuc mente in mundo retinentur: ſed tamen ex poſſeſſis rebus ſubſidia egentibus miniſtrant: oppreſſos defendere feſtinant. Iſti in bonis, quæ faciunt, ſacrificium offerunt: quia aliquid de actione ſua Deo immolant: & aliquid ſibimetipſis reſeruant. Et ſunt quidam hic, qui nihil ſibimetipſis reſeruant, ſed ſenſum, linguã, vitam, atq; ſubſtantiam, quam acceperunt, omnipotenti Deo immolant. Quid iſti, niſi holocauſtum Domino offerunt? Imò magis holocauſtum fiunt. Iſraeliticus enim populus primum ſacrificium in Aegypto obtulit: ſecundum verò in heremo. Qui ita adhuc mentem habet in ſęculo, ſed boni iam aliquid operatur, Deo ſacrificium obtulit in Aegypto. Qui verò præſens ſæculum deſerit, & agit bona, quæ valet, quaſi iam Aegypto derelicta, ſacrificiũ præbet in heremo: quia repulſo ſtrepitu deſideriorum carnaliũ, in mentis ſuæ quiete, atque ſolitudine Deo immolat quidquid operatur. Quamuis ergo ſicut dictum eſt ſacrificium ſit etiam holocauſtum, maius tamen eſt holocauſtum ſacrificio: quia mente, quæ huius mundi delectatione non premitur, totum in omnipotentis Dei ſacrificio incenditur, quod habetur. Hucuſque D.Gregorius. In cuius verbis eſt etiam ponderãdum, quod ait maius eſſe holocauſtum ſacrificio: maiuſq; fuiſſe ſacrificium heremi, quam ſacrificium Aegypti. Quaſi ſignificans monachos, qui ex toto negauerunt voluntatem ſuam, ſe totos in profeſſione Deo per votum obedientiæ immolantes, feciſſe holocauſtum. Atque adeò conuincitur eadem lege eorum votum eſſe ſacrificium heremi, & ex conſequenti melius, quam opus à ſæcularibus liberè factum, quod eſt ſacrificium Aegypti. Poterit etiam valere ad efficaciſſimam probationem huius veritatis, videre, quod beatiſſima Virgo Maria, quam laudabiliora & magis meritoria opera feciſſe, nullus eſt qui ambigat, cum virginitatem & caſtitatem liberè ſeruare potuiſſet, ad illam tamen voto ſe voluit aſtringere. Quod manifeſtè teſtantur verba illa, quæ ipſam Angelo nuncianti conceptionem filij Dei, reſpondiſſe dicit D.Lucas cap.1. Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Illa enim negatio verbo præſentis temporis adiuncta, non ſic accipienda eſt, vt ſolum neget actum præſentis temporis: ſed vt dicat votum de negatione actus in poſterum. Alioqui nulla ſubeſſet dubitationis cauſa, & ſine occaſione quæſiuiſſe videretur. Vt enim mulier, quæ nunquam antea virum cognouit, in poſterum concipiat, nõ eſt quid difficile, nec illa duo, vel in ſpecie pugnant inter ſeſe. At vero votum de perpetua virginitate, & concipere, velut ex diametro repugnare videntur, niſi miraculũ intercedat. Ideoque merito quærit. Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Hoc eſt nunquam me virum cognituram ſpopondi. Et quod hic ſit verus, & germanus illius literæ ſenſus, teſtantur D. Bernardus, homil.4. ſuper Miſſus eſt. Beda in homil. eiuſdem Euangelij. Et D.Auguſt. in lib. de ſancta virginitate, cap.4. vbi de Virgine Deipara loquens, ſic ait: Ipſa quoque virginitas eius gratior & acceptior: quia non eam conceptus Chriſtus viro violaturo, quam conſeruauerat, ipſe præripuit, ſed priuſquam concipęretur iam Deo dicatam, de qua naſceretur, elegit. Hoc indicant verba, quæ ſibi fœtum annuncianti Angelo Maria reddidit: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Quod profecto non diceret, niſi Deo virginitatem anteà vouiſſet. Sed quia hoc Iſraelitarum mores adhuc recuſabant, deſponſata eſt viro iuſto, non violenter ablaturo: ſed potius contra violentos, cuſtodituro, quod illa iam vouerat. Hæc Auguſtinus: Simile etiam votum creduntur emiſiſſe Apoſtoli, de paupertate ſeruanda, quando derelictis omnibus ſequuti ſunt Chriſtum, vt affirmat D. Auguſtinus, lib.17. de ciuitate, cap.4. in hunc modum dicens: Dixerant enim potentes illi: Ecce nos dimiſimus omnia, & ſequuti ſumus te. Hoc votum potentiſſimi vouerant. Sed vnde hoc illis, niſi ab illo, de quo dictum eſt: Dans votum vouenti? Demum ne amplius de hac re contendamus audiamus Eccleſiæ diffinitionem. Concilium

Margin notes: Elegans teſtimonium D. Dionyſij. — D.Greg. — Beatiſſima Virgo vouit virginitatem. — Apoſtoli emiſerunt votum de paupertate ſeruanda.

lium enim Toletanum 4.capi.49 .ſuorum decretorum,ſic inquit: Clerici, qui monachorum propoſitum appetunt: quia meliorẽ vitam ſequi cupiunt liberos eis ab Epiſcopo in monaſterijs largiri oportet ingreſſus,nec interdici propoſitum illorum, qui ad contemplationis deſiderium tranſire nituntur. Hæc concilium. Ex cuius determinatione hoc colligimus,quod monachorum vita eſt perfectior,quã aliorum ſecularium.Nec hoc aliundè prouenit,quã ex voto,quod emiſerunt, quod maiorem perfectionem maiuſque meritum illorum operibus tribuit.

Contra iſtam veritatem obijciunt hæretici quam plurima argumenta.Sed quoniam illa inania ſunt, nec multum habent difficultatis, conſultò à me prætermittuntur. Et ſolum reſpondebo vni, quod facit Lutherus,deſumpto ex libertate Chriſtiana, cui ipſe conſuetudinem vouendi repugnare affirmat, ſub his verbis: Monaſticæ profeſſionis vota repugnant veritati Euangelicæ,ſeu Chriſtianæ,quæ non ſolum eſt ea libertas in ſpiritu regnans,qua ſoluitur conſcientia ab operibus, ſed etiam qua ſublata ſunt vniuerſa hominum mandata, & quidquid in externis cæremonijs ſeruari poteſt, vt ſunt omnes cibi,omnes veſtes,omnes perſonæ, omnes guſtus, omnia loca,omnia vaſa,omnes dies, vt ea liceat obſeruare,& non obſeruare:quamdiu,vbi,& quomodo, quando & quoties placuerit,aut res ipſa obtulerit,& omnino quidquid non eſt mandati diuini, abrogatum,& libertate donatum eſt. At vouendi inſtitutum, nonne miſerrimè humanum eſt;Nonne ſitum eſt in raſura,veſte,cibo,potu,diebus,locis geſtibus & alijs cæremonijs? Et paucis interpoſitis colligit:Sunt itaque vota monaſtica contra libertatem Euangelicam, & diuinis mandatis omnino prohibita. Eſtque votorum inſtitutum ſeruilis hominum doctrina,nequaquam toleranda. Hęc impius Lutherus. Cuius verba ita copioſè referre, volui, quia in eis totius ſuæ falſæ doctrinæ baſim & fundamentum aperit. Sub fuco enim & nomine libertatis Chriſtianæ, effrænatam omnium vitiorum licentiam hominibus prædicans,& indulgens illis quidquid facere liberet, dummodo crederent ſe per miſericordiam Dei fore ſaluos; tantam hominum multitudinem ad ſe traxit, quantam apud Germaniam,Angliam,& alias nobiliſſimas prouincias, ab Eccleſiæ veritate diſceſſiſſe compertum eſt. Cum tamen vitioſorum licentia, quam Lutherus libertatem Chriſtianam vocat peſſima, & omnium maxima ſeruitus ſit, dicente Chriſto apud Ioannem cap.8.Qui facit peccatum ſeruus eſt peccati. Eſt etiam falſum quod ait,libertatem Chriſtianam in hoc ſitam eſſe, vt nullis hominum mandatis obedire teneamur. Nam hac ratione oporteret fateri, nullum eſſe in Chriſtiana religione Magiſtratum,nullum Regem, nullum Principem; nullum Ducem, periretque ſic omne Regnum, omniſque Reſpublica:quod non ſolùm ſacris literis & Eccleſię determinationibus,verum etiam rationi naturali aduerſatur, vt in materia de Eccleſia, primo tomo, q.1.art.10.late oſtendimus.Eſt etiam falſum, quòd ait Lutherus, votorum obligationem eſſe ex inſtituto humano. Fateor quidem votum ipſum ex humana voluntate pendere,& non ex præcepto diuino,Deus enim non præcipit,ſed tantum conſulit nobis,vt aliquid illi voueamus.Cęterum poſtquam aliquid quiſpiam ſponte ſua vouit Deo:tunc iam ex præcepto diuino, & naturali obligatur ad reddendum id,quod vouit,vt diximus in pręcedentibus,& in ſubſequentibus dicturi ſumus amplius, cum de voti diſpenſatione fuerit ſermo. Non eſt ergo votorum inſtitutum vt Lutherus ait,ſeruilis hominũ doctrina,ſed doctrina Dei, dicentis: Vouete,& reddite Domino Deo veſtro.Deniq; falſum eſt, quod Lutherus ait, vota monaſtica eſſe diuinis mandatis prohibita. Omnia enim illa ſunt quædam Chriſti conſilia: Quæ monachi non ſolum facere, ſed ad illa per voti emiſſionem obligare ſe voluerunt.Quare omnia quæ in hac obiectione Lutherus coniungit,& falſa ſunt,& plena mendacijs,& à patre mendacij s procedentia.

Argumentũ Lutheri. **Reſponſio.**

Circa ſolutionem ad ſecundum argumentum D. Thom.occaſione illius,quod inquit ex D. Auguſtino ad Armentarium, & Paulinam: Non te vouiſſe pœniteat: Imo gaude,iam tibi ſic non licere,quod cum tuo detrimento licuiſſet: eſt dubium ex Caietano in præſenti,vtrùm pœnitere de voto emiſſo ſit peccatum mortale; Ad cuius explicationem ſuppoſito,quod pœnitentia referri poteſt,vel ad propoſitum ſeruandi promiſſum,quod eſt mutatum, & retractum,vel ad applicationem animi ad vouẽdum, ita, vt qui vouit,pœniteat ſe vouiſſe,quamuis habeat firmum propoſitum adimplendi promiſſum, vel denique ad opera ipſa,quæ fecit ex voto,vt cum quis pœnitet,ſe multos annos in religione vixiſſe, multaq; bona opera in ea perpetraſſe. Dico primo, quod qui ita pœnitet de voto,vt intendat illud non adimplere, regulariter loquendo peccat mortaliter: Probatur: quia habet intentionem peccandi mortaliter. Dixi,regulariter loquendo. Nam ſi votum ſit de re leui,cuius tranſgreſſio non ſit peccatum mortale,ſed tantum veniale,quod contingere poſſe diximus ſupra,contra Caietanum, quamuis quis ita pœniteat de voto,vt habeat propoſitum nõ adimplendi illud,non peccabit mortaliter. Nam ſi ipſa tranſgreſſio voti non eſt peccatum mortale, nec habere propoſitum illud tranſgrediendi, mortale peccatum erit. Dico ſecundo,quod qui ita pœnitet de voto facto,vt tamen habeat propoſitum illud adimplendi,non peccat mortaliter. Probatur: Vouere non eſt de neceſſitate ſalutis:ergo nec pœnitere vouiſſe erit peccatum mortale, cum contra nullum præceptum ſit talis actus.Imò poterit fieri,vt tot circunſtantijs illa pœnitentia honeſtetur, vt nullum ſit peccatum. Maximè ſi ratione voti cognoſcit ſe homo impeditum ad aliquod maius bonum. Dico tertio,quod quamuis dicta pœnitentia voti ex genere ſuo nullum ſit peccatum, pœnitere tamen de votis religionis,vel caſtitatis,vel alijs ita magnis,ſemper eſt peccatum veniale graue. Et ratio eſt:Quia, regulariter loquendo, nunquam poteſt dari cauſa ſufficiens,propter quam melius eſſet iſta vota non emiſiſſe. De alijs autem votis non ita magnis,pœnitere,regulariter loquendo,vel non eſt peccatum, ſi ſufficiens cauſa pœnitendi adſit, vel tantum eſt peccatum veniale leue,ſi talis cauſa non adſit.Dico quarto,quod opus factum ex voto,cum illa triſtitia & pœnitudine,dummodo adſit propoſitum adimplendi, adhuc eſt magis meritorium, quam ſi non fieret ex voto.Ita tenet D. Thom. expreſſe in ſolutione 2.& infra quæſt.180.arti.5.& in Summa,verbo,cogitatio.Ex quo ſequi quod quantitas meriti non ſemper eſt penſanda ex quantitate charitatis,Fieri.n.poterit,vt opus ex ęquali charitate factum,ſit magis meritorium,quã aliud ſit,modo illud fiat ex voto. Vt ieiuniũ factũ ex voto,eſt magis meritorium,quam illud,quod non ſit ex voto, quã uis ab ęquali charitate vtrumq; procedat. Dico vltimò,quod pœnitere de voto, quantum ad opera, quæ quis fecit,aliquando eſt peccatum mortale, & aliquando veniale:& aliquando nullum eſt peccatum.Quod vt intelligatur,aduertendum eſt, iſtam pœnitentiam dupliciter poſſe contingere. Vno modo ita,vt quis doleat de bonis factis ex voto,adhuc voto præſuppoſito:hoc eſt,pœnitet ſe feciſſe illa opera,ad quæ ratione voti tenebatur. Et iſta pœnitentia non eſt dubium, quin ſit pecatum mortale.

Dubiũ circa ſolutionẽ ad 2. D.Tho. **1. Dictum** **2. Dictum.** **3. Dictum.** **4. Dictum.** **Vltimũ dictum.**

Nam

Nam eſt pœnitentia rei neceſſariæ ad ſalutem: qualis eſt iam emiſſi voti adimpletio. Et eſt proprie dolere de præterita impletione voti, quod ex genere ſuo eſt mortale. Secundo modo, ita vt quis doleat de bonis operibus factis ex voto: non tamen præſuppoſito voto. Vt cùm quis dolet, ſe profeſſum eſſe, & tot annos in religione vixiſſe, continentiamq; ſeruaſſe. Qui dolor propriè non eſt de voti obſeruatione, ſed de applicatione animi ad votum. Et ſic poteſt eſſe, vel peccatum veniale, vel nullum peccatum, iuxta doctrinam traditam in ſecundo & tertio dicto.

Nota pro religioſis. Solet præterea circa iſtum articulum moueri diſputatio, vtrùm inter monachos ſit laudabile, in omnibus, quæ facere debent, ſemper expectare ſuperioris præceptum, atque mandatum? Quam difficultatem paucis abſoluit Soto, lib. 7. de Iuſtitia, q. 2. art. 4. dicens, quod ſi res fuerit ardua, atque dubia, vt ad Indos nauigare, vel regiminis onus ſuſcipere, conſilium eſt, quod monachus abſque ſuperioris particulari præcepto tales prouincias non ſubeat. Cæterum ſi res fuerit certa, vanum erit, atque etiam peccatum præceptum expectare, quod cogat: cum ex virtute voti obedientiæ in his rebus promptitudo ſit magis meritoria, & præceptum imponere non ſit neceſſe, niſi aut rebellibus, aut in dubio hærentibus. Quæ ſententia proculdubio eſt vera, atque tenenda.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm votum ſolennizetur per ſuſceptionem ſacri ordinis, & per profeſſionem ad certam regulam.

Inf. art. 9. co. Et 4. d. 38. q. 1. art. 2. q. 3. Et quol. 3. art. 18. cor. Et quol 8. art. 10. cor. Art. 1. huius quæſt.

*AD Septimum ſic proceditur. Videtur quòd votum nõ ſolennizetur per ſuſceptionem ſacri ordinis, & per profeſſionem ad certam regulam. Votum enim, vt dictum * eſt, eſt promiſsio Deo facta. Ea vero quæ exterius aguntur ad ſolennitatem pertinentia, non videntur ordinari ad Deum, ſed ad homines: ergo per accidens ſe habent ad votum. Non ergo ſolennitas talis eſt propria conditio voti.*

2. Præterea, Illud quod pertinet ad conditionem alicuius rei, videtur poſſe competere omnibus illis in quibus res illa inuenitur: ſed multa poſſunt ſub voto cadere, quæ non pertinent neque ad ſacrum ordinem, neque pertinent ad aliquam certam regulã, ſicut cum quis vouet peregrinationem, aut aliquid huiuſmodi, ergo ſolennitas quæ fit in ſuſceptione ſacri ordinis, vel in profeſſione certæ regulæ, non pertinet ad conditionem voti.

3. Præterea, Votum ſolenne idem videtur eſſe quod votum publicum. Sed multa alia vota poſſunt fieri in publico, quàm votum quod emittitur in ſuſceptione ſacri ordinis, vel profeſſione certæ regulæ, & huiuſmodi etiam vota poſſunt fieri in occulto: ergo non ſolum huiuſmodi vota ſunt ſolennia.

*Sed contra eſt, quod ſolum huiuſmodi vota impediunt matrimonium contrahendum, & dirimunt iam contractum. Quod eſt effectus voti ſolennis, vt infra * dicetur in tertia huius operis parte.*

Non cõpleuit mortẽ prçuentus.

Reſpondeo dicendum, quòd vnicuique rei ſolennitas adhibetur ſecundum illius rei conditionem: ſicut alia eſt ſolennitas nouæ militiæ, ſcilicet in quodam apparatu equorum & armorum, & concurſu militum, & alia ſolennitas nuptiarum, quæ conſiſtit in apparatu A *ſponſi & ſponſæ, & conuentu propinquorum, votum autem eſt promiſſio Deo facta. Vnde ſolennitas voti attenditur ſecũdum aliquid ſpirituale quod ad Deum pertineat, id eſt, ſecundum aliquam ſpiritualem benedictionem vel conſecrationem, quę ex inſtitutione Apoſtolorum adhibetur in profeſſione certæ regulæ, ſecundo gradu poſt ſacri ordinis ſuſceptionem, vt dicit Dionyſius ſecundo capite Eccleſiaſticæ Hierar. Et huius ratio eſt: quia ſolennitates non conſuerunt adhiberi, niſi quando aliquis totaliter mancipatur alicui rei. Non enim ſolennitas nuptialis adhibetur, niſi in celebratione matrimonij, quando vterque coniugum ſui corporis poteſtatem alteri tradit. Et ſimiliter* B *voti ſolennitas adhibetur, quando aliquis per ſuſceptionem ſacri ordinis, diuino miniſterio applicatur. Et in profeſſione certę regulæ, quando per abrenunciationem ſæculi & proprię voluntatis, aliquis ſtatum perfectionis aſſumit.*

Ad primum ergo dicendum, quòd huiuſmodi ſolennitas pertinet nõ ſolum ad homines, ſed ad Deum, inquantum habet aliquam ſpiritualem conſecrationem ſeu benedictionem, cuius Deus eſt author, etſi homo ſit miniſter, ſecundum illud Numeri ſexto: Inuocabunt nomen meum ſuper filios Iſrael, & ego benedicam eis. Et ideo votum ſolenne habet fortiorem obligationem apud Deum quàm votum ſimplex, & C *grauius peccat qui illud tranſgreditur. Quod autem dicitur, quod votum ſimplex non minus obligat apud Deum quàm ſolenne, intelligendum eſt quantum ad hoc, quod vtriuſque tranſgreſſor peccat mortaliter.*

*Ad ſecundum dicendum, quòd in particularibus actibus non conſueuit ſolennitas adhiberi, ſed in aſſumptione noui ſtatus, vt * dictum eſt.* in cor. art. *Et ideo cum quis vouet aliqua particularia opera, ſicut aliquam peregrinationem, vel aliquod ſpeciale ieiunium, tali voto non congruit ſolennitas, ſed ſolum voto quò aliquis totaliter ſe ſubijcit diuino miniſterio ſeu famulatui, in quo tamen voto quaſi vniuerſali, multa particularia opera comprehenduntur.*

D *Ad tertium dicendum, quòd vota ex hoc quòd fiunt in publico, poſſunt habere quandam ſolennitatem humanam, non autem ſolennitatem ſpiritualem & diuinam, ſicut habent vota præmiſſa, etiam ſi coram paucis fiant. Vnde aliud eſt votum eſſe publicum, & aliud eſſe ſolenne.*

SVMMA TEXTVS.

AD propoſitam difficultatẽ reſpondet D. Tho. per duas propoſitiones. Prima concluſio: Solennitas voti attenditur ſecundum aliquid ſpirituale, quod ad Deum pertinet, ſcilicet, ſecundum aliquam ſpiritualem benedictionem, vel conſecrationem. E Probatur: Solennitas vniuſcuiuſque rei adhibetur ſecundum illius rei conditionẽ: ſed votum eſt promiſſio facta Deo: ergo eius ſolennitas debet attendi ſecundum aliquid, quod ad Deum pertineat. Conſequentia cum minori eſt nota, & maior probatur. Nam alia eſt ſolennitas militiæ, quæ conſiſtit in apparatu armorum: & alia ſolennitas nuptialis, quæ conſiſtit in apparatu ſponſi: & ſic etiam alia debet eſſe ſolennitas voti; & illi proportionata. Secunda concluſio: Hæc ſolennitas adhibetur in profeſſione certæ regulæ, & in ſuſceptione ſacri ordinis. Probatur primo ex D. Dionyſio in libro de Eccleſiaſtica Hierarchia ca. 2. Et præterea ratione: Solen-

nitas

nitas adhiberi non conſueuit, niſi quando aliquis taliter mancipatur alicui rei: ſed per profeſſionem homo renunciat ſęculo totaliter, & per ſuſceptionem ſacri ordinis mancipatur cultui diuino: ergo per hæc debet ſolennitas voti adhiberi.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Circa iſtum articulum, omiſſis pluribus voti diuiſionibus, quas ponit Magiſter in 4. d. 38. & Paludanus eadẽ diſtinctione, q. 2. & Syluester verbo, votum. 1. §. 5. aduertendum eſt, quod votũ, quantum attinet ad pręſens inſtitutum, eſt duplex, vnum ſimplex, alterum ſolenne. Solenne eſt illud, quod in profeſſione certæ regulæ, vel in ſuſceptione ſacri ordinis emittitur. Simplex autẽ quod citra hos duos caſus homo Deo facit: etiam ſi illud, corã pluribus fiat; vt conſtat ex c. vnico, de voto, & voti redempt. lib. 6. Inter quæ duo voti genera, hoc pręcipuum eſt diſcrimen, quod votum ſimplex caſtitatis, aut religionis, impedit matrimonium contrahendum. Et ſic peccat mortaliter, qui poſt votum ſimplex caſtitatis, aut religionis, contrahit: Non tamen dirimit contractum. Quare ſi homo poſt tale votum ſemel contrahat, matrimonium erit validum. At verò votum ſolenne non ſolum impedit contrahendum, ſed etiam dirimit contractum: cùm efficiat perſonas omnino inhabiles ad contrahendum, vt conſtat ex Bonifacio Octauo, in capitulo illo vnico, iã citato, & ex capit. meminimus, & ex ca. veniens, & ex c. rurſus, qui clerici, vel vouentes matrimoniũ contrahere poſſunt. Sed exiſtit hoc loco graue dubium, quidnam ſit illud, in quo pręcipue conſiſtat ſolennitas voti; Et vtrùm illud ſit de iure diuino, an verò de iure poſitiuo; De qua re ſunt varię Doctorũ ſententię. Prima eſt quorundam, qui dicunt voti ſolennitatem pręcipuè cõſiſtere ſiue in benedictione, quæ fit in religione, ſiue in cõſecratione cuius vſus eſt in ſuſceptione ſacri ordinis. Hanc ſententiam tenent communiter Canoniſtæ ſuper cap. rurſus, modo citatum. Et videtur eſſe D. Tho. in hoc artic. qui dicit voti ſolennitatem attendi ſecundum benedictionem, aut conſecrationem. Et cum hæc benedictio, & conſcratio tantum ſit de iure poſitiuo, conſequenter dicunt voti ſolennitatem eſſe de iure poſitiuo. Cæterum hæc ſententia communiter reijcitur ab omnibus, & meritò. Primo: Quia profeſſio tacita, (vt conſtat ex Concilio Tridẽtino) eſt votum ſolenne: tamen in eo nulla interuenit benedictio. Secundo: Nam in profeſſionibus noſtri ordinis non benedicuntur illi, qui profitentur: ſed tantum genus indumenti, quod pertinet. Nec illa benedicto eſt de eſſentia, nec requiritur ad profeſſionem. Quare etiam ſi prætermitteretur, adhuc eſſet voti ſolennitas. Tertio: Nam ſacerdotes Græcorum conſecrantur ſine illo voto ſolenni caſtitatis. Et idem Eccleſia de noſtris poſſet decernere, ſi vellet, imo poſſet ſtatuere, vt qui ſacris initiantur, ſolum emittant votum ſimplex caſtitatis: & tunc daretur conſecratio ſine voto ſolenni: ergo votum ſolenne propriè nõ conſiſtit in benedictione, aut conſecratione. Nec D. Tho. contrarium affirmat in hoc articulo. Non enim aſſerit voti ſolennitatem in benedictione, aut conſecratione conſiſtere, ſed tantũ dicit, quod voti ſolennitas attenditur ſecundum benedictionem, aut conſecrationem. Quibus verbis ſolum vult ſignificare, illam ſolennitatem benedictionis, aut cõſecrationis, adhiberi in ſignũ voti ſolennis: non autem quod ſit de illius eſſentia: ſicut nec ſolennitas nuptiarũ eſt de eſſentia matrimonij, quanuis adhibeatur in illius teſtimonium. Et quod hęc fuerit mens D. Dho. colligitur ex eo, quod ipſe in 4. diſt. 38. q. 1. ar. 3. quęſtiun. 3. expreſſe affirmat,

Votum duplex, vnũ ſolenne alterum ſimplex.

Dubium de eo in quo conſiſtit ſolennitas voti.

1. Sẽtentia.

A votum ſolenne conſiſtere in perpetua traditione perſonæ. Ait enim, votum ſolenne habere ex natura ſua, quod dirimat matrimonium contractum, inquantum homo per ipſum amiſit ſui corporis poteſtatem, illud tradens ad perpetuam continentiam. Vnde non poteſt illud tradere in poteſtatem vxoris ad matrimonium contrahendum. Et vt oſtenderet ſuam ſentẽtiam in hoc loco non eſſe diſtinctam ab ea; quam tenuerat in 4. dicit in præſenti, quod ſolennitates non conſueuerunt adhiberi, niſi quando aliquis totaliter mancipatur alicui rei: ſicut ſolennitas nuptialis non adhibetur, niſi in celebratione matrimonij: quando vterque coniugum ſui corporis poteſtatem alteri tradit. Et ſimiliter voti ſolennitas adhibetur, quando aliquis per ſuſceptio-

B nem ſacri ordinis diuino miniſterio applicatur. Quibus verbis manifeſtè ſignificat, quod illa benedictionis, aut conſecrationis ſolennitas, adhibetur in ſignum voti ſolennis, abſque eo, quod ſit de eius eſſentia. Sicut & ſolennitas nuptiarum non eſt de eſſentia matrimonij, ſed illius dumtaxat teſtimonium: & quidquid dicat Michaele à Medina, Franciſcanus de ſacrorum hominum continentia, lib. 4. controuerſ. 7. c. 36.

Altera ſententia eſt Caietani in iſto articulo, aſſerentis voti ſolennitatem præcipuè conſiſtere, in ſtatuto Eccleſiæ præcipientis, vt ſuſcipientes ſacros ordines, vel profitẽtes religionem approbatam inhabiles ſint ad matrimonium contrahendum. Et quoniam huiuſmodi Eccleſiæ ſtatutum eſt de iure

C poſitiuo, conſequenter dicit voti ſolennitatẽ ſolum eſſe de iure poſitiuo. Ex quo inf. art. 11. colligit, Papam poſſe diſpenſare in voto ſolenni caſtitatis, & religionis. Quod etiam affirmat in opuſ. 27. q. q. 25. Hanc etiam Caietani ſententiam tenet Anton. 3. p. tit. 21. §. 3. & gl. in c. vnico, de voto, & voti redempt. lib. 6. & Sco. in 4. diſt. 38. & Paludanus eadem diſt. q. 4. art. 4. concluſione 11. Et probatur primo: Papa modò poteſt ſtatuere, vt qui coram tribus teſtibus religionẽ voueret, maneret aſtrictus voto & ſolenni, & inhabilis omnino ad matrimonium cõtrahendum: ergo voti ſolennitas tantum conſiſtit in ſtatuto Eccleſiæ. Secundo: Qui emittit votum caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ, in religione non approbata, non eſt ligatus voto ſolenni, ſed ſolum voto

D ſimplici, & non alia ratione, niſi, quia deeſt autoritas Eccleſiæ: ergo ex ea ſola voti ſolennitas dependet. Et confirmatur ex capit. vnico, iam citato, Vbi diffinit Pontifex voti ſolennitatem ex inſtitutione Eccleſiæ eſſe inuentam. Et idem habetur in cap. vt lex, & in ca. nuptiarum, 27. quæſt. 1.

Tertia ſententia eſt D. Tho. in 4. d. 38. q. 1. art. 3. qui dicit, voti ſolennitatem conſiſtere præcipuè in exhibitione perſonæ. Itaq; votum ſolenne hoc pręcipuè differt à ſimplici, quod ſimplex eſt tãtum promiſſio rei tradendæ: ſolenne autem includit ipſam traditionem perſonæ. Et hoc idem affirmat in hoc articulo: in quo uotum ſolenne nuptijs comparat. Conſtat autem ſubſtantiam matrimonij præcipuè & perfectè conſiſtere in coniugum traditione. Et

E cùm hæc traditio nõ ſit de iure poſitiuo, ſed potius de iure naturali, atque diuino, conſequenter eſt dicendum voti ſolennitatem eſſe de iure diuino, & naturali. Ex quo ſequitur primo ad votum ſimplex non requiri miniſtrum Eccleſiæ: ſed ſat eſſe illum, qui promittit. Cæterum ad votum ſolenne, cum ſit traditio actualis, neceſſario requiritur perſona aliqua acceptãs: cum actualis traditio fieri nequeat ſine perſona acceptante, & gerente vicem Eccleſiæ. Sequitur ſecundo, quod ſummus Pontifex in voto ſolenni diſpenſare non poteſt. De quo late videbimus, art. 11. huius quæſtionis. Et ſi quis contra iſtã ſententiam objciat dicens, votum habet vim obligandi

2. Sententia

1. Argum.

2. Argum.

3. Sẽtentia.

gandi

gandi ex intentione vouentis: ergo in illius poteſtate erit per votum ſimplex ſe totum Deo tradere, ſicut alius ſe tradit per votum ſolenne, atq; ex conſequenti vtrumque votum erit actualis traditio, & ſic falſum eſt diſcrimen poſitum inter votum ſolenne, & ſimplex: Reſpondeo ex mente D. Thomæ, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nā cum traditio alicuius in perpetuum Dei cultū, maximè renunciando omnibus, ſit res magni momenti, noluit Deus, vt fieret ſine præuio examine, atque iudicio. Quod non commiſit illi, qui vouit, ſed potius Eccleſię, vt per ſuos miniſtros iudicaret, an ille, qui vouet, ſit aptus ſtatui, quem promittit, necne; Ex quo fit vt quoadusque Eccleſia per ſuos miniſtros votum acceptet, illud non ſit actualis traditio, quantumuis vouens ſe tradere intendat.

2. & 3. ſententia partim conueniunt, & partim differunt.

Pro explicatione huius difficultatis, quæ vtiliſſima eſt, & ex pręcipuis huius materię (ex illius enim determinatione pendēt plures alię graues quęſtiones inferius examinandæ) aduertendum eſt, quod iſtę duę vltimę opiniones, in quibus rei veritas conſiſtit, partim conueniunt, & partim differunt inter ſeſe. Conueniunt quidem in hoc, quod vtraque opinio dicit in voto ſolenni concurrere ſimul, & traditionem propriæ perſonæ, & ſtatutum, atq; ordinationem Eccleſię. Caietanus enim hic, hoc concedit, dicens, oportere, quod ambo concurrant, ſcilicet, Eccleſiæ auctoritas, & ex parte vouentis impotentia trandendi ſeipſum alteri, quæ impotentia fundatur ſuper affirmatione exhibitionis ſui ipſius. Scotus etiam, vt refert Michael à Medina vbi ſupra, c. 38. inquit, quod ſolennitas voti conſideranda eſt penes traditionem ſub certa forma ab Eccleſia conſtituta. Et ſimiliter D. Tho. in 4. d. 38. q. 1. art. 2. quæſtiun. 3. affirmat, tunc votum ſolennizari, quādo aliquis præſentialiter ſe dat Deo, diuiniſque ſeruitijs ſe mancipat, quod fit per ordinis ſacri ſuſceptionem, & per profeſſionem certæ regulę debito modo factam, ſcilicet, in manu eius, qui debet recipere, alijsq; circunſtantijs ſeruatis, quæ ſecundū iura determinantur: aliàs non eſſet votū ſolenne quantumcunque quis profiteretur. Soto lib. 7. de Iuſtitia, q. 2. art. 5. etiam docet, ad votum ſolenne eſſe neceſſariam traditionem perſonæ ſub forma ab Eccleſia determinata, aliàs nullum erit votum ſolēne. Itaq; ſecundum omnes vtriuſq; partis Doctores, vtrumq; ſimul requiritur ad ſolennitatem voti, ſcilicet, traditio, & Eccleſiæ ſtatutum. Secundo, conueniunt in hoc, quod ſolēnitas illa, ſeu cæremonia, vel modus, quo vouens ſe tradit Deo in manu eius, qui pōt eum recipere, eſt Eccleſiæ cōſtitutio, & de mero iure poſitiuo, iuxta ſententiam Bonifacij ſupra citatam. Differunt autem iſti Doctores in hoc, quod Scotus (vt Medina eius diſcipulus teſtatur) tenet, quod votū eſſe ſolenne prouenit ab Eccleſiæ auctoritate, vel ſtatuto. Ait. n. quod in voto ſolenni traditio ſe habet, tanquam materia & genus, & Eccleſiæ determinatio, tanquam forma, & differentia. Cū igitur omnis res non habeat, quod ſit talis à genere, ſed à differentia: non à materia, ſed à forma, fit, vt votum non dicatur eſſe ſolenne à traditione, quæ vt materia, vel genus ſe habet: ſed à conſtitutione Eccleſiæ, quę habet rationem formæ & differentię. Ex quo colligit, quod votum ſolenne non habet dirimere matrimonium contractum à traditione, ſed ab Eccleſiæ voluntate, & arbitrio determinantis votum ſolenne talem ſortiri effectum. Eodem modo Caietanus, poſtquam dixit traditionem eſſe neceſſariam ad votum ſolenne ex parte vouentis, ſubiungit, ex parte Eccleſiæ eſſe neceſſarium, quod votum ſit inhabilitans hominem ad matrimonium, Hancq; vim inhabilitantem ad matrimonium conatur probare, quod non ſit in ipſomet voto, ex natura ſua, ſed ſolum ex Eccleſiæ ſtatuto. At verò D. Tho. & eius diſcipuli (vt eſt videre apud Mag. Soto loco citato,) dicunt ſubſtantiam, & eſſentiam voti ſolennis cōſiſtere in traditione. Ex quo conſequenter colligunt, votum ſolenne non ab Eccleſiæ auctoritate, ſed à iure diuino, & ex natura ſua, eo ſolum, quod eſt traditio, habere quod dirimat matrimonium contractū. Verum eſt, inquiunt, quod hęc traditio debet fieri in manu alicuius, qui noīe Eccleſię recipiat ſolenniter ipſum vouentem. Traditio enim in hoc differt à promiſſione, quod promiſſio ſoli Deo fieri pōt, ſine aliquo eius miniſtro, traditio vero neceſſario requirit acceptantem, & recipientem, qui aſſignari debet ab Eccleſia, vt præuio conueniente examine, atque iudicio fiat. Tamen ſolennitas voti, non in iſta Eccleſiæ determinatione, ſed in ipſa actuali traditione eſſentialiter conſiſtit. Itaq; Eccleſia ſolum determinat qualitates vouentis, id eſt, tradentis ſe Deo, & recipientis eum nomine Dei, quādo decernit, neminem recipi debere ad religionē ante tempus probationis, & ante debitam ætatem, & niſi in manu prælati, qui nomine eius recipiat vouentem, nec ad ſacros ordines, niſi cum debito examine de ætate, & moribus & ſcientia, vt patet ex titulo de ætate, & qualitate, & ordine pręficiendorum. Et iſte modus ſuſcipiendi eſt ſolennitas illa, quam paulò anteà dicebam eſſe neceſſariam ex ſtatuto Eccleſiæ, ſecundum omnes Doctores. Cæterum ſubſtantia & eſſentia voti ſolennis non cōſiſtit in hoc, ſed in eo, quod vouens tradat ſe Deo, & illi, à quo nomine Dei recipitur. Ex qua traditione reſultat, quod votum ſolenne ex natura ſua habeat dirimere matrimoniū contractum, quatenus per illam abrenunciauit iuri & poteſtati matrimonium cōtrahendi. Nec hoc eſt de iure poſitiuo, ſed de iure naturali, & diuino. Quarę ſecundum iſtos Doctores non eſt dicendum, quod determinatio, & auctoritas Eccleſię habet in voto ſolenni rationem formæ, dans illi cōpletiuè eſſe ſolenne, & vim, atque poteſtatem dirimendi matrimonium, vt alterius opinionis fautores dicebant. Sed potius ſe habet ſicut conditio, ſine qua non. Itaque quemadmodum in materia fidei, Eccleſia proponēs credenda, non eſt ratio formalis credendi, nec in eam fit vltima fidei reſolutio: quia hoc ſolum conuenit primæ veritati: ſed eſt conditio, ſinę qua nō; quia, niſi eccleſia proponat tanquam reuelatum à Deo, & à prima veritate, non erit credendum, ipſa enim, vt columna veritatis eſt conſtituta, quaſi regula, & norma eorum, quæ ſunt credenda à fidelibus: ita etiam Eccleſiæ auctoritas in propoſito nō eſt ratio formalis voti ſolennis conſtitutiua illius in eſſe tali: ſed ſolum modificat traditionem ipſam, in qua conſiſtit. Quatenus non traditio quęcunque, ſed ea, quæ eſt ab eccleſia approbata & recepta facit votum ſolenne. Et ſic effectus ille faciendi inhabiles ad matrimonium, potius traditioni ſic factæ, quam actoritati eccleſiæ eſt tribuendus.

Sententia Autoris.

Mihi ex his duabus opinionibus, ea quæ eſt Diui Thomæ videtur longè verior, atque probabilior, oppoſitamque omnino falſam exiſtimo, Præcipuè quantum ad illud, quod dicit votum ſolenne, ex ſtatuto eccleſiæ, & non ex natura ſua, nec ex iure naturali, & diuino habere vim dirimendi matrimoniū contractum. Et probatur hac ratione. Qui alteri ſe tradit, ſuam voluntatem illi mancipando, naturali iure, & diuino eſt inhabilis ad ſuſcipiendum alium ſtatum priori cōtrarium. Sed qui vouet ſolenniter, tradit ſe, & voluntatem ſuam diuino cultui, & miniſterio, abrenunciando iuri dicendi vxorem, & poſſidendi proprium, &c. ergo votum ſolenne ex natura ſua, & ratione traditionis, idque ex iure naturali & diuino, reddit hominem inhabilem ad matrimoniū contrahēdū. Conſequētia eſt nota, & antecedens,

quantum

quantum ad vtramque propoſitionem, probatur. Et primo, quantum ad maiorẽ. Nam, ſi iure naturali, & diuino, qui rei ſuę dominium alteri tradit, non poteſt illam iterum ſine furto ſurripere, nec etiam ille, qui ſeipſum alteri tradidit, eodem iure poterit ſeipſum ſine furto ſurripere. Minor autẽ probatur: Nã religio ex iure diuino, eſt ſtatus ſequendi Chriſtum, iuxta illud Matth. 19. Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quę habes, & da pauperibus, & veni ſequere me. Si ergo vtraque propoſitio poſita in pręmiſſis, eſt de iure naturali, & diuino, eiuſdem etiam iuris erit concluſio, quæ eſt ſententia D. Thomę. Secundo. Si ſententia Scoti, atque Caietani eſſet vera, ſequeretur poſſe Papam diſpenſare in matrimonio rato, non conſummato: conſequens autem eſt falſum, & contra communem ſenſum Eccleſiæ: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelam: Votum ſolenne emiſſum poſt huiuſmodi matrimoniũ, diſſoluit illud, & Papa poteſt, ſecundum Scotum & Caietanum, diſpenſare in voto ſolenni: ergo de primo ad vltimum, etiam poterit diſpenſare in matrimonio rato non conſummato. De hac re latius erit agendum infra, cum de diſpenſatione voti fuerit ſermo. Vbi, quidquid huius difficultatis reſiduum fuerit abſoluetur.

Ad 1. arg. Et ad primum argumentum factum pro ſententia Caietani, reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam quamuis ſolennitas voti de iure naturali, & diuino conſiſtat in actuali traditione: poteſt tamen ſummus Pontifex efficere, vt quotieſcunque votum fit coram tribus teſtibus in eo ſit actualis traditio. Nec ex hoc ſequitur voti ſolennitatem eſſe de iure poſitiuo, ſed tantum, quod ad ius poſitiuum ſpectat, apponere conditiones, ſine quibus in voto non erit actualis traditio. Quod quidem verum eſt: Nam quemadmodum, quamuis matrimonium iure naturali, & diuino ſit validum, & ſimiliter teſtamentum à quocunque homine factum, & tamen ad ius poſitiuum ſpectat apponere conditiones, ſine quibus nec matrimonium, nec teſtamentum validum erit, ita etiam, licet votum ſolenne religionis ex natura ſua, & ex iure diuino, & naturali ſit actualis traditio: & ex conſequenti non ſolum impediat matrimonium, ſed etiam dirimat contractum, ad Eccleſiam tamen ſpectat apponere conditiones, ſine quibus in voto, actualis traditio non inuenietur. Et ſic dico ſubſtantiam voti ſolennis religionis eſſe de iure diuino, & naturalis. Tamen quod ſolenne fiat hoc, vel illo modo, iſta, vel illa cæremonia pendet ex iure humano, & Eccleſiaſtico, & hoc eſt quod voluit ſignificare ſummus Pontifex illo canonico, de voto, & voto redempt. lib. 6. quãdo dixit, voti ſolennitatem ex inſtitutione Eccleſiæ eſſe inuentam.

Ad 2. arg. Ad ſecundum argumẽtum reſpondetur, quod in religione non approbata non fit ſolenne votum ex defectu recipientis ex parte eccleſiæ. Nam quia non approbat eccleſia religionem illam, nec etiam recipit votum in ea factum. Et ſi quis contra hoc argumentetur ex Beato Dionyſio Areopagita c. 6. de eccleſiaſtica Hierarchia, vbi dicit, tempore Apoſtolorum, & ſuo, fuiſſe multos ordines monachorum, & in voto ſolenni, vt creditur; & tamen tunc non fiebat profeſſio eo modo, quo nunc fit, per actualem traditionem in religione approbata: poſtea enim D. Antonius, & D. Auguſt. & D. Benedictus hanc formam religionum, modumq; profitendi in illis eccleſię autoritate inſtituerunt: ergo votum ſolenne fieri poterit autoritate eccleſię, ſine ea ſolennitate, & receptione, qua nunc fit. Reſpondeo, quod ſi illi monachi emittebant vota ſolennia, de quo valde dubito, ea faciebant in manibus Epiſcoporum, qui, nomine eccleſiæ ea acceptabãt, ex Apoſtolorum, & eccleſiæ ordinatione. Ad confirmationem ex dictis patet ſolutio. Iam enim diximus, quod Bonifacius in illo capitulo ſolum loquitur, de illa cæremonia, ſeu modo ſuſcipiẽdi vota, qui ab eccleſia eſt inuentus vt omnes concedunt.

Dubium. Eſt aliud dubium, quod mouet Caietanus in præſenti, vtrùm votum ſimplex, & ſolenne differant ſpecie? Ad quod ipſe ſub diſtinctione reſpondet, dicens, quod ſi conſiderentur ex parte ſubiecti, differunt ſpecie. Ille enim, qui ſimpliciter vouit, non eſt inhabilis ad matrimonium, ſicut qui votum ſolẽne emiſit. Tamen, ſi cõſiderentur ex parte obiecti ſunt eiuſdem ſpeciei, cum ſint de eadem materia, & eandem vim obligandi habeant. Itaque dicit, quod quemadmodum oculus leonis, & oculus hominis ex parte ſubiecti differunt ſpecie: quia homo, & leo ſpecie differunt, vt ait Auerroes in primo de anima, & ex parte obiecti ſunt eiuſdem ſpeciei, quia vterque oculus habet idem obiectum formale: ità etiã votũ ſimplex, & ſolenne ex parte obiecti ſunt eiuſdem ſpeciei, & ſimiliter tranſgreſſiones illorum, & differunt ſolum, ſecũdum magis, & minus intra eandem ſpeciem. Loquiturque Caietanus in hoc conſequenter ad ſuam opinionem. Nam cum ſecundũ ipſum votum ſimplex, & ſolenne tantum differant ex inſtituto eccleſiæ, & non ex natura rei, eorum obligationes non erunt diſtinctæ ſpecie, ſed ſolum penes maiorem, vel minorem obligationem. Cæterum nos ſtando in ſuperius dictis, affirmamus, votũ ſolenne & ſimplex differre ſpecie ex parte obiecti, quatenus hoc eſt tantum promiſſio, illud vero traditio, quæ actiones inter ſeſe ſunt ſpecie differentes: Hæc eſt ſententia D. Tho. in 4. diſt. 38. vbi dicit, quod votũ ſolenne & ſimplex differunt ſicut vegetatiuũ, & ſenſitiuum. Et probatur: Effectus ſpecie diſtincti à cauſis ſpecie differentibus debent neceſſario eſſe ſicut calefacere, & frigefacere; quia ſunt differẽtes ſpecie à cauſis etiam ſpecie differentibus procedũt, nempe, ab igne, & ab aqua: ſed dirimere matrimonium contractum, & non dirimere, ſunt effectus ſpecie differentes: ergo & cauſæ, quæ ſunt votum ſimplex, & ſolenne debent inter ſe ſpecie differre. Ex quo infertur, quod ſi quis poſt votum ſolennę caſtitatis fornicetur, non ſat erit in confeſſione dicere ſe peccaſſe contra votum caſtitatis, ſed tenebitur dicere, ſe peccaſſe contra caſtitatem ſolenniter profeſſam, quia circunſtantię mutantes ſpeciem, ſunt neceſſario confitendæ, vt omnes Doctores concedunt in 4. diſt. 38. [Sententia Caietani.] [Sententia auctoris.]

Ad 1. arg. De hoc latius dicemus articulo 11. huius quæſtionis cum de voti ſolennis diſpenſatione erit ſermo. Vbi etiam erit diſputatio de matrimonio rato, & non conſummato, & de voto, quod fit in ſuſceptione ſacri ordinis. Pro nunc hæc dicta ſufficiant.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum illi, qui ſunt alterius poteſtati ſubiecti, impediantur à vouendo.

AD Octauum ſic proceditur. *Videtur quòd illi qui ſunt alterius poteſtati ſubiecti non impediantur à vouendo. Minus enim vinculum ſuperatur à maiori. Sed obligatio qua quis ſubijcitur homini eſt minus vinculum, quàm votum per quod aliquis obligatur Deo: ergo illi qui ſunt alienæ poteſtati ſubiecti non impediuntur à vouendo.* [Inf. q. 189. ar. 5. Et 4. d. 32. art. 4. & diſ. 38. q. 1. art. 1. q. 3. & op. 17. ca. 12.]

2. *Præterea, Filij ſunt in poteſtate patris, ſed filij poſſunt profiteri in aliqua religione, etiam ſine voluntate parentum: ergo non impeditur aliquis à vouendo*

do per hoc, quod eſt ſubiectus poteſtati alterius. A

3. Præterea, Maius eſt facere quam promittere. Sed religioſi qui ſunt ſub poteſtate prælatorum, poſſunt aliqua facere ſine licentia ſuorum prælatorum, puta dicere aliquos Pſalmos, vel facere aliquas abſtinentias, ergo videtur quòd multo magis poſſint huiuſmodi Deo vouendo promittere.

4. Præterea, Quicunque facit quod de iure facere non poteſt, peccat. Sed ſubditi non peccant vouendo, quia hoc nunquam inuenitur prohibitum: ergo videtur quod de iure poſſit vouere.

Sed contra eſt, quòd Numeri trigeſimo mandatur, quòd ſi mulier in domo patris ſui & adhuc in puellari ætate aliquid vouerit, non tenetur rea voti, niſi pater eius conſenſerit. Et idem dicit de muliere habente virum: ergo pari ratione nec aliæ perſonæ alterius poteſtati ſubiectæ poſſunt ſe voto obligare. B

Artic. 1. q. præced.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, votum eſt promiſſio quædam Deo facta. Nullus autem poteſt per promiſſionem ſe firmiter obligare ad id quod eſt in poteſtate alterius, ſed ſolum ad id, quod eſt omninò in ſua poteſtate. Quicunque autẽ eſt ſubiectus alicui quantum ad id in quo eſt ſubiectus, non eſt ſuæ poteſtatis facere quod vult, ſed dependet ex voluntate alterius. Et ideo non poteſt ſe per votum firmiter obligare in his in quibus alteri ſubijcitur, ſine conſenſu ſui ſuperioris.* C

Art. 2. huius quæſt. Q. 32. art. 7. & q. 86. art. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod ſub promiſſione Deo facta non cadit niſi quod eſt virtuoſum, vt ſupra dictum eſt. Eſt autem contra virtutem, vt id, quod eſt alterius, homo offerat Deo, vt ſupra dictum* eſt. Et ideo non poteſt omnino ſeruari ratio voti, cum quis in poteſtate alterius conſtitutus, vouet id quod ſit in poteſtate alterius, niſi ſub conditione, ſi ille ad cuius poteſtatem pertinet non contradicat.*

Ad ſecundum dicendum, quòd ex quo homo venit ad annos pubertatis ſi ſit liberæ conditionis, eſt ſuæ poteſtatis, quantum ad ea quæ pertinent ad ſuam perſonam, puta quod obliget ſe religioni per votũ, vel quod matrimonium contrahat. Non autem eſt ſuæ poteſtatis quantum ad diſpenſationem domeſticam. Vnde circa hoc non poteſt aliquid vouere quod ſit ratum ſine conſenſu patris. Seruus autem quia eſt in poteſtate Domini, etiam quantum ad perſonales operationes non poteſt ſe voto obligare ad religionem, per quam ab obſequio Domini ſui abſtraheretur. D

Ad tertium dicendum, quòd religioſus ſubditus eſt prælato, quantum ad ſuas operationes ſecundum profeſſionem regulæ. Et ideo (etiã ſi aliquis ad horam aliquid facere poſſit, quando ad alia non occupatur à prælato, quia tamen nullum tempus eſt exceptum, in quo prælatus non poſſit eum circa aliud occupare) nullum votum religioſi eſt firmum, niſi ſit de conſenſu prælati, ſicut nec votum puellæ exiſtentis in domo, niſi ſit de conſenſu patris, nec vxoris, niſi ſit de conſenſu viri. E

Ad quartum dicendum, quòd licet votum eorum qui ſunt alterius poteſtati ſubditi, non ſit firmum ſine conſenſu eorum quibus ſubijciuntur, non tamen peccant vouendo, quia in eorum voto intelligitur debita conditio, ſcilicet ſi ſuis ſuperioribus placuerit vel non renitantur.

SVMMA TEXTVS.

Litera huius articuli vnica tantum concluſione continetur. Quæ talis eſt: Nullus in ijs, in quibus alteri eſt ſubiectus, poteſt per votum ſe firmiter obligare, ſine conſenſu ſuperioris. Probatur: Votum eſt promiſſio facta Deo, qua ad faciendum id, quod vouit, homo ſe obligat: Sed nullus per promiſſionem poteſt ſe firmiter obligare ad id, quod eſt in alterius poteſtate, ſine ipſius facultate: ergo nullus in ijs, qui quibus alteri eſt ſubiectus, poterit per votum firmiter ſe obligare ſine conſenſu ſuperioris. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur. Nam in ijs, in quibus aliqui alteri eſt ſubiectus, non eſt ſui iuris nec poteſtatis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Ab hoc articulo incipit D. Thom. agere de illis, qui ſunt potentes vota emittere. Quod vt explicemus, aduertendum eſt primò, quod duo ſunt genera hominum, quibus ex defectu libertatis, facultas ad vouendum deeſſe poterit. In primo continentur illi, qui alterius poteſtati ſunt ſubiecti. Et ſunt in triplici differentia: Nam quidam ſunt ſerui ſub poteſtate ſuorum dominorum conſtituti. Alij ſubditi ſuis prælatis, vt religioſi. Aliæ vxoratæ fœminæ, quę ex pręcepto Domini, ſuis viris ſunt ſubditę. Et in ſecundo genere conſtituuntur pueri, ante legitimum rationis vſum. In hoc art. agit D. Th. de illis, qui in primo genere continentur, dicturus articulo ſequenti de pueris, quantum ad hoc, quod eſt voto ſe obligare ad religionis ingreſſum. — Qui impediantur à vouendo ex defectu libertatis.

Secundo eſt aduertendum, quod ſubiectio, qua aliqui impediuntur à vouendo, diuerſimodè ſe poteſt ad illos habere. Non enim æqualiter omnium opera ſuperioribus ſubijciuntur, ſed diuerſimode iuxta diuerſitatem ſubiectionis, quam vnuſquiſque habet. Nam ſerui ſolum ſub poteſtate domini ſunt, quantum ad operationes perſonales, vt ait D. Tho. hic ad 2. non autem quantum ad ea quę non vergunt in præiudicium Domini: Cum tamen monachi prælato ſuo, quaſi Dei vicario omnem ſuam voluntatem conſecrauerint. Et ſic non eſt par ratio de vtriſque. Nec etiam de vxore reſpectu viri quam alterius rationis ſubiectionem ad illum habere eſt manifeſtum. Quare de ſingulis ſeorſum erit dicendum. — Subiectio multiplex.

Eſt ergo prima difficultas, vtrũ monachus poſſit aliquid firmiter vouere ſine facultate ſui ſuperioris. Et pro parte negatiua eſt primum argumentum: Votum à monacho emiſſum ſine conſenſu ſuperioris derogat autoritati, & obedientiæ, quam prælato debet, cum monachus in nulla re ſit ſui iuris: ergo non erit firmum nec validum ante conſenſum ſuperioris. — Dubium an monachus poſſit vouere. 1. Argum.

Secundo: Monachus per profeſſionem obtulit Deo, & prælato eius vicem gerenti omnem ſuam voluntatem: ergo nihil ſibi reliquit, de quo poſſit valide votum emittere ſine conſenſu ſuperioris. Et confirmatur. Promiſſio de re aliena, ipſo iure eſt nulla: ſed ſubditus vouens ſine licentia, facit promiſſionẽ de re aliena: ergo ipſo iure eſt nulla. Propter hæc argumenta Ricardus in 4. diſt. 38. quæſt. 4. tenet nullum votum à monacho emiſſum ante conſenſum ſui ſuperioris eſſe validum. Quod etiam affirmant Summa Angelica, & Roſella verbo, votum. Et adducunt etiam pro ſe D. Thomam in hoc articulo, dicentem in ſolutione ad 3. & 4. votum monachi non eſſe firmum, ſine conſenſu prælati. Et rurſus, quod in voto monachi ſemper intelligitur conditio, ſi prælato placuerit: ergo ex ſententia D. Thomæ ante conſenſum ſuperioris nõ eſt validum — 2. argum.

validum. Et confirmatur ex cap. monacho. 20.q.4. Vbi dicitur, monacho non licere vota emittere ſine conſenſu Abbatis, quod ſi fecerit frangenda erunt.

Opera de quibus poteſt votū emitti eſt multiplex

Pro explicatione huius difficultatis aduertendum eſt, quod opera, de quibus monachi votum emittere poſſunt, ſunt in multiplici differentia. Quę dam enim ſunt prohibita, & alia non prohibita. Rurſus ex operibus prohibitis, quædam ſunt prohibita in genere, vt peregrinatio, & exitus à monaſterio, & alia ſunt prohibita in particulari, vt quod non faciat hoc vel illud, ſcilicet, quod non ieiunet. Tandem opera non prohibita ſunt in quadruplici differentia. Quædam enim ſunt neceſſaria ad ſalutem, vt præcepta Decalogi, quorum materia non eſt ſubiecta prælatis. Alia ſunt, ad quæ monachus ex profeſſione tenetur, vt cæremoniæ, ieiunia, ſilentium, & alia religionis ſtatuta, in quibus à prælato poteſt fieri diſpenſatio. In tertia differentia collocantur opera quædam libera, quæ prælatus ſubditis prohibere nō poteſt, vt tranſitus ad ſtrictiorem regulam. In quarto autem genere collocantur opera voluntaria, quę ſuperioris voluntati ſubiecta eſſe videntur, vt orare, abſtinere, diſciplinam ſumere, &c.

1. Concl. Hoc poſito ſit prima concluſio, Votum à monacho emiſſum de materia à prælato prohibita, ſiue in generali, ſiue in particulari, non eſt validum, nec obligatorium, quoaduſque accedat prælati conſenſus. Probatur: Ad hoc, vt votum ſit obligatorium debet cadere ſupra materiam virtutis, ſed res à prælato prohibita, non eſt monacho materia virtutis, antequam accedat ipſius conſenſus: ergo votū de ea emiſſum non eſt validum. Et confirmatur: In illo voto ſemper eſt ſubintellecta conditio affirmatiua. Si prælatus conſenſerit: ergo ipſo conſenſu nō exiſtente, votū non erit validum. Dico tamen, quod ſubditus, qui tale votū emiſerit ex vi illius tenebitur petere à prælato facultatem faciendi quod vouit, aliàs promiſſio eſſet vana, & ridicula. Vtrum autem dum talem facultatem petit: teneatur dicere prælato ſe tale votum emiſiſſe, vel potius ſufficiat tantum petere facultatem, verbi gratia, ieiunandi, vel peregrinandi, quod fuerit promiſſum: & etiam prohibitum, varietate opinionum controuertitur à Doctoribus. Securius tamen eſt votum prælato explicare. Multa enim negant abſolutè ſuperiores quæ concederent, ſi ſcirent eſſe Deo promiſſa. Si quis autem quærat, vtrùm vouens materiam prohibitam vltra hoc, quod votum non eſt validum ante conſenſum prælati peccet? Dico breuiter ſubdiſtinctione, quod ſi res, quæ promittitur eſt prohibita quia mala, votum emiſſum non ſolum non eſt ualidum, ſed etiam illud emittere erit peccatum, quia eſt de re abſolutè illicita, & ſine aliqua conditione. Si autem res, quæ promittitur eſt mala; quia prohibita, & aliàs poſſet eſſe materia voti, illam vouens ſub conditione facultatis ſuperioris nō peccat, cum nihil illicitum faciat, ſed potius mereatur.

2. Concl. Secunda concluſio: Votum à monacho emiſſum de re non prohibita, erit validum, & obligatorium, etiam ante conſenſum prælati, quoaduſque prælatus contradicat. Probatur: Materia illius voti eſt legitima, & in eo intelligitur conditio negatiua, ſcilicet, niſi prælatus contradicat: ergo quoaduſque interueniat prælati contradictio, erit validum & obligatorium, De hac re eſt videndus Caietanus in pręſenti. Si quis autem quærat, vtrùm monacho liceat tale votum manifeſtare, vt irritetur, vel potius teneatur illud celare? reſpondetur, quod vtrumque poteſt facere: quia in hoc ſubditus vtitur iure ſuo. Imò dico quod ſi votum emiſſum eſt graue, poterit prælato ſuam moleſtiam aperire, & petere voti irritationem. Quam etiam poterit prælatus facere;

A dummodo ſit de re, quæ nulla lege ſit, aut pręcepta, aut prohibita, vt de orando, vel ieiunando tali die. In his enim monachus verè eſt pręlato ſubiectus. Nec ſit iniuria voto, cum munus maiorum ſit ſubditorum temeritates corrigere, & coercere, vt ſtatim ſequenti dubitatione dicemus.

3. Concl. Tertia concluſio: Si monachus emittat votum de re à prælato, vel religione prohibita, quam ignorabat eſſe prohibitam, & poſtea certo cognoſcit illius rei prohibitionem, non eſt validum, nec obligatoriū, nec tenetur illud pręlato manifeſtare, aut petere licentiam, vt votum adimpleat. Probatur. Ignorantia illa tollit voluntarium, & ſi ſciret talem prohibitionem, non vouiſſet, ergo votum illud non eſt validum, nec inducit aliquam obligationem. Et idē B dicēdum exiſtimo ſi voto iam à monacho emiſſo, prohibeat prælatus rem promiſſum. Vt ſi verbi gratia, promittat aliquis ieiunare ſingulis diebus vnius hebdomadæ; & poſteà prælatus tale ieiuniū prohibeat, votum illud non erit validum, nec tenebitur ſubditus aperire prælato ſuum votum, aut petere licentiam ad illius adimpletionē: Quia tunc interpretandus eſt monachus non voluiſſet voto ſe obligare, ſtante tali prohibitione. Dico tamen; quod ſi poſteà talis prohibitio auferatur, quæ quidem extinguitur extincto prælato, ſicut & quæcunq; alia cēſura, aut prohibitio ab homine facta, denuo reſurget voti obligatio, Quia cū illud nō fuerit factum irritū p prohibitionē, ſed ſuſpensū ad irritationē.n.cū ſit actus iuriſdictionis requirit cāæ cognitio) ea pro- C hibitione de medio ſublata, votū adhuc erit obligatoriū. Quare, ſi talis monachus domiciliū mutet, & ad aliud monaſteriū, in quo ſimilis prohibitio non inuenitur, trāſeat, tenebitur illud votum ſeruare, quo aduſque per prælatum fuerit factum irritum.

Sed quoniam de irritatione nobis ſermo incidit, dubium eſt, vtrùm prælatus poſſit quocunque votum ſubditi irritare? Ad cuius explicationē aduertendum eſt primò, eſſe latiſſimum diſcrimen inter irritationem, & diſpenſationem, quantum attinet ad præſens inſtitutum. Irritare enim, eſt votum caſſare, & impedire ne robur obtineat: quomodo princeps poteſt irritare legem à ciuitate inſtitutam, & maritus poteſt irritare vota vxoris, & pater vota filiorum; ſuper quibus quidem: ſi ſolida eſſent, diſpen- D ſare non poſſet. Diſpenſare vero eſt autoritate ſuperioris relaxare voti obligationem: quæ quidem differunt, & quantum cauſam, & quantum ad poteſtatem: quantum ad cauſam; quia diſpēſatio ſine legitima cauſa facta, eſt nulla, ut videbimus articulo 10. huius quæſtionis. At verò irritatio etiam ſine legitima cauſa facta, erit valida, quamuis ſic irritans peccet ad minus venialiter, faciendo opus otioſum. Differunt etiam quantum ad poteſtatem: quia ad diſpenſationem requiritur poteſtas ſpiritualis iuriſdictionis: & ſic fieri non poteſt niſi à prælatis habentibus ſpiritualem iuriſdictionem. Ad irritationem verò tantum requiritur poteſtas dominatiua qualis eſt in patre erga filios, in marito erga vxorem, & in domino erga ſeruos. Ex quo infertur, quod illi, qui E habuerint vtramque poteſtatem; ſpiritualem ſcilicet & dominatiuam erga ſubitos, poterunt illorum vota irritare, & diſpenſare. Illi autem qui tantum habuerint poteſtatem ſpiritualē, poterunt quidem vota diſpenſare, ſed non irritare. Illi verò, qui ſolū habuerint poteſtatem dominatiuam, tantum poterunt vota irritare, & non diſpenſare.

Diſcrimen inter irritare & diſpēſare.

Secundo eſt aduertendum, quod prælati Religionum, vt Prouincialis & Generalis erga ſubditos non ſolum habent ſpiritualem iuriſdictionem, ſed etiam poteſtatem dominatiuam: quia ſunt ſubditorum patres. Et ſic illorum vota non ſolum poterūt diſpenſare ſed etiam irritare. Et ſimiliter ſumus

Prælati religionum: poſſunt irritare & diſpēſare vota ſubditorū.

Pon.

Pontifex reſpectu monachorum habet vtrumque poteſtatem; quia eſt omnium Religionū generaliſſimus pater. Cæterùm reſpectu aliorum, ſiue laicorum, ſiue clericorum, tantum habet poteſtatem ſpiritualis iuriſdictionis. Et ſic poterit eorum vota diſpenſare, & non irritare. Et ſimiliter Epiſcopus erga ſuos ſubditos, ſiue laicos, ſiue clericos, tantum habet poteſtatem ſpiritualis iuriſdictionis. Et ſic non poterit eorum vota irritare, ſed diſpenſare. At verò mariti, patres, tutores, domini, quia erga vxores, filios, pupillos, & ſeruos, tantum habent poteſtatem dominatiuam, poterunt quidem eorum uota irritare, & non diſpenſare. Dico tamen, quod mater marito viuente non poteſt filij votum irritare, ſed pater, quia vterq; eſt ipſi patri ſubiectus. Bene tamen mortuo marito, maximè ſi ſit filiorum tutrix. Tutores autem vtriuſque ſexus poterunt irritare vota pupillorum, quia habent vicem patris.

Poteſtas irritandi in prælatis eſt de iure naturali & diuino.

Tertio, eſt aduertendum, quod poteſtas, quam ſuperiores monachorum habent ad irritandum ſuorum ſubditorum vota, non ſolum iure humano, ſed etiam naturali, & diuino illis conuenit. Nam cum eo ipſo, quod quis religionem profitetur, ſubijciatur per obedientiam arbitrio prælati, fit, vt facta profeſſione, iure naturali, & diuino non poſſit ab illo ſuam voluntatem dimouere, ſine ſuperioris iniuria. Et ſic ſuperior iure naturali, & diuino poteſt ſuorum ſubditorum vota irritare, vt rectè docet Caietanus in hoc articulo, quamuis Syluester verbo votum. 3. §. 3. ſequutus Ricardum, & alios dicat, quod prçlatus tantum habet hoc ex iure humano. Ex dictis infertur, quod prçlatus non poteſt irritare vota nouitiorum, cum nōdum ſint eius ſubditi, nec ipſe ſit propriè pater illorum. Quod autem pater reſpectu filij, & maritus reſpectu vxoris, & dominus reſpectu ſerui, iure naturali, & diuino habeat poteſtatem vota irritandi, patet ex libro Numero cap. 30. & refertur capitulo, noluit, & capitulo, manifeſtum. 33. q. 5.

4. Concl. His poſitis, ſit quarta concluſio: Votum à monacho emiſſum de rebus neceſſarijs ad ſalutem, vt de non mentiendo, & non furando, poteſt à prælato diſpenſari. Hæc concluſio communiter recipitur ab omnibus Doctoribus. Et probatur: Nam, quamuis illa materia nō ſubſit abſolutè poteſtati prælati, ſubeſt tamen quatenus cadit ſub libera obligatione. Et ſic ex hac parte poteſt prælatus in iſto voto diſpenſare. Vtrùm autem tale votum poſſit à prælato irritari, varietate opinionum diſputatur à Doctoribus. Quidam tenet partem negatiuam. Quia cum poteſtas irritandi, ſecundum illos fundetur ſupra dominium materiæ, & materia præceptorum non cadat ſub dominio prælati, fit, vt votum ſupra illam cadens à prælato irritari non poſſit. Contraria tamen ſententia eſt probabilior; quam tenet Soto, lib. 7. de iuſtitia, q. 3. art. 1. Et probatur: Quamuis prælatus non ſit dominus abſolutè illius materiæ, eſt tamen dominus quatenus cadit ſub libera obligatione, ergo hoc ſatis erit ad hoc, vt poſſit illud votum irritare. Et confirmatur: Prælatus eſt dominus voluntatis ſubditorum, quantum ad ea, quæ non ſunt de neceſſitate ſalutis; & debent ſub eius voluntate adimpleri: ſed illa noua obligatio, quæ ex voto oritur, eſt huiuſmodi: ergo illius eſt dominus prçlatus, atque ex conſequenti poterit tale votum irritare.

5. Concl. Quinta concluſio: Votum à monacho emiſſum de tranſeundo ad ſtrictiorem regulam, poteſt à prælato diſpenſari, non tamen irritari. Hæc concluſio communiter ponitur ab omnibus Doctoribus. Et probatur primo quod illud votum irritari non poſſit, eſt de re, quam ſubditus facere debet, poſtquam fuerit extra prçlati obedientiam: ergo prçlatus non habet ſupra illam plenam poteſtatem; atque ex con-

A ſequenti non poteſt illud votum irritare. Quod verò illud diſpenſare valeat, probo: Tempore, quo monachus tale votem emittit, ità eſt ſub prælati poteſtate, vt teneatur in omnibus ſequi eius voluntatem: ergo poterit eius grauamen tollere per diſpenſationem.

Sexta concluſio: Omnia alia vota à monacho emiſſa poterunt à prælato irritari, & diſpenſari, ſiue ſint de rebus, ad quæ ex profeſſione tenetur, ſiue de alijs operibus voluntarijs, vt de ieiunando, orando. &c. Probatur: reſpectu horū habet prælatus vtramque poteſtatem, ſpiritualem ſcilicet, & dominatiuam: ergo poterit illa vota irritare, & diſpenſare. 6. Concl.

Ad primum argumentum in principio factum reſpondetur, negando antecedens: Nam cum in voto à monacho emiſſo, ſi ſit de re non prohibita, intelligatur ſemper conditio negatiua, niſi prçlatus contradicat, & in voto de re prohibita intelligatur conditio affirmatiua; ſi prælatus conſenſerit, vt iam diximus; nulla prælato fit iniuria; nec tale votum derogat eius autoritati; ſiquidem ſemper pendet à voluntate prælati. Ad 1. arg.

B

Ad ſecundum reſpōdetur, quod licet monachus obtulerit Deo, & prælato eius vicem gerenti omnem ſuam voluntatem, manet tamen liber ad hoc, vt de rebus neceſſarijs ad ſalutem, & de alijs non prohibitis poſſit valide votum emittere, vt iam explicuimus. Ex quo ſequitur, vt quando de his rebus votum emittat, non offerat rem alienam, ſed propriam, ſupra quam habet poteſtatem, licet prælato ſubiectam. Et per hoc patet ſolutio ad confirmationem. Ad illud, quod adducitur à Ricardo ex D. Th. reſpondeo, quod quando D. Tho. affirmat, votum monachi non eſſe firmum ſine cōſenſu prælati, non vult ſignificare, quod illud non ſit validum, ſi de re non prohibita fiat; ſed tantum, quod non eſt omnino firmum: quia prælatus poteſt illud irritare & diſpenſare. Ad aliud ex cap. monacho, reſpondetur, illud potius facere pro noſtra opinione. Nam ſi vota à monachis facta, ſine cōſenſu Abbatis, ſunt frangenda, ſignum eſt quod erant obligatoria, aliàs nō eſſet opus, vt frangerentur, vel irritarentur. Eo vel maximè, quod illud capitulum non eſt alicuius concilij, aut Pontificis; ſed tantum D. Baſilij, & ſic tantum habet autoritatem vnius Doctoris. Ad 2. arg.

C

D Eſt aliud dubium, vtrùm votum à monacho emiſſum ex licētia prælati poſſit poſtea à prælato irritari? In qua re Ricardus in 4. d. 38. art. 4. partem tenet negatiuam, imò dubitat, vtrùm poſſit iam amplius in illud votum diſpenſare. Vnde dicit recurrendum eſſe ad ſummum Pontificem pro irritatione, vel diſpenſatione. Et ratio illius eſt: Nam ad firmitatem voti à religioſo emiſſi, nihil amplius requiritur, quam prælati conſenſus: ergo poſtquam ille acceſſerit, iam erit ita firmum, vt amplius irritari non poſſit. Hoc tamen non obſtante, dico, quod contraria ſententia eſt verior, atque probabilior. Et probatur ex D. Auguſtino. Qui, vt refertur in c. noluit. & in c. manifeſtum. 33. q. 5. dicit, quod ſi maritus cōſentiat voto vxoris, & poſtmodum conſenſum reuocet, non tenebitur amplius vxor voto: ergo idem etiam eſt dicendum de prælato reſpectu ſubditi; atque ex conſequenti poterit illud irritare. Et confirmatur: Monachus, cum ex facultate prælati voueat, adhuc manet illi ſubiectus, ſicut anteà erat: ergo adhuc manet in ipſo prælato autoritas illud votum irritandi. Dico tamen, quod ſi prælatus huiuſmodi voti irritationē faciat, ſine rationabili cauſa, peccabit mortaliter; quia eſt infidelis Deo in re graui. Ipſa tamen irritatio erit valida, vt expreſſe docet D. Aug. loco citato. Et confirmatur ex lib. Nume. cap. 30. vbi dicitur, quod ſi vir poſtquam conſenſerat voto vxoris, illi denuo contradicat vxor non erit voti rea;

Dubium.

Sententia Ricardi.

Sententia Autoris.

E

rea;ipſe tamen portabit iniquitatem eius: ergo id non poteſt facere ſine culpa. Cęterum, ſi ex rationabili cauſa motus prælatus reuocet licentiam datam, & irritet votum, quod ſua licentia fuerat emiſſum, nullum peccatum committit, vt docet D. Auguſtinus loco citato. Et rõ eſt: Nam prælatus adhuc poſt datam licentiam manet dominus materiæ, quoadusque eius fiat traditio per voti adimpletionem, & ſic ex rationabili cauſa poterit illud votum irritare abſque aliquo peccato, & multo melius diſpenſare, cum ſemper maneat prælatus, & iudex, habeatque poteſtatem ſpiritualis iuriſdictionis, quæ requiritur ad diſpenſationem. Et ad rationem Ricardi reſpondetur, quod illud votum eſt firmum ad hunc ſenſũ, quod eſt obligatorium, & irritari licitè non poteſt, ſine rationabili cauſa. Cæterùm cum prælatus poſt B datam facultatem adhuc maneat rei poſſeſſæ dominus, ſi voti irritationem faciat, erit valida. Et ſi quis adhuc inſtet pro ſententia Ricardi: Promiſſio facta homini à monacho, vel ab vxore, vel à ſeruo ex licẽtia ſuperioris, vel mariti, vel domini, ità eſt obligatoria, vt à ſuperiori, vel marito, vel domino nõ poſſit irritari: ergo idẽ eſt dicendum de voto, quod eſt promiſſio facta Deo: Et confirmatur: Prælatus peccat irritãdo illud votum, vt diximus: ergo talis irritatio eſt nulla: Patet conſequentia: Nam ſubditus non debet obedire prælato in re illicita; & ſic tenebitur votum adimplere. Reſpõdetur ad hoc argumẽtum primò, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam: Nam quando prælatus vel maritus dãt facultatem ſubdito, vel, vxori, vt promiſſionẽ homi C ni faciant, videntur etiam dare facultatem, vt in alterum transferat dominium rei promiſſæ, & ſic illam denuo reuocare non poſſunt. Cæterum in voto facto Deo, hoc non inuenitur, & ſic non eadem vtriuſque ratio. Vel ſecundo reſpõdetur, & melius, negando antecedens. Nam quamuis ſubditus, vel vxor aliquid promittant ex licentia ſuperioris, vel mariti; ſi tamen ipſi poſteà antequam promiſſionẽ adimpleant mutent ſententiam, non tenebitur ſubditus, vel vxor promiſſionem adimplere; ſed ex tũc erunt ab ea liberi, ſiue ſuperior peccet prohibendo, ſiue non. Ità docet Caiet. hic, & Soto li. 7. de iuſtitia. q. 3. art. 1. & colligi videtur ex cap. nec illud 33. q. 5. Et idem eſt dicendum de voto, Ad confirmationem reſpondetur, quidquid ſit de antecedenti, ne- D gando conſequentiam. Nam licet prælatus peccet reuocando licentiam, reuocatio tamen eſt valida; quia vtitur iure ſuo. Nec ſubditus peccat dũ ſequitur voluntatem prælati, cum munus illius ſit prælato parere, & non examinare iuſſa maiorum in ijs, quæ non ſunt per ſe mala. Sicut nec peccat ille, qui pecunias apud ſe depoſitas reddit homino illas petenti ad prodigendum, quia alius vtitur iure ſuo, quamuis in eius vſu peccet.

Dubiũ de dominis irritantibus vota ſeruorum. De dominis eſt aliud dubium, vtrum quodcunque votum ſerui irritare poſſint? Ad cuius explicationem dico primò, quod omne illud votum, quod ad ſui adimpletionem aliquod tempus requirit, vt votum peregrinationis, vel de recitandis horis, poteſt à domino irritari. Ità affirmat D. Thom. in 4. d. E 38. q. 1. art. 1. q. 3. arti. 3. Et ratio eſt; quia, cum ſeruus nullo tẽpore ſit exemptus à ſeruitio ſui domini, nõ poterit tale votum emittere, ſine iniuria domini ſui. Atque adeo dominus poterit illud irritare. Dico ſecundo, quod ſi ſeruus voueat caſtitatem, tale votum non poterit à domino irritari. Et ratio eſt: Nã in ijs, quę nõ præiudicãt ſeruitio ſui domini, ſeruus non ſubiectus, ſed ſui iuris eſt: tale eſt votũ caſtitatis: & ſic ſi emittatur non poterit à domino irritari. Et cõfirmatur: Seruus domino in conſulto, imò renitente, poteſt matrimonium cõtrahere: ergo & caſtitatem vouere. Patet conſequentia: Nam hoc vo-

A tum minus præiudicat ſeruitio domini ſui, quam matrimonium; cum ad ſui adimpletionem nullum tempus requirat. Antecedens verò probatur, ex c. 1. de coniugio ſeruorum, & ex cap. omnibus. & ex ca. dictum 27. q. 2. Non tamen poterit ſeruus religionem intrare domino initio, quia hoc præiudicat ſeruitio illius.

Simile dubium mouetur de marito, vtrùm omnia vota vxoris poſſit irritare? Ad cuius explicationem dico primò, quod omnia vota vxoris, quę præiudicant viro, quantum ad actum matrimonialem, poſſunt à viro irritari. Hoc dictum eſt certum, & ab omnibus receptum, habeturque expreſsè, in c. innotuit. 33. q. 5. Imò dico, quod ſi mulier ante matrimoniũ votũ emiſit, etiam ex licentia patris, ieiunij, vel magnę abſtinentię, vel etiam recitandi horas B. Virginis, poterit illud poſtea maritus irritare, vt docet expreſſe D. Aug. in illo loco. Vtrum autem vxor poſſit ſimilia viri vota irritare veritate opinionum diſputatur à Doctoribus. Verior tamen, & probabilior ſententia eſt, quod vxor poteſt omnia vota mariti, quæ præiudicanr actui matrimoniali irritare. Ita tenet Syluest. verbo, votum. 5. §. 3. & Nauarro in Man. c. 12. n. 60. Et ratio eſt: Quia quantum ad debitum matrimoniale, æqualis ſunt poteſtatis vir, atque vxor, vt cõſtat ex Paulo 1. ad Cor. c. 7. Vbi ſicut dicit, quod vxor non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir, ita etiam dicit quod vir non habet poteſtatẽ ſui corporis, ſed vxor. Ex quo infero primo, quod neuter illorum poreſt vouere caſtitatẽ ſimpliciter: ſed illo voto non obſtante adhuc tenebitur debitũ reddere, ac ſi illam non vouiſſet. Quantum autem attinet ad petitionem debiti, non poterit alter cõiugum caſtitatis votum ab altero factum irritare, quia quantum ad illud, non præiudicat actui matrimoniali, nec ſit iniuria alicui. Infero ſecundo, quod ſi vir voueat ieiunium, vel magnam, obſtinentiam, vel longam peregrinationẽ, poterit tale votũ ab vxore irritari, quia vergit in pręiudicium ãctus matrimonialis. Excipitur tamen votũ pereginationis in ſubſidium terræ ſanctæ, quod vir ſine licentia vxoris emittere poterit nec ab ea irritari, vt docet D. Tho. in 4. d. 32. ar. 4. ad 2. Colligiturque hoc ex c. multa. de voto, & voti redemptione.

De marito an poſſit irritare vota vxoris. 1. Dictum.

2. Dictum Dico ſecundo, quod maritus poteſt irritare omnia vota vxoris, quę fiũt de eleemoſynis, de ieiunijs de orationib. & de alijs rebus, quæ ad domeſticam pertinent gubernationem. Et probatur. Nã vir quantum ad hęc omnia habet plenam poteſtatem ſupra vxorem. Ità docet D. Aug. relatus in c. nouit. iam citato. & conſtat expreſſe ex ſcriptura. Numerorum enim c. 30. dicitur, quod ſi mulier voueat, & iuramẽto ſe conſtringat, vt per ieiunium, vel per aliarum rerum abſtinentiam affligat animam ſuam, in arbitrio viri erit, vt faciat, ſiue non faciat. Similiter etiã poterit vir irritare vota vxoris de non mentiendo, vel de non furando. Quia licet materia horum votorum abſolutè non cadat ſub viri poteſtate, cadit tamen quantum ad liberam obligationem, quæ ex voto oritur, vt ſupra diximus de religioſis. Et hoc ſatis eſt ad voti irritationem. Vtrum autem votum ab uxore emiſſum, ſine viri licentia, de nõ petendo debitum poſſit à marito irritari? maiorem in ſe continet difficultatem. Caietanus in hoc articulo affirmat tale votum non poſſe à viro irritari, & eandem ſententiam tenent Paludanus, atq; Ricardus in 4. diſt. 38. Et ratio illorum eſt: quia hoc non vergit in præiudicium viri, cum vxor ſufficienter ſatisfaciat debito matrimoniali reddendo debitum. Contraria tamen ſententia eſt verior, & probabilior, quam tenent Diuus Thom. Albertus Magnus, & Nauarro cap. 12. nume. 60. Et probatur: Nam Numerorum ca. 30. datur marito abſolutã poteſtas irritandi

quæ

quæcunque vota vxoris: ergo hoc etiam poterit irritare. Et confirmatur: Nam, quamuis materia huius voti non ſit plenè ſubiecta viro, eſt tamen quatenus cadit ſub libera obligatione. Maximè, quod vt docet Nauarro loco citato hoc votum vergit in præiudicium viri, cui onus imponitur ſemper debitum petendi. Et certè, ſi hæc ratio aliquid valet, vxor ſimiliter poterit irritare tale votum à viro emiſſum; quia cedit in præiudicium actus matrimonialis, præſertim, quod mulieres naturali pudore magis arcentur à petitione debiti, quam viri: & ſic maius onus illis imponitur per tale votū. Quod quidem eſt probabiliſſimum.

3. dictum. Dico tertio, quod quamuis votum fuerit ab vxore emiſſum, ex licentia mariti, adhuc poteſt à viro irritari: Probatur. Maritus non minorē poteſtatem habet ſupra vxorem, quam pater ſupra filios, & prælatus erga monachos: ſed iſti poſt conceſſam licentiam poſſunt ſubditorum vota irritare, vt diximus: ergo & maritus. Eo vel maximè, quod hoc habetur expreſſe Numero. cap. 30. pertinetque ad præcepta moralia, & non ad cæremonialia, vel iudicialia.

Si quis autem quærat, vtrùm votum, quod emiſit vxor, implendum poſt mortem mariti; & votum filij implendum poſtquam fieri emancipatus, & votum ſerui factum ſub conditione, ſi fuerit libertus, poſſint à marito patre, & domino irritari? quamuis multi teneāt partem affirmatiuam; propterea, quod eo tempore voluntas vxoris, vel filij non ſubijcitur voluntati patris, vel mariti, quod neceſſarium eſſe dicunt ad voti irritationem. 4. dictum. Dico quarto, verius & probabilius eſſe, quod nec maritus, nec pater nec dominus poſſunt tale votum irritare. Ita tenet Caietanus in præſenti. Et ratio eſt: Nam ad hoc, vt ſuperior poſſit irritare vota inferioris neceſſarium eſt, vt habeat poteſtatem ſupra materiam ipſius voti, vt diximus ſupra, cum de religioſis ageremus: ſed maritus, vel pater non habet poteſtatem ſupra materiam voti, quod ab vxore, vel filio poſt mortē eius debet adimpleri: ergo nec poteſt illud votum irritare. Et confirmatur: Poteſtas irritandi non conuenit perſonę ſuperioris; quia ſuperior eſt; ſed, quia eſt dominus materiæ ipſius voti: ſed maritus vel pater, non eſt dominus materiæ voti qd debet ab vxore, vel filio impleri poſt mortem ipſius: ergo. Et ad argumētum in contrarium factum reſpondeo, ad poteſtatem irritandi non ſatis eſſe; quod quis habeat poteſtatem ſupra voluntatem vouentis: ſed vltra hoc requiritur dominium materiæ ipſius voti, vt diximus.

Vltimum dubium in hoc articulo eſt, vtrùm, ſi vterque coniugum ex mutuo conſenſu caſtitatem voueat, maritus poſſit illud irritare? In qua re eſt opinio quorundam, qui dicunt, non obſtante tali conſenſu, adhuc virum poſſe votū vxoris irritare. Quo facto ipſa poſteà poterit votum mariti irritare, & ſic petere mutuò, & reddere debitum. Et ratio huius ſententiæ eſt; quia vir abſolutè habet poteſtatem irritandi quodcunque votum ab vxore factum; atque ex conſequenti etiam poterit irritare hoc. Et confirmatur: Si ſola vxor tale votum emiſiſſet, poſſet vir illud irritare: ergo etiam ſi à viro fuerit emiſſum. Probo conſequentiam, Nam maritus idem ius habet in vxorem, quod antea. Hoc tamen non obſtante, 5. dictum. dico quinto, quod vir eo tempore nō poteſt vxoris votum irritare. Ita tenet Soto libro 7. de Iuſtitia, quæſt. 3. ar. 1. in 4. diſt. 27. quæſt. 1. art. 4. & Nauarro cap. 12. nu. 59. Et ratio eſt: Nam ex mutuo conſenſu, vterque coniugum renunciauit iuri, quod habebat, tam debitum petendi, quam votum irritandi. Ex quo infero primò, quod ſi vir petat debitum ante diſpenſationem, vxor non poterit illud reddere ſine peccato. Infero ſecundo quod hoc votum non poterit ab epiſcopo diſpenſari. Nam cum ſit abſolutum

A votum caſtitatis, recurrēdum erit ad ſummum Pontificem. Niſi fortè ſit periculum incontinentiæ, & non poſſit de facili patere acceſſus ad ſummum Pontificem. Vel, niſi ipſi coniuges ſint ita pauperes, vt non habeant quo diſpenſationem acquirant. Tunc enim poterit Epiſcopus in tali voto diſpenſare. Ita tenent Syluester, verbo, diſpenſatio. §. 9. & Nabarro in Manuali c. 12. num. 59. Quando autem alter tantum coniugum vouit caſtitatem; quia non eſt abſolutum votum caſtitatis, ſed tantum non petendi debitum, diſpenſari poterit ab Epiſcopo, & à quocunque idoneo confeſſore per bullam Cruciatæ, vt docet Syluester verbo, matrimonium, 7. §. 7.

Dico vltimò, quod votum ſemel à ſuperiori irritatum, ſiue ſit puberum, ſiue impuberum, nō poteſt Vlt. dictū.
B amplius reuiuiſcere, adhuc ceſſante autoritate eius, qui illud irritauit. Hoc dictum eſt contra Innocentium. Qui in capitulo, ſcripturæ, de voto. ponit diſcimen inter votum puberum, & impuberum. Et dicit, quod vota impuberum non reuiuiſcunt, bene tamen vota puberum. Noſtram tamen ſententiam tenēt Panormitanus in dicto capitulo, Syluester verbo, votum. 4. §. 2. & Nauarro cap. 12. nu. 67. Et probatur. Illud votum verè fuit factum nullum per irritationem: ergo non poterit amplius obligare niſi de nouo fuerit emiſſum.

ARTICVLVS IX.

C Vtrùm pueri poſſint voto ſe obligare ad religionis ingreſſum.

AD nonum ſic proceditur. Videtur quòd pueri non poſſunt voto ſe obligare ad religionis ingreſſum. Cum enim ad votum requiratur animi deliberatio, non competit vouere niſi illis qui habent vſum rationis. Sed hoc deficit in pueris, ſicut & in amentibus, vel furioſis. Sicut ergo amentes & furioſi, non poſſunt ſe ad aliquid voto aſtringere, ita etiam nec pueri (vt videtur) poßunt ſe voto obligare religioni. Inf. q. 189. art. 5. co. Et 4. d. 27. q. 2. art. 3. co. Et d. 38. q. 1. artic. 1. q. 3. & opuſ. 17. c. 12. & c. 13. ad 10.

2. Præterea, Illud quod rite poteſt ab aliquo fieri, nō poteſt ab aliquo irritari. Sed votum religionis à puero
D *vel puella factum ante annos pubertatis, poteſt à parētibus reuocari vel à tutore, vt habetur 20. q. 2. cap. puella: ergo videtur, quòd puer vel puella ante quatuordecim annos non poſſit rite vouere.*

*3. Præterea, Religionem intrantibus, annus probationis conceditur, ſecundum regulam beati Benedicti, & ſecundū ſtatutum * Innocentij Quarti, ad hoc quòd probatio obligationem voti præcedat: ergo illicitum videtur eſſe quòd pueri voto obligentur ad religionem ante probationis annum.* 17. q. 2. cap. Gonſaldus ex Alexan.

Sed contra, id quod non eſt rite factum, non eſt validum, etiamſi à nullo reuocetur. Sed votum puellæ ante annos pubertatis emiſſum, validum eſt, ſi infra annum
E *à parentibus non reuocetur, vt * habetur 20. q. 2. cap. puella, ergo licite & rite poſſunt pueri obligari ad religionem, etiam ante annos pubertatis.* 20. q. 2. cap. puella.

*Reſpondeo dicendū, quòd ſicut ex ſupra * dictis patet, duplex eſt votū, ſcilicet ſimplex, & ſolēne. Et quia ſolennitas voti in quadam ſpirituali benedictione, & conſecratione conſiſtit (vt dictum * eſt) quę fit per miniſterium Eccleſiæ, ideo ſolennizatio voti ſub diſpenſationem Eccleſiæ cadit. Votum autem ſimplex efficaciam habet ex deliberatione animi, qua quis ſe obligare intendit. Quod autem talis obligatio robur non habeat, dupliciter poteſt contingere. Vno quidem* Ar. 7. huius quæſt. Ar. 7. huius quæſt.

*modo propter defectum rationis, ſicut patet in furioſis, & in amentibus, qui ſe voto non poſſunt obligare ad aliquid, dum ſunt in furore, vel amentia. Alio modo, quia ille qui vouet, eſt alterius poteſtati ſubiectus, vt ſupra dictum * eſt. Et iſta duo concurrunt in pueris ante annos pubertatis, quia & patiuntur rationis defectum, vt in pluribus, & ſunt naturaliter ſub cura parentum, vel tutorum, qui ſunt eis loco parentum. Et ideo eorum vota ex duplici cauſa robur non habent. Contingit tamen propter naturæ diſpoſitionem, quæ legibus humanis non ſubditur, in aliquibus, licet paucis, accelerari rationis vſum, qui ob hoc dicuntur doli capaces. Nec tamen propter hoc in aliquo eximuntur à cura parentum, quæ ſubiacet legi humanæ reſpicienti ad id quod frequentius accidit. Eſt ergo dicendum, quòd ſi puer, vel puella ante pubertatis annos nondum habeat vſum rationis, nullo modo poteſt ad aliquid ſe voto obligare. Si verò ante pubertatis annos attingit vſum rationis, poteſt quidem, quantum in ipſo eſt, ſe obligare, ſed votum eius poteſt irritari per parentes, quorum curæ remanet adhuc ſubiectus. Quantuncunque tamen ſit doli capax ante annos pubertatis, non poteſt obligari voto ſolenni religionis, propter Eccleſiæ ſtatutum, quod reſpicit id quod in pluribus accidit. Poſt annos autem pubertatis poſſunt iam ſe voto religionis obligare, vel ſimplici, vel ſolenni, abſque voluntate parentum.*

(Art. præce.)

*Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de pueris qui nondum attigerunt vſum rationis, quorum vota ſunt inualida, vt dictum * eſt.* (In cor. art.)

*Ad ſecundum dicendum, quod vota eorum qui ſunt in poteſtate aliorum habent conditionem implicitam, ſcilicet, ſi non reuocētur à ſuperiori, ex qua licita rēdduntur, & valida ſi conditio extat, vt dictum * eſt.* (Art. 1. & 2.)

Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de voto ſolenni quod fit per profeſſionem.

SVMMA TEXTVS.

ANtequam D.Tho. ad propoſitā difficultatem reſpondeat, ſupponit duo. Primum eſt, quod votum eſt duplex, vnum ſimplex, alterum ſolenne. Inter quæ hoc eſt diſcriminis, quod obligatio voti ſolennis pendet ex ſtatuto Eccleſiæ, ad hūc ſenſum, quod niſi fiat conditionibus ab Eccleſia ſtatutis, non erit votum ſolenne, vt diximus art.7. At verò obligatio voti ſimplicis pendet ex deliberatione vouentis. Secundum, quod ſupponit D.Tho. eſt, quod obligatio voti dupliciter poteſt impediri, ne robur obtineat. Vno modo ex defectu vouentis; quia non eſt mentis ſatis compos, vt contingit in amentibus, vel furioſis. Alio modo, quia ille, qui vouet, eſt ſubiectus alterius poteſtati, in eo quod vouet, vt diximus articulo præcedenti. His ſuppoſitis, eſt prima cōcluſio: Pueri ante vſum rationis nullo voto ſimplici, aut ſolenni ſe poſſunt obligare. Probatur: Omne votum requirit ad ſui obligationem deliberationem rationis, vt conſtat ex artic. 1. huius quæſtionis. Sed hæc deficit in pueris ante vſum rationis: ergo. Secunda cōcluſio: Si ante annum pubertatis, qui in pueris eſt decimus quartus; & in fœminis duodecimus, quis habeat vſum rationis, & votum ſimplex emittat, illud erit validum, & obligatorium, poterit tamen à patre, vel tutoribus irritari. Tertia cōcluſio: Votum ſolenne à puero emiſſum ante annos pubertatis, nō eſt validum, nec obligatorium; quamuis ipſe puer habeat vſum rationis. Probatur: Nam huiuſmodi votum irritatur ab Eccleſia. Quarta concluſio: Poſt annos pubertatis quiſque ſe poterit religionis voto tam ſimplici, quam ſolenni obligare, quantumuis parentes reclament.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo intelligentia huius articuli aduertendum eſt primò, quod in pueris conſiderari poſſunt tres ætatum differentiæ. Prima, quæ appellatur infantia: & durat vſq; ad ſeptimum annum; quo tempore infantes nullo rationis vſu fungi cenſentur. Et de hoc tempore eſt intelligenda prima concluſio D.Thom. Secunda ætas appellatur pueritia: & durat in viris vſque ad 14. annum, & in fœminis, vſque ad duodecimum, vt conſtat ex c. is qui, de regularibus, lib.6. & c. puella, 20. q. 2. Et de hac ætate loquuntur ſecunda & tertia concluſiones. In qua quidem, quia pueri ſunt doli capaces, & habent vſum rationis, poterunt quantum eſt in ſe, voto ſe obligare. Cæterùm, quia adhuc manēt ſub poteſtate patris, poterit pater quæcunque illorum vota etiam perſonalia irritare, vt habetur expreſſe in c. non ſolū, de regularibus, lib.6. Tertia ætas appellatur pubertas, & durat vſque ad 25. annum, in qua adoleſcentes ſunt ſub cura parentum, in ijs quæ pertinent ad diſpenſationem ſuorum bonorum, ita, vt ſine eorum licentia nihil valeant diſpenſare, vt habetur ff. de minoribus vigintiquinq; annorum, per totum titulum. Et in hac ætate pater poteſt irritare quæcunq; vota realia filiorum, nō autem perſonalia; qualia ſunt vota religionis, ieiunij, orationis, &c. Et ideò dicitur in quarta concluſione, quod puer poſt annos pubertatis poteſt ſe voto religionis obligare, tam ſimplici, quam ſolenni. (Tres puerorum ætates.)

Secundò eſt aduertendum, quod quando dicimus infantiam durare vſque ad ſeptimum annum, & pueritiam incipere ab eo, & durare vſque ad decimum quartum, eſt intelligendum ſecundum præſumptionem iuris, quod pueritiæ & infantiæ eas ætates aſſignat, iudicans de rebus ſecundum quod regulariter contingit. Poterit tamen aliquando accidere, vt puer in decimo anno non habeat vſum rationis. Et tunc votum ab illo emiſſum nullum erit, ſicut illud, quod fit ante ſeptennium. Similiter è contra poterit accidere, vt puer ante ſeptennium vigeat integro rationis vſu: & tunc ille quantum erit de ſe, poterit voto ſimplici ſe obligare, iuxta tenorem ſecundæ concluſionis, ſicut ille qui habet tredecim annos. Ius autē ſtatuit hos ætatis limites, vt ſi quando res fuerit dubia, maximè in foro Eccleſiæ, per hoc diffiniatur. (Qualiter infantia durет vſq; ad ſeptimum annum.)

Circa quartam concluſionem D.Tho. eſt difficultas, vtrum parentes poſſint aliquod votum perſonale filiorum poſt decimum quartum annum irritare? Pro cuius intelligentia eſt aduertendum, quod votum quantum attinet ad præſens inſtitutum, eſt duplex; vnum reale, alterum perſonale. Reale eſt, quod ad res pertinet, quale eſt illud ad cuius implectionem ſumptus requiruntur. Perſonale verò, quod pertinet ad perſonam, vt votum religionis, ieiunij, orationis, &c. Hoc ſuppoſito, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certum eſſe, quod vtrumque votum ante annos pubertatis emiſſum, poteſt à parentibus irritari, vel à tutoribus, qui gerunt vicem patris, quo facto nulla amplius obligatio conſurget, iuxta ea quæ diximus articulo præcedenti. Secundo etiam eſt certum, quod votum reale poteſt à patre vſque ad vigeſimum quintum annum filij irritari. Nam cum vſque ad illud tempus iuuenes ſint ſub cura parentum, quantum ad rerum gubernationem, nullum votum firmum emittere poterūt, quod ad rem pertineat. Tertiò etiam eſt certum, quod votū religionis, vel caſtitatis à puero emiſſum poſt annos pubertatis, non poteſt à parentibus irritari. Ita habetur expreſſè in pluribus canonibus iuris, (Dubium circa 4. conclu. D.Th.)

A ris,& in quarta concluſione D.Tho. Imo ſi puer ha-
buerit decimum ſextum annum, poterit religionem
profiteri,etiam inuitis parentibus.Iſta enim eſt ætas,
quæ poſt Concilium Tridentinum ſeſſ.25.cap.15.
requiritur ad profeſſionem faciendam. Itaque hęc
certa ſunt. Sed quod habet difficultatem eſt,vtrum
alia vota perſonalia,vt votum ieiunij, vel orationis
poſt annos pubertatis à pueris emiſſa poſſint à paren
tibus irritari? De qua re ſunt variæ Doctorum ſen-
Sententia Syluestri. tentiæ. Prima eſt Syluestri, verbo,votum,4.§.2.te-
nentis partem affirmatiuam. Et ratio illius eſt:Nam
Argum. ſacri canones tantum in fauorem religionis prohi-
bent, ne pater tale votum poſſit irritare; cui etiam
æquatur votum caſtitatis:ergo omnia alia poteſt.Et
confirmatur ex D.Tho.in 4.conclu.Vbi ſolum dicit
B votum religionis poſt annos pubertatis emiſſum nó
Sententia autoris. poſſe irritari. Quaſi ſignificans,quod alia omnia po-
teſt irrita facere. Hoc tamen non obſtante,dico ve-
rius,& probabilius eſſe,quod parentes nullũ votum
perſonale poſt annos pubertatis emiſſum poſſunt ir-
ritare.Ita tenet Sot.lib.7.de iuſtitia,q.3.ar.2.Et pro-
batur: Puer poſt annos pubertatis quantum ad per-
ſonam habet plenum ius, cum etiam habeat ple-
num vſum rationis:ergo votũ perſonale ab eo emiſ-
ſum, ita erit validum, vt à patre irritari non poſſit.
Et confirmatur: Maius eſt votum religionis,aut ca-
ſtitatis, & maiorem deliberationem requirit,quam
quodcunque aliud perſonale: ſed illud à patre irri-
tari non poteſt poſt annos pubertatis:ergo nec hoc.
Quin potius dico, quod ſi pueri habeãt bona aliqua
C caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia, & de ijs votum elee-
moſynæ,vel alterius pij vſus emittant poſt annos pu
bertatis,non poterit illud pater irritare. Quia quan-
tum ad hæc bona iuuenes habent plenã poteſtatem,
& non filij,ſed patres familias cenſentur. De hac re
eſt videndus Syluester,verbo, peculium,§.1.& 2.&
Nauarro c.17.num.141.& 142.

Ad arg. Ad rationem Syluestri reſpõdetur,quod ſacri ca-
nones tantum loquuntur voto religionis, & caſtita-
tis. Quia ſi hoc, quod maius eſt poſt annos puberta-
tis irritare non poſſunt parentes, multò minus alia
perſonalia poterunt irritare.Et eodem modo reſpõ-
detur ad D.Tho. De votis autem mixtis,qualia ſunt
illa quæ ſunt perſonalia,admiſcetur tamen in eis ali-
D quid reale,vt votum peregrinationis,cui vel expen-
ſæ, vel diſtractio à re familiari coniungitur, proba-
bile eſt,quod pater poteſt illa irritare, vel ſaltem ſu-
ſpendere,quo ad exequutionem, vſque ad tempus,
quo filius fuerit emancipatus. Quia,cum filius tunc
ſit ſubiectus patri, inquantum ad curam bonorum,
ratione illius rei admixtæ pater videtur habere po-
teſtatem ſupra illud votum. Tutius tamen erit eius
petere diſpenſationem à ſuperiori,vt ſic omnis ſcru
puli ratio auferatur.

Dubium. Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrum votum à
filio emiſſum,dum erat in poteſtate patris,poſſit po-
ſteà à patre irritari dum eſt extra illius curam. Ver-
bi gratia: Emiſit filius ante decimum quartũ annum
votum aliquod perſonale vel ante vigeſimumquin-
E tum votũ reale,aliquod à patre his temporibus non
fuit irritatum. Dubium,eſt, vtrum poſſit poſteà ab
Sententia Caietani. eo irritari? Caietanus infra quæſt.vlt.art.5. partem
tenet. Et ratio illius eſt: Quia cum in illis votis ſem-
per intelligatur negatiua conditio, niſi pater cõtra-
dicat,ſemper,qđ eius interuenit contradictio, erunt
Sententia autoris. nulla.Hoc tamen non obſtante,dico oppoſitam ſen-
tentiam eſſe veriorem,& probabiliorem. Et proba-
tur: Poteſtas, quam habet pater irritandi ea vota,
tantum durat vſque ad præfinitum tempus: ergo eo
elapſo,nó poterit amplius illa irritare.Et confirma-
tur: Si ſeruus emiſiſſet votum dum erat ſub alterius
dominio, quod à domino non fuit irritatum, non
poterit poſteà ſeruo libero exiſtente, à domino irri-

A tari: ergo idem etiam eſt dicendum de filio reſpectũ
patris. Conſequentia tenet ex paritate rationis, &
antecedens ab omnibus conceditur. Item illa vota
iam non ſubſunt poteſtati patris,vt conſtat:ergo pa-
ter non poteſt illa irritare. Et ad argumentum Ca-
ietani reſpondeo,quod intelligitur conditio,niſi pa-
ter contradicat intra tempus illi à iure conceſſum.
Nam eo elapſo; ſicut non habet poteſtatem irritan-
di: ita nec contradicendi.

ARTICVLVS X.

Vtrùm poſſit in voto diſpenſari.

AD decimum ſic proceditur. Videtur, quòd in voto diſpenſari non poſſit. Minus eſt commutari votum quàm in eo diſpenſari. Sed votum non poteſt commutari. Dicitur enim Leuit. vigeſimoſeptimo: Animal quod immolari poteſt Domino, ſi quis vouerit, ſanctum erit, & mutari non poterit, nec melius malo, nec peius bono: ergo multo minus poteſt diſpenſari in voto. 4.d.38.q.1. artic.4.q.1. cor.& ad 2. & q.2.

*2. Præterea, In his quæ ſunt de lege naturæ, & in præceptis diuinis, non poteſt per hominem diſpenſari, & præcipuè in præceptis primæ tabulæ quæ ordinantur directè ad dilectionem Dei, quæ eſt vltimus præceptorum finis. Sed implere votum eſt de lege naturæ, & eſt etiam præceptum legis diuinæ, vt ex ſuprà * dictis* Ar.3.huius quæſt. C *patet. Et pertinet ad præcepta primæ tabulæ, cum ſit actus latriæ: ergo in voto diſpenſari non poteſt.*

*3. Præterea, Obligatio voti fundatur ſuper fidelitatem quam homo debet Deo, vt dictum * eſt.* Ar.3.huius quæſt. *Sed in hac nullus poteſt diſpenſare: ergo nec in voto.*

Sed contra, Maioris firmitatis eſſe videtur quod procedit ex communi voluntate, quàm quod procedit ex ſingulari voluntate alicuius perſonæ. Sed in lege quæ habet robur ex communi voluntate, poteſt per hominem diſpenſari: ergo videtur, quòd etiam in voto per hominem diſpenſari poſſit.

Reſpondeo dicendum, quòd diſpenſatio voti intelligenda eſt ad modum diſpenſationis, quæ fit in obſeruan- D *tia alicuius legis, quia vt ſuprà dictum eſt * lex poni-* 1.2.q.79. art.4. *tur reſpiciendo ad id quòd eſt in pluribus bonum. Sed quia contingit huiuſmodi in aliquo caſu non eſſe bonũ; oportuit per aliquem determinari in illo particulari caſu legem non eſſe ſeruandam. Et hoc propriè eſt diſpenſare in lege. Nam diſpenſatio videtur importare quandam commenſuratam diſtributionem, vel applicationem communis alicuius ad ea quæ ſub ipſo continentur, per quem modum dicitur aliquis diſpenſare cibum familiæ. Similiter autem ille, qui vouet, quodammodo ſibi ſtatuit legem, obligans ſe ad aliquid quod eſt ſecundum ſe, & vt in pluribus bonum. Poteſt tamen contingere, quod in aliquo caſu ſit vel ſimpliciter ma-* E *lum, vel inutile, vel maioris boni impeditiuum, quod eſt cõtra rationem eius quod cadit ſub voto, vt ex prædictis * patet.* Ar.2.huius quęſt. *Et ideò neceſſe eſt non quod determinetur in tali caſu votum non eſſe ſeruãdum. Et ſi quidem abſolutè determinetur aliquod votum non eſſe ſeruandum, dicitur eſſe diſpenſatio voti. Si autẽ pro hoc quod ſeruandum erat, aliquid imponatur, dicitur commutatio voti. Vnde minus eſt votum commutare, quàm in voto diſpenſare. Vtrumque tamen in poteſtate Eccleſiæ conſiſtit.*

Ad primum ergo dicendum, quòd animal quod immolari poterat, ex hoc ipſo, quod vouebatur, ſanctum

reputabatur, quaſi diuino cultui mancipatum. Et hæc erat ratio quare non poterat commutari, ſicut nec modo poſſet aliquis rem, quam vouit, iam conſecratam (puta calicem vel domum) commutare in melius vel in peius. Animal autem quod non poterat ſanctificari, quia non erat immolatitium, redimi poterat & debebat, ſicut ibidem lex dicit. Et ita etiam nunc commutari poſſunt vota, ſi conſecratio non interueniat.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut ex iure naturali & præcepto diuino tenetur homo implere votum, ita etiam tenetur ex eiſdem obedire ſuperiorum legi, vel mandato. Et tamen cum diſpenſatur in aliqua lege humana, non fit, vt legi humanæ non obediatur, quod eſt contra legem naturæ, & mandatum diuinum, ſed fit, vt hoc quod erat lex, non ſit in hoc caſu. Ita etiam autoritate ſuperioris diſpenſantis fit, vt hoc quod continebatur ſub voto, non contineatur inquantum determinatur in hoc caſu, hoc non eſſe congruam materiam voti. Et ideo cum prælatus Eccleſiæ diſpenſat in voto, non diſpenſat in præcepto iuris naturalis, vel diuini, ſed determinat id, quod cadebat ſub obligatione deliberationis humanæ, quæ non potuit omnia circunſpicere.

Alias quod ad vitādum malum eſt inutile.

Ad tertium dicendum, quòd ad fidelitatem Deo debitam non pertinet, quòd homo faciat id quod ad vouendum eſt malum, vel inutile, vel maioris bonis impeditiuum, ad quod tendit voti diſpenſatio. Et ideo diſpenſatio voti non eſt cōtra fidelitatem Deo debitam.*

SVMMA TEXTVS.

LItera huius articuli tribus propoſitionibus continebatur. Prima concluſio eſt affirmatiua. Et probatur: In lege poteſt fieri diſpenſatio, ergo & in voto. Conſequentia eſt nota. Nam votum eſt quædam lex particularis. Et antecedens probatur: Lex ponitur in ordine ad bonum commune: ſed aliquando poteſt contingere, vt non ſit bonum ſeruare illam: ergo tunc poterit diſpenſari. Secunda concluſio: Tunc intelligimus voti fieri diſpenſationem, quando abſolutè determinatur illud non eſſe ſeruandum. Nam, ſi pro eo, quod ſeruandum erat aliud imponatur, non diſpenſationem, ſed commutationem voti fieri dicetur. Hanc concluſionem non probat D. Thom. ſed illam tanquam ex terminis notam relinquit. Tertia concluſio: Minus eſt votum commutare, quam diſpenſare; ſed vtrumque conſiſtit in poteſtate Eccleſiæ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Irritare quid.

PRo intelligentia huius articuli meminiſſe oportebit diſcriminis, quod poſuimus inter irritationem, & diſpenſationem, artic. 8. Irritare enim eſt votum caſſare, & impedire ne robur obtineat. Diſpenſare verò eſt autoritate ſuperioris voti obligationē relaxare. Differtque diſpenſatio à commutatione in eo, quod per diſpenſationem omninò tollitur vinculum voti. Cæterùm per commutationem nōn tollitur, ſed mutatur, vt cadat ſupra aliam materiam: Ex quo infertur, quòd ſi quis vouit peregrinationē, & votum illud commutetur in ieiunium, vel orationem, quòd hæc tenebitur facere vouens ex vi voti, & non ſolum ex præcepto commutantis. Quare ſi nōn ieiunauerit, vel orauerit peccabit peccato ſacrilegij contra votum. Redimere idem eſt, quòd commutare, niſi quod redemptio commutationem ſonat, vel in pecuniā, vel in aliud pecuniæ æſtimabile. Vt dum votum peregrinationis, quod ad ſacrum D. Iacobi fuit editum in aurū mutatur, quod eidem templo offeras. Diſpenſatio tam in legem, quam in votum cadit. Sed differunt quantum ad hoc, q. quia lex multos obligat, votum autem tantum reſpicit ſingularem perſonā, diſpenſatio in lege nihil aliud erit, quam exceptio ab vniuerſali obligatione. Vt cum quis priuilegio excipitur ne quadrageſimā ieiunet. At verò diſpenſatio in voto eſt ſublatio illius; ob id, quòd cauſa qua factum eſt, minimè iam tunc dicere videtur. Interpretatio atque epicheia ſimiliter habet locum in lege, & in voto, & eſt, quando declaratur, legem aut votum in aliquo particulari caſu non tenere, vt diximus ſupra quæſt. 66. art. 5. Si quis autem quærat quodnam ſit diſcrimen inter diſpenſationem, & epicheiam, ſeu interpretationē, quantum attinet ad votum, (nam cum diſpenſare nihil aliud eſſe videatur, quam interpretari, & declarare, quòd votum in illo caſu non obliget, videntur hæc duo coincidere, & in idem redire,) reſpondeo, diſcrimen conſiſtere in hoc, quòd ad interpretationem, ſiue in lege, ſiue in voto eſt neceſſariū, quòd eius impletio in tali caſu ſit rationi naturali contraria. At verò ad diſpenſationem ſatis eſt, quòd legis, & voti ratio in tali perſona deficiat. Ex quo ſequitur, quod ad interpretationem voti non eſt neceſſaria prælati autoritas pro illo articulo. Eſt tamen ſemper neceſſaria ad diſpenſationem, vt videbimus latius artic. 12. huius quæſtionis. Verbi gratia: Vouit quis carnes non edere, & in eum locum deuenit, vbi niſi eas comedat peribit. In hoc caſu, quoniam res accidit iuri naturali cōtraria, ipſe vouens, ſua priuata autoritate, non obſtante voto, poterit carnes comedere, quoniā per epicheiam debet interpretari in illo caſu non obligare. Haud tamen ideò à voti vinculo manet abſolutus; ſed illa neceſſitate præterita manebit eò aſtrictus, ſicut antea. Tamen, ſi vouit non comedere carnes & eſus aliarum rerum eſt ſibi impedimento, ne tam attentè literarum ſtudio incumbere poſſit, non ideò poterit per epicheiam contra votū facere; quia eius impletio tunc non eſt rationi naturali cōtraria. Habebit tamen cauſam, quare prælatus cum illo diſpenſet, votiq; obligationem, vel ad tempus, vel in perpetuum tollat. Et diſpenſatio tunc non eſt interpretatio, quòd votum in illo caſu non tenet, ſed eſt efficere, quòd etiā ſi teneat, tollatur. Eſt etiam vltra hæc omnia voti ceſſatio, de qua diximus articulo ſecundo huius quæſtionis, ad quam nullam requiritur diſpenſatio. Et cōtingit, quando quis emittit votum de re indifferenti ex aliqua particulari circunſtātia, aut fine bona effecta. Vt ſi quis vouit certā domum nunquam intrare propter vitādum aliquod periculum, quod ibi ſibi imminebat. Tunc ceſſante cauſa, ceſſat & votum; quia iam talis domus ingreſſus relinquitur, res vana, & indigna, vt ſit materia voti.

Commutare. Redimere. Diſpenſare. Interpretari. Diſcrimen inter diſpēſationem & interpretationem. Ceſſatio voti quid ſit.

1. Concluſ. D. Tho. de fide tenenda.

His conſtitutis, prima concluſio huius articuli eſt de fide tenenda. De fide enim eſt, quòd Eccleſia poteſt in votis ſimplicibus diſpenſare, vt conſtat ex eius vſu, & ex veteri traditione à tempore Apoſtolorum, vſque ad præſens. Et nō eſt dicendum, quòd Eccleſia in re tam graui erret. Præterquam quòd erat neceſſarium ad bonam illius gubernationem, vt haberet hanc poteſtatem, vt optimè declarat Innocentius in cap. diſpenſationes, 1. quæſt. 7. in hunc modum dicens: Diſpenſationes cogunt aliquid de debito remittere, vt maius aliquid lucri fiat; more nauigantium, qui tempeſtate ingruente quædam exonerant, vt cætera ſalua permaneant. Idem etiam dicitur in cap. regula, 19. diſtinctione. Eſt autem hæc poteſtas non ſolum in concilio generali, ad quod non poteſt toties haberi recurſus, quoties opus eſt, ſed etiam in ipſo Papa omnium prælatorum capite, atque paſtore. Nam cum Papa ſit generalis commiſſarius Chriſti, eiuſque vicarius aſſumptus in plenitudinem poteſtatis, vt habetur in capit. qui ſe ſcit, 2. quæſt. 6.

2.quæſt.6.& in capit.quodcunque.24.quæſt.5.iuxta illud Ioan.21. Paſce oues meas,& Matth.16. Quodcunque ſolueris,& quodcunque ligaueris ſuper terram,&c. fit,vt ex ſuo officio paſtorali,& vt vicarius Chriſti, poſſit quaſcunque leges poſitiuas declarare,diſpenſare,tollere,& abrogare.Eſt autem votum quædam lex particularis,quam vouens ſibi præſcribit, vt ex ſupradictis patet. Ad hoc etiam habent ſinguli prælati Eccleſiaſtici ſuam limitatam authoritatem,vt infra videbimus, vbi ſimiliter explicabimus, quænam cauſæ ſint neceſſariæ ad voti diſpenſationem. Sed contra hoc eſt argumentum: Adimpletio voti etiam ſimplicis, eſt de iure diuino, & naturali: ergo in eo non poteſt Papa diſpenſare. Antecedens eſt manifeſtum,& conſequentia probatur: Nam in ijs,quæ ſunt de iure diuino, & naturali,nec Papa, nec Eccleſia poteſt diſpenſare, vt latè docet Diuus Thom. quodlib.4.artic.13. & in 3.diſtinctione 37.artic.4. Ad hoc argumentum variè reſpondetur à Doctoribus: quidam enim dicunt, quòd ideò Papa poteſt in voto diſpẽſare,quia in quolibet ſubintelligitur conditionaliter voluntas Papę,ad cuius diſpenſationem pertinent actus ſubditorum. Itaque dicunt, quòd ideo ſummus Pontifex, cum voluerit, poteſt voti obligationẽ relaxare, quia deeſt illa conditionalis ſubintellecta, ſcilicet, ſi Papæ placuerit. Eo enim ipſo,quòd diſpenſat,non placet illi: & exinde ceſſat obligatio voti. Hæc tamen reſponſio impugnatur à D.Thom.& meritò,in 4.diſtinctione 38.quæſt.1.artic.4.quæſt.1. Quia certè ſicut ſine voluntate Papæ poteſt quis alia multa facere,ita & vouere. Alij dicunt, quòd Papa diſpenſat in votis,non quidem tollendo illorum obligationem, ſed ſolum declarando, quòd ea in tali, & tali caſu non obligant, propter aliquod bonum,quod impeditur,aut malum,quod oritur ex adimpletione voti. Sed nec hæc reſponſio aliquid valet, vt rectè docet Diuus Thomas loco citato. Quia aliud eſt declarare ius, quod pertinet ad epicheiam; & aliud diſpenſare, quod pertinet ad poteſtatem, quam habet Papa. Eſt enim latiſſimum diſcrimen inter declarare ius, & diſpenſare in illo, vt latè docet Couarru.de teſtamentis,2.par.cap.6.§.9.nu.2. & nos in præſenti tantum loquimur de diſpenſatione,quam ex communi omnium Doctorum ſententia dicimus fieri poſſe à ſummis Pontificibus in votis ſimplicibus. Alij reſpondent ad argumentum conceſſo antecedenti negando conſequentiam. Et ad probationem dicunt, quòd quamuis Papa regulariter loquendo non poſſit diſpenſare in iure naturali, & diuino, poteſt tamen in votis ſimplicibus, quorum redditio eſt de iure naturali, & diuino ex particulari poteſtate, & authoritate ſibi ad id à Chriſto tradita, ibi; Quodcunque ſolueris ſuper terram, &c. Quod conſtat ex vſu,& traditione Eccleſiæ. Itaque affirmant,quòd Papa tanquam Chriſti vicarius diſpenſat in votis, & relaxat ea, vultque illa non valere in tali, aut tali euentu. Quia ſi Chriſtus adeſſet, etiam diſpenſaret. Et ſic ex interpretatiua commiſſione Chriſti diſpenſat Papa, interpretando ſcilicet, eſſe Chriſti voluntatem, quòd in tali euentu reſcindatur contractus voti. Vnde quamuis,cum diſpenſatur in voto,diſpenſetur in iure diuino, & naturali; hæc tamen diſpenſatio non fit ab hominibus,ſed à Chriſto ipſo. Ita reſpondet Cano. in relectione de pœnitentia in fine. Et ſi quis obijciat, ex hoc ſequi, quòd etiam poteſt ſummus Pontifex ex magna, & iuſta cauſa diſpenſare in matrimonijs, & in votis ſolennibus, cum non videatur eſſe maior ratio de his,quam de votis ſimplicibus, ſiquidem omnia habent æqualem obligationem ex iure naturali & diuino, reſpondent negando ſequelam. Nam ad hæc non habet Papa,nec Eccleſia interpretatiuam commiſſionem Chriſti, ſicut ad illa, quod ex perpetuo vſu & traditione Eccleſiæ colligitur. Cæterum hæc ſolutio meo iudicio ſuſtineri non poteſt: tum, quia voluntariè aſſeritur illud de interpretatiua commiſſione Chriſti ad diſpenſandum in votis ſimplicibus, & non in votis ſolennibus, aut in matrimonijs: tum etiam, quia cum ius naturale in ſuis præceptis intrinſecam, & eſſentialem contineat rectitudinem, aut malitiam; nulla ratione fieri poteſt, vt ſuper illo cadat diſpenſatio. De quo etiam nos diximus ſupra agentes de præceptis Decalogi. Quocirca his ſolutionibus omiſſis, quod mihi ad propoſitum argumentum reſpondendum videtur, eſt, verum quidẽ eſſe, quòd ſuper his, quæ ſunt iuris naturæ, ac diuini, diſpenſari per hominem non poteſt: tamen quamuis adimplere votum ſit de lege naturali, & diuina,quando ſuperior diſpenſat,nihil cõtra ipſum votũ fit;ſed tollitur eius vis, dum iudicatur non debere in tali caſu ligare. Quare quemadmodum quando princeps in lege humana diſpenſat, non facit, vt ſubditus legi non obtemperet, quod eſt contra ius diuinum, & naturale, ſed ſolum vt quod erat lex, in hoc caſu ceſſet: ſic etiam in voto, quando prælatus diſpenſat, non facit, vt vouens non adimpleat votum, quod eſſet contra ius naturale, & diuinum: ſed ſolum facit, vt quod antea erat votum, in tali caſu non ſit. Et ſic prælatus diſpenſans in voto, non diſpenſat ſupra ius diuinum,aut naturale,quod faceret,ſi manente voto, licitum cenſeret opus contrarium. Sicut nec diſpenſans in lege diſpenſat in iure naturali,quòd præcipit illi parere. Sed ſolum tollit obligationem voti,qua non exiſtente, nulla lex naturalis præcipit, illud eſſe adimplendum. Et ſi quis adhuc inſtet, Lex diuina, & naturalis non poteſt per hominem tolli, ſed reddere votum eſt lex diuina,& naturalis: ergo non poteſt tolli per hominem,atq; ex conſequenti nec voti obligatio. Reſpondeo, quòd diſpenſans non tollit legem diuinam,quæ eſt,vt dum votum firmum manet, ſeruetur, ſed tollit obligationem, quæ ex mera voluntate vouentis ortum duxit. Sicut nec diſpenſans in lege humana tollit legem diuinam, quæ eſt, vt legi, quamdiu firma manet, obtẽperetur; ſed tollit obligationem,quæ ex lege debebat oriri,ſi in ſua vi firma maneret. Itaque quod homo reus ſit voti, ex duabus pręmiſſis colligitur,nempe,quia vouit,& quia eſt lex, vt votum reddatur. Et diſpenſans non tollit hoc ſecundũ; ſed prius,ſcilicet,obligationem, quatenus ex propria voluntate vouentis emerſit, quæ,vt ſupra diximus,eſt quædam lex humana.

Ar. diffic. — 1.Solutio. — 2.Solutio. — 3.Solutio. — Vera reſpõſio ad arg. — Inſtantia. — Reſponſio.

ARTICVLVS XI.

Vtrùm in voto ſolenni continentiæ poſſit fieri diſpenſatio.

*AD vndecimum ſic proceditur. Videtur, quòd in voto ſolenni continentiæ poſſit fieri diſpenſatio. Vna enim ratio diſpenſandi in voto eſt, ſi ſit impeditiuum melioris boni, ſicut * dictum eſt. Sed votum continentiæ etiam ſi ſit ſolenne, poteſt eſſe impeditiuum melioris boni. Nam bonum commune eſt diuinius quàm bonum vnius. Poteſt autem per continentiam alicuius impediri bonum totius multitudinis, puta quando per contractum matrimonium aliquarum perſonarum quæ continentiam vouerunt, poſſet pax patriæ procurari: ergo videtur, quòd etiam in ſolenni voto continentiæ poſſit diſpenſari.*

Inſ.q.186. art.8.ad 3. — Art.præce.

2. Prætereà, Latria eſt nobilior virtus quã caſtitas. Sed ſi quis vouerit aliquem actum latriæ, puta offerre Deo ſacrificium,poteſt in illo voto diſpẽſari: ergo mul-

to magis poteſt diſpenſari in voto continentię, quod eſt de actu caſtitatis, A

3. Prætereà, Sicut votum abſtinentiæ obſeruatum poteſt vergere in periculum perſonæ; ita etiam obſeruatio voti continentiæ. Sed in voto abſtinentiæ, ſi vergat in corporale periculum vouẽtis, poteſt fieri diſpenſatio: ergo pari ratione in voto continentiæ poteſt diſpenſari.

4. Prætereà, Sicut ſub profeſſione religionis, ex qua votum ſolennizatur, continetur votum continentiæ, ita etiam votum paupertatis & obedientiæ. Sed in voto paupertatis & obedientiæ poteſt diſpenſari, ſicut patet in illis qui poſt profeſſionem ad epiſcopatum aſſumuntur: ergo videtur, quòd in ſolemni voto continentiæ poſſit diſpenſari. B

Sed contra eſt, quòd dicitur Eccleſ. 26. Omnis ponderatio non eſt digna animæ continentis.

In Decretali lib. 3. ar. 36. cap. 6. in fin.

*Prætereà, Extra, de ſtatu * Monach. in fine illius Decretalis. Cum ad Monaſterium, dicitur, Abdicatio proprietatis, ſicut cuſtodia caſtitatis adeo annexa eſt regulæ monachali, vt contra eam nec ſummus Pontifex poſſit indulgere.*

Reſpondeo dicendum, quòd in ſolenni voto continentiæ tria poſſunt conſiderari. Primò quidem materia voti, ſcilicet, ipſa continentia. Secundò perpetuitas voti, ſcilicet, cum aliquis voto ſe aſtringit ad perpetuam obſeruantiam continentiæ. Tertiò, ipſa ſolennitas voti. C *Dicunt ergo quidam, quod votum ſolenne eſt indiſpenſabile ratione ipſius continentiæ, quæ non recipit condignam recompenſationem, vt patet ex authoritate * inducta.*

In 1. argu. ſed contra.

Cuius rationem quidam aſſignant, quia per continentiam homo triumphat de domeſtico inimico, vel quia per continentiam homo perfectè conformatur Chriſto ſecundum puritatem animæ & corporis. Sed hoc non videtur efficaciter dici, quia bona animę, vtpote contemplatio & oratio, ſunt multo meliora bonis corporis, & magis nos Deo conformant. Et tamen poteſt diſpenſari in voto orationis, vel contemplationis. Vnde non videtur eſſe ratio, quare non poſſit diſpenſari in voto continentiæ, ſi reſpiciatur abſolutè ad ipſam continentiæ dignitatem: D *præſertim cum Apoſt. 1. ad Corinth. 7. ad continentiam inducat propter contemplationem, dicens, quòd mulier innupta cogitat quæ Dei ſunt. Finis autem potior eſt his quæ ſunt ad finem. Et ideo alij rationem huius aſſignant ex perpetuitate, & vniuerſalitate huius voti. Dicunt enim, quòd votum continentiæ non poteſt præteriri, niſi per id quod eſt omnino contrarium: quod nunquam licet in aliquo voto. Sed hoc eſt manifeſtè falſum, quia ſicut vti carnali copula eſt continentiæ contrarium, ita comedere carnes, vel bibere vinum, eſt contrarium abſtinentiæ à talibus: & tamen in huiuſmodi votis poteſt diſpẽſari.* E *Et ideò alij videtur, quòd in voto ſolenni continentiæ poſſit diſpenſari, propter aliquam communem vtilitatem, ſeu neceſſitatem, vt patet in exemplo * præmiſſo de pacificatione terrarum ex aliquo matrimonio contrahendo.*

In arg. 1.

*Sed quia Decretalis inducta expreſsè dicit, quòd nec ſummus Pontifex poteſt contra cuſtodiam caſtitatis monacho licentiam dare: ideò aliter videtur dicendum, quòd ſicut ſupra * dictum eſt, & habetur Leuit. vlt. Illud quod ſemel ſanctificatum eſt Domino, non poteſt in alios vſus commutari. Non autem poteſt facere aliquis Eccleſiæ prælatus, vt id, quod eſt ſanctificatum, ſanctificationem amittat, etiam in rebus inanimatis: puta quòd calix conſecratus deſinat eſſe conſecratus, ſi maneat integer. Vnde multo minus poteſt hoc facere aliquis prælatus, vt homo Deo cõſecratus, quamdiu viuit, conſecratus eſſe deſiſtat. Solennitas autem voti conſiſtit in quadam conſecratione ſeu benedictione vouentis, vt dictum * eſt.*

Art. præce. arg. 1.

Art. 7. huius quæſt.

Et ideo non poteſt fieri per aliquem prælatum Eccleſiæ, quòd ille qui votum ſolenne emiſit, deſiſtat ab eo ad quod eſt conſecratus: puta, quòd ille qui eſt ſacerdos, non ſit ſacerdos: licet poſſit prælatus ob aliquam cauſam executionẽ ordinis inhibere. Et ſimili ratione Papa non poteſt facere, quòd ille qui eſt profeſſus religionem, non ſit religioſus. Licet quidam iuriſtæ ignoranter contrarium dicant. B *Eſt ergo conſiderandum, vtrum continentia ſit eſſentialiter annexa ei, ad quod votum ſolẽnizatur: quia ſi non eſt ei eſſentialiter annexa, poteſt manere ſolennitas conſecrationis ſine debito continentiæ: quod non poteſt contingere, ſi ſit eſſentialiter annexum ei, ad quod votum ſolennizatur. Non eſt autem eſſentialiter annexum debitum continentiæ ordini ſacro: ſed ex ſtatuto Eccleſiæ. Vnde videtur, quòd per Eccleſiam poſſit diſpenſari in voto continentiæ ſolennizato per ſuſceptionem ſacri ordinis. Eſt autem debitum continentiæ eſſentiale ſtatui religionis, per quem homo abrenunciat ſæculo, totaliter Dei ſeruitio mancipatus. Quod non poteſt ſimul ſtare cum matrimonio,* C *in quo incumbit neceſsitas procurandæ vxoris, & prolis, & familiæ, & rerum, quæ ad hoc requiruntur. Vnde Apoſtolus dicit, 1. ad Corint. 7. quòd qui eſt cum vxore, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt. Vnde nomen monachi ab vnitate ſumitur per oppoſitum, ad diuiſionem prædictam. Et ideò non in voto ſolennizato per profeſsionem religionis, non poteſt per Eccleſiam diſpenſari: & rationem aſsignat Decretalis, quia caſtitas eſt annexa regulę monachali.*

Ad primum ergo dicendum; quòd periculis rerum humanarum eſt obuiandum per res humanas, non autem per hoc, quod res diuinæ conuertantur in vſum humanum. D *Profeſsi autem religionem mortui ſunt mundo, & viuunt Deo; vnde non ſunt reuocandi ad vitam humanam occaſione cuiuſcunque euentus.*

Ad ſecundum dicendum, quòd in voto temporalis continentiæ diſpenſari poteſt; ſicut & in voto temporalis orationis, vel temporalis abſtinentiæ. Sed quod in voto continentiæ per profeſsionem ſolennizato non poſsit diſpenſari, hoc non eſt inquantũ actus caſtitatis, ſed inquantum incipit ad latriam pertinere per profeſſionem religionis.

Ad tertium dicẽdum, quòd cibus directè ordinatur ad directionem perſonæ, & ideo abſtinentia cibi directè poteſt vergere in periculũ perſonæ: vnde ex hac ratione recipit votum abſtinentiæ diſpenſationem. E *Sed coitus non ordinatur directè ad conſeruationem perſonę, ſed ad conſeruationem ſpeciei: vnde nec directè abſtinentia coitus per continentiam vergit in periculum perſonæ. Sed ſi per accidens ex ea aliquod periculum perſonale accidat, poteſt aliter ſubueniri, ſcilicet per abſtinentiam vel alia corporalia remedia.*

Ad quartum dicendum, quòd religioſus qui fit epiſcopus, ſicut non abſoluitur à voto continentiæ, ita nec à voto paupertatis: quia nihil debet habere tanquam proprium, ſed ſicut diſpenſator communium bonorum eccleſiæ. Similiter etiam non abſoluitur à

voto

voto obedientiæ, ſed per accidens obedire non tenetur, ſi ſuperiorem non habeat: ſicut nec Abbas monaſterij, qui tamen non eſt ab obedientiæ voto abſolutus.

*Authoritas vero Eccleſiaſtica, quæ in contrarium obijcitur, intelligenda eſt quantum ad hoc, quòd nec fœcunditas carnis, nec aliquod corporale bonum, eſt comparandum bono continentiæ: quæ inter bona animæ computatur, vt * Auguſt. dicit in libro de ſancta virginitate. Vnde ſignanter dicitur, animæ continentis, non carnis continentis.*

In lib. de bono coniugali, c. 21. in princ. to. 6. virginitate c. 7. 8.

SVMMA TEXTVS.

OMiſſis varijs opinionibus quas D. Tho. in hoc articulo recenſet, & reijcit, ad explicationem difficultatis propoſitæ, duas conſtituit propoſitiones. Prima concluſio: In voto ſolenni continentiæ à clericis emiſſo, poteſt Eccleſia diſpenſare. Probatur: Hoc votum non eſt eſſentialiter annexum ordini ſacro, ſed tantum ex ſtatuto Eccleſiæ: ergo in illo Eccleſia diſpenſare poteſt. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Nam ſacerdotes Græcorum coniugati ab Eccleſia Latina adminiſtrare permittuntur. Secunda concluſio: In voto ſolenni continentiæ à monacho emiſſo non poteſt Eccleſia diſpenſare. Probatur: Caſtitas huic ſtatui eſt eſſentialiter annexa: ergo in ea non poteſt fieri diſpenſatio. Antecedens eſt manifeſtum, & conſequentia probatur: Eccleſia non poteſt tollere ſtatum, ipſo manente, nec efficere, vt id, quod Deo eſt conſecratum, non ſit conſecratum: ergo nec poterit efficere vt non teneatur aliquis ad id, quod eſt eſſentiale ſuæ conſecrationi. Et confirmatur ex cap. cum ad monaſterium. de ſtatu monachorum, in fine, vbi Innoc. III. dicit: Nec æſtimet Abbas, quòd ſuper habenda proprietate poſſit cum aliquo monacho diſpenſare: quia abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis, adeò eſt annexa regulæ monachali; vt cótra eam, nec ſummus Pontifex poſſit licentiam indulgere.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Votum ſoléne poteſt fieri tacitè & expreſſè.

PRo intelligentia huius artic. aduertendum eſt primò, quòd votum ſolenne religionis dupliciter poteſt emitti. Vno modo explicitè profitendo aliquam ex religionibus approbatis. Alio modo implicitè. Et hoc adhuc dupliciter. Vno modo, vt ſi nouitius, animo profitendi tacitè, faciat actum ſolis profeſſis annexum, qualis eſt ferre ſuffragium in capitulo. Ita habetur expreſſè de regularibus, & tranſeuntibus, ad religionem, cap. vidua. Vbi definitur, quòd ſi vidua ſponte velum conuerſionis, quamuis non ſacrum ſibi impoſuerit, & in Eccleſia inter velatas oblationem Deo obtulerit, velit, nolit, ſanctimoniæ habitum vlterius habere debebit. Secundò modo poteſt fieri profeſſio tacita, per hoc quod nouitius geſtet habitum proprium profeſſorum per annum, vbi habitus ſunt indiſtincti; & vbi ſunt diſtincti habitus, per hoc quod elapſo anno probationis habitum profeſſorum recipiat. Sufficietque ad hoc quæcunque habituum diſtinctio, & diuerſitas, quamuis ſolum cóſiſtat in benedictione, vt habetur in c. is qui, de reg ularibus, in 6. Eſt tamen aduertendum, quòd ſi aliquis deferat habitum per annum, animo non profitendi, coram Deo nó erit profeſſus, quamuis ab Eccleſia compelli poterit ad religionem, quoniam exterius tacitam feciſſe profeſſionem comprobabitur.

In ordinibus non mendicantibus ... poteſt fieri profeſſio ante annum probationis.

Secundò eſt aduertendú, quòd in ordinibus mendicantium nullus expreſsè profiteri poteſt ante elapſum annum probationis. Et ſi contrarium fecerint tam prælatus, quam monachi erunt excómunicati, vt habetur expreſſe in c. non ſolum, & in c. conſtitutionem. de regulari. in 6. In non mendicantibus autem ante annum probationis poterunt nouitij profiteri ex rationabili cauſa. Et quia moniales noſtri ordinis, & etiam ſanctæ Claræ non ſunt mendicantes, ſed recluſæ, bene poterút ante annum profiteri, vt docent Paludanus in 4. diſt. 38. & Syluest. verbo, religio, 3. §. 3.

Hoc eſt intelligédum ante Concilium Tridentinum, nam poſt illud, contrarium eſt verum, tam quo ad viros, quam quo ad mulieres, vt conſtat ex ſeſſ. 25. cap. 15.

Tertiò eſt aduertendum, quòd milites commendatarij, qui multis annis deferunt habitum profeſſorum, licet ſecundum ius commune eſſent cenſendi taciti profeſſi, modo tamen nó cenſentur quo ad vſque expreſsè eam religionem promittant, cuius habitum deferunt. Ita enim habet communis conſuetudo, quæ forſan in hac parte abrogauit ius commune. Niſi dicamus, quòd illæ religiones peculiare ad hoc habent priuilegium, quo in iure communi diſpenſatur. De hac re videnda eſt glo. in Clem. de regul. & ſtatu monachorum & Syluest. verbo, religio. 3. qui optimè loquitur.

His conſtitutis circa primam concluſionem Diui Thomæ, in qua de voto à clericis emiſſo eſt ſermo, aduertendum eſt, quòd votum ſolenne caſtitatis, quod à clericis in ſuſceptione ſacri ordinis emittitur, non ſolum opponitur rei vxoriæ; alias fornicantes non eſſent ſacrilegi; ſed etiam opponitur cuicunque carnali commiſtioni, ſicut votum religioſorum. Quare clerici hac ratione peccantes, ſemper committunt ſacrilegium. Sed dubium eſt de iure, quo illis huiuſmodi continentia eſt præcepta, an ſcilicet iure diuino, vel potiùs humano iure poſitiuo? Maioris in 4. diſtinct. 24. quæſtione 2. & Clichoueus in lib. de continentia ſacerdotali. cap. 13. arbitrantur iure diuino eſſe prohibitum ſacerdotibus matrimonia contrahere. Et ſic dicunt, quòd Papa ſuper hoc diſpenſare non poteſt. Hanc eandem ſententiam tenet Vvaldenſis in lib. de ſacramen. cap. 128. & 129. & de ſacramentalibus, c. 66. Et probatur: Non eſt magis de intrinſeca ratione religionis caſtitas, quam de ratione ordinis: ergo ſicut iure diuino, & naturali religioſus tenetur ad caſtitatem: ita etiam & ſacerdos: atque ex conſequenti, ſicut non poteſt diſpenſari cum religioſo, vt matrimonium contrahat: ita etiam nec cum ſacerdote. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur ex c. vnico, de voto, lib. 6. vbi ambo vota æquiparantur, quantum ad hoc, quòd eſt dirimere matrimonium.

Dubium de continentia clericorum.

Hoc tamen non obſtante, dico iure tantum humano, & non diuino, aut naturali eſſe ſacerdotibus caſtitatem præceptam. Non enim repugnat, quo minùs abſque caſtitatis voto homo verè ſit ſacerdos, vt Græcorum mos nobis teſtatur. Vnde fit conſequens, quòd & ſi ordo ſuapte natura quandam ſecum adferat congruentiam decentiamque caſtitatis matrimonio repugnantem, non tamen ex ſe parit virtutem præcepti, vt eo ipſo diuino iure, quo ordinis ſacramentum inſtitutum eſt, ſint ordinati à matrimonio prohibiti. Sed hoc præceptum & prohibitio iure tantum pontificio poſita eſt, illamque Eccleſia ex decentia functionis ſacrorum ordinum deduxit. Quare ſuper hoc præcepto poterit diſpéſare; quamuis diſpenſatio cum ſacerdotibus indecentiſſima eſſet, Eccleſiæque peſtifera. Sunt enim quamplurimæ rationes, quæ efficaciſſimè oſtenditur, perfectioni Euangelicæ eſſe valde conformes, & ſacri Eccleſiæ miniſtri à re vxoria ſint alieniſſimi. Prima eſt. Nam Chriſtus de intacta Virgine natus, virginitatiſque ipſe decus, Eccleſiam, ceu columbam candore virgineo nitétem ſibi connubio copulauit, eo exemplo docens, vt ſacerdotes quibus Eccleſia in eadem ...

Concluſ.

Rationes oſtendétes congruentiam caſtitatis ſacerdotum.

ſponſauit, virgini, ſi non virgines, ſaltem cælibes ſeruent fidem. Secunda ratio deſumitur ex cordis nitore, corporiſque munditia, quam tractatio corporis, & ſanguinis Chriſti expoſtulat. Tertia ex altiſſima meditatione, aſſiduaque oratione, & ſacrorum impenſiſſima lectione, quibus ſacerdotes dediti eſſe debent, quę omnia coniugali conſortio ex diametro aduerſantur. Quarta ratio eſt: Nam ſolertiſſima cura, quam erga pauperes, viduas, & orphanos gerere tenentur, ſolicitudinem familiæ, vxore, & liberis occupatæ non permittit. Quinta: Quia auctoritas & dignitatis ſplendor, quibus ſacerdotes reliquo populo antecellere debent, non ſinit, vt cum vxoribus ſicuti reliquum vulgus miſceantur. Ac tandem: Quia ſi liberos fas illis eſſet procreare, omnes illuc neruos intenderent, vt quaſi hæreditario iure ſacerdotia eis relinquerentur. Sicque non rectè fieret beneficiorum diſtributio: quod in ingentem Eccleſiæ perniciem cederet. Ex quo infertur, quàm grauiſſimè errauerint hæretici, qui ſacerdotum cęlibatum labefactare contenderunt. Quod primus fecit Iouinianus quidam. Et eandem hæreſim poſteà Vigilantius, vt author eſt Diuus Hieronymus ad Riparium, Epiſtola 2. impudentiſſimè auxit; non ſolum permittens, ſed etiam compellens, vt nullus Diaconus ordinaretur, antequam matrimonium iniret. Eandem hæreſim poſteà ebibit Vvicleph, vt refert Thomas Vvaldenſis, tomo 2. de ſacramentis, c. 128. Et tandem Lutherus in illo ſuo ſæpè damnato libello, de abroganda miſſa priuata. Vbi dicit nequaquam poſſe Papam clerici matrimonium interdicere. De hac re videndus eſt Caſtro, de hæreſibus, verbo, ſacerdotium, hæreſi 4. Et Didacus à Stunica Auguſtinianus, magiſterque doctiſſimus de vera religione, libro 2. capit. 26. Eſt tamen aduertendum diſcrimen; quod D. Thom. inter Græcos & Latinos dignoſcit, dicens, quòd apud Græcos ordo facit ſolum ex vi ordinis matrimonium impedit. Ideoque poſt ſuſceptos ordines neminem vxorem ducere permittunt. Non tamen habent ordinibus annexum votum, vt Innocentius in capit. cum olim, de clerico coniug. teſtatur. Et ideò non ſolum coniugatos ſacris initiant, verum & initiatos in vſu coniugali viuere ſinunt, exceptis hebdomadibus, quibus altaris miniſterio inſeruiunt. Vnde in ſexta Græcorum ſynodo, vt refertur in cap. ſi quis, 32. diſtinct. in hunc modum dicitur: Si quis eorum, qui ad clericatum accedunt voluerit mulieri nuptiali iure copulari, hoc ante ordinationem diaconatus faciat. At verò Latini non modo propter ordinum dignitatem, verum & propter votum, quod habent annexum à matrimonio incundo cohibentur. Nam quamuis qui ordinatur votum illic non exprimat, ex ſtatuto tamen Eccleſiæ ibidem includitur. Quapropter ordinati non ſolum matrimoniũ contrahere prohibentur, & ſi id attentauerint eſt nullum; verum etiam poſt contractum ab ordinibus ſuſcipiendis excluduntur. Votum enim in illis incluſum non modo matrimonio cõtrahendo, verum & eius vſui eſt impedimento. Ex dictis infertur nunquam à temporibus Apoſtolorum vſque ad præſens, vſu fuiſſe receptum, vt ſacris ordinibus initiati, ſaltem ſacerdotio, matrimonium contrahere permitterentur. Sed ſemper in hoc ſacro ordinis ſacramento ea fuit cognita, atque confeſſa dignitas, quæ matrimonium reſpuere deberet, quidquid dicat Caietanus, quæſtione duodecima, primi quodlib. Vbi olim in more Græcis contrarium fuiſſe affirmat, propter verbum Stephani Papæ, in cap. alter, 32. diſtinct. dicentis, quòd Græcorum Sacerdotes, Diaconi, & Subdiaconi, matrimonio copulantur, ineptam exiſtimans Gloſſam, quæ verbum, copulantur, per hoc quod eſt, copulato vti, interpretatur.

Diſcrimen inter Græcos & Latinos.

Sacerdotes nunquã fuerunt permiſſi ducere vxorem.

A Nam copulantur, inquit, non ſonat, niſi quòd poſt ordines matrimonia contrahant. Sed certè verbum illud paſſiuum non actionem tunc præſentem, ſed permanentiam in præterito deſignat, vt ait Gloſſ. Verum eſt aliquãdiu duraſſe apud Græcos, vt Subdiaconi ad matrimonium permitterentur, quin etiam, & Diaconi ſi in ipſa ordinatione proteſtati fuiſſent, quòd vellent habere vxores, vt Gregorius in cap. ante triennium, 31. diſtinct. inſinuat. Imò durum illic reputat eos more Romanæ Eccleſiæ ab vſu vxorio arcere. Cæterùm, quòd clerici in ſacro presbyteratus ordine conſtituti vxorem ducere permitterentur, nec apud Latinos, nec apud Græcos fuit vnquam receptum. Gregorius poſteà inhibuit, vt nullus in Subdiaconum ordinaretur, niſi
B qui prius castè ſe victurum promiſiſſet, cap. nullum, 28. diſtinct. & cap. multorum, diſtinct. 32. Ac demum clerici in ſacris conſtituti de facto contrahentes, anathematis cenſura feriuntur, in Clemen. vnica, de conſanguin. & affinit. officioque & beneficio priuantur, in cap. decernimus, & in capit. de his. 28. diſtinct. Et cap. presbyt. eadem diſtinct. iubentur deponi, & cap. eos qui, diſtinct. 32. Quod ſi plures mihi obieceris, cum quibus poſt Subdiaconatum, imò & poſt Diaconatum ad matrimonium migrare ſummus Pontifex diſpenſauit, Maioris atque Clithoueus diſpenſationem non tenere reſponderunt. Id tamen abſque ulla probabilitate. Nam cum votum, vt diximus, non ſit de intrinſeca ratione ordinis, ſed de iure Pontificio, quamuis ac-
C cidere poterit, vt tam qui petit, quam qui concedit grauiter peccent, facta tamen diſpenſatione, matrimonium erit firmum, atque legitimum. Et poſt factam pœnitentiam prioris peccati, ſi aliquod commiſit, tuta conſcientia poterit ſic diſpenſatus petere & reddere debitum, & in matrimonio perſeuerare. Quare ad argumentum in principio dubitationis factum, reſpondetur, negando antecedens. Et ad probationem dico, quod quamuis textus ille eodem modo loquatur de voto à clerico emiſſo, & de illo, quod fit à monacho, quantum attinet ad ſolennitatem, atque etiam quantum ad id, quod eſt impedire matrimonium; non tamen æquiparantur huiuſmodi vota quantum ad diſpenſationem, ſicut
D nec æquiparantur quantum ad ius, quo illorum redditio eſt præcepta, vt latius patebit ſequenti dubitatione.

Obiectio.

Reſponſio.

Circa ſecundam concluſionem D. Tho. eſt grauis difficultas, vtrùm poſſit Eccleſia diſpenſare in voto ſolenni continentiæ à monacho emiſſo. In qua re ſunt multi qui à D. Tho. diſſentiant, dicentes ſummum Pontificem perinde in voto ſolenni religioſorum ex magna aliqua cauſa diſpenſare poſſe, ac in voto ſacerdotum. Ita tenet Henricus de Gandauo, quodl. 5. quæſt. 25. & 26. Richardus in 4. diſt. 38. artic. 9. Durandus eadem diſt. q. 2. Paludanus q. 4. Caietanus hic, & in opuſculo 27. quæſtionum, q. 24. Angelus verbo votum. 4. §. 5. Corduba lib. 1. Quæſtionarij, q. 24. Michael à Medina libro 1. de continentiæ
E cap. 7. & cap. 25. & c. 42. Nauarro in Manuali, c. 12. num. 73. in fi. Couarru. de teſtamentis, cap. 2. nu. 10. cum Ioanne Andræa, Felyno, Tiraquello, Alexandro, Bonauentura, Altiſiodorenſi. Et D. Antoninus 3. par. tit. 12. cap. 3. dicit hanc eſſe probabilem. Imò D. Thom. in 4. diſt. 38. quæſt. 1. art. 4. quæſtiuncula 1. ad 3. tenet idem. Et probatur primò: Summus Pontifex poteſt diſpenſare in voto ſolenni continentiæ clericorum, vt D. Thom. fatetur: ergo etiam poterit diſpenſare in voto ſolenni religioſorum. Probatur conſequentiam: Nam cum vtrunque ſit ſolenne, æqua debebit eſſe vtriuſque ratio.

Dubium graue.

1. Argum.

Secundo argumentor: In omni voto intelligitur conditio, niſi Papa diſpenſauerit: ergo in omni vo-

2. Argum.

to etiam ſolenni poteſt Papa diſpenſare. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: votum eſt quædam lex particularis, quã ſibi homo particulariter præſcribit; ſed in omni lege particulari ſubintelligitur conditio, niſi obſtet bono communi: ergo in omni voto intelligitur conditio, niſi Papa diſpenſet, ad quem pertinet cura de bono communi.

3. argum. Tertiò: Sub voto ſolenni religionis, non ſolum caſtitas, verum etiam paupertas & obedientia continentur: ſed in paupertate, & obedientia poteſt Papa diſpenſare, imò de facto diſpenſat; quando quis ex monachatu in Epiſcopum aſſumitur, qui & à profeſſionis obedientia eximitur; & in diuitijs viuere permittitur: ergo etiam poterit diſpenſare in voto ſolenni continentiæ.

4. argum. Quartò: Nullus ſe poteſt eximere ab obligatione iuris naturalis: ſed iure naturali tenetur homo pro bono communi totius regni matrimonium contrahere: ergo hac ratione & cauſa exiſtente poterit cum eo Papa diſpenſare. Et confirmatur: Id quod ſi adeſſet obſtaret voto, ne fieret, eſt cauſa legitima, vt poſt votum emiſſum in eo diſpenſetur: ſed ſi aliquis imminenti grandi periculo regni vellet emittere votum continentiæ, potius deberet cõtrahere, quam illam vouere: ergo eodem periculo exiſtente etiam poſt votum emiſſum poterit in eo fieri diſpẽſatio: Conſequentia cum minori eſt nota, & maior recipitur ab omnibus Doctoribus.

Vlt. argumentum. Quinto: Ex ſententia D. Thom. articulo præcedẽti, tunc eſt cauſa legitima ad diſpenſandum in voto, quando illud eſt maioris boni impeditiuum: ſed hoc poteſt in voto ſolenni continentiæ reperiri: ergo in voto ſolenni continentiæ poterit fieri diſpenſatio. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: Bonum commune teſte Ariſtotele, quid diuinius, & melius eſt, quam bonum particulare alicuius: ſed poterit fieri vt ex voto ſolenni continentiæ alicuius periclitetur bonum commune, niſi matrimonium contrahat: ergo tunc erit legitima cauſa, vt in voto ſolenni continẽtiæ fiat diſpenſatio. Et cõfirmatur. Latria nobilior virtus eſt, quã caſtitas: ſed ſupra votum latriæ, ſcilicet, ſupra votum offerendi ſacrificium iuſta de cauſa poteſt fieri diſpenſatio: ergo & ſupra votum caſtitatis.

Vltimò. Summus Pontifex de facto diſpenſauit cum multis, vt refert Ancharanus conſil. 339. num. 2. Felinus, in cap. ſi quando, de reſcriptis, nu. 5. Molineus de conſuetudinibus Pariſ. in rubrica num. 40. Marineus Siculus lib. 8. de memorabilibus Hiſpaniæ, ca. finali. & Caietanus in hoc commentario. Et ità legimus Cæleſtinum Romanum Pontificem diſpenſaſſe cum Ramiro rege Aragoniæ, cũ eſſet monachus ordinis ſancti Benedicti. Et idem diſpenſauit cum Cõſtantia Moniali, vt nuberet Henrico ſexto; erat enim Cõſtantia filia Rogerij Regis Siciliæ, & Neapolis, qui cum in expeditione Hieroſolymitana, & eius expugnatione diẽ obijſſet anno 1591. Tancredus eius regna tyrannicè occupauit, & inſuper Romano Pontifici obedientiã denegauit. Quare à Cæleſtino fuit regno priuatus. Henricuſque ſextus Romanorum Imperator iuſſus ducere Conſtantiam, vt eo matrimonio facto, ad illa regna integrũ ius haberet. Ità Belugantius, & Beluēſius in ſuis centiloquijs à num. 129. vſque ad 150. & Illeſcas in vita iſtorum Pontificum, Ioannes Zanora, & Niceta antiquiſſimi ſcriptores in vita Imperatorum, aliqua dixerunt, cum non parua illius temporis ſcriptorum caterua. Vnde immeritò Soto lib. 7. de Iuſtitia, q. 4. artic. 2. dicit huiuſmodi hiſtorias non eſſe vndequaque veras. Eodem etiã modo diſpenſatum fuit cum ordinibus de Alcantara, & Calatraua, & tandem cũ Magiſtro de Monteſa. Qui omnes ſunt verè monachi; vt docet Soto lib. 7. de Iuſtitia, q. 5. art. 3. ad 3.

A Qui etiam dicit prudenter cum illis fuiſſe diſpenſatum: quia abſque dubio non poterant caſtitatem ſeruare propter rationes quas ibi enumerat. De militibus verò & ſancti Ioannis equitibus non ſic. Nunquam enim cum illis fuit diſpẽſatum. De eorum obſeruantia, & religione tractat etiam Soto in 4. d. 27. q. 1. art. 4. Vnde Alexãder III. viros matrimonij vinculo ligatos ab hoc ordine reijci præcipit, niſi de licentia vxoris caſtitatem voueant, & ipſamet vxor hoc idem faciat, iuxta textum capit. vxoratus, de cõuerſione coniugatorum.

Sententia D. Tho. & aliorum. Contrariam tamen ſententiam tenet Diu. Thom. in hoc articulo. Albertus Magnus in 4. diſt. 38. artic. 15. Altiſſiodorenſis libro 3. ſuæ Summæ, cap. 22. Almaynus Tractatu de poteſtate Papæ, capit. 3. D. Bo- B nauent. in 4. diſt. 38. quæſtione 3. Capreolus diſtinctione 33. quæſt. 2. Turrecrem. in capi. ſicut bonum. 27. quæſtione 1. Syluester, verbo, votum. 4. §. 5. Catherinus libro 6. contra Caietanum capi. 2. Soto libro 7. de Iuſtitia, queſtione 4. articulo 2. & in 4. diſt. 38. quæſtione 2. articulo 2. Qui omnes vnanimiter dicunt, in nullo caſu etiam propter ſalutem alicuius regni, vel ad conſeruandum humanum genus, ne pereat, poſſe ſummum Pontificem diſpenſare in voto ſolenni continentiæ, quia monachus iure naturali, & diuino eſt inhabilis ad matrimonium contrahendum. Vnde dicunt, quòd quemadmodum ſi in mundo non eſſet, niſi vnicus vir coniugatus, & vxor illius eſſet ſterilis, non poſſet Papa diſpenſa- C re, vt cum alia contraheret, ne vniuerſum periret: ita etiam nulla de cauſa poteſt cum monacho diſpenſare. Et probari poteſt hæc ſententia pluribus argumentis.

1. Argum. Primo ex facto Matthæi Apoſtoli. Qui (vt hiſtoriæ tradunt) noluit diſpenſare cum Iphigenia moniali, vt Regi nuberet quamuis Rex promitteret ſe ſuoſque ad fidem conuerti. Dicens nefas eſſe Regis ſponſam violare. Quam quidem hiſtoriam ſcribit Abdias quidam coæuus Apoſtolorum, qui & ab ipſis fuit ordinatus Epiſcopus; eamque recepit vniuerſalis Eccleſia: quamuis Caietanus in hoc articulo illam reijciat.

2. Argum. Secundo probatur ſententia D. Tho. ex capit. cum ad monaſterium, de ſtatu monachorũ, vbi dicitur, quod abdicatio paupertatis, & cuſtodia caſtitatis adeò ſunt annexa regulæ mona- D chali, vt ſuper eis ſummus Pontifex diſpenſare non poſſit.

3. Argum. Tertio ſic argumentor: Sicut ille, qui ſemel eſt ſacerdos, non poteſt fieri non ſacerdos: ita etiam ille, qui ſemel eſt monachus non poteſt fieri nõ monachus; quia de iure naturali & diuino eſt iam Deo traditus per ſolemnem profeſſionem, vt D. Thom. dicit in hoc articulo. Sed ſtante monachatu implicat, quòd aliquis contrahat matrimonium, quia cõtinentia eſt eſſentialis, & de intrinſeca ratione monachatus; & ſine qua non maneret: ergo ſicut ſummus Pontifex non poteſt efficere, vt monachus non ſit monachus: ita etiam nec poterit efficere, vt monachus caſtitatem non ſeruet. Ad hoc argumentum reſpondent Caietanus & alij, dicentes, quod licet nõ poſſit fieri, vt qui ſemel eſt Deo conſecratus E per profeſſionem, non ſit conſecratus; poterit tamẽ fieri pro cauſa legitima, & neceſſaria, vt ille, qui Deo eſt conſecratus matrimonium contrahat. Sicut & calix, qui Deo eſt conſecratus, ex legitima cauſa applicari poteſt ad alios vſus communes. Idque probat exemplo Dauid, qui in caſu neceſſitatis comedit panes propoſitionis, quibus veſci non licebat, niſi ſolis ſacerdotibus. Cæterum hæc ſolutio non ſatisfacit: Nam id quod eſt alterius ab eo auferri non poteſt per humanam poteſtatem; ſicut vnus coniugum, quia alterius eſt, ab eo auferri non poteſt per humanam poteſtatem; ſed homo per profeſſionem non ſolum fuit conſecratus Deo, ſed etiam totus ei traditus, & religioni, ita vt iam non ſuus, ſed

ſed Dei & religionis dicatur; ergo per humanam potentiam ab eo ſtatu auferri non poteſt. 4.Argum. Quartò probatur hæc eadem ſententia: Nam ſi Papa poſſet diſpenſare in voto ſolenni continentiæ, ſequeretur quod etiam poſſet diſpenſare in matrimonio rato, & non conſumato, conſequens autem eſt falſum, & abſurdum: nam ſic vir viuente priori vxore aliam ducere poſſet: ergo & illud, ex quo ſequitur. Probo ſequelam: Matrimonium ratum, & non conſummatum iure diuino diſſoluitur per profeſſionem, vt ſupra diximus: ergo maius vinculum eſt profeſſionis quam matrimonij; atque ex conſequenti ſi Papa poteſt in maius vinculum, poterit in minus. Et confirmatur: Poſito caſu, quòd ille, qui matrimonium contraxerat ingrediatur religionem, & profiteatur, tunc iam diſſoluitur illud matrimonium, & ſi poſteà faciamus, quod Papa diſpenſet in illo voto ſolenni, tunc etiam ille iam erit liber à profeſſione, atque ex conſequenti poterit matrimonium contrahere cum alia, viuente priori, quod eſt abſurdum. Ad hoc argumentum Canoniſtæ in ca. ex publico, de conuerſatione coniugatorum, reſpondent, concedendo ſequelam, quam etiam concedit Caietanus in hoc articulo, & Duran. in 4. diſtinct. 38. q. 2. Qui dicit, quod ſicut, ſi vir moriatur poſt contractum matrimonium, & poſtmodum reſurgat, poteſt ducere aliam vxorem; quia prius matrimonium fuit terminatum in morte: ita etiam poterit ille diſpenſatus ducere aliam vxorem, quia prius matrimonium fuit terminatum in morte, qua mortuus fuit ille ſæculo ſolenniter profitendo. Et quidem, ſi teneamus opinionem Canoniſtarum, nulla alia ratione reſponderi poterit ad hoc argumētum. Cæterum falſum eſt dicere, quod Papa poteſt diſpēſare in matrimonio rato, & non conſummato, vt cōmuniter tenent Theologi in 4. d. 26. & Soto in 4. diſtin. 27. q. 1. art. 4. Idque colligi videtur ex ſacra ſcriptura Matthæi 19. & Marci 10. Vbi referens Chriſtus verba Adam, dicit: Quod Deus coniunxit homo non ſeparet. Et certum eſt, quod loquebatur de matrimonio rato, & non cōſumato; nondum enim Adam vxorem cognouerat.

Sententia Authoris. Propter hæc argumenta dico, longè eſſe probabiliorem ſententiam D. Thom. quæ aſſerit Papam non poſſe diſpenſare in voto ſolenni, quamuis nec etiam cōtraria opinio ſua careat probabilitate. Ex quo fit, vt ſi Papa diſpenſet in voto ſolenni continentiæ, vel in matrimonio rato, & non conſummato, quamuis factum non teneat à parte rei; quia id facere non poteſt; non tamen peccabit Pōtifex diſpenſando. Quia in hoc facto ſequitur opinionē grauiſſimorum Doctorum. Et ſic etiam diſpenſati manebunt tuti in conſcientia.

Nota primo pro ſolutione ad argumenta primæ opinionis. Et vt ad argumenta alterius opinionis reſpondeamus, aduertendum eſt primò, quòd vt ſupra diximus, ſolennitas voti non in aliqua benedictione, aut conſecratione conſiſtit, vt Caietanus exiſtimat, & videtur D. Thomas innuere: ſed potius in actuali quadam traditione, qua ille, qui ſolenniter vouit ſe totum Deo tradidit, vt mancipium. Cæterum, quia illa actualis traditio ſub forma fit benedictionis, vel conſecrationis; idcircò vtitur D. Thom. in hoc articulo benedictionis, vel conſecrationis nomine ad ſignificandam vti ſolennitatem. Cùm tamen in 4. diſt. 38. quæſt. 1. artic. 2. expreſſe dicat votum ſolenne tunc fieri, quando quis perſonaliter ſe Deo tradit. Et in articulo 3. ad tertium argumentum dicit, quòd ideò votum ſolenne dirimit matrimonium, non autem votum ſimplex; quia votum ſolenne cōtinet actualem exhibitionem proprij corporis.

2.Nota. Secundò eſt aduertēdum, quod quamuis votum ſolenne contineat actualem traditionem, ipſum tamen eſſentialiter eſt promiſſio, qua Deo aliquid promittimus. Tradendo tamen ipſam perſonam, vel in diuinum cultum, vt fit, dum ſacros ordines ſuſcipimus, vel in diuinam contemplationem, vt fit, dum religionem aliquam profitemur. Itaque in quocunque voto ſolenni eſt & traditio perſonæ, & promiſſio aliarum rerum, quarum votum emittimus. Vt, verbi gratia, quando quis ſuſcipit ſacros ordines, tradit perſonam in perpetuum Dei cultū, & prætereà promittit caſtitatem, & alia quæ decent ad ſtatum clericalem. Et ſimiliter, quando aliquis profitetur, tradit perſonam religioni in perpetuam Dei contemplationem. Et prætereà promittit caſtitatem, obedientiam, & paupertatem, quæ neceſſaria ſunt ad ſtatum monachalem.

3.Nota. B Tertiò eſt aduertendum, eſſe latiſſimum diſcrimē inter traditionem, quæ fit in ſuſceptione ſacrorum ordinum, & traditionem, quæ fit, dum religionem aliquam profitemur. Nam in priori traditione non intrinſecè includitur votum caſtitatis, ſed tantum extrinſecè ex ſtatuto Eccleſiæ ita præcipientis. Cum tamen poſſit fieri, vt quis tradiderit perſonam in perpetuum Dei cultum; & tamen non ſeruet omnimodam caſtitatem. Cæterum in traditione, quæ fit, dum quis religionem aliquam profitetur intrinſecè, & eſſentialiter includitur votum caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ. Ita, vt fieri non poſſit, quod quis hac ratione perſonam Deo tradat in perpetuam contemplationem, quin & ſit aſtrictus voto caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ. C Ex quo infertur, quod ad hoc, vt quis poſſit diſpenſare in voto caſtitatis à clerico emiſſo, non eſt neceſſarium, quòd poſſit tollere traditionem, quæ fit in ſuſceptione ſacri ordinis, ea enim permanente poteſt fieri, vt clericus caſtitatem non ſeruet: ſed tantum requiritur, quod habeat poteſtatem ſupra ius, quod præcipit clericis, vt caſtitatem ſeruent. Vnde cum Papa ſupra illud ius habeat plenam poteſtatē, in eo voto optimè poterit diſpenſare. Cæterùm, cū in traditione, quæ fit in profeſſione, eſſentialiter includatur votum caſtitatis, nullus poterit in hoc voto diſpenſare, niſi ille, qui poteſt tollere talem traditionem. Vnde cum Papa eam tollere non poſſit (non enim poteſt efficere, vt ille, qui ſemel Deo D traditus eſt, non ſit traditus, ſit) vt nec etiam poſſit in il o voto diſpenſare. Et per hæc patet ſolutio ad primum argumentum. Ad quod reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam, propter rationem iam dictam. Ad 1. argu. Ad ſecundum reſpondetur, negando antecedens. Ad 2. argu. Et ad probationem dico, quod quemadmodum homo poteſt contrahere matrimonium, ex quo damnum aliquod Reipublicæ ſequatur; non tamen in eo includitur conditio, niſi Papa diſpenſauerit; ita etiam poterit ſolenniter vouere, abſque ea conditione, ſi quidem vtrobique eſt perſonæ traditio. Ad 3. argu. Ad tertium argumentum, reſpondetur cum D. Thom. hic ad 4. conceſſa maiori, negando minorem. Et ad probationem dico, quod quando monachus in Epiſcopum E aſſumitur, non magis diſpenſatur cum illo in voto paupertatis, quam in voto caſtitatis. Nihil enim tanquam proprium debet habere, quamuis ei concedatur maior vſus, & plena diſpenſatio bonorum Eccleſiæ, ſed dominium remanet penes ſummum Pontificem & Eccleſiam Romanam. Ex quo infero, quod ſi Papa tollat à monacho Epiſcopo proprios redditus, & ea, quæ illi ſ nt neceſſaria; non peccabit contra iuſtitiam; ſed tantum contra charitatem, & ſuauem Eccleſiæ gubernationem. Vnde nihil tenebitur reſtituere. Cæterum ſi ab alio Epiſcopo redditus tolleret, ſine rationabili cauſa, peccaret contra iuſtitiam, & teneretur ad reſtitutionem, quia alij Epiſcopi habent

bent dominium ſuorum redditũum. Si autem monachus fiat Papa, pleniorem habebit rerum vſum, & dominium erit penes Chriſtum & Eccleſiam. Similiter etiam dico de monacho facto Epiſcopo, quod non diſpenſatur cum illo in obedientia, ſed manet ſemper Papæ ſubiectus, ſi autem fit Papa, nulli erit ſubiectus. Sed hoc eſt per accidẽs; quia in terris non habet ſuperiorem. Cæterum ſi Papatum dimittat, denuo erit prælatis religionis ſubiectus ſine nouo voto obedientiæ. Ex quo colligitur

Ad 4. argu. cum ab eo non fuiſſe abſolutum. De hac re videndus eſt D. Thom. infra, q. 186. art. 8. ad 3. Ad quartum argumentum reſpondetur, quod illud potius facit pro nobis, quam contra nos. Nam ex eo, quod nullus ſe poteſt eximere ab obligatione iuris naturalis, & ille qui emiſit votum ſolenne, iure naturali & diuino eſt exemptus ab obligatione ducendi vxorem, optimè ſequitur quod nullus poteſt in tali voto diſpenſare: Si quidem nullus poteſt facere contra ius naturæ. Ad confirmationem reſpondetur, quod illa maior propoſitio ſolum habet verum in votis ſimplicibus, quæ tantum ſunt promiſſiones, non autem in voto ſolenni, quod continet traditionem: multa enim ſufficiunt ad reſcindendam promiſſionem, quæ donationem reſcindere non poſſunt, vt patet in ſponſalibus, & matrimonio. Vnde dico, quod ſicut non poſſet contrahere matrimonium ille, qui cognoſceret ex eo periclitaturum bonum commune; & tamen ſi illud contraheret, factum teneret, & diſſolui non poſſet, ità etiam non poſſet vouere caſtitatem ille, qui cognoſceret ex ea periclitaturum bonum commune; tamen ſi eam ſolenniter vouiſ-

Ad 5. argu. ſet, factum teneret, & diſpenſari non poſſet, vt dicimus de matrimonio. Ad quintum argumentum reſpondetur, quod illa cauſa diſpenſandi in voto quãdo maioris boni eſt impeditiuum, de voto tantum ſimplici eſt intelligenda. Nam ſolenne cum ſit, traditio perinde ac matrimonium eſt omnino indiſſolubile. Ad confirmationem reſpondetur eam conuincere, quod ſicut Papa poteſt in voto orationis, aut ſacrificij diſpenſare, quæ ſunt de excellentiori obiecto, ità etiam poteſt in voto ſimplici continẽtiæ. Cæterum ſi ſit ſolenne, erit indiſpenſabile, non propter

Ad vlt. argumentũ. dignitatẽ obiecti, ſed propter traditionem perſonę, vt iam diximus. Ad vltimum argumentum reſpondetur, quod Pontifices in illis diſpẽſationibus ſequuti ſunt opinionem probabilem. Vnde ipſi non peccauerũt, & diſpenſati manſerunt tuti in conſciẽtia, quamuis diſpenſatio non eſſet valida. Nec ex hoc licet inferre, quod Papa poteſt diſpenſare. Si quidem

1. coroll. Papa in ijs, quæ ſunt facti, errare poteſt, ſicut & de facto ſæpe ſæpius errat, vt diximus in primo tomo, q. 1. art. 10. in tractatu de Summo Põtifice. Ex dictis infero primo, illas religiones, in quibus omnimoda caſtitas non ſeruatur, ſed poſſunt religioſi matrimonio copulari, quales ſunt ordines D. Iacobi, Alcantaræ, & Calatrauæ, non eſſe verè, & propriè religiones, ſaltem quantum ad illas perſonas, quæ vxores ducere ſunt compotes. Nam cum perfecta caſtitas ſit intrinſeca ſtatui religionis, implicat contradictionem, quod quis ſit verè, & propriè religioſus, qui tamen vxorem ducere poſſit. Dixi notanter, ſaltem quantũ ad illas perſonas, quæ vxores ducere ſunt cõpotes. Nã in ordinibus militaribus illi, qui ſunt omnino Eccleſiaſtici, id eſt clerici, ſeu ad chorũ deputati, geſtanque habitum clericalem, & crucis inſigne in pectore, nõ eſt dubium quin ſint verè & propriè religioſi, vt docet Soto lib. 7. de Iuſtitia, q. 5. ar. 3. ad 2. Et idem dico de militibus D. Ioannis, non ſolum clericis & Eccleſiaſticis, ſed & de militibus ſæcularibus; quoniam tam iſti, quam illi tria vota, ſicut alij emittunt, ſuntque omnino inhabiles ad matrimonium. Et vt D. Thom. docet infra q. 188. art. 3. bene

A poteſt religio inſtitui, pro militia ad defenſionem Chriſtianorum, & defenſionem terræ ſanctæ. Quare per profeſſionem in ordine D. Ioannis ſæcularium militum, bene poterit diſſolui matrimonium ratum & non conſummatum. Quod etiam docet Corduba de caſibus q. 178. & Nauarro de redditibus ad finem. Imo anno 1552. Don Gaſton dux Medinæ Cœli, facta profeſſione in ordine, obtinuit ſolui matrimonium ratum. Ad quod etiam fecit Alexander III. cap. 8. de conuerſione coniugatorum. Infero ſecundo, quod qui vouit abſolutè ingreſſum religionis, optimè ſatisfaciet voto, ſi ordinem D. Ioannis ſuſcipiat, quæ eſt vera religio, vt docet Corduba de caſibus, quæſtio. 148. Nec eam profitentes habent dominium, ſed vſumfructum rerum temporalium, 2. coroll.

B quibus res bellicas, quibus deſtinãtur, adminiſtrent. Syluest. verbo, religio. 3. §. 8. & ſingulis annis reddunt magiſtro ordinis omnium bonorum, quæ poſſident rationem, ſeruantque obedientiam. Nihilominus, quamuis iſti milites ſæculares ordinis Diui Ioannis, ſint verè religioſi, habent tamen ex Pontificum priuilegio, vt non comprehendantur ſub iure aliorum religioſorum, quantum ad odia & rigores. Sic excipiuntur, ne teneantur contribuere pro ſeminario in Concilio Trident. ſeſſ. 23. cap. 28. Nec tenentur abſtinere ab ouis, & lacticinijs, in Quadrageſima. Poſſuntque intereſſe agitationi taurorum, ex proprio motu Greg. XIII. anno 1575. Et ob hanc rationem aliqui Doctores dicunt, eos non eſſe tam ſtrictè & propriè religioſos, ſicut alios. Syl-

C ueſter religio. 2. §. 1. & Armilla, §. 4.

Qui voluerit tenere primam ſententiam, quam communiter ſequuntur Canoniſtæ, eo præcipue niti debet fundamento, quod quamuis verum ſit, quod tria vota caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ ſint eſſentialia religioni, nec ab eo poſſint ſeparari, poteſt tamen efficere Summus Pontifex, ex rationabili cauſa, vt qui antea erat religioſus, poſteà religioſus non ſit, nec hoc iuri naturali, aut diuino repugnat, vt ex ſolutione ad argumenta, pro ſententia Diui Thomæ facta conſtabit. Vnde ad primum reſpondeo Diu. Matthæum noluiſſe diſpenſare cum Iphigenia, vt nuberet [illegible] Regi pro- Ad 1. argu. pro ſecunda ſententia D. Thom.

D mittenti ſe ſuoſque ad fidem conuerſurum, vel quia fortè timuit promiſſa Regem non adimpleturum, nec executioni mandaturum, vel, quia in initio primitiuæ Eccleſiæ non expediebat diſpenſare ad robur profeſſionis oſtendendum. Vel dico cum Caietano in præſenti, quod ea hiſtoria non eſt authentica.

Ad ſecundum ex cap. cum ad monaſterium, reſpondetur, ſenſum illius textus eſſe, minimè Pontifici diſpenſare licere, vt eodemmet tempore quo quis monachus eſt, proprium habeat, vel votum caſtitatis non adimpleat, cum de eſſentia monachatus ſit proprietatis abdicatio, & renunciatio, & caſtitatis obſeruantia. Sunt enim hæc duo ex tribus votis, quæ ſolenniter promittuntur. Ac proinde eſſet repugnantia. Bene tamen poteſt Papa ex ple- Ad 2. argu.

E nitudine poteſtatis, quam habet, aliquem omnino ab ſtatu monachali eximere, atque liberare, & de monacho non monachum facere, vt conuincunt quam plurimi textus ad id probandum adducti, ab illuſtriſſimo, & præſtantiſſimo viro Domino Domino Didaco Lopez à Stunica, & Sotomayor, excellentiſſimi Principis ac Ducis Vejarenſis Frãciſci à Stunica, & Sotomayor, fratre germano meritiſſimo, & in iure canonico in Salmanticenſi Academia licentiato, eiuſdemq; vniuerſitatis tertium rectorẽ, de totaque Auguſtiniana noſtra familia benemerito, & patrono obſeruandiſſimo, in aureo ſuo libro, de Voto, q. 6. num. 104. & ſequentibus. Idem etiam probat Beroius in rubrica de appellationi. num. 27. & De-

Digitized by Google

& Decius in eadem rubrica nu.9. allegans ad idem Innocentium in cap.finali, in fine, de ſacramen. non reiter. & Ioannem Andræam in reg.ſemel. de regulis iuris, in 6. Itaque ſecundum Decium ſenſus illius capituli, cum ad monaſterium, eſt, quod dum quis monachus eſt, non ad continentiam & caſtitatem teneatur, minimè poteſt Papa efficere; quia eſt repugnantia in adiecto, vt diximus. Sed de monacho non monachum facere hoc rectè valet. Eodem modo interpretatur illum textũ Corduba libro 1. Quæſtionarij, q.24. in ſolutione ad tertium. Videturque hæc interpretatio ſatis conſona literę. Nam cum vel let Abbas diſpenſare, vt liceret monacho proprium habere, eo manente monacho, dicit textus: Nec exiſtimet Abbas, quod ſuper habenda proprietate poſſit cum aliquo monacho diſpenſare; quia abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis adeò eſt annexa regulę monachali, vt contra eam, nec ſummus Pontifex poſſit licentiam indulgere, hoc eſt, quod monachus ſit & proprium habeat, vel ad caſtitatem non teneatur.

Ad 3.argu. Ad tertium argumentum reſpondetur, negando maiorem. Non eſt enim eadem ratio de eo, qui ſemel fuit factus ſacerdos, & de eo, qui profeſſionem emiſit, quantum ad id, quod eſt dimoueri ab ſtatu ſemel ſuſcepto. Nam in ſacerdotis conſecratione imprimitur character indelebilis, qui ipſum Domino ſanctum conſtituit: qua de cauſa etiam poſt depoſitionem, & derogationem inijciens in eum violentas manus in excommunicationem cadit, vt tenet Gloſſa, in cap.accedens. 50.diſtinct. quod in profeſſione non contingit. Sed conſiſtit eius ſolennitas, vel in benedictione, vel in traditione, quòd vtrũque per ſummum Pontificem ex rationabili cauſa poteſt auferri. Et quando dicitur in eodem argumẽto; Quod eſt alterius, ab eo auferri non poteſt per humanam poteſtatem: ſed homo per profeſſionem traditur Deo, & religioni: ergo. Reſpondeo negando maiorem. Poteſt enim ſuperior qualis eſt Papa vicem Dei gerẽs, auctoritate ipſius ex legitima cauſa id ius acquiſitum tollere, quod Deus ſupra aliquẽ habet ratione profeſſionis à ſe emiſſæ, eo ipſo, quo poteſtatem diſpenſatiuam ad paſcendum gregem Chriſtianum illimitatam accepit. Nec tunc facit aliquid contra ius naturale, aut diuinum, nec accipitur alienum inuito domino; ſed de eius voluntate, quod erat alienum, & iuris Dei, ex legitima cauſa per diſpẽſationem definit iam eſſe illius, ad vſuſque profanos transfertur.

Ad 4.argũ. In quarto argumento tangitur difficultas an Papa poſſit diſpenſare in matrimonio rato non conſummato. De qua re ſunt variæ & contrariæ ſententiæ. Caietanus enim in opuſc.27. quæſtionum, q.23. partem tenet affirmatiuam. Quam etiam ſequitur Nauarro in Manuali cap.22. num.21. & dicit hanc eſſe opinionem communem Canoniſtarum. De quo latè Couarruuias, 2.p. de ſponſalibus. cap.7.§.4.nu.13. Alia ſententia eſt negatiua, quam tenet Sylueſt. verbo, diuortium. §.1. & 4. Corduba lib.1.Quæſtionarij, q.25. Cano.li.6. de locis, ca.8. Soto in 4.d.27.q.1.arti.4. & Victoria in Summa, dubio 281. eſtque verior, atq; communior. Sed quoniam huius rei diſputatio propriè pertinet ad materiam de matrimonio conſulto à me prætermittitur. Et quidquid ſit de hoc, ad argumentum reſpondeo, negando ſequelam. Et ad probationem dico, quod quamuis ſit maius vinculũ profeſſionis, quam matrimonij; non ex hoc infertur, ꝙ qui poteſt diſpenſare in profeſſione, poteſt etiam in matrimonio, quia hoc eſt ſacramentum & totum de iure naturali, & diuino, eſtque contractus naturalis, & ciuilis, in quo Papa nihil fere poteſt efficere. Cum tamen profeſſio ſit vinculum pendens ex acceptione Eccleſiæ,

A & in quo ſine præiudicio tertij cadere poteſt diſpẽnſatio. Ad confirmationem reſpondetur, non eſſe inconueniens, quòd poſt matrimonium ratum nõ conſummatum, coniuges in illo caſu rariſſimo ad ſecũdas nuptias tranſire queant propter rationem in argumento adductam.

ARTICVLVS XII.

Vtrum ad commutationem, vel diſpenſationem voti requiratur prælati authoritas.

AD duodecimum ſic proceditur. Videtur, quòd ad commutationem, vel diſpenſationem voti non requiratur prælati authoritas. Aliquis enim poteſt intrare religio- B *nem abſque authoritate alicuius ſuperioris prælati. Sed per introitum religionis abſoluitur homo à votis in ſaculo factis, etiam à voto terræ ſanctæ: ergo voti commutatio vel diſpenſatio poteſt eſſe abſque authoritate ſuperioris prælati.* Sup.arti.1. ad 3. Et 4. d.38. q.1. artic.1.q.1. ad 4. & ar. 4.q.1. cor. & ad 2. & q.4. per totum.

*2. Præterea, Diſpenſatio voti in hoc conſiſtere videtur, quòd determinatur in quo caſu votum non ſit obſeruandum. Sed ſi prælatus malè determinet, non videtur eſſe vouens abſolutus à voto, quia nullus prælatus poteſt diſpenſare contra præceptum diuinum de implendo voto, vt dictum * eſt. Similiter etiam ſi aliquis* Art.10.huius quæſt. C *propria authoritate rectè determinet in quo caſu votũ non ſit implendum, non videtur voto teneri: quia votum non obligat in caſu in quo habet peiorem euentũ, vt * dictum eſt: ergo diſpenſatio voti non requirit authoritatem alicuius prælati.* Art.10.& 11.

3. Præterea, Si diſpenſare in voto pertinet ad omnes. Sed non pertinet ad omnes diſpenſare in quolibet voto: ergo non pertinet ad poteſtatem prælatorum diſpenſatio voti.

*Sed contra, ſicut lex obligat ad aliquid faciendum, ita & votum. Sed ad diſpenſandum in præcepto legis requiritur ſuperioris authoritas, vt * ſupra dictum eſt: ergo pari ratione etiam in diſpenſatione voti.* Art.10.& 1.2. q.97. art.4.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* D *votum eſt promiſſio Deo facta de aliquo quod ſit Deo acceptum. Quid ſit autem in aliqua promiſſione acceptum ei cui promittitur, ex eius pendet arbitrio. Prælatus autem in eccleſia gerit vicem Dei: & ideo in cõmutatione vel diſpenſatione votorum, requiritur prælati authoritas, quę in perſona Dei determinat quid ſit Deo acceptum, ſecundum illud 2.ad Cor.2. Nam & ego quod donaui, ſi quid donaui propter vos, in perſona Chriſti. Et ſignanter dicit propter vos, quia omnis diſpenſatio petita à prælato, debet fieri ad honorem Chriſti, in cuius perſona diſpenſat: vel ad vtilitatem Eccleſiæ, quæ eſt eius corpus.* Ar.1. & 2. huius q.

Ad primum ergo dicendum, quòd omnia alia vota E *ſunt quorundam particularium operum: Sed per religionem homo totam vitam ſuã Dei obſequio deputat. Particulare autem in vniuerſali includitur, & ideo decretalis dicit, quòd reus voti fracti non habetur, qui temporale obſequium in perpetuam religionis obſeruantiam commutat. Nec tamen religionem ingrediens tenetur implere vota vel ieiuniorum, vel orationum, vel aliorum huiuſmodi quæ exiſtens in ſaculo fecit: quia religionem ingrediens moritur priori vitæ. Et etiam ſingulares obſeruantiæ religioni non competunt, & religionis onus ſatis hominem onerat, vt alia ſuperaddere non oporteat.*

Ad

Art. 8. huius quæſt. *Ad ſecundum dicendum, quòd quidem dixerunt, quòd ideo prælati poſſunt in votis pro libito diſpenſare: quia in quolibet voto includitur cōditionaliter voluntas prælati ſuperioris, ſicut ſupra * dictum eſt, quòd in votis ſubditorum, puta, ſerui, vel filij, intelligitur conditio: ſi placuerit patri, vel domino, vel ſi non renitantur: & ſic ſubditus abſque omni remorſu conſcientiæ poſſet votum prætermittere quandocunque ſibi à prælato diceretur. Sed prædicta poſitio falſo innititur: quia cum poteſtas prælati ſpiritualis, qui non eſt dominus, ſed diſpenſator, in ædificationem ſit data, & non in deſtructionem, vt patet 2. ad Corint. 10. ſicut prælatus non poteſt imperare ea, quæ ſecūdum ſe Deo diſplicent, ſcilicet, peccata: ita non poteſt prohibere ea quæ ſecundum ſe Deo placent, ſcilicet, virtutis opera. Et ideo abſolutè poteſt homo vouere ea. Ad prælatum tamen pertinet dijudicare quid ſit magis virtuoſum, & Deo magis acceptum. Et ideo in manifeſtis diſpenſatio prælati non excuſaret à culpa: puta, ſi prælatus diſpenſaret cum aliquo ſuper voto de ingreſſu religionis nulla apparenti cauſa obſtante. Si autem eſſet cauſa apparens, per quam ſaltem in dubium verteretur, poſſet ſtare iudicio prælati diſpenſantis vel commutantis: non tamen iudicio proprio, quia ipſe nō gerit vicem Dei, niſi forte in caſu in quo id quod vouit eſſet manifeſtè illicitum, & non poſſet opportune ad ſuperiorem recurrere.*

Ad tertium dicendum, quòd quia ſummus Pontifex gerit plenariè vicem Chriſti in tota Eccleſia, ipſe habet plenitudinem poteſtatis diſpenſandi in omnibus diſpenſabilibus votis. Alijs autem inferioribus prælatis committitur diſpenſatio in votis quæ communiter fiunt & indigent frequenti diſpenſatione, vt habeant de facili homines ad quem recurrant, ſicut ſunt vota peregrinationum & ieiuniorum, & aliorum huiuſmodi. Vota vero maiora puta continentiæ & peregrinationis terræ ſanctæ reſeruantur ſummo Pontifici.

SVMMA TEXTVS.

AD propoſitam difficultatē reſpondet D. Tho. per duas propoſitiones. Prima concluſio eſt affirmatiua. Et probatur: Votum eſt promiſſio facta Deo de eo, quod ſibi eſt acceptum: ſed quid ſit gratum, & acceptum alicui ex eius pēdet voluntate: ergo ad prælatum, qui in Eccleſia gerit vicem Dei pertinet declarare, quę nam ſint grata Deo, quod eſt diſpenſare, ſeu commutare in voto. Secunda concluſio: Ad diſpenſationem, & voti commutationē ſemper requiritur legitima cauſa. Probatur ex Paulo 2. ad Cor. c. 2. dicente: Ego ſi quid donaui propter vos in perſona Chriſti donaui. Et dicit, propter vos, & in perſona Chriſti, vt intelligamus, quod omnis diſpenſatio debet cedere in honorem Chriſti, vel in vtilitatem Eccleſiæ, quæ eſt eius corpus.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CIrca primam concluſionem eſt primum dubium, vtrùm ad commutationem voti requiratur ſemper prælati autoritas? De qua re Syluester, verbo, votum. 4. §. 7. partem tenet affirmatiuam, dicens, quod etiam ſi commutatio fiat in maius bonum, ſemper ad commutationem requiritur prælati autoritas: niſi quando ipſum votum fuerit maioris boni impeditiuum. Itaque ad hoc, vt ieiunium commutetur in eleemoſynam, vel ſacrificium ſemper eſt neceſſaria autoritas prælati: tamen, ſi vouiſſet quis peregrinationem, quà religionis ingreſſus impediretur, non eſſet opus prælati authoritate ad illud votum in religionem commutandum. Et probat hanc ſuam ſententiam primò ex cap. primo, de voto. & voti red. Vbi habetur: Ex arbitrio eius, qui præſidet pendet animaduertere cauſam commutationis, & qualitatem perſonæ. Et leg. 2. ff. ſi certum petatur, dicitur, quod non abſoluitur ab obligatione, qui reddit rem meliorem; ſed oportet reddere rem promiſſam & debitam: ergo ſine prælati autoritate nunquam erit licitum votum commutare. (Sententia Syluestri.)

Contrariam tamen ſententiam tenet Caietanus in præſenti. Ad cuius explicationem aduertendum, eſt, voti ſimplicis commutationem fieri poſſe, vel in id, quod eſt manifeſtè maius bonum, vel in id quod eſt minus, vel in id, quod eſt æquale. Quo ſuppoſito dico primò, ad voti commutationem in id, quod eſt euidenter maius bonum non eſſe neceſſariam prælati autoritatem. Probatur ex cap. peruenit, el ſecundo, de iureiurando. Vbi dicitur, quòd propoſitum, aut promiſſum non infringit, qui in melius illud cōmutat. Et in cap. ſcripturæ, de voto habetur, omnia vota facta ante religionem extingui: qui mutantur in melius. Idem etiam dicitur in cap. licet, de regularibus. Et ratio eſt manifeſta. Nam votum ideò obligat; quia eſt promiſſio de re grata Deo: ſed qui commutat votum in rem meliorem, reddit gratiorem: ergo ſatisfacit voto. Atque ex conſequenti ad commutationem in melius non requiritur prælati autoritas. (1. Dictum.) Dico ſecundo, quod ad commutationem voti in id, quod eſt minus bonum, ſemper requiritur prælati autoritas. Probatur: In tali commutatione admiſcetur diſpenſatio, cum non exigatur totum votum, ſed pars, ad diſpenſationem autē ſemper requiritur prælati autoritas, vt diximus artic. 8. ergo & ad commutationem in minus bonum. Quare admonet Caietanus, quod quando petitur commutatio; ſimul etiam petatur diſpenſatio, vt commutatio ſit ſecurior. (2. Dictum.) Dico tertio, ad commutationem voti in id, quod eſt æquale bonum probabile eſſe, quòd non requiritur prçlati autoritas. Hæc concluſio probatur eiſdem rationibus, quibus probata fuit prima concluſio. (3. Dictum.) Cæterum ſi res fuerit dubia, vtrùm id, in quod votum commutatur, ſit æquale bonum, nec ne, neceſſaria erit prælati autoritas, vt expreſſe habetur in c. 1. de voto, & voti redemptione. Ex dictis infertur, quod in voto caſtitatis, & religionis, nunquam poteſt fieri commutatio ſine autoritate prælati. (Corolla.) Nihil enim his voti, poteſt eſſe melius, vt conſtat ex illo Prouer. 16. Omnis ponderatio non eſt digna animæ continentis. De voto autem peregrinationis in Hieruſalem, etiam dicit Soto lib. 7. de Iuſtitia, quæſt. 4. art. 3. quod in nullam aliam rem poterit commutari, ſine autoritate Papæ. Quia ſummus Pontifex in cap. ex multa, de voto, & voti red. eius commutationem ſibi reſeruat. Cæterum verius erit dicere, quod ſi conſtat rem, in quam ſit commutatio, eſſe meliorem, non eſſe neceſſariam prælati autoritatem. Quia Papa quando ſibi reſeruat alicuius voti commutationem, intelligendus eſt, dummodo res ſit dubia. Nam ſi certum eſt eſſe meliorem, bene poterit fieri commutatio priuata autoritate. Sicut & quando Epiſcopus reſeruat ſibi reſtitutionem incertorum debitorū, poteſt ille, qui ea poſſidet propria autoritate ea expendere in pios vſus, vt docet Nauarro in Man. cap. 27. num. 258.

Et ad argumentum in contrarium factum reſpondetur, quod illud capitulum tātum diffinit id, quod regulariter debet fieri. Quia commutationes non fiunt maiori ex parte in maius bonum: ſed vel in minus, vel in bonum, de quo eſt dubium, vtrùm ſit æquale. Ad aliud autem ex L. 2. ff. ſi certum petatur, reſpon- (Ad argum. Syluestri.)

reſpondetur, quod illud eſt intelligendum, quando ille, cui eſt facta promiſſio, eam ſatisfactionem non acceptat. Cæterum Deus ſemper acceptat ſatisfactionē, quam conſtat eſſe æqualem, vel maiorem. Infero ſecundo, quòd quando virtute bullæ, vel priuilegij commutantur vota, poſſunt commutari in aliquid mitius, & minus bonum; alioqui priuilegium nihil concederet, vt docet Corduba in Summa, de caſibus, q. 189. & 150. In commutationibus autem votorum opus eſt maximo iudicio, & diſcretione, vt conſideretur tenor priuilegij, & non extendatur. Vnde autoritate bullæ Cruciatæ ſolum in pecunia in ſubſidium Regis poſſunt vota commutari: quia priuilegia iuxta eorum tenorem ſunt interpretanda. Item ad commutanda vota peregrinationis, verbi gratia, in Hieruſalem, eſt habenda ratio expenſarum. Non quidem earum, quas homo diues debebat per accidens facere iuxta ſuum ſtatum, ſcilicet, equorum, & famulorum; ſed earum quas ſolus, aut ipſe cum vno, aut altero famulo facturus erat. Idem ad commutanda vota religionis ſemper debet imponi aliquod vinculum perpetuum, vt quod confiteatur ſingulis menſibus per totam vitam, & orandi, aut ieiunandi, &c.

Doctrina ſeruanda in cõmutatione votorũ.

Circa ſecundam cõcluſionem eſt aduertendum, eam eſſe certam, & ab omnibus cõceſſam. Nam certum eſt, quod Papa non eſt dominus, ſed diſpenſator bonorum Eccleſiæ in ædificationē, & non in deſtructionem illius, docet Paulus 2. Corin. c. 10. Eſſet autem maniſeſtiſſima deſtructio, ſi prælati pro ſua voluntate abſque aliqua cauſa votorum vincula tollerent. Quare dico, quòd ſicut Papa ſi concedat indulgentias ſine rationabili cauſa, vel ſacerdos abſoluat ſine legitima diſpoſitione factum non teneret: ita etiam, ſi diſpēſet ſine cauſa. Ad irritationem voti nulla prorſus eſt cauſa neceſſaria, vt iam diximus ar. 8. Sed dubium eſt, vtrum ad voti diſpenſationem requiratur ſemper cauſa, quæ eius executioni obſtet, & impediat? Ad cuius explicationem dico, primò certum eſſe ad commutationē voti nõ requiri cauſam quæ obſtet voti exequutioni; ſed ſat eſſe, quòd commutetur in melius bonũ, vel in æquale. Probatur ex cap. quod ſuper his, de voto. vbi vota peregrinationis in Hieruſalem à mulieribus, vel ab alijs hominib. impeditis emiſſa, in eleemoſynas commutari permittuntur, quia in ſubſidiũ terræ ſanctæ, plus eorum pecuniæ, quã perſonæ proficiunt. Et ratio eſt manifeſta: Nã in cõmutatione voti nõ tollitur eius obligatio, ſed transfertur in aliã materiã. Atq; adeò, vt hoc fieri poſſit, ſatis eſt, qd ſit in rē meliorē. Dico ſecũdo ad voti diſpēſationem ſemper eſſe neceſſariam cauſam obſtantē voti executioni. Ita tenet Caietanus in hoc artic. Et videtur colligi ex D. Tho. in ſolutione ad 2. Vbi dicit, quod ſi prælatus diſpenſaret cum aliquo voto de ingreſſu religionis ſine cauſa aliqua obſtante, diſpenſatio eſſet nulla. Ad cuius intelligentiam eſt aduertendum, tripliciter poſſe cõtingere, vt cauſa aliqua obſtet voti executioni. Vno modo ex parte materiæ ipſius voti. Alio modo ex parte vouentis. Tertio modo ex parte communis boni. Ex parte quidem materiæ voti obſtat cauſa quando vel eſt illicita, vel inutilis. Opus enim, aut illicitum, aut inutile, non eſt gratum Deo. Et ſic votũ de eo emiſſum diſpēſari debet, aut prorſus tolli. Ex parte vero vouentis poteſt euenire cauſa obſtans, qualis eſt, vel infirmitas, vel imbecillitas, propter quam commodè non poteſt votum adimplere. Et hæc quidem cauſa tam in commutatione, quam diſpenſatione conſiderari debet, vt vel facilius, vel remiſſius fiat voti commutatio, & diſpenſatio. Imò tanta poterit eſſe neceſſitas, vt tota obligatio ſimpliciter ſit diſſoluenda. Tandē ex parte communis boni poteſt prouenire cauſa obſtans. Vt ſi quis voueat ie-

Nota circa 2. cõcluſionem D. Thom. — **Dubiũm** — **1. Dictum.** — **2. Dictum.**

A iunium, qd ſibi ad ſtudendum, vel prædicandum impedimentum præſtat. Hæc enim omnia bona in bonum cõmune cedunt. Et ſic cã eſſe poſſunt, vt in votis fiat diſpenſatio. Quod eſt intelligendum, dũmodò illud bonum, cui votum obſtat, & propter quod fit diſpenſatio, pretioſius æſtimetur, quam erat voti materia, & eius obligatio, aliàs non fideliter fieret diſpenſatio, nec cederet in honorem Chriſti, aut vtilitatem Eccleſiæ, quod eſt neceſſarium ad voti diſpenſationem, vt D. Thom. dicit in hoc art. Et ſic colligitur ſemper ad voti diſpenſationem eſſe neceſſariã cauſam obſtantem. Similiter etiam eſt neceſſaria ad commutationem illius in minus bonũ. Nã cum in tali commutatione admiſceatur diſpenſatio, vt diximus; idem iudicium habendum erit de ea, & de
B diſpenſatione. De hac re videndus eſt Caietanus in hoc articulo. Soto lib. 7. de Iuſtitia, q. 4. artic. 3. Syluester verbo votum, 4. & dominus Didacus Lopez à Stunica, in tractatu de voto, q. 5. Ex dictis infertur quod ſi quis vouet votum caſtitatis aut ieiunij, ſi nõ habet cauſam impedientem exequutionem voti, etiam ſi conferat mille aureos in eleemoſynam, non poterit in hoc voto diſpenſari: quia nulla cauſa obſtans; & ſi diſpenſetur, factum non tenebit, nec erit tutus in conſcientia. Confeſſor virtute bullæ, vel iubilei electus tenetur commutare, vel diſpenſare vota, quæ voués (præceptis iubilei ad vnguem adimpletis) rationabiliter commutari, vel diſpenſari poſtulauerit. Nam cum talis confeſſor in commutando, ſeu diſpenſando, ſit iudex delegatus in fauorem
C pœnitentis, & ad gratias, & indulgentias Romani Pontificis ei adminiſtrandas, & exequutioni mandandas aſſignatus; tenebitur pœnitenti ius ſuum tribuere, gratiaſque ei indulgere meliori forma, qua poteſt, & de iure locum habuerit. Pro quo eſt optimus textus in capit. quantò, 2. quæſt. 4. Per bullam autem Cruciatæ poterit fieri commutatio votorũ, non ſolum eorum, quæ ante acceptam bullam fuerunt emiſſa; ſed etiam eorum, quæ poſt, vt tenet communis ſententia Doctorum qui de hac re interrogantur. Quia fauores non ſunt reſtrigendi, ſed ampliandi. Quare falluntur Soto lib. 7. de iuſtitia, q. 4. art. 3. & Corduba, quæſt. 149. iam citata, contrarium dicentes.

Nota pro cõfeſſario.

D Si quis autem quærat, an omnis, qui per bullam, vel alio modo poteſt diſpenſare, aut commutare vota, poſſit etiam ſimiliter iuramenta ſimilis formæ? Nauarro cap. 27. nu. 272. & in apologia de redditibus, partem tenet negatiuam in ijs, qui hanc poteſtatem habēt ex priuilegio, aut ex bulla. Itaque affirmat, quod prælati poſſunt, ſed nõ confeſſarij, virtute bullæ. Ad huius tamen rei explicationem dico primò, quod Papa reſeruans ſibi aliqua vota etiam cenſetur reſeruare iuramenta de eiſdem rebus. Ita tenet Soto lib. 8. de Iuſtitia, quæſtione 1. articulo 9. & pari ratione eſt dicendum, quod omnis, qui per bullam, vel priuilegium poteſt commutare, aut diſpenſare vota, poteſt etiam & ſimilia iuramenta abſque præiudicio tertij facta. Ita docet Didacus Lo-
E pez à Stunica in tract. de voto, quæſt. 5 numero 42. Quia votorum, & iuramentorum quantum ad hoc eſt par ratio. Dixi notanter abſque præiudicio tertij facta. Nam cum ſummus Pontifex nunquam in præiudicium tertij iuramenta relaxet, vt concludit Gregorius Lopez, & ab eo citati in lege 5. titu. 5. parte 1. gloſſ. 1. nu. 14. nunquam etiam eſt credendus id alteri concedere. Ita etiam tenent Palu. in 4. diſtinctione 48. quæſt. 4. art. 3. Syluester verbo iuramentum 3. §. 7. & iuramentum. 5. §. 3. 6. & 7. Couarruu. in cap. quamuis pactum. 1. par. §. 3. & Antoninus 2. p. tit. 11. c. 2. §. 2. Dico ſecundo, quod quicunque poteſt diſpenſari in voto, poteſt illud commutare. Nõ tamen ē contra. Nam magis requiritur ad diſpen-

1. Dictum. — **2. Dictum.**

diſpenſationem, quam ad commutationem. Quicunque autem poteſt irritare votum, pôt ſimiliter irritare iuramentum, vt quæſt. ſequenti patebit. Præcipua difficultas huius articuli eſt, qui nam ſint illi, qui poſſunt in votis facere diſpenſationem? Ad quam reſpondetur per ſequentes propoſitiones. Prima conclusio: Omnis prælatus ordinarius poteſt iure communi quæcunque vota ſubditorum diſpenſare, niſi ſint reſeruata ſummo Pontifici. Ita tenet Diu. Tho. in in hoc articulo in ſolutione ad 3. quem communiter ſequuntur omnes Doctores. Et ratio eſt: Nm Epiſcopus circa ſuos ſubditos eandem habet poteſtatem, quam habet Papa circa totam Eccleſiam; ſed Papa poteſt quæcunque vota diſpenſare: ergo & Epiſcopus, niſi eorum fuerit facta reſeruatio à ſummo Pontifice.

Dubium de ijs qui poſſunt diſpenſare.

1. Conclu.

2. Conclu. Secunda cóclusio: Caſus Papæ iure cõi reſeruati, tm̃ ſunt quinque, ſ. ſuorum perpetuæ caſtitatis, votũ peregrinationis, votum religionis, in Hieruſalẽ, votum viſitandi limina Apoſtolorũ Petri & Pauli; votum peregrinationis ad D. Iacobum. Ita habetur expreſſè in Extrauaganti. Et ſi dominici gregis. 2. de pœnitentijs & remiſſionibus. Ex quo colligitur, omnia alia vota etiam ſi ſint de temporali caſtitate poſſe ab Epiſcopo diſpenſari: Imo à quocunque idoneo confeſſore per bullam Cruciatæ. Quare quando D. Thom. dicit, omnia vota perpetua eſſe Papæ reſeruata, eſt intelligendus, de votis, quæ natura ſua perpetuitatem dicunt, qualia ſunt votum religionis, & caſtitatis. Non autem de votis, quæ tantum habent perpetuitatem, ex intentione vouentis. Vt ſi quis voueret perpetuam orationem, vel ieiunium. In his enim Epiſcopus diſpenſare poteſt, vt diximus.

3. Conclu. Tertia concluſio; Archiepiſcopi in diœceſib. ſuorum ſuffraganeorum non poſſunt diſpenſare ſicut nec abſoluere Probatur: Nam reſpectu talium tantum ſunt iudices appellationum pro foro contentioſo, nec habent ſpiritualem poteſtatem ordinariam, niſi tantum reſpectu illorum, qui exiſtunt in propria diœceſi, vt conſtat ex ipſo iure.

4. Conclu. Quarta concluſio: Abbates exempti, qualis eſt abbas Valliſoletanus, & Metymnenſis Campi, & commendatarij D. Ioannis, dantes reuerendas ad ordines, omneſque alij, qui habent iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem, diſpenſare poſſunt in voto, tanquam Epiſcopi. Ita tenet Nauarro capit. 12. num. 72. Non tamen eſt extendenda hæc poteſtas ad alia, quæ ex iure ſpeciali conceduntur Epiſcopis in concilio Tridentino ſeſſ. 24. cap. 6.

5. Conclu. Quinta cóclusio: Capitulum ſede vacante poteſt diſpenſare, non ſolum in votis; ſed etiam in irregularitate ex delicto occulto prouenientie; quia Capitulum ſuccedit in iuriſdictionem Epiſcopi, vt docet Syluester in verbo Capitulum. §. 2.

6. Conclu. Sexta concluſio: Omnes prælati religionũ exempti ab ordinario, poſſunt circa ſuos ſubditos ea omnia, quæ diximus arti. 8. Item ſcholaſticus Salmantinus ex priuilegio Papæ poteſt diſpenſare in votis & irregularitatibus ſuorum ſubditorum, vt habetur in conſtitutione 35. Et Epiſcopus Salmantinus etiam poteſt in eiſdem diſpenſare cum ſcholaribus, magna parte anni domicilium Salmanticæ habentibus. Imò omnes confeſſores ordinum mẽdicantium poſſunt ex priuilegio Pontificis diſpenſare in votis, in quibus poſſunt Epiſcopi, vt docet Corduba, in Sũma de caſibus, q. 149. Et cum Epiſcopus in omnibus diſpenſare permittatur, in quibus expreſſe non prohibetur, vt tenet gloſſa, in ca. requiſitis. 1. q. 7. per textum in c. 1. de clericis pugnantib. in duello, & in ca. nuper. de ſententia excommunicationis. & eſt dictum Innocentij in ca. dilectus. de temporibus ordinandorum, quod refert, & ſequitur Abbas, in c. qui diligentia. de electione. fit, vt etiam confeſſores ordi- A num mẽdicantium in omnibus votis, exceptis quinque, quę diximus eſſe Papę reſeruata, diſpenſare poſſint, & multo magis commutare, quod minus eſt, quam diſpenſare.

Quæſtio. Si quis autem quærat, vtrùm in votis Papæ reſeruatis poſſit aliquando Epiſcopus diſpenſare, breuiter reſpondeo affirmatiuè. Tunc, ſcilicet, quando eſt vrgens neceſſitas, nec eſt facilis aditus ad Papam, nec ad ſuum nuncium, vt docet Syluester, verbo, diſpenſatio. §. 3. & verbo, votum. 4. §. 4. & Soto Nauarro, c. 12. n. 76. Et Corduba lib. 1. Quæſtionarij, q. 11. Sed eſt aduertendum circa votum peregrinationis Hieroſolymitanæ, quod in iure eſt maximè fauorabile, vt conſtat ex cap. licet, & ex ca. finali. de voto, maximeque meritorium atque laudabile, vt vltra B Caſtrum de hæreſi. verbo, votum, declarat optimè contra nouos hęreticos Ioannes de Gadato in Compendio concertationum huius ſæculi, titulo 3. illud poſſe fieri duobus modis. Primum, ad liberandum ſanctiſſimum Domini ſepulchrum, infideleſque debellandum: Nam quamuis in cuſtodia, & poteſtatę fratrum ordinis beati Franciſci contineatur, non eſt dubium, quin, ſi iter eſſet expeditum in ditioneque Chriſtianorum terra illa ſancta haberetur, plures fideles illuc migraturos, quod in Dei laudem, & noſtram vtilitatem ceſſurum nullus eſt qui ambigat. Secundo modo ad viſitanda loca ſancta magna cũ reuerentia, & deuotione. Plurimum autem intereſt, an primo, vel ſecundo modo votum fiat. Nam quan C do pro ſuccurſu vouetur peregrinatio, omnes concedunt ad ſummum Pontificem ſolum pertinere diſpenſationem. Quãdo autem fit ſecundo modo, multi dicunt, quod Epiſcopus poteſt ſuper tali voto diſpenſare. Vt eſt videre apud Abbatem in ca. ex multa, de voto & voti red. & Antonium in ca. ſuper his. de fide inſtrumentorum. Cæterùm hodie ſeruato ſtylo Romanæ Curiæ, tam in primo, quam in ſecundo caſu à ſummo Pontifice eſt petenda diſpenſatio, & etiam in voto viſitationis Compoſtellæ, & liminum S. Petri, cum hoc de cõſuetudine & per literas Apoſtolicas ſibi Papa reſeruet, vt tenet Gregorius Lopez in l. 5. tit. 8. par. 1. in gl. verbo, Romerias. & Syluest. verb. votum, 4. & Nauarr. ca. 12. num. 75. ſed dubium eſt, vtrùm quando huiuſmodi vota ſunt pœnalia alius quam Papa poſſit ſuper eis diſpenſare. Verbi gratia: Vouet quis non luſurum, vel non peccaturum tali, aut tali peccato; & ſi ſecus fecerit, aut iturum in Hieruſalem, aut religionem ingreſſurum, dubium eſt, vtrùm in huiuſmodi votis poſſit alius, quã Papa diſpenſare? Et loquor poſt adimpletam conditionem, Nam anteà certum eſt, quod Epiſcopus eſt potens diſpenſare: cum huiuſmodi vota tunc, non ſint peregrinationis in Hieruſalem, nec religionis, ſed tantum non ludendi, aut non peccandi, ſuper quibus Epiſcopus ex rationabili cauſa diſpenſare poteſt. Soto lib. 7. de Iuſtitia, q. 4. artic. 3. dicit, quod in his votis poſt adimpletam conditionem, ſolus Papa poteſt diſpenſare: quia tunc iam ſunt abſoluta religionis, vel peregrinationis. Sed iam communis opi E nio eſt, quod Epiſcopus poteſt diſpenſare, & quilibet confeſſor per bullam Cruciatæ commutare prædicta vota etiam poſt adimpletam conditionem. Quia certè talia vota non ſunt proprie religionis, nec peregrinationis in terram ſanctam: ſed non ludendi, aut non peccandi. Item non proficiſcuntur ex deuotione, & amore religionis, aut terræ ſanctæ; ſed potius imponuntur tanquam odia, & tanquam pœnæ pro ludo vitando. Et ſic non habent vnde ſint Papæ reſeruata. Quando hæc vota non ſunt pœnalia, ſed purè conditionalia, vt quando quis vouet eſſe religioſum, vel ire in Hieruſalem, ſi Deus illum ab hac infirmitate liberet, ſi cras pluerit; ſi pater eius obierit, ſi factus fuerit diues, &c. Hæc omnia

Reſponſio.

Nota pro voto peregrinationis.

Dubium de votis pœnalibus.

Sententia autoris.

vota

vota tanquam abſoluta erunt habenda. Et ſic in eis ſolus Papa poterit diſpenſare: maximè poſt adimpletam conditionem. Ita tenet Nauarro ca.12.nu.43.& Cordub.q.152. Additque optimè Cordub. in his votis habendam eſſe maximè rationem de intentione eius qui vouet, an, ſcilicet id fecerit ex deuotione, an verò in pœnam, vt diſcernatur, an ſint pœnalia, an verò conditionalia.

Explicâtur multi caſus de diſpenſatione voti.

Quando votum caſtitatis non eſt perpetuum, nec eſt abſolutum votum caſtitatis, bene poteſt Epiſcopus ſuper illo diſpenſare, vt ex ſupradictis patet. Ex quo infero primo, quòd ſi quis vouerit fore caſtum per annum, poterit Epiſcopus in tali voto diſpenſare, vt docent Soto in 4.d.27.q.1.ar.3. Syluester verb. votum.4.§.3.& Nauarro c.12.nu.76. Infero ſecundò, quòd ſi quis vouerit non petere debitum, etiam poterit Epiſcopus in eo voto diſpenſare, quia non eſt perpetuæ caſtitatis. Ita Soto in 4.diſtinct.37. Similiter poterit diſpenſare in voto, quod quis emiſit, de nunquam contrahendo matrimonium, propter eandem rationem, vt docent Nauarro loco citato, Soto in 4.d.38.q.2.art.5.& Syluester verbo, votum 4.§.4. quidquid dicat Caietanus in opuſcu. de voto non nubendi, q.1.& in opuſc.27.q.15. Infero tertiò, quod ſi aliqua mulier vouerit fore beatam, bene poterit Epiſcopus in tali voto diſpenſare; quia hoc nõ eſt eſſe religioſam. Itẽ, ſi quis emiſerit votum ingrediendi ſtrictiorem religionem poterit Epiſcopus cũ illo diſpenſare, vt ad laxiorem tranſeat, quia hoc nõ eſt diſpenſare in religione, vt conſtat, ſed in modo, & qualitate illius, vt docet Syluester verbo, votum, 4.§.3. Item ſi Papa commutauerit votum religionis in alia pœnitentiæ opera, poterit poſteà Epiſcopus eadem opera commutare, vt docet idem Syluester verbo, votum.4.§.7. In voto tandem aſſumendi ſtatum clericalem, videtur ſimiliter Epiſcopus diſpẽſare poſſe. Quia certè non eſt votum continentiæ, quãuis ſit ipſi ſtatui annexum; ſicut nec votum religionis eſt votum caſtitatis, vt diximus in ſuperioribus.

Nota circa ſolutionem ad primum.

In ſolutione ad primum argumentum, reddit D. Thom. rationem, propter quam ipſo iure omnia vota in ſæculo emiſſa ſpirãt in profeſſione, ſcilicet, quia homo moritur priori vitæ, ad cuius directionem priora vota facta fuerant. Quod quidem certum eſt, & extra controuerſiam poſitum, quantum ad vota perſonalia & mixta, qualis eſt peregrinatio, quæ omnia extinguuntur, & abſoluuntur per profeſſionem religionis approbatæ, vt docet D. Thom. hic & infra q.186. articu.1. Etiam ſi ſit votum peregrinationis in terram ſanctam, quidquid dicat Sylu. ver. votum, 4.§.7. Sed dubium eſt de votis realibus, vtrùm ſimiliter abſoluantur per profeſſionem. Syluester loco citato partem tenet negatiuam. Quam etiam ſequũtur Paludanus & Antoninus, dicentes, quod ſi quis fecit votum reale, verbi gratia, dandi cẽtum aureos alicui Hoſpitali, aut Eccleſiæ, tale non extinguitur per profeſſionem. Quare tenebitur monaſterium illa ſoluere, ſi bona aliqua à profeſſo acceperit. Hoc tamen non obſtante, dico, omnia huiuſmodi vota realia etiam iurata cõmutari & abſolui per profeſſionem, vt latè probat Couarruu. in cap. quamuis pactum, de pactis. §.3. Verum eſt tamen, quod ſi quis promiſit, & iurauit dare Petro centum aureos, & ipſe promiſſionẽ acceptauit, tenebitur eos dare, quia iam Petrus aliquod ius acquiſiuit ad illos, & omnia certa debita, quæ quis in ſæculo exiſtens habebat, tenetur ſoluere, nec per profeſſionẽ extinguuntur, vt docet D. Tho. infra q.189 art.6. ad 3. Si autẽ fuerint debita incerta, quæ non cedunt in præiudicium alicuius tertij cogniti; aut ſi non habet vnde ſoluat, nõ tenebitur manere in ſæculo, & laborare, vt ſoluat; ſed poterit ingredi religionem, vt diximus in materia de reſtitutione. Eſtque ſententia D. Tho. infra q. 101. art.4.& quodl.6. ar.3.& 16. & Sylueſt. religio. 2.q.5.& 7. Si quis vero ingrederetur religionem ea fraude, vt debita non ſolueret, non ſolum non liberaretur à debitis, ſed etiam peccaret mortaliter; & poſt profeſſionem omnibus vijs ſibi poſſibilibus teneretur dare operam, vt ſolueret. Imo poſt extrauagantem Sixti V. quæ de hac re loquitur putò, quòd talis profeſſio eſſet irrita, & nulla.

Sententia D. Tho. in ſolutione ad ſecundũ.

In ſolutione ad ſecundum argumentum confutat primò D. Thom. opinionem quorundam, qui dicebant, poſſe omnes prælatos, pro ſuo libito ſuper vota ſubditorum diſpenſare, ad modum, quo parentes omnia vota, quæ filij illegitimæ ætatis emiſerint, irritare poſſunt, ſ. nulla cã interueniente. Et ratio illorũ erat, quia dicunt; quod in omni voto intelligitur exceptio autoritatis prælati. Hanc tamen ſentẽtiam reijcit. Quia cum prælatus, etiam maximus, non ſit abſolutus dominus legum, aut voluntatum ſubditorum, ſed ſolùm diſpenſator; idemque non in deſtructionem, ſed in ædificationem corporis Chriſti, vt dicit Paulus, 1. ad Corin. 10. fit, vt ſicut nõ valet præcipere, quæ Deo diſplicent, nempe, peccata, ita nec obſtare illis, ne fiant, quæ Deo ſunt accepta. Vnde abſolutam habebit, vnuſquiſque poteſtatem ad vouendum, à prælatis minimè dependentem, quamuis ad prælatum poſtea ſpectet prudenti maturoque iudicio perpendere; an cauſa aliqua legitima diſpenſandi interueniat. Et ſic dicit D. Tho. quòd vbi manifeſtus eſt error prælati, vt quando diſpenſat cum aliquo ſuper voto de ingreſſu religionis, nulla apparente cauſa obſtante, tunc diſpenſatio non excuſat à culpa. Si autem eſt cauſa apparens, per quam ſaltem res in dubium vertatur; tunc ſtandum erit iudicio prælati diſpenſantis, vel commutantis; & non iudicio proprio vouentis; quia ipſe non gerit vicem Dei: Niſi fortè in caſu quod voti materia eſſet illicita, nec facilis pateret ad ſuperiorem recurſus. Hæc D. Tho. Circa quæ Caietan. in præſenti aliquot mouet difficultates. Quarum præcipua eſt, vtrum ſit verum, quòd prælati non poſſunt ſine cauſa obſtante diſpenſare in votis. Et pro parte negatiua argumentatur in hunc modum: In omni obligatione intelligitur ſemper excepta authoritas Papę, quia nihil poteſt promitti in præiudicium poteſtatis ſuæ: ergo in omni voto, quo ſe voluerit ſubditus obligare, poterit Papa pro ſua voluntate diſpenſare; etiam nulla cauſa exiſtente. Probo conſequentiam. Non minus eſt ſubditus quilibet Chriſtianus Papæ quo ad ea, quæ ſunt Chriſtianitatis; quæ ſunt bona ſupererogationis cadẽtia ſub Chriſti conſilio, quam religioſus ſub prælato, & filius ſub patre; ſed in omni voto religioſi, aut filij, intelligitur ſemper excepta prælati, ſeu patris poteſtas; & ideò quæcumque illorum vota poſſunt irritare etiam nulla cauſa exiſtente: ergo idem etiam eſt dicendum de prælatis reſpectu ſuorũ ſubditorum. Secundò: Lex ſingularis nõ præiudicat poteſtati principis, quæ eſt vniuerſalis: ſed votũ eſt velut lex ſingularis, vt diximus: ergo.

Dubium.

1. Argum.

2. Argum.

Pro explicatione huius difficultatis, aduertendũ eſt, eſſe latiſſimum diſcrimen inter ſuperiores habẽtes dominium voluntatis ſubditorum; quales ſunt maritus reſpectu vxoris; pater reſpectu filij, dominus reſpectu ſerui, prælatus religionis reſpectu ſuorum monachorum, & alios prælatos populi, qui huiuſmodi dominium non habent; ſed tantum ſpiritualem iuriſdictionem. Nam priores poſſunt vota inferiorum irritare; ſecundi autem non niſi tantum diſpenſare. Et in præſenti non loquitur D. Thom. de primis, de quibus iam mentionem fecerat arti.8. & 9. Sed loquitur de prælatis, quatenus ſunt prælati, & ſpirituales iudices, quibus nõ irritandi, ſed diſpẽſandi ineſt facultas. Et de iſtis docere pergit, quod cum non ſint domini voluntatum ſubditorum, non

ſunt

A

ſunt eorundem vota ab ipſorum voluntate pendentia. Atque ex conſequenti nec huiuſmodi votis emittendis ſubintelligitur excepta prælati autoritas, vt ſint cōditionalia, ſi Epiſcopo, aut Papæ placuerint, ſicut votum filij, aut vxoris, aut monachi. Quin potius quemadmodum matrimonium, & alij ciuium contractus ad hoc, vt firmi, & ſolidi ſint non eſt opus, vt epiſcopis conſultis fiant: ſic etiam & vota. Atque adeo in illis ſe habere debebunt, tanquam diſpenſatores. Vnde quemadmodum non poteſt Epiſcopus prohibere virtutum opera, puta, ieiunare, orare, religionem ingredi; quia non eſt dominus voluntatis ſubditorum: ita etiam nec poteſt prohibere, quin eadem opera promittant. Et per hoc patet ſolutio ad primum argumentum. Quare

B

Ad 1. argu. dico, quod illa propoſitio, In omni obligatione, & promiſſione intelligitur excepta autoritas Papæ, & iſta nihil poteſt promitti in præiudicium poteſtatis Papæ, quibus primum argumentum innititur, poſſunt habere duplicem ſenſum. Primus eſt, quod nulla obligatio, aut promiſſio poteſt præiudicare poteſtati Papæ. Et hic ſenſus eſt verus. Secundus, quod nulla obligatio, aut promiſſio fit, quæ non ſubſit poteſtati Papæ. Et hic ſenſus eſt falſus. Propter veritatem primi ſenſus religioſus nō tenetur obedire ſuo ſuperiori totaliter, vel in aliquibus, ſi Papa exemit eum totaliter, vel in aliquo. Obligatio enim voti obedientiæ fit ſuperiori; & non ligat manus Papę ad diſponendum de illius ſuperioritate. Et ex hac veritate primi ſenſus nihil habetur contra determinata.

C

Quod autem ſecundus ſenſus ſit falſus, probatione non eget, cùm conſtet innumeras eſſe obligationes, quæ non ſubſunt Papæ ad nutum. Vt eſt videre in contractibus inter hominem, & hominem: & multò minus inter hominem & Deum. Quia quilibet homo eſt ſubditus Papæ: Deus autem nulli eſt ſubiectus. Et ſi inter vtrumque hominem ſubditum obligatio non ſubeſt Papę ad libitum; quomodo fieri poterit, vt omnis obligatio inter vnum ſubditum & alterum ſuperiorem Papa, Papæ ſubſit ad nutū? Quin potiùs ex eo, quòd omnis obligatio inter omnes Chriſtianos, quos conſtat ſubijci Papæ, non ſubditur illi ad libitum clarè patet, quod Chriſtiani non ſunt Papæ ſubditi abſolutè, tanquam domino voluntatis eorum; ſed limitatè, ſcilicet, quo ad ſpiritualia

D

in ædificationem corporis Chriſti, & ea quæ ordināt ad hæc. Et non poteſt omnia vota irritare; ſed tantum diſpenſare in illis, ad quorum diſpenſationem fuerit ſufficiens cauſa. Ad ſecundum argumen-

Ad 2. argu. tum, vt reſpondeamus, aduertendum eſt, quod in voto ſunt aliqua, in quibus aſſimilatur legi: atque etiā eſt aliud, in quo differt à lege. Nam primò in voto eſt ipſa eſſentia voti, habens vim obligandi. Et quantum ad hoc aſſimilatur legi. Eſt ſecundò materia voti, quæ eſt actus virtutis. Et in hoc etiam aſſimilatur legi, cuius materia ſemper eſt actus virtutis: quoniam legis eſt bonos facere. Eſt tertiò obſeruatio voti, quæ in debita exequutione conſiſtit. Et quantum ad hoc etiam aſſimilatur legi, cuius obſeruatio in

E

debita exequutione conſiſtit. Eſt quartò in voto ratio, ſeu modus promiſſionis, quia per modum promiſſionis tenetur Deo; qui votum emiſit. Et in hoc votum non aſſimilatur legi, ſed alijs promiſſionibus hominibus factis: Quocircà dico, quod quamuis quantum ad tria priora votū ſubditi plenè ſubijceretur poteſtati prælati, quod eſt falſum, vt rectè docet Caietanus in hoc commentario, adhuc ratione quarti nō poſſet Papa pro ſua voluntate ſupra votū diſpenſare. Nam cum eſſentia voti ſit promiſſio facta Deo, qui eſt ſuperior quam Papa, non poteſt fieri, quod plene ſubdatur eius voluntati. Sicut nec tractatus alicuius cum principe ſubditur procōſuli. Ex eo, quod votum eſt promiſſio facta Deo, ſequitur

A

quod ſicut, quilibet homo poteſt quamlibet promiſſionem ſibi propter ſe factam liberè relaxare: ſic ēt Deus poteſt quodlibet votum relaxare, quoniā eſt promiſſio propter ſe facta. Et ſi Dei vicarius plenè poteſtate Dei fungeretur in terra, ſine dubio etiam poſſet omnia vota Dei vice relaxare. Sed quoniam non plenè fungitur Dei poteſtate; ſed limitate, ſcilicet, ad paſcendum oues, & ad clauibus regni cęlorū vtendum in ædificationem, ideò non poteſt ad libitum vota relaxare; ſed quanium ad ædificationem conſonat, vel commutare, vel diſpenſare ad modum iam explicatum. Relaxare quidem ad libitum vota pertinet ad claues excellētiæ ipſius Chriſti, qui claudit, & nemo aperit; aperit, & nemo claudit. Et ſic nulla relinquitur via, qua poſſit Papa ad libitum vo-

B

ta irritare niſi impediendo viam vitæ æternæ.

QVAEST. LXXXIX.

De Iuramento, in decem Articulos diuiſa.

HVcuſque egit D. Thom. de actibus interioribus latriæ: & ab hac quæſtione incipit agere de actibus exterioribus illius, quibus aliquid diuinum ab hominibus aſſumitur; quod eſt, vel ſacramē-

C

tum, vel ipſum nomē diuinum. Tractatus de aſſumptione ſacramenti relinquitur vſque ad tertiam partem. Et ſic in præſenti tantum agit de aſſumptione nominis diuini. Quæ poteſt fieri tripliciter. Scilicet, vel per modum iuramenti ad propria verba confirmanda: vel per modum adiurationis ad alios inducendum: vel denique per modum inuocationis, ad orandū & laudandum Deum. In hac quæſtione agit de aſſumptione diuini nominis per modum iuramēti. Dicturus in quęſtionibus ſequentibus de alijs modis aſſumendi.

ARTICVLVS I.

Vtrùm iurare ſit teſtem Deum inuocare.

D

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd iurare non ſit teſtem Deum inuocare. Quicunque enim inducit authoritatem ſacræ ſcripturæ, inducit Deum in teſtimonium, cuius verba proponuntur in ſacra ſcriptura. Si ergo iurare eſt teſtem Deum inuocare, quicunque inducit authoritatem ſacræ ſcripturæ, iuraret: hoc autem eſt falſum: ergo & primum. Infra. art. 4. cor. & q. 98. artic. 2. cor. & 3. d. 19. art. 2.

2. Præterea, Ex hoc quod aliquis inducit aliquem in teſtem, nihil ei reddit. Sed ille qui per Deum iurat, aliquid Deo reddit. Dicitur enim Matth. 5. Reddes Domino iuramenta tua. Et Auguſt. dicit quod iura-*

E

re, eſt ius veritatis Deo reddere: ergo iurare non eſt Deum teſtem inuocare. In ſer. 28. de verbis Apoſt. P[illegible]rum [illegible] med. to. 10.

*3. Præterea, Aliud eſt officium iudicis, & aliud teſtis, vt ex ſupradictis * patet, Sed quandoque iurando implorat homo diuinum iudicium, ſecundū illud Pſal. 7. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis: ergo iurare non eſt teſtem Deum inuocare.* Q. 67. per totum, & q. 70. per totum.

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in quodam ſermone de periurio: Quid eſt iurare per Deum, niſi teſtis eſt Deus?* Ser. 28. de verb. Apoſto. paium ante [illegible] tom. 10.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut Apoſtolus dicit ad Hebræ. 6. Iuramentum ad confirmationem ordi-

natur. Confirmatio autem in ſcibilibus per rationem fit, quæ procedit ex aliquibus naturaliter notis, quæ ſunt infallibiliter vera. Sed particularia facta contingentia hominum, non poſſunt per rationem neceſſariam confirmari. Et ideo ea quæ de his dicuntur ſolent confirmari per teſtes. Sed humanum teſtimonium non eſt ſufficiens ad huiuſmodi confirmandum, propter duo. Primò quidem propter defectum veritatis humanæ, quia plurimi in mendacium labuntur, ſecundum illud Pſalm. 16. Os eorum locutus eſt mendacium. Secundò, propter defectum cognitionis, quia homines non poſſunt cognoſcere, neque futura, neque cordium occulta, vel etiam abſentia: de quibus tamen homines loquuntur; & expedit rebus humanis, vt certitudo aliqua de his habeatur. Et ideo neceſſarium fuit recurrere ad diuinum teſtimonium, quia Deus, neque mentiri poteſt, neque eum aliquid latet. Aſſumere autem Deum in teſtem, dicitur iurare: quia quaſi pro iure introductum eſt, vt quod ſub inuocatione diuini teſtimonii dicitur, pro uero habeatur. Diuinum autem teſtimonium quandoque inducitur ad aſſerendum præſentia, vel preterita: & hoc dicitur iuramentum aſſertorium. Quandoque autem inducitur diuinum teſtimonium ad confirmandum aliquid futurum: & hoc dicitur iuramentum promiſſorium. Ad ea vero quæ ſunt neceſſaria, & per rationem inueſtiganda, non inducitur iuramentum. Deriſibile enim videretur, ſi quis in diſputatione alicuius ſcientiæ, vellet propoſitum per iuramentum probare.

Ad primum ergo dicendum, quòd aliud eſt teſtimonio Dei vti iam dato, quod fit, cum aliquis authoritatem ſacræ ſcripturæ inducit: & aliud eſt teſtimonium Dei implorare, vt exhibendum: quod fit in iuramento.

Ad ſecundum dicendum, quòd dicitur aliquis reddere iuramenta Deo ex hoc, quòd implet illud quod iurat; vel quia in hoc ipſo quòd inuocat Deum in teſtem, recognoſcit eum habere omnium cognitionem & infallibilem veritatem.

Ad tertium dicendum, quòd alicuius teſtimonium inuocatur ad hoc, quod teſtis inuocatus veritatem manifeſtet circa ea, quæ dicuntur. Deus autem manifeſtat, an verum ſit quod dicitur, dupliciter. Vno modo, ſimpliciter reuelando veritatem, vel per internam inſpirationem, vel etiam per facti denudationem, dum ſcilicet producit in publicum ea, quæ erant occulta. Alio modo, per pœnam mentientis, & tunc ſimul eſt iudex, & teſtis: dum puniendo mendacem, manifeſtat mendacium. Et ideo duplex eſt modus iurandi. Vnus quidem per ſimplicem Dei conteſtationem: ſicut cum aliquis dicit: Eſt mihi Deus teſtis, vel Coram Deo loquor, vel per Deum, quod idem eſt, vt dicit Auguſt. Alius modus iurandi eſt per execrationem, dum ſcilicet, aliquis ſe, vel aliquid ad ſe pertinens ad pœnam obligat, niſi ſit verum quod dicit.*

Lib. 1. de ſer. Do. in monte. cap. 30. tom. 4.

SVMMA TEXTVS.

AD hanc difficultatem reſpondet D.Tho. per tres propoſitiones. Prima concluſio: Iurare eſt Deum in teſtem aſſumere. Probatur: Iuratio eſt veritatis cõfirmatio in rebus moralibus, quę in particulari cõtingunt, iuxta illud Apoſtoli ad Hebręos 6. Omnis controuerſiæ finis ad confirmationem eſt iuramentum: ſed huiuſmodi confirmatio certa eſſe nequit, niſi Deus in teſtem aduocetur; ergo iurare

A eſt Deum in teſtem aſſumere. Conſequentia cum maiori eſt nota, & minor probatur: In ſcibilibus, quæ in ratione poſita ſunt, confirmatio veritatis procedit ex ijs, quæ ſunt naturaliter nota. Atque adeò illic neque teſtibus, neque iuramento opus eſt. In moralibus verò; quoniam contingentia ſunt; atque adeò nimium varia, non poteſt res ratione conſtabiliri: ſed opus eſt teſtibus. Teſtimonium autem humanum duplici ex cauſa eſt fallax. Scilicet, & ex vitio voluntatis hominis, qui contra id, quod mente ſentit ob malitiam pronunciare poteſt. Et ex defectu intellectus: quia ob ignorantiam ſæpe in occultis, & abſentibus fallitur. Cum ergo in his cauſis omnis homo ſit mẽdax, dictorum veritas ſolius Dei teſtimonio ſatis confirmabitur. Secunda concluſio:
B Diuinum teſtimonium quandoque per iuramẽtum ad aſſerendũ præſentia, vel præterita inducit, quandoque vero ad confirmandum id, quod in futurum promittitur. Quorũ prius dr̃ iuramẽtum aſſertoriũ: poſterius vero promiſſorium. Hanc concluſionem non probat D.Thom. ſed illam, vt notam relinquit ex terminis. Tertia concluſio: Ad ea quæ ſunt neceſſaria, & per rationem inueſtiganda, nõ inducitur iuramentum. Deriſibile enim eſſet, & vt infra patebit vitium, ſi quis in diſputatione ſcientiæ vbi ratio non occurreret, iureiurando confirmaret.

EXPLICATIO ARTICVLI.

C PRo intelligentia huius articuli, & totius materię de iuramento, vt à nomine ipſo exordiamur, aduertendum eſt, quod hæc vox, iuramentum, eſt Latina, à Seneca, & à Iuriſconſultis ſæpe ſæpiùs vſurpata: nata tamen poſt tempora Ciceronis. Nam neq; Cicero, nec qui illum præceſſerunt ea vſi ſunt; ſed loco illius ponebant iuſiurandum. Seneca quidem in lib. 2. de clementia, dicit: O vocem in concionem omnium mortalium mittẽdam: in cuius verba principes regeſque iuramentum faciant, id eſt in cuius verba principes iurent. Eadem etiam dictione vſus eſt Vlpianus, in lege iuſiurandũ. §. ſi de qualitate iuramenti. Et ſic in Florẽtinis libris legitur, inquit Budæus. Dicitur autem iuramentũ, à iure; vel quia, vt inquit D.Thom. iure introductũ eſt, vt dicta ſua, & (De nomine iuramentum.)
D facta homines teſtimonio diuino confirment, vel, vt inquit D. Auguſt. in ſermone quodam de periurio, qui eſt inter ſermones de verbis Apoſtoli, 18. quia qui vtitur iuramento, ius veritatis Deo reddit, cui propriè competit patrociniũ ferre veritati: Vel deniq; vt Grammatici affirmant, iuramentum dicitur à iure, quia qui iurat, perinde facit firmũ id, q̃d iurat, ac ſi eſſet ipſum ius. Id enim quod iuratur pro lege habendum eſt, & veluti ius ipſum ſanctè ſeruandum. Quod verbũ Paulus denotare videtur, quãdo dixit ad Hebræ. 6. iuramentum eſſe finem omnis controuerſiæ, ac ſi lege eſſet ſancitum. Quare iura poſt præſtitum iuramentum nullam aliam inquiſitionem permittunt, quia iniuria alioqui irrogaretur Deo.

E Secundo eſt aduertendũ, quod iuramentum variè diffinitur à Doctoribus. Goſfred. enim, & Hoſtienſis, & Archid. vt refert, & ſequitur Angelus in Sũma, dicunt iuramẽtum eſſe aſſertionem, & negationem de aliquo licito poſſibili, ſacræ rei atteſtatione firmatum. Et ſacræ rei atteſtatione intelligunt, vel ipſum Deum, qui eſt ſanctus ſanctorum, vel creaturam, in qua relucet Dei perfectio: Sed hæc diffinitio non eſt conueniens, ex ea enim ſequeretur, nullum poſſe malè iurare: cuius tamen contrariũ frequentiſſimè videmus. Raymundus, vt refert Gabriel diffinit iuramẽtum, dicẽs, quod eſt affirmatio de aliquo, ſacrę rei atteſtatione firmata. Sed nec hæc diffinitio eſt conueniens, cum non ſolum aſſerens, ſed etiam (Diffinitiones iuramẽti.)

negans

negans, aliquando iuret. Conueniens ergo iuramenti diffinitio, quæ ex mente D. Thom. in hoc articulo colligi poteſt, eſt, affirmatio, vel negatio de aliquo facto, vel fiendo ſacræ rei atteſtatione firmata. Nomine autem affirmationis, & negationis intelligimus non ſolum illam, quæ verbis fit formaliter, ſed etiam illam, quæ virtualiter fit. Nam ſi quis dicat alicui. Iura per ſancta quatuor Euangelia, ita eſſe, & ipſe tangat librum nihil dicens, ille tactus habebitur pro iuraméto, & loquutione iuratoria, vt docet Sylueſter verbo, iuramento, ſtatim in principio. Res verò ſacra, per quam iuratur, eſt Deus, vel aliquid Dei, inquantum eſt ipſius, cum iurare, ſit Deum in teſtem vocare. Et ſic iuramus per creaturas non ſecundum ſe ſumptas, ſed inquantum in eis diuina veritas manifeſtatur. Et quando iuramus per fidem, per Euangelia, per ſanctos, intelligendum eſt eſſe iuramentũ, per Deum, cuius veritas in fide & Euangelio continetur, per ſanctoſque eſt prædicata. Imò qui per creaturas iurat numen aliquod in illis eſſe profitetur, ſiue falſum, vt idolatræ: ſiue verum, vt orthodoxi, qui Deum in creaturis exiſtere profitemur. Vnde Cicero in libro de Officijs, dicit, iuſiurandum eſſe affirmationem religioſam. Et Ariſtoteles in Rhetorica ad Alexandrum, iuſiurandum eſt, cum diuina veneratione dictio, probationis expers. Vbi nomine dictionis, affirmationem, & negationem comprehendit. Et addit, probationis expers, vt iuriſiurandi naturam omnino patefaceret, quæ eſt, vt citra neceſſitatem, vbi res aliter probari poteſt, non licitè adhibeatur.

Antiquiſſimum & omnibus hominibus fuit innatum iurare.

Tertio eſt aduertendum, hanc rationem iurandi; & Deum in teſtem adducendi, ferè omnibus hominibus fuiſſe innatam, & ab vniuerſis etiam barbaris frequentatam. Cuius mentio fit in ſacris literis. Et antiquiſſimum omnium iuramentum, quod literis traditur, eſt illud, quod Dominus iurauerit Noe, ſtatim ab arca egreſſo, quod nunquam vltra interficietur omnis caro aquis diluij, nec erit deinceps diluuium diſſipans omnem terram. Geneſ. 9. Et poſt iſtud eſt valde inſigne illud, de quo fit mentio Geneſ. ca. 15. Vbi dicitur, quod diuiſa vitula pepigit Dominus fœdus cum Abraham, ſe daturum illi terrã Promiſſionis, &c. Vſi autem fuerunt priſci homines multis ac varijs ritibus iurandi. Et omiſſis illis, qui à Gentilibus obſeruabãtur, dicam ſolum de illis, qui in ſacris literis inueniuntur. Quorum vnus eſt, quod is, qui iuramento ſe aliquid facturũ polliceretur, apponeret manum fœmori eius, cui pollicebatur. Vt eſt videre apud Geneſim cap. 24. Vbi dicitur, quod cum Abraham eſſet ſenex multorumque dierum, dixit ad ſeruum ſeniorem domus ſuæ, qui præerat omnibus, quæ habebat: Pone manum tuam ſubter fœmur meum, vt adiurem te per Deum cæli, & terræ, &c. Cuius ritus varias afferunt rationes ſacri ſcriptores. Abulenſis, & Lyranus in illum locum dicunt id fieri ſolitum, propterea, quod fœmori erat proxima illa pars, in qua erat circunciſio; ſicque admouere manum fœmori, perinde eſſe, ac admouere illam circunciſioni, quæ erat res ſacra, & diuinitus inſtituta, tanquam ſignum, quo Iſraelitici à cæteris gentibus diſtinguerentur. Itaque quemadmodum nunc iurantes interdum manum applicant ad aram, interdum ad crucem; interdum ad ſancta quatuor Euangelia; ita etiam illi applicabant manum circunciſioni, tanquam ſigno ſacro, affirmantes, ſe facturos quod pollicebãtur. Alij Hebræi, quorum principes ſunt Rabbi Abraham, & Abel Ezre, quibus & ſuffragatur Vatablus, dicunt, id fuiſſe in more ſeruis, vt cum iuramento dominis promittebant, ſe aliquid facturos, fœmori dominorum ſuorum manus ſupponerent; quo ſuæ ſeruitutis admonerentur, & intelligerent, quod ſicut manus fœmori erat ſubiecta, ita e-

Diuerſi ritus in iuratione obſeruati.

A tiam ſe dominis deberent ſubijcere, fierentque ea re vigilantiores, ad fidem datam ſeruandam. Qui mos, vt dicunt Hebræi, maximè modo viget apud multas gentes. Eſtque hæc ratio dicendi valde conſona literæ. Alij, vt D. Auguſtinus, Chryſoſtomus, Gloſſa interlinealis, & Gregorius, dicunt, id factum fuiſſe ab Abrahamo, vt ſic ſeruus per Chriſtum iurat, qui in eius fœmore continebatur. Fœmoris enim appellatione in ſacris literis poſteritatem ſignificari, eſt res manifeſta. Colligiturque ex cap. 1. Exodi, vbi dicitur. Omnes animæ eorum, qui egreſſi ſunt de fœmore Iacob, &c. Et hæc fuit prima ratio iurandi à veteribus obſeruata. Secunda eſt illa, qua vſus eſt Dominus apud Geneſim capit. 15. Vbi quò fidem faceret Abrahæ, ſe daturum illi terram Promiſſionis præ-

B cepit, vt certa quædam animalia occideret illorum que cadauera in duas partes diuideret. Quod cum faceret Abraham, & partes illas in terra collocaſſet, apparuit Dominus in ſpecie clibani ſuccenſi, & lampadis igneæ ac pertranſijt per illas diuiſiones. Quæ autem fuerit huius præcepti ratio, variè explicatur à Doctoribus. Theodoretus in quæſtionibus ſelectis in Geneſim, dicit, id factum fuiſſe ad ſignificandum populum Iſraeliticum ſeruiturum apud Ægyptios per tot ſecula, quot erant illa animalia. Sed fore, vt vltimo ſeculo illum populum Dominus in libertaté vindicaret, adueniens in ſpecie ignis. Sic enim apparuit Moyſi in rubo. Hæc Theodoretus: Quæ ſpernéda non ſunt. Sed vera illius rei ratio eſt: quòd eo tempore receptum fuit conſuetudine, vt qui paciſcerentur,

C & iurarent, fœdus firmarent cæſo vitulo; eoque in duas partes diuiſo: quem hominum morem Dominus tunc fuit imitatus ad ſua promiſſa confirmanda. Ita teſtantur D. Chryſoſtomus, & ex Hebræis nõnulli: Illud tamen non probant. Sed probari poteſt claro teſtimonio Hieremiæ cap. 34. Vbi obiurgans Dominus principes Iſraelis, quod fœdus, vel iuſiurandum violaſſent, dicit: Ecce ego dabo in commotionem viros, qui non obſeruauerunt verba fœderis, cæſo in duas partes vitulo, & tranſitu inter partes eius facto, &c. Significabant autem qui hac ratione iurabant, ſe optare mori, & in fruſtra diuidi; ſicut vitulus ille erat cæſus, ſi fidem frangerent. Et hinc, vt opinor, mos dimanauit ad reliquias gentes, vt in

D feriendo fœdere porcum occiderent, vt conſtat ex Tito Liuio primæ Decadis lib. 1.

Multiplex forma iurandi.

Vltimò eſt aduertendum, quòd iuramentorũ multæ poſſunt eſſe formæ. Nam præter iuramentum aſſertorium, & promiſſorium, ſimplex, & imprecatorium, de quibus D. Thom. facit mentionem in hoc articulo, in corpore, & in ſolutione ad 3. Differunt etiam iuramenta ex eo, per quem iuratur. Interdum enim citatur in teſtem Deus, & interdum creatura. Et hoc dupliciter, ſcilicet: Aut per ſimplicem atteſtationem, vt facit is, qui iurat per Diuum Petrum. Aut per execrationem, ſubdendo, nempe, creaturam alicui malo; niſi ita ſe habent res, vt à iurante profertur. Quod contingit, quando quis iurat per ſuam, aut filij ſalutem, vitam, vel fortunam, quomo

E do iurandi vſus fuit Ioſeph Geneſ. 42. quando iurauit per ſalutem Pharaonis. Variantur præterea iuramenta ex forma, & ratione verborum, quibus proferuntur. Et propterea dicebat D. Hieronymus in Ezechielem cap. 16. aliter Deum iuraſſe in veteri teſtamento, & aliter in nouo. Nam in veteri dicebat: Viuo ego, dicit Dominus. Et in nouo: Amen, amen dico vobis. Sit ergo prima forma iurandi; Viuit Deus. Qua vtebantur Iudæi Domino id præcipiente, vt patet Nume. 21. & Hieremiæ 14. Secunda forma eſt, Coram Deo; Deus ſcit. Qua vtitur Paulus ad Galat. 1. & multis alijs in locis. Et idem ſi hæc verba proferantur enunciatiue, nullum eſt iuramentum; ſed ſolum ſignificant, ea, quæ quis dicit, coram

Deo dici, ab ipſoque ſciri; quod eſt verum, nec formam iuramenti continens. Tunc autem erunt iuramentum quando his verbis intenderit quis Deū in teſtem aduocare eius quod dicit. Tertia forma iurandi eſt, teſtor Deum, aut teſtis eſt mihi Deus, qua vſus eſt Paulus ad Roman. 9. Quarta, quando exprimitur verbum iurandi, vt cum dico: Iuro per Deum. Quinta, quando tacito verbo iurandi, Dei nomen exprimitur, vt cum dico; Per Deum. Sexta, quando tacito verbo iurandi, & nomine Dei tangitur res ſacra. Vt cum rogatus quis, vt iuret, annuit ſe iurare, & tangit crucem, aut ſancta Dei Euangelia. Vltima forma, & quæ maximè ad blaſphemiam accedit, eſt; Voueo, diſcredo, &c.

Dubium circa 1. cóclus. D. Thom. His ſuppoſitis, circa primam concluſionem D. Thom. qua affirmat, iurare eſſe Deum in teſtem aſſumere, eſt difficultas, vtrùm vera ſit? Et pro parte negatiua argumentor primò: *1. Argum.* Infideles iurant, & tamen ignorant Deum: ergo iurare non ſemper eſt Deum in teſtem adducere. *2. Argum.* Secundò; multa ſunt iuramenta, in quibus creaturæ tam rationales, quam irrationales adducuntur in teſtes, vt cum quis iurat per cœlum, per angelos, &c. ergo. *3. Argum.* Tertio: Dicere; Per meam fidem; Per meam conſcientiam, communiter habentur iuramenta, & tamen in illis nihil diuinum in teſtem adducitur: ergo non ſemper iurare, eſt Deum in teſtem adducere. *Concluſio.* His tamen non obſtantibus, dico concluſionem D. Thom. adeò eſſe veram, vt nulla ratione iuramentum eſſe poſſit, vbi Deus in teſtem non inuocetur. Propter quod Cicero lib. 3. de officijs, dicebat, iuſiurandum eſſe affirmationem religioſam. Et Ariſtoteles in Rethorica ad Alexandrum; iuſiurandum eſt, cum diuina veneratione dictio probationis expers. Nomine dictionis tam affirmationem, quam negationem eſt amplexus. Et addidit, probationis expers, vt naturam iuſiurandi penitus patefacere, quæ eſt, vt vbi res aliter probari poteſt, licitè non adhibeatur. Et propterea dicit D. Tho. in 3. concluſione, quòd ad ea, quæ neceſſaria ſunt, & per rationem inueſtigantur iuramentum non licitè adhibetur, nec accipit neceſſaria, pro ijs ſolis, quæ euidentia ſunt. Nam in ſpeculabilibus altera pars contradictionis ſemper eſt neceſſaria, vt aſtra ſunt paria, vel non. Et neutra eſt nobis euidens. Et tamen quia vtramuis iuraret, peccatum committeret. Et ſimiliter qui iuraret, quantitatem diſtingui à ſubſtantia, vel quamlibet aliam opinionem. Sed intelligit per neceſſaria illa quæ quoquo modo poſſunt per rationē naturalem probari, ſiue ratio ſit demonſtratiua, ſiue probabilis. Iuratio enim eſt veritatis confirmatio in rebus moralibus, quæ in particulari contingunt, vt dicit D. Thom. probans 1. concluſ. Ad quę conuincenda, nulla alia ratio præter externum teſtimoniū poteſt adduci. Et quoniam teſtimonium humanum duplici ex cauſa fallax eſſe poteſt: nempe, ex vitio voluntatis, ex quo prouenit, vt homo cōtra id quod mente ſentit, ob malitiam aliquando pronunciet, & ex defectu intellectus, qui ob ignorantiam ſæpè de occultis, & abſentibus fallitur: idcirco dictorum veritas ſolo Dei teſtimonio ſatis confirmatur. Quod ſignificare voluit D. Paulus ad Hebr. 6. quando dixit: Omnis controuerſiæ finis ad confirmationem eſt iuramentum. Homines autem per maiorem ſe iurant, &c.

Dupliciter Deus in teſtem vocatur. Et, vt ad argumenta in contrarium facta reſpondeamus, aduertendum, eſt quòd Deus dupliciter poteſt in teſtem vocari. Vno modo expreſſe, & immediatè. Quod contingit, quando ipſe Deus vocibus Deum ſignificantibus appellatur. Alio modo tacitè & mediatè. Et fit quando res aliqua, cui diuinum aliquid, atque ſacrum ineſt, quatenus talis inuocatur. Tunc enim expreſſe ipſa res, & tacitè Deus in

A teſtem adducitur. Et quoquo modo ex his Deus, ad rem aliquam confirmandam, inuocetur, erit vere ac propriè iuramentum. Ex quo infero primò, quòd adducere in teſtem eas creaturas, in quibus ſemper diuinum aliquid, & ſacrum inuenitur, non poteſt fieri ſine iuramento. Vt quando quis dicit, Per iſtam crucem, per ſancta quatuor Euangelia, per baptiſmum, quod accepi, &c. Semper enim in his tacitè & mediatè inuocatur Deus. Et idem contingit, quando creaturæ non ſacræ in teſtimonium adducuntur, vt ignis, aqua, lux, Dei nomine appoſito in obliquo. Vt ſi dicas; Per iſtam lucem Dei. Nam illud nomen Dei, in obliquo poſitum, facit, vt Deus illarum rerum conditor ſaltem mediate in teſtem adducatur, vt docet Sylueſt. verbo, iuramentum, 1. B §. 4. Imò etiamſi non addatur nomen Dei, ſi tamen ipſa creatura, per quam iuratur, eſt eiuſmodi, vt peculiari quadam ratione excitet in nobis Dei memoriam, adhuc illam in teſtem adducere erit iuramentum: quia ea citata, ex communi modo concipiendi, intelligitur Deus citari. Et hoc ſignificare voluiſſe videtur Chriſtus apud Matth. cap. 5. quando dixit: Non iurabis, neque per cælū, quia thronus Dei eſt, &c. Quaſi diceret, quod citato cælo, neceſſe eſſet Deum citari. Infero ſecundò, quòd adducere in teſtem creaturas nulla habita ratione Dei, à quo proceſſerunt, nullum eſt iuramentum. Tunc enim nec tacitè, nec expreſſe inuocatur. Et eſt aduertendum quòd non quicunque teſtimonium Dei adducit, iuC rat. Concionatores namque & prælectores, ſacra teſtimonia citantes, non iurant, cum Deus ſua ſponte ea teſtimonia dederit ad ſuas veritates aſſerēdas. Et qui illa citat, nihil aliud facit, quam Dei aſſerta referre. Eſt autem iurare, Deum in teſtem noſtrarum aſſertionum implorare.

His ſuppoſitis ad primum argumentum reſpondeo, infideles verè iurare. *Ad 1. argu.* Nam quamuis materialiter adducant in teſtem meras creaturas, quia tamen illas habent pro vero Deo, formaliter, & ex intentione citant in teſtem Deum, quod ſine iuramento eſſe non poteſt. *Ad 2. argu.* Ad ſecundum reſpondetur, quod quando quis iurat per creaturas, adhuc iurat per Deum. Quia illas creaturas citat in teſtem, quatenus ſunt ſacræ, Deoque dicatæ. Et ſi ſecus faciat, D non verè iurat, vt diximus. *Ad 3. argu.* Ad tertium argumentum Soto lib. 8. di iuſtitia, quæſt. 1. art. 1. dicit, quod dicere: In mea fide, in mea conſcientia, non eſt iuramentum. Bene tamen; Per meam fidem, & Per meam conſcientiam. Et ratio illius eſt: Nam cum apponitur prępoſitio, in, ſenſus eſt, quod ſecundum fidem & ſecundum conſcientiam loquor. Hoc eſt, iuxta id, quod ſentio, nec fidem aut conſcientiam meam adduco in teſtem. At vero, quando apponitur præpoſitio per, & conſcientia in teſtem adducitur, illæque res ſubijciuntur diuino iudicio: Sicut quando dico, per meam vitam, aut per meam ſalutem. Sylueſter, verbo, iuramentum. 1. §. 5. affirmat nihil intereſſe inter has formas iurandi. Quare ſi diceres: Per meam fidem, aut, per meam cōſcientiam, E eſt iuramentū, ſimiliter etiam dicere: In mea fide, & in mea cōſcientia. Quæ ſententia mihi magis placet. Videtur .n. hic modus iurandi per, ly, in, ex proprietate ſermonis Hebraici deductus. Hebręi nāq; ſoliti erāt in iurando vti hac præpoſitione, in, loco de, ly, per; vt conſtat ex Matth. ca. 5. Vbi enim Latinè dicitur; Non iurabis, neque per cælum, neque per terram; Græca translatio habet, In cælo, neque in terra. Et ſic dico primò, quòd ſi res, quæ citatur iuramento eſt ſacra, ſiue vtaris præpoſitione, in, ſiue per, eſt verum iuramentum. Idem enim ex proprietate ſermonis eſt dicere; Iuro in Deo, &; Iuro per Deum. Dico ſecundò, quòd ſi res, quæ adducitur in iurando, vel affirmando, non eſt ſacra; tunc ſi præpoſitio, per,

per, ei adiuncta, efficit verum iuramentum, idem etiam efficier præpoſitio in. At vero, ſi præpoſitio, in, non efficit iuramentum, nec illud efficiet præpoſitio per. Probatur: Dicere; Per meam vitam, eſt iuramentum, quia horum verborum ſenſus eſt, Deus vitæ meæ noceat, ſi res ita ſe non habet: ſed dicere; In mea vita, idem prorſus ſignificat: ergo eſt iuramẽtum, ſicut & aliud. Et idem eſt dicendum de his loquutionibus, In mea conſcientia, &, Per mem conſcientiam. Nomine enim conſcientiæ, vulgo intelligimus bona animæ. Et ſic dicere: In mea conſcientia, vel, Per meam conſcientiam, idem eſt, ac dicere: Ita Deus bona meę animę, vel augeat, vel diminuat, ſicut ſe habet res à me prolata. Quia autem dicere, In mea fide, non eſt iuramentum: ita nec per meam fidem. Idem eſt enim vtriuſq; propoſitionis ſenſus: nempe, Ita res eſt, nec fidem in prolatione fallo. Et idem eſt iudicium de his loquutionibus; In veritate, & per veritatem: quæ non ſunt iuramenta. Licet oppoſitum teneat Abbas in cap. ſi Chriſto, de iureiurando. Sed illis verbis affirmamus rem ita ſe certiſſimè habere, ac ſi diceremus; Verè ita eſt, Certè ita eſt. Nulla enim dicti ſimplex, ſiue affirmatio ſit, ſiue negatio, q̃ teſtimonij, aut execrationis imaginem nõ præſefert, poteſt eſſe iuramentum. Et certum eſt, quod illa loquutio cui aduerbium aliquod, aut nomen, nihil aſſertionis, aut negationis mutans, adiungitur, vt quando dico verè, in veritate, profectò, ſanè, certè, & id genus reliqua, nec teſtimonij, nec execrationis imaginem præſefert. Atque adeo, nec eſt iuramentum.

Iuramentũ duplex, ſimplex, & imprecatoriũ. In ſolutione ad tertium argumentum diſtinguit Diuus Thomas iuramentum, in ſimplex, & execratorium. Simplex eſt illud, quo Deus, ſeu creatura, quatenus eſt aliquid Dei, ſimpliciter in teſtẽ adſciſcitur. Vt quando dico, teſtis mihi eſt Deus, aut, per Deum, &c. Execratorium autem ſeu imprecatorium eſt illud, quo Deus pariter in teſtem, & in vindicem inuocatur; vt tanquam iudex vindictam falſitatis ſumat. Vt, Diſpeream: vel, Hoc mihi eueniat, ſi non ita eſt. Quæ forma iurandi antiqua eſt, & ſacris literis ſatis vſitata. Dicitur enim 2. Reg. cap. 3. Hoc faciat mihi Dominus, & hæc addat, &c. Et Pſalm. 7. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis. Et quòd vtrumque ſit iuramentum, inde conuincitur, quòd iurare eſt Deum in teſtem adducere, vt reuelatorẽ veritatis. Et hanc poteſt Deus reuelare, vel ſimpliciter interius hominem illuminando, quod petitur in iuramento ſimplici, vel exterius puniendo illum qui mentitur, quod petitur in iuramento execratorio.

Dubium. Et ſic vtrumque eſt iuramentum. Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrùm hæc iuramẽta differant ſpecie, vel potiùs ad vnam, & eandem pertineant? Et quidem, quòd differant ſpecie, probatur hac ratione: *Argum.* Deus in iuramento execratorio non ſolum habet rationem teſtis, ſed etiam iudicis; in iuramento verò ſimplici ſolum habet rationem teſtis; ſed hæc differunt ſpecie: ergo & ipſa iuramenta. Et eadem ratione poteſt probari, quòd iuramentum aſſertoriũ, *Concluſio.* & promiſſorium ſunt diſtinctæ ſpeciei: quia aſſertio, & promiſſio differunt ſpecie. Hoc tamen non obſtante dico, quod iuramentum ſimplex, & execratorium, aſſertorium, & promiſſorium ſunt vnius ſpecici ſpecialiſſimæ, & ſolum differunt accidentaliter. Quod vt intelligatur aduertendum eſt, quod differentiæ alicuius dicuntur, propriè loquendo, ſolæ illæ, quæ ſunt differentiæ per ſe. Nam differentiæ per accidens, accidentia ſunt reſpectu illius, cui ſunt per accidẽs, quamuis ſint per ſe differentiæ alterius. Vt ſi diſtinguamus animal per album, & nigrum, ſunt differentiæ per accidens animalis, quæ tamen ſunt differentiæ per ſe coloris. In propoſito ergo,

A quia iurare eſt Deum in teſtem producere, & omnes allegatæ differentiæ, materialiter, & per accidens ſe habent ad Dei teſtificationem. Quod enim Deus reſtetur ſupra præterito, præſenti, vel futuro, ex quo ſumitur differentia iuramenti aſſertorij, & promiſſorij, ad materiam teſtimonij ſpectat. Et ſimiliter, quòd Deus teſtetur ſimplici manifeſtatione, vel manifeſtatione punitiua, vnde ſumitur differentia inter iuramentum ſimplex, & execratorium, non ad naturam teſtimonij ſpectat, ſed ad effectum. Et ſic pertinent ad vnam & eandem ſpeciem. Cæterum, quamuis iuramentum vnius ſit tantum ſpeciei, nihil tamen prohibet, quòd vtendo alijs ſpeciebus moralium vitiorum ad multas diffundatur ſpecies, eo modo, quo vna ſpecies imperat alteri or-
B dinando illam in ſuum finem. Sicut cum quis adulteratur, vt occidat, homicidium imperat adulterio. Et hoc modo iuramentum imperat maledictioni, dum fit per execrationem. Quando enim iurat; Deus me occidat, ſi non eſt ſic, vel, Si non fecero hoc, ſic iurans maledictionem ſui, quo ad vitam, aſſumit ad finem iuramenti, qui eſt teſtificatio diuina. Et iuxta ſpecificam multitudinem maledictionum aſſumuntur etiam multæ ſpecies ad eundem finem. Ex quo fit, vt iuramentum per execrationem, quo quis ad pœnam ſe obligat iurando, etſi non diſtinguatur ſpecie ſecundum naturam iuramenti, diſtinguitur tamen per accidens per multas ſpecies, ſecũdum naturam mali, quod in pęnam
C aſſumitur. Iuramentum etiam, quod fit aſſumendo benedictionem pro manifeſtatione teſtimonij, vt quando quis dicit; Faciam hoc, vel, Sic eſt, ita me Deus adiuuet, vel, Ita mihi gratiam, vel gloriam cõferat Deus, quamuis ex vi verborum non ſit per execrationem, ſed magis per conteſtationem Dei; in effectu boni; reducitur tamen ad execrationem, propterea, quòd à contrario ſenſu videtur illam includere. Et perinde eſt dicere: Sic eſt, ita me Deus adiuuet; & ſi non eſt ita, Deus non me adiuuet, quod eſt proprie execratio. Et ad argumentum reſpondeo, quod quamuis Deus in execratione, ſit etiam iudex, qui ſpecie differt à teſte; quia tamen officiũ iudicis in iurando imploratur ſub ratione teſtis, imploratur enim ad hoc, vt punitio teſtetur, idcir- *Ad argu.*
D cò iudex non niſi materialiter concurrit, ad modũ iam explicatum.

ARTICVLVS II.

Vtrùm iurare ſit licitum?

AD *ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod non ſit licitum iurare. Nihil enim quod prohibetur in lege diuina eſt licitum. Sed iuramentum prohibetur in lege diuina Matthæi quinto: ego dico vobis non iurare omninò, &c. Et Iacobi quinto, dicitur: Ante omnia fratres mei nolite iurare: ergo iuramentum eſt illicitum.*

Infr. art. 3. cor. & 3. d. 39. ar. 2. q. 2. & Ro. 1. lect. 5. & Heb. 6. lect. 4. cor. 1.

E 2. *Præterea, Id quod eſt à malo videtur eſſe illicitum, quia vt dicitur Matthæi 7. Non poteſt arbor mala fructus bonos facere. Sed iuramentum eſt à malo. Dicitur enim Matthæi 5. Sit autem ſermo veſter eſt, eſt, non, non. Quod autem his abundantius eſt, à malo eſt: ergo iuramentum videtur eſſe illicitum.*

3. *Præterea, Exquirere ſignum diuinæ prouidentiæ eſt tentare Deum, quod eſt omnino illicitum: ſecundum illud Deuteronom. 6. Non tentabis Dominum Deum tuum. Sed ille qui iurat, videtur exquirere ſignum diuinæ prouidentiæ, dum petit diuinum teſtimonium, quod eſt per aliquem euidentem*

effectum: ergo videtur quod iuramentum ſit omnino illicitum.

Sed contra eſt, quòd dicitur Deuteronomij ſexto, Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis.

Reſpondeo dicendum, quòd nihil probibet aliquid eſſe ſecundum ſe bonum: quod tamen cedit in malum eius qui non vtitur eo conuenienter. Sicut ſumere Euchariſtiam eſt bonum. Et tamen qui indigne ſumit, iudicium ſibi manducat, & bibit, vt dicitur prima ad Corinth. 11. Sic ergo in propoſito dicendum eſt, quod iuramentum ſecundum ſe, eſt licitum & honeſtum. Quod patet ex origine & ex fine. Ex origine quidem, quia iuramentum eſt introductum ex fide qua homines credunt Deum habere infallibilem veritatem, & vniuerſalem omnium cognitionem & prouiſionem. Ex fine autem, quia iuramentum inducitur ad iuſtificandum homines, & ad finiendum controuerſias, vt dicitur ad Hebr. 6. Sed iuramentum cedit in malum alicui ex eo quod male vtitur eo, id eſt ſine neceſſitate, & cautela debita. Videtur enim paruam reuerentiam habere ad Deum, qui eum ex leui cauſa teſtem inducit: quod non præſumeret etiam de aliquo viro honeſto. Imminet etiam periculum periurij, quia de facili homo in verbo delinquit, ſecundum illud Iacobi 3. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir. Vnde & Eccleſ. 23. dicitur. Iurationi non aſſueſcat os tuũ: multi enim caſus in illa.

Super illud Matt. 5. ego dico vobis, non iurare, tomo 9.

Ad primum ergo dicendum, quòd Hieronym. ſuper Matth. dicit: Conſidera quod Saluator non per Deum iurare prohibuerit, ſed per cælum, & terram. Hanc enim per elementa iurandi peſſimam conſuetudinem habere Iudæi noſcuntur. Sed iſta reſponſio non ſufficit: quia Iacob addidit: neque per aliud quodcunque iuramentum. Et ideo dicendum eſt, quòd (ſicut Auguſtin.* dicit in libr. de mendacio) quòd Apoſtolus in Epiſtolis ſuis iurans, oſtendit quomodo accipiendum eſſet quòd dictum eſt: Dico vobis non iurare omnino: ne ſcilicet iurando ad facilitatem iurandi perueniatur, & ex facilitate iurandi ad conſuetudinem: & à conſuetudine in periurium decidatur. Et ideo non inuenitur iuraſſe niſi ſcribens, vbi conſideratio cautior non habet linguam præcipitem.*

In libr. de mendacio, c. 15. circa med. to. 4.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in lib. de ſermone Domini in monte: Si iurare cogeris, ſcias de neceſſitate venire infirmitatis eorum, quibus aliquid ſuades: quę vtique infirmitas malum eſt. Itaque nõ dixit, quod amplius eſt, malum eſt. Tu enim non malum facis, qui bene vteris iuratione, vt alteri perſuadeas quod vtiliter perſuadeas. Sed à malo eſt illius cuius infirmitate iurare cogeris.*

L. 1. ca. 30. à me. to. 4.

Ad tertium dicendum, quòd ille qui iurat non tentat Deum: quia non implorat diuinum auxilium abſque vtilitate, & neceſſitate.

Præterea, Non exponit ſe alicui periculo, ſi Deus teſtimonium adhibere noluerit in præſenti. Adhibebit autem pro certo teſtimonium in futuro, quando illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, vt dicitur 1. ad Corint. 4. Et illud teſtimoniũ nulli iuranti deficiet, vel pro eo, vel contra eum.

SVMMA TEXTVS.

Vppoſito contingere poſſe, quòd aliquid ſecundum ſe ſit bonum, quod tamen cedat in malum A eius, qui non vtitur eo conuenienter, ſicut ſumere Euchariſtiam eſt bonum, & tamen qui indigne ſumit, iudicium ſibi manducat, & bibit; reſpondet D. Thom. ad propoſitam difficultatem per duas propoſitiones. Prima concluſio: Iuramentum ſecundum ſe eſt licitum, & honeſtum. Pobatur primò ex origine vnde ortum habet, quæ eſt catholica fides. Oritur enim iuramentum ex fide Catholica, qua homines credunt, & profitentur Deum omniũ habere infallibilem veritatem, & prouiſionem. Secundò ex fine: quia fuit iuſiurandum inductum, vt fine litibus impoſito, in pace homines & tranquillitate viuant: vt dicit Paulus ad Hebr. 6. Quod eſt valde licitum, atque honeſtum. Secunda concluſio: Iuramentum ob malum vſum, ob id, ſcilicet, quod B ſine neceſſitate, & cautela fit, ſæpè ſæpius in malum cedit. Probatur: Tum, quia irreuerentia fit Deo, eum ex leui cauſa in teſtem adducendo. Tum etiam, quia conſuetudine iurandi periculum peierandi creatur; cum facile ſit homini verbo delinquere: Propter quod dicebat D. Iacob. cap. 3. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt. Eccleſ. cap. 23. Iurationi non aſſueſcat os tuum; multi enim caſus in illa.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Irca iſtum articulum, quod facit difficultatem, eſt illud Matth. 5. Ego autem dico vobis; non iurare omninò, neque per cœlum, neque per terrã. C Vbi Chriſtus Dominus omnem facultatem iurandi fidelibus ademiſſe videtur. Cui & accedit Diu. Hiero. ſuper illum locum dicens: Iurare per Deum veteri populo conceſſum fuit, non quod eſſet rectũ hoc facere; ſed quod minus malum eſt iurare per Deum, quam per idola, quod in noua lege eſt interdictum. Propter hoc teſtimonium Vvaldenſes hæretici, vt author eſt Guido Carmelita, & Caſtro de hæreſ. libr. 8. verbo, iuramentum, dixerunt ita eſſe Chriſtianis iuramentum interdictum, vt nunquam eos iurare liceat. Eundem etiam errorem docuerũt Manichæi, & Pſeudoapoſtoli. Ad quos omnes falſitatis & erroris conuincendos ſatis eſſe deberet illud Deut. cap. 6. Dominum Deum tuum adorabis, Licitum eſt iurare. D & illi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis. Et rurſus, cap. 10. Dominum Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies, ipſique adhærebis, iurabiſque in nomine illius. Sed reſpondẽt qui contrariam ſententiam tuentur, id permiſſum fuiſſe Iudæis in veteri lege, vt, videlicet, per Deum iurarent, cum tamen Chriſtianis qui perfectiorem habent legem, ſit interdictum. Sed hoc reijcitur ex eo quod Deus ſæpè iuraſſe dicitur. Quod nõ faceret, ſi iurare eſſet malum ex ſe, & ex ſola permiſſione Iudæis conceſſum. Cæterum quoniam etiam reſpondent huic obiectioni, ſoli Deo eſſe licitum iuramentum: quoniam ille ſolus verax eſt, & mentiri nequit; omnis autem homo mendax, alijs ſacræ ſcripturæ teſtimonijs, quæ de Chriſtianis loquantur, operæpretium erit noſtram E concluſionem probare. Et primum eſt, quòd Diuus Paul. pluries in ſuis Epiſtolis iurauit. Ad Rom. enim 1. inquit, teſtis eſt mihi Deus, quòd memoriam veſtri facio ſemper in orationibus meis. Et 2. ad Corin. 1. Ego autem teſtem Deum inuoco in animam meã, quòd parcens vobis non veni vltra Corinthum. Et ad Philip. 1. Teſtis eſt mihi Deus, quomodo cupiam omnes vos in viſceribus Ieſu Chriſti. Quibus omnibus locis Apoſtolus Deum in teſtem eorum, quæ dicit, inuocat. Quod nihil aliud eſt quam iurare. Non eſt ergo Chriſtiano viro omnino prohibitum iuramentum. Aliàs Paulus iurans peccaſſet. Quod non eſt dicendum. Item Apocal. cap. 10. inducitur Angelus iurans manifeſtè per nomen Dei. Quod nulla

nulla ratione fieret, ſi iuramentum eſſet ex ſe malum. Et ratione ſic argumentor: Iuramentum ex ſua natura, ſi aſint omnia, quæ requiruntur ad illius honeſtatem, eſt bonum, atque laudabile: per iuramentum enim exhibemus reuerentiam Deo; & oſtendimus, qualem exiſtimationem de illo habeamus credentes illum videre omnia, quia qui rem non plane cognoſcit, non poteſt eſſe bonus teſtis.

Plautus.

Propter quod ſapienter poeta Comicus dixit; Pluris eſt oculatus teſtis vnus, quam auriti decem: atque etiam confitemur ipſum eſſe veracem, qui mētiri non poteſt: ergo iuramentum ex ſe eſt licitum Chriſtiano. Denique hæc veritas diffinita eſt in Cōcilio Conſtantien. ſeſſ. 8. Inter quadraginta enim quinque aſſertiones Ioannis Vuitcleph, quæ ibi damnantur, quadrageſimo tertio loco ponitur iſta de iuramento: Nempe, quòd iuramenta, quæ fiunt ad roborandum humanos contractus, & commercia ciuilia, ſunt illicita. Quæ ſententia ſimul cum alijs eiuſdem, vna ſuper omnes dicta cenſura, damnata eſt. Et in Concilio Epheſino, ſcribens Concilium Neſtorio, & petentes ab eo, vt recantet ſuas hæreſes, quia non fidebant patres verbis ipſius, exegerunt ab eo iuramentum, per hæc verba; Sed conſequens eſt etiam iureiurando fateri te, quòd anathematizes tua polluta & damnata dogmata: Sentias autem & doceas, quæ nos vniuerſi per orientē, ſeu per occidētem epiſcopi, & magiſtri, præſuleſq; populorum credimus, & docemus: Quibus verbis apertè oſtendit concilium mentem illius eſſe, quòd iuramentum eſt licitum, ſi quidem illud à Neſtorio fieri præcipit.

Explicatur difficilis locus ſacræ ſcripturæ.

Et ad argumentum deſumptum ex verbis Chriſti Matth. 5. variè reſpondetur à Doctoribus D. Bonauent. in 3. d. 39. q. 2. art. 1. dicit Chriſtum non dixiſſe: Omnino nolite iurare. Nam ſic omnem rationem iuramenti interdixiſſet. Sed potius dixit: Nolite iurare omnino. Cuius orationis ſenſus eſt, ne iuremus in omni caſu. Et ſic illis verbis non ademit omnem facultatem iurandi; ſed partim concedit, & partim negat. Iſta tamen reſponſio planè eſt ſophiſtica. D. Hierony. aliter interpretatur illum locum, dicens, Chriſtum non prohibuiſſe iurare per Deum, ſed per cœlum, vel per terram. Et ratio illius fuit, ne ſenſim ex vſu iurandi per has creaturas induceremur in idololatriam; illas tanquam quædam numina venerantes. Nam illud, per quod quis iurat, aut nimium diligit, aut veneratur. Huic etiam interpretationi aſſentiri videtur Rupertus Abb. libro 5. de Gloria Chriſti. Sed contra illam ſunt duo validiſſima argumenta. Primum, quòd Chriſtus ſtatim ſubiecit, ſit ſermo veſter, eſt, eſt, non, non. Quod autem abundantius his eſt, à malo eſt. Quibus verbis omne iuramentum interdicitur. Secundum, quòd ipſe Chriſtus explicat cauſam, propter quam interdicit inducere in teſtem cœlum, & terram, dicens: Ego autem dico vobis, non iurare omninò, neque per cœlum, quia thronus Dei eſt, neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius, neque per Hieroſolymam; quia ciuitas eſt Regis magni. Neque per caput tuum iurabis, quia nō potes vnum capillum album facere, aut nigrum: quaſi ſignificans, ideò prohibere atteſtationem per cœlum, aut per terram; quoniam ea verè eſt iuramentum, & ſaltem mediate adducitur Deus in teſtem. Si ergo prohibet Chriſtus ea iuramenta, quia iuramenta ſunt, & quia continent implicitè atteſtationem, & inuocationem Dei, à fortiori erit cēſendus prohibere illa iuramenta, quæ explicè continuerint Dei inuocationem. Quocirca Doctores ſcholaſtici magna ex parte aliam rationem ſequuntur, dicentes, illis verbis Chriſti contineri cōſilium vt nunquam iuremus, non autem præceptum de

A non iurando, quorum ſententię accedit D. Bernar. Hom. 85. ſuper Cantic. Et poteſt fieri veroſimilis, ex eo, quod in eodem cap. multa dicuntur. Quale eſt illud: Ego autem dico vobis non reſiſtere malo; &c. quæ non ad præceptum, ſed ad conſilium ſpectant. Cæterum nec hæc ſolutio ſatisfacit: Nam cū iurare non ſolum ſit licitum, ſed etiam aliquando neceſſarium, & in præcepto, quod probari poteſt primo ex vſu Eccleſiæ: habet enim ius quæcunque publica poteſtas, tam ciuilis, quam ſpiritualis, iure & more exigendi à ciue, & à quocunque ſibi ſubdito iuramentum, ad detegenda, coercendaq; mala quæ ſibi in reipublicæ perniciem, ſiue in proximi iniuriam obuenerit. Et qui tunc non iuraret, contra præceptum ageret, non ſolum obedientiæ, verum

B etiam religionis. Cuius generis, vt artic. 4. dicemus, eſt iuramentum. Imò aliquando nō requiſitus tenetur homo iuſiurandum offerre. Tunc ſcilicet, quando, vel ad liberandum innocentem à morte, vel pro alio magno bono publico fuerit neceſſarium. Et tūc vſque adeò eſt bonum iurare, vt ſit delictum non iurare. In quo caſu præcipuè habet verum illud pſalmi: Laudabuntur omnes qui iurant in eo. Cum, inquam, non ſolum ſit licitum iurare, ſed etiam aliquando, cadat ſub præcepto, tam diuino, quam naturali, id facere non erit imperfectum, ſed potius eſſet imperfectum non iurare quando oportet. Atque ex conſequenti non eſt conſilium Chriſti de nunquam iurando. Vera ergo, & germana expoſitio il-

Vera & germana expoſitio.

C lius loci eſt, quòd primò Chriſtus docet in illis verbis: Per cœlum, per terram, per templum, contineri verum iuramentum, cuius contrarium exiſtimabant verum Phariſæi, & Scribę. Et quòd hoc ita ſit dicendum, colligitur ex ipſo textu. Secundò præcipit, vt neq; his, neque vllis alijs iuramentis vtamur. Non quidem ſimpliciter; ſed eo modo, quo vulgò vtebātur Iudæi, ſcilicet, paſſim, & pro leui, aut nulla cauſa: erat enim illo tempore de hac re apud Iudęos magnus abuſus, qui dummodo ſeſe abſtinerent à periurio, cætera pro nihilo habebant; malè intelligentes teſtimonium illud Deuteron. cap. 5. Non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua. Quod à Chriſto eo loco citatur, dum dicit: Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, &c. Itaque Chriſtus

D in illis verbis non prohibet omnino iurare, ſed modum, & exceſſum, quem Iudæi habebant in ſuis iuramentis faciendis. Qua etiam ratione explicanda ſunt multa alia, quæ illo capitulo dicuntur. Vt eſt illud: Neminem per viam ſalutaueritis. Non vocetis vobis patrem ſuper terram. Eo, ſcilicet modo, quo tunc iſthæc omnia fiebant. Huic expoſitioni ſuffragatur D. Auguſt. in libro de mendacio, capit. 20. & Beatus Chromatius Papa in quodam libello, quem edidit ſuper quintum & ſextum caput Matthæi. Cuius verba ſunt quæ ſequuntur. Primum enim voluit à nobis, & vſum iurationis, & conſuetudinem humani erroris auferre: Ne vnuſquiſque noſtrum per hæc elementa iurando, aut creaturam in honore diuinæ venerationis haberet,

D. Auguſt. Chromatius Papa.

E aut idcircò impunitatem periurij habere ſe crederet, ſi per mundi elementa iuraret. Et parum infra exponens reliqua, dicit per illa verba: Quod autem abundantius his eſt, debere intelligi mendacium, quod dicit eſſe abundantius, quam, eſt, eſt, non, non, id eſt, quam veritas: & à malo, id eſt, à dæmone, qui mendax eſt, & pater mendacij. Ex quibus verbis patet iuxta Chromatium, Chriſtum ibi ſolum prohibuiſſe periurium, & vſum iurandi pro leui, aut nulla cauſa. Beda exponens illud Iacobi 5. Ante omnia fratres mei; nolite iurare, dicit, ibidem prohiberi conſuetudinem iurandi, ne ex ea deueniatur in periurium. Sic enim ait: Ideò, inquit Iacobus, Vos à iurationis culpa compeſco, ne frequen

ter vera iurando, aliquando etiam in periurium decidatis. Sed eo longius à peierandi vitio ſtetis, quò nec verum peierare, niſi proxima neceſſitate velitis. Et ferè eadem ſunt verba, quæ dicit D. Iacobus, cum illis quæ dixerat Chriſtus.. Quare non immeritò eandem habebunt interpretationem.

D. Hiero. repellitur.

Ad D. Hieronymum dicentem, iurare per Deum veteri populo conceſſum fuiſſe, non quòd eſſet rectum hoc facere, ſed quòd minus malum eſt iurare per Deum, quam per idola, quod in noua lege eſt interdictum, quę verba referuntur in cap. conſidera. 22. quæſt. 1. quibus & Theophylactus aſtipulatur, nulla alia ratione reſpondet Caſtro de hæreſibus, verbo, iuramentum, hæreſi t. in fine, niſi dicendo: Verum ſi hi obijcient nobis Hieronymum, & Theophylactum, qui ſentire videntur, non licere Chriſtiano viro iurare, nos obijcimus contra Auguſtinũ, Chromatium Druthmarum, Bernardum, Bedam, Rupertum. Parum dixi, imò totius Eccleſiæ diffinitionem, cuius autoritas tanta eſt, vt mille præſtet Hieronymis, & Theophylactis, etiam ſi hi clariſſimi viri fuerint, ſanctitate perinde, ac doctrina illuſtres. Quibus verbis ſignificat erraſſe Hieronymum in illa ſententia, nec aliam conuenientiorem poſſe habere explicationem. Quod ego item verum puto. Soto lib. 8. de iuſtitia, quæſtione 1. articulo 2. poſtquam dixit, certum eſſe, quòd licet fidelibus iurare, ad quod probandum, addúcit illud Deuteronomij ſexto, Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis, dicit, quod licet hæc verba imaginem potius permiſſionis præſeferant, quam præceptionis, eſt nihilominus vera permiſſio tanquam rei licitæ. Ac ſi dixiſſet: Non tibi ſimpliciter iurare iubeo, ſed vbi eam neceſſitatem ratio attulerit, non per falſos Deos, ſed per me iurabis. Tametſi Hieronymus & Theophylactus permiſſionem iſtam non intelligant, vt fieret ſine culpa, ſed vt vſura permittitur, & meretricium. Et ſubdit ſtatim; ſed forſan ſentit Hieronymus vana iuramenta per Deum permiſſa fuiſſe Iudæis, hoc eſt, leuioris illis fuiſſe pœnæ, quam nobis, vt auerterentur ab idololatrarum iuramentis per creaturas. Et in hoc ſenſu ſubdit quòd Euangelica veritas non recipit iuramentum, cùm omnis ſermo fidelis pro iureiurando ſit. Non autem, Quod neget iuramentum quando legitimè fit, eſſe licitum.. Sed proculdubio nec hæc expoſitio ſatisfacit: quia abſolutè dicit Hieronymus, permiſſum fuiſſe iuramentum Iudæis, non quia eſſet rectum, ſed quia eſſet minus malum, quod de malis culpæ, & non ſolum de malis pœnæ poteſt commodè interpretari.

Corollar.

Ex dictis infertur, non ſolum eſſe licitum iurare in caſu neceſſitatis, verum etiam pręceptum naturale & diuinum omnibus hominibus commune, quando ratio ad id induxerit.

Quæſtio.

Si quis autem quærat, quare Chriſtus, quando dixit; Non iurare omnino, non adiecit, niſi in neceſſitate, aut cum vtilitate, vt ſic omnis ambigendi ratio tolleretur:

Reſponſio.

reſpondetur, id non fuiſſe neceſſarium. Nam præcepta naturalia ſub quantumcunque vniuerſalibus verbis proponantur, nullatenus includunt caſus, quos natura ipſa non comprehendit. Vnde, quia quòd iudex malefactores, & ſuum quiſque aggreſſorem occidat, non comprehenduntur ſub illo præcepto: Non occides; idcircò nec opus eſt, quòd ab illo excipiantur, vt diximus ſupra, agentes de homicidio. Eſt autem pręceptum de iurando, quantum ad vtramque partem, ſcilicet, iurare, quando ratio poſtulat, & non iurare, quando nec̃ neceſſitas, nec vtilitas adeſt, naturale, atque adeo, nec eſt opus caſus neceſſitatis, qui illis verbis; non iurare omnino, non includuntur, excipere.

In ſolutione ad ſecundum argumentum ponit,

A Diuus Thomas aliam interpratationem ex D. Auguſtino illius loci: Sit ſermo veſter, eſt, eſt, non, nó, Quod autem his abundantius eſt, à malo eſt, vltra illam, quam ſupra poſuimus ex Chromatio. Qui dicebat perabundantius his, intelligi mendacium, quod eſt abundantius, quam ſimplex veritas, his verbis, eſt, eſt, non, non, ſignificata, atque adeò à malo, hoc eſt à demone qui mendax eſt, & pater mendacij. Interpretatio autem eſt, quòd iuramentum non dicitur eſſe malum, ſed à malo, nempe à mala cauſa, ſcilicet, ex infirmitate, & plaga humani generis, quã de peccato originali accepit. Si enim iurare cogeris ſcias de neceſſitate venire infirmitatis eorum, quibus aliquid ſuades, quæ vtique infirmitas malum eſt. Itaque non dixit, quod amplius eſt, malum eſt. B Tu enim non malum facis, qui bene vteris iuratione, vt alteri perſuadeas, quod vtiliter perſuadeas; ſed a malo eſt illius, cuius infirmitate iurare cogeris. Hæc Auguſtinus. Quam interpretationem ſequitur Lyranus ſuper illum locum, qui dicit, quod autem his abundantius eſt, à malo eſt, quia ſemper eſt ibi, vel malum culpæ ex parte iurantis, quando iurat ſine neceſſitate. Vel ſi iurat in neceſſitate requiſitus, tunc ſemper eſt ibi malum pœnæ, à parte requirentis. Ex infirmitate enim humana, quæ eſt quædam pœna generi humano inflicta, procedit, quòd homines non credant ſibi mutuò ſimplici verbo abſque iuramento. Similiter ex parte requirentis aliquando eſt ibi malum culpæ, quando, ſcilicet, requiıit iuramentum ſine neceſſitate. *Hæc Lyranus.* C Ex quibus poſſumus colligere, qualiter ſit intelligendus idem Diuus Auguſtinus ſuper Epiſtolã ad Galatas, & refertur in cap. non eſt. 22. quæſtione 1. quando dicit: Iuramentum eſt à malo, non quidem iurantis, ſed increduli iuramẽtum petentis. Nõ enim docere putandus eſt, quòd petere iuramentum eſt ſemper malum culpæ, ſed dicit à malo petentis, ſcilicet, à malo pœnæ, quod per originalem culpam contraximus. Eſt enim iam nobis inde naturale malum incfedulitatis in rebus grauibus. Eſſet autem etiam peccatum de leuiſſimis quibuſque iuramentum poſtulare.

Nota circa ſolutionem ad 2. argu. D. Tho.

ARTICVLVS III.

D Vtrùm conuenienter ponantur tres comites iuramẽti, videlicet iuſtitia, iudicium, & veritas.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter ponantur tres comites iuramenti, videlicet iuſtitia, iudicium, & veritas. Ea enim quorum vnum includitur in altero, non ſunt connumeranda tanquam diuerſa. Sed horum trium vnum includitur in altero, quia veritas eſt pars iuſtitiæ ſecundum Tullium. Iudicium autem eſt actus iuſtitiæ, vt ſupra habitum eſt: ergo inconuenienter ponuntur tres comites iuramenti.*

Inf. art. 7. cor. & q. 98. art. 1. ad 1. & 3. diſt. 39. art. 2. q. 3. & quodli. 5. art. 27.

Li. 2. de inuentione in fol. 4. ante fi. lib.

Q. 60. art. 1.

2. Præterea, Multa alia requiruntur ad iuramentum; E *ſcilicet, deuotio & fides, per quam credamus Deum omnia ſcire, & mentiri nõ poſſe: ergo videtur, quòd inſufficienter tres comites iuramẽti enumerãtur.*

3. Præterea, Hæc tria in quolibet opere humano requirenda ſunt. Nihil enim debet fieri contra iuſtitiam, aut veritatem, aut ſine iudicio, ſecundum illud primæ ad Timoth. 5. Nihil facias ſine præiudicio, ideſt, ſine præcedenti iudicio: ergo hęc tria non magis debent aſſociari iuramento, quam alijs humanis actibus.

Sed contra eſt, quòd dicitur Hiere. 4. Iurabis, viuit Dominus, in veritate, in iudicio, & in iuſtitia. Quod exponens Hieron. dicit: Animaduertendũ eſt, quòd*

Et habetur

iuſtu-

22. q. 2. c. Animaduertendum. *iuſiurandum hos habet comites, ſcilicet veritatem, iudicium, & iuſtitiam.*

Art. præce. *Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra * dictum eſt, iuramentum non eſt bonum, niſi ei qui bene vtitur iuramento. Ad bonum autem vſum iuramenti duo requiruntur. Primò quidem, quod aliquis non leuiter, ſed ex neceſſaria cauſa, & diſcretè iuret. Et quantum ad hoc, requiritur iudicium, ſcilicet diſcretionis, ex parte iurantis. Secundò, quantum ad id, quod per iuramentum confirmatur, vel ſcilicet, neque ſit falſum, neque ſit aliquid illicitum. Et quantum ad hoc, requiritur veritas, per quam aliquis iuramento confirmat quod verum eſt, & iuſtitia per quam confirmat quod licitum eſt. Iudicio autem caret iuramentum incautum; veritate autem iuramentum mendax: iuſtitia autem iuramentum iniquum ſiue illicitum.*

*Ad primum ergo dicendum, quòd iudicium non ſumitur hic pro executione iuſtitię, ſed pro iudicio diſcretionis, vt dictum * eſt.* (In cor. art.) *Neque etiam veritas hic accipitur ſecundum quòd eſt pars iuſtitiæ, ſed ſecundum quod eſt quædam conditio locutionis.*

*Ad ſecundum dicendum, quòd deuotio, & fides, & omnia huiuſmodi, quæ exiguntur ad debitum modum iurandi intelliguntur in iudicio. Alia enim duo pertinent ad rem, de qua iuratur: vt * dictum eſt.* (In cor. ar.) *Quãuis poſſet dici quod iuſtitia pertinet ad cauſam per quam iuratur.*

Ad tertium dicendum, quòd in iuramento eſt periculum magnum: tum propter Dei magnitudinem, cuius teſtimonium inuocatur: tum etiam propter labilitatem linguę humanæ, cuius verba iuramento confirmatur. Et ideo huiuſmodi magis requiruntur ad iuramentum, quam ad alios humanos actus.

SVMMA TEXTVS.

QVoniam iuramentum non eſt illarum virtutũ, quæ per ſe honeſtatem habent, agit D. Thom. in hoc articulo, de conditionibus, quæ debent iuramentum comitari, vt honeſtum reddatur. Continetur autem eius litera duabus propoſitionibus. Prima concluſio: Tres ſunt neceſſarij comites, vt iuramentum honeſtetur, nempe, veritas, iuſtitia, & iudicium. Quam probat in argumento, ſed contra, teſtimonio Hieremiæ ca. 4. dicentis: iurabis: Viuit Dominus, In veritate. In iudicio, & iuſtitia. Super quæ verba dicit D. Hieronymus: aduertẽdum eſt: quod iuſiurandum hos habet comites, ſcilicet, veritatem, iudicium, & iuſtitiam. Et in corpore articuli hac rõne: per iuramentum Deus, qui ſumma veritas eſt, & ſumma iuſtitia, adducitur in teſtem: ergo neceſſarium eſt ad eius reuerentiam, quod id, quod iuratur, primum ſit verum, mox iuſtum, & æquum, & tandem circunſpectio iurandi requiritur, vt non leuiter, ſed maturo iudicio, & diſcretione fiat. Et ſic neceſſaria ſunt ad iuramentum, veritas, iuſtitia, & iudicium. Secunda cõcluſio: Iuramentum, cui deeſt veritas, dicitur falſum; cui deeſt iuſtitia, dicitur iniquum: cui deeſt iudicium, dicitur temerarium.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo intelligentia huius articuli operępretium erit explicare, quid per veritatem, iuſtitiam, & iudicium, quantum attinet ad præſens inſtitutum intelligatur. Nam per veritatem non adæquationem rei ad intellectum, quam Metaphyſici propriè veritatem appellant, ſed conditionem quandam orationis, atque ſermonis exterius prolati, intelligimus, vt ſcilicet, oratio cum animo cõcordet. Itaque ad hoc, vt veritas, quæ comes iuramenti dicitur illi adeſſe intelligatur, non eſt neceſſariũ, vt id quod affirmo, ita ſe habeat à parte rei ſicut à me ſignificatur. Sed ſolum requiritur, atque ſufficit, vt ita eſſe pro certo exiſtimem, quemadmodum à me eſſe iuratur, vt docet D. Aug. in lib. contra mendacium, & in quodam ſermone de verbis Iacobi.

Veritas quid.

Iuſtitia.

Iuſtitia ſecundus comes ſimiliter eſt quædam cõditio quæ illi rei quæ iuramento affirmatur, ineſſe debet, ſcilicet, vt res illa iuſta ſit atq; honeſta. Et deeſſe intelligitur quando iuramento pollicemur, vel facere res turpes, vel omittere honeſtas. Siquis autẽ quęrat, vtrum hæc iuſtitia adeſſe debeat omni iuramẽto, tam promiſſorio, quam aſſertorio? Caietanus in præſenti reſpondet negatiuè, dicens, quod iuſtitia tantum comitatur iuramentum promiſſorium, non aſſertorium. Et ratio illius eſt: Nam in iuramento aſſertorio, ſæpe affirmamus feciſſe nos res turpes, idque honeſte atq; licitè. Vt cũ interrogatus aliquis à iudice de furto, vel adulterio, iurat ſe id feciſſe. Verius tamen atque rectius dicendum exiſtimo, quod iuſtitia vtriuſque iuramenti debet eſſe comes, quãuis diuerſimodè. Nam in iuramento promiſſorio iuſtitia attendi debet ex parte illius rei, quæ iuramento firmatur, vt ſcilicet, id iuramentum iuſtum dicatur, quo res iuſta promittitur, & iniuſtum, quo promittitur res iniuſta. At verò in iuramento aſſertorio iuſtitia eſt attendenda non ex parte rei aſſertæ, quia iuramẽto iuſto poſſũ aſſerere res iniuſtas, ſed ex parte cauſæ, quæ compellit ad iurandum. Et quod hoc ita ſit dicendum, probatur. Nam, ſi quis iurando detegit crimina alterius occultiſſima, id iuramento nõ eſt falſum, vt patet, nec temerarium; quia ſuppono id adhibito conſilio feciſſe, ſed eſt iniuſtum tantũ: ergo deeſt illi iuſtitia, quę eſt comes iuramenti: Atq; ex conſequenti iuſtitia non ſolũ iuramento promiſſorio, ſed etiam aſſertorio adeſſe debet.

Iudicium.

Tertius comes iuramẽti eſt iudicium, quo diſcretio, atq; prudentia in iurando ſignificatur. Nõ enim ſatis eſt, vt quis vera, atq; iuſta iuret, niſi etiam prudenter, hoc eſt adhibita debita cautione, atq; conſilio id faciat. Quod conſiſtit in tribus. Primum eſt, vt quæ alia ratione quam iuramento confirmari poſſunt, iuramento non firmemus. Vnde confirmare iuramento res, quæ claræ & perſpicuæ ſunt, aut quę ad aliquas pertinent diſciplinas, & alia ratione quã iuramento probari poſſunt, nempe, ſyllogiſmo, temerarium erit. Secundum vt non iuremus ex quacunque cauſa, ſed ſolum propter grauem, & piam. Tertium, vt iuramentũ pręcedat cõſultatio. Sicilicet, vt reputet ſecũ, qui iuraturus eſt, quemadmodũ ſe habeat res illa, de qua iuramentũ ferre dẽt, ne forte ex depoſitione falſum pro vero iuret. Et quocunq; ex his tribus deficiente, iuramentum ſine iudicio factũ dicetur, atque ex conſequenti temerarium.

Iuramentũ cui deeſt veritas vel iuſtitia vel iudicium eſt peccatum.

Supra poſita ergo tria, nẽpe, veritas, iuſtitia, atq; iudicium neceſſaria ſunt, vt iuramentũ honeſtetur, & quocunq; ex his comitibus deficiente, quod ipſum illicitũ ſit, atq; peccatũ, erit neceſſe, vt D. Th. in prima cõcluſione affirmat. Et probatur. Quidquid iſtorũ deſit, afficitur iniuria diuinum numẽ, dum in teſtem adducitur per iuramentum: ergo eſt peccatum. Cõſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Nam ſi deeſt veritas, adducitur Deus teſtis mendacij. Si deeſt iuſtitia, adducitur, vt approbator iniquitatis. Et ſi deeſt iudicium adducitur ſine cauſa. Quæ ſine manifeſta iniuria & irreuerẽtia eſſe nõ poſſunt. Præterea, Quidquid horum deſit in iuramento, aſſumitur nomen Dei in vanum: quod eſt contra ſecundum præceptum Decalogi: ergo eſt peccatum. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Vanum eſt quod fruſtra fit, & caret fine: finis autem iuramẽ-

ti

ti eſt confirmare veritatem cognitu neceſſariam ad iuſtitiam inter homines conſeruandam, iuxta illud Pauli ad Hebr. 6. omnis controuerſiæ finis ad confirmationem, eſt iuramentum; Sed ad iſtum finem conſequendum nihil valet iuramentum, cui veritas, vel iuſtitia, vel iudicium deeſt: nam ſi eſt falſum non cõfirmat veritatem, & ſi eſt iniuſtum non ſeruit ad conſeruandam iuſtitiam, ſed potius deſtruit illam; & ſi eſt ſine iudicio, eſt temerarium: ergo vanum, atque peccatum.

Dubium.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrum omne illud iuramentum, cui aliquis ſupra dictorum comitum deeſt, ſit dicendum periurium? Et pro parte affirmatiua eſt D. Hierony. ſuper Hieremiam. c. 4.

Ratio dubitandi.

Vbi cũ dixiſſet iuramenta habere tres comites, adiecit ſtatim: Qui ſi defuerint, nequaquam erit iuramẽtum; ſed periurium. In contrarium tamen eſt: Nam periurium definitur; Mendacium iuramento affirmatum. Et ſic ſolum iuramentum, cui defuerit veritas, videtur dicendum periurium; & non illud, cui deeſt iuſtitia, aut iudicium, cum verum eſſe poſſit: Et confirmatur ex D. Tho. infra. q. 98. art. 1. Vbi dicit falſitatem eſſe de i trinſeca ratione periurij.

1. Conclu.

In hoc tamen ſit prima concluſio: Iuramentum, cui deeſt veritas, eſt ſimpliciter, & abſolutè periurium. Probatur ex diffinitione periurij ſuperius poſita.

2. Concluſ.

Secunda concluſio: Iuramenta, quibus ſolum deeſt, aut iniuſtitia, aut iudicium, vt ſunt iuramenta temeraria, & iniuſta, dicuntur periurium non ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Et quidem, quod ſimpliciter non dicantur periuria, eſt res manifeſta: quia ſimpliciter non ſunt mendacia. Quod autem ſecũdum quid ſint periuria, probatur: quia ineſt illis quædam imago, & vmbra falſitatis. Vt enim dicit D. Thom. infra q. 98. art. 1. ad 1. qui iurat ſe aliquid illicitum facturũ quodammodo incidit in falſitatem. Nam licet vere habeat animum faciendi quod iurat, tamen eſt obligatus non facere. Et ſic in veritate dicit falſitatem. Qui autem iurat ſine iudicio, quamuis verum iuret eatenus tamen ineſt falſitas illi iuramẽto quatenus inconſulto, & temerè iurando expoſuit ſe periculo falſum dicendi. Itaque falſo iuramento ineſt falſitas in actu, iniuſto in virtute, temerario in cã. Et ſic omnia iuſa, ſaltẽ ſecũdũ quid, poſſunt dici periuria.

Dubium graue.

Sed eſt dubium graue, vtrum omne iuramentũ, cui aliquis prędictorum comitũ deeſt, ſit peccatum mortale? Et vt recto ordine procedamus, dicemus primò de iuramento, cui deeſt veritas, deinde de illo, cui deeſt iuſtitia: & tandem de iuramento, cui deeſt iudicium. Ad explicandum ergo, vtrum omne iuramentum, cui deeſt veritas, ſit peccatum mortale, aduertendum eſt, quod in iuramento promiſſorio dupliciter poteſt deeſſe veritas.

De defectũ veritatis in iuramento.

Vno modo, quia is, qui promittit, non habet animum ſeruandi promiſſum. Alio modo; quia res non perficitur, non præſtatur, non reſpondet promiſſioni, quamuis à principio bona fide & bono animo fuerit promiſſa. Et ratio huius eſt: Nam qui aliquid promittit, duo facit. Vnum pollicetur in futurum. Alterum aſſerit de præſenti. Pollicetur quidem, ſe daturum, verbi gratia, centum, quæ res futura eſt. Et aſſerit; & affirmat de præſenti, ſe habere animum huiuſmodi rem adimplendi ſuo tempore. Et ita cum adiungit iuramentum promiſſioni, confirmat teſtimonio diuino eſſe verum, quod in præſenti de ſuo animo aſſerit, atque etiam futurum verum, quod ſe facturum pollicetur. Et ſic ineſt illi iuramento promiſſorio duplex veritas. Vna ſtatim cùm fit iuramentum, de animo adimplendi. Altera in futurum de adimpletione promiſſi.

1. dictum certum.

Hoc ſuppoſito, vt certa ab incertis ſeparemus dico primo, certum eſſe, quod omne iuramentum aſſertorium, cui deeſt veritas, quacunque ratione deſit, ſiue cum cauſa, ſiue ſine illa, & in quacunque materia, ſiue magna, ſiue parua, eſt peccatum

A mortale. Huic concluſioni repugnarunt olim, vt refert Syluester, verbo, periurium, §. primo, Gofredus & Angelus, qui dixerunt iuramentum, quo affirmamus rem iocoſam, non eſſe peccatum mortale. Sed noſtrum dictum eſt communis ſententia omnium Doctorum. Et probatur: Qui iurat falſum ob eam cauſam peccat, quia inducit Deum in teſtem mendacij, in quo grauis Deo irrogatur iniuria, eo enim ipſo profitetur vel Deum neſcire quod verum eſt, vel ſi ſciat, poſſe induci, vt mendacio patrocinium ferat: ſed tam falſum eſt mendacium iocoſum, quã pernicioſum. Verbi gratia dicere te eſſe Romę, cum ſis Salmanticæ, ac dicere D. Petrum fuiſſe dãnatum: ergo ſi iuramento confirmes vtrumq; quantum attinet ad rationem periurij, æqualiter in vtroq; pec-

B cabis: quia in vtroque æqualiter Deus in teſtem mẽdacij adducitur.

2. dictum certum.

Dico ſecundò, etiam eſſe certum, quod omne iuramentum promiſſorium, cui deeſt prima veritas; hoc eſt, in quo qui iuramento promittit ſe aliquid facturum, nõ habet animum promiſſum adimplẽdi, eſt peccatum mortale. Hoc dictum ſimiliter recipitur ab omnibus Doctoribus. Et eſt ratio: Quia iuramentum promiſſorium ſecũdum hãc primam veritatem eſt aſſertorium. Qui enim, vt diximus, iuretando promittit, verbi gratia, ſe hominẽ occiſurum, aut daturum centum aureos, eo ipſo aſſerit, ſe iam tunc habere voluntatem, & animum id faciendi. Et ita reſpectu huius animi, & voluntatis eſt aſſertio rei præſentis. Atque adeò iuramentum aſſer-

C torium. Ex quo fit, vt quanium ad hanc veritatem idem iudicium ſit de hoc iuramento, ac de aſſertorio. Itaq; hæc certa ſunt.

Punctus difficultatis.

Sed dubium eſt vtrum iuramentum promiſſorium, cui ſolum deeſt ſecunda veritas, quod contingit, quando is, qui aliquid iuramẽto promiſit, non adimplet promiſſum, ſit ſemper peccatum mortale? Quod eſt quærere, vtrũ frangere iuramentum de re leui ſit peccatum mortale?

1. arg. pro parte affirmatiua.

Et pro parte affirmatiua argumentor primò. Quemadmodum qui vtitur iuramento aſſertorio, citat Deũ in teſtem, ita eſſe, quod dicit, ſic etiã qui iuramento aliquid promittit, citat Deum in teſtem, ita futurũ, ſicut promittit. Et rurſus: Sicut adducitur Deus teſtis falſi, cum res, quæ iuramento aſſeritur, ſecus ſe habet: ita etiam adducitur teſtis falſi, cum res, quæ

D futura promittitur, poſteà nõ fit. Sed adducere Deũ teſtem mendacij præſentis, ſiue id mendacium ſit leue, ſiue graue, eſt peccatum mortale: ergo pari ratione adducere Deum in teſtem mendacij futuri, vel potius efficere, vt ſit falſum id cuius teſtificãdi cauſa Deum adduximus, eſt peccatum mortale in quacunque materia. Probo conſequentiam: Nam ſicut eſt æque falſum mendacium leue, & mendaciũ graue: ita etiam eſt æque falſum cum res, quæ in futurũ promittitur nõ ſeruatur, ſiue leuis ſit, ſiue grauis.

2. argum.

Secundo. Qui iurat ſe hominem occiſurum, non ſolum, quia habet voluntatem hominem occidendi, ſed etiam nouo peccato periurij; quia citat Deũ in teſtem eius rei, quæ oportet, vt ſit falſa, peccat: ergo efficere vt in futurũ ſit falſa illa res, cuius Deus

E citatur teſtis, eſt peccatum mortale. Id vero eodem modo efficitur, & æqualiter, ſiue leuis, ſiue magna ſit illa res, quæ iuramento promiſſa, non præſtatur: ergo ſemper eſt peccatum mortale non adimplere, promiſſum iuramento firmatum: & confirmatur: Qui iureiurando promittit aliquid alteri, tenetur id promiſſum verum efficere, non ſolum ad vitandam iniuriam, ſed etiam ne efficiat falſum id, cuius Deus citatus eſt teſtis. Et ſic, qui fidem datam violat dupliciter peccat. Eſt enim iniurius in proximum, & periurus in Deum: ergo ſemper qui frangit iuramentum promiſſorium peccat mortaliter. Probo conſequentiam: Quia non minus in re leui, quam in re graui adducit Deum in teſtem falſi.

In

1. argu. pro parte negatiua. In contrarium tamen eſt, primò: Qui iureiurando promiſit, ſe aliquam rem indifferentem facturũ, quã uis ipſum iurare ſit malum, quia deeſt illi iudicium; tamen ſecundum omnes ſi non adimplet promiſſum, non peccat, quamuis poſſit licitè adimpleri: ergo non quoties deeſt ſecunda veritas iuramẽto promiſſorio, eſt peccatum. 2. Argum. Secundo: Nã videretur profectò res duriſſima cõdemnare peccati mortalis, eũ, qui iureiurãdo promiſit ſe dicturum orationem dominicam, & non dicit: quod manifeſtè ſequitur ex oppoſita ſententia. Et quod hoc ſit durum, probò: Non eſt cenſenda magis rigida lex iuramenti, quã lex Decalogi, ſcilicet, non furtum facies: ſed iſta lex Decalogi mitigatur ex materia leui: ergo à fortiori & lex iuramenti, quæ minus rigida eſſe debet. Atque ex conſequenti non adimplere iuramentum promiſſorium in re leui, non erit peccatum mortale.

3. Argum. Tertio: Si frangere iuramentum in re leui eſſet peccatum mortale, idcircò eſſet, quia efficitur falſum id, cuius teſtificandi cauſa Deus teſtis eſt adductus, & ſic quodammodo Deus falſi teſtis conſtituitur: ſed hoc non eſt ſufficiens ad inducendam culpam mortalem: Nam qui iurauit ſe peccare venialiter, Verbi gratia dicere mendacium iocoſum, quia mentiri non licet, oportet vt falſum efficiat id, quod promiſit, & cuius teſtificandi cauſa Deum teſtem adduxit: Et tamen ſecundum communem ſententiam Doctorum, tantum peccat venialiter: quamuis vere Deum adduxit in teſtem rei, quæ omnino falſa eſt: ergo.

Sententia Caietani. In hac re explicanda ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Caietanus enim artic. 7. huius quæſtionis vt ſuam mentem explicet, ſupponit, quod materia leuis, cadens ſub præcepto, poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo, vt eſt pars alterius rei. Et ſecundum iſtam rationem materia leuis pro nihilo reputatur, & tantum inducit culpam venialem. Alio modo, vt habet rationem totius. Et tunc non eſt cenſenda parua. Vt verbi gratia, quia materia integra furti ſunt facultates alienæ; idcircò nummus argenteus in eo, qui magnas habet opes, eſt leuis materia, quia cõparata ad totas facultates, quarum eſt pars, eſt leuius quædam res. At vero idem nummus argenteus in eo, qui hunc ſolum habet, non eſt leuis materia furti, ſed grauis, quia eſt totalis. Hoc ſuppoſito dicit primo Caietanus, quod ſi res leuis, quæ promittitur, eſt pars eius materiæ, quæ iuramento eſt promiſſa; id prætermittere non eſt peccatũ mortale; ſed tantum veniale. Vt, verbi gratia, ſi promiſi per iuramentum, me recitaturum pſalterium, & dũ illud recito prætermitto verſiculum, illa omiſſio nõ inducit culpam mortalem, ſed tantum venialem. Et ratio eſt: quia ego promiſi me dicturum pſalterium, & cum exoluo promiſſum fere omni ex parte, illa omiſſio leuis vnius verſiculi pro nihilo reputatur. Et ſic non poteſt inducere culpam mortalem. Dicit ſecundo Caietanus, quod ſi res leuis quę prętermittitur eſt totalis materia iuramenti, id prętermittere eſt peccatum mortale. Vt ſi verbi gratia, iuramento promiſi dicere vnum, Aue Maria, & illud omitto, pecco mortaliter, quia totaliter nõ exoluo promiſſum. Sed hæc ratio Caietani non videtur ſufficiens. Nam ſi Deus peculiari aliquo præcepto pręcepiſſet, vt ne mentiremur iocosè, id facere eſſet ſolum peccatum veniale, perinde, ac nunc eſt. Et tamen ſi mentiretur quis iocosè, tunc violaret præceptum ſecundum totam ſuam materiam. Item: Nunc eſt peculiare præceptum de non dilapidãdis proprijs facultatibus, cuius totalis materia ſunt vniuſcuiuſque opes: Et tamen, ſi quis omnes ſuas opes per ſe loquendo, ſine cauſa profundat, violat id præceptum non in aliqua re parua; ſed ſecundum totam materiam illius, ſolum peccat venialiter, vt omnes Doctores concedunt: quia cum ſit dominus illarum rerum, totum illud bonorum diſpẽdium habetur pro re leui: ergo ſi res, in qua peccatur eſt leuis, ſemper erit peccatum veniale, ſiue illa res ſit totalis materia, vel partialis præcepti. Atque ex conſequenti diſtinctio quam Caietanus aſſerebat, eſt nulla.

Syluester, verbo, iuramentum, 4. §. 1. ex mente Archidiaconi, tenet oppoſitam ſententiam, ſcilicet, quod frangere iuramentum de re leui ſuſceptum non eſt peccatum mortale. Et eandem tenet Soto libro 8. de Iuſtitia, quæſtione ſecunda, articulo tertio. Quę proculdubio eſt vera, & tenenda. Vnde ad illius explicationem aduertendum eſt primò, quod in iuramento promiſſorio vnum aſſero, ſcilicet, me cum promitto, ex animo & non ficte promittere, & alterum ſpondeo, ſcilicet, re præſtaturum quod polliceor. Adducitur autem Deus ad vtriuſque rei confirmationem, nempe, ad aſſertionem firmandã & ad ſponſionem cõfirmandam. Sed diuerſimodè: Nam reſpectu eius, quod aſſero de meo animo in præſenti, adducitur Deus, proprie loquendo in teſtem. At verò reſpectu eius, quod in futurum facturum promitto, adducitur Deus non tanquam teſtis; ſed tanquam vas, & tanquam pignus; quo pignore dato, is, cui ſit, promiſſio certam de mea fide ſpem concipit. Et ratio huius differentiæ ſumpta eſt ex ipſa rei natura: Nam de re præſenti aut præterita, ſit ne, aut fuerit, commodè poteſt aliquis eſſe teſtis. At verò de re futura, vtrum futura ſit, nec ne, nullus affirmare vt teſtis poteſt, ſed vel diuinare, vt coniector, vel confirmare vt ſponſor. Cuius etiam rei illud eſt apertum indicium, quod ſi in iuramento promiſſorio reſpectu rei promiſſæ in futurum, Deus adduceretur teſtis, ſequeretur, quod quoties aliquis nõ adimplet iuramentum promiſſorium, cum poſſit illud implere, toties efficeret Deum teſtem falſi, & ſic toties peccaret mortaliter. Quod tamen conſequens eſt manifeſtè falſum, vt patet in iuramento de re leui, aut de ijs rebus, quæ ſunt ſub conſilio.

In iuramento promiſſorio vnum aſſeritur & alterum promittitur.

Secundo eſt aduertendum, quod qui Deum adducit teſtem falſi, & etiam qui non perſoluit, quod Deo ſponſore promiſit, vterque irrogat iniuriam Deo, diuerſæ tamen rationis. Nam primus fingit Deum mendacem. Et ſecundus Dei nomen, quod pro pignore dedit, contemnit, atque deſpicit. Prior illa iniuria, quæ eſt fingere Deum mendacem, non recipit magis, nec minus: quia omnia mendacia in ratione falſitatis, formaliter loquendo, ſunt æqualia. At vero poſterior iniuria recipit gradus, poteſtque eſſe maior, vel minor ſecundum proportionem rei promiſſæ. Non enim omnia promiſſa æquè obligant, ſed magis, vel minus pro ratione materię. Et grauius eſt frangere fidem in re graui, quam in re leui.

Qualiter irrogetur iniuria Deo in non adimplẽdo iuramentum.

1. Concluſ. His conſtitutis, ſit concluſio: Iuramentum promiſſorium, cui deeſt ſecunda veritas, nempe non adimplere quod iureiurando, quis facere eſt pollicitus, non ſemper eſt peccatum mortale: ſed ſolum quando res promiſſa eſt maioris momenti. Probatur: In iuramenti leuis violatione ſit iniuria Deo, non quia fingitur mendax, ſed quia nomen illius, quod pro pignore fuit adductum, parum reueretur: ſed huiuſmodi neglectus, atque irreuerentia, quando verſatur in re leui, eſt leuis: ergo non eſt peccatum mortale, ſed tantum veniale. Præterea: Frangere votum de re leui, ſecundum communem opinionem (quod, & à nobis in materia de voto fuit probatum) eſt tantum peccatum veniale: ergo ſimiliter frangere iuramentum de re leui. Probo conſequentiam: Nam maius eſt vinculum voti, quam iuramenti, vt dicemus articu. 8. huius

huius quæſtionis. Item: Si quis promiſit, ſe recitaturum Pſalterium, & omittit verſiculum tantum, peccat venialiter: ergo & qui promiſit dicturum verſiculum, & illum omittit, tantum peccat venialiter. Probo conſequentiam: Nam illud diſcrimen Caietani eſt nullum, vt diximus. Quod etiam hac ratione poteſt confirmari. Qui nominatim promiſit dare Petro rem aliquam parui momenti, ea pollicitatione impoſuit ſibi legem obligantem ad aliud qđ promiſit præſtandum, ſub pęna peccati, & eius legis integra materia eſt res illa promiſſa; & tamen, ſi nihil det, nec fidem ſeruet, tantum peccat venialiter ex leuitate materiæ, vt omnes Doctores concedunt: ergo pari ratione, quamuis totum, quod promiſiſti Deo, ſit vnus verſiculus, ſi illum omittas, non erit peccatum mortale. Vltimò: Ex oppoſita ſententia ſequeretur, omnes matres, & nutrices, infinita cō mittere peccata mortalia; ſæpe enim iratæ filij ſuis minantur, iuramentoque promittunt, ſe illos flagellaturas, aut aliquid aliud facturas; quod tamen poſtea re non adimplent: conſequens autem eſt abſurdum & contra communem Doctorum ſententiam: ergo & illud, ex quo ſequitur.

Ad 1. argu. pro parte affirmatiua. Ad primum argu. pro parte affirmatiua ex dictis patet ſolutio. Iam enim oſtendimus qualiter reſpectu rei futuræ Deus non adducitur teſtis, ſed tantum vt ſponſor. Quod in re leui fieri poteſt, ſine graui iniuria. Ad 2. argu. Ad ſecundum argumentum reſpondetur negando, qui iurat, ſe hominem occiſurum peccet peccato periurij propriè, ſed ſolum eſt periurus ſecundum quid, quo nomine cenſemus, & appellamus omnem irreuerentiam quæ Deo fit in iuramento. Fit autem Deo irreuerentia in iuramento iniuſto, non quia citatur teſtis rei futuræ falſi; ſed, quia datur tanquam ſponſor, & pignus rei non adimplendæ. Ad confirmationem reſpondetur, concedendo, quod qui iuramento promiſit aliquid, tenetur illud adimplere, Et ſi id non faciat non ſolum eſt iniurius in proximum; ſed etiam in Deum. Nego tamen, quod teneatur id adimplere, ne efficiat Deum teſtem falſi. Nam vt diximus, reſpectu rei futuræ non citatur Deus, tanquam teſtis. Sed eſt iniurius in Deum & tenetur ad impletionem; quia dedit Deum, vt ſponſorem, & vadem rei non adimplendæ; quod in re leui fieri poteſt, ſine graui iniuria.

De defectu iuſtitię in iuramento. 1. dictum. Diximus de veritate, ſequitur, vt dicamus de iuſtitia. Circa quam eſt difficultas, vtrum ſine peccato mortali poſſit aliquando deeſſe iuramento? Ad cuius explicationem dico primo, quod qui iurat ſe facere aliquid; quod eſt peccatum mortale, proculdubio peccat mortaliter. Ita tenet Syluester, verbo, iuramentum 2. §. 7. & Soto lib. 8. de iuſtitia, quæſt. 2. artic. 3. Et probatur: Quia adducere Deum in vadem, & ſponſorem rei, quæ eſt peccatum mortale, fieri non poteſt ſine graui ipſius Dei iniuria. Eo vel maximè, quod vt diximus in materia de voto, cum promiſſio de re fieri debeat, quę ſit grata illi cui fit promiſſio, qui rem iniquam iurando promittit potius eſt dicendus malum comminari, quam bonum promittere. Comminari autem facere iniuriam Deo, ita eſt iniquum, vt nihil, vel impudentius, vel audacius dici poſſit. 2. Dictum. Dico ſecundo, quod qui iurat ſe facturum aliquid, quod eſt peccatum veniale, tantum peccat venialiter. Ita tenent communiter Doctores. Et ratio eſt: Quia iniuria, quæ fit Deo in huiuſmodi iuramentis, quã uis ſit nonnulla, eſt tamen leuis, atque adeò tantum inducit culpam venialem. 3. Dictum. Dico tertio, quod qui iurat ſe facturum aliquid eorum, quæ obſtant operibus conſilij, tantum peccat venialiter. Et quidem, quod peccet, eſt res manifeſta, propter irreuerentiam, quam irrogat Deo abutens eius autoritate, ad

A confirmandum id, cuius oppoſitum ipſe conſuluit. Quod autem huiuſmodi peccatum tantum ſit veniale, probatur: Abſtinere ſe ab ijs, quæ ſunt in conſilio, eſt licitum: ergo irreuerentia, quæ fit Deo in iuranda huiuſmodi abſtinentia; eſt leuis, atque ex conſeqnenti ſolum inducit culpam venialem. Syluester vbi ſupra, ex mente Archidiaconi dicit, quòd qui talia iuramenta emittunt, peccant mortaliter. Et ratio eſt: quia tales in huiuſmodi iuramentis ponunt obijcem Spiritui ſancto. Sed re vera fallitur: Nam cum huiuſmodi vota, vel iuramenta non ſint obligatoria (vt ſtatim dicemus) nullum obicem poſſunt Spiritui ſancto apponere. Sed qui iurauit vxorem ducere; ita poteſt religionem ingredi, ac ſi tale iuramentum non feciſſet. 4. Dictum. Dico quarto, quod B qui iurat ſe facturum aliquam rem indifferentem, vel impoſſibilem tantum peccat venialiter. Quod peccet, patet: quia vtitur nomine diuino ad confirmandam rem, quæ vel fieri non poteſt, quia impoſſibilis, vel nihil refert, vt fiat quia indifferens. Quod ſine aliquali irreuentia fieri non poteſt. Quod autem huiuſmodi peccatum ſit tantum veniale, probatur; quia irreuerentia eſt leuis. Si quis autem quęrat, vtrum huiuſmodi iuramenta promiſſoria aliquam inducant obligationem præſtandi promiſſum? vt ad hanc difficultatem reſpondeamus, aduertendum eſt, quod ſicut materia iuramenti aſſertorij eſt veritas; ita etiam promiſſorij eſt res honeſta & vtilis. Ex quo fit, vt ſicut quando deeſt veritas in aſſertione, aſſertio redditur mendatium; C ita etiam quando id, quod promittitur, eſt res, vel inutilis, vel inhoneſta: ipſa promiſſio redditur irrita & inefficax, & non eſt promiſſio, nec aliquam adimplendi obligationem inducit. Et ratio eſt: Nam promiſſio ſemper fit pro commodo alterius. Nullus autem rationabiliter debet habere gratum, aut cõmodum id, quod vel inhoneſtum eſt vel intile. Vnde dico quinto, quod qui iurat ſe facturum aliquam rem, vel inutilem, vel indifferentem, vel contra conſilium, non tenetur adimplere promiſſum. 5. Dictum. Probatur: Iuramentum obligat ſeruare promiſſum vbi vere exiſtit; ſed in caſibus poſitis nulla exiſtit promiſſio ex defectu materiæ: ergo iuramentum adiunctum nullam obligationem inducit. Dico ſexto, D quod qui iurat ſe facturum aliquam rem indifferentem, vel contra conſilium, licet non teneatur id facere, licitè tamen poteſt iuramentum adimplere. 6. Dictum. Probatur: Ante factum iuramentum poterat illud facere: ergo & poſt factum iuramentum, cum iuramentum non tollat obligationem illud faciendi, ſed potius eam augeat.

De defectu iudicij in iuramento. De iudicio ſimiliter eſt dubium, vtrum eius defectus in iuramento ſemper ſit peccatum mortale. In quo ſit prima concluſio: Qui iuramento confirmat res veras, ſine cauſa tamen, & neceſſitate, tantum peccat venialiter. Probatur: Nam huiuſmodi iuramenta, quia vana ſunt, culpa non vacant, & quia vera exiſtunt atque certa, mortalem labem non impingunt, ſed tantum venialem, tanquam illa, quæ Concluſ. E leuem iniuriam Deo irrogant. Et eſt aduertendum, quod ad iudicandum, verum ne ſit, an falſum iuramentum, non tam ad rem iuratam, quam ad mentem iurantis eſt attendendum. Si enim quis id iurat, quod poſt legitimum examen certo putat eſſe verum, licet forte ſit falſum, nullatenus delinquit. Et vice verſa quia putat eſſe falſum, quod pro vero iurat, quamuis forté ſit verum, nihilominus eſt periurus: & peccat mortaliter ex conſcientia erronea. Requirit autem iuramenti reuerentia non ſolum, vt verum iuretur; ſed vt homo nihil iuret, ante quam pro rei qualitate ſit certus, verũ eſſe quod iurat. Dixi, pro rei qualitate, quia non ęqua in omni materia, quæ iuramento eſt confirmanda ad verita

tem

tem præſcrutandam requiritur diligentia: ſed in rebus egregijs atque arduis multo maior, quam in ijs, quæ ſunt minoris momenti. Imò quandoque res poteſt eſſe tam parua, vt ſine aliqua diſcuſſione iurari poſſit. Culpa ergo iurandi rem incertam pro certa, æſtimanda eſt penes negligentiam, hoc eſt penes omiſſionem diligentiæ, quæ pro materiæ dignitate eſt adhibenda. Quæ poterit eſſe tanta, vt faciat peccatum mortale, & tam parua, vt non conſtituat, niſi veniale. Id quod iudicio prudentis viri relinquitur determinandum. Et ratio eſt. Nam qui eſt valde negligens in inquirenda veritate eius rei, quam iurat, ſciens & volens exponit ſe manifeſto periculo peierandi, quod ſine culpa mortali fieri non pôt.

Sed contra iſtam concluſionem, & ſimul contra determinationem præcedentis dubij, quo diximus ſæpè ſæpius poſſe contingere, vt illud iuramentum, cui deeſt iuſtitia, ſit tantum peccatum veniale, argumentor in hunc modum D. Tho. infra q. 98. art. 2. determinat, omne illicitum iuramentum quodãmodo eſſe periurium, etiam illud, cui deeſt tertius comes: & in articulo tertio conſtituit, omne periurium eſſe peccatũ mortale: ergo falſò dicitur, & contra D. Thom. quod illa iuramenta, quibus deeſt iudicium, aut iuſtitia, tantum poſſunt eſſe peccata venialia. Ad

Argument. hoc argumentum, vt reſpondeamus, aduertendum eſt, quod aliquod iuramentum dupliciter poteſt di-

Periurium duplex. ci periurium. Scilicet, ſimpliciter; aut ſecundum quid. Quæ diſtinctio eſt D. Bonauen. in 3. d. 39. art. 1. q. 2. Periurium ſimpliciter dicitur illud, quod potiſſimo & præcipuo fini iuramenti, qui eſt veritatis confirmatio, & atteſtatio, aduerſatur. Et eſt omne illud iuramentum aſſertorium, cui veritas deficit. Et contingit, vel quando quis iurat id, quod putat eſſe falſum, aut iuramento promittit, quod tunc facere non intendit. Huic etiam annectitur iuramentum promiſſorium eius rei, quæ ſine peccato mortali impleri non poteſt. Quippe quod in virtute etiam eſt iuramentum falſum. Si quidem qui illud omiſit, tenetur ſub reatu peccati mortalis falſum reddere. Reliqua illicita iuramenta, licet ſuo gradu dicantur periuria, ſortiuntur tamen hoc nomen ſecundum quid, quia fini iuramenti, qui eſt atteſtari veritatem, non aduerſantur. In promiſſorijs namque, de quibus diximus dubio præcedenti, quod erant peccata venialia, ſaluatur veritas, quæ eſt finis iuramenti in intentione iurantis. Et quoniam ratione materiæ obligationes inde reſultantes non ligant ſub reatu mortali, fit, vt nec periuria ipſa ſint mortalia. In aſſertorijs verò iuramentis, quibus deeſt iudicium, quoniam ſimiliter ſaluatur veritas in intentione iurantis, & aliundè contrahunt rationem culpæ, nõ eſt neceſſarium, quod ſemper ſint mortalia. Itaque cùm in iuramentis ſit duplex vis, vt dicemus articulo ſeptimo huius quæſtionis, vna veritatis aſſertoria, confirmatoria, & teſtificatoria; altera obligatoria, reſultans ex iuramento promiſſorio, prima ſemper obligat ſub reatu mortali, quoniam veritas conſiſtit in indiuiſibili, & æqualis iniuria fit Deo, adducendo eum in teſtem vnius mendacij, ſicut alterius. At verò ſecunda ex grauitate obiecti penſanda venit. Et quoniam poteſt contingere, vt res promiſſa ſit leuis, fieri etiam poteſt, vt tranſgreſſio iuramenti ex hac parte tantum ſit peccatum veniale. Hoc

Ad argum. ſuppoſito, ad argumentum reſpondeo, quod quando D. Thom. dicit, omne periurim eſſe peccatum mortale, ſi diſtributio fiat pro vniuerſis indiuiduis, tunc reſtringenda erit propoſitio tantum, ad periuria ſimpliciter, quæ ſemper ſunt peccatum mortale. Si autem ſit ſenſus, quod periurium ex genere ſuo eſt peccatum mortale, ſicut dicere ſolemus, quod furtum ex ſui ratione peccatum mortale eſt, tunc propoſitio habet verum vniuerſaliter de omni per-

A iurio. Et illa, de quibus diximus in hoc dubio, & in præcedenti, ratione materiæ, excipiuntur vt nõ ſint, niſi venialia, ſicut ſuffurari obolum.

2. Concluſ. Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrum qui habent conſuetudinem iurandi, quoties iurant, ſiue verum, ſiue falſum dicant, aliquod peccatum committant? De qua re nonnulli, vt autor eſt Scotus in 3. d. 39. quæſt. 1. partem tenuerunt affirmatiuam, dicentes, ſemper eos, qui ex conſuetudine iurant in iurando peccare. Et ratio eſt; Nam qui iurat hoc modo, iurat ſine iudicio tertio comite iuramenti cuius defectus eſſe non poteſt, ſine aliquali culpa, vel mortali, vel veniali. in hoc tamen ſit ſecunda concluſio. De iuramento facto ab eo, qui habet conſuetudinem iurandi, eodem modo iudicandum eſt, ac

B de illo, quod fit ab eo, qui talem iurandi conſuetudinem non habet. Ita tenet Soto lib. 8. de iuſtitia, quæſtione 2. articulo 3. concluſio. 7. Nolo negare in hac concluſione, quod habitus, & conſuetudo iurandi ex actuum frequentatione genitus ſit cauſa, iterum, atque iterum iurandi; cum certum ſit, quemcunque habitum generare ſimiles actus illis, ex quibus genitus eſt. Nec etiam volo negare, quod illa iurandi facilitas ſecum afferat periculum peierandi, cum anteuertat vſum rationis, & faciat ſæpè ſæpius, vt homo iuret antequam adhibeat veritatis iudicium. Sed quod volo dicere eſt, quod conſuetudo iurandi ſpeciem iuramenti non mutat, nec aggrauat, niſi quatenus comitem aliquem tollit. Itaque qui decies vanè iurat ex conſuetudine, decem etiam præciſe pec-

C cata committit, vel mortalia, vel venialia iuxta defectum comitis, qui defuerit iuramento. Hoc eſt, ſi fuerint falſa, aut iniqua de re, quæ ſine mortali impleri non poteſt, erunt mortalia, & ſi fuerint vana ex defectu iudicij & diſcretionis, erunt venialia. Nec aliquod diſcrimen eſt, quantum ad hoc, inter iurantem ex conſuetudine, & iurantem ſine illa. Ex quo fit, vt qui habet conſuetudinem iurandi, ſi ex legitima cauſa iurat veritatem, nihil peccabit. Si autem iurat ſine cauſa peccabit tantum venialiter. Et ratio eſt: Nam illa conſuetudo, cum ſit habitus, nec eſt peccatum, nec aggrauat peccatum ex illa procedẽs. Et ad argumentum in contrarium factum reſpondeo, falſum eſſe, quod ſemper is, qui iurat ex conſue-

D tudine, iurat ſine iudicio. Vt eſt videre in eo, qui ex legitima cauſa iurat ex conſuetudine; atque etiam in eo, qui ex habitu iurat in re perſpicua.

3. Concluſ. Tertia concluſio: Qui habet conſuetudinem quacunq; in re, & quacunque oblata occaſione ſine delectu iurandi, eſt in ſtatu peccati mortalis, nec abſolui debet, niſi habeat animum reſiſtendi illi conſuetudini, eamque extirpandi. Probatur manifeſtè; conſuetudo, quidquid in buccam venerit iuramento cõfirmandi ſine delectu, eſt ingens occaſio, & magnum periculum, falſum pro vero confirmandi: ſed qui quantum poteſt pro ſua virili parte non conatur à ſe remouere cauſam, & omnes occaſiones peccati, eſt in ſtatu mortalis culpæ, vt omnes Theologi concedunt: ergo & qui ex conſuetudine iurat, ni-

E ſi habeat animum pro ſuis virib. talem conſuetudinem depellendi, & extirpandi: Hinc eſt, vt ſancti patres aduerſus iſtam teterrimam, & mortiferam iurãdi conſuetudinem, quamplurima dicant. D. enim Auguſtinus in quodam ſermone de verbis Apoſtoli, explicans illa verba Iacobi; Ante omnia nolite iurare, in hunc modum dicit. Ante omnia, inquit, vt attẽdatis præ cęteris, vigiletiſque, ne ſurrepat vobis conſuetudo iurandi. Et infra: Nolles, vt diceret tibi, ante omnia, vt omnia tua inſpiceres: omnes motus linguæ tuæ diligentiſſimè cuſtodires: eſſeſque cuſtos malæ conſuetudinis tuæ. Ad eam conſtringendum audi; ante omnia. Quid eſt omnia? ante omnia vigila: ante omnia intentus eſto, &c. Quibus verbis

ſigni-

ſignificat vigilantiſſimam curam, quam homines
ad extirpandam malam iurandi conſuetudinem ad
hibete ſolent. Sed quid eſt ſanctorum dicta referre,
cum Spiritus ſanctus Eccleſiaſt. 23. dicat. Iurationi
non aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa? No
minatio Dei non ſit aſſidua in ore tuo. Et nominibus
ſanctorum non admiſcearis. Quoniam non eris im-
munis ab eis. Vir multum iurans implebitur iniqui-
tate, & non diſcedet à domo illius plaga. Et ſi ſru-
ſtrauerit, delictum illius ſuper ipſum erit. Et ſi diſſi-
mulauerit, delinquit dupliciter. Et ſi in vacuum iu-
rauerit non iuſtificabitur. Replebitur enim retribu-
tione domus illius, &c. Pro hoc etiam facit egregiũ
illud teſtimonium Zachariæ cap. 5. quod à nobis la-
tè fuit explicatum ſupra q. 66. art. 6. Hæc eſt maledi-
ctio, quæ egredietur ſuper faciem omnis terrę: quia
omnis fur iudicabitur, & omnis iurans ſimilirer iu-
dicabitur, &c. De hac re videndum eſt concilium
Toletanum 8. cap. 2. vbi multa dicuntur de incau-
tis iuramentis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum iurare ſit actus religionis ſiue latriæ.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd iuramentum non ſit actus religionis ſiue latriæ. Actus enim latriæ ſunt circa aliqua ſacra, & diuina. Sed iuramenta adhibentur circa controuerſias humanas, vt Apoſtolus di cit ad Hebræ. 6. ergo iurare non eſt actus religionis, ſeu latriæ.

*2. Præterea, Ad religionem pertinet cultum Deo offerre, vt * Tullius dicit. Sed ille qui iurat, nihil Deo offert, ſed Deum inducit in teſtem: ergo iurare non eſt actus religionis ſeu latriæ.*

Lib. 2. de inuentione in fol. 4. ante finem lib.

3. Præterea, Finis religionis ſeu latriæ eſt reuerentiam Deo exhibere: hoc autem non eſt finis iuramenti, ſed potius aliquod verbum confirmare: ergo iurare, non eſt actus religionis.

Sed contra eſt, quod dicitur Deuteron. 6. Dominũ Deum tuum timebis, & ipſi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis. Loquitur autem ibi de ſeruitute latriæ: ergo iurare eſt actus latriæ.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ex dictis * patet, ille qui iurat, inuocat diuinum teſtimonium ad confirmandum ea quæ dicit. Nihil autem confirmatur niſi per aliquid quod certius eſt, & potius. Et ideo in hoc ipſo quò homo per Deum iurat, profitetur Deum potiorem, vt pote cuius veritas eſt indefectibilis, & cognitio vniuerſalis. Et ſic Deo aliquo modo reuerentiã exhibet. Vnde & Apoſtolus dicit, ad Hebræos ſexto, quòd homines per maiores ſe, iurant. Et Hieronym. * dicit ſuper Matth. quòd qui iurat, aut veneratur, aut diligit Deũ, per quem iurat. Philoſophus etiam dicit in primo Metaphy.* quòd iuramentum eſt honorabiliſſimum. Exhibere autem reuerentiam Deo pertinet ad religionem ſiue latriam: vnde manifeſtum eſt quòd iuramentum eſt actus religionis ſiue latriæ.*

Artic. 1. huius quæſt.

Matth. 5. ſuper illud: ego autem dico, non iurare omnino. to. 9.

Li. 1. c. 3. dũ refert opinionẽ Thaletis, to. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd in iuramento duò conſiderantur, ſcilicet teſtimonium quod inducitur: & hoc eſt diuinum. Et id ſuper quo inducitur teſtimonium, vel quod facit neceſſitatem teſtimonium inducendi: & hoc eſt humanum. Pertinet ergo iuramentum ad religionẽ ratione primi, non autem ratione ſecundi.

Ad ſecundum dicendum, quòd in hoc ipſo quòd aliquis aſſumit Deum in teſtem per modum iuramenti, profitetur eum maiorẽ: quod pertinet ad Dei reue-
A *rentiam. Et ſic aliquid offert Deo, ſcilicet reuerentiam, & honorem.*

Ad tertium dicendum, quòd omnia quæ facimus, debemus in Dei reuerentiam facere. Et ideo nihil prohibet, ſi in hoc ipſo quod intendimus hominem certificare, Deo reuerentiam exhibeamus. Sic enim debemus aliquid in Dei reuerentiam facere: vt ex hoc vtilitas proximis proueniat: quia etiam Deus operatur ad ſuam gloriam, & noſtram vtilitatem.

SVMMA TEXTVS.

B CONcluſio huius articuli eſt affirmatiua. Quam
probat Diuus Thomas in argumento, ſed con-
tra, ex illo Deutero. 6. Dominum Deum tuum time
bis, & ipſi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis.
Vbi tria verba ponuntur, in quibus diuinus cultus
ad latriam pertinens, conſiſtit. Quorum vnum eſt,
ac per nomen illius iurabis. Et in copore articuli
hac ratione: Qui iurat, diuinum teſtimonium ad
ſua dicta confirmanda inuocat: ſed nihil confirma-
tur, niſi per id, quod certius, & potius eſt: ergo eo
ipſo, quod quis iurat per Deum, profitetur ipſum
eſſe potiorem, vtpotè, cuius veritas eſt indefectibi-
lis, & cognitio vniuerſalis. Atque ex conſequenti iu
ratio per Deum eſt quędam fidei profeſſio, & actus
religionis, quo Deum reueremur. Propter quod di
C cebat D. Paulus ad Hæbræos 6. Homines per maio-
rem ſe, iurant. Et D. Hieronymus ſupra c. 5. Matth.
Qui iurat, aut veneratur, aut diligit Deum, per quẽ
iurat. Et Ariſtot. lib. 1. Metaph. Iuramentum eſt ho-
norabiliſſimum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COncluſio huiuius articuli eſt certa, & extra con
trouerſiam poſita. Quemadmodum enim con
templatio, quæ conſiſtit in mente, & oratio voca-
lis, & ſacrificium, quod fit opere, ſunt cultus reli-
gionis: ſic etiam & iuratio: Et ſicut per precationes
inuocatur Deus, aut auxiliator: ſic etiam per iuſ-
iurandum inuocatur, vt teſtis. Atque adeò vtrobiq;
eſt eadem, religio & eiuſdem fidei profeſſio. Nem-
D pe, quod omnia ſcit, & omnia poteſt. Sed diſtinguen
dum eſt de iuramento, quod legitima iuratio eſt cul
tus religionis, vana vero eſt religionis contamina-
tio. Et vtrumque præceptum, ſcilicet: Ne iures vana
per eum, &, in neceſſitate eſt iurandum, pertinet ad
idem Decalogi: ſecundumque reducitur ad primũ. Quæſtio.
Si quis autem quærat, cur non fuerit vtrumque ex-
preſſum, ſed tantum illud negatiuum, Ne iures va-
na per eum? Reſpondeo, quod quia iuſiurandum Reſponſio.
per ſe non eſt virtus, ſicut cultus Dei, & feſtorum
ſanctificatio: ſed ſolum ob neceſſitatem conceſſum,
natura ipſa rerum exigebat, vt præcepta, cultus, &
ſanctificationis feſtorum, qualia ſunt duo priora,
eſſent affirmatiua, tanquam de rebus, quę per ſe ſunt
optandæ: Aliud verò negatiuum, ſcilicet, ne vana eſ
E ſent noſtra iuramenta, præterquam quod hæc nega
tio eſt ſimpliciter neceſſaria: affirmatio vero nõ itẽ,
niſi in caſu neceſſitatis. Imo ſi omnes homines eſſẽt
innocentes, nihil aliud oporteret, quam dicere, eſt,
eſt, non, non, vt Chriſtus admonuit. Itaque in illo
præcepto: Ne iures vana per eum, includitur etiam,
quod vbi fuerit neceſſarium, ſolidè, & legitimè per
Deum iuremus. Nec opus fuit hoc exprimere, ſed
iuri naturæ relinquere: qui ſint dicendi caſus neceſ
ſitatis. Et ideo omni iure tam naturali, quam ciuili,
& diuino, fuit ſemper iuſiurandum tanquam cultus
religionis habitum, quem antiqui nunquam, niſi il-
lis, quos pro Dijs colebant, tribuerunt. Imò Hiere-

mix

miæ c. 5. conqueritur Deus de filijs Iſrael, quod eum dereliquerint, iurauerintque in ijs, qui non erant Dij. Argum. Sed contra hoc eſt argumentum: Finis religionis eſt, reuerentiam Deo exhibere: finis autem iuramenti non eſt hoc: ſed confirmare dicta humana, quæ per ſe infirma erant: ergo iuramentum non eſt actus religionis. Ad hoc argumentum vt reſpondeat Caietanus aduertit, quod in iuramento poſſumus duo conſiderare. (Solutio Caietani.) Vnum, quod pertinet ad eſſentiā iuramenti, & eſt inuocatio diuini teſtimonij, quod inuocare formaliter eſt reuereri ipſum Deum, vt ſuperiorem, & omnia ſcientem. Et hic honos, & cultus, inquit Caietanus, non ordinatur ad aliquid humanum: ſed exhibetur Deo propter ſeipſum, & non alterius rei gratia. Et ſecundum hoc iuramentum dicitur actus religionis. Alterum, quod poſſumus conſiderare in iuramento, eſt manifeſtatio atque confirmatio veritatis. Quæ manifeſtatio non eſt iuramentum ipſum: ſed potius eſt effectus, & quid cō ſequens iuramentum. Et iſta manifeſtatio habet pro fine res humanas. Et ſic nihil obſtat argumentum. Hæc tamen ſolutio Caietani mihi non placet. Nam manifeſtatio, & confirmatio veritatis, eſt quidem effectus iuramenti: ſed eſt effectus præuiſus, & intentus, & cuius efficiendi gratia iuramentum ipſum aſſumitur. Si ergo vtimur iuramento ad conſequendum hunc effectum, ſcilicet, manifeſtandam veritatem: & iſte effectus, qui eſt manifeſtatio veritatis, ordinatur ad res humanas de primo ad vltimum, ipſum etiam iuramentum ordinabitur ad res humanas. Quod eſt contra ſententiam Caietani. (Vera ſolutio argumenti.) Quocirca aliter reſpondetur, & melius, quod iuramentum poteſt comparari, & ad animum iurantis, & ad habitum religionis exiſtentem in voluntate eius, qui iurat: à quo habitu proficiſcitur illud iuramentum. Et quidem iuramentum per ordinem ad animum iurantis habet pro fine præcipuo, confirmare veritatem, & efficere auditorem certum earum rerum, quas audit. At vero iuramentum, ideſt, ipſa inuocatio diuini teſtimonij per ordinem ad habitū religionis, à quo oritur, quamuis fiat pro veritate confirmanda, præcipue tamen fit propter Deum colendum. Et ratio eſt, Nam religio, quoniam inclinat animum hominis ad cultum Deo exhibendum, quacunque in materia poſitum: & adducere Deum in teſtem, quando eſt neceſſe, eſt ipſum Deum honorare, atque cultu afficere: idcirco religio ipſa, & habitus ille inclinat, non vt dicta noſtra confirmare velimus: (nam id ad aliam pertinet virtutem,) ſed ſuppoſito, quod confirmare noſtra dicta volumus, inclinat nos, vt illa diuino teſtimonio inuocato confirmemus. In quo ipſe habitus religionis intendit duo. Primum, quod eſt minus principale, & confirmare veritatem diuino teſtimonio. Secundum, atque præcipuum eſt, exhibere Deo hunc cultum, atque honorem, quo Deus afficiatur ex veritatis confirmatione. Et per hoc facile reſpondetur ad argumentum propoſitum.

ARTICVLVS V.

Vtrum iuramentum ſit appetendum & frequentandum tanquam vtile & bonum.

(Sup. q. 89. art. 3. co. Et 1. 2. q. 107. ar. 2. & 3. diſt. 39. ar. 2. q. 1. & Pſ. 14. fin. Et Rom. 1. lec. 5. Q. 88. art. 5. & 6.)

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd iuramentum ſit appetendum & frequentandum tanquam vtile & bonum. Sicut enim votum eſt actus latriæ, ita & iuramentum: ſed facere aliquid ex voto eſt laudabilius, & magis meritorium: quia votum eſt actus latriæ, ſupra dictum eſt: ergo pari ratione facere vel dicere aliquid cum iuramento, eſt laudabilius: & ſic iuramentum eſt appetendum tanquam per ſe bonum.*

2. Præterea, Hieronymus dicit ſuper Matth. quòd qui iurat, aut veneratur, aut diligit Deum per quem iurat. Sed venerari, aut diligere Deum eſt appetendum tanquam per ſe bonum: ergo & iuramentum.* (Matth. 5. ſuper illud, Ego autē dico vobis, non iurare. tomo. 9.)

3. Præterea, Iuramentum ordinatur ad confirmationem ſeu certificationem: ſed quod homo confirmet ſuum dictum, bonum eſt: ergo iuramentum eſt appetendum tanquam bonum.

Sed contra eſt, quod dicitur Eccle. 23. Vir multum iurans, replebitur iniquitate. Et Auguſt. dicit in libro de mendacio; quod præceptum Domini de prohibitione iuramenti ad hoc poſitum eſt, vt quantum in te eſt, non affectus, vt quaſi pro bono cum aliqua delectatione appetas iuſiurandum.* (In lib. de mendacio. cap. 1. circa med. to. 4.)

B *Reſpondeo dicendum, quòd id quod non quæritur niſi ad ſubueniendum alicui defectui, non numeratur inter ea quæ ſunt per ſe appetenda, ſed inter ea quæ ſunt neceſſaria: ſicut patet de medicina quæ quæritur ad ſubueniendum infirmitati. Iuramentum autem quæritur ad ſubueniendum alicui defectui, quo ſcilicet vnus homo alteri diſcredit. Et ideo iuramentum non eſt habendum inter ea quæ ſunt per ſe appetenda, ſed inter ea quæ ſunt huic vitæ neceſſaria: quibus indebite vtitur quicunque eis vtitur vltra terminos neceſſitatis. Vnde Auguſtinus* dicit in libro de ſermone Domini in monte, Qui intelligit non in bonis, id eſt* C *per ſe appetendis: ſed in neceſſariis iurationem habendam, refrenet ſe quantum poteſt, vt non ea vtatur niſi neceſſitas cogat.* (Li. 1. ca. 30. à me. to. 4.)

Ad primum ergo dicendum, quòd alia ratio eſt de voto, & iuramento. Nam per votum aliquid in Dei reuerentiam ordinamus: vnde ex hoc ipſo fit religionis actus. Sed in iuramento econuerſo reuerentia diuini nominis aſſumitur ad promiſſi cōfirmationem. Et ideo illud quod iuramento confirmatur, non propter hoc fit religionis actus: quia ſecundum finem morales actus ſpecies ſortiuntur.

Ad ſecundum dicendum, quòd ille qui iurat, vtitur quidem veneratione aut dilectione eius per quem iurat, D *non autem ordinat iuramentum ad venerandum aut diligendum eum per quem iurat, ſed aliquid aliud, quod eſt neceſſarium præſenti vitæ.*

Ad tertium dicendum, quòd ſicut medicina eſt vtilis ad ſanandum, & tamen quanto magis eſt virtuoſior, tanto maius nocumentum inducit, ſi non debitè ſumatur; ita etiam iuramentum vtile quidem eſt ad confirmationem: tamen quanto eſt magis venerandum, tanto eſt magis periculoſum, niſi debitè inducatur: quia vt dicitur Eccleſ. 23. Si fruſtrauerit, ideſt, deceperit fratrem, delictum ipſius ſupra ipſum erit. Et ſi diſſimulauerit, quaſi per ſimulationem iurandum falſum, delinquit dupliciter, quia ſcilicet ſimulata æquitas eſt duplex iniquitas. Et ſi in vanum iurauerit, E *ideſt, ſine debita cauſa, & neceſſitate, non iuſtificabitur.*

SVMMA TEXTVS.

COnclusio eſt negatiua. Quam probat in argumento, ſed contra, ex illo Eccleſiaſtici. 23. Vir multum iurans replebitur iniquitate. Et ex D. Augu. in lib. de mendacio, ca. 15. dicente. Præceptum Domini de prohibitione iuramenti, ad hoc poſitum eſt, vt quantum in te eſt non effectus vt quaſi pro bono, cum aliqua delectatione, appetas iuramentum. Et in corpore articuli hac ratione: Id, quod

non

non per ſe, ſed ad ſubueniendum alicui neceſſitati quæritur, non enumeratur inter illa, quæ ſunt per ſe bona, & per ſe appetenda: vt eſt videre in medicina, quæ tantum ſalutis conſequendæ gratia appetitur: ſed iuramentum, vt ſupra diximus, non quæritur propter ſe, vt charitas, ſed quatenus neceſſitas aſſerendæ veritatis cogit: ergo ipſum per ſe non eſt bonum, nec appetendum. Imò qui eo extra terminos neceſſitatis vtitur, eſt violator religionis, vt D. Auguſtin. docet in lib. de ſermone Domini in monte, cap. 30.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo intelligentia huius articuli notare oportet, quòd ex virtutibus, quædam ſunt ſimpliciter bonæ, & honeſtæ, & ſimpliciter appetendæ, vt fides, ſpes, charitas, iuſtitia, &c. quæ ſunt quaſi ipſa ſalus & incolumitas animæ. Aliæ autem ſunt, quæ tantū ſunt appetendæ, vt media ad finem. Itaque quemadmodum medicamenta non ipſa per ſe ſunt bona, nec appetenda: ſed quatenus conducunt ad morbos depellendos: ita etiam ſunt aliquæ virtutes, quæ ipſæ per ſe nō ſunt expetendæ, ſed appetuntur quatenus media vtilia. Cuiuſmodi generis eſt virtus pęnitentiæ, quæ neceſſaria eſt ſuppoſito peccato, & eatenus eſt virtus, quatenus conducit ad illud remittēdum, & ſic in ſtatu innocentiæ opus non eſſe virtute pœnitentiæ. Et ad hanc rationem pertinet iuramentum, quod ſuppoſita humani generis pronitate ad fallendum, approbatur, tanquam res vtilis ad noſtram fidem in rebus dubijs & grauibus confirmandam. Et idcircò non eſt per ſe appetendum nec frequentandum, niſi quatenus fuerit opportunum, & neceſſarium ad dictorum noſtrorum confirmationem. Et ſi quis contra hoc argumentetur: Quod quiſque ſuam veritatem confirmet, eſt per ſe bonū, & appetendum: ſed hoc fit per iuramentum: ergo eſt per ſe appetendum: reſpondeo, quod quamuis facere certam & firmam veritatem, ſit per ſe bonū, illud tamen facere per iuramentum abſque neceſſitate bonum non eſt. Cuius rei appoſitiſſimum dari poteſt exemplum in medicina. Procurare namque ſalutem, bonum per ſe eſt. Tamen illud per efficaciſſimum, & violentum pharmacum intentare, niſi vbi grauiſſima fuerit neceſſitas, periculoſum eſt. Eſt quidem iuramentum ſanctiſſimum, & validiſſimum medium ad veritates probandas. Atque ideò quantò venerabilius, tanto periculoſius, niſi vrgente neceſſitate exhibebitur. Quod & ſignificare voluiſſe videtur Sapiens Eccleſ. ca. 23. Vbi de viro multo iurāte loquens in hunc modum dicit: Si fruſtrauerit fratrem delictum illius ſuper ipſum erit. Et ſi diſſimulauerit, delinquet dupliciter. Et ſi in vacuum iurauerit, non iuſtificabitur. Replebitur enim retributione peſſima domus illius. Cuius loci varię dantur expoſitiones. Sed præſtantior eſt illa, quam ſequitur Lyranus ſuper iſtum locum. Et eſt, quod tres comites iuramenti illic vitiari deſſignantur. Qui fratrem fruſtratur eſt ille, qui falſum iurans fratrem ſuo fine priuat, expoliādo nempe illum, vel pecunia ſua, vel honore, vel ſama. Et de hoc ſubdit, quod delictum illius ſuper ipſum erit hoc eſt, manebit culpa infectus, & obligatione reſtituendi onuſtus. Qui diſſimulauerit, eſt ille, qui bonum fratris fingens, aut veritatem quam reuelare iuramento tenetur, celat, aut illam, quā occultare deberet, iuramento prodit. Et de hoc dicit, quod delinquit dupliciter: Non quia duplo plus quam prior, delinquat: peius eſt enim falſum imponere, quam verum celare, aut occultum detegere. Sed quia illa ſimulat æquitas eſt duplex iniquitas. Eſt enim iniuſtitia, etiam ſi verum prodat, atque etiam palliata iniquitas, quod eſt nouum crimē. Qui

Argum.

Reſponſio.

A in vacuum iurauerit eſt ille, qui ſine neceſſitate, & iudicio, quamuis verum, & iuſtum iurat. Et hic non iuſtificabitur: quia ſaltem venialiter delinquet. Itaque ex defectu cuiuſcunque comitis in iuramento culpa incurritur atque pęna, maior vel minor iuxta grauitatem culpæ, quæ ex tali defectu reſultat. Defectus veritatis eſt maior: deinde defectus iuſtitiæ, & tandem minimus defectus iudicij.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm liceat per creaturas iurare.

B *AD Sextum ſic proceditur. Videtur, quòd non liceat per creaturas iurare. Dicitur enim Matth. 5. Ego dico vobis non iurare omnino: neq; per cœlum, neq; per terram, neq; per Hieroſolymam, neq; per caput tuum: Quod exponens * Hierony. dicit. Conſidera quod hic Saluator non per Deū iurare prohibuit, ſed per cœlum & terram, &c.*

3. diſt. 39. arti. 1. & in expoſ. li. Et Heb. 6. lect. 4. co. 2.

Super illud Mat. 5. Ego dico vobis non iurare to. 6.

*2. Præterea, Pœna non debetur niſi culpæ. Sed iuranti per creaturas adhibetur pęna. Dicitur enim * 22. q. prima: clericum per creaturam iurantem acerrimè obiurgandum, ſi perſtiterit in vitio, excommunicandū placuit: ergo illicitum eſt per creaturas iurare.*

22. q. 1. c. Clericum.

C *3. Præterea, Iuramentum eſt actus latriæ, ſicut dictum * eſt. Sed cultus latriæ non debetur alicui creaturæ, vt patet Rom. 1. ergo non licet iurare per aliquam creaturam.*

Art. 4. huius quæſt.

Sed contra eſt, quod Ioſeph iurauit per ſalutem Pharaonis, vt legitur Geneſ. 42. Ex conſuetudine etiam iuratur per Euangeliū, & per reliquias, & per ſanctos.

*Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra * dictum eſt, duplex eſt iuramentum. Vnum quidem, quod fit per ſimplicem conteſtationem, inquantum, ſcilicet, teſtimonium Dei inuocatur. Et hoc iuramentum innititur diuinæ veritati, ſicut & fides. Fides autem eſt per ſe quidem, & principaliter de Deo, qui eſt ipſa veritas; ſecundariò autem de creaturis, in quibus veritas Dei relucet, vt ſuprà habitum eſt. Et ſimiliter iuramentum principaliter refertur ad ipſum Deum cuius teſtimonium inuocatur: ſecūdariò autem aſſumuntur ad iuramentum aliquæ creaturæ, non ſecundum ſe, ſed in quantum in eis diuina veritas manifeſtatur. Sicut iuramus per Euangelium, id eſt, per Deum, cuius veritas in Euangelio manifeſtatur: & per ſanctos, qui hanc veritatem crediderunt, & obſeruauerunt. Alius autem modus iurandi eſt per execrationem. Et in hoc iuramento inducitur creatura aliqua, vt in qua diuinum iudicium exerceatur. Et ſic ſolet homo iurare per caput ſuū, aut per filium ſuū, aut per aliquam aliam rem quam diligit. Sicut et Apoſtolus iurauit 2. ad Corint. 1. dicens. Ego teſtem Deum inuoco in animam meam. Quod autem Ioſeph per ſalutem Pharaonis iurauit, vtroque modo intelligi poteſt: vel per modum execrationis, quaſi ſalutem Pharaonis obligauerit Deo: vel per modum cōteſtationis, quaſi conteſtando veritatem diuinæ iuſtitiæ, ad cuius executionem Principes terræ conſtituuntur.*

Ar. 3. ad 3. argu.

D E

*Ad primum ergo dicendum, quòd Dominus prohibuit iurare per creaturas: ita quòd eis adhibeatur reuerentia diuina. Vnde Hieronymus * ibidem ſubdit, quòd Iudæi per angelos, &c. huiuſmodi iurantes, creaturas venerabantur Dei honore. Et eadem ratione*

Loco citato in argu.

punitur,

punitur, ſecundum Canones, clericus per creaturam iurans: quod ad blaſphemiã infidelitatis pertinet. Vnde in ſequenti cap. dicitur: Si quis per capillum Dei, vel per caput iurauerit, vel alio modo blaſphemia contra Deum vſus fuerit: ſi in eccleſiaſtico ordine eſt, deponatur.*

22. q. 1. c. Si quis per capillum.

Et per hoc patet reſponſio ad ſecundum.

Ad tertium dicendum, quòd cultus latriæ adhibetur ei cuius teſtimonium iurando inuocatur. Et ideo præcipitur Exodi 23. Per nomen externorum deorum non iurabitis. Non autem exhibetur cultus latriæ creaturis quæ in iuramento aſſumuntur, ſecundum modos prædictos.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito ex præcedentibus, quod iuramentum eſt duplex: vnum quod fit per ſimplicem conteſtationem, & eſt illud, in quo diuinum inuocatur teſtimonium: aliud per execrationem: & eſt illud, in quo creatura aliqua inducitur, vt in qua diuinum iudicium exerceatur: reſpondet D. Tho. ad propoſitã difficultatem per duas propoſitiones. Prima concluſio: Licitum eſt, atq; honeſtum iurare per creaturas in Deum relatas: hoc eſt, quatenus in eis diuina veritas reſpondet. Siue hoc fiat per modum ſimplicis atteſtationis, vt contingit quãdo quis iurat per Euãgelia, vel per ſanctos. Siue per modum execrationis, oppignorando creaturam Deo, eamque eius iudicio ſubdendo, ſi aliter ſe habeat res, quam iuratur, vt contingit quando quis iurat per vitam propriam, aut filiorum. Cuius iuramenti ſenſus eſt, quod nobis Deus vitam adimat, niſi quod iuramus verum eſt. Et quidem quod ſit licitum iurare per creaturas quatenus referuntur ad Deum per modum atteſtationis, eſt res manifeſta: Nam hoc nihil aliud eſt, quam iurare per Deum, quod in ſuperioribus diximus eſſe licitum in caſibus neceſſitatis. Quod autem ſimiliter liceat iurare per eaſdem creaturas per modum execrationis, probat D. Thom. ex Geneſ. cap. 42. vbi Ioſeph iurauit per vitam Pharaonis. Et ex Paulo 2. ad Cor. 1. Qui dixit: Ego teſtem Deum inuoco in animam meam, hoc eſt, in vitam meam. Secunda concluſio: Iurare per creaturas exhibendo illis eam reuerentiam, & latriam, quæ ſoli Deo debetur, non eſt licitum: ſed blaſphemum, & idololatriæ impietas. Probatur: nam hoc eſt gloriam Dei in creaturas tranſcribere.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo intelligentia primæ concluſionis D. Thom. meminiſſe oportebit eorum, quæ diximus arti. primo huius quæſtionis, vbi ſatis oſtendimus qualiter per creaturam, tam per modum cõteſtationis, quam per modum execrationis iurari poſſit, quatenus ſcilicet refertur ad Deum. Et ſic mediatè & virtualiter eſt iurare per Deum. Sed eſt difficultas, vtrùm iurare per membra Dei, ſit illicitum? Syluester, & Angelus in hac re vehementer diſcordant, vt eſt videre apud Syluestrum verbo iuramentum 2. §. 10. Sed, vt quid verum ſit paucis explicemus, dico primo: Iurare per membra Dei, ſiue honeſta illa ſint, ſiue inhoneſta, quaſi Deus his membris ſit præditus, eſt graue peccatum: pertinetque ad blaſphemiam. Probatur ex cap. ſi quis per capillum. 22. q. 1. vbi talia verba ponuntur: Si quis per capillum Dei, vel caput iurauerit, vel alio modo blaſphemia contra Deum vſus fuerit, ſi in Eccleſiaſtico ordine eſt, deponatur, ſi laicus, anathematizetur, &c. Et ratio eſt: Nam in huiuſmodi iuramentis tribuimus Deo

Dubium.

1. Dictum

A quæ in ipſo non ſunt, & quæ illum vehementer dedecent, quod ſine manifeſta blaſphemia fieri non poteſt. Eſt enim blaſphemia, vt ex D. Tho. hac 2.2. q. 13. artic. 1. colligere licet, falſa loquutio aduerſus Deum prolata ab eo, qui non ita iudicat, ſed Deo male vult. Vel, vt dicit Hugo de Sancto Victore, in lib. de fructu carnis & ſpiritus, c. 6. Blaſphemia eſt cum quadam probroſa religioſitate conuitiorum iaculata in alterum maledictio. Aut eſt diuini, vel humani nominis diminutio, iurando, vel exprobrando facta. Dico ſecundo, quod iurare per membra Chriſti, & ſanctorum inhoneſta, eſt graue peccatum blaſphemiæ: Nam licet Chriſtus, atque ſancti ea membra habeant, non tamen eſt ignominioſum illis ea habere. Et qui ea nominant obijciunt ſibi illi tanquam turpia, & ignominioſa. Ex quo fit, vt mendaciter obijciant, atque ex conſequenti ſint blaſphemi. Et idem dicendum eſt de quibuſcunque alijs loquutionibus, quæ vel conuitium, vel vituperium, vel iniuriam, vel irriſionem, vel derogationem ſeu diminutionem honoris, vel excellentiæ diuinæ, vel alicuius ad Deum quomodolibet pertinentis continent in ſe, vel in modo dicendi. Quæ omnia ſunt apertæ blaſphemiæ, vt optimè explicat Caietanus loco citato, & in Summa, verbo, blaſphemia: & Antonius à Corduba lib. 1. Quæſtionarij, q. 17. §. 15. Dico tertio, quod iurare per membra honeſta Chriſti & ſanctorum, vt per caput, per manus, per oculos, regulariter loquendo, eſt peccatum interdum mortale, & fere ſemper veniale. Ita tenet Angelus verbo, iuramentum. Et ratio eſt: Nam hæc Chriſti & ſanctorum membrorum diſtributio, & appellatio, regulariter loquendo, præ ſe fert quandam ſpeciem contemptus, atque irreuerentiæ, quæ quanta ſit illa irreuerentia, vt mortale, vel veniale peccatum conſtituat, ex animo illius, qui iurat, penſanda erit. Dixi, regulariter loquendo: Nam ſi adſit debita animi reuerentia, & alij comites iuramenti, interdum tale iuramentum nullum erit peccatum: ſed poterit licite fieri, vt rectè docet Syluester loco citato. Vt ſi, verbi gratia, præſente ſacramento Euchariſtiæ, aut aliquibus reliquijs ſanctorum, iuraret quis per corpus Chriſti; vel per illa ſancta oſſa. Tunc enim ſic iurans, nec Chriſtum, nec ſanctos afficeret iniuria, nec aliquam illis irrogaret irreuerentiam, atque ex conſequenti nec peccatum committeret. Et eſt aduertendum, quod vt bene notat D. Thom. loco ſuperius citato, in ſolutione ad tertium, ſiue in Deum, ſiue in ſanctos blaſphemia iactetur, quouis modo, ſemper habet vnam, & eandem rationem, ſcilicet, diuinæ bonitati derogare. Nam quemadmodum creaturæ pertinent ad fidem quatenus pertinent ad Deum, ita etiam blaſphemia, quæ opponitur confeſſioni fidei eſt de illis, quatenus in Deum referuntur. Et ſic omnis blaſphemia pertinet ad vnam, & eandem ſpeciem. Cum hoc tamen ſtat, quod ſit neceſſarium blaſphemiæ circumſtantias explicare in confeſſione, vt peccati grauitas intelligatur. Grauius enim eſt blaſphemare in Deum, quam in beatam virginem: & in ſacram virginem, quam in alios diuos. Et rurſus eſt blaſphemare ex peruerſa voluntate & inteſtino odio contra Deum, quam vel ex paſſione, vel animi perturbatione.

2. Dictum

3. Dictum

Blaſphemia iactata in Deum & ſãctos eiuſdē ſpeciei.

Secunda concluſio D. Thom. ſimiliter eſt certa, & extra controuerſiam poſita. Quamuis poſſint circa illam multæ & graues difficultates moueri. Quarum prima eſt: Quod nam ſit grauius peccatum, iurare falſum per verum Deum, an iurare verum per Deum falſum? Et quidem quod grauius ſit iurare falſum per verum Deum, probari poteſt ex D. Auguſtino, qui in libello de periurio, ad Publiolam, & refertur 22. q. 1. capit. noneſt, inquit: Sine vlla dubitatione, minus malum eſt per Deum falſum iurare

1. Dubium circa 1. concluſionē D. Thom.

Argum. 1

veraciter: quam per verum Deum iurare fallaciter: quanto enim eſt ſanctius, per quod iuratur, tanto periurium eſt magis pœnale.

Concluſio. Hoc tamen non obſtante, dico, proculdubio eſſe tenendum quod iurare per falſos Deos veraciter, eſt grauius peccatum, quam iurare per verum Deũ fallaciter. Et probatur: Iurare per falſos Deos, quã-uis verum, eſt blaſphemia, & idololatria, quæ multo grauiora peccata ſunt, quam periurium: ergo longè deterius eſt iurare verum per falſos deos, quam falſum per verum Deum. Conſequentia eſt nota, & anteçedens probatur ex D. Chryſoſtomo, homi. 16. operis imperfecti dicente, Idololatram ſe facere omnem, qui per falſum Deum iurat. Et ratione ſic argumentor: Qui huiuſmodi iuramẽta facit, tribuit creaturæ honorẽ, qui ſoli Deo debetur, profitetur enim illam, nec fallere, nec falli poſſe; ergo eſt blaſphemus, & idololatra. Quod autem blaſphemia, & idolatria ſint grauius peccatum, quam periurium ex eo conuincitur, quod illa opponũtur confeſſionis fidei, quæ eſt totius Chriſtianitatis fundamentum, & ex conſequenti ſunt contra primum præceptum Decalogi: cum tamen periurium ſolum ſit contra ſecundum. Item, Qui iurat falſum per verum Deum, ſolũ detrahit veritati dictorum diuinorum, qui autem iurat per falſos deos, ipſi diuinæ eſſentiæ iniuriam infert: quia illam, quantum eſt in ſe, communicat creaturis, quas pro Deo colit: ſed hoc facere eſt multò peius, & grauius: ergo. Et confirmatur ex D. Augu. qui in lib. contra mendaciũ dicit, blaſphemare ideo peius eſt, quam peierare, quia peierando falſæ rei adhibetur teſtis Deus, blaſphemando verò de ipſo Deo falſa dicuntur.

Ad argum. Et ad teſtimonium ex libello de periurio, reſpondeo, D. Auguſtinum in illo loco, ſolum comparare iuramentum de re vera factum per falſos deos, & de re falſa factum per verum Deum, quantum ad rationem mendacij. Et ſecũdum iſtam conſiderationem dicit eſſe grauius iuramentum falſum per verũ Deum, quam verum per falſos deos. Quod verum eſt: Nam primum eſt mendacium, atque periurium: & ſecundum eſt verum. Cum quo ſtat, vt in ratione blaſphemiæ, atque ſimpliciter hoc peccatum ſit deterius illo.

2. Dubium circa eandẽ concluſion. Secundum dubium circa eandem concluſionem eſt, vtrùm ſit licitum homini Chriſtiano petere, & recipere iuramentum ab homine idololatra, quem ſcit per falſos deos iuraturum? Et pro parte negatiua argumentor primò: Qui tribuit alteri occaſionẽ peccandi, peccat: ſed qui exigit ab homine infideli huiuſmodi iuramentũ, tribuit illi occaſionẽ peccandi, iurare enim per falſos deos, eſt exercere actũ idololatriæ, qui ſine peccato fieri non põt: ergo peccat.

1. Argum.

2. Argum. Secundo: Ex ſententia D. Tho. infra q. 98. art. 4. non eſt licitum priuatæ perſonæ exigere iuramentũ ab eo, quem certo ſcit peieraturum: ergo multo minus eſt licitum exigere iuramentum ab homine infideli, quem certò ſcit per falſos deos iuraturum. Probo conſequentiam: Nam leuius eſt peierare, quã falſos deos inuocare.

3. Argum. Tertio: Si mihi ſit exploratum, atque compertũ, quod ſi exigam à Petro decẽ nummos aureos quos mihi debet, dabo illi cauſam, vt Paulum amicum meum graui iniuria afficiat: tunc in illo caſu ex lege amicitiæ teneor, vel negligere illos nummos, vel illius debiti exactionẽ in aliud tempus differre: ergo à ſimili, cum mihi exigenti iuramentum ab idololatra propter meum commodum, conſtet certò, quòd ille infidelis ob hanc cauſam afficiet Deum iniuria, teneor totum meum commodum negligere, nec ab illo iuramentum accipere.

4. Argum. Quarto: Non licet fideli vendere idolum homini idololatræ, quia certum eſt illum male eo idolo vſu-

A rum: ergo nec exigere iuramentum ab homine infideli, propter eandem rationem, ſcilicet, quia certò ſcit illum actum idololatriæ exerciturum.

Pro explicatione huius difficultatis ſupponendũ eſt primò: nullum poſſe peccare ex eo, quod alteri dat occaſionem peccandi, niſi peccatum illius ſit ei voluntarium, vel formaliter, & explicite, quia ſcilicet in eo quod alter peccat, & agit prauè, conſentit ipſe formaliter, vel virtualiter, & interpretatiuè, quia ſcilicet, exhibet occaſionem aliquam, & cauſam, vel materiam peccandi. Et ratio huius ſumitur ex illo communi axiomate Theologorum: Peccatũ in tantum eſt peccatum, inquantum voluntarium. Nota 1.

Secundo eſt aduertendum, quod exhibere alteri occaſionem, & materiam peccandi, contingit dupliciter: Vno modo, exercendo aliquid poſitiuè, quo alter vtatur ad peccandum. Vt cum volenti alterũ occidere enſem præbeo. Altero modo negatiuè, nẽpe non ſubtrahendo alteri occaſionẽ peccandi, cum id facere poſſim. Et ſiue poſitiuè ſiue negatiuè exhibeam alteri occaſionem peccandi, tamen ſolum in eo caſu dicendus ſum conſenſiſſe alterius peccato, quo ſciens & volens facio, teneorque ſecus facere, vt docet D. Tho. 1. 2. multis in locis. Nam ſi ego prudens, & volens facio aut omitto aliquid ex quo alter peccat, quod tamen licite poteram vel facere, vel omittere, tunc in tali caſu ſecundum hominum prudẽtum iudicium, tantum dicor velle quod feci, vel id, quod omiſi: peccatum autem quod inde ſequutum eſt, voce & iudicio prudentum velle non dicor. Nota 2. B

C Tertio eſt aduertendum, quod dupliciter poteſt accidere, vt ego tenear non efficere aliquid, quod alteri ſit cauſa, vel materia peccandi. Nempe, vel quia ipſa res ex ſe eſt illicita, vel ob id ſolum, quia eſt cauſa peccati alterius: Nam facta mea aut omiſſiones, quę alteri ſunt occaſio peccandi, interdum ipſę per ſe ſunt malæ. Et huiuſmodi facta, vel omiſſiones teneor vitare duplici nomine: & quia malę ſunt ex ſe, & propter alicuius peccatum, quod inde ſequitur: Nam, quia ex facto meo, quod vitare tenebar, peccatum illud naſcitur, iure cenſetur mihi voluntarium. Et ita in his rebus dupliciter pecco, ſcilicet, contra charitatem, in eo, quod in alterius ruinã conſentio, & contra eam virtutem cui repugnat res, D quam exerceo, Verbi gratia cùm meis verbis impudicis ſum alteri cauſa religionem contemnendi, pecco contra charitatem fraternam, in eo quod alteri ſum cauſa ruinæ, & cõtra temperantiam in eo quod impudicè ſum loquutus. Interdum autem accidit, vt facta, & omiſſiones meæ, quæ alteri ſunt occaſio peccati, ſint per ſe licitæ, & honeſtæ, & inficiuntur ex eo ſolum, quod alteri ſunt cauſa peccandi. Quod non accidit ſemper: ſed ſolum in ijs caſibus, quibus quis in particulari tenetur alterius peccatũ vitare. Tunc enim ex conſequenti etiã tenetur vitare quid quid eſt cauſa illius peccati, quamuis alioqui ſit licitum & bonum. Nota 3.

Quarto eſt aduertendum, quod quia Deus vnicuique mandauit de proximo ſuo, quiſque tenetur aliorum hominum peccata vitare, quantum in ſe eſt. E Cæterum ad id tenetur non ex lege iuſtitiæ (loquor de priuatis hominibus) ſed ex lege charitatis. Lex autem charitatis non obligat me ad id efficiendum, cum diſpendio, aut detrimento vel iactura mearum rerum, ſed cum commodo. Tum quia hoc eſt charitatis ingenium, atque conditio, vt ſit melior, quam iuſtitia, cui rigor, & auſteritas conuenit. Tum etiam, quia peccati malum, quamuis ſit maximum malum, eſt tamen voluntarium; & cui ſufficienter poteſt occurrere ipſe ille, qui peccat. Nota 4.

His conſtitutis, ſit prima concluſio: Exigere ab aliquo, vt iuret per falſos deos, ita, vt intentio feratur præcipue, & directe, non tam in iuramentũ præciſe, 1. Concluſ.

ciſſe, quam in iuramentum per falſos deos, eſt peccatum mortale. Probatur manifeſte. Nam huius voluntatis obiectum eſt per ſe malum.

2.Concluſ. Secunda concluſio: Ab homine infideli, qui quoties iurat, paratus eſt iurare per falſos deos, quos colit, exigere iuramētum, cum id neceſſe eſt, & opportunum, ad illa firmanda, quæ cum huiuſmodi homine infideli panguntur, nullum eſt peccatum. Ita tenet D. Auguſtinus in libello de periurio ad Publiolam. Et probatur exemplo Iacob. Qui, vt legitur Geneſ. 29. petijt à Laban ſocero ſuo homine idololatra, vt fœdus, quod cum illo pepigerat iuramento firmaret. Quod ipſe fecit falſos deos quos colebat, inuocando. Et ratione ſic argumentor: Qui exigit iuramentum ab homine infideli, non conſentit in illius peccato, nec formaliter, nec virtualiter: ergo nō peccat. Cōſequentia eſt nota, & antecedens quo ad primam partem ſimiliter eſt manifeſtum. Quod autem ille talis, nec etiam virtualiter conſentiat peccato, probatur: Si conſentiret virtualiter, ex eo eſſet, quod dum exigit ab illo iuramentum, dat ei cauſam peccandi: ſed hac ratione non conſentit: ergo nulla. Probo minorem: Illam occaſionem, quam dedit licet poterat, non tamen tenebatur vitare: ergo peccatum inde ſubſequutum non eſt illi voluntarium. Atque ex conſequenti, nec formaliter, nec virtualiter conſentit in illo. Sed quod ille non teneatur vitare talem occaſionem probatur hac ratione: Illa petitio iuramenti ſecūdum ſe non eſt mala, nec illicita: nam manifeſtum eſt eſſe licitum, pacta atque conuenta iuramento firmare, & eius rei petendæ habent ius, qui cōtrahunt: nec etiam eſt mala ex eo, quod eſt cauſa alterius peccati; quia peccatum alterius in hoc caſu particulari inde ſubſequutum, ille vitare non tenetur: ergo. Et confirmatur: Quod ego in illo caſu ab homine infideli peto, nempe, vt iuret, res eſt quæ licitè & honeſtè fieri poteſt, quod autē ille male hoc faciat, id ortum habet à falſa illius religione: ergo id peccatum ſibi ſoli, & non mihi eſt imputandum. Vlt. probatur concluſio à ſimili: Qui ab homine parato ad vſuras petit mutuum, dat illi occaſionē vſuram exercendi: & tamē nihil peccat: quia quod ipſe petit iuſtum, & licitū eſt, quod autem alter male tribuat, ſcilicet, cum vſura, id ortum habet ex ſua malitia, & non ex alterius petitione: ergo pari ratione, in petitione iuramenti ab infideli, quod ego peto licitum eſt, quod verò ille in iurando per falſos deos peccet, id ex ſua malitia prouenit.

3.Concluſ. Tertia concluſio: Si ex eo, quod infidelis iuret per falſos deos, nullum aut exiguum mihi commodum reſultat, peccatum graue eſt illum inducere ad iurādum. Hæc concluſio tenet ex ijs, quæ diximus in quarto notabili. Nam ſi peccatum alterius vitare teneor, quando id poſſum ſine meo incommodo: & in caſu poſito iuramentum infidelis, nullum aut exiguum mihi affert emolumētum, manifeſtè ſequitur, quod teneor illud nō exigere. Ex hoc infertur, quod qui nulla neceſſitate coactus petit mutuum ab eo, qui eſt paratus ad vſuras, certò ſciens illud non daturum, niſi fœnore accepto, peccat mortaliter: quia affert alteri occaſionem peccandi, quam poteſt vitare, & offerre non tenetur: ſiquidem id facere poteſt ſine ſuo detrimento.

Ad 1.arg. Et ad primum argumentum in contrariū factum, reſpondetur, conceſſa maiori, diſtinguendo minorē. Nam quando dicitur, quod qui ab homine infideli exigit iuramētum, tribuit illi occaſionem peccandi, vel intelligitur formaliter. Et ſic nego: Non enim qui petit huiuſmodi iuramentū id intendit, aut agit, vt infidelis iuret per falſos deos, ſed tantum intēdit, vt pacta iuramento confirmet. Vel intelligitur materialiter. Et ſic concedo. Nego tamen, quod dare huiuſmodi occaſionem materialem peccandi, ſemper

A ſit malum, ſed tunc tantum, cum aut ipſum factum, in quo conſiſtit occaſio, eſt malum per ſe, aut cum id facio, ſine vllo meo commodo, vt iam diximus.

Ad 2.arg. Ad ſecundum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ratio diſcriminis eſt, quam D. Auguſt. & D. Tho. aſſerūt locis citatis. Nam quia in falſo iuramento nihil boni eſt, quo vti poſſimus, hoc eſt ex eo, quod quis falſum iuret, nulla poteſt ad nos peruenire vtilitas: nec aliqua ratione ex hoc res noſtra iuuatur. At verò in iuramento facto per falſos Deos, eſt aliquid boni, quo vtamur, cum ex huiuſmodi iuramento efficiantur firma pacta, & conuenta, quæ cum infideli pepigimus, qua firmitate carere nobis eſſet incommodum, fit, vt non teneamur cum noſtro incommodo alterius peccatum vi-
B tare in iuramento per falſos deos: bene tamen in periurio.

Ad 3.arg. Ad tertium argumentum, dico non ſatis eſſe compertum, vtrùm exigere debitum à Petro in caſu antecedentis ſit contra legē amicitiæ necne? Sed quidquid ſit de illo, neganda eſt conſequentia. Et ratio diſcriminis eſt: Nam in iniurijs, quæ fiunt hominibus, vt cum, v.g. quis alapa, vel fuſte percutitur, non ſolum quātum eſt ex parte eius, qui iniuriam infert, verum etiam in re ipſa, & in effectu is, qui percutitur accipit detrimentum. At vero in iniurijs, quæ fiunt Deo, Deus ipſe in re, & ſecundum effectum, nihil læditur. Sed tantum extat peſſima illum lædendi voluntas in eo, qui iniuriam infert. Et ſic nulla eſt conſequentia.

C Ad 4.arg. Ad quartum ſimiliter reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ratio diſcriminis eſt: Nam cum idolum, quatenus idolum, ſit res, qua nullus poteſt vti, niſi ad prauos vſus, fit conſequens, vt & conficere idolum & illud alteri tradere ſit per ſe malum & illicitum. Atque ex conſequenti peccata aliorū, quæ ex hac mea traditione ſequuntur iure optimo mihi ipſi cenſentur voluntaria: quia poteram & tenebar idolum nō tradere, propter cauſam iam dictam. At verò in petitione iuramenti ſecus ſe habet res, vt diximus ſupra.

3.Dubium. Tertium dubium circa eandem ſecundam cōcluſionem D. Thom. eſt, vtrùm qui promittit aliquam rem, eamque iuramento facto per falſos deos con-
D firmat, teneatur illam magis adimplere, quam ſi ſimpliciter promiſiſſet? D. Auguſt. in libello de periurio ad Publiolam, ſolum dicit, quod qui per Deum falſum, iurat verum, ſemel peccat, quia iurat per quem non debet. Qui autem per eundem iurat falſum, bis peccat, quia prætcrea iurat falſum. Et idem eſt ſi nō adimpleat iuratum promiſſum. Quibus verbis videtur ſignificare, teneri eum, qui promittit aliquam rem cum iuramento per falſos deos facto, adimplere illam magis quam ſi promiſiſſet eam ſimpliciter, & ſine iuramento. 1.Dictum. Sed in hac re dico primo, huiuſmodi iuramentum per ſe loquendo nullam aliam obligationem inducere, præter eam, quæ ineſt ſimplici promiſſioni. Probatur: Huiuſmodi loquutio, quamuis habeat ſpeciem iuramenti, ſecundum ta-
E men veritatem non eſt iuramentum, vt patet ex diffinitione ipſius: ergo per ſe loquendo nullam obligationem inducit. 2.Dictum. Dico ſecundo, quod qui iurat per falſos deos ex conſcientia erronea, ſcilicet, quia putat eſſe veros deos, peccat peccato periurij ſi falſum dicat, & peccato ſacrilegij, niſi adimpleat promiſſionem, quam tali iuramento firmauit. Probatur: Nam cōſcientia erronea, ex communi Theologorum ſententia habet vim obligandi, vt latè docet Corduba lib. 3. Quæſtionarij, quæſt. 4. Et ratio præcipua eſt: Quia qui agit contra legem ſuperioris creditam ſeu æſtimatam, licet non vere obligantem, contemnit ipſum ſuperiorem, & eius autoritatem: ſed qui agit contra conſcientiam erroneam, agit contra legem

creditam ſuperioris: ergo contemnit ipſum: atque ex conſequenti peccat eiuſdem generis peccatum cum illo, quod committeret, ſi talis lex eſſet. Ex hoc infertur, quod tam idololatra, quam gentilis iuſiurandum ſuum adimplere tenetur: non quidem ex vi religionis, quæ falſa eſt, ſed ob fidelitatem humanam, quam ſecundum ſuam conſcientiam iureiurando confirmauit. Atq; hic eſt legitimus ſenſus D. Auguſtini relati in cap. Ecce dico. 22. quæſt. 5. Vbi dicit, quod qui ſemper lapidem falſum iurat, periurus eſt. Loquitur enim ibi de iuramentis Gentilium, quibus in alia ſolenniſſimum erat per Iouem lapidem iurare. Erat namque cæremonia ineundi fœdus, vt Pater patratus, hoc eſt, ille, qui ad patrandum, id eſt, peragendum iuramentum, vbi de fœderibus conuenerat, mittebatur, manu tenens lapidem, conceptis verbis iuraret, hoc eſt, dictatis à deferente iuramentum & ex arbitrio adiurantis, ſeu adigentis ad iurandum pernotatis, & tunc ſuem lapide feriret. Ex quo ſermo ille deriuatus eſt, ferire fœdus, ſeu percutere fœdus. Ob id nimirum: quia dum antiqui fœdus & pacem ſolẽni pompa cum hoſtibus inirent, porcam dijs immolarent, cuius caput Pater patratus lapide feriebat. Et iſtum lapidem appellabãt Iouem, quatenus teſtis fœderum erat. Vt eſt videre apud Eraſmum in Chiliad. in adagio, Ferire fœdus & in adagio. Ad Iouem lapidem iurare. Ait ergo D. Auguſt. quod qui ſuper lapidem hoc eſt ad Iouem lapidem iurat, quamuis re vera non iuret per rem ſanctam, iurat tamen per eum, quem putat eſſe ſanctum, & ſic tenetur fidem illam ſeruare. De hac re eſt videndus Couar. ſuper cap. quamuis pactum, de pactis, par. 1. §. 1. num. 8.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm iuramentum habeat vim obligandi.

[3. diſt. 39. ar. 3. q. 1. & 2. & 4. diſt. 29. art. 1. ad quartũ. Et quol. 3. art. 14. Et quol. 5. art. 27. quolib. 12. art. 22.]

1 *AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd iuramentum non habeat vim obligandi, inducitur enim iuramentum ad cõfirmandum veritatem eius, quod dicitur. Sed quando aliquis dicit aliquid de futuro, verum dicit etiam ſi non eueniat quod dicit: ſicut Paulus, quamuis non iuerit Corinthum, ſicut dixerat: nõ tamen eſt mentitus, vt patet ſecundę ad Corinth. primo: ergo videtur quòd iuramentum non ſit obligatorium.*

*2. Præterea, Virtus non eſt virtuti contraria, vt dicitur * in Prædicamentis: Sed iuramentum eſt actus virtutis, vt dictum eſt * eſt. Quandoque autem eſſet contra virtutem, aut in aliquod eius impedimentum, ſi quis ſeruaret id quod iurauit: ſicut cum aliquis iurat ſe facere aliquod peccatum: vel cum iurat deſiſtere ab aliquo opere virtutis: ergo iuramentum non eſt ſemper obligatorium.*

[Lib. 8. Top. cap. 3. & in c. de oppoſitis, to. 1.] [Ar. 4. huius quæſt.]

*3. Præterea, Quandoque aliquis inuitus compellitur ad hoc quòd ſub iuramento aliquid promittat. Sed tales à iuramenti nexibus ſunt per Romanos pontifices abſoluti, vt habetur * extra, de iureiuran. c. Verum, in ea. quæſt. & c. ergo iuramentum non ſempor eſt obligatorium.*

[In Decret. lib. 2. ti. 24. c. 15.]

4. Præterea, Nullus poteſt obligari ad duo oppoſita: ſed quandoque oppoſitum eſt quod intendit iurans, & quod intendit ille cui iuramentum præſtatur: ergo iuramentum non poteſt eſſe ſemper obligatorium.

Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 5. Reddas Domino iuramenta tua.

Reſpondeo dicendum, quòd obligatio refertur ad aliquid quod eſt faciendum vel dimittendum. Vnde A *non videtur reſpicere iuramentum aſſertorium quod eſt de præſenti vel de præterito. Neque etiam iuramentum de his quæ ſunt per alias cauſas fienda: ſicut ſi quis iuramento aſſereret, quòd cras pluuia eſſet futura: ſed ſolum in his quæ ſunt fienda per illum qui iurat. Sicut autem iuramentum aſſertorium, quod eſt de præterito vel de præſenti, debet habere veritatem, ita etiam & iuramentum de his quæ ſunt fienda à nobis in futurum. Et ideo vtrumque iuramentum habet quandam obligationem, diuerſimode tamen: quia in iuramento quod eſt de præterito vel præſenti, obligatio eſt non reſpectu rei quæ iam fuit, vel, eſt, ſed reſpectu ipſius actus iurãdi, vt ſcilicet iuret id quod iam* B *verum eſt, vel fuit. Sed in iuramento quod præſtatur de his quæ ſunt fienda à nobis, obligatio cadit econtra ſuper rem quam aliquis iuramento firmauit. Tenetur enim aliquis, vt faciat verum eſſe id quod iurauit: alioquin deeſt veritas iuramento. Si autem eſt talis res quæ in eius poteſtate non fuit: deeſt iuramento diſcretionis iudicium: niſi forte quod erat ei poſſibile, quando iurauit, reddatur ei impoſſibile per aliquem euentum: puta, cum aliquis iurat ſe pecuniam ſoluturum, quæ ei poſt modum vi, vel furto ſubtrahitur. Tunc enim videtur excuſatus eſſe à faciendo quòd iurauit, licet teneatur facere quod in ſe eſt: ſicut * etiam ſuprà, circa obligationem voti diximus. Si vero ſit quidem poſſibile fieri, ſed non debeat, vel quia eſt per* C *ſe malum, vel quia eſt boni impeditiuum, tunc iuramento deeſt iuſtitia. Et ideo iuramentum non eſt ſeruandum in eo caſu quo eſt peccatum, vel boni impeditiuum. Secundum enim Auguſt. * vtrumque eorum vergit in deteriorem exitum. Sic ergo dicendum eſt, quòd quicunque iurat aliquid ſe facturum, obligatur ad id faciendum, ad hoc quod veritas impleatur: ſi tamen alij duo comites adſint: ſcilicet iudicium, & iuſtitia.*

[Q. præced. art. 3. ad 2.] [Habetur 22. q. 4 cap. ſi aliquid, & ca. inter cætera.]

Ad primum ergo dicendum, quòd aliud eſt de ſimplici verbo, aliud de iuramento in quo diuinum teſtimonium imploratur. Sufficit enim ad veritatem ver- D *bi, quod aliquis dicat id quod proponit ſe facturum, quia hoc iam verum eſt in ſua cauſa, ſcilicet in propoſito facientis. Sed iuramentum adhiberi non debet niſi in re, de qua aliquis firmiter certus eſt. Et ideo ſi iuramentum adhibeatur propter reuerentiam diuini teſtimonij quod inuocatur, obligatur homo vt faciat eſſe verum, id quod iurauit, ſecũdum ſuam poſſibilitatem: niſi in deteriorem exitum vergat, vt dictum * eſt.*

[In cor. art.]

Ad ſecundum dicendum, quòd iuramentum poteſt vergere in deteriorem exitum dupliciter. Vno modo, quia ab ipſo principio habet peiorem exitum, vel quia eſt ſecundum ſe malum: ſicut cum aliquis iurat ſe perpetraturum adulterium: ſiue quia eſt maioris boni im- E *peditiuum: puta, cum aliquis iurat ſe non intraturum religionem, vel quòd non fiet clericus, aut quòd non accipiet prælationem in caſu in quo expedit eum accipere, vel ſi quid aliud eſt huiuſmodi. Huiuſmodi enim iuramentum à principio eſt illicitum: differenter tamen: quia ſi quis iuret ſe facturum aliquod peccatum, & peccat iurando, & peccat iuramentum ſeruando. Si quis autem iurat ſe non facturum aliquod melius bonum, quod tamen facere non tenetur: peccat quidem iurando, inquantum ponit obicem Spiritui ſancto, qui eſt boni propoſiti inſpirator: non tamen peccat iuramentum ſeruando, ſed multo melius facit ſi non ſeruet.*

Alio

*Alio modo vergit in deteriorem exitum propter aliquid quod de nouo emerſerat, quod fuit impræmeditatum: ſicut patet in iuraměto Herodis, qui iurauit puellæ ſaltanti ſe daturũ quod petiſſet. Hoc enim iuramentum poterat eſſe à Principe licitum, intellectã debita conditione, ſcilicet ſi petere: quod dare deceret. Sed impletio iuramenti fuit illicita. Vnde Ambroſius * dicit in 1. de Officijs: Eſt contra officium nonnunquam promiſſum ſoluere ſacraměntum: ſicut Herodes qui necem Ioannis præſtauit, ne promiſſum negaret.*

Lib. 3. c. 12. to. 1. Et habetur 22. q. 4. cap. eſt etiam contra.

Ad tertium dicendũ, quòd in iuramento quod quis coactus facit, duplex eſt obligatio. Vna quidem qua obligatur homini cui aliquid promittit: & talis obligatio tollitur per coactionem, quia ille qui vim intulit, B *hoc meretur, vt ei promiſſum nõ ſeruetur. Alia autem eſt obligatio qua quis Deo obligatur, vt impleat, quod per nomen eius promiſit. Et talis obligatio non tollitur in foro conſcientiæ: quia magis debet damnum temporale ſuſtinere, quàm iuramentum violare. Poteſt tamen repetere in iudicio, quod ſoluit, vel prælato denunciare, non obſtante quòd contrarium iurauit: quia tale iuraměntum vergeret in deteriorem exitum: eſſet enim contra iuſtitiam publicam. Romani autem pontifices ab huiuſmodi iuramentis homines abſoluerunt, non quaſi decernentes huiuſmodi iuraměnta non eſſe obligatoria, ſed quaſi huiuſmodi obligationes ex iuſta cauſa relaxantes.*

C *Ad quartum dicendum, quòd quando non eſt eadem iurantis intentio, & eius cui iurat, ſi hoc prouenit ex dolo iurantis, debet iuramentum ſeruari, ſecundum ſanum intellectum eius, cui iuramentum præſtatur. Vnde Iſido. * dicit: Quacunque arte verborum quis iuret, Deus tamen qui conſcientiæ teſtis eſt, ita accipit ſicut cui iuratur intelligit. Et quòd hoc intelligatur de doloſo iuramento patet per id, quòd ſubditur, dupliciter reus fit: qui & nomen Dei in vanum aſſumit: & proximum dolo capit. Si autem iurans dolum non adhibeat, obligatur ſecundum intentionem iurantis. Vnde Greg. * dicit 27. Moralium: Humanæ aures talia verba noſtra iudicant, qualia foris ſonant.* D *Diuina vero iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur.*

Lib. 2. de ſummo bono, ca. 31. à med.

Lib. 27. c. 7. ante med.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quod obligatio refertur ad aliquid, quod eſt faciendum, vel dimittendum, & quod ſicut iuramentum aſſertorium, quod eſt de præterito, vel de præſenti, debet habere veritatem, ita etiam & iuramentum de ijs, quæ ſunt fienda, reſpondet D. Thomas ad propoſitam difficultatem per aliquot propoſitiones. Prima concluſio: In iuramento tam aſſertorio quam promiſſorio ſua ineſt obligatio: quamuis diuerſimodè. E Nam in iuramento aſſertorio obligatio eſt, vt res præſentes, vel præteritæ reſpondeant dictis. At vero in promiſſorio, vt res futuræ dictis correſpondeant. Secunda cõcluſio: Si quis id iurat, quod non eſt in ſua poteſtate, vt ſi pauper ſub iureiurando talentum polliceretur: deeſt iuramento tertius comes, nempe diſcretionis iudicium. Et tunc per impoſſibilitatem excuſatur iurans à voti adimpletione. Dummodo, quantum eſt in ſua poteſtate faciat. Tertia concluſio: Si quis iuret poſſibilia, illicita tamen, aut maioris boni impeditiua: deeſt iuramento ſecundus comes, nempe, iuſtitia & ipſum iuramentum nullam obligationem inducit. Quarta concluſio: Quicunque iurat ſe aliquid fa-A ctuꝛum modo iuret comite iudicio, atque iuſtitia tenetur id, quod promiſit verum efficere. Has omnes concluſiones velut notas ex terminis relinquit D. Thom.

EXPLICATIO ARTICVLI.

EXplicata iam per omnes ſuos numeros iuraměti natura incepit D. Tho. ab hoc articulo, agere de eius obligatione. Circa quam primum & principale dubium examinandum erat, vtrum omnis iuramenti promiſſorij obligatio ſub reatu peccati mortalis præſtringeret? Sed id iam à nobis explicatum eſt artic. 3. huius quæſtionis. Vbi etiam diximus de alijs deobligationibus in iuramento repertis ex de-B fectu comitum ipſius. Quod circa iſtum articulum aduertere oportet, eſt, quod in ſecunda, & tertia concluſione, quæ declaratoriæ ſunt prioris, explicantur à D. Tho. tres modi, quibus iuramentum incautum reddi poteſt. Primus eſt, cùm quis impoſſibile iurat. Circa quem eſt notandum, non ſatis eſſe, quod id, quod iuratur ſit difficillimum, vt in foro conſcientię excuſatio admittatur: ſed requiritur, eſſe impoſſibile. Vnde quantumcunq; quis grauiſſimum pecuniæ pondus perſoluere iuret, licet id ei per quam difficile fiat, tenetur tamen iuramentum ſeruare. Quod eſt intelligendum, dummodo res iurata aliundè nõ deſinat eſſe actus virtutis. Nam ſi eſſet manifeſtũ prodigalitatis vitium, iuramentum non obligaret. Quando autem nullum eſt vitium & res grauiſſima, tunc C cauſam affert idoneam iuramentum, eius petendi relaxationem, vel commutationem. Vt ſi mulier pedeſtrem eandemque longam iuraſſet peregrinationem, aut quiſque difficile aliud, vnde periculum timeretur. Secundus modus incauti iuraměti eſt, cùm quis iurat rem illicitã. Et tertius cum id iurat, quod eſt obſtaculum rei melioris. De quibus in ſuperioribus diximus, quod reddunt nullum iuramentum. Reliqua, quæ hic dubitari poſſunt, eodem modo ſunt determinanda, ac diffinita ſunt ſimilia dubia quæſtione pręcedenti, in materia de voto. Itaque, quemadmodum quæſtione præcedenti dicebamus, quod qui ob malum finem rem aliàs licitam vouet, tenet votum: vt ſi quis ob inanem gloriam eleemoſynam D facere voueat: ita tamen, vt finis ille ob vanam gloriam in opus eleemoſynæ non cadat: nam ſi ſenſus eſt, quod opus dandi fiat ob vanã gloriam, tunc opus eſt illicitum, & votum de eo emiſſum nullum: ſic etiam per omnia ſentiendum eſt de iuramento, ob ſimilem finem facto. Videte ibi.

Tres modi quibus iuraměntum redditur incautum.

In ſolutione ad tertium arguměntum agit D. Tho. de iuramento coacto. In quo dicit poſſe conſiderari duplicem obligationem. Vnam, quia iurans obligatur homini, cui quidpiam promittit. Et hanc dicit, tolli per coactionem. Aliam, quę fit Deo propter iuramenti reuerentiam. Et talis, inquit, obligatio non tollitur in foro conſcientiæ: quia optabilius eſt damnum temporale ſuſtinere quam iuramentum violare. Sed circa hoc eſt difficultas, vtrùm verum E ſit, quod iuramentum vi extortum, obliget in foro conſcientiæ. Et pro parte negatiua argumentor primò: Iuramenta facta de rebus illicitis, vel indifferentibus, non obligant in conſcientia: ſed ſoluere pecunias promiſſas latroni, qui mihi intulit vim, vt eas illi iuramento promitterem, non eſt opus virtutis: non enim eſt opus iuſtitiæ, quoniam latroni nihil debetur: nec liberalitatis: quoniam illa ſolutio pecuniarum non eſt donatio: quandoquidem, qui eas ſoluit, poteſt illas repetere: nec etiam eſt actus fidelitatis, quia inferenti vim, nulla fides eſt ſeruãda: nec etiam eſt opus ſupererogationis: quia beneficium præſtare homini indigno, qualis eſt ille, qui iuraměntum per vim extorſit, potius habet ſpeciem mali,

Dubium de iuramentis coactis.

1. Argum.

quam boni: ergo nulla ratione eſt obligatorium.

2. Argum. Secundo, Iuramentum promiſſorium inducitur ad firmandam promiſſionem: ergo vbi nulla fuerit promiſſio, iuramentum nihil obligabit. Sed in caſu poſito ea promiſſio nullam habet vim, vt conſtat ex cap. debitores, de iureiurando: ergo. Et cōfirmatur: Quando iuraui me facturum aliquod peccatū mortale, id iuramentum non obligat: quia ipſa promiſſio non obligabat: ergo pari ratione, cum promiſſio per vim facta non obliget, nec etiam iuramentum, quo ipſa promiſſio firmatur, erit obligatorium.

3. Argum. Tertio, huiuſmodi iuramenta coacta vel obligant ex iure diuino, vel humano. Non humano: quia non eſt veroſimile, quod Eccleſia voluerit dare occaſionem prædonibus cogendi alios, & vim inferendi: nec etiam iure diuino: aliàs ſummus Pontifex non poſſet decernere, huiuſmodi iuramenta coacta nulla eſſe: quod tamen eſt factum, in cap. verum, de iureiurando: ergo nullo modo obligant.

Vlt. argum. Vltimò: Finge me promiſiſſe tibi daturū aliquid, quod tibi noceret, non obligor hac promiſſione, etiā ſi ſit iuramento firmata: ergo nec ſi aliquid vi coactus promiſi, atque iuraui. Probo conſequentiam: Nam in tali caſu noxium eſt ipſi latroni accipere promiſſum, cum peccet accipiendo, & ad reſtitutionem teneatur.

Qui coacte promittit, voluntarie promittit. Pro explicatione huius difficultatis aduertendum eſt primo, quod qui vi, vel metu coactus facit, vel promittit aliquid, ſimpliciter loquendo, voluntariè fecit. Secundum quid autem facit inuoluntariè, quia, ſcilicet, nollet facere: Et quia non poteſt periculum aliter vitare, id ſimpliciter voluntariè facit. Vt eſt videre in eo, qui proijcit merces in mare, vt autor eſt Ariſt. lib. 3. Ethic. cap. 1. Eſt tamen huiuſmodi voluntarium mixtum ex ſimpliciter, & ſecūdum quid voluntario, ſufficiens ad conſtituendum actum moralem, ſiue bonum, ſiue malum, pro ratione ſuæ materiæ. Nam qui metu mortis coactus, vel mēdacium diceret, vel adulterium committeret; proculdubio peccaret.

Secundo eſt aduertendum, quod materia eorum iuramentorum, quæ metu extorquentur, eſt aliqua operatio, quam quis, vel facere, vel omittere promittit. Itaque quando promitto, me daturum centum latroni, materia huius iuramenti eſt actio illa dandi. Quæ poteſt conſiderari dupliciter: vel in ordine ad agentem, vel in ordine ad patientem. Et quidem in ordine ad patientem illa actiò cenſenda eſt noxia, & inutilis: quia affert illi occaſionem peccandi, cùm tamen in ordine ad agentem ſit bona & honeſta, & actus virtutis, quo ſuam redimit vexationem. Propulſare enim iniuriam, bonum eſt, atque honeſtum, pertinenſque ad charitatem, qua vnuſquiſque ſeipſum diligit.

Materia iuramenti vi extorti quæ ſit. Tertio eſt aduertendum, quod in iuramento promiſſorio, & eſt promiſſio, & eſt iuramentum: & vtriuſque, ſcilicet, promiſſionis, atque iuramenti eſt vna, & eadem materia, nempe actio dandi pecunias. Alia tamen & alia ratione. Nam, quia promiſſio fit alteri, & ad illius rationem pertinet efficere gratum, & vtile, idcircò habet pro materia illam traditionem pecuniæ, quatenus recipitur in paſſo, id eſt, quatenus eſt alteri vtilis, & bona. At verò iuramentum, quia eſt adhibitio diuini teſtimonij, habet pro materia eandem traditionem pecuniæ cōſideratam per ſe, & abſolutè, ſine ordine ad patientem. Quare ſi materia promiſſa eſt actus virtutis, conſiderata per ſe & ex obiecto, quamuis ex accidenti conferat nocumentum, id iuramentum ligabit, ſin minus non ligat.

1. Concluſ. His conſtitutis, ſit prima concluſio: Simplex promiſſio per vim facta, nullam inducit obligationem. Hæc concluſio habetur expreſsè in cap. debitores,

A de iureiurando. Et ratio eſt: Nam huiuſmodi promiſſiones per metum extortæ, nullam habent idoneam materiam: ergo nullam poſſunt inducere obligationem. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur. Promiſſionis materia debet eſſe aliquid gratum, & vtile ei, cui fit promiſſio: ſed ea, quę vi, atque metu cogente dantur, non ſunt grata, aut vtilia alteri, cum per talem collationem non transferatur dominium: ergo tales promiſſiones per metum extortæ nullam habent idoneam materiam. Et ſi quis contra hoc argumentetur. **Argumentum.** Dare promiſſam pecuniā latroni ad declinandum eius iniuriam, atque vim, eſt actus virtutis: quia eſt redemptio vexationis: ſed omnis actus virtutis eſt materia idonea promiſſionis: B ergo illa promiſſio habet idoneam materiam: atque ex conſequenti, etiam ſine iuramento facta erit obligatoria: **Solutio.** reſpondetur quod vt diximus in vltimo notabili, dare pecuniam latroni, quatenus proficiſcitur ab agente, non eſt materia promiſſionis: ſed eſt materia promiſſionis, quatenus illa actio, ſcilicet, ſolutio pecuniæ eſt vtilis, vel inutilis illi, cui fit promiſſio. Et iſto modo conſiderando dationem pecuniæ, ſcilicet, per reſpectum ad latronem, nō eſt bona, nec vtilis, ſed potius eſt noxia latroni. Atque ex conſenſu illa promiſſio non habet idoneam materiam.

2. Concluſ. Secunda concluſio: Iuramentum metu extortum obligat in foro conſcientiæ. In hac concluſione conueniunt cum D. Thoma omnes ferè Doctores. Sylueſter, verbo, iuramentum. 4. §. 7. Gabriel in 3. d. 39. C quæſt. 1. art. 2. concluſione 8. Durandus eadem diſt. quęſt. 2. Caietanus in præſenti. Soto lib. 8. de Iuſtitia, quęſt. 1. art. 7. Et videtur diffinita in cap. ſi verò, & in cap. verum, & in cap. debitores, de iureiurando, & in cap. ſi quandoque, 15. quęſt. 6. Et probatur: Quando iuramento promitto me daturum centum, materia huius iuramenti eſt actus virtutis, vt diximus: ergo obligat in conſcientia. Et ſi quis contra hoc argumentetur: **Argumentum.** Qui promiſit ſe daturum centum, vt redimeret ſuam vexationem, ſi facta promiſſione liberat ſe, manuſque latronis volentis eum occidere, fugit, iam nullam patitur vexationē, nec aliquam vim repellit cum ſit in tuto: ergo non tenetur amplius promiſſionem adimplere, reſpondeo negando conſequentiam. **Reſponſio.** Ad hoc enim, vt quis teneatur ſeruare D iuramentum, poſtquam declinauit periculum, ſatis eſt, vt ipſum iuramentum fuerit firmum tempore, quo fuit emiſſum. Præterquam quod ipſa actualis exhibitio pecuniæ, virtute prioris volitionis, quam quis habuit tempore quo iurauit, adhuc verè dicitur redemptio vexationis.

3. Concluſ. Tertia concluſio: Iuramenta coacta, & per vim extorta obligant ad ſui obſeruantiam ſub reatu peccati mortalis. Hæc concluſio eſt contra Panormitanum: qui dicebat huiuſmodi iuramenta ſolum obligare ad veniale. Quam ſuam ſententiam probat ex cap. verum, de iureiurādo. Vbi ſummus Pontifex dicit, homines; qui eiuſmodi iuramenta fregerint non eſſe ſic puniendos à iudice, ac ſi mortaliter deliquiſſent. Sed probatur noſtra ſententia: Iſta iuramenta E obligant in foro conſcientiæ, vt dicitur in ſecunda concluſione; & ſunt de re graui: ergo obligant ſub mortali. Et ad fundamentū Panormitani dico, quod ſummus Pontifex ibi nihil decernit de culpa, vtrùm mortalis, vel venialis ſit? Sed tantum agit de pœna, quia homines, qui talia iuramenta fregerint, ſunt puniendi. Dicit autem eam pœnam leuiorem eſſe debere, quam quæ pro peccatis mortalibus imponi cōſueuit. Non quia id peccatum non ſit mortale: ſed quia propter iniuriam, quam qui huiuſmodi iuramenta fecerunt, paſſi ſunt, Eccleſia decernit eos leuius eſſe puniendos.

4 Concluſ. Quarta concluſio: Quando vis, & metus illatus ita vitiat rem promiſſam, vt cum alioqui eſſet bona,

ex

ex metu tamen, quo fit, redditur mala: tunc iuramentum ſuperinductum nullam habet obligationẽ. Probatur: Nam in tali caſu deeſt debita materia, ſcilicet, actus virtutis, ſine quo verum iuramentum eſſe non poteſt. Exemplum huius concluſionis eſt in eo, qui metu compulſus iurat aliquam ducturum in vxorẽ, aut etiam duxit. Tunc enim iuramentum non ligat. Quia ducere vxorem metu compellente eſt malum, & contra naturam atq; rationem matrimonij, quod ex ſe debet eſſe perpetuum, & ſi violẽtum eſſet, perpetuum eſſe non poſſet. D. Bonauent. in 3. d. 39. q. 2. dicit, tale iuramentum obligare, eſſe tamen dignum relaxatione, ſed multo probabilior eſt noſtra ſententia propter rationem aſſignatam.

5. Concluſ. Quinta concluſio: Iuramenta promiſſoria per iniuriam extorta, Eccleſia non cogit in foro contentioſo adimpleri. Hæc concluſio non eſt intelligenda in vniuerſum, ſed tantum de illis iuramentis, in quibus iniuria naſcitur ex metu extrinſecus illato. Ex quo fit, vt qui iuratus promiſit vſurario, ſe ſoluturũ vſuras: quamuis patiatur iniuriam. Qui tamen non patitur illam per vim illatam, idcirco talis cogetur in foro contentioſo ſtare promiſſis, vt diffinitum eſt ab Alexandro Tertio, cap. debitores, de iureiurãdo. Cæterum ad alia iuramenta vi extorta cum iniuria, non compellitur iurans in foro contentioſo, vt conſtat ex cap. verum, & ex cap. ſi vero, & ex c. Abbas, de ijs quæ vi metusve cauſa fiunt. Et ex 15. q. 6. per totum.

Vltima concluſio. Vltima concluſio: Quicunque aliquid iurauit, in quo patitur iniuriam, ſiue inſit vis talis iuramento, ſiue ſecus, huiuſmodi habet legitimam cauſam petendi relaxationem iuramenti in foro conſcientiæ. Probatur: Huiuſmodi iuramenta plurimum inuoluntarij habent admixtum: & vt dicitur in c. quandoque, 15. q. 6. non fiunt plene ex corde, quod Deus potiſſimum inſpicit: ergo habent iuſtã cauſam, quod relaxentur. Cautio tamen, quam in hac re adhibet Caietanus, prudentiſſima eſt, & diligenter obſeruanda, ne, ſcilicet, ex relaxatione horum iuramentorum detur infidelibus occaſio nomen Dei blaſphemandi. Nam ſi alicui capto à Turcis, vel à Sarracenis fieret poteſtas in patriam redeundi, fide eius accepta ſub iuramento, ſe aliquid nummorum ſoluturum, in qua re captus vim & iniuriam patitur, non eſſet tunc facile iuramentum relaxãdum, ne daretur infidelibus anſa, vt nomen Dei blaſphemarent.

Ad 1. arg. Sed reſtat nunc reſpondere ad argumenta. Vnde ad primum dico falſum eſſe, quod dare pecuniam promiſſam latroni non ſit actus virtutis. Eſt enim redemptio vexationis, vt diximus. Et ſic votum de ea emiſſum eſt validum, & obligatorium.

Ad 2. arg. Ad ſecundum reſpondetur, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Falſum eſt enim, quod quoties promiſſio eſt nulla, toties iuramentum vim obligandi non habeat. Poteſt namq́ue accidere, vt eadem res promiſſa non ſit idonea materia promiſſionis, & tamen ſit idonea materia iuramenti, quia alia & alia ratione ſubijcitur promiſſioni, & iuramẽto, vt diximus.

Ad 3. arg. Ad tertium reſpõdetur, quod huiuſmodi iuramenta vi extorta, habent vim obligandi à iure diuino. Et quando infertur: ergo ſummus Pontifex non poterit in illis diſpenſare, nego conſequentiam. Nam habet facultatem ab ipſo Deo diſpenſandi in votis, & relaxandi iuramenta ex iuſta, & rationabili cauſa, vt diximus in materia de voto.

Ad vlt. argumẽtum. Ad vltimum argũmentum reſpondetur conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ratio diſcriminis: Nam in caſu antecedentis, quod promittitur dari, eſt malum, nec in eo ſubeſt aliqua ratio boni. Atque adeo iuramentum fit de materia illicita, & ſic non ligat. At verò in caſu conſequentis, quamuis

A illa ſolutio pecuniæ reſpectu alterius ſit noxia: reſpectu tamen eius, qui promittit, eſt bona, quia ea ratione ſuam redimit vexationem, vt diximus.

Sed vltra hæc ſunt alia duo argumenta, quæ vidẽtur habere difficultatem. Primum eſt: Maior eſt obligatio voti, quam iuramenti, vt ſæpe diximus: ſed votum metu coactum non obligat, vt latè oſtendimus, quæſtione præcedenti ar. 3. ergo neq; iuramentum. Secundum: Matrimonium metu cadente in conſtantem virum contractum nec in foro exteriori, nec in foro conſcientię, tenet: ergo nec iuramentum. Antecedens eſt manifeſtum, & conſequentia probatur, Tum: quia ſicut ad matrimonium requiritur conſenſus, ſic etiam ad iuramentum: quare ſi coactio impedimento eſt vni, pariter obſtabit alteri. Tum ẽt, quia B maius vinculum eſt matrimonij, quam iuramẽti. Alia duo argumẽta difficilia.

Ad 1. arg. Ad primum argumentũ Soto lib. 8. de Iuſtitia, q. 1. art. 7. reſpondet, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ratio illius eſt: Nam, quamuis votũ, eo quod fit Deo, arctius obliget, quam iuramẽtum, quod fit homini: quia tamẽ, niſi iuramento cõfirmetur, non eſt, niſi nuda promiſſio, & promiſſio coacta, etiam ſi fiat cum intentione promittendi, natura ſua eſt caſſa, non ſolum illa, quæ fit homini, verum etiam illa, quę fit Deo, vtpote cui obſequium per coactam voluntatem non placet, ſed quod fit ſponte: idcirco votum metu extortum nullam inducit obligationẽ. At verò iuramentum: quia ſemper quod fertur in materiã licitam obligat ex natura ſua: & illud, quod fertur ſupra promiſſionem habet materiam licitam, C vt diximus, fit, vt non obſtante metu ſuam ſortiatur obligationem. Hæc tamen ſolutio mihi non placet. Nam cum redemptio vexationis poſſit eſſe obiectũ voti, ſicut eſt iuramenti: non video, quare iuramentum dicatur cadere ſupra debitam materiam: eſto fiat ex metu, & nõ votum, vt ſit obligatorium. Quocirca aliter ad argumentũ reſpondeo, negando conſequentiam. Nam quamuis votum atque iuramentũ ſtando in ſolo iure naturali, & diuino, ex natura ſua obligent: adhuc quando fiunt ex metu cadente in conſtantem virum, vt diximus, quæſtione præcedenti art. 3. iure tamen poſit uo, votum emiſſum ex metu, eſt redditum nullum, & non iuramentum, propter reuerentiam diuini nominis, quod in iuramento aſſumitur.

Ad 2. arg. D Ad ſecundum argumentum, nonnulli reſpondent conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ratio diſcriminis ſecundum illos tantum eſt, quod ſi matrimonium coactum teneret, nullum eſſet remedium, quo poſſet factum infectũ reddi, cum ſit vinculum indiſſolubile. Cum tamen cætera promiſſa per vim iurata, etiam ſi ſoluantur, beneficio repetitionis recuperari poſſint. Sed hæc ratio non ſatisfacit. Nam etiam ſi quæ iuramento promittuntur, repeti non poſſent, adhuc iuramentum eſſet ſeruandum, quia obligat ex natura rei. D. Bonauent. atque Durandus dicunt, quod, quia matrimonium Chriſtianorum ſignificat vnionem Chriſti, & Eccleſiæ, quæ eſt perpetua, perpetuum etiam, & indiſſolubile debet vinculum habere, ad quod non ſolum E conſenſus, verum & liber conſenſus requiritur, cùm nullum violentum poſſit eſſe perpetuum. Sed nec hæc ſolutio ſatisfacit. Nam etiam coniugium ſub lege naturæ requirebat liberum conſenſum, & tamen non ſignificabat vnionem Chriſti, & Eccleſiæ, ſicut matrimonium Chriſtianorum. Quocirca his ſolutionibus omiſſis, ad argumentum reſpõdetur, negando conſequẽtiam. Nam quia matrimonium ad procreationem prolis à natura conſtitutum eſt, ex ſua ratione habet perpetuitatem annexam, aliàs non eſſet ſatis liberis educandis conſulum. Et perpetuitas ex natura rei liberum animi exigit conſenſum: quia quæ violenta ſunt, perpetua eſſe nequeunt. At vero in iuramento, hoc non inuenitur, vt ex dictis patet.

Quæſtio. Si quis autem quærat, vtrum qui metu mortis iurare cogitur, ſe ducturum aliquam in vxorem, teneatur iuramenti nexu, Reſponſio. reſpondeo, certum eſſe in primis, tale iuramentum omnino eſſe relaxandum, propter rationem iam dictam. Secundo dico probabiliſſimum eſſe, quod ex tali iuramento oritur obligatio, ne ante relaxationem cum alia contrahat. Cùm re vera quantum ad naturam iuramẽti verum ſit, ſi fiat cum intentione iurãdi. Nam quamuis ſit contra naturam matrimonij, illud cõtrahere, aſſenſu coacto: nihilominus non eſt adeo intrinſecè malum, vt non poſſit fieri materia redemptionis vitæ, & ſic iuramentum tenere. Dixi, ex tali iuramento obligari, ne ante relaxationẽ cum alia contrahat. Nam ab ingreſſu religionis per tale iuramentum non arctaretur. Cum matrimonium cõtrahere, quatenus eſt impeditiuum maioris boni, non poſſit eſſe materia iuramenti promiſſorij, ſicut nec voti.

Aliud dubium circa ſolutionem ad 3. Circa eandem ſolutionẽ tertij argumenti D. Th. eſt alia difficultas, vtrùm, qui vi coactus iurauit, ſe aliquid latroni daturũ, poſſit illud repetere, quamuis iurauerit illud non repetiturum? Et pro parte negatiua argumentor in hunc modum: Non repetere eſt actus virtutis in illo caſu, cum ſit redemptio vexationis: ergo qui iurat ſe non repetiturum, aſtringitur iuramento, atq; ex conſequenti repetere non poteſt. Ad explicationem huius difficultatis, ſuppoſito, dupliciter accidere poſſe, vt quis iniuriam ſibi à latrone illatam iudici denunciet, vno modo, ipſo iudice iuridicè interrogante, alio modo propria ſponte. 1. Dictum. Dico primo, quod ſi iuraui me non repetiturum pecunias, quas latroni ſolui, nec id iudici denunciaturum, ipſo etiam iudice interrogante peccaui mortaliter iurando, nec id iuramentũ adimplere teneor: ſed poſſum iudici interroganti libere reſpondere. Probatur. Rem illicitam iuraui: ergo ipſum iuramẽtum non eſt validum. Et hoc vult ſignificare D. Tho. quando in eadem ſolutione dicit, quod poteſt repetere in iudicio quod ſoluit, vel prælato denunciare: Non obſtante, quod contrarium iurauit, quia tale iuramentum vergeret in deteriorem exitum, quia eſſet contra iuſtitiam publicam. Dico ſecundo, quod ſi tãtum iuraui ſimpliciter, me neq; repetiturum illam rem, nec id crimen mea ſponte iudici denunciaturũ, iuramentum eſt validum, & obligatorium. Et hoc probat argumentum pro parte negatiua adductum.

De iuramẽto doloſo. In ſolutione ad quartum argumẽtum agit D. Th. de iuramẽto doloſo. Et dicit duo. Primum eſt, quod quando is, qui iurat, vtitur dolo, iuramentum obligat ſecundum intentionem eius, cui fit iuramentũ, & non ſecundum animum iurantis. Secundo dicit, quod quando is, qui iurat non vtitur dolo, ſed alter deceptus eſt ex verbis malè intellectis, tunc iuramentum obligat ſecundum intentionem eius, qui iurat, & non ſecundum intentionem eius, cui fit iuramentum. Quæ vt intelligantur, & ſimul explicetur, quando iuramentum doloſum obligat, aduertendum eſt primò, dupliciter poſſe contingere, vt inſit dolus iuramento, hoc eſt, quod concipiat alter ex verbis iurantis alium ſenſum ab eo, quem habet in animo is, qui iurat. Vno modo, quia is, qui iurat aliud occultat in animo, & aliud in verbis. Multipliciter pôt dolus ineſſe iuramento. Altero modo: quia etſi animus iurantis cum verbis conſentiat, tamen in verbis ipſis ineſt aliqua fallacia, atq; deceptio. Quæ duo membra diuiſionis, rurſus poſſunt multipliciter diuidi. Nam, quod animus iurantis diſſentiat à verbis, quod fuit primum membrum, quatuor modis poteſt accidere. Primus eſt: quando verba proferuntur abſolutè, ſed interius in animo adiungitur illis aliqua conditio. Vt ſi, verbi gratia, verbis abſolutè prolatis polliceatur quis alteri, ſe ei daturum aliquam rem, ſubintellecta tacitè conditione, ſi ſibi placuerit, aut oculis conſpiciendam. Secundus modus eſt, quando quis exterius aliquid promittit, non tamen habet intentionem ſtandi promiſſis. Tertius, quando is, qui promittit, habet quidem animum promittendi, atque iurandi, non tamen habet intentionem ſeruandi promiſſum, nec obligandi ſe iuramento exterius facto. Quartus & vltimus, quãdo ei, qui promittit deeſt animus, atque voluntas promittendi & obligandi ſe iuramento. Secundum membrum diuiſionis, nempe quãdo dolus eſt in ipſis verbis, poteſt accidere dupliciter. Vno modo, quando verba ſunt multiplicia, & æquiuoca. Et ita qui ea audit, diuerſum ſenſum intelligit ab eo, quẽ intendit is, qui profert. Alio modo, quando licet non ſint æquiuoca verba, ita tamen prudenter, & artificiosè conſtruuntur ab eo, qui iurat, vt is, qui audit accipiat illa longe diuerſo ſenſu ab eo, qui verè ipſis ineſt. Ex quo infertur ſex modis poſſe contingere, quod iuramentum aliquod doloſum dicatur.

Secundo eſt aduertendum, quod in hac re dijudicanda multum refert, an is, qui iurat, iuret iuridicè à iudice requiſitus, an vero compulſus iniuria, vt ex his, quę diximus in materia de teſtibus, & de reo, colligere licet. His conſtitutis, ſit prima concluſio: Qui 1. Concluſ. iureiurando promittit aliquid doloſe primo modo, hoc eſt, ſubintellecta aliqua conditione, quę non exprimitur, non obligatur ad ſeruandum iuramẽtum, niſi quantum ad illa, quæ habuit in animo iurare, & eo modo, quo habuit. Probatur: Iuramẽtum promiſſorium ad ea tantum ſeruanda obligat, quæ illi ſubijciuntur, tanquam materia: ſed in caſu poſito materia iuramento ſubiecta nõ eſt me daturũ ſimpliciter, ſed tantum me daturum, ſi mihi aut libuerit, aut placuerit: ergo ad id tantum obligat. Secundo: Sicut eſt in mea poteſtate cum mihi proponitur aliqua res iuramento confirmanda iurare, vel non iurare: ita etiam eſt in mea poteſtate illam rem, vel ex parte, vel in totum, vel abſolute, vel adiuncta conditione iurare: ſed ſi fingo me iurare aliquam rem ſine animo iurandi, id iuramentum non obligat, vt ſtatim dicemus: ergo pari ratione ſi fingo me iurare aliquam rem abſolute, verbis exterioribus: ſi tamen in animo iuro conditionaliter, id iuramentum obligabit ſub conditione. Hæc concluſio eſt contra Syluestrum verbo, iuramẽtum, 3. §. 2. vbi dicit, quod iuramentum obligat abſolute, ſicut verba exterius prolata ſonant, niſi id iuramentum ſit per metum extortum.

Secunda concluſio: Quicunque iurat doloſe iſto 2. Concluſ. primo modo, ſcilicet, ſubintellecta & non expreſſa conditione, ſiue iuramentum ſit aſſertorium, ſiue promiſſorium, & ſiue per iniuriam, ſiue per vim ad iurandum cogatur, peccat mortaliter. Hæc concluſio ſimiliter eſt contra Syluestrum loco citato, vbi dicit, quod qui cogitur iurare, ſi iſto dolo vtatur nihil peccat. Illam tamen tenet Caietanus in hoc articulo, & Soto libro 8. de Iuſtitia, quæſtione 1. articulo 7. Et probatur: Semper in iſto caſu eſt mendacium iuramento affirmatum: ergo eſt peccatum mortale. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Mendacium eſt falſa vocis ſignificatio, cum intẽtione fallendi: ſed in caſu de quo loquimur, abſoluta voce ſignifico, me aliquid daturum, quod ex mea intentione eſt falſum, vt alterum decipiam: ergo talis vocis ſignificatio eſt vere mendacium. Et eam ſignificationem exteriorem confirmo iuramento: ergo confirmo mendacium iuramento: atque ex conſequenti pecco mortaliter. Pro hac etiam re facit Gratianus in capitulo, in dolo. 22. quæſtione 2. Vbi explicans quædam verba Auguſtini in hunc modum dicit: Ille iurat in dolo, & mendaciter promittit, in cuius mente eſt, non ſe facturum ſicut promittit.

Tertia concluſio: Qui iurat doloſè ſecundo mo- 3. Concluſ.

do,

do, hoc eſt, qui ſeriò & ex animo ſe obligandi iurat, non tamen habet animum adimplendi promiſſa, peccat mortaliter, & ad promiſſa præſtanda obligatur, ſiue vi, ſiue iure tale faciat iuramentum. Hæc concluſio eſt Caietani in iſto commentario, & aliorum fere omnium Doctorum. Poteſtque eſſe illius exemplum in eo, qui fit monachus: & ad cuius ſtatum non ſolum voto, ſed etiam iuramento ſe obligat, animo tamen non piè, nec religioſe, ſed diſſolute & luxurioſè viuendi. Qui quidem non ſolum peccat mortaliter; ſed etiam tenetur promiſſa adimplere. Probo ſingulas partes. Et primo, quod peccet mortaliter huiuſmodi homo: Iuramentum promiſſorium habet duo. Vnum eſt animus faciendi ea, quæ quis iurat. Alterum obligatio, quod in futurum tempus opere præſtabit, quæ promittit. Reſpectu primi iuramentum eſt aſſertorium, & reſpectu ſecundi eſt promiſſorium, vt diximus in artic. 3. ſed quicunque iurat aſſertiue falſum; peccat mortaliter: ergo & qui habet animum iurandi, & non ſeruandi, vel adimplendi quæ iuramẽto promittit, peccabit mortaliter. Quòd verò huiuſmodi iuramentũ adhuc ſit obligatorium probo: Talis homo, vt ſupponimus habet animum promittendi & iurandi quæ verbis profert: ergo verè iurat atque ex conſequenti obligatur tali iuramento. Probo conſequentiam: Nam iuramentum ex natura ſua habet vim obligandi, modo id, quod iuratur, ſit vera materia iuramenti.

4. Concluſ. Quarta concluſio: Qui iurat doloſè tertio modo, hoc eſt, qui habens animum iurandi, non habet animum ſe obligandi illo iuramẽto, verè obligatur ad præſtandum ea, quæ promiſit ſiue iure, ſiue vi adductus fuerit ad iurandum. Hæc concluſio eſt contra Sylueſtrum verbo, iuramentum. 4. §. 19. Qui dicit huiuſmodi iuramentum non obligare. Quem etiam ſequuntur magna ex parte Iuriſperiti, & D. Bonauent. in 4. diſtinctio. 39. quæſtione 2. art. 1. Et Richardus eadem d. quæſtione 2. & Gabriel. quæſt. 1. articulo 2. Illam tamen tenent omnes illi Doctores, quos quæſtione præcedenti ar. 1. diximus affirmare, quòd qui emittit votum animo vouendi, & non ſe obligandi manet adhuc voto aſtrictus; cum eadem ſit ratio in voto & iuramento quantum ad hoc. Et probatur: Obligatio ita naturaliter naſcitur ex iuramento, vt poſito ſemel vero iuramento, intelligi non poſſit illud non obligare, ſed qui habet animum iurandi, verè iurat, & non fictè: ergo obligatur illo iuramento, eſtó, nec habeat animum ſe obligandi, neque promittendi. Et confirmatur: Iuramentum eſt inuocatio diuini teſtimonij ad aliquam rem, vel præſentẽ, vel futuram confirmandam: ſed diuino teſtimonio, cum inuocatur ex natura rei debetur, vt veri cauſa inuocetur: ergo implicat aliquod eſſe verum iuramentum, & non inducere obligationem, verum vel dicendi, vel faciendi.

1. Argum. contra 4. concluſ. Sed contra iſtam concluſionem ſunt aliquot argumenta. Primum. Iuramentum inducitur ad confirmandam promiſſionem: ergo vbi non eſt promiſſio, nec erit iuramẽtum: ſed qui non habet animum ſe obligandi iuramento, nec promittendi, nihil promittit: ergo nec obligatur iuramento.

2. Argum. Secundo: Qui non habet intentionem ſe obligandi, is neque iurandi animum habet, quia hæc duo ita ſunt connexa, vt pro eodem haberi poſſint, ſcilicet, nolle obligare ſe iuramento, & nolle iurare; ſed qui non habet animũ iurandi, licet exterius iuret non obligatur: ergo nec obligabitur qui non habet animũ ſe obligandi, & promittendi.

Ad 1. argũ. Ad primũ argumentum reſpondeo, quod qui iurat animo iurandi, & non ſe obligandi vel promittendi, eſtò, formaliter & explicitè nihil promittat, quia explicitè affirmat ſe nolle promittere, virtualiter tamen promittit. Nam quia iuſiurandum ex natura ſua inducit obligationem efficiendi verum, quod iuratur: idcircò qui verè habet volũtatem iurandi virtualiter, & implicitè, illa volũtate vult omnia, quæ neceſſario conſequuntur ex iuramento, & ſic implicitè & virtualiter vult promittere.

Ad 2. argu. Ad ſecundum reſpondetur, aliud eſſe loqui de obligatione, aliud de animo obligandi ſe iuramento. Nam prior, ſcilicet, obligatio nunquam ſeparatur à iuramento. At verò voluntas expreſſa obligandi ſe iuramento, bene poteſt deeſſe in eo, qui verè iurat: imò & contraria voluntas poteſt eidem ineſſe, quia; ſcilicet, arbitratur eſſe in ſua poteſtate ſecernere, & ſeparare obligationem à iuramento. Nota tñ, quod homines illiterati, & indocti ſæpè pro eodem accipiunt nolle obligare ſe iuramento, & nolle iurare. Imò nulla alia ratione arbitrantur poſſe ſe expreſſius explicare ſuum animũ, & quod non habuerint animum iurandi, quam ſi dicant ſeſe illo iuramento nunquam voluiſſe obligare; Quocirca in his rebus magna cautio erit adhibenda. Pro quibus vide ea, quæ diximus in materia de voto loco citato.

5. Concluſ. Quinta concluſio. Qui conficit iuramentum doloſum tertio modo, ſcilicet, cum animo iurandi, & non ſe obligandi, nec promittendi, peccat mortaliter, ſiue ſponte, ſiue coactus iuret. Hęc concluſio ſequitur ex dictis. Nam ſi ille, qui iurat animo iurandi, & non ſeruandi promiſſionem, peccat mortaliter, vt diximus in ſecunda concluſione: quia non habet animum conformẽ iuramento, à fortiori peccabit mortaliter, qui habens animum iurandi, nec habet animum ſe obligandi, nec promittendi, cùm multo longius diſtet animus à verbis quæ iuramento confirmat, quam in illo.

6. Concluſ. Sexta concluſio, Qui iurat doloſè quarto modo, ſcilicet, ſine vlla intentione iurandi, non obligatur tali iuramento, ſiue iure, ſiue iniuria requiſitus fuerit. In hac concluſione omnes Doctores conueniũt. Et ratio eſt manifeſta: Nam cum ibi deſit voluntas iurandi, quod ibi nullum ſit iuramentum, ſed tantum ſimulatio quędam erit neceſſe, eo vel maxime, quod ad ea, ad quæ lege non aſtringimur & honeſta ſunt, niſi ex propria voluntate obligari non poſſumus. Et ſi quis quærat, vtrùm qui ad illum modum fingit ſe iurare, ſemper peccet mortaliter ſub diſtinctione reſpondendum exiſtimo. Nam vel id, in quo fingo me iurare, eſt falſum, ſiue de præſenti, quia non ità ſe res habet, ſiue in futurum, quia non habeo animum id adimplendi. Vel eſt verum, & nolo re ipſa iurare, quia ſum nimis timidus, & ſcrupuloſus. Si res, quam ficto iuramento confirmo, falſa eſt, ſiue vi, ſiue iure cogar ad iurandum, & ſiue res ſit falſa de præſẽti, ſiue de futuro, pecco mortaliter. Et ratio eſt: Nam quãuis in caſu, de quo loquimur non ſit iuramentum integrum, eſt tamen diuini nominis ad aliquam rem confirmandam exterior inuocatio, quæ quidem eſt actus religionis. Atq; adeo applicata materiæ repugnãti, quale eſt mendacium erit graue peccatum. Et confirmatur. Qui ſolo cultu exteriori colit idola, vt fecit Marcellinus Papa, ſine animo colendi, peccat mortaliter, vt conſtat. Et non ob aliam rationem, niſi quia actum externi cultus ei, cui non debetur, applicat: ergo ſimiliter & qui exterius tantum inuocat diuinum numen ad cõfirmandum mendacium, peccabit mortaliter propter eandem rationem. Cæterùm qui ficto iuramento vtitur ad confirmandum aliquod verum, ſi id facit iure requiſitus peccat mortaliter; quia qui exigit iuramentum, vt ſupponi habet ius exigendi & accipiendi verum & non fictum iuramentum, atque adeò qui fictè iurat facit illi grauem iniuriam. Et præterea; quia iſta fictione & mendacio ſubuertitur omnis ratio publicæ iuſtitiæ, quæ vt poſſit eſſe certa de veritate earum rerum, quas quærit,

vtitur iuramento. Tamen, ſi ille, qui vtitur ficto iuramento in confirmando aliquo vero, in eo caſu, in quo cogitur ad iurandum, vel ſi iurat nó tenetur iurare, tantum peccat venialiter, quidquid dicat Caietanus. Qui etiam huiuſmodi homines condemnat peccati mortalis. Immeritò tamen. Cùm in iſto iuramento nec fiat iniuria proximo, vt ſupponimus, ſi quidem talis non habet ius iuramentum exigendi. Nec etiam fit iniuria Deo, quem & ſi exterius tantum inuoco, non tamen ad confirmandum mendacium; ſed ad confirmandum verum adducitur.

Vltima concluſio: Iurare doloſe quinto modo & ſexto, ſcilicet, verbis vel æquiuocis, vel magna arte conſtructis, ſi id iure requiſitus feceris, mortaliter peccaſti; autem ſecus, minime, imò nec venialiter. Et probatur: Qui interrogat aliquem iuridicè habet ius, vt id, de quo interrogat, ſimplicibus verbis, nulla arte conſtructis, ſed ad ſenſum eius expoſitis, iuramento confirmetur, vt diximus ſupra agentes de iudice, reo, & teſtibus: ergo qui ſecus facit, peccat mortaliter. Quæ ratio ceſſat in eo, qui nullum ius habet iuramentum ab altero exigendi: Et hęc dicta ſint de tota iſta difficultate.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum maior ſit obligatio iuramenti, quàm voti.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd maior ſit obligatio iuramenti quàm voti. Votum enim eſt ſimplex promiſſio. Sed iuramentum ſupra promiſſionem adbibet diuinum teſtimonium: ergo maior eſt obligatio iuramenti, quàm voti.

2. Præterea, Debilius ſolet per fortius confirmari. Sed votum interdum confirmatur iuramento: ergo iuramentum eſt fortius quam votum.

3. Præterea, Obligatio voti cauſatur ex animi deli-
Q. 88. ar. 1. *beratione, vt ſuprà dictum * eſt: obligatio autem iuramenti cauſatur ex diuina veritate, cuius teſtimonium inuocatur. Cum ergo veritas Dei excedat deliberationem humanam, videtur quòd obligatio iuramenti ſit fortior, quàm obligatio voti.*

Sed contra, per votum obligatur aliquis Deo: per iuramentum autem obligatur aliquis interdum homini. Magis autem obligatur homo Deo quàm homini: ergo maior eſt obligatio voti quam iuramenti.

Reſpondeo dicendum, quòd vtraque obligatio ſcilicet voti & iuramenti, cauſatur ex aliquo diuino: aliter tamen, & aliter. Nam obligatio voti cauſatur ex fidelitate quam Deo debemus, vt. ſ. ei promiſſum ſoluamus. Obligatio autem iuramenti cauſatur ex reuerentia quam debemus ei, ex qua tenemur quòd verificemus, id quod per nomen eius promittimus: Omnis autem infidelitas irreuerentiam continet, ſed non conuertitur. Videtur enim infidelitas ſubiecti ad Dominum, eſſe maxima irreuerentia. Et ideo votum ex ratione ſua magis eſt obligatorium quàm iuramentum.

Ad primum dicendum, quòd votum eſt promiſſio non quæcunque, ſed Deo facta, cui infidelem eſſe grauiſſimum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quòd iuramentum non adbibetur voto quaſi aliquid firmius, ſed vt per duas res immobiles maior firmitas habeatur.

Ad tertium dicendum, quòd deliberatio animi dat firmitatem voto, quantum ex parte vouentis eſt. Ha-
A *bet tamen maiorem firmitatis cauſam ex parte Dei, cui votum offertur.*

SVMMA TEXTVS.

AD propoſitam difficultatem reſpondet D. Th. vnica concluſione. Quæ talis eſt: Votum ex ſua ratione, eſt magis obligatorium, quam iuramentum. Quam probat in argumento, ſed contra, ex eo, quod votum dicit promiſſionem factam Deo; iuramentum autem nonnunquam fit homini, licèt fiat per Deum. Et ſic ex parte illius, cui fit obligatio ſanctior atque maior erit illa, quæ eſt in voto, quã quæ eſt in iuramento. Et in corpore articuli hac ratione.
B Vtraq; obligatio, ſcilicet, voti & iuramenti cauſatur ex aliquo diuino, aliter tamen & aliter. Nam obligatio voti cauſatur ex fidelitate, quam Deo debemus, obligatio autem iuramenti cauſatur ex reuerentia, quam debemus eidem: ſed infidelitas eſt peior, quã irreuerentia; omnis enim infidelitas eſt irreuerentia & nó econtra: ergo votum ex ſua ratione eſt magis obligatorium, quam iuramentum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CIrca cõcluſionem huius articu'i eſt difficultas, Dubium.
vtrùm vera ſit. De qua re eſt ſententia. Maior.
in 3. d. 38. q. 4. dub. 2. dicentis; quod maior eſt obli-
C gatio iuramenti, quam voti. Et probatur primo: In 1. Argumẽ.
iuramento promiſſorio continetur votum, & non
è contra; qui enim promiſſoriè iurat, & promittit,
& iurat: ergo maior ineſt obligatio iuramento quam
voto. Secundo: Iuramentum coactum obligat, vt 2. Argumẽ.
ſupra diximus; votum autem coactum, et ex metu in
virum conſtantem cadente factum, non obligat: ergo firmius, atque fortius eſt vinculum iuramenti.
Tertio: Maiori iniuria afficitur Deus in fractione iu- 3. Argumẽ.
ramenti, quam voti: ergo magis obligat iuramentũ, quam votum. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: In fractione iuramenti afficitur Deus iniuria poſitiua, quæ eſt fingere ipſum mendacem; in fractione autem voti afficitur tantum iniuria priuatiua, quæ eſt non reddere illi quod promittitur: er-
D go maior eſt iniuria fracti iuramenti, quam voti non adimplet.

Pro hac lite dirimenda nota, quod iſta cõparatio potiſſimum fit inter iuꝛm promiſſorium & votum. Eſt autẽ iuꝛm promiſſorium in duplici differentia. Vnum, quod immediatè fit Deo. Vt cũ quis promittit ingreſſum religionis, eamq; promiſſionem iuꝛo confirmat. Alterum quod fit homini, vt cũ promitto Petro me illi daturum centũ. Et hanc promiſſionem iuꝛo confirmo. Inter quas promiſſiones hoc eſt diſcriminis, quod in prima, qui promittit Deo, ſe ſine aliquo medio ſubdit debitorem. At verò in ſecunda non Deo proximè, ſed homini ſe reddit obnoxium, nec Deum creditorem, ac Dominum ſui pro-
E miſſi cõſtituit; ſed teſtem & quaſi fideiuſſorem. Quo 1. Dictum.
ſuppoſito dico primò, iuramentum promiſſorium, quod fit Deo eſſe magis obligatorium, habereque fortius vinculum, quam iuramẽtum promiſſorium, quod fit homini. Nam in tali iuramento ſemper includitur votum, atque adeò ineſt illi obligatio voti & iuramenti ſimul, quæ maior eſt, quam voti ſolum, vt rectè probat primum argumentum.
Dico ſecundo, quod iuramentum promiſſorium fa-
ctum homini minus obligat, quam votum, vt rectè 2. Dictum.
probant rationes poſitæ à D. Thom. in iſto articulo. Et quoniam iuramentum promiſſorium ex ſua ratione non habet conſtituere Deum Dominum ac creditorem ſui promiſſi, ſed tantum teſtem & vadem,

dem,& accidit,quod talis promiſſio immediate fiat Deo,idcirco D.Thom.abſolutè affirmat,quod obligatio voti eſt maior quam iuramenti, quod & ex ipſa nominum ſignificatione colligere licet. Eſt enim votum promiſſio facta Deo,iuramentum autẽ conteſtatio veritatis,quæ fitͅ per Deum, & nõnunquam promiſſionis,quæ fit homini Ex quo fit, vt votum ex ſua materia propinquius ſublimiorique ratione habeat Deum pro obiecto,quam iuramentum. Præterquam,quod fractio voti non ſolum eſt fractio fidei Deo debitæ, & fractio iuramenti eſt violatio eius reuerentiæ,quod eſt quid inferius, ſed etiam ipſa eadem reuerentia Dei impudentius violatur in fractione voti,quam in fractione iuramenti. Maiorem enim reuerentiam facit famulus hero cum fidem illi frangit,abſurdiuſque eum cõtemnit,quam B cum adducit eum in teſtem falſi. Et ratio eſt: Quia frangendo fidem directius & magis è regione facit contra rationem dominij, quod habet ſupra ipſum, quam adducendo eum in teſtem. Proptereaque D. Thom.in litera non fuit contentus oſtendere, quod infidelitas, quæ inuenitur in fractione voti ex natura infidelitatis eſt peior,quã irreuerentia, quæ emergit ex fractione iuramenti: ſed etiam adiecit, quod ipſa infidelitas fracti voti, eſt maior irreuerentia, quam quæ in periurio reperitur. Eſt præterea intelligendum hoc ſecundum noſtrum dictum, quantum attinet ad naturam rei. Nam ratione grauitatis materiæ, vel aliunde tantum poterit augeri ſcelus periurij, vt ſit grauius,quam fractio voti. C Grauius enim erit frangere iuramentum ſoluendi homini decem millia aureorum, quæ illi conſtanti iuſtitia debentur, quam frangere votum, quo quis eleemoſynam decem nummorum Deo vouit, vt ex ſe patet. Itaque cæteris paribus, aut parum plus aucta materia iuramenti,dicimus,quod obligatio voti eſt maior,quam iuramenti.

Ad 1.argu. Ad primum argumentum ex dictis patet ſolutio.

Ad 2.argu. Ad ſecundum reſpondetur,conceſſo antecedẽti, negando conſequentiam. Non enim, quia voti obligatio eſt maior,idcircò factum ex metu eſt nullũ. Sed quia cum ex natura rei tam votum, quam iuramentum, adhuc ex metu factum aptum natum eſſet inducere obligationem, Eccleſia voluit, vt votũ D ex metu emiſſum eſſet nullum, & non iuramentum, vt diximus in materia de voto.

Ad 3.argu. Ad tertium reſpondetur negando antecedens. Et ad probationem dico,quod qui frangit votum,cum effectu negat Deo id,quod illi ex fide debebat. In qua re eſt magnus contemptus. At verò qui violat iuramentum non efficit re ipſa Deum mendacem, ſed tantum fingit eum eſſe mẽdacem, quod cum minori irreuerentia fieri poteſt.

Nota ex Caietano. Circa iſtum articulum aduertit Caietan. tria. Primum eſt,quod in obſeruatione tam voti, quam iuramenti concurrunt duo. Vnum eſt ipſa obſeruatio voti,vel iuramenti. Alterũ actus ſeruatus, qui promiſſus,vel iuratus erat, puta, dare centum aureos. Cõe eſt aũt voto,& iuro,quod ipſa obſeruatio vtriuſque, E ſpecter ad religionem, quoniam ex diuino aliquo cauſatur,vt in litera dicitur, & ad diuinum cultum ſpectat reddere Deo tam vota, quam iuramenta. Cæterum differunt votum & iuramentum, quo ad actus ſeruatos. Nam in voto etiam actus ſeruatus eſt actus religionis,imperatus tamen. Deum enim quis eleemoſynam vouet, ipſam in Deum per religionem refert. Atque adeò, ipſa etiam eleemoſynę erogatio eſt actus imperatus religionis. Cum tamen in iuramento actus ſeruatus relinquatur ſuæ naturæ,& non ſit factus religionis actus, vt in articulo 5.huius quæſtionis eſt dictum. Secundũ quod aduertit Caietanus eſt,quod licet fidelitas, & reuerentia diuerſarum virtutum ſint inter homines, vt A conſtat ex diſtinctione virtutum, quæ ad honorandum, & ad fidem ſeruandam ordinantur. In ordine tamen ad Deum eiuſdem virtutis,ſcilicet,religionis ſunt fidelitas,& reuerentia. Nec mirum. Nam ea, quæ in inferioribus inueniuntur diuiſa,in ſuperioribus vniri conſueuerunt. Tertium,quod aduertit Caietanus eſt,quod illud dictum literæ, ſcilicet. Omnis infidelitas irreuerentiam continet, ſi ſecundum ſubiectam materiam intelligatur,ſcilicet, reſpectu domini,clarum eſt,quod nulla infidelitas eſſe poteſt abſque irreuerentia. Bene tamen è conuerſo, poteſt eſſe aliqua irreuerentia ſine infidelitate, vt conſtat. Si autem intelligatur vniuerſaliter,vt ſonat, non caret aliquo ſcrupulo,cum infidelitas eſſe poſſit in ſuperiori reſpectu inferioris,& non irreuerentia. B Verificabitur tamen ratione contemptus annexi, cum nullus poſſit eſſe infidelis alicui, quin ipſum paruipendere videatur;atque adeo dehonorare,quod ad irreuerentiam ſpectat.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm aliquis poſſit in iuramento diſpenſare.

AD nonum ſic proceditur. Videtur, quòd nullus poſſit diſpenſare in iuramento. Sicut enim veritas requiritur ad iuramentum aſſertorium,quod eſt de præterito vel C præſenti:ita ad iuramentum promiſſorium,quod eſt de futuro. Sed nullus poteſt cum aliquo diſpenſare, quòd de præſentibus vel præteritis iuret contra veritatem: ergo etiam nullus poteſt diſpenſare,quòd non faciat aliquis eſſe verum id quod cum iuramento in futurum promiſit.

2. Præterea, Iuramentum promiſſorium inducitur ad vtilitatem eius cui fit promiſſio. Sed ille (vt videtur) non poteſt relaxare, quia eſt contra reuerentiam diuinam: ergo multo minus per aliquem alium poteſt ſuper hoc diſpenſari.

3. Præterea, In voto quilibet Epiſcopus poteſt diſpenſare,exceptis quibuſdam votis, quæ ſoli Papæ re- D ſeruantur,vt ſupra habitum eſt: ergo pari ratione in iuramento, ſi eſſet diſpenſabile quilibet epiſcopus poſſet diſpenſare. Quod tamen videtur eſſe contra iura. Non ergo videtur quòd in iuramento poſſit diſpenſari.* q.præc.art. 12. ad 3.

Sed contra eſt,quod votum eſt maioris obligationis quàm iuramentum,vt ſupra dictum eſt. Sed in voto poteſt diſpenſari:ergo in iuramento.* Art.præc.

Reſpondeo dicendum,quòd ſicut ſupra dictum eſt. neceſſitatis, diſpenſationis tam in lege quam in voto, eſt propter hoc quod id quod in ſe vel vniuerſaliter cõſideratum,eſt vtile,& boneſtum, ſecundum aliquem particularem euentum poteſt eſſe inboneſtum & noci- E uum,quod non poteſt cadere nec ſub lege,nec ſub voto. Quod autem aliquid ſit inboneſtum vel nociuum,repugnat bis quæ debent attendi in iuramento. Nam ſi ſit inboneſtum,repugnat iuſtitiæ:ſi ſit nociuum,repugnat iudicio. Et ideo pari ratione etiam in iuramento diſpenſari poteſt.* Art. 10.q. præced.

Ad primum ergo dicendum, quòd diſpenſatio quæ fit in iuramento, non ſe extendit ad hoc quòd aliquid contra iuramentum fiat. Hoc enim eſt impoſſibile,cum obſeruatio iuramenti cadat ſub præcepto diuino, quod eſt diſpenſabile:ſed ad hoc ſe extendit diſpenſatio iuramenti, vt id quod ſub iuramento cadebat, ſub iuramento

mento

*mento non cadat: quaſi non exiſtens debita materia iuramenti, ſicut & de voto ſupra * diximus. Materia autem iuramenti aſſertorij, quod eſt de præterito vel præſenti, in quandam neceſſitatem iam tranſit, & immutabilis facta eſt. Et ideo diſpenſatio non referretur ad materiam, ſed referretur ad ipſum actum iuramenti. Vnde talis diſpenſatio directè eſſet contra præceptum diuinum. Sed materia iuraměti promiſſorij eſt aliquid futurum quod variari poteſt, ita ſcilicet quòd in aliquo euentu poteſt eſſe illicitum & nociuum, & per conſequens non eſſe debita materia iuramenti. Et ideo diſpěſari poteſt in iuramento promiſſorio, quia talis diſpenſatio reſpicit materiam iuramenti, & non cõtrariatur præcepto diuino de iuramenti obſeruatione.*

q. præc. art. 10. ad 2.

Ad ſecundum dicendum, quòd homo poteſt alteri promittere aliquid ſub iuramento dupliciter. Vno modo, quando promittit aliquid pertinens ad vtilitatem ipſius: putà, ſi ſub iuramento promittat ſe ſeruiturum ei, vel pecuniam daturum: & à tali promiſſione poteſt abſoluere ille cui promiſsio facta eſt. Intelligitur enim iam ei ſoluiſſe promiſſum, quando facit de eo ſecũdum eius vtilitatem. Alio modo promittit aliquis alteri quod pertinet ad honorem Dei, vel vtilitatem aliorũ: puta, ſi aliquis ſub iuramento promittat alicui ſe intraturum religionem, vel aliquod opus pietatis factură. Et tunc ille cui promittitur, non poteſt abſoluere promittentem: quia promiſſio non eſt facta ei principaliter, ſed Deo, niſi forte ſit interpoſita conditio, ratione cuius poſſit, ſcilicet, ſi illi videbitur cui promittitur, vel aliquid aliud tale.

*Ad tertium dicendum, quòd quandoque illud quod cadit ſub iuramento promiſſorio, eſt manifeſtè repugnans iuſtitiæ: vel quia eſt peccatum, ſicut cum aliquis iurat ſe facturum homicidium: vel quia eſt maioris boni impeditiuum: ſicut cum aliquis iurat ſe non intraturum religionem. Et tale iuramentum diſpenſatione non indiget: ſed in primo caſu tenetur aliquis tale iuramentum non ſeruare. In ſecundo autem caſu licitum eſt & ſeruare, & non ſeruare, vt ſupra dictum * eſt. Quandoque vero aliquid ſub iuramento promittitur, de quo dubium eſt vtrum ſit licitum vel illicitũ, proficuum vel nociuum, aut ſimpliciter, aut in aliquo caſu, & in hoc poteſt quilibet epiſcopus diſpenſare. Quãdoque vero ſub iuramento promittitur aliquid quod eſt manifeſte licitum & vtile. Et in tali iuramento non videtur habere locum diſpenſatio vel commutatio, niſi aliquid melius occurrat ad communem vtilitatem faciendum: quod maximè videtur pertinere ad poteſtatem Papæ, qui habet curam vniuerſalis Eccleſiæ: vel etiam abſoluta relaxatio, quod etiam ad Papam pertinet in omnibus generaliter quæ ad diſpenſationem rerum Eccleſiaſticarum pertinet, ſuper quas habet plenitudinem poteſtatis. Sicut & ad vnumquemque pertinet irritare iuramentum, quod à ſibi ſubditis factum eſt, circa ea quæ eius poteſtati ſubduntur: ſicut pater poteſt irritare iuramentum puellæ, & vir vxoris, vt dicitur Nume. 30. ſicut & ſupra * de voto dictum eſt.*

Art. 7. ad 2.

q. præced. art. 8. & 9.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmatiua. Quam probat D. Th. in argumento, ſed contra, per locum à maiori. Nam ſi in voto, cuius vinculum eſt maius, quam iuramenti poteſt fieri diſpenſatio, à fortiori poterit etiam fieri in iuramento. Et in corpore articuli hac ratione. Neceſſitas diſpenſationis in voto, & in lege inde emergit, quod contingit officium aliquod vniuerſaliter conſideratum eſſe licitum vtile, & honeſtum, & ſecundum particularem euentum reperiri inhoneſtum, & nociuum, atque adeò nec legis, nec voti debere eſſe materiam; ſed hoc ipſum vſu venire poteſt in iuramento: ergo ratio poſtulat, vt etiam in iuramento fieri poſſit diſpenſatio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

SVppoſitis illis, quæ de voti diſpenſatione quęſtione præcedenti diximus, tanquam neceſſarijs ad huius articuli explicationem, pro maiori intelligentia huius materiæ, aduertendum eſt, quod hæc tria, diſpenſatio, irritatio, & commutatio, ſecundũ quod conueniunt iuramentis, valde differunt inter ſeſe. Nam irritare eſt iuramentum nullum efficere, abſtrahendo materiam, quæ poteſtati eius, qui irritat, ſubiecta erat. Vt quando pater, vel maritus irritat iuramentum filij, vel vxoris, de illis rebus, quæ ad patris, vel mariti poteſtatem pertinent, factum. Tunc enim abſtrahitur materia iuramenti, hoc eſt, docet ille, qui irritat ſe nolle, vt illa, quæ pollicitus fuerat pro ſua voluntate, & arbitrio conferantur. Ex quo colliguntur tria ad irritationem ſpectantia. Primum eſt, quod non requiritur, vt is, qui irritat habeat iuriſdictionem, ſed ſatis eſt atque ſufficit, quod habeat dominium eius rei, quam alter promiſit ſe daturum. Secundum quod ad irritandum iuramentum non eſt neceſſaria voluntas atque conſenſus iurantis; ſed poteſt irritari illo inuito, atque renuente, modo velit ille, penes quem eſt dominium eius rei, quam iuramento promiſit. Tertium, quod iuramenta, quæ poſſunt irritari, non ſunt firma iuramenta, ſed illorum obligatio pendet ex nutu, & voluntate eius, qui habet dominium rei, quam iuramento ſubiecit. Diſpenſare verò eſt facere, vt vinculum iuramenti nõ obliget, condonando quaſi ex perſona Dei ei, qui iurauit ea, quæ pollicitus fuerat. Vel propterea quod minus vtilia eſſe ceperunt, vel ob aliam cauſam. Ex quo colliguntur alia tria pertinentia ad diſpenſationem. Primum, quod in diſpenſatione eſt opus iuriſdictione. Nam diſpenſatio eſt quaſi abrogatio legis. Secundum quod eſt neceſſaria in diſpenſatione voluntas eius, cui fit diſpenſatio. Tertium, quod iuramenta, in quibus proprie cadit diſpenſatio, ante ipſam diſpenſationem ſunt firma iuramenta, à nulloque pendentia. Cæterùm commutare iuramentum vt nomen ipſum pręſefert, eſt ab vna in alteram rem maiorem vel minorẽ iuramenti obligationem tranſferre, & commutare. Ex quo ſequitur, quod in commutatione iuramenti non ſoluitur vinculum illius, ſed ſolum variatur materia, ſupra quam cadit.

Diſpẽſatio, irritatio, & commutatio differũt.

Secundo eſt aduertendum, quod inter votum, & iuramentum quantum attinet ad præſens inſtitutũ, duo poſſunt diſcrimina cõſiderari. Primũ eſt, quod differunt ex parte obiecti. Nam votum fit ſoli Deo, iuramentum autem poteſt fieri homini & Deo, ſecundum quod differunt ex parte materiæ. Nam propria materia voti eſt opus ſupererogationis, vt diximus quæſtione præcedenti. Cum tamen materia iuramenti poſſit eſſe opus cuiuſcunque virtutis, vt ius ſuum vnicuiq; tribuere, &c. Et ex his differentijs oriuntur aliæ duæ in diſpenſationibus conſiderandæ. Prima eſt, quod quamuis Papa diſpenſare poſſit in voto, quod eſt maius non inde licet inferre, quod poteſt diſpenſare in iuramento, quod eſt minus.

Diſcrimina conſideranda inter votum & iuramentum.

Nam non poteſt relaxare iuramentũ, quod homo homini præſtitit ſoluendi id, quod ei debebat. Et nõ prouenit hoc ex minori facultate Papæ, nec ex di-

gnitate

gnitate iuramenti,ſed ex natura ipſius contractus, qui iuramento confirmatur.Nam quia Papa eſt vicarius Dei, poteſt votum quod ipſi fit,in id, quod ei gratus eſt commutare. Quoniam autem facultatem non habet tollendi alteri quod ſuum eſt, nequit ei, cui præſtitum eſt iuramentum, iniuriam inſerre illud relaxando. Cæterùm quamuis priuatus homo in voto,quod fit Deo,diſpenſare non poſſit,quia nõ eſt eius vicarius;ille tamen,cui iuramentũ fuit præſtitum,poteſt illud relaxare; non quia cumulatiorẽ habeat facultatem, quam Papa; ſed quia eſt dominus ſuorum bonorum. Atque adeo ſicut poteſt illa donare, ita etiam poteſt iuramẽtum ſibi exhibitum remittere.Nec illa eſt diſpẽſatio ſed remiſſio, atque debiti donatio. Secunda differẽtia conſideranda in diſpenſationibus eſt,quod in commutatione,diſpenſationeque votorum ad id tantum debet attẽdi,qđ Deo fuerit magis placidum. At verò in iuramentis relaxãdis caueri debet,ne fiat iniuria tertię perſonę.

1. Dictum. His ſuppoſitis,vt quid de irritatione,& diſpenſatione iuramentorum verum ſit paucis explicemus, dico primo, quod irritare iuramenta poteſt omnis ille,ad quem propriè pertinet res comprehenſa in iuramento: diſpenſare autem nullus poteſt, niſi qui habet iuriſdictionem. Hoc dictum ſequitur ex primo notabili.

2. Dictum. Dico ſecundo,quod ceſſante damno alterius Papa poteſt diſpenſare in omni iuramento. Probatur: Ea, quæ ſubijciuntur iuramento poſſunt variari pro temporum varia conditione,ita vt ex optimis,& vtilibus reddantur noxia,& inutilia, aut ſaltem non debita materia iuramenti: ergo ad Eccleſiæ gubernationem fuit neceſſarium vt huius particularis cauſæ examen ad ſummum Pontificẽ, & ad alios Eccleſiæ principes pertineret, vt ſcilicet, iuramẽti materia variata,an æquũ ſit voti obligationem vel iuramẽti religionẽ in caſib. particularib. remittere,iudicarẽt.Sicq; diſpẽſare poſsẽt.Et quidẽ,vbi manifeſtè id,quod in votũ aut iuramẽtũ deducit᷑ inhoneſtum eſt, aut iniquum, tunc nulla eſt neceſſaria diſpenſatio ſed ipſum iuramentum, & votum irrita redduntur. Cæterum quando eſt dubium, an promiſſum voto, vel iuramento ſit debita materia voti,aut iuramẽti ad ſummum Pontificem, & ad alios Eccleſiæ prælatos pertinet declarare,atque ex conſequenti diſpenſare iuſta & rationabili cauſa exiſtẽte. Sunt enim iuramenta quædam leges particulares, atque adeo eodem modo loquendum eſt de illis,ac de alijs legibus,quantum ad diſpenſationem. Dixi notanter, ceſſante damno alterius; quia Papa non eſt dominus mearum rerum temporalium, atque ex cõſequenti nõ poteſt diſpenſare in iuramentis cũ dãno alterius,vt diximus.Ex quo ſequitur, nõ habere ſummum Pontificem eandem,nec æqualem poteſtatem diſpenſandi in iuramentis, quã habet in votis.Nam,quia iuramenta ſæpe fiunt homini,& vota ſemper fiunt Deo,cuius vicarius eſt ſummus Pontifex,idcircò,poteſt diſpenſate in omni voto,& non in omni iuramento.

3. Dictum. Dico tertio,quod Papa non poteſt irritare,niſi iuramenta,de rebus ad Eccleſiam pertinentibus facta, vel quæ conſtant vi,atque iniuria eſſe extorta. Primum patet, quia reliquorum iuramentorum materia nõ ſubijcitur poteſtati Papæ. Secundum autem, quia ſicut poteſt Papa eum hominem qui vi atque iniuriã iuramentum extorſit ſuis bonis propter vim illatam priuare: ita etiam poteſt ei,qui tale iuramentum emiſit præcipere ne id, quod per iuramentum promiſit re ipſa præſtet,irritatioq; erit valida. Et ob eandem cauſam, poteſt ſimiliter Papa efficere, vt iuramenta promiſſoria hominibus excommunicatis facta, ſint nulla atque irrita, vt de facto facit Gregorius VII. in cap. nos ſanctorum. 16. q. 6. Vbi inquit: Nos ſanctorum prædeceſſorum noſtrorũ ſtatuta tenentes, eos, qui excommunicatis,fidelitate aut ſacramento conſtricti ſunt,apoſtolica autoritate à iuramento abſoluimus;& ne ſibi fidelitatem obſeruẽt omnibus modis prohibemus,quouſque ipſi ad ſatisfactionem veniant.

Dico quarto quod Epiſcopus poteſt diſpenſare, in omnibus iuramentis,quæ ſi eſſent vota, poſſet in illis diſpenſare. Ita tenet Caietanus in hoc articulo. Soto lib. 8. de iuſtitia q. 1. art. 9. Sylueſter, verbo iuramentũ. 5. §. 2. Et probatur: Vinculum iuramenti eſt minus,quam vinculum voti: ergo quicunque poteſt abſoluere à voto,poteſt etiam abſoluere à iuramẽto de eadem re emiſſo.Ex quo ſequitur Epiſcopũ poſſe diſpẽſare in omni iuramẽto,exceptis quinq; .ſ. de religione,de perpetua caſtitate, de peregrinatione in Hieruſalem,de viſitandis liminibus Apoſtolorũ Petri,& Pauli, & de peregrinatione ad D. Iacobum: quorum vota reſeruantur ſummo Pontifici,vt conſtat ex extrauaganti, Et ſi dominici gregis, 2. de pœnitentijs & remiſſionibus. Imò quilibet idoneus confeſſor per bullam Cruciatæ poterit ſemper ſimilibus iuramentis diſpenſare, vt diximus quæſtione præcedenti,de voto,arti. 12. cùm eadem ſit ratio de voto,& de iuramento,quantum ad hoc. 4. Dictum.

Dico quinto quod commutare iuramenta in id, quod melius eſt, vnuſquiſque poteſt pro ſuo arbitratu.Cæterùm commutare illa in id,quod vel minus, vel æquale eſt,non poteſt fieri ſine prælati autoritate. Prima pars huius dicti eſt contra Syluestrum loco citato,qui oppoſitum tenet.Probatur tamẽ apertè ex capit. prouenit, de iureiurando,vbi dicitur,qđ nõ frangit iuramentum, vel votum qui illud in melius permutat. Et in c. ſcripturæ, de voto diffinit ſũmus Pontifex,votum ſolenne religionis extinguere omnia vota ante emiſſa. Et reddit rationem: Quia illa commutantur in melius. Ex quo loco ſic colligo argumentum: Illa commutatio non fit autoritate alicuius prælati; ſed priuato iudicio cuiuslibet, quia eſt in melius: ergo idem etiam erit dicendum de quibuſcunque alijs commutationibus iuramenti, aut voti in melius factis.Et ratio eſt manifeſta: Nam qui ſoluit quod eſt,proculdubio ſoluit votum illud, quod pollicitus fuerat, & aliquid amplius, atque ex conſequenti ſatisfacit iuramento.Quod autem commutatio iuramenti in æquale, vel minus bonum nõ poſſit fieri,niſi à prælatis, probatur eiſdem rationibus, quibus eidem probauimus de voto quæſtione præcedenti,art. 12. 5. Dictum.

Sed quoniam diximus ad iuramenti diſpenſationem neceſſariam eſſe prælati autoritatem, & prælatus non eſt dominus, ſed diſpenſator bonorum Eccleſiæ in ædificationem, & non in deſtructionem illius,vt docet Paulus 2. ad Corint. cap. 10. eſſet autẽ manifeſta deſtructio,ſi prælati pro ſua voluntate abſque aliqua cauſa iuramentorum vincula tollerent, idcircò id facere non poſſunt.Vnde dico,quod ſicut Papa ſi concedat indulgentias,ſine rationabili cauſa,vel ſacerdos abſoluat,ſine legitima diſpẽſatione, factum non teneret; ita etiam, ſi diſpenſet in iuramentis. Sed eſt dubium,quæ nam ſit dicenda idonea cauſa irritanda,ac diſpenſandi,vel commutandi iuramenta? In qua re ſit prima propoſitio: Vna ſola poteſt eſſe cauſa irritandi iuramenta, ſcilicet, quod res illa,quam quis iuramento confirmat, pertineat ad poteſtatem eius,qui irritat,vel abſolutè, vel ſuppoſito alterius peccato,ſicut diximus de excommunicatis,& de illis,qui per vim,vel per iniuriam iuramenta eliciunt,vt patet ex dictis. Secunda propoſitio: Facilior eſſe debet iuramẽti commutatio,quam ipſius diſpenſatio: Probatur: Diſpenſatio in totum, & abſolute remittit iuramenti obligationem: commutatio autem non ita,ſed ab vna in alteram rem ęqualem

Dubium.

1. propoſitio.

2. propoſitio.

qualem, vel minorem iuramenti obligationem trãſfert: ergo magis requiritur ad diſpenſationem, quã ad commutationem. Ex quo infertur, quod cui conceditur facultas commutandi iuramentum, non poterit ſupra illud diſpenſare: bene tamen è contra, vt ſupra diximus de voto. Tertia propoſitio: Legitima

3. propoſitio. cauſa diſpenſandi in iuramento eliciẽda eſt, ex vno è tribus fontibus, ſcilicet, vel ex grauitate operis, & imbecillitate iurantis: vel ex diminuta operis vtilitate, vel reſpectu boni communis. Itaque quando illa res, quam quis iuramenro confirmauit, eſt nimis ardua; aut quãdo is, qui iurauit ex mutatione virium, vel fortunæ, effectus eſt parum aptus ad id exequẽdum, aut denique quando res, iuramento confirmata eſt iuramenti impedimento, ne bono publico conſulat, tunc, eſt legitima cauſa diſpenſandi in iuramẽto: ſicut ſupra diximus de voto. Per omnia enim quãtum ad hoc, pari paſſu currunt iuramentum, atque votum, cum vtrumque habeat vim à iure diuino. Et in rebus, qui pendent ex iure diuino, ſi ſine legitima cauſa fiat, nulla eſt diſpenſatio, vt habet cõmunis ſententia iuriſprudentium; & colligitur ex Innocentio, in capitulo, cum ad monaſterium, de ſtatu monachorum, & ex Panormitano in ca. non eſt voti, de voto. Et ratio eſt: Nam reſpectu illarum rerum, quæ pendent ex iure diuino aut naturali, non habet ſummus Pontifex excellentem, & ſupremam poteſtatem, ſed tantum diſpenſatoriam. Vtrum autem idem ſit di-

Dubium. cendũ de diſpenſatione, in legibus poſitiuis, & alijs, quorum obſeruatio non eſt iure diuino, varietate

Sententia Caietani opinionum diſputatur à Doctoribus. Caietanus enim 12. quæſtione 97. articulo 4. & in ſumma, verbo diſpenſatio, in eam ſentẽtiam propendit, vt dicat huiuſmodi diſpenſationes, cum ſine cauſa fiunt, nullam vim habere: atque ideò qui talibus diſpenſationibus vtuntur non eſſe tutos in conſcientia. Et ratio illius eſt, quia licet talis diſpenſatio eximat hominem à iure poſitiuo, manet tamen fixa & firma ratio naturalis; quæ dictat atque præcipit, ne quis ſine cauſa ſe à reipublicæ oneribus eximat. Contrariam tamen ſententiam tenent communiter omnes Doctores. Ad cu-

1. Dictum. ius explicationem dico primò, certum eſſe, quòd ſuperior diſpenſans in legibus communibus reipublicę, ſine cauſa negotio proportionata, peccatum cõmittit. Eſt enim diſpenſare, aliquem à communi vinculo excipere, quo alij tenentur: quod in iniuriam aliorum vergit, ſi ſine cauſa fiat, atque ex conſequẽti eſt peccatum. Dixi autem, quòd cauſa debet eſſe negotio proportionata; quia illa, quæ ſufficiens eſt ad diſpenſandum in vna lege ad aliam idonea non erit.

2. Dictum. Dico ſecundò, etiam eſſe certum, quòd ille, qui ſine cauſa petit alicuius legis diſpenſationem peccat. Nã cum præſes ſine cauſa non poſſit iure diſpenſare, nec ipſe poterit petere diſpenſationem ſine peccato. Di-

3. Dictum. co tertiò, etiam eſſe certum, quòd in quacunque legis diſpenſatione, ſi cauſa allegata ſit falſa, diſpenſatio erit irrita, & nulla. Nititur enim diſpenſatio cauſæ, tanquam fundamento. Atque ex conſequenti hoc deficiente, quòd ipſa diſpenſatio ruat; erit neceſſe. Præterquam quòd fraus, atque dolus nulli debent patrocinari, vt habet commune axioma Doctorum. Eſt tamen aduertendum, quòd ſi in relatione cauſæ verè dicantur omnia, quæ pertinẽt ad ſubſtantiam rei, de qua agitur, quamuis in re aliqua accidentali relatio deficiat, talis allegatio cauſæ non erit dicenda falſa, ſed vera. Hæc enim allegatio cauſarum non eſt confeſſio ſacramentalis, ſed iudicialis declaratio, in qua parui defectus nihil impediunt. Di-

vlt. Dictũ. co vltimò quòd in legibus, quæ ſunt merè de iure poſitiuo, ſi diſpenſatio fiat ſine cauſa, peccat qui dat, & qui accipit. Cæterum diſpenſatio valida eſt, & taliter diſpenſatus manet liber à lege; ita vt in vſu diſpenſationis non peccet. Probatur: Huiuſmo-

A di leges pendent omnino à voluntate legiſlatoris: ergo pro ſua voluntate poterit quemcunque eximere ab illarum obligatione. Verum eſt tamen, ꝙ ſi ex eo quòd eximitur quis ſine cauſa ab onere legis poſitiuæ, accreſcit alijs conciuibus, & contribulibus maius onus; tunc ſic diſpenſatus non manet tutus in cõſcientia: ſed quantum ad hoc vera eſt ſententia Caietani. Et ratio eſt: Quia tunc ille, ſine vlla cauſa legitima eſt alijs iniurius.

Solutiones argumentorum, quæ à D. Tho. in hoc articulo ponuntur ſunt valdè notandæ. Relinquuntur tamen à nobis: quia ex ſupradictis claræ & perſpicuæ manent.

ARTICVLVS X.

B Vtrùm iuramentum impediatur per aliquam conditionem, vel perſonæ, vel temporis.

AD decimum ſic proceditur. Videtur, quòd iuramentum nõ impediatur per aliquam conditionem perſonæ, vel temporis. Iuramentum enim ad confirmationem inducitur, vt patet per Apoſt. ad Hebr. 6. Sed cuilibet conuenit confirmare dictum ſuum, & quolibet tempore: ergo videtur, quòd iuramentum non impediatur per aliquam conditionem perſonæ, vel temporis. 2. d. 19. in expo. lit.

2. Præterea, Maius eſt iurare per Deum quàm per

C *Euangelia. Vnde Chryſoſt.* * *dicit: Si aliqua cauſa fuerit: modicum videtur facere qui iurat per Deum: ſed qui iurat per Euangelia, maius aliquid feciſſe videtur. Quibus dicendum eſt: ſtulti ſcripturæ propter Deum factæ ſunt, non Deus propter ſcripturas. Sed cuiuslibet conditionis perſonæ, & quolibet tempore in communi locutione conſueuerunt iurare per Deum: ergo multo magis licitum eſt eis iurare per Euangelia.* Homil. 44. in Matt. in opere imperfecto, à med. illius tom. 2.

3. Præterea, Idem non cauſatur ex contrarijs cauſis, quia contrariæ cauſæ ſunt contrariorum. Sed aliqui excluduntur à iuramento propter defectum perſonæ, ſicut pueri ante quatuordecim annos, & etiam illi

D *qui ſemel fuerunt periuri. Non ergo videtur quod aliqui prohibeantur iurare, vel propter dignitatem, ſicut clerici, aut etiam propter temporis ſolennitatem.*

4. Præterea, Nullus homo viuens in hoc mundo eſt tantæ dignitatis ſicut Angelus. Dicitur enim Matth. 11. quod qui minor eſt in regno cælorum maior eſt illo, ſcilicet Ioanne Baptiſta adhuc in mundo viuente: Sed Angelo conuenit iurare. Dicitur enim Apo. 10. quòd Angelus iurauit per viuentem in ſecula ſeculorum: ergo nullus homo propter dignitatem debet excuſari à iuramento.

Sed contra eſt, quod habetur 2. q. 5. Presbyter vice iuramenti per ſanctam conſecrationem interrogetur.

E *Et* * *22. quæſt. 5. dicitur, Nullus ex eccleſiaſtico ordine cuiquam laico quicquam ſuper ſancta Euangelia iurare præſumat.* 2. q. 5. cap. presbyter. 22. q. 5. cap. nullus ex Eccleſiaſtico.

Reſpondeo dicendum, quòd in iuramento duo ſunt conſideranda. Vnum quidem ex parte Dei cuius teſtimonium inducitur. Et quantum ad hoc debetur iuramento maxima reuerentia. Et propter hoc à iuramento excluduntur pueri ante annos pubertatis, qui non coguntur ad iurandum: quia nondum habent perfectum vſum rationis quo poſſint cum reuerentia debita iuramentum præſtare. Et iterum periuri, qui ad iuramentum non admittuntur: quia ex retro

actis

actis præſumitur quòd debitam reuerentiam iuramen A *to non exhibebunt. Et propter hoc etiam vt iuramento debita reuerentia exhibeatur, dicitur * 22.quæſt.5. Honeſtum eſt, vt qui in ſanctis audet iurare, hoc ieiunus faciat, cum omni honeſtate & timore Dei. Aliud autem eſt conſiderandum ex parte hominis cuius dictum iuramento confirmatur. Non enim indiget dictũ hominis confirmatione, niſi quia de eo dubitatur. Hoc autem derogat dignitati perſonæ, vt dubitetur de veritate eorum quæ dicit. Et ideo perſonis magnæ dignitatis non cõuenit iurare. Propter quod dicitur * 2.quæſt.4.cap. Si quis presbyter. Quod ſacerdotes ex leui cauſa iurare non debent: tamen pro aliqua neceſſitate, vel magna vtilitate, licitum eſt eis iurare, & præcipuè pro* B *ſpiritualibus negotijs, pro quibus etiam iuramẽta competit præſtare in ſolemnibus diebus, quibus eſt ſpiritualibus rebus vacandum. Non autem tunc ſunt iuramẽta præſtanda pro rebus temporalibus, niſi fortè ex magna neceſſitate.*

22.q 5.ca. honeſtum.

2.q.4.& 5. (ſecundum aliquos codices) cap. ſi quis preſbyter.

Ad primum ergo dicendum, quod quidam ſunt qui dictum ſuum confirmare non poſſunt propter defectum eorum: & quidam ſunt quorum dictum adeo debet eſſe certum, quòd confirmatione non egeat.

*Ad ſecundum dicendum, quòd iuramentum, ſecundum ſe conſideratum, tanto fortius eſt, & magis obligat, quanto maius eſt id, per quod iuratur, vt Auguſt. * dicit ad Publicolam. Et ſecundum hoc, maius eſt iura* C *re per Deum quàm per Euangelia. Sed poteſt eſſe è cõuerſo propter modum iurandi: vtpotè ſi iuramentum quod fit per Euangelia, fiat cum quadam deliberatione & ſolemnitate: iuramẽtum autem quod fit per Deum, fiat leuiter & abſque deliberatione.*

Epiſt.54. aliquantulum à principio tom.2.

Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet aliquid tolli ex contrarijs cauſis per modum ſuperabundantiæ & defectus: & hoc modo aliqui impediuntur à iuramento, quia ſunt maioris authoritatis quam quòd eos iurare deceat: aliqui vero, quia ſunt minoris autoritatis quàm quòd eorum iuramento ſtetur.

Ad quartum dicendum, quòd iuramentum Angeli inducitur non propter defectum ipſius, quaſi non ſit D *eius ſimplici dicto credendum, ſed ad oſtẽdendum id, quod dicitur ex infallibili Dei diſpoſitione procedere. Sicut etiam & Deus aliquando in ſcripturis iurans inducitur ad oſtendendum immobilitatem eius quod dicitur, ſicut Apoſtolus dicit ad Hebr.6.*

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quòd in iuramento duo ſunt conſideranda, vnum ex parte Dei, cuius teſtimonium inducitur; alterum ex parte hominis, cuius dictum iuramento confirmatur, reſpondet D.Tho. ad propoſitam difficultatem per quatuor propoſitiones. Pri- E ma concluſio: Propter reuerentiam, quæ iuramento debetur ex parte Dei, duo hominum genera à ſolenni iurandi officio iure repelluntur, ſcilicet, pueri ante annos pubertatis, qui iurare non coguntur, & periuri atque infames, qui ad iurandum non admittuntur. Secunda concluſio: Propter eandem reuerentiam, iurare in ſanctis ſolenniter, niſi à ieiunis fiat, nõ reputatur honeſtum. Probatur ex cap. honeſtum eſt. 22.q.5. Tertia concluſio: Ex parte illius cuius dictum iuramento confirmatur, perſonas egregiæ dignitatis iurare ſolẽniter nõ decer, quales ſunt ſacerdotes. Probatur, quoniam debent eſſe tantæ autoritatis, vt citra iuramentum eis fides ſit adhibenda. Et propter hoc in cap. ſi quis presbyter. 22.q.4. dicitur quòd ſacerdotes ex leui cauſa iurare uon debent. Quarta concluſio: In neceſſitate, vel pro magna vtilitate licitum eſt ſacerdotibus iurare, præcipuè pro ſpiritualibus negotijs, etiam in diebus feſtis, in quibus citra tales caſus non licet.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COncluſiones huius articuli habentur in iure & loquuntur de iuramento in iudicio præſtando. Quare pro illorum intelligentia meminiſſe oportebit eorum, quæ diximus q.70. agentes de teſtibus. De pueris atque periuris loquitur textus in ca. paruuli, 22.q.5. & explicatius in ca. pueri. Vbi ætas eorum, qui ad iuramentum admitti debent determinatur. Sed eſt latiſſimum diſcrimen inter pueros, & periuros quantum ad hoc. Nam de pueris ſolum dicitur, ꝙ ſi renuerint iurare, non cogantur. Et ſic ſignificari videtur, quòd ſi vrgente in eis ratione vltrò ſe ad iurandum obtulerint, nõ ſint repellendi. Cùm tamen periuri, etiam ſi iurare voluerint cohibeantur. Et ratio eſt: Nam pueros ſolus naturalis defectus ætatis facit inidoneos ad iurandum. Et ſic mitius admonentur, vt iurare caueant, quam periuri, qui propter ſuum ſcelus à iureiurando repelluntur. Et quoniam D.Tho. ſolum loquitur de iuramento ſolenni, quod ad publicum teſtimonium exigitur: non quicunque periurus à ferendo teſtimonio repelli eſt cenſendus, ſed ille tantum, qui in iudicio reus factus eſt, atque condemnatus periurij. De quo etiam eſt intelligendus loqui Couarruuias in relectione ſuper capit. quamuis pactum, parte prima, §. ſeptimo, numero ſecundo, & tertio, quando pœnas, quibus periuri in iure puniuntur, recenſet. Dicẽs, quod præter culpam, quam periuri, quoad criminis reatum contraxerunt, cuius ratio apud diuinum tribunal examinanda eſt, puniendi ſunt à iudicibus, & legibus publicis, non tantum Eccleſiaſticis, ſed & ſecularibus, vt notat text. in l. ſi quis maior. C. de tranſactio. &c.

Ex ſecunda concluſione, qua D.Thom. dicit inhoneſtum eſſe, vt quis ad iurandum, niſi ieiunus accedat, colligere poſſumus reuerentiam quæ iuramẽto debetur. Nam quamuis cæremonia iſta non ſit prorſus neceſſaria; reputabatur tamen antiquitus indecens, vt aliter quam ad ſacroſanctum ſacramẽtũ altaris quiſpiam ad iurandum accederet, vt, ſcilicet, ſic iuraturus attentiori animo ſecum reputaret certiſſimum ne eſſet, quod ſub iuramento aſſerturus veniebat, ne in tantum ſcelus, quantum periurij nomine ſignificatur, incideret. Quod Diuus Thom. quodl.1.art.18. multis & vrgentiſſimis rationibus probat eſſe longè grauiùs homicidio: & quibuſcunque alijs delictis in proximum factis. Idque ſignificare voluiſſe videtur Paulus, quando dixit; omnis controuerſiæ finis eſt iuramentum. Nam ſi adulterium, & homicidium, & reliqua huiuſmodi grauiora eſſent periurio, nunquam homicidæ, nec adultero iuramentum deferretur. Quoniam coniectura eſſet, quod per periurium, tãquam per exilius peccatum, maiora contegerent, & celarent crimina. Hoc argumento vtitur D. Thom. in dicto articu.18. ad probandam periurij grauitatem. Pro quo etiã faciũt multæ aliæ cæremoniæ, quibus olim iuramẽtũ exornabatur. Nullus enim, niſi in templo, & ſuper altari, & libro Euangeliorum tacto, quem ſacerdos in manibus teneret, iuramentum præſtabat. Propter quod dicebat D. Chryſoſt. Hom.15. ad populũ Antiochenum: Non ita gemo, & deploro, quoſpiam in vijs iugulatos audiens, ſicut gemo, & lachrymis proſequor, & horreſco, cùm video quempiam ſupra menſam hanc, ſcilicet, altare, venientem, & manus

Grauitas periurij declaratur.

impo-

imponentem, & Euangelijs iurantem attactis, &c. Et ex hoc nimirum ortum habuiſſe arbitror, quòd cum vir iſte ſanctiſſimus, cuius natalis dies hodie feliciſſimè in Eccleſia celebratur, innumeras conciones, mira ſapientia, & ſanctitate refertas ad populũ habuerit, maior eorum pars contra iurantes, ne dicam peierantes, inſtituta fuerit. Et meritò quidem; tum vt peccati grauitas pateſieret; tum etiam, vt ea cognita, homines à peſſima iurandi conſuetudine deſiſterent. Apud Gentiles ſimiliter fuit ſemper habita maxima iuramẽti religio, quod Cice. lib. 3. Offic. palàm oſtendit, cum dicit: Nullum vinculum ad aſtringendã fidẽ maiores noſtri iureiurando arctius eſſe voluerunt. Id indicant leges in duodecim tabulis: indicant ſacra; indicant fœdera, quibus etiam cũ hoſte deuincitur fides. Indicant notationes, animaduerſioneſque cenſorum, qui nulla de re diligentiùs, quam de iureiurando iudicabant. Hactenus Cicerò. Cui addo id, quod de quodam periuro Iuuenalis ſcribit. De periuro inquam, qui id animo conceperat, re autem ipſa nondum admiſerat.

Extinctus tota pariter cum prole domoque,
Et quamuis longa deductis gente propinquis,
Has patitur pœnas peccandi ſola voluntas.

Si ergo apud gentes, quæ Chriſti leges non profitebantur receptum erat, non ſolum, qui peieraſſet daturum Deo pœnas, ſed & eius poſteritatem pro tanto ſcelere, diuino iudicio eſſe puniendam, quid fideles, quibus veritas dixit; Nolite iurare omninò, ſentire oportebit? De hac re videndus eſt D. Chry. loco citato.

Circa tertiam & quartam concluſionem in quibus de iuramento à ſacerdotibus præſtãdo eſt ſermo, aduertendum eſt, quòd in cap. presbyter. 22. q. 4. talis honor ſacerdotibus defertur, vt pro leuibus iurare non debeant, ſed vice iuramenti per ſanctam conſecrationem interrogentur. Et in capit. nullus, el 1. 22. quæſt. 5. cauetur, ne aliquis ex Eccleſiaſtico ordine quidquam laico ſuper Euangelia iurare præſumat. Et hæc dicta ſufficiant de tota iſta materia de iuramento.

Nota circa 3. & 4. conclu.

Ab hac quæſtione vſque ad centeſimam, in qua de ſimonia eſt ſermo, nihil aliud dicere eſt opus, quam quæ à D. Tho. & à Caietano luculenter ſatis, & perſpicuè dicuntur. Et ob hanc rationem à me conſultò prætermittuntur. Videte illos.

QVÆSTIO C.

De Smonia, in ſex Articulos diuiſa.

ARTICVLVS I.

Vtrùm ſimonia ſit ſtudioſa voluntas emendi, vel vendendi aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum

4. diſt. 25. q. 3. arti. 1. q. 1. per to. & q. 3. cor.

*AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd ſimonia non ſit ſtudioſa voluntas emendi vel vendendi aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum. Simonia enim eſt hæreſis quadam. Dicitur enim * 1. quæſtio. 1. Tolerabilior eſt Macedonij & eorum qui circa ipſum ſunt, ſancti ſpiritus impugnatorum, impia hæreſis quam ſimoniacorum. Illi enim creaturam & ſeruum Dei Patris & Filij Spiritum ſanctum delirando fatentur. Iſti vero eundem Spiritum ſanctum efficiunt ſeruum ſuum. Omnis enim dominus quod habet, ſi vult, vendit, ſiue ſeruum, ſiue aliquid aliud eorum quæ poſſidet. Sed infide-*

1. q. 1. capi. Eos qui p pecunias.

A *litas non conſiſtit in voluntate, ſed magis in intellectu ſicut & fides, vt ex ſupra * dictis patet: ergo ſimonia non debet per voluntatem diffiniri.* Q. 10. arti. 2.

2. Præterea, Studioſe peccare eſt peccare ex malitia, quod eſt peccare in Spiritum ſanctum. Si ergo ſimonia eſt ſtudioſa voluntas peccandi, ſequitur quòd ſemper ſit peccatum in Spiritum ſanctum.

*3. Præterea, Nihil eſt magis ſpirituale quàm regnũ cœlorum, ſed licet emere regnum cœlorum. Dicit * enim Greg. in quadam Hom. Regnum cælorum tantum valet quantum habes: ergo non eſt de ſimonia velle emere aliquid ſpirituale.*

Hom. 5. in Euang. nõ multum ante medium.

4. Præterea, Nomen ſimoniæ à Simone Mago acceptũ eſt, de quo legitur Act. 8. quòd obtulit Apoſtolis pecuniam ad ſpiritualem poteſtatem emendam: vt ſcilicet quibuſcunque manus imponeret, reciperent Spiritum ſanctum. Non autem legitur, quòd aliquid voluerit vendere: ergo ſimonia non eſt voluntas vendendi aliquid ſpirituale.

B

5. Præterea, Multæ aliæ ſunt voluntariæ commutationes præter emptionem vel venditionem, ſicut permutatio, tranſactio: ergo videtur quòd inſufficienter diffiniatur ſimonia.

6. Præterea, Omne quod eſt ſpirituali annexum, eſt ſpirituale. Superfluè ergo additur, vel ſpirituali annexum.

C

7. Præterea, Papa, ſecundum quoſdam non poteſt committere ſimoniam. Poteſt autem emere, vel vendere aliquid ſpirituale: ergo ſimonia non eſt voluntas emendi vel vendendi aliquod ſpirituale, vel ſpirituali annexum.

Sed contra eſt, quòd Gregor. dicit in regiſtro, Altare vel decimas vel Spiritum ſanctum emere vel vendere, ſimoniacam hæreſim eſſe, nullus fidelium ignorat.* Habetur 1. q. 2. Altare.

*Reſpondeo dicendum quòd ſicut ſupra dictum * eſt, actus aliquis eſt malus ex genere, eo quòd cadit ſuper materiam indebitam. Emptionis autem & venditionis eſt materia indebita res ſpiritualis, triplici ratione: Primò quidem, quia res ſpiritualis non poteſt aliquo terreno pretio compenſari, vt de Sapientia dicitur Prouer. 3. pretioſior eſt cunctis opibus: & omnia, quæ deſiderantur, huic non valent comparari. Ideo etiam Petrus in ipſa ſui radice ſimoniacam prauitatem condemnans dixit, Pecunia tua tecum ſit in perditionem: quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſidere. Secundò, quia id non poteſt eſſe debita venditionis materia, cuius venditor non eſt dominus, vt patet in authoritate ſuprà * inducta. Prælatus autem Eccleſiæ non eſt dominus ſpiritualium rerum, ſed diſpenſator: ſecundum illud 1. ad Corinth. 4. Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei. Tertiò, quia venditio repugnat ſpiritualium origini, quæ ex gratuita voluntate Dei proueniunt. Vnde & Dominus dicit Matth. 10. Gratis accepiſtis, gratis date. Et ideo aliquis emendo, vel vendendo rem ſpiritualem, irreuerentiam exhibet Deo & rebus diuinis, propter quod peccat peccato irreligioſitatis.*

22. q. 18. art. 2.

D

Argu. 1.

E

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut religio conſiſtit in quadam fidei proteſtatione, quam tamen aliquis interdũ non habet in corde: ita etiam vitia oppoſita religioni habent quandã proteſtationem infidelitatis, licet quandoque non ſit infidelitas in mente: Secundum hoc ergo ſimonia hæreſis dicitur ſecundum

exteriorem

exteriorem proteſtationem: quia in hoc quòd aliquis vendit donum Spiritus ſancti, quodammodo proteſtatur ſe eſſe dominum ſpiritualis doni, quod eſt hæreticum. Sciendum tamen quòd Simon Magus, præter hoc quod ab Apoſtolis Spiritus ſancti gratiam pecunia emere voluit, dixit quòd mundus non erat à Deo creatus, ſed à quadam ſuperna virtute: vt dicit * Iſidorus in lib. Etymol. Et ſic ſecundum hoc inter alios hæreticos ſimoniaci computantur, vt patet in libro * Auguſt. De Hæreſibus.

Lib.8.c.15. in princip. In prin. li. 10.6. & habetur 24.q. 3.c. Quid.a.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut ſuprà dictũ * eſt, iuſtitia & omnes partes eius, & per conſequens omnia vitia oppoſita ſunt in voluntate ſicut in ſubiecto. Et ideo conuenienter ſimonia per voluntatem diffinitur. Additur autem, ſtudioſa, ad deſignandum electionem quæ principaliter pertinet ad virtutem & vitium. Non autem omnis qui peccat electione, peccat peccato in Spiritum ſanctum, ſed ſolum qui peccatum eligit per contemptum eorum, per quæ homines ſoleat retrahi à peccando, vt ſuprà dictum * eſt.

Q.58.art.4. Q.14.ar.2.

Ad tertium dicendum, quòd regnum cęlorum dicitur emi, dum quis dat quod habet propter Deum, largè ſumpto nomine emptionis, ſecundum quod accipitur pro merito: quod tamen non pertingit ad perfectam rationem emptionis, tum, quia non ſunt cõdignę paſſiones huius temporis, nec aliqua noſtra dona vel opera ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, vt dicitur Roman. 8. tum, quia meritum non conſiſtit principaliter in exteriori dono, vel actu, vel paſſione, ſed in interiori affectu.

Ad quartum dicendum, quòd Simon Magus ad hoc emere voluit poteſtatem ſpiritualem, vt eam poſtea venderet. Dicitur enim * 1.q.3. quòd Simon Magus donum Spiritus ſancti emere voluit, vt ex venditione ſignorum quæ per eum fierent, multiplicatam pecuniã lucraretur. Et ſic illi qui ſpiritualia vendunt, conformantur Simoni Mago in intentione, in actu vero illi qui emere voluit. Illi autem qui vendunt in actu imitantur Giezi diſcipulum Heliſæi, de quo legitur 4. Reg. 5. quod accepit pecuniam à leproſo mundato. Vnde venditores ſpiritualium poſſunt dici non ſolum Simoniaci, ſed etiam Giezitæ.

1.q.3. cap. Saluator, nõ remote à prin.

Ad quintum dicendum, quòd nomine emptionis & venditionis intelligitur omnis contractus non gratuitus. Vnde nec permutatio præbendarum vel Eccleſiaſticorum beneficiorum fieri poteſt authoritate partium abſque periculo ſimoniæ: ſicut nec tranſactio, vt iura determinant. Poteſt tamen prælatus ex officio ſuo permutationes huiuſmodi facere pro cauſa vtili, vel neceſſaria.

Ad ſextum dicendum, quòd ſicut anima viuit ſecundum ſeipſam, corpus autem viuit ex vnione animæ: ita etiam quædam ſunt ſpiritualia ſecundum ſeipſa, ſicut ſacramenta & alia huiuſmodi. Quædam autem dicuntur ſpiritualia ex hoc quòd talibus adhærẽt. Vnde * 1.q.2. dicitur c. Si quis obiecerit, quòd ſpiritualia ſine corporalibus rebus non proficiunt, ſicut nec anima ſine corpore corporaliter viuit.

1.q.2. ca. Si quis obiecerit.

Ad ſeptimum dicendum, quòd Papa poteſt incurrere vitium ſimoniæ, ſicut & quilibet alius homo: peccatum enim tanto in aliqua perſona eſt grauius, quanto maiorem obtinet locum. Quamuis enim res Eccleſiæ ſint eius vt principalis diſpenſatoris, nõ tamen ſunt

A eius, vt domini & poſſeſſoris. Et ideo ſi reciperet pro aliqua re ſpirituali pecuniam de redditibus Eccleſiæ alicuius, non careret vitio ſimoniæ. Et ſimiliter etiam poſſet ſimoniam committere recipiendo pecuniam ab aliquo laico non de bonis Eccleſię.

SVMMA TEXTVS.

PRæcipua concluſio huius articuli colligitur ex ſolutionibus argumentorum, quibus diffinitio ſimoniæ in titulo poſita approbatur, & explicatur. Et ſic prima concluſio eſt affirmatiua. Secunda concluſio: Simonia eſt peccatum contra religionem. Hanc probat D. Tho. in corpore articuli triplici ratione. Primò: Quia res ſpiritualis non poteſt aliquo terreno pretio compenſari. Secundò: Quia id poteſt eſſe debita materia emptionis & venditionis, cuius venditor eſt dominus; & prælati Eccleſiæ non ſunt domini, ſed diſpenſatores rerum ſpiritualium. Tertiò: Quia venditio repugnat origini rerum ſpiritualium, quæ gratis donantur. Propter quę omnia, irreuerentiam irrogat rebus ſpiritualibus, qui illa vendit. Et quæcunque irreuerentia facta Deo, & rebus diuinis, eſt peccatum contra religionem: ergo.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE hac materia diſputant Doctores in 4. diſt. 25. Adria. quodl. 9. Gab. ſuper cano. lect. 28. Altiſiodorenſis lib. 5. ſuæ Summæ tract. 27. Alex. Alen. 3. p. q. 183. Soto lib. 9. de iuſtitia. q. 5. Summiſtæ, verbo, ſimonia. Ad cuius explicationem, vt à nomine ipſo exordiamur, aduertendum eſt, quòd hoc nomen ſimonia originem ducit à Simone Mago, qui vt habetur Act. cap. 8. oblata pecunia voluit à D. Petro Spiritum ſanctum emere. Et ſi quis quærat, quæ nam ſit ratio, propter quam hoc nomen potius à Simone, quam à Giezi famulo Eliſei, qui vt habetur 4. Reg. capit. 5. idem vitium commiſit, vel à Balam propheta, qui, vt dicitur Num. 22. pretio fuit conductus, vt malediceret populum Iſraeliticum, vel à Iuda proditore, qui Chriſtum vendidit triginta argenteis, fuit impoſitum? Reſpondeo quantum attinet ad Giezi, atque Balam, id factum fuiſſe multiplici ex cauſa. Primò: Quia iſti ad hiſtoriam pertinent veteris teſtamenti: cuius ſacramenta non erant æquè ſpiritualia ac noſtra. Secundò: Quia gratias tantum gratis datas, vt donum ſanitatis, & donum occidendi per maledictionem hoſtes (id enim Moabitæ à Balam petierunt) vendiderunt. At verò Simon Magus ipſum Spiritum ſanctum emere voluit. Nõ quidem in ſua perſona. Nam tale iudicium eſſet inſaniſſimum. Sed in ſuo dono, quod erat gratia gratum faciens omnium aliorum donorum ſpiritualium pręſtantius, atque nobilius, vt habetur in ca. Saluator. 1.q.3. Tertio: Quia illi tantum vendiderunt, nihil ementes: at verò Simon Magus voluit emere, vt venderet. Sic dicit hiſtoria. Cum vidiſſet Simon, quòd per impoſitionem manus Apoſtolorum daretur Spiritus ſanctus, obtulit pecuniam dicens; Date mihi hanc poteſtatem, vt cuicunque impoſuero manus accipiat Spiritum ſanctum, nempe, pretio accepto, vt ex venditione ſignorum, quæ per ipſum fierent multiplicatam pecuniam lucraretur, vt ex eodem cap. Saluator, adducit Diuus Tho. hic in ſolutione ad 4. Quantum autem attinet ad Iudam, dico, quòd ille non vendidit Chriſtum, exiſtimans in eo eſſe aliquid ſpirituale, nec etiam vendidit, vt ex eo alij lucrum reportarent, ſed potius, vt illum ignominioſa morte afficerent: propter quod non fuit propriè ac formaliter ſimoniacus.

De nomine ſimonia

Diffinitio ſimoniç Panorm.

Circa primam concluſionem Diui Thomæ in qua diffinitio ſimoniæ continetur, aduertẽdum eſt, quòd Panormit. & Hoſtien. ſuper cap. nemo. de ſimonia, quos etiam ſequitur Ricardus in 4. diſt. 25. quæſtione 1. dicunt prædictæ diffinitioni addẽdum eſſe, opere ſubſequuto, vt hac particula explicetur non eſſe vitium ſimoniæ, niſi quando actu venduntur res ſpirituales. Quam ſuam ſententiam probant argumento gloſſæ ſuper c. qui ſtudet. 1. q. 1. vbi diffiniens ſimoniam dicit, quòd eſt voluntas emendi, vel vendendi res ſacras cum effectu. Cæterùm hæc ſententia eſt falſa. Primò, quia vt conſtat ex Actis Apoſtolorum cap. 8. Simon Magus notatur hoc vitio; quia voluit emere gratiam Spiritus ſancti, quamuis ipſum opus non fuerit ſubſequutum. Præterea: Quia bona diffinitio omnes ſui diffinit partes comprehendere debet ſi autẽ illa particula adderetur non conueniret ſimoniæ mentali, quæ, vt infra dicemus, eſt vera ſimonia: ſed tantum ſimoniæ reali: ergo non eſt ponenda. Poterunt tamen Panorm. & Hoſtienſis defendi, ſicut & defenduntur à Sylueſtro in verbo, ſimonia. §. 1. Si dicamus, quòd illi tantum diffinierunt ſimoniam pertinentem ad forum exterius, & de qua iudicat Eccleſia, cuius conſideratio propriè pertinet ad Canoniſtas; & ea tantum eſt quando venduntur res ſacræ cum effectu.

Vera diffinitio ſimoniç explicatur in ſolutione ad 2.

Dicitur voluntas (ait D. Thom.) quia iniuſtitia omnis in voluntate conſiſtit, ſicut & iuſtitia. Ex quo deducitur ſimoniam ad iniuſtitiæ vitium pertinere, licet etiam pertineat ad irreligionem propter irrẽuerentiam, quæ rebus ſpiritualibus fit, cum pretio comparantur. Directè quidem ſimonia eſt irreligio; quia ex natura ſua, & principaliter eſt iniuria Deo, & rebus ſpiritualibus illata. Proptereaque D. Thom. tractat de illa inter vitia oppoſita religioni. Conſequenter tamen, & minus principaliter eſt iniuſtitia, inquantum rem alienam (cuius nullus in terra eſt dominus, etiam ſummus Pontifex, ſed diſpenſator) vẽdere intentat. Additur autem ſtudioſa; vt D. Tho. inquit, ad deſignandam electionem voluntatis. Sed id neceſſarium non eſt. In omni enim vitio electionem voluntatis conſequi eſt neceſſe, & electionem imperium: aliàs non eſſet actus humanus, vituperio dignus. Sicut etiam in omni actu virtutis electio omnino requiritur. Fortaſſis iudicio meo addita fuit illa particula; quoniam ſimonia ſemper à patribus hæreſis eſt appellata. Non quia re vera eſſentialiter ſit infidelitatis actus, ſed vt explicat D. Tho. vel ſecundum exteriorem proteſtationem, quia ex quo aliquis vendit donum Spiritus ſancti, quodammodo proteſtari videtur ſe eſſe illius dominum, quod eſt hæreticum, vel, quia Simon Magus hæreticus fuit, affirmans mundum à Deo creatum non fuiſſe; ſed à quadam ſuperna virtute, vt idem D. Thom. ex Iſidoro in libro Etymologiarum docet. Et quia hæreſis eſt falſa ex lectione ſententia; idcircò ſimonia fortaſſe diffinitur per voluntatem ſtudioſam. Additur, Emendi, & vendendi, quia in vtroque committitur irreligio, & irreuerentia, vt infra videbimus.

Spiritus multa ſignificat.

Sed quo propoſita diffinitio exactius explicetur, eſt circa illam prima difficultas, quidnam ſit id ſpirituale, cuius emptio, atque venditio ſimonia appellatur? Ad cuius intelligentiam aduertendum eſt, quòd hoc nómen, ſpiritus, propriè ſignificat anhelitum, ideſt, aerem ipſum, quem ſpirando attrahimus. In qua ſignificatione dixit Cicero libro 2. de natura Deorum; Tribus rebus animalium vita continetur, cibo, potione, & ſpiritu. Accipitur etiam pro vento, iuxta illud Virgilij lib. 12. Aeneid.

Ac velut Edoni Boreæ cum ſpiritus alto,
Inſonat Aegeo.

A Et tandem ſignificat animi elationem, ea ſcilicet de cauſa, quia animus elatus, quaſi tumet magno ſpiritu concepto. In qua ſignificatione dixit Cicero pro Sylla; Res geſtæ meæ me nimis extulerunt, ac mihi neſcio quos ſpiritus attulerunt. Et Cæſar lib. 3. belli ciuilis; his rebus tantum fiduciæ ac ſpiritus Pompeianis acceſſit, vt non de ratione belli cogitarent, ſed viciſſe iam ſibi viderentur. Sed quia & ventus, & anhelitus & animi elatio ſunt res inuiſibiles, ad ſenſumque incorporeæ, ex his ſignificationibus, quæ propriæ ſunt, tranſlatum fuit nomen à ſcriptoribus eccleſiaſticis, ad ſignificandas res omnino incorporeas, vt Deum, angelos, animum hominis, & etiã illa, quæ accidũt animis noſtris, vt virtutes, ſciẽtiæ.

Bona ſpiritualia ſunt in multiplici differentia.

Secundo eſt aduertendum, quod bona ſpiritualia, quæ accidunt animis noſtris, ſunt in duplici B differentia. Quædam enim ſunt à ſpiritu increato, alia autem à ſpiritu creato: ideſt, quædam exiſtunt diuinitus vi ſupernaturali, vt gratia gratum faciens, & virtutes infuſæ. Quædam verò parantur noſtro ſtudio, atque labore, vt ſcientia. Rurſus; omnia iſta bona trifariam diuiduntur, Nam quædam ſunt ſpiritualia per eſſentiam, vt gratia, virtutes, & ſcientiæ. Quædam verò ſunt ſpiritualia ſecundum cauſam, ideſt, quæ producunt aliquid ſpirituale, & ſunt cauſa illius, vt ſacramentum. Alia autem ſunt ſpiritualia effectiuè, ideſt, quæ efficienter ſunt, & producuntur à rebus ſpiritualibus, vt vox, doctrinæ, confeſſio miraculorum, & reliqua huiuſmodi. Spirituali autem annexum dicitur res quæ cum ſit C corporea habet tamẽ aliquam colligantiam neceſſariã cum rebus ſpiritualibus. Et hoc adhuc dupliciter contingere poteſt. Vno modo quaſi neceſſariò antecedens ad confectionem rei ſpiritualis, vt vaſa ſacra, & inſtrumenta, quibus vtimur in ſacris efficiendis. Alio modo, quaſi neceſſariò conſequens ex rebus ſpiritualibus, vt ius percipiendi decimas, prouentus Eccleſiaſticos, aliaque huiuſmodi, quæ ſequuntur, vel ex poteſtate ordinis, vel iuriſdictionis.

1. Dictum certum.

His conſtitutis, cùm tot ac tanta ſint bona ſpiritualia, quæ accedunt animis noſtris, dubium eſt vtrum omnia iſta ſint materia ſimoniæ? In qua difficultate, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primò, certum eſſe, id ſpirituale, quod in ſacris literis appellatur donum Spiritus ſancti, & procedit ab ſpiri- D tu increato, ita eſſe materiam ſimoniæ, vt illud vendere ſit peccatum. Probatur: Quia propter has res, quas emere voluit Simon Magus, fuit damnatus Act. 8. Item Chriſtus loquens de eiſdem Matthæ. 10. dicit; Gratis accepiſtis, gratis date. Quæ autem ſint ſpiritualia, hoc modo explicat Paul. 1. ad Corinth. 12. dicens; Diuiſiones gratiarum ſunt, idẽ autem ſpiritus. Diuiſiones miniſteriorum ſunt, &c. Et ad Epheſ. 4. Aſcendens Chriſtus in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus: & ipſe dedit quoſdam Apoſtolos, quoſdam autẽ Prophetas &c.

2. Dictum certum.

Dico ſecundò, etiam eſſe certum, omnia, quæ ſpectant ad ſalutem animarum, & gloriæ conſequutionem, dici in præſenti ſpiritualia, quæ ſunt materia E ſimoniæ, ſiue ſint ſpiritualia, per eſſentiã, ſiue ſecundum cauſam, ſiue effectiuè. Probatur. Quia omnia huiuſmodi, vel ſunt dona Spiritus ſancti, vel procedunt ex donis. Et ad hoc genus bonorum pertinent conſilia, quæ dãtur à Theologis, & viris bonis in rebus dubijs ad ſalutem animæ pertinentibus. Itaque hæc certa ſunt, & extra controuerſiã poſita. Sed dubium eſt, vtrum ſpiritualia naturalia, quæ procedũt ab ſpiritu creato, vt ſcientia ſint materia ſimoniæ.

Punctus difficultatis.

Ad cuius explicationem eſt aduertendum, quòd in præſenti non quærimus, vtrùm quis poſſit emere, vel vendere ſcientias, vel artes in ſeipſis, ſicut triticum

cum

cum & oleum vendere ſolemus. Id enim eſſet ſtul- A rum, & à ratione alienum: cum in nullius poteſtate ſit vendere ſcientiam, quam habet in anima. Sed quod quærimus eſt, vtrùm liceat ſcientiarum vel artium peritis pretio docere. Hoc enim eſt vendere ſcientias.

Sententia Altiſſiodoren. & aliorum.

De qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Nam Altiſiodorenſis li. 3. tract. 21. partem tenet affirmatiuam, dicens quòd vendere aut emere ſcientiam naturalem, eſt ſimoniacum. Idem etiam tenet Alexan. Alenſ. 2. part. quæſt. 185. & gloſſ. in ca. non licet, 1 1. q. 2. Et eſt communis opinio apud Canoniſtas, vt eſt videre apud Syluestrum, verbo ſimonia. §. 10. Imo D. Thom. in 4. diſtinctione. 25. quæſtione. 3. ar. 3. in eadem eſt ſententia.

1. argum.

Quæ probari poteſt pluribus argumentis. Primò eſt illo Prouerb. 23. Noli vendere ſapientiam, & doctrinam, & intellectum. B

2. arg.

Secundo ex D. Aug. qui in lib. de magiſterio dicit, Spiritus ſãctus eſt qui interius homines edocet ſciẽtias, etiam naturales: ergo qui vendit, dona profanat Spiritus ſancti.

3. arg.

Tertio ratione ſic argumẽtor: Ideo res ſacræ non poſſunt vendi, quia nullo pretio poſſunt æſtimari, vt dicit D. Thom. in hoc articulo; ſcientiæ etiam naturales non poſſunt pretio æſtimari, dicente Salomone Prouerb. 3. pretioſior eſt cunctis opibus, & omnia, quæ deſiderantur, huic non valent comparari: ergo.

Concluſ.

His tamen non obſtantibus, dico contrariam ſententiam eſſe probabiliorem. Quam tenet Armacanus lib. 10. cap. 8. Durand. in 4. d. 25. q. 3. Paluda. eadem d. quæſt. 5. Adrianus, quodl. 9. & D. Tho. infrà artic. 3. huius q. & in ſolutione ad 3. C Et probatur primò: Simon Magus: qui autor fuit huius vitij ob id ſolum damnatus dicitur, quia voluit emere dona Spiritus ſancti, & non ſcientias naturales: ergo ſciẽtiæ naturales non ſunt materia ſimoniæ. Item: Chriſtus Matthæi 10. cum ſtatuiſſet legem de non vendendis rebus ſpiritualibus, dicit: Gratis accepiſtis, gratis date. Quaſi ſignificans ea potiſſimum ratione ſpiritualia eſſe conferenda ſine pretio, quia gratis nobis fuerunt collata: ſed ſcientiæ naturales non ſunt huiuſmodi, ſed cum magno labore, atque ſtudio acquiruntur: ergo. Et confirmatur: Si contraria ſententia eſſet vera, ſequeretur, quòd neque iuriſperiti conſilio; nec aduocati patrocinio ſuo poſſent quæſtum facere. Imò ſequeretur, quòd qui docent pueros prima elementa non poſſent aliquid accipe- D re: conſequens autem eſt falſum, & contra communem vſum eccleſiæ: ergo. Ad hoc argumentum autores contrariæ ſententiæ reſpondent, quod quamuis verum ſit, quod nec ſcientia, nec ars etiam ſutoria vendi poſſit, labor tamen qui in tali arte vel ſcientia tradenda ponitur, eſt pretio æſtimabilis. Et ſic viri illi poſſunt quæſtum facere, non ex doctrina; ſed ex labore. Cæterum hæc ſolutio mihi non placet. Primò: Quia labor, qui non poteſt diuidi à miniſterio ſpirituali, vendi non poteſt, vt infra dicemus. Secundò: Quia ſi verum eſſet, quòd tantum venditur labor, ſequeretur, quod qui doceret iuriſprudentiã, exiguo labore minori mercede dignus eſſet, quã qui docet artem ſutoriam cum magno labore. Conſequens autem eſt abſurdum, & contra communẽ E vſum reipublicæ, quæ vnicuique arti pretium conſtituit non pro quantitate laboris, ſed pro dignitate artis: ergo. Sequela probatur: Quia cum res aliqua corporalis, cui eſt annexa ſpiritualis, venditur, non poteſt pluris vendi ratione ſpiritualitatis, quam ſi tantum eſſet corporalis. Vt, verbi gratia: Si quis vendat calicem conſecratum, non poteſt pluris vendere quia conſecratus eſt, quam ſi non eſſet conſecratus: ergo ſi in traditione ſcientiarum tantum venditur labor, pretium erit taxandum, non ex dignitate artis; ſed ex quantitate laboris. Atque ex conſequenti vbi fuerit maior labor, erit futurũ maius pretium: quod eſt abſurdum. Quocircà dicendum proculdubio eſt, quod quocunque ſpiritualia procedentia ab ſpiritu creato, qualia ſunt naturalia, vendi poſſunt ad modum iam explicatum.

Nota pro ſolutione argumentorum.

Et vt ad argumenta reſpondeamus, aduertendũ eſt primò, quod rem aliquam eſſe pretio dignam, vt latius explicauimus ſupra q. 77. ar. 1. accidit ei non abſolutè, ſed per comparationem ad humanos vſus, quibus eſt vtilis, vel inutilis. Nulla enim res quantumuis ſit ſua natura perfecta, eſt pretio æſtimabilis, niſi aliqua ratione ſit vtilis vitę humanæ, & pro ratione vtilitatis erit maioris, vel minoris pretij. Ex quo fit, vt res, quæ ſecundum ſuam naturam excedunt omne pretium, relatæ ad vſus humanos, poſſint pretio æſtimari. Vt eſt videre in æſtimatione B vitæ facta de homine occiſo, vt hæredibus ſatisfiat. Tunc enim vita, quæ nullo pretio eſt æſtimabilis, etiam ſi ſit hominis pauperimi, habita ratione vtilitatis, quam ex illa hęredes erãt percepturi, pretio æſtimatur, & compenſatur. Et idem etiam contingit in traditione ſcientiarum naturalium.

Res vtiles in triplici differentia.

Secundo eſt aduertendum, quod res vtiles hominibus ad huius vitæ vſus ſunt in tripli differentia. Quædam enim ſunt vtiles tantùm in ordine ad bona temporalia. Alia in ordine ad bona ſpiritualia, & felicitatem æternam. Alię vero in ordine ad vtrumque, ſed ad vnum proprie, & per ſe; ad aliud autem ſecundario, & per accedens. Et quidẽ de reb. quę afferunt vtilitatem ſpiritualem, vel ſolam, vel præcipuam, dictum eſt ſupra, quod non poſſunt pretio C æſtimari, nec vendi. Sicut nec ipſæ res ſpirituales vendi poſſunt. De rebus autẽ, quæ afferunt vtilitatẽ temporalem, vel ſolam, vel præcipuam etiam dico, quod poſſunt pretio æſtimari, atque vendi pro ratione vtilitatis temporalis, quam importat, vt optimè explicat Caietanus in Summa verbo ſimonia. ſtatim in principio. Eſt tamen hoc intelligẽdum dummodo ipſæ res, quæ afferunt vtilitatem temporalem, aliàs non ſint talis generis vt ſint gratis conferendæ. Nam ad hoc, vt aliqua res ſit vendibilis non ſatis eſt, quod ſit pretio digna, ſed vltra hoc etiam requiritur, quod nõ ſit gratis donanda. Multæ. n. res ſunt, quæ quamuis ſint pretio æſtimabiles, vendi nõ poſsũt quia dari debent, niſi gratis. Quales ſunt illæ, quæ non ad priuatum vſum, ſed ad cõe cõmodũ cõ- D ferũtur. Vt eſt videre in ærario publico, quod, quia communi ciuium cauſa congeſtum eſt, cùm diuiditur, gratis eſt diuidendum. Et ad hoc etiam genus pertinent omnes res ſpirituales ad ſalutem animæ pertinentes, quas Chriſtus non ad priuatam vtilitatem alicuius hominis, ſed ad communẽ animarum ſalutem inſtituit. Ex quo ſequitur, quod quantumuis iſta bona ſpiritualia ſint nobis vtilia, non ſolum ad animæ ſalutem, ſed etiam ad corporis vtilitatem, adhuc tamen vendi non poſſunt: quia hæc eſt illarum rerum natura, vt gratis debeant donari.

Ad 1. arg.

His ſuppoſitis ad primum argumentum reſpondeo, quod Salamon eo in loco non agit de vera emptione, aut vẽditione, nec de ſimonia. Sed totus ille ſermo eſt metaphoricus. Quo explicat tanti eſſe fa- E ciendam ſapientiam, vt, ſi illa emi, aut vendi poſſet, deberet qui illam non hẽt, eam ſibi comparare, quãtumuis maximo pretio, & qui poſſidet nullo pretio illam à ſe alienare.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum reſpondetur, quod quamuis Spiritus ſanctus dicat docere omnes veritates naturales, aliter tamen quam ſupernaturales. Vnde ſcientiæ & artes non dicuntur dona Spiritu ſancti, niſi ea ratione, qua omnes aliæ res naturales ſunt dona Dei, quas vendere licet, quia non gratis dantur hominibus, vt gratis communicentur.

Ad 3. arg.

Ad tertium reſpondetur, quòd licet ſcientiæ naturales abſolutè & ſecundum ſe conſideratæ, hoc eſt quatenus continent cognitionem alicuius veri, nõ ſint

pretio æſtimabiles, relatæ tamen ad vſus humanos pretio æſtimantur;& ſic vendi poſſunt.

Dubiũ de Theologia. 1. Opinio. Sed eſt peculiare dubium de Theologia, vtrùm pretio tradi poſſit? Et pro parte negatiua eſt argumentum: Theologia continet doctrinam rerum ſupernaturalium, quæ fuerunt reuelatæ à Deo, ad cõmunem animarum ſalutem: ergo non poteſt pretio tradi. Item concionatores tenentur gratis concionari: quia eorum miniſterium ordinatur ad ſalutem animarum: ergo & Theologi tenentur gratis docere. Patet conſequentia: Quia æqua eſt vtrobique ratio; ſi quidem eadem omnes docent. Propter hæc argumenta Hoſtienſis in capit. quia nonnullis. de magiſtris, & Paludanus in 4.d. 25.q.5. & Syluester verbo, ſimonia.§.10. tenent eſſe ſimoniacũ pretio docere Theologiam.

2. Opinio. Contrariam tamen ſententiam tenent Adrianus quodlib. 9. & Victoria in relectione de ſimonia,& Soto lib.9. de Iuſtitia,q.5. art.1. **1. argum.** Et probatur: Licet principia Theologiæ fuerint diuinitus reuelata, ipſa tamen Theologiæ facultas maximo ſudore atque labore paratur: ergo poterit vnuſquiſque eos labores ſuæ vtilitatis cauſa impendere; atque ex conſequenti vendere Theologiam. **2. argum.** Secundò: Iuriſperitus in cauſa ſpirituali, vt matrimoniali, poteſt vendere ſuum patrocinium, atq; conſilium: ergo & Theologus ſuam doctrinã.

Sententia Authoris. Ego tamen ad explicationem huius difficultatis dico duo. Primum eſt, quod ſi loquamur de Theologia ſcholaſtica, in qua Doctores tam multa opportunè, & importunè ex Logica Metaphyſica, & ex alijs ſcientijs immiſcent, proculdubio eadem ratio eſt de illa, quæ de alijs facultatibus. Quia vt ſic tantum illuminat intellectum; ſicut aliæ ſcientiæ: nec ordinatur ad corrigendos mores, aut inflammãdos animos amore rerum ſupernaturalium, vt in concionibus contingit. Secundum dictum eſt, quod ſi loquamur de vera & pura Theologia, eam vendere erit ſimoniacum. Probatur: Vera Theologia, ea quæ ad ſalutem animarum neceſſaria ſunt,& docet, & defendit: ſed illa pretio docere eſt ſimoniacum, dicente Chriſto Matci vltimo. Docete omnes gentes. Et D. Paulus ad Epheſ.4. enumerat illam inter dona Spiritus ſancti, dicens, ipſe dedit quoſdã Apoſtolos, alios Doctores, &c. ergo. Item Theologia proximè & immediatè reſpicit bona ſpiritualia, ad quæ ordinatur: ergo non poteſt vendi. Conſequentia eſt nota: Quia quæ hoc modo reſpiciunt ſpiritualia, vendi non poſſunt, vt ſacramenta. Antecedens autem probatur ex D. Auguſtino. Qui loquens de Theologia; Hæc, inquit, eſt vna ſcientia, quia fides ſaluberrima gignitur, defenditur, & roboratur. Et confirmatur: Natura ſcientiæ non eſt penſanda ex fine ſcientis, ſed ex fine ſcientiæ: finis autem Theologiæ eſt illuſtrare, tueri, atque roborare fidem, componereq; mores in ordine ad vitam æternam: ergo non obſtante, quod à nobis ordinetur ad alium finem non poterit pretio vendi: Poterit tamen Theologus accipere ſtipendium pro congrua ſuſtentatione.

Ad 1. arg. pro 2. opinione. Et ad primum argumentum ſecundæ opinionis, reſpondeo concesſo antecedenti, negando conſequentiam. Nam quando res eſt verè ſpiritualis, aut ſpirituali annexa, impertinens eſt, quod labore paretur, aut ſecus, ad hoc, vt vendi poſſit. Nam etiam prædicatores egregij magno labore comparant eloquentiam, & eruditionem ad prædicandum neceſſariam. Et tamen ex hoc nõ ſequitur, quod poſſint ex illa quæſtum facere. **Ad 2. arg.** Ad ſecundum reſpondetur, primò concesſo antecedenti, negando conſequentiam: Quia conſilium ſiue patrocinium ſemper reſpicit vtilitates temporales. Vel ſecundo reſpondetur, negando antecedens, ſi ex conſilio ſequatur bonum ſpirituale. **Coroll.** Ex dictis infertur, quod omnia, quę ſpectant ad animarum ſalutem, & fęlicitatem conſequendam, dicuntur in præſenti ſpiritualia, quæ ſunt materia ſimoniæ. Alia autem, quamuis corpore careant, non dicentur hac ratione ſpiritualia, nec illa vendere erit ſimonia.

Dubium. Eſt aliud dubium, vtrùm, ſicut eſt ſimonia vendere, aut emere vſum rei ſpiritualis ad ſalutem animę pertinẽtis; ita etiam ſit ſimonia emere ceſſationem earundem rerum? Quod eſt quærere, vtrùm ſi ſacerdos paratus celebrare, vel abſoluere, pretio deſiſtat ab his operationibus, ſit dicendus ſimoniacus? In qua re Panormitanus ſuper cap. nemo. de ſimonia. partem tenet affirmatiuam. **1. arg.** Quam probat primò ex eodem textu, vbi dicitur: Nemo presbyterorum minus dignè pœnitentem gratia, vel fauore ad recõciliationem adducat, vel quocunque liuore dignè pœnitentem à reconciliatione remoueat; quia ſimoniacum eſt vtrumque. **2. arg.** Secundo ſic argumentor: Fere nullum vitium eſt, in quo vtroque modo peccari non poſſit, ſcilicet, commiſſiuè,& omiſſiuè: ergo idẽ etiam eſt dicendum de ſimonia. **3. Argum.** Tertio, Epiſcopus, qui clericum priuandum beneficio pretio corruptus non priuat, peccat peccato ſimoniæ, vt communiter tenent omnes Doctores cum Syluestro, verbo, ſimonia.§.13. ergo propter quæſtum ceſſare ab opere ſacro, eſt ſimonia.

Sententia vera. Contrariam tamen ſententiam tenet Innocentius ſuper dictum cap. nemo.& Victoria in relectione de ſimonia, quæ proculdubio eſt vera,& tenenda. Et probatur primò: nam ſi vendere ceſſationem ab opere ſpirituali eſſet ſimonia, ſequeretur, quod quacunque ratione hoc fieret, eſſet ſimonia; conſequens autem eſt falſum; nam ſi ego pretio contendam clericum excommunicatum, qui in animum induxit celebrare, auertere ab illo opere, non pecco, ſed potius mereor: ergo. Item ſi contraria ſententia eſſet vera, ſequeretur, quod quicunque ſacerdos, qui in adminiſtratione ſacramentorum eſſet negligens, vel propter otium, vel rei familiaris cauſa, eſſet ſimoniacus: conſequens autem eſt falſum,& abſurdum: ergo. Probo ſequelã: Nam faceret commutationem ceſſationis ſacramentorum pro bono temporali.

Ad 1. arg. Et ad primum argumentum reſpondetur, quod textus ille appellat ſimoniam vẽditionem ceſſationis à rebus ſpiritualibus. Non quia in rei veritate ſit ſimonia; ſed quia præſefert ſpeciem quandam ſimoniæ. Et eſt maximum indicium, quod animus illius ſit ad ſimoniam propenſus. Nam qui pretio ductus ceſſat ab opere ſpirituali, ad quod tenetur, quaſi oſtendit, quod eodem pretio facilius poterit adduci ad hoc, vt ſuum, & debitũ munus exerceat. Vel ſecundo reſpondetur, quod ille actus ex lege poſitiua punitur pęna ſimoniæ, licet re vera,& ex ſua natura non ſit ſimoniacus. **Ad 2. arg.** Ad ſecundũ reſpondetur, negando antecedens. Nã ſunt plura vitia, in quibus peccare nõ poſſumus, niſi ſola cõmiſſione. Qualia ſunt illa, quæ præceptis negatiuis prohibentur. **Ad 3. arg.** Ad tertiũ rñdetur, concesſo antecedenti, negando conſequentiam. Epiſcopus enim in eo caſu verè vendit rem ſpiritualem, ſcilicet beneficium Eccleſiaſticũ, quo priuare tenebatur ſacerdotẽ illum indignum. Quia eo ipſo, quod non priuat confert, atq; ex conſequenti facit quæſtũ ex venditione rei ſpiritualis; quod eſt ſimoniacum. Si quis aũt quærat, quonam pacto peccet ille, qui pretio corruptus ceſſat ab operatione ſpirituali quã exercere tenebatur; reſpõdeo, quod peccat peccato auaritię, præſeferente ſpeciem ſimonię.

De illa particula, ſtudioſa voluntas, quæ ponitur in diffinitione ſimoniæ iam diximus ex mente D. Tho. quod denotat ſubiectum huius vitij, quod eſt voluntas. Nam cum ſimonia ſit ſpecies iniuſtitiæ, & iniuſtitia ſicut & iuſtitia ſubiectetur in voluntate; quod etiam ſimonia in voluntate ſubiectetur

ctetur erit neceſſe. Hoc enim intereſt inter virtutes, quæ componunt hominem in ordine ad ſeipſum, & illas, quæ componunt eum in ordine ad alterum: Quod cum voluntas reſpectu proprij boni ſit per ſe ſufficienter propenſa, & inclinata non indiget reſpectu illius alia virtute præter eas, quæ ponuntur in potentijs, & quæ paſſionibus, atque affectibus turbantur, & ob id temperantia in concupiſcibili, & fortitudo in iraſcibili ſita eſt, vt docet Ariſtot. 2. Ethic. Cæterum: quia voluntas non ſic eſt propenſa, & inclinata in bonum alterius, fit, vt quamuis potentiæ inferiores nullas patiantur affectiones, adhuc tamen ipſa indigeat virtute ſuperaddita, & inclinante ad perſoluenda proximis debita officia: & ſic ponimus iuſtitiam. Cum ergo ſimonia ſit pars iniuſtitiæ in voluntate collocanda erit. Et propterea dicitur in diffinitione, quod eſt ſtudioſa voluntas hoc eſt deliberata voluntas. Id enim ſignificat ly ſtudioſa, in hoc loco; vt diximus in principio huius articuli.

Dubiũ de cõmutantibus ſpiritualia pro ſpiritualib.

Circa illam particulam, emendi, vel vendendi, notandũ eſt ex D. Tho. hic ad 5. quòd nomine emptionis & venditionis intelligitur in præſenti quicunque contractus non gratuitus. Sed eſt difficultas, vtrùm ſicut eſt ſimonia, dare aliquid temporale pro ſpirituali; ita etiam ſit ſimonia, dare ſpirituale pro ſpirituali. De qua re Richardus in 4. diſtinct. 25. q. 3. partem tenet affirmatiuam. Dicens, quod ſi quis commutet rem ſpiritualem pro ſpirituali; vt ſi, verbi gratia, duo conueniant inter ſeſe, vt vterque oret pro altero, vel ſacrificet, erit ſimoniacus. Et ratio eſt. Quia talis contractus non eſt gratuitus, continetque emptionem, & venditionem rei ſpiritualis. Contrariam tamen ſententiam tenent communiter omnes Doctores. Ad cuius explicationem eſt aduertendum, quod bona ſpiritualia ſunt in duplici differentia, quædam enim ſic ſunt ſpiritualia, vt nihil temporale habeant annexum, ſeu admixtum, vt adminiſtratio ſacramentorum, orationes, &c. Alia autem ſic ſunt ſpiritualia vt tamẽ habeant admixtum aliquid temporale, vt beneficia, præbendæ, &c.

1. Dictum.

Hoc ſuppoſito, dico primo, facere commutationem earum rerum ſpiritualium, quibus nihil temporale eſt annexum, non eſt ſimonia. Probatur primo: Nam Simon Magus Act. 8. ea duntaxat ratione fuit damnatus, quia pretio temporali voluit emere rem ſpiritualem; ergo quando pro vna re ſpirituali alia datur, non erit ſimonia. Et confirmatur: Quia Matth. 10. cum Chriſtus præcepiſſet, vt dona Spiritus ſancti gratis donarentur, dicens: Gratis accepiſtis, gratis date, ſubdit ſtatim: Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris; Quaſi ſignificans pro his tantum rebus temporalibus non poſſe ſpiritualia commutari: ergo cum ſpiritualia pro ſpiritualibus commutantur, non eſt ſimonia. Item ex hac commutatione rerum ſpiritualium pro ſpiritualibus, nullum ſequitur inconueniens in Chriſtiana Republica, nec rebus ipſis ſacris aliqua arrogatur iniuria: ergo non eſt ſimonia.

2. Dictum.

Dico ſecundo: Facere commutationem earũ rerum ſpiritualium, quibus aliquid tẽporale eſt annexum, vt verbi gratia, beneficium pro beneficio commutare ſine auctoritate Papæ, cenſetur in iure ſimoniacum, & punitur pœna ſimoniæ. Probatur expreſsè ex cap. quæſitum, de rerum permutatione vbi dicitur. Permutationes præbendarum de iure fieri non poſſunt: quia continent labem ſimoniæ. Et in c. cum olim, eodem titulo dicitur, quod ſummus Pontifex priuauit beneficijs eos, qui propria auctoritate illorum permutationem fecerant. Et hæc eſt communis ſententia omnium Doctorum.

3. Dictum.

Sed dubium eſt, vtrum in rei veritate huiuſmodi permutationes ex natura ſua ſint ſimoniacæ. Ad cuius explicationem dico tertio, ſtando in ſolo iure naturali, & diuino ſecluſis legibus poſitiuis: Permutationes præbendarũ propria auctoritate factæ, non ſunt prohibitæ: Atque ex conſequenti ex natura ſua non ſunt ſimoniacæ. Niſi fortè taliter fierent, vt intuitu temporalis rei ſpiritualis tribueretur. Probatur: ſi tales permutationes ex natura ſua eſſent ſimoniacæ, & contra ius naturale, & diuinum, nec etiam interpoſita auctoritate Papę poſſent fieri: ſed ſi adſit auctoritas Papæ, licitè fiunt, vt communiter tenent Doctores: ergo.

Commutatio præbendarum iure eſt prohibita.

Item: Si quis venderet ſacramenti confectionem ſub hac conditione, ſi Papa conſenſerit, perinde eſſet ſimoniacus, ac ſi talem conditionem non apponeret: quia illa venditio ex natura ſua eſt ſimoniaca iure naturali, atque diuino prohibita: ſed ſi duo clerici paciſcantur de permutandis beneficijs adiuncta conditione, ſi Papa conſenſerit, non eſſent ſimoniaci, vt communiter docent Doctores ex iuris determinatione: ergo talis permutatio ex natura ſua, non eſt ſimoniaca, quamuis puniatur pœna ſimoniæ. Dixi notanter: Niſi fortè taliter fieret, quod intuitu rei temporalis ſpiritualis tribueretur. Nam ſi duo clerici conuenirẽt inter ſeſe de permutandis præbendis; & vnus illorum ratione dignitatis, vel iuriſdictionis adiunctæ peteret ab alio aliquod pretium, tunc verè eſſet ſimoniacus, quamuis ex Papæ diſpenſatione fieret, quia venderet rem ſpiritualem pro temporali, quod intrinſecè eſt malum, vt ſtatim dicemus. Ratio autem, propter quam permutationes præbendarum prohibentur in iure, cum tamen non prohibeantur commutationes rerum ſpiritualium, quibus nihil temporale eſt annexum, eſt, quia in beneficijs, & præbendis coniunguntur res temporales cum ipſo iure præfecturæ, quod eſt ſpirituale. Et ſic qui commutat beneficium pro beneficio, videtur id non facere propter ius ſpirituale aſſequendum, cùm ipſe habeat ſimile ius. Sed quia intelligit ad ſuas rationes alterius beneficium eſſe vtilius: & ſic, quod cõmutat ius ſpirituale ſui beneficij pro vtilitate temporali: quod eſt ſimonia. Cæterùm in commutatione rerum ſpiritualium, quibus nihil temporale eſt annexum, id non contingit. Et ad rationem Richardi reſpondetur, quod non quicunque contractus non gratuiti ſunt ſimoniaci, ſed illi ſolum, in quibus ſpirituale accipitur pro temporali, vel è contra ad modum iam explicatum.

Dubiũ de iure quo ſimonia eſt prohibita. 1. Dictum certum.

Circa ſecundam concluſionem D. Thomæ, quæ dicit ſimoniam eſſe peccatum contra religionem, eſt difficultas, quonam iure ſimonia ſit prohibita? In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus, dico primo, certũ eſſe, quod ſimonia non ſolũ eſt prohibita iure diuino poſitiuo, ſed etiam iure naturali. Et quidem, quod ſit prohibita iure diuino poſitiuo, ſufficienter probatur ex illo Matth. 10. Gratis accepiſtis, gratis date. Quod autem etiam ſit prohibita iure naturali, probatur primò: Quia Balaam dicitur peccaſſe hoc peccatum, & de eo reprehenditur à D. Petro prima ſua canon. c. 2. & tamen Balaam fuit tpe legis naturæ: Item: Si ſimonia tantum eſſet prohibita lege diuina poſitiua, ſequeretur, quod Simon Magus meritò eſſet dignus venia, poſſetque excuſari à peccato ignoratione huius legis: conſequens autem eſt falſum, vt conſtat ex cap. 8. Acto. ergo. Præterea ratione ſic argumentor. Ratio naturalis dictat ea, quæ ad bonum publicum ſpectant, gratis eſſe diſtribuenda, & quod ſpiritualia, atque cœleſtia nõ ſunt comparanda rebus temporalibus: ergo etiam dictat ſimoniam eſſe malam. Et confirmatur: Legę naturæ præcepta ſunt, omnia quæ ſunt neceſſaria ad Reipublicę gubernationem, atque tutelam: ſed vnũ ex his eſt, quod magiſtratus, & beneficia Eccleſiaſtica non vendantur; nam ſic careret Reſpublica

optimis miniſtris, & peruenirent dignitates non ad optimos quoſque, ſed ad opulentiores, quod eſt in conueniens: ergo & ipſa ratio naturalis dictat ſimoniam eſſe malam; atque ex conſequenti eſt prohibita iure naturali.

2. Dictum

Dico ſecundo, etiam eſſe certum, quod ſimonia eſt prohibita iure humano poſitiuo. Extant enim permulta capita, in quibus & ſimonia prohibetur, & imponitur pœna contra ſimoniacos. Vt eſt videre in Decretalibus toto titulo de ſimonia. Itaque hæc certa ſunt. Sed dubium eſt, vtrùm ſit aliqua ſimonia iure tantum humano poſitiuo prohibita, nō diuino, vel naturali: De qua re gloſſa ſuper cap. ex parte, de officio deleg. partem tenet affirmatiuam. Diſtinguit enim duplicem ſimoniam, vnam prohibitam, quia malam: alteram malam: quia prohibitam. De qua dicit, quod ceſſante prohibitione, & lege poſitiua, non eſſet mala. Opinionem gloſſæ ſequuntur communiter omnes ferè Canoniſtæ, & ex Theologis Syluester, verbo, ſimonia, §. 2. & Caietanus opuſculo de ſimonia, & in Summa, verbo, ſimonia. Ponuntque exemplum iſti Doctores in venditione calicis, qui venditur pluris, quia conſecratus eſt, & in venditione quorundam officiorum eccleſiaſticorum, quibus nihil ſpirituale eſt annexum, vt officium procuratoris, ſacriſtæ, & protectoris Eccleſiæ: quorum prohibetur venditio in cap. ſaluator, 1. q. 3. Contrariam tamen ſententiam tenet Durandus in quarto, diſtin. 25. quæſt. 5. Et ratio illius eſt: Nam ſimonia eſt emptio, vel venditio rei ſpiritualis: ſed Eccleſia non poteſt facere, quod id quod eſt temporale, ſit ſpirituale, vel econtra: non enim poteſt mutare rerum naturas: ergo nec poterit efficere, quod aliqua ſit ſimonia, quæ antea non erat, atque ex conſequenti nulla eſt ſimonia prohibita tantum iure poſitiuo. Et quidem, quamuis ſententia Durandi mihi vera videatur: ratio tamen illius eſt apertè falſa. Bene enim poteſt eccleſia facere, vt ſit ſpirituale id, quod nec ex ſua natura, nec ex iure diuino erat tale, vt eſt videre in cōſecratione Eccleſiæ, & in benedictionibus calicis, & ornamentorum, de quibus conſtat iure humano fuiſſe introductum, vt benedicerentur. Vnde ad explicationem difficultatis eſt aduertendum, tria eſſe genera commutationum, de quibus poteſt dubitari, vtrum ſint ſimoniacę iure tantum poſitiuo. Primum eſt, cùm venduntur res, quæ ex diſpoſitione iuris poſitiui habent, quod ſint ſpirituales, vt vaſa ſacra, atque ornamenta. Secundum eſt, quando venduntur res planè temporales pertinentes tamen ad miniſterium Eccleſiæ, de quibus præceptum eſt ne vendantur, vt officium ſacriſtæ, officium œconomi & procuratoris. Tertium genus eſt, quando res verè ſpirituales quibus annexum eſt aliquid temporale propria auctoritate commutantur, vt contingit in commutationibus beneficiorum.

Pūctus difficultatis.

Sententia Caietani, & aliorum

Sententia Durandi.

1. Dictum.

His ſuppoſitis, dico primò, quod vendere ea, quæ habent, vt ſint ſpiritualia, ex diſpoſitione iuris humani, vt vendere calicem, & ornamenta, quia conſecrata ſunt, eſt ſimonia contra ius diuinum & naturale. Probatur: Licet iure humano factum ſit, vt vaſa ſacra, atque ornamenta benedicantur; tamen poſtquam id factum eſt, ius diuinum & naturale prohibet, ne huiuſmodi res vendantur: ergo talis venditio eſt ſimonia contra ius naturale & diuinum. Et confirmatur: Spirituale, quod eſt in calice, vel ornamentis, eſt non venale, cum ſit ſpirituale, & ius naturale, atque diuinum præcipit, ne ea, quæ venalia non ſunt, vendantur: ergo qui contrarium facit, peccat contra ius naturale, & diuinum.

2. Dictum.

Dico ſecundo, quod qui vendit officia planè temporalia, pertinentia tamen ad miniſterium eccleſiæ, vt officium ſacriſtiæ, procuratoris, &c. punitur in iure pœna ſimoniæ, ſed non eſt ſimoniacus propriè loquendo. Et quidem, quod puniatur pœna ſimoniæ, habetur expreſſe in capit. ſaluator, prima quæſtione tertia. Quod autem non ſit verè & propriè ſimoniacus probatur: Poſita lege & prohibitione humana, quæ præcipit, ne taliæ officia vendantur adhuc ipſa remanent verè temporalia: ergo illa vendere non erit ſimonia, cum ſimonia tantum ſit emptio, aut venditio rei ſpiritualis. Dico tertio, quod qui faciunt commutationes beneficiorum propria auctoritate ſine licentia ſummi Pontificis puniuntur in iure pœna ſimonię, ſed non ſunt verè ac propriè veri ſimoniaci, niſi fortè id faciant intuitu rei temporalis, vt paulo antea dicebam. Et quidem, quòd puniantur pœna ſimoniæ, eſt res manifeſta. Quod autem non ſint verè, ac propriè ſimoniaci, probatur: Non faciunt commutationem rei ſpiritualis pro temporali, ſed ſpiritualis pro ſpirituali, quod verè ac propriè non eſt ſimonia, vt ſupra oſtendimus: ergo. Item: Si eſſent verè, ac propriè ſimoniaci, ſequeretur, quod nec etiam interueniente ſummi Pontificis diſpenſatione, ſimiles permutationes fieri poſſent, cùm ſummus Pontifex in vera ac propria ſimonia non poſſit diſpenſare, conſequens autem eſt falſum & contra communem vſum eccleſiæ: ergo. Ex dictis infertur, nullam eſſe verè ac propriè ſimoniam prohibitam tantum iure poſitiuo; ſed omnes ſunt contra ius naturale, & diuinum, quidquid in hac re dicant Canoniſtæ.

3. Dictum.

Eſt aliud dubium, vtrùm à principio mundi, & apud omnes nationes potuerit eſſe hoc vitium ſimoniæ? In qua re omiſſis varijs modis dicendi, vt quid mihi verum videatur, explicem, dico primo, certum eſſe de fide, quod hoc vitium poteſt eſſe in lege Euangelica. In qua certa fide eſt tenendum, eſſe plura bona ſpiritualia, quæ ſi vendantur erit ſimonia. Dico ſecundo, etiam eſſe certum, quod ante legem Euangelicam potuit hoc vitium eſſe in illis, qui vixerunt in lege Moſayca, atque etiam in lege naturæ. De lege Moſayca ex res manifeſta: Nam certum eſt de fide, homines illius temporis verè habuiſſe donum prophetiæ, & ſacerdotalem poteſtatem, multaque alia bona ſpiritualia ad cultum Dei pertinentia; quorum venditio verè ac propriè eſſet ſimonia. Et ſic Giezi 4. Regum 5. Et Ieroboam tertio Regum 13. hoc vitio notantur. De his autem, qui vixerunt in lege naturæ probatur: Nam etiam apud illos fuit verum ac legitimum ſacerdotium ordinatum ad ſalutem ſpiritualem. Vt eſt videre in Melchiſedech, qui in lege naturæ fuit verus ſacerdos, iuxta doctrinam Pauli ad Hebræos 7. 8. & 9. Sed dubium eſt, vtrùm ante legem Euangelicam apud paganos, & infideles potuerit eſſe hoc vitium ſimoniæ. De qua re Victoria in relectione de ſimonia partem tenet affirmatiuam. Et ratio illius eſt: nam ante aduentum Chriſti, vnaquæque reſpublica habuit, poteſtatem eligendi veros ſacerdotes; qui res diuinas adminiſtrarent: Et qui hac ratione eligebantur, habebant veram poteſtatem, quamuis illa abuterentur: ergo eſſent ſimoniaci, ſi talis poteſtas venderetur. Ego tamen contrariam ſententiam exiſtimo probabiliorem cū Durando, Adriano, & Paludano locis citatis. Vnde vltimò dico, quod ante legem Euangelicam non potuit eſſe vitium ſimoniæ apud paganos, & infideles idolis ſeruientes niſi tantum ſecundum æſtimationem. Probatur: Apud paganos, & infideles idololatras non erat aliquid re vera ſpirituale, aut ſpirituali annexum: ergo nec potuit eſſe vera ſimonia. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Nā oīa ſua ſacerdotia ordinabantur ad falſos deos. Et ad argumentum in contrarium factum reſpondetur, verum

Aliud dubium.

1. Dictum certum.

2. Dictum certum.

Pūctus difficultatis.

Sententia Authoris.

eum eſſe, quod vnaquæque reſpublica haberet poteſtatem eligendi veros ſacerdotes, ſi viueret in lege naturæ. Cæterum in præſenti tantum eſt ſermo de republica pagana, & infideli, quæ ſuos ſacerdotes crearet in ordine ad falſos deos. Et de illa dicimus, quod qui emeret, aut venderet huiuſmodi ſacerdotia nõ eſſet ſimoniacus. Quia re vera non emeret, aut venderet ſacerdotia, quę talis reſpublica poſſet inſtitueret, ſi viueret in lege naturæ: ſed ea, quæ re ipſa dat, quæ nec ſpiritualia ſunt, nec vera ſacerdotia.

Dubiũ de Papa an cõtrahat ſimoniam.

In ſolutione ad ſeptimum argumentum, dicit Diuus Thomas, quod poteſt Papa incurrere ſimoniam, ſicut quicunque alius homo. Circa quod ſolet communiter diſputari, vtrùm Papa poſſit incurrere eam ſimoniam, quæ ſolum eſt de iure poſitiuo? Cæterùm cum nos dixerimus nullam eſſe veram ſimoniam, quæ non ſit contra ius diuinum, & naturale, cui etiam ſummus Pontifex eſt ſubiectus; talis difficultas non habet locum.

Reſponſio.

Dico tamen, quod ſi fuerint ſimoniacus, non incurret excommunicationem, nec alias pœnas latas à iure: quia illis ſummus Pontifex ſubiectus eſſe non poteſt. Sed dubitabit aliquis hoc loco, vtrùm Papa peccet mortaliter vendendo eas res temporales, quæ ex diſpoſitione iuris ſequuntur conditiones rerum ſpiritualium, vt officium ſacriſtæ, procuratoris, &c. Ad cuius explicationem dico primò, certum eſſe, quod ſi tales res vendat ex rationabili cauſa, nullum peccatum committit. Probatur: Nam legiſlator ex rationabili cauſa poteſt diſpenſare in legibus à ſe latis: talis autem eſt ſummus Pontifex: ergo. Ex hoc infertur, quod etiam poteſt alijs dare licentiam vendendi talia officia ex legitima cauſa. Nam ille, qui ſecum diſpenſat, poteſt etiam & cum alijs diſpenſare quãdo voluerit. Dico ſecundò: Si Papa vendat huiuſmodi officia ſine cauſa legitima, peccat mortaliter. Probatur: Quia, vt docet D. Thom. 1. 2. quæſtione nonageſima ſexta, articulo quinto, princeps obligatur ſuis legibus, quantum ad vim directiuam, Ideſt, tenetur ſequi normam viuendi, quam alijs ſequendam proponit: quãuis ſi ſecus fecerit, cogi non poſſit. Vnde Matthæ. 23. Dominus increpat grauiter Phariſæos, quia id, quod alijs præcipiebant ipſi non faciebant.

An Papa vẽdens beneficiũ diſpenſet in pœnis iuris.

Vtrùm autem Papa ſacerdotium alicui ſimoniacè vendens, ſit cenſendus ipſo facto, ſuper pœnis iuris cum illo diſpenſare, ita, vt emptor ille, nec eſſet excommunicatus, nec renunciare præbendam teneretur? varietate opinionum diſputatur à Doctoribus. Paludanus in quarto, diſtinctione vigeſimaquinta, quæſtione quarta, partem tenet affirmatiuam, quam ſequitur Syluester verbo, ſimonia, §. quarto, dicens, quod emens ſimoniacè beneficium, vel ordinem à Papa pœnas iuris non incurrit. Quia ſicut in pœnis iam incurſis; ita etiam in incurrendis, ne incurrantur diſpenſare poteſt. Sicut & poſſet alicui priuilegium concedere, quod percutiendo clericum, non ſit excommunicatus. Quando autem Papa dat beneficium pro pecunia, videtur diſpenſare, quod liceat retinere. Ex quo infert, quod qui habuerit beneficium in curia per ſimoniam, ſi habeat conſcientiam, quod emanauerit de ſcientia Papæ confirmantis, pœnitendo de peccato, non tenebitur reſignare, ſed retinere poterit beneficium. Contrariam tamen ſententiã tenet Adrianus quodlib. 9. & Ioan. Andr. in Mercurialibus. Et ratio eſt, Nam ſi Epiſcopus ludum aliquem ſub pœna excommunicationis inhiberet clericis, licet poſteà eorum aliquem ad ludendum induceret, non ideò diſpenſaret in lege, niſi illud exprimeret, quia, vel poſſet eſſe illis oblitus, vel ad malũ illum inducere. Quod idem poterit contingere in ſummo Pontifice, beneficium ſimoniacè conferente, eo vel maximè, quod quamuis Papa alicui excommunicato pacis oſculum porrigat, non ideò cenſetur illum ab excommunicatione abſoluere. Soto lib. 9. de Iuſtitia, q. 5. artic. 2. in reſponſione ad ſecundum argumentum, hanc difficultatem adeò dubiam, & ancipitem reputat, vt in quam partem declinare debeat, dicat ſe ignorare. Quamuis poſteà propẽdeat magis, vt exiſtimet, primam ſententiam veram; quæ etiam mihi magis placet. Nam quidquid ſit de Epiſcopo inducente clericum ad ludendum in caſu argumenti, in quo, non ita certum eſt, non diſpenſare cum illo in excommunicatione à ſe lata, quidquid dicat Ioannes Andræas, de Papa tamen præbendam vendente, cum ipſe ſit, qui dat, videtur proculdubio ſentiendum, quod reddit aliũ habilem, vt recipiat. Et ſic illam retinere poterit, nec excommunicationem incurret. Hanc eandem ſententiam tenet Couarruuias in reg. peccatum. p. 2. §. 8. nu. 9. Vbi etiam citat pro eadem innumeros alios Doctores. Vnicuique tamen in hoc licebit in ſuo ſenſu abundare.

ARTICVLVS II.

Vtrùm ſemper ſit illicitum pro ſacramentis pecuniam dare.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur quòd non ſemper ſit illicitum pro ſacramentis pecuniam dare. Baptiſmus enim eſt ianua ſacramentorum vt in tertia * *parte dicetur. Sed licet (vt videtur) in aliquo caſu dare pecuniam pro baptiſmo: puta, quando ſacerdos puerum morientem ſine pretio baptizare non vellet: ergo non ſemper eſt illicitum emere vel vendere ſacramenta.* 4. d. 25. q. 3. art. 3. q. 1. 3. p. q. 68. art. 6.

2. Præterea, Maximum ſacramentorum eſt Eucharistia, quæ in miſſa conſecratur. Sed pro miſſis cantandis aliqui ſacerdotes præbendam, vel pecuniam accipiunt: ergo licet multo magis alia ſacramenta emere vel vendere.

3. Præterea, Sacramentum pœnitentiæ eſt ſacramentum neceſſitatis, quod præcipuè in abſolutione conſiſtit. Sed quidam abſoluentes ab excommunicatione, pecuniam exigunt: ergo non ſemper eſt illicitum ſacramentum emere vel vendere.

4. Prӕterea, Conſuetudo facit vt non ſit peccatum id quòd aliàs peccatum eſſet, ſicut Aug. dicit, * *quòd habere plures vxores quando mos erat, crimen non erat. Sed apud quoſdam eſt conſuetudo, quòd in conſecrationibus Epiſcoporum, benedictionibus abbatum, et ordinibus clericorum, pro chriſmate, vel oleo ſancto, & alijs huiuſmodi, aliquid detur: ergo videtur quòd hoc non ſit illicitum.* Lib. 22. contra Fauſtũ, ca. 47. circa prin. to. 6. Et habetur 23. q. 4. ca. Obijciuntur.

5. Prӕterea, Contingit quandoque quod aliquis malitioſè impedit aliquem vel ab Epiſcopatu obtinendo, vel ab aliqua alia dignitate. Sed licet vnicuique redimere ſuam vexationem: ergo licitum videtur in tali caſu pecuniam dare pro Epiſcopatu, vel aliqua alia Eccleſiaſtica dignitate.

6. Prӕterea, Matrimonium eſt quodam ſacramentum, Sed quandoque datur pecunia pro matrimonio: ergo licitum eſt ſacramentum vendere.

Sed contra, eſt quod dicitur * *1. queſt. 1 Qui pro pecunia quenquam cõſecrauerit, alienus ſit à ſacerdotio.* 1. q. 1. cap. qui pro pecunia.

Reſpondeo dicendum, quòd ſacramenta nouæ legis ſunt maximè ſpiritualia, inquantum ſunt cauſa ſpiritualis gratię, quę pretio æſtimari non poteſt: & eius rationi repugnat quòd non gratuito detur. Diſpenſantur autem ſacramenta per Eccleſię miniſtros, quos oportet

à populo ſuſtentari, ſecundum illud Apoſt. 1. ad Corint. 9. Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt: & qui altario deſeruiunt, cum altario participant. Sic ergo dicendum eſt, quòd accipere pecuniam pro ſpirituali ſacramentorum gratia, eſt crimen ſimoniæ, quod nulla conſuetudine poteſt excuſari: quia conſuetudo non præiudicat iuri naturali vel diuino. Per pecuniam autem intelligitur omne illud cuius pretium poteſt pecunia æſtimari: vt Philoſophus dicit in 3. Ethic. Accipere autem aliqua ad ſuſtentationem eorum qui ſacramenta Chriſti miniſtrant ſecundum ordinationem Eccleſiæ, & conſuetudines approbatas, non eſt ſimonia, neque peccatum. Non enim ſumitur tanquam pretium mercedis, ſed B *tanquam ſtipendium neceſſitatis. Vnde ſuper illud 1. ad Tim. 5. qui bene præſumit presbyteri, &c. dicit * gl. Aug. Accipiant ſuſtentationem neceſſitatis à populo, mercedem diſpenſationis à Domino.*

Eſt Aug. li. de Paſtor. cap. 2. circa fi. to. 9.

Ad primum ergo dicendum, quòd in caſu neceſſitatis quilibet poteſt baptizare. Et quia nullo modo eſt peccandum, pro eodem eſt habendum ſi ſacerdos abſque pretio baptizare non velit, ac ſi non eſſet qui baptizaret. Vnde ille qui gerit curam pueri, in tali caſu licitè poteſt eum baptizare, vel à quocunque alio facere baptizari. Poſſet tamen licitè aquam à Sacerdote emere: quæ eſt purum elementum corporale. Si autem eſſet adultus qui baptiſmum deſideraret, & C *immineret mortis periculum, nec ſacerdos eum vellet ſine pretio baptizare, deberet, ſi poſſet, per alium baptizari. Quod ſi non poſſet ad alium habere recurſum, nullo modo deberet pretium pro baptiſmo dare, ſed potius abſque baptiſmo decedere. Suppleretur enim ei ex baptiſmo flaminis, quod ei ex ſacramento deeſſet.*

*Ad ſecundum dicendum, quòd ſacerdos non accipit pecuniam quaſi pretium conſecrationis eucharistiæ, aut miſſæ decantandæ. Hoc enim eſſet ſimoniacũ. Sed quaſi ſtipendium ſuæ ſuſtentationis, vt * dictũ eſt.*

In cor. art.

Ad tertium dicendum, quòd pecunia non exigitur ab eo, qui abſoluitur, quaſi pretium abſolutionis: Hoc D *enim eſſet ſimoniacum. Sed quaſi pœna culpæ præcedentis, pro qua fuit excommunicatus.*

*Ad quartum dicendum, quòd ſicut * dictum eſt, conſuetudo non præiudicat iuri naturali, vel diuino quo ſimonia prohibetur. Et ideo ſi aliqua ex conſuetudine exigantur quaſi pretium rei ſpiritualis cum intentione emendi, vel vendendi; eſt manifeſtè ſimonia, & præcipuè ſi ab initio exigantur: Si vero exigantur quaſi quædam ſtipendia per conſuetudinem approbata, non eſt ſimonia: ſi tamen deſit intentio emendi vel vendendi, ſed intentio referatur ad ſolam conſuetudinis obſeruantiam, & præcipuè quando aliquis voluntariè ſoluit. In his tamen omnibus ſolicitè cauendum eſt, quod habet ſpeciem ſimoniæ vel cupiditatis,* E *ſecundum illud Apoſt. 1. ad Theſſ. vlt. Ab omni ſpecie mala abſtinere vos.*

In cor. art. & 1. 2. q. 97. art. 3.

Ad quintum dicendum, quòd antequam alicui acquiratur ius in Epiſcopatu, vel quacunque dignitate, vel præbenda, per electionem vel prouiſionem, ſeu collationem, ſimoniacum eſſet aduerſantium obſtacula pecunia redimere, ſic enim per pecuniam pararet ſibi viam ad rem ſpiritualem obtinendam. Sed poſtquam ius alicui acquiſitum eſt, licet per pecuniam iniuſta impedimenta remouere.

A *Ad ſextum dicendum, quòd quidam dicunt quòd pro matrimonio licet pecuniam dare, quia in eo non confertur gratia. Sed hoc non eſt vſquequaque verum, vt in tertia parte huius operis * dicetur. Et ideo aliter dicendum eſt; quòd matrimonium non ſolum eſt Eccleſiæ ſacramentum, ſed etiam naturæ officium. Et ideo dare pecuniam pro matrimonio, inquantum eſt naturæ officium, licitum eſt: inquantum vero eſt Eccleſiæ ſacramentum, eſt illicitum. Et ideo ſecundum iura prohibetur, ne pro benedictione nuptiarum aliquid exigatur.*

Non cōpleuit morte præuētus.

SVMMA TEXTVS.

B Litera huius articuli duabus tantùm concluſionibus continetur. Prima concluſio: Nullo modo licet accipere pecuniam pro ſacramentis adminiſtrandis. Probatur: Sacramenta ſunt maximè ſpiritualia, inquantum ſunt cauſa ſpiritualis gratiæ: ergo eorum naturæ repugnat, quod non gratis conferantur. Atque ex conſequenti nullo modo erit licitum pro illorum adminiſtratione pecuniam dare. Secunda concluſio: His, qui adminiſtrant ſacramenta, debetur à populo ſtipendium ſuſtentationis. Probatur ex Paulo 1. ad Corint. 9. dicente: Neſcitis, quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt, &c.

EXPLICATIO ARTICVLI.

C Spiritualia, quæ ſunt materia ſimoniæ, ſunt in multiplici differentia. Quædam enim ſunt ſpiritualia ſecundum eſſentiam, vt gratia gratum faciens, charitas, &c. Et de his non eſt dubiũ, ꝙ emi, aut vendi non poſſunt. Alia ſunt ſpiritualia, quę ſunt cauſa rerum ſpiritualiũ, vt ſacramenta. Alia verò, quæ ſunt effectus rerum ſpiritualium; quales ſunt actus donorum, quæ dicuntur gratis datæ. Et tandem alia ſunt annexa rebus ſpiritualibus, vt Eccleſiaſtica officia, atq; beneficia. De quibus omnibus ſigillatim poteſt quæri, an poſſint vendi. D. Thom. in hoc articulo ſolum agit de eo genere ſpiritualium, quæ ſunt cauſa, dicturus in ſubſequentibus de reliquis. Eſt autem aduertendum, quod in adminiſtratione ſacra-

Multiplex differentia ſpiritualiũ.

D mentorum tria poſſumus conſiderare, ſcilicet, ipſum ſacramentum, laborem, qui ſuſcipitur in confectione ſacramenti, & perſonam miniſtri, quæ eget vitæ cultu, atque alimento. Ex quo ſequitur in adminiſtratione ſacramentorum tria eſſe, de quibus poteſt meritò dubitari, vtrùm liceat accipere pecuniam pro illis? Hæc autem ſunt ipſum ſacramentum, labor annexus, & ſuſtentatio miniſtri. Quorum ratio atque venditio diuerſiſſima eſt. Nam aliud eſt vendere ſacramentum; aliud vendere laborem; & aliud recipere ſuſtentationem. In ſacramento enim vendendo res, quæ ſubijcitur venditioni, eſt ipſa res ſacra, & pro quantitate illius valoris ſecundum noſtram æſtimationem ſtatuitur pretij magnitudo. At verò qui vendit laborem, nihil

In adminiſtratione ſacramentorũ tria conſiderãtur.

E aliud ſubijcit vẽditioni, præter laborem. Ex quo fit, vt in pretio ſtatuendo nulla habeatur ratio rei collatæ, ſed tantum laboris ſumpti. In ſtipendio autem ſuſtẽtationis alia ratio eſt: Nam licet cauſa, propter quam datur id ſtipendium, ſint labores atque miniſteria, quæ exercentur à ſacerdotibus: tamen id ſtipendium non eſt merces atque pretium illorum laborum. Et ſic nec in eo aſſignando habetur ratio magni, aut minimi laboris, ſed neceſſitatis & indigentiæ. Cum igitur in adminiſtratione ſacramentorum ſint hæc tria, quorum cauſa contingit clericos pecunias petere, de primo, ſcilicet, de ſacramento ipſo, certum eſt eſſe ſimoniam accipere pecuniam,

aut

aut aliquid temporale pro illo. De tertio autem, ſcilicet, ſtipendio ſuſtentationis, ſimiliter omnes Doctores fatentur, quod poſſunt miniſtri accipere illud ſine aliquo peccato. Sed de ſecundo, ſcilicet, de labore inſumpto in adminiſtratione ſpiritualium magna difficultas eſt apud Doctores, vtrùm illius cauſa poſſit ſacerdos accipere pecuniam. De qua re Adrianus quodlib. 9. q. 1. & Altiſiodo. 3. p. q. pen. de ſimonia. & D. Bonauen. in 4. d. 25. q. vlt. & Richardus eadem diſt. q. 2. & Armachanus lib. 10. de quæſtionibus Armenorum c. 10. & Marſ. in 4. d. art. 1. & gloſſa in c. ſignificatũ. de præbendis, quam ſequuntur ibi Abbas & Ioannes Andr. & communiter Canoniſtæ tenent, quod licet vendere labores, qui coniuncti ſunt adminiſtrationi ſacramentorum. Quam ſuam ſententiam probant primò illo Nume. 18. Vbi dicitur Dominus dediſſe filijs Leui omnes decimas Iſrael pro miniſterio, quo in tabernaculo fœderis inſeruiunt. Et paulò inferius. Comedetis eas vos, & filij veſtri: quia pretium eſt pro miniſterio, quod exercetis in tabernaculo meo: ergo ſtipendia Eccleſiaſtica non ſolùm ſunt ſtipendia ſuſtentationis; ſed etiam laborum præmium. Item Lucæ decimo, loquens Chriſtus de opere ſuorum diſcipulorũ dicit: Dignus eſt operarius mercede ſua. Et in cap. clerici. 1. q. 2. dicitur, quòd clerici, qui Eccleſiæ fideliter vigilanterque deſeruiunt, ſtipendia ſanctis laborib. debita, ſecundum ſeruitij ſui meritum à ſacerdotibus accipiant, vbi ſtipendium Eccleſiæ, merces laboris appellatur. Item ratione ſic argumentor: Labor ille eſt aliquid temporale: ergo poteſt vendi. Et confirmatur: Quando accidit, vt in aliqua re ſimul coniungantur temporale, & ſpirituale, licet vendere temporale, dummodo in augendo pretio non habeatur ratio ſpiritualis, vt eſt videre in calice conſecrato: ſed in adminiſtratione ſacramentorum coniunguntur ſpirituale, & temporale, ſcilicet, ipſum ſacramentum, & labor, qui in eius adminiſtratione conſumitur: ergo licebit vendere laborem, qui eſt temporalis, nulla habita ratione ipſius ſacramenti. Tertiò, idipſum probari poteſt ex vſu Eccleſiæ, in qua videmus, quod prædicatores ſolent locare ſuos labores, & clerici celebraturi miſſas certis diebus, & in certis locis: id ipſum facere ſolent. Item: Cantores, & qui organa pulſant, ingentem faciunt quæſtum ex ſuo artificio, atq; labore, quantumuis cõiunctus ſit cum re ſpirituali, ſcilicet, cum cultu diuino: ergo licitum eſt vendere huiuſmodi labores. Contrariam tamen ſententiam tenent Durand. in 4. d. 25. q. 3. & Paludanus eadem d. q. vlt.

Dubium graue de vendẽre labore adiunctum ſacramento. — *1. Arg.* — *2. argum.* — *3. argum.*

Ad explicationem tamen difficultatis aduertendum eſt primò, quod labor, qui ſuſcipitur in adminiſtratione ſacramentorum, vel aliarum rerum ſpiritualium, poteſt eſſe duplex, vnus coniunctus cum ipſa actione, quæ fieri non poteſt ſine aliqua defatigatione. Alius antecedens, & caſu potius, quam neceſſitate coniunctus cum ipſa adminiſtratione ſacramentorum, qualia ſunt itinera quæ interdum ſuſcipiuntur à ſacerdotibus ad adminiſtranda ſacramenta ijs, qui habitant in loco diſtanti. Præterea eſt aduertendum, quod aliud eſt oblata occaſione adminiſtrare ſacramenta, aliud autem imponere ſibi obligationem ſacramenta adminiſtrandi certis diebus, certis horis, & in certis locis. Vt contingit ſacerdotibus, qui ſuſcipiunt capellanias, quibus obligant ſeipſos ad celebrandum certis horis, & diebus, &c.

Labor duplex.

His conſtitutis, ſit prima concluſio: Labor neceſſario coniunctus cum adminiſtratione ſacramentorum, vel aliarum rerum ſpiritualium nullo modo poteſt vendi: & ſi vendatur, erit ſimonia. Probatur primo ex D. Aug. qui ſuper cap. 5. primæ Epiſtolæ ad Tim. dicit, loquens de ſacerdotibus: Accipiant à

1. Conclu.

A populo neceſſitatis ſuſtentationem, mercedem verò laboris ſperent à Deo. Secundò: Miſſa, verbi gratia, nihil aliud eſt, quam dictio miſſæ: & baptiſmus nihil aliud eſt, quam actio baptiſmi: ſed miſſa, atque baptiſmus vendi non poſſunt, vt manifeſtum eſt, & ab omnibus conceditur: ergo nec actiones illæ laborioſæ ipſis ſacramentis coniunctæ vendi poſſunt. Tertio: Si aliquis operarius teneretur gratis colere meum agrum, non poſſet aliquid recipere pro labore colendi: ſed ſic eſt, quod ſacerdotes tenentur gratis celebrare, & gratis baptizare; dicente Chriſto: Gratis accepiſtis, gratis date: ergo nihil poſſunt accipere pro labore. Et confirmatur. Labor, qui coniungitur adminiſtrationi ſacramentorum, eſt quid ſpirituale: ergo non poteſt vendi ſine ſimonia. Con-B ſequentia eſt nota, & antecedens probatur: Illa actio laborioſa efficit rem ſpiritualem, ſcilicet, gratiam; & præterea habet ortum à principio ſpirituali, ſcilicet, ordine ſacro: ergo eſt ſpiritualis. Vltimò: Labor, qui conſumitur in adminiſtratione ſacramentorum, habet quod ſit alicuius valoris ex coniunctione ſolum ad actionẽ ſacram, & ſpiritualem: ipſe enim per ſe nihil valet, nec eſt pretio æſtimabilis: ergo ſi vẽdatur, erit ratione rei ſpiritualis, à qua habet valorem: hoc autem eſt ſimonia: ergo. Hæc concluſio eſt D. Tho. in hoc articulo, & Caietani in Summa, verbo, ſimonia, & Syluester, verbo, ſimonia. §. 5. & Magiſtr. Soti lib. 9. de Iuſtit. q. 6. art. 1. & Petri de Aliaco in libello de ſimonia, contra Cancellarium Pariſienſem. Abbas etiam in c. ſuam, de C ſimonia. recedit ab opinione, quam tenuerat in ca. ſignificatum, de præbendis. Et reprehendit. Ioan. Andr. propterea quod dicit, pro labore adminiſtrandi ſacramenta licere aliquid accipere. Et quidem, ſi pro labore baptizandi, vel prædicandi licitum eſſet aliquid accipere, nihil prorſus relinqueretur, quod eſſe gratis conferendum, dicente Chriſto, gratis accepiſtis, gratis date: ſicque præceptum illud taliter torqueretur, vt nihil aliud contineret, quam inanem ſonum verborum.

Secunda concluſio: Exigere aliquid pro materia ſacramenti, vt pro pane, pro vino, pro oleo, &c. aut etiam pro vſu iſtarum rerum, eſt ſimonia. Probatur: Quoniam hæc omnia ſunt intrinſecè & neceſſariò coniuncta cum ipſis ſacramentis. Ex dictis infertur, D quod erit ſimonia exigere aliquid pro collatione ordinum, ſiue cera ſit, ſiue pecunia. Vt facere ſolent Epiſcopi annulares. De hac concluſione videndus eſt Soto lib. 9. de Iuſtitia, q. 6. art. 1. *2. Conclu.*

Tertia concluſio: Labores, qui antecedunt adminiſtrationem ſacramentorum; vt cum quis longum iter ſuſcipit, vt abſentibus ſacramenta adminiſtret, vendi poſſunt ſine labe ſimoniæ. Probatur: Nam quamuis ſacerdos teneatur gratis celebrare, & baptizare, non tamen tenetur gratis illud iter facere. Præſertim cum non ſit neceſſario requiſitus ad adminiſtrationem ſacramentorum. Atque adeo poterit illud vendere. Et confirmatur. Labor iſte eſt merè temporalis, nec habet connexionem, niſi per accidens cum re ſpirituali: ergo poteſt vendi. *3. Concl.*

E Quarta concluſio: Obligatio, quam ſibi imponunt capellani celebrandi certis diebus, & in certis locis, poteſt pretio æſtimari, atque vendi ſine vitio ſimoniæ. Hæc concluſio probatur primò ex cap. ſignificatum. de præbendis. Vbi huiuſmodi contractus approbantur. Et ratio eſt manifeſta. Nam aliud eſt adminiſtrare ſacramenta, aliud autem teneri, & obligari ad adminiſtrationẽ certis diebus & in certis locis: ergo quamuis teneatur ſacerdos gratis celebrare, non tenetur gratis celebrare in tali loco, & in tali tempore. Sed huic obligationi ſua ſponte ſe ſubijcit, atque ex conſequenti poterit illam vendere. Vnde dico, quod quemadmodum qui dat pecuniam *4. Conclu.*

niam mutuò, non poteſt ratione mutui aliquid accipere: tamen ſi ſe obligauerit, ad mutuandum alicui, quoties voluerit poterit talem obligationem vendere ſine vſura: ita ſacerdos, qui non poſſet accipere aliquid pro re ſacra, poterit accipere pro obligatione celebrandi certis horis, & in certis locis.

Ad 1. arg. Sed reſtat nunc reſpondere ad argumenta. Vnde ad illud, quod in primo adducitur ex Numeris dico, quod ibi accipitur pretium lata ſignificatione, pro eo, quòd nos vocamus ſtipendium ſuſtentationis. Ad aliud ex Luca reſpondeo, quod Chriſtus eo in loco non appellat mercedem, aut pretium laboris, ea ſtipendia, quæ accipiunt miniſtri Eccleſiaſtici gratia ſuſtentationis. Sed potius ducta ſimilitudine ex operarijs, quibus merces debetur pro laboribus, probat prędicatoribus Euangelij deberi quod à po- B pulo ſuſtentetur. Vnde cum dixiſſet; Manete apud illos edentes, & bibentes quæ apud illos ſunt, ſubdit ſtatim: Dignus eſt enim operarius mercede ſua. Et D. Marcus referens eam ſententiam cap. 8. dicit: Dignus eſt enim operarius cibo ſuo. Ad aliud ex c. clerici. 1. q. 2. reſpondeo, quod ſtipēdia clericorum, dicuntur debita ſanctis laboribus. Non quia proprie ſint debita, tanquam merces illorum: ſed quia populus Chriſtianus tenetur talia ſtipenda miniſtris conferre adminiſtrantibus ſacramenta.

Ad 2. arg. Ad rationem reſpondet Caietanus articulo ſequenti, & in Summa, verbo, ſimonia. Conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Et ad confirmationem dicit, quod quotieſcunque aliquid maiori ex parte eſt ſpirituale, tunc nec etiam ratione tem- C poralis adiuncti poteſt vendi; quoniam intelligitur ipſum ſpirituale vendi. Et ita contingit in adminiſtratione ſacramentorum. Cæterum, quamuis hæc ſolutio ſit bona, reſpōdetur ſecundo, & melius cum Victoria, in relectione de ſimonia, negando, quod labor neceſſariò coniunctus cum adminiſtratione ſacramentorum ſit aliquid temporale: Nam cum ſit cauſa rei ſpiritualis, & præterea habeat ortum à principio ſupernaturali, potius eſt dicendum ſpirituale, quam temporale, vt diximus ſupra. Imò potius dico, quod quamuis eſſet labor ille temporalis, adhuc tamen non poſſet vendi. Nec ſimilitudo adducta de calice aliquid valet. Nam in calice materia, quæ venditur, habet ſuum valorem ſine ordine ad benedictionem, & conſecrationem, quæ eſt in il- D lo. Et idcircò ipſa per ſe vendi poteſt, nec qui illam vendit eſt cenſendus aliquid ſpirituale vendidiſſe: Cæterum in adminiſtratione ſacramentorum ipſe labor per ſe ſine ordine ad actionem ſpiritualem nullum habet valorem. Et ideò, qui venderet laborem, diceretur rem ſpiritualem vendidiſſe.

Ad vl. argumentũ. Ad vltimum argumentum, deſumptum ex vſu Eccleſiæ reſpondeo, quod prædicatores non vendunt operas ſuas, ſed tantum exigunt ſtipendium ſuſtentationis. De clericis autem, qui capellanias ſuſcipiunt, iam eſt dictum concluſione quarta, quòd obligatio celebrandi certis diebus, & in certis locis poteſt vendi ſine peccato. Ad aliud de cantoribus, & muſicis, dicemus art. ſequenti.

Aliud dubium. Sed dubitabit aliquis hoc loco, verùm clericus, E qui alioqui diues eſt, cum ſacramenta adminiſtrat, poſſit aliquid accipere? De qua re Raymundus quidam, & Gotfredus, quos citat Syluester verbo, ſimonia. §. 3. partem tenent negatiuam. Imò & ipſe Syluester videtur eidem ſententiæ aſſentire. Dicit

1. arg. enim tale eſſe turpe lucrum; & quod præſefert ſpeciem mali. Poteſtque probari hæc ſententia primò ex D. Hieronymo. Qui in epiſtola ad Damaſum, & refertur 1. q. 2. c. clericos, dicit expreſſe, clericos qui alioqui diuites ſunt, non eſſe ſuſtentandos de bonis Eccleſiæ. Et Chriſtus Dominus Lucæ ca. 10. cum conceſſit Apoſtolis, vt acciperent veſtitum, atque

A cultum, ideò conceſſit, quia anteà dixerat futuros illos pauperes; ergo qui diuites ſunt nihil poſſunt accipere. Item ratione ſic argumentor: ſtipendium **2. arg.** datur miniſtris ratione egeſtatis: ergo qui non indigent nihil poſſunt recipere.

Concluſ. Clericus diues poteſt accipere ſtipendiũ ab Eccleſia. His tamen non obſtantibus dico, clerico adminiſtranti ſacramenta licitum eſſe accipere ea, quæ ſibi à populo conferuntur gratia ſuſtentationis, quāuis aliàs ſit diues. Hanc concluſionem tenet Victoria, in relectione de ſimonia, Soto lib. 9. de Iuſt. q. 6. art. 1. & Gabriel ſuper canon. lect. 28. Et probatur primo ex Paulo 1. ad Corint. 9. dicente: Nemo militat ſuis ſtipendijs: ſed clericus militaret ſuis ſtipendijs ſi alijs inſeruiens ſe ſuis opibus ſuſtentaret: ergo id non tenetur facere. Item in cap. charitatem: 12. q. 2. B & in c. cum ſit Romana. de ſimonia. cōceditur, quòd Epiſcopi licet alioqui diuites ſint, poſſint pro Eccleſiarum viſitatione aliquod ſtipendium accipere: ergo ſimiliter clerici, quamuis alioqui ſint diuites, poterunt accipere quæ ad victum fuerint neceſſaria. Item ratione ſic argumentor: Quod clerici poſſint accipere ea, quæ fuerint ad victum neceſſaria, & quod populus teneatur talia illis ſuppeditare cauſa totalis non eſt quia pauperes ſunt: ſed quia illis miniſtrant in ſpiritualibus; propter quod dicebat Paulus. 1. ad Corin. 9. Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus? ergo clerici quamuis diuites ſint, poterunt talem ſuſtentationem accipere: & populus tenebitur illis illam conferre. Pro hac concluſione videnda C ſunt quę diximus ſupra. q. 86. art. 2.

Ad 1. arg. Ad primum argumentum ex Hieronymo Gloſſa ſuper dictum cap. clericos, multipliciter reſpondet, Nam primum dicit, quod illis verbis non continetur præceptum, ſed exhortatio, Dicit ſecundo, quòd loquitur de ijs, qui occaſione ampliandi patrimonij quod habent, ſe à diuinis ſubtrahunt obſequijs, quibus ſtipendia Eccleſiaſtica danda nō ſunt. Vel tertiò dicit, quòd eſt ſermo de quarta pauperibus debita, quæ abundantibus dari prohibetur. Sed quamuis iſtæ expoſitiones ſint conuenientes: vera tamen explicatio eius teſtimonij, meo iudicio ſumenda eſt ex more antiquo. Pro quo eſt notandum, quòd olim in primitiua Eccleſia mos erat, vt viduę, & pauperes, & ſacris initiati, ſiue exercerent eccle- D ſiaſtica miniſteria, ſiue ſecus, alerentur ex eccleſiæ facultatibus, & ex erario publico. Dicit ergo D. Hieronymus, quod clerici ſacris initati; ſi ſint pauperes, alendi ſunt, quamuis nihil muneris Eccleſiæ exerceant. Tamen ſi habuerint parentes, non ſunt alendi ex Eccleſiæ facultatibus. Ad aliud ex Luca, **Ad 2. arg.** & ſimiliter ad rationem, reſpondeo, negando, quòd præciſa, cauſa, propter quæ ſtipendia conferuntur, ſit, quia miniſtri ſunt pauperes; ſed quia altario deſeruiunt. Et nullus cogitur proprijs dipendijs militare, vt modo dicebam. Quare quamuis ſint diuites poterunt ſuſtentationis ſtipendia accipere.

Aliud dubium. Argum. Aliud dubium eſt, vtrum liceat miniſtris eccleſię huiuſmodi ſtipendia ſub pacto ponere. Et pro parte negatiua eſt argumentum ex cap. finali, de pactis, E & ex capitulo præter. de tranſactionibus, & ex capitulo tua nos, de ſimonia. Vbi dicitur, huiuſmodi pacta in rebus ſpiritualibus facta eſſe ſimoniaca. Huius etiam ſententiæ videtur eſſe D. Thom. artic. ſequenti ad 2. Sed in contrarium eſt conſuetudo recepta in Eccleſia, qua videmus, quòd prædicatores, & capellani paciſcuntur de ſtipendio percipiendo.

Sententia Caietani. Ad hanc difficultatem Caietanus articulo ſequēti dicit tria. Primum eſt; quòd clericus pauper poteſt exigere ex pacto, ſtipendium ſuſtentationis. Dicit ſecundo, quòd ſi clericus eſt diues, & exercet in eccleſia miniſteriũ, cui vel à iure, vel à ſuperiori eſt iam taxatum ſtipendium, poteſt illud in tali caſu exigere.

re. Tertio dicit, quòd ſi clericus eſt diues, exercet miniſterium in eccleſia, cui à iure, vel à ſuperiori non eſt determinatum ſtipendium, tunc non poteſt illud in pactum deducere. Alij autem diſtinguentes de iure diuino, & de iure humano poſitiuo dicunt, quòd ſtando in ſolo iure diuino, huiuſmodi pacta licita ſunt, ſiue fiant à miniſtris pauperibus, ſiue diuitibus. Tamen ſtando in iure canonico id non licet, quia prohibitum eſt.

Alia ſententia.

Sententia authoris.

Nos tamen in hac re ſtatuimus vniuerſalem concluſionem. Quia dicimus licitum eſſe tam iure diuino, quàm humano ſtipendium ſuſtentationis in pactum deducere, atque exigere, ſiue illud ſit taxatum à iure, ſiue non. Et quidem de miniſtro paupere, & de ſtipendio à iure determinato, res eſt manifeſta. Sed de ſacerdote diuite, & de ſtipendio non taxato, probatur. Sacerdos dicturus miſſam poteſt velle, vt ſibi victus conferatur neceſſarius, vt ſuprà diximus, nec in hoc aliqua committitur ſimonia: ergo etiam poteſt velle de hoc paciſci. Patet conſequentia: Nam quod iure petitur, iure etiam in pactum deducitur. Et confirmatur. Lege naturæ laboranti debetur victus, ſiue pauper ſit, ſiue diues: ſed paciſci de eo, quod mihi debetur: nullum eſt peccatum: ergo non paciſci de ſtipendio pro miniſterio. Ad argumentum in contrarium nonnulli reſpondent, iura illa iam eſſe abrogata contraria conſuetudine. Cæterum ſecundo melius reſpondetur, quod caſus noſtræ concluſionis in nullo illorum iurium inuenitur. In nullo enim prohibetur pactum de ſtipendio ſuſtentationis, vt conſtabit intuenti.

Ad arg.

Dubiũ de animo habendo in receptione ſtipendij.

Sed dubitabit aliquis hoc loco, quonam animo miniſter debeat eſſe affectus in percipiendo ſtipendio, ne peccet peccato ſimoniæ? Quamuis enim ſit licitum percipere ſtipendium, vt diximus: poteſt tamen contingere, vt ſimonia committatur ex praua intentione. Ad hanc difficultatem Sylueſter verbo, ſimonia. §. 9. ex ſententia D. Thomæ, quolib. 8. reſpondet, quod ſi ſacramenti adminiſtratio fiat propter ſtipendium principaliter, ità vt ſtipendium ſit finis actionis, tunc eſt ſimonia; & ſtipendium ſuſtentationis vertitur in pretio. Cæterum ſi fiat propter ſtipendium ſecundariò, & minus principaliter, nullum eſt peccatum. Hæc ſententia Sylueſtri, atq; D. Thomæ eſt veriſſima, ſed ad maiorem illius explicationem, quærere oportebit, vtrum qui adminiſtrat ſacramentum non adminiſtraturus, niſi accepiſſet pecuniam, talis ſit cenſendus habere ſtipendium pro vltimo fine. Ad cuius intelligentiam aduertendum eſt primo, quod in omni actione, ſiue naturali, ſiue volũtaria duo ſunt neceſſaria. Vnum eſt vis aliqua, quæ moueat, & impellat ad agendum. Alterum eſt terminus, quo ſe referat actio, & quo adepto conquieſcat. Primum dicitur cauſa motiua. Secundum autem cauſa finalis. Secundo eſt aduertendum, quod in actionibus voluntarijs, quoniam procedunt ex intentione finis, ſemper res, quæ eſt finis, eſt cauſa mouens: non tamen vice verſa, res quæ eſt cauſa mouens, propterea eſt dicenda cauſa finalis. Ex quo fit, vt in huiuſmodi actionibus, ſint quædam cauſæ motiuæ tantum, & aliæ finales, Quę partim conueniunt, & partim differunt. Conueniũt quidem in eo, quod vtraque impellit ad agendum, & etiam in eo, quod altera illarum deficiente ceſſat actio. Sed differunt in eo, quod cauſa finalis non ſolum mouet ad agendum, ſed eſt illud, quod vltimo loco efficitur, & comparatur actione, quod in cauſa tantum mouente non inuenitur. Quæ omnia iſto exemplo fient manifeſta: Si medicus, verbi gratia, meis precibus exoratus medetur ægrotanti, alioqui id non facturus, in hoc caſu ſunt duo, quæ mouent medicum ad medicinam faciendam, ſcilicet,

In omni actione requiruntur duo.

Duplex cã motiua.

A meæ preces, & ſanitas ipſa, quam inducere optat, & ſperat. Et ſi alterum horum deeſſet nihil faceret. Cæterum meæ preces ſunt tantum cauſa motiua; ſanitas verò eſt cauſa finalis.

1. Concl.

His poſitis, ſit prima concluſio: Non quicunque adminiſtrat ſacramenta, non adminiſtraturus, niſi accepiſſet ſtipendium, eſt cenſendus committere ſimoniam, aut habere ſtipendium pro vltimo fine. Probatur, quoniam ſunt quædam cauſæ motiuæ tantum, quæ ſi deficiant, ceſſat actio, & talis poteſt eſſe ſtipendium. Vnde non valet hæc conſequentia: Adminiſtrat ſacramenta, aliàs nõ adminiſtraturus, niſi accepiſſet ſtipendium: ergo vendit ſacramenta.

2. Concl.

Secũda concluſio: Qui ità adminiſtrat ſacramenta, vt non adminiſtraret, niſi eſſet ſtipendium, quia B id eſt potiſſimum, quod in illa actione conſequi ſtudet, eſt ſimoniacus. Probatur: Quia habet ſtipendium pro vltimo fine. Et ſic vendit ſacramenta ex ſua intentione, vt dicebant D. Tho. atque Sylueſter.

Dubium graue circa ſolutionem ad primum.

Circa ſolutionem ad primum argumentum eſt grauis difficultas, vtrùm ſi ſacerdos nolit puerum extremè indigentem baptizare, niſi accepto pretio pro ſacramento, tunc liceat patri, vel alicui alteri dare pecuniam pro ſacramento, ne puer damnetur, diſcedens ſine baptiſmo? Ad quam difficultatem D. Thom. in præſenti dicit, quòd in tali caſu puer eſt baptizandus à parente, vel à quouis alio, potius quam à ſacerdote. Quod quidem verum eſt. Sed vt nos caſum in maiores anguſtias redigamus, fingamus eum alterum, qui adeſt, eſſe mancum, vel mu- C tum; ità vt baptizare non poſſit. Et tunc quærimus, vtrùm in tali caſu ſit licitum dare pecuniam pro ſacramento? De qua re variç ſunt Doctorum ſententiæ, Nam Panormitanus in capit. cum in Eccleſia. de ſimonia. diſtinguit inter paruulum, & adultum. Et dicit, quod pro paruulo baptizando, licitum eſt in tali caſu dare pecuniam: quia paruulo nullus alius patet aditus ad ſalutem. Cæterum pro adulto non licet; quia adultus poteſt baptiſmo flaminis ſaluari, ſcilicet, charitate atque pœnitentia. Hanc etiam ſententiam tenet Caiet. in præſenti, & Maioris in 4. diſt. viceſimaquinta qu. 5. ad 2. & Gerſon in tractatu de ſimonia, & alij quos refert Ricard. in 4. diſtin. 25. arti. 3. Præcipuum fundamentum huius opinionis eſt: Quia in tali caſu dare pecuniam non eſt emere ſacra- D mentum, ſed redimere vexationem, quod vnicuique eſt licitum. Quòd autem tunc ſit vexatio, patet, quia ſacerdos in tali caſu lege diuina tenetur puerum baptizare, & dum non baptizat puer patitur iniuſtum, quod vnuſque à ſe, vel pretio, vel quauis alia ratione repellere poteſt. Cæterùm hæc ſententia, meo iudicio, peccat in multis. Nam primo, ſine cauſa diſtinguit inter adultum, & paruulum. Quia ſi licet paruulo redimere vexationem, etiam licebit adulto. Item planè falſum eſt, quod dare pecuniam in illo caſu nõ ſit emere ſacramentum. Quia cũ ſacerdos duo mihi proponat: vnum ſe nolle baptizare puerum, in quo ei facit iniuriam; alterum hac vna ſola re ad id ſe adduci poſſe, ſcilicet, ſi detur pecunia pro ſacramento, non eſt dubium, quin proponatur emptio E tanquam medium neceſſarium ad repellendam iniuriam; & quod ad eum finem eam eligit. Soto li. 9. de Iuſtitia, q. 6. art. 1. ad primum, dicit quod quamuis vendere rem ſacram, ſit intrinſecè malum illam tamen emere non eſt ita malum, vt in caſu neceſſitatis fieri non poſſit. Ex quo infert, quod in caſu poſito, ſi qui baptizandus eſt, eſt puer, poſſumus emere ſacramentum: quia puer eſt in extrema neceſſitate. Tamen ſi ſit adultus non eſt dãda pecunia; quia poteſt ſibi aliter ſubuenire, ſcilicet, baptiſmo flaminis. Et probat ſuum ſententiam hac ratione. Quamuis recipere aliquid ex mutuo ſit intrinſecè malum; tamen dare aliquid propter mutuum non eſt ità malum

Sententia Panormitani & Caietani.

Impugnat præfata ſententia.

Sententia Soti.

malum, vt in caſu neceſſitatis non liceat: ergo pari ratione licèt vendere rem ſacram ſit intrinſece malum; tamen emere licebit in caſu neceſſitatis. Hæc ſententia Soti, meo iudicio, ſimiliter continet multa falſa. Nam primò falſum eſt, quod emere rem ſacram non ſit ità malum, ac vendere. Nam venditio ſacri ea ratione eſt intrinſece mala, quia fit iniuria rebus ſacris dum id, quod omne pretium excedit, pretio commenſuratur. Hæc autem iniuria eodem modo fit ex parte ementis, & ex parte vendentis. Quia qui emit rem ſacram, reddit pretium pro re, quæ pretio non æſtimatur. In qua æqua iniuria fit rebus ſacris ſicut quando pretium exigitur pro illis. Atque adeò, ſi venditio eſt intrinſece mala, ſimiliter & emptio. Et confirmatur, ſimonia, quæ primo damnata fuit ore Apoſtolico fuit illa, quæ conſiſtit in emptione, & non in venditione. Simon enim Magus ea ratione fuit damnatus, quia voluit emere gratiam Spiritusſancti: ergo ità mala eſt emptio ac venditio. Nec argumentum adductum, de eo, qui dat pecuniam pro mutuo, aliquid valet. Nam eſt diuerſa ratio in vſura, & in ſimonia. In vſura enim, qui accipit aliquid vltra ſortem peccat, quia facit iniuriam proximo. Tamen qui ſoluit vſuras non peccat, quia facit alteri iniuriam; ſed quia inducit alium ad peccandum. Vnde quo caſu vſurarius paratus eſt ad mutuandum cum vſura, qui ſoluit illam non peccat. Cæterum in ſimonia vna & eadem ratione peccat, qui vendit rem ſacram, & qui emit; quia ſcilicet, vterque facit iniuriam rei ſacræ. Quare fieri non poteſt, vt vno peccante alter non peccet. Et ſic æquè mala eſt emptio ac venditio. Item etiam videtur falſum dicere, quòd licet pro paruulo emere ſacramentũ, & non pro adulto. Nam quamuis adultus, in caſu poſito, poſſit ſibi aliter ſubuenire, ſcilicet, baptiſmo flaminis; hæc tamẽ res eſt adeò occulta, & de qua nullus poteſt eſſe certus, vt moraliter loquendo, ſit dicendus exiſtere in extrema neceſſitate. Adrianus quodlib. 9. q. 3. vt hæc argumenta effugeret dicit, vtrumque eſſe licitum, ſcilicet, dare pecuniam pro adulto, & pro paruulo. Sed hæc ſententia ſimiliter eſt falſa. Nam ſi adultus poſſet pecuniam dare pro baptiſmo, quando ei denegatur, quia patitur iniuriam: ſequeretur, quod duobus petentibus idem beneficium, quorum alter ſit dignus, & alter indignus; ſi elector eſſet propenſus ad conferendum beneficium indigno, dignus poſſet dare pecuniam electori ad depellendã illam iniuriam: conſequens autem eſt falſum vt conſtat ex c. Matthæus, de ſimonia, & ex c. ſicut, eodem titulo. Vbi dicitur quod dare pecuniam ad redimendam vexationem electoris, qui denegat beneficium digno, aut confirmatoris, qui non vult confirmare eum, qui iure electus eſt, eſt ſimonia: ergo. Sequela probatur: Nam vterque patitur vexationem.

Impugnat Sotus.

Sententia Adriani.

Quocirca his omnibus omiſſis ad explicationem difficultatis eſt aduertendum dupliciter poſſe contingere, quòd alicui fiat iniuria. Vno modo, dum non confertur ei id, quod ſibi aliqua ratione eſt debitum. Vt cum verbi gratia, digno petente beneficium, elector inclinat ſe ad indignum, alio modo dum ſpoliatur re iam habita, atque poſſeſſa. Vt cum verbi gratia, clericus, qui iure obtinet beneficium iniuſtè eo ſpoliatur.

Dupliciter alicui potest fieri iniuria.

1. Concl. Hoc ſuppoſito ſit prima concluſio: Pretio redimere eam vexationem, quæ conſiſtit in denegatione rei nondum habitæ, eſt emere ipſam rem, quæ denegatur: atque ex conſequenti, ſi ſit ſpiritualis erit ſimonia. Hæc concluſio probatur ex capitulis modo citatis; & ratio eſt manifeſta: Nam homo per talem redemptionem vexationis verè acquirit rem ſpiritualem, quàm antea non habebat: ergo pretio emit illam; & ſic eſt ſimoniacus.

A Secunda concluſio: Pretio redimere eam vexationem, quæ conſiſtit in ſpoliatione rei iam habitæ: atque poſſeſſæ non eſt emere ipſam rem. Atque ex conſequenti, quamuis talis res ſit ſpiritualis non erit ſimonia, probatur: per talem redemptionem vexationis non acquiritur aliqua res de nouo: ergo non eſt dicenda emptio rei ſpiritualis. Ex hoc infertur, quod ſi epiſcopus decreuiſſet ſpoliare clericum beneficio, quod iure habet, niſi ab eo acciperet aliquam pecuniam liceret clerico illam ei dare ſine labe ſimoniæ: nec tunc emeret rẽ ſpiritualem: ſed redimeret vexationem. *2. Concl.*

Tertia concluſio: in caſu poſito nullo modo licet dare pecuniam ſacerdoti, nec pro paruulo baptizando, nec pro adulto: quamuis pereat vterque. Probatur. B Quia hoc non eſt redimere vexationem, ſed emere rem ſpiritualem, quod eſt intrinſece malum. Gloſſa ſuper capitulũ baptizandus, 1. q. 1. poſtquam dixit, neutiquam poſſe in tali caſu pretium pro babtiſmo dari, ſubdit ſtatim: Ego tamen potius darem pecuniam, quam puerum ſic dimitterem mori, & bene, licèt non deberem facere. Quibus verbis apertam inuoluit repugnantiam. Nam ſi non deberet, qualiter poſſet benefacere? *3. Concl.*

Quarta concluſio, ſi aqua non ſuppetit, & illam habet ſolus ſacerdos, licitum eſſet eam à ſacerdote emere. Hæc concluſio eſt D. Thom. hic ad primum: quam & communiter tenent omnes Doctores. Et ratio eſt manifeſta: Nam aqua eſt merum elementum, nihil habens ſpirituale. *4. Concl.*

C Sed contra tertiam cõcluſionem ſic argumẽtor: Iure naturæ vnicuique conceſſum eſt, vt iniuriam à ſe repellat, & redimat ſuam vexationem, quacunque ratione poſſit, etiam per vim; ergo ſimiliter licebit paruulo in caſu poſito redimere ſuam vexationem. Ad hoc argumentum reſpondetur diſtinguendo antecedens: Nam vexatio eſt duplex. Vna quæ conſiſtit in negatione rei conferendæ. Altera quæ conſiſtit in ablatione rei iam habitæ, vt iam diximus. Et quando vexatio conſiſtit in negatione rei conferendæ, ſi illa res emi non poteſt, nec etiam licebit redimere vexationem. Quia redemptio vexationis in tali caſu eſt coniuncta cum emptione, quę eſt mala. Cæterum ſi vexatio fiat in ablatione rei iam poſſeſſæ redimi poterit. Et hoc non contingit D in caſu poſito. Sed contra hoc adhuc eſt argumentum. Occidere hominem priuata autoritate eſt malum, ſed licet id facere ad vim depellandam: ergo ſimiliter, quamuis ſit malum emere rem ſacram licebit id facere ad redimendam vexationem. Reſpondetur tamen, conceſſo antecedenti negando conſequentiam. Nam licèt occidere hominem priuata autoritate ſit malum; tamen occidere agreſſorem non eſt malum, vt latè docuimus ſupra quæſtione ſexageſima quarta, art. 7. Aggreſſor enim eo ipſo, quod eſt aggreſſor, fit indignus, vt ego teneat illius vitam ſeruare. Tamen in caſu poſito ex malitia, & iuſtitia ſacerdotis non ſequitur, quod ipſi baptiſmo non ſit ſeruandus debitus honor.

Arg. cõtra 3. concluſionem.

Reſponſio.

Inſtantia.

Solutio.

In ſolutione ad quintum argumentum, dicit duo D. Thom. Primum eſt, quod ante ius acquiſitum, E nulli licet pecunia data, redimere vexationem. Secundum, quod poſt ius acquiſitum licet, oblata pecunia, remouere impedimẽta. In quibus etiam conueniunt communiter Canoniſtæ in dicto cap. Matthæus. de ſimonia, & Syluester, verbo, ſimonia. §. 3. regula quarta, Paludanus in quarta d. 25. q. 5. art. 3. & Adrianus quodlib. 9. Sed ad maiorem horum intelligentiam, circa primum dictum eſt difficultas, vtrum in aliquo caſu ante ius acquiſitum, alicui liceat redimere vexationẽ? Ad cuius explicationem eſt aduertendum, quod illi, qui faciunt vexationem ſunt in duplici differentia. Quidam enim ſunt, qui obeſſe

Doctrina D. Tho. in ſolutione, ad 5.

Dubium.

obeſſe poſſunt, & prodeſſe, vt elector: in cuius voluntate eſt conferre, vel non conferre beneficium. Alij autem ſunt, qui tantum poſſunt obeſſe, & non prodeſſe, vt illi qui alterius partes tuentur, quòd quidem efficere poſſunt, vel vi, atque dolo vel pretio, aut precibus ambiendo. Et inter hos hoc eſt diſcriminis, quod obtinere pecunia, vt hi, qui obeſſe & prodeſſe poſſunt, deſiſtant ab iniuria inferenda, virtualiter eſt pretio obtinere, vt mihi beneficium conferatur: quod quidem in rebus ſpiritualibus licitum non eſt. Cæterum contendere pretio, vt illi, qui tantum obeſſe poſſunt, & non prodeſſe, deſiſtãt ab iniuria, non eſt obtinere, vt beneficium conferatur, ſed redimere vexationem. Quo ſuppoſito dico

1. Dictum. primo; Vexatio, quæ fit ab electore, quamuis ſit iniuſta, non poteſt pretio, aut pecunia redimi, ſine ſimonia. Probatur: Quia elector poteſt obeſſe, & prodeſſe. Atque ex conſequenti obtinere pretio ab ipſo, vt deſiſtat ab iniuria inferenda, erit pretio obtinere beneficium, quod eſt illicitum. Dico ſecundo:

2. Dictum. Vexatio, quæ fit ab alijs ab electore per vim, aut dolum poteſt pretio, & pecunia redimi ſine ſimonia. Itaque dico, quod ſi clericus eo tempore, quo periturus eſt beneficium ab aliquo per iniuriam domi recluſus tenetur, poterit tunc ab illo pretio obtinere, vt ſibi copia exeundi concedatur ſine vitio ſimoniæ. Probatur: quia hoc non eſt pretio obtinere rem ſpiritualem, ſed tantum redimere corporalem vexationem: ergo eſt licitum. Et confirmatur: Clericus tunc non aſſequitur pretio, vt ille ſibi aliqua ratione proſit; ſed tantum, ne obſit: ergo non emit rẽ ſpi-

3. Dictum. ritualem. Dico tertio: Si aliquis impediat aliquem à conſequutione beneficij, quod iure petit, non per vim, aut dolum, ſed pretio, aut precibus ambiendo, licitũ erit tunc pretio redimere talem vexationem & oblata pecunia obtinere, vt ille talis deſiſtat ab ambitione, & ab elargitione ſuæ pecuniæ. Hoc dictum eſt contra Magiſtrum Soto lib. 9. de Iuſtitia, q. 6. art. 1. ad 5. arg. Probatur tamen eadem ratione qua & ſuperius: Nam cum illi ambitioſi poſſint tantum obeſſe, & non prodeſſe in collatione beneficij, pretio obtinere ab illis, vt deſiſtãt ab ambitionem, non eſt emere beneficium, ſed redimere vexationem, atque ex conſequenti eſt licitum. Dico quar-

4. Dictum. to: Pretio obtinere, vt aliquis cauſam eius clerici, qui petit beneficium, apud electorem, vel elargitione, vel precibus, vel ambitione tueatur, eſt ſimonia. Probatur: quia hoc non ſolũ eſt depellere iniuriam, ſed etiam parare viam, vt ſibi beneficium conferatur. Ex dictis infertur, quod ante ius acquiſitum, apud illos licet pretio redimere vexationem, qui poſſunt obeſſe & non prodeſſe, ſecus autem erit de illis, qui obeſſe, & prodeſſe poſſunt. Et hoc modo eſt intelligendus D. Tho. in ſuo primo dicto.

Aliud dubium circa eandem ſolutionẽ ad 2. Circa ſecundum, in quo affirmat, quòd poſt ius acquiſitum licet oblata pecunia remouere impedimenta, eſt difficultas, vtrùm poſtquam aliquis iure electus eſt, ad ſacerdotium, poſſit à confirmatore pecunia obtinere, vt ſe confirmet? De qua re Maioris in 4. diſt. 25. partem tenet affirmatiuam. Et ratio illius eſt: Nam qui iure eſt electus, habet iam ius acquiſitum, atque ex conſequenti poteſt pecunia quæcunque impedimenta remouere, iuxta doctri-

Concluſio. nam D. Tho. in iſto articulo. Hoc tamen non obſtante dico, contrariam ſententiam eſſe veram. Et probatur ex capitulo ſicut. de ſimonia, vbi id expreſſe prohibetur. Et præterea ratione. Nam qui iure eſt electus ante confirmationem non habet plenum & perfectum ius acquiſitum, ſed in ipſa confirmatione ineſt quædam ſpiritualis iuris collatio, atque ex conſequenti, ſi pecunia acquiratur erit ſimonia. Sed quid dicendum eſt de poſſeſſione, vtrum, ſi cum aliquis electus & confirmatus mittendus eſt in poſ-

A ſeſſionem, & ille, ad quem ſpectat in poſſeſſionem, mittere recuſat, an in tali caſu liceat pretio agere? Soto loco citato tenet partem negatiuam, propter rationem modo adductam. Cæterum contraria ſententia meo iudicio eſt vera & tenenda. Et ratio eſt: Nam ius ſpirituale plenè atque perfectè acquiritur in confirmatione, & poſſeſſio de nouo addita non eſt acquiſitio alicuius iuris ſpiritualis; ſed iã acquiſiti, atque habiti exterior apprehenſio. Atque ex cõſequenti pecuniam dare in illo caſu non erit rem ſpiritualem emere, ſed tantum remouere impedimenta. Quod Diuus Thomas in iſto articulo licitum eſſe dicit.

Dubium. Vltimum dubium hic examinandum eſt: Vtrum B ſede Apoſtolica vacante, & exiſtente vno magis idoneo ad illam regendam renuentibus Cardinalibus illum eligere, ſit licitum pretio cum illis agere, vt eligant huiuſmodi hominem? Hanc difficultatem late verſat Caietanus opuſculo de ſimonia, q. 3. Nos tamen ad illius explicationem tres ponimus concluſiones.

1. Conclu. Prima concluſio: Licitum eſt pretio agere cum electoribus ne eligant perſonam indignam & pernicioſam Eccleſiæ futuram. Probatur: Quia hoc non eſt ſibi aut alteri acquirere Pontificatum, ſed propulſare iniuriam ab Eccleſia, quæ vexatur, quod eſt licitum.

2. Conclu. Secunda concluſio: Licitum eſt pretio agere cum electoribus, vt eligant hominem dignum propoſitum in communi. Probatur: Petere, vt non eligant C indignum, eſt petere, vt eligant dignum in communi: ſed licet pretio agere, vt non eligatur indignus, vt patet ex prima concluſione: ergo etiam erit licitũ agere, vt eligatur dignus in cõmuni. Item: Eccleſia habet ius acquiſitum ad hoc, vt ſe tegendam tradat homini digno; ergo qui id pretio quærit non acquirit aliquod ius Eccleſiæ: ſed defendit illam ab iniuria.

3. Concl. Tertia concluſio: Agere pretio cum electoribus, vt vna aliqua certa perſona, quamuis ſit digna, eligatur, eſt ſimonia & illicitum. Hæc concluſio eſt contra Magiſtrum Soto loco citato. Qui dicit, id eſſe licitum propter ingentem neceſſitatem. Perſiſtit. n. in ea opinione, qua tenuit, ſimoniam ex parte emptionis non eſſe ità intrinſece malam, vt in caſu neceſſitatis non liceat emere rem ſpiritualem, vt dixit de ſacramento. Hæc tamen ſententia ſatis fuit à nobis in ſuperioribus improbata, cum diximus tam ex parte ementis, quam ex parte vendentis ſimoniam D eſſe intrinſece malam; quia vtrobique eſt eadem malitia. Et ſic pro nunc tantum probatur concluſio. Nam agere cum electoribus pretio, vt vna certa perſona eligatur eſt acquirere pecunia pontificatum, & ius ſpirituale illi perſonæ; atque ex conſequenti ſimonia.

Modus quo eſt licitum dare pecuniam pro matrimonio. In ſolutione ad ſextum argumentum agit Diuus Tho. de modo, quo eſt licitum dare pecuniam pro matrimonio contrahendo. Reprehenditque prius quoſdam, qui affirmabant, id licere. Quoniam matrimonium non eſt ſacramentum conferens gratiam: atque adeo nihil ſpirituale emitur. Hanc ſententiam tribuit Syluester verbo, ſimonia. §. 8. Glo. ſuper c. quidquid. 1. q. 1. & Soto tribuit eandem cuidam Bernardo in apparatu ſuper c. cum in Eccleſia. E de ſimonia. Imò dicit, Magiſtrum ſententiarum in eiuſdem ſententiæ ſuſpicionem veniſſe apud quoſdam, propterea quòd in 4. diſt. 26. id ſacramentum aliter non explicauerit, quam dicendo, illud in remedium naturæ fuiſſe inſtitutum. Sed quidquid ſit de ſententia Magiſtri, certa fide tenendum eſſe puto, quòd omnia ſacramenta nouæ legis gratiam conferunt, vt communiter explicant Doctores ſequut D. Tho. 3. p. q. 62. art. 1. Quo tanquam vero ſuppoſito,

ſito, ad difficultatem propoſitam reſpōdendum eſt, quòd quoniam matrimonium habet duo, ſcilicet, eſſe ſacramentum, & contractum quendam in officium naturæ inſtitutum, dotalis pecunia non pro matrimonio, quatenus eſt ſacramentum, & ſpiritualis gratiæ cauſa inſtrumentalis; ſed quatenus eſt in officium naturæ, pro ſubleuandis oneribus illius, quæ ſine ſumptibus exiſtere nequeunt, confertur. Pro benedictionibus quidem nuptiarum aliquid exigere eſt ſimonia; quamuis ſponte oblatum recipi poſſit; vt habetur in c. cum in Eccleſia, extra, eodem titulo. Si ſacerdos, ad quem ſpectat, non vult alteri dare licentiam nuptias benedicendi, niſi pro pecunia, idque facit non quia intendit licentiam vēdere, ſed ſibi prouidere de portione oblationum eum contingente, non eſt ſimonia, vt ex mente Panormitani docet Syluester loco citato. Et idem eſt ſecundum eundem de licentia confitendi & concionandi. Præſumetur tamen licentiam vendere voluiſſe, ſi exigat maiorem ſummam, quam dicta portio valere exiſtimatur. Et hæc dicta ſint de toto iſto articulo.

ARTICVLVS III.

Vtrùm liceat dare & accipere pecuniam pro ſpiritualibus actibus.

q.4.d.25.q.3. art. 2 q. 2. & quolib.8.artic.11.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd licitum ſit dare, & accipere pecuniam pro ſpiritualibus actibus. Vſus enim prophetiæ eſt ſpiritualis actus. Sed pro vſu prophetiæ olim aliquid dabatur, vt patet 1. Reg. 9. & 3. Reg. 13. ergo videtur, quòd liceat dare & accipere pecuniam pro actu ſpirituali.

2. Præterea, oratio, prædicatio, laus diuina, ſunt actus maximè ſpirituales. Sed ad impetrandum orationum ſuffragia, pecunia datur ſanctis viris, ſecundū illud Luc. 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, Prædicatoribus etiam ſpiritualia ſeminantibus temporalia debentur, ſecundum Apoſto. 1. ad Cor. 9 Celebrātibus etiam diuinas laudes in Eccleſiaſtico officio, & proceſſiones facientibus, aliquid datur: & quandoque annui redditus ad hoc aſſignantur: ergo licitum eſt pro ſpiritualibus actibus accipere aliquid.

3. Præterea, Scientia non eſt minus ſpiritualis quā poteſtas. Sed pro vſu ſcientiæ licet pecuniam accipere: ſicut aduocato licet vendere iuſtum patrocinium, & medico conſilium ſanitatis, & magiſtro officium doctrinæ: ergo pari ratione videtur, quòd liceat prælato aliquid accipere pro vſu ſpiritualis ſuæ poteſtatis: puta, pro correctione, vel diſpenſatione, vel aliquo huiuſmodi.

4. Præterea, Religio eſt ſtatus ſpiritualis perfectionis. Sed in aliquibus monaſterijs aliquid ab his qui recipiuntur, exigitur: ergo licet pro ſpiritualibus aliquid exigere.

1.q.1. cap. Quidquid

*Sed contra eſt, quod * dicitur 1. q. 1. Quicquid inuiſibilis gratiæ conſolatione tribuitur, nunquam quæſtibus, vel quibuslibet præmijs venundari penitus debet. Sed omnia huiuſmodi ſpiritualia per inuiſibilem gratiam tribuuntur: ergo non licet ea quæſtibus vel præmijs venundare.*

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſacramenta dicuntur ſpiritualia, quia ſpiritualem conferunt gratiam, ita etiam quædam alia dicuntur ſpiritualia, quia ex ſpirituali gratia procedunt, & ad eum diſponunt: quæ tamen per hominum miniſterium exhibentur, quos oportet à populo ſuſtentari, qui ſpiritualia adminiſtrant: ſecundum illud 1. ad Cor. 9. Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat? Et ideo vendere quod ſpirituale eſt, in huiuſmodi actibus aut emere, ſimoniacū eſt. Sed accipere aut dare aliquid pro ſuſtentatione miniſtrantium ſpiritualia: ſecundum ordinationē Eccleſiæ & conſuetudinem approbatam, licitum eſt: ita tamen quòd deſit intentio emptionis, vel venditionis: & quòd ab inuitis non exigatur per ſpiritualium ſubtractionem quæ ſunt exhibenda. Hoc enim haberet quandam venditionis ſpeciem. Gratis tamen ſpiritualibus prius exibitis, licitè poſſunt ſtatutæ & conſuetæ oblationes, & quicunque alij prouentus, exigi à nolentibus & valentibus ſoluere, autoritate ſuperioris interueniente.

*Ad Primum ergo dicendum, quod ſicut Hier. * dicit ſuper Michæam: munera quædam ſponte exhibebantur bonis prophetis ad ſuſtentationem ipſorum, non quaſi ad emendum prophetiæ vſum: quem tamen Pſeudo prophetæ retorquebant ad quæſtum.*

Poſt med. commentarij ad 3. ca. Michææ, to.6.

*Ad ſecundum dicendum, quòd illi qui dant eleemoſynas pauperibus, vt orationum ab ipſis ſuffragia impetrent, non eo tenore dant quaſi intendentes orationes emere. Sed per gratiam beneficentiam pauperum animos prouocant ad hoc, quòd pro eis gratis & ex charitate orent. Prædicantibus etiam temporalia debentur, ad ſuſtentationem prædicantium: non autem ad emendum prædicationis verbum. Vnde ſuper illud 1. ad Timoth. 5. Qui bene præſunt presbyteri, &c. dicit * glo. Neceſſitatis eſt accipere vnde viuitur, charitatis eſt præberet non tamen venale eſt Euangelium, vt pro his prædicetur. Si enim ſic vendunt, magnam rem vili vendunt pretio. Similiter etiam aliqua temporalia dantur Deum laudantibus in celebratione eccleſiaſtici officij, ſiue pro viuis ſiue pro mortuis, non quaſi pretium, ſed quaſi ſuſtentationis ſtipendium. Et eo etiam tenore pro proceſſionibus faciendis in aliquo funere, aliquæ eleemoſynæ recipiuntur. Si autem huiuſmodi pacto interueniente fiant, aut etiam cum intentione emptionis vel venditionis, ſimonia eſſet. Vnde illicita eſſet ordinatio, ſi in aliqua Eccleſia ſtatueretur, quod non fieret proceſſio in funere alicuius, niſi ſolueret certam pecuniæ quantitatem: quia per tale ſtatutum præcluderetur via gratis officium pietatis aliquibus impendendi. Magis autem licita eſſet ordinatio, ſi ſtatueretur quòd omnibus certam eleemoſynam dantibus talis honor exhiberetur: quia per hoc non præcluderetur via alijs exhibendi. Et præterea prima ordinatio habet ſpeciem exactionis. Secūda autem habet ſpeciem gratuitæ recompenſationis.*

Et Aug. in lib. de Paſt. c.2. nō longè à fin. to.9.

Ad tertium dicendum, quòd ille cui committitur ſpiritualis poteſtas, ex officio obligatur ad vſum poteſtatis ſibi commiſſæ in ſpiritualium diſpenſatione: & etiam pro ſua ſuſtentatione ſtatuta ſtipēdia habet ex redditibus Eccleſiæ. Et ideo ſi aliquid acciperet pro vſu ſpiritualis poteſtatis, non intelligeretur locare operas ſuas, quas ex debito ſuſcepti officij debet impendere, ſed intelligeretur vendere ipſum ſpiritualis gratiæ vſum. Et propter hoc non licet pro quacunque diſpenſatione aliquid accipere. Nec etiam pro hoc quòd vices ſuas committant, nec etiam pro hoc quod ſubditos ſuos corrigant, vel à corrigendo deſiſtant. Licet tamen eis accipere procurationes, quando ſubditos

ditos viſitant: non quaſi pretium correctionis, ſed quaſi debitum ſtipendium. Ille autem qui habet ſcientiam, & non ſuſcipit, cum hoc officiū ex quo obligetur alijs vſum ſcientiæ impendere, licitè poteſt pretium ſuæ doctrinæ vel conſilij accipere: non quaſi veritatem, aut ſcientiam vendens, ſed quaſi operas ſuas locans. Si autem ex officio ad hoc teneretur, intelligeretur ipſam vendere veritatem, vnde grauiter peccaret. Sicut patet in illis, qui inſtituuntur in aliquibus Eccleſiis ad docendum clericos Eccleſiæ, & alios pauperes, pro quo ab Eccleſia beneficium recipiunt: à quibus non licet eis aliquid recipere, nec ad hoc quod doceant, nec ad hoc quòd aliqua feſta faciant, vel prætermittant.

*Ad quartum dicendum, quòd pro ingreſſu monaſterij nō licet aliquid exigere vel accipere quaſi pretiū. Licet tamen, ſi monaſterium ſit tenue, quod non ſufficiat ad tot perſonas nutriendas, gratis quidem ingreſſum monaſterij exhibere, ſed accipere aliquid pro victu perſonæ quæ in monaſterio fuerit recipienda, ſi ad hoc non ſufficiant monaſterij opes. Similiter etiam licitum eſt ſi propter deuotionem quam aliquis ad monaſterium oſtendit, largas eleemoſynas faciendo, facilius in monaſterio recipiatur. Sicut etiam licitum eſt aliquem èconuerſo prouocare ad deuotionem monaſterij per tēporalia beneficia: vt ex hoc inclinetur ad monaſterij ingreſſum, licet nō ſit licitum ex pacto aliquid dare, vel recipere, pro ingreſſu monaſterij, vt habetur * 1.q.2.cap. Quàm pio.*

1. q. 1. cap. Quā pio.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quo quemadmodū ſacramenta dicuntur ſpiritualia quia ſpiritualem conferunt gratiam, ità etiā ſunt alia, quæ dicuntur ſpiritualia, quia ex ſpirituali gratia procedunt, & ad eam diſponūt, quæ per hominum miniſterium exhibētur, & ideò ſpirituales actiones appellantur; reſpondet D. Tho. ad propoſitā difficultatem per duas propoſitiones. Prima concluſio: Qui miniſtrant populo in huiuſmodi actionibus ſpiritualibus ſunt ab ipſo ſuſtentandi. Probatur ex Paulo, 1. ad Corin. 9. dicente: Nemo militat ſuis diſpēdijs, &c. Secunda concluſio: Accipere aliquid pro ipſo ſpirituali actione eſt ſimonia.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Actio ſpiritualis quæ dicatur.

PRo intelligentia huius articuli aduertendū eſt, quòd nomine actionum ſpiritualium intelligit D. Tho. in præſenti, ea, quę nos diximus eſſe ſpiritualia ſecundum effectum quia proficiſcuntur à re ſpirituali, qualia ſunt orare, prophetia, ſepultura, vox doctrinæ, &c. Ratio autem propter quam D. Tho. ſeparatim poſuit quæſtionem de his actionibus ſpiritualibus eſt, quia cum ſint operoſiores eminereq; in eis videatur aliquid temporale, magis quam in ſacramentis, eſt ſpecialis ratio dubitandi, an illis ſit licitum operas & labores locare; vel potius de eis ſit habenda eadem ratio, quæ de ſacramentis: multi namque ex illis, qui dicebant labores ſacramentorū non poſſe locari tenuerūt harum actionum operas locari poſſe. Cæterum meo iudicio idem prorſus eſt dicendum de illis, quod de ſacramentis. Nam ſicut in adminiſtratione ſacramentorum poſſumus aliquid accipere in ſtipendium ſuſtentationis, & nō in pretium pro ipſa adminiſtratione, ità etiam in iſtis actionibus poſſumus aliquid accipere non in pretiū, ſed in ſuſtentationem. Sed eſt aduertendum eſſe latiſſimum diſcrimen inter iſtas actiones, & adminiſtrationem ſacramentorum: Nam in iſtis actionib.

A ſæpè ſæpiùs coniunguntur multa, quæ ad ipſas obeundas neceſſaria nō ſunt, ſuntque maximi laboris, vt eſt videre in ſepultura. Ad ſepeliendum enim hominem non eſt per ſe neceſſarium adhibere celebrem pompam muſicæ, atque funeris; ſed coniunguntur hæc ad ſplendorem & ornatum. Ex quo fit, vt locari poſſint atque vendi. Præterquam quod etiam eſt certum, quòd ratione funeris poſſunt ſacerdotes aliquid accipere in ſtipēdium ſuſtentationis. Caietanus in pręſenti art. & in Sum. verbo, ſimonia, aduertit quòd res compoſitæ ex ſpirituali, & corporali ſunt in duplici differentia. Quædam enim ſunt, in quibus principale eſt ſpirituale; & temporale eſt quaſi acceſſorium. Aliæ verò ſunt è contra; in quib. temporale præſtat, & id quod eſt ſpirituale accedit.

Res cō poſitę ex corporali & ſpirituali ſunt in duplici differentia.

B Et quia acceſſorium ſequitur ſemper naturam ſui principalis, fit, vt res prioris generis vendi non poſſint, quia cenſerentur vendi ratione eius, quod eſt principale. Et huius generis ſunt, non ſolum ſacramenta, & actiones iſtæ, quas D. Tho. ſpirituales appellat: ſed etiam omnia ea, quæ cum illis cōiunguntur neceſſario. At verò res ſecundi generis poſſunt vendi, vt vaſa ſacra, & veſtimenta, vt diximus in ſuperioribus. Ex quorum determinatione quid etiam in hoc articulo ſit dicendum manifeſtè colligitur. Sunt enim concluſiones, quas D. Tho. in hoc articulo ponit prorſus eædem cum illis, quas conſtituit artic. præcedenti.

In ſolutione ad tertium argumentū dicit D. Tho. quòd epiſcopus ratione diſpenſationis ſui muneris

Nota circa ſol. ad 3.

C nihil poteſt exigere. Circa quod eſt aduertendum, quòd diſpenſationis nomine intelligit non ſolum legū poſitiuarum relaxationem, ſed etiam omnem illam functionem, quæ pertinet ad officium epiſcopi. Ex quo conſtat, quam graue peccatū ſit, aut pro diſpenſatione legum, aut pro corrigendo, ſiue deſiſtendo à correptione, alijſque ſimilibus aliquid accipere. Hæc enim omnia paſtoralis officij munera ſunt. Quin potius exiſtimant aliqui viri docti, quòd nec pro viſitatione epiſcopatus, quādo ille pinguis eſt, & decimæ abundant, licitum eſt aliquid accipere. Cæterum hoc falſum eſt, vt conſtat ex c. charitatem. 12. q. 2. & ex c. cum ſit Romana. de ſimonia, vbi dicitur, quòd epiſcopi, quamuis alioqui diuites ſint; poſſunt aliquid accipere in ſtipendium pro viſitatione.

Quid poſſit epiſcopus accipere pro ſuis functionibus.

D De miniſtris autem, qui epiſcopis in ſuis functionibus miniſtrāt, vt examinatores notarij, & cæt. vtrum poſſint aliquid accipere? videndus eſt Syluester, verbo, ſimonia. §. 3. De quibus omnibus generaliter dico, quòd pro his, quæ neceſſario coniuncta ſunt cum adminiſtratione ſacramentorum, aut aliorum actuum ſpiritualium, nihil accipi poteſt, niſi in ſtipendium ſuſtentationis, ità tamē, quòd habeatur ratio doctrinæ Panorm. in cap. ſuam, de ſimonia, Vbi dicit, conſuetudine introduci poſſe, vt aliquid detur pro ſpirituali ſine ſimonia, quando non præceſſit actio, ſed ex mera liberalitate, & deuotione populi talis conſuetudo fuit introducta. Pro quo etiam facit c. ad Apoſtolicam. eo. tit. Dixi notanter, quando non præceſſit exactio. Nam ſi præcedens

De miniſtris epiſcopi.

E exactio dedit cauſam tali conſuetudini, tunc nihil valet conſuetudo; quoniā habet initium vitioſum. Loquendo tamen peculiariter de adminiſtratione ſacramentorum, dico, quòd nullo modo oblationes ſtatutæ & conſuetæ, aut quicunque alij prouentus, debent à nolentibus exigi, niſi ipſis ſpiritualibus prius exhibitis, vt docet D. Tho. in hoc art.

In eadem ſolutionem ad tertium dicit D. Thom. quòd qui docet aliquem facultatem conductus ſtipendio publico, non poteſt doctrinæ cauſa aliquid exigere. Ex quo Hoſtienſis in c. qui nonnullis. de magiſtris, motus fuit, vt diceret, huiuſmodi magiſtros nullum aliū quæſtum facere poſſe, ſed exiſtimo pro

Nota circa eandem ſolu.

culdubio

A culdubio hoc eſſe falſum. Et ſic dico, quod qui ſtipendio publico eſt conductus ad legendum ſemel quotidie, ſi bis legat poterit ſtipendium exigere ab ijs, quos docet. Quin potius affirmo, quòd quamuis ſemel tantum legat, ſi petat aliud ſtipendium non peccabit peccato ſimoniæ, ſed peccato iniuſtitiæ. Quia pro eo, pro quo ſtipendium publicum habet, aliud exigit. Atque ex conſequenti duplici mercede afficitur pro vno labore quod eſt contra iuſtitiam. Et hoc intelligitur loquendo de ſcientijs, & artibus in genere: Nam ſi peculiariter de Theologia ſit ſermo, inter ipſam & alias ſcientias, atque facultates naturales, aliqua eſt differentia in hac parte, vt diximus art. 1. Nec D. Tho. aduerſatur huic noſtrę ſententię. Qui vt cóſta tex exẽplo ab ipſo iniuncto, loquitur in caſu, quo Eccleſia habet canonicatum, B aut certum ſtipendium decretum pro cathedra, vt eam habens gratis doceat pauperes, & ipſe vltra ſtipendium aliquid aliud exigit. In quo quidem delinquit, nec tamen propterea contra faciens ſimonię labe eſt denotandus.

De ingreſſu religionis.

In ſolutione ad quartum argumentum dicit D. Tho. ſtatu monachali, & dicit, quod admittere aliquem ad religionem pro pecunia eſt ſimonia. Quod quidem conſtat manifeſtè ex c. quam pio. 1. q. 2. & ex c. de regularibus. de ſimonia. Sed eſt difficultas; quænam ſit ratio, propter quam dare aliquid pro ingreſſu religionis eſt ſimonia? Et ratio dubitandi eſt: ex eo, quòd aliquis fiat monachus nihil ſpirituale ei confertur: ergo accipere pecuniam pro ingreſſu religionis nõ eſt ſimonia. Ad hanc difficultatem C nonnulli reſpondent, quòd dare aliquid pro ingreſſu religionis eſt ſimonia. Quia redditus monaſterij conſtant ex decimis, & prouentibus eccleſiaſticis. Is autem, qui fit monachus, eo ipſo acquirit ius vt ſuſtentetur à monaſterio ex illis redditibus; & ſic acquirit pretio ius ſpirituale. Sed hæc ſententia eſt omnino falſa. Primo; Quia certum eſt, plura eſſe monaſteria, quorum redditus non ſunt eccleſiaſtici. Et prætèrea; Quia ius percipiendi decimas ſolet dari meris ſæcularibus; nec eſt aliquid ſpirituale.

Sententia authoris.

Quocirca dico, quòd qui dat pecuniam pro ingreſſu religionis eſt ſimoniacus. Non, quia acquirit aliquod ius ſpirituale: ſed quia ipſe ſtatus religionis eſt quid ſpirituale, ſcilicet, ſpiritualis quædam viuendi ratio a Chriſto Domino, & Apoſtolis insti- D tuta, atque profecta, ex quo fit, vt ad eam homines ſint admittendi gratis. Licebit tamen ei, qui fit monachus dare monaſterio bona ſua, vel partem illorum, dummodo id faciat non coactus, nec ex pacto aliquo tacito, vel expreſſo, ſed merè voluntariè. Nam cum monachi poſſint ab alijs eleemoſynas accipere; non eſt, cur illas non accipiant ab ijs, qui religionem ingrediuntur.

Dubium.

Sed dubium eſt, vtrùm pro ſuſtentatione eius, qui fit monachus, poſſit ab eo aliquid exigi? Et pro parte negatiua, eſt argumentum: Eo ipſo, ꝙ aliquis fit monachus, acquirit ius, vt alatur à monaſterio; ergo, ſi pro ingreſſu religionis non poteſt aliquid exigi, nec pro ſuſtentatione licebit.

Reſponſio.

Hoc tamen non obſtante; dico, quòd ſi monaſterium eſt tenue, licet E accipere aliquid pro ſuſtẽtatione. Ità tenet D. Tho. hic ad 4. Et ratio eſt: Quia hoc non eſt vendere religionis ſtatum, aut ius ſpirituale illum conſequens, ſed prouidere monaſterio, vt poſſit commodè monachum alere. Ex quo ſequitur, quòd ſi is, qui futurus eſt monachus, fuerit debilis, vel claudus, vel alioqui inutilis ad vitæ actiones, poterit monaſteriũ aliquid amplius exigere; quia huiuſmodi homines faciũt maiores ſumptus, nec ipſi ſuo labore, aut induſtria poſſunt rem familiarem monaſterij augere.

Aliud dubium.

Sed quid dicẽdum eſt, ſi monaſterium fuerit opulentum? Quæ quæſtio poteſt habere duplicem ſen- A ſum. Primus eſt, vtrùm id facere ſit ſimonia. Secundus, vtrum dato, quòd non ſit ſimonia, ſit licitum? Et in vtroque ſenſu diſputatur in præſenti. Vnde ſit prima concluſio. 1. Concl. Exigere aliquid pro victu, & ſuſtentatione eius, qui ingreditur religionem, etiam in monaſterio opulento, atque diuite, non eſt ſimonia. Probatur: Quia ſi hoc eſſet ſimonia in monaſterio diuite, pari ratione eſſet in paupere. Conditio enim monaſterij non facit, vt victus, cuius cauſa aliquid accipitur, ſit quid ſpirituale. Ita tenet Syluester, verbo, ſimonia. §. 15. Secũda concluſio. 2. Concl. Accipere aliquid pro victu eius, qui ingreditur monaſterium opulentum; eſt illicitum. Probatur: Quia præ ſe ferret ſpeciem ſimoniæ. Et item: quia eſt aperta auaritia. Et hoc probant omnia iura, quæ adduci ſo- B lent communiter à Canoniſtis ad probandũ, quòd hoc facere eſt ſimonia, quæ videre eſt apud Syluestrum loco citato. Ex hoc infertur, quam alienum ſit à ratione id, quod in monaſtrijs monialium fieri ſolet, vt quo monaſteria ſunt ditiora, tantò à futuris monachis exigant maiores dotes. Poſſunt tamen excuſari eo, quòd monachæ in illis monaſterijs faciunt maiores ſumptus. De hac re videndus eſt Syluester loco citato. Vbi etiã ponit plures alios caſus particulares, qui à me conſulto prætermittuntur; quia ex præcedentibus eorũ ſolutio facilè cõſtabit.

ARTICVLVS IIII.

C Vtrùm liceat accipere pecuniam pro ijs, quæ ſunt ſpiritualibus annexa?

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quòd licitum ſit pecuniam accipere pro his, quæ ſunt ſpiritualibus annexa. Omnia enim temporalia videntur ſpiritualibus eſſe annexa, quia temporalia ſunt propter ſpiritualia quærenda. Si ergo non licet vendere ea, quæ ſunt ſpiritualibus annexa: nihil temporale vendere licebit, quod patet eſſe falſum. Sup. art. 1. ad 6. & 4. diſ. 25. q. 3. art. 2. q. 3.

*2. Præterea, Nihil videtur magis eſſe ſpiritualibus annexum quàm vaſa conſecrata. Sed calicem licet vendere pro redemptione captiuorum, vt Amb. * dicit: ergo licitum eſt vendere ea quæ ſunt ſpiritualibus annexa.* D L. 1. 2. de off. c. 28. to. 1. & habetur. 12. q. 2. ca. Auru.

3. Præterea, Spiritualibus annexa dicuntur ius ſepulturæ, ius patronatus, & ius primogenituræ ſecundum antiquos, (quia primogeniti ante legem ſacerdotis officio fungebantur (& etiam ius accipiendi decimas. Sed Abraham emit ab Ephron ſpeluncam duplicem in ſepulturam, vt habetur Geneſ. 23. Iacob autem emit ab Eſau ius primogenituræ, vt habetur Geneſ. 25. Ius etiam patronatus tranſit cum re vendita, & in feudum conceditur. Decimæ etiam conceſſæ ſunt quibuſdam militibus & redimi poſſunt. Prælati etiam interdum retinent ſibi ad tempus fructus præbendarum quas conferunt, cum tamen præbendæ ſunt E *ſpiritualibus annexæ: ergo licet emere & vendere ea quæ ſunt ſpiritualibus annexa.*

*Sed Contra eſt, quòd * dicit Paſchalis Papa: & habetur. 1. q. 3. c. ſi quis obiecerit. Quiſquis horum alterum vendit, ſine quo nec alterum prouenit, neutrum inuenditũ derelinquit. Nullus ergo emat Eccleſiam, vel præbendam, vel aliquod Eccleſiaſticum.* 1. q. 3. ca. Si quis obiecerit.

Reſpondeo dicendum, quòd aliquid poteſt eſſe annexum ſpiritualibus dupliciter. Vno modo, ſicut ex ſpiritualibus dependens, ſicut habere beneficia eccleſiaſtica, dicitur ſpiritualibus annexum, quia non

competit

competit niſi habenti officium clericale. Vnde huiuſmodi nullo modo poſſunt eſſe ſine ſpiritualibus Et propter hoc ea nullo modo vendere licet: quia eis venditis, intelliguntur etiam ſpiritualia venditioni ſubijci. Quędam autem ſunt annexa ſpiritualibus, inquantũ ad ſpiritualia ordinantur: ſicut ius patronatus, quod ordinatur ad præſentandum clericos ad eccleſiaſtica beneficia: & vaſa ſacra, quæ ordinantur ad ſacramentorum vſum: vnde huiuſmodi non præſupponunt ſpiritualia, ſed magis eo ordine temporis præcedunt. Et ideo aliquo modo vendi poſſunt, non autem inquantum ſunt ſpiritualibus annexa. A

Ad primum ergo dicendum, quòd omnia temporalia annectuntur ſpiritualibus ſicuti fini. Et ideo ipſa quidem temporalia vendere licet, ſed ordo eorum ad ſpiritualia ſub venditione cadere non debet B

Ad ſecundum dicendum, quòd etiam vaſa ſacra ſunt ſpiritualibus annexa ſicut fini: & ideo eorum conſecratio vendi non debet. Tamen pro neceſſitate Eccleſiæ, & pauperum, materia eorum vendi poteſt, dummodo præmiſſa oratione prius confringantur: quia poſt confractionem non intelliguntur eſſe vaſa ſacra, ſed purum metallum. Vnde ſi ex eadem materia ſimilia vaſa integrarentur, indigerent iterũ cõſecrari.

Ad tertium dicendum, quòd ſpelunca duplex quam Abraham emit in ſepulturam, non habetur quòd erat terra conſecrata ad ſepeliendum: & ideo licebat Abrahæ terram illam emere ad vſum ſepulturæ, vt ibi inſtitueret ſepulchrum: ſicut etiam nunc liceret emere aliquem agrum communem ad inſtituendum ibi cœmeterium vel etiam Eccleſiam. Tamen quia apud gentiles loca ſepulturæ deputata, religioſa reputabantur, ſi Ephron pro loco ſepulturæ intendit pretium accipere, peccauit vendens: licet Abraham non peccauerit emens: quia non intendebat emere niſi terram communem. Licet enim etiam nunc terram, vbi quondam fuit eccleſia, vendere aut emere in caſu neceſſitatis: ſicut & de materia ſacrorum vaſorum dictum eſt. Vel excuſatur Abraham, quia in hoc redemit ſuam vexationẽ. Quamuis enim Ephron gratis ei ſepulturam offerret. perpendit tamen Abraham, quod gratis recipere ſine eius offenſa non poſſet.* C D

In ſolut. præced.

Ius autem primogenituræ debebatur Iacob ex diuina electione: ſecundum illud Malac. 1. Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Et ideo Eſau peccauit primogenita vendens: Iacob autem non peccauit emendo, quia intelligitur ſuam vexationem redemiſſe. Ius autem patronatus per ſe vendi non poteſt, nec in feudum dari, ſed tranſit cum villa quæ venditur vel conceditur. Ius autem ſpirituale accipiendi decimas non conceditur laicis, ſed tantum modo res temporales quæ nomine decimæ dantur, vt ſupra dictum eſt. Circa collationem vero beneficiorum ſciendum eſt, quòd ſi epiſcopus antequam beneficium alicui conferat, ob aliquam cauſam ordinauerit aliquid ſubtrahendum de fructibus beneficij conferendi, & in pios vſus expendendum, non eſt illicitum. Si vero ab eo cui beneficium confert, requirat aliquid ſibi exhiberi de fructibus illius beneficij, idem eſt ac ſi aliquod munus ab eo exigeret, & non caret vitio ſimoniæ.* E

q. 88. art. 3.

SVMMA TEXTVS.

SVppoſito, quòd dupliciter contingit aliquid eſſe ſpirituali annexum, vno modo ſicut dependens ex ipſa ſpirituali, vt beneficium eccleſiaſticum, quod dependet ex officio clericali, quia non datur, niſi clericis; alio modo tanquã ordinatum ad aliquid ſpirituale, vt ius patronatus, quod ordinatur ad pręſentandos clericos ad beneficia, & vaſa ſacra, quæ ordinantur ad ſacramentorum vſum, reſpondet D. Tho. ad propoſitam difficultatem per duas propoſitiones. Prima concluſio: Ea, quæ ſic ſunt annexa ſpiritualibus, vt ab illis dependeant, nulla ratione emi, aut vendi poſſunt. Probatur: Quia cùm hæc non poſſint eſſe ſine ſpiritualibus, qui ea venderet videretur vendere ſpiritualia. Secunda concluſio: Ea, quę dicuntur annexa ſpiritualibus; quia ordinentur ad illa, vendi poſſunt dummodo non vendantur, quatenus ſunt annexa ſpiritualibus. Probatur: Hæc non præſupponunt ſpiritualia; ſed potius ordine naturæ præcedunt. ergo vt ſic, vendi poterunt abſque eo, quòd vendatur aliquid ſpirituale.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CIrca primam concluſionem, in qua de venditione beneficiorum eſt ſermo, aduertendum eſt, quòd ea eſt certa, ſi intelligatur ſecundum ius poſitiuum. Certum eſt enim quòd venditio beneficiorum eccleſiaſticorũ iure poſitiuo eſt prohibita, & ſic mala, vt conſtat ex c. ſi quis Doctor, & ex c. quæſitum. 1. q. 3. & ex toto titulo. de ſimon. Sed dubium eſt, vtrum hæc venditio ſit tantum prohibita iure poſitiuo, an vero etiã ſit prohibita iure diuino & naturali? Quod eſt quærere, vtrum tantum ſit mala, quia prohibita, vel potius prohibita quia mala? De qua re duæ ſunt ſententiæ extremæ, & vna media inter vtramque. Prima ſententia quæ aſſerit venditionẽ eccleſiaſticorum beneficiorum eſſe tantum prohibitam iure poſito. Ex quo colligunt autores huius ſententiæ, quòd Papa ſine peccato poteſt vendere beneficia eccleſiaſtica. Ita tenet glo. in c. ex parte, el 1. de offic. deleg. quam illic Anto. de But. & Cardi. c. 1. de ſimo. comprobant. Secunda opinio eſt in alio extremo, quæ aſſerit omnem venditionem eccleſiaſticorum beneficiorum eſſe prohibitam iure diuino, & naturali: hanc videtur tenere D. Tho. in hoc art. Tertia ſententia eſt Panorm. in c. 1. de ſimon. & in repetit. ſuper c. extirpandæ. de præbend. §. qui verò. nu. 53. & Hoſt. in c. vlt. de ſimon. Qui dicunt, quorundam beneficiorum venditionem eſſe prohibitam iure diuino, & naturali, aliorum autem tantum iure poſitiuo. Nam beneficia, quæ habent annexam adminiſtrationem ordinis & clauium prohibita ſunt vendi iure diuino & naturali. Quæ verò non habent huiuſmodi annexa, prohibentur vendi tantum iure poſitiuo. Et fundamentum huius opinionis eſt: Quia ordo pertinet ad ius diuinum. Et quando aliqua duo ita ſunt coniuncta, & colligata, vt vnum ex altero dependeat, cum vnum venditur, & aliud vendi intelligitur; vt patet ex c. ſi quis obiecerit. 1. q. 3. Quare, qui vendit beneficium, quod habet annexam adminiſtrationem ordinis, videtur etiam & ipſam adminiſtrationem & ordinem vendere, quod eſt ſimoniacum.

Dubiũ circa 1. concl.

1. Sentẽtia.

2. Sentẽtia.

3. Sentẽtia.

Vt videamus, quęnam harum opinionum ſit vera, atque tenenda, aduertendum eſt primò ex Caiet. q. 1. de ſimonia, quòd in quolibet beneficio eccleſiaſtico duo poſſumus conſiderare. ſ. clericatum, & titulum præbendæ. Nomine clericatus intelligimus in præſenti quoſcunque ordines etiam minores, & primam tonſuram. Eſt namque clericatus nihil aliud, quam quędam traditio ſeu addictio ad miniſtrandũ diuinis officijs. Vnde clerici dicti ſunt qui à cæteris omnibus occupationibus ſemoti, in ſortem Domini eliguntur, vt docet Vrban. Papa in Epiſt. ad omnes Epiſcopos, & Iſid. c. clericos. 21. d. Et hinc fit, vt qui primam tonſuram accipiunt, dicere præcipiantur: Dominus pars hæreditatis meæ, &c. Eſt autem

In beneficio conſiderãtur duo.

clericatus quædā res ſpiritualis, quia omne officiū clerici in ſpiritualibus cōſiſtit, vt conſtat ex D.Th. Qui in hoc arti. clericatum appellat rem ſpirituale, & beneficium eccleſiaſticum dicit eſſe ſpirituali annexum, quia eſt annexum clericatui. Et ſic in omni beneficio eccleſiaſtico eſt aliquid ſpirituale, quod vendi non poteſt, ſcilicet, clericatus.

Ius præbendæ continet quatuor. Secundò eſt aduertendum, quòd ius præbendæ continet in ſe quatuor, ſcilicet, ius ad petendum ſtipendium, ſtipendium ipſum, ius ad tale & tantum ſtipendium, & in tali loco, & vltimò ipſum ſtipendium tale, & tantum. Ex his autem quatuor duo vlt. ſ. certa & diffinita quantitatis ſtipendij, & ius ad illam, ex iure poſitiuo, hominumque inſtitutione determinantur. Nam, quod hoc beneficium habeat quotannis centum aureos in tali loco, eſt de iure poſitiuo. Cæterum ſtipendium abſolutè, & ius ad illud petendum eſt de iure diuino & naturali, vt patet ex Paulo 1. ad Cor. 9. dicente; Non alligabis os boui trituranti. Quod & docet 1. ad Tim. 5. Et ſic apud Aegyptios, ſacerdotes alebantur ex ærarijs publicis, vt conſtat ex Gen. 47. Et inter Iudæos tribus Leui, quę erat ſacerdotalis, non accepit hæreditatem cum alijs tribubus filiorum Iſrael, eo quòd ratione officij alendi erant à populo, vt patet ex Num. c. 35. & ex lib. Ioſue c. 14. Ex quo ſequitur, ius petēdi ſtipendium eſſe aliquid diuinum, & ſpirituale; atque ex conſequenti non vendibile.

Ius ad ſtipendiū & ius ad tantum ſtipendium eſt idem. Tertiò eſt aduertendum, quòd quemadmodum non eſt aliud præceptum, ſanctificare feſtū, & aliud ſanctificare hoc feſtum, ſed vnum atq; idem indeterminatum à Deo & determinatum ab eccleſia: ita etiam non eſt aliud ius petendi ſtipendium, & aliud ius petendi tale ac tantum ſtipendium. Sed hoc ſecundum eſt quaſi prioris determinatio. Ex quo ſequitur, quod ſi ius petendi ſtipendium abſolutè eſt aliquid ſpirituale; ſimiliter etiam erit ſpirituale ius petendi tale ac tantum ſtipendium, poſtquam ab eccleſia fuerit determinatum.

Conclu. His ſuppoſitis ſit cōcluſio. Vendere quodcunque beneficiū eccleſiaſticū, et ſi non habeat ordinis, aut clauiū adminiſtrationē, eſt ſimonia de iure naturali, & diuino. Probatur: Omne beneficium eccleſiaſticum dependet ex clericatu, vt diximus in primo notabili: ſed clericatus eſt quid ſpirituale: ergo ſi vēdatur erit ſimonia, contra ius naturale & diuinū. Et (D) cōfirmatur: In vnoquoq; beneficio eccleſiaſtico includitur ius ſpirituale petendi ſtipendiū: ergo ſi vēdatur erit ſimonia. Hanc concluſionem tenet Armachan. lib. 10. de quæſtionibus Armenorum. c. 16. & Albertus in 4. qu. 25. art. 4. Durand. eadem. d. q. 5. Palud. q. 4. Adria. quodl. 9. art. 2. Caiet. opuſ. de ſimonia. q. 1. & Soto lib. 9. de iuſtitia. q. 7. art. 1. Quo loco reprehendit Caietan. propterea quòd dicit, ordines minores eſſe introductos iure diuino. Ipſe enim affirmat fuiſſe introductos iure tantum poſitiuo. Nec ex hoc ſequitur, quòd vendere beneficium, quod tātum eſt annexum ordinibus, ſit ſimonia ſolum de iure poſitiuo. Nam licet ordines minores ſint introducti iure humano; tamen poſtquam ſunt introducti, ità efficiuntur res ſacræ & ſpirituales, vt illorum (E) venditio ſit ſimonia de iure naturali, & diuino.

Ordines minores ſunt de iure diuino. Quidquid tamen de hoc ſit, noſtra concluſio eſt vera, & certa. Atque etiam exiſtimo verum, quod affirmat Caiet. nempe, quòd ordines minores, & prima tonſura fuerūt introducti iure diuino, quidquid dicat Soto. Et probatur primò; Nam cum iſti ordines minores ſemper fuerint in eccleſia, vt colligitur apertè ex cano. 4. Apoſtolorum, & ex canone. 25. & ex canone. 69. & ex Epiſt. 3. Clem. diſcipuli Diui Petri, & ex Epiſt. 3. Clemen. diſcipuli D. Ioannis, qui omnes loquuntur de minoribus ordinibus, non aliter, quam de re veteri, nec inueniantur ab aliquo alio, quam à Chriſto Domino inſtitutę, conſequens (A) eſt, vt ſint de iure diuino. Item præterea iſti ordines minores efficiunt cum maioribus vnum ſacramentum ordinis cuius ſunt partes integrales: ſed omnia ſacramenta ſunt inſtituta à Chriſto, vt eſt diffinitum in Concil. Trid. ſeſſ. 6. cano. 1. ergo ſunt de iure diuino.

1. Coroll. 2. Coroll. Ex dictis infero primò, quòd nec etiam Summus Pontifex poteſt vendere, aut dare licentiam ad vendendum huiuſmodi beneficia. Ipſe enim non habet ptātem ſupra ius diuinum. Infero ſecundò, quòd clericus non poteſt vendere clerico ius petendi huiuſmodi ſtipendium. Nā quamuis clericus ſit capax huius iuris; ipſa tamen res non eſt vēdibilis, quia ē ſpiritualis. 3. Coroll. Infero tertiò, quòd ſi beneficium hēt aliquē fundum non licebit illum vendere cū illo titulo, vt emptor habeat ius petendi ſtipendiū debitū clerico. (B) Sed poterit vendi, ſi prius deſinat eſſe eccleſiæ. Illa autem beneficia, quæ non ſunt anexa clericatui, vt procuratio, & ſacriſtia: &c. vēdi poterunt ſine ſimonia, quātū attinet ad ius diuinum: licet iure poſitiuo ſint ꝓhibita, vt patet ex ca. Saluator. 1. queſtione. 3.

Dubiū de beneficijs præſtimonialibus. Sed dubium eſt de beneficijs præſtimonialibus, vtrùm eorum venditio ſit ſimonia de iure naturali, & diuino. Et ratio dubitandi eſt; Quia cum huiuſmodi beneficia ſint inſtituta ad ſuſtentādos clericos in ſtudijs literarum, nec detur propter aliquod munus ſpirituale, videntur eſſe temporalia, & ſic vendi poſſe ſine ſimonia, quæ ſit contra ius naturale, & diuinum. Nota. 1. Ad explicationem huius difficultatis eſt aduertendum primò, quòd in huiuſmodi beneficijs præſtimonialibus tria poſſumus conſiderare. Primū (C) eſt fructus ipſi. Secundum ius percipiendi fructus. Tertium eſt cauſa, propter quam huiuſmodi beneficia fuerunt inſtituta. Et quidem de primo certum eſt, quòd eſt aliquid temporale. De ſecundo verò idem faciendum eſt iudicium, quod de tertio. Nam cum ius petendi fructus naſcatur ex cauſa, propter quam talia beneficia fuerunt inſtituta, ſi cauſa eſt temporalis, & ius ipſum erit tpales. Si autem cā eſt ſpiritualis, & ius percipiendi fructus erit ſpirituale.

Nota. 2. Secundò eſt aduertendum, quòd in beneficijs præſtimonialibus cauſa, ex qua naſcitur ius petendi redditus, non ſolum eſt officium, in quo ipſi beneficiati exercentur, ſed etiam omne illud, cuius rationem habuerunt inſtitutores, cum primum talia beneficia inſtituerunt. Hoc autem non ſolum fuit ſtudium literarum; ſed etiam, vt his ſtudij doctiores facti clerici cultum eccleſiaſticum, ac diuinum amplificarent, & ſic eſſent vtiliores eccleſiæ. Et propterea nō niſi à clericis voluerunt obtineri. Ex quo ſequitur, quòd cauſa totalis, atq. integra, ex qua natum eſt ius percipiendi redditus horum beneficiorum, eſt ſtudium literarum, & ordo ſacer, & ſpes, quæ habetur fore, vt ex illis ſtudijs eccleſia magnam vtilitatem percipiat. Atque ex conſequenti cum ordo ſacer, & ſalus animarum, quæ ſperatur ex illis ſtudijs, ſit aliquid ſpirituale; cauſa etiam, ex qua naſcitur ius percipiendi fructus, vel totaliter, vel ſaltem maiori ex parte erit ſpiritualis. Hæc omnia ratione ipſa conſtant, nec indigent probatione.

Concl. His ſuppoſitis, ſit concluſio: Contra ius naturale, & diuinum eſt vendere beneficia præſtimonialia, nec id poteſt facere Papa ſine ſimonia. Probatur: Ius quod continetur in illis beneficijs, eſt ſpirituale: ergo ſi vendatur erit ſimonia contra ius naturale; & diuinum. Conſequentia eſt nota; & antecedens probatur; De eo iure eſt iudicandum, ſicut de cauſa, ſed cauſa ex qua naſcitur eſt ſpiritualis, vt diximus in ſecundo notabili: ergo & ipſum ius. Et per hæc patet ſolutio ad rationem dubitandi.

Dubiū de ſtipendijs militarib. Sed quid dicendum eſt de ſtipendijs militaribus quæ vulgò appellantur, encomiendas, vtrùm illa vendere ſit ſimonia? 1. Dictum. Ad cuius explicationem dico primò, quòd vendere huiuſmodi ſtipēdia militaria, eſt illicitum, & peccatum mortale, probatur: Tum

quia eſt cõtra intentionem fundatorum, qui voluerunt, vt ea gratis donarentur defenſuris Chriſtianã rempublicam. Tum etiam; quia eſt contra bonum reipublicæ. Quia ſi huiuſmodi ſtipendia venderentur, non ad optimos quoſque & fortiores viros, ſed ad ocioſos, & diuites deuenirent. Dico ſecũdo, quòd

1. Dictum. vendere ſtipendia militaria meo iudicio non eſt ſimonia. Probatur: Ius habendi illa ſtipendia eſt aliquid temporale; ſicut & cauſa & finis illius, ſcilicet, malitia: ergo ſi vendatur non erit ſimonia, contra ius naturale & diuinum. Et ſi quis obijciat; Ordo, verbi gratia, de Calatraua, vel de Alcãtara, eſt quędam religio, in qua fit profeſſio, ordinanturque homines ad diuinũ cultum: ergo ſi eius encomendæ vendantur, erit ſimonia, reſpondeo, quidquid ſit de antecedenti, negando conſequentiam. Nam, quamuis ordinentur huiuſmodi religiones vltimatè ad diuinum cultum, proprius tamen finis huius inſtituti eſt quid temporale, ſcilicet, militia, & nõ vltimi, ſed proximi finis eſt habenda ratio. Nam ſi vltimi haberetur, omnium rerum venditio eſſet ſimonia cum omnia, quæ ſunt in Chriſtiana republica, vltimatè referantur in diuinum cultum.

Dubiũ de pensionib. Sed eſt dubium conſequens de penſionibus, vtrũ vendi poſſint ſine ſimonia? Quæ res eſt difficilis intellectu, & de qua ſunt variæ Doctorum ſententiæ.

Sententia Caietani. Nam Panormitanus in cap. cum dilectus. de prębendis, & Adrianus quodlibet. nono. & Caietanus in tractatu decem & ſeptem quæſtionum, quæſt. 10. dicunt, quod ius penſionum eſt mere temporale, ac proinde vendi poſſunt ſine ſimonia. Probat Caietanus ſuam ſententiam primò, quia conferũtur laicis. Secundo, quia qui illas debent non obligantur ad

Sententia Maioris. aliquod munus Eccleſiaſticum exercendum, nec tenentur ſuſcipere ſacros ordines. Contrariam tamen ſententiam tenet Maioris in 4. d. 25. q. 5. Ex quo etiã infert, quod qui habent huiuſmodi pẽſiones tenentur ad officium diuinum. Præcipuum fundamentum huius opinionis eſt: Nam, vel penſio eſt aliquid ſpirituale, vel aliquid temporale. Si primum, habeo intentum. Si ſecundũ, ergo non põt dari pro beneficio. Conſequens aũt eſt falſum, vt conſtat ex vſu Eccleſiæ, quo videmus ſæpè ſæpius beneficia dari pro penſionibus: ergo dicendũ eſt, quod pẽſiones ſunt ſpũales: atq; ex cõſequenti non poſſunt vendi.

Nota 1. Pro explicatione huius difficultatis aduertẽdum eſt primo, quod nos in præſenti vocamus penſiones, quando ex redditibus Eccleſiaſtici beneficij pars aliqua ab eo, qui beneficium habet confertur alteri autoritate, & iuſſu ſummi Pontificis.

Nota 2. Secundo eſt aduertendum, quod quãuis iure naturæ poſito miniſterio Eccleſiaſtico, & ordine ſacro ſtatim ſequatur ius petendi ſtipẽdium. Nihil enim eſt magis conſonum rationi, atque naturę, vt qui laborat manducet. Quo circa illa vox Domini: Dignus mercenarius mercede ſua, cenſenda eſt etiam vox naturæ. Tamen, quod habenti beneficium detur tale, ac tantum ſtipendium, puta, decima pars bonorum, id iure poſitiuo fuit introductũ. Ex quo ſequitur, quod Pontifices quãtum attinet ad quantitatem ſtipendij, multa poſſunt innouare.

Nota 3. Tertio eſt aduertendum, quod quia Papa nõ eſt dominus redditũum Eccleſiaſticorum, ſed tantum diſpenſator, non poterit inſtituere, vt qui habet be-

Iuſtæ cauſæ penſiones imponendi. neficium Eccleſiaſticum det alteri partem ſuorum redditũum, niſi interueniat aliqua rationabilis cauſa ex ijs, propter quas huiuſmodi penſiones ſunt inſtitutæ. Quapropter recenſere oportebit cauſas legitimas, propter quas penſiones ſunt inſtitutæ. Prima eſt, vt cum beneficiato, morbo, vel ſenio confecto; & minus idoneo ad ſuum munus exercendum datur coadiutor. Tunc enim iuſtum eſt, vt ſocio laboris pars aliqua mercedis, vel beneficij cõferatur. Secunda cauſa eſt, cùm is qui plures annos ſeruiuit

A Eccleſiæ, vel in epiſcopatu, vel in alio beneficio poſteà reſignat id beneficium, vel epiſcopatum. Tunc enim etiam iuſtum, eſt, vt illi pars aliqua beneficij conferatur & tanquam miles veteranus publicis ſtipendijs alatur. Tertia cauſa eſt, cum aliquis rem Eccleſiæ, vel temporalem, vel ſpiritualem auget, aut augere poteſt, vel doctrina, vel ſanctitate, vel in propulſandis hoſtibus, aut propagandis finibus reipublicæ Eccleſiaſticæ eſt exercitatus. Nam & huic iuſtum eſt, vt penſio detur. Quarta cauſa eſt quando aliquis clericus eſt inopia oppreſſus. Quia ratio poſtulat, vt is etiã publicis opibus alatur. Quinta cauſa, cum duobus clericis idem beneficium petentibus, & litigantibus res eſt dubia. Nam tunc ad dirimendas lites iuſtum eſt, vt vni beneficium, & alteri

B penſio tribuatur. De quo genere penſionum fit mentio in cap. niſi eſſent, de præbendis. Vltima cauſa verſatur in permutationibus beneficiorum, quæ habent inæquales redditus. Quia tunc poteſt Papa illi qui beneficium minus pingue accepit, ex diuiti beneficio aliquam penſionem dare & præter has cauſas penſionum inſtituendarum reliquæ omnes ſunt iniuſtæ. Ex quo infero primò penſiones, quæ hac noſtra ætate conferuntur maxima ex parte eſſe iniuſtas, & tam dantes quã accipientes valde in eo peccare. Quia non dantur pro bono communi, & cauſa legitima, ſe pro arbitratu regũ, & ſummorum Pontificũ, vt ſuos familiares opibus augeant. Et vt hac ratione, quę ſibi priuatim exhibentur obſequia præmio afficiant. Niſi forte iuſtificentur ea ratione qua

C diximus poſſe iuſtificari ſupra q. 63. art. 2. Vbi etiam de his cauſis nonnihil diximus. Infero ſecũdo, quod penſiones ſunt in quadruplici differentia. Quædam enim ſunt, quæ dãtur pro miniſterio ſpirituali, quo quis fungitur, vel in prædicatione, vel in adiuuãdo alterum. Aliæ quæ dantur ijs, qui promouent rem Eccleſiaſticam temporalem. Et alię, quę dantur propter ordines ſacros tantum. Vt cum aliquis clericus infirmatur. Et tandem vltimæ ſunt quæ dantur illis, qui cedunt ſuis beneficijs, illaque vel reſignant, vel permutant. Si quæ autem aliæ penſiones inueniantur, erunt iniuſtæ, tanquam illæ, quæ ſine legitima, & ſufficienti cauſa fuerunt impoſitæ.

His cõſtitutis ſit prima concluſio: Penſiones pri- 1. Conclu.

D mi generis quæ dantur pro miniſterio aliquo ſpirituali, quo quis fungitur, aut functus eſt. Vt quę dantur concionatoribus; nec emi nec vendi poſſunt. Et illas redimere erit ſimonia. Probatur: Ius percipiendi hmõi pẽſiones eſt aliquid ſpirituale, vtpote dimanans ex cã ſpirituali: ergo ſi vendatur erit ſimonia.

Secunda concluſio: Penſiones ſecundi generis, 2. Conclu.
quæ dantur pro miniſterio temporali, quod quis exhibuit Eccleſiæ, quales ſunt penſiones, quæ militibus conceduntur poſſunt emi, atque vendi & ſimiliter redimi abſque ſimonia. Probatur: Ius percipiẽdi huiuſmodi penſiones, eſt mere temporale, ſicut & cauſa propter quam datur eſt temporalis: ergo ſi vendatur non erit ſimonia.

Tertia concluſio: Penſionis tertij generis, quæ 3. Concl.
dantur ratione ordinis tantum, vt quæ conferuntur

E clerico inopi, vel ægroto, non poſſunt vendi ſine ſimonia. Probatur: Quia titulus huius penſionis eſt ſpiritualis, ſcilicet, clericatus.

Quarta concluſio: Penſiones quarti generis, vt q̃ 4. Concl.
interueniunt in permutationibus beneficiorũ, vendi non poſſunt ſine ſimonia. Hæc concluſio eſt contra Caietanum, vbi ſupra. Illam tamẽ tenet Victoria in relectione de ſimonia, nu. 53. Et probatur efficaci argũ, quod poſuimus pro opinione Maioris. Quod tale eſt. Iſtæ penſiones dantur pro beneficijs: ergo ſunt aliquid ſpũale. Patet conſequentia: Quia ſi tpales eſſent nõ poſſent dari ꝑ beneficijs, ſine ſimonia.

Quinta cõcluſio: Penſiones iniuſtæ, quæ ſine ido- 5. Concl.
nea cauſa fuerunt impoſitæ, ſi vendantur, non erit

ſimonia. Probatur: Huiuſmodi penſiones non ſunt conceſſæ aliquo titulo ſpũali: ergo qui vẽdit illas, licet poſſit peccare aliquid peccatum, non tñ peccabit peccatũ ſimoniæ. Et hæc dicta ſint de penſionibus.

Dubiũ de permutatione beneficiorum.

Eſt aliud dubium de permutationibus beneficiorum, vtrùm ſcilicet, beneficia permutare ſit ſimonia. Ad cuius explicationem ſit prima concluſio:

1. Conclu.

Commutare præbendam pro præbenda, beneficium pro beneficio ſimpliciter & abſolutè loquendo, non eſt ſimonia. Probatur: Quia tantum commutatur res ſpiritualis pro ſpirituali, quod quidem non eſt ſimonia, vt diximus artic. 1. huius quæſtionis. Cæterum ſi huiuſmodi permutationes fiant ſine auctoritate Papæ erit grauiſſimum peccatum: quod & punitus pœna ſimoniæ, vt eo loco diximus.

2. Conclu.

Secunda concluſio: Reſignare beneficium in manu Epiſcopi, vel ſummi Pontificis ea lege tãtum, vt detur certę perſonæ, non eſt ſimonia. Hæc concluſio eſt cõtra Gloſſam, quæ in cap. ex parte, el primero, de officio delegati, tenet, quod reſignare beneficium Eccleſiaſticũ in fauorem tertiæ perſonæ eſt ſimonia. Probatur tamen noſtra ſententia. In tali reſignatione nulla ſubeſt venditio rei ſpiritualis: ergo non eſt ſimonia. Imò dico talem reſignationem ex ſe eſſe licitam niſi ex aliquo prauo fine, vel circunſtantia vitietur.

3. Concl.

Tertia concluſio: Reſignare, vel commutare beneficium cum pacto recipiendæ penſionis, ita, vt id pactum lateat ſummum Põtificem, meo iudicio, eſt ſimonia. Et ratio eſt: Nam cum penſio in beneficijs ſtatui non poſſit, niſi à Papa, ea, quæ ponitur à priuata perſona ignorante ſummo Pontifice, non erit habenda pro penſione, ſed pro pretio beneficij collati: atq; ex conſequenti erit ſimonia.

4. Conclu.

Quarta concluſio: Reſignare beneficiũ, & præbendam totis redditibus retentis pro penſione eſt grauiſſimum peccatum, & ſumma iniuſtitia maximè in beneficijs curatis. Probatur: Quia eſt contra ius diuinũ, & naturale, vt qui actu miniſtrat Eccleſiæ, ex officio nihil ſtipendij percipiat; & percipiat ille, cui nec cura incumbit, nec miniſtrat. Ex quo fit, vt iure poſitiuo ſit ſtatutum, vt penſiones non excedant tertiam partem præbendę, vel fructuum beneficiorum, vt colligitur ex cap. ad quæſtiones. de rer. permut. Aliqui in commutationibus faciendis, non ſolum fructuum quantitatem, verum etiam honorẽ, & dignitatem ſacerdotij æſtimare ſolent, Ita, vt cũ Archidiaconatus, aut Decanatus alicuius illuſtris Eccleſiæ pro ſimplici præbenda permutatur, etiam ſi fructus fuerint pares, alia inſuper penſio pro dignitate exigatur. Sed id qua ratione fieri poſſit non video; cum dignitas res ſpiritualis ſit, & in d. cap. ad quæſtiones, expreſsè caueatur, ne permutatio dignitatum, cum fructuum penſione miſceatur, ſed per ſe ſimpliciter ſacerdotium pro ſacerdotio, & dignitas pro dignitate, abſq; aliqua refuſione pecuniæ, permutetur, & ſeorſum fructus pauperiores ad ditiorum æqualitatem compenſentur.

In ſolutione ad tertium arg. dicit multa D. Tho. Et quidem quantum attinet ad Abraham, qui emit ab Ephron agrum ad ſepeliendam vxorem, tenenda eſt prima reſponſio D. Thom. qua dicit, eum agrum eo tempore non fuiſſe ſacrum, vt bene docet Abulenſis ſupra vigeſimumquintum caput Geneſis contra Lyranum. Et ſic ſimoniam non commiſit.

Dubiũ de emptione ſepulturæ.
1. Dictum.

Sed dubium eſt, vtrùm modo apud nos, qui habemus templa conſecrata, loca cœmiterij ſepeliendis mortuis pretio vendere ſit ſimonia? Ad cuius explicationem dico primò, certum eſſe, quod vendere munus ſepeliendi, atq; etiam ipſam ſepulturam eſt ſimonia. Probatur: Munus ſepeliendi eſt quid religioſum & ſpirituale, quod miniſtri Eccleſiaſtici gratis exhibere tenentur: ergo ſi vendatur erit ſimonia. Sed quod nec etiam ipſa terra, aut ſepultura vendi poſſit probatur: Sine ſepultura munus ſepeliendi exerceri non poteſt: ergo ſicut vendere munus ſepeliendi eſt ſimonia; ita etiam erit ſimonia vendere ſepulturam. Antecedens eſt manifeſtum, & conſequentia probatur ex ijs, quæ diximus art. 2. cùm de ſacramentis ageremus. Vbi oſtendimus, quod quia ſacramenta vendi non poſſunt, nec etiam poteſt vendi materia illis neceſſario coniuncta. Tandem hoc ipſum probatur ex c. ad abolendam de ſepulturis, & ex c. cum in Eccleſia de ſimonia. & ex c. ad Apoſtolicam. & ex c. non ſatis. eo. tit.

2. Dictum.

Dico ſecundo, quod ſepeliri maiori, vel minori pompa, & in digniori loco vendi poteſt ſine ſimonia. Probatur: Nam huiuſmodi res ex abundanti, & non neceſſario ſunt coniunctæ cũ officio ſepeliendi; atq; adeo vẽdi poſſunt. Sicut & diximus de laboribus, & rebus non neceſſariò coniunctis cum adminiſtratione ſacramentorum.

3. Dictum.

Dico tertio, quod abſolutè loquendo, licitum eſt recipere pro ſepultura & officio ſepeliẽdi ea, quę ſecundum laudabilem conſuetudinẽ dari ſolent. Nã iſta cenſentur dari nõ pro ſepultura, aut pro officio ſepeliendi, ſed vt ſuppetat victus miniſtris Eccleſię. De hac re eſt videndus Sylueſt. verbo, ſimonia. §. 11.

De Iacob emente primogenituram.

In eadem ſolutione ad tertium dicit D. Th. quod Iacob emens ab Eſau primogeniturã, quę ſpiritualis erat, vt docet Abulenſis ſuper 25. caput Geneſis, nõ cõmiſit ſimoniã. Quia in rei veritate nihil emit; ſed tantum quod ſuum erat ab iniuſto poſſeſſore redemit. Quod quidem verum eſt, cæterum huius rei ratio non aſſignatur ab autore. Et ea eſt. Quia dñs reuelauit diuinitus Rebeccæ ſe velle, quod minor natu eſſet habendus pro primogenito. Quod & Rebecca reuelauit Iacob, quem magnopere diligebat. Et ſic ipſe prudenti ratione recognita redemit ſuum ius, & liberauit ſe à fratris iniuria, dando pulmentum pro primogenitura, vt optimè explicat Caiet. in hoc art. Quare, licet Eſau peccauerit, vt non ſolum litera, ſed vt Apoſt. ad Heb. 12. teſtatur, dicẽs. Ne quis fornicator, aut profanus, vt Eſau, qui propter vnam eſcam vendidit primitiua; Iacob tamen excuſatur. Primò ab inhumanitate, quę videtur eſſe in eo, quod fratri laſſo pulmentum paratum negauit. Tum, quia Eſau non neceſſitatis, ſed delectationis cauſa motus apparet. Tum etiam, quia prudentis viri eſt, aliquid occupatori iuris ſui negare, qñ ex tali negatione quod ſuum eſt rehabere ſperat. Secundò excuſatur ab inductione ad peccandum; quæ videtur eſſe in eo, quod dixit, vende mihi primogenita tua, eo vel maximè, quod Eſau ad id paratus non erat; ſicut vſurarius eſt paratus ad vſurã. Excuſatur, inquam, non minus, quam offerens pecuniam occupatori ſui beneficij Eccleſiaſtici. Nec hoc eſt inducere ad peccandum, ſed non ſolum parato, verùm & actualiter peccanti maius detinendo offerre redemptionem ſecundum veritatem, quamuis ſecundum modum loquendi, & ſecundũ intentionẽ alterius, aliud videatur. Itaq; Iacob dicentis; Vende mihi primogenita, ſenſus fuit, da mihi primogenita, quæ in veritate ſunt mea; & ex quo non vis gratis dare offero prandium. Ad quem etiam modum ſunt intelligendæ omnes redemptiones vexationum. In quibus duo inueniuntur. Vnum licitum, quod petit redemptor, puta, dari ſibi vitam, libertatem, ius, beneficium, &c. Alterum iniquum. quod non petit; ſed patitur, quamuis per modum petentis ſe habeat, offerens materiam parato ad illam, vel maiorem, vel fortè non minorem iniquitatem, quam ſit acceptio pretij, efficiendam. Non. n. qui redimit fratrem, aut filium à latrone petit, vt accipiat latro tantũ pecuniæ, quaſi hoc volens. Sed offert pecuniam, patiens vt latro illam accipiat, qui paratus eſt, vel occidere, vel detinere hominem. Et ſic de alijs. Non ergo inducit Iacob Eſau ad peccatum, qui ſecundum rem occupator erat primogenituræ: & ſic erat vexator: tenebaturque renunciare,

quia

quia tenebatur obedire diuinæ ordinationi de iure primogenituræ. Sed ipſe Eſau accepit peccandi occaſione ex verbis Iacob. Nec obſtat, ſi dicatur, quod Eſau credebat primogenita eſſe ſua, neſcius diuinæ ordinationis, quam Iacob ſciebat, vt creditur. Quoniam, etiam ſi Eſau diuinam ordinationem ſciuiſſet non propterea ceſſiſſet, ſed in occupatione perſeueraſſet. Vt colligere licet ex eo, quod cognita poſt paterna ordinatione, de eadem redixit. Venient dies luctus patris mei, & interficiam Iacob. Gene. 27.

De iure patronatus emendo vel vendendo.

Circa ius patronatus, de quo D. Tho. agit in eadem ſolutione ad 3. aduertendum eſt, quod directè non dicitur ſpirituale, quia cadit in laicum: ſed ſecundum quid in quantum per ipſum præſtatur via ad conſequendum ſpirituale beneficium. Et ſic appellatur ſpirituali annexum: & ſi vendatur ſpecialiter erit ſimonia. Si vero ematur intentione priuandi, aut præſentandi quem velit, ſpoliari debet emptor, & Eccleſia eſſe libera ſecundum Innocentium. Sed ſi ematur cum vniuerſitate temporalium, cum qua & ipſum tranſit, non erit ſimonia, ſecundum Hoſtienſem, & Chalder. & patet ex c. ex literis. eo. tit. Quòd in c. quia clerici. limitat Panormitanus, niſi illa temporalia principaliter emantur propter hoc ius conſequendum: quia tunc eſſet ſimonia ex parte emptoris. Limita etiam; niſi & ipſum cum talibus in venditione exprimatur. Quia ſecundum Ioan. Andr. in cap. vnico. eod. tit. lib. 6. ſi dicatur: Vendo tibi villam, & ius patronatus, quod habeo in villa: non valet venditio. Secus autem, ſi ſimpliciter villam vendit, vt in Clemen. paſtoralis. de re iud. Et idem eſt dicendum, ſi vendatur palatium, in quo eſt capella. Quia licet contrarium nollent Innocentius, & Hoſtienſis in d. cap. ex literis, verior tamen eſt opinio dicentium, quod tranſit illud ius patronatus cum palatio, argumento legis ſi mercede. §. ſi cum fundum. ff. de actio. empt. Et ideo emptor, & fundatarius cum acquirant directum, vel vtile dominium rerum, ſimiliter acquirunt ius patronatus licitè, ſicut alios fructus habent, leg. in lege §. dolia. ff. de contrah. empt.

ARTICVLVS V.

Vtrùm liceat ſpiritualia dare pro munere quod eſt ab obſequio, vel à lingua.

4. d. 25. q. 2. art. 3.

Lib. 2. c. 57. in prin.

AD Quintum ſic proceditur. Videtur, quòd liceat ſpiritualia dare pro munere quod eſt ab obſequio vel à lingua. Dicit enim Greg. in regiſtro. Eccleſiaſticis vtilitatibus deſeruientes, eccleſiaſtica dignum eſt remuneratione gaudere, Sed deſeruire eccleſiaſticis vtilitatib. pertinet ad munus ab obſequio: ergo videtur quod licitũ ſit pro obſequio accepto eccleſiaſtica beneficia largiri.*

2. Præterea, Sicut carnalis videtur eſſe intentio, ſi quis alicui det beneficium eccleſiaſticum pro ſuſcepto beneficio, ita etiam ſi quis det intuitu conſanguinitatis. Sed hoc non videtur eſſe ſimoniacum, quia non eſt ibi emptio & venditio: ergo nec primum.

3. Præterea, Id quod ſolum ad preces alicuius fit, gratis fieri videtur: & ità non videtur locum habere ſimonia quæ in emptione vel venditione conſiſtit. Sed munus à lingua intelligitur, ſi quis ad preces alicuius eccleſiaſticum beneficium conferat: ergo hoc non eſt ſimoniacum.

4. Præterea, Hypocritæ ſpiritualia opera faciunt vt laudem humanam conſequantur, quæ ad munus linguæ pertinere videntur, nec tamen hypocritæ dicuntur ſimoniaci. Non ergo per munus à lingua ſimonia contrahitur.

Habetur q. 3. ca. Saluator, ante med.

*Sed contra eſt, quòd * Vrbanus Papa dicit, Quiſquis res eccleſiaſticas non ad quod inſtitutæ ſunt, ſed ad propria lucra munere linguæ vel obſequij, vel pecuniæ, largitur, vel adipiſcitur, ſimoniacus eſt.*

Art. 2. huius quæſt.

*Reſpondeo dicendum quòd ſicut ſupra * dictum eſt. nomine pecuniæ intelligitur cuiuſcunque pretiũ quod pecunia menſurari poteſt. Manifeſtum eſt autem quod obſequium hominis ad aliquam vtilitatem ordinatur, quæ poteſt pretio pecuniæ æſtimari. Vnde pecuniaria mercede miniſtri conducuntur. Et ideo idem eſt, quòd aliquis det rem ſpiritualem pro aliquo obſequio temporali exhibito vel exhibendo, ac ſi daret pro pecunia data vel promiſſa, quà illud obſequium æſtimari poſſet, ſimiliter etiam quòd aliquis ſatisfaciat precibus alicuius, ad temporalem gratiam quærendam, ordinatur ad aliquam vtilitatem, quæ poteſt pecuniæ pretio æſtimari. Et ideo ſicut contrahitur ſimonia accipiendo pecuniam vel quamlibet aliam rem exteriorem, quod pertinet ad munus à manu, ita etiam contrahitur per munus a lingua vel ab obſequio.*

Ad primum ergo dicendum, quòd ſi aliquis clericus alicui prælato impendat obſequium honeſtum ad ſpiritualia ordinatum (puta ad Eccleſiæ vtilitatem, vel miniſtrorum eius auxilium) ex ipſa deuotione obſequij redditur dignus eccleſiaſtico beneficio, ſicut & propter alia bona opera. Vnde non intelligitur eſſe munus ab obſequio. Et in hoc caſu loquitur Greg. Si vero ſit inhoneſtum obſequium vel ad carnalia ordinatum (puta quia ſeruiuit prælato ad vtilitatem conſanguineorum ſuorum, vel patrimonij ſui, vel ad aliquid huiuſmodi) erit munus ab obſequio & eſt ſimoniacum.

Ad ſecundum dicendum, quod ſi aliquis aliquid ſpirituale alicui conferat gratis propter conſanguinitatem, vel quamcunq; carnalem affectionem, eſt quidem illicita & carnalis collatio, non tamen ſimoniaca: quia nihil ibi accipitur. Vnde hoc non pertinet ad contractum emptionis & venditionis in quo fundatur ſimonia. Si tamen aliquis dat beneficium eccleſiaſticum alicui, hoc pacto vel intentione, vt exinde ſuis conſanguineis prouideat, eſt manifeſta ſimonia.

Ad tertium dicendum, quòd munus à lingua dicitur vel ipſa laus pertinens ad fauorem humanum, qui ſub pretio cadit, vel etiam preces ex quibus acquiritur fauor humanus, vel contrarium euitatur. Et ideo ſi aliquis principaliter ad hoc intendit, ſimoniã committit. Videtur autem ad hoc principaliter intendere, qui preces pro indigno porrectas exaudit. Vnde ipſum factum eſt ſimoniacum. Si autem preces pro digno porrigantur, ipſum factum non eſt ſimoniacum: quia ſubeſt debita cauſa ex qua illi pro quo preces porriguntur, ſpirituale aliquid confertur: tamen poteſt eſſe ſimonia in intentione, ſi non attendatur ad dignitatem perſonæ, ſed ad fauorem humanum. Si verò aliquis pro ſe rogat vt obtineat curam animarum ex ipſa præſumptione redditur indignus, & ſic preces ſunt pro indigno. Licitè tamen poteſt aliquis ſi ſit indigens, pro ſe beneficium eccleſiaſticum petere ſine cura animarum.

Ad quartum dicendum, quòd hypocrita non dat aliquid ſpirituale propter laudem, ſed ſolum demonſtrat: & ſimulando magis furtiue ſurripit laudem humanam quàm emat. Vnde non videtur pertinere ad vitium ſimoniæ.

SVMMA TEXTVS.

LItera huius articuli tribus propoſitionibus continetur. Prima concl. Simonia perinde committitur, ſi res ſpiritualis pro aliquo temporali munere, vel obſequio exhibito aut exhibendo cõferatur, ac ſi pro pecunia quis eam numerata, vel promiſſa largiretur. Probatur: Quia noîe pecuniæ oĩa illa cõprehenduntur, quæ pecunia æſtimari poſſunt. Secunda concl. Dare beneficium pro munere à lingua, ſcilicet, prò laude, aut precibus, eo, fine, vt ſibi hominis gratiam conciliet, eſt ſimonia. Probatur eadem ratione, qua & ſuperior. Tertia cõcluſio: Dare beneficiũ titulo conſanguinitatis, non eſt ſimonia.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Nota 1. In ſimonia continetur iniuſtitia & auaritia. PRimum & præcipuum dubium in hoc articulo examinandum eſt, vtrùm concluſiones D.Tho. ſint veræ? Pro cuius intelligentia aduertendum eſt primo, quod in vitio ſimoniæ non ſolum committitur iniuſtitia, ſed etiam auaritia. Quod ita eſſe conſtat: Nam iniuſtitia ſimoniæ committitur in commutatione rerum ſpiritualium pro temporalibus; & omnis iniuſtitia, quæ committitur in rerum permutatione, continet immoderatum lucrum, quod appetere pertinet ad auaritiam, quæ diffinitur, quod ſit amor inordinatus habendi poſſeſſiones, vel pecunias. Ex quo ſequitur primo, quod ſimonia, vtrumque habet, ſcilicet, & eſt iniuſtitia, & eſt auaritia. Et omnis ſimoniacus eſt auarus, non tamen è contra. B Infero ſecundo, quod omnia, quæ ſunt neceſſaria ad auaritiam conſtituendam includuntur in ſimonia. Et ità requiruntur ad perfectam rationem illius, vt ſi aliquod illorum deſit, non erit ſimonia.

Nota 2. Bonũ vtile materia auaritiæ. Secundo eſt aduertendum, quod vt docet D.Th. infra quæſtio. 118. articulo 2. ad 1. quamuis materia auaritiæ ſit pecunia, vel quod æquiualet pecuniæ, & licet omnes res exteriores, & ex interioribus, quam plurimæ poſſint pecuniæ comparari, vel mediatè vel immediatè, non tamen omnes illæ res pertinent ad materiam auaritiæ; ſed illæ tantùm præciſe, quæ habẽt rationem boni vtilis. Nam licet aliquis poſſit acquirere pecunia honores, & voluptates; nimius tamen appetitus iſtarum rerum non eſt auaritia, ſed intemperãtia, vel ambitio. C Quia iſta bona, bona per ſe loquendo, pertinent ab bona delectabilia, & non ad bona vtilia, circa quæ verſatur auaritia. Eſt ergo neceſſarium ad rationem auaritiæ, vt id, quod immoderatè, vel appetitur, vel acquiritur ſit bonũ vtile. Et ſic diffinitur, quod ſit amor inordinatns pecuniæ, vel poſſeſſionis habendæ. Quo nomine omnia & ſola bona vtilia comprehenduntur.

Nota 3. Tertio eſt aduertendum, eſſe quædam bona, quæ habent vtrumque, ſcilicet, & eſſe per ſe bona, & præterea eſſe efficacia bonorum vtilinm. Et hæc à nobis poſſunt appeti dupliciter, ſcilicet, & propter ſe, & propter commoda, quæ efficiunt. Ex quo ſequitur, quod quamuis huiuſmodi bona per ſe non poſſint eſſe materia auaritiæ, mediatè tamen & ſecundariò poſſunt ad illam pertinere. Et hæc ſunt im- D modica laus, celebritas nominis. &c. Nam quamuis appetere immodicam laudem, & nominis celebritatem per ſe non ſit auaritia; tamen ſi ob eam cauſam appetat quis laudem, vt ex eo præter modum diues fiat, iam eſt auaritia, & illa immodica laus ſubijcitur auaritiæ.

Nota 4. Quarto eſt aduertendum, quod iſta, de quibus in præſenti quærimus, vtrum dare beneficium pro illis ſit ſimonia, ſunt numero plura, & genere diuerſa, ſcilicet, laus, adulatio, preces, miniſteria, & obſequia Epiſcopis exhibita, conſanguinitas, & amicitia. &c. Quorum bonorum quædam ſunt per ſe appetibilia; vt conſanguinitas, amicitia, laus, adulatio, & præterea ſunt efficacia bonorũ vtilium. Alia autem ſunt vtilia tantum vt obſequia, atq; miniſteria. E

Nota vlt. Vltimò eſt aduertendum, aliud eſſe dare aliquid ne amittat quis ea bona, quæ poſſidet: aliud autem vt acquirat ea bona, quæ nõ poſſidet. Nam primum, licet aliquando poſſit eſſe peccatum, nunquã tamen poterit eſſe venditio, aut emptio. Quia de rõne venditionis eſt commutatio, quæ exiſtere non poteſt ſine acceptione, atq; datione. Et ille nihil accipit. At vero ſecundum poteſt eſſe emptio, atque venditio.

1. Conclu. His ſuppoſitis, ſit prima concluſio: Dare beneficium propter conſanguinitatem, vel amicitiam, quæ cum Epiſcopo intercedit non eſt ſimonia. Hæc concluſio eſt contra D. Bonauenturam in 4. diſtin. 25. quæſt. 4. & Durandum ibidem, & Maiorem q. 3. A & Adriannm quodli. 9. quæſt. 2. & contra Gloſſam in capit. nemo. de ſimonia. Illam tamen tenet D. Thom. hic in ſolutione ad ſecundum. Altiſſiodorẽſis 3. p. tract. 21. Victoria in relectione de ſimonia. Soto l. 9. de Iuſt. q. 7. ar. 3. Et probatur ex fundamentis poſitis: In eo caſu nihil pretij acquirit Epiſcopus, nec eſt aliqua emptio, aut venditio, ſed tantùm indulget amori, & amicitiæ: ergo non eſt ſimonia. Et confirmatur: Quod in temporalibus non eſt vſura, in ſpiritualibus non eſt ſimonia: ſed dare mutuo conſanguineo, non eſt vſura, vt omnes Doctores concedunt: ergo nec dare beneficium conſanguineo, erit ſimonia. Et ſi quis obijciat cap. nemo. de ſimonia, vbi dicitur, quod admittere ad pœnitentiam dignum, vel indignum propter conſanguini- B tatem, ſeu amicitiã, erit ſimonia, reſpondetur, quod ibi Papa non loquitur de ſimonia propriè; ſed largo modo ſumpta, propter ſimilitudinem ſimoniæ quam huiuſmodi actiones præſeferunt.

2. Conclu. Secunda concluſio: Dare beneficium ad acquirẽdam gratiam, vel amicitiam, ſeu laudẽ hominum, vt Epiſcopus gaudeat ſe ab alijs amari, hoc ipſum propter ſe appetẽs, vel, quia eſt leuis corde, vel quia eſt captator auræ popularis, nõ eſt ſimonia. Hæc concluſio eſt contra Gloſſam in c. ordinatur. 2. q. 1. & cõtra Adrianũ quodl. 9. Durandum, Maiorẽ, & alios. Illam tñ tenet Innoc. in c. ſuam. de ætate, & quali. & Caiet. in Summa, verbo, ſimonia, quem ſequuntur Soto, & Victoria locis citatis. Et probatur: Dare beneficiũ illo modo, nõ eſt auaritia: ergo nec ſimonia. C Cõſequentia tenet ex primo notabili, & antecedẽs probatur. Appetere immodicã laudem, & gloriam humanã, non pertinet ad materiã auaritiæ, ſed potius ad vitium ambitionis, vel vanæ gloriæ: ergo. Item adminiſtrare ſacramenta, & prædicare propter laudem humanam, non eſt ſimonia, licet qui faciunt id, ſint leues corde: ergo nec dare beneficium propter huiuſmodi laudem erit ſimonia. Et ſi quis argumentetur. Qui dat beneficia propter has cauſas, non dat gratis: ergo eſt ſimoniacus; conſequentia eſt nota, & antecedens probatur ex c. ſi non multi, 2. q. 1. vbi D. Grego. dicit, quod qui laudẽ, vel fauorem in ordinationib. accipiunt, quod gratis acceperunt non gratis dant; Reſpondeo diſtinguendo antecedens. Nam gratis dare contingit dupliciter. Vno D modo, vt idem ſit, quod dare ſine pretio. Alio modo ſit idem, quod dare ſua ſponte, prouocatus tamen meritis illius, cui datur. Quo ſuppoſito dico, quod Epiſcopus in caſu noſtræ concluſionis non dat gratis ſecundo modo, quia mouetur ad id cupiditate laudis, atq; gratiæ. Cæterum dat gratis primo modo, hoc eſt, ſine aliquo pretio. Et hoc ſatis eſt, vt non dicatur vere ſimoniacus.

Argum.

Solutio.

3. Concl. Tertia concluſio: Dare beneficium ex timore amittendi gratiam, aut incidendi in indignationem alicuius, non eſt ſimonia. Hæc concluſio ſequitur ex dictis. Nam ſi iſta bona quærere non eſt ſimonia, nec etiam timere illa amittere, & ea de cauſa dare beneficiũ erit ſimonia. Item, Si quis ex timore, vel orat, vel pernoctat, vt ſi ſurgit ad matutinum pro- E pter timorem prioris, non eſt ſimoniacus, vt conſtat: ergo nec qui dat beneficium propter eandem cauſam. Conſequentia tenet ex paritate rationis.

4. Concl. Quarta concluſio: Dare beneficium aliquo ex his modis, quos diximus in præcedẽtibus concluſionibus, eſt tãto veniale, ſi aliàs detur digno, & mortale, ſi detur indigno. Et quidem, quod ſit peccatum, eſt res manifeſta. Quod autem ſolum ſit veniale, ſi aliàs detur digno, probatur: Illa datio beneficij eſt bona ex obiecto, & circunſtantia mali finis appoſiti illam viciat: ſed circunſtantia mali finis adiuncta non inducit culpam mortalem, niſi quando ipſa circunſtãtia eſt mortalis: ergo. Quod vero ſit peccatum mortale, ſi detur beneficium indigno, cõſtat ex eo, quod

eſt contra iuſtitiam, & taliter conferens tenetur ad reſtitutionem, vt diximus in ſuperioribus.

5. Concl.

Quinta concluſio: Dare beneficium ad captandam gratiam, vel fauorem, ex quibus Epiſcopus ſpe rat ſe aliquod tẽporale emolumentum conſequuturũ, eſt ſimonia. Probatur: In tali caſu laus, vel fauor: vel amicitia appetuntur non propter ſe, ſed quatenus ſunt efficacia boni vtilis; quo etiam modo ſunt materia auaritiæ, ergo dare aliquid propter illa, erit ſimonia. In hac concluſione omnes Doctores conueniunt. Et hoc modo ſunt interpretanda verba D. Thom. cum dicit, eſſe ſimoniam dare beneficium propter laudes, & fauores.

6. Concl.

Sexta concluſio: Dare beneficium propter obſequium temporale, quod eſt pecunia æſtimabile, eſt ſimonia. Itaque ſi Epiſcopus, vt hac ratione releuetur ab ſtipendijs miniſtrorum, conferat beneficia il lis erit ſimoniacus. Nec de hoc eſt aliqua dubitatio. Probatur: Ipſum obſequium eſt pretio æſtimabile, & cui ex iuſtitia debetur merces: ergo ſi pro illo detur beneficium, erit venditio rei ſpiritualis, & ſic erit ſimonia.

Vlt. concl.

Vltima concluſio: Præſtare obſequium ad conſequendam beneuolentiam Epiſcopi, ex qua poſteà mihi beneficium conferatur, non quidem tanquam remuneratiò obſequijs debita; ſed tanquam res ab amico collata, quamuis ſit illicitum, non tamen eſt ſimonia. Ita tenent Caietanus, & Victoria, locis citatis. Et probatur, quod Epiſcopus det beneficia Petro, non pretio aliquo ductus, ſed ex beneuolentia, aut amicitia, non eſt ſimonia, vt diximus in ſecunda concluſione, ergo nec quod miniſter deſideret, vt id Epiſcopus faciat, erit ſimonia. Probo conſequentiam. Nam quod in dante eſt ſimonia, nec etiã erit in recipiente.

Dubiũ de petente beneficiũ, an illius fiat indignus ipſa petitione.

In ſolutione ad tertium argumentum dicit D. Thom. quod qui orat, vt ſibi beneficium curatum conferatur eo ipſo propter vitium præſumptionis redditur indignus recipiẽdi beneficij. De qua re eſt difficultas, verum vera ſit? Nam Syluester verbo, ſimonia. §. 16. citat aliquos Doctores, qui dicunt id facere nõ eſſe vitium præſumptionis. Quibus & ſuffragatur Maioris in 4. d. 25. q. 3. Nos tamen breuiter dicimus, quod ſententia D. Thomæ eſt vera, ſi regulariter intelligatur, & ipſa beneficia Eccleſiaſtica recto ordine diſpenſentur. Nam poſſunt eſſe duo caſus, in quibus petere ſibi beneficiũ curatum aut epiſcopatum non ſit malum. Primus quando eſſet certum, quod niſi digno pro ſe orante beneficiũ daretur homini indigno, & perniciem reipublicæ allaturo. Secundus caſus eſt; quando regimen Eccleſiaſticum eſſet ità perditum, vt maiori ex parte beneficia Eccleſiaſtica conferrentur indignis nulla habita ratione meritorum. Et ratio eſt: Quia tunc, ſi dignus peteret ſibi beneficium, aut epiſcopatum dari, magis intenderet Eccleſię vtilitati, quam propriæ æſtimationi conſulere. De hac reuidendus eſt Caietanus in hoc articulo, qui clarè & optimè loquitur.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm ſit conueniens ſimoniaci pœna, vt priuetur eo quod per ſimoniam acquiſiuit.

4. d. 25. q. 3. artic. 1. q. 1. ad 1.

AD Sextum ſic proceditur. *Videtur, quòd non ſit conueniens ſimoniaci pœna vt priuetur eo quod per ſimoniam acquiſiuit. Simonia enim committitur ex eo quòd alicuius muneris interuentu ſpiritualia acquiruntur. Sed quædam ſunt ſpiritualia quæ ſemel adepta non poſſunt amitti: ſicut omnes characteres qui per aliquam conſecrationem imprimuntur: ergo non eſt conueniens pœna, vt quis priuetur eo quod ſimoniacè acquiſiuit.*

2. Præterea, Contingit quandoque quòd ille qui eſt A *epiſcopatum per ſimoniam adeptus præcipiat ſubdito, vt ab eo recipiat ordines: & videtur quòd ei debeat obedire quãdiu ab eccleſia toleratur. Sed nullus debet aliquid recipere ab eo qui non habet poteſtatem conferendi: ergo epiſcopus non amittit epiſcopalem poteſtatem ſi eam ſimoniacè acquiſiuit.*

*3. Præterea, Nullus debet puniri pro eo quod non eſt factum eo ſciente & volente: quia pœna debetur peccato quod eſt voluntarium, vt ex ſuprà dictis * patet. Contingit autem quandoque quòd aliquis ſimoniacè conſequitur aliquid ſpirituale procurantibus alijs, eo neſciente & nolente: ergo non debet puniri per priuationem eius quod ei collatum eſt.* 1. 2. q. 74. art. 1. & 2. & q. 71. ar. 5. & 6.

4. Præterea, Nullus debet portare commodum de ſuo peccato. Sed ſi ille qui conſecutus eſt beneficium eccleſiaſticum per ſimoniam reſtitueret quod percepit: quan B *doque hoc redundaret in vtilitatem eorum qui fuerunt ſimoniæ participes: puta quando prælatus & totum collegium in ſimoniam conſenſit: ergo non ſemper eſt reſtituendum, quòd per ſimoniam acquiritur.*

5. Præterea, Quandoque aliquis per ſimoniam in aliquo monaſterio recipitur, & votum ſolenne ibi facit profitendo. Sed nullus debet abſolui ab obligatione voti propter culpam commiſſam: ergo non debet monachus, quod ſimoniacè acquiſiuit amittere.

*6. Præterea, Exterior pœna in hoc mundo non infligitur pro interiori motu cordis, de quo ſolius Dei eſt iudicare. Sed ſimonia committitur ex ſola intentione vel voluntate, vnde & per voluntatem diffinitur, vt dictum * eſt: ergo non debet aliquis priuari eo quod ſimoniacè acquiſiuit.* Art. 1. huius quæſt.

C *7. Præterea, Multo maius eſt promoueri ad maiora quàm in ſuſceptis permanere. Sed quandoque ſimoniaci ex diſpenſatione promouentur ad maiora: ergo non ſemper debent ſuſceptis priuari.*

*Sed contra eſt, quòd * dicitur prima quæſtione 1. cap. Si quis epiſcopus. Qui ordinatus eſt nihil ex ordinatione, vel promotione, quæ eſt per negotiationem facta, proficiat: ſed ſit alienus à dignitate vel ſolicitudine quam pecunijs acquiſiuit.* 1. q. 1. ca. ſi quis Epiſcopus.

Reſpondeo dicendum, quòd nullus poteſt licitè retinere id, quod contra voluntatem domini acquiſiuit, puta ſi aliquis diſpenſator de rebus domini ſui daret alicui contra voluntatem & ordinationem domini ſui, ille qui acciperet licitè retinere non poſſet. Dominus autem, cuius eccleſiarum prælati ſunt diſpenſatores, & D *miniſtri, ordinauit, vt ſpiritualia gratis darentur: ſecundum illud Matth. 10. Gratis accepiſtis, gratis date. Et ideo qui muneris interuentu ſpiritualia quæcunque aſſequitur, ea licitè retinere non poteſt. Inſuper autem ſimoniaci tam vendentes quàm ementes ſpiritualia, aut etiam mediatores, alijs pœnis puniuntur, ſcilicet infamia & depoſitione, ſi ſint clerici, & excõmunicatione, ſi ſint laici, vt habetur * 1. q. 1. c. ſi quis epiſcopus.*

Ad primum ergo dicendum, quòd ille qui ſimoniacè recipit ſacrum ordinem, recipit quidẽ characterem ordinis propter efficaciam ſacramenti, non tamen recipit gratiam neque ordinis executionem: eo quòd quaſi furtiuè ſuſcepit characterem contra principalis domini voluntatem. Et ideo eſt ipſo iure ſuſpenſus, & quo ad ſe, vt ſcilicet, de executione ſui ordinis ſe non intromittat: 1. q. 1 cap. ſi quis epiſcopus, ſumitur ex Concil. Chalcedonen. c. 2.

E *& quo ad alios, vt ſcilicet nullus ei communicet in ordinis executione, ſiue ſit peccatum eius publicum, ſiue occultum. Nec poteſt repetere pecuniam quam turpiter dedit, licet alius iniuſtè detineat. Si verò ſit ſimoniacus, quia contulit ordinem ſimoniacè, vel quia dedit vel recepit beneficium ſimoniacè, vel fuit mediator ſimoniæ ſi eſt publicum, eſt ipſo iure ſuſpenſus & quo ad ſe, & quo ad alios. Sed quando eſt occultum, eſt ſuſpenſus ipſo iure quo ad ſe tantum, non autem quo ad alios.*

Ad ſecundum dicendum, quòd nec propter præceptum eius, nec etiam propter excommunicationem, debet aliquis recipere ordinationem ab Epiſcopo, quem ſcit ſimoniacè promotum. Et ſi ordinetur, non recipit

ordinis

*ordinis executionem, etiam ſi ignoraret eum eſſe ſimoniacum: ſed indiget diſpenſatione. Quamuis quidam dicant, quod ſi nō poteſt probare eum eſſe ſimoniacum, debet obedire recipiendo ordinem, ſed non debet exequi ſine diſpenſatione. Sed hoc abſque ratione dicitur, quia nullus debet obedire alicui ad communicandum ſibi in facto illicito. Ille autem qui eſt ipſo iure ſuſpenſus, & quo ad ſe, & quo ad alios, illicitè confert ordinem. Unde nullus debet ſibi obedire, recipiendo ab eo quacunque ex cauſa. Si autem ei non conſtat, non debet peccatum credere alterius: & ita cum bona conſcientia debet ab eo ordinem recipere. Si autem epiſcopus ſit ſimoniacus aliquo alio modo quam per promotionem ſuam ſimoniacè factam, poteſt ab eo ordinem recipere, ſi occultum, quia non eſt ſuſpenſus quo ad alios, ſed ſolum quo ad ſeipſum vt dictum * eſt.*

In ſolu. in præc. arg.

Ad tertium dicendum, quòd ad hoc quòd aliquis priuetur eo quod accepit, non ſolum eſt pœna peccati ſed etiam quandoque eſt effectus acquiſitionis iniuſtæ: puta, cum aliquis emit rem aliquam ab eo qui vendere non poteſt. Et ideo ſi aliquis ſcienter & propria ſpontè ſimoniacè accipiat ordinem, vel eccleſiaſticum beneficium, non ſolum priuatur eo quod accepit, vt ſcilicet careat executione ordinis, & beneficium reſignet cum fructibus inde perceptis, ſed etiam vlterius punitur: quia notatur infamia. Et tenetur ad reſtituendos fructus non ſolum perceptos, ſed etiam eos qui percipi potuerūt à poſſeſſore diligenti. Quod tamen intelligendū eſt de fructibus qui ſuperſunt deductis expenſis factis cā fructuum, exceptis fructibus illis qui aliàs expenſi ſunt in vtilitatem Eccleſiæ. Si verò eo neſciente nec volente, per alios alicuius promotio ſimoniacè procuratur, caret quidem ordinis executione, & tenetur reſignare beneficium quod eſt conſecutus cum fructibus extantibus: non autem tenetur reſtituere fructus conſumptos quia bona fide poſſedit: niſi fortè inimicus eius fraudulenter pecuniam daret pro alicuius promotione: vel niſi ipſe expreſſe contradixerit. Tunc enim non tenetur ad renunciandum, niſi fortè poſtmodum pacto conſenſerit, ſoluendo quod fuit promiſſum.

Ad quartum dicendum, quòd pecunia, vel poſſeſſio, vel fructus, ſimoniace accepti, debent reſtitui Eccleſiæ in cuius iniuriam data fuerunt, non obſtante, quòd prælatus vel aliquis de collegio illius Eccleſiæ, fuit in culpa: quia eorum peccatum non debet alijs nocere: ita tamen quòd quantum fieri poteſt ipſi qui peccauerunt inde commodum non conſequantur. Si verò prælatus & totum collegium ſunt in culpa, tunc debet cum authoritate ſuperioris vel pauperibus, vel alteri Eccleſiæ erogari.

*Ad quintum dicendum, quòd ſi aliqui ſunt in monaſterio ſimoniacè recepti, debent abrenunciare. Et ſi eis ſcientibus commiſſa eſt ſimonia poſt conſilium generale, ſine ſpe reſtitutionis de monaſterio ſuo repelluntur: & ad agendam perpetuam pœnitentiam ſunt in arctiori Regula ponendi, vel in aliquo loco eiuſmodi ordinis, ſi arctior ordo non inueniretur. Si vero hoc fuit ante conſilium, debent in alijs locis eiuſdem ordinis collocari. Et ſi hoc fieri non poteſt: diſpenſatiue debent in eiſdem monaſterijs recipi, ne in ſæculo euagentur, mutatis tamen prioribus locis & inferioribus aſſignatis. Si vero ipſis ignorantibus, ſiue ante Concilium, ſiue poſt ſint ſimoniacè recepti, poſtquam renunciauerint, poſſunt de nouo recipi locis mutatis, vt dictum * eſt.*

In hac ſolutione.

*Ad ſextum dicendum, quod quo ad Deum ſola voluntas * facit ſimoniacum. Sed quo ad pœnam eccleſiaſticam exteriorem non punitur vt ſimoniacus, vel abrenunciare teneatur, ſed debet de mala intentione pœnitere.*

Extra de ſimonia c. mandato.

Ad ſeptimum dicendum, quòd diſpenſare cum eo qui eſt beneficiatus ſimoniacè ſcienter, ſolus Papa poteſt. In alijs autem caſibus poteſt etiam Epiſcopus diſpenſare: ita tamen quod prius abrenunciet quod ſimoniacè acquiſiuit: & tunc diſpenſationem conſequatur, vel paruam, vt habeat laicam communionem, vel magnam, vt poſt pœnitentiam in alia Eccleſia in ſuo ordine remaneat: vel maiorem, vt remaneat in eadem, ſed in minoribus ordinibus: vel maximam, vt in eadem eccleſia etiam maiores ordines exequatur non tamen prælationem accipiat.

SVMMA TEXTVS.

Concluſio eſt affirmatiua. Probatur: Nemo id retinere poteſt, quod contra voluntatem domini acquiſiuit. Vt ſi diſpenſator de rebus domini ſui daret alicui contra eius voluntatē, & ordinationem, ille, qui acciperet, rectè retinere non poſſet: ſed Dominus, cuius diſpenſatores ſunt prælati Eccleſiaſtici, lege ſtatuit, vt ſpiritualia, quæ ipſis gratis in cōmune bonum collata ſunt, pretio non diſtribuantur, iuxta illud Matth. 10. Gratis accepiſtis, gratis date: ergo ſi pro pretio illa diſpenſent, nec venditor pretium, nec emptor rem ſpiritualem poterit retinere.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Pro intelligentia huius articuli aduertēdum eſt, quòd vitium ſimoniæ varijs pœnis in iure afficitur, quas refert Syluester verbo, ſimonia. §. 19. Prima eſt, ſuſpenſio ab exequutione ordinum & beneficiorum adminiſtratione. De qua multa dicit idem Syluester verbo ſuſpenſio. §. 7. Secunda eſt infamia. De qua dicitur in cap. ſane. 15. q. 3. & in cap. inquiſitionis de accuſationibus. Tertia eſt, Papalis excommunicatio per Extrauagātem Martini in Concilio Conſtanienſi, quæ incipit. Sacro. vbi ordinati ſimoniacè ab exequutione ſuorum ordinum ſuſpenduntur. Et dicitur præterea, quod electiones poſtulationes confirmationes, & quæuis prouiſiones Eccleſiarum, monaſteriorum, perſonarum, officiorum beneficiorum ſint ipſo iure nullæ, & dans ac accipiens ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrat etiam ſi pontificali, aut cardinalatus præfulgeat dignitate. Et per aliam Extrauagantem eiuſdem, quæ incipit, Damnabilis, confirmantur omnes cenſuræ à quibuſcunque Summis Pontificibus latæ contra ſimoniacos. Et dicit, quod incurrat eas ipſo facto, etiā occultus, vbicunque ſimoniam commiſerit, etiam ſi Epiſcopatus, & Cardinalatus, aut temporali præfulgeat dignitate, abſolutionem Papæ reſeruans, niſi in mortis articulo. Non obſtante quocunque indulto, vel facultate abſoluendi conceſſa, vel concedenda Apoſtolica, niſi ſpecialiter autoritatem cōtineat abſoluendi à peccato ſimoniæ. Idem etiam habetur in Extrauag. Cum deteſtabile. de ſimonia. Vltima pœna eſt reſignatio, atque reſtitutio ex vtraque parte, tum rei ſacræ, vel beneficij, tum etiam pecuniæ datæ propter beneficium.

Pœnæ iure impoſitæ contra ſimoniacos.

Sed eſt difficultas, vtrùm omnes ſimoniaci, quicunque ſint illi, incurrant iſtas pœnas, vel earum aliquas? Ad cuius explicationem eſt aduertendum, quod ſimonia eſt duplex, vna mētalis, altera realis. Mentalis eſt internum propoſitum & intentio dandi, aut accipiendi aliquid temporale pro ſpirituali. Et, vt docet Caietanus, in Summa, verbo, ſimonia, continet tres gradus. Primus conſiſtit in ſola intentione, abſque vllo opere. Vt cum quis mente decreuit emere, aut vendere aliquid ſpirituale. Secundus, eſt, cum quis exterius munera offert intentione praua, ſed latente, accipiēdi aliquid ſpirituale. Tertius, quando pactum intercedit, ſed non mādatur exequutioni: ſed vtraque pars deſiſtit ab incepto. Simonia realis eſt illa, quæ pacto fit tacito, vel expreſſo, hoc eſt, ſignis vel morib. ſignificato, & hæc adhuc eſt duplex. Vna verè realis, & eſt quando cum re exterius geſta cōcordat animus. Alia verò eſt decepto

Dubium

Simonia duplex, mētalis & realis.

ria,

ria, quam & fictam appellare poſſumus. Et eſt quando quis exterius promittit ſed daturum aliquid pro re ſpirituali, interius tamen non habet propoſitum adimplendi promiſſum.

1. Conclu. His conſtitutis ſit 1. concluſio: Qui committit mentalem ſimoniam, primo & tertio modo, non incurrit pœnas iure ſtatutas contra ſimoniacos. De eo qui committit ſimoniam primo modo, eſt res manifeſta: quia ea tantum conſtat actu interiori, de quo Eccleſia non habet iudicare: vt communiter docent Doctores, & diximus nos in ſuperioribus. Quod autem nec etiam illi, qui committunt ſimoniam mentalem tertio modo incurrant illas pœnas probatur: Nam primo non ſunt obnoxij reſtitutioni, cum nihil acceperint: ſed antequam contraxiſſent mutauerunt ſententiam. Nec etiam ſunt excommunicati: quia vt docet Caiet. in Summa, verbo excommunicatio. c. 72. excommunicatio, quæ fertur in ſimoniacos tantum fertur in illos, qui re ipſa vendunt, vel emūt aliquid ſpirituale. Iſti autē, de quibus loquimur, re ipſa nihil horum fecerunt.

2. Conclu. Secunda concluſio: Qui committunt ſimoniam mentalem ſecundo modo, id eſt, qui nullo pacto exterius interueniente, ſed tantum corrupto animo aliquid dant pro ſpiritualibus, non ſunt excommunicati. Ita tenet Caiet. verbo, excommunicatio. c. 73. Et ratio eſt: Nam excommunicatio, quæ de hac materia datur tantum infertur in eos, qui ex pacto dant, vel accipiunt aliquid temporale pro ſpiritualibus. Et probatur ex c. mandato. de ſimonia. Vbi dicitur, quod huiuſmodi ſimoniaci per ſolam pœnitentiam ſatisfaciant ſuo creatori. Vtrum autem teneantur ad reſtitutionem bonorum temporalium, vel ſpiritualium varietate opinionum diſputatur à Doctoribus de quo nos infra dicemus.

3. Conclu. Tertia concluſio: Qui committit ſimoniam realem, fictam, vel deceptoriam, hoc eſt, promittit dare aliquid temporale pro ſpirituali, ſine animo tamen adimplendi promiſſum, non incurrit pœnas iure ſtatutas contra ſimoniacos. Itaq; nec eſt excommunicatus, nec tenetur reſignare beneficium tali pacto interueniente comparatum, ſaltem in foro conſcientiæ. Nam in foro contentioſo cum Eccleſię non poſſit conſtare de illius animo, certum eſt, quod iudicabitur obnoxius omnibus iuris pœnis. Ita tenet Caietanus quodl. 1. q. 10. & Soto lib. 9. de Iuſtitia. q. 8. ar. 1. Et ratio eſt manifeſta: Nam qui taliter decipit, nihil ſpirituale emit, ſed fingit ſe emere: ergo non eſt verè ſimoniacus. Atque ex conſequenti in foro conſcientiæ non incurrit pęnas iure ſtatutas contra ſimoniacos.

4. Concl. Quarta concluſio: Qui per ſimoniam verè realem ſe ignorante ab alijs commiſſam acquirit, vel beneficium, vel ordinem, non incurrit pœnam excommunicationis, incurrit tamen pœnam ſuſpenſionis ab ordine, & tenetur reſignare beneficium. Et quidem, quod non incurrat excommunicationem, eſt res manifeſta: Nam excommunicatio ſemper fertur in contumaces, & in eos, qui peccant mortaliter. At verò ille nec eſt contumax, nec prætereà aliqui peccat. De ſuſpenſione verò, & reſignatione eſt expreſſa ſententia D. Thom. hic ad 3. quæ habetur diffinita in ca. nobis. & in ca. de regularibus. de ſimonia. Sed eſt hoc intelligendum dummodo alij id non fecerint iniquo animo in fraudem, & diſpendium illius, qui vel eligendus, vel ordinandus erat. Tunc enim non teneretur reſignare beneficium, nec maneret ſuſpenſus ab ordine, vt conſtat, expreſſe ex ca. nobis. & ex ca. ſicut, de. ſimonia.

5. Concl. Quinta concluſio: Qui committunt ſimoniam verè realem ſunt excommunicati, non ſolum ipſi, ſed etiā illi, qui intercedunt, vt habetur expresſè in Extrauag. Cum deteſtabile, de ſimonia. Et prætereà ipſi contrahentes tenentur ad reſtitutionem, tam rei

A ſpiritualis, quam ipſius pretij, vt dicitur in c. ſi quis, & in c. presbyter, 1. q. 1. Et ſi quis quærat, vtrum qui accipit beneficium promittens ſe daturum pecuniā, quam poſtea nō dat, teneatur ad reſignationem beneficij? dico breuiter, quod ſi ille, qui promiſit pecuniam, ante collationem beneficij dicat Epiſcopo, ſe nolle adimplere promiſſum, & Epiſcopus adhuc cōferat beneficium, talis non tenebitur illud reſignare. Et ratio eſt: quia illa collatio iam vere fit gratis. Cæterum, ſi tantum poſt collationem factam mutauit ſententiam, tunc tenebitur reſignare beneficium. Quia cum talis collatio ſit facta interueniente pacto de ſoluenda pecunia, erit dicenda vera venditio. Et tam ille, qui contulit beneficium, quam ille, qui accepit, erit vere excommunicatus.

B Eſt aliud dubium, vtrum ſimoniaci teneantur ad reſtitutionem ſolum ex iure poſitiuo, an etiā ex iure naturali, & diuino? Ad cuius explicationem aduertendum eſt, quod in præſenti non quærimus, vtrùm qui emit aut vendit res ſpirituales, peccet contra ius naturale & diuinum. Nam certum eſt, quod qui ſimoniam committit contra omne ius peccat, vt diximus in ſuperioribus. Sed quod quærimus eſt vtrùm quemadmodum iure naturali & diuino eſt prohibita venditio rei ſpiritualis: ita etiam eodem iure ſit impedita trāslatio dominij? De qua re ſunt variæ Doctorum ſententiæ, Prima eſt Caietani hic. & in Summa verbo, ſimonia. Qui dicit trāslationē dominij in huiuſmodi contractibus ſimoniacis eſſe prohibitam, iure tātum poſitiuo. Idem etiam tenet Victoria in relectione de ſimonia, p. 2. & Syluester verbo, ſimonia. §. 20. & Panormitanus in c. mandato. & in c. tua nos, de ſimonia. Quæ ſententia probatur primo. ex c. mandato, ſtatim citato. Vbi dicitur, quod qui dederit aliquid pro ſpiritualibus nullo pacto intercedente, non tenetur ad reſtitutionem; ſed ſatis eſſe, quod per dolorem, & pœnitentiam ſatisfaciat creatori. Ex quo loco ſic colligo argumentum: Si iure naturali, & diuino eſſe prohibitum, vt ſimoniaci acquirerent verum rerum dominium, ſequeretur, quod non ſolū ſimoniaci reales, ſe etiam mentales tenerētur ad reſtitutionem: Conſequens autem eſt falſum, vt conſtat ex c. mandato. iam citato: ergo & illud, ex quo ſequitur. Sequela probatur à ſimili. Nam quia de iure naturali & diuino eſt vt vſurarius non acquirat dominium: idcirco non ſolum vſurarius realis, ſed etiam mentalis tenetur ad reſtitutionem, ergo ſi de iure naturæ eſt, vt ſimoniacus non acquirat dominium, nec ſimoniacus mentalis, nec realis illud acquiret.

Dubiū de iure quo ſimoniacus ad reſtitutionem tenetur.

Sententia Caietani & aliorum.

C

1. arg.

D

2. arg. Secundo ſit argumentor: ſi iure naturę ſimoniaci tenerentur ad reſtitutionem, ſequeretur, quod reſtitutio eſſe facienda ei, qui dedit pecunias pro re ſpirituali: conſequens autem eſt falſum, vt communiter docent Doctores; ergo & illud, ex quo ſequitur. Et confirmatur. Eadem lege prohibetur emptio atque venditio rei ſpiritualis, vt ſupra diximus: ſed qui emit beneficium ſtando in iure naturæ, non tenetur illud reſignare, vt infra dicemus: ergo nec qui accipit pecunias ſtando in eodem iure, tenetur illas reſtituere.

E Alia ſentētia eſt in alio extremo. Quæ aſſerit omnes ſimoniacos iure naturæ teneri ad reſtitutionē. Hanc tenent Hoſtienſis, & Innocentius in cap. tua nos, de ſimonia, Adrianus quodl. 9. Marſilius in 4. d. 25. q. 5. & Soto lib. 9. de Iuſtitia. q. 8. art. 1. itaque ſecundum hoc Doctores tam recipientes pecuniam, quam rem ſpiritualem, vt beneficium, iure naturæ tenentur ad reſtitutionem. Et probant ſuam ſententiam primò, ratione D. Tho. in hoc articulo. Quę talis eſt: Omnis collatio ſimoniacè facta eſt contra voluntatem, & ordinationem domini rei ſpiritualis qui vult, vt hæc dona gratis conferantur: ergo per illam non traſfertur dominiū. Atque ex conſequenti tum

Sententia Hoſtienſis & aliorū.

tam illi, qui recipiunt ſpirituale, quàm illi, qui recipiunt temporale, tenebuntur ad reſtitutionem. Et confirmatur: Si talis reſtitutio tantum eſſet de iure poſitiuo, ſequeretur, quod ſimoniaci non tenerentur ad reſtitutionem ante iudicis condemnationē: conſequens autem eſt falſum, & cōtra communem Doctorum ſententiam: ergo. Sequela probatur, Quia lex præcipiens talem reſtitutionem eſſe pœnalis, atque ex conſequenti non obligaret ad ſui exequutionem ante iudicis condemnationem, ſicut & quæcunque aliæ leges pęnales.

1. Concl. Non tamen media via procedentes, ad explicationem difficultatis ponimus primam concluſionem. Quæ talis eſt: Quicunque vendit rem ſacram, iure diuino, & naturali tenetur reſtituere pecuniam, vel pretium acceptum. Probatur: Ea quæ acquiruntur per vſuram, idcirco iure naturę ſunt obnoxia reſtitutioni, quia vſus pecuniæ, ex quo acquiruntur, vendi non poteſt, ſed nec etiam res ſpirituales poſſunt vēdi, vt diximus in ſuperioribus: ergò pecunia pro illius accepta erit obnoxia reſtitutioni. Et confirmatur. Qui vendit rem ſpiritualem violat iuſtitiā commutatiuam, accipiendo pecuniam pro re, quę non eſt pretio æſtimabilis: & quam tenetur gratis dare: ergo iure naturæ obligatur ad reſtitutionem. Antecedens eſt manifeſtum, & conſequentia probatur. Quia quicunque facit contra iuſtitiam commutatiuam, eſt obnoxius reſtitutioni, vt cōmuniter tenent Doctores, & nos docuimus ſatis ſupra q. 62. agentes de reſtitutione. Item probatur concluſio à ſimili: Si quis præciperet ſuo diſpenſatori, vt diuideret ſingulis pauperibus ſingulos modios tritici gratis, & ſine aliquo pretio: ipſe autem poſtea, exigere pretium à pauperibus proculdubio iure naturæ teneretur ad reſtitutionem: ergo pari ratione dicēdum eſt de eo qui accipit pecuniam pro re ſpirituali, quā ex Domini præcepto, gratis tenetur conferre.

2. Concl. Secunda concluſio: Stando in ſolo iure naturali, & diuino, qui per ſimoniam acquirit beneficium vel aliā rem ſpiritualem, non tenetur illam reſtituere. Probatur: Licet is, qui emit rem ſpiritualem peccet grauiter contra religionem irrogando iniuriam rei ſacræ, non tamen peccat contra iuſtitiam, aut commutatiuam, aut diſtributiuam; ergo non obligatur ad reſtitutionem. Conſequentia tenet: Quia ſolum ille, qui facit contra iuſtitiam obligatur ad reſtitutionem. Antecedens verò probatur. Et primo, quod non faciat contra iuſtitiam diſtributiuam, eſt res manifeſta. Quod autem nec etiam faciat contra iuſtitiam commutatiuam probatur: Iuſtitia commutatiua ex parte ementis, ſolùm violatur, cùm is qui emit ſoluit pretium minus iuſtum: ſed qui emit rem ſpiritualem, aut ſacram, non ſoluit minus, ſed plus iuſto: ergo non violat iuſtitiam commutatiuam. Et confirmatur à ſimili: Si pauper, cui modius tritici gratis eſſet donandus, pretium perſolueret, non teneretur iure naturæ ad reſtitutionem: ergo nec in noſtro propoſito, qui dat pecunias pro beneficio, quod illi gratis erat conferendum. Item, Secundum ius poſitiuum, qui ſimoniacè fit Papa, non tenetur talem dignitatem reſignare, vt patet ex cap. licet, de electionibus. & Gloſſa in ca. ſi quis pecunia, 79. diſt. ergo non eſt de iure diuino, aut naturali, vt ſacerdotia, vel beneficia ſimoniacè acquiſita reſignentur. Patet conſequentia: Nam aliàs ius poſitiuum non poſſet aliud facere.

3. Concl. Tertia concluſio: Poſito iure humano, ſimoniaci tenentur reſignare res ſpirituales, & temporales, etiam ante iudicis condemnationem. Et loquor de ſimoniacis realibus: nam quid ſentiendum ſit de ſimoniacis mētalibus, dicemus, cum ad primum arg. pro ſententia Caietani factum reſponderimus. Hęc concluſio cōiter recipitur ab omnibus Doctoribus. probatur ex Concil. Conſtantien. ſeſſ. 43. Vbi diffi-

A nitur, contractus ſimoniacos eſſe ipſo iure nullos. Et idem habetur in pluribus alijs capitibus iuris.

Ad 1. arg. pro prima opinione. Ad primum argumentum pro prima opinione factum, vt reſpondeamus operæ pretium erit explicare, vtrum ſimoniaci mentales ad reſtitutionem teneantur? De qua re tot video ſententias diuerſas, quot de priori difficultate extiterant. Caiet. enim in hoc articulo & in ſumma, verbo ſimonia, abſolutè affirmat, nullos ſimoniacos mentales ſiue pecuniā, ſiue beneficium recipientes ex praua intentione teneri ad reſtitutionem. (Sententia Caietani & aliorū.) Eandem ſententiam ſequuntur Sylueſter, verbo, ſimonia. §. 20. Summa Armilla, verbo, ſimonia. nu. 5. Victoria in relectione, de ſimonia, Nauarro in Man. c. 23. nu. 102. qui citat in eandem ſententiam Hoſtiēſem, Innocētium, Ioannem
B Andream, & alios. Et certe videtur eſſe ſententia D. Tho. hic ad 6. Vbi de ſimoniaco mentali loquens dicit, quod quo ad Deum ſola voluntas facit ſimoniacum, ſed quo ad pœnam Eccleſiaſticam exteriorem, non punitur vt ſimoniacus, vt abrenunciare teneatur, ſed debet de mala intentione pœnitere. Præcipuum fundamentum huius ſententiæ deſumitur ex c. mandato, iam citato. Vbi Gregorius nonus in hunc modum dicit: Ad reſignatione ſpiritualium, & temporalium, quæ nullo pacto, ſed affectu animi præcedente vtrumque taliter acquiruntur (in quo caſu delinquentibus ſufficit per ſolam pęnitentiam ſuo ſatisfacere creatori) eos pro ſimonia huiuſmodi non teneri. Quibus verbis expreſſe diffinita videtur præfata ſententia. Altera ſententia eſt in alio extre-
C mo, quæ affirmat, in ſimonia mentali tam illum, qui recipit pecuniam, quam eum, qui beneficium acquirit, teneri ad reſtitutionem, & ad reſignationem beneficij accepti. Hāc tenet Soto lib. 9. de iuſtitia. q. 8. ar. 1. in ſolutione ad 6. arg. Henricus quodl. 6. q. 26. Bartholomeus à Medina lib. 2. ſuæ Summæ c. 14. §. 21. Maioris in 4. d. 25. q. 1. art. 7. Adrianus quodl. 9. Medina Cod. de reſtitutione. c. de vſura reſtituenda. §. iam ad rationes. Pręcipuum fundamentum huius opinionis eſt, quia, vt ſupra tangebamus ex ſententia D. Tho. omnis ſimonia continet iniuſtitiam, cum prælati non ſint domini beneficiorum Eccleſiaſticorum. Atque adeo quicunque contractus ſimoniacus iure naturali & diuino eſt nullus. Et ſic reſtitutio erit neceſſario facienda. Hac ratione con-
D uictus Couarru. in regula peccatum. p. 2. §. 8. nu. 8. putat eſſe ſententiam D. Tho. quod iure naturali, & diuino eſt contractus nullus. quamuis ipſe teneat cum prima opinione, quam communem appellat, quod nullitas collationis non eſt natura conuentionis ſimoniacæ, nec ex diuino iure, ſed ex pœna tantum eccleſiaſtica. Et ad c. mandato, quod huic ſententię omnino aduerſari videtur, Soto & alij plures afferunt interpretationes. Ex quibus quia fere omnes non placent ijs adhuc, qui eas afferunt: idcirco eam tantumlibet referre, quam Sotus ex Adriano adducit, ſibique quam maximè placere affirmat. Reſpondet autem Sotus, literam illius textus alter eſſe legendam, ac communiter legitur. Dicit enim, quod cum quidam praua voluntate pretium dediſſent
E cuidam monaſterio, vt reciperentur, poſteà compuncti petierunt diſpenſationem, Papa verò miſit mandatum, vt fieret. Et dubitauit poſteà Abbas de extenſione mandati. Ad quam dubitationem ſummus Pontifex reſpondet extendendum eſſe ad Abbates, vt ipſi valeant diſpenſare. Atque etiam eſſe extendendum ad reſignationes temporalium & ſpiritualium, ſi modo nullum extet pactū, vt ſcilicet, Abbas etiam poſſit diſpenſare, ne reſignatio fiat ſpiritualium & temporalium receptorum. Et ſic inquit Soto, iſtud capitulum magis facit pro noſtra ſententia, quam pro contraria. Colligitur enim ex illo tales antea teneri ad reſtitutionem, cum diſpenſatio, ne reſignatio fieret, fuerit neceſſaria. Atque adeo

colligit

colligit duo: Primum eſt, quod rubrica rem obſcurauit, & peruertit lectionem, vt intelligeretur, non teneri ſimoniacum mentalem ad reſtitntionem ſeu reſignationem. Secundum, quod apud ſe per quam abundè hæc reſponſio capituli vim explicat. Et ſic cum opinio communis, quę affirmat ſimoniam mentalem non obligare ad reſtitutionem, eo tantum fundamento nitatur, nõ eſt cur ei fides adhibeatur. Hæc tamen interpretatio Soti prorſus aliena eſt à mente pontificis. Nec ipſe textus intelligentiam recte calluit. Vt enim ibi explicant Gloſſa, & omnes Doctores, alter ſe res habet quam à Soto fingitur.

Explicatur c. mãdato.

Nempe, iſto modo: Cum quidam reciperet in mandatis à Romano Pontifice, vt (ſecundum conſtitutionem generalis Concilij Conſtantienſis relati in c. quoniam, eodem titulo) diſpenſaret cũ monachis,

B

qui locum in monaſterio pretio dato fuerunt adepti, nulla facta mentione de Abbate, qui pretium recepit, conſuluit ille Papam, an autoritate, & virtute illius mandati poſſet etiam cum Abbatibus diſpenſare. Cui reſpondet Gregorius, mandatum Apoſtolicum ab Abbates extendi, vt etiam cum illis, ſicut cum monachis ſimoniacè locum adeptis, poſſit diſpenſari. Et hæc eſt prima pars textus. Secundo rogatus fuit Pontifex, an tales ſimoniaci, ſcilicet monachi dantes, & Abbates recipientes, tenerentur ſpirituale & temporale abrenunciare, ita, vt Abbates pretium ac monachi habitum & locum, quæ ſpiritualia ſunt deberent reſignare. Et huic ſecundæ interrogationi reſpondet. Ad reſignationes temporalium, & ſpiritualium, quæ nullo pacto, ſed affectu

C

animi præcedente vtrinque acquiruntur (in quo caſu delinquentibus ſufficit per ſolam pęnitentiã ſuo ſatisfacere creatori) eos pro ſimonia huiuſmodi nõ teneri. Itaque alloquitur ibi Papa cum ſuo legato: qui ex mandato ſuo diſpenſaturus erat. Ad quem ſcribit primum, quod eius mandatum de diſpenſando cum illis monachis extenderetur ad Abbatem, vt etiam cum ipſo poſſet diſpenſari, qui in ſimonia particeps fuerat. Secundum quod ad reſignationes temporalium, & ſpiritualium quæ vtrinque prauo animo adquiſita ſunt, eos nõ teneri: ſi modo pactum non interueniat: ſed ſolam pœnitentiam ſufficere. Atque adeo interpretatio Soti eſt prorſus aliena à mente Pontificis, Præterquam quod ſenſum Decretalis quodammodo ineptum reddere videtur. Ait

D

enim ſic eſſe legendum: Reſpondemus mandatum apoſtolicum extendi ad Abbates: extendi etiam ad reſignationes temporalium, & ſpiritualium: vt, ſcilicet, Abbates poſſint diſpenſare ne reſignatio fiat. Si autem hoc ita eſſet, nõ eſſet cur adderet, eos pro huiuſmodi ſimonia non teneri, cum hæc verba cum Soti interpretatione cohærere minimè poſſint. Non eſt etiam ſilentio pr,ætereunda expoſitio, quam ipſe magiſter Sotus ad D. Thom. dat. Qui vt diximus in primæ ſententiæ explicatione, videtur fauere Caietano.

Inepta interpretatio ad D. Tho.

Dicit enim, quod in prædicta ſolutione ad 6. quando inquit, ſufficere ſintoniaco mentali de mala intentione pœnitere, non loquitur de ſimonia mentali vt communis opinio intelligit dictum capitulum mandato. Aliàs D. Tho, ipſum citaſſet. Sed vo-

E

cat ſimoniacum mentalem eum, qui mente vellet dare, aut recipere rem ſpirituale, aut temporalem, ſed non vere dat. Cæterum hæc interpretatio indigna eſt tanto viro. Quid enim eſt tam manifeſtum, quam ſimoniã mentalem, quæ exterius non prodit dando, vel accipiendo non obligare ad reſtitutionẽ? Quid enim reſtituet qui cupit beneficium, etiam per pecuniam habere, ſed nunquam habuit? Aut fur qui cupit furari, aut vſurarius, re tamen ipſa nunquam furatus eſt, nec vſuras accepit? Quare de hoc D. Tho. intelligere eſt plane ridiculũ. Præterquam quod eſt apertè contra ipſam literam hæc interpretatio. Dicit enim D. Tho. quod ſimoniacus menta-

A

lis non punitur pęna Eccleſiaſtica, vt abrenunciare teneatur beneficium. Sed debet de mala intentione pęnitere. Supponit ergo iam D. Tho. ſimonia cum mentalem, reacquiſiſſe beneficium & ſic Soti declaratio locum habere non poteſt.

Sententia Authoris de ſimonia mẽtali quã tũ ad obligationẽ reſtitutionis.

Quod mihi hac re, ſaluo meliori iudicio, dicendũ videtur eſt, quod ſimoniaci mentales pretium pro collatione beneficij recipientes, illud ex lege naturæ reſtituere tenentur: quia re vera vendunt id, quorũ non ſunt domini, & gratis donare tenentur, vt diximus in prima concluſione. At verò illi ſimoniaci mentalis, qui dato pretio beneficium acquirunt, illud reſignare non tenẽtur. Et ratio eſt: Quia quod ſimoniaci ſpiritualia pro temporalibus accipientes ſint obnoxij reſtitutioni, id non vigore iuris naturalis, aut diuini prouenit, cum omni iure, & diſpoſitione poſitiua ſecluſa, tales nulli faciant iniuriam, quæ ſit contra iuſtitiam, vt diximus in ſecunda concluſione. Sed omnis reſtitutio ſpiritualium ſimoniacè acquiſitorum ortum habet ex iure humano. Nulla autem eſt lex humana, quæ præcipiat ſimoniacos mentales reſignare beneficia pretio acquiſita. Imò nec eſſe poteſt, cum lex humana iuxta magis communem ſententiam, de actibus interioribus diſponere non poſſit, ſicut nec iudicare. Ergo tales ſimoniaci mentales ſpiritualia recipientes, ad reſtitutionem, ſeu potius reſignationem beneficiorum nõ obligantur. Hęc videtur eſſe ſententia D. Thomæ hic in ſolutione ad 6. Vbi cum dixiſſet, ſimoniacos mentales, quo ad pœnam Eccleſiaſticam exteriorẽ, non puniri, ſubdit ſtatim, vt abrenunciare teneantur. De reſtitutione autem, quæ debet fieri ab illis, qui temporalia pro ſpiritualibus, ex ſimonia mentali receperũt, nihil loquitur, quaſi pro manifeſto relinquens, eos non minus, quam vſurarios mentales, iure naturæ obligari ad reſtitutionem.

Obiectio ex c. mãdato.

Et ſi quis obijciat contra hanc noſtram ſententiam, capitulum, mandato, iã citatum, vbi Summus Pontifex dicit, ad reſignationes ſpiritualium, & tẽporalium; quæ vtrinque prauo animo acquiſita sũt, ſimoniacos non teneri, modo pactum non intercedat, ſed ſolam pœnitentiam ſufficere, quibus verbis æqualiter loquitur Papa de accipientibus temporalia, pro ſpiritualibus, quantum ab obligationem reſtituendi, quod noſtrę ſententię omnino aduerſatur: reſpondeo primò cum Caietano in præſenti, quod Papa ibi tantum loquitur ſecundum forum exterius. Quaſi diceret, quod, quamuis ſimoniaci mẽtales iure naturæ tenerentur reſtituere, id, quod pro re ſpirituali acceperunt, iudex tñ exterior, quia res eſt occulta, non poteſt illos ad id compellere. Et ſic per pœnitentiam debent ſatisfacere creatori.

1. Reſpon.

Vel ſecundo reſpõdetur, quod licet verum ſit quod tam ſimoniaci mentales quam reales tenentur iure naturæ ad reſtitutionem pecuniæ, quam acceperũt pro re ſpirituali; tamen, quia ex diſpoſitione iuris pecunia ſic acquiſita reſtituenda eſt Eccleſiæ, vel pauperibus, vt infra dicemus, & nõ illi, qui illam dedit, idcircò Papa in caſu ſimoniæ mentalis poteſt cedere iuri ſuo: & ſic cedit in illo cap. In quo quidem nõ decernit, quod ſimoniaci mentales non tenentur ad reſtitutionem: ſed benignè agit cum illis, concedendo illis pecuniam, quam ſibi, vel Eccleſiæ reddere tenebantur. Et ſi quis quærat, quæ nam ſit cauſa, propter quam Papa hoc faciat cum ſimoniacis mẽtalibus, cum tamẽ de vſurarijs expreſſe habeatur in cap. conſuluit, de vſuris, quod vſurarij mentales tenẽtur ad reſtitutionem, reſpondetur, cauſam fuiſſe, quia acquiſita per vſuram ſunt reſtituenda ei, qui dedit pecunias. Et Papa ſine cauſa non poteſt cedere iuri alterius, quamuis poſſit cedere iuri ſuo.

2. Reſpon.

Vel tertio reſpondetur, & meliùs, meo iudicio, ad dictũ cap. mandato, quod Summus Pontifex in eo textu non ponit doctrinam vniuerſalem, quæ ſe extendat

3. Reſpon.

ad

ad omnes ſimoniacos mentales, ſed tantum dicit, quod in caſu illius textus ſimoniaci mentales non tenentur ad reſtitutionem: ſed per ſolam pœnitentiam debent ſatisfacere creatori. Caſus autem erat, quod quidam monachi animo ſimoniaco admiſerant iuuenem ad religionem: & propter eius ingreſſum hæredes facti fuerunt bonorum illius. Quo facto conſuluerunt Summum Pontificem, vtrum tenerētur illa bona reſtituere, nec ne. Et ſummus Pontifex reſpondet, quod nō. Non quia ſimoniaci mentales non tenentur ad reſtitutionem. Sed, quia ſi reſtitutio eſſet facienda bona, eſſent conferenda ipſi monacho. Monaſterium autem iam habet ius in bona ſingulorum fratrum. Et ſic per ſolam pœnitentiam debent ſatisfacere creatori.

Ad 2. arg. Ad ſecundum argumentum quod fecimus pro ſententia Caietani, reſpondetur, verum eſſe, quod ſtando in iure naturæ, reſtitutio pecuniæ eſſet faciēda illi, qui eam dedit. Cæterum ex diſpoſitione iuris poſitiui conferens pecuniam priuatur eius dominio, & præcipitur reſtitui, vel Eccleſiæ, vel pauperibus, docet Syluester verbo, ſimonia. §. 20. Quod quidem eſt intelligendum poſt iudicis cōdemnationem. Nā ante condemnationem ei eſt reſtituenda, qui illam dedit. Ad confirmationem reſpondetur, conceſſa maiori, atque minori, negando conſequentiam. Nam diximus in concluſionibus, alia ratio eſt de emente, alia de vendente. Qui enim emit rem ſpiritualem, non facit contra iuſtitiam: & ſic non tenetur ad reſtitutionem. At verò ille qui vendit, contra iuſtitiam facit, & ſic tenetur ad reſtitutionē.

Dubium. Eſt aliud dubium, vtrum ſimoniaci in caſibus, in quibus tenentur ad reſignationem beneficiorum, teneantur etiam ad reſtituendos fructus inde perceptos? Ad quod breuiter reſpondetur cum D. Tho. Reſpon. in ſolutione ad 3. quod qui tenentur reſignare beneficium ex ſimonia ab alijs ſe ignorāte commiſſa, non tenetur reſtituere oēs fructus inde perceptos, ſed illos tantū, qui apud ipſum fuerint. At verò qui tenetur reſignare beneficium ex ſimonia à ſe commiſſa, tenentur reſtituere omnes fructus etiam conſumptos. Et ratio huius differentiæ eſt: Nam in primo caſu eſt poſſeſſor bonæ fidei. In ſecundo vero ſciebat ſe mala fide poſſidere: & ſic non faciebat fructus ſuos. In vtroque tamen caſu tenetur reſignare beneficium quam primum ſciuerit collationē fuiſſe ſimoniacam, vt diximus in principio huius articuli, & vt docet D. Th. hic ad 4. & Couar. in regula peccatum. p. 2. §. 8. nu. 7. Ex quo infertur, quod quāuis priuatio beneficiorum aliquando habeat rationem pœnæ, tunc ſcilicet, quando ſcienter, vel ignoranter ignorantia craſſa, facta fuerit ſimonia: ex ſe tamen non eſt pęna, ſed incapacitas quædā ad beneficium, aliàs non poſſet ſtare illa D. Tho. ſententia in ſolutione ad tertium, quā dicit, teneri beneficiorum & fructus extantes reſtituere ignoranter ordinatum: vel electum ab alio peccatū eſt commiſſum. Non enim ob peccatum alterius par eſt alium puniri. Non igitur eſt pœna, ſed quia iura voluerunt incapacem efficere omnem detentorem, & poſſeſſorem beneficij ſimoniacè collati, licet ipſe nihil peccauerit, ſicut fecit ad matrimonia clādeſtina inhabiles, & ſicut irregularitas, quæ quandoque eſt pœna, vt in occidente priuata autoritate: non eſt pęna, ſed quædam incapacitas in iudice: idcirco quicunque acquiri beneficium ſimonia, etiam ab alijs cōmiſſa, tenetur illud in conſcientia reſignare. Nec tunc inquit D. Thomas, priuatio beneficij eſt pœna, ſed effectus acquiſitionis iniuſtę. Quod ēt docet

Priuatio beneficij ſimoniacè collati non ſemper eſt pœna.

A Couarruuias in regula peccatum part. 2. §. 8. num. 8.

Dubium. Eſt aliud dubium, vtrùm ſupra dicta de excommunicatione, & reſtitutione tam beneficijs, quam fructuum, ſint etiam intelligenda de permutantibus beneficia propria autoritate. Quos ſupra diximus non eſſet vere ſimoniacos, quia non dant temporale pro ſpirituali, ſed ſpirituale pro ſpirituali quāuis puniātur pœna ſimonię? Quod eſt quętere, vtrum ſi duo permutent beneficia, traditione ſecuta, ſine licentia ſummi Pontificis ſint excommunicati, & vtroque beneficio ipſo iure priuati, fructuſque perceptos & conſumptos reſtituere teneātur? Pro parte affirmatiua deſumitur argumentum ex cap. cum olim de rerum permutatione. vbi pactum inter beneficia prohibetur ſub priuatione beneficio B rum. Et in extrauaganti 2. de ſimon. fulminantur illę pęnæ contra ſimoniacos. Conſtat in iure verè ſimoniacos iudicari, ſine licentia ſuperioris dant vnū ſpirituale pro alio. Vnde in cap. quæſitum de rerum permutatione dicitur, hoc labem continere ſimonię. Et quidem hæc videtur eſſe communis ſententia Doctorum. Cæterum ego, quod ſub aliorum correctione dixerim, non credo ſic agentes eſſe excommunicatos, aut priuatos beneficijs ipſo iure. Et idē eſt de reſeruantibus ſibi penſionem ſine Papæ autoritate. Et ratio quæ me ad hoc mouet, eſt, quia nullum ius, quod de hoc genere ſimoniæ loquitur, ſcilicet, de permutatione beneficiorum, vel vnius rei ſpiritualis pro alia habet aliquam pęnam ipſo facto incurrendam annexam. Nam in cap. cum olim. de C rerum permutatione, quod loquitur de permutantibus beneficia, ſolum habet pęnam priuationis beneficiorum ferēdam excommunicationis vero nullam. Et cap. cum pridem. de pactis. & cap. cum eſſet & cap. ſicut & cap. tantā. & cap. de hoc autem, & c. inſinuatum de ſimonia. omnia loquuntur de pęna ferenda. Imò ſi rectè eſt loquendum, nec de illa pęna ferenda. Imò ſi rectè eſt loquendū, nec de illa pęna ferenda loquuntur ad hoc propoſitum. Ibi enim ſolum eſt ſermo de ſimonia propriè & ſtrictè, quæ eſt quādo accipitur temporale pro ſpirituali. Et hęc in permutatione beneficiorum, vt ſupra diximus, non inuenitur. Quod ſolum poteſt facere contra hanc opinionem ex dicta extrauag. 2. de ſimon. & Conc. Conſtant. in c. relatum. Et hoc re vera non ob D ſtat. Nam cum prædita conſtitutio nihil aliud dicat, quam quod ſimoniaci illas pœnas ipſo facto incurrant, non debet extendi ad permutantes beneficia. Eſt enim materia pœnarum, atque adeo reſtringenda vocabula, vt in propria accipiantur ſignificatione. Et certū eſt, quod propria & ſtricta ſignificatio nominis, ſimonia, eſt emptio, vel venditio rei ſpiritualis pro temporali: quæ iure naturali & diuino eſt prohibita. Et hæc in permutatione non inuenitur. Hanc noſtram ſententiam videtur tenere Couarru. lib. 1. Variarum c. 5. nu. 3. in fine & nu. 5. ver. item. & clarius Nauarro. c. 23. nu. 105. in fine.

Sententia authoris.

Dubium. Vltimo dubitatur circa iſtam materiam, vtrum ſummus Pontifex poſſit diſpenſare in pœnis iure ſtatutis contra ſimoniacos? Ad quod breuiter reſpō E deo affirmatiue. Nam cum habeat plenam poteſtatem ſuper ius poſitiuum, poterit in illo diſpenſare, ſiue ante factum, cōcedendo, ſimoniacus non incurrat pęna: ſiue poſt factum ab illis abſoluendo. Faxit Deus Optimus Maximus, vt quæ toto hoc opere dicta ſunt, in ipſius laudē, & in aliqualem fidelium vtilitatem cedant. Quod futurum ſpero dante Chriſto, Redemptore noſtro, Qui cum Patre & ſpiritu ſancto viuit & regna in ſæcula ſæculorum. Amen.

Reſpon.

F I N I S.